

Deel I

DE REDELIJKE GODSDIENST

In welke de Goddelijke waarheden van het genadeverbond worden verklaard, tegen partijen beschermd en tot beoefening aangedrongen, alsmede de bedeling des verbonds in het Oude en Nieuwe Testament en de ontmoeting der kerk in het Nieuwe Testament, vertoond in een verklaring van de Openbaring van Johannes.

door

W. á BRAKEL Th. F.

in leven bedienaar des Goddelijken Woords te Rotterdam

DEEL I

Voorwoord

AAN DE GEMEENTE GODS IN NEDERLAND.

*Zeer geliefde broeders en zusters in onze Heere Jezus Christus,
Genade en vrede zij u vermenigvuldigd van God, onze Vader!*

God wil dat de mens niet ledig zij. Hij heeft hem vóór de val een *vermakelijke* en ná de val een *moeilijke* bezigheid opgelegd; en Hij wil, dat een iegelijk in die beroeping, in welke hij van Hem gesteld is, getrouw zij. Sommige beroepen hebben een lichamenlijk voorwerp, anderen een geestelijk. Of het voorwerp iets lichamenlijks is, dat neemt noch van en geeft niets tot de geestelijkheid van de dienst aan God in de uitvoering van het beroep, maar de *staat van de persoon* en de *manier waarop* hij daarin bezig is. Een natuurlijk mens behandelt zelfs geestelijke dingen op een natuurlijke en Gode niet aangename wijze. Maar een geestelijk mens betracht zelfs lichamenlijke zaken geestelijk; hij merkt het aan als van de Heere dáárgesteld, hij omhelst daarin de wil van God, hij voert het uit in

gewillige gehoorzaamheid als een dienst aan zijn God, en in beoging om Hem daarin te verheerlijken.

Onder alle bedieningen is er geen zo heilig, voortreffelijk, noodzakelijk en nuttig als het herders- en leraarsambt in de kerk. Die God roept, bekwaam en getrouw maakt om een bedienaar van het Nieuwe Testament te zijn, is een wonder in de wereld, een instrument in de hand Gods om verlorene zielen te behouden, de kerk Gods te vergaderen, op te bouwen, en te stellen tot Gods lof op aarde. Een ondeugend predikant is het gruwelijkste en schadelijkste schepsel, dat de wereld draagt, hij is een schandvlek in de kerk, een struikelblok waarover velen vallen in het eeuwig verderf, en is een oorzaak van de verdoemenis van veel zielen.

Een getrouw dienstknecht van Christus is een sieraad in het huis van zijn God, een licht op de kandelaar, een stad op de berg, een leidsman der blinden, een schrik voor godlozen, een blijdschap voor de Godzaligen, een trooster voor de bedroefden, een raadsman voor de verlegenen, een voorganger voor de gelovigen ten hemel. Hij leeft maar een korte tijd, hij predikt maar voor weinigen; anderen lichtende verteert hij zichzelf. 't Verlies van een begenadigd leraar is onwaardeerbaar.

De kortheid van de levenstijd van een leraar, de kleine kring van toehoorders, vervult God in onze dagen wonderbaar, door *de drukkunst* de mensen bekend te maken; en dat, - 't welk op te merken is, - tegen de tijd dat de kerk uit Babel zou uitgaan. Zodat ze pas tot volmaaktheid was gebracht, toen de Reformatie in 't begin van de zestiende eeuw doorbrak.

Nu kan een enig leraar een gehele natie, ja, wel over de gehele wereld prediken, en dat eeuwen lang na zijn dood. Met vrolijke gewilligheid grijp ik deze gelegenheid aan, om ook nog lang na mijn dood te prediken, en dat voor geheel Nederland, en naar die bekwaamheid, die de Heere mij verleend heeft, ze zij ook zo ze zij.

Toen de drukkunst nog niet uitgevonden was, moest men zijn werk aan een bijzonder persoon ter hand stellen; waar vandaan de *opdrachten* hun oorsprong hebben, maar nu zijn ze niet nodig. Zij zijn ook somtijds aanstotelijk. Somtijds is het werk te gering voor de hoge personen, aan welke men het opdraagt. En altijd liggen ze open voor misduidingen van 't oogmerk van de opdragters. Daarom laat ik ze na. En spreek u aan, ***Gemeente Gods in Nederland***, en draag dit werk aan u op!

In 't bijzonder eigene zich dit boek toe, de gemeente die tegenwoordig mijn dienst geniet, die gemeente in welke ik voor dezen opziener ben geweest, en die gemeente, die mij tweemaal beroepen heeft, doch mij niet heeft kunnen bekomen, wegens de toestand van de gemeente waar ik toen was.

Ontvangt het in toegenegenheid. Leest het met naarstigheid en aandachtigheid. Maakt kleine gezelschapjes van bekenden onder elkander, leest daar telkens een hoofdstuk of gedeelte, en laat het gelezene u stof geven tot stichtelijke

samensprekingen. Van de inhoud van dit boek zal ik niets zeggen, gij zelf kunt het lezen.

Weet dit alleen, dat al wat uit mijne vorige werkjes, als: *Hallelujah*, *Scrupuleuze Communicant*, en de *Leer en Leiding der Labbadisten*, te pas kwam, in dit is overgebracht, dewijl het 't mijne was.

Indien dit mijn werk ook kan zijn tot enige bestiering van studenten, proponenten en jonge predikanten, om de Goddelijke waarheden in haar eigen natuur te verstaan, die te beschermen, die met der daad te oefenen, en de gemeente zo voor te stellen, tot bekering en versterking der zielen, en tot opbouw der kerk van onze Heere Jezus Christus, 't zal mij tot blijdschap zijn.

De almachtige en goede God, Die mij tot dit werk heeft aangepord, en telkens als ik het meende te staken, opnieuw heeft aangewakkerd, en van Wie het goede, dat hierin gevonden wordt, is voortgekomen, stortte Zijn Heilige Geest uit over allen, die dit boek zullen lezen en horen lezen, tot bekering van de onbekeerden, tot onderrichting van de kleinwetenden, tot terechtbrenging van de afdwalenden, tot opbeuring van de moedelozen, tot aanwakkering van de tragen, tot vertroosting van de treurigen, tot wasdom in 't geloof, de hoop en liefde van allen, die een beginsel der genade deelachtig zijn geworden!

De Heere beware Zijn kerk in Nederland, en doe ze groeien. in getal en Godzaligheid, en zegene Nederland om der kerks wil! Hij wone en wandele in 't midden van u, Hij bestrale u met Zijn licht, Hij vervulle u met allerlei genade, en geleide u door Zijn raad. En als gij uw loop zult hebben uitgelopen, zo neme Hij u op in de eeuwige heerlijkheid!

Ik ben en blijf uw medebroeder en dienaar in Christus, *Welke zij lof, eer, en heerlijkheid tot in der eeuwigheid.*

Rotterdam, de 26ste Februari 1700.

Van de tweede druk heb ik gezegd, dat er geen zaken zijn uitgelaten, maar dat hier en daar de zin een weinig verkort is. Ook is er niets bijgekomen dat noemenswaardig is, hier en daar is alleen een mening bijgevoegd, of een zaak wat uitgebreid. Deze is uitgekomen den 2den Oktober 1701.

De derde druk is merkelijk vermeerderd.

1. Met het leven des geloofs op de Beloften.
2. Met een waarschuwende bestiering tegen de Piëtisten, Quiëtisten, en diergelijke afdwalenden tot een natuurlijke en geesteloze godsdienst, onder de gedaante van geestelijkheid.

3. Met een verklarende en toepassende uitbreiding van het Gebed des Heeren.

Bekruipt iemand een ongenoegende gedachte, omdat de derde druk vermeerderd is, die verandere zijn ongenoegen in milddadigheid, en geve zijn eerste of tweede druk aan een gering mens, opdat ook die daardoor gesticht worde, en voorzie zichzelf van deze druk.

De Heere zegene ook deze druk, dat ze zij tot verdediging van waarheid, en van ware Godzaligheid, welke beide in deze dagen bestormd worden, aan de ene zijde door *mensen van een verdorven verstand, die de rede stellen tot een regel van leer en leven*; en aan de andere zijde door mensen, die, gezet zijnde op heiligheid en liefde, de waarheid terzijde stellen, en afdwalen tot een natuurlijke godsdienst en deugdzaamheid.

De Heere zal Zijn kerk bewaren, zodat de duivel met al zijn aanhang, die niet zullen overweldigen.

Ik blijf eens iegelijks dienaar in Christus.

W. á BRAKEL.

Hoofdstuk 1: Van de kennis Gods uit de natuur

Hoofdstuk 1

Van de kennis Gods uit de natuur

Dit boek draagt de naam van ***Redelijke Godsdienst***, genomen uit [Rom. 12:1](#). ***Welke is uw redelijke godsdienst.*** Tot godsdienst behoren deze vier zaken:

1. Het fundament of de grondslag,
2. de vorm of het wezen,
3. een regel,
4. de dadelijke uitvoering.

1. Grondslag

De grondslag van de godsdienst is *Gods natuur*. De werken van almacht of weldadigheid zijn wel beweegredenen om de mens op te wekken God te dienen, maar zij zijn het fundament niet, dat is, Gods natuur Zelf. God heeft in Zichzelf alle heerlijkheid en dienenswaardigheid, al was er geen schepsel. Er kan geen schepsel zijn en bestaan, als van Hem en door Hem; en mét dat er een schepsel is, zo verbindt Gods hoogheid dat schepsel, dat van Hem is, en door zijn invloed bestaat, dat het voor Hem, tot Zijn dienst is. En is het een redelijk schepsel, dan verplicht God, omdat Hij God is, dat redelijke schepsel, dat door een rechte linie

onder zijn Maker gesteld is, dat het God eert en dient, en alles wat het is, voor God is. De natuur Gods legt die eeuwige band op het schepsel, en zo ook op de mens. [Jer. 10:7](#). *Wie zou U niet vrezen, Gij Koning der Heidenen? Want het komt U toe. Psalm 119:90-91. Gij hebt de aarde vastgemaakt, en zij blijft staan; naar uw verordeningen blijven zij nog staan; want zij allen zijn Uw knechten.*

2. Vorm

De vorm of natuur van de godsdienst bestaat in des mensen kennis, erkennenis en hartelijke goedkeuring van die band en die verplichting om alles, wat hij is, en wat hij kan, alle tijd en in alles voor God te zijn, omdat Hij God is, het Hem door Zijn natuur toekomt en Hij het waardig is. Zo wijdt en offert hij zich gewillig aan God, en stelt zichzelf ten dienste van de Heere, omdat Hij God is, het hem betaamt, en omdat het zijn zaligheid is. [Psalm 116:16](#). *Zeker ik ben Uw knecht, ik ben Uw knecht. Jes. 44:5. Deze zal zeggen: ik ben des HEEREN; en gene zal met zijn hand schrijven: Ik ben des HEEREN.*

3. De regel.

Tot de godsdienst behoort de openbaring van de wil Gods, als een regel, waarnaar de mens als een dienstknecht heeft te werken, 't Is aan de mens niet gelaten, dat hij zelf een wijze kiest, hoe hij God zal dienen, dan zou hij daarin boven God zijn. Zo iemand dat begint, verheft hij zich boven God, en al Zijn werk mishaaft de Heere. [Matth. 15:9](#). *Te vergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn.* Maar de Heere Zelf stelt de regel aan de mens en openbaart aan hem, *wat Hij van hem gedaan wil hebben, en op welke wijze Hij het gedaan wil hebben.* [Jes. 8:19-20](#). *Zal niet een volk zijn God vragen? Tot de wet en de getuigenis! zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat zij geen dageraad zullen hebben.* [Rom. 12:2](#). *Opdat gij moogt beproeven welke de goede, en welbehagelijke, en volmaakte wil van God zij.*

4. Daden

Tot de godsdienst behoort een dadelijke overeenstemming met, en uitvoering van de wil Gods. Al wat God wil, dat wil ook de dienstknecht Gods, omdat het de wil Gods is, dat is al zijn lust en vermaak, dat God iets wil ten opzichte van hem, dat God hem openbaart, wat Hij van hem wil gedaan hebben, daar verblijdt hij zich in, en is volvaardig om het te doen als des Heeren wil. [Eféze 6:6](#). *Doende de wil van God van harte.*

Wij nu, zullende van de godsdienst handelen, zullen niet alleen van deze vier zaken, maar ook in de gestelde orde van deze spreken.

In de eerste plaats komt ons voor de Grondslag van de godsdienst, welke is God, als God, en omdat Hij God is. Zal de mens God tot het Fundament van zijn dienst stellen, en die band erkennen, dan moet hij God kennen; daarom is het nodig, dat wij eerst tonen, waaruit de rechte kennis Gods gehaald moet worden.

II. God heeft bij Zichzelf besloten, wat Hij van Zich, en hoever Hij Zich wil bekendmaken. Deze kennis van God Zelf wordt genoemd Theologia archetypa prototypa, *het uitdrukken de patroon*. En de kennis in het redelijke schepsel

hiermee overeenkomende wordt genoemd Theologia ectypa, *het uitdrukkel; of het uitgedrukte beeld*.

De wijze, waarop die bestemde kennis in de schepselen ingedrukt of gegeven wordt, is verscheiden naar de verscheidenheid van de redelijke schepselen.

- De engelen kennen God door de onmiddellbare aanschouwing van Gods aangezicht. [Matth. 18:10](#). *Ik zeg ulieden, dat hun engelen, in de hemelen, altijd zien het aangezicht Mijns Vaders.*
- Zodanig is ook, en zal ook zijn de kennis van de verheerlijkte uitverkorenen. [2 Kor. 5:7](#). *Want wij wandelen door geloof, en niet door aanschouwen.* [1 Kor. 13:12](#). *Maar alsdan zullen wij zien aangezicht tot aangezicht.*
- Christus naar de menselijke natuur kent God door vereniging met de Godheid van de Zoon van God, en alzo op een hoger wijze als engelen en mensen begrijpen kunnen. [Kol. 2:9](#). In Hem woont al de volheid der Godheid lichamelijk. [Joh. 3:34](#). *God geeft Hem de Geest niet met mate.*
- De mens op aarde kent God door openbaring. [Joh. 1:18](#). *Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, die in de schoot des Vaders is, die heeft Hem ons verklaard.* Deze openbaring geschiedt of door de natuur in alle mensen, of ook door de Heilige Schrift, welke de Heere maar alleen aan sommigen geeft.

Deze is, óf inwendig; óf uitwendig

III. God heeft alle mensen ingeschapen een kennis dat God is, *een Godserkennendheid*, om het u in 't afgetrokken te beter uit te drukken, al is 't geen goed Nederlands; niet dat de mens, met dat hij is, dadelijk de indruk van God oefent, maar die komt langzamerhand met de jaren voor de dag: zij is de mens ingeschapen zoals de redelijkheid, die nu oefent de mens in 't eerst niet, maar mettertijd redeneert hij over zaken, die voorkomen. De dadelijkheid en de oefeningen van de kennis Gods komen vanzelf uit zijn eigen natuur voort, zonder die eerst van buiten door onderwijzing te moeten ontvangen. De indruk, Godserkennendheid, is niet dadelijk. [=daadwerkelijk] De kinderen voor de geboorte brengen geen werkingen van horen, zien, spreken, denken voort, zij doen noch goed noch kwaad. [Rom. 9:11](#). Zij zondigen niet dadelijk, niet in de gelijkheid van de overtreding van Adam. [Rom. 5:14](#). Die dat drijven, spreken tegen de Schrift, zonder grond en reden, en ondervinding.

Niet door denkbeeld

Sommigen, niet tevreden met de gewone uitdrukkingen van natuurlijke kennis Gods, willen dat men haar noemt denkbeeld; doch 't is te vrezen, dat zij onder dat vreemde woord vreemde gevoelens verbergen. Namelijk, alsof dat ongeschapen denkbeeld aan de mens als een spiegel of voorbeeld alle volmaaktheden Gods en van de schepselen vertoonde, en dat de mens zonder werking, als lijdelijk, alleen maar dat beschouwde, of zich van dat denkbeeld latende beschijnen, alle volmaaktheden van God, en van de schepselen kon kennen. Wat zegt dit anders, dan dat God eindig, of het denkbeeld in de mens oneindig is, en dat de kennis van God niet uit de openbaringen van God en van de schepselen, niet uit de

schepselen zelf als voorwerpen, maar uit ons zelf, uit dat ingeschapen denkbeeld te halen was. Wat is dit anders, dan ieder mens onfeilbaar maken, en een ieders onfeilbaarheid rechtstreeks tegen van de ander onfeilbaarheid te doen aanlopen, omdat zij tegenstrijdige bevattingen van dezelfde zaak hebben; waaruit maar volgen kan, dat alles maar fantasieën en wakende dromen zijn, en is nergens anders bekwaam toe, dan om verwarde en dwaze (op 't zachtst gezegd) gedachten te maken. Maar wil men door het denkbeeld niet anders verstaan dan de ingeschapen Godserkennendheid, dat God is, en dat Hij als Schepper en Regeerder van alles, Heer is over een ieder, en dat een ieder Hem onderworpen is, en gehouden naar Zijn wil te leven, en dat niet doende zijn rechtvaardige toorn te wachten heeft, en dat dit van alle mensengewetens is ingedrukt, dan is de zaak recht. Maar dat men schuwe het woord (denkbeeld), welk woord, behalve het gezegde, beelden van God in de hersenen vormt, gelijk de Rooms en uitwendig doen, en beide verboden zijn in het tweede gebod.

IV. In de mens zijn geen gedaanten, beelden van alle dingen ingeschapen; dat wordt volstrekt ontkend; 't moet bewezen worden. De mens haalt de kennis van de dingen niet uit zichzelf, maar door het beschouwen van de schepselen zelf door de vijf zinnen. Welk beeld, verbeelding, gedaante van beesten, die in andere delen van de wereld zijn, die wij nooit gezien, en van welke wij nooit hebben horen spreken, hebben wij? Immers niet meer dan of zij er niet waren, of waren geweest. Heeft een kind een beeld van een leeuw, hond, kat, en van hun statuur en natuur, eer het geboren is, of dat nu eerstgeboren is? Immers geen. Zou Adam de dieren naar hun soorten en naturen namen geven, moesten zij eerst tot Adam gebracht worden. [Gen. 2:19](#). De mens ziet, hoort, smaakt, ruikt, voelt allerlei schepselen van jongs af, eer hij daarop acht geeft, en daarover redeneert; hij is 't gewend, en zo kan hij mettertijd komen tot de kennis van de zaken. Wat hij nu, buiten zijn weten door de vijf zinnen, heeft te brengen tot beelden, die ingeschapen zouden zijn, en voor zijn geboorte in de mens zouden zijn, is maar zeggen; *zo ras verworpen als gezegd*.

Zo leven wij ook in het Christendom. Van jongs af zien wij de werken Gods in de natuur, zonder daarover te redeneren, of daarop acht te geven; wij horen van jongs af van God spreken. Daardoor wordt de ingeschapen kennis van een Godheid, of opdat wij niet verkeerd begrepen worden, Godserkennendheid, werkzaam, wordt dadelijk, en wast meer en meer aan; doch ongelijk, in de een meer, in de ander minder. Dat de mens door aanschouwen in de werken Gods, en door onderwijs, of 't horen van God, God tot ingeschapen denkbeelden heeft te brengen, is zonder reden en geheel mis. De mens, zo met hoedanigheden begaafd, en in de Godserkennendheid gelijk redelijkheid geschapen zijnde, is bekwaam om God mettertijd dadelijk te kennen, en God maakt Zich daardoor bekend, gelijk blijkt uit [Rom. 1:19-20](#). *'t Geen van God kennelijk is* (niet al wat God is, niet al wat God aan engelen, heiligen op de aarde, verheerlijkten in de hemel, openbaart, en door hen gekend wordt, maar wat de Heidenen daarvan kunnen weten uit de natuur, door het beschouwen van de werken Gods) *is in hen* (de Heidenen) *openbaar*; niet door ingeschapen denkbeelden, *maar God heeft het hun geopenbaard*. Waardoor? Door denkbeelden? Neen, maar uit de werken Gods.

Want Zijn onzienlijke dingen worden van de schepping van de wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid. Zo hadden de Heidenen, die de Heilige Schrift niet hebben, kennis van God, zover het licht van de natuur hun kon leren. Namelijk, *het kennelijke van God*, dat tegen het te geloven over staat; waarvan de apostel gesproken had, vers 16, 17.

Ingeschapen

Dat de mens zo'n kennis van God is ingeschapen, blijkt uit: [Rom. 2:14-15](#). *Wanneer de Heidenen, die de wet (namelijk, de geschrevene) niet hebben, van nature de dingen doen, die der wet zijn, deze, de wet niet hebbende, . . . betonen het werk van de wet geschreven in hun harten, hun geweten medegetuigende, en de gedachten onder elkaar hen beschuldigende, of ook ontschuldigende.* Hier spreekt de apostel van mensen, die de Heilige Schrift niet hebben. Hij zegt, dat in hun harten een wet is ingeschreven, en dat zij van nature weten, dat zij naar die wet leven moeten, en also zichzelf tot een wet verstrekken, en dat hun geweten hen beschuldigt of verontschuldigt, naardat zij overeenkomstig de in hun natuur ingeschreven wet leven. Daar nu op zulke wijze een wet is, daar is ook op zulke wijze een kennis van de Wetgever, en een kennis, dat een band van gehoorzaamheid op hen ligt, en dat die Wetgever, rechtvaardig de gehoorzamen beloont en de ongehoorzamen straft. Welke Wetgever, niet een mens is, maar erkennen God te zijn.

Gelijk de ingeschapen redelijkheid de mens bekwaam maakt, om door onderzoek van allerlei voorwerpen tot kennis van zaken te komen, en in die bekomen kennis toe te nemen, zo maakt ook de ingeschapen kennis van God de mens bekwaam, om door het aanschouwen van de werken Gods in de geschapen adelheid in de kennis van God toe te nemen, en door de zichtbare dingen tot de Onzienlijke op te klimmen. 't Is onmogelijk, dat de zienlijke dingen zouden leren, dat er een God is, zo hij niet eerst een indruk van God in de ziel had.

Of uitwendig door de beschouwing der schepselen

Deze inwendige kennis Gods kan vermeerderd worden door de beschouwing van de schepselen, en hun werking en wedervaren, als werkingen en besturingen van God, welke men daarom de uitwendige kennis Gods noemt, omdat zij gehaald wordt uit uitwendige zaken. [Rom. 1:19-20](#). Hiervan spreekt Job, [Job 12:7-9](#). *En waarlijk vraag toch de beesten, en elkeen van die zal het u leren; en het gevogelte des hemels, dat zal het u te kennen geven. Of spreek tot de aarde, en zij zal het u leren; ook zullen het u de vissen der zee vertellen. Wie weet niet uit alle deze, dat de hand des HEEREN dit doet? Psalm 19:2-4* [[Psalm 19:1-3](#)]. *De hemelen vertellen Gods eer, en het uitspansel verkondigt Zijner handen werk. De dag aan de dag stort overvloedige spraak uit, en de nacht aan de nacht toont wetenschap. Geen spraak en geen woorden zijn er, waar hun stem niet wordt gehoord. [Hand. 14:16-17](#). Welke in de verleden tijden al de Heidenen heeft laten wandelen in hun wegen; hoewel Hij nochtans Zichzelf niet onbetuigd gelaten heeft, goed doende van de hemel, ons regen en vruchtbare tijden gevende,*

vervullende onze harten met spijs en vrolijkheid.

Uit alle deze is het klaar, dat in de mens van nature een uitwendige en inwendige kennis van God is.

Door drieërlei weg

De verstandigste filosofen hebben grote voortgang in deze gemaakt uit de beschouwing van de schepselen. Men kan daarin toenemen door een drieërlei weg; namelijk,

- (a) door de weg van ontkenning, van God werende alle onvolmaaktheid, gebrekkigheid, eindigheid en geringheid, die men in de schepselen vindt.
- (b) Door de weg van uitmuntendheid, Gode oneindig en volmaakt toeschrijvende al de heerlijkheden, schoonheden en gemakkelijkheden, die in de schepselen te zien zijn; want er is niets in een gewrocht, dat niet uitmuntender is in zijn oorzaak.
- (c) Door de weg van oorzakelijkheid, opklimmende van een zaak tot haar oorzaak, en van die tot hogere, en zo komt men ten laatste tot de eerste, welke is God, en van die nederdalende door allerlei oorzaken tot het laatste gewrocht.

V. Hierover is de vraag: *Of er zulke kennis Gods in de mens van nature is?*

De Socinianen ontkennen alle kennis Gods uit de natuur, en willen, dat de kennis van God voortgekomen is door overlevering van de voorouders van Noachs tijden af, of door een zonderlinge openbaring Gods aan deze of genen. Wij zeggen ja.

1. Het blijkt uit al de plaatsen in de verklaring par. II en IV uitgedrukt. Namelijk [Rom. 2:14-15](#); [Rom. 1:19](#); [Job 12:7-9](#); Ps. 19:2-4 [[Psalm 19:1-3](#)]; [Hand. 14:16-17](#).
2. Uit de ervaring, welke leert, dat er geen volk onder de zon is, dat niet een godheid erkent. Dit getuigen de Heidenen zelf in hun schriften. De Christenen, door de scheepvaart op Azië, Afrika, en Amerika, komende in zulke plaatsen, in welke nooit Christenen geweest waren, hebben bevonden, dat alle volken, hoe woest zij ook waren, een indruk van een godheid hadden, al was het ook, dat sommigen geen oefening van godsdienst vertoonden. Zodat de gehele wereld uitroept: *er is een God!*
3. De genegenheid des mensen om iets uitwendigs te eren, en zich daardoor godsdienstig neer te buigen, toont een indruk van God; want anders zou het glorieus gemoed des mensen niet gebracht kunnen worden tot het eren van een hout of steen, tenzij hij achtte, dat een godheid daarin of daarbij was, welke behagen had in zulken dienst.
4. Men zal een woeste heiden, laat hij stom en doof zijn, door onderrichtingen met tekenen en gebaren leren ontzag te hebben voor God, en zijn geweten levendig maken over zonden en deugden, 't welk zeker niet zou kunnen geschieden, zo hij inwendig niet een beginsel had van kennis van de Godheid.
5. Indien de kennis Gods in de mens niet was ingeschapen, en hij niet bekwaam was, om door de zichtbare dingen tot de onzienlijke God te komen, zo deden de heidenen geen zonde; want waar geen wetgever is, daar is ook geen wet, en

waar geen wet is, daar is ook geen overtreding, en bijgevolg konden zij niet veroordeeld worden. Het laatste is ongerijmd te denken; zo is het dan zeker, dat zij God kennen.

VI. Tegenwerping

1. Al wat de mens natuurlijk is, is in allen en alle tijd; maar de kennis Gods is niet in allen, want er worden Heidenen gevonden, in wie de allermiste godsdienst niet is. Ook is deze er niet altijd, want David zegt: [Psalm 14:1](#). *De dwaas zegt in zijn hart: Er is geen God!* En Paulus zegt, dat er atheoi, ongodisten zijn: [Eféze 2:12](#). *Zonder God in de wereld.*

Antwoord.

- (a) 't Is petitio principii: 't is het verschilpunt zelf. Wij zeggen ja, de erkenenis of indruk van een God is allen tijd en in allen, gelijk wij met vijf redenen hebben bewezen, te weten, in vermogen, schoon niet in de dadelijkheid, gelijk de redelijkheid in de mens.
- (b) Zo er al mensen mochten zijn, die de minste godsdienst niet vertonen, daaruit volgt niet, dat er geen indruk van een godheid in 't hart verborgen ligt; wij spreken niet van de dadelijkheid van de godsdienst, maar van de hebbelijkheid of gestalte van erkenenis van de Godheid.
- (c) David spreekt van dwazen, van overgegeven goddelozen, die met hun gedrag zeggen, dat zij geen godheid eren, vrezen en dienen, die door hun gruwel de indruk van God trachten uit te wissen, en het opkomend geweten met onbesuisdheid willen doen zwijgen, maar hij spreekt niet van de ingeschapen kennis van de godheid.
- (d) Paulus noemt atheïsten, hen, die God niet hebben tot hun verzoende God, tot een weldoener, tot hun zaligheid, en tot de hoop van de gelukzaligheid, zodat de tekst bij deze zaak niet behoort.

VII. Tegenwerping 2.

Er zijn ten allen tijde atheïsten, dat is, ongodisten, Godverzakkers, geweest, en in onze dagen breekt de ongodisterij klaar door in Frankrijk, in Engeland, en het begint ook in Nederland, en dat in allerlei sekten. Ja zelfs voeren sommige schranderen de ongodisterij met hun spreken, schrijven en leven, en bedekt en klaarblijkelijk in, en zij leggen daarop toe, om door 't verdraaien van de Schrift, en door de rede te stellen tot een uitlegster van de Heilige Schrift, het Goddelijke gezag en de onfeilbaarheid daaruit weg te nemen.

Men noemt het woord Gods wel, om niet veracht te worden; maar men verstaat daardoor niet, Die in Zichzelf, eeuwige, in Zichzelf levende, in Zichzelf verstandige Zelfstandigheid, Die was vóórdát er schepselen en een geschapen natuur was, die van alle dingen, en van de natuur Schepper, Onderhouder en Regeerder is; maar men verstaat daardoor de gewone natuur van alle dingen, alsof die alles voortbracht, onderhield en als de raderen in een uurwerk alles draaide, en dat geluk en ongeluk door dat draaien van de natuur in de bijzondere lichamen voortkwam, en dat men onder dit draaien zich gerust en stil moet houden, omdat het niet te veranderen, en daartegen niets te doen is.

Men erkent geen wet dan de loop van de natuur, dan 't geen men zichzelf voorstelt om gemakkelijk naar zijn eigen begeerlijkheden te leven, geen zonde, als

wanneer men iets tegen zijn belang en voordeel doet, geen deugd, als datgene te doen, dat tot het bekomen van zijn begeerte dient; geen zaligheid, dan maar vrolijk te zijn in eten, drinken, hoereren, pronken, plezieren en opvolgen van zijn lusten; liegen en bedriegen zijn goede middelen om die zaligheid te bekomen, of te ontkomen datgene, dat hun zaligheid zou storen; zij kennen geen straf dan schade en schande, geen verdoemenis dan een ongerust en droevig gemoed, 't Is: ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas! *Eet, drinkt, speelt, na de dood is geen vermaak*; man dood, paard dood: alles dood. Ziel, engelen, duivelen zijn bij hen maar fabelen, zij lachen ermee; en hierin zijn zij geheel gerust, en weten niet van een opkomend, wroegend geweten. Dus is de heilloze Jood Baruch de Spinoza, in het jaar 1633 in December te Amsterdam geboren, en gestorven in de Haag 1677 in Februari, voorgedaan, en 't is klaarblijkelijk, dat andere ongodisten dat gevoelen van hem te leen hebben overgenomen.

Hieruit blijkt, dat er atheïsten zijn, en in 't hart van de mens geen kennis van een godheid is ingeschapen; want was zij ingeschapen, zo kon men ze er niet uitkrijgen, gelijk velen het gedaan hebben en doen, en velen trachten het te leren doen.

Antwoord.

Dat zijn de vruchten van de rede te stellen tot een uitlegster van de Heilige Schrift, en alzo van wat te geloven is of niet. En die dat tot een grondregel houden, hoe kunnen die de ongodistische geschriften weerleggen? De pijlen stuiten terug en treffen hen zelf. Dit zijn de vruchten van het verdraaien en van het beknibbelen van de Heilige Schrift en van het spotten met de oefeningen van de ware Godzaligheid, die noemt men verachtelijk zedenlessen, niet kennende het onderscheid tussen de heidense deugden, en die van de Christenen, die uit geloof in Christus, en uit kennis van de waarheid voortkomen, en in liefde, vrees, en gehoorzaamheid Gods gedaan worden. Want de kennis van de waarheid is naar de Godzaligheid. [Titus 1:1](#).

Dit zijn de vruchten van God te onteren, en de generatie des Zoons en de uitgang des Heiligen Geestes te loochenen; eerst stelt men drie *collaterale*, dat is, naast elkaar gaande personen, daarop moet volgen *drie Goden*, en zij eindigen met geen God. Dat zijn de vruchten van de walg van het bij hen onbekende oude, en van het zoeken en versieren aan nieuw, nieuw. Dat zijn de vruchten van twijfelen of er een God is.

Wat de tegenwerping aangaat, die is van geen kracht; want wij ontkennen niet, dat God de mensen, die arbeiden om de indruk van God uit hun hart weg te nemen, wel overgeeft in een verkeerde zin. [Rom. 1:28](#), en een *kracht van de dwaling zendt*, [2 Thess. 2:11](#), zodat de kennis van God geheel in zwijm ligt, en dat de mens geheel ongevoelig kan worden van het zijn van God; maar daaruit volgt niet, dat God die kennis en erkentenis in de mens niet heeft ingeschapen. Als de mens in een diepe bezwijming ligt, is hij dan niet redelijk, schoon de minste redelijkheid zich niet vertoont, en de mens niet bewust is van zijn redelijkheid? Als de mens door een val of slag op 't hoofd van alle verstand is beroofd, geen kennis, geen spraak, geen beweging over een zaak heeft, gelijk een nieuwgeboren kind geheel flauw en bijna geen leven heeft, - is die mens daarom niet redelijk?

Zo is 't ook met de erkenning van de Godheid. Uit het niet vertonen van dadelijkheid kan men niet besluiten, dat er geen hebbelijkheid of vermogen om dadelijkheid voort te brengen in de mens is.

VIII. Tegenwerping 3.

Men weet alleen maar door het geloof, dat God is, dienvolgens niet uit de natuur, gelijk blijkt uit: [Hebr. 11:6](#). *Die tot God komt, moet geloven, dat Hij is.*

Antwoord.

Dezelfde zaak kan in verschillende opzichten aangemerkt worden. De natuur leert, dat God is, zoals Hij zich in de onderhouding en regering van alle dingen vertoont; de Schrift leert, dat God is, zoals Hij Zich vertoont in 't aangezicht van Jezus Christus, [2 Kor. 4:7](#). De apostel spreekt [Hebreeën 11](#) van 't laatste, gelijk in de boven aangetoonde plaatsen [Rom. 1 en 2](#) enz. Van het eerste. De vaststelling van de Godheid door het geloof sluit de kennis Gods uit de natuur niet uit, maar sluit ze in en onderstelt ze.

IX. Over de natuurlijke kennis Gods is de vraag: *Of de mens door haar kan zalig worden?*

De Socinianen zeggen op deze vraag ja. Daarheen hellen ook de Remonstranten, alsook sommige Roomsen. Maar wij ontkennen het volstrekt, en 't blijkt:

Bewijzen

1. Alle natuurlijke kennis Gods, hoe groot zij ook is, kent wel, dat God rechtvaardig is om de zonden te straffen [Rom. 1:32](#), maar zij kent geen voldoening aan de rechtvaardigheid Gods, noch heiligheid, waarmee men in het rechtvaardig oordeel van God bestaan kan, zonder welke niemand kan zalig worden, gelijk in het vervolg in 't brede zal aangetoond worden. dus blijft God voor hen een God, die de schuldige geenszins onschuldig zal houden, en die een ieder vergelden zal naar Zijn werken.
2. Er is geen zaligheid dan door Christus, en er is geen andere weg tot zaligheid dan door het geloof in Christus. [Joh. 14:6](#). *Ik ben de weg, en de waarheid, en het leven. Niemand komt tot den Vader, dan door Mij.* [Hand. 4:12](#). *De zaligheid is in geen andere; want er is ook onder de hemel geen andere naam, die onder de mensen gegeven is, door welke wij moeten zalig worden.* [Hebr. 11:6](#). *Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen.* [Joh. 3:18](#). *Die niet gelooft, is alreeds veroordeeld, omdat hij niet heeft geloofd in de Naam des eniggeboren Zoons van God.*

Nu is het zeker, dat de natuurlijke kennis niets weet van Christus, en van het geloof in Christus; want die wordt alleen in het Evangelie geopenbaard, 't welk aan de Heidenen niet is geopenbaard. [Kol. 1:26](#). *De verborgenheid, die verborgen is geweest van alle eeuwen, en van alle geslachten.*

En het geloof is alleen door de prediking van het evangelie. [Rom. 10:17](#). *Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het woord van God.* Hieruit is dan onweersprekelijk, dat de natuurlijke kennis Gods de mens tot de zaligheid niet kan brengen.

3. De Heidenen, de een met de ander, zelfs de allerverstandigste en

deugdzaamste, worden genoemd dwazen, [Rom. 1:22](#). *Zich uitgevende voor wijzen, zijn zij dwaas geworden.* Blind en dood, [Eféze 4:18](#). *Verduisterd in het verstand, vervreemd zijnde van het leven Gods, door de onwetendheid, die in hen is, door de verharding huns harten.* Atheïsten, zonder beloften en zonder hoop. [Eféze 2:12](#). *Vreemdelingen van de verbonden van de belofte, geen hoop hebbende,* Atheïsten, zonder God in de wereld. En hun staat wordt benoemd: [Hand. 17:30](#). . . . De tijden van de onwetendheid.

X. Tegenwerping 1.

[Rom. 1:19-20](#). *Overmits hetgeen van God kennelijk is, in hen openbaar is. Opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn.* Hieruit besluit men aldus: Indien de Heidenen door het licht van de natuur al het kennelijke van God wisten, en zij, naar dat licht niet wandelende, niet te verontschuldigen waren, zo kon die kennis hen tot de zaligheid brengen, als zij dat licht opvolgden.

Antwoord.

- (a) De apostel zegt niet, dat zij al het kennelijke van God wisten, maar alleen het kennelijke uit de natuur, 't welk de apostel bepaalt tot de eeuwige kracht en Goddelijkheid: dat dit kennelijke genoegzaam is tot zaligheid, moest bewezen worden; want wij ontkennen het.
- (b) Niet te verontschuldigen te zijn, omdat men God en zijn eigen verplichting kent, stelt niet, dat men door het licht van de natuur zover zou kunnen komen, dat men niet te beschuldigen zou zijn, en daarop tot de zaligheid zou komen; ook niet dat dit licht genoegzaam was, schoon zij volkomen daarnaar geleefd hadden. Maar het stelt het tegendeel, dat het licht van de natuur hun overtuigde, dat God rechtvaardig is in hen te verdoemen, zo wegens de boosheid van hun natuur, als omdat zij zelf dat licht, 't welk in hen was, tegengingen, en dat dit licht geen ander einde had dan hen te overtuigen, en zo het hen al in 't een of ander verontschuldigen kon, dat zegt niet, dat 't geheel kon doen.

Tegenwerping 2.

[Rom. 2:4](#). *Niet wetende, dat de goedertierenheid Gods u tot bekering leidt.* [Hand. 17:27](#). *Opdat zij de Heere zouden zoeken, of zij Hem immers tasten en vinden mochten; hoewel*

Hij niet verre is van een ieder van ons. Deze teksten tonen, dat de natuurlijke kennis bekwaam is om zich daardoor te bekeren, God te zoeken en te vinden. Nu, op bekering wordt de zaligheid beloofd, en God te vinden is zaligheid. Dus is de natuurlijke kennis genoeg tot zaligheid.

Antwoord.

- (a) In [Rom. 2:4](#) spreekt de apostel tot degenen, wie hij het Evangelie verkondigde, zo Joden als Grieken, want hij spreekt hen aan in de tweede persoon Gij, 't welk ook in het vervolg van dit hoofdstuk achtervolgd wordt; zodat deze tekst hier niet te pas komt.
- (b) En ook de natuurlijke kennis Gods overtuigt wel van zonde, en van betamelijkheid en noodzakelijkheid van de bekering van de zonde tot de

deugd, zover het natuurlijke licht strekt; maar die bekering is niet de waarachtige bekering, welke is een gehele verandering des mensen uitwendig en inwendig, van de dood tot het geestelijke leven, zonder welke geen zaligheid te verwachten is.

- (c) De tekst [Hand. 17:27](#) spreekt tot de afgodische Heidenen, die, behalve alle hun houten en stenen afgoden, een altaar hadden met dit opschrift: "Den onbekenden God," die zij, niet kennende, dienden. Deze verklaart de apostel te zijn in onwetendheid, en leert hun, dat het natuurlijke licht niet leerde van God af te lopen tot de afgoden, maar dat God het hun daartoe had gegeven, opdat het hen hun plicht zou leren: *'t welk was God te zoeken, of zij Hem tasten en vinden mochten*. 't Zegt dan, wat de van God afgefallen mens doen moet, maar niet wat hij doen kan, nu hij door zijn eigen schuld zich van licht en leven beroofd heeft. Hij is verplicht God te zoeken, of hij Hem tasten en vinden mocht; maar zonder het wonderbaarlijke licht 't welk God zijn kinderen in de wedergeboorte geeft, zullen zij Hem nooit tasten en vinden tot verzoening en zaligheid, schoon het natuurlijke licht ze brengen kon tot het tasten en vinden, dat God waarlijk is, en dat Hij in geest en waarheid wil gediend worden. Dit tasten en vinden, waarvan de apostel hier spreekt, verschilt oneindig van dat tasten en vinden van God, waardoor en waarin zaligheid is.

Tegenwerping 3.

[Rom. 2:14-15](#). Hier zegt de apostel, *dat de Heidenen van nature doen de dingen, die van de wet zijn, dat zij zichzelf een wet zijn, het werk van de wet in hun harten geschreven hebben, dat hun geweten hen verontschuldigt*. In wie deze dingen zijn, is een dader van de wet, en de daders van de wet zullen gerechtvaardigd worden. Nu, deze dingen zijn in de Heidenen, die alleen het licht van de natuur hebben, zo zijn die dan daders van de wet, en zullen gerechtvaardigd worden, en bijgevolg is de natuurlijke kennis Gods genoeg om de mens tot de zaligheid te brengen.

Antwoord.

Zichzelf tot een wet te zijn, het werk van de wet in 't hart geschreven te hebben, te doen de dingen, die van de wet zijn, is niet anders dan kennis te hebben van de verbintenis des mensen aan God, en van de wil Gods, welke kennis zo'n werking heeft als de wet, namelijk, gebieden, verbieden, beloven, dreigen, overtuigen. Dat doet de wet, dat doet het licht van de natuur, zonder de beschreven wet te hebben, zodat het niet zegt de wet te volbrengen, maar wat die wet voorschrijft. Als nu de mens naar dat licht niet wandelt, dan beschuldigt het hem, en als hij het doet, dan verontschuldigt het hem, niet geheel, alsof hij de gehele wet in alles en ten allen tijde volbracht had, en alzo van God als Rechter gerechtvaardigd werd, maar in die bijzondere daad; en dat alleen maar zover als zijn licht strekt.

Tegenwerping 4.

Indien de natuurlijke kennis in zichzelf niet zaligmakend is, zo is zij nochtans zaligmakend door gevolg, namelijk, als de mens getrouw is aan dat natuurlijk licht, en daarnaar leeft, dan geeft God meerdere en zodanige genade, waardoor zij

zalig kunnen worden, volgens de belofte: [Matth. 13:12](#). *Want wie heeft, die zal gegeven worden, en hij zal overvloedig hebben.* En voorts voorbeelden als: Job, de hoofdman, [Matth. 8:5](#), [10](#), Cornelius, [Hand. 10](#).

Antwoord.

- (a) Niemand gebruikt de natuurlijke kennis Gods goed; met alle natuurlijke is het, gelijk er staat: [Rom. 3:10-12](#). *Er is niemand rechtvaardig, ook niet één; er is niemand, die verstandig is, er is niemand, die God zoekt. Allen zijn zij afgeweken, samen zijn zij onnut geworden; er is niemand, die goed doet, er is ook niet tot één toe.* Al de deugden van de Heidenen missen het ware wezen van de deugd. Zij geschieden niet uit het geloof, naar de wet, ter ere Gods, maar zij zijn zo omzet met allerlei zondige hoedanigheden en omstandigheden, dat ze slechts blinkende zonden zijn.
- (b) En ofschoon een Heiden leefde volkomen naar zijn licht, zo is er niet een enig belofte, dat God hem dan zaligmakende genade zou geven; en God is zo vrij, dat Hij aan niemand een schuldenaar is, en zijn rechtvaardigheid is zo zuiver, dat geen werk van een kind des toorns, dat dan nog niet deugt, al kwam het met zijn licht overeen, Hem bewegen zou zodanigen tot Hem trekken, en genade te bewijzen.
- (c) De tekst [Matth. 13:12](#) komt hier niet te pas; want die spreekt niet van de gaven van de natuur, maar van genadegiften, welke God de een op de andere hoopt aan zijn kinderen, en als Hij hun de genade geeft om de genade wel te gebruiken, zo kroont Hij ze met nieuwe genade. Psalm 19:12 [[Ps. 19:11](#)]. *In 't houden van die is grote loon.*
- (d) De voorbeelden dienen hier niet; want die hadden het Evangelie, en leefden onder zijn bediening.

Heeft veel nuttige doeleinden

XI. Al is de natuurlijke kennis Gods niet zaligmakend, zo is ze nochtans niet vergeefs, maar nuttig; want:

- (a) zij leert, dat God is, dat Hij is een onzienlijk geestelijk wezen, oneindig, de eerste, oneindig verheven in wezen boven alles wat er is, heilig, almachtig, goed, rechtvaardig.
- (b) Dat God de oorzaak van alles, en ook van hem, die op God denkt, is, en daarom heer en eigenaar van alles; dat Hij met zijn invloed alles onderhoudt, regeert en bestuurt naar Zijn wil, zodat er niemand is, die zijn hand kan afslaan, of zeggen: waarom doet Gij zo?
- (c) Dat ieder mens aan Hem door een onverbreekelijke band verbonden is, om Zijn wil te doen, welke wil zijn wet is, welke het natuurlijke licht hem bekendmaakt.
- (d) Hierdoor kan de mens zijn zonden en strafwaardigheid kennen naar Gods rechtvaardigheid.
- (e) Zij dient ook tot onderhouding van de samenleving van de mensen.
- (f) Daardoor is de mens een bekwaam voorwerp, om door de openbaring van de Heilige Schrift ingeleid te worden in de weg van de ware Godzaligheid door de Geest Gods.

... is een overblijfsel van de grond van het beeld Gods

XII. Hier komt in bedenking: *Vanwaar de natuurlijke kennis Gods en zedelijkheid haar oorsprong hebben?*

Niet uit een nieuwe gift Gods aan de mens, nadat hij het beeld Gods verloren had; noch woord, noch letter is daarvan in de Bijbel; geen reden leert dat; geen noodzakelijkheid dringt daartoe. Ook is ze niet een overblijfsel van het beeld Gods, nauw genomen, voor zoveel het bestaat in het geestelijke licht, gerechtigheid en heiligheid; maar zij is een overblijfsel van het beeld Gods, breed genomen, voor zoveel het insluit de grond of het onderwerp van het beeld Gods. Om dit wel te verstaan, moet men aanmerken, *hoe de mens geschapen is, en wat het beeld Gods eigenlijk is, en wat daartoe behoort*; van welke zaken op zijn plaats breder zal gesproken worden.

(a) De mens is niet eerst geschapen in puris naturalibus, in *enkele natuurlijke*, een bloot redelijk mens, niet anders hebbende dan de vijf zinnen, en meteen bekwaam om te kunnen redeneren, en dat hem daarna het beeld Gods zou ingedrukt zijn - ik acht - dat hij dan geen mens zou geweest zijn, indien de Godserkenning niet daarin was geweest. Maar de mens is *in* en *met* het beeld Gods geschapen. God, de mens scheppende, formeerde de mens naar zijn beeld, en bracht al scheppende het beeld voort, [Gen. 1:27](#). Gelijk de gevoelige ziel van de dieren, de groeiende ziel of 't leven van de gewassen in zich besluit, niet door samenstelling, maar virtualiter et efficaciter, in vermogen en kracht, en de redelijke ziel die beide op dezelfde wijze insluit, alzo besloot ook het beeld Gods in zich de natuurlijke kennis Gods en de zedelijkheid, niet gedeeld, ieder op zichzelf, niet door samenstelling, alsof in Adam was onderscheiden een natuurlijke kennis Gods en zedelijkheid, en een geestelijke, zijnde het beeld Gods, maar in vermogen en kracht. Het beeld Gods drong door alles heen, en bezielde alle faculteiten of mogendheden van de ziel en haar werkingen, zodat het alles geestelijk en heilig was, 't geen in hem was, en door hem gedaan werd.

(b) Alhoewel het beeld Gods in Adam een en hetzelfde was, zo kan men nochtans, door aftrekking met de gedachten, deze drie dingen aanmerken:

- de grond of het onderwerp;
- de vorm of natuur, eigenlijk gezegd, het wezen;
- het gevolg.

1. Het onderwerp is de ziel, die een geest is, onzienlijk, onsterfelijk, en begaafd met verstand, wil, genegenheden.
2. De vorm is het geestelijk licht, gerechtigheid en heiligheid.
3. Het gevolg is de ontzaglijkheid en heerschappij over 't gedierte.

In het onderwerp hebben wij dit aan te merken, 't welk wèl gevat zijnde, de vraag zal beantwoorden, en meteen veel verwarde gedachten hieromtrent terecht brengen. Een schilder kan in water of zand niemands beeld indrukken, maar hij

moet een bekwame grond of paneel hebben; also kon het beeld Gods niet uitgedrukt worden in hout, steen of in een onredelijk dier; maar daartoe werd vereist een verstandige, willende, redelijke, God-erkennende ziel, die was in Adam niet onderscheiden van het beeld Gods, nauw genomen, maar het beeld Gods drong door alles heen, en bezielde alles. Wij trekken het maar met de gedachten alleen af. Adam gevallen zijnde, zo is het beeld Gods, nauw genomen, voor de vorm, 't geestelijk licht, gerechtigheid en heiligheid, uit alle faculteiten of mogendheden van de ziel ten enenmale en geheel weg. Nochtans verloor hij de menselijke natuur niet: *hij behield de ziel in haar wezen en haar mogendheid, verstand, wil, neiging, redelijkheid en erkenenis Gods*. De erkenenis van een Godheid is de mens also eigen als de redelijkheid: *zij is in alle mensen, alleen in de mens, en dat allen tijd*. Zodat men het omkeren kan: *alle mens erkent een Godheid, en al wat een Godheid erkent is een mens*. Ja, door de erkenenis van een Godheid wordt de mens verder en klaarblijkelijk dan door de redelijkheid onderscheiden van de dieren. In sommige dieren vertoont zich een zweem en gelijkenis van de redelijkheid, ofschoon zonder bewustheid en achtgeving van en op hun bewegingen, maar in hen is geheel geen indruk van een Godheid, en 't kan hun ook niet geleerd worden. Doch de mens heeft de erkenenis in zijn natuur ingeschapen, en zo iemand alle vertoning daarvan verloren had, zo zijn er niet veel uren nodig om de allerwoeste Heiden te brengen tot die dadelijke erkenenis, - een klaar bewijs dat het in de natuur en de hebbelijkheid in hem is.

Is niet van dezelfde vorm en verschilt daarvan in de gehele natuur.

De erkenenis van een Godheid, in *hebbelijkheid*, niet in dadelijkheid aangemerkt, is niet een overblijfsel van het beeld Gods, nauw genomen, voor het geestelijk licht, gerechtigheid en heiligheid, 't welk onoplosbare moeilijkheden na zich zou slepen. Men kan wel zeggen, dat ze is een overblijfsel van het beeld Gods in een brede betekenis, mede insluitende het met genoemde hoedanigheden begaafde onderwerp, en alleen in dit opzicht, maar eigenlijk behoort ze tot de natuur van de mensen, zodat de natuurlijke erkenenis van God, en de natuurlijke zedelijkheid daaruit vloeiende, niet in trap verschilt van het geestelijke licht, heiligheid en gerechtigheid, waarin de vorm van het beeld Gods bestaat, maar verschilt in de gehele natuur. Dit blijkt:

1. Bewijs: **de mens is dood**. In wie nog een overblijfsel ligt, en een zekere trap van het beeld Gods, die is niet geestelijk blind noch dood; want het geestelijk leven bestaat in de bezitting van het beeld Gods. Een ieder gedeelte is van dezelfde natuur als het geheel; een drup is zowel water als de gehele zee, maar de mens, hebbende de natuurlijke kennis Gods en zedelijkheid, is geheel blind en dood. Zie van de blindheid [Gal. 4:8](#) [Eféze 4:18](#) [1 Kor. 15:34](#). Zie van de geestelijke dood, [Eféze 2:1-12](#). Dienvolgens is in de natuurlijke mens niet een overblijfsel van het beeld Gods, noch een zekere trap daarvan. Waaruit dan klaar is, dat de natuurlijke kennis en zedelijkheid niet in trap, maar in wezen verschilt van het beeld Gods, nauw genomen.
2. Bewijs: **kan zich niet bekeren**. Indien de natuurlijke kennis Gods het beeld Gods, nauw genomen, zelf was, en maar in trap daarvan verschilde, zo kon de

mens zichzelf bekeren. Wel kan een natuurlijk mens door zijn natuurlijke bekwaamheden in zijn soort van kennis en deugdzaamheid zeer ver toenemen, ja overtreffen de ware wedergeborenen in sommige daden, maar de mens kan zichzelf niet bekeren, gelijk op zijn plaats in 't brede getoond zal worden: dus is de natuurlijke kennis en zedelijkheid het beeld Gods zelf niet, alleen in trap daarvan verschillende, maar is van een geheel andere natuur.

3. Bewijs: **in veel dingen onderscheiden.** Beide, kennis en zedelijkheid, hebben:
- (a) verscheiden oorzaken, de ene is door de eerste scheppende kracht Gods, de andere is door de wederbarende kracht Gods.
 - (b) Verscheiden middelen, de ene door de natuur, de andere door het Evangelie.
 - (c) Verscheiden voorwerpen, de ene het kennelijke van God, zoals Hij Zich in de werken van de natuur openbaart, de andere zoals God Zich openbaart in 't aangezicht van Christus.
 - (d) Verscheiden uitwerkingen: de ene maakt de mens, dat hij niet te verontschuldigen is, de andere werkt de zaligheid; waar al deze zaken verscheiden zijn, daar is ook verscheidenheid in de natuur, en niet in trap. Indien dan de herstel van het beeld Gods niet is een toenemen van het natuurlijke, maar een overgang tot een geheel andere soort van kennis en deugdzaamheid, zo is dan het natuurlijke niet een overblijfsel van het beeld Gods, nauw genomen, maar het herstel is niet een toenemen van het natuurlijke, maar een overbrengen tot een geheel andere soort. Zo is dan het natuurlijke niet een overblijfsel van het beeld Gods, nauw genomen, en verschilt daarvan niet in trap, maar in de gehele natuur.

Al zijn deze twee verscheiden in de natuur, zo zijn ze niet tegenstrijdig, gelijk het een licht het andere niet tegenover staat. Het natuurlijke maakt de mens een bekwaam voorwerp om het geestelijke en natuurlijke te kunnen ontvangen. En omdat het natuurlijke in een nauwer kring is besloten, en het geestelijke onbedenkelijk hoger zaken beschouwt, en dat bij een ander licht, en het voorwerp, dat ze beide beschouwen, het geestelijke met andere ogen en andere zaken daarin ziet, zo zijn ze daarom niet tegenstrijdig, maar helpen veeleer elkaar.

Men mag niet twifelen of God is

XIII. Dusver hebben wij getoond, dat alle mensen een indruk hebben van dat God is; nu blijft er alleen deze bedenking over om te beantwoorden: Of men om te vaster te worden in de kennis, dat God is, niet zou mogen terzijde stellen voor een tijd al de openbaringen Gods in de natuur en in de Schrift, alsof zij er niet waren, en de inwendige overtuiging van dat God is als een vooroordeel aanmerken, en dan 't eens zo stellen, alsof er geen God was, of dat in twijfel trekken, en daarop dan van de grond op, alles van weerskanten beschouwen, om zo op vaster gronden te besluiten, dat er een God is? Dat is, *of men twifelen mag, of er een God is?*

Antwoord.

Omdat ons verstand verduisterd is, zo valt de mens wel in twijfel of een zaak, die voorkomt, wel dus of zo is, en dan heeft de mens verder onderzoek te doen, totdat hij de zaak kent zo te zijn, en van de twijfeling verlost wordt. Maar zo is het niet met de kennis van het zijn van de Godheid. Dat heeft Hij in de natuur ingeschapen, dat vertoont de Heilige Schrift aan ieder mens, verstandig of onverstandig, zodat men niet mag twijfelen of er een God is, want:

1. Het is God verzaken, omdat het is een gewillig stellen, alsof God niet was, een gewillig twijfelen of God is.
2. 't Is God in 't aangezicht tegen te spreken en te denken, alsof God loog, die in de natuur en Schrift zegt, dat Hij is, en dat zo klaar, dat de mens in het geweten met de eerste opslag zich voor die stem Gods niet kan verbergen.
3. De mens, dit stellende, of willende twijfelen, weet dat hij liegt, zodat het hem in 't eerste begin om te twijfelen onmogelijk is te twijfelen.
4. Door gewillig twijfelen zal men nooit vaster worden, maar het verdorven verstand en goddeloos hart ruimte en macht krijgende, is bekwaam om de twijfelaar een ongodist te maken, zover hij het kan worden, en zichzelf van de zaligheid te beroven, waarover God ook wel dat oordeel brengt.

Maar de rechte weg om toe te nemen in de kennis Gods, is *te geloven, dat Hij is, en een beloner van degenen, die Hem zoeken*. De rechte weg is doen, hetgeen men weet; *want zo iemand wil Gods wil doen, die zal van deze leer bekennen, of zij uit God is*. De rechte weg is de Heere, die Zich niet onbetuigd laat, te zoeken, of men Hem tasten en vinden mocht.

Onkunde van God te bestraffen

XIV. Omdat de kennis Gods in alle mensen zo openbaar is, dat zelfs de goddeloosten, die zo arbeiden om alle kennis en erkentenis van God uit zich te verdrijven, niet ten enenmale daartoe kunnen komen, ook al mochten zij het gevoel daarvan voor enige tijd verdonkeren, en dienaangaande ongevoelig worden. dus is het tot overtuiging van veel zogenaamde Christenen, die bij het natuurlijke ook het Woord van God hebben, dat zij God zo weinig in erkentenis houden, ja in de erkentenis Gods en deugdzaamheid zover niet komen, als veel heidenen door het licht van de natuur gekomen zijn. Hoe zullen die heidenen ten jongsten dage in het laatste oordeel tegen zulke zogenaamde Christenen opstaan, en hun verdoemenis goedkeuren. Hoe vreselijk zal hun het oordeel zijn, als God zal komen, [2 Thess. 1:8-9](#). *Met vlamvend vuur wraak doende over degenen, die God niet kennen, en over degenen, die het Evangelie van onze Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn; Dewelke zullen tot straf lijden het eeuwig verderf van het aangezicht des Heeren, en van de heerlijkheid van zijn sterkte.*

Een ieder tracht dan ernstig naar de kennis Gods, zonder welke noch geloof, noch liefde, noch godsdienst, noch zaligheid is. Vergenoegt u niet met een weten uit de natuur, die tot de zalige kennis Gods niet brengen kan, maar tracht naar Gods heerlijkheid te zien in 't aangezicht van Jezus Christus, en naar de kennis van de waarheid, die naar de Godzaligheid is.

Verzoeking tot atheïstische gedachten verdreven

Hieruit kunnen de begenadigden zien, dat het maar enkele verzoeken zijn, als zij gekweld worden met **atheïstische** gedachten. De onsteltenissen daarover geven hun genoegzaam te kennen, dat zij God kennen, en geloven, dat Hij is. Geeft dan zulke gedachten niet toe, slaat ze af, en zo gij al die verzoeken voor een tijd niet kwijt kunt worden, volgt gij dan stil op de inwendige overtuiging; is 't u lastig, 't zal u daarna meer bevestigen. Houdt u aan het lezen van Gods Woord, en voegt u bij de Godzaligen. Hoort hen spreken van het vermaak, dat zij in God hebben. Maar wacht u van het lezen van de boeken van de atheïsten of die daartoe aanleiding geven. Wacht u voor de omgang met volslagen goddelozen, en voor het twisten met hen over deze stof, maar gewent u aan de Heere door gedurig in het gebed te zijn, en eenvoudigheid te doen, 't geen gij weet de wil Gods te zijn. *Zo doende zult gij opwassen in de genade en kennis van onze Heere Jezus Christus.* [2 Petrus 3:8](#).

Hoofdstuk 2: Van het Woord Gods

Hoofdstuk 2

Van het Woord Gods

Omdat de kennis Gods uit de natuur niet genoegzaam is tot zaligheid, gelijk getoond is, zo was het nodig, dat, zo de mens tot zaligheid zou komen, God een weg openbaarde, waardoor de mens de zaligheid kon deelachtig worden. Wij kunnen dit wel van achteren zien, doch de natuur leert dat niet; maar wel, dat God wat heilzaams openbaren kan, waaruit voortgekomen zijn de huichelarij van sommigen, alsof zij Goddelijke openbaringen ontvingen, en het geloof van het volk aan zulke geveinsde openbaringen.

God door Zijn ondoorgrondelijke goedheid, willende een Eigen volk op aarde hebben, dat Hij tot de zaligheid wilde leiden, heeft aan hetzelfde de weg tot zaligheid geopenbaard, beginnende met het eerste Evangelie aan Adam. *Het zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen.* [Gen. 3:15](#). Bij welke God telkens meerdere en klaardere openbaringen gedaan heeft aan Zijn profeten, welke zij het volk predikten, en door het volk geloofd zijn geworden tot zaligheid.

Of deze openbaringen voor de tijden van Mozes beschreven zijn geweest, en schriftelijk aan de kerk in die tijd zijn overgeleverd geweest, kunnen wij noch zeggen noch ontkennen, 't is onbekend. Gelijk ook, of Mozes die dingen, die van het begin tot op zijn tijd door hem, door de Heilige Geest in alle waarheid geleid wordende, beschreven zijn uit heilige en van God ingegeven schriften, op bevel van God heeft overgenomen, dan, of hij ze zelf door onmiddellijke openbaringen

ontvangen heeft, of door de onfeilbare overleveringen van door de Geest Gods gedrevene mannen, dat - zeg ik - is onbekend. De overlevering kon toen bekwaam geschieden, omdat de vaderen in de heilige linie honderden jaren leefden. Abraham, die getrouw was om zijn nakomelingen de weg van de zaligheid bekend te maken, kon, al wat tevoren geschied was, uit de derde hand hebben: Abraham van Sem, die tegelijk met hem geleefd heeft, Sem van Methusalach, en Methusalach van Adam.

Of onbeschreven.

Maar dit weten wij zeker, dat de kerk in die tijd niet zonder Woord van God, of Goddelijke openbaringen geweest is. Mozes maakt het ons bekend in zijn eerste boek, en de leiding van de uitverkorenen in die tijd tot de zaligheid vereiste dit noodzakelijk. Dit Woord van God in die tijd wordt doorgaans genoemd *het onbeschreven Woord*, omdat ons niet blijkt, dat het beschreven was, en het tot ons niet schriftelijk is gekomen; wij weten daar niet meer van dan Mozes ons verhaalt; alleen spreekt Judas van de profetie van Henoch, vs. 14-15, aan welke door zijn verhaal gezag gegeven wordt. Maar bij de Heilige Schriften nog een onbeschreven Woord, dat dingen zou openbaren, die in de Bijbel niet staan, te versieren, gelijk de Roomsen doen om hun overleveringen te doen aannemen, is op zich halen de vloeken, welke uitgesproken worden over degenen, die tot het beschreven Woord iets toedoen.

Of beschreven 't welk verscheiden benamingen heeft.

II. Het beschreven Woord van God noemen wij doorgaans met een gebroken Grieks woord *de Bijbel*, in onze taal *boek*, omdat het is *het boek der boeken*. Dus wordt genoemd:

- (a) [Jes. 34:16](#), Zoekt in het Boek des Heeren;
- (b) [Matth. 12:26](#), Het Boek van Mozes;
- (c) [Lukas 4:17](#), Het Boek van de profeet Jesaja;
- (d) [Hand. 1:20](#), Het Boek der Psalmen;
- (e) [Openb. 22:19](#), Het Boek van de profetie;
- (f) [Psalm 40:8](#), De rol des Boeks; omdat men toen geen bladeren maakte, maar een lange strook, welke men oprolde en met een band dichtbond.
- (g) 't Wordt ook genoemd *de Schrift*, [2 Tim. 3:15-16](#).
- (h) De Schriftuur, [Hand. 8:32](#), omdat de drukkunst nog niet uitgevonden zijnde, alles met de pen moest geschreven worden. Hierdoor hadden weinigen de gehele Bijbel, omdat een Bijbel duizenden guldens kostte; sommigen hadden maar één boek van een profeet of een evangelist, of brief; ook konden de meeste mensen niet lezen. 't Is een wonderlijke goedheid Gods, aan welke men niet denken kan zonder dankzegging, dat de drukkunst maar een weinig tijds vóór de Reformatie is uitgevonden, en in gang gebracht, waardoor een arm mens een Bijbel kan hebben voor een geringe prijs, en waardoor er ook nauwelijks één Gereformeerde gevonden wordt, of hij heeft een Bijbel, of ten minste het Nieuwe Testament.
- (i) De Heilige Schrift wordt ook genoemd, Het Woord van God: [Rom. 3:2](#), *Hun zijn de woorden van God toevertrouwd*, omdat God Zich voegende naar de

mens, op menselijke wijze de weg van de waarheid heeft geopenbaard, en gesproken tot de heilige mannen Gods, welke door de Geest Gods gedreven zijnde, die tot de kerk hebben gesproken, en aan haar overgeleverd. [Hebr. 1:1](#). *God, voortijds veelmaal en op velerlei wijze tot de vaderen gesproken hebbende door de profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon.*

Is noodzakelijk, niet ten opzichte van God, maar ten opzichte van de kerk

III. Nadat God Zijn kerk overbracht tot Abraham en zijn zaad, en haar daarin hoofdzakelijk tot op Christus besloot, zo heeft het Gode behaagd Zijn kerk een vaste en eeuwigdurende regel van leer en leven te geven, met Zijn wil bij geschrift aan Zijn kerk over te geven. Niet dat daartoe aan de zijde Gods een noodzakelijkheid was; want door Zijn almachtigheid kon Hij aan Zijn kerk zonder beschreven woord de weg van de zaligheid wel openbaren, en de waarheid onder haar wel bewaren. Maar ten opzichte van de mens was er noodzaak, opdat de waarheid te beter bewaard zou worden tegen de boosheid van de mensen, wiens hart geneigd is tot bijgeloof en lichamelijke godsdienst, en het zaad van allerlei ketterijen in zich heeft. Alsmede opdat zij tegen de listen van de duivel beschermd zou worden, die altijd daarop uit is, om door de rook van ketterijen de waarheid te bezwalken, wetende dat zonder kennis van de waarheid geen ware Godzaligheid zijn kan; ook opdat het Evangelie te beter tot ieder bijzonder lid van de kerk zou komen, van vader tot kinderen zou worden voortgeplant, en tot veel volken te vlugger zou worden uitgebreid. Judas had noodzaak te schrijven, vers 3. *Het beschreven Woord is een licht voor ons pad*, [Psalm 119:105](#). *Die niet naar de wet en het getuigenis spreekt, die zal geen dageraad hebben*, [Jes. 8:20](#). Dus is het noodzakelijk.

IV. De Roomsen, opdat zij hun tradities en bijgelovige en afgodische overleveringen te veiliger zouden doen bestaan, spreken de noodzakelijkheid van de Schrift tegen, en brengen daartoe bij:

1. Tegenwerping.

Dat er wel bijzondere kerken zonder het beschreven Woord geweest zijn, namelijk, toen de apostelen het Evangelie eerst onder de Heidenen verkondigden, en onder hen kerken oprichtten.

Antwoord.

Dat was maar voor een korte tijd. Zo zij al terstond geen beschreven Woord hadden, zij hadden het woord van de apostelen, die door de Geest Gods onfeilbaar gedreven werden; de kerk in het gemeen had het nochtans, en de ene bijzondere kerk deelde het aan de andere mede, [Kol. 4:16](#). De Joden onder de Heidenen verspreid, hadden het beschreven Woord, en die kwamen doorgaans, immers op veel plaatsen, eerst tot het geloof.

2. Tegenwerping.

Die niet lezen kunnen, die is het beschreven Woord als niet beschreven.

Antwoord.

Zij horen het lezen, en horen de Schriftplaatsen van de leraar verhalen, zodat hun

geloof zowel rust op het beschreven Woord van God, als van degenen, die lezen kunnen.

3. Tegenwerping.

‘t Volk des Heeren zou van de Heere Zelf geleerd worden, en niet nodig hebben, dat iemand hun leerde, [Jes. 54:13](#) [Jer. 31:34](#); [1 Joh. 2:27](#).

Antwoord.

(c) Zo heeft dan zeker de kerk haar overleveringen niet nodig, die moeten dan noodzakelijk weggemeten worden.

(d) Als God door Zijn Woord Zijn volk leert, dan wordt het van God geleerd.

(e) Het een sluit het ander niet uit, God geeft Zijn Heilige Geest door middel van het Woord, [Hand. 10:44](#).

Is vervat in de boeken van het OUDE TESTAMENT

V. Dit beschreven Woord is vervat in de Bijbel, bevattende zes en zestig boeken. Negen en dertig zijn beschreven vóór Christus' geboorte, en worden daarom het Oude Testament genoemd. [2 Kor. 3:14](#), beginnende met het eerste boek van Mozes, Genesis gewoonlijk genoemd, en eindigende met Maleachi. Zij worden verscheiden afgedeeld, [Lukas 24:27](#), Mozes en de profeten; [Lukas 24:44](#), De wet van Mozes en de profeten en Psalmen. Gewoonlijk worden ze afgedeeld:

5. In wetboeken, de vijf boeken van Mozes.

6. Geschiedkundige boeken, van Jozua tot Esther ingesloten.

7. Poëtische of dichterlijke boeken, van Job tot het Hooglied.

8. Profeten; vier grote, Jesaja-Daniël, twaalf kleine, Hosea-Maleachi.

En van het NIEUWE TESTAMENT

Het Nieuwe Testament vervat de Heilige Schriften, die na de tijden van Christus geschreven zijn, beginnende met Mattheüs en eindigende met de Openbaring. Deze worden afgedeeld:

(a) In Geschiedkundige boeken, de vier Evangeliën, en de Handelingen der apostelen.

(b) Leerboeken, de zendbrief aan de Romeinen - de brief van Judas.

(c) Een profetisch boek, de Openbaring van Johannes.

De Apocriefe boeken behoren niet tot het Woord Gods

De *Apocriefe*, dat is, *verborgen boeken*, omdat ze in de gemeente niet gelezen, en als Goddelijk niet erkend werden, behoren tot de Bijbel niet: 't zijn maar menselijke schriften, gelijk er heden ten dage zeer veel zijn. Zij zijn vóór Christus tijden beschreven; maar niet door een profeet, niet in 't Hebreeuws, maar in 't Grieks, aan de kerk niet overgeleverd, noch door de Joden, *wie de woorden van God waren toevertrouwd*, [Rom. 3:2](#), aangenomen. Zij hebben veel misslagen en dwalingen, strijdig met de Canonieke of Regelboeken. Zie hiervan in 't brede de uitnemende voorrede van de Nederlandse Overzetters vóór de Apocriefe boeken, die genoegzaam is tot beschaming van de Roomsers, die in de latere dagen deze boeken voor Canonieke gaarne wilden doen doorgaan.

Omdat de Heilige Schrift de enige regel is van leer en leven, legt de duivel zich daarop toe, om door Zijn werktuigen deze grond omver te werpen of te verdonkeren, zoveel hij kan. Daarom zullen wij ons ook daartoe zetten, om die te verdedigen, en tot dat einde spreken:

4. Van haar oorzaak, zo hoofd- als middelloorzaken.
5. Van de stof.
6. Van de vorm.
7. Van het einde.
8. Van het voorwerp, waaraan ze gegeven is.
9. De nuttigheid.

Bij iedere zaak zullen wij verhandelen de verschilpunten, die men daartoe brengen kan.

VI. 1. De oorzaak van de Heilige Schrift is óf de hoofd- óf de middelloorzaken.

De hoofd-, ja de alleengevende, Oorzaak is God. Dit blijkt:

4. De gehele Schrift door, overal vindt men de woorden: *"God sprak. God zeide. Zo zegt de Heere"*, en dergelijke.
5. God Zelf heeft niet alleen de wet met luide stem uitgesproken, [Ex. 20](#), maar ook in twee stenen tafelen geschreven, [Ex. 24:12](#).
6. God heeft de heilige schrijvers wel uitdrukkelijk gelast te schrijven:
(j) [Ex. 17:14](#). *Schrijf dit ter gedachtenis in een boek.*
(k) [Ex. 34:27](#). *Schrijf u deze woorden.*
(l) [Openb. 1:11](#). *Hetgeen gij ziet, schrijf dat in een boek, en zend het aan de zeven gemeenten.*
(m) Zo ook in verscheiden andere teksten: [Jes. 30:8](#); [Jer. 30:2](#); [Hebr. 2:2](#). Waartoe ook dienen de opschriften, in welke de hoedanigheden van de schrijvers gemeld worden, 't zij profeet, evangelist of apostel.
7. De getuigenissen van de gehele Schrift:
(n) [2 Tim. 3:16](#). *Al de Schrift is van God ingegeven.*
(o) [2 Petrus 1:21](#). *Want de profetie is voortijds niet voortgebracht door de wil eens mensen, maar de heilige mensen Gods, van de Heilige Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken.*
(p) [2 Sam. 23:2](#). *De Geest des HEEREN heeft door mij gesproken, en Zijn rede is op mijn tong geweest.*

Dit is tot weerlegging van de Roomsers, die willen dat de Heilige Schrift niet op bevel Gods geschreven is, maar alles bij deze en gene gelegenheid, om de Schrift heimelijk te ondermijnen, en aan hun overleveringen aanzien en geloof te geven. Hun bewijs is, dat God dan wel een geregeld boek zou hebben laten schrijven, in 't welk al de punten van het geloof ordelijk waren geschreven, en dat met zulke woorden en bepalingen, dat er geen misvattingen of ketterijen uit konden voortkomen.

- (a) Wie is des Heeren raadgever? Wie kan zeggen: *waarom doet Gij zo?*
(q) [1 Kor. 3:19](#). *Want de wijsheid der wereld is dwaasheid bij God.*

(r) *Hij maakt de wijsheid van de wereld dwaasheid, [1 Kor. 1:20](#).*

(s) *[1 Kor. 1:25](#). Want het dwaze Gods is wijzer dan de mensen.*

(t) *[1 Kor. 2:14](#). Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn: want zij zijn hem dwaasheid.*

De dwalingen en ketterijen ontstaan niet uit de Heilige Schrift, maar uit het verdorven verstand des mensen. [1 Kor. 11:19](#). *Want er moeten ook ketterijen onder u zijn, opdat degenen, die oprecht zijn, openbaar mogen worden onder u.*

(b). Dat sommige zaken bij gelegenheid geschreven zijn, dat ontkennen wij niet; maar dat neemt niet weg dat God ze ingegeven heeft, en heeft doen schrijven.

Zodat het Woord als Goddelijk erkend moet worden.

VII. Of de Heilige Schrift wel zeker Gods Woord is, en van Goddelijk gezag, of ten opzichte van de geschiedenis, gelijk er veel woorden en daden van goddelozen verhaald worden, of ten opzichte van de regel van leer en leven; zo is het daarbij nodig dat de mens het weet, en de Schrift voor het Woord van God houdt.

Hierover is de vraag: *Waaruit de mens verzekerd wordt, dat de Heilige Schrift Gods Woord is?*

Antwoord.

De Rooms en zeggen, *dat men het geloven moet, omdat de kerk het zegt.*

Wij zeggen, dat de ware kerk, gelovende en verklarende dat de Heilige Schrift Gods Woord is, wel een middel is, waardoor de Heilige Geest de mens brengt tot het Woord, en waardoor de mens bewogen wordt om het te geloven, maar dat de kerk de grond, het fundament, waarop het geloof dat de Schrift Gods Woord is, rust, en waardoor hij daarvan verzekerd wordt, niet is; maar dat de Heilige Schrift, door de ingezette tekenen van haar Goddelijkheid, zelf is het fundament, de grond, waardoor men haar gelooft Goddelijk te zijn, door de werking van de Heilige Geest in het Woord sprekende. Het gezag van het Woord hangt af van het Woord zelf.

Welks gezag niet afhangt van de kerk.

VIII. De kerk kan niet zijn de grond, dat iemand gelooft, dat de Schrift Gods Woord is. Want:

Bewijs 1.

1. De kerk ontvangt al haar gezag van het Woord. Men kan een kerk niet erkennen voor de ware kerk, dan uit het Woord Gods, omdat zij die leer en hoedanigheden heeft, die de Schrift zegt, dat de ware kerk alleen heeft. [Eféze 2:20](#). *Gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten. [2 Joh. 10](#). Indien iemand tot ulieden komt, en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in huis. [Rom. 16:17](#): Wijkt af van dezelve.*

Indien men uit het Woord alleen kent, of een kerk de ware kerk Gods is, zo moet men de Schrift eerder erkennen Gods Woord te zijn, eer men de kerk erkent de ware kerk te zijn; en verder, men kan het getuigenis van de kerk niet aannemen, eer men ze erkent de ware kerk te zijn. dus wordt het Woord niet geloofd Gods Woord te zijn, omdat de kerk het zegt; maar de kerk wordt integendeel geloofd de ware kerk te zijn, omdat het Woord het zegt. Het huis rust op het fundament, het fundament niet op het huis. Het gewrocht hangt af van de oorzaak, de oorzaak

niet van het gewrocht.

Uitvlucht. 't Kan wel samengaan: *Christus gaf getuigenis aan Johannes de Doper, en Johannes wederom aan Christus.*

Antwoord.

't Is wat anders getuigenis te geven, en wat anders de grond van 't geloof te zijn. Christus was de waarheid zelf, en gaf met gezag getuigenis; maar Johannes was maar een middel van bekendmaking, gelijk nu ieder leraar is, en nochtans zijn zij het fundament niet, waarop der toehoorders geloof rust, dat Jezus is de Christus, maar men moet met de Samaritanen zeggen: [Joh. 4:42](#). Zij zeiden tot de vrouw: *Wij geloven niet meer om uws zeggens wil: want wij zelf hebben Hem gehoord, en weten, dat deze waarlijk is de Christus, de Zaligmaker van de wereld.*

Bewijs 2. **Alles krijgt zijn gezag van de oorzaak.**

De grond van achting van iemands woorden is de persoon zelf. De overheid wetten gevende, geeft aan haar wetten het gezag van gebieden; maar zij krijgen die niet van degene, die ze bekendmaakt door aflezen of aanplakken. Zo wordt ook het Woord erkend van een Goddelijk gezag te zijn, alleen omdat God het spreekt: [Jes. 1:2](#). *Hoort gij, hemelen! en neem ter ore, gij aarde! want de HEERE spreekt.* De kerk is maar de uitroeper.

Bewijs 3. **God neemt geen getuigenis van mensen.**

Als de kerk het gezag aan het Woord gaf, ten opzichte van ons, dan moest de kerk bij ons meerder zijn in achting dan God Zelf, want die iemands woorden geloofwaardig maakt en de klem geeft, is meerder dan die ze spreekt: God nu heeft geen meerder, daarom kan niemand Zijn woorden gezag geven. [Joh. 5:34](#). *Ik neem geen getuigenis van een mens,* zegt de Heere Jezus. Ofschoon Johannes van Hem getuigde, dat is, bekendmaakte, dat Hij de Christus was, wil nochtans de Heere Jezus niet, dat iemand het daarom geloofde, Hem daarom erkende voor de Christus, dat moest alleen maar aanleiding geven. [Joh. 5:36](#). *Maar Ik heb een getuigenis meerder, dan dat van Johannes: want de werken, die Mij de Vader gegeven heeft, om die te volbrengen, dezelve werken, die Ik doe, getuigen van Mij, dat Mij de Vader gezonden heeft.*

IX. Tegenwerping 1.

[1 Tim. 3:15](#). *Dat is de gemeente des levenden Gods, een pilaar en vastigheid van de waarheid.* Wat aan de waarheid steunsel en vastigheid geeft, dat geeft aan haar het gezag om als waarheid aangenomen te worden; maar dat is de kerk aan de waarheid; derhalve, enz.

Antwoord.

Ik ontken wel duidelijk het gevolg van de eerste stelling. De uitnemende voorstanders worden pilaren van de kerk genoemd, zo in het dagelijkse gebruik, alsook in de Schrift: [Gal. 2:9](#), *En als Jacobus, en Céfas, en Johannes, die geacht waren pilaren te zijn.* En nochtans geven die aan de kerk niet het gezag, om daarom als de ware kerk erkend te worden. Zo is de kerk ook de bewaarster, de verdedigster en beschermster van het Woord; zo er geen kerk was, het Woord van God en de waarheid daarin vervat, raakte haast uit de wereld. De uitdrukkingen

van een pilaar en vastigheid zeggen niet gezag, geloofwaardigheid te geven, maar bewaren en beschermen. *Aan de kerk zijn de woorden van God toebetrouwd.* [Rom. 3:2](#). Die moet ze dan bewaren, verdedigen en alom bekendmaken. Wat geloofwaardigheid geeft dit aan het Woord?

Tegenwerping 2.

Niemand kan weten dat de Bijbel Gods Woord is, zo de kerk het niet zei. God spreekt nu niet van de hemel, dat de Bijbel Gods Woord is; zo moet er dan iemand zijn, die het zegt, zodat de mensen het horen kunnen.

Antwoord.

- (a) Niemand kan ook weten wat wet de overheid geeft, tenzij een uitroeper haar uitroept, en nochtans geeft die het gezag aan de wetten niet. Zo is 't ook hier.
- (b) 't Gaat niet zeker, dat niemand weten kan, dat de Bijbel Gods Woord is, tenzij de kerk het zei. Het gebeurt wel, dat iemand ver van de mensen geboren en opgevoed, en van geen kerk weet, de Bijbel bij toeval in zijn huis vindende, en daarin naarstig lezende, dat hij smaak in die zaken krijgt, daardoor als een middel bekeerd wordt, erkent, dat de Bijbel van God is, en het Woord lief krijgt. Ik heb zo een gekend; wat aan die gebeurde, dat kan ook aan anderen geschieden. Honderden mensen weten van de kerk bijna niets te zeggen, hebben met die niet op, en evenwel erkennen zij de Bijbel Gods Woord te zijn, en zullen zelfs de ware kerk uit het Woord zoeken. Als de kerk ons de Bijbel in handen geeft, en zegt, dat is Gods Woord, of als een ander het doet en zegt, 't kan iemand tot onderzoek brengen, en zoekende, kan hij in 't Woord blijken van Goddelijkheid vinden.
- (c) Zij zullen zeggen, dat de Roomse kerk de ware kerk is, en dat die het gezag aan het Woord geeft. Nochtans geloven wij, dat de Bijbel Gods Woord is, niet omdat de Roomse kerk het zegt, die wij zelfs verklaren Gods kerk niet te zijn. Vanwaar dan erkennen wij, met tienmaal meerder verzekering dan zij, dat de Bijbel Gods Woord is, omdat wij 't niet hebben uit erkentenis, dat de Roomse kerk de ware kerk is? Hieruit is 't immers klaar, dat de Schrift haar Goddelijk gezag niet krijgt van de paus, pauselijke kerkvergaderingen, en van de gehele macht van de Roomse kerk.

Tegenwerping 3. *De kerk is vóór het Woord geweest, en is bekender dan het Woord, dus geeft de kerk het Woord het Goddelijk gezag.*

Antwoord.

De kerk is niet ouder dan het Woord, maar het tegendeel is waar. Het Woord is het zaad van de kerk. Het eerste Evangelie was vóór de kerk, en een middel, waardoor er een kerk kwam. 't Is waar, er was een kerk, vóórdat de Schrift in de Bijbel begrepen was. Maar nochtans gaf de kerk de geloofwaardigheid niet aan de boeken van Mozes en de volgende Schriften. Als iemand nu onder de bediening geboren wordt, zo is het Woord en de kerk daar tegelijk, en men krijgt doorgaans eerder achting dat de Bijbel Gods Woord is, eer men een bevatting van de kerk heeft, en opmerkt wat die van het Woord zegt. Waaruit blijkt, dat de kerk niet bekender is dan het Woord; maar integendeel. En genomen, de kerk was eerder en bekender, nochtans geeft dat geen voorrecht om het Woord Goddelijk te doen achten.

Maar van het Woord zelf.

X. De kerk dan geeft het Woord geen Goddelijk gezag bij de mens; men gelooft het niet Goddelijk te zijn, omdat de kerk het zegt; maar de Heilige Schrift zelf openbaart zijn Goddelijkheid aan de aandachtige lezer of hoorder.

- (a) De opschriften aan de boeken en zendbrieven, de woorden: "zo zegt de Heere; de Heere spreekt; hoort des Heeren woord," tonen dat.
- (b) De hoge verborgenheid van God en Goddelijke dingen, welke de natuur niet openbaart, en geen mens bedenken kon, ja zelfs zonder bewerking van de Heilige Geest niet verstaan kan; de heiligheid en zuiverheid van de bevelen en van de weg, welke de mens voorgesteld wordt om te bewandelen, bij welke alle andere schriften, die uit dit Woord niet zijn samengesteld, aards, grof, ijdel en dwaas zijn, en bij welke alle schriften, die daaruit gehaald zijn, verschijnen als het schilderij vergeleken bij de levende mens deze tonen aan de mens haar Goddelijkheid.
- (c) De kracht, die het Woord heeft op het hart van de mensen: daar het Evangelie verkondigd wordt, neemt het de harten in, en brengt ze onder zijn gebied. En hoe meer men de belijders onderdrukt en vervolgt, hoe meer het Woord kracht heeft.
- (d) Het wonderlijke licht dat het Woord in de ziel brengt, de inwendige en de uitwendige verandering, de zoete troost, de onuitsprekelijke blijdschap, waarmee de gelovigen vervuld worden, zodat ze in liefde en vreugde alle kwellingen uitstaan en gewillig zich laten doden.
- (e) De voorzeggingen, die duizenden jaren tevoren bekendmaakten, wat daarna gebeuren zou, en de nette vervulling, welke de voorzeggingen bewaarheden; deze en dergelijke dingen zijn stralen van de Goddelijkheid van het Woord, en bestralen en overtuigen door haar eigen licht de mens met haar Goddelijkheid.

Door het getuigenis van de Heilige Geest.

Doch het gemoed ten volle te overreden, bijzonder van iemand, die zijn verdorven rede tot rechter stelt, is het werk van Gods Geest, die is een Geest des geloofs, [2 Kor. 4:13](#). Die geeft het geloof, [1 Kor. 12:9](#). *De Geest getuigt, dat de Geest, sprekende in het Woord, de waarheid is, 1 Joh. 5:6. 1 Kor. 12:3. Niemand kan zeggen, Jezus de Heere te zijn, dan door den Heilige Geest.*

Is door middel van heilige mannen beschreven.

XI. Gezien hebbende de eerste werkende oorzaak, komen wij tot de middellijke oorzaken, de middelen, die 't de Heere behaagd heeft te gebruiken in het geven van het Woord. Deze zijn heilige mensen Gods door de Heilige Geest gedreven, [2 Petrus 1:21](#). Deze ontvingen de openbaringen:

- (g) door onmiddellijke aanspraken: [Num. 12:8](#), *Van mond tot mond spreek Ik met hem, en door aanzien.*
- (h) In verrukking van de zinnen, [Hand. 10:10](#). In de Geest te zijn, [Openb. 1:10](#).
- (i) In dromen, hetzij door aanspraken Gods, [Matth. 1:20](#), hetzij door vertoning van gezichten, gepaard met aanspraken, [Gen. 18:13, 17](#).
- (j) Door engelen, 't zij in de slaap, 't zij in verrukking van zinnen, 't zij wakker

zijnde, [Gen. 18:2](#). Op hoedanige wijze ook de profeten openbaringen ontvingen; dus schreven zij, en de evangelisten, en de apostelen alles door ingeving van de Heilige Geest, die gaf het hun in, [2 Tim. 3:16](#), die dreef hen, [2 Petrus 1:21](#), die bestuurde hen en leidde hen in alle waarheid, [Joh. 16:13](#), en verkondigde het hen, [Joh. 16:14](#).

Het OUDE TESTAMENT in de Hebreeuwse taal, het NIEUWE TESTAMENT in de Griekse.

XII. Deze, zo in opzichte van zaken, woorden en stijl door de Heilige Geest bestuurd wordende, schreven ze, en dat in die taal, welke de kerk sprak, opdat zij het verstaan zouden. De Schriften van het Oude Testament zijn geschreven in het Hebreeuws, omdat de kerk in die natie bestond; alleen zijn enige wenige hoofdstukken in 't Chaldeeus beschreven, welke taal zo na aan 't Hebreeuws komt, dat hij, die 't Hebreeuws wel verstaat, het Chaldeeus bijna geheel verstaan kan.

De Schriften van het NIEUWE TESTAMENT zijn beschreven in het Grieks, omdat die taal de algemeenste was onder de Heidenen.

Deze beide talen zijn in de Heilige Schriften zo ongeschonden gebleven, da, ofschoon in deze of gene Ex.emplaren schrijf- of drukfouten ingeslopen zijn, en de ketters de een of andere plaats hebben zoeken te bederven, zij nochtans door de getrouwe voorzorg des Heeren, en door de zorgvuldige achtgeving, zo van de Joodse kerk, als van de Christelijke op de afschriften en afdrukken, in volkomenheid bewaard zijn.

Welke alleen authentiek zijn.

Deze talen zijn alleen authentiek, door zichzelf gezag en macht hebbende om geloofd en aangenomen te worden; want in deze talen heeft God zijn Woord door ingeven en bestuur van de Heilige Geest laten beschrijven. Alle overzettingen in andere talen moeten aan deze grondteksten beproefd worden; en dat met deze niet overeenkomt, moet verworpen worden; want God heeft zijn Woord in die talen, in welke het Woord overgezet wordt, niet laten beschrijven; maar alleen in 't Hebreeuws en Grieks. De Roomsens stellen de gewone Latijnse overzetting als authentiek, hoewel verstandigen onder hen, nu mede Hebreeuws en Grieks verstaande, anders gevoelen en spreken; anderen willen liever bot sterven, dan tot kennis van de waarheid komen; gelijk ook hun beknibbelingen tegen de authenticiteit van de grondtalen zo bot zijn, dat ze geen antwoord verdienen.

II. De inhoud is het verbond der genade.

XIII. De stof of inhoud van het Woord is het verbond van de genade, of de volmaakte regel van geloof en leven. Deze regel is begrepen in het Oude en Nieuwe Testament; niet in elk voor een gedeelte, zodat het OUDE TESTAMENT niet genoegzaam zou geweest zijn voor de kerk in het OUDE TESTAMENT en dat het NIEUWE TESTAMENT niemand tot zaligheid zou kunnen brengen zonder het OUDE TESTAMENT, alsof ze volstrekt noodzakelijk bij elkaar moesten zijn. Wederom, dat als een boek verloren was, dat men dan een gedeelte van de regel

miste, en de regel niet volmaakt was; want een boek of enige weinige samen, bij voorbeeld, de boeken van Mozes, de evangelisten, bevatten volmaakt de gehele regel van geloof en leven, en iemand, deze alleen hebbende, zou kunnen zalig worden, zo hij ze maar recht verstond. Maar de Heere betoont daarin zijn wonderbare goedheid, dat Hij ons veel schriften, en dat door verscheiden profeten, evangelisten en apostelen, gegeven heeft, allen hetzelfde getuigende; maar de een verklaart de ene zaak breder en klaarder, en de ander wederom een andere zaak; zodat alle boeken, zo des Ouden als des Nieuwen Testaments, ons verbinden te geloven en te doen alles, wat daarin van God te geloven en te doen bevolen wordt en buiten dat niets mag voorgesteld worden om te geloven of te doen. Hieromtrent zijn deze vragen te doen.

XIV. Vraag: *Of het Woord van God een geheel volmaakte regel is voor de mens ten opzichte van geloof en leven, zodat er niets behoeft en mag bijgedaan worden?*

Antwoord.

De Roomsens ontkennen, dat het Woord van God zo'n volmaakte regel is, en zeggen, dat er onbeschreven tradities of overleveringen met dezelfde achting en geloof moeten aangenomen en gehoorzaamd worden, als het beschreven Woord van God.

Wij daarentegen houden het vast, dat het beschreven Woord van God een geheel volmaakte regel is en verwerpen alle onbeschreven overleveringen, die leer of leven raken, als menselijke vonden. Dit blijkt:

Bewijs 1. Is volmaakt.

Psalm 19:8 [[Psalm 19:7](#)]. *De wet des Heeren is volmaakt, bekerende de ziel; de getuigenis des Heeren is gewis, de slechten wijsheid gevende.* Hier spreekt de profeet David niet alleen van een volmaaktheid, die ieder deeltje van het Woord in zich heeft; maar hoedanig het Woord is ten opzichte van de mens, namelijk, dat het de mens wijsheid kan geven tot zaligheid, en dat het de mens bekeert. Zo vervat dan het Woord alles wat tot leer en leven nodig is; want zo het dat niet alles vervatte, zo kon het de mens niet bekeren en genoegzame wijsheid geven.

Bewijs 2. Leidt tot zaligheid.

Het beschreven Woord is daartoe gegeven, opdat wij het leven door hetzelfde verkrijgen zouden. [Joh. 20:31](#). *Maar deze dingen zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon Gods; en opdat gij, gelovende, het leven hebt, in Zijn Naam.* Dit einde kon geheel niet bereikt en bekomen worden, indien het beschreven Woord niet genoegzaam was, en een volmaakte regel van leer en leven: dus is het volmaakt.

Bewijs 3. Is nuttig tot alle Godzaligheid.

Het beschreven Woord is bekwaam om de waarheid te leren, het valse te bestraffen, het kwade te verbeteren, het goede aan te wijzen, opdat de mens volmaakt zij, tot alles volmaakt toegerust; met één woord, het kan de mens wijs maken tot zaligheid. Meer kan men niet begeren, als men dat heeft, dan heeft men genoeg. Nu, die kracht en nuttigheid heeft de Schrift, zo is ze immers

volmaakt en genoegzaam. Ziet dit: [2 Tim. 3:15-17](#). *De Heilige Schriften . . . die u wijs kunnen maken tot zaligheid. Al de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot lering, tot weerlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is; opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust.*

Uitvlucht 1. Er staat nuttig, niet genoegzaam. Inkt is nuttig en nodig om te schrijven, maar niet genoegzaam.

Antwoord.

1. Er staat dat het Woord kan wijs maken tot zaligheid.
2. Dat nuttig is tot zulke einden is genoegzaam, daartoe kan niet meer vereist worden; de zon is nuttig tot verlichting, dat is zoveel als genoegzaam; geen ander licht is nodig, en nuttig, als de zon ons bestraalt.

Uitvlucht 2. De apostel spreekt van het OUDE TESTAMENT. Indien dat genoegzaam was tot zaligheid, dan was het NIEUWE TESTAMENT niet nodig; maar 't is nodig: dus is nuttig hier zoveel als voordelig, maar niet genoegzaam.

Antwoord.

- (a) Het OUDE TESTAMENT was genoegzaam tot op Christus' komst, die het OUDE TESTAMENT beloofde. In het NIEUWE TESTAMENT wordt geen andere leer en leven voorgesteld dan in het OUDE TESTAMENT: het bevestigt en verbreidt datgene, 't welk het OUDE TESTAMENT beloofde, en verklaart de vervulling daarvan. Indien nu het OUDE TESTAMENT zo nuttig was. dat het genoegzaam was voor die tijd, zo is dan nu het NIEUWE TESTAMENT, gevoegd bij het OUDE TESTAMENT veel meer zo nuttig dat het genoegzaam is.
- (b) Toen Paulus dit schreef aan Timotheüs, waren er al verscheiden Schriften des NIEUWE TESTAMENT, zodat ook die hiermee ingesloten worden.

Bewijs 4. Men mag daarvan niets af- of toedoen.

Men mag op alle vloeken, die in het Woord geschreven staan, tot het beschreven Woord niets af- of toedoen; dus is het Woord van God een volmaakte regel van leer en leven. Zie dit: [De 4:2](#). *Gij zult tot dit woord, dat Ik u gebiede, niet toedoen, ook daarvan niet afdoen.* [Openb. 22:18-19](#). *Indien iemand tot deze dingen toedoet, God zal over hem toedoen de plagen, die in dit boek geschreven zijn; en indien iemand afdoet van de woorden des boeks van deze profetie, God zal zijn deel afdoen uit het boek des levens.* [Gal. 1:8](#). *Al ware het ook, dat wij, of een engel uit de hemel u een evangelie verkondigde, buiten 't geen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt!*

Uitvlucht 1. Mozes spreekt van 't geen hij sprak, en niet van 't geen hij schreef. Johannes sprak alleen van het boek van zijn Openbaringen, en niet van de gehele Bijbel.

Antwoord.

Dat Mozes sprak, dat schreef hij ook als een getrouw dienstknecht Gods op des Heeren bevel. Johannes besloot met zijn Openbaringen het Woord van God, en hij zette dit verbod op 't allerlaatste van de Openbaringen, als een zegel op al de

geopenbaarde en beschreven wil Gods in het Woord. Want de reden van het verbod is dezelfde van elk boek van de Heilige Schrift en alzo van de gehele Schrift, namelijk, omdat God dat, en niet anders ingegeven had.

Uitvlucht 2. De profeten hebben veel bij Mozes gedaan, en de apostelen bij beiden.

Antwoord.

Niet wat de regel van leer en leven betreft, maar alleen verklaringen, uitbreidingen, toepassingen, en dat door ingeven en bevel Gods. Paulus verkondigde de gehele raad Gods, [Hand. 20:27](#), en nochtans niets zeggende buiten de profeten en Mozes, [Hand. 26:22](#).

Uitvlucht 3. De teksten spreken van iets af of bij te doen, dat tegen het beschrevene streed, en dat bedierf, maar niet van hetgeen daarmee overeenkwam en het behulpzaam was.

Antwoord.

Al wat men bij een volmaakt werk voegt, bederft het. De teksten spreken niet alleen van hetgeen daartegen strijdt, maar dat behalve, bij, boven, buiten het geschrevene mocht zijn, [Gal. 1:8](#).

Bewijs 5. Alle overleveringen zijn verwerpelijke mensenvonden.

Alle tradities of overleveringen buiten het beschreven Woord zijn mensenvonden en inzettingen; er zijn geen overleveringen van Christus en van de apostelen; nooit wijst Christus of een apostel ons tot onbeschreven overleveringen, maar altijd naar het Woord, [Jes. 8:20](#); [Lukas 16:29](#); [Joh. 5:39](#); [2 Petrus 1:19-20](#). God verdoemt alle menseninzettingen. [Matth. 15:9](#), *Te vergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn.* De Roomse inzettingen zijn bijgelovig, vals en tegen Gods beschreven Woord.

Tegenwerping 1.

XV. *Veel boeken van de Heilige schrift zijn verloren*, zoals:

- (u) 't boek van de Oorlogen des Heeren,
- (v) 't boek van de Oprechten,
- (w) het boek van de Kronieken Israëls,
- (x) het boek van de profeten Nathan en Gad,
- (y) de brief aan de Laodicensen,
- (z) al de woorden en daden van Christus zijn niet beschreven;
- (aa) 't is te geloven, dat de apostelen ook andere brieven geschreven hebben, die wij niet hebben; dus is de Bijbel niet volmaakt.

Antwoord.

(a) Deze boeken zijn nooit een regel van leer en leven geweest; in de Schrift worden wel andere boeken ook genoemd, die door Heidenen geschreven zijn, [Hand. 17:28](#); [Titus 1:12](#).

(b) Wij geloven dat Christus zeer veel dingen gesproken en gedaan heeft, en dat de apostelen, zeer veel brieven aan de gemeenten geschreven hebben, ook door ingeven van de Heilige Geest, en door die bijzondere gemeenten als

Goddelijk moesten geloofd worden, die andere gemeenten niet hadden, en ook tot de gemeente Gods na der apostelen tijden niet gekomen zijn. Maar daarom is de Schrift, die wij hebben, niet onvolmaakt, maar is en blijft nochtans een volmaakte regel van leer en leven; omdat 't gehele Evangelie daarin begrepen is, en buiten de Schrift nooit iets van Christus en de apostelen gezegd of geschreven is, dat tot een regel van leer en leven voor de gemeente zou zijn. Ja, al hadden wij minder boeken, wij zouden nochtans een volmaakte regel hebben. Maar nu is 't des Heeren goedheid, ons datzelfde Evangelie door veel personen, en door velerlei uitbreidingen, toepassingen en verklaringen te geven; en deze, welke wij hebben, zijn overvloedig genoegzaam. Men moet het wezen van een zaak onderscheiden van de omstandigheden.

Tegenwerping 2. [Joh. 16:12](#). *Nog veel dingen heb Ik u te zeggen, doch gij kunt die nu niet dragen*. Hieruit blijkt dat veel nodige dingen niet beschreven zijn; dus is de Schrift niet volmaakt, maar moet door de overleveringen aangevuld worden.

Antwoord.

Na Christus' opstanding waren de apostelen sterker in geloof en genade, en Christus is veertig dagen bij hen gebleven, sprekende van de dingen die het koninkrijk van God aangaan, [Hand. 1:3](#). Zo heeft dan Christus hun die dingen, die zij tevoren niet dragen konden, toen gezegd. En zij werden gedreven van de Heilige Geest, en in alle waarheid geleid, [Joh. 16:13](#). En die Geest zou hun alles leren, en indachtig maken alles, wat de Heere Jezus hun gezegd had, [Joh. 14:26](#). Dus blijft niets over voor de overleveringen, en de Heilige Schrift is en blijft volmaakt, omdat de apostelen alles hebben beschreven dat Jezus gedaan en geleerd heeft, zoveel ons tot zaligheid nodig is, [Hand. 1:1](#).

Tegenwerping 3. [2 Thess. 2:15](#). *Houdt de inzettingen die u geleerd zijn, 't zij door ons woord, 't zij door onze zendbrief*. Hier maakt de apostel wel uitdrukkelijk gewag van inzettingen door woord, en onderscheidt die van inzettingen door brief, zo zijn er dan overleveringen, die niet beschreven zijn, die men nochtans onderhouden moet.

Antwoord.

De apostel schreef niet alleen, maar hij predikte ook door de levende stem, doch hij predikte geen andere zaken, dan hij schreef, en hij schreef geen andere zaken, dan hij predikte, 't Was in wezen hetzelfde evangelie. Zodat die woorden: *of door woord of door brief*, alleen zien op de verscheiden wijze van voorstellen. , en niet op verscheiden zaken, die voorgesteld werden. Zodat hierin niets is voor de overleveringen.

Tegenwerping 4. De Joodse kerk heeft verscheiden zaken ingesteld, en die werden aan het toekomstige geslacht overgeleverd, welke nochtans niet waren geboden, als *het vasten in de vierde, in de vijfde, in de zevende en in de tiende maand*, [Zach. 7:5](#) en [Zach. 8:19](#). *De dagen van purim*, [Esther 9:21-26](#). *Het feest van de vernieuwing des tempels*, [Joh. 10:22](#). Zo heeft ook de Gereformeerde kerk haar inzettingen; dus mag en moet men nu ook overleveringen onderhouden.

Antwoord.

Het vasten was van God bevolen, de nood wees aan de tijd wanneer, en die omstandigheid werd aan de kerk gelaten, [Joe 2](#). Ook zijn dankdagen bevolen, welke mede door de voorvallen en de kerk ten opzichte van de tijd bepaald worden; doch de achtervolging daarvan door een instelling van de kerk aan het nakomende geslacht heeft geen grond in het Woord, en is te misprijzen, en de kerk moet zich daaraan niet houden, hoedanig bij ons zijn de genaamde feestdagen, die behoorden weggenomen te worden; zie hiervan Jac. Koelman, van de feestdagen: Res judicata, en andere van zijn geleerde en Godzalige schriften. Andere uitwendige orders en omstandigheden van de godsdienst zijn in de grond in het Woord bevolen, en de bepalingen aan iedere bijzondere kerk gelaten, kunnen veranderd worden naar verscheidenheid van tijd en plaats, doch alle bijgeloof moet ver daar vandaan zijn, en mogen geheel niet raken de leer of het leven. Zodat dit niet met al de volmaaktheid van de regel krenkt, noch het drijven van onbeschreven overleveringen voordelig is.

Het OUDE TESTAMENT blijft een regel in het NIEUWE TESTAMENT

XVI. Vraag: Of het OUDE TESTAMENT voor de Christenen in het NIEUWE TESTAMENT is en blijft een regel van leer en leven? De Mennisten zeggen neen. Wij ja. Ons bewijs is:

Bewijs 1. Vervat hetzelfde Evangelie.

1. Het OUDE TESTAMENT vervat dezelfde zaken, hetzelfde Evangelie, zodat het OUDE TESTAMENT en het NIEUWE TESTAMENT een en dezelfde zijn ten opzichte van het wezen, in de omstandigheden en de manier van bediening alleen onderscheiden; het OUDE TESTAMENT zag op Christus die komen zou, en daarom werd het door afbeeldingen en schaduwingen bediend. Het NIEUWE TESTAMENT ziet op Christus, die gekomen is, en wordt daarom zonder schaduw bediend. Dat een en hetzelfde is met het NIEUWE TESTAMENT is ons zowel een regel als het NIEUWE TESTAMENT maar het OUDE TESTAMENT is zodanig, gelijk uit beide Testamenten overal blijkt en in 't vervolg in 't brede zal getoond worden, waarom ook de apostel, predikende het NIEUWE TESTAMENT, zegt niets te zeggen buiten hetgeen Mozes en de profeten gesproken hebben, dat geschieden zou, [Hand. 26:22](#).

Bewijs 2. Is aan de ene kerk overgeleverd.

2. Er is maar één kerk, van het begin van de Wereld tot haar einde, de boeken des OUDE TESTAMENT zijn aan de kerk tot een regel overgeleverd, zo dan ook aan de kerk des NIEUWE TESTAMENT; zelfs de plechtigheden, die ingesteld waren om maar voor een tijd gepleegd te worden, raken ons in het NIEUWE TESTAMENT niet om gepleegd te worden, maar om daaruit de waarheid, de wijsheid Gods te zien, en Christus in alle omstandigheden te beter te leren kennen.

Bewijs 3. De kerk van het NIEUWE TESTAMENT is ook op de profeten gebouwd.

De kerk des NIEUWE TESTAMENT is gebouwd zowel op het fundament van de profeten als van de apostelen: [Eféze 2:20](#). *Gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten*. Zo zijn de schriften van de profeten ons zowel een regel als de schriften van de apostelen.

Uitvlucht. Door de profeten worden verstaan de profeten des NIEUWE TESTAMENT, van welke te lezen is, [1 Kor. 12:18](#); [Eféze 3:5](#); [Eféze 4:11](#). *Want de orde geeft het te kennen, omdat de apostel eerst noemt apostelen, daarna profeten*.

Antwoord.

1. De profeten des NIEUWE TESTAMENT, van wie in die plaatsen gemeld wordt, hebben geen schriften nagelaten, zo kan de kerk op die ook niet gebouwd worden.
2. Als in het NIEUWE TESTAMENT van profeten gesproken wordt, zo worden doorgaans de profeten des OUDE TESTAMENT verstaan, [Lukas 24:25, 27](#).
3. Dat de apostelen vóór de profeten genoemd worden, geeft geen gewicht aan dat gevoelen. De profeten worden vóór de evangelisten gesteld, [Eféze 4:11](#) en nochtans zijn de evangelisten meerder dan de profeten des NIEUWE TESTAMENT

Bewijs 4. De leer wordt uit het OUDE TESTAMENT bevestigd.

Christus en de apostelen bevestigen hun leer uit het OUDE TESTAMENT Zij verwijzen ons tot de Schriften des OUDE TESTAMENT, en tonen de nuttigheid des OUDE TESTAMENT voor ons in het NIEUWE TESTAMENT

(bb) [Joh. 5:39](#). *Onderzoekt de Schriften . . . die zijn het, die van Mij getuigen*.

(cc) [Rom. 15:4](#). *Al wat tevoren geschreven is (de boeken des OUDE TESTAMENT) dat is tot onze (in de dagen des NIEUWE TESTAMENT) lering tevoren geschreven, enz.*

(dd) [Lukas 16:29](#). *Zij hebben Mozes en de profeten; dat ze die horen*.

(ee) [2 Petrus 1:19](#). *Wij hebben het profetische woord, dat zeer vast is, en gij doet wel dat gij daarop acht hebt*.

(ff) [Hand. 17:11](#). *Deze waren edeler dan die te Thessalonica waren, als die het woord ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen also waren*.

Dit alles toont middagklaar, dat de Schriften van het OUDE TESTAMENT ons zowel een regel zijn als het NIEUWE TESTAMENT.

XVII. Tegenwerping 1. [Hebr. 8:13](#). *Als Hij zegt: Een nieuw verbond, zo heeft Hij het eerste oud gemaakt; dat nu oud gemaakt is en verouderd, is nabij de verdwijning*. Was het toen dan oud gemaakt en nabij de verdwijning, zo is het nu al lang verdwenen; dus raakt het OUDE TESTAMENT ons niet meer.

Antwoord.

De apostel spreekt niet van de boeken des OUDE TESTAMENT; want die prijst

hij aan, en verklaart ze nuttig tot lering, weerlegging, enz. [Rom. 15:4](#); [2 Tim. 3:15-17](#). Maar hij spreekt van de bediening van het verbond, 't welk in 't vervolg in 't brede zal getoond worden. Al houdt de bediening van het verbond door de plechtigheden op, daarom houden de boeken des OUDE TESTAMENT niet op een regel te zijn.

Tegenwerping 2. [Matth. 11:13](#). *Al de profeten en de wet hebben tot Johannes toe geprofeteerd*. Zo moeten ze dan ophouden met de tijd van Johannes.

Antwoord.

De profeten en de ceremoniële wetten verkondigden, dat Christus komen zou, en Johannes verkondigde, dat Jezus gekomen was. Waar de vervulling is, daar houdt de belofte op; in die zin worden ze gezegd niet verder te profeteren; maar zij bleven nog in andere opzichten: zij hebben ook geprofeteerd van Jezus' lijden, dood, opstanding, hemelvaart en wederkomst ten oordeel; in die zin konden ze niet eindigen met Johannes, want zij waren toen nog niet vervuld. De Heere Jezus spreekt dan in deze tekst van de voorzeggingen en vervullingen, maar niet van het zijn en niet zijn van de profetische Schriften tot een regel; 't een heeft zijn einde met Christus' komst, 't ander blijft altijd.

Tegenwerping 3. [Rom. 10:4](#). *Het einde der wet is Christus*. Zo is dan het OUDE TESTAMENT met Christus te niet.

Antwoord.

De apostel spreekt niet van een einde van duurzaamheid; want Christus zegt, *dat Hij niet gekomen is om de wet of de profeten te ontbinden, ja, dat er niet een jota of tittel van de wet zal voorbijgaan, totdat de hemel en de aarde zullen voorbijgaan*, [Matth. 5:17-18](#). Maar Hij spreekt van 't einde dat beoogd wordt, het einde van de wet is tot Christus te leiden; om door Hem, die de wet door lijden en leven vervuld heeft, de rechtvaardigmaking deelachtig te worden.

3. De vorm, de zin der Schrift.

XVIII. De vorm van de Heilige Schrift is uitwendig of inwendig.

- De uitwendige is de nettigheid, klaarheid en gepastheid van de stijl, op het allerkragtigste de zaken ieder op zichzelf, en in haar samenhang uitdrukken, en meteen vertonende de majesteit Gods, door wiens Geest zij beschreven is; een wereldwijze zoekt opgesmukte woorden; maar zal zelden ingaan kunnen in het beschouwen van de wonderbare kracht, deftigheid, hoogheid en sierlijkheid, die in de stijl van het Woord is, bij welke de sierlijkste redenen van de redenaars, maar boeren- en kindertaal is; doch zij zijn zo geleerd niet, dat zij het kunnen zien.
- De inwendige vorm is de nette en eigenlijke zin, overeenkomende met de gedachten en 't oogmerk van de spreker, dat God is.
- De zin van ieder woord, gevoelen of reden is niet twee, of drie, of velerlei, maar énerlei.
 - (a) want het is bekend, dat de vorm van een ding maar een enige kan zijn.
 - (b) De waarheid is ook maar één.
 - (c) De Schrift is verstaanbaar en klaar.

- (d) De oprechtheid van de spreker vereist, dat hij zijn mening enkel, eenvoudig uitdrukt, en door dubbelzinnige woorden de hoorder niet verwart of misleidt.

Deze zin noemt men letterlijke zin; deze is óf enkel, óf samengevoegd.

· *De enkele zin is of eigenlijk of verbloemd.*

(gg) De eigenlijke is als men zijn gedachten uitdrukt door woorden, die door het gebruik de zaken ten eerste uitdrukken, als: *God is rechtvaardig, de mens is zondig.*

(hh) De verbloemde letterlijke zin is, als men zich uitdrukt met woorden, die men van hun eerste en eigenlijke zin afleidt, om daardoor zijn mening te klaarder, te aangenamer en te krachtiger uit te drukken; deze manieren van spreken zijn velerlei, welke in de redekunst verklaard worden: als bijvoorbeeld: *Herodes is een vos*, dat is: hij is loos.

· De samengevoegde zin is als men voorbeeld en tegenbeeld samen voorstelt, dan is het ene deel van de zin in het voorbeeld, het andere deel in het tegenbeeld. Bijvoorbeeld: [Joh. 3:14](#), *Gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, also moet ook de Zoon des mensen verhoogd worden.*

Iedere zaak op zichzelf genomen, heeft een volkomen zin; maar de mening wordt alleen uitgedrukt door samenvoeging van die beide zinnen. De zin van de Schrift, die de Heilige Geest voorheeft, is altijd maar één, daarop mag en moet men afgaan zonder achterdocht. Een en dezelfde zaak kan men in verscheiden opzichten aanmerken, en die ook in verscheiden uitdrukkingen voorstellen: maar elke uitdrukking past net te die opzichte, waarin men haar aanmerkt of begrijpt, welke opzichten en uitdrukkingen in de Schrift elkaar ondergesteld, en op elkaar passende, en geenszins verscheiden, veel minder tegenstrijdig zijn, zij maken geen verscheiden zin van dezelfde zaak of tekst.

Der Rooms en vierderlei zin wordt verworpen.

De Rooms en, om zo hun paus te gemakkelijker op de rechterstoel te helpen, zeggen, dat in een en dezelfde plaats vierderlei zinnen zijn:

(ii) Een letterlijke, die wij alleen erkennen.

(jj) Een allegorische of andere betekenis hebbende, als onder lichamelijke zaken geestelijke bedoeld worden, gelijk in [Gal. 4:24](#); *Hagar en Sara zijn twee verbonden*; of als een lichamelijke zaak gesteld wordt, om daardoor de mens te onderwijzen en op te wekken tot zijn plicht, [1 Kor. 9:9](#). *Zorgt ook God voor de ossen?* Waardoor de gemeente opgewekt wordt om voor de leraar te zorgen.

(kk) Een analogische hoogheffende zin, als door aardse dingen de hemel verstaan wordt, *Jeruzalem de hemel*, [Openb. 21:2](#).

(ll) Een tropologische of woorden wisselende zin, als iets overgebracht wordt tot de praktijk en verbetering van het leven.

Indien men zei, dat de ene plaats zulke, en een andere plaats een zulke zin had, dat zouden wij gaarne toestaan; want dat was de letterlijke zin van de Heilige Geest beoogd, 't zij enkel of samengevoegd, 't zij eigenlijk of figuurlijk.

Maar aan iedere plaats die vierderlei zinnen toe te eigenen, dat is de ongerijmdheid zelf. Wij kunnen wel dulden, dat men ter gelegenheid van een plaats verscheiden toepassingen maakt, en indien iemand daarin onwijs handelde, en te ver ging, dat zou men kunnen overzien; maar te zeggen dat de Heilige Geest in iedere tekst die vierderlei zin beoogt, is de Heilige Schrift tot dwaasheid te maken; of God wel oneindig is, en veel ja oneindige zaken te gelijk kan bevatten, zo spreekt Hij nochtans niet tot Zichzelf, maar tot mensen van een klein en eindig verstand, en wil in Zijn spreken tot hen duidelijk verstaan worden, gelijk de ene mens zijn gedachten door spreken aan de andere bekendmaakt. De mensen leren hun spraak niet uit de Bijbel, maar de Bijbel spreekt naar des mensen spraak, en dat netter, onderscheidener, klaarder, verstaanbaarder, dan de allerverstandigste notaris zou kunnen doen, zodat er de minste grond van misvattingen niet in is; maar de misvattingen komen van de duisterheid of eigenzinnigheid van de mensen voort.

Hierover zijn verscheiden vragen te beantwoorden.

De woorden betekenen niet al wat ze kunnen.

XIX. Of de woorden in de Heilige Schrift betekenen al wat ze kunnen betekenen?

Antwoord. Wie zou denken, dat er ooit zulken zouden opstaan, die hierop *ja* zouden zeggen? En nochtans zijn er heden ten dage zulken bij menigte.

Wij zeggen ronduit nee.

Bewijzen

- (a) Dit blijkt uit de vier redenen, die wij boven par. 18 gegeven hebben tegen de velerlei zin van het Woord. Past die hierop.
- (b) Dan was niets zeker in de gehele Schrift, allerlei gevoelens waren dan tegelijk waarheid; want de woorden kunnen dat betekenen, de een neemt ze in deze, de ander in gene zin, 't is allemaal goed, men moet elkaar dan verdragen in zijn gevoelens; want hij kan het met de betekenis van de woorden goed maken, dat is openbaar aan allen, dat er dit uit volgen moet, en of sommigen het ook zo niet gebruiken, weten die, welke met zodanige omgaan; zo kan dan waarheid en leugen, verenigd worden.
- (c) De allerkwaadste en belachelijkste uitleggingen, die men bedenken kan, moest men dan als waarheid aannemen, dit hebben verscheiden mannen in veel plaatsen van de Schrift getoond; en zulke uitleggingen kunnen ook niet verworpen worden van diegenen, die deze stelling voorstaan, en zij zelf zien, dat het belachelijk is; zodat deze regel is een schrikkelijke ontheiliging van het Woord, en onttering van God, alsof Die dubbelzinnig sprak, of alsof Die vele, en dat verscheiden, en elkaar omstotende zinnen, in een en dezelfde plaats uitdrukt.
- (d) Men mag zo niet handelen met menselijke geschriften, met testamenten, obligaties en kwitanties; hij zou tot verfoeiing zijn bij allen, die zo te werk wilde gaan. Veel minder mag men zo handelen met het Woord van de levende God, die allergepast, allernetst, allerklaarst en allerkrachtigst iedere zaak, iedere zin uitdrukt; want of God wel alles wat waarheid is in een ontwerp, indien ik zo van God spreken mag, bevatten, ja beogen kon, zo spreekt Hij nochtans niet tot Zichzelf, maar tot mensen en op menselijke wijze, zoals

mensen spreken, en het best verstaan kunnen.

Uitvlucht. Deze regel geldt alleen als de zin niet is tegen de regelmaat van het geloof, tegen het oogmerk des Heiligen Geestes, en tegen de samenhang.

Beantwoord.

- (d) Indien men de bepaling in haar ware betekenissen neemt, zo is het een contradictio in adjecto; *en 't laatste stoot het eerste om.* Want dan kan een woord nergens in de gehele Bijbel beteken en wat het beteken kan, omdat die bepaling het tot een zin brengt.
- (e) Die bepaling voldoet niet, gelijk verscheidenen dat in verscheiden teksten hebben getoond, omdat men volgens die regel, de woorden beteken en wat zij kunnen, de overeenstemming van het geloof ook zo uitbreiden kan; 't is allemaal goed, het ene met het andere; men kan, en moet volgens die regel ook zeggen, dat de Heilige Geest al die betekenissen van het Woord beoogt; en men kan dan de samenhang zo maken als 't hun goeddunkt. Deze bepalingen zijn in zichzelf noodzakelijk om de rechte zin van iedere tekst te verstaan, en zijn krachtig voor degenen, welke zeggen dat ieder woord niet betekent, wat het kan beteken; maar alleen dat ene betekent, wat die gezegde omstandigheden vereisen.

XX. Tegenwerping 1.

Veel teksten dulden twee of drieërlei zin; men vindt dat bij allerlei geleerde uitleggers, en wat hoort men meer van de predikstoelen, ook van die, welke deze regel tegenspreken, als dit woord kan zo genomen worden en wederom, het kan zo genomen worden. *Hieruit blijkt dan, dat zelfs de tegensprekers van datzelfde verstand zijn, dat de woorden beteken en wat ze kunnen.*

Antwoord.

Als de uitleggers in schrijven of spreken de verscheiden zin van een woord ophalen, dan willen ze niet zeggen, dat die tekst, of dat woord in die tekst, die verscheiden betekenissen heeft, maar bekennen daarmee hun duisterheid, dat zij die tekst niet wel verstaan kunnen, en niet zeker durven zeggen, welke betekenis de Heilige Geest beoogt. Als men spreekt van nadruk, dan vergelijkt men de grondtekst met de overzetting.

Tegenwerping 2. Die regel geeft groot licht in het verstaan van het Woord van God; men verstaat het dan in zijn volle kracht en nadruk.

Antwoord.

- (a) Het geeft grote duisterheid om het Woord te verstaan; tenzij men de liefde tot de waarheid verwerpt, dan kan men door die regel al ras het Woord verstaan; want dan is alles goed, en men kan niet misslaan, omdat de woorden ook dat beteken en zoals men ze 't gereedst opvat.
- (b) Gods Woord spreekt altijd met nadruk, en alle woorden zijn terneer gesteld in hun volle kracht, geen woord of zin heeft een halve kracht. Als men een dwaling wil voorstellen, of als men verlegen is om zijn dwalingen staande te houden, dan gebruikt men de woorden in volle kracht, in nadruk, alsof dat de rechte zin van een plaats veranderde. De geleerden kennen zulke loopjes; de eenvoudigen hebben zich dan te wachten, als zij die woorden horen.

Aanhouding.

Een ieder stelt vast, dat de woorden soms in een enge zin worden genomen, soms in een brede, vervattende tegelijk veel zaken; ook worden sommige woorden of zinnen zo breed genomen, dat ze meteen vervatten al de gevolgen, die natuurlijk daaruit vloeien; hieruit blijkt dan, dat men de woorden kan nemen in hun volle kracht en nadruk, en ook niet in hun volle kracht.

Antwoord.

Dat zijn maar verscheiden betekenissen van de woorden, in de ene plaats betekent het dit, in een andere plaats dat: als het in ene plaats dit of dat betekent, zo betekent het niet meteen alles wat het op andere plaatsen betekent; maar alleen dat, hetgeen het in die plaats betekent. Sommige woorden betekenen een enige bijzondere zaak, sommige woorden zijn generaal of algemeen, en behelzen alles wat onder dat algemene woord begrepen is 't welk soms wordt uitgedrukt, soms daarin is opgesloten, 't welk door een gevolg getoond wordt daarin te liggen; dit is de letterlijke zin van die woorden of uitdrukking, maar niet een meerdere of mindere kracht of nadruk van de woorden.

De leerstukken worden óf met uitgedrukte woorden, óf door een gevolg voorgesteld.

XXI. Vraag. Of alle leerstukken van het geloof en van het leven met uitgedrukte woorden van de Schrift worden voorgesteld: en niet als waarheid moet aangenomen worden, dat zo niet uitgedrukt is; dan, of tot de zin van een plaats behoort dat, wat door een noodzakelijk gevolg daarin ligt?

Antwoord.

De Mennisten, opdat ze de kinderdoop kunnen loochenen, zeggen het eerste, wij het tweede, namelijk, in dien verstande, niet wat de mensen door hun duister en verdorven verstand daaruit trekken; maar wat er in ligt, en zichzelf door een noodzakelijk gevolg openbaart. Dit blijkt:

1. De mens is redelijk, en zijn spraak is redelijk; in al zijn omgang spreekt hij doorgaans door gevolgen; God nu spreekt tot de mens op menselijke wijze, en zo ook door gevolgen; deze worden soms uitgedrukt, soms wordt de zaak maar genoemd, in welke het gevolg ligt. Ziet onder de ontelbare uitgedrukte gevolgen dit ene: Christus, het Hoofd van de gelovigen, is uit de doden opgestaan; in die stelling ligt, dat dan allen, die Christus' leden zijn, ook geestelijk leven moeten; 't laatste is besloten in het eerste, en wordt daaruit getrokken, [Rom. 6:4](#) . . . *Opdat, gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des vaders, alzo ook wij in nieuwigheid van het leven wandelen zouden.* Tot een voorbeeld van een ingesloten gevolg, neemt: [Ex. 3:6](#). *Ik ben de God Abrahams, de God Izaks, en de God Jakobs.*

Hierin ligt

(a) dat zij, die al lang voor Mozes' tijden gestorven waren, nog leefden,

(b) En dat er een opstanding van de doden zijn zal. Ziet dit [Matth. 22:31-32](#). *En wat aangaat de opstanding van de doden, hebt gij niet gelezen . . . Ik ben de God Abrahams . . . God is niet een God der doden, maar der levenden.*

2. Het einde van de Schrift is lering, vermaning, bestraffing, weerlegging, vertroosting, [Rom. 15:4](#); [2 Tim. 3:16](#). Niemand nu kan enige toepassing maken op zichzelf of iemand anders, tenzij door een gevolg, met te zeggen: dat zegt God in Zijn Woord, daarom moet gij dit laten, dat doen, dus dwaalt gij in uw bevatting, dus hebt gij u niet te verslaan, maar moed te hebben. Immers staan onze namen niet in de Bijbel, hoe zal en kan iemand dan de Bijbel tot zijn nut gebruiken dan door toepassing; nu, alle toepassing wordt gemaakt door een gevolg.

XXII. Tegenwerping 1. Dan zou ons geloof rusten op een feilbare grond, want dat trekken van de gevolgen kan missen, en ook dikwijls dwaalt des mensen verstand daarin; dat de een meent door een goed gevolg uit een plaats te trekken, weerlegt een ander.

Antwoord.

- (a) Van kunnen missen tot missen is geen gevolg; ons oog kan missen, daarom mist het niet doorgaans. Dat de een niet zien kan, omdat hij bijziende is, of zwak van gezicht, dat kan een ander klaar zien.
- (b) Ons geloof rust niet op de rede, door welke men het gevolg uit een plaats trekt, maar op de tekst zelf; de rede is maar een middel, waardoor men ziet dat zo'n zaak in de tekst ligt, welke uit een natuurlijk beginsel niet kon gehaald worden; maar alleen volgt uit een geopenbaarde waarheid, op welke het geloof rust. Onze rede brengt niets in de tekst, dat er tevoren niet in was; maar zij haalt het er uit, en toont het wat al tevoren daarin lag, en het geloof rust niet op de redenering, maar op het woord van God.

Tegenwerping 2. [2 Petrus 1:20](#). Geen profetie van de Schrift is van eigen uitlegging; dies moet het alles met zo veel woorden in het Woord staan, wat men geloven moet, zodat geen eigen uitlegging daar te pas komt.

Antwoord.

Eigen uitlegging is niet de bevatting en kennis van een tekst, welke men door redenering bekomt; want dan was de Schrift niet nuttig tot lering, enz. [2 Tim. 3:16](#). Dan was de vermaning: *onderzoekt de Schriften*, [Joh. 5:39](#), geestelijke dingen met geestelijke te samen voegende, vergeefs, en men kon noch mocht ze dan opvolgen. 't Is zeker, dat een ieder in 't bijzonder een onderscheidend oordeel mag en moet gebruiken naast de Schrift; maar eigen uitlegging is eigen verzinning, uit zijn eigen hersenen iets te bedenken, en de Schrift daarnaar te buigen, of als meester over haar te zeggen: ik wil dat men dat zo verstaat. 't Is de Schrift een vreemden zin aan te duiden, welke men bij zichzelf, zonder die uit het Woord te halen, bedacht en bij zichzelf vastgesteld heeft.

Tegenwerping 3.

[Kol. 2:8](#). *Ziet toe dat niemand u als een roof vervoere, door de filosofie en ijdele verleiding. Vs. 4. Opdat niet iemand u misleide met beweegredenen, die een schijn hebben.* Nu, gevolgen te trekken is het werk van de filosofie; dus moet men zich wachten voor gevolgen te trekken en schijnredenen voort te brengen.

Antwoord.

De apostel waarschuwt tegen het misbruik, niet tegen het gebruik, dat plaats heeft in alle dingen. De filosofie, dat is de redenering; door redenering tot kennis van een zaak te komen, is de mens aangeboren, en hij gebruikt die in al zijn spreken en doen: deze redenering wordt door de oefening in de mens verbeterd. De begeerte naar wijsheid door redenering wordt *filosofie* genoemd, deze is geen ijdele verleiding in zichzelf. Paulus noemt de filosofie geen ijdele verleiding, maar toont, dat de geslepenen in de redenering zulke schijnredenen kunnen bijbrengen, die zeer licht een eenvoudige zouden kunnen vervoeren, verleiden, misleiden; voor zulke mensen en hun doen moet men zich wachten, door niet naar de rede, maar naar het Woord te luisteren. Dit nu heeft geen gemeenschap met door de gezonde rede het Woord trachten te verstaan, en daardoor als door een middel te zoeken wat in iedere plaats verborgen ligt, dat is sluitredenen te maken uit het Woord.

Tegenwerping 4.

[2 Kor. 10:5](#). *Omdat wij de overleggingen ter neerwerpen, en alle hoogte, die zich verheft tegen de kennis Gods, en alle gedachten gevangen leiden tot de gehoorzaamheid van Christus.* Moet men de overleggingen ter neerwerpen, en alle gedachten gevangen nemen, zo moet men alle gevolgen, die men met zijn overleggingen en gedachten uit het Woord trekt, verwerpen.

Antwoord.

- (e) Als de mens alle overleggingen en gedachten moet afleggen, zo moest hij zich ontmensen, en hij moest dan ook niet aannemen 't geen met uitgedrukte woorden in de Schrift staat; want hij kan dat zonder overlegging en denken niet doen.
- (f) De tekst verklaart zichzelf, want hij spreekt van overleggingen en gedachten, die zich verheffen tegen de kennis Gods; zeker deze moet men ter neerwerpen en gevangen nemen; maar niet die overleggingen en gedachten, door welke men als een middel komt tot kennis van God en Zijn Woord, en waardoor men onderzoekt, wat in het Woord en iedere plaats verborgen ligt, en door een gevolg openbaar wordt aan het geweten.

XXIII. Vraag: ***Of de schrift klaar is om te verstaan?***

De Rooms en zeggen, dat de Schrift zo duister is, dat men ze niet verstaan kan, dan alleen door de onbeschreven overleveringen en gezaghebbende uitleggingen van de kerk, en dat men iedere plaats zo moet verstaan, als de Roomse kerk haar uitlegt, en omdat zij zegt, dat dit de zin is.

Antwoord.

Wij zeggen:

- (a) Dat veel zaken te hoog zijn voor het verstand van de mensen, bijvoorbeeld: de wijze hoe God bestaat, één in Wezen en drie in Personen; hoe God eeuwig is, oneindig, zonder uitgestrektheid, goed zonder hoedanigheid, de vereniging van de twee naturen in Christus, en dergelijke; 't wordt wel klaar voorgesteld, een ieder kan met een opslag zien, dat het in het Woord staat; maar de zaak tot haar volmaaktheid toe niet kunnende doorzien, zo gelooft men ze.
- (b) Alle mensen zijn niet bekwaam om de Schrift in haar geestelijke zin te

verstaan, dewelke nochtans klaar wordt voorgesteld; gelijk de zon, schoon zij is een verlichtend licht, door een blinde niet gezien kan worden, en een bijna blinde maar een schemering ziet, maar geen dingen onderscheidenlijk kent, en de zienden trappen van klaarheid in het zien hebben, waarvan 't gebrek niet is in de zon, maar in de mens; zo is het ook hier met het geestelijk licht. Een natuurlijke kan wel op een natuurlijke wijze de woorden van de Schrift, de zin, de samenhang in veel zien; maar de geestelijke zin kan hij niet verstaan, die is hem dwaasheid, hij weet daarvan zo weinig als een blinde Heiden. God bestraalt sommigen met gewone verlichting, deze kunnen heerlijkheid en beminnelijkheid in de Goddelijke waarheden zien. De begunadigden komt de Heere eerst voor met hem te geven verlichte ogen des verstands onder en door het lezen of horen; deze nu zijn verscheiden in trap, daar zijn kinderen, jongelingen en mannen. De minste van die kent de zin van Christus, en aandachtig het Woord lezende, zo verstaat hij alles, wat hem tot zaligheid nodig is, hij ziet de waarheid in het Woord, hij kent ze en gelooft ze, omdat ze in het Woord staan. Anderen komen verder, en zien meer zaken, en verstaan de samenhang beter; anderen krijgen nog hoger licht, doch zij blijven nog leerlingen, en hun licht is niet te vergelijken met de kennis van de hemellingen.

- (c) Men moet aanmerken, dat zeer veel teksten van de Schrift op zichzelf kunnen genomen, en klaar en wel kunnen verstaan worden tot Godzaligheid en de zaligheid, zonder dat men de samenhang inziet. Veel teksten komen zo ras niet voor, maar hebben nauwer onderzoek nodig; ook is de samenhang in veel plaatsen met de eerste opslag niet te zien, niet dat die in zichzelf niet duidelijk, net en gepast is, maar omdat de onderzoeker duister is.
- (d) De kennis van de Heilige Schrift is in de besten nog onvolmaakt, en is in velen zeer klein, en hebben onderwijzing nodig, niet door gebrek van klaarheid des Woords, maar opdat zij bekwaam mogen worden om het licht te kunnen zien; deze onderwijzing geschiedt niet door het oordeel van de kerk of overleveringen bekend te maken, of om daarin te rusten; maar zij geschiedt door de zaken op allerlei wijze voor te stellen en te tonen, opdat de onderwezene zelf zie, dat de Schrift dit of dat zegt, en hoedanig de zaak is.

Zodat wij op de vraag: *of de Schrift klaar is te verstaan?* antwoorden, *ja*. Een wedergeborene ook in de minste trap aandachtig de Schrift lezende, kan haar verstaan, voor zoveel tot zijn zaligheid nodig is. De Schrift is niet alleen in zichzelf klaar, op 't allernetste en duidelijkste de zaken uitdrukken, maar is ook verstaanbaar voor een bekeerde, die verlichte ogen des verstands heeft. Dit blijkt:

Bewijzen

XXIV.

1. Uit uitdrukkelijke verklaringen Gods: [Psalm 19:9](#). *Het gebod des Heeren is zuiver, verlichtende de ogen.* [Psalm 119:105](#). *Uw woord is een lamp voor mijn voet, en een licht voor mijn pad.* [2 Petrus 1:2](#). *Een licht schijnende in een duistere plaats.*
2. God heeft Zijn Woord gegeven om de Zijnen te verlichten, te besturen en te vertroosten, gelijk 't blijkt uit: [Psalm 19:9](#) . . . *Verlichtende de ogen.* [Rom.](#)

[15:4](#): Tot onze lering. . . *Verstroosting van de Schriften.* [2 Tim. 3:15-16](#). *Dat gij van kinds af de heilige Schriften geweten hebt, die u wijs kunnen maken tot zaligheid . . . Nuttig tot lering.* [Psalm 119:9](#). *Waarmee zal de jongeling zijn pad zuiver houden? Als hij dat houdt naar Uw Woord.* Dit einde van de Schrift kon niet bereikt worden, tenzij de Schrift klaar was om te verstaan.

3. 't Is een onvolmaaktheid in een schrijver, als hij niet verstaanbaar schrijft; hoe duidelijker en klaarder hij de zaken voorstelt, zodat men daardoor tot in de pit van de voorgestelde zaken kan inzien, hoe geleerder hij is; want men ziet daaruit, dat hij de zaken tot in de grond verstaat, en hoe klaarder hij schrijft, hoe volmaakter zijn schrift is. Nu, God is de Vader der lichten, een ontoegankelijk Licht, en Die geeft de Schrift om de mensen verborgenheden bekend te maken, zo is het daaruit zeker, dat dan de Heilige Schrift alle andere Schriften in klaarheid en duidelijkheid onvergelijklijk overtreft, en allerbekwaamst is om mensen te onderwijzen.
4. De wereldwijzen, schoon zij in de zaken zelf blind zijn, zullen moeten bekennen, dat veel plaatsen van de Heilige Schrift, ten opzichte van de stijl en wijze van voorstellen, door mensen van enig begrip verstaan kunnen worden zonder enige onderwijzing, zo zij de zaken zelf konden verstaan. Bijvoorbeeld: *Er is één God, en één Middelaar Gods. Christus is gestorven voor de zonde. Christus is uit de doden opgestaan. Zalig zijn ze, die op Hem vertrouwen. Die in de Zoon geloofd, die heeft het eeuwige leven. Er zal een opstanding van de doden zijn.* Wat donkerheid is toch in die uitdrukkingen? Maar de zaken zelf kan een natuurlijk mens niet geestelijk verstaan, omdat hij geen geestelijke ogen heeft; maar de bekeerden hebben verlichte ogen des verstands, [Eféze 1:18](#); hebben de zalving des Heiligen Geestes, die hen alle dingen leert, [1 Joh. 2:27](#). Zij zijn van God geleerd, [Jes. 54:13](#); dus is de Schrift voor hen klaar en verstaanbaar.

XXV. Tegenwerping 1.

[2 Petrus 3:16](#). *In welke dingen sommigen zwaar zijn om te verstaan, die de ongeleerde en onvaste mensen verdraaien, gelijk ook de andere Schriften, tot hun eigen verderf.* Dat zodanig is, en zulke gevolgen heeft, dat is niet klaar, maar duister om te verstaan.

Antwoord.

- (a) De apostel spreekt van sommige zaken, niet van alle, in de brieven van Paulus, die hij met een Goddelijke wijsheid geschreven had
- (b) Hij spreekt van zaken, niet van de stijl en wijze van voorstellen; de zaken waren hoog, 't waren diepe verborgenheden, nochtans op het allerklaarste en duidelijkste voorgesteld.
- (c) Hij spreekt van ongeleerde en onvaste, niet van ongeleerde en natuurlijke zaken, maar van natuurlijke mensen, die de Geest niet hebben, die van God niet geleerd zijn, en geen geestelijk verlichte ogen hebben. Van onvaste mensen, die wel tot de kerk komen, en iets van de Goddelijke waarheden weten, maar geen geestelijke grond en fundament hebben, en daarom ongestadig zijn, en met alle wind van leer omgevoerd worden; deze verdraaien niet alleen de hoge zaken van Paulus, die zij niet verstaan kunnen, maar ook de andere Schriften tot hun eigen verderf. [Judas 1:10](#). *Deze, hetgeen zij niet*

weten, dat lasteren zij; en hetgeen zij natuurlijk, als de onredelijke dieren, weten in hetzelfde verderven zij zich. Zodat de tekst niet zegt, dat de Schrift duister is in de zaken die ter zaligheid nodig zijn, en dat voor wedergeborenen, waarover 't verschil is.

Tegenwerping 2.

[Hand. 8:30-31](#). *En Filippus liep toe, en hoorde hem de profeet Jesaja lezen, en zei: Verstaat gij ook hetgeen gij leest? En hij zeide: Hoe zou ik toch kunnen, zo mij niet iemand onderricht?* Omdat de Schrift niet verstaan kan worden zonder onderrichting, zo is ze niet klaar om te verstaan.

Antwoord.

- (a) 't Is ver daar vandaan, dat wij de onderrichting zouden uitsluiten; die nog onbekeerd zijn, hebben onderrichting nodig; want zij hebben geen kennis van de geestelijke zaken, hoe klaar zij ook voorgesteld worden; wij spreken niet wat de Schrift is voor onbekeerden. Een blinde kan niet lezen, en alzo door lezen geen verstand krijgen van 't geen in een boek staat. Een ieder, die nu al begint geestelijke ogen te krijgen, en die al verder gekomen is, een ieder in zijn trap, (want niemand is hier tot volmaaktheid gekomen) is de onderwijzing een middel om verder en verder te komen; maar de noodzakelijkheid van onderwijzing stelt geen duisterheid in de Schrift, maar hoogheid van zaken, en onbekwaamheid in de persoon.
- (b) De onderwijzing is niet om de Schrift klaarder te maken, maar om de mens bekwaam te maken om de verborgenheid in de Schrift te kunnen zien.

Tegenwerping 3.

[1 Kor. 13:12](#). *Wij zien nu door een spiegel in een duistere rede.*

Antwoord.

Deze tekst spreekt niet van de Heilige Schrift, maar van de gelovigen, en verklaart dat de kennis, die men op de wereld heeft, maar schemering is bij die kennis, die men in de hemel zal hebben; zodat die tot het verschil niet behoort, 't welk is: of de Godzaligen de Heilige Schrift verstaan kunnen tot hun troost, besturing, geloof en zaligheid, dan of de Schrift zo duister is, dat zij er niet met al van verstaan kunnen.

Tegenwerping 4.

Het Woord kan niet verstaan worden dan door de verlichting van Gods Geest; dus is het duister om te verstaan, ziet: [Lukas 24:32](#). *Als Hij ons de Schriften opende.* [Psalm 119:18](#). *Ontdek mijn ogen, opdat ik aanschouwe de wonderen Uwer wet.*

Antwoord.

- (a) Dit staan wij gaarne toe, dat iemand door Gods Geest verlicht moet zijn, indien hij de Schrift in haar geestelijke zin verstaan zal, buiten dat, kan de mens de geestelijke zaken niet verstaan, maar zij zijn hem dwaasheid.
- (b) De teksten zelf geven te kennen, dat 't niet hapert aan de klaarheid van de Schrift; maar aan des mensen verstand, dat de Heilige Geest bekwaam moet maken om de geestelijke zaken, in de Schrift voorgesteld, te verstaan.

Geen zichtbaar en onfeilbaar rechter der verschillen, ook niet de paus.

XXVI. Vraag: Of op aarde een hoogste en onfeilbare rechter van de verschillen over de Heilige Schrift is, die de uitspraak doet, aan welke zich een ieder op Gods bevel moet onderwerpen? *En wie de rechter is: of de kerk, of kerkvergadering, of paus van Rome?*

De Rooms en zeggen, dat God zodanige rechter gesteld heeft, en dat de rechter is de paus van Rome; of ze soms wel spreken van Kerken en kerkvergaderingen, zo loopt het toch op de paus uit; want die stellen ze tot het hoofd van de kerk, en boven de Kerkvergaderingen, immers de meesten stellen hem onfeilbaar, als hij van zijn stoel de uitspraak doet.

Antwoord. Wij zeggen:

- (e) dat er veel dwalingen in de leer door de verdorvenheid van des mensen verstand ontstaan, de ene van meerder, de andere van minder gewicht. [1 Kor. 11:19](#). *Want er moeten ook ketterijen onder u zijn, opdat degenen, die oprecht zijn, openbaar mogen worden onder u.*
- (f) Dat ieder bijzonder lid, 't zij een overheidspersoon, als lid, 't zij een gewone een onderscheidend oordeel heeft om de Schrift te verstaan.
- (g) En dat de opzieners van de kerk, de kerk vertegenwoordigende, als dienaars van Christus een bedienend oordeel hebben over de verschillen, om ze naar de regel van Gods Woord te beslissen, zoveel het uitwendige aangaat, om vrede en enigheid van het geloof te behouden, en dat zij macht hebben de zodanigen, die van hun dwalingen niet willen afstaan, uit het midden van hen weg te doen, volgens [Rom. 16:17](#). Doch het gemoed van iemand te overreden is niet het oordeel van de kerk, op haar oordeel moet niemands geloof gegrond zijn; maar dat is alleen de H. Geest, sprekende in en door het Woord, 't welk alleen de grond van het geloof is.
- (h) Dus ontkennen wij dat er op aarde een onfeilbaar rechter van de verschillen is, naar wiens uitspraak een ieder moet geloven; nog sterker ontkennen wij, dat de Roomse kerk, kerkvergadering of paus het is. Want:

Bewijs 1. Niet een letter daarvoor in de Bijbel.

XXVII. 1. Niet een tittel of jota staat er in de Bijbel van zulke zienlijke, hoogste, onfeilbare rechter over de verschillen en zin van de Heilige Schrift; veel minder dat Roomse kerkvergaderingen of paus het zouden zijn. Laat een enige plaats voortgebracht worden. Paulus in de brief aan de Romeinen zou van zo'n voorrecht, en van zo'n gewichtige zaak, aan welke de gehele waarheid zou hangen, wel enig gewag gemaakt hebben. De apostel Petrus zou wel iets gedaan hebben, dat naar zo'n voorrecht geleek, en zou wel enige verklaring gedaan hebben, dat de paus van Rome hem na zijn dood zou opvolgen, en een onfeilbare macht hebben om over de verschillen uitspraak te doen; maar niet een woord spreekt hij daarvan, ja, de Schrift toont, dat Petrus door Paulus is bestraft geworden, [Gal. 2:11](#). En op de eerste kerkvergadering te Jeruzalem gehouden. In [Hand. 15:13](#) was zelfs Petrus de voorzitter niet, maar Jacobus' oordeel werd gevolgd. dus is al des pausen doen maar een overweldiging: hij matigt zich macht aan, die hem niet gegeven is, en die hij niet bewijzen kan.

Bewijs 2. De paus is niet onfeilbaar.

De paus is niet onfeilbaar, noch in leer noch in leven. Sommigen zijn buitengewone goddelozen geweest, hoereerders, tovenaars, ketters, atheïsten, gelijk de pauselijke schrijvers zelf getuigen; hoe kunnen zulke onfeilbare rechters over de verschillen zijn, die de leer raken? *De verborgenheden des Heeren zijn voor degenen, die Hem vrezen*, [Psalm 25:14](#). Ja, heden ten dage gebiedt hij recht tegen de Schrift. Hij gebiedt van gerechten te onthouden, die God geschapen heeft, om met dankzegging te nuttigen. Hij verbiedt het huwelijk, tegen [1 Tim. 4:3](#). Hij laat bloedschandelijke huwelijken toe, die God verboden heeft. Hij gebiedt een stukje brood als God aan te roepen. Hij stelt in, godsdienstige dienst van de engelen, van de verstorvene heiligen, van de beelden, alles zo recht tegen het Woord. Kan zo'n mens een onfeilbaar rechter zijn? 't Is een gruwel.

Bewijs 3. Wordt daarvoor van veel Roomsen niet erkend.

De Roomsen zelf erkennen hem niet voor een onfeilbare rechter. Als een staaltje zullen wij enige kleine uittreksels maken uit het Arrest, gegeven in 't Hof van het Parlement. De grote Kamer en de Tournelle vergaderd op de Bulle van de Paus, 23 Januari 1688, in Frankrijk, in 't Nederlands gedrukt in Den Haag bij Barend Beek.

... "In dit rijk te verbreiden de nieuwe gevoelens van de onfeilbaarheid van de paus. Inderdaad de hardnekkigheid van de paus is oorzaak. Wie zou zich kunnen inbeelden dat de paus, die men ons voorstelt als een voorbeeld van heiligheid en deugd, zo gehecht blijft aan zijn gevoelens, en zo jaloers is op de schaduw van een ijdel gezag? De bevelen van de paus, hoe onrechtvaardig zij ook waren, dienden maar om de oorsprong van haar ongerechte bezitting te doen onderzoeken. De paus is jaloers om zijn pausdom door een hoogdravende nieuwigheid te doen uitmunten. En bij deze bul te voegen ijdele bedreigingen van uitbanning, die niet bekwaam zijn de minste schrik aan te jagen aan de allervreesachtigste zielen en de nauwste gewetens. Het is een onverdraaglijk misbruik, dat in ene ten enenmale wereldse zaak de paus geestelijke wapens gebruikte, om een schijn te geven aan zo een schandaleuze nieuwigheid. Als de paus Gregorius de IVe Franse bisschoppen dreigde uit te bannen, antwoordden zij moedig, dat zij aan de wil van de paus niet zouden gehoorzamen, en dat, zo hij met een voornemen kwam van hen uit te bannen, zelf uitgebannen zou weer terugkeren. Si Excommunicatus veniret, Excommunicatus abiret.

Kan men iets onredelijker en onrechtvaardiger, om niet te zeggen monsterachtiger, bedenken dan dit aanslaan van het plakkaat? Ook de gehele wereld is overtuigd, dat niet de ijver van het huis Gods, maar de spijt en misnoegen het bekendmaken van dit plakkaat voortgebracht heeft. In deze gelegenheid is in de Vaticaanse bliksem niets dat te vrezen is. Het zou zeer voordelig zijn, dat al de kerkelijke zaken in het rijk verhandeld werden, zonder verbonden te zijn, zijn toevlucht tot Rome te nemen. Dat de paus ten enenmale onder de kerkvergaderingen is, welke recht hebben om hem te verbeteren, en zijn uitspraken te hervormen. Is dat navolgen de zorg en de zachtmoedigheid van de apostelen in het besturen van de kerk? Een vreemde zaak! dat de paus. . . niet

opgehouden heeft, nadat hij gezeten heeft op de stoel van St. Pieter, onderhandeling te houden met de discipelen van Jansenius, wiens lering zijn voorzaten verdoemd hebben. Hij heeft hen met gunsten overladen, hij heeft hun lof gesproken, enz. "

Zoveel achten de Rooms en hun paus; hoe ver is het van hem, als onfeilbaar te erkennen!

Bewijs 4. **Ook eindigt hij de verschillen niet tussen zijn onderdanen.**

Men wil, dat er een zienlijk, onfeilbaar rechter van de verschillen moet zijn om een einde aan alle verschillen te maken; maar waarlijk dit einde wordt door de paus, die zich instelt als onfeilbare rechter, niet bereikt. Al de protestanten erkennen hem niet. Spreekt hij het *anathema* (de banvloek) over hem uit, zij spreken het wederom uit over hem. Hoe kan hij, die partij is, rechter zijn? En is het verschil wel geëindigd tussen de strijdende partij en de Dominicanen en Jezuïten, tussen de Jezuïten en de Jansenisten: tussen de Quiëtisten en Operatisten? Die sekten blijven in het pausdom nog levend. Uit alle deze blijkt, dat de paus geen onfeilbaar rechter over de verschillen is, en zijn kan.

Bewijs 5. **Geen koning zal zulks dulden.**

Het Woord leert ons, dat men in zake van godsdienst, leer en leven, naar geen mens moet omzien, maar alleen het Woord als een onfeilbare regel, en tegelijk rechter over de verschillen, en zijn eigen uitlegger, omdat het is het Woord van de alleen soevereine Rechter van hemel en aarde, en van de opperste Wijsheid, die tot in van de eeuwigheid leeft. Geen soeverein op aarde zal dulden, dat zijn onderdanen, 't zij voorgewende, 't zij ware, zich aanmatigen onfeilbare uitleggers te zijn van zijn bevelen, en hun uitlegging zijn onderdanen opleggen te gehoorzamen, en dat, terwijl de soeverein nog leeft. Veel minder zal de levende God dat verdragen. Hij spreekt duidelijk en klaar, Hij weigert zijn Heiligen Geest niet tot verlichting aan degenen, die Hem daarom bidden. Die zich Gode niet wil onderwerpen, zal veel minder onderworpen zijn aan de uitspraak van een mens, die zich tegen het Woord van God verheft. Die zich Gode alleen onderwerpt, zal met verfoeing verwerpen de dwalende uitspraken van een paus.

Bewijs 6. **God Zelf in het Woord sprekende, is de enige Rechter.**

God wil dat een ieder naar zijn Woord lere en leve; 't blijkt uit:

(mm) [Jes. 8:20](#). *Tot de wet en tot de getuigenis.*

(nn) [Joh. 5:39](#). *Onderzoekt de Schriften.*

(oo) [Matth. 22:29](#). *Gij dwaalt, niet wetende de Schriften.*

(pp) [Lukas 16:29](#). *Zij hebben Mozes en de profeten, dat ze die horen.*

Daarom heeft de Heere Jezus, ofschoon Hij de Heere Zelf is, zijn leer bevestigd uit de Schrift, gelijk doorgaans in de evangelisten te zien is. Zo hebben ook de apostelen gedaan. Zie maar hun predikingen in de Handelingen der apostelen, en hun brieven. Ja, Petrus beveelt niet zijn onfeilbaarheid, maar het profetische woord aan [2 Petrus 1:19](#). Lukas prijst die van Beréa, dat ze het Woord tot de rechter namen en dat onderzochten, of deze dingen alzo waren, als ze door Paulus gesproken werden, [Hand. 17:11](#). Niet één woord van een onfeilbare rechter staat in de Bijbel, maar de Schriften zelf worden tot rechter gesteld, om naar haar

uitspraak als orakelen Gods te horen. dus besluiten wij krachtig, dat noch de ware kerk, veel minder de Roomse kerk, kerkvergadering of paus, op wie toch alles bij hen uitdraait, de rechter is van de verschillen in leer of leven.

Bewijs 7. **Uit teksten**

Doet hierbij zulke teksten, die wel uitdrukkelijk het Woord zelf tot rechter stellen:

(qq) [Joh. 12:48](#) . . . *Het woord dat Ik gesproken heb, dat zal hem oordelen ten laatste dage.*

(rr) [Joh. 5:45](#) . . . *Die u verklaagt, is Mozes.*

(ss) [2 Tim. 3:16](#). *Al de schrift is nuttig tot lering, tot weerlegging.*

(tt) [Hebr. 4:12](#). *Het Woord van God is een oordeler der gedachten en der overleggingen des harten.*

Zo is dan het woord zelf rechter over de verschillen, die over het Woord ontstaan; want de soevereine levende God spreekt, heeft het gesproken en spreekt het nog; zodat men het Woord zo moet aanmerken, alsof het met een hoorbare stem gedurig door God uit de hemel tot ons gesproken werd.

XXVIII. Tegenwerping 1. Mozes, de hogepriester, de profeten, en al de priesters waren rechters van de verschillen over de leer in het OUDE TESTAMENT; zo zijn dan ook de paus, kardinalen, bisschoppen en kerkvergaderingen dit in het NIEUWE TESTAMENT. [Mal 2:7](#). *De lippen des priesters zullen de wetenschap bewaren, en men zal uit zijn mond de wet zoeken: want hij is een engel des HEEREN der heirscharen.*

Antwoord.

- (a) Mozes en de profeten ontvingen buitengewone openbaringen van God om die bekend te maken en te schrijven, van hen is geen gevolg tot de gewone leraren, noch des Ouden noch des Nieuwen Testaments.
- (b) Niemand van hen, veel minder de gewone, kwam tot een oppermachtig oordeel over hetgeen geschreven was; maar zij hadden een ministerieel, een gediensstig oordeel, om de waarheden in het Woord op bijzondere personen en zaken toe te passen, waarin zij niet onfeilbaar waren; zo ook nu.

Tegenwerping 2. *Daar moet noodzakelijk een zienlijk onfeilbaar rechter van de verschillen zijn; want anders kon de waarheid in de kerk, en de kerk in de waarheid niet bestaan, en er zou geen einde aan de verschillen zijn.*

Antwoord.

- 1. De waarheid blijft altijd in het Woord, en het Woord in de kerk.
- 2. De kerk wordt behouden in de waarheid, en de waarheid in de kerk, door het bedienend oordeel van de opzieners volgens het Woord, dat toepassende op de dwalingen en dwalende personen om ze te onderrichten, en indien ze bij de dwalingen blijven, hen uit gemeenschap van de kerk uit te sluiten; hiertoe is geen oppermachtig en onfeilbaar oordeel nodig.
- 3. De verschillen zullen nooit ophouden: er zullen altijd ketterijen zijn. Zij zouden niet weggenomen worden, schoon op aarde een onfeilbaar rechter was; en de verschillen blijven zelfs in het pausdom, schoon men de paus en de kerkvergadering tot onfeilbare rechters stelt.

Tegenwerping 3. *Het Woord hoort de tegensprekende partijen en hun redenen niet, en kan daarom de rechter over de verschillen niet zijn; dus moet er een ander rechter zijn.*

Antwoord.

(a) Dat kan plaats hebben in menselijke schriften, en in iemand, die de zaak niet genoegzaam of dubbelzinnig, of duister uitdrukt; maar niet in de volmaakte wet van de soevereine, alwetende, alleen wijze en altijd levende God, die zijn Geest bij het Woord voegt, en al de waarheden duidelijk en klaar uitspreekt, en alle dwalingen tegen haar verwerpt. Wat dwalingen er ook mochten opkomen, de Heilige Geest heeft het alles wel voorzien. Die geen ogen en oren heeft, kan de uitspraak noch van een zienlijke en sprekende rechter, noch van God in zijn Woord horen; en of de dwaalgeesten zodanig in het geestelijke zijn, zo blijft nochtans God Rechter, in zijn Woord de waarheid uitsprekende, en de dwalingen tegensprekende.

Tegenwerping 4. *Het verschil is over het Woord zelf, of het deze of die zin heeft; dus kan de Schrift zelf de uitspraak niet doen; maar daartoe wordt een onfeilbaar rechter vereist.*

Antwoord.

Als over de wetten van een aards soeverein verschil rijst, moet er dan een ander zijn dan de soeverein, die oppermachtig verklaart, welke de zin van die wet is? Mag dat een onderdaan van hem doen, de soeverein nog levende, of komt het hem zelf toe? Een ieder weet, dat het niemand dan de soeverein toekomt. Nu, God leeft, God spreekt in het Woord duidelijk en klaar, en dat op verscheiden wijzen, opzichten en plaatsen, opdat de mens, zo hij het in de een plaats niet kan verstaan, hij het in een andere plaats zie; daartoe moet hij de Schrift met de Schrift vergelijken, dan zal men bevinden dat God zijn eigen woorden verklaart; dus is de Heilige Schrift, of de Heilige Geest in het Woord sprekende, Rechter, de uitspraak over het geschil onder de mensen ontstaan, zelf doende. Een andere onfeilbare rechter te stellen, is zich boven God en Zijn Woord te verheffen, dat God niet dulden zal.

Tegenwerping 5. *Men moet de gemeente horen, of zo iemand dat niet doet, die moet uitgeworpen worden, [Matth. 18:17](#).* Zo heeft dan de kerk een onfeilbaar oordeel over de verschillen.

Antwoord.

Het gevolg volgt daar niet uit. De opzieners hebben een bedienend en toepassend oordeel over bijzondere voorvallen, en dat alleen naar het Woord; dus moeten ze gehoord worden, en die niet wil onderworpen zijn aan het woord, 't welk de opzieners vertonen, moet uitgeworpen worden.

XXIX. Vraag: *Of de rede niet is de uitlegster van de Heilige Schrift?*

Antwoord.

De Socinianen, en die het in deze dele met hen houden, zeggen, dat het gehele Woord van God, en iedere tekst aan de rede moet getoetst worden, en dat men niets als waarheid moet aannemen, dan 't geen de rede zegt waar te wezen; en als de Schrift tegen de rede schijnt te strijden, dat die dan in die zin moet genomen

worden, zoals de rede oordeelt; of zo de Schrift tegen de rede strijdt, dat men dan niet de Schrift, maar de rede moet volgen als een onfeilbaar beginsel.

Wij zeggen, dat het verstand en de rede volstrekt nodig zijn om de Schrift te verstaan, en daardoor tot het geloof te komen, maar alleen als een middel, waardoor men kent wat God in zijn Woord zegt, welk Woord dan het geloof werkt, en waarop het geloof rust; maar niet als een grond, als een regel, een toetsteen, of dat, 't geen God in zijn Woord openbaart, waarheid is of niet; dat wordt geloofd alleen, omdat God het zegt. De rede moet buigen onder het Woord, het Woord niet onder de rede. De rede is Hagar, niet Sara is de knecht, en niet de meester. Dit blijkt:

Bewijs 1. Het natuurlijke verstand is blind in geestelijke zaken.

Uit de staat van des mensen verstand. Het is door de zonde niet alleen gekrenkt naast natuurlijke zaken, zodat het weinige zaken inzien en nog minder doorzien kan; maar omtrent de geestelijke zaken is het geheel blind.

(uu) [Eféze 4:18](#). *Verduisterd in het verstand.*

(vv) [Eféze 5:8](#). *Duisternis.*

(ww) [1 Kor. 2:14](#). *De natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn: want zij zijn hem dwaasheid, en hij kan ze niet verstaan, omdat ze geestelijk onderscheiden worden.*

Zodanig is de mens in de natuur; zo'n waanwijze plomperd kan dan de Schrift niet beter behandelen dan een ezel de lier; hetgeen hij niet weet, dat zal hij lasteren, en 't geen hij natuurlijk als een onredelijk dier weet, in hetzelfde verderft hij zich, [Rom. 1:10](#). Wie zal nu het verduisterd verstand tot een regel, tot een rechter stellen over de hoge verborgenheden, die de alleen wijze God heeft gelieven te openbaren? Ieder licht heeft zijn cirkel, of omkring en bepaling, hoe ver het gaat; ziet dat in een kaars, fakkel, en de zon; zo is 't ook met des mensen gezicht: een scherp gezicht ziet van verre iets onderscheidens, waarvan een bijziende niet-met-al ziet; zo is 't met des mensen kennis. Zal een ongeoeffend verstand oordelen over de verborgenheden en verschillen van de fysica, metafysica, geometrie, of astronomie? Zo is 't ook met des mensen verstand en rede: het is te klein, en heeft te kleine omkring, en 't kan tot de hoge verborgenheden van het Goddelijke Woord niet raken, daarom kan 't over die geen rechter zijn.

Bewijs 2. De geopenbaarde verborgenheden zijn ver boven het bereik van het verstand.

De geopenbaarde verborgenheden zijn ver boven het bereik van het verstand, de rede kan er op geen duizend mijlen nabij komen; hoe kan ze dan de rechter daarover zijn, en het richtsnoer, waarnaar deze afgemeten moeten worden?

(xx) [Job 11:7](#). *Zult gij de onderzoeking Gods vinden? Zult gij tot de volmaaktheid toe de Almachtige vinden?*

(yy) [Psalm 139:6](#). *De kennis is mij te wonderbaar, zij is hoog, ik kan er niet bij.*

(zz) [Job 26:14](#). *Ziet, dit zijn maar uiterste einden van zijn wegen; en wat een klein stukje van de zaak hebben wij van Hem gehoord? Wie zou dan de donder Zijner mogendheden verstaan?*

Die rechter zal zijn over de zin van de Schrift, en oordelen zal wat voor waarheid

aangenomen en geloofd moet worden of niet, die moet alles tot de volmaaktheden toe doorzien; nu, het verstand des mensen, de rede. kan de hoge verborgenheden Gods niet doorzien; dus kan het geen rechter daarover zijn. En men moet alles verwerpen, dat de rede niet begrijpen kan, zo moet men verwerpen de eeuwigheid Gods, en al zijn volmaaktheden, zijn alomtegenwoordigheid, oneindigheid, enz. ; men moet verwerpen de heilige Drie-eenheid, zo duidelijk in Gods Woord geopenbaard, de vereniging van de twee naturen in Christus, ja de schepping van de wereld zelf; want de rede kan de wijze, hoe God alles uit niet geschapen heeft, niet begrijpen, en nochtans wordt het door het geloof verstaan. Ja, wat zal men dan niet moeten verwerpen?

Bewijs 3. De oordelen van de mensen zijn tegen elkaar.

Hetgeen de een door de rede meent klaar en onderscheiden te begrijpen, dat zal een ander door de rede als tegendeel stellen; en wat dezelfde mens tevoren meende waarheid te zijn, zal hij daarna als vals verwerpen, zodat de mens in veel zaken niet zeker kan zijn; die meermalen liegt, is niet te geloven. Nu onze rede liegt menigmaal; zo kan die geen rechter, regel en uitlegster zijn van de Heilige Schrift.

Bewijs 4. De verborgenheden des Woords worden door het geloof als zeker aangenomen.

Het geloof en de rede zijn geheel verscheiden gronden om een zaak vast te stellen; als iets door de rede vastgesteld wordt, dan komt het geloof niet te pas, als iets door het geloof aangenomen wordt, dan wordt de rede uitgesloten; de rede kent alleen slechts dat iets van een ander gezegd wordt, en dat het niet onmogelijk is, dat het zo als het gezegd wordt, zou kunnen zijn; maar dat het zo is, stelt het geloof alleen vast. De Goddelijke verborgenheden in het Woord moeten alleen door het geloof als zeker aangenomen worden, omdat de waarachtige God, die niet liegen kan, het gezegd heeft, [Hand. 26:27](#); [Hebr. 11:1](#); [6 Joh. 16:27](#). De rede komt hier alleen te pas, om te weten dat het in het Woord van God gezegd wordt, dat nu wetende, kan er geen bedenking of vermoeden zijn, dat het niet waar zou zijn, dat was God in verdenking brengen, of Hij ook loog, men neemt de zaak door het geloof voor onfeilbaar aan; en of de zaak te hoog is voor de rede om van haar waarheid te oordelen, zo is dezelve niet tegen de rede; de rede moet zwijgen en zeggen ik kan daar niet bij, en het geloof alleen zegt: *het is waarheid*.

Bewijs 5. De Geest getuigt dat het Woord de waarheid is.

Gods Geest openbaart de verborgenheden des Woords aan het hart, getuigt dat het Woord de waarheid is, en geeft het geloof; dus wordt de rede als rechter en oordeler, of men een zaak, in het Woord vermeld, geloven zal of niet, uitgesloten. Ziet het eerste:

(aaa) [Matth. 16:17](#). *Vlees en bloed heeft u dat niet geopenbaard (dat is, de rede heeft u dat niet geleerd) maar Mijn Vader, Die in de hemelen is.*

(bbb) [Lukas 24:45](#). *Toen opende Hij hun verstand, opdat zij de Schriften verstonden.*

(ccc) [2 Kor. 4:6](#). *God is Degene, Die in onze harten geschenen heeft, om te*

geven verlichting van de kennis van de heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus.

(ddd) [Psalm 119:18](#). *Ontdekt mijn ogen, dat ik aanschouw de wonderen Uwer wet.*

(eee) [1 Joh. 5:6](#). *De Geest is het, die getuigt, dat de Geest de waarheid is.*

En van de rede, zegt de Schrift, *dat men ze gevangen moet nemen*, [2 Kor. 10:5](#).

Bewijs 6. **Ongerijmdheden.**

Indien de rede de rechter was over de Schrift, en oordelen moest, wat van het Woord te geloven was of niet, dan:

- (a) was God het oordeel des mensen onderworpen, de mens riep God voor zijn rechterstoel om rekenschap van zijn zeggen te geven.
- (b) Dan was alle godsdienst maar een natuurlijke en geen geestelijke en gelovige godsdienst.
- (c) Dan zouden de grootste filosofen en verstandigsten de meest verlichte Godgeleerden zijn, recht tegen het Woord van Christus: [Matth. 11:25](#). *Ik dank U, Vader! dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt dezelve de kinderkens geopenbaard.*

Deze ongerijmdheden vloeien onmiddellijk uit zulke stellingen. Zo ongerijmd als die zijn, is ook deze.

XXX. Tegenwerping 1. De godsdienst is *een redelijke godsdienst*, [Rom. 12:1](#). Zo moet dan de rede oordelen over ieder stuk van de godsdienst, en zo over iedere plaats van de Heilige Schrift, hoe zij verstaan moet worden.

Antwoord.

In het OUDE TESTAMENT werden onredelijke dieren als voorbeelden geofferd, die konden in zichzelf, afgescheiden van het tegenbeeld, Gode niet aangenaam zijn; maar God, een Geest zijnde, eist een dienst in geest en waarheid, met verstand en redelijkheid. De rede komt hier te pas als een middel, om te weten, wat God geopenbaard heeft; of dan de zaak, die God heeft geopenbaard, ten volle verstaan en doorzien wordt, dan of de zaak zover verstaan wordt, als nodig is tot zaligheid, en in zichzelf het begrip te boven gaat; de mens heeft genoeg om te geloven. Hieruit dan volgt in 't minste niet, dat de rede de rechter is over ieder leerstuk en schriftuurplaats. De rede is knecht, geen meesteres.

Tegenwerping 2. Veel leerstukken worden uit natuurlijke zaken gehaald, gelijk de Heere Jezus doorgaans in de gelijkenissen doet; nu, over de natuurlijke zaken is de rede oordeler, zo dan ook over de leerstukken in de Schrift vervat.

Antwoord.

't Is vals, dat een enig leerstuk van het geloof uit de natuur gehaald wordt, De natuurlijke dingen worden alleen bijgebracht, om de zaken van het geloof te verklaren, en in het hart dieper in te drukken. Ook weet God de natuurlijke zaken best.

Tegenwerping 3.

Veel leerstukken zijn niet met uitgedrukte woorden in de Schrift voorgesteld,

maar worden daaruit door een gevolg getrokken, en de rede alleen oordeelt, of het gevolg goed is of niet; dus is de rede de oordeler, wat te geloven of niet te geloven is.

Antwoord.

De leerstukken, die door een goed gevolg uit een schriftuurplaats getrokken worden, liggen in de plaats zelf, welke men gelooft waar te zijn, omdat God het zegt, en zo ook de zaak, die door een gevolg daaruit getrokken wordt, daar heeft de rede geen plaats; maar de rede is het middel, waardoor men ziet, dat zo'n zaak in zulke tekst ligt, en door een goed gevolg uit die tekst vertoond wordt. De rede oordeelt, of het gevolg wél getrokken wordt, maar niet, of de zaak door een gevolg, uit een tekst getrokken, waar is of niet.

Tegenwerping 4. De Schrift stelt sommige zaken vast, welke de rede oordeelt het tegendeel te zijn, ja weet, dat ze zo niet zijn; dus moet de rede oordelen, wat met of tegen de waarheid is, en dienvolgens, wat te geloven of niet te geloven is.

Antwoord.

't Is onwaarheid, dat de Schrift iets stelt, dat de rede leert het tegendeel te zijn. Dat God in de Schrift van natuurlijke dingen zegt, is waarheid, en door het getuigenis Gods onfeilbaar.

God spreekt niet naar het dwalend gevoelen van de mensen.

XXXI. Vraag: *Of God in de Heilige Schrift spreekt naar het dwalend gevoelen van de mensen?*

Er zijn mensen, die *ja* zeggen; wij zeggen met al ons hart neen: het is het *prooton geudon*, de eerste leugen, om het draaien van de aarde en het stilstaan van de zon staande te houden.

Dat heidenen, die God en het Woord van God niet kennen, dat Atheïsten, die beide verwerpen, zo spraken, dat zou zozeer niet te verwonderen zijn; maar dat die, welke God kennen, en de Heilige Schrift Goddelijk erkennen, zo spreken, dat kan niet, dan met ontzetting gehoord worden van iemand, die God liefheeft. Is God niet de God van de waarheid, is Hij niet waarachtig, is Hij een mens, die liegen zou? Is Hij de God die niet liegen kan, zou de heilige en waarachtige God dan liegen? En is dat geen liegen, als God iets zei tegen de waarheid en tegen zijn beter weten, en de leugenachtige en in hun oordeel dwalende mensen in het spreken Zich gelijkmaakte, en naar hun dwalend gevoelen sprak, en hen in hun dwaling, door hetzelfde te zeggen, stijfde? Is niet de Heilige Geest de Geest der waarheid, en leidt die niet in alle waarheid? *Alle Schrift is van God ingegeven: de heilige mensen Gods van de Heilige Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken.* Het Woord van God is de waarheid, verre zij de Almachtige van onrecht. Waar spreekt God in de Heilige Schrift naar het dwalend gevoelen van de mensen, waar is er een schijn van?

Tegenwerping 1. De Heilige Schrift zegt op veel plaatsen, *dat de aarde stil staat, onbeweeglijk is, en dat de zon omloopt*, omdat het de mensen doorgaans zo toeschijnt, en zij in die dwaling zijn, daar het nochtans zeker is, dat de wereld omloopt en de zon stilstaat en onbeweeglijk is, of dat het een zowel als het andere zich in een zekeren kring omdraait en omloopt.

Antwoord.

Dat filosofen en sterrenkundigen daarover redeneren, wie zou zich dat aantrekken? Maar dat men daarin het Woord van God mengt, en dat men God en zijn Woord van dwaalspraak verdacht maakt, dat mag men niet dulden. Dat is zeker, dat God in zijn Woord veel en sierlijke spreekwijzen gebruikt; dat is bekend, dat de goede God naar het zwak en klein begrip van de mensen Zich voegt, en door de zienlijke en natuurlijke dingen opleidt tot het geestelijke; maar dat God in zijn Woord onwaarheden zou spreken, dat is niet dan met ontzetting te horen; wie, die God liefheeft, zou zich daartegen niet zetten? 't Is waarheid, God zegt in Zijn Woord op veel plaatsen, *dat de zon omloopt, en met haar omloop dag en nacht maakt, en dat de wereld stil, onbeweeglijk staan blijft*, en nergens zegt Hij anders, gelijk wij hoofdstuk 8 zullen tonen; en omdat God dat zegt, zo is het waarheid, en als waarheid te omhelzen. Is God niet de Schepper en Onderhouder, de Regeerder van alle dingen, kent die zijn eigen werk niet, en niet beter dan een mens van klein en duister begrip? Moet men niet zijn oordeel onderwerpen aan het zeggen van God? Of zou men de klare uitdrukkingen van God buigen en draaien naar zijn dwalend verstand? Al wat God, ook van natuurlijke dingen, zegt, is waarheid; God zegt, *dat de wereld stil, onbeweeglijk staat, en dat de zon omloopt*, dan is dit dan een vaste en ontegensprekelijke waarheid.

Tegenwerping 2. [Gen. 1:16](#). *God dan maakte die twee grote lichten; dat grote licht tot heerschappij des daags, en dat kleine licht tot heerschappij des nachts.*

Hier worden zon en maan genoemd de *twee grote lichten*, daar nochtans sommige sterren veel groter zijn dan die; zo spreekt God dan naar het dwalend gevoelen van de mensen, die naar het uiterlijk aanzien de zon en maan de grootste lichten achten.

Antwoord.

5. God maakt hier geen vergelijking; maar spreekt van zon en maan, op zichzelf aangemerkt, en zegt, dat de zon groter licht is dan de maan; God noemt ze niet de grootste, maar de grote. Waar is dan hier een dwaling of dwaalspraak?
6. God spreekt niet van lichamen, en zegt niet, dat de zon en maan groter lichamen zijn dan sommige sterren, dat ze zijn de grootste lichamen; maar merkt wel, God spreekt van lichten. Zijn niet de zon en maan groter lichten, ja (hoewel het in de tekst niet staat) de allergrootste lichten? Wat sterren geven groter licht? Immers geen; van lichten lichamen te maken, en daaruit dan een dwaalspraak te besluiten, is immers zelf te dwalen, en een tastbare dwaalspraak te begaan, en door zijn dwaling Gode dwaalspraak tot ontzetting toe te dichten. Als men zo handelt, wat kan men dan niet verdraaien?

Tegenwerping 3. [Jozua 10:12-13](#). *Zon, sta stil te Gibeon, en gij maan, in het dal van Ajalon! En de zon stond stil, en de maan bleef staan.* De zon was immers niet te Gibeon, de maan was niet in het dal van Ajalon, maar het scheen zo, en zo wordt het gezegd naar het dwalend gevoelen; en zo ook het volgende, het staan blijven van zon en maan.

Antwoord.

Waren de mensen toen zo onnozel, dat ze meenden, dat de zon en maan op aarde

waren? Verre van daar, hier is geen dwalend gevoelen en dwaalspraak. 't Geeft te kennen, dat de zon toen van hen was naar Gibeon, en dat de maan toen was naar Ajalon toe, en in die plaatsen, daar ze toen waren, bleven ze staan. Hier geschiedde een wonder; dit wonder geschiedde niet aan de aarde, dat die in haar loop stil stond, maar aan de zon en maan, dat die stil stonden in haar loop, waaruit klaar te zien is het omlopen van de zon en maan. Hier is de allerminste dwaling en dwaalspraak niet.

Tegenwerping 4. [Hand. 27:27](#) . . . *Omtrent het midden des nachts vermoedden de scheepslieden, dat hun enig land naderde.* Dit was een dwalend gevoelen, het land naderde niet, maar het schip naderde het land.

Antwoord.

Dat waren dan wel domme scheepslieden, die meenden, dat het schip stil lag, en dat het land naar hen toe dreef; neen, zij waren zo gek niet; 't is een gewone spreekwijze, waardoor men te kennen geeft, dat men het land nader komt. Men gebruikt die nog dagelijks; het is geen dwalend gevoelen en dwaalspraak. Het blijft dan vast, dat God in zijn Woord niet spreekt naar het dwalend gevoelen van de mensen.

IV. Doel is om een onveranderlijke regel van leer en leven te zijn.

XXXII. Dusverre hebben wij gesproken van de oorzaak, stof en vorm van de Heilige Schrift. Nu volgt het vierde, 't welk is het doeleinde. 't Einde van de Schrift is, een vaste en onveranderlijke regel te zijn van leer en leven, om de mens tot zaligheid te leiden.

(fff) [Joh. 20:31](#). Deze (dingen) zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God; en opdat gij, gelovende, het leven hebt in Zijn Naam.

(ggg) [Rom. 15:4](#). Al wat tevoren geschreven is, dat is tot onze lering tevoren geschreven; opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting van de Schriften, hoop hebben zouden.

(hhh) [Psalm 119:9](#). Waarmee zal de jongeling zijn pad zuiver houden? Als hij dat houdt naar Uw Woord.

Gelijk in alle dingen de verheerlijking Gods is het hoogste en uiterste einde, zo ook in het Woord van God, zo ten opzichte van het Woord van God Zelf, in 't welk zich openbaart de wonderbare goedheid, de ondoorgrondelijke wijsheid en onveranderlijke waarheid en de almachtige kracht Gods, als ten opzichte, van zijn uitwerking, de bekering, de vertroosting, de blijdschap, het wonderbare licht en de zaligheid, welke de uitverkorenen door middel van het Woord deelachtig worden.

(iii) [Psalm 147:1, 19](#). Looft de Heere. . . . *Want Hij maakt Jakob Zijn woorden bekend, Israël zijn inzettingen en Zijn rechten.*

(jjj) [Psalm 119:164](#). *Ik loof U zevenmaal des daags, over de rechten Uwer gerechtigheid.*

V. 't Voorwerp. Het Woord is aan de kerk gegeven.

XXXIII. Het voorwerp, waaraan het Woord is gegeven, is de kerk.

(kkk) [Psalm 147:20](#). *Alzo (gelijk Israël) heeft Hij geen volk gedaan; en Zijn rechten, die kennen zij niet.*

(lll) [Rom. 3:2](#). *Dit is wel het eerste, dat hun de woorden van God zijn toebetrouwd.*

(mmm) [Rom. 9:4](#) . . . *Welker is de verbonden, en de wetgeving.*

(nnn) [1 Tim. 3:15](#) . . . *'t Welk is de gemeente des levenden Gods, een pilaar en vastigheid van de waarheid.*

Vraag: *Of het Woord van God door een ieder gelezen mag en moet worden?*

Omdat dan het Woord aan de kerk, en alzo mede aan ieder lid van de kerk gegeven is, zo moet het dan ook door een ieder van haar gelezen worden. De Rooms en arbeiden met alle macht om de Schrift te verdonkeren, en uit de handen van het volk te brengen; omdat hun dwalingen daarin zo klaar ontdekt worden, opdat zij de mensen alleen van de paus, zijn kardinalen, kerkvergaderingen, bisschoppen en papen zouden doen afhangen. Ja, zij hebben in de kerkvergadering van Trente wel uitdrukkelijk het lezen van de Bijbel verboden. Wij daarentegen achten dat een schrikkelijke kerkroof, en de weg naar de hemel te sluiten, en wij zeggen, dat een ieder mens, geleerd of ongeleerd, het Woord van God mag en moet lezen. Dit blijkt:

(a) Het lezen van de Schrift is nergens verboden, wie is dan ook stout, dat hij het verbieden zou? Nooit heeft de kerk het ook verboden. De kerkvergadering van Trente heeft dit gruwelstuk eerst bestaan; doch 't was geen rechtzinnige, maar een antichristelijke kerkvergadering.

(b) Van Mozes' tijden af tot op Christus, en van Christus' tijden tot op deze dag is het altijd door ieder lid van de kerk gelezen, ja, men is er zo overvloedig in geweest, dat sommigen gehele brieven van buiten konden opzeggen.

(c) God heeft het lezen wel uitdrukkelijk aan de gewone man geboden. [Deut. 6:6-9](#). *Deze woorden, die Ik u heden gebiede, zullen in uw hart zijn. En gij zult ze uw kinderen inscherpen, en daarvan spreken, als gij in uw huis zit, en als gij op de weg gaat, en als gij neerligt, en als gij opstaat. Ook zult gij ze tot een teken binden op uw hand, en zij zullen u tot voorhoofdspanselen zijn tussen uw ogen. En zult ze op de posten uws huizes en aan uw poorten schrijven. Ziet, zo gemeen moesten ze zich de Schrift maken.*

(ooo) [Joh. 5:39](#). *Onderzoekt de Schriften.*

(ppp) [Kol. 3:16](#). *Het Woord van Christus wone rijkelijk in u, in alle wijsheid.*

(qqq) [1 Thess. 5:27](#) . . . *Dat deze zendbrief al de heiligen broederen gelezen worde.*

(rrr) [2 Petrus 1:19](#). *Wij hebben het profetische woord, dat zeer vast is; en gij doet wel, dat gij daarop acht hebt.*

Is 't dan niet schrikkelijk Gods gebod te verbieden?

(d) Zij, die het Woord lezen, worden geprezen, en een zegen wordt over de zodanigen uitgesproken.

(sss) [Psalm 1:1-2](#). *Welgelukzalig is de man, wiens lust is in des HEEREN wet,*

en hij overdenkt Zijn wet dag en nacht.

(ttt) [Hand. 17:11](#). *Deze waren edeler dan die te Thessalonica waren, als die het Woord ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen alzo waren.*

(uuu) [Openb. 1:3](#). *Zalig is hij, die leest, en zijn zij, die horen de woorden van deze profetie.*

(e) De natuur en het einde van de Schrift zijn zodanig, dat ze door een ieder moet gelezen worden.

1. Het is het Testament Gods; nu, een testament mag en moet door de erfgenaam gelezen worden.
2. Het zijn brieven, welke opschriften houden aan een ieder in de kerk; zie naar het begin van iedere brief; nu, een brief mag en moet gelezen worden door die, aan wie hij geschreven is.
3. Het Woord is het zwaard, waarmee elk gelovige zich tegen de geestelijke vijanden moet beschermen, [Eféze 6:17](#). Zal men dan de geestelijke krijgsman zijn wapenen benemen?
4. Het is het middel van bekering, het zaad van de wedergeboorte, [1 Petrus 1:23](#). Het middel van verlichting, [Psalm 19:9](#). Van lering, vertroosting, van wasdom, [Rom. 15:3](#); [1 Petrus 2:2](#).
5. Het is beschreven, opdat een ieder het leze. [Hab. 2:2](#). *Schrijf het gezicht en stel het duidelijk op tafelen, opdat daarin leze die voorbijloopt.*

Uit alle deze is het onweersprekelijk, dat een ieder particulier het Woord van God lezen mag en moet.

XXXIV. Tegenwerping 1. [Matth. 7:6](#). *Geeft het heilige de honden niet, noch werpt uw paarden voor de zwijnen.* Dus mag men het heilige Woord van God aan een ieder niet geven te lezen.

Antwoord.

- (a) Dan kon men daaruit besluiten, dat men voor onbekeerden niet mocht prediken.
- (b) Hier wordt niet van het lezen van de Schrift, maar van onderwijzen, vermanen en bestraffen gesproken, en dat van zulken, die bozer worden, en de spreker zouden beschadigen; maar niet van gelovigen of anderen, die gaarne zouden willen horen.

Tegenwerping 2. *Uit het lezen van de Heilige Schrift door de gewone man komen veel dwalingen voort, tot nadeel van de lezers zelf, die de Schrift tot hun eigen verderf verdraaien, als van anderen, die daardoor verleid worden; dus is het dienstiger dat men hun de Heilige Schrift onthoudt.*

Antwoord.

Door het lezen van de Schrift van een ieder worden de dwalingen van het pausdom en andere dwaalgeesten ontdekt en gezien; maar zij komen daaruit niet voort. De dwalingen komen doorgaans van de verkeerde geleerden voort. En of sommigen de Schrift misbruiken door hun verdorven verstand, zo neemt dat het gebruik niet weg; als men het Woord van God niet heeft, dan moet men zeker dwalen.

Tegenwerping 3. *Als een ieder het Woord van God mocht lezen, dan was het prediken vergeefs; maar dit is noodzakelijk, zo dan dat niet nodig.*

Antwoord.

Lezen en horen gaat zeer wel samen, [Openb. 1:3](#) [Hand. 17:11](#). Het prediken leert, beweegt, bekeert en vertroost een ieder gelovige, even gelijk het lezen doet, en het lezen doet hetzelfde wat het horen doet. 't Is hetzelfde Woord, dat op tweeërlei wijze ontvangen wordt; lezen en horen zijn ondergeschikte zaken, geen tegenstrijdige.

Tegenwerping 4. *Wij verbieden het lezen van de Schrift niet volstrekt aan een ieder, wij geven velen daar toestemming toe, die namelijk, die wij vertrouwen, dat zij er geen kwaad mee zullen doen.*

Antwoord.

Dat is regelrecht tegen de kerkvergadering van Trente. 't Is om die smaad wat weg te nemen van degenen, die nabij de Protestanten wonen, 't Is niet in de macht van paus of paap iemand het lezen van de Bijbel als een voorrecht toe te staan. Het komt de bevoorrechten door een Goddelijk geschenk toe, waarvoor paus of paap niet te danken is. Het onthouden is kerkroof en zielsmoord.

Mag en moet in andere talen overgezet worden.

XXXV. Omdat de Schrift aan de gemeente en ieder van haar leden gegeven is, en door ieder gelezen moet worden, en de kerk in het Nieuwe Testament door de gehele wereld verspreid is onder allerlei volken en talen, [Openb. 5:9](#); zo is nodig, dat de Heilige Schrift ook in allerlei talen overgezet wordt, opdat een ieder het Woord, zowel in zijn eigen taal leze, als zij het horen prediken, gelijk de apostelen deden, [Hand. 2:8](#). Tot die einde is de Bijbel in zeer velerlei talen overgebracht.

Driehonderd jaar voor Christus' geboorte is het Oude Testament uit het Hebreeuws in het Grieks overgezet door twee en zeventig mannen, die beide de talen zeer wel verstonden, door de besturing en onkosten van Ptolomeüs Philadelphus. koning van Egypte.

Ten tijde van de apostelen is het OUDE TESTAMENT overgezet in het Chaldeeus ten dele door Jonathan, ten dele door Onkelos, en ten dele door onzekere vertalers.

Daarna is het overgezet in de Syrische taal.

Naderhand is de gehele Bijbel door verscheidenen in het Latijn gebracht, zijnde toen, naast de Griekse, de algemeenste taal; onder die is ook een, die het pausdom voor gewone overzetting houdt; naderhand is die bijna in zo veel talen gebracht, als de kerk uit natiën bestaat.

Maar al de overzettingen zijn niet overgezet uit de oorspronkelijke Hebreeuwse en Griekse talen, in welke de heilige mannen, door de Geest Gods gedreven zijnde, die geschreven hebben; maar, óf uit de Griekse óf uit Latijnse overzettingen, zodat het van afschriften zijn; zodanige zijn er ook verscheiden Nederlandse overzettingen, die men nu noemt de oude overzettingen.

De Nederlandse is de beste.

Maar volgens het besluit van de Nationale Synode, gehouden te Dordrecht, in de

jaren 1618 en 1619, is de gehele Bijbel, op last en op kosten van de Hoogmogende Heeren Staten-Generaal van de Verenigde Nederlanden, uit de oorspronkelijke Hebreeuwse en Griekse teksten in het Nederlands, door enige verkoren geleerde mannen getrouwelijk overgezet; en opdat het zo volkomen als doenlijk is, mocht geschieden, zo zijn een meerder getal van geleerde mannen afgezonden, die gezamenlijk de overzetting, door de eerst verkorene gedaan, van het begin tot het einde hebben onderzocht. Waardoor onze Nederlandse overzetting alle andere overzettingen, zo oude, als naderhand gedane, zeer verre overtreft, en zo net en nadrukkelijk de grondteksten heeft uitgedrukt, dat alle geleerden, zo vriend als vijand, verwonderd zijn; en die onderstaan, daar wat op te knibbelen, tonen dat ze weinig grondige kennis van de grondtalen hebben. En als een woord ook in een anderen zin kan genomen worden, zo hebben ze dat op de kant getekend. De Heere zij gedankt voor dat onwaardeerbaar geschenk!

Geen overzetting is authentiek; maar moeten alle aan de grondtalen getoetst worden.

XXXVI. Doch hoe volmaakt ook een overzetting is, zo is ze toch niet authentiek of onfeilbaar; ze kunnen in 't een of ander woord missen, daarom moet elke overzetting aan de grondtekst getoetst worden, als ergens over de overzetting verschil is. Een getrouwe overzetting vertoont alle zaken, die in de grondtalen staan; maar omdat het een andere taal is, zo is de klank van de woorden ook anders. De grondteksten zijn onmiddellijk, door Gods ingeven, van God, en ten opzichte van de zaken, en van de woorden; maar de overzettingen hebben de van God ingegeven zaken, maar niet de woorden. En of een onkundige, die overzettingen aan de grondtalen niet kan toetsen, zo kan hij evenwel verzekerd zijn van de waarheid van de zaken uit de overeenkomst van het geloof en samenhang van de zaken; waarbij komt het getuigenis des Heiligen Geestes, getuigende, dat de Geest, in het Woord sprekende, de waarheid is; de kracht van het Woord op zijn eigen hart, en op de harten van anderen, en de overeenstemming van al de geleerden en Godzaligen. Ja, zelfs de vijanden van de ware godsdienst, die beide talen verstaan, stemmen overeen in deze getrouwe overzetting, dat de zaken waarlijk en wel overgezet zijn, en indien de ene een ander verstand van dit of dat woord heeft, zo kan bij door de grondtaal overreed worden.

Zo ook de Griekse en Latijnse.

XXXVII. Over de Griekse overzetting van het Oude Testament door de twee en zeventig overzetters en over de Latijnse overzetting, die men noemt de gewone, is de vraag: Of die hetzelfde gezag hebben, als de grondteksten? Of die door zichzelf alsoz geloofwaardig, en ten opzichte van de woorden alsoz onfeilbaar zijn, als de teksten door de profeten, evangelisten en apostelen, door ingeving des Heiligen Geestes beschreven? Dit houden de Rooms en staande, maar wij ontkennen het, en 't blijkt:

1. Omdat die twee overzettingen niet zijn gedaan door een onfeilbare ingeving van de Heilige Geest, alsoz weinig als alle andere overzettingen; 't is geschied door feilbare mensen schoon zij hun best gedaan hebben om het niet te doen;

daarom mag men noch die, noch andere overzettingen met de grondteksten gelijk stellen in achtving en onfeilbaarheid.

2. Omdat het klaarblijkelijk is voor alle geleerden, de geleerde Rooms en zelfs rechters zijnde, dat in beide die overzettingen tastbare misslagen zijn; 't is kennelijk, dat de LXX (Septuaginta) in verscheiden plaatsen misleid zijn, doordien zij een Hebreeuwse Bijbel zonder punten hebben gebruikt, daar toch God die met punten heeft doen beschrijven, dat is, zoveel, alsof men een brief schreef zonder klinkers; men zou daarmee in hoofdzaak terecht komen; maar men zou hier- of daarin lichter mistasten.

En 't is klaar te zien, dat de gewone Latijnse overzetting van het Oude Testament uit het Grieks en niet uit het Hebreeuws is overgezet. En in beide zijn grove misslagen, die de geleerden onder het pausdom erkennen, waarom door orde van de paus de gewone Latijnse ook enigszins is verbeterd, geworden. Waarom ook velen van hen geen overzetting authentiek erkennen.

XXXVIII. Tegenwerping 1. *Christus en de apostelen, als zij teksten uit het Oude Testament aanhaalden, zo verhalen zij de woorden van de LXX (Septuaginta); dus erkenden of maakten zij die authentiek.*

Antwoord.

Christus en de apostelen beoogden de zin van een tekst, en niet de woorden. Zij gebruikten niet altijd die overzetting, maar soms de Hebreeuwse tekst zelf. Zij gebruikten de Griekse omzetting, omdat die meest in de handen van het volk was; want de Griekse taal was toen algemener dan de Hebreeuwse. Zodat uit het aanhalen van een tekst uit de LXX vertalers geen gelijke stelling met de grondtekst kan getrokken worden.

Tegenwerping 2. *De Hebreeuwse kerk had in haar taal een authentieke Bijbel, de Griekse in haar taal, zo moet dan de Latijnse ook een authentieke hebben in haar taal.*

Antwoord.

Dit bewijs is aan beide zijden kreupel. De Hebreeuwse kerk had het Woord, zoals God het onmiddellijk, en ten opzichte van zaken en woorden had ingegeven. Zij hadden de Schriften van het NIEUWE TESTAMENT niet. De Griekse kerk had het OUDE TESTAMENT in haar taal niet authentiek, zij gebruikten een overzetting. Maar het NIEUWE TESTAMENT hadden ze authentiek, omdat het ook onmiddellijk van God is ingegeven. De Latijnse kerk nu heeft alleen de overzetting, en niet een oorspronkelijk, als de Hebreeuwse en Griekse tekst. En indien het gevolg goed was, zo moest door die zelfden regel volgen, dat dan ieder volk een authentieke overzetting moest hebben.

Tegenwerping 3. *Die twee overzettingen zijn de oudste, en zeer lang in gebruik geweest; dus moet men ze ten minste voor authentiek aannemen.*

Antwoord.

Een dwaling wordt mettertijd geen waarheid. De Latijnse is zo oud niet, of daar zijn veel overzettingen nog ouder.

VI. De nuttigheid en noodzakelijkheid.

XXXIX. Het laatste dat over het Woord voor te stellen is, is zijn noodzakelijkheid en nuttigheid. 't Woord is noodzakelijk en nuttig, niet alleen voor eerstbeginnenden en kleinen; maar ook voor de allervolmaaktste en geestelijkste, die op aarde zijn. 't Is een stroompje, waaruit een schaapje drinkt, en een zee, waarin een olifant verzinkt. Die meent, dat hij al boven de Bijbel is, is een dwaas, hij kent noch de geestelijkheid van het Woord, noch zichzelf. God kon door zijn almachtigheid Zijn kerk wel vergaderen, bewaren en doen groeien zonder beschreven Woord; maar 't is de wijsheid en goedheid van onze God, Zijn kerk op een wijze te verzorgen, die de allerbeste en allervaste is; en haar Zijn wil bekend te maken door een blijvend geschrift, en nu door de druk, opdat een ieder het in zijn huis hebbe, en dagelijks daaruit zijn besturing en voedsel trekke, en Hij heeft de mens daaraan gebonden, om daarbuiten gaande niet te dwalen; zodat het Woord noodzakelijk en nuttig is. Dit blijkt:

Bewijs 1. Het enigste middel van geloof en bekering.

Het is het enigste van God verordeneerde middel, tot geloof en bekering. Zonder het Woord komt niemand tot geloof. [Rom. 10:14](#), [17](#). *Hoe zullen zij in Hem geloven, van welke zij niet gehoord hebben? Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord van God.* Zonder het Woord wordt ook niemand wedergeboren. [Jak 1:18](#). *Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaad door het Woord van de waarheid.* [1 Petrus 1:23](#). *Die gij wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God.*

Bewijs 2. Het middel van wasdom.

Het Woord is het voedsel des geestelijken levens in de bekeerden: [1 Petrus 2:2](#). *Als nieuwgeborene kinderkens zijt zeer begerig naar de redelijke onvervalste melk, opdat gij door dezelve moogt opwassen.* Omdat velen het Woord zo weinig gebruiken, zijn ze duister, onvast, ras hierheen en daarheen slingerende met allerlei wind van leer, leven in treurigheid, en zwakgelovigheid. en in vervreemding van God.

Bewijs 3. De regel van bestuur des levens.

Het Woord is de enigste regel, waarnaar de gestalte van het hart, gedachten, woorden en daden bestuurd moeten worden. [Gal. 6:16](#). *Zo velen als er naar deze regel zullen wandelen.* [Jes. 8:20](#). *Tot de wet en de getuigenis.* [Psalm 119:6](#). *Dan zou ik niet beschaamd worden, wanneer ik merken zou op al Uw geboden.*

Laat men na het Woord in 't hart en in 't oog te houden, men zal zijn eigen verstand tot zijn Bijbel beginnen te stellen, en men zal zichzelf verleiden, en zorgelijk voor anderen zijn; 't zal op een zondig leven en op grote vallen uitdraaien; ja, velen het Woord niet stellende tot hun regel, zullen zoeken in te gaan, en zullen niet kunnen. [Lukas 13:24](#).

Bewijs 4. De grond van troost.

Het Woord geeft een vaste troost. [Rom. 15:4](#) *Opdat wij, door lijdzaamheid en vertroosting van de Schriften, hoop zou hebben.* [Psalm 119:92](#), [111](#). *Indien Uw*

wet niet ware geweest al mijn vermaking. Zij zijn mijns harten vrolijkheid. Die troost, die uit het Woord komt, 't zij onder het lezen, horen, of in 't gebed, of in overdenking, 't zij dat die zijn eerste oorsprong uit een schriftuurplaats heeft, of onder de zoete bewegingen tot een tekst gebracht wordt, die gaat doorgaans veel dieper in, is fundamenteler, vaster en krachtiger, dan wanneer de ziel vertroosting ontvangt zonder terugslag op het Woord. Doch men moet zich alsdan wachten van op die tijd een uitdrukkelijke schriftuurplaats te willen hebben; want dan zou men de zoetheid lichtelijk verliezen. Hoe goed is het, dat men de Bijbel veel leest en hoort lezen, opdat men in tijd van nood voorraad heeft, en opdat onze schriftuurplaatsen tot vertroosting te binnen komen in overdenkingen, ja in dromen, 't welk dikwijls gebeurt, ook van zulke spreuken, op welke men tevoren gemerkt had, en die men niet weet, waar ze in de Bijbel te vinden zijn!

Bewijs 5. Middel tot heiligmaking.

Het Woord is een bijzonder middel tot heiligmaking. [Joh. 17:17](#) Heilig ze in Uw waarheid, Uw Woord is de waarheid.

Dit doet het Woord niet alleen door gedurige opwekking, waardoor de gelovige ziel als door de stemme Gods tot gehoorzaamheid gebogen wordt; maar ook doordien men in een gedurige samenspraak met God is, terwijl men het Woord leest, hoort, overdenkt, en zich als regel voorstelt. Daarbij wordt de ziel door het gedurig gebruik van het Woord geloviger, en in de waarheid meer bevestigd; het geloof nu baart de liefde, en de liefde heiligmaking. Ja, ook wordt de ziel door hoger opgeleid in verborgenheden, en tot veel minder zaken uitgebreid, die men tevoren niet zag. Nu, ieder gezicht van de geestelijke verborgenheden, en elke verborgenheid heeft een heiligende kracht. Die traag is in het lezen, en slof om zich het Woord eigen te maken, mist voor een groot gedeelte deze schone vruchten.

Bewijs 6. 't Is de geestelijke wapenrusting.

Het Woord is het geestelijke zwaard, waarmee men tegen de duivel, ketterijen, en het vlees in alle gelegenheden strijdt. [Eféze 6:17](#). [Hebr. 4:12](#). *Want het Woord Gods is levend en krachtig, en scherpsnijdender dan enig tweesnijdend zwaard, en gaat door tot de verdeling van de ziel, en des geestes, en van de samenvoegselen, en des mergs, en is een oordeler der gedachten en van de overleggingen des harten.* Die dit zwaard gereed heeft, staat vast, beschermt zichzelf, en overwint de vijanden.

Bewijs 7. Middel tot zaligheid.

Ja, opdat wij alles ineensluiten: 't Woord van God is het enige middel, waardoor men zalig wordt. [Rom. 1:16](#). 't Is een kracht Gods tot zaligheid. [Eféze 1:13](#). *Het evangelie uwer zaligheid.* [Jak 1:24](#). 't Welk uw ziel kan zalig maken. Die dan lust tot zaligheid heeft, achte en erkenne het Woord noodzakelijk en nuttig, en hebbe lust aan het Woord.

XL. Terwijl het Woord zodanig is, als tot hiertoe vertoond is, zo is een ieder

verplicht tot de navolgende zaken:

1. Men moet het Woord geloven.

Men moet het Woord, zodanig als gezegd is, erkennen, waarderen, geloven en zich voorstellen, zonder welke het Woord niet nuttig is. [Hebr. 4:2](#). *Het woord van de prediking deed hun geen nut, omdat het met het geloof niet gemengd was.* Het ongelovig hart komt soms op, en de duivel port het aan, om te twijfelen, of het Woord van God wel waarlijk van God is ingegeven, 't welk de gelovigen soms zeer droevig maakt en hinderlijk is. Daar ze nochtans wel gevoelen, dat de kracht van het Woord hun hart werkt, dat geen menselijk geschrift doen kan, en zo een menselijk geschrift enige werking maakt, dat is dan alleen voor zoveel het terugslag op het Woord heeft, en daaruit genomen is. Zij zien wel wat rust en troost een gelovige uit het Woord schept; hoe krachtig het is tot bekering van de mensen, en dat er op aarde geen zuiverder, geen beter, geen vaster weg tot zaligheid is. Dit behoorde een ieder te overreden, en zijn gedachten tot gehoorzaamheid gevangen te leiden, en zulke opwellingen in de beginne te smoren, opdat zij ruimte krijgende de ziel niet meerder ontrusten. Zie hiervan in het brede, beneden in de ziekten van de ziel in het 2de Deel. hoofdstuk 44: *Van de bestrijding, of het Woord van God de waarheid is.*

2. Zich daarover verblijden.

Men moet zich hartelijk verblijden over dat allerdierbaarste geschenk Gods, het met veel liefde omhelzen, en zich vervrolijken, zo dikwijls als men het ziet, of in zijn handen neemt. De gehele wereld bijna is zonder Woord; het pausdom onthoudt het de mensen, en verbrandt de Bijbels met degenen, die ze gelezen hebben; maar wij hebben het, mogen het horen en lezen, wat moest ons hart zich daarover verblijden! [Psalm 119:14, 97](#). *Ik ben vrolijker in de weg uwer getuigenissen, dan over alle rijkdom. Hoe lief heb ik uw wet!* [Psalm 19:11](#). *Zij zijn begeerlijker dan goud, ja, dan veel fijn goud; en zoeter dan honing en honingzeem.*

3. God daarvoor danken.

Hierover moet men de Heere, die het gegeven heeft, danken en verheerlijken. [Psalm 119:62](#). *Te middernacht sta ik op, om u te loven voor de rechten uwer gerechtigheid.* [Psalm 147:12, 19](#). *O Jeruzalem! roemt den Heere; o Sion, loof uwen God. Want Hij maakt Jakob Zijn woorden bekend, Israël Zijn inzettingen en rechten.*

4. Daarvan gebruik maken.

Maakt gebruik van het Woord in voorspoed, in tegenspoed, in duisternis, in twijfelmoedigheid, in radeloosheid en in al uw wandel; want u kan niets overkomen, en gij hebt niets te doen, of 't Woord zal u troost, rust, raad en besturing geven. [Psalm 119:24, 30, 105, 111](#). *Ook zijn Uw getuigenissen ... mijn raadsliden. Een lamp voor mijn voet en een licht op mijn pad. Ik heb Uw getuigenissen genomen tot een eeuwige erve; want zij zijn mijns harten vrolijkheid. Ik heb verkoren de weg der waarheid; Uw rechten heb ik mij voorgesteld.*

5. Het kopen en in huis hebben.

Koopt dit onwaardeerbare juweel, en maakt het in uw huis te hebben. Onder de hedendaagse mode vind ik deze de beste en prijselijk, dat veel aanzienlijke lieden in elke kamer een schone grote Bijbel met een Psalmboek hebben staan; gebruikten zij ze maar wat meer! 't Is een van de beste aalmoezen, dat men de armen van Bijbels verzorgt, en hen dikwijls ondervraagt, of ze daarin dagelijks lezen. De geringen, die niets te geef begeren, moeten bij duitjes en stuivertjes vergaderen om een Bijbel te bekomen. Die niet lezen kunnen, moesten alle vlijt aanwenden om te leren lezen, met bedoeling om het Woord van God te mogen lezen. Een huis zonder Bijbel is een schip zonder Rom. er; een Christen zonder Bijbel is een krijgsman zonder geweer.

't Placht in de eerste tijd van de Reformatie in Nederland een gewoonte bij sommige welgestelden te zijn, met een Testament in de zak de armen te bezoeken, en hun wat voor te lezen (want de meeste mensen konden toen niet lezen) en gaven dan hun een aalmoes. Zo deden de schippers, als zij van een reis waren thuisgekomen. En dus vervulden zij het gebrek van geen Bijbel te hebben, of niet te kunnen lezen; dus bouwde men elkaar op, en dus brak de Reformatie door. 't Zou nu ook zeer nuttig zijn, dat men nu ook zo deed; want velen hebben weinig bekwaamheid om te spreken.

6. Het veel lezen.

Leest, onderzoekt, overdenkt het Woord met alle naarstigheid en regelmaat. Dit moet zelfs het werk van de Koningen zijn. [Deut. 17:19](#). Het zal bij hem zijn, en hij zal daarin lezen al de dagen zijns levens.

Dit is de plicht van geleerden. [1 Tim. 4:13](#). *Houdt aan in het lezen.*

Dit is het voorrecht en het werk van geringen en van iedereen. [Joh. 5:39](#). *Onderzoek de Schriften.* [Matth. 12:3](#). *En hebt gij niet gelezen?* De kamerling las op zijn wagen, [Hand. 8:28](#). Die van Berea onderzochten dagelijks de Schriften, [Hand. 17:11](#). Dat zij dan eens ieders werk des morgens, eer men aan Zijn werk gaat, en bij zichzelf alleen, en met zijn gezin. Des middags als men gerecht voor het lichaam neemt, moet men ook gerecht nemen voor de ziel. 's Avonds als men Zijn werk gedaan heeft, moet men de dag eindigen met enige verkwikking uit het Woord te halen. En in de tussentijden onder zijn bezigheden te denken aan het gelezene, behoudt de ziel in de gemeenschap met God, doet het Woord in zijn geestelijke zin en kracht verstaan en gevoelen, en doet ze groeien in de genade, bewaart ze voor ijdele gedachten, bedwingt de tong, onderdrukt de verdorvenheden, en bestuurt de mens in de vreze Gods.

XLI. Hiertoe is nodig een voorbereiding, betrachting en nabetrachting.

(a) Een voorbereiding.

Telkens als men zich zet om te lezen:

- (a) moet men zich samentrekken en zich stellen voor het aangezicht des Heeren, en zich brengen in een eerbiedige gestalte van het hart, met een indruk dat de Heere tot u zal spreken; dan moest immers een heilig ontzag ons doen beven. Denkt dan aan [Jes. 1:2](#), *Hoort gij hemelen, en neemt ter ore gij aarde; want*

de Heere spreekt.

- (b) Dan moet men zijn hart tot de Heere verheffen, biddende om de Geest, door welke het Woord geschreven is, opdat die ons de waarheid in het Woord doe zien en op ons hart brenge, zeggende: [Psalm 119:18](#), *Ontdek mijn ogen, dat ik aanschouwe de wonderen van uw wet.*
- (c) Daarbij is nodig het hart met opmerking te neigen tot gehoorzaamheid, om te geloven, zich te vertroosten, en te gehoorzamen alles, wat de Heere zal voorstellen, beloven en bevelen, zeggende: [1 Sam. 3:9](#), *Spreek Heere want Uw knecht hoort.*

XLII. 2. De betrachting.

Onder het lezen is nodig bedaardheid, aandacht, dat men niet haaste om gedaan te krijgen, en zijn taak af te doen. 't Is beter minder te lezen, indien de tijd ontbreekt, opdat men opmerkende zij. Op tweeërlei wijze kan men het Woord lezen, naardat iemand tijd en bekwaamheid heeft, of onderzoekende, of zich latende bewerken.

Een onderzoekende lezing.

Het studieus of onderzoekend lezen is, als men naspeurt de samenhang met het voorgaande en volgende, de wijzen van spreken, 't einde en oogmerk, de tekst te vergelijken met andere plaatsen, waar de zaak breder verklaard wordt, en met de gelijkkluidende teksten. Hiertoe is dienstig, dat men de kanttekening, dat voortreffelijk werk, nazie, dit zal groot licht geven; op deze wijze zoekt en vindt men de letterlijke zin.

Doch men moet aan de letter niet hangen blijven, gelijk veel letterknechten doen, dat is maar zich met de schors vergenoegen, dat geeft noch kracht noch voedsel voor de ziel; maar men moet doordringen tot de pit, tot de inwendige natuur van de zaak zelf. Hier is een natuurlijk mens blind, hoe geleerd, hoe ervaren in het Woord, hoe bekwaam om de samenhang te verstaan, en de letterlijke zin aan anderen te tonen; maar een Godzalige begint terstond de geestelijke zaken in haar eigen klaarheid, natuur en kracht te zien, en hij neemt daarin meerder toe, hoe meer hij zich bezig houdt met de zaken te beschouwen, en te overpeinzen. Hoe dikwijls ook, dat hij dezelfde brieven of hoofdstukken leest, altijd ziet hij nog iets, dat hij tevoren niet gewaar was geworden, en 't is hem altijd wederom nieuw, en hoe langer hoe zoeter. 't Is waar, onder het zoeken van de letterlijke zin heeft men soms wel zo veel geestelijke bewegingen niet, als men daarin bezig is; maar 't maakt bekwaam om de Heilige Schrift beter te verstaan, en om daarna gemakkelijker, grondiger en krachtiger bewerkt te worden.

XLIII. Vier schadelijke klippen zijn hier te mijden; zo iemand tot deze vervalt, die zal de rechte zin van het Woord niet vatten; maar de geestelijkheid in het Woord van God verdonkeren. Te mijden is:

1. De woorden betekenen wat zij kunnen.

Het eerste dat te mijden is, is de woorden betekenen wat zij kunnen betekenen, ieder op zichzelf genomen, en dat het alles de rechte zin is, in welke betekenis men het Woord neemt, zo het maar niet is tegen de regelmaat van het geloof en

omstandigheden van de tekst. Dat is, zichzelf te verdwazen en de Schrift te verdraaien. De zin van de Schrift is eenvoudig, duidelijk, oprecht, bepaald en netter de zaken uitdrukken dan enig mens zou kunnen doen; daarom moet men in elke plaats de enigste en eigen zin en de beooging van de Geest naspeuren.

2. Zeven perioden te stellen.

Het tweede te mijden, is alles op de leest van zeven perioden of tijdrangen te schoeien; want de gehele stelling van de zeven perioden is een misvatting. Het was nog te dulden, indien men daarmee in de Openbaring van Johannes bleef, hoewel men dan nooit de rechte zin van de Openbaring zal bekomen; maar 't is onverdraaglijk, dat men de gehele Bijbel door de zeven perioden zoekt, en elke zaak tot een van die brengt; dat neemt de ware zin, de geestelijkheid en de kracht uit het Woord weg.

3. Van alles profetieën te maken.

Het derde te mijden, is alles tot profetieën te maken, en te brengen tot een bijzondere tijd des Nieuwen Testaments, dat het vervuld is, of nog te vervullen staat, zodat bijna voor het tegenwoordige niets overblijft. Overal de kerk en de antichrist te vinden; zelfs al de parabelen en gelijkenissen van de Heere Jezus, in de evangeliën voorgesteld, als profetieën aan te merken, en de kerk en de antichrist daarin te vinden. Dit doen verdraait het Woord, en beneemt het de geestelijkheid en de kracht. 't Is waarheid, dat alle plechtigheden van Adam af tot op Christus, en dat alle profetieën in het OUDE TESTAMENT niet zijn verklaard in het NIEUWE TESTAMENT; daarom is het een zoete en voordelige studie, die, welke in het NIEUWE TESTAMENT niet zijn verklaard, en alleen zeker en onfeilbaar zijn, na te speuren; want men vindt dan dikwijls zonderlinge verklaringen van des Heeren Jezus' natuur en uitvoering van het Middelaarsambt, en vervullingen van voorzeggingen, waardoor onze kennis wordt vermeerderd, en het geloof zeer wordt versterkt, maar men moet hier wijs zijn tot matigheid, en zich wachten stoutelijk te zeggen, dat, en niets anders is de zin; want hoe menigmaal hebben anderen, en wij ons zelf in het uitleggen van profetieën bedrogen gevonden, en naderhand gezien, dat men een misvatting had gehad! Godzalige nederigheid is hier nodig.

4. Geen tekst verstaanbaar dan in zijn samenhang.

Het vierde te mijden, is dat men geen plaats van de heilige Schrift verstaan kan, of men moet ze in haar samenhang verstaan. Behalve dat de samenhang in zichzelf klaar is, zo is die ook voor een Godzalige ongeleerde lezer doorgaans gemakkelijk te verstaan, immers gemakkelijker dan men voorgeeft; en daar de samenhang ons zo klaar niet is, en de een de samenhang dus en de ander zo neemt, dat komt van des mensen verduisterd verstand. Een Godzalige in eenvoudigheid lezende, omdat hij de zaken in haar geestelijke natuur verstaat, zal de samenhang dikwijls veel beter verstaan, hoewel hij het anderen dikwijls niet kan tonen, als een geleerd natuurlijk mens.

Maar ook is de samenhang niet altijd nodig om een vers of spreuk te verstaan. Er zijn duizenden uitspraken in het Woord, die op zichzelf en alleen genomen,

gelezen of gehoord, een volkomen zin hebben en de zaken in haar kracht uitdrukken, en genoegzaam doordringende zijn tot geloof, vertroosting en verwakking. Bijvoorbeeld: *Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven. Bidt, en gij zult ontvangen. Zalig zijn de armen van geest. Die treuren. De zachtmoedigen. Die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid*, enz. Ja, veel spreuken worden zonder samenhang voorgesteld, in deze samenhang te zoeken zou verduisteren zijn. Dit van het zinzoekend lezen.

Hoe het Woord praktikaal te lezen.

XLIV. Men kan de Schrift ook lezen zonder die studieuze onderzoeken naar de zin, 't welk men noemen kan een praktikaal lezen, als men met een nederige, hongerige en gehoorzame gestalte van de ziel zich voor de Heere stelt, en als de stemme Gods horende, langzaam en bedachtzaam leest, en onder het lezen de Heilige Geest in onze harten laat werken; komt er wat voor, dat men in de eerste opslag niet verstaat, men slaat dat voor die tijd over, en gaat voort. Heeft iets bijzondere kracht op het hart, men blijft wat staan, men laat het hart daardoor bewerken, men bidt, men dankt, men verblijdt zich, men verwondert zich, men wordt verlevendigd tot gehoorzaamheid, en dan gaat men voort in het lezen. Heeft men een hoofdstuk gelezen, men denkt het eens na, indien men tijd heeft. Komt er een opmerkelijke tekst voor, men stelt er een tekentje bij, of men leert dezelve van buiten.

Dus moeten geleerden en ongeleerden het Woord lezen, en alzo zal men de geestelijke zin hoe langer hoe klaarder verstaan, en 't Woord zal ons hoe langer hoe zoeter worden.

[Joh. 7:17](#). Zo iemand wil deszelfs wil doen, die zal van deze leer bekennen, of zij uit God is.

[Joh. 8:31-32](#). Indien gij in mijn Woord blijft, zo zijt gij waarlijk mijn discipelen; en zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrij maken.

2. Nabetrachting.

XLV. De nabetrachting bestaat:

- in blijde te danken, dat de Heere het Woord heeft laten beschrijven, dat men het in zijn huis heeft, dat men zelf het lezen kan, dat men het gelezen heeft, en dat het kracht op ons harte gehad heeft.
- Men moet zorgvuldig die goede gestalte, die men door het lezen bekomen heeft, bewaren.
- Men moet onder het werk van zijn beroeping het gelezene herdenken, en zijn gedachten telkens daarheen wederom wenden.
- Zo men gelegenheid heeft, moet men anderen het vertellen, om daarover samenspraak te houden.
- Bijzonder moet men trachten het gelezene op te volgen en in beoefening te brengen. Indien men zo de Heilige Schriften gebruikte, men zou wondere voortgang maken in de kennis en in de Godzaligheid; kinderen zouden ras jongelingen, en jongelingen mannen worden in Christus Jezus.

Hoofdstuk 3: Van God

Hoofdstuk 3

Van God

In het vorige hebben wij gesproken van de twee beginselen, waaruit God gekend wordt, namelijk, de natuur en de Heilige Schrift. Nu gaan wij over tot de beschouwing van God Zelf: een werk waartoe men al bevende moet komen, om niets onbetamelijks van God te denken, en om op de betamelijke gedachten gepaste bewegingen te hebben. De Heere besture mij in het beschrijven en openbare Zich aan een ieder, die het leest of hoort lezen, tot vaststelling van de belijders van de waarheid, tot weerlegging van de Socinianen, Remonstranten en andere dwaalgeesten, en tot besturing in de weg van de Godzaligheid!

In de verhandeling van God zullen wij spreken:

10. Van de Namen.
11. Van het Goddelijk Wezen.
12. Van de eigenschappen.
13. Van de Personen.
14. Van de werken Gods, zo van de inwendige als uitwendige, zo van de werken van de natuur, als van de werken van de genade.

Gods Naam.

I. 't Is nodig, om tegen anderen van God te spreken, dat men een woord heeft, waardoor men te kennen geeft, van wie men spreekt; maar niet om die God te onderscheiden van anderen; want er is maar één God. Gelijk het genoeg was, dat de eerste mens maar de naam droeg van mens, omdat er geen ander was, en gelijk de Zaligmaker geen andere naam nodig heeft dan Jezus, Zaligmaker, omdat er maar één is, zo heeft ook God geen andere naam nodig dan God.

Jehovah.

Hoewel een naam het oneindig Wezen niet uitdrukken kan, zo heeft het toch de Heere behaagd Zichzelf een Naam te geven, met welke Hij genoemd wilde zijn.

- (a) Een die opzicht heeft op Zijn Wezen,
- (b) En een die opzicht heeft op zijn wijze van bestaan of op de Goddelijke Personen.

Die opzicht op Zijn Wezen heeft, is יהוה, JEHOVAH en verkort יה Jah; die opzicht heeft op de drie Personen, is מֵיְהוָה, ELOHIM. Dikwijls worden deze twee woorden ineengevoegd יהוה, JEHOVI, 't welk naar de letters of medeklinkers is Jehovah, en naar de punten of klinkers, is Elohim. En zeer dikwijls worden deze twee woorden bij elkaar gevoegd: *Jehovah Elohim*, te kennen gevende, dat God is één in Wezen en drie in Personen.

Het woord Jehovah spreken de Joden niet uit, misschien eerst uit ontzag, en

daarna uit bijgeloof; maar gebruiken in plaats van dat het woord אֲדֹנָי, Adonai, met 't welk de Heere dikwijls in het Woord genoemd wordt. Het betekent (mijn) Heere; als het van anderen gezegd wordt, dan wordt het met een *patach*, dat is korte a geschreven; maar als het van de Heere gezegd wordt, dan wordt het met een *kametz*, dat is lange aa geschreven, en dan heeft het de klinkers van Jehovah; de e veranderd wordende in een chatef-patach, dat is, allerkortste a om de keelletter alef.

Onze overzetters het woord Jehovah uitdrukken, zeggen Heere, gelijk in 't Grieks kurion, kurios, 't welk niet is een vertaling van Jehovah, maar van Adonai. De apostel Johannes vertaalt het woord Jehovah, [Openb. 1:4](#) en [Openb. 16:5](#), *Die is, en Die was, en Die komen, Die zijn zal*. Want dat éne woord geeft eerst te kennen Wezen of Zijn, en dan vervat het de tekens van de verleden, tegenwoordige en toekomstige tijd, en alzo is het zoveel als een eeuwig wezen, daarom wordt het woord Jehovah in de Franse bijbels vertaald *l' Eternel*, de Eeuwige.

Het woord Jehovah wordt in het gehele NIEUWE TESTAMENT niet gevonden, dat zeker daar behouden zou geweest zijn, indien er een noodzaak was, dat men het woord Jehovah in alle talen moest behouden. Dat men zegt, dat men het in het Grieks niet uitspreken kan, bevestigt meer ons zeggen, dan dat 't dit krachteloos maakt; en ook al is het tegen de gewone sierlijkheid van die taal, zo is het hun nochtans niet onmogelijk; zij kunnen wel zeggen Jezus, Hosanna, Levi, Abraham, Hallelujah, zo kunnen ze dan de klank van Jehovah vormen. Ik wil niet zeggen, dat men het woord Jehovah niet gebruiken mag, maar dat men daarin geen noodzakelijkheid, geen meerdere geestelijkheid, geen meerdere wijsheid stellen mag; daardoor zich te willen van anderen onderscheiden, en te kennen te geven van welke gevoelens in de theologie men is, - dat is vleselijk. Jehovah is geen gewone naam, die velen door gelijkheid toekomt, gelijk engel, mens; maar 't is een Eigennaam, die Gode alleen en niemand anders eigen is, gelijk ieder schepsel zijn eigen naam heeft.

Wordt nooit aan enig schepsel gegeven.

II. Hierover is de vraag: *Of iemand of enig schepsel met de naam Jehovah genoemd wordt in de Schrift, dan of die Naam God alleen eigen is?*

Antwoord.

De Socinianen, om niet te moeten toestaan, dat de Heere Jezus de waarachtige God is, zeggen, dat die Naam ook aan anderen gegeven wordt. Maar wij ontkennen het, en zeggen, dat die zo Gode alleen Eigen is, dat niemand daarmee genoemd wordt dan alleen de waarachtige God.

Dit blijkt:

(k) Uit de samenstelling van het woord. De taalkundigen weten, dat deze Naam alle tekens heeft van een eigennaam en nooit iets gemeens heeft met gewone namen. En omdat God met die Naam genoemd wordt zo is het dan de eigennaam van God.

- (l) Ook kan die Naam op niemand anders passen dan op de Heere God, omdat hij een eeuwig wezen betekent, dat de oorzaak is van alle wezens, en onveranderlijk blijft.
- (m) De Heere eigent Zich die Naam als Hem alleen eigen toe, [Jes. 42:8](#). *Ik ben JEHOVAH, dat is Mijn Naam; en Mijn eer zal Ik geen anderen geven.* [Ex. 15:3](#). JEHOVAH is Zijn Naam! [Ex. 3:13, 14](#). . . En zij mij zeggen: hoe is Zijn Naam? wat zal ik tot hen zeggen? En God zei: IK ZAL ZIJN, DIE IK ZIJN ZAL. . . . IK ZAL ZIJN heeft mij tot ulieden gezonden! Deze woorden zijn de betekenis van Jehovah, en Jehovah komt van *Ik zal zijn* af. [Ex. 6:2](#). Doch met Mijn Naam JEHOVAH ben Ik hun niet bekend geweest. Niet dat ze tevoren de Heere met de Naam Jehovah niet noemden; want zelfs Eva noemde die Naam al: [Gen. 4:1](#). Ik heb een man van JEHOVAH verkregen!
- Maar de Heere had hun de betekenis van die naam, namelijk, dezelfde te blijven, onveranderlijk te zijn in zijn beloften, nog niet doen ondervinden, dat ze nu zouden zien, als Hij hen uit Egypte in het beloofde land Kanaän zou brengen.

III. Tegenwerping 1. *Deze Naam dragen ook geschapen engelen.* [Gen. 16:13](#). *En zij noemde de Naam des HEEREN, die tot haar sprak: Gij God des aanziens!* Die nu tot haar sprak was een engel, gelijk hij in 't vorige genoemd wordt.

Antwoord.

6. 't Is te geloven, dat Hagar niet anders geweten heeft of het was, 't zij een profeet, 't zij een engel, van God aan haar gezonden, en zo merkt zij zijn woorden aan als van de Heere zelf gesproken, gelijk de herders te Bethlehem daarom ook zeiden: Laat ons zien het woord, dat er geschied is, dat de Heere ons heeft verkondigd, [Lukas 2:15](#). Hagar noemde de Naam van de engel, zo zij meende, niet de God des aanziens, maar de Heere, die door de dienst van die gezant tot haar sprak.
7. Doch 't was inderdaad de Zoon van God, die ook vóór zijn menswording zich in menselijke gedaante dikwijls vertoond heeft, en die de Engel des Heeren, de Engel van des Heeren aangezicht, de Engel des Verbonds ten opzichte van het Middelaarsambt genoemd wordt; want Hij zegt vs. 10. Ik zal uw zaad grotelijks vermenigvuldigen, dat geen werk van een geschapen engel, maar alleen van God is. En zo noemt Hagar Jehovah, die met haar sprak, de God des aanziens, 't zij ze gemerkt heeft, dat die het Jehovah zelf was, 't zij ze Jehovah aanmerkte als door een gezant tot haar sprekende.

Tegenwerping 2. [Gen. 18](#), *alwaar de engel, die tot Abraham kwam, meermalen Jehovah genoemd wordt.*

Antwoord.

Het was de ongeschapen Engel, de Zoon van God, zelf. Want:

- (i) Hij wordt wel uitdrukkelijk onderscheiden van de andere twee, die niet Jehovah genoemd worden, maar deze alleen.
- (j) De Engel Jehovah wist, dat Sara in de tent zijnde, lachte [Gen. 18:13](#). Hij voorzeide de geboorte van Izak, 't welk naar de loop van de natuur onmogelijk was, [Gen. 18:10](#). Hij wist, dat Abraham zijn kinderen en huisgenoten tot Godzaligheid zou onderwijzen en opwekken, [Gen. 18:19](#). 't Welk Gode alleen

eigen is.

(k) Abraham erkende Hem de Rechter van de gehele aarde te zijn, [Gen. 18:25](#). En hij bad Hem met de allerdiepste godsdienstige vernedering, [Gen. 18:27](#).

Tegenwerping 3. Mozes noemde het altaar, dat hij bouwde: *Jehovah*. [Ex. 17:15](#). *En Mozes bouwde een altaar, en hij noemde deszelfs naam: de HEERE is mijn banier!*

Antwoord.

‘t Is uitdrukkelijk tegen de tekst. Daar staat niet, dat hij het altaar Jehovah noemde, dan zou hij daarmee opgehouden hebben; maar hij zegt: de Heere is mijn banier; zo weinig als men zeggen kan, dat hij het altaar banier noemde, zo weinig kan men ook zeggen, dat hij het Jehovah noemde; ‘t was een spreuk, een symbool, die hij het altaar toeëigende, (gelijk men spreken aan de poorten en deuren schrijft), om daarmee te kennen te geven, dat de Heere, de God van het verbond, hun hulp was, waarvan het altaar, een voorbeeld van de Heere Jezus, een bewijs was.

Tegenwerping 4. De kerk wordt Jehovah genoemd. [Ezech. 48:35](#). En de Naam van de stad (Jeruzalem) zal van die dag af zijn: יהוה שמה, Jehovah Schammah, *de Heere is aldaar*.

Antwoord.

‘t Is een spreuk, die over de kerk genoemd zou worden; men zou van de kerk zeggen: De Heere is aldaar, God woont onder haar met zijn bewaring en zegening.

Elohim.

IV. De naam, die opzichte, heeft op de wijze van bestaan, of de Goddelijke Persoon, is Elohim, ‘t welk in ‘t Grieks is Theos, en in onze taal God. In het enkelvoud wordt het zeer zelden gevonden יהוה, Eloah, in het tweevoud nooit.

Ziet op de drie personen.

In het meervoud, of in ‘t meer dan twee, wordt het doorgaans gebruikt; bij dit woord wordt doorgaans het verbum (werkwoord) gevoegd in het enkelvoud. *In den beginne schiep Elohim*, omdat de drie Personen één zijn, [1 Joh. 5:7](#). Doch het verbum, of een adjectivum of een substantivum, in appositione, wordt bij het woord Elohim ook wel gevoegd in het meervoud, en altijd wordt daarbij gevoegd een affixum pluralis numeri. Zie dit:

(c) [Gen. 1:26](#). En Elohim, God zeide: Nagnaseh, laat ons mensen maken.

(d) [Gen. 20:13](#). Als mij Elohim God wethhignoe, deed dwalen.

(e) [Jozua 24:19](#). Elohim Kedoschim, God is heilig.

(f) [Pred. 12:1](#). Gedenkt Boreécha, uw Schepper.

(g) [Jes. 54:5](#). Bognalaich Gnosaich, uw Maker is uw man.

(h) [Ex. 20:2](#). Ik ben Jehovah Eloheka, uw God.

Is geen gewone maar eigennaam.

Elohim is geen gewone naam, die velen door gelijk recht eigen is, maar ‘t is de

eigenaam van God, Gode alleen eigen; want niemand bestaat, als Elohim, in drie Personen, dan de Heere alleen. Doch oneigenlijk wordt het ook van anderen gezegd. De afgoden worden Elohim genoemd, wegens de achting en dienst, die de afgodendienaars hun bewijzen. De engelen worden met die Naam genoemd, omdat ze afstralingen zijn van Gods heerlijkheid en macht.

De overheden worden mede zo genoemd, wegens hun gebieden regering, waarin zij een afschijnsel zijn van Gods opperheerschappij.

Gode worden veel andere benamingen in de Schrift toegeschreven als de Almachtige, de Allerhoogste de Heilige en dergelijke, welke zijn beschrijvingen en uitdrukkingen van zijn volmaaktheden.

Het Wezen Gods is onbegrijpelijk.

V. Van de namen Gods gaan wij over tot het WEZEN, het ZIJN Gods. Maar wat zal ik daarvan zeggen? Jakob vroegde de Heere eens naar Zijn Naam, dat is, naar het Wezen, omdat de Naam de natuur van de zaak in de eerste naamgeving uitdrukte; maar hij kreeg tot antwoord: [Gen. 32:29](#), Waarom is het, dat gij naar Mijn Naam vraagt? God wilde niet, dat hij verder in de verborgenheden Gods intreden zou. Tot de vragende Manoach zei de Heere: [Richt. 13:18](#), *Waarom vraagt gij dus naar Mijn Naam? Die is toch Wonderlijk.* [Jes. 9:5](#). *Men noemt Zijn Naam ... Wonderlijk.*

Gij, die u enige kennis van God inbeeldt, zegt mij eens: *Hoe is Zijn Naam, en hoe is de Naam Zijns Zoons, zo gij het weet?* [Spr. 30:4](#). Ik kan niet anders zeggen, dan dat het Wezen Gods is Zijn zelfstandig eeuwig zijn.

Uitgedrukt door: IK ZAL ZIJN.

Als Mozes vroegde, wat hij zeggen zou, als de kinderen Israëls hem vragen zouden, Wie hem gezonden had, zo zegt de Heere: *IK ZAL ZIJN, DIE IK ZIJN ZAL. Ook zeide Hij, alzo zult gij tot de kinderen Israëls zeggen, IK ZAL ZIJN heeft mij tot ulieden gezonden,* [Ex. 3:14](#). Job zei van de Heere, [Job 12:16](#), Bij Hem is kracht en wezen; thousia is afkomstig van jashah, daarvan komt: jeesch, dat is: zijn, bestendig zijn en blijven.

Goddelijkheid, Godheid, Natuur, Gestalte.

In 't NIEUWE TESTAMENT wordt dit uitgedrukt met de woorden Theiotees, Goddelijkheid, [Rom. 1:20](#). Theotees, Godheid, [Kol. 2:9](#). Physis, Natuur, [Gal. 4:8](#). Morphee, Vorm of Gestalte, [Filip 2:6](#).

Die van dit Wezen Gods meer wil kennen, sluite met mij zijn ogen voor dit ontoegankelijk Licht, en aanbidde, dat zich wel enigszins aan de ziel openbaart, doch waarvan maar de uiterste einden gezien kunnen worden door het beschouwen van de Goddelijke eigenschappen; hier zullen wij dan van onze gewone wijze van verhandelen wat afwijken, en de verschilpunten niet uitrekken, opdat wij niemand gelegenheid geven van onbetamelijke gedachten van God te maken, gelijk de Sociniaanse heidenen, en die hen volgen, doen. Nochtans zullen wij de tegengeworpen zaken bedekt verhandelen, de waarheid al verklarende voorstellen en bevestigen, en de tegenwerpingen beantwoorden.

De eigenschappen Gods.

VI. Onze taal is lichamelijk; onze woorden en spreekwijzen zijn van aardse dingen genomen. Daarom is 't een wonderlijke zaak en goedheid Gods, dat een mens door de klank lichamelijke zaken uitdrukken, aan een ander Goddelijke en geestelijke zaken te verstaan geeft. Ons verstand is eindig en klein, 't moet verscheiden ontwerpen of bevattingen maken, om maar een zaak te begrijpen. Dat is de goedheid Gods, dat Hij Zich voegt naar ons klein begrip, 't welk met een bevatting van God, in welke alles, wat men van Hem denken en zeggen kan, maar een en hetzelfde is, niet begrijpen kan, en daarom zichzelf door veel ontwerpen en bevattingen aan de mens bekendmaakt, welke bevattingen wij op menselijke wijze bij wijze van wezenlijke eigenschappen ten opzichte van de verscheidenheid van de voorwerpen, naast welke God werkzaam is, en de daden, welke God werkt, maken en noemen. Doch wij verstaan ze op Goddelijke wijze in God één te zijn, zodat de eigenschappen noch van het Goddelijke Wezen, noch van elkaar zakelijk en eigenlijk in God verschillen, of onderscheiden zijn, en het enkele eenvoudige Wezen Gods Zelf zijn; maar wij bevatten elk op zichzelf. De rechtvaardigheid en barmhartigheid zijn in God hetzelfde, maar ten opzichte van de voorwerpen en uitwerkingen, maken wij van dezelve verscheiden begrippen. Onze God is onvergelijklijk en onbegrijpelijk volmaakt, en daarom ook enkel en eenvoudig; dus kan in God niet zijn zaak en zaak van elkaar verscheiden, en iets dat van God zakelijk onderscheiden is, kan Hem niet volmaken. Maar ons klein begrip vat iedere zaak op zichzelf, en wij noemen iedere zaak anders en anders; dat wij van God begrijpen, is waarheid, God is zo; maar ons eindig begrip kan tot die volmaaktheid en oneindigheid niet doordringen.

Worden onderscheiden in mededeelbare en onmededeelbare.

VII. De eigenschappen of volmaaktheden Gods worden gewoonlijk onderscheiden in mededeelbare en onmededeelbare. Al de eigenschappen, omdat zij het enkel Wezen Gods zelf zijn, zijn even onmededeelbaar, ten opzichte van haar natuur, maar de onderscheiding is alleen ten opzichte van de gelijkenis. God heeft de mens naar zijn beeld en gelijkenis geschapen, en vernieuwt de gevallen uitverkorenen wederom naar dat beeld, en maakt ze wederom van de Goddelijke natuur deelachtig. Dit zegt niet een vergoding, en het Wezen Gods en van de eigenschappen zelf deelachtig te worden; want God aan zijn kant is onmededeelbaar, en de eindige mens kan aan zijn zijde niets van Gods Wezen vatten, omdat de Godheid oneindig en enkel, en dus ondeelbaar is, en daarom, zo de mens iets van het Goddelijke Wezen, of een enige eigenschap Gods zelf deelachtig was, zo had hij de gehele Godheid, en de mens was God.

Maar het beeld en de gelijkenis Gods in de mens, heeft maar opzicht op de gelijkenis van enige eigenschappen Gods, die in God oneindig, ondeelbaar en onmededeelbaar zijn, en met welke de mens enige overeenkomst, niet in evengelijkheid, maar in *enige gelijkelijkheid* heeft.

Sommige eigenschappen zijn nu zodanig, dat in het redelijk schepsel daarvan de minste gelijkenis niet is, ja het tegendeel, en daarom worden die onmededeelbaar genoemd. Maar omdat in de mens een afstraling, of enige gelijkenis is van enige eigenschappen Gods, daarom noemt men die mededeelbaar.

- (i) De onmededeelbare zijn: volmaaktheid, of algenoegzaamheid; eeuwigheid, oneindigheid, of overalteenwoordigheid; eenvoudigheid of enkelheid; onveranderlijkheid.
- (j) De mededeelbare zijn die, welke gebracht worden tot het verstand, de wil en de macht. Van deze zullen wij ieder op zichzelf spreken, om te tonen hoedanig een God onze God is, die wij dienen.

De onmededeelbare zijn: Volmaaktheid.

VII. Van de schepselen volmaaktheid bestaat in het bezitten van die trap van goedheid, welke God een ieder in de schepping heeft gegeven en voorgeschreven. Alle schepselen, hoe grote trap van volmaaktheid zij ook hebben, moeten, en hun zijn, en hun welzijn, van buiten ontvangen; maar Gods volmaaktheid sluit alles uit. Hij heeft geen ding nodig. Niemand kan Hem iets toebrengen, of iets ontnemen, zijn zaligheid vermeerderen noch verminderen. Zijn volmaaktheid is Zijn onafhankelijkheid, zijn bestaan van Zichzelf, de Eerste, [Openb. 1:8](#). Zijn algenoegzaamheid in Zichzelf, en voor Zichzelf, de El Schaddai, *de Algenoegzame*. [Gen. 17:1](#); [Hand. 17:25](#). *Hij wordt niet van mensenhanden gediend, als iets behoevende*. [Job 22:8](#). *Is het voor de Almachtige nuttigheid, dat gij rechtvaardig zijt? of gewin, dat gij uw wegen volmaakt?* [Psalm 16:2](#). *Mijn goedheid raakt niet tot U.*

Zodat de volmaaktheid Gods en van de schepselen niets gemeens hebben, dan de naam; maar in de mens is het tegendeel van de volmaaktheid Gods; dus is de volmaaktheid in God een onmededeelbare eigenschap Gods. 't Is des mensen zaligheid, dat hij God kennen, eren en dienen mag. Zo'n God is onze God, die niet alleen voor Zichzelf algenoegzaam is, maar met Zijn algenoegzaamheid de ziel zo overlopende kan vervullen en verzadigen, dat zij in geen opzicht iets anders nodig heeft dan God; en de ziel daarmee overstort wordende, is zo vervuld met licht, liefde en blijdschap, dat ze ook niets anders begeert. [Psalm 73:25](#). *Wie heb ik nevens U in de Hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde!*

Eeuwigheid.

IX. Wij mensjes zijn van gisteren, hebben een begin, en bestaan in vloeiende en op elkaar volgende tijd; wij kunnen zelfs geen begrip maken van eeuwigheid, maar bevatten het met vergelijking van tijd, en dat bij wijze van ontkenning: zonder begin, zonder voortgang, zonder einde. Zo wij hoger willen klimmen, en het hoe begrijpen, zo bederven en verduisteren wij ons zelf. Of willen wij Gods eeuwigheid brengen tot onze bevattingen van de tijd, zo zullen wij God onteren, en verkeerde bevattingen van Hem maken. Wij weren van God al wat tijd is, of naar tijd gelijkt, en alles wat wij oneigenlijk eeuwigheid noemen.

Wij noemen eeuwigheid,

- (e) de geduurzaamheid tot zo lang ze uitgediend heeft; zo wordt de besnijdenis een *eeuwig* verbond genoemd. [Gen. 17:13](#). En mijn verbond zal zijn in ulieder vlees, tot een eeuwig verbond. Dat is, tot op de komst van de Heere Jezus, het lichaam van alle plechtigheden, in welke alle schaduwen eindigen, en geen plaats meer kunnen hebben. Of men kan het verstaan, dat het verbond, dat door de besnijdenis bevestigd is, een eeuwig verbond is.
- (f) (b) Een duurzaamheid van een voorwaarde, zo lang het subject is, zolang de

mens leeft, [De 15:17](#). Hij zal *eeuwig* uw dienstknecht zijn.

(g) Dat vast en bestendig is; zo worden de heuvelen *eeuwig* genoemd. [Deut. 33:15](#).

(h) Dat nooit een einde zal hebben, als de zaligheid, na dit leven, [Joh. 10:28](#). Ik geef hun het *eeuwige* leven.

Dit alles noemen wij eeuwigheid; maar het heeft noch gemeenschap, noch gelijkenis met de eigenlijke eeuwigheid, het zijn van God; wij kunnen het niet anders uitdrukken dan het zijn Gods zonder begin, verloop en einde, dezelfde gelijk te zijn. Dit geeft het woord Jehovah te kennen, 't welk betekent een Wezen, dat al de tijd, verleden, tegenwoordige en toekomstige tegelijk bezit. *Die is, Die was en Die zijn zal*; Gods Wezen is eeuwigheid, en eeuwigheid is Gods Wezen, geen toeval, gelijk de tijd aan een schepsel is. Gods Wezen kan niet op elkaar volgende zijn, omdat het eenvoudig en onveranderlijk is, zo dan ook niet de eeuwigheid Gods, welke het Wezen Gods Zelf is.

(k) De Heilige Schrift noemt God *de eeuwige God*. [Gen. 21:33](#). *Hij riep aldaar de Naam van de eeuwige Gods aan*.

(l) [Deut. 33:27](#). *De eeuwige God zij u een woning!*

(m) Van God wordt gezegd, *dat Hij is het begin en het einde*, [Openb. 1:8](#). Die zijn in God onderscheiden, maar tegelijk; er is geen tijd tussenbeide, noch iets dat naar verloop van tijd gelijkt.

(n) [Psalm 90:2](#). *Van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God*.

(o) [Jak. 1:17](#). *Bij welke geen verandering is, of schaduw van omkering*.

(p) Ps. 102:27-28 [[Psalm 102:26-27](#)]. *Die zullen vergaan, maar Gij zijt dezelfde*.

(q) [Psalm 90:4](#). *Duizend jaren zijn in uw ogen als de dag van gisteren*.

Dat is, er is geen vergelijking tussen God en de tijd. Als God dan jaren, dagen, verleden en toekomstige tijd wordt toegeschreven, de Oude van Dagen, en met dergelijke uitdrukkingen genoemd wordt, dat geschiedt op menselijke wijze, opdat wij mensjes, die geen gepaste gedachten en woorden van de eeuwigheid maken kunnen, bij gelijkenis, welke toch in de natuur geheel ongelijk is, iets van de eeuwigheid zoveel ons nodig is, zouden verstaan, door ontkenning nochtans dat van God werende.

God is altijd, terwijl onze tijd vloeit; God was gisteren, is heden, zal morgen zijn; maar de tijd, de schepselen afmetende, meet God niet af, Die is boven en buiten de tijd. En als Hij dit of dat gewrocht heeft, morgen doen zal en heden doet, dat stelt in God geen verandering van tijd, maar in de voorwerpen en uitgewerkte zaken.

Gij dan, verheft u niet boven het bereik van uw begrip, en bepaalt God ook niet in uw menselijke bevatting; erkent en gelooft God in de onbegrijpelijke eeuwigheid te wonen, verliest u in de eeuwigheid, aanbidt dat gij niet begrijpen kunt, en roept met Abraham *de Naam van de eeuwige Gods aan*.

Oneindigheid en Overalteenwoordigheid.

X. Eindig is 't geen een bepaling van Zijn Wezen heeft, 't zij het wezen een geest is, 't zij een lichaam; zo is het gehele gebouw van hemel en aarde, en ieder schepsel in hetzelve. De wereld is eindig; want ofschoon er geen lichaam is, dat de wereld bepalen zou, zodat de uiterste omkring daardoor gestuit zou worden, en

verhinderd worden zich verder uit te strekken, zo is ze evenwel bepaald door hare eigen uitgestrektheid; want als men van het middelpunt rechtop zou meten, zo zou men ten laatste komen tot de omkring, buiten welke niets is, en die ruimte heeft haar bepaalde lengte. God nu heeft geen bepaling van Zijn Wezen, noch door Zijn Wezen zelf, noch door enige bepaling van buiten, en is volstrekt oneindig ten aanzien van Zijn Wezen.

Wij noemen *oneindig* soms oneigenlijk, en zeggen het van 't geen, waarvan wij geen einde weten, gelijk 't getal des zands, van de grasscheutjes, van de sterren. Ook noemen wij *oneindig* bij 't geen men altijd wat bijvoegen kan, gelijk het getal, hoeveel men telt, zo is het getal even of oneven, en een daarbij voegende, zo verandert het, al telde men al zijn leven. Maar als wij zeggen, *dat God oneindig is*, zo verstaan wij oneindig eigenlijk, voor in Zijn Wezen dadelijk zonder enige bepaling of einde te zijn; er is een oneindigheid van de macht, een oneindigheid van de kennis, en een oneindigheid des Wezens in God; van de laatste spreken wij hier.

Gelijk de eeuwigheid voor ons onbegrijpelijk is, omdat wij tijdelijk zijn, zo kunnen wij ook de oneindigheid Gods niet begrijpen, omdat wij plaatselijk en eindig zijn. Wij begrijpen oneindigheid bij wijze van uitgestrektheid; maar Gods Wezen is oneindig zonder hoeveelheid, uitgestrektheid of plaatselijkheid; en opdat wij enige bevassing zouden hebben van de oneindigheid van het Goddelijke Wezen, zo begrijpen wij het bij ongelijke gelijkenissen van uitgestrektheid, nochtans die van God ontkennende.

Dat God door Zijn Wezen oneindig is, blijkt daaruit:

- (c) dat God volmaakt is; al wat bepaald en eindig is, is onvolmaakt; want door wijder bepaling zou het volmaakter zijn; en het onbepaalde is beter en volmaakter dan het bepaalde.
- (d) En ook daaruit, dat God oneindig is in macht, want oneindigheid van macht kan niet zijn in een wezen, dat eindig is.
- (e) Dit zegt God door Zijn Geest van Zichzelf. [Psalm 145:3](#). *De Heere is groot en zeer te prijzen, en zijn grootheid is ondoorgrondelijk.* [1 Kon 8:27](#). *Zie, de hemelen, ja de hemel van de hemelen zouden U niet begrijpen.* Een van de vrienden van Job spreekt dus van de oneindigheid Gods, zo van de kennis als des Wezens. [Job 11:7-9](#). *Zult gij de onderzoeking Gods vinden? Zult gij tot de volmaaktheid toe de Almachtige vinden? Zij is als de hoogten van de hemelen, wat kunt gij doen? Dieper dan de hel, wat kunt gij weten? Langer dan de aarde is haar maat, en breder dan de zee.*

De wijze onbegrijpelijk.

De oneindigheid en overalteenwoordigheid zijn in God een en 't zelfde; maar als wij overalteenwoordigheid noemen, dan merken wij de oneindige God aan met opzichte op de plaatsen, in welke alleen God tegenwoordig is, niet door omschrijving, gelijk de lichamen, die door hun uitgestrektheid elk in zijn ruimte omheind zijn; ook niet door bepaling, gelijk de geesten, welke daar en tegelijk niet elders zijn; maar door vervulling niet plaatselijk, lichamelijk, of uitgestrektheid, maar door Zijn Wezen. God is in Christus door de Personele vereniging, in de hemel met Zijn heerlijkheid, in Zijn kerk met Zijn genade, in ieder gelovige met zijn levendmakende Geest, in de hel met Zijn rechtvaardige

toorn; maar overal in de geschapene alheid, niet alleen door Zijn macht en kennis, maar ook door Zijn Wezen; niet door uitgestrektheid of bij gedeelten, maar door zijn oneindig, eenvoudig ondeelbaar Zijn. Dit kan een schepsel alsoo weinig begrijpen als de eeuwigheid, daarom moet men voor de wijze hoe de ogen des verstands toesluiten, en geloven, dat God zo is, gelijk Hij Zich zodanig in de natuur en de Schrift openbaart.

De natuur zelf leert het ieder mens, en bijzonder die, welke enig werk van erkentenis Gods en godsdienst maken. Deze worden gewaar de alomtegenwoordigheid Gods, zodat zij allen op een en hetzelfde ogenblik, op alle plaatsen van de gehele aardbodem, waar ieder ook is, God niet alleen als almachtig en alwetend, maar ook wezenlijk bij hen tegenwoordig, erkennen. De verstandige Heidenen hebben daarvan krachtige uitdrukkingen.

God zegt wel duidelijk in zijn Woord, [Jes. 66:1](#). *De hemel is Mijn troon, en de aarde is de voetbank Mijner voeten*. Als dat van een koning gezegd wordt, dat geeft zijn dadelijke en lichamelijke tegenwoordigheid te kennen; zo dan ook, als God zo van Zichzelf spreekt op menselijke wijze, opdat wij van God Zijn Wezenlijke tegenwoordigheid in hemel en aarde verstaan en erkennen zouden. [Jer. 23:23-24](#). *Ben Ik een God van nabij, spreekt de HEERE, en niet een God van verre? Vervul Ik niet de Hemel en de aarde? Hand. 17:27-28*. *Hoewel Hij niet verre is van een ieder van ons; want in Hem leven wij, en bewegen ons, en zijn wij*.

Doe hierbij de plaatsen, in welke God gezegd wordt niet alleen in de hemel en op aarde, maar ook oneindig buiten deze te zijn, [1Kon 8:27](#).

Verscheiden spreekwijzen verklaard.

XI. Als God gezegd wordt in de hemel te zijn, dat sluit niet uit, dat God ook op de aarde overal tegenwoordig is. God is nergens ingesloten, ook nergens uitgesloten. God verloont Zijn heerlijke tegenwoordigheid op een veel klaarblijkelijker wijze in de hemel, Zijn troon, dan op de aarde, de voetbank van Zijn voeten; zodat door die spreekwijzen de hoge en verhevene heerlijkheid Gods boven alle schepselen te kennen gegeven wordt. Dat een mens erkent, als hij biddende zijn harten oog naar boven verheft, en meteen geeft hij daarmee te kennen, dat hij God onzienlijk, en geheel wat anders, dan alles wat op aarde is, erkent.

Als God gezegd wordt *niet geweest te zijn in de sterke wind, aardbeving en vuur, maar in het suizen van een zachte stilte*, [1 Kon 19:11-12](#), dat wordt niet gezegd van Zijn Wezenlijke tegenwoordigheid, maar van zijn aanspraak aan Elia en openbaring aan hem. Als God gezegd wordt met iemand niet te zijn, in 't midden van Israël niet op te trekken, [Ex. 33:3](#), dat spreekt van de betoning van zijn goedgunstigheid, niet van Zijn Wezenlijke tegenwoordigheid. Het is Gode niet onbetamelijk, dat Hij in allerlei vuile en stinkende plaatsen tegenwoordig zou zijn; want God is daar niet door lichamelijke aanraking of vermenging, maar als werkende, onderhoudende en regerende oorzaak, gelijk Hij in de goddelozen en duivelen is als een wrekende Rechter. De zon bestraalt alles, zonder daardoor besmet te worden. Een lichaam kan niet werken op een geest, veel minder op de oneindige God. Dat Gode niet onbetamelijk is te scheppen en te regeren, is Gode ook niet onbetamelijk daar wezenlijk tegenwoordig te zijn. God openbaart Zich

door Zijn werken in de wereld, maar niet als een God van verre, maar als een God, die onzienlijk daar tegenwoordig is.

Is de gelovigen tot heiligmaking.

XII. Gelovigen! omdat de Heere altijd bij u tegenwoordig is, uw gaan en liggen omringt, u bezet van achteren en van voren, [Psalm 139:3-5](#), zie dan toe, wacht u iets te doen, dat Zijn tegenwoordigheid onbetamelijk is. Stel de Heere gedurig voor u, ken Hem in al uw wegen, vrees Hem, ontzet u voor Hem, wandel in alle eerbiedigheid en ootmoedigheid voor Zijn aangezicht; want in de tegenwoordigheid Gods te zondigen, verzwaart zeer de zonde. De tegenwoordigheid van mensen verhindert het bedrijven veler zonden, zo dan de tegenwoordigheid van God dit niet doet, zo toont men meer ontzag voor mensen te hebben, dan voor de hoge en heilige God. Wat is dat een versmading en terging Gods! Ziet dan toe, laat het ontzag voor de tegenwoordigheid Gods u beletten tegen Hem te zondigen, en u aanzetten om de Heere welbehaaglijk te leven.

En tot vertroosting.

En aan de andere zijde laat de tegenwoordigheid Gods u, o gelovigen! een gedurig steunsel en vertroosting zijn in al uw tegenheden en ontmoetingen. De Heere is bij u, Hij is een vurige muur van rondom, niemand zal u zonder Zijn wil kunnen aanraken. Ontmoet u iets, schuilt bij Hem, en sterkt u met Zijn tegenwoordigheid. Dit was Davids verkwikking. [Psalm 23:4](#). *Al ging ik ook in een dal van de schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij.* Hiermee troost de Heere zijn kinderen: [Jes. 43:2](#). *Wanneer gij zult gaan door het water. Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen; wanneer gij door het vuur zult gaan, zult gij niet verbranden, en de vlam zal u niet aansteken.*

Eenvoudigheid of Enkelheid

XIII. Gelijk wij de eeuwigheid niet kunnen begrijpen, omdat wij tijdelijk zijn, en de oneindigheid en overalteenwoordigheid zonder uitgestrektheid, omdat wij eindig en plaatselijk zijn, zo kunnen wij ook de eenvoudigheid of enkelheid Gods niet begrijpen, omdat wij samengesteld zijn; nochtans omdat wij weten dat alle samenstelling een onvolmaaktheid, afhankelijkheid en deelbaarheid te kennen geeft, zo weren wij van God alle samenvoeging, en erkennen de Heere als volstrekt en alleszins één en enkel.

Er zijn verscheiden soorten van samenstelling, die alle van God ontkend worden.

De filosofen stellen verscheiden soorten van samenvoeging, die wij allen van God ontkennen, als er is:

8. Een logische samenstelling, Ex genere et differentia; uit het geslacht, (of aard) en onderscheid. Bijvoorbeeld, de mens is *een dier*, en een beest is *een dier*; de dierlijkheid is hun gemeen, beide behoren ze tot het geslacht van de dieren. Maar behalve de dierlijkheid heeft ieder iets, waardoor zij van elkaar onderscheiden worden. De mens heeft bij de dierlijkheid redelijkheid, een dier onredelijkheid, domheid. God nu, heeft niets gemeens met enig schepsel,

is door Zijn Wezen boven alle schepselen en door Zijn Wezen, van alle schepselen onderscheiden. En als God *een Geest* genoemd wordt, dan wordt het woord geest Gode en engelen niet toegeschreven als een gewone natuur, waaraan Gode en engelen even gelijk deel hadden, maar de Naam is alleen gelijk, en God wordt een Geest genoemd, opdat wij daardoor Gods onzienlijkheid zouden verstaan.

9. Een fysische of natuurlijke samenstelling. Deze is drieërlei:
 - (f) uit materie of stof en vorm;
 - (g) uit subject of onderwerp, en accidenten of toevallen;
 - (h) of uit delen.
 - (c) Uit materie of stof en vorm. Ieder lichamelijk schepsel heeft, behalve zijn stof, iets, waardoor het zo'n schepsel 't zij goud, boom, beest of mens is. Dit nu is verre van God, die is onlichamelijk, oneindig van alle lichamelijkheid, hoe dun, hoe fijn men het ook mocht bedenken, die daarom ook *een Geest* genoemd wordt, onderscheiden. Zodat van deze samenstellingen in God geen plaats hebben kunnen.
 - (d) Uit onderwerp en toevallen. Bijvoorbeeld, een engel heeft een engelennatuur, en behalve die natuur heeft zij verstand, wijsheid, wil, heiligheid en kracht; deze zijn de engel zelf niet, maar iets, behalve Zijn Wezen; Zijn Wezen is het subject van die hoedanigheden, die hem volmaken. Deze samenstelling is ook verre van God; want God is Zijn Wezen volmaakt, en tot zijn volmaaktheid kan niets toegedaan worden. Al wat in God is, is God Zelf, Gods goedheid, wijsheid, almacht is de goede, alleenwijze en almachtige God Zelf.
 - (e) Uit delen, welke door samenstelling een geheel uitmaken, gelijk de lichamen. Dit is verre van God, want God is een Geest, heeft niets gemeens met een lichaam. En behalve dat, dan was er iets in God, dat niet volmaakt was, want het geheel is volmakter dan ieder deel.
-
3. Een metafysische of bovennatuurlijke samenstelling. Deze is drieërlei.
 - (f) Ex essentia et Ex istentia, uit wezen en dadelijk zijn; deze zijn in de wijze onderscheiden; het ene kan men wel begrijpen zonder het andere. Een roos kan men beschrijven en begrijpen wat ze is, schoon in de winter, als er geen rozen zijn; en als ze nu is, zo heeft ze een natuur, en dadelijk zijn. Maar Gods Wezen is zijn dadelijk zijn, en zijn dadelijk zijn is Zijn Wezen, dit geeft zijn Naam Jehovah te kennen. Het ene kan men niet onderscheiden van het andere; het ene niet begrijpen zonder het andere; want het is één.
 - (g) Ex potentia et actu, uit mogendheid en daad. Mogendheid is, óf werkelijk, óf lijdelijk.
 - (r) De werkelijke mogendheid is de macht, om te kunnen werken, schoon men niet werkt. Deze is in de schepselen onderscheiden van de daad, en het schepsel is volmakter werkende, als alleen kunnende werken. Maar zo is het in God niet: Zijn mogendheid en daad is één. God is een enkele daadwerkende kracht; het onderscheid en de verandering is in de schepselen, die voortgebracht en onderhouden en bestuurd worden, maar niet in God, de Schepper, Onderhouder en Regeerder.
 - (s) De lijdelijke mogendheid, of verstaanbaarder in onze taal, mogelijkheid, is

alleen in de schepselen; deze heeft drieërlei opzicht. Als iets nog niet is, maar door de macht van een werkende oorzaak voortgebracht kan worden. Als iets, dat nu is, door de macht van de oorzaak veranderd kan worden. Als iets, dat is, verwoest of vernietigd kan worden, 't Is klaar, dat ook deze niet bij God plaats heeft.

- (h) Ex essentia et subsistentia, uit de natuur of wezen, en bestaan of persoonlijkheid.
- (t) Subsistentia of bestaanbaarheid is een wijze het dadelijk zijn van iets bijgevoegd, waardoor het heeft, dat het niet in een ander, maar op zichzelf zijn kan, een allenthalve door zichzelfsheid, zodat bestaan vooruitstelt wezen en zijn.
- (u) Suppositum of dat bestaat, is zo iets, dat op generlei wijze anderen, kan meegedeeld worden, in generlei wijze in een ander kan zijn, als deel of vorm. Als dit, dat zo op zichzelf bestaat, redelijk is, dan is het een persoon. Een persoon is een ondeelbare zelfstandigheid van een redelijke natuur. Een persoon nu is of een menselijke, als Jan, Pieter, Paulus, of een engel, als Gabriël, Michaël, of Goddelijk, Vader, Zoon en Heilige Geest. In elk geschapen persoon is een samenstelling van wezen, dadelijk zijn en bestaan; het ene is het andere niet, maar ieder is verscheiden van het ander. Zie dat in de menselijke natuur van Christus, die heeft én wezen én dadelijk zijn, maar geen menselijk bestaan, maar bestaat in de Persoon van de Zoon van God, anders waren in Christus twee Personen, een menselijke en een Goddelijke: maar nu is Hij één en een Goddelijk Persoon. In God nu is geen samenstelling van Wezen en Persoon, omdat alle samenstelling onvolmaaktheid insluit. Ieder Goddelijk Persoon is noch van het Goddelijk wezen, noch van de andere Personen verscheiden, als zaak en zaak, wat anders en wat anders, ook niet als zaak en wijze van zaak, verscheiden van de zaak; maar wij mensjes bevatten het bij wijze van betrekking en opzicht en van wijze van bestaan, welke geen samenstelling, maar onderscheiding te kennen geven, en geloven en aanbidden hetgeen wij niet doorgronden kunnen, omdat God Zich zo openbaart, en de gelovigen door de Geest Gods bestraald wordende, kennen zo veel hiervan als hun nodig is tot verwondering, verheerlijking van God, blijdschap, vertrouwen en heiligmaking.

' t Welk wordt bewezen.

Deze eenvoudigheid geeft de Heilige Schrift te kennen, als ze van God spreekt in abstracto, in afgetrokkenheid, Godheid, Goddelijkheid, als ze God noemt *Licht*, [1 Joh. 1:5](#). God is een licht. *Waarheid*, [Deut. 32:4](#). God is waarheid. *Liefde*, [1 Joh. 4:8](#). God is liefde; dat van geen schepsel gezegd kan worden.

Als de mens gezegd wordt *uit God te zijn, Gods geslacht te zijn, Gods zoon te zijn, van de Goddelijke natuur deelachtig te zijn*, en als van God gezegd wordt *de Vader der geesten te zijn*, dat wil niet zeggen, dat de mens hetzelfde wezen heeft, dat God heeft, zodat het Wezen Gods mededeelbaar zou zijn: maar dat wordt gezegd ten opzichte van de schepping en wedergeboorte, in welke enige gelijkenis met sommige eigenschappen Gods de mens gegeven is. Welke schepping niet is een verandering in God, maar in het schepsel. Zo zijn ook de besluiten, inwendig in God aangemerkt, de besluitende God Zelf. En de betrekking, die God krijgt ten

opzichte van zijn schepselen, stelt geen verandering of samenstelling in God; want de betrekking is maar wat uitwendigs, en brengt niets tot het wezen. Als Gode menselijke leden, handen, ogen, mond wordt toegeschreven, dat geschiedt op menselijke wijze, om ons mensjes daardoor te doen verstaan zulke werkingen Gods, als wij door die leden uitvoeren. En als Gode aandoeningen, toorn, liefde en dergelijke worden toegeschreven, zo worden daardoor verstaan zulke gevolgen en uitwerksels, als wij door die aandoeningen uitvoeren.

Onveranderlijkheid.

XIV. Veranderlijkheid heeft opzicht, of op enige geschapene zelfstandigheid, of op toevallen en omstandigheden, of op de wil. Elk schepsel is op de een of andere wijze aan verandering onderworpen, heeft in zich een mogelijkheid van te kunnen veranderen en veranderd worden; maar de Heere, onze God, is volstrekt en in alle opzichten onveranderlijk, en in Zijn Wezen en wil; ja alle mogelijkheid van te kunnen veranderen, is verre van God.

Wordt bewezen:

1. Uit de Naam Jehovah.

Uit de Naam van God Jehovah, dat betekent: een eeuwig Wezen; hiermee bewijst God zijn onveranderlijkheid, [Ex. 6:2](#). *Doch met mijn Naam Jehovah ben Ik hun niet bekend geweest.* Dat is: Ik heb hun *de belofte* van Kanaän wel gegeven, maar heb die tot hun tijd niet vervuld, en hun met de daad in deze niet vertoond, dat Ik onveranderlijk ben, maar aan u zal Ik tonen, dat Ik Jehovah, de onveranderlijke God ben, met aan u, hun zaad, Mijn belofte *te vervullen*.

2. Uit teksten.

(v) Doet hierbij deze en dergelijke teksten. Ps. 102:26-28 [[Psalm 102:25-27](#)]. *Gij hebt voormaals de aarde gegrond, en de hemelen zijn 't werk uwer handen. Die zullen vergaan, maar Gij zult staande blijven, en zij allen zullen als een kleeid verouden; Gij zult ze veranderen als een gewaad, en zij zullen veranderd zijn. Maar Gij zijt dezelfde, en Uw jaren zullen niet geëindigd worden.*

(w) [Mal 3:6](#). *Want Ik, de HEERE, worde niet veranderd.*

(x) [Jak 1:17](#). *Bij Welke geen verandering is, of schaduw van omkering.*

(y) [Hebr. 6:17](#). *God, willende de erfgenamen der beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid Zijns raads.*

(z) [1 Sam. 15:29](#). *En ook liegt Hij, die de overwinning Israëls is, niet, en het berouwt Hem niet; want Hij is geen mens, dat Hem iets berouwen zou.*

(aa) [Jes. 14:27](#). *De HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan verbreken? En Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?*

3. Uit redenen.

Het blijkt ook uit deze redenen. Alle verandering geschiedt, omdat men een veranderlijk beginsel in zich heeft, of in zulke staat is, dat men door een ander veranderd kan worden. God nu is eeuwig en boven al, en het beginsel van al. Alle verandering komt voort, of uit gebrek van wijsheid, daarna ziende, dat men een misslag in Zijn werk gehad heeft. God nu is de Opperste Wijsheid, de alleen wijze

God. Of uit gebrek van voorwetenschap, waardoor men niet zag wat men ontmoeten zou, en er komt iets, dat men niet verwacht had. Nu God weet alles voorheen. Hem zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend. Hij ziet alles, wat men uit vrije wil doen en laten zal, dus men in alle bewegingen van Hem afhangt; Hij weet van verre al onze gedachten, ons zitten en opstaan, ons spreken en zwijgen. Of uit gebrek van macht, om zijn voornemen uit te voeren, en tegen de verandering door te dringen. Nu, God is de Almachtige, wijs van raad en machtig van daden; dus kan bij God geen de minste verandering plaats hebben.

Hierbij, als God veranderen zou, zo zou Hij veranderen, of in beter of slimmer. Geen van beide kan van God gezegd worden, omdat Hij altijd is en blijft de oneindig Volmaakte.

God wil, dat deze en gene dingen veranderen zullen, maar daarom verandert Zijn wil niet. Als Gode berouw wordt toegeschreven, dat stelt geen verandering in God, maar een andere handeling naast de voorwerpen dan tevoren, en dat naar zijn onveranderlijk besluit. Als God iets belooft of dreigt, en het komt niet, dat geeft te kennen, dat daaronder een voorwaarde begrepen was, 't zij uitgedrukt, 't zij ingewikkeld, op welker vervulling of niet vervulling de zaak komen of niet komen zou, 't welk ook al tevoren in de alwetendheid en raad Gods bekend was. Schepper, Onderhouder, Regeerder, Verzoener, Vader te worden, geven geen verandering in God te kennen, maar in de schepselen, en de betrekking die God daardoor tot de schepselen krijgt, bestaat maar in betrekking, en betrekking geeft geen verandering in de in betrekking staande voorwerpen.

Tot schrik der goddelozen.

XV. Omdat God onveranderlijk is, zo schrikt, onbekeerde zondaren! want al de bedreigingen en oordelen, tijdelijke en eeuwige, die u bedreigd zijn, zullen zeker en onvermijdelijk over u komen, indien gij u niet bekeert.

En troost der Godzaligen.

En gij, gelovigen, vertroost u met de onveranderlijkheid des Heeren; want alle beloften, van welke gij erfgenamen zijt, zullen zeker aan u vervuld worden. Niet één van die zal op de aarde vallen en vernietigd worden, al schijnt het nog zo vreemd en verre daar vandaan, en al duurt het langer, dan u dunkt, dat het duren moest. Dat zijn de wegen Gods om Zijn kinderen enkel op Zijn Woord te doen vertrouwen. Het eerste duister te maken, het tegendeel eerst te doen komen, en dan toont Hij klaarder de onveranderlijkheid van Zijn raad. [Jes. 64:5](#). *In dezelve is de eeuwigheid, opdat wij behouden worden.*

Dit van de onmededeelbare eigenschappen.

De mededeelbare eigenschappen.

XVI. De Mededeelbare zijn niet minder oneindig, en de eenvoudige God Zelf gelijk de onmededeelbare; maar zij worden mededeelbare genoemd, omdat God, niet Zijn eigenschappen zelf, maar enige gelijkheid, niet evangelijsheid, enig afschijnsel van deze de redelijken schepselen heeft meegedeeld. Deze allen kan men tot deze drie hoofden brengen, namelijk: tot het verstand, wil en macht; dus alzo:

4. wetenschap,
5. wil,
6. macht.

Wetenschap

Wetenschap is onderscheiden van de menselijke. Al is er in de redelijke schepselen enige kennis of wetenschap, zo is er nochtans een oneindig onderscheid tussen de wetenschap Gods en van de schepselen, zo ten opzichte van de wijze, als voorwerpen.

1. Ten opzichte van de wijze.

De mens kent een zaak door overleg en redekaveling, het ene afnemende, trekkende en besluitende uit het andere; en het begin van zijn kennis is uit het voorwerp door species sensibiles, gevoelige gedaanten, die van de lichamelijke schepselen tot de vijf uiterlijke zinnen komen, en door species intelligibiles, verstaanbare gedaanten, die van de zaak tot het verstand komen, waarover de mens redeneert.

Maar de kennis Gods daarentegen heeft haar oorsprong niet, vloeit niet uit de schepselen tot God, maar uit God Zelf tot de schepselen. God kent de zaken niet van achteren, omdat ze zijn en werken, maar van voren, opdat ze zijn en werken zouden naar zijn besluit. God besluit het gewrocht niet uit de werkingen van de oorzaken; Hij komt niet tot de kennis van de schepselen door onderzoek en redekaveling, maar Hij weet ze, omdat Hij besloten heeft, dat ze zijn en werken zullen. Hij ziet alles door Zijn Wezen, en met één opslag om zo te spreken. Hij ziet alle zaken tegelijk, en iedere zaak in 't bijzonder, en dat tot de innigste gestalte des wezens toe. Verder kunnen wij tot de wijze van de kennis Gods niet doordringen; maar moeten zeggen: *De kennis is mij te wonderbaar*, [Psalm 139:6](#).

2. Ten opzichte van de voorwerpen.

2. Ten opzichte van het voorwerp, is er ook een oneindig onderscheid tussen de kennis van de mensen en de kennis Gods. De mens kent maar weinige dingen; die hij kent, kent hij maar supervisueel, bol-op, en dringt niet door tot de allerdiepste en inwendigste gestalte van de zaken. [Job 8:9](#). *Wij zijn van gisteren, en weten niet.* [Job 26:14](#). *Ziet, dit zijn maar uiterste einden van zijn wegen; en wat een klein stukje van de zaak hebben wij van Hem gehoord?*

Maar God kent:

(g) Zichzelf, en dat volmaakt. [1 Kor. 2:11](#). *Niemand weet hetgeen Gods is, dan de Geest Gods.*

(h) God kent Zijn almacht, en dat Hij alles kan doen, wat Hij zou kunnen willen doen, en dat al wat Hij zou willen doen, ook zijn en kunnen kan, 't welk men noemt de mogelijkheid van de dingen. Hiervan zegt de Heere Jezus: [Matth. 3:9](#). *Want Ik zeg u, dat God Zelfs uit deze stenen aan Abraham kinderen kan verwekken.* Deze noemt men gewoonlijk: scientiam simplicis intelligentiae, de kennis des enkelen verstands.

(i) Ook kent God alle dingen, die tegenwoordig zijn, en die zijn zullen, eer ze zijn; niet alleen in 't algemeen, maar ook ieder in 't bijzonder, alsof elke zaak of daad daar maar alleen was. Deze kennis wordt gewoonlijk genoemd: scientia

visionis, een kennis des gezichts, omdat ze zijn zullen, of zijn.

XVII. Dat de Heere niet heeft een gewone kennis van zaken, maar zo een afzonderlijke kennis van elke zaak in het bijzonder, getuigt God duidelijk in Zijn Woord, niet alleen in zulke teksten, die in 't algemeen alles zeggen. [Hand. 15:18](#). *Gode zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend.* [Hebr. 4:13](#). *Alle dingen zijn naakt en geopend voor de ogen Desgenen, met Welke wij te doen hebben.* [1 Joh. 3:20](#) *Hij kent alle dingen.* Maar ook in zulke plaatsen, die van de kennis van elk ding in 't bijzonder spreken.

(bb) [Hebr. 4:13](#). *Er is geen schepsel onzichtbaar voor Hem.*

(cc) [Matth. 10:30](#). *En ook uw haren des hoofds zijn alle geteld.*

(dd) [Psalm 147:4](#). *Hij telt het getal van de sterren; Hij noemt ze alle bij namen.*

De Heere ziet en kent:

1. alle grote en kleine dingen. Hij kent het hart van de koningen, [Spr. 21:1](#). Hij geeft acht op ieder musje, [Matth. 10:29](#).
2. Alle goede en kwade dingen: [Psalm 90:8](#). *Gij stelt onze ongerechtigheden voor U, onze heimelijke zonden in 't licht Uws aanschijns.*
3. Alle verborgen dingen: [1 Kon 8:39](#). *Gij alleen kent het hart van alle kinderen der mensen.* [Psalm 94:11](#). *De HEERE weet de gedachten des mensen.* [Joh. 2:25](#). *Hij zelf wist, wat in de mens was.*
4. Alle toekomstige dingen, en dat zulke, die door de vrije wil des mensen geschieden zullen, en zo alle dingen die ten opzichte van de mens geschieden, en dat onfeilbaar. Want God kent alles; *Gode zijn alle Zijn werken van eeuwigheid bekend; alle dingen zijn naakt en geopend voor Hem.*

Dit blijkt:

3. Het woord alles sluit alles in, en zo ook de toekomstige gebeurlijke dingen, en die door de vrije wil des mensen geschieden; zo God deze niet kende, zo kende God zeer veel dingen niet, maar Hij weet alles.
4. Wat is er gebeurlijker (toevalliger) en hangt meer af van de vrije wil des mensen, dan zijn zitten en opstaan, dan zijn gedachten en zijn woorden? Nu, dit alles weet de Heere van verre, eer men denkt en eer men spreekt. [Psalm 139:1-2](#); [Jes. 48:8](#). *Ik heb geweten, dat gij geheel trouwelooslijk handelen zou.* [Jer. 1:5](#). *Eer Ik u in moeders buik formeerde, heb Ik u gekend.* [Ezech. 11:5](#). *Ik weet elk een van de dingen, die in uw geest opklimmen.*
5. Hiertoe dienen al de voorzeggingen, en dat van zulke dingen, die door de vrije wil des mensen uitgevoerd zouden worden, die te veel zijn om hier aan te tekenen; neem maar de gehele openbaring tot een voorbeeld. De Heere Jezus zegt: [Joh. 13:19](#). *Van nu zeg Ik het ulieden, eer het geschied is, opdat, wanneer het geschied zal zijn, gij geloven moogt.*
6. Geen ding is en komt, dan door de werking Gods; God ondersteunt alles door Zijn almachtige en alomtegenwoordige kracht. Geen ding beweegt zich, dan door de medewerking Gods; alles geschiedt naar Zijn besluit, 't zij dat de Heere het wil uitwerken, of toelaten en tot zijn einde besturen; dus is het openbaar, dat Hij het alles voorheen weet.

Men zal hiervan klaarder kennis hebben en minder verward zijn, als men in 't oog houdt, dat God alles weet, omdat Hij alles wat geschiedt, besloten heeft,

en dat zijn kennis niet komt van de zaken en tweede oorzaken, gelijk der mensen kennis is; dat alles een bepaalde zekerheid heeft ten opzichte van God, de eerste oorzaak van alle dingen, schoon het ten opzichte van de tweede oorzaken onzeker schijnt; dat geen ding gebeurlijk is ten opzichte van God, maar alleen ten opzichte van de mensen. Dat de vrijheid van de wil niet bestaat in eveneenschheid en onverschilligheid, of onafhankelijkheid van God, maar in *vanzelfsheid*, zodat de vrijheid van de wil door de zekere voorkennis Gods niet gekrenkt wordt; want de mens doet zonder dwang, uit enkele willekeur, datgene, dat God zeker besloten had en wist dat geschieden zou.

Dat God op menselijke wijze gezegd wordt de mens te beproeven, om te weten, wat in hem is, en dat Hij zegt: nu weet Ik, dat gij God vreest; want God wist dat ook tevoren van alle eeuwigheid. Ook is 't op menselijke wijze gesproken, dat Hij gezegd wordt te verwachten, of de mens dit of dat doen zal; niet dat Hij het niet wist wat geschieden zou, maar om de mens op te wekken of te waarschuwen, en dat hij te weten heeft, dat God op zijn doen acht geeft.

De versierde middelkennis wordt verklaard.

XVIII. Jezuiten, Remonstranten en andere drijvers van de vrije wil versieren scientiam mediam, *een middelkennis*, die zijn zou tussen de absolute, natuurlijke kennis Gods des enkelen verstands, waardoor God de mogelijkheid van alle dingen kent, en de vrijwillige kennis des gezichts, waardoor Hij alle dingen ieder in het bijzonder, in alle omstandigheden, tot de minste toe, kent, dat ze zijn zullen, omdat Hij het besloten heeft, die zeg ik, tussen die beide in staat, en een middel is, waardoor God het ene kent door het andere, het gewrocht door middel van de oorzaken en omstandigheden.

Door de middelkennis verstaan zij die kennis Gods, waardoor God toekomstige zaken alhoewel nog niet aangemerkt als zeker toekomstig, omdat over haar nog geen besluit gemaakt is, kent uit onderstelling van andere zaken, waarop de mens door zijn vrije wil dus of zo zou werken.

Bijvoorbeeld, God Zich verbeeldende, als de mens in volmaaktheid geschapen was, en in dusdanige of zodanige verzoeking van de duivel kwam, zo kon Hij voorzien, dat de mens door zijn vrije wil zijn gaven zou misbruiken; en verder, God Zich verbeeldende, als de mens gevallen was, en hem dan het Evangelie verkondigd en met allerlei beweegredenen aangedrongen werd, en dat op zulke tijd als de mens op zijn weekste, aandachtigste of beste voorbereid was, zo kon Hij daaruit voorzien en kennen, wie zich daardoor bekeren, geloven, tot de dood toe volharden, en wie dat niet doen zou. Zo ook in andere gevallen, in welke engelen of mensen komende, hun vrije wil dus of zo zouden gebruiken. De dwaasheid van dit gevoelen blijkt uit deze redenen:

Weerlegd. 1. *Door de zekerheid der kennis Gods.*

XIX. 1. Indien er zulke middelkennis in God was, dan was alle kennis Gods van des mensen handelingen onzeker en maar gissen; want of wel alle omstandigheden, die bedacht kunnen worden om de mens tot het een of ander te bewegen, daar zijn, zo blijft nochtans de mens, naar hun zeggen, vrij om dit of dat te willen of te doen, of niet te willen of niet te doen; geen noodzaak bepaalt de

mens, 't is onzeker wat hij doen zal; dus is de kennis Gods daarvan ook onzeker, 't welk verre is van de alwetende God.

2. Doordien des mensen wil onder Gods macht en bestuur blijft.

De middelkennis stelt, dat God geen macht heeft over des mensen vrijwillige handelingen, 't welk ongerijmd is en ten opzichte van de Schepper, en ten opzichte van het schepsel; want zijn vrijwillige handelingen waren niet toekomstig van God als oorzaak, omdat van haar niets besloten was, en voor het besluit aangemerkt geworden; maar die handelingen komen voort van de mens door zijn vrije wil. Ja, God hing dan in deze dele af van het schepsel, omdat Hij niets over de mens besluiten kon, dan alleen door tussenkomst van de vrije wil des mensen, en alle besluit was dan alzo maar op voorwaarde: indien het de mens behaagde, die heer is van zijn vrije wil, en door niemand bepaald kan worden dan door zichzelf, naar hun zeggen, en alles was onzeker wat God besloot, omdat het in de macht van de vrije wil des mensen was het te veranderen.

't Is niet genoeg om Heer te wezen over des mensen vrije handelingen, dat God macht heeft over de omstandigheden, die de wil des mensen dus of zo bewegen konden, om die te doen komen, of niet te doen komen, dus en zo te stellen; want behalve dat die omstandigheden niet moesten hangen aan de vrije wil des mensen - want dan was het wederom in de macht des mensen, of hij zulke gelegenheden aan een ander zou willen geven, dit of dat tegen hem zeggen, en dergelijke - behalve dat, zeg ik, zo raakt die macht en heerschappij maar de omstandigheden en gelegenheden, waardoor de vrije wil des mensen bewogen zou worden, en niet de vrije wil zelf, die bleef vrij, die behield zelf de heerschappij over zich, die was niet van God afhangelende, en niet onder zijn heerschappij. En of hij de wil zelf, en zijn vrijheid wel van God had, zo bleef de mens evenwel, volgens hun gevoelen, in het gebruik van de vrije wil zijn eigen meester, en hing niet af van God, en kon door Hem niet bepaald worden.

Deze ongerijmdheden volgen uit de middelkennis Gods; die vastgesteld zijnde, moesten ook deze gesteld worden, omdat die kennis, naar hun zeggen, is door middel van zaken die de mens voorkomen, om Zijn wil dus of zo te bewegen, waarop dan dusdanige of zodanige zaak zou volgen en waarvoor dan God ten laatste een besluit zou maken. En dus wordt de gehele natuur van God en de mens veranderd, en God buiten de macht over zijn schepsel gesteld. Deze zaken alle nu ongerijmd zijnde, zo is deze middelkennis ongerijmd.

XX. Tegenwerping 1.

[1 Sam. 23:11-12](#), waar de Heere op Davids vraag antwoordde, dat Saul afkomen zou, en dat de burgers van Kehila hem in zijn hand overgeven zouden. Dit had God niet besloten, en evenwel kende God dat door middel van de besturing des mensen van zijn vrije wil.

Antwoord.

Hier is geen voorzegging van iets, dat toekomstig was, maar een openbaring van hetgeen tegenwoordig was, waaruit op menselijke wijze iets volgen kon, 't geen daar nog niet was, hoewel het niet zou volgen, omdat God het niet besloten had, en God wist daaruit, dat het niet zou komen. David vraagt naar 't geen hem verborgen was, om zich daarnaar te schikken in blijven of vluchten. God

openbaart hem, dat Saul naar Kehila zou optrekken, en dat het hart van de Kehilaïten niet met hem was, en zij van wil waren om hem over te geven, als Saul kwam. Saul bereidde zich alreeds daartoe, en van de Kehilaïten hart was alreede tegen hem. Dat maakt God David bekend, waaruit David besluiten kon, wat op menselijke wijze volgen zou, en dat vluchten hem 't best was. God het einde besluitende, besluit ook de middelen tot dat einde. En zo men deze tekst op de uitslag wil doen zien, zo behoort de kennis Gods van het einde, namelijk, de overgave tot de natuurlijke alwetendheid, tot de kennis des enkelen verstands, waardoor God de mogelijkheid van de zaken kent, en niet tot een versierde middelkennis, welke uit het doen van mensen zou besloten worden.

Tegenwerping 2.

[2 Sam. 12:8](#). *En indien het weinig is, Ik zou u al dit en alzo daartoe doen.* [Psalm 81:14-15](#). *Och, dat Mijn volk naar Mij gehoord had! dat Israël in mijn wegen gewandeld had! In kort zou Ik hun vijanden gedempt hebben.* God voorzag, hoe David, hoe Israël zouden leven, en kende daaruit, wat hun ontmoeten en niet ontmoeten zou, dat Hij toch niet besloten had. Zo is er dan een middelkennis.

Antwoord.

God heeft vrijwillige beloften aan Godzaligheid gedaan; die Godzalig leeft ontvangt ze, die niet, ontvangt ze niet. Deze belofte stelt God voor, om daardoor als een middel de mens op te wekken, en de mens weet en stemt toe, dat het zijn plicht is; maar het volbrengen hangt aan de genadegiften Gods, welke Hij naar zijn besluit geeft of niet geeft. David en Israël hadden de voorwaarden niet volbracht, daarom werd hun ook de belofte geweigerd. God had besloten David niet meer te geven, Israël van zijn vijanden niet te verlossen; uit dat zijn besluit wist God het, dat ze geen meerder zegeningen hebben zouden; maar besloot en kende dat niet uit hun gedrag. God kent de uitslag van alle voorwaardelijke beloften uit zijn besluit, en niet uit het gebruik van de vrije wil des mensen.

Tegenwerping 3.

[2 Kon 13:19](#). *Toen werd de man Gods zeer toornig op hem, en zei: Gij zou vijf- of zesmaal geslagen hebben, dan zou gij de Syriërs tot verdoens toe geslagen hebben; doch nu zult gij de Syriërs driemaal slaan.* Aan het dikwijls slaan van de aarde hing het dikwijls slaan van de Syriërs. Uit het ene kende God het andere, dat Hij toch niet besloten had.

Antwoord.

Hier doet zich geen schijn zelfs voor de middelkennis op; wat verband was er van het slaan van de aarde met het slaan van de Syriërs? God had aan Eliza geopenbaard, dat Joas, de koning Israëls, de Syriërs zo menigmaal zou slaan, als hij met pijlen de aarde zou slaan. Hij slaat driemaal door de besturing Gods, die besloten had, dat Joas de Syriërs driemaal zou slaan. De profeet, begerende de gehele ondergang van de Syriërs, vijanden van het volk van God, werd toornig, dat Joas niet vijf- of zesmaal geslagen had; niet dat aan dat dikwijls slaan van de aarde de uitkomst hing, maar de profeet, de raad Gods niet wetende, en alleen in 't gemeen een openbaring hebbende, dat de Syriërs geslagen zouden worden, en dat de Heere het door het slaan openbaren zou, hoe menigmaal het geschieden zou, wenste, dat hij meermalen geslagen had, en de Syriërs meer dan driemaal

geslagen mochten worden.

Tegenwerping 4.

[Matth. 11:21](#). *Zo in Tyrus en Sidon de krachten waren geschied zij zouden zich bekeerd hebben.*

Antwoord.

‘t Is een vergrotende wijze van spreken, die niets vaststelt, maar alleen de zaken, waarvan men spreekt, verheft, gelijk: *Zo deze zwijgen, de stenen haast roepen zullen.* [Lukas 19:40](#). ‘t Is te zeggen: zij zijn zo verhard niet als gij, de alwetendheid Gods kende de mogelijkheid van hun bekering.

De alwetendheid Gods is tot schrik van de goddelozen.

XXI. Weet God alles, ‘t verleden, tegenwoordige en toekomstige, is alles naakt en geopend voor de ogen desgenen, met welke wij te doen hebben, schrikt dan, goddelozen! Want:

4. God kent en ziet uw hart en zijn gestalte, wat er in verborgen ligt, en wat er uitkomen kan; uw gedachten en ijdele overleggingen, en malingen op zonden, zo de gezette als de vliegende van het ene op het andere; uw oogmerken, wat gij met iedere daad voor hebt, ‘t zij u zelf te stellen tot uw einde en uw zin te hebben, ‘t zij uw naaste te beschadigen; uw haat en afkeer van uw naaste; uw toornige beroeringen des gemoeds; uw nijdigheid over uws naastens geluk; en met één woord, alles wat in het hart omgaat; al zien de mensen het niet, al let gij zelf er niet op, God ziet het wel.
5. God kent uw ontuchtige bewegingen, uw overspelige ogen, uw onreine woorden, uw heimelijke onkuise daden, uw hoererijen, uw overspelerijen, met wie gij al te doen hebt gehad.
6. Uw onrechtvaardigheden, bedriegerijen met el, maat, munt, waar, en al uw streken, waardoor gij ‘t goed van uw naaste aan u trekt; de bedrieglijke rekeningen, het dagdieven en andere dieverijen.
7. Uw achterklappen, het kwaadspreken van uw naaste, het eerroven, en het vermaak, ‘t welk gij daarin hebt in het spreken en horen.
8. Hij ziet uw hovaardij, uw pronkerijen, het staan voor de spiegel, het genoeg, dat gij in u zelf hebt.
9. Uw dansen en vrolijk huppelen, uw dobbelen en spelen met kaart of dobbelstenen.
10. Hij kent uw geveinsdheid, zo in godsdienst als buiten deze.

Weet,

7. dat God alles optekent, al veel netter, alsof iemand altijd bij u was, en met pen en inkt al uw gedachten, woorden en daden opschreef met dag, maand, uur, plaats wanneer en waar het geschied is. Gelijk er een gedenkboek voor des Heeren aangezicht geschreven is, ten goede van zijn uitverkorenen, [Mal 3:16](#) zo is er ook een schuldboek voor des Heeren aangezicht, tot last van de goddelozen geschreven. Merkt daar vrij op.
8. Weet dat de boeken eens opengedaan zullen worden, en dat gij geoordeeld zult worden naar alles, dat in de boeken geschreven is, [Openb. 20:12](#). Wees verzekerd, dat de Heere u alles ordelijk voor ogen zal stellen, [Psalm 50:21](#)

9. Stelt het u als zeker en gewis voor, dat God, de rechtvaardige Rechter van hemel en aarde, die de schuldige geenszins onschuldig zal houden, en wiens oordeel naar waarheid is, u over uw zonden zal straffen, [Psalm 7:12-13](#); [Psalm 50:21](#) en niet alleen de vloek over u zal uitspreken, die Hij over de overtreders van de wet gedreigd heeft, en tot u ten laatste dage zal zeggen: *gaat weg, gij vervloekten*; maar u ook voor eeuwig zal besluiten in de poel des vuurs, die van sulfer en zwavel brandt, indien gij u niet haastig bekeert.
- Nu vraagt gij er niet naar, of God u ziet, als mensen het maar niet zien; maar hoe zult gij schrikken, als de Heere Jezus als Rechter ten oordeel zal komen, en u voor zijn rechterstoel zal doen staan, en u met zijn ogen als een vlam vuur door en weer door zal zien? Hoe vreselijk zal die dag zijn! [Mal 3:2](#). *Maar wie zal de dag van zijn toekomst verdragen? en wie zal bestaan als Hij verschijnt?* [Mal 4:1](#). *Want ziet, die dag komt, brandende als een oven; dan zullen alle hoogmoedigen, en al wie goddeloosheid doet, een stoppel zijn, en de toekomstige dag zal ze in vlam zetten, zegt de Heere der heirscharen, die hun noch wortel noch tak laten zal.*
- Daarom, bekeert u, eer het te laat is. Vreest nu voor het alziende oog Gods, opdat gij in die dag voor Zijn vuurvflammende ogen niet verschrikt.

En tot troost voor de Godzaligen.

XXII. Maar gij, die tot de Heere Jezus uw toevlucht neemt, die Hem tot uw Borg kiest, Hem door het geloof aanneemt, en al uw hoop en troost op hem stelt! gij, die de Heere vreest, en Hem dient! de alwetendheid Gods moet u zijn tot uw vertroosting; want:

- (c) Hij kent uw oprechtheid, dat gij het met Hem houdt, en tracht Hem welbehaaglijk te zijn. [2 Kron. 16:9](#). *Zijn ogen doorlopen de gehele aarde, om Zich sterk te bewijzen aan degenen, welker hart volkomen is tot Hem.* [Spr. 11:20](#). *De oprechten van weg zijn Zijn welgevallen.* [Psalm 37:18](#). *De HEERE kent de dagen van de oprechten.*
- (d) De Heere kent uw verborgene godsdiensten, uw bidden, uw smeken, uw worstelen in het geloof, uw zuchten, uw schreien, uw aankleven, uw lezen, uw peinzen, uw heilige voornemens, uw vreze Gods, uw Godzalige wandel. Hij zag de kamerling lezen. [Hand. 8:28-29](#) Hij zag Paulus bidden. [Hand. 9:11](#); [Psalm 34:16](#). *De ogen des Heeren zijn op de rechtvaardigen, en zijn oren tot hun geroep.* [Psalm 145:18](#). *De Heere is nabij allen, die Hem aanroepen.*
- (e) De Heere kent uw verborgen strijden, uw worstelingen tegen het ongeloof, uw droefheid over uw zonden, over het gebrek aan licht, over het verre zijn van God, en alle uw zielsbenauwdheden. [Psalm 38:10](#). *Heere! voor u is al mijn begeerte, en mijn zuchten is voor U niet verborgen.* [Jes. 57:15](#). *Ik woon bij die, die eens verbrijzelden en nederigen geestes is, opdat Ik levend make de geest van de nederigen, en opdat Ik levend make het hart van de verbrijzelden.* [Psalm 34:19](#). *De Heere is nabij de gebrokenen van harte en Hij behoudt de verslagenen van geest.*
- (f) De Heere ziet uw lichamelijke noden, tegenspoeden, armoede en verdrukkingen. Hij zag het gebrek van de weduwe te Zarfath, en verzorgde ze. [1 Kon 17](#). En van een andere weduwe. [2 Kon 4](#). Hij zag Hagar aan in haar ellende. [Gen. 16:13](#) De Heere zag de benauwdheid van Israël in Egypte. [Ex.](#)

[3:7](#). *Ik heb zeer wel gezien de verdrukking Mijns volks, 't welk in Egypte is; en heb hun geschrei gehoord, vanwege hun drijvers; want Ik heb hun smarten bekend.* Psalm 56:9 [[Psalm 56:8](#)]. *Gij hebt mijn omzwerven geteld: leg mijn tranen in uw fles; zijn ze niet in uw register?*

- (g) De Heere kent uw onschuld, als de mensen liegende allerlei kwaad van u spreken, en u lasteren, Dat zij dan uw troost: *Als ons hart ons niet veroordeelt, zo hebben wij vrijmoedigheid tot God,* [1 Joh. 3:21](#). *Onze roem is deze: namelijk het getuigenis van ons geweten.* [2 Kor. 1:12](#). O, wat is de alwetendheid Gods de gelovigen een sterke vertroosting! Want Hij kent hun ellende niet alleen maar blotelijk, maar Hij ziet hen aan met ontferming, en vaardige hulp in de tijd van het welbehagen.

En tot opwekking tot Godzaligheid.

XXIII. Is de Heere alwetende, en let Hij zo nauw op iedere zaak en daad, zo moeten wij daardoor opgewekt worden tot verscheiden zaken.

9. Zijt beschaamd, omdat de Heere al uw zondige gestalten en daden gezien heeft, gelijk Ezra. [Ezra 9:6](#). *Mijn God! ik ben beschaamd en schaamrood om Mijn aangezicht tot U op te heffen.* En gelijk de tollenaar, die van verre staan bleef, op zijn borst klopte, en de ogen naar de hemel niet wilde opheffen. [Lukas 18:13](#)
10. Wacht u voor alle hoogheid en verhevenheid van het hart voor God en mensen, en wandelt in alle ootmoedigheid en nederigheid; want de Heere kent u, hoe verachtelijk en walgelijk gij zijt, en dat gij niets hebt, waarop gij moedig zou zijn. [1 Petrus 5:5](#). *God weerstaat de hovaardigen, maar de nederigen geeft Hij genade.*
11. Geeft al uw zaken, die gij begeert of vreest, in des Heeren hand. [Psalm 10:14](#). *Gij ziet het immers; want Gij aanschouwt de moeite en het verdriet, opdat men het in Uw hand geve.*
12. Doet telkens ronde belijdenis van uw zonden, en verbergt gene, gelijk Adam; want de Heere weet het toch. [Psalm 90:8](#). *Gij stelt onze ongerechtigheden voor U; onze heimelijke zonden in het licht uws aanschijns.*
13. Vreest de Heere, en schrikt als enige zonde in u begint op te komen: want de Heere ziet op u, en hoe schrikkelijk zou dit de zonde verzwaren, als ze in het aanzien van God gepleegd werd. Wie durft overspel bedrijven in mensen tegenwoordigheid? Zal iemand dan voor de ogen Gods durven zondigen? Dat wordt als de uiterste godloosheid aangetekend. [Ezech. 16:50](#). *En zij verhieven zich, en deden gruwelijkheid voor Mijn aangezicht; daarom deed Ik ze weg, nadat Ik het gezien had.* [Jer. 2:22](#). Want, al waste gij u met salpeter, en nam u veel zeep, zo is toch uw ongerechtigheid voor Mijn aangezicht getekend.
14. Wandelt steeds met de indruk, dat God u ziet, en wordt daardoor aangezet om in gerechtigheid en ootmoedigheid voor zijn aangezicht te leven. Dit eist God. [Ge 17:1](#). *Wandel voor Mijn aangezicht en zijt oprecht.* [Spr. 3:6](#). *Ken Hem in al uw wegen, en Hij zal uw paden recht maken.* [Psalm 16:8](#). *Ik stel de Heere gedurig voor mij.*

De wil van God.

XXIV. De wil Gods behoort mede tot de mededeelbare eigenschappen Gods. De macht om te verkiezen of te verwerpen, lief te hebben of te haten, genoeg en ongenoeg te hebben, noemt men *wil*. Deze is een bijzondere volmaaktheid in het redelijke schepsel, en daarom op een oneindige wijze in God; Gods wil is *de willende God*. Hij is één in God, maar de voorwerpen zijn verscheiden; daarom bevatten en benoemen wij die verscheiden, en onderscheiden die in: *de besluitende en gebiedende wil*.

De besluitende wil van het welbehagen.

Door de besluitende wil, anders genoemd de wil van het welbehagen, ook de verborgen wil, verstaan wij het voornemen Gods, Gods welbehagen, dat Hij uitvoeren wil, of door Zichzelf, of door anderen.

(ee) [Dan. 4:35](#). *Hij doet naar Zijn wil met het heil des hemels en de inwoners der aarde.*

(ff) [Efése 1:5, 11](#). *Die ons tevoren verordineerd heeft naar 't welbehagen van Zijn wil.*

(gg) *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.*

(hh) [Matth. 11:26](#). *Ja, Vader! want also is geweest het welbehagen voor U.*

Dit zijn welbehagen voert God onweerstandelijk uit; Hij krijgt altijd Zijn wil.

(ii) [Psalm 115:3](#). *Onze God is toch in den hemel, Hij doet al wat Hem behaagt.*

(jj) [Rom. 9:19](#). *Wie heeft Zijn wil wederstaan?*

Deze ziet op de uitkomsten van de zaken volgens het besluit, dat God aan de mens niet, - of voor een tijd niet - heeft geopenbaard, maar dikwijls van achteren gezien wordt, of ook in deze of geen bijzondere zaak door voorzeggingen, of kentekenen in zijn Woord wordt bekendgemaakt. Hoedanig zijn de profetieën, en de hoedanigheden als kentekenen, waaruit iemand zijn zaligheid besluiten kan, en door de waarachtigheid van de belofte verzekerd zijn van haar.

De gebiedende wil Gods.

De gebiedende wil wordt ook genoemd de wil des bevels, des gebods, des tekens, of ook de geopenbaarde wil. Deze ziet op de regel van het leven, op de wetten, welke God de mens heeft bekendgemaakt en voorgeschreven, om Zijn doen en laten daarnaar aan te stellen; voor zoveel als God besloten heeft, en het Zijn welbehagen is de mens dat te gebieden, zo kan men het ook noemen de wil des besluits en des welbehagens; maar voor zoveel het een voorschrijving is van des mensens plicht, behoort het tot de wil des bevels, tot de geopenbaarde wil. Omdat God heilig is, zo heeft Hij behagen, dat is genoeg, goedkeuring, in het volbrengen van zijn bevel, en een mishagen, ongenoeg, en een afkeer in het afwijken van Zijn geboden. God wil gebieden te gehoorzamen; wederom, God wil toelaten, dat Zijn bevel overtreden wordt, tot betoning van Zijn rechtvaardigheid in het straffen, óf van Zijn barmhartigheid in genade te bewijzen. God wil in Zijn uitverkorenen Zijn Heilige Geest geven, die het stenen hart uit hen wegneme, en hen doe wandelen naar de geboden des Heeren, en Zijn geboden doen. Hierin krijgt God altijd zijn einde, onfeilbaar, onweerstandelijk; maar de mens doet niet

altijd hetgeen, waarin God behagen heeft, en 't welk God hem als een plicht bevolen heeft, dat wordt wel niet gedaan; maar evenwel krijgt God Zijn einde en welbehagen, en daarin dat Hij geboden heeft 't geen waartoe Hij lust heeft, en ook daarin, dat het besluit des welbehagens uitgevoerd wordt.

Beide, zo de verborgen als de geopenbaarde wil, vinden wij bij elkaar. [Deut. 29:29](#). *De verborgen dingen zijn voor de Heere, onze God; maar de geopenbaarde zijn voor ons en voor onze kinderen, tot in eeuwigheid, om te doen al de woorden van deze wet.*

Van de wil des bevels spreekt Paulus.

(kk) [Eféze 6:6](#). *Doende de wille Gods van harte.*

(ll) [Rom. 12:2](#). *Opdat gij moogt beproeven, welke de goede, en welbehagelijke en volmaakte wil van God zij. Ziet ook:*

(mm) [Psalm 143:10](#). *Leer mij Uw welbehagen doen.*

't Welk geen verscheidenheid is in de wille Gods maar in de voorwerpen.

Als wij de wil Gods aldus onderscheiden, zo stellen wij geen twee willen in God; de daad des willens is één en enkel in God, maar de voorwerpen zijn verscheiden. Veel minder stellen wij tegenstrijdige willen in God, alsof God met zijn geopenbaarde wil een zaak wilde, en dezelfde zaak met de verborgen wil niet wilde; want de aanmerking van de wil Gods, in die verscheiden opzichten als verborgen, geopenbaarde, geschiedt ten opzichte van de verscheiden zaken, die sommigen geopenbaard, anderen niet geopenbaard zijn, en niet ten opzichte van dezelfde zaak, en in hetzelfde opzicht. Als bijvoorbeeld: God beval aan Abraham zijn zoon Izak te offeren en te doden, en nochtans wilde God niet, dat Izak zou sterven, gelijk uit de uitkomst bleek. Het gebod en de uitkomst van verscheiden zaken. Het bevel was de geopenbaarde wil, de wil des bevels of des tekens; daarnaar had Abraham zich te gedragen, en alles te doen, dat tot doding van zijn zoon diende, gelijk hij ook deed; de uitkomst, dat op het werk van Abraham de dood niet zou volgen, was een andere zaak, en behoort tot de verborgen wil des besluits, welke Abraham van achteren zag, toen hij verhinderd werd door de stem Gods.

Men heeft dan niet bekommerd te zijn, waarnaar men zich schikken zal, want de verborgen wil is voor de Heere, *tegen die kan men niet zondigen*, God zal Zijn eigen welbehagen uitvoeren. Hoe men zich naast de verborgen wil met vertrouwen en onderwerping moet gedragen, behoort tot de geopenbaarde wil, die is een regel van ons doen en laten, daartegen bezondigt men zich.

De wil van God is noodzakelijk en vrijwillig.

XXV. De wil van God kan men aanmerken als noodzakelijk of als vrijwillig.

(nn) Noodzakelijk, nochtans zonder dwang; maar vrijwillig wil en lieft God Zichzelf; want *God is de liefde*, [1 Joh. 4:8](#). *De Vader heeft de Zoon lief*, [Joh. 5:20](#). Noodzakelijk wil God, dat alles wat Hij besloten heeft kome, omdat Hij onveranderlijk is. [Jes. 46:10](#). *Mijn raad zal bestaan.*

(oo) Vrijwillig is of vanzelfsheid, door eigen willekeur, of onverschilligheid, het een zowel te kunnen willen als het tegendeel, een zaak te doen of te laten. Alles wat God wil, dat wil Hij door zijn eigen behagen, ook hetgeen Hij

noodzakelijk wil. In God is ook een vrijwilligheid van onverschilligheid ten opzichte van veel zaken. Hij kon willen scheppen of niet scheppen, mensen verkiezen of niet verkiezen; maar als God iets besloten heeft, zo wil Hij dat noodzakelijk, omdat Hij het besloten heeft; dat tevoren onverschillig was, wil God nu noodzakelijk, nochtans door de vrijwillige vanzelfsheid.

De wil Gods komt uit God Zelf voort, en heeft geen oorzaak, die van de schepselen komt. Geen schepsel kan God bewegen om te willen; al des mensen goedheid beweegt God niet om te willen hun wel te doen; maar des mensen goedheid heeft haar oorsprong uit de wil van God. God wil iemand heiligen, en daardoor wordt hij heilig. God verkiest niemand tot zaligheid om zijn goede werken; maar verkiest hem tot goede werken.

De verdelingen van de wil Gods in voorgaande en volgende; in krachteloze en krachtdadige; in volstreckte en voorwaardelijke wil ...

XXVI. De wil Gods wordt van de Remonstranten en andere voorstanders van de goede werken, als oorzaken van des mensen zaligheid, en van de verkiezing en verwerping, verdeeld in een voorgaande en volgende, in een krachtige en krachteloze, in een volstreckte en voorwaardelijke wil.

(pp) De voorgaande wil is bij hen de raad Gods over de mens, zonder en voor Zijn werken aangemerkt, en dat God zo alle mensen verkoren heeft tot zaligheid.

(qq) De volgende wil Gods over de mens, met en naar Zijn werken aangemerkt, en dat God also de gelovigen en in goede werken volhardenden tot de zaligheid heeft verkoren.

(rr) De krachteloze wil komt bij hen overeen met de voorgaande wil, en zij verstaan daardoor de begeerte en genegenheid, die niet opgevolgd en uitgevoerd wordt, maar door de mens wordt tegengegaan en krachteloos gemaakt.

(ss) De krachtige wil is overeenkomende met de volgende wil, en daarom krachtig, omdat de mens door zijn geloof en goede werken God in staat brengt de mens de zaligheid te doen bezitten.

(tt) De volstreckte wil Gods is die, welke niet afhangt van enige voorwaarde, maar de mens aanmerkt vóór en zonder Zijn werken, en door de mens krachteloos en tevergeefs gemaakt wordt.

(uu) De voorwaardelijke wil Gods, is zulke en zulke zegeningen te beloven onder voorwaarde van geloof en gehoorzaamheid, welke voorwaarde is in de macht van des mensen vrije wil om die te volbrengen of niet, en also de beloofde zaken te verkrijgen of niet. Bijvoorbeeld: God, zonder opzicht van des mensen werken, besluit alle mensen zalig te maken; maar hun werken voorziende en vooruitstellende, besluit niet alle mensen, maar alleen de gelovigen zalig te maken. Met een *voorgaand* besluit wil God Saul in het rijk bevestigen; maar met een *volgend* besluit wil Hij Saul om zijn goddeloosheden niet bevestigen maar verstoten. God wil Judas zalig maken, indien hij gelooft; maar omdat hij niet gelooft, zo wil Hij hem verdoemen.

zijn verdichtselen der mensen tegen de natuur Gods en het Woord.

XXVII. Deze onderscheidingen zijn verdichtselen van de mensen, tegen het

Woord van God, en steken vol ongerijmdheden; want het beschuldigt God van onwijsheid en onmacht en veranderlijkheid. Want vaststellende, dat God waarlijk, ernstig, hartelijk een besluit maakt alle mensen zalig te maken, en Hij verandert daarna van voornemen, zo moet dat geschieden, of, omdat Hij tevoren niet zag, dat Hij daarna ziet; want indien Hij het tevoren zag dat Hem daarna van besluit deed veranderen, zo kon Hij het niet waarlijk, ernstig en hartelijk willen; of Hij verandert van voornemen, omdat Hij niet machtig is om Zijn wil uit te voeren, maar daarin verhinderd wordt, omdat de mens niet wil, of omdat God in Zijn natuur veranderlijk is, en daarom nu wil en dan niet. Geen van die drie kan van God geacht worden.

(vv) *Hij is de alleen wijze God, [1 Tim. 1:17](#).*

(ww) *Hij is de Almachtige. [Jes. 14:24, 27](#). De HEERE der heirscharen heeft gezworen, zeggende: Indien niet, gelijk Ik gedacht heb, het also geschiede, en gelijk Ik beraadslaagd heb, het bestaan zal. Want de HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken? En Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?*

(xx) *Hij is ook de onveranderlijke, bij welke geen verandering is, of schaduw van omkering, [Jak 1:17](#). Hij zegt van Zichzelf: [Mal 3:6](#). Ik, de HEERE worde niet veranderd. [Jes. 46:10](#). Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen.*

God is waarheid, al wat God wil, dat wil Hij waarlijk, ernstig en hartelijk. Hij is volmaakt; verre zij van de Heere iets te willen en niet te menen, iets te willen en te veranderen, iets te besluiten en bedrogen te worden, en niet willen of niet kunnen uitvoeren, nu te willen en in dezelfde ogenblikken niet te willen.

Verscheiden spreekwijzen worden verklaard.

XXVIII. Als de Heere zegt, [1 Sam. 13:13](#): *De Heere zou nu uw rijk over Israël bevestigd hebben tot in eeuwigheid*, zo geeft Hij te kennen, dat veel van Zijn beloften onder voorwaarde gedaan worden, en als iemand de voorwaarde niet volbrengt, dat God van tevoren wel weet, en ook wel weet wanneer en aan wie Hij Zijn genade wil bewijzen en hun kracht geven om de voorwaarde te volbrengen, dat de Heere dan de beloofde zaak ook niet wil geven. En omdat Saul Gode ongehoorzaam was, zo wilde Hij hem niet bevestigen in het rijk, dat Hij gedaan zou hebben, indien hij Godzalig had geleefd, zodat hier geen twee willen in God, een voorgaande en een volgende wil gesteld worden, (want God had besloten Saul te verwerpen en David in zijn plaats te stellen) maar een wil om hem om zijn zonden te verwerpen.

Als de Heere Jezus zegt, [Matth. 13:37](#): *Hoe menigmaal heb Ik uw kinderen willen bijeenvergaderen. . . . en gij hebt niet gewild*, dat stelt geen twee willen in God, ook niet een krachteloze wil; maar Christus spreekt van Zijn werk, dat Hij uitvoerde, zover Hij wilde, en van de tegenstand van de oversten van Jeruzalem, die zelf niet wilden ingaan, en het volk verhinderden in te gaan.

Als God gezegd wordt een zaak te wensen, welke niet geschiedt, gelijk [Deut. 5:29](#): *Och, dat zij zo'n hart hadden om Mij te vrezen ... opdat het hun en hun kinderen wel ging in eeuwigheid!* [Jes. 48:18](#). *Och, dat gij naar mijn geboden geluisterd had!* zo zou uw vrede geweest zijn als een rivier, dat geschiedt op menselijke wijze, eigenlijk kan dat van de alwetende, almachtige, onveranderlijke en

alleszins volmaakte God niet gezegd worden; het geeft te kennen het ongenoegen dat God heeft in de zonde; en het behagen dat God heeft in de heiligheid; dat de zonden de oorzaak zijn, waarom hun de zegeningen onthouden worden, die ze op Godzaligheid volgens Zijn belofte zouden bekomen hebben; omdat de beloften gedaan worden op voorwaarde van gehoorzaamheid, welke God naar Zijn onveranderlijk voornemen Zijn uitverkorenen geeft.

Als God zegt, [Ezech. 18:13](#). *Zou ik enigszins lust hebben aan de dood des godlozen? spreekt de Heere Heere; is 't niet, als hij zich bekeert van zijn wegen, dat hij leve?* dat geeft mede niet te kennen een krachteloze wil in God; maar dat God geen behagen heeft in het bederf van de mensen, voor zoveel zij zijn schepselen zijn, alhoewel Hij behagen heeft in het oefenen van zijn rechtvaardigheid; en dat Hij behagen heeft in de Godzaligheid en in de Godzaligen wel te doen.

Hoe men zich gedragen moet naast de besluitende wil van het welbehagen.

XXIX. Dusverre hebben wij gezien wat de wil Gods is.

Nu zullen wij tonen, hoe men zich naast de wil Gods moet gedragen, en hoe die te gebruiken. Hier is het fundament van de stilte en de vrede des gemoeds in alle voorvallen hier is de grond, de vorm, en de krachtigste drangreden van en tot de ware heiligheid voor een gelovige. Ik zeg voor een gelovige, die nu Christus aanneemt tot verzoening, en zich stelt ten dienste des Heeren. Een onbekeerde heeft de Heere niet lief, en bemint de wil Gods niet; maar wil zelf alles doen, en wil dat die God, en alles wat er is, maar werkzaam zij om zijn eigen wil te vervullen; maar de gelovigen kennen God, beminnen Hem, en daarom is de wil van God hun lief. Maar omdat alles in hen maar klein en als maar in 't begin is, zo hebben ze nodig ook in deze verder opgeleid te worden. Komt dan, blijft met uw overdenking al dikwijls staan in het beschouwen, erkennen en beminnen van de wil Gods, en haalt er alsoo uw rust en Godzaligheid uit.

1. Ten opzichte van de besluitende wil Gods.

Omdat God de soevereine Heer is over al zijn schepselen, zo is ook Zijn wil soeverein over alles wat de schepselen ontmoet, en wat van hen gedaan of gelaten wordt. Erkent dan met uw gehele hart de oppermacht, de volstreckte vrijheid van de wil Gods met goedkeuring, met genoegen en met blijdschap, en zegt: *amen, ja Heere!* Uw wil is soeverein, de eerste, de opperste, de éinigste, waarnaar alles geschieden moet; 't komt, U toe, naar Uw wil te handelen met al Uw schepselen, met alle mensen, met mij en de mijnen. Ik ben blij, dat het U toekomt naar uw wil te doen met het heil des hemel, en met de inwoners van de aarde, en dat er niemand is, die uw hand kan afslaan, of zeggen: waarom doet Gij zo? Uw wil is vrij, om uit dezelfde klomp van het menselijke geslacht te maken een vat ter ere en ter onere, Uw toorn en macht te bewijzen, over de vaten des toorns tot het verderf toebereid, en de rijkdom uwer heerlijkheid over de vaten van de barmhartigheid, toebereid tot heerlijkheid, [Rom. 9:21-23](#). Uw wil is soeverein, om de koninkrijken te geven, aan wie Gij wilt [Dan. 4:17](#) Om het hart van de koningen te neigen tot al dat Gij wilt, [Spr. 21:1](#) Gij zijt vrij en hebt volstreckte macht en recht, om naar Uw wil dezen te verhogen en genen te vernederen, dezen

te vervullen met blijdschap, en hem de wens zijns harten te geven, en genen te overstromen met allerlei wederwaardigheden en droefheden, en hem de begeerte van zijn ziel te onthouden; ik ben blij, dat Gij aan niemand reden behoeft te geven, waarom Gij zo verscheiden wilt handelen. Ik ben blij, dat Gij iets wilt naast andere schepselen, en ook naast mij, en dat een schepsel en ook ik, in alles wat mij ontmoet, in geen ding kan en mag eindigen, dan in uw wil alleen, en daarin genoeg scheppen, en schoon het tegen mijn natuurlijke genegenheid mocht zijn, dat ik haar overwin met uw wil, omdat Gij zo wilt, en zeg: *niet mijn, maar Uw wil geschiede*. Ik onderwerp mij, en gelijk ik ben, zo stel ik mij gewillig in Uw hand, en buig mij onder Uw soevereine wil, Uw wil geschiede volkomen over mij, 't zij dat het naar mijn genegenheid is of tegen haar. Ik zie in alle woelingen van de wereld, in stormwinden, in het verbreken en zinken van de schepen, in watervloeden over de aarde, in het verbranden van de steden, in het omkeren van landstreken door aardbevingen, in de verwoestende oorlogen, in overwinningen of neerlagen, in het verdrukken en vervolgen van uw kerk, in de armoede en wedervaardigheden uwer kinderen, in alle deze zie ik de uitvoeringen van Uw wil, ik aanbid ze, ik buig mij neer, ik zwijg stil en zeg: *Amen, 't zij zo, omdat de Heere zo wil*.

In 't toekomende zal alles ook naar uw wil geschieden, al het woelen en draven van de mensen, al hun toeleg en voornemen zal niet anders uitvallen dan naar uw wil, die zal alles besturen; dit erken ik, dit wil ik, hierin ben ik stil, zo ten opzichte van alles, als ook ten opzichte van mij in 't bijzonder, niet, omdat er toch niets tegen te doen is, niet, of alles door een onvermijdelijk noodlot geschiedt, ook niet alleen en bijzonder, omdat ik weet dat het alles tot het beste van de kerk en van mij zal uitvallen; maar omdat het uw soevereine wil is, dat is mij genoeg, en daarom: *amen, die geschiede volkomen!* Ik zal over het toekomende onbezorgd zijn, en over voor- of tegenspoed juichen en blij zijn.

Behaagt het de Heere, tot uitvoering van Zijn wil middelen te gebruiken, opdat die te klaarder gezien wordt bij de uitkomst van de zaken, ik zal ze alle van voren inzien en ze ook gebruiken, omdat God wil, dat ik ze gebruik, als maar middelen en niet als oorzaken; ik zal van hen niet afhangen, en van die de uitslag niet verwachten; maar ik zal op Uw wil zien, en van achteren, als de zaak ten einde is, door alle de middelen, die uw raad gediend hebben, opklimmen tot Uw wil, en erkennen, dat Gij die zaak hebt uitgevoerd, en zal daarin genoeg nemen.

En belieft het de Heere door Zijn goedheid ook mij te gebruiken in de uitvoering van Zijn welbehagen, ik bied mij gewillig aan: *Ziet hier ben ik, zend mij heen*, [Jes. 6:8](#) Gebruik mij, ik wil mij en de mijnen, en het mijne daarbij inschieten, Uw wil geschiede maar volkomen in mij en door mij.

Bij de erkenenis van de soevereiniteit van de wil Gods, heeft een gelovige nog dit, dat, al wat God doen wil, dat het alles zal zijn tot verheerlijking van Gods macht, rechtvaardigheid en goedheid, dat engelen en mensen het zullen zien, en zich in de openbaring van Gods volmaaktheden verblijden, en Hem eer en heerlijkheid geven, zeggende: *Gij, Heere! zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, en de eer, en de kracht; want Gij hebt alle dingen geschapen, en door uw wil zijn zij, en zijn ze geschapen*, [Openb. 4:11](#). Hierin heeft een gelovige lust en vermaak, en zegt daarom te meer: *Uw wil geschiede!*

Hier komt nog bij, dat een gelovige de belofte heeft, dat alles wat God doen wil en zal, dat het alles zal zijn ten beste van Zijn kerk en van de uitverkorenen, en van hem in het bijzonder, hoe tegenstrijdig het ook schijnen mocht; hij ziet door alles heen op de belofte, die gelooft hij, die omhelst hij, daar is hij mee tevreden, en hij vertrouwt het zijn wijsheid en goedheid toe, en zegt: *Des Heeren wil geschiede!*

Hoe men zich gedragen moet naast de gebiedende wil van het bevel.

XXX. 2. Ten opzichte van de gebiedende wil, erkent een gelovige, dat alles wat God wil, dat hij doen en laten zal, dat het alles voortkomt uit de soevereine wil Gods, welke wil in God gegrond is op Zijn heiligheid; want God kan niets willen gebieden tegen Zijn heilige natuur, maar wil aan de mensen gebieden datgene, dat met Zijn heiligheid overeenkomt. God heeft de mens niet naar het beeld van Zijn wil, maar van Zijn heilige natuur geschapen, en heeft de mens zo'n wet gegeven, die met die heilige natuur overeenkwam. Maar ten opzichte van ons, zo is de wil Gods de regel van heiligheid; men heeft tot de grond van gehoorzaamheid niet te zoeken, wat met Gods heilige natuur overeenkomt, maar wat God ons heeft willen gebieden, en wij hebben maar te beproeven, welke de goede en welbehaaglijke, en volmaakte wil Gods zij, [Rom. 12:2](#). *Wij hebben maar alles te doen als de wil Gods.* [Eféze 6:6](#). *Doende de wil van God van harte.*

Zien wij bij de wil Gods ook hoe het gebod met de heilige natuur overeenkomt, zo hebben wij bij de grond van gehoorzaamheid ook de verbintenis, om God, naar wiens beeld wij geschapen waren, en herschapen worden, na te volgen, en zijn beeld in ons te vertonen. Maar is ons verstand te klein om in ieder gebod te doorgronden, hoe het met de heilige en rechtvaardige natuur overeenkomt, welke toch in ieder gebod is, de wil van God is onze regel, als wij die kennen, zo hebben wij genoeg om daarnaar te leven. Ja, al vloeiden de geboden Gods niet uit de heiligheid en rechtvaardigheid, maar alleen uit zijn hoogheid en vrije macht om te gebieden, gelijk veel bijzondere en veel ceremoniële geboden alleen vloeien uit de wil en het welbehagen Gods, zo verbindt toch de wil Gods alle schepselen; men heeft niet te onderzoeken, of het al recht is dat God gebiedt; want de wil Gods maakt het recht en goed. God zegt: *Ik wil*; een gelovige zegt: *Amen*.

1. De gebiedende wil Gods is de gelovigen zo soeverein, zo lief, dat ze al Zijn bevelen van alles, voor recht houden. [Psalm 119:128](#). En zeggen daarvan met Paulus, [Rom. 7:12](#): *Alzo is dan de wet heilig, en het gebod is heilig, en rechtvaardig, en goed.* De wet des Heeren, omdat het Zijn wil is, is hun blijdschap, hun vermaak, en is 't voorwerp van hun liefde. [Psalm 119:97](#). *Hoe lief heb ik uw wet! Zij is mijn betrachtig den gansen dag.*
2. Een gelovige keurt niet alleen de gebiedende wil goed, en heeft die lief, maar de ziel biedt zich de Heere aan om Zijn wil te doen, stelt zich gewillig onder des Heeren wil, Gods wil is haar wil, haar wil versmelt in de wil Gods.
3. De ziel is vaardig en bereid om te lopen het pad van de geboden des Heeren. Zij heeft een vermaak in de wet Gods naar de inwendige mens, en zegt met haar gehele hart: *Ik heb lust, o mijn God! om Uw welbehagen te doen; en Uw wet is in het midden mijns ingewands*, Psalm 40:9 [[Psalm 40:8](#)].
4. Zij houdt de wil Gods in 't oog in alles wat ze doet en laat, om alles daarnaar

te maken.

5. De wil van God is niet alleen haar regel, maar ook meteen, een drangreden, haar spoor, waardoor ze aangezet wordt met ijver, hartelijkheid en volständigkeit Gods welbehagen te doen.
6. Al is in 't houden van de geboden grote loon, al mag en moet men daardoor tot Godzaligheid opgewekt worden, zo is toch de wil van God het hoogste, het krachtigste, het liefste. Welgelukzalig is hij, die zich de wil Gods zó voorstelt, en zich die onderwerpt in voor- en tegenspoed, in zijn doen en laten.

XXXI. Tot de wil Gods worden verscheiden eigenschappen Gods gebracht, als:

10. heiligheid,
11. goedheid,
12. genade,
13. liefde,
14. barmhartigheid,
15. lankmoedigheid,
16. rechtvaardigheid.

Heiligheid

Heiligheid is de zuiverheid van Gods natuur; 't resultaat, de glans van al Zijn volmaaktheden, in welk opzicht Hij genoemd wordt: *Licht, in Wie gans geen duisternis is*, [1 Joh. 1:5](#). Opdat in des mensen hart gedurig een groot ontzag en eerbied leve, o stelt de Heere Zichzelf gedurig voor als heilig.

(yy) [Ex. 15:11](#). *O HEERE! wie is als Gij, verheerlijkt in heiligheid, vreselijk in lofzangen?*

(zz) [Psalm 99:3, 5, 9](#). *Dat zij uw grote en vreselijke Naam loven, die heilig is. Buigt u neer voor de voetbank van Zijn voeten; Hij is heilig! Buigt u voor de berg Zijner heiligheid; want de Heere onze God, is heilig.*

(aaa) [Lukas 1:49](#). *Heilig is Zijn Naam.*

De Heere wordt niet alleen heilig genoemd; maar Hij is *de heiligheid Zelf*.

(bbb) [Psalm 97:12](#). *Spreekt lof ter gedachtenis Zijner heiligheid.*

(ccc) [Psalm 89:36](#) [[Psalm 89:35](#)]. *Ik heb eens gezworen bij Mijn heiligheid.*

(ddd) [Psalm 105:3](#). *Roemt u in den Naam Zijner heiligheid.*

Uit de heilige natuur Gods vloeit heiligheid in al zijn daden. [Deut. 32:4](#). *Hij is de Rotssteen, Wiens werk volkomen is; want al Zijn wegen zijn gerichte; God is waarheid en is geen onrecht, rechtvaardig en recht is Hij.*

Hieruit komt voort de haat en afkeer van de zonde. [Hab. 1:13](#). *Gij zijt te rein van ogen, dan dat Gij het kwade zou zien.* [Psalm 5:5-6](#) [[Ps. 5:4-5](#)]. *Gij zijt geen God, die lust heeft aan godloosheid. Gij haat alle werkers der ongerechtigheid.*

Hieruit vloeit dat behagen aan heiligheid. [Jer. 9:24](#). *In die dingen heb Ik lust, spreekt de HEERE. [Spr. 11:20](#). De oprechten van weg zijn Zijn welgevallen.*

Goedheid.

XXXII. Goedheid is het tegendeel van hardigheid, wreedheid, stuursheid, onverbiddelijkheid, onweldadigheid, welke dingen ver van God zijn, en 't is onbetamelijk zulke gedachten van God te hebben; zij zijn in de mens zelf zonde.

Maar de goedheid Gods is de liefelijkheid, goedaardigheid, zoetigheid, vriendelijkheid, goedgunstigheid, milddadigheid Gods. Gods Wezen is goedheid, al was er geen schepsel.

(eee) [2 Kron. 30:18](#). *De HEERE, die goed is, make verzoening.*

(fff) [Psalm 25:8](#). *De HEERE is goed en recht, daarom zal Hij de zondaars onderwijzen in de weg.*

(ggg) [Matth. 19:17](#). *Niemand is goed dan één, namelijk God.*

Uit goedheid vloeit goedertierenheid en genegenheid om Zijn schepselen goed te doen. Deze is tot verwondering van allen, die daarop letten, waarom David wel zesentwintig maal in [Psalm 136](#) uitroept: *Want Zijn goedertierenheid is in van de eeuwigheid.* Psalm 62:12 [[Psalm 62:11](#)] *De goedertierenheid, o Heere! is Uwe.* [Psalm 25:10](#) *Alle paden des Heeren zijn goedertierenheid.*

Uit de goedheid en goedertierenheid vloeit goed doen. [Psalm 119:68](#): *Gij zijt goed en goed doende.* [Psalm 86:4-5](#) *Verheug de ziel Uws knechts. En merk op de stem van mijn smekingen. Want Gij, HEERE! zijt goed, en gaarne vergevende; en van grote goedertierenheid allen, die U aanroepen.*

Deze goedheid is:

17. óf algemeen over al zijn schepselen voor zo veel het zijn schepselen zijn. [Psalm 145:9](#). *De HEERE is aan allen goed; en zijn barmhartigheden zijn over al Zijn werken.* [Psalm 33:5](#). *De aarde is vol van de goedertierenheid des Heeren.* [Matth. 5:45](#) *Want Hij doet zijn zon opgaan over bozen en goeden, en regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen.*

18. Óf zij is speciaal en bijzonder over Zijn kinderen. [Psalm 73:1](#). *Immers is God Israël goed, degenen, die rein van harte zijn.* [Klaagl. 3:25](#). *De HEERE is goed degenen die Hem verwachten, der ziele, die Hem zoekt.*

Deze goedheid Gods is de grond, waarop een gelovige, ook na zijn struikelingen, telkens vrijmoedigheid neemt wederom tot de Heere te keren. [Hos 3:5](#). *Zij zullen vrezende komen tot de HEERE en tot Zijn goedheid.* [Psalm 13:6](#). *Maar ik vertrouw op uw goedertierenheid.*

Daarom noemen ze de Heere: *de God mijner goedertierenheid*, Psalm 59:10, 17 [[Psalm 59:9](#), 16]. Hierover verblijden ze zich, deze roemen ze. Psalm 89:2 [[Psalm 89:1](#)]. *Ik zal de goedertierenheden des HEEREN eeuwig zingen.* [Psalm 106:1](#). *Looft de HEERE, want Hij is goed, want zijn goedertierenheid is in der eeuwigheid.*

Liefde.

XXXIII. Liefde is een wezenlijke eigenschap Gods, waardoor de Heere Zich vermaakt in 't geen goed is, dat wèl wil en met hetzelfde zich verenigt naar vereiste der natuur van het voorwerp. De liefde Gods, in zichzelf aangemerkt, is de liefhebbende God Zelf, waarom de apostel Johannes zegt, [1 Joh. 4:8](#). *God is liefde.* Maar aangemerkt, ten opzichte van de voorwerpen, zo is ze:

19. óf natuurlijk, op hoedanige wijze God Zichzelf als het hoogste goed bemint. [Joh. 5:20](#). *De Vader heeft de Zoon lief.*

20. Of vrijwillig, op hoedanige wijze God Zijn schepselen bemint; en zo is ze:

- óf de liefde van de toegenegenheid en weldadigheid,

- óf van de welbehaaglijkheid.

(1) De liefde van de toegenegenheid is óf algemeen, waardoor God al Zijn schepselen als schepselen bemint, wèl wil, onderhoudt en regeert. [Psalm 145:9](#). Óf speciaal waardoor God Zijn uitverkorenen van eeuwigheid aanmerkt, en stelt tot voorwerpen van Zijn bijzondere liefde en weldadigheid. Ziet hiervan: [Joh. 3:16](#). *Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft. [Eféze 5:25](#). Gelijk ook Christus de gemeente liefgehad heeft, en Zichzelf voor haar heeft overgegeven.*

(2) De liefde van de welbehaaglijkheid heeft de uitverkorenen tot een voorwerp, als:

(hhh) aangemerkt in Christus, en bekleed met Zijn voldoening en heiligheid, in welk opzicht zij volmaakt zijn. [Kol. 2:10](#) Ziet hiervan: [Eféze 1:4-6](#). *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem. Tot prijs van de heerlijkheid van Zijn genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde.*

(iii) En ook als aangemerkt nu gelovende, en het beginsel van de heiligheid in zichzelf hebbende. Ziet hiervan: [Joh. 16:27](#). *De Vader Zelf heeft u lief, omdat gij Mij liefgehad hebt, en hebt geloofd, dat Ik van God ben uitgegaan.*

Deze liefde van de toegenegenheid gaat vóór alle goede daden des mensen; de liefde van de welbehaaglijkheid gaat naast mensen, nu goedheid hebbende of doende.

Genade.

XXXIV. Genade kan men aanmerken, of als een volmaaktheid van Gods natuur zonder enige relatie en betrekking op een voorwerp, hoedanig God was en zou zijn, al was er geen schepsel, dat is goedertieren om schepselen zonder enig verdienste weldadigheid te kunnen bewijzen; of men merkt ze aan met betrekking op de schepselen, als zonder verdiensten weldadigheid bewijzende.

De genade Gods betekent óf genade uit genade gevende; óf genade uit genade gegeven.

(jjj) *Gratia gratis dans*, de genade uit genade gevende, is de volmaaktheid in God als de fontein, waaruit Gods weldaden voortkomen. [Filip. 1:29](#). *U is uit genade gegeven, in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden. [Rom. 11:5-6](#). Een overblijfsel naar de verkiezing van de genade. En indien het door genade is, zo is het niet meer uit de werken. [Rom. 3:24](#). En worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is.*

(kkk) *Gratia gratis data*, de genade uit genade gegeven, zijn de ontvangen weldaden zelf, 't zij gewone, die onbekeerlijken gegeven worden, waarop Judas ziet, [Judas 1:4](#). *Die de genade onzes Gods veranderen in ontuchtigheid; 't zij de zaligmakende, welke meermalen genadegiften genoemd worden [Rom. 5:15-16](#); [Rom. 6:23](#); [Rom. 11:29](#). Ziet van deze: [Rom. 12:2](#). Door de genade, die mij gegeven is. [2 Kor. 3:15](#). Opdat gij een tweede genade zou hebben. [1 Petrus 2:19](#). Dat is genade, indien iemand om het geweten voor God moeilijkheid verdraagt, lijdende in onrecht.*

Deze beide, zo de genade uit genade gevende, als de genade uit genade reeds gegeven, worden dikwijls samengevoegd in de wensen, als: [Rom. 1:7](#), *Genade zij u en vrede van God onzen Vader*. [1 Kor. 16:23](#). *De genade van de Heere Jezus Christus zij met u*.

Barmhartigheid.

XXXV. In de mens is barmhartigheid gepaard met smart, weedom en medelijden; maar in God is het zo niet, maar is de barmhartige God Zelf, is een wezenlijke eigenschap, waardoor God genegen is om een ellendig schepsel te hulp te komen; deze heeft wel een ellendige tot een voorwerp, doch de ellende is de oorzaak niet, waaruit Gods barmhartigheid ontstaat, maar vloeit uit de goedheid Gods, welke zich uitende naast een ellendige, barmhartigheid genoemd wordt. God aan Mozes Zich bekendmakende, noemt Zichzelf barmhartig, [Ex. 34:6](#). De Heere Jezus stelt deze tot een voorbeeld van navolging. [Lukas 6:36](#). *Wees dan barmhartig, gelijk ook uw Vader barmhartig is*.

De Gods barmhartigheid is:

21. gewoon of

22. bijzonder.

De gewone barmhartigheid strekt zich uit over alle werken Gods, en ook over onbekeerden. [Psalm 145:9](#). *Zijn barmhartigheden zijn over al Zijn werken*. De Heere Jezus ontfermde Zich over alle soorten ellendigen. [Matth. 14:14](#); [Markus 6:34](#). De bijzondere barmhartigheid gaat over de uitverkorenen, die daarom *vaten der barmhartigheid* genoemd worden. [Rom. 9:23](#).

(III) Gelijk deze barmhartigheid uit enkele vrijwilligheid voortkomt, [Rom. 9:15](#). *Ik zal Mij ontfermen, diens Ik Mij ontferm*, zo is ze ook onbegrijpelijk groot, niet alleen in uitgestrektheid van geslacht tot geslacht, [Lukas 1:50](#).

(mmm) Maar ook in ingespannenheid of hevigheid van beweging, waarom zij met onderscheiden nadruk wordt voorgesteld als grote barmhartigheid. [1 Petrus 1:3](#). *Die, naar zijn grote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot een levende hoop*.

(nnn) Rijk in barmhartigheid. [Eféze 2:4](#). *Maar God, die rijk is in barmhartigheid*.

(ooo) Barmhartigheden. [2 Kor. 1:3](#). *De Vader der barmhartigheden, en de God aller vertroosting*.

(ppp) Innerlijke beweging van de barmhartigheid. [Lukas 1:78](#). *Door de innerlijke bewegingen der barmhartigheid onzes Gods, met welke ons bezocht heeft de Opgang uit de hoogte*.

Verdraagzaamheid.

XXXVI. Verdraagzaamheid of Lankmoedigheid. Deze is een wezenlijke eigenschap, waardoor God Zijn toorn niet ten eerste en geheel over de zondaar uitstort, maar het straffen uitstelt, en ondertussen hem nog met weldaden bejegt. Gods natuur is lankmoedig. [Ex. 34:6](#). De Heere is lankmoedig over de zondaren in 't algemeen. [Rom. 2:4](#). *Of veracht gij den rijkdom Zijner goedertierenheid, en verdraagzaamheid, en lankmoedigheid, niet wetende, dat de goedertierenheid Gods u tot bekering leidt*. [Rom. 9:22](#). *Met veel*

lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns. God is lankmoedig over de uitverkorenen vóór hun bekering. [2 Petrus 3:9](#). Maar is lankmoedig over ons, niet willende, dat enige verloren gaan, maar dat zij allen tot bekering komen. [Rom. 3:25](#). Door de vergeving der zonden, die tevoren geschied zijn, onder de verdraagzaamheid Gods.

God is lankmoedig over Zijn kinderen, nu wedergeboren zijnde, hen over hun zonden niet telkens kastijdende, (eigenlijke straffen hebben hier geen plaats) maar hun struikelingen overziende en lang verdragende. [Mal 3:17](#). *En Ik zal ze verschonen, gelijk een man zijn zoon verschoont, die hem dient. [Psalm 103:13](#). Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de HEERE over degenen, die Hem vrezen.*

Hoe men zich naast deze eigenschappen Gods moet gedragen.

XXXVII. Zodanig is God, als wij Hem u in 't brede hebben voorgesteld; Gods natuur is heilig, goedig, liefhebbend, genadig, barmhartig en lankmoedig.

U, die overtuigd zijt van uw ellendige staat, en gaarne met God verzoend waart, wordt niet afgeschrikt tot God te komen, als u het maar in waarheid meent, zo 't ernst is, en gij op de rechte weg, welke alleen is door Christus, tot Hem begeert te naderen; komt maar, de Heere is niet onbarmhartig, wreed, onverbiddelijk, maar in tegendeel, zoals Hij Zijn Naam uitroept. [Ex. 34:6](#). *HEERE, HEERE, God, barmhartig en genadig, lankmoedig en groot van weldadigheid en waarheid!* Hij loopt, als de vader van de verlorenen zoon, tegemoet allen, die van verre zich naar Hem toewenden. Hij roept u, Hij komt u zelf voor, Hij belooft niemand uit te werpen, die tot Hem komt. Blijft dan uit vreze niet staan, maar neemt vrijmoedigheid, en komt tot de Heere en Zijn goedheid.

En gelovigen, wat doet u de Heere ongelijk, als u Hem wreed, onbarmhartig, onverbiddelijk, altijd toornende aanziet, wanneer Hij u ten eerste uit uw dreigende en drukkende wederwaardigheden niet redt, u uw begeerten niet geeft, en op uw gebeden niet antwoordt. U onteert God met zulke gedachten, u denkt onbetamelijke dingen van God. Vernedert u over zulke zondige en Godonterende bevattingen, houdt daarvan op en schrikt ervoor. En wat al schade doet gij uzelf? U wordt verhinderd in het geloof te bidden, ge berooft u van het stil vertrouwen op God, ge belet uw liefde tot God, en doet uzelf leven in vervreemding van God, in duisterheid, onrust en zondigheid. Ach toch, handelt zo niet meer, gewent u om altijd God zo aan te merken, als wij Hem u uit zijn Woord hebben beschreven, erkent Hem zodanig, verheerlijkt Hem in die volmaaktheden.

Hebt u gezondigd, leeft u in tegenheden, gelooft vast en stelt het u levendig voor, dat Gods natuur zodanig is; vernedert u dan telkens voor Hem als een kindeke, neemt vrijmoedigheid om tot God als zulken God te komen en gelooft, dat Hij niet alleen zodanig is in Zijn natuur, maar dat Hij zodanig naast u is, verblijdt u daarover, en vertrouwt én uzelf én uw zaken Hem onbevreesd toe, en u zult bevinden, dat het u tot troost, tot vrolijkheid, tot vertrouwelijke omgang met Hem, tot sterkte in het geloof en tot groei in alle heiligmaking zal zijn; dan zal de heiligheid van God u niet afschrikken, maar een kinderlijk ontzag in u verwekken, en u zult lust krijgen om heilig te zijn, omdat Hij heilig is.

Rechtvaardigheid.

XXXVIII. Deze kan men aanmerken óf in zichzelf, als de rechtheid, volmaaktheid en heiligheid van de natuur Gods; óf ten opzichte van de uitwerking naast de schepselen; dan is de rechtvaardigheid een ieder het zijn te geven met te straffen of te belonen.

De rechtvaardigheid is, óf verwisselende, óf vergeldende.

(qqq) Onder de mensen heeft de verwisselende rechtvaardigheid plaats, welke is een vergelding van prijs voor 't geen men ontvangt volgens overeenkomst; doch in God heeft deze geen plaats, omdat geen van onze werken hoe volmaakt zij ook zijn, uit hun natuur iets bij God verdienen, omdat gene volmaakt zijn, omdat daar geen evenredigheid is tussen werk en loon, God altijd vrij en niemands schuldenaar is, en de mens van het zijne God niet kan toebrengen, maar al wat goeds hij doet, van God ontvangt, en hij uit zijn natuur het verschuldigd is te doen, en gedaan hebbende, uit kracht van die niets heeft te eisen. [Lukas 17:10](#). *Wanneer gij zult gedaan hebben al 't geen bevolen is, zo zegt: Wij zijn onnutte dienstknechten, want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen.*

(rrr) De vergeldende rechtvaardigheid komt Gode toe, zo in het belonen als in het straffen. Al wat God doet is rechtvaardig. [Deut. 32:4](#). *Hij is een Rotssteen, Wiens werk volkomen is; want al Zijn wegen zijn gericht; God is waarheid, en is geen onrecht, rechtvaardig en recht is Hij.* 't Is rechtvaardigheid, als God doet naar Zijn beloften of bedreigingen. Psalm 51:6 [[Psalm 51:4](#)]. Opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken, en rein zijt in Uw richten. 't Is rechtvaardigheid, als God iemand redt en zalig maakt. [Rom. 3:21-22](#). *Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten; namelijk de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus.* 't Is rechtvaardigheid, als God zondaren verdoemt. [Rom. 2:5-6](#). *In de dag des toorns en van het rechtvaardig oordeel Gods, die een ieder vergelden zal naar Zijn werken.* [Psalm 119:137](#). *HEERE! Gij zijt rechtvaardig, en elk een uwer oordelen is recht.*

Het oefenen van straf wordt gewoonlijk genoemd de wrekende gerechtigheid. De wrekende gerechtigheid is Gode natuurlijk eigen.

XXXIX. Over de wrekende gerechtigheid is de vraag: *Of God de zonden straft, omdat het Hem zo behaagt, en dat Hij het laten kon, als Hij het wilde; dan of het straffen van de zonden vloeit uit de rechtvaardige natuur Gods, zodat Hij niet kan de zonden niet straffen, dat is zonden ongestraft laten?*

De vraag is niet, of God recht en macht heeft om te mogen straffen? Of de zonden straffen verdienen, dat is de mens van nature bekend. De heidenen weten, dat degenen, die zulke dingen doen, des doods waardig zijn, [Rom. 1:32](#).

Ook is de vraag niet, of God door nooddwang de zonden straft, of de wrekende gerechtigheid Gode zo natuurlijk is, dat die op elke zonde terstond werkzaam is in 't straffen, gelijk het vuur altijd brandt; want God doet alles vrijwillig, ook dat God op 't hoogste natuurlijk is; verstaande door vrijwilligheid niet een eveneenschap of onverschilligheid, om te straffen of niet te straffen, maar een

vanzelfsheid, waardoor God uit zijn volmaakte, heilige en rechtvaardige natuur, als de alleen wijze God, geneigd is de zonde te straffen, en op zijn tijd en wijze straft?

Maar de vraag is, *of de rechtvaardigheid, of het straffen een werk van rechtvaardigheid is, zodat het straffen niet nagelaten kan worden, dat God de zonde zonder die te straffen niet kan kwijtschelden, omdat dat onrechtvaardigheid en tegen zijn heilige en rechtvaardige natuur strijdig is?*

Wij antwoorden ja, 't blijkt:

(sss) [Gen. 18:25](#). *Zou de Rechter der ganse aarde geen recht doen?*

(ttt) Psalm 7:12 [[Psalm 7:11](#)]. *God is een rechtvaardige Rechter.*

(uuu) Psalm 5:6-7 [[Psalm 5:5-6](#)]. *God haat alle werkers van de ongerechtigheid. Van de man des bloeds en bedrogs heeft de HEERE een gruwel.*

(vvv) [Na 1:2-3](#). *Een wreker is de HEERE, een wreker is de HEERE, en zeer grimmig; een wreker is de HEERE aan zijn wederpartijders, en Hij behoudt de toorn Zijnen vijanden. Hij houdt de schuldige geenszins onschuldig.*

Deze zaak zal in 't brede verhandeld worden in hoofdstuk XVII, *Van de noodzakelijkheid van de voldoening.*

Tot schrik van de goddelozen.

XL. Schrik gij, zondaar! wie u bent, want God is rechtvaardig. Beeld u niet in, dat gij God tevreden zult stellen met bidden: *wees mij zondaar genadig*; met uw best te doen om 't kwaad te laten en het goed te doen. Die inbeelding is de brede weg naar het eeuwig verderf, waardoor miljoenen mensen onder de bediening van het evangelie verloren gaan. Kon u van die dwaze inbeelding afgetrokken worden, zo was er nog hoop van behoud; maar zolang ge u daarmee vergenoegt, is uw staat hopeloos. Hoor toch, er is geen genade en zaligheid te hopen zonder voldoening aan de rechtvaardigheid Gods, door het dragen van de straf.

U hebt gehoord dat God genadig is, en 't is waarheid; maar u verdraait de genade Gods, u verstaat door de genade een kwijtschelding van zonde en straffen zonder voldoening, maar dat is de genade niet. God is in Zichzelf niet tegenstrijdig. De rechtvaardigheid Gods eist noodzakelijk straf over de zondaar, die kan in het minste niet gekrenkt worden. God kan Zichzelf niet verloochenen. De genade doet de rechtvaardigheid niet te niet; genade strijdt niet tegen de rechtvaardigheid, maar bevestigt ze; want dat is de genade Gods, die alleszins in het Woord zo grotelijks verheven wordt, dat God zonder iets, dat in de mens is, ja, tegen zijn verdiensten, Zijn Zoon tot een Borg geeft, die de zonden van de uitverkorenen van hen af en op Zijn rekening overneemt, en door het dragen van de straf, die hun zonden verdiend hadden, aan de rechtvaardigheid Gods in hun plaats voldoet.

Dat is genade, dat God Jezus als de Borg door het Evangelie aanbiedt; dat is genade, dat God iemand het geloof geeft om Jezus aan te nemen en zijn ziel Jezus toe te vertrouwen; dat is genade, als God iemand bekeert en het geestelijke leven geeft; dat is genade, als God iemand zijn gunst laat gevoelen; dat is genade, als God iemand heiligt, en door de weg van heiligheid geleidt tot de zaligheid. Ziet hoeveel verschilt de genade Gods van de genade, die gij u inbeeldt. Leg uw

verkeerde bevattings af, wijk af van de weg, om door bidden en bekeren het goed te maken.

U zult misschien zeggen: *dan was al mijn hoop weg, en ik zou wanhopig worden.*

Ik antwoord: Wat kan het u baten, door een valse hoop u een weinig te vleien, en daarmee eeuwig verloren te gaan? Word vrij hopeloos en wanhopig bij uzelf, geloof en erken de rechtvaardigheid Gods, die de zonden niet kan vergeven zonder voldoening, door het dragen van de straf; blijf vrij staan in het gezicht van uw zonden, en van de rechtvaardigheid Gods, en van uw onmacht om die te voldoen; schrik vrij, beef vrij, doch blijf en eindig er niet in, maar laat deze schrik des Heeren u, bewegen tot het geloof. Zoek de behoudenis door 't voldoen aan de rechtvaardigheid Gods, en loop daarom tot de Heere Jezus als Borg, neemt die aan tot rechtvaardigmaking en heiligmaking; dat is de enige weg om behouden te worden.

Tot troost voor de Godzaligen.

En u, gelovigen! die deze weg kent, die door deze tot God gaat, ziet de rechtvaardigheid Gods hoe langer hoe dieper in, totdat gij in haar zuiverheid, heerlijkheid en beminnelijkheid ziet. Verheerlijkt God over Zijn rechtvaardigheid; verblijdt er u in, dat God rechtvaardig is; hebt de rechtvaardigheid alzo lief, als de goedheid en barmhartigheid, te meer, omdat ze voor u voldaan is; dankt God, dat de Heere u en al Zijn uitverkorenen door zo'n heilige weg tot de zaligheid leidt; ziet de rechtvaardigheid aan niet als tegen u, maar voor u, om u zaligheid te geven, en om uw vijanden naar hun verdiensten te straffen.

Macht.

XLI. De mededeelbare eigenschappen Gods hebben wij boven tot drie hoofden gebracht, namelijk, tot het verstand, tot de wil en tot de macht; van de twee eersten hebben wij gesproken, nu zullen wij spreken van de macht. 't Woord in onze taal is dubbelzinnig, het betekent heerschappij, oppermacht, gezag, en het betekent ook kracht, en als het Gode toegeschreven wordt, Zijn almachtigheid.

Macht in de eerste betekenis wordt in 't Grieks genoemd *exousia*, in 't Latijn *potestas*, het betekent recht over iemand, gezag, opperste gebied. Deze kan men aanmerken, óf als een wezenlijke eigenschap, óf ten opzichte van de bedeling van de genade. God is Heer en Eigenaar van al Zijn schepselen, en heeft over allen een volstreekte macht en gebied, zonder enige bepaling, omdat Hij God is, en omdat het schepsel van Hem afhangt in zijn aanzijn en in zijn werkingen.

Deze macht is niemands oordeel onderworpen, niemand mag Hem reden afeisen, of zeggen: Waarom doet Gij zo? Is dat al recht? Of wij de reden verstaan kunnen, waarom God dus of zo handelt, en of wij de reden niet begrijpen kunnen; het moet ons genoeg zijn, dat God soeverein is, dat hebben wij maar te omhelzen. Ziet hiervan: [Job 9:12](#). *Wie zal tot Hem zeggen: wat doet Gij?* [Job 33:13](#). *Hij antwoordt niet van al Zijn daden.* Nebukadnézar drukt dit krachtig uit: [Dan. 4:35](#). *Hij doet naar Zijn wil met het heil des hemels en de inwoners der aarde, en er is niemand, die zijn hand afslaan, of tot Hem zeggen kan: Wat doet Gij?*

[Matth. 20:15](#). *Of is het Mij niet geoorloofd te doen met het mijne wat Ik wil?*
[Rom. 9:20, 21](#). *Maar toch, o mens! wie zijt gij, die tegen God antwoordt? Zal ook het maaksel tot degene, die 't gemaakt heeft, zeggen: Waarom hebt Gij mij also gemaakt? Of heeft de pottenbakker geen macht over het leem, om uit dezelfde klomp te maken, het ene vat ter ere en het ander ter onere?*

De economische of bedelende macht heeft de Vader aan de Middelaar Jezus Christus overgegeven, en heeft niet alleen de kerk en alle uitverkorenen Hem gegeven om ze tot zaligheid te brengen, maar heeft ook alle schepselen in zijn hand gesteld, om ze te gebruiken tot zaligheid van de uitverkorenen, doch, niet met uitsluiting van Hem, zodat de Vader Zijn macht door de overgift zou missen, want de Vader voert alles uit door de Zoon. Zie van deze macht: [Matth. 28:18](#). *Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde.*

Ofkracht, almachtigheid.

XLII. De macht Gods in de tweede betekenis, in 't Grieks dunamis, in 't Latijn potentia, betekent de kracht, *de sterkte Gods*, waardoor God alles uitvoeren en doen kan, dat niet strijdt tegen zijn natuur en waarheid, dat schepsel zijn kan, en dat Hij doen wil. God kan wel meer doen dan Hij doet en dan Hij doen wil. Hij kan uit stenen van Abraham kinderen verwekken; [Matth. 3:9](#); dat is, mensen maken, gelijk in de beginne uit een klomp aarde, en die mensen tot het geloof en leven Abrahams brengen. God kon nog wel duizend en duizend werelden scheppen; met één woord, Gods macht is onbepaald. Men kan veel dingen zich verbeelden, die tegen de natuur Gods en tegen zijn waarheid zouden zijn; men kan ook wel vragen voorstellen over verbeelde dingen, die geen schepselen kunnen zijn; dit te brengen tot de almachtigheid Gods en daarover te vragen, kan God dat en dat wel doen? - dat zijn gedachten, die zonder eerbied en vreze Gods geschieden. Al wat tegen de natuur, tegen de waarheid Gods en tegen de natuur van een schepsel te zijn, strijdt, daarin is geen macht te zoeken, dat moet verre van de almachtige en heilige God geweerd zijn. [Job 34:10](#). *Verre zij God van goddeloosheid, en de Almachtige van onrecht.* God kan Zichzelf niet verloochenen. [2 Tim. 2:13](#). *God kan niet liegen en bedriegen.* [Titus 1:2](#). 't Is onmogelijk, dat God liegen zou, [Hebr. 6:18](#). Al was in God van eeuwigheid een almacht om een wereld te scheppen, zo kon toch de wereld van eeuwigheid niet zijn. Ja en neen is in alle opzichten tegen elkaar gesteld, en kunnen niet te gelijk waar zijn. Een en hetzelfde bepaalde lichaam, dezelfde mens kan op veel en verre van elkaar gescheiden plaatsen niet te gelijk tegenwoordig zijn; deze en duizenderlei dingen behoren niet tot de almachtigheid; maar de almacht van God kan uitwerken, al wat Hij wil, en meer dan Hij wil. en al wat Hij kan willen, zijn hand is nooit verkort. Daarom wordt Hij genoemd de Almachtige. [Gen. 17:1](#). *Ik ben God de Almachtige.* [Job 29:5](#). *Toen de Almachtige nog met mij was.* [2 Kor. 6:18](#). *Zegt de Heere de Almachtige.*

De Heere heeft noch voorwerpen, noch middelen, noch iets, dat de schepselen tot werken behoeven, nodig.

(www) [Rom. 4:17](#). *Hij roept de dingen, die niet zijn, alsof ze waren.*

(xxx) [Psalm 33:9](#). *Hij spreekt, en het is er, Hij gebiedt en het staat er.*

(yyy) [Jer. 32:17](#). *Geen ding is bij U te wonderlijk.*

(zzz) [Lukas 1:37](#). *Geen ding zal bij God onmogelijk zijn.*

Al wat Hij wil, voert Hij onweerstandelijk uit. [Psalm 115:3](#). *Onze God is toch in de hemel, Hij doet al wat Hem behaagt.* [Jes. 14:27](#). *Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?*

Tot schrik der goddelozen.

XLIII. Schrikt dan, goddelozen! want zo'n almachtig God is tegen u; gij kunt het tegen Hem niet uithouden; er is geen schuilplaats, er is geen toevlucht, er is bij niemand hulp, om u voor Hem te beschermen, en om u uit zijn hand te redden. *Vreselijk is het te vallen in de handen des levenden Gods,* [Hebr. 10:31](#). *Daarom huilt gij, want de dag des Heeren is nabij; hij komt als een verwoesting van de Almachtige,* [Jes. 13:6](#).

En troost der Godzaligen.

En u, kinderen van God? versterkt uw harten met deze Almachtigheid. Is God voor u, wie zal dan tegen u zijn? Hebt gij iets nodig naar het lichaam, al ziet gij er geen raad toe, al zijn er geen middelen, God weet wel raad, God heeft geen middelen nodig, en als Hij ze gebruiken wil, Hij maakt ze en stelt ze u ter hand. Kleine middelen zijn Hem genoeg, want Hij is de Almachtige, Hij brengt het licht uit de duisternis voort, opdat zijn hand te klaarder gezien worde. Zegt dan met Abraham in uw verlegenheden: *De Heere zal het voorzien.* Hebt gij naar de ziel licht, troost, een ander hart, kracht tegen de zonde nodig, al ziet gij er geen raad toe, Hij kan met één woord u geven de begeerte van uw ziel. Stelt u maar in alles de almachtigheid Gods levendig voor, en 't zal u sterkte in alles geven, 't zal u buiten bekommring, buiten vrees en schrik bij Hem doen schuilen. *Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen.* [Psalm 91:1](#).

Met God als zodanig mag en moet men wandelen.

XLIV. Dus hebben wij u God, Zijn Wezen en volmaaktheden voorgesteld. Zo'n God is onze God. Deze is het voorwerp van onze godsdienst. Daarom is het de plicht van alle godsdienstigen; God als zodanig zich gedurig voor te stellen, in de beschouwing van Hem te leven en voor Zijn aangezicht te wandelen. Want:

(a) Dit is het, dat de Heere van de Zijnen eist. [Gen. 17:1](#). *Ik ben God de Almachtige, wandel voor Mijn aangezicht en zijt oprecht.* [Spr. 3:6](#). *Ken Hem in al uw wegen, en Hij zal uw paden recht maken.* [Micha 6:8](#). *Hij heeft u bekend gemaakt, o mens! wat goed is; en wat eist de HEERE van u, dan ... ootmoedig te wandelen met uw God.* [Job 22:21](#). *Gewen u toch aan Hem, en heb vrede.*

(b) Dit is de gedurige praktijk geweest van de heiligen, die ons voorgesteld zijn tot navolging, als Henoch en Noach, [Gen. 5:24](#). *Henoch dan wandelde met God.* [Gen. 6:9](#). *Noach wandelde met God.* En Mozes, [Hebr. 11:27](#). *Hij hield zich vast, als ziende de Onzienlijke.* David. [Psalm 16:8](#). *Ik stel de Heere gedurig voor mij.* [Psalm 139:18](#). *Word ik wakker, zo ben ik nog bij U.* En Asaf. [Psalm 73:23, 28](#). *Ik zal dan gedurig bij U zijn. Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen.*

- (c) Als God zijn volk wat groots belooft, zo belooft Hij hun, dat ze met Hem en Hij met hen zal wandelen. Psalm 89:16 [[Psalm 89:15](#)]. *O HEERE! zij zullen in het licht Uws aanschijns wandelen.* [Joh. 14:23](#). *Wij zullen tot hem komen, en zullen woningen bij hem maken.* [2 Kor. 6:16](#). *Ik zal in hen wonen, en Ik zal onder hen wandelen; en ik zal hun God zijn, en zij zullen Mij een volk zijn.*

Waarin het wandelen met God bestaat.

XLV. Dit wandelen met God geschiedt:

- met een heilige afzondering en aftrekking van zijn hart van al het zichtbare. [2 Kor. 4:18](#). *Omdat wij niet aanmerken de dingen, die men ziet.* [2 Kor. 6:17](#). *Daarom gaat uit het midden van hen en scheidt u af.*
- Met een stille toekeer tot God, zich opmaken om zich van dat wonderbare licht te laten bestralen. [Psalm 5:4](#). *Des morgens zal ik mij tot U schikken en wacht houden.* Psalm 62:2 [[Psalm 62:1](#)]. *Immers is mijn ziel stil tot God.*
- Al starende op de volmaaktheden Gods, om al dieper en dieper die in te zien, en haar kracht in het hart te gevoelen. [Micha 7:7](#). *Ik zal uitzien naar den HEERE.* Psalm 34:6 [[Psalm 34:5](#)]. *Zij hebben op Hem gezien.* Mozes hield zich vast als ziende de Onzienlijke, [Hebr. 11:17](#).
- Gemeenzaam in alle ootmoedigheid met God om te gaan en te verkeren; dan stilzwijgende en zich maar vertonende, dan aanbiddende en eerbiedig voor Hem neerbuigende, dan samen sprekende, dan biddende, dan ootmoedig onderwerpende, dan vertrouwend, dan zich verblijdende en in de Heere zich vermakende, dan zich tot des Heeren dienst gewillig aanbiedende om Hem welbehaaglijk te leven. Dit is het verheven leven, dit is het wandelen met God. Dit is de verborgen weg, waarin niet dan heiligheid en vermaak is.

Wat zoetigheid en zaligheid daarin opgesloten is.

XLVI. Om u op zo'n leven te doen verheugen, en met grote lust het werk te beginnen en daarin te volharden, zo weet, dat uit dat wandelen met God vloeit de diepe vernedering van zichzelf, die gestalte, die zo aangenaam is voor God en beminnelijk voor u; die vaste en overvloedige vertroosting, en de ware blijdschap en vrede, die alle verstand te boven gaat, en de zuivere heiligmaking.

23. Want als de ziel wordt toegelaten tot de beschouwing van God als haar God in Jezus Christus, dan wordt de ziel gewaar de rechtvaardigheid Gods. Zij verheft en bemint die niet minder dan de goedheid en liefde. Zij ziet daarin enkel licht, enkel zuiverheid, enkel heerlijkheid; zij verheugt zich daarin te meer, omdat die nu door de verdiensten van Christus niet tegen haar tot verderf, maar voor haar tot haar hulp, tot haar zaligheid en tot verderf van de goddelozen is.

24. De ziel ziet Gods goedheid en algenoegezaamheid en smakende de kracht van die, wordt ze daarmee zo verzadigd, dat alle goedheid van de schepselen verdwijnt, zodat zij daarmee niet op heeft en trek daartoe vindt; zij kan het alles missen, en kan met Asaf zeggen: *Wien heb ik nevens U in den hemel? nevens U lust mij ook niets op de aarde; de Heere is de Rotssteen mijns harten en mijn Deel in eeuwigheid.*

25. Zij wordt bestraald van de liefde Gods en ontbrandt in wederliefde, zij doolt in de liefde, zij zwijgt in de liefde, zij verwondert zich, en vindt er zoveel in, dat

alle schepselliefde haar kracht verliest; zij ziet in de schepselen geen beminnelijkheid, dan alleen voor zoveel er iets van God in is; daarom begeert zij niemands liefde, en zij wordt gemakkelijk los van alles, wat beminnelijk schijnt op aarde.

26. Zij ziet de heiligheid Gods, en niet kunnende haar glans verdragen, bedekt ze haar aangezicht en roept met de engelen uit: *Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen!* Zij verliefte daardoor op de heiligheid, en wil heilig zijn gelijk Hij, die haar geroepen heeft, heilig is.
27. Zij ziet de heilige wil van God als soeverein, die verheft ze, die bemint ze, die keurt ze goed, en zij is blij, dat die wil in alles geschiedt, zo over alle schepselen alsook over haar; daar stelt ze zich onder, die maakt haar alles goed en zoet, zij verliest haar eigen wil, die versmelt in de wil Gods; des Heeren wil is haar wil in lijden niet alleen, maar ook in doen, en zij is vaardig om alles te doen als des Heeren wil en welbehagen.
28. Zij beschouwende de hoogheid en heerlijkheid Gods, zo verliest alle schepsel zijn hoogheid en heerlijkheid, die is haar enkel laagheid, nietigheid, verachtelijkheid. Zij begeert zelf geen hoogheid en heerlijkheid in de wereld, en zij vreest eens anders hoogheid niet, dat ze daarom iets doen of laten zou, dat tegen de wil van haar God is; zij rekent de hogen en de heerlijken te dien opzichte alzo weinig als de allerlaagsten en verachtsten, hoewel zij geheel zeer onderworpen is onder allen, die God over haar gesteld heeft, omdat het de wil Gods is; maar zij bukt zich in alle ootmoed neer voor de hoge God, en geeft Hem eer en heerlijkheid, en haar hart is bereid, haar tong is vaardig om uit te spreken de eer van de heerlijkheid van Zijn majesteit.
29. Zij ziende de almachtigheid van God in zichzelf, en werkende in alle schepselen, zo verdwijnt alle kracht van de schepselen, die zich voor of tegen haar opdoet; op de ene steunt ze niet, de andere vreest zij niet; maar in de schuilplaats des Allerhoogsten gezeten zijnde, vernacht ze in de schaduw van de Almachtige; daar juicht ze over alle vijanden, daar is ze veilig zonder vrees: daar vertrouwt ze.
30. Zij beschouwende de veelvuldige en onnaspeurlijke wijsheid Gods, zich openbarende in al Zijn werken, zo van de natuur als van de genade, zo verliest zij haar eigen wijsheid, en acht ze maar dwaasheid, en van alle vijanden en vrienden wijsheid heeft ook alle achting verloren; zij is stil en weltevreden in de alleen wijze regering Gods, zo van de gehele wereld, van de kerk, van haar land, waarin ze woont, en in vrede en in oorlog, als van haar en van de haren; zij vertrouwt alles der wijsheid Gods toe, die tijd en wijze weet, al kan zij het van voren niet in- en doorzien.
31. Zij ziende de onfeilbare waarheid en getrouwheid Gods, zo steunt ze op geen mensenbeloften; die maken haar niet vrolijk, en der mensen bedreigingen verschrikken haar niet; want zij kent der mensen veranderlijkheid, maar de Heere kent ze als de God van de waarheid, en die trouwe houdt tot in van de eeuwigheid; zij kent de beloften, zij gelooft ze, zij is ten opzichte van de zekerheid daarmee zo wel tevreden, alsof ze al vervuld waren, zij rust in deze, zij hoopt daarop met blijdschap.

En wat kracht tot heiligheid daarin is.

XLVII. Ziedaar, is dat niet een vrolijk leven, een hemel op aarde, zulk een God tot zijn God, en ten nutte en tot zaligheid te hebben? Kan wel droefheid in zo'n ziel zijn? Heeft ze niet terstond alle gronden van vertroosting bij de hand, die God heeft tot de God van de blijdschap van haar verheuging? Brengt zo'n wandel met God de ziel niet in de allerdiepste ootmoedigheid, kleinheid en vernedering? Dit baart in de ziel een bedachtzame en standvastige gestalte; een stille onderwerping in alles met ootmoed, een onbevreesde dapperheid en moed in het uitvoeren van zijn plicht, ook dan, als de Heere tot wat groots roept; een vergenoegen in het werk, dat men voor de Heere gedaan heeft, latende de uitslag in gelatenheid aan Zijn bestuur. Hieruit vloeit de zuivere heiligheid. [2 Kor. 3:18](#) *Wij allen, met ongedekt aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.*

Alle deugdzaamheid, die uit zulke vertegenwoordiging en beschouwing van God in Christus niet voorkomt, is niet veel te achten, want zij mist de ware vorm; maar dit gezicht van God verheft de ziel boven het gewoel van alle schepselen, verenigt de ziel met God en Zijn wil, die leert haar haar plicht en de wijze hoe te verrichten. Hier zijn de allerkrachtigste en zuivere beweegredenen om haar tot het werk aan te zetten, hier vindt de ziel alle zoetheid en vrede, ja dit brengt de hemel in de ziel en de ziel in de hemel. Hier worden de zondige begeerlijkheden belet op te komen, of opwellende, worden ze bedwongen. Hier is vreze Gods, liefde tot God, onderwerping onder God, gehoorzaamheid aan God, en dus wordt de ziel blinkende gelijk Mozes' aangezicht, toen hij met God op de berg veertig dagen omgegaan had. *Welgelukzalig is hij, die Gij verkiest en doet naderen, dat hij wone in Uw voorhoven; wij zullen verzadigd worden met het goed van uw huis, met het heilige van uw paleis,* Psalm 65:5 [[Psalm 65:4](#)]. O zalige eeuwigheid! in welke men altijd bij de Heere zal zijn, en zien aangezicht tot aangezicht, en kennen gelijk ook wij gekend zijn. [1 Kor. 13:12](#).

Hoe men zich gedragen moet in de beschouwing van God.

XLVIII. Om ons in de beschouwing van God wel te gedragen, en daardoor toe te nemen in de kennis en liefde Gods, zijn deze navolgende zaken te betrachten.

5. Stelt u levendig voor en houdt u in die gestalte, dat gij maar een klein schepseltje zijt; dat het begrip uwer ziel geheel klein is; dat een zaak u snel te hoog is om ze te verstaan, en omdat wij daarenboven door de zonde verduisterd zijn in het verstand, zo zijn wij zeer onbekwaam, om iets te bevatten van God, die een Geest en oneindig is. Kan een klein flesje de gehele zee in zich bevatten? Wat zal dan het eindige de Oneindige? Kan iemand de zon recht aanzien zonder verduisterd te worden? Hoe zal dan iemand God aanschouwen, die een oneindig licht is, die een ontoegankelijk licht bewoond, die Zichzelf met het licht als met een kleed bedekt? Elk zie zichzelf dan aan als een groot onvernunftig beest te deze opzichte, en dat hij geen mensenverstand heeft, nu hij door de zonde zo verduisterd is. Waarlijk, te zien, dat God onbegrijpelijk is, dat toe te stemmen, zich daarin te verliezen, in heilige verwondering stil te staan, te geloven, dat de Heere oneindig het bereik van

ons verstand te boven gaat, blij te zijn, dat God aan de mens toont, dat Hij is, en nog iets van Zich openbaart, met dat geopenbaarde tevreden te zijn, dat is de kennis van God, en de beste gestalte om in de kennis toe te nemen.

6. Houdt u meer stil in de beschouwing van God, laat u meer van het Goddelijk licht bestralen, volgt dat licht stilletjes met de gedachten op, en laat het zelf meer werken, dan dat de ziel zich zou inspannen met redenen, het een uit het ander trekkende, en dat de ziel also boven de bestraling zou opklimmen; want de werkelijkheid en de inspanning zal de gedachten meer lichamelijk dan Goddelijk maken, en zal de ziel in duisterheid brengen.
7. Hierbij is nodig, dat de ziel maar eenvoudig goedkeurt wat God van Zich aan de ziel openbaart, en dat zij zich wachte voor het malen om het hoe; op de wijze van bestaan, hoe God eeuwig, hoe God oneindig, hoe God alwetend, almachtig en alles werkende is; zo zij zich daarin begeeft, zij zal noodzakelijk donker worden, en allerlei verzoekeningen zullen daaruit ontstaan; want het verstand overlegt dingen, die boven zijn bereik zijn; daarom verwerpt snellijk de genegenheden om op het hoe of de wijze te peinzen; en te gelijk ook de eerste opritsingen van de verzoekeningen; ontvlucht ze met schielijk weg te zinken in uw kleinheid en duisterheid, en begint dan wederom in alle ootmoed van onderen op.
8. Zal de ziel betamelijk aan God denken, dat ze dan in een Godzalige gestalte zij, en ontledigd van zondige begeerlijkheden en aardsgezindheid; *want de verborgenheid des Heeren is voor degenen die Hem vrezen.* [Psalm 25:4](#). [Matth. 5:8](#). *Zalig zijn de reinen van hart, want zij zullen God zien.* [Joh. 14:21, 23](#). *Die Mij liefheeft, zal van mijn Vader geliefd worden; en Ik zal hem liefhebben, en Ik zal Mijzelf aan hem openbaren. En wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken.*
9. Hier moet het historisch geloof zeer werkzaam zijn. Men komt tot het Woord; daar leest men wat God van Zichzelf zegt, dat neemt men als de waarheid aan zonder daartegen te spreken, men stelt vast en zegt, zodanig is God; men blijft in het Woord van God met zijn gedachten, en pijnigt zich niet om daarboven op te klimmen, maar eenvoudig te volgen, zo de Heere hoger belijft op te leiden.
10. 't Is nodig, dat men God door het geloof aanmerkt als zijn God in Christus. De verlichting van de kennis van de heerlijkheid Gods is in 't aangezicht van Jezus Christus. [2 Kor. 4:6](#). God is buiten Christus verschrikkelijk, en kan niet beschouwd worden anders dan een verterend Vuur; maar in Christus heeft men vrijmoedigheid, en God openbaart Zich aan de zodanigen, die door die weg tot Hem naderen; dan kan men het licht van Gods aangezicht beter verdragen, zich daarin verblijden en God verheerlijken. Maar men heeft zich te wachten voor te vrij en te oneerbiedig te worden, als men God als Vader in Christus aanmerkt, en de volmaaktheden, die zich in de weg van het Genadeverbond opdoen, beschouwt. Ootmoedig eerbiedig te zijn, van ontzag te beven voor des Heeren majesteit, is een rechte beschouwende gestalte.

Hoofdstuk 4: Van de Goddelijke Personen

Hoofdstuk 4

Van de Goddelijke Personen

De heilige Drie-eenheid.

Van de Naam, het wezen en de eigenschappen Gods gesproken hebbende, gaan wij over tot de allerdiepste geheimenis van de heilige Drie-eenheid. Een punt van het geloof, dat van alle tijden door de partijen, die tegen de waarheid zijn, heftig is bestreden, en 't welk de kerk als een pilaar en vastigheid van de waarheid altijd heeft beleden en verdedigd, vanouds tegen de Sabellianen, Arianen en Valentinianen, die, hoever anders in andere geloofspunten verscheiden, nochtans in het bestrijden van de heilige Drie-eenheid overeenkomen; en heden ten dage tegen de Socinianen, Mennisten, Sociniaanse Remonstranten, en andere dwaalgeesten.

De Heere zij gedankt, die de kerk altijd bij deze waardigheid heeft bewaard. De kerk staat in deze waarheid tot op de huidige dag, en God zal ze in spijt van allen, die het leed is, daarin doen staan tot op de dag van Christus.

In hoedanige gestalte te beschouwen.

II. Eer wij tot de verhandeling van de zaak overgaan, en gij u begeeft tot haar overdenking, zo stelt u deze zaak levendig voor ogen:

1. Dat God onbegrijpelijk is in wezen en bestaan; dat wij mensjes ook datgene, 't welk God van Zichzelf heeft gelieven te openbaren, en genoegzaam is daardoor tot zaligheid te leiden, slechts ten dele kennen, en maar een stukje en de uiterste einden van de zaak bevatten; de gelovigen moeten en willen ook niet verder doordringen met hun verstand, dan zijn kring en bereik hun bepaalt, en de Heere hen belooft te verlichten, en datgene, dat ze niet ten volle begrijpen kunnen en doorzien, dat geloven ze, en aanbidden de Onzienlijke, die een ontoegankelijk licht bewoont.

2. Het gehele beschreven Woord van God aan de mens gegeven zijnde, spreekt met menselijke taal, met woorden die aan lichamelijke dingen ontleend zijn. En dat is de wonderbare wijsheid, goedheid en almachtigheid Gods, dat een mens door lichamelijke woorden geestelijke zaken verstaat, en hetgeen Anthropolopos, op *menselijke wijze* gezegd wordt Theoprepos, op *Goddelijke wijze* bevat. Zodanig is de taal, zodanig zijn de woorden, ook in het openbaren van deze verborgenheid van de heilige Drie-eenheid. Daarom moet men wel toezien, dat men in deze in de lichamelijke zaken, waaraan de woorden ontleend zijn, niet hangen blijvende, Goddelijke zaken niet brengt tot de menselijke, maar van de lichamelijke zaken en woorden boven deze met de gedachten opklimmen, en hetgeen God van Zich zegt, geestelijk en op een Gode betamelijke wijze versta, en zich in deze brengen en houden in die gestalte, die wij in 't laatste van het vorige hoofdstuk, par. 48, hebben voorgesteld. Leest het met aandacht en brengt

het hier te pas.

3. De heilige Drie-eenheid is voor de natuur onbekend, en is alleen in de Heilige Schrift geopenbaard; daarom moet men ook alleen bij het Woord blijven, en dat eenvoudig geloven, niet wijs zijn boven hetgeen geschreven is, alle menselijke redeneringen uitsluiten, en alle gelijkenissen, van lichamelijke zaken verzonnen, mijden; want die verduisteren deze zaak meer dan ze die verlichten, en leiden meer af dan ze toeleiden. De Heere heilige en besture mij in schrijven, en u in het lezen en horen.

God is één Wezen.

III. Dit houden wij staande en Roepen het uit, dat er maar een enig God is.

(a) [Deut. 6:4](#). *Hoor, Israël! de HEERE, onze God, is een enig HEERE.*

(b) [1 Kor. 8:5-6](#). Hoewel er ook zijn, die goden genaamd worden ... nochtans hebben wij maar één God.

(c) [Gal. 3:20](#). God is één.

(d) [1 Tim. 2:5](#). Er is één God.

Er kan ook maar één eeuwige, één almachtige, één algenoegzame zijn. De verstandigste Heidenen hebben dit erkend. De woeste Heidenen in onze tijd, die geen uitwendige godsdienst zelfs tonen, erkennen maar één God. De erkenenis van veel goden onder de Heidenen, schijnt gesproken te zijn uit de kennis dat er engelen zijn, en misschien ook uit het kwalijk verstaan van de heilige Drie-eenheid, en de benaming Gods in het meervoud *Elohim*.

Persoon is een verstandige zelfstandigheid.

IV. De enige God is Vader, Zoon en Heilige Geest; het Goddelijk Wezen heeft die drie wijzen van bestaan, welke met een verstaanbaar woord, opdat de ketters geen schuilhoeken zouden hebben, *persoon* genoemd volgens het Woord van God, [Hebr. 1:3](#), Het uitgedrukte beeld, Tees hypostaseos autoe, van Zijn zelfstandigheid. Als het woord Hypotasis van een *verstandige zelfstandigheid* gezegd wordt, dan betekent het een *persoon*. Daardoor verstaan wij een levende, verstandige, onmededeelbare, niet van een ander ondersteunde, geen deel van een ander, op zichzelf bestaande zelfstandigheid. Zodanig zijn engelen en mensen, die daarom personen zijn, dit overgebracht op de Goddelijke zelfstandigheden worden *personen* genoemd, opdat wij van het onbegrijpelijke iets zouden begrijpen, het op menselijke wijze uitgedrukte op een Goddelijke wijze verstaande.

Een Goddelijk Persoon kan men aanmerken, of in abstracto in 't afgetrokkene; de Personen aanmerkende op zichzelf zonder terugslag op het Goddelijk Wezen, gelijk [Hebr. 1:3](#), *Het uitgedrukte beeld van Zijn zelfstandigheid*, of in concreto, samen vereniging met het Wezen, gelijk [Filip 2:6](#). *Die in de gestaltenis Gods zijnde*. De Persoon Christus wordt naar Zijn Goddelijke natuur gezegd te zijn en morfh Yeou en morphee Theou in de gestalte, dat is, wezen, natuur, vorm Gods, zodat Hij Gode even gelijk was. Gelijk de gestalte eens dienstknechts insluit persoon, wezen en hoedanigheid, zo sluit het Woord in de gestalte Gods in, Personen, Wezen in hoedanigheden. Hoe hoedanigheden van God gezegd

worden, is in 't vorige hoofdstuk gezegd.

In het Goddelijk Wezen zijn drie Personen.

V. Dat éne Goddelijk Wezen bestaat in drie Personen, niet collaterale, naast elkaar gaande, maar de een van de ander bestaande door de generatie of uitgang. Dat in dat éne Goddelijke Wezen drie Personen zijn, is te klaar in het Woord van God geopenbaard, dan dat het tegengesproken kan worden. Het blijkt uit het OUDE TESTAMENT en uit het NIEUWE TESTAMENT

1. Uit de benaming Elohim.

4. Elohim is in het meervoud, 't betekent niet één niet twee maar *meer dan twee*, en, omdat de Schrift op andere plaatsen uitdrukkelijk drie noemt zo is het overtuigende, dat het te kennen geeft drie Personen, welke zijn de enige God; in het enkelvoud (Eloah) wordt het zelden gebruikt, in het tweevoud nooit, maar doorgaans in het meervoud. Omdat wij weten, dat er maar één God is, die ten opzichte van het Wezen in het meervoud niet een Naam gegeven kan worden, zo geeft het klaar te kennen de drieheid van de Personen.
5. Hierbij komt nog, dat bij Elohim in het meervoud ook wel een verbum of adjectivum of substantivum in appellatione in het meervoud gebruikt wordt, en dat het altijd een affixum pluralis numeri bij zich heeft. Ziet:

[Gen. 1:26](#). En Elohim (Goden) zeide: Nagnaseh laat Ons mensen maken.

Gen. Als mij Elohim (Goden) Hitgnoe, deden dwalen.

[Jozua 24:19](#). Elohim Kedoschim, (Goden) zijn heilig.

[Pred. 12:1](#). Gedenk Kyarwb Boreecha uwer Schepperen.

[Jes. 54:5](#). Bagnalaich Gnosaich, Uw Makers zijn uw Mannen.

[Ex. 20:2](#). Ik ben Jehovah Eloheka, uw God.

' t Is op te merken, dat Jehovah Elohim dikwijls in één woord Jehovah versmolten worden, en dat doorgaans die twee woorden Jehovah Elohim bij elkaar gevoegd worden; 't welk een eenheid des Wezens in drie Personen bestaande te kennen geeft. Als het meervoudig woord Elohim God in het enkelvoud gebruikt wordt, dan worden de personen aangemerkt als één in Wezen. Eens slechts, en dat Psalm 45:8 [[Psalm 45:7](#)], wordt het woord Elohim van één Persoon gezegd Elohim Eloheka. *Daarom heeft U, o God, uw God gezalfd*, hetwelk te kennen geeft periemchoresin het onderling in-bestaan, zijnde de Personen noch van het wezen, noch van elkaar verscheiden.

2. Uit teksten in welke God van Zichzelf spreekt als van meer dan één, en meer dan twee.

De Drieheid van de Personen blijkt ook uit zulke plaatsen:

(a) In welke de Heere van Zichzelf spreekt als van meer dan één en meer dan twee.

(e) [Gen. 1:26](#). *Laat Ons mensen maken.*

(f) [Gen. 3:22](#). *De mens is geworden als Onzer Een.*

(g) [Gen. 11:7](#). *Laat Ons hun spraak verwarren.*

Dat is niet van de engelen gezegd, die zijn geen scheppers, naar van de engelen beeld is de mens niet gemaakt. De engelen kunnen met God niet gelijk gesteld worden. Dat de koningen van de aarde zeggen: *wij, ons*, daarmee betonen ze hun kleinheid, dat zij het niet alleen doen, maar samen met hun raad en volk, *senatus populusque*. Maar God is soeverein, daarom spreekt God zou niet, maar het spreken in het meervoud van Zichzelf geeft de Drieheid van de Personen te kennen, waarom Hij ook Scheppers genoemd wordt, volgens de Hebreeuwse tekst [Pred. 12:1](#).

(b) Zulke plaatsen, in welke de Heere van Zichzelf spreekt als van een ander.

[Gen. 19:24](#). *Toen deed de HEERE zwavel en vuur over Sodom en Gomorra regenen, van de HEERE, uit de hemel.*

De een van de drie engelen, die met Abraham sprak, was de Zoon Gods, Jehovah. Deze, die hier op aarde verscheen, regende van de Heere uit de hemel; een Ander deed regenen, een Ander, van welke Hij deed regenen, beiden worden ze *Jehovah* genoemd. Omdat God één is in Wezen, en te dien opzichte niet een Ander en een Ander, zo worden hier de Zoon en de Vader, de tweede en de eerste Persoon verstaan, want de Vader werkt door de Zoon, en de Zoon werkt van de Vader, [Joh. 5:19](#).

3. Uit teksten, in welke Hij gezegd wordt drie te zijn, zo in 't OUDE TESTAMENT

...

Tot verdere overtuiging van uw gemoed, ziet met een gelovig hart in zulke plaatsen, in welke God uitdrukkelijk gezegd wordt drie te zijn, niet in Wezen maar in Personen. In de zegening, welke de Heere wil dat men op zijn volk zou leggen, wordt JEHOVAH driemaal herhaald. [Num. 6:24-26](#). *De HEERE zegene u, en behoede u! De HEERE doe Zijn aangezicht over u lichten, en zij u genadig! De HEERE verheffe Zijn aangezicht over u, en geve u vrede!*

Bij de herhaling van het woord JEHOVAH wordt telkens een werk gevoegd 't welk in de bedeling van het genadeverbond de Vader, de Zoon en de Heilige Geest wordt toegeschreven: Als Vader, *de bewaring*; de Zoon, *de genade*; de Heilige Geest, *de vrede*. De apostel deze zegening wensende, noemt de drie Personen, [2 Kor. 13:13](#). Een klaar bewijs, dat in de herhaling van het woord JEHOVAH gezien wordt op de drie Personen. Deze driemaal herhaling vinden wij ook [Jesaja 6:3](#). *Heilig, heilig, heilig is de HEERE*. Deze tekst wordt in 't NIEUWE TESTAMENT toegepast op de drie Personen: Vader, Zoon en Heilige Geest. Zie [Joh. 12:41](#); [Hand. 28:25](#). Voegt hierbij:

(h) [Jes. 61:1](#). *De GEEST des HEEREN is op Mij.*

(i) [Jes. 63:7](#), [9](#) *Ik zal de goedertierenheden des HEEREN vermelden ... DE ENGEL ZIJNS AANGEZICHTS heeft ze behouden.* (Dat deze de Zoon is, blijkt uit [Mal. 3:1](#))

(j) [Jes. 63:10](#). *Zij hebben Zijn HEILIGE GEEST smarten aangedaan.*

(k) [Psalm 33:6](#) *Door het WOORD des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door de GEEST Zijns monds al hun heir.*

... als in 't NIEUWE TESTAMENT.

Zie het duidelijk in het NIEUWE TESTAMENT:

- (l) [Matth. 3:16-17](#). *En ziet, de hemelen werden Hem geopend, en Hij zag de GEEST GODS nederdalen, gelijk een duive, en op Hem komen. En ziet, een stem uit de hemelen, zeggende: Deze is mijn ZOON.*
- (m) [Matth. 28:19](#). *Dezelve dopende in de Naam des VADERS, en des ZOONS, en des HEILIGEN GEESTES.*
- (n) [2 Kor. 13:13](#). *De genade van de Heere JEZUS CHRISTUS, en de liefde GODS, en de gemeenschap des HEILIGEN GEESTES, zij met u allen.*
- (o) [1 Joh. 5:7](#). *DRIE zijn er, die getuigen in de hemel: de VADER, het WOORD, en de HEILIGE GEEST; en deze drie zijn één.*

Dus hebben wij gezien, dat er drie Personen in het Goddelijk Wezen zijn; 't welk nog klaarder zal blijken, als wij hierbij zullen tonen, dat ieder Persoon de waarachtige God is, en dat de Zoon gegenereerd is van de Vader, en de Heilige Geest van de Vader en van de Zoon uitgaat.

- (p) Eerst zullen wij spreken van de Godheid des Zoons, en van Zijn eeuwige en onbegrijpelijke generatie, en
- (q) dan zullen wij spreken van de Godheid des Heiligen Geestes, en Zijn uitgang.

Ieder Persoon is de waarachtig God.

VI. Dat de Vader de waarachtige God is, wordt niet betwist, en zal in het vervolg genoegzaam blijken. Dat de tweede Persoon de Zoon, de waarachtige God is, wordt onweersprekelijk bewezen uit de Goddelijke namen, eigenschappen, werken en eer.

- 11. De Goddelijke Namen. Hij wordt genoemd JEHOVAH, een Naam de waarachtige God alleen eigen, gelijk boven par. 2 is getoond. Zie [Jer. 23:6](#); [Rom. 9:5](#); [1 Joh. 5:20](#).
- 12. De Goddelijke Eigenschappen. Die eeuwig, almachtig, alwetend is, die is de enige waarachtige God. Nu, de tweede Persoon, de Zoon is zodanig. Zie [Openb. 1:8](#); Micha 5:1 [[Micha 5:2](#)]; [Openb. 2:13](#).
- 13. De Goddelijke Werken. Die de wereld geschapen heeft, alles onderhoudt, de doden opwekt, die is de waarachtige God. Nu, de Zoon doet dit alles. Zie [Joh. 1:3](#); [Kol. 1:16](#), [17](#); [Joh. 5:20](#), [21](#).
- 14. Goddelijke Eer. Die gelijk als de Vader te eren is, in wiens Naam men moet gedoopt worden, die men moet aanbidden, in wie men moet geloven, die is de waarachtige God. Nu, deze eer komt de Zoon toe. Zie [Joh. 5:23](#); [Matth. 28:19](#); [Filip. 2:10](#); [Hebr. 1:6](#); [Joh. 14:1](#). Hiervan zal in 't brede gesproken worden, hoofdstuk 18. Dat de Heilige Geest de Waarachtige God is, zal beneden par. 28 getoond worden.

De drie Personen zijn noch van het wezen, noch van elkaar gescheiden.

VII. Deze drie Personen zijn noch van het Wezen, noch van elkaar verscheiden of afgescheiden, zodat wat anders zou zijn het Goddelijk Wezen, en wat anders een Goddelijk Persoon; en wederom wat anders de Vader, wat anders de Zoon, wat anders de Heilige Geest. Dat was drie, ja vier goden te stellen. Daar is wel onderscheid, maar geen verscheidenheid. Iedere Persoon is hetzelfde, en gehele

Goddelijk Wezen, op zulke wijze bestaande. Daarom als de Schrift van de personen spreekt, dan noemt ze drie, en als ze spreekt van het Goddelijk Wezen. in drie Personen gemeen, dan zegt ze dat die drie Eén zijn, [1 Joh. 5:7](#).

Maar zijn één

De Griekse kerk gebruikte drie woorden, waarmee zij de enigheid en overeenkomst van de drie Personen met elkaar uitdrukte, welke wij in onze taal zo nadrukkelijk niet kunnen noemen. Wij zullen trachten daar zo nabij te komen als wij kunnen.

Zelfde-wezigheid.

Het eerste woord homoousia, zelfde-wezigheid, 't welk zegt, dat hetzelfde Goddelijk Wezen de drie Personen gemeen is; de een heeft niet een ander wezen dan de ander, maar dat ene en hetzelfde; de Zoon is dezelfde Godheid, die de Vader is, en de Heilige Geest is dezelfde Godheid, die de Vader en de Zoon is. De ketters speelden vanouds met dit woord, en gebruikten in plaats van dat: homioousia, gelijk-wezigheid, willende, dat de Zoon en de Heilige Geest een Wezen hadden, dat des Vaders Wezen geleek, maar niet hetzelfde was, alsof, omdat in het woord maar een lettertje, in de zaak ook maar zo weinig onderscheid was. De drie Personen bezitten hetzelfde Wezen. [Joh. 10:30](#). *Ik en de Vader zijn één.*

- (r) De Zoon was en morphee Theou, in de gestalte, vorm, natuur Gods. [Filip. 2:6](#).
- (s) Het tweede woord even-gelijkwezigheid, uitdrukkende, dat ieder Persoon hetzelfde Goddelijke Wezen geheel bezit; het Wezen is ondeelbaar, ieder Persoon heeft het geheel, de een niet meer dan de ander. De drie Personen bezitten het Goddelijke Wezen gelijk; daarin zijn zij gelijk, dat ieder Persoon 't gehele ondeelbare Goddelijke Wezen bezit.
- (t) Het derde woord is emperichooreesis, in-bestaanheid, te kennen gevende, dat, omdat God eenvoudig enkel één is, zonder enige verscheidenheid of samenstelling, Wezen en Persoon, alsook Persoon en Persoon geen compositie of samenstelling maakt, omdat de drie Personen, schoon onderscheiden, niet verscheiden zijn, maar in elkaar als de ene eenvoudige God bestaan, de Vader in de Zoon, de Zoon in de Vader, de Heilige Geest in de Vader en in de Zoon. [Joh. 1:1](#). *Het Woord was bij God, en het Woord was God.* [Joh. 14:9-10](#). *Die Mij gezien heeft, die heeft de Vader gezien. Ik in de Vader, en de Vader in Mij; de Vader, die in Mij blijft.*

Zijn onderscheiden

VIII. De Personen, zoals gezegd is, overeenkomende, zijn nochtans van het Wezen en van elkaar onderscheiden, zodat het Wezen niet is de een of ander Persoon, en de ene Persoon niet de andere. Doch het inwendige, het natuurlijke onderscheid, zoals het in God is, is voor ons onbegrijpelijk, maar wij zien maar de uiterste einden, zoveel het de Heere behaagd heeft ons in zijn Woord te openbaren, en het geopenbaarde is ons genoeg tot verwondering, tot aanbidding, tot heilig gebruik en tot zaligheid.

‘t Is zeker, dat een onbekeerde van deze verborgenheid weinig weet; hij mag zo geleerd zijn als hij wil; maar een Godzalige, al is hij ongeleerd, weet, gelooft en gevoelt al veel meer van deze verborgenheid dan een onbekeerde of een tegenspreker daarvan zou kunnen geloven, en dan hij zelf kan uitspreken.

van het Wezen.

Het Wezen en de Personen zijn hier onderscheiden:

- (e) Het Wezen is één, de Personen zijn drie.
- (f) Het Wezen wordt aangemerkt volstrekt zonder betrekking. De Personen hebben relatie en betrekking op elkaar.
- (g) Hetzelfde Wezen is in de drie Personen, en geheel in ieder; maar ieder Persoon bestaat door zijn eigen zelfstandigheid, zodat het Wezen aangemerkt wordt als mededeelbaar aan de Personen, in die zin als gezegd is, en de Personen onmededeelbaar. Waaruit blijkt, dat het Wezen en de Personen onderscheiden worden, niet zakelijk en wezenlijk, maar als de wijze van de zaak, zoals wij daarvan stamelen.

Van elkaar in personele eigenschappen.

De Personen worden van elkaar onderscheiden, *niet* door een enkele bevattingswijze van ons verstand, ook niet ten opzichte van de werkingen Gods, te welke opzichte God dan Vader, als Hij zó werkt, en als Hij zó werkt, dan Zoon, en als Hij zó werkt, dan Heilige Geest genoemd zou worden; ook niet, dat de drie Personen *collateraal*, zijde bij zijde, naast elkaar gaande zonder enige betrekking op elkaar zouden zijn, zodat de Zoon wel Vader, en de Vader wel de Heilige Geest kon zijn, en de betrekking en de benaming alleen opzicht zouden hebben op het werk van de verlossing; maar het onderscheid is in de natuur van de Personen zelf. ‘t Is Gods eeuwige natuur te bestaan als Vader, Zoon en Heilige Geest, en dat de Vader niet kan zijn de Zoon, en de Heilige Geest niet de Vader.

In namen: in orde, in wijze van bestaan; in wijze van werking.

De Schrift stelt het onderscheid:

- (a) in de personele eigenschappen als het fundament van de relatie of betrekking, en daaruit vloeit het onderscheid.
- (b) In namen, Vader, Zoon en Heilige Geest.
- (c) In orde, de eerste, tweede en derde Persoon.
- (d) In wijze van bestaan, de Vader van Zichzelf, de Zoon van de Vader, en de Heilige Geest van de Vader en van de Zoon.
- (e) In wijze van werking, de Vader werkt van Zichzelf, de Zoon van de Vader, de Heilige Geest van die Beiden.

Welke de Personele eigenschappen zijn.

De personele eigenschappen zijn deze:

- (l) des Vaders te genereren;
- (m) des Zoons gegenereerd te zijn, en met de Vader de Heiligen Geest te zenden;
- (n) des Heiligen Geestes van de Vader en de Zoon uit te gaan, welks wijze door blazing in de Schrift uitgedrukt wordt.

Nergens in de gehele Bijbel worden de drie Personen volstrekt, zonder betrekking op elkaar genoemd, maar altijd met betrekking, 't welk de benaming, Vader, Zoon en Heilige Geest te kennen geeft; 't zij dat een Persoon alleen, of twee, of de drie in een tekst genoemd worden, en zo de betrekking in de ene tekst niet mocht uitgedrukt worden, 't welk maar twee of driemaal naar ons weten geschiedt, zo wordt die tekst in andere plaatsen met die betrekking verklaard; als [Num. 6:25-26](#), vergeleken met [2 Kor. 13:13](#), en [Jes. 6:3](#), vergeleken met [Joh. 12:41](#), en [Hand. 28:25](#).

Drie blote Namen te stellen, of deze benaming te stellen alleen ten opzichte van de werking Gods in de bedeling van het Genadeverbond, is in de grond van de heilige Drie-eenheid te ontkennen; drie coëxistenties of tegelijk-bestaanlijkheden, zonder de gezegde betrekking op elkaar te stellen, is drie Goden te stellen; daarom zal het nodig zijn het fundament van de betrekking, *de eeuwige generatie, en uitgang* wat breder te tonen.

De eeuwige generatie.

IX. De personele eigenschap van de eerste Persoon is de tweede te genereren, en die van de tweede Persoon is gegenereerd te worden op een met Gods volmaakte natuur overeenkomende wijze; welke wijze wij allerbest door het woord *genereren* verstaan kunnen, waarom ze ook met dat woord in de Heilige Schrift wordt uitgedrukt. De eeuwige en onbegrijpelijke generatie moeten wij niet trekken tot de menselijke, maar van de menselijke, - die uit onze gedachten latende verdwijnen, - moet men opklimmen tot de Goddelijke, en daardoor begrijpen een zulke voortbrenging van de tweede Persoon door de eerste Persoon, waardoor de eerste Vader en de tweede Zoon is. Dit is een waarheid, die van alle tijden in de kerk is gekend, geloofd en verdedigd.

Wordt bewezen.

Deze eeuwige generatie zullen wij tonen en bevestigen met twee soorten van bewijsreden.

15. De eerste bewijsrede nemen wij van de benaming,
16. de tweede van het fundament van de benaming.

Bewijs 1. Uit de benaming: *Vader en Zoon*.

X. Eerste bewijs. De alleenwijze God, die in Zijn Woord met de allerklaarste, krachtigste en gepaste woorden van de mensen Zichzelf en de weg van de zaligheid openbaart, verklaart niet alleen, dat Hij drie is in Personen, maar noemt de eerste Persoon Vader, en de tweede zoon. Zie dat:

(u) [Matth. 28:19](#). *In de Naam des Vaders, en des Zoons.*

(v) [Joh. 5:20](#). *De Vader heeft de Zoon lief.*

(w) [2 Joh. 1:3](#) *Van God de Vader, en van de Heere Jezus Christus, de Zoon des Vaders.*

Vader en Zoon zijn woorden, welke in hun natuur een betrekking op elkaar hebben, en met dat men die woorden hoort, bevat men die met de betrekking, zonder welke men geen begrip van de woorden hebben kan. Met dat men, het woord *Vader* hoort, zo verstaat men daardoor terstond iemand, die een ander

naar Zijn beeld heeft voortgebracht, en het woord *Zoon* geeft terstond de gedachte van iemand, die van een ander naar zijn beeld en natuur is voortgebracht, en meteen vat men de grond van die betrekking, welke die twee op elkaar hebben. Omdat dan God Zichzelf eigenlijk en waarlijk onder die benaming van Vader en Zoon als het voorwerp van ons geloof openbaart, en die woorden terstond zodanige betrekking te kennen geven, en als zodanig door een ieder verstaan worden, zo is het dan zeker dat de Vader de Zoon gegenereerd heeft, en dat de Zoon van de Vader gegenereerd is, en dat ze zodanig betrekking op elkaar hebben.

De engelen, Adam en de gelovigen worden ook *zonen Gods* genoemd; die benaming geeft ook terstond die betrekking te kennen, dat zij naar Gods beeld zijn voortgebracht; de eerste twee door schepping, de laatste door wedergeboorte. Maar Christus' Zoonschap is van een andere natuur, welke, met de anderen niet te vergelijken is, in welk opzicht de apostel zegt, [Hebr. 1:5](#), *Tot wie van de engelen heeft Hij ooit gezegd: Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik u gegenereerd?* Christus is Zoon door generatie.

- (x) Hij wordt Exocheen, bij uitnemendheid en verheffing boven alles de *Zoon* genoemd, [Hebr. 1:1, 8](#).
- (y) En verder *de eigen Zoon Gods*, dat alle oneigenlijkheid, die men zou kunnen bedenken, uitsluit. [Rom. 8:32](#), *Die ook zijn eigen Zoon niet gespaard heeft.* Eigen Zoon geeft te kennen door generatie Zoon te zijn, en alzo Gode even gelijk te zijn. Dit verstonden zelfs de Joden wel. [Joh. 5:18](#). Maar ook zeide, *dat God Zijn Eigen Vader was, Zichzelf Gode even gelijk makende.*
- (z) En, om het nog nader uit te drukken, Hij wordt genoemd: *de eniggeboren Zoon*. [Joh. 1:14](#). *Een heerlijkheid als des Eniggeborenen van de Vader.* [Joh. 3:16](#). *Dat Hij Zijn enig geboren Zoon gegeven heeft.*
- (aa) Ook de eerstgeboren Zoon. [Kol. 1:15](#). *Dewelke is het beeld des onaanzienlijken Gods, de eerstgeborene van alle creaturen.*
- (bb) En om alle bedenking weg te nemen, Hij is zo de eerstgeboren Zoon, dat Hij van eeuwigheid geboren is. [Spr. 8:24](#). *Ik was geboren, als de afgronden nog niet waren.*

Hieruit besluiten wij dus: Hij is de Zoon des Vaders, oneindig verschillende van engelen en gelovigen. Die Zoon is bij uitnemendheid, de eigen, de eniggeboren, eerstgeboren, de van eeuwigheid geboren Zoon Gods, die heeft in Zijn natuur betrekking op de Vader door een eeuwige generatie; maar de tweede Persoon is zodanig; dus ik tussen de eerste en tweede Persoon een betrekking, welker fundament is de eeuwige onbegrijpelijke generatie.

XI. Ofschoon het gestelde bewijs ten volle is overtuigende, zo zoeken nochtans de Socinianen en anderen, die het verdorven verstand tot een leidsman nemen, of ze nog niet iets zouden kunnen bedenken, waarmee zij deze waarheid zouden verdonkeren: welker uitvluchten wij in 't kort zullen voorstellen, en de waarheid tegen de bek nibbelingen verdedigen.

Uitvlucht 1.

De woorden Vader en Zoon worden van God oneigenlijk gezegd, zodat men in die oneigenlijk van God gezegde spreekwijzen niet moet staan blijven, noch daaruit

een Drieheid der Personen met betrekking op Elkaar trekken.

Antwoord.

't Is onwaarheid, dat deze woorden Vader, Zoon, enz. oneigenlijk van God gezegd worden; zij worden op het allernadrukkelijkste eigenlijk van God gezegd. De eerste Persoon is op de allerkrachtigste en eigenlijkste wijze Vader van de tweede Persoon, en de tweede Persoon is op de allerkrachtigste en eigenlijkste wijze Zoon van de eerste Persoon; en het fundament van die betrekking, de eeuwige generatie, is op het allerkrachtigste en eigenlijkste waarheid in Gods natuur; maar de spreekwijze zijn ontleend van menselijke zaken, gelijk het gehele Woord van God geestelijke zaken door spreekwijzen, die van lichamelijke zaken genomen zijn, voorstelt, opdat wij mensjes dezelve beter begrijpen zouden, wetende, dat hetgeen op menselijke wijze gezegd wordt, op een Goddelijke wijze verstaan moet worden. Nu zal niemand zo dwaas zijn, dat Hij daarom alles wat in de Bijbel staat op een oneigenlijke wijze zou willen verstaan hebben. Gode worden lichamelijke ledematen: ogen, oren, mond, handen, enz. toegeschreven. en menselijke aandoeningen en bewegingen worden van God gezegd; wij weten nu, dat de ledematen en de aandoeningen zulke eigenschappen en werkingen in God betekenen, als wij door die leden en aandoeningen vertonen en uitvoeren. Wie zal nu zeggen dat die zaken alle oneigenlijk in God zijn? Dat is een waarheid: zij zijn niet menselijk in God, omdat ze op menselijke wijze van God gezegd worden; maar zij zijn zeker op 't allerkrachtigste en eigenlijkste in God. Zo ook hier; Vader, Zoon, generatie, zijn woorden van menselijke zaken ontleend, en betekenen op 't allerkrachtigst en eigenlijkst die betrekking en de grond van die in God, *op een wijze met Zijn onbegrijpelijke natuur overeenkomende.*

Uitvlucht 2.

XII. De tweede Persoon wordt Zoon genoemd, omdat Hij eenswezens met de Vader is.

Antwoord.

(e) Dat staat nergens in de Bijbel, en daarom zo ras gezegd zo ras verworpen.

(f) Al heeft een zoon dezelfde natuur met de vader, want anders was hij geen zoon, zo is toch de gelijkheid van naturen met elkaar de grond en de reden niet, waarom iemand zoon genoemd wordt; want dan kan een vader de zoon en de zoon de vader zijn; dan waren broeders vader en zoon van elkaar, ja, dan waren mensen, die in de honderste graad van maagschap niet bij elkaar komen, vader en zoon, want zij hebben alle dezelfde menselijke natuur. Dit is overtuigend bij allen, waaruit dan blijkt, dat deze uitvlucht zelfs geen schijn heeft. Een vader is hij, die iemand naar zijn beeld gegenereerd heeft, en een zoon, die naar het beeld des vaders gegenereerd is; zo ook in deze verborgenheid. Gelijkheid van naturen geeft geen betrekking van Vader en Zoon, maar genereren en gegenereerd te zijn.

Uitvlucht 3.

XIII. De tweede Persoon wordt Zoon genoemd, omdat Hij volgens de raad des vredes de menselijke natuur heeft aangenomen, en in het vlees is geopenbaard als het zienlijke Beeld des onzienlijken Gods, om het werk van de verlossing uit te

voeren.

Antwoord.

1. Als men zegt eerste en tweede Persoon, dan stelt men een betrekking, en dan kan men niet stellen drie coëxistenties, tegelijk-bestaanlijkheden, zonder betrekking op elkaar. En als men een fundament of reden zoekt en stelt, waarom de tweede Persoon Zoon en de eerste Vader genoemd wordt, zo bekent men, dat die woorden Vader, Zoon een betrekking op elkaar te kennen geven: dus kan men ons bewijs uit de in betrekking staande benamingen van Vader en Zoon niet tegenspreken, en men moet toestemmen, dat de Personen geen drie Personen zijn zonder betrekking, maar met relatie en betrekking op elkaar als Vader, Zoon en Heilige Geest; het verschil blijft dan alleen over het fundament en de reden van die betrekking, waarom de eerste Persoon Vader en de tweede Persoon Zoon genoemd wordt. De Schrift zegt wegens de generatie en geboorte; maar men dat niet willende, zo zegt men, de openbaring in het vlees, het aannemen van de menselijke natuur, zonder grond in het Woord.
2. Zich te openbaren in het vlees kan de grond van Zoonschap niet zijn; dat maakt de tweede Persoon niet tot een God, noch tot de eniggeboren, eigen, eerstgeboren Zoon Gods; want Hij was al Zoon, Hij was al de eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders, Hij was al van eeuwigheid geboren, en zo, aler Hij geopenbaard werd in het vlees. En Hij moest al de Zoon Gods zijn, anders kon Hij als Zoon Gods de menselijke natuur niet aannemen, en zich in het vlees openbaren. Zie dit [Spr. 8:24](#). *Ik was geboren als de afgronden nog niet waren*. Was Hij toen al geboren Zoon, zo is Hij het niet geworden in Zijn menswording. [Spr. 30:4](#) Agur, de zoon van Jake, zich verwonderende over de onbegrijpelijkheid Gods, zegt onder anderen, *hoe is Zijn Naam, en hoe is de Naam Zijns Zoons? zo gij het weet*. Was Hij toen al Zoon, zo is Hij dan geen Zoon geworden door zijn menswording. Doet hierbij [Gal. 4:4](#). *God heeft Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw*. Is de Zoon gezonden om de menselijke natuur aan te nemen, zo moest Hij al tevoren Zoon zijn, en door het aannemen van de menselijke natuur kon Hij de Zoon Gods niet worden. Als Christus gezegd wordt God geopenbaard in het vlees, dat geeft ontwijfelbaar te kennen, dat Hij tevoren al God was, en dat Hij door de openbaring geen God werd; zo ook als er gezegd wordt, *dat de Zoon geopenbaard is in het vlees, dat de Zoon gezonden is, geworden uit een vrouw*, dat geeft dan ontwijfelbaar te kennen, dat Hij de Zoon Gods vóór de menswording al was, en daarom niet Zoon werd.
3. De Heilige Geest heeft Zich ook geopenbaard in de wereld, [Matth. 3:16](#); in de doop van Christus nederdalende als een duif; in de buitengewone uitstorting zo op de Pinksterdag, als daarna in de buitengewone gaven en Hij openbaart zich nog dagelijks in Zijn genadewerkingen. Nu zal niemand zeggen, dat de Heilige Geest daarom de Zoon Gods is; dus is het openbaren in de wereld de grond van het Zoonschap niet.
Zegt men de Heilige Geest is geen mens geworden, ik antwoord, dan moet men het openbaren varen laten als een grond van Zoonschap, en men moet alleen zeggen, een van de drie Personen, die onverschillig waren om Vader of Zoon, of Heilige Geest te worden, is Zoon Gods geworden, omdat Hij de

menselijke natuur heeft aangenomen. Wie verfoeit zo'n zeggen niet? Geeft dan de menselijke natuur het Zoonchap? Of is Christus menselijke natuur het beeld des onzienlijken Gods? Is Hij geen Zoon Gods van eeuwigheid? Is Hij niet in de gestaltenis Gods? Is Hij niet naar Zijn Goddelijke natuur het uitgedrukte Beeld van des Vaders zelfstandigheid?

Aanhouding 1.

XIV. Baren is in de Schrift zoveel als openbaren. Indien nu geboren te worden iemand tot een Zoon maakt, zo maakt dan ook openbaar te worden iemand tot een Zoon. Nu, baren is zoveel als openbaren, gelijk te zien is, [Spr. 17:17](#). *Een broeder wordt in de benauwdheid geboren. Spr. 27:1. Gij weet niet, wat de dag baren zal. Hoogl. 8:5. Daar heeft ze u met smart voortgebracht, die u gebaard heeft.*

Antwoord.

- (i) Baren en openbaren zijn geen synoniemen, gelijkkluidende woorden, hetzelfde betekende, zodat men ze omkeren kan. Men kan niet zeggen, al wat geopenbaard wordt, wordt geboren, en al wat geboren wordt, wordt geopenbaard, dat zou de ongerijmdste gevolgen van de wereld uitleveren. Zal men uit twee woorden dezelfde zaak trekken, zo moesten de woorden op gelijke wijze behandeld en omgekeerd kunnen worden; deze woorden nu zodanig niet zijnde, zo kan men daaruit zo'n gevolg niet trekken, als voorgesteld is.
- (j) Omdat een woord op de een plaats oneigenlijk en bij gelijkenis gezegd wordt, daaruit volgt niet, dat het overal in alle plaatsen oneigenlijk genomen moet worden. In deze onderhanden zijnde stof wordt nooit baren en openbaren voor hetzelfde genomen, nooit betekent in deze openbaren baren; dus is deze uitvlucht krachteloos.
- (k) Als openbaar worden door baren uitgedrukt wordt, dan wordt datgene, dat openbaart nooit Vader genoemd, en dat geopenbaard wordt, wordt daarom nooit Zoon genoemd; dus raakt deze uitvlucht niet, omdat men uit het woord openbaren bewijzen wil, dat Christus daarom Zoon genoemd wordt, omdat Hij geopenbaard is. Men moest derhalve niet blotelijk zeggen: *baren wordt voor openbaren genomen*, maar men moest bewijzen, dat iemand daarom vader genoemd wordt, omdat hij geopenbaard heeft, dat iemand daarom zoon genoemd wordt, omdat hij geopenbaard is; en dan zou men eerst tot de zaak komen, of Christus Zoon is, omdat Hij in het vlees geopenbaard is.
- (l) Wat de tekst aangaat, [Spr. 17:17](#). De benauwdheid is geen vader van degene, die zich broederlijk gedraagt, en de getrouwe vriend is geen zoon van de benauwdheid, zo moest het zijn als de uitvlucht enige schijn zou hebben. De zin is: een getrouw vriend, heeft niet alleen lief in voorspoed, maar bijzonder in tegenspoed; die zich in voorspoed gedraagt, als een vriend, die gedraagt zich in tegenspoed als een broeder.

[Spr. 27:1](#). De zin is: *gij weet niet wat u op de dag zal ontmoeten*; hetgeen, dat men ontmoet, is geen zoon van de dag, en de dag geen vader van hetgeen er voorvalt. De dag zegt maar de tijd, en niet de oorzaak.

[Hoogl. 8:5](#). Deze tekst komt hier niet te pas, want baren betekent hier niet openbaren, maar voortbrengen. De kerk als een moeder en de leraren zijn in

arbeid en smart, opdat Christus een gestalte hebbe in de harten van de mensen, 't welk geschiedt door de prediking van het evangelie. Daarom draagt de kerk ook de Naam van *moeder*. [Gal. 4:26](#). En de getrouwe leraren worden *vaders* genoemd van degenen, die door hun dienst bekeerd zijn. [1 Kor. 4:15](#). En de gelovigen worden *kinderen van de kerk* en van de leraren, door wier dienst zij bekeerd zijn, genoemd, [Zach. 9:9](#) [Lukas 13:34](#); [Filem. 1:10](#). Omdat dan wegens de geestelijke teling en het geestelijk baren de kerk een moeder en de gelovigen kinderen van de Kerk zijn, zo is deze plaats tegen de zodanigen, die ze voortbrengen; want zij zegt dat baren, genereren, voortbrengen is, en dat dit het fundament is van de betrekking tussen moeder en kinderen, vader en zonen.

Aanhouding 2.

XV. De derde Persoon heeft zijn benaming niet wegens een personele uitgang van de Vader en de Zoon, maar wegens de Goddelijke huishouding in de uitvoering van het werk van de verlossing, in 't welk Hij Zijn Godheid in van de tijd geopenbaard en bewezen heeft. Anders zou men de Persoon van de eerste en tweede door de benaming van Heilige Geest niet kunnen onderscheiden, omdat die ten opzichte van het Goddelijk wezen een Geest en een Heilige Geest zijn. [Joh. 4:24](#); [Jes. 6:3](#); [8 Joh. 12:39-41](#); [Hand. 28:25](#); [Rom. 1:4](#); [1 Kor. 15:45](#); [Hebr. 9:14](#). Indien dan nu de derde Persoon *Heilige Geest* genoemd wordt alleen, omdat Hij Zich als God geopenbaard heeft in de bedeling van de genade, zo draagt dan ook de tweede Persoon de Naam van Zoon, omdat Hij geopenbaard is in het vlees.

Antwoord.

- (a) 't Gevolg wordt ontkend. Er is geheel geen samenhang; want van ieder Persoon worden zaken gezegd, die van de andere niet gezegd kunnen worden, geboren te zijn, gezonden te zijn, kunnen van de Vader niet gezegd worden; ook van de Heilige Geest niet gezegd worden geboren te zijn, de Zoon te zenden.
- (b) 't Wordt evenzo ontkend, dat de eerste of tweede Persoon Heilige Geest zijn; nergens, ook niet in de aangehaalde plaatsen wordt de Vader of de Zoon Heilige Geest genoemd. 't Is waar, God is een Geest, en ieder Persoon is heilig, maar in de samenvoeging geschiedt het nooit.
- (c) Als God een *Geest* genoemd wordt, en als de derde Persoon *Heilige Geest* genoemd wordt, dan wordt het woord *Geest* niet in dezelfde zin genomen, gelijk het woord *Geest* veel betekenissen heeft; want het wordt ook gezegd *van de wind, van de ziel des mensen, en van de engelen*. Als God een *Geest* genoemd wordt, dat is negatief, ontkennerwijze te verstaan. Het betekent zo'n Wezen, dat in enkelheid, onlichamelijkheid, onzienlijkheid van alle schepselen oneindig onderscheiden is, en 't welk aan ons mensen niet beter kan voorgesteld worden dan door het Woord *Geest*; maar de derde Persoon wordt Heilige Geest genoemd wegens *de wijze van uitgaan van de Vader en van de Zoon*, welke ons niet beter dan door een woord van blazen afkomstig, te kennen gegeven kan worden; daarom wordt Hij genoemd: de Geest Gods, de Geest des Heeren, de Geest Zijnsmonds, en dat ook zonder enige betrekking op het werk van de verlossing. Zie:

- (cc) [Gen. 1:2](#). De Geest Gods zweefde op de wateren.
- (dd) [Job 33:4](#). De Geest Gods heeft mij gemaakt, en de adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt.
- (a) [Psalm 33:6](#). Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest zijns monds al hun heer.

Uit deze teksten blijkt, dat de derde Persoon daarin van de eerste en tweede onderscheiden wordt, dat Hij Geest is, en hoewel de eerste en tweede Persoon heilig zijn, dat de derde Heilige Geest is. Zie [Matth. 28:19](#); [1 Joh. 5:7](#). En als Hij naar buiten werkt, zo werkt Hij overeenkomstig zijn natuur door aanblazing. [Joh. 3:8](#); [Joh. 20:22](#). 't Welk dan ziet op Zijn werking, en niet op de betrekking met de Vader en Zoon, noch op de grond van die betrekking, de uitgang.

Uitvlucht 4.

XVI. Zoon en Woord, Zoon en Koning Israëls worden met elkaar verwisseld, en voor één en hetzelfde genomen; nu is het bekend dat Woord en Koning Israëls, opzicht hebben op de uitvoering van het Middelaarsambt, en niet op de wijze van bestaan. Zo heeft dan ook het woord Zoon opzicht op het Middelaarsambt, en niet op de wijze van bestaan.

Antwoord.

Het wordt geheel ontkend, dat Zoon en Koning Israëls en Woord en Zoon één en hetzelfde zijn. Zij worden wel van dezelfde Persoon gezegd, maar daarom betekenen zij niet één en hetzelfde; dus is van het een tot het ander geen gevolg. Van Christus worden veel zaken gezegd, en te dien opzichte draagt Hij verscheiden namen, als: *Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vredevorst, Vader van de eeuwigheid, Immanuël, Heere onze gerechtigheid*. Wie zal zeggen, dat al die benamingen één en hetzelfde zijn, omdat zij van dezelfde Persoon gezegd worden? Of dan de benaming van de Koning Israëls opzicht heeft op het Middelaarsambt, daaruit volgt dan niet, dat de Naam van Zoon ook daarop opzicht heeft, en nog minder, dat Hij wegens het Middelaarsambt Zoon genoemd wordt. Christus wordt niet Woord genoemd met het Griekse woord *rheema*, maar met het woord *LOGOS*, dat rede, verstand en wijsheid te kennen geeft, en Christus is de eeuwige en opperste Wijsheid, die van eeuwigheid geboren is, welke de Heere bezat in het beginsel zijns wegs, vóór Zijn werken, [Spr. 8:22](#), enz. En ofschoon Christus *het Woord* genoemd werd wegens de openbaring van het Evangelie, zo is dat niet de reden van zijn Zoonchap, en van de benaming van Zoon, maar een werk van de Zoon, werkende naar de wijze van bestaan.

Uitvlucht 5.

XVII. De Naam Zoon betekent de gehele Persoon des Middelaars, uit Goddelijke en menselijke natuur bestaande, en naar beide het Middelaarsambt waarnemende, en niet zijn Godheid alleen; ja, ook Zoon des mensen betekent de gehele Persoon des Middelaars, en niet zijn menselijke natuur. dus wordt Hij Zoon genoemd, niet wegens een eeuwige generatie; maar Hij wordt eigenlijk Gods Zoon, eerstgeboren, eniggeboren Zoon Gods, Spruit, Opgang uit de hoogte, het Beeld des onzienlijken genoemd, wegens zijn wonderbare menswording, woorden, wonderen, hemelvaart, uitstorting des Heiligen Geestes en gehele

regering.

Antwoord.

- Dit is het oude zeggen van de Socinianen, en 't is vreemd, dat degenen, die niet Sociniaans willen zijn, zich met Sociniaanse bewijzen moeten behelpen; zover wordt men vervoerd door zijn vooroordelen. Is men met hen niet eens, waarom voert men dan zulke redenen, die aan allen niet anders kunnen geven dan de bedenking, dat men in de grond met hen eens is, of moet worden?
- De Godheid is de gehele Persoon; de menselijke natuur is noch de Persoon, noch een gedeelte des Persoons, maar is alleen in de Persoon des Zoons Gods aangenomen. De tweede Persoon was al voor het aannemen van de menselijke natuur, ja, al van eeuwigheid eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders, gelijk boven bewezen is; dus is Hij niet de Zoon Gods door de wonderbare ontvangenis, enz. Die alle zijn bewijzen, dat Hij de Zoon Gods was, maar niet de grond en de reden, waarom Hij Zoon van God is en genoemd wordt, gelijk de apostel het uitdrukt: [Rom. 1:4](#). *Die krachtelijk bewezen is te zijn de Zoon van God, naar de Geest van de heiligmaking, uit de opstanding der doden.*
- In Christus zijn twee naturen, Goddelijke en menselijke; beider namen, eigenschappen en werkingen worden van dezelfde Persoon gezegd, welke de Persoon toekomen, sommige naar zijn Goddelijke, sommige naar zijn menselijke natuur. Dus wordt Christus, [Lukas 1:32](#), gezegd Zoon des Allerhoogsten en Zoon van David, 't eerste naar zijn Goddelijke, het tweede naar zijn menselijke natuur. De eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders heeft de menselijke natuur aangenomen; heeft de Zoon van God de menselijke natuur aangenomen, zo was Hij zeker al tevoren Zoon Gods, en werd geen Zoon, omdat Hij de menselijke natuur aannam. Omdat Hij de Zoon des mensen is, daarom is Hij niet de Zoon Gods, en omdat Hij de Zoon van God is, daarom wordt Hij niet de Zoon des mensen genoemd. Die woorden zijn niet onverschillig: Zoon Gods en Zoon des mensen zijn niet één en hetzelfde, al worden ze van één en dezelfde Persoon gezegd; maar Hij is de Zoon Gods naar zijn Goddelijke natuur alleen wegens de eeuwige generatie, als bewezen is; en Hij is de Zoon des mensen alleen naar zijn menselijke natuur, omdat Hij uit het zaad van de vrouw geboren is.

Uitvlucht 6.

XVIII [Matth. 3:17](#). *Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in dewelke Ik Mijn welbehagen heb.* [Matth. 17:5](#) wordt daarbij gevoegd: *Hoort Hem.* Hier wordt gesproken van de gehele Persoon des Middelaars, God en Mens, in die en in Zijn offerande heeft God de Vader Zijn welbehagen, en die moet men als Profeet en Koning horen en gehoorzamen. Deze nu als zodanig aangemerkt, wordt genoemd en is de Zoon van God.

Antwoord.

Dit alles stemmen wij gaarne toe, maar het raakt het verschil niet. Het verschil is, of de tweede Persoon van de Godheid daarom Zoon van God genoemd wordt, omdat God Hem als God en Mens, als Middelaar bemint, en in zijn offerande behagen heeft, en men Hem als Profeet en Koning gehoorzamen moet. Dit is het, dat wij ontkennen. De tekst is geheel geen bewijs; die spreekt niet één woord van de grond en reden, waarom Christus Zoon genoemd wordt, maar alleen dat de

Vader Hem Zoon noemt; en Hij noemt Hem Zoon, omdat Hij was de eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders door de eeuwige generatie. Het woord: *Hoort Hem*, zegt niet, dat Christus daarom de Zoon Gods is, dat is te verre mis. En ook is de grond van gehoorzaamheid aan Hem niet zijn menselijke natuur, ook niet zijn Middelaarsambt, maar alleen zijn Godheid, naar welke Hij alleen is Zoon Gods, schoon verenigd met de menselijke natuur.

Uitvlucht 7.

XIX. Het voornaamste oogmerk, waarom de Naam Zoon van God aan Christus dikwijls in de Schrift gegeven wordt, is om te leren, *dat Jezus is de Christus, de Zoon van God; en opdat gij gelovende, het leven hebt in Zijn Naam; Joh. 20:31.* Zodat daaruit, dat Hij zo dikwijls Zoon Gods genoemd wordt, te willen besluiten, dat Hij eigenlijk geboren is, vergeefs is.

Antwoord.

Dat klemmt! 't Oogmerk van de Schrift, dat Christus Zoon van God genoemd wordt, *is te leren, dat Jezus is de Christus*, enz. Indien daar stond, dat Jezus de Zoon van God is, omdat Hij de menselijke natuur heeft aangenomen, dan zou het wat gelijken, maar nu staat er alleen, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God, wiens Zoonschap tot een grond heeft de eeuwige generatie, en niet de menswording, gelijk boven is bewezen; en daarom is het niet vergeefs, maar gewis en onweerlegbaar uit de benaming *van Zoon, eniggeboren Zoon, eigen Zoon, eerstgeboren Zoon van God*, te besluiten, dat Hij niet op een lichamelijke wijze, maar eigenlijk op een wijze met Gods natuur overeenkomende, geboren is.

Hij is de eeuwige Zoon van de eeuwige Vader, daarom wordt Hij zo dikwijls in de Schrift *Zoon* genoemd, en al werd het maar ééns in de Bijbel gevonden, 't was ons genoeg om te geloven, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God, en dat wij gelovende, het eeuwige leven zullen hebben in zijn naam. De gedurige herhaling moest de tegensprekers overtuigen, verschrikken en van tegenspreken afhouden.

Bewijs 5. Uit teksten die de generatie openbaren.

XX. Tot hiertoe hebben wij uit de benaming *Zoon, Mijn Zoon, eigen Zoon, geboren, eniggeboren, eerstgeboren Zoon* bewezen, dat de tweede Persoon van eeuwigheid, opzicht en betrekking had op de eerste Persoon, als Zoon en Vader, en dat Hij is de eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders.

Nu gaan wij over tot het **tweede bewijs**, genomen van het fundament van de betrekking, de reden en grond, waardoor en waarom de tweede Persoon is de *eeuwige Zoon*, waarvan de Schrift zegt, dat het is *de eeuwige generatie*.

Dit zullen wij tonen uit verscheiden plaatsen van de Heilige Schrift, die wij ieder op zichzelf zullen voorstellen, en van de uitvluchten zuiveren.

A. [Psalm 2:7](#). *Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik U gegenereerd.*

De eerste Persoon spreekt hier tot de tweede, die noemende Zijn Zoon, dat insluit, dat de eerste is de Vader van de tweede. Hierbij wordt het fundament gesteld, waarom de eerste Persoon Vader, en de tweede Zoon is, in die woorden: *Ik heb U gegenereerd*. 't Is dan klaar, dat de tweede Persoon niet genoemd wordt Zoon, omdat Hij hetzelfde wezen heeft met de eerste zonder verdere betrekking, waarvan boven in Uitvlucht 2 gesproken is.

‘t Is mede hieruit vast en zeker, dat de tweede Persoon niet is Zoon, en de eerste Persoon Vader, omdat de tweede Persoon de menselijke natuur heeft aangenomen: omdat de eerste Persoon de tweede zo niet gegenereerd heeft; Hij was tevoren al de tweede Persoon, en de tweede Persoon was tevoren, ja van eeuwigheid al Zoon. Zie boven Uitvlucht 3.

Daarbij in de menswording is de menselijke natuur van Christus geformeerd, en niet de Goddelijke, zodat dan de menselijke natuur, en niet de Goddelijke zou zijn Zoon van God, en genereren zou dan betekenen niet een Persoon naar Zijn beeld voort te brengen, maar een natuur, oneindig verschillende van de natuur des Vaders, te telen of voort te brengen, ‘t welk de ongerijmdheid zelf is.

‘t Is uit deze tekst ook klaarblijkelijk, dat men die twee stellingen, dat de tweede Persoon Zoon zou zijn, omdat Hij eens wezens is met de Eerste, of dat Hij Zoon zou zijn, omdat Hij de menselijke natuur heeft aangenomen; ‘t is klaarblijkelijk, zeg ik, dat men die twee stellingen niet ineen kan smelten; want ‘t zijn tegenstrijdige stellingen, en uit twee onwaarheden kan men geen ene waarheid maken.

Deze tekst spreekt van de Eerste en tweede Persoon, en zegt dat tussen Die, een betrekking is van Vader en Zoon, en dat het fundament is de generatie; die doet de eerste Vader zijn, zoals de tweede Zoon is, en die doet de tweede Persoon Zoon zijn, zoals de eerste Vader is. Men heeft gedurig in de mond de woorden van Paulus [1 Tim. 3:16](#), *God is geopenbaard in het vlees*; en men wil stilzwijgende het doen doorgaan, alsof het zo veel te zeggen was als Zoon Gods; maar men durft die woorden niet verklaren en op zijn gevoelens toepassen, omdat het dan onklaar zou opkomen. Want, *God is geopenbaard in het vlees*, is niet te zeggen *Zoon Gods*, maar het zegt, dat Hij, die van eeuwigheid God was, de menselijke natuur in enigheid Zijns Persoons heeft aangenomen, zonder de allermiste uitdrukking van de betrekking, die er is tussen de Vader en de Zoon, en van de grond van de betrekking, welke de tekst duidelijk zegt de generatie te zijn.

Waarom gebruikt men niet de woorden van Paulus? [Gal. 4:4](#), *God heeft Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw*. Daar wordt de betrekking uitgedrukt, en ook gesproken van de Goddelijke en menselijke natuur van Christus, en van de menswording; maar men ziet, dat die tekst verder gaat dan men wil zijn, dat die plaats te kennen geeft, dat Christus al Zoon was, eer Hij gezonden werd, en werd uit een vrouw, en dat Hij door aanneming van de menselijke natuur niet Zoon werd.

De tweede Persoon is dan Zoon, omdat Hij gegenereerd is van de eerste. Hier moet men van het menselijke opklimmen tot het Goddelijke, en het aanmerken op een Gode betamelijke en voor ons onbegrijpelijke wijze, gelovende, dat de eerste Persoon de tweede heeft voortgebracht op een wijze, die allerklaarst door generatie wordt uitgedrukt. Verre zij dan hier de gedachte aan hetgeen in het menselijke plaats heeft; hier is geen tijd van eerst of laatst; hier is geen overgang van niet zijn tot zijn, hier is geen afhankelijkheid, maar hier is eeuwigheid, hier is even-gelijkheid, hier is bestaan en in-bestaan; het bestaan des Zoons van de Vader is in Gods natuur, en behoort tot de volmaaktheid des Wezens en Personen.

Uitvlucht

XXL Door genereren wordt hier niet verstaan een eeuwige generatie, maar het mensworden; want deze generatie zou in een zekere tijd geschieden, namelijk heden, dat nooit eeuwigheid betekent.

Antwoord.

8. Nooit wordt de menswording generatie genoemd, en genereren kan hier mens worden niet betekenen; want dan zou de eerste Persoon Vader zijn, en Vader genoemd worden van de menselijke natuur, en de menselijke natuur zou Zoon zijn van de eerste Persoon, het Beeld Gods, het uitgedrukte Beeld van des Vaders zelfstandigheid, dat ongerijmd en meteen afkeer verwerpelijk is.
9. De generatie hier vermeld is van eeuwigheid, waardoor de eerste Persoon is Vader van de tweede, en de tweede de Zoon van de eerste, omdat de tweede Zoon is van eeuwigheid, en geboren vóór de schepping van de wereld, [Spr. 8:24](#) vóór welke niet dan eeuwigheid is; deszelfs uitgangen zijn vanouds en van de dagen van de eeuwigheid. Micha 5:1 [[Micha 5:2](#)] Is de tweede Persoon, die hier Zoon genoemd wordt, van eeuwigheid Zoon, zo is de generatie ook van eeuwigheid; en verder is de generatie van eeuwigheid, zo betekent het woord heden ook eeuwigheid.
10. Men zegt het betekent nergens *eeuwigheid*. Ik antwoord, genereren betekent nooit de menselijke natuur aannemen, en evenwel wil men het hier zo verstaan. Laat getoond worden, dat heden geen eeuwigheid betekenen kan, gelijk ik getoond heb, dat genereren niet kan betekenen de menselijke natuur aannemen. Ofschoon dan heden nergens anders eeuwigheid betekende, als het maar op deze ene plaats eeuwigheid betekent, zo is het genoeg. Ja, ik sta toe, als heden van mensen gezegd wordt, dat het dan een zekeren tijd betekent, omdat de mensen in de tijd zijn; maar als heden van God, die met geen tijd afgemeten wordt, gezegd wordt: *heden heb Ik U gegenereerd*, zo moet het verstaan worden naar de natuur Gods, bij wie alles tegelijk tegenwoordig is, en bij wie duizend jaren zijn als de dag van gisteren. [Psalm 90:4](#) *Bij God is een gedurig heden*. Deze Zoon van eeuwigheid gegenereerd, is verordeneerd en gezonden tot Koning over Sion; aan Hem zijn de Heidenen gegeven tot een erfdeel; deze Zoon zou des Heeren volk regeren, en de vijanden straffen; deze Zoon moet men eren, vrezen, met ootmoed en liefde kussen. Omdat Hij de Zoon was, werd Hem dit alles toegelegd; maar Hij werd geen Zoon, omdat Hij die zaken ontvangen had.

XXII. B. [Spr. 8:22-25](#). *De HEERE bezat Mij in het beginsel zijns wegs, vóór Zijn werken, van toen aan. Ik ben van eeuwigheid af gezalfd geweest, van de aanvang, van de oudheden van de aarde aan. Ik was geboren, als de afgronden nog niet waren; als nog geen fonteinen waren, zwaar van water. Aleer de bergen ingeest waren, vóór de heuvelen was Ik geboren.*

Dat hier door de Heere de eerste Persoon, en door het woord Ik, Mij de tweede Persoon, die in dit hoofdstuk *de Wijsheid* genoemd wordt, verstaan wordt, is buiten verschil, daarom niet nodig te tonen.

De tweede Persoon zegt van de Eersten, dat Die Hem bezat, en Hij zegt van Zichzelf, dat Hij gezalfd, dat Hij geboren was. 't Is onbetwistelijk, dat er dan een relatie of betrekking op elkaar was; de grond van de betrekking was eigen aan de

Vader en Zoon, te zijn door geboorte. *De Heere bezat Mij, Ik was geboren.* Bezitten; Hebr. kanani, *bezat Mij*. Dit betekent niet verordenen noch hier, noch elders, maar het betekent altijd eigendom aan iets te hebben, iets bezitten als eigen, bekomen, kopen, krijgen, verwerven, Hiervandaan komt het woord bezitten; de eerste Persoon wordt hier gezegd de Tweede te bezitten, eigendom aan Hem te hebben. Deze eigendom was van eeuwigheid, in 't beginsel Zijns wegs, vóór Zijn werken.

De bedenking nu is, op welke wijze de eerste Persoon eigendom aan de Tweede heeft. De tekst zelf beantwoordt het met het woord: *Ik was geboren*. Het eigendom was door geboorte, te welke opzicht de tweede Persoon genoemd wordt de eigen Zoon Gods, de eerstgeboren Zoon, de eniggeboren Zoon, gelijk ook dit woord *kana*, verkrijgen door geboorte betekent. [Gen. 4:1](#). Eva, als zij Kaïn gebaar had, zei: *Ik heb een man van de Heere verkregen*. De eerste Persoon bezat de Tweede door geboorte. De Tweede zegt: *Ik was geboren, en dat niet in der tijd*; maar de tekst zegt uitdrukkelijk, *vóór Zijn werken, als de afgronden nog niet waren*, enz. Dit is overtuigend en onweersprekelijk. Men kan niet zeggen, dat geboren te zijn zoveel is als geopenbaard te zijn in het vlees; want de geboorte was van eeuwigheid, en de openbaring in het vlees eerst omtrent vier duizend jaar na de schepping. Men kan ook niet zeggen, dat bezitten en geboren te zijn *verordenen* betekent; want die woorden betekenen dat noch in hun natuur, noch door het gebruik; en daarbij, verordenen geeft geen eigendom, maar stelt eigendom vooruit. Zal men iemand tot een zaak verordenen, men moet eerst eigendom aan de persoon hebben.

De tweede Persoon, van de Vader van eeuwigheid in eigendom bezeten door geboorte, wordt gezegd van eeuwigheid gezalfd te zijn, dat is, verordineerd tot het Middelaarsambt in de raad des vredes, in welke ieder Persoon volgens Zijn natuur, wijze van bestaan, en wijze van werking opzicht heeft op het verordenen van de Zoon, en het werk van de verlossing door Hem. Ieder Persoon krijgt de betrekking, en de betrekkelijke namen, Vader, Zoon en Heilige Geest, niet omdat zij opzicht hebben op het werk van de verlossing, maar omdat die betrekking van de Personen op elkaar en haar grond, namelijk, geboorte en uitgang in de natuur Gods is, en omdat dit Gods natuur is; daarom heeft ieder Persoon opzicht op het werk van de verlossing. De Schrift, sprekende van deze of geen zaken, mengt dikwijls het werk van de verlossing daartussen in, en 't is bekend, dat daarom alles, wat in dat hoofdstuk staat, niet moet getrokken worden tot het werk van de verlossing, maar dat die zaken zonder betrekking op hetzelfde gezegd, ook zonder die betrekking verstaan moeten worden. Zo ook hier; hier wordt gesproken van de betrekking en de relatie van de eerste en de tweede Persoon op elkaar, welker grond gezegd wordt te zijn *geboorte*; hierbij voegt de Heilige Geest, in hoedanig opzicht de Personen door zulke grond betrekking op elkaar en op het werk van de verlossing hebben, namelijk, dat de eerste Persoon, de Tweede bezittende door geboorte, de Tweede gezalfd, dat is, verordineerd heeft om Borg en Middelaar te zijn.

XXIII. C. Micha 5:1 [[Micha 5:2](#)]. *Uit u zal Mij voortkomen, die een Heerser zal zijn in Israël, en Wiens uitgangen zijn vanouds, van de dagen der eeuwigheid.*

Dat hier van de Heere Jezus gesproken wordt, is ontwijfelbaar uit [Matth. 2:6](#). Van

deze worden twee uitgangen of voortkomsten gezegd; een, die uit Bethlehem zou zijn door de geboorte uit Maria naar zijn menselijke natuur, en de andere vanouds en van de dagen van de eeuwigheid naar zijn Goddelijke natuur. Beide uitgangen worden in 't Hebr. door hetzelfde woord *jaza* uitgedrukt; dit woord betekent: uitgaan door geboorte, [Gen. 46:26](#). Al de zielen die met Jakob in Egypte kwamen, uit zijn heup Jozuaeëe gesproten. Zie ook [Gen. 15:4](#); [Gen. 17:6](#); [Gen. 35:11](#), en zeer veel andere teksten. Bijzonder wordt ook van de Messias gezegd, [2 Sam. 7:12](#); [Jes. 11:1](#), en andere plaatsen; gelijk de Messias, naar Zijn menselijke natuur, door geboorte uit Bethlehem door Maria is voortgekomen in der tijd, zo was Zijn uitgang door geboorte naar de Goddelijke natuur van eeuwigheid; hetzelfde woord en in dezelfde vergelijking, heeft ook dezelfde zin.

Dit onderscheid alleen is er, dat de eeuwige uitgang in het meervoud wordt voorgesteld, dat naar de Hebreeuwse stijl een uitgang bij uitnemendheid, en alles overtreffende, betekent, gelijk de eeuwige geboorte des Zoons onvergelykbaar en onbegrijpelijk is. Hier kan men niet lopen tot een coëxistentie, hier kan men niet lopen naar de menswording, hier kan men niet lopen tot de verordining; want hier is een uitgang, een voortkomen door geboorte, een uitgang van eeuwigheid, een dadelijke uitgang; dus blijft het onwrikbaar, dat de Zoon van eeuwigheid van de Vader is gegenereerd.

XXIV. D. [Joh. 5:26](#). *Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelf, alzo heeft Hij ook de Zoon gegeven, het leven te hebben in Zichzelf.*

Hier wordt gesproken van de eerste en van de tweede Persoon van het Goddelijke Wezen. De een wordt Vader, de ander Zoon genoemd, en te dien opzichte zijn Zij in betrekking op elkaar. De Vader wordt gezegd het leven te hebben in Zichzelf. Leven is de algenoegzame werkzaamheid, de enkele daadwerkende kracht. Dit leven heeft de Vader in Zichzelf, Hij heeft het van niemand ontvangen, Hij is zelf de Fontein van dat leven; gelijk Hij van Zichzelf is, zo leeft Hij ook van Zichzelf. Hij is de levende God, gelijk Hij dikwijls in de Schrift genoemd wordt.

De Zoon wordt ook gezegd *het leven te hebben in Zichzelf*; Hij heeft datzelfde leven, niet een ander, niet een gelijk, maar hetzelfde leven, dezelfde algenoegzame werkzaamheid, dezelfde enkele daadwerkende kracht, en gelijk de Vader dat heeft in Zichzelf, zo heeft de Zoon het ook in Zichzelf. Zij zijn even gelijk, hetzelfde leven is in beiden, gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelf, zo ook de Zoon, daarin zijn ze gelijk; maar het onderscheid is in de wijze: de Vader het leven hebbende in Zichzelf, heeft de Zoon gegeven het leven ingelijks in Zichzelf te hebben, op een wijze met Gods eeuwige natuur overeenkomende, zonder tijd, zonder overgang van niets tot iets; waaruit dan blijkt, dat de Zoon zijn bestaan heeft van de Vader, en dat dit de grond is van Vader te zijn en Zoon te zijn.

Uitvlucht

Het leven wordt hier niet subjectief aangemerkt, voor zoveel het in God is, maar oorzakelijk, als gevende het zalige leven aan de uitverkorenen; de Vader kan zalig maken, die Hij wil, en Hij heeft de Zoon als Middelaar, als God en mens, ook die kracht gegeven, om zalig en geestelijk levend te maken, die Hij wil. Dat het zo verstaan moet worden, blijkt uit de omstandigheid van de tekst.

Antwoord.

- (c) Dat is allereerst zeker, dat het leven in de Zoon niet anders kan aangemerkt worden dan het leven in de Vader; daarin zijn zij gelijk, dat zij beiden hetzelfde leven, en beiden in Zichzelf hebben.
- (d) De Zoon is Middelaar, heeft de menselijke natuur aangenomen. Hij die Middelaar is, heeft het leven in Zichzelf, dat is een zekere waarheid; maar dat Christus als Middelaar, voor zoveel Hij Middelaar is, of omdat Hij Middelaar is, het leven in Zichzelf te hebben, van de Vader ontvangen heeft, dat ontkennen wij geheel.
- (e) Indien de eerste en de tweede Persoon van de Godheid *de coëxistenties*, samenbestaanlijkheden zijn zonder betrekking op elkaar, zo zal men zeggen, dat de ene Persoon zowel het leven heeft in Zichzelf als de andere, en dat de tweede Persoon, toen Hij de menselijke natuur aannam, het leven in Zichzelf bezat. Derhalve dan kon Hij als Middelaar van niemand ontvangen het leven te hebben in Zichzelf, want Hij had hetzelfde alreeds, en omdat de tweede Persoon het leven in Zichzelf had, daarom kon Hij Middelaar zijn. De Vader heeft het leven in Zichzelf niet als Middelaar, om door lijden en sterven het leven aan de uitverkorenen mede te delen, zo dan ook de Zoon niet; want Zij hebben beiden datzelfde leven, en in Zichzelf. Zoals de Vader het heeft, heeft de Zoon het ook, en zoals de Vader het niet heeft, heeft de Zoon het ook niet.
- (f) Zal iemand een oorzaak zijn van leven in een ander, zo moet hij subjectief in zichzelf eerst leven hebben. Uit de gevolgen blijkt, hoedanig de oorzaak is; *maakt nu de Vader levend, maakt de Zoon levend*, zo hebben Zij beiden het leven in Zichzelf, dat is de kracht van de redenering van Christus in dit hoofdstuk. Christus toont, dat de Vader het leven heeft in Zichzelf, omdat Hij aan anderen lichamelijk en geestelijk leven geeft, en toont ook daaruit, omdat Hij lichamelijk en geestelijk leven aan anderen geeft, dat Hij dan ook het leven heeft in Zichzelf; en Hij voegt daarbij, hoe Hij als God het leven in Zichzelf heeft, namelijk, dat de Vader het Hem gegeven heeft, en dat de Vader Hem, als de Zoon het leven in Zichzelf hebbende, en alzo bekwaam zijnde om Middelaar te zijn, gezonden heeft, om door uitvoering van het Middelaarsambt, de Vader, Zichzelf en de Heilige Geest in staat te stellen, om het leven aan de dode en doodwaardige zondaren te geven.

XXV. E. [Hebr. 1:3](#). *Dewelke alzo Hij is het afschijnsel van Zijn heerlijkheid, en het uitgedrukte Beeld van zijn zelfstandigheid.*

In dit hoofdstuk is de apostel bezig met de Godheid van Christus te tonen, en dat Hij is de Zoon van God op een onbedenkkelijk heerlijker wijze dan zelfs de heerlijkste schepselen, de engelen; tot wie van die heeft Hij ooit gezegd, *gij zijt Mijn Zoon?* Hij had hen wel *zonen Gods* genoemd, gelijk ook de wedergeborenen, maar niemand van die was zoon door generatie, maar deze alleen was Zoon door generatie, vs. 5. *Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik U gegenereerd.* Dit geven ook de twee uitdrukkingen te kennen: *Afschijnsel van Zijn heerlijkheid, uitgedrukte beeld van zijn zelfstandigheid.*

Dat kan van niemand gezegd worden dan van die, welke van nature Zoon is. De menselijke natuur van Christus is het niet; want tussen die en God, de eerste Persoon, is geen gelijkenis, als boven is, getoond. Naar zijn Goddelijke natuur wil

men, dat Hij het ook niet is, die aanmerkende als een Persoon op Zichzelf en van Zichzelf bestaande, zonder betrekking en zonder generatie, waaruit dan volgt, dat de tweede Persoon verenigd met de menselijke natuur het ook niet is; want dat in geen van beiden is, kan ook niet zijn in de vereniging; ja, daaruit volgde dan, dat de tweede Persoon, Zich openbarende in het vlees, een afschijnsel was van Zijn eigen heerlijkheid, en een uitgedrukt beeld van Zijn eigen zelfstandigheid, als Zichzelf zodanig in de wereld vertonende; maar nu is de Zoon het van des Vaders heerlijkheid en zelfstandigheid; dus is Hij het immers naar zijn Goddelijke natuur.

De Zoon komt hier voor in betrekking met de Vader, welke uitgedrukt wordt,

- (b) eerst door te zijn *een afschijnsel van des Vaders heerlijkheid*. Afschijnsel is een glans, die van een licht voortkomt. De Vader is een ontoegankelijk licht; de Zoon, in opzicht van zijn zelfstandigheid, komt van eeuwigheid voort uit dat licht, en *is licht uit licht*, gelijk de Kerkvergadering van Nicéa, gehouden in het jaar 325, het zeer wèl heeft uitgedrukt.
- (c) Daarna wordt de betrekking uitgedrukt door te zijn *het uitgedrukte Beeld van des Vaders zelfstandigheid*. Zelfstandigheid, Grieks hupostasis, als het van een verstandige gezegd wordt, is zoveel als persoon; zodat hier niet gesproken wordt van het Goddelijk Wezen, maar van de eerste Persoon; van de Persoon des Vaders wordt de Zoon gezegd te zijn het uitgedrukte Beeld. De mensen genereren zonen naar hun beeld. Een zoon is een uitgedrukt beeld van zijn vader. Alle menselijkheid weggenomen zijnde, zo is de tweede Persoon gegenereerd van de eerste, daar vandaan komt de betrekking, en betrekkelijke benaming, Vader, Zoon, en daardoor is de Zoon, het uitgedrukte Beeld des Vaders. Een uitgedrukt Beeld van de Vader te zijn, is de Zoon te zijn van nature, door de eeuwige generatie, te welke opzichte de Heere Jezus genoemd wordt, *het Beeld Gods*, [2 Kor. 4:4](#). *Het Beeld des onzienlijken Gods*, [Kol. 1:15](#).

Dus hebben wij vertoond deze grote verborgenheid, die God in Zijn Woord heeft geopenbaard, en altijd van de kerk is gekend, erkend, geloofd, beleden en standvastig verdedigd. En zij zal zo in de kerk altijd beleden en verdedigd worden, in spijt van allen, die het leed is.

De derde Persoon is de Heilige Geest.

XXVI. Dusver hebben wij gesproken van de Godheid des Vaders en des Zoons, en van de betrekking op Elkaar. Nu zullen wij overgaan tot het beschouwen van de Derde Persoon, die ons in het Woord voorkomt onder de benaming van HEILIGE GEEST. Van deze zullen wij zien:

- (d) De Naam.
- (e) Dat die een Persoon is.
- (f) Dat die de waarachtige God en een Goddelijk Persoon is.
- (g) De betrekking, die daar is tussen deze en de andere Goddelijke Personen, en de grondslag van deze betrekking, welke is de uitgang van de Vader en van de Zoon.

De derde Persoon wordt in de Schrift genoemd Heilige Geest, Hebr. רוּחַ Ruach, Grieks pneuma. Met dit woord worden verscheiden genoemd, als:

- (d) de wind, [Joh. 3:8](#).
- (e) Engelen, [Hebr. 1:14](#).
- (f) Des mensen ziel, [Pre 12:7](#).
- (g) En haar bewegingen. [Gal. 6:1](#).
- (h) En om de geestelijke natuur Gods uit te drukken, zo is er geen gepaster woord voor ons dan het woord Geest.

- (o) Soms wordt dit woord *Wezenlijk* genomen, en betekent de Godheid, het Goddelijke Wezen, bestaande in drie Personen. [Joh. 4:24](#). *God is een Geest*.
- (p) Soms wordt het genomen persoonlijk, zo wordt het gezegd van de Zoon. [1 Kor. 15:45](#). *De laatste Adam tot een levendmakende Geest*.
- (q) En bijzonder dikwijls wordt de derde Persoon zo genoemd. [Matth. 28:19](#); [1 Joh. 5:7](#).
- (r) Soms betekent het woord Geest de werking des Heiligen Geestes. [Hand. 10:44-45](#). *De Heilige Geest viel op allen, die het Woord hoorden ... Dat de gave des Heiligen Geestes ook op de Heidenen uitgestort werd*.

Wij spreken van de derde Persoon van het Goddelijke Wezen, onder de benaming niet alleen van Geest, maar van *Heilige Geest*, ons in het Woord voorkomende.

Geest wordt de derde Persoon genoemd:

- (d) Wegens de personele eigenschap, de uitgang van de derde Persoon van de Vader en de Zoon, welke ons niet klaarder kan voorgesteld worden dan door het woord Geest, dat van blazen afkomt, daarom wordt Hij genoemd *de Adem des Almachtigen*. [Job 33:4](#). *De Geest Zijns monds*. [Psalm 33:6](#).
- (e) Wegens zijn wijze van werking, welke geschiedt als bij wijze van aanblazing, dat te kennen gegeven wordt door het bijgaande teken van wind en aanblazing. Toen de apostelen op de Pinksterdag vervuld werden met de Heilige Geest, werd het gehele huis vervuld met een geluid, gelijk als van een geweldig gedrevenen wind, [Hand. 2:2, 4](#). *Toen de Heere Jezus hun de belofte van de Heilige Geest gaf, blies Hij op hen*, [Joh. 20:22](#).
- (f) Wegens het gevolg, makende de zijnen vlug en vaardig tot de dienst Gods. [Psalm 104:4](#). *Hij maakt Zijn engelen geesten, zijn dienaars tot een vlammen vuur*. [Joh. 3:8](#). *De wind blaast waarheen hij wil, ... also is een ieder, die uit de Geest geboren is*.

Heilige Geest wordt Hij genoemd, niet omdat Hij heiliger is dan de Vader en de Zoon. Jesaja roept *driemaal heilig* uit van de drie Personen van het Goddelijke Wezen. [Jes. 6:3](#). Maar:

- (j) wegens zijn wijze van bestaan door de uitgang van de Vader en de Zoon, waarvan Hij genoemd wordt, en waardoor Hij van de Vader en de Zoon is. Als de drie Personen bij elkaar gesteld worden, dan wordt de eerste van Zijn Personele eigenschap Vader genoemd, de Tweede Persoon mede van Zijn Personele eigenschap Zoon; dus ook de Derde Persoon van zijn Personele eigenschap Heilige Geest. En omdat de wijze van werken volgt de wijze van bestaan, zo komen Zij ons ook in de uitvoering van het werk van de verlossing

onder die benaming voor.

(k) Wegens Zijn werking in de uitverkorenen. [Rom. 15:16](#). *Geheiligd door de Heilige Geest.* [2 Thess. 2:13](#). *In heiligmaking des Geestes.*

Is een zelfstandigheid, een Persoon.

XXVII. De Heilige Geest is niet een goede beweging in de mens, of enige genadegift, maar is een Persoon. Want de Heilige Geest worden zulke hoedanigheden en werkingen toegeschreven, welke een persoon alleen eigen zijn. Als:

1. Verstand.

[1 Kor. 2:10-11](#). *Want de Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods. Want wie van de mensen weet hetgeen des mensen is, dan de geest des mensen, die in hem is? also weet ook niemand hetgeen Gods is, dan de Geest Gods.* Hier is een vergelijking tussen de geest des mensen en de Geest Gods: beiden wordt wetenschap toegeschreven, de een van dingen, die in de mens zijn, de ander van dingen, die in God zijn; de mensen, die des Geestes Gods deelachtig zijn, worden onderscheiden van de Geest, Die in hen is. [2 Petrus 1:11](#). *Onderzoekende op welke of hoedanigen tijd de Geest van Christus, Die in hen was, beduidde,* enz. Een geestelijk mens wordt dan, [1 Kor. 2:11](#), niet gezegd te onderzoeken en te weten wat in God is, maar de Geest Gods, in tegenstelling van de geest des mensen.

2. Wil.

[1 Kor. 12:11](#). *Doch deze dingen alle werkt de een en dezelfde Geest, delende aan een ieder in het bijzonder, gelijkewijs Hij wil.* Behalve dat de Heilige Geest van de gaven onderscheiden wordt, zo wordt Hij gezegd in het uitdelen van de gaven soeverein te zijn, aan niemand verbonden te zijn, maar daarin te handelen naar Zijn vrij welbehagen.

3. Werken.

De wereld te scheppen. [Psalm 33:6](#); [Gen. 1:2](#). *Wederbaren en levend te maken,* [Joh. 3:6](#); [Gal. 5:25](#). *Dienaren te zenden,* [Hand. 13:2](#). Als aan zaken iets toegeschreven wordt, dat aan personen eigen is, dat geschiedt op een bij allen bekende sierlijkheid, en het doet zich ten eerste op, dat het geen oorzaken zijn, maar middelen, waardoor een persoon werkt; nu, als de Heilige Geest gezegd wordt het een en 't ander te werken, zo komt Hij ten eerste voor als de eerste oorzaak, die zelf in Zijn werk middelen gebruikt.

4. Te verschijnen in een lichamelijk teken van tegenwoordigheid, te kennen gevende de hoedanigheid van Zijn werking, zo in de Doop van Christus, [Matth. 3:16](#), als op de Pinksterdag, [Hand. 2:1-4](#). Een zelfstandigheid vertoont zich door toevallen, (werkzaamheid) maar toevallen kunnen zich niet vertonen door zelfstandigheden.

5. De Heilige Geest wordt uitdrukkelijk van de gaven onderscheiden, als de oorzaak van het gevolg. [1 Kor. 12:4](#), [8](#). *Er is verscheidenheid van de gaven, doch het is dezelfde Geest. Deze wordt door de Geest gegeven het woord der wijsheid,*

enz. Zo al de Heilige Geest genoemd werd de kracht Gods, [Lukas 24:49](#); [Hand. 10:38](#); [Lukas 1:35](#), dat geeft klaar te kennen, dat Hij een Persoon is; en niet dat Hij geen Persoon is; want ook Christus wordt genoemd *de kracht Gods*. [1 Kor. 1:24](#). Die kracht heeft en door zich krachtadig werkt, die is een persoon. En als de Vader en de Zoon werken door de Heilige Geest, dan werkt een Persoon door een Persoon, die van Hen uitgaat.

Als de Heilige Geest *een Gave* genoemd wordt, dat ontkent niet dat Hij een Persoon is, want ook Christus is een Gave, [Jes. 9:5](#) [Joh. 3:16](#) [Joh. 4:10](#). En zelfs als de Heilige Geest een Gave genoemd wordt, ook dan wordt Hij beschreven als een Persoon, en wordt van een toeval onderscheiden als een oorzaak van het gevolg. [Rom. 5:5](#). *Omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door den Heilige Geest, Die ons is gegeven.*

Is een Goddelijk Persoon; de waarachtige God, hetwelk blijkt:

XXVIII. De Heilige Geest is niet alleen een Persoon, maar Hij is een Goddelijk Persoon, Hij is de waarachtige, eeuwige God, die hemel en aarde geschapen heeft. Dit blijkt uit de

- (s) Goddelijke Namen,
- (t) Eigenschappen,
- (u) Werken,
- (v) Eer.

Goddelijke Namen.

1. Hij, die JEHOVAH is, die is de waarachtige, eeuwige God, want niemand anders komt die Naam toe, en wordt met die Naam genoemd, zie hoofdstuk 3. par. 2. De Heilige Geest nu wordt JEHOVAH genoemd, ziet [Jes. 6:3, 9](#). Die vers 3 genoemd wordt *JEHOVAH Zebaoth, HEERE der Heirscharen*, Die zei vers 9: *Gaat heen, en zegt tot dit volk*, enz. Deze JEHOVAH was de Heilige Geest, volgens het getuigenis van Paulus. [Hand. 28:25-26](#). *Wel heeft de Heilige Geest gesproken door Jesaja, de profeet, tot onze vaders, zeggende: Ga heen*, enz.

[Psalm 95:3-9](#). Hij die een groot God is, en een groot Koning boven alle goden, Hij, die de JEHOVAH is, in Wiens hand de diepste plaatsen van de aarde zijn; Hij, die de JEHOVAH is, dewelke men moet aanbidden, en voor Wie men moet knielen; van Hem wordt gezegd: *Heden zo gij Zijn stem hoort*, enz. *Daar Mij uw vaders verzochten, Mij beproefden, ook Mijn werk zagen*. Deze nu was de Heilige Geest, gelijk te zien is: [Jes. 63:10](#). *Maar zij zijn weerspannig geworden, en zij hebben Zijn Heiligen Geest smart aangedaan.*

Dit bevestigt de apostel: [Hebr. 3:7](#). *Daarom, gelijk den Heilige Geest zegt: Heden, indien*; enz.

Doet hierbij: [Hand. 5:3-4](#). *Dat gij den Heilige Geest liegen zou ... Gij hebt de mensen niet gelogen, maar Gode*. De Heilige Geest te liegen is Gode te liegen, en om alle uitvlucht weg te nemen, de Heilige Geest wordt *God* genoemd, in tegenstelling van de schepselen, van de mensen; niet de mensen, niet Petrus en allen die daar tegenwoordig waren, schoon der gave des Heiligen Geestes deelachtig, en met heerlijke hoedanigheden begiftigd; niet die, maar Gode

hadden Ananius en Saffira gelogen, de Geest des Heeren hadden zij verzocht, vs. 9. Zie ook: [1 Kor. 3:16](#). *Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt, en de Geest Gods in ulieden woont?* Vergeleken met: [1 Kor. 6:19](#). *Weet gij niet, dat ulieder lichaam een tempel is des Heiligen Geestes?* Tempel en God zijn betrekkelijk op elkaar; een tempel is tot dienst van God, God woonde in de tempel te Jeruzalem; die in de tempel woont is God, woont dan de Heilige Geest in ons als in een tempel, en zijn de gelovigen tempels des Heiligen Geestes: zo is dan de Heilige Geest God. Zie ook [Num. 6:24-26](#), vergeleken met [2 Kor. 13:13](#).

2. Eigenschappen.

XXIX. Die eeuwig, overal tegenwoordig, alwetend, almachtig is, Die is de waarachtige, eeuwige God. Zodanig nu is de Heilige Geest. Zie dit.

- (1) Eeuwigheid. Want Hij is de Schepper van hemel en aarde, gelijk terstond getoond zal worden. De Schepper is niemand dan de eeuwige God. Vóór de schepping was niets dan eeuwigheid, in welke God woonde, [Jes. 57:15](#). In het begin van de schepping was de Heilige Geest er al, en zweefde op de wateren. [Gen. 1:2](#).
- (2) Overal tegenwoordigheid. [Psalm 139:7-8](#). *Waar zou ik heengaan voor Uwen Geest? En waar zou ik heenvluchten voor Uw aangezicht? Zo ik opvoer ten hemel, Gij zijt daar; of bedde ik mij in de hel, zie, Gij zijt daar.* De Psalmist stelt zich de alwetendheid Gods voor, en verklaart, dat niemand zich voor God kan verbergen, omdat Hij overal is, in hemel, op aarde, in de hel, met Zijn Wezen; de Heilige Geest nu is overal met Zijn Wezen, gelijk de Psalmist zegt, zo is Hij de waarachtige God.
- (3) Alwetendheid. [1 Kor. 2:10](#). *De Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods.* De Geest zelf in tegenstelling van de geest des mensen, doorzoekt, en weet, [1 Kor. 2:11](#), alles, zo is er dan niets uitgesloten. De diepten Gods, het allerverborgenste Gods, Zijn Wezen, de wijze van bestaan, de volmaaktheden, de verborgen raad van God.
- (4) Almachtigheid. *Hij is de Geest der sterkte.* [Jes. 11:2](#). De kracht des Allerhoogsten. [Lukas 1:35](#). Welke almacht blijken zal uit Zijn werken, welke wij nu gaan tonen.

3. Werken.

XXX. Die de wereld geschapen heeft, de uitverkorenen wederbaart, en geestelijk leven geeft, en alle gaven, hun leert bidden, hen leidt, de doden opwekt, die is de waarachtige, eeuwige God. Nu, de Heilige Geest doet dit alles, zo is Hij dan de waarachtige God. Zie dit.

7. Schepping. [Gen. 1:2](#). *De Geest Gods zweefde op de wateren.* [Job 26:13](#). *Door Zijn Geest heeft Hij de hemelen versierd.* [Psalm 33:6](#). *Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest Zijns monds al hun heir.*
8. Wedergeboorte en leven. [Joh. 3:5](#). *Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest.* [2 Kor. 3:6](#). *De Geest maakt levend.*
9. Alle gaven. [1 Kor. 12:11](#). *Deze dingen alle werkt aan een en dezelfde Geest.*
10. Leert bidden, Hij is: [Zach. 12:10](#). *De Geest der genade en der gebeden.* [Rom. 8:26](#). *De Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen.*
11. Hij leidt de gelovigen door heiligheid tot heerlijkheid. [Rom. 8:14](#). *Zo velen als*

er door de Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen van God.

12. Hij wekt de doden op. [Rom. 8:11](#). *Zo zal Hij, die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken, door Zijn Geest, die in u woont.*

4. Eer.

XXXI. In Wiens Naam men moet gedoopt worden, van welke men allerlei gaven moet afbidden, die men moet gehoorzamen, die is de waarachtige God. Nu, *in de Naam des Heiligen Geestes* moet men gedoopt worden, en van Hem moet men allerlei gaven afbidden; zo is dan de Heilige Geest de waarachtige God.

- (a) Dat men in zijn Naam moet gedoopt worden, blijkt uit [Matth. 28:19](#). *Dezelve dopende in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes*. De doop is een zegel van het Genadeverbond, en dat is tussen niemand dan tussen de waarachtige God en de gelovigen; in de doop geeft men zich aan God over, als de Algenoegzame, alles bezittende wat tot de zaligheid van een mens dient, als de Allerhoogste, die te eren, te vrezen, te vertrouwen en te gehoorzamen is; in de doop vertrouwt men zijn ziel Hem toe, en dat Hij ons alle goederen van het verbond zal deelachtig maken, omdat Hij waarachtig is; in de doop onderwerpt men zich Gode, om Hem lief te hebben en te dienen. Dit alles sluit de doop in; waaruit blijkt, dat Hij, in wiens Naam men gedoopt wordt, de waarachtige God is, daarom weerde de apostel met zulke ernst van zich in zijn Naam gedoopt te worden, [1 Kor. 1:14-15](#). Omdat in het verbond de drie Personen van het Goddelijke Wezen werkzaam zijn, en een gelovige van de Heilige Geest tot de Zoon en door de Zoon tot de Vader geleid wordt, en de Vader door de Zoon en de Heilige Geest werkt in de gelovigen, zo worden die drie Personen uitdrukkelijk in de doop genoemd, in welke de Heilige Geest in dezelfde waardigheid gesteld wordt als de Vader en de Zoon; dus is de Heilige Geest dezelfde God met de Vader en de Zoon.

- (b) Dat men van de Heilige Geest allerlei gaven moet afbidden, blijkt [2 Kor. 13:13](#). *De genade van onze Heere Jezus Christus en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij met u allen*. Hier wordt de Heilige Geest in éne waardigheid gesteld met de Zoon en de Vader, dezelfde aanbedding wordt op dezelfde wijze uitgedrukt tot de drie Personen van de Godheid. Zie de aanbedding van de Heilige Geest ook, [Openb. 1:4](#). *Genade zij u en vrede van Hem, die is, en die was, en die komen zal, en van de zeven Geesten, die voor Zijn troon zijn*. Wederom dezelfde wijze van aanbedding van de eeuwige God en de Heilige Geest; zo men het laatste en niet wil verklarende opnemen, gelijk dikwijls geschiedt, dan zou de zin zijn: van Hem, die is, enz. welke zijn de zeven Geesten, namelijk, door welke alles de gelovigen toegepast wordt; immers, de Heilige Geest wordt zowel aanbeden als de eeuwige God; want Hij is dezelfde eeuwige God. Door de zeven Geesten worden niet verstaan engelen, - die komt de aanbedding niet toe, [Matth. 4:10](#) maar de derde Persoon van het Goddelijke Wezen, die alzo genoemd wordt wegens zijn uitwerking, delende aan de gemeente mede velerlei genoegzame volmaakte gaven.

- (c) Dat men de Heilige Geest moet gehoorzamen en dienen, blijkt daaruit, dat men tegen de Heilige Geest zondigen kan. Wij worden vermaand de Heilige

Geest niet te bedroeven, [Eféze 4:30](#). De goddeloze Israëlieten waren weerspannig tegen de Heilige Geest, en deden Hem smarten aan, [Jes. 63:10](#). Ja, de zonden in de Heilige Geest, omdat Hij onmiddellijk de ziel aanraakt, en Zichzelf aan de ziel openbaart, wordt de allergrootste, en onvergeeflijk verklaard, [Matth. 12:31](#), [32](#) [1 Joh. 5:16](#).

Uit alle deze, ieder op zichzelf, en alles te gelijk genomen, wordt het gemoed overreed, dat de Heilige Geest de waarachtige God is, eens wezens met de Vader en de Zoon.

XXXII. Dusver hebben wij getoond, dat de Heilige Geest een Persoon is, nader, dat Hij is een Goddelijk Persoon, eenswezens met de Vader en de Zoon; nu gaan wij voort ***tot de relatie of de betrekking, die de derde Persoon heeft op de anderen.***

Gelijk de Zoon een ander Persoon is dan de Vader, zo is ook de Heilige Geest een ander Persoon dan de Vader en de Zoon.

32. Hij wordt uitdrukkelijk een Ander genoemd. [Joh. 14:16](#), *Een andere Trooster.*
33. Ook wordt Hij zo omschreven, dat Hij noch de Vader, noch de Zoon, maar een Ander is, [Joh. 15:26](#). Die gezonden wordt van de Zoon en van de Vader, Die van de Vader uitgaat, die van de Zoon getuigt, is een Ander, dan Die Hem zendt, van Welke Hij uitgaat, en van Welke Hij getuigt.
34. Daarom wordt Hij als een onderscheiden Persoon genoemd in zulke plaatsen, alwaar ook de Vader en de Zoon genoemd worden. Zie [Matth. 28:19](#); [2 Kor. 13:13](#); [1 Joh. 5:7](#).
35. Ook wordt de Heilige Geest gezegd te werken zowel als de Vader en de Zoon, en dat van die Beiden. [Joh. 16:13-14](#). *Hij zal u in alle waarheid leiden: want Hij zal van Zichzelf niet spreken, maar zo wat Hij zal gehoord hebben, zal Hij spreken, en de toekomstige dingen zal Hij u verkondigen. Die zal Mij verheerlijken; want Hij zal het uit het Mijne nemen, en zal het u verkondigen.*

De Heilige Geest is geen coëxistentie, maar gaat uit door blazing

A. van de Vader

De Heilige Geest is geen coëxistentie, een tegelijk-bestaanlijkheid of gelijkwezigheid, zonder een Personele betrekking op de Vader, maar Hij is een Goddelijk Persoon, welks Natuur des Persoonschap bestaat in betrekking op de Vader en de Zoon, welker fundament is de eeuwige Uitgang van de Vader en van de Zoon. De Zoon gaat uit van de Vader door een eeuwige generatie; de Heilige Geest gaat uit van de Vader en van de Zoon door een wijze, die allerbest door *blazing* te kennen gegeven wordt.

(a) Dit geeft het woord *Geest* in 't Hebreeuws en 't Grieks zelf te kennen.

(b) Daarom wordt Hij ook de *Adem des Almachtigen* genoemd, [Job 33:4](#), en de *Geest van de mond des Heeren*. [Psalm 33:5](#).

(c) De *wijze van werking* komt overeen met de *wijze van bestaan*. De derde Persoon werkt door een wijze van aanblazing, zo bestaat Hij dan ook op die wijze. Zie: [Joh. 3:8](#). *De wind blaast waarheen hij wil ... alzo is een ieder, die*

uit de Geest geboren is. Daarom gebruikte ook de Heere Jezus zo'n teken, als Hij Zijn discipelen de Geest toezei. [Joh. 20:28](#). *Hij blies op hen, en zei tot hen: Ontvangt den Heiligen Geest.* Zo werden ook de apostelen met de Heilige Geest vervuld onder het geluid van een geweldig gedreven en wind, [Hand. 2:2](#).

B. van de Zoon.

De derde Persoon gaat uit én van de eerste Persoon én van de tweede Persoon. Hierover is een hevig en langdurig verschil geweest tussen de Griekse en Latijnse kerken. Drijvende de Griekse Kerk, dat de Heilige Geest alleen van de Vader uitging; de Latijnse Kerk kantte zich daartegen, beschermende de altijd geloofde en beleden waarheid, dat de Heilige Geest uitging van de Vader *én* van de Zoon; welke waarheid alsnog door des Heeren goedheid geloofd en beleden wordt, en altijd in de kerk geloofd en beleden zal worden. Dit toont de Schrift.

1. In zulke teksten, waarin de Heilige Geest genoemd wordt *de Geest des Zoons*, *de Geest van Christus*.

(i) [Gal. 4:6](#). *God heeft de Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten.*

(j) [Rom. 8:9](#). *Maar zo iemand de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe.*

(k) [1 Petrus 1:11](#). *Onderzoekende op welke of hoedanige tijd de Geest van Christus, die in hen was, beduidde.*

2. In zulke plaatsen, in welke de Zoon gezegd wordt, de Heilige Geest te zenden.

(l) [Joh. 15:26](#). *Die Ik u zenden zal van de Vader.*

(m) [Joh. 15:7](#) *Indien Ik heenga, zo zal Ik Hem tot u zenden.*

Zoals het zich heeft in werking, zo draagt het zich toe in het bestaan. De wijze van werking volgt de wijze van bestaan. Hij ontvangt van de Zoon doch niet van de Zoon als een mindere eerste Oorzaak.

3. In zulke teksten, waarin gezegd wordt, dat de Heilige Geest het van de Zoon ontvangt, 't geen Hij aan de uitverkorenen meedeelt. [Joh. 16:13-15](#). *Wat Hij zal gehoord hebben, zal Hij spreken, Hij zal 't uit het Mijne nemen en u verkondigen.*

De werkingen des Vaders en des Zoons, ten opzichte van de uitgang des Heiligen Geestes zijn niet aan te merken als twee verscheiden beginselen; want het is een enige werking, 't is dezelfde kracht; waaruit dan ook gezien wordt, dat de Vader en de Zoon Beiden zijn de eerste werkende Oorzaken, en niet de Zoon een mindere eerste oorzaak, zodat de Vader de Heilige Geest zou doen uitgaan door middel van de Zoon.

Doch ten opzichte van de wijze en orde van bestaan én van werking, gaat de Heilige Geest uit van de Vader *en* van de Zoon, en van de Vader *door* de Zoon.

XXXIII. Uit al het gezegde blijkt onweersprekelijk aan allen, die de Schrift geloven, dat het éne Goddelijke Wezen bestaat in drie Personen, en hoedanige betrekking zij op elkaar hebben.

Al wat het verdorven verstand des mensen, zo van de Socinianen, als van degenen, die het met hen houden, hiertegen bedenkt, zijn maar redenen van

menselijke en tijdelijke zaken genomen, die in de eeuwige God geen plaats hebben, en gemakkelijk te beantwoorden zijn.

Als God gezegd wordt Eén te zijn, en Drie te zijn, dat is geen contradictie of tegenstrijdigheid?

- (a) Nee, want het geschiedt niet ten opzichte van hetzelfde. God is één in Wezen en drie in Personen, niet drie in Wezen, niet één in Persoon.
- (b) Er zijn drie Personen, die eeuwig, oneindig, almachtig zijn, doch geen drie eeuwigheden, oneindigheden, almachtigheden; maar één eeuwigheid, oneindigheid, almachtigheid.
- (c) Als er staat [Joh. 17:3](#). *Dat zij U kennen, de enige waarachtige God*, dat zegt niet dat de Vader alleen met uitsluiting van de Zoon en de Heilige Geest de waarachtige God is, maar, dat de Vader de enige waarachtige God is; het woord enige moet niet bij Vader gevoegd worden, maar bij God. De Zoon is dezelfde enige God, en de enige ware God is ook de Heilige Geest, gelijk boven bewezen is.
- (d) De woorden genereren, uitgaan, zeggen geen eerstheid of laatstheid, zeggen ook niet van niet over te gaan tot iets, want 't is alles eeuwigheid. 't Is in de eeuwige natuur Gods, dat het Goddelijke Wezen bestaat in Vader, Zoon en Heilige Geest; de Vader genererende, de Zoon gegenereerd wordende, en de Heilige Geest, van die beiden uitgaande.
- (e) 't Is geen onvolmaaktheid, dat de ene Persoon niet kan toegeschreven worden 't geen de andere eigen is; maar 't is een volmaaktheid van ieder Persoon en van de Godheid te bestaan in Personen, die ieder hun Personele eigenschappen hebben.
- (f) Als Christus de Vader erkent meerder te zijn. [Joh. 14:28](#), dat ziet niet op Zijn Godheid; want zo is Hij de Vader evengelijk, [Filip 2:6](#), en Hij is één met de Vader, [1 Joh. 5:7](#); maar dat ziet op het Middelaarsambt, te welke opzichte, de Vader Hem noemt *Zijn Knecht*. [Jes. 53:11](#).
- (g) Als de Heilige Geest gezegd wordt een Gave te zijn, gezonden te worden, uitgestort te worden, en de gelovigen gezegd worden gedoopt te worden met de Heilige Geest, dan wordt gezien op Zijn buitengewone en gewone werkingen. En ook wordt de Zoon een Gave genoemd, [Jes. 9:5](#); [Joh. 3:16](#); [Joh. 4:10](#). Hij wordt ook gezegd *gezonden te worden*, [Joh. 5:36](#). En ook onder de mensen worden wel gelijken gezonden, wanneer een vergadering iemand uit het midden van hen afvaardigt. En ook personen zijn gaven. Een vader geeft zijn dochter aan een man ten huwelijk; heren geven wel hun slaven weg.
- (h) Als de Geest gezegd wordt nog niet te zijn, [Joh. 7:39](#), dat spreekt niet van de Persoon des Heiligen Geestes; want dat die al was, is te zien in de doop van Christus, [Matth. 3:16](#); maar 't spreekt van de overvloedige gaven des Geestes, die de gelovigen beloofd waren, dat ze ontvangen zouden.
- (i) Afhankelijkheid heeft onder de mensen plaats, en niet in God. De Zoon heeft het leven in Zichzelf, gelijk de Vader het leven in Zichzelf heeft, [Joh. 5:26](#). Eeuwigheid sluit alle afhankelijkheid uit. In de uitvoering van het genadeverbond werkt een ieder Persoon overeenkomstig de natuur van Zijn bestaan: de Vader van Zichzelf, de Zoon van de Vader, en de Heilige Geest van de Vader en van de Zoon, zonder afhankelijkheid, die enige onvolmaaktheid

insluit. In deze zin staat er [Joh. 5:19](#), *dat de Zoon van Zichzelf niets kan doen*. Want gelijk Hij als Zoon bestaat van de Vader en niet van Zichzelf, zo kan Hij ook als Vader niet werken, maar werkt als Zoon van de Vader. En behalve dat, als Middelaar ontvangt Hij alles van de Vader, en doet niets van Zichzelf.

Zegt iemand, *dit alles is mij te hoog, ik kan het niet begrijpen*.

Ik antwoord hem, dat God onbegrijpelijk is. Daar zijn wel geringer dingen die u niet begrijpen kunt; vanwaar komt eb en vloed? Hoe werkt uw ziel op uw lichaam? Hoe komt het dat op uw wil dat lid bewogen wordt, 't welk de wil gebiedt? enz. Wat zou gij miertje, de onbegrijpelijke God begrijpen! Geloof, dat u niet begrijpen kunt, omdat God het zegt, en bidt het onbegrijpelijke aan; zo gij een gelovige waart, u zou al meer van deze verborgenheden verstaan, dan u nu denken kunt, en u dan zou kunnen zeggen.

XXXIV. Tot hiertoe hebben wij getoond de waarheid van deze grote verborgenheden, namelijk, dat het éne Goddelijke Wezen bestaat in drie Personen; dat ieder Persoon is de eeuwige, waarachtige en éne God; dat de Personen van elkaar onderscheiden zijn:

(a) in Namen, Vader, Zoon en Heilige Geest.

(b) In Personele eigenschappen, de Vader genererende, de Zoon gegenereerd wordende, de Heilige Geest uitgaande van de Vader en van de Zoon.

(c) In orde van bestaan, de Vader de eerste bestaande van Zichzelf, de Zoon, de tweede bestaande van de Vader, de Heilige Geest de derde bestaande van de Vader en de Zoon.

(d) In wijze van werking, de Vader werkt van Zichzelf, de Zoon van de Vader, de Heilige Geest van de Vader en de Zoon; alle *werken Gods naar buiten* zijn aan alle drie Personen gemeen. Verder hebben wij in deze verborgenheid niet willen intreden, en u daarvan niets meerder zeggen.

In de beschouwing der Heilige Drie-eenheid ligt grote nuttigheid

Nu gaan wij over tot de praktijk, die wonder groot en nuttig is; ja 't gehele geestelijke leven van een Christen bestaat in de oefening van deze verborgenheid, en is daarin onderscheiden van de burgerlijke deugdzaamheid en natuurlijke godsdienst. Of wel deze verborgenheid in alle ware gelovigen niet even klaar is, en of allen niet even bekwaam zijn om na te denken op de kennis, die zij hiervan hebben, en of allen niet met woorden kunnen uitdrukken 't geen zij hiervan zien, zo zal toch nooit een Godzalige haar ontkennen, maar hij gelooft ze, hij heeft er veel meer kennis van dan de allergeleerdste onbegenadigde godgeleerde, schoon die daarvan beter kan spreken. In al zijn godsdienstige oefeningen werkt hij uit deze grond; door de leiding van de Heilige Geest gaat hij tot de Zoon en door de Zoon tot de Vader, en wordt omschenen van de Eenheid, als hij werkt op de Drieheid.

XXXV. De Remonstranten, die de Drie-eenheid niet plachten te ontkennen, trachten evenwel die te beknibbelen met te zeggen, dat in haar geen nuttigheid steekt. Doch het Woord getuigt het tegendeel.

1. Kennis leidt tot zaligheid

In zulke teksten, welke tonen, dat in de kennis en erkenning van God als Drie-enig in Personen de zaligheid gelegen is. Zie

- (n) [Joh. 17:3](#). *Dit is het eeuwige leven, dat zij U [de Vader, vers 1] kennen, de enige waarachtige God, en Jezus Christus, [de Zoon, vers 1] die Gij gezonden hebt.*
- (o) [Joh. 14:1](#), [9](#), [10](#). *Gij gelooft in God, gelooft ook in Mij Die Mij gezien heeft, die heeft de Vader gezien. Gelooft gij niet, dat Ik in de Vader ben, en de Vader in Mij is?*
- (p) [1 Joh. 2:23](#). *Een ieder die de Zoon loochent, heeft ook de Vader niet.*
- (q) [Joh. 20:31](#). *Maar deze zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, De Zoon van God; en opdat gij, gelovende, het leven hebt in Zijn Naam.*

2. Daarin ligt de kracht van onze doop.

Dit blijkt ook uit onze doop welke *geschiedt in de Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes*, [Matth. 28:19](#). Aan deze drie Personen wordt men in de Heilige doop overgegeven, in Hun Naam wordt ons het verbond van de genade bevestigd, de doop verplicht een ieder in Hun Naam te vertrouwen, hen te erkennen, te lieven en te dienen, en ons te laten besturen, troosten en bewerken door de Vader, de Zoon, en de Heilige Geest; ook verplicht ons de doop die drie Personen aan te bidden, en van ieder van hun zegen te verzoeken. [2 Kor. 13:13](#). *De genade van onze Heere Jezus Christus, de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij met u allen.*

3. Ieder Persoon werkt onderscheiden op 't hart van de gelovigen.

En de Vader, en de Zoon, en de Heilige Geest openbaren zich onderscheiden aan de gelovigen, ontmoeten ze, en bewerken ze. [Joh. 14:23](#). *Mijn Vader zal hem liefhebben, en Wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken.*

De Heilige Geest woont in de Godzaligen als in een tempel, [1 Kor. 6:19](#). Uit dit alles blijkt klaar, dat niemand God kan dienen dan als Drie-enig in Personen, en dat die Hem eren als zodanig, en dienen, hier recht Godzalig zijn, en hierna zalig zullen worden. Zo is deze waarheid dan van de allergrootste nuttigheid en noodzakelijkheid.

XXXVI. Om te tonen, welke **nutigheden** men uit deze verborgenheid trekken kan, zullen wij de orde van de Personen volgen.

God de Vader merken de gelovigen aan

- 10. Als het Begin van alles en ook van hun zaligheid, dat Hij hen van eeuwigheid heeft uitverkoren en gesteld om voorwerpen van Zijn eeuwige liefde te zijn, om hen te verheerlijken en voor eeuwig een onbegrijpelijke zaligheid deelachtig te maken; dat alles is uit Hem, en door Hem, en tot Hem.
- 11. Dat de Vader Zijn eeuwige, eniggeboren en geliefde Zoon gesteld heeft tot Borg voor de uitverkorenen, om daarin aan engelen en mensen te tonen, en Zijn zuivere rechtvaardigheid en ondoorgrondelijke barmhartigheid, wijsheid, vrijheid in genade te bewijzen, en wonderbare weldadigheid, opdat dat gezicht hun zou zijn tot vermeerdering van hun zaligheid.

12. Dat de Vader om dat einde te bekomen, de wereld heeft geschapen, de mens door zijn eigen schuld onder de zonde heeft besloten, en door zijn voorzienigheid alles zo onderhoudt en bestuurt, dat het alles zij ten dienste en ten nut van zijn uitverkorenen, die Hij eigenaars van de gehele wereld heeft gemaakt.
13. Dat de Vader zijn Zoon volgens de raad des vredes in de wereld heeft gezonden, de menselijke natuur heeft doen aannemen, om als Borg door Zijn lijden en sterven, en door Zijn stelling onder de wet en volkomen gehoorzaamheid, aan Zijn rechtvaardigheid te voldoen, en alzo de uitverkorenen te verlossen van schuld en straf, en recht tot het eeuwige leven te verwerven.
14. Dat de Vader Zijn Heilige Geest in hun harten zendt om de uitverkorenen te verlichten, te wederbaren, tot Christus te leiden, door het geloof met Christus te verenigen, hen te troosten en door de weg van heiligheid te leiden tot heerlijkheid.
15. Dat de Vader hen aanneemt tot Zijn kinderen en erfgenamen, en hen als Zijn kinderen liefheeft en van alles verzorgt. Uit deze beschouwing ontstaat in de gelovigen een kinderlijke gestalte, de ziel zinkt in kleinheid weg, zij verblijdt zich, zij neemt vrijmoedigheid om te roepen: *Abba, Vader!* Zij geeft zichzelf en al haar zaken in de hand van haar Vader, zij vertrouwt Hem alles toe, zij leeft uit Zijn hand, zij klaagt Hem als haar Vader haar nood, en maakt Hem haar begeerte bekend, zij is gewillig haar Vader te gehoorzamen en Hem naar Zijn wil te dienen. Ziet hiervan breder hoofdstuk XXXV, *Van het kinschap*.

God de Zoon merken de gelovigen aan,

XXXVII. God de Zoon aanmerkende, zo zien de gelovigen Hem aan:

11. Als de alleen bekwame om Borg te zijn, en om in Hem de uitverkorenen tot zonen en dochters, en tot kinderen des Vaders te maken; en verwonderen zich over de onnaspeurlijke wijsheid Gods in zulk bekwame Persoon tot Borg te stellen.
12. Zij zien de wonderlijke mensenzelfde des Zoons, dat Hij in de eeuwige raad des vredes Hem tot Borg stelde, om het grote werk van de verlossing uit te werken.
13. Dat Hij Zich in de volheid des tijds heeft vernietigd, en de gestalte van een dienstknecht heeft aangenomen, dat Hij hun natuur aangenomen heeft, en Zich niet geschaamd heeft hen broeders te noemen, zodat zij gemeenzaam met Hem kunnen omgaan. 4. Dat Hij uit enkele vrijwillige liefde de zonden van hen af op Zich overgenomen heeft, alsof Hij ze zelf gedaan had, en dat Hij in alle gewilligheid de straf, die zij verdiend hadden, zelf heeft gedragen, en daardoor volkomen aan de rechtvaardigheid Gods heeft voldaan, en hen met God heeft verzoend.
14. Dat Hij hen met Zich heeft verenigd als leden van een geestelijk lichaam, Hij het Hoofd, zij zijn Zijn leden, Hij de Bruidegom, zij Zijn bruid, zodat zij in Hem, die de Zoon is, zonen en dochters zijn.
15. Dat Hij hen alzo tot God brengt, en aan de Vader voorstelt, zeggende: *Zie hier Ik en de kinderen, die Mij de Heere gegeven heeft*. Hier is de fontein van alle zaligheid, hier doen zich op alle de volmaaktheden Gods op een geheel andere

en heerlijker wijze dan in het werk van de schepping en van de onderhouding, en de gelovigen de heerlijkheid des Heeren aanschouwende als in een spiegel, worden daarnaar veranderd, en dus gaan ze door de Zoon tot de Vader. Dit zal in 't vervolg breder vertoond worden.

God de Heilige Geest

XXXVIII. God de Heilige Geest merken de gelovigen aan als Degene, Die hen alles, wat de Vader in Zijn eeuwig voornemen hun ten goede besloten had, en alles, wat de Zoon voor hen verdiend had, toepast en deelachtig maakt door veler wegen, die alle goedertierenheden zijn. Hiervan willen wij wat breder spreken, also in 't vervolg daartoe zoveel gelegenheid niet zal zijn. Die wordt hun gegeven, en woont in hen

1. De Vader en de Zoon zenden de Heilige Geest uit in de harten van de gelovigen, en de Heilige Geest woont in hen als in een tempel. De uitverkorenen Zijn in de natuur voor hun wedergeboorte gelijk als alle anderen, [Judas 1:19](#). *Natuurlijke mensen, de Geest niet hebbende*. En omdat 't de Geest alleen is, die levend maakt, zo zijn ze dood in zonden en misdaden, en leven in een gehele afgescheidenheid van God, hebben geen gezicht van zondigheid en verdoemenis, van zaligheid, van 't geestelijke leven, en hebben geen begeerte daartoe; maar het aardse is het voorwerp van alle vermogens van de ziel, en al de leden des lichaams. Al hun godsdienst is maar dierlijk werk, om het geweten wat tevreden te stellen, en zij rusten in dit gedane werk en haten wat naar licht, geestelijkheid en ware Godzaligheid gelijkt, als het hun te na komt.

Maar als van de uitverkorenen tijd daar is, zo geeft God hun de Heilige Geest, die hen verlicht, wederbaart, en door het geloof hun Christus en al Zijn weldaden deelachtig maakt. Zie dit:

- (r) [Gal. 4:6](#). *Overmits gij kinderen zijt, zo heeft God de Geest zijns Zoons uitgezonden in uw harten, die roept: Abba, Vader!*
- (s) [Rom. 8:15](#). *Maar gij hebt ontvangen de Geest der aanneming tot kinderen.*
- (t) [1 Kor. 2:12](#). *Maar wij hebben ontvangen de Geest, Die uit God is.*

Niet Zijn gaven alleen; maar de Persoon Zelf

XXXIX. Hier komt in bedenking, op wat wijze, of in welk opzicht, de gelovigen de Heilige Geest ontvangen, of alleen ten opzichte van de gaven des Geestes, dan of de Persoon Zelf hun wordt meegedeeld?

Ik antwoord:

- (d) de inwoning des Heiligen Geestes in de gelovigen is niet een blote tegenwoordigheid, gelijk Hij als God overal tegenwoordig is.
- (e) Ook is het niet een uiterste relatie of betrekking, hen aanmerkende als kinderen van God, en als voorwerpen van Zijn werking.
- (f) Ook is het niet een mededeling van Zijn gaven, als: geloof, hoop en liefde, enz.
- (g) Maar de Persoon Zelf wordt de gelovigen gegeven, en Die woont in hen op een wijze, die voor ons onbegrijpelijk en onuitsprekelijk is, oneindig buiten hen, maar op een buitengewone wijze in hen. Dit blijkt:

Hijzelf wordt hen gegeven.

1. Uit zulke plaatsen, in welke de Heilige Geest zelf uitdrukkelijk gezegd wordt niet alleen aan hen gegeven te zijn, maar ook in hen te wonen.

(u) [Joh. 14:16-17](#). *Hij zal u een andere Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid. Namelijk de Geest der waarheid, welke de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet Hem niet, en kent Hem niet; maar gij kent Hem, want Hij blijft bij ulieden, en zal in u zijn.*

(v) [1 Petrus 1:11](#). *De Geest van Christus die in hen was.*

(w) [1 Kor. 3:16](#). *Weet gij niet dat ... de Geest Gods in ulieden woont?*

Uitvlucht. De gaven des Heiligen Geestes worden de Heilige Geest Zelf genoemd, [Hand. 10:44-45](#).

Antwoord.

(i) Niet altijd en overal, waar de Heilige Geest genoemd wordt, worden de gaven des Geestes verstaan; dus is de uitvlucht van geen kracht, men moest tonen, dat de genoemde en dergelijke plaatsen de gaven, niet de Persoon verstaan worden.

(j) De Geest, welke aan de kinderen van God gegeven wordt, en Zijn gave, worden uitdrukkelijk onderscheiden; de gaven leren, leiden, troosten, getuigen, wederbaren, geven het geloof niet, maar de Persoon, de Heilige Geest zelf werkt al die dingen, delende een ieder gelijk Hij wil.

(k) Ook worden gaven des Geestes gegeven aan verworpenen, [Hebr. 6:4](#). En nochtans geven hun die geen eigendom aan Christus, gelijk de inwoning des Geestes wel doet. [Rom. 8:9](#). *Zo iemand de Geest van Christus niet heeft; die komt Hem niet toe.*

Dies blijft het vast, dat de Persoon des Heiligen Geestes Zelf in de gelovigen op een onuitsprekelijke en Gode betamelijke wijze woont.

2. Zij zijn tempels van de Heilige Geest.

Uit zulke plaatsen, in welke de gelovigen tempels des Heiligen Geestes genoemd worden: [1 Kor. 3:16](#). *Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt, en de Geest Gods in ulieden woont? [1 Kor. 6:19](#). Of weet gij niet dat ulieder lichaam een tempel is des Heiligen Geestes, Die in u is, die gij van God hebt? God Zelf, en niet Zijn gaven, woonde in de tempel te Jeruzalem. [Ex. 29:45](#). Ik zal in het midden van de kinderen Israëls wonen. [Psalm 76:3](#). In Salem is Zijn hut, en Zijn woning in Sion. [Psalm 80:2](#). Die tussen de Cherubim zit.*

Omdat de Heilige Geest dan zo woont in de gelovigen, als weleer in de tempel, zo woont de Persoon, en niet alleen Zijn gaven, in de gelovigen.

3. Kunnen niet dan met de Oneindige verzadigd worden.

De gelovigen hebben een oneindige begeerte, die niet dan met de Oneindige vergenoegd kan zijn; de gaven van God zijn niet oneindig, en een gelovige kan met haar niet vergenoegd zijn, maar God Zelf moet hun deel zijn, en is hun Deel, en zij zijn met God verenigd in Christus, en zijn volmaakt in een, [Joh. 17:23](#). Dus zijn niet alleen de gaven des Geestes in de gelovigen, maar de Geest Zelf.

Tegenwerping 1. *De Heilige Geest is oneindig, en kan derhalve zelf in een eindig mens niet zijn.*

Antwoord.

Het aanwezig zijn van God, in een plaats of persoon zegt niet, dat Hij daar is ingesloten, en niet elders tegelijk is; maar dat Hij, die oneindig en overalteenwoordig is, ook daar, niet op een lichamelijke, maar op een onuitsprekelijke wijze waarlijk tegenwoordig is, niet zoals Hij overal is, maar op een buitengewone wijze van tegenwoordigheid. De tweede Persoon, de Zoon Gods is Persoonlijk in de menselijke natuur van Christus, nochtans oneindig buiten haar. Dit brengen wij bij, niet alsof de Heilige Geest persoonlijk en op zo'n wijze verenigd was met de mens, gelijk de Godheid met de menselijke natuur van Christus; - verre, verre zij zulke gedachte; maar om te tonen, dat de tegenwerping krachteloos is, omdat God wel gezegd wordt op een plaats tegenwoordig te zijn, en nochtans daar niet is ingesloten, maar tegelijk oneindig buiten haar. 't Zegt dan een buitengewone, en bij ons onbegrijpelijke wijze van tegenwoordigheid van de overalteenwoordige Geest.

Tegenwerping 2. *God is onmededeelbaar en kan Zichzelf niet meedelen aan een mens, maar deelt al Zijn gaven mede; als dan de Heilige Geest gezegd wordt in iemand te wonen, dan moet men het verstaan van de gaven des Geestes.*

Antwoord.

Wij zeggen niet, dat de Heilige Geest Zijn Wezen of Zijn Persoon meedeelt en dat de mens alzo vergoed wordt, of God Zelf zou zijn, wij verfoeien zo'n gruwel. Wij zeggen ook niet, dat de Heilige Geest of wezenlijk, of persoonlijk met de gelovigen verenigd is, gelijk de Goddelijke natuur van Christus met de menselijke, of ook gelijk de ziel des mensen met het lichaam; ook niet dat de Heilige Geest *de formele oorzaak* van des mensen daden is, zodat niet de mens, maar de Heilige Geest zou geloven, hopen, bidden, dat is dwaasheid.

Maar wij zeggen, dat de Heilige Geest in de gelovigen tegenwoordig is op een buitengewone wijze van tegenwoordigheid, voor ons onbegrijpelijk en onuitsprekelijk en nochtans eigenlijk, waarlijk, gelijk weleer in de tempel, alwaar Hij Zichzelf openbaarde tegenwoordig te Zijn door Zijn genadewerkingen. De engelen, als zij lichamen aannemen, een stuurman in een schip zijn daar tegenwoordig, niet als formae informantes, sed assistentes, niet bezielende, maar bewegende de lichamen en het schip. Zo ook, hoewel de gelijkenis mank gaat, is de Heilige Geest in de gelovigen en doet ze werken.

De Heilige Geest werkt in hen.

XL. De Heilige Geest, de kinderen van God gegeven zijnde, is daar niet leeg, maar werkt in hen allerlei geestelijke gaven en genade, als: geloof, wedergeboorte; maakt hun Christus en al Zijn weldaden deelachtig, leert hen bidden, geleidt hen, troost hen, verzegelt hen, en blijft bij hen tot in eeuwigheid.

Het geloof.

1. De Heilige Geest werkt het geloof in hen. [Eféze 2:8](#). *Het geloof, en dat niet uit*

u, het is Gods gave. Waarom ook de Heilige Geest wordt genoemd de Geest des geloofs. [2 Kor. 4:13](#). Omdat wij nu dezelfde Geest van het geloof hebben. [1 Kor. 12:9](#). Een andere, wordt gegeven, het geloof door dezelfde Geest.

De Heilige Geest schijnt in hen, die verduisterd Zijn in het verstand en vervreemd zijn van het leven Gods door de onwetendheid die in hen is, en geeft hun verlichte ogen des verstands, waardoor zij hun ellende beginnen in te zien, de vuilheid en zondigheid van hun hart, en de gruwelijke bewegingen en daden, die daaruit Zijn voortgekomen, en meteen hun walgelijkheid, hatelijkheid en verdoemelijkheid, en brengt hen daardoor in schrik en vrees. Dit verwekt in hen een begeerte om genade bij God te verkrijgen; maar de Geest toont hun de rechtvaardigheid Gods, die niet toelaat, dat de minste zonde ongestraft zou blijven, maar zeker gestraft moet worden met de eeuwige verdoemenis. Hierdoor worden zij, die tot God hun toevlucht namen, gestuit, en worden moedeloos en radeloos; in deze staat gebracht zijnde, openbaart de Heilige Geest hun de noodzakelijkheid van een borg, zo ze zalig zouden worden, opdat die voor hun zonden aan Gods rechtvaardigheid betale en hun het recht tot het eeuwige leven verwerve; en toont hun meteen, dat God Zelf een Borg heeft uitgevonden en in de wereld gezonden, namelijk Zijn eniggeboren Zoon, de Heere Jezus, en openbaart hun daarbij de goederen van het verbond, die in Hem opgesloten zijn, met de beminnelijkheden van die, waardoor zij verlieven op de zaligheid en op de Borg, om beider deelachtig te worden. Hierbij overreedt hen de Heilige Geest, dat hun, ieder als in het bijzonder, die zaligheden door die Borg in het Evangelie worden aangeboden. Hierop verwekt de Geest in hen een sterke begeerte naar de Borg; hieruit ontstaat het kiezen, het reikhalzen, het uitzien, het wachten, het bidden; dan komt er hoop, dan worden ze wederom donker en hopeloos, en 't werk telkens wederom hervattende en alzo strijdende, krijgen ze vrijmoedigheid, en nemen die aangeboden Borg aan, willigen met al hun hart Zijn aanbieding in, geven zich zonder enige reserve of uitbeding, en zonder revocatie of herroeping aan Hem geheel over, zoals ze zijn, om door Hem gerechtvaardigd, geheiligd en tot de zaligheid gebracht te worden, en eigenen de Borg, op grond van het Woord, zich toe, zij verlaten zich op Zijn getrouwheid en macht, zij leunen op Hem, zij vertrouwen zichzelf aan Jezus toe, dan eens met licht en verzekering, dan in duisternis en met veel strijd; immers van die dag af, dat zij Jezus aannamen, blijven ze tot Hem werkende, en gebruik van Hem makende, om vrede en heiligheid te bekomen.

De wedergeboorte.

XLI. 2. De mens in de natuur is geestelijk dood, afgescheiden van God, ligt verdrongen in lichamelijke dingen en krielt van allerlei zonden, gelijk een dood aas van wormen; maar als het de tijd van elke uitverkorene is, zo wekt de Heilige Geest hem op en geeft hem het geestelijke leven, *ontstaande uit de vereniging van de ziel met God in Christus*, waardoor Christus een gestalte in hen krijgt en de gestalte van hun ziel naar Jezus aardt.

Dat tevoren in hun ogen heerlijk was, is nu verachtelijk; dat tevoren vermaak was, is nu smart; dat ze tevoren zochten, vluchten ze nu; hun verstand is veranderd, hun wil is veranderd, hun hartstochten Zijn veranderd, zij Zijn een nieuw schepsel geworden, en uit die veranderde staat van de ziel wellen op

gedachten naar God en beschouwingen van hemelse dingen. Hieruit komt een andere spraak, Godzalige samensprekingen, heiligheid in daden, vermaak in de Godzaligen, waardigheid in het gedrag, nederigheid in de kleding, in één woord: er komt zulke verandering, alsof een dode uit het graf opstond; doch dit leven is ten eerste niet tot Zijn volmaaktheid, 't is eerst klein en groeit langzamerhand, en zo Zijn ook de daden; het is alles maar ten dele, doch in waarheid.

Dit leven nu werkt de Heilige Geest. [2 Kor. 3:6](#). *De Geest maakt levend.* [Titus 3:5](#). *De vernieuwing des Heiligen Geestes.* [Joh. 3:5](#). *Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan het koninkrijk van God niet ingaan.* Alhoewel de Heilige Geest hiertoe geen middel nodig heeft, zo gebruikt Hij daartoe het Woord als een middel, doch raakt evenwel de ziel onmiddellijk aan op een bij ons onbekende wijze, als door een scheppende kracht, gelijk Hij in de schepping op de wateren zweefde; in 't Hebreeuws staat Merachepheth, dat zulke beweging te kennen geeft, die al bewegende formeert en voortbrengt. Het Woord, zeg ik, gebruikt de Geest in de wedergeboorte; zie dit: [Jak 1:18](#). *Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het Woord van de waarheid.* [1 Petrus 1:23](#). *Gij die wedergeboren zijt niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God.*

Maakt hun Christus en Zijn weldaden deelachtig.

XLII. 3. De Heilige Geest maakt hun Christus en Zijn weldaden deelachtig. Zij waren wel uitverkoren, het rantsoen was al voor hen betaald, de zaligheid was al voor hen verworven, doch zij waren voor hun wedergeboorte nog niet in de bezitting van die goederen, maar als de Heilige Geest hen inneemt, dan brengt Hij hen tot Christus, en geeft hun het geloof, waardoor Christus in hun harten woont, [Eféze 3:17](#). En zij Hem aanhangende, worden één geest met Hem. [1 Kor. 6:17](#). Zij worden met Hem verenigd als leden met het hoofd, als een ent met de stam, als een bruid met de bruidegom, en dat in liefde, welker natuur is verenigen, waaruit spruit het onderlinge woord mijn. [Hoogl. 2:16](#). *Mijn Liefste is mijne, en ik ben de Zijne.* Uit de gemeenschap met Christus vloeit de gemeenschap aan Zijn weldaden, als:

- (n) Zijn betaling en daardoor verzoening met God. [Gal. 2:20](#). *Die mij liefgehad heeft, en Zichzelf voor mij overgegeven heeft.* [Rom. 5:10](#). *Wij vijanden zijnde, met God verzoend Zijn door de dood Zijns Zoons.*
- (o) Zijn heiligheid. [2 Kor. 5:21](#). *Opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.* [Kol. 2:10](#), *Gij zijt in Hem volmaakt.*
- (p) Zijn voorbede. [1 Joh. 2:2](#). *Wij hebben een voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige.*
- (q) Zijn heerlijkheid. [Rom. 8:17](#). *Erfgenamen Gods en mede-erfgenamen van Christus. Zo wij anders met Hem lijden, opdat wij ook met Hem verheerlijkt worden.*
- (r) En voorts alles wat in het verbond van de genade beloofd wordt, zo verlossing als toebrenging. [Rom. 8:32](#). *Hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?*

Leert hen bidden.

XLIII. 4. De Heilige Geest leert hen bidden; Hij wordt daarom *genoemd de Geest*

des gebeds. [Zach. 12:10](#). *Ik zal uitstorten de Geest van de genade en van de gebeden.* [Rom. 8:26](#). *De Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen.* De Geest toont hen hun gebrek en maakt er hen gevoelig over. Hij toont hun de geestelijke zaken in haar beminnelijkheid en doet er hen op verlieven. Hij zet hen aan om die door het gebed van God te verzoeken. Hij verzekert hun, dat God naar hen horen zal en hen hun begeerte zal geven naar Zijn welbehagen. Hij brengt hen in een biddende gestalte, namelijk, in een ootmoedige en gelovige staat. Hij neemt hen als bij de hand en geleidt hen tot de troon der genade. Hij geeft hun sterke begeerten en vergeestelijkt die, en legt hun de woorden in de mond; en zijn de zaken hun te hoog, en zijn de begeerten te sterk, en klemmt hun hart toe, zodat ze niet één woord spreken kunnen, dan komt de Geest hun zwakheden te hulp en doet hen hun begeerten uiten met onuitsprekelijke zuchtingen, die meer zeggen, dan zij met woorden kunnen uiten.

Geleidt hen.

XLIV. 5 De Heilige Geest geleidt hen. De weg is smal, men mag niet één tred ter zijde doen of men valt; hij is steil, en gaat naar boven, daar is klimmen aan vast; hij is glibberig, niet in zichzelf, maar ten opzichte van hen; de voeten glijden lichtelijk ter zijde uit: hij is bezet met veel vijanden, die hen niet willen doorlaten, maar waardoor men heenslaan moet en al strijdende doordringen; en zij daarentegen zijn duister; zij weten kwalijk de weg; zij Zijn zwak en tot hinken gereed; zij worden ras moe en moedeloos; de vijanden zijn hun te gauw en te sterk; er is voor hen geen raad om door te breken.

Maar de Heilige Geest geleidt er hen door, gelijk als men een blinde leidt; gelijk men een onkundige leidt op een weg, die hij te gaan heeft, zo geleidt de Heilige Geest hen door de weg, die zij niet geweten hebben, [Jes. 42:16](#). Hij toont hun de weg en zegt: *Dit is de weg, wandelt in denzelven*, [Jes. 30:21](#). Hij buigt hun wil en maakt hen gewillig om hem te bewandelen. Hij spreekt hun moed in en wekt hen telkens op. Hij geeft hun telkens nieuwe kracht. *Hij geeft de moede kracht, en vermenigvuldigt de sterkte die, die geen krachten heeft*, [Jes. 40:29](#). Dus gaan zij bij Zijn licht de duisternissen door.

Troost hen.

XLV. 6. De Heilige Geest troost hen. Hij draagt de Naam van *Trooster*, [Joh. 14:16](#) [Joh. 15:26](#); [Joh. 16:7](#). De gelovigen ontmoeten veel wederwaardigheden; dan komt een nare duisternis op hen vallen, dan worden ze overweldigd van hun verdorven vlees, dan komt de satan hen met vurige pijlen bestrijden, dan komt het ongeloof boven, dan verbergt God Zijn aangezicht voor hen, en schijnt hen weg te stoten, en op hen te toornen; dan komt de ene tegenspoed bij de andere, zodat er geen doorkomen aan schijnt, dan leven ze in de vrees van de dood en de koning der verschrikking overvalt hen; in deze en dergelijke ongelegenheden, die bekwaam zijn hun ziel te overstelpen, komt de Heilige Geest hen te ondersteunen met Zijn vertroosting, en dat op verscheiden wijzen, namelijk:

(h) Hij toont de kleinheid van het kruis, en kan het zo klein doen achten, dat het niet waardig is daar zwaar over te tillen, bijzonder als Hij hen hun toekomstige heerlijkheid doet zien, dan is hun oordeel met dat van Paulus

eens. [Rom. 8:18](#). Ik houde het daarvoor, dat het lijden des tegenwoordigen tijds niet is te waarden tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden.

- (i) Hij toont de korthed van het kruis, en dat het voorbijgaande [is. 2 Kor. 4:17](#). *Want onze lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat*. Dat van gisteren is al weg, wat morgen Zijn zal, weten wij niet; het tegenwoordige hebben wij alleen, en dat vliegt voort, zo ras de tijd voortgaat, en wat is toch ons gehele leven bij de eeuwigheid?
- (j) Hij toont het voordeel, dat in de verdrukking steekt; hoe klein dat het hen maakt, hoe lijdzaam zij worden, hoe ze van de wereld afgewend worden, hoe dat ze van God leren afhangen en op Hem vertrouwen, hoe dat ze daardoor heiliger worden, gelijk de apostel dat toont. [Hebr. 12:10-11](#). *Hij kastijdt ons te onze nutte, opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden. Doch daarna geeft zij van zich een vreedzame vrucht van de gerechtigheid degenen, die door dezelve geoefend zijn*.
- (k) Hij toont hun, dat het Gods weg is, en dat Hij al Zijn kinderen door deze ten hemel leidt, dat het Zijn soevereine wil is met hen zo te handelen, en dat die wil enkele wijsheid en enkele goedheid is, en geeft hun meteen liefde tot de wil Gods, zodat zij ook zo willen, en bidden: *Doch niet gelijk ik wil, maar gelijk Gij wilt; uw wil geschiede!* [Matth. 26:39, 42](#).
- (l) Hij verzekert hen van de liefde en genade Gods tot hen, dat zij genade gevonden hebben in Zijn ogen. De inspraak is hun genoeg, om al hun kruis als niet met al te achten, gelijk wij zien in Paulus. [2 Kor. 12:9](#). *En Hij heeft tot mij gezegd: Mijn genade is u genoeg; want mijn kracht wordt in zwakheid volbracht. Zo zal ik dan veel liever roemen in mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone*.
- (m) Hij toont de uitkomst, gelijk zij het menigmaal hebben ondervonden. Hij toont hun, dat de scepter van de goddelozen niet altijd zal rusten op het lot van de rechtvaardigen; dat het kruis niet te hoog zal gaan en niet lang zal duren, dat het hen niet zal overstelpen, dat Hij bij hen zal zijn, als zij door het water en door het vuur zullen gaan, zodat de stromen hen niet zullen verdrinken en de vlam hen niet zal verbranden, dat zij beproefd zullen uitkomen als goud uit de smeltkroes, ja, dat ze de Heere nog zullen danken, dat Hij zo met hen gehandeld heeft, en hen uit getrouwheid heeft verdrukt. Zie de belofte: [1 Kor. 10:13](#). *God is getrouw, Die u niet zal laten verzocht worden, boven hetgeen gij vermoogt, maar Hij zal met de verzoeking ook de uitkomst geven, opdat gij ze kunt verdragen*. ‘ t Scheelt veel, of iemand ons dezelfde zaken voorstelt, dan of wij ze zelf overpeinzen, dan of de Heilige Geest ons die voorstelt, klaar doet zien en krachtig indrukt, dan eerst hebben ze klem, dan eerst vertroosten ze het hart, en dan draagt men het kruis met gemoedigheid.

Verzegt hen.

XLVI. 7. De Heilige Geest verzegt hen.

(vvv) In verzegelen is een signet, ‘ t welk het beeld in zich heeft, dat overgezet wordt; dit is hier het Beeld Gods.

(www) Was, in ‘ t welk het beeld ingedrukt wordt, ‘ t welk hier is het hart des

mensen, 't welk naar het beeld Gods herschapen wordt.

(xxx) Overzetten van het beeld, 't welk hier geschiedt door de Geest Gods, de mens dit beeld Gods indrukkende, en makende dat Christus een gestalte in hen krijgt.

Het verzegelen geschiedt tot verscheiden einden.

- (a) Om iets te verbergen, dat een ander niet ziet wat daarin is, zo verzegelt men de brieven; zo is een gelovige verzegeld en verborgen voor 't oog van de wereld, welke de Geest niet zien kan, [Joh. 14:17](#). *Daarom kent ons de wereld niet, 1 Joh. 3:1.*
- (b) Om iets ongeschonden te bewaren, daartoe worden kisten en kasten in een sterfhuys verzegeld; zo zijn ook de *gelovigen een besloten hof, een besloten wel, een verzegelde fontein*, [Hoogl. 4:12](#).
- (c) Om iets voor het zijne te onderkennen van andere dingen, zo verzegelt men de koopmanswaren; aan dit zegel kent ook God de Zijnen. [2 Tim. 2:19](#). *Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende dezen zegel: de Heere kent degenen, die Zijnen zijn.*
- (d) Hieraan worden zij van anderen gekend. [Jes. 61:9](#). *Allen, die hen zien, zullen ze kennen. Joh. 13:35.* Hieraan zullen zij allen bekennen, dat gij Mijn discipelen zijt. [Hand. 14:13](#). *Zij kenden hen, dat zij met Jezus geweest waren.*
- (e) Hieraan kennen zij zichzelf. [1 Joh. 2:3](#). *Hieraan kennen wij, dat wij Hem gekend hebben, zo wij Zijn geboden bewaren. 2 Kor. 13:5.* *Onderzoekt u zelf of gij in het geloof zijt, beproeft u zelf. Of kent gij u zelf niet, dat Jezus Christus in u is?*
- (f) Om iets te bevestigen, zo verzegelt men koopbrieven en contracten; dus verzegelt de Heilige Geest de gelovigen, aan hen bevestigende het verbond van de genade, en hen verzekerende, dat zij daaraan deel hebben. [2 Kor. 1:22](#). *Die ons ook heeft verzegeld, en het onderpand des Geestes in onze harten gegeven.*

XLVII. Deze verzegeling, bevestigende aan de gelovigen, en hen verzekerende, dat zij deel hebben aan het verbond der genade, geschiedt op verscheiden wijze. Als

Door aan hen te openbaren, dat Hij in hen woont.

1. door openbaring aan de gelovigen, dat Hij in hen als in een tempel woont. De bruid verzocht, [Hoogl. 8:6](#). *Zet mij als een zegel op Uw hart*, dat is, prent mij zo in uw hart, dat Gij gedurig aan mij denkt, en dat mijn gedaante gedurig voor uw ogen is. Zo zet de Heilige Geest zich als een zegel op het hart van de gelovigen, drukt hen Zijn tegenwoordigheid en inwoning in, zodat zij zien, dat zij des Heiligen Geestes deelachtig zijn, waardoor zij klaar en krachtig verzekerd, en als met een zegel verzegeld worden, dat zij deel aan het verbond hebben. [1 Joh. 4:13](#). *Hieraan kennen wij, dat wij in Hem blijven, en Hij in ons, omdat Hij ons van Zijn Geest gegeven heeft.*

De Geest Zelf is hun gegeven tot een Onderpand, dat God hun al de beloofde goederen zal deelachtig maken, zodat zij niet hoger verzegeld en verzekerd kunnen worden, omdat God Zelf het onderpand is, en also oneindig maal meer waardig dan de zaligheid zelf. Zie dit [Eféze 1:13-14](#). *In welke gij ook, nadat gij*

geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met den Heiligen Geest der belofte, die het Onderpand is van onze erfenis. [Eféze 4:10](#). Door welke gij verzegeld zijt tot de dag der verlossing.

Door hun in te drukken het beeld Gods.

2. De Heilige Geest verzegelt hen, door hun in te drukken het beeld Gods, en door hun te tonen en te doen zien, dat het beeld Gods in hen is; Hij overtuigt hen van hun eerste veranderingen en overgang in Christus van hun geloof, dat ze Christus waarlijk hebben aangenomen en het nog dagelijks doen, en dat beide tot hun rechtvaardigmaking en heiligmaking; van hun onverzadigbare begeerte naar gedurige gemeenschap met God, van hun geestelijk leven, hoewel nog klein, nochtans waarachtig is, dat zij de zonden haten, en ook door inwendige zonden en gebreken in het verrichten van het goede, en het goede nagelaten te hebben, gewond worden en daarover smart hebben, dat het niet alleen al hun wens is heilig te zijn; maar dat hun gehele poging ook is alles te doen in geloof, in liefde Gods, in vrees en kinderlijke gehoorzaamheid en dergelijke; deze dingen toont hun de Geest, zodat zij het zien en niet ontkennen kunnen, noch derven. Zie dit [1 Kor. 2:12](#). *Maar wij hebben ontvangen de Geest die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.*

Dit hun aan de ene kant openbarende, zo brengt Hij hen met de ontvangen genade tot het Woord en tot de beloften, die aan dezulken gedaan zijn, Hij maakt hun die plaatsen klaar, Hij doet hun erkennen de onfeilbare waarheid, en in die staat brengt Hij hen in de tegenwoordigheid Gods, en doet hen uit de twee stellingen (de eerste genomen van hun genade, de tweede uit het Woord) het besluit opmaken, dat zij dan zeker kinderen van God Zijn en van de eeuwige zaligheid deelachtig zullen worden.

In dit concluderen werkt de Heilige Geest, niet alleen om genade in hen, en de Schriftuurlijke beloften klaar en zeker aan hen te maken, maar Hij werkt ook in het formeren van het besluit, en doet hun die vast en zeker maken, en dat met veel licht, en drukt hun die door Zijn verzegelende kracht zo diep in, dat zij het zo zeker geloven, alsof zij het met ogen zagen en met handen tastten, ja, alsof zij de zaligheid alreeds bezaten. Zie dit: [Rom. 8:16-17](#). *Dezelve Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn.*

Door onmiddellijke inspraken.

3. De Heilige Geest verzegelt ook wel onmiddellijker door klare en krachtige inspraken: *Gij zijt geliefd met een eeuwige liefde; uw zonden zijn u vergeven; gij zijt een erfgenaam van het eeuwige leven*, en dergelijke.

De inspraken geschieden soms door middel van een Schriftuurplaats, die zeer krachtig wordt ingedrukt; soms zonder een uitdrukkelijke plaats, nochtans altijd overeenkomende met het Woord, waaraan de inspraak kan getoetst worden.

Deze onmiddellijke verzegeling is niet alleen tot vaststelling van hun staat, maar de Heilige Geest doet hun meteen de zaken zelf smaken, waaruit ontstaan een stille vrede, een genoeglijke zoetheid, een verkwikkelijke blijdschap; hierdoor wordt men dronken in de liefde, hierdoor krijgt men een heilige gestalte, het hart verheft zich in de wegen des Heeren, en men is vaardig als een held, om te strijden tegen de vijanden, en om te lopen het pad van de geboden Gods. Dit

noemt de bruid kussen: [Hoogl. 1:12](#). *Hij kusse mij met de kussen Zijns monds; want Uw uitnemende liefde is beter dan wijn.* Hiervan spreekt ze: [Hoogl. 2:4-6](#). *Hij voert mij in het wijnhuis, en de liefde is Zijn banier over mij, enz.* Dit begeerde David. [Psalm 35:3](#). *Zegt tot mijn ziel: Ik ben uw heil.* Dit is het dat de Heere Jezus belooft. [Joh. 14:21, 23](#). *Ik zal hem liefhebben en Ik zal Mij zelf aan hem openbaren. Wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken.*

Doch dit geschiedt aan allen niet even klaar. Doch dit moet men weten, dat, of wel alle gelovigen verzegeld zijn, dat het aan allen niet geschiedt in dezelfde trap van klaarheid; velen zijn hier duister en blijven duister, zij kunnen noch de inwoning des Geestes, noch de genaden, die in hen zijn, klaar zien, ja vrezen, dat zij noch aan het ene, noch aan het andere deel hebben; zij kunnen de sluitreden uit het Woord niet goed zonder twijfeling opmaken, daar blijft nog een stille vrees van zichzelf te bedriegen.

En veel verzegelden ondervinden niet de onmiddellijke verzegelde inspraak; en velen, die het ene en het andere genoten hebben, genieten het altijd niet; die met Paulus in de derde hemel getrokken waren, krijgen wel vuistslagen van de satan; die met Petrus door het geloof op de zee wandelen, zinken daarna wel door ongeloof; de verlichten worden wel duister, de blijden worden daarna wel droevig; zodat zij, die tevoren zo verzekerd waren, wel zinken in twijfelmoeidigheid, en zich alleen nog ophouden door het overdenken van de dagen vanouds.

Hij blijft bij hen als een Onderpand.

XLVIII. 4. De Heilige Geest blijft bij hen tot in van de eeuwigheid. Of Hij Zich dikwijls verbergt en Zijn werkingen inhoudt, zodat men met Job klaagt: [Job 23:8-9](#) *Zie, ga ik voorwaarts, zo is Hij er niet, of achterwaarts, zo verneem ik Hem niet. Als Hij ter linkerhand werkt, zo aanschouw ik Hem niet, bedekt Hij Zich ter rechterhand, zo zie ik Hem niet;* nochtans Hij is in hen en zal in hen blijven. Dit is de belofte. [Joh. 14:16-17](#). *Opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid. Hij blijft bij ulieden.* [1 Joh. 2:27](#). *De zalving, die gij van Hem ontvangen hebt, blijft in u.* En ook omdat Hij tot een Onderpand gegeven is, zo is 't zeker, dat Hij zolang als een Onderpand zal blijven, totdat de beloofde goederen in volkomenheid genoten zullen worden. Ziet dit [Eféze 1:13-14](#). *Gij zijt verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte; Die het Onderpand is van onze erfenis, tot de verkregen verlossing.* [Eféze 4:30](#). Daarom moet men zich heilig gedragen en de Heilige Geest niet bedroeven.

XLIX. Hoe heilig moest men zich bewaren, omdat men een tempel des Heiligen Geestes is, opdat Hij lust hebbe daarin te wonen! Hoe zorgvuldig moest men zich wachten, dat men de tempel Gods, noch in ons door eigen bedrijf van zonden, noch in anderen door hen tot zonden te brengen, niet ontheilige! *Die de tempel Gods schendt, die zal God schenden,* [1 Kor. 3:16](#). Hoe bezorgd moet men dan Zijn dat men de Geest niet bedroeve, noch door stoute zonden tegen Zijn waarschuwing, noch door een slordige levenswijze, noch door Zijn leiding te wederstreven! *Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet,* [Eféze 4:30](#); maar erkent Zijn inwoning, ontvangt gewillig Zijn werking, luistert naar Zijn vertroosting, volgt gewillig Zijn leiding, opdat Hij behagen in u hebbe, en hoe langer hoe

krachtiger in u werke.

L. Ziedaar, is er nu geen nuttigheid in het geloof van de heilige Drie-eenheid? Is het niet de enige grond van een waarlijk Godzalig leven, en de Fontein van alle vertroosting? Welaan dan, merkt God aan als één in Wezen en drie in Personen; let op de wijze van werking van ieder Persoon in de bedeling des genadeverbonds, en ook in u.

En gij, hebt ook gepaste gedachten, opmerkingen en werkingen aangaande ieder Persoon, en gij zult bevinden een grote en vaste voortgang in de Godzaligheid, en een wonderlijke omschijning van de Eenheid, terwijl gij ieder Persoon beschouwt, en van de Drieheid, als gij beschouwt de Eenheid. Steekt in de 'duistere schemering' van de heilige Drie-eenheid zo veel licht, troost, blijdschap en heiligheid, wat zal het dan zijn, en hoedanig zal de ziel aangedaan zijn, als zij Gods aangezicht in gerechtigheid zal aanschouwen, en verzadigd zal worden met Zijn Beeld, als ze zal opwaken! [Psalm 17:15](#). *Dan zal men wandelen door aanschouwen.* [2 Kor. 5:7](#). *En zien van aangezicht tot aangezicht,* [2 Kor. 13:12](#). *En Hem zien gelijk Hij is,* [1 Joh. 3:2](#). Daarom: *Welgelukzalig is het volk, wiens God de Heere is, het volk, dat Hij Zich ten erve heeft uitverkoren,* [Psalm 33:12](#).

Hoofdstuk 5: Van de Besluiten Gods in het algemeen

Hoofdstuk 5

Van de Besluiten Gods in het algemeen.

Vertoond hebbende de beginselen, waaruit God gekend wordt, en hoedanig God is in Zijn Wezen, Eigenschappen en Personen, zo begeven wij ons tot de beschouwing van de werken Gods naar buiten. Deze kan men aanmerken óf in hun begin, óf in de uitwerking.

16. De werken Gods in hun begin zijn de besluiten Gods, zo in 't algemeen, als in 't bijzonder de eeuwige verordining des mensen, nopens zijn eeuwige staat, alsmede de raad des vredes, of het verbond van de verlossing, in 't welk zich de Zoon stelt tot Borg van de uitverkorenen.
17. De werken Gods in de uitwerking zijn óf van de natuur, welke zijn de Schepping en de Voorzienigheid, óf van de genade, zijnde de uitvoering van het grote werk van de Verlossing.

Wij beginnen met de Besluiten Gods, een zaak, waarin uitnemende troost, vergenoeging, rust en blijdschap ligt voor een gelovig kind Gods.

God is in Zichzelf algenoegzaam. Hij had niet nodig schepselen te maken; het schepsel brengt Hem noch heerlijkheid, noch gelukzaligheid aan; maar 't heeft de Heere behaagd schepselen te maken om hun Zijn goedheid mee te delen, en

daarin gelukkig te maken. God, zullende schepselen maken, neemt bij Zichzelf een eeuwig voornemen en besluit, wat, hoedanig, waar, wanneer ieder schepsel zal zijn, wat het zal doen, en wat ieder zal ontmoeten. De zaken zelf weten wij uit het Woord van God, maar de wijze hoe God besluit, is voor ons verborgen; wij zien ze van achteren, en niet van voren; wij spreken daarvan op menselijke wijze, en verstaan het op een Gode betamelijke wijze.

Door velen niet erkend.

II. De Socinianen en Remonstranten, ziende de gebeurlijkheid [toevalligheid] van de dingen, alsmede, dat de mens vrijwillig doet hetgeen hij doet, Zijn gereed om alle dingen, en bijzonder de mens, van onder de regering Gods te onttrekken, en kunnen niet zien, hoe dat God alles zo vast besloten zou hebben. Waar zou (zo spreken zij) dan de gebeurlijkheid van de zaken, en waar dan de vrijheid van de wil des mensen blijven, waartoe zou dan bidden, vermanen en arbeidzaamheid dienstig zijn, en hoe zou men dan God bevrijden van oorzaak van de zonde en van de verdoemenis des mensen te zijn, en zou dan de mens zelf niets tot zijn zaligheid toedoen, dan mocht hij alles wel opgeven, en op riemen laten drijven; daarom ontkennen zij dat God zo'n besluit over alles, en alle bijzondere zaken van eeuwigheid genomen heeft.

Wij daarentegen staande in de waarheid, houden zodanig een besluit volgens Gods Woord vast, belijden het en maken er een heilig gebruik van. Om deze waarheid aan een ieder klaar te maken, zullen wij ze in haar natuur en hoedanigheden voorstellen, deze uit Gods Woord bevestigen, de bedenkingen beantwoorden, en dan de zaak tot beoefening aandringen.

Met verscheiden woorden uitgedrukt.

III. Wij beginnen met het Woord. De Schrift, lerende dat God alle dingen geschapen, heeft, onderhoudt en regeert naar een tevoren bij Zichzelf genomen besluit, heeft verscheiden woorden, waarmee zij dit eeuwig besluit uitdrukt en voorstelt; zoals:

17. Besluit. [Psalm 2:7](#). *Ik zal van het besluit verhalen.* [Lukas 22:32](#). *De Zoon des mensen gaat wel heen, gelijk besloten is.*
18. Bescheiden, [Job 23:14](#). *Hij zal volbrengen, dat over mij bescheiden is.*
19. Bepaalde raad en voorkennis, [Hand. 2:23](#). *Deze, door de bepaalden raad en voorkennis Gods overgegeven zijnde.* [Hand. 4:28](#). *Om te doen al wat uw hand, en uw raad tevoren bepaald had, dat geschieden zou.*
20. Raad des wils en des welbehagens, [Jes. 46:11](#). *Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al mijn welbehagen doen.* [Eféze 1:11](#). *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.*
21. Voornemen, [Rom. 8:28](#). *Degenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn.* [Eféze 1:9](#). *Ons bekendgemaakt hebbende de verborgenheid van Zijn wil naar Zijn welbehagen, dat Hij voorgenomen had in Zichzelf.* Deze teksten geven ons niet alleen te kennen de verscheiden benamingen van het besluit, maar bevestigen meteen, en dat overtuigende, de waarheid van de zaak, dat God van eeuwigheid een besluit genomen heeft, waarnaar alles in de tijd uitgevoerd wordt.

Alle menselijkheid daarvan geweerd.

IV. Als de mensen een besluit nemen, dan bezien zij de zaken eerst van alle kanten, of het wel doenlijk is, wat daartegen, wat daarvoor zou zijn. Zij kunnen de zaak dikwijls niet doorzien, staan in twijfeling tussenbeide, en moeten het besluit nemen naar de zaken die voorkomen, en dergelijke. Maar al die onvolmaaktheden zijn ver van de alwetende, alleen wijze, almachtige en onveranderlijke God; des Heeren wegen zijn niet als onze wegen. Wij kunnen niet opklimmen, hoe God een besluit, een raad, en voornemen neemt; maar wij weten dat het zo is, en dat de menselijke benamingen ons te kennen geven de ondoorgrondelijke wijsheid en onwrikbare vastigheid van het voornemen Gods, en van het gehele bestel over alles, wat er zijn en geschieden zal.

Beschrijving.

Wij verstaan door het Besluit Gods, een eeuwig, vrijwillig, alwijs, onafhankelijk en onveranderlijk voornemen Gods, over alles en over iedere zaak, die geschieden zou, en hoe die geschieden zou in de tijd.

V. Vóór de schepping van de wereld was er alleen eeuwigheid, geen stof, geen lichaam, geen gedaanten, of wat men ook verzinnen of noemen mag. God, in de eeuwigheid wonende, heeft voorgenomen een wereld te scheppen, die met zulke schepselen te vervullen, die zo te onderhouden en te besturen, ieder zijn plaats en al wat hij doen, en wat hem ontmoeten zal, bestemmende en bepalende. Dit besluit is de eerste oorzaak en Exempel of voorbeeld, waaruit en waarnaar de zaken in de tijd én Zijn én geschieden, en ook zo zijn en zo geschieden, en niet anders. Mensen drukken zich eerst een denkbeeld of gedaante in van zaken, die zij maken willen, door af- en toedoen van dingen, die zij tevoren in hun begin, of ten dele, of geheel gezien hadden; maar in God wordt geen beeld of gedaante van de zaken ingedrukt, waarnaar Hij, hetgeen Hij maken wilde, zou vormen; God drukt ze zelf uit. Het besluit Gods is het uitdrukken voorbeeld, en de zaken het uitdrukkel. Het besluit Gods is niet enig toeval in God, maar de besluitende God Zelf; 't is een inblijvende daad van Gods wil.

Eeuwig.

VI. Het besluit Gods is van eeuwigheid. God neemt geen besluit telkens als de zaken voorhanden zijn, dat is mensenwerk; maar eer daar iets was, voordat Hij de wereld schiep, verordeneerde Hij alle zaken, die Hij in de tijd zou voortbrengen, waar en wanneer iedere zaak zou zijn, door welke middelen alles zou uitgevoerd worden, wat ieder zou doen, wat ieder zou gebeuren van het begin tot het einde; dit zegt de Schrift uitdrukkelijk; zie [Hand. 15:18](#), *Gode zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend*. Omdat God alle dingen, die in de tijd zullen zijn, daarom kent, omdat Hij ze besloten heeft, waardoor zij uit de staat van kunnen zijn door Gods Almachtigheid, komen in de staat van zullen zijn door de wil Gods, zo is 't zeker, dat gelijk God ze van eeuwigheid kent, dat Hij ze ook van eeuwigheid besloten heeft. [Eféze 1:4](#). *Die ons uitverkoren heeft in Hem, vóór de grondlegging der wereld.* [2 Tim. 1:9](#). *Maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus vóór de tijden van de eeuwen.*

Vóór de tijd te zijn, sluit alle tijd uit; vóór de tijd was er maar eeuwigheid; als men denkt: hoe lang vóór de tijd nam God het besluit, zo is men, al eer men 't weet met zijn gedachten in de tijd. In de eeuwigheid is geen hoe lang, geen vóór en na; de eeuwigheid is voor ons tijdelijke mensen onbevattelijk. Zijn dan de besluiten vóór de tijd, zo zijn ze van eeuwigheid.

In de uitvoering van de zaken is een hoe lang, is een vóór en na, en dat vóór en na heeft God ook van eeuwigheid besloten, door een enkele daad van Zijn wil. God Zelf is wel in orde en natuur vóór het besluit, maar niet in tijd, want 't is eeuwigheid, gelijk ook zelfs bij de schepselen de oorzaken niet altijd in tijd eerder Zijn dan de gevolgen. Men moet ook het besluit onderscheidenlijk aanmerken, of ten opzichte van de besluitende God, zo is het een enkele daad, of ten opzichte van de besloten zaken, dan zijn ze zo velerlei, als er zaken zijn, over welke het besluit gaat.

Vrijwillig.

VII. Het besluit Gods is in alle opzichten geheel vrijwillig, zonder enige dwang of enige inwendig of van buiten aankomende noodzakende oorzaken: 't is alles naar Zijn vrij welbehagen. De verborgenheid van Zijn wil naar Zijn welbehagen, [Eféze 1:9](#). *Naar de raad van Zijn wil*. Vers 11. Nooddwang en vrijwilligheid kunnen niet samengaan, maar noodzakelijk en vrijwillig komen zeer wel bij elkaar. Noodzakelijk is Gods Wezen willende; maar dat die wil zich uitstrekt tot zaken buiten Hem, om die te scheppen en te regeren, dat dit dus en dat zo zal zijn, dat deze dit en gene dat zal ontmoeten, dat de ene rijk en de andere arm zal zijn, dat de ene hier en de andere daar zal wonen, dat is enkele vrijwilligheid. God had kunnen besluiten niets te scheppen; en willende scheppen en regeren, kon Hij iedere zaak dus of anders scheppen, iedere zaak dit of wat anders doen bejegenen. Indien een pottenbakker macht heeft over Zijn leem, uit enkel vrije wil dus- of zodanig vat te maken; indien een vader macht heeft om Zijn huis toe te rusten zo hij wil, het ene hier te plaatsen en het andere daar; zou dan de soevereine Heere van alles geen vrijheid hebben over Zijn leem en over al Zijn schepselen naar Zijn welbehagen te beschikken? Zou iemand Hem, die almachtig is, kunnen verhinderen, zodat Hij Zich naar de rang van 't werk zou moeten regelen? Zou iemand kunnen zeggen: Waarom hebt Gij het dus en niet anders besloten? Zou enig schepsel Hem kunnen noodzaken dus of zodanig een besluit te nemen? In 't geheel niet. Zijn vrij welbehagen bestelt het zo, en daarom zal 't zo zijn, en 't is alles goed, omdat Hij het zo wil. 't Is een zaligheid voor een schepsel dit te erkennen, goed te keuren en ook zo te willen.

Wijs.

VII. God heeft alles besloten met een eeuwige, oneindige en onnaspeurlijke Wijsheid. Als mensen wat vreemds en buitengewoons maken, staat men verwonderd en zegt: hoe heeft een mens dat alles zo kunnen verzinnen, en evenwel had hij het niet van eerst tevoren bedacht, maar hij had van 't een en 't ander enig beginsel gezien, of in dieren, of in levenloze schepselen, of in mensenwerk, en door wat af- of toe te doen, of te verplaatsen en in een andere orde te schikken, had hij Zijn kunstwerk zo uitgedacht. *Maar wie heeft de Geest des Heeren bestuurd en wie heeft Hem als Zijn raadsman onderwezen?* [Jes.](#)

[40:13](#). *Hij die de alleen wijze God is, [1 Tim. 1:17](#). Wiens verstand geen getal is, [Psalm 147:5](#). Die alles met wijsheid gemaakt heeft, [Psalm 104:24](#). Die heeft ook alles tevoren met wijsheid verordineerd en besloten. [Rom. 11:33](#). O diepte des rijkdoms beide der wijsheid en der kennis Gods! hoe ondoorzoekelijk zijn Zijne oordelen, en onnaspeurlijk Zijn wegen!*

Absoluut.

IX. De besluiten Gods Zijn onafhankelijk, absoluut, zonder enige voorwaarde, die van de tweede oorzaken afhangen zou. Iedere zaak is vast besloten, zal zeker komen, zo een en geen anderen uitslag en einde hebben; zo zal 't zijn, en niet anders. God heeft wel besloten, dat veel dingen door onderoorzaken en middelen zullen uitgevoerd worden, doch die onderoorzaken zijn geen voorwaarden van het besluit, alsof God de zaak onder die voorwaarden had vastgesteld, en alsof die voorwaarden, zo ze niet nagekomen werden, het besluit zouden kunnen veranderen, en alsof die voorwaarden gelaten waren in de macht van het schepsel of aan een geval; maar de middeloorzaken zijn alleen middelen in de uitvoering, en zijn alzo zeker en vast besloten als het einde door die middelen uit te voeren, hoe onzeker of gebeurlijk die ook zijn ten opzichte van de tweede oorzaken, omdat de gebeurlijkheid is ten opzichte van de schepselen, en niet bij God.

De vraag is: Of God veel zaken onder een voorwaarde besloten heeft, zodat de uitslag hangt aan het vervullen of niet vervullen van de voorwaarde, welke voorwaarde zou Zijn in de macht en vrije wil van de mens?

De Socinianen, Remonstranten en Jezuieten zeggen ja, wij neen. Want:

God is alles voorwetende en almachtig.

1. Zo God een zulk voorwaardelijk besluit nam, zo moest het zijn, of omdat Hij niet anders kon, omdat Hij verhinderd zou kunnen worden Zijn besluit uit te voeren; of omdat Hij niet anders wilde, en het volbrengen van de voorwaarde, of niet volbrengen geliefde te stellen in de macht van de mens. Het eerste kan niet zijn, omdat God almachtig is, en die almacht ook te werk stelt in het uitvoeren van Zijn besluit. [Jes. 14:27](#). *De Heere der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken?* Het tweede kan ook niet zijn, omdat God een schepsel niet kan onafhankelijk van Hem doen zijn, en het schepsel niets kan werken zonder Zijn invloed en besturing. [Filip 2:13](#). *Het is God, die in u werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen.*

Uitvlucht. De natuur van de mens laat niet toe, dat God een besluit zou nemen over zaken, waarin de vrije wil des mensen te pas komt, omdat God des mensen wil zo geschapen heeft, dat die niet gedwongen kan worden, maar altijd de vrijheid behoudt om iets te willen doen of niet te willen doen. God kon wel een besluit maken, om die of die mens zalig te maken zonder enige voorwaarde, hij leefde dan ook zo hij leefde; maar als God een mens tot zaligheid verkiest, die geloven en zich bekeren zal, dan kan dat niet geschieden dan onder een voorwaarde, die aan de vrije wil hangt, om te willen geloven, en om zich te willen bekeren, of niet.

Antwoord.

- (h) De vrijheid van de wil bestaat niet in onverschilligheid, om iets te doen of te laten, maar in vanzelfsheid om 't geen hij doet, met eigen oordeel en genegenheid te doen.
- (i) Vrijheid van onverschilligheid, en van vanzelfsheid, is niet onafhankelijk van God. God doet de mens willen. Hij werkt het willen. Hij formeert het hart van alle mensen, [Psalm 33:15](#). *Hij neigt het hart zelfs van koningen als waterbeken tot al dat Hij wil*, [Spr. 21:1](#). *Hij, die de mens de wil heeft gegeven, kan die hem niet een goeden wil teruggeven, als Hij wil?*
- (j) Het geloof en de bekering Zijn geen voorwaarden op welke het besluit gemaakt is; maar het Zijn middelen, die God zowel als het einde besloten heeft, om door die het einde uit te voeren: dus raakt de uitvlucht niet en maakt het bewijs niet krachteloos.
- (k) Indien het besluit Gods afhangt van iets, dat van Hem niet afhangt, dan hangt de Schepper af van het schepsel.

2. Is geschied naar Gods welbehagen.

Het besluit Gods is genomen enkel naar Zijn welbehagen; dus kan het niet genomen Zijn op enige voorwaarden. [Matth. 11:26](#). *Ja Vader, want also is geweest het welbehagen voor U*. [Eféze 1:5](#). *Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus in Zichzelf, naar 't welbehagen van Zijn wil*. Dit welbehagen voert God ook onweersprekelijk uit. [Jes. 46:10](#). *Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al mijn welbehagen doen*. Hoe kan er dan een voorwaarde zijn, van welke het besluit Gods zou afhangen? Het zou strijden tegen de soevereiniteit, wijsheid en almachtigheid Gods.

3. Is onveranderlijk.

Al de besluiten Gods Zijn onveranderlijk. [Rom. 9:11](#). *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve*. [Mal. 3:6](#). *Ik, de Heere, worde niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs! niet verteed*. [Jak 1:17, 18](#). *Bij Wien geen verandering is, of schaduw van omkering. ... Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaad*.

Nu, al wat van een voorwaarde afhangt, welke niet besloten is, en in des mensen eigen kracht en vrije wil is om te doen of niet te doen, gelijk partijen willen, dat is geheel en al veranderlijk; dus hangt het onveranderlijke besluit Gods niet af van enige voorwaarde. God verandert Zijn besluit niet naar de verandering des mensen, maar alle veranderingen des mensen geschieden naar het onveranderlijke besluit Gods, die door de veranderingen des mensen onveranderlijk uitvoert de samenhang, die Hij besloten heeft tussen het middel en het einde, tussen de zonden en de straffen, tussen de Godzaligheid en de zaligheid.

X. Tegenwerping 1. [Spr. 1:25](#), *En hebt al Mijn raad verworpen*. [Lukas 7:30](#), *Maar de Farizeeën en de Wetgeleerden hebben de raad Gods tegen zichzelf verworpen*. Waaruit blijkt, dat de mensen de raad Gods kunnen verwerpen, Zijn besluit krachteloos maken: waaruit dan volgt dat Gods besluiten onder voorwaarde genomen zijn.

Antwoord.

Het woord *raad* betekent in die plaatsen niet het besluit Gods, 't welk ook raad genoemd wordt, maar de aanrading door bevel met beloften en bedreigingen bekleed, voorgesteld, gelijk uit de teksten zelf blijkt. [Spr. 1:25](#) wordt er bijgevoegd: *en Mijn bestraffing niet gewild*. De raad was, vs. 22, 23, *bekeert u*; dat werd voorgesteld met bestraffing, *keert u tot Mijn bestraffing*; en met beloften: *Ik zal Mijn Geest ulieden overvloedig uitstorten*. Deze aanrading hadden ze niet gehoorzaamd.

[Lukas 7:30](#) is hetzelfde. Johannes de Doper en de Heere Jezus hadden hun vermaand tot bekering; want Johannes predikte de doop der bekering, zeggende, dat zij geloven zouden in Degene, die na hem kwam. [Hand. 19:4](#). Van deze vermaning waren zij ongehoorzaam, dat was, de raad, dat is, aanrading te verwerpen, gelijk blijkt uit het bijgevoegde, van hem niet gedoopt zijnde.

Tegenwerping 2. In Gods Woord Zijn veel voorwaardelijke beloften en bedreigingen; omdat nu alle beloften en bedreigingen vloeien uit een besluit van God, zo Zijn er dan ook voorwaardelijke besluiten. Zie het eerste onder veel teksten: [Jes. 1:19-20](#). *Indien gij willig zijt en hoort, zo zult gij het goede van dit land eten. Maar indien gij weigert, en weerspannig zijt, zo zult gij van het zwaard gegeten worden.* [Jer. 17:24, 25, 27](#). *Het zal dan geschieden, indien gij vlijtig naar Mij zult horen. . . Zo zullen door de poorten van deze stad ingaan koningen en vorsten. . . Maar indien gij naar Mij niet zult horen ... zo zal Ik een vuur in haar poorten aansteken, enz.*

Antwoord.

Dat in het Woord veel voorwaardelijke beloften en bedreigingen zijn, en dat die voortkomen uit een besluit van God, is een bekende waarheid, die wij gaarne omhelzen; maar wij ontkennen het gevolg, dat daarom, daar ook voorwaardelijke besluiten zijn; dat hangt niet te samen; want daaruit volgt alleen, dat God besloten heeft zodanige voorwaardelijke beloften en bedreigingen te doen, en dat God besloten heeft zo'n samenhang van de zaken te doen zijn, dat het de goeden wèl, en de bozen kwalijk zal gaan; en dat iemand goed wordt, zich bekeert, en gelooft, dat is het werk van God. God bekeert. [Jak 1:18](#). God geeft het geloof, [Efëze 2:8](#). God werkt het willen en het werken, [Filip 2:13](#). *Zonder Mij kunt gij niets doen*, [Joh. 15:5](#).

Het besluit naast deze is volstrekt zonder enige voorwaarde, namelijk, de uitverkorenen door de weg van bekering en geloof tot de zaligheid te brengen, en de anderen om hun zonden te verdoemen. Het besluit is volstrekt, maar de uitvoering is door middelen, die zo zeker besloten Zijn als het einde.

Tegenwerping 3. God wordt gezegd Zijn besluit te veranderen als de voorwaarde niet vervuld wordt; dus was het besluit voorwaardelijk. Het eerste is te zien, [1 Sam. 2:30](#). *Ik had wel klaarlijk gezegd: uw huis en uws vaders huis zouden voor Mijn aangezicht wandelen tot in eeuwigheid; maar nu spreekt de Heere: dat zij verre van Mij! want die Mij eren, zal Ik eren, maar die Mij versmaden, zullen licht geacht worden.* [1 Sam. 13:13-14](#). *De Heere zou nu uw rijk over Israëel bevestigd hebben tot in eeuwigheid. Maar nu zal uw rijk niet bestaan.*

Antwoord.

In deze teksten is geen gewag van het besluit Gods; maar hier wordt gesproken van de uitvoering des besluits. God maakt geen besluit in de tijd als de zaken daar zijn; maar het besluit is van eeuwigheid gemaakt. [Hand. 15:18](#); [Eféze 1:4](#). Dus hangt dat niet af van een voorwaarde, die in de tijd geschiedt. Hier wordt alleen getoond de samenvoeging van zonden en straffen, van Godzaligheid en zegen; deze stelt de Heere voor als middelen om de mens te overtuigen van Zijn plicht, en van Gods rechtvaardigheid in het straffen, als hij zijn plicht niet doet; alsmede als middelen om de uitverkorenen daardoor tot Godzaligheid te leiden, en hen daarop de verordeneerde zaligheid te geven. *Ik had gezegd*, dat is, beloofd onder de voorwaarde van gehoorzaamheid. "Gij hebt niet gehoorzaamd, en Ik heb u zo'n gehoorzaam hart niet willen geven, waartoe Ik niet verplicht was en Ik had besloten het u niet te geven; dus zult gij ook de beloften niet verkrijgen."

Is onveranderlijk.

XL Het besluit Gods is onveranderlijk. Indien God van besluit veranderde, dat zou zijn, óf omdat God na het genomen besluit zag, dat het niet goed was, en dat iets anders beter was; óf omdat Hij door het ene of het andere verhinderd werd Zijn besluit uit te voeren; geen van beide kan van God gezegd worden; niet het eerste, want Hij is de alleen-wijze God; niet het laatste, want Hij is de Almachtige. dus staat het vast, dat er geen oorzaak van verandering des besluits kan zijn. Dit geeft de Schrift te kennen in veel plaatsen; zie alleen deze:

- (a) [Mal 3:6](#). *Ik, de HEERE, word niet veranderd.*
- (b) [Jak 1:17](#). *Bij wie geen verandering is.*
- (c) [Jes. 14:27](#). *De HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken?*
- (d) [Jes. 46:10](#). *Mijn raad zal bestaan.*
- (e) [Rom. 9:11](#) *Opdat het voornemen Gods, dat naar verkiezing is, vast bleve.*
- (f) [Hebr. 6:17](#). *Waarin God, willende de erfgenamen der beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid zijns raads.*

Tegenwerping. God wordt wel gezegd berouw te hebben, Zijn beloften of bedreigingen niet te vervullen: nu anders te gebieden dan tevoren, Zijn handelingen te veranderen.

Antwoord.

Maar nooit wordt het gezegd van de besluiten Gods. Die spreekwijzen tonen alleen de verbinding van de zaken met de voorwaarde, 't zij uitgedrukt of ingewikkeld, welke God in iedere zaak vast heeft besloten te stellen of te gebieden, en toe te laten, dat de godlozen die door hun boosheid niet volbrengen en daarop de beloofde zegen niet verkrijgen, maar de gedreigde straffen deelachtig te worden; en zelf uit te werken, dat de uitverkorenen de voorwaarde volbrengen, en alzo de verordeneerde zegeningen verkrijgen.

Gaat over alles en over iedere bijzondere zaak.

XII. Gezien hebbende de hoedanigheden van het besluit, is te overwegen over welke zaken het besluit gaat. Het gaat over alle zaken in 't gemeen, en over iedere zaak in 't bijzonder; geen zaak, geen werk, geen ontmoeting, geen uitkomst

uitgenomen, 't zij groot of klein, 't zij goed of kwaad; 't zij dat naar de gewone loop van de natuur zeker geschiedt, of 't geen ten opzichte van de tweede oorzaken gebeurlijk is, en bijgeval geschiedt, of die door de vrije wil des mensen uitgevoerd wordt als oorlogen of van hun uitslag, de huwelijken en alle hun toevallen, de tijden en plaatsen van onze woningen, de geboortedag en sterfdag; in één woord alles, ieder engel, ieder levenloos schepsel in hemel en op aarde, ieder mens, iedere daad, iedere uitkomst, en alles wat er is, onder wat Naam het ook voorkomt; 't is alles op die tijd en plaats, en 't geschiedt alles naar een vast en onwrikbaar besluit, het ene om het te doen en uit te voeren, het andere om het toelatende te besturen. Dit is het dat overal in de Schrift geleerd wordt.

Dit blijkt:

1. Uit het woord *alles*. Teksten die in 't gemeen alles insluiten.

(g) [Hand. 15:18](#). *Gode Zijn alle Zijn werken van eeuwigheid bekend.*

(h) [Eféze 1:11](#). *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.*

Het woord *alle* sluit *alles* in; geen zaak is dan uitgenomen.

2. Uit aantekening van veel bijzondere zaken, plaatsen en tijden. Kruis, zegeningen, verkiezing en verwerping, en vrije wil.

(m) Plaatsen, die dit van bijzondere zaken zeggen. Als de *plaatsen en tijden* van eens ieders woonplaats. [Hand. 17:26](#). *Bescheiden hebbende de tijden, tevoren verordend, en de bepalingen van hun woning.*

(n) Alle wederwaardigheden, die de mens ontmoeten. [Job 23:15](#). *Hij zal volbrengen, dat over mij bescheiden is.*

(o) De zegeningen, die over de uitverkorenen zullen uitgestort worden. [Eféze 1:5, 9](#). *Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen. Ons bekend gemaakt hebbende de verborgenheid van Zijn wil, naar Zijn welbehagen, dat Hij voorgenomen had in Zichzelf.*

(p) Het verkiezen en verwerpen van personen en naties. [Rom. 9:11-13](#). *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit de roepende. Zo werd tot haar gezegd: De meerdere zal de mindere dienen. Gelijk geschreven is: Jakob heb Ik lief gehad, en Ezau heb Ik gehaat.*

(q) Hetgeen door de vrije wil des mensen uitgevoerd wordt, gelijk blijkt uit al hetgeen de mensen Christus hebben aangedaan. [Lukas 22:22](#). *De Zoon des mensen gaat wel heen, gelijk besloten is, doch wee die mens, door welke Hij verraden wordt!* [Hand. 2:23](#). *Deze, door de bepaalden raad en voorkennis Gods overgegeven zijnde, hebt gij genomen, enz.* [Hand. 4:27](#). *Want in der waarheid Zijn vergaderd tegen uw heilig Kind Jezus, welke Gij gezalfd hebt, beiden Herodes en Pontius Pilatus, met de Heidenen en de volken Israëls; om te doen al wat uw hand en uw raad tevoren bepaald had, dat geschieden zou.*

(r) Het huwelijk. [Gen. 24:44](#). *Dat deze die vrouw zij, die de HEERE aan de Zoon van mijn heer is toegewezen.* [Matth. 19:6](#). Hetgeen dan God samengevoegd heeft.

(s) XIII. De tijd, plaats, wijze en omstandigheden van de dood van elk mens is bepaald.

18. Dit zegt de Schrift uitdrukkelijk. [Job 14:5](#), *Omdat zijn dagen bestemd zijn, het getal zijner maanden bij U is, en Gij zijn bepalingen gemaakt hebt, die hij niet overgaan zal.* Job spreekt van alle mensen, van zeker getal van de dagen en maanden, dat dit getal bestemd is, dat daartoe niet een maand of dag zal toegedaan worden, dat is, dat hij niet langer dan die bestemde tijd zal leven. Psalm 39:5-6 [[Psalm 39:4-5](#)], *HEERE! maak mij bekend mijn einde, en welke de mate van mijn dagen zij, dat ik wete, hoe vergankelijk ik zij. Zie, Gij hebt mijn dagen een handbreed gesteld.* David spreekt niet van de kortheid van het leven van alle mensen in 't gemeen; maar in het bijzonder, dat God Zijn leeftijd een mate gesteld heeft, zolang en niet langer, dat het als met een handbreed afgepaald was, zodat Zijn leven een kort bepaald tijdje was. [Hand. 17:26](#). *Bescheiden hebbende de tijden tevoren verordend.*
19. God Zelf neemt het leven des mensen weg op Zijn tijd, gelijk Hij ieder mens Zijn geboortedag stelt. God heeft leven en dood in Zijn hand, God nu werkt alles naar Zijn bepaalden raad, [Hand. 2:23](#). *Naar de raad zijns willens, Eféze 1:11.* Zo is dan Zijn leeftijd bepaald. Psalm 31:16 [[Psalm 31:15](#)]. *Mijn tijden Zijn in uw hand. Psalm 90:3. Gij doet de mens terugkeren tot verbrijzeling.* Psalm 76:12 [[Psalm 76:11](#)], *Die de geest der vorsten als druiven afsnijdt. 1 Sam. 2:6. De Heere doodt en maakt levend.*
- Ja, zelfs als iemand door een gehele toevallige wijze komt te sterven, zo is dat nochtans Gods bestuur. Die in 't voorbijgaan door de van de steel afgeschoten bijl gedood wordt, doet God de hand des houthouwers ontmoeten, [Ex. 21:13](#). God bepaalde Achabs leeftijd, hoewel hij door een pijl bijgeval van de schutter getroffen werd, [1 Kon 22:28](#), [34](#). Bepaalde God niet de leeftijd van de eerste wereld? Van de honderd vijf en tachtig duizend in 't leger van Sanherib?

XIV. Tegenwerping 1. Het lang of kort leven hangt af van het goed of kwaad gedrag des mensen, en God verlengt of verkort daarnaar Zijn leven. Zo is dan Zijn dood niet vast bepaald. [Ex. 20:12](#). *Opdat uw dagen verlengd worden.*

Antwoord.

Dit verlengen van de dagen is niet ten opzichte van Gods besluit, 't welk een ieder Zijn eindpaal gesteld heeft; maar het zegt de samenhang, die God gemaakt heeft tussen Godzaligheid en zegening, beide van God besloten, 't een als het einde, 't ander als het middel, 't welk God Zelf in hen werkt.

Tegenwerping 2. Psalm 55:23 [[Psalm 55:22](#)]. *De mannen des bloeds en bedrogs zullen hun dagen niet ter helft brengen. dus is er geen vast besluit over des mensen dood.*

Antwoord.

Indien deze plaats ziet op het besluit Gods, zo is er een zekere tijd van het leven immers bepaald; want daar een zekere helft is, is ook een zeker einde. Dus moest men besluiten, dat God wel ieder mensentijd van de dood bepaald heeft, maar dat de mens het vaste besluit Gods kan tegengaan en te niet doen, dat toch onmogelijk is, gelijk wij getoond hebben; waaruit dan blijkt, dat deze plaats niet ziet op het besluit Gods, maar op de krachten des lichaams, naar welke de mens natuurlijker wijze veel langer had kunnen leven, of het ziet ook op de inbeelding, die zij hadden van lang te zullen leven; maar dat God om hun godloosheid,

volgens Zijn besluit, dat einde en middelen samenvoegt, hen in hun frisse kracht zou wegnemen. In deze zin is ook te verstaan: [Pred. 7:17](#), *Waarom zou gij sterven buiten uw tijd?*

Tegenwerping 3. Jes. 38:5, *Zie, ik zal vijftien jaar tot uw dagen toedoen*. Waaruit blijkt, dat er geen vast besluit over de tijd des mensen leven gemaakt is.

Antwoord.

Immers hier is een bepaling van Zijn leeftijd tot vijftien jaren. God had besloten, dat Zijn sterftijd in Zijn ziekte niet zou zijn, maar vijftien jaren daarna; hoewel hij naar de gestalte des lichaams had moeten sterven, zo God hem door een wonder niet hersteld had, waarop de boodschap van de dood hem aangediend was.

Tegenwerping 4. De mens heeft Zijn leven in Zijn eigen hand. Hij kan zich verdrinken of verhangen zo dikwijls als hij wil, en alzo Zijn leven verkorten, gelijk sommigen ook doen.

Antwoord.

Als iemand dat doet, zo was deze tijd van God bepaald, alsmede, dat hij tot straf van zijn zonden zijn eigen beul zou zijn, en godloos sterven; maar als iemands tijd daar niet is, zo zal hij het niet doen, en niet willen doen, maar naar zijn vermogen zijn leven bewaren. Iemand kan zijn leven verkorten ten opzichte van zijn natuur, naar welke hij langer had kunnen leven, maar niet ten opzichte van het besluit Gods.

Tegenwerping 5. Indien ieders dood vast besloten is, en de mens voor zijn tijd niet zal sterven, zo behoeft hij geen middelen te gebruiken, niet te eten, zich in het water of vuur te werpen, in ziekte geen geneesmiddelen te gebruiken, en zo voort.

Antwoord.

God, die het einde besloten heeft, heeft ook de middelen tot het einde besloten, en zal die mens de middelen doen gebruiken, zo naar het lichaam als naar de ziel, en de mens gebruikt ze ook gaarne; doch men doet de middelen niet gebruiken om Gods besluit te veranderen, dat dwaasheid zou zijn, maar om de raad Gods te dienen, omdat God ons het gebruik van de middelen geboden heeft. [Hand. 27:31](#). *Indien deze in het schip niet blijven, gij kunt niet behouden worden.* [Ezech. 36:37](#). *Daarenboven zal Ik hierom van de huize Israëls verzocht worden, dat Ik het hen doe.*

Tegenwerping 6. Omdat des mensen wil geheel vrij is om iets te doen of te laten, bijna alles aan des mensen wil hangt, en daarnaar de uitslag is, en zeer veel dingen bijgeval geschieden, zo kan des mensen sterftijd en plaats niet vast besloten zijn, ja verder, zo kan daar zodanig besluit Gods over alles niet zijn; want dan moest alles door een onvermijdelijke noodzakelijkheid geschieden.

Antwoord.

16. 't Is een dwaling, dat de vrijheid van de wil zou bestaan in iets te doen of te laten; zij bestaat niet in eveneensheid, maar in vanzelfsheid, zodat de mens alles doet met toestemming en genegenheid, en God, die de wil zodanig geschapen heeft, neigt hem zonder dwang, en overeenkomstig Zijn natuur, tot

al 't geen Hij wil.

17. De uitslag van de zaken hangt niet aan de mens, noch aan Zijn werk, maar aan God, die de middelen geeft, en die door die beschikte middelen de uitslag naar Zijn welbehagen uitvoert. Hij geeft de een meer sterkte, wijsheid en rijkdom dan de andere. [Spr. 22:2](#). Hij geeft de ene koning een groter leger dan de andere, en dan toont God nog dikwijls dat het in de sterkte, wijsheid, rijkdom, en het getal niet gelegen is; maar dat de gehele uitslag van Hem is. [Spr. 21:31](#); [Psalm 33:16](#).
18. Alle geval en gebeurlijkheid is ten opzichte van de mensen en de tweede oorzaken, maar niet ten opzichte van God, die alles zeker besloten heeft, en naar Zijn welbehagen zonder verhindering uitvoert, zelfs de allergebeurlijkste zaken; als: een onverhoedse doodslag, [Ex. 21:12-13](#); het lot, [Spr. 16:33](#); het vallen van een musje van het dak, en het uitvallen van een haar van het hoofd. [Matth. 10:29-30](#).
19. t Is waarheid, dat alles geschiedt door een onvermijdelijke noodzakelijkheid, maar niet door een nooddwang.
Er is een drieërlei noodzakelijkheid.
 - a. Een inwendige, welke vloeit uit de natuur van de zaken zelf; zo brandt het vuur noodzakelijk, zo valt het zware naar beneden.
 - b. Een noodzakelijkheid door dwang van buiten aankomende; zo trekt een man een kind tegen Zijn wil voort en brengt het, waarheen hij wil.
 - c. Een noodzakelijkheid van afhankelijkheid en van uitkomst, 't Is noodzakelijk dat een schepsel van God afhangt in zijn werken, en dat iedere zaak zulke uitslag heeft als God wil. God alles vast besloten hebbende, voert alles naar dat besluit onweerstaanbaar uit, niet door dwang tegen de natuur der zaken, maar naar der schepselen natuur. Zodat alles noodzakelijk zo geschieden moet ten opzichte van het besluit Gods, ofschoon het ten opzichte van de tweede oorzaken gebeurlijk [toevallig] is.

Hierin is veel troost.

XV. Laat dan Sociaan, Mennist, Remonstrant, Jezuïet en alle natuurlijke mensen, die God en Zijn weg niet kennen, deze waarheden verwerpen en tegenspreken, God trachten te onttronen, en de mens meester van alles maken; wij werpen terneder de overleggingen, en alle hoogte, die zich verheft, en leiden alle gedachten gevangen tot de gehoorzaamheid van Christus, [2 Kor. 10:5](#) en verdedigen deze leer zo troostrijk en nuttig voor de gelovigen.

XVI. De gelovigen zijn niet alle even klaar omtrent deze waarheden, schoon zij ze geloven, maar zijn dikwijls aan verzoeken onderworpen, als ze een sterke begeerte hebben tot een zaak en om haar bidden. Gaat het hun kwalijk, zijn ze in tegenspoed, dreigen of drukken hun deze of geen wederwaardigheden, bevangt hen vreze, het besluit Gods raakt lichtelijk uit het oog, of men kan zich het besluit Gods met liefde en genoegen niet onderwerpen, en men stelt zich de Heere voor als tegen zich, en als niets te hunne goede besloten te hebben. Begeeft men zich tot het gebed, men wordt zeer verhinderd met deze gedachten: wat helpt toch mijn bidden, ik zal toch niet ontvangen, of nergens van verlost worden, dan alleen naar het besluit, en ik vreze, dat dit toch niet ten goede over mij is.

Hierdoor wordt de ijver gebroken, en het gebed wordt gestuit of wordt flauw; waaruit klaar blijkt, dat het besluit Gods ons nog niet lief genoeg is, dat men meer werkt om Gods wil te buigen tot onze begeerte, dan onze begeerte tot de wil Gods, dat God onze raad wil dienen, meer dan wij Zijn raad. Dit smart de gelovigen, en verwekt in hen veel ontroering. Zij wilden gaarne het besluit Gods geloven, daarin hun genoeg nemen, geloven dat het hun ten goede in alles is, en alle middelen en gebeden, tot verkrijging van hun heilige begeerte in 't werk stellen, om de raad Gods te dienen, die door de besloten middelen het besloten einde uitvoert; maar worden in deze zeer belet.

1. Sommigen uit onkunde, zijnde niet genoegzaam zo in andere als in deze waarheden onderwezen.
2. Sommigen uit onachtzaamheid, omdat ze zich niet gewennen deze waarheid te overdenken, en haar gemeen en eigen te maken.
3. Sommigen uit te sterke en te onzuivere drift tot aardse zaken.
4. Sommigen, omdat zij zich het Woord van God niet eigen maken, om telkens een tekst bij de hand te hebben, als ze in deze of geen gelegenheid komen.
5. Sommigen, omdat ze te veel hangen blijven in de middelen, naardat die voor of tegen zijn. Dit alles maakt hen duister, en geeft het ongeloof ruimte en sterkte.

XVII. Begeert gij dan nuttigheid te trekken uit deze troostrijke leer?

1. Zelfverloochening.

Ontslaat u van dat onbehoorlijk en te vast aankleven aan de aardse dingen, en werkt zeer om uw eigen zin te verloochenen, 't Aardse is immers uw deel niet, dat kan u immers niet vergenoegen? Gij hebt immers dikwijls ondervonden, dat het u niet heiliger maakt, maar dat het u alle vrede en alle vrijheid des Geestes beneemt, en u belet met blijdschap uw loop te lopen, en dat gij dikwijls van achteren gezien hebt, dat het Gods wijze goedheid was, dat Hij u naar uw begeerte niet gedaan heeft, en dat gij soms verlegen waart met het verkrijgen van uw begeerte. Waarom zou gij dan op uw begeerte zo gezet zijn? Is het niet veel beter te rusten in het besluit Gods?

2. Liefde tot de wil Gods.

Verwekt dikwijls de liefde tot Gods soevereiniteit. Wilt u wel dat God uw dienaar was om u uw dwaze begeerten te geven? Of is het uw blijdschap, dat Hij de Heere, dat Hij vrij is, dat Hij alles als Opperheer naar Zijn wil regeert, zodat niemand Zijn hand kan afslaan, of zeggen: *Wat doet Gij?* Wilt u wel dat God aan u gehouden was, en uw zin moest doen? Is 't u niet veel liever, dat Zijn wil zonder de minste krenking geschiedt én in alles, én in u, het ging dan ook zo het ging, al zou gij u en al het uwe daarbij inschieten? Dit keurt u immers goed, als u het bedaard inziet. Wel dan, verblijdt u over Zijn soevereiniteit, en geeft Hem de eer en heerlijkheid; dus zult u zoetelijk in Zijn besluit rusten, zo ten opzichte van het toekomende en tegenwoordige, als verleden.

3. Geloof dat alles ten goede is.

Beschouwt en gelooft in 't algemeen, dat God alles, wat Hij over Zijn

uitverkorenen besloten heeft, tot hun nut over hen besloten heeft, zodat zij zelf het zo nuttig voor zich niet zouden kunnen bedenken of begeren; keurt deze waarheid goed, en brengt ze tot u zelf; als gij dan gelooft uw deel aan Jezus, zo zal het besluit u lieflijk zijn, gij zult daarin zoetelijk kunnen rusten, en alles gemakkelijk in des Heeren hand kunnen geven, zeggende: *Hij volbrengt over mij hetgeen Hij over mij bescheiden heeft, het zal wel zijn.*

4. De middelen te gebruiken om de raad Gods te dienen.

U weet vooraf niet wat God in deze of gene bijzondere zaak over u besloten heeft; maar dat weet u, dat God Zijn besluit door middelen uitwerkt, en dat God ons daaraan verbonden heeft. Zo iemand dan de middelen niet gebruikt, - dat God hem zal doen indien Hij de zaak besloten heeft, - die heeft zich dan niet te beklagen, als hij zijn begeerte niet verkrijgt, want 't is zijn eigen schuld. *Gij hebt niet, omdat gij niet bidt, [Jak 4:2](#). De belofte is: Bidt, en u zal gegeven worden, [Matth. 7:7](#). Doe uw mond wijd open, en Ik zal hem vervullen, Psalm 81:11 [[Psalm 81:10](#)].* Wacht u voor kwade middelen te gebruiken, want dat is niet op Gods besluit te zien, maar het van de middelen te verwachten; maar gebruikt goede middelen, en die zo, om de raad Gods te dienen, maar niet om die te veranderen; en zijt dan in de uitslag onbezorgd en stil, wetende dat de zaak zodanige uitslag zal hebben, als God in Zijn raad u ten goede besloten heeft; zo doende, zult gij veel verzoeken ontvluchten of te boven komen, en gij zult een stil gemoed bewaren.

XVIII. Deze waarheid vaststellende, gelovende, en u door veel overpeinzingen daaraan gewennende, zo zult gij in alle voorvallen wèl gewapend en sterk zijn, de begeerten zullen heilig, de bekommelingen gematigd, en het gebruik van de middelen zal vrij en voorzichtig zijn.

20. Doen zich veel kwaden op, dreigt of drukt armoede, schade, schande, verwoestingen door vijanden, hongersnood, pest, verlies van het zijne, de zijnen, of van zijn eigen leven; dit besluit maakt stil, want het komt niet van mensen, maar van God naar Zijn eeuwig raadsbesluit, dat noch gij veranderen wilt, noch iemand veranderen kan, en dat besluit is ten goede over u, al kunt gij het van tevoren niet zien; dus zult u niet vrezen, al keerde het alles onderste boven.

21. Zijt gij begerig naar een zaak, de overdenking van dit besluit zal uw begeerte niet wegnemen, maar heiligen, zodat men te vrijer tot God durft gaan in het voorstellen van Zijn begeerte; of men zal met een heilige onderwerping zich alleen voor de Heere neerbuigen, zeggende: *Uw wil geschiede?* Zonder sterk te durven dringen op het verkrijgen van deze, maar onze begeerte zal in de wil Gods verslonden worden.

22. Dan zal het zich ook ras opdoen, of men enige onzuivere begeerte heeft, en die zal terstond worden gesmoord; en men zal nooit kwaad willen doen, opdat het goede daaruit kome, maar het alles uit Zijn hand in de hand des Heeren geven, en daarmee tevreden zijn, en de Heere in alles danken, zeggende: *Uit Hem, en door Hem, en tot Hem Zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in van de eeuwigheid. Amen. [Rom. 11:36](#).*

Hoofdstuk 6: Van de eeuwige voorverordining van de verkiezing en van de verwerping

Hoofdstuk 6

Van de eeuwige voorverordining van de verkiezing en van de verwerping.

Gesproken hebbende van de besluiten Gods in 't algemeen, komen wij tot de besluiten Gods in 't bijzonder, rakende des mensen zaligheid en verdoemenis. Door veelvuldige lasteringen van kwaadaardige mensen, geeft het woord *predestinatie* of voorverordining enige stuit, vooroordeel en afkeer bij mensen van kleine kennis of van veel wrevel; daarom hebben sommigen wel gedacht of het niet beter was, dat men van die verborgenheid niet sprak; maar omdat de Heilige Schrift zo overvloedig daarvan spreekt, en het van zeer grote aangelegenheid is, omdat het een rechte bevassing geeft van de gehele weg der zaligheid, en de fontein is van vertroosting en zuivere heiligmaking, zo moet niets achtergehouden, maar de gehele raad Gods verkondigd worden, en een ieder moet trachten deze leer wel te verstaan en wel te gebruiken.

II. De Schrift spreekt van verkiezing in verscheiden opzichten.

- (t) De Heere Jezus Christus wordt genoemd *de Uitverkorene*, [Jes. 42:1](#). *Welke voorgekend is geweest vóór de grondlegging der wereld*, [1 Petrus 1:20](#), om te zijn de Borg en de Zaligmaker van de uitverkorenen.
- (u) De heilige engelen zijn verkoren tot een eeuwige en bestendige staat en zaligheid, doch niet in Christus, noch als Middelaar aangemerkt, omdat er in geen zonde was, noch zou zijn, noch ook als hun Hoofd, om hen te bewaren en in hun staat te bevestigen, omdat de Schrift daarvan nooit gewag maakt. De Heere Jezus is gegeven tot behoud van mensen, en niet van engelen; maar als God en mens is Christus verheven boven de engelen, die Hem aanbidden, en die Hij als Heere gebruikt naar Zijn wil tot nut van de uitverkorenen. Deze heilige engelen heeft God uitverkoren, waarom zij uitverkorenen genoemd worden, [1 Tim. 5:21](#); in tegenstelling van andere engelen, die gezondigd hebben, hun beginsel niet hebben gehouden, en hun woonplaats hebben verlaten, en daarom eeuwig verdoemd zijn, [2 Petrus 2:4](#); [Judas 1:6](#); [Matth. 25:41](#).
- (v) Sommige mensen zijn verkoren tot enig ambt, 't zij in de Staat, gelijk Saul tot Koning, [1 Sam. 10:24](#). *Ziet gij, wie de HEERE verkoren heeft?* Zo van de verwerping, [1 Sam. 16:17](#). *Ik heb hem verworpen*. 't Zij in de kerk, zo was Judas mede tot een apostel verkoren. [Joh. 6:70](#). *Heb Ik niet u twaalf uitverkoren? En één uit u is een duivel*.

- (w) Van deze verkiezing spreken wij hier niet, maar van de verkiezing van sommige mensen tot zaligheid in tegenstelling van anderen, die van God verworpen zijn.

III. De verkiezing wordt met verscheiden woorden uitgedrukt, als:

1. Proörismos, **voorverordining**, in 't Latijn Praedestinatio. Dit woord betekent bestelling over een zaak te doen, eer ze is, of geschiedt, om ze tot zo'n einde te brengen. [Hand. 4:28](#). *Om te doen al wat uw hand en uw raad, proórise, tevoren bepaald (tevoren verordineerd) had, dat geschieden zou.* Zie dit ook: [1 Kor. 2:7](#). Welke verborgenheid God tevoren verordineerd heeft tot heerlijkheid van ons, eer de wereld was. Dit woord wordt gebruikt van de stelling van de mensen tot zaligheid, en tot de middelen, waardoor zij die verkrijgen. [Eféze 1:11, 5](#). *Wij die tevoren verordineerd waren. Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen.* [Rom. 3:29-30](#). *Die heeft Hij ook tevoren verordineerd het beeld zijns Zoons gelijkvormig te zijn. En die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen.*

Dit woord betekent niet alleen de verkiezing, maar ook de verwerping; gelijk te zien is in zulke plaatsen, in welke het gebruikt wordt van Herodes, Pilatus en Judas. [Hand. 4:28](#). [Lukas 22:22](#). *De Zoon des mensen gaat wel heen, gelijk besloten is; doch wee die mens, door welke Hij verraden wordt!*

2. Prognosis, **voorkennis**. Dit woord betekent niet een blote voorwetenschap, waardoor God alle dingen en ook het einde des mensen voorziet, [Hand. 15:18](#). *Gode zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend;* maar het betekent een voorkennis in liefde en genoegen. Zo wordt Christus de Uitverkorene Gods gezegd voorgekend te zijn geweest voor de grondlegging van de wereld, [1 Petrus 1:20](#). Zo kent de Heere de weg der rechtvaardigen, [Psalm 1:6](#). *Zo kent de Heere degenen, die de Zijnen zijn,* [2 Tim. 2:19](#). Zo worden de gelovigen genoemd uitverkorenen naar de voorkennis Gods des Vaders, [1 Petrus 1:2](#). En het betekent de verkiezing zelf: [Rom. 11:2](#). *God heeft Zijn volk niet verstoten, 't welk Hij tevoren gekend heeft.* [Rom. 8:29](#). *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd.*

Deze voorkennis wordt gesteld tegen *niet gekend*, dat is, verworpen te hebben. [Matth. 7:23](#). *Ik heb u nooit gekend.* [Matth. 25:12](#). *Ik ken u niet.*

3. Prothesis, **voornemen**. Dit woord betekent niet een krachteloze wens, maar een vast, onveranderlijk en onverbrekkelijk besluit. Het wordt gebruikt van de verkiezing van de Heere Jezus tot een Borg. [Rom. 3:25](#). *Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening.* Zo wordt het ook gebruikt van de uitverkorenen: zo ten opzichte van de middelen, waardoor zij tot de zaligheid gebracht worden. [Rom. 8:28](#). *Degenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn;* als ten opzichte van het einde. [Rom. 9:11](#). *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is.* [Eféze 1:11](#). *Wij, die tevoren verordineerd waren naar het voornemen desgenen, die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.*

4. Eklogée, **verkiezing**. Hoewel het ook van andere zaken gebruikt wordt, zo betekent het ook dikwijls het stellen tot zaligheid, en tot de middelen, waardoor

zij de zaligheid deelachtig worden. [Rom. 9:11](#). *Het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is.* [Rom. 11:5](#). *Een overblijfsel naar de verkiezing van de genade.* [1 Thess. 1:4](#). *Wetende uw verkiezing van God.* In dit opzicht worden de gelovigen uitverkorenen genoemd. [Matth. 22:14](#). *Weinige uitverkorenen.* [Rom. 8:33](#). *Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods?* Ja, zelf worden ze de verkiezing genoemd. [Rom. 11:27](#). *De uitverkorenen (Grieks: verkiezing) hebben het verkregen.*

Deze, die God uitverkoren heeft tot het einde, heeft Hij ook verkoren tot de middelen, 't welk ook door *verkiezen* wordt uitgedrukt. [Joh. 15:16](#), [19](#). *Gij hebt Mij niet uitverkoren, maar Ik heb u uitverkoren, en Ik heb u gesteld, dat gij zoudt heengaan, en vrucht dragen. Ik heb u uit de wereld uitverkoren.*

IV. Van het woord gaan wij over tot de zaak; deze zullen wij in een **beschrijving** voorstellen, en die van stuk tot stuk verklaren.

De Predestinatie of voorverordining is een eeuwig, vrijwillig en onveranderlijk besluit Gods, om tot verheerlijking van zijn vrije genade enige mensen te scheppen, onder de zonde te besluiten en door Christus tot de zaligheid te brengen, en om tot verheerlijking van zijn rechtvaardigheid anderen te scheppen, in zonde te laten komen, en om de zonde te verdoemen.

V. De voorverordining is een besluit Gods. Al wat wij in het vorige hoofdstuk van de besluiten Gods in 't algemeen gezegd hebben, moet ook tot dit bijzondere gebracht worden, namelijk, dat het is eeuwig, vrijwillig, wijs, absoluut onveranderlijk.

Oorzaak.

De oorzaak is God. [Rom. 8:30](#). *Die Hij tevoren verordineerd heeft.* [Eféze 1:5](#). *Die ons tevoren verordineerd heeft.* God is algenoegzaam in en voor Zichzelf, Hij had geen noodzaak schepselen te maken; maar 't is alleen zijn goedheid, dat Hij schepselen van zijn goedheid wil deelachtig maken, ja, dat Hij engelen en mensen begaafd heeft met verstand en wil, niet alleen om in zichzelf genoeglijk en vermakelijk te zijn, maar hun zaligheid te hebben in de gemeenschap met God, en in het gezicht en erkentenis van Gods volmaaktheden; welzalig is hij, die God daartoe heeft verkoren!

Doel

Het einde, 't welk God in de voorverordining beoogde, is de verheerlijking van Hem in Zijn genade en barmhartigheid, en in zijn rechtvaardigheid. Niet alsof Gode daardoor iets toegebracht werd tot Zijn heerlijkheid; maar opdat engelen en mensen in het gezicht en in erkentenis van die, zaligheid zouden hebben. Zelfs onder de mensen doet een wijs man niets dan tot een zeker einde; een bouwmeester zal niet eerst stenen, hout en allerlei bouwstoffen zonder einde en oogmerk bij elkaar halen en daarna besluiten, wat hij ermee doen zal; maar hij beoogt eerst een huis te maken, en om dat oogmerk te bekomen, zo brengt hij het als middelen bij elkaar, wat daartoe dient; daaruit is de vaste regel, het uiterste einde is eerst in de beoging en laatst in de uitvoering. Dit heeft veel meer plaats in

de alleenwijze God. Zou die eerst besluiten mensen te scheppen en die onder de zonde te besluiten, zonder verder oogmerk, en daarna besluiten, wat Hij met die mensen doen wilde? Neen. Hij besluit eerst het einde, nl. de verheerlijking van Zijn genade en rechtvaardigheid, en tot dat einde besluit God de middelen om dat einde te bekomen, welke zijn mensen te scheppen en onder de zonde te besluiten. Dit wordt duidelijk in de Schriftuur uitgedrukt. [Rom. 9:22-23](#). *En of God, willende zijn toorn bewijzen, en Zijn macht bekend maken, met veel lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns, tot het verderf toebereid; En opdat Hij zou bekendmaken de rijkdom van Zijn heerlijkheid over de vaten der barmhartigheid, die Hij tevoren bereid heeft tot heerlijkheid.* Hier stelt de apostel nadrukkelijk voor 't oogmerk Gods, 't welk is de bewijzing van zijn toorn en van de rijkdom van Zijn heerlijkheid; en daarop stelt hij voor de middelen tot bekoming van het einde, namelijk, de vaten des toorns tot het verderf toebereid, en de vaten der barmhartigheid tot heerlijkheid voorbereid.

Van de verkiezing.

VI. Zoals God doet in de tijd, zo heeft Hij het van eeuwigheid besloten te doen; in de tijd verkiest God sommigen tot zaligheid uit de verdorven massa van het menselijke geslacht, en brengt ze tot Christus hun Borg, en maakt hen door Hem zalig; dus heeft Hij het van eeuwigheid besloten zo te doen; doch als middelen om zijn oogmerk, de verheerlijking van zijn barmhartigheid en rechtvaardigheid te bekomen, dat was het einde; daartoe besloot God mensen zalig te maken, en daartoe hen te scheppen, onder de zonde te besluiten, en door Christus te verlossen. Zodat, als wij de voorverordining in haar geheel nemen, insluitende en einde en middelen, waardoor het einde uitgevoerd wordt, zo komt én zonde én Christus daarin mede te pas. En ook al bevatten wij het ene en het andere op zichzelf, en het ene na het andere, zo weten wij, dat God alles met een enkele daad besluit, en alles insluit; maar ten opzichte van de orde van de zaken worden einde en middelen onderscheiden.

Van verwerping.

Zo heeft God ook besloten verheerlijkt te worden in zijn rechtvaardigheid, en om dat einde te bekomen, heeft Hij besloten mensen te scheppen, toe te laten dat ze door hun eigen schuld zouden zondigen, en in rechtvaardigheid hen om de zonden te verdoemen. God heeft de ene mens niet geschapen tot zaligheid en de andere mens tot de verdoemenis; maar Hij heeft het gehele menselijke geslacht volmaakt heilig geschapen, en alzo ten opzichte van het einde van de zaak tot de zaligheid: Ik zeg, ten opzichte van het einde van de zaak; de heilige staat had tot zijn einde de zaligheid, die zou alle mensen tot de zaligheid geleid hebben, zo de mens in die staat gebleven ware.

Het einde van de zaak of des werks moet men niet vermengen met het einde van de Werker; want God had in de schepping de beoging niet om alle mensen zalig te maken; want dan zouden ze ook allen tot de zaligheid komen, omdat Gods raad bestaat, en Hij altijd zijn einde bekomt. God verhindert niemand tot de zaligheid te komen; maar de mens zelf sluit zich uit, doordien hij vrijwillig zondigt.

De verkiezing van sommigen tot de zaligheid schaadt de anderen niet. ***De verwerping is de oorzaak niet, dat iemand zondigt, maar hij zelf,***

noch dat iemand verdoemd wordt, maar de zonde. ‘t Is waar, die niet verkoren is, die zal niet zalig worden; maar ‘t is ook waar, dat niemand dan zondaren verdoemd zullen worden. Dat is ook waar, dat als iemand zich bekeert, in Christus gelooft, en heilig leeft, dat die niet verdoemd, maar zalig zal worden; dat het des mensen eigen schuld is, als hij dat niet doet, en dat het Gods vrije genade is, als Hij iemand bekeert, tot Christus brengt en heiligt.

Een laster beantwoord

Hieruit blijkt dat het een vuile laster is te zeggen, dat de kerk leert, dat de ene mens tot de zaligheid, en de andere mens tot de verdoemenis is geschapen; en dat ene mens, hij doe ook zoveel goed als iemand zou mogen doen, dat hij evenwel verdoemd zal worden, en dat een ander, hij doe ook zoveel kwaad als iemand doen kan, dat hij evenwel zalig zal worden. Verre zij van de Almachtige onrecht! ‘t Is een enkele goedheid en heiligheid, dat Hij besloten heeft Zijn genade en rechtvaardigheid aan mensen bekend te maken. ‘t Is enkel heiligheid, mensen door Christus te verlossen en door de weg van heiligheid tot de zaligheid te brengen. ‘t Is enkel heiligheid, mensen, die door hun eigen schuld zondigen, in de zonde te laten liggen, en om de zonde te verdoemen. Dat iemand Godzalig en gelovig wordt, is niet des bozen mensen werk, die wil niets dan kwaad doen; maar ‘t is een genadewerk Gods, ‘t welk God alleen aan de uitverkorenen doet.

Is van eeuwigheid vrijwillig.

VII. De voorverordining is:

- (a) van eeuwigheid, vóór de grondlegging van de wereld. [Rom. 8:30](#). *Die Hij tevoren verordineerd heeft.* [Eféze 1:4](#).
- (b) Vrijwillig. God werd niet genoodzaakt door iets van buiten of van binnen, mensen tot hun einde te verordineren, maar ‘t was enkel zijn welbehagen. [Matth. 9:22](#). *Alzo is geweest het welbehagen voor U.* En dat God deze verordineert door Christus tot de zaligheid te brengen, en genen om de zonden te verdoemen, is mede enkel en alleen zijn vrijheid. [Rom. 9:21](#). *Of heeft de pottenbakker geen macht over het leem, om uit dezelfde klomp te maken, het ene, een vat ter ere, en het andere ter onere?*
- (c) Wijs, ververordende de gepaste middelen om dat einde uit te voeren. [Rom. 11:33](#). *O diepte des rijkdoms, beide van de wijsheid en van de kennis Gods! Dit roept de apostel uit over de voorverordining van welke hij in dit hoofdstuk gesproken had.*
- (d) Onafhankelijk, absoluut, zonder enige voorwaarde. God voert dit besluit uit door middelen, doch de middelen zijn de voorwaarde niet, het besluit hangt van de middelen niet af, het wordt niet vast of los gemaakt door de middelen, maar God Zelf bestuurt de middelen tot zijn vast, onveranderlijk en onwrikbaar voornemen, en dat voornemen heeft Hij uit Zichzelf gemaakt, naar zijn welbehagen, waarnaar zich alle middelen moeten schikken. [Rom. 9:11-13](#). *Als de kinderen nog niet geboren waren, noch iets goeds of kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit de roepende: zo werd tot haar gezegd: de meerdere zal de mindere dienen. Gelijk geschreven is: Jakob heb Ik liefgehad, en Ezau heb ik gehaat.*

- (e) Onveranderlijk. Omdat het voornemen Gods van eeuwigheid genomen is, niet op enige voorwaarde van goedheid of kwaadheid des mensen, maar alleen naar het welbehagen Gods, zo is het onmogelijk dat het veranderen zou; want God Zelf is onveranderlijk, is wijs, almachtig. Daarom, [Rom. 8:30](#), *Die Hij tevoren verordineerd heeft ... deze heeft Hij ook verheerlijkt.* [Rom. 9:21-23](#).

Bestaat in verkiezing en verwerping.

VIII. De voorverordineren heeft twee delen, namelijk, de verkiezing en de verwerping, gelijk blijkt uit zulke plaatsen, in welke zij beide worden samengevoegd. [Rom. 9:22-23](#). *Vaten des toorns tot het verderf toebereid. Vaten der barmhartigheid, die Hij tevoren bereid heeft tot heerlijkheid.* [Rom. 11:7](#). *De uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden.* [1 Thess. 5:9](#). *God heeft ons niet gesteld tot toorn, maar tot verkrijging van de zaligheid.*

IX. De verkiezing wordt door verscheiden woorden uitgedrukt.

- (l) Als voornemen, voorkennis, voorverordineren. [Rom. 8:28-29](#). *Die naar Zijn voornemen geroepen zijn. Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd.*
- (m) Verordineren ten eeuwigen leven. [Hand. 13:48](#). *Daar geloofden zo velen als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.*
- (n) Inschrijving in het boek des levens. [Lukas 10:20](#). *Verblijdt u veel meer dat uw namen geschreven zijn in de hemelen.*
- (o) Stelling tot zaligheid, [1 Thess. 5:9](#).
- (p) Verkiezing, [Eféze 1:4](#). *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, vóór de grondlegging der wereld.*

Beschrijving.

X. *De verkiezing is een voorverordineren Gods, door welke God van eeuwigheid vast en onveranderlijk besloten heeft enige bijzondere mensen als met naam, zonder enig voorgezien geloof of goede werken, uit zijn enkel vrij welbehagen, te brengen tot de eeuwige zaligheid, tot prijs van de heerlijkheid van Zijn genade.*

XI. (a) De verkiezing is een werk Gods. De eeuwige God, die Zichzelf algenoegzaam is, heeft het behaagd zijn goedheid mede te delen, en heeft daartoe enige mensen uitverkorenen. Hij heeft ons uitverkoren, [Eféze 1:3](#). Hij heeft ons gesteld tot verkrijging van de zaligheid, [1 Thess. 5:9](#). Daarom worden zij *Zijn uitverkorenen* genoemd, [Lukas 18:7](#). God komt hier niet voor als Rechter, oordelende over de daden des mensen, en daarop rechtvaardigende of verdoemende, maar als soeverein Heere, met het zijn handelende naar zijn welgevallen, deze verkiezende, gene verwerpende.

Van eeuwigheid.

(b) De verkiezing is geschied van eeuwigheid. God verkiest in de tijd enige door de krachtadige roeping, de mens uit de staat van de natuur overbrengende in de staat van de genade. [Joh. 15:16](#). *Ik heb u uitverkoren, en Ik heb u gesteld, dat gij*

zoudt heengaan en vrucht dragen. Maar deze verkiezende roeping vloeit uit een eeuwig voornemen. [Rom. 8:28](#). Zodat het besluit van de verkiezing niet genomen wordt in de tijd, als de mens daar nu is, gelooft en Godzalig leeft; maar het is geschied, eer de mens iets goeds gedaan heeft. [Rom. 9:11](#). Van eeuwigheid voor de grondlegging van de wereld. [Eféze 1:4](#). Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, vóór de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde. [Eféze 3:11](#). Naar 't eeuwig voornemen, dat Hij gemaakt heeft in Christus. [2 Tim. 1:9](#). Naar zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen.

Gaat over mensen in 't bijzonder.

(c) De verkiezing gaat over enige mensen: God heeft een onderscheid gemaakt tussen mensen en mensen. [Matth. 20:16](#). *Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.* [Rom. 11:7](#). De uitverkorenen, de anderen. De uitverkorenen zijn bijzondere mensen, met namen die en die, in tegenstelling van anderen, die en die niet. God heeft geen kwaliteiten of hoedanigheden verkoren, niet zodanigen, dusdanigen, niet gelovigen, Godzaligen, maar dié en dié met namen. [Rom. 8:29, 30](#). *Die Hij tevoren ... deze heeft Hij ook geroepen.* [2 Tim. 2:19](#). De Heere kent degenen die de zijnen zijn. [Filip. 4:3](#). *Welker namen zijn in het boek des levens.*

Geen voorgezien geloof

(d) De verkiezing is niet geschied om Christus' verdiensten, om voorgezien geloof, noch om voorgeziene goede werken, dat zijn vruchten uit de verkiezing vloeiende, maar geen oorzaken van de verkiezing, zij gaan niet voor, maar volgen deze; niets noodzaakt God; niets dat in de mens zou zijn, of van denzelven gedaan zou worden, heeft God bewogen, iemand te verkiezen; maar het is niet dan vrijheid, niet dan welbehagen van God. [Eféze 1:9, 5](#). *Naar zijn welbehagen, dat Hij voorgenomen had in Zichzelf. Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus in Zichzelf, naar het welbehagen van Zijn wil.* Dit alleen is de fontein van de verkiezing, doch in de uitvoering gebruikt God middelen. God laat toe, dat het menselijk geslacht onder de zonde en strafwaardigheid komt, en in de tijd trekt God zijn uitverkorenen uit die staat, en bewijst hun Zijn genade; te dien opzichte wordt de verkiezing genoemd: *een verkiezing der genade.* [Rom. 11:5-6](#). *Alzo is er dan ook in deze tegenwoordige tijd een overblijfsel geworden, naar de verkiezing der genade. En indien het door genade is, zo is het niet meer uit de werken.*

Omdat God enige uitverkoren heeft, daarom schenkt Hij hun Christus, om hen op een Gode betamelijke wijze tot God en de zaligheid te brengen. [Joh. 17:6](#). *Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven.* In dit opzicht is de verkiezing geschied in Christus. [Eféze 1:4-6](#). *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem. Verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus. Begenadigd heeft in de Geliefde.*

De verkiezing vloeit niet uit enig voorgezien geloof of goede werken; maar die beide vloeien uit de verkiezing, als middelen om de uitverkorenen tot de hun verordineerde zaligheid te brengen. Zie dit van het geloof. [Hand. 13:48](#). *Daar geloofden zovelen, als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.* Daarom

wordt het geloof genoemd het geloof van de uitverkorenen. [Titus 1:1](#). Zie het gezegde van de goede werken. [Eféze 1:4](#). Hij heeft ons uitverkoren, niet omdat wij zo waren, of omdat God ons zo aanzag, maar opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde. *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd het beeld zijns Zoons gelijkvormig te zijn, deze heeft Hij geroepen, gerechtvaardigd, verheerlijkt.* [Rom. 8:29-30](#).

Is onveranderlijk.

(e) De verkiezing is onveranderlijk. De mens zal dit besluit niet veranderen, omdat de verkiezing niet geschied is op enige voorwaarde, en omdat God Zelf in de uitverkorenen werkt 't geen Hem welbehagelijk is, om hen daardoor tot de, zaligheid te leiden. God Zelf zal uit Zichzelf dit besluit niet veranderen, omdat bij de Heere geen verandering is of schaduw van omkering, [Jak 1:17](#). Des Heeren wijsheid en almachtigheid doet Zijn raad bestaan; daarom spreekt de Schrift van de onveranderlijkheid zijns raads, [Hebr. 6:17](#). *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is vast bleef.* [Rom. 9:11](#). *Het vaste fundament Gods staat.* [2 Tim. 2:19](#). *Die Hij tevoren verordineerd heeft, die heeft Hij ook verheerlijkt.* [Rom. 8:30](#).

Tot verheerlijking van God.

(f) Het einde van de verkiezing is de verheerlijking van God, niet om Hem heerlijkheid toe te brengen, want Hij is volmaakt; maar om al Zijn heerlijke volmaaktheden, die zich in het werk van de verlossing opdoen, te openbaren aan engelen en mensen, opdat die in de beschouwing daarvan zaligheid zouden hebben, en dat alles tot Hem als het einde, waarin alles eindigt, te brengen, met Hem te loven, te prijzen, en Hem zo eer en heerlijkheid te geven. 't Einde is om verheerlijkt te worden in zijn heiligen, en wonderbaar te worden in allen, die geloven. [2 Thess. 1:10](#). 't Is tot prijs van de heerlijkheid van Zijn genade. [Eféze 1:6](#). Hierover roept de apostel uit: *Uit Hem en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen.* [Rom. 11:36](#).

Verwerping. Verscheiden benamingen.

XII. Het andere deel van de voorverordineren is de verwerping, welke met verscheiden woorden wordt uitgedrukt, als

(a) Verwerpen. [Jes. 41:9](#). *U heb Ik uitverkoren, en heb u niet verworpen.*

(b) Toebereiding tot het verderf. [Rom. 9:22](#).

(c) Stellen tot toorn. [1 Thess. 5:6](#).

(d) Tot een oordeel opgeschreven te zijn. [Judas 1:4](#).

(e) Niet geschreven te zijn in het boek des levens, [Openb. 13:8](#).

Uit deze teksten wordt meteen bewezen, dat er een verwerping is.

Beschrijving.

XIII. *De verwerping is een voorverordineren van sommige bijzondere mensen,*

als met Naam tot het eeuwige verderf, uit enkel vrij welbehagen, tot betoning van Gods rechtvaardigheid in hen om hun zonden te straffen.

Gaat over bijzondere personen.

XIV. (a) Gelijk de verkiezing gaat over bijzondere personen, gelijk getoond is, en nog verder getoond zal worden, zo ook de verwerping; Want hun namen zijn niet geschreven in het boek des levens. [Openb. 17:8](#). Christus zegt tot de bijzondere personen: gij zijt niet van Mijn schapen. [Joh. 10:26](#). Zij worden uitgedrukt met het relatieve woord *die*, [Judas 1:4](#). *Sommige mensen, die eertijds tot ditzelfde oordeel tevoren opgeschreven zijn*. Daarom worden ook sommigen met name genoemd. Ezau, [Rom. 9:13](#). Farao, [Rom. 9:17](#). Judas Iskarioth, [Hand. 1:25](#). Deze verworpenen zijn in getal onbedenkkelijk te boven gaande het getal van de uitverkorenen, welke in tegenstelling van deze, ja zelfs van de geroepenen, *weinig* genoemd worden. [Matth. 20:16](#).

Uit vrij welbehagen.

(b) De verwerping vloeit enkel uit het welbehagen Gods. Hun goddeloosheid is wel de oorzaak van hun verdoemenis, maar zij is de oorzaak niet die God bewogen heeft om een besluit tot verheerlijking van zijn rechtvaardigheid, in hen te verwerpen te nemen; 't is enkel het welbehagen van God, die recht en macht heeft met het Zijne te doen wat Hij wil, en niemand mag zeggen: *Waarom hebt Gij mij alzo gemaakt?* [Rom. 9:20](#). Naar zijn welbehagen verbergt God de weg der zaligheid. [Matth. 11:25-26](#). *Hij ontfermt Zich diens Hij wil, en verhardt die Hij wil.* [Rom. 9:18](#).

Het voornemen is vast. *Eer de kinderen iets goeds of kwaads gedaan hadden.* [Rom. 9:11](#). 't Is dan Gods vrijheid en welbehagen zijn rechtvaardigheid zowel te bewijzen aan dezen, als Zijn genade aan anderen. [Rom. 9:22-23](#). God zal Zijn heiligheid en rechtvaardigheid wel beschermen; de gelovigen weten dat God recht is, en al Zijn handelingen rechtvaardig. Die hier met God twisten wil, doe het.

Tot eer van Gods rechtvaardigheid.

(c) Gelijk de vrijheid Gods zich vertoont in het nemen van zo'n besluit, zo is het einde de betoning van Gods rechtvaardigheid, zich openbarende in de uitvoering daarvan. Hij, die het einde besluit, besluit meteen de middelen tot het einde. God heeft niet besloten die en die te verdoemen anders dan om de zonde. God laat toe, dat zij door hun eigen schuld van God afvallen, en zich slaven van de zonde maken; zij, nu gezondigd hebbende, zo zijn zij gekomen onder de vloek, die op de zonde gedreigd was. Daar God sommigen van de zonde en de vloek verlost door de Borg Jezus Christus, daar laat Hij dezen liggen; daaruit komt dan voort, dat ze niet naar God horen, en in Hem geloven. [Joh. 8:47](#). *Daarom hoort gij niet, omdat gij uit God niet zijt.* [Joh. 10:26](#). *Gij gelooft niet, want gij zijt niet van mijn schapen*. Om de zonde straft God hen als een rechtvaardig Rechter, in de dag des toorns en van de openbaring van het rechtvaardig oordeel van God. [Rom. 2:5](#). Dus bewijst God zijn toorn over de vaten des toorns tot het verderf toebereid. [Rom. 9:22](#).

XV. Dusverre hebben wij deze zaak verklaard. Deze leer heeft veel bestrijders, als

Roomsen, hoewel niet alle, Remonstranten, Lutherse, en anderen.

Het gevoelen van Remonstranten.

De Remonstranten zijn in het begin van de voorgaande eeuw opgestaan; door de Synode-Nationaal, dat de Naam wel dragen mag van een Synode-Generaal, gehouden te Dordrecht in de jaren 1618 en 1619, veroordeeld, en daarop uit de Gereformeerde kerk geworpen.

- (i) Deze stellen allereerst een algemeen en onbepaald besluit om de gelovigen en in goede werken volhardenden zalig te maken en alle godlozen te verdoemen; dit noemen ze de voorgaande wil Gods.
- (j) Ten tweede zeggen ze, dat God door een algemene mensieliefde Jezus Christus tot een Zaligmaker voor alle mensen en ieder in het bijzonder verordineerd heeft, en dat God, - in aanmerking van de algemene voldoening van Christus, in aanmerking van het geloof en de volharding in goede werken, 't welk zij zeggen in de macht van des mensen vrije wil te zijn, 't welk God door een middelkennis voorziet, wat ieder doen of niet doen zal, - dat God, zeggen ze, daardoor bewogen is geworden te besluiten de zodanigen zalig te maken, en door de voorgeziene ongelovigheid, godloosheid en afval ten einde toe, bewogen is geworden te besluiten de zodanigen te verdoemen; en dat niemand, omdat hij niet weet of hij volharden zal, ofschoon hij nu gelovig en Godzalig is, verzekerd kan zijn van zijn zaligheid.

Roomsen.

De Roomsen zijn over dit stuk niet eens, maar strijden heftig tegen elkaar; sommigen zijn in dit stuk bijna rechtzinnig, anderen zijn 't eens met de Remonstranten. Eerst was de strijd tussen de Franciscanen en Dominicanen, daarna tussen de Jezuïeten en Jansenisten; deze zijn voor de verkiezing uit genade, genen drijven de verkiezing uit de werken; dezen zijn wederom verschillend, de een wil, dat de verkiezing tot de genade is uit enkele genade, maar tot de heerlijkheid uit de werken, de ander wil dat het beide is uit de werken.

Lutherse.

De Lutherse houden zich niet stipt aan het gevoelen van Luther, die in dat stuk zuiver was, hoewel hij al te ruwe uitdrukkingen gebruikte; maar zij, de een verder dan de ander, wijken van hem af. Zij stellen twee besluiten.

- (k) Het eerste is bij hen de verkiezing van Christus tot een algemene Zaligmaker van het gehele menselijke geslacht, en zo stellen ze een verkiezing van alle mensen, om ze allen door Christus te verlossen, genoegzame middelen tot de zaligheid te geven, hen tot Christus roepende, en om ze zalig te maken onder voorwaarde van geloof en bekering; zodat ze allen zalig zouden kunnen worden, indien zij wilden geloven in Christus en zich bekeren; doch dat het merendeel van de mensen die aanbieding verwerpt en daardoor verloren gaat.
- (l) Hierbij stellen ze nog een ander besluit van verkiezing, namelijk, dat God van eeuwigheid uit zijn vrije genade enige bijzondere mensen als met Naam tot de zaligheid heeft uitverkoren in Christus, als het fundament van verkiezing, welke als Borg voor hen zou betalen, en de zaligheid verwerven; doch anderen

willen alsmede naar het voorgezien geloof, 't zij als een bewegende oorzaak, of als een middel, gelijk in de rechtvaardigmaking; en verder, dat de uitverkorenen, nu geboren zijnde, dood zijn in zonden en misdaden, en geheel geen krachten hebben om zich te bekeren en in Christus te geloven, maar dat God volgens het besluit van de verkiezing hen ieder op zijn tijd bekeert, het geloof geeft, en hen tot de zaligheid bewaart, zodat de uitverkorenen, hoewel zij na de wedergeboorte wederom geheel kunnen afvallen, en wederom dood worden in zonden en misdaden, nochtans niet eindelijk, dat is, tot de einde toe kunnen afvallen, omdat God, volgens zijn eeuwig en onveranderlijk besluit hen voor hun dood wederom in het geloof en de wedergeboorte herstelt, zodat een uitverkorene, wedergeboren zijnde, verzekerd kan zijn van zijn zaligheid.

Amyraldus.

Amyraldus, en die het na hem met hem houden, beweren een middelweg uitgevonden te hebben, om de aanstotelijkheid van de ware leer weg te nemen. Zij stellen twee besluiten.

- (m) Een algemeen, waardoor God Zich over het gehele menselijke geslacht ontfermende, besloten heeft Christus in de wereld te zenden, opdat die door zijn voldoening de vergeving van de zonden en eeuwige zaligheid voor alle mensen verwerven zou onder die voorwaarde van in Hem te geloven, en zulke zaligheid niet te versmaden, zodat God in enig opzicht de zaligheid van alle mensen wilde, en dat ieder mens zou kunnen zalig worden, zo hij maar wilde.
 - (n) Hierbij voegen ze een bijzonder besluit, waardoor God uit enkele vrije genade enige bijzondere personen als met Naam heeft uitverkoren tot de zaligheid, tot welke Hij hen ook zeker brengt, Hij zelf hun, die van nature niets kunnen, geloof en bekering gevende, en door zijn kracht hen daarin bewarende, waaruit dan een wedergeborene verzekerd kan zijn van zijn zaligheid.
- In het eerste komen ze met de Remonstranten en Luthersen overeen; in het tweede zijn zij rechtzinnig. Uit de voorstelling van de gevoelens der partijen blijkt, dat het verschil niet is over één punt, maar dat er verscheiden zaken onder elkaar gemengd zijn, die in verschil zijn, en daarom zullen wij ze ieder op zichzelf voorstellen en verhandelen.

Socinianen.

De Socinianen stellen twee verkiezingen, een algemene van Godzaligen, deze stellen ze van eeuwigheid; en een bijzondere, die in de tijd geschieden zou.

XVI. Vraag: 1. Of God van eeuwigheid een algemeen voornemen genomen heeft, om Zich over het gehele vervallen menselijk geslacht te ontfermen, en Christus tot een Zaligmaker voor allen en een ieder te verordineren, en die allen tot Hem en Zijn zalige gemeenschap met Hem te roepen?

't Gevoelen van partijen is uit het vorige par. 15, te zien, en in welk opzicht ieder daar ja op zegt; doch allen komen daarin overeen, dat God in dit besluit niet volstrekt beoogd en voorgenomen heeft alle mensen zalig te maken, ziende dat dan ook zeker alle mensen de zaligheid verkrijgen zouden, 't welk de uitkomst weerlegt.

Wij antwoorden, dat God geen schepsel haat dan om de zonde, en dat God een

gewone toegenegenheid heeft tot zijn schepselen, als schepselen aangemerkt, ieder in zijn soort, die onderhoudende en besturende, ook zo, dat Hij Zichzelf aan de zondaren niet onbetuigd laat, hun goed doende, en hun harten met gerecht en vrolijkheid vervullende, [Hand. 14:17](#). En dat God behagen heeft in de bekering van de mensen, in hun geloof in Christus, in hun gebeden, aalmoezen en heiligmaking, omdat het beginselen zijn van de herstelling des beelds Gods in de mens; maar wij ontkennen zodanige algemene genade of voornemen om Zich over alle mensen te ontfermen, en om Christus te geven tot een algemene Zaligmaker voor alle mensen, en om Christus alle mensen voor te stellen. Want:

(1) De uitvoering is niet algemeen. Zoals God in de tijd doet, zo heeft Hij van eeuwigheid besloten te doen. [Eféze 1:11](#). *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil*. God nu ontfermt Zich in de tijd niet over alle mensen. [Rom. 9:18](#). *Hij ontfermt Zich diens Hij wil, en verhardt die Hij wil*. God heeft Christus in de wereld niet gezonden tot een Zaligmaker voor allen, maar alleen voor zijn uitverkorenen; want Christus heeft geleden als Borg en Hoge priester; de verdiensten van Christus en de toepassing zijn onafscheidelijk, 't eerste is niet breder dan het laatste, en de Schrift bepaalt Christus' dood alleen tot enige. Zie dit in 't brede, hoofdstuk 22 *Van de voldoening van Christus*.

God biedt ook Christus alle mensen niet aan, Hij roept ze niet allen. Hij maakt Jakob zijn woorden bekend; also heeft Hij geen volk gedaan; en zijn rechten die kennen zij niet. [Psalm 147:19-20](#). Christus betuigt dit, [Matth. 11:25-26](#). *Ik dank U, Vader! dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt dezelve de kinderkens geopenbaard. Ja, Vader! want also is geweest het welbehagen voor U*. Dit leert de dagelijkse ondervinding onweersprekelijk; dus besluiten wij, dat God van eeuwigheid geen algemeen ontfermend besluit gemaakt heeft; Christus niet verordineerd heeft tot een Zaligmaker voor allen, en niet voorgenomen heeft Christus alle mensen aan te bieden.

2. De verkiezing en de verwerping staan tegen elkaar over; beide hebben ze hun bijzondere voorwerpen; de verkiezing is van die en die met naam; de verwerping is ook van die en die met naam, gelijk in het vorige is getoond. Zie par. 11, 14 in c. dus kan een algemeen besluit om zich over allen te ontfermen, en Christus voor allen te zenden, geen plaats hebben. Men kan niet zeggen, dat dit wel vast gaat in het tweede en opvolgende besluit, maar dat het tweede niet wegneemt een vroeger besluit, dat algemeen is; want de Schrift spreekt nergens van een eerste en tweede besluit, veel minder van een eerste besluit, dat door een tweede omgestoten wordt. Het besluit Gods is onveranderlijk. Heeft God dan in zijn eeuwig besluit sommigen gesteld tot toorn, tot het verderf toebereid, en tot een oordeel opgeschreven; zo is er geen eerder besluit geweest van Zich over die te ontfermen.

3. Zulke algemene genade heeft verscheiden ongerijmdheden in zich; uit welks natuur nu ongerijmdheden vloeien, dat is zelfs absurd en ongerijmd. Want:

36. deze algemene wil om alle mensen zalig te maken stelt, dat God wil 't geen Hij niet wil. Die waarlijk, ernstig, heftig een zaak wil, die voert ze ook uit als hij kan; God nu kan alle mensen dadelijk zalig maken, maar Hij wil niet, gelijk uit de uitkomst blijkt. Als God dan evenwel een wil heeft om alle mensen zalig te

maken, zo wil Hij 't zelfde, en Hij wil 't zelfde niet en dat in dezelfde opzichten.

37. Deze algemene wil om alle mensen zalig te maken is of volstrekt of onder voorwaarde. Zo volstrekt, dan mist God zijn oogmerk; want alle mensen worden niet zalig. Zo onder voorwaarde, dan wil God die voorwaarde of uitvoeren, of alleen maar eisen; zo God de voorwaarde zelf wil uitvoeren, dan zouden alle mensen dadelijk zalig worden, 't welk onwaar is; zo God de voorwaarde niet wil uitvoeren, maar alleen eisen, zo wil God van alle mensen zaligheid waarlijk niet; want God weet, dat de voorwaarde de zondige mens geheel onmogelijk is, omdat hij geestelijk dood, blind, onwillig en onmachtig is; en dan wil God iets heftig en ernstig, 't geen Hij in hetzelfde ogenblik zeker weet, dat nooit zijn of geschieden zal.
38. Zo in God een algemene wil is om alle mensen zalig te maken, zo zou God in zijn oogmerk bedrogen, en van het bekomen van Zijn wil ontzet kunnen worden; want Hij wil iets, dat niet geschiedt, Hij wil aller mensen zaligheid, en nochtans worden ze niet zalig. 't Is wat anders, als God iets gebiedt, en verklaart, dat het gehoorzamen Hem welgevallig zal zijn; dat nu de mensen die gebiedende wil niet doen, is buiten twist. En wat anders is het iets te besluiten en te beogen; van deze besluitenden wil wordt in dit verschil gehandeld; die iets beogende en besluitende wil, die wordt bedrogen, als niet komt, hetgeen hij wil. Wil dan God aller mensen zaligheid in zijn besluit, zo wordt God in zijn voornemen bedrogen, en Hij krijgt niet, dat Hij willende besloot, en besluitende wilde. Omdat dan deze dingen ongerijmd zijn, zo is het dan ook ongerijmd een algemeen besluitende wil in God te stellen, om alle mensen zalig te maken.

XVII. De redenen, die de partijen voor de algemene genade bijbrengen, worden beantwoord in de verhandeling *van de voldoening van Christus*, hoofdstuk 22. Hier zullen wij alleen enige kort aanroeren, en tonen, dat ze niet dienen voor een algemeen genadebesluit.

Tegenwerping 1. [Ezech. 33:11](#). *Zo ik lust Heb aan de dood des goddelozen! Maar daarin heb Ik lust, dat de goddeloze zich bekere van zijn weg, en leve.*

Antwoord.

Deze tekst spreekt niet van het besluit Gods, dat altijd zeker uitgevoerd wordt, en waarin God altijd zijn einde bekomt; maar van het genoegen Gods in de bekering des mensen, waardoor de mens wederom hersteld wordt naar zijn beeld en gelijkenis; en van het ongenoegen, dat God heeft in de onbekeerlijkheid des mensen, en in zijn bederf, voor zoveel het zijn schepsel is.

Tegenwerping 2. [Joh. 3:16](#). *Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft*, enz. [Joh. 6:51](#). *Hetwelk Ik geven zal voor het leven der wereld.* [2 Kor. 5:19](#). God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, hun zonden hun niet toerekenende, [1 Joh. 2:2](#). *En Hij is een verzoening voor onze zonden, en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden van de gehele wereld.*

Antwoord.

6. Deze plaatsen spreken niet van het eeuwig besluit Gods, waarover hier het verschil is, maar van het zenden van Christus ten nut van de mens.
7. Het woord *wereld* betekent hier mensen, het menselijk geslacht, tot welke Gods mensenzinnelijkheid uitgaat; 't menselijk geslacht, is het voorwerp van de liefde en weldadigheid Gods. Dat zegt niet, dat God ieder mens in de wereld liefheeft, dat Christus ieder mens het geestelijk leven geeft, ieder mens de zonden niet toerekent, gelijk te zien is uit de gewone taal des Bijbels. De eerste wereld is door de zondvloed vergaan. [Lukas 17:27](#). Nochtans bleef Noach met de zijnen in het leven. De duivel verleidde de gehele wereld. [Openb. 12:9](#). *De gehele wereld ligt in het boze*, [1 Joh. 5:19](#). Wie zal daaruit besluiten, dat er geen gelovigen in de wereld waren; dat er niet één mens op aarde was, die van de duivel niet verleid werd, die niet in het boze lag? Christus zegt: *Ik bid niet voor de wereld*. [Joh. 17:9](#). Dat zegt niet, dat er niet één mens op aarde is, voor welke Christus bidt: zodat men door het woord wereld niet verstaan kan alle en ieder mens op aarde; maar dat men daardoor verstaan moet degenen, die in iedere tekst beoogd worden. Soms een menigte van mensen. [Joh. 12:19](#). De gehele wereld gaat Hem na. Soms de goddelozen in tegenstelling van de uitverkorenen. [Joh. 17:9](#). Soms de uitverkorenen in tegenstelling van de anderen. [2 Kor. 5:19](#). Die met God verzoend zijn, die God de zonden niet toerekent; deze zijn niet de goddelozen, maar de uitverkorenen, en deze worden wereld genoemd.

Tegenwerping 3. [Rom. 11:32](#). Want God heeft ze allen onder de ongehoorzaamheid besloten, opdat Hij hun allen zou barmhartig zijn. [Rom. 5:18](#). *Gelijk door één misdaad de schuld gekomen is over alle mensen tot verdoemenis; also ook door één rechtvaardigmaking des levens*. [1 Kor. 15:22](#). *Gelijk ze allen in Adam sterven, also zullen ze ook in Christus allen levend gemaakt worden*. [2 Kor. 5:15](#). *En Hij is voor allen gestorven*, [1 Tim. 2:4-6](#). *Welke wil dat alle mensen zalig worden. Die Zichzelf heeft gegeven tot een rantsoen voor allen*. [2 Petrus 3:9](#). *Niet willende, dat enige verloren gaan, maar dat ze allen tot bekering komen*.

Antwoord.

Zie het antwoord op iedere tekst, hoofdstuk XXII.

(a) Het woord allen betekent niet alle mensen, die geweest zijn, tegenwoordig zijn of komen zullen; maar het betekent die allen, van welke in iedere tekst gesproken wordt. [Rom. 5:18](#) spreekt van *allen die van Christus zijn, over welke de rechtvaardigmaking van het leven komt*. [Rom. 11:32](#) spreekt van de verwerping en wederaanneming of bekering van de Joodse natie, [1 Kor. 15:22](#) spreekt van *allen, die in Christus levend gemaakt worden*. [2 Kor. 5:15](#) spreekt van *alle gelovigen, die der zonde gestorven zijn en geestelijk leven*, [1 Tim. 2:4-6](#), spreekt van *alle soorten van mensen*, gelijk uit vs. 2 blijkt. Allerlei mensen, en niet allen komen tot de kennis van de waarheid. Dat God in zijn besluit wil, zal zeker geschieden; dat niet geschiedt, wil God ook in zijn besluit niet. Nu, alle mensen worden niet zalig, maar alleen die allen, in wier plaats Christus is gegeven tot een rantsoen. [2 Petrus 3:9](#) spreekt van de uitverkorenen, die tot bekering komen, die moeten eerst ingezameld worden, eer de wereld vergaat; alsmede van het bevel en de aankondiging van het Evangelie; een ieder, die het hoort, bevelende zich te

bekeren; en ook van het genoeg en ongenoeg dat God heeft in de bekering of onbekeerlijkheid.

Christus verkoren om de uitverkorenen.

XVIII. De voorstanders van de algemene genade stellen Christus tot het fundament en oorzaak van de verkiezing, gelijk boven te zien is par. 14, daarom is nodig, dat wij deze vraag beantwoorden:

Of de verkiezing van Christus in orde voorgaat de verkiezing der mensen, zodat God door de verdiensten van Christus bewogen is geworden de mensen te verkiezen; dan of de verkiezing der mensen voorgaat, en Christus verkoren is om de verkiezing der mensen uit te voeren?

De voorstanders van de algemene genade stellen het eerste; wij het tweede; en dat Christus in de verkiezing te pas komt als de Uitvoerder van de verkiezing, als de verdiende Oorzaak van de zaligheid, waartoe de uitverkorenen verordineerd zijn, maar niet als de bewegende Oorzaak. Want:

22. Christus is verkoren om der uitverkorenen wil, om hun Middelaar, Verlosser en Zaligmaker te zijn, zie dit [1 Joh. 4:10](#). *Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons liefgehad heeft, en Zijn Zoon gezonden heeft tot een verzoening voor onze zonden. [Joh. 3:16](#). Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft.* In deze teksten wordt duidelijk gezegd, dat het geven van de Zoon vloeit en voortgekomen is uit de liefde Gods tot de uitverkorenen. 't Is uit de natuur bekend, dat de oorzaak in orde eerder is dan het gevolg, het einde eerder dan het middel, om het einde te bekomen, en het voorwerp eerder dan de werking naast het voorwerp. Zo gaat dan de liefde Gods tot de uitverkorenen, en hun verkiezing vóór de verordining van de Borg, die aan hen gegeven is, [Jes. 9:5](#) die tot hun verlossing en zaligheid gegeven is, die voorgekend en geopenbaard is om hunnentwil, [1 Petrus 1:20](#). Dit toont de Heere ook, [Joh. 17:6](#). *Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven.* Zo waren zij dan al eerder des Vaders, eer zij aan de Zoon als aan de Borg en Middelaar gegeven werden, en dus zijn zij eerder uitverkoren dan de Borg, die tot hun behoud is verkoren.

23. De verkiezing heeft geen andere oorzaak dan het welbehagen Gods. [Eféze 1:9-11](#). *Ons bekendgemaakt hebbende de verborgenheid van Zijn wil naar Zijn welbehagen, dat Hij voorgenomen had in Zichzelf, om in de bedeling van de volheid der tijden wederom alles tot een te vergaderen in Christus, beide dat in de hemel is, en dat op de aarde is. In Hem, in welke wij ook een erfdeel geworden zijn, wij die tevoren verordineerd waren naar het voornemen Desgenen, die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.* De verkiezing wordt hier als de zaak vooruitgesteld, de uitverkorenen worden gezegd tevoren verordineerd te zijn naar het voornemen Desgenen, die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil, naar Zijn welbehagen; hier is geen andere oorzaak, die God zou hebben bewogen. Daarbij wordt gevoegd het middel, waardoor God dat voornemen zou uitvoeren, namelijk, *om in de bedeling van de volheid van de tijden wederom alles tot een te vergaderen in Christus*; zo is dan Christus het verordineerde middel om degenen, die naar Gods vrij welbehagen uitverkoren waren, de verordineerde zaligheid deelachtig te

maken, en is derhalve niet de bewegende oorzaak waarom en het fundament waarop de verkiezing geschied is. Ditzelfde blijkt ook uit:

- (o) [Lukas 12:32](#). *Het is uws Vaders welbehagen ulieden het koninkrijk te geven.*
- (p) [Matth. 11:26](#). *Ja, Vader! want alzo is geweest het welbehagen voor U.*
- (q) [Rom. 9:11](#). Niet uit de werken, maar uit de roepende.

Tegenwerping 1.

XIX. [Eféze 1:4](#). *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem. 2 Tim. 1:9. Genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen.*

Antwoord.

- (c) *In Christus uitverkoren te zijn* is, om door Christus alle geestelijke zegeningen deelachtig te worden, vs. 3. Gelijk de apostel het duidelijk uitdrukt, [1 Thess. 5:9](#). *God heeft ons gesteld tot verkrijging van de zaligheid door onze Heere Jezus Christus.* Het stellen van ons tot de zaligheid is de zaak; deze wordt uitgevoerd door Christus als het Middel, zodat hier in Christus niet is om Christus' wil, maar door Christus, Hij heeft ons uitverkoren om ons door Christus zalig te maken. Eer iemand in Christus is, was hij als des Vaders. [Joh. 17:6](#). *Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven.*
- (d) De genade is gegeven in Christus voor de tijden der eeuwen, niet dadelijk; want de uitverkorenen waren er nog niet, maar verordinerende de genade hun in de tijd te geven door Christus als de uitvoerder van de zaligheid; dus is hier geen schijn van bewijs, dat Christus is de bewegende Oorzaak en 't Fundament van de verkiezing.

Tegenwerping 2.

[Rom. 8:29](#). *Die heeft Hij ook tevoren verordineerd het beeld Zijns Zoons gelijkvormig te zijn, opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broederen.* Het uit te drukken beeld is eerder dan het volgende; zo is dan Christus eerder verkoren dan de mensen, en de mens is uitverkoren uit aanmerking van Christus.

Antwoord.

- (5) De apostel stelt uitdrukkelijk de voorkenning van de Zijnen vooruit vast. *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd het beeld, enz.*
- (6) Het beeld Zijns Zoons gelijkvormig te zijn, geschiedt in de tijd, en is een werk niet van het besluit, maar een werk van de uitvoering. De apostel zegt, dat God van eeuwigheid verordineerd heeft, dat de van eeuwigheid gekenden in de tijd het beeld van Christus gelijkvormig zouden worden; maar niet, dat God in de verkiezing hen formeerde naar het beeld Zijns Zoons; zo er zo'n tekst was, dan zou hun zeggen wat schijn hebben, maar nu geheel niet.
- (7) Christus wordt gezegd *de Eerstgeborene onder veel broederen*, maar niet de eerst Uitverkorene, dat was te bewijzen. De apostel spreekt hier van het begin van de zaligheid van de uitverkorene, welke is de Zoon Gods. Jezus Christus, Die en de verdienende Oorzaak is van de zaligheid, en het voorbeeld, waaraan de uitverkorenen in de tijd gelijk gemaakt worden, zo ten opzichte van lijden als leven. Van welke alle Hij is de eerstgeborene in de dadelijke uitvoering en in voortreffelijkheid.

De verkiezing is over bijzondere personen

XX. Vraag III. *Of God enige mensen in 't bijzonder, als met name verkoren heeft?*
De Remonstranten zeggen, dat God *alle* mensen uitverkoren heeft *onder voorwaarde* van geloof, bekering, en in hetzelfde volhardende, dat alles afhangt van de kracht van de vrije wil des mensen. Zij willen, dat de verkiezing is een wil Gods om alle gelovigen en Godzaligen zalig te maken, en dat de verwerping is een wil Gods om alle ongelovigen en godlozen te verdoemen, zonder bepaling van die en die met name; en zeggen verder, dat God door een middelkennis weet, wie geloven zal willen, en wie niet geloven zal willen, en dat God daaruit weet, wie zalig zal worden, en wie niet zalig zal worden.

Maar wij zeggen, dat God bijzondere mensen als met name, die en die tot zo'n bepaald getal toe, verkoren heeft, en dat God om hen tot de zaligheid te brengen, besloten heeft Christus tot een Middelaar voor hen te zenden, en dat God besloten heeft zelf krachtadig hen tot Christus te roepen, het geloof en de bekering hun te geven, hen in zijn kracht daarin te bewaren, en also dadelijk zalig te maken. Dit blijkt:

Bewijs 1. Proörizein, tevoren verordineren.

XXI. Uit het woord Proörizein, *tevoren verordineren*, 't welk meermalen van de verkiezing gebruikt wordt, Zie [Rom. 8:29](#), [30](#) [Eféze 1:5](#), [11](#). Dit woord betekent iemand in het bijzonder tot iets te bepalen.

(r) [Hand. 4:28](#). *Al wat Uw hand en Uw raad tevoren bepaald had.*

(s) [Hand. 2:23](#). *Deze, door de bepaalde raad, enz.*

(t) [Hebr. 4:7](#). *Zo bepaalt Hij wederom een zekere dag.*

(u) [Hand. 17:26](#). *Bescheiden hebbende de bepalingen van hun woning.*

Omdat God dit woord van de verkiezing gebruikt, zo betekent het bijzondere mensen, als met name die en die, te stellen tot verkiezing van de zaligheid. Ditzelfde blijkt ook uit het woord verkiezen, Grieks Eklogē, 't welk is *uitkiezen*. Dit alles wegneemt, die verkiest niet; maar verkiezen is uit velen het een of het ander naar zijn welgevallen uit te kippen en voor zich te nemen; omdat dan de Schrift zegt, dat God van eeuwigheid mensen tot de zaligheid uitverkoren heeft, zo is dat niet allen daartoe te verordenen, maar enige, die en die, voor Zich uit te kiezen.

2. Uit de inschrijving van sommiger namen in het boek des levens.

De kinderen Israëls hebben hun geslachts- en naamregisters, uit welke een ieder zijn stam kon bewijzen; zo wordt ook Gode een boek toegeschreven, en wordt genoemd het boek des levens, [Openb. 3:5](#). In dit boek zijn niet opgeschreven de namen van de verworpenen. [Openb. 13:8](#). *Welker namen niet zijn geschreven in 't boek des levens*. Maar in dit boek zijn opgeschreven de namen van de uitverkorenen tot zaligheid. Zie dit: [Lukas 10:20](#). *Verblijdt u veel meer, dat uw namen geschreven zijn in de hemelen*. [Openb. 21:27](#), in dat nieuwe Jeruzalem zullen inkomen, die geschreven zijn in 't boek des levens des Lams. De Vader heeft ze uitverkoren, en in Zijn boek geschreven, en heeft ze aan de Zoon overgegeven om die te verlossen, en die heeft ze overgenomen en in zijn boek overgetekend; daarom wordt het 't boek des Lams genoemd. Zie ook: [Filip 4:3](#).

Wees deze vrouwen behulpzaam, die met mij gestreden hebben in het Evangelie, ook met Clemens, en de anderen, mijn medearbeiders welker namen zijn in 't boek des levens.

Duidelijker kan men het niet uitdrukken; hier is geen melding van enige hoedanigheid of van enige voorwaarde; hier wordt niet in 't gemeen gesproken van goeden en kwaden, van gelovigen of ongelovigen, maar hier wordt eens ieders Naam in het boek des levens opgeschreven gevonden, en zij worden met name genoemd, wier namen in dat boek zijn aangetekend, en wiens namen niet; zo gaat dan de verkiezing over bijzondere personen.

3. Een tegenstelling tegen anderen.

Dit blijkt ook uit de tegenstelling, niet van hoedanigheden, maar van personen. [Matth. 20:16](#). *Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.* [Rom. 11:7](#). *De uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden.* Nergens staat, dat God hoedanigheden heeft verkoren en hoedanigheden verworpen; nergens staat ook, zodanigen heeft God verkoren en zodanigen verworpen; maar altijd daar van de verkiezing gesproken wordt, *wordt er van gesproken onder uitdrukking van bijzondere personen.* Als [Rom. 9:13](#). *Jakob heb Ik liefgehad en Ezau heb Ik gehaat.* Of wel dit ook toegepast kan worden op beider nakomelingen, zijnde die des enen tot de kerk opgenomen en des anderen verworpen, zelfs van de bediening van de genademiddelen; zo spreekt nochtans de tekst van hun personen, en in opzichte van de eeuwige verkiezing en verwerping, gelijk uit de omstandigheden van de tekst blijkt; want de apostel vervolgt deze stelling met een verhandeling van de verkiezing en verwerping; hiertoe dienen ook alle die plaatsen, in welke wel geen personen genoemd worden, maar nochtans door de woorden ons, die en deze worden uitgedrukt.

(v) [Eféze 1:4](#) *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft.*

(w) [Rom. 8:29](#). *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordeneerd.*

Die woorden zeggen geen hoedanigheden, maar geven bijzondere personen te kennen. Zo ook: [2 Tim. 2:19](#). *De Heere kent degenen, die Zijnen zijn.*

Tegenwerping 1.

XXII. Zo God bijzondere personen verkoren had, zo moesten hun namen in de Bijbel uitgedrukt staan; want daarin is vervat de gehele raad Gods, [Hand. 20:27](#).

Antwoord.

Sommiger namen zijn uitgedrukt, gelijk getoond is. Het is genoeg, als hun namen geschreven zijn in het boek des levens. De Schrift vertoont ons de gehele raad Gods, zoveel nodig is te weten, om te geloven, heilig te leven en vertroost te worden.

Tegenwerping 2.

Al de beloften Gods zijn voorwaardelijk, dus dan ook de verkiezing; want zoals God in de tijd doet, zo heeft Hij ook van eeuwigheid besloten, en is de verkiezing voorwaardelijk, zo is ze niet volstrekt van bijzondere personen.

Antwoord.

Wij ontkennen het gevolg; omdat er voorwaardelijke beloften zijn, daarom is er

geen voorwaardelijk besluit van verkiezing. Wat anders is het besluit en wat anders de bediening van het Evangelie. 't Is een waarheid, zo God in de tijd doet, zo heeft Hij ook van eeuwigheid besloten te doen; en omdat Hij in de tijd voorwaardelijke beloften doet, zo heeft Hij ook van eeuwigheid besloten voorwaardelijke beloften te doen; dit volgt, maar niet: zo is er dan ook een voorwaardelijke verkiezing.

Tegenwerping 3.

Indien God zo'n bijzonder volstrekt besluit van verkiezing gemaakt had, zo zou God aan de uitverkorenen geen bevel geven als voorwaarde van de verkrijging van de zaligheid, met bedreiging van verdoemenis, indien zij die bevelen niet doen, gelijk nochtans doorgaans in het Woord geschiedt.

Antwoord.

Er is geen reden van gevolg. Want Hij, die het einde zeker en vast besloten heeft, heeft ook de middelen besloten om de uitverkorenen daardoor tot het einde te brengen; de weg nu is geloof en bekering, die stelt God hun voor, en gebruikt beloften en bedreigingen om hen daartoe te bewegen, en bekrachtigt die door Zijn Geest.

Tegenwerping 4.

Indien er een verkiezing was van bijzondere personen, zo kon het Evangelie iedereen onbepaald niet voorgesteld worden, en de verworpene kon niet bevolen worden, in Christus te geloven, met belofte van zalig te worden; want dat is tegenstrijdig, iemand niet te willen in de zaligheid hebben, en hem evenwel de zaligheid te beloven, als hij in Christus gelooft; dus heeft God geen bijzondere personen als met name verkoren.

Antwoord.

Dat er een zodanige bijzondere verkiezing is, is onweersprekelijk bewezen; dat er een onbepaalde aanbieding van het Evangelie met belofte van zaligheid, onder voorwaarde van geloof en bekering is, is ook waarheid. Het is geen tegenstrijdigheid, het ene is volstrekt, het andere onder voorwaarde; het ene is een besluit, het andere een bevel; iets anders is het oogmerk des werkers, iets anders is het einde des werks. 't Is Gods goedheid, de onbekeerden het Evangelie met een voorwaardelijke belofte voor te stellen, en 't is der mensen plicht dat Evangelie te gehoorzamen; de verkiezing verhindert hen niet, maar hun eigen boosheid, en daardoor wordt God verheerlijkt, als Hij hen om hun ongehoorzaamheid veroordeelt.

Niet uit voorgezien geloof of goede werken.

XXIII. Vraag IV. *Of de verkiezing geschied is uit het enkel vrij welbehagen van God, zonder door iets van buiten bewogen te zijn, dan of ze geschied is uit voorgezien geloof en goede werken?*

De Rooms en vele, en de Remonstranten, alsmede veel Luthers en zeggen het laatste, par. 15. Wij zeggen, dat het geloof en de heiligheid wel de weg is, waardoor God het besluit van de verkiezing uitvoert, en de uitverkorenen de verordene zaligheid deelachtig maakt; maar dat ze geenszins de bewegende

oorzaak of het fundament zijn van de verkiezing, welke alleen en enkel voortkomt uit het vrije welbehagen Gods. Dit blijkt aldus:

XXIV. 1. De Schrift zegt uitdrukkelijk, dat de verkiezing geen andere oorzaak heeft dan alleen en enkel het welbehagen Gods.

20. [2 Tim. 1:9](#). *Die ons heeft zalig gemaakt en geroepen met een heilige roeping; niet naar onze werken, maar naar Zijn Eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen.* De apostel spreekt van personen, *ons*, en niet van hoedanigheden. Hij verklaart, dat God, die zalig maakt, de eeuwige heerlijkheid geeft, en hen daartoe brengt door de roeping. Hij toont de fontein van dat einde en van het middel tot dat einde leidende, en Hij stelt dat niet te zijn de werken, maar alleen het voornemen en de genade Gods.

21. [Rom. 9:11, 12, 16](#). *Als de kinderen nog niet geboren waren, noch iets goeds of kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit de roepende, zo werd tot haar gezegd, enz. Zo is het dan niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods.* Hier spreekt de apostel van bijzondere personen, van Jakob en Ezau, niet van hun nakomelingen, als door een gevolg, dat Jakobs nakomelingen de kerk Gods zouden uitmaken, en Ezau's nakomelingen van de genademiddelen verstoten zouden worden. Hij spreekt van die twee, aangemerkt als nog niet geboren, of iets goeds of kwaads gedaan hebbende; waarmee de apostel beoogt alle opzicht van werken uit te sluiten, als bewegende oorzaken, waarom de een aangenomen en de ander verworpen zou worden; en het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, te stellen tot de enige oorsprong van verkiezing en verwerping, zodat het niet is uit de werken, maar uit God, de roepende. Uit de handelingen Gods met die twee vervolgt de apostel de handelingen Gods met alle andere mensen, dat het niet is uit de mens, dat hij toebereid is tot het verderf, hoewel de zonden de oorzaken zijn van het brengen van het verderf over hen. En wederom, dat het niet is uit de mens, dat hij toebereid is tot de heerlijkheid, maar alleen uit des Heeren welbehagen, vers 21, 22. Dat het niet is uit het willen of lopen, maar uit het ontfermen van God.

22. [Lukas 12:32](#). *Vreest niet, gij klein kuddeke! want het is uws Vaders welbehagen, ulieden het koninkrijk te geven.* [Matth. 11:26](#). *Ja, Vader! want alzo is geweest het welbehagen voor U.* [Eféze 1:5](#). *Die ons tevoren verordineerd heeft ... naar 't welbehagen van Zijn wil.* [Rom. 11:5-6](#). *Een overblijfsel naar de verkiezing der genade. En indien 't door genade is, zo is 't niet meer uit de werken, anderszins is de genade geen genade meer; enz.* Deze teksten stellen uitdrukkelijk het welbehagen en de vrije genade, als de oorsprong van de verkiezing tot de zaligheid, en sluiten alle andere zaken, en bijzonder de werken uit.

Bewijs 2. Geloof enz. komen voort uit de verkiezing.

XXV. Het geloof, de goede werken, en de volharding in beide, komen niet van de mens zelf voort, maar uit God, en vloeien uit de eeuwige verkiezing; dus is de verkiezing niet uit het geloof, goede werken en volharding. Dat die zaken uit de mens zelf niet voortkomen, zal hierna (hoofdstuk XXXI, XXXII) getoond worden.

Dat de verkiezing niet uit geloof, maar het geloof uit de verkiezing voortkomt, blijkt:

A. [Rom. 8:29-30](#). *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd de beelde, Zijns Zoons gelijkvormig te zijn. En die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen en die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt.* Hier stelt de apostel voor de verkiezing tot glorie en gratie, tot de heerlijkheid als het uiterste einde, en tot de weldaden als middelen, leidende tot de verordineerde heerlijkheid.

Uitvlucht. Paulus spreekt van het kruis en zegt, dat de gelovigen verkoren zijn tot lijden, gelijk Christus geleden heeft, opdat gelovigen daarin aan het beeld van de Zoon gelijkvormig zouden zijn; dat ze daartoe geroepen zijn, en dat God dat lijdzaam verdragen van het kruis rechtvaardigde, dat is, probeerde, voor goed keurde, en hen daardoor tot heerlijkheid in het oog van de mens bracht.

Antwoord.

- (a) Dat is klaar, dat de apostel spreekt van personen en wel van bijzondere personen, als met de vinger op hen wijzende, zeggende: *die, die, deze*, niet zodanigen, dusdanigen.
- (b) Al heeft de apostel in het vorige van lijden gewag gemaakt, zo spreekt hij in deze verzen niet van lijden, maar hij geeft een vaste grond van vertroosting in het lijden, namelijk, de eeuwige verkiezing van hen tot heerlijkheid, door de weg van hen gelijkvormig te maken met Christus, hen te Rom. epen en te rechtvaardigen.
- (c) De gelijkvormigheid van de gelovigen bestaat niet in het kruis; want het kruis ontmoet ook goddelozen, die nochtans geen gelijkvormigheid met Christus hebben; maar die bestaat in heiligheid. [1 Kor. 15:49](#). *Zo zullen wij ook het beeld des Hemelsen dragen.* [Gal. 4:19](#). *Mijn kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus een gestalte in u krijg.* [2 Kor. 3:18](#). Wij worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd.
- (d) De roeping is niet een roeping tot kruis, maar tot geloof, hoop, liefde, 't welk door het Evangelie geschiedt, en is tot heerlijkheid en deugd, zie: [2 Petrus 1:3](#). *Die ons geroepen heeft tot heerlijkheid en deugd.* [1 Petrus 5:10](#). *Die ons geroepen heeft tot zijn eeuwige heerlijkheid.* Deze roeping geschiedt uit de verkiezing, gelijk de apostel hier zegt: *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij tevoren verordineerd, die heeft Hij geroepen.* Daarom worden de geroepenen uitverkorenen en gelovigen genoemd. [Openb. 17:14](#). *Die met Hem zijn, de geroepenen en uitverkorenen en gelovigen.* Hierbij, de apostel spreekt van zo'n roeping op welke de heerlijkheid door een onverbreekelijke band van samenvoeging volgt; maar op de roeping tot het kruis volgt de zaligheid doorgaans niet; want ook de goddelozen zendt God kruis toe, en velen, die uitwendig geroepen waren, vallen door het kruis af, [Matth. 13:21](#).
- (e) 't Heeft zelfs geen schijn, dat rechtvaardigen zou zijn een goedkeuring Gods van der gelovigen lijden; rechtvaardig maken betekent vrijspreken van zonden en straffen, om de verdiensten van Christus, gelijk te zien is. [Rom. 8:33-34](#). *God is 't, die rechtvaardig maakt. Wie is 't, die verdoemt? Christus is 't, die gestorven is.* Dies is dan rechtvaardig maken niet een vertoning van Gods

goedkeuring over het lijden en de lijdzaamheid van de gelovigen voor het oog van de wereld.

- (f) Zo ook betekent verheerlijken niet eren voor de mensen, maar de eeuwige heerlijkheid deelachtig te maken; want nergens betekent verheerlijken, als God gezegd wordt iemand te verheerlijken, iemand tot eer brengen onder de mensen; en ook worden de gelovigen door hun lijden niet geëerd onder de mensen, maar het lijden brengt hun verachting en versmaadheid aan in de wereld. Maar verheerlijken is de eeuwige heerlijkheid deelachtig te maken. Zie [Rom. 8:17](#). *Opdat wij ook met Hem verheerlijkt worden.* Petrus drukt verheerlijkt te worden uit door de kroon der heerlijkheid te behalen. [1 Petrus 5:4](#). *Zo zult gij de onverwelkelijke kroon der heerlijkheid behalen.*

Uit deze allen is te zien, dat deze uitvlucht ijdel en krachteloos is. dus blijft het uit deze tekst vast, dat de gelijkvormig wording met Christus, de roeping en rechtvaardigmaking vloeien uit de eeuwige verkiezing, en dat daarom God in de verkiezing door het geloof en de goede werken niet is bewogen geworden de een boven de ander te verkiezen.

XXVI. B. Ditzelfde blijkt ook uit de teksten, die ieder bijzonder spreken van geloof, goede werken, volharding, en tonen, dat niet de verkiezing uit die, maar dat die uit de verkiezing vloeien: van het geloof, Zie [Hand. 13:48](#). *En er geloofden zo velen, als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.* Hier wordt van bijzondere personen gesproken, die worden gezegd te geloven; daarbij wordt gevoegd, hoe dat het kwam, dat die geloofden en de anderen niet; de fontein daarvan was, omdat God hen tot het eeuwige leven geordineerd had. Al staat hier niet bij, wie hen geordineerd had, zo weten wij nochtans, dat niemand iemand ten eeuwige leven verordineren kan dan God alleen, [1 Thess. 5:9](#). *God heeft ons gesteld tot verkrijging van de zaligheid.*

Het einde is het eeuwige leven, hiertoe waren enige geordineerd; al staat hier niet: *tevorens verordineerd*, zo weten wij toch, dat de ordinering ten eeuwigen leven van eeuwigheid geschied is, [Eféze 1:4](#) [2 Tim. 1:9](#) [Eféze 3:11](#). Tot het eeuwige leven waren zij geordineerd. Dat is niet te zeggen, een goede geschiktheid in zichzelf te hebben; want behalve dat dit woord nooit een inwendige gestalte des gemoeds betekent, en geen mens van enige inwendige geschiktheid heeft, noch tot het geloof, noch tot het eeuwige leven, gelijk op zijn plaats getoond zal worden, zo betekent het ordineren, stellen, bescheiden en eenmaal zich tot iets over te geven, dat [1 Kor. 16:16](#) *door ten dienste schicken* uitgedrukt wordt. Omdat ze ten eeuwigen leven van God geordineerd waren, daaruit kwam voort, dat God hun ook het geloof gaf als middel om hen daartoe te leiden.

Als er gezegd wordt: *er geloofden zo velen*, dat wil niet zeggen, dat de apostel wist het nette getal; ook wil dat niet zeggen, dat er in die plaatsen geen meer uitverkorenen waren, die daarna nog bekeerd zouden worden; maar het zegt alleen, dat het woord daar vruchtbaar en krachtig was tot het geloven van velen, en dat er niemand anders dan alleen de uitverkorenen geloofden.

Ditzelfde blijkt ook [Titus 1:1](#). *Het geloof van de uitverkorenen Gods.* Dit zegt niet, dat het geloof de verkiezing voorging, en een bewegende oorzaak was van de verkiezing; want dan was het een verkiezing van het geloof; maar omdat het is het

geloof van de uitverkorenen, zo is 't klaar, dat het geloof de verkiezing volgt en daaruit voortkomt.

C. Dat de heiligheid uit de verkiezing vloeit is te zien, [Eféze 1:4-5](#). *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, voor de grondlegging van de wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde; Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen.* Is de heiligheid het einde, waartoe God iemand uitverkoren heeft, zo is zij niet de bewegende oorzaak, waarom deze meer verkoren is dan gene. Hij heeft ons uitverkoren, is niet te zeggen, Hij heeft ons gelovigen, door zijn middelkennis voorziende, dat wij geloven zouden, uitverkoren, opdat wij uit dat geloof heiligheid zouden betrachten; zodat het voorgeziene geloof de bewegende oorzaak van de verkiezing zou zijn, waaruit heiligheid vloeit; want de apostel spreekt van degenen, die nu dadelijk geloofden, en zegt van hen, dat zij uitverkoren waren, omdat het geloof iemand gegeven wordt, omdat hij uitverkoren is, als getoond is en ook blijkt uit vs. 3. *Die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegeningen in de hemel in Christus.* Al de geestelijke zegeningen vloeien uit de verkiezing, zo dan ook het geloof, 't welk is een bijzondere zegen en gave Gods, zo dan ook de heiligmaking.

D. Dat de volharding uit de verkiezing vloeit, blijkt uit: [Matth. 24:24](#). *Dat zij (indien het mogelijk ware) ook de uitverkorenen zouden verleiden.* De valse profeten zouden grote kracht van verleiding hebben en zeer velen verleiden, maar 't was hun niet mogelijk enige ware gelovigen te verleiden en de reden daarvan is, omdat zij uitverkoren waren. Zo ook [Openb. 13:8](#), *En allen die op de aarde wonen, zullen hetzelfde (beest) aanbidden, welker namen niet geschreven zijn in het boek des levens.* Waarom volgden anderen het beest mede niet? Uit de tegenstelling blijkt, dat het was omdat hun namen in het boek des levens geschreven waren. Dit blijkt ook uit de gulden keten van de zaligheid, uit welke niet een schakel kan gebroken worden. *Die Hij tevoren gekend, verordineerd, geroepen, gerechtvaardigd heeft, die heeft Hij ook verheerlijkt, Rom. 8:29-30.* De apostel Petrus haalt alle zegeningen en ook de volharding van de heiligen uit de eeuwige verkiezing, [1 Petrus 1:2](#), noemt hij ze *uitverkoren*, en vs. 5 zegt hij van hen: *Die gij in de kracht Gods bewaard wordt, door het geloof, tot de zaligheid.*

Tegenwerping 1.

XXVII. [Rom. 8:29](#), *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd.* Hier wordt wel uitdrukkelijk gezegd, dat er een voorkennis voor de verordineren is; dus ziet God hun geloof, goede werken en volharding voorheen, eer Hij ze verkiest, en wordt daardoor bewogen om die boven anderen te verkiezen.

Antwoord.

't Is ver vandaar, dat de apostel zegt, dat God het geloof en goede werken van sommigen tevoren ziet, en hen daarom verkoren heeft. De apostel spreekt van personen en niet van hoedanigheden, die. Deze voorkennis is de eeuwige verkiezing tot de zaligheid, 't is enigen te kennen voor de zijnen. [2 Tim. 2:19](#). *De Heere kent degenen, die Zijnen zijn.* Zo betekent het de verkiezing van Christus tot Middelaar. [1 Petrus 1:20](#). *Dewelke wel voorgekend is geweest.* En zo de

verkiezing van sommige mensen. [1 Petrus 1:2](#). *De uitverkorenen naar de voorkennis van God de Vader*. God verkoor niet blindelings, die Godzalig en gelovig zullen worden, maar Hij verkoor met kennis die en die bijzonder voor de zijnen. Dat de voorkennis hier vóór de verordining staat, is, omdat de apostel de voorkennis stelt als de fontein van alles, en vandaar gaat hij tot de middelen, waardoor hij de voorgekenden tot de zaligheid brengt; die Hij voor de Zijnen heeft gekend, die heeft Hij ook tevoren verordineerd den beelde Zijns Zoons gelijkvormig te zijn, en die heeft Hij geroepen; en zo voort.

Tegenwerping 2. God heeft de uitverkorenen van eeuwigheid liefgehad, dus heeft Hij hun geloof voorzien; *want zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen*. [Hebr. 11:6](#).

Antwoord.

God wil, dat wij onze vijanden zullen liefhebben, en zegenen die ons vloeken, weldoen die ons haten, [Matth. 5:44](#). En nochtans is in hen, als vijanden, geen beminnelijkheid, die ons tot liefde bewegen zou; zo ook God, die heeft zijn vijanden lief en geeft hun uit liefde zijn Zoon, [Joh. 3:16](#). [Rom. 5:8](#). Maar God bevestigt zijn liefde jegens ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wij zondaars waren. Gods liefde ontstaat uit Zichzelf, en Hij kiest voorwerpen om die lief te hebben, en geenszins uit de mens. [1 Joh. 4:10, 19](#). *Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons liefgehad heeft. Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft.* 't Is bekend, dat men tweezins liefhebben kan, of met een liefde der toegenegenheid en welwillendheid, hoedanig men zijn vijanden kan liefhebben, of met een liefde van welbehagelijkheid. God heeft van eeuwigheid de uitverkorenen lief met een liefde van welwillendheid, en in de tijd lief Hij ze met een liefde van welbehagelijkheid, hebbende een welgevallen in hun heilige daden, en zo is het onmogelijk Gode te behagen zonder geloof. Zo behagen zij God in de tijd, die het Gode behaagde te verkiezen van eeuwigheid.

Tegenwerping 3. God heeft uitverkoren de heiligen, de armen van deze wereld, de rijken in 't geloof. [Kol. 3:12](#). *Als uitverkorenen Gods, heiligen en beminden*. [2 Thess. 2:13](#). *Dat u God van de beginne verkoren heeft tot zaligheid, in heiligmaking des Geestes, en geloof der waarheid*. [1 Petrus 1:2](#). *De uitverkorenen naar de voorkennis van God de Vader, in de heiligmaking des Geestes*. [Jak 2:5](#). *Heeft God niet uitverkoren de armen van deze wereld, om rijk te zijn in het geloof, en erfgenamen des koninkrijks?*

Antwoord.

De heiligmaking en het geloof worden in die plaatsen gesteld, niet als bewegende oorzaken, waarom God hen uitverkoren heeft, maar als vruchten van de verkiezing en als blijken, dat iemand nu in de tijd zo zijnde, van God van eeuwigheid uitverkoren is.

[Kol. 3:12](#) stelt geen samenvoeging in het eeuwig voornemen Gods, veel minder, dat de heiligheid, de verkiezing, als haar oorzaak voorgaat; maar de apostel spreekt van de uitverkorenen, zoals zij in de tijd zijn, nu alreeds van de heiligmaking deelachtig; en gebruikt de verkiezing vóór de tijd, de heiligmaking in de tijd, en de liefde Gods tot hen, als de beweegreden, om hen op te wekken

dier weldaden waardig te leven.

[2 Thess. 2:13](#) en [1 Petrus 1:2](#), deze teksten spreken van de heiligheid, niet als voorgaande de verkiezing, en als oorzaken van deze, alsof er stond: God heeft u in heiligmaking aanmerkende verkoren; maar Hij heeft hen uitverkoren tot zaligheid en tot heiligheid, als de weg, door welke zij tot de zaligheid gebracht worden.

[Jak 2:5](#) spreekt de apostel van de staat sommiger gelovigen, zoals die in de tijd was: armen in de wereld, en hij vermaant dat men die niet veracht, omdat God ook hen uitverkoren had, om rijk te zijn in het geloof, en om erfgenamen des koninkrijks te zijn.

Zoals de verkiezing geschied is naar Gods vrij welbehagen, zo is ook de verwerping geschied. Zie par. 14.

XXVIII. Vraag V: *Of het besluit van de eeuwige verkiezing veranderlijk of onveranderlijk is?*

De Remonstranten zijn hier verlegen, overwonnen zijnde door te klare Schriftuurplaatsen, dan dat ze tegengesproken zouden kunnen worden, en nochtans moettende de veranderlijkheid beweren, omdat zij de verkiezing doen afhangen van de veranderlijke vrije wil des mensen, zo hebben zij een onderscheiding verzonnen, en stellen een volmaakt en een onvolmaakt besluit van de verkiezing. Het onvolmaakt besluit is bij hen een wil Gods, om de gelovigen en Godzaligen zalig te maken, 't welk afhangt van de vrije wil des mensen, die hem kan doen geloven, en wederom van het geloof doen afvallen. Het volmaakt besluit van de verkiezing is bij hen de wil Gods, om die en die bijzondere personen zalig te maken, omdat God voorheen ziet, dat zij geloven zullen, en in het geloof volharden. Het eerste stellen ze veranderlijk, het tweede onveranderlijk, niet uit kracht van de verkiezing, maar van de volständigkeit des mensen, welke God zeker en onfeilbaar voorziet. Wij verwerpen die onderscheiding, als buiten en tegen Gods Woord, en strijdig met de zaak zelf, en houden staande, dat het besluit van de eeuwige verkiezing ten enenmale onveranderlijk is, en dat uit kracht van de verkiezing zelf, waardoor God en het einde, en de middelen tot het einde, vast besloten heeft, om het een en het andere onweerstandelijk uit te werken. Dit blijkt:

Bewijs 1. Alle besluiten zijn onveranderlijk.

XXIX. Uit alle plaatsen, welke getuigen, dat alle de besluiten Gods onveranderlijk zijn, waarvan in het vorige hoofdstuk in het brede gesproken is. [Mal 3:6](#). *Ik, de HEERE, word niet veranderd.* [Jak 1:17](#). *Bij welke geen verandering is, of schaduw van omkering.* [Jes. 14:27](#). *De HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken.* [Jes. 46:10](#). *Mijn raad zal bestaan.* Doe hierbij zulke plaatsen, die van de verkiezing spreken, [Rom. 9:11](#). *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve.* [Hebr. 6:17](#). *God, willende de erfgenamen van de beloften overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid van Zijn raad.* [2 Tim. 2:19](#). *Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende dezen zegel: de Heere kent degenen, die zijnen zijn.*

Dat deze laatste plaats van de eeuwige verkiezing spreekt, kan met geen schijn

betwist worden; want de apostel had gesproken van de afval van Hymenéüs en Filétus; verklaart daarop, ofschoon zij wel gevallen waren, dat evenwel die Godes zijn, niet zullen afvallen; niet dat het fundament van bestendigheid in de mens zou zijn; maar dat zij geroepen en tot het geloof gebracht zijn op een vast fundament, en wel op een vast fundament Gods, dat God Zelf gelegd had, namelijk Zijn eeuwige raad en verkiezing van de Zijnen, welke Hij ieder in het bijzonder kent, en van eeuwigheid en in de tijd, hen in 't oog houdt, hen door Zijn kracht bewarende voor afval. Hierop geeft hij reden van de afval van die twee, zodat het niemand moet vreemd dunken, en daardoor zich ergeren, omdat in de kerk alle soort van mensen zijn, goeden en kwaden, die tevoren bereid zijn tot heerlijkheid en tot verderf; gelijk in een groot huis allerlei vaten zijn, zilveren, houten en aarden, sommigen ter ere en sommigen ter onere. En dat daarom een ieder wel moet toezien, dat hij vast blijve en bij de waarheid, en bij de Godzaligheid, omdat degenen, die van God gekend zijn, ook zeker afstaan van ongerechtigheid. Die God verkiest tot zaligheid, verkiest Hij ook tot heiligheid. Het heiligen is een blijk, dat God hen uitverkoren heeft; deze zullen ook bij de waarheid en Godzaligheid blijven; *want de genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk*, [Rom. 11:29](#).

Bewijs 2. Verkiezing en zaligheid zijn verknocht.

De Schrift knoopt de verkiezing en de zaligheid door een onverbreekelijke band aan elkaar. Noch de onveranderlijke God, noch de listige, noch de boze wereld, noch haar krachtige verdorvenheid zullen deze band breken; die God uitverkoren heeft tot de zaligheid, die zullen dezelve ook zeker verkrijgen. Zie dit [Rom. 8:29-30](#), Die God tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd, geroepen, gerechtvaardigd en verheerlijkt. Hij spreekt van de verheerlijking in de verleden tijd, wegens haar zekerheid, alsof het alreeds geschied was. Zie ook [Rom. 11:7](#), De uitverkorenen hebben het verkregen en de anderen zijn verhard geworden. Gr. Verkiezing heeft verkregen. Waardoor alle opzicht op hoedanigheden wordt weggenomen, en het werk Gods alleen in gedachten blijft; uit die verkiezing, zegt de apostel, komt ook het verkrijgen voort: God die het ene doet, geeft ook het andere.

Bewijs 3. Is onmogelijk dat veranderen zou.

De vastigheid van de verkorenen, wegens het onveranderlijke besluit Gods, bevestigt de Heere Jezus. [Matth. 24:24](#). *Er zullen valse Christussen, en valse profeten opstaan en zullen grote tekenen en wonderheden doen, also dat zij (indien het mogelijk ware) ook de uitverkorenen zouden verleiden.* ' t Is dan onmogelijk, dat de uitverkorenen verleid worden. Het woord *uitverkorenen* betekent zulken, die God van eeuwigheid voor de zijnen heeft uitgekipt, en voor Hem tot zijn eigendom gesteld. Op deze zouden de valse profeten ook aanvallen en hun uiterste best doen om deze ook te verleiden; doch het zou hun niet gelukken, het was niet mogelijk indien het mogelijk ware, dat is niet te zeggen, zo zij het hoewel bezwaarlijk en met grote moeite konden doen; want daar staat niet: indien het hun mogelijk ware, zodat mogelijk niet ziet op de valse profeten en hun werk; maar het ziet op de vastigheid van de staat van de uitverkorenen, wegens het besluit Gods; zij konden niet verleid worden, omdat zij uitverkorenen

waren, daarom zou der valse profeten werk op hen vruchteloos zijn.

Tegenwerping 1.

XXX. De gelovigen worden gedurig vermaand tot vreze en arbeidzaamheid, om hun roeping en verkiezing vast te maken. [1 Kor. 10:12](#), *Zo dan die meent te staan, ziet toe, dat hij niet valle.* Dat is, afvallen van God, gelijk veel Israëlieten deden. [Filip. 2:12](#), *Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven.* [Hebr. 4:1](#), *Laat ons dan vrezen, dat niet te enige tijd de belofte van in zijn ruste in te gaan, nagelaten zijnde, iemand van u schijne achtergebleven te zijn.* [2 Petrus 1:10](#), *Benaarstig u te meer, om uw roeping en verkiezing vast te maken.* [2 Petrus 3:17](#), *Wacht u, dat gij niet door de verleiding van de gruwelijke mensen mede afgerukt wordt, en uitvalt uit uw standvastigheid.*

Antwoord.

1. Deze plaatsen spreken niet van de schrik voor de verdoemenis, maar van de zorgvuldige wachthouding over ons doen.
2. De vermaningen zijn middelen, om de gelovigen in de rechte weg tot de verordeneerde zaligheid te leiden, omdat de verkiezing is tot glorie en tot gratie, en tot het einde en tot de middelen, tot dat einde leidende.
3. De roeping en de verkiezing wordt van ons vastgemaakt, aan onze zijde, dat is, verzekerd te zijn, dat wij de hemelse roeping deelachtig zijn, en daaruit, dat wij van God uitverkoren zijn; maar zij wordt van ons, aan de kant van God niet vastgemaakt, omdat die in Gods onveranderlijke raad van eeuwigheid al vast was.

Tegenwerping 2. De bedreigingen van verloren te gaan geven te kennen, dat de verkiezing niet onveranderlijk is. Zie [Lukas 13:3](#), *Indien gij u niet bekeert, zo zult gij allen eveneens vergaan.* [Openb. 12:9](#), *God zal zijn deel afdoen uit het boek des levens, en uit de heilige stad.*

Antwoord.

- (l) De bedreigingen zijn gelijk de vermaningen, middelen tot opwekking, om zonden te schuwen, en Godzaligheid te oefenen. Die niet bekeerd wordt, gaat zeker verloren, daarom geldt die bedreiging voor alle onbekeerden; indien iemand bekeerd is, en hij is er niet verzekerd van, die raakt de bedreiging naar zijn achting van zijn staat. Indien iemand bekeerd is, en hij is er bewust van, die heeft verdere voortgang te maken, en zo hij traag wordt en verachttert, zo heeft hij zich te verwakkeren, door vreze van kastijding naar lichaam of naar ziel. En alle gelovigen hebben zich zorgvuldig te wachten voor dat alles, waarom de toorn van God over de kinderen der ongehoorzaamheid komt, en al de bedreigingen zo te horen, dat ze vluchten van de zonden, over welke de bedreiging geschiedt.
- (m) Zijn deel afdoen uit het boek des levens is zoveel, als hij zal niet zalig worden, hij heeft geen deel aan het leven, noch aan allen, die in het boek des levens geschreven zijn; maar 't is niet te zeggen, dat zij eerst deel hadden aan de zaligheid en in het boek des levens geschreven waren; want dan moest zeker zijn, dat alle mensen deel hadden aan het eeuwige leven, en dat iemand, die van jongs op zeer goddeloos levende tot op die tijd toe, dat hij zijn handen aan het Woord van God sloeg, en enige zaken daar uitschrapte, deel had aan

het leven, en dat zijn Naam in het boek des levens geschreven stond, en dat hij er toen eerst uitgeschrapt werd, 't welk zelfs niemand van de tegenwerpers zal zeggen; waaruit zij dan overtuigd moeten zijn, dat deze plaatse niet dient om de veranderlijkheid van de verkiezing staande te houden.

Tegenwerping 3.

Die van God aan Christus gegeven zijn, kunnen nog verloren gaan; dus is het besluit van de verkiezing niet onveranderlijk. Zie het eerste. [Joh. 17:12](#), *Die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik bewaard, en niemand uit hen is verloren gegaan, dan de zoon van de verderfenis, namelijk Judas*. En Paulus getuigt, dat zijn staat onzeker was, omdat hij verwerpelijk zou kunnen worden, [1 Kor. 9:27](#), *Opdat ik niet enigszins, daar ik anderen gepredikt heb, zelf verwerpelijk worde*.

Antwoord.

[Joh. 17:12](#). Hier is geen samenvoeging van Judas met de anderen, die van God aan Christus gegeven zijn, en bewaard worden; maar een tegenstelling. Judas wordt niet gezegd aan Christus gegeven te zijn, maar daar wordt alleen gezegd, daar anderen niet verloren gingen, Judas al verloren ging. Zodat dan zo veel is als maar; gelijk het Grieks *ei mee* dikwijls maar overgezet wordt. Zie [Matth. 12:4](#); [Gal. 1:7](#). Judas was nooit aan Christus gegeven; want hij, ofschoon een verkoren apostel, was een duivel. [Joh. 6:70](#).

Zie de andere tegenwerpingen in de verhandeling van de volständigkeit van de heiligen, 2e Deel, hoofdstuk 57. En de laster, dat een verkorene, hij leeft ook zo goddeloos als hij kan, evenwel zalig zal worden, is beantwoord, par. 6.

XXXI. Vraag. VI: *Of de gelovigen verzekerd kunnen zijn van hun verkiezing?*

De Rooms en Remonstranten, omdat zij de verkiezing stellen onder een voorwaarde, die van de veranderlijke vrije wil des mensen afhangt, zo weten zij niet, of zij ten einde toe volharden zullen, en daarom kan men dan ook van zijn verkiezing niet zeker zijn. Wij daarentegen zeggen niet, dat alle gelovigen dadelijk verzekerd zijn, ook niet, dat de verzekering altijd in dezelfde trap van gevoeligheid is, ook niet dat een gelovige in de staat van verlating verzekerd is. Maar dat er zodanige kentekenen van God in de Schrift zijn gegeven van de verkiezing, dat een gelovige, die in zich bevindende, door de werking des Heiligen Geestes besluiten kan, dat hij uitverkoren is, en zich in de verzekerdheid van die verblijden kan, dat de gelovigen wel verzekerd zijn van hun verkiezing, en dat zij naar de verzekering moeten trachten.

Dit blijkt ook uit de vruchten van de verkiezing: de roeping, het geloof, de heiligmaking. Van deze kan iemand verzekerd zijn, dat hij van deze deelachtig is, dus kan hij dus opklimmen: die Hij gerechtvaardigd heeft, die heeft Hij geroepen; die Hij geroepen heeft, die heeft Hij verordineerd het beeld van zijn Zoon gelijkvormig te zijn, die heeft Hij tevoren gekend. Dat iemand verzekerd kan zijn van zijn roeping, blijkt uit [1 Kor. 1:26](#), *Gij ziet uw roeping, broeders!* [Hebr. 3:1](#), *Hierom, heilige broeders! die van de hemelse roeping deelachtig zijt*. Van het geloof, Zie, [2 Tim. 1:12](#), *Ik weet wie ik geloofd heb*. Dit blijkt ook uit het einde, waartoe de gelovigen de Heilige Geest ontvangen hebben, [1 Kor. 2:12](#), *Wij hebben ontvangen de Geest die uit God is; opdat wij zouden weten de dingen, die ons*

van God geschonken zijn. Verder, de Schrift zegt uitdrukkelijk, dat de gelovigen wel verzekerd zijn. [Rom. 8:16](#), *Dezelfde Geest, getuigt met onze Geest, dat wij kinderen Gods zijn.* Zie van de verzekering in 't brede in het hoofdstuk van de rechtvaardigmaking. Hoofdstuk 34.

Aanvechtingen over de verkiezing.

XXXII. Behalve dat velen zich aan deze Goddelijke waarheid stoten, de ene verwerpt ze, de andere lastert ze, een derde slaat ze in de wind; zo rijzen soms wel aanvechtingen op in de kinderen van God, of men wel verkoren is. Sommigen bevangt schielijk een koude schrik uit de inval: *gij zijt niet geroepen.* Sommigen komen langzamer in deze aanvechting, denkende: *als ik niet uitverkoren ben, zo zal ik toch verloren gaan, en ik vrees, dat ik in 't einde meer dan te waar bevinden zal, dat ik niet een van de uitverkorenen ben.* Soms komt deze aanvechting van de duivel, die deze zonder reden inwerpt, en zet op zet indrukt: *gij zijt niet uitverkoren, God haat u, God heeft u verworpen, gij zult toch niet zalig worden, al uw bidden en arbeiden is vergeefs, laat het vrij staan.* Deze inwerpingen kwellen en kwetsen de ziel, en brengen deze in een nare gestalte, en buiten staat om zo levendig te geloven, zo hartelijk te bidden, zo zoetelijk te rusten en zich te verblijden in God, en zo eenvoudig Hem aan te kleven en te dienen, als zij wel tevoren placht. Soms komen deze aanvechtingen uit des mensen eigen hart voort.

Ik noem dat geen aanvechtingen, als iemand nog geen zekerheid van zijn staat hebbende, bekommerd is, en tracht grond te hebben tot verzekering, waardoor hij opklimmen kan tot de fontein van de verkiezing. 't Is een bestrijding van ons eigen boos en ongelovig hart, als men door een zinnenloze helling, alsof men het zo hebben wilde, of alsof men God door tegenspreken wilde dwingen, dat Hij ons van de verkiezing verzekerde, zich begeeft tot tegenspreken, waaruit dan wel morrende en wrevelige gedachten tegen God opkomen. Ook komen de ontstellende inwerpingen van niet verkoren te zijn wel voort uit een betere gestalte van de ziel dan de vorige. Men ziet de duisterheid van de ziel, het ongeloof, de kracht van de verdorvenheid, de niet verhoring van zijn gebeden. Men is zeer begerig geweest om eens recht, grondig, ontwijfelbaar van zijn staat en alzo van zijn verkiezing verzekerd te zijn, men heeft er veel om gebeden, maar men is daar nooit toe gekomen. Hieruit komen eerst vliegende gedachten voort, of men wel verkoren is, of men niet is een verworpeling, daarna worden het gezette gedachten, en alle redenen van niet verkoren te zijn worden klaarder en krachtiger, en ontstellen de ziel meer en meer. Men neemt op 't laatst besluit, dat men niet uitverkoren is. Hieruit laat men bijkans alle middelen na: het bidden, lezen, horen arbeiden om Christus aan te nemen; 't gaat niet als tevoren, men wordt telkens gestuit met: *gij zijt toch niet uitverkoren, 't is voor niet, 't is alles tevergeefs.* Hieruit rijst wanhoop, benauwdheid, geneigdheid om God te beschuldigen, en andere onstuimigheden meer. Een droevige staat!

Raad daartegen.

XXVIII. Wat raad? Wie zal ziele wonden genezen, dan de Heelmeester zelf? Hij werkt door middelen; luistert dan naar mijn raad, en laat ik u eens stillekens opleiden.

Te zien de onprofijtelijkheid

1. Hebben ooit deze woelende gedachten u wel vrede en stilte gegeven? Zijt gij er nu wel beter aan dan tevoren? Zijt gij nu wel wijzer en verstandiger? Zijt gij nu heiliger? Hebt u nu meer vrede? Zo nee; maar zijt gij nu erger en benauwder dan tevoren? Waarom wilt gij u zelf dan kwellen? Werpt ze dan allen tegelijk weg. Maar, zult u zeggen, ik kan ze niet weg krijgen, zij hebben mij in de macht. Ziet u dan nu niet, dat gij u daar in 't eerste te roekeloos hebt ingelaten, en die aanvechtingen te veel hebt toegegeven? Zo is 't dan tijd om op te houden, en te strijden tegen al die malingen en gedachten op deze zaak en daartoe zich telkens met andere gedachten en ander werk af te trekken en af te leiden, opdat men van die aanvechtingen vervreemdt.

en de dwaasheid.

2. Zie hierbij wat een dwaasheid het is; want u maalt over zaken, die God in Zijn Eigen raad heeft verborgen gehouden, en aan de mens niet geopenbaard; want ofschoon gij nu de minste blijk niet had, dat u verkoren bent, zo kunt gij daaruit niet besluiten dat u niet verkoren zijt: want u hebt geen grond om te weten dat u nooit bekeerd zult worden.

Zegt u, ik gevoel aan mijn hart, dat ik niet verkoren, maar verworpen ben, en dat ik nooit zal bekeerd worden.

Ik antwoord, dat het onwaarheid, ja, dat het enkel inbeelding is; want geen mens kan weten, dat hij een verwoepeling is. God heeft dat in zijn Woord niet bekendgemaakt, en de Heere heeft zulke gemeenzame omgang met de goddelozen niet, dat Hij het hun buitengewoon zou bekendmaken.

Zegt u, nochtans hebben het sommigen wel geweten, dat ze verworpen waren, gelijk Spira en anderen. Ik antwoord, zij wisten het niet, het waren maar enkele inbeeldingen. Ik wil niet zeggen, dat hun inbeeldingen wel niet waar konden wezen, en dat ze geen verkorenen waren, dat mocht wel; maar ik zeg, dat zij dit niet wisten, noch uit de Bijbel, noch uit onmiddellijke openbaringen; maar dat zij het zich alleen inbeelden; want 't is wel gebeurd, dat sommigen, die het zich zo vast als anderen inbeeldden, dat ze verworpen waren, daarna bekeerd werden, of tevoren bekeerd zijnde, veel verzekeringen van hun verkiezing verkregen. Gij zult verder zeggen: immers weten dezulken wel, dat ze verworpen zijn, die de zonde in de Heilige Geest gedaan hebben. Ik antwoord, die de zonde in de Heilige Geest gedaan hebben, die zijn verworpen, dat is waar; maar deze komen niet tot inkeer, nadat ze die zonden bedreven hebben maar volharden in hun boosheid en gaan ongevoelig in hun woeden voort. Omdat gij het dan noch weet, noch weten kunt, en het zeker maar inbeeldingen zijn, waarom wilt gij dan zo dwaas zijn, en kwellen u zelf met ongegronde inbeeldingen?

Zegt u, ik weet, dat ik onbekeerd ben, en eens ben verlicht geweest, en dat ik onder zovele middelen maar verhard ben geworden, mag ik dan daaruit mijn verwerping niet besluiten?

Ik antwoord: laat het alsoo zijn, dat u tegenwoordig niet bekeerd zijt, dat u de vorige verlichtingen overtuiging hebt tegengestaan, en tegen het Woord verhard zijt geworden; nog kunt gij uw verwerping daaruit niet besluiten; want gij kunt nog bekeerd worden. En ook misschien kent gij uw eigen staat niet, noch de

genade die de Heere in u gelegd heeft. 't Is een andere genade leven te hebben ontvangen en een nieuwe genade, te weten die dingen, die ons van God geschonken zijn; zodat, hoe gij u ook aanmerkt, gij niet weten kunt, dat gij verworpen zijt. Laat dan die dwaasheid varen, verwerpt ze als dwaasheid.

Zich te houden aan de geopenbaarde wil.

3. Houdt u aan de geopenbaarde wil Gods. God biedt door het Evangelie Zijn Zoon Jezus Christus aan. Hij nodigt allen, die maar willen, dat ze zullen komen. Hij belooft dat allen, die in de Zoon geloven, het eeuwige leven zullen hebben; Hij belooft dat Hij niemand, die tot Hem komt, zal uitwerpen. God zal niemand verdoemen, dan om zijn zonden. God verhindert niemand zich te bekeren en in Christus te geloven, en zalig te worden. God is geen oorzaak van iemands verdoemenis. 't Is des mensen eigen schuld, en zijn eigen vrije wil, dat hij goddeloos leeft, en dan is het rechtvaardig, dat God hem straft en om de zonden verdoemt. Houdt u aan het Woord, en verlaat die hoge verbeeldingen. Zoekt Christus, geloof in Hem, bidt en strijdt tegen de zonde en geloof, dat gij zalig zult worden als gij zo doet volgens Gods Woord, dit is de vaste en veilige weg.

Maar u zult zeggen: *geloof en bekering is een werk van God, Hij geeft het alleen aan zijn uitverkorenen en als ik een verworping ben, zo zal Hij het mij niet geven.*

Ik antwoord:

- d. Dat staat evenwel vast, dat het uw schuld is, dat gij niet gelooft en u niet bekeert, en als u 't niet doet, beschuldigt dan u zelf en niet God, die aan niemand gehouden is om het hem te geven; en als Hij het al doet aan enigen, zo behoeft Hij het daarom aan de anderen niet te doen.
- e. Heeft God het u niet gegeven tot op deze dag, gij weet nochtans niet, of Hij het niet na deze zal doen. Wees dan niet morrig noch wrevelig tegen de Heere, en tegen zijn heilig besluit. Wordt klein, begint wederom van onderen op, en houdt u aan het Woord; zo zult gij onder des Heeren zegen de aanvechtingen te boven komen, en bestendiger en levendiger voortgaan in de weg der zaligheid. Dit is genoeg van de aanvechting.

Proeven van de verkiezing.

XXXIV. Al kan men niet verzekerd zijn van zijn verwerping, zo kan men wel verzekerd zijn van zijn verkiezing, gelijk als wij boven getoond hebben. Zo is het dan de plicht van ieder Christen, te trachten naar de verzekering volgens de vermaning van de apostel, [2 Petrus 1:10](#). Omdat die verzekering de fontein is van veel blijdschap in God, en veel groei in heiligmaking. Men komt tot deze verzekering, niet door ten hemel op te klimmen, en van voren in het boek des levens in te zien, of men Zijn Naam daar vindt, [Rom. 10:6-7](#). Men komt ook niet tot ware verzekering door inbeeldingen, dat men verkoren is, zodat men door de gedurigheid van de inbeelding zichzelf ten enenmaal daarvan verzekerd houdt, en zou menen te zondigen, als men daaraan zou twijfelen, daar men nochtans de minste grond van verzekering niet heeft; maar men komt tot de verzekering door het Woord, daar vindt men klare beschrijving van dezulken, die uitverkoren zijn. Als iemand dan die hoedanigheden in zichzelf bevindt, zo kan hij daaruit besluiten dat hij uitverkoren is.

De roeping.

1. Het eerste kenteken is de roeping. God roept niemand inwendig, krachtadig, dan die Hij uitverkoren heeft. Dit is een vaste waarheid. [Rom. 8:30](#). *Die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen.* [Jer. 31:3](#). *Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid.*

Indien u dan u brengt voor des Heeren alwetendheid, in waarheid u zelf beschouwt, en gewaar wordt verlichting des verstands, om de geestelijke goederen van het verbond in hun geestelijke natuur te kennen. Indien gij in u bevindt liefde en verlangen naar geestelijke gestalten van de ziel, als liefde en vreze Gods, gewilligheid en gehoorzaamheid, vrijheid van de ziel, blijdschap in de Heere. Indien u in u bevindt een telkens voorkomende en optrekkende kracht om aan God te denken, te bidden, zich te herstellen na de afdwalingen, om God behaaglijk te wandelen. Indien u in u verneemt, dat de nabijheid bij de Heere uw leven is, en het afzijn u een smart. Zo deze dingen in iemand zijn, die kan zich verzekerd houden van zijn roeping en trekking. En omdat dat voorkomt uit de verkiezing, zo kan men besluiten: *ik ben van Gode met de hemelse, inwendige, krachtadige roeping getrokken tot Hem en zijn gemeenschap, zo ben ik dan ook uitverkoren.* Gelukkig is hij, die hier in waarheid handelt, niet ontkent, dat hij ontvangen heeft, en ook niet roemt over zaken, die hij niet heeft.

Het geloof.

2. Het geloof is een zeker kenteken van de verkiezing. Dit leert het Woord van God, [Hand. 13:48](#). *Er geloofden zo velen, als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.* [Titus 1:1](#). *Het geloof van de uitverkorenen.*

Indien u dan verzekerd zijt, dat u een welbehagen hebt in de raad Gods, door Jezus Christus de Heere, de Borg om zondaren met Hem te verzoenen en zalig te maken; dat u uit smart en droefheid over het zondig hart en daden, uit vreze voor Gods toorn, uit liefde tot de gemeenschap met God en een geestelijk leven, uit gevoel van uw onmacht om die zaak te bekomen, u wendt naar die Borg, die Zichzelf aanbiedt, op Hem ziet, naar Hem verlangt, in onderhandeling met Hem komt, Zijn aanbieding aanneemt, u zelf aan Hem overgeeft, het gewicht uwer zaligheid op Hem zet, en u op Hem verlaat, 't zij sterker of zwakker, klaarder of met meerdere duisterheid, met meer of min strijd, geduriger of met meer tussenpozen; indien deze dingen in u zijn, zo hebt gij het ware geloof. Wees dan verzekerd van het geloof, zo kunt u daaruit besluiten uw eeuwige verkiezing.

De heiligmaking.

3. De heiligmaking is een zeker kenteken van de verkiezing. [Eféze 1:4](#). *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft ... opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde.* Indien u dan in u bevindt een haat, een weerzin, een droefheid in verborgen zonden van het hart, zowel als de daden, een inwendige lust en liefde tot een Godzalige gestalte van het hart, en betrachtning van alle deugden in vreze, liefde en gehoorzaamheid Gods als Zijn wil; indien gij in u gewaar wordt de strijd tussen vlees en geest, zodat de zonde niet heerst, en alles naar haar boze wil niet te werk stelt; maar dat ze een inwendige tegenstand vindt in de wil, gestuit wordt

door vreze Gods, en menigmaal verdreven wordt; indien gij in u bevindt bidden, worstelen om de vrede van het geweten, om nabijheid bij de Heere; indien gij let op uw hart, gedachten, woorden en daden in eenzaamheid en bij mensen, om die te besturen naar de wil Gods; indien, zeg ik, deze dingen in u zijn, zo hebt gij geestelijk leven, en beginsel van heiligmaking. Dit nu is uit uw natuur niet voortgekomen, 't is een genadegift Gods, deze nu vloeit uit de verkiezing. Zo kunt u dan uit die staat uw verkiezing besluiten.

Hoe het besluit op te maken.

XXXV. Het besluit zo gemaakt hebbende, zo blijft daar wat bij staan, en overlegt dat deze verkiezing de eerste fontein is, waaruit uw leven, Godzaligheid en zaligheid vloeit. Gij waart nu niet, gij zou nu niet in de wereld gekomen zijn, zo 't niet uit dit besluit voortgekomen was. En nu gij er zijt, wat zijt gij zondig en ellendig in uzelf? Wat is dat een goedheid Gods over u, dat daar Hij anderen bij miljoenen liggen laat, en hen om hun zonden verdoemt, dat Hij u van eeuwigheid uitverkoren heeft tot zijn kind, en tot een voorwerp van Zijn onbegrijpelijke genade en zaligheid! Waarom wordt u het Evangelie verkondigd? Waarom wordt gij geroepen, getrokken en levend gemaakt? Waarom kent u Jezus, en neemt Hem aan? Vanwaar komt u dit, dat gij uw enig vermaak hebt in de gemeenschap met God en lust hebt Zijn Naam te vrezen? 't Vloeit immers alles en alleen uit dit eeuwig voornemen om u zalig te maken.

Verliest u zelf hierover in een heilige verwondering, en zegt met Hagar: *Heb ik ook hier gezien naar die, die mij aanziet?* [Gen. 16:13](#). En met de Psalmist: *Wat is de mens, dat Gij zijner gedenkt?* [Psalm 8:5](#). En zo er enige bewegingen om blij te zijn in u is, zo verblijdt u hierover, dat uw Naam geschreven is in het boek des levens des Lams. En in deze beschouwing u enige tijd hebbende bezig gehouden, zo daalt neer tot elke genade, die gij ontvangt, als daaruit voortvloeiende, ja gaat verder tot de eeuwige zaligheid, en hecht die aan de eeuwige verkiezing, gelijk Paulus doet, [Rom. 8:29-30](#). En zie zo op de onveranderlijkheid van dat besluit, en hoe zeker, vast en onveranderlijk uw staat en zaligheid is; zijt daar dan stil in, en zegt met vertrouwen: Gij zult mij leiden door uw raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen, [Psalm 73:24](#).

Is de fontein van troost tegen droevig kruis.

XXXVI. Hier is de fontein van troost tegen alle droevige wederwaardigheden, die de Heere u in dit leven toezendt. Want die allen zijn door de bepaalde raad en voorkennis Gods, [Hand. 2:23](#). *Hij zal volbrengen, dat over mij bescheiden is,* [Job 23:14](#). Alle die wederwaardigheden komen voort uit liefde, ten beste van u. *Wij weten, dat degenen, die God liefhebben, alle dingen meewerken ten goede, namelijk degenen, die naar zijn voornemen geroepen zijn,* [Rom. 8:28](#). Die u van eeuwigheid heeft liefgehad, u gesteld heeft tot zijn kind en erfgenaam, om al zijn goedheid aan u te bewijzen, zou die u iets schadelijks laten toekomen? Neen, verre van daar. Hij kastijdt die Hij lief heeft, [Openb. 3:19](#). Neemt dan uw kruis met genoeg op, draagt het lijdzaam en wees getroost over het goede einde, al ziet u't nog niet.

Tegen zonden.

Hier is troost tegen zonden. Die drukken een kind Gods, die benemen hem menigmaal al zijn lust en leven; wat nare gedachten brengen ze in een uitverkorene niet wel voort? Maar merkt: Hij, die u uit een vrije goedheid en liefde heeft uitverkoren, zonder door uw goede werken of geloof bewogen te worden, om zo'n besluit te nemen, en in die goedheid en liefde nooit verandert, die u daartoe onder de zonde besloten heeft, opdat Hij u barmhartig zou zijn, [Rom. 11:33](#) die zeker verheerlijkt degene, die Hij uitverkoren heeft tot zaligheid, die zal immers u om uw overgeblevene zonden, waarover gij treurt, niet verwerpen. Daarom, staat in 't geloof, bezwijkt niet voor de menigte van de overgebleven vijanden, zie op dit eeuwig besluit, en op de volmaakte voldoening van de Heere Jezus Christus, op dat verbond van de genade, rust daarin, en laat uw zonden u wel droevig, maar niet moedeloos maken.

Is een steun in het gebed.

XXXVII. De verzekering van zijn verkiezing geeft ook veel vrijmoedigheid, en grote steun in 't gebed. Als men, tot God naderende, zeggen kan: *Mijn Vader! Gij hebt immers mij bij Naam gekend, ik heb immers genade gevonden in Uw ogen, Gij hebt mij immers van eeuwigheid gekend voor de Uwe, mij uitverkoren tot Uw kind, tot een voorwerp van Uw liefde, om wonderbaar en verheerlijkt te worden in Uw genade, barmhartigheid en trouw, zich openbarende in de weg, daar Gij mij op geleid hebt, en nog leiden zult. Nu dan, Vader! zie, die wederwaardigheden vrees ik, die ellenden drukken mij, die zonde kwelt mij, tot die en die zaak heb ik lust, dat heb ik nu nodig naar het lichaam, daarnaar verlang ik nu naar de ziel; het gelieve dan U op Uw uitverkorene, op Uw gunstgenoot neer te zien, mij te verhoren, en mij mijn begeerte te geven.* Wat geeft dat vrijmoedigheid, gemeenzaamheid, geloof van verhoring en stille onderwerping!

Een middel tot heiligheid.

XXXVIII. De verzekering van de verkiezing is een groot middel tot heiligmaking. Laat een natuurlijk mens dit niet vatten, zich hieraan stoten, en zich inbeelden, dat men op zulke gronden zorgeloos zouden worden; de Schrift leert het wel anders, namelijk *dat een ieder, die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is, 1 Joh. 3:3*. Dit ondervinden de Godzaligen dagelijks; hoe meer ze verzekerd worden in de liefde Gods tot hen, hoe meer zij verwakkerd worden in de liefde tot God. *Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft, 1 Joh. 4:19*. En omdat hij weet, dat de heiligmaking niet is de oorzaak van zijn verkiezing en zaligheid, maar een vrucht van de verkiezing, en een beginsel van de zaligheid, zo werkt hij zuiver uit liefde, en God liefhebbende, zo ontsteekt het in hem genegenheid tot een gelijkvormigheid met Zijn wil, en tot doen en laten, waarin zijn Heere behagen zou kunnen hebben.

En tot verheerlijking van God.

XXXIX. Ten laatste, een Godzalige ziende, dat het begin, midden, einde, en alles, zonder zijn toedoen, of zonder aan zijn kant enige beweegreden te geven, alleen uit God, volgens de eeuwige verkiezing voortkomt, zo zal dit de ziel wederom levend maken, om het alles wederom tot God te brengen, en Hem de eer en

heerlijkheid van alles te geven, en daarvoor van harte dankende, gelijk de apostel voor anderen te deze opzichte deed. [2 Thess. 2:13](#). *Maar wij zijn schuldig altijd God te danken voor u, broeders! die van de Heere bemind zijt, dat u God van de beginne verkoren heeft tot zaligheid, in heiligmaking des Geestes, en geloof der waarheid.*

Hier zal zich voor de aandachtige ziel opdoen Gods vrijheid, goedheid, barmhartigheid, wijsheid, macht, onveranderlijkheid. Zij zal daarin wel diep ingeleid worden, om die volmaaktheden Gods in haar heerlijkheid van nabij te aanschouwen. Zij zal zich daarin wel verliezen, en in verwondering zoetelijk inzinken, en weer opkomende aanbidden, rusten en blij zijn, dat Gods heerlijkheid zo ver boven haar bevassing is, en uitroepen: *Uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen, Hem zij de heerlijkheid in van de eeuwigheid! Amen.*

Hoofdstuk 7: Van het verbond der Verlossing tussen God de Vader en God de Zoon over de uitverkorenen; of van de Raad des vredes

Hoofdstuk 7

Van het verbond der Verlossing tussen God de Vader en God de Zoon over de uitverkorenen; of van de Raad des vredes.

Gezien hebbende de besluiten Gods in 't gemeen en de voorverordineren des mensen tot zijn eeuwig einde in 't bijzonder, begeven wij ons tot overdenking van het verbond van de verlossing. De eerste Hervormers en enige navolgende schrijvers hebben met veel ontzag van deze heilige verborgenheid, en sommigen in 't brede gesproken; ik wenste dat die eerbied zich ook nu vertoonde, als men daarvan spreekt en hoort spreken. Wat het niet op, alsof het een waarheid was, die nu eerst nieuw bekend is geworden, gelijk sommigen, uit onwetendheid van 't geen van vorige geschreven is, voorgeven; maar als een vanouds bekende waarheid in de kerk. Ieder trachte ze wèl te verstaan en wèl te gebruiken. Wij zullen het in de gehele omtrek voorstellen, ook nu uitgevoerd wordende door Christus. Merkt aan:

- (a) De Partijen van dit verbond.
- (b) De personen over wie, en tot wier nut dit verbond gemaakt is.
- (c) Dat er zo'n verbondshandeling is.
- (d) Het werk van de ene Partij, de Vader. Hier komen voor:
 - (g) De bevelen en voorwaarden van dit verbond.
 - (h) De beloften op het volbrengen van de voorwaarden.
 - (i) De bevestiging van de beloften door eed en sacramenten.
- (e) Het werk van de andere Partij, de Heere Jezus Christus. Hier komen voor:
 - Het aannemen van de voorwaarden en beloften.
 - Het volbrengen van de voorwaarden.

- De eis van de bevestigde beloften.

1. Is tussen God de Vader en God de Zoon.

II. In de eerste plaats komen onder onze overlegging de verbondmakende partijen, welke zijn God de Vader, en de Heere Jezus Christus. Men zal deze zaak gemakkelijker verstaan, *als men ze meer aanmerkt in de uitvoering dan in het besluit*, vaststellende, zoals de Heere het in de tijd uitvoert, zo heeft Hij het van eeuwigheid besloten. Wij nochtans verhandelen ze onder de *inwendige* werken Gods, want zo komt ons deze zaak meermalen voor in de Heilige Schrift. Christus wordt gezegd, *dat Hij voorgekend is geweest voor de grondlegging van de wereld*, [1 Petrus 1:20](#). *De uitverkorenen zijn in Hem uitverkoren*. [Eféze 1:4](#). *De genade is hun gegeven in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen*, [2 Tim. 1:9](#). Al wat Christus ontmoet is in de wereld, is Hem overgekomen volgens het eeuwig besluit, voorkennis en bepaalde raad Gods, [Psalm 2:7](#); [Lukas 22:22](#); [Hand. 2:23](#).

Hoe tussen Hen een verbond kan gemaakt worden.

III. Volgens dit eeuwig Verbond heeft de Zoon van eeuwigheid betrekking en opzicht gehad op de borgtocht, en heeft dat ook terstond na de val, al voor zijn menswording, getoond in de besturing van zijn kerk in het OUDE TESTAMENT Hier spruit een bedenking. Omdat de Vader en de Zoon één zijn in Wezen, en also één in wil en eenswillende, hoe kan dan tussen die Twee een verbond gemaakt worden, omdat daartoe wederzijdse willen vereist worden? Scheidt men zo de Personen niet te veel?

Ik antwoord: Omdat de Vader niet is de Zoon, en de Zoon niet is de Vader, ten opzichte van de persoonlijkheid, zo kan de ene wil tweezins aangemerkt worden, en als willende verlossen door de tweede Persoon als Borg, 't welk is de wil aan de zijde van de Vader, en als willende verlossen door Zichzelf als Borg, 't welk dan is de wil aan de zijde van de Zoon.

2. Is over de uitverkorenen.

IV. De personen over wie, of tot wier nut dit verbond gemaakt is, zijn degenen, die in Christus uitverkoren zijn, van welke wij in 't vorige hoofdstuk in 't brede hebben besproken. Deze worden gezegd *des Vaders* te zijn, en van Hem aan Christus te zijn overgegeven. [Joh. 17:6](#). *Zij waren Uwe en Gij hebt Mij denzelven gegeven*. Daarom worden ze gezegd in het boek des Lams geschreven te zijn. [Openb. 21:27](#). *Die geschreven zijn in het boek des levens des Lams*.

De Heere zou heilig toelaten, dat ze door hun eigen vrije wil zouden zondigen, en zo zouden ze onder de zonden besloten worden, waardoor ze van nature zijn kinderen des toorns. Opdat nu aan deze de oneindige barmhartigheid en genade Gods betoond zou worden, met hen uit die staat op te nemen en tot de zaligheid te brengen, zo was er een Borg van node tot voldoening van Gods rechtvaardigheid. De Vader dan geeft deze aan de Zoon als Borg, en de Zoon neemt ze aan, zet hun namen in zijn boek, stelt Zich voor hen allen, niemand uitgezonderd, ook alleen voor hen, en voor niemand anders tot Borg, en belooft des Vaders welbehagen, in hen tot de zaligheid te brengen, te volvoeren.

3. Dat er zulk een verbond is, blijkt:

V. Dat er nu zo'n verbond tussen Jehovah en de Heere Jezus is gemaakt over de uitverkorenen, blijkt uit dit volgende:

1. Psalm 89:29, 35 [[Psalm 89:28, 34](#)]. *Ik zal Hem Mijn goedertierenheid in eeuwigheid houden, en Mijn verbond zal Hem vast blijven. Ik zal Mijn verbond niet ontheiligen.* Dat hier van het verbond tussen God de Vader en de Heere Jezus gesproken wordt, blijkt hieruit: 't is bekend, dat in de Psalmen veel van de Heere Jezus gesproken wordt, en dat David in veel een voorbeeld van Hem geweest is, die daarom ook David genoemd wordt, [Hos 3:5](#). In deze Psalm wordt er van David én van de Heere Jezus gesproken, als door David voorgebeeld. Ook zeg ik van de Heere Jezus. Want:

(8) alles wat tot aan vs. 39 gesproken wordt past uitnemend op de Heere Jezus, en 't wordt Hem op andere plaatsen toegeschreven, als te zijn de Uitverkorene Gods, vs. 4 [[Ps. 89:3](#)]. Zie [Jes. 42:1](#). De Heilige Gods, vs. 20. Ziet [Lukas 1:35](#). Held, vs. 20 [[Ps. 89:19](#)]. Zie [Psalm 45:4](#). De Gezalfde met olie, vs. 21 [[Ps. 89:20](#)]. Zie [Psalm 45:8](#). De Eerstgeborene Gods. v. 28 [[Ps. 89:27](#)]. Zie [Hebr. 1:6](#). Koning van de koningen, vs. 28 [[Ps. 89:27](#)]. Zie [Openb. 19:16](#). Een over de gehele aarde uitgebreid rijk te hebben, vs. 26 [[Ps. 89:25](#)]. Zie [Psalm 72:8](#). Een eeuwigdurend rijk te hebben, zolang de zon en maan zal zijn, vs. 37, 38 [[Ps. 89:37-38](#)]. Zie [Psalm 72:5](#).

(9) Alles past op David niet, namelijk de eerstgeboren Zoon Gods te zijn, vs. 28 [[Ps. 89:27](#)]. Koning der koningen te zijn, vs. 28, een eeuwig rijk te hebben. vs. 37 [[Ps. 89:36](#)].

(10) Het laatste deel van de Psalm beginnende, vs. 39 [[Ps. 89:38](#)], vertoont een tegenstelling van Davids rijk tegen dat van de Messias, en bijzonder daarin, dat daar het rijk van de Messias uitgebreid zou zijn over de gehele aarde, en zolang zou zijn als de zon en de maan zou schijnen, waarvan in het vorige gesproken was; dat het rijk van David daarentegen een einde zou nemen.

(11) 't Zijn dezelfde zaken, die [2 Sam. 7:12-16](#) verhaald worden, en in deze Psalm, vs. 27-38 [[Ps. 89:26-27](#)]. Zodat het buiten bedenking is, dat zij op dezelfde geschiedenis zien. Nu, de woorden, die in [2 Sam. 7](#) staan, worden in het NIEUWE TESTAMENT uitdrukkelijk op Christus geduid. [Hand. 13:22](#) [Hebr. 1:5](#). En bijgevolg dan ook de zaak van deze Psalm, vs. 27-38. Neemt dit nu eens te samen. In de Psalmen wordt veel van Christus gesproken: David was in veel een voorbeeld van Christus. Alles past uitnemend op Christus, alles past niet op David. Er wordt een tegenstelling gemaakt tussen het rijk van Christus, vs. 26-37 [[Ps. 89:25-26](#)], en het rijk van David, 't welk verwoest zou worden, waarvan vs. 39 [[Ps. 89:38](#)] gesproken wordt. Zo blijkt het dan klaar dat hier gesproken wordt van de Messias Christus. Deze wordt nu gezegd in verbond te staan met de Heere. Zo blijkt het dat er een verbond is tussen de Heere en Christus.

VI.

2. Ditzelfde blijkt ook uit [Zach. 6:12-13](#): *Alzo spreekt de HEERE van de heirscharen, zeggende: ziet, een Man, wiens Naam is SPRUITE, die zal uit Zijn plaats spruiten, en Hij zal des Heeren tempel bouwen. En Hij zal het sieraad dragen, en Hij zal zitten en heersen op Zijn troon, en Hij zal Priester zijn op Zijn*

troon, en de RAAD DES VREDES zal tussen die beiden zijn.

Door *die beiden* kan men niet verstaan Joden en Heidenen, die zijn wel verenigd in één kerk in het NIEUWE TESTAMENT, maar hier is de minste melding niet van die; daarom kan ze hier zo plotseling niet doen invallen. Het woord die toont dat hier gesproken wordt van *twee*, die te voren genoemd waren; en niemand is genoemd dan Jehovah en de Spruite.

Ook kan men door die beiden niet verstaan twee ambten van de Heere Jezus; namelijk, het Koninklijke en het Priesterlijke. 't Is waar, die ambten mochten in één persoon niet zijn: een koning mocht geen priester, en een priester geen koning zijn; die stammen en hun ambten moesten onderscheiden blijven; maar in de Heere Jezus kwamen ze samen in één persoon; 't is ook waar, dat die twee ambten te samen kwamen in de uitvoering van het Middelaarsambt; maar daaruit mag men niet besluiten dat hier van die twee ambten gesproken wordt. Ook kan dat niet zijn; want:

39. Christus is één, en hier wordt van twee gesproken.

40. En ook worden die twee ambten niet genoemd, maar Priester zijn en heersen.

41. Christus had drie ambten, die alle te samen kwamen tot het bouwen van des Heeren tempel, en zo moest er dan staan tussen die drie, als men hier de ambten wilde verstaan.

42. Tussen ambten kan geen raadplegen zijn, dat is het werk van personen, en dat had beter plaats tussen de drie ambten in het OUDE TESTAMENT; zodat hier niet verstaan wordt het Koninklijk en Priesterlijk ambt.

Maar door *die beiden* worden verstaan Jehovah en Spruite, welke is de Messias; want met één opslag ziet men, dat van die beiden gesproken wordt. Alzo spreekt de Heere der heirscharen. Des Heeren tempel bouwen. Een Man, wiens naam is SPRUITE, die zal des Heeren tempel bouwen, 't welk het werk is van de Messias. Deze des Heeren tempel, dat is, zijn gemeente, bouwende, zou met nodige hoedanigheden daartoe voorzien zijn, namelijk, heersen en priester zijn; zodat heersen en priester te zijn is een beschrijving van de Spruit, die dat werk zou doen, en zo komt het als van ter zijde aan. Hij, Spruite, zou in 't werk des Heeren, dat hem opgedragen was, bezig zijn. Hij zou des Heeren tempel bouwen. Daartoe was nodig een onderling verstand en bewilliging, ook was daartoe overleg, raad en wijsheid van node; dus waren zij het niet alleen eens over de bevordering van de vrede der uitverkorenen uit te werken; maar ook in de wijze van uitwerking, dat de Vrededorst, Spruite het doen zou, en daartoe nodige hoedanigheden zou hebben.

VII.

3. Hiertoe dient ook [Lukas 22:29](#), *Ik verordineer u het koninkrijk, gelijkewijs Mijn Vader Mij dat verordineerd heeft.* Hier staat niet horizoo, noch diatattoo, maar diatithemai, een woord 't welk zoveel betekent als bij wijze van *testament of verbond* iemand iets te beloven; daar vandaan komt het woord diatheeke testament of verbond; zodat *verordineren* een verbond insluit, en uit kracht van dit verbond zou Hij het koninkrijk hebben; gelijk dat uitdrukkelijk gezegd wordt, [Gal. 3:16-17](#). *Nu, zo zijn de beloftenissen tot Abraham en zijn zaad gesproken. Hij zegt niet: En de zaden, als van velen, maar als van een: En uw Zaad, dat is Christus. En dit zeg ik: het verbond, dat te voren van God bevestigd is op*

Christus, enz. Ziedaar verbond, ziedaar beloftenissen, en ziedaar, dat ze aan Christus geschied zijn, en dat het verbond op Christus bevestigd is. Zo is er dan een verbond tussen God en Christus.

VIII.

4. Dit blijkt ook uit de woorden, die een verbond onderstellen, als *Mijn God, Mijn Knecht*. Dat was de belofte van het verbond. [Jer. 31:33](#). *Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn. Jes. 45:13-14. Mijn knechten.*

Uit kracht van dat verbond noemen de bondgenoten God *hun God*. [De 26:17-18](#). Diezelfde wijze van spreken gebruikt de Heere Jezus ook doorgaans: *Mijn God, mijn Vader*. Zie onder andere: [Joh. 20:17](#). *Ik vaar op tot Mijn Vader en uw Vader, en tot Mijn God en uw God.*

IX.

5. Dit verbond blijkt ook klaar daaruit, dat Christus *Borg* genoemd wordt, zo in het OUDE TESTAMENT als in het Nieuwe. Zie alleen: [Hebr. 7:22](#). *Van een zoveel beter verbond is Jezus Borg geworden.*

Niemand kan borg zijn, of daar is een contract en verbond tussen de schuldhoeër en de borg van de schuldenaar. De schuldhoeër moet zijn genoeg nemen en bewilligen, dat die of die borg wordt. En de borg moet zich aan die schuldhoeër verbinden tot de betaling. Dus de Heere Jezus met beiderzijdse bewilliging en genoeg Borg zijnde geworden, zo is er een verbond tussen Jehovah en Christus.

X.

6. 't Blijkt ook uit deze sluitreden: Waar vereiste voorwaarden en geboden, waar beloften en sacramenten zijn aan de ene kant, waar bewilliging en aanneming van voorwaarden en beloften, waar volbrenging van de voorwaarden, waar eis van de beloofde zaken op de volbrachte voorwaarden is aan de andere kant, daar is, buiten alle tegenspraak, een verbond. Nu dit alles is er tussen God en de Heere Jezus Christus: zo is er dan tussen die beiden een verbond.

Dit nu zullen wij gaan vertonen, niet alleen als een bewijs van de zaak, maar ook als een beschrijving van de natuur van het verbond. Daarin zullen wij eerst het werk van de ene Partij, en dan dat van de andere Partij tonen.

De Vader stelt voorwaarden.

XI. In het werk des Vaders hebben wij afzonderlijk te overwegen:

(e) De bevelen als voorwaarden.

(f) De beloften.

(g) De verzekeringen. De Vader, de Heere Jezus tot Borg, Middelaar en Zaligmaker verkiezende, stelt Hem de uitverkorenen voor, en geeft ze aan Hem over om de zaligheid voor hen te verwerven en uit te voeren, gelijk wij boven hebben gezien; daartoe stelt Hij Hem enige voorwaarden voor, en geeft Hem geboden, die Hij te volbrengen had. Dit zien wij: [Joh. 12:49-50](#). *De Vader, die Mij gezonden heeft, die heeft Mij een gebod gegeven, wat Ik zeggen zal, en wat Ik spreken zal. En Ik weet dat zijn gebod het eeuwige leven is. Joh. 10:18. Dit gebod heb Ik van mijn Vader ontvangen.*

Deze bevelen, zijnde de voorwaarden, zijn onder andere deze:

- (q) Dat de Zoon des zondaars natuur zou aannemen zonder zonde. [Hebr. 10:5](#). *Gij hebt Mij het lichaam toebereid.*
- (r) Dat Hij Immanuël Yeanyrwrov, God en Mens, hebbende nu dezelfde natuur die de zondaars, doch uitverkorenen, hadden, Zich in hun plaats zou stellen, hun zonden van hen afnemen, en op Zijn rekening overnemen, alsof Hij ze Zelf gedaan had; daartoe zou Hij, die een Goddelijk Persoon was, en alzo boven de wet, Zich stellen onder de wet, als eisende straf over de overtreders, en als eisende volkomen gehoorzaamheid om recht tot het eeuwige leven te bekomen. Dit zien wij: [Gal. 4:4](#). ... *heeft God zijn Zoon gezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet; opdat enz.*
- (s) Dat Hij alle straffen, die hun zonden verdiend hadden, zou dragen, voor hen lijden, sterven, en uit de doden opstaan Zie: [Joh. 10:18](#). *Niemand neemt hetzelfde (leven) van Mij, Ik heb macht hetzelfde af te leggen, en heb macht hetzelfde wederom te nemen. Dit gebod heb Ik van Mijn Vader ontvangen. [Hand. 2:23](#). Deze, door de bepaalden raad en voorkennis Gods overgegeven zijnde, hebt gij genomen, en door de handen van de onrechtvaardigen aan het kruis gehecht en gedood.*
- (t) Dat Hij voor hen in hun plaats alle gerechtigheid zou moeten volbrengen, om hen tot rechtvaardigen te stellen. [Rom. 5:19](#). ... *alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van één, velen tot rechtvaardigen gesteld worden. [2 Kor. 5:19, 21](#). God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende. ... En heeft Hem zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.*
- (u) Dat Hij de uitverkorenen die verworvene zaligheid zou deelachtig maken, door hun het Evangelie te verkondigen, te wederbaren, het geloof te geven, te bewaren, hen uit de doden op te wekken, en in de hemel in te leiden; zodat de uitvoering van dat grote werk op Zijn schouderen zou liggen. [Joh. 6:39](#). *Dit is de wil des Vaders, die Mij gezonden heeft, dat al wat Hij Mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze, maar hetzelfde opwekke ten uiterste dage.*

Dit zijn enige voorwaarden in het algemeen voorgesteld. En doet er beloften bij.

XII. Bij deze voorwaarden voegt de Vader heerlijke beloften, zo ten opzichte van de Borg, als ten opzichte van de uitverkorenen, namelijk:

- (f) Dat Gods welbehagen dan door Hem gelukkig zou uitgevoerd worden: [Jes. 53:10](#). *Als Zijn ziel Zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des Heeren zal door Zijn hand gelukkig voortgaan.*
- (g) Dat Hij Koning zou zijn over alle uitverkorenen, niet alleen uit de Joden, maar ook uit de Heidenen: [Psalm 2:6, 8](#). *Ik toch heb mijn Koning gezalfd, over Sion, de berg Mijner heiligheid. Eis van Mij, en Ik zal de Heidenen geven tot uw erfdeel, en de einden der aarde tot uw bezitting. [Psalm 72:8, 11](#). Hij zal heersen van de zee tot aan de zee, en van de rivier tot aan de einden der aarde. Alle Heidenen zullen Hem dienen.*
- (h) Dat Hij de macht zou hebben over alle schepselen, om ze te besturen tot nut

van zijn uitverkorenen: [Matth. 28:18](#). *Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde. 1 Kor. 15:27. Hij heeft alle dingen Zijn voeten onderworpen.*

- (i) Dat Hij een zeer hoge en wonderbare heerlijkheid zou ontvangen, die van de schepselen gezien en erkend zou worden: [Hebr. 1:3](#). *Nadat Hij de reinigmaking van onze zonden door Zichzelf teweeggebracht heeft, is gezeten aan de rechterhand des Majesteit in de hoogste hemelen. Openb. 3:21. Ik heb overwonnen, en ben gezeten met Mijn Vader in Zijn troon.*
- (j) Dat Hij rechter zou zijn van hemel en aarde: [Joh. 5:27](#). *En heeft Hem macht gegeven ook gericht te houden, omdat Hij des mensen Zoon is. Hand. 17:31. Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welke Hij de aardbodem rechtvaardig zal oordelen, door een man, die Hij daartoe verordend heeft.*
- (k) Ten opzichte van de uitverkorenen belooft de Vader Hem, dat de uitverkorenen door Hem zouden ontvangen alle de goederen van het genadeverbond, namelijk, vergeving der zonden, verzoening, aanneming tot kinderen, vrede, heiligmaking en eeuwige heerlijkheid: [Lukas 12:32](#). *Het is uws Vaders welbehagen ulieden het koninkrijk te geven. Rom. 8:32. Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?*

XIII. God bevestigt aan de Zoon al deze beloften, en door sacramenten, en door buitengewone betuiging.

- (n) Door ede zweert God het Hem. [Psalm 110:4](#). De HEERE heeft gezworen, en het zal Hem niet berouwen: *Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizédek. Psalm 89:36 [Psalm 89:35] Ik heb eens gezworen bij mijn heiligheid: zo Ik aan David (Christus) liege!*
- (o) God vergezelt het Hem door de sacramenten, zo des Ouden als des Nieuwen Testaments, waarvan wij terstond nader zullen spreken.
- (p) God verzekert het Hem door buitengewone en onmiddellijke openbaringen en betuigingen: [Matth. 3:17](#). *Deze is mijn Zoon, mijn Geliefde, in Denwelken Ik Mijn welbehagen heb. Zo ook Matth. 17:5. God had behagen, niet alleen in de Persoon, maar ook in de hoedanigheid als Borg en Middelaar, en in het werk van Zijn verlossing.*

XIV. Dit is het werk van de een partij, namelijk, des Vaders; nu zullen wij bezien het werk van de andere partij, namelijk, des Heeren Jezus Christus, 't welk hierin bestaat:

23. Dat Hij en de voorwaarden en de beloften aanneemt.

24. Dat Hij de voorwaarden volbrengt.

25. Dat Hij op de volbrachte voorwaarden de beloften eist.

De Zoon neemt de voorwaarden aan.

1. De Heere Jezus Christus, waarachtige God en heilig mens, deze voorwaarden horende naar de menselijke natuur, wilde noch kon wegens Zijn volmaakte heiligheid en liefde Gods dezelve niet afslaan, maar nam ze met alle blijdschap en volvaardigheid aan, gelijk blijkt uit: Psalm 40:7-9 [[Psalm 40:6-8](#)]. *Brandoffer en zondoffer hebt gij niet geëist. Toen zei Ik: Zie, Ik kom: in de roll des boeks is van*

Mij geschreven. Ik heb lust, o mijn God! om uw welbehagen te doen. Deze tekst haalt de apostel ook aan: [Hebr. 10:5-7](#), en past ze breder op Christus toe.

XV.

Hij neemt ook de beloften aan, 't welk daaruit te zien is, dat Hij Hem in het uitvoeren versterkt met de beloften, eed en zegels. [Jes. 50:8](#). *Hij is nabij die Mij rechtvaardigt, wie zal met Mij twisten?* Zo wordt Hij gezegd *gerechtvaardigd te zijn in de Geest*, [1 Tim. 3:16](#). Hoe is Christus gerechtvaardigd? Hij werd van God versterkt en verzekerd, dat zijn lijden en sterven het volkomen rantsoen was voor al de zonden van de uitverkorenen, dat de Vader met de uitvoering van de borgtocht volkomen vergenoegd was, en dat Hij voor alle uitverkorenen volkomen zaligheid verwierf; zodat Hij, die Zich in de gelijkenis van het zondige vlees vertoonde in Zijn wandeling op aarde [Rom. 8:3](#) en alle zonden van de uitverkorenen op zijn rekening had, ten ander male zonder zonde gezien zal worden, [Hebr. 9:28](#). Ook blijkt het dat Christus Zich versterkte met de beloften daaruit, dat Hij in Zijn lijden op de beloofde heerlijkheid zag. [Hebr. 12:2](#). *Dewelke voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen.*

XVI. Hier komt deze vraag in bedenking: *Hoe de Heere Christus de Sacramenten gebruikt heeft?* Omdat die voor de gelovigen waren en hen verzegelden van hun deel aan de goederen van het Verbond door zijn lijden en sterven; en Christus was volmaakt, zodat Hij geen zwakheden van het geloof had.

Ik antwoord: Dat Hij de sacramenten, zo besnijdenis als pascha, en ook de heilige Doop gebruikt heeft, is zeker; maar van het heilig Avondmaal is zo klaar niet. Tot voldoening van die bedenking dient:

1. Dat sacramenten zowel van volmaakten al van zondaars gebruikt kunnen worden. Adam, vóór de val, had ook de boom des levens tot een sacrament. Want:
 23. een sacrament brengt telkens levend in gedachte de beloofde zaak.
 24. Verwakkert telkens de zekerheid van de beloften.
 25. Geeft een zoete voorsmaak van de zaak.
 26. Verwakkert en verlevendigt de goedkeuring van de voorwaarden, en van zijn verbintenis om die te volbrengen. Deze zaken passen ook op de volmaakten; en gelijk Adam dezelve zo gebruiken kon, zo kon de Heere Jezus dezelve ook in dien opzichte gebruiken.

(b) Zij verzegelden Christus al de beloften van het verbond van de verlossing; want sacramenten zijn zegels van een verbond. De gelovigen verzegelden zij het verbond van de genade door Christus; maar aan Christus verzegelden zij het Verbond van de verlossing, en verzekerden Hem, dat Hij op Zijn volkomen gehoorzaamheid en voldoening verwerven zou al de beloofde goederen voor Zichzelf en voor Zijn kinderen: Christus werd daardoor verzegeld, dat zijn offerande aangenaam, Zijn voldoening krachtdadig tot wegneming van de zonden van de uitverkorenen, die Hij op Zich genomen had, en zijn volmaakte gerechtigheid krachtig was tot verkrijging van het recht tot het eeuwige leven voor de uitverkorenen.

2. Dat Hij de voorwaarden volbrengt.

XVII. Gelijk de Heere Jezus beloofd had te volbrengen al wat de Heere eiste; zo komt Hij en voldoet het ook volmaakt met de daad. Zie dat: [Filip. 2:6-8](#). *Die in de gestaltenis Gods zijnde, geen roof geacht heeft Gode even gelijk te zijn; maar heeft Zichzelf vernietigd de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, en is de mensen gelijk geworden; En in gedaante gevonden als een mens, heeft Hij Zichzelf vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot van de dood, ja de dood des kruises.* Dus zei Hij: [Joh. 17:4](#), *Ik heb voleindigd het werk, dat Gij Mij gegeven hebt om te doen.* En wederom. [Joh. 19:30](#), *Het is volbracht.*

XVIII. 3. Op volbrenging van de voorwaarde eis de Heere Jezus de beloften, en voor Zich, en voor de uitverkorenen.

(x) Voor Zich: [Joh. 17:4-5](#). *Ik heb U verheerlijkt op de aarde; en nu verheerlijk Mij, Gij Vader, bij U zelf, met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was.*

(y) Voor de uitverkorenen: [Joh. 17:24](#). *Vader! Ik wil, dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt.*

XIX. Hier komt een bedenking voor: *Of Christus ook iets voor Zichzelf verdiend heeft, omdat Hij alles wat Hij gedaan en geleden heeft, voor de uitverkorenen gedaan en geleden heeft?*

Ik antwoord: Ondergestelde zaken strijden niet; een zaak kan verscheiden doeleinden hebben. In dat lijden voor de uitverkorenen, in alle gerechtigheid voor hen te vervullen, heeft de Heere Jezus zo'n volmaakte gehoorzaamheid en liefde tot God en de uitverkorenen betoond, dat Hij, volgens het verbond van de verlossing, daardoor voor Zichzelf als Middelaar de beloofde goederen verdiend heeft. Dit blijkt:

24. Waar een verbond is, in 't welk beloften zijn onder voorwaarden die te volbrengen zijn, daar verdient de partij, die de voorwaarden volbrengt, de beloofde zaak. Hier is een verbond, 't welk beloften heeft onder voorwaarde, en de Heere Jezus heeft de voorwaarde vervuld; zo heeft Hij dan ook verdiend al de beloften, die zo aan Hem, als aan de uitverkorenen gedaan waren.

25. Christus verwachtte loon: [Jes. 49:4](#). *Gewis mijn recht is bij de Heere, en mijn werkloon bij Mijn God.* Er is loon uit genade, niet naar verdiensten, en er is loon naar recht, naar werk, naar verdiensten, hier is een contract, hier is werk, hier is recht, en daarop is werkloon; zo heeft dan Christus voor Zichzelf verdiend.

26. De Heere Jezus beoogde voor Zich de heerlijkheid als een prijs Hem voorgesteld: [Hebr. 12:2](#). *Dewelke voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft gedragen, en de schande veracht.* Zie daar; vreugd was hem voorgesteld onder voorwaarde van het kruis; die vreugde beoogde Hij; Hij verdraagt daarom het kruis; zo heeft Hij dan die vreugde voor Zich verdiend.

27. Dit blijkt uit al die plaatsen, in welke zijn werk gesteld wordt als de oorzaak van de heerlijkheid. Dat God Hem verhoogt, is daarom, omdat de Christus Zich vernederd heeft. Zie: [Jes. 53:11-12](#), *Om de arbeid van zijn ziel zal Hij het zien. Daarom zal Ik Hem een deel geven van velen, omdat Hij zijn ziel*

uitgestort heeft in de dood. Zie ook: [Psalm 45:8](#). Gij hebt gerechtigheid lief, en haat goddeloosheid; daarom heeft U, o God! uw God gezalfd met vreugdeolie, boven uw medegenoten.

28. Doe hierbij: [Filip 2:8-9](#). *Hij heeft Zichzelf vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot de dood, ja de dood des kruises. Daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd.*

Deze wijzen van spreken zijn zo algemeen, en klaar verdiensten stellende, dat het inzien slechts van die plaatsen bevestigt, dat Christus de heerlijkheid niet alleen bij wijze van een gevolg op iets voorgaande verkregen heeft, maar ook dat Hij ze heeft verdiend.

De kennis van dit verbond is van groot nut.

XX. Dus hebben wij gezien, dat er een verbond van de verlossing tussen de Vader en de Heere Jezus Christus over de eeuwige zaligheid van de uitverkorenen is: hoedanige voorwaarden en beloften het had, en hoe gewillig de Heere Jezus Christus die heeft aangenomen, en hoe volmaakt Hij het alles volbracht heeft. Men moet niet menen, dat dit maar tot overdenking van het verstand is, en dat men het gezien hebbende, daar mag laten staan; want het is de grond van alle vaste vertroosting, blijdschap, verwondering, en verheerlijking Gods; daarom moeten wij zoeken deze leer wel te verstaan, en gedurig te gebruiken. Tot handleiding zo merkt op deze zaken:

Der uitverkorenen zaligheid staat vast.

1. Nu staat de zaligheid van de uitverkorenen vast en onwrikbaar. Nu zijn ze in een onveranderlijke staat, ja bevestigd als de uitverkoren engelen; want beide partijen: God de Heere en Christus, zijn in volle vergenoeging overeengekomen over hun zaligheid, en de weg, door welke zij daartoe gebracht zouden worden; de voorwaarde is van de Borg volbracht. Zij zijn in een verzekerde, almachtige, getrouwe hand, niet in hun eigen, maar volgens dit besluit in Christus' bewaring. Daarom: *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Wie zal dat Verbond, dat tussen Die Beiden is, vernietigen? O Dood, waar is uw prikkel? O Hel, waar is uw overwinning?*

Zij hebben daartoe niets te doen.

2. Voor de uitverkorenen is nu niet te doen, om iets te verdienen, of iets tot het bekomen van de zaligheid toe te brengen, want alle zware voorwaarden lagen door dit verbond op Christus. Hij zou de straf dragen; Hij zou voor hen de wet vervullen, hen bewaren en tot de zaligheid leiden; Hij zou het alles uitvoeren, en heeft het ook alles volbracht. En aan de andere zijde, alle verdiensten van Christus liggen op de kinderen van God, al de genaden zijn de hunne: aanneming tot kinderen, rechtvaardigmaking, heiligmaking, volharding en heerlijkheid. Alles wordt hun naar de inhoud van dit verbond elk op zijn tijd, wijze en mate toegediend. Daarom moeten ze trachten dit erkennende uit te roepen: *Niet ons, o Heere! niet ons, maar Uw Naam geeft eer; om uwer goedertierenheid, om uwer waarheid wil, [Psalm 115:1](#).*

Hun verbondshandeling is hierin gegrond.

3. Het verbond van de genade en onze verbondshandeling met God in Christus heeft zijn oorsprong en zijn grond op dit verbond van de verlossing tussen God en Christus; hieruit vloeit het begin, midden en einde van des mensen zaligheid. Eer iemand was, eer hem het Evangelie verkondigd werd, zo was in dit verbond al bestemd en besteld, wanneer ieder zou geboren worden, wanneer en door wat middel hij overgebracht zou worden, hoeveel genade, troost en heiligheid, hoeveel en hoedanige strijden en kruisen hij in dit leven zou hebben. Dit alles was bestemd, en uit dat verbond vloeien aan ieder de genoemde zaken toe. De uitverkorenen dan hebben aan de ene zijde maar stil te zijn, en laten de Heere werken; zij hebben hun mond maar open te doen, en te ontvangen, 't zal alles in bestendigheid aan hen gegeven worden, wat in de artikelen van dit verbond begrepen was. Aan de andere zijde moeten ze op dit verbond zien, en daaruit werken in het overgaan in het genadeverbond, en daarin levende dit tot een grond stellen. Dus zal men verstandig en vast te werk gaan. dus zal men niet rusten op de vastigheid van zijn geloof of Godzaligheid, noch door vermindering van die zo slingeren, gelijk men doorgaans doet. Dus zal men iedere voorkomende genade en invloed van de Heilige Geest erkennen uit dit verbond voort te komen. Dus zal men bekwaam worden om gevoelig, blij, en in liefde te zeggen: *Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen, Hem zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid! Amen.*

Hierin is wonderbare liefde.

4. Hier openbaart zich een weergaloze liefde, die alle begrip te boven gaat. In dit verbond gekend en bedacht te zijn; van de Vader aan de Zoon gegeven te zijn, en van de Zoon in Zijn boek opgetekend te zijn; een voorwerp te zijn van het eeuwig onderling genoegen tussen de Vader en Christus om u zalig te maken, ... dat is een geluk! Dat is een wonder! Hier was geen voorgezien geloof, geen goede werken, dat de partijen bewoog om aan hun in dit verbond te gedenken; hier was geen noodzaak, geen dwang, maar eeuwige liefde en vrijwilligheid. [Jer. 33:3](#), *Ja Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde.* Liefde bewoog de Vader; liefde bewoog de Heere Jezus. 't Is een liefdeverbond van Hen, Die uit Zichzelf liefhebben zonder beminnelijkheid van het voorwerp. O hoe gelukkig is hij, die in dit Verbond is ingesloten, en die van deze eeuwige liefde rondom omvangen, bestraald en verwarmd wordt tot wederliefde! Zeggende: [1 Joh. 4:10](#), *Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad.*

Christus heeft nu alles in Zijn hand.

5. Uit kracht van dit Verbond is de Heere Jezus de Uitvoerder van der uitverkorenen zaligheid. De Vader heeft ze in Zijn hand gesteld, en vertrouwt ze Hem toe. De Zoon heeft ze in liefde overgenomen, en staat er voor in, dat Hij niemand uit die zal verliezen, maar ze opwekken ten uiterste dage, [Joh. 6:39](#). De Heere Jezus is almachtig, getrouw, liefhebbende, onveranderlijk, en heeft alles wat tot hun zaligheid van node is; hoe veilig mag men het Hem dan in de hand geven, en daarin rusten, zeggende: *De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken*, [Psalm 23:1](#). *De Heere zal het voor mij voltooien*, [Psalm 138:8](#). *Gij zult mij leiden door Uw raad, en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen*, [Psalm](#)

[73:24](#). Welgelukzalig zijn allen, die op Hem vertrouwen! [Psalm 2:12](#).

Hoofdstuk 8: Van de schepping der wereld

Hoofdstuk 8

Van de schepping der wereld.

Hebbende gezien de inwendige werken Gods, begeven wij ons tot de uitwendige, welke zijn óf van de natuur óf van de genade. De werken van de natuur zijn de Schepping, en de voorzienigheid naast de geschapen dingen. Eerst zullen wij spreken van de Schepping.

I. 't Woord scheppen heeft velerlei betekenissen.

1. Het werk van de gewone besturing. [Jes. 45:7](#). *Ik formeer het licht, en schep de duisternis, Ik maak de vrede, en schep het kwaad.*
2. Buitengewone handelingen Gods. [Jer. 31:22](#). *De Heere heeft wat nieuws op de aarde geschapen; de vrouw zal de man omvangen.*
3. De wedergeboorte en vernieuwing in de bekering. Psalm 51:12 [[Psalm 51:10](#)]. *Schep mij een rein hart, o God!*
4. Gewoonlijk wordt door scheppen verstaan de voortbrenging van de zaken, of volstrekt uit niet, gelijk op de eerste dag, of uit onbekwame stof op de eerste dag geschapen, hoedanig God op de vijf laatste dagen geschapen heeft.

Wat is in den beginne.

II. Als men van onze tijd opklimt, zo komt men ten laatste tot het begin, verder kan men niet; want daarboven is niets dan God, wonende in de eeuwigheid, en eeuwigheid kan geen tijdelijk mens begrijpen, en het willende bevatten door een lange tijd, misvat men het. De eeuwige God, willende Zichzelf bekendmaken en Zijn goedheid meedelen, heeft naar Zijn eeuwig voornemen dit rond, en alles wat er in is, door Zijn wijsheid en almacht voortgebracht; zodat alles, wat er is, een begin heeft, vóór welks begin niets was behalve God; noch oneindig licht, noch ondeelbare stofjes, noch verwarde klomp, noch beweging, noch iets anders, onder wat naam en bevassing men het ook brengen mocht. Zie [Gen. 1:1](#), *In den beginne schiep God de hemel en de aarde.* In de beginne is niet te zeggen vóór eerst, in een ogenblik, maar 't betekent het eerste puntje des tijds, 't welk met de eerste stip des schepsels daar was. Dit zien wij ook [Psalm 90:2](#), *Eer de bergen geboren waren, en Gij de aarde en de wereld voortgebracht had.* Voor het zijn van de wereld was, om zo te spreken, een eer, niet stellig, maar alleen een stelling van 't begin van de schepselen, in dit eer was de wereld niet; maar dit eer was de eeuwigheid gelijk volgt: ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God. De wereld niet zijnde, is voortgebracht; nu al wat voortgebracht wordt, was te voren niet,

maar heeft een begin. Dit blijkt ook uit de spreekwijze vóór. [Eféze 1:9](#), Vóór de grondlegging der wereld. [2 Tim. 1:9](#), Vóór de tijden der eeuwen. Is er een vóór de tijd, vóór de grondlegging, zo is er een begin van de tijd, en een begin van de wereld. Zo is de wereld dan niet van eeuwigheid.

De wereld is niet van eeuwigheid.

III. De wereld is niet alleen niet van eeuwigheid, maar kon ook niet van eeuwigheid zijn. God had wel van eeuwigheid macht om te kunnen scheppen; maar 't schepsel kan niet zonder begin, en alzo niet van eeuwigheid zijn. Want:

- Dan kon de wereld niet gezegd worden *geschapen te zijn*, want scheppen is een zaak voortbrengen, die niet was, en in het voortbrengen is een overgang van niet tot iets, en zo noodzakelijk een begin.
- In het schepsel, terwijl het is, is een verloop van tijd; nu in verloop van tijd is een moment het eerste, en alzo zegt een schepsel te zijn, een begin te hebben.
- Indien de wereld van eeuwigheid was, zo moest ze bestaan of door haar eigen eeuwigheid, of door de eeuwigheid Gods; indien door haar eigen eeuwigheid, zo waren er twee collaterale, naast elkaar gestelde eeuwigheden, en zo was God niet alleen de eeuwige, noch de eerste; daar nochtans dit aan God, als Hem alleen eigen, doorgaans in de Schrift wordt toegeschreven. Indien de wereld bestond door de eeuwigheid Gods, dan was ze God zelf, en alzo ook almachtig, alwetend, eenvoudig, onveranderlijk, enz.; want elke volmaaktheid Gods begrijpt in zich alle volmaakheden; want zij zijn eigenlijk in God niet verscheiden, maar een en hetzelfde. Dus kan dan de wereld niet van eeuwigheid zijn.

Wanneer geschapen.

IV. Van onze tijd af opwaarts tellende, komt men door omtrent 5750 jaren tot het begin. Ik zeg omtrent, want men kan het niet net zeggen, omdat de tijdrekeningen niet uit de loop van de sterren, maar alleen uit de geboorten van de voorvaderen, in de Heilige Schrift vermeld, moeten gerekend worden, en die zijn allen bij jaren zonder maanden en dagen aangetekend. Alzo onzeker is het, op wat tijd van het jaar de wereld geschapen is; of als de zon op 't hoogste, of op 't laagste is; of als dag en nacht even lang zijn in de herfst of in de lente; of op een andere tijd van het jaar; 't zijn allemaal losse gissingen; de meesten zeggen in equinoctiaal in de lente. Die het stellen in de equinoctiaal in de herfst, hebben de waarschijnlijkste reden. Ik voor mij weet het niet.

God, Vader Zoon en Heilige Geest is de Schepper.

V. De wereld is vanzelf niet voortgekomen, want geen ding kan zichzelf voortbrengen; maar de wereld is door God geschapen. God is de Schepper van alles.

(z) [Jes. 40:28](#). *De Schepper van de einden der aarde.*

(aa) [Ex 20:11](#). *In zes dagen heeft de HEERE de hemel en de aarde gemaakt.*

(bb) [Psalm 121:2](#). *Mijn hulp is van den HEERE, die hemel en aarde gemaakt heeft.*

(cc) [Gen. 1:1](#). *In den beginne schiep Elohim, de Drie-enige God.*

Omdat God één is, en de drie Personen de éne God zijn, zo is hun wil en kracht één, en alle werk Gods naar buiten is de drie Personen gemeen, en is het werk van de Drieënige God. Nochtans, dat er is een toe-eigening van ieder werk aan ieder Persoon, ten opzichte van de bijzondere betrekking, die ieder Persoon tot zo'n werk heeft. Zo wordt de schepping aan de Vader, de verlossing aan de Zoon, en de heiligmaking aan de Heilige Geest toegeëigend, niet met uitsluiting, maar met uitdrukkelijke insluiting van de andere Personen tot datzelfde werk, zodat ook dat uitwendige werk, 't welk toegeëigend wordt aan de ene Persoon, ook de anderen toegeschreven wordt, dus wordt ook de schepping niet alleen de Vader toegeschreven, maar ook de Zoon en de Heilige Geest.

27. De Zoon heeft de wereld geschapen. [Joh. 1:3](#). *Alle dingen zijn door Hetzelve (Woord, de Zoon Gods) gemaakt, en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is. [Kol. 1:16](#). Door Hem zijn alle dingen geschapen.* Door Hem, niet als helpende, noch door Hem als een middel, maar als de werkende Oorzaak zelf; want het woord door betekent óók de eerste oorzaak. Zie: [Rom. 11:36](#). *Door Hem zijn alle dingen.* [1 Kor. 1:9](#). *God is getrouw, door welke gij geroepen zijt.*

28. Ook wordt de schepping de Heilige Geest toegeschreven. [Gen. 1:2](#). *De Geest Gods, merachepheth zweefde (vormende, makende, voortbrengende) op de wateren.* [Psalm 33:6](#). *Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest Zijns monds al hun heir.*

Omdat de schepping is een werk van de heilige Drie-enigheid, zo staat er [Gen. 1:26](#). *Laat Ons mensen nagnaseh, maken, in 't meervoud.* [Pred. 12:1](#). *Gedenkt boreëcha uw Scheppers.* [Jes. 44:5](#). *Kyleb Gnosaich uw Makers zijn uw Mannen.*

Scheppen is een eigen werk Gods.

VI. 't Scheppen is een eigen werk Gods. Hij allen en niemand anders heeft geschapen. De engelen zijn geen medescheppers, en ook kan de scheppende kracht niemand meegedeeld worden. Sommigen zouden het gaarne zo stellen om hun transsubstantiatie te beschermen; anderen om de heilige Drie-enigheid te loochenen; maar neen, 't is zo niet, 't kan zo niet zijn; want:

Engelen zijn geen mede-scheppers. Bewijzen:

1. De Schrift zegt uitdrukkelijk, dat het scheppen Gode alleen, en met uitsluiting van alle anderen, eigen is. [Jes. 44:24](#). *Ik ben de HEERE, die alles doet, die de hemel uitbreidt, Ik alleen, en die de aarde uitspant door Mij zelf.* [Jes. 45:12](#). *Ik heb de aarde gemaakt, en Ik heb de mens daarop geschapen; Ik ben het! Mijn handen hebben de hemelen uitgebreid.*
2. Door scheppen is God van allen onderscheiden. God onderscheidt Zich daardoor van alles, als door een onafscheidelijke en onmededeelbare kracht. [Jer. 10:11-12](#). *De goden, die de hemel, en de aarde niet gemaakt hebben, zullen vergaan. Maar de HEERE God is de Waarheid, Hij is de levende God, en een eeuwig Koning. Die de aarde gemaakt heeft door Zijn kracht, die de wereld bereid heeft door Zijn wijsheid, en de hemel uitgebreid door Zijn*

verstand. [Psalm 96:5](#). *De goden der volkeren zijn afgoden, maar de HEERE heeft de hemelen gemaakt.*

3. Scheppen is een oneindige kracht als, blijkt: [Rom. 1:20](#). *Van de schepping der wereld aan wordt uit de schepselen verstaan en doorzien ... Zijn eeuwige kracht.* De oneindige kracht is de oneindige God zelf; als God dan iemand die oneindige, die eeuwige kracht meedelen kon, zo kon God meer eeuwige goden doen zijn, dat de ongerijmdheid zelf is. Aan de andere zijde, het schepsel is eindig, zo kan het dan 't oneindige niet vatten, noch ontvangen. 't Is wel waar, dat de schepping werkt naast eindige schepselen, doch de kracht van scheppen is en blijft oneindig.
4. Alle schepsel moet iets hebben, dat daar tegenwoordig is, en dat iets moet nog daarenboven bekwaam zijn, dat het schepsel daaruit of daarin iets make. Een schilder kan op water geen beeld schilderen. Maar scheppen is overbrengen van volstrekt niets tot iets; van volstrekt ongevormd tot zulke vorm. Zo is het dan onmogelijk, dat aan een schepsel de kracht van scheppen meegedeeld kan worden. Als van mensen gezegd worden wonderen gedaan te hebben, waartoe een oneindige kracht behoort, deden zij die niet. Zij hadden zulke oneindige ingezette kracht niet, maar zij waren alleen zedelijke oorzaken; zij, inwendig overtuigd zijnde van Gods wil, en door God bewogen wordende, om die wil Gods te verklaren, zeiden ze maar: *Staat op; wordt ziende; wandelt;* en dan deed God dat wonder door Zijn kracht op dat zeggen. Dit bevestigt Petrus: [Hand. 3:12](#). Wat ziet gij zo sterk op ons, alsof wij door onze eigen kracht.... deze hadden doen wandelen?
5. Wonderen te doen, is een werk, dat Gode alleen eigen is. Psalm 77:15 [[Psalm 77:14](#)]. *Gij zijt die God, die wonderen doet.* [Psalm 72:18](#). Dus blijkt het, dat de scheppende kracht niemand kan meegedeeld worden, en dat God alleen is de Schepper.

Alzo weinig de scheppende kracht iemand kan meegedeeld worden, alzo weinig komen ook werktuigen te pas in de schepping. Wat zou een instrument doen, als God uit niets iets, en dat met een enkel woord, doet voortkomen? Want daar is noch stoffelijk voorwerp, noch tijd; want in de overgang van niets tot iets is geen tijd, en een werktuig heeft beide van node, zal het gebruikt kunnen worden.

Tegenwerping. De engelen hebben mede geschapen. [Gen. 1:26](#). *Laat ons mensen maken.* God kon Zichzelf niet aanspreken, dus sprak Hij tot de engelen.

Antwoord.

't Is een bewijs van de Drieheid van de Personen. De mens is niet naar het beeld van de engelen geschapen.

De schepping is geschied uit niet.

VII. De wereld is door God geschapen, niet uit een oneindige lucht, niet uit ondeelbare stofjes, niet uit een eeuwige ongeschikte klomp, of uit iets anders, met hoedanige naam men het ook mocht noemen; dat is een verdichtsel van de Heidenen, die tot een grondregel hadden: *uit niet komt niet*. Dat wel waar is bij een eindig schepsel, en door een natuurlijke kracht, maar dat heeft geen plaats bij de oneindige en almachtige God; die heeft alles uit *niets* voortgebracht. Dat *niets*

is de terminus a quo, de paal waar vandaan, en niet de stof waaruit.

Dit toont de apostel: [Hebr. 11:3](#). *Door het geloof verstaan wij, dat de wereld door het Woord van God is toebereid, also dat de dingen, die men ziet, niet geworden zijn uit dingen, die gezien worden.* De natuurlijke rede leert wel samenschakeling van de oorzaken, dat men ten laatste moet komen tot God, als de eerste oorzaak van alles; maar het natuurlijk verstand kan het hoe niet begrijpen, hoe iets uit niet kan voortkomen, hoe God door een enkel woord, door een enkel bevel alles heeft doen zijn; dat hebben wij door het geloof; alsmede hebben wij door het geloof de orde van de voortbrenging van alle dingen door de beschrijving van Mozes. De heidense geneesheer Galenus, het eerste hoofdstuk van Genesis lezende [Gen. 1](#), zei: *Mozes zegt veel, maar bewijst weinig.* Door dit geloof verstaan wij, en stellen wij vast en zeker, dat ta blepomena ta blepomena, geworden zijn mee ek phainomenoon, *zienlijke uit niet zienlijke*, dat is een Griekse wijze van spreken, 't is zoveel alsof er stond: ta onta Exod. onk ontwn, *zijnde uit niet zijnde*. Dat is zo veel als uit het niet. Deze wijze van spreken vinden wij: [Matth. 9:33](#), Er is nooit desgelijks in Israël gezien; dat is niet alsof er te voren iets dergelijks geweest was: maar 't is zoveel als nooit is dit geweest. Dat iets uit iets geformeerd wordt, dat kan men door het verstand wel verstaan; maar het geloof is van node om vast te stellen, dat dingen, die daar zijn, uit niet zijn voortgebracht door God, *welke roept de dingen, die niet zijn, alsof ze waren*, [Rom. 4:17](#). *Hij spreekt, en het is er, Hij gebiedt en het staat er*, [Psalm 33:9](#).

En ook

6. zo er iets vóór de schepping geweest was, dat moest geschapen zijn of niet geschapen; zo geschapen, zo was het ook uit niet; zo niet geschapen, zo was het eeuwig en onafhankelijk, en zo zelf God, en dan had God de wereld voortgebracht uit iets, dat Zijne niet was, en zo was de stof van de wereld tot op deze dag Godes niet; 't ongerijmdste der ongerijmdheden: doe hierbij hetgeen wij boven, par. 2 en 3, gezegd hebben.
7. De Schrift zegt duidelijk: [Openb. 4:11](#), *Gij hebt alle dingen geschapen*. Dit sluit alles in.

Door Gods almacht, vrijheid, wijsheid

VIII. De schepping van de wereld is voortgekomen:

- door een almachtige kracht, alleen maar met een woord door zijn almachtige wil, door zijn enkel bevel. *Daar zij licht*, enz., en also zonder enige vermoeiing. [Jes. 40:28](#). *Weet gij niet 't niet? Hebt gij niet gehoord, dat de eeuwige God, de HEERE, de Schepper van de einden der aarde, noch moede noch mat wordt?*
- Door zijn volstreckte vrijheid. God kon de wereld scheppen. Hij kon het ook nagelaten hebben. Hij kon ze geschapen hebben voor meer dan 5750 jaren. Hij kon ze ook later hebben geschapen, Hij kon ook wel meerdere wereldkloten hebben gemaakt; maar Hij heeft maar deze ene gemaakt, en dat op deze tijd, als ze nu is voortgebracht volgens zijn vrijwillig besluit.
- Door een oneindige wijsheid, dewelke noch in het gehele al, noch in de orde, noch beweging, noch aaneenschakeling van de onderoorzaken, noch in het minste bloempje kan nagespeurd worden, schoon ze daaruit enigszins te zien

is, maar men moet eindigen met uit te roepen: [Psalm 104:24](#). *Gij hebt ze alle met wijsheid gemaakt*. Deze wijsheid vertoont zich wonderbaar in de orde, in welke ieder ding in de beginne is voortgebracht.

In zes dagen.

IX. God kon wel alles in een ogenblik, zo ras als Hij de verwarde klomp voortbracht, geschapen hebben in die volmaakte staat, zoals het was op de zevende dag; maar 't heeft Hem behaagd het ene na het andere te scheppen, en dat in de tijd van zes dagen, en heeft also de mens een voorbeeld gegeven om zes dagen te arbeiden, en de zevende te rusten, gelijk de reden gegeven wordt: [Exod. 20:11](#), *Want in zes dagen heeft de HEERE de hemel en aarde gemaakt, en Hij rustte ten zevenden dage, daarom zegende de Heere de sabbatdag*.

Maar of God tot elk dagwerk een gehele dag besteed heeft, dan of Hij elk dagwerk in een ogenblik voortgebracht heeft, dit is niet beschreven. God kon het wel in een ogenblik bevelen, ook wel in een ogenblik uit niet voortbrengen; maar als het ene uit het andere voortgebracht wordt, zo heeft het schepsel tijd van node om zich te bewegen; de lucht had tijd van node om uit de verwarde klomp, die klein was, ten opzichte van het gehele rond, zoals het daarna was, als van het middelpunt zich naar alle kanten uit te breiden, en die onmetelijke omkring te maken. De wateren hadden tijd van doen om zich van elkaar te scheiden, in onderste en bovenste; de bomen hadden tijd van node om uit de aarde tot hun hoogte te komen, enz. Maar hoeveel tijd dat iedere dag daarin doorgebracht is, dat is niet te zeggen. Doch opdat de engelen, die over elke dag juichten, [Job 38:7](#) stof zouden hebben, om die wijsheid en macht Gods in het voortbrengen van de dingen te beschouwen, en opdat het zes dagen scheppen een voorbeeld zou zijn voor de mens in zijn zes dagen arbeiden, en omdat God op 't einde van iedere dag zijn werk bezag en goedkeurde, en op de zevende alleen gezegd wordt te rusten, zo schijnt het mij toe, dat het waarschijnlijk is, dat in ieder dagwerk een dag besteed is.

Wat aan te merken in de schepping in 't algemeen.

X. Omdat de Heere ons de schepping zo onderscheidenlijk heeft laten beschrijven, zo is 't onze plicht, die ook met opmerking te beschouwen; daartoe dienen vooraf deze algemene opmerkingen:

29. Het eerste vers, In de beginne schiep God de hemel en de aarde, is niet een opschrift, of een kort begrip van de schepping, maar 't is een afdeling van de schepselen; door de hemel wordt verstaan de derde hemel, en door de aarde de aardkloot met de zienlijke hemelen.
30. Op de eersten dag geschiedde de schepping uit volstrekt Niet; en op de andere dagen heeft God alles uit die ongevormde klomp en onbekwame stof doen voortkomen.
31. In de schepping is God eerst bezig geweest omtrent levenloze dingen, in de vier eerste dagen, daarna naast levende schepselen, in de twee laatste dagen.
32. In het scheppen van de levenloze dingen begint God van het fijnste, het licht, en gaat voort tot de lucht, van de lucht tot de wateren, van de wateren tot de aarde, het grofste; maar in de levende schepselen begint de Heere van het geringste, de onredelijke dieren, en eindigt met het heerlijkste, de mens. En in

iedere dag.

33. In de schepping van elke dag is aan te merken:

- (v) 't Bevel: *Daar zij dat.*
- (w) De vergelijking, *'t was er terstond.*
- (x) De goedkeuring *dat het goed was.*
- (y) De bepaling *waartoe het dienen zou.*
- (z) De zegening.

34. In de schepping van ieder ding zijn drie zaken te beschouwen.

- (d) De voortbrenging, waardoor het iets was.
- (e) De formering, waardoor het zo'n schepsel was.
- (f) De versiering, waardoor het schoon en aangenaam was.

35. Merkt in het gehele werk aan, dat God voorhad mensen te scheppen, en die buitengewoon te verheerlijken; daartoe bereidt Hij voor hen zo'n groot gebouw en ruimte, schikt het alles in orde, en versiert het van onderen en van boven; en als 't nu alles bereid was, zo schiep de Heere de mens, en stelde hem over 't werk van zijn handen, om daarover heerschappij te hebben.

XI. Komende tot de schepselen van elke dag, zo vinden wij dat God op de eerste dag drie dingen heeft geschapen: *De derde hemel, de woeste klomp, en het licht.*

1. Op de eerste dag is geschapen **de derde hemel.**

Op de eerste dag schiep God de derde hemel. In de beginne schiep God de hemel. Welke niet is de lucht, noch het uitpansel, want die zijn daarna geschapen; maar daardoor wordt de derde hemel verstaan; die wordt anders ook genoemd, *de hemel der hemelen*, [1 Kon. 8:27](#). *De derde hemel*, [2 Kor. 12:2](#). *Het paradijs* bij gelijkenis, [Lukas 23:43](#). *Des Vaders huis*, [Joh. 14:2](#). *De hoogste of hemel*, [Hebr. 1:3](#). Van deze plaats durf ik niet veel zeggen, omdat er niet van beschreven is, (ik spreek van het gebouw, en niet van de goederen en gelukzaligheden) maar dat weten wij, dat de derde hemel geschapen is. [2 Kor. 5:1](#) *Wij weten dat ... wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig (zonder einde) in de hemelen.* [Hebr. 11:10](#). Hij verwachtte de stad die fundamenten heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester God is. Dat deze hemel in de beginne, in de zesdaagse schepping gemaakt is, blijkt [Matth. 25:34](#), *Beërfst dat koninkrijk, dat u bereid is van de grondlegging der wereld.* Behalve dat wij weten, dat ze geschapen is, zo is het uit [Openbaring 21](#) wel af te leiden dat ze uitnemend heerlijk is, niet alleen wegens de hemelse goederen, waarmee des mensen ziel in de volkomen gemeenschap met God vervuld wordt; maar ook ten opzichte van de plaats zelf; de verheerlijkte mens zal zijn lichaam behouden en daarom zal die plaats ook hebben dat voor lichaam het allervermakelijkste zal zijn; 't is een kunstwerk van God, [Hebr. 11:10](#). En daarom achten wij, dat het onbedenklijk de aarde en het aardse paradijs zal overtreffen; maar hoe het daar zal zijn, is voor ons verborgen.

2. **De ruwe klomp.**

Het tweede werk op de eerste dag was de ongevormde, klomp; ongevormde noemen wij ze, ten opzichte van de volgende gedaante: tohoo vabohoo woest en ledig was ze, de eerste stof, waaruit daarna alles is voortgebracht, niet door een

van God ingedrukte beweging, waardoor alles zichzelf zou hebben gevormd, of ook zou hebben kunnen formeren; maar alles is daaruit door de almachtige kracht Gods geschapen, want daar staat uitdrukkelijk: *De Geest Gods Merachepheth, zweefde al formerende op de wateren* op die klomp rondom met water bedekt. De Heidenen noemden deze klomp *chaos*, de onder elkaar vermengde zaden van alle dingen.

3. Het licht.

Het derde werk op de eerste dag is het licht. Dit licht was niet een toeval zonder subject; want dat is tegen de natuur van een toeval. Ook was het niet een lichtende wolk; want de wolken waren nog niet geschapen; het was ook niet boven die klomp, want daar buiten was geen plaats; maar het was iets dat in de buitenste rand van de klomp in één etmaal dezelve omliep, en alzo dag en nacht maakte; ik kan u beter zeggen wat het licht in zijn openbaring is, dan wat het is in zijn inwendige vorm en natuur. Paulus zegt, [Eféze 5:13](#), *Al wat openbaar maakt, is licht*.

XII. Op de tweede dag schiep God twee zaken.

1. Het uitspansel.

God schiep het uitspansel. De klomp was niet bekwaam om een woonplaats voor de mens te zijn, ook vertoonde zich nog niet een zonderlinge wijsheid Gods: daarom maakte God meer plaats, bracht uit de klomp een wasem van lucht voort, en bepaalde ze met een onmetelijke omkring, buiten welke geen plaats of iets anders was; zodat die bepaling van die lucht niet geschiedde door iets, dat daar buiten was; maar zij was zelf haar bepaling. Van het centrum of middelpunt af tot aan de uiterste rand was zo'n afgelegenheid als God bepaalde, en verder was en is geen plaats. Dit uitspansel wordt in twee hemelen afgedeeld; want het paradijs Gods is de derde hemel; de eerste hemel is van de aarde tot aan zeker gedeelte in de lucht, doch hoe ver weten wij niet. De tweede hemel is ver van daar, daar de eerste hemel eindigt opwaarts, en is de plaats van zon, maan en sterren, het uitspansel genoemd. De verdere verdelingen des uitspansels laten wij aan de gissingen van de sterrenkundigen.

2. De scheiding van de wateren.

Het tweede werk op de tweede dag was de scheiding van de wateren, die onder 't uitspansel en die boven 't uitspansel zijn. Men moet zich niet inbeelden, dat er wateren boven de sterren en boven de uiterste omkring zijn; want boven de uiterste omkring is geen plaats, daar eindigt de rand, en 't is waarschijnlijk, dat de lucht, hoe verder van het middelpunt, hoe fijner is; maar de wateren, die boven het uitspansel zijn, zijn de wolken, die drijven sommigen hoger dan de andere, deze hebben hun paal van de hoogte, boven welke zij niet komen kunnen; in deze tekst staat *lem, Meegnal*, van boven, dat is boven in het uitspansel *eyqrl, Lerakiang*, aan het uitspansel, of van boven des uitspansels niet boven de sterrenhemel, of ook in het laagste van die, maar in de eerste hemel tot boven aan hun paal; omdat Mozes maar van twee wateren spreekt, en die verdeelt in onderste en bovenste, zo vervalt die inbeelding van dat boven de sterren wateren

zouden zijn, omdat Mozes anders van drie wateren gesproken moest hebben, namelijk, van bovenste, middelste, onderste.

XIII. Op de derde dag doet God twee zaken.

1. **het droge**

God scheidt de onderste wateren van de aarde. Hij maakt hier en daar kuilen in de aarde, waarheen zich de vloeiende wateren begeven; zodat het droge overal uitsteekt, en een bekwame woonplaats wordt voor mensen en beesten. De vergadering van de wateren noemt de Heere zee, en stelt aan die overal palen; en of wel de wateren hoger zijn dan de oevers, die haar sluiten, zo lopen ze daar nochtans niet over, door de orde die haar gesteld is. Deze en de aarde maken een cirkel uit.

2. **Met al wat een wassend leven heeft**

Het tweede werk op de derde dag is, dat God het droge versiert met bomen en kruiden van alle aard, die het gelaat van het aardrijk wonder schoon maakten met hun jeugdige kleuren en reuken, ongelijk heerlijker dan nu de aarde is, die de Heere vervloekt heeft. Ieder heeft zijn sierlijkheid gehad, zelfs distelen, doornen en vergiftige kruiden, die vóór de vloek zo overvloedig niet waren, maar door de vloek vermenigvuldigd zijn, tot nadeel van mensen en beesten.

zon, maan en sterren.

XIV. Op de vierde dag maakte God zon, maan en sterren. Zon en maan worden genoemd *de twee grote lichten*. Daar staat niet: de twee grootste lichamen, maar lichten. Of het de grootste lichamen zijn, laten wij de sterrenkundigen betwisten. De Bijbel zegt grote lichten, en dat ze dat zijn, is buiten twist van alle mensen. Dat deze en de sterren, of de zon alleen, onbeweeglijk zouden staan, en de aarde draaien, is het versiersel van mensen, die 't hoofd te veel draait. Wij geloven de Heilige Schrift, en in dat geloof verstaan wij, dat de wereld door het Woord van God is toebereid. De Schrift zegt dat de aarde vast staat. [Psalm 104:5](#). *Hij heeft de aarde gegrond op haar grondvesten, zij zal nimmermeer noch eeuwig wankelen.*

De Schrift zegt dat de zon omloopt. Psalm 19:6-7 [[Psalm 19:5-6](#)]. Zij (de zon) is vrolijk als een held, om het pad te lopen. Haar uitgang is van het einde des hemels, en haar omloop tot aan de einden deszelfs. En als de zon stilstaat, is 't door een wonder. [Jozua 10:13](#). *En de zon stond stil, en de maan bleef staan.*

Hun gebruik.

't Gebruik van deze lichten is drieërlei.

(h) Om scheiding te maken tussen dag en nacht.

(i) Tot tekenen en gezette tijden, en tot dagen en tot jaren.

(j) Om door hun invloed de aarde vruchtbaar te maken. [Hos 2:20](#). *Ik zal de hemel verhoren, en die zal de aarde verhoren.*

Het is niet tot voorzegging van toekomstige zaken.

God geeft wel buitengewone tekenen aan de hemel *tot waarschuwing en verschrikking*, [Matth. 24:29-30](#). Of ook wel *tot onderrichting*, [Matth. 2:2](#). Ook kan men uit het licht van de sterren en van de maan de gematigdheid of ongematigdheid van de lucht wel zien, en daaruit nabij schoon of slecht weer besluiten, [Lukas 12:54-55](#). Maar daaruit zulke toekomstige dingen te voorzeggen, welke door de vrije wil des mensen geschieden, alsmede de uitkomsten van de oorlogen, het sterven van deze en gene, voor- of tegenspoed, enz. dat is:

(dd) een ijdelheid, die de ervaring weerlegt. Raadt iemand gaandeweg iets, dat is niet uit de sterren; maar of door gissen, of door heimelijke werking des satans, om de mensen in hun bijgelovigheid te stijven, en van God af te trekken.

(ee) En het is tegen het uitgedrukt bevel Gods. [Jer. 10:2](#). *Leer de weg van de Heidenen niet, en ontzet u niet voor de tekenen van de hemel, omdat zich de Heidenen voor dezelve ontzetten.*

Op die bedenking, hoe gezegd wordt, *dat God op de vierde dag de twee grote lichten schiep, daar Hij nochtans het licht op de eerste dag heeft geschapen*, antwoorden wij, dat God het licht op de eerste dag geschapen, op de vierde dag in de zon heeft ingesloten, gelijk men een kaars in een lantaarn stelt; en de zon bestralende de maan, zo deelt die dat licht door terugkaatsing mee aan de aarde.

vogels en vissen

XV. Op de vijfde dag begon God levende dieren te scheppen, namelijk de vissen en de vogels. De vissen zijn uit het water voortgebracht. De vogels misschien sommige uit de wateren, [Gen. 1:20](#). En sommige uit de aarde, [Gen. 2:19](#). De tweeslachtige, die én op land én in de wateren beide zich ophouden, zijn blijkbaar uit die beide geschapen.

de dieren der aarde en de mensen

XVI. Op de zesde dag schiep God het viervoetig gedierte, in al hun bijzondere naturen en gestalten, alsmede het kruipende gedierte, 't zij met voeten, 't zij zonder voeten; wij achten dat toen ook zijn geschapen al die ongedierten, die daarna, naar 't gevoelen van velen, uit verrotting, of invloeden van de hemel voortkomen.

De dieren van de aarde heeft God begaafd met de vijf uiterlijke zinnen, en zo ook met gevoel; al is het, dat zij niet verstandig op het gevoel met de gedachten kunnen terugkeren, gelijk de mensen, zo gevoelen zij nochtans, op hun wijze; want wie zal ontkennen dat een hond ziet, ruikt, hoort, smaakt, loopt, zijn vriendelijkheid of toorn vertoont, al is het niet op een menselijke wijze; zo dan ook het gevoel, dat zich alzo klaar vertoont, als het andere. Ook zegt het de Schrift op veel plaatsen. Job 39:6-7 [[Job 39:3-4](#) [Psalm 104:11](#)].

Ten laatste van alles schiep God het heerlijkste schepsel van allen op de aarde, namelijk, de mens, van welke wij in het volgende afzonderlijk zullen handelen.

Op de zevende dag rust.

XVII. Als nu alles volbracht was in zes dagen, voegt de Heere de zevende dag daarbij, en verhaalt, wat Hij op die dag gedaan heeft, namelijk, *dat Hij gerust heeft op de zevende dag van al zijn werk, 't welk Hij geschapen had.* [Gen. 2:3](#). Alles was zo volmaakt, dat er niets aan ontbrak en Hij geen noodzaak had iets daarbij te voegen. Hij rustte, Hij schiep geen nieuwe schepselen meer. Hij was niet vermoeid, want de Schepper van de einden der aarde wordt noch moe noch mat, [Jes. 40:28](#). Maar op menselijke wijze gesproken. Hij overzag wat Hij gemaakt had, en Hij verlustigde Zich in Zijn werk. [Exod. 31:17](#). *Omdat de HEERE in zes dagen de hemel en de aarde gemaakt, en op de zevende dag gerust en Zich verkwikt heeft.*

De Heere heeft dus de zeven eerste dagen aan elkaar gevoegd; dit zijn werk aan de mens tot een voorbeeld van navolging gesteld, en ook de mens bevolen, in navolging van Hem, zes dagen te arbeiden en de zevende dag te rusten.

Op dit zevental zien doorgaans de uitdrukking van zeven in het Woord van God, waardoor een volmaaktheid van de zaak te kennen gegeven wordt. Dit op te merken zal licht geven aan die plaatsen, in welke het zevental voorkomt, en men zal minder verleid worden om andere verborgenheden daarin te zoeken, en misstappen te doen.

De overdenking van de schepping is nuttig.

XVIII. Al wat wij daar van de schepping hebben gezegd, is niet om u die dingen maar te doen weten, en uw nieuwsgierigheid te voldoen; maar om u door de zienlijke dingen tot de Onzienlijke te brengen, en des Heeren grootheid, macht, heerlijkheid en goedheid te doen zien en te erkennen: *Wie is wijs? die neme deze dingen waar; en dat zij verstandelijk letten op de goedertierenheden des Heeren,* [Psalm 107:43](#). Die volmaakheden Gods blijken daar klaar in; de Heidenen hebben ze daarin kunnen zien; hoe beschamen ze menige Christenen, die overtuigd moeten zijn, dat ze daaromtrent nooit werkzaam geweest zijn, en dat ze uit de schepselen de Schepper nooit hebben gezien.

Komt, beschouwt dit grote gebouw, en daarin Hem, die dit alles gemaakt heeft; ziet zijn hoogheid en eerstheid; en vooral dat gij ook zijn schepsel zijt, dat Hij daarom een volstreckte macht over u heeft, en dat gij verbonden zijt, om al wat gij zijt, ten dienste van uw Maker te zijn. Hoe schrikkelijk, hoe onnatuurlijk, en hoe onuitsprekelijk gruwelijk is het, dat gij, die zo behoeftig en afhankelijk zijt van uw Maker, tegen zo'n God durft zondigen, Hem veracht, verwerpt, naar zijn gemeenschap niet vraagt, Hem en zijn wraak niet vreest, en dan nog komt en misbruikt zijn schepselen, waaraan gij 't recht verloren hebt door de zonde. Dit is bekwaam om de grootheid van de zonde te zien, zich te verfoeien en weg te zinken in schaamte, in vreze en beven.

Al het heil des mensen is in zijn Maker.

XIX. 1. Uit de beschouwing van God als Schepper openbaart zich klaar, dat al uw veiligheid, vrijheid, rust, vrede en heil bestaat in de goedheid en liefde van uw Maker tot u. Zolang als gij een voorwerp van de toorn van uw Maker zijt, zo zijn al zijn schepselen tegen u gekant, en elkeen wacht als op toestemming om u te mogen verderven; elk ding, dat gij aantast, zucht tegen u aan, en is als

ontevreden, het wil als van u niet aangeraakt zijn, maar het wilde wel tegen u gebruikt worden: geen ding kan u vrede geven, als uw Maker op u ontevreden is; een Kaïns beving moet over u komen; maar als uw Maker wederom met u in Christus verzoend, en uw bevredigde Vader geworden is, dan zijt gij waarlijk vrij, want alles is dan met u bevredigd. [Job 5:23](#). *Met de stenen des velds zal uw verbond zijn; en het gedierte zal met u bevredigd zijn.* Tracht dan met al uw hart naar die verzoening door het aannemen van de dierbare Zaligmaker Jezus Christus. *Want gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben wij vrede bij God door onze Heere Jezus Christus,* [Rom. 5:1](#).

De schepping is een grond van vertrouwen.

XX. 2. En gij, kinderen van God! u spreek ik aan, sterken en zwakken, en u, in welke maar een klein beginsel des geestelijken levens in waarheid is. Hier is voor u een vaste grond van vertroosting en van vertrouwen op de Heere, in voorspoed en in tegenspoed, in overvloed en armoede, in vredestijd en in vervolging, in de tegenwoordige tijd en voor het toekomstige; *want uw Maker is uw Man,* [Jes. 54:5](#). En de aarde is des Heeren, bovendien haar volheid, [Psalm 24:1](#). Omdat de Heere, uw Vader, Schepper en Eigenaar van de gehele wereld is, en van alles wat daarin is, en alles gewillig Hem ten dienste staat, hoe kan u iets ontbreken? Hoe kan u een schepsel leed doen? Zo God voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn? [Rom. 8:31](#). *Als Hij stilt, wie zal dan beroeren?* [Job 34:29](#). Maakt dus uw troost eens op. De Heere heeft mij gekend en opgenomen tot Zijn kind, dat weet ik uit de Heilige Geest, die mij gegeven is, en licht en leven in mijn ziel, hoe klein het is, gewrocht heeft; de Heere is de Schepper van hemel en aarde, alles is Zijne, en staat tot Zijn dienst. Zo zal mij dan niets ontbreken, zo zal het alles wel zijn; want de Heere heeft aan de ene kant mij lief, aan de andere kant wil en kan Hij mij helpen; *Hij heeft het beloofd en gezegd: Ik zal u niet begeven, en Ik zal u niet verlaten,* [Hebr. 13:5](#). Welaan dan, rust daarin; en indien 't u zo niet gaat, als gij 't liefst had, zie op uw Maker, en buig u onder Zijn heilige wil. Komt tot Hem als Zijn schepsel, als Zijn kind, bidt, wacht, steunt op Hem, en stelt altijd uw hulp in de Heere, die hemel en aarde gemaakt heeft.

De kinderen Gods hebben eigendom aan alles.

XXI. 3. Gebruikt nu alles als Gods schepselen; de wereld is wel uw, o kinderen van God, [1 Kor. 3:22](#), maar alleen omdat gij Christus' eigen zijt, én ten opzichte van eigendom, én ten opzichte van het gebruik. God blijft Eigenaar van alles. Wacht u voor wreedheid naast het schepsel, voor onnut en moedwillig verderven van hetzelfde, want het komt de Heere toe. Wacht u voor het schepsel te misbruiken door brasserij, dronkenschap, pronkerij en hoererij, want het is Godes; maar gebruikt het in vrijheid, tot noodzakelijkheid en eerbaar vermaak, in zien, horen, smaken, ruiken en bekleden; weet dat op ieder schepsel drie woorden geschreven staan, en dat ieder telkens u toeroept: Accipe, Redde, Fuge. *Neemt. Geeft weer. Vliedt.* Neemt en ontvangt 't geen God u geeft. Geeft het weer door dankzegging aan die van welke het kwam. Vliedt het misbruiken, en u daarin te bezondigen.

In de schepping blijkt Gods heerlijkheid.

XXII. 4. Gewent u om de schepselen zo te beschouwen. dat gij er God in ziet, en ontstoken wordt tot Zijn lof om Hem in Zijn heerlijkheid, macht, wijsheid en goedheid te verheerlijken, met hart, mond en daden, zeggende: *Hoe groot zijn Uw werken, o Heere! Gij hebt ze alle met wijsheid gemaakt; het aardrijk is vol van Uw goederen*, [Psalm 104:24](#). Tracht uit aanmerking van die volmaaktheden Gods, zich in de schepselen vertonende, een eerbiedige gestalte van het hart te hebben, en in eerbied voor Hem u neer te buigen. Komt, laat ons aanbidden, en nederbukken, laat ons knielen voor de Heere, die ons gemaakt heeft, [Psalm 95:6](#). Dit is het werk van de engelen. [Job 38:4, 7](#). *Waar waart gij, toen Ik de aarde grondde? Toen de morgensterren samen vrolijk zongen, en al de kinderen van God juichten*. Daarin nam de man naar Gods hart zijn vermaak, en loofde God in het aanschouwen van de schepselen Gods. [Psalm 8:2, 4, 5, 7](#). *O HEERE, onze Heere! hoe heerlijk is Uw Naam op de gehele aarde! Gij, die Uw majesteit gesteld hebt boven de hemelen. Als ik Uw hemel aanzie, het werk Uwer vingeren, de maan en de sterren, die Gij bereid hebt: Wat is de mens, dat Gij zijner gedenkt? En de zoon des mensen, dat Gij hem bezoekt? Gij doet hem heersen over de werken Uwer handen*. Psalm 19:2-3 [[Psalm 19:1-2](#)]. *De hemelen vertellen Gods eer, en het uitspansel verkondigt Zijner handen werk. De dag aan de dag stort overvloedig spraak uit en de nacht aan de nacht toont wetenschap*.

XXIII. 5. Al is 't, dat de Heere op een bijzondere wijze en veel heerlijker Zich vertoont in het werk van de verlossing dan van de schepping en van de voorzienigheid over de geschapene dingen, is evenwel de hemel en de aarde niet vergeefs geschapen, zij zijn niet om maar de mens te dienen, zo lang hij hier is, maar zij zijn tot eer van hun Maker. Doch wordt gezien niet door natuurlijke, maar geestelijken.

(1) Een onherboren mens beschouwt hemel en aarde en de regering Gods daarover op een natuurlijke wijze, blijft in de schepselen hangen en klimt zelden tot de Schepper op; en als hij dat al doet, zo doet hij dat maar met een aards hart en oog, en ziet er weinig van God in, en dat hij er nog van God in ziet, daarin verheerlijkt hij God niet.

De Heidenen, op de gehele aardbodem verspreid, die van de Heilige Schrift geen kennis hebben, die zien God in de werken van de natuur. [Rom. 1:20](#). *Want Zijn onzienlijke dingen worden, van de schepping van de wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid*.

(2) Maar iemand, die nu verlichte ogen des verstands heeft, en nu God kent en liefheeft, en God als zijn God acht, die ziet 't alles, een ieder schepsel en iedere beweging aan als zovele letters, als zovele monden om de heerlijkheid van hun God en Vader te melden. En omdat hij in de schepselen niet hangen blijft, zo doet het er zo zeer niet toe, of het natuurlijke minder is dan het geestelijke genadewerk; maar alleen hoe God Zich door en in dat schepsel aan de ziel openbaart. Adam, als hij geschapen was, en alsnog van val en verlossing geen kennis had, diende hem de hemel en de aarde en de regering Gods niet tot een spiegel en stof om de heerlijkheid van zijn Schepper daarin te zien, en Hem daarover te verheerlijken.

God gebiedt het.

XXIV. (c) God wijst Zijn kerk dikwijls naar Zijn werken van de schepping en onderhouding, om Hem daarin te kennen. [Jer. 5:22, 24](#). *Zult gij Mij niet vrezen? spreekt de HEERE; zult gij voor mijn aangezicht niet beven? die der zee het zand tot een paal gesteld heb. Zij zeggen niet in hun hart: Laat ons nu de HEERE onze God vrezen die de regen geeft, zo vroege regen als spade regen, op zijn tijd; die ons de weken, de gezette tijden des oogstes bewaart. [Jes. 45:12](#). Ik heb de aarde gemaakt, en Ik heb de mens daarop geschapen; Ik ben het! Mijn handen hebben de hemelen uitgebreid, en Ik heb al hun heir bevel gegeven.*

De heiligen hebben zo gedaan.

(d) De heilige mannen Gods hebben dikwijls 't oog op de werken van de natuur gehad, en God daarover verheerlijkt. [Neh. 9:5-6](#). *Men love de Naam Uwer heerlijkheid, die verhoogd is boven allen lof en prijs! Gij zijt die HEERE alleen, Gij hebt gemaakt de hemel, de hemel der hemelen, en al hun heer, de aarde en al wat daarop is ... en Gij maakt die allen levend.* Zo doet David, [Psalm 104](#): Hij begint: *Looft de Heere*, en daarop vertoont hij de heerlijkheid des Heeren in de onderhouding en regering van de levenloze en van de levende schepselen, en hij eindigt daarover: *Looft de Heere, mijn ziel! Hallelujah*. Dit stelde de profeet tot een grond van vertrouwen van de kerk, zeggende: [Psalm 124:8](#) *Onze hulp is in de Naam des Heeren, die hemel en aarde gemaakt heeft.*

Opwekking tot beschouwing.

XXV. Welaan dan, liefhebbers van de ere Gods! laat u vrij uit in God te zien in Zijn schepselen, en in Zijn wonderbare regering van hemel en aarde; loopt daar zo niet overheen, alsof daar niets in te zien was, gelijk veel mensen doen, navolgende de onvernunftige dieren der aarde, alsof dat maar kinds en minder geestelijk was. Neen, zo u maar verstandig met een geestelijk oog opmerkt, 't zij u van onderen opklimt, om door het aanschouwen van de schepselen tot God te komen, en uw ziel alzo op te leiden tot levendigheid om God te verheerlijken; of dat gij met uw ziel, nabij God levende, nederwaarts tot de schepselen u keert, en die beschouwt, voor u zal er meer in voorkomen dan een mens u zeggen zal. Doch zo het de Heere niet behaagt door Zijn Heilige Geest uw ziel aan te raken, 't gehele gebouw, en al Zijn regering, zal u een gesloten boek zijn, zowel als in zo'n geval de Heilige Schrift; maar als des Heeren Geest u inleidt, God zal u daarin onbegrijpelijk heerlijk voorkomen.

Hoe te beschouwen.

XXVI. Het lust u eens met een aandachtige ziel, die nu zich gewent om God gedurig in 't oog te houden, en Hem te verheerlijken, 't oog slaande op alle werken Gods.

(a) Gaat met een Godzalige ziel in de open lucht, en slaat uw ogen omhoog, op die voor de mens onmetelijke kring des hemels en die grote ruimte en wijdte, die hij in zich bevat, en aanmerkt u als een zandje van deze omvangen.

(b) Beschouwt het schone gelaat van de hemel. Hoe aangenaam is het ver af

zijnde, hemelsblauw, de luchtige wolken, de sierlijke maan, de ontelbare menigte van flikkerende sterren, het gelaat des hemels te gelijk beschouwd, de stille avond, de aandachtige nacht, het liefelijk morgenrood, het zitten of het wandelen in het lommer van een dichtgeboomd bos, het zoete geruis van de wind in de bomen, de onafzienbare vergezichten door 't hoog gerijgde geboomte, de onafzienbare vlakte van een eenzame hoogte of ver af zijnd land beschouwd! Hier ziet men groene weide vol beesten, daar bezaaide velden, staande in haar lieflijk verscheiden gekleurd en welriekende bloeisel, of beladen met kostelijke vruchten; ginds bergen met tussenbeide liggende valleien. Hier wandelt men op de oever van de zee, ginds zit men bij een zacht stromend beekje, en overal hoort men het vrolijk geluid van de vogels van allerlei vleugel en stem. Zo de ziel maar enigszins geestelijk is, zal ze hierdoor niet tot haar Schepper en Vader getrokken worden, en wat al verscheidene bewegingen zal dat in haar niet verwekken? Zal ze niet meer zien dan ze zeggen kan, en zullen de juichende uitgangen des morgens en 's avonds haar met blijdschap, en een hart vol lof niet weer thuis brengen?

- (c) Let eens op de onnaspeurlijke verscheidenheid van kleuren, van reuk, van smaak van stemmen, van vormen, van vogels, vissen, dieren, kruipende dieren, bladeren aan de bomen en grasjes op 't veld. Geeft eens twee elkaar gelijk!
- (d) Let eens op de onnaspeurlijke samenhang van de onderoorzaken, hoe het ene het andere dient en helpt, de hemel de aarde, op aarde het ene het andere, waarvan gesproken wordt Hos. 2:20-21 [[Hos 2:21-22](#)]. *Ik zal de hemel verhoren, en die zal de aarde verhoren. En de aarde zal het koren verhoren, bovendien de most en de olie; en die zullen Jizreël verhoren.* Als u aan tafel zit om te eten, is niet het gehele gebouw van hemel en aarde bezig geweest u die te dekken? Wat een ontelbare menigte van mensen hebben u daarin gediend, die aan de tafel, aan het lijnwaad, aan de messen, aan de schotels, lepels, glazen, brood, vlees, aardvruchten, wijn, bier gearbeid hebben? Door hoeveel handen is het gegaan, eer het op uw tafel kwam? Maar Wie stelt deze allen te werk, en deed ze u dienen in 't zweet van hun aangezicht? Zie daar, zie daar, de goede hand van uw Vader, die gaf het vogeltje, of dier, of vis het leven, die beschikt hun het voedsel met die bedoeling om het voor u op te kweken, die zond mensen uit die het vangen, u thuis brengen en bereiden, die laat een boompje voor u planten, en verbiedt al zijn schepselen die appel, die tros druiven, enz. af te plukken; maar gebiedt het voor u te laten hangen, en als 't rijp is, thuis te brengen, al is 't duizend mijlen van uw woonplaats afgelegen. Is dit alles niet bekwaam om de hand en ere Gods op verscheidene wijze u te doen zien, en trekt het een Godlievende ziel niet op?
- (e) Let eens op de toppen van de bergen, de kruinen van de bomen, de spitsen van de torens, de eindjes van de grasjes; let eens, waar wijzen ze naar toe? Is 't niet naar boven? en leert het alles u niet bij de schepselen niet staan te blijven, maar van hen afziende, de Heere God te kennen, lief te hebben, u in Hem te vermaken, en Hem eer en heerlijkheid te geven? Men heeft hier geen studie van node om te denken, wat men hier- of daarin zien, hier- en daaruit leren zal. De Heilige Geest, die nu een kind Gods een geheiligde ziel gegeven heeft, die toont zonder arbeid veel heerlijke eigenschappen Gods, en doet die

klaarder en op een andere wijze zien dan de vlugste natuurkundige u zou kunnen tonen; ja een Godzalig landman kan duizendmaal daarin zien, dan een natuurlijke geleerde sterrenkijker, kruid- en dierkenner.

Wat zich van God opdoet, en wat kracht het heeft op het hart.

XXVII. (f) Daarin is te zien, en ontdekt zich klaar, ontwijfelbaar en van nabij, dat God is. En dat begrip van Gods zijn is meer dan men uitdrukken kan. 't Roept ons toe, en men ziet de eeuwige kracht van God, [Rom. 1:20](#). Dat Hij met één woord het alles gemaakt heeft, en door de invloed van zijn kracht in ieder van de ontelbare schepselen invloet in haar bestaan en beweging, en dat gezicht is ons te wonderlijk. Men ziet daarin een onnaspeurlijke wijsheid, de onmetelijke almacht, de wonderlijke goedheid Gods, in welker gezicht men in verwondering verdwaalt.

Deze en andere deugden Gods ziet een aandachtige Godzalige niet zozeer door redekaveling, als met een opslag, niet zo, dat het besluit: God is, en God is zo, in duister liggen blijft, maar de Heere openbaart Zich wel zo klaar in deze zijn schepsels en werking aan de ziel, als het licht zich aan het oog des lichaams doet. Dat men dit alles zo niet ziet, en met verwondering, vergenoegen en blijdschap niet opklimt tot de Heere, of van boven afziende de heerlijkheid des Heeren daarin niet aanmerkt, en Hem daarover niet verheerlijkt, is een teken van onze geesteloosheid; en 't zou eer natuurlijk dan geestelijk zijn, als men zich zou inbeelden, dat men in de schepselen Gods niet geestelijk inzien kan; misschien omdat men zelf in de schepselen staan blijft, of daaruit maar een duister gevolg trekt, en geen ondervinding heeft om de heerlijkheid des Heeren of van anderen op, of van boven neer, daarin te zien met een verlicht geestelijk hart.

XXVIII. (g) Als een liefhebber Gods door de schepselen opklimt, zo ziet hij al meer van de heerlijkheid Gods, als dat schepsel hem uiterlijk leren kan. Hij verliest het schepsel en eindigt in de Schepper, en erkent dat Zijn heerlijkheid te groot is, dan dat ze in deze nauwe cirkel besloten zou worden. *Waarlijk, zou God op de aarde wonen? Ziet, de hemelen, ja de hemel van de hemelen zouden U niet begrijpen*, Kon. 8:27. Zal hij uitspreken de eer van de heerlijkheid van zijn Majesteit; alle gedachten zijn te eng, alle woorden zijn te klein, hij moet zeggen: *Zijn grootheid is ondoorgrondelijk*, [Psalm 145:3, 5](#). Hij besluit, indien God de aarde omlaag, en het uitspansel boven, en de gehele ruimte zo heerlijk gemaakt heeft te zijner heerlijkheid; veel meer vertoont zich zijn heerlijkheid in de derde hemel, in die stad, van welke Hij de Kunstenaar en Bouwmeester is. Daar is 't allemaal heerlijk aan alle kanten: daar is de Heere Jezus opgenomen in heerlijkheid, en is gezeten aan de rechterhand der Majesteit in de hoogste hemelen; daar zijn de engelen de voortreffelijkste schepselen, uitmuntende in heerlijkheid; der Godzalige lichamen zullen daar het verheerlijkte lichaam van Christus gelijkvormig gemaakt worden, en geheel geopenbaard worden in heerlijkheid, en de onverwelkelijke kroon van de heerlijkheid behalen. De heerlijkheid Gods verlicht het gehele nieuwe Jeruzalem; die is zó groot, dat Paulus, in de derde hemel opgenomen zijnde geweest, dit alleen daarvan meebracht, dat hij onuitsprekelijke woorden, dat is zaken, gehoord had, die een

mens niet geoorloofd, dat is, niet mogelijk waren uit te spreken. Dit door het geloof beschouwende, kan men zich in gelovige gedachten voegen bij al die verheerlijkte menigte in de hemel, zich mede neerbuigende voor de Heere, nemen Zijn kroon, werpen ze mede neer, en zeggen mede: *Hallelujah, Hem die op de troon zit, zij de eer en heerlijkheid!* Maar ook dan kan men nog wel zeggen, dat ook dit alles nog niets is bij die oneindige heerlijkheid, die God in Zichzelf heeft. En dat men nog moet eindigen in verwondering: *Gij, die Uw majesteit gesteld hebt boven de hemelen! Uw heerlijkheid is oneindig!* En daarom: *U zij heerlijkheid en majesteit, kracht en macht, beide nu en in alle eeuwigheid!* Amen.

Hoofdstuk 9: Van de Engelen en Duivelen

Hoofdstuk 9

Van de Engelen en Duivelen.

Onder alle schepselen zijn de engelen en de mensen de volmaaktste; daarom zullen wij van die afzonderlijk handelen, en eerst van de engelen.

1. Engel. Hebreeuws *Maleach*, wordt aan verscheidenen gegeven in het Woord.
 - a. De Heere Jezus Christus wordt genoemd *de Engel*, in *Wiens binnenste de Naam* (Jehovah) is: [Exod. 23:21](#). Jes. 63:9. *De Engel van Gods aangezicht.* [Mal 3:1](#). *De Engel des verbonds.*
 - b. De leraren. [Mal 2:7](#). *De Priester is een engel des Heeren der Heirscharen.*
 - c. Een bode, [Job 1:14](#).
 - d. De onlichamelijke zelfstandigheden.

Engelen. [1Kr 21:16](#). Als David zijn ogen ophief, zo zag hij de Engel des Heeren, staande tussen de aarde en tussen de hemel, met zijn uitgetrokken zwaard in zijn hand, uitgestrekt over Jeruzalem.

Grieks *Angelos*, betekent twee- of driemaal een bode, anders altijd een onlichamelijke zelfstandigheid, die men engelen noemt, ook zonder enig opzicht van zending. 't Is een naam zo eigen aan dat geslacht, als het woord mens aan het menselijk geslacht; zodat het geen ambt, maar geestelijke zelfstandigheden betekent, welke tegen mensen worden overgesteld. [1 Kor. 4:9](#). *Wij zijn een schouwspel geworden, van de wereld, en de engelen, en de mensen.* [1 Kor. 13:1](#). *Talen der mensen en der engelen.*

Isangeloi, gelijk Engelen.

[Lukas 20:36](#). *In de opstanding nemen zij (de mensen) niet ten huwelijk ... Maar zij zijn als engelen Gods in de hemel.* [Matth. 12:30](#). Deze onlichamelijke

zelfstandigheden worden ook *Geesten* genoemd. Hebr. ruach. Grieks pneuma; met dit woord worden ook verscheidenen genoemd:

- God, [Joh. 4:24](#).
- De derde Persoon in het Goddelijke Wezen, [Psalm 33:6](#) [1 Joh. 5:7](#).
- De ziel des mensen, Psalm 77:4 [[Psalm 77:3](#)] [Hand. 7:59](#).
- De wind, [Psalm 1:4](#) [Joh. 3:8](#).
- Maar meest en doorgaans betekent het de engelen, onlichamelijke zelfstandigheden.

[Job 4:15](#). Toen ging voorbij mijn aangezicht een geest.

[Hebr. 1:14](#). Zijn ze niet allen gediensstige geesten?

[Hand. 19:15](#). Maar de boze geest zei.

Deze naam komt hun als eigen toe, zowel als engel, en niet door gelijkenis. God, die een ieder ding zo'n naam geeft, als Hij wil, heeft aan die zelfstandigheden zulke namen gegeven, en die namen betekenen die zelfstandigheden. De namen zijn gangbaar als geld door 't gebruik. Zodat men geen gelijkenissen of redenen angstig of arglistig behoeft te zoeken. Zo weten wij dan wat het woord Engel of Geest beduidt, en wat wij hier daardoor verstaan.

II. Dat er engelen zijn, behoeft geen bewijs voor die, welke de Schrift geloven, en de geschiedenissen en het getuigenis van de volkeren niet onbeschaamd willen verwerpen. Wil iemand evenwel met de Sadduceeën zeggen, dat er geen opstanding is, noch engel, noch geest, [Hand. 23:8](#) hij schame zich dan ook niet met hen gerekend te worden.

Zij zijn geschapen; want alles wat er is, is Schepper of schepsel. Schepper zijn ze niet, zo zijn ze dan schepselen, en zijn geschapen. Dit zegt Paulus: [Kol. 1:16](#). *Door Hem zijn alle dingen geschapen, die in de hemelen Hen die op de aarde zijn, die zienlijk en die onzienlijk zijn, hetzij tronen, hetzij heerschappijen, hetzij overheden, hetzij machten; alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen.*

Doch op wat dag van de schepping kan niet zeker gezegd worden; maar dat weten wij, dat ze niet voor de beginne geschapen, zijn, omdat daarvoor niets was dan God, wonende in de eeuwigheid, en alle schepsel heeft een duurzaamheid, waardoor het hoe langer hoe verder van zijn begin afkomt. Ook zijn ze niet geschapen na zes dagen, omdat God in die tijd alles volbracht heeft.

't Is waarschijnlijkst, dat zij op de eerste dag met de derde hemel, welker heer zij zijn, [Lukas 2:13](#) geschapen zijn; want toen de Heere in de volgende dagen uit die ongevormde klomp alles voortbracht, toen waren zij daar al. *Toen de morgensterren samen vrolijk zongen, en al de kinderen Gods juichten.* [Job 38:4-7](#).

God heeft in 't begin maar één mens gemaakt, en uit die ene een tweede, en uit die twee is het ontelbaar getal van de mensen voortgeteeld; maar God heeft alle engelen te gelijk geschapen, en dat in een onbedenkelijke menigte. Daar zijn veel duizenden engelen, [Hebr. 12:22](#). *Gods wagens* (engelen [2 Kon 6:17](#)) *zijn tweemaal tien duizend, de duizenden verdubbeld*. Psalm 68:18 [[Psalm 68:17](#)]. *Duizendmaal duizenden dienden Hem, en tien duizendmaal tienduizenden stonden voor Hem,* [Dan. 7:10](#).

Beschrijving.

III. *Een engel is een onlichamelijke en zonder lichaam bestaande zelfstandigheid, van God geschapen, en met uitnemend verstand, wil en kracht begaafd.*

Is een zelfstandigheid.

Een engel is een zelfstandigheid. Dit blijkt dus: Dat verstand, wil en kracht heeft, en verstandige, krachtige daden doet, is een zelfstandigheid; dat staat ieder toe. Nu, een engel is dat en doet dat, 't welk wij in 't vervolg overvloedig zullen tonen; derhalve is een engel een zelfstandigheid. Doch hoedanig hun gestalte, hun vorm, waardoor ze zijn dat ze zijn, hun inwendig wezen is, weten wij niet. Maar dit weten wij, dat hun eigenschappen en hoedanigheden, verstand, wil, kracht, goedheid, wijsheid, enz. van der engelen wezen onderscheiden zijn, en de engelen zelf niet zijn; want enkelheid of eenvoudigheid is een onmededeelbare eigenschap Gods. Verder kunnen wij tot hun zijn of wezen niet doordringen, omdat het ons niet geopenbaard is; en omdat het boven het bereik van ons verstand is, zo willen wij niet treden in dingen, die wij niet gezien hebben, maar wijs zijn tot matigheid, opdat wij ons zelf en anderen niet bederven.

Onlichamelijk.

Engelen zijn onlichamelijke en zonder lichaam bestaande zelfstandigheden. In hun natuur zijn ze geesten, en niet wezenlijk met een lichaam verenigd. Een lichaam is dat door trinam dimensionem, driemeting in lengte, breedte en hoogte uitgestrekt is; dit weren wij geheel van de engelen, hoe klein of fijn een lichaam men ook vatten mocht; zij hebben in 't minst geen gemeenschap daarmee. [Lukas 24:39](#). *Een geest heeft geen vlees en benen.* Zij zijn van God geschapen om op zichzelf alleen, niet met een lichaam verenigd, te bestaan.

De ziel des mensen is ook onlichamelijk, een geest, zowel als de engelen; elke driemeting en uitgestrektheid is ook geheel van haar geweerd. Zij kan ook zonder lichaam bestaan; zij bestaat ook na de dood des mensen; niet dat ze dan een engel is, maar gelijk er verscheidene soorten van lichamen zijn, zo is de ziel ook een andere soort van geest. Zij heeft de geestelijkheid en onlichamelijkheid met de engelen wel gemeen, maar van een lagere natuur, doch het wezenlijke onderscheid tussen die beide is voor ons verborgen. Ook kennen wij niet volmaakt de vorm, de gestalten van onze zielen; doch dat weten wij, dat ze geen engelen zijn, noch ooit zo genoemd worden, maar zij worden uitdrukkelijk van engelen onderscheiden. [Hebr. 12:22-23](#). *Gij zijt volkomen tot ... de veel duizenden der engelen en de geesten der volmaakt rechtvaardigen.*

Zijn wel in lichamen verschenen.

IV. De engelen, met geen lichamen wezenlijk verenigd, verschijnen nochtans wel in lichamen. 't Waren geen schimmen of schaduwten, in welke zij zich menigmaal hebben vertoond, maar 't waren ware lichamen, in welke zij gingen, zaten, spraken, aten, worstelden, of lichamen aanraakten. De heiligen, aan welke zij zich vertoonden, waren ook niet bedwelmd van zinnen, sliepen ook niet (hoewel ze ook in de droom of verrukking van de zinnen, aan hen in lichamelijke gedaante wel verschenen) maar zij waren wakker, spraken, gingen, stonden en handelden

met hen, alsof zij ware mensen waren geweest; maar vanwaar zij die lichamen voor die tijd hadden; weet ik niet, ik wil er ook niet naar raden. Doch hoewel het ware lichamen waren, waardoor zij met mensen handelden, zo waren zij nochtans met die niet wezenlijk verenigd, gelijk de ziel met het lichaam. Zij bewogen die, niet formaliter, als wezenlijk, maar efficiënter, als werkende oorzaken van die bewegingen, gelijk de mens al de raderen in zijn horloge beweegt. Dit geschiedt, opdat ze de mens naar zijn staat mochten ontmoeten, en gemeenzaam met hem handelen.

Zijn telkens maar op een plaats.

V. Alhoewel de engelen onlichamelijk zijn, en daarom in geen plaats zijn, gelijk de lichamen door omgevingen van de lucht of iets anders, zo zijn ze nochtans in een plaats of op een wijze, die met hun natuur overeenkomt, en door ons lichamelijken niet verstaan kan worden. Wij weten nochtans, dat ze elders zijn; want dat nergens is, dat is niet, en dat overal is, zonder uitgestrektheid, is God. Als zij op de ene plaats zijn, zo zijn ze niet op de andere. Als wij met onze lichamen van plaats veranderen, zo verandert onze ziel mee van plaats. Als een Godzalige sterft, blijft zijn ziel niet op de aarde, maar heeft haar verblijf in de derde hemel; als een godloze sterft, zo gaat zijn ziel naar de hel en blijft niet op de aarde; zo verandert dan een geest van plaats, zo ook de engelen. Toen de engel tegen het Oosten van het Paradijs gesteld was, toen was hij daar, en niet in de hemel, [Gen. 3:24](#). Toen de engel des Heeren bij Zacharias aan de rechterzijde van het altaar stond, en met hem sprak, [Lukas 1:21](#) was hij niet in Nazareth. Toen de engel Gabriël gezonden werd naar Nazareth en tot Maria inkwam [Lukas 1:26](#), [28](#) was hij niet te Jeruzalem. Als de engelen Gods opklimmen en nederdalen, [Joh. 1:51](#) veranderen zij van plaats; zodat zij altijd zijn in een zeker daar, en veranderen van daar tot daar.

Nog dommer is het te denken, dat een geest is overal, waar hij denkt. Dat stelt vooraf vast, dat hij dan in een zekere plaats is. Dan was de duivel nog in de hemel, want hij kan er nog wel om denken, dat hij daar geweest is, en hoe hij het daar had; dan was de mens zonder ziel, als ze op een andere plaats denkt; dan was de ziel van een verstorvene nog in zijn lichaam en op de aarde, want zij kan er nog wel om denken. De ziel des mensen, als zij op andere plaatsen denkt, zo gaat de ziel niet daarheen, maar de mens brengt die afgelegen plaatsen en zaken in zijn verbeelding, en zo denkt zijn ziel op datgene, dat zich in de verbeelding vertoont. Dus is het, dat een engel ook denkt op afzijnde zaken, op een wijze, die met zijn natuur overeenkomt, en voor ons verborgen is, omdat wij zijn gestalte niet kennen.

Zijn verstandig.

VI. Engelen zijn verstandige schepselen en dat bij uitnemendheid ver boven de mensen; daarom zei de wijze vrouw van Thekoa tot David: *Mijn heer is wijs, naar de wijsheid van een engel Gods*, [2 Sam. 14:20](#). Hun kennis is óf natuurlijk, of verkregen. Uit hun natuur van hun begin af, zien de engelen in de hemel altijd het aangezicht des Vaders, [Matth. 18:10](#). Maar, óf openbaring óf ondervinding doet hun kennis van zaken hebben, die ze vanzelf niet wisten. De Heere Jezus gaf aan een engel de verborgenheid van de toekomstige dingen te kennen, en zond hem

om die aan Johannes te openbaren. [Openb. 1:1](#). Door gedurige opwekking wordt door de gemeente de overheden en de machten in de hemel bekendgemaakt de veelvuldige wijsheid Gods. [Eféze 3:10](#).

Doch weten niet alles.

Hun kennis is eindig, daarom weten ze alle dingen niet, maar veel zijn voor hen verborgen.

- Zij weten uit hun natuur, uit en door zichzelf, door hun gezicht, de toekomstige dingen niet, die door de vrije wil des mensen, en ten opzichte van de tweede oorzaken geschieden zullen, dit is een eigenschap die Gode niet toekomt. [Jes. 41:23](#). *Verkondigt dingen, die hierna komen zullen, opdat wij weten, dat gij goden zijt.* [Markus 13:32](#). *Van die dag en die ure weet niemand, noch de engelen, die in de hemel zijn.*
- Zij kennen door een uitgaande daad des wetens het hart, de vrije wil, de gedachten des mensen niet. Want:
 - (3) dat komt Gode alleen toe. [2 Kron. 6:30](#). *Gij alleen kent het hart van de kinderen der mensen.* [Jer. 17:9-10](#). *Arglistig is het hart meer dan enig ding, ja dodelijk is het, wie zal het kennen? Ik, de Heere, doorgrond het hart, en proef de nieren.* Nooit wordt iets dergelijks van een engel gezegd.
 - (4) De redelijke wil is Gode alleen onderworpen, en hangt onmiddellijk van Hem af; Hij alleen kan op deze werken. Zie: [Spr. 21:1](#). *Des konings hart is in de hand des Heeren als waterbeken; Hij neigt het tot al wat Hij wil.* [Psalm 33:15](#). *Hij formeert hunner aller hart.*

Als de engelen des mensen wil en mening kennen dat geschiedt niet van voren door een onmiddellijk gezicht, maar van achteren, lettende op alle omstandigheden en vertoningen van de bewegingen, en zo besluiten zij de waarschijnlijkheid, dat een mens dit denkt en wil, maar altijd blijft in deze bij hen een feilbaarheid. Men moet in deze altijd onderscheid maken tussen de wil en de bekendmaking van die. 't Laatste kennen ze, en uit het laatste besluiten ze het eerste.

God openbaart wel aan engelen, zo goede als kwade, enige dingen die gebeuren zullen, tot nut van de Godzaligen, of tot beproevingen en straf van de godlozen. De engelen gebruiken die openbaringen tot troost en verwakking; maar de duivelen gebruiken ze om daardoor te verleiden, en om hen te doen erkennen voor toekomstige dingen te kunnen voorzeggan, en om de mens hun te doen geloven.

Hoe zij kennen.

Onze kinderen, als die beginnen te redeneren, vragen veel: *Waarom is dat zo? En hoe is dat?* En op deze zaken komende, vragen ze: *Heeft een engel ogen?*

Neen.

Hoe kan hij dan zien? Hoe kan hij dan in de Bijbel lezen, en weten wat daarin staat, en wat in de wereld omgaat? Heeft hij ook oren?

Neen. *Hoe kan hij dan horen wat wij zeggen? Heeft hij dan ook handen en voeten?*

Neen. *Hoe kan hij dan van de een plaats op de andere komen? Hoe kan hij dan*

iets doen?

Wij antwoorden, dat wij de zaak zelf uit Gods Woord weten; maar omdat hun gestalte ons onbekend is, dat wij ook de wijze hoe niet weten. Men moet een zaak niet ontkennen, omdat men het hoe niet verstaat. Dit kunnen wij alleen zeggen, dat zij op zo'n wijze niet zien, horen, werken als een mens, maar op een wijze, die met hun natuur overeenkomt.

Hebben kracht.

VII. De engelen hebben uitnemende grote kracht, om grote dingen uit te voeren, ver boven de mensen. [2 Petrus 2:11](#). *De engelen in sterkte en kracht meerder zijnde*. Zij worden genoemd *krachtige helden*, [Psalm 103:20](#). *Engelen zijner kracht*, [2 Thess. 1:7](#). *Heirlegers*, [Lukas 2:13](#). *Wagenen* (krijgswagens) *en paarden*, [2 Kon. 6:17](#). Dit blijkt uit hun daden, in Gods Woord vermeld.

Werken op lichamen.

Hier is een bedenking: *Of het wel mogelijk is, en waarlijk geschiedt, dat een engel op een lichaam werkt?* Omdat daar geen evenredigheid en overeenkomst is tussen die beide.

Antwoord. Is er geen evenredigheid tussen die beide, zo stelt men dan vooruit vast, dat er zowel engelen zijn als mensen. Op de zaak antwoord ik:

1. 't Is niet onmogelijk.

Indien het onmogelijk is, moest het onmogelijk zijn óf aan de zijde van God, óf van een lichaam, óf engel. Niet aan de zijde van God, want Die is almachtig, en kan aan een schepsel zo'n kracht geven als Hij wil. Niet aan de zijde van een lichaam, dat kan beweging ontvangen. Niet aan de zijde van een engel; want Gods Woord en de ondervinding leert het. Maar op wat wijze kan niemand zeggen, of hij moest de natuur of gestalte van een engel volmaakt tot in de grond kennen, 't welk de mens niet doet. Arme mensjes! Wat mag men zich onderwinden de macht van een engel te betwisten, die nauwelijks weten hoe het ene lichaam op het andere werkt? Wat zeg ik, nauwelijks, die het in veel dingen niet weten, en ons niet zeggen kunnen hoe zon, maan en sterren invloeden op de ondermaanse dingen, en vanwaar de eb en vloed zijn oorsprong heeft, en dergelijke vele. Zegt ons dat eerst, en leert ons dan hoe onze ziel met ons lichaam verenigd is en daarop werkt, en gaat dan voort tot hetgeen wat de engelen mogelijk of onmogelijk is. Of gelooft het Woord van God, en der zotten leermeesteres: *de ondervinding*.

2. God werkt op lichamen.

Dat is immers zeker, dat God, die een Geest is, en nog meer van een lichaam onderscheiden is dan een engel, op lichamen werkt. Zo hindert dat een engel ook niet op een lichaam te werken, omdat hij een geest is.

Zegt men: *God is almachtig, en een engel niet, daarom mag men van de ene tot de andere geen besluit maken*.

Ik antwoord: dat is waar, in opzicht van de almacht, maar daarin is de overeenkomst tussen God en een engel, dat ze beide geen evenredigheid en overeenkomst hebben met een lichaam; daaruit volgt dan onweersprekelijk, dat

de onevenredigheid en de overeenkomst niet hindert, dat een geest niet zou kunnen werken op een lichaam. Dus valt dan de gehele grondslag van het gebouw omver, en dat vallende, zo is alle reden van ontkenning te niet.

3. De ziel werkt op lichamen.

Onze ziel is een geest, en als zodanig zo ver van een lichaam onderscheiden als een engel. Nu, onze ziel werkt op een lichaam; zo kan een engel het ook doen. Zegt men dat een ziel met haar eigen lichaam verenigd is, en daarom op haar eigen lichaam werkt, en door haar eigen lichaam op andere. Ik antwoord, eigen of oneigen doet daar niet toe: want de ziel is evenwel een geest, en als geest werkt ze onmiddellijk op het lichaam. Neemt zoveel tussenbeide komende middelen als ge wilt, men moet ten laatste tot het allernaaste komen, dat de ziel aanraakt in de vereniging. Zo werkt dan een geest op een lichaam.

Nog eens: is het in Gods macht niet, een engel ook een lichaam te geven, of voor een tijd te lenen? En zou dan die engel op dat zijn eigen lichaam niet kunnen werken, zowel als de ziel op haar lichaam, en door haar eigen lichaam op andere lichamen? Immers ja, zowel als de ziel. Dus is het, zonder dat er enige reden van bedenking overblijft, zeker, dat een engel op een lichaam kan werken.

4. Teksten.

Dat engelen op lichamen werken, blijkt zo klaar en overvloedig uit het Woord van God, dat het genoeg is dat maar te lezen. Onder een zeer groot getal van Schriftuurplaatsen, neemt deze maar tot een staaltje. [Jesaja 37:36](#), *Toen voer de engel des Heeren uit, en sloeg in het leger van Assyrië honderdvijfentachtigduizend*. Die 't werk deed, was een engel; een ander schepsel was tot zo'n groot werk niet bekwaam. Aan wie het werk geschiedde, waren mensen, en wel ten opzichte van hun lichamen; deze werden door de engel gedood. Was dat werken op lichamen of niet? [Dan. 6:23](#), *Mijn God heeft Zijn engel gezonden, en Hij heeft de muil van de leeuwen toegesloten*. Verkondigde niet een engel des Heeren, in de hemelse klaarheid met mensentaal, de geboorte van Christus aan de herders? [Lukas 2:13](#). Spreken geschiedt door de beweging de lucht; zo werkte immers die engel, en de bijkomende menigte van de hemelse heirlegers op lichamen. Een engel spreekt met de Heere Jezus Christus in Gethsémané, [Lukas 22:43](#). De engelen vertoonden zich bij de opstanding van Christus, en aan de wachters, en aan de vrouwen, [Matth. 28:2-5](#). Een engel des Heeren stond daar (bij Petrus in de gevangenis) en een licht scheen in de woning en slaande de zijde van Petrus, wekte hem op, zeggende, [Hand. 12:7](#). Kan men wel krachtiger werking van een geest op een lichaam uitdrukken? *En van stonde aan sloeg hem (Herodes) een engel des Heeren*, vs. 23. Uit al deze is onweersprekelijk, dat engelen op lichamen werken.

VIII. Tegenwerping 1.

De engelen deden het niet, maar zij waren alleen bijstanders om de glans van Gods werk te verheerlijken.

Ik antwoord: waar staat dat op enige plaats? En als ze tot heerlijkheid zich daarbij aan mensen in lichamelijke gedaante vertoonden, zo werkten ze dan evenwel in de vertoning op lichamen. Maar behalve dat, daar staat wel met uitdrukkelijke

woorden, dat de engelen het deden. Wie durft *neen* zeggen, daar God *ja* zegt?

Tegenwerping 2.

Men mocht denken, *hoe de engelen op lichamen werken, of zij het alleen met hun wil doen, dan of er behalve de wil ook kracht en werking bijkomt?*

Ik antwoord:

36. De wil is het uitwerkende beginsel van een redelijk schepsel; maar met de wil alleen iets uit te werken, is Godes, en niet schepsels werk. God zegt: *Ik wil, wordt gereinigd*, [Lukas 5:13](#). *Hij roept de dingen, die niet zijn, alsof ze waren*, [Rom. 4:17](#). *Hij spreekt, en het is er, Hij gebiedt, en het staat er*, [Psalm 33:9](#).
37. In de gehele Bijbel staat het niet, dat de engelen alleen met hun wil zaken uitgevoerd hebben, wie durft het dan zeggen? En wat grond heeft zo'n zeggen?
38. Gods Woord zegt, dat ze krachtige helden zijn, en sterkte hebben, en dat zij dood sloegen, Petrus zijde sloegen, leeuwenmuilen toesloten, spraken en alles deden, zoals men het van des mensen werkingen zegt; waaruit blijkt, dat bij hun wil ook werkende kracht kwam.
39. En zegt men, dat engelen alleen door de wil het werk doen, zo is in dat zeggen ingesloten een ontkennen, dat de engelen waarlijk op lichamen werken, en men zou niet in staat zijn tegen te spreken, die de eigenlijke werking loochenen, maar men zou zelf bevestigen, dat men wil tegenspreken; maar omdat zij waarlijk en eigenlijk op lichamen werken, zo zijn ze niet alleen bezig met willen, maar voegen daar kracht en werking bij. Maar voor *het hoe* staan wij gaarne stil. Men heeft op te merken, dat in het knibbelen, wenden en draaien stilletjes een geneigdheid ligt, om alle geest te ontkennen.

Werken ook op elkaar.

IX. Gelijk de engelen werken op lichamen, zo werken ze ook op en tot elkaar; want:

- (g) tussen hen is de verscheidenheid van aard niet in de weg.
- (h) De Schrift zegt het, [Jes. 6:3](#), *De een riep tot de anderen*.
- (i) Zo niet, dan waren zij maar elk alleen, en zij waren onvolmaakter dan de mensen, welker welzijn ook daarin is, dat ze elkaar zien, horen, tot elkaar spreken, en tot elkaar werken. Dit van de engelen, zo goede als kwade, in het algemeen.

Van de goede Engelen.

X. De engelen zijn in de beginne alle heilig geschapen; maar een groot gedeelte van die zijn afgevallen, zodat er nu zijn heilige engelen en duivelen.

De goede engelen worden ook genoemd:

- (f) *uitverkorenen*, [1 Tim. 5:21](#). Waaruit blijkt, dat er zowel is een verkiezing van de engelen als van de mensen.
- (g) Doorgaans worden ze genoemd, *heilige engelen*, [Matth. 25:31](#).

- (h) [Judas 1:14](#), *engelen des Heeren*, of ook alleen, zonder enige bijvoeging, *engelen*.
- (i) Ook *gedienstige geesten*;
- (j) *cherubs; gedaanten*, wegens hun zichtbare vertoningen aan mensen.
- (k) *Serafs*, brandende, wegens hun ijver en vlugheid.
- (l) Heilige wachters,
- (m) zonen Gods,
- (n) morgensterren,
- (o) hemelse heirlegers,
- (p) tronen,
- (q) heerschappijen,
- (r) overheden, machten, wegens hun bediening.
- (s) Ééns worden ze genoemd Elohim, Psalm 8:6 [[Psalm 8:5](#)], 't welk de apostel *engelen* overzet, [Hebr. 2:7](#), wegens de afstraling van Gods macht.

Woonplaats.

XI. De woonplaats van de engelen is de derde hemel. [Matth. 18:10](#). Dat hun engelen in de hemelen, altijd zien het aangezicht Mijns Vaders. [Matth. 22:30](#). *Zij zijn als engelen Gods in de hemel*. Daarom worden ze genoemd: *engelen der hemelen*, [Matth. 24:36](#). Van daar worden ze uitgezonden op de aarde, om te verrichten de dingen, die hun bevolen worden. [Matth. 28:2](#). *Een engel des Heeren nederdalende uit de hemel, kwam toe*. [Lukas 22:43](#). *Van Hem werd gezien een engel uit de hemel*.

Orde.

Tussen de engelen is een zeer goede orde; want God is een God van orde, daarom is in de hemel, waar alles heilig is, geen wanorde. Maar hoedanig die orde is, en in hoedanige rang ieder gesteld is, weten wij niet; maar alleen dat er zijn tronen, heerschappijen, overheden, machten. De koren of rangen, die sommigen stellen, zijn enkele versieringen.

Ambt en werk.

XII. Hun werk in 't algemeen is, de bevelen Gods uit te voeren. [Psalm 103:20](#). *Looft den Heere, Zijn engelen, die Zijn woord doet, gehoorzamende de stem Zijns Woords*.

In het bijzonder, God zendt ze uit tot dienst van de uitverkorenen, [Hebr. 1:14](#).

- (t) Zij bewaren ze: [Psalm 91:11-12](#). Hij zal Zijn engelen van U bevelen, dat zij U bewaren in al uw wegen. Zij zullen U op de handen dragen, opdat Gij uw voet aan geen steen stoot.
- (u) Zij waarschuwen ze voor het gevaar, [Matth. 2:13](#).
- (v) Zij bestraffen ze over begane zonden, [Openb. 22:9](#).
- (w) Zij vermanen ze, [Openb. 19:10](#).
- (x) Zij onderrichten ze, wat hun te doen staat, [Hand. 10:5](#).
- (y) Zij openbaren hun toekomende dingen, [Dan. 8:16](#).
- (z) Zij dragen hun zielen na de dood in de hemel, [Lukas 16:22](#).
- (aa) Zij zullen gebruikt worden in het vergaderen van hen voor het oordeel,

[Matth. 24:31.](#)

(bb) Tot deze en veel andere bijzondere zaken gebruikt ze God, tot nut van de uitverkorenen.

En aan de andere zijde gebruikt ze God tot straf van de goddelozen. Een engel sloeg 185.000 man in één nacht dood, [Jes. 37:36](#). Een engel sloeg Herodes de koning, dat hij stierf, [Hand. 12:23](#).

Vraagt iemand, *of ieder land, iedere stad, ieder huis, ieder mens zijn bijzondere engel heeft?*

Wij antwoorden: dat Gods Woord daarvan niets zegt, en men moet niet wijs zijn boven hetgeen beschreven is. De Schrift zegt, dat soms een engel is bij een Godzalige, [Hand. 12:7](#). Dat soms meer engelen zijn bij een Godzalige, [2 Kon. 6:17](#). Dat soms een engel is bij verscheiden Godzaligen, [Dan. 3:25](#).

Hoe zich omtrent hen te gedragen.

XIII. Zijn de engelen zo werkzaam omtrent de mensen, zo hebben de Godzaligen dat ook te geloven, te erkennen, en zich dienaangaande recht te gedragen: want hun doen is ons niet te vergeefs beschreven.

Niet aanbidden.

1. Men moet zich zorgvuldig wachten, dat men hun niets toeschrijft en hun niets toevoegt, 't geen in Gods Woord niet is geopenbaard en 't geen ons verboden is. Namelijk, men moet hen niet erkennen als voorbidders, noch begeren, dat ze voor ons zullen bidden, omdat dat niet is naar Gods Woord, de regel van ons doen. Men moet hen niet dienen of aanbidden; want:

(aa) 't is afgoderij iets te dienen, dat van natuur geen God is, [Gal. 4:8](#). *God alleen moet men dienen en aanbidden. [Matth. 4:10](#). De Heere uw God zult gij aanbidden, en Hem alleen dienen.*

(bb) 't Is uitdrukkelijk verboden. [Kol. 2:18](#). *Dat dan niemand u overheerse naar zijn wil in nederigheid en dienst van de engelen.*

(cc) 't Wordt scherpelijk gestraft. [Openb. 19:10](#). *Ziet dat gij dat niet doet.... aanbidt God.*

Erkennen dat God hen gebruikt.

2. Men moet met opmerking erkennen en door veel daaraan te denken de opmerking en het dadelijk geloven vermeerderen, dat God door hen, als middelen, zoveel en zo grote zaken uitvoert. Gelijk men zich moet verwonderen over de samenschakeling van de onderoorzaken en besturing Gods van die, zo ten opzichte van de invloeden van zon, maan en sterren op de aardse dingen, als ten opzichte van de aardse lichamen op elkaar, en de wijsheid en de goedheid Gods daarin te zien, moet men zich ook verwonderen over 't gebruik Gods van de engelen. Al weten wij alles niet, kunnen wij nochtans uit het beschrevene veel andere dingen besluiten, en wij zouden meer weten, als wij ons in de opmerking meerder bezighielden, en wij zouden meerder bekwaam worden, om God over de wijsheid en goedheid in 't gebruik van de engelen met blijdschap en goedheid te erkennen en te prijzen.

Godzaligen niet beledigen.

3. Men moet zich ontzien en vrezen de Godzaligen te beledigen, te verachten en te bedroeven; want zij hebben zulke heilige bewaarders en oppassers, die hebben daar geen behagen in en zijn gereed de beledigers van hen te straffen, gelijk ze getoond hebben: [Jes. 37:36](#); [Hand. 12:23](#). Daarom zegt de Heere Jezus, [Matth. 18:10](#), *Ziet toe, dat gij niet een van deze kleinen veracht: want Ik zeg ulieden, dat hun engelen in de hemelen, altijd zien het aangezicht van Mijn Vader.*

Zij zijn tot hun bescherming.

4. Hoe veilig zijn nu de kinderen van God! 't Is waar, God is het alleen, die door Zijn kracht en toezicht de Zijnen beschermt en bewaart, en daarom mag men op geen schepsel zich vertrouwen en verlaten; maar God gebruikt in die bewaring middelen: spijze in het onderhouden van het leven, krijgslieden in de bewaring van landen en steden, en het is te erkennen als God genoegzame middelen geeft. Zo ook heeft men zich hier in het bestuur Gods door de heilige engelen te verwonderen en te verblijden, dat God zulke heerlijke schepselen gebruikt tot bewaring van de allerkleinste en geringste mensjes. En omdat die uit last van God de wacht over de Godzaligen houden, hen beschermen en bewaren, heeft men stil en zonder vrees te zijn, ook dan, als het alleen tegen ons schijnt gekant te zijn: *Want die met ons zijn, zijn meerder dan die tegen ons zijn.* [2 Kon. 6:16](#).

Zich heilig gedragen in hun tegenwoordigheid.

5. Men moet door aanmerking van hun tegenwoordigheid, zich heilig en betamelijk, ook buiten het oog van mensen, gedragen. Al is het, dat Gods tegenwoordigheid en alwetendheid alleen onze vrees moet zijn, zo gebruikt God de tegenwoordigheid van mensen tot een middel, om ons door ontzag voor hen, af te houden van veel zonden, en om ons te verwakkeren tot oefening van deugden; dan betaamt het ons ook door der engelen tegenwoordigheid, als onze mededienstknechten en gezelschap. [Hebr. 12:22](#) ons heilig en betamelijk te gedragen, opdat wij hen verblijden, en er door hun bekendmaking blijdschap zij in de hemel, [Lukas 15:7](#), [10](#). Daarom vermaant de apostel: [1 Kor. 11:10](#). *De vrouw moet een macht (deksel) op het hoofd hebben om der engelen wil.*

Van de Duivelen.

Duivelen zijn engelen die gezondigd hebben.

XIV. God heeft alle engelen heilig geschapen, maar een grote menigte is van God afgefallen. [2 Petrus 2:4](#). *Indien God de engelen, die gezondigd hebben, niet gespaard heeft.* [Judas 1:6](#). *De engelen, die hun beginsel niet bewaard hebben, maar hun eigen woonstede verlaten hebben.*

Engelen worden ze genoemd wegens hun natuur, welke zij door hun zonden wel verdorven, maar niet verloren hebben; soms zonder enige bijvoeging.

(cc) [Rom. 8:38-39](#). Ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch engelen

ons zullen kunnen scheiden van de liefde Gods.

- (dd) Soms met omschrijving; 't zij van hun zonde, die gezondigd hebben, die hun beginsel niet behouden hebben, 't zij van hun hoofd, de overste van de duivelen, beelzeboul, Beëlzebul, [Matth. 12:24](#). De engel des afgronds, [Openb. 9:11](#). Dus worden ze genoemd *engelen* des duivels, [Matth. 25:41](#); des draaks, [Openb. 12:7](#); des satans, [2 Kor. 12:7](#).
- (ee) Wegens hun natuur worden ze ook genoemd *geesten*. [Matth. 8:16](#). Zij hebben velen, van de duivel bezeten tot Hem gebracht, en Hij wierp de *boze geesten* uit met den worde.
- (ff) Wegens hun gruwelijkheid worden ze genoemd: *onreine geesten*, [Markus 3:11](#); [Lukas 4:33](#). Er was een mens, hebbende *een geest eens onreinen duivels*.
- (gg) Wegens hun werk, 't welk zij in mensen uitvoeren, worden ze genoemd, stomme, dove geest, [Markus 9:25](#); een geest van krankheid, [Lukas 13:11](#); dat is stom, doof, ziek makende. Zij worden genoemd *geestelijke boosheden*. [Eféze 6:12](#).
- (hh) In 't Hebreeuws wordt de duivel genoemd wjs, Satan, Saanav, Satan, dat is: wederpartijder, tegenstrever, tegenstrijder; omdat hij zich tegen God, Christus, de gelovigen en al het goede aankant en die bestrijdt. [2 Kor. 12:7](#). *Mij is gegeven een engel des satans*. [Openb. 12:9](#). *En de grote draak is geworpen, namelijk, de oude slang, welke genaamd wordt duivel en satanas*.
- (ii) Daarom wordt hij in het Grieks genoemd: Antidikov, tegenpartij, [1 Petrus 5:8](#). In 't Grieks wordt hij ook genoemd Daimonin, Daimonion, demoon, duivel. Die woorden komen af van daioo, weten, omdat hij niets onbezocht laat, om te weten waar en op wat wijze hij het meest kwaad doen kan. Ook weet hij veel zaken, die voor de mensen verborgen zijn, welke hij door toelating Gods soms openbaart, en soms raadt hij er naar uit enige waarschijnlijkheid. Hij is arglistig in al zijn boos bedrijf. [Eféze 6:11](#). *Opdat gij kunt staan tegen de listige omleidingen van de duivel*. [2 Kor. 11:3](#). *Gelijk de slang Eva door haar arglistigheid bedrogen heeft*.
- (jj) Hij wordt ook genoemd: Diabolos, Duivel. 't Komt af van diaballein, lasteren. De Duivel is een lasteraar; hij lastert God, als hij vurige pijlen de gelovigen inwerpt, én hij klaagt de gelovigen aan bij God, [Job 1:9, 11](#); [Job 2:3](#). Hoewel gij Mij tegen hem opgehitst hebt.
- (kk) Daarom wordt hij genoemd: Kategoros, beschuldiger, verklager. [Openb. 12:10](#).

De woorden satan, duivel, onreine geest, engelen, die gezondigd hebben, door zonde, ziekte, kwade humeuren, fantasie, inbeelding, boze mensen te willen vertalen en daardoor te verstaan, is belachelijk. En Bijbel, én alle Hebreeuwse, Griekse en Latijnse schrijvers, én alle schrijvers in andere talen, spreken die tastbare dwaasheid tegen; als die woorden voorkomen, zo weten wij, dat die dingen daardoor niet verstaan worden, maar boze geestelijke zelfstandigheden. Zij worden tegen die dingen overgezet. [Markus 3:15](#). *En om macht te hebben, de ziekten te genezen, en de duivelen uit te werpen*.

De duivelen wordt *kennis* én kennis van Christus, redeneren en spraak toegeschreven, gelijk in het vervolg overvloedig te zien is, 't welk van de andere

dingen niet gezegd kan worden. Alleen noemt de Heere Jezus Petrus *een satan, tegenstander*, [Matth. 16:23](#) omdat hij Hem tegenstond, en daarin het werk des satans deed. En Judas, de verrader, wordt *een diabolos*, duivel genoemd, [Joh. 6:70](#) omdat de duivel in hem varen zou, en hij een werktuig van de duivel zou zijn.

Groot getal duivelen.

XV. Dat er duivelen zijn, is zo openbaar bij Heidenen en Christenen, zo Godzaligen als goddelozen; en de Schrift spreekt zo dikwijls en zo duidelijk van hen, dat geen mens daaraan twijfelen kan, of hij moest tegen alle mensen en tegen Gods Woord met hardnekkigheid willen aangaan; en hij zou zich onwaardig maken, dat men hem enig woord zou antwoorden, of hem te sprake staan.

Duivelen zijn er, en dat in een groot getal. De Schrift spreekt menigmaal van duivelen, soms wordt er bijgevoegd *vele*, [Markus 1:34](#). Ook wel *zeven*, [Markus 16:9](#). Ook wel *een legioen*, en dat in één mens, [Markus 5:9, 15](#). Als men leest van duivel in 't enkelvoud, dit geschiedt, óf dat daar maar één tegenwoordig was, óf de soort wordt daardoor verstaan, gelijk men zegt: de mens leeft door gerecht en drank; óf daardoor wordt verstaan *de overste der duivelen*.

Al wat boven in 't algemeen van de engelen gezegd is, dat wordt meteen van de duivelen gezegd, omdat zij engelen zijn; te weten, dat ze zelfstandig zijn, dat ze verstand en kracht hebben, en dat ze werken op lichamen en mensen. Dat ze zelfstandigheden zijn, blijkt uit al die plaatsen, dewelke getuigen, dat ze spreken, Jezus kennen, verzoeken, mensen scheuren, slingeren, zwijnen doden, en dergelijke. Dat ze verstand hebben, blijkt onder andere uit [Markus 1:34](#), *Hij liet de duivelen niet toe te spreken, omdat ze Hem kenden*. [Hand. 19:15](#), *De boze geest antwoordende, zei: Jezus ken ik, en Paulus weet ik*. [2 Kor. 11:3](#), *Ik vrees, dat niet enigszins, gelijk de slang Eva door haar arglistigheid bedrogen heeft*

Werken op lichamen.

XVI. Dat de duivelen op lichamen en op mensen werken kunnen, en werken, blijkt:

Bewijs 1.

1. Uit al die plaatsen, waaruit wij boven bewezen hebben, dat de engelen het doen; want zij zijn engelen; en behalve die, uit veel andere plaatsen, van welke wij alleen deze u voorstellen: [Gen. 3:1, 6](#). *De slang zei tot de vrouw ... vs. 13, De slang heeft mij bedrogen*. Die hier 't werk doet, wordt genoemd slang; 't is bekend, dat een kruipend gedierte, 't welk de naam van slang draagt, geen verstand noch sprake had, zodat het dier het niet deed, maar dat is een middel geweest, 't welk een ander gebruikte. 't Staat ook vast, dat de heilige Eva aan geen ziekte, zwaarmoedigheid, ijdele inbeelding of enige zonde onderworpen was. Ook was het geen verbeelding als een wakende droom, maar een waarachtige geschiedenis. Ook kon Eva, wegens haar heiligheid, in verbeelding zich geen kwade gedachten van God ingeven, daartegen twisten en daarvan ten laatste overwonnen worden. Wie was het dan, die tegen Eva sprak? De tekst zegt, dat het de slang was aan wie het zaad van de vrouw de kop vermorzelen zou, dat is

degene, die de Heere Jezus Christus zou overwinnen, die nu was de duivel. [Hebr. 2:14](#) *Opdat Hij (Christus) door de dood te niet doen zou degene, die het geweld des doods had, dat is, de duivel.* De duivel dan sprak tot Eva, verleidde Eva. Nog eens, 't was die welke nog leeft en de gemeente Gods bestrijdt. [2 Kor. 11:13](#). *Ik vrees, dat niet enigszins, gelijk de slang Eva door haar arglistigheid bedrogen heeft, also uw zinnen bedorven worden.* De Heere Jezus zegt duidelijk, dat het de duivel was. [Joh. 8:44](#). *De duivel was een mensenmoorder van den beginne, en is in de waarheid niet staande gebleven.* De duivelen zijn in de waarheid geweest, hebben gezondigd, hun beginsel niet gehouden, deze is de mensenmoorder; deze wordt genoemd *de oude slang, duivel, satanas*, [Openb. 12:9](#). Hieruit is het onweersprekelijk, dat de duivel Eva kende, met haar sprak en zó op een mens werken kan.

Bewijs 2.

Dit blijkt ook uit [Job 1:12](#), *De Heere zei tot de Satan: Zie, al wat hij heeft, zij in uw hand ... En de satan ging uit van het aangezicht des HEEREN*; [Job 1:19](#), *En zie, een grote wind kwam van over de woestijn, en stiet aan de vier hoeken van het huis, en het viel op de jongelingen, dat ze stierven.* [Job 2:7](#). Toen ging de Satan uit van het aangezicht des HEEREN en sloeg Job met boze zweren, van zijn voetzool af tot zijn schedel toe. Hier was de werker noch ziekte, noch kwaad humeur, noch zonde, noch mens, maar de satan. De satan of duivel, 't is één, deed de wind komen van over de woestijn, stiet daardoor het huis omver, doodde Jobs kinderen, en sloeg hem met boze zweren. Zo werkt dan de satan op de mens en op lichamen.

Bewijs 3.

Doet hierbij [Matth. 4:1-11](#), *Toen werd Jezus van de Geest weggeleid in de woestijn, om verzocht te worden van de duivel*, enz. Al dit werk, dit redeneren, verzoeken, verweren, heerlijkheden te tonen, is geen verbeelding, maar een waarachtige geschiedenis. Die 't werk deed, was geen kwaad humeur, noch zonde, noch mens, al deze dingen, behalve, dat die niet duivel zijn of genoemd worden, zo hadden ze hier geen plaats. De Heere Jezus was heilig, daarom kon Hij Zichzelf niet verzoeken, noch al deze dingen Zich zo verbeelden, en tegen zijn eigen verbeelding redeneren, en die verzoeking overwinnen. God deed het ook niet, omdat God niemand verzoekt, [Jak. 1:13](#). Maar de tekst zegt uitdrukkelijk, *dat het de duivel, de satan was.*

Zo werkt dan de duivel op mensen en op lichamen, ofschoon hij een geest is.

Bewijs 4.

Doet hierbij al de geschiedenissen van de duivelbezetenen, in de Evangeliën verhaald. Zij worden daar doorgaans genoemd: duivel, geest, boze geest, maar nooit: ziekte, zonde, dolheid, verbeelding, humeur. Zij worden gezegd *Jezus te kennen*, 't welk de discipelen van Christus bijna alleen, en dat nog donker, wisten. Zij vreesden gepijnigd te worden vóór de tijd. Zij baden, dat ze mochten in de zwijnen varen, en deden het op bekomen toestemming en doodden ze. Zij scheurden en slingerden de lichamen van de bezetenen; al deze dingen zijn bekende waarheden. En de uitwerpingen waren wonderen, waardoor Christus

zijn Middelaarsambt bewees en vertoonde. *Een engel des satans sloeg Paulus met vuisten*, [2 Kor. 12:7](#). Heeft hij zelf geen vuisten, gelijk hij niet heeft, hij kan nochtans wel een lichaam gebruiken, als God het hem toelaat. Uit deze alle is het dan klaar genoeg, dat er duivelen zijn, en op de aardbodem zijn, en op mensen en op lichamen werken.

Bewijs 5.

De duivelen zijn nog gedurig bezig naast de mensen en bijzonder naast de Godzaligen, gelijk blijkt uit de vermaningen, om ons tegen de duivelen mannelijk te kwijten: [Eféze 6:11](#). *Doet aan de gehele wapenrusting Gods, opdat gij kunt staan tegen de listige omleidingen van de duivel*. [1 Petrus 5:8](#). *Zijt nuchteren, en waakt; want uw tegenpartij, de duivel, gaat om als een briesende leeuw*.

De wijzen van de bestrijdingen zijn velerlei, doch men kan ze tot deze drie hoofden brengen:

- f. Soms werkt hij op de vijf zinnen des mensen, 't zij door die te belemmeren en ondertussen te werken op de verbeelding, waardoor de mens meent, dat hij waarlijk die dingen gezien heeft, 't zij, dat hij door lichamelijke verschijning door de mens gezien en gehoord wordt.
- g. Soms werkt hij alleen op de verbeelding, 't zij dat de mens waakt of droomt, 't zij in 't licht, 't zij in 't donker.
- h. Soms werkt hij door aanspraken op de ziel, 't welk dan klaarblijkelijk is, als hij onlichamelijke dingen en redeneringen aan de ziel voorstelt.

XVII. Zo hebben wij gezien, dat er duivelen zijn, op de wereld werken en met de mensen handelingen hebben. Als de duivelen hun boosheden door mensen, die zich daartoe aan de duivel overgeven, of anderszins gewillig zijn hem tot werktuigen te verstrekken, uitwerken, zo noemt men het **waarzeggerij en toverij**.

(ll) Waarzeggerij is, wanneer de mens door hulp van de duivel, of tegenwoordige zaken bekendmaakt, die voor de mensen verborgen en bij de duivel bekend zijn, of toekomstige dingen voorzegt, die de duivel of uit de loop van de natuur kan afnemen of waarnaar hij gist, of die hem van God mochten bekendgemaakt zijn.

(mm) Toverij is, als de mens door middel van de duivel vreemde dingen doet, die boven het bereik van mensenkrachten zijn; als in gedaante van verstorvenen te doen verschijnen en mensen naar het lichaam te plagen. Dat hij dit doen kan en doet, blijkt uit veel plaatsen van de Heilige Schrift. Zie onder andere deze: [Lev. 20:6](#), *Wanneer er een ziel is, die zich tot de waarzeggers en tot de duivelskunstenaars gekeerd zal hebben*; [Lev. 20:27](#), *Als nu een man of vrouw in zich een waarzeggende geest zal hebben, of een duivelskunstenaar zal zijn, zij zullen zeker gedood worden*. [Exod. 7:11](#). *De Egyptische tovenaars deden ook also met hun bezweringen*. [Exod. 22:18](#). *De tovenares zult gij niet laten leven. De tovenares te Endor deed de gedaante van Samuël te voorschijn komen en voorzei Saul zijn dood*, [1 Sam. 28:9-19](#). Dus lezen wij van Simon de tovenaar, [Hand. 8:9](#). En van Elymas de tovenaar, [Hand. 13:6-8](#).

Wij willen ons niet inlaten in de wijze hoe de duivel dat doet, en hoe de mensen dat doen door de duivel; wij weten uit Gods Woord dat er tovenaars

zijn, en dat ze vreemde dingen gedaan hebben, en de ondervinding, van de zotte leermeesteres, bevestigt het genoegzaam. Dat is ons genoeg, hoewel wij toestaan, dat zeer veel van die verhaaltjes en vertellingen enkel fabelen en versieringen zijn.

Nuttigheid

XVIII. 't Is niet genoeg al deze dingen te weten; maar wij hebben ze daarom te breder vertoond, opdat ze ons tot nuttigheid mochten zijn. De duivel is een vorst der duisternis, en wil doorgaans onbekend en verborgen zijn, want dan kan hij het meeste kwaad doen. Zij doen hem een goede dienst, die hem helpen verbergen. In deze leer steekt nuttigheid, en voor onbekeerden en bekeerden, want hij werkt op beiden.

Waarschuwing.

Ik spreek dan eerst aan alle onbekeerden, en zeg u dat gij, zo lang als gij onbekeerd blijft, onder het geweld van de duivel zijt. *Gij hebt de duivel tot een vader.* [Joh. 8:44](#). *Gij zijt uit de vader de duivel, en wilt de begeerten uws vaders doen.* De duivel is heer en meester over u en hij werkt in u. [Eféze 2:2](#) ... *die nu werkt in de kinderen der ongehoorzaamheid.* Gij ligt onder zijn banden gevangen. [2 Tim. 2:26](#). En zij wederom ontwaken mochten uit de strik van de duivel, onder welke zij gevangen waren tot zijn wil.

Hij vervoert u dikwijls tot daden, die gij nooit gedacht had te zullen bedrijven. Gelijk hij Judas vervoerde tot verraderij van de Heere Jezus, en daarna tot de strop. De duivel houdt u menigmaal uit de kerk, bijzonder als hij weet, dat er wat gepredikt zal worden, dat een bekwaam middel kon zijn tot uw bekering. Onder de prediking zoekt hij u af te leiden met andere gedachten, en stelt u zulke zaken voor, waartoe hij weet, dat gij lust hebt, om u te gemakkelijker op die zaken te doen denken. Hoort gij iets dat u treft, hij zoekt op alle wijze u dat te ontnemen, [Matth. 13:19](#). De duivel belet u de kracht van het Evangelie te verstaan.

[2 Kor. 4:3-4](#). Doch indien ook ons Evangelie bedekt is, zo is het bedekt in degenen, die verloren gaan; in dewelke de god van deze eeuw de zinnen verblind heeft, namelijk van de ongelovigen, opdat hen niet bestrale de verlichting van het Evangelie.

Niet dat u dit onschuldig maakt, want gij zijt ook zelf blind, en boos genoeg daartoe, en 't is met uw wil; maar de duivel geeft dikwijls aanleiding daartoe, en port aan, en gij gehoorzaamt Matth. hem gewillig.

Bedenkt dan dit eens met bedaardheid, en past het u eens toe: ik ben een slaaf van de duivel, hij is mijn heer en meester, hij beheerst mij, stelt mij in zijn werk te werk, en hij zal mij eerlang als een prooi naar de hel voeren, om daar eeuwig gepijnigd te worden. Wat is dat een schrikkelijke staat onder zo'n gruwelijke tiran, een doodsvijand van God, van Christus, en ook van u zelf te zijn, die uit bittere haat uw ziel vermoordt, en u voor eeuwig afscheidt van God, en de gezegende Christus! Eilieve, erbarm u over uw ziel, wordt toch eens wakker, haat de duivel en zijn werk, vliedt van hem, gaat uit zijn rijk, en begeeft u onder de zoete, Zachte, liefelijke en ter eeuwige zaligheid leidende regering van de

Heere Jezus Christus. Och, dat gij naar mij hoordet! De Heere redde u!

Vermaning.

Volgens de aankondiging Gods: [Gen. 3:15](#) Ik zal vijandschap zetten tussen u en deze vrouw, en tussen uw zaad, en haar zaad, is er een bijzondere haat tussen de duivel en de gelovigen, de leden van de Heere Jezus Christus. De haat aan de zijde van de duivel is zo bitter en zo boos, als hij kan; 't hapert hem maar aan macht, om zijn boosheid uit te voeren, 't wordt hem telkens van God verhinderd, de bedachte voornemens in 't werk te stellen. Ik wenste, dat ik de haat van de gelovigen tegen de duivel levendiger en scherper mocht maken, opdat ze zorgvuldiger mochten zijn, om door zijn listige omleidingen niet bedrogen te worden, of elders in hem te wille te zijn, om alzo uit bittere haat en afkeer van de boze vijand van onze lieve Heere Jezus moedig te zijn en te strijden tegen zijn aanvallen. [1 Petrus 5:9](#), Denwelken wederstaat, vast zijnde in het geloof.

Hoofdstuk 10: Van de mens, en bijzonder van de ziel

Hoofdstuk 10

Van de mens, en bijzonder van de ziel

Gesproken hebbende van de voornaamste schepselen in de hemel, de engelen, begeven wij ons tot de beschouwing van het voornaamste schepsel op aarde, de Mens. In de eerste taal, dat is de Hebreeuwse, wordt de mens genoemd אָדָם Adam, 't welk afkomt van *rood-zijn*, omdat de mens, als hij op het gezondste en sierlijkste is, roodachtig is. [Klaagl. 4:7](#). *Zij waren roder van lichamen dan robijnen*. Daar vandaan komt ook אֲדָמָה Adamah, *rode aarde*. In 't Grieks wordt de mens genoemd anthropos, van recht opziende, zijn aangezicht recht op te dragen. Na de val wordt de mens ook genoemd vwna Enoosch, dat is, ellendige.

Als de Heere nu alles had geschapen, en de wereld op het sierlijkste toebereid, zei God: [Gen. 1:26](#) *Laat Ons mensen maken*. Dit wordt niet gevoegd bij de schepping van andere dingen, waaruit wij afleiden kunnen de heerlijkheid des mensen boven andere schepselen. Dit zei God niet tot de engelen; want die kunnen met God niet in dezelfde rang gesteld worden, die zijn ook geen mede-scheppers, want dat is Gode alleen eigen; en ook is de mens niet geschapen naar het beeld van de engelen; maar het geeft te kennen het overleg van de Drie-enige God, op menselijke wijze gesproken, om wat groots te scheppen; en zo schiep God op de zesde dag het allerlaatste van de schepselen, de mens, en geeft hen geen andere naam dan *mens*; want daar was maar één, en alzo genoegzaam door zichzelf onderscheiden. God schiep alle engelen te gelijk; want onder hen is geen voortteling; maar Hij schiep maar één mens, en heeft door voortteling de aarde met mensen vervuld. [Mal 2:15](#). *Heeft Hij niet maar éenen gemaakt, hoewel Hij*

des Geestes overig had? En waarom maar die éénen? Hij zocht een zaad Gods.

Geschapen uit aarde.

II. De mens bestaat uit twee wezenlijke delen, lichaam en ziel. Het lichaam formeerde God uit aarde. [Gen. 2:7](#). *De HEERE God had de mens geformeerd uit het stof der aarde.* Op wat plaats de mens geschapen is, of in, of buiten het Paradijs, is niet beschreven, daarom kunnen wij ook niets daarvan zeggen, daar staat wel: [Gen. 2:15](#) *Zo nam de Heere God de mens, zette hem in de hof van Eden, om die te bebouwen, en die te bewaren.* Maar iemand in een plaats te stellen tot zo'n werk, zegt niet, dat hij te voren buiten die plaats was. Daar staat ook wel: [Gen. 3:23](#) *Zo verzond hem de HEERE God uit de hof van Eden, om de aardbodem te bouwen, waar uit hij genomen was.* Maar aarde in het Paradijs en daarbuiten is enerlei; hij moest de aarde, waaruit hij geformeerd was, en nu van God was vervloekt, met moeite en in het zweet van zijn aangezicht bouwen, om daarvan te leven.

Schepping van Eva.

III. Als nu Adam geschapen was, en hem het verbod van niet te eten van de boom der kennis des goeds en des kwaads gegeven was, en als God al het gedierte en gevogelte tot Adam gebracht had, opdat hij hen namen zou geven, en zij alle bij paren kwamen, zag Adam, dat hij alleen was, en geen hulp had. *Toen deed de HEERE God een diepe slaap op Adam vallen, en hij sliep: en Hij nam een van zijn ribben, en sloot die plaats toe met vlees. En de HEERE God bouwde de rib, die Hij van Adam genomen had, tot een vrouw, en Hij bracht haar tot Adam. Toen zei Adam: deze is ditmaal been van mijn benen, en vlees van mijn vlees! Men zal haar Manninne heten, omdat zij uit de man genomen is.* [Gen. 2:21-23](#). Adam kende de natuur van de dieren door en door, en gaf daarom een ieder dier een naam naar zijn aard; maar hoe dat Adam wist, dat Eva uit zijn rib genomen was, of hij het kende uit de natuur van Eva, en daarbij iets gewaar werd aan zijn ribben, dat hij één minder had dan te voren, en of God het hem bekendmaakte, is onbekend. Hier was het eerste huwelijk. Dit was niet een voorbeeld van het geestelijk huwelijk tussen Christus en zijn Gemeente; want Adam had en kende Christus niet, noch enig voorbeeld; maar de apostel Paulus brengt het eerste huwelijk bij door een toepassing, en tot verklaring van het geestelijk huwelijk, [Eféze 5:29](#).

De vrouw is met Adam op de zesde dag geschapen, want in de schepping des mensen op de zesde dag staat: *Man en vrouw schiep Hij hen,* [Gen. 1:27](#). *Als nu God op de zevenden dag volbracht had zijn werk, dat Hij gemaakt had, heeft Hij gerust op de zevenden dag van al zijn werk, dat Hij gemaakt had,* [Gen. 2:2](#). Na die dag heeft God geen nieuwe schepselen geschapen. Dat het verhaald wordt na de zevenden dag, is een duidelijker beschrijving, van 't geen God te voren had gemaakt, en aldaar maar met een woord was aangeroord.

Het lichaam wonder kunstig.

IV. God heeft het lichaam van de mensen wonder kunstig samengevoegd, en doorwrocht met beenderen, aderen, zenuwen, en al zijn deeltjes, ieder naar evenredigheid en bekwaam om toe te brengen 't geen tot welzijn en bewegen van

het geheel vereist werd en heeft het met een gladde huid overtoegen, en in sierlijkheid ook van de uitwendige gestalte alle lichamelijke schepselen verre doen te boven gaan, zodat de mens met recht een kleine wereld genoemd mag worden. De Heere heeft de mens voorzien met vijf zinnen: 't gezicht, 't gehoor, de reuk, de smaak en het gevoel. Hierdoor worden alle lichamelijke zaken tot het verstand van de ziel gebracht, en hierdoor werkt de ziel naar buiten op de lichamelijke zaken, en komt tot kennis daarvan. Sommige zaken worden alleen door één zin bevat, andere door meer, en sommige door alle vijf. Als één zintuig óf van binnen niet wel gesteld is, óf de middelruimte, of de afstand niet wel evenredig is, zo zou men lichtelijk van een zaak verkeerd kunnen oordelen, indien men door nauwkeuriger nazoek de zaak niet onderzocht. Een vierkante toren schijnt van verre rond, omdat het gezicht zover niet klaar reikt. Een rechte stok met het einde in het water schijnt krom of gebroken; een witte kleur schijnt geel of groenachtig, als het licht door een gekleurd glas schijnt: maar dat alles recht onderzocht zijnde, zo komt men tot de rechte kennis. Wanneer verscheiden zinnen alle wel gesteld, en hebbende hun behoorlijke omstandigheid tot het voorwerp, over een zaak samenkomen, en dat altijd, en dat van alle mensen, zo gaat men vast. Dus hebben wij door ondervinding door de uiterlijke zinnen, dat tweemaal twee vier is; dat dit recht, dat krom is; dit lang, dat kort; dit hard, dat week; dit wit, dat zwart; dit zwaar, dat licht; dit heet, dat koud is; en hierdoor hebben de mensen enige beginselen en grondregels vastgesteld, welke tegen te spreken iemand belachelijk zou maken. Dit van het lichaam.

Zielsbenamingen.

V. Het andere deel des mensen is de ziel, anders ook geest genoemd. In het Hebreeuws נֶפֶשׁ Nephesch, en Grieks Pneuma, komt van *blazen*, 't zij omdat ze met het teken van blazen is geschapen, 't zij omdat ze het ademen door de neusgaten veroorzaakt, 't zij wegens haar onzichtbaarheid of ook vlugheid.

Beschrijving.

De ziel is een geestelijke, onlichamelijke, onzienlijke, on tastbare, onsterfelijke zelfstandigheid, met verstand en wil begaafd, met haar lichaam verenigd een mens uitmakende, en door haar inwendige natuur geneigd om met hetzelfde verenigd te zijn en te blijven.

Is een zelfstandigheid, niet een gedachte.

VI. De ziel is een zelfstandigheid. Dit blijkt:

1. Omdat ze verstand en wil heeft en die werkzaam door liefde en haat, blijdschap en droefheid. *Mijn ziel is geheel bedroefd*, [Matth. 26:38](#). *Mijn ziel maakt groot den Heere, en mijn geest verheugt zich*, [Lukas 1:46-47](#). Omdat de ziel na de scheiding van het lichaam in wezen en bestaan overblijft, en in de hemel verblijft, of in de hel bedroefd is.

Zodat het een zielontkennende dwaling is, die zichzelf weerlegt, te zeggen, *dat de ziel een gedachte is*; want:

(c) is ze een gedachte, zo moet er een zelfstandigheid zijn, welke die daad van denken voortbrengt: want gedachte is een werking. Zegt men: *de ziel is een wezenlijke en zelfstandige gedachte*; dat is een contradictie, een tegenspraak,

en zoveel gezegd als wit zwartsel; want een daad en een zelfstandigheid zijn *toto genere* te ver van elkaar gescheiden; dat een werking is, dat is geen zelfstandigheid, en zo is het tegendeel.

- (d) En omdat de mens telkens wat nieuws denkt, en nieuwe gedachten heeft, zo moest de mens telkens een andere ziel hebben, dat is de ongerijmdheid zelf.
- (e) Ook is dat niet overeenkomstig met het Woord van God, in 't welk de ziel nooit *een gedachte* genoemd wordt.

Ook is 't niet wel gezegd, *dat de ziel een denkend wezen is*; want:

1. het denken is de vorm van de ziel niet, want een daad of werking kan geen vorm van een zelfstandigheid zijn, omdat zij het gevolg daarvan is.
2. En ook denkt de ziel niet altijd dadelijk. Het kon geen plaats hebben in een dodelijke zwijm, ook niet in de eerste vereniging in het lichaam voor de geboorte des mensen. Wat zou de ongeboren vrucht toch denken? En zo ze dan al dacht zo zondigde de mens voor zijn geboorte met de daad, daar Paulus zegt: [Rom. 9:11](#) *Als de kinderen nog niet geboren waren, noch iets goeds of kwaads gedaan hadden.* Maar de ziel is een zelfstandigheid, welke bekwaam en geneigd is te denken.

Ieder mens heeft maar één ziel.

VII. Een ieder mens heeft maar één ziel. Er zijn drieërlei zielen:

- (j) Anima vegetativa, laat ons die noemen *de groeiende ziel*, waardoor de bomen en kruiden gezegd worden te leven.
- (k) Anima sensitiva, *de gevoelende ziel*, waardoor de beesten leven en gevoelen. Deze zegt de Schrift te bestaan in het bloed van de beesten. [Lev. 17:11](#). *De ziel van het vlees is in het bloed.* [Deut. 12:23](#). *Het bloed is de ziel.*
- (l) Anima rationalis, *de redelijke ziel*, welke wij zo terstond beschreven, en redelijk noemen, omdat de mens daardoor redeneert en het een uit het ander besluit. Een mens groeit, beweegt zich gevoelig en plaatselijk, en redeneert, niet ieder door een andere ziel; maar de redelijke ziel alleen werkt dat alles in de mens, zodat de mens geen drie, noch twee, maar één ziel heeft. Dit blijkt:

Bewijs 1.

VIII. Het Woord van God, 't welk zo omstandig in alle delen de mens beschrijft, zegt nergens, dat de mens twee of drie zielen heeft, zo zijn dan die te verwerpen.

Bewijs 2.

De Schrift spreekt maar van één ziel des mensen, en dat altijd in het enkelvoud, gelijk van een lichaam.

[Gen. 2:7](#). *Alzo werd de mens tot een levende ziel.*

[Matth. 16:26](#). *Wat zal een mens geven tot lossing van zijn ziel?*

[Matth. 10:28](#). *Die beide ziel en lichaam kan verderven.*

[1 Kor. 6:20](#). *Verheerlijkt God in uw lichaam en in uw geest.*

Als de ziel in het lichaam is, dan leeft de mens. [Hand. 20:10](#). *Wees niet beroerd, want zijn ziel is in hem.* Als de ziel uit het lichaam is, dan is de mens dood. [Jak. 2:26](#). *Gelijk het lichaam zonder geest dood is.*

Bewijs 3.

Elk dier bestaat op zichzelf door zijn ziel, en is alzo een zelfstandigheid. Indien nu de mens ook een gevoelige ziel had, buiten de redelijke, zo moest de gevoelige ziel de zelfstandigheid uitmaken, of de redelijke, of hij moest twee of drie zelfstandigheden hebben. De gevoelige ziel maakt des mensen zelfstandigheid niet: want dan was de mens een dierlijke zelfstandigheid. De twee zielen maken de mens niet; want dan was de mens niet één, maar twee zelfstandigheden; daarom, omdat de mens één is, zo heeft hij ook één ziel.

Bewijs 4.

Zo de mens twee of drie zielen had, zo had Christus ook zo vele; want Hij is ons in alles gelijk geworden, [Hebr. 2:14](#). En dus had Christus dan niet alleen des mensen natuur, maar ook de natuur van de bomen en van de dieren aangenomen, dat het ongerijmdste is. Dan was in de dood Christus de Goddelijke natuur afgescheiden geweest van datgene, dat Hij in enigheid des Persoons aangenomen had; want de twee zielen worden in de dood geheel vernietigd.

Bewijs 5.

Indien de mens twee of drie zielen had, zo was er geen opstanding der doden van het lichaam; want de twee zielen zijn in de dood geheel vernietigd, en dat geheel vernietigd is, kan eodem numero, in datzelfde getal, niet worden hersteld, en zo moest dan een nieuwe ziel, behalve de redelijke, geschapen worden, en dan verheerlijkt of verdoemd worden, zonder te voren geweest te zijn of iets gedaan te hebben.

Bewijs 6.

Indien de mens ook een dierlijke ziel had, zo kon de mens leven zonder de redelijke ziel, tegen de Bijbel, die leert, dat de mens dood is, als de redelijke ziel daaruit is, gelijk boven is getoond; en zo hij leven kon, zo zou men niet weten, of de kinderen een redelijke ziel hadden, of dat ze die daarna zouden krijgen, en hoe kan men ze dan dopen? Dan kon men ook niet weten, of een mens, die men zag leven, op die tijd een redelijke ziel had en een redelijk schepsel was; want de ziel mocht er uit zijn, of zij mocht van huis zijn op een Oost-Indische reis, want naar het gevoelen van zodanigen, is de ziel daar, waar ze denkt. Zie, zo vol ongerijmdheden steekt deze dwaling, welke in de grond is de ziel te ontkennen.

Is van God uit niet geschapen.

IX. Deze éne ziel des mensen is van God uit niet geschapen, en wordt telkens van God in de voortteling uit niet in het lichaam geformeerd. Dat Adams ziel niet uit enige stof, maar uit niet is voortgebracht, blijkt [Gen. 2:7](#). Als God des mensen lichaam uit het stof van de aarde had geformeerd, zo was het levenloos; maar God blies in zijn neusgaten de adem van het leven, alzo werd de mens tot een levende ziel. Het blazen in de neusgaten geeft niet te kennen, dat de ziel buiten het lichaam is geschapen, en daarna in het lichaam is ingebracht, maar het zegt de wijze, of het teken van haar schepping, gelijk [Joh. 20:22](#), *Als Hij dit gezegd had, blies Hij op hen, en zei: Ontvangt de Heiligen Geest*. Het drukt uit de vlugheid

van de ziel als een wind, de onzichtbaarheid, de geestelijkheid, alsmede de kracht van de ziel, doende de mens door zijn neusgaten ademen. [Job 33:4](#). *De Geest Gods heeft mij gemaakt, en de adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt.* Dus is de ziel van de eerste mens in het lichaam geschapen, en dat uit niet.

X. Men mocht denken, hoe nu de zielen van de mensen voortkomen? *Of ze is door zadelijke voortteling, of door overzetting en ontsteking, gelijk de een kaars het licht tot de andere overzet? Dan, of God de ziel telkens schept, als een mens geteeld wordt?*

Antwoord. Wordt door de mens niet voortgeteeld, maar dagelijks door God geschapen.

Bewijs 1.

Dat de ziel een geestelijke zelfstandigheid is, en niets lichamelijks in zich heeft, hoe fijn men het ook mocht bedenken; daarom kan de ziel door lichamelijke en zadelijke voortteling niet voortgebracht worden; want een oorzaak kan geen ding voortbrengen, 't welk toto genere, edeler van geslacht is dan zij zelf.

Zegt men: *de ziel komt niet van het lichaam voort, maar van de ziel.*

Dan vraag ik: van de ziel des vaders, of van de moeder, of van beiden? Niet van beiden, want er is geen vermenging van de zielen; ook niet van één van beiden, want dan blijft de vraag: van de vader of van de moeder? En daarop zal men niet kunnen antwoorden. En hoe wordt ze van de ziel van de ouders voortgebracht? Zo de eigen ziel van één van de ouders geheel overgezet werd, dan was de ouder daarna zonder ziel; zo ze voor een gedeelte overgezet werd, zo was de ziel deelbaar, had delen, en was geen geest, maar een lichaam.

Zegt men: *de zielen van de ouders brengen de ziel in de vrucht voort causaliter, als makende oorzaken.*

Dan is de vraag: waaruit? Niet uit zaad, niet door overzetting van de gehele of gedeelte van de ziel, zo moest het dan zijn uit niet, en dat kan ook niet zijn, want dat is scheppen, en een werk Gode alleen eigen. De gelijkenis van de brandende kaars, die een andere ontsteekt en het licht meedeelt, is hier niet toepasselijk, omdat het licht iets stoffelijks is, en de ene kaars het licht overbrengt met uitgaande deeltjes tot een andere kaars, daar het stoffelijk voedsel vindt.

Bewijs 2.

De Schrift zegt duidelijk, dat de zielen telkens van God in de vrucht geschapen worden. Zie [Pred. 12:7](#), *En dat het stof wederom tot aarde kere, als het geweest is, en de geest wederom tot God kere, die hem gegeven heeft.* Zie daar twee zaken: lichaam en ziel; twee einden derzelve: tot aarde, en tot God. De reden daarvan is genomen van haar twee beginsels: uit de aarde, uit God; zo dan, gelijk het lichaam is uit aarde, zo is de ziel uit God. Zie ook [Zach. 12:1](#), *De Heere spreekt, Die de hemel uitbreidt, en de aarde grondvest, en des mensen geest in zijn binnenste formeert.* Gelijk God hemel en aarde door Zijn almacht, zonder onderoorzaak voortgebracht, zo formeert Hij ook de ziel in het binnenste van de mens, zonder tussenkomende onderoorzaken van de formering. Zie ook [Hebr. 12:9](#), waar God genoemd wordt *de Vader der geesten* in tegenstelling van *de vaders van het vlees*. Zie ook [Jes. 63:16](#); [1 Petrus 4:19](#).

Bewijs 3.

De ziel bestaat na de dood des mensen op zichzelf, dus is ze dan ook in het begin onafhankelijk van het lichaam; zij is onsterfelijk, en kan niet gedood worden. [Matth. 10:28](#). *Vreest u niet voor degenen, die het lichaam doden, en de ziel niet kunnen doden.* Indien de ziel haar oorsprong uit een mens had, zo kon zij ook door mensen zowel gedood worden als het lichaam, want de makende oorzaak kan zijn maaksel wederom verbreken, maar de ziel kan hij niet verbreken, zo is hij dan geen makende oorzaak van de ziel.

Tegenwerping 1.

XI. *Indien alleen het lichaam van de mens gegenereerd werd en niet de ziel, zo genereerde de mens niet een mens, omdat de mens bestaat uit ziel en lichaam.*

Antwoord.

De generatie bestaat niet in de voortbrenging noch van de stof, noch van de vorm. Niet in de voortbrenging van de stof of het *lichaam*; want de mens schept de stof niet, die was al te voren van God geschapen; niet in de voortbrenging van de vorm of de *ziel*, gelijk in het eerste bewijs getoond is. Maar de generatie is een daad van de genereerder, waardoor *de stof en vorm verenigd wordt*, en alzo het gehele samengevoegde voortgebracht wordt, en zo is de generatie des mensen een werk van mensen, waardoor ziel en lichaam verenigd worden, en de vrucht alzo haar natuur haar menselijk zijn, ontvangt, en voortgebracht wordt. Dus genereert de mens een mens, ofschoon hij noch de stof van het lichaam, noch van de ziel voortbrengt. Zie dit in de geboorte van de Heere Jezus Godmens, die uit Maria geboren is.

Tegenwerping 2.

[Gen. 46:26](#), *Al de zielen, die met Jakob in Egypte kwamen, uit zijn heup gesproten*, enz. Hier staat wel uitdrukkelijk, dat de zielen van Jakobs nakomelingen uit hem voortgekomen waren.

Antwoord.

't Is een gebruikelijke oneigenlijke spreekwijze, zo in de Schrift, als in de dagelijkse omgang, dat men door zielen personen verstaat; het geheel wordt genoemd naar het ene deel; zo zegt men ook, zoveel hoofden, dat is, zoveel mensen. De personen waren uit Jakob voortgekomen door de generatie, de vereniging van de zielen en lichamen en hun bestaan uit hem hebbende, 't zij onmiddellijk, gelijk zijn eigen zonen, 't zij middellijk, gelijk zijn kindskinderen.

Tegenwerping 3. *God heeft de schepping in de eerste zes dagen geheel en al volbracht.* [Gen. 2:2](#). Dus schept God dagelijks de ziel niet.

Antwoord.

God heeft in de eerste zes dagen alle soorten van de schepselen geschapen, en na die tijd, schept Hij geen nieuwe soorten van schepselen; maar onderhoudt de geschapene, of in de voortzetting van die bijzondere, gelijk de engelen, of in de voortzetting van de soorten, op hoedanige wijze het menselijke geslacht door de generatie bestendig blijft; dus schept God dagelijks van de mensen zielen, zijnde *individua*, bijzondere zelfstandigheden van dezelfde soort.

De ziel is verstandig.

XII. Deze enige geestelijke zelfstandigheid van God uit niet geschapen, is met verstand begaafd. Het verstand heeft:

- bevassing,
- oordeel en
- geweten, of medekennis.

a. De enkele bevassing is het begrip van een zaak zonder daar iets van te zeggen, dat het dus of zo is; dit kan men met zijn verstand wel aftrekken en zo alleen aanmerken; maar de mens kan dadelijk geen zaak begrijpen of hij zegt er iets van, al let hij er niet op, wat zijn verstand daarvan denkt en zegt.

Deze bevassing is als een spiegel, in welke zich de voorgestelde zaken vertonen. Gelijk een spiegel niets vertoont, als er niets voorgesteld is, en ofschoon er iets voorgesteld wordt, evenwel niets vertoont, als het pikdonker is, en een zaak slechts donker vertoont, als er maar een klein schemerlichtje is, of als hij bewasemd is, zodat men niet zeggen kan wat het is, of ook een zaak scheef, op 't hoofd, in een ander fatsoen, in een andere kleur vertoont, naardat het glas inwendig gesteld of geslepen is, - zo gaat het ook met het verstand van een verdorven mens. Veel zaken, die het bevatten moest, verstaat het geheel niet; andere zaken ziet het verward en donker in, zodat het niet weet wat het is; veel zaken vat het verkeerd in een andere vorm en gedaante; zodat het een tastbare dwaling is te zeggen, *dat het verstand des mensen in de staat der zonde niet dwalen kan.*

XIII. 't Is regelrecht tegen de Heilige Schrift, die wel uitdrukkelijk zegt, *dat de mens is blind*, [Openb. 3:17](#). *Verduisterd in het verstand*, [Eféze 4:18](#). Dat de geestelijke zaken voor de natuurlijk verstandige verborgen zijn, [Matth. 11:25](#). Dat men een ijver kan hebben niet met verstand, [Rom. 10:2](#). Dat de mens niet begrijpt de dingen die des Geestes Gods zijn; want zij zijn hem dwaasheid, [1 Kor. 2:14](#). Dat er mensen zijn van een verdorven verstand, [1 Tim. 6:5](#).

Het klaar en onderscheiden begrip is geen regel van waarheid.

XIV. Hieruit blijkt, dat men het klaar en onderscheiden begrip niet moet stellen tot een regel van de waarheid. Dat men klaar en onderscheiden begrijpt, dat is, nette, gepaste, met de zaak overeenkomende gedachten heeft, dat is wel waarheid; maar omdat men het klaar en onderscheiden begrijpt, daarom is het de waarheid niet, omdat de waarheid in het voorwerp is. Maar men kan dikwijls niet weten, of men een zaak klaar en onderscheiden begrijpt, omdat het klaar en onderscheiden begrip, dat men meende te hebben, ons wel dikwijls bedrogen heeft; en omdat ons donker en verduisterd verstand zich wel inbeeldt, dat een klein schemerlichtje de volle middagzon is; daarom zal hij een twijfelaar al zijn leven moeten blijven, die het klaar en onderscheiden begrip tot een regel van de waarheid stelt. Hij zal eb en vloed, hij zal zijn ziel en veel andere zaken moeten ontkennen, want hij kan die zaken niet doorzien. Ja, zo iemand de zaken, die in het Woord van God geopenbaard zijn, ook wil toetsen aan zijn klaar en onderscheiden begrip, of anders niet als waarheid aannemen, die zal een Atheïst

moeten genoemd worden, want zijn donker verstand zal nooit God tot de volmaaktheid toekennen, noch de Heilige Drieëenheid, noch de invloed Gods in de onderhouding en regering van alle dingen, noch de personele vereniging van de twee naturen in Christus, noch de werking des H. Geestes in de wedergeboorte, noch veel andere zaken: maar als wij weten wat God in zijn Woord openbaart, zo moet men het geloven waar te zijn, en ons daarnaar gedragen - als naar een onfeilbare waarheid, of alle geloof en godsdienst is uit. Zie hiervan hoofdst. 12, par. 27, enz.

b. Oordeel behoort tot het verstand.

XV. Tot het verstand behoort ook het oordeel, waardoor men een zaak waar of vals, goed of kwaad acht. Dit oordeel is, of een kennend oordeel, waardoor men een zaak maar in 't gemeen dus of zo verklaart, en daarmee stil is, als ons niet rakende; of een toepassend oordeel, 't welk niet alleen zegt, wat waar of vals, goed of kwaad is; maar dat zegt, wat hier en nu, in deze omstandigheden van ons gedaan of niet gedaan moet worden, met bijvoeging van beweegredenen om de wil over te halen en te bewegen.

Het oordeel tot *de wil* te brengen is tegen alle oordeel.

- (a) Want, laat ik naar hun mening spreken: indien het klaar en onderscheiden begrip de regel is van de waarheid, en het klaar en onderscheiden begrip in het verstand bestaat, zo is het oordeel ook gewis in het verstand; want het klaar en onderscheiden begrip zegt iets van de zaak, dat ze waar of vals, goed of kwaad is, zonder dat kan men geen zaak klaar en onderscheiden begrijpen, en dat tot een regel van de waarheid stellen. Nu, het zeggen van een zaak, dat ze dus of zo is, is het oordeel over een zaak, en zo is dan het oordeel in het verstand.
- (b) Het oordeel strijdt zeer dikwijls tegen de wil, als het zegt in het geweten: *dat is zonde*. God ziet het, God zal het straffen, en dus maakt het de wil onrustig en benauwd, en de mens wilde dikwijls wel, dat die indrukking hem zo levendig niet ware, maar tegen wil en dank blijft het menigmaal roepen; zo is dan het oordeel niet in de wil.
- (c) Ook stelt de Schrift het oordeel in het verstand: [1 Kor. 10:15](#). *Als tot verstandigen spreek ik; oordeelt gij 't geen ik zeg*.
- (d) Zo het oordeel in de wil was, zo zou de mens zonde tot geen zonde stellen; want zo wil de zondaar het wel hebben, en zijn daden zouden zeer wel met zijn oordeel overeenstemmen, omdat zij met zijn wil overeenkomen. 't Is wel waar, dat een mens over een zaak niet oordeelt, of hij wil daarover oordelen, maar daarom is het oordeel zelf niet tot de wil behorende; en ook stelt de mens het verstand niet te werk, of hij wil verstaan; zo zou men met hetzelfde recht ook zeggen, dat het verstand tot de wil behoorde; maar het laatste is ongerijmd, zo ook het eerste.

c. Het geweten.

XVI. Tot het verstand behoort ook het geweten. De naam zelf brengt dit mee; want weten, kennen behoort tot het verstand, en geweten is in onze taal mede-

wetenschap, mede-kennis. Geweten is een oordeel des mensen van zichzelf en van zijn daden, voorzoveel hij Gods oordeel onderworpen is. Tot het geweten behoren drie zaken:

- (5) kennis,
- (6) getuigenis,
- (7) erkennenis.

- (dd) Kennis van Gods wil, aan ieder mens dit of dat gebiedende of verbiedende, met beloften of bedreigingen, niet alleen in 't gemeen, maar ook in 't bijzonder, niet alleen ten opzichte van de zaken, dit en dat, maar ook ten opzichte van de omstandigheden, hier en nu. Zo schrijft het geweten de mens voor, wat hij doen en laten moet, en hoe klaarder en krachtiger ze dit doet, des te beter is het geweten.
- (ee) Hierbij komt een getuigenis, of hij naar dit licht en kennis, zich zijn plicht voorstellende, gedaan heeft of niet. Hoe nauwer het geweten acht geeft op zijn daden en overeenkomsten daarmee met de voorgestelde regel, hoe netter ze daarvan boekhoudt, en klaarder en krachtiger getuigenis geeft aan de mens, hoe beter ze haar plicht doet.
- (ff) Hierop volgt een erkennenis, dat de rechtvaardige God het ook weet, en hem daarnaar belonen of straffen zal. Hoe klaarder en gevoeliger het geweten Gods kennis erkent, en zich daarop wel geruststelt, of krachtiger ontroert, hoe getrouwer het geweten haar werk doet. Deze drie daden stelt de apostel bij elkaar. [Rom. 2:14-15](#), *Deze de wet niet hebbende, zijn zichzelf een wet, als die betonen het werk van de wet geschreven in hun harten.*
- (nn) Dat is de eerste daad, namelijk de kennis van Gods wil en wet.
- (oo) De tweede daad, het getuigenis van hun gelijkvormigheid of verschil, met en van de wet, voegt hij daarbij, zeggende: hun geweten medegetuigende.
- (pp) Hierop volgt de derde daad, te weten de erkennenis, dat God het ook weet, en belonen of straffen zal. De gedachten onder elkaar hen beschuldigende, of ook ontschuldigende. Deze daden zijn ook te zien, [Rom. 9:1](#), *Mijn geweten mij medegetuigenis gevende door de Heilige Geest.* [Pre 7:22](#), *Uw hart heeft ook veelmalen bekend.... dat gij ook anderen gevloekt hebt.* [1 Joh. 3:20](#), *Indien ons hart ons veroordeelt.* Vs. 21, *Indien ons hart ons niet veroordeelt.*

Is goed of kwaad.

XVII. Het geweten is goed of kwaad. Goed is ze als ze haar plicht wel doet.

40. Als ze wel duidelijk, klaar, dadelijk vertoont en vertegenwoordigt de wil Gods, verbindt en aanpoort om de wil Gods te doen. [Rom. 14:5](#). *Een ieder zij in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd.*

41. Als ze net boekhoudt, klaar en krachtig overtuigt van de daden.

42. En daarbij als ze wel ontrust of geruststelt. Zie deze beide daden, [1 Sam. 24:6](#), Doch het geschiedde daarna, dat Davids hart hem sloeg, omdat hij de slippen van Saul afgesneden had. [2 Kor. 1:12](#), *Onze roem is deze, het getuigenis van ons geweten.* Men zegt een mens van een kwaad geweten te zijn, als iemand over het begaan van gruwelen vol schrik, vreze en wroeging is, niet omdat het geweten dan kwaad is, want zij doet haar plicht wel, maar omdat ze van kwade

feiten overtuigt. Het geweten is kwaad in zichzelf, als ze drie bovengestelde zaken niet goed doet, 't zij dat ze in alle drie, in twee, of een van de bovengemelde daden haar plicht niet doet.

Kan dwalen.

XVIII. De vraag is: Of het geweten dwalen kan? Dit moet men vooraf weten:

- Dat wij de mensen aanmerken, niet in de volmaakte staat vóór de val, maar in de onvolmaakte staat na de val.
- Dat wij niet spreken van het acht geven of terugkeren op de kennis, waardoor men weet, wat men beoogt, wat men doet, en zo van deze daden bewust is.
- Dat wij niet spreken van het getuigen, of de mens zijn licht volgt of niet.
- Dat wij niet zeggen, dat de tweede en derde daad van het geweten eerst dwalen.

Maar wij zeggen, dat de eerste daad van het geweten, welke in kennis van de verbindende wet en wil Gods, dwalen kan, en iets kan voorstellen als de wil Gods, daar het nochtans de wil Gods niet is, ja verboden is. Hier is de eerste dwaling; deze wordt nu van de tweede daad van het geweten, welke is het getuigenis, al dwalende gevolgd. De dwaling is daarin niet, dat het geweten getuigt, dat de mens zijn licht gevolgd heeft, maar zij dwaalt in het getuigenis, dat de mens wel gedaan heeft, terwijl hij kwalijk gedaan heeft, hoewel hij niet beter wist of hij had wel gedaan. Iemand kan een vals getuigenis geven voor het gerecht, zonder dat hij tegen zijn gemoed spreekt. Hij getuigt, de zaak is van die gedaan, maar hij dwaalt in de persoon; niet die hij noemt, maar een ander had het gedaan; hij spreekt naar zijn mening; zijn geweten zegt, dat hij een goed getuigenis gegeven heeft, en is bevredigd; en evenwel 't is mis, 't getuigenis is vals, en het geweten getuigt, dat een valse zaak wel was gedaan en goed was; dus dwaalt zijn geweten, hem vrijspreekende, daar hij te veroordelen was. Zo kan ook het geweten in allerlei zaken getuigen, dat een mens wel gedaan heeft, als hij ten hoogste gezondigd heeft; als de eerste daad van het geweten dwaalt in het kennen van de wil Gods, zo moeten ook de twee andere daden dwalen.

XIX. Dat het geweten dwalen kan, bevestigt ook Gods Woord onweersprekelijk. Zie maar, in plaats van velen, deze: [1 Kor. 8:7](#), *Doch in allen is de kennis niet: maar sommigen met een geweten des afgods, tot nog toe eten als iets, dat de afgoden geofferd is; en hun geweten zwak zijnde, wordt bevlekt, vs. 10, Want zo iemand u, die de kennis hebt, ziet in der afgoden tempel aanzitten, zal het geweten deszelven, die zwak is, niet gestijfd worden?* Hier spreekt de apostel niet van een mening niet van een hartstocht, maar van het geweten, en noemt ze verscheiden malen duidelijk *het geweten*. Hij zegt van het geweten, dat ze dwaalt, want hij noemt ze *een geweten des afgods*, welke achten, dat een afgod iets was, en dat men die eren moest; was dat niet grof genoeg gedwaald? Dit geweten kon gestijfd worden in de dwaling om vrijer in de zonde van afgodendienst voort te gaan.

Doe hierbij [Joh. 16:2](#), *Een ieder, die u zal doden, zal menen Gode een dienst te doen.* [Hand. 26:9](#) *Ik meende waarlijk bij mij zelf, dat ik tegen de Naam van*

Jezus van Nazareth veel wederpartijdige dingen moest doen.

Hier staat wel het woord *geweten* niet, maar het werk van het geweten zelf wordt hier voorgesteld. Daar men de beschrijving van een zaak heeft, daar heeft men de naam niet van node. Hier was een tastbare en grove zonde: de Godzaligen te doden, en tegen Jezus te strijden; deze zonde kwam voort niet uit boosheid, maar uit dwaling, uit een verkeerde bevatting van Gods wil. Die verkeerde bevatting drong hen, om aan hun licht getrouw te zijn, en het werk af te doen, en het werk gedaan hebbende, getuigde hun geweten, dat zij wel gedaan hadden, en gaf hun vrede en genoegen over dat werk, daar ze inderdaad een gruwelstuk bedreven, daar het geweten hen moest overtuigd hebben, dat ze kwalijk gedaan hadden, en hun moest gewroegd en verschrikt hebben. Dus zien wij, dat het geweten dwalen kan.

Zegt iemand, is het niet beter dat men zegt, dat de mening dwaalt?

Ik antwoord: de dwalende mening is het dwalend verstand, een dwalend oordeel, de mens voorstellende iets te moeten doen als de wil Gods, dat Gods wil niet is, en op de navolging van die, de mens tevreden stellen als welgedaan te hebben; dus is het 't zelfde dat een dwalend geweten is; daarom moet men de gewone taal houden; want onder vreemde spreekwijzen schuilt doorgaans een vreemd gevoelen; en op 't hoogste zou het maar een woordenstrijd zijn, als men 't in de zaak eens was.

Wil.

XX. De ziel des mensen is ook begaafd met wil, welke is een macht om iets te lieven of te haten. Deze macht noemt men blind, niet dat de mens iets lieven of haten zou zonder het te kennen; maar omdat niet de wil, maar het verstand van een zaak oordeelt, en deze de wil voorstelt als beminnelijk of hatelijk, en dat in de tegenwoordige omstandigheden hier en nu moet gedaan worden. Dit practikaal oordeel, omhelst de wil al blindelings en volgt het na; dwaalt dat oordeel, de wil dwaalt mede. Het verstand stelt de wil soms iets voor, niet als waarheid, maar als vermakelijk of voordelig, en onder die gedaante omhelst het de wil, al is het tegen Gods wet.

De wil is vrij; niet in onverschilligheid, maar in vanzelfsheid.

De wil is vrij, hij kan niet gedwongen worden. De vrijheid bestaat niet in eveneenschap, om dezelfde zaak op dezelfde tijd te willen of niet te willen doen, want de heilige engelen hebben een vrijheid in hun wil, en nochtans kunnen ze niet dan Gods wil doen; maar de vrijheid bestaat in vanzelfsheid, uit hun eigen beweging en geneigdheid een zaak te omhelzen of te verwerpen. De wil van een kind zelfs kan niet gedwongen worden; zolang het niet wil, zal het niet school gaan, men doe ook wat men kan; maar hoewel het niet zou gaan als het de zaak op zichzelf bevat, zo kunnen de omstandigheden, de beloften of bedreigingen het van wil doen veranderen, en doen gaan, omdat het nu wil.

De ziel is onsterfelijk.

XXI. De ziel des mensen is onsterfelijk. God kon dezelve wel vernietigen, als Hij wilde; maar God heeft een eeuwige verordening gesteld, dat Hij het niet doen zal.

Zij kan door geen schepsel vernietigd worden, zij kan ook niet door een inwendig beginsel vanzelf vergaan, want zij is een geest; zo is ze dan eeuwig. Die indruk heeft de mens onuitwisselijk in zichzelf. Dit zegt God uitdrukkelijk en onweersprekelijk in Zijn Woord, zo van de ziel van de Godzaligen als van de zielen van de godlozen.

Zie dit in 't algemeen:

(qq) [Pred. 12:7](#). *Dat het stof wederom tot aarde keert, als het geweest is; en de geest weer tot God keert, die hem gegeven heeft.*

(rr) [Matth. 10:28](#). *Vreest u niet voor degenen die... de ziel niet kunnen doden.*

De ziel der Godzalige staat.

(ss) [Matth. 22:32](#). *Ik ben de God Abrahams, en de God Izaks, en de God Jakobs! God is niet een God van de doden, maar van de levenden.*

(tt) [Joh. 10:28](#) *Ik geef hun het eeuwige leven.*

(uu) [Flp 1:23](#). *Hebbende begeerte om ontbonden te worden, en met Christus te zijn.*

(vv) [Openb. 6:9-10](#). *De zielen van degenen, die gedood waren ... riepen met grote stem, enz.*

Zo staat er ook van de zielen van de godlozen:

(ww) [Matth. 25:46](#). *Deze zullen gaan in de eeuwige pijn.*

(xx) [1 Petrus 3:19](#) *In denwelken Hij ook heengaan zijnde, de geesten die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft.*

(yy) [Lukas 16:23](#). *Als hij in de hel zijn ogen ophief, zijnde in de pijn.*

Dus zien wij dat de ziel onsterfelijk is.

De ziel is verenigd met het lichaam.

XXII. De ziel, welke God niet buiten het lichaam formeert, en niet eerst alleen doet bestaan, wordt, terwijl zij in het lichaam geformeerd wordt, met hetzelfde door een onbegrijpelijke band wezenlijk verenigd, zodat ze te samen een suppositum, een persoon, een mens zijn. Zij zijn niet verenigd bij wijze van bestaan, gelijk de engelen verenigd waren met de voor een tijd aangenomen lichamen. Wacht u de zielen op zichzelf aan te merken als engelen, want dat zijn ze niet. Wacht u ze aan te merken, alsof het haar om 't even was, of ze met het lichaam verenigd zijn of niet, ja beter en liever alleen waren; wacht u de vereniging tussen ziel en lichaam aan te merken als een huwelijk: want in deze stellingen steken gevaarlijke gevolgen en dwalingen; wacht u het lichaam maar aan te merken als een instrument of werktuig van de ziel; want het ene wezenlijke deel kan geen instrument zijn van een ander deel.

De vereniging is nauwer dan men begrijpen kan. *Zij zijn te samen een mens.* De natuur van de ziel is met het lichaam verenigd te zijn, en als ze door de dood van het lichaam gescheiden is, dat is tegen haar natuur; zij bestaat wel, heeft blijdschap of droefheid, maar zij is niet in een complete, volle gestalte. Incomplete zelfstandigheid noemen wij de afgescheiden ziel, niet alsof ze in haar zelf onvolmaakt was, maar omdat ze een deel van het geheel van de mens is, en niet ophoudt de natuur van een deel te houden, waarom zij ook behoudt de geneigdheid om met haar lichaam verenigd te zijn.

XXIII. De ziel, zo nauw met het lichaam verenigd zijnde, is en blijft in het lichaam, zo lang de mens leeft. *Zij is niet op die plaats, waaraan zij denkt.*

Bewijs

- Want dan was het lichaam voor die tijd, en alzo de meeste tijd zonder ziel, en dood, want de natuur en de Schrift leren, dat de mens sterft, als de ziel uitgaat, gelijk wij boven hebben bewezen.
- De ervaring leert, dat het lichaam zich beweegt, en ontroerd wordt door het denken van de ziel op andere plaatsen, en 't geen daar gebeurd is, of de ziel zich verbeeldt dat ze aldaar ziet en hoort; daar komen ontroeringen in het bloed, bevingen van het hart, tranen, lachen, enz. Indien de ziel op die tijd honderd mijlen van 't lichaam was, vanwaar die ontroeringen? Kan ook een ziel werken in distantie, in afgelegenheid? Zo is 't dan zeker dat de ziel niet is in die plaats, waar ze denkt.
- En zo iemand wilde stellen dat de ziel daar is, waar ze denkt, die zou zichzelf weerleggen met zijn ongenoegen, dat hij zou hebben, als men zei, dat hij zonder ziel was. De verbeelding vertegenwoordigt de afgelegen plaatsen en zaken, en zo denkt de ziel op die in de verbeelding vertegenwoordigde zaken. In wat plaats van het lichaam de ziel haar verblijf heeft, of geheel in het gehele lichaam en geheel in elk deel, of in het hart, of in de hersenen, of in de klier, die men noemt het pijnappeltje, kan ik niet zeggen; gelijk de vereniging voor ons verborgen is, zo ook het waar in het lichaam. Men moet toezien, dat men door het bepalen van de ziel in zo een plaats, de nauwe vereniging niet losmake, en dat men, om dat te beter te doen, die bepaling van plaats niet make, of daardoor misleid worde.

De mens is geschapen naar het beeld Gods.

XXIV. De mens bestaande uit zo een kunstig en sierlijk toebereid lichaam, en zo'n edele ziel, is in een volmaakte staat geschapen. God schiep alle dingen goed; ieders goedheid bestond in een trap van volmaaktheid, om zo'n schepsel te zijn; de goedheid van de mens bestaat in het beeld Gods. Dit wordt soms gezegd van de tweede Persoon van het Goddelijke Wezen, de Zoon, *Welke is het afschijnsel van des Vaders heerlijkheid, en het uitgedrukte Beeld van Zijn Zelfstandigheid, [Hebr. 1:3](#). Het Beeld des onzienlijken Gods, [Kol. 1:15](#)*. Maar hier nemen wij het toevallig voor de volmaaktheid des mensen, bestaande in enige gelijkheid met de mededeelbare eigenschappen Gods. Wij zeggen gelijkheid, want de eigenschappen Gods zelf worden niet meegedeeld of overgezet, maar alleen haar gelijkheid. Hiervan spreekt de Heilige Schrift, [Gen. 1:27](#), *God schiep de mens naar zijn beeld, naar het beeld Gods schiep Hij hem*. Vs. 26 wordt het woord gelijkenis daarbij gevoegd: *Laat ons mensen maken, naar ons beeld, naar onze gelijkenis*. Die twee woorden zijn hetzelfde, en is zoveel als een zeer gelijk beeld. Het beeld Gods bestond niet in een wèlgemaaktheid van het lichaam; want God is een Geest. Het bestond niet allereerst in de heerschappij, dat wordt aldaar gesteld als een gevolg van het beeld, maar het bestond in de ziel.

Zijn grond.

XXV. Om dit beeld Gods wel te verstaan, zo moet men daarin drie zaken onderscheidenlijk aanmerken: namelijk, de grond, de vorm en het gevolg. De grond of het vooraf geëiste is de geestelijkheid en redelijkheid van de ziel. De vorm zijn de hoedanigheden in de mogendheden. Het gevolg is de heerschappij. Bij gelijkenis: Zal een schilder een goed beeld maken, zo moet hij eerst een goede en welbereide grond of paneel hebben; in water, in de lucht, in droog zand kan hij geen beeld schilderen; maar hem is nodig een plank, doek of enige andere vastigheid en dat moet dan nog eerst bereid zijn; dat hebbende moet hij net treffen dat voorbeeld, dat hij wil uitdrukken.

De grond, het paneel is hier de geestelijkheid, redelijkheid, onsterfelijkheid des wezens van de ziel, en nader de faculteiten of vermogens van de ziel, als: verstand, wil, hartstochten. Zodanig moest de ziel zijn, zou het beeld Gods daarin gedrukt worden. Hierin bestaat de vorm van het beeld Gods niet; want dat hebben de mensen nog zowel na de val, als vóór de val, dat hebben de duivelen zelfs nog. Als God de mens verbiedt te doden omdat hij naar Gods beeld geschapen is, [Gen. 9:6](#) dat ziet én op hetgeen hij gehad heeft, én op dit tafereel, dat hij nog heeft, op welke het beeld Gods geweest was: God wilde dat tafereel niet geschonden hebben. *De geestelijkheid en mogendheid* van de ziel behoren tot het beeld Gods, gelijk het tafereel tot de schilderij; dit kan zijn en blijven, al is het beeld, dat daarop was, zo uitgewist, dat men daarin geen gelijkenis meer vinden kan, al kan men nog zien dat daarop iets geweest was.

De vorm van Gods beeld

XXVI. De eigenlijke vorm, het waarachtig wezen van het beeld Gods bestaat in de hoedanigheden van de vermogens van de ziel, verstand, wil en hartstochten, namelijk: in *kennis, gerechtigheid, en heiligheid*.

- (a) Het verstand was zuiver, helder, beschouwende God onmiddellijk in zijn Wezen en wijze van bestaan in de Heilige Drieëenheid. In die onmiddellijke beschouwing Gods is de zaligheid van engelen en mensen. [Psalm 17:15](#). *Ik zal Uw aangezicht in gerechtigheid aanschouwen, ik zal verzadigd worden met Uw beeld, als ik zal opwaken.* [1 Kor. 13:12](#). *Alsdan zullen wij zien aangezicht tot aangezicht.* [1 Joh. 3:2](#). *Wij zullen Hem zien, gelijk Hij is.* Al had Adam die trap van gezicht niet, die de verheerlijkten in de hemel genieten, welke hem voorgesteld en beloofd was, zo hij gehoorzaamde, zo was nochtans zijn kennis van God volmaakt, en genoegzaam om zich in die God te verblijden, en meerder dan wij ons na verbeelden kunnen. Dat Adam dit licht had, blijkt daaruit, omdat hij naar het beeld Gods geschapen was, welk beeld bestaat in kennis. Zie [Kol. 3:10](#), *Gij hebt aangedaan de nieuwe mens, die vernieuwd wordt tot kennis, naar het evenbeeld Desgenen, Die hem geschapen heeft.*
- (b) Hierbij was de wil heilig en rechtvaardig, hij was verzadigd en vergenoegd met God, hij was blij en vurig in de liefde, hij wilde niets buiten God, hij deed de wil Gods vaardig, vrolijk en volmaakt, 't was al zuiverheid, glans en heerlijkheid, wat van buiten, en van binnen was. Dit was het beeld van de Heilige God, 't welk te zien is, [Eféze 4:24](#), *Doet aan de nieuwe mens, die naar*

God geschapen is in ware rechtvaardigheid en heiligheid; of: *in heiligheid der waarheid*.

- (c) De hartstochten waren wel geregeld, die liepen het verstand en de wil niet vooruit, maar volgden die ordelijk; al de trek, al de lust was naar God, om die gedurig te genieten, en naar Zijn wil om die te doen.
- (d) Zijn geheugen was sterk en levend; gelijk hij opmerkende was op alles, zo onthield hij alles, en kon in die herdenking, en het verleden met het tegenwoordige vergelijkende, zien Gods wijsheid, goedheid, macht, en God daarover verheerlijken.
- (e) Alle leden des lichaams waren wapenen van de gerechtigheid om die heiligheid uit te werken en te vertonen; in één woord: 't was al licht, al heiligheid, al rechtvaardigheid, al ordelijkheid, wat in Adam was en uit hem voortkwam.

Het gevolg.

XXVII. Het gevolg van het beeld Gods is de heerschappij over de gehele aarde. [Gen. 1:26](#). *Laat ons mensen maken, naar ons beeld, naar onze gelijkenis: en dat zij heerschappij hebben over de vissen der zee, enz.* De mens naar Gods beeld geschapen zijnde, zo zei God tot hem: heb heerschappij, [Gen. 1:28](#). Deze heerschappij oefende Adam met ieder dier zijn naam te geven. [Gen. 2:20](#). God is ontzaglijk voor alle schepselen, en waarin een straal van God is, dat is ook ontzaglijk; gelijk blijkt als een heilige engel zich aan mensen vertoont. God gaf Adam macht om te heersen, en gaf het gedierte een geneigdheid om onderworpen te zijn. Door de zonde heeft de mens dat recht verloren, nochtans zei God tot. Noach: *Ulieder vreze, en ulieder verschrikking zij over al het gedierte van de aarde... zij zijn in uw hand overgegeven*, [Gen. 9:2](#). Hierover looft David de Heere. [Psalm 8:7](#). *Gij doet hem heersen over de werken uwer handen; Gij hebt alles onder zijn voeten gezet.*

De onbekeerden heersen over sommige dieren, en dat met geweld; maar de kinderen Gods hebben wederom recht gekregen tot alles, hoewel het gebruik voor een gedeelte hun nog niet wordt toegelaten, omdat het hun niet nuttig is.

De mens is niet één ogenblik zonder dit beeld geweest.

XXVIII. Het beeld Gods had de mens van het eerste ogenblik van zijn aanzijn af, zodat hij niet eerst geschapen is in puris naturalibus, *in enkel natuurlijkheid*, zonder kennis, gerechtigheid en heiligheid, hebbende alleen lichaam en ziel, en in deze verstand, wil, genegenheden en geheugen, zonder enige goedheid of kwaadheid in deze.

Bewijs

- (g) Want de Schrift zegt dat nergens, en daarom is dit te verwerpen.
- (h) Hij is geschapen naar Gods beeld; gelijk een schilder, een mens willende uitschilderen, niet eerst iets maakt zonder gelijkenis, en daarna het fatsoen en de gelijkenis daarin brengt, maar in elke trek het beeld tracht uit te drukken; zo ook God de mens scheppende, formeerde Hij hem naar zijn beeld, en drukte dat al scheppende uit.
- (i) Hierbij, de mens is zeer goed geschapen, [Gen. 1:31](#); [Pred. 7:29](#). *Alleen ziet, dit*

heb ik gevonden, dat God de mens recht gemaakt heeft. Nu, zonder dit beeld was de mens niet zeer goed, niet recht, want hij had het puntje van zijn volmaaktheid niet, maar was niet veel beter dan een beest; ja het missen van het beeld van God is zonde.

- (j) De mens was niet geschapen dan tot verheerlijking van God in Zichzelf en in Zijn werken; dat einde kon hij niet bereiken zonder het beeld, zonder kennis, gerechtigheid en heiligheid.
- (k) Zodanig als de mens herschapen wordt, zodanig moest Adam zijn, en zodanig is hij geweest. Nu, de mens wordt naar Gods beeld herschapen, dus is dan Adam zó geschapen.

Het beeld Gods is de mens niet boven zijn natuur gevoegd.

XXIX. Dit beeld, schoon hij daarmee en daarin geschapen is, is hem *niet boven* zijn natuur toegevoegd, opdat het verhinderen zou de ongeregelde heden die tussen de bovenste en onderste mogendheden, verstand, wil en genegenheden zouden kunnen ontstaan, of opdat het verhinderen zou, dat het huwelijk (zo ongerijmd spreekt men) tussen ziel en lichaam niet een twistig huwelijk werd. Maar het was hem *natuurlijk*; het behoorde wel niet bij het wezen van de ziel, noch het was geen wezenlijk deel des mensen, noch ook geen wezenlijke eigenschap, zodat de mens het beeld Gods verliezende, zijn natuur niet verloor; maar gelijk de gezondheid, als uit de welgesteldheid van ziel en lichaam vloeiende, natuurlijk is, zo was hem het beeld Gods ook natuurlijk, en het behoorde tot het welzijn van de mens, en wordt daarom genoemd de oorspronkelijke gerechtigheid. Dit blijkt aldus:

Bewijs

- (e) Adam in de staat van volmaaktheid, had geen genegenheden, die streken tegen zijn verstand, anders was hij niet volmaakt geweest, maar in zijn natuur tegen het tiende gebod, verbiedende de onvergenoegdheid en begeerlijkheid.
- (f) Hij was van zijn eerste begin zeer goed, had het beeld Gods, derhalve was de oorspronkelijke gerechtigheid hem natuurlijk.
- (g) De gelijkvormigheid met de wet van de natuur is de mens niet bovennatuurlijk, maar natuurlijk. [Rom. 2:14-15](#). Veel meer dan de volmaakte overeenkomst met de wet in de eerste mens ingedrukt.
- (h) Dat voortgeplant zou zijn geworden, indien de mens niet gezondigd had, was de mens natuurlijk. Nu de oorspronkelijke gerechtigheid zou voortgeplant zijn geworden tot de nakomelingen, zo was ze hem dan natuurlijk.
- (i) De privatie, de beroving van het beeld Gods, de verdorvenheid is nu de mens natuurlijk: *Wij waren van nature kinderen des toorns*, [Eféze 2:3](#). Zo was dan ook de hebbelijkheid van de oorspronkelijke gerechtigheid in de volmaakte mens natuurlijk.

Des mensen woonplaats was het paradijs.

XXX. De mens zo heilig en heerlijk geschapen zijnde, werd gesteld in het paradijs, als zijn woonplaats. Het woord *paradijs* wordt in het Oude Testament niet gevonden dan [Hoogl. 4:13](#). Doorgaans wordt het genoemd *Eden*, 't welk afkomt van vermakelijkheid. 't Was een hof van God op de vierde dag geschapen,

het vermakelijkste van de vermakelijke aardbodem, 't was oostwaarts van de Middellandse Zee, zoveel men schijnt te kunnen afleiden; maar eigenlijk waar, en hoe groot het geweest is, is onzeker. Ik geloof, dat het zo verwoest is, 't zij door andere wegen, 't zij door de zondvloed, dat men het nu niet zou kennen, al was men op de plaats zelf; 't was rondom zó besloten en ontoegankelijk, dat geen mens of beest daar uit of in kon gaan, dan door een weg, in welke een regel gesteld werd om de toegang tot hetzelfde voor de gevallen mens te bewaren. [Gen. 3:24](#). De vermakelijkheid was zo groot, dat daarom door gelijkenis de derde hemel *het paradijs* genoemd wordt. [Lukas 23:43](#); [2 Kor. 12:4](#); [Openb. 2:7](#).

XXXI. In het midden van deze hof Eden was de Boom des Levens, welke wij achten niet een soort bomen, maar een enige boom geweest te zijn. [Gen. 2:9](#). *De HEERE God had alle geboomte uit het aardrijk doen spruiten ... en de Boom des levens in het midden van de hof*. Zo was die boom dan niet op andere plaatsen. Deze Boom was geen afbeelding van de tweede Persoon in de Godheid, de Zoon; want:

- i. dat blijkt nergens uit.
- j. En ook is het niet overeenkomende met de Godheid, dat die door een lichamelijk beeld, en dat door een boom, zou afgebeeld worden; want God heeft verboden enige lichamelijke gelijkenis van Hem te maken, en heeft hetzelfde niet gedaan.
- k. En het zou de volmaakte mens, die God recht kende, niet voordelig zijn geweest.
- l. De Heere Jezus Christus, de Middelaar van het verbond van de genade, wordt de Boom des Levens genoemd; [Openb. 2:7](#), [22:2](#). Niet omdat Hij door die boom was voorgebeeld, want Adam in de staat van de volmaaktheid had geen Middelaar; de Middelaar was hem ook niet geopenbaard dat komen zou, en ofschoon hij kon geloven alles, wat hem van God voorgesteld werd om te geloven, zo geloofde hij nochtans niet in Christus, omdat Hij hem niet was voorgesteld, en zo de boom een afbeelding was geweest van Christus, dan zou Adam, nu in het verbond van de genade zijnde, wel hebben mogen eten van die boom, daar hij integendeel daarvan geweerd werd. Maar Christus wordt zo genoemd door toepassing, bij gelijkenis, wegens de kracht van Zijn Middelaarsambt, waardoor Hij het leven van de Zijnen is, en hun het eeuwige leven geeft, van hetwelk de boom des levens Adam een voorbeeld en sacrament was.

Had geen natuurlijke kracht om het leven te bewaren.

Deze boom had geen natuurlijke kracht om de mens te bewaren, dat hij niet stierve; want:

5. de onsterfelijkheid had haar fundament niet in de boom, en
6. ook wordt niet een woord daarvan in de Schrift gerept.
7. En hoe zouden ook de nakomelingen van Adam, zo hij in de staat van de volmaaktheid gebleven was, als ze de gehele wereld vervulden, het gemaakt hebben zonder deze boom, die maar één was, en dat alleen in het paradijs, zouden die dan gestorven zijn?
8. Al de andere bomen waren hem tot spijs, en zijn lichaam was in zulke

toestand en zo volmaakt geschapen, dat het aan geen ongezondheid onderworpen, en daarom ook geen medicijnen van node had. Zodat de boom alleen was een sacrament van het eeuwige leven.

De boom der kennis des goeds en des kwaads.

XXXII. In het paradijs was ook de Boom der kennis, des goeds en des kwaads, die hij niet mocht aanraken, noch daarvan eten. [Gen. 2:17](#). *Maar van de boom der kennis des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten*, [Gen. 3:3](#). Gelijk de boom des levens maar één was, zo was er ook maar één boom der kennis des goeds en des kwaads, niet in soort; want dat staat er niet, maar in getal, en hij wordt maar eenvoudig genoemd de boom. Waarom dat hij deze benaming draagt, is uit de benaming zelf af te leiden, namelijk:

11. Omdat het een proefboom was, waaraan God beproeven wilde of hij in het goede volhardde, of het kwade verviel, gelijk [2 Kron. 32:31](#), God verliet hem, om hem te verzoeken, om te weten al wat in zijn hart was.
12. Omdat hij, zo hij daarvan at, zou weten, hoe goed hij het gehad had, en in wat zondige en droevige staat hij zich had gebracht.

Adams werk.

In deze hof stelde de Heere Adam en Eva om die te bebouwen en die te bewaren, [Gen. 2:15](#) opdat de beesten daarin niet komen, de nette planting, de sierlijke bloemen, de geurige kruiden met voeten niet vertreden en afeten zouden; ook zou hij de hof bebouwen, de bomen naar zijn welbehagen met snoeien vormen, om vruchtbaar te doen zijn; ook hier wat zaaien, daar wat planten, dat alles niet tot zijn last en vermoeidheid, of in 't zweet van zijn aangezicht, maar tot zijn plezier en vermaak; want een volmaakt mens mocht en wilde ook niet leeg zijn naar het lichaam. Behalve op de Sabbatdag, dan moest hij rusten, van werk afhouden naar het voorbeeld, dat zijn Maker hem gegeven en bevolen had na te volgen.

XXXIII. Dus had Adam alles in volmaaktheid en vermaak naar lichaam en ziel, en zou, zonder enige dood te zien, na zijn proeftijd volmaakt uitgehouden te hebben, overgebracht zijn geworden in de derde hemel, de eeuwige heerlijkheid. Dat de ziel onsterfelijk is, is in dit hoofdstuk getoond; het lichaam was wel uit stoffen samengesteld, maar in zo'n toestand, dat het bekwaam was om met de onsterfelijke ziel wezenlijk verenigd zijnde, te leven, zonder ooit ziekte of dood onderworpen te zijn.

De mens zou niet gestorven zijn, zo hij niet gezondigd had.

De mens zou ook niet gestorven zijn, zo hij niet gezondigd had; maar met lichaam en ziel ten hemel zijn gevaren. Dit blijkt:

1. Uit de belofte van de eeuwige gelukzaligheid, op voorwaarde van volbrachte gehoorzaamheid, waarvan beneden zal gehandeld worden. Zo zou dan de mens, volgens Gods waarheid, niet gestorven zijn, maar het gedaan hebbende, zonder de dood te zien, eeuwig hebben geleefd.
2. Uit de bedreigingen Gods, [Gen. 2:17](#), *Ten dage als gij daarvan eet, zult gij de dood sterven*. Indien hij evenwel gestorven zou zijn, zo was de bedreiging geen bedreiging. En gelijk de bedreiging de dood dreigde op de zonde, zo is de

dood ook anders nergens om gekomen, dan om de zonde, gelijk te zien is, [Gen. 3:17-19](#). [Rom. 5:12](#), *Gelijk door één mens de zonde in de wereld gekomen is, en door de zonde de dood.* [Rom. 6:23](#). *De bezoldiging van de zonde is de dood.* [Jak. 1:15](#). *De zonde voleindigd zijnde, baart de dood.*

XXXIV. Zo heerlijk en onsterfelijk, en met belofte van eeuwige zaligheid heeft God Adam, en in hem de gehele menselijke natuur en alle mensen geschapen, als in hem zijnde geschapen; zo kunstig heeft Hij zijn lichaam toebereid. Wie zijn ze nu, die de Gereformeerde leer lasteren, en zeggen, dat wij zeggen, dat God de ene mens tot de zaligheid, en de andere tot de verdoemenis geschapen heeft? Wij betuigen, dat God alle mensen in Adam tot de zaligheid heeft geschapen, en dat het des mensen eigen schuld is, dat hij verdoemd wordt.

Hier stof van verheerlijking Gods.

(zz) Hier is stof om God te verheerlijken en te prijzen, dat God de mens zo uitnemende bekwaam naar lichaam en ziel heeft gemaakt en in zo'n heiligheid en heerlijkheid gesteld, tot eer van zijn Maker, om Hem te loven en te prijzen, zo over al de werken des Heeren, als in de schepping en bekwaammaking van hem zelf. Hier zien wij de gruwelijkheid van de zonde, dat de mens, met zoveel uitnemendheden begaafd, en met zoveel liefdebanden aan zijn Schepper verbonden, van Hem is afgeweken, Hem veracht en verworpen heeft, dat Hij geen heer over hem zou zijn; maar dat hij zelf zijn eigen heer wilde zijn, en naar zijn eigen wil leven.

(aaa) Hier is stof om goed te keuren de rechtvaardigheid Gods, als Hij de zondaar vergeldt naar zijn wegen en hem verdoemt. Hier blinkt de onbegrijpelijke goedheid en wijsheid Gods, dat Hij zulke boze mensen, hoewel niet alle, nog wederom met Zich verzoent door de Middelaar Jezus Christus, die Hij uit Adam heilig, en alzo dezelfde natuur, die gezondigd heeft, hebbende, heeft doen voortkomen, en de straf van de zonde van zijn eigen natuur heeft doen dragen, en alle gerechtigheid volbrengen, en dat Hij zulke mensen wederom tot zijn kinderen aanneemt, en tot Hem in eeuwige zaligheid opneemt. Hem zij daarover eeuwig lof en eer gezegd. Amen.

Hoofdstuk 11: Van de Voorzienigheid Gods

Hoofdstuk 11

Van de Voorzienigheid Gods.

Gezien hebbende de schepping van alle dingen in 't gemeen, en van de engelen en des mensen in 't bijzonder, gaan wij voort tot de Voorzienigheid Gods over al zijn schepselen. Wij verstaan daardoor niet een enkele voorwetenschap Gods, ook niet het onveranderlijk besluit Gods over alle dingen, die geschieden zouden,

waarvan wij hoofdstuk 5 gehandeld hebben; maar wij verstaan daardoor *de uitvoering van dat besluit, de dadelijke voorzorg en beschikking*. Zie dit [Gen. 22:8](#), *God zal Zichzelf een lam ten brandoffer voorzien*.

(a) De Voorzienigheid wordt ook genoemd *verordening*. [Psalm 119:91](#).

(b) Gods weg, [Psalm 77:14](#) [[Psalm 77:13](#)].

(c) Gods hand, [Hand. 4:28](#).

(d) Gods dragen, [Hebr. 1:3](#).

(e) Gods werking, [Eféze 1:11](#).

(f) Gods regering, [Psalm 93:1](#).

(g) Gods voorzorg, [1 Petrus 5:7](#).

Beschrijving.

II. De Catechismus beschrijft de Voorzienigheid klaar en Godzalig; "De almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods, door welke Hij hemel en aarde, bovendien alle schepselen, gelijk als met Zijn hand nog onderhoudt en alsoz regeert, dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijsze en drank, gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede, en alle dingen, niet bij geval, maar van Zijn vaderlijke hand ons toekomen; dat wij daarom in alle tegenspoed geduldig, in voorspoed dankbaar moeten zijn, en in alles, dat ons nog toekomen kan, een goed toeverzicht hebben op onze getrouwe God en Vader, dat ons geen schepsel van Zijn liefde scheiden zal, aangezien dat alle schepselen alsoz in zijn hand zijn, dat ze tegen zijn wil zich noch roeren, noch bewegen kunnen."

Is een kracht Gods.

't Is een kracht Gods. Niet alleen omdat de Voorzienigheid uitgevoerd wordt door de Almachtige, maar ten opzichte van het oefenen van die kracht naar buiten in de schepselen; dus staat er met nadruk: [Markus 5:30](#), *Jezus bekende ... de kracht die van Hem uitgegaan was*.

Almachtig.

't Is een Almachtige kracht. Zo wij inzien de grootheid van het gebouw, de ontelbare schepselen, de onbedenkelijke verscheidenheid van hun aard, vorm, het bestaan en blijven van ieder ding in zijn wezen of aard, alle bewegingen van de schepselen, zo van de levende, redelijke, als levenloze, de nette orde van ieder ding, in zijn beweging, en hoe het ene het andere gaande maakt en vordert, men zal zich in verwondering verliezen over de oneindigheid van de kracht en wijsheid Gods, waardoor dat alles onderhouden en geregeerd wordt. Door deze kracht voert God alles wat Hij wil onweerstandelijk uit, niemand kan het hinderen. [Jes. 14:27](#). *Want de HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken? En Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?* [Jes. 46:10](#). *Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen*.

Alomtegenwoordigheid.

't Is een alomtegenwoordige kracht Gods. Niet alleen ten opzichte van het alomtegenwoordige Wezen Gods, maar ten opzichte van de uitgaande kracht in de schepselen. De kracht Gods vloeit niet alleen in 't gemeen in alles, raakt niet alleen de eerste onderoorzaken aan, en dat die dan verder de beweging en

werking in de andere onderoorzaken verwekken en uitwerken zouden; maar die kracht dringt door in ieder schepsels bestaan, en door onderoorzaken heengaande tot het laatste gevolg toe, en raakt dat ten opzichte van die kracht onmiddellijk aan. Dus is er niets, noch daar beweegt zich niets, of Gods kracht is daarin, en vertoont zich daarin; en hadden wij helder gezicht, wij zagen ze in alles.

Dat er een voorzienigheid Gods is, blijkt:

III. Dat in alles een voorzienigheid Gods is, is zo klaar in de natuur en Schrift, dat hij niet beter dan een atheïst is, of ten beste een blinde mol geacht moet worden, die de voorzienigheid Gods loochent.

1. Uit de natuur.

Zie dit in de natuur, die zal 't u zeggen, volgens het getuigenis van Job. [Job 12:7-9](#). *En waarlijk vraagt toch de beesten, en elk een van die zal het u leren; en het gevogelte des hemels, dat zal het u te kennen geven. Of spreek tot de aarde, en zij zal het u leren; ook zullen het u de vissen van de zee vertellen. Wie weet niet uit alle deze, dat de hand des Heeren dit doet?*

(k) Blijft op iedere zaak, die u voorkomt, wat staan, beschouwt ze aan alle kanten, totdat gij er de almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods in ziet. Ieder ding zegt, dat het zijn wezen en bestaan niet heeft van zichzelf, dat het van God is geschapen, en dat het daarom al zo weinig door zichzelf bestaan kan, als zichzelf voortbrengen, dat tot beide dezelfde kracht vereist wordt. En zo het onafhankelijkheid van God was, dat dan door zichzelf niet onder, maar naast God stond en werkte.

(l) Zie op de gehele orde, die in het heelal is hoe dat ieder zijn werk heeft en doet, 't een 't andere niet in de weg is, maar met het andere samenkomt om te helpen; dat er geen verwarring onder al de schepselen van verscheidene aard en beweging komt dat de levenloze schepselen zo net in hun orde van beweging blijven, en dat zonder die, of het einde te kennen. Hoe net weten zon, maan en sterren haar loop, haar op- en ondergang, hoe net komen eb en vloed op hun tijd! De vogels weten hun tijd van komen en gaan; ieder bloempje weet zijn tijd van voortkomen; alle soorten schepselen blijven, of in hun wezen, of in hun aard door voortteling, zodat er niet één, van de schepping van de wereld aan tot nu toe, gemist wordt. [Jes. 40:26](#). *Heft uw ogen op omhoog, en ziet, Wie deze dingen geschapen heeft; die in getal hun heir voortbrengt; die ze alle bij name roept, vanwege de grootheid van Zijn kracht, en omdat Hij sterk van vermogen is, er wordt er niet één gemist.*

(m) Let op de op- en ondergang van de koninkrijken, op de uitslag van de oorlog, op de onverwachte voorvallen, die grote gevolgen kunnen hebben, op de profetieën en haar vervullingen en wijzen van die, op de buitengewone plagen over bijzondere godlozen, op de onverwachte uitkomsten voor de Godzaligen, op de verhoring van hun gebeden, en op al de wonderbare wegen, waardoor deze en gene zaken uitgevoerd worden in de natuur en genade. Hij is wel stekeblind, die Gods hand in al deze niet zien kan.

(n) Doet hierbij het algemeen gevoelen, en de erkenning van alle mensen, in wier

hart dit met de kennis Gods is ingedrukt; hoewel de erkenenis door opmerking in de een meerder is dan in de andere, en hoewel sommigen arbeiden om atheïsten te willen worden, en alles trachten te loochenen, blijft dit toch nog in hun hart, en kan er niet geheel uitgewist worden. Die met Nebukadnezar verstandeloos is als de dieren van de aarde, en Gods voorzienigheid uit alle deze nog niet kan zien, wensen wij, dat hij met hem bij zijn verstand mag komen, om met hem te zeggen: [Dan. 4:35](#). *Al de inwoners van de aarde zijn als niets geacht, en Hij doet naar Zijn wil met het heir des hemels en de inwoners der aarde, en er is niemand die Zijn hand afslaan, of tot Hem zeggen kan: wat doet Gij?*

- (o) Ja die een Godheid erkent, moet ook Zijn voorzienigheid erkennen, want het ene stelt het andere vast.

2. Uit de Schrift.

Gelijk de voorzienigheid Gods blijkt uit de natuur, zo toont de Heilige Schrift die zo overvloedig, dat niemand, die de Bijbel Gods Woord acht, het ooit heeft durven loochenen; maar sommigen wringen en draaien de Schrift zo, dat ze de woorden houdende, de zaak zelf ten opzichte van haar te zoek brengen. In 't vervolg zullen zich veel teksten opdoen; zie hier alleen [Eféze 1:11](#), *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.*

Een verstandeloze zal zich durven laten voorstaan, dat hij de wereld al veel wijzer en beter zou regeren, als ze nu bestierd wordt; hij zou het in de zee niet laten regenen, omdat daar water genoeg is; hij zou zoveel bergen en steenrotsen, zoveel onvruchtbare plaatsen niet dulden; hij zou het de goeden wel, en de bozen kwalijk doen gaan. Arme mens! Hij zou met Icarus en Phaëton zo ras van boven neer raken, en alles 't onderste boven werpen. God doet niets vergeefs, in ieder werk Gods is onnaspeurlijke wijsheid, en ieder heeft een wonderbaar nuttig einde. De engelen zien het en verheerlijken er God over. De verlichten letten er verstandig op, geloven alles van voren, en speuren het na van achteren. Een dwaas is alles te hoog. *Des Heeren wegen zijn recht, en de rechtvaardigen zullen daarin wandelen, maar de overtreders zullen daarin vallen,* [Hos 14:9](#). Let op de zonde in de wereld, en gij hebt uw antwoord.

IV. De daden van de voorzienigheid Gods kan men tot deze drie brengen:

- (gg) Onderhouding.
- (hh) Medewerking.
- (ii) Regering.

1. De onderhouding.

De onderhouding is de dadelijk invloeiende kracht Gods, waardoor alle schepselen in 't algemeen, en ieder schepseltje in 't bijzonder in zijn wezen en bestaan bewaard wordt. God onderhoudt de levende schepselen niet alleen daardoor, dat Hij hun de verordineerde spijs en drank geeft, maar God vloeit daarenboven in met een onmiddellijke, ieder van die in zijn bestaan onderhoudende kracht, zonder welke het voedsel nietmetal was. Dit blijkt [Hand.](#)

[17:28](#), *In Hem leven wij, en bewegen ons, en zijn wij.* [Kol. 1:17](#). *Alle dingen bestaan te samen door Hem.* [Hebr. 1:3](#). *Denwelke alle dingen draagt door het Woord Zijner kracht.*

Geschiedt óf zonder, óf door middel.

V. Zo deze onderhoudende dadelijke invloed maar een ogenblik ophield, zo zou het schepsel in een ogenblik verdwijnen tot zijn niet; want geen schepsel kan op zichzelf en door zichzelf onafhankelijk van God bestaan; 't woord schepsel brengt dat mee. [Job 6:9](#). *Dat Hij Zijn hand losliet, en een einde met mij maakte.* [Psalm 104:29](#). *Verbergt Gij Uw aangezicht, zij worden verschrikt; neemt Gij hun adem weg, zij sterven, en zij keren weer tot hun stof.*

God heeft sommige schepselen alzo geschapen, dat ze behalve die invloeiende onderhoudende kracht geen ander middel tot hun bestaan van node hebben; andere heeft Hij zo geschapen, dat ze ook andere middelen van node hebben, hoedanige zijn de ondermaanse zaken, tussen welke is een ons begrip te boven gaande samenschakeling van de onderoorzaken, waarin de onderste telkens zijn middelen, die van de bovenste gebruikt worden, en wederom zijn ze oorzaken van die beneden hen zijn. Hos. 2:20, 21 [[Hos. 2:21-22](#)]. *Ik zal de hemel verhoren, en die zal de aarde verhoren. En de aarde zal het koren verhoren ... en die zullen Jizreël verhoren.*

De levende schepselen heeft God spijs en drank tot hun onderhoud verordeneerd en Hij zelf beschikt hun dat. [Psalm 36:7](#) [[Psalm 36:6](#)]. *Gij behoudt mensen en beesten.* [Psalm 147:9](#). *Die het vee zijn voeder geeft, de jongen raven als ze roepen.*

God heeft de middelen niet van node, ook kunnen de middelen het schepsel niet doen bestaan zonder zijn onderhoudende invloed; maar God gebruikt ze tot betoning van zijn wijsheid, macht en goedheid, opdat de verstandige schepselen Zijn hand beter zouden zien, zich daarin verblijden, en God daarover verheerlijken.

Is gewoon of buitengewoon.

VI. Gewoon gebruikt God de middelen, maar God handelt soms buitengewoon, om te tonen Zijn opperheerschappij en vrijheid.

- (1) Hij onderhoudt soms iets door anders geen genoegzame middelen; zo onderhield God Elia, de weduwe en haar zoon lange tijd door een weinigje meel en olie, [1 Kon. 17:10](#), enz. Zo spijzigde de Heere Jezus vijf duizend mensen met vijf broden en twee visjes, [Joh. 6:9-10](#).
- (2) God heeft sommigen ook wel enige tijd onderhouden zonder spijs en drank, namelijk: Mozes, Elia, Christus, ieder de tijd van veertig dagen. [Exod. 34:28](#) [1 Kon. 19:8](#); [Matth. 4:2](#).
- (3) God heeft sommigen onderhouden door verhindering van de kracht van de natuurlijke werking; zo bewaarde God de drie jongelingen in de vurige oven; [Dan. 3:17](#) en verlost Israël uit Egypte, door het water van de zee als muren aan beide zijden te doen staan, totdat Israël op het droge was doorgestaan, [Exod. 14:22](#). Evenals geschiedde aan de Jordaan, [Jozua 3:16](#). De Heere deed de zon stilstaan [Joh. 10:13](#) en tien graden teruggaan, [2 Kon. 20:11](#).

2. De medewerking

VII. De tweede daad van de Voorzienigheid is de medewerking, concursus, de samenloping van de kracht Gods met de schepselen in hun beweging. De schepselen hebben van God ontvangen een eigen bestaan op zichzelf, en alzo eigen beweging. Zij bewegen zich, de mens gaat, spreekt, werkt, hij doet het zelf; maar gelijk ieder schepsel door de invloeiende onderhoudende kracht Gods bestaat, en zonder die niet zou zijn, zo werkt ook ieder schepsel door de invloed van de meewerkende kracht Gods, zonder welke het zich niet bewegen zou; want zodanig een ding is in zijn bestaan, zodanig is het ook in zijn beweging; beide, bestaan en bewegen, zijn afhankelijk van God.

In een onderhoudende, voorkomende en achtervolgende kracht.

Door de medewerking Gods verstaan wij niet:

- De invloeiende kracht Gods, alles in zijn wezen en bekwaamheden onderhoudende, daarmee dan ophoudende, en latende de verdere beweging en besturing aan het schepsel, maar en een onderhoudende, en een voorkomende, en een aanhoudende kracht, in het zich bewegend schepsel, en in zijn beweging invloeiende.

- Wij verstaan daardoor niet een generale, gewone, en onderscheiden, of evangelijke invloed, welke niet het schepsel bepalen zou, nu, hier, zó te werken, maar van het schepsel bepaald zou worden, om in te vloeien dan, waar, en zo het schepsel zou behagen; gelijk de zon met een gewone invloed werkt op de ondermaanse dingen, op de groei van de planten, op de voortteling van beesten en mensen, op een stinkend aas, en op een welriekende bloem; hier is 't voorwerp wel een ander, de uitwerkingen zijn wel andere, maar de werkende invloed is niet telkens een ander maar dezelfde.

Men moet niet menen, dat de opperste vrijheid en wijsheid ook alzo met een gewone en onverschillige invloed op alle en dat verscheidene schepselen meewerkt, het schepsel niet bepaalt, maar bepaald wordt van het schepsel en dat dit de Schepper gelegenheid zou geven om hem te doen meewerken naar des schepsels welgevallen; dus gebruikt men de zon, de wind, het water en vuur, als men wil; maar God vloeit in met een wijze, vrije en bijzondere medewerking, komt ieder schepsel voor, bepaalt het om nu, hier, dus dit te werken, onderhoudt het schepsel in zijn beweging, totdat de daad daar is.

- Door de medewerking verstaan wij niet een aanradende of afradende, een gelegenheden en voorwerpen voorstellende of wegnemende werking; maar een *fysische*, mag men dat woord hier gebruiken, natuurlijke, dadelijke, krachtig werkende invloed doende het schepsel zich bewegen.
- De medewerking is ook niet middellijk, gelijk een werkmeester door zijn gereedschap werkt, en gelijk de maan door middel van het ontvangen licht van de zon in de aardse dingen invloeit, en de aarde verlicht; maar de medewerking is onmiddellijk. God vloeit in de zich bewegende schepselen door zijn eigen kracht, en door zijn wezen zelf, niet alleen tot de eerste onderoorzaak, welke naast aan hem is, latende die dan verder de andere bewegen; maar met dezelfde kracht dringt Hij door tot alle onderoorzaken,

en raakt het gevolg ten opzichte van Hem onmiddellijk aan, hoewel de schepselen ten opzichte van elkaar als middelen in de hand van God aan te merken zijn.

Ook moet men de medewerking zo niet opvatten, alsof God *collateraal* bezijden of benevens de werking des schepsels ging; gelijk twee paarden een wagen voorttrekken, zodat het schepsel door een bekwaamheid, die God in zijn natuur had gegeven, verder onafhankelijk wrocht, en dat God niet in het schepsel invloeit, opdat het zich bewoog, maar alleen met de werking van het zich bewegend schepsel zich samenvoegde, om dat werk te samen, ieder door een onafhankelijke kracht werkende uit te voeren. Maar God komt het schepsel voor eer het zich beweegt, bepaalt het tot zo'n voorwerp, plaats en tijd, en het schepsel zo voorgekomen en bepaald zijnde, zo werkt God verder in het schepsel en in zijn beweging, en voert alzo zijn voorgenomen einde uit.

Zodat wij door de medewerking Gods verstaan, dat God niet alleen met Zijn almachtige en alomtegenwoordige kracht alles in Zijn Wezen en bekwaamheden bewaart, maar ook met een bijzondere, fysische, natuurlijke, dadelijke, onmiddellijk aanrakende werking, ieder schepsel, ten opzichte van de beweging, voorkomt, eer 't zich beweegt, bepaalt gaande maakt, in die beweging onderhoudt, en in alle onder oorzaken en haar beweging doordringt tot de laatste uitwerking toe.

VIII De Socianen, Rooms en Remonstranten ontkennen dit, daarom hebben wij het nader te tonen. De waarheid hiervan blijkt, zo uit de Schrift als uit de natuur.

1. Uit de Schrift.

Het blijkt uit de Schrift, de gehele Bijbel door. Zie dit [Hand. 17:28](#). Daarom wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen het zijn van het schepsel en tussen zijn bewegingen, en 't wordt vastgesteld dat het schepsel zich zowel in God beweegt als het in God is; zich in God te bewegen, is door de invloed van Gods kracht te werken. Zie ook [Psalm 139:13-14](#), *Gij hebt mij in mijner moeders buik bedekt. Ik loof U, omdat ik op een heel vreselijke wijze ... gemaakt ben.* [Job 10:10-11](#), *Hebt Gij mij niet als melk gegoten, en mij als een kaas doen runnen? Met vel en vlees hebt Gij mij bekleed, met beenderen ook en zenuwen hebt Gij mij samen gevlochten.* Zie ook [Spr. 21:1](#), *Des konings hart is in de hand des Heeren, als waterbeken; Hij neigt het tot al wat Hij wil.* Waterbeken hebben hun vloed, maar God bestuurt die waarheen Hij wil; des koning hart mag zo hoog boven zijn onderdanen zijn als het wil, 't is nochtans niet onafhankelijk van God; de koning mag zulke zaken voorhebben als hij doet, de Heere neigt hem nochtans tot datgene, dat Hij wil, en doet hem dat doen. Doe hierbij [Jes. 10:15](#), *Zal een bijl zich beroemen tegen die, die daarmee houdt? Zal een zaag pochen tegen die, die ze trekt? Alsof een staf bewoog degenen, die hem opheffen?* Gelijk een bijl, zaag en staf zichzelf niet bewegen kunnen, maar door een ander worden bewogen, zo, zegt de profeet, is ieder schepsel, ieder mens. God beweegt ze, overeenkomstig hun natuur, door zijn meewerkende invloed. De Heere doet Zijn zon opgaan, [Matth. 5:45](#). *De Heere streed met de sterren uit haar loopplaatsen tegen Sisera,*

[Ri. 5:20](#). Dit erkende David. Psalm 18:40 [[Psalm 18:39](#)]. *Gij omgordet mij met kracht ten strijde; Gij deedt onder mij bukken, die tegen mij opstonden.* [Filip. 2:13](#). *Het is God die in u werkt, beide het willen en het werken.*

Uit redenen.

IX. 2. 't Blijkt ook uit de reden en natuur zelf.

43. 't Is een onweersprekelijke regel: de manier van werking volgt de manier van zijn. Nu, in het zijn hangt ieder scheepsel van God af; zo dan ook in zijn bewegingen.
44. Of de mens is geheel onafhankelijk van God, 't welk het ongerijmdste is, en 't is een tegenspraak een scheepsel te zijn en van zijn Maker niet af te hangen: of zo hij afhankelijk is, zo is hij ook afhankelijk in iedere beweging; want anders was hij in die zaak onafhankelijk, en zo hij in een zaak onafhankelijk kon zijn, zo kon hij het ook zijn in andere, en zo in alles, dat tegen de natuur van het scheepsel is.
45. Zo God niet invloede in ieders scheepsels beweging, zo had men niet te bidden: *Schep mij een rein hart*, Psalm 51:12 [[Psalm 51:10](#)]. *Uw goede Geest geleide mij!* [Psalm 143:10](#), *Behoed de deur van mijn lippen*, [Psalm 141:3](#). Men had niet te bidden om overwinning in de oorlog, of om enige andere zaak; maar omdat men bidden moet, zo is 't klaar dat God met zijn medewerking invloet. Dan had men God ook niet te danken, als men een zegen verkreeg naar lichaam of ziel; want had God het niet gedaan, zo mocht men Hem ook niet danken, maar men moest met zijn dankzegging gaan of tot zichzelf, of tot een ander scheepsel, die het gedaan had.
46. Dan was God geen Heere, maar een dienaar van het scheepsel, gelijk de zon is, die de mens gebruikt als hij wil, en zo hij wil. Dus moest God dan ook gereed staan met Zijn algemene invloed als het scheepsel Hem bepaalde, en Zijn invloed dan dus, dan zo wilde gebruiken; dan kon men niet zeggen: *ik zal dat doen, zo de Heere wil*; maar de Heere zal met Zijn invloed moeten werken als ik wil; niet zo God wil, maar zo de mens wil zou 't zijn; dit is tegen [Jak. 4:15](#).

God is zo de oorzaak niet, dat alle scheepselen zich maar lijdelijk hebben zouden.

X. Men mocht denken, of uit zo'n medewerking niet zou volgen: 'Dat er maar één oorzaak van alle bewegingen en daden was. Dat God alleen wrocht, en dat de mens, en alle scheepselen zich alleen passief, lijdelijk hadden, en maar bewogen worden, gelijk de snaren in een muziekinstrument, die zich alleen lijdelijk hebben, en in welke de beweging alleen door de speler veroorzaakt wordt.'

Maar ik antwoord: in 't minste niet; want of wel de scheepselen middelen zijn ten opzichte van andere scheepselen, welke God gebruikt tot uitvoering van zijn werk en voornemen, zo zijn ze nochtans eerstwerkende oorzaken van hun bewegingen en uitwerkingen niet ten opzichte van God, alsof ze onafhankelijk waren van Hem, maar ten opzichte van andere hun ondergestelde oorzaken, en van de gewrochten van hun werkingen; daar is geen ongerijmdheid in, dat er twee oorzaken van verscheidene orde zijn tot dezelfde uitwerking, te meer, omdat het een en dezelfde werking is, die van beide op verscheidene wijze voorkomt.

Eén oorzaak, namelijk God te stellen van alle bewegingen, daden en uitwerkingen, en de mens maar lijdelijk, en niet werkende te stellen, vloeit uit blindheid en onkunde van Gods macht en wijsheid; en is een dwaling, die door de Schrift en natuur weerlegd wordt, want dat blijkt:

1. Uit de wetgeving.

Omdat God de mens een wet gesteld heeft met beloften en bedreigingen, zo heeft zich de mens niet lijdelijk, maar is zelf een werkende oorzaak van zijn daden; want God kan Zichzelf geen wet vaststellen, Zichzelf niets beloven of dreigen; en is de mens een belovende en dreigende wet gegeven, om zijn doen en laten daarnaar te richten, zo moet de mens zelf werken, en zo de beloofde zaken of de gedreigde straffen ontvangen.

2. Uit het straffen.

Als de mens alleen lijdelijk was in zijn bewegingen, dan kon hij niet gestraft worden, want straffen is een werk van gerechtigheid, wegens overtreding van de wet. Als nu de mens niets gedaan had, en alleen maar een lijdelijk voorwerp van Gods werking was, zo had hij geen kwaad gedaan, en zo geen kwaad gedaan hebbende, dan kon hij ook volgens rechtvaardigheid niet gestraft en gedoemd worden.

3. Dan was God oorzaak van zonde.

Was de mens alleen lijdelijk, en was God alleen de Werker van zijn bewegingen en daden, zo moesten al de bewegingen en daden, zo natuurlijke als zondige, (*verre zij van de Almachtige onrecht!*) van God gedaan worden, en Gode worden toegeschreven; de mens ging, sprak, schreef, las niet, maar God; de mens bad en geloofde niet, maar God bad Zichzelf aan, en geloofde in Zichzelf door Jezus Christus. De mens maakte dan geen afgodenbeelden, de mens gebruikte dan Gods Naam niet ijdel, de mens brak dan de sabbat niet, de mens was dan zijn ouders niet ongehoorzaam, de mens had dan geen haat, toorn, nijdigheid tegen zijn naasten, en zo voorts; de mens haatte dan God niet, want hij was maar lijdelijk en deed niets, maar dat alles moest Gode toegeschreven worden: 't welk de uiterste goddeloosheid zou zijn.

4. De mens is de duidelijke oorzaak van zijn daden.

De Schrift zegt duidelijk, dat de mens gaat, ziet, hoort, spreekt; dat de mens gelooft, bidt; dat de mens de zonde doet, en daarover rechtvaardig strafbaar is; al die teksten op te halen is onnodig. Paulus zegt: [1 Kor. 3:9](#) *Wij zijn Gods medearbeiders*. Dit blijkt uit [Filip. 2:12-13](#), *Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven; want het is God, die in u werkt, beide het willen en het werken naar zijn welbehagen*. God is de Oorzaak van het werken efficiënter, oorzakelijk; maar de mens is oorzaak van datzelfde werk formaliter, subjectieve, uit zichzelf die daden als de zijne voortbrengende, en daarom moeten die daden de mens toegeschreven worden volgens de regel: de benaming geschiedt van de formele oorzaak. De mens wordt in [Filip. 2:12-13](#), opgewekt tot werking van zijn zaligheid, wordt overtuigd van, en aangepord tot zijn plicht, en hij wordt meteen onderricht van zijn zondigheid en onmacht in het geestelijke, dat hij geen inbeelding moet

hebben van zijn goede wil, geen moed moet hebben op zijn eigen krachten om daarin te werken, en aan de anderen kant niet moedeloos moet worden, omdat hij zijn zwakheid ziet, maar aangemoedigd moet worden, doordien God hem helpt, hem voorkomt met hem te bewegen, en krachtig in hem werkt, om die sterkte aan te grijpen, en daardoor te werken.

Tegenwerping 1.

XI. Maakt zo'n medewerking God niet tot een oorzaak van de zonde?

Ik antwoord, geenszins; want men moet onderscheid maken tussen de beweging in zichzelf, van verstaan, willen, zien, horen, spreken, werken, en tussen de veromstanding van die beweging als moetende geschieden naar Gods wet. De beweging in zichzelf natuurlijk, en als zodanig noch goed noch kwaad, maar veromstandigd met een wet, waarnaar zij ten opzichte van voorwerp, manier en tijd moet geschieden, zo wordt de beweging goed of kwaad. Als wij nu spreken van Gods medewerking, zo verstaan wij dat van de beweging in zichzelf, als natuurlijk; maar niet ten opzichte van de verdraaiing van die beweging, van de afleiding van de wet, en alzo niet van de kwaadheid in de beweging. Iemand kan oorzaak zijn van de beweging in een ander, en evenwel niet van de kwaadheid, die daarbij is, of bijkomt. De overheid is oorzaak, dat de beul een dief geselt, maar niet van de wreedheid, die hij daarbij mocht begaan. Een speler is oorzaak van het geluid van de snaren, maar niet van de knersing des geluids, dat komt van de snaar. Een ruiter zijn paard voortdrijvende, is oorzaak van het voortgaan, maar niet van het hinken, dat is een gebrek in het paard. Zo ook hier; de natuurlijke beweging is van God, maar de mens bederft die door zijn inwendige wangestalte, en zo niet God, maar de mens is oorzaak van de zonde.

Tegenwerping 2.

Neemt deze voorkomende en bepalende medewerking Gods de vrijheid van des mensen wil niet weg?

Ik antwoord: geenszins; want de vrijheid van de wil bestaat niet in eveneensheid, onverschilligheid van doen of niet doen, maar in vanzelfsheid, uit zijn eigen keus, welbehagen of genegenheid iets te doen of niet te doen. Gods medewerking doet de mens werken, overeenkomstig zijn natuur, dat is door vrije willekeur; die komt Gods medewerking en des mensen wil wel overeen. God neigt de wil, en de mens wil zo.

3. De regering.

XII. Het derde deel van de Voorzienigheid Gods is de regering, waardoor God alle dingen in 't algemeen en ieder ding in 't bijzonder bestuurt tot de bij Hem vastgestelde einden. Dat God alle dingen zo regeert en bestuurt, leert Gods Woord overal. Zie [Psalm 93:1](#), *De Heere regeert*. [Eféze 1:11](#), *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil*. [Jes. 44:24](#), *Ik ben de HEERE, Die alles doet*.

In 't bijzonder kan men alle dingen tot deze vier hoofden brengen.

(a) De zelfstandigheden.

(b) De grootheid of kleinheid.

- (c) De goedheid of kwaadheid.
- (d) De uitkomsten van de zaken.

XIII. (1) Tot het eerste hoofd behoren de zelfstandigheden; deze zijn levende of levenloze.

a. De levende zijn verstandige of verstandeloze.

(w) De verstandige zijn engelen en mensen. God regeert de engelen, want die worden tot de dienst uitgezonden. [Hebr. 1:14](#). God regeert de mens in al zijn doen en laten. [Spr 16:1, 9](#). *De mens heeft schikkingen van het hart; maar het antwoord der tong is van den HEERE. Het hart des mensen overdenkt zijn weg; maar de HEERE stuurt zijn gang.*

(x) De verstandeloze schepselen zijn óf die een gevoelig leven hebben, óf alleen een groeiend leven.

(h) De Heere regeert alles wat gevoelig leven heeft, als de vogels. [Matth. 6:26](#). Aanziet de vogelen des hemels ... uw hemelse Vader voedt dezelve.

Dieren, [2 Kon. 17:25-26](#). Hij zond leeuwen onder hen. God noemt de sprinkhanen, kever, kruidworm, rups: *Mijn groot heir, dat Ik onder u gezonden heb*, [Joël 2:25](#). De vissen van de zee. [Joh. 21:6](#). *Werpt het net ter rechterzijde van het schip, en gij zult vinden.*

(i) De Heere regeert ook al wat groeiend leven heeft, als planten, bomen en kruiden. [Psalm 104:14](#). Hij doet het gras uitspruiten voor de beesten, en het kruid tot dienst des mensen.

b. De Heere regeert alle levenloze schepselen: zon, maan, sterren, regen, hagel, sneeuw, donder, bliksem, wind, de bergen en al hun delfstoffen, zee en rivieren. Zie hiervan [Psalm 148](#); [Psalm 29:3](#); [Jer. 10:13](#).

(2) Grote en kleine.

XIV. Tot het tweede hoofd behoren de dingen ten opzichte van hun grootheid of kleinheid. De grote dingen kunnen zichzelf alzo weinig als de kleine besturen, en hebben daarom de regering Gods nodig. De kleine dingen tot de minste toe regeert God in alle omstandigheden, toevallen en bewegingen; dat is tot verheerlijking van God, dat Hij, die alle dingen, ook de kleinste geschapen heeft, en door Zijn invloed doet bestaan, deze ook regeert, tot de noppen van de kleren, tot de schoenen aan de voeten, tot de haren des hoofds toe. [Matth. 10:30](#). *Uw haren des hoofds zijn alle geteld. Dan. 3:27. De reuk des vuurs was door hun kleren niet doorgedaan. Zelfs waren de kleren niet gezengd van 't vuur. Deut. 29:5 Uw kleren zijn aan u niet verouderd, en uw schoen is niet verouderd aan uw voet.*

(3) Goede en kwade.

XV. Tot het derde hoofd behoren de zaken ten opzichte van haar goedheid of kwaadheid. Al wat goed is in natuur of genade is van de Heere. [Jak. 1:17](#). *Alle goede gave en volmaakte gift is van Boven, van de Vader der lichten afkomende.*

Het kwaad is óf het kwaad van de straf óf van de zonde.

Het kwaad van *de straf* is van God; God zendt en bestuurt als een rechtvaardig

Rechter of liefhebbend Vader het kwaad van de straf. [Klaagl. 3:38](#), *Gaat niet uit de mond des Allerhoogsten het kwade en het goede.* [Amos 3:6](#). *Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?*

Het kwaad van *de zonde* is niet van God; want:

- Hij is heilig, [Jes. 6:3](#). Licht, [1 Joh. 1:5](#). *Hij is een Rom.tssteen, Wiens werk volkomen is, want al Zijn wegen zijn gerichte; God is waarheid en is geen onrecht, rechtvaardig en recht is Hij.* [Deut. 32:4](#). *Verre zij God van goddeloosheid, en de Almachtige van onrecht,* [Job 34:10](#). *In Hem is geen onrecht,* Psalm 92:15 [[Psalm 92:14](#)].
- God heeft het kwade verboden en zal het kwade straffen, zo is Hij dan geen oorzaak van de zonde. Dit verkondigen wij, dit betuigen wij met ganser harte voor de gehele wereld. Daarom blijkt het, dat het een laster is te zeggen dat de Gereformeerde kerk leert, dat God een Oorzaak is van zonde. Nochtans is Gods regering omtrent de zonde; want anders was het gehele menselijke geslacht van de regering Gods onttrokken, omdat het zondig is in zijn daden. Dat Gods regering omtrent de zonde is, kan niet ontkend worden van iemand die Gods Woord gelooft, waaruit wij het middagklaar zullen tonen.

Van God is de natuurlijke bewegingen.

XVI. *Om de regering Gods omtrent de zonde wel te verstaan*, dan moet men in iedere zonde drie zaken aanmerken:

- (ff) De natuurlijke beweging,
- (gg) de onordelijkheid in die beweging,
- (hh) en de besturing tot een goed einde.

1. Dat de natuurlijke beweging, op zichzelf aangemerkt, van God is, is in de tweede daad van de Voorzienigheid, namelijk *de medewerking*, getoond. Dat de besturing van de zonde (3) tot een goed einde van God is, zullen wij terstond tonen.

2. Het misbruik van de mens.

Maar de onordelijkheid, het misbruiken van de invloeiende kracht Gods, het bederven van die, en ongeregeldheid in de beweging, ten opzichte van de manier en be-oging, zo van binnen als van buiten, die is niet van God, maar van de mens zelf, nochtans is hij in het zondigen niet onafhankelijk; want hij verdraait de invloed, van welke hij in zijn beweging afhangt.

XVII. De regering Gods naast de zonde is:

- (e) naast het begin,
- (f) naast de voortgang,
- (g) naast het einde.

1. In het begin laat God de zonde toe, dat ze geschiedt. Psalm 81:13 [[Psalm 81:12](#)]. *Dus heb Ik het overgegeven in het goeddunken huns harten, dat ze wandelen in*

hun overwegingen. [Hand. 14:16](#). Welke in de verleden tijden al de Heidenen heeft laten wandelen in hun wegen. God laat het zondigen toe, niet zo, dat Hij de zondaar van de wet ontslaat, door welke hij verbonden was; want dan zou God de zonde goedkeuren, en niet kunnen straffen; maar zo, dat God de zondaar niet verhindert, 't welk Hij wel doen kon en ook wel doet. [Gen. 20:6](#). Ik heb u ook belet van tegen Mij te zondigen, daarom heb Ik u niet toegelaten haar aan te roeren. Dit is niet een leeg toezien, en maar slechts de zondaar te laten begaan; maar 't is toelating, die werkzaam is, wel niet op de zonde als het eigenste voorwerp, maar naast de omstandigheden, bestaande niet daarin, dat God de vrije wil van de zondaar geen geweld wil aandoen, met hem te dwingen van zijn wil af te staan; want, ook als God de zondaar verhindert, en niet toelaat te zondigen, gelijk wij in Abimelech terstond gezien hebben, zo neemt Hij de vrije wil niet weg; maar God werkt dan ook op de mens, overeenkomstig zijn natuur en doet hem naar zijn willekeur doen, dat hij doet, en laten dat hij laat; maar de werkzame toelating bestaat in deze volgende daden:

Vloeit in de beweging.

- m. God komt voor, bepaalt en volhardt met zijn krachtige invloed in de mens, in zijn bekwaamheden en in zijn beweging, zodat hij werken kan en werkt, zich kan bewegen en zich beweegt.
- n. God laat gelegenheden voorkomen, die de mens recht gebruiken zou, indien hij volmaakt was, en nu nog verbonden is wel te gebruiken; maar door zijn verdorvenheid misbruikt hij die. Davids lust werd ontstoken door het zien van Bathseba, [2 Sam. 11:2](#). Achabs toorn ontstak op het woord van de profeet Elia, [1 Kon. 21:20](#). De begeerlijkheden ontvonken zelfs door de wet. [Rom. 7:8](#). *De zonde oorzaak genomen hebbende door het gebod, heeft in mij alle begeerlijkheid gewrocht.*
- o. God weigert rechtvaardig en vrijelijk nieuwe genade, als de mens in gelegenheden tot zondigen komt, en wil de mens, nu tot de zonde geneigd, geen kracht geven om de zonde te weerstaan, maar laat hem in zijn wangelstalte, waardoor hij bekwaam en geneigd is allerlei zonden te bedrijven. [Jer. 16:13](#). *Aldaar zult gij andere goden dienen, dag en nacht, omdat Ik u geen genade zal geven.*
- p. God onttrekt wel door een rechtvaardig oordeel over de verleden zonden zijn weerhoudende kracht, die Hij gewoon was naast hem te oefenen, en laat de zondaar aan zichzelf. [2 Kron. 32:31](#). *Als de gezanten bij hem waren, verliet hem God, om hem te verzoeken.*
- q. God geeft door een rechtvaardig oordeel de zondaar wel over aan zijn eigen begeerlijkheden, en straft alzo zonden met zonden. [Rom. 1:28](#). *Gelijk het hun niet goed gedacht heeft God in erkentenis te houden, zo heeft hen God overgegeven in een verkeerde zin, om te doen dingen, die niet betamen. [2 Thess. 2:10-11](#). Daarvoor dat zij de liefde tot de waarheid niet aangenomen hebben, om zalig te worden. En daarom zal hun God zenden een kracht der dwaling, dat zij de leugen zouden geloven. [2 Sam. 16:11](#). Laat hem geworden, dat hij vloeke, want de HEERE heeft het hem gezegd.*
- r. God laat de duivel los om al zijn krachten op een mens in te spannen, die hem

dan als een tol door middel van zijn ontvonkte begeerlijkheden omdrijft van de ene zonde tot de andere. [1 Sam. 16:14](#). *De Geest des HEEREN week van Saul, en een boze geest van de HEERE verschrikte hem.* [1 Kon. 22:22](#). Gij (boze geest, duivel) zult overreden, en zult het ook vermogen, gaat uit, en doet alzo.

- s. God verstokt en versteent het hart van de zondaar, en laat hem zonder gevoel in de zonde voortgaan. God zelf gebruikt die woorden, en zegt dat Hij dat doet. [Exod. 7:3, 13](#). *Ik zal Farao's hart verharden. Farao's hart verstokte.* Dit verharden is niet een instorting van enige kwade of zondige gestalte, maar een heilige, verborgen werking, op een buitengewone wijze gewone misbruikte gaven onttrekkende, Zichzelf geheel verbergende, zodat er geen indruk of gevoel is van God en het geweten, de zondaar aan zijn eigen woedende lusten overgeevende, en de duivelen op hem loslatende, in welke staat de zondaar niet anders kan dan zondigen, en door gedurig zondigen verhard wordt. Daarom wordt 't geen [Exod. 7:3](#) Gode wordt toegeschreven, Faraö toegeschreven. [Exod. 8:15](#). *Toen nu Faraö zag, dat er verademing was, verzwaarde hij zijn hart.*

Alzo is Gods regering naast de zonde in het begin.

(2) In de voortgang bepalende de zonde.

XVIII. 2. Gods regering is ook naast de voortgang van de zonde. God stelt maat, tijd, paal, zover en verder niet, zo hoog en hoger niet, zo lang en niet langer. Dit zien wij in Laban: [Gen. 31:29](#). *Het ware in de macht van mijn hand aan ulieden kwaad te doen; maar de God van ulieder vader heeft tot mij gisteren nacht gesproken, zeggende: Wacht u van met Jakob te spreken of goed, of kwaad.* Ezau trekt uit om Jakob te doden, maar hij moet kussen, [Gen. 33:4](#). Bileam wil vloeken, en het loon van de ongerechtigheid verdienen, maar hij moet telkens zegenen, [Num. 24](#). De duivel wilde Job gaarne van kant hebben, maar de Heere bepaalde telkens zijn loslating. [Job 1:12](#). *Alleen aan hem strekt uw hand niet uit.* [Job 2:6](#) *Doch verschoon zijn leven.*

(3) In het einde: besturende de zonde tot een goed einde.

XIX. 3. Gods regering is ook over het einde van de zonde, die besturende of tot betoning van zijn rechtvaardigheid, of van zijn genade, lankmoedigheid of barmhartigheid, of tot nut van zijn kinderen om hen klein te houden en voorzichtig te maken. [Gen. 50:20](#). *Gij wel, gij hebt kwaad tegen mij gedacht, doch God heeft het ten goede gedacht; opdat Hij deed, gelijk het te deze dage is, om een groot volk in het leven te behouden.* [Jes. 10:5-7, 12](#). *Wee de Assyriër, die de roede mijns toorns is, en mijn grimmigheid is een stok in hun hand! Ik zal hem zenden tegen een huichelachtig volk ... Hoewel hij het zo niet meent ... maar hij zal in zijn hart hebben te verdelgen. Dan zal Ik te huis zoeken de vrucht van de grootsheid van het hart van de koning van Assyrië.* [1 Tim. 1:16](#). *Maar mij is barmhartigheid geschied, opdat Jezus Christus in mij, die de voornaamste (van de zondaren) ben, al Zijn lankmoedigheid zou betonen.*

Deze eindigen vloeien niet uit de natuur van de zonde, ook neemt God niet dan

eerst voor, die goede uitkomsten uit de zonde te trekken, als ze begaan is; maar God, voorgenomen hebbende Zich zo te verheerlijken, en zijn kinderen zulke nuttigheden toe te voegen, gebruikt de boosheid des mensen op een heilige wijze, tot uitvoering van die einden. Gelijk de zon niet besmet wordt door de invloeiing in een stinkend aas, zo blijft God heilig en Hij werkt heilig omtrent de zonde in 't begin, voortgang en einde, terwijl mensen en duivelen de zonde bedrijven. God gebruikt de zondaren als beulen, leeuwen en beren, om door hun woeden zijn oordelen uit te voeren, en slaat also met een kromme stok rechte slagen.

De voorzienigheid gaat over de uitkomsten.

XX. Tot het vierde hoofd van de dingen, waarover de Voorzienigheid Gods gaat, behoren de uitkomsten van de zaken; die zijn: noodzakelijke of gebeurlijke (=toevallige). Ook die door de vrije wil des mensen geschieden. Ook de uitkomst des oorlogs, het huwelijk en de dag van de dood.

De vastgestelde orde.

1. Sommige uitkomsten zijn vast en noodzakelijk, door de wet en de orde in de natuur gesteld, gelijk de loop van de zon, maan, sterren verduisteringen, eb en vloed, dat het vuur zich verheft naar boven, en het zware naar beneden. Deze alle regeert God. Zie: [Psalm 104:19-20](#). *Hij heeft de maan gemaakt tot gezette tijden, de zon weet haar ondergang. Gij beschikt de duisternis, en het wordt nacht.* [Psalm 119:91](#). *Naar uw ordeningen blijven zij nog heden staan, want zij alle zijn uw knechten.*

Doch God kan deze vaste koers verhinderen, en anders bewegen dan volgens de loop van de natuur geschieden zou. De Heere deed op het gebed van Jozuua zon en maan stilstaan [Jozua 10:13](#) en op de begeerte van Hizkia tien graden teruggaan, [2 Kon. 20:11](#). De Heere deed het ijzer zwemmen, [2 Kon. 6:6](#). Bewaarde de drie jongelingen onbezeerd in de vurige oven, [Dan. 3:25](#). Ook hebben de profetieën een vaste en verzekerde vervulling, die God niet wil, en schepselen niet kunnen veranderen. [Matth. 26:54](#). *Hoe zouden dan de Schriften vervuld worden, die zeggen, dat het also geschieden moet?*

De gebeurlijke.

2. Sommige uitkomsten zijn gebeurlijk, niet ten opzichte van God, zo geschiedt er niets tot het allermiste toe **bij geval**, want Zijn raad bestaat, en Hij doet al Zijn welbehagen: maar zij zijn gebeurlijk, en ten opzichte van de tweede oorzaken te welke opzichte zij anders hadden kunnen uitvallen, en ten opzichte van de connectie of samenknoping van de oorzaken met haar gevolgen, naar welke zij niet samen te brengen, te besturen, en te verwachten waren. Doch God regeert alle die gebeurlijke uitkomsten door een vaste en onverhinderlijke uitvoering naar zijn voornemen en wil. Dit blijkt uit de onverhoedse doodslag, in welke de Heere de gedode die slag had doen ontmoeten, [Deut. 19:5](#); [Exod. 21:13](#).

Is er wel wat gebeurlijker dan het lot? Nochtans regeert God dat, en doet het uitvallen naar Zijn wil. [Spr 16:33](#), *Het lot wordt in de schoot geworpen, maar het gehele beleid daarvan is van de HEERE*. Gelijk het bleek in het treffen van Jonas door 't lot, [Jona 1:7](#), en van Jonathan, [1 Sam. 14:42](#). Wat is er gebeurlijker, dan

het vallen van een musje van het dak, dan het vallen van een haar van het hoofd? Nochtans God bestuurt dat. [Matth. 10:29-30](#). *Niet een van deze zal op de aarde vallen zonder uw Vader. En ook de haren des hoofds zijn alle geteld.*

Die door de vrije wil des mensen geschieden.

3. God regeert ook alle handelingen, die door de vrije wil des mensen geschieden. God neemt de vrijheid van de wil niet weg, dwingt de mens niet iets tegen wil en dank te doen, maar Hij neigt en bestuurt die, 't zij door inwendige buiging, 't zij door uitwendige omstandigheden en gelegenheden, zodat de mensen die zaken, welke God besloten heeft, uit zijn eigen willekeur en genegenheid uitwerkt. Dit zien wij:

[Psalm 33:15](#). *Hij formeert van hun van aller hart.*

[Spr. 16:1, 9](#). *Het antwoord van de tong is van den HEERE. De HEERE stuurt zijn gang.*

[Spr. 21:1](#). *Hij neigt het hart koningen tot al wat Hij wil.*

[Filip 2:13](#). *God werkt het willen.*

De uitkomsten van de oorlog.

4. God bestuurt de uitkomsten van de oorlog, zendt het ene volk tot straf van het andere, of van beide; geeft de overwinning niet altijd aan de sterkste in getal, aan de verstandigste, aan de dapperste, maar aan degene, aan welke Hij wil.

[Deut. 32:30](#). *Hoe zou een enige duizend jagen, en twee tienduizend doen vluchten?*

[2 Kron. 14:11](#). *'t Is niets bij U te helpen, hetzij de machtige, hetzij de krachteloze.*

[Psalm 33:16-17](#). *Een koning wordt niet behouden door een groot heer; een held wordt niet gered door grote kracht. Het paard feilt ter overwinning.*

[Spr. 21:31](#). *Het paard wordt bereid tegen de dag des strijds; maar de overwinning is des HEEREN.*

Hiertoe dienen alle plaatsen, in welke God gezegd wordt het ene volk te verkopen, te geven in de hand van het andere, of te verlossen, [Richt. 3:8](#) en [Richt. 6:1](#).

De huwelijken.

5. God bestuurt ook het huwelijk, en brengt ieder tot zijn weer wederhelft, sommigen voegt Hij te samen in toorn tot straf van hun zonden; sommigen tot kastijding; sommigen tot elkaars verkwikking naar ziel en lichaam; al die vreemde wegen en wonderlijke voorvallen omtrent het huwelijk, zijn onnaspeurlijk, nochtans God stuurt dat alles naar Zijn vast voornemen, en aan sommige huwelijken hangen voorzienigheden zo lang de wereld zal staan.

[Gen. 24:12-14](#). *HEERE! doe ze mij nog heden ontmoeten ... die Gij uw knecht Izak toegewezen hebt.*

[Spr. 19:14](#). *Een verstandige vrouw is van den HEERE.*

[Matth. 19:6](#) *Hetgeen God samengevoegd heeft.*

De dag des doods.

6. God bepaalt eens ieders leeftijd: eerder zal hij niet sterven, langer zal hij niet leven, op zo'n plaats, op zo'n wijze, zal hij sterven, als het God besloten heeft; zo lang zal God hem voedsel en deksel geven, zo lang zal God zijn lichaam in staat

bewaren, als zijn uurtje gekomen is, en dan zullen alle dokters van de wereld zijn leeftijd niet één uurtje kunnen verlengen.

[Hand. 17:26](#). *Bescheiden hebbende de tijden te voren verordend, en de bepalingen van hun woning.*

[Job 14:5](#). *Omdat zijn dagen bestemd zijn, het getal van zijn maanden bij U is, en Gij zijn bepalingen gemaakt hebt, die hij niet overgaan zal.*

Psalm 39:6 [[Psalm 39:5](#)]. *Zie, Gij hebt mijn dagen een handbreed gesteld.*

Dus hebben wij gezien dat alles, geen ding uitgenomen, door God naar zijn besluit bestuurd wordt; doch God voert alles doorgaans door middelen uit, en heeft de mens aan die gebonden; wanneer hij die wel gebruikt, zo zegent God doorgaans zijn verordening. Een godloze landman, die zijn land wel bereidt, maait doorgaans schone vruchten, en een Godzalige, die de bearbeiding versloft heeft, zal met ledige handen toezien; maar als een Godzalige zijn best doet, zo zegent God wel zijn kleine middeltjes; als men de middelen niet wil gebruiken, en evenwel een einde begeert, dan verzoekt men God.

XXI. Deze leer van de Voorzienigheid Gods is van grote nuttigheid voor degenen, die ze wel gebruiken. De blinde, natuurlijke, onbekeerde mens kan hier geen nuttigheid uit trekken, nergens kan hij troost uit halen; al ziet hij, al gelooft hij de Voorzienigheid Gods, al wil hij zich daarmee sterken, als hem een bijzondere tegenheid ontmoet, hij kan niet; hij heeft geduld door dwang, omdat hij anders niet kan; hij zet zich neer op een *fatum Stoïcum* (stoïcijns noodlot): dat heeft zo moeten zijn, daar is niet tegen te doen, en tracht alzo te willen zoals hij kan, als hij niet kan zo hij wil. Hoe zou een onbekeerde zich met de voorzienigheid Gods kunnen troosten, daar God tegen hem is, en alles tot zijn verderf hem overkomt, zo hij niet bekeerd wordt; daarom is ze hem tot een schrik.

De Voorzienigheid is van grote nuttigheid.

XXII. Maar alle nuttigheid die hierin is, is voor de kinderen van God; hoe klaarder zij hun deel aan God kennen, hoe meerder ze nuttigheid uit de Voorzienigheid Gods kunnen trekken. Komt dan gij allen, wiens grote, inwendige, aanhoudende droefheid is over de zonde; die 't oog gedurig wendt naar de Heere Jezus, om door Zijn bloed gerechtvaardigd te worden, wiens verlangen is naar de gemeenschap met God, die 't daarop zetten om de Heere lief te hebben, te vrezen, te gehoorzamen, al is 't met veel duisterheden en zonden gepaard; komt, zeg ik, zet u een weinig bij mij neer, luistert toe, en laat mijn woorden in uw oren en harten ingaan.

Zich te gewennen aan haar beschouwing.

XXIII. 1. Gewent u door veel denken, door veel opmerken, door veel werkzaam geloven de hand van God in alles te zien, Gods onderhouding, medewerking en regering, zo in de schepselen en hun bewegingen te beschouwen; gelijk men de zon door het glas in de kamer ziet stralen. Ziet gij de zon des morgens opgaan, ziet gij 's nachts de heldere maan en fonkelende sterren in haar loop omdraaien, ziet gij alles uit de aarde voortkomen, let gij op alles wat in de wereld omgaat, en ziet gij oorlog, overwinning en nederlaag, vrede, buitengewone veranderingen en

omkeringen; en gij zelf, zijt gij gezond of ongezond, zijt gij gedurig in tegenspoed, en komt het ene kruis op het andere, of komt er uitredding en voorspoed, zijt gij arm of rijk, is een mens u vriendelijk of ziet hij u stuurs aan, en spreekt u hard toe, helpt en verkwikt iemand u, of keert hij u de nek toe, legt hij u lagen, en kant zich tegen u, spreekt men wel of kwalijk van u; in één woord: alles, van het meeste tot het minste toe, het is alles door de besturing van God: gewent u toch gedurig om Gods hand in elke zaak levend te zien.

't Is niet genoeg dat te kunnen zeggen, en dat alles als waarheid te geloven, dat zal niet veel kracht op 't hart hebben; maar ik bid u, tracht door een gedurige werkzaamheid, door gedurig levend voorstellen en zien, u aan die waarheid te gewennen, Gods hand zo gedurig te zien werken in en door de tweede oorzaken alsof zij er niet waren, en God het alleen onmiddellijk werkte, en tracht door die gedurige werkzaamheid een hebbelijke gestalte te verkrijgen, zodat het u klaar is en gemakkelijk valt God te zien werken. Geloof mij, daar steekt al meerder werk in om dat te leren, dan wij wel denken zouden; ons atheïstisch en aards hart leidt ons gedurig van dat beschouwen en erkennen af, een donkere nevel is ons hinderlijk; daarom zet er u toe, bidt om veel licht, om opmerking en zijt in dat beschouwen gedurig doende, en gij zult bevinden, wat grote nuttigheid het uw ziel aan alle kanten zal toebrengen; maar wacht u, te diep te treden in het hoe; hoe God alles onderhoudt, meewerkt en bestuurt, dat zou u bederven, want het is ondoorgrondelijk; maar geloof en ziet de zaak zelfs telkens met nieuwe opmerking, spreekt daarvan en toont dat aan anderen, en gij zult zien dat gij troostelijker en heiliger door de wereld zult gaan.

Gods hand in alles te zien.

XXIV. 2. Blijft niet alleen in de daden van de Voorzienigheid staan, maar gewent u om er Gods hoogheid, macht, wijsheid, rechtvaardigheid, goedheid in te zien, die met verwondering en blijdschap goed te keuren. Alle schepselen zijn Zijne, alle beweging is van Hem, Hij regeert alles in de hemel en op aarde, hoe groot het gebouw is, hoeveel schepselen, kleine en grote, daarin zijn, hoe verscheiden ook alle bewegingen zijn; laat deze erkentenis in u een ootmoedige vrees en ontzag verwekken. Is Hij niet de Heere, alleen de Heere, heeft Hij niet alles in zijn hand om het voor en tegen u te gebruiken; zijn alle schepselen zijn knechten niet, die op de wenk van hun Heere passen? Ontziet u dan voor Hem, bukt voor Hem neer in vrees, Roept uit: *De Heere is God, de Heere regeert*. Dit eist God: [Jer. 5:22](#). *Zult gij Mij niet vrezen? spreekt de HEERE; zult gij voor mijn aangezicht niet beven? die van de zee het zand tot een paal gesteld heb*. O, hoe zoet is het in de beschouwing van de alles werkende God zich neer te buigen en Hem aan te bidden!

Niet van de tweede oorzaken af te hangen.

XXV. 3. Hangt nu niet meer af van de tweede oorzaken, steunt nu niet meer op uw goederen, kracht, wijsheid en bekwaamheid; ziet nu niet op vrienden of vijanden; rust nu niet op schepen, sterkten en soldaten; ziet nu zo niet uit naar deze en gene mensen of middelen, alsof men het van hen verwachtte; als God wil, zo blaast Hij in al uw afhangen en verwachten van de middelen. Hij keert het wel alles om: wat u meent uw behoud te zullen zijn, dat wordt uw verderf, en wat uw

verderf scheen wordt uw behoud. De schepselen kunnen immers zich noch reppen noch roeren dan door de invloed van zijn kracht, wat zullen ze u dan geven of nemen? Waarom ziet u dan naar hen om, daar toch elkeen zegt: 't is bij mij niet! En ook is 't afgoderij en afwijking van God op schepsels hulp te rusten. [Jer. 17:5, 7](#). *Vervloekt is de man, die op een mens vertrouwt, en vlees tot zijn arm stelt. en wiens hart van de HEERE afwijkt! Gezegend daarentegen is de man, die op de HEERE vertrouwt!*

Leer toch deze grote les; laat die, welke God niet kennen, naar schepselen en middelen omzien, en daarvan afhangen: maar gij, verwacht alles van de Heere in het zorgvuldig gebruik van de middelen, als middelen, en ziet door alle schepselen heen op God, dat baart een bestendige en sterke gestalte van het hart. [Psalm 125:1](#). *Die op de HEERE vertrouwen, zijn als de berg Sion, die niet wankelt, maar blijft in eeuwigheid.*

Geen schepselen te vrezen.

XXVI. 4. Vreest nu geen schepselen, want zij kunnen zich noch reppen noch Rom.eren. God alleen regeert en bestuurt hen; gaan ze op u aan, God zendt ze, bepaalt ze, zij kunnen niet dan Gods wil uitvoeren; God verhindert ze. God doet ze weer weggaan. Wie vreest een zwaard, stok of steen, als ze op de aarde liggen, en in niemands hand zijn om hen te bewegen? Willen ze vloeken, zij moeten zegenen; willen ze lasteren, zij moeten prijzen; willen ze doden, zij moeten kussen, als God wil dat ze het doen. Zo God voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn? [Rom. 8:31](#). En Hij is voor u kinderen van God; wat vreest gij dan? Alle vijanden zijn maar als een ijselijk mom-aangezicht voor eens vriends aangezicht. [Job 34:29](#), *Als hij stilt, wie zal dan beroeren?* Daarom: *Vreest u niet voor degenen die het lichaam doden*, [Matth. 10:28](#). Hoe stil is een ziel, die de vijanden beschouwt, zittende in de schuilplaats des Allerhoogsten, en vernachtende in de schaduw des Almachtigen! [Psalm 91:1](#).

Niet wraakgierig.

XXVII. 5. Wees niet toornig en wraakgierig tegen degenen, die u kwaad doen, want de Heere had het geboden; [2 Sam. 16:11](#). *Wie spreekt wat, zo de Heere het niet gebiedt?* [Klaagl. 3:37](#). 't Is waar, zij doen het uit boosheid, maar de Heere gebruikt hun boosheid tot een roede om u te kastijden en te slaan. [Jes. 10](#). Zo moet men dan met de hond op de geworpen steen niet bijten, maar hoger zien op de hand desgenen, die ze gebruikt tegen ons, en ons wachten tegen de Heere te morren, want wraakgierig of toornig te zijn tegen het middel, is zich kanten tegen die het gebruikt. Ziet dan nooit een kwaaddoende mens alleen aan, alsof hij onafhankelijk werkte, *maar hoort de roede, en Wie ze besteld heeft*, [Micha 6:9](#). En keert u tot Degene, Die u slaat, [Jes. 9:12](#).

Lijdzaam.

XXVIII. 6. Bezit nu uw zielen in uw lijdzaamheid, die hebt gij van node. 't Kwaad komt u niet bij geval over, al geschiedt het door mensen; ja al is uw eigen onwijsheid en zonde de oorzaak daarvan, zo is het toch van de Heere, die had het over u bestemd, die bepaalt het, die voert het uit. Zegt dan met een stille onderwerping: Hij zal volbrengen, dat over mij bescheiden is, [Job 23:14](#).

- (f) Is Hij niet volstrekt de soevereine Heere? Gunt u Hem dat niet? Bent u niet blij dat Hij het is? Zou u Hem niet verdedigen, als iemand zijn volstreekte heerschappij te na kwam? Wilt u dan, dat de schakel van zijn Voorzienigheid om uwentwil brak? Zou u willen dat niet zijn wil over u, maar uw wil over Hem heerste? En zo niet, hoe durft u dan tegen Hem kikken? Houdt u dan stil, en laat Zijn wil volkomen over u uitgevoerd worden, omdat het Zijn wil is.
- (g) Is hij niet uw Vader? Heeft Hij u niet van eeuwigheid liefgehad? En ziet, in liefde zond Hij u dat kwaad toe. *Hij kastijdt die Hij liefheeft*, [Openb. 3:19](#). Hij heeft medelijden met u, Hij ontfermt zich over u, Hij is bij u in de verdrukking, Hij kent uw benauwdheid, Hij ziet uw tranen, Hij hoort uw geroep, Hij zal u redden op Zijn tijd en op Zijn wijze.
- (h) En de uitkomst zal zijn tot meerder verheerlijking van Zijn macht en van Zijn getrouwheid, van Zijn goedheid, en u zult daardoor nederiger van hart en heiliger worden; en naardat de verdrukkingen overvloediger zullen geweest zijn, zullen de vertroosting en overvloediger zijn.
- Daarom verloochent uzelf, en neemt uw kruis op, en volgt Jezus na, [Matth. 16:24](#). Zijt niet gemelijk, en verwerpt de tucht des Heeren niet. Wees niet verdrietig over zijn kastijding. [Spr. 3:11](#). *Zwijgt de Heere en verbeidt Hem, Psalm 37:7*. En zegt met David: Psalm 39:10 [[Psalm 39:9](#)], *Ik zal mijn mond niet opendoen, want Gij hebt het gedaan*. Geeft u als leem in de hand van uw Maker, en laat Hij u vormen, zoals het Hem behaagt. Hij zal u leiden door zijn raad, en daarna zal Hij u in heerlijkheid opnemen, [Psalm 73:24](#). Is 't dan niet wel, of Hij u door een droevige of blijde weg geleid heeft? Zalig is zalig.

Dankbaar.

XXIX. 7. De Voorzienigheid Gods wèl te gebruik en, dat maakt zonderling dankbaar, dat leert al het goede, 't welk gij ontvangt naar ziel en lichaam, tot de Heere als de enige Gever te brengen; dat doet Gods goedheid, trouw en weldadigheid zien; dat maakt blij, dat doet God loven en prijzen, aan anderen zijn deugden vertellen en zich met een gewillig hart God ten dienste stellen. Hij heeft het immers gegeven, en dat soms zo opmerkelijk, en op zo'n bewonderenswaardige wijze, en 't was enkel uit liefde; omdat het dan uit God is, zo moet het ook wederom tot Hem keren. *Want uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid*, [Rom. 11:36](#). Dankt God in alles, [1 Thess. 5:18](#). Volgt David gedurig na, zeggende: *Looft de Heere mijn ziel! en vergeet geen van Zijn weldaden*, [Psalm 103:2](#). O hoe zoet is het zijn vorige benauwdheid, de hulpeloosheid, de onwaardigheid om iets te ontvangen, te herdenken, en dan te zien, dat de Heere aan ons denkt, dat Hij zelf verlost, en de begeerte geeft, en daarover God te verheerlijken, en zich in Hem te verblijden!

Stil vertrouwen.

XXX. 8. Hierdoor verkrijgt de ziel een goed toevorst, en een stil vertrouwen op God ten opzichte van het toekomende; de driftige begeerten naar het lichamelijke worden ingetoomd; het kruis wordt niet gevreesd, het omzien naar deze en gene middelen, om die heftig, onmatig en zondig te gebruiken, houdt op; men geeft het de Heere in de hand, en is tevreden zoals Hij het maakt, want men

weet dat het wèl zal zijn. *Wentel uw weg op de Heere, en vertrouw op Hem, Hij zal het maken.* [Psalm 37:5](#). Hij zorgt voor u, [1 Petrus 5:7](#). Hij zal het voor u voltooien, [Psalm 138:8](#). Ziet, zulke nuttigheden zijn uit de Voorzienigheid Gods te halen; daarom: *Wie is wijs? die neme deze dingen waar; en dat ze verstandelijk letten op de goedertierenheden des Heeren,* [Psalm 107:43](#). *Wie is wijs? die versta deze dingen; wie is verstandig, die bekenne ze,* Hos. 14:9 [[Hos. 14:8](#)].

Hoofdstuk 12: Van het Verbond der Werken

Hoofdstuk 12

Van het Verbond der Werken.

In het achtste hoofdstuk hebben wij Adam vertoond in zijn uitnemende, heilige en heerlijke natuur; nu zullen wij hem u voorstellen als staande met God in een *Verbond*, namelijk *der werken*. Aan de kennis daarvan is veel gelegen, want die hierin dwaalt, of dit Verbond der Werken ontkent, zal niet wel het Verbond der Genade verstaan, en lichtelijk dwalen in de borgtocht van de Heere Jezus, en bijzonder lichtelijk ontkennen, dat Christus door zijn dadelijke gehoorzaamheid voor de uitverkorenen recht tot het eeuwige leven verworven heeft; gelijk wij zien in verscheidene partijen, die om hun dwalingen in het laatste, het eerste ontkennen, daarom is hij, die het Verbond der Werken ontkent, met recht verdacht te houden, dat er ook wat hapert omtrent het Verbond der Genade.

Beschrijving.

II. Het Verbond der Werken is een overeenkomst tussen God en het menselijke geslacht in Adam, in welke God de eeuwige zaligheid belooft, onder voorwaarde van gehoorzaamheid, en de eeuwige dood dreigt, indien hij niet gehoorzaamde, welke belofte en voorwaarde Adam aannam.

Hierover is de vraag: *Of tussen God en het menselijke geslacht in Adam zo'n verbond gemaakt is?*

Wij zeggen ronduit: *ja*.

Al vereist de orde van een zaak te verhandelen, dat men eerst zie of er zo'n zaak is, en dan hoedanig zij is, zo is 't hier evenwel nodig, dat wij eerst de natuur van dit Verbond inzien, omdat de waarheid van het zijn van zo'n Verbond uit zijn natuur hoofdzakelijk bewezen moet worden. Dus moeten wij de sluitreden zoeken.

Eerste bewijs. *Omdat alle voorwaarden van en verbond daar zijn.*

Als God Adam een wet, welker inhoud een en 't zelfde is met die van de Tien

Geboden, gegeven heeft; de eeuwige zaligheid, die Christus in het Verbond der Genade voor de uitverkorenen verworven heeft; beloofd heeft: de boom der kennis des goeds en des kwaads tot een beproefteken, en de boom des levens tot een sacrament van het leven gesteld heeft, en Adam én de belofte én de voorwaarde aannemende, zich aan God verbonden heeft, zo is er tussen God en Adam een Verbond der Werken; nu, dit alles is waar, dienvolgens is er zodanig een Verbond.

Partijen. Die eerste is God, als soeverein, als heilig, als goed.

III. Eerst zullen wij zien de ene Partij en zijn werk, en daarna de andere en zijn werk.

De ene partij is God, die in dit Verbond voorkomt:

- (a) Als de eerste, de eeuwige, de opperste, de soevereine Heere, die macht heeft over zijn schepselen, om hetzelfde voor te schrijven, te gebieden, te beloven wat Hij wil. Hij is de enige Wetgever, [Jak. 4:12](#).
- (b) Als heilig en rechtvaardig, die niet dan in de heiligheid van het redelijke schepsel behagen kan hebben, en onheiligheid niet ongestraft kan laten.
- (c) Als oneindig goed, en lust hebbende zijn goedheid aan de mens mee te delen. Zijn verbondswerk is:
 - (4) Een wet te geven.
 - (5) Zaligheid te beloven en verdoemenis te dreigen.
 - (6) Te stellen een verzegelende boom en een proefboom.

(1) **God heeft aan Adam een wet gegeven**

IV. De eerste zaak, die te bewijzen is, is dat God aan Adam een wet gegeven heeft, en zo'n wet, wier inhoud een is met de wet van de tien geboden. Een wet is een regel van des mensen inwendige gestalte en daden, door God gegeven, lerende wat goed en kwaad is, en door haar Goddelijk gezag de mens verbindende tot gehoorzaamheid.

Des mensen verstand, de rede, laat ze volmaakt zijn, laat ze het recht zo bevatten als de wet het eist, is geen regel van goed en kwaad. Een zaak is niet goed of kwaad, omdat de rechte rede dat zegt; de rechte rede verbindt de mens niet tot gehoorzaamheid, die is alleen een middel om én wet én verbintenis te kunnen kennen en erkennen; maar de Goddelijke wet en het Goddelijk gezag is de regel van goed en kwaad, en verbindt tot gehoorzaamheid.

... welke voortkomt uit Zijn wil.

Ik zeg: God heeft de mens een wet gegeven. 't Komt Hem alleen toe dit te doen; de bedenking is: Of de wetten, die God geeft, voortkomen uit Gods natuur of vrije wil? Ik antwoord: zij komen voort uit de wil Gods, overeenkomstig zijn natuur. Zij komen voort, niet uit de wil van eveneenschheid of onverschilligheid, alsof God het tegendeel kon gebieden, namelijk, God en zijn naasten te haten, en dat toorn, nijd, haat, wraakgierigheid, hovaardigheid en andere zonden de heiligheid zouden zijn, en dat God op de zonde de eeuwige gelukzaligheid zou kunnen beloven, dat strijdt tegen Gods natuur, en zo ook tegen zijn wil; gelijk ook, dat Hij een redelijk schepsel kon laten zonder wet.

Bewijs 1.

V. Dat God Adam een wet gegeven heeft, blijkt aldus: 1. [Rom. 2:14-15](#). *Deze (Heidenen) de wet niet hebbende, zijn zichzelf een wet: Als die betonen het werk van de wet, geschreven in hun harten.* Indien de mensen na de val zelfs een wet in hun harten hebben ingeschreven, en alzo zichzelf een wet zijn, hoewel onvolmaakt en duister, veel meer heeft Adam in de staat van de volmaaktheid een wet gehad. De reden van gevolg is, omdat de wet van de natuur vloeit uit de kennis Gods. Adam nu had veel meer en klaarder kennis van God, dan de Heidenen na de val, zo ook dan een volmaakter wet. Ook is de kennis van de wet en de gelijkvormigheid met die wet een volmaaktheid van des mensen natuur; na de val is hij de beste, die meest van die kennis en gelijkvormigheid heeft. Zo heeft dan de volmaakte Adam een klaarder kennis van, en gelijkvormigheid met de wet gehad, en zo dan een wet.

Bewijs 2.

[Rom. 8:3-4](#), *Want hetgeen der wet onmogelijk was, omdat zij door het vlees krachteloos was, heeft God, zijn Zoon zedende in gelijkheid des zondigen vleses, en dat voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vlees. Opdat het recht van de wet vervuld zou worden in ons.* De apostel stelt vast, dat er een wet is, die alle mensen raakt, en dat die wet in zichzelf kracht heeft, om de mens, die ze volmaakt vindt, te rechtvaardigen. Hij verklaart, dat die wet krachteloos is, en dat het der wet onmogelijk is te rechtvaardigen; de reden is, omdat ze door het vlees, dat is, door de zonde krachteloos is geworden; daar overtreding van de wet is, daar kan ze niet vrijspreken van overtreding, want de wet is de waarheid. Is de wet dan krachteloos geworden, zo is ze eens in kracht geweest; nu, dit is nooit geweest na de val, daarom dan vóór de val, toen daar geen zonde was.

Uit Gods en des mensen natuur.

3. De natuur van God en van Adam vereisen, dat Adam een wet had. God is door Zijn natuur de Eerste, de Opperste, en alle eer en dienst waardige Heere. Zo ras als er een schepsel is, zo is Hij boven dat schepsel, en dat schepsel is onder Hem, en zo ook het redelijke schepsel, de mens; niet alleen omdat Hij deze geschapen heeft, of omdat Hij met de mens in een verbond is getreden, of omdat de mens gezondigd heeft, maar bijzonderlijk door Gods natuur, omdat Hij Jehovah is; en Adam, omdat hij een schepsel was, zo moest hij in alles afhangen van zijn Maker, anders was hij zelf God; men kan de natuur des schepsels niet begrijpen, anders dan afhankelijk. Is dan Adam van God afhankelijk, zo is hij dat niet alleen in zijn wezen, maar ook in zijn bewegingen, niet alleen in die, welke hij met de dieren algemeen heeft, maar ook in zijn redelijkheid, waardoor hij verstandig zijn werk doet. Is God door Zijn natuur de Opperste, en onafhankelijk, en dit Hem toekomende, dat Hij geëerd, gediend, gevreesd wordt; [Jer. 10:7](#) en is de mens afhankelijk in zijn natuur, daden en redelijkheid, zo had dan de mens in zijn volmaaktheid een band, een regel, waarnaar zijn natuur en daden bestuurd moesten worden, dat is een wet. Deze wet was in Adams natuur, zodat hij als een onwetende niet behoefde na te speuren, wat hij doen en laten moest, of als een zwakke bekommerd moest zijn, dat hij niet elders door zijn begeerlijkheden

afgetrokken werd, want een kennis van en gelijkvormigheid met de wet was in zijn natuur ingedrukt.

Tegenwerping 1.

VI. *De rechtvaardigen is de wet niet gezet, maar de onrechtvaardigen*, [1 Tim. 1:9](#).

Ik antwoord; de wet kan men aanmerken, óf als een beminnelijke, verbindende regel, óf als een dwingende toom door vrees en schrik van de straf. De rechtvaardigen hebben de wet als een beminnelijke, verbindende regel, erkennen met blijdschap, dat ze daaronder zijn; maar zij zijn vrij van de verschrikkende dwang, want de volmaakte liefde drijft de vrees buiten, [1 Joh. 4:18](#). Maar de onrechtvaardigen zijn onder de verschrikkelijke dwang van de wet, eisende de straf over hun daden. *Oderunt peccare boni virtutis amore; oderunt peccare mali formidine poenae*: De goeden willen niet zondigen uit liefde tot de deugd, maar de kwaden laten het zondigen uit vrees van de straf.

Tegenwerping 2.

Adam was in de volmaakte liefde tot God, en daarom kon geen wet plaats hebben, omdat hij alles volvaardig vanzelf, vrijwillig uit zijn natuur deed.

Ik antwoord:

6. De wet is liefde, [Matth. 22:37-39](#). Had Adam volmaakte liefde, zo had hij de volmaakte wet.
7. De wet is vrijheid, [Jak. 1:25](#). *De volmaakte wet, die der vrijheid is*. Was Adam in een heilige vrijheid, zo was hij onder de wet van de vrijheid.
8. Vanzelf, van natuur iets te doen, en door een wet het te doen, dat strijdt niet. De Heidenen deden ook van nature de dingen die van de wet zijn.
9. Is niet liefde te schenden zonde? En is zonde niet ongerechtigheid? Zo is dan in de volmaakte liefde een wet.
10. Adam in de staat van de volmaakte liefde had een bedreiging van de dood, en daar bedreiging is op overtreding, daar is een wet. Zo had dan Adam een wet.

Adam wet was de wet der tien geboden.

VII. Maar nu komt in bedenking: Wat wet Adam had?

Ik antwoord: Adam, behalve het verbod in betrekking tot de boom der kennis des goeds en des kwaads, had, zoveel de inhoud aangaat, de wet der Tien Geboden.

Dit blijkt:

7. Zonder twijfel had Adam de volmaaktste wet. Nu, de volmaaktste wet is de wet van de liefde, en deze is de wet van de Tien Geboden, [Matth. 22:37-39](#). Zo had dan Adam de wet van de Tien Geboden.
8. De wet, die de Heidenen in hun natuur hadden, en een overblijfsel is van die wet, die Adam in zijn natuur had, is dezelfde met de wet der Tien Geboden, met aller toestemming; zo is dan ook de wet van Adam de wet der Tien Geboden.
9. Dit blijkt uit [Rom. 8:3](#), boven verhaald. Daar spreekt Paulus van een wet, noemende die, zonder verdere beschrijving, *de wet*. De wet is de wet der Tien Geboden, dat is buiten bedenking; nu, die wet had Adam in haar kracht, die na de val was krachteloos geworden, gelijk getoond is. Zo had Adam de wet

der Tien Geboden.

10. Er is maar één heiligheid, want heiligheid is het beeld Gods, dat één is. Zo is dan de wet ook één; want de volmaakte overeenkomst des mensen met de wet der Tien Geboden is heiligheid; dus had de volmaakte Adam de tien Geboden, zoveel de inhoud aangaat, tot zijn wet.

Het bijzondere gebod in betrekking tot de boom der kennis des goeds en des kwaads.

VIII. Behalve deze wet van de natuur heeft God aan Adam een gebod gegeven, 't welk God door zijn vrijheid hem kon geven of niet geven. Dit is het gebod van niet te eten van de boom der kennis des goeds en des kwaads, van welks benaming wij boven gesproken hebben.

Hier rijst lichtelijk een gedachte op: *Waarom God aan Adam die wet gaf. Had God hem die niet gegeven, hij had niet gezondigd.*

Ik antwoord:

- (jj) Dat volgt niet, dat hij dan niet gezondigd zou hebben; hij was heilig, maar veranderlijk, hij kon ook in een andere zaak gezondigd hebben.
- (kk) God antwoordt niet altijd van zijn daden. Zo men enige gedachten over dat gebod wilde maken: in dat gebod lag veel, dat God alleen de Heere was en hem gebieden mocht, wat Hij wilde, en dat hij maar blindelings te gehoorzamen had, zonder te vragen: waarom?
- (ll) Daar lag in, dat de mens niet had te begeren dan naar de wil Gods, en dat alles hem alleen om God begeerlijk of niet begeerlijk moest zijn.
- (mm) Daar lag in, dat des mensen zaligheid in de genieting Gods, en niet in iets buiten Hem bestond, en dat hij het allerbegeerlijkste daarom niet van node had, maar kon missen.
- (nn) Ook dat men voor het tegenwoordige tevreden moest zijn met de trap van volmaaktheid, die God voor die tijd geeft, en dergelijke; maar de vraag: waarom heeft God zo'n gebod gegeven, kan men niet beantwoorden, dan met te zeggen: *zo was het Gods soeverein welbehagen.*
Zo hebben wij gezien dat Adam een wet had.

IX. (2) De tweede zaak, die te tonen is, is dat Adam belofte had van de eeuwige gelukzaligheid.

Dit blijkt:

- Uit de Heidenen ook heden ten dage. Gelijk God in des mensen hart heeft ingedrukt, dat Hij is, en wat Hij van de mens wil gedaan en gelaten hebben, zo is hun mede ingedrukt, dat er is beloning voor de goeden, en straf voor de kwaden; dit getuigen de dagboeken van zeevarende lieden, welke, komende bij Heidenen, waar nooit Christenen geweest zijn, bevonden, dat zij met wijzen der handen toonden, dat de goeden zouden gaan in de hemel, wijzende naar boven, en de kwaden in de hel, wijzende naar beneden; en Paulus getuigt, dat het geweten van de Heidenen hen beschuldigt en ontschuldigt, [Rom. 2:15](#). Hebben dan de Heidenen een kennis van beloning en straf, naardat zij zich naar de ingedrukte wet gedragen, veel meer had dan Adam, die de wet volmaakt had, beloften van beloning, die hij kende.
- Wij hebben boven getoond dat Adams wet de wet der Tien Geboden was; nu,

de wet der Tien Geboden had de belofte van het eeuwige leven, gelijk te zien is, [Matth. 19](#). Een jongeling vraagt, [Matth. 19:16](#), *Wat zal ik goeds doen, opdat ik het eeuwige leven hebbe?* Christus antwoordt, [Matth. 19:17](#), *Wilt gij in het leven ingaan, onderhoudt de geboden*. Zie ook, [Le 18:5](#), *Welk mens dezelve zal doen, die zal door dezelve leven*. Zo ook [Rom. 7:10](#), *Het gebod dat ten leven was*. Psalm 19:12 [[Psalm 19:11](#)], *In het houden van die is grote loon*. Zo had Adam de belofte van het eeuwige leven.

- Omdat Christus voor de uitverkorenen het eeuwige leven verworven heeft, door Zich te stellen onder de wet, die voldoende door het dragen van de straf, en door volkomen heiligheid van de natuur en van de daden, gelijk blijkt, [Rom. 8:4](#), waar de apostel verklaart, dat door Christus' voldoening het recht van de wet vervuld is voor de uitverkorenen. Zie ook [Gal. 4:4-5](#), *God heeft zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet; opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou, en opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden*. Zie daar een wet, en diezelfde wet die Adam had, onder deze stelt de Heere Jezus Zich en daardoor verwerft Hij de uitverkorenen verlossing en aanneming tot kinderen, en indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen, erfgenamen Gods en mede-erfgenamen van Jezus Christus, opdat wij ook met Hem verheerlijkt worden, [Rom. 8:17](#). Zo ligt dan in de gehoorzaamheid van de wet de eeuwige heerlijkheid, en dienvolgens, zo had Adam, hebbende dezelfde wet, de belofte van zaligheid.
- Datzelfde leven, dat op het geloof, Christus aannemende geschonken wordt, datzelfde leven beloofde de volmaakte gehoorzaamheid van de wet. Nu, het eeuwige leven wordt op het geloof in Christus aan de uitverkorenen geschonken, zo dan ook op de volmaakte gehoorzaamheid van de wet. Deze zelfde belofte door die beide zaken toont de apostel: [Rom. 10:5](#), [6](#), [9](#). Mozes beschrijft de rechtvaardigheid die uit de wet is, zeggende: de mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven. Maar de rechtvaardigheid, die uit het geloof is, spreekt aldus: *Indien gij met uw mond zult belijden de Heere Jezus, en met uw hart geloven ... zo zult gij zalig worden*. [Gal. 3:11-12](#) *de rechtvaardige zal uit het geloof leven. Doch de wet is niet uit het geloof; maar de mens die deze dingen doet, zal door dezelve leven*. Zie daar éénerlei belofte: leven, het eeuwige leven. Van de wet staat het, [Matth. 19:16-17](#), boven verhaald. Van het geloof staat, [Joh. 3:36](#), *Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven*. Tot dit een en zelfde einde toont de apostel dat er twee wegen zijn, van welke de ene is de wet, en de andere het geloof. Hieruit volgt dan, dat Adam, hebbende de wet, de belofte had van dat eeuwige leven, 't welk nu door het geloof verkregen wordt.
- Dit blijkt ook uit de bedreiging: [Gen. 2:17](#) *Ten dage, als gij daarvan eet, zult gij de dood sterven*. De bedreiging is de dood zonder enige bepaling; wil iemand hier de dood bepalen tot de tijdelijke dood, die moet de noodzakelijkheid bewijzen, 't welk hij nooit zal doen, omdat daarvan noch taal, noch teken is. Maar:
 - (a) 't is bekend, dat dood zowel is de eeuwige verdoemenis, als de tijdelijke dood. [2 Kor. 2:16](#). Deze wel een reuk des doods ten dode. [1 Joh. 5:16](#). Er is een zonde tot de dood. [Openb. 20:6](#). Over deze heeft de tweede dood geen

macht.

(b) De gedreigde dood was een straf van de zonde; nu, de straf van de zonde is niet alleen de tijdelijke, maar ook de eeuwige dood, die tegen het eeuwige leven overstond. [Rom. 6:23](#). *De bezoldiging der zonde is de dood, maar de genadegifte Gods is het eeuwige leven.* [Matth. 25:46](#). Deze zullen gaan in de eeuwige pijn; maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven. De apostel zegt wel uitdrukkelijk, dat door het eten van de verboden boom, de verdoemenis op alle mensen gekomen is. [Rom. 5:16](#), De schuld is... uit één misdaad tot verdoemenis. vs. 18, *Door één misdaad is de schuld gekomen over alle mensen tot verdoemenis*. Niemand kan ontkennen, dat die éne misdaad is het eten van de verboden boom; nu, op dit eten komt de verdoemenis; zo was dan de verdoemenis gedreigd door het woord dood. Keert dit nu om: was aan Adam de eeuwige verdoemenis gedreigd op overtreding, zo was het eeuwige leven hem, door de regel van het tegendeel, op gehoorzaamheid beloofd. Deze bedreiging van dood bevatte in zich leven, indien hij niet zondigde. Dit heeft te meer hier plaats; want wie kan en durft van de goede God denken, dat Hij eeuwige straf zou dreigen en doen komen op ongehoorzaamheid, en evenwel niet de eeuwige gelukzaligheid op gehoorzaamheid; dat zijn straffen onbegrijpelijk groter zouden zijn, dan zijn goedheid?

- Dit blijkt ook uit de boom des levens. Hier staan twee bomen tegen elkaar. De ene is een teken van de eeuwige dood; zou dan de andere niet een teken zijn van het eeuwige leven? De benaming geeft dat ook te kennen; hij wordt met nadruk des Levens genoemd. Wie kan daar anders uit afleiden, dan dat hij een sacrament, een verzegelend teken van het leven is. Hier is de minste bepaling niet tot het lichamelijk leven, zo mogen wij ze dan ook niet maken, en ook, als hij het lichamelijke leven verloor, zo verloor hij ook meteen het geestelijke leven dat hij had; zo moet men dan hier door leven verstaan én het lichamelijk én het geestelijke, dat hij toen bezat, en ook de eeuwige gelukzaligheid, die doorgaans onder het woord leven, zonder dat het woord eeuwig daarbij staat, verstaan wordt. [Matth. 19:17](#). *Wilt gij in het leven ingaan.* [Matth. 7:14](#). *De weg is nauw, die tot het leven leidt.* En zo op veel plaatsen. Daarom wilde de Heere niet, dat hij het zegel van het eeuwige leven deelachtig zou blijven, toen hij de zaak zelf verloren had. Zie [Gen. 3:22](#). De Heere keerde hem door een engel uit het paradijs, opdat hij zijn hand uitstrekke en neme ook van de boom des levens, en ete en leve in eeuwigheid.

Toen hij zich bezondigd had met het eten van de ene boom, daar hij geen recht toe had, zo wilde God ook dat hij van de andere nu niet eten zou, omdat hij daartoe nu ook geen recht; had. Maar zou hij dan in waarheid eeuwig geleefd hebben, indien hij eens achter die boom kon komen, en daarvan ate? Gewis nee; want in die boom was geen kracht om het verloren geestelijk leven, en de gemeenschap met God te herstellen, dat wist Adam ook wel, en wat kon hem het lichamelijke leven zonder het geestelijke baten? En ook was in de boom de kracht niet om de bedreiging van God: *gij zult de dood sterven*, te verijdelen en te vernietigen, schoon hij het lichamelijke leven kon doen blijven, dat hij toch niet kon, dat wist hij ook wel.

Waarom zegt God dan: *En leve in eeuwigheid?*

Ik antwoord: 't is een *verwijtende en beschimpende wijze van spreken, gelijk uit hetzelfde vers blijkt: De mens is geworden als Onze Een*. 't Is zoveel alsof God zei: daar staat nu de mens, die door het eten van de verboden boom meende Ons gelijk te worden, ziet, hoe gelijk hij Ons! Dat is zo veel gezegd: hoe is hij in zijn be-ogingen bedrogen; want in plaats van Ons gelijk te worden, is hij Ons ongelijk! Zo is ook de wijze van spreken: *en leve in eeuwigheid*, zoveel, als zo zou hij zich nu ook in zijn be-oging en mening bedrogen vinden, als hij door het eten van deze boom meende eeuwig te leven, en leve in eeuwigheid, te weten naar zijn inbeelding, alsof de boom hem na de zonde nog bleef een sacrament van het leven. God wilde niet, dat hij het sacrament zou misbruiken, nu hij de zaak zelf, het eeuwig leven, verzondigd had. De Heere wilde, dat hij nu van 't verbroken verbond der werken zou afzien, verloren in zichzelf zijn, en alle hoop stellen in het zaad van de vrouw, 't welk hem terstond daarna beloofd werd.

De andere partij is Adam.

X. Dus hebben wij dan gezien het werk van de ene partij, namelijk, dat God Adam een wet heeft gegeven, welker inhoud dezelfde is met die van de Tien Geboden; de eeuwige zaligheid, die Christus voor de uitverkorenen heeft verworven, en op het geloof hun schenkt, beloofd heeft; de boom der kennis des goeds en des kwaads tot een proefteken, en de boom des levens tot een verzegelend teken heeft gesteld; daar zijn dan nu alle vereiste voorwaarden van een verbond aan de ene zijde. Nu hebben wij hierbij te tonen de andere partij en zijn werk, 't welk noodzakelijk in een verbondshandeling daarbij moet komen.

Heeft zich in het verbond ingelaten.

De andere partij is het menselijk geslacht in Adam, versierd met het beeld Gods, 't welk bestaat in een zuivere kennis Gods, gerechtigheid en heiligheid, zodat bij én voorwaarde én belofte wel kende, en de voorwaarde kon volbrengen. De bedenking is: Of hij het Verbond wel aangenomen heeft? omdat daarvan niets is geschreven. Ik antwoord, dat schoon het niet uitdrukkelijk staat in de Schrift, zo blijkt het nochtans daaruit klaar.

Eerste bewijs

XI. Eerst, hij heeft de voorwaarde en belofte aangenomen. Dit blijkt:

- (ii) Het gebeurt wel, dat de belofte van het verbond aan de ene zijde verhaald wordt, en dat nochtans het gehele verbond verstaan wordt. Zie maar, [Gen. 3:15](#), *Datzelve* (zaad van de vrouw, 't welk Christus is) *zal u* (slang) *de kop vermorzelen*. Dat hier het verbond der genade opgericht wordt, is bekend, en nochtans staat er niet een woord van Adams en Eva's aanneming. Zo ook hier: Omdat alle voorwaarden van een verbond van de ene zijde vermeld worden, zo wikkelt dat noodzakelijk in de toestemming van de andere partij.
- (jj) Adam was volmaakt, en daarom, behalve dat God macht had te gebieden, en Adam wegens zijn volmaakte gehoorzaamheid het niet kon weigeren, zo kon hij niet anders dan deze voorwaarde en belofte aannemen; want kan een

redelijk mens, volmaakt kennende de gemeenschap Gods in een mindere trap, wel anders dan liefhebben en begeren een hoger trap van die alleen zalige gemeenschap? En kan hij niet anders, of hij moest ontmenst van zijn verstand, en van de liefde tot zijn welzijn beroofd zijn, kan hij niet anders, dan zulke zaken beminnen en begeren, zo kan hij ook niet anders, dan met al zijn hart omhelzen, als hem zulke zaken beloofd worden, gelijk, wij zo terstond gezien hebben, dat ze hem beloofd waren. Even zo is het ook met de voorwaarde; want die is niet alleen een weg tot zaligheid, maar was zijn tegenwoordige zaligheid zelf; namelijk, volmaakte liefde tot de beminnelijke God, onderwerping onder die gehoorzamenswaardige soevereine Heere. Dit bezat hij, dit was zijn liefde, blijdschap en vergenoegen; en kon hij niet anders, dan de belofte, om reden terstond gemeld, aannemen, zo kon hij ook niet anders, om dezelfde reden, dan de voorwaarde aannemen, omdat de belofte en de voorwaarde niet in soort, maar in trap verschilden.

- (kk) 't Blijkt ook uit het gedrag van alle mensen. De natuur leert hen zeggen: "het gebod is heilig, rechtvaardig en goed, ik keur het goed, en ik vind dat ik daaraan verbonden ben, en ik keur ook die band goed, en acht het mijn plicht te zijn; gewillig verbind ik mij daaraan en ik omhels ook de belofte, van op gehoorzaamheid de hemel te ontvangen." Zo bevinden wij, dat een natuurlijk mens na de val alsnog én belofte én voorwaarde aanneemt, veel meer dan kon de volmaakte mens niet anders dan én voorwaarde én belofte aannemen.
- (ll) Dat Adam en Eva de belofte en voorwaarde aangenomen hebben, blijkt ook daaruit, dat Adam en Eva zich onthielden en weigerden van de verboden boom te eten, omdat de Heere het hun verboden had. Waar uit kracht van verbod gehoorzamen en weigeren is om te overtreden, daar is een aanneming; nu, dat is hier, gelijk uit de geschiedenis [Gen. 3](#) blijkt. Zo hebben dan Adam en Eva de voorwaarde en belofte aangenomen: dienvolgens is er een volkomen verbond geweest tussen God en de mens.

Dus maken wij dan de gezochte en gevonden sluitreden op: Daar een wet is als een voorwaarde, daar beloften zijn op vervulling van die voorwaarde, daar een proefteken en een verzegelend teken, dat is een sacrament, is, daar én voorwaarde én beloften aangenomen worden, daar is een verbond. Nu, dit alles is hier. Zo is er een verbond tussen God en Adam. Wij maken hier geen melding van paradijs, noch van sabbat, omdat wij die niet als sacramenten erkennen, gelijk ook niet de boom der kennis des goeds en kwaads.

Tweede Bewijs.

XII. Dit vorige nu vast zijnde, zo is dit volgende bewijs te klaarder, 't welk wij nemen uit [Hoséa 6:7](#), *Zij hebben het verbond overtreden, als Adam*. Hier wordt gesproken van een verbond, en van een verbond met Adam, en van een verbreking van een verbond. Hiertegen zijn twee moeilijkheden weg te nemen, namelijk, of het woord *Adam* hier niet mens moet overgezet worden, en dat alzo hier niet van Adam, maar van andere mensen gesproken wordt; en dan of het woord *Berith* hier niet behoorde *wet* overgezet te worden, zodat zelfs hier van geen *verbond* gesproken zou worden.

Adam betekent hier de eerste mens.

Op het eerste antwoord ik: Ofschoon het woord Adam *mens* overgezet kon worden, en dikwijls overgezet wordt, zo volgt daaruit niet, dat het hier zo overgezet moet worden; die dat zeggen wil moet het bewijzen, en daar zal hij geen raad toe weten; wij houden het woord Adam de eigennaam van de eerste mens te zijn in deze plaats; onze redenen zijn deze:

47. Als men het *mens* overzette, dan was de klem van de plaats weg, want die woorden als Adam worden hier bijgebracht, niet tot verkleining, maar tot vergroting van de misdaad; wat kracht van verzwaring, ja zelfs wat zin zou dat hebben; zij hebben het verbond verbroken, gelijk andere mensen, die bondgenoten zijn. Want overtraden ze een verbond, zo moesten ze daarin zijn; dat is: zij hebben het verbond overtreden, gelijk zij, of andere medebondgenoten het doen, dat waarlijk geen zin heeft; dus is Adam hier de eerste mens.
48. De Heilige Schrift (dikwijls in 't eerste boek Mozes) [Deut. 32:8](#) [1 Kron. 1:1](#), gebruikt het woord Adam als een eigennaam van de eerste mens, en bijzonder vinden wij het in dezelfde samenvoeging als hier. [Job 31:33](#), "Zo ik *gelijk Adam*, mijn overtredingen bedekt heb." Hier wordt uitdrukkelijk op het verbloemen van Adams misdaad gezien, en zo moet het daar ook, op de eerste mens ziende, als een eigennaam, Adam, behouden worden. En omdat hier ook gezien wordt op een zonde, die Adam begaan heeft, ten minste aan zo'n slag van zonde, waarom dan Adam niet als *Adam* overgezet?
49. Ook is er in de grondtekst geen tegenreden, dat men het als een eigennaam houdt; want bij een eigennaam kan geen hemphaticum, van nadruk, gesteld worden; maar als het mens betekent, zo wordt het dikwijls met zodanig een *h* gevonden. Nu, hier is zo'n *h* niet, die hier bijzonder te pas zou komen, als het andere mensen betekende, omdat het woord Adam hier een grote nadruk heeft.
50. De zaak is waarheid in Adam: hij was in een verbond, als wij boven gezien hebben. Hij heeft het verbond verbroken, daarom moeten wij het op Adam houden, zolang geen andere noodzakelijkheid ons gebiedt het op een ander te houden.
51. 't Past hier zeer wel. God wil hier de grootheid van de zonde van Juda en Efraïm vertonen, door die te brengen tot haar oorsprong en voorbeeld van navolging. Deze hun zonde was niet alleen zelf kwaad, maar zij had ook een kwade oorsprong, en daarom te meerder kwaad, gelijk David daardoor zijn zonde vergrootte, [Psalm 51](#). Deze bondsbreuk was een zonde, die uit de bondsbreuk van haar natuur in Adam voortkwam, en alzo te gruwelijker. Adam, in alle lichamelijke en geestelijke zegeningen overvloedig, brak, lichtvaardig, Rom.ekeloos en trouweloos het verbond; zij volgden na in de gelijkheid van de overtreding van Adam, met trouweloos het verbond Gods te verbreken, daar God hen naar het lichaam zo overvloedig had gezegend, en naar de ziel zijn Woord en alle middelen van de genade gaf. Zodat deze woorden als Adam doen zien op de eerste bondsbreuk van Adam, die hier bijgebracht wordt als een vergroting van de zonde van Juda en Efraïm.

Berith betekent niet wet

XIII. Het tweede is van geen schijn, namelijk dat men *Berith*, wet zou kunnen overzetten.

Wij antwoorden, dat van *kunnen* tot *zijn* geen gevolg gemaakt kan worden; maar buiten dat, ik ontken dat het woord *Berith*, ook wet betekent. Mij is tot nog toe geen voorbeeld voorgekomen, maar ik vind wel, dat het een verbond genoemd wordt met opzicht op de wet als een regel van het verbond, doch zelf betekent het mijns wetens nooit wet; zo blijft het dan hier verbond, en een verbond overtreden als Adam. Dienvolgens blijkt het, dat tussen God en Adam een verbond was.

Dit verbond te overdenken.

XIV. Overdenkt dit dikwijls, om te zien in hoe gelukzalige staat God het menselijke geslacht, en zo ook u, ten opzichte van uw natuur, gesteld had. Zulke volmaakte, zulke betamelijke en zelfs beminnelijke voorwaarden! Zulke heerlijke beloften, en dat in een verbond met de alleen heerlijke en oneindig goede God! Daar is geen einde aan te zien. Ga vandaar tot de verbreking van het verbond, en dat zo nodeloos, zo roekeloos, en zo moedwillig, wat is dat een verfoeilijke daad! Ga vandaar tot de rechtvaardigheid Gods, en keurt die in het straffen en verwerpen van zulke verbondbrekers goed. Vergroot door het zien van de heerlijkheid van dit verbond uw erf- én dadelijke zonden. Dat schone verbond is nu verbroken, en een onbekeerde, nog niet overgegaan in het verbond der genade, is nog in dat eigen verbond der werken, en zo dikwijls als hij zondigt, verbreekt hij al wederom dit verbond, en dus ligt hij onder de vloek, en vergroot die meerder.

Zie nu af van dit verbond der werken, want het is verbroken, de zaligheid kan daardoor niet verkregen worden. Deze vermaning is nodig, omdat de kinderen van God zelf nogal op de werken zien, en daarnaar moedig of moedeloos zijn. En de onbekeerden willen nog altijd wat doen, zij menen het met bidden en bekeren goed te maken, maar zij zullen zich bij die weg bedrogen vinden. Laat het verbond der genade u dierbaar zijn, begeeft u naar de Middelaar van dit beter verbond, begeeft u in dit verbond, en let er op, en acht de eerste man gestorven.

Hoofdstuk 13: Van het verbreken van het Verbond der Werken

Hoofdstuk 13

Van het verbreken van het Verbond der Werken.

Dat Adam gezondigd, en alzo het Verbond der Werken verbroken heeft, behoeft geen ander bewijs dan de zondige staat van alle mensen, en de Schrift, die het overal te kennen geeft.

Maar de bedenking is: *Wanneer is hij gevallen?*

De mens zo heerlijk geschapen, en in zo zalig een verbond met zijn God staande,

is naar alle waarschijnlijkheid niet zeer lang in die heilige en gelukkige staat gebleven, maar hoe lang, is onbeschreven, en daarom onbekend. Maar het blijkt, dat hij niet terstond op de dag van zijn schepping is gevallen. Want:

- (1) De zevende dag wordt zo aan de zesde gevoegd als de vorige dagen aan elkaar, zonder enige tussen inkomende zaak of melding van de val, of van de duivelen of van de mens. De tussengestelde afdeling van het hoofdstuk maakt geen onderscheid in de zaak; want de hoofdstukken zijn van de heilige schrijvers niet gesteld, maar tot hulp van het geheugen, en onderrichting van andere mensen daarin gevoegd.
- (2) De val wordt beschreven geschied te zijn ná de zevende dag; want, nadat, [Gen. 1](#) en [2](#), de zeven eerste dagen, en wat op ieder geschied was, doorlopend beschreven waren, zo wordt daarna, [Gen. 3](#), de val beschreven.
- (3) Toen de zesde dag geëindigd was, toen was nog alles zeer goed: [Gen. 1:31](#) *God zag al wat Hij gemaakt had, en ziet het was zeer goed.* Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de zesde dag.
- (4) Toen God de zonde van de mens zag, *toen berouwde het de Heere, dat Hij de mens op de aarde gemaakt had, en het smartte Hem aan Zijn hart*, [Gen. 6:6](#). Maar op de zevende dag rustte de Heere, dat is, Hij hield op van nieuwe schepselen te scheppen, Hij zag al zijn werk met genoegen aan, verblijdde Zich in Zijn werken, op menselijke wijze gesproken, en verkwikte Zich daarin, [Ex 31:17](#). *Omdat de HEERE in zes dagen de hemel en de aarde gemaakt, en op de zevende dag gerust en Zich verkwikt heeft.* Waaruit blijkt, dat de mens noch vóór, noch op de zevende dag gevallen is.
- (5) Ook is het niet te denken, dat de mens zijn ogen pas in de wereld opendoende, terstond zou gevallen zijn, en dat hij geen tijd zou gehad hebben, om zich in God te verlustigen, en zich in zijn heilige en heerlijke staat te verblijden, en God daarover te verheerlijken; en dat hij geen tijd zou gehad hebben om door ondervinding zijn gelukzalige staat te kennen, en na de val te kunnen herdenken; maar 't is uit het bovengezegde af te leiden, dat God hem enige tijd het goede heeft doen ondervinden, zodat de mens na de zevende dag eerst is gevallen; maar na hoeveel dagen, weken of maanden is onbekend.

Door verleiding van de duivel.

II. Maar nadat een groot gedeelte van de engelen gezondigd had, en tot duivelen was geworden, heeft de duivel op Adam en Eva toegelegd, om hen ten val te brengen, en te verhinderen dat ze God, tegen wie hij een gruwelijke haat had opgevat, omdat Hij hen verstoten en voor eeuwig uit de genade had uitgesloten, verheerlijkten.

De duivel valt eerst op Eva aan, en dat toen ze alleen was, ook waarschijnlijk bij de boom der kennis des goeds en des kwaads stond, en verleidt haar, en zij verleid zijnde, hoewel het nog niet merkende, zo verleidt zij ook haar man Adam, die niet door liefde tot zijn vrouw, maar door haar verleiding is verleid, en toen werden eerst hun beider ogen geopend, [Gen. 3:7](#). Zodat de duivel de aanradende oorzaak van de val is geweest, welke daarom genoemd wordt de mensenmoorder van de beginne, en de leugenaar, [Joh. 8:44](#).

Gebruikende een slang.

III. Hij gebruikte daartoe een slang, als oordelende, dat die hem voor een bekwaam werktuig verstrekken kon, en sprak door de slang tot Eva. Hij sprak niet onzichtbaar, hij formeerde niet een sprekende stem in de lucht, hij sprak niet eigenlijk tot de ziel van Eva, maar hij sprak door de slang, die hij ingenomen had. Men moet deze gehele zaak niet opvatten als een beeldspraak, of bij gelijkenis en verbeelding gesproken; ook vertoonde de duivel niet een schim in gelijkenis van een slang, maar 't is een waarachtige geschiedenis en eigenlijk geschiede zaak. En duivel én slang zijn hier dadelijk en werkzaam geweest; 't was een eigenlijk gezegde slang, een beest in waarheid. Dit blijkt klaar:

(d) uit de geschiedenis, [Gen. 3:1](#). *De slang nu was listiger dan al het gedierte des velds, en zij zeide tot de vrouw.*

(e) 't Blijkt ook uit de slang, [Gen. 3:14](#): *Omdat gij dat gedaan hebt, zo zijt gij vervloekt boven al het vee.* 't Is onbetwistbaar dat de slang een onredelijk dier was, en daarom geen duidelijke en verstandige rede kon voeren; zo is 't dan zeker, dat een verstandig schepsel door de slang sprak, en dat dit verstandig schepsel boos en zondig was, en dat het daarom niemand anders kan geweest zijn dan de duivel, die daarom meermalen in de Schrift, *slang, draak, oude slang* genoemd wordt. [Openb. 20:2](#). *De draak, de oude slang, welke is de duivel en satanas.* Deze heeft Eva verleid. [2 Kor. 11:3](#). *Gelijk de slang Eva door haar arglistigheid bedrogen heeft.* Aan deze is door Christus de kop vermorzeld. [Hebr. 2:14](#). *Opdat Hij door de dood te niet zou doen degene, die het geweld des doods had, dat is, de duivel.*

De wijze is niet uitvoerig beschreven.

IV. De wijze van bedriegerij, gelijk Mozes in al hetgeen in de eerste wereld is geschied kort is, zo wordt die niet verhaald, en daarom zijn het alle losse gissingen, 't geen men daarvan zou willen zeggen, namelijk, of de duivel maar eens of meermalen met Eva in gesprek is geweest. Of hij ook op andere wijzen met Eva gehandeld heeft. Of hij is gekomen als een gezant van God, en verklaarde, dat de tijd van beproeving nu ten einde was, en dat ze nu wel eten mochten, dan of hij kwam als een leraar en vriend om haar ten beste te raden, en te tonen wat nuttigheid in het eten van die boom verborgen was, dan of hij kwam als een vijand Gods, en haar een kwade indruk van God gaf, als willende haar afhouden van datgene, dat haar gelukkig, en Hem gelijk kon maken. Dan of hij andere voorwendselen en schijnredenen heeft bijgebracht. Ik wil van deze en diergelijke dingen liever zwijgen, dan u door een schijnrede misschien misleiden, 't Is veilig niet te willen weten, dat de wijste en grootste Leermeester ons niet heeft willen openbaren. Dus zal men veel aanvechtingen ontgaan.

Eva verleid zijnde, verleidt Adam.

V. Dit is mij zeker:

(y) dat Eva wel wist, dat de dieren, en ook de slang, geen redelijk verstand en spraak hadden;

(z) dat Eva nog niet geweten heeft van de val van de engelen;

(aa) dat ze wel afleiden kon dat dit wat buitengewoons was;

(bb) dat Eva wel begerig mocht zijn naar hoger trap van kennis en

- gemeenschap met God, haar in 't verbond der werken beloofd;
- (cc) dat ze ook wel trachten mocht naar meerder kennis van de natuurlijke zaken, waarin zij door ondervinding kon toenemen, gelijk de engelen door de gemeente geopenbaard wordt de veelvuldige wijsheid Gods.
 - (dd) Dat Eva niet uit onwetendheid van die boom heeft gegeten, maar dat ze wel wist, dat ze van die boom niet eten mocht, noch die aanroeren.
 - (ee) Dat Eva door begeerte om verstandig te worden tot het eten vervoerd is geworden; dat zij niet gedwongen is geworden, maar door haar eigen vrije wil het gedaan heeft.
 - (ff) Dat Eva niet terstond het bedrog gemerkt, maar het eerst gezien heeft, nadat ze Adam verleid had.
 - (gg) Dat Adam niet eerst, en niet door de slang is verleid, gelijk de apostel zegt, [1 Tim. 2:14](#), maar door de bedrogen Eva en alzo na haar is bedrogen.
 - (hh) Dat, zo Adam was staande gebleven, Eva alleen de straf zou gedragen hebben; maar Adam ook gezondigd hebbende, zo is de gehele menselijke natuur, het gehele menselijke geslacht schuldig, als Paulus zegt: [Rom. 5:12](#), *Door één mens is de zonde in de wereld ingekomen*. Zo ziet hij niet alleen op de zonde van Eva, maar op de zonde van het menselijke geslacht, bestaande alleen en geheel in Adam en Eva, dezen waren één door het huwelijk; maar hij ziet bijzonder op de zonde van Adam, die de eerste mens, de eerste en enige oorsprong was, én van Eva, én alzo van het gehele menselijke geslacht.

Is een schrikkelijke zonde.

VI. Het eten van die boom was geen kleine zonde, al was de vrucht een kleine zaak: maar 't was een schrikkelijke gruweldaad, die in zich vervat de verbreking van de gehele wet, van de liefde, van de gehoorzaamheid, van het verbond, en het had tot een vrucht het verderf van hem en alle zijn nakomelingen; welke zonde verzaamd wordt:

- 52. omdat ze geschiedde tegen God zelf, die zij in zijn hoogheid en heerlijkheid kenden, en die hen door zovele goedheden aan Zich verbonden had.
- 53. Omdat ze gedaan werd door zo'n heilig mens, die krachten genoeg had om het te laten, en alle aanvechtingen tegen te staan.
- 54. Omdat het zo'n kleine en lichte zaak was, die maar in laten bestond, en dat van één boom, daar ze in zo heerlijke hof alles in overvloed hadden.
- 55. Omdat daaraan de zaligheid of verdoemenis van hem en zijn nakomelingen hing. Daarom draagt ook dit eten de rechte naam, het wordt genoemd: [Rom. 5:12](#). *Zonde*. vs. 14, *overtreding*. vs. 15, *misdaad*, vs. 19, *ongehoorzaamheid*.

Een samenvloeiing van vele.

VII. Zien wij de zonde aan in haar geheel, en nu volbracht, zo is ze een samenvloeiing van alle zonden, niet alleen omdat die in één overtreedt in alle schuldig is, omdat iedere zonde is een afval van de Wetgever, en een verbreking van de wet, maar ook omdat veel bijzondere zondige daden daarin samenkomen.

Vraagt iemand: *Welke de eerste is geweest?*

Ik antwoord, dat een zonde niet zozeer in de tijd als wel in orde de eerste zonde geweest is, en dat, eer de uiterlijke daad daar was, verscheidene zonden zich door elkaar gemengd hebben. Zodat de eerste zonde niet te zoeken is in de uiterlijke

daad, ook niet de aandoeningen, hartstochten en genegenheden, ook niet in de wil; want in een volmaakte natuur zijn wil en aandoeningen het verstand onderworpen, volgen dat en lopen niet vooruit.

De eerste zonde was geloof aan des duivels zeggen.

Maar de eerste zonde is te zoeken in het verstand, 't welk door schijnreden overgebracht werd om te oordelen, dat ze niet zouden sterven, dat in die boom zo'n kracht was om verstandig te maken, waarnaar zij zonder zonde begerig konden zijn. Die boom had de naam van kennis, die was hun beminnelijk; van goed en kwaad, het was hun verborgen wat zaken 't woord kwaad wilde zeggen. De slang neemt van die benaming gelegenheid, alsof in de woorden grote dingen verborgen waren. Het verstand sterk ziende, én op de beminnelijkheid om verstandig te zijn, én op de boom, die hun dat zou kunnen toebrengen, 't zij als een middel, 't zij als een oorzaak, zo raakt het verbod van niet te eten, en de bedreiging van te zullen sterven, uit de levendige en krachtige gedachten; en het toepassend oordeel, voorstellende dat het nuttig zou zijn van die boom te eten, verwekte de genegenheid om de verstandigheid daardoor te bekomen; hierbij kwam, *dat zij zag dat de boom goed was tot spijs, en dat bij een lust was voor de ogen.* [Gen. 3:6](#).

Omdat het verstand misleid werd, niet door redenen uit de natuur des booms en zijn vrucht gehaald, maar door het zeggen van de slang en door het zeggen van de vrouw aan Adam, zo werd de zaak namelijk, niet te zullen sterven, maar verstandig te zullen worden door het eten van die boom, vastgesteld door het geloof, 't welk is een zaak waarachtig te houden op het zeggen van een ander. Zodat de eerste zonde is geweest het geloof aan de slang, dat ze niet zou sterven, maar verstandig worden, 't welk in zich had het niet geloven aan God, bedreigende de dood op het eten. Dus ongelovig zijnde, wordt ze ongehoorzaam, tast toe, en eet, en omdat zij de slang geloofde zo is zij bedrogen, en verleid geworden, gelijk deze zonde door verleid, bedrogen te zijn, uitgedrukt wordt, [1 Tim. 2:14](#); [1 Kor. 11:3](#). En dus heeft zij Adam verleid. Zodat de eerste zonde niet is geweest hoogmoedigheid, om God gelijk te zijn, ook niet opstand en ongehoorzaamheid, of eetlust, maar ongelovigheid.

Hadden bekwaamheid om staande te blijven.

VIII. Vraagt iemand: *Hoe het mogelijk was, dat een volmaakt mens, die het minste beginsel van zonde in zich niet had, tot de zonde kon vervallen?*

Ik antwoord:

- (j) Zeg mij eerst, hoe de engelen, die een hoger trap van volmaaktheid hadden, hebben kunnen zondigen. Zegt gij, ik weet dat ze gezondigd hebben, maar niet hoe, zo hebt gij uw eigen vraag van Adam beantwoord. Dat Adam gezondigd heeft is zeker. Dat hij de allerminste geneigdheid tot zonde, in hem ingeschapen, niet had, is ook zeker;
- omdat dan God gesteld werd tot een oorzaak van de zonde, en
 - zo'n ingeschapen geneigdheid tot zonde niet bestaan kan met volmaaktheid naar Gods beeld geschapen te zijn. En
 - zodanig een geneigdheid tegen het tiende gebod is.
- (k) God heeft de mens een redelijk schepsel geschapen, en met verstand en vrije

wil begaafd, zodat hij bekwaamheid had om zijn daden te besturen en voor van buiten aankomende verzoeken en bedriegerij zich te wachten; maar hij liet zich bedriegen door de duivel op de wijze, par. 7 gemeld. Laat ons meer bezorgd zijn hoe wij uit de zonde zullen komen, omdat wij er in zijn, dan hoe wij er in gekomen zijn.

IX. Dat God de val van eeuwigheid wist en besloten heeft die toe te laten, leert niet alleen de alwetendheid Gods en de leer van de besluiten Gods, Hoofdstuk 5 maar 't blijkt ook daaruit, dat God van eeuwigheid de mens een Verlosser, om hem uit de zonde te redden, verordineerd heeft, namelijk de Heere Jezus Christus, welke Petrus noemt *het Lam, dat voorgekend is geweest voor de grondlegging van de wereld*, [1 Petrus 1:20](#).

De val is niet geschied zonder de voorzienigheid Gods.

De bedenking is: *Of Adam independent of onafhankelijk van God was in het zondigen, en of de val also zonder en buiten de voorzienigheid Gods geschied is?* Ik antwoord, geenszins, deze zaken hebben wij uitvoerig verhandeld, Hoofdstuk 9. Daar hebben wij getoond, dat geen schepsel onafhankelijk van God kan zijn, noch in zijn bestaan, noch in zijn werking; dat de medewerking Gods de mens bepaalt en gaande maakt tot iedere bijzondere daad, en hem daarin ondersteunt en achtervolgt, zodat God invloeiende in des mensen verstand, wil en werken, voor zoveel het natuurlijke bewegingen zijn, de mens also beweegt, overeenkomstig zijn natuur, dat is, hem doet werken door zijn vrije wil, door welke de mens, hoewel door de medewerking Gods ondersteund, bepaald en bestuurd, zelf werkt en oorzaak van zijn daden is, en zondigende, zo misbruikt hij die, niet werkende naar de wet, die hem gesteld is. Zo geschiedde het ook in Adam; God had hem genoegzame krachten gegeven om alle verzoeken tegen te staan; God verhinderde hem niet te zondigen, gelijk Hij wel had kunnen doen, doch was daartoe niet gehouden; God onttrok hem die gegeven krachten niet, maar liet de volmaakte mens door zijn eigen vrije wil werken, zodat de schuld des mensen en niet Godes is. Wil iemand met zijn klein en verduisterd verstand verder in deze zaak indringen, die zal tot loon van zijn vermetelheid, om God voor de vierschaar van zijn verstand en oordeel te roepen, om God schuldig en de mens onschuldig te verklaren, daar hij misschien op uit zou willen, en de mens een ingeschapen geneigdheid tot de zonde toeschrijven, of zich onafhankelijk van God verklaren, die, zegge ik, zal tot loon ontvangen een grote verduistering, en zal inzinken in dwaze en zondige bewegingen tegen God. Daarom wil ik u raden te eindigen in hetgeen wij gezegd hebben, en te denken, dat des Heeren gedachten en wegen niet zijn als de onze; Gods wegen zijn heilig, 't zij wij ze verstaan of niet.

Door de val is het verbond verbroken.

X. De mens gezondigd hebbende heeft dat heerlijke verbond verbroken, en is van de belofte vervallen; zodat het nu van de wet onmogelijk is hem te rechtvaardigen, en te stellen in het recht en de bezitting van het eeuwige leven, omdat zij door het vlees is krachteloos geworden, [Rom. 8:3](#).

Nochtans blijft dat verbond in zijn volle kracht, en verbindt het gehele menselijke geslacht (in zoverre het niet is overgebracht in het verbond der

genade) en tot gehoorzaamheid en tot straf, gelijk ook de belofte blijft onder voorwaarde van gehoorzaamheid, doet dat en gij zult leven. Of wel de mens de belofte niet kan bekomen, omdat hij de voorwaarde niet vervult, zo houdt nochtans dat verbond in zichzelf de belofte.

Dit blijkt.

(mm) 't Is waar, dat God door zijn natuur het schepsel tot gehoorzaamheid verbindt, en dat het schepsel door zijn eigen natuur ook verbonden is, al was er geen verbond; maar God heeft de mens in het verbond geschapen, en de kennis en goedkeuring daarvan in zijn natuur ingedrukt, zodat hij nooit zonder dat verbond geweest is van het eerste ogenblik van zijn aanzijn af; daarom blijft de menselijke natuur in die oorspronkelijke verbintenis van het verbond.

(nn) De verbonden onder de mensen blijven, ook na de eerste overtreding. De geleerde koningen en machten zullen niet alleen de eerste overtreding van de anderen, met welke een verband was opgericht, ophalen: maar ook tonen hoe menigmaal dat opgerichte verbond is overtreden. Een vrouw, overspel bedreven hebbende, blijft in het verbond met haar man, en wordt van hetzelfde niet ontslagen; maar zo menigmaal zij na de eerste daad zich vermengt met een ander, zo menigmaal, doet ze overspel en breekt telkens het verbond. Waaruit klaar blijkt, dat overtreding van een verbond de overtreder van het verbond niet ontslaat. Zo blijft dan het verbond der werken ook na de overtreding.

(oo) De natuur van alle mensen, en de Schrift leert, dat de wet, de belofte, de bedreigingen, en de toestemming blijft; zo blijft dan ook het verbond der werken. Ieder mens weet dat er een God is, en hij kent de wet in zijn hart ingeschreven. Hij keurt die wet, dat ze goed is, en dat hij verplicht is die te gehoorzamen. Hij erkent beloning, indien hij gehoorzaamt; hij erkent straf, indien hij overtreedt, gelijk te zien is, [Rom. 2:14-15](#) en [Rom. 1:32](#). Daar nu zo'n veromstandigde wet is, daar is en blijft een verbond. Dus blijft de zondaar onder dat verbond, omdat Hij is een schuldenaar de gehele wet te doen, [Gal. 5:3](#). En de wet heerst over de mens, zo lange tijd als hij leeft, [Rom. 7:1](#). En zo dikwijls, als hij tegen de wet zondigt, zo dikwijls overtreedt hij dat verbond.

Totdat hij in het verbond der genade overgaat.

XI. Maar als hij met toestemming van God uit dat verbond der werken uitgaat, en overgaat in het verbond der genade, zo is hij niet meer onder dat verbond, volgens [Rom. 6:14](#), Gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade. *Want als de eerste man gestorven is, zo is de vrouw vrijgemaakt van de wet des mans*, [Rom. 7:2](#). De wet is hun niet meer een voorwaarde van het verbond der werken, maar een liefelijke regel van het leven. En zondigende, zo verbreken zij het verbond der werken niet, want zij zijn er niet meer onder; maar zij zondigen tegen de liefelijke regel, die hun in het verbond der genade gegeven was, en ook dat wedergeboren gedeelte doet de zonde niet, maar het vlees dat in hen is. En of de zonden in haar natuur straf verdienen, zo komen die toch niet op hen, omdat de Borg die op Zich overgenomen, en nu de schuld voldaan heeft.

Indien men mocht denken, *omdat met de eerste zonde de beloften uit zijn, en de*

straf daar is, zo kan het verbond der werken daarna geen plaats hebben.

Dient tot antwoord:

11. het verbond heeft in zich, en blijft in zich behouden, én beloften, én bedreigingen, en zo blijft ook het verbond, zo de beloften en bedreigingen het verbond eigenlijk al maakten.
12. Noch beloften, noch bedreigingen maken de natuur van het verbond, maar de onderlinge verbintenis, en die blijvende, gelijk ze blijft, zo blijft ook het verbond.
13. En ook zijn er trappen van beloning en van straf; dus kan ook, die bedenking al toegestaan zijnde, het verbond blijven.
14. En de mens blijft verbonden God te beminnen. God te geloven, God te stellen tot zijn hoogste goed, en God te zoeken door de weg van gehoorzaamheid. Dit zal niemand durven loochenen die een Christen genoemd wil zijn; zo blijft dan ook het verbond, 't welk hem daartoe verplicht.

Hieruit volgt: missen van het Beeld.

XII. Het verbond door Adam en Eva verbroken zijnde, zo volgen daarop allerlei zondige en smartelijke ellenden.

- Terstond was hij ontbloot van het beeld Gods, 't welk in de wedergeboorte wederom begint hersteld te worden, [Kol. 3:10](#); [Eféze 4:24](#). Waaruit blijkt dat het verloren was, en het openbaarde zich terstond door de schaamte.
- Schaamte. Door de schaamte over hun lichamelijke naaktheid durfden zij zo naakt voor de tegenwoordigheid Gods niet komen, [Gen. 3:7](#), [10](#). En ook schaamden ze zich voor zichzelf en voor elkaar; niet dat dit onreine hartstochten in deze gehuwden te kennen geeft, maar het geweten toonde hen dat de leden te schandelijk waren gezien te worden; daarom trachtten zij die te bedekken, en vonden daartoe geen gereder en bekwamer middelen dan bladeren van vijgenbomen, die waarschijnlijk niet zo klein waren als bij ons en in Spanje, maar zo lang, dat ze een man van de kin tot aan de knieën hingen, gelijk ze nog heden zo lang in Cycloon groeien. Deze hechtten ze aan elkaar, zo zij best konden, en hingen ze zich om.
- Hierbij kwam een schrik in 't geweten. De Heere openbaarde Zich door de wind des daags, welke zich in veel landen, bijzonder in de hete, verheft omtrent het opgaan van de zon, om de hitte te matigen. 't Zij dat de Heere Zich omtrent die tijd zonderling aan Adam placht te openbaren, en dat Adam dat nu al door ondervinding wist; 't zij dat er iets buitengewoons bijkwam, waaraan Adam de komst des Heeren merkte. Immers, Adam en Eva hebbende nu geweten van begane zonde, zo vreesden ze ook de straf van de zonde; en de tegenwoordigheid Gods, die hen tevoren zo verblijdde, die joeg hun nu vrees aan, zodat ze vloden en zich verborgen onder de dichtste bomen, [Gen. 3:8](#).
- Hierbij openbaarde zich een zondige eigenliefde door zich te verontschuldigen, en liefdeloosheid tot zijn vrouw Eva, met haar te beschuldigen, [Gen. 3:12](#). Waarop Job ziet: [Job 31:33](#) *Zo ik, gelijk Adam, mijn overtredingen bedekt heb, door eigenliefde mijn misdaad verbergende!* En Eva verschoonde zich daarmee, dat ze alleen bedrogen was, en schoof de schuld op de slang.
- Hierop volgde het vonnis:

(p) over de slang, die misbruikt was. *Vervloekt zijt gij boven al het vee*, enz. [Gen. 3:14](#).

(q) En over de satan, die de oorzaak van verleiding was: *Het zaad van de vrouw zal u de kop vermorzelen* [Gen. 3:15](#). 't Welk ook door Christus is volbracht, [Hebr. 2:14](#).

- Nadat de Heere het verbond der genade Adam en Eva aangekondigd had door het zaad, niet des mans, maar van de vrouw, ([Gen. 3:15](#)) 't welk is Christus, die komen zou om het werk van de duivel te verbreken, [1 Joh. 3:8](#), deze is de vrucht des buiks van Maria, [Lukas 1:42](#), en is geworden uit een vrouw, [Gal. 4:4](#), zo wilde de Heere dat de mens altijd gevoelig zou zijn over de zonde, en kondigt hem aan de kastijdende ellende, die op hem blijven zouden, welke in de onbekeerd stervenden straffen zijn.
- 3. De bijzondere plagen, die op het vrouwelijk geslacht bijzonder zouden komen, zijn: *Ik zal zeer vermenigvuldigen uw smart, namelijk, uwer dracht; met smart zult gij kinderen baren; en tot uw man zal uw begeerte zijn, en hij zal over u heerschappij hebben*, [Gen. 3:16](#).
- 4. De bijzondere straffen, die God op het mannelijk geslacht legde, zijn: ([Gen. 3:17-19](#)) Het aardrijk zij om uwentwil vervloekt; en met smart zult gij daarvan eten al de dagen uws levens. Ook zal het u doornen en distelen voortbrengen, en gij zult het kruid des velds eten. In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten.
- 5. De gewone straf, die zo man als vrouw onderworpen zouden zijn, is de dood: ([Gen. 3:19](#)) *Gij zijt stof, en gij zult tot stof weer keren*.

XIII. Men mocht denken: *Hier staat niet één woord van de eeuwige verdoemenis, zo schijnt het dat die noch gedreigd, noch verdiend was*.

Ik antwoord:

(oo) Dat de eeuwige verdoemenis op de zonde gedreigd was, hebben wij boven getoond. En dat ze door alle zonden verdiend is, en op de onbekeerd stervende komt, zullen wij beneden tonen.

(pp) Dat hier de eeuwige verdoemenis niet gemeld wordt, is omdat het verbond der genade door het zaad van de vrouw, 't welk is Christus, aan Adam en Eva aangekondigd was, ([Gen. 3:15](#)) eer de smarten aan hen aangezegd werden, ([Gen. 3:16-19](#)); zodat zij alreeds van de verdoemenis ontheven waren, en die smarten hun opgelegd werden als kastijdingen. Ik spreek ten opzichte van Adam en Eva.

Zegt men: 't Blijkt niet dat Adam en Eva door Christus zijn zalig geworden, ja 't tegendeel schijnt in [Hebr. 11:4](#), alwaar Abel als de eerste gelovige voorgesteld wordt; gelijk hij ook, [Matth. 23:35](#) als de eerste rechtvaardige voorgesteld wordt.

Ik antwoord:

(h) Abel wordt op gemelde teksten wel genoemd, maar niet de eerste rechtvaardige, noch de eerste gelovige; zodat het Adam niet uitsluit, alzo weinig als wanneer Abraham de vader van de gelovigen genoemd wordende, daardoor alle vorige gelovigen uitgesloten worden.

(i) Abel wordt in gemelde teksten genoemd, omdat hij eerst in tegenstelling met godlozen komt, én ten opzichte van zijn beter offeren dan Kaïn, én omdat hij

de eerste martelaar was.

(j) Dat Adam in het beloofde zaad geloofde, blijkt:

15. uit kracht van het opgerichte verbond, dat zonder bondgenoot niet bestaan kan, en zo Adam geen bondgenoot was, zo was het verbond geweest zonder bondgenoot tot op Abel, en tot op Seth, die honderd en dertig jaren na Adams schepping is geboren. Toen God met Abraham het verbond oprichtte, toen was hij er zelf in begrepen. En zou God het verbond der genade oprichten onder de benaming van het zaad van de vrouw, dat de slang de kop vermorzelen zou, en zouden Adam en Eva daar niet ingetrokken zijn geworden, en het verbond zoveel jaren krachteloos blijven zonder bondgenoot? Zou God het Adam en Eva aankondigen, en zou Hij hen daar niet inbrengen?
16. 't Blijkt ook uit de vijandschap tussen de mens en de slang; want daar vijandschap is met de duivel, is vrede met God.
17. Eva had terstond het oog op deze belofte als ze Kaïn gebaard had, zeggende: *Ik heb een man van de Heere verkregen.*
18. Doet hierbij de Godzalige opvoeding en getrouwe onderwijzing van zijn kinderen, waardoor Abel het geloof bekomen had.

Kleding na de val.

XIV. Het verbond der genade met Adam en Eva opgericht zijnde, en allerlei wederwaardigheden in dit leven, en de tijdelijke dood hun tot kastijding opgelegd zijnde, zo bekleedde de Heere hen met bekwamer kleren dan die van vijgenbladeren, namelijk met rokken van vellen. Vóór de val doodde Adam geen beesten; want niet het vlees, maar het zaadzaaiende kruid, zaadzaaiende boomvrucht, was hem tot spijs gegeven. Vanwaar deze vellen waren, kan ik niet zeggen; dat ze van de geofferde beesten zouden zijn, staat er niet, daar steekt ook geen nuttigheid in dat te weten. Immers God maakte hen rokken van vellen, en trok ze hen aan om hen te bedekken en te verwarmen, doch met een scherpe bestraffing over de verbreking van het verbond der werken en de be-oging in het overtreden, zeggende: *Ziet de mens is geworden als onzer een, kennende het goed en het kwaad!* [Gen. 3:22](#).

Wegzending uit het paradijs en wering van de Boom des levens.

XV. Omdat het verbond der werken verbroken en krachteloos was geworden, om door hetzelfde de zaligheid te verkrijgen, en omdat het verbond der genade in deszelfs plaats opgericht was voor de gelovigen, zo wilde God niet dat hij naar het verbond der werken, of zijn sacrament, de boom des levens, hunkeren zou, alzo het nu krachteloos was; maar de Heere wilde dat ze daarvan afzien zouden, en al hun hoop en troost stellen op het beloofde zaad van de vrouw. *Daarom verzond hem de Heere God uit de hof van Eden. En Hij dreef de mens uit; en stelde cherubim tegen het oosten van de hof van Eden, en een vlammig lemmer eens zwaards, dat zich omkeerde om te bewaren de weg van de boom des levens. Opdat hij zijn hand niet zou uitsteken en nemen ook van de boom des levens, en eten, en leven in eeuwigheid.* [Gen. 3:23-24](#).

Dat in die boom des levens geen kracht was om het leven tot in eeuwigheid te

bewaren, hebben wij boven getoond. En ook was hij als een sacrament van het verbond der werken niet meer nuttig, omdat de belofte niet kon bekomen worden door het verbroken verbond; *maar waarom wordt de weg tot die boom dan bewaard?*

Opdat Adam niet toetreden zou om te eten. 't Kon zijn dat de duivel Eva een verkeerde indruk gegeven had van die boom des levens, of dat hij de mens daarna wijs maken mocht dat, zo hij van de boom des levens kwam te eten, hij dan niet sterven zou; opdat hij de mens wederom van het verbond der genade aftrok, en wederom tot het verbond der werken bracht, om daardoor de zaligheid te zoeken; of dat hij uit zichzelf daar genegenheid toe kreeg door zo'n verkeerd oogmerk en inbeelding. Hiervoor wilde God hem bewaren, en verbood hem niet alleen van die boom te eten, maar verhinderde hem, dat hij er zelfs niet bij komen kon. Dus is het verbond der werken verbroken; 't zou de kinderen van God voordelig zijn daarvan af te zien; want men hunkert nog al naar het verbond der werken, 't welk men toont, én met zijn ongelovigheid als men in zonden valt, alsof alle beloften daardoor te niet waren gemaakt, en met nog als iets in zichzelf te willen hebben, eer men tot Christus komt, én met stilletjes te rusten op zijn eigen werk, en beter moed te hebben als men het redelijk wel maakt. Daar men nu alle rust en troost moet stellen op Christus in het verbond der genade, en uit Hem de heiligheid zoeken als een beginsel van de zaligheid.

Hoofdstuk 14: Van de zonde, zo erf- als dadelijke

Hoofdstuk 14

Van de zonde, zo erf- als dadelijke

Adam, 't verbond verbroken hebbende, is niet alleen zelf zondig geworden, maar ook al zijn nakomelingen met hem. Door de zonde verstaan wij hier niet de straf van de zonde, ook niet de offerande voor de zonde, al dragen die ook wel de naam van zonde, maar het zijn en doen tegen het welbehagen Gods; dat in de Schrift genoemd wordt: *afval, afwijking, boosheid, ongehoorzaamheid, ongerechtigheid, overtreding, trouweloosheid, weerspannigheid, enz.* Een iedere bijzondere zonde heeft haar bijzondere naam.

II. Zonde is niet iets wezenlijks of zelfstandigs; want alle wezen is van God geschapen, en als zodanig goed. Ook is de zelfstandigheid des mensen door de zonde niet veranderd in wezen; maar de zonde heeft de hoedanigheden van de faculteiten of mogendheden van de ziel besmet en bedorven, ten opzichte van de zedelijkheid.

Ook bestaat de vorm of eigenlijke natuur van de zonde niet in de vrijwilligheid en dadelijke toestemming van de wil, zodat het geen zonde zou zijn, als de dadelijke

toestemming van de wil daar niet bij was, 't welk bedacht wordt om de erfzonde te ontkennen. Want:

- Lot beging bloedschande, en Paulus lasterde de Christus, en vervolgde de gemeenten; maar beiden hadden ze geen toestemming van hun wil om bloedschande en godslastering te bedrijven, omdat zij het onwetende deden.
- En ook de begeerlijkheid in het tiende gebod verboden, welke zonde is, [Rom. 7:7](#) in al eerder in de ziel, dan de toestemming van de wil daar is.
- Ja alle zonden, die in onwetendheid gedaan worden, die veel zijn, [Psalm 19:13](#); [Lukas 12:48](#) geschieden zonder toestemming van de wil; want de wil in zijn toestemming volgt het toepassend oordeel. Doch als men de vrijwillige toestemming neemt in haar oorsprong, zo is des mensen natuur en wil niet tegen de zonde, maar heeft een gewillige gestalte tot deze; ook van zijn eerste begin af, als hij nog geen zonde kent, noch dadelijk wil. Ook is de schuld, dat is de verbintenis tot de straf, de vorm of de natuur van de zonde niet; want die is een gevolg van de zonde, en kan weggenomen worden, blijvende de zonde, gelijk geschiedt door de voldoening van Christus voor de zonden van de gelovigen.

De zonde bestaat ook niet alleen in de daden, maar ook in de hebbelijkheid, in de wangestalte, niet hebbende de hoedanigheden, die daar moesten zijn, en hebbende zodanig een gestalte, die daar niet moest zijn.

Bestaat in onwettigheid.

III. Maar de vorm en eigenlijke natuur bestaat in *A-nomia*, in de *onwettigheid*, ongeregeldheid, ongerechtigheid, [1 Joh. 3:4](#). *De zonde is de ongerechtigheid*. 't Zij dat de mens in zijn natuur of daden van de wet verschilt. Te deze opzichte wordt de zonde onderscheiden in erfzonde en dadelijke zonde. Erfzonde wordt ze genoemd, omdat ze van Adam op zijn nakomelingen, die door zijn natuurlijke generatie uit hem voortkomen, als door overerven komt, zodat Christus uitgenomen is, die wel uit Adam, maar niet door de natuurlijke generatie is voortgekomen. Deze erfzonde wordt ook genoemd de oorspronkelijke zonde, omdat ze van Adam haar oorsprong heeft, en in de mens is van zijn eerste begin en oorsprong. De andere noemt men dadelijke zonde, omdat ze met de daad, 't zij met gedachten, woorden of werken geschiedt.

Erfzonde.

IV. Erfzonde bestaat in:

(a) *een toegerekende schuld*,

(b) *en in inklevende verdorvenheid*.

a. Door *de toegerekende schuld* verstaan wij niet, dat de mens, om de inklevende verdorvenheid, waardig is met Adam in één staat gerekend te worden, alsof hij zelf dadelijk diezelfde daad, die Adam gedaan heeft, begaan had; want dat is geen toerekening van eens anders misdaad, maar van zijn eigen zonde; alleen een vergelijking van verscheidene zonden in verscheidene personen, en een vergelijking van verscheidene zonden, ten opzichte van schuld en straf; en dan kan onze zondigheid zowel vergeleken worden bij zonde van andere mensen, als van Adam. Maar wij verstaan daardoor toerekening van de eerste verbondsbreuk zelf, die Adam gedaan heeft. Die te ontkennen, of zo te verdraaien, legt het

fundament, om ook de inklevende zonde uit Adam, en alzo alle erfzonde, te ontkennen, en meteen ook de toerekening van de gerechtigheid van Christus te loochenen.

Toerekening geschiedt om eigen personele misdaad, waardoor hij, die de zonde persoonlijk doet, zich door die daad rechtvaardig brengt onder verdiende en met de daad overeenkomende straf; of zij geschiedt om de misdaad van een andere persoon, met welke men gemeenschap heeft, en door de gemeenschap mede deel heeft aan dezelfde zonde. De zonde van iemand, met welke men geheel geen gemeenschap heeft, kan rechtvaardig ook niet toegerekend worden.

Is niet zozeer omdat Adam het hoofd van het menselijk geslacht was.

V. De gemeenschap met een ander is drieërlei.

15. Natuurlijk, hoedanig is tussen een vader en zijn kinderen

16. Burgerlijk, hoedanig is tussen een overheid en de onderdanen.

17. Vrijwillig, hoedanig is in de contracten en onderlinge verbintenissen tussen schuldeheer, schuldenaar en borg.

De laatste gemeenschap heeft hier geen plaats.

De tweede, zijnde de *burgerlijke*, enkel en alleszins op zichzelf aangemerkt, kan hier ook niet gesteld worden. 't Is wel waar, dat Adam door Gods verordening, ook zonder dat de nakomelingen hem daartoe behoefden te stellen, het hoofd van het menselijk geslacht was; maar te zeggen, dat hij enkel en alleen aangemerkt als het hoofd van het menselijke geslacht, en als zodanig zondigende, al zijn nakomelingen onder de eeuwige verdoemenis gebracht zou hebben, heeft zijn moeilijkheid, omdat Adam ook na de val het hoofd van het menselijk geslacht bleef, zowel als hij tevoren was, en dienvolgens moesten dan om dezelfde reden ook alle zonden, die Adam na de val gedaan heeft, zijn nakomelingen worden toegerekend, zowel als de eerste bondsbreuk, 't welk ontkend wordt, omdat de apostel spreekt van één misdaad, [Rom. 5:18](#).

Dus blijft dan de eerste gemeenschap, zijnde de *natuurlijke*, alleen over. Deze enkel en alleen op zichzelf aangemerkt, kan hier ook niet gesteld worden. 't Is waar, alle mensen zijn uit Adam, als de stam van het menselijke geslacht voortgekomen, en hebben dezelfde, de eigenste natuur met Adam; maar te zeggen, dat Adams zonde ons enkel daarom zou toegerekend worden, omdat wij dezelfde natuur met Adam hebben, heeft dezelfde moeilijkheid, omdat Adam zowel na als voor de val vader is van alle mensen, en zij allen dezelfde natuur met hem hebben, en daarom moesten om dezelfde reden al Adams zonden, die hij na de val gedaan heeft, alle mensen zowel raken als de eerste bondsbreuk, tegen [Rom. 5:18](#). En waarom zouden dan ook al de zonden van onze volgende voorouders op ons niet komen, omdat wij ook in hun lendenen waren, en zij onze voorouders zowel zijn als Adam? Doch daar geldt: *De zoon zal niet dragen de ongerechtigheid des vaders*, [Ezech. 18:20](#).

Maar omdat het menselijke geslacht in het verbond der werken was.

VI. Maar de gemeenschap met Adam bestaat daarin, dat de menselijke natuur het menselijk geslacht, bestaande toen alleen in Adam, in het verbond der werken geschapen is; Adam was niet eerst geschapen, en kwam niet enige tijd daarna in

een verbond der werken, maar hij is er in geschapen; hij is van het eerste ogenblik van zijn aanzijn daarin geweest, en met dat hij een gedachte formeerde, kende hij God, en het verbond, en kon niet anders dan dat goedkeuren; dus is de gehele menselijke natuur, en 't geslacht in Adam in dat verbond geschapen, gelijk nu nog alle mensen in datzelfde verbond der werken geboren worden, waarvan wij boven gesproken hebben. Adam nu het verbond verbrekende, zo verbreekt dat de gehele menselijke natuur, het gehele menselijk geslacht, En daarom is het rechtvaardig dat die natuur, dat geslacht. ook kome onder de schuld, en dat ieder mens, iedere persoon, zo snel hij dezelve natuur heeft, toegerekend wordt de bondsbreuk, en de verdoemenis waardig wordt geacht. Hieruit is klaar, dat alleen de bondsbreuk van Adam, en niet de volgende zonden van hem zijn nakomelingen worden toegerekend, niet slechts ze omdat dezelfde natuur hebben, maar omdat zij in Adam in het verbond der werken geschapen waren, en het in hem verbroken hebben.

Vraag: Of de daad van Adam, de eerste bondsbreuk, het gehele menselijke geslacht, en zo ieder mens natuurlijk uit hem voortgekomen, toegerekend wordt als schuldig aan de bondsbreuk?

Socinianen en Mennisten ontkennen het, en zeggen dat Adams zonde hem alleen schaadde, maar dat ze zijn nakomelingen niet raakt; de Remonstranten hellen mede daarheen. Wij stellen het zeker en vast.

VII. Dat nu de bondsbreuk aan alle mensen rechtvaardig toegerekend wordt, blijkt aldus:

1. Uit [Rom. 5:12](#), [15-18](#). Hierin liggen verscheiden bewijsredenen.

A. [Rom. 5:12](#), *Daarom, gelijk door één mens de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood; en alzo de dood tot alle mensen doorgegaan is, in welke allen gezondigd hebben.*

(g) Daar staat niet zijn zondig, maar *hebben gezondigd*, 't welk geen hebbelijkheid, maar een daad betekent, zodat men het op de verdorvenheid van de natuur niet kan toepassen, en dat de mens door middel van die verdorvenheid schuldig zou worden aan dezelfde straf. Gelijk hier een daad gemeld wordt, zo wordt ook van die ene daad, misdaad, in 't vervolg gesproken.

(h) Hier staat klaar, dat de zonde is de oorzaak van de dood, ook van de lichamelijke, zodat die niet is een gevolg van de natuur en op de mens gekomen zou zijn, al was er niet gezondigd. Zie boven, hoofdstuk 10, par. 33.

(i) Hieruit blijkt dan, dat de kleine kinderkens ook voor hun geboorte zonde moeten hebben, omdat zij sterven. Nu, dadelijke zonde hebben zij niet, [Rom. 5:14](#). Zo hebben ze dan zonde, die hen wordt toegerekend, en geen andere wordt hen toegerekend, dan Adams bondsbreuk.

(j) Alle mensen hebben gezondigd in hem; Grieks: *ef w ef hooi*. Die woordjes hebben wel veel betekenissen naar de verscheidenheid der zaken en wijze, op welke zij toegepast worden, maar in zodanig een samenstelling van de zaken als hier, betekenen zij in hem. Bv. [Matth. 13:14](#), *ep autoiv ep autois, in hen*

wordt de profetie vervuld. [Markus 2:4](#), ef w ef hooi, daar de geraakte op of in lag. [Hand. 2:38](#), epi tw onomati epi tooi onomati in de naam van Jezus Christus. [Hebr. 9:10](#), epi brwmasi epi broomasi, in spijzen; [Heb. 9:17](#), epi nekroiv epi nekrois, een testament is vast in de doden. Zo ook hier, *hebben gezondigd in hem*. Alle mensen waren in Adam in het Verbond, en daarom, hij zondigende, zo zondigden ze allen in hem te die opzichte, als ze in hem waren.

Men mocht denken, of die woorden *ef w ef hooi* niet konden overgezet worden *daarom*, of *omdat*, gelijk ze wel in andere teksten overgezet worden.

Ik antwoord, hier is een voorafgaand substantief, mens in 't manlijk geslacht, het betreffende *w* ziet daarop, daarom moet het niet in 't onzijdig genoemd worden, in dat, omdat, daarom maar in 't manlijk *in hem*, een mens.

't Blijkt ook daaruit, dat die woorden: *in welke allen gezondigd hebben*, een reden zijn van Paulus' stelling; dat door Adams zonde de dood tot alle mensen is doorgegaan. Nu is het geen reden dat de dood door Adams zonde op alle mensen gekomen is, omdat alle mensen persoonlijk gezondigd hebben, dat zou maar bewijzen dat ieder moest sterven, omdat hij gezondigd heeft, 't welk de stelling van de apostel niet is. Maar de apostel stelt, dat alle mensen door Adams zonde sterven; nu, sterven ze door Adams zonde, zo moet er gemeenschap zijn aan Adams zonde, zowel als aan zijn straf, en dat ze gemeenschap hebben aan zijn zonde stelt hij in deze worden, in welke zij allen gezondigd hebben. Eerst stelt de apostel de gemeenschap aan Adams straf, en daar geeft hij reden van, omdat er is gemeenschap aan zijn zonde. Zij sterven in Adam, zo hebben ze dan *in hem* gezondigd. Nu, zij hebben niet persoonlijk in Adam gezondigd, dus is er een toerekening van de zonde van Adam door de verbondsgemeenschap in hem.

B. De toerekening van Adams bondsbreuk blijkt ook uit vs. 15. *Indien door de misdaad van één velen gestorven zijn* vs. 16, *De schuld is uit één misdaad tot verdoemenis*, vs. 17, *Indien door de misdaad van één de dood geheerst heeft door die een*, vs. 18, *Gelijk door één misdaad* (de schuld gekomen is) *over alle mensen tot verdoemenis*. 't Is klaar, dat hier gesproken van een enige zonde, en dat van een daad, niet hebbelijkheid, en dat van een enige mens, en dat door die éne zonde van die éne mens Adam de schuld en verdoemenis op alle mensen gekomen is. Dit behoeft geen verder betoog: 't zijn de eigen woorden van de tekst. *Hoe geschiedt dit nu?*

Niet door

1. navolging; want niemand heeft Adam zien zondigen, en de kleine kinderen hebben immers niet gezondigd in de gelijkheid van de overtreding van Adam, vs. 14. En zij zijn ook mensen. En de navolging maakt niemand schuldig aan die persoonlijke zonde desgenen, die hij navolgt, maar aan zijn eigen persoonlijke zonde, die hij in navolging doet.
2. Ook niet door middel van de verdorvenheid van de natuur, die men uit Adam ontvangt om dezelfde reden; want die brengt geen schuld aan van de zonde, die hij begaan heeft, uit welke men de verdorvenheid trekt, maar brengt schuld aan door zijn eigen personele verdorvenheid.
3. Ook niet door dadelijk en personeel bedrijf en samenspanning met Adam;

want zij waren er nog niet, en ook dan was het niet één misdaad van één, maar misdaden van velen.

4. Maar de schuld tot verdoemenis uit de éne misdaad van de éne Adam komt op allen door toerekening, omdat zij in Adam in het verbond geschapen waren.

C. 't Is buiten alle tegenspreken, klaar, dat de apostel in dit hoofdstuk een gedurige tegenstelling maakt tussen Adam en Christus. Adam als de oorzaak van schuld en straf over allen die in hem zijn; Christus als de oorzaak van verlossing en zaligheid voor allen die in Hem zijn. Nu, de rechtvaardigmaking door Christus geschiedt door toerekening, gelijk op zijn plaats zal getoond worden, zo dan ook door de kracht van tegenstelling komt de schuld tot verdoemenis op alle mensen door toerekening van Adams bondsbreuk.

VIII. **2.** *De toerekening van de schuld* blijkt ook uit [1 Kor. 15:22](#), *Gelijk ze allen in Adam sterven*

Hier staat niet blotelijk, dat alle mensen sterven. Ook niet dat ze sterven in hun vaders en grootvaders, maar dat ze allen *in Adam* sterven. Sterven in iemand, is de schuld van de dood en van de verdoemenis in iemand te hebben, en uit iemand te trekken. Indien alle mensen sterven, zo hebben ze ook allen gezondigd; *want de bezoldiging van de zonde is de dood*, [Rom. 6:23](#). Verder dan, indien alle mensen in Adam sterven, zo hebben ze ook in hem gezondigd; zo gestraft, zo gezondigd. Indien alle mensen rechtvaardig onderworpen zijn de gedreigde straffen: ten dage als gij daarvan eet. zult gij de dood sterven, zo zijn ze ook in waarheid schuldig aan dezelfde zonde, op welke de straf gedreigd was. Nu, 't is openbaar, dat alle mensen de gedreigde straf onderworpen zijn, en niet alleen sterven, maar ook al die opgelegde ellenden om de bondsbreuk. [Gen. 3](#) vermeld, dragen; zo zijn ze dan ook schuldig aan die zonde. Nu, persoonlijk hebben ze met Adam die zonde niet bedreven, en door navolging, of door verdorvenheid door iemand te hebben, kan men niet gezegd worden in iemand te zondigen, en in iemand te sterven; zo blijft het dan vast, dat alle mensen in Adam stervende, in hem door toerekening gezondigd hebben.

3. Zo niet, dan moesten alle mensen volmaakt geboren worden.

IX. Indien alle mensen niet schuldig waren aan Adams bondsbreuk, en alzo hun de zonde niet rechtvaardig toegerekend werd, zo moest ieder mens zo volmaakt ter wereld komen als Adam was, dat is, begaafd met het beeld Gods; omdat de ziel onmiddellijk door God geschapen wordt, en God een redelijk schepsel dat onschuldig is, schept overeenkomstig zijn heilige natuur. Wat hadden de volgende mensen dan met Adam te doen, ieder was op zichzelf, en alle mensen in die volmaaktheid staande als Adam, zo kon ieder mens in die volmaaktheid blijven, en wat reden, dat dan niet velen in die volmaaktheid blijven zouden? Hoe komt het dan, dat alle mensen, niet één uitgenomen, in dezelfde zondige staat zijn?

Uit Adam konden ze geen verdorvenheid trekken indien, ze in hem niet gezondigd hadden; want hoe zouden ze de verdorvenheid van hem krijgen? Niet door het lichaam; want dat is in zijn natuur maar als lichaam aangemerkt, geen subject van zonde, anders had de Heere Jezus niet heilig uit het zaad van de

vrouw geformeerd kunnen worden. Niet door de ziel; want die wordt door God geschapen, en zo daar geen schuld was, zo zouden ze heilig, met het beeld Gods versierd ter wereld komen.

Van waar, zeg ik, is dan de zonde? Maar omdat de mens in zijn natuur bedorven is, en in een zondige gestalte ter wereld komt, zo is het zeker, dat hij schuldig is aan de bondsbreuk in Adam.

4. Straffen komen wel op kinderen.

X. Doe hierbij, dat de zonden van de naaste vaders wel op de kinderen komen, en zij om hunner vaders zonden wel gestraft worden. Zie dit: [Ex. 20:5](#). *Die de misdaad van de vaders bezoekt aan de kinderen, aan het derde, en aan het vierde lid.* [Matth. 23:35](#). *Opdat op u kome al het rechtvaardige bloed, dat vergoten is op de aarde, van het bloed van de rechtvaardige Abel af, enz.*

Hiertoe dienen ook de voorbeelden van Achan, [Jozua 7:24-25](#); Jerobeam, [1 Kon. 14:9-10](#); Achab, [1 Kon. 21:21](#); Manasse, [2 Kon. 24:3](#). Hiertoe dient ook door een bewijs van het tegendeel, dat Levi tienden gaf, nog zijnde in de lendenen van Abraham. 't Is waar, dat de kinderen zelf zondig waren, en daarom aller straffen waardig, maar hier wordt gezegd dat zij gestraft werden, namelijk, met tijdelijke straffen, om de zonden van hun voorvaders. Veel meer heeft dit dan plaats in de mensen, welke alle in Adams lendenen zijnde, in het verbond der werken in hem waren.

Tegenwerping 1.

XI. God wil niet dat de rechters op aarde de zoon zullen straffen om de misdaad des vaders, en Hij verklaart dat Hij het zelf ook niet doet. Zie: [Deut. 24:16](#). *De vaders zullen niet gedood worden voor de kinderen, en de kinderen zullen niet gedood worden voor de vaders; een ieder zal om zijn zonde gedood worden.* [Ezech. 18:20](#). *De ziel, die zondigt, die zal sterven; de zoon zal niet dragen de ongerechtigheid des vaders, en de vader zal niet dragen de ongerechtigheid des zoons.* Dus kan de zonde van Adam zijn nakomelingen niet worden toegerekend.

Antwoord.

- (l) [Deut. 24:16](#) is een wet, die God aan mensen geeft: vandaar is geen gevolg tot het recht van God. De tekst spreekt van misdaden tegen de wet, en niet van verbondsbreuk; van het een is ook geen gevolg tot het andere. De tekst spreekt van zonden van een bijzondere persoon; maar Adam was het hoofd van het Verbond, in hem met het gehele menselijke geslacht opgericht. Gelijk dit de zonde is van het gehele menselijke geslacht, want buiten hen beiden waren er geen meer mensen, en hij bevatte het gehele geslacht in zich, zo draagt ook dat zelfde geslacht, de straf van zijn eigen zonde.
- (m) [Ezech. 18:20](#) spreekt ook van bijzondere zonden van bijzondere personen, daarom is ze niet op Adam en zijn nakomelingen toe te passen, als staande in hem in het Verbond. De tekst spreekt van volwassen kinderen, als ze de voetstappen van hun ouders niet navolgden; God overtuigt hen, dat zij dat immers deden, en daarom om hun eigen zonden gestraft werden met dezelfde soort van straf. 't Is onweersprekelijk, dat God kinderen straft om de zonden van de ouders, gelijk te zien is in de zondvloed, in de omkering van Sodom en

Gomorra, in de kinderen van Eli. En God zegt uitdrukkelijk van Zichzelf: *Die de misdaad van de vaders bezoekt aan de kinderen, aan het derde, en aan het vierde lid*, [Exod. 20:5](#)

XII. Dus hebben wij gezien de erfzonde ten opzichte van de toegerekende schuld.
b. Nu gaan wij voort tot *de inklevende verdorvenheid*.

Inklevende verdorvenheid.

De inklevende verdorvenheid bestaat in het gemis van het beeld Gods, én in een zondige hebbelijkheid of wangestalte.

't Gemis van het beeld Gods.

De mens mist het beeld Gods, niet door een blote ontkenning, of niet hebbende oorspronkelijke gerechtigheid, maar door een beroving welke een vorige tegenovergestelde hebbelijkheid veronderstelt. Alle mensen in Adam gezondigd hebbende, zijn allen beroofd van het beeld Gods, zodat ieder mens geboren wordt ontbloot van alle geestelijk licht, liefde, waarheid, leven, heiligheid. Alle heerlijkheid en heiligheid is uit de mens weg. Zie dit:

[Rom. 3:23](#). *Zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods.*

[Rom. 7:18](#). *Dat in mijn vlees geen goed woont.*

[Eféze 2:1](#) *Dood.... door de misdaden en de zonden.*

[Eféze 4:18](#). *Verduisterd in het verstand, vervreemd zijnde van het leven Gods.*

2. 't Blijkt ook daaruit, dat het beeld Gods door de wedergeboorte hersteld wordt; want, dat teruggegeven wordt, dat was verloren, dat gegeven wordt, dat had men tevoren niet. Zie: [Kol. 3:10](#). *Omdat gij aangedaan hebt de nieuwe mens, die vernieuwd wordt tot kennis, naar het evenbeeld Desgenen, Die hem geschapen heeft.* [Eféze 4:23-24](#). *En dat gij zou vernieuwd worden in de geest uws gemoeds; en de nieuwe mens aandoen, die naar God geschapen is, in ware rechtvaardigheid en heiligheid.*

en zondige wangestalte.

XIII. De erfzonde bestaat niet alleen in het gemis van de oorspronkelijke gerechtigheid, maar ook in het hebben van een tegenovergestelde wangestalte. Gelijk een ziekte niet alleen bestaat in het gemis van een goede toestand en vrije omloop van het bloed, maar ook in een ongesteldheid van het karakter en beweging, zo ook hier in het geestelijke.

Te deze opzichte wordt de Erfzonde genoemd *oude mens*, [Rom. 6:6](#). *Vlees*, [Joh. 3:6](#). *Zonde*, [Rom. 7:11](#). *Wet der zonde*, [Rom. 7:23](#). *Begeerlijkheid*, [Rom. 7:7](#) [Gal. 5:17](#). *Onreinigheid*, [Kol. 3:5](#). *Vuiligheid*, [Jak. 1:21](#). *Besmetting*, [2 Kor. 7:1](#).

Deze erfzonde is in alle mensen, die natuurlijk uit Adam voortkomen; en dat van hun ontvangenis aan, niet één uitgenomen, ook niet Maria. En of wel de kinderen van God wedergeboren worden, zo worden ze niet volmaakt wedergeboren in dit leven, maar de verdorvenheid blijft nog veel in hen over.

XIV. Vraag: *Of alle mensen door de val van Adam in een wangestalte en verdorvenheid van de natuur van hun ontvangenis en geboorte aan zijn, en alzo*

zondig ter wereld komen?

De Socinianen en Mennisten ontkennen het geheel, en als zij door de verdorvenheid, die zich in de kleine kinderkens openbaart, eer zij het door navolging van kwade voorbeelden konden leren, overtuigd worden, zo helpen zij zich daar af, met te zeggen: daar is zoiets, maar dat iets willen zij niet erkennen zonde te zijn. De Remonstranten bewimpelen de erfzonde en hellen naar ontkennen.

Wij zeggen volmondig op de vraag: *ja*.

Is in alle mensen van hun geboorte.

XIV. Dat alle mensen in de staat van wangestalte en verdorvenheid van de natuur van hun ontvangen af zijn, blijkt:

1. **Uit klare Schriftuurteksten**, welke deze zaak op verscheidene wijzen tonen:

(f) Psalm 51:7 [[Psalm 51:5](#)]. *Ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen*. David spreekt hier niet van de zonde van zijn moeder, daar is geen blijk van. De grondtekst geeft daarvan geen meer schijn dan onze overzetting. David spreekt van zichzelf; *ik ben*. Hij vernedert zich voor God over zijn begane zonde, en om die zonde in haar natuur en grootheid te beschouwen, en om zich daarover te meer te vernederen, zo klimt hij op tot de oorsprong van die daad, en belijdt, dat het niet een voorbijgaande daad was, maar dat ze uit een boze gestalte van het hart kwam, en dat hij die boze gestalte al van zijn eerste ontvangen af, en alzo van nature had; zodat uit die vuile gestalte niet anders dan vuiligheid kon opwellen, en dat hij daarom in natuur en daden walgelijk was. Hij nu was een mens gelijk andere mensen, en andere mensen dan hij, te samen uit één bloede voortgekomen, en daarom liggende in dezelfde wangestalte; zodat ieder mens dit van zich ook moet zeggen.

(g) Doet hierbij zulke teksten, in welke getoond wordt, dat het onmogelijk is anders dan zondig ter wereld te komen. [Job 14:4](#), *Wie zal een reine geven uit de onreine? Niet één.* [Joh. 3:6](#). *Hetgeen uit het vlees geboren is, dat is vlees*. Adam was zondig, en daarom kon hij niet anders dan een zoon naar zijn beeld, en niet naar het beeld Gods voortbrengen, [Gen. 5:3](#). Alle mensen zijn zondig, geen oorzaak kan iets edelers voortbrengen dan zij zelf is; daarom teelt een zondaar een zondaar. [Matth. 7:18](#). *Een kwade boom kan geen goede vruchten voortbrengen*.

(h) Hiertoe dienen ook die teksten, welke verklaren dat de mens van zijn eerste jeugd af niet dan boos is in gedachten en bewegingen. [Gen. 6:5](#). *Al het gedichtsel van de gedachten zijns harten is ten allen dage alleen boos*. [Gen. 8:21](#). *Het gedichtsel van 's mensen hart is boos van zijn jeugd aan*. Zulke boze gedachten zijn een klaarblijkelijk teken dat de fontein boos is, [Jak. 3:11](#).

(i) Dit bevestigt ook de apostel, [Eféze 2:5](#), *Wij waren van nature kinderen des toorns, gelijk ook de andere*. Ziet daar, alle mensen zijn kinderen des toorns, en dat van nature. Zo zijn ze dan geen kinderen des toorns alleen door hun zondige daden; maar de toorn ligt al eerder op hen en heeft tot een voorwerp en reden hun natuur zo ras zij die hebben, en omdat zij die natuur hebben, zo zijn zij kinderen des toorns. Nu, niemand is een voorwerp van Gods toorn dan

om de zonde; zo is dan de mens van nature zondig, schuldig in Adam, en wanstaltig in zichzelf.

2. Verdorvenheid openbaart zich in kinderkens.

XVI. De ervaring leert, dat de mens van nature verdorven is. Men bespeurt in de kinderkens, vóór het gebruik van hun verstand, korzeligheid en toornigheid, omdat ze hun zin en wil niet hebben; zij vertonen ook wraakgierigheid, eer zij een taal verstaan, en eer men hun leren kan wat het is. Zij worden tevreden, als men op een ander kijft, of een ander slaat, ja zullen hun genoegen met lachen vertonen. Als men zegt, omdat men het niet ontkennen kan, ja daar is zoiets, zo zeg ik: *en dat iets is zonde*, [Rom. 7:7-8](#). Het zijn redelijke schepselen, en die is een wet gesteld, en die wet verbiedt toorn en wraakgierigheid. En daarbij, indien men een kind opvoedde, zonder dat het enig kwaad voorbeeld zag, ja al was het in een woestijn, en dat alleen bij een heilig mens, het zou vanzelf alle zonden bedrijven, gelijk de ervaring van sommige kinderen vertoont.

3. Kinderen sterven voor hun geboorte.

XVII. 't Is bekend dat ook de kinderen, en wel vóór hun geboorte, sterven. Nu, de dood is een straf van de zonde, gelijk blijkt [Rom. 5:12](#), en boven getoond is, zo is 't dan zeker dat ze zondig zijn.

4. Hebben Christus van node.

't Blijkt ook daaruit dat de kinderen Christus van node hebben; want zonder Christus is er geen zaligheid. Nu, allen die een Verlosser van node hebben, zijn zondig, zo dan ook de kinderen, waarvan ook de besnijdenis een klaar blijk was; want die verzegelde de uittrekking des lichaams der zonde, [Kol. 2:11](#). Ook toont de noodzakelijkheid van de wedergeboorte dit, want was de eerste geboorte wèl, zo was de tweede niet van node, en zij is van node, zal men zalig worden, [Joh. 3:5](#).

Tegenwerping 1.

XVIII. Alle zonde moet met kennis en toestemming van de vrije wil geschieden. De erfzonde geschiedt niet met kennis en toestemming van de wil; zo is ze dan geen zonde.

Antwoord.

Ik antwoord, dat het niet waar is, dat alle zonde geschiedt met bewustheid en toestemming van de wil. 't Is niet alleen buiten de Schrift, maar ook tegen haar. 't Is wat anders tegen wil, wat anders zonder bewuste daad van de wil; ook is de eerste zonde met wil van de gehele natuur geschied.

Tegenwerping 2.

Er staat [1 Kor. 7:14](#), *Anders waren uw kinderen onrein, maar nu zijn zij heilig*. Zo zijn dan de kinderen zonder erfzonde.

Antwoord.

Die tekst verklaart alle kinderen uitdrukkelijk onrein, en zo erfzonde hebbende; maar zegt, dat de kinderen van de bondgenoten heilig zijn, niet met een heiligheid, die het beeld Gods is, maar door hun afzondering van andere kinderen, en inlijving in de Kerk en het verbond der genade, *zodat men ze als*

ware bondgenoten moet aanzien, totdat zij het tegendeel vertonen; [Ezech. 16:21](#), *Mijn kinderen*.

Tegenwerping 3.

De kinderen zijn onnozel, weten van hun rechter- noch linkerhand, [Jona 4:11](#). Zijn onschuldig. [Psalm 106:38](#). Hebben noch goed noch kwaad gedaan, [Rom. 9:11](#). De blindgeborene was blind geboren, noch om zijn, noch om van zijn ouderen zonde, [Joh. 9:3](#).

Antwoord.

Deze teksten spreken van zondige daden, niet van de zondigheid van de natuur, die zich al met de eerste ook begint te vertonen. De blindgeborene en zijn ouders waren niet zonder zonde, volmaakt heilig, dat wil de Heere Jezus niet zeggen, maar dat zij geen groter zondaren dan anderen waren, en dat hij daarom niet blind geboren was.

Hoe de verdorvenheid overerft.

XIX. Dus hebben wij gezien de erfzonde, zo ten opzichte van de toegerekende schuld, als inklevende verdorvenheid. Hiernevens is een vraag: *Hoe de erfzonde van Adam op de nakomelingen overgebracht wordt?* Hoe de schuld toegerekend wordt, hebben wij par. 6 en enige volgende getoond, zodat de vraag blijft over de verdorvenheid van de natuur hoe die overerft. Men mocht denken 't kan niet geschieden door het lichaam, omdat dat geen eigenlijk onderwerp van de zonde is; en 't kan ook niet geschieden door de ziel, omdat die van God geschapen wordt en daarom goed is; 't kan niet zijn door lichaam en ziel te samen, en alzo door de generatie, omdat de ziel niet gegenereerd wordt, en omdat dat in geen van beide delen is, ook niet in 't geheel kan zijn, en daaruit voortkomen.

Ik antwoord:

- (e) Wat behoeven wij te weten hoe de zonde overgebracht wordt, omdat wij klaar uit de Schrift en ondervinding zien dat ze overerft? Een dwaas kan meer vragen dan veel wijzen kunnen beantwoorden. Zeg mij, hoe het lichaam met alle zijn deeltjes geformeerd wordt. Hoe de ziel is verenigd met het lichaam. Hoe door het geluid maken met de tong men een ander onlichamelijke zaken kan doen verstaan. Hoe komt eb en vloed telkens op zijn gezette tijd? Gij zult zeggen, ik weet het niet, en kan het hoe niet begrijpen. Wie is nu zo dwaas, dat hij, omdat hij het niet begrijpen kan, de gehele zaak zal loochenen, die hij voor zijn ogen ziet? Zo dan ook in de zake van de erfzonde.
- (f) Dit staat vast, dat God geen oorzaak van de zonde is of ook zijn kan. Dit is ook zeker, dat de zielen niet voortgeteeld worden, maar van God worden geschapen.
- (g) De duisterheid in deze zaak komt veel daar vandaan, dat men ziel en lichaam te veel in de generatie van elkaar scheidt; alsof God de ziel op zichzelf buiten het lichaam schiep en enige tijd buiten het lichaam deed bestaan, en haar daarna met het lichaam verenigde. God met zijn meewerkende voorzienigheid in de generatie des mensen invloeiende, formeert de ziel in de vereniging met het lichaam, zodat ze niet een ogenblik zonder het lichaam bestaat, maar in het eerste ogenblik van het zijn van de ziel is er een mens. En zo een mens, een die schuldig is aan de bondsbreuk in Adam. Hieruit is klaar, hoe de

toerekening van de schuld op de nakomelingen komt.

- (h) De ziel in de generatie geformeerd wordende in de vereniging met het lichaam, heeft wel het wezen van de ziel, dat zo verre goed en geen zonde is; maar de ziel in de vereniging met het lichaam voortkomende, en zo van het eerste ogenblik haars zijns een mens uitmakende, is niet edeler dan die van de genererende ouders, en mist het beeld Gods, 't welk God niet gehouden was de ziel wederom te geven, nadat de menselijke natuur dat had weggeworpen; daarom staat er, [Gen. 5:3](#), *En Adam gewon een zoon naar zijn gelijkenis, naar zijn evenbeeld, niet naar het beeld Gods*.
- (i) De mens, nu schuldig aan de bondsbreuk, en niet hebbende het beeld Gods naar de ziel, en het lichaam, 't welk kracht heeft op de ziel te werken en verenigd is met dezelve, in een kwade gemoedstoestand door de generatie zijnde, is in een afgescheiden staat van God, is leeg, en zichzelf niet genoegzaam zijnde, is in een gestalte van onvergenoegdheid, is hol, huilende, gapende, onrustig, onordelijk in beweging, begerende, niet God, want daar is hij van afgescheiden, maar onbepaald, wat het ook is. Zo'n gestalte kan niet anders dan allerlei begeerten opgeven, als de mens opwast; en die begeerten verwekken eigenliefde, verdrietigheid, toorn, haat, nijd, en dringen door tot allerlei verkeerde voorwerpen, en dat op allerlei ongeregelde wijzen. Ziet, zo genereert een mens een mens, en een zondaar een zondaar, en dus wordt de zonde van Adam op zijn nakomelingen overgebracht.

Uit de erfzonden komen dadelijke zonden

XX. Uit de erfzonden komen allerlei dadelijke zonden voort volgens [Jak. 1:14-15](#), Een ieder wordt verzocht, als hij van zijn eigen begeerlijkheid afgetrokken en verlost wordt. Daarna de begeerlijkheid ontvangen hebbende, baart zonde. Omdat de begeerlijkheid aftrekt, verlost, en zonde baart, zo is ze zelf zonde; want van hetgeen geen zonde is, kan ook geen zonde voortkomen. Ook noemt de apostel de begeerlijkheid uitdrukkelijk *zonde*. [Rom. 7:7](#). Als de begeerlijkheid gezegd wordt *zonde te baren*, zo worden daardoor de dadelijke zonden verstaan. Dadelijke zonde is ongerechtigheid en afwijking van Gods wet door inwendige en uitwendige nalatigheid of bedrijf. Deze wordt in verscheidene soorten afgedeeld.

Verscheiden soorten.

1. Daar zijn zonden tegen de eerste tafel, eisende liefde tot God; en tegen de tweede tafel, eisende liefde tot zijn naaste.

2. Daar zijn zonden van nalatigheid en bedrijf. Zonde van nalatigheid is als men het geboden goed niet doet. Al is het, dat velen daar geen acht op geven, en daarover niet ontrust worden, zo is het evenwel grote zonde, want het komt voort uit onwilligheid en liefdeloosheid naast de wil Gods. De apostel noemt de nalatigheid zowel zonde als het bedrijf. [Jak. 4:17](#). *Wie weet goed te doen, en niet doet, die is het zonde*. 't Is opmerkelijk, dat de zonden van nalatigheid alleen aangetekend worden, [Matth. 25:42-43](#), als oorzaken van de verdoemenis. Zonde van bedrijf is als het verboden kwaad wordt gedaan, of als men het goede op een kwade wijze en met een verkeerd oogmerk doet. [1 Joh. 3:8](#). Die de zonde doet, is uit de duivel.

3. Daar zijn zonden,

(7) van de gedachten, die niet tolvrij zijn voor het alziend oog Gods, maar van God gehaat worden. [Spr. 6:18](#), *Een hart dat ondeugdzame gedachten smeedt.*

(8) Van de woorden. *Van elk ijdel woord zal de mens rekenschap geven*, [Matth. 12:36](#).

(9) Van de daden. [Matth. 7:23](#), *Gaat weg van Mij, gij die de ongerechtigheid werkt.*

(10) Van de gebaren van ogen, trekken van aangezicht, handen, voeten. [Spr. 6:12-13](#), *Een ondeugdzaam man ... wenkt met zijn ogen, spreekt met zijn voeten, leert met zijn vingers.*

De zonden van de gedachten zijn de meeste, maar van de daden zijn de grootste, omdat de gedachten daarbij zijn en alzo dubbel, omdat ze met meer toeleg geschieden, en anderen bederven.

4. Daar zijn zonden, die met kennis geschieden en die uit onwetendheid gedaan worden. [Lukas 12:47-48](#). *Die dienstknecht, welke geweten heeft... zal met veel slagen geslagen worden; maar die niet geweten heeft... zal met weinige slagen geslagen worden.*

Alle zonden kunnen in enig opzicht gezegd worden uit onwetendheid voort te komen, omdat niemand, of hij moest een duivel zijn, zonde doet onder dat begrip als zonde, maar onder een gedaante van noodzakelijk, eerlijk, voordelig, vermakelijk. Maar hier verstaan wij door onwetendheid de duisterheid in de zondaar, de onachtzaamheid, niet lettende of het zonde is of niet 't geen hij doet of laat; de onaandachtigheid, God zich niet voorstellende, en niet toeziende wat hij doet; daaruit komt dan voort, dat hij geen erkentenis van, noch wroeging over de begane zonde heeft. De onwetendheid verontschuldigt niet; hij moest het geweten hebben, en in velen kon hij het geweten hebben, maar hij liep met een domme drift van zijn begeerlijkheid maar toe. Zie: Psalm 19:13 [[Psalm 19:12](#)]. *Wie zou de afdwalingen verstaan? Reinig mij van de verborgen afdwalingen.* [1 Kor. 2:8](#) *Indien zij ze gekend hadden, zo zouden zij de Heere der heerlijkheid niet gekruist hebben.* [1 Tim. 1:13](#), *Omdat (anders had het de zonde in de Heilige Geest geweest) ik het onwetende gedaan heb in mijn ongelovigheid.* Zodanig zijn de ketterijen.

De zonde, die met weten geschiedt, heeft haar trappen van boosheid, naar dat het licht van de natuur of Schrift klaarder en dadelijker de zondigende bestraalt; en zij is de schrikkelijker, als God onmiddellijker zijn tegenwoordigheid en alwetendheid openbaart, en de willige zondaar afmaant en waarschuwt, en als men evenwel daartegen doordringt tot het bedrijven van de zonde.

5. Daar zijn zonden, die in 't verborgen, of bij de mens alleen, of met één of weinigen gedaan worden, of die in 't openbaar in de tegenwoordigheid van veel anderen geschieden. [2 Sam. 12:12](#). *Gij hebt in het verborgen gedaan; maar Ik zal deze zaak doen voor geheel Israël, en voor de zon.*

6. Daar zijn heersende zonden, en zonden uit zwakheid. De heersende zonde is alleen in de onbekeerden.

Wanneer de zonde heerst.

XXI. De zonde heerst,

- als er geen vereniging met Christus is door het geloof; maar als men is zonder Christus, dan is de mens zonder God, [Eféze 2:12](#) *en dood door de misdaden en de zonden*, vs. 1.
- Als er geen inwendige tegenstand van het hart is uit die vereniging, met God in Christus, en alzo niet uit het ware geloof, liefde, vreze, gehoorzaamheid en alzo niet door de Geest. [Rom. 8:13](#). Indien gij door de Geest de werkingen des lichaams doodt.

Natuurlijke mensen kunnen (uit de verlichting van het geweten en alzo uit liefde tot de natuurlijke deugd, die waarlijk beminnelijk is voor iemand, die ze maar schemerende ziet, al kent hij ze niet in haar geestelijke gestalte en vereiste geestelijke omstandigheden, ook uit schrik voor de straf of vrees voor schande en schade, ook wel door de opvoeding en gewoonte) wel ingetoomd worden, en tegenstand vinden om deze of gene zonde niet te bedrijven, en kunnen daardoor wel een natuurlijk deugdzaam leven leiden, en die geen andere deugdzaamheid kennen, houden dat voor Godzaligheid, waaruit ook voorkomt de inbeelding, dat de mens zichzelf bekeren kan; maar tegenstand van het hart uit de bovengezegde vereniging en verdere gestalte is in hen niet, die belet hen niet van te zondigen, die dringt hen niet tot de deugd, daarom deugt het allemaal niet, en daarom zijn ze onder de heerschappij van de zonde.

- Als er is een gehele en gewillige vereniging van het hart met het leven buiten God en Christus, niet kennende, niet beminnde, niet zoekende die vereniging, en zonder die weltevreden zijnde, en alzo verenigd met de wereld en zonde; want alle leven buiten God en Christus is enkel zonde, het mag zo burgerlijk en natuurlijk godsdienstig zijn, als men het zich verbeelden kan. Uit die gestalte vloeit dan lust, liefde, verlangen, begeren, malen op de zonde, ieder naar zijn gemoedstoestand, genegenheid, gewoonte en gelegenheid. [Rom. 8:5](#). *Die naar het vlees zijn, bedenken dat des vleses is. 1 Joh. 2:15. Zo iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders is niet in hem.*
- De zonde heerst, als er een uitstorting van begeerlijkheden tot de zonde, en een gehele trein van zondigen, en een gehele en gewillige opvolging van begeerlijkheden is, zover men kan, en niet gestuit wordt, zelfs door de gezegde natuurlijke redenen. [1 Petrus 4:4](#). *Uitgieting van de overdadigheid. Eféze 4:19*. Zichzelf overgegeven tot ontuchtigheid, om alle onreinheid gierig te bedrijven. [Jes. 5:18](#). De ongerechtigheid trekken met koorden der ijdelheid, en de zonde als met dikke wagenzelen. [2 Kon. 17:17](#). Zij verkochten zich, om te doen wat kwaad was. Dit is een dienstknecht van de zonde te zijn, en zijn leden dienstbaar te stellen tot gehoorzaamheid van de zonde, [Rom. 6:19-20](#).
- De zonde heerst, als er is een onmiddellijke tegenkanting van het hart tegen de ware Godzaligen, die zich vertonen niet van de wereld te zijn, niet te zijn onder de heerschappij van de zonde, maar vereniging te hebben met God in Christus, en in 't licht te wandelen. Natuurlijke mensen hebben nog wel behagen in 't natuurlijke deugdzame, omdat dat in natuur met hen gelijk is; al is de ene dode schoner dan de andere, dood is evenwel dood. Maar als de

wedergeborenen niet alleen deugdzaam leven, maar door hun spreken hun licht tonen, de grond en natuur van hun deugdzaamheid, en also hun voortreffelijkheid boven anderen, dan is er terstond een scheiding van het hart, en een haat daartegen, en wel eerst en meest in de tijdgelovigen, en in die, welke een burgerlijk leven leiden. Zie hiervan: [Joh. 3:20](#). *Een ieder die kwaad doet, haat het licht, en komt tot het licht niet, opdat zijn werken niet bestraft worden.* [Joh. 15:19](#). *Indien gij van de wereld waart, zo zou de wereld het hare liefhebben; doch omdat gij van de wereld niet zijt, daarom haat u de wereld.* Die haat en tegenkanting van het hart is een klaar blijk van heerschappij van de zonde, want het toont een tegenstrijdigheid, gelijk tussen licht en duisternis, tussen dood en leven. In deze vijf voorgestelde zaken kunnen zich de onbekeerden spiegelen, en van hun onbekeerde staat overtuigd worden. En ook kan dit de bekeerden dienen tot ontdekking, dat de zonde in hen niet heerst.

Wanneer de zonde niet heerst.

XXII. De bekeerden vinden nog veel van de oude Adam in zich, zien dat ze gedurig vallen, ja wel enige tijd liggen blijven in de zonde, en dat de zonde hen gevangen neemt en houdt. Daardoor bezwijkt zeer licht hun geloof, vreemde dat de zonde in hen nog heerst. Opdat deze mogen weten dat de zonde in hen niet heerst, maar alleen als een vijand hen bestrijdt, zo zullen wij bij 't overige tonen, wanneer de zonde niet heerst.

De zonde heerst niet,

56. als er is een vereniging met Christus door het geloof; 't zij dat die vereniging klaarder, sterker en gevoeliger is; 't zij dat ze zich meest vertoont in de werkzaamheid om met God in Christus verzoend en verenigd te worden door uitgaande begeerten, biddingen, aannemingen, overgevingen en worstelingen, zodat de ziel zich niet stil kan houden zonder die verzoening en vereniging te gevoelen en te genieten, al kan ze tot de verzekering en gevoeligheid van de vereniging niet komen; omdat daar waarheid, liefde en werkzaamheid is, zo is er in de grond vereniging. Christus is het leven van de ziel, [Kol. 3:4](#); met het leven verenigd zijnde, zo heerst de dood niet, maar het leven hoe klein het ook is.

57. De zonde heerst niet, als er een werkzaamheid komt uit de vereniging. Alle werkzaamheid die uit deze vereniging niet voortkomt, acht een bekeerde nietmetal; maar al zijn poging is uit die vereniging, 't zij genoten, of gezocht, en in het oog gehouden, alles te doen en te laten. Men wil alles doen uit God, door God, voor God, Hem vertegenwoordigende, en tot God. Dat alleen verkwikt hen, als hun werken in Gode gedaan zijn. [Joh. 3:21](#). Die vereniging kan niet leeg zijn van werkzaamheid: want het geloof is werkende door de liefde. [Gal. 5:6](#). *Reinigt het hart,* [Hand. 15:9](#). *Overwint de wereld,* [1 Joh. 5:4](#). *Wederstaat de duivel,* [1 Petrus 5:9](#). *Is vruchtbaar tot goede werken,* [Jak. 2:17](#). Hier komt het op de trap niet aan, maar op de waarheid.

58. De zonde heerst niet, als er uit die vereniging komt een inwendige tegenheid en haat tegen al wat zonde is, omdat het zonde is, of ze dan groot of klein is, niet alleen buiten hen, maar bijzonder in hen zelf; en in hun hart, zodat men van niemand zulke afkeer heeft dan van zichzelf. [Rom. 7:15-17](#), *Hetgeen ik*

haat dat doe ik. Indien ik hetgeen doe dat ik niet wil.. zo doe ik datzelve nu niet meer, maar de zonde die in mij woont. [Psalm 119:113](#), [128](#). Ik haat de kwade ranken. Alle valse pad heb ik gehaat. Hieruit zal voortkomen een bedroefdheid en vernedering over de inwendige gestalte van het hart, over de zonde van nalatigheid, en over de zondige daden; de ziel wordt terstond gekwetst, en gevoelt de smart; dit is een blijk dat er leven is, dat er iets is dat recht tegenover de zonde staat.

59. De zonde heerst niet, als er uit de gezegde vereniging, en uit de inwendige tegenheid en haat een dadelijke tegenkanting en strijd tegen de zonde komt; men neemt telkens nieuw opzet, men bidt om kracht, men neemt Jezus aan tot heiligmaking en sterkte, men is angstig voor overrompeling, men zoekt op zijn hoede te zijn, men ontloopt gelegenheden, men staat die tegen als ze opwellen, men overwint soms en wordt soms overwonnen in één daad. Zie dit: [Gal. 5:17](#). *Het vlees begeert tegen de Geest, en de Geest tegen het vlees; en deze staan tegen elkaar, also dat gij niet doet hetgeen gij wildet.* Het is nu zonder tegenspreken dat waar strijd is tegen de zonde, dat daar de zonde niet heerst.
60. De zonde heerst niet, als er uit de vereniging is een lust, liefde, verlangen naar alles te doen, wat de Heere welbehagelijk is. De tegenkanting is algemeen, zonder uitsluiting van een enige zonde zo is ook de vereniging met de wil Gods algemeen tot alles, zonder de minste uitzondering. [Rom. 7:22](#). *Ik heb een vermaak in de wet Gods naar den inwendigen mens. [Psalm 119:67](#). Hoe lief heb ik Uw wet!* Ja, daar is niet alleen liefde tot, en vereniging met de wil Gods, maar ook een liefde tot al degenen, die men acht van God bemind te zijn, en God te beminnen, en men heeft een weerzin, ongenoegen en een scheiding des harten van de wereldlingen, Zie dit: [Psalm 15:4](#). *In wiens ogen de verworpene veracht is; maar hij eert degenen die de Heere vrezen. [1 Joh. 3:14](#). Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit de dood in het leven, omdat wij de broeders liefhebben.*

Neemt nu al deze zaken bij elkaar, en stelt ze bij de anderen, welke blijken zijn van het heersen van de zonde. Indien iemand bevindt dat de tekenen van heersing in hem niet zijn, maar dat hij in zich bevindt alle zaken van de niet heersing in waarheid, schoon niet in die trap, die hij wel wenste, die kan verzekerd zijn, dat de zonde in hem niet heerst, die heeft zich te verblijden, die laat zijn geloof niet bezwijken door de kracht van de verdorvenheid, die nog in hem overig is; maar gaat met dat inwendig leven, hoe klein het is, in oprechtheid en gemoedigheid voort om toe te nemen in heiligmaking.

Vergeeflijke en onvergeeflijke zonden.

XXIII. Daar zijn vergeeflijke en onvergeeflijke zonden. Vergeeflijke noemen wij sommige zonden, niet omdat ze uit haar natuur geen straf verdienen, of zonder volkomen voldoening vergeven kunnen worden; want zodanig is niet een enige zonde, hoe klein zij ook is. Of wel de zonden onderscheiden zijn in trap, en ook naar die trap verzwaring van straf verdienen, zo verdient de allermiste zonde nochtans de eeuwige verdoemenis. Zie dit. [Rom. 6:23](#). *De bezoldiging der zonde is de dood. [Jak. 2:10](#).* Die de gehele wet zal houden, en in één zal struikelen, die is

schuldig geworden aan alle. [Gal. 3:10](#). *Vervloekt is een ieder, die niet blijft in al hetgeen geschreven is.* Maar men noemt ze vergeeflijk, omdat ze vergeven worden al degenen, die geloven en zich bekeren.

Onvergeeflijk zijn alle zonden van degenen, die in zonden geleefd hebben en daarin sterven; voor die is geen rantsoen en alzo in eeuwigheid geen vergeving, zodat ze onvergeeflijk zijn ten opzichte van de uitkomst. Maar behalve die is er een onvergeeflijke zonde, die genoemd wordt *de zonde in de Heilige Geest*, [Matth. 12:31](#).

Zonde in de Heilige Geest.

XXIV. De zonde in de Heilige Geest wordt beschreven, [Matth. 13:31](#), De lastering tegen de Geest zal de mensen niet vergeven worden. [Markus 3:29-30](#), *Zo wie gelasterd zal hebben tegen de Heilige Geest, die heeft geen vergeving in der eeuwigheid, maar hij is schuldig het eeuwige oordeel. Want zij zeiden, Hij heeft een onreine geest*, [1 Joh. 5:16](#), Daar is een zonde tot de dood; voor dezelfde zonde zeg ik niet dat hij (een ander dan die ze bedreven heeft) zal bidden. Zonde ter dood, en voor welke een Godzalige, voor anderen biddende, niet behoeft te bidden, als hij het weet dat iemand dezelfde begaan heeft, kan geen andere zijn dan de zonde in de Heilige Geest, al wordt ze in de laatste plaats zo niet genoemd. Zij wordt gezegd tegen de Heilige Geest te geschieden, niet zo zeer tegen de Persoon, als wel tegen zijn werking, verlichting, heiligmaking, vertroosting in de kinderen van God, en krachtige werking van de wonderen, bevestigende de ware leer en eigen overtuiging.

Waarin niet.

Zij bestaat niet in onbekeerlijkheid; want elk zondaar in zijn zonde stervende, heeft zich ook niet bekeerd van een enige zonde, en ook dan kon het niet gezegd worden voor zulke zondaar niet te bidden; want men weet voorheen niet, of een gewone zondaar zich bekeren zal of niet.

Waarin al bestaat.

Uit deze tekst, [1 Joh. 5:16](#), blijkt ook, dat ze niet alleen plaats had ten tijde van Christus, maar dat ze daarna ook begaan werd. Maar zij bestaat in de gehele afwendings van de bekende waarheid, en in een haat en bestrijding van de waarheid en Godzaligheid uit enkele en bittere boosheid. Nooit vervalt een ware bekeerde tot die zonde, omdat hij door de kracht Gods bewaard wordt tot de zaligheid, [1 Petrus 1:5](#), en het onmogelijk is dat de uitverkorenen verleid zouden worden, [Matth. 24:24](#). *En het vaste fundament Gods staat*, [2 Tim. 2:19](#).

Ook is het niet een gewone zonde van de onbekeerden maar een buitengewone, die niet zo dikwijls begaan wordt. Nochtans is het te geloven, dat sommigen een stap of twee tot die zonde doen, al wordt ze van anderen niet opgemerkt. En 't is te geloven, dat ze meest begaan wordt, daar de meeste kracht des Heiligen Geestes zich openbaart tot bekering van de mensen.

Om deze zonde in haar natuur te kennen, merkt op deze navolgende stellingen:

XXV. 1. In zulke zondaar is een klare kennis en overtuiging dat het van God was, dat het waarheid was, 't geen hij daarna bestrijdt. Ik durf niet zeggen, dat tot zo'n

zonde van node is een klare en krachtige overtuiging van het gemoed naast alle punten van de ware godsdienst; ook niet dat zo'n zondaar die waarheid belijdt, en een lidmaat van de Kerk is; maar ik acht, dat ten minste die kennis en overtuiging van het gemoed in iemand moet zijn, dat die leer, dat leven, dat werk van degenen, met welke hij omgang heeft, waarheid, Godzaligheid, en alzo uit God is. De Farizeeën en Schriftgeleerden, die deze zonde begingen, waren geen discipelen van Christus geweest, zoveel men afleiden kan; zij wisten ook niet, dat Christus waarlijk de Messias was, [1 Kor. 2:8](#); ook is 't niet zeker, dat zij nette kennis van de Goddelijke personen hadden, maar Gods Geest had hen overtuigd, dat Christus' leer, leven en wonderen uit God en door God waren; Christus was bekend voor een Profeet, krachtig in werken en woorden voor God en al het volk, [Lukas 24:19](#). Pilatus zelf wist dat de Joden Christus uit nijd overgeleverd hadden, [Markus 15:10](#).

XXVI. 2. In zo'n zondaar ontstaat een boosheid en haat tegen die, in welke Gods Geest krachtig werkt tot verlichting, blijdschap, heiligheid, ijver, kracht in 't spreken, enz. 't zij dan, dat die boosheid en haat zich uitlaat tegen de gemeente van Christus in 't gemeen, of tegen een bijzondere gemeente, of tegen een bijzonder gezelschap van Godzaligen, of tegen een bijzonder persoon, 't zij leraar, of lidmaat. Niet om enige lichamelijke zaak, of algemeen of bijzonder verschil, maar om de waarheid, dat leven, die werking, welke de zondaar wist, dat uit God en door God was. Dit was klaarblijkelijk in het gehele gedrag van de Joden tegen Christus, overal in 't Evangelie beschreven. Zie bijzonder [Matth. 12](#); [1 Joh. 5](#). Dat zien wij ook in hen naast Stéfanus. [Hand. 7:54](#). *Als zij nu dit hoorden, berstten hun harten, en zij knersten de tanden tegen hem.*

XXVII. 3. In zo'n zondaar is een boosaardige tegenkanting en vervolging tegen degenen, in welke de Heilige Geest zo krachtig werkt. Indien hij tevoren in gemeenschap met de kerk of met een bijzonder gezelschap van Godzaligen was, hij verlaat dat, hij kan 't daar niet langer harden, hij kant er zich tegen in boosaardigheid, en vervolgt het zo veel hij kan om de waarheid, Godzaligheid, werkzaamheid. Dit geschiedt met lasteren, schelden, smaden, tegenspreken, 't werk des Heiligen Geestes in hen uit te maken *voor duivels werk, werk van het vlees, geveinsdheid, hoogmoedigheid*, enz. En als hij meerder macht heeft, zo kant hij zich tegen die, om dat werk uit te roeien, hen te beroven van goede naam, goederen, ja leven. Dit zien wij in de Farizeeën en Schriftgeleerden, in hun gedurige lastering en zoekingen, hoe ze Hem doden mochten, en ten laatste in het doden van de Heere Jezus.

Dit is 't geen de apostel voorstelt, [Hebr. 10:26-29](#). *Want zo wij willens zondigen, nadat wij de kennis van de waarheid ontvangen hebben, zo blijft er geen slachtoffer meer over voor de zonden; maar een schrikkelijke verwachting des oordeels, en hitte des vuurs, dat de tegenstanders zal verslinden. Als iemand de wet van Mozes heeft te niet gedaan, die sterft zonder barmhartigheid onder twee of drie getuigen; hoe veel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die de Zoon van God vertreden heeft, en het bloed des testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was, en de Geest van de genade smaadheid heeft aangedaan?*

XXVIII. 4. Hierop volgt een onberouwelijkheid en onbekeerlijkheid; ik zeg, dat volgt op de zonde; want 't is de natuur van die zonde zelf niet. Zij komen niet tot inkeer, God laat ze aan zichzelf, en geeft ze aan hun boosheid over, zij worden door hun nijdigheid voortgedreven als een zee, als kaf door de wind, en varen met hun woeden voort zo lang als ze leven, of gelegenheid hebben. En zo ze al tot enig bedaren komen mochten, zo zien ze hun zonde wel; maar daar komt terstond een wanhoop bij, ze zien dat de hemel voor hen is toegesloten, dat Christus voor hen niet is, en daarom is er geen treuren, geen zoeken, geen bidden; maar zij gevoelen de beginselen van de hel, de verschrikking Gods verteert hen, of zij maken een einde aan hun leven als Judas of sterven wel lasterende als Juliaan.

5. Hierbij is onvergeeflijkheid; niet dat die zonde in zichzelf aangemerkt, niet vergeven kan worden, omdat Gods barmhartigheid of de verdiensten van Christus niet groot genoeg zouden kunnen zijn; maar omdat God die zonde niet wil vergeven. Die zal niet vergeven worden, [Matth. 12:31](#). geen vergeving in van de eeuwigheid, [Markus 3:29](#).

Hoe iemand tot die zonde komen kan.

XXIX. (a) Men zal misschien denken, *hoe is het mogelijk, dat iemand tot zo'n zonde kan vervallen, dat een mens zich zo zou kunnen gedragen naast de bekende waarheid, Godzaligheid en werking van Gods Geest?*

Ik antwoord: 't is wel waarheid, dat niemand waarheid als waarheid kan bestrijden, en zonde als zonde bedrijven, of hij moest een gevleesde duivel zijn; maar als een onbegenadigde, en nochtans verlichte en overtuigde van de waarheid en Godzaligheid, als werking van de Heilige Geest, of ook zich voegende bij zodanigen en als één met hen schijnende, verneemt dat hij daarbij verschijnt, en niet met allen is, doordien dat licht hem aan zichzelf bekendmaakt tegen zijn dank en met verdriet; als hij verneemt, dat hij geen eer of achting naast of boven anderen heeft, maar dat zijn licht betimmerd wordt, en een ander meer achting en liefde krijgt dan hij; dat hij van anderen wordt aangezien en gerekend als niet verstaande de geestelijke verborgenheden, als nog onbekeerd, en in een ellendige staat als een geveinsde tijdgelovige, en bijloper; dat hij gedurig bestraft wordt; en als hij meent, dat alles wat gesproken wordt, op hem gezegd wordt, of dat men hem ja wel met scherpheid en terging veracht, belacht, en gedurig op de vingers klopt; als hij wat doet of spreekt, dan, dan, zeg ik, rijst dat boze hart in toornigheid en nijdigheid op, krijgt voedsel, en begint zich te vertonen, men stuift er tegen op. Eerst vat men het tegen de personen als van hen verongelijkt, daarna vaart men voort tegen de personen om de zaak zelf, en de kracht des Heiligen Geestes zich in die personen vertonende. Hieruit komt voort een zich afhouden van dat volk, en van die bekende waarheid Gods, daarop een lasteren, smaden, tegenlopen, vervolgen om dat licht, waarheid, Godzaligheid, werkzaamheid. Zodat de eerste oorsprong van deze zonde is doorgaans eigenliefde, eigen eer en achting, en die niet bekomende, maar hij ontdekt, bestraft, veracht wordende, zo klimt de boosheid langzamerhand hoger, totdat ze tot de zonde, boven vermeld, zelf komt.

XXX. (b) Men mocht denken, *dat alle onbekeerden een haat hebben tegen het licht van de waarheid, en dat bestrijden, en dat daarom de zonde in de Heilige Geest wat anders moet zijn dan gemeld is.*

Ik antwoord:

- (qq) Dat het zaad van alle zonden, ook van de zonde in de Heilige Geest in alle mensen van nature is, en ook zou begaan worden, indien ze in alle omstandigheden kwamen, en de weerhoudende kracht Gods hen niet verhinderde; daarom is de zonde in de Heilige Geest niet iets, waarvan het beginsel niet zou zijn in de natuur des mensen.
- (rr) Alle mensen komen niet tot de kennis van de waarheid en van de Godzaligheid, en de krachtige werkingen van Gods Geest, en tot de overtuiging, dat het van God is.
- (ss) In allen barst die haat en genegenheid van bestrijding niet uit, maar wordt bedwongen, 't zij door gebrek aan gelegenheid, 't zij door enige andere natuurlijke inzichten, 't zij door de weerhoudende kracht Gods.
- (tt) De zonde in de Heilige Geest is niet de gewone haat en tegenkanting, maar een buitengewone uitbarsting van haat en boosheid, met lasteren en vervolgen.

Misvatting van sommigen.

XXXI. A. Uit het gezegde blijkt klaar de misvatting van sommigen, welke niet kennende de natuur van deze zonde, en in zich bevindende, dat ze veel tegen hun beter weten en levendig geweten zondigen, zich inbeelden, dat ze de zonde tegen de Heilige Geest hebben begaan, en daarom niet durven bidden om vergeving, omdat men voor die zonden niet bidden mag, en daarvoor geen vergeving is, waardoor zij in grote verschrikking en benauwdheid komen; deze moeten uit het gezegde onderricht worden:

- (8) Dat de zonde in de Heilige Geest tot een voorwerp heeft niet de mens zelf, die zondigt, maar anderen buiten hem, en dat om de waarheid, Godzaligheid en krachtige werking van Gods Geest, die Zich in de Godzaligen vertoont tot verkleining, en alzo verdriet tot de zondaar.
- (9) Dat het niet bidden voor dezulken geen plaats heeft ten opzichte van zichzelf, maar ten opzichte van anderen; ja die, welke die zonde begaan heeft, blijft verplicht te bidden en zich te bekeren, doch hij wil niet.
- (10) Dat bij die zonde is een grote doorbreking van haat en toorn tegen anderen om hun licht, en een vervolging van deze met lasteringen en verdrukking.
- (11) Dat bij die zonde geen berouw is, noch zoeken om de verzoening en bekering. Hieruit kunnen dezulken klaar zien, hoeverre zij misslaan, en dat zij die zonde niet hebben begaan, en dat het alleen een bedrog is geweest van hun duister hart, ontstaande evenwel uit tederheid, waarbij de duivel zich doorgaans voegt om de zielen te slingeren, en was het mogelijk tot wanhoop te brengen.

B. Hieruit moet een ieder gewaarschuwd zijn, dat hij, komende in zulke gelegenheden, die hem tot die zonde kunnen aanleiding geven, zijn hart niet loslate, en dat opvolge, om in onstuimigheid tegen iemand, die geest en leven heeft, of schijnt te hebben, en misschien ongevoegelijk te werk gaat, aan te gaan,

opdat hij, bij trappen voortgaande, tot deze zonde niet kome; en hij heeft zich altijd voor te stellen het vreselijk oordeel over de zodanigen.

C. Hieruit moet een ieder wel toezien, dat hij niet onvoorzichtig handele met iemand, die tegenstaat, dat hij die niet gedurige bestraffe, verachte, terge, of driftig en met geweld tot bekering trachtte te dwingen; 't zij dan zijn echtgenote, kinderen, ouders, bloedvrienden, of anderen, met welke men gemeenzaam omgaat, opdat ze geen gelegenheid krijgen tot het begaan van die zonde.

De toepassing van de zonde in 't algemeen, tot vernedering des mensen, zie in 't volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 15: Van de vrije wil of onmacht, en van de straf der zonde

Hoofdstuk 15

Van de vrije wil of onmacht, en van de straf der zonde.

Gezien hebbende de erf- en dadelijke zonden, zullen wij hier bijvoegen de allenthalve onmacht van de mensen, om zich te kunnen opheffen uit die zondige staat, en in een heilige staat te herstellen, welke doorgaans voorkomt onder de benaming van vrije wil.

Vrije wil wordt in 't Grieks genoemd *autexousia*; dit woord wordt in de Schrift niet gevonden, maar is door de Platonische filosofen, tot het Christendom bekeerd zijnde, in de Kerk overgebracht. Het woord in zijn eigenlijke betekenis is zoveel als zelfmacht, zelfwaardigheid. zijn eigen meester zijn, zodat het eigenlijk Gode alleen toekomt, maar in zeker opzicht mag men het van de mens ook wel gebruiken. In 't Latijn gebruikt men de woorden *Liberum arbitrium*, dat is in onze taal, vrij oordeel, of ook vrije wil.

God heeft des mensen ziel begaafd met verstand en wil. Het verstand heeft bevatting, oordeel en geweten. Het oordeel is óf alleen in 't algemeen vaststellende wat waar is, en hoedanig een zaak is, óf toepassend de wil des mensen voorstellende en bepalende, wat nu, hier, te doen en te laten, te lieven of te haten is. De wil des mensen is een macht om iets te lieven of te haten: zie van de natuur van de ziel, van het verstand en de wil, hoofdstuk X, par. 10, 11, 12, enz., waar wij in 't brede van die zaken gesproken hebben.

Hoe niet vrij.

II. Als wij spreken van vrije wil, zo moet men weten:

1. Dat des mensen wil niet vrij is van afhankelijkheid van God, want de mens hangt geheel af van God,
 1. ten opzichte van zijn wezen,
 2. ten opzichte van zijn werken,

3. ten opzichte van het recht Gods om hem aan zijn wil en wetten te verbinden, zodat hij het gebodene moet beminnen, en het verbodene haten, en
4. ten opzichte van de voorwetenschap en het besluit Gods, onfeilbaar kennende en vastgesteld hebbende, dat iedere zaak en daad zo'n uitkomst en geen andere hebben zal, welke voorwetenschap niet kan bedrogen, welk besluit niet kan veranderd worden. Van deze zaken hebben wij uitvoerig gesproken hoofdstuk III. V en XI.

2. Dat de wil niet vrij is van het toepassend oordeel des verstands te volgen. De wil kan onmogelijk zonder het verstand werken, noch kan niet anders dan het verstand in die opzichte opvolgen; want de mens is redelijk, en werkt op een redelijke wijze. Anders zou de wil het goede onder de gedaante van het goede kunnen verwerpen, en de zonde als de zonde beminnen, 't welk onredelijk is.

3. Dat de wil des mensen niet vrij is van de hebbelijkheden, die in de mens zijn, want de mens werkt, naardat zijn natuur is; is de mens volmaakt heilig in zijn natuur, de mens is een dienstknecht van de gerechtigheid, en de wil volgt die volmaakte hebbelijkheid, [Rom. 6:18](#). Is hij in zijn hoedanigheden niet dan zonde, hij is een dienstknecht van de zonde, [Joh. 8:34](#). En de wil volgt en werkt overeenkomstig de zondige natuur. Een heilige natuur, een heilige wil. Een zondige natuur, een zondige wil.

Hoe wèl vrij.

III. Al is 't, dat de wil noodzakelijk van die bovengezegde zaken afhangt, zo neemt nochtans die noodzakelijkheid de vrijheid van de wil niet weg, en hij wordt door die noodzakelijkheid niet gedwongen, omdat hij vanzelf volgt; maar de wil is vrij:

61. van dwang, die van buiten aankomt. Alle mensen op aarde zijn niet machtig om iemands wil te dwingen, of om de mens iets te doen dat hij niet wil doen; maar zullen ze een mens brengen tot zijn wil, zo moeten ze de zaken zo veromstandigen, dat de mens zelf kiest en zelf wil en zo naar zijn eigen wil doe.
62. De wil des mensen is ook vrij van de natuurlijke indruk, waardoor de beesten gedreven worden tot hun einde zonder dat te kennen; want de wil volgt het verstand, en handelt redelijk.

Bestaat in vanzelfheid.

IV. Gezien hebbende waarvan de wil des mensen niet vrij en al vrij is, zo is de vraag:

Waarin eigenlijk de vrijheid bestaat, of in een onverschilligheid en eveneenschap om een zaak te doen of te laten, die te doen of het tegendeel? Of in een vanzelfheid om datgene dat hij doet door zijn eigen keus, eigen behagen en alzo vanzelf te doen?

Antwoord.

De Rooms en Remonstranten zeggen, *dat ze bestaat in onverschilligheid om een zaak te doen of te laten, dit te doen of het tegendeel.*

Wij zeggen, dat de wil des mensen in zijn natuurlijke gestalte, alleen op zichzelf, zonder enige omstandigheden aangemerkt, zo gesteld is, dat hij onbepaald en

onverschillig is te werken, om dit te doen of het tegendeel, en hij blijft in die onverschilligheid, zolang totdat het toepassend oordeel bepaalt wat, nu, hier te doen of niet te doen is: maar als hij door het toepassend oordeel bepaald is, zo kan de wil voorts niet onverschillig blijven, en hij kan niet anders dan willen dat te doen, en niet nalaten te willen dat te doen, en niet het tegendeel. Zodat de vrijheid van de wil niet bestaat in onverschilligheid om, alle vereiste zaken en bepalingen daar zijnde, evenwel te willen of niet te doen, dit te willen of het tegendeel, maar in vanzelfheid.

Bewijs 1. Uit de natuur Gods en der engelen.

V. Dit blijkt, 1. Uit de natuur Gods, van de engelen, van de verheerlijkten van Christus, en ook in de duivelen. God kan niet anders dan heilig, rechtvaardig en waarachtig zijn, en kan niet anders dan willen zo zijn, en niet het tegendeel. Is nu Gods wil niet de aller vrijste? De heilige engelen en verheerlijkten kunnen niet willen of goed of kwaad doen; maar kunnen niet willen dan goed zijn, en goed doen; en is niet hun wil geheel vrij? De Heere Jezus Christus kon niet willen de Vader gehoorzaam zijn, of niets zijn, maar kon niets anders dan willen de Vader gehoorzaam zijn, en was zijn wil niet volstrekt vrij? De duivelen kunnen niet willen goed doen, en kunnen niet anders willen dan kwaad doen. Ziedaar in die allen is een volstreckte vrijheid, en nochtans is daar niet een onverschilligheid om te willen of niet te willen, te willen dit doen of het tegendeel. Zo bestaat dan de vrijheid van de wil niet in onverschilligheid, maar in vanzelfheid.

2. Is nooit onbepaald.

Of men de wil in zijn afgetrokken natuur met onze gedachten kan aanmerken, zo is hij evenwel inderdaad nooit zonder bepaald te zijn, én door Gods Voorzienigheid, én door het toepassend oordeel, én door de hebbelijkheid of gestalte van de natuur; daarom kan de wil niet, alle vereiste zaken om te werken daar zijnde, werken of niet werken, dit of het tegendeel doen; maar omhelst vrijwillig dat, waartoe hij door God en het toepassend oordeel bepaald wordt, en blijft alzo niet onverschillig.

3. Ongerijmdheden.

De vrijheid van de wil in de onverschilligheid te stellen is vol ongerijmdheden; want dan konden de mensen willen verdoemd worden, en hierna eeuwig ellendig zijn de hoogste gelukzaligheid nooit deelachtig worden, zowel als zalig worden, want die staan tegen elkaar, en de wil is onverschillig tot beide. Dan was bidden om bekering vergeefs, want dan kon de wil door geen werking Gods van zijn onverschilligheid afgetrokken worden en de mens kon altijd willen niet bekeerd worden. Dan had God geen macht over des mensen wil, maar de wil blijft onafhankelijk, en zijn eigen meester zowel als God; 't welk de ongerijmdheid zelf zou zijn.

De vrijheid van de wil dan niet bestaande in de onverschilligheid of eveneensheid, zo is het klaar dat de vrijheid van de wil bestaat in de vanzelfheid; niet door een domme drift als de beesten, maar door zijn eigen verstandige keus, dat willende, lievende, omhelzende 't geen het toepassend oordeel als dit, hier,

nu, te moeten gedaan en begeerd worden, voorstelt.

De mens kan geen geestelijk goed doen.

VI. Nu is de vraag: *Of de mens zo slaafs is onder de zonde, dat hij niet anders wil, en kan willen dan in de zonde leven?* Wij spreken van willen, en niet van wensen. Dan of hij met een krachtige en tot de daad brengende wil kan willen bekeren, en de wet volbrengen? Of dus: Of de mens na de val nog in een onverschillige staat van de vrije wil is om zich te bekeren, of niet te bekeren, goed te doen of kwaad te doen? Of dus met korte woorden: Of de zondige mens zich waarlijk kan bekeren, en daartoe krachten genoeg in zijn natuur heeft behouden? Antwoord.

Roomsen en Remonstranten zeggen ja; wij neen. Om dit klaar te bevatten, moet men onderscheiden verscheidene soorten van goed, en verscheidene staten van de mensen.

Vier soorten van goed zijn er:

- (f) Natuurlijk goed, als: eten, drinken, gaan, staan, spreken, slapen, enz.
- (g) Burgerlijk goed, als: beleefd, vriendelijk, behulpzaam, oprecht en rechtvaardig in zijn handel en wandel te zijn.
- (h) Uitwendig godsdienstig goed, als: Gods Woord horen, lezen, een gebed doen en uit zijn verstand voorstellen, aalmoes geven, enz.
- (i) Geestelijk goed, uit een inwendige vereniging met God in Christus, en alzo uit een beginsel van het geestelijke leven, in het geloof, liefde, vreze, gehoorzaamheid naast God als Vader, geheel en al zich met des Heeren wil te verenigen, en die te doen. De vraag is niet over de drie eerste, maar over de laatste soort.

Daar zijn ook vierderlei staten des mensen, als:

18. de staat van de volmaaktheid vóór de val.

19. De onbekeerde staat na de val.

20. De herboren staat.

21. De staat van de heerlijkheid. De vraag is niet over de eerste en twee laatste staten, maar over de tweede.

Zodat de vraag is: *Of een onbekeerd mens zichzelf kan bekeren, levend maken, waarlijk in Christus geloven, waarachtig heilig en geestelijk leven?*

Wij zeggen geheel niet. Dit blijkt uit deze redenen:

VII. Uit de wangestalte van de mens vóór zijn bekering.

(k) Hij is blind, hij weet niet.

(l) Boos, hij wil niet.

(m) Is vijandig.

(n) Is onmachtig, kan zich aan de wet Gods niet onderwerpen.

(o) Is dood. [Rom. 8:7](#). *Daarom dat het bedenken van het vlees vijandschap is tegen God; want het onderwerpt zich der wet Gods niet; want het kan ook niet.* Zie hoofdstuk XXX, par. 28.

(p) De bekering is een werk Gods: *scheppen, wederbaren, trekken, 't stenen hart wegnemen, en een vlezen geven*, enz. zie hoofdstuk XXX, par. 31, 38.

De straf der zonde.

VIII. Gezien hebbende de ellenden van de mens in de eerste val, in de erfzonde, in de dadelijke zonde, en in de geestelijke onmacht, zo zullen wij hier bijvoegen zijn ellende in opzichte van de verdiende straf.

Straf stelt voor onder een redelijk schepsel, 't welk een wet gesteld is. Zodat het kwade, dat de beesten overkomt, eigenlijk geen straf over hen is, maar van de mens, wiens beest het is. Of opdat ze niet in staat mogen blijven om mensen te beschadigen; of ook wegens de vloek om de eerste zonde, en opdat God daardoor zijn rechtvaardigen toorn tegen de zonden des mensen zou openbaren. Dus moest de stotige stier gedood worden. Dus werd Achan's vee met hem gedood. Dus stierven al de beesten in de zondvloed.

God straft.

Alle straf komt van God. God straft een heilig schepsel niet; (Christus had als Borg de zonde overgenomen) maar straft de zondaar als een rechtvaardig Rechter. [Rom. 1:18](#). *De toorn van God wordt geopenbaard van de hemel over alle goddeloosheid en ongerechtigheid van de mensen.* [Rom. 2:5-6](#). *In de dag des toorns en van de openbaring van het rechtvaardig oordeel van God. Welke een ieder vergelden zal naar zijn werken.*

Door andere schepselen.

God gebruikt daartoe alle de schepselen, die 't Hem behaagt: zon, maan, sterren, [Richt. 5:20](#). Regen, wind, [Psalm 148:8](#). Engelen, [Hand. 12:23](#). Duivelen, [Job 1 en 2](#). Mensen, [Jes. 10:25](#). Het ongedierte, [Joël 1:4](#); [2:25](#).

De zonde is oorzaak van de straf

[Rom. 6:23](#). De bezoldiging van de zonde is de dood. [Jer. 2:19](#). *Uw boosheid zal u kastijden, en uw afkeringen zullen u straffen.* Ja, iedere zonde verdient de eeuwige verdoemis. Want wie in één zal struikelen, die is schuldig geworden aan allen, [Jak. 2:10](#). Iedere zonde is een gehele verwerping van de eeuwige God, en doet uit haar natuur de zondaar blijven in een eeuwige zondige staat. Dus is de rechtvaardige bedreiging: [Gal. 3:10](#), *Vervloekt is ieder, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen.*

IX. De straf kan men tot deze twee soorten brengen: De tijdelijke en de eeuwige.

Tijdelijke naar het lichaam.

De tijdelijke straffen zijn of lichamelijke of geestelijke. De lichamelijke zijn velerlei: gebrek des lichaams, ziekte, ongemakken, pest, oorlog, dure tijd, de dood; deze alle zijn voor de Godzaligen vaderlijke kastijdingen uit liefde, tot hun best; maar voor de goddelozen zijn het straffen, uit de wrekende rechtvaardigheid en toorn van God voortkomende, [Psalm 50:21](#). *Ik zal u straffen, en zal het ordentelijk voor uw ogen stellen.*

Naar de ziel.

De geestelijke straffen zijn:

(a) Het benemen van het misbruikte licht: [Rom. 1:21](#). *Hun onverstandig hart is verduisterd geworden.* [2 Thess. 2:10](#), [11](#). *Daarvoor dat zij de liefde van de*

waarheid niet hebben aangenomen om zalig te worden. En daarom zal hun God zenden een kracht der dwaling, dat zij de leugen zouden geloven.

(b) Het overgeven van de mens aan zichzelf, waardoor hij van de een zonde vervalt tot de andere: [Psalm 81:12-13](#). *Mijn volk heeft mijn stem niet gehoord, en Israël heeft Mijner niet gewild.* Dus heb Ik het overgegeven in het goeddunken huns harten, dat ze wandelen in hun overwegingen. [Rom. 1:24](#). *Daarom heeft hen God ook overgegeven in de begeerlijkheden van hun harten tot onreinigheid.*

(c) Het verstokken en verharden van de harten, [Ex 7:3](#), [22](#). *Doch Ik zal Farao's hart verharden. Zodat Farao's hart verstokte.*

Uit welke teksten alle blijkt, dat God heilig ook zonden met zonden straft.

Eeuwige straf

X. De eeuwige straf wordt genoemd de dood, [Rom. 6:23](#). De tweede dood, [Openb. 20:6](#). De helse verdoemenis, [Matth. 23:33](#). 't Helse vuur, [Matth. 5:22](#). 't Eeuwige vuur, [Matth. 25:41](#). Zij wordt ook wel uitgedrukt door de plaats, alwaar de eeuwige straf wordt gedragen. De plaats van de pijniging, [Lukas 16:28](#). De afgrond, [Luk. 8:31](#). De poel des vuurs die met sulfer brandt, [Openb. 19:20](#).

Doorgaans wordt ze genoemd *de hel*; in 't Grieks worden twee woorden gebruikt, *hadees*, met welk woord de Heidenen *de hel* ook noemen. 't Andere woord is *gehënnà*, in de Schrift alleen gebruikt; 't is afkomstig van het dal der kinderen Hinnoms, die vervloekte plaats, waar de Israëlieten hun kinderen ter ere van de afgod Moloch met vuur verbrandden, en die Josia tot een afschuwelijk dal maakte, door allerlei onreinigheden daarheen te laten brengen, opdat het om die gruwelijke zonde tot een afgrijzen zijn zou, [2 Kon. 18:10](#). Hebreeuws: *Scheool*, een kuil.

De plaats, waar de eeuwige straffen gedragen worden, is geen verdichtsel, een zaak, die nergens is dan in de verbeelding van de mensen, 't is een zekere plaats, die nu is, en niet eerst gemaakt zal worden; de duivelen zijn daarin gebannen, hoewel ze, voor het oordeel wel uitgelaten worden, [2 Petrus 2:4](#). De Sodomieten dragen de straf des eeuwigen vuurs, [Judas 1:7](#). De zielen van de goddelozen worden telkens, als ze in de dood uit het lichaam gaan, daarheen gezonden, [Lukas 16:23](#).

Bestaat niet in vernietiging, maar in gevoel van pijn.

XI. Hierover is de vraag: *Of de eeuwige straf bestaat in de vernietiging van ziel en lichaam? Dan of ziel en lichaam van de goddelozen in wezen blijven, en tot in alle eeuwigheid in onuitsprekelijke pijn zijn?*

Socinius zegt het eerste; wij het tweede. Dit blijkt:

Bewijs 1. Opstanding van de goddelozen.

Uit de opstanding van de goddelozen. [Hand. 24:15](#), Dat er een opstanding van de doden wezen zal, beide van de rechtvaardigen en van de onrechtvaardigen. Alle mensen op de aardbodem worden in deze twee soorten afgescheiden, daar is geen derde soort. Nu, de onrechtvaardigen zullen zowel opstaan als de rechtvaardigen. Deze zullen, mede verschijnen voor de Rechter van de gehele aarde, en zullen daartoe opgewekt worden. *Die het kwade gedaan hebben tot de opstanding der*

verdoemenis, [Joh. 5:29](#). De Vader heeft Hem macht gegeven ook gericht te houden. Zou Christus over alle mensen gericht houden, zo moesten ze daar zijn, en omdat de meesten als verstorven waren, zo moesten ze opgewekt worden; dit verklaart de Heere Jezus [Joh. 5:28](#), *De ure komt, in dewelke allen, die in de graven zijn*, enz. Dat is, die dood zijn, zij zijn ook, op wat wijze het zij, tot stof wedergekeerd en met de aarde vermengd. Daarop onderscheidt Hij, én persoon én uitkomst, [Joh. 5:29](#). Daar wordt niet gesproken van een geestelijke opstanding, gelijk [Joh. 5:24-25](#). Want hier wordt gesproken van die geen deel hadden aan de geestelijke opstanding. Alle mensen worden niet wedergeboren, en die geestelijk opstaan, kunnen niet opstaan tot verdoemenis, gelijk hier gezegd wordt van degenen, die het kwade gedaan hebben; dus blijft het dan vast, dat hier gesproken wordt van de lichamelijke opstanding, en ook van de opstanding van degenen, die het kwade gedaan hebben. Indien nu de goddelozen zullen opstaan, en ook voor het oordeel verschijnen, zo zijn ze dan in de dood niet vernietigd; zo is Kaïns, zo is Judas' ziel, die naar haar plaats ging, zo zijn aller goddelozen zielen als nog in wezen, en in de gevangenis met de geesten van de goddelozen van de eerste wereld, [1 Petrus 3:19](#). Ook zijn ze daarna niet vernietigd.

2. De onsterfelijkheid.

XII. De ziel des mensen is onsterfelijk in haar natuur; de mensen kunnen ze niet doden; God zal ze niet doden; zie dit, [Matth. 10:28](#), *Vreest u niet voor degenen, die het lichaam doden, en de ziel niet kunnen doden; maar vreest veel meer Hem, die beide ziel en lichaam kan verderven in de hel*. De ziel, als ze gebracht wordt bij 't lichaam, of tegen hetzelfde gesteld wordt, betekent niet anders dan het een wezenlijke deel des mensen, van wiens natuur gesproken is hoofdstuk X.

Dit wezenlijke deel van de mensen kan van mensen niet gedood worden, al hun geweld gaat maar over het lichaam, en het uiterste is, dat te doden; indien de ziel vernietigd werd in de dood, zo kon de mens de ziel zowel doden als het lichaam; maar omdat de mens dat niet doen kan, zo is 't klaar en vast, dat de ziel na het doden van het lichaam overblijft. Dit is de kracht van Christus' rede, dat men de mens niet heeft te vrezen, maar dat men God moet vrezen, omdat die én lichaam én ziel beide kan verderven in de hel. Hier staat niet *apokteinai*, doden, 't geen van de mens staat maar *apolesai*, bederven in de hel. 't Lichaam wederom opgewekt en met de ziel verenigd, zo wordt de goddeloze mens naar beide delen in de hel geworpen, en aldaar gepijnigd, 't welk een eeuwig verderf is, [2 Thess. 1:9](#). De zin van deze plaats is met de eerste opslag deze: dat God meer te vrezen is dan de mensen, omdat de mensen maar het lichaam en niet de ziel schaden, maar dat God lichaam en ziel eeuwig kan straffen, en dat in de hel, de plaats van de verdoemden; zo wordt dan de ziel in de dood niet vernietigd, maar de goddelozen blijven eeuwig in pijn.

3. Uit teksten.

XIII. Dat de goddelozen niet vernietigd worden, maar dat ze eeuwig ellendig zullen zijn, blijkt ook uit [Matth. 26:24](#), *Het ware die mens goed nooit geboren te zijn*. Men leest van Judas' ellende in zijn leven nietmetal, op 't laatst kreeg hij nog geld, dat alles verantwoordt, hij kon in gunst van de vijanden geleefd hebben, zijn dood was haastig, en met weinig pijn vermengd; indien hij daarmee vernietigd

ware geweest, waarom zou het hem dan beter geweest zijn, nooit geboren te zijn? Maar die woorden geven klaar te kennen, dat zijn ellenden na de dood schrikkelijk en onverdraaglijk zouden zijn. Zo blijft dan de godloze na de dood, en dat in pijn.

XIV. 4. Dit blijkt ook uit al die teksten, welke uitdrukkelijk zeggen, dat de godlozen tot in eeuwigheid pijn zullen lijden. [Matth. 25:41, 46](#). *Gaat weg van Mij... in het eeuwige vuur, dat de duivel en zijn engelen bereid is. Deze zullen gaan in de eeuwige pijn: maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven.* Vuur betekent in Gods Woord niet altijd stoffelijk vuur, maar de allerzwaarste pijn. Deze zijn de duivelen, op welke lichamelijk vuur niet werkt, onderworpen. Zo verstaan zij het zelf, [Matth. 8:29](#), *Zijt Gij hier gekomen om ons te pijnigen vóór de tijd?* Zo verklaart de Heere Jezus het. 't Geen Hij vs. 41 *vuur* genoemd had, noemt Hij vs. 46 *pijn*.

Dit vuur, deze pijn wordt *eeuwig* genoemd. Eeuwig betekent soms een zeer lange tijd, maar doorgaans eindeloosheid. Al nam men het in de eerste betekenis, zo blijkt het daaruit, dat de godlozen noch in de dood, noch in het oordeel vernietigd worden; maar hier betekent het eindeloosheid, gelijk de tegenstelling te kennen geeft. Het eeuwige leven betekent zonder tegenspreken een gelukzaligheid zonder einde; hier wordt tegenovergesteld ook een eeuwigheid, en die pijnlijk. Dus worden de Sodomieten gezegd te dragen de straf des eeuwigen vuurs, [Judas 1:7](#). Sodom wordt door vuur geheel verteerd; maar haar inwoners (de plaats wordt genoemd, en de inwoners daardoor verstaan, die gehoereerd hadden) bleven de eeuwige straf dragen.

Doe hierbij [Markus 9:43-44](#), *Geworpen te worden in de hel, in het onuitblusbare vuur, waar hun worm niet sterft.* 't Is vanzelf klaar, dat hier niet gesproken wordt van 't geen de mens in dit leven overkomt, maar wat hem wedervaren zal na zijn dood in de hel, alwaar de rijke man, nadat hij gestorven was, kwam, [Lukas 16](#). De hel, de plaats van de verdoemden, wordt genoemd vuur, wegens de schrikkelijkheid van de pijn; het wordt gezegd onuitblusbaar, dat is: altijd blijvende, nimmermeer eindigende, omdat het zonder ophouden en einde de godlozen, die ook blijven zullen, pijnigen zal; want van de godlozen worm, dat is het geweten, zal nooit sterven; zo het geweten van de godlozen blijft, noodzakelijk dan ook de godlozen zelf; zodat onuitblusbaar niet te zeggen is, totdat het zijn werk verricht heeft, tot zolang als er wat te knagen is, en dat in 't leven; maar daar staat, dat het niet hier, maar daar in de hel is, dat na dit leven is; want Christus stelt pijnlijkheden in dit leven, handen en voeten afhouden, tegen de eeuwige pijnen, en vermaant het eerste te ondergaan, om van het tweede bevrijd te zijn; en niemand komt in dit leven in de hel, maar na de dood.

Ongerijmdheden.

XV. 5. Indien de eeuwige straf in vernietiging bestond, dan leden de beesten ook de eeuwige straf; dan was het recht te zeggen met de Epicuristen: *Laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij*, tegen [1 Kor. 15:32](#). Dan was het niet waarachtig, dat het recht is bij God verdrukking te vergelden degenen, die u verdrukken, [2 Thess. 1:6](#); want dat geschiedt in dit leven niet altijd.

Dus blijft het vast en zeker, dat de eeuwige straf niet bestaat in vernietigen van

ziel en lichaam, maar in het blijven van beide en dat in eindeloze pijniging.

Tegenwerping 1.

XVI. Dat Gods barmhartigheid niet kan toelaten zijn schepselen eeuwig te pijnigen, en dat de straf geen evenredigheid noch overeenkomst zou hebben met de zonde, en dat daarom zelfs Gods rechtvaardigheid de eeuwige straf niet kan vorderen.

Antwoord.

Ik antwoord: dat zulke gedachten voortkomen uit onkunde van de natuur Gods en van de zonde. Ook uit minachting en ongeloof aan het Woord van God. Gods Woord zegt het. Wie zijt gij dan, die daartegen twist? Gods wrekende gerechtigheid is Hem natuurlijk, zodat Hij niet anders kan, dan de zonde straffen, gelijk wij getoond hebben, hoofdstuk III, par. 39. De zonde heeft een oneindigheid in zich, en wordt begaan tegen de oneindige God. Zij is een gehele verwerping van God, en een gehele afscheiding van Hem; en de zondaar blijft eeuwig in de zondige staat, daarom is het rechtvaardig dat zijn toorn ook op hem blijft. Gods barmhartigheid strijdt niet tegen zijn rechtvaardigheid, maar hebben ieder een ander voorwerp. De rechtvaardigheid heeft tot een voorwerp de zondaar om zijn zonde, en Gods barmhartigheid heeft tot een voorwerp de gelovigen, voor wie de rechtvaardigheid voldaan is door Christus.

Bestaat in gemis van zaligheid.

XVII. De eeuwige straf bestaat *in gemis en in gevoel*. De verdoemden zullen eeuwig in wezen blijven, maar tot in eeuwigheid missen al wat zaligheid is: alle licht, gemeenschap met God en Christus, alle vrede, rust, blijdschap, liefde en heiligheid; ja alle goedheid, die God hen in zijn lankmoedigheid in dit leven nog heeft laten genieten, zal hun ten enenmale ontnomen worden; dan zullen de verdoemden, die redelijke schepselen zullen blijven, zo ongevoelig niet zijn over het gemis van God als nu, omdat ze zich nu afleiden met de lichamelijke goederen; maar omdat zij dan leeg zijnde van alles, niet kunnende vergenoegd zijn met zichzelf, zo zal de mens in een afgrijselijke huilende gestalte zijn, en omdat er in eeuwigheid geen verwachting is van enige vervulling of verkwikking, zo zal hij vervuld worden met onrust, boosheid tegen God, omdat die hem alles ontzegt, en wanhoop, omdat het eeuwig zal duren zonder de minste hoop. Al was er niet anders in de hel dan de ontbering, zij zou onverdraaglijk zijn. Dit kunnen wij nu niet begrijpen, omdat men hier nooit is zonder enige verkwikking. Van deze staat spreekt Paulus, [2 Thess. 1:9](#), De welke zullen tot straf lijden het eeuwig verderf, van het aangezicht des Heeren, en van de heerlijkheid Zijner sterkte.

En in gevoel van pijn.

XVIII. De eeuwige straf bestaat ook in gevoel, gelijk wij zo even in 't brede hebben getoond; maar wat al gevoeld zal worden, en hoe vreselijk het zal zijn, is onbegrijpelijk. Paulus drukt het ons uit: *Verbolgenheid en toorn. Verdrukking en benauwdheid*, [Rom. 2:8-9](#). Daniël noemt het versmaadheden en eeuwige afgrijzing, [Dan. 12:2](#). Doorgaans wordt het genoemd vuur, pijn, wening en knersing der tanden. Al wat God is, zal tegen hen zijn, met de toorn van God

zullen ze eeuwig vervuld worden, en hoe onverdraaglijk die is, zullen wij terstond vertonen. En omdat daar geen verlichting zal zijn, en de minste vermindering tot in eeuwigheid niet te hopen is, wat moet dat een wanhoop aanbrengen! Hierbij zal het lichaam alle uiterste pijn aangedaan worden, maar hoedanige weten wij niet.

Op de vraag: *Of daar ook vuur zal zijn?*

Antwoorden wij: ja, want de Schrift zegt zo; maar hoedanig weten wij niet, en daar is ons niets aan gelegen; hij zal gelukkig zijn, die het door ondervinding niet zal gewaar worden.

Waar de hel is, wil ik niet onderzoeken.

Op de vraag: *Of de een zwaarder pijn zal hebben dan de ander?*

Zeggen wij ook ja; want de Schrift zegt dat duidelijk; of ze wel daarin allen gelijk zullen zijn, dat er in eeuwigheid geen vernietiging, geen verkwikking, geen verlossing zal zijn, zo zal nochtans de een het onverdraaglijker hebben dan de andere, naardat een ieder zwaarder gezondigd heeft. Zie dit: [Matth. 11:22](#). *Het zal Tyrus en Sidon verdraaglijken zijn in de dag des oordeels, dan ulieden.* [Matth. 23:14](#). Daarom zult gij te zwaarder oordeel ontvangen. En [Lukas 12:47-48](#) worden op de trappen van de zonden weinige of veel slagen gevoegd.

De mens is ellendig.

XIX. Dus hebben wij u de ellendigheid des mensen in velerlei opzichten getoond, zo ten opzichte van de val van Adam, als van de erfzonde, van de dadelijke zonde, van de onmacht en straf van de zonde. Blijft bij dit blote weten niet staan, maar brengt dit alles tot de praktijk, past het alles op u zelf toe, en ziet u zelf aan als zodanig. Dit zij u bekend en drukt het op uw hart, dat gij 't ellendigste schepsel op de aardbodem zijt; de haar zouden te berge rijzen van schrik, uw ogen zouden nooit droog zijn van tranen, uw tanden zouden nooit rusten van knerssen, noch uw handen wringen, indien gij uw ellende maar schemerende kon zien. Luister eens aandachtig naar mij, terwijl ik tot u spreek. De Heere doe het u zien en gevoelen. Ellendig zijt gij in veel opzichten.

Mist Gods Beeld.

XX. 1. Ten opzichte van zondigheid. Gaat eens naar het paradijs, en ziet hoe kunstig, heerlijk, in hoe een zoete gemeenschap met God uw natuur, de eigenste die gij hebt, in Adam was geschapen; ziet hoe moedwillig gij van God afgevallen zijt, en tot de duivel zijt overgegaan; dus gezondigd hebbende, derft gij de heerlijkheid van God. Gods Beeld, naar 't welk gij in Adam geschapen waart, is uit u weg; noch licht, noch leven, noch waarheid, noch liefde, noch heiligheid, noch heerlijkheid is in u; maar de gedaante van de ijselijke zwarte duivel zit er binnen in. Uw ziel is in een boze, duivelse gestalte, zij is blind en kan niet begrijpen de dingen die des Geestes Gods zijn, is vervreemd van het leven Gods door de onwetendheid, is dood in zonden, is bekwaam om alle gruwelen te bedenken en te bedrijven, heeft in geen ding behagen dan in 't geen God haat, en heeft in geen ding mishagen dan in 't geen God bemint; uw ziel ligt in een vuile morsigheid, stank walgelijkheid, verachtelijkheid, onverdraaglijkheid.

Is in een gruwelijke staat.

XXI. Uw ziel is een poel, die krioelt van allerlei hatende, nijdige, toornige, boosaardige, onkuise, onrechtvaardige, leugenachtige, hovaardige. Godvergetende, Godverzakende, Godverachtende, gruwelijke gedachten.

Uw keel is een geopend graf, met uw tong pleegt gij bedrog, slangenvenijn is onder uw lippen, uw mond is vol van bitterheid. Uw ogen, oren, handen, voeten, en al uw leden zijn wapenen der ongerechtigheid, en gij zijt geheel een dienstknecht van de zonde. Gij zijt uit de vader de duivel, een gevangene van de satan, eigendom van de duivel. Dus zijt gij van God afgescheiden, en u wilt ook wel van God afgescheiden blijven, en hebt vermaak in deze uw boze gestalte en daden. In één woord: gij zijt in een onmiddellijke tegenkanting en vijandschap tegen de hoge, heilige en heerlijke God in gestalte en uitwerking.

En dat uw gruwelijkheid zeer verzwaart, is dat gij niet een eerlijk mens in uw geslacht hebt; maar gij zijt uit een verachtelijk, hatelijk, boosaardig en onrein geslacht. Daar is niet één enige in uw geheel geslacht, al telt gij uw geslachtsboom over de vijf duizend jaren op tot aan Adam, of hij is uit de natuur een leugenaar, een moordenaar, een dief, een onkuise, een gruwelijk gedrocht in zijn hart; gij zijt een onreine uit een onreine, [Job 14:4](#). Vlees uit vlees, [Psalm 51:7](#). Van nature een kind des toorns, [Eféze 2:3](#). Niet dan boos van uw jeugd aan, [Gen. 8:21](#).

Zie deze Schriftuurteksten en dergelijke eens met aandacht in, en u voor God stellende, hoort die woorden uit de mond des Heeren, hoort u zo van Hem noemen, drukt die dan in uw hart en wordt ontwijfelbaar overreed, dat gij zodanig zijt, omdat God u zodanig verklaart.

Waaruit te kennen.

XXII. Maar 't is nodig, dat er meer gezicht van uw zondigheid in u zij, dan door geloof uit het Woord van God. Daar moet bijkomen een gezicht en gevoel, zal men recht vernederd worden, en bekwaam zijn om de genade in Christus te ontvangen. Daartoe is nodig, dat men zich niet alleen spiegele in de wet van de natuur en zijn daden vergelijke bij datgene, 't welk ons de natuur leert goed of kwaad te zijn; maar men moet een goede kennis zoeken te bekomen van de deugden en ondeugden, ons in de wet van de tien geboden voorgesteld.

Leest daartoe de Catechismus van Zondag 34 tot aan Zondag 45. En tracht niet alleen een uitgebreide kennis te hebben van de stof, dat is goede en kwade gedachten, woorden en daden, maar ook van de vorm derzelve, en merkt dat iedere daad moet voortkomen:

- Uit een verzoende en verenigde gestalte met God, zodat men God niet diene als een vreemde God en vertoornde Rechter, maar als een bevredigde Vader.
- In een levendige onderstelling van zichzelf als schepsel onder die alleen-Heere, die door zijn en onze natuur ons verbindt tot onderwerping in alles.
- In een vrolijke gewilligheid en gehoorzaamheid.
- In een zuivere liefde.
- In gezicht en vertegenwoordiging van zijn opperheid en ontzaglijkheid, en also in zijn vrees.
- In een blijde omhelzing van zijn wil, omdat het zijn wil is, zodat ook onze wil door de zijne als verslonden worde.

- In een brandende genegenheid, dat Hij alleen daardoor verheerlijkt worde, dat Hem alleen alle eer en dienst toekomt, zodat men niets anders beoogt dan dat alleen.
- In een vurige ijver en volstandigheid, totdat men iedere daad ten volle in al haar omstandigheden uitgevoerd hebbe. In één woord: alles moet geschieden uit God, van Hem afhangende, voor zijn aangezicht, en alles moet in Hem eindigen. Hieruit zal men zich niet vergenoegen met een goede daad gedaan te hebben; maar men zal zien hoe gruwelijk men het in de beste daden gemaakt heeft, en hoe schrikkelijk iedere zonde is.

Hoe daartoe te komen.

XXIII. 1. Legt u dikwijls daarbij, en onderzoekt al uw doen en laten inwendig en uitwendig. Let de gehele dag door op al uw gedachten, woorden en daden, en zet u iedere avond eens neer en leest de geschiedenis van uw gedrag op die dag; gaat van uur tot uur, van plaats tot plaats; van mens tot mens, bij welke gij geweest zijt; van zaak tot zaak, die voorgevallen is, en hoe gij u daarin gedragen hebt; van gebod tot gebod, en brengt het alles tot de verdorvenheid van de natuur als tot de fontein, en besluit wat al daaruit nog zou voortgekomen zijn, indien gelegenheid en genegenheid aanleiding hadden gegeven, en voegt bij dit alles de bovengestelde hoedanigheden, die tot een ieder werk vereist worden, om alzo aan zichzelf bekend te worden. Doch ook dat zal u nog niet brengen tot een recht verlegen en gevoelig verbrijzelde gestalte, tenzij de Heere u een gezicht geve van zijn hoogheid, heiligheid, rechtvaardigheid en waarheid, en u doet zien, dat zonde is een verloochening, verwerping en verachting van God, en meteen u geve een indruk van de vreselijkheid van de straf; dan treft de zonde eerst, en de zondaar wordt verlegen, en ziet om naar hulp, en dus wordt hij gedreven naar de Middelaar Christus. Ziet, daar ligt u dan nu als uw afschuwelijk monster, en als een gruwelijk gedrocht, vermoord in uw zonden.

XXIV. 2. In opzichte van strafwaardigheid.

Gaat verder tot de beschouwing van de tijdelijke en eeuwige straffen, die op de zonde volgen. De zonde brengt u daarenboven in een staat, over welks bedenking gij behoorde te sidderen en te beven; want daardoor zijt gij niet waardig, dat gij de aarde betreedt; 't is wonder dat de aarde u nog draagt, dat ze haar mond niet opdoet om u levend te verslinden, en dat het vuur uit de hemel op u niet valt, en u met Sodom en Gomorra verteert, dat de duivel niet wordt toegelaten u levend te verscheuren, en uw ziel naar de hel te voeren. Gij zijt niet waardig, dat gij de lucht door uw neusgaten inhaalt, dat gij de zon beschouwt, dat het gewelf van de hemel u overdekt, dat gij een stuk brood in uw mond steekt, en dat gij een draad om uw huid hebt.

Zie eens op, denkt eens aan God, aan die hoge, heilige en heerlijke God, die de zondaar zo vreselijk is. Let eens op 't geen David dienaangaande zegt: [Psalm 5:5-7](#) *Gij zijt geen God, die lust heeft aan goddeloosheid; de boze zal bij U niet verkeren. De onzinnigen zullen voor uw ogen niet bestaan; Gij haat alle werkers der ongerechtigheid. Gij zult de leugensprekers verdoen; van de man des bloeds en des bedrogs heeft de Heere een gruwel.* Dus spreekt er Paulus van: [Rom. 2:8-9](#), *Die van de waarheid ongehoorzaam zijn, zal verbolgenheid en toorn*

vergolden worden. Verdrukking en benauwdheid over alle ziel des mensen, die het kwade werkt. Hoort het donderend geluid: [Gal. 3:10](#) Vervloekt is een ieder, die niet blijft in al hetgeen geschreven is... om dat te doen. En wederom: [2 Thess. 1:8](#) Met vlammend vuur wraak doende over degenen, die God niet kennen, en over degenen, die het Evangelie van onze Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn. Och, dat God u, onbekeerde mens, eens deed gevoelen wat de toorn van God is, onder welke gij ligt, om u door vreze te behouden, die door de goedheid Gods niet wilt getrokken en gelokt worden.

Welker schrikkelijkheid vertoond wordt.

XXV. Laat ik u dit eens wat omstandiger voorstellen, of er enige beweging mocht komen.

19. Let eens op die uitdrukkingen, die God daarvan doet [Psalm 76:8](#) *Gij, vreselijk zijt Gij, en wie zal voor uw aangezicht bestaan, van de tijd uws toorns af?* [Psalm 90:11](#). *Wie kent de sterkte uws toorns en uw verbolgenheid, naar dat Gij te vrezen zijt?* [Hebr. 10:31](#). *Vreselijk is het te vallen in de handen des levenden Gods.*
20. Overdenkt eens de benauwdheden van de heiligen, als God zijn aangezicht voor hen verbergt, en als God zijn toorn hun maar een weinig deed zien. David daarvoor vrezende, bidt: [Psalm 6:2](#) *O Heere! straf mij niet in Uw toorn, en kastijd mij niet in Uw grimmigheid*; Jeremia kon alles uitstaan, maar voor de toorn van God schrikte hij, zeggende: (hfdst 17:17.) *Wees Gij mij niet tot een verschrikking*. Hoe klaagde Job daarover: [Job 6:4](#) *Want de pijlen des Almachtigen zijn in mij, welke vurig venijn mijn geest uitdrinkt; de verschrikkingen Gods rusten zich tegen mij*. Heman drukt zijn benauwdheid dus uit: [Psalm 88:17](#). *Uw hittige toornigheden gaan over mij, uw verschrikkingen doen mij vergaan.*
21. Gaat eens en beschouwt de Heere Jezus, de Borg van de uitverkorenen, hoe die een vloek is geworden, en al wat ellende en benauwdheid heten mag, gesmaakt heeft; hoe Hij van de duivel bestreden, van de mensen verstoten, veracht, en bespot, veroordeeld, aan het kruis is gedood, en hoe de toorn van God zijn ziel tot de dood toe bedroefd en gedrukt heeft; Hij was in zware strijd, Hij was bedroefd en beangst; Hij zweette overvloedig bloed, dat bij droppelen van zijn aangezicht op de aarde afliep; Hij kroop als een worm op de aarde om, Hij bad, Hij klaagde: *Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?* Zo zwaar viel het Hem de zonde voor de Zijnen te boeten.
22. Kan dit nog niet bewegen, zo gaat eens naar die nare verdoemde poel, en hoort daar het gekners, het gehuil, het gekraak, dat schrikkelijk wee, wee, wee, die schrik, en dat dol woeden van het geweten van de verdoemden in dat eeuwige vuur; merkt, hoe ze in eeuwigheid noch straaltje licht, noch uurtje stilte mogen genieten, maar met een onuitsprekelijke wanhoop van ooit of immer verlost te worden, en met een onuitsprekelijk gevoel van de toorn van God in alle eeuwigheid aangetast te zullen blijven.

Uit de staat van de verdoemden.

XXVI. Laat uw gedachten in bedaardheid eens gaan over de verdoemde staat.

(pp) Wat zal het zijn een ziel en lichaam te hebben, dat zichzelf niet

genoegzaam is, en het niet harden kan zonder van elders vervuld te worden, en dan evenwel in alle eeuwigheid dat te missen. Daar zal de minste verkwikking niet zijn, noch spijze, noch drank, noch licht, noch slaap, noch gezelschap om door spreken zich te vermaken; maar een oneindig afscheiden van God, van engelen, van Godzaligen, van blijdschap, van heerlijkheid. Nu kan men zijn onvergenoegdheid en droefheid nog wat verzetten door het een of het ander, nu gevoelt men geen smart over het gemis, maar dan zal het onverdraaglijk zijn, als het een en het ander zal weggenomen zijn; wat zal dat een schrikkelijke wanhoop voor de ledige en huilende ziel zijn!

- (qq) Als de ziel dan tegen haar dank gedurig zal moeten denken aan al de weldaden, die God haar in dit leven naar het lichaam bewezen heeft, aan al de middelen tot zaligheid, aan de predikingen en predikanten, die haar vermaand en bestraft hebben, en tot bekering nodigden, ja als dwongen, aan al de overtuigingen van God zelf aan haar geweten, en dan daarbij haar moedwillige verwerping, versmading, tegenlopen, tegenstrijden tegen al de genademiddelen, en tegen degenen, die haar met woorden en daden tot overtuiging waren.
- (rr) Als dan alle gruwelen, die ze bedreven hebben, haar gedurig in de gedachten zullen komen, en een voor een in al haar gruwelijke omstandigheden levendig zullen voorgesteld worden.
- (ss) Als zij dan God de schuld zullen geven, waarom Hij haar zowel niet bekeerd heeft als anderen, maar haar zowel niet in de hemel gebracht heeft als anderen, maar haar alle genade tot in eeuwigheid ontzegd heeft, en als dan haar boosheid tegen God zal uitvaren in alle gruwelijke lasteringen.
- (tt) Als daarop dan telkens de eeuwige toorn van God haar zal vervullen en onverdraaglijke pijn zal aandoen, en alle volmaaktheden Gods gelijk tegen haar gekant zullen zijn. Wat een verschrikking! Wat een benauwdheid! Wat een wanhoop in alle eeuwigheid!

Waarom velen niet bewogen worden.

XXVII. Ziet, dit alles zijt gij, die dit leest of hoort, waardig, en misschien zullen velen van u dit gewaar worden, en die poel, die van sulfer en zwavel brandt, tot uw deel hebben wegens uw onbekeerlijkheid en verstoktheid, en dat misschien binnen weinige dagen. Schrikt, beeft, bekeert u, opdat gij die toorn moogt ontvluchten.

Doch dit alles zal misschien niet eens raken. Deze of die zal misschien denken, *dat hij al te sterk van geest is, om over deze dingen zo ontsteld te worden, dat hij met reden alles kan beantwoorden en zijn geweten kan stillen.*

Maar ik verzeker u, als God iemand een bevend hart geeft, dat hij 't dan wel gewaar zal worden, dat schrik van geweten alleen hem een onverdraaglijke benauwdheid zal zijn; ja, het geritsel van een blad zal hem doen beven. Och, dat u met een bedaarde verstandigheid deze dingen beschouwd, geloofde, en op u, onbekeerd zijnde, toepast, opdat uw hart daarover ontzet mocht worden, of het de Heere behaagde u bekering te geven!

Misschien zal een ander op de voorstelling van deze dingen denken: *ik hoop op*

beter; God is genadig en barmhartig, ik hoop dat Hij mij voor de hel zal bewaren.

Ik antwoord:

(q) Barmhartigheid moet tot een voorwerp hebben een die medelijdend ellendig is, doch gij zijt hatelijk ellendig, daar is niets in u, waardoor Gods barmhartigheid bewogen zou kunnen worden. *Gij zijt Lo-Ruchama, niet ontfermde*, [Hos 1:6](#). Hatelijk, [Titus 3:3](#). Een geslacht der verbolgenheid, [Jer. 7:29](#). Gij zijt walgelijk, geen oog kan medeliden met u hebben, [Ezech. 16:5](#). Een gruwel, [Psalm 5:7](#). Een adderengebroedsel, [Matth. 3:7](#). Wie zal zich over een pad of slang, als ze gekwetst zijn, ontfermen? Men is maar bezig om ze voort te doden, of ten minste weg te ruimen. Alzo hatelijk en walgelijk zijt gij, daarom hebt gij u met Gods barmhartigheid niet te troosten. God is rechtvaardig en kan geen zonde ongestraft laten; dat is de genade Gods niet, dat Hij enige zonde ongestraft laat, maar dat is genade, dat God een Borg heeft verordineerd en gezonden, dat Hij de Borg in plaats van de uitverkorenen gestraft heeft; dat is genade, dat Hij door het Evangelie die Borg bekend maakt en aanbiedt; dat is genade, dat Hij iemand het geloof geeft om die Borg aan te nemen; dat is genade, dat Hij iemand bekeert en heiligt; dat is genade, dat Hij iemand uit kracht van de verdiensten van de Borg door de weg van heiligheid tot de zaligheid brengt. Gij dan, die deze weg niet inslaat, hebt u met geen genade te troosten, dat is, zichzelf te bedriegen tot zijn eeuwig verderf. Gij zijt boven uw hatelijkheid onverdraaglijk voor God, want gij houdt niet op van zondigen, van Hem gedurig te tergen, te smaden, te verachten, met u te verheffen boven God, en dat toont gij daarin, dat gij naar Gods bedreigingen niet vraagt, maar even stout voortgaat te zondigen; 't is zoveel alsof gij zeidet: God mag zijn best doen, ik vraag er niet naar, zo wil ik leven, ik wil dat nalaten, ik wil dat doen; en gij toont het ook daarmee, dat gij wilt dat de mensen u eren, u liefhebben, u vrezen, u gehoorzaam zijn, u ten dienste staan, en dat ze met al die daden in u eindigen; stelt gij u zelf dan niet tot een god? Daarom walgelijk en onverdraaglijk schepsel, beeld u niet in, dat uw ellende God bewegen zal tot barmhartigheid.

(r) Gods rechtvaardigheid laat niet toe dat de zonde ongestraft blijve; Gods hoogheid, die gij met voeten getreden hebt, Gods heiligheid, Gods waarheid eisen voldoening door het dragen van de straf; daarom heeft een zondaar noch genade, noch barmhartigheid te hopen, en zeker hij zal zich in zijn hoop bedrogen vinden, tenzij hij deel krijgt aan de Borg Jezus Christus. Daarom, o mens! ontzet u over uw staat, en zijt overtuigd van uw gruwelijkheid en verdoemelijkheid; want de gevoeligheid over deze is het eerste beginsel tot de genade.

In opzichte van onmacht.

XXVIII. 3. In opzichte van onmacht. Ziet daar ligt gij in uw gruwelijkheid en verdoemelijkheid, verlaten van God en van alle schepselen. Komt dan, redt u zelf als een held, indien gij kunt, maar 't is u volstrekt onmogelijk, want tot redding van u is van node volkomen voldoening aan Gods rechtvaardigheid door het dragen van alle tijdelijke en eeuwige straffen, en een volmaakte heiligheid. Dit eist de rechtvaardigheid Gods, die geen mens kan rechtvaardigen, dan die

rechtvaardig is, en de schuldige geenszins onschuldig kan houden; die geen mens kan inwijzen in het recht van het eeuwige leven, dan die voorwaarden van het Verbond, op welke de zaligheid beloofd was, volbracht heeft. En nu, wat zult gij, ellendige! doen? Wat zult gij geven tot lossing van uw ziel? U kunt het eeuwige niet ten einde brengen, en de straffen tot volle voldoening niet doordragen, en als een die het recht voldaan heeft, vrij uitkomen. U kunt u niet redden uit de vuile staat van de zondigheid, en u met inwendige en uitwendige volmaakte zuivere heiligheid versieren, en alzo aangenaam voor God u aanbieden, zeggende vrijmoedig: hier ben ik treed met mij in het gericht, en recht mij naar uw rechtvaardigheid. Indien gij dit maar in zijn begin inziet, ik laat staan daarin wat voortgaat, gij zult moeten overtuigd staan van uw onmacht, en uitroepen: *Ik ellendige, ik kan niet, ik verzink in mijn ellende, waar zal ik heen! o wee mij!*

Neemt dit alles eens bij elkaar, en blijft wat staan in het beschouwen van uw allenthalve gruwelijkheid, verdoemelijkheid en radeloosheid. Zijt gij onbekeerd, het kan een middel zijn om u gaande te maken tot vragen en zoeken, is er geen raad? Is alle hope uit? Of is er nog een weg, waardoor ik zou kunnen behouden worden? En als u dan de weg van Jezus Christus aangewezen wordt, dan zal die u beminnelijk zijn, en gij zult ernstig worden om door het geloof Hem deelachtig te worden. Zijt gij bekeerd, het beschouwen van deze staat, hoedanig de uwe voor uw bekering was, zal u klein maken en klein houden, het zal u leren Christus hoog te achten, en Hem gedurig te gebruiken, 't zal u dankbaar maken, om God te verheerlijken over het zenden van zijn Zoon, en de arme mens door Hem te verlossen en tot de zaligheid te brengen.

Hoofdstuk 16: Het Verbond der Genade

Hoofdstuk 16

HET VERBOND DER GENADE

In het vorige hebben wij de mens vertoond in zijn heilige natuur, en staande met God in een heerlijk verbod der werken; daarna hebben wij de mens voorgesteld in zijn ellende onder de zonde en de straf, door het verbreken van het verbond der werken; nu zullen wij de mens beschouwen onder de genade, en daartoe eerst spreken van het Verbond der Genade.

Benaming in het OUDE TESTAMENT

I. De Hebreëen noemen het woord Verbond **ברית** Berith; het komt beter met de natuur van die taal overeen, dat het afkomt niet van **ברא** Bara scheppen, maar van **ברא** Barah uitkiezen; want ook in een verbond kiest men personen en

voorwaarden. Men placht het met verscheidene plechtigheden te wijden en te bevestigen; onder die was ook het slachten van de beesten; men hieuw ze midden door, en lag de stukken tegenover elkaar, en dan gingen de verbondmakers tussen die stukken door, daarmee betuigende: zo moet ik in stukken gehouwen worden, indien ik dit verbond verbreek. Zie dit: [Gen. 15:9-10](#); ook [Jer. 34:18](#). *En ik zal de mannen overgeven, die Mijn verbond hebben overtreden ... dat zij voor Mijn aangezicht gemaakt hadden, met het kalf, dat zij in tweeën hadden gehouwen, en waren tussen zijn stukken doorgedaan.*

Daar vandaan is het dat het verbond maken in 't Hebreeuws genoemd wordt Berith kerot, [Ps. 50:5](#) En in 't Latijn percutere foedus, *een verbond slaan*. Men placht ook bij het verbond maken te eten en maaltijden te houden. [Gen. 31:44, 45](#). Hiertoe gebruikte men zout, 't welk in zich zelf zuiver en bestendig is, spijze voor 't verderf bewaart en smakelijk maakt, en misschien wordt daarom een vast en een aangenaam verbond een zoutverbond genoemd. [2 Kron. 13:5](#).

In het NIEUWE TESTAMENT

De Grieken noemen een verbond Diatheeke; met dat woord vertalen de LXX -de Septuagint - het hebreeuws Berith. In het NIEUWE TESTAMENT wordt het dan *Verbond*, dan *Testament* overgezet. 't Is zonder grond, en tegen de Griekse schrijvers, de LXX overzetters, en tegen verscheiden teksten van het Nieuwe Testament als men het woord Diatheeke, niet Verbond, maar alleen Testament zou willen overgezet hebben, en ondermijnt stilletjes de verbondshandeling met God, en de oefening van het geloof.

Onderscheid tussen verbond en testament.

Dit onderscheid is onder andere tussen een testament en een verbond, dat in het maken van het eerste geen toestemming van de erfgenaam van node is, en dat tot het tweede de toestemming van beide partijen noodzakelijk vereist wordt. Het woord diatheeke past zeer wel en met nadruk op het Verbond der genade; want het is een verbond dat iets van een testament in zich besluit, en 't is zo'n testament dat iets van een verbond in zich heeft. *'t Is een Verbondelijk Testament, en een Testamenteel Verbond.*

Verbond in onze taal komt af van binden, waardoor dingen, die te voren los van elkaar waren, samengevoegd en verenigd worden. In een verbond worden partijen, die te voren niet één, maar los van elkaar waren, aan elkaar verbonden, en alzo verenigd.

Verscheiden betekenissen.

II. Het woord verbond heeft velerlei betekenissen in Gods Woord, wegens de overeenkomst met het een of het ander, in een verbond. Dus betekent het:

- (j) een onveranderlijke belofte: [Gen. 9:9-10](#). *Maar ik ziet, Ik richt Mijn verbond op met u, en met uw zaad na u; en met alle levende ziel, die met u is, van het*

gevogelte, van het vee, en van alle gedierten van de aarde met u. Hier is geen toestemming aan de zijde van 't gedierte, en nochtans wordt gezegd dat een verbond met hen gemaakt is, 't welk niet anders is dan een belofte, omdat in een verbond beloften zijn, ten minste aan de een zijde.

- (k) Ordinantie. Een vaste onverbreekelijke verordening: [Jer. 33:20](#). *Indien gij Mijn verbond van de dag, en Mijn verbond van de nacht kondt vernietigen, zo dat dag en nacht niet zijn op hun tijd.*
- (l) Vrede. De vrede is een vrucht van het verbond, daarom draagt die bij gelijkenis de naam van verbond: [Job 5:23](#). *Want met de stenen des velds zal uw verbond zijn, en het gedierte des velds zal met u bevredigd zijn.*
- (m) Wachthouding. De bondgenoot moet zich zorgvuldig wachten, dat hij niets doet tegen het verbond, daarom wordt zorgvuldige wachthouding een verbond genoemd. [Job 31:1](#). *Ik heb een verbond gemaakt met mijn ogen.*
- (n) Gebod. In een verbond zijn wetten, die als voorwaarden geëist worden, daarom draagt een bevel de naam van verbond: [Deut. 4:13](#). *Toen verkondigde Hij u Zijn verbond, dat Hij gebod te doen, de tien woorden.* De tien woorden waren eigenlijk het verbond niet, want het verbond was al eerder gemaakt; maar zij waren wetten, waarnaar als een regel de bondgenoten hadden te leven.
- (o) Bediening van het verbond. De bediening van het verbond draagt ook wel de naam van het verbond: [Gen. 17:10](#). *Dit is Mijn verbond ... dat al wat mannelijk is, besneden worde.* Dus draagt ook de nieuwe bediening van dat enige verbond, dat al met Adam en Eva terstond na de val plaats had, de naam van verbond. [Jer. 31:31](#) ... *dat Ik met het huis Israëls en met het huis van Juda een nieuw verbond zal maken.*

Deze alle zijn eigenlijke betekenissen van het woord verbond.

Beschrijving.

III. Maar eigenlijk is een verbond een onderlinge verbintenis van twee of meer personen, enige zaken, onder enige voorwaarden, elkaar belovende. Tussen God nu en de mens is dusdanig een eigenlijk gezegd Verbond der Genade, welke is *een heilige, heerlijke, welgeordineerde en eeuwigdurende overeenkomst of verdrag tussen de Algenoegzame, Goede, Almachtige, Rechtvaardige, Getrouwe, Waarachtige en Onveranderlijke God aan de ene zijde; en tussen de uitverkorenen, die in de natuur zondig, verdoemelijk, onmachtig, walgelijk, hatelijk en ondraaglijk zijn, aan de andere zijde; in welke God belooft de verlossing van alle kwaad, en de toebrenging van alle zaligheid uit Genade, door de Middelaar Jezus Christus; en in welke de mens met al zijn hart, en vol genoegen in die beloften, en in de weg om tot de bezitting van die beloofde goederen te komen, in het Woord voorgesteld, toestemt, dezelve aanneemt, en zich daartoe in dat Verbond aan God overgeeft, dat God, tot verzekering van de bondgenoten, door Sacramenten verzegelt; alles tot verheerlijking van de vrije en ondoorgrondelijke Genade Gods.*

IV. 't Zal nodig en nuttig zijn, dat wij deze zaken wat naakter voorstellen.

God handelt met de mens bijwijze van verbond maken.

Zal iemand met God handelende bijwijze van verbond, en zal hij uit het opgerichte verbond het rechte voordeel trekken, zo moet hij vooraf zeer klaar in zijn gemoed overtuigd zijn, dat God met de mens een verbond opricht, de mens nodigt om met Hem in dat verbond te treden, en dat de mens met God bijwijze van een verbond handelen mag, en kan, en handelt.

Om uw ziel hiervan te overreden, zo let aandachtig op al die teksten van de Heilige Schrift, in welke van Verbond, oprichten van een Verbond, intreden in een Verbond gesproken wordt. 't Is wel waar dat geloven, Christus aannemen, aan Hem overgeven, de verbondshandelingen in zich vervat, en dat eenvoudigen, onder die bevatting met God door Christus handelende, deel hebben aan het Verbond en zijn goederen, zodat het voorstellen van verbondshandelingen hen niet moet stuiten of bedroeven, als zij bemerken dat ze onder die bevatting zo stipt niet gehandeld hebben; maar omdat de verbondshandeling meerder klaarheid, vastigheid, troost en bestendiger voortgang geeft, zo willen wij een ieder opgewekt hebben, om onder dat gevoelen van ingaan in een verbond met God te handelen, omdat de Heilige Schrift zo klaar en veelmaals daarvan spreekt. Zie deze:

't Welk wordt getoond, zo aan de zijde van God.

V. [Gen. 15](#) wordt een verbond tussen God en Abraham, met verscheiden opmerkelijke omstandigheden, voorgesteld. In welke God, Zich voegende naar de wijze van mensen, Abraham gebiedt beesten te slachten, midden door te houwen, en de stukken tegen elkaar over te leggen. Abraham is gehoorzaam, geeft zijn toestemming daartoe, en bereidt alles. God laat een rokende oven en een vurige fakkel tussen die stukken doorgaan, en bevestigt alzo een verbond met Abraham.

- [Gen. 17:7](#). *En Ik zal Mijn verbond oprichten tussen Mij en tussen u, en tussen uw zaad na u in hun geslachten, tot een eeuwig verbond, om u te zijn tot een God, en uw zaad na u.*
- [Jer. 31:31, 33](#). *Ik zal met de huize Israëls... een nieuw verbond maken... Maar dit is het verbond... Ik zal mijn wet in hun binnenste geven.. en Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn.*
- [Jer. 32:38-40](#). *Ja, zij zullen Mij tot een volk zijn, en Ik zal hen tot een God zijn. En Ik zal hun énerlei hart en énerlei weg geven, om Mij te vrezen al de dagen, hun ten goede; bovendien hun kinderen na hen. En Ik zal een eeuwig verbond met hen maken.*

In het NIEUWE TESTAMENT wordt ook dikwijls van dit Verbond gesproken, zowel aan de zijde van God:

- [Lukas 1:72](#). *Opdat Hij barmhartigheid deed aan onze vaders, en gedachtig ware aan Zijn heilig verbond.*
- [Efeze 2:12](#). *Vreemdelingen van de verbonden van de beloften.*
- [Hebr. 7:22](#). *Van een zoveel beter verbond is Jezus Borg geworden.*

- [Hebr. 8:6](#). *Eens beteren verbonds Middelaar.*

Als aan de zijde van de mens.

Zie ook deze teksten in, welke spreken van het ingaan van de mens in dat Verbond:

- [2 Kron. 30:8](#). *Geeft den Heere de hand.*
- [2 Kron. 15:12](#). *Zij traden in een verbond, dat zij de Heere, de God van hun vadersen, zoeken zouden met hun gehele hart, en met hun gehele ziel.*
- Efez. 20:37 [??? [Ezech. 20:37](#)]. *Ik zal u brengen onder de band des verbonds.*
- [Neh. 9:38](#). *In dit alles maken wij een vast verbond.*
- Hiertoe dient: [Jes. 44:5](#) *Deze zal zeggen: Ik ben des HEEREN ... en gene zal met zijn hand schrijven: Ik ben des HEEREN.*

Uit al deze teksten blijkt duidelijk, dat er een verbondshandeling is tussen God en de gelovigen, en dat het opgericht wordt van de zijde Gods door aanbieden, beloven, en aan de zijde van de mens door aannemen en overgeven.

Is van alle tijden in de Kerk geleerd en geoefend.

Gelijk de Heilige Schrift deze verbondshandeling voorstelt, zo is ze ook altijd in de Kerk geleerd en gebruikt, niet alleen vóór de antichrist, maar ook terstond met de hervorming. De hervormers hebben ze én met woorden en pen voorgedragen, én ingescherpt, 't Wordt in de formulieren van de Heilige Doop en het Heilig Avondmaal, en van het huwelijk aangedrongen. De daarop volgende leraren hebben verscheidene daarvan wijdloepig en krachtig geschreven. Zodat het niet is een waarheid, die voor enige jaren eerst opgehelderd is, gelijk sommigen, om oorzaak van roem te hebben, zich laten voorstaan, omdat zij misschien zelf onwetende én van de zaak én van de schrijvers geweest zijn.

Partijen.

VI. Om dit Verbond in zijn natuur klaarder te verstaan, en in verwondering zichzelf over deze zaak te verliezen, is nodig dat men aandachtig beschouwt de partijen, welke in 't Verbond samenkomen en verenigd worden. Nooit zijn zulke strijdige partijen bevredigd, nooit zijn zulke ongelijken verenigd. Hier is God de Formeerder van alles, hier is de heilige Heere, en een afschuwelijk zondaar.

Laat ons ieder in het bijzonder beschouwen, opdat de zaak te meerder heerlijk en te meerder alle bewondering te boven gaande erkend worde, om alzo een ieder tot het ingaan in dit Verbond te lokken, en die ingegaan zijn op te wekken tot blijdschap en verheerlijking Gods.

De ene is God, als algenoegzaam.

VII. De ene Partij en Verbondmaker is de Heere God; die in dit Verbond aangemerkt moet worden:

1. als *algenoegzaam*.

God is in Zich zelf algenoegzaam, Hij heeft niet van node door mensen handen gediend te worden. Al des mensen goedheid raakt tot Hem niet. Hij heeft er geen nuttigheid van, dat iemand in dit Verbond ingaat, of rechtvaardig leeft, 't is alleen ten nutte van de Bondgenoot. En gelijk Hij in Zich zelf, zo is Hij ook *Schaddai*, algenoegzaam voor allen en ieder Bondgenoot, om dezelve met zoveel licht, liefde, vrede, blijdschap en zaligheid te vervullen en te verzadigen, dat zij niet anders dan God alleen begeren, of begeren kunnen. Ja, zij ondervinden, dat zij maar een klein drupje van die algenoegzaamheid vatten kunnen; en ondervindt een ziele maar het allerminste straaltje hiervan, zij zegt: Wie heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde. Het is mij goed nabij te wezen. [Psalm 73:25, 28](#). Verzadiging van de vreugde is bij uw aangezicht, [Psalm 16:11](#). Ik zal verzadigd worden met uw Beeld, [Psalm 17:15](#) Zij worden dronken van de vettigheden uws huizes [Psalm 36:9](#). Deze algenoegzame God richt een verbond op met de mens, die alles ontbreekt. O, hoe gelukkig is hij, die met deze God in een verbond staat! Wie zal, wie kan weigeren met deze Algenoegzame in een verbond te treden? Wie wordt niet levendig, om dat op staande voet te doen?

2. Als *goed*.

VIII. Daar benevens komt God ons voor als goed. God is waarlijk goed.

- [Nahum 1:7](#). De Heere is goed.
- [Ex. 34:6](#). HEERE, HEERE God, barmhartig en genadig, lankmoedig, en groot van weldadigheid en waarheid!
- [Ps. 119:68](#). *Gij zijt goed en goeddoende.*
- [Ps. 136:1](#). *Looft de HEERE, want Hij is goed; want zijn goedertierenheid is in der eeuwigheid.*

Dat is Gods natuur, en uit deze goedheid komt voor het goeddoen, en bijzonder dit Verbond der genade.

- [Lukas 1:78](#). *Door de innerlijke bewegingen van de barmhartigheid onzes Gods, met welke ons bezocht heeft de Opgang uit de hoogte.*
- [Titus 3:4-5](#), *Wanneer de goedertierenheid Gods, onzes Zaligmakers, en zijn liefde tot de mensen, verschenen is, heeft Hij ons zalig gemaakt.*

' t Kan niet anders dan een liefhebber Gods smarten, dat velen altijd zwanger gaan met een verkeerde indruk van God. Velen merken de goede God altijd aan, immers zo ligt het in de grond van het hart en hun daden betuigen het, als hard, onbarmhartig, zonder medelijden onverbiddelijk, geen opzicht hebbende op kleinen en verlegenen. Met zo'n hart komen ze tot het gebed, en hebben geen of weinig hoop van verhoring; met zo'n hart gaan ze de gehele dag om als ze gezondigd hebben, alsof er nu geen genade te bekomen was. Dus doet men God oneer aan en men bederft zich zelf. Laat degenen die van God aflopen, die Hem niet begeren, noch zoeken, voor Hem als een wreker sidderen; maar gij, die het om Hem en zijn genade te doen is, merkt Hem toch aan als goed; zo maakt Hij Zich immers bekend in de natuur, in de Schrift, aan andere gelovigen, en zo heeft Hij Zich ook meermalen aan u betoond. [Klaagl. 3:25](#). *De HEERE is goed degenen, die Hem verwachten, der ziele die Hem zoekt.*

Daarom, wie u bent, *komt vrezende tot de Heere, en tot Zijn goedheid*, [Hos 3:5](#). Met zo'n goede God heeft de mens te doen in het maken van het verbond. Wie zou dan geen lust hebben en geen vrijmoedigheid nemen, om met de Heere in een verbond te gaan?

3. Als almachtig.

IX. God komt ons in het verbond ook voor als een almachtig God, die zijn algenoegzaamheid en goedheid niet alleen wil, maar ook kan meedelen. Als de Heere met Abraham het verbond maakte, zei de Heere vooraf:

- *Ik ben God de Almachtige*. [Gen. 17:1](#).
- *Grote dingen heeft aan mij gedaan Hij, die machtig is*, zong Maria, [Lukas 1:49](#).
- *Ik ben ... de Almachtige, zegt de Heere*, [Openb 1:8](#).
- *Hij is machtig, meer dan overvloedig te doen, boven al wat wij bidden of denken*, [Efeze 3:20](#). Die dan met deze God in een verbond is, hoe veilig is die! Hoe stil mag hij in Hem rusten! Hoe zeker kan hij de beloften verwachten!

4. Als getrouw.

X. In het oprichten van dit Verbond openbaart de Heere zich als getrouw, die zijn bondgenoten niet zal verlaten of hun iets laat ontberen. Hij is de getrouwe Schepper: [1Pe 4:19](#). Die trouwe houdt in der eeuwigheid, [Psalm 146:6](#). Uw trouw is groot, [Klaagl. 3:23](#). Hij zal uw voet niet laten wankelen; uw Bewaarder zal niet sluimeren. De Heere zal u bewaren van alle kwaad; uw ziel zal Hij bewaren, [Psalm 121:3, 7](#). Zie daar, 't is allemaal getrouwheid wat die getrouwe God doet. Ja, als Hij verdrukt, 't is uitgetrouwheid, [Psalm 119:75](#). Indien wij ontrouw zijn, Hij blijft getrouw, [2Tim 2:13](#). Ik zal in mijn getrouwheid niet feilen. Ik zal Mijn verbond niet ontheiligen; en hetgeen dat uit mijn lippen gegaan is, zal Ik niet veranderen, [Psalm 89:34-35](#). Geloof dit, hebt geen achterdocht, rust hierin, gij allen, die in het verbond zijt ingegaan, want uw God is een getrouw God. Hij zal 't alles voor u voleindigen.

5. Als waarachtig.

XI. Ook is God waarachtig en onveranderlijk. Hij is JEHOVAH, *Ik zal zijn die Ik zijn zal*, [Ex. 3:14](#). Ik, de HEERE, word niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs! niet verteed, [Mal. 3:6](#). Ook liegt Hij niet, die de overwinning Israëls is, en het berouwt Hem niet, [1 Sam. 15:29](#). De genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk, [Rom. 11:29](#). Zo mag dan een bondgenoot de goederen zo zeker verwachten, alsof hij ze alreeds had, en zich zonder bekommering in deze verblijden, gelijk Abraham deed. [Rom. 4:20-21](#). Hij heeft aan de beloftenis Gods niet getwijfeld door ongeloof; maar is gesterkt geweest in het geloof, gevende God de eer, en ten volle verzekerd zijnde, dat hetgeen beloofd was, Hij ook machtig was te doen.

6. Als heilig en rechtvaardig.

XII. In dit Verbond komt God ook voor als heilig en rechtvaardig. [Exod. 34:7](#). Die

de schuldige geenszins onschuldig houdt.

Toen Jozua het volk met God in een verbond deed komen, zei hij: [Jozua 24:19](#) *Gij zult de Heere niet kunnen dienen, want Hij is een heilig God.*

Iemand mocht denken: dit schrikt af, wie zou met zo'n heilige en rechtvaardige God in een verbond durven treden? Maar hij heeft te weten, dat het hem zelf moest aanlokken; omdat de rechtvaardigheid voldaan is door de Borg, zo is de rechtvaardigheid Gods nu voor de bondgenoten, en daarom blijft het Verbond onwrikbaar. *En Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve, 1 Joh. 1:9.* Blijft wat op deze bovenvertoonde eigenschappen Gods staan, en ziet God zodanig aan, totdat de ziel waarlijk overreed wordt, dat God als zodanig in het oprichten van dit Verbond waarlijk voorkomt, om daardoor vrijmoedigheid te nemen om in dit Verbond in te gaan, en ingegaan zijnde, met veel zekerheid te rusten in die God.

Deze is de ene partij.

De andere partij is een ellendig mens.

XIII. De andere partij is de mens, zo ellendig, zo zondig, zo verdoemelijk, zo onmachtig, als wij hem boven hebben voorgesteld. Vergelijk nu deze twee bij elkaar. Zou men wel kunnen geloven, dat tussen deze twee zo ongelijke partijen ooit of immer een verbond, en zo'n verbond zou kunnen komen, tenzij God hetzelfde openbaarde? En nu er evenwel zo'n verbond tussen beiden komt, wat verwondering en blijdschap is dat waardig? Laat engelen, laat hemel en aarde, laat mensen verbaasd staan, dat de hoge, heilige en heerlijke God zulke vuile, boze en onnutte schepselen in een verbond, ja in zo'n nauw verbond van vriendschap opneemt, en door die Goddelijke weg tot de zaligheid leidt.

De voorwaarden. Beloften.

XIV. Om de natuur van dit heerlijke verbond klaarder te kennen, is nodig, dat wij de condities, voorwaarden, of de beloften van dit Verbond inzien.

- Eerst zullen wij voorstellen wat goederen en beloften aan de zijde Gods worden uitgeboden en gepresenteerd;
- en dan zullen wij zien, welke voorwaarden aan de zijde van de mens toegebracht zouden moeten worden.

Merk op, lezer, wie u bent, let aandachtig op de artikelen van dit Verbond, of het uw lust, uw verwondering, uw blijdschap kon gaande maken. Is het niet een Verbond Gods? Dat was genoeg om te onderzoeken. Maar daarenboven zijn de beloofde goederen zo menigvuldig, zo groot, dat ze alle begrip te boven gaan. In iedere zaak is een oneindige zaligheid. Wij zullen alleen enige hoofdzaken met korte woorden voorstellen.

Tot veertien artikelen zullen wij ze brengen.

(a) De eerste zeven zijn de ellenden, van welke de Heere belooft de bondgenoten te verlossen;

(b) de tweede zeven behelzen de goederen, die de Heere belooft te schenken.

Gave God dat wij deze met een verstandig en gelovig harte, als beloofde goederen van het Verbond, konden inzien, en die niet terloops hoorden of lazen, maar zo

lang beschouwden, totdat men *amen* daarop kon zeggen, en dat ze ons zeer dierbaar waren! Hoort dan! dit zijn de voorwaarden van het Verbond. Van deze zeven kwaden belooft God te verlossen degene, die met Hem in dit Verbond wil treden.

1. Verlossing van zonden.

XV. God biedt als een voorwaarde van het Verbond aan verlossing van alle zonden. Zie dit: [Jer. 31:33-34](#). *Dit is het verbond, dat Ik na die dagen met het huis van Israël maken zal, spreekt de HEERE ... Ik zal hun ongerechtigheid vergeven.*

God belooft zo'n vergeving:

- (a) Dat Hij niet een enige zonde behoudt, maar deze allemaal, kleine, grote, bekende, onbekende, stoute, menigmaal herhaalde, uit zwakheid, uit verrukking, gedurig aanklevende, ook de zondigheid van de natuur, geen uitgenomen, vergeeft: [Jer. 33:8](#). *Ik zal hen reinigen van al hun ongerechtigheid, met dewelke zij tegen Mij gezondigd hebben, en Ik zal vergeven al hun ongerechtigheden.*
- (b) God belooft zo'n vergeving, dat Hij ze in eeuwigheid vergeeft, en nooit wederom ophaalt: [Jer. 31:34](#). *Ik zal hunner zonden niet meer gedenken.* [Jes. 43:25](#). *Ik gedenk uwer zonden niet.* [Jes. 44:22](#). *Ik delg uw overtredingen uit als een nevel, en uw zonden als een wolk.*
- (c) Zo belooft God de zonden te vergeven, dat Hij de zondaar niet meer aanziet als zondaar, maar alsof hij tegen Hem niet misdaan had, alsof Hij voor al zijn zonden volkomen had voldaan, en alle gerechtigheid volbracht. [Kol 2:10](#). *Gij zijt in Hem volmaakt.* [2 Kor. 5:21](#). *Opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods.*
- (d) God belooft zo de zonden te vergeven, dat Hij hun zonden voortaan met medelijden zal aanschouwen, gelijk een vader doet, als zijn zwak kind valt. *Welgelukzalig is hij, wiens zonden vergeven zijn.*

2. Van toorn.

XVI. God belooft bevrijding van Zijn toorn. Om de zonde ligt ieder mens onder de toorn. *Wij waren van nature kinderen des toorns*, [Efeze 2:3](#). Deze is onverdraaglijk: [Psalm 76:6](#). *Wie zal voor Uw aangezicht bestaan, van de tijd Uws toorns af?*

Van deze worden de bondgenoten volkomen verlost:

[1 Tim. 1:10](#). *Die ons verlost van de toekomstige toorn.*

3. Van vloek.

God belooft bevrijding van de vloek. Deze ligt op ieder mens: [Deut. 27:26](#). *Vervloekt zij, die de woorden van deze wet niet zal bevestigen.* Deze neemt God volkomen weg: [Gal. 3:13](#). *Christus heeft ons verlost van de vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons.*

4. Van wederwaardigheden.

God belooft verlossing van alle lichamelijke wederwaardigheden en van de dood,

zover als ze de bondgenoten zouden schaden, en niet tot voordeel strekken: [Hoséa 13:14](#). *Ik zal ze vrijmaken van de dood.*

5. Van de duivel.

God belooft verlossing van het geweld van de duivel; ieder mens in de natuur is gevangen onder de strik van de duivel naar zijn wil, [2 Tim. 2:26](#). Hiervan verlost God de Zijnen, uit kracht van dit verbond: [Hand. 26:18](#). *Om hun ogen te openen, en hen te bekeren van de duisternis tot het licht, en van de macht des satans tot God.*

6. Van heerschappij van de zonde.

God belooft bevrijding van de heerschappij van de zonde: [Rom. 6:14](#). *De zonde zal over u niet heersen; want gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade.*

7. Van verdoemenis.

God belooft bevrijding van de eeuwige verdoemenis: [Rom. 8:1](#). *Zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn.*

Wat dunkt u van deze voorwaarden, gij, die ooit gevoeld hebt, wat zonde, wat toorn, wat vloek, wat dood, wat geweld van de duivel, wat heerschappij van de zonde, wat verdoemenis is? Zijn deze zaken niet dierbaar? Zijn deze voorwaarden niet aannemelijk? Zijn ze wel af te slaan?

Zegeningen.

XVII. 't Was de Heere niet genoeg zijn bondgenoten van al deze kwalen te bevrijden; maar Hij stelt nog andere voorwaarden voor, bij welke Hij belooft alle zegeningen, die tot gelukzaligheid van de bondgenoten kunnen strekken. Namelijk:

1. God tot hun God.

God biedt Zich aan om de God van een arme boetvaardige zondaar te zijn: [Gen. 17:7](#). *Ik zal Mijn verbod oprichten, om u te zijn tot een God.* [Jer. 31:33-34](#). Dit is Mijn verbond ... *Ik zal hen tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn.*

- Hierin is alle gelukzaligheid gelegen, doch niemand weet, wat het is, dan die het geniet. 't Is niet een gave van God te ontvangen, maar 't is God zelf te hebben tot zijn deel: [Jer. 10:16](#). *Jakobs deel is niet gelijk die; want Hij is de Formeerder van alles.*
- Hierin verheugde zich de Kerk: [Klaagl. 3:24](#). *De HEERE is mijn Deel, zegt mijn ziel, daarom zal ik op Hem hopen.*
- Hierin rustte en verkwikte zich Asaf in alle wederwaardigheden: [Psalm 73:25-26](#). *Wien heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde. Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten, en mijn Deel in eeuwigheid.* Wie zal die grote gelukzaligheid uitspreken? 't Is overschaduwd te worden met Gods goedgunstige tegenwoordigheid; 't is omringd te worden met zijn helpende en bewarende almachtigheid; 't is te rusten in zijn onfeilbare trouw; 't is zich te verblijden in Gods eeuwige

zaligheid, hoogheid en heerlijkheid; 't is bestraald te worden met zijn licht; 't is verwarmd te worden met zijn goedheid en liefde; 't is verzadigd te worden met zijn algenoegzaamheid: 't is zich te verliezen in zijn oneindigheid en onbegrijpelijkheid; 't is dat genoegende en liefhebbende neerwerpen voor Hem, dat stellen onder Hem, dat aanbidden van Hem; 't is, in het gezicht en in 't gevoel van zijn volmaakheden, met hart. tong en daden Hem eer en heerlijkheid te geven, omdat Hij het waardig is; 't is Hem te vrezen, te dienen, en in alles verenigd te zijn met zijn wil, omdat hij God is; 't is dat ik niet kan begrijpen, en gij niet kunt uitdenken, maar in welks oneindigheid wij ons moeten verliezen, uitroepende: *Halleluja! Welgelukzalig is het volk diens God de HEERE is*, [Psalm 33:12](#). Dat alleen sluit alles in.

Evenwel heeft het de Heere beliefd, deze en gene bijzondere zegeningen voor te stellen als condities, voorwaarden en beloften van het Genadeverbond, die wij dan ook tot klaarder kennis en meerder beweging vervolgens zullen voorstellen.

2. Geest.

God belooft, dat Hij aan Zijn bondgenoten zijn Geest zal geven: [Jes. 44:3](#). *Ik zal Mijn Geest op uw zaad gieten.* [Ezech. 36:27](#). *Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u.*

[Joël 2:28](#). *Daarna zal het geschieden, dat Ik mijn Geest zal uitgieten over alle vlees.* [Gal. 4:6](#). *Overmits gij kinderen zijt, zo heeft God de Geest zijn Zoons uitgezonden in uw harten.*

3. Vriendschap.

God biedt aan de vriendschap met Hem, ja zo na als vader en kinderen. Uit kracht van dit Verbond werd Abraham genoemd een vriend Gods, [Jak. 2:23](#). En Christus zegt van de Zijnen: *Gij zijt Mijn vrienden*, [Joh 15:14](#). *Ziet, gij zijt schoon, Mijn vriendin*, [Hoogl. 4:1](#). De Kerk noemt Jezus wederom haar Vriend, [Hoogl. 5:16](#). Ja, God wil hen tot een Vader zijn, en zij zullen Zijn kinderen zijn. [2 Kor. 6:18](#). *En Ik zal u tot een Vader zijn, en gij zult Mij tot zonen en dochters zijn.* Wat is 't een voorrecht, wat is het heerlijk en zoet te mogen roepen: *Abba, Vader!*

4. Vrede.

God biedt aan vrede: [Jes. 54:13](#). *De vrede uwer kinderen zal groot zijn.* Deze vrede is met God, met engelen, met het geweten; ja, men is in een gestalte, of alle schepselen met zich bevredigd waren, 't is zo'n zoete gestalte, dat ze niet uit te drukken is, zij gaat alle verstand te boven. [Filip 4:7](#). Zij is een voorsmaak van de hemel. 't Koninkrijk van God is vrede, [Rom. 14:17](#).

5. Heiligmaking.

God biedt aan de heiligmaking in alle delen.

(a) Verlichting: [Jes. 54:13](#). *Al uw kinderen zullen van de HEERE geleerd worden.*

Dit is Mijn verbond ... zij zullen Mij allen kennen.

(b) Leven. [Mal 2:5](#). *Mijn verbond met hem was het leven.*

(c) Waarheid: [Jes. 61:8](#). *Ik zal geven dat hun werk in der waarheid zal zijn; en Ik zal een eeuwig verbond met hen maken.*

- (d) Vrijheid: [2 Kor. 3:17](#). *Waar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid.*
- (e) Gewilligheid: [Psalm 110:3](#). *Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag Uwer heirkraft, in heilige sieradiën.*
- (f) En om alles bij elkaar te voegen: Godzaligheid, geloof, hoop, liefde, vrees, gehoorzaamheid, nederigheid, zachtmoedigheid, wijsheid, enz. [Jer. 31:33](#). *Dit is Mijn verbond.. Ik zal mijn wet in hun binnenste geven, en Ik zal die in hun hart schrijven. [Ezech. 36:26-27](#). Ik zal u een nieuw hart geven ... En Ik zal maken, dat gij in mijn inzettingen zult wandelen, en mijn rechten zult bewaren en doen.*

Dit is het, waarnaar de Godzaligen zo zeer verlangen, en over welks gebrek zij zo smartelijk treuren, dit wordt hier uitgelooft.

6. Bewaring.

God staat er voor in, dat Hij de bondgenoten in de staat van genade en vriendschap bewaren zal, zodat noch zij zelf, noch enig schepsel hen van deze beroven zal. De vastigheid van hun staat zal niet staan in de handen van de bondgenoten, want honderdmaal op één dag zouden ze er uitvallen, en Hij belooft, dat Hij zelf hen nooit zal verlaten noch verstoten: [Jer. 32:40](#). *Ik zal een eeuwig verbond met hen maken, dat Ik van achter hen niet zal afkeren, opdat Ik hun weldoe; en Ik zal Mijn vrees in hun hart geven, dat zij niet van Mij afwijken.* Hoe vast en zeker is de staat van een bondgenoot! Die kan in vertrouwen zeggen: *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?* [Rom. 8:35](#).

7. Zaligheid.

God biedt tot een voorwaarde van dit verbond aan de eeuwige zaligheid: [Lukas 22:29](#). *Ik verordineer (bij wijze van verbond of testament) u het koninkrijk, gelijkewijs Mijn Vader Mij dat verordineerd heeft. [Joh 10:24](#). Ik geef hun het eeuwige leven. [Matth. 25:34](#). Komt, gij gezegenden Mijns Vaders! beërft dat koninkrijk, dat u bereid is van de grondlegging der wereld.*

Dit zijn de voorgestelde artikelen van het verbond.

Neemt deze veertien artikelen eens bij elkaar, en overlegt of er een artikel is, 't welk u niet aanstaat, en 't welk gij er uit wilt hebben; bedenkt of er soms niet iets is, dat u er nog bij begeerde, en zult bevinden, dat het volmaakt en heerlijker is dan alle mensen tegelijk verzonnen zouden hebben, of zouden hebben durven eisen. Is 't niet genoeg bevrijd te zijn van alle kwaad, waaronder men licht, en alle zaligheid tot in eeuwigheid te genieten? Is 't niet genoeg om uw ziel met een volle toestemming te doen besluiten dit Verbond met God aan te gaan? Wat dunkt u, is hij niet van zinnen beroofd, die zo'n Verbond, op zulke voorwaarden, en dat met God, niet wil aangaan? Of God moest wederom van de mens onaannemelijke voorwaarden eisen.

Van de mens wordt niets vereist als een voorwaarde.

XVIII. Laat ons eens bezien wat voorwaarden God wederom van de mens eist. Ik zeg niet wat voorwaarden, die de mens uitbiedt, want de mens weet van geen verbond, en is niet genegen met God in een verbond te treden, daarom doet hij

geen aanzoek, en stelt geen beloften voor, om daardoor God tot verbond-maken te bewegen; maar God komt eerst (o wonder!) aanzoek doen, en looft voorwaarden uit om de mens daardoor te bewegen en te lokken.

Nu is de vraag: Welke de voorwaarden zijn, die God wederom van de mens eist, en die Hij wederom zou beloven? Ik antwoord: *God eist geheel geen voorwaarden van de mens; de mens belooft geheel niets, op welke, als voorwaarden, hij het Verbond zou aangaan.* Hiervan dient het gemoed wel onderwezen te zijn, om vrijmoediger in dit Verbond te treden en met minder twijfelingen te vaster in het Verbond te staan. Ik zeg dan: aan des mensen zijde zijn geheel geen voorwaarden, die God als voorwaarden eist, en die de mens als voorwaarden belooft. Dat blijkt:

Bewijs 1. Uit teksten.

XIX. Uit bijzondere teksten:

- [Jes. 55:1](#). *Gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja, komt, koopt zonder geld, en zonder prijs, wijn en melk.*
 - [Openb. 21:6](#). *Ik zal de dorstigen geven uit de fontein van het water des levens voor niet.*
 - [Openb 22:17](#). *Die wil, neme het water des levens om niet.*
- Duidelijker kan er niets gezegd worden.

2. Heeft, nog kan niets.

Wat zou de arme mens toebrengen en beloven? Hij heeft niets, hij kan niets. Zo hij wat belooft, het zou bedrog zijn; dat bij beloven zou, moest in zijn macht zijn, want van eens anders goed kan hij niet beloven; hij nu heeft niets, en God kan met een leugenachtige belofte niet tevreden gesteld worden. God kent hem wel, en weet wel dat hij niets kan en niets uit zich zelf zal doen. God heeft lust tot waarheid.

3. Het is een Genadeverbond.

‘t Is een alleszins Genádeverbond, het sluit het Verbond der werken geheel uit; dienvolgens worden alle voorwaarden aan de zijde des mensen volstrekt uitgesloten; want indien het door genade is, zo is het niet meer uit de werken; anderszins is de genade geen genade meer, [Rom. 11:6](#).

4. Dan zou het Verbond verbrekelijk zijn.

Indien van de mens iets als een conditie of voorwaarde geëist, en van hem beloofd werd, dan was het Genadeverbond verbrekelijk en veranderlijk, want die de voorwaarde niet volbrengt, die breekt het verbond, op conditie van die voorwaarde gemaakt. Nu, de mens, zo hij iets beloven zou, zou het niet volbrengen, en zo zou hij het Verbond breken, en zou nooit enige zaligheid uit kracht van dit Verbond deelachtig worden. Dan zouden de geheiligden kunnen afvallen, ‘t welk tegen de Bijbel is.

5. Dat hij beloven zou, belooft God.

En zo de mens iets kon doen, en alzo beloven, wat zou dat zijn? Bekering, liefde, heiligheid, gehoorzaamheid? Behalve dat hij niet kan, zo worden die zaken aan de zijde Gods als voorwaarden beloofd. God biedt aan, dat Hij de mens, die met Hem in dit Verbond treedt, die zaken zal geven, gelijk boven is getoond. Zijn het nu voorwaarden, die God aan zijn zijde belooft in de mens te zullen werken, zo kunnen het geen voorwaarden zijn, die de mens aan zijn zijde beloven zou te doen.

Tegenwerping. 1.

XX. Men mocht denken, 't is niet van node, dat de mens wil, en dat hij gelooft; want alle beloften zijn onder voorwaarden van geloven, en er zijn bedreigingen voor die niet geloven. Daar beloften zijn onder voorwaarde, daar voorwaardelijke bedreigingen zijn, daar worden voorwaarden van de mens geëist en beloofd.

Ik antwoord:

- (l) De voorwaardelijke beloften en bedreigingen zijn beweegredenen, waardoor God de mens lokt en trekt tot het Verbond om daarin te treden.
- (m) De voorwaardelijke beloften en bedreigingen hebben opzicht op de meerdere of mindere toepassing van de goederen van het Verbond aan de bondgenoten, en zijn middelen om hen te verwakkeren. Daaruit volgt dan niet, dat willen en geloven voorwaarden zijn van het Verbond der genade zelf, 't welk, eigenlijk gezegd, geen bedreigingen, maar alleen beloften heeft.
- (n) Willen en geloven zijn vooraf vereiste hoedanigheden in iemand, die in het Verbond ingaat. Nu, vooraf vereiste hoedanigheden zijn geen voorwaarden, maar maken alleen iemand bekwaam om een verbond te maken. Het willen en het toestaan van 't verzoek van de jonkman, het overgeven in het huwelijksverbond van een dochter, zijn geen huwelijksvoorwaarden, maar het maken van het huwelijk zelf; zo is 't ook hier, op het uiterste zouden willen en geloven kunnen genoemd worden, *conditio, sine qua non*, een conditie, zonder welke niet, welke niet komt in het wezen van de zaak zelf.

Tegenwerping 2.

Men mocht verder denken: eist God nietmetal van de mens in het oprichten van het Verbond, en belooft God alleen alles aan hem te zullen doen, zo is God alleen verbonden, en de mens is niet verbonden, en mag dienvolgens leven, zo hij wil.

Ik antwoord:

Een arme dochter, die zich aan een rijke jonkman, die alleen voorwaarden ten goede van die arme dochter belooft, uitlooft, is zowel verbonden zonder voorwaarden uit te loven, als de rijke jonkman met al zijn voorwaarden. Zo is 't ook hier: een gelovige, intredende in het Verbond, verbindt zich aan de Heere, en zegt en schrijft: Ik ben des HEEREN. Maar waartoe verbindt de gelovige zich? Om eigen te zijn aan de Heere. Om een voorwerp te zijn van al de goedheden Gods. Om door de Heilige Geest geleid en bestierd te worden in al zijn wegen. Het vijfde artikel van de zegeningen, boven vermeld, was de heiligmaking in alle

delen. Zal de mens zich in dit Verbond inlaten, zo moet hij ware lust en liefde hebben tot dat artikel, en hij, verliefd zijnde op heiligmaking, zo laat hij zich daartoe in dit Verbond. Zo wil hij niet godloos, maar Godzalig leven. Behalve veel andere banden, door welke hij zich verbonden acht tot de heiligmaking, zo verbindt hem daartoe de liefde. De verbintenis maakt het huwelijk, en daarom is dezelve geen voorwaarde van het verbond. Dit van de voorwaarden.

III. Borg Christus.

XXI. Omdat de hoogheid, heiligheid, rechtvaardigheid en de waarheid Gods niet toelaten, dat God met de zondaar als zondaar handelt, zo is het nodig, dat er een Borg en Middelaar tussen beiden kwam, die alles, wat er in de weg was, wegnam. Deze Borg is de Immanuël, Jezus Christus, waarachtig God en mens, en alzo beide partijen even na. In Hem zijn beide naturen verenigd, om God met de mens te verenigen. Hij staat bij God voor de mens in, Hij neemt al de zonden van de uitverkorenen op zijn rekening, alsof Hij ze zelf gedaan had, en staat er voor in om de schuld te betalen, en heeft ook hun zonden in Zijn lichaam gedragen op het hout, [1 Petrus 2:24](#). Hij stelt Zich in, om voor de uitverkorenen de wet te volbrengen, en heeft ook door Zijn gehoorzaamheid hen tot rechtvaardigen gesteld, [Rom. 5:19](#). Hij staat ook bij de mens, om zo te spreken, voor God in, en bevestigt dat God zijn beloften, in dit Verbond beloofd, zal doen stand houden, en sterft daarop als Testamentmaker, in wiens dood het Testament onverbrekkelijk is. Want waar een testament is, daar is het noodzaak dat de dood des testamentmakers tussen kome; want een testament is vast in de doden, [Hebr. 9:16-17](#). Dus brengt Hij die twee, God en de mens, te samen, en brengt de zondaar tot God in verzoening en vrede, [1 Petrus 3:18](#).

Hoe wenselijk, hoe vast is dit Verbond, in 't welk alle zware voorwaarden op de Borg liggen, en alle zegeningen op de bondgenoten komen door de Middelaar Jezus Christus, in welke al de beloften ja en amen zijn! [2 Kor. 1:20](#).

IV. Vorm, wederzijdse bewilliging.

XXII. Nu komen wij tot de beschouwing van de vorm en het eigenlijke wezen van het verbond, 't welk bestaat in de wederzijdse bewilliging. Niet de goederen, niet de bevalligheid, niet de liefde maakt een huwelijk, maar de wederzijdse bewilliging aan elkaar verklaard. Dit is ieder bekend: als beide partijen in de voorwaarden bewilligen, zo is de vrede, tussen die te voren in oorlog waren, gemaakt. Zo is 't ook hier. Tot klaarder begrip moet men deze vier dingen aanmerken:

- (s) De aanbieding Gods aan de zondaar, om hem in een verbond op te nemen.
- (t) De aanlokking door het aanbieden van veel voordelige voorwaarden.
- (u) De toestemming en de aanneming van die aanbieding.
- (v) Het recht, dat de bondgenoot uit kracht van dit opgerichte Verbond verkrijgt, om die goederen, van God beloofd, waartoe hij nu gerechtigd is, door het gebed in het geloof te verzoeken.

Aan de zijde Gods is de bewilliging, want Hij biedt het aan, en nodigt. Als de

mens de voorwaarden nu wel verstaande van harte begerende, en de waarheid van aanbidding gelovende, zich van alle andere dingen afwendt en zich alleen tot God keert, en aan Hem in bedaardheid, waarheid en heerlijkheid zijn bewilliging tot dat Verbond verklaart, en zich daarin aan God in Christus overgeeft, zo is het Verbond gemaakt, en het zal eeuwig vast blijven. Gelukkig is hij, die God de ogen heeft geopend, de wil gebogen, en tot zo'n ernstige bewilliging gebracht heeft. Hij mag verzekerd zijn van zijn tegenwoordige en toekomstige gelukzalige staat, al komt hij in veel verduisteringen: want zijn staat is niet vast op zijn gevoeligheid of geloof, of heiligheid, maar op dit Verbond. Doch dit hebben zij zich niet in te beelden, die deze zaken maar beschouwen, en in zich zelf beminnelijk erkennen, en evenwel niet hartelijk en waarachtig in onderhandeling met God in Christus getreden zijn, en daarom ook de eerste vruchten van dit Verbond, welke is de verandering van het hart, nooit deelachtig zijn geworden. Doch allen, die Jezus Christus kiezen, Hem aannemen, op Hem zien, naar Hem verlangen, op Hem wachten om vergeving van de zonden, vrede, troost en kracht tot heiligmaking door Hem te ontvangen, die gaan waarlijk in dit Verbond in, al is 't, dat zij uitdrukkelijk dit Verbond en verbond-maken, bij gebrek van klaarder licht en handleiding, onder dat gevoelen niet in 't oog hebben; 't welk tot versterking van de kleingelovigen moet dienen.

V. Einde, verheerlijking van vrije genade.

XXIII. Het einde van dit Verbond dient ook zonderling aangemerkt, want het geeft grote vrijmoedigheid aan de arme mens. Omdat God alleen voorwaarden belooft, en van de mens geen terug eist, wat is dan het einde, waarom God met de mens een Verbond opricht? Ik antwoord: niet zijn nut; want Hij wordt er niet zaliger, volmaakter en heerlijker door; maar 't is aan zijn zijde openbaring van zijn genade, goedheid, wijsheid, rechtvaardigheid en macht, en aan de zijde des mensen, om uit liefde heen tot de zaligheid te brengen. Zie dit:

- [Efeze 1:5-6](#). *Die ons te voren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus in Zichzelf, naar het welbehagen van Zijn wil, tot prijs van de heerlijkheid van Zijn genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde.*
- [Rom. 9:23](#). *Opdat Hij zou bekend maken de rijkdom van Zijn heerlijkheid over de vaten der barmhartigheid, die Hij tevoren bereid heeft tot heerlijkheid.*
- [Efeze 3:10-11](#). *Opdat nu door de gemeente bekend gemaakt worde aan de overheden en de machten in de hemel de veelvuldige wijsheid Gods, naar het eeuwige voornemen, dat Hij gemaakt heeft in Christus Jezus, onzen Heere.*

Is dit het doel, waartoe God dit grote werk van de verlossing bij wijze van een Verbond komt uit te voeren, wie zou dan niet gaarne daartoe een voorwerp willen zijn? Zijn wij nergens bekwaam toe, wij zijn dan nog bekwaam, dat een oneindige Genade, dat een Goddelijke en alles overwinnende goedheid aan ons bewezen worde. Wil God de God van een zondaar zijn, en wil Hij hen als kinderen tot heerlijkheid leiden, ... is 't ons dan niet wel, en hebben wij dan geen grond

genoeg, om met vrijmoedigheid ons in dat Verbond in te laten, en ons daartoe telkens wederom op te richten? Welaan dan: is genade te bewijzen het einde Gods, laat dat dan ook uw einde zijn, en aanvaardt uit liefde tot de verheerlijking van Gods grote en vrije genade dit Verbond, en laat u te dien [p366] einde zalig maken; dit beogende in het maken van het Verbond verheerlijkt God, en geeft de ziel én kleinheid, én vrijmoedigheid, én zoete stilte.

VI. Eigenschappen.

XXIV. Tot klaarder kennis van de natuur van het Verbond, en zijn beminnelijkheid, dient ook het beschouwen van zijn eigenschappen. Deze zijn én verscheiden, én uitnemend beminnelijk.

1. Eenzijdig.

Dit Verbond is merendeels eenzijdig; want God bedenkt het, God belooft de voorwaarden alleen, God geeft de Borg, God doet de eerste aanzoek, God werkt het weten, willen en doen; daarom wordt doorgaans in de Schrift gezegd: *Ik zal Mijn verbond oprichten. Ik zal een Verbond maken. Ik zal ze brengen onder de band van het Verbond.* Maar omdat tot het maken van een verbond toestemming van beide partijen noodzakelijk vereist wordt, zo moet de mens in hetzelfde aan zijn kant bewilligen, en zoverre is het tweezijdig, van beide kanten.

2. Genadig.

Dit is een alleszins Genadeverbond. Hier zijn geen goede werken, goede gestalte van het hart, en goede wil; geen aangenaamheid, geen medelijdenswaardige ellendigheid, niets, niets aan de zijde van de mensen, 't welk God zou bewegen om te denken op een verlossing, op een verbond, om eerst van des mensen kant bewogen te worden om hem te helpen. God wil Genade bewijzen, en de mens wil het alles alleen uit Genade ontvangen. God komt voor als Genadig, [Exod. 34:6](#). En de mens ontvangt uit zijn volheid, ook genade voor genade, [Joh 1:16](#).

3. Heilig.

't Is een heilig Verbond. Heilig is de Heere, heilig is de Middelaar, heilig is de weg, waardoor de bondgenoten de beloften verkrijgen, heilig zijn al de beloften, en ook de bondgenoten worden geheiligd, zodat het alles aan alle kanten een heilig Verbond is. [Lukas 1:72](#). *Opdat Hij gedachtig ware aan Zijn heilig Verbond.*

4. Heerlijk.

't Is een heerlijk Verbond. De Heere God bezit alle heerlijkheid, de Middelaar is heerlijk en met heerlijkheid gekroond, 't zijn hoge en heerlijke goederen, die beloofd worden; en 't is zonderling heerlijk voor de mens, dat die zo verheven wordt, dat hij een bondgenoot van God worde, en dat hij door de weg van dit Verbond tot de heerlijkheid wordt geleid, [Heb 2:10](#). Dus zegge ieder bondgenoot: *Grote dingen heeft aan mij gedaan Hij, die machtig is,* [Lukas 1:49](#).

5. Welgeordineerd.

't Is een welgeordineerd Verbond: [2. Sam. 23:5](#). *Nochtans heeft Hij mij een*

eeuwig Verbond gesteld, dat in alles wel geordineerd is. ‘t Past alles: begin, midden, einde zo op elkaar, en er is zo'n nette orde in, dat aan alle kanten de veelvuldige wijsheid, de zuivere rechtvaardigheid, de onbedenkelijke goedheid, de onweerstaanbare macht uitblinkt. Daar is dat eeuwig voornemen om verheerlijkt te worden in onuitdenkbare genade, en dat die te zien, zaligheid en blijdschap van de engelen en van de mensen zou zijn; daarop schept God de mens volmaakt heilig, en laat de mens door zijn eigen wil het Verbond breken door de zonde, en besluit ze zo allen onder de zonde. Daarop stelt de Heere een andere weg voor om zalig te worden, namelijk, het Verbond der genade. De Heere belooft de Borg, en laat Hem door de plechtigheden afbeelden, laat Hem op de bestemden tijd geboren worden, en door lijden voor de zonde betalen; verhoogt Hem aan zijn rechterhand, en stelt alles in zijn handen. Hij laat het Evangelie verkondigen, en trekt daardoor zijn uitverkorenen tot dit Verbond, en leidt ze door veel opmerkelijke en wonderlijke wegen tot heerlijkheid. Dus is ‘t alles wel geordineerd.

6. Liefde.

‘t Is een Verbond van vrede en vriendschap: [Jes. 54:10](#). Het verbond Mijns vredes zal niet wankelen. Hier vandaan komen de onderlinge benamingen van vriend en vriendin. Ja ‘t is een offensief en defensief Verbond, bij gelijkenis gesproken. God zegt tot Abraham: [Gen. 12:3](#): *Ik zal zegenen, die u zegenen, en vervloeken, die u vloekt.* En de bondgenoot zegt wederom: [Psalm 119:63](#) *Ik ben een gezelschap van allen die U vrezen, en van hen die uw bevelen onderhouden.* [Psalm 139:21-22](#), *Zou ik niet haten, Heere, die U haten? Ik haat hen met volkomen haat; tot vijanden zijn ze mij.*

7. Huwelijksverbond.

‘t Is een huwelijksverbond: gelijk man en vrouw in liefde met elkaar verbonden en één zijn, zo nauw een vereniging en eenheid komt er ook tussen God en Christus, aan de ene zijde, en tussen de bondgenoten, aan de andere zijde. [Ezech. 16:8](#). *Als Ik nu bij u voorbijging, zag Ik u, en ziet, uw tijd was de tijd van de minne; zo breidde Ik Mijn vleugel over u uit, en dekte uw naaktheid; ja Ik zwoer u, en kwam met u in een verbond en gij werd de Mijne.* [Hoséa 2:18](#) *Ik zal u Mij ondertrouwen.* [Jes. 54:5](#). *Uw Maker is uw Man.*

Hier vandaan komen de onderlinge benamingen van Bruidegom en Bruid, en dat onderlinge mijn: [Zach. 13:9](#) *Ik zal zeggen, het is Mijn volk; en het zal zeggen, de HEERE is mijn God.* [Hoogl. 2:16](#). *Mijn liefste is mijn, en ik ben de Zijne.*

8. Eeuwig.

‘t Is een eeuwigdurend Verbond. ‘t Is niet voor tien of twintig jaren, ‘t is niet zolang men leeft, maar ‘t is een Verbond zonder einde. Daarom wordt het dikwijls genoemd een eeuwig Verbond, [Jer. 31:33-34](#). ‘t Is daarom bestendig, vast en onverbreekelijk. Dit blijkt:

1. [Jes. 54:10](#), *Het Verbond Mijns vredes zal niet wankelen.*
2. Het vloeit uit het voornemen, dat naar de verkiezing is, dat vast blijft, [Rom. 9:11](#).
3. ‘t Is gegrond op het Verbond van de verlossing en de raad des vredes, ‘t welk

onverbrekelijk is. [Psalm 89:35](#). *Ik zal Mijn verbond niet ontheiligen.*

4. 't Is bevestigd in de dood des Testamentmakers. *Een Testament is vast in de doden*, [Heb 9:17](#).
5. 't Rust op de waarheid en trouwe Gods. [Psalm 146:6](#), *Die trouwe houdt in der eeuwigheid*.
6. 't Is bekrachtigd door de eed van God. [Heb 6:17](#), *God willende de erfgenamen van de belofte overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid Zijns raads, is met een eed daartussen gekomen*. Dit zijn de eigenschappen.

Zie toch deze eigenschappen en hoedanigheden van dit Verbond met aandacht in. Is 't niet aan alle kanten wonderlijk en beminnelijk? Wie kan zich weerhouden om zich niet terstond met al zijn hart in dat Verbond in te laten? Wie van de bondgenoten springt niet op van vreugde over zo groot een zaligheid, en rust niet zoetelijk in God door dit Verbond?

VII. Zegels.

XXV. Aan dit Verbond zijn ook zegels gehecht tot verzekering van zijn vastigheid aan de bondgenoten. Deze zetten hun zegel op het Verbond niet, want zij beloven niets; maar omdat God alleen belooft, zo verzegelt Hij het ook alleen. Onder de oude bediening waren de Besnijdenis en 't Pascha zegels, en onder de nieuwe bediening de heilige Doop en het heilig Avondmaal. God wil de mens eerst bereiden om bezitter te zijn van de eeuwige zaligheid uit die vrije Genade, en leidt hem door veel wonderlijke wegen, als Israël in de woestijn, die van de hemel schijnen af te gaan. En opdat hij op de weg niet bezwijke, zo geeft de Heere hem zegels.

De kracht ervan.

3. Opdat hij de beloofde goederen telkens wederom in gedachte krijg, en die diep inzie, en daarop starog.
4. Opdat hij telkens krachtiger versterkt worde in het geloof, en verzekerd zij van de gewisheid van de belofte aan hem gedaan
5. Opdat hij telkens de voorsmaak krijg van de hemelse goederen, en de kracht enigszins smake.
6. Opdat hij telkens verwakkerd worde om gemoedigd de wereld te verlaten, tegen zijn begeerlijkheden te strijden, zijn kruis op zich te nemen, en door weldoen eer en heerlijkheid te zoeken. Dus moet men de Sacramenten gebruiken, en niet in het gebruik zelf, in dat gedane werk rusten; maar daarin aan de ene zijde zien als in een afbeeldsel het lijden en sterven van de Middelaar Jezus Christus, en aan de andere zijde daaruit zien de onverbrekelijkheid van al de belofte in dit Verbond beloofd.

Oorzaken, waarom velen in het Verbond niet ingaan.

XXVI. Dus hebben wij u voorgesteld de voortreffelijkheid van 't Verbond der genade. Wie zou geen lust hebben om van hetzelfde een bondgenoot te zijn? Wie

zegt op al deze niet amen, 't is van de Heere geschied, en 't is wonderlijk in onze ogen. En nochtans vindt men velen die niet willen. De Heere Jezus verwonderde Zich over de ongelovigheid van de Joden, zo zullen zich met mij verwonderen allen, die dit Verbond in zijn heerlijkheid kennen, en aan de andere zijde zien, hoe velen geen lust aan hetzelfde hebben, en niet ingaan.

Men zal denken: *hoe is het mogelijk!*

En men vraagt: *welke de oorzaken daarvan zijn?*

Ik antwoord:

1. Onkunde.

Dat men niet kent, dat begeert men niet. Velen merken niet op, wat het prediken beduidt, wat verkondigd wordt, en zo men het al enigszins hoort, men blijft er niet op staan, men doet geen moeite om de zaak tot in de grond te verstaan, en daarom blijft het hun verborgen. Anderen beschouwen het maar om te weten, en daarvan te kunnen spreken, om de achting van verstandig te zijn te bekomen. Dus acht men de voortreffelijkheid van het Verbond als wat vreemds, waaraan hun niets is gelegen.

2. Ongeloof.

Men hoort de zaken, men acht ze als goed en beminneijk, maar men weet niet of het de waarheid is; al durft men het niet verwerpen als onwaarheid, men gelooft niet dat mensen die zaken zouden kunnen deelachtig worden, en in zulke staat zouden kunnen komen; dus laten ze de zaken staan en zien er van af, en het woord van de prediking doet hun geen nut, omdat het met het geloof niet vermengd is.

3. Lusteloosheid.

Lusteloze luiheid. Men ziet iets, men wilde wel dat men het had: maar 't is de begeerte van een luiaard, die niet werken wil; 't is het malen en denken van een halfslapende, die met de begeerte in slaap valt, en tegelijk begeerten en werkzaamheden verliest; daarom krijgen zij er ook geen deel aan; men vindt op zoeken, en anders niet. [Spr. 2:4-5](#). *Zo gij haar zoekt als zilver, en naspeurt als verborgen schatten, dan zult gij de vreze des HEEREN verstaan, en zult de kennis Gods vinden.* Maar deze is alle werk te veel, wilde het dan van zelf komen, dan zou men het nog aan zich laten doen; maar zo te onderzoeken, te bidden, te worstelen om te geloven, en door het geloof het aan te grijpen, en zich daarin steeds bezig te houden, dat is hun te zwaar een werk, 't is hun de pijn niet waard.

4. Aardse bekommernissen.

Velen hebben er wel lust aan, en zijn soms bewogen om in te gaan, maar de tegenspoeden, de overgrote bezigheden, de vreze van nog eens gebrek te hebben, de bekommerende gedachten en overleggingen nemen het hart weg, en doen hun de goede bewegingen met een zucht verlaten; dit zijn de doornen, die het goede zaad verstikken, en het hart bezwaren, en de mens in zijn staat doen blijven.

5. Begeerlijkheden van het vlees.

Deze zouden wel lust hebben aan de goederen van het Verbond in zichzelf

aangemerkt, maar in de omstandigheden, dat ze dan hun eerlijke, hun voordelige, hun gemakkelijke zonden zouden moeten missen, die haten, die bestrijden, dan behagen hun de goederen van het Verbond niet; het tegenwoordige is te zoet, het vleeselijke is te gemakkelijk, daarom kiezen ze dit met van de daad, en laten het geestelijke daar; kunnen ze anders niet in de hemel komen, geduld, de zonde kan men niet laten; wil men niet laten, dat staat vast, het ga dan zo het mag.

6. Verkeerde inbeeldingen.

Velen hebben kennis van de waarheden, zien ze aan als heerlijk en beminnelijk, en achten zeer gelukzalig degenen, die bondgenoten zijn; zij begeven zich tot de kerk, zij zijn uitwendig godsdienstig, zij wachten zich voor de grove besmettingen van de wereld; en zo achten zij zich als bondgenoten, ofschoon zij:

- (a) de inwendige waarheid niet kennen, en de zaken in hun geestelijke natuur niet beschouwen, en de Borg van dit Verbond niet dierbaar in hun harten achten, en alleen beminnen.
- (b) Ofschoon zij van de allianties en verbonden, in welke zij van nature zijn met wereld en hun vlees, niet afstaan, die niet verbreken, en die voor hun vijand niet achten, en dadelijk als vijanden handelen, maar inwendig met hun genegenheden en liefde nog verenigd blijven.
- (c) Ofschoon zij met de Borg van dit Verbond, en met de God van het Verbond geen onderhandeling hebben, om met hart en tong in het Verbond te treden, maar alleen de beloften beschouwen als beminnelijk.
- (d) Ofschoon zij weltevreden zijn, al hebben ze de bezitting en het gevoel niet van de goederen van dit Verbond; schoon ze afgescheiden en verre van God leven; schoon ze geen heiligheid hebben, maar in de aarde en in zich zelf, en in inwendige zonden leven, met hun hart, gedachten, genegenheden en beogingen niet boven naar God, maar in het lichamelijke en zienlijke zijn. Deze dingen zijn in alle ware bondgenoten, en omdat zij niet zijn in de waan- en tijdgelovigen, zo moesten ze overtuigd worden, dat ze zich tot nog toe met valse overleggingen bedrogen hadden.

XXVII. U die overtuigd zijt, dat gij nog in dit Verbond niet zijt overgegaan, hoort eens naar mij, en laat u bewegen om door het overgaan in dit Verbond een waar bondgenoot te worden.

Opwekking om in het Verbond over te gaan.

- (c) Buiten dit Verbond is niet dan ellende. God is u een vertoornd Rechter, gij hebt geen deel aan de Borg en aan zijn volheid, gij hebt geen deel aan een enige belofte, maar alle bedreigingen, alle oordelen liggen op u, alles, wat gij in de wereld geniet, hoopt uw zonden maar op, en verzwaart uw oordeel, en de eeuwige verdoemenis zal uw erve zijn. Zie dit, [Efeze 2:11-12](#), *Daarom gedenkt... dat gij in die tijd waart zonder Christus, vervreemd van het burgerschap Israëls, en vreemdelingen van de Verbonden van de belofte, geen hoop hebbende, en zonder God in de wereld.* Wordt toch eens wakker, komt eens tot u zelf, schrikt en beeft, en laat de schrik des Heeren u bewegen tot het geloof, vliedt van de toekomstige toorn door ingaan in dit Vredeverbond.

- (d) In dit Verbond is alle zaligheid; gaat eens terug, onderzoekt al de beloften van dit Verbond boven voorgesteld, en ziet of er nog iets is, dat gij er bij begeert, en zo niet, gelijk er niets aan ontbreekt, zo omhelst het toch, en geeft de Heere de hand. 't Is maar vuiligheid, dat gij zult verlaten; 't is maar een zware last, die gij afleggen zult; 't is een harde en wrede meester, die gij de dienst zult opzeggen; en integendeel, 't is God, met wie gij in vrede en vriendschap zult leven; 't is enkel licht, liefde, vrolijkheid en zuivere heiligheid, 't welk de bondgenoten voor nu en voor eeuwig zullen genieten; wat staat gij dan te dralen, komt, neemt besluit en stapt over.
- (e) U wordt door God zelf aangezocht. Hij komt u voor en roept u: *Wendt u naar Mij en wordt behouden*. Hij zond zijn eigen Zoon, en door die spreekt Hij tot u. Zult gij naar God dan niet horen? Zult gij u afkeren van Die, die van de hemel is? De Heere zendt zijn dienaren, en tegenwoordig mij tot u; wat maken ze een werk, hoe bidden ze u, wat gebruiken ze hartbrekende beweegredenen, ja tranen, om u te lokken tot dit Verbond! Eilieve, laat u toch bewegen, laat u toch met God verzoenen. Wordt dan overwonnen door liefdedrang, en door al de gebeden van de leraren tot God voor u.
- (f) De Heere zal niemand verstoten, die maar in waarheid door Christus tot Hem komt, al hebt u nu zoveel jaren dezer vriendelijke aanbieding ongehoorzaam geweest, al is uw gehele leven tot nog toe niets anders dan zonde geweest, al zijn er gruwelen bedreven, al zijt gij een doodslager, een overspeler en hoereerder, een dief, een lasteraar en leugenaar tot op deze tijd toe geweest, zo gij maar uw zonden kent, waarlijk berouw hebt, en waarlijk lust hebt aan dit Verbond in al zijn delen, en aan de Borg, om alleen door Hem die goederen deelachtig te worden; zijt niet moedeloos, daar is hoop deze aangaande, komt maar; want de Heere zal zeker u niet verstoten, maar aannemen, want Hij heeft het gezegd: ziet al de beloften, en onder andere: [Joh 6:37](#) *Die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen*.

Vermaning voor degenen, die overgegaan zijn.

XXVIII. En u, die uzelf waarlijk in dit Verbond hebt ingelaten, 't welk gij kennen kunt uit hetgeen wij par. 26, 6 gezegd hebben.

- (c) Verblijdt en vermaakt u in uw deel aan al de goederen, en over de vastigheden van dit Verbond, schoon gij er nog zoveel niet van geniet, als gij wel begeert, gij zult het alles in volle mate nog eens genieten.
- (d) Merkt God nu gedurig aan zodanig als Hij in dit Verbond nu is, en handelt met Hem als een Bondgenoot, genadig van Hem aangenomen, gebruikt ootmoedige vrijmoedigheid om met Hem te verkeren, bidt in geloof om genot van die goederen, verwacht ze met lijdzaamheid, en verlaat u alleszins op Hem, vertrouwend dat Hij het wél zal maken.
- (e) Wandelt nu waardig het Evangelie, gelijk het een Bondgenoot betaamt, ziet niet om naar uw vrienden, de wereld en al wat daarin is, verloochent de vleselijke begeerlijkheden. Zijt hemelsgezind, uw wandel zij in de hemel, laat uw licht lichten onder de mensen, opdat zij zien dat een voortreffelijker geest in u is dan in hen; tracht naar nederigheid, zachtmoedigheid, vijanden lief te hebben, handelt verstandig in de oprechte weg, en zijt heilig, gelijk Hij, die u

in zijn Verbond heeft aangenomen, heilig is.

- (f) Wandelt in de liefde en vrede met de bondgenoten, laat de wereld zien, dat gij één hart en één ziel zijt, en wekt door uw voorgang alle andere bondgenoten op, opdat de liefde van velen tot elkaar een vuur make en mede aansteke die buiten zijn.
- (g) Verheerlijkt God over dit grote werk, doet naarstigheid om de volmaakheden Gods, die zich in dit Verbond opdoen, niet alleen te noemen, maar diep in te zien, zodat uw ziel zich verlieze in verwondering, en uw tong los worde, om te verkondigen de deugden Desgenen, die u uit de duisternis getrokken heeft tot Zijn wonderbaar licht. *Dankt de HEERE, roept Zijn Naam aan, maakt Zijn daden bekend onder de volkeren! vermeldt, dat Zijn Naam verhoogd is. Psalm zingt den HEERE, want Hij heeft heerlijke dingen gedaan; dit zij bekend op de gehele aardbodem. Juich en zing vrolijk, gij inwoneres van Sion, want de Heilige Israëls is groot in het midden van u, [Jes. 12:4-6](#).*

Het Verbond is begonnen met Adam.

XXIX. Naast dit Verbond hebben wij twee vragen te beantwoorden.

De eerste vraag is: *Wanneer dit Verbond der genade begonnen is?*

De Socinianen en de Remonstranten, die het met hen in deze houden, schoon zij de natuur van het Verbond der genade niet recht verstaan, zeggen, dat het in de dagen van het Oude Testament niet is geweest, en schoon zij toestaan dat aan hen is bekendgemaakt, dat er eens een Zaligmaker zou komen, en dat er eens een Verbond der genade zou opgericht worden, dat zij nochtans dat niet hebben gehad, geen bondgenoten van dit Verbond zijn geweest, geen beloften van eeuwige zaligheid hebben gehad, en door het geloof en hoop op de toekomstige Zaligmaker het eeuwige leven niet hebben verkregen, maar uit Genade, door hun deugdzaamheid. Wij zeggen, schoon de bediening zeer verscheiden is in beide de Testamenten, dat nochtans datzelfde Verbond, ten opzichte van zijn wezen, zowel geweest is in het OUDE TESTAMENT begonnen met Adam, als het nu is in het NIEUWE TESTAMENT Dit blijkt:

Bewijs 1.

XXX. Het is terstond na de val al opgericht in het Paradijs, in de belofte, [Gen. 3:14](#), Datzelve (zaad van de vrouw) zal u (slang) de kop vermorzelen. Dit Zaad van de vrouw is de Heere Jezus, welke zonder toedoen des mans uit de maagd Maria geboren is, hoedanig geen mens geweest is, noch zijn zal. En Christus alleen en niemand anders, heeft de slang, de duivel, de kop vermorzeld, gelijk blijkt: [Heb 2:14](#), *Opdat Hij door de dood te niet doen zou dengene, die het geweld van de dood had, dat is, de duivel.* [1 Joh. 3:8](#). *Hiertoe is de Zone Gods geopenbaard, opdat Hij de werken van de duivel verbreken zou.* Christus, het Zaad van de vrouw, zullende de duivel de kop vermorzelen, wordt hier beloofd, en dat op te merken is, bij wijze van een bedreiging, en dat aan de slang; 't is niet tot Adam en Eva gezegd, maar alleen ten aanhore van haar; waaruit blijkt, dat het Verbond der genade niet is opgericht met Adam en Eva en in hen met alle hun nakomelingen, gelijk het Verbond der werken met hem was opgericht; maar Adam en Eva deze belofte horende, moesten de beloofde Zaligmaker tot hun

vertroosting aannemen voor zich zelf, gelijk daarna ieder gelovige deed, 't welk in de volgende reden zal blijken.

Bewijs 2.

XXXI. Het Evangelie, 't welk is de aanbieding van dit Verbond, is zowel in het OUDE TESTAMENT verkondigd, als in het NIEUWE TESTAMENT Zie dit [Ga 3:8](#), De Schrift te voren ziende, dat God de Heidenen uit het geloof zou rechtvaardigen heeft tevoren aan Abraham het Evangelie verkondigd, zeggende: In u zullen al de volken gezegend worden. In u, dat is, in uw zaad, 't welk is Christus vs. 16. Hij zegt niet: en den zaden, als van velen, maar als van één: En uw zaad; dat is Christus. Deze blijde boodschap geloofde Abraham, niet voor de Heidenen, die nog komen en geloven zouden, maar voor zich zelf; hij had er toen de nuttigheid uit, namelijk, de rechtvaardigmaking, welke is een vrij verklaren van schuld en straf, en een inwijzen in het recht ten eeuwigten leven. Zie dit, [Gen. 15:6](#), *En hij geloofde*, (merkt: niet de HEERE, maar) *in de HEERE*, en *Hij rekende het hem tot gerechtigheid*. [Jak. 2:23](#). *En Abraham geloofde God, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend, en hij is een vriend van God genaamd geweest*.

Dat dit niet een buitengewoon voorrecht geweest is aan Abraham alleen, dat hem het Evangelie verkondigd werd, maar dat hetzelfde ook aan de kerk van het OUDE TESTAMENT gelijk geschied is, blijkt uit [Heb 4:2](#), Want ook ons is het Evangelie verkondigd, gelijk als hun. Het wordt ons verkondigd, opdat wij het aannemen zouden tot ons nut, zo dan ook tot hun nut; en dat velen daaruit geen nuttigheid verkregen, was niet omdat het hun niet aangeboden was, maar omdat zij het door het geloof niet aannamen. Maar het woord van de prediking deed hun geen nut, omdat het met het geloof niet vermengd was in degenen, die het gehoord hebben. Zo dan Christus in het OUDE TESTAMENT door het Evangelie is verkondigd en aangeboden, en een ieder verplicht was daardoor in Christus te geloven tot rechtvaardigmaking, gelijk Abraham deed, zo is dan het Verbond der genade in het OUDE TESTAMENT geweest.

Zie dit ook in Mozes, [Hebr. 11:24, 26](#), *Door het geloof heeft Mozes ... achtende de versmaadheid van Christus meerdere rijkdom te zijn, dan de schatten in Egypte; want hij zag op de vergelding des loons*. Mozes kende Christus, geloofde in Christus, achtte Christus dierbaar, had het oog op de beloften door Christus. Dit hoofdstuk telt een geheel register op van gelovigen in het OUDE TESTAMENT en wat nuttigheid zij deelachtig werden door het geloof in Christus.

Bewijs 3.

XXXII. De borg van het Verbond was in het OUDE TESTAMENT in dezelfde kracht als in het NIEUWE TESTAMENT, dus is het Verbond daar ook geweest zowel als nu. Zie dit, [Heb 13:8](#), Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en in der eeuwigheid. Door heden wordt aangewezen de tegenwoordige tijd, door in eeuwigheid de toekomstige, door gisteren de verleden tijd. De apostel zegt niet alleen *dat Christus was, is en zijn zal*; maar hij zegt, dat Christus altijd Dezelfde geweest is, tot verzoening, tot vertroosting en hulp, en dat men daarom niet bezwijken moet in verdrukking. Door *gisteren* kan men niet verstaan de tijd even

voor Paulus, de tijd van Christus' wandeling op aarde; want 't is klaarblijkelijk, dat de apostel de gelovigen tot standvastigheid opwekt, omdat Christus van alle tijden, zodra daar een Kerk geweest is, en zolang als er een Kerk zal zijn, dezelfde getrouwe Zaligmaker is geweest; zodat gisteren is de tijd vóór Christus' zijn in het vlees, de tijd van het OUDE TESTAMENT, 't welk ook daaruit blijkt, dat Christus gezegd wordt van voor de grondlegging der wereld geslacht te zijn. Zie [Openb. 13:8](#), *Welker namen niet zijn geschreven in het boek des levens, des Lams, dat geslacht is, van de grondlegging der wereld*. De woorden: van de grondlegging der wereld mogen niet door overspringing gevoegd worden bij: *welker namen niet geschreven zijn in 't boek des levens*, daar is geen noodzaak van terug te springen, en nooit wordt Christus zonder enige bijvoeging of beschrijving gezegd geslacht te zijn; en daarbij, indien men de woorden alzo opnam, welker namen niet zijn geschreven in 't boek des levens des Lams van de grondlegging der wereld, zo blijft het vast, dat er van de grondlegging der wereld, een boek was, in 't welk de namen van de gelovigen geschreven waren, en dat dit boek was van het Lam, dat is: van Christus, en bijgevolg Christus' dood wordt aangemerkt als in kracht daar tegenwoordig, omdat niemand in zijn boek geschreven kan worden dan door de kracht van zijn dood door slachting. Maar 't is eenvoudig en klaar, dat men de woorden voege zoals de apostel ze gevoegd heeft: *des Lams dat geslacht is, van de grondlegging der wereld*.

Vraag. Maar hoe is Christus van die tijd af al geslacht? Want de apostel schijnt dit tegen te spreken, [Heb 9:26](#), *Anders had Hij dikwijls moeten lijden van de grondlegging der wereld af*.

Antwoord. De apostel toont, dat de dood van Christus maar eens moest geschieden, en dat die éne offerande krachtig was van de grondlegging der wereld, en zo bevestigt hij krachtig dat die éne dood van Christus toen alzo krachtig was, alsof Hij én in die tijd, én van die tijd af dadelijk geleden had, en zo bevestigt hij dat Christus gisteren en heden dezelfde is. Christus is dan wel dadelijk niet geslacht van de grondlegging der wereld, maar in kracht, in offerande; en de gelovigen geloofden van die tijd af in Hem door de offeranden, waarin zij zagen de dood van de toekomstende Zaligmaker, en namen die door het geloof tot rechtvaardigmaking aan. Gelijk blijkt in Abel, [Heb 11: 4-5](#), *Door het geloof heeft Abel een meerdere offerande Gode geofferd dan Kaïn, door dat hij getuigenis bekomen heeft, dat hij rechtvaardig was; want vóór zijn waarneming heeft hij getuigenis gehad, dat hij Gode behaagde*. Abel offerde in geloof, Abel behaagde God, Abel was rechtvaardig; dit alles zegt onweersprekelijk, dat Abel zich Christus in zijn offerande vertegenwoordigde.

Bewijs 4. In het OUDE TESTAMENT de geestelijke goederen.

XXXIII. De gelovigen in het OUDE TESTAMENT hadden al de geestelijke goederen van het Genadeverbond, dus hadden ze het Verbond zelf, zowel als wij in het NIEUWE TESTAMENT.

63. God was hun God en hun Vader: [Exod. 20:2](#). *Ik ben de HEERE uw God*. [Jes. 41:10](#). *Ik ben uw God*. [Jes. 64:8](#). *Doch nu, HEERE, Gij zijt onze Vader*. [Jer. 3:4](#). *Zult gij niet van nu af tot Mij roepen: Mijn Vader!*

64. Zij hadden vergeving van de zonden: Psalm 65:4 [[Psalm 65:3](#)]. *Maar onze overtreding, die verzoent Gij. [Psalm 32:5](#). En Gij vergaapt de ongerechtigheid van mijn zonden.*
65. Zij hadden de geest van de aanneming tot kinderen: [Rom. 9:4](#). *Welker is de aanneming tot kinderen. [2 Kor. 4:13](#). Omdat wij nu dezelfde Geest van het geloof hebben. [Psalm 143:10](#). Uw goede Geest geleide mij in een effen land.*
66. Zij hadden de vrede van het geweten met God: Psalm 4:8 [[Psalm 4:7](#)]. *Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven. Psalm 62:2 [[Psalm 62:1](#)]. Immers is mijn ziel stil tot God.*
67. Zij hadden een kinderlijke omgang met God: [Psalm 139:18](#). *Word ik wakker, zo ben ik nog bij U. [Psalm 73:28](#). 't Is mij goed nabij God te wezen.*
68. Zij waren van de heiligmaking deelachtig: [Psalm 119:97](#). *Hoe lief heb ik uw wet! Zij is mijn betrachting de gehele dag.*
69. Zij gingen na de dood in de zaligheid. Daar hadden ze het oog op: [Hebr. 11:10, 16](#). *Hij verwachtte de stad, die fundamenten heeft ... Maar nu zijn zij begerig naar een beter, dat is, naar het hemelse.*
70. Die zaligheid verkrijgen ze. [Hand. 15:11](#). *Maar wij geloven, door de genade van de Heere Jezus Christus, zalig te worden op zulke wijze als ook zij. De apostel spreekt hier niet van de Heidenen, en ook hij zou de zaligwording van de Heidenen niet stellen voor der Joden zaligwording, maar hij spreekt van de vaders, die het juk niet konden dragen, en evenwel door het geloof zalig werden, daaruit brengt hij in, dat zij ook door het geloof en niet door de werken van de ceremoniële wet de zaligheid verwachtten, en daaruit besluit hij, dat men dan ook de Heidenen niet moest noodzaken besneden te worden, om de wet van de ceremoniën te onderhouden.*

Uit alle deze blijkt, dat de gelovigen het OUDE TESTAMENT de goederen van het Genade-verbond hebben genoten, dus hebben ze dit Verbond zelf gehad, en zijn bondgenoten geweest in datzelfde Verbond met ons, hebbende allen dezelfde geestelijke spijs gegeten, en dezelfde geestelijke drank gedronken, [1 Kor. 10: 3-4](#). Daarom noemt de apostel Petrus de Joodse natie: Kinderen van de profeten en van het verbond, dat God met onze vaders opgericht heeft, zeggende tot Abraham: En in uw zaad zullen alle geslachten van de aarde gezegend worden. [Hand. 3:25](#).

Tegenwerping. 1.

XXXIV. In 't OUDE TESTAMENT hebben ze de beloften niet verkregen. [Hebr. 11:13](#), *De beloften niet verkregen hebbende.*

Antwoord.

De beloften, op welke de apostel hier ziet van Christus in het vlees, dewelke zij van verre hebben gezien, geloofd en omhelsd.

Tegenwerping. 2.

[Hebr. 7:19](#), *De Wet heeft geen ding volmaakt.*

Antwoord.

De ceremoniële wetten, van welke de apostel spreekt, hadden de kracht van voldoening niet, maar wezen op Christus, en waren alzo de aanleiding tot een

betere hoop; door het geloof in een toekomende Messias waren zij in Hem volmaakt, [Kol 2:13](#).

Tegenwerping. 3.

[Hebr. 9:8](#), *Dat de weg des heiligdoms nog niet openbaar gemaakt was, zolang de eerste tabernakel nog stand had.*

Antwoord.

Christus is de Weg, [Joh 14:6](#). Christus heeft de weg tot God en tot de heerlijkheid ingewijd door het voorhangsel, dat is door Zijn vlees, [Heb 10:19-20](#). De tekst zegt, dat Christus dadelijk het rantsoen nog niet had betaald en de zaligheid voor de Zijnen verworven, zolang de plechtigheden nog stand hadden; maar toen dat geschied was, toen hadden zij uitgediend. De apostel zegt niet, dat niemand in die tijd in de hemel gekomen is, dat zullen partijen zelf niet durven zeggen. Henoch, Elia, Mozes, Abraham, Izak en Jakob zouden hen bestraffen. De apostel zegt ook niet, dat de weg naar de hemel nog niet bekend was; want daar geloof, hoop, en liefde is, daar kent men de weg; maar hij zegt, dat Christus zelf nog in het vlees niet was gekomen, die doen zou, dat de gehele tabernakeldienst niet kon teweegbrengen, namelijk, zalig maken.

Tegenwerping. 4.

XXXV. [2 Tim. 1:10](#). De apostel zegt, *dat Christus het leven en de onverderfelijkheid aan het licht gebracht heeft door het Evangelie*. Dus was er noch licht, noch leven vóór Christus' komst in het vlees.

Antwoord.

De tekst zegt wel, dat het Christus is, die het leven en de onverderfelijkheid aan 't licht gebracht heeft; maar hij zegt niet, dat Christus dat alleen met zijn komst gedaan heeft, en niet vóór zijn komst. Wij hebben boven getoond, dat Christus, die gisteren en heden dezelfde is, het ook in het OUDE TESTAMENT gedaan heeft; want ook hun is het Evangelie verkondigd. Maar de tekst heeft het oog op de trap van openbaring, en op de openbaring aan de Heidenen, daar het te voren aan Israël alleen geschiedde, gelijk blijkt uit het volgende, vers 11. *Waartoe ik gesteld ben een prediker, en een apostel, en een leraar van de Heidenen*. Dit toont de apostel uitdrukkelijk: [Efeze 3:5](#), [6](#), [8](#), *Welke in andere eeuwen de kinderen van de mensen niet is bekend gemaakt, gelijk zij nu is geopenbaard... namelijk, dat de Heidenen zijn medeërfgenen... Mij, de allerminste van al de heiligen, is deze genade gegeven, om onder de Heidenen te verkondigen de onnaspeurlijke rijkdom van Christus*. Dus is ook te verstaan de plaats [Rom. 16:25](#), *Naar de openbaring van de verborgenheid, die van de tijden der eeuwen verzwegen is geweest, vs. 26, Maar nu geopenbaard is, en door de profetische Schriften, naar het bevel van de eeuwige Gods tot gehoorzaamheid van het geloof, onder al de Heidenen bekend is gemaakt*. Hieruit blijkt, dat de tegenstelling niet is tussen het OUDE TESTAMENT en NIEUWE TESTAMENT ten opzichte van de openbaringen van de weg tot zaligheid, maar tussen de Joodse natie, die toen de openbaringen alleen hadden, en tussen de Heidenen, die dezelfde nu ook hebben.

Tegenwerping. 5.

XXXVI. [Hebr. 11:39-40](#), *Deze alle, hebbende door het geloof getuigenis gehad, hebben de beloften niet verkregen. Alzo God wat beters over ons voorzien had, opdat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden. Alsmede [1 Petrus 1:12](#), Dewelken geopenbaard is, dat zij niet zich zelf, maar ons bedienden deze dingen.* Uit deze teksten blijkt, dat zij in het OUDE TESTAMENT deze goederen niet hebben gehad.

Antwoord.

De teksten spreken nadrukkelijk van de komst van Christus in het vlees, en 't is openbaar dat zij in hun tijd de beloften niet hebben verkregen. Zij verkondigden dat Christus eens komen zou, maar dat zij in hun tijd die niet verwachten; in die opzicht bedienden zij niet zich zelf deze dingen, maar ons, die ná de komst van Christus leven, en de vervulling van die belofte zien en genieten. En zo genieten wij betere dingen dan zij, die zoveel beter zijn, als de vervulling beter is dan de belofte. Hieruit blijkt, dat de teksten niet spreken van de genieting van de goederen van het Verbond, die zij zowel deelachtig waren als wij, gelijk getoond is, en de apostel in de tekst zelf dat aanwijst, als hij zegt: opdat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden. Zo werden zij dan volmaakt, doch niet door de werken van de wet, maar door Christus, wiens komst zij in de beloften hadden, en in de vervulling hebben, en zo worden zij niet door een andere oorzaak zalig dan wij, maar wij en zij door dezelfde Borg; maar ten opzichte van de bedeling is het Nieuwe Testament beter dan het Oude.

Of er een uiterlijk Verbond is.

XXXVII. De tweede vraag is: *Of God behalve het Verbond der Genade een ander en uiterlijk Verbond, 't zij in het Oude Testament of in het Nieuwe, opgericht heeft?*

Antwoord.

Eer wij op deze vraag antwoorden, is van node voor te stellen, wat een uitwendig verbond is. Een uitwendig verbond is:

- (f) Een verbintenis tussen God en de mens, 't is een verbond van vriendschap, van vereniging.
- (g) De partijen zijn: aan de ene kant, de heilige God, wiens ogen zo rein zijn, dat Hij het boze niet kan aanschouwen; [Hab. 1:13](#); *Die geen lust heeft aan godloosheid, bij wie de boze niet zal verkeren, voor wiens ogen de onzinnigen niet zullen bestaan, die alle werkers van de ongerechtigheid haat, die de leugensprekers zal verdoen, die van de man des bloeds en bedrogs een gruwel heeft, Psalm 5:5-7 [[Psalm 5:4-6](#)].*

De andere partij zijn onbekeerden, wier keel is een geopend graf; wier tongen bedrog plegen, onder wier lippen slangenvien is, welker mond vol is van vervloeking en bitterheid, op wier wegen is vernieling en ellendigheid; die een weg des vredes niet kennen, en voor wier ogen de vreze Gods niet is; [Rom. 3:13-18](#) en alzo zijnde en blijvende, zijn ze kinderen des toorns; [Efeze 2:3](#) en vaten des toorns tot het verderf toebedeid, [Rom. 9:22](#). Deze zouden de partijen moeten zijn.

- (h) De beloften zijn alleen lichamelijke zegeningen, 't zij het land Kanaän, of buiten dat, kost en kleren, geld, lekkernijen en gemakkelijheden in deze

wereld.

- (i) De voorwaarde is uitwendige gehoorzaamheid, zij zouden volstaan met de wet van de tien geboden, en van de plechtigheden uitwendig te onderhouden; en nu met kerkgaan, belijdenis van het geloof te doen, de sacramenten te gebruiken, en dit alles maar uiterlijk zonder 't hart daarbij te hebben.
- (j) Dit verbond zou geen Middelaar hebben, maar 't zou onmiddellijk tussen God en de mens zijn.
- (k) Dit zou in 't Oude Testament het volksverbond zijn met Abrahams zaad alleen opgericht, het zou een voorbeeldig verbond zijn, om de geestelijke dienst in de dagen van het NIEUWE TESTAMENT af te beelden. En in het NIEUWE TESTAMENT zou het zijn om een uitwendige kerk te maken. Dit gezegde moet het uitwendige Verbond uitmaken, want men stelt het in natuur verscheiden van het Verbond der Werken, en ook in natuur onderscheiden van het Verbond der Genade.

Als men dit uitwendige verbond zo van nabij beziet, schoon men misschien niet gaarne heeft, dat men het zo nauw bekijkt, zo is de vraag, of er een uitwendig verbond is? Sommigen ontkennen het in 't NIEUWE TESTAMENT, maar stellen het in 't OUDE TESTAMENT. Anderen stellen het ook in 't NIEUWE TESTAMENT. Wij maken onderscheid tussen een uitwendige inlating in het Verbond der Genade, en tussen een uitwendig Verbond. Wij zeggen, dat er in alle tijden zodanigen zijn, die zich uitwendig inlaten in het Verbond der Genade, en zich maar uitwendig, zonder waar geloof en bekering, onder de bondgenoten onergerlijk dragen, maar hun uitwendig gedrag maakt geen uitwendig verbond; en God is met dat uitwendig gedrag niet tevreden, maar zal dezulken, die Hem vleien met hun mond, en Hem liegen met hun tong, buitengewoon straffen.

Daar is dan wel ***een uitwendige inlating in het Verbond der Genade, maar geen uitwendig Verbond***; 't welk wij aldus tonen.

Niemand beoogt een uiterlijk Verbond.

XXXVIII. 1. Niemand beoogt zo'n verbond, als hij zich tot de Kerk begeeft, of ooit begeven heeft, door 't welk hij maar enige lichamelijke voordelen zou hebben; maar hij beoogt de zaligheid. Dus zou dat verbond zonder bondgenoten zijn. Niet dat de mens de lichamelijke goederen niet bemint, maar hij zoekt ze niet door zo'n verbond; hij kent, hij gelooft zo'n verbond niet, ook is de mens zo'n verbond niet voorgesteld, hij wordt er niet toe aangezocht noch gelokt, om zich daarin te begeven; niet één tekst in het gehele Woord van God dient er toe. Dat dan niet aangeboden wordt, en dat niemand beoogt, is ook niet.

't Kan met Gods heiligheid niet bestaan.

XXXIX. 2. 't Kan met de heiligheid Gods niet bestaan, dat God die zo is, als wij Hem terstond beschreven, met de mens, die zo is, als wij hem zo even hebben voorgesteld, een verbond van vriendschap zou aangaan. 't Kan met Gods natuur niet overeenkomen, dat Hij behagen zou hebben aan uiterlijk werk zonder hart. God eist het hart, ook dan als Hij Kanaän en andere uitwendige zegening

beloofde. [Deut. 6:5, 10](#). Zo zult gij de HEERE uw God lief hebben, met uw gehele hart, en met uw gehele ziel. Als het dan geschied zal zijn, dat de HEERE uw God u zal hebben ingebracht in dat land, enz.

God dreigt vreselijk degenen, die Hem dienen zonder hart.

[Jesaja 29:13-14](#). Daarom dat dit volk tot Mij nadert met zijn mond, en zij Mij met hun lippen eren, doch hun hart verre van Mij doen. Daarom ziet, Ik zal voorts wonderlijk handelen met dit volk, wonderlijk en wonderbaarlijk. Dus kan het met Gods natuur niet overeenkomen met een uiterlijke gehoorzaamheid tevreden te zijn, en uit kracht van een verbond van vriendschap uitwendige zegeningen te geven op een uitwendige gehoorzaamheid. Nog verder; hoe kan het met de waarachtigheid Gods overeenkomen, uitwendige vriendschap en inwendige en waarachtige haat te hebben; uiterlijk te zegenen door een verbond, en inwendig en waarachtig te verdoemen; uitwendig een eigendom in vriendschap te zijn, en inwendig en waarachtig een volk van de verbolgenheid te zijn? Als mensen met mensen zo handelden, en zo verbonden met elkaar maakten, zou dit van de goddelozen niet verfoeid worden? Verre zij dan van de Almachtige onrecht! En zo het al met de natuur Gods kon overeenkomen, dat 't toch niet kan, zo was het een verbond der werken, en dat onvolmaakt; het had werk tot een voorwaarde, en lichamelijke beloften. Nu, God kan met de onmachtige zondaar geen verbond der werken oprichten, gelijk op zijn plaats getoond zal worden.

Uitvlucht.

God geeft velen, omdat zij zich uitwendig wel gedragen, uitwendige zegeningen, gelijk te zien is in Achab, de goddeloze koning van Israël. [1 Kon 21:29](#). Hebt gij gezien, dat Achab zich vernedert voor Mijn aangezicht? Daarom, omdat hij zich vernedert voor mijn aangezicht, zo zal Ik dat kwaad in zijn dagen niet brengen.
Antwoord.

't Is wat anders, of God door Zijn gewone goedheid aan goddelozen bij het een of het ander voorval uitwendige weldaden geeft, dat wij gaarne toestaan; want, de Heere is aan allen goed, en zijn barmhartigheden zijn over al zijn werken, [Psalm 145:9](#). En 't is wat anders of God dit doet door een uitwendig verbond, door een verbintenis met de onbekeerden en goddelozen, om op een uitwendig goed gedrag hun uitwendige zegeningen te geven; dit ontkennen wij ernstig. 't Voorbeeld van Achab dient tot geen bewijs; want de weldadigheid aan hem op zijn uitwendige vernedering geschiedde niet uit kracht van een uitwendig verbond, waarover hier het verschil is, en bewezen moest worden, maar die geschiedde door de gewone goedheid en lankmoedigheid Gods.

Dan was Christus niet van node.

XL. 3. Indien God een verbond van vriendschap met onbekeerden kon aangaan zonder Middelaar der verzoening, gelijk men het stelt, en stellen moet, zo was de Borg Jezus Christus niet van node, zo kon men zonder voldoening aan de rechtvaardigheid Gods zalig worden; want kan God zonder Middelaar der verzoening een verbond van vriendschap met een zondaar oprichten, om op

uitwendige gehoorzaamheid uitwendige zegeningen te geven, zo kan God ook een verbond van zaligheid zonder Middelaar der verzoening oprichten, belovende het eeuwige leven aan alle oprechte Godzaligen. En kan dat geschieden, zo is Christus niet van node, 't kan buiten Hem geschieden. Doch dit is onmogelijk, gelijk in het volgende hoofdstuk getoond zal worden, zo dan ook een zulk uitwendig verbond; waaruit meteen blijkt, dat het drijven van een uitwendig verbond de waarheid van de Gereformeerden godsdienst ondermijnt, en partijen voet geeft.

Uitwendig verbond heeft geen sacramenten.

XLI. 4. Dit verbond heeft sacramenten of gene; zo gene, dan is het geen verbond; want God heeft nooit een verbond opgericht zonder zegels. Zo enige welke zijn ze? De Besnijdenis en het Pascha in het OUDE TESTAMENT en de Doop en het Avondmaal in het NIEUWE TESTAMENT 't Kan niet zijn; want dan waren dezelfde zegels zegelen van twee in natuur verscheiden verbonden, dat ongerijmd is. En behalve dat, de zegels van het Genadeverbond hebben alleen opzicht op Christus, en zijn tekenen en zegels van de rechtvaardigheid van het geloof, [Rom. 4:11](#). Dit verbond nu had Christus niet tot een Borg, en had geen geestelijke beloften, noch rechtvaardigheid van het geloof; dus zijn de zegels geen sacramenten van een uitwendig verbond. Hierbij komt, dat niemand recht heeft voor zich zelf de zegels van het Genadeverbond te gebruiken, tenzij hij een ware gelovige is, omdat het zegels van de rechtvaardigmaking van het geloof zijn. Nu, onbekeerden worden gesteld ware leden te zijn van het uiterlijke verbond, en evenwel hebben zij geen recht tot de sacramenten; zo kunnen de sacramenten geen zegels zijn van dit uitwendig verbond. En dienvolgens, daar is geen uitwendig verbond.

Het Genadeverbond begrijpt alles.

XLII. 5. Al wat men in het uitwendige verbond stelt, is in het Genadeverbond begrepen, namelijk *uitwendige gehoorzaamheid*, doch voortkomende uit en verenigd met de inwendige heilige gestalte van het hart; het Verbond der Genade heeft zowel alle uitwendige beloften tot zaligheid nodig, als de geestelijke. Zie het eerste: [1 Kor. 6:20](#). *Gij zijt duur gekocht; zo verheerlijkt dan God in uw lichaam, en in uw geest, welke Godes zijn.* [Rom. 12:1](#). *Ik bid u dan, broeders! door de ontferming Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande.*

Zie van het laatste: [Gen. 17:8](#). *En Ik zal u en uw zaad na u, het land uwer vreemdelingschappen geven, het gehele land Kanaän tot eeuwige bezitting; en Ik zal hun tot een God zijn.* [1 Tim. 4:8](#). *Maar de Godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des tegenwoordigen en des toekomstigen levens.*

Omdat dan het Verbond der Genade ook verplicht tot uitwendige gehoorzaamheid, en ook uitwendige beloften heeft, zo is er geen uitwendig verbond van node, en zo kan er ook geen uitwendig verbond zijn, door 't welk de zaken en goederen, in het Verbond der Genade begrepen, zouden geëist en beloofd worden.

Uitvlucht.

XLIII. Men zal zeggen, *al deze redenen hebben geen klem, omdat het uiterlijke verbond het Genadeverbond veronderstelt, en daarmee samengaat.*

Antwoord.

13. Dit doet tot de zaak niet, omdat dit verbond van een geheel andere natuur gesteld wordt: dus moet men het op zich zelf aanmerken, en zo blijven al de redenen in volle kracht.
14. De onbekeerden, schoon zij zich uitwendig in het Verbond der Genade inlaten, zo zijn zij toch in hetzelfde niet; maar in het uitwendig verbond zouden zij eigenlijke en ware lidmaten zijn, en zo zonder enig opzicht van het Genadeverbond: zij, niet zijnde ware leden van het Verbond der Genade, en zo zonder Christus, en zonder belofte, worden gesteld tot ware leden van dit uiterlijke verbond. Zo komt dan het Genadeverbond hier in geen overweging; het geeft er niets toe, dat met hen een uitwendig verbond opgericht wordt, veronderstellende het Genadeverbond; dus is deze uitvlucht krachteloos, en ons bewijs blijft in kracht.

Tegenwerping. 1.

XLIV. In het OUDE TESTAMENT moest de gehele natie, hoofd voor hoofd, godlozen en Godzaligen, ingaan; zij moesten allen de sacramenten gebruiken, en zij allen waren ook in dat verbond en gebruikten de sacramenten en zij verbraken velen dat verbond; dus was daar een uitwendig verbond in de gehele natuur van het Verbond der Genade verscheiden; want dat is alleen met de gelovigen opgericht, en dat kan niet verbroken worden.

Antwoord.

13. Het Verbond der Genade is een onbegrijpelijke genade en weldaad Gods; als God dat iemand aanbiedt, dan is het de uiterste godloosheid dat te versmaden, en te weigeren daarin te gaan; zodat een ieder, die het Evangelie verkondigd wordt, verplicht is dat met een grote graagheid met al zijn hart aan te nemen, en zich in het verbond in te laten. Dat is een zekere en onbetwistbare zaak. Dus is het moeten ingaan geen bewijs dat het een uiterlijk verbond is.
14. Godlozen, verplicht wordende in het Verbond der Genade in te gaan, mochten niet godloos blijven; want de belofte van dit Verbond was ook heiligmaking, hiertoe moesten ze lust hebben, en de lust tot heiligmaking moest hen bewegen om in te gaan. Als iemand dan godloos bleef, dat was een blijk, dat hij niet in waarheid met God handelde, gelijk hij verplicht was te doen, maar dat hij alleen uitwendig in de vertoning voor de mensen inging, en dat hij geen waar bondgenoot was.
15. De sacramenten moesten ze gebruiken in het geloof, indien zij ze zo niet gebruikten, zo tergden zij de Heere. Een godloze heeft geen recht tot het gebruik van de sacramenten, noch in 't OUDE TESTAMENT noch in 't NIEUWE TESTAMENT; tot de zodanigen zegt God:, [Psalm 50:5-15](#) Wat hebt gij mijn inzettingen te vertellen, en neemt Mijn verbond in uw mond?
16. Gelijk de godlozen zich maar in de schijn inlaten, alzo verbreken zij het ook

wederom, en lijdten schipbreuk van hun geloof, en tonen met de daad, dat zij noch lot noch deel aan het woord van de beloften hadden. Hun breuk was niet ten opzichte van een uitwendig verbond, maar ten opzichte van het Verbond der Genade, in 't welk zij zich uitwendig hadden ingelaten; hoedanig de inlating was, zodanig was ook het verbreken. Zij vernietigden zoveel als in hen was het Verbond der Genade, door het te veranderen in een verbond der werken.

17. God had het verbond met de gehele natie, in 't algemeen aangemerkt, opgericht, maar niet met ieder, hoofd voor hoofd, ieder moest voor zich zelf waarlijk door het geloof in dat Verbond ingaan.

Zie van de natuur van het verbond in het OUDE TESTAMENT in 't tweede deel.

Tegenwerping. 2.

XLV. In 't NIEUWE TESTAMENT bestaat de Kerk uit ware gelovigen en uit onbekeerden, die doorgaans verre de meesten zijn. De onbekeerden zijn niet in het Genade-verbond, en zijn evenwel bondgenoten, dus zijn ze in een uitwendig verbond, te welke opzichte daar ook is een uitwendige Kerk, en te die opzichte worden de kinderen van de gelovigen ook, die in hun opwassen tonen dat ze goddelozen zijn, heilig genoemd, [1 Kor. 7:14](#), 't welk niet anders kan zijn dan een heiligheid van het uitwendige verbond. Zo is er dan een zodanig verbond.

Antwoord.

22. De onbekeerden zijn in, en niet van de Kerk, zij zijn geen ware leden de Kerk uitmakende, maar bijlopers. Allen, die in iemands huis zijn, zijn daarom niet van het huis en de huisgenoten. Zij zijn in de Kerk door een uitwendige inlating; en uitwendige inlating in het Verbond der Genade maakt geen uitwendig verbond.
23. Daar is geen uitwendige Kerk anders dan in opzichte van de uitwendige samenkomst, en niet ten opzichte van de lidmaten, kwade vermengd zijnde onder de goede.
24. De kinderen van de gelovigen worden *heilig* genoemd, niet ten opzichte van een uitwendig, maar ten opzichte van het Genadeverbond, in 't welk zich de ouders, 't zij waarlijk, 't zij alleen uitwendig, hebben ingelaten, en in hetwelk zij ook hun kinderen mogen ingeven, gelijk ze doen als zij ze laten dopen; want ook zij beogen geen ander Verbond, dan door 't welk zij en hun kinderen zouden zalig worden. Dus hebben wij het Verbond der Genade in alle omstandigheden voorgesteld, wensende dat een ieder er op verliefd werd en waarlijk daarin overging. AMEN.

Hoofdstuk 17: Van de noodzakelijkheid der voldoening door de Borg Jezus Christus

Hoofdstuk 17

Van de noodzakelijkheid der voldoening door de Borg Jezus Christus.

Orde van het volgende tot het einde van dit boek.

In het vorige hoofdstuk hebben wij gehandeld van het Verbond der Genade in het algemeen; nu zullen wij voortgaan tot enige bijzonderheden van dit Verbond, namelijk:

6. Van de Borg.
7. Van de bondgenoten, de Kerk.
8. Van de wegen, waardoor de Heere de bondgenoten overbrengt in het Verbond; hoe Hij hen in hetzelfde bestuurt, en hoe Hij hen tot dat einde, namelijk, de heerlijkheid brengt.

Eerst zullen wij spreken van de Borg van het Verbond. 't Is nodig, dat wij van Hem uitvoeriger handelen, opdat men Hem kennende, in Hem op een verstandige wijze mag geloven. Doch tevergeefs handelt men van de Borg en zijn verrichting, zo men niet kent de Noodzakelijkheid van de Voldoening. Daarom zullen wij die zaak vooraf aan het gemoed klaarmaken, als een zaak van de hoogste aangelegenheid.

I. Om de natuur van de Voldoening wel te verstaan, moet men aanmerken, *de zonde, de Rechter, het werk van de verlossing.*

- (g) De zonde brengt over de mens schuld, toorn en straf. Zal de zondaar verlost worden, zo moet hij ontslagen en verlost worden van de schuld; God moet verzoend worden en de straf moet worden gedragen.
- (h) De Rechter is God, die komt hier voor niet zozeer als Schuldheer, of als Heer en verongelijkte partij, maar als Rechter. Een schuldheer mag wel kwijtschelden als hij wil, een heer en verongelijkte partij mag van zijn recht wel afstaan; die vrijheid heeft de opperste Rechter aan de mens gegeven; maar een rechter mag niet afstaan van de gerechtigheid, en alzo niet van het straffen van de misdaden; doch de wijze, tijd, plaats, soort van straf heeft God in de vrijheid van de rechter gelaten. God nu de hoogste Rechter zijnde, zo eist Zijn rechtvaardigheid dat de misdadiger gestraft worde.
- (i) Het werk van de voldoening is verscheiden naar de verscheidenheid van de schuld. In de voldoening van de geldschulden wordt niet gezien op de persoon, die schuldig is, maar alleen op de schuld, die voldaan wordt met dezelfde som als de schuld was, of die dan door de eerste schuldenaar, of door een ander als borg betaald wordt; dat raakt de schuldheer niet, die wordt voldaan door dezelfde som; daar is geheel geen toegeving. Maar in criminele

schulden, dat is misdaden, is het anders. Daar kan de schuld niet door hetzelfde voldaan worden, maar daar is straf van node tot voldoening aan de gerechtigheid, die in handen van de rechter is. Daar wordt niet alleen gezien op de schuld, maar ook op de persoon, die de schuld gemaakt heeft, op de misdadiger. Als die door een borg voldaan zou worden, zo moet bij de voldoening door het dragen van de straf door de borg ook komen een vergeven aan de misdadiger. De gerechtigheid wordt voldaan, maar de rechter moet de borg willen toelaten, aannemen, en in hem de schuld straffen, dat hij volgens zijn uiterste rechten niet behoefde te doen, en moet also die straf de misdadiger niet toerekenen, hem ontheffen van de schuld, toorn en straf, omdat die overgebracht was op de borg. Dus komt in de voldoening te samen barmhartigheid en rechtvaardigheid, voldoening en vergeving. Zo is het in Christus.

Verscheiden benamingen.

II. Het woord voldoening staat wel met zovele letters in de Schrift niet, maar de zaak zelf wordt met veel andere woorden klaar in de Schrift uitgedrukt, als:

- kippoer, *verzoening doen*, [Exod. 30:10](#). Daarvan komt rantsoen, *verzoendag*;
- pada, lossen, door een schadeloosstelling, in de plaats te geven. [Exod. 13:13](#)
- lutron, rantsoen, [Matth. 20:28](#),
- antilutron, rantsoen, [1 Tim. 2:6](#),
- apolutrosis, verlossing door betaling van het losgeld of rantsoen. [Eféze 1:7](#),
- hilasmos, verzoening;
- hilasterion, verzoening door voldoening. [Rom. 3:25](#).

Al deze woorden betekenen, uit kracht van de grondtalen, zo'n verzoening, zo'n verlossing, die door betaling en voldoening geschiedt.

Daartoe nodig dragen van straf en heiligheid.

III. Komende tot de zaak zelf, zo zullen wij tonen dat voldoening volstrekt nodig is. Omdat de mens door de zonde zich niet alleen gebracht heeft onder schuld, toorn en straf, maar, ook door het niet volbrengen van de wet en overtreding van deze het recht tot het eeuwige leven verloren heeft, zo mocht hij door het voldoen, door het dragen van de straf alleen verlost worden van de straf, maar hij krijgt daardoor geen recht tot het eeuwige leven, omdat dat alleen beloofd is op volkomen volbrengen van de wet; daarom is bij het dragen van de straf ook volkomen heiligheid en volbrenging van de wet nodig. De noodzakelijkheid van deze beide zullen wij ieder op zichzelf tonen.

' t Dragen van de straf is nodig

IV. Vraag: *Of tot het wegnemen van schuld en straf van de zondaar volstrekt nodig is het voldoen aan de rechtvaardigheid Gods door het dragen van de verdiende straf?*

De Socinianen ontkennen het; wij zeggen dat het volstrekt nodig is, dat aan de rechtvaardigheid Gods voor de zonde voldaan wordt door het dragen van de straf, zodat zonder deze geen vergeving van de zonde te verwachten is, en dat niet alleen ten opzichte van het besluit en de waarheid Gods, maar ook ten opzichte van de natuur, de rechtvaardigheid Gods, zodat Hij de zonde niet kan ongestraft

laten. Dit blijkt uit deze volgende redenen:

Bewijs 1. In **de natuur ingedrukt**.

1. 't Is in de natuur ingeschapen, dat God is, dat Hij Rechter is, dat de wrekende gerechtigheid straf eist, [Rom. 1:32](#). Dat God dienvolgens de zonden straft. De boeken van de Heidenen, die niet weten dan dat Gode natuurlijk eigen is, zijn hier vol van. God heeft een wraakkleed. Zelden ontgaat de schelm de straf. God Rechter zijnde, wordt geen schuldige vrijgesproken. De straf over de goddelozen stelt mij gerust, en verontschuldigt God. Die van Miléte zeiden: [Hand. 28:4](#), *Deze mens is gewis een doodslager, welke de wraak niet laat leven*. Al was het hun duisterder, dat God zonder voldoening de zonde niet kan vergeven, zo tonen ze het nochtans met hun daden. Zij wilden nog altijd wat doen tot voldoening van hun zonden, 't zij door zichzelf te pijnigen, 't zij door beesten in hun plaats te doden, 't zij iets anders op te offeren, ja zij offerden wel mensen in hun plaats, en zeiden: *Dat, zij zelf schuldig zijnde, een geofferd beest voor hen niet kon voldoen, dat de toorn van God alleen door mensenbloed gestild kon worden*. Al deze spreuken en daden geven te kennen, dat ze Gods wrekende gerechtigheid kenden, dat er voldoening moest zijn, en dat God een Borg kon toelaten. Deze reden wordt zeer versterkt als men de Schrift daarbij ziet.

2. **Gods rechtvaardigheid**.

V. 't Blijkt uit de eigenschappen Gods, namelijk:

(a) uit de rechtvaardigheid Gods.

De gehele Schrift is vol van uitdrukkingen van Gods rechtvaardigheid, daardoor niet alleen verstaande, dat God in zijn natuur en daden is recht, billijk, betamelijk, maar rechtvaardig als Rechter. Zie onder andere:

(a) [Gen. 18:25](#). *Zou de Rechter van de gehele aarde geen recht doen?*

(b) Psalm 7:12 [[Psalm 7:11](#)]. *God is een rechtvaardig Rechter*.

(c) [Psalm 119:137](#). *HEERE! Gij zijt rechtvaardig, en elk een Uwer oordelen is recht*.

Nu is 't bekend, dat rechtvaardigheid van een rechter in zake des gerichts is een volmaaktheid, die ieder het zijne geeft, die ieder handelt naardat hij is, de schuldige verdoemt, de onschuldige vrijspreekt. Als een rechter op aarde dat niet doet, en het tegendeel doet, die is God een gruwel, [Spr. 17:15](#). God nu Rechter zijnde, en zullende alle mensen oordelen, zo kan Hij niet anders dan verdoemen of vrijspreken; gelijk dat beide in de Schrift van God gezegd wordt. [Markus 16:16](#). *Die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden*. [Rom. 8:33](#). *God is het Die rechtvaardig maakt*.

De Hebreeuwse en Griekse woorden hitsdik, dikaion, betekenen nooit kwijtschelden, vergeven, maar als rechter *vrijspreken*. Hieruit is het zeker, dat God niemand kan rechtvaardigen, die niet rechtvaardig en vrij is. Verder, omdat God velen rechtvaardigt, zo zijn ze ook zeker rechtvaardig. Verder, zullen ze rechtvaardig worden, daar ze zeker in zichzelf zondig en verdoemelijk zijn, zo moet dan eerst hun zonde gestraft zijn, en de Wet moet eerst volmaakt gehoorzaamd zijn, waardoor zij rechtvaardig zijn, en bestaan kunnen in het rechtvaardig oordeel van God. Zo blijkt dan klaar dat Gods rechtvaardigheid niet

toelaat dat de zonde ongestraft blijft; staat men toe, dat God Rechter is, men moet toestaan dat God niet kan nalaten de zondaar te verdoemen, en men moet toestaan volstrekke noodzakelijkheid van de voldoening voor de zonden door het dragen van de straf voor die Hij rechtvaardigt.

Uitvlucht.

Zegt men, dat Gods rechtvaardigheid niet anders is dan zijn billijkheid, rechtheid, dat is heiligheid in zijn natuur en daden, en niet een wrekende gerechtigheid.

Antwoord.

Ik antwoord, dat dit maar zeggen is; 't tegendeel is daar even getoond van Gods rechtvaardigheid in het gericht als Rechter, en ook, is de rechtvaardigheid Gods zijn billijkheid en rechtheid in zijn natuur en daden, zo dan ook als Rechter in het oordeel, en dat is niet anders dan niemand te rechtvaardigen, dan die rechtvaardig is.

Uitvlucht.

Zegt men, de rechtvaardigheid Gods is een daad van vrije wil, die God oefenen mag of niet, en also straffen of niet.

Antwoord.

Ik antwoord: Is de rechtvaardigheid Gods, Gods billijkheid en rechtheid in Zijn natuur en daden, gelijk men zeggen wil, zo zou uit deze stelling volgen, dat God ook recht en billijk kon zijn of niet, recht handelen of niet; want Hij is en doet alles vrijwillig, dat lasterlijk is. Maar indien Hij noodzakelijk recht en billijk is in natuur en daden, zo is Hij het ook als Rechter in het gericht.

Uitvlucht.

Zegt men, indien de wrekende gerechtigheid Gode natuurlijk en niet in Zijn vrije wil was, zo moest God altijd en alle ogenblikken straffen, gelijk vuur altijd brandt.

Antwoord.

Ik antwoord: God is niet gedwongen rechtvaardig, maar vrijwillig. Vrijwilligheid en noodzakelijkheid of natuurlijk strijden niet. Want vrijwilligheid is niet een eveneenschheid, maar vanzelfheid, uit eigen volmaakte natuur en bewegingen. Die noodzakelijk en volgens zijn natuur werkt, en daarbij redelijk, die weet tijd en wijze.

Gods heiligheid.

VI. (b) Dat de voldoening voor de zonde door het dragen van de straf volstrekt nodig is tot des mensen verlossing, blijkt ook uit de heiligheid Gods. God is heilig, Hij is door zijn natuur heilig, de heiligheid zelf. Omdat God door zijn natuur heilig is, zo haat Hij door zijn natuur de zonde. Omdat God oneindig heilig is, zo haat Hij de zonde ook oneindig, meer dan een engel, meer dan een Godzalige, die maar een klein stipje van heiligheid heeft. Omdat God van natuur, en dat oneindig, de zonde haat, zo kan God Zich met datgene dat zondig is, of die zondig is, niet verenigen, dat of die niet liefhebben; zo kan Hij anders niet door zijn natuur dan de zondaar van Zich wegdoen en verstoten, en dat in eeuwigheid. Dat

eeuwig verstoten van een zondaar is een eeuwige straf: [2 Thess. 1:9](#). *Dewelke zullen tot straf lijden het eeuwig verderf, van het aangezicht des Heeren.*

Ja, de natuurlijke en de oneindige heiligheid, en daaruit volgende haat tegen de zondaar, kan geen ander gevolg hebben, dan de zondaar ten uiterste te verderven, en alzo de zonde en de zondaar niet ongestraft te laten, maar te straffen. Deze redenering uit de natuur van heiligheid, zonde, haat, is openbaar aan ieder mens, die rede gebruiken kan of wil; en daarbij zegt de Heilige Schrift het duidelijk, zie maar deze teksten:

(d) [Hab 1:13](#). *Gij zijt te rein van ogen, dan dat Gij het kwade zou zien.*

(e) Psalm 45:8 [[Psalm 45:7](#)]. *Gij hebt gerechtigheid lief, en haat goddeloosheid.*

(f) [Jozua 24:19](#). *Gij zult de HEERE niet kunnen dienen, want Hij is een heilig God; Hij is een ijverig God; Hij zal uw overtredingen en uw zonden niet vergeven.*

(g) Psalm 5:5-7 [[Psalm 5:4-6](#)]. *Gij zijt geen God, Die lust heeft aan goddeloosheid; de boze zal bij U niet verkeren. De onzinnigen zullen voor uw ogen niet bestaan; Gij haat alle werkers der ongerechtigheid. Gij zult de leugensprekers verdoen; van de man des bloeds en des bedrogs heeft de HEERE een gruwel.*

Ziet deze teksten met aandacht, en u zult zien, dat, omdat God heilig is. Hij de zondaar haat, en omdat Hij heilig is en de zonde haat, de zonde niet ongestraft kan laten. Dienvolgens, zal een zondaar verlost worden, zo is het volstrekt nodig, dat door het dragen van de straf, én schuld, én toorn, én straf weggenomen worden.

Uitvlucht

Zegt men: *God haat de zonde vrijwillig, omdat Hij ze wil haten.*

Ik antwoord: Al wordt de haat uitgevoerd door de vrije wil van God, gelijk God alles wat Hij is en doet, vrijwillig is en doet; zo vloeit nochtans de haat niet uit een onverschillige vrijwilligheid, zodat Hij ook zou kunnen de zonde niet haten, ja, de zonde kunnen liefhebben, dat lasterlijk is; maar zij vloeit uit de heiligheid Gods, en omdat heiligheid Zijn beeld is, zo heeft Hij door Zijn natuur heiligheid lief; en omdat onheiligheid en zonde Zijn beeld, en zo het tegengestelde van zijn Wezen is, zo haat Hij door Zijn natuur de zonde; en die haat, omdat Hij rechtvaardig en heilig is, en God de Soeverein is, en de zondaar onder Hem staat, zo kan die heiligheid en die haat niet anders dan de zondaar verstoten en straffen.

Barmhartigheid.

VII. (c) 't Blijkt ook uit Gods barmhartigheid, dat God de zonde niet ongestraft kan laten. Dit is onbetwistbaar, dat God oneindig barmhartig is, en dat door Zijn natuur. Indien nu de rechtvaardigheid Gods kon toelaten dat de zondaar ongestraft bleef, zo kon noch geen zondaar gestraft worden, noch tijdelijk, veel minder eeuwig; want de eeuwige barmhartigheid en de genade Gods zouden niet toelaten, dat Hij Zijn recht en macht om te straffen uitvoerde; want onder mensen zelfs zou het als wreedheid veroordeeld worden, dat iemand recht en macht hebbende om iemand ellendig te maken, en het in zijn vrijheid was, dat recht uit te voeren of niet uit te voeren, en hij uit het gebruiken van zijn recht geen ander voordeel kon trekken, dan dat hij toonde, dat hij recht en macht had

iemand in de alleruiterste ellende, armoede, pijnlijkheid en gruwelijkheid te stellen, daar hij door barmhartigheid meer lof kon verkrijgen.

Is dit zo onder de mensen, veel meer zou dit plaats hebben in de opperste Goedheid, bij de oneindige genade en barmhartigheid. Zou die kunnen toelaten, dat haar schepsel tot in alle eeuwigheid, naar ziel en lichaam, in de alleruiterste pijn en benauwdheid, zonder enige verpozing zou zijn, en dat uit enkele vrijheid, daar zij het anders kon doen? Daarom, omdat God straft én tijdelijk én eeuwig, en zijn straffen geen wreedheid is, want Hij is de goedheid zelf, zo volgt noodzakelijk, dat het straffen vloeit niet alleen uit het recht en de macht van God, maar uit zijn volmaakte rechtvaardigheid, die in zichzelf alsoz beminnelijk is als Zijn goedheid, en die niet nalaten kan de zonden te straffen. Die volgens is er een volstreckte noodzakelijkheid dat de zonde volkomen gestraft wordt, zal de mens verlost worden.

Waarheid.

VIII. (d) Dit blijkt ook uit de waarheid Gods. Wel uitdrukkelijk staat er:

(h) [Ex 34:7](#). *Die de schuldige geenszins onschuldig houdt.*

(i) [Nahum 1:2](#). *Een ijverig God en een Werker is de Heere, een Wreker is de HEERE, en zeer grimmig; een Wreker is de HEERE aan zijn wederpartijders, en Hij behoudt de toorn Zijner vijanden.*

Dit is de uitspraak over Adam, en over allen die in Hem waren, en in hem gezondigd hebben: [Gen. 2:17](#). *Ten dage, als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven.* Dit is het vonnis niet alleen over de Joden, maar over allen, die de Wet ontvangen hebben, of in natuur, of in de Schrift. [Deut. 27:26](#). *Vervloekt zij, die de woorden van deze wel niet zal bevestigen, doende dezelve!* Zie ook: [Rom. 1:18](#). *De toorn van God wordt geopenbaard van de hemel over alle goddeloosheid en ongerechtigheid van de mensen.* [Rom. 6:23](#). *De bezolding der zonde is den dood.* En dergelijke. Nu is het zeker dat God niet liegen kan, noch Zijn woord zal herroepen; dienvolgens is er geen andere weg om verlost te worden, dan volkomen voldoening door het dragen van de straf.

Uitvlucht.

IX. Een natuurlijk mens zal licht denken: *alle bedreigingen en vonnissen zijn alleen op voorwaarde van berouw, geloof en bekering.*

Antwoord.

Ik antwoord, dat staat er niet bij, zij zijn volstrekt zonder voorwaarde.

Zegt men: *in de Schrift komen zulke bedreigingen wel voor, als bv. Ninevé.*

Ik antwoord:

(bbb) Omdat men een enkel voorbeeld heeft, uit welks omstandigheden blijkt, dat er een voorwaarde onder begrepen is, daaruit volgt niet dat alle bedreigingen en vonnissen zodanig zijn.

(ccc) Als God op een uiterlijke bekering de tijdelijke straffen opschort, dat is geen wegneming en vergeving van zonden, en bevrijding van de eeuwige straf.

(ddd) Als men zegt onder voorwaarde van berouw, geloof en bekering, zo zal men immers een waarachtig berouw, geloof en bekering verstaan, en zo'n geloof en bekering, die Gode aangenaam zijn, en niet zulke, die de mens naar zijn eigen bevattin, en niet naar Gods Woord, zich voorstelt. Nu in het

waarachtig geloof wordt voldoening van de Borg voor vast gesteld, want die neemt men in het geloof aan; zo ook, in alle waarachtige bekering is geloof in Christus, en uit dat geloof een inwendige verandering van dood tot leven, van aarde en zichzelf tot God, waarop volgt de vertoning van dat geestelijke leven in alle daden. Als God dan op, en niet om zo'n geloof en bekering de zonde wegneemt, dat geschiedt omdat Zijn gerechtigheid voldaan is door de Borg Jezus Christus, Wiens rantsoen door het geloof wordt aangenomen, en welks gemeenschap in de bekering wordt vertoond, daarom staat er nooit, dat God om de waardigheid, om het geloof, om de bekering de zonden en de straf wegneemt, maar altijd op of door het geloof en de bekering. Zodat geen van de bedreigingen van vloek, dood, verdoemenis gedaan zijn onder voorwaarde, maar zij zijn zeker en onveranderlijk vast. Of straf te dragen in eigen persoon of door de Borg is noodzakelijk; die de betaling niet krijgt in de Borg, zal zelf in eeuwigheid de straf moeten dragen, en zal ondervinden, dat een uiterlijk en natuurlijk berouw, een historisch en tijdgeloof, een uiterlijke bekering, hem niet zal vrijmaken van die straf.

Zegt men daarop: *als de Borg betaalt, zo betaalt de zondaar zelf niet, en diensvolgens de bedreiging is niet volstrekt, maar onder voorwaarde.*

Ik antwoord: Immers blijft de bedreiging volstrekt en onveranderlijk; want op de zonde was de bedreiging gedaan, de zonde wordt ook gestraft, de wet krijgt haar eis, die wordt voldaan, al geschiedt het door een Borg, en de Borg heeft dezelfde natuur, die gezondigd heeft, en zo is de zondaar en de Betaler dezelfde te dien aanzien. Daarom zegt de Apostel: [Rom. 3:21-22](#) *Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten, namelijk, de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus.*

3. De uitvoering door de Borg is Gode betamelijk.

X. 't Blijkt ook uit de uitvoering van de Borgtocht. Deze toont, dat er een volstreckte noodzakelijkheid van de voldoening aan de rechtvaardigheid Gods is. Want:

- e. De Schrift zegt dat het Gode betaamde, dat de Borg betaalde, als Hij zondaren zou zalig maken. [Hebr. 2:10](#). Het betaamde Hem, om Welke alle dingen zijn, en door Welke alle dingen zijn, dat Hij, veel kinderen tot de heerlijkheid leidende, de overste Leidsman van hun zaligheid door lijden zou heiligen. Indien God de zonde vergaf, en de zondaar zalig maakte zonder lijden van de Borg, zo zou God iets doen, dat Hem onbetamelijk was; omdat dat ver van God is, zo is er dan een noodzakelijkheid van voldoening.
- f. In het zenden van de Borg is de allergrootste en onnaspeurlijkste liefde. [Joh. 3:16](#). *Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft.* Het zou waarlijk geen liefde, maar de allergrootste wreedheid zijn, de heilige Jezus zo te laten lijden en sterven, indien daar geen noodzaak in was, indien zonder voldoening de mens kon zalig gemaakt worden. Maar nu is 't zo groot een liefde, daarom is voldoening volstrekt noodzakelijk.
- g. De Schrift zegt ronduit dat de Borg Jezus Christus is tot betoning van de rechtvaardigheid Gods. [Rom. 3:25](#). *Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed, tot een betoning van Zijn*

rechtvaardigheid. Niet tot betoning van Zijn macht of recht, om zo te kunnen of te mogen doen, maar tot betoning van Zijn rechtvaardigheid, die daardoor voldaan werd.

- h. Als men hierbij overweegt de gehele omstandigheden van Adam af, al de profetieën, al de ceremoniën al de beloften, al dat verlangen en hopen, wie zal kunnen denken, dat het allemaal maar spel was, en dat het alles was om een zaak, die niet nodig was? Toont dat alles niet de volstrekte noodzakelijkheid, en dat er zonder voldoening geen vergeving van de zonden of zaligheid is?

Tegenwerping 1.

XI. Barmhartigheid en wrekende gerechtigheid zijn twee tegengestelde eigenschappen, en kunnen daarom in de een en dezelfde God geen plaats hebben; en omdat de barmhartigheid Gode natuurlijk is, zo kan de wrekende gerechtigheid Hem niet natuurlijk zijn.

Antwoord.

Ik antwoord:

- De rechters op aarde zullen dit voor mij beantwoorden; die kunnen bij uitstekendheid barmhartig zijn, en nochtans belet hun dat niet rechtvaardig te zijn in het straffen van de kwaaddoeners.
- Dat barmhartigheid in God is, en tegelijk ook toorn, leert de gehele Schrift, en de dagelijkse ervaring in het straffen van de mensen met allerlei kwalen. Nu, barmhartigheid en toorn zijn zowel tegengestelde eigenschappen als barmhartigheid en wrekende gerechtigheid, uit welke de toorn voortkomt.
- De voorwerpen zijn verscheiden, niet de natuur Gods, die blijft barmhartig en rechtvaardig in zichzelf, ook voor de schepping, toen daar nog geen voorwerp was; maar na de schepping daar nu verscheidene voorwerpen zijnde, de ene zondig, de andere in de Borg, zo laat zich dezelfde Goddelijke natuur uit in rechtvaardigheid tot de zondaar, en in barmhartigheid naast de bondgenoten. Nochtans ontstaat de barmhartigheid niet uit de ellende des mensen, ja zelfs niet uit de voldoening van Christus, die zijn middelen en voorondergestelde hoedanigheden, waardoor de barmhartigheid neerdaalt tot de bondgenoten, maar zijn geen oorzaken van Gods barmhartigheid, die geen hogere en eerdere of voorgaande oorzaak heeft dan God zelf, dewelke als wijs en als vrijwillig, niet door een onverschilligheid of nooddwang, maar door een vanzelfheid op zijn tijd en wijze en mate wrekende gerechtigheid uitvoert over de godlozen, naar de mate van hun godloosheid, en zijn barmhartigheid betoont aan Zijn uitverkorenen in Christus. [Rom. 9:18](#) *Hij ontfermt Zich dan diens Hij wil, en verhardt die Hij wil.*

Tegenwerping 2.

XII. Kan God zowel niet afstaan van Zijn recht als een mens, die schulden en misdaden, hem aangedaan, mag en kan vergeven zonder voldoening, en zo ja, zo kan Hij de zonden vergeven zonder voldoening.

Antwoord.

Ik antwoord:

71. De mens is een wet gegeven, daarnaar moet hij zich besturen, zodat men van des mensen plicht tot het doen Gods geen besluit kan maken. [Jes. 55:8](#). *Mijn*

gedachten zijn niet ulieder gedachten, en uw wegen zijn niet Mijn wegen.

72. Ook is recht en gerechtigheid niet één zaak; recht zegt macht, gerechtigheid is een deugd. Ieder particulier mag in veel gevallen van zijn recht afstaan, maar nooit van gerechtigheid als een deugd. Een overheid mag de onderdanen geen vrijheid geven tot godloosheid.
73. Een rechter mag van gerechtigheid niet afstaan, of hij zou ongerechtigheid plegen. God komt in dit geval niet voor als een beledigde partij, maar als de hoogste Rechter van hemel en aarde. De mensen en God staan niet in trap van gelijkheid tegen elkaar.

Tegenwerping 3.

XIII. Indien de zonden uit genade vergeven en kwijtgescholden worden, gelijk de Schrift zegt, zo is de voldoening niet noodzakelijk; want voldoen en vergeven staan tegen elkaar, daar het een plaats heeft, daar wordt het andere uitgesloten.

Antwoord.

Ik antwoord:

(a) Hoe dat voldoening ten opzichte van de Borg, en vergeving ten opzichte van de mens samen kunnen gaan, en gaan, is in dit hoofdstuk, par. 1 getoond. 't Is allenthalve genade en vergeving ten opzichte van de mens, die heeft er niets toe gedaan, die is ellendig, hatelijk en onmachtig; maar God zelf heeft deze en die naar Zijn vrij welbehagen uitverkoren, heeft de Borg zelf uitgevonden, verordeneerd en gezonden, rekent de zijnen de verdiensten van de Borg toe, en vergeeft also de Zijnen hun zonden en scheldt ze hun kwijt; dus ontvangt de mens vergeving; maar ten opzichte van de Borg is het volkomen betaling; dus voegt de apostel genade en voldoening bij elkaar. [Rom. 3:24](#) *En worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is.*

Tegenwerping 4.

XIV. *Heeft God uit genade Christus geschonken, zo waren dan de uitverkorenen al eerst geliefd en in genade aangenomen, daarom was dan voldoening niet nodig.*

Antwoord.

Ik antwoord: *God heeft ze in Christus uitverkoren*, [Eféze 1:4](#). God had hen lief met de liefde van goedgunstigheid, daarom verordeneerde God de Borg, opdat die door zijn voldoening de zonden, die God haat, en beletten dat God de zondaar met Zich kon verenigen in de liefde van de welbehaaglijkheid, en dat Hij hun weldeed, weg zou nemen. Omdat God hen liefhad, zo zond Hij hun de Borg, opdat ze met Hem eeuwig in zaligheid leven mochten.

Volkomen heiligheid is ook noodzakelijk.

XV. Hebbende gezien de noodzakelijkheid van de voldoening aan de rechtvaardigheid Gods door het dragen van de straf, zo moet men ook weten, dat er volkomen heiligheid van node is, zal de mens verlost en zalig worden. Dit blijkt:

Bewijs 1. Zaligheid op geen andere voorwaarde beloofd.

De zaligheid was op geen andere voorwaarde beloofd dan op volkomen

heiligheid. [Rom. 10:5](#). *Mozes beschrijft de rechtvaardigheid, die uit de wet is, zeggende: De mens, die dingen doet, zal door dezelve leven.* De overtreding verdient de tijdelijke en eeuwige dood. Als die nu ten volle gedragen en te boven gekomen is, zo is de mens niet verder dan in zijn allereerste staat ten opzichte van straf; straf kon op hem niet gelegd worden, zaligheid kon hij ook niet erven, omdat de voorwaarde, welke is volkomen doen van de wet, dat is volmaakte inwendige en uitwendige overeenkomst met de wet, nog niet vervuld was. De wet moest rechtvaardigen: [Hand. 13:39](#) ... *van alles, waarvan gij niet kon gerechtvaardigd worden door de wet.* [Rom. 8:3-4](#). *Hetgeen der wet onmogelijk was, omdat zij door het vlees krachteloos was ... Opdat het recht der wet vervuld zou worden in ons.* Nu, de wet is niet in staat van te rechtvaardigen, zolang de mens die niet vervuld heeft, en rechtvaardigheid heeft, dat is het recht van de wet. Daarom, zal de mens zalig worden, zo moet hij eerst volkomen heiligheid hebben.

Bewijs 2. Gods oordeel naar waarheid.

XVI. Gods oordeel is naar waarheid. [Rom. 2:2](#). En rechtvaardigen is niet alleen vrijspreken van straf, maar ook inwijzen in het recht tot het eeuwige leven. Als de mens voor het gericht Gods gesteld zal worden, zo zal niet alleen onderzocht worden of hij straf waardig is, of de straf geleden is, maar ook of hij daarenboven heiligheid heeft, en de wet volbracht heeft. Die mens is niet zalig, die geen straf te wachten heeft, maar zijn zaligheid bestaat in volmaakte gemeenschap met God. Zal God dan de mens rechtvaardigen en inwijzen in het recht van de eeuwige zaligheid, zo moet hij waarlijk rechtvaardig en heilig zijn; want Gods oordeel is naar waarheid, zijn vonnis is recht en gerechtigheid. Hier komt geen overzien en vergeven te pas; want God is Rechter, en eens rechters werk is of verdoemen, of vrijspreken en inwijzen in zijn recht en bezitting; daarom moet er volkomen heiligheid zijn, zal de mens gerechtvaardigd worden, en zaligheid verkrijgen.

Bewijs 3. De heiligheid van Christus wordt toegerekend.

‘t Blijkt ook uit de toerekening van de volmaakte heiligheid van Christus aan de uitverkorenen, waarvan in ‘t vervolg op zijn plaats gehandeld zal worden. Zie nu maar: [Rom. 5:19](#). *Alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Énen velen tot rechtvaardigen gesteld worden.* [2 Kor. 5:21](#). *Opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.* [Kol. 2:10](#). *Gij zijt in Hem volmaakt.* Zo is ‘t dan klaar dat volmaakte heiligheid van node is, zal de zondaar gerechtvaardigd en zalig worden.

De mens kan zichzelf niet verlossen.

XVII. Nu, hebbende gezien dat tot des mensen verlossing deze twee zaken volstrekt nodig zijn, namelijk: het voldoen aan de rechtvaardigheid Gods door het dragen van de straf, en volkomen heiligheid, zo staat te overwegen door wie dit kan worden uitgevoerd, en uitgevoerd wordt; of door de mens zelf, of door een ander als Borg. En zo door een ander als Borg, wie de bekwame Borg kan zijn en is.

De mens kan voor zichzelf noch het een noch het ander doen; hij kan door het dragen van de straf, niet voldoen, noch de straf doordragen en te boven komen.

Wat zal een mens geven tot lossing van zijn ziel? [Matth. 16:26](#). Dat is, hij kan daar niets toe doen; hier helpt geen bidden om genade, hier helpt geen laten van het kwade, en iets te doen dat hij goed acht; de schuld is daar alreeds, hij kan niets betalen. Al zijn lijden op de wereld kan niet voldoen; want de straf is eeuwig, daar is geen einde aan, hij moet er eeuwig onder liggen blijven; het eindige, gelijk de mens is, kan het oneindige niet te boven komen. Ook blijft hij een zondaar en maakt de schuld gedurig meerder, zo kan dan de straf ook nimmermeer ophouden. Hij kan zichzelf ook niet bekeren, hij kan zichzelf niet volmaakt maken en de wet vervullen, zodat hij in niet één, dat hem schuldig maakt aan alle, overtreedt. Want geen mens is er, die niet zondigt, [1 Kon. 8:46](#). Wie kan zeggen: ik heb mijn hart gezuiverd, ik ben rein van mijn zonde? [Spr. 20:9](#). Wij struikelen allen in vele, [Jak. 3:2](#). Indien wij zeggen dat wij geen zonde hebben, zo verleiden wij ons zelf, en de waarheid is in ons niet, [Joh. 1:8](#). Zodat de mens bij zichzelf volstrekt wanhopende moet zijn van zichzelf te kunnen verlossen.

Het mag geschieden door een Borg.

XVIII. Zal dan nu een zondaar zalig worden, zo moet het door een ander geschieden als Borg. Hier komt in bedenking: *Of het wel geschieden kan, en het wel rechtvaardig is, dat een Borg in des zondaars plaats voor hem voldoet?*

Socinianen ontkennen het.

Ik antwoord: ja, dat kan wel geschieden, en dat is rechtvaardig, en ook noodzakelijk. Dit blijkt:

Bewijs 1. Uit de natuur.

Het is onder de Heidenen en onder de Godzaligen, in de Schrift vermeld, gebruikelijk, dat een borg voor een ander betaalt. Het is rechtvaardig dat hij, die zich tot borg verbonden heeft, betaalt en dat de overheid het hem doet volbrengen. De Heidenen doodden wel gijzelaars, die zich voor een ander verbonden hadden, als die ander ontvlood of zijn woord niet hield. Zij doodden beesten, ja wel mensen in hun plaats, om God over hun zonden te verzoenen, zodat het enigszins bij hen bekend was, dat God door een ander voor hen verzoend kon worden. In de Schrift hebben wij het voorbeeld van Paulus. [Filemon 1:18-19](#). *Reken dat mij toe ... ik zal het betalen.* Juda bood aan borg te zijn, en wilde voor zijn broeder Benjamin al zijn leven slaaf zijn. [Gen. 44:32-33](#). *Uw knecht is voor deze jongeling borg... Laat toch uw knecht voor deze jongeling slaaf van mijn heer blijven.*

Bewijs 2. Uit de Schrift.

De Schrift zegt uitdrukkelijk, dat de Heere Jezus Borg is.

(j) [Hebr. 7:22](#) *Van een zoveel beter verbond is Jezus Borg geworden.*

(k) [1 Petrus 3:18](#). *Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen.*

(l) [Jes. 53:6-7](#). *De HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen. Als dezelve geëist werd, toen werd Hij verdrukt.*

(m) [Matth. 20:28](#). *De Zoon des mensen is gekomen om zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen.*

Waarvan hierna breder.

Tegenwerping 1.

XIX. In geldschulden mag men voor een ander borg worden, omdat men van het zijne een ander kan en mag meedelen, maar dat kan en mag niet geschieden in de zaak van het leven, en veel minder dan om voor een ander borg te worden in de straffen van de eeuwige verdoemenis te dragen, en in voor een ander de wet te vervullen, en alzo recht tot het eeuwige leven te verwerven.

Ik antwoord:

Niemand heeft macht om voor een ander in geldschulden borg te worden, dan omdat God dat recht de mens gegeven heeft; maar de ene mens mag voor een ander, die de dood verdiend heeft, geen borg worden in de zaak van het leven, en de overheden mogen in die gevallen geen borg aannemen,

9. omdat het wel uitdrukkelijk verboden is van God: [Num. 35:31](#). *Gij zult geen verzoening nemen voor de ziel van de doodslager.*

10. God heeft het leven niet gesteld in Zijn eigen macht, daarom mag de mens het niet verpanden, 't komt hem niet toe, daarom mag het ook niet tot een pand aangenomen worden.

11. De mens zijn leven verpandende, zou boven zijn macht verpanden; want hij kan de betaling niet volbrengen en staande blijven, maar blijft onder de betaling, omdat hij zich niet kan wederom levend maken.

12. Zo God het niet verboden had, en de mens kon met zichzelf wederom levend te maken, in de staat blijven, waarin hij was, zo zou daar geen reden zijn, waarom men een ander zowel niet zou verlossen van de dood, door voor die te sterven, als een ander te verlossen uit verlegenheid, door zijn geld. Maar God is de Heere, de Opperste, de Soevereine, die de mensen wetten geeft, maar zelf boven de wet is; die is aan de wet, aan mensen gegeven, niet verbonden. God weet wat Hem betaald en wat Zijn gerechtigheid voldoen kan; die heeft de Borg zelf gesteld, en neemt genoeg in Zijn borgtocht. [Matth. 17:5](#). *Deze is Mijn geliefde Zoon, in Denwelken Ik Mijn welbehagen heb.*

En de Borg Jezus Christus:

(g) is Meester van zijn Eigen leven, doordien Hij God is.

(h) Hij heeft macht Zijn leven af te leggen, en macht om het wederom aan te nemen, [Joh. 10:18](#). Zodat Hij Zichzelf wederom kan opwekken en de betaling te boven komen.

(i) Hij stelt Zich vrijwillig tot Borg, [Hebr. 10:7](#). Hij wil, 't is Zijn behagen.

(j) Hij kan door Zijn dood, als het genoegzaam rantsoen, aan een uitnemend grote menigte het eeuwige leven schenken; gelijk God ook waarlijk daardoor verzoend is, en de uitverkorenen met God bevredigd zijn. [Rom. 5:10](#). *Want indien wij, vijanden zijnde, met God verzoend zijn door de dood Zijns Zoons. ..* [Kol. 1:19-20](#). Het is des Vaders welbehagen geweest ... dat Hij door Hem vrede gemaakt hebbende door het bloed zijns kruises, door Hem alle dingen verzoenen zou tot Zichzelf.

Ziedaar de waarheid in haar klaarheid, dat door een Borg voldaan kan worden voor de zondaar. Wat heeft men dan te praten van wreedheid, 't is alles gewilligheid, 't is alles goedheid. Dat zou wreedheid zijn, als God de heilige en onschuldige Jezus zoveel vreselijke smarten en benauwdheden zou aandoen, en

doen sterven, zonder dat Hij Hem tot Borg gesteld had, zonder dat anderen daardoor verlost werden, en dat het alleen maar zou zijn, opdat het een voorbeeld van lijdzaamheid zou zijn. Dus knibbelende en grijnzende tegen de waarheid, beschuldigen zij zelf God van wreedheid.

Tegenwerping 2.

XX. [Deut. 24:16](#), *De vaders zullen niet gedood worden voor de kinderen, en de kinderen zullen niet gedood worden voor de vaders.* [Ezech. 18:4](#), *De ziel, die zondigt, die zal sterven.*

Ik antwoord:

29. In deze teksten wordt niet gesproken van sterven als Borg, en in plaats van een ander, om die te verlossen, dat hier de zaak is; maar van sterven, doordien dat een ander gezondigd heeft, en om hun zonden mede te delen aan hun straf. Zodat die teksten hier niet te pas komen.
30. God verbiedt aan mensen het doden van anderen om eens anders zonde; maar Hij zelf blijft soeverein, en straft de ouders wel in hun kinderen, want dat is zwaarder smart dan het in zichzelf te dragen. [Exod. 20:5](#), *Die de misdaad van de vaderen bezoekt aan de kinderen.*
31. De kinderen zijn gelijk als alle mensen zondig, en daarom waardig alle tijdelijke en eeuwige straffen te dragen, zodat hun geen ongelijk geschiedt, al laat Gods toorn zich uit over hen, ter gelegenheid van de zonde van anderen: 't zij vaders, overheden of anderen, op welke wij enige betrekking hebben. Doch God doet dat altijd niet. maar verklaart wel, dat Hij dat in dit of dat geval, in deze of gene tijd, niet doen zal, en bijzonder dan niet, als de kinderen de voetstappen van hun ouders niet navolgen; en als Godzaligen de gewone landplagen om de zonden van de inwoners onderworpen zijn, dat zijn hun vaderlijke kastijdingen.

Wie geen borg kunnen zijn.

XXI. Gezien zijnde, dat de voldoening door een ander als borg geschieden kan, zonder kwetsing van Gods rechtvaardigheid, zo komt in overleg waar een bekwame borg te vinden is. Want iedereen is niet bekwaam om zelfs in geldschulden voor een ander borg te worden; een ieder, die borg kan zijn, wil dikwijls niet.

- Gaan wij tot onze evenmens, hij is even ellendig als alle anderen. Hij kan voor zichzelf niet voldoen. Hij kan de eeuwige straf niet te boven komen, maar zou er eeuwig onder liggen blijven. Hij zal niet willen voor een ander eeuwig veroemd zijn. Hij kan de wet niet volbrengen, noch voor zichzelf, noch voor een ander, schoon hij heiliger mocht zijn dan een ander; ja, al was hij volmaakt, dat had hij door een ander, en zou het alleen voor zichzelf hebben. God zou zo'n borg ook niet willen aannemen. Hoe ellendig zullen ze varen, die 't op een mens laten aankomen.
- Gaan wij tot de engelen, die zijn van een geheel andere natuur. De natuur, die gezondigd heeft, is strafbaar, moet zelf de straf dragen. De menselijke natuur was de wet gesteld, de straf gedreigd, zij heeft overtreden, zodat niemand, dan die dezelfde menselijke natuur heeft, de borg kan zijn. De engelen zijn ook eindig, en kunnen daarom de oneindige straf niet te boven komen. Al wat ze

zijn, zijn ze maar alleen voor zichzelf, en kunnen anderen van het hunne niet meedelen, en alzo anderen bekleden met volmaaktheid. Daar is dan geen verwachting.

Tot borg wordt vereist dat hij waarachtig mens is.

XXII. Zou iemand borg zijn, die moest deze vier hoedanigheden hebben. Hij moest zijn:

3. Waarachtig mens uit mens.
4. Heilig mens.
5. Waarachtig God.
6. God en mens in één persoon.

1. De Borg moest waarachtig mens zijn.

18. Want omdat de mens de wet gegeven was, welker hoofdinhoud is God met lichaam en ziel te dienen, God en zijn naaste lief te hebben; en omdat de mens de dood bedreigd was, indien hij ongehoorzaam werd, en de mens de zaligheid beloofd was op volkomen gehoorzaamheid; en omdat de mens nu overtreden heeft, en daarover sterven moest. Zou nu de mens de zaligheid wederom verkrijgen, zo moest de menselijke natuur iemand uitleveren, die én de straf volkomen droeg, én die de gestelde wet volkomen vervulde.
19. De Schrift zegt het duidelijk: [Hebr. 2:14](#). Overmits dan de kinderen des vlees en bloeds deelachtig zijn, zo is Hij ook desgelijks derzelver deelachtig geworden, opdat Hij door de dood te niet doen zou degene, die het geweld van de dood had, dat is, de duivel. Zo wordt ook de menswording en het zijn onder de wet samengevoegd, en alzo getoond, dat niemand onder die wet kan zijn, tenzij hij mens is. [Gal. 4:4](#). ... heeft God zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet. Deze teksten en de natuur van de zaken tonen, dat de Borg niet alleen een mens, maar ook mens uit mens moest zijn, gelijk de Borg Jezus Christus is het zaad van de vrouw, Abrahams, Davids, Maria's, en alzo uit de vaderen, zoveel het vlees aangaat, [Rom. 9:5](#). Indien een andere menselijke natuur opnieuw uit aarde of uit niet geschapen werd, die kon geen borg zijn, omdat die niet was dezelfde natuur, maar alleen een gelijke natuur. Die natuur had niet overtreden, daarom kon die de straf ook niet dragen; die natuur, die gezondigd had, moest een uitleveren, die borg kon zijn.

2. Heilig mens.

XXIII. De Borg moest heilig mens zijn. Want:

- (a) anders kon die natuur in enigheid des Persoons des Zoons Gods niet opgenomen worden, want God kan Zich niet verenigen met iets dat zondig is.
- (b) Dan was hij voor zichzelf schuldig alles te lijden, en zijn lijden kon een ander niet helpen.
- (c) Dan was zijn offerande besmet, kon Gode niet aangenaam zijn, en dienen tot wegneming van de zonden.
- (d) Dan kon hij anderen niet bekleden met heiligheid, omdat hij ze zelf niet had.
- (e) Dan kon hij tot God niet naderen, om voor de uitverkorenen te bidden; want God hoort de zondaars niet.

- (f) Ja al de redenen boven gegeven, waaruit blijkt dat Gods gerechtigheid moet voldaan worden door het dragen van de straf en volmaakte gehoorzaamheid, tonen, dat de Borg moest zijn heilig mens.
- (g) Dit zegt de Schrift klaar, onder andere: [Hebr. 7:26-27](#). *Zodanig een Hogepriester betaamde ons, heilig, onnozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren... Die het niet allen dag nodig was, gelijk de Hoogtepriesters, eerst voor zijn eigen zonden slachtofferen op te offeren, daarna voor de zonden van het volk.*

3. Waarachtig God.

XXIV. De Borg moest waarachtig God zijn.

25. Want anders was zijn lijden niet van een oneindige kracht en waardigheid. In duurzaamheid de eeuwige straf te lijden, kon het lijden nooit voltooien, en het lijden te boven komen, daarom moest de betaling geschieden door zo'n lijden, dat even krachtig en even waardig was, als eeuwig in duurzaamheid. Dit nu kon niemand doen dan die zelf oneindig was. 't Is waar, de Goddelijke natuur heeft niet geleden, en kan niet lijden; maar de Persoon, die in zijn menselijke natuur leed, was God, en daarom is het lijden van die kracht en waardigheid als de Persoon is. Niet dat, dit een acceptatie is, iets voor het geheel aannemende, dat geen ware voldoening, maar een kwijschelding zonder betaling is. Dit is ook geen aanneming des Persoons, door welke het lijden voor vol opgenomen werd, maar 't is in waarheid, zo'n persoon, zo'n kracht, en zo'n waardigheid. Een oneindig Persoon lijdt naar zijn menselijke natuur, zo had dat lijden dan ook een oneindige kracht en waardigheid, een eeuwige verlossing teweeggebracht hebbende, [Hebr. 9:12](#).
26. De menselijke natuur had meerder sterkte van node dan een algemeen mens, om de kracht van Gods toorn te dragen, daarom moest de Goddelijke natuur haar ondersteunen en krachten bijzetten, gelijk God dat aan een schepsel kan doen, meer dan wij begrijpen of zeggen kunnen, opdat hij onder de last niet bezweek. Daarom staat er: [Hebr. 9:14](#). *Die door de eeuwige Geest Zichzelf Gode onstraffelijk opgeofferd heeft.*
27. De Borg moest niet een enige, maar alle uitverkorenen bekleden met Zijn heiligheid, door volkomen gehoorzaamheid van de wet, de mens gesteld. Een eindig mens, zo hij al heilig was, en zo hij al voor zichzelf aan de wet niet onderworpen was, dat toch niet kan zijn, die kon op 't hoogste, stelt het zo, maar voor één van de wet volbrengen; maar omdat voor alle uitverkorenen de wet moest volbracht worden door de Borg, zo moest Hij waarachtig God zijn. 't Is waar, een menselijk persoon is voor zichzelf de wet onderworpen; maar dat heeft geen plaats in een Goddelijk Persoon die een menselijke natuur en niet een menselijk persoon heeft aangenomen; die is der wet niet onderworpen door Zichzelf, maar Hij stelt Zich als Borg onder de wet. Zo is dan de volbrenging van de wet een genoegzame en volkomen voldoening voor alle uitverkorenen, omdat de Persoon oneindig is. *Actus sunt suppositorum, de daden zijn van de personen.* Een oneindig Persoon stelt zich onder de wet, een oneindig Persoon volbrengt als Borg de wet; zo is dan de volbrenging van die wet volmaakt en genoegzaam, daarom moest Hij God zijn.
28. De Borg moest dadelijk de Zijnen verlossen van het geweld van de duivel, Hij

moest hen tot vrijheid brengen en kinderen van God maken, Hij moest hen wederbaren, tot God brengen, bewaren en hun het eeuwige leven geven; want dat wordt tot zalig maken vereist. Nu, dit kan niemand doen, dan die waarachtig God is.

4. God en mens in één Persoon.

XXV. De vierde hoedanigheid is dat de Borg God en mens in één Persoon moest zijn. De reden is uit het gezegde klaar. God alleen kan niet onderworpen zijn, lijden en sterven. Een mens alleen zich onderwerpende, lijdende en stervende, kon het lijden niet te boven komen, zichzelf opwekken, en behalve dat, het zou alles maar voor één voordelig kunnen zijn; opdat dan het lijden en de gehoorzaamheid van een eeuwige kracht zou zijn, en Hij het lijden en de dood zelf, zonder hulp van een ander, door Zijn eigen kracht overwon, gelijk het moest geschieden, zo moest de Borg God en mens in één Persoon zijn, uit de vaders, *zoveel het vlees aangaat, dewelke is God bovenal te prijzen in van de eeuwigheid*, [Rom. 9:5](#).

Jezus Christus wordt verscheidenlijk genoemd.

XXVI. Nu is overig, dat wij tonen wie die Borg is. Deze is Jezus Christus. De Borg draagt wegens zijn ambt verscheidene benamingen:

- (d) Borg, omdat Hij Zich stelt in plaats van de zondaar, de schuld van hem af en op Zich overneemt, alsof Hij ze zelf gemaakt had, de straf draagt, de wet vervult. Zie [Hebr. 7:22](#), en [Jer. 30:21](#). *Wie is hij, die met zijn hart borg worde, om tot Mij te genaken? spreekt de HEERE.*
- (e) Middelaar, omdat Hij God en de mens samenbrengt, verenigt en bevredigt, aan beide zijden wegnemende wat de toenadering verhinderde, door voldoen aan Gods gerechtigheid, en door de mens van onwillig gewillig, en begerende, en komende, en biddende te maken. Zie: [1 Tim. 2:5](#). *Eén Middelaar Gods en der mensen, de mens Christus Jezus.* [Hebr. 12:24](#). *De Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus.*
- (f) Verlosser, omdat Hij redt van al wat de mens ellendig maakt, [Rom. 11:26](#). *De Verlosser zal uit Sion komen.*
- (g) Zaligmaker, omdat Hij de mens dadelijk toebrengt alles wat hem in eeuwigheid volkomen gelukkig maken kan, [Matth. 1:21](#); [Lukas 2:11](#).
- (h) Profeet, Priester, Koning, Goël, Bruidegom, Immanuël. Ieder om zijn bijzondere redenen.

Deze is de Borg en Zaligmaker.

XXVII. 't Is niet nodig voor de Christenen te bewijzen, dat de Heere Jezus, geboren te Bethlehem uit de maagd Maria, die door het gehele Joodse Land gepredikt heeft, en ontelbare wonderen heeft gedaan, die onder Pontius Pilatus op de berg Golgotha bij Jeruzalem is gekruist, die ten derde dage wederom is opgestaan, en na veertig dagen ten hemel is gevaren, dat die, zeg ik, is de Christus, de Messias, die beloofd was, de Borg en Zaligmaker, dat is bij een ieder kennelijk; maar 't heeft zijn nuttigheid, verkwikking en versterking van het geloof, in te zien, hoe net alle profetieën en voorbeelden in Christus vervuld zijn, daarom zullen wij enige van die in 't kort voorstellen.

Bewijs 1. De tijd van Zijn komst.

De tijd, in welke de Messias geboren moest worden, was:

(a) Als de stam van Juda nog op zichzelf, in zijn juiste geslachtsregister was. [Gen. 49:10](#), *De scepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tussen zijn voeten, totdat Silo komt.* Het woord Schebeth betekent een stam, stok, staf. Omdat de koningen een staf, de een kostelijker dan de ander, hebben, zo betekent het, hoewel niet dikwijls, scepter. Allermeeest betekent het een geslachtsstam, uit welks registers men bewijzen kan van die voorvader, uit die adellijken stam gesproten te zijn; zo de stam van Juda, Ruben, Levi. Ik acht, dat het woord *Schebeth* hier geslachtsstam betekent, en zoveel is, als: Juda zal een geslachtsstam blijven, die stam zal onder andere stammen noch volkeren niet vermengd worden, zijn geslachtsregisters zullen in hun geheel blijven, totdat Silo, de Messias, komt. En dat was nodig, opdat men kon weten dat de Messias, uit Juda moettende komen, ook uit Juda gekomen is.

Zegt men: *andere stammen waren ook nog in hun geheel.*

Ik antwoord: de tien stammen waren merendeels al versmolten, alleen deze en geen wisten nog uit wat stam zij waren. Anna was uit de stam van Aser, Paulus was uit de stam van Benjamin; doch dat doet tot de zaak niet, al waren alle stammen ten tijde van Christus' geboorte nog in hun geheel geweest; immers Juda moest in zijn geheel blijven, en is in zijn geheel gebleven tot op Christus. *Het is openbaar, dat onze Heere uit Juda gesproten is,* [Hebr. 7:14](#).

Als men het *scepter* overzet, en daardoor verstaat *de koninklijke regering*, zo kan ik de zaak niet wel overeenbrengen.

- Want allereerst, de heerschappij is eerst ten tijde van David op Juda gekomen, te voren regeerde Benjamin in Saul, en hier moest de *schebeth* van Juda niet wijken; dat geeft te kennen, dat hij toen al in Juda als de stam, en in zijn kinderen, die hij toen al had als takken in hem, was. Maar de koninklijke regering was toen nog in Juda niet; dat er niet is, dat kan niet wijken.
- De scepter was allang voor de komst van de Messias van Juda geweken, zij waren onder een vreemde soeverein, namelijk, de keizer, en zij moesten ook van Juda af zijn, eer dat de Messias kwam. [Ezech. 21:26-27](#). *Doe die hoed weg, en hef die kroon af! Ik zal die kroon omgekeerd, omgekeerd, omgekeerd stellen; ja, zij zal niet zijn totdat hij kome, die daartoe recht heeft, en die Ik dat geven zal.*

Dit nu zo zijnde, hoe kan men dan zeggen dat de koninklijke regering van Juda niet zou wijken, maar op hem blijven tot op Silo de Messias? Maar als men het overzet *geslachtsstam*, zo is de zaak klaar; want die was nog op Juda ten tijde van de geboorte van Christus, als blijkt uit de geslachtsregisters van Jozef, [Matth. 1](#) en Maria [Lukas 3](#). En kort daarna is hij van Juda geweken tot op deze dag.

(b) De Messias moest komen ten tijde als de tweede tempel nog stond. Hagg. 2:7-8 [[Hagg. 2:6-7](#)], *Nog eens, een weinig tijds zal het zijn; en Ik zal de hemelen, en de aarde, en de zee, en het droge doen beven. Ja, Ik zal al de Heidenen doen beven, en zij zullen komen tot de Wens van alle Heidenen, en Ik zal dit huis met heerlijkheid vervullen.* Doe hierbij [Mal 3:1](#), *En snellijk zal tot zijn tempel komen,*

die Heere, Die gij zoekt, te weten, de Engel des verbonds, aan Denwelken gij lust hebt. Dat door dit huis, deze tempel, niet de eerste, maar de tweede verstaan wordt, is buiten tegenbedenken, want deze twee profeten hebben geprofeteerd na de Babylonische gevangenis, terwijl de tweede tempel gebouwd werd, en gebouwd was. Het tweede huis was in zichzelf veel slechter dan het eerste. De ouden, die de eerste tempel gezien hadden, weenden, als zij het fundament van de tweede tempel zagen, omdat het zo slecht was bij het eerste, [Ezra 3:12](#). Uit de tweede tempel misten ze ook verscheiden dingen, die het eerste huis zeer verheerlijkten, nochtans zou de tweede tempel vervuld worden met heerlijkheid, welke heerlijkheid daarin zou bestaan, dat de Messias, de vervulling van al de voorbeelden, tot de tempel komen zou. De Heere Jezus, de Wens van alle Heidenen, is gekomen tot de tempel, als uit alle Evangelisten blijkt. En de tweede tempel is veertig jaren na Zijn lijden en sterven verwoest tot op deze dag. Zo is dan de Heere Jezus de Messias.

20. De Messias moest komen na zeventig jaarweken, dat is, vier honderd en negentig jaren na de openbaring aan Daniël. [Dan. 9:24](#), *Zeventig weken zijn bestemd over uw volk, en over uw heilige stad, om de overtreiding te sluiten, vs. 25, Van de uitgang des woords, om te doen terugkeren, en om Jeruzalem te bouwen, (' t welk men nemen kan voor het bevel van Kores, [Ezra 1:1-2](#)) tot op Messias, de Vorst, zijn zeven weken, en twee en zestig weken.* Juist op die tijd is de Heere Jezus geboren. ¹

2. Plaats.

XXVIII. De plaats, waar de Messias moest geboren worden, was Bethleem: Micha 5:1 [[Micha 5:2](#)]. *En gij, Bethleem Efratha! zijt gij klein om te wezen onder de duizenden van Juda? Uit u zal Mij voortkomen, die een Heerser zal zijn in Israël.* Dit is in de geboorte van Christus vervuld, [Lukas 2:4](#), [6](#), [7](#).

¹ Daniël bemerkt in het 1^e jr. van Darius uit het boek Jeremia, (29:10) dat het getal van de verwoesting van Jeruzalem vervuld wordt, Dan 9:1,2.

Gabriël openbaart hem een periode van 70 (jaar)weken in welks einde de Messias zal komen, verzoening zal doen en het Heiligdom zal zalven, Daniël 9: 24-27.

Die periode houdt in: 70x7 = 490 jaar, die als volgt worden onderscheiden:

Vanaf bevel om Jeruzalem op te bouwen, straten en grachten, 'doch in benauwdheid der tijden', zijn 7 weken en 62 weken tot op Messias. In de laatste = 70^e week zal de Messias uitgeroeid worden.

Periode van opbouw Jeruzalem: 7x7 weken	49 jaar
Na de opbouw tot op Messias (62x7)	434
In de helft van de daarop volgende week wordt de	
Messias uitgeroeid, (2x3,5 = 1x7)	<u>7</u>
	490 jaar

De woorden in het 2^e deel van vers 26 *"Een volk des vorsten zal komen en de stad verdueren"*, etc. zijn een tussenrede, die geplaatst kan worden na vers 27. Het ziet op de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen, 70 j na Chr. jaart. (1, 27 1^e deel)

In augustus van 538 v.Chr. vindt de beroemde Proclamatie plaats van Kores, die de Joden vergunning geeft om naar Juda en Jeruzalem te gaan, Jes. 44:28 en 45:1. De opdracht om de *tempel* te bouwen werd gegeven door Kores, maar de opdracht om *Jeruzalem* te bouwen door Arthahsasta in jaar **457 v. Chr.** Vanaf 457 v. Chr. Tot 3,5 jaar na Christus' dood is 490 jaar.

3. Geslacht.

't Geslacht, uit welke de Messias geboren moest worden, is Juda: [Gen. 49:10](#). *De scepter zal van Juda niet wijken ... totdat Silo komt.* En van het huis Davids: [2 Sam. 7:12](#). *Wanneer uw dagen zullen vervuld zijn, en gij met uw vaders zult ontslapen zijn, zo zal Ik uw zaad na u doen opstaan, dat uit uw lijf voortkomen zal, en Ik zal zijn koninkrijk bevestigen.* Daarom wordt de Messias meermalen David genoemd, [Hos 3:5](#). Dit is in Christus vervuld. [Hebr. 7:14](#). *Het is openbaar dat onze Heere uit Juda gesproten is.* [Lukas 1:32](#). *God de Heere zal Hem de troon van Zijn vader David geven.*

Dat Maria, de nicht van Elisabeth, de vrouw van de priester Zacharias was, dat neemt niet weg, dat Maria uit Juda was; want zusters kinderen zijn ook nichten. De Levieten, omdat ze geen erfenis hadden, mochten uit alle stammen vrouwen nemen, ja alle dochters, die geen erfenissen hadden mochten ook aan andere stammen trouwen, zodat ook zelfs Elisabeth wel uit Juda kon geweest zijn. Die wet, van aan geen andere stammen te trouwen raakt alleen die dochters, in wier familie geen mannelijk zaad was, en zij de erfenis hadden, opdat de landen van de stammen niet vermengd zouden worden.

4. Uit een maagd.

XXIX. 4. De Messias moet uit een maagd geboren worden, [Jes. 7:14](#). *Ziet, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren.* Hij moest niet zijn het zaad des mans. opdat Hij zonder erfzonde geboren werd, maar het zaad van de vrouw, [Gen. 3:15](#). Onze Heere Jezus nu is de vrucht des buiks van Maria, [Lukas 1:42](#) [Matth. 1:18](#).

5. Is God.

De Messias moest God zijn, [Psalm 45:7-8](#). *Uw troon, o God! Daarom heeft U, o God! uw God gezalfd.* [Jer. 23:6](#). *JEHOVAH, HEERE, onze gerechtigheid.* Nu onze Heere Jezus is de waarachtige God, [1 Joh. 5:20](#).

6. Ambten.

De Messias moest zijn Profeet, Priester en Koning. Profeet, [Deut. 18:15](#).

- *Een Profeet, uit het midden van u ... zal u de HEERE uw God verwekken.* Dit is de Heere Jezus, gelijk uit alle zijn predikaties en voorzeggingen in de Evangelisten vermeld, te zien is, [Lukas 24:19](#). *Welke een Profeet was, krachtig in werken en woorden.*
- Priester, [Psalm 110:4](#). *Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizédek.* Dit is Christus, [Hebr. 2:17](#) ... *een barmhartig en een getrouw Hogepriester.*
- Koning, [Psalm 2:6](#). *Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion.* Dat is Christus, [Openb. 19:16](#). *Koning der koningen.*

7. Wonderen.

De Messias moest veel wonderen doen. Zie dit in het gehele hoofdstuk, [Jes. 35](#). Vervuld in al de Evangelisten.

8. Voorbeelden vervuld.

De Messias moest alle voorbeelden vervullen, lijden en sterven, [Jes. 53](#), geheel. Vervuld in al de Evangelisten. En [1 Kor. 5:7](#), *Ons Pascha is voor ons geslacht, namelijk Christus*.

9. Heidenen geloven in Hem.

De Heidenen zouden in de Messias geloven, [Gen. 49:10](#). *Denzelven zullen de volken gehoorzaam zijn*. Hagg. 2:8 [[Hagg. 2:7](#)]. *De Wens aller Heidenen*.

Nooit hebben de heidenen in iemand, die van de Joodse natie was, geloofd, en hem aangehangen, maar zij geloven in de Heere Jezus, de Zoon van Juda en David, en dat met zo'n kracht en doorbreking van zijn hemelvaart af, dat de Naam van Jezus heerlijk en aangenaam is over de gehele wereld.

10. Ceremoniële dienst opgehouden.

De Messias zou allen ceremoniële dienst doen ophouden: de tempel moest afgebroken, Jeruzalem verwoest, de Joodse natie verstrooid worden, en in verachting onder de heidenen lange tijden omzwerven. [Dan. 9:26-27](#). *Een volk des vorsten dat komen zal, zal de stad en het heiligdom verderven ... Hij, (te weten de Messias) zal het slachtoffer en het spijsoffer doen ophouden*. [Hos. 3:4](#). *Want de kinderen Israëls zullen veel dagen blijven zitten, zonder koning, en zonder vorst, en zonder offer, en zonder efod, en terafim*. Dit nu is kort na de dagen van Christus vervuld, en 't blijft vervuld tot op deze dag. Uit alle dezen wordt het gemoed ten volle bevestigd en verzekerd, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God; en opdat gij gelovende, het leven hebt in Zijn Naam, [Joh. 20:31](#). Doch de Joden zullen het alsnog niet zien, maar zullen verstokt blijven, *totdat de Verlosser uit Sion zal komen, en de godloosheid afwenden van Jakob*.

Deze waarheid moest ontroeren.

XXX. Zie daar hebben wij u het pit van het evangelie, de noodzakelijkheid van de Voldoening, door de Borg Jezus Christus voorgesteld. Die hier dwaalt, die dwaalt tot zijn eeuwig verderf; daarom legt het op uw hart. U weet, dat gij zonde hebt en doet, maar gevoelt gij ze wel? Weet gij wel met een diepe indruk, dat iedere zonde de dood verdiend heeft? En als dit enigszins u begint te bekommeren, wat beweging veroorzaakt dit?

(a) Misschien ontloopt u deze overtuiging en leidt u af met andere gedachten en met ander werk, omdat ze uw rust wegneemt. Maar weet, dat u dan telkens de Heiligen Geest weerstaat, Wiens werk dat het was, en dat gij dan telkens de hemel ontloopt, en dat het zoveel te zeggen is, als: *ik wil niet zalig worden, de weg naar de hemel staat mij niet aan, hij is mij zoveel niet waard, kan ik anders niet zalig worden, geduld dan*.

Arme mens, hoe zult gij zalig worden! Hoe zwaar zal 't u vallen dit in de hel na te denken! Dan zult u zeggen: *hoe dwars en boos was ik, dat ik die kloppingen aan mijn hart met een doof oor heb aangehoord, en zelfs mij er tegen heb gezet. Wie heb ik gevangen dan mijzelf? Toen had ik kunnen zalig worden, maar ik heb niet gewild, nu is het te laat, nu hier eeuwig! eeuwig verdoemd! Wee, wee mij!*

Daarom zie nu toe!

Wordt u ooit overtuigd, slaat uw hart over de zonde, wordt u verschrikt over de toorn van God en eeuwige verdoemenis, acht het voor een onuitsprekelijk geluk,

doe uw hart open en zegt: *spreek Heere! ik hoor; Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal? Houdt toch niet op, laat de overtuiging niet weer overgaan, laat het toch doorwerken, totdat ik genade vind in uw ogen en bekeerd worde.*

(b) Misschien als u overtuigd wordt van de zonde en straf, slaat u een verkeerde weg in; u kent misschien de rechtvaardigheid Gods niet, en dat het onmogelijk is zalig te worden zonder volkomen voldoening door het dragen van de straf, en zonder volkomen heiligheid; daarom zoekt u behouden te worden door droefheid over uw zonden en over uw staat. U denkt: ik zal God bidden om genade, ik zal mij bekeren, en mijn best doen om de zonde te laten, om meer ter kerk te gaan, ik zal mij begeven tot het heilig Avondmaal, ik zal Gods Woord lezen, ik zal aalmoezen geven, ik zal goed doen aan mijn naaste, ik zal kuis leven, ik zal mij niet meer dronken drinken, dansen, dobbelen en spelen, ik zal rechtvaardig zijn in mijn handel en wandel, en dan hoop ik, zal God mij genadig zijn, meer kan ik er niet toedoen.

Maar, ellendig mens, dit is het net, met dat de duivel duizenden mensen vangt, en naar de hel sleept; dat is de weg, in welke menigte mensen zich jammerlijk bedriegen, en naar het eeuwig verderf lopen, en het niet gewaar worden, eer het te laat is. Hierop past de spreuk van Salomo; [Spr. 16:25](#) *Er is een weg die iemand recht schijnt; maar het laatste van die zijn wegen des doods.*

XXXI. Ik zeg u van Gods wege aan, dat God niet een enige zonde zal vergeven zonder die te straffen tijdelijk en eeuwig, gelijk wij boven zo onweersprekelijk hebben bewezen. Overweeg die zaken met aandacht, totdat u ziet en gevoelt dat het waarheid is.

Als u dan tot God gaat om te bidden, laat deze waarheid u ten eerste stuiten, en wordt gewaar dat God een verterend Vuur is voor de zondaar, Zijn oor voor u toesluit, en u wegstoot, en zinkt alzo in hopeloosheid weg, en denkt de zonden zijn daar, God hoort de zondaar niet, de rechtvaardige Rechter kan niet vergenoegd worden dan met de zonde tijdelijk en eeuwig te straffen, wat raad voor mij? Er is geen hoop, volstrekt geen hoop voor mij. Ik kan niet voldoen, maar moet eeuwig onder de straf blijven liggen, mijn lijden hier betaalt niet.

Blijft alzo in die verlegenheid, totdat gij van uzelf afziet, en de weg van de Borg Jezus Christus gewaar wordt; totdat Hij u beminneijk worde, en u daarheen vliedt, daar behoudenis zoekt, en zo zult u vinden.

Zo onmogelijk als 't u is de straf te dragen en voor uw schuld te voldoen, zo onmogelijk is 't u ook u zelf te bekeren. In het hart van de mens is een inbeelding van wat te kunnen doen, en op die grond is hij niet zeer verlegen over zijn staat; want 't is in zijn hand, hij zal zich nog eens bekeren, zoals hij zich laat voorstaan. Op deze grond heeft hij moed, en de knaging van het geweten houdt enigszins op, als hij een besluit van zich te bekeren genomen heeft; want nu zal 't gaan, en op deze grond is hij gemelijk op zichzelf, als hij zijn besluit niet opvolgt, even alsof in hem zelf zoveel goeds nog was van en bestendig en recht te willen, en zich te kunnen bekeren. En kan hij het niet volkomen goed maken, God zal daarin nog genoeg nemen, en verdient hij er de hemel niet mee, 't zal God nochtans wel bewegen om hem die te geven. Daar gaat de arme mens dan heen naar Zijn

eeuwig verderf; want hij mist de rechte weg.

Dat de mens zich geheel niet bekeren kan, hebben wij boven getoond. Laat ik u eens aan u zelf openbaar maken, dat u niet kunt, en dat al uw laten van het kwade en uw doen van het goede van geen waarde is bij God, met u in 't kort voor te stellen wat de ware bekering is.

Men beeldt zich in dat de bekering bestaat in maar grove zonde te laten en enige goede daden te doen, daar toch de bekering is een gehele omkering van de mens in de gestalte van de ziel, van verstand, wil, gedachten, woorden en daden. 't Is zo'n verandering alsof een blindgeborene ziende, een dove horende, een blinde ziende, een stomme sprekende, een geheel lamme vaardig gaande werd.

De Heilige Geest wordt aan de mens, die nu bekeerd zal worden, gegeven. Hij, de ziel nu ingenomen hebbende vertoont aan haar vuilheid aan alle kanten, zodat er een verfoeiing, walg, schaamte, kleinheid, verlegenheid wegens zijn staat zich opdoet. Daarbij vertoont de Heilige Geest aan de ziel God in Zijn heiligheid, opperheid, rechtvaardigheid, goedheid en waarheid, vertoont aan haar de Middelaar in Zijn noodzakelijkheid en volheid, en geeft een bevatting van de verzoening en vereniging van de ziel met God, van liefde, vrees, gehoorzaamheid naast God.

Hierop verheft ze en gaat naar de Middelaar Jezus om uit Zijn volheid die zaken te ontvangen. Hieruit vloeit smart, droefheid over het aankleven van de ziel aan al wat zichtbaar is, en aan de zonde, zowel grote als kleine, en inwendige, die ze nu ziet en gevoelt, daar ze te voren niet op lette; haar zoeken is de oefening van de gemeenschap met God, het nabij zijn bij Hem; naardat ze ver van God of nabij Hem is, daarnaar is ze blij of droevig; zij leeft in een afgekeerde gestalte van de wereld en zonde, al wordt ze van dezelve wel gevangen genomen; zij leeft in een toegekeerde gestalte tot God, en ziet naar Hem uit al is het duister, om licht, leven, geest, troost, kracht tegen zonde, en om heiligheid. Zij is met geen doen of laten tevreden, zij weet het moet geschieden, maar zij wil alles doen en laten door het geloof in de vereniging met Christus en door Hem met God, in de vertegenwoordigde tegenwoordigheid des Heeren, in liefde tot God, in vrees voor God, in gehoorzaamheid aan God, en in verloochening van zichzelf. Zij heeft veel smarten over de bijoogmerken; zij heeft een afkeer van zondig, alsook van alleen maar burgerlijk en natuurlijk gezelschap, maar haar lust is tot Godzaligheid, zij wil liever met die veracht en verdrukt worden, dan met anderen verrijkt en verheerlijkt.

Dit is zo met één woord de bekering voorgesteld, ziet hiervan breder beneden, hoofdstuk XXXI. Wat dunkt u nu? Weet u daar raad toe? Begint het eens en onderzoekt maar één dag uw doen en laten hieraan, en doe uw uiterste best, en zie eens of gij het zo kunt nakomen. Gewis u zult bevinden, dat u niet alleen niet één trapje daarnaar toe kunt komen, maar dat het u onmogelijk is het eerste begin van leven te verkrijgen, en dat al uw doen en laten niet deugt.

Blijf nu hier wat op staan, totdat u in deze moedeloos bij uzelf wordt, en u zo geheel als een ontblote, als een onmachtige, als een radeloze gevoelt. En ziet verder, ofschoon u al iets toenam, dat toch niet zal zijn op die geestelijke wijze, dat dit voor God niet kan bestaan, en God niet kan bewegen om u aan te zien, en

u zalig te maken, gelijk boven is getoond.

Daar ligt gij dan in uw ellende radeloos; u kunt aan Gods rechtvaardigheid niet voldoen door het dragen van de straffen, u kunt ook de heiligheid niet verkrijgen. Och, waart gij recht ontbloot en verlegen! Dan was er hoop tot uw behoudenis, niet omdat gij verlegen zijt, maar omdat er een Borg is voor alle verlegenen, namelijk, Jezus Christus, Wiens stem is: [Matth. 11:28](#), *Komt herwaarts tot Mij; allen, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven.*

Ik roep u toe, verlegenen, radelozen, ontbloten, verschrikten, daar is een Zaligmaker, die Zaligmaker is onbekend voor de natuur van de Heidenen, al weten ze dat er een God is, zij kennen nochtans niet, dat er een Zaligmaker en Borg is, maar onder ons wordt de Zaligmaker verkondigd. Die Borg roept u, nodigt u, belooft dat Hij u zal zalig maken, indien u tot Hem komt.

Welaan dan, verblijdt u over dat geluk, treedt uit uzelf, gaat tot Hem, neemt Hem aan door het geloof en wordt behouden.

¹ Daniël bemerkt in het 1^e jr. van Darius uit het boek Jeremia, ([Jer. 29:10](#)) dat het getal van de verwoesting van Jeruzalem vervuld wordt, [Dan 9:1-2](#).

Gabriël openbaart hem een periode van 70 (jaar)weken in welks einde de Messias zal komen, verzoening zal doen en het Heiligdom zal zalven, [Daniël 9: 24-27](#).

Die periode houdt in: $70 \times 7 = 490$ jaar, die als volgt worden onderscheiden:

Vanaf bevel om Jeruzalem op te bouwen, straten en grachten, 'doch in benauwdheid der tijden', zijn 7 weken en 62 weken tot op Messias. In de laatste = 70^e week zal de Messias uitgeroeid worden.

Periode van opbouw Jeruzalem: 7×7 weken	49 jaar
Na de opbouw tot op Messias (62×7)	434
In de helft van de daarop volgende week wordt de Messias uitgeroeid, ($2 \times 3,5 = 1 \times 7$)	<u>7</u>
	490 jaar

De woorden in het 2^e deel van vers 26 *"Een volk des vorsten zal komen en de stad verdueren"*, etc. zijn een tussenrede, die geplaatst kan worden na vers 27. Het ziet op de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen, 70 j na Chr. jaart. (1, 27 1^e deel)

In augustus van 538 v.Chr. vindt de beroemde Proclamatie plaats van Kores, die de Joden vergunning geeft om naar Juda en Jeruzalem te gaan, [Jes. 44:28](#) en [Jes. 45:1](#). De opdracht om de *tempel* te bouwen werd gegeven door Kores, maar de opdracht om *Jeruzalem* te bouwen door Arthahsasta in jaar **457 v. Chr.** Vanaf 457 v. Chr. Tot 3,5 jaar na Christus' dood is 490 jaar.

Hoofdstuk 18: Van de Godheid, Menswording en vereniging van de twee Naturen in de éne Persoon van onze Heere Jezus Christus

Hoofdstuk 18

Van de Godheid, Menswording en vereniging van de twee Naturen in de éne Persoon van onze Heere Jezus Christus.

In het vorige hoofdstuk hebben wij getoond, dat de Middelaar deze vier voorwaarden moest hebben, namelijk: Hij moest zijn:

(12) Waarachtig God.

(13) Waarachtig mens uit mens.

(14) Heilig mens.

(15) God en mens in één Persoon;

alsmede dat de Heere Jezus Christus de Borg en Middelaar is; dus is dan ook nodig dat in Christus Jezus deze vier voorwaarden zijn.

Allereerst stellen wij vast:

(h) Dat er maar één enig God is, geen twee, geen drie. Dat er geen onder-God, en in die opzichte geen hoogste God is. God is wel de hoogste boven alle schepselen, maar niet ten opzichte van een andere God, want er is geen ander God. [1 Kor. 8:5-6](#). *Hoewel er ook zijn, die goden genaamd worden ... Nochtans hebben wij maar één God.*

(i) Dat dit éne Goddelijke Wezen bestaat in drie zelfstandigheden of Personen, de Vader, de Zoon, de Heilige Geest. [1 Joh. 5:7](#). *Want Drie zijn er, die getuigen in de hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest.*

(j) Dat die drie Personen noch van het Goddelijk Wezen, noch van elkaar zijn afgescheiden of verscheiden, maar de éne God. [1 Joh. 5:7](#) ... *en deze Drie zijn Één.*

(k) Dat die drie Personen zijn onderscheiden, zodat de Een niet is de Andere. Maar ieder Persoon een *ander Persoon*, doch niet een ander God: [Joh. 14:16](#), *Een ander. De Geest der waarheid, die Ik u zenden zal van de Vader*, [Joh. 15:26](#).

(l) Dat ieder Persoon de ene en waarachtige God is.

De Heere Jezus is waarachtig God.

1. Nu is nodig te tonen, dat de Heere Jezus waarachtig is. De Socinianen en Mennisten ontkennen het, wij houden het als een hoofdpunt van de christelijke godsdienst staande. Dit blijkt uit al die bewijzen, waaruit men overreed wordt, dat JEHOVAH God is.

Waaruit nu zal men bewijzen dat JEHOVAH God is, dan:

6. dat Hij in de Schrift overal God is genoemd; en het komt in geen bedenking, of men moet overal, waar Jehovah God genoemd wordt, niet verstaan of engel of overheid, maar de eeuwige God.

7. Dat Hij is eeuwig, oneindig, alwetend, almachtig.

8. Dat Hij hemel en aarde geschapen heeft en nog onderhoudt en regeert.

9. Dat men Hem moet eren en aanbidden, in Hem geloven, Hem vrezen, en dienen. Niemand is er, die het hart heeft deze bewijzen in twijfel te trekken. Gaan dan deze bewijzen vast en zeker, gelijk ze doen, zo is dan de Heere Jezus de waarachtige God; want al die vier zaken worden van Hem overvloedig in de Schrift gezegd. Zodat het een lasteren is van de Heere Jezus, als men loochent dat Hij de waarachtige God is, en als men durft zeggen, dat Hij maar alleen God genoemd wordt wegens Zijn wonderlijke ontvangenis, Zijn zending in de wereld, de liefde Gods tot Hem, Zijn wonderen, bediening, opstanding uit de dood, en verheerlijking. Die dingen kunnen niemand tot God maken. Die zijn

bewijzen, en geen gronden van Zijn Godheid.

II. Dat Christus de waarachtige, eeuwige God is, blijkt dan uit de vier, zo-even genoemde, bewijsredenen.

Bewijs 1. Benamingen.

Hij wordt overal God genoemd, en dat met zulke omstandigheden, die alle uitvluchten wegnemen. Zie alleen deze teksten:

(a) Psalm 45:8 [[Psalm 45:7](#)]. *Daarom heeft U, o God! Uw God gezalfd.* Dat die: o God de Heere Jezus is, blijkt uit: [Hebr. 1:8-9](#). *Maar tot de Zoon zegt Hij: Uw troon, o God! is in alle eeuwigheid ... Daarom heeft U, o God! uw God gezalfd.* Dat in de teksten, *door uw God*, de waarachtige, eeuwige God verstaan wordt, is bij allen buiten twijfel; maar waaruit blijkt dat?

Men zal antwoorden, omdat *Hij wel uitdrukkelijk God genoemd wordt.*

Welnu, de Heere Jezus wordt daar al zowel God genoemd als de Vader, zo is Hij dan de eeuwige, waarachtige God.

(b) Doet hierbij de teksten, in welke Hij JEHOVAH genoemd wordt. Dat deze naam niemand dan de eeuwige, waarachtige God in de gehele Schrift toegeschreven wordt, of kan worden, is hoofdstuk III, par. 23, bevestigd. Dat de Heere Jezus JEHOVAH genoemd wordt, blijkt onder andere, [Jer. 23:5-6](#), *Dat Ik aan David een rechtvaardige SPRUIT zal verwekken... Dit zal zijn naam zijn, waarmee men Hem zal noemen JEHOVAH, ONZE GERECHTIGHEID.* Dat de Heere Jezus hier JEHOVAH genoemd wordt, blijkt, omdat Hij is SPRUITE, de Koning over Sion, welke met deze naam genoemd wordt. Zo is dan de Heere Jezus de waarachtige, eeuwige God.

(c) Doet hierbij uit het NIEUWE TESTAMENT [Rom. 9:5](#), *Welker zijn de vaders, en uit welke Christus is, zoveel het vlees aangaat, dewelke is God, boven allen te prijzen in der eeuwigheid.* In het vorige wordt niet gesproken van God de Vader, maar alleen van de Heere Jezus, en Hij wordt gezegd uit de vaders te zijn naar het vlees, welke, buiten alle tegenbedenkingen is de Heere Jezus, naar Zijn menselijke natuur; van dezelfde wordt terstond daarop als in één adem gezegd, *dat Hij God is, boven al te prijzen in van de eeuwigheid.* Ik zeg: als in één adem, want noch zaak komt er tussenbeide, noch punt, noch dubbelpunt, maar alleen een komma en daarop volgt het Griekse woordje *o wn*, dewelke is, 't welk altijd een rede vervolgt, en ziet op degene, van welke zo terstond gesproken was. De Heere Jezus dan is de God boven al te prijzen in der eeuwigheid, welke uitdrukking is een beschrijving van de eeuwige God.

(n) [Rom. 11:36](#). *Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid.*

(o) [Openb. 4:11](#). *Gij, Heere! zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, enz.*

(p) Psalm 89:8 [[Psalm 89:7](#)]. *God is... vreselijk boven allen, die rondom Hem zijn.*

(q) [Psalm 95:3](#). *Want de HEERE is.... een groot Koning, boven alle goden.*

(r) [Psalm 99:2](#). *De HEERE ... is hoog boven alle volken.*

(d) Hiertoe dient ook [1 Joh. 5:20](#), *Deze is de waarachtige God.* Hier staat niet

alleen God, niet alleen waarachtig God, maar de waarachtige God, en die is niet als een. Ook wordt Hij gezegd te zijn en morfheou, in forma, *in de gestaltenis Gods*, [Filip. 2:6](#), garakhrh thv uposasevw autou, *het uitgedrukte Beeld Zijner*, (des Vaders) *zelfstandigheid*, [Hebr. 1:3](#). Dat de Naam, dat is het wezen van JEHOVAH in het binnenste van Hem is, [Exod. 23:21](#).

Uitvlucht.

Uit de benaming kan men de eeuwige Godheid van Christus niet besluiten; want de overheden worden ook god genoemd.

Antwoord.

Als zij goden genoemd worden, dat geschiedt met zulke omstandigheden, dat men zien kan, dat benaming tegen waarlijk zijn gesteld wordt, [1 Kor. 8:5-6](#). En met zulke omschrijvingen, waaruit met één opslag te zien is, dat zij schepselen zijn, en dit alleen maar ten opzichte van iets bijzonders van God op hen gelegd, zie [Psalm 82:6](#). Hier worden godloze rechters verstaan, [Ps. 82:2](#), en hun wordt de dood bedreigd, [Ps. 82:7](#). Maar als de Heere Jezus God genoemd wordt, dan wordt hij met een Jehovah genoemd, en God te prijzen in der eeuwigheid, en de waarachtige God, in de gestaltenis Gods, het uitgedrukte Beeld van des Vaders zelfstandigheid. Noch engel, noch overheid wordt in 't enkelvoud *God* genoemd.

2. Eigenschappen.

III. Het tweede bewijs, dat de Heere Jezus God is, nemen wij van de Goddelijke, Hem toegeschreven eigenschappen. Dewelke is van eeuwigheid, alwetend, almachtig; die is de waarachtige God; dit is buiten tegenspreken. Nu, de Heere Jezus is zodanig; zo is Hij dan de waarachtige God.

(x) Dat Christus van eeuwigheid is, blijkt, Micha 5:1 [[Micha 5:2](#)]. *Uit u, (Bethlehem) zal Mij voortkomen, die een Heerser zal zijn in Israël; en Wiens uitgangen zijn vanouds, van de dagen der eeuwigheid.* Dat deze is de Heere Jezus, blijkt uit [Matth. 2:6](#) [Joh. 7:42](#). Het is de Heere Jezus, die naar het vlees uit Bethlehem zou voortkomen, diezelfde, die was van eeuwigheid. Dus wordt Hij ook genoemd *de Vader der eeuwigheid*, Jes. 9:5 [[Jes. 9:6](#)]; te zijn eer Abraham was, [Joh. 8:58](#). Dat Hij is de Alfa en de Omega, het begin en het einde. *Die is, en Die was, en Die komen zal*, [Openb. 1:8](#). 't Welk is een nadrukkelijke beschrijving van de eeuwigheid. Dit nu is een eigenschap alleen van de ware God. [Gen. 21:33](#). *Hij riep aldaar de naam des HEEREN, des eeuwigen Gods aan.* Zo is dan Christus de waarachtige God.

(y) Dat Christus alwetend is, blijkt uit: [Openb. 2:23](#) ... *dat Ik het ben, die nieren en harten onderzoek.* [Joh. 2:25](#). *Dat Hij niet van node had, dat iemand getuigen zou van de mens; want Hij zelf wist, wat in de mens was.* Dit is Gode eigen. [1 Kon. 8:39](#). *Gij alleen kent het hart van alle kinderen der mensen.* Zo is dan Christus de waarachtige God.

(z) Dat Christus almachtig is, blijkt: [Openb. 1:8](#). *De Almachtige.* [Filip. 3:21](#). *Naar de werking, waardoor Hij ook alle dingen Zichzelf kan onderwerpen.* Nu, God alleen is almachtig. [Openb. 19:6](#). *De Heere, de Almachtige God, heeft als Koning geheerst.* Zo is dan Christus de waarachtige God.

3. Werken.

IV. Het derde bewijs nemen wij van de werken Gods. Die hemel en aarde geschapen heeft, die alles onderhoudt en regeert, die door Zichzelf wonderen doet, die de mens wederbaart, die de doden opwekt, die is waarachtig God. Dit wordt van niemand betwist, ziet hiervan, [Jer. 10:11-13](#); [Jes. 44:25-28](#). Nu, Christus doet dit alles, zo is Hij dan de waarachtige God.

- (s) Dat Christus de wereld geschapen heeft, blijkt [Joh. 1:3](#). Alle dingen zijn door hetzelfde (Woord) gemaakt, en zonder hetzelfde is geen ding gemaakt. Het Woord is Christus, vs. 1. De schepping is hier niet de wedergeboorte, maar de voortbrenging van alles uit niet. Alle dingen, zo is daarvan niets uitgenomen. Zo ook [Kol. 1:16-17](#), Door Hem, het Beeld van de onzienlijke God, Christus, zijn alle dingen geschapen, die in de hemelen en die op de aarde zijn... alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen. Door Hem, niet als een middel en werktuig, ook dan was Hij zeker voor de schepping, maar door Hem als de werkende Oorzaak, gelijk het Woord door de eerstwerkende oorzaak betekent. [Rom. 11:36](#). *Door Hem ... zijn alle dingen.* [Gal. 1:1](#). *Door Jezus Christus, en God de Vader.* Ook zijn alle dingen tot Hem, 't welk de eerstwerkende oorzaak en niet het werktuig toekomt. [Rom. 11:36](#). *Tot Hem, (Gode) zijn alle dingen.*
- (t) Dat Christus alle dingen onderhoudt en regeert, blijkt uit [Joh. 5:17, 19](#). *Mijn Vader werkt tot nu toe, en Ik werk ook ... Zo wat die (de Vader) doet, hetzelfde doet ook de Zoon eveneens.* Dat Hij wordt gezegd, dat Hij niets van Zichzelf doen kan, tenzij Hij de Vader dat ziet doen, dat ziet op de wijze van bestaan en van werking van de drie Personen in het Goddelijk Wezen, alsmede ten opzichte van het Middelaarsambt, zie ook: [Kol. 1:17](#). *Alle dingen bestaan te samen door Hem.* [Hebr. 1:3](#). *Dewelke alle dingen draagt door het Woord Zijner kracht.*
- (u) Dat Christus door zijn eigen kracht wonderen doet, blijkt: [Lukas 6:19](#). *Er ging kracht van Hem uit, en Hij genas ze allen.* [Lukas 8:46](#). *Ik heb bekend, dat kracht van Mij uitgegaan is.* Als de apostelen wonderen deden, zo geschiedde dat niet door hun eigen kracht, maar door de kracht van Christus, [Hand. 3:12, 16](#). *Wat ziet gij zo sterk op ons, alsof wij door onze eigen kracht of Godzaligheid deze hadden doen wandelen? Door het geloof in Zijn naam, heeft Zijn naam deze gesterkt.* [Hand. 4:10](#). Door Hem staat deze hier voor u gezond.
- (v) Dat Christus de doden opwekt, blijkt uit: [Joh. 5:21, 28, 29](#). *Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend, die Hij wil.... Allen, die in de graven zijn, zullen zijn stem horen, en zullen uitgaan.* Dit alles is alleen Gods werk; zo is Christus dan de waarachtige God.

4. Eer.

V. Het vierde bewijs nemen wij van de Goddelijke eer. Die als de Vader geëerd moet worden, in wiens Naam men moet worden gedoopt, welke men moet aanbidden, in wiens Naam men moet geloven, op wie men moet vertrouwen, die is de waarachtige God. Ziet dit, [Jes. 42:8](#); [Matth. 4:10](#); [Jer. 11:5, 7](#). Nu, al de gezegde zaken moet men aan de Heere Jezus doen, zo is Hij dan de waarachtige God. Zie dit:

- (1) van de eer: [Joh. 5:23](#). *Opdat zij allen de Zoon eren, gelijk zij de Vader eren.*
- (2) Van de doop: [Matth. 28:19](#). *Dezelve dopende in de Naam des Vaders, en des*

Zoons, en des Heiligen Geestes.

- (3) Van de aanbidding: [Hebr. 1:6](#). *Dat alle engelen Gods Hem aanbidden. Openb. 5:13. Hem, die op de troon zit, en het Lam, zij de dankzegging, en de eer, en de heerlijkheid, en de kracht in alle eeuwigheid.*
- (4) Van het geloof: [Joh. 14:1](#). *Gij gelooft in God, geloof ook in Mij.* Dat Israël aan Mozes geloofde, [Exod. 14:31](#), is aan de leer van Mozes, zij geloofden dat Mozes van God gezonden was. Dat Israël in Mozes gezegd wordt gedoopt te zijn, [Exod. 14:22](#); [1 Kor. 10:2](#), is door de hand van Mozes, door zijn dienst.
- (5) Van het vertrouwen: [Psalm 2:12](#). *Welgelukkig zijn allen, die op Hem betrouwen.* Ieder van deze bewijzen is krachtig genoeg, om de Godheid van de Heere Jezus te geloven; en als ze nu alle samengevoegd worden, zo kan het niet anders dan het gemoed doen opheffen tot de Heere Jezus, en uitroepen: *De Heere Jezus is God.*

Tegenwerping

VI. Men mocht denken, daar zijn verscheidene uitdrukkingen in het Woord, die sommigen niet wel zouden kunnen overeen brengen met het gezegde. Hoe zal men verstaan, dat Christus gezegd wordt

- (a) minder te zijn dan de Vader? [Joh. 14:28](#). *Mijn Vader is meerder dan Ik.*
- (b) Van Zichzelf niet te kunnen doen, [Joh. 5:19](#).
- (c) Alles van de Vader te hebben ontvangen, [2 Petrus 1:17](#); [Matth. 28:18](#).
- (d) Gods Knecht te zijn, [Jes. 42:1](#).
- (e) Van de Vader gezonden te zijn, [Joh. 10:36](#).
- (f) De Vader aan te bidden, [Hebr. 5:7](#).
- (g) Van God onderscheiden te zijn, [Joh. 17:3](#).
- (h) Te zijn de Eerstgeborene van alle schepselen, [Kol. 1:15](#). *En het begin der schepping Gods, Openb. 3:14.*

Ik antwoord: Deze moeilijkheden zullen vanzelf verdwijnen als men aanmerkt:

- (a) dat in Christus twee naturen zijn, en dat sommige dingen van de Persoon naar de ene natuur gezegd worden.
- (b) Dat het een geheel ander aanzien heeft, als men Christus aanmerkt, óf naar Zijn Goddelijke natuur, óf ten aanzien van Zijn Middelaarsambt en bediening; te deze aanzien wordt Hij gezegd minder te zijn, de Knecht te zijn, te bidden, te ontvangen, gezonden te zijn.
- (c) Hij is van de Vader een onderscheiden, maar niet afgescheiden Persoon, en eenswezens met de Vader. De tekst [Joh. 17:3](#) ontkent Christus' Godheid niet, zegt ook niet dat de Vader alleen God is, in tegenstelling van Christus, maar dat de Vader de enige God is, in tegenstelling van de afgoden, zo is ook de Zoon de enige God, en zo ook de Heilige Geest. Christus wordt aldaar van de Vader onderscheiden ten opzichte van Zijn Middelaarsambt, en dat onderscheid te kennen is nodig om het eeuwige leven te verkrijgen.
- (d) Hij wordt wel de Eerstgeborene genoemd van alle schepselen, maar nooit de eerstgeschapene. Hij is de Eerstgeborene des Vaders, door de eeuwige generatie, en ten opzichte van de schepselen is Hij de Erfgenaam van alles, en heeft als Middelaar het recht van de eerstgeborenen in het OUDE TESTAMENT.

- (e) Als Hij *het Begin der schepping* genoemd wordt dat is niet lijdend [passief] te verstaan, alsof Hij eerst geschapen zou zijn, maar handelend, dat Hij alles geschapen heeft, dat alles van Hem zijn begin heeft, en dat alles tot Hem, als tot zijn begin moet keren.

VII. De Heere Jezus waarachtig eeuwig God zijnde, heeft de menselijke natuur aangenomen; niet het Goddelijk Wezen, niet de Vader, niet de Heilige Geest is mens geworden, maar alleen de tweede Persoon, de Zoon; zodat Christus naar Zijn Godheid is de eeuwige Zoon van de eeuwige Vader, door de eeuwige en onbegrijpelijke generatie, daarom wordt Hij genoemd *de Zoon bij uitnemendheid*, [Hebr. 1:5](#).

(s) [Rom. 8:32](#). *De eigen Zoon*.

(t) [Joh. 1:18](#). *De eniggeboren Zoon*.

(u) [Kol. 1:15](#). *Het beeld des onzienlijken Gods*.

(v) [Hebr. 1:3](#). *Het uitgedrukte Beeld Zijner zelfstandigheid*.

Deze Zoon maakt alle gelovigen tot zonen en dochters Gods, door de ondertrouw van hen als Bruid, met Hem als Bruidegom, en door het geloof, als leden van Hem, als hun Hoofd.

Jezus Christus is waarachtig Mens.

VIII. De Heere Jezus is niet alleen waarachtig en eeuwig God, maar Hij is ook waar mens, en mens uit mens. Ik zeg: Hij is waar mens; niet in schijn, maar inderdaad en waarheid, in natuur.

Bewijs 1. Benaming.

Want Hij wordt dikwijls Mens genoemd:

(w) [Rom. 5:15](#) *Die daar is van één Mens Jezus Christus*.

(x) [1 Kor. 15:45](#). *De laatste Adam*.

(y) [1 Tim. 2:5](#). *De mens Christus Jezus*.

2. Delen.

Hij had:

(g) een waar menselijk lichaam. [Hebr. 2:14](#). *Overmits dan de kinderen des vleses en bloeds deelachtig zijn, zo is Hij ook eveneens derzelven deelachtig geworden*. [Lukas 24:39](#). *Ziet Mijn handen en Mijn voeten, want Ik ben het Zelf; tast Mij aan, en ziet; want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet, dat Ik heb*.

(h) Hij had een ware menselijke ziel, zodat de Godheid Hem niet was in plaats van de ziel. [Matth. 20:28](#). *De Zoon des mensen is gekomen om te dienen, en Zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen*. [Matth. 26:38](#). *Mijn ziel is geheel bedroefd tot de dood toe*.

3. Bewegingen.

Allerlei aandoeningen en bewegingen van de mensen was Hij onderworpen, doch zonder zonde. Hem hongerde, [Matth. 4:2](#). Mij dorst, [Joh. 19:28](#). (Hij was) droevig, [Matth. 26:38](#). Jezus weende, [Joh. 11:35](#). Hij was blijde, vs. 15. (Hij was) vermoeid, [Joh. 4:6](#). Zo was dan Christus een waar Mens.

Is mens uit mens.

IX. Deze zijn menselijke natuur heeft Hij niet uit de hemel gebracht, die is niet geschapen of uit niet, of uit enige stof, gelijk verscheidene Mennisten drijven; maar Hij is mens uit mens, opdat Hij also hebbe dezelfde, en niet een gelijke natuur van die, welke Hij verlossen zou. Dit blijkt zo uit het OUDE TESTAMENT in de voorzegging, als uit het NIEUWE TESTAMENT in de vervulling.

Bewijs 1. Uit teksten van het OUDE TESTAMENT

Uit het OUDE TESTAMENT, want Hij wordt genoemd *het Zaad der vrouw*. [Gen. 3:15](#) *Ik zal vijandschap zetten tussen u, en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad, en tussen haar zaad; datzelve zal u de kop vermorzelen.* U is de slang, de duivel, die Eva verleid had, [2 Kor. 11:3](#). Het zaad van de slang zijn de godlozen, de kinderen van de duivel, [Joh. 8:4](#). Deze vrouw is die vrouw, die gezondigd had; die vrouw, die van de slang verleid was; die vrouw, die smart zou hebben in dracht en baren; deze vrouw is Eva, de vrouw van Adam, de moeder van alle levenden. Het Zaad van de vrouw zijn niet alle mensen, uit haar voortgekomen, maar de Heere Jezus Christus. Dit blijkt niet alleen daaruit, dat het woord Zaad voor die ene Christus wel genomen wordt, als [Gal. 3:16](#); ook niet alleen daaruit, dat Hij is de vrucht des buiks van Maria [Lukas 1:42](#) en geworden uit een vrouw; [Gal. 4:4](#) maar bijzonder daaruit, omdat hetgeen van dit zaad gezegd wordt, op niemand dan op Christus passen kan; 't welk is de slang de kop te vermorzelen, dat is, de duivel te overwinnen, [Hebr. 2:14](#).

Voegt hierbij die teksten in welke Christus genoemd wordt *het zaad van Abraham, Izak en Jakob*, [Gen. 22:18](#) [Gen. 26:4](#) [Gen. 28 14](#). Door *het Zaad* worden niet Izak noch Jakob verstaan, want deze zelfde belofte is ook aan hen gedaan. En Abraham en zijn Godvruchtige nakomelingen hebben de belofte niet verkregen, zie [Hebr. 11:39](#). Maar Izak had hij al verkregen. En noch in Izak, noch in Jakob zijn alle volkeren van de aarde gezegend geworden; maar alleen in Christus: deze is het Zaad Abrahams. [Gal. 3:16](#). *Hij zegt niet: en de zaden, als van velen; maar als van één en uw Zaad, dat is Christus.* Niet een geestelijk zaad, want Christus is geen geestelijk Zaad van Abraham, dat zijn de gelovigen, die in Abrahams voetstappen wandelen en Abrahams werken doen, maar een zaad Abrahams, omdat Hij uit zijn nakomelingen is voortgekomen naar het vlees, gelijk te zien is uit het geslachtsregister van Christus, [Matth. 1](#) en [Lukas 3](#).

Ditzelfde blijkt ook uit: [2 Sam. 7:12](#). *Wanneer uw dagen zullen vervuld zijn, en gij met uw vaderen zult ontslapen zijn, zo zal Ik uw Zaad na u doen opstaan, dat uit uw lijf voortkomen zal, enz.* Het is niet te weerspreken dat deze plaats van Christus spreekt, uit: [Hand. 2:30](#). *Alzo hij dan een profeet was, en wist, dat God hem met ede gezworen had, dat hij uit de vrucht van zijn (Davids) lenden, zoveel het vlees aangaat, de Christus verwekken zou, om Hem op zijn troon te zetten.* Zie ook: [Hand. 13:23](#). *Van het zaad dezes, (Davids) heeft God Israël, naar de belofte, verwekt de Zaligmaker Jezus.* Of wel sommige dingen ook op Salomo gepast kunnen worden, zo worden ze nochtans van Christus hoofdzakelijk gezegd. En van Christus alleen, en in genen dele van Salomo worden de andere

dingen gezegd, als:

4. *zo zal Ik uw zaad na u doen opstaan*; want Salomo was al bij Davids leven geboren, en zat al bij zijn leven op de troon.
5. *Ik zal de stoel van zijn koninkrijk bevestigen tot in eeuwigheid*. Salomo is gestorven, en zijn nakomelingen hebben opgehouden koningen te zijn; maar van Christus zegt de engel: [Lukas 1:33](#), *Hij zal over het huis Jakobs Koning zijn in der eeuwigheid*. Deze tekst nu van Christus sprekende, zegt duidelijk, dat Hij uit zijn zaad, uit zijn lijf voortkomen zou, zoveel het vlees aangaat.

2. Uit teksten in het NIEUWE TESTAMENT

X. Ditzelfde blijkt zo klaar uit het NIEUWE TESTAMENT, dat het niet nodig is enige teksten aan te halen; nochtans neemt:

- al die teksten, in welke Maria genoemd wordt de moeder van onze Heere Jezus Christus, en in welke Christus genoemd wordt de Zoon des mensen. Natuur nu en Schrift leren en bevestigen, dat niemand moeder is, dan die uit haar zaad een mens voortgebracht heeft, en dat niemand een zoon des mensen is, dan die zijn wezen van mensen heeft ontvangen.
- Doe hierbij: *Gezegend [Lukas 1:42](#) is de vrucht uws buiks*. Al de vruchten van de bomen, van de dieren, zijn uit derzelver zelfstandigheid, de vruchten van de buik van de mensen zijn hun kinderen, en zo ook uit hun zelfstandigheid; zo is dan Christus uit de zelfstandigheid van Maria. Hiertoe dienen ook die teksten, die spreken van het bevrucht worden van Maria, als [Lukas 1:31](#), gelijk dat van andere vrouwen staat, als [Lukas 1:39](#).
- Doe hierbij: [Rom. 1:3](#). *Van zijn Zoon, die geworden is uit het zaad van David, naar het vlees*. [Rom. 9:5](#). *Welker zijn de vaders, en uit welke Christus is, zoveel het vlees aangaat*. [Gal. 4:4](#). *Geworden uit een vrouw*. [Hebr. 2:11](#). *Want en Hij, die heiligt, en zij die geheiligt worden, zijn allen uit één, om welke oorzaak Hij Zich niet schaamt hen broeders te noemen*.
- Doe hierbij de geslachtsregisters, [Matth. 1](#) en [Lukas 3](#). Deze teksten alle overreden het gemoed ten volle, dat Christus waar mens uit de mens is.

Tegenwerping 1.

XI. [Matth. 1:20](#), *Want hetgeen in haar ontvangen is, dat is uit de Heilige Geest*.

Ik antwoord: dat is niet uit de stof, want God is een Geest, maar uit de oorzaak. Maria is niet vanzelf en door haar natuur zwanger geworden, maar door de scheppende kracht van de Heilige Geest, nochtans is Hij daarom niet een zoon des Heiligen Geestes; want vaderschap en zoonschap heeft plaats in de generatie, in welke iemand voortgeteeld wordt uit iemands zelfstandigheid, gelijk uit gelijk; maar hier is ten opzichte van de Heilige Geest niet een generatie, maar een schepping uit het zaad van Maria, waarom Hij ten aanzien van zijn menselijke natuur gezegd wordt *te zijn zonder vader*, [Hebr. 7:3](#).

Tegenwerping 2.

[Rom. 8:3](#), *In gelijkheid des zondigen vlees*. [Filip. 2:8](#), *In de gedaante gevonden als een mens*.

Ik antwoord:

(j) Gelijkheid, gedaante is niet te zeggen naar het uitwendig aanzien, maar naar

de inwendige waarheid, gelijk een mens een waar mens is. [Gen. 5:3](#). *Adam gewon een zoon naar zijn gelijkenis, naar zijn evenbeeld*. In de gelijkheid van het vlees, van de menselijke natuur, welke alle zondige mensen hebben, doch Christus zonder zonde.

- (k) Of wil men gelijkheid, gedaante nemen voor niet eigen, maar dat schijnt gelijk te zijn, zo moet men het nemen ten aanzien van de zondige mens. Christus had niet de vorm, de natuur van zonde, van een zondig mens, waardoor Hem de natuurlijke mensen, die Hem niet recht kenden, aanzagen, gelijk zij wisten, dat alle mensen zondig waren; maar Hij een waar mens zijnde, en alzo gekend wordende, was zonder zonde, en scheen maar aan andere natuurlijke mensen zondig door de verkeerde redekaveling, omdat alle mensen zondig zijn, [Jes. 53:4](#).

Tegenwerping 3.

Dat Hij gezegd wordt uit de hemel te zijn, [Joh. 6:33](#); [Eféze 4:9](#); [1 Kor. 15:47](#).

Ik antwoord: in Christus zijn twee naturen. Van de hemel te zijn, is Hem eigen naar Zijn Persoon, naar zijn Godheid, gelijk Hem naar Zijn mensheid eigen is, uit de mens te zijn.

Tegenwerping 4.

Indien Christus mens uit mens was, moest Hij dan geen erfzonde hebben?

Ik antwoord:

- t. Die de erfzonde ontkennen, kunnen in waarheid deze tegenwerping niet maken.
- u. Erfzonde komt door generatie van man en vrouw op de nakomelingen; dat heeft dan geen plaats op Hem, die zonder toedoen des mans, noch uit de wil des mans is ontvangen, maar die door de scheppende kracht des Heiligen Geestes, uit het bloed en zaad van Maria, dat in zichzelf niet zondig is, geformeerd is.

De Heere Jezus is geboren uit de maagd Maria.

XII. Christus, mens uit mens zijnde, is uit de maagd Maria geboren. Zij was maagd, toen de Heere Jezus in haar geformeerd werd; zij bleef maagd al de tijd van haar dracht, in welke het lichaam op de gewone wijze van alle mensen groeide; zij was maagd, toen zij Christus, na verloop van de gewone tijd, op de gewone wijze baarde, en 't is gelooflijk, dat zij ook tot op haar dood toe maagd gebleven is.² Dit was de profetie: [Jes. 7:14](#). *Ziet een maagd zal zwanger worden, en zij zal een zoon baren*. Dit is vervuld, [Matth. 1](#); [Lukas 1](#); [2](#); [3](#).

De tijd is niet juist bekend. ³

² Dit is een visie die uit de Roomse kerk afkomstig is.

³ Jezus is geboren omtrent het Burgerlijk nieuwjaar. **Dit begon op 11 september 3 vóór de Chr. jaartelling. Dat was de Dag des Geklanks, Lev. 23:24.**

Dat Jezus omtrent het Burgerlijk nieuwjaar geboren is kan berekend worden uit de tijd van zijn doop en sterven. Jezus werd gedoopt toen Hij omtrent 30 jaar was, en stierf 3,5 jaar later op Pascha.

De Heere heeft voor ons verborgen gehouden de maand, de dag en het uur van de geboorte van Jezus Christus, opdat het geen gelegenheid tot bijgeloof zou geven; maar de tijd van zijn geboorte wordt ons omtrent bekendgemaakt, namelijk:

21. onder de keizer Augustus, in de eerste beschrijving door hem, als Cyrenius over Syrië stadhouder was, [Lukas 2:1-2](#).
22. Toen Herodes koning te Jeruzalem was, [Matth. 2:1](#).
23. Omtrent het vijftiende jaar van de keizer Tiberius, als Pilatus stadhouder was over Judea, en Herodes de viervorst over Galilea, werd Jezus Christus gedoopt, omtrent dertig jaren oud zijnde, [Lukas 3:1-23](#). Dit uit de Romeinse geschiedenissen nagezien zijnde, zo blijkt het dat het nu geleden is omtrent 1700 jaren.

Is heilig Mens.

XIII. Dus hebben wij gezien, dat de Heere Jezus is waarachtig God, de Zoon Gods, en dat Hij is waarachtig mens uit mens; dat Hij heilig mens is, zonder zonde, is niet nodig te tonen, alzo Hij daarvoor van allen bekend is. De engel noemt Hem: *dat Heilige*, [Lukas 1:35](#). Petrus en Johannes noemen Hem het heilig kind Jezus, [Hand. 4:30](#). Paulus: heilig, onnozel en onbesmet, [Hebr. 7:26](#). Petrus: *het onbestraffelijke en onbevleete* [Lam. 1 Petrus 1:19](#).

Is God en mens in één Persoon.

XIV. Nu is overig, dat wij tegen Socinianen en Mennisten tonen, dat Hij is waarachtig God en mens in één Persoon. Dit blijkt:

- uit veel uitdrukkelijke teksten, in welke die twee naturen samengevoegd, en van een en dezelfde Persoon gezegd worden. Zie: [Rom. 1:3-4](#). *Van Zijn Zoon, (die geworden is uit het zaad David, naar het vlees) die krachtelijk bewezen is te zijn, de Zoon van God. Rom. 9:5 ... uit welke Christus is, zoveel het vlees aangaat, Dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid. 1 Tim. 3:16. God is geopenbaard in het vlees.*
- Beider eigenschappen en werkingen. Dezelfde Christus heeft Goddelijke en menselijke eigenschappen en werkingen, boven vermeld. Christus is eeuwig, almachtig, alwetend, heeft de wereld geschapen, onderhoudt en regeert alles; Christus heeft lichaam en ziel, is in de tijd geboren, heeft geleden, is gestorven; zo is dan Jezus Christus God en mens in één Persoon.

XV. Christus menselijke natuur bestaande in vereniging van ziel en lichaam, had geen eigen bestaan, was niet enige tijd op zichzelf, maar bestond van haar eerste

Christus werd geboren:

- * 3970 jaar na de Schepping, H. Bullinger, (Huysboeck, 14)
- * 600 jaar na de Profetische droom van Nebukadnézar, dat een Steen zonder handen afgehouden werd. Zie O.T. chron.
- * Toen Jeruzalem 60 jaar tevoren door Pompéjus (okt. 63) werd veroverd, M. Henri over Luk 2:1-7.
- * In het 42e jaar van het Keizerrijk van Augustus, (Kanttek. nr. 2 Luk.1). Het 42e jaar liep van maart 3 tot maart 2 v. Chr.
- * 4711e jaar Juliaanse tijdkring. (Beginjaar van deze tijdkring is een hypothese)
- * In het 1ste jaar van de 194^e Olympiade. (Begin Olympiade 776 v. Chr.)
- * Ca. 751 jaar na de Stichting van Rome.

ogenblik aan door de zelfstandigheid van de Zoon Gods; zodat de menselijke natuur geen persoon zijnde door en in de Persoon van de Goddelijke natuur, van haar eerste zijn af bestaan heeft, met welke zij persoonlijk verenigd is en blijft.

De vereniging is geschied door aanneming.

Deze vereniging is geschied door aanneming. De Goddelijke natuur, een Persoon zijnde, heeft de menselijke natuur, geen eigen bestaan hebbende in enigheid haars Persoons, aangenomen. Dus spreekt de Schrift, [Filip 2:6-7](#). *Die in de gestaltenis Gods zijnde, geen roof geacht heeft Gode even gelijk te zijn; maar heeft Zichzelf vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende.*

Dit blijkt ook uit [Hebr. 2:16](#), *Waarlijk Hij neemt de engelen niet aan, maar Hij neemt het zaad Abrahams aan.*

(z) *Het zaad Abrahams* betekent hier niet al de natuurlijke nakomelingen van Abraham, maar zaad is hier in 't enkelvoud, is hier één, [Gal. 3:16](#).

(aa) *Neemt aan* staat hier in de tegenwoordige tijd, omdat de aanneming van het zaad Abraham, dat is van de menselijke natuur uit Abraham, is een blijvende aanneming en vereniging zonder einde tot in alle eeuwigheid.

(bb) *Aannemen* betekent niet verlossen, zodat de zin zou zijn: *Hij heeft de engelen niet verlost, maar het zaad Abrahams*; want:

1. dat woord heeft die betekenis nergens in de Schrift, maar het betekent altijd nemen, aannemen, grijpen, aangrijpen; of wel op dat aangrijpen iets volgt, waardoor iemand verlost wordt, zo geeft dit woord dat niet te kennen, maar 't geen daar door andere woorden bijgevoegd wordt.
2. 't Kan in deze plaats ook zo niet genomen worden, want Christus verlost niet alleen Abrahams zaad, maar ook al de gelovigen, die voor Abraham geleefd hebben, en ook alle gelovige Heidenen; deze allen moesten dan tegen engelen overgesteld worden, en niet alleen het zaad Abrahams; maar dat niet geschiedende, zo blijkt dat aannemen hier geen verlossen betekent.
3. In deze gehele brief worden de duivelen nooit engelen genoemd, en ook komt nergens in overweging, of de duivelen ook verlost zouden worden; maar in 't vorige wordt gesproken van goede engelen, deze worden niet door Christus verlost, en hebben Hem daartoe niet van node, zo kan dan aannemen niet zijn verlossen van engelen.
4. De samenhang toont, dat Abrahams zaad aannemen, is zijn menselijke natuur uit het zaad Abrahams, volgens de beloften, te hebben; want [Hebr. 2:9](#) verklaart de apostel, dat Christus een weinig minder is geworden dan de *goede* engelen, wegens het lijden van de dood om mensen te verlossen. [Hebr. 2:11](#) wordt getoond, dat Hij daartoe met hen uit een, dat is, mens uit mens moest zijn [Hebr. 2:14](#). Dat Hij daartoe ook, gelijk de kinderen, vlees en bloed is deelachtig geworden; en zo [Hebr. 2:16](#) voortgaande, toont Hij, dat Hij niet van de engelen natuur, maar de menselijke natuur, en dat uit het zaad Abraham, volgens de voorzeggingen, had aangenomen.

In enigheid des Persoons Gods.

XVI. Omdat dan de menselijke natuur, zelf geen bestaan hebbende, en van haar

eerste ogenblik bestaan heeft door het bestaan van de Zoon Gods, met welke zij ondeelbaar en onafscheidelijk verenigd is en blijft; zo is 't dan klaar, dat in Christus wel twee naturen zijn, doch geen twee personen, een Goddelijk en een menselijk, maar alleen één, namelijk *één Goddelijk Persoon*; zodat Maria niet een natuur, ook niet een menselijke persoon, maar een menselijke natuur, bestaande door de zelfstandigheid des Zoons Gods, en alzo een Goddelijke Persoon heeft ter wereld gebracht; niet dat de Godheid van haar is geboren, maar de Persoon naar zijn mensheid.

De vereniging is niet geschied door verandering.

XVII. Deze vereniging dan geschiedt door aanneming, is niet geschied door verandering van de Godheid in de mensheid, want God is en blijft onveranderlijk, onzienlijk, onsterfelijk, [Psalm 90:2](#); [1 Tim. 1:17](#); [Hebr. 1:12](#). Als Johannes zegt: *het Woord is vlees geworden*, [Joh. 1:14](#), zo geeft dat te kennen de vereniging van die twee naturen in één Persoon, maar geenszins een verandering van de Godheid in de mensheid. Want worden zegt niet altijd veranderen. Dat blijkt: [Gal. 3:13](#), *Een vloek geworden*, dat kan niet zijn veranderd in een vloek. [Gen. 1:3](#), *Daar werd licht*. Dit geschiedde niet door verandering van iets in wat anders, maar door schepping van iets, dat er niet was. [Gen. 2:7](#). Alzo werd de mens tot een levende ziel, niet dat of het lichaam in de ziel, of de ziel in het lichaam veranderde, maar door vereniging van die twee delen; zo ook in meer andere teksten. Dus is dan vlees worden niet in vlees te veranderen, maar vlees, dat is de menselijke natuur aan te nemen, en persoonlijk met zich te verenigen.

Gelijk in deze vereniging de Godheid niet verandert in de mensheid, zo verandert de mensheid ook niet in de Godheid; want dat eindig is, kan niet oneindig en eeuwig worden, en ook de Godheid is onmededeelbaar aan een schepsel.

Ook is deze vereniging niet geschied door vermenging van die twee naturen, zodat een derde soort van Persoon daaruit zou voortgekomen zijn, maar de vereniging is geschied zonder verandering en zonder vermenging, zodat iedere natuur haar eigenschappen behouden heeft, *en die beide naturen ieder haar eigenschappen toebrengen tot de Persoon*. Zodat diezelfde Christus heeft Goddelijke en menselijke eigenschappen, door vereniging van die twee naturen in Hem; maar de ene natuur heeft niet de eigenschappen van de andere.

Hieruit ontstaat:

XVIII. De vereniging van de twee naturen in één Persoon heeft drie gevolgen, te weten: mededelingen

5. van gaven en eer;
6. van eigenschappen;
7. van werk en ambt.

1. Een mededeling van gaven.

De eerste is een mededeling van gaven en eer. Door deze vereniging heeft de menselijke natuur van Christus een grote waardigheid verkregen boven alle schepselen, zelfs boven de heilige engelen, omdat zij is het lichaam en ziel van de

Zoon Gods, 't welk niemand deelachtig is dan zij. Ook heeft zij daardoor ontvangen buitengewone mate van Geest, van wijsheid, van heiligheid, en andere gaven. Zie: [Jes. 11:2](#) *En op Hem zal de Geest des HEEREN rusten, de Geest der wijsheid en des verstands, de Geest des raads en der sterkte, de Geest der kennis en van de vreze des HEEREN.* Psalm 45:8 [[Psalm 45:7](#)]. *Daarom heeft U, o God! uw God gezalfd met vreugde-olie boven uw medegenoten.* [Joh. 1:14](#). *Vol van genade en waarheid.* [Joh. 3:34](#). *God geeft Hem de Geest niet met mate.* Doch alle deze gaven zijn niet oneindig, want het eindige kan de oneindigheid niet vatten; maar zij is uitmuntende boven alle schepselen, boven Adam, boven de verheerlijkten in de hemel, boven al de engelen. Niet dat Christus naar Zijn menselijke natuur al de gaven van Zijn eerste begin en voor Zijn geboorte, of terstond van zijn geboorte af, in zulke trap heeft gehad, dat ze in trap niet konden toenemen, of toegenomen hebben, maar Jezus nam toe in wijsheid, [Lukas 2:52](#). *Hij heeft gehoorzaamheid geleerd uit hetgeen Hij heeft geleden,* [Hebr. 5:8](#). Christus mag naar de menselijke natuur niet aanbeden worden.

XIX. Al is het dat Christus naar de menselijke natuur zulke uitmuntende gaven boven alle schepselen ontvangen heeft, zo moet Hij daarom noch als mens, noch als Middelaar aanbeden worden. 't Is waar, Christus de Middelaar, Christus God en mens moet aanbeden worden, is het voorwerp van aanbidding; maar de grond van aanbidding is niet het middelaarsambt, de menselijke natuur, of uitnemendheid van de gaven, maar alleen de Goddelijke natuur. Het Middelaarsambt is wel een beweegreden, waardoor men gaande gemaakt moet worden om de Middelaar te aanbidden, maar de aanbidding termineert niet, eindigt niet, wordt niet bepaald tot het Middelaarsambt, of tot de begaafde menselijke natuur; want:

- (c) God alleen moet men aanbidden, [Matth. 4:10](#). Nu, de menselijke natuur van Christus zo verheerlijkt en begaafd, is niet God; zo moet ze dan ook niet aanbeden worden.
- (d) 't Is afgoderij iets te aanbidden, dat van natuur geen God is, [Gal. 4:8](#). Nu, Christus' menselijke natuur is van nature God niet. Zo zou het dan afgoderij zijn die aan te bidden.
- (e) Al de gaven van de menselijke natuur zijn een gegeven heerlijkheid en gave, als in de bovenverhaalde teksten te zien is, en uit de zaak zelf blijkt, daarom kunnen ze geen grond van aanbidding zijn.
- (f) Zelfs de werken Gods, als schepping en onderhouding en regering, zijn geen grond van aanbidding, maar alleen beweegredenen, omdat ze God zelf niet zijn; zo dan ook in het middelaarsambt of de begaafde menselijke natuur de grond van aanbidding niet.

3. Mededeling van eigenschappen.

XX. De tweede mededeling is van eigenschappen. De vereniging van de twee naturen in Christus is geschied zonder verandering, zonder vermenging, zodat iedere natuur haar eigen eigenschappen heeft behouden. Deze haar eigen eigenschappen deelt iedere natuur mede aan de Persoon, zodat de Persoon is eeuwig, oneindig, alwetende, almachtig, omdat Hij God is. Wederom, de Persoon Christus is in de volheid des tijds geboren, is op de ene plaats, en niet tegelijk op

een andere, weet niet alle dingen, had alle menselijke hartstochten zonder zonde, hongerde, dorstte, leed, stierf, omdat Hij mens was; deze verscheidene eigenschappen worden Hem in de Schrift toegeschreven, en dat door drieërlei wijze van spreken, die wij terstond par. 25 zullen aanwijzen.

Aan de menselijke natuur van Christus zijn geen Goddelijke eigenschappen meegedeeld.

XXI. Gelijk de menselijke natuur haar eigenschappen niet meegedeeld heeft aan de Goddelijke zo heeft ook de Goddelijke natuur haar eigenschappen of enige van haar niet meegedeeld aan de menselijke natuur. 't Welk wij tegen de Lutherse aldus bewijzen:

(uu) Uit het woord eigenschap zelf, want dat iemand meegedeeld wordt, is niet meer eigen, maar gemeen; zijn dan de Goddelijke eigenschappen aan de menselijke natuur meegedeeld, zo zijn ze niet meer alleen eigen aan de Goddelijke natuur dat zoveel te zeggen is als: God is niet meer God.

(vv) Omdat alle eigenschappen Gods zijn het Goddelijke Wezen zelf, en alleen van ons mensjes bij wijze van eigenschappen begrepen worden, zo moesten dan alle eigenschappen Gods meegedeeld worden, als een of sommige meegedeeld werden, en zo zou dan de menselijke natuur God zijn, zo was de menselijke natuur eeuwig, en al eer dat Hij van Maria geboren werd, want *eeuwigheid* is ook een eigenschap Gods. Zo had Hij dan naar het lichaam niet geboren kunnen worden, want Hij was er al; dan was Hij niet begraven, want Hij was al te voren in het graf: dan kon Hij niet opstaan en uit het graf gaan, want Hij was er al te voren buiten, en na Zijn opstaan bleef Hij in het graf, en dergelijke ongerijmdheden.

(ww) De Schrift zegt niet alleen dat nergens, maar spreekt uitdrukkelijk daartegen; die zegt, dat Christus naar Zijn menselijke natuur niet overal tegenwoordig was.

(a) In de staat van zijn vernedering, in welke Hij gezegd wordt van een plaats te vertrekken, naar een plaats toe te gaan, hier of daar niet te zijn, [Joh. 11:15](#). *Ik ben blijde ... dat Ik daar niet geweest ben.*

(b) Ook is Hij niet overal tegenwoordig in Zijn verhoring: [Matth. 28:6](#). *Hij is hier niet, want Hij is opgestaan.* [Joh. 16:28](#). *Ik verlaat de wereld.* [Hebr. 8:4](#). *Indien Hij op aarde ware, zo zou Hij zelfs geen Priester zijn.*

Zegt men, *dat is te verstaan zichtbaar.*

Ik antwoord: dat staat er niet, maar 't wordt volstrekt gesteld, en 't kan zo niet verstaan worden, want 't is een onafscheidelijke eigenschap van een menselijk lichaam zichtbaar te zijn; datzelfde zou men dan ook kunnen zeggen van alle de terstond verhaalde ongerijmdheden.

Tegenwerping 1.

XXII. *De menselijke natuur is verenigd met de Goddelijke; zo heeft ze dan ook de eigenschappen van dezelve.*

Ik antwoord:

a. Ons lichaam is ook verenigd met onze ziel, zo moest het dan ook de eigenschappen van de ziel hebben.

- b. Door datzelfde gevolg moest dan ook de Goddelijke natuur hebben de eigenschappen van de menselijke.
- c. Op die grond moesten alle eigenschappen meegedeeld worden, ook de eeuwigheid.
- d. Uit de vereniging volgt wel dat de Persoon beiderzijdse eigenschappen heeft, maar niet de ene natuur die van de andere.

Tegenwerping 2.

Zegt men, *de gehele volheid van de Godheid woont in Christus lichamelijk*, [Kol. 2:9](#) zo dan ook de eigenschappen.

Ik antwoord:

- (a) op die grond dan alle eigenschappen, ook de eeuwigheid.
- (b) Die plaats spreekt van Christus' persoon, en niet van de menselijke natuur. Van de Persoon tot de natuur is geen gevolg.
- (c) Lichamelijk is te zeggen klaarblijkelijk, waarlijk, niet bij gelijkenis, niet onder voorbeeld en plechtigheden, van welke schaduwen Christus het lichaam is, [Kol. 2:17](#).

Tegenwerping 3.

Zegt men, *zo de eigenschappen niet zijn meegedeeld, zo zijn de naturen van elkaar afgescheiden*.

Ik antwoord:

- (e) op dezelfde grond moesten aan de Goddelijke natuur ook de menselijke eigenschappen meegedeeld worden.
- (f) 't Tegendeel blijkt in de vereniging van ziel en lichaam.
- (g) De vereniging is niet plaatselijk, maar Persoonlijk.

Tegenwerping 4.

4. Zegt men, daar staat: [Eféze 4:10](#) *Opdat Hij alle dingen vervullen zou*.

Ik antwoord: daar wordt niet gesproken van alle teksten met Zijn lichaam, maar van vervulling van Zijn kerk, en al haar ware leden met Zijn Geest en Zijn werkingen.

Tegenwerping 5.

5. Zegt men: [Joh. 3:34](#) *Niet met mate*.

Ik antwoord: dat is niet oneindig, maar zeer uitnemende en boven anderen.

Tegenwerping 6.

6. Brengt men voor: [Matth. 28:18](#) *Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde*.

Ik antwoord: er wordt gesproken, niet van de menselijke natuur, maar van de Persoon; ook staat daar niet *dynamis*, kracht, maar *exousia*, autoriteit, macht, gebied.

Tegenwerping 7.

Brengt men voor: [Kol. 2:3](#) *Al de schatten van de wijsheid en van de kennis zijn in Hem verborgen*.

Ik antwoord:

5. daar wordt gesproken van de Persoon, en niet van de menselijke natuur.
6. Men kan Christus daar aanmerken als het voorwerp, en zo is alle wijsheid en kennis van de gelovigen te halen uit het beschouwen van Christus, in welke al de verborgenheden van het evangelie zijn te zien. Dus blijft het vast, dat de menselijke natuur niet heeft ontvangen de eigenschappen van de Goddelijke natuur.

Mededeling des werks.

XXIII. De derde mededeling is, des werks en van de bediening. Omdat beide de naturen persoonlijk verenigd zijn, zo werkt niet iedere natuur op zichzelf, maar 't werk is des Persoons; omdat Christus is één Persoon, zo is er ook maar één beginsel, dat werkt; omdat in die éne Persoon zijn twee naturen, ten opzichte van de Persoon ondeelbaar, onafscheidelijk, en ten opzichte van elkaar zonder verandering, zonder vermenging, met elkaar verenigd, zo werkt de Persoon door die twee Naturen; en omdat iedere natuur haar werking heeft overeenkomstig haar aard en eigenschappen, zo is er een tweërlei werking; de Persoon als God werkt overeenkomstig zijn Goddelijke, en als mens overeenkomstig Zijn menselijke natuur. Dus brengt iedere natuur het hare toe tot invoering van het éne werk van de verlossing in al Zijn delen.

Christus is naar beide naturen Middelaar.

XXIV. Zodat Christus naar beide naturen is Middelaar; niet alleen naar Zijn menselijke, maar ook naar Zijn Goddelijke natuur. Dit blijkt:

Bewijs 1. De Goddelijke is het begin.

Omdat de Goddelijke natuur is de Persoon, en zo het eerste begin van het werk van de verlossing, niet alleen door de menswording, met betrekking tot het Middelaarsambt, werkende naast Zijn kerk, maar ook in de menswording Zichzelf vernietigende, door bedekking van Zijn Godheid, en de gestalte van een dienstknecht aannemende, en alzo de Vader gehoorzaam wordende tot de dood, [Filip. 2:7-8](#). Dit is een werk van het Middelaarsambt, en actus sunt suppositorum, de daden Zijn des Persoons; zo is dan Christus ook naar Zijn Goddelijke natuur Middelaar.

2. Het Middelaarsambt vereist beide naturen.

Het Middelaarsambt vereist die beide naturen en haar werkingen, gelijk dit getoond is. De Goddelijke natuur moest de menselijke natuur ondersteunen en uit de doden opwekken; moest de waardigheid en kracht het lijden toebrengen, alsook de volbrenging van de wet; moest alles dadelijk toepassen, en de Zijnen verlossen van het grootste kwaad, en hun het hoogste goed deelachtig maken.

3. Teksten.

De Schrift brengt het middelaarsambt wel uitdrukkelijk tot de Goddelijke natuur, zie: [Hand. 20:28](#) ... *om de gemeente Gods te weiden, welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed.* [1 Kor. 2:8](#). *Zo zouden zij de Heere van de heerlijkheid niet gekruist hebben.* [Hebr. 9:14](#) ... *Die door de eeuwigen Geest Zichzelf Gode*

onstraffelijk opgeofferd heeft.

XXV. Uit de vereniging van de twee naturen in één Persoon, ontstaan verscheidene wijzen van spreken van dezelfde Christus.

(12) De Persoon wordt genoemd, en Hem wordt toegeschreven, dat Hem naar één van beide naturen alleen eigen is. Als: Christus is van eeuwigheid, Christus is in de volheid des tijds geworden uit een vrouw; Christus is alwetend, en Christus is niet alwetend; Christus is overalteenwoordig, Christus is niet overalteenwoordig; Christus heeft heerlijkheid bij de Vader, eer de wereld was, Christus is gestorven.

(13) De Persoon wordt naar de ene natuur genoemd, en Hem wordt dan toegeschreven dat Hem naar de andere natuur eigen is. God heeft Zijn kerk met Zijn bloed gekocht. De Heere der heerlijkheid is gekruist.

(14) De ene natuur wordt genoemd, en Hem wordt toegeschreven dat Hem naar de Persoon en alzo naar beide naturen eigen is. De Mens Jezus Christus is Middelaar, [1 Tim. 2:5](#).

Op deze verborgenheid moet men starogen, om de Goddelijke volmaakheden daarin te zien.

XXVI. Dus hebben wij getoond, dat de Heere Jezus is waarachtig God, waarachtig Mens, heilig Mens, God en Mens in één Persoon. 't Is nodig dat wij hier wat bij staan blijven, en deze Middelaar, wiens Naam *Wonderlijk* is, aan alle kanten wat nader beschouwen, tot zuivere bewegingen van Godzaligheid.

1. In eeuwigheid zal dit wonderwerk noch van engelen noch van mensen begrepen en doorzien worden, maar zal altijd blijven tot een ondoorzienlijke verwondering; nochtans kan en moet men, op aarde nog zijnde, trachten daarin te zien.

74. Geen ander kon Borg zijn en de mens tot God brengen, dan die God en mens in één Persoon was. Eerst moest de Zoon Gods persoonlijk verenigd worden met de menselijke natuur, zou de zondige mens wederom in vriendschap en vereniging met God komen. Ziet, zo'n groot werk was het de zondaar zalig te maken. Wat een veelvuldige wijsheid was daarin, om zo'n middel uit te vinden! Alle heilige engelen te samen zouden niet hebben uitgevonden zo'n Middel, als God uitgevonden en geopenbaard heeft. Nu zijn ze wel begerig die in te zien, maar zij zullen ze nooit doorzien. Wat een goedheid is het, dat daar niemand anders het kon doen dan Hij zelf, dat Hij zelf Zijn Zoon daartoe zendt, en doet die de menselijke natuur persoonlijk met Hem verenigen! Wat is er een almacht in, om dat te kunnen uitvoeren!

75. Hoe van nabij worden de uitverkorenen met God verenigd, dat ook zelfs hun natuur in de Persoon des Zoons Gods is op en aangenomen! Daarin Zijn ze ook zelfs boven de engelen verheven, wier natuur niet is persoonlijk met God verenigd. Is dat een kleine zaak Gode zo na te zijn? Trachtten wij meerder ons in het beschouwen van dit wonder van alle wonderen, waarin zelfs de engelen begerig zijn in te zien, en waarmee zij zich, als zich niet kunnende verzadigen, gedurig bezighouden, in te laten. Hielden wij ons daarmee gedurig werkzaam, wij zouden ons in verwondering verliezen, wij zouden dit zo vrolijk goedkeuren en eer wij het gewaar werden, ons wonder na en gemeenzaam met

God verenigd vinden, en zouden verstaan wat het is, dat de Heere Jezus zegt: [Joh. 17:21](#) *Opdat zij allen één zijn, gelijkerwijs Gij Vader in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons één zijn.* Dit, dit gaat alle begrip en verwondering te boven, niet alleen de zaak zelf, maar ook de verrukkende gestalte van het hart van degenen, die zich in dit beschouwen bezighouden; dit, dit zou onze mond vervullen met lof, en telkens doen eindigen met de Psalmist: *Wat is de mens, dat Gij zijner gedenkt? en de zoon des mensen, dat Gij hem bezoekt?* Psalm 8:5 [[Psalm 8:4](#)]. *Dat Gij hem groot acht, en dat Gij Uw hart op hem zet?* [Job 7:17](#).

Wat zich openbaart in de beschouwing van Christus' Goddelijke natuur.

XXVII. 2 Blijft niet in 't algemeen hangen, maar gaat voort in de beschouwing én van Zijn Godheid, én van Zijn mensheid.

(yyy) Van Zijn Godheid: is onze Heere Jezus God, en is Hij naar Zijn Godheid ook onze Middelaar, zo zien wij dat Zijn rantsoen is van een eeuwige en oneindige kracht en waardigheid, [Hebr. 9:14](#). *Hoeveel te meer zal het bloed van Christus, die door de eeuwige Geest Zichzelf Gode onstraffelijk opgeofferd heeft, uw geweten reinigen van dode werken.* Alle zonden dan van alle gelovigen, hoe groot, hoe veel zij ook zijn, niet een, noch het minste gedeelte daarvan uitgenomen, zijn volkomen betaald, de minste schuld of straf is niet meer overig, ja zo volkomen is alles voldaan, alsof zij geen zonden hadden gedaan, maar volmaakt de wet hadden gehouden; want die voldaan heeft, is waarachtig en eeuwig God.

(zzz) Is de Heere Jezus God, die beschouwing zal in onze harten verwekken een groot ontzag, en Hem verheffen verre boven alles; zal ons voor Hem doen nederbukken, Hem met de engelen aanbidden, en Hem eren als de Vader, omdat Hij één met Hem is; 't zal ons doen voegen bij alle schepsel, dat in hemel en op aarde is, zeggende: *Hem, die op de troon zit, en het Lam, zij de dankzegging, en de eer, en de heerlijkheid, en de kracht in alle eeuwigheid,* [Openb. 5:13](#).

(aaaa) Het beschouwen van Zijn Godheid zal ons op Hem doen vertrouwen, volgens Zijn bevel: [Joh. 14:1](#) *Gij gelooft in God, gelooft ook in Mij.* O hoe gerust kan men zijn, als men Hem heeft aangenomen en al onze zaken en voorvallen in Zijn hand gegeven! In hoe veilig een bewaring is een ziel, die zich aan Hem heeft overgegeven? Die mag alle vrees en bekommering wel afleggen, en meteen zeker en vast hart zeggen: *Gij zult mij leiden door Uw raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen,* [Psalm 73:24](#). Want Hij is God, en daarom de opperste Goedheid zelf. Hij is alwetende en kent de gestalte, de begeerten, de oprechtheid, de benauwdheden van de ziel. Hij is almachtig om dezelve te verlossen, te bewaren, te troosten, en te brengen tot de zaligheid. Welzalig is dan zo'n ziel, die de Heere Jezus heeft tot haar Zaligmaker, die verheuge zich in Zijn Naam.

Wat zich opdoet in de beschouwing van Christus' menselijke natuur.

XXVIII. 3. Laat ook de menswording van de Heere Jezus veel zijn het voorwerp van uw overdenking; want dat God in het vlees geopenbaard is, is een

verborgenheid van de Godzaligheid, [1 Tim. 3:16](#). Alle ware Godzaligheid vloeit uit de kennis, en uit gelovige vereniging met de Heere Jezus; daaruit ontstaat liefde, en alles wat de liefde werkt. 't Is geen Godzaligheid, die uit deze grond niet voortkomt; doch 't is een verborgenheid, die door de natuur, welke ons wel een indruk geeft van God en godsdienst, niet wordt geopenbaard. Een uitwendig verlichte weet ook niet wat gestalte van de ziel het is, uit de kennis en gelovige vereniging met de Heere Jezus, God en mens, in en met God vrede te hebben, in Hem te rusten zonder vreze, Hem lief te hebben, en in alles de Heere welbehagelijk te leven, daardoor opgeleid te worden tot verheerlijking van God, wegens Zijn volmaaktheden, die zich in de menswording openbaren.

Gods rechtvaardigheid.

(a) Want hierin doet zich op de schrikkelijkheid van de zonde aan de ene kant, en de zuivere rechtvaardigheid Gods aan de andere zijde; die kon niet weggenomen, en deze niet voldaan worden, of de Zoon Gods mens moest worden, Zijn heerlijkheid bedekken achter het voorhang van Zijn menselijke natuur, en Zich alle smaad en lijden naar Zijn menselijke natuur laten aandoen, ja, de Heere der heerlijkheid moest gekruist worden.

Mensenliefde.

(b) Hierin is te zien de ondoorgrondelijke Menschenliefde. De uitverkorenen waren niet beminnelijk, maar hatelijk in zichzelf, en God heeft ze lief uit Zichzelf, omdat Hij ze liefhebben wilde. Deze liefde beweegt de Vader Zijn Zoon te zenden in het vlees, waarover de Heere Jezus uitroept: [Joh. 3:16](#) Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft. Uit deze liefde gaat de Zoon heen, neemt de menselijke natuur aan, en ondergaat alle lijden en de dood. [Eféze 5:25](#). Gelijk ook Christus de Gemeente liefgehad heeft, en Zichzelf voor haar heeft overgegeven. Kan iets liefde verwekken, zo moet deze liefde van God en van Christus onze liefde gaande en brandende maken.

Waarheid.

(c) Hierin openbaart zich de onfeilbare Waarheid Gods. Zoals Hij het gezegd heeft, zo heeft Hij gedaan. Hier is vervuld de belofte in het Paradijs: [Gen. 3:15](#). *Het zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen.* Hier Zijn vervuld al de toezeggingen aan de voorvaderen geschied, en welke zij al reikhalzende tegemoet zagen; hier zijn vervuld al de schaduwen en offeranden, die als zovele voorzeggingen en beschrijvingen van de Messias waren. Dus openbaart Zich God dat Hij waarachtig is, en geen belofte on vervuld zal laten. *Dit erkende Maria:* [Lukas 1:55](#). Gelijk Hij gesproken heeft tot onze vaders. En Zacharias: [Lukas 1:70](#). *Gelijk hij gesproken heeft door de mond van Zijn heilige profeten, die van het begin van de wereld geweest zijn.*

Wijsheid.

(d) Hier is dat grote werk Gods, 't welk bij uitnemendheid uitblinkt de wijsheid, goedheid, almacht, barmhartigheid en heerlijkheid Gods. Een zondaar wederom tot de Heilige God te brengen, en dat door betoning van Zijn allerzuiverste rechtvaardigheid, en dat door een Persoon, die tegelijk God en mens is, en dat

door Zijn lijden, en de zondaar door zulke en zulke wegen te leiden tot zo'n onbedenkelijke zaligheid, ja, dat is wijsheid, dat is goedheid, dat is macht. Dit alles aanschouwen de heilige engelen, en 't is hun een gedeelte van de zaligheid de volmaaktheden Gods in het werk van de verlossing door de menswording van Christus aan te zien. [Eféze 3:10](#). *Opdat nu door de Gemeente bekendgemaakt worde aan de overheden en de machten in de hemel, de veelvuldige wijsheid Gods.* Maria ziet dit alles daarin en zegt: [Lukas 1:49-51](#). *Grote dingen heeft aan mij gedaan Hij, die machtig is, en heilig is Zijn naam En Zijn barmhartigheid is van geslacht tot geslacht over degenen, die hem vrezen Hij heeft een krachtig werk gedaan door Zijn arm.*

Zo moest men de menswording bepeinzen, dat men in deze de gemelde en andere eigenschappen Gods klaar zag schijnen, deze in een heilige verwondering goedkeurde, en met blijdschap roemde met de heilige engelen, en zei: *Ere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op, aarde, in de mensen een welbehagen!* [Lukas 2:14](#).

Men moet zich over de menswording van Christus verblijden.

XXIX. 4. De beschrijving van de menswording van Christus moet ook in ons verwekken een blijde dankbaarheid tot God, en een verwelkoming van de Heere Jezus in onze natuur. Dit geeft de boodschap-brengende engel te kennen, zeggende tot de herders: [Lukas 2:10](#), *Ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal.* Kan onze ziel ergens over blij Zijn, zo moet ze zich over dit grote wonderwerk Gods verblijden. Bemerkt tot dat doel:

(k) Dat het geprofeteerd is, dat men zich verblijden zou, als de Zaligmaker in de wereld komen zou. Zie dit: [Jes. 9:2](#), [5](#). *Zij zullen blijde wezen voor uw aangezicht, gelijk men zich verblijdt in de oogst, gelijk men verheugd is, wanneer men de buit uitdeelt. Want een kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven.* Zie ook: [Jes. 25:9](#). Men zal te die dage zeggen: *Ziet, deze is onze God; wij hebben Hem verwacht, en Hij zal ons zalig maken; Deze is de HEERE; wij hebben Hem verwacht; wij zullen ons verheugen en verblijden in zaligheid.* Zie ook: [Zach. 9:9](#). *Verheug u zeer, gij dochter Sions! juich, gij dochter Jeruzalems! Ziet uw Koning zal u komen, rechtvaardig, en Hij is een Heiland.* Omdat het zo geprofeteerd is, en wij die tijden beleven, zo moeten wij dan onze zielen verheffen tot blijdschap en tot dankzegging.

(l) Merkt aan het verlangen van de heiligen naar de komst van Christus in het vlees. Als Eva haar eerste zoon gebaard had, 't schijnt, of ze al terstond de belofte meende verkregen te hebben, als ze zei: *Ik heb een man van de Heere verkregen*, [Gen. 4:1](#). Van Abraham zegt de Heere Jezus: [Joh. 8:56](#) *Abraham, uw vader, heeft met verheuging verlangd, opdat hij mijn dag zou zien.* David geeft zijn verlangen te kennen: [2 Sam. 23:5](#) *Voorzeker is daarin al mijn heil, en alle lust, hoewel Hij het nog niet doet uitspruiten.* Dit verlangen was ook in de Godvruchtige koningen en profeten: [Lukas 10:24](#). *Want ik zeg u, dat veel profeten en koningen hebben begeerd te zien, hetgeen gij ziet.* Ja, alle gelovigen van het Oude Testament verlangden daarnaar, gelijk blijkt: [Hebr. 11:13](#). *Deze allen zijn in het geloof gestorven, de beloften niet verkregen hebbende, maar hebben dezelve van verre gezien, en geloofd, en omhelsd.* Wat een blijdschap zouden ze vertoond hebben, indien zij de Heere Jezus in

het vlees hadden gezien! Wij nu beleven die tijden, 't past ons dan blij te zijn, en de Heere te danken voor dat allerkostelijkste Geschenk, voor zo'n lieve en dierbare Zaligmaker.

- (m) Toen Christus in de wereld kwam, was hemel en aarde vervuld met blijdschap. Johannes de Doper springt van vreugde op in 's moeders lijf, [Lukas 1:44](#). Maria heft een lofzang aan: *Mijn ziel maakt groot de Heere, en mijn geest verheugt zich in God, mijn Zaligmaker*, [Lukas 1:46-47](#). *De tong van de stomme Zacharias breekt los, zeggende: Geloofd zij de Heere, de God Israëls, want Hij heeft bezocht, en verlossing teweeg gebracht Zijn volke; en heeft een hoorn der zaligheid ons opgericht, in het huis Davids, Zijn knecht*, [Lukas 1:68-69](#). De oude Simeon neemt het Kindeke op Zijn armen, en loofde God, en zei: *Nu, laat Gij, Heere! uw dienstknecht gaan in vrede, naar uw woord; want mijn ogen hebben uw zaligheid gezien*, [Lukas 2:29-30](#). Kom voegt u bij hen, en verblijdt u er mede over; zal het hart altijd beklemd blijven? Zal het zich niet eens verblijden? En zo het zich zal verblijden, waarover zal het meer gaande kunnen gemaakt worden, dan over de menswording van Christus? Daarom: *Verblijdt u in de Heere te allen tijd; wederom zeg ik: verblijdt u*, [Filip. 4:4](#).

Opwekking tot blijdschap.

XXX. Maar misschien zal iemand zeggen: mijn hart wil niet los; ik kan mij hierover niet verblijden, want ik vrees, dat Hij toch voor mij niet geboren is, en dat ik er geen deel aan heb.

Ik antwoord:

- (16) Gij weet immers het tegendeel ook niet, 't is nog maar vrezen.
- (17) 't Scheelt daar niet alleen, maar men verblijdt zich over de Menswording niet, omdat men zich niet inlaat in heilige overdenkingen over dezelve, over 't wonderwerk, over de beloften, over de Persoon, over de uitwerking, van de grote zaligheid, door Zijn lijden en dood. Wat blijdschap zou hij hierover hebben, die het niet aandachtig overweegt?
- (18) Evenwel, daar is nu een Zaligmaker; is het dan u evenveel, of er een Zaligmaker is of niet? Zo neen, wel waarom dan niet blij over Zijn komst in de wereld, al was het dat u er nog geen deel aan had.
- (19) Maar u, die naar Jezus uitziert om door Hem gerechtvaardigd en geheiligd te worden, al is het met veel duisterheid, vrees, naarheid en bekommernis; [Joh. 6:40](#) u, in wiens hart Jezus door het geloof woont, waardoor de hartstochten telkens wederom naar Hem uitgaan; [Eféze 3:17](#) u, in wie Jezus een gestalte heeft verkregen; [Gal. 4:19](#) en in wie Jezus leeft, [Gal. 2:20](#) zodat Hij al uw blijdschap en lust is, zodat in u zich opdoet de haat tegen de zonde, en de lust om zo te wandelen gelijk Hij gewandeld heeft, en de strijd tussen geest en vlees in u bevindt; u, die Jezus liefhebt, [1 Joh. 4:19](#): ... u hebt grond om u te verzekeren, dat Hij voor u geboren is, en daarom hebt u dubbele reden om u te verheugen met een heerlijke en onuitsprekelijke vreugde, en te juichen over de komst van de Heere Jezus in het vlees.

Christus erkennen als Zijn Heere.

XXXI. 5. Komt dan:

- erkent Hem als uw Heere: *Kust de Zoon*, [Psalm 2:12](#). Omdat Hij uw Heere is, zo buigt u voor Hem neer, Psalm 45:12 [[Psalm 45:11](#)]. Onderwerpt u onder Hem, ziet Hem naar de ogen, vreest Hem, dient Hem en stelt Hem u voor als het enige en volmaakte voorbeeld, en wandelt in Zijn voetstappen, [1 Petrus 2:21](#).
- Gelijk men met de Heere Jezus moet omgaan als waarachtig God in ontzag, eerbied, vrees, vertrouwen, aanbidden, zo mag en moet men ook met Hem verkeren als Mens, als zijnde onze Broeder; *want Hij schaamt Zich niet ons broeders te noemen*, [Hebr. 2:11](#). Zulke omgang met Hem wenste de Bruid: [Hoogl. 8:1](#) Och, dat Gij mij als een broeder waart! Nu is Hij onze Broeder geworden, zo mogen en moeten wij met Hem als zodanig verkeren, altijd Hem aanmerken, dat Hij ons zo bestaat, *dat Hij met ons uit Eén is*, [Hebr. 2:11](#). Vlees van ons vlees en been van onze benen. Dat geeft vrijmoedigheid, dat geeft gemeenzaamheid, om onze noden te klagen aan Hem, die zelf een Mens zijnde, weet hoe een mens te moe is in pijnen, in benauwdheden naar ziel en lichaam, en waarlijk medelijden kan hebben en heeft, [Hebr. 2:17](#); [4:15](#). De gemeenzaamheid maakt het hart week, dat geeft vrijmoedigheid om nabij tot Hem te naderen, en op een menselijke wijze met Hem als Mens te spreken. Hem onze zaak te bevelen, die Hem toe te vertrouwen, Zijn Godheid de grond zijnde. En dat verwekt het hart tot zoete liefde.

¹ Dit is een visie die uit de Roomse kerk afkomstig is.

² Jezus is geboren omtrent het Burgerlijk nieuwjaar. **Dit begon op 11 september 3 vóór de Chr. jaartelling. Dat was de Dag des Geklanks**, [Lev. 23:24](#).

Dat Jezus omtrent het Burgerlijk nieuwjaar geboren is kan berekend worden uit de tijd van zijn doop en sterven. Jezus werd gedoopt toen Hij omtrent 30 jaar was, en stierf 3,5 jaar later op Pascha.

Christus werd geboren:

* 3970 jaar na de Schepping, H. Bullinger, (Huysboeck, 14)

* 600 jaar na de Profetische droom van Nebukadnézar, dat een Steen zonder handen afgehouden werd. Zie O.T. chron.

* Toen Jeruzalem 60 jaar tevoren door Pompéjus (okt. 63) werd veroverd, M. Henri over [Luk 2:1-7](#).

* In het 42e jaar van het Keizerrijk van Augustus, (Kanttek. nr. 2 Luk.2). Het 42e jaar liep van maart 3 tot maart 2 v. Chr.

* 4711e jaar Juliaanse tijdkring. (Beginjaar van deze tijdkring is een hypothese)

* In het 1ste jaar van de 194^e Olympiade. (Begin Olympiade 776 v. Chr.)

* Ca. 751 jaar na de Stichting van Rome.

Hoofdstuk 19: Van de drie Ambten van Jezus Christus, en in het bijzonder van Zijn Profetisch ambt

Hoofdstuk 19

Van de drie Ambten van Jezus Christus, en in het bijzonder van Zijn Profetisch ambt.

Gesproken hebbende van de Persoon des Middelaars, volgt dat wij spreken van Zijn Ambten. De Zaligmaker Jezus wordt doorgaans toegenaamd *Christus*. De zaligmaker was in 't OUDE TESTAMENT beloofd onder de naam Meschiach, [Dan. 9:25](#), tot op *Messias, de vorst*. De Grieken verlaten het Christus [Joh. 1:42](#). *Wij hebben gevonden de Messias, dat is, overgezet zijnde, de Christus*. In onze taal is het te zeggen: *Gezalfde*, welke benaming afkomt van het gebruik in het OUDE TESTAMENT In die tijden en landen gebruikte men, in plaats dat men bij ons welriekende poeder in het haar strooit, welriekende oliën, die door apothekerskunst zeer fijn gemaakt worden, zodat ze al de reuk als een quintam essentium in een kleine hoeveelheid bij elkaar brachten en kunstig onderling te mengen. Van deze olie sprengde men kleine sprenkeltjes in het haar, én om enig aanzien te vertonen, én door de liefelijkheid van de reuk aangenaam te zijn bij die om hen kwamen. De Heere had bevolen een bijzondere olie heel kunstig naar apothekers werk te maken, uit verscheidene welriekende specerijen, [Exod. 30:25](#). Deze mocht van niemand nagemaakt worden, en niemand mocht zich met die reuk sprengen op straf van uitroeijing, [Exod. 30:32-33](#). Met deze olie werd Aäron en zijn zonen gezalfd, om het priesterambt te bedienen, vers 30. Ook werden wel met die olie gezalfd profeten, [1 Kon. 19:16](#). Ook koningen, ziet [1 Sam. 10:1](#) en [1 Sam. 16:13](#).

De zalving vervat.

II. Dit zalven gaf twee zaken te kennen:

8. Eerst dat ze van God tot dat ambt verordineerd en geroepen waren, want men rook de reuk des Heeren aan hen.
9. Ten tweede, dat de Heere hun de bekwaamheid tot dat ambt zou geven, waardoor ze aangenaam zouden zijn bij het volk, gelijk de reuk van die olie van een bijzondere aangenaamheid was, en de gezalfde door de reuk van die olie een liefelijke geur van zich gaf. Hier vandaan werden ze *gezalfden*, en *gezalfden des Heeren* genoemd. Dit is de reden, dat Christus Gezalfde genoemd wordt. 't Welk ook die twee zaken: verordining en bekwaammaking, in zich heeft.

Verordining.

1. Verordining. Christus is van Zichzelf tot het Middelaarsambt niet gelopen. [Hebr. 5:5](#), Christus heeft Zichzelf niet verheerlijkt om Hogepriester te worden; maar:
- v. Hij is daartoe van de Vader verordineerd: [1 Petrus 1:20](#). *Dewelke wel voorgelopen is geweest voor de grondlegging van de wereld.* [Spr. 8:23](#). *Ik ben van eeuwigheid af gezalfd geweest.*

- w. Hij is daartoe van de Vader in de wereld gezonden: [Joh. 10:36](#). *Die de Vader geheiligd en in de wereld gezonden heeft.* En geroepen: [Jes. 42:6](#). *Ik, de HEERE heb U geroepen in gerechtigheid.*
- x. Hij is daartoe in de Doop ingehuldigd: [Matth. 3:17](#). *En ziet, een stem uit de hemelen, zeggende: Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in Denwelken Ik Mijn welbehagen heb.* Dus is Hij gemaakt tot een Heere en Christus, [Hand. 2:36](#).

Bekwaammaking.

2. De bekwaammaking bestaat:

- (r) in de vereniging van de twee naturen in één Persoon, zonder welke Hij geen Middelaar kon zijn; God alleen, en mens alleen, was daartoe niet bekwaam, maar God moest geopenbaard worden in het vlees, [1 Tim. 3:16](#).
- (s) In de buitengewone uitstorting van de Heiligen Geest: [Joh. 3:34](#). *Want God geeft Hem de Geest niet met mate.*

Christus heeft drie ambten.

Gelijk drieërlei personen in het OUDE TESTAMENT als voorbeelden van Christus gezalfd werden, namelijk: profeet, priester en koning, zo was het noodzakelijk dat Christus ook die drie ambten had en bediende, opdat Hij also bekwaam ware drieërlei ellende van de mensen weg te nemen; namelijk de blindheid door Zijn Profetisch ambt, de vijandschap met God door Zijn Priesterambt, en de onmacht door Zijn Koninklijk ambt. Dat Christus Profeet, Priester en Koning is, en die drie ambten bedient tot nut van Zijn uitverkorenen, blijkt overal uit de Heilige Schrift. Wij zullen van ieder in 't bijzonder handelen.

Het profetisch ambt.

III. Het Profetisch ambt. Dat Christus, een Profeet is, blijkt uit de voorzegging, en uit de vervulling.

- (uu) Als Profeet was Hij beloofd: [Deut. 18:15](#). *Een Profeet, uit het midden van u, uit uw broederen, als mij, zal u de HEERE, uw God, verwekken; naar Hem zult gij horen.* Dat deze plaats van Christus spreekt, blijkt uit [Hand. 3:22](#), alwaar die eigen woorden verhaald worden. Als van Christus gezegd. Zie ook: [Jes. 61:1-2](#). *De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de HEERE Mij gezalfd heeft, om een blijde boodschap te brengen de zachtmoedigen, enz.* De Heere Jezus deze woorden voorgelezen hebbende, past ze op Hem, zeggende: *Heden is deze Schrift in uw oren vervuld*, [Lukas 4:21](#), en [Lukas 4:24](#) noemt Hij Zich te die opzichte Profeet.
- (vv) In des Heeren Jezus' omwandeling op aarde stelt de Heere Zich als Profeet voor: [Matth. 17:5](#). *Deze is Mijn geliefde Zoon, in Denwelken Ik Mijn welbehagen heb, hoort Hem!* Zodanig heeft de Heere Jezus Zich overal gedragen: [Matth. 9:35](#). Jezus omging al de steden en vlekken, lerende in hun synagogen, en predikende het Evangelie des koninkrijks. *Zodanig is Hij van het volk erkend*: [Lukas 7:16](#). Een groot Profeet is onder ons opgestaan. [Lukas 24:19](#). Welke een Profeet was, krachtig in werken en woorden, voor God en al het volk.

IV. De bediening van de profeten bestond hierin:

- (i) dat zij onmiddellijk van God de openbaring der verborgenheden ontvingen, te weten, de buitengewone profeten.
- (j) In de verkondiging en uitlegging van het Woord van God.
- (k) In toekomstige dingen te voorzien.
- (l) In de bevestiging van de openbaring door wonderen.

1. In onmiddellijke openbaringen te ontvangen.

De profeten ontvingen de verborgenheden door onmiddellijke openbaringen: [Num. 12:6](#). Zo er een Profeet onder u is, Ik, de HEERE, zal door een gezicht Mij aan hem bekendmaken, door een droom zal Ik met hem spreken. [2 Petrus 1:21](#) ... de heilige mensen Gods, van de Heilige Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken. Zo heeft de Heere Jezus alles ontvangen van de Vader: [Joh. 5:20](#). *De Vader heeft de Zoon lief, en toont Hem alles wat Hij doet.* [Openb. 1:1](#). *De openbaring van Jezus Christus, die God Hem gegeven heeft, om Zijn dienstknechten te tonen de dingen, die haast geschieden moeten.* Niet dat Christus na zijn doop is opgenomen geweest in de hemel, om daar de verborgenheden te ontvangen, gelijk de Socinianiën verzinnen om Christus' Godheid te bekwaam te loochenen; want

- 76. de Heilige Schrift spreekt daar niet een woord van; maar als zij spreekt van Christus' nederdalen, zo ziet dat op de Goddelijke natuur, de menselijke aannemende, en het nederdalen staat voor het opvaren, daar Hij, naar dat zeggen, eerst had moeten opvaren en dan nederdalen.
- 77. 't Was niet nodig dat Hij om openbaringen te ontvangen in de hemel opgenomen werd; want als God was Hij alwetend, en 't was alles uit Hem. [Joh. 8:38](#). *Ik spreek, wat Ik bij Mijn Vader gezien heb. En naar Zijn menselijke natuur had Hij de Geest ontvangen zonder mate,* [Joh. 3:34](#). *En op Hem zal de Geest des HEEREN rusten; de Geest der wijsheid en des verstands, de Geest des raads, en der sterkte, de Geest der kennis en van de vreze des HEEREN,* [Jes. 11:2](#).

2. In bekendmaking van verborgenheden.

V. De bediening bestond in de uitlegging en verkondiging van het Woord van God, gelijk dat te zien is in de profetieën van de profeten. Zo heeft ook de Heere Jezus, als God, als enige wetgever, en als Koning van Zijn volk, de wet gegeven tot een regel des levens voor Zijn volk, die wet verklaard, van de valse uitlegging en verdraaiing gezuiverd, [Matth. 5](#). De overtreders bestraft, [Matth. 23](#), en een ieder tot gehoorzaamheid opgewekt en vermaand, [Markus 1:15](#). *Bekeert u en geloof het Evangelie.* Doch Christus heeft geen nieuwe leer gepredikt, geen nieuwe wet gegeven, noch een nieuwe weg ten hemel, die in het OUDE TESTAMENT niet voorgesteld, aan de Godzaligen niet bekend, en van hen niet bewandeld was, geopenbaard; maar alleen vervuld en bevestigd hetgeen van Hem en de weg der zaligheid tevoren beschreven was. Zie: [Matth. 5:17](#). *Meent niet dat Ik gekomen ben, om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen om die te ontbinden, maar te vervullen.* Gelijk Christus Zich droeg jegens de wet, zo verkondigde Hij ook als een Profeet het Evangelie.

- 10. Christus is de Bewerker van het Evangelie, [Joh. 1:17](#). *Want de wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden.*

11. Christus is ook de Verkondiger van het Evangelie, [Eféze 2:17](#). *Komende heeft Hij door het Evangelie vrede verkondigd.*
12. Christus is ook zelf het Voorwerp van het Evangelie, [1 Kor. 1:23](#) *Wij prediken Christus de gekruisigde*. Om deze redenen wordt het Evangelie *het Evangelie van Christus* genoemd. [Rom. 1:16](#).

3. In voorzegging van toekomstende dingen.

VI. De bediening van het Profetisch ambt bestaat ook in voorzegging van toekomstende dingen, waar vandaan ook het Griekse woord Profeet zijn afkomst heeft. Christus heeft voorzeggd, niet alleen wat Zichzelf zou moeten overkomen tot zaligheid van Zijn uitverkorenen, maar ook wat én wereld én kerk zou overkomen, en hoe het daar toegaan zou tot op de dag des oordeels; waarvan de gehele openbaring, alsmede de Evangeliën bewijzen zijn.

4. In de leer met wonderen te bevestigen.

Gelijk de Profeten hun leer met wonderen bevestigden, als wij zien in Elia en Elisa, zo heeft ook de Heere Jezus zijn leer door wonderen bevestigd, waarvan de Evangeliën vol zijn, zodat de schare zei: [Joh. 7:31](#) *Wanneer de Christus zal gekomen zijn, zal Hij ook meer tekenen doen dan die, welke Deze gedaan heeft?* Petrus zegt: [Hand. 2:22](#) *Jezus de Nazarener, een Man van God, onder ulieden betoond door krachten, en wonderen, en tekenen, die God door Hem gedaan heeft in het midden van u, gelijk gij ook zelf weet.* De andere profeten deden wonderen door Christus' kracht, 't welk Petrus te kennen geeft, zeggende: [Hand. 3:12, 16](#) ... *wat ziet gij zo sterk op ons, alsof wij door onze eigen kracht of Godzaligheid deze hadden doen wandelen? Maar door het geloof in Zijn Naam heeft Zijn Naam deze gesterkt.*

Maar Christus deed wonderen door zijn eigen kracht: [Markus 5:30](#). *Jezus bekennde in Zichzelf de kracht, die van Hem uitgegaan was.* [Lukas 6:19](#). *Daar ging kracht van Hem uit, en Hij genas ze allen.*

Heeft dit ambt bediend in 't OUDE TESTAMENT

VII. Dit Profetisch ambt heeft Christus bediend.

(xx) In het O. T door middel van Zijn profeten. Zie: [1 Petrus 1:11](#). *Onderzoekende op welke of hoedanige tijd de Geest van Christus, die in hen was, beduidde en tevoren getuigde het lijden, dat op Christus komen zou, en de heerlijkheid, daarna volgende.* [1 Petrus 3:19](#). *In denwelken [Geest] Hij [Christus] ook heengegaan zijnde, de geesten, die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft.*

(yy) Dit heeft Hij ook bediend in zijn omwandeling op aarde: [Hebr. 1:1](#). *God, voortijds veelmaal en op velerlei wijze tot de vaders gesproken hebbende door de profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door de Zoon.*

(zz) Dit Profetisch ambt bedient Christus nog na Zijn hemelvaart, door Zijn apostelen, herders en leraren, [Eféze 4:11, 12](#). *Dezelve heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot Evangelisten, en sommigen tot herders en leraren. Tot de volmaking van de heiligen, tot het werk van de bediening, tot opbouwning des lichaams van Christus.* En omdat zij zijn boden zijn, die in Zijn naam prediken, zo wil de Heere Jezus, dat men

hen zal horen als Hem: [Lukas 10:16](#). *Wie u hoort, die hoort Mij, en wie u verwerpt, die verwerpt Mij.*

VIII. De wijze van bediening van het Profetisch ambt is tweeërlei, namelijk:

10. uitwendig en

11. inwendig, welke beide te samen gevoegd worden: [Jes. 59:21](#). *Mijn geest, die op u is, en Mijn woorden, die Ik in uw mond gelegd heb, die zullen van uw mond niet wijken.*

Is uitwendig door het Woord.

Uitwendig bedient Christus het Profetisch ambt door het Woord, geschreven, gedrukt en door Zijn dienaren gepredikt. Dit geschiedt nu niet aan de Joodse natie, als voor de komst van Christus. [Psalm 147:19-20](#); maar nu wordt de heidenen het Evangelie verkondigd, die horen Christus' stem; Zijn geluid is over de gehele aarde uitgegaan, en Zijn woorden tot de einden van de wereld, [Rom. 10:18](#). Doch veel naties zijn en blijven voor 't tegenwoordige onbloom, en missen de middelen van de zaligheid; want al is 't dat ze allen niet zalig worden, die Christus' woorden horen, en dat het Woord van de prediking hun geen nut doet, omdat het met het geloof niet gemengd wordt, in degenen, die het horen, [Hebr. 4:2](#), zo kan nochtans niemand zalig worden, tenzij hij de uitwendige prediking van Christus hore, volgens: [Rom. 10:14](#), [17](#). *Hoe zullen zij in Hem geloven, van welke zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen, zonder die hun prediken? Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods.*

Inwendig door Geest.

IX. Inwendig bedient Christus het Profetisch ambt, als Hij door zijn Geest de zielen bestraalt met zijn wonderbaar licht, [1 Petrus 2:9](#). En schijnt in de harten om te geven verlichting van de kennis van de heerlijkheid Gods, in het aangezicht van Jezus Christus, [2 Kor. 4:6](#). Waardoor ze de waarheid in haar eigen gedaante verstaan, zoals de waarheid in Jezus is, [Eféze 4:21](#). En zij de zin van Christus hebben, [1 Kor. 2:16](#). Als Hij het hart brandende maakt, [Lukas 24:32](#). Als Hij hen wederbaart, [Jak. 1:18](#). Als Hij het geloof geeft, [Eféze 5:8](#). En als Hij hen door de waarheid vrijmaakt, [Joh. 8:32](#). En zij in de waarheid wandelen, [3Jo 1:4](#). Als de Heere Jezus inwendig leert, zo zegt Hij tot hen niet wat anders, dan tot de anderen; maar datzelfde woord, dezelfde predikingen, die velen tegelijk horen, horen sommigen alleen maar met het oor, verstaan de zaken maar op een natuurlijke wijze, en het raakt hun hart niet tot verandering; datzelfde woord treft anderen inwendig, verlicht en verandert het hart, zodat het onderscheid niet is in het woord, noch in de mens die hoort; maar in de nevensgaande kracht van Christus, de een aanrakende, en de anderen niet.

Onderscheid tussen Christus en andere profeten.

X. Hieruit zien wij het grote onderscheid tussen alle andere profeten en deze grote Profeet der profeten: zij waren alleen blote, en daarenboven zondige mensen, zij gaven een gezag aan het Woord, zij brachten het niet voort uit zichzelf; zij konden niet meer dan uitwendig aan het oor prediken. *Maar wie is*

een leraar gelijk Hij? [Job 36:22](#).

- (11) Hij predikte met Goddelijk gezag als macht hebbende, [Matth. 7:29](#).
- (12) Hij predikte met een heilige doordringende ijver, zodat de ijver van het kruis des Heeren Hem verslond, [Joh. 2:17](#).
- (13) Hij predikte met een bijgaande Goddelijke kracht, zodat Zijn vijanden zelf zeiden: *Nooit heeft een mens also gesproken, gelijk deze mens*, [Joh. 7:46](#).
- (14) Hij predikte met een wonderbare wijsheid, zodat niemand Hem kon weerstaan, maar Hij stopte ze allen de mond, [Matth. 22:34](#). *Want Hij zegt: De Heere HEERE heeft Mij een tong der geleerden gegeven, opdat Ik wete met de moede een woord ter rechter tijd te spreken*, [Jes. 50:4](#).
- (15) Hij predikte met verrukkende bevalligheid; want zij gaven Hem allen getuigenis, en verwonderden zich over de aangename woorden, die uit Zijn mond voortkwamen, [Lukas 4:22](#).
- (16) Hij predikte inwendig aan het hart, dat verlichtende, verwarmende, bekerende, heiligende. Hij doopte met de Heilige Geest en met vuur, [Matth. 3:11](#). O hoe gelukkig is hij, die zulken Leraar heeft!

Het Profetisch ambt te gebruiken.

XI. Twee zaken staan ons naast het Profetisch ambt van Jezus Christus nader te betrachten; eerst moet men het gebruiken tot nut voor zichzelf, daarna moet men het zich voorstellen tot navolging ten nutte voor anderen, om ook profeten te zijn, omdat wij naar de Naam van Christus Christenen genoemd worden, en aan Zijn zalving gemeenschap hebben.

In de eerste plaats moeten wij het gebruiken tot nut van ons zelf. Is Christus Profeet, ja zo een als boven is getoond, komt dan blindgeborenen, komt onwetenden, die nog geheel vervreemd zijn van het leven Gods, door de onwetendheid die in u is. Komt ook gij, die wel enig licht gewaar wordt, maar schemerende gelijk de blindgeborene, welke beginnende te zien, de mensen als bomen zag wandelen, [Markus 8:24](#). Komt ook gij, die door het meerder licht, 't welk gij hebt, begeriger geworden zijt naar nog meerder licht. Komt ook gij, die in bedwelmdheid en geestelijke duisternis geraakt zijt, zodat hetgeen gij weet geen kracht en beweging heeft tot warmte, troost, blijdschap en Godzaligheid. Komt allen, die begerig zijt naar kennis Gods, en om op te wassen in de kennis van de Heere Jezus Christus; komt tot deze Profeet, en verzoekt dat Hij u lere, en luistert aandachtig naar zijn onderwijzingen.

XII. Want 1. Ziet gij op u zelf in uw onwetendheid, Salomo zegt van u: [Spr. 19:2](#) *Ook is de ziel zonder wetenschap niet goed*. Gij zijt niet bekwaam tot Godzaligheid noch zaligheid.

- (f) Gij weet dat niemand zonder geloof kan zalig worden, [Markus 16:16](#). Die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden. Nu, die geen kennis heeft van de Goddelijke verborgenheid, die kan niet geloven: [Jes. 53:11](#). *Door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken*. [Rom. 10:14](#). *Hoe zullen zij in Hem geloven, van Welke zij niet gehoord hebben?* Legt dit op uw hart, gij die roemt te geloven, en nochtans zonder kennis zijt!
- (g) U weet dat niemand zonder bekering in de hemel komen zal, [Joh. 3:5](#). Nu,

zonder kennis is er geen bekering; het eerste, dat zich in de wedergeboorte opdoet, is de kennis. Lydia's hart opende de Heere eerst: [Hand. 16:14](#). Daarom wordt de bekering genoemd *een verlichting*: [Hand. 26:18](#). *Om hun ogen te openen, en hen te bekeren van de duisternis tot het licht.* [1 Petrus 2:9](#). *Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht.* 't Is een gewis teken dat iemand onbekeerd is, zo hij geen kennis heeft van de Goddelijke verborgenheden, al leefde hij onberispelijk naar de wet, al muntte hij uit in goede werken; want de onwetendheid toont dat zijn werken de rechte natuur niet hebben van goede werken. Neemt dit ter harte, u die meent dat aan de kennis van de waarheid niet veel is gelegen, maar dat het alleen in doen gelegen is: zonder licht en deugd geen doen.

- (h) Gij weet dat die God en Christus niet lief heeft, vervloekt is: [1 Kor. 16:22](#). *Indien iemand de Heere Jezus niet lief heeft, die zij een vervloeking; Maranatha!* Nu, zonder kennis kan niemand God, Christus liefhebben, want naar het onbekende heeft niemand lust of zucht; onkunde maakt onmin. Of u dan God noemt: *lieve Heere*, en of u zegt: *ik heb God lief*, zo liegt gij toch, als u Hem niet kent in Christus.
- (i) Gij weet dat niemand zalig kan worden, die God niet dient: [Joh. 12:26](#). *Waar Ik ben, daar zal ook Mijn dienaar zijn.* Nu, zonder kennis kan niemand God dienen, eren, vrezen, gehoorzamen; want de rechte godsdienst is een redelijke godsdienst, [Rom. 12:1](#). Godsdienst zonder kennis is een slachtoffer van de zotten, [Pre 5:1](#). Is afgoderij, [Hand. 17:16](#), [23](#). Onwetendheid is oorzaak van alle zonden. Paulus vervolgde de gemeente Gods en drong ze zelfs Christus te lasteren uit onwetendheid, [1 Tim. 1:13](#). Door onwetendheid kruisigden de Joden Christus, [Hand. 3:17](#). Dus stelt de apostel de onwetendheid als het hoofd van alle zonden: [Titus 3:3](#). *Want ook wij waren eertijds onwijs, ongehoorzaam, dwalende, menigerlei begeerlijkheden en wellusten dienende, in boosheid en nijdigheid levende, hatelijk zijnde, en elkaar hatende.* Daarom stelt u daarmee niet gerust, dat u dit of dat uit onwetendheid gedaan hebt, u had het behoren te weten.
- (j) Met één woord: onwetendheid weert alle genade van de mens en brengt hem in de eeuwige verdoemenis; [Jes. 27:11](#). *Het is geen volk van enig verstand; daarom zal Hij, die het gemaakt heeft, Zich deszelven niet ontfermen, en Die het geformeerd heeft, zal aan hetzelfde geen genade bewijzen.* [2 Thess. 1:8](#). *Met vlammend vuur wraak doende over degenen, die God niet kennen.* Daarom stelt uw geweten niet tevreden met enig goed gedaan te hebben, of niet openbaar godloos te zijn geweest, want onwetendheid alleen verdoemt.
- (k) En gij enigszins verlichten, hebt gij het niet door ondervinding, dat uw ongelovigheid, dat God niet meer te vrezen, lief te hebben en te gehoorzamen, dat uw schrik en vreesachtigheid, en uw droefheid uit onwetendheid ontstaat? Neemt dit nu alles bij elkaar, en schrikt van u zelf, en laat het u bewegen om tot deze Profeet te gaan, opdat Hij u lere, en gij verlicht zijnde in het licht moogt wandelen.

XIII. Ziet u de natuur van het licht en de zaligmakende kennis, het zal u aanzetten om van deze Profeet geleerd te worden.

- (f) Het licht dat Hij geeft, is zonderling vermakelijk. [Spr. 3:17](#). *Haar wegen zijn*

wegen der liefelijkheid, en al haar paden vrede. [Spr. 24:13-14](#). Eet honing, mijn zoon, want hij is goed, en honingzeem is zoet voor uw gehemelte. Zodanig is de kennis der wijsheid voor uw ziel. [Psalm 97:11](#). Het licht is voor de rechtvaardige gezaaid, en vrolijkheid voor de oprechten van hart. [Psalm 89:16-17](#). Zij zullen in het licht Uws aanschijns wandelen, zij zullen zich de gehele dag verheugen.

- (g) De zuivere kennis heiligt krachtig: [Joh. 8:32](#). En zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrijmaken. [2 Kor. 3:18](#). Wij allen met ongedekte aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, en van des Heeren Geest.
- (h) Zij geeft een vastigheid in het geloof, en een bestendigheid in onze gehele weg: [Jes. 33:6](#). Het zal geschieden, dat de vastigheid uwer tijden, de sterkte van uw behoudenis zal zijn wijsheid en kennis. [Eféze 4:13-14](#). Totdat wij allen zullen komen tot de enigheid van het geloof en van de kennis van de Zoon Gods ... Opdat wij niet meer kinderen zouden zijn, die als de vloed bewogen en omgevoerd worden met allen wind der leer.
- (i) Zij is de weg tot de zaligheid, en het bijzondere dat in de hemel genoten zal worden: [Psalm 16:11](#). Verzadiging van de vreugde is bij Uw aangezicht. [Psalm 17:15](#). Ik zal Uw aangezicht in gerechtigheid aanschouwen. [Joh. 17:3](#). En dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, de enige waarachtige God, en Jezus Christus. Zo beminnelijk als al deze dingen zijn, zo krachtig moeten ze ons bewegen om tot onze Profeet te gaan, opdat Hij ons onderwijze.

Niemand kan zichzelf of een ander licht geven.

XIV. Wie zal u leren? U zelf kunt niet; want of gij al door arbeid wat toenemen mocht in de natuurlijke kennis Gods, die kennis is maar maanlicht, en kan u niet zaligmaken; en of u door het onderzoeken van de Schrift uw natuurlijke kennis Gods wat mocht vermeerderen, zo zal toch uw kennis natuurlijk en duister blijven; en of u al de gehele Bijbel in de kracht der woorden en hun samenhang verstond, zo kent gij toch de zaken niet, die door de woorden uitgedrukt worden. En of ge u inbeeldt, dat u God kent, dat u weet dat Christus de Zaligmaker is, en dat die in Hem gelooft eeuwig zal leven, wat weet u dan meer dan de duivelen? Arbeidt zoveel u wilt, neemt verstandige leraren te hulp, u zult met elkaar u toch niet geestelijk verlichten, en of ge u al inbeeldt, dat u ziet, zo zijt gij dan nog blind. Maar zult u van uw duisternis verlost worden, en tot het geestelijk licht komen, zo moet de Heere Jezus, deze grote Profeet, het werk bij de hand nemen om u te onderwijzen. Deze kan, en wil, en doet het aan allen, die daarom tot Hem komen.

- (15) Deze Profeet kan leren; want Hij zelf is de Zon der gerechtigheid. [Mal 4:2](#). Hij is gelijk het licht des morgens, wanneer de zon opgaat, [2 Sam. 23:4](#). Hij is een licht tot verlichting van de heidenen, en tot heerlijkheid van het volk Israël, [Lukas 2:32](#).
- (16) Hij wil onderwijzen, want Hij nodigt een ieder, zeggende: Wie is slecht? Hij kere zich hierheen; tot de verstandeloze zegt Hij: Komt! [Spr. 9:4-5](#). Hij zegt: [Openb. 3:18](#), Ik raad u, dat gij van Mij koopt ... en zalft uw ogen met ogenzalf, opdat gij zien moogt.

- (17) Hij doet het ook, niet alleen Zijn Woord gevende aan deze en gene volkeren, en Zijn dienaren tot hen zendende met die last: *Gaat heen, onderwijst al de volkeren*, [Matth. 28:19](#); maar Hij verlicht ook door Zijn Geest de Zijnen: [Eféze 1:17-18](#). Opdat de God van onze Heere Jezus Christus, de Vader der heerlijkheid, u geve de geest der wijsheid en der openbaring in Zijn kennis; namelijk, verlichte ogen uws verstands. Hij is degene, die de ziel vervult met de kennis van Zijn wil, in alle wijsheid en geestelijk verstand, [Kol. 1:9](#). Hij schijnt in onze harten om te geven verlichting van de kennis van de heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus, [2 Kor. 4:6](#).

Bestraffing der onwetenden.

XV. Onbekeerden, keert nu eens tot u zelf! Hoelang is deze Profeet bezig geweest met u te onderwijzen? Hoeveel leraren heeft Hij niet wel tot u gezonden? Hoe menige beroeringen hebt u gevoeld? Hoe menigmaal heeft Hij u overtuigd van zonde en van uw onbekeerde staat, van de eeuwige verdoemenis? Hoe menigmaal heeft Hij u bewogen om een Christen te worden, om u te bekeren, en met Hem in een verbond te treden? Maar u hebt het niet gedacht, u hebt geen lust gehad tot de kennis van de waarheid, u hebt het als wat vreemds u niet aangetrokken, als Hij u de voortreffelijkheid van het Evangelie voorstelde. Al de overtuigingen hebt u laten overgaan, u hebt ze verdreven door u te keren tot andere dingen, misschien hebt ge u verhard tegen Zijn bestraffingen, en dus hebt u uw banden nog vaster gemaakt.

Zegt mij eens, is het niet recht dat deze Profeet zich van u afwendt, en u laat varen, omdat u toch naar Hem niet wilt horen? Heeft Hij niet lang genoeg Zijn handen tot u uitgestrekt? Als Hij nu van u ophield, was uw verdoemenis niet rechtvaardig? Ja, zou het oordeel en de verdoemenis u niet zwaarder en onverdraaglijker Zijn, dan de anderen, die God het Evangelie nooit had laten verkondigen? Let eens met aandacht op deze éne plaats, ik wens dat het op uw hart klemme; [Hebr. 12:25](#), *Ziet toe, dat gij Dien, Die spreekt, niet verwerpt; want indien deze niet zijn ontvloden, die degene verwierpen, welke op aarde Goddelijke antwoorden gaf, veel meer zullen wij niet ontvluchten, zo wij ons van Dien afkeren, Die van de hemelen is.*

Opwekking voor gelovigen.

XVI. En gij, kinderen van God, brengt u te binnen, dat u vóór uw bekering ook zo naast deze Profeet handelde, en ziet daaruit wat een grote barmhartigheid het is, dat de Heere evenwel aanhield, en door Zijn almachtige kracht uw hart opende, dat u op Zijn stem acht gaf, dat Hij in uw hart scheen tot verlichting van de kennis; zodat u de waarheid in haar eigen gedaante nu kent, dat ze u beminnelijk is, dat ze u verwarmt, verblijdt en verandert; erkent dit, ziet het aan als een wonder en uw geluk, verblijdt er u over, en dankt de Heere, Wiens werk het alleen is.

Maar ziet meteen hoe onaandachtig, ja hoe ongehoorzaam ge u nu nog naast deze Profeet gedraagt; 't is nog maar een schemerlichtje dat u hebt, en zou ge u daarmee tevreden houden? En zo het gebrek van licht u al niet smartte, gelijk het u immers doet, zo moest u te veel achting hebben voor deze Profeet, dan dat u Hem zo dikwijls tevergeefs laat spreken.

XVII. Daarom, zo onbekeerden als bekeerden, hoort toch eerbiediger, met meer opmerking en begeerte naar deze Profeet. Want:

- (n) ziet u op de Persoon, Hij is God zelf. Zal God spreken, en zullen wij niet horen? Hoe krachtig begint Jesaja zijn profetie; och, dat het ons roerde! *Hoort gij, hemelen en neemt, ter ore, gij aarde! want de HEERE spreekt.* Merkt aan dat Hij van de Vader tot u gezonden is, en dat Hij die vermaning van de hemel roept: *Hoort Hem!* [Matth. 17:5](#).
- (o) Ziet u op de zaken, 't Zijn immers al de verborgenheden van de zaligheid: 't is God, 't is Christus, 't is vrede, 't is blijdschap, 't is hoe een ziel in God zich verzadigt, 't is niet alleen om u de weg naar de hemel te wijzen, maar zelfs om u hier alreeds in het licht te verblijden
- (p) Ziet u op de wijze: Hij doet het zo goedaardig, zo vriendelijk, zo stil, zich zo naar uw gelegenheid voegende, zo wijs, zo ter rechter tijd u raadgevende, u afmanende, u opwekkende, steeds zeggende: *Dit is de weg.*
- (q) Weet ook, indien u niet hoort, onbekeerden, Hij zal niet altijd tot u spreken, of Hij zal 't Woord, of de Geest, of u wegnemen, en dan is het te laat; *daarom heden, als u de stem des Heeren hoort, verhardt uw hart niet,* [Psalm 95:7, 8](#). En gij bekeerden, weet ook, als u niet vlijtig zijt in het luisteren naar Hem, in gedurig Hem te vragen, Zijn antwoord te verwachten, en Zijn raad te volgen, Hij zal Zich stil houden, Hij zal Zich meer verbergen, en u in duisterheid laten; maar hoe aandachtiger en geduriger u Zijn lering wilt horen, hoe meer Hij u verborgenheden zal tonen, en de bekende dieper zal doen inzien, en hoe Zijn lerende stem gedurig en krachtiger in u zal zijn. Daarom hoort met aandacht de beweging van Zijn stem, en het geluid, dat uit Zijn mond uitgaat! [Job 37:2](#). *Hoort aandachtig naar Mij, zegt de Heere Jezus, en eet het goede, en laat uw ziel in vettigheid zich verlustigen,* [Jes. 55:2](#). *Welgelukzalig is de mens, die naar Mij hoort, dagelijks wakende aan Mijn poorten, waarnemende de posten Mijner deuren. Want die Mij vindt, vindt het leven, en trekt een welgevallen van den Heere,* [Spr. 8:34-35](#).

Middelen.

XVIII. U allen, die gevoelig zijt over uw blindheid, en die lust hebt tot geestelijk licht, komt toch tot deze Profeet, die u kan en wil onderwijzen; en opdat u door Zijn leringen moogt vorderen, wel,

- Verzaakt alle eigen vernuft en schranderheid des verstands, en stelt u zelf als onwetende, en onbekwaam om zelfs onderwezen te worden, aan Zijn voeten, volgens de raad van Paulus: [1 Kor. 3:18](#). *Zo iemand onder u dunkt, dat hij wijs is in deze wereld, die worde dwaas, opdat hij wijs moge worden. Want de wijsheid van deze wereld is dwaasheid bij God.* [1 Kor. 8:2](#). *Zo iemand meent iets te weten, die heeft nog niets gekend, gelijk men behoort te kennen.*
- Komt met een gehoorzaam hart niet alleen om te weten, maar ook om te doen, zeggende met Samuël: [1 Sam. 3:10](#), *Spreek, want uw knecht hoort.* En met Paulus: [Hand. 9:6](#), *Heere! wat wilt Gij dat ik doen zal?*
- Komt en hoort met aandachtigheid en met een opmerkend hart niet alleen op de zin van het Woord, maar ook op iedere verlichting en beweging des Heiligen Geestes door het Woord, en naar het Woord. Lydia gaf acht op

hetgeen van Paulus gesproken werd, [Hand. 16:14](#). Habakuk stond op Zijn wacht, om te zien wat God in hem spreken zou, [Hab. 2:1](#). De Kerk zei: Psalm 85:9 [[Ps. 85:8](#)], *Ik zal horen, wat God de Heere spreken zal*. Cornelius zei: [Hand. 10:33](#) *Wij Zijn dan allen nu tegenwoordig voor God, om te horen, al hetgeen u van God bevolen is*.

- Komt tot deze Profeet ootmoedig biddende, dat Hij u leren en leiden wil, [Psalm 25:4-5](#). *HEERE! maak mij uw wegen bekend; leer mij uw paden. Leid mij in uw waarheid, en leer mij*. [Psalm 119:18](#). *Ontdek mijn ogen, dat ik aanschouw de wonderen van uw wet*. En gelooft dan dat Hij u zal verhoren en wijsheid geven, [Jak. 1:5](#). *Indien iemand van u wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begere, die een ieder mildelijk geeft, en niet verwijt; en zij zal hem gegeven worden*. Maar dat hij ze begere in geloof, niet twijfelende, noch aan de macht, noch aan de wil Gods, noch aan het geven van de zaken op des Heeren tijd, wijze en mate.
- Zijt daarbij werkzaam in het lezen van het Woord, 't welk is de stem van deze Profeet, en het horen van predikingen en catechisaties, en in het overpeinzen van het gelezene en het gehoorde, [Joh. 5:39](#). *Onderzoek de Schriften*. [Kol. 3:16](#). *Het woord van Christus wone rijkelijk in u*. [Psalm 1:2](#). *Overdenkt Zijn wet dag en nacht*. En beeld u niet in, dat u óf komen zult tot de kennis, óf daarin zult toenemen, indien u er niet op gezet zijt, indien u het u geen moeite wil laten kosten, indien u de verordeneerde middelen niet ernstig gebruikt: [Spr. 2:3-5](#). *Zo gij tot het verstand roept, uw stem verheft tot de verstandigheid; zo gij haar zoekt als zilver, en naspeurt als verborgen schatten; dan zult gij de vreze des HEEREN verstaan, en zult de kennis Gods vinden*.
- Zijt toch vooral zorgvuldig en werkzaam, om terstond in het werk te stellen 't geen u geleerd wordt; want dan eerst verstaat men iedere waarheid, als men ze beoefent: [Joh. 7:17](#). *Zo iemand wil deszelfs wil doen, die zal van deze leer bekennen. of zij uit God is*. [Joh. 8:31-32](#). *Indien gij in Mijn woord blijft, zo zijt gij waarlijk Mijn discipelen, en zult de waarheid verstaan*.

Beschouwt alle deze zaken aandachtig, stelt uw weg daarnaar aan, zo doende zult u van de Heere geleerd worden, [Jes. 54:13](#) en opwassen in de genade en kennis van onze Heere, [2 Petrus 3:18](#). Dus moet men dan Christus gebruiken in Zijn Profetisch ambt tot zijn eigen nut.

Gelovigen zijn christenen.

XIX. In de tweede plaats. Als iemand aldus van de Heere Jezus als Profeet onderwezen is, zo betaamt het hem de Heere Jezus ook enigszins in Zijn Profetisch ambt, op een wijze Hem betamelijk, gelijkvormig te worden, omdat de gelovigen naar Christus *Christenen* genoemd worden, omdat zij aan Zijn zalving deelachtig Zijn. Deze naam kregen de gelovigen eerst te Antiochië, [Hand. 11:26](#). Of de gelovigen zichzelf zo noemden, dan of ze de naam kregen van degenen, die buiten waren, is onbekend; die naam werd gewoon. De koning Agrippa noemde ze ook zo, als hij zei: *Gij beweegt mij bijna een Christen te worden*, [Hand. 26:28](#). Deze naam is gezag gegeven door de Heilige Geest, als Petrus schreef: *Indien iemand lijdt als een Christen, die schame zich niet, maar verheerlijke God in deze dele*, [1 Petrus 4:16](#). Zo veracht ook deze naam bij Joden en Turken is, zo

beminnelijk is hij voor een Christen; want deze naam leert hen hun vereniging met Christus, en de gemeenschap van Zijn zalving, welke behelst de verordining en bekwaammaking van hen tot de drie ambten; namelijk: Profeet, Priester en Koning, op zulke een wijze als ze op hen passen kan.

Zie hiervan: [1 Joh. 2:27](#). *En de zalving, die gij van Hem ontvangen hebt, blijft in u, en gij hebt niet van node dat iemand u lere; maar gelijk dezelve zalving u leert van alle dingen, zo is zij ook waarachtig.* Daarom zijn ze Profeten volgens de belofte, [Joël 2:28](#); [Hand. 2:17](#). *Uw zonen en uw dochters zullen profiteren.* Alsmede zijn ze koningen en priesters, [Openb. 5:10](#). Een koninklijk priesterdom, [1 Petrus 2:9](#).

Geest der profetieën nog niet geheel weg uit de kerk.

XX. Hetgeen Mozes eens wenste: [Num. 11:29](#), *Och, of al het volk des Heeren profeten waren!* is in het NIEUWE TESTAMENT boven het OUDE TESTAMENT op een bijzondere wijze waarachtig geworden; want de gelovigen zijn profeten, niet om toekomstige dingen te voorzeggen; hoewel wij geloven, dat de Geest der profetie, om toekomstige dingen te weten, niet geheel ophoudt in de kerk; maar dat de Heere nu nog wel aan deze of gene van Zijn getrouwe dienstknechten zodanige dingen, die of hen zelf, of straf over de vijanden van de kerk, verlossing, of verdrukking van de kerk raken, openbaart, en dat op hen nu nog wel bekrachtigd wordt, 't geen de Heere Jezus zegt: [Joh. 16:13](#), *Toekomstige dingen zal Hij u verkondigen.*

Nochtans Zijn die openbaringen geen regels voor anderen, noch in leer, noch in leven, noch ook van anderen die zaken zeker te verwachten. De natuur des menschen is genegen tot voorzeggen, de duivel kan zich veranderen in een engel des lichts, de voorzeggingen en uitkomsten soms overeenkomende, voeren de mens van God af, en neigen hem tot bijgelovige voorzeggingen uit dromen en andere voorvallen, waardoor men licht in de strik raakt; daarom moet een Christen zich wachten, én voor genegenheid om toekomstige dingen, buiten de Bijbel, te weten, én voor verlangen naar openbaringen, én voor acht te slaan op dromen en uitleggingen, of op andere voorvallen, alsof ze wat toekomstigs beduiden.

Alleen het Woord.

Maar een Christen, rustende in de voorzienigheid Gods, heeft geloof en leven te besturen naar de wet en het getuigenis, en als hij naar die regel wandelt, zo wandelt hij zeker, en heeft vrede. Hij houdt Zijn pad zuiver, als Hij het houdt naar het Woord van God, *dan zal Hij niet verschrikt worden, noch door geest, noch door woord*, [2 Thess. 2:2](#). Het onderscheid tussen openbaringen en inbeeldingen zal ik hier niet stellen. 't Is een wijze spreuk: hebreuws: bina, wijsheid (of voorzichtigheid) is beter nabi, een profeet (die toekomstige dingen voorzegt).

De verborgenheden des Woords te verstaan.

XXI. Maar de gelovigen zijn profeten, en moeten trachten het hoe langer hoe meerder te zijn, in deze twee opzichten, namelijk, om de verborgenheden van het evangelie te kennen, en om die anderen bekend te maken.

De gelovigen zijn profeten, eerst om de verborgenheden van het evangelie

klaarder te verstaan; zij weten nog weinige zaken, en zij zien nog maar even in de zaken, die ze weten, daarom hebben ze nodig in de kennis toe te nemen, en door gedurige onderzoeking van het Woord, en door onmiddellijke onderwijzing van de Geest Gods, die de beschreven zaken in haar eigen geestelijke natuur aan de ziel ontdekt. Dat ze zich dan tot de Heere keren, hun zielen voor de invloeden van de Geest opendoen, de Heilige Geest tijd geven, dat Hij werke, en dat ze alzo aan de deur van de opperste Wijsheid wacht houden, totdat ze in de binnenkamers ingebracht worden, aldaar van God geleerd worden, en dat de Heere Jezus Zich aan hen openbare volgens Zijn belofte, [Joh. 14:21](#).

Ook heeft de Heere in Zijn woord bekendgemaakt, wat de kerk in het NIEUWE TESTAMENT tot aan het einde van de wereld zal ontmoeten. Dit moeten ze onderzoeken, en bijzonder de Openbaring van Johannes veel lezen, opdat zij in staat mogen zijn, en zichzelf en anderen te sterken tegen verdrukkingen, die komen zullen, en zich en anderen te troosten met de voorgezegde goede uitkomsten.

De bekende verborgenheden anderen te leren.

XXII. Het tweede werk van de gelovigen, als profeten, is, die in het Woord geopenbaarde, en aan hun ziel verzegelde verborgenheden, aan anderen te openbaren, anderen te onderwijzen, te waarschuwen, te vermanen en te vertroosten. Maar ieder moet zich in zijn rang houden, waarin God hem gesteld heeft. Anders moet een leraar het doen, anders een lidmaat, die zich wachten moet zich het werk van een gezonden dienaar aan te matigen, of na te bootsen, opdat de zending van de dienaren en hun noodzakelijkheid niet overdekt worde, 't welk zeer tot nadeel van de gemeente zou strekken.

Het bovengezegde is niet alleen het werk van leraren, maar ieder particulier moet overtuigd worden, dat het ja zeker Zijn plicht, van God hem bevolen, is. Ziet daartoe deze teksten met aandacht in, en drukt ze als het bevel Gods op uw hart, te meer omdat deze plicht in deze zozeer versloft wordt. [Deut. 6:6-7](#). *Deze woorden, die ik u heden gebied, zullen in uw hart zijn. En gij zult ze uw kinderen inscherpen, en daarvan spreken, als gij in uw huis zit, en als gij op de weg gaat, en als gij neerligt, en als gij opstaat.* Dat is voor u, vaders en huismoeders; doet gij dat al? Zult u dat in het toekomende niet ernstig waarnemen als een werk, van God u bevolen? [Jes. 2:3](#). *En veel volken zullen heengaan, en zeggen: Komt, laat ons opgaan tot de berg des Heeren, tot het huis van de God Jakobs, opdat Hij ons lere van Zijn wegen, en dat wij wandelen in Zijn paden.* Doet hier nog een profetie bij. [Zach. 8:21](#), *De inwoners van de ene stad zullen gaan tot de inwoners van de andere, zeggende: Laat ons vlijtig heengaan, om te smeken het aangezicht des Heeren, en om de Heere der heirscharen te zoeken; ik zal ook heengaan.* U ziet dat hier niet gesproken wordt van leraren, maar van particulieren; u ziet dat het profetieën zijn van de dagen van het NIEUWE TESTAMENT; zo ziet u dan uw verpichting, waartoe de Heere u verbindt.

Overweegt ook met aandacht deze teksten van het NIEUWE TESTAMENT, [1 Kor. 14:12](#), *Omdat gij ijverig zijt naar geestelijke gaven, zo zoekt dat gij moogt overvloedig zijn tot stichting van de gemeente.* [1 Kor. 14:39](#), *Zo dan broeders,*

ijvert om te profeteren. De apostel schrijft niet aan leraren, maar aan de gemeente, aan de geroepene heiligen, [1 Kor. 1:2](#). Zo raakt dan deze vermaning ieder bijzonder lid, en alzo u, wie gij zijt, in 't bijzonder. Ziet ook: [Kol. 3:16](#), *Leert en vermaant elkander.* [Hebr. 3:13](#), *Vermaant elkander te allen dage, zo lang als het heden genaamd wordt.* [1 Kor. 10:24](#), *Laat ons op elkander acht nemen.* Zo dan het bevel Gods op u enige kracht heeft, neemt deze plicht waar, waartoe uw naam Christen u verplicht.

XXIII. Om u nog meerder hiertoe op te wekken, zo aanmerkt:

Rekenschap

1. Dat gij het licht, de genade, de bekwaamheid, die gij hebt, uitdrukkelijk daartoe ontvangen hebt, en dat gij van de ontvangst en uitgaaf rekenschap zult geven. [Lukas 19:13, 15](#). Geroepen hebbende Zijn tien dienstknechten, gaf hij hun tien ponden, en zei tot hen: doet handeling, totdat ik kome. Hij zei, dat die dienstknechten tot hem zouden geroepen worden, die hij het geld gegeven had; opdat hij weten mocht, wat een ieder met handelen gewonnen had. Ziet u wel, dat u gaven en genade hebt ontvangen om die tot winst aan te leggen, en dat u rekenschap zult geven, wat u daarmee gewonnen hebt. Indien een troep bedelaars voor uw deur stond, en u gaf een stuk geld, met bevel, geeft ook de anderen daarvan, was hij niet ontrouw, die het voor zich alleen behield? Hoe ging het met die ontrouwe dienstknecht? [Matth. 25:30](#).

Christus' eer.

2. De liefde tot de eer van Christus moet u daartoe dringen; zo u Christus liefhebt, u zult gaarne van Hem spreken, en begerig zijn dat Hij van een ieder gekend, geloofd en verheerlijkt worde; en die begeerte zal u aanzetten om Hem in Zijn schoonheid te tonen, en Zijn deugden te verkondigen, zeggende: *Zulk Een is mijn Liefste, ja zulk Een is mijn Vriend*, [Hoogl. 5](#). *Want hoe groot zal zijn goed wezen! en hoe groot zal zijn schoonheid wezen! het koren zal de jongelingen, en de most zal de jonkvrouwen sprekende maken*, [Zach. 9:17](#).

Liefde tot de zielen.

3. De liefde tot de edele, tot de kostelijke zielen moet u tot het werk dringen. U ziet dat uw kinderen, dienstdoden, bloedvrienden, buren en bekenden onwetende zijn, in zonde leven en naar de hel gaan, hoe kunt u dat stil aanzien, en hen zien verloren gaan? Wanneer een kind in 't water was gevallen, en in gevaar van verdrinken, zult u uw best niet doen om dat te behouden? En als uzelf niet kunt, zult u niet schreeuwen en alles bijeenroepen om te helpen? En zult u zien dat die en die eeuwig verloren gaan, en zult u zwijgen? Zult ge u niet over die arme zielen ontfermen, en hen waarschuwen, vermanen en onderwijzen? Ja maakt ge u zelf niet schuldig, zoveel in u is, aan de verdoemenis van de zielen, die u had kunnen helpen?

Dat is vermakelijk.

4. Zielen bekeren is een zeer zoet en vermakelijk werk. Iemand, die een boom of boomgaard plant, heeft zoet vermaak, als hij ziet, dat het boompje loten schiet, opwast, bloesem heeft, vruchten voortbrengt. Hij zegt: *die boom heb ik met mijn*

eigen handen geplant; maar zielen te bekeren is onbedenkkelijk gemakkelijker, ja 't is niet alleen gemakkelijk voor hem zelf, maar hij verblijdt engelen in de hemel, en gelovigen op aarde: want daar is blijdschap in de hemel over één zondaar, die zich bekeert. [Lukas 15:10](#) ... er is blijdschap voor de engelen Gods over één zondaar, die zich bekeert.

Opbouw van de kerk.

5. 't Is een werk dat zeer is tot opbouw en groei van de kerk. Indien een ieder zijn werk hiervan maakte, wat zou er een zegen over de kerk zijn. De kennis zou vermeerderen, menigten zouden bekeerd worden, *iedereen zou zijn als schapen, die uit de wasstede opkomen; zuiver en wit, die al te samen tweelingen voortbrengen, en geen onder hen is jongeloos, [Hoogl. 4:2](#)*. Toen de gemeente te Jeruzalem verstrooid werd, toen gingen zij die verstrooid waren, het land door en verkondigden het Woord, [Hand. 8:4](#). En dat was een middel tot een wonderbare uitbreiding en toeneming van de gemeente. 't Is opmerkelijk, dat zo bijzonder aangetekend werd, wie en wie al aan de muren van Jeruzalem hielpen bouwen, onder die worden ook *de dochters van Sallum* ter eeuwige gedachtenis aangetekend. [Neh. 3](#).

Ik weet door ondervinding, wat zegen door zes of acht dochters, die zich als profetessen ten dienste des Heeren overgaven, en iedereen, waar zij enige ingang konden maken, tot kennis en bekering opwekten, wat zegen, zeg ik, de Heere te Harlingen (toen mijn gemeente) gegeven heeft. Ja merkt dat, als u maar één ziel bekeert, dat dit niet is voor die ene, maar door die worden wel anderen bekeerd, en dat zaad blijft wel van geslacht tot geslacht. Hoe zoet en hoe heerlijk zal het Zijn ten jongsten dage te kunnen zeggen: *Ziehier ik, en de kinderen, die de Heere mij gegeven heeft!*

Zegeningen.

6. De Heere zal over zulke werkenden Zijn zegen vermenigvuldigen. Is iemand ontrouw, lui, lusteloos, en laat hij 't werk van een profeet na, doorgaans zal hij in duisternis wandelen, en geestelozer zijn, meer uitdoven en onbekwamer worden; hij klaagt dikwijls over die ongestalte, maar hij weet, dat het nalaten van deze zijn plicht de oorzaak daarvan is. Indien u werkzaam zijt naast anderen, u zult de belofte verkrijgen: *Een ieder, die heeft zal gegeven worden, [Lukas 19:26](#)*. U zult ondervinden, dat u, anderen lerende, zelf meer licht in de zaken zult ontvangen; dat u, anderen bestraffende, de bestraffing u klemmen zal; dat u anderen vermanende, zelf zult opgewekt worden; anderen vertroostende, zelf meer geloof en troost zult verkrijgen, en u zult uw weg met blijdschap reizen. Deze dingen alle te samen genomen, zullen ongetwijfeld u raken en bewegen om als een profeet te willen werken.

Uitvluchten beantwoord.

XXIV. Maar de natuur wil er niet gaarne aan, liever ontvangen dan geven, daarom zal men veel uitvluchten maken en grote moeilijkheden voorwenden, om, was het mogelijk, dit werk te staken en evenwel een gerust geweten te hebben. Ik heb geen bekwaamheid. Men zal zeggen:

(a) *Ik heb geen bekwaamheden daartoe, als ik al wil beginnen, die woorden*

besterven mij op de tong, en ik weet niet wat ik zeggen zal; en zo ik wat zeg, 't heeft geen vat.

Ik antwoord: al doende leert men; zijt u niet bekwaam, om tot zodanigen te spreken, en van zulke zaken, spreekt tot anderen, en begint met bedelaars en met kinderen, voor welke u geen ontzag hebt, en spreekt van kleine en eerste beginselen, en u zult daarna meer bekwaamheid krijgen.

(b) *Zegt u: ik weet zelf niet veel, en heb van node nog onderwezen te worden.*

Ik antwoord, u hebt enige kennis, zo u een Christen zijt. Weet u drie woorden, leert een ander twee, al zou u maar zeggen: *wij gaan sterven, en daarop komt de eeuwige staat*; het kon een middel zijn van iemands bekering.

(c) *Mijn woorden hebben geen ingang, noch gezag, noch kracht; ja men wil niet eens naar mij luisteren; ja men lacht er om.*

Ik antwoord, de vrucht van uw woorden komt niet van u, de vruchteloosheid zal op uw rekening niet komen, maar uw getrouwheid; wil de een niet horen, u zult wel een ander vinden, die gaarne zal horen; lacht de een, de ander zal wel eens schreien.

(d) *Ik ben zondig, en men ziet mijn gebreken, daardoor ben ik buiten staat om enige stichting te doen, ja 't zal maar tot ergernis zijn, en men zal zeggen: toen deed en sprak hij dat, en nu speelt hij de vrome, 't is maar geveinsdheid, en zo zijn al de zijnen. Ja ik ben in zo zondige staat, dat mijn begeerlijkheden de overhand hebben, daarom kan ik niet spreken.*

Ik antwoord, zal iemand zo lang wachten met profeteren, totdat hij zonder zonde, of ook zonder kennelijke mistreden, is, zo zal over de gehele wereld een stilzwijgen zijn, en men zal Christus niet horen verkondigen; de sprekers zijn mensen van gelijke bewegingen als anderen. Laat blijken dat u uw fouten kent, dat ze u leed zijn, en dat u daartegen strijdende, die zoekt te verbeteren. Vertoont te meer uw kleinheid, en als u tot anderen spreekt, zo sluit u zelf in, en zegt niet *gij*, maar *wij*. Daarbij zult u vernemen, dat u, door uw talent aan te leggen, voorzichtiger zult worden, en meer over uw zonden zult waken.

(e) *Als u de waarheid zou zeggen, u zult zeggen: ik schaam mij van geestelijke zaken te spreken, ja zelfs tegen mijn kinderen, tegen die onder mij staan, ja zelfs tegen de armen, die ik wil in het lichamelijke ondersteunen.*

Antwoord. Maar wat is dat schrikkelijk, zult ge u Christus en van Zijn woorden schamen? Zal de Heere Jezus u in de schaamte voor Hem betrappen? Waar is de liefde? Dat is onverantwoordelijk. Ziet toe, dat Christus Zich uwer niet schame. Zo ooit de schaamte u overkomt, dringt te heftiger door, en geeft de schaamte niet toe, opdat Christus het niet zie. Al doende zult u de schaamte overwinnen.

(f) *Maar daar ligt nog een hinder, en dat is luiheid; men zal zeggen, zo men naar de grond van zijn hart vraagt, 't is mij te zwaar werk, ik zie er tegen aan, 't is of ik ziek word, als ik voorneem met dat oogmerk uit te gaan, ik stel het al uit van de ene tijd tot de andere, en dus komt er niet van.*

Antwoord. Schaam u, luiaard in dit groot, heerlijk en nuttig werk. Hoe ging het

die luie dienstknecht? Daarom wees ijverig; *zijt vurig van geest.*

(g) *Ik gevoel dat eigen beoging zich in het werk opdoet, dat ik aangezet word door eigen eer, en prijs te behalen bij die mij horen, en de vrees van het niet wel te maken, maakt mij vreesachtig om het te beginnen, daarom denk ik dat het best is, dat ik het nalaat.*

Ik antwoord, dat is ten eerste een goede vrucht, dat u aan u zelf bekend wordt, en daar hebt u stof van strijd, daartegen biddende en strijdende, en in het werk voortvarende zo goed men kan, dat doet in zuiverheid toenemen; maar het werk daarom te laten staan, doet u blijven in de onreine eigenbedoeling.

Middelen.

XXV. Als u nu alle moeilijkheden hebt overwonnen, en de verplichting en heerlijkheid, zoetigheid en voordeel van het werk u genegen en gewillig gemaakt heeft het werk te beginnen, zo is nodig dat men het op een goede wijze doe. Tot dat doel leest veel in het Evangelie, met dat oogmerk, om Christus u als een Voorbeeld voor te stellen, en te zien, hoe de Heere Jezus deed.

(20) Vooral is nodig, dat u begint met zodanigen, voor welke u geen ontzag hebt, en met zodanigen, die, of onder uw gebied staan, als kinderen en dienstdoden, of die u door aalmoezen ondersteunt, want die hebben een horend oor, of zullen zich ten minste gelaten, dat ze begerig en aandachtig zijn.

(21) Men moet zich voegen naar de gelegenheden: soms zal het wijsheid zijn van burgerlijke zaken te spreken, opdat onze bescheidenheid openbaar worde, en dat men make dat zij geen afkeer en vooroordeel tegen ons hebben. Maar hun harten enigszins tot ons getrokken hebbende, moet men het daarbij niet laten blijven, maar gelegenheid maken, 't zij in dezelfde tijd, of op een andere, om met onze woorden, veel of weinige, hun een indruk te geven van de noodzakelijkheid van de bekering en het geloof in Christus. Soms moet men tijd afzonderen om met deze of gene niet anders te spreken dan van het geestelijke, 't zij dat men zijn minderen catechiseert door vragen en antwoorden, 't zij dat men een geestelijk gesprek zoekt te houden. Zo het hart maar is om te werken, zo zullen de gelegenheden zich genoeg opdoen, en vanzelf stof verschaffen.

(22) Men moet zich voor alle dingen voor trotsheid en meesterachtigheid wachten, anders is de stichting weg; maar 't moet alles geschieden minnelijk, in liefde, in nederigheid; doch zo, dat de anderen het zien kunnen dat het ons ernst is, en dat men een grote eerbied hebbe voor God, en grote achting voor de zaken; want van geestelijke dingen te praten, dat wordt ras gemerkt, en 't zal geen kracht hebben.

(23) Men moet veel biddende Zijn bij zichzelf, én eer men begint, én terwijl men bezig is, én om bekwaamheid voor zichzelf, én om vrucht voor anderen; en het werk gedaan zijnde, zijn hart wederom tot de Heere verheffen met dankzegging over onze beoging, en dat men nog iets heeft kunnen zeggen, en met vernedering over de gebrekkingheid van het werk.

Och, dat de Heere velen aanraakte, bewoog en bekwaam maakte om het werk van een profeet te doen, wat zou er zegen zijn over de gemeente, en wat zouden er veel zielen bekeerd worden!

Hoofdstuk 20: Van Christus' Hogepriesterambt

Hoofdstuk 20

Van Christus' Hogepriesterambt.

Gesproken hebbende van Christus' Profetisch Ambt, volgt dat wij spreken van Zijn tweede ambt, 't welk is Hogepriester.

I. Het Hogepriesterambt is ook aandachtig te beschouwen, om te kennen de zuivere weg, waardoor de mens met God verzoend wordt. Met de naam van (cohen) priester worden wel genoemd personen van groot aanzien, als prinsen, oversten, bevelhebbers, [Job 12:19](#).

Verscheiden betekenissen.

(o) *Hij voert cohanim de oversten beroofd weg*, [2 Sam. 8:18](#).

(p) Davids zonen waren prinsen. Daar staat hetzelfde woord, [2 Sam. 20:26](#), Ira was Davids opper-officier. Deze droegen de naam van cohen.

(q) Priester:

(e) wegens de uitmuntende heerlijkheid, die zich in de Hogepriester vertoonde; waarom ook de profeet het uitnemendst sieraad noemt *Priesterlijk sieraad*, [Jes. 61:10](#).

(f) Ook omdat de vaders, na hen de eerstgeborenen, en zo verder de oversten van de families en de voortreffelijksten, eer dat de stam van Levi tot het priesterambt was afgezonderd, het Priesterambt bedienden.

II. Maar in de eigenlijke zin is een priester (cohen) *hij, die uit de mensen genomen, wordt gesteld voor de mensen in de zaken, die bij God te doen Zijn, opdat hij offere gaven en slachtofferen voor de zonden*. [Hebr. 5:1](#).

Het Priesterambt heeft twee delen, namelijk offeren en bidden, waarin het zegenen begrepen is. Van het offeren, ziet [Lev. 4](#).

(r) Van het voorbidden: [Num. 4:23](#). *Spreekt tot Aäron en zijn zonen, zeggende: Alzo zult u de kinderen Israëls zegenen, enz.* [Joël 2:17](#). *Laat de priesters, des HEEREN dienaars, wenen tussen het voorhuis en het altaar, en laat hen zeggen: Spaar uw volk, o HEERE, enz.*

(s) De Hogepriester moest eens per jaar een var en bok offeren, en met dat bloed ingaan in het Heilige der heiligen, en dat bloed sprengen op het

verzoendeksel, en een rook van reukwerk maken, [Lev. 16](#), dat het voorbidden betekent, gelijk af te leiden is uit: [Psalm 141:2](#). Mijn gebed wordt gesteld als reukwerk voor uw aangezicht. Zie ook: [Openb. 8:4](#). *De rook des reukwerks, met de gebeden van de heiligen, ging op van de hand des engels voor God.*

Zo bestaat ook Christus' Hogepriesterambt in offeren en bidden.

Eerst zullen wij spreken van het Hogepriesterambt in het algemeen, en daarna in het bijzonder van haar delen.

In 't algemeen waarin niet; en waarin het wèl bestaat.

III. In 't algemeen. De Heere Jezus is Hogepriester, niet alleen in naam, maar in daad; niet figuurlijk, oneigenlijk, door enige gelijkenis, maar waarlijk, eigenlijk; niet Priester in aanzienlijkheid, zodat het Zijn Koninklijk ambt zou betekenen, maar zo Priester, dat Zijn Priesterambt geheel onderscheiden is van Zijn Koninklijk ambt. Hij is Priester wegens opoffering van een zoenoffer en voorbede te samen. Hij is niet eerst Priester geworden na Zijn hemelvaart, door voorspraak alleen; maar Hij was al Priester, toen Hij op aarde was, toen heeft Hij Zich door lijden en dood tot een zoenoffer Gode opgeofferd, en is uit kracht van Zijn offerande, in de hemel als het Heilige der heiligen ingegaan, en bedient aldaar het tweede deel van Zijn Priesterambt, namelijk, de voorbidding, en dat door de kracht van Zijn offerande op aarde verricht. Al zulke dingen worden van de Socinianen bedacht, om de voldoening van Christus te ondermijnen; daarom is daar meer op te letten.

Priester en Koning niet een.

IV. Wij zeggen allereerst:

A. Dat Christus' Hogepriesterambt en Zijn Koninklijk ambt niet één en hetzelfde zijn, of alleen daarin verschillen zouden, dat het Hogepriesterambt maar zou bestaan in een wil en genegenheid om de mens te hulp te komen, en dat het Koninklijk ambt bestaat in de uitvoering van die genegenheid. Want:

- (m) De Schrift stelt dat nergens, maar verklaart dat het Hogepriesterambt bestaat in offeren en bidden, gelijk boven is getoond; en dat het Koninklijk ambt bestaat in regeren en beschermen, zodat die ambten geheel verscheiden zijn.
- (n) Hierbij het Hogepriesterambt wordt uitgevoerd bij God voor mensen, [Hebr. 5:1](#), en het Koninklijk ambt wordt uitgevoerd bij en tot mensen.
- (o) Gelijk de bedieningen in het OUDE TESTAMENT onderscheiden waren, zo waren onder de Levitische bedieningen de personen onderscheiden; die koning was, mocht niet offeren, daarom werd Saul gestraft, [1 Sam. 13:13](#). *Die uit Juda was, gelijk de koning, die mocht geen priester zijn*, [Hebr. 7:14](#). Gelijk dan die bedieningen in 't voorbeeld onderscheiden zijn, zo ook in het tegenbeeld.

Is waarlijk en eigenlijk Hogepriester.

V. Ten tweede zeggen wij: Dat Christus Hogepriester is, niet alleen in naam, maar ook in daad; niet figuurlijk, oneigenlijk, door enige gelijkenis, maar waarlijk, eigenlijk. Dit blijkt:

24. uit de nadrukkelijke benaming, en dat met zulke omstandigheden, die klaar vertonen dat Christus waarachtig, eigenlijk Priester is. Zie [Psalm 110:4](#), *De HEERE heeft gezworen, en het zal Hem niet berouwen: Gij zijt priester in der eeuwigheid, naar de ordening van Melchizédek*. Dat deze plaats van Christus spreekt, is klaar uit [Hebr. 5:5-6](#), alwaar deze zelfde woorden op Christus, als van Hem voorzeggd, gepast worden. Hier wordt Hij uitdrukkelijk Priester genoemd, en van God tot Priester gesteld, en wordt in dat ambt door eedzweren bevestigd; 't welk alles bevestigt, dat Christus een waarachtige, eigenlijk gezegde Priester is. Dit blijkt ook uit [Hebr. 2:17](#), *Waarom Hij in alles de broederen moest gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw Hogepriester zou zijn in de dingen, die bij God te doen waren, om de zonden van het volk te verzoenen*. Men kan geen zaak eigenlijker uitdrukken. Doe hierbij [Hebr. 4:14-15](#).
25. Al de daden van een eigenlijke Priester worden Hem toegeschreven, als offeren en bidden. Zie van het offeren, [Hebr. 7:26-27](#); [Hebr. 9:25-26](#); [Hebr. 10:10](#), [14](#). Door de offerande des lichaams ... eenmaal geschied. Met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden. Zie van het bidden, [Hebr. 7:24-25](#). [1 Joh. 2:1](#). *Wij hebben een Voorspraak bij de Vader*.
26. Omdat Christus is het tegenbeeld van de priesters van het OUDE TESTAMENT, en die voorbeelden eigenlijk gezegde priesters waren, veelmeer is dan Christus het tegenbeeld, het lichaam, een eigenlijk gezegd Priester.

Ook voor Zijn hemelvaart.

VI. Ten derde zeggen wij: Dat Christus niet alleen Priester is in de hemel, na Zijn hemelvaart, maar was Priester, en bediende Zijn Priesterambt, op aarde zijnde, voor Zijn hemelvaart. Dit blijkt in de eerste plaats uit: [Hebr. 7:26-27](#), *Zodanig een Hogepriester betaamde ons; dat heeft Hij eenmaal gedaan, als Hij Zichzelf opgeofferd heeft*. Deze plaats spreekt niet wat Hij in de hemel deed, maar wat Hij, op aarde zijnde, gedaan heeft. Want Hij wordt Hogepriester genoemd, en gezegd Zichzelf opgeofferd te hebben, en dat eenmaal, 't welk onweersprekelijk op Zijn lijden en sterven ziet.

Dit offeren deed Hij als Hogepriester, en dat in vergelijking van Zijn offerande, als het tegenbeeld van de offerande van de priesters in het OUDE TESTAMENT als voorbeelden, welke op aarde en buiten het Heilige der Heiligen offerden, eerst voor hun eigen zonden, en daarna voor de zonden van het volk, en gingen dan met dat bloed in het Heilige der Heiligen. Alzo heeft ook Christus op aarde als Hogepriester Zichzelf geofferd, en deze opoffering wordt gezegd: eenmaal geschied te zijn. 't Was al gedaan, al voorbij, door Zijn voorbede nog geschiedt, en nog duurt.

B. In de tweede plaats blijkt het ook uit zulke teksten, in welke uitdrukkelijk gezegd wordt, dat deze offerande van Christus is geschied voor Zijn hemelvaart, en zitten ter rechterhand van God; ja dat Hij door en met Zijn bloed, op aarde geofferd, in de hemel is ingegaan, gelijk de Hogepriester met het bloed van de beesten inging in het Heilige der Heiligen. Zie, [Hebr. 1:3](#), *Nadat Hij de reinigmaking van onze zonden door Zichzelf teweeggebracht heeft, is gezeten*

*aan de rechterhand van de Majesteit in de hoogste hemelen. Nadat, zo dan de reinigmaking eerst. [Hebr. 9:11-12](#), Maar Christus de Hogepriester is ... noch door het bloed van de bokken en kalveren, maar door Zijn eigen bloed, eenmaal ingegaan in het heiligdom, een eeuwige verlossing teweeggebracht hebbende. Eerst was Hij zelf door Zich als Hogepriester geofferd, eerst was de eeuwige verlossing teweeggebracht, en daarna ging Hij door Zijn eigen bloed in het Heiligdom. Ditzelfde is te zien, [Hebr. 10:12](#), *Maar Deze, een slachtoffer voor de zonde geofferd hebbende, is in eeuwigheid gezeten aan de rechterhand van God. Eerst geofferd, daarna ten hemel gevaren.**

C. Ook heeft Christus het tweede deel van Zijn Hogepriesterlijke bediening, namelijk het voorbidden, op aarde zijnde, geoefend, gelijk te zien is in het Hogepriesterlijk gebed, [Joh. 17](#) en [Heb. 5:7](#), *Die in de dagen Zijns vleses, gebeden en smekingen tot Degene, die Hem uit de dood kon verlossen, met sterke roeping en tranen geofferd hebbende.*

Tegenwerping 1.

VII. *Het lijden en sterven waren maar voorbereidingen, en geen offerande zelf.*
Antwoord.

Dat is niet alleen gezegd buiten de Schrift, maar wel uitdrukkelijk tegen dezelve die het wel klaar offerande, en offerande van Christus als Hogepriester noemt: [Hebr. 7:27](#). *Dat heeft Hij eenmaal gedaan als Hij Zichzelf opgeofferd heeft. [Hebr. 10:10](#), [14](#). De offerande des lichaams ... eenmaal geschied.* Met één offerande.

Tegenwerping 2.

[Hebr. 8:4](#), *Want indien Hij op aarde ware, zo zou Hij zelf geen Priester Zijn. Geeft dat niet te kennen, dat Christus op aarde geen Priester geweest is?*

Ik antwoord:

In 't minste niet; maar het bevestigt het. Want Hij zegt, dat het niet genoeg was tot vervulling van Zijn Hogepriesterambt te offeren, maar dat Hij met dat bloed moest ingaan in het Heilige der heiligen. En indien Hij op aarde gebleven was, dat Hij dan Zijn Priesterambt niet had vervuld, en alzo geen Priester was, gelijk de Hogepriester in het OUDE TESTAMENT Zijn bediening niet volbracht zou hebben, indien hij maar geofferd had, en buiten het Heiligdom was gebleven; zo ook, indien Christus nu nog op aarde was, nadat Hij Zichzelf opgeofferd heeft, zo was Hij in het Heiligdom niet ingegaan, en alzo geen Priester, omdat Hij Zijn werk niet vervulde.

De voortreffelijkheid van Christus' Hogepriesterambt boven het Aäronietische.

VIII. Dus hebben wij getoond, dat Christus' Hogepriesterambt onderscheiden is van Zijn Koninklijk ambt; dat Christus waarlijk en eigenlijk Hogepriester is, en dat Hij niet alleen in de hemel Hogepriester is door voorbidding, maar dat Hij dit ook geweest is op aarde door offeren en bidden. Doch al is Christus dit, zo munt Hij nochtans verre uit in voortreffelijkheid boven de Aäronietische priesters,

gelijk het lichaam de schaduw overtreft, en dat in velerlei opzichten.

- (6) *De Levitische priesters waren uit de stam van Levi, en het is openbaar dat Christus uit Juda gesproten is, [Hebr. 7:14](#).*
- (7) Zij waren blote mensen, maar Christus is ook God boven al te prijzen in van de eeuwigheid, [Rom. 9:5](#).
- (8) Zij waren alleen priesters, maar Christus is ook Koning, [Zach. 9:9](#).
- (9) Zij waren zondaren, en hadden van node eerst voor hun eigen zonden te offeren, maar Christus was heilig, onnozel, onbesmet, en heeft Zichzelf alleen voor de zonden van de Zijnen geofferd, [Hebr. 7:26-27](#).
- (10) Zij waren schaduwen en voorbeelden, maar Christus was het lichaam, het tegenbeeld, [Hebr. 8:5](#).
- (11) Zij waren priesters door opvolging en in de plaatstreding van hun verstorven vaders, maar Christus, omdat Hij in van de eeuwigheid blijft, heeft een onvergankelijk Priesterschap, [Hebr. 7:23-24](#).
- (12) Zij werden ingesteld zonder eedzwering, maar Christus door de eed Gods, [Hebr. 7:20-21](#).
- (13) Zij waren ingehuldigd door zalving met natuurlijke olie, maar Christus is gezalfd met de Heilige Geest, [Hand. 10:38](#).
- (14) Zij waren om het Oude Verbond te bedienen, maar Christus is de Middelaar van het Nieuwe Testament, [Hebr. 9:15](#). En van een beter Verbond, [Hebr. 8:6](#).
- (15) Zij offerden beesten, maar Christus heeft Zichzelf geofferd, [Hebr. 9:12](#).
- (16) Hun offeranden konden de zonden niet wegnemen, en reinigen naar het geweten, [Hebr. 9:12](#), [26](#).
- (17) Hun offeranden moesten telkens wederom herhaald worden tot op de tijd van de verbetering, maar Christus' éne offerande heeft een eeuwige kracht van verzoening, [Hebr. 9:10](#) en [Hebr. 10:1, 14](#).
- (18) Zij offerden op het altaar, dat in de tempel was, welk geheiligd was om de offeranden te heiligen, [Matth. 23:19](#). Maar Christus heeft Zich door de eeuwige Geest Gode onstraffelijk opgeofferd, [Hebr. 9:14](#). En was alzo tegelijk én Priester én Altaar én Offerande, [Hebr. 13:10](#).
- (19) Zij waren priesters naar de ordening van Aäron, maar Christus naar de ordening van Melchizédek, [Hebr. 6:20](#). Niet dat daarom de Aäronietische priesters en hun offeranden geen voorbeelden van Christus waren, als boven is getoond, want een zaak kan verscheidene opzichten hebben, en in 't ene met dit, en in 't andere met dat overeenkomen; maar deze ordening geeft Christus' voortreffelijkheid te kennen.

Naar de ordening van Melchizédek.

IX. Ons is weinig van Melchizédek in het OUDE TESTAMENT beschreven. De geschiedenis staat [Gen. 16](#). Hij wordt verklaard een voorbeeld van Christus te Zijn, [Psalm 110](#). Maar Paulus handelt van hem uitvoeriger, [Hebr. 7](#). In deze zaken hebben wij niet wijs te zijn boven 't geen geschreven is; 't zal ons genoeg zijn dat wij weten, waarin hij een voorbeeld van de Heere Jezus is, en hoe voorbeeld en tegenbeeld met elkaar overeenkomen.

Melchizédek is de Zoon van God niet geweest. Dit kan men van hem zeggen, dat

hij de Zoon van God zelf niet is geweest, die als in voorspelling van Zijn menswording aan Abraham verschenen zou zijn. Want:

1. Mozes beschrijft hem, dat hij waarlijk, eigenlijk een mens is geweest, dat Zijn eigen naam was Melchizédek, dat zijn woonplaats en gebied was een bekende stad in Kanaän, genaamd Salem, welke plaats daarna in Jeruzalem is betrokken, tegelijk met de berg die daar dicht bij was, op welke Abraham, zijn zoon zullende offeren, zei: Jehovah Jireh, *de HEERE zal het voorzien*; waarom die twee, namelijk, het woord van Abraham, Jireh, en de naam van de stad Salem, in de naam van de stad Jeruzalem zijn te samen getrokken en verenigd; want dat tevoren was Salem, was daarna Jeruzalem, [Jozua 10:1](#). Mozes beschrijft hem, dat hij koning was te Salem, en een priester des Allerhoogsten Gods, dat hij Abraham en Zijn volk brood en wijn tot verversing gaf, toen hij kwam van de roemrijke slag. Dat hij Abraham zegende, dat Abraham hem als priester erkende, en hem de tienden van alles gaf. Dit alles wordt eigenlijk en historischer wijze verhaald, zodat er zich de minste schijn niet opdoet, dat dit oneigenlijk verstaan moet worden, maar 't geeft klaar te kennen, dat het eigenlijk als een historie moet verstaan worden, gelijk andere histories.
2. Melchizédek kon niet gezegd worden de Zoon van God gelijk geworden te Zijn, zo hij de Zoon van God zelf was geweest. Christus kon niet zo uitvoerig beschreven worden Priester te Zijn naar de ordening van Melchizédek, zo Hij zelf Melchizédek was. Want gelijk is niet eigen, en hij, die naar de orde van een ander is, is een ander.
3. 't Kan op de Zoon van God niet passen: beesten op te offeren, en een aards gebied te hebben, gelijk Melchizédek deed en had.

Tegenwerping 1.

X. Melchizédek wordt gezegd te zijn zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtsrekening, noch beginsel der dagen, noch einde des levens hebbende. 't Welk van niemand dan van de Zoon van God gezegd kan worden.

Ik antwoord:

Men moet dit niet volstrekt verstaan, maar alleen ten opzichte van de kennis van de mensen. Of men heeft ook toen zijn geslachtsregister niet geweten, vanwaar hij was, of immers wij weten het niet, en 't is in de Schrift niet bekend gemaakt, wie zijn vader, zijn moeder was, wanneer geboren, wanneer gestorven. Ook is dit te passen op zijn priesterambt: de Aäronietische priesters waren door opvolging, in de plaatscoming van vader en zoon, priesters, en zij moesten hun geslachtsregister kunnen tonen; maar Melchizédek was priester zonder opvolging, voor hem was niemand van zijn orde, in wiens plaats hij kwam, en daar was niemand die hem in die orde volgde.

Dat hij van God buitengewoon zou zijn geschapen, en als Henoch zonder sterven in de hemel opgenomen zijn, is niet alleen niet beschreven, maar 't is ook tegen de Schrift, [Hand. 17:26](#). En immers had hij dan ook begin der dagen gehad.

Tegenwerping 2.

Hij wordt gezegd te zijn Priester in der eeuwigheid.

Antwoord.

Eeuwig betekent dikwijls *altoos*, zolang als het zijn kan, 't zij tot aan de voleindiging van de wereld, 't zij zolang men leeft, [De 15:17](#); 't zij totdat het tegenbeeld komt. Hier is eeuwig altoos te zeggen; hij bleef ten opzichte van zijn orde tot op het tegenbeeld, zonder dat iemand hem opvolgde, en tussen hem en het tegenbeeld inkwam, en hij ten opzichte van zijn orde blijft ook eeuwig in Christus het tegenbeeld.

Tegenwerping 3.

Melchizédek wordt gezegd te leven, dat op een mens niet kan passen.

Antwoord.

Zo hij nog leefde, lang nadat het tegenbeeld gekomen was, zo kon hij geen voorbeeld Zijn; want het voorbeeld houdt op, als het tegenbeeld gekomen is, zo kon hij dan toen niet leven, anders dan Abraham, Izak en Jakob gezegd worden te leven, [Matth. 22:32](#). Doch hij wordt gezegd te leven, omdat men van zijn dood niet heeft gehoord. Ook leeft hij ten opzichte van zijn orde in het tegenbeeld Christus. Zo is dan Melchizédek de Zoon van God zelf niet.

Is een waar mens geweest; niet Sem.

XI. Melchizédek is dan een waar mens geweest, maar wie, is onbekend. Immers 't is Sem niet geweest. Want:

- (p) de Schrift verhaalt Sems vaders geboorte, ouderdom, dood.
- (q) Er zijn geen redenen te geloven dat Mozes zijn bekende naam zou veranderd hebben.
- (r) 't Is ook niet te geloven, dat Sem in Kanaän woonde, omdat Abraham aldaar als vreemdeling verkeerde; want dan zou het hem geen land van vreemdelingschap geweest zijn, omdat het zijn voorvaderen toekwam.

Maar uit al het gezegde, en uit [Hebr. 7](#) blijkt, dat Melchizédek een mens is geweest zonder te weten wie; dat God hem buitengewoon geroepen en gehuldigd heeft tot koning van Salem en priester, dat hij bij uitnemendheid heerlijk, en groot van aanzien en achting is geweest, en alzo een uitnemend voorbeeld van de eeuwigheid van Christus' Koninklijk en Priesterschap in één Persoon.

De overeenkomst tussen Christus en Melchizédek.

XII. De overeenkomst stelt Paulus, [Hebreeën 7](#).

- (w) In naam, Melchizédek is te zeggen *Koning der gerechtigheid*. Zo is Christus de Heere onze gerechtigheid, [Jer. 23:6](#). *De scepter van uw Koninkrijk is een scepter der rechtmatigheid. Gij hebt gerechtigheid lief, en haat goddeloosheid*, Psalm 45:7-8 [[Ps. 45:6-7](#)].
- (x) Zijn rijk was Salem, dat is in onze taal Vrede. Zo is Christus de Vredenvorst, Jes. 9:5 [[Jes. 9:6](#)]. Onze Vrede, [Eféze 2:14](#).
- (y) Melchizédek komt voor als zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtsrekening, noch beginsel der dagen, noch einde des levens hebbende. Zo is Christus naar Zijn menselijke natuur zonder vader, naar Zijn Goddelijke natuur zonder moeder, zonder geslachtsrekening, zonder begin en einde.
- (z) Melchizédek was Priester in der eeuwigheid; zo ook Christus, omdat Hij in der eeuwigheid blijft, heeft een onvergankelijk Priesterschap, [Hebr. 7:24](#).

- (aa) Melchizédek was tegelijk Koning en Priester. Dit is ook Christus beiden, [Psalm 110:2, 4](#).
- (bb) Melchizédek was voortreffelijker dan Abraham, Aäron en alle volgende priesters, want zij hebben aan Melchizédek tienden gegeven; zo is ook Christus voortreffelijker dan allen, boven Zijn medegenoten, Psalm 45:8 [[Ps. 45:7](#)].

Of wel het ene of andere van anderen gezegd mocht worden, zijn nochtans al deze dingen niet te samen in één geweest, zij hebben zo'n buitengewone orde niet gehad, en zij Zijn also geen voorbeelden van Christus geweest.

De overeenkomst is niet geweest in het geven van brood en wijn, alsof hij dat geofferd zou hebben, want hij offerde dat niet aan God, maar hij gaf het Abraham en zijn volk tot verversing. En ook is Christus hem daarin niet gelijk, want die heeft geen brood en wijn geofferd, maar Zijn eigen lichaam; en als Hij aan Zijn discipelen het heilig Avondmaal instelde met brood en wijn, zo offerde Hij geen ongebloede offerande; maar Hij stelde dat in, als tekenen van Zijn lijden en sterven, en zegels van de vergeving van de zonden door Zijn dood.

Naar deze ordening van Melchizédek is niemand priester, noch vóór, noch na Christus, maar Christus alleen, die geen navolger in het Priesterambt heeft, omdat Hij in der eeuwigheid blijft; zodat er nu geen priesters meer Zijn op aarde, noch naar de ordening van Melchizédek, noch naar de ordening van Aäron, die uit de stam van Levi moesten zijn, en in Christus heeft opgehouden. Zo iemand dan nu priester zou zijn, zo moest hij zijn een Baäl-priester, gelijk also iedere afgodische natie haar Baäl-priester nog heeft. Dit van het Priesterambt in het algemeen aangemerkt.

Het Hogepriesterambt in 't bijzonder bestaat in offeren.

XIII. Het Hogepriesterambt in het bijzonder aangemerkt, heeft twee delen, namelijk: offeren en bidden. Zie van

- het offeren: [Eféze 5:2](#). Die Zichzelf voor ons heeft overgegeven tot een offerande en slachtoffer Gode. [Hebr. 9:26](#). *Om de zonde te niet te doen door Zijns zelfs offerande.* [Hebr. 10:10, 14](#). Door de offerande des lichaams van Jezus Christus eenmaal geschied. Met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden. Van dezer offerande natuur, waarheid tot voldoening, volmaaktheid en bepaling alleen voor Zijn uitverkorenen, zullen wij in 't brede spreken, hoofdstuk 22, *Van de vernedering van Christus*; daarom gaan wij dat hier voorbij.
- Het voorbidden is het tweede deel van Zijn Priesterambt, hiervan wordt gesproken: [Rom. 8:34](#). Die ook voor ons bidt. [Hebr. 7:25](#). *Alzo Hij altijd leeft om voor ons te bidden.* [Hebr. 9:24](#). *Om te verschijnen voor het aangezicht Gods voor ons.* [1 Joh. 2:1](#). *Wij hebben een Voorspraak bij de Vader.*

In de voorbede hebben wij te zien:

- (a) haar noodzakelijkheid,
- (b) de manier
- (c) en kracht.

Voorbidden noodzakelijk.

XIV. Het eerste is de noodzakelijkheid. Het voorbidden is een werk van Christus' Hogepriesterambt, gelijk blijkt: [Hebr. 8:1](#). Wij hebben zodanige Hogepriester, die gezeten is aan de rechterhand van de troon der Majesteit in de hemelen. Als Hogepriester is Hij in de hemel, als Hogepriester zit Hij aan de rechterhand, 't werk dat daar als Hogepriester te doen is, is te verschijnen voor de Zijnen, voorspreken voor hen bij de Vader; zo is dan het werk van Christus' Hogepriesterambt voorbidden. De zaken, om welke Hij daar bidt, zijn:

- (h) alles wat Zijn uitverkorenen hier in dit leven van node hebben om de weg naar de hemel te bewandelen, namelijk, de Heilige Geest, die hen verlicht, troost en heiligt. Dit zien wij, [Joh. 14:16-17](#). *Ik zal de Vader bidden, en Hij zal u een anderen Trooster geven, namelijk, de Geest der waarheid.*
- (i) Hij bidt voor hen om de volkomen bezitting van de zaligheid na dit leven. [Joh. 17:24](#). *Vader! Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt.* Zie ook, [Hebr. 7:25](#) *Hij kan volkomen zalig maken degenen, die door Hem tot God gaan, alzo Hij altijd leeft om voor hen te bidden.* 't Was niet genoeg tot zaligwording van de mens, dat Hij door Zijn lijden, sterven en heiligheid de zaligheid voor de Zijnen verwierf, maar daar was een noodzakelijkheid, dat Hij door Zijn voorbede hun dit ook toepaste en dadelijk deelachtig maakte. Dit was voorgebeeld in het OUDE TESTAMENT door de Hogepriester, welke niet alleen moest offeren, doch daarmee niet ophouden, maar met dat bloed ingaan in het Heilige der Heiligen, om dat te sprengen op het verzoendeksel, en daar een rook van reukwerk te maken; alzo moest ook de Heere Jezus, het tegenbeeld, met Zijn eigen bloed ingaan, [Lev. 16](#) en [Hebr. 9:12](#). Dit was zo noodzakelijk, dat Hij zonder dit geen Hogepriester kon zijn. [Hebr. 8:4](#). *Indien Hij op aarde ware, zo zou Hij zelfs geen Priester zijn.* En zo geen Priester, ook geen zaligheid voor de uitverkorenen, want die moeten door een priester tot God gaan, en zalig worden. Daarom wordt offeren en bidden samengevoegd, [Rom. 8:34](#). *Christus is het die gestorven is... die ook voor ons bidt.* [1 Joh. 2:1-2](#). *Wij hebben een Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus de Rechtvaardige; en Hij is een verzoening voor onze zonden.*

De redenen hiervan.

XV. De noodzakelijkheid blijkt ook uit deze redenen:

Ten opzichte van God:

- (aaa) Omdat het Gode betaamde gedurig erkend te worden als veracht van de mens, en dat Zijn rechtvaardigheid niet toeliet, dat de mens, tot Hem, en Hij tot de mens naderde dan door een voldoende Borg, die Zijn voldoening gedurig vertoonde. Daarom leeft Hij altijd om voor hen te bidden, [Hebr. 7:25](#).
- (bbb) De verachte hoogheid Gods leed niet, dat Hij of tot de mens, of ook tot de Borg ging, maar de Borg moest tot Hem komen, en om zo te spreken, Hem het losgeld thuis brengen, en daar voor Zijn aangezicht neerleggen.
- (ccc) Ook wil God in het behouden van de zondaar Zijn vrije genade, zo ten opzichte van de mens zelf, als ten opzichte van het geven van de Borg vertonen en altijd erkend hebben. [Rom. 3:24](#). *Wij worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is.*

Daarom, alhoewel Christus' offerande volkomen en van een eeuwig voldoende kracht was, zo moet de toepassing geschieden bijwege van en door voorbidding: [Hebr. 4:14, 16](#). *Omdat wij dan een grote Hogepriester hebben ... Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot de troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen en genade vinden, om geholpen te worden ter bekwamer tijd.* Ziet daar, hoewel voldoening, nochtans ten opzichte van de mens genade, en erkenning van genade.

't Was ook nodig ten opzichte van de Heere Jezus.

Hij was Borg, en kon van Zijn borgtocht niet ontslagen worden, zolang Hij de Zijnen niet dadelijk in de bezitting van de zaligheid gesteld had. Nu, voor de uitverkorenen plaats te bereiden en hen in de zaligheid in te brengen, moest geschieden door voorbidden, [Joh. 17:24](#); [Hebr. 7:25](#). Zo moet de Heere Jezus dan altijd biddende blijven, totdat al Zijn uitverkorenen in de hemel zullen vergaderd Zijn. 5. Ook wil de Heere, dat de Heere Jezus erkend worde als nog werkende voor hen ten goede, en dat zij door Hem tot de troon komen, en komende, Hem daar bij de troon, als Voorspraak vinden, die hun gebeden voor de Vader brengt, [Openb. 8:3-4](#). *Opdat ze allen de Zoon eren gelijk de Vader, Joh. 5:25.*

Ten opzichte van de uitverkorenen.

Ook is het gedurig verschijnen voor de troon nodig, ten opzichte van de uitverkorenen:

78. opdat er geen gedachtenis blijve van de zonde. In het OUDE TESTAMENT was er telkens wederom gedachtenis van de zonden, omdat ze nog dadelijk niet voldaan waren, en omdat het bloed van beesten niet kon reinigen naar het geweten, omdat de Hogepriester telkens weer uit het Heilige der Heiligen kwam, en alle jaren daar wederom inging, [Hebr. 10:3](#). Maar opdat er geen gedachtenis geschiedde, zo moest deze Hogepriester altijd bij de troon blijven, moest in eeuwigheid zitten aan de rechterhand van God, [Hebr. 10:12](#), en alzo zal God hun zonden en hun ongerechtigheden geenszins meer gedenken, [Hebr. 10:17](#), omdat de Hogepriester in het heiligdom voor de troon blijft.
79. En ook opdat de toorn van God om het dagelijks zondigen niet opkome, zo is nodig dat de voldoening gedurig daar vertoond worde door de Borg; dit geeft Paulus te kennen, [Rom. 5:10](#), *Indien wij, vijanden zijnde, met God verzoend zijn door de dood Zijns Zoons, veel meer zullen wij, verzoend zijnde, behouden worden door Zijn leven.* En hoe behouden door Zijn leven? Omdat Hij altijd leeft om voor hen te bidden. [Hebr. 7:25](#).

2. De manier van voorbidding als Borg.

XVI. Het tweede dat in de voorbidding in overweging komt, is de manier hoe Hij bidt. 1 Christus bedient het tweede deel van Zijn Hogepriesterambt, de voorbidding, als Borg, alzo wel als Hij het eerste, de offerande van Zijn lichaam, als Borg heeft uitgevoerd. Hij staat bij de troon niet als een vriend, die een goed woord voor hen spreekt, maar als Borg, als op Zich genomen hebbende voor de Zijnen de zaligheid volkomen uit te werken; dit blijkt uit [Hebr. 7:22-25](#). [Hebr. 7:22](#) noemt Hem de apostel uitdrukkelijk Borg; in die opzichte spreekt de apostel in de volgende verzen van Hem, dat Hij in der eeuwigheid blijft, en een

onvergankelijk Priesterschap heeft, [Hebr. 7:24](#). En dat Hij altijd leeft om voor hen te bidden. Verder, gelijk Hij als God en mens het eerste deel van Zijn Priesterambt heeft uitgevoerd, en de kracht van Zijn opoffering kwam van de Goddelijke natuur, van de Persoon, zo moet Christus in de bediening van het tweede deel ook als God en mens aangemerkt worden; en dat de kracht van voorbede ook van de Persoon, van de Goddelijke natuur afkomt, dit toont de apostel [Hebr. 4:14](#), *Omdat wij dan een groten Hogepriester hebben, die door de hemelen doorgegaan is, namelijk Jezus de Zoon van God*. Groot was Hij, de vader even gelijk, de Zoon van God. Dat geeft de klem, dat geeft de troost en de vrijmoedigheid; daarom voegt de apostel daarbij: *Zo laat ons de belijdenis vasthouden*; en vers 16, *Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot de troon der genade*.

Vertonende de kracht van Zijn voldoening.

2. Men moet niet menen dat Christus daar op de knieën valt, en met sterk geroep en tranen bidt, neen, dat was het werk in Zijn vernedering, [Hebr. 5:7](#). Maar Zijn voorbidding bestaat in Zijn verschijning in het Heiligdom, voor het aangezicht des Vaders, met Zijn bloed, dat beter dingen spreekt dan Abel, [Hebr. 12:24](#). Het bestaat in de vertoning van de kracht van Zijn lijden en sterven.

Eist volgens het verbond

3. Het bestaat in de krachtige wil, waardoor Hij volgens het verbond eist, alle beloften voor de Zijnen, zo in dit leven, [Joh. 17:15-17](#), als in het toekomstige, [Joh. 17:24](#). *Vader, Ik wil, dat daar Ik ben, ook die bij Mij Zijn*. De Vader geeft Hem vrijmoedigheid om te eisen, zeggende: Eis van Mij, en Ik zal de heidenen geven tot uw erfdeel, en de einden der aarde tot uw bezitting, [Psalm 2:8](#). De Vader had Hem beloofd; als Zijn ziel tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij de dagen verlengen; en het welbehagen des Heeren zal door Zijn hand gelukkig voortgaan, [Jes. 53:10](#). Dit eist de Zoon.

Pleiten

4. Het voorbidden bestaat in het voorspreken en het bepleiten van de zaak van Zijn uitverkorenen tegen alle beschuldigingen, die tegen hen ingebracht kunnen worden; daarom noemt de apostel Johannes Hem *een Voorspraak of Advocaat*, [1 Joh. 2:1](#). Dit toont de apostel: [Rom. 8:33-34](#). *Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? Christus is 't, die ... ook voor ons bidt*. Omdat Hij vertoont, dat Hij voor alle en iedere zonde volkomen heeft betaald, en omdat Hij in hun plaats de eis van de wet heeft vervuld door Zijn onderstelling onder, en gehoorzaamheid aan de wet, waaruit Hij besluit neemt, dat er geen verdoemenis is voor de Zijnen, maar dat ze recht hebben tot de eeuwige zaligheid.

Heiligt de gebeden

5. Het bestaat in de vertoning van de gebeden van Zijn kinderen, door de Geest der genade en gebeden gedaan in Zijn naam, en omdat ze in Zijn naam gedaan Zijn, dat Zijn verdiensten dan de kracht moeten hebben, dat hun gebeden verhoord worden. Zie dit: [Openb. 8:3-4](#). Opdat hij het met de gebeden van alle heiligen zou leggen op het gouden altaar, dat voor de troon is. *En de rook des*

reukswerks, met de gebeden van de heiligen, ging op van de hand des engels voor God.

3. De kracht van de voorbidding

XVII. Het derde, dat in de voorbidding in aanmerking komt is *de kracht* van dezelve. Deze blijkt uit drie redenen:

- (j) Uit de rechtvaardigheid van de zaak. Hier heeft geen gunst, geen door de vingers zien plaats, 't wordt hier ook niet verzocht, maar de zaak, die de Heere Jezus als Voorspraak bepleit, is geheel rechtvaardig, en wordt met de allerkrachtigste stukken bewezen. Hij verschijnt voor de Zijnen met Zijn betaald rantsoen, dat zo volmaakt is, dat er niet een kwadrant-penning aan ontbreekt. Hij heeft de reinigmaking van onze zonden door Zichzelf teweeggebracht, [Hebr. 1:3](#). Hij is door Zijn eigen bloed eenmaal ingegaan in het heiligdom, een eeuwige verlossing teweeg gebracht hebbende, [Hebr. 9:12](#). Hij heeft zo volkomen de wet in hun plaats vervuld, dat zij in Hem zijnde rechtvaardigheid Gods, [2 Kor. 5:21](#). Het recht van de wet is in ons vervuld, [Rom. 8:4](#). Dit toont Hij aan de Vader, derhalve kan daar niet anders op volgen dan dadelijke rechtvaardigmaking, en recht tot bezitting van de eeuwige zaligheid.
- (k) De kracht van voorbidding blijkt ook uit de betrekking, die daar is tussen God en de uitverkorenen, als Vader en kinderen. De Heere Jezus bidt voor degenen, die van de Vader bemind Zijn met een eeuwige liefde, die Hij tot Zijn kinderen heeft aangenomen, die Hij gesteld heeft tot voorwerpen van Zijn genade en weldadigheid, over welke Zijn harte teder hangt, en daarom begerig is, dat iemand voor hen spreke bij Hem. Hoe kan dan deze Voorbidder afgeslagen worden?
- (l) 't Blijkt ook uit de Persoon zelf, die Voorbidder is. Deze is de grote Hogepriester, [Hebr. 4:15](#); [10:21](#). Groot is Hij in Zijn Persoon, zijnde eenswezens met de Vader; groot is Hij in vriendschap bij de Vader, [Joh. 5:20](#). *De Vader heeft de Zoon lief*. Hij is met volle toestemmingen met volle vergenoeging Borg geworden; Hij is met eedzwering in Zijn Priesterambt ingehuldigd. Hij is de Vader gehoorzaam in alles ook tot de dood des kruises toe. De Vader zegt zelf tot Hem: *Eis van Mij, en Ik zal geven*. Hoe kan nu zo'n Voorspraak afgeslagen worden? Neemt dit nu alles bij elkaar. Zo'n Hogepriester, zelfs de Zoon, de een partij in het Verbond der verlossing, die alles gewillig en gehoorzaam heeft ondergaan, die komt in de allerrechtvaardigste zaak, dewelke Hij kan tonen uit Zijn lijden en sterven, en uit de gehoorzaamheid aan de wet bewijzen, en die daarmee de zaak van de uitverkorenen bepleit. En dat bij zo'n goedertieren en weldadige Vader voor Zijn lieve kinderen en erfgenamen. Dus is de voorbede de allerkrachtigste, en gewis zij zal verhoord, en de zaak aan Zijn kinderen gegeven worden. Ja, indien Christus nog op aarde zijnde, altijd verhoord werd, [Joh. 11:41-42](#), veel meer zal Hij, nu in de hemel zijnde, op Zijn verzoek alles verkrijgen!

De genoegzaamheid.

XVIII. Het vierde, dat in de voorbidding te overwegen is, is de algenoegzaamheid. Deze Voorbidder alleen is genoeg, daar behoeven geen meer, ook kunnen geen

andere voorspraken Zijn. De heiligen in de hemel Zijn geen voorbidders voor dezen en genen op aarde; men mag door hen tot God of Christus niet trachten te gaan. Want:

- (a) Dat is heidens, die wilden door ondergoden tot God gaan.
- (b) Dat is Christus smaadheid aangedaan, alsof Hij niet genoegzaam, niet medelijdend genoeg, niet gemeenzaam genoeg jegens Zijn uitverkorenen, Zijn Bruid, leden van Zijn eigen lichaam, was, maar dat er nog andere voorspraken moesten Zijn, waardoor men tot God, of tot Hem ging. Dat is geheel buiten de Bijbel, daarin is noch bevel, noch voorbeeld.
- (c) Dat is ronduit tegen de Bijbel, die leert ons, dat Christus alleen de Voorspraak is, en dat er geen ander Zijn kan.

43. Dat Christus alleen de Voorspraak is, blijkt uit [1 Tim. 2:5](#), *Want daar is één God, daar is ook één Middelaar Gods en der mensen, de mens Christus Jezus*. In de grondtekst staat *eiv heis*, één of enige. En 't is in de samenvoeging met God, gelijk er maar één God is, zo ook één Middelaar. Zie ook [1 Joh. 2:1](#), Wij hebben éne Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige. De Schrift zegt één, énen; die dan naar de Schrift wil te werk gaan, mag geen meer versieren.

44. De Bijbel leert ook dat er geen andere voorspraken kunnen Zijn, behalve de ene Hogepriester Jezus, omdat niemand een voorbidder kan Zijn, dan die door kracht van Zijn voldoening bidden kan. Zie: [Hebr. 9:12](#). *Door Zijn eigen bloed eenmaal ingegaan in het heiligdom een eeuwige verlossing teweeggebracht hebbende*. Doet hierbij die teksten, waarin voldoen en voorbidden bij elkaar gevoegd worden:

[Rom. 8:34](#). *Christus gestorven, Christus bidt*.

[1 Tim. 2:5-6](#). *Een Middelaar, die Zichzelf gegeven heeft tot een rantsoen*.

[1 Joh. 2:1-2](#). *Een Voorspraak bij de Vader ... en Hij is een verzoening voor onze zonden*.

Omdat de verstorvene heiligen geen middelaars van de verzoening zijn, en uit kracht van het rantsoen, bij hen betaald voor anderen, niet kunnen tot God gaan, noch uit kracht van dat rantsoen eisen of verzoeken, zo kunnen zij dan ook geen voorbidders Zijn. De beide delen van het Priesterambt kunnen niet onderscheiden worden. Dus is het een ijdele uitvlucht, hier onderscheid te maken tussen een Middelaar van de verzoening, en van de voorspraak; omdat daar het eerste niet is, het tweede geen plaats hebben kan.

- (d) De verstorven heiligen hebben geen bijzondere kennis van ieders noden, van hun begeerten, en van de oprechtheid van degenen, die hen tot voorbidders verzoeken. En 't is tegen de natuur van een mens, met een opslag in hetzelfde ogenblik op de gehele aardbodem, ieder mens, zijn nood, zijn verzoek tevens gedaan, te kennen: wat voorbidding kan daar dan plaats hebben? Ja, zo zij ieders noden al wisten, dat toch zo niet is, zo was dit nog geen grond, dat ze dan voorbidders waren, want het voorbidden heeft een andere grond.

Tegenwerping

XIX. De gelovigen op aarde bidden wel voor elkaar, waarom dan ook de heiligen in de hemel niet voor die op aarde zijn?

Ik antwoord:

Uit dezelfde grond kon men besluiten, dat de Godzaligen op aarde bidden voor de heiligen in de hemel; want is er zo'n onderling gemeenschap, zo ook zo'n onderling werk. Maar behalve dat, men mag van het doen der mensen op aarde geen gevolg maken tot het doen van de heiligen in de hemel. Ieder is in een geheel andere staat. Van het voorbidden op aarde is bevel, van het andere staat er niet één woord. Die op aarde kennen elkaars noden; die in de hemel zijn kennen die niet, die op aarde zijn. Die op aarde zijn, doen het voor elkaar als in gelijke graad, niet op hun eigen waardigheid of verdiensten, maar in de Naam van Christus. Maar men wil in de heiligen in de hemel opperheid, waardigheid, verdienste, kracht van verhoring stellen. Dus blijkt klaar dat het voorbidden van de heiligen maar een versiering is, en dit van hen te verzoeken, en vertrouwen daarop te stellen, is een afgoderij.

Christus' Hogepriesterambt te gebruiken.

XX. Het Priesterambt van Christus verplicht ons tweeërlei oefeningen, namelijk, eerst om Hem als Priester te gebruiken, en daarna om door gemeenschap aan Zijn zalving, volgens onze naam als Christenen, ook geestelijke Priesters te zijn, op een wijze ons betamelijk.

Allereerst. **Men moet Christus als Hogepriester gebruiken, zo ten opzichte van Zijn offerande, als voorbidding.**

Hiertoe behoort: 1.

- y. Dat men zijn zonden kent, en als een zware last gevoelt, dat men zich verfoeit wegens de vuiligheid en walgelijkheid, dat men levendig zie en erkent de haat en toorn van God tegen de zondaar, en dat die niet weggenomen kan worden dan door het volkomen dragen van de verdiende straf, dat is, de vloek in dit leven en de eeuwige verdoemenis, en dat hiertoe noch raad noch macht bij de zondaar is. Blijft bij deze zaken staan, totdat gij geheel inzinkt in uw ellende, en u alzo geheel ontbloot en radeloos gevoelt. Stelt u zo voor de Heere, verklaart en belijdt dat u zodanig zijt; dus kwam een ieder, die gezondigd had, in het OUDE TESTAMENT tot de Heere, als hij offeren zou. [Lev. 4.](#)
- z. Gelijk de zondaar, begerende verzoening, tot de priester moest gaan met een offerande, en voor het aangezicht des Heeren Zijn hand op 't hoofd van dat beest, 't welk in Zijn plaats geofferd zou worden, moest leggen, waardoor te kennen gegeven werd, dat hij Zijn zonde op de offerande, en alzo door het geloof op de afgebeelde en nog toekomstende Messias leide; alzo moet nu een ieder, die omtrent Zijn zonden zo gesteld is, als terstond gezegd, tot Christus komen, Hem erkennen als het volkomen Rantsoen, als het enig Zoenoffer, en als de volmaaktste Hogepriester, die Zichzelf voor de zonde heeft geofferd, als de medelijdende en barmhartige Hogepriester, Die alle verlegen zondaren tot Hem roept, met belofte, dat Hij ze niet zal afslaan, maar hen met God verzoenen, rust, vrede en zaligheid geven; en in die erkenenis komende, moet hij zijn zonden leggen op het Lam Gods, dat de zonde van de wereld wegneemt, [Joh. 1:29](#). En gelijk in het OUDE TESTAMENT de zondaar bij zijn offerande staan bleef, en dat beest in zijn plaats zag offeren, zo moet ook nu

de zodanige bij Christus staan blijven, en aanschouwen Hem in Zijn lijden en dood, als Zijn offerande voor hem zich opofferende; en gelijk in het OUDE TESTAMENT de zondaar door de offerande ceremonieel, en indien Hij in de Messias geloofde, waarlijk verzoend werd, also moet men Christus als zijn zoenoffer zich toepassen tot verzoening en vrede.

Door Hem tot God.

XXI. 2. Is de Heere Jezus Hogepriester, zo moet men, gelijk in 't OUDE TESTAMENT door de priester, door Hem tot God gaan. [Hebr. 7:25](#). *Hij kan volkomen zalig maken degenen, die door Hem tot God gaan.* Men moet in de Heere Jezus als Middelaar niet staan blijven, maar door Hem gaan tot de Vader. Vraagt gij, hoe gaat men door Christus tot God?

Ik antwoord aldus:

13. Men neemt dat aangeboden rantsoen aan als Zijn genoegzame en volkomen voldoening, en Zijn volmaakte vervulling van de wet als Zijn gerechtigheid.
14. Men vertoont dat aan de Vader, en vraagt God door de opstanding van Jezus Christus, [1 Petrus 3:21](#). *Zijn mijn zonden door dat lijden en sterven niet betaald? Is uw rechtvaardigheid niet voldaan? Ben ik nu met U niet verzoend? Heb ik nu geen vrede met U?*
15. Men neemt uit kracht van die offerande al de beloften, die in Christus Zijn ja en amen, als aan zich gedaan, aan, dat God nu is onze Vader, en dat wij Zijn kinderen Zijn, en dus noemt men God door het geloof: *Abba, Vader!*
16. Dus gaat men verder, en verzoekt in de Naam van Christus alles, wat onze ziel begeert: verlichting, vertroosting, heiligmaking en bewaring; alsmede alles, wat men naar het lichaam gaarne had: verlossing van kruis, gezondheid, voorspoed, en men gelooft dat God, onze barmhartige Vader, ons verhoort en ons zoveel geven zal, als men van node heeft; daar rust men in, men is in alles weltevreden, en dankt God in alles, omdat het van onze Vader in liefde en ten onze beste komt, en komen zal.

Christus' voorbede geeft grote sterkte in 't gebed.

XXII. 3. De voorbede van Christus geeft grote sterkte in het gebed. Als men aanmerkt en gelooft dat ieder gebed, iedere zucht, ieder opzien naar de hemel om Geest en genade, een vrucht is van Zijn voorbede, waardoor een ieder gelovige de Heilige Geest ontvangt, [Joh. 14:16](#); en dat Hij iedere beweging en vertoning van begeerte opneemt, voor de troon brengt, en aan de Vader toont, dat ze in Zijn Naam, met opzicht op Zijn verdiensten, door Zijn Geest, en also door Hem, geschieden; en vertoont dat het uit kracht van Zijn verdiensten recht is, dat ze verhoord worden, en verder, dat Hij die hun begeerten de Zijne maakt, en also Zijn reukwerk daarbij doet, en hun gebeden also aangenaam maakt bij de Vader; als men, zeg ik, dit aanmerkt en gelooft, dat zet zeer aan om te bidden, dat geeft aandacht in 't gebed, dat maakt het vurig, dat geeft vrijmoedigheid, dat geeft vertrouwen, dat ons gebed, hoe zwak, aangenaam is en opgenomen wordt en verhoord zal worden. Ja, als men niet bidden kan, 't zij uit wangestalte, 't zij in de ure van de dood, en men denkt en gelooft dat de Heere Jezus dan nog voor ons bidt, en als de getrouwe Voorspraak werkzaam blijft, onze zaken niet zal verwaarlozen, maar zeker ten einde zal brengen, en niet rusten, totdat Hij ons bij

Hem zal gebracht hebben; dat geeft alsdan grote sterkte, en doet zich in stil vertrouwen in Zijn handen geven, en door de kracht van Zijn voorbede gerust en vertrouwende zeggen: *Hij zal het voor mij voltooien.*

Troost in alle wederwaardigheden.

XXIII. 4. Hier is een grote troost tegen alle ellenden, zo lichamelijke als geestelijke.

- (a) Drukken u de zonden, gaat gij door dezelve krom gebukt? Hij is een verzoening voor onze zonden, [1 Joh. 2:2](#).
- (b) Is de ziel beschaamd wegens naaktheid? Hij is *de Heere, onze gerechtigheid*, [Jer. 23:6](#). Hij bekleedt ze met de kleren des heils, en de mantel der gerechtigheid doet Hij hen om, [Jes. 61:10](#).
- (c) Is de ziel verschrikt van de toorn van God? Hij verlost ons van de toekomstige toorn, [1 Thess. 1:10](#).
- (d) Vreest ze voor de eeuwige verdoemenis? Daar is geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus Zijn, [Rom. 8:1](#).
- (e) Verlangt ze naar de gemeenschap met God? Hij brengt ze tot God, [1 Petrus 3:18](#).
- (f) Is de ziel in verlating, in droefheid, treurt ze als een eenzame mus, is ze moedeloos en radeloos, treffen haar lichamelijke tegenheden, en veel en zware, en duren ze lang? Tegen dat alles is grote troost in deze Hogepriester; Hij is Priester in Naam en daad; Hij is de grote Hogepriester; Hij is daarenboven de getrouwe en barmhartige Hogepriester; zie dit met opmerking in deze twee teksten: [Hebr. 2:17-18](#). *Waarom Hij in alles de broederen moest gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw Hogepriester zou Zijn, in de dingen, die bij God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen. Want in hetgeen Hij zelf, verzocht zijnde, geleden heeft, kan Hij degenen, die verzocht worden te hulp komen. Hebr. 4:15. Wij hebben geen Hogepriester, die niet kan medelijden hebben met onze zwakheden, maar Die in alle dingen, gelijk als wij, is verzocht geweest, doch zonder zonde.*

Misvattingen van de gelovigen.

XXIV. Indien men gelooft dat Christus zodanig is, als Hij is, waarom zou men dan niet tot Hem toevlucht nemen, en toevlucht nemende, waarom zal men dan niet geloven, dat Hij medelijden met ons zal hebben, en ons zal aannemen en geven de begeerten van ons hart?

't Ligt zo bij veel zwakgelovigen, dat de Heere Jezus nu zo licht niet te bewegen is, als toen Hij op aarde verkeerde. Men denkt, kon ik nu zo met Hem omgaan als de discipelen en de vrouwen deden; kon ik nu eens in een huis komen daar Hij was, en zo gemeenzaam met Hem spreken als Maria en Martha; kon ik nu over weg in Zijn gezelschap Zijn, ik zou de zoom van Zijn kleed aanraken, ik zou Zijn voeten met mijn tranen nat maken, ik zou Hem van nabij mijn nood klagen, en Hem bidden dat Hij Zich over mij wilde ontfermen, mijn zonden wegnemen, mij een ander hart geven, en mij Zijn liefde wilde doen gevoelen; ik zou dan wel hoop

hebben, dat Hij medelijden met mij zou hebben, en mij helpen. Maar nu is Hij zo ver weg, nu is Hij zo hoog in de hemel, en in zo'n grote heerlijkheid, dat ik Hem zo van nabij niet kan aanspreken, nu zal Hij Zich zo laten bewegen op het bidden van zo'n nietig mens als ik ben.

Maar weet, dat deze gedachten te aards zijn, en uit onwetendheid en zwakgelovigheid voortkomen. Ik verzeker u uit het Woord van God, dat de Heere Jezus nu immers zo medelijdend is als toen, nu immers zo nauw let op de ellende en het begeren van de mens als toen; dat men nu also vrij en gemeenzaam met Hem mag spreken als toen. 't Smart mij dat men de medelijdendheid van de Heere Jezus benadeelt; och, dat men Hem als zodanig kende! Wat zou menig zwakgelovige een vrijmoedige toegang hebben, zijn hart door tranen en klagen uitstorten, en wat vertrouwen zou men hebben, dat Hij zou helpen.

Christus in de hemel zijnde, heeft waarlijk medelijden.

XXV. Merkt dan, dat de Heere Jezus, nu in de hemel zijnde, medelijdend is, niet alleen als God, op een manier, die Gode eigen is, voortkomende uit de eeuwige en oneindige liefde, waardoor Hij de droevige en zondige ellendigheden van Zijn kinderen aanziet en ter harte neemt, en gewillig en vaardig is hen te helpen; maar Christus is nu medelijdend ook als mens, opdat Hij medelijden zou kunnen hebben; daarom moest Hij de menselijke natuur aannemen, gelijk blijkt uit [Hebr. 2:14-17](#), en verder. Daarom ook is Hij met veel wederwaardigheden verzocht, en is in benauwdheden en lijden geweest, opdat Hij door ondervinding zou weten, hoe het lijden smart, en hoe een ellendige te moe is, opdat Hij te bekwamer medelijden zou kunnen hebben, [Hebr. 4:15](#). Neemt nu die twee naturen te samen, en merkt Hem aan als God en Mens, als Middelaar, als Hogepriester. Dit Hogepriesterambt vereist het allergevoeligste medelijden; [Hebr. 5:1-2](#), Alle hogepriester uit de mensen genomen, wordt gesteld voor de mensen in de zaken, die bij God te doen zijn, die behoorlijk medelijden kan hebben met de onwetenden en dwalenden, overmits hij ook zelf met zwakheid omvangen is. Omdat Christus Hogepriester is, zo heeft Hij dan ook de bijzondere hoedanigheid, die tot dat ambt behoort, 't welk is medelijden. Hoe medelijdend was Hij, toen Hij op aarde was! Telkens staat er: *Jezus met innerlijke ontfermingen bewogen zijnde*. De Heere Jezus heeft niet alleen dezelfde medelijdende natuur nog in de hemel; want kan een volmaakte natuur medelijdend zijn, zo ook een verheerlijkte; ja hoe de volmaaktheid in groter trap is, hoe de hoedanigheid van medelijdendheid ook uitstekend moet zijn, want zij komt voort uit liefde. Nu, de Heere Jezus is nu in de hemel ook Hogepriester, ja bedient het ambt nu in de alleruitstekendste trap; daarom heeft Hij dan ook nu des Hogepriesters hoedanigheid, welke is medelijdendheid op een uitstekende wijze.

Daar is een nauwe verbintenis tussen hen beiden.

XXVI. Merkt hierbij aan de nauwe verbintenis, die de Heere Jezus heeft aan Zijn uitverkorenen: zij zijn Hem van de Vader gegeven, opdat Hij hen als Zijn kinderen zou verlossen, bewaren, en brengen tot de zaligheid; zou Hij dan geen tedere zorg over hen hebben, en medelijdend jegens hen zijn, als ze in benauwdheid zijn? Zij zijn Zijn Bruid, Zijn kinderen, Zijn leden. Hij heeft hun

eigen natuur, waarom Hij Zich niet schaamt hen broeders te noemen, [Hebr. 2:11](#). En zijn zij in ellende, in droefheid, zij schreien, zij zien naar Hem uit, zij roepen tot Hem om hulp en troost. Hoe kan het dan anders zijn, of de Heere Jezus wordt zeer aangedaan in medelijden, te meer omdat Hij door Eigen ondervinding weet, hoe hun lijden smaakt.

Zegt u: mijn smart is de zonde, die droefheid die smart heeft de Heere Jezus niet gevoeld, de zonde kan Hem niet bewegen tot medelijden, die zal Hem eerder tot toorn verwekken.

Ik antwoord: Jezus is heilig, heeft geen zonde gekend, nog gedaan, dat is waar, maar Hij heeft alle vruchten van de zonde gesmaakt, alsof Hij ze zelf gedaan had: de verberging van Gods vriendelijkheid, de toorn van God, de bedroefdheid tot de dood toe, de vloek, de verdoemenis, en dat in zo grote trap, dat het ons beseffen te boven gaat; zo weet Hij hoe een ziel over het begaan van zonden te moede is, en Hij kan hebben en heeft uit ondervinding medelijden. De zonden zelf Zijn hatelijk, dat is waar, maar Hij heeft ze alreeds volkomen voldaan, zodat geen toorn, maar alleen medelijden overblijft. Neemt dan nu al deze dingen te samen, en gelooft dat de Heere Jezus zo'n medelijden met u heeft, en stelt Hem u zo levendig voor, zal u dat niet versterken in alle uw benauwdheden? Klaagt Hem gemeenzaam uw droefheid, en verkwikt u in Zijn medelijden, dat Hij in al uw benauwdheden benauwd is, [Jes. 63:9](#).

Zegt u: waarom helpt Hij dan niet, want Hij kan wel?

Ik antwoord: Omdat het de tijd niet is, omdat het u nut is. Hij bereidt u om een voorwerp te zijn van meerder genade, omdat het tot eer van God zal Zijn. Al wordt men nog niet gered, medelijden van een Vriend, en van een zodanige lieve Heere, Hogepriester en Vriend verkwikt nochtans: verwacht dan met verlangen en stilte verlossing.

Gelovigen zijn priesters.

XXVII. Gezien hebbende hoe men Christus als Priester gebruiken moet, zo is in de tweede plaats nodig, dat wij ook opgewekt worden om overeenkomstig onze naam christenen, geestelijke Priesters te Zijn. De naam Priester geeft God aan de gelovigen. [Jes. 61:6](#). *Gij zult Priesters des HEEREN heten.* [Openb. 5:10](#). *Gij hebt ons Gode gemaakt tot ... Priesters.*

Priesters zijn ze, niet om te offeren voor hun of anderer zonden, dat komt de Heere Jezus alleen toe, die met één offerande in eeuwigheid volmaakt heeft degenen, die geheiligd worden, [Hebr. 10:14](#) Maar zij zijn een heilig priesterschap, om geestelijke offerande te offeren, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus, [1 Petrus 2:5](#).

Hun werk als Priesters is:

- (l) tot God te naderen, en in het Heilige in te gaan, en daar gedurig bezig te Zijn in de dienst Gods: [Hebr. 10:19, 22](#). Omdat wij... vrijmoedigheid hebben om in te gaan door het bloed van Jezus. Zo laat ons toegaan met een waarachtig hart. Dus moet onze wandel in de hemel Zijn, [Filip. 3:20](#)
- (m) De priesters hadden geen erfenis in Kanaän, maar God was hun deel; zo moeten zij ook van al het aardse afzien, dat laten voor de lieden van deze wereld, en niet aanschouwen de dingen die men ziet, [2 Kor. 4:18](#); maar zich

vermaken in de Heere, die hun Deel is, [Klaagl. 3:24](#).

(n) Zij moeten bezig zijn met offeren.

(bbbb) De oude mens moeten zij doden. [Kol. 3:5](#). *Doodt uw leden die op aarde zijn. [Gal. 5:24](#). Die van Christus Zijn, hebben het vlees gekruist met de bewegingen en begeerlijkheden.*

(cccc) Hun gebeden moeten ze offeren op het gouden altaar, dat voor de troon is, [Openb. 8:3](#). En voor zichzelf, [Filip. 4:6](#) *Laat uw begeerten in alles, door bidden en smeken... bekend worden bij God.* En voor anderen, [Jak. 5:16](#). *Bidt voor elkaar.*

(dddd) Van hun goederen moeten ze de Heere offeren met milddadig te zijn aan de armen, [Hebr. 13:16](#). Aan zulke offeranden heeft God een welbehagen.

(eeee) Onszelf moet men Gode opofferen: hart, tong, daden, en zeggen: *Heere! zie hier ben ik, ik geef mij geheel aan U over ten dienste, ik ben Uwe, en wat ik ben, ik zal het voor U Zijn, ik offer mij zelf aan U op tot een dankoffer.* Hiertoe wekt de apostel op, [Rom. 12:1](#), *Ik bid u dan, broeders! door de ontfermingen Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige, en Gode welbehagelijke offerande, welke is uw redelijke Godsdienst.*

(ffff) Als de Heere ons tot harde zaken leidt, en Hij brengt ons in een staat, dat wij om de waarheid ons leven zouden moeten verliezen, dat wij dan ons leven niet liefhebben, niet dierbaar achten, maar dat wij het gewillig aan de Heere tot een drankoffer opofferen. Paulus zei: [2 Tim. 4:6](#) *Ik word nu tot een drankoffer geofferd, en de tijd van mijn ontbinding is aanstaande.* Daar is geen heerlijker dood dan als martelaar voor Christus te sterven. O, hoe gelukzalig is hij, die zo Christus als Priester kan gebruiken, en zelf een geestelijk priester zijn!

Hoofdstuk 21: Van Jezus Christus' Koninklijk ambt

Hoofdstuk 21

Van Jezus Christus' Koninklijk ambt.

Het Koninklijk Ambt is het derde. Een koning is een persoon, in wie alleen het oppergebied is over een volk. Zo is de Heere Jezus alleen Koning, en dat driezins, namelijk:

1. als God eenswezens met de Vader en de Heilige Geest over het Koninkrijk der Macht, waaronder alle schepselen behoren,
2. en als Middelaar over het Koninkrijk der Genade op aarde,
3. en over het Koninkrijk der Heerlijkheid in de hemel, waarvan en engelen, en alle uitverkorenen onderdanen Zijn.

Jezus als God is Koning over alle schepselen.

I. De Heere Jezus als God, heeft in Zichzelf alle hoogheid, waardigheid, eer, heerlijkheid, en macht, ook al was er geen schepsel. En nu Hij schepselen gemaakt heeft, zo blijft Hij door Zijns Wezens opperheid, heersende macht en dadelijke regering, de grote en alleen Koning over alles. *Uwe, o Heere! is de grootheid, en de macht, en de heerlijkheid, en de overwinning, en de majesteit; want alles wat in de hemel en op de aarde is, is Uwe; Uwe, o Heere! is het Koninkrijk, en Gij hebt U verhoogd tot een Hoofd boven alles,* 1 Kron. 29:11. *De Heere heeft Zijn troon in de hemelen bevestigd, en Zijn Koninkrijk heerst over alles,* Psalm 103:19. De Heere heeft geen bedienaars noch onderregenten van node, maar 't is des Heeren wijsheid en goedheid het alles door middelen te regeren, en zo de ene mens door de andere; daartoe heeft de Heere regeringen van velerlei wijzen en hoogheid in de wereld gesteld. Deze Zijn geen soevereine en onafhankelijke, al beelden ze zich dikwijls wat in, maar zij Zijn (indien ik hun die naam in deze opzichte mag geven, en zo hij hun niet te hoog is) maar onderkoninkjes, die uit de naam van God, door Zijn macht, en naar Zijn wetten regeren moeten. Tot deze waardigheid komt niemand door Zijn gauwigheid, macht of vrienden, en zij blijven daarna niet in de regering, maar de Heere zet de koningen op en af; Hij verhoogt, Hij vernedert.

Als Middelaar over de Kerk.

II. God heeft onder de mensen een bijzonder en eigen volk, dat Hij door Zijn Woord en Geest te samen vergadert, dat genoemd wordt het Koninkrijk der Genade. Over dit volk heeft de Heere een bijzondere Koning gesteld, namelijk, de Heere Jezus Christus als Middelaar. De Kerk is geen gezelschap zonder Hoofd, geen kudde schapen zonder Herder, geen volk zonder Vorst, nee, zeker niet. Al belooft het Hem niet in deze tijd Zijn

heerlijkheid en heerschappij zo klaarblijkelijk te vertonen, gelijk wel soms; al schijnt het dat niemand aan Zijn Kerk kan misdoen, en dat men de kerk ongewroken kan vertreden, uitroeien en verwoesten; al schijnt het dat de Kerk noch Hoeder, noch Koning heeft, Jezus is evenwel Koning over Zijn Kerk. Hij is niet alleen Koning in de hemel, Hij is niet Koning in een ver afgelegen land, Hij is niet alleen Koning in de harten van Zijn uitverkorenen, maar Hij is Koning van nabij over en in Zijn Kerk, Zijn eigen volk, die samengevoegde vergadering, die zichtbare menigte op de wereld, die Hem tot hun Hoofd en Koning hebben aangenomen, Hem onderdanigheid en gehoorzaamheid hebben gezworen, en naar Zijn wetten leven.

Hoort, gelovigen, tot uw blijdschap. Hoort, wereld, tot uw verschrikking. *God heeft alle dingen Zijn voeten onderworpen, en heeft Hem van de Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen, Efése 1:22. Zo wete dan zeker het, gehele huis Israëls, dat God Hem tot een Heere en Christus gemaakt heeft, Hand. 2:36. Deze heeft God door Zijn rechterhand verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker, Hand. 5:31. Ik doch heb mijn Koning gezalfd over Sion, de berg mijner heiligheid, Psalm 2:6. Ziet, de dagen komen, spreekt de Heere, dat Ik aan David een rechtvaardige Spruit zal verwekken; Die zal Koning zijnde regeren, en voorspoedig zijn, en recht en gerechtigheid doen op de aarde. In Zijn dagen zal Juda verlost worden, en Israël zeker wonen; en dit zal Zijn Naam zijn, waarmee in en Hem zal noemen: de Heere, onze Gerechtigheid, Jer. 23:5, 6.*

In dit Zijn Koninkrijk is Hij van God gesteld en ingehuldigd door zalving, Psalm 2:6. Gelijk Hij Zichzelf niet verheerlijkt heeft om Hogepriester te Zijn, zo heeft Hij Zichzelf niet tot Koning verheven, maar de Vader heeft Hem door zalving (welke betekent de verordining en bekwaammaking) door de vereniging van de twee naturen in één Persoon, en door de buitengewone uitstorting des Heiligen Geestes in dat ambt gesteld en bevestigd.

De bediening van het koninklijk ambt bestaat:

(p) In Zijn Kerk te vergaderen, en te trekken uit de macht van de duisternis en over te zetten in Zijn Koninkrijk, Kol. 1:13.

(q) In haar tegen haar vijanden te beschermen, Psalm 72; Jer. 23:6.

(r) In haar te regeren door Zijn Woord er Geest, Jes. 33:22. *Want de HEERE is onze Rechter, de HEERE is onze Wetgever, de HEERE is onze Koning.*

Voortreffelijker dan de koningen der aarde.

III. Al Zijn er op aarde, die koningen Zijn, zo is nochtans deze Koning onvergelykelijk voortreffelijker dan alle die. Want:

- (j) alle koningen hebben in zichzelf óf niets, óf niet veel bijzonders boven andere mensen; maar deze is de Heerlijkheid en Majesteit zelf, Hebr. 2:9. *Hij had heerlijkheid bij de Vader, eer de wereld was*, Joh. 17:5. Hij is gezeten aan de rechterhand van de Majesteit in de hoogste hemelen, Hebr. 1:3. *Hij is met eer en heerlijkheid gekroond*, Hebr. 2:7.
- (k) Andere koningen hebben maar een klein land, en maar weinige onderdanen, en dat maar mensen, en dat maar zoveel hun lichaam betreft; maar Deze heerst van de zee tot aan de zee, en van de rivier tot aan de einden der aarde, Psalm 72:8. Deze heeft God uitermate verhoogd, en heeft Hem een naam gegeven welke boven allen naam is; opdat in de Naam van Jezus zich zou buigen alle knie, Filip. 2:9, 10. Hij is de Koning der koningen en de Heere der heren, Openb. 19:16. *Dat alle engelen Gods Hem aanbidden*, Hebr. 1:6. Hij is de Koning over de zielen, 1 Petrus 2:25.
- (l) Andere koningen hebben kleine macht, en hebben genoeg te doen om zich en hun onderdanen te beschermen, en worden wel van andere overwonnen; maar onze Koning is de Almachtige, Openb. 1:8. *Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde*, Matth. 28:18. Hij is de Heere, sterk en geweldig; de Heere, geweldig in de strijd, Psalm 24:8.
- (m) Andere koningen Zijn dikwijls hard en wreed tegen hun onderdanen; maar deze is zeer goedertieren, zachtmoedig, getrouw en weldadig. Hij is een Heiland, Zach. 9:9. Hij zal de nooddruftige redden, die daar roept, bovendien de ellendige, en die geen helper heeft. *Hij zal de arme en nooddruftige verschonen, en de zielen der nooddruftigen verlossen. Hij zal hun zielen van list en geweld bevrijden; en hun bloed zal dierbaar Zijn in Zijn ogen*, Psalm 72:12-14.
- (n) Andere koningen sterven, worden wel afgezet, verdreven, en houden op koningen te zijn; *maar Deze zal groot Zijn, en de Zoon des Allerhoogsten genaamd worden; en*

God de Heere zal Hem de troon van Zijn vader David geven. En Hij zal over het huis Jakobs Koning Zijn in der eeuwigheid, en Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn,
Lukas 1:32, 33. Zo'n heerlijk en uitmuntend Koning is onze Heere Jezus inderdaad.

IV. Koning is de Heere Jezus niet alleen nu in de hemel zijnde, maar Hij was al Koning van Zijn Kerk in het Oude Testament, en was al Koning toen Hij op de aarde was. Dit blijkt uit Psalm 2:6. Als Koning deed Hij Zijn intrede binnen Jeruzalem, Matth. 21:9; volgens de profetie, Zach. 9:9, *Ziet uw Koning zal u komen... rijdende op een ezel.* En nu Hij in de hemel is, zo blijft Hij nochtans heersen op de aarde in Zijn Kerk tot op de voleinding der wereld. Lukas 1:33. *Hij zal over het huis Jakobs Koning zijn in der eeuwigheid, en Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn.*

Ja, na de voleinding van de wereld zal Hij tot in eeuwigheid Koning blijven over het Koninkrijk der Heerlijkheid, hoewel Hij, ten opzichte van de wijze van bediening, het koninkrijk Gode en de Vader zal overgeven, en ook Zelf zal onderworpen zijn, en zo zal God zijn alles in allen, 1 Kor. 15:24, 28.

Is een geestelijk Koninkrijk, dat de aardse koningen niet hebben te vrezen.

V. Van alle tijden af hebben de aardse koningen een kwaad oog op de kerk gehad. Altijd meenden ze dat hun heerschappij bekort werd, als ze over de kerk niet heersten; altijd hebben ze gevreesd dat de kerk hun nadelig zou Zijn, omdat ze de heerlijkheid van Koning Jezus niet kennen, noch de natuur van het koninkrijk van Christus in de kerk niet verstaan; want het Koninkrijk van Christus is van een geheel andere natuur: dit koninkrijk is niet van deze wereld, maar het is hemels: Joh. 18:36. *Mijn Koninkrijk is niet van deze wereld; indien Mijn Koninkrijk van deze wereld ware, zo zouden Mijn dienaars gestreden hebben, opdat ik de Joden niet ware overgeleverd; maar nu is Mijn Koninkrijk niet van hier.* Daarom wordt het genoemd het Koninkrijk der hemelen, Matth. 3:2. Dat niet komt met uiterlijk gelaat, Lukas 17:20. De onderdanen van dit koninkrijk, al zijn ze mensen, zo komen ze hier voor als geestelijk, 1 Kor. 2:15. Met Hem zijn de geroepen, en uitverkorenen, en gelovigen, Openb. 17:14. De goederen van dit koninkrijk zijn ook niet de dingen van deze wereld, maar zij zijn geestelijk. Rom. 14:17, *Het Koninkrijk van God is niet spijs en drank, maar rechtvaardigheid, en vrede, en blijdschap, door den*

Heilige Geest. De wapenen Zijn niet lichamelijk, maar geestelijk; het Woord van God is het zwaard, Eféze 6:17. De wapenen van onze krijg zijn niet vleselijk, maar krachtig door God, 2 Kor. 10:4. Zodat de aardse koningen niet te vrezen hebben voor dit koninkrijk; maar strekt zich hun zucht om te heersen zo ver uit, dat zij niet willen dat Christus Koning zij, maar dat ze ook de kerk zelf onder hun gebied willen trekken; willen zij verordenen wat daar gepredikt of niet gepredikt zal worden; wat voor zaligmakend of niet zaligmakend geloofd zal worden; of men tucht zal oefenen of niet; willen zij zelf predikanten, kerkenraden stellen of weren, en diergelijke, die geven wij in overdenking: Lukas 19:27, *Deze mijn vijanden, die niet hebben gewild dat Ik over hen Koning zou zijn, brengt ze hier, en slaat ze hier voor Mij dood.* Wil een Overheid niet dat de kerk haar oordele, vermane, bestraffe, zij blijve buiten de kerk, zo zal men haar wel laten gaan, en zich met haar niet moeien; maar wil zij een lidmaat van de kerk zijn, zij buige zich dan ook onder de scepter van Christus, en kante zich niet tegen de Koning, die zij zich onderworpen heeft, of zij zal ondervinden dat deze Koning haar te machtig is.

De kerk is onderscheiden van de Staat; de een mag over de ander niet heersen.

VI. Omdat de Heere Jezus alleen Koning is, zo is het dan buiten alle tegenspraak, dat Hij dan ook alleen wetten geeft aan Zijn kerk, en alleen daar te zeggen heeft, dat dan niemand zich mag verstouten in leer en leven of heerschappij in te dringen, en naar Zijn eigen wil daarin te handelen; maar alles moet stipt naar Christus' order geschieden. Hij nu wil, dat de kerk altijd zal onderscheiden blijven van de Staat, en dat de kerk door kerkelijke personen zal bestierd worden, gelijk de Staat door staatspersonen.

De kerk heeft niet te heersen over de Staat, en de Staat mag niet heersen over de kerk; ieder moet in zijn eigen blijven.

4. In de kerk moet de minste heerschappij niet zijn, noch door kerkelijke, noch staatspersonen; maar alles wat in de kerk geschiedt, moet bedienende, naar orde en in de Naam van de Koning geschieden.
5. Alles wat in de Staat geschiedt, geschiedt autoritatief, als een afstraling van Gods soevereiniteit. In en over de kerk te heersen is het werk van de antichrist, 2 Thess. 2:4. De leden van de kerk, als mensen, zijn de politieke overheden onderworpen; zich aan de gehoorzaamheid van de overheden te onttrekken, die te verwerpen, die tegen

te staan, is Gods ordonnantie tegen te staan, Rom. 13:1 -5.

Zodat de kerk en de Staat geheel van elkaar gescheiden zijn; de een is hemels, de ander aards; de een heeft opzicht op zielen, de ander op lichamen; in de een is alles bedienende, en daar heeft de minste heerschappij geen plaats, in de ander is gezag en heerschappij; en zo heeft de een zich niet te mengen met de ander. De kerk werkt om de Staat te bevestigen, en de overheden te doen gehoorzamen; en de overheden moeten de kerk beschermen voor alle overlast, opdat ze veilig naar de wetten van hun koning mogen handelen. Gelukkig is een land daar het alzo gaat. Opmerkelijk is in deze opzichte de plaats, 2 Kron. 19:11, *Ziet, Amarja, de hoofdpriester, is over u in alle zaak des Heeren; en Zebadja, de zoon van Ismaël, de vorst van het huis Juda, in alle zaak van de koning; ook Zijn de ambtlieden, de Levieten, voor uw aangezicht.*

Ziet, zo moet ieder in het zijne blijven. Dat dan de kerk niet trachte de Staat onder haar beheersing te brengen, maar trachte dat de overheden geëerd, gevreesd en gehoorzaamd worden, en dat alle kerkelijke opzieners zich wachten voor heerschappij te voeren over het erfdeel des Heeren, 1 Petrus 5:3.

En dat de overheden zich wachten Jezus' kroon en scepter aan te raken, met heerschappij indringende in de kerk, ten opzichte van leer, leven, tucht, stellen en weren van de predikanten en kerkenraden. Omdat:

29. de Heere Jezus, die ook Koning over hen is, hun dat gezag en die macht niet heeft gegeven.

30. Omdat de Heere Jezus alle heerschappij in de kerk heeft verboden.

31. Omdat Hij zelf wetten van leer, leven, tucht heeft gegeven.

32. En omdat Hij geordineerd heeft in Zijn Woord, op hoedanig een wijze en door wie Hij wil dat leraren en opzieners van de kerk beroepen zullen worden. Ziet Efése 4:11, 12; Hand. 6:2-4; Hand. 13:2; Hand. 14:23.

Gelijk wij de andere ambten ons hebben voorgesteld, én tot nut, én tot navolging, zo is nodig dat wij ook zo doen naast het koninklijk ambt.

Ten opzichte van het eerste: Daar zijn verscheiden zaken te verrichten, naast de Heere

Jezus als Koning.

Jezus wordt weinig als Koning gekend en erkend.

VII. Die de Heere Jezus in Zijn Koninklijke heerlijkheid kennen en in waarheid liefhebben, hebben hartelijk te treuren dat de soevereine opperheid van deze grote Koning niet gekend, noch gevreesd, noch gehoorzaamd wordt. David zei: Psalm 36:2 *De overtreding des goddelozen spreekt in het binnenste van mijn hart: Er is geen vreze Gods voor zijn ogen.* Dus moet een verstandige Godzalige ook met droefheid zeggen: Al het woelen van de mensen, al het gedrag van grote en kleinen, het gehele leven, zelfs van de leden van de kerk, weinige uitgezonderd, zegt in mijn hart: Jezus wordt niet als Koning gekend noch erkend. 't Is niet alsof er op aarde twee koninkrijken en twee koningen waren, die gedurig tegen elkaar strijden, namelijk, de Heere Jezus en de duivel; maar alsof het alles één was. 't Is bijna in het uiterlijk aanzien alsof het van dezelfde natuur, van dezelfde beoging, en onder dezelfde regering was; 't is of de kerk maar een maatschappij van één mening was, die een weinig van grondstellingen van de andere verschilden. Wie ziet dat de kerk een Koning, en zulke grote Koning heeft, en van die dadelijk beheerst en geregeerd wordt?

Men zal wel toestaan, dat Jezus Koning is, maar als in een ver gelegen land, daar men niet mede te doen heeft, maar van 't welk men alleen zo wat heeft horen praten. Men zal wel zeggen: Hij zij Koning, maar laat Hij dat zijn heimelijk en onzichtbaar in 't hart van deze en gene bijzonderen. Maar wie gelooft dat de kerk Zijn koninkrijk is, en dat Hij, ja dadelijk, daar Zelf regeert? Wie ziet Hem daar op de troon? 't Is even alsof het een volk was, over 't welk niemand opzicht had, zonder Herder, zonder Beschermers, zonder Regeerder. Men vreest nu niet meer de kerk te verdrukken, te verwoesten, de belijders te kwellen, te pijnigen en te doden. Men beraadslaagt nu maar, hoe men macht genoeg zal bekomen om de kerk tot de grond toe te verwoesten en uit te roeien.

Wordt bestreden in degenen die Zijn beeld dragen.

VIII. Indien zich maar enigen, die het beeld, de kleding van deze Koning dragen, opdoen, terstond openbaart zich de natuur van de duivel, de vijandschap van de slang en haar zaad tegen het zaad van de vrouw; men kant er zich tegen met alle macht; die Zijn

het snarenspeel, de spot, het voorwerp van allerlei lasteringen en bijnamen: een gesprenkelde vogel, een verachte fakkel, een volk daar men niet aan misdoen kan, dat men ongewroken alle ongelijk mag aandoen. De een doet het uit onwetendheid, een ander uit roekeloosheid, een derde uit boosheid, gene uit vermaak, en deze om anderen daarmee te behagen.

In 't gebruik van de sleutels.

Men kant zich met een vollen haat en wrevel tegen de sleutels van het Hemelrijk; de scepter van deze Koning, de tucht van de kerk is dwingelandij, is tirannie, 't Is alle maatschappijen geoorloofd uit te sluiten wie zij willen; andere gezindten mogen haar lidmaten volgens haar grondregelen bejegenen; maar de ware Kerk alleen die moet het niet doen. Dat Jezus zwijge, en niet eens kikke; dat in dit koninkrijk het onkruid maar groeie, en wee degenen, die onderleggen dat uit te wieden.

In de zending van de dienaren des Woords.

Men kent geen Koning in de zending der dienaren, men erkent ze niet als gezanten van Christus' wege, men schroomt des Konings gramschap niet in Zijn gezanten smadelijk en smartelijk te bejegenen, men ziet ze maar aan als gehuurde schoolmeesters, ja als een onnut volk in een republiek. Men ziet de kerkenraad met schele ogen aan, alsof het een regering was in een regering, en alsof zij de burgerlijke regering onderkropen en aan zich wilden trekken. In één woord: de Heere Jezus wordt niet gezien, niet erkend als Koning over Zijn kerk, maar gelijk Faraö aleer zei: *Wie is de Heere, wiens stem ik gehoorzamen zou om Israël te laten trekken? Ik ken de Heere niet.* Exod. 5:2. Zo zegt men of denkt men ook nu: Wie is de Koning van de kerk? Ik ken Hem niet.

Wordt niet verdedigd.

IX. En die al wat meer licht hebben, die staan van verre en zien het aan, zij trekken het zich niet aan, omdat het maar Sion is. Ziet men dat de koninklijke heerlijkheid van Jezus wordt onderdrukt, men trekt de schouder; men klaagt het wel eens heimelijk tegen een vriend, maar men heeft of geen licht om uit te komen, óf geen vrijmoedigheid, en dus gaat het al voort van kwaad tot erger.

Jezus houdt Zijn heerlijkheid in.

De Heere Jezus ziet dit uit de hoge hemel aan, maar houdt Zijn glans en heersende macht in; verwaardigt de inwoners van de aarde niet, dat Hij Zich als Koning over Zijn kerk klaarblijkelijk openbare; 't zij met Zijn kerk als het zwart Zijns oogappels te bewaren, en een vurige muur rondom haar te Zijn, en die te behoeden dat de vijand dezelve niet bezoeke; 't zij met de vijanden te bestraffen, gelijk Hij weleer koningen bestrafte om harentwille, Psalm 105:14.

Hierover te treuren.

O alleen gij, die deze Koning kent en bemint, staat stil en ziet dit alles aan, laat het uw hart doorwonden, laat uw ziel bloeden, en uw ogen van droefheid rivieren van tranen schreien, omdat deze heerlijke Koning over Zijn kerk zo veracht en versmaad wordt. Bidt gedurig voor Hem, Psalm 72:15, en tot Hem, dat Hij Zich wil aan Zijn kerk als Koning openbaren, voor het oog van de gehele wereld. *O, Herder Israëls! neem ter ore; die Jozef als schapen leiddet, Die tussen de Cherubim zit, verschijn blinkende. Wek uw macht op voor het aangezicht van Efraïm*, Psalm 80:2.

De vijanden van de Koning hebben te schrikken.

X. Laat de vijanden van Gods kerk beven, laat ze vrezen, die Sion gram Zijn; want:

- (a) 't Is te strijden tegen zulk een hoge Koning, die in de troon Gods zit aan Zijn rechterhand in de hoge hemelen, *die de Koning is der koningen, en de Heere der heren, die oordeelt en krijg voert in gerechtigheid*, Openb. 19:11, 16.
- (b) 't Is aan te gaan tegen de allergoeddadigste Koning, die allen Zijn genaden en zegeningen aanbiedt, en Zijn gezanten in Zijn Naam laat bidden, dat ze zich met God door Hem zouden laten verzoenen. Dat klimt immers tot boven de top van kwaadheid, een zo'n goede en goeddoende Koning te versmaden en tegen te gaan.
- (c) En wat zal het einde Zijn van degenen, die Hem tot Koning niet willen? Dat zien wij: Lukas 19:27 *Doch deze Mijn vijanden, die niet hebben gewild, dat Ik over hen Koning zou zijn, brengt ze hier, en slaat ze hier voor Mij dood.*

Jezus de Koning te erkennen.

XI. Is Jezus Koning, zo moet Hij dan van allen en een ieder van Zijn onderdanen gekend en erkend worden. Hiertoe is van node, dat men Hem beschouwt in de beschrijving, die de Heilige Schrift van Hem doet. Namelijk,

- (20) dat Hij is de waarachtige God, 1 Joh. 5:20. God boven al te prijzen in van de eeuwigheid, Rom. 9:5. In de gestaltenis Gods, Filip. 2:6. *Het afschijnsel van des Vaders heerlijkheid en het uitgedrukte Beeld van Zijn zelfstandigheid*, Hebr. 1:3.
- (21) Deze, opdat Hij een bekwaam Zaligmaker zou Zijn, heeft onze menselijke natuur aangenomen, zijnde mens uit mens, uit de vaders, zoveel het vlees aangaat, Rom. 9:5. Geworden uit een vrouw. Gal. 4:4. In alles de broederen gelijk, Hebr. 2:17.
- (22) Deze is de Spruit, tussen welke en de Heere is de Raad des vredes, Zach. 6:12, 13, en het Verbond der verlossing, Psalm 89:29. Uit kracht hiervan is Hij de Borg van het Verbond der genade, Hebr. 7:22. En heeft Zijn ziel gegeven tot een rantsoen voor velen, Matth. 20:28. *En heeft met één offerande in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheilgd worden*, Hebr. 10:14.
- (23) Deze, nadat Hij de reinigmaking van onze zonden door Zichzelf teweeggebracht heeft, is gezeten aan de rechterhand van de Majesteit in de hoogste hemelen, Hebr. 1:3.
- (24) Deze, al is Hij in de hemel, heerst nochtans als Koning in Zijn kerk op aarde, let nauw, hoe het daar toegaat, wat ieder doet, straft de ongeregelden, en vertroost de gehoorzamen. Dus moet een ieder Hem kennen, Hem erkennen, en zulken indruk van Hem in het hart hebben, veroorzakende zulke bewegingen, als zulke eigenschappen vereisen.

Te eren.

XII. Is Jezus Koning, zo moet Hij dan als zodanig van ieder geëerd worden: Joh. 5:23. *Opdat zij allen de Zoon eren, gelijk zij de Vader eren*. Want Hij is de Koning der ere, Psalm 24:10. In de hemel aanbidden Hem al de engelen, Hebr. 1:6. Zo moeten ook alle onderdanen op aarde Hem eren.

- (25) Daartoe behoort het onderscheiden beschouwen van Zijn hoedanigheden. Met een zoet genoegen die goed te keuren, blij te Zijn dat Hij die Koning, en zo'n Koning

is: in een heilige verwondering zichzelf in die beschouwing te verliezen; zich in eerbied voor Hem neer te buigen, Psalm 45:12. *Omdat Hij uw Heere is, zo buigt u voor Hem neer.*

- (26) Onderdanig Hem te kussen, Psalm 2:12, en zich voor de troon neer te werpen, zeggende: *Hem, die op de troon zit, en het Lam, zij de dankzegging, en de eer, en de heerlijkheid, en de kracht in alle eeuwigheid.* Openb. 5:13.

Te beminnen

XIII. Is Jezus Koning, zo moet Hij van allen en een ieder van Zijn onderdanen als zodanig bemind worden. Dat heeft God in de natuur van de onderdanen gelegd, dat ze hun Koning beminnen wegens die opperheid en voortreffelijkheid, die in Hem is. Dus moet dan ook Jezus van al Zijn onderdanen geliefd worden; ja, liefde ligt in hun wedergeboren natuur, Hoogl. 1:3. *Uw naam is een olie, die uitgestort wordt; daarom hebben U de maagden lief.* Het woord *Liefste* en *mijn Liefste* is in de mond van de Bruid als bestorven, gelijk in het gehele Hooglied door en door te zien is. Dit getuigenis geeft de Heere Jezus van Zijn discipelen: Joh. 16:27, *De Vader Zelf heeft u lief, omdat gij Mij liefgehad hebt.* De apostel Petrus antwoordde zo beslist op de vraag van Christus: *Hebt gij Mij lief? Ja, Heere, Gij weet dat ik U liefheb,* Joh. 21:16. Paulus was zo vervuld met liefde tot de Heere Jezus, dat hij door liefdesdrang scheen niet verstandig te handelen in 't oog van sommigen. Zie dit: 2 Kor. 5:13, 14. *Hetzij dat wij uitzinnig zijn, wij zijn het Gode; hetzij dat wij gematigd van zinnen zijn, wij zijn het ulieden; want de liefde van Christus dringt ons.* Deze liefde deed hem vervloeken degenen, die Jezus niet liefhebben. *Indien iemand de Heere Jezus niet liefheeft, die zij een vervloeking, Maran-atha!* 1 Kor. 16:22.

Waar de liefde tot deze Koning plaats heeft, daar is een bijzonder licht, een helderheid, een genoeglijkheid in de ziel. Zij ziet naar Hem, zij schouwt Hem aan, zij maalt en denkt op Zijn heerlijkheid en beminnelijkheid, zij is blij dat Hij zo hoog verheven is, dat Hij met eer en heerlijkheid is gekroond, zij gunt het Hem met al haar hart, 't is haar vermaak te zien, hoe alle engelen zich voor Hem neerbuigen, en Hem aanbidden, en hoe alle Godzaligen met de stralen van hun liefde in Hem als het middelpunt eindigen, dat de

duivelen voor Hem sidderen, en dat alles in Zijn hand is, en Hem ten dienste moet staan. In dit beschouwen kan de ziel zich niet verzadigen, en zij heeft verdriet dat ze zo duister is, en zo ver moet afstaan, zij wilde Hem nog klaarder en van nabij beschouwen, om zich te verzadigen in de glans van Zijn heerlijkheid. De ziel verheft Hem boven al, en heeft grote achting voor Zijn opperheid, die, gelijk ze haar beminnelijk is, zo is ze haar ook ontzaglijk, en verwekt in haar een zonderlinge eerbied, zij valt voor Hem neer, en kust ja als de aarde in eerbiedigheid. Deze liefde kan geen scheiding noch vervreemding verdragen, dan treurt de ziel. Zij haat allen, die Hij haat, zij bemint allen, die Hij bemint, zij heeft een afkeer in alles dat Hem ongelijk is, en een behagen in 't geen dat naar Hem zweemt; een voetstap van deze Koning is haar gezegend, en trekt haar hart in liefde tot Hem. Zijn wil is haar wil, 't is haar het grootste vermaak iets te doen of te laten waarin Hij genoegen neemt. En o, hoe verlangt de ziel naar de onmiddellijke gemeenschap met Hem, om Hem van aangezicht tot aangezicht te zien, en in de onderlinge volmaakte liefde tot in eeuwigheid te verzinken! En terwijl zij nog aan deze zijde is, zo blijft Jezus in haar hart met gouden letters geschreven. Zij heeft haar eer, haar goed, haar vriendin, man, vrouw, ouders, kinderen voor Hem over. Haar leven is haar niet te dierbaar, omdat bij Hem op te zetten. *De liefde is sterk als de dood; de ijver is hard als het graf; haar kolen Zijn vurige kolen des Heeren. veel wateren zouden deze liefde niet kunnen uitblussen; ja, de rivieren zouden ze niet verdrinken; al gave iemand al het goed van zijn huis voor deze liefde, men zou hem ten enenmale verachten.* Hoogl. 8:6, 7.

Te belijden.

XIV. Is Jezus Koning, zo moet men Hem als Koning belijden; en zich Zijner niet schamen: Matth. 10:32, 33. *Een ieder dan die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor mijn Vader, die in de hemelen is. Maar zo wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader, die in de hemelen is.* Dit moet geschieden met voorzichtigheid, en tegelijk met vrijmoedigheid, met gewilligheid, duidelijk zonder bewimpeling, gemoedigd afhangende van de Heere Jezus, en volstandig tot de dood toe.

Te gehoorzamen.

XV. Is de Heere Jezus Koning, zo moet men Hem gehoorzamen: Matth. 17:5. *Hoort Hem.* Ex 23:21. *Hoedt u voor Zijn aangezicht, en wees Zijner stem gehoorzaam.* Want Hij is de hoge en heerlijke, Jer. 10:7. *Wie zou U niet vrezen, Gij Koning der heidenen? want het komt U toe.* Wij Zijn onder Hem gesteld, Psalm 116:16. *Och, Heere! zeker ik ben uw knecht, ik ben Uw knecht.*

Kent Hem in Zijn heerlijkheid, stelt u onmiddellijk onder Hem, keurt goed met genoegen de band van ondergesteld te zijn, biedt u aan, vraagt naar Zijn wil, luistert naar antwoord, zijt vurig in het uitvoeren.

Te vertrouwen.

XVI. Is de Heere Jezus Koning, zo moet men Hem vertrouwen, en onder Zijn bescherming met gerustheid zich veilig achten, en niet omzien naar vreemde bescherming. Psalm 91:1, 2. *Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen. Ik zal tot de Heere zeggen: Mijn Toevlucht en mijn Burch! mijn God, op welke ik vertrouw.* Psalm 2:12. *Welgelukzalig zijn allen, die op Hem betrouwen.* In de Heere Jezus is alles, wat rust aanbrengen kan, Hij is algenoezaam, almachtig, goedig, getrouw, waarachtig. Op Hem te vertrouwen, is Jezus te verheerlijken in al Zijn deugden.

Voor dezulken Zijn heerlijke beloften: Psalm 125:1. *Die op de Heere vertrouwen, Zijn als de berg Sion, die niet wankelt, maar blijft in eeuwigheid.* Psalm 37:5. *Wentel uw weg op de Heere, en vertrouwt op Hem; Hij zal het maken.*

Gelovigen zijn koningen.

XVII. Hebbende gezien wat wij jegens de Heere Jezus als Koning hebben te doen, gaan wij voort tot het tweede, namelijk, hoe wij op een wijze ons betamelijk, Christus als Koning ons hebben voor te stellen tot navolging, omdat Hij ons verwaardigt naar Zijn naam Christus Christenen te noemen, wegens de gemeenschap aan Zijn zalving. De Heere Jezus heeft hen door Zijn verdiensten koningen gemaakt, en vereert hen met die titel. Openb. 1:6. *Die ons gemaakt heeft tot koningen.* Openb. 5:10. *Gij hebt ons onze God gemaakt tot koningen, en wij zullen als koningen heersen op de aarde.* 1 Petrus 2:9. *Gij zijt een koninklijk priesterdom.* Zij zijn koningen, omdat ze hebben een koninklijk

hart, een koninklijke staat, koninklijke heerlijkheid, koninklijke goederen, koninklijke heerschappij; dit alles hebben ze in het beginsel, en 't is hun plicht ernstig als zodanig zich te gedragen en te vertonen.

Hebben een koninklijk hart.

(27) In hen is een koninklijk hart. In Daniël blonk een voortreffelijke geest, Dan. 5:12.

Zij hebben een moedig hart, daarom worden ze vergeleken bij de paarden in de wagens van Faraö, Hoogl. 1:9. En zij worden genaamd: *Het paard Zijner Majesteit in de strijd*, Zach. 10:3. Zij hebben een prinselijke, vrijmoedige geest, Psalm 51:14.

(28) Zij hebben een verstandig hart: 1 Joh. 5:20. *Hij heeft ons het verstand gegeven, dat wij de Waarachtige kennen.* 1 Kor. 10:15. *Als tot verstandigen spreek ik.*

(29) Zij hebben een sterk hart, Psalm 112:7. *Zijn hart is vast, betrouwende op de Heere.* Zij achten de aardse dingen maar als poppengoed, ja als drek, Filip. 3:7, 8, en hebben grote en hoge dingen in 't oog, 2 Kor. 4:18. *Omdat wij niet aanmerken de dingen die men ziet, maar de dingen die men niet ziet.* Dus dringen ze door alles heen zonder vrees, Psalm 27:3. Ofschoon mij een leger belegerde, mijn hart zou niet vrezen. Laat vrij de hel en gehele aarde samenspannen, de minste van deze Koning zou voor haar niet zwichten, en zich onder haar stellen, maar in alles zouden ze meer dan overwinnaars zijn, en altijd goede moed hebben, 2 Kor. 5:6, 8. Vertoont u zo, Christenen!

Vrijheid.

2. Zij zijn gelijk koningen, vrij. Zij zijn niemand onderworpen ten opzichte van hun zielestaat, dan alleen aan de Koning der koningen. Zij zijn uit de vrije, Gal. 4:23. Zij zijn vrijen, 1 Petrus 2:16. Vrijgelatenen des Heeren, 1 Kor. 7:22. *Zij hebben de Geest, en waar de Geest des Heeren is, aldaar is vrijheid,* 2 Kor. 3:17. Zij zijn tot vrijheid geroepen, Gal. 5:13. *De Zoon heeft hen vrijgemaakt,* Joh. 8:36. De waarheid heeft hen vrijgemaakt, vers 32. Dus zijn ze gesteld in de vrijheid der heerlijkheid van de kinderen van God, Rom. 8:21.

Welaan dan Christenen! staat in de vrijheid met welke ons Christus vrijgemaakt heeft, Gal. 5:1. Wordt geen dienstknechten van mensen, 1 Kor. 7:23. Laat u onder niemands

macht brengen, 1 Kor. 6:12. Dat is niet te zeggen, dat men onder het gebied van degenen, die over ons gesteld zijn, in huis, staat en anderszins niet zou willen staan, geheel niet. Een heiden zegt, dat is de rechte vrijheid, de overheden en de wetten te gehoorzamen. Alle ziel moet de machten over haar gesteld, onderworpen zijn, omdat alle macht van God is, Rom. 13:1. Maar geen dienstknechten van mensen te zijn; onder niemands macht zich te laten brengen, is, noch door hun gunst, noch ongunst, noch uit liefde tot hen, noch uit vrees voor hen, ons enigszins te laten aftrekken van onder de gehoorzaamheid van onze soevereine Koning, of enigszins iets te doen of te laten, 't welk enigszins tegen het geweten zou zijn, 't welk onze vrede en omgang met God, en alzo onze vrijheid van het hart zou hinderen; 't is hun niet slaafs onderworpen te zijn, maar alleen omdat men de Heere daarin ziet en dient; 't is hun niet onderworpen te zijn in 't stuk van godsdienst, in leer of leven; maar boven alles in God en met God in vrede en vrijheid te leven.

Heerlijkheid.

3. Zij hebben koninklijke heerlijkheid. Daar ligt een glans op de gelovigen, als men ze van nabij beziet, wegens het Beeld Gods, waarvan zij het beginsel hebben, 't welk een majesteit en heerlijkheid vertoont, 1 Kron. 29:25. God zegt van Zijn volk: Ezech. 16:14 *Daartoe ging van u een naam uit onder de heidenen, om uw schoonheid; want die was volmaakt door mijn heerlijkheid, die Ik op u gelegd had.* Petrus zegt van hen: 1 Petrus 4:14 *De Geest van de heerlijkheid, en de Geest Gods rust op u.* Wegens dat heerlijke, dat in hen is, zijn ze kenbaar en worden van de Godzaligen geëerd en begeerd, Psalm 16:3. *Tot de heiligen die op de aarde Zijn, en de heerlijken, in welke al mijn lust is.* Zij worden van de onbekeerden ook gekend, en gevreesd, door die voortreffelijkheid die in hen is, Jes. 61:9. *Allen die hen zien zullen, zullen ze kennen, dat zij Zijn een zaad, dat de Heere gezegend heeft.* Uit het gedrag van Petrus en Johannes kende de raad hen, dat zij met Jezus geweest waren, Hand. 4:13. De Godzaligen zijn ontzaglijk voor de onbekeerden; 't is opmerkelijk 't geen staat: Hand. 5:13 Van de anderen durfde niemand zich bij hen voegen; maar het volk hield hen in grote achting. Zie ook Markus 6:26. Herodes vreesde Johannes, wetende dat hij een rechtvaardig en heilig man was, en hield hem in waarde. Een godloze heer ontziet zijn Godzalige dienstmaagd meer dan tien aanzienlijken, die niet bekeerd zijn.

Men mocht denken, *hoe zijn ze dan in de ogen van de wereld veracht, hoe vervolgt de wereld hen dan?*

Ik antwoord: zij bestrijden en overwinnen eerst de achting en het ontzag dat ze voor hen hebben, en gaan dan tegen hen aan; maar doorgaans hebben ze hen niet van nabij gezien, en hebben verkeerde vooroordelen van hen, en dat port hen aan, om hen te verachten en te vervolgen.

Is er dan in u, kinderen van God, zo'n koninklijke heerlijkheid, vertoont die dan ook door toenemen in alle heiligheid, nederigheid, zachtmoedigheid, wijsheid en deftigheid; wacht u die te bezoedelen door zonden, door eigen-beogingen, of door gemaaktheden, omdat de eer van de Koning Jezus er belang bij heeft.

Goederen.

4. Zij hebben koninklijke goederen; alles wat in de wereld is, is hun, ten opzichte van het recht, 1 Kor. 3:21, 22. *Alles is uw... hetzij de wereld. Het minste van hetgeen zij in bezitting hebben, is beter dan duizend werelden*, Rom. 14:17. *Want het koninkrijk van God is niet spijs en drank, maar rechtvaardigheid, en vrede, en blijdschap, door de Heiligen Geest*. Daarom laat de aarde voor de lieden van deze wereld, die het aardse tot hun deel kiezen, en als zwijnen de onbekende paarden van het Koninkrijk verachten, en gij, vermaakt en verblijdt u in deze geestelijke goederen, wetende, dat gij zijt erfgenamen Gods, en mede-erfgenamen van Christus, Rom. 8:17.

Heerschappij.

5. De kinderen van God, als geestelijke koningen, hebben ook Koninklijk gebied en heerschappij. Zij Zijn hoog en zweven boven de wereld, en hebben die overwonnen. 1 Joh. 5:4. *Al wat uit God geboren is, overwint de wereld*. Zij triomferen over de duivel en Zijn rijk. 1 Joh. 2:13, *Gij hebt de boze overwonnen*. Openb. 12:11, Zij hebben hem overwonnen door het bloed des Lams, en door het woord van hun getuigenis. Zij heersen over hun geest, Spr. 16:32. De zonde heerst in hen niet, Rom. 6:14. Maar zij hebben het vlees gekruist, met de bewegingen en begeerlijkheden, Gal. 5:24. 't Is waar, zij hebben nog te strijden, maar dat neemt hun heerschappij niet weg; een koning die oorlooft,

heerst evenwel; de vijanden zullen niet overwinnen, maar deze koningen zullen zeker de overhand hebben.

Welaan dan, kinderen van God, hebt gij allen deze dingen in hun beginsel, gelijk gij hebt, de een minder en de ander meer, wekt dat beginsel op, gebruikt de koninklijke edelmoedigheid, vrijheid, heerlijkheid en heerschappij, en vertoont alles tot eer van de Heere Jezus, en tot sieraad van de Kerk.

Hoofdstuk 22: Van de staat van Christus' Vernedering tot Voldoening van de zonden van de uitverkorenen

Hoofdstuk 22

Van de staat van Christus' Vernedering tot Voldoening van de zonden van de uitverkorenen

Gesproken hebbende van de ambten van de Heere Jezus Christus, gaan wij over tot de Staten, waarin de Heere Jezus die Zijn ambten, en wel bijzonderlijk het Hogepriesterambt, in de staat van vernedering offerende en alzo verwervende, en in de staat van verhoging voorbiddende, en alzo toepassende, bediend heeft. De staten Zijn twee, de staat van vernedering, en de staat van verhoging. Beide worden ze bij elkaar gevoegd:

- in het OUDE TESTAMENT Psalm 110:7. *Hij zal op de weg uit den beek drinken; daarom zal Hij het hoofd omhoog heffen.* Jes. 53:10. *Als Zijn ziel zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben; zo zal Hij zaad zien; Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des HEEREN zal door Zijn hand gelukkig voortgaan.*
- In het nieuwe Testament: Lukas 24:26. *Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzo in Zijn heerlijkheid ingaan?* Filip. 2:7, 9. *Hij heeft Zichzelf vernietigd, de*

gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende. Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd, en heeft Hem een Naam gegeven, welke boven allen naam is.

II. De vernedering is een werk **des Persoons**, en niet van de een of andere natuur. De Heere Jezus een Goddelijk Persoon zijnde, zo was al Zijn lijden een werk van een Goddelijke kracht en waardigheid. De Persoon Godmens heeft Zich naar Zijn Goddelijke natuur niet eigenlijk vernederd, Hij kan ook niet; want die is onveranderlijk, onverderfelijk. *Maar Hij heeft Zijn Goddelijke heerlijkheid onder die aangenomen mensheid verborgen*, zodat de mensen Hem als God, gelijk Hij was, niet aanzagen, en daarom de stoutigheid hadden Hem te doden. Zodat de aanneming van de menselijke natuur niet is een eigenlijke gezegde vernedering, maar een bekwaammaking van de Persoon om Middelaar te kunnen zijn.

Dat Christus' Godmens in armoede is geboren, geen gestalte noch schoonheid, maar de gedaante van een dienstknecht, van een allergeeringste mens had, ja van de mensen, op de grond dat alle mensen zondig zijn, mede als een zondaar, en hun gelijk aangezien werd, dat was ja waarlijk een trap van vernedering van Christus' Godmens; maar het aannemen van de menselijke natuur op zichzelf en zonder die vernederde omstandigheden aangemerkt, was, noch kan geen eigenlijke vernedering zijn; want:

- (h) Christus was vóór de menswording nog niet Godmens; daarom kon Hij als zodanig ook niet vernederd worden, en naar de Goddelijke natuur had eigenlijk gezegde vernedering in Hem geen plaats.
- (i) Daarbij, de vereniging van de Goddelijke natuur met de menselijke blijft ook in de staat van Zijn verheerlijking, ja tot in eeuwigheid; dienvolgens is de menswording op zichzelf aangemerkt, zonder die vernederde omstandigheden, die hier geheel moeten afgetrokken worden, geen vernedering, maar een bekwaammaking des Persoons, om Middelaar te kunnen zijn. De tekst 2 Kor. 8:9, *Hij is om uwentwil arm geworden, daar Hij rijk was*, spreekt niet van de aanneming van de menselijke natuur op zichzelf en in afgetrokkenheid aangemerkt, maar van de vernederde omstandigheid, de armoede, Gal. 4:4.

Tegenwerping 1

Geworden uit een vrouw, geworden onder de wet.

Antwoord.

Hier is geen melding van vernedering, hoewel het stellen onder de wet vernedering is; maar daaruit volgt niet, dat dan het worden uit een vrouw vernedering is, Filip. 2:7.

Tegenwerping 2

Hij heeft Zichzelf vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende.

Antwoord.

Hier wordt de vernedering gesteld, niet in de aanneming van de menselijke natuur, maar in de vernederde omstandigheden, de gestalte eens dienstknechts, de Vader gehoorzaam te zijn tot de dood des kruises.

De staat van vernedering bestaat in lijden en in zich te stellen onder de wet.

III. De vernedering van Christus heeft twee delen, namelijk het lijden tot voldoening, en het stellen onder de wet tot verwerving van de zaligheid voor Zijn uitverkorenen. Het lijden kan men afdelen in het lijden naar de ziel, en in het lijden naar het lichaam, nochtans met insluiting van de ziel; naar Zijn Goddelijke natuur kan Hij niet lijden, noch heeft Hij geleden.

Christus heeft niet alleen naar het lichaam geleden, maar bijzonder naar de ziel, en dat als redelijk, en niet alleen door samenvoeg en compassie of medelijden met het lijden des lichaams. Hij is nog uitermate onwetende, die geen zielslijden kent dan door compassie met het lijden des lichaams. Het gevoel van de toorn van God naar de ziel, ook dan als het lichaam niet lijdt, is de *ziel*/van het lijden.

IV. Dat Christus naar de ziel lijden moest, en geleden heeft, blijkt uit deze redenen:

1. Uit het voorbeeld.

De offeranden beelden af het lijden, dat op Christus komen moest; in de offeranden moest het bloed van de beesten geofferd worden, en waarom het bloed? Omdat het bloed is de ziel van de beesten; afbeeldende dat de zielen van de mensen niet konden verzoend worden dan door het zielslijden van de Borg. Zie dit: Deut. 12:23. *Het bloed is de ziel.* Lev. 17:11. *De ziel van het vlees is in het bloed, daarom heb Ik het u op het altaar*

gegeven, om over uw ziel verzoening te doen; want het is het bloed, dat voor de ziel verzoening zal doen.

2. Uit de voorzeggingen.

Zie: Jes. 53:10, 11, 12. Als Zijn ziel zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben.... Om de arbeid van Zijn ziel zal Hij het zien... Omdat Hij Zijn ziel uitgestort heeft in den dood.

3. Uit de rechtvaardigheid Gods.

De ziel des mensen doet de zonde, daarom moet ook de ziel gestraft worden; tot zo'n zonde behoort zo'n straf, Rom. 1:27. Ezech. 18:4. *De ziel, die zondigt, die zal sterven.* De vloek, de afscheiding van God, de toorn van God, was de mens bedreigd, en komt op de zonde, Rom. 2:8, 9.... *verbolgenheid en toorn, verdrukking en benauwdheid over alle ziel des mensen, die het kwade werkt.* Dit lijden heeft de ziel tot een onderwerp. Zou die dan weggenomen worden, zo moest de Borg in de ziel gestraft worden, en zielsbenauwdheden dragen.

4. Uit duidelijke Schriftuurteksten.

(a) Zie Matth. 26:37, 38, *Hij begon*, (Grieks: lupeisyai kai adhmonein) *droevig en zeer beangst te worden.* Vers 38: *Mijn ziel is perilupov geheel*, rondom, door en door, *bedroefd tot de dood toe.*

(b) Markus 14:33, 34, *Hij begon ekyambeisyai verbaasd en zeer beangst te worden.*

(c) Lukas 22:44, *En in agoonia zware strijd zijnde.*

(d) Joh. 12:27, *Nu is mijn ziel tetaraktai ontroerd.*

(e) Hebr. 5:7, *En verhoord zijnde uit eulabeiav de vreze.* Gelijk onze Nederlandse woorden de allergrootste droefheid uitdrukken, die men kan zeggen, zo hebben de Griekse daarenboven nog een bijzondere kracht, om de droefheid in de allergrootste trap van inspanning voor te stellen.

5. Gevolgen.

V. Om dit zielslijden dieper in te zien, zo overweegt, bij die nare uitdrukkingen, de gevolgen van deze droefheid.

- (a) *Mijn ziel is geheel bedroefd tot de dood toe.* De menselijke natuur kon geen hoger trap van droefheid van de ziel verdragen, of hij zou bezwijken en als gestorven hebben; hoewel Zijn menselijke natuur boven alle mensen op een buitengewone wijze gesterkt was om onbedenkkelijk veel te verdragen; niet alleen kon het lichaam deze droefheid van de ziel niet hoger uitstaan, maar de ziel kon ook niet meer dragen, of zou, om zo te spreken, zo ze had gekund, bezwijken en vernietigd zijn geworden.
- (b) Lukas 22:44, *En Zijn zweet werd gelijk grote druppelen bloeds, die op de aarde afliepen.* Hier is geen ongesteldheid of zwakheid van de natuur in dat volmaakte lichaam, noch lichamelijke arbeid boven de krachten; maar de angsten van de ziel klemde en drukte zo het hart, dat het bloed tot de zweetgaten uitdrong, en niet alleen bloedig zweet, maar grote druppelen bloed liepen van Zijn lichaam op de aarde af.
- (c) Merkt hierbij op het gebed van Christus: Matth. 26:39 *Indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker van Mij voorbijgaan.* Men moet niet in bedenking nemen alsof Christus van het Middelaarsambt begeerde ontslagen te wezen, en wenste niet te sterven voor de uitverkorenen, o neen! Hij had geen berouw dat Hij het verbond der verlossing met de Vader had aangegaan; Hij zou het liever duizendmaal geleden hebben dat Hij leed; Zijn wil streed ook niet tegen de wil van de Vader, geheel niet: Hij voegde Zijn wil bij de wil van Zijn Vader. Wij mensjes kunnen wel geen behagen nemen in het lijden, omdat het smartelijk is, en wel genegenheid hebben om niet te lijden, het lijden op zichzelf aangemerkt, en nochtans gewillig zijn te lijden, al is het met tranen in de ogen, omdat het de wil Gods is; veel meer dan ook de volmaakte menselijke natuur van Christus. Hij wist tevoren niet, hoe bitter deze kelk was; nu gevoelde Hij het, Zijn natuurlijke genegenheid kon geen behagen, maar niet dan afkeer hebben van lijden als lijden. Deze Zijn heilige genegenheid toonde Hij aan de Vader, en bad om verlossing, indien het mogelijk was. Hij wist wel dat Hij lijden moest, dat weigerde Hij ook niet, dat wilde Hij gewillig, dat bad Hij niet af; maar Hij wist naar Zijn menselijke natuur niet hoe hoog het gaan moest, daarom bad Hij, zo het mogelijk was, dat de zonde kon voldaan worden door minder lijden, door deze Zijn benauwdheid die Hij leed een weinig minder te doen Zijn, of een einde te doen

hebben, en dat Hij in zo'n duisterheid, verlating, gevoel van toorn en gramschap niet stierf, want dat zou het zwaarste zijn dat er kon zijn; dat Hij dan in die opzicht verlost mocht worden, maar zo niet, dat Hij tevreden was, dat de wil Gods geschiedde.

(d) De grootheid van Zijn benauwdheid blijkt ook uit het verschijnen en vertroosten van een engel, Lukas 22:43. De Goddelijke natuur ondersteunde, maar heimelijk. De Vader onttrok alle gevoel van licht en gunst, en stortte Zijn toorn volkomen over Hem uit, dus vond Hij Hem alleen in de uiterste droefheid. Een engel komt niet om het lijden Hem te helpen dragen; want hij leed niet mede, maar om Hem moed in te spreken, door Hem, misschien wel voor te stellen de voorbeelden van Hem, de profeten, de heerlijkheid die Hij daarop ontvangen zou, de verlossing van zoveel zielen, die Hij liefhad, en des Vaders heerlijkheid in alle die, om Hem also te vertroosten en te versterken. Hoe is het er op aangekomen, dat een engel Hem komt troosten!

(e) De grootheid van Zijn zielslijden blijkt ook uit Zijn klacht aan het kruis: Matth. 27:46 *Mijn God! mijn God! waarom hebt Gij Mij verlaten?* Hij werd niet verlaten van de Goddelijke natuur, die personele band kon niet losgemaakt worden. Hij is ook niet verlaten van de liefde des Vaders, die bleef onveranderlijk. Hij werd niet verlaten van de Heilige Geest, met welke Hij overvloedig was gezalfd. Hij klaagt niet over verlaten te Zijn in de handen van de mensen; maar Hij klaagt over het inhouden van de betoning van alle licht, liefde, hulp, troost, en dat voor die tijd en in die tijd, als de benauwdheid op 't grootste was, en Hij ze meest van node had. Als Christus zegt waarom? Dat is geen vragen naar de oorzaak, maar een beweeglijke uitdrukking van smart. 't Was niet een wanhoop, want Hij zei: *Mijn God, Vader*, maar een uitdrukking, die de allertroostelooste, hulpelooste en bedroefdste staat te kennen geeft.

De oorzaak

VI. Denkt iemand, *wat toch de oorzaak geweest is van deze uiterste bedroefdheid van Christus?*

Ik antwoord: het lijden in Gethsémané, waarvan wij zo-even spraken, is niet geweest de zonden van de Joden, noch hun verwerping, noch het medelijden met alle godlozen die

verloren gaan, noch het verraad van Judas, noch de ergernis en verachting van Hem, die uit Zijn lijden ontstaan zouden; want dat zag Hij tevoren alzo wel als nu. 't Was ook niet de vreze voor de aanstaande geweldige en smadelijke dood; want dan had Hij zwakker geweest dan veel martelaren, die met vreugde die tegemoet gingen, en met moedigheid uitstonden.

1. *De oorzaak was, dat Hij gevoelde in volle kracht wat zonde was.*

Hij gevoelde in de volle kracht wat zonde was, wat het was een zondaar te Zijn. Hij zelf had geen zonden gedaan noch gekend, Hij was heilig, onbesmet, afgescheiden van de zondaren; maar Hij had alle zonden van de uitverkorenen van hen af, en op Zich genomen, en alsof Hij ze zelf gedaan had, stond Hij in hun plaats. Nu gevoelde Hij wat het was de band en het Verbond met God te breken, God te verlaten, God ongehoorzaam te Zijn, tegen God zich te kanten, en tegen Zijn wet en wil te zondigen, geweten van zonden te hebben. Zonde als zonde te zien en te gevoelen is onverdraaglijk, al kwam er geen straf bij: dit deed David zeggen: Psalm 51:6 *Tegen U, U alleen heb ik gezondigd, en gedaan dat kwaad is in Uw ogen.* Zonde als zonde gevoelde de Heere Jezus, die voor ons tot zonde gemaakt is, 2 Kor. 5:12. Dit was een onverdraaglijke staat in Hem, die God volmaakt liefhad.

2. *De afscheiding van God; en Zijn toorn.*

Christus gevoelde in de volle kracht de afscheiding van God om de zonde. 't Is niet te denken noch uit te drukken wat schrik, wat onrust, wat duisterheid, wat naarheid, wat bedroefde staat het is, als God in verontwaardiging Zich geheel en geheel afscheidt van een zondaar, hem alle gunst, genade, licht onttrekt; hem verlaat, verstoot, en daar alleen laat staan, daar een mens niet kan leven zonder ergens in verkwikking te hebben. Een ziel te hebben, die zichzelf niet vergenoegen kan, die kan niet dan gedurig begeren verzadigd te worden met iets van buiten, en dan niets te hebben daar ze mede vervuld kan worden, en God te missen, die alleen de verzadiging van een redelijk schepsel is, daar hol en huilende te staan, in de gehele afscheiding van God, 't is niet te dragen noch te harden. Dit zal de eeuwige straf van de godlozen zijn: 2 Thess. 1:9. *Dewelke zullen tot straf lijden het eeuwig verderf, van het aangezicht des Heeren, en van de heerlijkheid*

Zijner sterkte. Dit hadden de uitverkorenen verdiend, dit draagt de Heere Jezus in hun plaats; dit was groter zielssmart dan wij begrijpen kunnen.

3. De vloek.

Christus gevoelde in volle kracht de vloek, de uitvoering van vervloekt te zijn, Gal. 3:10, 13 de toorn van God, des Heeren gramschap, in rechtvaardigheid zich uitlatende over een zondaar, Nahum 1:2. De vreselijkheid van het vallen in de handen van de levende God. Hebr. 10:31. God iemand te Zijn tot een verschrikking, Jer. 17:17. Gelijk die niet verstaan kan worden van iemand die dezelve niet gevoeld heeft, zo kan die ook maar even gekend worden van iemand, die dezelve maar in 't begin of bij benadering heeft gevoeld, en van niemand ten volle begrepen en uitgesproken worden. Laat ons maar de allergrootste bevatting daarvan nemen, die men uit alle uitdrukkingen van de Heilige Schrift samenbrengen kan, en dan denken dat het bijna niet is, bij al hetgeen dat de Heere Jezus deze aangaande gevoelde. Christus was de Zoon van de liefde, en in die opzichte toornde God niet op Hem, maar God toornde op de zonde, en deed Hem die toorn, als die deze op Zich genomen had, in Zijn rechtvaardigheid als Rechter recht doende, gevoelen.

4. Geweld van de duivel.

Christus gevoelde in volle kracht het geweld van de duivel. Lukas 22:53. De mens was om de zonde van de duivel eigen, 2 Tim. 2:26. Daarom moet ook de Borg alle aanvallen van de duivel voor de Zijnen uitstaan; de verzoeker verzocht Hem listig, Matth. 4; week wel voor een tijd, Lukas 4:13; maar deed zijn uiterste macht en grootste aanvallen op het laatste, toen het zijn tijd, uur en macht was. Verbeeldt u de zonde in haar gruwelijkheid te gevoelen, ten uiterste verlaten te zijn van Gods gunst, ten opzichte van het gevoel, in de hoogste trap te gevoelen Gods toorn en grimmigheid als Rechter in rechtvaardigheid, en in die tijd dan op de allerlistigste en op de allergruwelijkste wijze van de macht van de hel bestreden en aangevallen te worden. Wat heeft het er op aangekomen! Wat is dat een benauwde staat geweest! Zó leed Christus naar de ziel.

Het lijden naar het lichaam heeft verscheiden trappen.

VII. Laat ons nu ook beschouwen het lijden van Christus naar het lichaam; doch zo, dat wij zien dat het Hem alles in rechtvaardige toorn van God overkwam, en dat het meteen was een zielslijden, niet alleen door medelijden, maar onmiddellijk, en dat het lijden van het lichaam daarbij kwam om Hem naar de ziel nog meer te bezwaren. De uitverkorenen hadden hun leden gesteld tot wapenen van de ongerechtigheid, en de zonde door het lichaam uitgevoerd, daarom waren ze waardig ook naar het lichaam alle pijnigingen tot in eeuwigheid te lijden.

In dit lijden kan men verscheiden trappen aanmerken.

Voor de doop.

1. De eerste trap is 't geen Hij geleden heeft vóór Zijn doop, en het aanvaarden van Zijn openbare bediening. Hij werd in armoede en verachting geboren, ten achtste dage leed Hij de smartelijke besnijdenis, Hij moest uit Zijn vaderland vluchten, en als balling en vreemdeling schuilen in Egypte; het vonnis: in het zweet uws aangezichts zult gij brood eten, heeft Hij voldaan met arbeiden, waarschijnlijk met timmeren, Matth. 13:55 Markus 6:3, Zijn brood winnen.

Van de doop tot Gethsémané.

2. De tweede trap is van Zijn doop tot aan Gethsémané. Hij werd van de duivel, de hoofdvijand, verzocht en bestreden, die niet naliet alles tegen Hem op te ruïen wat hij kon. Hij was in de haat en de verachting van de Farizeeën, Schriftgeleerden en de Oversten van het volk; zij leggen er op toe Hem in Zijn redenen te verstrikken, of ze iets konden vinden; zij verbieden dat iemand Hem mag herbergen, dat een ieder Hem zal aanbrengen, die wist waar Hij was. Overal werd Hij smadelijk veracht, tegengesproken, gescholden, gevloekt; dan willen ze Hem van een steilte afstoten, dan nemen ze stenen op om Hem dood te stenigen. Hij wandelde in armoede, in honger en dorst; Hij had niets waarop Hij Zijn hoofd kon neerleggen.

In de vier bijzondere plaatsen.

3. De derde trap was Zijn laatste lijden in Gethsémané, de zaal van Kájafas het rechthuis van Pilatus, voor Herodes, op de weg, op Golgotha.

- In Gethsémané is Hij geweest in het zielslijden boven verhaald: Hij valt op Zijn aangezicht, Hij bidt, Hij zweet bloed, Hij wordt verraden van Zijn eigen discipel, een onverdraaglijke schande en smaad! Hij wordt van al Zijn discipelen verlaten, van Zijn vijanden en gerechtsdienaars gevangen, streng gebonden, als een moordenaar naar de rechter geleid.
- Hij wordt in de zaal van Kájafas voor de kerkelijke Raad als een misdadiger gesteld, van valse getuigen bezwaard, van een dienstknecht op de mond geslagen, als een Godslasteraar ter dood veroordeeld, van de boze dienstknechten bespot, in Zijn aangezicht gespogen en geslagen.
- Aan de heiden Pontius Pilatus overgegeven, heftig beschuldigd, naar Herodes gezonden, met een bespottelijk kleed, als een zot langs de straten van Jeruzalem geleid, en aan Pilatus wederom overgegeven. Hij werd met een moordenaar gepaard, van het volk ter dood geëist, erbarmelijk geselsd, met een kroon van doornen gevlochten gekroond, overgegeven om gekruisigd te worden. Hij wordt als een veroordeelde uitgeleid, torsende Zijn kruis.
- Op Golgotha, het galgenveld, wordt Hij aan een kruis genageld, en als een vloek tussen hemel en aarde in het midden van twee moordenaars opgericht voor het oog van duizenden mensen. In Zijn dorst geeft men Hem edik en gal te drinken; Hij wordt in Zijn ellende bespot, en met stekende woorden tot in Zijn hart gepriemd, ook het licht van de zon wordt Hem benomen, Hij hangt drie uren in duisternis, en sterft in het gevoel van de drukkende toorn van God. *Zie daar een Man van smart!* wat soort van smart, en verachting, en bespottung kan er bedacht worden, die de Heere Jezus niet is aangedaan? Dus is de Vorst des levens gedood, en de Heere der heerlijkheid gekruisigd.

Begravenis.

4. De vierde trap is Zijn begravenis. Nadat de Heere Jezus de geest gegeven had, doorsteekt een dienstknecht Zijn zijde, en boort met de speer tot in Zijn hart zodat uit de wond bloed en water vloeide. Jozef van Arimathéa, een rijk, goed, rechtvaardig man, een eerbaar raadsheer, en Nicodémus verzocht hebbende, en verlof van Pilatus bekomen hebbende, nemen het lichaam van Jezus, en in fijn linnen met honderd ponden

specerijen gewonden hebbende, leggen het in een nieuw graf, dat in een steenrots was uitgehouwen, en sluiten het met een grote steen. Hij, die tevoren een spot en smaad van de mensen was, wordt nu van voor de ogen van de mensen weggenomen, als niet bekwaam om meer in het oog van de mensen te zijn.

Wat nederdalen ter helle betekent.

VIII. In de artikelen des geloofs staat: *begraven, nedergedaald ter helle*. Al komen de Artikelen des geloofs in alle delen met het Woord van God overeen, en al zijn ze waarheid, zo staan ze echter in die samenhang niet in de Bijbel, maar zijn van mensen samengevoegd, en alzo van de Kerk aangenomen: zodat wij ons zo zeer niet hebben te bekommeren over de woorden, alsof ze door de Heilige Geest waren ingegeven.

De bedenking is: *Of men deze woorden voor een en hetzelfde moet opnemen, dan of men ze, als elk van een andere zaak sprekende, moet opnemen.*

Wij achten dat ze een en hetzelfde zijn:

- (f) omdat vanouds die twee woorden in de Artikelen des geloofs niet gevonden werden, maar sommigen gebruikten het een, en sommigen het ander: In het concilie van Nicéa, gehouden in 't jaar 325, staat alleen: *begraven, of in 't graf gelegd*. In de Artikelen des geloofs van Athanasius, geschreven in 't jaar 333, staat alleen *nedergedaald ter hel*.
- (g) Omdat de woorden een en hetzelfde betekenen; want het Hebreeuws scheool, en het Griekse hades, betekenen diepe plaatsen onder de aarde, het graf, de staat van de doden, omdat men die onder de aarde in een kuil of graf zet. En omdat de plaats van de verdoemden en van de duivelen beneden is, gelijk de plaats van de verheerlijkten boven, zo wordt die ook door die woorden uitgedrukt, gelijk ook het woord *hel* bij ons in zijn oorsprong zoveel is, als een *hol* of kuil, en om dezelfde reden boven vermeld, noemen wij de plaats van de verdoemden: *hel*, gelijk ze nu nog *hel*, in de Friese taal *hol* genaamd wordt. Zodat of wel de plaats van de verdoemden scheool, hades, genoemd wordt, nochtans in haar eerste betekenis een kuil, een graf, een hol betekent. Om deze redenen achten wij, dat begraven en nedergedaald ter hel 't zelfde is.

Ofschoon vanouds één van die woorden maar gebruikt werd, zo zijn ze namaals beide bij

elkaar gesteld; en zal men ze ieder in een andere zin verstaan, dán is het bekwaam dat men door *begraven* versta het liggen in het graf, en door *nederdalen ter hel* het zielslijden van Christus.

Is geen trap van Christus' verhoging.

't Is een tastbare dwaling van de Roomsens, dat men het nederdalen ter hel zou nemen voor *een trap van Christus' verhoging*, en ook als men daardoor wil verstaan, dat Christus gestorven zijnde naar de ziel in de plaats van de verdoemden, of naar een versierde woonplaats voor de zielen van de gestorven Godzaligen van het Oude Testament zou gegaan zijn, en de zielen daaruit verlost hebben; want Christus' ziel ging terstond naar de hemel, Hij beval ze in de hand van Zijn Vader. Lukas 23:46. Hij zeide tot de moordenaar: *Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn.* Lukas 23:43.

De teksten, welke voor die dwaling voortgebracht mochten worden, hebben geen bewijs.

(f) Hand. 2:31, *Zijn ziel is niet verlaten in de hel, noch Zijn vlees heeft verderving gezien.*

Het woord scheool, 't welk Psalm 16:10 staat, en hades, 't welk hier is, beteken in hun eerste betekenis het graf, zo ook hier 't welk uit het bijgevoegde blijkt; *geen verderving zien*, is niet verrotten, gelijk aan 't lichaam in het graf gebeurt; dat hier ziel genoemd wordt, is een figuur van spreken, 't betekent de persoon, en verder de persoon naar dat deel, 't welk eigen is te verrotten, namelijk, het lichaam; want de ziel komt in 't graf niet; en verstaat men door de hel de plaats van de verdoemden, daar waren de zielen van de voorvaderen niet, die waren in de hemel, en volgens hun eigen zeggen niet in de plaats van de verdoemden, maar in een voorburg.

(g) Ook geeft de plaats 1 Petrus 3:19 geen bewijs. *In denwelken Hij ook, heengegaan zijnde, de geesten, die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft.* Die woorden *in denwelken*, zien op 't geen voorafgaat: *levend gemaakt door de Geest.* De Geest is niet de ziel van Christus; want Hij is door Zijn ziel niet opgewekt; zo dient deze plaats niet ten bewijze. De Geest, in welke Hij heenging of kwam, is Zijn Goddelijke natuur, door welke Hij Zichzelf heeft levend gemaakt. Door die kwam Hij en sprak met Abraham, Izak, Jakob, Noach en de andere profeten, gelijk 1 Petrus 1:11 gezegd wordt, *dat de Geest van Christus in hen was.* Door de profeten liet Hij de mensen

vermanen, bestraffen, waarschuwen, zodat Hij door die profeten, die door Zijn Geest spraken, predikte. Hier wordt gesproken van Noach en de zondvloed, en van de mensen, die toen ongehoorzaam waren, en zich door Noachs prediken door de Geest van Christus niet bekeerden, vers 20. Deze godloos stervende, werden in de gevangenis, dat is in de hel, de plaats van de verdoemden, verstoten, niet naar 't lichaam, maar naar de ziel, die een geest is. De ziel, de geest des mensen zijnde, het redelijke, die is een voorwerp van de predikingen, die is het eerste en naaste onderwerp van de zonden en de ongehoorzaamheid, die niet kunnende sterven, wordt verdorven in de hel, Matth. 10:28.

De zin van de plaats is, dat Christus door Zijn Geest door Noach gepredikt heeft voor de mensen, toen ongehoorzaam, en naar 't lichaam door de zondvloed gedood, en naar de ziel of geest in de hel geworpen, alwaar ze nu nog in de gevangenis zijn.

Al het lijden is voldoende, niet alleen het drie-urig lijden aan het kruis.

IX. Al het lijden, boven vermeld, moest de Christus lijden tot vervulling van de ceremoniën en profetieën. Dit alles was voldoende voor de zonden van de uitverkorenen, en niet alleen het drie-urig lijden in duisternis aan het kruis. De bepaling is buiten Gods Woord: dit blijkt hieruit:

- (a) Als de Schrift spreekt van Christus' voldoening, zo brengt ze daartoe het lijden in 't algemeen zonder uitsluiting van iets, en zonder bepaling van tijd of deel. 1 Petrus 3:18. *Christus heeft ook eens voor de zonde geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zou brengen.* Wie is dan zo stout, dat hij uitkiezing en bepaling durft maken?
- (b) Christus heeft niet alleen in de drie urige duisternis geleden, maar ook tevoren, zo naar de ziel in Gethsémané, als naar 't lichaam, en dat was ook voldoende: door Zijn striemen is ons genezing geworden, Jes. 53:5. Hij hing ook aan het kruis voor de duisternis; is het niet voldoende dat de Heere der heerlijkheid gekruist is? 1 Kor. 2:8. Ook de armoede, 2 Kor. 8:9. *Dat Hij om uwentwille is arm geworden.... opdat gij door Zijn armoede zou rijk worden.* Is dan Zijn lijden voor de duisternis voldoende, zo dan niet alleen het drie-urig lijden.
- (c) Christus was al van Zijn begin af de Christus des Heeren, Lukas 2:26. Hogepriester,

Koning, Jes. 9:5. De Zaligmaker, Lukas 2:11. Twaalf jaren oud zijnde was Hij bezig in de dingen van Zijn Vader, Lukas 2:42, 49. Hij was al van de beginne het Lam Gods, dat de zonden van de wereld wegneemt, Joh. 1:29. Veracht en de onwaardigste onder de mensen, een man van smarten, en verzocht in ziekte, Jes. 53:3. Dit alles was Hij voor de Zijnen. Daaruit blijkt dan, dat Hij niet alleen in Zijn drie-urig lijden voldaan heeft, maar in al de tijd van Zijn leven.

Tegenwerping 1.

1. Men mocht zeggen: Daar staat, Zach. 3:9, *Ik zal de ongerechtigheid van dit land op één dag wegnemen.*

Ik antwoord:

1. zo moet men dan tenminste insluiten alles wat Christus op die laatste dag geleden heeft, en het niet bepalen tot de drie uren.
2. Op één dag heeft Hij voleindigd al wat tot wegneming van de zonde diende; dat alles moest volbracht worden, eer Hij voldaan en de laatste kwadrantpenning betaald had.

Tegenwerping 2.

Men mocht zeggen: *Dikwijls wordt alleen van Christus' kruisiging gesproken.*

Ik antwoord:

- (a) dikwijls ook van de andere delen van Zijn lijden.
- (b) Van Christus' kruisiging wordt dikwijls gemeld omdat het 't grootste, het laatste, het openbaarste was.
- (c) Aan het kruis heeft Hij vóór en na de duisternis geleden, zo kan men het dan niet bepalen tot de drie uren.

X. Van dit lijden zijn drie zaken nader te overwegen.

- (cc) Dat dit lijden waarlijk is voldoende.
- (dd) Dat dit is volmaakt voldoende.
- (ee) Dat dit lijden voldoende is voor alle uitverkorenen, en alleen voor die.

Het eerste is: *Dat Christus door Zijn lijden eigenlijk en waarlijk in plaats van de kinderen van God, voor hun zonden aan de rechtvaardigheid Gods heeft voldaan.*

De Socinianen ontkennen het.

Wij zeggen, dat Christus is een Zaligmaker, niet alleen omdat Hij de waarheid en de weg van de zaligheid openbaart, die met wonderen en met Zijn dood heeft bevestigd, en in Zijn heilig leven ons een voorbeeld is geweest, enz. en alzo ten nutte van de mens heeft geleden en gestorven is; maar wij zeggen, dat Christus als Borg Zich in de plaats van de Zijnen heeft gesteld, al hun zonden, zo erf- als dadelijke, zo vóór de doop en bekering als na dezelve, tot het laatste ogenblik huns levens begaan, van hen op Zich heeft overgenomen; dat Hij in hun plaats de straffen, die zij verdiend hadden, Zelf heeft gedragen, en daardoor aan de rechtvaardigheid Gods volkomen, zonder enig door de vingers zien, of een gedeelte voor het geheel aannemen, maar eigenlijk, waarlijk, volkomen heeft voldaan, en dat Hij door die voldoening en verdiensten hen verlost van alle straffen, zo tijdelijke als eeuwige. Dit is het punt en kenteken van het Christendom; die hierin dwaalt en dit verloochent, die kan niet zalig worden. Deze waarheid blijkt uit deze volgende bewijsredenen:

1. Uit de noodzakelijkheid van Voldoening.

Indien God wegens Zijn hoogheid, heiligheid, rechtvaardigheid en waarheid de zonde niet ongestraft kan laten, en de zondaar zonder volkomen genoegdoening aan Zijn rechtvaardigheid, door het dragen van de verdiende straf, in genade niet kan aannemen, noch hem de zaligheid geven, en de mens niet kan voldoen; en het met de rechtvaardigheid Gods bestaan kan, dat het door een bekwame Borg geschiedt, en de Heere Jezus de Borg is, zo heeft Christus waarlijk, eigenlijk, volkomen voldaan, door Zijn lijden en sterven. Het eerste is waar, gelijk hoofdstuk 17 bewezen is; zo is en blijft dan ook het tweede vast en waarachtig.

2. Uit de Borgtocht van de Heere Jezus.

(j) Dat de Heere Jezus Borg is, is tevoren bewezen, en blijkt uit: Hebr. 7:22. *Van een zoveel beter verbond is Jezus Borg geworden.* Jes. 43:6, 7. *De Heere heeft onzer aller*

ongerechtigheid op Hem doen aanlopen. Als dezelfde geëist werd, toen werd Hij verdrukt. ‘t Is bekend, dat een borg voor een ander instaat, ‘t zij dat hij is fide-jussor, die gehouden is te betalen, als een schuldenaar niet betalen kan, gelijk niemand in dit geval kan; ‘t zij dat hij is ex-promissor, die ten eerste de schuld als eigen overneemt, als eigen betaalt, en de schuldenaar onaansprekelijk maakt; tot hoedanige borg Paulus zich voor Onésimus bij Filémon stelde, Fil. 1:18, 19. Jezus nu Borg zijnde, heeft Hij zich in de plaats gesteld, en in hun plaats de schuld betaald.

(k) Dit blijkt uit zulke teksten, waarin het Griekse woord *anti* en *huper* in deze materie staat.

- Matth. 20:28. *De Zoon des mensen is gekomen om Zijn ziel te geven tot een rantsoen (anti) voor velen.* 1 Tim. 2:6. *Die Zichzelf gegeven heeft tot een (antilutron) rantsoen voor allen.* ‘t Is onbetwistbaar dat het woord *anti* betekent *in iemands plaats*: Matth. 2:22. Dat Archelaüs in Judea koning was *anti* in de plaats van zijn vader. Matth. 5:38. Oog, *anti* om oog. 1 Kor. 11:15. Omdat het lange haar haar *anti* voor een deksel is gegeven. Lukas 11:11. Zal hem *anti* voor een vis een slang geven.
- Zo betekent ook het Griekse woordje *huper* voor, in de plaats van iemand: Rom. 5:7. Nauwelijks zal iemand *huper* voor (dat is, in plaats) van een rechtvaardige sterven. Dus is Christus voor, in de plaats van de zondaar gestorven. Rom. 8:32. *Maar heeft Zich voor ons allen overgegeven.* Titus 2:14. *Die Zichzelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid.* Hebr. 2:9. *Opdat Hij door de genade Gods voor allen de dood smaken zou.* 1 Petrus 3:18. *Christus heeft ook eens voor de zonde geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen.* In deze teksten staat het woord *huper*. Hieruit blijkt het klaar, dat Christus als Borg, in de plaats van de zondaar heeft geleden, en voor hun zonden voldaan. Hiertoe dient ook Jes. 53:4. *Waarlijk Hij heeft onze krankheden op Zich genomen en onze smarten (sebalaam) heeft Hij gedragen;* ‘t woord betekent torsen, als een last op Zijn schouders dragen.

3. Als Hogepriester.

Uit het Hogepriesterambt van de Heere Jezus. Hiervan is gesproken hoofdstuk 20. Dat Christus Hogepriester is, zegt de Schrift, Hebr. 2:17; 4:14-16 en 5:10. ‘t Werk van een priester was offeren; zo heeft ook Christus als Priester geofferd, en dat Zichzelf, Eféze

5:2 en Hebr. 9:14, 26, 28. De offeranden, de beesten, die geofferd werden, werden gedood in de plaats van de zondaar: Lev. 17:11. *De ziel van het vlees is in het bloed; daarom heb Ik het u op het altaar gegeven om over uw zielen verzoening te doen.* Gen. 22:13. Abraham nam die ram, en offerde hem ten brandoffer in zijns zoons plaats. Het sterven van dat offerbeest kwam op de rekening van de zondaar, die zijn hand op 't hoofd van het offerbeest leide, en hij werd daardoor vrij verklaard, alsof hijzelf voor zijn zonden geboet had. Zie dit, Lev. 4:4, 15, 20. Dit beeldt af dat ook alzo de Messias in plaats van de zondaar Zich zou stellen, en Zich in hun plaats opofferen, en dat Zijn lijden en sterven op de rekening van alle gelovigen, alsof zij zelf voor hun zonden betaald hadden, komen zou. Zie dit: 2 Kor. 5:21. *Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.* Christus is voor ons tot zonde gemaakt, door toerekening van al de zonden van de uitverkorenen aan Zich als Borg, tot een offer voor de zonde; dus heeft de Heere onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aan lopen, Jes. 53:6.

Christus zo voor ons tot zonde gemaakt zijnde, zo worden wij uit kracht van Zijn verdiensten rechtvaardigheid Gods in Hem. Dit blijkt ook uit: 1 Petrus 2:24. *Die Zelf onze zonden in Zijn lichaam gedragen heeft op het hout.* Zie ook: 1 Joh. 2:1. Hij is *hilasmos*, een verzoening, (een zoenoffer), voor onze zonden.

Omdat dan de Heere Jezus als Hogepriester en Offerande Zichzelf voor de zonden van de uitverkorenen heeft opgeofferd tot een verzoening, zo heeft Hij dan eigenlijk, waarlijk in plaats van de zondaar door Zijn lijden en sterven voldaan.

4. Uit de prijs.

(h) Het lijden van Christus wordt genoemd rantsoen: Matth. 20:28. Zijn ziel te geven tot *lutron* een rantsoen voor velen. 1 Tim. 2:6. Die Zichzelf gegeven heeft tot *antilutron*, een rantsoen voor allen.

(i) Hij wordt genoemd verlossing, een verlos-offer: Eféze 1:7. In welke wij hebben *apulotroosin*, de verlossing door Zijn bloed, namelijk de vergeving van de misdaden.

(j) Het wordt genoemd verzoening of verzoenoffer: Rom. 3:25. Welke God voorgesteld heeft *hilasteerion* tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed. 1 Joh. 2:1. Hij is *hilasmos* een verzoening voor onze zonden.

Deze woorden hebben grote nadruk en betekenen een verlossing, een verzoening, niet evenveel hoe, maar die door betaling van de prijs, die tot iemands verlossing gegeven moet worden, geschiedt. Is nu Christus' lijden zo'n prijs, losgeld, rantsoen, zo is het waarlijk voldoende. Nu, 't is zo, dan is 't voldoende.

Voegt bij de genoemde teksten, waarin de Griekse woorden bijzondere nadruk hebben, ook die, welke ronduit zeggen dat de verlossing des mensen geschiedt door het bloed van Christus als een prijs, 1 Petrus 1:19, *Wetende dat gij verlost zijt door het dierbaar bloed van Christus.* 1 Kor. 6:20, *Gij zijt duur gekocht.* Openb. 5:9. *Gij zijt geslacht, en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.* Dus zijn wij dan verlost, niet door een blote vrijlating, gelijk een heer zijn slaaf vrijheid schenkt, of gelijk men de gevangenen in de oorlog de ene tegen de andere uitwisselt, of ook zonder wisseling laat uitgaan; maar door koping, waarin de rechte waarde betaald wordt, en dat is Christus' lijden.

5. Uit de vrucht van Christus' lijden en sterven.

Door het lijden en sterven van Jezus Christus is een dadelijke verzoening en bevrediging tussen God, wiens rechtvaardigheid voldaan is, en tussen de zondaar teweeggebracht. Dit zegt de Schrift duidelijk en klaar:

(k) Rom. 5:10. Wij vijanden zijnde, met God verzoend zijn door de dood Zijns Zoons.

(l) 2 Kor. 5:18, 19. *Die ons met Zichzelf verzoend heeft door Jezus Christus. God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, haar zonden haar niet toerekenende.*

(m) Eféze 2:16. *En opdat Hij die beiden met God zou in één lichaam verzoenen door het kruis, de vijandschap aan hetzelfde gedood hebbende.* Niet alleen heeft Christus die twee, Joden en heidenen, één gemaakt, en alzo met elkaar bevredigd, maar Hij heeft die beiden met God verzoend:

(n) Kol. 1:20, 21. *En dat Hij, door Hem vrede gemaakt hebbende, door het bloed Zijns kruises, door Hem, zeg ik, alle dingen verzoenen zou tot Zichzelf, hetzij de dingen die op de aarde, hetzij de dingen die in de hemelen zijn. En Hij heeft u, die eertijds vervreemd waart, en vijanden door het verstand in de boze werken, nu ook verzoend.* Hij heeft al de Zijnen, die in de hemel en op de aarde waren, bevredigd, niet alleen met elkaar, maar ook tot Zichzelf, zij allen hebben door Christus' bloed vrede met God. Daar was vijandschap tussen God en de mens. God haat de zondaar, Psalm 5:6.

De mensen Zijn kinderen des toorns, Eféze 2:3. De vijandschap neemt Christus weg, Eféze 2:15. Hij verlost de mensen van Gods toorn, 1Thess, 1:10. Hij verzoent ze met God, Rom. 5:10. Hij brengt ze tot God, 1 Petrus 3:18. Dit doet Hij niet met hen de weg tot bekering slechts aan te wijzen, maar door Zijn bloed, als het rantsoen. Zo heeft dan Christus eigenlijk, waarlijk, in plaats van de zondaar, door Zijn lijden en sterven aan de rechtvaardigheid Gods voor hen voldaan.

XI. Hoewel de bovengestelde bewijsredenen krachtig overredende zijn, opdat er nochtans niets overblijve dat het gemoed enigszins mocht ophouden in het aannemen van de waarheid, zullen wij enige tegengedachten wegnemen.

Tegenwerping 1.

God was niet vertoornd tegen de mensen, maar had ze lief, Joh. 3:16; Titus 3:4. God wordt ook niet gezegd verzoend te zijn, maar de mens is verzoend, en deze verzoening geschiedt door bekering van de mens tot God, door genadige kwijtschelding, door tussenspreken van de Middelaar, en niet door het dragen van de straf, voldoende aan de rechtvaardigheid Gods, en de toorn wegnemende.

Ik antwoord:

- (a) 't Is duidelijk tegen Gods Woord, dat God over de zonde niet vertoornd was. Zie maar Psalm 5:5-7. *Gij zijt geen God, die lust heeft, Gij haat, hebt een gruwel aan de werkers van de ongerechtigheid.* Psalm 7:12. Een God die alle dagen toorn. Rom. 1:18. De toorn van God wordt geopenbaard over alle godloosheid. Eféze 2:3. Kinderen des toorns.
- (b) God is mensenlievend, niet met een liefde van welbehagen, want in dezelve is niet dan zonde, zij zijn vijanden Gods, Rom. 5:10, maar met een liefde van toegenegenheid, en die betoonde Hij in 't geven van de Middelaar. Zijn uitverkorenen waren kinderen des toorns als zondaars, maar als uitverkoren was God hen liefhebbende met toegenegenheid.
- (c) 't Is ook tegen Gods Woord, dat niet God, maar de mens verzoend is geworden. Heeft de mens iets ontvangen van Godswege, om God in verzoening te ontvangen? Is de mens tevreden gesteld? God was vertoornd, de mens had daartoe oorzaak

gegeven, Gods toorn wordt gestild, God ontvangt het rantsoen, en het stillen van Gods toorn was tot nut van de uitverkorenen, die door het betaalde rantsoen in verzoening Zijn opgenomen.

- (d) De verzoening geschiedt niet door bekering, dat staat nergens in de Bijbel, en de natuur leert dat bekeren geen voldoen is; overal schrijft de Schrift de verzoening toe aan Christus' lijden, gelijk boven overvloedig is getoond. De kwijtschelding geschiedt niet zonder voldoening aan Gods rechtvaardigheid, maar uit kracht van de voldoening; en het kwijtschelden, en de genade geschiedt aan des mensen zijde, die tot voldoening niets gedaan heeft.
- (e) De verzoening geschiedt niet door een blote voorspraak en tussenspreken, maar het voorspreken heeft de voldoening door het dragen van de straf tot een grond. Zou Christus in het heiligdom ingaan, het moest door Zijn eigen bloed geschieden, Hebr. 9:12. Johannes voegt daarom die twee bij elkaar. 1 Joh. 2:1, 2. *Wij hebben een Voorspraak bij de Vader; en Hij is een verzoening voor onze zonden.*

Tegenwerping 2.

XII. Het woord voldoen staat in de Bijbel niet, daarom kan men niet bewijzen, dat er voldoening geschied is.

Ik antwoord: of de letters van dat woord daar al niet stonden, zo is het voor een redelijk schepsel genoeg, als de zaak zelf daar klaar en duidelijk wordt uitgedrukt. De Schrift zegt dat Christus heeft teruggegeven 't geen Hij niet geroofd had, Psalm 69:5. *Dat Hij Zijn ziel heeft gegeven tot een rantsoen voor velen*, Matth. 20:28. Voor allen, 1 Tim. 2:6. Dat wij in Hem hebben de verlossing, of een offer tot verlossing, Eféze 1:7. Dat Hij is een verzoening voor onze zonden, 1 Joh. 2:2, enz. Is dat nu zoveel niet als voldoen? 't Scheelt niet of men die woorden gebruikt, of het woord voldoen.

Tegenwerping 3.

Zo Christus voldaan heeft voor ons, zo heeft Hij aan Zichzelf voldaan, 't welk ongerijmd is.

Ik antwoord: al heeft aan Zichzelf te betalen eigenlijk geen plaats in verwisselende rechtvaardigheid, zo kan het zeer wel geschieden in de wrekende gerechtigheid. Waarom

kan een rechter, zelf misdaan hebbende, zichzelf niet veroordelen en doen straffen? Was het tegen alle recht en reden dat een rechter, zijn zoon door een misdaad beide ogen verbeurd hebbende, het ene oog zijn zoon, en het andere oog zichzelf liet uitsteken? Dit zeg ik naar 't recht onder de mensen; maar hier is het klaar, en zonder duisterheid, omdat God het zegt, dat Christus door Zijn lijden en dood de vijandschap tussen God en de mens heeft weggenomen, en de mens Gode verzoend, Rom. 5:10. Vrede gemaakt, Kol. 1:20. De mens tot God brengt, 1 Petrus 3:18. Dus is alle beknibbeling uit. Begeert iemand het klaar te zien, hij weet dat Christus als Godmens, als Borg niet aan Zichzelf, maar aan de Vader heeft voldaan, maar aangemerkt als eenswezens met de Vader, aangemerkt als God wezenlijk, zo heeft Hij ja aan God, en in die opzicht aan Zichzelf als God mens als Borg betaald. Onderscheidt Wezen en Persoon, en dat een ander Persoon de Vader is, en een ander Persoon de Zoon, en de donkerheid zal opklaren.

Tegenwerping 4.

XIII. Indien Christus voldoen zou, zo moest Hij alles lijden wat de zondaar verdiend had. Namelijk, Hij moest de eeuwige verdoemenis lijden, Hij moest in de hel eeuwig zijn, Hij moest in wanhoop zijn geweest; maar dat heeft Christus alles niet geleden, zo heeft Hij dan niet voldaan.

Ik antwoord:

- (a) Christus heeft immers de eeuwige verdoemenis geleden: want de eeuwige verdoemenis, dood en pijn bestaat in de gehele afscheiding van God, in de gehele uitgieting van Gods toorn, en dat zo lang totdat alles volkomen is gedragen, en genoeg was tot straf van de zonde. Nu, dit heeft Christus in de volle kracht geleden, zie dit boven, par. 3, 4, 5, 6. Dit heeft Hij zo lang en in zo'n trap geleden, totdat Hij zeggen kon: *Het is volbracht*, Joh. 19:30. *Ik heb voleindigd het werk, dat Gij Mij gegeven hebt om te doen*, Joh. 17:4.
- (b) Christus behoefde niet in de hel plaatselijk te zijn, dat behoort niet tot het wezen van de eeuwige verdoemenis.
- (c) Hij had ook niet te lijden zonder einde of eeuwig in duurzaamheid; want dat is de mens onderworpen als een gevolg van Zijn onmacht om tegelijk genoeg te dragen, en zich te herstellen in staat van volmaaktheid; dus blijft hij er onder liggen, totdat

hij alles te boven komt, dat in eeuwigheid niet geschieden kan; maar omdat de Borg alles in de volmaaktste trap en inspanning tegelijk geleden heeft, zoveel nodig was tot voldoening van Gods gerechtigheid, en door Zijn volmaakte gehoorzaamheid de eis van de wet vervuld was, zo was het niet mogelijk dat het lijden langer uitgestrekt werd, en dat Hij van de dood werd gehouden.

Aanhouding 1.

Men mocht denken, *dat Christus' menselijke natuur, naar welke Hij alleen geleden heeft, eindig was, en kon daarom het oneindige niet dragen, en zo was het lijden niet genoegzaam tot betaling van de zonde, die eeuwige straf verdient.*

Antwoord. Hoever dat Christus' menselijke natuur gesterkt was, is voor ons niet te bepalen, maar zij bleef altijd eindig; Christus heeft naar die natuur gedragen het volkomen gemis, en de volmaakte toorn van de oneindige God, tegen welke de uitverkorenen gezondigd hadden. Doch men moet wel opmerken, dat de menselijke natuur niet leed, maar *de Persoon* naar die natuur en omdat de Persoon oneindig was, zo was ook van een oneindige kracht en waardigheid alles, wat Hij leed.

Aanhouding 2. Zegt men, *als het lijden van Christus daarom van een oneindige kracht was, omdat Hij die leed, oneindig was, zo was het door een op- en aanneming van de Persoon, en dat heeft bij God geen plaats, Rom. 2:11; en zo was de voldoening genoegzaam door een acceptatie, of iets voor 't geheel aan te nemen, uit aanmerking van de Persoon, maar niet omdat de straf in haar natuur de verdiensten van de zonden ophalen kon.*

Ik antwoord: aannemen des Persoons is door enige uitwendige omstandigheden of hoedanigheden bewogen te worden om iemand enige gunst te bewijzen; maar Persoon betekent in dat geval niet de mens zelf, aan wie iets gedaan wordt. Hier heeft dit geen plaats, omdat de Persoon zelf, en niet hoedanigheden om te bewegen, hier is. Hier komt ook geen acceptatie te pas, omdat hier een straf is, die de zonde genoegzaam ophaalt. Niet uit achting en aanmerking van de Persoon wordt Zijn lijden voor genoegzaam opgenomen, maar door de inwendige en ware kracht en waarde was het lijden van de oneindige Persoon van een genoegzame en oneindige kracht. Gelijk de hoogheid van de

persoon, tegen welke men misdoet, de misdaad en de straf, waarlijk, eigenlijk, in zichzelf verzwaart: want waarom verdient het de dood, als iemand de koning in 't aangezicht slaat, en niet de dood, als hij een bedelaar slaat, dan om de hoogheid en waardigheid des persoons? Alzo is het lijden van straf over een misdaad in een koning van grote waarde en voldoening, al lijdt hij minder, dan in een bedelaar over dezelfde misdaad, die zwaarder pijn en smaad in stof draagt. Dus is het hier, omdat de Persoon, tegen welke men zondigt, oneindig is, zo verdient de zonde inderdaad oneindige straf; en omdat de Persoon, die de straf draagt, oneindig is, zo is ook de voldoening inderdaad oneindig, dat is, volkomen genoegzaam.

- (d) Christus behoeft ook de desperatie of wanhoop niet te lijden. Hij kon ook niet, omdat het zonde is; want de wanhoop is niet het wezen van de eeuwige straf, maar ontstaat én uit de onverdraaglijkheid van het lijden in een ellendig schepsel, én omdat het ontbloot is van alle middelen om ooit verlost te worden, 't welk bij Christus geen plaats had, omdat Hij én kon dragen én het lijden te boven komen.

Tegenwerping 5.

XIV. Zo Christus al voldaan had, zo kon Hij maar voor een, en niet een voor allen.

Antwoord. De Schrift zegt *dat de éne Christus voor allen voldaan heeft*, Rom. 5:18 1 Tim. 2:6 Hebr. 2:9. Een rijk man kan veel slaven verlossen. Een koning kan zich in plaats van veel gevangenen stellen, en die daar door verlossen. Een oneindige kan voor menigten voldoen.

Tegenwerping 6.

Zo Christus voor ons voldaan heeft, (a) dan hebben wij Christus meer voor de zaligheid te danken dan God de Vader.

Antwoord. Dat volgt niet, want 't is alles uit de Vader, die heeft de Zoon verordeneerd en overgegeven.

Aanhouding 1. (b) *Dan behoeven wij ons niet te wachten voor de zonde, en geen deugden te oefenen; want alle zonden Zijn al betaald, en de zaligheid is al verdiend.*

Antwoord. Deze bedenking geeft te kennen een gehele onwetendheid van de natuur van een verlorene en van de genade. 1 Joh. 3:3. *Een ieder die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is.* Zonde is onreinheid, daarom haten en vluchten de gereinigden die; want het is tegen hun wedergeboren natuur. Heiligheid is hun leven en blijdschap, daarom jagen ze die na; zij oefenen de deugden niet om de hemel te verdienen, maar om de Heere te danken, te dienen en te verheerlijken, en door die gemakkelijke en effen weg te gaan tot de bezitting van de verdiende zaligheid.

Aanhouding 2. (c) *Het vaststellen van de Voldoening van Christus doet aan Gods barmhartigheid en macht ongelijk; want of God wilde de zondaar zonder voldoening niet zalig maken, en dat is tegen Zijn barmhartigheid, of Hij kon niet, en dat is tegen Zijn macht.*

Antwoord. Indien God zonder Christus' voldoening de zondaar kon zalig maken, zo was het een onbedenkelijke onbarmhartigheid, de heilige Christus zo veel en zo zwaarte doen lijden. Nochtans, indien God de allergruwelijkste, de allerhardnekkigste, en zonder het minste berouw in zijn zonden stervenden, niet zalig maakt, dat is, óf omdat Hij niet wil, dat is dan tegen Zijn oneindige barmhartigheid, óf omdat Hij niet kan, dat is dan tegen Zijn almacht; maar tot de zaak zelf, hier komt geen macht te pas, maar rechtvaardigheid, heiligheid, die niet toelaten kunnen, dat de zonde ongestraft bleef. En omdat Gods rechtvaardigheid dat niet toelaat, zo wilde Hij niet; want Zijn wil is overeenkomende met Zijn natuur, 't is geen barmhartigheid rechtvaardigheid te krenken, Zijn macht en barmhartigheid wordt zonderling verheerlijkt, in de zondaar zalig te maken door Christus' voldoening. Eféze 1:6. *Tot prijs van de heerlijkheid van Zijn genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in de Geliefde.* Lukas 1:51. *Hij heeft een krachtig werk gedaan door Zijn arm.* Dit van de waarheid van de Voldoening.

Ten tweede. Is volmaakt voldoenende.

XV. Het tweede dat over het lijden en de dood van Christus te overwegen is, is de Volmaaktheid van de Voldoening van Christus; tegen Rooms en Socinianen. Hier zijn vier zaken op te merken; namelijk:

(aa) Dat Christus' Voldoening zo volmaakt is, dat hier geen acceptatie of ook enig

door de vingers zien plaats hebben kan.

- (bb) Dat geen andere voldoening hier bijkomt, of ook bijgevoegd kan worden.
- (cc) Dat niet alleen voor de zonden vóór de doop geschied, maar ook voor alle andere grote en kleine voldaan is.
- (dd) Dat niet alleen voor alle schuld, maar ook voor alle straf voldaan is. Alle deze zaken samengenomen, blijken klaar uit hetgeen wij van de waarheid van de Voldoening gezegd hebben, zodat geen bewijs meer van node is.
Nochtans opdat geen schuilhoek onderzocht gelaten wordt, zullen wij ieder punt op zichzelf overwegen.

1. Geen acceptatie, genadige schatting, heeft hier plaats.

XVI. Christus' lijden in Zichzelf, in Zijn eigen natuur aangemerkt, is zo volmaakt voldoende, dat geen genadige schatting, een gedeelte voor 't geheel aannemende, plaats heeft, of ook hebben kan. Dit blijkt dus:

- (ddd) Zuiverheid van Gods rechtvaardigheid. Indien de wrekende gerechtigheid van God de Rechter zo zuiver is, dat ze niet voldaan kan worden, dan door de uiterste verdiende straf; en indien de Heere Jezus die allerzuiverste gerechtigheid voldaan heeft, zo is Zijn voldoening zo volmaakt, dat de uiterste penning niet onbetaald is gebleven, en dat er geen door de vingers zien, of genadige schatting voor vol, enigszins plaats hebben kan. Het eerste is waar en bewezen, Hoofdstuk 18 par. 6-10; en boven in dit hoofdstuk, par. 12. Zo blijft dan het tweede ook onwrikbaar.
- (eee) Oneindigheid. De Borg, die voldaan heeft, is oneindig in wezen, hoogheid, heiligheid en rechtvaardigheid. Zou zo'n Persoon zich tot Borg stellen en iets overlaten, dat Hij niet betalen kon of wilde? En Hij oneindig zijnde, zo is dan al Zijn lijden in de natuur zelf aangemerkt, van een oneindige, dat is volkomen genoegzame kracht gelijk wij een weinig boven bij (c) toonden.
- (fff) Kracht van Zijn offerande. 't Blijkt uit Hebr. 10:14. Met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden. Wat is er nu overgelaten? Wat zou nu nog door de vingers gezien moeten worden? Niets.

2. Geen andere voldoening komt hierbij.

XVII. Het lijden van Christus is zo volmaakt voldoende, dat geen voldoening des mensen door lijden, in dit leven of na dit leven, in een versierd vagevuur van node is, of hierbij gevoeld kan of mag worden. Want:

- (ee) Óf de voldoening des mensen door Zijn lijden is noodzakelijk, of niet; indien noodzakelijk, zo is Christus geen volkomen Zaligmaker, dat Hij zeker al is. Hebr. 7:25. *Waarom Hij ook volkomen kan zalig maken, degenen, die door Hem tot God gaan.* Indien niet noodzakelijk, zo is het niet voldoende. En het is niet noodzakelijk, noch enigszins voldoende; want (a) de Schrift spreekt daar niet één woord van. (b) En Christus heeft alles met één offerande voldaan, Hebr. 10:14. Zo kan ze dan niet bijgevoegd worden.
- (ff) Christus' lijden is zo krachtig, dat het is tot volkomen wegneming van alle zonden, tot volkomen vergeving, tot volkomen volmaking.
- (r) 't Is tot volkomen wegneming van alle zonden: Hebr. 1:3.... nadat Hij de reinigmaking van onze zonden door Zichzelf teweeggebracht heeft. Hebr. 9:14. Hoeveel te meer zal het bloed van Christus... uw geweten reinigen van dode werken.
- (s) 't Is tot volkomen vergeving: Efése 1:7. In welke wij hebben de verlossing door Zijn bloed, namelijk de vergeving van de misdaden. Hand. 10:43.... dat een ieder die in Hem gelooft, vergeving van de zonden ontvangen zal door Zijn Naam. Jer. 31:34.... ik zal hun ongerechtigheid vergeven, en van hun zonden niet meer gedenken.
- (t) 't Is tot een volkomen volmaking van de Zijnen: Rom. 5:19 ... also zullen ook door de gehoorzaamheid van Eén velen tot rechtvaardigen gesteld worden. 2 Kor. 5:21. *Opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.* Indien Christus' lijden zo volmaakt is, wat blijft er dan nog over? Wat kan men daarbij versieren?

Tegenwerping. *Zegt men, door ons lijden wordt het lijden van Christus ons toegepast, 't is noodzakelijk tot toepassing.*

Antwoord.

- (m) Zo is dan ons lijden niet voldoende.

(n) Dat staat nergens.

(o) De toepassing geschiedt door het geloof, Rom. 5:1. Indien men zegt: Christus heeft verdiend dat wij verdienen kunnen, die wete:

(i) dat daarvan noch woord, noch letter in de Schrift staat, en dat het een verdictsel en mensen vond is.

(j) En wat zou de mens verdienen, zo Christus het alles verdiend heeft wat te verdienen is? Dat nog eens te verdienen, is de eerste verdienste te vernietigen, of God te beschuldigen van onrechtvaardigheid, dat Hij een schuld tweemaal eist en straft.

3. Voor erf- en alle dadelijke zonden.

XVIII. Christus' lijden is zo volmaakt, dat Hij niet alleen voor de zonden, die vóór de Doop begaan Zijn, maar ook voor alle andere erf- en dadelijke, grote en kleine, van de meeste tot de minste, van het begin tot het einde van het leven, voldaan heeft. Dit blijkt:

(o) 1 Joh. 1:7.... *het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde.*

(p) Psalm 103:3. *Die al uw ongerechtigheid vergeeft.*

(q) Kol. 2:13. *Al uw misdaden u vergevende.*

Wat zonde blijft dan over? Voor welke zonde zal de mens dan betalen? Alle zonden sluit alle in.

4. Voor alle schuld en alle straffen.

XIX. Christus' lijden is zo volmaakt, dat Hij voldaan heeft, niet alleen voor de eeuwige schuld en straf, maar ook voor de tijdelijke; zodat hij niet alleen de tijdelijke schuld, maar ook de tijdelijke straffen heeft weggenomen. Want:

(d) 't Is tegen alle recht en reden, dat de straf zou blijven als de schuld is weggenomen, *Sublata causa tollitur effectus: De oorzaak weg, 't veroorzaakte weg;* die twee gaan onafscheidelijk te samen. En wat nuttigheid zou het geven, van schuld verlost te Zijn, als de straf bleef? Als een veldoverste een soldaat de schuld vergaf, en hij hing hem op, wat baatte hem de vergeving? Ja, 't is spotten met Christus' Voldoening; want Hij voldeed dan voor de schuld zonder nuttigheid.

(e) Dan was Christus geen volkomen Zaligmaker; want Hij had wat overgelaten, dat Hij

niet voldaan had.

(f) 't Is tegen de rechtvaardigheid en Gods barmhartigheid, te straffen als de schuld weg is, en het was zoveel als een volmaakte te straffen die geen straf verdiend had.

(g) De Schrift zegt wel duidelijk, dat de straf ophoudt als de schuld vergeven is: Matth. 9:2, Zijt welgemoed, uw zonden zijn u vergeven. vers 5, Wat is lichter, te zeggen: de zonden zijn u vergeven? of te zeggen: sta op en wandel? vers 6, Doch opdat gij moogt weten, dat de Zoon des mensen macht heeft op de aarde de zonden te vergeven, (toen zei Hij tot de geraakte: Sta op, neem uw bed op, en ga heen naar uw huis). Ziedaar de onafscheidelijkheid van die beide; de zonden te vergeven, is te zeggen: sta op. De zonde weg, de straf weg. Matth. 6:14. *Indien gij de mensen hun misdaden vergeeft, zo zal uw hemelse Vader ook u vergeven.* Eféze 4:32. Vergevende elkaar. Is dat nu elkaar vergeven, als men de schuld wel kwijtscheldt, en zich ondertussen aan hen wreekt, en het kwade vergeldt? Wie verfoeit niet zo'n vergeving? Zo dan, als God de schuld vergeeft, zo neemt Hij ook de straf weg. Christus voor de schuld voldaan hebbende, heeft ook voor de straf voldaan.

Denkt men: een doodslager, bekeerd zijnde in de gevangenis, heeft vergeving van zonden, en nochtans wordt hij met de dood gestraft; zo blijft dan de straf, als de schuld vergeven is.

Antwoord. Dat is geen straf ten opzichte van God, tot voldoening van de zonden, maar ten opzichte van de mensen, die volgens het gegeven recht moeten handelen.

XX. Tegen de bovengestelde waarheid worden verscheiden zaken ingebracht, die te beantwoorden zijn.

Tegenwerping 1.

a. Psalm 99:8, *Gij hebt hen verhoord; Gij zijt hun geweest een vergevende God, hoewel wraak doende over hun daden.* Ziet daar was vergeving, en evenwel wraakoefening over de daden van Mozes en Aäron.

Antwoord. Hier wordt niet van de vergeving en straf aan Mozes en Aäron gesproken; maar door het woord hun wordt het volk Israëls verstaan; want Mozes en Aäron komen in deze Psalm voor als priesters en voorbidders, v. 6. God geeft hun het getuigenis, dat zij Zijn getuigenissen hadden onderhouden, v. 7. Zij baden niet om vergeving van hun eigen

zonden; maar hier wordt getoond de kracht van hun voorbidding voor Israël, 't welk God meermalen, om hun godloosheid, dreigde uit te roeien; zie daarvan Exod. 30:10. Verhoring was een vrucht van hun gebed. Vergeven is: Israël niet te verdelgen, gelijk God gedreigd had, maar hen tot Zijn volk te behouden. Nochtans wrake te doen, is hen evenwel met plagen te bezoeken, en hen niet geheel onschuldig te houden, maar Zijn rechtvaardigheid te openbaren, door veel wederwaardigheden toe te zenden aan dat volk, in welks merendeel God geen behagen had. Zodat hier niet gesproken wordt van vergeven van schuld, en behouden van de straf, maar van meer of minder straffen.

b. 2 Sam. 12:11, *Ik zal kwaad over u verwekken.* vers 13, *De Heere heeft ook uw zonden weggenomen.* Ziedaar vergeving van schuld, en evenwel kwaad verwekken.

Antwoord. 't Kwaad was geen straf, maar een kastijding.

Tegenwerping 2.

XXI. Kol. 1:24, *Ik vervul in mijn vlees de overblijfselen van de verdrukkingen van Christus.* Zie daar, daar zijn overblijfselen, overblijfselen van de verdrukkingen van Christus, die heeft dan Christus niet voldaan, maar voor anderen overgelaten, en die leed en vervulde Paulus, en dat voor de gemeente.

Antwoord.

(g) Dat Christus niets heeft overgelaten, maar alles volbracht heeft, blijkt uit Joh. 17:4 Joh. 19:30.

(h) De verdrukkingen van Christus zijn niet het lijden dat Christus geleden heeft, maar die om de prediking en belijdenis van Christus overkwamen, welke het kruis van Christus genoemd worden, Filip. 3:18. Want Paulus noemt nooit het lijden van Christus verdrukking.

(i) Overblijfselen van de verdrukkingen zijn niet van dezelfde soort van lijden, zij zijn niet voldoende; maar zij zijn de verdrukkingen die Christus hun voorzegd had, dat om Zijn naam over hen komen zouden, en voor de Kerk zouden overblijven; deze vervulde Hij, dat is, Hij droeg ze, en dat voor de gemeente, niet in haar plaats voldoende; want was er wat overgelaten, dat te voldoen was, dat had hij voor zichzelf te dragen, en ieder lid van de gemeente voor zichzelf. Psalm 49:8. *Niemand van hen zal zijn broeder immermeer kunnen verlossen; Hij zal Gode zijn rantsoen*

niet kunnen geven; doch in die opzichte is er niets overgelaten. Maar Paulus leed voor de gemeente, om die door de standvastigheid van Zijn lijden meer te bevestigen in de waarheid, en op te wekken tot navolging om ook om Christus' wil alle lijden uit te staan, gelijk Filip. 1:14. *Dat het merendeel van de broederen ... door mijn banden* vertrouwen gekregen hebbende, overvloediger het Woord onbevreesd durven spreken.

Tegenwerping 3.

XXII. Dan. 4:27. *Breek uw zonden af door gerechtigheid, en uw ongerechtigheden door genade te bewijzen aan de ellendigen.*

Antwoord.

17. Deze tekst spreekt niet van lijden, en komt daarom hier niet te pas.
18. Hier wordt gesproken van een ongelovigen heiden, en 't verschil is over tijdelijke straffen van de gelovigen.
19. Hier staat zonden afbreken, dat is nalaten, en de tegenoverliggende deugden te doen, zodat het is een opwekking tot bekering, en niet om zonden te betalen, voor die te voldoen. Dus blijft het vast, dat Christus' lijden krachtig is, niet alleen tot betaling van de schuld, maar ook van de eeuwige en ook van de tijdelijke straffen.

Bepaling tot enige verscheiden misvattingen van partijen.

XXIII. Nu komen wij tot het derde dat in het lijden van Christus te overwegen is, namelijk: *De bepaling van de Voldoening van Christus alleen voor de uitverkorenen.*

Hier hebben wij te strijden tegen Roomsen, Remonstranten, Amyraldisten. De vraag is niet, of alle mensen zalig worden. Ook niet, of Christus' dood genoegzaam had kunnen zijn voor allen, indien Hij gewild had; ook niet, of Christus Zich gesteld heeft in plaats van alle mensen, en alle hun erf- en dadelijke zonden overgenomen heeft op Zich, en voor die allen aan de rechtvaardigheid Gods voldaan heeft, allen dadelijk in een verzoende staat, en in het recht en bezit van de eeuwige zaligheid gesteld heeft?

- (24) Maar, of Christus door Zijn lijden en sterven voor de erfzonde heeft voldaan, en in die opzicht het gehele menselijke geslacht in een verzoende staat heeft gesteld?

- (25) Of Christus én voor erfzonde, én voor alle dadelijke zonden, die vóór de doop geschied Zijn, voldaan heeft? Zo spreken Roomsens.
- (26) Of men het dus niet kon stellen, dat Christus geen beoging gehad heeft op de zaligheid van de mensen, om die hun deelachtig te maken; maar alleen de beoging om aan de rechtvaardigheid Gods te voldoen, en God in staat te stellen, om met de mens te kunnen handelen over hun zaligheid, op zo'n wijze als het Hem behaagt, of door een nieuw verbond van de werken, of door genade, het geloof stellende in plaats van de wet, zodat Christus Zijn einde zou krijgen, al werd niet één mens zalig. En dat Christus alzo voor allen en iedereen, dat is voor het gehele menselijk geslacht verworven heeft de herstelling in de staat van de genade, en alzo heeft vrijgemaakt van schuld en straf wegens de erfzonde; zodat Christus' dood niet alleen wegens de inwendige kracht genoegzaam daartoe was, maar ook genoegzaam is geschied, en dat Christus alzo de zaligheid wel verworven heeft, doch al de zaligheid niet toepast. Doordien God nu geloof, bekering en goede werken gesteld heeft tot een oorzaak van des mensen zaligheid, 't welk, de mens dit in Zijn eigen kracht hebbende om het te volbrengen, alle mensen niet volbrengen, zo wordt de zaligheid ook allen niet toegepast. Dit is 't gevoelen van de Remonstranten.
- (27) Of dat Christus voor allen is gestorven onder voorwaarde van geloof en bekering, en dat, de mens daartoe onmachtig zijnde, God door een ander voornemen heeft bepaald sommigen het geloof en bekering te geven, en alzo door Christus zalig te maken? Zo zeggen de Amyraldisten. Dus verscheiden zijn de gevoelens onder elkaar; daarom hebben wij ze ieder op zichzelf voorgesteld.

Christus heeft als Borg betaald alleen voor de uitverkorenen.

XXIV. Maar wij zeggen dat Christus, volgens des Vaders en Zijn eigen beoging, zich gesteld heeft in plaats alleen van enigen, namelijk, de uitverkorenen, en niet voor anderen, en dadelijk al hun zonden, zo erf- als dadelijke, van hun begin tot het einde huns levens bedreven, als Borg van hen af op Zich heeft overgenomen, en én schuld, én straf, tijdelijk en eeuwig heeft voldaan door Zijn lijden, en alle en alleen de uitverkorenen, met uitsluiting van alle anderen, zo volkomen van dezelve verlost, en hen dadelijk zo volkomen in het recht en eigendom van de eeuwige zaligheid gesteld heeft,

alsof zij zelf volkomen aan de gerechtigheid Gods hadden voldaan voor hun zonden, en alle gerechtigheid volmaakt hadden vervuld. Zo dat Christus hun alleen ook zeker toepast de zaligheid, die Hij ook alleen voor hen had verworven.

XXV. De eerste stellingen, par. 23 voorgesteld, verwerpen wij als dwalingen, die de gehele natuur van het werk van de verlossing omkeren. Maar wij omhelzen het laatste, in par. 24 begrepen, als de Goddelijke waarheid, vol van vertroosting en verheerlijking Gods. Dit blijkt:

1. Christus heeft als Borg geleden.

Christus heeft geleden als Borg, Zich stellende in de plaats van degenen, voor welke Hij leed, al hun zonden, erf- en dadelijke van het begin tot het einde van hun leven begaan, van hen af en op Zich genomen hebbende, zo heeft Hij door Zijn lijden en sterven in hun plaats aan de rechtvaardigheid Gods voldaan, en alle schuld en straf tijdelijk en eeuwig weggenomen, hun het eeuwige leven verworven, en hen gemaakt tot erfgenamen van de eeuwige zaligheid. Dit vatten de anderen zo niet; zij zouden anders de algemene genade niet drijven, maar zij verstaan het lijden van Christus in een geheel andere zin, de een dus, de ander zo, gelijk wij in het voorstellen van de vraag hebben uitgedrukt. Indien Christus' lijden zo te verstaan is als wij daar gesteld hebben, zo zullen de anderen lichtelijk toestaan, dat Christus niet voor alle mensen voldaan heeft. Nu dan, 't is de Goddelijke waarheid dat Christus' voldoening zodanig is. Dit hebben wij in dit hoofdstuk een weinig boven, par. 12, 13, klaar en duidelijk getoond. Dit nu onfeilbaar zijnde, zo volgt vanzelf, dat dan Christus voor alle mensen niet voldaan heeft en gestorven is; want alle mensen, gelijk ze nooit in zo een staat geweest Zijn, zo komen ze daar ook allen niet in. Zij worden allen niet zalig; velen lijden en zullen lijden het eeuwig verderf, dat niet kon Zijn, zo alle schuld en straf tijdelijk en eeuwig voldaan was, en zo zij tot erfgenamen van de eeuwige zaligheid door het verwervend lijden van Christus gesteld waren; want God is rechtvaardig, en straft niet waar geen schuld is, en weigert niet datgene dat verdiend was.

2. Als Hogepriester.

Christus' Hogepriesterambt bestaat in offeren en bidden; deze twee gaan onafscheidelijk samen. In het offeren mocht de Hogepriester niet staan blijven, maar moest verder in het heiligdom ingaan, en in het heiligdom kon hij niet ingaan dan met het bloed van de offerande. Dit is bekend uit de gehele Priesterlijke bediening van het OUDE TESTAMENT en ook klaar te zien in Christus' Hogepriesterlijke bediening. Zie Rom. 8:34; Hebr. 7:25, 27; 9:12; 1 Joh. 2:1, 2. Zie hiervan hoofdstuk 21. Hieruit besluiten wij dus: voor welke Christus Hogepriester is, voor die volbrengt Hij beide delen van Zijn Hogepriesterambt, 't welk is offeren en bidden. Het is nu openbaar, dat Christus velen, ja de meesten uit Zijn voorbede uitsluit en die alleen tot enige bepaalt. Zie dit: Joh. 17:9. *Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij Mij gegeven hebt.* Zo is dan ook Zijn offerande, Zijn lijden en sterven, niet voor alle mensen, maar bepaald tot de van de Vader Hem gegebenen, met uitsluiting van anderen, van de wereld.

Uitvlucht

Daar is tweeërlei voorbidding van Christus: een algemene en een bijzondere. De algemene is voor alle mensen en rust op de algemene voldoening, waardoor Christus ook bidt voor de overtreders, en voor degenen die Hem gekruisigd hebben. Jes. 53:12 ... *en voor de overtreders gebeden heeft.* Lukas 23:34. *Vader! vergeef het hun; want zij weten niet wat zij doen.* En de bijzondere voorbidding is alleen voor de gelovigen.

Antwoord.

1. 't Is onwaarheid, dat er een tweeërlei voorbidding is, dan moest er ook een tweeërlei offerande Zijn, een andere voor allen, en een andere voor de gegebenen van de Vader. Maar nu is er maar één offerande, Hebr. 10:14; en omdat daar maar één offerande is, zo dan ook maar één voorbidding.
2. Christus' gebed wordt altijd verhoord, en kan niet afgeslagen worden: Joh. 11:42. *Doch Ik wist dat Gij Mij altijd hoort.* Het bidden voor de overtreders is voor die, welke overtreders waren, gelijk alle uitverkorenen Zijn, maar dat zegt niet voor al die overtreders Zijn. Hij bad voor die Hem kruisigden, welke Hij de zaligheid gaf, gelijk de moordenaar; want Hij wordt altijd verhoord. Zo blijft het dan vast, dat, omdat Christus Zijn voorbede bepaalt, voor die niet, en voor die al, dat dan Zijn lijden en sterven ook zo bepaald is, voor die niet, en voor die al.

3. Verdiensten en toepassing zijn onafscheidelijk.

‘t Blijkt ook uit de onafscheidelijkheid van Christus verdiensten en de toepassing van die verdiensten. ‘t Is onmogelijk dat Christus die de zaligheid niet zou deelachtig maken, voor welke Hij ze verdiend heeft; want:

(1) het gehele oogmerk, én des Vaders én van Christus, was de hunnen tot de zaligheid te brengen:

(r) Hebr. 2:10 ... *dat Hij, veel kinderen tot heerlijkheid leidende, de oversten Leidsman ... door lijden zou heiligen.*

(s) Joh. 6:39. *Dit is de wil des Vaders, dat al wat Hij mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze.*

(t) Joh. 17:19. *Ik heilige Mij zelf voor hen, opdat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid.*

(u) Titus 2:14. *Die Zichzelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen.*

(v) 1 Petrus 3:18. *Christus heeft ook eens voor de zonden geleden, ... opdat Hij ons tot God zou brengen.*

Ziedaar klaar het oogmerk; nu, God en Christus kunnen van hun oogmerk niet verstoken worden, dus is het zeker, dat de zaligheid ook toegepast wordt, voor welke zij is verworven,

(2) De toepassing en verwerving gaan te samen:

(w) Joh. 10:15, 28 ... *Ik stel Mijn leven voor de schapen, en Ik geef hun het eeuwige leven.*

(x) 2 Kor. 5:19. *God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, hun zonden hun niet toerekenende.*

(y) Rom. 5:10. *Want indien wij vijanden zijnde, met God verzoend zijn door de dood Zijns Zoons, veel meer zullen wij, verzoend zijnde, behouden worden door Zijn leven.*

Ziedaar hoe onafscheidelijk verwerving en toepassing te samen gaan.

Uitvlucht 1.

Christus beoogde maar wegneming van de verhindering aan de zijde van God, om met de

mens te kunnen handelen.

Antwoord.

- (a) Dat wordt volstrekt ontkend, het tegendeel is boven par. 12, 13, getoond.
- (b) Verhinderend weg te nemen aan de zijde Gods is geen verwerving van zaligheid voor de mens, noch toepassing en deelachtigmaking van de zaligheid.

Uitvlucht 2.

Al de bovengenoemde teksten spreken van toepassing van het verworvene onder voorwaarde van geloof.

Antwoord.

Dat is niet waar; de gelovigen verkrijgen het niet, omdat ze geloven, maar omdat Christus het hun verworven heeft. Hij past het hun toe door het geloof; het geloof is een vrucht van Christus' lijden, en niet de oorzaak van Christus' lijden voor hen. Christus is de oorzaak van alle zegeningen, Eféze 1:3. En ook van het geloof. Hebr. 11:2, *De overste Leidsman en Voleinder des geloofs*. Omdat dan nu aan alle mensen de weldaden van Christus niet toegepast worden, ja zelfs aan de meesten niet worden aangeboden, maar alleen toegepast worden aan die, voor welke Hij ze verworven heeft, zo is Christus dan ook niet voor alle mensen gestorven, maar alleen voor de Zijnen, die Hem gegeven waren.

4. De Schrift bepaalt Christus' voldoening.

De Schrift bepaalt wel uitdrukkelijk de dood en de verdiensten van Christus tot enigen. Zie

- Matth. 1:21, *Hij zal Zijn volk zalig maken van hun zonden*. Nu, alle mensen zijn Christus' volk niet. 2 Tim. 2:19, *De Heere kent degenen die Zijnen zijn*. Joh. 10:14, *Ik ken de Mijnen en wordt van de Mijnen gekend*. Openb. 5:9, *Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed, uit alle geslacht, en taal, en volk, en natie*. Zo dan niet geslachten, volken en natiën.
- Joh. 10:15, *Ik stel Mijn leven voor de schapen*. Nu, alle mensen zijn Christus' schapen niet. vers 26, *Gij lieden gelooft niet, want Gij zijt niet van Mijn schapen*.
- Joh. 11:51, 52, *Dat Jezus sterven zou voor het volk, en niet alleen voor dat volk, maar*

opdat Hij ook de kinderen van God, die verstrooid waren, tot één zou vergaderen.
Nu, alle mensen zijn geen kinderen van God, veel zijn kinderen Belials, kinderen der vervloeking.

- Efése 5:25, ... *Christus de gemeente liefgehad heeft, en Zichzelf voor haar heeft overgegeven.* Alle mensen nu Zijn de gemeente niet. Hand. 2:47, *De Heere deed dagelijks tot de gemeente die zalig werden.*
- Joh. 17:9, *Ik bid voor hen... voor degenen die Gij Mij gegeven hebt.* Nu, allen zijn Christus niet gegeven; want deze gegevenen worden tegengesteld tegenover de wereld, niet voor de wereld, maar voor de gegevenen.

Uitvlucht 1.

Deze teksten spreken van de toepassing, en dat is waar, dat ze niet geschiedt aan allen, maar zij spreken niet van de verwerving.

Antwoord.

(d) De Schrift kent zo'n onderscheid niet, gelijk wij boven getoond hebben.

(e) De teksten spreken wel duidelijk ook van de verwerving; zij spreken van Zijn leven stellen, sterven, zich overgeven.

Uitvlucht 2.

Daar staat niet alleen voor *die*, zij sluiten die wel in, maar de anderen niet uit.

Antwoord. Zij sluiten anderen al uit, gelijk wij bij iedere plaats de tegenstelling hebben getoond.

Tegenwerping 1.

XXVI. *Dat de Schrift zegt dat Christus voor allen gestorven is, als*

(a) Rom. 5:18, *Gelijk door één misdaad de schuld gekomen is over alle mensen tot verdoemenis; also ook door één rechtvaardigheid komt de genade over alle mensen tot rechtvaardigmaking van het leven.*

Antwoord.

De bepaling staat hier wel duidelijk bij, allen, die de rechtvaardigmaking van het leven deelachtig worden. Nu, allen worden de rechtvaardigmaking van het leven niet

deelachtig, maar alleen de uitverkorenen; zo worden dan door allen niet alle mensen verstaan, maar alleen de uitverkorenen. Adam wordt gesteld als de oorsprong van ellende van allen, die in hem zijn, gelijk alle mensen in hem waren, en gevallen zijn; Christus wordt daartegen gesteld als de oorzaak van genade voor allen, die in Hem zijn, en die allen, en die alleen, zijn in Hem, allen die de rechtvaardigmaking van het leven verkrijgen.

(b) 2 Kor. 5:15, *Als die dit oordelen, dat, indien één voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn. En Hij is voor allen gestorven, opdat degenen, die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Die, die voor hen gestorven en opgewekt is.*

Antwoord.

Hier staat niet alle mensen; het woord allen betekent die allen, van welke hier gesproken wordt; hier wordt wel duidelijk gesproken van die allen, die der zonde gestorven Zijn, en die leven door de wedergeboorte. Nu, alle mensen Zijn der zonde niet gestorven, en hebben het geestelijke leven niet, zo is dan Christus voor alle mensen niet gestorven, maar voor allen die door Christus' dood der zonden gestorven Zijn, en door Zijn opstanding geestelijk leven bekomen hebben; deze worden opgewekt om die dood en dat leven te vertonen tot eer van Christus.

(c) 1 Kor. 15:22, *Gelijk ze allen in Adam sterven, also zullen ze ook in Christus allen levend gemaakt worden.*

Antwoord.

(f) De tekst zegt het tegendeel als men beoogt; want 't is zeker, dat alle mensen in Christus niet levend gemaakt worden, of zullen worden. En hier wordt gesproken van allen, die in Christus levend gemaakt worden, zo worden dan alle anderen buitengesloten; doch de tekst spreekt niet van Christus' Voldoening, maar van het levend worden van de uitverkorenen. Hier worden twee hoofden voorgesteld, met hun gevolgen: Adam en Christus; Adam brengende de dood over allen, die in hem waren, Christus het leven aan allen, die in Hem zijn.

(g) Hij spreekt van die allen, aan welke hij schreef, en die hij doorgaans onder het woord

wij, ons, voorstelt; deze zijn: *De gemeente Gods, die te Korinthe is, met al de heiligen, die in geheel Achaje zijn*, 2 Kor. 1:1. Zodat dit allen niet tot alle mensen op de wereld uitgestrekt, maar tot de bovengenoemde bepaald wordt.

(d) Rom. 11:32. *God heeft hen allen onder de ongehoorzaamheid besloten, opdat Hij hun allen zou barmhartig zijn.*

Antwoord.

Hier wordt gesproken van de verharding, en bekering van de Joden, gelijk het gehele hoofdstuk aanwijst, zodat deze tekst niet spreekt, noch van de voldoening van Christus, noch van alle mensen des aardbodems.

(e) 1 Tim. 2:4-6, *Welke wil dat alle mensen zalig worden, en tot kennis van de waarheid komen. Want er is één God, er is ook één Middelaar Gods en der mensen, de mens Christus Jezus; die Zichzelf gegeven heeft tot een rantsoen voor allen.*

Antwoord.

De tekst zelf geeft te kennen, dat hier door allen niet alle mensen, hoofd voor hoofd, verstaan worden, maar alleen de uitverkorenen uit allerlei natiën, en van allerlei staat. Want

(l) Men kan voor alle mensen, hoofd voor hoofd, niet bidden, men hoeft niet te bidden voor degenen, die de zonde in de Heilige Geest begaan hebben, 1 Joh. 5:16. Omdat men weet dat God hun geen genade bewijzen wil; Christus bad niet voor allen, Joh. 17:9. Noch Paulus, 2 Tim. 4:14; Gal. 5:12.

(m) De melding van koningen en die in hoogheid gesteld Zijn, toont dat alle allerlei betekent, gelijk meermalen, Matth. 4:23; Lukas 11:42; Eféze 1:3; 1 Kor. 10:25. De apostel wil, dat wij met geen vooroordeel tegen iemand moeten ingenomen Zijn, rakende Zijn zaligheid.

(n) De tekst zegt, dat God wil dat alle mensen zalig worden; indien alle mensen, hoofd voor hoofd, daardoor verstaan werden, zo moesten ze ook allen zalig worden, want niemand kan Gods wil weerstaan, Hij volbrengt altijd Zijn wil, niemand kan Zijn hand afslaan. Zegt men: Hij wil wanneer de mensen willen, dat staat er nergens, de zaligheid begint niet van de wil des mensen. God wist wel, dat de minsten zouden

willen, zo kon Hij ook niet willen van allen.

- (o) De apostel voegt zalig worden en tot kennis van de waarheid komen bij elkaar, en de ondervinding leert dat God niet wil, dat alle mensen tot kennis van de waarheid komen; want het wordt hun allen niet geopenbaard.
- (p) Christus heeft Zich gegeven tot een rantsoen, *antilutron*, dat is, Zich in de plaats van een ander te stellen, de schuld te betalen, de straf te dragen, anderen daardoor vrij te maken en de vrijheid deelachtig te maken. Nu, dit doet Christus niet aan alle mensen, maar alleen aan allen die in Hem geloven. Waaruit dan klaar blijkt, dat het woord allen niet alle mensen, hoofd voor hoofd, betekent, maar alleen alle gelovigen, uit allerlei natie en uit allerlei stand.

Tegenwerping 2.

XXVII. Tegen de bovengestelde waarheid worden ook voortgebracht zulke teksten, waarin Christus gezegd wordt voor de wereld geleden te hebben. Als:

- (a) Joh. 3:16, *Alzo lief heeft God de wereld gehad, Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.*

Antwoord.

Hier staat niet dat Christus voor de wereld gestorven is, ook niet dat God alle mensen in de wereld liefgehad heeft, maar dat Hij de wereld liefhad, liefde tot de wereld is liefde tot mensen, gelijk Titus 3:4. Hij heeft Zijn liefde niet betoond aan de engelen, die gezondigd hebben, maar aan het menselijke geslacht, zodat de liefde tot de wereld niet is liefde tot allen en ieder mens in de wereld, maar in 't algemeen tot de mensen; die liefde heeft God getoond in het geven van Zijn Zoon, doch niet ten nutte van allen, want daar wordt een bepaling gemaakt tot de gelovigen, niet opdat de Zoon de verandering aan de kant van God zou wegnemen, en het gehele menselijke geslacht in staat van verzoening stellen, zonder hun deel te geven aan de zaligheid; maar om de gelovigen te bevrijden van het verderf, om hun het eeuwige leven te geven, vers 17. *Om de wereld te behouden.* Dat is niet alleen zaligheid te verwerven, 't welk alleen willen, die deze plaats tegenbrengen; maar 't is toepassen, deelachtig maken. Dit nu geschiedt niet aan allen en ieder mens, gelijk buiten twist is, maar alleen aan de gelovigen, gelijk de tekst zegt. Zodat de wereld betekent het menselijke geslacht in 't gemeen, en niet ieder mens in 't bijzonder. Ook

wordt hier niet gesproken van verwerven, maar van de eeuwige zaligheid toepassen en deelachtig maken, en dat de gelovigen daar deel aan hebben, en niemand anders.

(b) Joh. 6:51, *Dat Ik geven zal voor het leven van de wereld.*

Antwoord.

Ik zeg wederom, de wereld is het menselijke geslacht, in tegenstelling van de gevallen engelen, gelijk de Heilige Schrift die tegenstelling maakt, hoewel in een ander opzicht. Hebr. 2:16, *Hij neemt de engelen niet aan, maar Hij neemt het zaad Abrahams aan.* Dat gezegd wordt van de wereld in 't gemeen, dat mag men op ieder mens niet toepassen. De eerste wereld is door de zondvloed vergaan, Lukas 17:27. Dat kan van ieder mens niet gezegd worden, want Noach en de zijnen bleven in het leven. 't Welk ook in de Schrift op andere teksten dikwijls te zien is. En blijkt ook in deze plaats: want Christus geeft de wereld het leven, zie vers 33. Nu, Hij geeft allen en een ieder mens het geestelijk leven niet, maar alleen Zijn uitverkorenen. En meteen is 't klaar, dat hier niet gesproken wordt van de verwerving, maar van de toepassing van Christus' verdiensten. En die stelt niemand, dat voor alle mensen is, want de ondervinding toont het tegendeel.

(c) 2 Kor. 5:19, *God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, hun zonden hen niet toerekenende.*

Antwoord.

De wereld is het menselijk geslacht; van het gewone tot iedere bijzondere zaak mag men geen gevolg trekken: de eerste wereld is vergaan, de zondvloed nam ze allen weg, derhalve ook Noach met de zijnen. De wereld heeft Christus niet gekend, Joh. 1:10, zo dan ook de gelovigen niet. De wereld haat Mij, Joh. 7:7, zo dan niemand uitgenomen, en zo dan ook de bekeerden, die toch Christus liefhebben. De oude slang verleidt de gehele wereld, Openb. 12:9, derhalve de uitverkorenen. De gehele wereld ligt in het boze, 1 Joh. 5:19, derhalve ook de geheiligden, niet een enige uitgenomen, want daar staat gehele wereld. Wie ziet niet dat deze gevolgen niet deugen? En zo ziet men dan ook, dat al wat van de wereld in 't algemeen gezegd wordt, op ieder mens niet gepast kan worden. Soms wordt van de wereld het kwade gezegd, en dat past dan alleen op die zo zijn; soms wordt het goede daarvan gezegd, en dat past dan op een ander gedeelte. Zo dan, als hier staat

de wereld, zo mag men uit dat woord niet besluiten, dat dit ieder bijzonder mens raakt, maar men moet uit de omstandigheden zien, wie daardoor verstaan worden.

Nu, de tekst toont hier, dat die door de wereld verstaan worden, die met God verzoend Zijn, wier zonden hun niet toegerekend worden; nu is het openbaar, dat de toorn van God blijft op de ongehoorzamen, Joh. 3:36 dat te kennen geeft, dat die er nooit van afgenomen was; dat alle mensen niet in die staat Zijn dat zij vergeving van zonden hebben, dat de zonden hun niet worden toegerekend, 't welk een zalige staat is, Psalm 32:1, 2. Dus is het kennelijk, dat het woord wereld hier niet insluit allen en ieder mens, niemand uitgezonderd, maar alleen betekent diegenen, die de zonden niet toegerekend worden; meteen toont deze tekst, dat verzoening en niet toerekenen van zonden zich even breed uitstrekt, en omdat de toepassing niet geschiedt aan allen, zo dan ook niet de verzoening.

(d) 1 Joh. 2:2, *En Hij is een verzoening voor onze zonden; en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonde van de gehele wereld.*

Antwoord.

7. Uit het woord gehele wereld mag men al zo weinig een besluit maken tot ieder bijzonder mens, als uit het woord wereld; want van de eerste wereld staat, dat de zondvloed hen allen verdief, Lukas 17:27. Dat de duivel de gehele wereld verleidde, Openb. 12:9. Dat de gehele wereld in het boze ligt, 1 Joh. 5:19.
8. Die woorden niet alleen, maar, geven te kennen dat hier is een tegenstelling tussen Joden, hoedanig Johannes was, en de gelovigen uit die natie, en heidenen, die in tegenstelling wereld genoemd worden, niet alleen hier, maar ook Rom. 11:12, 15. Gelijk uit het woord wereld, in 't algemeen betekenende het menselijke geslacht, geen gevolg gemaakt mag worden tot ieder bijzonder mens, zo ook niet in deze tegenstelling; want soms worden daardoor de goddelozen verstaan, en soms de Godzaligen uit allerlei natie, gelijk dat klaar is uit Rom. 11:12. *Indien hun val de rijkdom is der wereld.* vers 15, *Indien hun verwerping de verzoening is der wereld.* Door de val van de Joden verkrijgt niet ieder heiden de geestelijken rijkdom van Christus, en ieder bijzonder heiden, zonder uitsluiting van iemand, krijgt geen verzoening, maar alleen de bekeerden, de gelovigen uit de heidenen, dat een ieder

zal moeten toestaan. Als hier dan nu staat, dat Christus is een verzoening voor de zonden van de gehele wereld, zo kan men daardoor ook niet verstaan een ieder, hoofd voor hoofd, maar alleen de gelovigen uit de heidenen.

9. Johannes voegt hier de twee delen van Christus' Hogepriesterambt te samen, namelijk, een voorspraak en een verzoening te Zijn; boven hebben wij getoond, dat die twee geheel niet van elkaar gescheiden kunnen worden, en dat Hij het andere is, voor welke Hij het ene is. En omdat Christus het voorbidden niet doet voor de verworpen wereld, Joh. 17:9, zo is Hij ook de verzoening niet voor die, maar alleen voor de uitverkoren wereld, welke de verzoening krijgt door een ter gelegenheid van de val van de Joden. Dus blijkt het, dat Christus niet is gestorven voor ieder mens, hoofd voor hoofd, van de wereld.

Tegenwerping 3.

XXVIII. Tegen de bovengestelde waarheid brengt men in zulke teksten, waarin gezegd wordt dat Christus ook de goddelozen geheiligd en gekocht heeft. Als:

(a) Hebr. 10:29, *Die de Zoon Gods vertreden heeft, en het bloed des testaments onrein geacht heeft, waardoor Hij geheiligd was, en de Geest der genade smaadheid heeft aangedaan.*

Antwoord.

Deze tekst spreekt niet van Christus' dood voor alle mensen, want alle mensen komen tot die staat niet, die hier beschreven wordt. Zo Christus al voor enige goddelozen gestorven was, dat toch zo niet is, zo zou daaruit nog niet volgen, dat Christus voor alle goddelozen was gestorven; en ook wordt hier niet gesproken van de verzoening door Christus' dood. *Geheiligd zijn* is een dadelijke staat, zodat hier dan van de toepassing, en niet van de verwerving gesproken zou worden, waarover het verschil is; *geheiligd zijn* betekent hier geen verandering van het hart door de wedergeboorte, maar een afzondering van het gewone gros door de roeping tot de gemeenschap van de Kerk.

Zo betekent *heiligen* zeer dikwijls afzonderen tot een heilig gebruik, gelijk dit gezegd wordt van alle ceremoniële dingen, en van het volk Israëls. Deut. 7:6. *Gij zijt een heilig volk ... u heeft de HEERE, uw God, verkoren, dat gij Hem tot een volk des eigendoms zou zijn uit alle volken.* Zo betekent heiligen afzonderen: Hand. 21:26. *Dat de dagen van*

de heiliging vervuld waren.

Wij ontkennen met kracht, dat heiligen hier een heilige gestalte van het hart betekent, en zeggen, dat het hier is, afgezonderd te zijn van het gros van de mensen, tot de gemeenschap van de Kerk; want de ware geheiligden kunnen nooit afvallen, gelijk wij op Zijn plaats zullen tonen.

Zegt men: *dit geschiedde evenwel door de kracht van Christus' dood.*

Ik antwoord: Door de kracht van Christus' dood heeft Hij macht ontvangen over alles, wat in hemel en op aarde is, om het te gebruiken tot uitvoering van de zaligheid van de uitverkorenen, zodat Christus' dood ook andere einden heeft dan verzoening.

(b) 2 Petrus 2:1. *Ook de Heere, die hen gekocht heeft, verloochende. Daar ziet men, verloochenaars waren ook gekocht van de Heere Jezus.*

Antwoord.

(a) De tekst spreekt niet van alle mensen, want alle komen tot deze staat niet. Het woord kopen geeft geheel geen bewijs voor een algemene verzoening door Christus' dood, want men koopt dingen tot verscheiden gebruik: men koopt vaten tot een verachtelijk gebruik, en ook tot sieraad; men koopt slaven om ze in vrijheid te stellen, en men koopt slaven om ze tot het geringste werk te gebruiken; men koopt ezels om pakken te doen dragen; zo waren deze gekocht van de Heere, die hier niet *Kurios*, Heere, Eigenaar, maar *despotees*, huisheer genoemd wordt, tot het huiswerk in Zijn huis, in de Kerk tot leraren, welk ambt zij misbruiken, en werden valse profeten. De Heere Jezus heeft door Zijn dood recht gekregen over alles, Hij is gesteld tot een erfgenaam van alles, Hebr. 1:2. De Heere heeft alles Zijn voeten onderworpen, 1 Kor. 15:28. In Zijn naam moeten zich buigen alle knieën, Filip. 2:10. Zo waren ook deze leraren onder Zijn gebied; Hij had hen mede gekocht, om ze tot Zijn dienst, ten nutte van de uitverkorenen te gebruiken; als slaven, als ezels, maar niet tot Zijn kinderen.

Tegenwerping 4.

XXIX. Tot omverstoting van de bovengestelde waarheid gebruikt men ook deze sluitreden: *al dat men geloven moet, is waarheid. Nu, alle mensen moeten geloven, dat Christus voor hen gestorven is, derhalve zo is dat waarheid.*

Antwoord.

De eerste stelling is goed, want het geloof heeft niet dan waarheid tot een voorwerp; maar de tweede stelling is een loutere onwaarheid; want:

27. het Evangelie wordt het merendeel van de mensen niet bekendgemaakt, noch hebben ooit een woord van Christus gehoord, en daarom is het hun geen zonde, dat ze niet in Christus geloven.

28. En ook moeten alle geroepenen niet geloven dat Christus voor hen gestorven is, maar integendeel: zij moeten geloven, dat zo lang zij onbekeerd blijven, zij nog zijn buiten Christus.

29. Doch dat is waar: alle geroepenen moeten Christus door het geloof aannemen, en doen ze dat niet, het zal een verzwaring van hun verdoemenis zijn; 't is een gehele andere zaak: *in Christus te geloven, dat is, Christus aan te nemen tot rechtvaardigmaking en heiligmaking*; en te geloven, *dat Christus zijn Zaligmaker is, voor hem gestorven*; daartoe moet men eerst blijken hebben dat men Christus waarlijk heeft aangenomen, en dat men waarlijk bekeerd is.

Christus heeft door Zich te stellen door de Wet de Zijnen gerechtigheid verworven.

XXX. Dusver hebben wij gesproken van het lijden van de Heere Jezus Christus, tot volkomen Voldoening voor de zonden van de uitverkorenen, zijnde het eerste deel van Christus' Vernedering.

Het tweede deel van de Vernedering is: *het stellen van Zich onder de Wet*.

Hierover komt in bedenking: *Of de actieve, werkelijke gehoorzaamheid van Christus, dat is, het stellen van Zich onder de Wet, en het volkomen volbrengen van dezelve, de uitverkorenen op hun rekening komt, tot rechtvaardigmaking en zaligheid?*

Wij antwoorden: ja. De werkelijke gehoorzaamheid van Christus, in het stellen onder de

Wet, en het volbrengen van de Wet, is niet alleen een hoedanigheid, die noodzakelijk vereist wordt in Hem, die Middelaar zou Zijn, gelijk ook Christus die onderworpen is geweest, en volmaakt heeft vervuld; maar die werkelijke gerechtigheid van Christus is een deel van Christus' Voldoening voor de Zijnen; gelijk Hij door Zijn lijden hen verlost heeft van alle schuld en straf, zo heeft Hij door Zijn dadelijke gehoorzaamheid, in hun plaats de wet volbrengende, hun het recht tot het eeuwige leven verworven. Deze twee gaan in Christus te samen, mogen en kunnen van elkaar niet gescheiden worden. Christus heeft voldoende verdiend, en verdienende voldaan, gelijk ook de uitverkorenen, van alle schuld en straf verlost wordende, recht verkrijgen tot het eeuwige leven, en tot het eeuwige leven recht ontvangende, verlost worden van schuld en straf; nochtans Zijn die twee, voldoen voor de schuld en straf, en het eeuwige leven te verdienen, niet een en dezelfde zaak, maar Zijn in natuur van elkaar verscheiden, en de dadelijke gehoorzaamheid van Christus komt zowel ten nutte van de uitverkorenen, als de lijdelijke. Dit blijkt:

- (a) Uit de noodzakelijkheid, dat de Borg zich stelde in plaats van de zondaar onder de Wet, om die in hun plaats volkomen te volbrengen. Dit is tevoren getoond; moest de Borg dat doen, zo heeft Christus, Borg zijnde, en Zijn borgtocht volkomen uitgevoerd hebbende, dat ook gedaan.
- (b) Uit Rom. 5:19, *Gelijk door de ongehoorzaamheid van die éne mens, Adam, velen tot zondaars gesteld zijn geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Eén, Christus, velen tot rechtvaardigen gesteld worden.* De Wet eist volkomen gelijkvormigheid met zich; als die overtreden is, zo is de mens niet gelijkvormig met de Wet, al is hij door het dragen van de straf vrij van schuld; maar men wordt aan de Wet gelijkvormig, door het vervullen van haar eis, door volmaakte inwendige en uitwendige heiligheid; want de Wet eist niet óf straf, óf heiligheid, maar verbindt tot beide. Daarom kan de Borg, door wegnemen van de schuld, niemand tot een rechtvaardige stellen, maar de Wet moet ook dadelijk volbracht worden. 1 Joh. 3:7. *Die de rechtvaardigheid doet, die is rechtvaardig.* Omdat nu Christus de Zijnen stelt tot rechtvaardigen, zo moet Hij dan in hun plaats Zich stellen onder de Wet, die in gehoorzaamheid volbrengende, en dus maakt Hij door Zijn gehoorzaamheid de

Zijnen tot rechtvaardigen.

- (c) Rom. 8:3, 4, *Hetgeen der Wet onmogelijk was, omdat zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijn Zoon zedende in gelijkheid van het zondige vlees, en dat voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vlees. Opdat het recht der Wet vervuld zou worden in ons.* De Wet was krachteloos, niet in zichzelf, want zij was en bleef een volmaakte regel, maar door de zonde. De Wet was krachteloos, niet om de overtreder te veroordelen tot straf, dat recht behoudt zij altijd; maar om de zondaar te rechtvaardigen, en te verklaren een erfgenaam te Zijn van het eeuwige leven, dat beloofd was op de volmaakte onderhouding: Rom. 10:5. *De mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven.* Niet de straf te dragen, als ze overtreden was, maar die te doen, was het recht van de Wet. Omdat nu Christus voor ons het recht van de Wet vervuld heeft, zo heeft Hij dat niet gedaan door lijden, waardoor Hij aan de bedreiging van de Wet voldaan heeft, maar Hij heeft dat gedaan, door Zich in plaats van de kinderen van God onder de Wet te stellen, om die te doen. Dit toont de apostel: Gal. 4:4. *Geworden uit een vrouw, geworden onder de wet.*
- (d) Christus' gerechtigheid wordt de Zijnen toegerekend, en Hij bekleedt hen daarmee, en zij zijn in Hem volmaakt, en de gerechtigheid Gods. Zie dit Rom. 3:21. Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, (namelijk Christus' gerechtigheid) hebbende getuigenis, (approbatie) van de wet en de profeten. Filip. 3:9.... *niet hebbende mijn rechtvaardigheid, die uit de wet is, maar die door het geloof van Christus is, namelijk, de rechtvaardigheid die uit God is door het geloof.* Kol. 2:10. *Gij zijt in Hem volmaakt.* 2 Kor. 5:21. *Opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.* Jes. 61:10. *De mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan.* Lijden echter is geen gerechtigheid: Christus' lijden was Zijn gerechtigheid niet, lijden als lijden aangemerkt, maar Zijn volmaakte vervulling en 't doen van de Wet. Wordt dan Christus' gerechtigheid ons toegerekend, en zijn wij in Hem de gerechtigheid Gods, zo wordt ons toegerekend Zijn stellen onder, en doen van de Wet.

Tegenwerping 1.

XXXI. Christus was voor Zichzelf gehouden aan de Wet onderworpen te zijn, en die te

doen, omdat Hij naar de menselijke natuur een redelijk schepsel was; dat iemand nu schuldig is voor zichzelf, dat kan hij niet doen in plaats van een ander. Zo kan dan Christus' gerechtigheid niet zijn onze gerechtigheid.

Antwoord.

- (c) Al wat Christus was, dat was Hij voor de Zijnen. Zo het niet was geweest voor de Zijnen, Hij zou geen mens geworden zijn, maar nu is Hij voor de Zijnen mens geworden. Jes. 9:5. *Een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven.* Dienvolgens is het ten goede van Zijn kinderen, en wat Hij was, en wat Hij leed, en wat Hij deed.
- (d) Alle menselijk persoon is door en voor zichzelf onder de Wet, en gehouden die te vervullen; maar Christus is geen menselijk, maar een Goddelijk Persoon, en zo was Hij niet onder de Wet door en voor Zichzelf, maar Hij was boven de Wet, en Borg zijnde, zo stelde de Goddelijke Persoon, die boven de Wet was, zich onder de Wet naar de menselijke natuur; dus is Zijn gerechtigheid de onze.

Tegenwerping 2.

De zaligheid is door Christus' lijden verworven, 1 Petrus 3:18. Zo heeft Hij dan door Zijn werkelijke gehoorzaamheid de Zijnen het recht ten eeuwigen leven niet verworven.

Antwoord.

- (t) Wij hebben boven gezegd, dat die twee niet gescheiden kunnen worden. Dat ze beide van node waren; als dan het ene genoemd wordt, zo wordt het andere niet uit- maar ingesloten.
- (u) Tot God brengen is verzoenen met God.

Tegenwerping 3.

Indien Christus voor de Zijnen de Wet vervuld heeft, zo zijn zij alzo vrij van de Wet te gehoorzamen, als van de straf te dragen, en zo zijn dan hun overtredingen geen zonden meer.

Antwoord.

- (d) 't Is waar, zij zijn niet gehouden aan de Wet, als een voorwaarde van het Verbond der werken, om daardoor recht tot het eeuwige leven te verkrijgen; daar Zijn andere banden en einden, die hen tot gehoorzaamheid aan de Wet van de liefde verbinden. 't

Is hun leven, hun blijdschap, hun zaligheid; al waren ze daar niet aan gehouden, hun lust, hun gehele hart zou daarnaar uitgestrekt Zijn, om die te onderhouden; want de eis van de Wet is volmaakte liefde.

- (e) Hun overtredingen zijn ja nog zonden, en in hun natuur verdienen ze de eeuwige dood: maar zij zijn alreeds voldaan door Christus.

Dus hebben wij de Vernedering van Christus aan alle kanten beschouwd.

Men moet Christus' lijden overdenken.

XXXII. Zo noodzakelijk als het is te kennen de waarheid, volmaaktheid, en de bepaling tot de kinderen van God alleen, van Christus' voldoening in de staat van Zijn vernedering; zo voordelig en zielroerende is het ook dit met een toepassend geloof te beschouwen. In heilige overdenkingen zich in de beschouwing hiervan bezig te houden, en door gedurigheid een hebbelijke gestalte van het hart te verkrijgen, en uit die gestalte op te wassen, is een oefening die voor velen, zelfs gelovigen, verborgen is. Waarlijk, zo men meerder geloof had om deze waarheden zich klaar te vertonen, zo men zich meer bezig hield met een stille en zoete overdenking van het lijden van Christus, men zou de zwaarheid van dat lijden meerder achten; de gruwelijkheid van de zonden, de zuiverheid van Gods rechtvaardigheid dieper inzien; zich over de waarheid en volmaaktheid van de Voldoening door dat lijden meer verblijden, Christus liever krijgen, de zonde meerder haten, een bestendiger hart in Godzaligheid hebben, en men zou met meerder troost en vrede gemoediger zijn loop lopen. Welaan dan, houdt u in deze overdenking meerder bezig. Want:

- (j) Dit is het werk zelfs van de engelen, die daarom in de tempel, met hun aangezichten geslagen naar het verzoendeksel, gesteld waren. Hiervan zegt Petrus 1 Petrus 1:12, *In welke dingen de engelen begerig Zijn in te zien*. Zo engelen het doen en daar zaligheid in vinden, veel meer moesten wij het doen.
- (k) Dit aanschouwen was afgebeeld in het oprichten van de koperen slang in de woestijn, door wier aanschouwen de gestokenen van de slang genezen werden. Dit was ook voorzien dat men zo doen zou: Zach. 12:10 ... *Ik zal uitstorten de Geest van de genade, en van de gebeden; en zij zullen Mij aanschouwen, die zij doorstoken*

hebben, en zij zullen over Hem rouwklagen. Onze harten moesten al ras door voorbeelden en profetieën, die van ons voorgegaan zijn, opgewekt en tot het werk aangezet worden.

- (l) Dit was de oefening van de Godzaligen. De bruid van Christus zei: Hoogl. 1:13 *Mijn Liefste is mij een bundeltje mirre, dat tussen mijn borsten vernacht.* Wat was dat bundeltje mirre anders dan het bitter, het heilzaam voor verderf bewarend, het verkwikkend, versterkend, en lieflijk riekend lijden van Christus? Dit had deze niet alleen bij dage op haar borst, en 't was haar als een ruikertje tot sieraad, maar 't lag haar zelfs bij nacht op 't hart, zij ging met die overpeinzingen slapen, en als ze wakker werd, zo was zij er nog in bezig; zo waren de profeten hier ook in bezig, *onderzoekende op welke of hoedanigen tijd de geest van Christus, die in hen was, beduidde en tevoren getuigde het lijden dat op Christus komen zou, en de heerlijkheid daarna volgende,* 1 Petrus 1:11. Paulus was hierin veeltijds bij zichzelf bezig, *opdat ik Hem kenne, en de kracht van Zijn opstanding, en de gemeenschap van Zijn lijden, Zijn dood gelijkvormig wordende,* Filip. 3:10. En hoeveel Godzaligen niet alleen in de eerste tijden van het NIEUWE TESTAMENT zich daarin bezig gehouden hebben? Maar ook sedert de reformatie, getuigen hun schriften. Hebben deze zich daar zo wél bij bevonden, en was het hun een zoetigheid, die hoe langer hoe zoeter en liever werd, 't moest ons ook aanzetten om ons tot de oefening te begeven, wier zoetigheid men niet smaakt dan na een werkzaamheid.
- (m) 't Is een zeer voordelige oefening. Door het horen en lezen zal men wel haast de geschiedenis verstaan en onthouden; maar de kracht en de warmte van die zal men niet bekomen dan door veel overdenken en al overdenkende toepassen; dan zullen zich daarin opdoen:

Hierin doen zich op de allerheerlijkste leringen.

XXXIII. 1. Want:

7. daarin zal men eerst recht leren kennen de schrikkelijkheid van de zonde; men zal bij de daden niet staan blijven, en de zonde niet in zich, zoals ze de natuur aanwijst, beschouwen; maar in ieder zal men zien derzelver gruwelijkheid, vuiligheid, hatelijkheid, die in iedere zonde is, een verloochening Gods, een verachting Gods,

een Godverlaten, zodat de mens wegens Zijn zondigheid zich zal verfoeien en schamen, dat hij zo afschuwelijk, hatelijk en onverdraaglijk.

8. Daarin zal men zien de rechtvaardigheid Gods in Zijn natuur en heiligheid, die de zonde niet vergeven kan dan door volkomen die te straffen in de Borg; zodat men niet alleen zal zien dat men op bidden om vergeving zich met een stille hoop niet kan voeden, alsof ze van God wel vergeleken zou worden, waardoor zich duizenden bedriegen, en bedrogen zijnde, verloren gaan; maar men zal uit liefde tot de rechtvaardigheid Gods niet willen behouden worden, dan door de voldoening aan de rechtvaardigheid Gods.
9. Daarin zal men zien de oneindigheid en de ondoorgrondelijkheid van Gods liefde, barmhartigheid, wijsheid en macht, zodat men in Christus' Voldoening al veel meer zal vinden dan verlossing van schuld en straf; want de ziel zal zich wonderlijk vermaken in de volmaaktheden van God, en zoetelijk opgetrokken worden in de liefde, lof en dankzegging.

2. Krachtige vertroostingen.

In de beschouwing van Christus' lijden zullen zich krachtige vertroostingen opdoen: daar ziet men:

- (i) de volkomen Voldoening aan Gods gerechtigheid, en hoe volmaakt een zondaar voor God is in Christus, niettegenstaande hij in zichzelf zo zondig is.
- (j) Daar ziet men, hoe zeker en hoe waar de zaligheid verworven is, en hoe zeker een deelgenoot aan dat lijden tot een erfgenaam van het eeuwige leven gesteld is, en hoe onfeilbaar hij het deelachtig zal worden.
- (k) Daar vindt men de vrede van het geweten in God, en de vrije toegang tot de Vader.
- (l) Daar wordt al het lijden van het leven licht, en men ziet dat onze lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat, werkt ons een geheel zeer uitnemend eeuwig gewicht van de heerlijkheid, 2 Kor. 4:17; zodat de ziel in alles een eeuwige vertroosting heeft.

3. Hemelse onderrichtingen.

In de beschouwing van Christus' lijden Zijn hemelse onderrichtingen en besturingen.

- (b) Daar ziet men een voorbeeld, hoe men van de wereld en van de zonde moet

afsterven: Rom. 6:4. *Wij zijn dan met Hem begraven, door de doop in de dood, opdat, gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, also ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden.*

- (c) Daar zijn de allerkrachtigste beweegredenen tot doding van de zonden, en tot een heilig leven; want het zien, dat Jezus uit liefde tot ons zo'n bitter lijden heeft ondergaan, verwekt onze liefde tot Hem, om de zonden te haten en te laten, en Hem welbehaaglijk te leven.
- (d) Ja, men wordt gewaar dat in de beschouwing van het lijden, door datzelfde toegebracht wordt een dadelijke invloeiende kracht en sterkte, om de zonden te doden; zodat hier is de fontein van het recht geestelijk leven, van de zuivere voortgang, van oefening van de deugden, die de rechte vorm en natuur van geestelijkheid hebben.
- (e) Daardoor wordt men wonderbaar gesterkt, als Christus ons roept tot lijden, en tot 't martelaarschap voor Zijn Naam en zaak. Welaan dan allen gij, die de naam van Christenen draagt, die waarlijk Christenen inderdaad begeert te zijn, houdt u toch veel bezig in de beschouwing van Christus' Vernedering; daar is meer in dan u weet.

XXXIV. Komt dan, kinderen van God, beschouwt de lijdende Jezus, niet als een blote geschiedenis, niet als het lijden van een martelaar, maar als het lijden van uw Borg, staande in uw plaats en voor uw zonden betalende.

1. De Persoon, Die geleden heeft.

Beschouwt aandachtig de Persoon die lijdt; die is niet een slecht, gering en verachtelijk mens, 't is niet een blote martelaar, wiens dood ook bij God dierbaar, en bij de Godzaligen in grote waarde gehouden wordt; maar:

(gggg) deze Persoon is God en mens, God boven allen te prijzen in der eeuwigheid, de waarachtige God, de Heere der heerlijkheid. Deze, opdat Hij zou kunnen lijden en sterven, neemt onze menselijke natuur uit een mens aan in enigheid van Zijn Persoon, en wordt ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde. Dit is het allergrootste wonderwerk, overtreffende de schepping van hemel en aarde. Blijft hier wat bij staan, totdat de grootheid en heerlijkheid van de Persoon aan uw harten openbaar wordt,

en gij Hem in eerbiedigheid als zodanig erkent, dan zal de verwondering onze ziel wegrukken, en doen zeggen: Zo'n Persoon lijdt Die? Betaalt Die?

(hhhh) Beschouwt Hem ook in de relatie en betrekking die Hij op u heeft, en gij op Hem hebt; kent gij Hem niet, gelovigen? Hij is het die u voorkwam toen gij dood, toen gij blind, toen gij in zonden en duisternis bedolven lag, die u met Zijn licht bestraalde, die u levend maakte, die u nog gedurig naar Hem optrekt, naar Hem doet uitzien, verlangen, schreien, wachten. Hij is het die u in uw sukkelen, in uw kruis heimelijk ondersteunt, moed geeft, versterkt en hoop geeft. Hij is het, die Zich wel eens aan u openbaarde, die u wel eens gekust heeft met de kus Zijns monds, en u Zijn liefde deed gevoelen, die wel tot u zei: *Uw zonden zijn u vergeven*. Hij is het naar wie al uw lust en begeerte is, uw Heere, uw Hoofd, uw Bruidegom. Deze stelt Zich uit liefde, ik herhaal het nog eens, ja uit liefde, in uw plaats als uw Borg, neemt al uw zonden van u af, en brengt ze over op Zich, op Zijn rekening. Hij ontvangt de slagen die u verdiend had; de straf die u de vrede aanbrengt, was op Hem. Blijft hier wat bij staan, laat uw liefde gaande worden door het erkennen van Zijn liefde tot u.

Hoort uw Beminde als tot u zeggen: *Mijn vriendin, Ik heb u hartelijk lief, ziet hier een blijk van Mijn liefde, dat lijden is tot betaling van uw zonden, dit, dat zo bitter is, dat zo zwaar is te dragen, dat Ik zo bebloed er uitzie, van het hoofd tot de voeten, dat Ik zo benauwd ben van binnen door de drukkende toorn van God, dat lijd Ik gewillig, en eer Ik u zou zien verloren gaan, en gedogen dat gij niet bij Mij zou Zijn in eeuwige heerlijkheid, Ik wilde het nog wel duizend en duizendmaal lijden!*

Zal dit uw hart niet week maken in wederliefde, en zoetelijk doen smelten in liefdestranen? Dit te erkennen, dat Jezus zo'n hoog Persoon is, en dat Hij u zo na is, en alles uit liefde tot u doet, dat roert, dat geeft de kracht en klem aan de overdenking van Christus' lijden. Blijft bij uw ongeloof niet staan, geeft er u niet in toe, want dat maakt de overdenking vruchteloos; verheft u in het geloof, en ziet de lijdende Jezus zo aan, en alzo betalende, gewis 't zal u vrolijk maken, en in liefde verwarmen.

2. Voor wie.

XXXV. En wie zijt gij, voor welke Christus dit lijdt? In uzelf, van buiten en binnen, is niet dan zonde, en daarom in uw natuur zo hatelijk, walgelijk, onverdraaglijk, verdoemelijk; wat is er een ongelijkheid tussen Jezus en u. Zinkt weg in uw wangestalte, erkent u alleen niet waardig, dat iemand, veel minder God, en de Zoon Gods, naar u zou omzien en aan u zou denken; maar daarenboven, dat in u is al datgene dat de Heere Jezus een afkeer van u zou doen hebben, om u iets goeds te doen. Blijft in het gezicht van uw wangestalte staan, totdat gij geheel u zo vindt, als wij zeiden, en brengt u dan zo tot de Heere Jezus door het geloof. Wordt wel klein, maar niet ongeloofig door het gezicht, dat het alle begrip te boven gaat, dat gij bemind zou worden, en van Jezus zo bemind zou worden, dat Hij uit liefde voor u zou lijden en sterven; gelooft dat het evenwel zo is, en zegt: *'t Is van de Heere geschied, al is het wonderlijk in mijn ogen.*

Ja, gaat nog verder, en overweegt het kleine getal der mensen, voor welke de Heere Jezus Zich tot Borg gesteld heeft, in tegenstelling van de grote menigte der mensen, die Hij niet liefheeft, en niet eens heeft willen aanzien, voor wie Hij geen Borg heeft willen wezen. Denkt dan, waarom mij, waarom mij meer dan een ander, ik die de vuilste, de booste, de dwaaste, de onverdragelijkste van allen ben? Waarom bemint de Heere mij, uit zovele duizenden één? Waarom ben ik juist onder de weinigen, onder de uitverkorenen? Jezus mijn Borg, Jezus mij lief met een eeuwige liefde, daar zovele miljoenen mensen naar de hel gaan; ik, ik, onder de lievelingen, die tot de hemel geleid worden? Dit is mij te groot, dit is mij te hoog, hier moet ik stilstaan, totdat een volmaakte staat mij bekwaam maakt om meer te kunnen vatten, mij meer te kunnen verwonderen, en meer te kunnen wederom liefhebben en dankbaar te zijn.

Zie toe, dat de grootheid van de zaak, en uw kleinheid, u niet wegrukt tot ongeloofigheid, daar u blijken hebt van beginselen van de genade; dat was de liefde Gods te kort gedaan, dat was de mens te hoog verheffen, alsof Zijn beminnelijkheid de eerste oorsprong was van de liefde Gods, dat zou het gehele werk van de genade omkeren, en beletten dat de prijs van Zijn heerlijker genade Hem niet gegeven werd. Daarom houdt het geloof vast.

3. Overdenkt wat geleden is van de krib tot het kruis.

XXXVI. Gaat in die gestalte van de krib tot het kruis, en beschouwt ieder punt van het lijden op zichzelf, en blijft bij ieder met uw gedachten wat staan. 't Is ons tevergeefs zo

stipt niet beschreven, daarom moet het ons ook niet vervelen, van stuk tot stuk het te overwegen; in ieder deeltje ligt wat zonderlings opgesloten, in ieder openbaart zich een bijzondere zonde, en een bijzondere straf, overeenkomende met die zonde, en een wegneming van dezelve. Dit zal het lijden in zijn uitgebreidheid u doen zien, en dat uw zonden oorzaak van dat lijden zijn, dat gij met uw zonden Hem dat lijden hebt aangedaan. Jezus had niet behoeven te lijden, zo gij niet had gezondigd. O hoe zoet is het, gevoelig beschaamd te zijn over onze zonden, als oorzaak van Christus' lijden, en te zeggen: *Mijn lieve Jezus, hoe smart het mij, dat ik U dit lijden heb aangedaan, waarom lijd ik niet liever zelf? Was het nog te doen, en kon ik het te boven komen, ik zou niet kunnen gedogen dat Gij voor mij zou lijden, ik zou het zelf dragen; maar nu kan ik het niet verdragen, en het te boven komen, en had eeuwig daaronder moeten blijven liggen. Daarom erken ik uw liefde, en waardeer uw smart; ik ben hartelijk verblijd dat Gij in mijn plaats treedt, voor mijn zonden voldoet, mij het eeuwige leven verwerft; in eeuwigheid wil ik het erkennen, U liefhebben en danken.*

Oorzaken van onbeweeglijkheid.

XXXVII. 't Is te verwonderen dat men zo weinig ontroerd wordt, en zo weinig bewegingen heeft over het lijden van Christus, een ieder is daarvan bij zichzelf bewust, en klaagt over de hardigheid van Zijn hart. Vraagt u *wat de oorzaak daarvan is?*

Ik antwoord:

- (c) in sommigen is het onkunde, men heeft alleen een gewone gedachte dat Christus gestorven is voor de zonde. Men kent de schrikkelijkheid van de zonde niet wel, noch de zwaarheid van de toorn van God, daarom kan men het niet recht waarderen.
- (d) In sommigen is het gewoonheid, men heeft het zo dikwijls gehoord, daarom zijn de bewegingen daarover weg.
- (e) In sommigen is het ongewoonheid, men heeft zich niet gewend op dat lijden te starogen.
- (f) In sommigen is het ongelovigheid, zo niet historische ongelovigheid, ten minste toepassende ongelovigheid; 't is voor mij niet, daarom heeft men noch lust, noch smaak in Zijn hart tot het beschouwen, en tot zich te verbreken om Zijn gedachte daarop te laten malen.

(g) 't Is geesteloosheid, 't is luiheid, 't is kleinachting; daarom schaamt u, en wees hierin werkzaam, en hoe meerder u het doet, hoe gemakkelijker en zoeter het u zal worden.

4. vertroosting tegen schuld en lijden.

XXXVIII. Blijvende in die staat, zo beschouwt het lijden van Christus met toepassing tot vertroosting, en tegen schuldigheid en tegen gelijk-lijden.

(1) *Tegen schuldigheid.*

Als de ziel zich rondom bezet vindt met zonden, grote, kleine, tegen God, tegen haar naaste, tegen ieder gebod, als die haar drukken en als een zware last te zwaar worden, als ze gewaar wordt het verbergen van Gods aangezicht, het toesluiten van de weg om tot Hem te naderen, de toorn van God, de schrik van het geweten, de vrees van nog eens verloren te zullen gaan; dan moet de ziel vooral zich niet toegeven in die nare gestalte; want het zou haar maar krenken; maar begeeft u tot de beschouwing van Christus' lijden. Overweegt opzettelijk de waarheid van Christus' voldoening in plaats van de zondaar, de volmaaktheid van die voldoening, voor grote, voor kleine, voor veelvuldige, voor alle erf- en dadelijke zonden, die begaan zijn van ons begin af tot aan de dood, en blijft daarop zolang staan, totdat gij uit Gods Woord ziet dat het waarheid is, en dat de waarheid in Gods Woord ook in uw hart waarheid worde, en gij ten volle verzekerd wordt, dat ja Christus als Borg volkomen voldaan heeft, en dat een mens, voor welke Christus voldaan heeft, onbedenklijk gelukkig is, dat er in hem geen zonde is, die niet voldaan is, dat God die is een verzoend Vader, en dat hij zeker een erfgenaam is van het eeuwige leven, en dat ook inderdaad deelachtig zal worden, hij worde dan ook op zo'n duistere en onsmakelijke weg daarheen geleid als het zij.

Dit dan in 't algemeen als de onfeilbare waarheid Gods vaststellende, zo komt tot u zelf, en ziet, of dan de Heere geen de minste ware genade in u gewrocht heeft; of de ziel zich niet gevonden heeft, of nog vindt in de overtuiging van zonden, van verdoemelijkheid, van onmacht; of de Heere u niet een ander hart gegeven heeft dan tevoren, zodat gij nu haat dat u tevoren beminde, en nu bemint dat u tevoren haatte de wereld en zonde u niet zijn tot vreugde, maar tot droefheid; dat het afleven van God en nu tot bittere smart is, en het al uw lust zou zijn, in 't licht van Gods aangezicht te wandelen, in waarheid, in oprechtheid, in gehoorzaamheid, in alleenheid; of u Jezus als Borg niet kent, naar Hem

uitziet, verlangt, bidt, schreit, en of gij niet wel dikwijls u aan Hem hebt aangeboden, u aan Hem overgegeven, en om gerechtvaardigd en geheiligd te worden, en Hem als Borg niet wel dikwijls hebt aangenomen, om door Zijn lijden en sterven, als het rantsoen, met God verzoend te worden; of uw inzicht en oogmerk nu is niet zonde, niet wereld, maar Gode welbehaaglijk te leven; of de Heere op uw menigmaal zoeken, bidden, schreien, aannemen, overgeven, niet wel eens rust in uw ziel, vrede, stilte, hoop, of ook niet wel eens verzekering en blijdschap heeft gegeven. Dit nu alles bij elkaar nemende, zo moet het u niet alleen doen besluiten, dat Christus uw Borg is, omdat die genaden in niemand gewrocht worden, dan alleen in die, welke deel als Christus' lijden en sterven hebben; maar dit moet u ook doen gaan tot Christus' lijden, 't welk ik nu beoog, omdat als waarheid, als voldoende, beschouwende op uw ziel toe te passen, als in uw plaats geleden, en dat uw zonden daardoor nu volkomen betaald zijn, God met u bevredigd is, en gij gesteld zijt tot een kind en erfgenaam van God. Hier komt de worsteling van het geloof te pas, de dadelijke aanneming, het dadelijk geloven, totdat de ziel in geloof zeggen kan: *Die mij heeft liefgehad, en Zichzelf voor mij heeft overgegeven.* Dan waardeert men het lijden van Christus, dan verheerlijkt men de Vader en de Zoon; daarom zijt hierin bezig, en rust niet tot gij er u in verblijden kunt.

(2) *Tegen gelijk-lijden.*

XXXIX. Beschouwt het lijden van Christus tot troost tegen gelijk-lijden. Ik behoef u niet te verzekeren dat u dergelijk lijden naar ziel en lichaam in deze wereld zal overkomen; u weet dat genoeg door ondervinding, u proeft het misschien nu tegenwoordig. U zult nog dikwijls ondervinden de bitterheid van de zonden, 't misnoegen Gods over dezelve, 't verbergen van Gods aangezicht, de onvrijheid en schrik van het geweten, de vrees van de dood, de angst wegens verdoemenis, de bestrijdingen van de satan, armoede, verachting en versmaadheid, zo door uw eigen schuld, als om de Godzaligheid en naam van Christus, verdrukkingen om des Woords wil, ofschoon gij het zo niet aanmerkt. Misschien zult gij nog wel geroepen worden tot het martelaarschap, om met uw bloed de waarheid te verzegelen, ook pijnen en smarten van het lichaam, ja wel alle soorten van lijden van Christus, de een meer, de ander minder. Maar gelovigen, u hebt dit lijden niet aan te zien als toorn van God tegen u; want Christus heeft voor alle schuld en straf

voldaan. God is rechtvaardig. Hij eist en straft de zonden niet tweemaal, maar omdat de Borg voldaan heeft, zo zijt gij vrij. 't Zijn geen eigenlijk gezegde straffen, noch toorn tegen de persoon; de vloek, de vloek is er uit weg. 't Zijn voor u vaderlijke kastijdingen uit liefde, te uw beste; 't is de weg, die de Heere verordineerd heeft, om Zijn kinderen daardoor ten hemel te leiden.

Daarom hebt in al uw wederwaardigheden 't oog op het lijden van Jezus Christus, en past u dat door een werkzaam geloof toe, totdat u levendig verzekerd wordt, dat Hij de schuld en de vloek van u heeft weggenomen, en dat die smarten u in liefde toekomen. Houdt u nabij de lijdende Jezus, en laat het u genoeg Zijn, dat gij uw Heere gelijk wordt, *neemt uw kruis op en volgt Hem na*. Hij heeft medelijden met u, Hij zal u ondersteunen, en telkens uitkomst geven; hebt het oog gedurig op de zaligheid, ziet van de wereld af, dit land zal uw rust niet Zijn; verblijdt u in de hoop der heerlijkheid, vernedert u dan onder de krachtige hand van God, opdat Hij u verhoge te Zijner tijd, 1 Petrus 5:6. *Wacht op de Heere; zijt sterk, en Hij zal uw hart versterken, ja, wacht op de Heere*, Psalm 27:14.

5. Navolging zich in lijden also te gedragen.

XL. Beschouwt het lijden van Christus ook tot navolging, en om u zo in het lijden te gedragen gelijk Christus Zich gedragen heeft, en om Christus' lijden te stellen tot een voorbeeld om de oude mens zo te handelen, als Christus om uw zonden gehandeld is.

(1) Gedraagt u zo in het lijden, als Christus het gedragen heeft.

(f) Christus was niet ongevoelig; zo ook gij, gevoelt ook het minste ongemak.

(g) Christus klaagde over Zijn benauwdheid, van binnen en van buiten Hem aangedaan, aan God en mensen, en hield Zich bij hen; zo ook gij, klaagt het God en mensen; klagen, steunen wegens smart is geen ongeduldigheid, noch zonde; verlaat het gezelschap van mensen niet; wee die alleen is! Christus hield zich bezig met bidden; zo ook gij: *Is iemand onder u in lijden? dat hij bidde*, Jak. 5:13.

(h) Christus merkt al het lijden aan als komende van God. *De drinkbeker, die Mij de Vader gegeven heeft, zal Ik die niet drinken?* Joh. 18:11. Zo ook gij, oefent het geloof van de voorzienigheid Gods, en leert altijd te zien, dat het Gods hand is; zijt verzekerd, daar is werk aan vast.

(i) Christus bleef in het geloof, en oefende dat in Zijn grootste duisternis en verlating, en

zei ook dan nog: *Mijn Vader, mijn God*; zo ook gij, werpt uw geloof en vrijmoedigheid niet weg; want daaruit moet toch al het wèl dragen in het kruis voortkomen; zo gij dan in het geloof bezwijkt, zo hebt gij dubbel kruis.

(j) Christus bleef volstandig in het lijden te dragen, en wilde daar niet uitscheiden totdat alles volbracht was. Zo ook gij, de lijdzaamheid hebbe een volmaakt werk; gelijk gij God geen reden moet afeisen, waarom Hij zo met u handelt, dat u oordeelde of Gods handelingen al recht zijn, maar dat u aan de wil Gods genoeg moet hebben; zo moet u de Heere ook geen perk stellen, en tijd bepalen, hoelang u het dragen zult.

(k) Christus troostte Zich met de belofte van goede uitkomst, en hield de heerlijkheid in 't oog, en om die vreugde, die Hem voorgesteld was, verachtte Hij de schande, en verdroeg het kruis. Zo ook gij, ziet op de beloften, die ja en amen zijn, en maakt er u levendig door, ziet op de heerlijkheid, ziet op de eeuwige rust, blijdschap en zaligheid, dan zullen de verdrukkingen lichter zijn te dragen, en u zult er u heiliger in gedragen, en men zal bevinden, dat het maar lichte verdrukkingen zijn, die zeer haast voorbijgaan.

2. De oude mens alzo te kruisigen.

Stelt Christus in Zijn lijden u ook voor tot een voorbeeld, om de oude mens zo te handelen, en de zonde te doden. Ziet de wereld en alle zonden nu aan met verachting en verfoeiing, als een opgehangene en gekruiste. Kruisigt het vlees met zijn begeerlijkheden. Hoe, zou gij nog doen 't geen Christus zo zuur heeft moeten betalen; Zal de liefde tot Christus, en de achting voor Zijn lijden in u niet een heilige weerwraak verwekken, om nu smart aan te doen en te doden, 't geen Christus zo'n smart aangedaan en gedood heeft? Zo Christus voorstellende als een Voorbeeld, en als een krachtige beweegreden om de zonden te doden, zo zal, door de vereniging met de lijdende Jezus door het geloof, ook kracht van Hem uitgaan en sterkte, om in het kruisigen en doden voort te gaan, en in dat werk toe te nemen in sterkte. Welaan dan, *houdt het daarvoor, dat gij wel der zonde dood zijt, maar Gode levende zijt in Christus Jezus, onze Heere, Rom. 6:11. Oordeelt, dat, indien één voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven Zijn ..., opdat degenen, die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Die, die voor hen gestorven en opgewekt is, 2 Kor. 5:15.*

Verschrikking voor de goddelozen.

XLI. Onbekeerden! komt ook gij en beschouwt aandachtig het lijden van Christus, om daarin als in een spiegel te zien, wat u overkomen zal, tijdelijk en eeuwig, indien gij u niet bekeert, of het een middel mocht zijn tot uw bekering en geloof.

(ww) U dan, die de zonde in haar gruwelijkheid en bitterheid nog niet kent, en uw ellendigheid nog niet ziet en gevoelt, gij die nog met vermaak in de zonde leeft en acht, als het maar vermakelijk is, dat het dan geen kwaad kan, of het wel zonde is, dat daaraan niet gelegen is.

(xx) U, die alleen in de aarde wroet als een mol, de een om de kost, de ander om rijkdommen, een ander om eer, aanzien en staat, alsof dat de zaak was, en of het daaraan gelegen was, daarop alleen malen de gedachten, daarover gaan alle bekommelingen en begeerten, daar alleen ziet het oog naar, daarnaar werkt de hand en gaat de voet.

(yy) U, die nog niet gevoelt en weet wat een schrikkelijke staat het is God te missen, en in afgescheidenheid en godvergetenheid te leven, en hoe zalig een staat het is, in de verzoening en gemeenschap met God te leven, en daarom voor het een geen schrik en naar het ander geen begeerte hebt.

(zz) U, die nog de noodzakelijkheid van de voldoening aan de rechtvaardigheid Gods niet kent, maar meent als gij berouw hebt over de gedane grove zonden, en u bidt om vergeving, dat het dan wel gaan zal.

(aaa) U, die Christus als de Borg nog niet kent, voldoende voor de zonden van degenen, die zalig zullen worden, en niet weet hoe men Christus door het geloof aanneemt, en geen worstelingen en oefeningen van het geloof hebt.

(bbb) U, die burgerlijk leeft, veel ter kerk gaat, gedoopt zijt, ten avondmaal gaat, en zo leeft, dat niemand op u wat oneerlijks te zeggen heeft, en daarop een goed vertrouwen hebt om zalig te zullen worden. Arme mens! U zijt nog dood in zonden en misdaden, u zijt nog blind, u zijt nog zonder Christus, en buiten staat om zalig te worden.

Komt en beschouwt het lijden van stuk tot stuk, spoort de oorzaak na, waarom Christus

dat alles lijdt, en ziet dat het alleen is voor de bekeerden, voor de gelovigen, en zijt gevoelig overreed, dat gij er geen deel aan hebt, maar dat gij datzelve in alle eeuwigheid zult lijden, indien u zo blijft, en zo sterft. Want indien de rechtvaardigheid Gods zo toornt op de Borg over de zonden van de uitverkorenen, die Hij van eeuwigheid af liefgehad heeft, wat meent gij, dat gij vrij zult gaan? O nee! Indien dat geschiedt aan het groene hout, wat zal dan aan het dorre geschieden? Besluit dan met levendige toepassing, dat u geen deel hebt aan Christus en aan al Zijn verdiensten; maar dat ge, in uzelf gevonden, eeuwig zult liggen onder het gemis van God, en onder de schrikkelijke en onverdraaglijke toorn van God.

God brenge het op uw hart, doe u sidderen en beven, en wetende de schrik des Heeren, begeeft u tot deze Jezus, zoekt Hem, tracht naar het geloof in Hem, om door Hem tot God te gaan, en zo zalig te worden.

Maar acht u dit alles niet, acht u het bloodaards-angsten, keert ge er u met het hart van af, u, die dit hoort lezen, of leest, ... wel gaat dan heen, maar u zult weten dat het u gezegd is, en uw verdoemenis zal te zwaarder zijn.

Hoofdstuk 23: Van de Staat van Christus' verhoging

Hoofdstuk 23

Van de Staat van Christus' verhoging.

Gezien hebbende de Staat van Christus' Vernedering, waarin Hij de zaligheid voor de uitverkorenen verworven heeft, gaan wij over tot de Staat van Verhoging, waarin Hij Zijn uitverkorenen de zaligheid toepast en deelachtig maakt.

De Persoon naar de menselijke natuur is verhoogd.

I. Deze Staat wordt genoemd, dan Verhoging: Filip 2:9. *Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd.* Dan verheerlijking: Lukas 24:26. *En in Zijn heerlijkheid ingaan.*

Gelijk Christus, een Goddelijk Persoon zijnde, leed, niet naar Zijn Goddelijke natuur, maar naar de menselijke; zo is Hij ook niet eigenlijk verhoogd naar de Goddelijke, die was en bleef de Allerhoogste, de Allerheerlijkste en de Onveranderlijke; doch die vertoonde zich in de verhoging klaarblijkelijk, die Hij in de vernedering doorgaans verborg; maar Hij is verhoogd naar de menselijke natuur. *Niet dat de menselijke natuur afzonderlijk verhoogd is*, maar de **Goddelijke Persoon** is verhoogd naar de menselijke natuur. En gelijk Christus in de vernedering alles als Borg en Middelaar deed en leed, zo is Hij ook als Borg en Middelaar verhoogd, en daarom of Hij wel voor Zichzelf de heerlijkheid verdiend had, volgens het verbond der Verlossing, zo was het toch alles ten nutte van Zijn uitverkorenen, en alles daalde wederom af tot hen.

Deze staat wordt gewoonlijk in vier trappen onderscheiden, namelijk:

- (1) De opstanding uit de dood;
- (2) de hemelvaart;
- (3) het zitten ter rechterhand van God;
- (4) het komen ten oordeel.

1. De opstanding.

II. De eerste trap is de opstanding van Christus uit de dood. Dit is het hoofdpunt van onze Christelijke godsdienst, aan dat te geloven en te belijden de zaligheid hangt. 1 Kor. 15:14. *Indien Christus niet opgewekt is, zo is dan onze prediking ijdel, en ijdel is ook uw geloof.* Rom. 10:9. *Indien gij met uw mond zult belijden de Heere Jezus, en met uw hart geloven, dat Hem God uit de doden opgewekt heeft, zo zult gij zalig worden.* Daarom wordt dit punt zo overvloedig en klaar in Gods Woord voorgesteld, dan door *opstaan*, Matth. 28:6, dan door *opgewekt zijn*, Rom. 4:14, *levend worden*, Openb. 2:8. Hiervan hebben wij aan te merken,

- de waarheid,
- de noodzakelijkheid

- en de nuttigheid.

De waarheid

De waarheid, dat Christus van de doden is opgewekt, blijkt:

(a) uit de geschiedenis van de opstanding, beschreven Matth. 28; Markus 16; Lukas 24; Joh. 20.

(b) Uit getuigenis:

- Van de engelen, Matth. 28:5-7; Lukas 24:7.
- Van de vijanden die het graf bewaarden, Matth. 28:11.
- Van de apostelen: Hand. 2:32. *Deze Jezus heeft God opgewekt; waarvan wij allen getuigen zijn.* Hand. 4:33. *De apostelen gaven met grote kracht getuigenis van de opstanding van de Heere Jezus.* 2 Tim. 2:8. *Houd in gedachtenis, dat Jezus Christus uit de doden is opgewekt.*

(c) Uit de verschijning van Christus aan de gelovigen na zijn opstanding: Hand. 1:3. *Aan welke (apostelen) Hij, ook, nadat Hij geleden had, Zichzelf levend vertoond heeft, met veel gewisse kentekenen, veertig dagen lang, zijnde van hen gezien, en sprekende van de dingen, die het Koninkrijk van God aangaan.*

Hij heeft Zich vertoond aan:

20. Maria Magdalena, Joh. 20:14, 18.
21. Aan de vrouwen, die van het graf kwamen, Matth. 28:2, 10.
22. Aan Petrus, Lukas 24:34.
23. Aan de twee discipelen, naar Emmaüs gaande, Lukas 24:13-31.
24. Aan de elfen, in Thomas' afwezen, Joh. 20:19.
25. Acht dagen daarna aan de elfen. Thomas tegenwoordig zijnde.
26. Aan zeven discipelen, die gingen vissen, Joh. 21:1.
27. Aan elf discipelen in Galiléa, waar Christus hen bescheiden had, Matth. 28:16.
28. Aan meer dan vijfhonderd broederen tegelijk, 1 Kor. 15:6.
29. Aan Jakobus, 1 Kor. 15:7.
30. Aan de apostelen, toen Hij ten hemel voer, Hand. 1:9.
31. Na Zijn hemelvaart: aan Stéfanus, Hand. 7:55.
32. Aan Paulus, Hand. 9:17; 1 Kor. 15:8.

33. Aan Johannes, aan wie Hij de openbaringen gaf. Dus heeft Christus Zich aan de Zijnen geopenbaard, en heeft de godlozen, die Hem smadelijk verworpen hadden, niet willen verwaardigen Zich aan hen te openbaren.

De omstandigheden.

III. In Christus' opstanding zijn verscheiden zaken aan te merken. Namelijk:

- (a) Dat Christus is opgestaan met een aardbeving. Toen Hij stierf, beefde de aarde, en het voorhangsel des tempels scheurde. Nu beeft de aarde wederom, 't welk niet alleen een bewijs was van Christus Godheid, maar men kan het ook aanmerken en toepassen op de toorn van God tegen de Joden en hun land 't welk verwoest en verlaten zou worden, en de inwoners jammerlijk omkomen, en de godsdienst van hen genomen, en tot de heidenen overgebracht worden, alsmede, dat nu, alle beweeglijke dingen, de ceremoniën een einde hadden, en dat een onveranderlijke godsdienst in de plaats zou komen.
- (b) Christus' opstanding werd ook verheerlijkt door het neerdalen van een engel in hemelse heerlijkheid, wiens aangezicht was als een bliksem, en Zijn kleren wit als de sneeuw. Die wentelde de steen van de deur des grafs, in 't aanzien van de wachters, die daardoor verschrikt en als doden werden; maar tot de vrouwen zei hij: *Vreest gij niet, Jezus is hier niet, Hij is opgestaan, gelijk Hij gezegd heeft*, 't welk daarna bevestigd werd door twee engelen in 't wit, gevende daardoor niet alleen hun heiligheid te kennen, maar ook de blijdschap, en de triomf over Christus' opstanding.
- (c) De tijd van Christus' opstanding ten opzichte van de tijd des jaars was in het voorjaar, omtrent de tijd als dag en nacht even lang zijn. Ten opzichte van de dag, het was ten derden dage na Zijn dood. Hij is geen drie volle etmalen in het graf geweest; want dan had Hij op de vierde dag moeten opstaan; maar Hij is op drie dagen in het graf geweest, namelijk, op Vrijdag voor zonsondergang, met welke bij de Joden de dag eindigde; van de ondergang van de zon des Vrijdags tot aan de ondergang van de zon des Zaterdags, was de tweede dag; en van ondergang van de zon des Zaterdags tot aan het opgaan van de zon des Zondags, dat was de derde dag. Dus is Christus drie dagen, een deel genomen voor het geheel, in het graf geweest, en is ten derden dage tegen het opgaan van de zon opgestaan, zodat men om drie dagen te vinden, niet

behoeft te beginnen met het lijden van Christus in de hof, noch met de drie-urige duisternis aan het kruis. Hij, die *de Morgenster is*. Openb. 22:16, Hij, die *de Zon der gerechtigheid is*, Mal 4:2, Hij, die de Opgang is uit de hoogte, Lukas 1:78, Hij, die *een Licht is tot verlichting van de heidenen*, Lukas 2:32, is met het aanbreken van de dag wederom levend geworden. Niet eerder is Christus opgestaan, opdat men ten volle verzekerd zou zijn, dat Hij waarlijk gestorven was; niet later, opdat het lichaam geen verderving onderworpen zou worden, volgens Psalm 16:10, en alle delen van het lichaam in staat zouden blijven om de ziel wederom te ontvangen.

De sabbat geen voorbeeld van Christus' begrafenis.

IV. Christus is op de Joodse Sabbat in het graf geweest, doch de Sabbat was geen voorbeeld van het liggen van Christus in het graf. Want:

3. Dat staat nergens in de Bijbel.
4. Christus is ook op de Vrijdag en op de Zondag in het graf geweest.
5. De Sabbat was een dag van blijdschap, en het Zijn van Christus in het graf de uiterste droefheid.
6. De begrafenis was een trap van Christus' vernedering, en niet van verhoging. 't Was een lijden van Christus, ziel en lichaam waren van elkaar gescheiden, zodat het geen rust voor Christus was. Als Zijn vlees gezegd wordt in *hoop te rusten*, Hand. 2:26, dat is niet dat Christus in die staat rustte, Zijn genoegen nam, maar dat Hij in die hoop van de opstanding rustte, waarvan Hij zeker was.
7. Zo de Sabbat een voorbeeld van Christus' begrafenis was geweest, zo hadden wij nu geen Sabbat, die moest dan met alle ceremoniën afgeschaft Zijn en blijven; maar de Sabbat is een eeuwigdurend gebod, gelijk uitvoerig getoond zal worden; zo dan geen voorbeeld, Christus stond op de eerste dag van de week op, en omdat toen alle ceremoniële godsdienst een einde had, zo was het ook noodzakelijk, dat die dag, op welke de schaduwachtige dienst inzonderheid gepleegd werd, verzet werd, en dat de Sabbat voortaan gehouden werd op de dag van Christus' opstanding, die door de apostel Johannes *de dag des Heeren* genoemd wordt, Openb. 1:10, en van die tijd af tot op deze dag gevierd is geworden.

Met wijs beleid.

- (d) Christus is opgestaan met bedaardheid en wijs beleid. Gelijk iemand die van de slaap ontwaakt, Zijn nachtgoed aflegt en zich aankleedt, alzo liet Christus het doodskleed in het graf, en de zweetdoek die op Zijn aangezicht gelegen had, was samengerold, en in een plaats bijzonder gelegd, Joh. 20:7.

Christus heeft Zichzelf opgewekt.

V. De oorzaak van Zijn opstanding is Christus Zelf. De menselijke natuur bestaat uit ziel en lichaam. Deze werden door de dood gescheiden, maar die beide delen bleven verenigd met de Goddelijke natuur. 't Was en bleef de ziel, 't was en bleef het lichaam van de Zoon Gods. In de opstanding zond de Goddelijke Persoon Zijn ziel wederom uit het paradijs, de derde hemel, en verenigde die wederom met Zijn lichaam, en maakte alzo Zijn eigen aangenomen mensheid wederom levend door Zijn Goddelijke kracht, zodat Christus niet door eens anders kracht is opgewekt, gelijk andere mensen, maar Christus is actief, dadelijk opgestaan en levend gemaakt door Zijn eigen kracht, door Zichzelf. De Goddelijke natuur wekte Zijn eigen menselijke natuur op. Dit blijkt:

- (h) Uit Joh. 2:19, *Breekt deze tempel, en in drie dagen zal ik denzelve oprichten. De tempel, van welke Christus sprak, was Zijn lichaam*, vers 21. Deze tempel, dat is, Zijn lichaam, zouden de Joden verbreken, dat is doden, en dan zou de Heere Jezus zelf, en niet een ander, dat wederom levend maken. *Ik zal hem oprichten.*
- (i) Uit Joh. 10:17, 18, Overmits Ik mijn leven afleg, opdat Ik hetzelve wederom neme. *Niemand neemt hetzelve van Mij, maar Ik leg het van Mij zelf af; Ik heb macht hetzelve af te leggen, en heb macht hetzelve wederom te nemen.* Diezelfde macht, die Hij had om af te leggen, diezelfde macht had Hij om het leven wederom te nemen. Volgens die macht heeft Hij zo het ene als het andere gedaan.
- (j) Uit Rom. 1:4, *Die krachtig bewezen is te zijn de Zoon van God, naar de Geest van de heiligmaking, uit de opstanding der doden.* De apostel stelt de opstanding der doden als een krachtig bewijs, dat Christus waarachtig God is. Nu, enkel levend gemaakt te worden, en uit de doden op te staan, is geen bewijs van Godheid; want dat is geschied

aan veel anderen, en zal alle mensen gebeuren; zo is dan dat opstaan, 't welk een bewijs is van de Zoon Gods te Zijn, een kracht van Hem zelf, omdat niemand de doden kan opwekken, veel minder zichzelf, dan die de waarachtige God is. 't Blijkt ook daaruit, omdat de twee naturen van Christus, vers 3 en 4, tegen elkaar gesteld worden, en duidelijk van elkaar worden onderscheiden. Christus wordt daar voorgesteld kata sarka *naar het vlees*, en kata pneuma *naar de Geest*, dat is naar Zijn Godheid, Hebr. 9:14. Gelijk Hij nu gedood is naar het vlees, naar de menselijke natuur, zo is Hij levend gemaakt door Zijn eeuwige Geest, Zijn Godheid. Zo blijkt dan dat Hij Zichzelf heeft opgewekt.

- (k) Daar was noodzaak dat Hij Zichzelf opwekte, omdat de Borg, die het lijden op Zich nam, hetzelfde ook moest te boven komen. Zo een ander Hem had opgewekt, zo had Hij zelf de dood niet overwonnen, en Zichzelf niet verlost, en zo kon Hij diensvolgens ook anderen niet verlossen.

Zegt men: De Vader wordt meermalen gezegd Christus opgewekt te hebben, zo heeft Hij Zichzelf dan niet opgewekt.

Ik antwoord: omdat de Vader en de Zoon een en dezelfde God is, zo is ook hun kracht een en dezelfde, dat de Vader doet, doet ook de Zoon eveneens, Joh. 5:19. Als de opstanding van Christus de Vader wordt toegeschreven, zo geeft het te kennen dat Hij voldaan was, en genoeg nam in de opstanding van de Borg.

Met hetzelfde lichaam.

VI. Gelijk Christus waarlijk is opgestaan, met zonderling verheerlijkende omstandigheden, en door Zijn eigen kracht, zo is Hij opgestaan met datzelfde lichaam, dat aan het kruis gedood was. 't Was alleszins hetzelfde, 't behield alle hoedanigheden van een lichaam, 't bleef zienlijk, tastelijk en plaatselijk, ja 't behield de littekens van de nagelen in handen en voeten, en van de speer in Zijn zijde, gelijk blijkt uit: Lukas 24:39. *Ziet mijn handen en mijn voeten; want Ik ben het zelf; tast Mij aan.... Joh. 20:27.... Breng uw vinger hier, en zie mijn handen; en breng uw hand, en steek ze in mijn zijde....* volgens de gestelde voorwaarde van Thomas, vers 25.

Doch sterfelijk.

Datzelfde lichaam, hebbende en houdende alle lichamelijke hoedanigheden, is na Zijn opstanding onsterfelijk: Hand. 13:34 ... *alzo dat Hij niet meer zal tot verderving keren.* Rom. 6:9. *Wetende dat Christus, opgewekt zijnde uit de doden, niet meer sterft.* Openb. 1:18. *Ik ben levend in alle eeuwigheid.*

En verheerlijkt. Het is verheerlijkt: Filip. 3:21. *Aan Zijn heerlijk lichaam.* Doch in wat trappen, of Hij in Zijn hemelvaart groter verheerlijking van het lichaam inwendig verkregen heeft, dan Hij in de vorige veertig dagen had, is onbekend, omdat het niet beschreven is. Hij kon de uiterste heerlijkheid wel ingehouden hebben, als Hij met Zijn discipelen omging. Hij at met Zijn discipelen, Lukas 24:43, om hen te meer te verzekeren van Zijn opstanding, maar niet omdat Hij spijs van node had; ook heeft de maag de spijs niet verteerd, dat is niet overeenkomende met een verheerlijkt lichaam, maar heeft door Zijn almachtigheid de spijs verzonden of doen verdwijnen.

Dit van de waarheid.

2. De noodzakelijkheid.

VII. Het tweede, dat in Christus' opstanding te overwegen is, is de noodzakelijkheid, en dat om deze redenen:

1. Vervulling der profetieën.

Om te vervullen de profetieën, waarvan Christus zegt: Lukas 24:26, 27. *Moest de Christus niet ... in Zijn heerlijkheid ingaan? En begonnen hebbende van Mozes en van al de profeten,* enz. En Paulus: 1 Kor. 15:4, *En dat Hij is opgewekt ten derden dage, naar de Schriften.* 't Is zeker dat er meer voorzeggingen in het OUDE TESTAMENT Zijn dan wij zien; en die wij al duister zien, kunnen wij niet onfeilbaar daartoe brengen. Deze zijn klaar: Psalm 16:10, *Gij zult mijn ziel in de hel niet verlaten; Gij zult niet toelaten, dat uw Heilige de verderving zie.* Deze woorden zegt de apostel Petrus dat van Christus' opstanding voorzegd waren, Hand. 2:31; Psalm 110:7, *Hij zal op den weg uit de beek drinken; dat is Zijn vernedering; daarom zal Hij het hoofd omhoog heffen;* dat is Christus' verhoging; dat deze Psalm van Christus spreekt, blijkt uit Hebr. 1:13. Jes. 53:8-12. De vernedering is in deze uitdrukkingen: Angst, gericht, verbijzeld, Zijn ziel tot een schuldoffer stellen, Zijn ziel uitstorten in de dood. De opstanding is in deze uitdrukkingen: Wie zal Zijn leeftijd uitspreken, Hij zal zaad zien, Hij zal de dagen

verlengen, Hij zal verzadigd worden, Hij zal Hem een deel geven van velen, en Hij zal de machtigen als een roof delen. Dat dit hoofdstuk van Christus spreekt, blijkt Hand. 8:32, 35, en doorgaans in 't NIEUWE TESTAMENT

2. Voorbeelden.

De voorbeelden moesten vervuld worden. Men kan veel dingen voorstellen, waarin enige overeenkomst over de opstanding van Christus is, en die daarop toegepast kunnen worden. Als:

- (a) Izak, van welke Paulus zegt, Hebr. 11:19, dat hij hem uit de doden, bij gelijkenis weergekregen heeft.
- (b) Jozef, die uit de kuil en daarna uit de gevangenis verlost, en in hoogheid verheven werd, Gen. 41.
- (c) Simson, die de poorten van Gaza wegdroeg, en zichzelf verlost uit de hand van Zijn vijanden, Richt. 16.
- (d) De weggaande bok Azazel, Lev. 16.
- (e) De twee vogels, van welke de een boven levend water gedood werd, en de ander, ingedoopt in het bloed van de gedode vogel, levend wegvloog, Lev. 14:4-7.
- (f) Daniël, die uit de leeuwenkuil, en zijn metgezellen, die uit de vurige oven onbeschadigd uitkwamen. Dan. 6:24 en 3:26. In deze allen kan men wel enige overeenkomst vinden, en die op de opstanding van Christus toepassen; maar of het waarlijk voorbeelden zijn van Christus' opstanding, dat gaat zo vast niet.

Deze twee zijn de waarschijnlijkste, doch gaan ook niet zeker.

- De eerste, de staf van Aäron, Num. 17. Die werd dor en dood weggelegd in de tent der getuigenis, buiten het oog van de mensen; en 't geschiedde nu de ander dag, en ziet Aärons staf bloeide, en droeg amandelen, vers 8. 't Is onbetwistelijk, dat Aäron en het Levitische priesterambt een voorbeeld was van de Hogepriester Jezus Christus, waarvan gedurig in de brief aan de Hebreëen gesproken wordt. Als Hogepriester is Christus gestorven, en dood in de aarde gelegd, en voor 't oog van de mensen verborgen, en als zodanig komt Hij wederom levend te voorschijn, en brengt heerlijke vruchten voort. Doch Aärons staf was niet in de aarde gelegd.

- Het tweede, zo het geen toe-eigening is, van Jonas, door de Heere Jezus zelf voorgesteld, Matth. 12:39. Het Zijn in de buik van de walvis zou afbeelden het liggen van Christus in het graf. De bepaling van de tijd, drie dagen en niet langer, en het wederom aan land komen, dat Christus te derde dage wederom zou van de doden opstaan.

3. Middelaarsambt.

De noodzakelijkheid blijkt ook uit het Middelaarsambt. De Middelaar moest:

34. de dood overwinnen, Hos. 13:14.

35. Hij moest een eeuwig Koning zijn, Psalm 45:7. Hij moest als Hogepriester ingaan in het Heilige der heiligen, Hebr. 9:24. Hij moest uit de hemel de Heilige Geest over Zijn uitverkorenen zenden, Joh. 16:7. Dit alles kon Hij niet doen, tenzij Hij van de doden was opgestaan.

Dit is de noodzakelijkheid.

3. De nuttigheid

VIII. Het derde dat in de opstanding van Christus te overdenken is, is de kracht en de nuttigheid derzelve. Deze is bij uitnemendheid groot, daarom was Paulus zo begerig en zo gedurig bezig de opstanding van Christus te beschouwen. Filip. 3:10. *Opdat ik Hem kenne, en de kracht Zijner opstanding.*

1. Rechtvaardigmaking.

De eerste vrucht is de rechtvaardigmaking. Zie deze: Rom. 4:24, 25. *Maar ook om onzentwil, welke het zal toegerekend worden, namelijk degenen, die geloven in Hem, die Jezus onze Heere uit de doden opgewekt heeft. Welke overgeleverd is om onze zonden, en opgewekt om onze rechtvaardigmaking.* Zolang de Borg onder het lijden bleef, en de dood nog macht over Hem, had, zo was de laatste kwadrantpenning nog niet betaald; maar toen Hij ook de laatste vijand, de dood, overwonnen had, en triomferende levend te voorschijn kwam, dat was een blijk dat de zonde volkomen was voldaan, en het rantsoen betaald, dat Gods gerechtigheid voldaan was, en genoeg nam in die voldoening, en de

Borg also gerechtvaardigd zijnde, 1 Tim. 3:16, zo zijn dan alle kinderen van God in Hem verzoend. Geen zonde, of het minste gedeelte van die, is onbetaald, en daarom zijn ze vrij van alle schuld en straf. Als dan iemand gevoelt de schrikkelijkheid van schuld en straf, als hij God aanmerkt als vertoornd over de zonde, als er geen vrede, maar enkel schrik is in het geweten (de zodanigen is de rechtvaardigmaking allerbeminlijkst), hij kere zich hierheen, en zie door het geloof de Borg aan, als uit de doden opgestaan, tot een bewijs van volkomen voldoening, hij neme Hem aan, die u roept, en al Zijn volheid om niet aanbiedt, en hij ga dan tot God, en vrage de Heere door de Opstanding van Christus uit de doden: (1 Petrus 3:21) *Is mijn zonde niet gestraft? Is mijn schuld niet voldaan? Is mijn Borg uit de doden niet opgestaan, en also ontslapen? Zijt Gij nu niet mijn verzoende God en Vader? Heb ik nu geen vrede met U?* Hij worstele also om zich dat alles toe te passen, op grond van de beloften aan allen, die Christus aannemen, totdat hij de kracht van Christus' opstanding gevoele, tot Zijn rechtvaardigmaking en vrede in God.

2. Heiligmaking.

IX. De tweede vrucht is de heiligmaking. Deze toont de apostel: Rom. 6:4, 5. *Wij zijn dan met Hem begraven, door de doop in de dood, opdat, gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, also ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden. Want indien wij met Hem één plant geworden zijn in de gelijkmaking Zijns doods, zo zullen wij het ook zijn in de gelijkmaking van Zijn opstanding.* Dit dringt de apostel ook aan: Kol. 2:13. *En Hij heeft u, als gij dood waart in de misdaden, en in de voorhuid uws vleses, mede levend gemaakt met Hem, al uw misdaden u vergevende.* Zie ook: Kol. 3:1. *Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen die boven zijn.* Al bevinden zich de gelovigen gerechtvaardigd, zij kunnen zich daarmee niet vergenoegen; al hun lust en leven is, in zich het Beeld Gods te vinden; God daarin gelijk te zijn, en also met Hem verenigd te zijn, en in Hem te leven, dat is hun zaligheid. Zij kunnen niet anders dan lust hebben aan God te kennen, Hem lief te hebben, Hem te vrezen, Hem onderworpen te Zijn, en zo geheel en al met Zijn wil verenigd te Zijn in de gestalte van de ziel, in gedachten, woorden en daden; daarom is de zonde hun hatelijk, en zij zijn walgelijk, in hun eigen ogen, zij schamen zich voor God, hebben verdriet in

zichzelf, en over hun daden. Konden ze eens van de smarten van de zonden ontslagen worden, 't zou hun leven zijn. Dat doet hen naar de hemel verlangen, omdat ze weten, dat ze daar Gods aangezicht in gerechtigheid zullen aanschouwen, en verzadigd zullen worden met Zijn Beeld, als ze zullen opwaken, Psalm 17:15. Welaan dan, volgt deze uw hartelijke lust op, en laat u die aan 't werk zetten; want 't is des Heeren weg, Zijn kinderen al strijdende in heiligmaking te doen toenemen, en om gelukkig daarin voort te gaan.

X. Christus' opstanding tot een voorbeeld te stellen.

(28) Stelt u Christus' opstanding voor tot een voorbeeld en patroon. Christus stond in de morgenstond op; gewent u om met de gedachten van Christus' opstanding te ontwaken, en laat ieder ontwaken en ieder opstaan uit het bed u een verwakking geven, om ook met Christus op te staan. Christus stond op, op de eerste dag van de week; houdt also op iedere Sabbat gedachtenis van Christus' opstanding, en u met Hem verenigende in de opstanding, zo laat het u een nieuwe verwakking van het geestelijke leven zijn. Christus verliet het graf, de plaats van de doden; zo ook gij, schuwt, zoveel uw beroep het lijden kan, de gemeenzame omgang met werltsen en godlozen; zij zijn dood, zij stinken, en hun stank is besmettelijk. Christus liet het doods kleed in het graf liggen; zo ook gij: *haat de rok die van het vlees besmet is*; laat al het zondige daar, gaat uit eer, goed, vermaak, en alles wat de wereld zoekt, laat het in het graf, in Sodom, in Egypte. Christus vertoonde Zich levend; laat ook also uw licht lichten, laat een ieder zien dat er een grote ruimte is tussen u en de zondaren, vertoont metterdaad verloochening aan alles, waaraan de wereld vastkleeft, toont uw liefde, uw nederigheid, uw verheven leven in de liefde en vreze Gods, het Beeld Gods, en de gestalte van Christus in u, niet om gezien te worden dat gij het zijt, maar tot verheerlijking van Christus, tot overtuiging van de wereld, en opwekking van de Godzaligen. Christus' verkeren onder de mensen was maar om de Zijnen te overtuigen van Zijn waarachtige opstanding, en tot versterking van de Zijnen, en ten nutte van Zijn Kerk, tot aan de voleinding van de wereld, en dat was maar veertig dagen, en zo voer Hij naar de hemel; laat ook zo uw leven zijn, om een Godzalige voetstap in de aarde te drukken, tot overtuiging en opwekking van degenen, die u

gekend hebben, en laat het maar zijn een bereiding om naar de hemel te gaan.

(29) XI. Neemt Christus' opstanding tot een beweegreden om heilig te leven. Dit leert ons de apostel: Rom. 6:11, 5. *Alzo ook gij, houdt het daarvoor, dat gij wel der zonde dood zijt, maar Gode levende zijt in Christus Jezus onze Heere. Want indien wij met Hem één plant geworden Zijn in de gelijkmaking Zijns doods, zo zullen wij het ook zijn in de gelijkmaking Zijner opstanding.* En: 2 Kor. 5:15. *Als die dit oordelen, dat, indien één voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn ... opdat degenen, die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Die, die voor hen gestorven en opgewekt is.* Volgt de apostel na, en maakt aldus de sluitreden: omdat de Heere Jezus, als mijn Borg, al mijn zonden heeft weggenomen door Zijn dood, en tot een blijk daarvan is opgestaan uit de doden, zal ik dan nog in de zonden leven? Zal ik dan met Hem niet opstaan uit de dood van de zonde, en met Hem in alle heiligheid leven?

(30) XII. In Christus' opstanding is kracht tot onze geestelijke opstanding: 1 Petrus 1:3 ... *die naar Zijn grote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot een levende hoop, door de opstanding van Jezus Christus uit de doden.* Filip. 3:10. *Opdat ik Hem kenne, en de kracht van Zijn opstanding.* Ieder gelovige is een lid van de Heere Jezus; dezelfde Geest, die in Christus is, is ook in hen, zij leven door dezelfde Geest; dus dat het hoofd wedervaart, dat moet ook de leden wedervaren; dus Christus, het Hoofd opstaande, zo vloeit de levendmakende kracht in al Zijn leden. De gelovigen Zijn in Hem als de stam ingeënt; gelijk een ent het sap en de levendmakende kracht deelachtig wordt, zo kan het ook niet anders Zijn, of alle gelovigen ontvangen de levendmakende kracht van Christus. Als men zich dan door het geloof met de opstaande Christus verenigt, zo zal men ook gewaar worden, dat er kracht des levens van Christus uitgaat om onze zielen te verlevendigen.

3. Zalige opstanding.

XIII. De derde vrucht van Christus' opstanding is de zalige opstanding van de gelovigen. 't Is de weg Gods, Zijn kinderen door veel kruis ten hemel te leiden. Onder die is ook de tijdelijke dood; deze is hun wel geen eigenlijke straf van de zonde maar nochtans is het een moeilijke en smartelijke weg, die zij, gelijk alle mensen, moeten doorgaan; doch hun

dood is zonder prikkel, zonder vloek, door de dood van Christus, en maar een heengaan in vrede; en door Christus' opstanding zullen ze wederom eens opgewekt worden tot zaligheid: Rom. 8:11. *Indien de Geest Desgenen, die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij (de Vader) Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken, door Zijn Geest, Die in u woont.*

De opwekking wordt de Vader hier toegeschreven; maar waarom wordt Christus' opstanding gevoegd bij de onze, dan om te tonen, dat Zijn opstanding is de verdienende oorzaak van de onze. *Indien wij met Hem gestorven zijn, zo zullen wij ook met Hem leven*, 2 Tim. 2:11. Christus is de Eersteling, 1 Kor. 15:20, 23. De eerstgeborene uit de doden, opdat Hij in allen de eerste zou zijn, Kol. 1:18. Dus zal dan aan de gehele oogst en alle volgende wedergeborenen datzelfde geschieden; ja, *omdat de gemeente is de vervulling Desgenen, Die alles vervult*, dat is Christus, Eféze 1:23 zo moet dan ook de gehele gemeente van Christus als leden van Zijn lichaam opstaan, opdat het gehele verborgen lichaam van Christus leve.

Dit mogen en moeten de gelovigen zich toepassen, en zich verblijden in de hoop der heerlijkheid, zeggende: *Wij weten, dat zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen*, 2 Kor. 5:1. En met Job: Job 19:25-27 *Ik weet, mijn Verlosser leeft, en Hij zal de laatste over het stof opstaan; en als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen; Denwelken ik voor mij aanschouwen zal, en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde; mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot.*

Dit van de eerste trap van de verhoging van Christus, namelijk de opstanding.

DE HEMELVAART VAN CHRISTUS

XIV. De tweede trap van Christus' verhoging is de hemelvaart. Hier hebben wij, gelijk in de opstanding, aan te merken:

- (l) De waarheid,
- (m) de noodzakelijkheid
- (n) en de nuttigheid.

1. Het eerste is **de waarheid**.

Soms wordt het met actieve woorden voorgesteld, als het werk van Christus zelf. Als:

32. opvaren: Joh. 20:17. *Ik vare op tot Mijn Vader.*

33. Heengaan: Joh. 14:3. *Zo wanneer Ik heen zal gegaan zijn.*

34. Weggaan: Joh. 16:7. Het *is u nut, dat Ik wegga.*

35. Ingaan: Hebr. 6:20. *Daar de Voorloper voor ons is ingegaan.*

36. Door de hemelen doorgedaan: Hebr. 4:14. *Die door de hemelen doorgedaan is.*

Soms wordt het met passieve woorden uitgedrukt, als het werk des Vaders aan Hem; als:

37. opgenomen te zijn: Lukas 24:51. *Hij werd opgenomen in de hemel.* Hand. 1:11. *Deze Jezus, die van u opgenomen is in de hemel.*

38. Verhoogd zijn: Hand. 2:33. *Hij dan door de rechterhand van God verhoogd zijnde.*

Dan geeft het te kennen het genoegen van de Vader, Hem de beloofde heerlijkheid gevende: Filip. 2:9. *Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd.*

Hier hebben wij iets te zeggen van:

- (a) de Persoon,
- (b) van de daad,
- (c) van de tijd,
- (d) van de plaats en
- (e) van de wijze.

(1) *De Persoon.*

XV. De Persoon aangaande: diezelfde Persoon, God en mens, die als Middelaar geleden heeft, gestorven is, en van de doden is opgestaan, diezelfde Persoon is ook als Middelaar ten hemel gevaren. 't Is het werk van de Persoon, noch Hem niet eigen naar de Goddelijke natuur; want naar Zijn Godheid was Hij al tevoren in de hemel, Joh. 6:62 en had de heerlijkheid bij de Vader eer de wereld was, Joh. 17:5. Maar gelijk Hij in Zijn nederdalen Zijn Goddelijke natuur verborg achter de mensheid, zo openbaarde Hij die klaarder in Zijn Hemelvaart; maar omdat die oneindig is zonder uitgestrekte grootheid, zo kan die van plaats niet veranderen, noch eigenlijk nederdalen of opvaren, maar 't is de *Persoon* eigen naar Zijn menselijke natuur, naar welke Hij ook geleden had. 't Was geen werk van de menselijke natuur, want die was geen Persoon; maar 't is een werk van de Persoon naar de ene, te weten, menselijke natuur: Efése 4:9, 10. *Nu dit: Hij is opgevaren, wat is het, dan dat Hij ook eerst is nedergedaald in de nederste delen der aarde? Die nedergedaald is, is Dezelfde ook, die opgevaren is verre boven al de hemelen.* De Persoon wordt genoemd, en die wordt het werk toegeschreven, 't geen Hem naar de ene of andere natuur eigen is.

(2) **De daad.**

XVI. De daad aangaande, die is opvaren. Dat woord geeft te kennen een verandering van plaats. Als een lichaam verandert van plaats, zo verlaat het die plaats waar het was, het gaat door de ruimte of plaatsen heen, en het komt in een plaats daar het tevoren niet was. Zo ook Christus, naar het lichaam opvarende, verlaat de onderste plaats van de aarde, alwaar Hij dus lang geweest was, Hij gaat door de lucht, en door het uitspansel, totdat Hij komt in de derde hemel, het paradijs Gods, het. huis des Vaders.

(3) **De tijd.**

XVII. De tijd was veertig dagen na Zijn opstanding. Het getal van veertig komt dikwijls in Gods Woord voor.

39. Veertig dagen was Mozes bij God op de berg, Exod. 34:28.

40. Veertig jaren was Israël in de woestijn, Deut. 8:2.

41. Veertig dagen ging Elia zonder spijs, totdat hij kwam aan de berg Gods, Horeb, 1

Kon. 19:5-8.

42. Na veertig dagen moest een knechtje aan de Heere aangeboden worden, Lev. 12:2-4.
43. Op de veertigste dag werd het kindeken Jezus in de tempel gebracht, en voor het aangezicht des Heeren gesteld, Lukas 2:22.
44. Na veertig dagen van vasten in de woestijn, begon de Heere Jezus Zijn openbare bediening, Matth. 4.
45. Na veertig dagen omgang met Zijn discipelen, na Zijn opstanding voer Hij ten hemel, Hand. 1. Niet eerder, opdat Zijn discipelen ten volle verzekerd zouden worden van Zijn opstanding, en onderwezen worden in de dingen van het koninkrijk der hemelen, 't welk zij tevoren wegens hun zwakheid niet konden dragen, Joh. 16:12. Niet later, opdat zij niet te veel aan Zijn lichamelijke tegenwoordigheid zouden blijven hangen, en opdat zij van de inbeelding van de wederoprichting van het koninkrijk van Israël op die tijd verlost zouden worden.

(4) De plaats vanwaar.

XVIII. De plaats vanwaar, was in 't algemeen de aarde, Joh. 16:28. *Wederom verlaat Ik de wereld, in 't bijzonder de Olijfberg*, Hand. 1:12. Bethanië, een plaats aan die berg, Lukas 24:50. De plaats waardoor, waren de zichtbare hemelen, de lucht en het uitspansel, Hebr. 4:14. *Die door de hemelen doorgedaan is*. De plaats waar naar toe, was de derde hemel, de plaats van het verblijf van de heilige engelen, en van de uitverkorenen, nu genietende de eeuwige zaligheid. De hemel is niet God, niet de gemeenzame omgang met God, niet de hemelse gelukzaligheid, maar is een plaats hoger dan de zichtbare hemelen, Hebr. 7:26. *Verre boven alle zienlijke hemelen*. Hebr. 4:14. *De derde hemel, het paradijs Gods*, 2 Kor. 12:2, 4. *Het huis van Zijn vader*, Joh. 14:2. Zodat Christus' hemelvaart niet is geschied bij gelijkenis, alsof het eigenlijk geweest was een verdwijning of onzichtbaar worden van het lichaam, een heerlijk worden, een lichamenlijk overal tegenwoordig worden, zodat het een verandering van staat, en niet van plaats zou Zijn; neen, Christus' hemelvaart is een eigenlijke, plaatselijke verandering.

(5) De wijze.

XIX. De wijze van Christus' hemelvaart is zeer opmerkelijk.

- (q) Christus voer ten hemel al zegenende. Lukas 24:50. Hij sprak met hen, Hij nam gemeenzaam en vriendelijk Zijn afscheid van hen, Hij sprak zegeningen over hen uit, die Hij ook terstond bekrachtigde, want zij keerden wederom naar Jeruzalem met grote blijdschap, vers 52.
- (r) Hij voer ten hemel zichtbaar. De apostelen waren bij Hem. zij spraken met Hem, en Hij met hen, en Hij werd opgenomen daar zij het zagen, Hand. 1:9. Gelijk Elia, Elia ten hemel varende, nazag, zo zagen ook de apostelen de opvarende Jezus na, zolang totdat een wolk zich tussen de opvarende Jezus en de staande apostelen zette, Hem wegnam voor hun ogen; niet dat de wolk rechtop naar de hemel zich verhief, en als een wagen Christus ten hemel invoerde; want dat had het verheerlijkt lichaam van Christus niet van node, en 't is ook tegen de tekst, welke zegt dat die wolk Hem wegnam van hun ogen, zodat zij Hem niet meer konden nazien.
- (s) Hij voer ten hemel op een heerlijke wijze, triomferende over dood, duivel en hel, vergezelschap met veel duizenden van de heilige engelen. Dus deed Hij Zijn intrede in de derde hemel, tot de troon Gods, Psalm 47:6. *God vaart op met gejuich, de Heere met geklank van de bazuin.*

XX. Uit deze allen blijkt: Dat Christus eigenlijk, waarlijk, plaatselijk, zichtbaar ten hemel is gevaren, 't welk wij wat uitvoeriger tegen de Luthersen zullen tonen uit deze volgende redenen:

Bewijs 1. **Was niet alomtegenwoordig voor de hemelvaart en niet op de aarde na dezelve.** Christus, gelijk Hij vóór Zijn hemelvaart niet overal tegenwoordig was, zo ook niet daarna, op de een plaats zijnde, zo was Hij niet in een andere. Zie dit: Joh. 9:15. Ik ben blijde, dat Ik daar niet geweest ben. Dus wordt Hij duidelijk gezegd na Zijn hemelvaart, naar het lichaam, niet op de aarde of in de wereld te zijn. Joh. 16:28 ... *wederom verlaat Ik de wereld.* Matth. 26:11. De armen hebt gij altijd met u, maar Mij hebt gij niet altijd. *Zo men zegt, die teksten zijn te verstaan van Zijn zienlijke tegenwoordigheid, maar niet van Zijn lichamelijke.*

Antwoord. Dat is zonder grond en schijn; zo'n onderscheid kent Gods Woord nergens, 't is tegen de natuur, want alle lichaam is zienlijk. Elia, sprekende met Christus op de berg, werd gezien, schoon hij een verheerlijkt lichaam had.

2. Is niet alomtegenwoordig geworden in het opvaren.

De engelen bevestigen het: Hand. 1:9, 11. *Hij werd opgenomen daar zij het zagen.* Dat ze Christus niet langer zien konden, dat was niet omdat Hij onzienlijk werd, maar omdat een wolk tussenbeide kwam, en nam Hem weg van hun ogen. Daarop zeggen de engelen: (vers 11) *Deze Jezus, die van u opgenomen is in de hemel, zal also komen, gelijkerwijs gij Hem hebt zien heenvaren.* Zichtbaar is Hij ten hemel gevaren, in de dag des oordeels zal Hij wederom komen uit de hemel, op de wolken des hemels, en zal van alle mensen gezien worden, Matth. 24:30. Het woord opgenomen worden, opvaren, geeft altijd een plaatselijke verandering te kennen, als het van lichamen gezegd wordt. De apostelen geven daar overvloedig getuigenis van, Markus 16:19; Lukas 24:50, 51; 1 Tim. 3:16. Als iemand van een waar mens zulke woorden: heenvaren, weggaan, de wereld verlaten, opgenomen worden, zei, en men zou dan staande houden dat hij nog op diezelfde plaats was, waar men hem terstond gezien had die zou met recht door kinderen en dwazen zelfs uitgelachen worden. Geven die spreekwoorden van alle mensen een plaatselijke verandering te kennen, zo ook van Christus, omdat Hij zowel een waar mens is, en een waar lichaam heeft als anderen.

3. Was zienlijk in de plaats des hemels.

‘t Blijkt ook uit die teksten, waarin Christus gezegd wordt in de hemel gezien te zijn. Als: Hand. 7:56. *Stéfanus zag Jezus staande ter rechterhand van God.* 1 Kor. 15:8. Ten laatste van allen is Hij ook van mij gezien. Zo bleef Christus zienlijk, en was in de hemel.

4. Is boven waar de uitverkorenen zijn.

Gelijk de aarde een plaats beneden is, zo is ook de hemel een plaats boven. Henoch en Elia Zijn in de hemel als in een plaats, de zielen van de gelovigen, en zo velen als daar ook naar het lichaam zijn, zijn in de hemel als in een plaats, of waar. Alle uitverkorenen na de opstanding zullen in de hemel zijn, als in een plaats; zo is dan de hemel een plaats. Christus noemt de hemel het paradijs, Lukas 23:43. Paulus noemt die de derde hemel, 2 Kor. 12:2. Christus het huis van Zijn vader, Joh. 14:2, 3, alwaar Christus de Zijnen plaats bereidt, en waarheen Hij hen tot Zich zal nemen, opdat zij ook mogen zijn waar Hij is,

waar ze altijd met den Heere zullen wezen, 1 Thess. 4:17. Nu is het zeker, dat Christus in Zijn hemelvaart in die plaats is ingegaan, Hebr. 6:20. Zo is dan Christus eigenlijk, waarlijk, zienlijk, plaatselijk, ten hemel gevaren, en Zijn hemelvaart is niet een verdwijning of overalteenwoordig Zijn.

5. 't Strijdt tegen de natuur van een waar lichaam.

't Strijdt tegen de natuur van een waar lichaam. Zie dit in 't brede vertoond in: *De Paapse Mis*, hoofdstuk 40.

Tegenwerping 1.

XXI. *Christus' menselijke natuur is verenigd met Zijn Goddelijke natuur, zo is dan ook de menselijke daar, alwaar de Goddelijke is, dat is, overalteenwoordig.*

Antwoord.

- (t) Dit weerlegt zichzelf; want 't is zoveel alsof men zei: de zon is verenigd met het uitspansel, zo is dan ook de zon waar het uitspansel is, dat is, in hetzelfde uur, en altijd rondom de lucht en de aardbol.
- (u) Dan was Christus, in 't lichaam ontvangen zijnde, vóór Zijn geboorte ook overalteenwoordig, en dat lichaam, dat in de krib lag, was niet alleen daar, maar ook overal, in hemel en op aarde. Dus is die reden klaar tegen de Schrift, en tegen de natuur, welke aanwijst, dat een lichaam niet kan Zijn in die plaats, waar een ander is; dan leefden alle mensen in Christus' lichaam, en alle lichamen waren in dezelfde plaats, waar Zijn lichaam is.

Tegenwerping 2.

Van diezelfde klem is ook dit: *Christus zit ter rechterhand van God; de rechterhand van God is overal, zo is Christus' lichaam dan ook overal.*

Antwoord.

- (o) Daar staat nooit dat Christus' lichaam ter rechterhand van God is.
- (p) En al was dat zo, hoewel het van de Persoon gezegd wordt naar de menselijke natuur, zo is het zitten ter rechterhand geen plaats; want God is een Geest, heeft niets plaatselijks of lichamelijks, maar 't is te zeggen, verheven te zijn in eer en

heerlijkheid.

- (q) Indien Christus naar het lichaam overalteenwoordig is, omdat Hij is aan de rechterhand van de Alomteenwoordige, zo zullen dan ook alle gelovigen in de dag des oordeels overalteenwoordig zijn; want zij zullen staan aan de rechterhand van Christus, die alomteenwoordig is naar Zijn Godheid, en zo het besluit uit die reden vast was, ook overalteenwoordig naar het lichaam, omdat Hij aan de rechterhand van God is, en zij aan de Zijne. Nu dit laatste is klaar vals, zo dan ook het eerste.
- (r) De sluitreden is vals in forma.

Tegenwerping 3.

Eféze 4:10, Dezelve is opgevaren verre boven al de hemelen, opdat Hij alle dingen vervullen zou. Omdat boven alle hemelen, de derde hemel daaronder begrepen, geen plaats is, zo is dan Christus' hemelvaart geen plaatselijke verandering, maar een overalteenwoordig worden, en vervult Hij alle dingen, zo is Hij overal.

Antwoord.

30. Alle hemelen zijn de zichtbare hemelen, de lucht, het uitspannel met alle hun cirkels of alle hemelen, boven die is de derde hemel. Christus door de hemelen doorgaan zijnde Hebr. 4:14 is ingegaan in de derde hemel, waar 't Woord dikwijls zegt, dat Hij is, en dat Zijn kinderen daar bij Hem zullen zijn.
31. Alle dingen te vervullen is geen plaatsen lichamen te vervullen; want dan moesten verscheidene lichamen in dezelfde plaatsen zijn. En ook betekent dingen geen teksten, noch in de Schrift, noch bij de ongewijde schrijvers, maar het vervullen van alle dingen betekent de uitstorting van de Heilige Geest, die Hij uit kracht van Zijn hemelvaart, over Zijn Kerk uitgestort heeft, Joh. 16:7. Gelijk het volgende 11e vers aanwijst: *En heeft gegeven sommigen tot apostelen*, enz. Maar
32. Hier wordt gesproken van de Persoon Christus, en wat Hem naar Zijn Goddelijke natuur eigen is. Want niet naar de menselijke natuur is Hij van de hemel nedergedaald, maar naar Zijn Godheid. Nu, die nedergedaald is, is dezelfde ook die opgevaren is.

Tegenwerping 4.

Nederdalen te hel is niet eigenlijk te verstaan, zo ook dan niet Zijn opvaren ten hemel.

Antwoord.

- (j) 't Volgt niet, omdat iets van Christus oneigenlijk gezegd wordt, dat het dan alles oneigenlijk gezegd is, dat van Hem gezegd wordt, partij zelf rechter zijnde.
- (k) *Nederdalen ter hel*, in de artikelen van het geloof, is eigenlijk gezegd; want het is zoveel als in de kuil, in 't graf gelegd te zijn, begraven te zijn.
- (l) Als Christus naar Zijn Goddelijke natuur gezegd wordt nedergedaald te zijn uit de hemel, dan is de oneigenlijkheid niet in de plaats, maar in de daad, en zo is het oneigenlijk naar Zijn Goddelijke natuur, als Hij gezegd wordt op te varen. Maar van de Godheid kan men geen gevolg maken tot Zijn menselijke natuur en tot Zijn lichaam; want een lichaam kan eigenlijk nederdalen en opvaren.

Tegenwerping 5.

Christus is bij de Zijnen op aarde, terwijl Hij in de hemel is, zo is Hij dan overal. Zie: Matth. 28:20. *Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld.* Matth. 18:20. *Waar twee of drie vergaderd Zijn in mijn Naam, daar ben Ik in het midden van hen.*

Antwoord.

Christus is God en mens, daarom al wat men van de ene natuur zeggen kan, dat kan men niet zeggen van de andere; en al wat men van de Persoon zeggen kan, kan men niet zeggen van beide naturen. Als: *Christus is van eeuwigheid, Christus is gestorven*; zo ook: Christus is oneindig, Christus is plaatselijk in de hemel; Christus is altijd bij de Zijnen, en Hij is niet altijd bij de Zijnen, Matth. 16:11. Als dan Christus Zijn tegenwoordigheid bij de Zijnen belooft, zo wordt dat gezegd van de Persoon, naar Zijn Goddelijke natuur, en niet naar Zijn menselijke natuur. Doch die teksten spreken zozeer niet van de tegenwoordigheid des Persoons, als wel van Christus' bijstaan, hulp, troost en zegeningen over allen die Hem zoeken, en van Zijn kracht, die Zijn Woord vergezelschappen zou. Dit is van de waarheid.

Noodzakelijkheid. Voorzegd en voorgebeeld.

XXII. Daar is ook een noodzakelijkheid dat Christus ten hemel moest varen: Lukas 24:26. *Moest de Christus niet in Zijn heerlijkheid ingaan?*

1. Opdat de profetieën en voorbeelden vervuld zouden worden.

(ggg) ‘t Was voorzeggd: Psalm 24:9. Heft uw hoofden op, gij poorten! ja, heft op gij eeuwige deuren! opdat de Koning van de ere inga. Psalm 68:19 Gij zijt opgevaren in de hoogte. ‘t Welk de apostel duidelijk op Christus’ hemelvaart past, Efése 4:8.

(hhh) ‘t Was ook voorgebeeld; men kan hiertoe vergelijken de hemelvaart van Henoch, Gen. 5:24, en van Elia, 2 Kon. 2:11. Hierop ziet de opvoering van de ark van het verbond, op Sion, van welke David zegt: Psalm 47:6 *God vaart op met gejuich, de Heere met geklank van de bazuin*. Maar bijzonder was Christus’ hemelvaart afgebeeld door het ingaan van de hogepriester in het Heilige der heiligen, Lev. 16. ‘t Welk de apostel toepast op de hemelvaart van Christus, Hebr. 9:24; 6:19, 20.

Hogepriesterambt.

2. Het Hogepriesterambt van Christus vereiste ook Zijn hemelvaart. ‘t Was niet genoeg dat de hogepriester in het OUDE TESTAMENT de beesten doodde; maar Zijn ambt vereiste, dat hij met dat bloed in het Heilige der Heiligen inging; zo was het ook niet genoeg, dat Christus buiten de poort leed, en gedood werd om de zonde van het volk te verzoenen; maar Hij moest met Zijn bloed, dat is met de kracht van Zijn lijden, ingaan in de hemel zelf, om daar te verschijnen voor het aangezicht Gods voor ons, Hebr. 9:24. Die twee delen van Zijn Hogepriesterlijke bediening kunnen niet gescheiden worden; ja, indien Christus niet was ingaan, indien Hij op aarde ware, zo zou Hij zelf geen Priester zijn, Hebr. 8:4.

Nuttigheid.

XXIII. De nuttigheden van Christus’ hemelvaart Zijn bij uitnemendheid groot en vele.

Blijdschap over Christus’ heerlijkheid.

1. ‘t Is tot een bijzondere blijdschap van de gelovigen ten opzichte van Christus. Hij, die om onzentwil arm, een man van smart, een smaad der mensen geweest is, die is alles te boven gekomen, en is triomfantelijk ten hemel gevaren. ‘t Was een dag van bijzonder blijdschap voor geheel Israël, toen David, vergezelschap met al Zijn volk, de ark ophaalde van het huis van Obed-Edom tot op de berg Sion; geheel Israël was verblijd, en David, vervuld zijnde met de Heilige Geest, huppelde en ging voor de ark des Heeren

heen, 1 Kron. 15. Hiervan zingt de Psalmist: Psalm 68:25-27, *O God! zij hebben uw gangen gezien, de gangen mijns Gods, mijns Konings, in het heiligdom. De zangers gingen voor, de speellieden achter, in het midden de trommelende maagden. Looft God in de gemeenten, de HEERE, gij, die zijt uit de springader van Israël!* Als Salomo tot koning gezalfd, en op de troon van Israël gezet werd, zo trok al het volk op achter Salomo met zo'n gejuich, dat de aarde daarvan dreunde en spleet, 1 Kon. 1:40.

Met hoeveel heerlijkheid en vreugde heeft de Heere Jezus Zijn intrede gedaan in de hemel! Met wat gejuich hebben de hemelse heirlegers Hem in Zijn intrede vergezelschaft! Hoe blij hebben de verheerlijkten Hem aanschouwd! Met wat genoeg heeft de Vader Hem ontvangen! 't Past ons dan ook Hem te volgen en in blijdschap uit te roepen: *Het Lam dat geslacht is, is waardig te ontvangen de kracht, en rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eer, en heerlijkheid, en dankzegging*, Openb. 5:12.

Het voordeel voor de gelovigen.

XXIV. 2. De hemelvaart van Christus is ook tot groot nut voor de gelovigen ten opzichte van zichzelf, omdat daardoor hun toegepast wordt alles wat Hij door Zijn lijden en sterven voor hen verdiend had. In 't bijzonder voegt David, Psalm 68:19, en Paulus, Eféze 4:8, deze twee bij de hemelvaart van Christus; namelijk, Hij heeft de gevangenis gevangengenomen, en heeft de mensen gaven gegeven.

(a) De gevangenis gevangen.

De uitverkorenen, en ook u, die dit leest of hoort, waren van nature onder de duivel, en vervolgens onder de wereld en vleselijke begeerlijkheden gevangen. Maar Christus, die vijanden door Zijn dood overwonnen hebbende, triomfeert openlijk over hen in Zijn hemelvaart. De Romeinen, als ze hun vijanden overwonnen hadden, zo deden ze een triomferende intrede in Rome, waarin intrede zij de gevangenen in triomf omvoerden. Zo heeft ook Christus in Zijn hemelvaart gedaan, en heeft die, welke Zijn kinderen gevangen hielden, zelf gevangen genomen, en dat in Zijn hemelvaart vertoond.

U dan, die deel hebt aan de Heere Jezus, ziet de duivel, wereld en vlees aan als gevangen en gebonden vijanden, en u als uit hun geweld en heerschappij verlost; verblijdt u daarover in het geloof en juicht: *o dood, waar is uw prikkel? O hel, waar is uw*

overwinning? Zij zullen u niet meer in hun geweld krijgen. 't Is waar, zij bestrijden u dikwijls heftig, zij geven u menige wonden, en doen u nog wel veel droefheid aan; doch zij kunnen niet verder, als de Overwinnaar de keten, waarmee ze gebonden zijn, loslaat, en Hij weet hoever het zonder gevaar geschieden kan; Hij wil Zijn kinderen tonen van hoedanige vreselijke leeuwen en beren Hij hen verlost heeft, opdat ze te dankbaarder zouden Zijn; Hij wil hen in de strijd oefenen, en hen over de vijanden overwinnaars maken, opdat ze met Hem mogen triomferen. Zijt dan gemoedigd in de strijd, wetende dat de vijanden Christus niet één schaapje zullen ontroven, maar dat ook die, welke de kleinste kracht heeft, overwinnen zal, en als overwinnaar gekroond zal worden.

(b) Uitdeling van gaven.

Uit Christus' hemelvaart vloeit ook het uitdelen van gaven. Een die Christus liefheeft, is zeer begerig tot eer van Zijn Heere te zijn, en anderen Christus toe te brengen; hiertoe hebben ze velerlei gaven van node, als: kennis, wijsheid, vrijmoedigheid, bekwaamheid om te leren, en andere gaven. Deze heeft de Heere Jezus hun door Zijn dood verworven, en in Zijn hemelvaart heeft Hij macht ontvangen om ze aan de Zijnen uit te delen, en deelt ze ook uit aan een ieder, naar hij tot Zijn werk van node heeft, en naardat de begeerten tot die gaven naar Hem uitgaan. Heeft dan niemand hartelijke liefde om Christus in Zijn schoonheid bekend te maken, en anderen over te brengen tot de gemeenschap met Christus, hij gelove, dat Christus, nu in de hemel zijnde, gaven ontvangen heeft om die uit te delen, en hij verzoekt in ootmoed gaven, die hij daartoe nodig heeft, en zij zullen hem gegeven worden. *Indien iemand van u wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begere, die een ieder mildelijk geeft, en niet verwijt; en zij zal hem gegeven worden.* Jak. 1:5.

3. Uitdeling van de Heilige Geest

XXV. De uitstorting van de Heilige Geest is ook een vrucht van Christus' hemelvaart. Ook vóór Christus' hemelvaart hebben de gelovigen de Heilige Geest ontvangen uit kracht van Christus' toekomstende hemelvaart, anders waren ze Christus' eigendom niet geweest, anders hadden ze niet kunnen wedergeboren worden, leven, geloven, bidden. Zij baden om de Geest:

46. Psalm 51:13. *Neem uw Heilige Geest niet van mij.*

47. Psalm 143:10. *Uw goede Geest geleide mij in een effen land.*

48.1 Petrus 1:11. *De Geest van Christus, die in hen was.*

Maar Hij was zo overvloedig en klaarblijkelijk niet, zo ten opzichte van de personen, als mate; maar nadat Christus verheerlijkt was, heeft Hij de Heilige Geest in een overvloedige mate uitgegoten, volgens de profetieën:

49. Jes. 44:3. *Ik zal mijn Geest op uw zaad gieten.*

50. Ezech. 39:29. *Wanneer Ik Mijn Geest over het huis Israëls zal hebben uitgegoten.*

51. Joël 2:28. *Daarna zal het geschieden, dat Ik Mijn Geest zal uitgieten.*

Waarvan wij de vervulling zien, Hand. 2:16-18. Dit beloofde de Heere Jezus meermalen.

Zie: Joh. 7:39. *Dit zei Hij van de Geest, denwelken ontvangen zouden, die in Hem geloven; want de Heilige Geest was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was.*

Zie ook: Joh. 16:7.... *indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien Ik heenga, zo zal Ik Hem tot u zenden.*

De gelovigen weten, dat alle goede bewegingen van de Heilige Geest in hen moeten gewrocht worden, en zijn zeer begerig naar de gemeenschap aan de Geest, en naar Zijn inwoning in hen, bidden daar gedurig om, en zijn bedroefd als zij Die niet gewaar worden, en Zijn krachtdadige werking niet gevoelen, doch zij hebben dat altijd vast te houden, dat Hij zelf in hen blijft, en tot in der eeuwigheid in hen blijven zal, en zo zeker als zij weten dat Christus ten hemel is gevaren, dat zij ook zo zeker de vrucht daarvan, namelijk, de inblijving van de Heilige Geest zullen genieten. Daarom, neemt de hemelvaart altijd tot een grond om in het gebed aan te houden, om vermeerdering van de werking van de inwonende en inblijvende Geest.

4. Voorbidding.

XXVI. Een vierde vrucht van Christus' hemelvaart is, dat Hij daar het tweede deel van Zijn Hogepriesterambt bedient, namelijk de voorbidding, waarvan wij in het vorige hoofdstuk gesproken hebben. Hierdoor bereidt Hij hun plaats, Joh. 14:3. Daar is Hij als hun Hoofd, en zij zijn also met en in Christus gezet in de hemel, Eféze 2:6. Daar is Hij als een Voorloper, Hebr. 6:20, en heeft de weg gebaand door welke de gelovigen gedurig

mogen naderen tot de troon van God. Waartoe de apostel ons krachtig opwekt: Hebr. 10:19-22. *Omdat wij dan, broeders! vrijmoedigheid hebben om in te gaan, in het heiligdom door het bloed van Jezus, op een verse en levenden weg, welke Hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is, door Zijn vlees; en omdat wij hebben een grote Priester over het huis Gods; zo laat ons toegaan tot een waarachtig hart, in volle verzekerdheid des geloofs.*

Welaan dan, oefent het geloof, gaat door Christus' hemelvaart tot de troon, vindt en ziet daar uw Jezus, en begeert zoals van nabij hetgeen, waarnaar uw ziel begeerte heeft. Verblijdt u, dat Jezus daar is, en voor u daar is, dat Hij u plaats bereidt, en u ten laatste tot Zich nemen zal, om daar eeuwig te zijn.

Heiligmaking.

XXVII. De hemelvaart van Christus heeft ook kracht tot heiligmaking. Want is het Hoofd alreeds in de hemel, zo zullen ook al Zijn leden hemelsgezind worden, en moeten door de hemelvaart zich gedurig verwakkeren tot heiligheid van het leven; dit dringt de apostel aan: Kol. 3:1, 2. *Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods. Bedenkt de dingen die boven zijn, niet die op de aarde zijn.*

Wat is er nu op aarde, kinderen van God, dat u hier zou houden? Want:

12. Christus is er niet, Hij heeft de aarde verlaten, en is ten hemel gevaren.

13. Daarbij, u weet immers door lange ondervinding, dat alles ijdelheid is, en niet vergenoegen kan; of u krijgt het niet, waarnaar uw begeerten uitgaan, en het loopt zo ras vooruit als gij het najaagt, zodat gij van begeren en woelen tevergeefs moe en mat wordt; of als u het verkrijgt, u bevindt dat het er niet is dat u beoogt, ja, 't is u dikwijls maar een netelbos of doornstruik geweest, welke u omhelsde tot kwetsing van u zelf, ja dat het enkel vuiligheid was, waarmee gij u besmette. Hoe menigmaal hebt u ondervonden, dat het de ziel ontstelde, de vrede van het geweten beroerde, de vrijheid des geestes wegnam, de omgang met God stoorde, en u in gedurige onrust en knaging deed leven! Hoe bedwelmt het aardse de ziel, hoe traag, onrustig en onvrij komt men tot het gebed, hoe belet het de gemeenzame uitbreiding en aanhouding in het gebed, en hoe leeg moet men wederom heengaan!

14. Daarenboven, ras krijgt de begeerlijkheid tot de zichtbare dingen kracht, hoe ras wordt het geestelijke leven daardoor gekreukt, en hoe lang duurt het wel eer men van die strikken kan vrij raken, en het hoofd boven water krijgen!
15. En ook omdat gij, als Abraham uit Ur der Chaldeën, en als Israël uit Egypte, alzo uit de wereld zijt uitgeroepen, zo blijft er niet langer in, keert daar niet wederom heen, en ziet met Lots vrouw niet weer om naar Sodom.

Wandel in de hemel.

XXVIII. Maar verheft u boven de zichtbare dingen, en laat uw wandel voortaan in de hemel zijn, gelijk Paulus van zich en de gelovigen zei, Filip. 3:20. Want:

- Daar is Christus; zal niet het hart zijn waar de schat is? Christus is immers uw Schat, uw lust, uw leven, uw liefde? Die is in de hemel, en 't is der gelovigen troost in deze wereld, dat ze nog eens bij de Heere zullen zijn, 1 Thess. 4:17, 18. Wel dan, houdt u bezig in het omgaan met uw gedachten, te samen spreken, en liefde oefenen daar, alwaar uw burgerschap, waar Jezus is.
- De hemel is immers uw vaderland. Erkent u dan gasten, en vreemdelingen op aarde, en zoekt dit vaderland, en verwacht die stad, die fundamenten heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester God is, Hebr. 11:10, 13-16. Daar bent u geboren: Gal. 4:26. *Jeruzalem, dat boven is, dat is vrij, welke is onzer aller moeder.* Dat is uws Vaders huis, Joh. 14:2. Dat is uw huis: 2 Kor. 5:1. *Wij weten, dat, zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.* Daar zijn uw broeders en zusters, en de engelen, met welke wij deelgenootschap hebben, Hebr. 12:22, 23. Dat is uw erfenis, een onverderfelijke, en onbevlekkelijke, en onverwelkelijke erfenis, die in de hemelen bewaard is voor u, 1 Petrus 1:4. Gelijk dit alles in het aardse des mensen hart, gedachten en begeerten daarheen trekt, veel meer moet dat het hemelse doen.
- De hemel is alleen het vermakelijke; de kleine straaltjes daarvan op aarde te genieten, verblijdt de ziel onuitsprekelijk. Hoe was Jakob in zijn schik, als hem iets daarvan geopenbaard werd! Hij zei: *Gewis is de Heere aan deze plaats; hoe vreselijk is deze plaats! Dit is niet dan een huis Gods, en dit is de poort des hemels,* Gen. 28:16, 17. Mozes' begeerte was: *Toon mij nu Uw heerlijkheid,* Exod. 33:18. Davids

troost was: *Ik zal Uw aangezicht in gerechtigheid aanschouwen; ik zal verzadigd worden met uw beeld, als ik zal opwaken*, Psalm 17:15. Asafs vermaak was: *'t Is mij goed nabij God te wezen*, Psalm 73:28. Omdat dan ook ons dit toegelaten wordt in zekere trap en mate niet alleen te zoeken, maar ook te genieten, en omdat het toch ook al onze lust en vermaak is, zo laat het ons daarop zetten, naar dit vermaak te trachten en gedurig te genieten.

- Onze wandel bij Christus in de hemel te houden, zal onze ziel, ook zonder haar weten, doen blinken, gelijk Mozes' aangezicht zonder Zijn weten blinkende was geworden door de veertigdaagse verkering met God op de berg. *Wij allen met ongedekte aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest*, 2 Kor. 3:18.
- Let maar op de trekking van de Heere Jezus. Hij is nu in de hemel, en 't was Zijn toezegging, als Hij aan het kruis verhoogd zou Zijn, en uit kracht daarvan in de hemel zou ingegaan zijn, dat Hij ze allen tot Hem zou trekken, Joh. 12:32. Die trek gevoelt u, gelovigen, zo menigmaal gij uw hart naar boven verheft, naar de hemel, om licht, leven en gemeenschap opziet en bidt: *Trek mij, wij zullen U nalopen*, Hoogl. 1:4. Welaan dan, laat Christus niet tevergeefs trekken, gevoelt die trek ras, en volgt die gewillig, en gij zult bevinden dat het lichter zal worden uw wandel in de hemel te hebben.

Tot dat doel, beschouwt gedurig datgene 't welk in Gods Woord van de hemel gezegd wordt. Let nauw op het verhaal van anderen, die in de binnenkamers zijn ingeleid geweest, en de voorsmaken van de hemel wel hebben genoten. Brengt u dikwijls te binnen wat de Heere aan uw eigen ziel wel heeft geopenbaard, en hoe zoet die gestalte was.

Wees veel daarom biddende, en al biddende beschouwt Christus in de hemel, en de engelen, en de zielen van de verheerlijkten, hoe blij zij zijn, hoe ze zich voor de Heere Jezus neerbuigen, met hoedanig een licht zij bestraald worden, hoe vol liefde zij Jezus aanschouwen, en hoe ze juichen, zeggende: *Hem, die op de troon zit, en het Lam zij dankzegging, en eer, en heerlijkheid, en kracht in alle eeuwigheid*, Openb. 5:12.

Het zitten ter rechterhand van God.

XXIX. De derde trap van Christus' Verhoging is het zitten aan de rechterhand van God. Hiervan zullen wij voorstellen de waarheid en de nuttigheid.

De waarheid; het zitten ter oprechtheid Gods wordt dikwijls in Gods Woord bevestigd; in het OUDE TESTAMENT was dit beloofd, Psalm 110:1, *De HEERE heeft tot mijn Heere gesproken: Zit aan Mijn rechterhand.* Dat dit van Christus gezegd wordt, blijkt Hand. 2:34; Hebr. 1:13. In het NIEUWE TESTAMENT wordt gezegd, dat het geschied is, Markus 16:19. *De Heere ... is opgenomen in de hemel, en is gezeten aan de rechterhand Gods.* Kol. 3:1. *Waar Christus is zittende aan de rechterhand Gods.* Hebr. 1:3 ... *is gezeten aan de rechterhand van de Majesteit in de hoogste hemelen.*

't Is een oneigenlijke wijze van spreken; want God is een Geest, heeft niets dat met een lichaam gemeenschap heeft, of daarnaar gelijkt; zo heeft dan God geen rechterhand, maar 't is een wijze van spreken, van de mensen ontleend. De mensen hebben doorgaans de meeste kracht in hun rechterhand, en voeren hoofdzakelijk hun daden door deze uit; daarom betekent Gods rechterhand sterkte en krachtdadige uitvoering: Psalm 80:16. *De stam, die uw rechterhand geplant heeft.* Matth. 26:64 ... *ter rechterhand van de kracht Gods.* En omdat de rechterhand onder de mensen de waardigste geacht wordt, zo stellen ze die, welke zij vereren willen, aan hun rechterhand. Zo deed Salomo zijn moeder 1 Kon. 2:19. Daarom betekent het zitten van Christus ter rechterhand van God, het verheven zijn in de allergrootste heerlijkheid, gelijk blijkt: Hebr. 1:3 ... *is gezeten aan de rechterhand van de Majesteit.* Hebr. 8:1 ... *aan de rechterhand van de troon der Majesteit.* In welk opzicht Christus gezegd wordt met heerlijkheid en ere gekroond te zijn, Hebr. 2:9.

XXX. Het zitten aan de rechterhand geeft niet te kennen een meerderheid of opperheid boven hem, aan wiens rechterhand iemand is; want ook de Bruid, de Kerk van Christus,

komt voor, staande aan Christus' rechterhand: Psalm 45:10. *De Koningin staat aan Uw rechterhand*. Nochtans is en blijft zij minder dan Christus. Zo is 't ook hier: 't zegt niet anders dan Christus' hoogste heerlijkheid, zonder betrekking en opzicht op des Vaders heerlijkheid, ten aanzien van meer of minder. 't Is buiten verschil, dat God is en blijft de Allerhoogste, en dat niemand boven Hem kan zijn; daarom zijn het nodeloze verbeeldingen, te stellen een rechterhand, 't midden, en linkerhand.

Het zitten aan de rechterhand heeft geen bijzondere betekenis; want soms wordt Christus gezegd *te staan* aan de rechterhand, Hand. 7:55; en soms *daar te zijn*, Rom. 8:34.

Geeft zoete bedenkingen.

Men mag uit het zitten deze zoete bedenkingen wel trekken, namelijk:

- (h) dat het een meerdere eer te kennen geeft, omdat het de knechten toekomt te staan.
- (i) Dat het te kennen geeft de dadelijke oefening en uitvoering van Zijn Middelaarsambt; want de koningen, op de troon of rechterstoel zittende, Zijn bezig in de uitvoering van hun regering.
- (j) Dat het te kennen geeft de zoete rust van Christus na Zijn arbeid.
- (k) Dat het te kennen geeft Zijn verblijf in de heerlijkheid. Deze bedenkingen zijn wel waarheid en zoet; maar of het woord zitten dat in heeft, gaat zo vast niet.

XXXI. Doch én 't zitten, staan, én zijn aan Gods rechterhand geeft te kennen de allergrootste heerlijkheid, die een schepsel ontvangen kan, waarin Christus als Middelaar naar Zijn menselijke natuur verheven is, en alleen verheven is, ook ver boven al de heilige engelen, te welke opzichte de apostel zegt: Hebr. 1:13, *Tot welke van de engelen heeft Hij ooit gezegd: Zit aan Mijn rechterhand?* 't Is wat anders, als God gezegd wordt aan iemands rechterhand te Zijn, dat wil zeggen Zijn krachtdadige hulp; en 't is wat anders aan Gods rechterhand te zijn, 't welk de hoogste eer en heerlijkheid te kennen geeft, en Christus alleen eigen is. De gelovigen wordt wel beloofd, met Christus te zitten op Zijn troon, Openb. 3:21, 't welk de mededeling van Zijn goederen en heerlijkheid, die Christus voor hen in Zijn Vernedering en Verhoging verworven heeft, betekent; maar

nooit worden zij gezegd aan de rechterhand van God te zitten.

Als Middelaar.

XXXII. De Heere Jezus is gezeten aan des Vaders rechterhand, als Middelaar. Naar Zijn Godheid is Hij eenswezens met de Vader, Hem van eeuwigheid even gelijk, zodat Hij te die opzichte geen meerdere heerlijkheid kan ontvangen; maar in het zitten ter rechterhand wordt het openbaar, dat Hij Middelaar, de alleen heerlijke God is, 't welk Hij in Zijn vernedering ten merendeel onder Zijn mensheid verborg. Hierop ziet 't geen Hij zegt: Joh. 17:5 *En nu verheerlijk Mij, Gij Vader! bij Uzelf, met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was.* Naar Zijn mensheid is Hij ver boven ons begrip verheerlijkt, en naar de ziel ontvangende zoveel licht, liefde en genieting Gods, als een schepsel vatten kan, en naar het lichaam in heerlijkheid uitblinkende boven allen die rondom Hem Zijn, van welke Paulus spreekt: Filip. 3:21 *Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelfde gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam.*

Heeft opzicht op de drie ambten.

XXXIII. Het zitten ter rechterhand van God als Middelaar, heeft opzicht op Zijn drie ambten.

1. Als Hogepriester. Het Priesterambt is het fundament van de uitvoering van Zijn Koningsambt, en Profetisch ambt. Hem was beloofd, Koning en Profeet te zullen Zijn, om Zijn volk te beschermen en te leren, als Hij de voorgestelde voorwaarden, die Hij als Hogepriester te doen had, zou hebben uitgevoerd, Jes. 53:10. Dat Hij als Hogepriester aan des Vaders rechterhand zit, blijkt uit: Hebr. 1:3 *... nadat Hij de reinigmaking onzer zonden door Zichzelf teweeggebracht heeft, is gezeten aan de rechterhand van de Majesteit in de hoogste hemelen.* De reinigmaking van de zonde teweeg brengen, is een werk van het Priesterambt; dat werk wordt samengevoegd met het zitten ter rechterhand, en alzo met het Hogepriesterambt zodat Hij als Priester ter rechterhand van God is. In diezelfde samenvoeging wordt dat ook getoond: Hebr. 10:12. *Deze, een slachtoffer voor de zonden geofferd hebbende, is in eeuwigheid gezeten aan de rechterhand Gods.* Voegt hierbij die klare tekst: Hebr. 8:1 *... wij hebben zodanige Hogepriester, die gezeten is aan de rechterhand van de Majesteit in de hemelen.*

2. Als Profeet zit Hij ook ter rechterhand van God, omdat Hij gezegd wordt Zijn Heilige Geest van daar te zenden tot onderwijzing van Zijn volk. Zie: Hand. 2:33, 34. *Hij dan door de rechterhand van God verhoogd zijnde ... heeft dit uitgestort, dat gij nu ziet en hoort. Want Hij zegt: De Heere heeft gesproken tot mijn Heere: zit aan Mijn rechterhand.*

3. Als Koning zit Hij ook ter rechterhand van God, gelijk af te leiden is uit: Eféze 1:20, 21 *... en heeft Hem gezet aan Zijn rechterhand in de hemel; ver boven alle overheid, en macht, en kracht, en heerschappij.* Zie ook: 1 Petrus 3:22. *Welke is aan de rechterhand van God, opgevaren ten hemel, de engelen, en machten, en krachten Hem onderdanig gemaakt zijnde.*

Is een werk én van Christus, én van de Vader.

XXXIV. Dit zitten ter rechterhand wordt soms een werk van Christus genoemd: Markus 16:19 *... is gezeten aan de rechterhand van God.* Hebr. 8:1. Want Hij had nu al het werk op aarde verricht, en had nog veel in de hemel te doen, doch niet in nederigheid, als op aarde, maar in heerlijkheid. En Hij de heerlijkheid voor Zichzelf, ten nutte van Zijn kinderen, verworven hebbende, trad in de bezitting, volgens het Verbond met Hem opgericht. Dikwijls wordt het de Vader toegeschreven: Hand. 2:33. *Hij dan door de rechterhand van God verhoogd zijnde.* Hebr. 2:7 *... met heerlijkheid en eer hebt Gij Hem gekroond.* De Vader geeft Hem die heerlijkheid, volgens het Verbond in Zijn gerechtigheid, omdat Hij de voorwaarde volbracht had. Jes. 53:12. *Daarom zal Ik Hem een deel geven van velen ... omdat Hij Zijn ziel heeft uitgestort in de dood.*

Als Filip. 2:9 gezegd wordt, dat de Vader Hem een Naam gegeven, (Grieks: gunst) gegeven heeft, zo ziet dat gunst niet op Christus, alsof Hij het niet verdiend had, maar op de Vader, die in volle gunst en liefde, nu Zijn eis bekomen hebbende, Hem die Naam boven allen naam gaf. En het kan ook aangemerkt worden, als opzicht hebbende op de uitverkorenen, aan wie Christus gunstrijk is geschonken en om wie Christus gunstrijk is geschonken, alles wat tot uitwerking van hun zaligheid nodig was. Dit is van de waarheid.

Nuttigheid.

XXXV. De nuttigheid van Christus' zitten ter rechterhand van God in 't algemeen, is de krachtige uitvoering van Zijn ambten.

(iiii) Is Hij als Hogepriester aan de rechterhand van de troon der Majesteit, hoe krachtig is dan Zijn voorbidding, hoe zou de Vader Hem iets kunnen weigeren, die zelf tot Hem zegt: Eist van Mij, en Ik zal geven, Psalm 2:8. Hoe krachtig is dan Zijn voorspraak, die aan des Vaders rechterhand staat, en zo'n rechtvaardige zaak heeft te bepleiten!

(jjjj) Is Hij als Profeet aan des Vaders rechterhand, zo zal Hij Zijn Kerk en kinderen verzorgen van genoegzame gaven en genaden. Hand. 2:33. Hij dan, door de rechterhand van God verhoogd zijnde, en de beloften des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van de Vader, heeft dit uitgestort, dat gij nu ziet en hoort.

(kkkk) Is Christus als Koning van Gods rechterhand, zo zal Hij de Zijnen krachtadig tot een Kerk vergaderen. Hand. 5:31. *Deze heeft God door Zijn rechterhand verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker, om Israël te geven bekering.* Zo zal Hij Zijn Kerk krachtadig bewaren, dat niet een enige verloren ga, en dat de poorten van de hel dezelve niet zullen overweldigen, Matth. 16:18. *Zo zal Hij de vijanden van de Kerk straffen en verwoesten.* Psalm 110:1, 5, 6. Zit aan Mijn rechterhand, totdat Ik uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank uwer voeten. Hij zal koningen verslaan ten dage Zijns troons.... Hij zal verslaan degene, die het hoofd is over een groot land.

Wederkomen ten oordeel.

XXXVI. De laatste trap van Christus' verhoging is het terugkomen ten oordeel. De vorige trappen van Christus' verhoging Zijn onzichtbaar voor de wereld, de gelovigen zien ze alleen door het geloof. Maar deze, hoewel die nu nog door het geloof als zeker toekomende wordt aangenomen, zal zichtbaar zijn voor 't oog van alle mensen, niemand uitgenomen. Dat Christus als Rechter zeker zal komen ten oordeel, en dat het een trap van Christus' verheerlijking is, blijkt uit deze teksten: Matth. 24:30. *Alle geslachten der aarde ... zullen de Zoon des mensen zien, komende op de wolken des hemels, met grote kracht en heerlijkheid.* Matth. 25:31. *Wanneer de Zoon des mensen komen zal in Zijn heerlijkheid, en al de heilige engelen met Hem, dan zal Hij zitten op de troon van Zijn*

heerlijkheid. Joh. 5:27. En heeft Hem macht gegeven ook gerichte te houden, omdat Hij des mensen Zoon is. 'Omdat' doet ons zien op Zijn lijden en sterven, als een vervulling van de voorwaarde in het verbond van de Verlossing, waardoor Hij recht en macht verkregen heeft om Rechter te zijn. Meer zullen wij hiervan op deze plaats niet zeggen, omdat wij daarvan in 't tweede deel zullen spreken.

XXXVII. Gelijk wij de vernedering van Christus besloten hebben met een algemene toepassing, zo zullen wij ook de trappen van Christus' verhoging te samen nemen, en toepassen.

Overdenking van de geschiedenis.

Laat het geloof u de verleden dingen vertegenwoordigen, en gaat dikwijls met Maria Magdaléna naar het graf, en blijft daar wat staan in stille overdenking, ziet Jezus dood in het graf, en met wat heerlijkheid een engel neerdaalt, en de steen van de deur des grafes wentelt, hoe heerlijk en triomfantelijk de Heere Jezus wederom levend uit het graf uitgaat. Voegt u bij de verschijning van de engelen, en bij al de openbaringen van Christus, en hoort aan alle onderhandelingen met de vrouwen en de discipelen, en laat stilletjes u inleiden in de waarheid en heerlijkheid van Christus' opstanding, en hoe nu alles volbracht, en alles door Hem overwonnen is. Gaat met de discipelen naar de Olijfberg, hoort de laatste zegeningen van Christus, en ziet Hem ten hemel opvaren, en zich op orde des Vaders zetten aan de rechterhand van God is onbegrijpelijke heerlijkheid. Hoort het gejuich van de inwoners des hemels: *God vaart op met gejuich, de Heere met geklank der bazuin*, Psalm 47:6. Hoe hebben de heerlijke engelen zich verheugd! Zij die juichten toen de Heere de aarde grondde, Job 38:7, zij die de Heere loofden, toen de Messias geboren was, zeggende: *Ere zij God in de hoogste hemelen en vrede op aarde, in de mensen een welbehagen!* Lukas 2:14. Met wat een ontelbare menigte zijn ze niet wel gerangschikt geweest van de aarde tot aan de hemel! Wat een menigte ging voor en volgde na? Hoe hebben ze zich verblijd en zich neergebogen voor de Koning der eer, in Zijn triomf inrijdende, en Zijn eer en heerlijkheid uitgebazuind! Hoe hebben de verheerlijkte zielen gereikhalsd om Hem te zien! Hoe hebben ze in het zien van Hem zich verblijd en Hem, hun Borg en Heere, verwelkomd, met neerbuiging

uitgalmende: *Hallelujah!*

Slaat meteen uw oog op die Koning der eer, aanschouwt die Koning in Zijn schoonheid. Waarlijk, gelijk Hij een mens was, en in Zijn menselijke natuur alle bitterheid, benauwdheid en schande had gesmaakt met veel gevoelige smart, zo heeft Hij Zich ook waarlijk weer verblijd, en die dag is Hem geweest een dag van vreugde Zijns harten, Hoogl. 3:11. Hoe vrolijk is Hij geweest over de heerlijkheid Gods, van Zijn Vader, die Zich in het inhalen van Zijn Zoon, die Hij tot zo groot een werk gezonden had, en die dat zo getrouwelijk volbracht had opdeed! Hoe verheugd is Hij geweest over de verlossing van Zijn broederen, en dat Hij nu ging om hun plaats te bereiden! Met wat een genoegen heeft Hem de Vader ontvangen, aan Zijn rechterhand geplaatst, en met eer en heerlijkheid gekroond! In één woord: de gehele hemel is vol blijdschap, en zingt bij beurte: *Heft uw hoofden op, gij poorten! en verheft u, gij, eeuwige deuren! opdat de Koning der ere inga. Wie is de Koning der ere? De Heere, sterk en geweldig, de Heere, geweldig in de strijd. De Heere der heirscharen, die is de Koning der ere.* Psalm 24:7, 8, 10.

Beschouwing van Christus in heerlijkheid.

XXXVIII. Al wordt het ons niet toegelaten met Stéfanus op die buitengewone wijze de hemelen te zien geopend en de Zoon des mensen staande ter rechterhand van God, Hand. 7:56; al mogen wij met Paulus niet ingaan in de derden hemel, om Hem daarvan nabij te beschouwen, 't welk wij nochtans na de dood zullen doen, zo mogen en moeten wij evenwel door het geloof Jezus zien met eer en heerlijkheid gekroond, Hebr. 2:9. Laat dan het geloof u een vaste grond en bewijs zijn van de zaken, die men niet ziet, en houdt u bezig in het beschouwen van de verheerlijkte Jezus. 't Is niet genoeg maar te letten op de waarheden in de Schrift voorgesteld, en in de letter te blijven hangen, maar men moet doordringen tot beschouwing van de zaken zelf. 't Is niet genoeg maar op zichzelf te zien, zich aan Gode in Christus door het geloof over te geven, de zonden te bestrijden en te doden, ons zelf te verloochenen, stilte en vrede van het geweten te zoeken door het bloed van Christus. 't Is niet genoeg alleen maar op Christus' vernedering te denken, en daarin de voldoening te zoeken en te zien. In deze dingen alleen te blijven, is de oorzaak van veel dodigheid, ongelovigheden, ongestadigheden, en het belet de geestelijke wasdom, en

Jezus recht te verheerlijken; maar bij de vernedering van Christus ook Zijn verhoging te voegen, dat geeft veel groei, troost en sterkte, dat is een begin van de hemel, daar het zien van Christus in heerlijkheid het eeuwig geluk en werk zal zijn, volgens de bede van Christus: Joh. 17:24. *Vader! Ik wil, dat daar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij mijn heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt.* Opdat wij in dit werk hier beneden mogen bezig Zijn, zo openbaart Hij Zich ook hier op aarde aan degenen, die Hem liefhebben volgens Zijn belofte: Joh. 14:22 ... *die Mij liefheeft, zal van mijn Vader geliefd worden, en Ik zal hem liefhebben, en Ik zal Mijzelf aan hem openbaren.* De belofte doet zoeken, het openbaren verwakkert de liefde, de liefde doet aan Hem denken, het denken aan Hem wordt beantwoord door al klaarder en klaarder openbaren; dus veroorzaakt het een het ander. Gewent u dan tot het beschouwen van de verheerlijkte Jezus, en laat uw overdenking van Hem zich uitbreiden in verscheiden opzichten.

1. Als de waarachtige God.

XXXIX. Beschouwt de verheerlijkte Jezus als God. Jezus onze Middelaar is niet alleen een heerlijk en voortreffelijk mens, maar Hij is zelf God boven allen te prijzen in der eeuwigheid, Rom. 9:5. *De waarachtige God*, 1 Joh. 5:20. *Het afschijnsel van des Vaders heerlijkheid, en het uitgedrukte beeld Zijner zelfstandigheid*, Hebr. 1:3. In de gestalte Gods ... Gode evangelijk, Filip. 2:6. Hier doet zich op een oneindigheid van beschouwing. Als de ziel ingelaten wordt, om Jezus als God, als de alleen en eeuwige God te zien, en te beschouwen in Zijn volmaakheden, en dat een voor een, dan Zijn algenoegzaamheid, dan Zijn soevereine opperheid, dan de almachtigheid, de rechtvaardigheid, de heerlijkheid, de liefde, de barmhartigheid, en als in ieder van die een oneindigheid, daar het kleine begrip van een schepsel niet in-, veel minder het doorzien kan, gewaar wordt, en dat niet alleen door een beschouwend verstand, of van horen zeggen, maar met een ondervindend gezicht, nu gevoelende en smakende de kracht en zoetigheid van die onbedenkelijke volmaakheden, en als men die alle brengt tot Hem als Middelaar, dat Hij Zich zodanig vertoont, *dat in Hem woont al de volheid van de Godheid lichamelijk*, dat is waarlijk, klaarblijkelijk, Kol. 2:9, en als men Zijn heerlijkheid aanschouwt, een heerlijkheid als des eniggeborenen van de Vader, Joh. 1:14; dan, dan, zeg ik, verliest de

ziel zichzelf; dan, dan, is ze bekwaam en hartelijk geneigd om zich voor Hem neerbuigende, Hem eer en heerlijkheid te geven, en uit te spreken de heerlijkheid der eer van Zijn majesteit, Psalm 145:5.

2. Als Middelaar.

XL. Gaat voort en beschouwt Jezus, met eer en heerlijkheid gekroond, als Middelaar in Zijn ontvangen heerlijkheid; van deze spreekt Paulus: Filip. 2:9-11. *Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd, en heeft Hem een Naam gegeven, welke boven allen naam is; opdat in de Naam van Jezus zich zou buigen alle knie van degenen, die in de hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn, en alle tong zou belijden, dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders.* Zie ook: Hebr. 1:4. *Zoveel treffelijker geworden dan de engelen, als Hij uitnemender Naam boven hen geërfd heeft.* Van deze heerlijkheid zagen Petrus, Jakobus en Johannes een klein straaltje op de heilige berg. Zie dit Matth. 17:2-5. Maar hoeveel meerder heerlijkheid heeft Hij nu ontvangen, nu Hij alles overwonnen heeft, en met Zijn Vader gezeten is in Zijn troon! Openb. 3:21. Daar is Hij nu als overwinnaar, daar heeft Hij de eer van Zaligmaker te zijn van al de uitverkorenen; de eer van die te zijn, door welke des Heeren veelvoudige wijsheid, genade, rechtvaardigheid, waarheid, enz. aan engelen en mensen geopenbaard wordt. Daar is Hij nu verklaard en gesteld tot een erfgenaam van alles, Hebr. 1:2. Hij is erfgenaam van alles, wat in hemel en op aarde is, niets uitgezonderd, ook van zon, maan en sterren, van regen, wind, hagel en sneeuw, van alle dieren der aarde, van het grootste tot de minste mier toe, ja van alle goddelozen, en zelfs van de duivelen, om ze naar Zijn wil te gebruiken, tot nut van Zijn medeërfgenen, en ter ere van de Vader. Erfgenaam is Hij niet alleen in de titel, maar ook met de daad: Hij is gesteld in de bezitting, in 't gebruik en bestier van deze Zijn erfenis. *Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde,* Matth. 28:18. *Nu Zijn Hem de heidenen gegeven tot Zijn erfdeel, en de einden van de aarde tot Zijn bezitting,* Psalm 2:8. *Nu heerst Hij van de zee tot aan de zee, en van de rivier tot aan de einden van de aarde,* Psalm 72:8. Nu moet Hij als Koning heersen, totdat God al de vijanden onder Zijn voeten zal gelegd hebben, 1 Kor. 15:25. *Nu is Hij de grote Hogepriester ... bij de troon der genade,* Hebr. 4:14, 16. Nu heeft Hij, als die enige grote Profeet, sommigen gegeven tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen

tot evangelisten, en sommigen tot herders en leraren, tot volmaking van de heiligen, tot het werk van de bediening, tot opbouw van het lichaam van Christus, Eféze 4:11, 12. Erkent Hem als zodanig en geeft Hem heerlijkheid.

3. Het werk van de engelen jegens Hem.

XLI. Gaat verder en ziet hoe alles zich jegens Hem gedraagt. Al de engelen Gods bidden Hem aan, Hebr. 1:6. Zij passen op Zijn wenk, en Hij zendt ze tot het uitvoeren van Zijn bevelen, Openb. 1:1, en enig bevel van Hem ontvangende, gaan tot uitvoering als een vlamvend vuur, Psalm 104:4. En merkt hoe de duivelen voor Zijn heerlijkheid sidderen; zij zijn door Hem ten ondergebracht, Hij heeft hun de kop vermorzeld, en in het tegenspartelen zijn ze zo onder Zijn geweld, dat ze zelfs in zwijnen niet kunnen varen zonder Zijn toestemming.

Verbeeldt u hoe alle gelovigen van de gehele wereld op Hem alleen zien, en in Hem, als het middelpunt, samenkomen en met hun gezicht eindigen; hoe ze allen tot Hem lopen, als tot hun heil en zaligheid; hoe ze onder Zijn vleugelen vertrouwen, en in ootmoed zich voor Hem neerbuigen, uitroepende: *Heerlijkheid, en eer, en dankzegging, en kracht zij het Lam tot in alle eeuwigheid!* Als een gelovige al deze dingen aandachtig beschouwt, hij zal menigmaal ontvonkt worden in de liefde, in de blijdschap over Christus' heerlijkheid, en als horende de lofzangen van de engelen, van de verheerlijkte zielen, en van de gelovigen op aarde, zal hij Zijn hart gaande vinden en zich voegen onder de zingende menigte, juichende met hen: *Psalmzingt Gode, Psalmzingt! Psalmzingt onze Koning, Psalmzingt! Want God is een Koning van de gehele aarde, Psalmzingt met een onderwijzing! God regeert over de heidenen; God zit op de troon van Zijn heiligheid. De edelen van de volken Zijn verzameld tot het volk van de God van Abraham; want de schilden van de aarde Zijn Godes. Hij is zeer verheven!* Psalm 47:7-9.

XLII. Om onze zielen nog meer op te wekken tot deze heilige beschouwing, overweeg deze volgende beweegredenen:

1. 't Heerlijkste Voorwerp van de beschouwing.

Uw verstand kan niet leeg zijn van denken, en hoe heerlijker het een voorwerp heeft, hoe

meer het zich verlustigt, en volmaakter wordt; nu kan het verstand geen heerlijker voorwerp hebben, dan de verheerlijkte Jezus. *In Dewelke al de schatten van de wijsheid en van de kennis verborgen zijn*, Kol. 2:3. Al wat in de wereld is, is te laag, te grof, te vuil, dan dat uw verstand zich daarmee bezig zou houden. Waarom zou gij dan uw ogen laten gaan op 't geen niets is, dat maar een schaduw, maar een vergankelijke, een zielskwetsende, een zielverdrukkende, een zielverdervende ijdelheid is, als God daarin niet gezien wordt? De verheerlijkte Jezus is buiten het bereik van een wereldskind; daarom dwalen die af tot de aardse voorwerpen, om hun verstand bezig te houden en enig genoeg te geven, want zij hebben niet anders.

Maar u gelovigen, die Jezus kent en Hem liefhebt, waar zal het oog des verstands anders mee bezig zijn dan met de Koning in Zijn schoonheid te zien? Jes. 33:17. Als men deze in 't oog begint te krijgen, dan zal alles wat hier beneden is Zijn glans en heerlijkheid vanzelf verliezen, en het zal licht vallen Zijn liefde en het aankleven van al het aardse af te trekken. Schaamt u, dat u het oog zo dikwijls van Jezus afwendt. U ondervindt dagelijks, dat dit de ziel belet vrolijk en verheven te leven, dat dit veel duisterheid veroorzaakt, en de ziel langzamerhand doet afzakken tot het aardse, en dat ze dikwijls veel tijd en werk heeft om van het aardse wederom los te worden, om in afgetrokkenheid en eenzaamheid met Jezus te verkeren, en met duivenogen op Hem te zien.

2. 't Vermakelijkste.

XLIII. Daar kan ook niets vermakelijker voor een kind Gods Zijn dan Jezus te beschouwen. God wil het wel hebben dat Zijn kinderen blij Zijn, Hij wekt er hen menigmaal toe op, en Hij belooft dat Hij de vrolijke wil ontmoeten. Nu, nergens in kunnen ze zich inwendiger, bestendiger en meerder verblijden, dan in de verheerlijkte Jezus te beschouwen. Welaan dan, laat uw overdenkingen van Hem zoet Zijn. Na de zoete onderhandeling, die Mozes met de Heere had, neemt hij vrijmoedigheid, de begeerte, die in Zijn ziel lag, te uiten, zeggende: *Toon mij uw heerlijkheid*, Exod. 33:18. De Heere was al te goed, dan dat Hij 't hem geheel zou afslaan; Hij zegt tot hem, dat hij al te zwak was om de glans van Zijn heerlijkheid te verdragen; maar dat Hij evenwel Zijn goedheid hem zou tonen, en Zijn Naam voorbij Zijn aangezicht laten gaan, en die uitroepen, 't welk ook geschiedde, Exod. 34:6.

Verbeeldt u de zaak en oordeelt, of er wel wat gewenster en gemaklijker voor u zou Zijn dan even dit: Dat de Heere Jezus u bij de hand nam, u leidde in Zijn binnenkamer, u toonde al de hemelse verborgenheden, in het werk van de verlossing en Zichzelf aan u openbaarde in Zijn Goddelijke volmaaktheden en in al de heerlijkheid, die Hij als Middelaar ontvangen heeft; en dat Hij u met een liefde verzekerde, dat al Zijn heerlijkheid en volheid voor u en u ten goede was, en dat de Vader en de Zoon en de Heilige Geest te samen werkzaam waren om u tot een onbedenkelijke en onnoemelijke zaligheid te verheffen, om u nu in de tijd, en hierna in de eeuwigheid met Zijn liefde, algenoegzaamheid en andere volmaaktheden te verzadigen en te omvatten; wat dunkt u, kan er wel iets gemaklijker zijn dan even dit? Dit was de belofte, waarmee de Heere Jezus Zijn discipelen troostte en verblijdde: *Ik zal hen liefhebben, en Ik zal Mijzelf aan hen openbaren. Wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken*, Joh. 14:21, 23. Brengt hierbij al de uitdrukkingen, die gij hiervan in Gods Woord hebt gelezen, al de smakelijke vertellingen van de Godzaligen, die ooit de Heere hebben gezien, en 't geen gij zelf ooit mocht hebben ondervonden; en ik houd mij verzekerd, dat uw hart daarnaar in begeerten zal uitgaan, dat u smart zult hebben, dat u ooit uw oog van dit heerlijk gezicht hebt afgewend, en dat Hij Zich daarom van uw oog zeer heeft onttrokken, en dat gij daardoor verwakkerd zult worden om gedurig naar Hem uit te zien, en op Hem in Zijn heerlijkheid te starogen, totdat gij Hem klaarder van nabij ziet, en u in dat gezicht blijft vermaken.

3. Heeft een heiligende kracht.

XLIV. 't Is niet alleen heerlijk en gemakkelijk Jezus met eer en heerlijkheid gekroond te zien, maar dat aanschouwen heeft ook een heiligende en zielsveranderende kracht. 2 Kor. 3:18, Wij allen met ongedekt aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest. Gelijk Mozes door het veertigdaagse omgaan met de Heere op de berg van gedaante glinsterende was geworden, zo krijgen ook de aanschouwers van Christus' heerlijkheid een heilige glans. Dit is immers 't geen waarnaar gij verlangt, waarom gij bidt en zucht. Nu, dit is te bekomen door het aanschouwen van Jezus' heerlijkheid. Want:

- (m) De ziel die tot dit aanschouwen wordt toegelaten, wordt zo vervuld met heiligmaking en blijdschap, dat ze geen ander vermaak begeert, en om geen ander vermaak denkt; daarom heeft al het begeerlijke der ogen, al het aardse mooi, zoet en vermakelijk geen vat op haar, en heeft al haar heerlijkheid, en liefde, en kracht, en zoetheid verloren, en 't is de ziel alleen tot vergenoeging bij de Heere te zijn.
- (n) Omdat de ziel in dit aanschouwen zoveel vermaak en zaligheid vindt, zo zou ze dat gezicht niet gaarne verliezen; en omdat zij weet, dat de zonde een wolk daarvoor zou doen komen, zo is ze zeer omzichtig om zich voor zonden te wachten. En omdat zij de belofte weet: *Zalig zijn de reinen van hart, want zij zullen God zien*, Matth. 5:8; zo is ze zeer nauw op 't hart lettende, om dat zuiver en onbevlekt te bewaren, om altijd in staat te zijn om God te mogen zien.
- (o) Als men Jezus in heerlijkheid ziet, zo ziet men in Hem een eer, dienst, gehoorzaamswaardigheid; door welk gezicht de ziel zonder veel redekavelen, en zonder veel overleg zich verbonden en aangedaan vindt om in alle gewilligheid en vaardigheid alles wat ze is voor Hem te zijn, en alles wat Hem behaaglijk is uit te voeren.
- (p) De ziel ziet in alle volmaaktheden van de verheerlijkte Jezus Zijn heiligheid uitmunten; niet zoals op Horeb met een schrik en vloek tegen de overtreders, maar in haar natuur, in haar beminnelijke schoonheid, die terstond alle genegenheden van een liefhebber gaande maakt, om ook zo heilig te zijn.
- (q) De ziel de verheerlijkte Jezus beschouwende, wordt gewaar de eeuwige en volmaakte liefde van Jezus tot haar, en de beminnelijkheid van Jezus zelf. 't Kan niet anders, of de ziel zal daardoor ontstoken worden in wederliefde, 1 Joh. 4:19. *Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft*. Liefde nu is van die aard, dat ze alles wat ze kan, aanlegt tot genoegen van de geliefde, en dat ze tracht de geliefde gelijkvormig te worden. Zie, zo wordt een aanschouwer van Jezus in Zijn heerlijkheid brandende in de liefde, welke is de fontein, ziel, of rechte vorm van heiligheid.
- (r) Door dat aanschouwen wordt de ziel nauwer verenigd met Jezus, en hoe nauwer zij verenigd is met Jezus haar leven, hoe meer er kracht van Jezus uitgaat; en hoe meer kracht en invloed van Geest de ziel ontvangt, hoe minder kracht de zonde op haar

heeft, en hoe vuriger zij wordt de Heere welbehaaglijk te zijn. Uit deze allen is dan krachtig te besluiten, dat de verheerlijkte Jezus te aanschouwen een heiligende kracht heeft. Ik weet wel dat het een ieder Godzalige niet gebeuren mag, met de drie discipelen Jezus op de berg verheerlijkt te zien, of met Paulus in de derden hemel opgenomen te worden. Ik weet wel dat sommigen, dit lezende, wel beklemd zullen worden, en in moedeloosheid zullen beginnen in te zinken, denkende: wat ben ik duister, wat leef ik laag, in mijn leven kom ik niet tot zo'n beschouwing van Jezus in Zijn heerlijkheid! Maar weet, dat het kennen van deze gezegde zaken: liefde, begeerte en verlangen krijgen door deze dingen te horen en te lezen, en beklemd en droefgeestig te worden, omdat men daar nog zo ver vandaan is, een teken is van beginselen van genade; en daarom moeten deze bewegingen ons maar aanzetten tot het werk, om daar naar te trachten. Zo wij aanhouden met bidden, wachten, hopen, geloven, wij zullen gewaar worden, dat de Heere Zich aan zulken zal openbaren. *Daarom, zijt sterk, en Hij zal ulieder hart versterken, Psalm 31:24.*

Hoofdstuk 24: Van de Kerk

Hoofdstuk 24

Van de Kerk.

Nadat wij de natuur van het verbond der genade kort hadden voorgesteld, beloofden wij drie dingen breder te verhandelen, namelijk:

1. De Borg van het verbond.
2. De bondgenoten, welke Zijn de Kerk.
3. De wegen, waardoor de Heere Jezus Zijn bondgenoten tot heerlijkheid leidt, of de weldaden, die de Heere Zijn bondgenoten deelachtig maakt. Van het eerste hebben

wij gesproken, Hoofdstuk 8-23.

Nu gaan wij over tot het tweede, namelijk, tot de bondgenoten, welke samengenomen *Kerk of Gemeente* genoemd worden.

I. 't Is nodig, de kerk klaar en kennelijk in haar natuur voor te stellen, opdat een ieder wete, bij welke vergadering hij zich heeft te voegen, en dat een ieder zich verblijde, die zich in de ware kerk bevindt, omdat een ieder roept: Hier is Christus, daar toch Christus alleen in de ware kerk woont, en door Zijn Heilige Geest aldaar werkt tot bekering, vertroosting en heiligmaking. Psalm 133:3 ... *de Heere gebiedt aldaar den zegen, en het leven tot in der eeuwigheid*. Daarom moet men uit het Woord van God wel onderzoeken, welke vergadering de kerk is. Ik zeg: uit het Woord; want het Woord van God wordt niet gekend waarheid te zijn uit de kerk, hoewel zij het Woord, 't welk haar toevertrouwd is, Rom. 3:2, bewaart, beschermt en verkondigt. In welk opzicht zij genoemd wordt *een pilaar en vastigheid van de waarheid*, 1 Tim. 3:15. Maar de ware kerk wordt gekend uit het Woord van God; want zij is gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, Eféze 2:20. En de Schrift leert, dat men eerst moet onderwezen worden, eer men tot de Sacramenten mag toegelaten worden, dat is, tot de gemeenschap van de kerk worden opgenomen. Zie dit:

52. Matth. 28:19. *Gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve dopende.*

53. Hand. 2:41. *Die dan zijn Woord gaarne aannamen, werden gedoopt.*

54. Hand. 8:35, 36. *Filippus deed zijn mond open en beginnende van diezelfde Schrift, verkondigde hem Jezus. De kamerling zei: Wat verhindert mij gedoopt te worden?*

Te meer moet men het Woord nu onderzoeken, en daaruit leren kennen welke de ware kerk is, en welke vergadering de waarheid heeft, omdat daar nu zovele vergaderingen zijn, die ieder zich noemen *de Christelijke Kerk*. Die dan Gods Woord naarstig onderzoekt, door lezen, horen lezen, of horen prediken, en aanhoudend, ootmoedig en hartelijk bidt om in de waarheid geleid te worden, die heeft te verwachten dat de Heere hem tot de ware kerk zal brengen, en zo hij in de ware kerk is, dat de Heere hem zal verzekeren, tot zijn blijdschap, dat hij er in is.

Verscheiden benamingen

II. Het woord Kerk wordt in de Bijbel niet gevonden. 't Is een gebroken Grieks woord, het komt af van Kuriakee, vandaar door verkorting *kerk*; het betekent, *dat tot de Heere behoort*; dat des Heeren is. Dus vindt men het woord Kuriakon, 1 Kor. 11:20, *Des Heeren Avondmaal*. Openb. 1:10, Kuriakee, *dag des Heeren*. En alzo: de Kerk des Heeren, te weten de Gemeente.

Het woord Gemeente wordt doorgaans in Gods Woord gebruikt, en dat door verscheiden woorden in de grondtalen, als Hebreeuws

55. Kahal. Psalm 89:6 ... *ook is uw getrouwheid in de Gemeente der heiligen*.

56. Gneda. Jer. 30:20. *Zijn Gemeente zal voor Mijn aangezicht bevestigd worden*.

57. Grieks. Ekkleesia. 1 Kor. 11:18. *Als gij samenkomt in de Gemeente*.

58. Het woord *Synagoge* wordt wel niet gemeente, maar vergadering overgezet. Het betekent soms *het gebouw*, in 't welk de gemeente vergadert, en soms *de gemeente* die daar samenkomt, 't zij van de Joden, 't zij van de Christenen. Jak. 2:2. *Want zo in uw (Synagoge) vergadering kwam een man*, enz.

Deze woorden in hun oorsprong betekenen een samengeroepen of een ordelijk samenvergaderd volk, en staat tegenover een te hoop gelopen schare zonder orde. In onze taal ziet het woord *gemeente* op de onderlinge gemeenschap van de samengeroepen of vergaderden, met hun Hoofd Christus, en met elkaar.

Wij nemen in deze verhandeling de kerk niet voor het huis of gebouw, in 't welk de kerk samenkomt tot gehoor van Gods Woord, en het gebruik van de sacramenten. Ook niet voor de opzieners van de kerk of kerkenraad, als vertonende de kerk, gelijk Matth. 18:17, *Zegt het der gemeente*. Maar wij verstaan door kerk, al het vergaderde volk.

Er is maar één kerk.

III. Dit stellen wij vooraf vast, dat er geen twee of meer Kerken Zijn, maar dat er maar één enige Christelijke Kerk is. Van deze éne handelen wij nu.

Deze ene kerk bevat in zich alle uitverkorenen, van de beginne der wereld geroepen, en tot aan het einde der wereld nog te roepen. Deze zijn een eigen volk van Christus. Titus

2:14. *De algemene vergadering en Gemeente van de eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn*, Hebr. 12:23. *De Gemeente die Christus liefgehad heeft, en voor welke Hij Zichzelf heeft overgegeven*. Eféze 5:25.

Deze ene gemeente is voor een gedeelte al in de hemel, welk deel genoemd wordt de triomferende kerk, van welke gesproken wordt Openb. 7:9-16. Van deze spreken wij hier niet. Voor een gedeelte is deze gemeente nog op aarde, en wordt genoemd: *de strijdende kerk*; deze is het onderwerp van onze verhandeling.

Deze kan men aanmerken óf in haar geheel, zoals ze verspreid is over de gehele wereld, óf in de afzonderlijke vergaderingen van een land, stad of dorp. Zo zegt men: de kerk van Engeland, van Nederland, van Rotterdam.

Deze is soms zichtbaar.

IV. Deze ene kerk, op aarde strijdende, is soms meer openbaar uitkomende voor het oog van een ieder, in haar openbare vergadering, belijdenis, heiligheid; dan wordt ze genoemd: de zichtbare kerk. Soms is ze meer verborgen voor de ogen van de wereld, door overstromende dwalingen, godloosheden of vervolgingen; ten die opzichte wordt ze genoemd *de onzichtbare kerk*, Openb. 12:14.

Soms onzichtbaar; niet ten opzichte van de uitwendige of inwendige gestalte van de gelovigen.

Deze een strijdende kerk kan men aanmerken:

6. óf in haar inwendige geestelijke gestalte,
7. óf in de uiterlijke toevergaderingen.

Haar inwendige geestelijke gestalte, namelijk geloof, inwendige vereniging met Christus, 't geestelijke leven in de ziel, is onzichtbaar, kan met het oog des lichaams niet gezien worden. De toevergaderingen of samenkomsten tot het gehoor, gebruik van de sacramenten, en belijdenis in tijd van voorspoed, Zijn openbaar en zichtbaar. Dus kan men zeggen, dat dezelfde kerk in sommige opzichten zichtbaar, en in sommige opzichten onzichtbaar is; maar men mag de kerk daarom niet delen in een zichtbare en een onzichtbare kerk. Dezelfde mens is onzichtbaar, ten opzichte van de ziel, verstand, wil,

genegenheden, en hij is zichtbaar, ten opzichte van het lichaam en deszelfs bewegingen; nochtans mag men daarom dezelfde mens niet afdelen in een onzichtbaar en een zichtbaar mens; zo kan men ook de kerk om gemelde opzichten niet delen in een zichtbare en onzichtbare kerk, dat luidt alsof er waren twee kerken, en alsof ieder een andere kerk was.

Ook niet ten opzichte van de lidmaten.

V. Ook mag men de kerk niet afdelen in een zichtbare en onzichtbare kerk, ten opzichte van de leden derzelve, alsof de ene bestond uit andere leden dan de andere; namelijk, dat alle uitverkorenen, dadelijk geroepen en bekeerden, met de gedachten van alle anderen in de kerk afgetrokken zijnde, de onzichtbare kerk waren, en dat de bekeerden en onbekeerden samengenomen, zoals ze in een kerk vergaderen, en alleen ten opzichte van de uitwendige roeping, het historisch geloof, de belijdenis van de waarheid, en het uiterlijk gebruik van de sacramenten, gemeenschap met elkaar hebbende, de zichtbare kerk waren. Dit is onzes achtens een misvatting, en baart veel verwarde gedachten en uitdrukkingen van de kerk, en men staat in twijfel, of de spreker of schrijver dit of dat van de kerk zeggende, spreekt van de genaamde onzichtbare, of van de genaamde zichtbare kerk.

VI. Wij zeggen, dat men de kerk in de gezegde opzichten niet mag afdelen in een zichtbare en onzichtbare kerk. Want:

- (1) Ik vind noch de benaming van zichtbare en onzichtbare kerk, te gezegden opzichte, noch de beschrijving van zo'n onderscheiding in Gods Woord.
- (2) Dit onderscheid rust op een onware grond, namelijk, alsof de onbekeerden dadelijk, en door datzelfde recht leden van de kerk, van de uitwendige en onzichtbare vergadering waren, en daardoor recht tot het gebruik van de sacramenten hadden, 't welk wij wel uitdrukkelijk ontkennen en tonen zullen, par. 10 en 14. Zijn dan de onbekeerden geen leden van de kerk, ook dan als ze zichtbaar is, zo vervalt de gezegde onderscheiding en afdeling vanzelf.
- (3) Die onderscheiding stelt twee kerken, in wezen van elkaar onderscheiden. Want de ware gelovigen zijn de kerk, door een geestelijke vorm, welke is de ware, geestelijke,

gelovige vereniging met Christus, en met elkaar. En als de onbekeerden met de bekeerden, door gelijk recht een kerk uitmaakten, dat moest dan door een andere wezenlijke vorm zijn, waardoor die, in natuur verscheiden leden, één lichaam, één kerk uitmaakten, omdat onbekeerden geen geestelijke vereniging met Christus en de gelovigen hebben; daar twee wezenlijke vormen zijn, daar zijn ook twee in wezen onderscheidene lichamen en kerken, daar wij toch belijden, dat er maar één kerk is.

- (4) Als er in dit opzicht een zichtbare en een onzichtbare kerk was, een die alleen bestaat uit ware gelovigen door een geestelijke vereniging, en een bestaande uit bekeerden en onbekeerden te samen door uitwendige vereniging, dan waren de gelovigen in twee kerken, in een onzichtbare en in een zichtbare, en dat tegelijk op dezelfde tijd, in een, aan welke geen zaligheid beloofd was, en in een, aan welke de zaligheid al was beloofd, dat zo ongerijmd is, als twee kerken te stellen.

Tegenwerping 1.

VII. Daar is een tweërlei roeping, een inwendige en een uitwendige; een tweërlei geloof, een zaligmakend, en een historisch of tijdgeloof; een tweërlei heiligheid, een uitwendige, en een ware; tweërlei gemeenschap, een uitwendige, en een inwendige aan de ware goederen; dus is er ook een uitwendige en een inwendige kerk.

Antwoord.

- (h) Uit deze stelling moest volgen, ook tweërlei kerken, dat tegen de Bijbel is.
- (i) De uitwendige roeping, 't historisch of tijdgeloof, de uitwendige heiligheid de uitwendige gemeenschap aan de uiterlijke voorrechten, maakt geen waar lid van de kerk, welker natuur geestelijk is, en dienvolgens ook geen ware kerk van Christus.

Tegenwerping 2.

Het Zijn geen twee kerken, als men spreekt van een uitwendige of zichtbare kerk, en van een inwendige of onzichtbare kerk; maar wij verstaan daardoor tweërlei opzicht en aanzien van dezelfde kerk.

Antwoord.

- i. Als men in de ene kerk andere leden stelt dan in de andere, en een andere band van vereniging, dan stelt men geen twee opzichten van dezelfde kerk, maar twee in wezen

onderscheidene kerken, omdat daar zijn twee in natuur onderscheiden leden, die de kerk uitmaken, en twee vormen of verenigingen.

- j. De uitwendige relatie, betrekking of opzicht, maakt geen waar lid van de kerk en geen uitwendige kerk, gelijk een uitwendige relatie geen waar lid en deelgenoot maakt van een maatschappij en koopmanschap, en ook geen ander opzicht en aanzien van die maatschappij zelf maakt.
- k. Geen uitwendige relatie of betrekking van de onbekeerden geeft hun recht tot het gebruik van de Sacramenten, dus kunnen de onbekeerden en bekeerden geen uitwendige kerk maken; want daar is geen ware kerk van Christus, of zij allen, die leden van de kerk zijn, hebben recht tot de Sacramenten.
- l. Verstaat men door de uitwendige en inwendige kerk, maar een tweërlei aanzien en opzichte van dezelfde kerk, en geen tweërlei leden, en geen tweërlei band van vereniging, dan is het wel, en onze stelling blijft vast, namelijk, dat het onderscheid tussen een uitwendige en inwendige kerk, ten opzichte van de leden en de vereniging niet goed is, en dat een en dezelfde kerk, uit ware gelovigen alleen bestaande kan aangemerkt worden, of ten opzichte van haar inwendige geestelijke staat, of ten opzichte van de uitwendige vertoning in de wereld. Dat is 't dat wij zeiden.

Uit het gezegde blijkt nu in hoedanige zin wij de kerk nemen in deze verhandeling, namelijk: wij spreken van een kerk, die alleen bestaat uit ware gelovigen; die strijdt op aarde tegen de vijanden en voor het geloof; die soms meer, soms minder zichtbaar is voor 't oog van de mensen; die ten opzichte van haar inwendige geestelijke gestalte onzichtbaar, maar ten opzichte van haar toevergaderingen en personen zichtbaar is.

Beschrijving van de kerk.

VIII. Komende nu tot de zaak zelf, zullen wij eerst de beschrijving van de Kerk geven, en die dan in alle haar delen verklaren.

De Kerk is een heilige, algemene, Christelijke vergadering, alleen van ware gelovigen, van de Heilige Geest door het Woord van God geroepen, van de wereld afgescheiden, met haar Hoofd en met elkaar door een geestelijke band in een geestelijk lichaam verenigd; uitkomende door een waarachtige belijdenis van Christus en Zijn waarheid, en

met geestelijke wapenen onder haar Hoofd Jezus Christus strijdende tegen haar en Christus' vijanden, tot verheerlijking van God en haar zaligheid.

Laat ons de beschrijving in haar delen beschouwen. Wij zeggen:

Is een vergadering.

IX. De Kerk is een vergadering. Een alleen maakt geen kerk noch vergadering. De kerk wordt genoemd:

59. een huis: 1 Petrus 2:5. *Zo wordt gij ook zelf, als levende stenen, gebouwd tot een geestelijk huis.*

60. Een kudde: Joh. 10:16 ... *het zal worden één kudde en één Herder.*

61. Een lichaam: Eféze 1:22, 23 ... *en heeft Hem der gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen, welke Zijn lichaam is.*

62. Een volk: 1 Petrus 2:9. *Gij zijt ... een heilig volk.*

63. Een koninkrijk: 1 Thess. 2:12 ... *Die u roept tot Zijn koninkrijk.*

Nu, één steen maakt geen huis, één schaap geen kudde, één lid geen lichaam, één man geen volk, één persoon geen koninkrijk, zo ook een paus geen kerk, gelijk de Papisten zeggen.

Van ware gelovigen.

X. De Kerk is een vergadering van ware gelovigen. De onbekeerden, ofschoon zij de belijdenis van het geloof hebben gedaan, van de kerk in haar gemeenschap zijn aangenomen, onergerlijk leven, en tot het gebruik van de Sacramenten worden toegelaten; de onbekeerden, zeg ik, zijn geen ware leden van de kerk, 't zij men de kerk aanmerkt in haar inwendige geestelijke staat, 't zij men ze aanmerkt, zoals ze zich in openbare vergaderingen uitwendig vertoont in de wereld, zij zijn geen leden van de uitwendige zichtbare kerk; maar gelovigen alleen maken de kerk uit, zij alleen zijn leden van de kerk, ook hoe men ze aanmerkt.

Nederlandse belijdenis. Art. 27-29.

Dit zegt de Belijdenis duidelijk: Art. 27-29. Aldus luidende:

Art. 27. *Wij geloven en belijden een enige katholieke of algemene Kerk, welke is een*

heilige vergadering van de ware Christen-gelovigen, allen hun zaligheid verwachtende in Jezus Christus, gewassen zijnde door het bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest. Deze Kerk is geweest van het begin van de wereld af, en zal zijn tot het einde toe; gelijk daaruit blijkt, dat Christus een eeuwig Koning is, die zonder onderdanen niet zijn kan. En deze heilige Kerk wordt door God bewaard, of staande gehouden tegen het woelen van de gehele wereld; hoewel zij soms een tijd lang zeer klein en als tot niet schijnt gekomen te zijn in de ogen van de mensen. Gelijk Zich de Heere, gedurende de gevaarlijke tijd onder Achab, zeven duizend mensen behouden heeft, die hun knieën voor Baäl niet gebogen hadden. Ook mede is deze heilige Kerk niet gelegen, gebonden of bepaald in een zekere plaats, of aan zekere personen, maar zij is verspreid en verstrooid door de gehele wereld; nochtans samengevoegd en verenigd zijnde met hart en wil in één zelfde Geest, door de kracht van het geloof.

Art. 28. Wij geloven, aangezien deze heilige vergadering is een verzameling van degenen, die zalig worden, en dat buiten dezelve geen zaligheid is, dat niemand, van wat staat of kwaliteit hij zij, zich behoort op zichzelf te houden, om op zijn eigen persoon te staan, maar dat ze allen schuldig zijn zichzelf daarbij te voegen en daarmee te verenigen, onderhoudende de enigheid van de Kerk, zich onderwerpende aan derzelver onderwijzing en tucht, de hals buigende onder het juk van Jezus Christus, en dienende aan de opbouw van de broederen, naar de gaven die hun God verleend heeft, als onderlinge lidmaten van hetzelfde lichaam. En opdat dit te beter mocht onderhouden worden, zo is het ambt van alle gelovigen, volgens het Woord van God, zich af te scheiden van degenen, die niet van de Kerk Zijn, en zich te voegen tot deze vergadering, 't zij op wat plaats dat dezelve God gesteld heeft, al ware 't schoon zo dat de magistraten en plakaten van de prinsen daartegen waren, en dat de dood, of enige lichamelijke straf daaraan hing. Daarom al degenen, die zich van dezelve afscheiden, of niet daarbij voegen, die doen tegen de ordonnantie Gods.

Art. 29. Wij geloven, dat men wel naarstig en met goede voorzichtigheid, uit het Woord van God behoort te onderscheiden, welke de ware Kerk zij: aangezien dat alle sekten, die hedendaags in de wereld zijn, zich met de naam van de Kerk bedekken. Wij spreken hier

niet van het gezelschap van de geveinsden, dat in de Kerk onder de goeden vermengd zijn, en hierentussen van de Kerk niet zijn, hoewel zij naar het lichaam in dezelve zijn; maar wij zeggen, dat men het lichaam en de gemeenschap van de ware Kerk onderscheiden zal van alle sekten, welke zeggen, dat zij de Kerk zijn.

Spreekt van de kerk, zoals ze zich op aarde meer of minder zichtbaar vertoont.

XI. Allereerst blijkt klaar, dat deze Nederlands Belijdenis des geloofs niet spreekt van een onzichtbare kerk, welke bestaan zou uit alleen gelovigen met de gedachten afgetrokken, en alleen genomen, en tegengesteld tegen een zichtbare kerk, die bestaan zou uit bekeerden en onbekeerden te samen, welk onderscheid wij boven, par. 6, 7, 8, hebben verworpen; maar dat ze spreekt van de kerk, zoals ze op aarde is en samen vergaderd meer of minder zichtbaar; dit zal een ieder, die de woorden van de Belijdenis aandachtig inzielt, licht kunnen zien. Want:

- (f) Zij spreekt van die kerk, waarin geveinsden zijn, Art. 29.
- (g) Zij spreekt van die kerk, bij welke men zich voegen moet, 't zij op wat plaats God dezelve gesteld heeft, zich onderwerpende aan derzelve onderwijzing en tucht, Art. 28.
- (h) Zij spreekt van die kerk, tegen welke magistraten en plakkatens van de prinsen zijn, en bij welke zich te voegen de dood of andere lichamelijke straf wel hangt in tijden van vervolging, Art. 28.
- (i) Zij spreekt van die kerk, welke men onderkennen kan van andere sekten. Dit alles kan men niet passen dan op de zichtbare kerk, zoals ze vergadert tot het gehoor van Gods Woord en het gebruik van de Sacramenten.

En alleen uit ware gelovigen bestaat.

Ten tweede, deze belijdenis zegt, dat die meer of minder zichtbare kerk bestaat alleen uit ware gelovigen.

- (31) Als ze deze kerk beschrijft een heilige vergadering van de ware Christen-gelovigen, allen hun zaligheid verwachtende in Christus Jezus, gewassen zijnde door zijn bloed, geheiligd en vergezeld door de Heilige Geest, Art. 27.

- (32) Als ze verklaart dat de geveinsden, dewelke in de kerk onder de goeden vermengd zijn, hierintussen van de kerk niet zijn, hoewel zij naar het lichaam in dezelve zijn, Art. 29.

Hieruit blijkt, dat het gevoelen van de Gereformeerde Kerk is, dat de gelovigen alleen zijn leden van de kerk, en dat de onbekeerden geen leden van de kerk zijn; ofschoon zij naar het lichaam in dezelve zijn.

Men mocht dit alleen hiertegen inbrengen: De belijdenis spreekt van die kerk, buiten welke geen zaligheid is. Nu, buiten de zichtbare en uiterlijke kerk is wel zaligheid, want velen worden wel zalig, schoon ze niet gedoopt zijn, noch tot het heilig avondmaal gaan, ja die zelfs in de Roomse kerk nog zijn; dus spreekt de belijdenis van de onzichtbare kerk, die alleen uit gelovigen bestaat, en niet van de zichtbare kerk.

Ik antwoord:

- (n) In de tijd van de Hervorming toen de vervolgingen heftig waren, durfden velen zich tot de vergaderingen van de gelovigen niet voegen en men gaf voor, gelijk velen nog doen, dat men bij alle godsdiensten wel kan zalig worden. Dit gaat de belijdenis met die woorden tegen.
- (o) 't Is een klare waarheid, dat buiten de kerk geen zaligheid is, en dat, die de kerk niet heeft tot zijn moeder, God niet heeft tot zijn Vader; want bij de kerk alleen is de waarheid, die alleen predikt de waarheid, en zonder de waarheid kan niemand bekeerd en zalig worden.
- (p) De belijdenis zegt niet, dat niemand zalig kan worden, tenzij hij voor lidmaat aangenomen, gedoopt zij, en ten avondmaal gaat, maar dat buiten de kerk geen zaligheid is; dat daar buiten de weg van de zaligheid niet geleerd wordt, en geen middelen zijn om zalig te worden.
- (q) De ongedoopte bekeerden worden zalig door middel van de kerk, die hun het woord toedient en dat verkondigt. Wordt er iemand uit het pausdom zalig, dat is niet door de Paapse leer, maar door het Woord der waarheid, 't welk van de kerk nog in het pausdom is overgelaten.

Dus hebben wij getoond, dat de Belijdenis van het geloof verklaart, dat alleen de ware gelovigen leden van de kerk zijn, en dat de onbekeerden in de kerk geen leden van dezelve zijn.

XII. Dat het gezegde de waarheid is, blijkt uit deze volgende redenen:

33. *Daar is geen uiterlijk verbond tussen God en de mens*, noch in het OUDE TESTAMENT noch in het NIEUWE TESTAMENT opgericht, in 't welk onbekeerden bondgenoten zijn. Dienvolgens is er ook geen uiterlijke kerk, waarin onbekeerde lidmaten zijn. Ziet het eerste in 't brede bewezen, hoofdstuk 16; het tweede is dan vast, omdat de kerk het Verbond tot een grond heeft. Zo'n verbond, zo'n kerk.
34. Alle ware leden van de kerk hebben recht tot het gebruik van de Sacramenten, waardoor hun de goederen van het verbond worden verzegeld; het brood en de wijn zijn de gemeenschap met Christus' lichaam en bloed, 't welk verbroken en vergoten is tot vergeving van de zonden, Rom. 4:11 1 Kor. 10:16; Matth. 26:26-28. Nu, de onbekeerden hebben geen recht tot de Sacramenten, omdat zij geen recht noch deel hebben aan de verzegelde goederen, omdat zij zichzelf een oordeel eten en drinken; dit zegt het Formulier van het heilig Avondmaal; Deze allen zullen zich van deze spijs (welke Christus alleen voor zijn gelovigen verordineerd heeft) onthouden, opdat hun gericht en verdoemenis niet des te zwaarder worde. Dus zijn de onbekeerden geen leden van de kerk.
35. De vorm, het ware wezen van de kerk, uiterlijk samen vergaderende, is de vereniging met Christus en met elkaar door de Heilige Geest. 1 Kor. 12:13. *Wij allen zijn door één Geest tot één lichaam gedoopt ... en wij zijn allen tot één Geest gedrenkt*. Dus spreekt het Formulier van het Avondmaal daarvan, uit 1 Kor. 10:17, *Eén brood is het; zo zijn wij velen één lichaam, omdat wij allen ééns broods deelachtig zijn. Dat wij ook door dezelfde Geest, die in Christus als in het Hoofd en in ons als zijn lidmaten woont, met Hem waarachtige gemeenschap hebben; daarbenevens, dat wij ook door dezelfde Geest onder elkaar als lidmaten van één lichaam in waarachtige broederlijke liefde verbonden zijn*. Nu, de onbekeerden hebben de Geest niet: Judas 1:19 ... natuurlijke mensen, de Geest niet hebbende. De onbekeerden, omdat zij de Geest

niet hebben, zo komen ze Christus niet toe, Rom. 8:9. Dus zijn ze dan geen leden van de kerk, die onderling door de Geest verbonden is en Christus toekomt.

36. De benaming van de Kerk past niet op de onbekeerden. De Kerk wordt genoemd: *het huis Gods*, 1 Tim. 3:15. Een geestelijk huis van levende stenen opgebouwd, 1 Petrus 2:5. De schaapstal van Christus, Joh. 10:16. Het Koninkrijk des Zoons van de liefde Gods, Kol. 1:13. De Gemeente der heiligen, Psalm 89:6. De vergadering van de oprechten, Psalm 111:1. De apostel, schrijvende aan de gemeente, noemt ze: de geheiligden in Christus, geroepene heiligen, 1 Kor. 1:2. Heilige broeders, die der hemelse roeping deelachtig zijn. Hebr. 3:1. Dit nu kan van de onbekeerden niet gezegd worden, zo behoren zij tot die niet, derhalve zijn zij geen leden van de Kerk.
37. Dit blijkt ook uit 1 Joh. 2:19, *Zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren uit ons niet; want indien zij uit ons geweest waren, zo zouden zij met ons gebleven zijn.* Die uitgingen waren onbekeerden, deze onbekeerden waren voor hun uitgang in de kerk, nochtans waren zij van de kerk niet, zodat de onbekeerden, al zijn ze in de kerk. zo zijn ze niet van de kerk, en alzo geen leden derzelve.

Tegenwerping 1.

XIII. *'t Is openbaar, dat een grote menigte onbekeerden tot de kerk toevloeien, in de kerk tot lidmaten aangenomen worden, als lidmaten daarin blijven, en de Sacramenten gebruiken, zo zijn ze dan immers leden van de kerk.*

Antwoord.

(llll) 't Is wat anders tot de kerk toevloeien, en tot lidmaten te worden aangenomen, en 't is wat anders in waarheid lidmaten te zijn; 't laatste volgt niet uit het eerste, want het aannemen van hen tot lidmaten geschiedt van mensen, die maar zien 't geen voor ogen is, en oordelen niet van het hart, maar laten dat voor de Hartenkenner. De wedergeboorte of de waarschijnlijkheid van wedergeboorte is niet gesteld tot een regel voor de opzieners van de kerk in het aannemen van de lidmaten; maar de belijdenis van de waarheid en van hun beweging naast die waarheid, en de vertoning van een leven, 't welk hun belijdenis niet omstoot; het overige laten ze aan hen, en aan de Heere.

(mmmm) 't Is wat anders zich uitwendig in de kerk te begeven, en 't is wat anders

een uitwendige kerk. Omdat zij zich uitwendig in die kerk begeven, daarom is er geen uitwendige kerk, van welke zij lidmaten metterdaad zouden zijn; zij zelf beogen geen uitwendige kerk, aan welke geen zaligheid beloofd is, maar een kerk, in welke gemeenschap zij zouden zalig worden, en in die kerk geven zij zich in, maar alleen uitwendig, en niet in waarheid met een bekeerd en gelovig hart; daarom zijn ze geen leden, schoon zij uitwendig van de mensen daarvoor aangezien worden. Zij zijn zo in de kerk als een venijnige vrucht, die aan een goede boom met goede vruchten gebonden is; zij zijn zo in de kerk als vreemden, die enige tijd in een huis vertoeven, niemand acht die voor huisgenoten. Door deze uitwendige ingeving in de kerk hebben ze ook een uitwendige betrekking op de Heere Jezus, als Koning over zijn kerk, en op de ware leden derzelve, en genieten de uiterlijke voordelen van de kerk. De inwendige inlating van zichzelf, en het aannemen van hen in de kerk maakt hen geen ware leden van de kerk, maar alleen het geloof en de bekering.

Tegenwerping 2.

Matth. 3:12. *Waar zowel kaf op de dorsvloer gevonden wordt als tarwe; de dorsvloer is de kerk, kaf en koren zijn door 't zelfde recht leden van de dorsvloer, zo onbekeerden en bekeerden van dezelfde kerk.*

Antwoord.

Hier wordt gezegd dat goeden en kwaden in de kerk zijn, daar 't verschil niet over is, maar hier wordt niet gezegd dat het kaf een lidmaat van de dorsvloer, de kerk is. Kaf is op de dorsvloer als kaf, en niet als tarwe. Dat in de kerk is, is daarom niet van de kerk.

Tegenwerping 3.

Matth. 13:24, 25, 47. *Op dezelfde akker was goed kruid en onkruid, hetzelfde net bevatte goede en kwade vissen. Zo zijn in de kerk ook goeden en kwaden, beiden leden van de kerk.*

Antwoord.

De akker is de kerk niet, maar de wereld, vers 28, op welke goede en kwade mensen leven. Het visnet allerlei vissen vergaderende, wordt van de vissers bezocht, en de goede vissen worden in de vaten gelegd. Men moet in de gelijkenis blijven bij het oogmerk, 't

welk hier niet is: wie ware leden van de kerk zijn, maar wat einde goeden en kwaden zullen hebben. Dus past deze tekst hier niet toe.

Tegenwerping 4.

Men mocht tegenin brengen: 2 Tim. 2:20. *In een groot huis zijn niet alleen gouden en zilveren vaten, maar ook houten en aarden vaten; en sommige ter ere, maar sommige ter onere.* Het huis is de kerk, de vaten zijn de leden van de kerk, onder die leden zijn ook onbekeerden, die door vaten ter onere verstaan worden.

Antwoord.

- (s) De vaten in een huis zijn geen huisgenoten, zo ook niet de vaten ter onere, welke de onbekeerden zijn, zijn leden en ware huisgenoten.
- (t) Men moet wederom niet in alle omstandigheden hangen blijven, maar op het einde letten, 't welk hier is te tonen dat goeden en kwaden in de kerk zijn, 't welk wij gaarne toestaan; maar hier wordt niet één woord gesproken, of ze ware leden van de kerk zijn of niet; of ze in de kerk zijn, daarom zijn ze niet van de kerk.

Tegenwerping 5.

Indien men stelt dat de bekeerden alleen leden van de kerk zijn, dan stelt men een zuivere kerk op aarde, 't welk tegen Bijbel en alle ondervinding is.

Antwoord.

- (e) De ware gelovigen zelf zijn nog velen onzuiverheden onderworpen, en zijn verre van de volmaaktheid.
- (f) Met het stellen dat de gelovigen alleen leden van de kerk zijn, stelt men niet, dat in hun vergadering geen onbekeerden zijn, maar alleen dat zij er niet zijn als ware leden. Daar is nooit een kerk geweest, en zij zal op aarde ook niet zijn, waar geen onbekeerden als bijlopers in zijn, ja, die zijn doorgaans de meesten. In de kerk, of van de kerk scheelt veel.

Tegenwerping 6.

Indien de ware bekeerden alleen leden van de kerk zijn, zo is de ware kerk, die men kennen moet, niet te kennen, omdat men niet zeker kan weten de bekering van anderen.

Antwoord.

Men moet de kerk niet kennen uit de wedergeboorte, maar uit de ware leer, en de heiligheid van de belijders met de leer samengevoegd; deze twee zijn te kennen: waar deze zijn, daar is de ware kerk; maar of iemand die twee in waarheid heeft of in schijn dat komt op hem zelf aan, en 't is geen kenteken van de kerk voor anderen.

Zo blijft het dan vast, dat de ware gelovigen alleen leden zijn van de kerk, zoals ze op aarde vergaderd en meer of minder zichtbaar is, en dat de onbekeerden geen leden van haar zijn, ofschoon zij uitwendig in haar zijn.

De eigenschappen van de kerk.

XIV. Dus hebben wij gezien dat de kerk is een vergadering, en een vergadering bestaande uit ware gelovigen. Nu zullen wij verder gaan in de ontleding van de beschrijving, boven, par. 8, voorgesteld, en zullen de eigenschappen van de kerk voorstellen, namelijk dat de kerk is één, heilig, algemeen, Christelijk.

Zij is één.

1. De kerk is één, niet een enige ten opzichte van de plaats, want zij is op veel plaatsen door de wereld verspreid, en bestaat uit veel bijzondere kerken, die alle tot geen één plaats, 't zij Jeruzalem, Rome, of enige andere, bepaald of gebonden zijn. Zij is één, niet ten opzichte van haar uitwendige vertoning in de wereld; want zij is als de maan, zij heeft haar toenemen en afnemen, soms is ze in meerder, soms in minder luister; soms is ze meer verspreid, soms beslaat ze minder plaats; maar de kerk is één, ten opzichte van haar natuur en wezen, welke dezelfde is op alle tijden en plaatsen, waarin en waar zij is. Zij is één, ten opzichte van dezelfde leer van de onveranderlijke waarheid, van hetzelfde geloof, van dezelfde Geest, van dezelfde heiligheid. Dit toont de Heilige Schrift:

64. Hoogl. 6:9. *Een enige is Mijn duive, mijn volmaakte, de enige van haar moeder.*

65. Joh. 10:16 ... *het zal worden één kudde, en één Herder.*

66. Efése 4:4-6. *Één lichaam is het, en één Geest, gelijkterwijs ook gij geroepen zijt tot één hoop uwer beroeping; één Heere, één geloof, één doop, één God en Vader van allen.*

Deze eenheid wordt getoond in haar samenkomst tot het gehoor van Gods Woord, en

het gebruik van de heilige Sacramenten, in de afscheiding van alle andere vergaderingen, die de zuivere leer niet hebben, en in de uithouding en uitwerping van dezulken, die in leer van haar verschillen. 2 Joh. 1:10. *Indien iemand tot ulieden komt, en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in huis, en zegt tot hem niet: zijt gegroet!*

Heilig.

XV. 2. De kerk is een heilige vergadering. Dus wordt ze genoemd: 1 Petrus 2:9. *Gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk; opdat gij zou verkondigen de deugden Desgenen, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht.* Hebr. 3:1. *Heilige broeders! die van de hemelse roeping deelachtig zijt.* In de opschriften van de gemeenten, aan welke de apostel Paulus zijn brieven schreef, noemt hij ze heiligen: Rom. 1:7 1 Kor. 1:2 2 Kor. 1:1 Eféze 1:1 Kol. 1:1. Gelijk de kerk één is ten opzichte van alle tijden, van Adam tot op de dag des oordeels, zo is ze ook ten opzichte van alle tijden heilig.

Men moet zich niet inbeelden, dat de heiligheid, die de kerk van het OUDE TESTAMENT had, maar was een voorbeeldige heiligheid, afbeeldende de ware heiligheid van het NIEUWE TESTAMENT en alleen bestond in de afscheiding van andere volkeren, in wassingen, in zich te onthouden van onreine en te gebruiken reine gerecht, enz. Maar zij had de ware wedergeboorte en heiligmaking, zowel als de kerk van het NIEUWE TESTAMENT.

Bewijs 1.

Want

3. Petrus noemt de Profeten heilige mensen Gods, 2 Petrus 1:21.
4. In het OUDE TESTAMENT hadden ze het ware geloof in de Messias, Psalm 96:10 2 Kor. 4:13. Paulus verhaalt een geheel register van gelovigen van het OUDE TESTAMENT Hebr. 11. Waar nu het ware geloof is, daar is ook ware heiligheid; want het geloof is door de liefde, welke een vervulling van de wet is, werkende, Gal. 5:6.
5. De gelovigen in het OUDE TESTAMENT waren werkzaam tot ware heiligmaking,

baden om kracht, streden, 't was hun werk, hun leven naar de geboden des Heeren aan te stellen: Psalm 51:12; Psalm 43:3, 4, en de gehele 119^e Psalm.

6. Onbesnedenen van hart mochten alzo weinig, ten opzichte van zichzelf, in het huis des Heeren komen als onbesnedenen van vlees. Ezech. 44:7, 9. *Geen vreemde, onbesneden van hart, en onbesneden van vlees, zal in mijn heiligdom ingaan.*
7. Die ceremoniële reinigingen waren voor hen, en niet gegeven om af te beelden een ware heiligheid, die men in het NIEUWE TESTAMENT zou hebben. Wij mogen met die ceremoniële reinigingen ons nut nu wel doen, en daardoor opgewekt worden tot een inwendige en uitwendige heiligheid. Maar zij waren voornamelijk voor de gelovigen van het OUDE TESTAMENT, die wezen hen op hun vuiligheid, die leidden hen tot de Messias, om door zijn bloed gereinigd te worden, die verplichtten, vermaanden hen en wekten hen op tot de ware, inwendige en uitwendige reinheid, om zich te reinigen van alle besmetting van het vlees en des geestes, voleindigende de heiligmaking in de vreze Gods, 2 Kor. 7:1.

Tegenwerping 1.

Hiertegen is niet 't geen Paulus zegt: Hebr. 9:9, 10, 13, 14, *Welke was een afbeelding voor die tegenwoordige tijd ... die niet konden heiligen naar het geweten; bestaande alleen in spijzen, en dranken, en verscheidene wassingen, en rechtvaardigmakingen van het vlees, tot op de tijd der verbetering opgelegd. Want indien het bloed van de stieren en bokken, en de as van de jonge koe, besprengende de onreinen, hen heiligt tot de reinheid van het vlees, hoe veel te meer, enz.*

Antwoord.

Deze plaats, zeg ik, is niet tegen het bovengezegde. Want:

36. die zegt niet, dat zij anders niet hadden dan die ceremoniële heiligheid.
37. Die zegt, dat al die dingen op zichzelf genomen de ware heiligheid niet waren, 't geen wij gaarne toestaan. Gelijk nu het uitwendige kerkgaan, het uitwendig water in de doop, en het brood in het heilige avondmaal, en het uitwendig gebruiken van de Sacramenten de ware heiligheid niet zijn; maar én toen én nu moeten de uitwendige dingen door het geloof verenigd worden met Christus zelf.
38. Die zegt wel, dat die dingen op Christus zagen, en hen tot Christus leidden; maar die

zegt niet, dat die dingen schaduwachtige voorbeelden waren op die ware heiligheid, die de kerk van het NIEUWE TESTAMENT zou hebben.

Wegens de inklevende heiligheid.

XVI. Als wij de kerk heilig noemen, dan heeft zijn opzicht niet alleen op de afzondering van alle andere vergaderingen, die de kerk niet zijn, en op de toe-eigeningen aan God. Ook niet alleen op de toegerekende heiligheid, die de kerk in Christus heeft, maar hoofdzakelijk op de inklevende heiligheid en Godzaligheid. In dit opzicht is de kerk heilig.

(k) Omdat zij bestaat alleen uit ware bekeerde en gelovige lidmaten.

(l) Omdat de ware heiligheid alleen daar geleerd en aangedrongen wordt.

(m) Omdat de ware heiligheid daar te vinden is, en zich vertoont voor 't oog van allen, die de ware heiligheid weten te onderscheiden van de schijnheiligheid, die zich in andere vergaderingen vertonen mocht.

Dit stelt niet een zuivere en volmaakte kerk; want alle leden hebben maar een klein beginsel van de heiligheid, en hebben nog veel verdorvenheid in zich, en behalve dat, zijn er zeer velen in de kerk, schoon ze geen ware leden van de kerk zijn, die onbekeerd zijn. Altijd zijn er kwaden, 't kaf onder 't koren, onkruid onder de tarwe. Beschouwt de kerk van Adam tot op Christus, en gij zult bevinden, dat God in het merendeel geen behagen had, 1 Kor. 10:5. Ten tijde van Christus was de Joodse kerk zeer bedorven. Zelfs de gedoopte discipelen vielen bij menigten van Christus af, Joh. 6:67. Paulus verklaart dat de gemeente van Korinthe vleselijk was, 1 Kor. 3:3. Dat er hoererij onder hen in zwang ging, 1 Kor. 5:1. Men ging dronken ten avondmaal, 1 Kor. 11:21. Sommigen van hen hadden de kennis Gods niet, 1 Kor. 15:34. In de gemeente van Galatië waren zodanigen, die afgesneden behoorden te worden, en evenwel in bleven, Gal. 5:12. De apostel Paulus verklaart van velen in de kerk: Zij zoeken allen het hunne, niet hetgeen van Christus Jezus is, Filip. 2:21. Judas zegt van de kerk: Judas 1:4, 11, 12, 13, *Want er zijn sommige mensen ingeslopen ... goddelozen, die de genade onzes Gods veranderen in ontuchtigheid... en onze Heere Jezus Christus verloochenen. Die de weg Kains ingaan. Deze zijn vlekken in uw liefdemaaltijden ... waterloze wolken, bomen in het afgaan van*

de herfst, onvruchtbaar, tweemaal verstorven. Wilde baren van de zee, hun eigen schande opschuimende, dwalende sterren.

De Heere Jezus zegt van de gemeente van Eféze: Openb. 2:4, *dat ze haar eerste liefde had verlaten.*

Van de gemeente in Pergamus zegt Hij, vers 14, 15, *dat ze aldaar hadden, die de lering Balaäms en de lering van de Nicolaïeten hielden.*

In de gemeente van Thyatire lieten ze toe, *dat de vrouwe Jezabel leerde, die de dienstknechten van Christus verleidde, dat ze hoereerden en afgodenoffer aten*, vers 20.

De gemeente van Sardis *had de naam dat ze leefde, maar zij was dood*, daar waren alleen maar weinige namen, die met Christus wandelden, Openb. 3:1-4.

De gemeente van Laodicéa beeldde zich in, *dat ze rijk en verrijkt geworden was, daar ze ondertussen was ellendig, jammerlijk, arm, blind en naakt*, vers 17.

Deze zaken moeten ons tot waarschuwing dienen, om aan de zonden geen deel te hebben. En ook leren ze ons, dat men om de onzuiverheid van de kerk niet moet uitlopen, en een andere zuivere kerk trachten op te richten; met hoedanigen het ten allen tijde, en ook in onze dagen slecht en tot ergernis, en met een teken van Gods toorn is afgelopen, gelijk wij zien in de Labadisten, enz.

Algemene Kerk

XVII. 3. De derde hoedanigheid van de kerk is de algemeenheid. Daar zijn er die zeer veel op hebben met het woord Katholiek, alsof dat woord zoveel was als de ware kerk. Katholiek is een Grieks woord, maar 't wordt in de Bijbel niet gevonden, 't betekent niet rechtzinnig, ware, maar algemene. Hebr. 12:23 staat het woord paneeguris, en wordt overgezet *algemene vergadering*.

Algemeen is de kerk.

11. Ten opzichte van het getal van de uitverkorenen van 't begin van de wereld tot haar einde vergaderd, en bevat beide de triomferende en strijdende kerk. In deze opzichte spreekt de Schrift van de kerk: Hebr. 12:22, 23. *Gij zijt gekomen tot de berg Sion, en de stad des levenden Gods, tot het hemelse Jeruzalem, en de veel duizenden der engelen; tot de algemene vergadering en de Gemeente der eerstgeborenen, die in de*

hemelen opgeschreven zijn, en tot God, de Rechter over allen, en de geesten der volmaakte rechtvaardigen. Eféze 1:22, 23. En heeft Hem der Gemeente gegeven tot een Hoofd ... welke Zijn lichaam is. Eféze 5:25, 26 ... gelijk ook Christus de Gemeente liefgehad heeft, en Zichzelf voor haar heeft overgegeven, opdat Hij haar heiligen zou.

12. Algemeen wordt ook de gemeente van het NIEUWE TESTAMENT genoemd, in tegenstelling van het OUDE Testament. Toen was zij bepaald aan één natie, namelijk, Abrahams zaad. Als iemand uit andere naties tot het ware geloof kwam, die werd die natie ingelijfd, en *een Jodengenoot* genoemd. Die kerk was bepaald in Kanaän, en de stoel van de godsdienst was te Jeruzalem. Maar in het NIEUWE TESTAMENT is ze Katholiek, algemeen ten opzichte van plaats, natie en tijd, zij is nu verspreid over de gehele wereld, en dan wordt ze hier, dan daar gevonden. Zij bestaat uit allerlei naties, 't is evenwel of iemand een Jood of heiden is; zij zal nooit ophouden, maar duren tot op de komst van Christus ten oordeel.
13. De kerk is algemeen, ten opzichte van de leer, die altijd dezelfde is geweest en zijn zal. De uiterlijke wijze van godsdienst is eenmaal veranderd door Christus; want vóór Christus' komst geschiedde die door schaduwen, die hun Christus leerden, en na Christus' tijden geschiedde die zonder die schaduwen, en heeft alleen de heilige doop en het heilig avondmaal, met water, brood en wijn, als tekenen en zegels van het Genadeverbond, door Christus' bloed bevestigd.

Christelijke Kerk

XVIII. 4. De vierde hoedanigheid is, dat de kerk, is *Christelijk*, zo wordt ze genoemd:

- (f) Naar Christus, die het enige en alléén Hoofd is van de Kerk: Eféze 5:23 ... *Christus is het Hoofd van de gemeente; en Hij is de Behouder des lichaams.* (namelijk van de gemeente) Christus is Koning van Zijn kerk: Psalm 2:6. Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion, de berg Mijner heiligheid. (Dat Christus Koning is van de kerk, hebben wij boven klaar en in 't brede getoond, daarom zullen wij in dit hoofdstuk niet breder van het Hoofd van de kerk spreken.) Christus is de Bruidegom van de kerk, die gedurig als de Bruid voorkomt in het gehele Hooglied. Zie ook: Joh. 3:29, *Die de bruid heeft, is de bruidegom.* Gelijk Eva naar de man *manninne*, en iedere vrouw naar de man genoemd wordt, zo wordt ook de kerk naar Christus de

Christelijke genoemd, en zo ieder gelovige een Christen, Hand. 11:26. Hand. 26:28. *Gij beweegt mij bijna een Christen te worden.* 1 Petrus 4:16. *Indien iemand lijdt als een Christen.*

(g) Zij wordt Christelijk genoemd, omdat zij alleen de leer van Christus omhelst, en het leven van Christus in haar leven enigszins uitdrukt. Hebr. 6:1. *Nalatende het beginsel der leer van Christus.* 2 Joh. 1:9. *Die in de leer van Christus blijft, deze heeft Beiden de Vader en de Zoon.* 1 Kor. 2:16. *Wij hebben de zin van Christus.* Gelijk de kerk de leer van Christus heeft, zo drukt ze ook enigszins zijn leven uit. 1 Kor. 11:1. *Weest mijn navolgers, gelijkewijs ook ik van Christus.* 1 Petrus 2:21 ... *ons een voorbeeld nalatende, opdat gij Zijn voetstappen zou navolgen.*

Benaming van dwalende vergaderingen.

XIX. Veel vergaderingen bedekken hun dwalingen met de naam van *Christelijk*. Om die van elkaar te onderkennen, zo heeft de Goddelijke Voorzienigheid beschikt, dat iedere vergadering met een bijzondere naam wordt genoemd, 't zij dat ze zichzelf zo noemen, óf dat ze van anderen tot verwijt zo genoemd worden, welke benaming doorgaans geschiedt naar de eerste voorstanders van hun dwalingen. Zo wordt de paapse genoemd naar de paus haar hoofd, of Roomse naar de stad Rome, alwaar hij zijn woning heeft, en vanwaar hij zijn dwalingen uitzendt. Mennisten naar Menno Simons, een gewezen monnik van Witmarsum in Friesland. Arminianen naar Arminius, gewezen professor te Leiden. Socianen naar Socinus. Lutheranen naar Luther.

Waarom Gereformeerde Kerk

Tot onderkenning van de ware kerk uit alle dwaalvergaderingen noemen wij ons *Gereformeerden*, niet ten opzichte van de leer, alsof wij die veranderd of verbeterd hadden, nee, die is en blijft bij ons onkreukbaar volgens Gods Woord bewaard; maar ten opzichte van de dwalingen, waarmee de kerk vervuld was, welke zij heeft uitgeworpen, uitgaande uit het midden van de Roomse ketterijen, onder welke zij zolang was gedrukt, en herstellende de kerk naar het voorschrift van Gods Woord. De ware Gereformeerde Kerk wordt bij verwijting van de partijen genoemd *Calvinisten*, naar Calvin, leraar te Genève, die zich onder de eersten mede zette tegen de Roomse dwalingen. Wij zeggen

onder de eersten; want noch hij, noch Luther waren de eersten; maar Zwingli. Wij erkennen hem als een lid van de ware kerk, die veel voor de waarheid heeft gedaan, maar niet als het hoofd van de kerk, of als een die een regel in leer en leven voorschrijft. Wij roemen noch steunen op mensen, wij volgen geen mensenvindingen en leer, wij noemen ons naar geen mensen. Lust het iemand om ons naar een mens te noemen, hij doet het op zijn eigen gevaar; wil hij ons door die benaming onderscheiden, als de ware kerk van de valse, de zaak is goed, maar de wijze kwaad.

De kerk is een afgescheiden vergadering.

XX. Deze kerk, die wij in haar hoedanigheden hebben voorgesteld, noemden wij in de beschrijving, par. 8, een vergadering die afgescheiden is van de wereld. Ieder koninkrijk heeft zijn grenzen en grensscheidingen, binnen welke de onderdanen zich houden, en door welke zij van anderen afgescheiden worden. Zo is ook het koninkrijk der hemelen van alle volkeren afgescheiden, en woont op zichzelf zonder vermenging met anderen. Deze afscheiding is niet ten opzichte van de plaats, landschap of stad, gelijk in het OUDE TESTAMENT, maar zij is ten opzichte van de gemeenschap en belijdenis, van anderen afgescheiden, en zij willen anderen, die van de wereld, van een valse godsdienst zijn, bij zich niet hebben. Zij willen alleen zijn, opdat het rijk van Christus te klaarblijkelijker openbaar worde. Deze afgescheidenheid blijkt:

(h) Uit Num. 23:9 ... *dat volk zal alleen wonen, en het zal onder de heidenen niet gerekend worden.* Deut. 7:6. *Gij zijt een heilig volk de HEERE, uw God; u heeft de HEERE, uw God, verkoren, dat gij Hem tot een volk des eigendoms zou zijn uit alle volken, die op de aardbodem zijn.* Ook in het NIEUWE TESTAMENT. Hand. 5:13. *Van de anderen durfde niemand zich bij hen voegen; maar het volk hield hen in grote achting.* 2 Kor. 6:17. *Gaat uit het midden van hen, en scheidt u af, zegt de Heere, en raakt niet aan hetgeen onrein is, en Ik zal ulieden aannemen.*

(i) Daarom komt de kerk ons voor als omtuind en met muren besloten; Jes. 5:2. *Hij heeft die (wijngaard) omtuind.* Jes. 62:6. *O Jeruzalem! Ik heb wachters op uw muren besteld.*

(j) Daarom is de kerk onder opzieners, die haar in afgescheidenheid houden, en voor

vermenging bewaren. Hand. 20:28, *Zo hebt dan acht op u zelf, en op de gehele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot opzieners gesteld heeft.* Hebr. 13:17. *Zijt uw voorgangers gehoorzaam, en zijt hun onderdanig, want zij waken voor uw zielen.* Dit toont ook haar orde: Kol. 2:5. *Ziende uw ordening.*

(k) Daar zijn sleutels om te sluiten en te openen, Matth. 16:19. Matth. 18:17 ... *indien hij ook der gemeente geen gehoor geeft, zo zij hij u als de heiden en de tollenaar.* 1 Kor. 5:13. *Die buiten zijn, oordeelt God. En doet gij deze boze uit ulieden weg.*

Is verenigd.

XXI. Gelijk de kerk afgescheiden is van andere, zo is ze verenigd onder elkaar, gelijk blijkt uit het woord gemeente zelf, 't welk uitdrukt haar gemeenschap aan elkaar; uit haar afgescheidenheid; uit de vergelijkingen; zij wordt genoemd een huis, 't welk door verenigde stenen opgebouwd wordt; een lichaam, 't welk uit veel verenigde leden bestaat; een kudde, welke niet verstrooide maar bij elkaar vergaderde schapen uitmaakt; een koninkrijk, in 't welk de onderdanen samengevoegd zijn tot bescherming van elkaar.

Deze vereniging geschiedt:

(a) Door omhelzing van dezelfde waarheid: Hand. 2:41. *Die dan zijn woord gaarne aannamen, werden gedoopt.*

(b) Door vereniging met die allen, welke dezelfde waarheid omhelzen en belijden; belijdt iemand die waarheid alleen uiterlijk met de mond, dat komt op hem zelf aan; het oogmerk en het hart van de ware verenigden is: zich te verenigen met de ware belijders en belevers van de waarheid. Hand. 4:32. *De menigte van degenen die geloofden, was één hart en één ziel.* Neh. 10:28, 29. *Al wie zich van de volken van de landen hadden afgescheiden tot Gods wet... die hielden zich aan hun broederen.* Joh. 17:21. *Dat zij allen één zijn.* 1 Kor. 1:10.... *dat onder u geen scheuringen zijn, maar dat gij samengevoegd zijt in een zelfde zin, en in een zelfde gevoelen.*

(c) Door de Geest 2 Kor. 4:13. *Omdat wij nu dezelfde Geest des geloofs hebben.* 1 Kor. 12:13. *Wij allen zijn door één Geest tot één lichaam gedoopt. Één Geest is in hen allen, één Geest bezielt hen allen, verlicht, wederbaart en heiligt hen allen.* Daarom hebben ze dezelfde natuur; gelijk nu zoekt gelijk, en verenigt zich met gelijk.

- (d) Zij zijn verenigd door onderlinge liefde en vrede: Eféze 4:2, 3 ... *verdragende elkaar in liefde; u beijverende te behouden de enigheid des Geestes door de band des vredes*. Kol. 3:14.... *doet aan de liefde, dewelke is de band der volmaaktheid*.
- (e) Zij zijn verenigd door beoging van één en hetzelfde belang, namelijk, de eer van Christus, hun Hoofd. 2 Kor. 8:23. *Zij zijn een eer van Christus*.
- (f) Hieruit ontstaat een onderlinge gewilligheid om elkaar te helpen, en alles met elkaar uit te staan, ja, voor elkaar het leven te laten: 1 Kor. 10:24. *Niemand zoek dat zijns zelfs is; maar een ieder zoek dat van de ander is*. 1 Joh. 3:16 ... *wij zijn schuldig voor de broeders het leven te stellen*.

God vergadert de Kerk.

XXII. De kerk komt niet vanzelf bij elkaar, 't geschiedt niet door mensen wijsheid, maar 't is God; God alleen, die de zijnen samenbrengt, en tot een volk, een kerk vergadert. Hand. 2:47. *De Heere deed dagelijks tot de Gemeente, die zalig werden*. Kol. 1:13. *Die ons overgezet heeft in het koninkrijk van de Zoon Zijner liefde*. Joh. 10:16. Deze moet Ik ook toebrengen.

Door het Woord.

Het middel, waardoor de Heere zijn kerk vergadert, is het Woord: Joh. 10:16, *zij zullen mijn stem horen, en het zal worden één kudde*. Jak. 1:18. *Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaad door het Woord der waarheid*. Hebr. 3:1. *Heilige broeders, die der hemelse roeping deelachtig zijt*.

Als de Heere een leraar of particulier op een plaats zendt met het Evangelie, stelt hij uit het woord aan die volkeren Christus voor; wordt er iemand verlicht, gelovig en overgebracht, die kleeft dadelijk die aan, die hem Christus predikte; die twee zijn middelen tot bekering van een derde, en anderen; de overgebrachten voegen zich terstond bij de vorigen als één ziel; dus groeit de vergadering, en komt voor de dag als een licht in de duisternis, als een stad op een berg.

Een ieder hoort haar krachtige woorden, en ziet haar heilige wandel; daaruit komt achting van die vergadering in de hoorders en aanschouwers; zij worden overtuigd bij zichzelf, dat zij zo niet zijn, of zij worden daardoor overgebracht, of dat licht, dat hen

bestraft niet kunnende verdragen, zo haten ze die vergadering, en kanten zich daartegen, om ze uit te roeien.

Door de glans van de kerk, en de achting die ze heeft bij het volk, en de liefde onder elkaar worden ook velen gelokt, die geen waarachtig hart hebben bekomen, en zij, hoewel onbekeerd, voegen zich bij die vergadering, ja, wel in zulke grote getale, dat ze de meesten worden. Deze zijn vrienden in 't openbaar, maar vijanden in het hart; want als zij, binnen zijnde, vernemen, dat de oprechten hen beginnen te kennen, hen met woorden of met daden bestraffen, zo beginnen zij hun aard te tonen, en onderdrukken de goeden in de kerk, meer dan de bozen van buiten doen. Hieruit ontstaat vereniging van de oprechten, en strijd van buiten en van binnen.

En bewaart ze.

XXIII. Gelijk God de kerk vergadert, zo bewaart Hij ze ook, zonder dat de kerk uitgeroeid wordt. Daar is altijd een kerk op aarde geweest, en de kerk zal op aarde zijn zo lang de wereld zal staan. Deze en gene particuliere kerken, op de een of andere plaatsen kunnen wel geheel en al afvallen van het geloof, en verketteren, of door vervolgingen uitgeroeid worden, maar de kerk zelf kan niet uitgeroeid worden; wordt ze in de ene plaats vernietigd, zij groeit wederom op een andere plaats, gelijk de ondervinding dit alles overvloedig leert. Wij zeggen niet alleen dat er altijd gelovigen en uitverkorenen, schoon hier en daar verspreid en op zichzelf levende, zijn maar dat er altijd een vergadering, een kerk zal zijn, meer of minder zichtbaar, meer of minder verdorven. En dat niet door de standvastigheid en sterkte van de kerk in zichzelf, maar door de wil en de bewarende kracht Gods.

Houdt nooit op.

Op die vraag dan: Of er altijd op aarde een kerk zal zijn? antwoorden wij *ja*. 't Blijkt:

(n) Uit de beloften Gods: Matth. 16:18, *Op deze Petra zal Ik mijn gemeente bouwen, en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen*. Indien ooit de kerk uitgeroeid werd en ophield, zo hadden de poorten der hel, dat is, het geweld van de duivel, haar overweldigd. Nu, dat zouden ze nooit doen; zo zou dan de kerk altijd blijven. Dit blijkt ook: Matth. 28:20, *Ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding van de*

wereld. De apostelen zouden zo lang niet leven, maar hun geestelijk zaad, hun kinderen, het een geslacht na het andere, en de Heilige Schriften door hen beschreven, zouden blijven; Christus belooft zijn bijstand aan hen al de dagen tot de voleinding van de wereld, en in die kinderen en door hun Schriften leven en spreken ze nog. Dus blijft de kerk altijd en zal blijven.

(o) Dit blijkt ook uit de ambten van de Heere Jezus. Hij is een altoosdurend Profeet, Priester en Koning. Nu, geen hoofd zonder lichaam, geen koning zonder onderdanen, geen lerende profeet zonder leerlingen, geen priester zonder volk, voor 't welk hij bidt, geen bruidegom zonder bruid: Psalm 110:4. *Gij zijt Priester in der eeuwigheid.* Dan. 2:44. *In de dagen van die koningen zal de God des hemels een koninkrijk verwekken, dat in der eeuwigheid niet zal verstoord worden.* 1 Kor. 15:25, 26. *Hij moet als Koning heersen, totdat Hij al de vijanden onder zijn voeten zal gelegd hebben. De laatste vijand, die te niet gedaan wordt, is de dood.*

(p) Doet hierbij de ondervinding. De Bijbel vertoont ons de kerk van Adam tot op Christus en de apostelen na Christus, de kerkelijke en wereldrijke geschiedenissen geven getuigenis, dat de kerk van der apostelen tijden tot op ons geweest is. Nu is ze nog openbaar, dus besluiten wij, dat ze wel voort zal blijven in spijt van allen, die het leed is.

Tegenwerping 1.

XXIV. Lukas 18:8. *De Zoon des mensen, als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde?* Is dat niet te zeggen: Hij zal geen geloof vinden? En dienvolgens zal er geen kerk zijn.

Antwoord.

Dat is niet te zeggen, dat er geen gelovigen zijn zullen, want zij zullen er dan nog zeker zijn, gelijk de apostel zegt, 1 Thess. 4:15, 17; maar 't is zoveel als, dat er zo weinigen zullen zijn, dat het te verwonderen is.

Tegenwerping 2.

Men mocht nog tegen brengen: 2 Thess. 2:3.... *die (dag van Christus) komt niet, tenzij dat eerst de afval gekomen zij.* Daar een gehele afval is, daar is een gehele vernietiging van

de kerk: Openb. 13:8. *Allen, die op de aarde wonen, zullen hetzelfde aanbidden.* Waar zullen dan Godzaligen zijn?

Antwoord.

Deze en dergelijke zijn wijzen van spreken, waardoor men de algemeenheid en de grootheid wil uitdrukken, maar dat sluit niet allen zonder onderscheid uit; want ook in die tijd zou de kerk in de woestijn zijn, Openb. 12:14; *en een overig zaad*, vers 17. Dus blijft het vast, dat de kerk altijd zal blijven, en nooit geheel en al uitgeroeid worden.

XXV. Gezien hebbende de natuur van de kerk in haar zelf, is nodig dat wij enige kentekenen voorstellen: waaraan men kennen kan, welke de ware kerk is of niet. Ik zeg, kennen kan; niet dat alle mensen die kennen; want dan zouden er zovele niet zijn, die elk roepen: *hier is de kerk!* Allen hebben geen ogen om de kentekenen te zien; allen zijn er niet zeer over bekommerd, maar volgen zonder onderzoek hun ouders na. Anderen hebben geen lust om het te weten en te onderzoeken, daar er nochtans zoveel aan gelegen is. Want alleen in de ware kerk is Christus met zijn zegeningen; daar is het zuivere en zaligmakende Woord, daar zijn de getrouwe herders en leraars tot volmaking van de heiligen; daar worden de zielen bekeerd; daar worden ze getroost, daar wassen ze op in heiligmaking, daar wordt de Heere Jezus beleden; daar gaat men naar de hemel. In één woord: daar alleen gebiedt de Heere de zegen en het leven tot in der eeuwigheid. Daarom keren zich daarheen allen, die het geklank kennen, en de Heere geeft de zijnen een hart en lust om zich daarbij te voegen. Dit is ieders plicht, die zalig wil worden.

En omdat er zovele vergaderingen zijn, die roepen dat zij de kerk zijn, daar ze toch verleidende en zielverdervende leringen hebben, zo is nodig, dat men wete, waaraan de ware en de valse kerken te kennen zijn, opdat men zich bij de ware voege, en zich verblijde, als men zich daarbij bevindt.

Valse kentekenen.

XXVI. Eerst zullen wij voorstellen zulke zaken, die de valse kerk als kentekenen voorstelt, opdat zij met die valse kentekenen overeenkomende, schijnen mocht de ware kerk te zijn.

De Roomse kerk zou liefst willen, dat men het Woord van God ter zijde stelde, en alleen

op 't zeggen van haar, of op 't zeggen van haar Hoofd, de paus, aanging; want dan, weten ze, zouden ze het winnen. Maar omdat anderen, die zich ook kerk noemen, haar partij zijn, en de paus verklaren de antichrist te zijn, gelijk ook de ware kerk doet, zo zal, noch mag iemand zich op zijn verklaring tevreden houden; omdat er zovelen zijn, die nu de naam van kerk dragen, en de ene tegen de andere is, zo kan men niemands verklaring, ook niet van de ware kerk, op eigen gezag aannemen, maar daar moet iets anders zijn, dat de uitspraak tussen alle deze partijen doet. Omdat deze eis billijk is, ook in het oordeel van alle kordaten en onpartijdigen, versiert men sommige dingen, die met hun vergaderingen best overeenkomen, en men wil die voor kentekenen doen doorgaan, daar ze toch geen kentekenen zijn. De voornaamste van de valse zullen wij voorstellen, en hun ongegrondheid tonen.

1. Katholiek.

XXVII. Men stelt tot een kenteken van de kerk het woord *Katholiek*; maar:

- e. dat woord staat in de Bijbel niet, en men zou dan maar roemen op een woord, dat buiten de Schrift verzonnen is.
- f. Met het woord Katholiek werden aleer ook genoemd de Novatianen, Donatisten, Arianen en andere ketters; wat nu veel valse kerken zich toe-eigenen, dat kan geen kenteken zijn van de ware kerk.
- g. Zoals het woord katholiek een kenteken van de ware kerk was, zo kon niemand daarop roemen dan zij, die niet alleen de naam hadden, maar ook de zaak; want men kan wel een goede naam hebben, maar zelf kwaad zijn. Wat hielp het de gemeente van Sardis, dat ze de naam had, dat ze leefde, daar ze ondertussen dood was? Openb. 3:1. Zij die pronken willen met de naam katholiek, zijn niet katholiek in de daad; noch in leer, alzo de hare niet is overeenkomstig met het Woord, waarmee de leer van de ware kerk altijd overeengekomen is, en overeenkomen moet; noch ook in tijd, want zij zijn nieuw, en eerst voornamelijk opgekomen na 't jaar 606; noch ook in plaats, want haar kerk is niet overal. De Turken beslaan veel meer land, de heidenen ook. Zo ook de Protestanten samengenomen, zijn zo machtig in getal, immers in sommige tijden, als zij. En zij stoten het woord katholiek om, als ze hun kerk bepalen aan een paus en aan een stad Rome. Rooms-Katholiek is zo, alsof men wit zwart zei;

wat katholiek is, is niet Rooms; want Rooms zegt een bepaling tot een stad, en dat Rooms is, is niet katholiek.

- h. De Kerk van het OUDE TESTAMENT en van het NIEUWE TESTAMENT is één kerk. Nu, die van het OUDE TESTAMENT was niet katholiek; want zij was bepaald in Kanaän en aan Jeruzalem, en nochtans was zij de ware kerk. Uit welke allen blijkt, dat de naam katholiek geen kenteken is van de ware kerk; daarom, al is de Gereformeerde kerk de ware kerk, en al is ze en noemt ze zich katholiek, zo wil ze nochtans op een woord, dat geen kenteken, is niet roemen.

2. Oudheid.

XXVIII. Men stelt tot een tweede kenteken, de Oudheid; doch dat is geen kenteken, waaruit een ieder de ware kerk kennen kan; want:

39. Het rijk van de duivel is van de val van Adam af al begonnen, zo is dan de kerk alleen niet oud, en daarom is oudheid geen kenteken.

40. De kerk in haar begin had nog geen oudheid; waar was de oudheid van de ware Christelijke Kerk onder de apostelen? En nochtans was zij de ware kerk, en de Joden, mochten zich niet beroemen: de ware kerk na die tijden te zijn, omdat zij de oudheid hadden. Oudheid is niets zonder waarheid; een leugen wordt geen waarheid door de oudheid.

41. Die menen de oudheid voor zich te hebben, en daarom de oudheid tot een kenteken van de ware kerk te stellen, zijn tegen zichzelf; want zij zijn nieuw en eerst in 't jaar 606 opgekomen. De kerk heeft de ware oudheid, die van der apostelen tijden af is geweest, en gebleven is bij haar leer. Uit de leer moet men de ware oudheid kennen, en niet uit de plaatsen, waar de kerk eerst geweest is; want zo men uit de plaats de oudheid zou kennen, dan was de Turkse de ware; want die plaatsen hebben de ware Christelijke leer niet behouden, en zo zijn ze vernietigd. Zo ook Rome heeft de ware Christelijke leer niet behouden, maar een nieuwe en afgodische leer niet langzamerhand aangenomen; daarom is het hun geen stof van roemen, dat tot Rome de ware kerk aler geweest is, maar 't is tot hun blaam, dat zij de waarheid en alzo de ware kerk niet hebben behouden. En of de ware kerk op een plaats kwam, daar ze tevoren niet geweest was, zo was zij daarom geen nieuwe kerk, omdat zij de oude

waarheid had, beleed en beleefde. Uit deze allen blijkt, dat schoon de kerk oudheid heeft van Adam, van de apostelen af, dat nochtans de oudheid niet kan een onderkennend kenteken zijn van de ware kerk, veel minder een plaats te bezitten, alwaar aler de ware kerk geweest is. Omdat de particuliere kerken in deze en gene plaatsen door dwalingen ontaarden, in ketterse en heidense veranderen kunnen en veranderd zijn.

3. Bestendigheid.

XXIX. Tot een derde kenteken stelt men de bestendigheid.

Antwoord. 't Is waarheid dat de kerk bestendig is, nooit geheel en al ophoudt, maar door een onophoudende duurzaamheid van Christus' tijden af, tot op de voleinding van de wereld toe blijft, gelijk wij boven, par. 18 en 24, hebben getoond; maar de duurzaamheid kan geen kenteken zijn van de kerk; omdat van het rijk van de duivel ook van Adam af geduurd heeft, en veel ketterijen ook haar duurzaamheid hebben. De Joden zijn nog een afgescheiden volk, en hebben hun duurzaamheid; dat de kerk met andere algemeen heeft, is geen kenteken van de kerk. Hierbij, de duurzaamheid van de kerk, moet men niet afleiden van een plaats, want daar de kerk tevoren was, is ze nu niet, en daar ze tevoren niet was, is ze nu wel; maar de duurzaamheid is te achten naar de waarheid van de leer, dewelke de kerk bestendig vasthoudt, op welke plaats zij is of komt.

4. Veelheid der belijders.

XXX. Tot een vierde kenteken stelt men de veelheid van de belijders; doch dat is zelfs zonder schijn. De Turkse godsdienst heeft onvergelykelyk meer belijders. En ten tijde van de Arianen stond de gehele wereld verwonderd, dat ze zo ras Ariaans geworden was. De gehele aarde zou het beest navolgen, Openb. 13:3. De kerk daarentegen is dikwijls een klein kuddeke, Lukas 12:32. De weg naar de hemel wordt van weinigen bewandeld, Matth. 7:14.

5. Opvolging.

XXXI. Tot een vijfde kenteken stelt men de opvolging of in de plaatskoming van bisschoppen en andere genoemde geestelijken. Maar de ongegrondheid blijkt:

8. daaruit, dat een kenteken van de ware kerk zal zijn, moet haar altijd en alleen eigen zijn. Nu, dit is de kerk niet altijd eigen, want de apostelen hadden geen opvolging. En 't is haar niet alleen eigen, want de Turkse en ketterse leraren hebben ook hun opvolgingen, dus komt het al wederom op de leer aan; wat is opvolging zonder waarheid?
9. De particuliere kerken, die een goede opvolging van de tijden der apostelen af hebben, kunnen ontaarden: daar kan een wolf, een ketter komen in de plaats van een rechtzinnige, en dus wordt de opvolging naderhand al vervolgens kettters; wat baat dan opvolging? De Papisten, die de opvolging stellen tot een kenteken van de kerk, veroordelen daarmee zichzelf; want behalve dat zij hun opvolgingen niet onfeilbaar kunnen bewijzen, bijzonder in de twee eerste eeuwen, zo is hun opvolging, die zij mochten hebben, ontaard en kettters geworden.

6. Wonderen

XXXII. Men stelt tot het zesde kenteken de wonderen.

Tot antwoord dient:

1. dat de wonderen geen kentekenen van de ware kerk zijn; nergens wordt dat in Gods Woord gezegd.
2. De wonderen zijn niet voor de gelovigen, maar voor de ongelovigen, zodat de kerk dezelve niet van node heeft, en als men een ongelovige tot de ware kerk zou trekken, dan moest men telkens een nieuw wonder doen, 't welk de voorstellers van dit kenteken nochtans niet doen.
3. Het doen van wonderen na de tijden van de apostelen, en het roemen op dezelve tot bevestiging van de leer, is een kenteken van de anti-christlijke kerk, gelijk blijkt uit: 2 Thess. 2:9 ... *wiens toekomst is naar de werking des satans, in alle kracht, en tekenen, en wonderen van de leugen*. Hieruit blijkt immers dat de wonderen geen kentekenen van de kerk zijn.

7. Voorspoed

XXXIII. Men stelt tot een zevende kenteken de zichtbare glans en de voorspoed van de kerk. Maar op geen vaster grond dan de vorige. Niet één schriftuurplaats is er voor, de

ondervinding is er geheel tegen; de kerk is als de maan vele wisselvalligheden onderworpen. Zie maar aan de staat van de kerk, in het Oude en in het Nieuwe Testament. Waar was de glans van de kerk, op 't laatste van de eerste wereld, toen de gehele aarde haar weg had bedorven, vervuld was met wrevel, en Noach alleen met enige weinigen in de ark besloten was? Waar was de glans van de kerk in Israël, toen Elia meende dat hij alleen overgebleven was? 1 Kon. 19:14. Hoe menigmaal is ze door de goddeloze koningen van Juda van al haar glans beroofd, als de tempel gesloten, en de afgodendienst algemeen was ingevoerd? Waar was de glans van de kerk, toen de Heere Jezus in de wereld kwam, en de kerk tot in de grond toe bedorven vond?

Zo is het ook gegaan met de kerk van het NIEUWE TESTAMENT nadat ze door buitengewone uitstorting van de Heilige Geest over de gehele aarde zich heerlijk vertoonde. In de eerste drie honderd jaren is ze meermalen zo verwoest, dat men bijna geen openbare kerk kon kennen, dat de Naam van Christen tot de uiterste versmaadheid was geworden, dat de kerk zich in bossen en valleien moest verschuilen. Ook was wel duidelijk voorzeggd, dat de kerk twaalf honderd zestig jaren ten tijde van de antichrist in de woestijn zou vluchten en zich aldaar verbergen. Openb. 12:14. Dus hebben wij gezien dat alle deze opgestelde dingen geen kentekenen van de ware kerk zijn.

Sommigen doen er nog meer kentekenen bij, maar van geen belang, en niet waardig dat wij ze aantekenen.

Ware kentekenen.

XXXIV. De valse kentekenen weerlegd hebbende, zullen wij de ware voorstellen, welke altijd en alleen in de kerk, in wat uitwendige staat zij ook is, zich vertonen.

1ste kenteken: **zuiverheid van de leer**

Het eerste en 't voornaamste is de zuivere leer, overeenkomstig met het Woord van God. Wij hebben nu niet te doen met die, welke de eerste beginselen ontkennen, maar met genaamde Christenen, die het Woord van God erkennen de onfeilbare waarheid te zijn; daarom hebben wij maar te zien wat het Woord van God tot kenteken van de ware kerk stelt. Die zich naar het Woord van God niet wil gedragen, die ga heen; maar die het Woord van God wil houden tot enige regel van leer en gedrag, die zal uit het Woord

kunnen zien, dat die alleen de ware Kerk is, die de zuivere leer, overeenkomstig met het Woord, heeft. Dit blijkt:

Bewijs 1. Uit zulke teksten, alwaar het Woord van God gesteld wordt als het middel, waardoor de kerk wordt vergaderd, bewaard en opgebouwd, als de schat die haar gegeven is, om te bewaren, als de zaak waardoor zij strijden moet.

- (a) Zie van het eerste: Eféze 2:19-21. *Zo zijt gij dan niet meer vreemdelingen en bijwoners, maar medeburgers der heiligen, en huisgenoten Gods: gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen; op welke het gehele gebouw, bekwamelijk samengevoegd zijnde, opwast tot een heiligen tempel in den Heere.* Eféze 5:26. *Opdat Hij haar heiligen zou, haar gereinigd hebbende met het bad des waters door het Woord.* Jak. 1:18. *Naar zijn wil heeft Hij ons gebaad door het Woord der waarheid.* 1 Petrus 1:22. *Hebbende dan uw zielen gereinigd in de gehoorzaamheid der waarheid.*
- (b) Zie het tweede, namelijk, dat de kerk het Woord als een toevertrouwde schat bewaren moet: Rom. 3:2 ... *dit is wel het eerste [oordeel], dat hun de Woorden van God zijn toebetrouwd.* 1 Tim. 3:15 ... *dat is de Gemeente des levenden Gods, een pilaar en vastigheid der waarheid.*
- (c) Zie het derde, dat de kerk voor de zuivere leer moet strijden: Judas 1:3 ... *ik heb noodzaak gehad aan u te schrijven, en u te vermanen, dat gij strijdt voor het geloof, dat eenmaal de heiligen overgeleverd is.*

Dat het Woord nu het bovengezegde is, is zonder tegenspreken uit de getoonde teksten klaar; dat die zaken een kenteken zijn van de ware kerk, blijkt ook uit bovengenoemde teksten, waar die zaken aan de kerk worden toegeëigend als eigenschappen van de kerk. Nu, uit de eigenschappen kent men een zaak; zo is dan de zuivere leer van het Woord van God een kenteken van de kerk.

2. Daaruit valse kerken gekend.

Doe hierbij, dat uit het Woord van God de valse vergaderingen gekend worden, zie: 2 Joh. 1:9, 10. *Een ieder, die overtreedt, en niet blijft in de leer van Christus, die heeft God niet; die in de leer van Christus blijft, deze heeft Beiden den Vader en den Zoon. Indien*

iemand tot ulieden komt, en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in huis. Indien het Woord een kenteken is, waaruit men de valse kerken kennen kan, zo is dan het Woord, door de weg van het tegendeel, een kenteken van de ware kerk.

3. Daar Christus is.

Die vergadering, waarin God en Christus wonen, die is de ware kerk: Matth. 18:20. *Waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn Naam, daar ben Ik in het midden van hen.* 2 Kor. 6:16 ... *Ik zal in hen wonen, en Ik zal onder hen wandelen; en Ik zal hun God zijn, en zij zullen Mij een volk zijn.* Openb. 2:1 ... *dit zegt Hij, Die in het midden van de zeven gouden kandelaren wandelt.* Nu, de Vader en Christus wonen, waar Zijn Woord aangenomen en bewaard wordt. Joh. 14:21, 23. *Die Mijn geboden heeft, en dezelve bewaart, die is het die Mij liefheeft ... zo iemand Mij liefheeft, die zal Mijn Woord bewaren, en Mijn Vader zal hem liefhebben, en Wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken.*

Ziet zo is dan het Woord te hebben en te bewaren een kenteken van de ware kerk.

4. Aan het Woord zich te houden.

Dit blijkt uit zulke teksten, waarin de kerk beschreven wordt zich te houden enig aan het Woord. Zie: Hand. 2:42. *Zij waren volhardende in de leer der apostelen.* Joh. 10:26, 27. *Gij gelooft niet, want gij zijt niet van Mijn schapen; Mijn schapen horen Mijn stem.* De Heere Jezus toont daar, dat diegenen, die niet tot Zijn stal behoren, en dat diegenen, die immers tot Zijn stal behoren, alleen daaruit gekend worden, dat ze Zijn stem, dat is Zijn Woord horen en aannemen, of niet horen en aannemen. Nu, kent men daaruit de schapen, zo ook de gehele kerk; want zij zijn van één natuur, en de kerk bestaat uit schapen.

Zegt men: het horen of niet horen is geloven en aannemen, en dat is een werk van het hart, en daarom niet kennelijk voor anderen, zodat het niet kan zijn een kenteken van de kerk.

Antwoord.

(u) Christus spreekt hier van hetgeen klaarblijkelijk was. Het was kennelijk wie hoorden en aannamen, en wie niet.

(v) Daar kan geen recht aannemen zijn, tenzij dat gewrocht wordt door het gehoor van

het Woord, Rom. 10:17. En waar het aannemen van het hart is, daar is de belijdenis des monds, Rom. 10:10. Hiertoe dient ook, Joh. 8:31, 32: *Indien gij in Mijn woord blijft, zo zijt gij waarlijk Mijn discipelen en zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrijmaken.* Hier wordt klaar getoond waaruit een discipel kennelijk is, en welke zijn natuur is. Namelijk, geen andere dan het verstaan en blijven in de waarheid. Zodat het klaarblijkelijk is, dat de kerk gekend wordt aan het aannemen, vasthouden en beleven van het Woord. Zo is dan het Woord het kenteken van de ware kerk.

Tegenwerping 1.

XXXV. Ieder roemt dat zijn leer met het Woord overeenkomt, daarom kan de leer het kenteken niet zijn, want het blijft in twist, wie het Woord voor zich heeft.

Antwoord.

- (d) Dit toont dan klaar dat ieder overtuigd is, dat het hebben van de ware leer immers het kenteken is, omdat ieder wil dat zijn leer met het Woord overeenkomt.
- (e) Roemen en zijn scheelt het gehele wezen. Daarom moet men aan de toets ieders leer beproeven.

Aanhouding. Was het niet veiliger zich te onderwerpen aan de uitspraak van de kerk, of haar zichtbaar hoofd, de paus, omdat over de uitlegging van het Woord zoveel verschil blijft, en de kwestie, wie de ware kerk is, niet uitgesproken, noch alzo weggenomen wordt.

Antwoord.

- (e) De paus en zijn aanhang komt als partij mede roemen dat zij de ware kerk zijn, dus kan partij in haar eigen zaak geen uitspraak doen, al waren ze de ware kerk, daar ze het toch niet zijn, en zo zou hij een valse uitspraak doen.
- (f) Het Woord doet de uitspraak, en beslist het verschil klaar genoeg. Die zich van de uitspraak Gods in zijn Woord niet wil onderwerpen, maar daartegen aandruisen, die doet dat op zijn eigen gevaar, en zal zijn oordeel dragen.
- (g) De apostel zegt: 1 Kor. 11:19, *Er moeten ook ketterijen onder u zijn, opdat degenen, die oprecht zijn, openbaar mogen worden onder u.* Dus moet men niet verwachten, dat alle verschil geëindigd zal zijn, maar men moet zich houden aan de wet en de

profeten, en naar die regel voortgaan, Lukas 16:29, 31; Jes. 8:20; Gal. 6:16.

Tegenwerping 2.

Een eenvoudige kan de Bijbel niet onderzoeken, en kent ook de leer van iedere vergadering in de grond niet; dus kan de overeenkomst van de leer met het Woord het kenteken van de kerk niet zijn.

Antwoord.

Omdat een blinde of onkundige het goud niet kan toetsen aan de toetssteen, is daarom de toetssteen geen toetssteen? En is het goud daardoor niet te kennen? Zo ook hier. Of een verduisterde van verstand niet begrijpen kan de dingen die des Geestes Gods zijn, dat neemt niet weg dat Gods Woord de proefsteen is. Een verlichte kent het, en wordt er van verzekerd.

Aanhouding.

Maar hoe zullen de arme mensen het maken, bij wie zullen ze zich voegen, die moeten maar blindelings toetasten; en als ze zich bij een vergadering gevoegd hebben, hoe zullen ze weten dat zij in de ware kerk zijn?

Antwoord.

(j) Die vraag blijft altijd, wat men ook tot een kenteken stelt.

(k) Hun plicht is bidden en het Woord onderzoeken, en alles daaraan toetsen. Het is enkel genade, als God iemand de verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen geeft te weten, Matth. 13:11.

(l) Of iemand al bij de ware kerk zich gevoegd heeft, en hij blijft blind en onbekeerd, zo heeft hij er toch geen nuttigheid uit; maar als God de zijnen bekeert en verlicht, zo weten ze welke de ware kerk is, en zij verblijden zich dat zij er leden van zijn, zeggende: *Ik verblijde mij in degenen, die tot mij zeggen: Wij zullen in het huis des Heeren gaan. Onze voeten zijn staande in uw poorten, o Jeruzalem!* Psalm 122:1, 2. Als iemand zich bij de paapse blindelings voegt dan voegt hij zich zeker bij de valse kerk.

Tegenwerping 3.

In de kerk kunnen veel dwalingen zijn, zodat niet altijd de ware leer daar is, of gekend

kan worden; dienvolgens kan de ware leer het onfeilbaar kenteken van de ware kerk niet zijn.

Antwoord.

(o) Al zijn er soms wel veel dwalingen in de kerk, ja, al overstromen de dwalingen de ware kerk, gelijk ten tijde van de antichrist, zo is nochtans het Woord en de ware leer daar te vinden, en daar zijn nog altijd zodanigen, die de waarheid verdedigen, en de dwalingen tegenstaan.

(p) Alle dwalingen raken het fundament niet, en zo kan de waarheid, waardoor men zalig kan worden, daar in wezen blijven. Maar als in een vergadering overstromende grondwalingen komen, en aldaar maar enige waarheden, die niet zaligmakende zijn, blijven, gelijk in alle ketterse vergaderingen nog wel enige waarheid is, dan houdt die particuliere kerk op een kerk te zijn, en alle ware gelovigen zijn dan gehouden en verplicht zich van die vergadering af te scheiden, en God trekt de Zijnen dan daar ook uit.

Tegenwerping 4.

De kerk is kenbaarder dan het Woord, dus is niet het Woord, maar de kerk zelf een kenteken.

Antwoord.

De uitwendige vergaderingen lopen wel vlugger in het oog dan het Woord; maar welke van al de vergaderingen de ware kerk is, dat is niet kenbaarder dan het Woord; maar het Woord is kenbaarder dan die, omdat zij uit het Woord gekend moet worden, als boven is getoond.

Aanhouding.

Men moest, zal men zeggen, op de oudheid en op de luister van de kerk zien, en daar men die meest vond, daar moest men uit besluiten, dat het de ware kerk was.

Antwoord.

Dat de kerk daaruit niet te kennen is, is boven, par. 8 en 33, getoond; die op de ene plaats de oudste is, is op een andere plaats de nieuwste wel; die op de ene plaats de openbare en meest heerlijke is, is wel op een andere plaats de duisterste. Oude leugen is nooit waarheid. Lichamelijke en wereldse glans of pronkerij in de kerken is geen kenteken van

het geestelijke, maar doorgaans een teken van de wereld en van de valse kerk.

Tegenwerping 5.

In het kennen van de kerk uit het Woord kan men dwalen; dus kan het Woord het kenteken van de ware kerk niet zijn.

Antwoord.

(gg) Het Woord kan niet dwalen, noch doen dwalen, dat is een eeuwigdurende waarheid, maar het verstand des mensen kan dwalen; doch al kan het dwalen, dwaalt het altijd niet, en omdat het dwalen kan, blijft de mens niet altijd in onzekerheid of hij niet altijd dwaalt; want hij kan veel dingen zowel kennen en doorzien, dat hij weet dat hij in die zaak niet dwaalt: Joh. 6:69. *Wij hebben geloofd en bekend, dat Gij zijt de Christus.* 1 Kor. 2:12. *Wij hebben ontvangen de Geest die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.* 1 Joh. 5:6 ... *De Geest getuigt dat de Geest de waarheid is.*

(hh) Veel meer is men in gevaar van dwalen, als men op het bloot zeggen van een vergadering aanging, omdat valse kerken zo wel zeggen dat zij de kerk zijn, als de ware. Dus moet men een onfeilbaar kenteken hebben, daar men staat op maken kan, en dat niet kan dwalen, noch doen dwalen, 't welk alleen is het Woord. Als men dan een kerk hoort zeggen: *wij zijn de ware kerk*, en men beproeft haar leer en gedrag met Woord, en men bevindt dat met elkaar overeen te komen, dan kan men zeggen met de gelovige Samaritanen: *Wij geloven niet meer om uws zeggens wil; want wij zelf hebben Hem gehoord, en weten, dat Deze waarlijk is de Christus, de Zaligmaker der wereld*, Joh. 4:42. Dus blijft dan vast dat het Woord het ware kenteken van de ware kerk is.

2° kenteken: **heiligheid**.

XXXVI. Het tweede kenteken van de ware kerk is de heiligheid van de leden van de kerk. De leer, overeenkomstig met het Woord, is het voornaamste, en het alleen genoegzaam kenteken; de anderen moeten toch mede aan het Woord getoetst worden. Maar tot meerdere uitbreiding, en tot het kenbaarder maken van de kerk, voegen wij nog drie andere daarbij, en stellen tot een tweede de heiligheid van de leden van de kerk. Wij hebben boven, par. 11, 12, 13, getoond, dat alleen de ware bekeerden leden van de kerk

zijn, en par. 16, 17, dat de heiligheid een eigenschap is van de ware kerk, volgens de Belijdenis van het geloof: *Wij geloven een heilige kerk*. Is dan de heiligheid een eigenschap van de kerk, zo is dan de kerk daaruit te kennen; en het is geen ware kerk, welke de ware heiligheid niet heeft. Andere vergaderingen roemen ook op heiligheid; maar 't is niet al heiligheid dat men heiligheid noemt; daarom moet men eerst uit Gods Woord weten, welke de ware heiligheid is.

Ware heiligheid":

- (c) spruit uit het ware geloof. Waar geen waar geloof is, daar is ook geen ware heiligheid.
't Geloof nu neemt Christus als Borg aan tot rechtvaardigmaking en heiligmaking. Joh 1:12. Door het geloof wordt de ziel dadelijk verenigd met Christus, 1 Kor. 6:17. Door het geloof woont Christus, die hun leven is, in hun harten, Eféze 3:17. Het geloof reinigt het hart, Hand. 15:9. Dat geloof is werkzaam door de liefde, Gal. 5:6. Dat geloof doet hun goede werken voortbrengen, Jak. 2:18.
- (d) De ware heiligheid bestaat in de overeenkomst van onze wil met de wil Gods, Eféze 6:6. In het overeenkomen met de wet Gods, Matth. 22:37, en in de herstel van het Beeld Gods, Eféze 4:24.
- (e) De heiligheid bestuurt alle daden niet tot haar eigen eer, maar tot verheerlijking van God, 1 Kor. 10:31. Deze heiligheid wordt alleen in de ware kerk geleerd en beoefend. Andere vergaderingen, of ze heiligheid beweren en voorwenden, zo is ze toch maar een natuurlijke deugdzaamheid, waarin sommige heidenen zelfs uitstekende zijn geweest, en niet een ware heiligheid, die God in Zijn Woord eist, die wij zo terstond kort voorstelden. Als wij zeggen *dat de ware heiligheid een kenteken van de ware kerk is*, dan zeggen wij niet, dat allen, die in de kerk zijn, deze heiligheid hebben, maar alleen, dat zij daar te vinden is voor degenen, die de rechte heiligheid kennen, en die daarnaar zoeken, en dat de ware leden die deelachtig zijn. De kerk kan met zovele onbekeerden vervuld zijn, dat zij de meesten zijn, de meester daar spelen, en de goeden onderdrukken; 't is hier: *velen geroepen, maar weinigen uitverkoren*. Als wij zeggen, dat heiligheid een kenteken van de kerk is, dan verstaan wij niet deze of gene kerk in 't bijzonder van een stadje of dorpje, maar de kerk in 't gemeen, zoals ze op de wereld verspreid is, alle bijzondere kerken samengenomen. Ik zou niet durven zeggen dat in iedere bijzondere kerk ware Godzaligen waren, bijzondere kerken

kunnen in leer en leven ontaarden en uitsterven.

3^e kenteken: **recht gebruik van de Sacramenten.**

XXXVII. Tot het derde kenteken stellen wij het recht gebruik van de Sacramenten. Dit moet al wederom uit Gods Woord gekend, en niet alleen op zichzelf, maar met anderen samengevoegd worden. Waar men het eerste kenteken vindt, daar zal men ook de andere vinden. De sacramenten zijn van Christus in de kerk ingesteld en worden in het Woord voorgesteld, hoe men dezelve gebruiken moet, van welker natuur en gebruik beneden zal gesproken worden, Hoofdstuk 38. Zie Gen. 17:14; Num. 9:13; Matth. 28:19; 1 Kor. 11:23-30.

De sacramenten zijn zegels van het Verbond der genade, alleen voor de bondgenoten. Gelijk men uit het wapen of zegel iedere familie kent, zo kent men uit de sacramenten de ware kerk. Of wel iedere vergadering ook de sacramenten beweert te hebben, zo is toch bij haar het rechte gebruik niet, of men heeft ze alleen tot een teken van vereniging, of tot een blote gedachtenis van Christus' lijden, of men stelt de uitwendige tekenen voor Christus zelf, en schrijft die de kracht van Christus toe, zodat men de natuur van de sacramenten vernietigt.

4^e kenteken: **oefening van de sleutels.**

XXXVIII. Tot het vierde kenteken stellen wij de oefening van de sleutels. De Heere Jezus heeft van de kerk sleutels gegeven, om daardoor deze in te laten, en genen uit te sluiten, welke de Heere Jezus bevolen heeft in te laten of uit te sluiten; deze sleutels zijn de verkondiging van het Goddelijke Woord, en de Christelijke ban, van welke wij beneden, hoofdstuk 29 zullen handelen.

De kerk is een vergadering van de wereld afgescheiden, en onder elkaar verenigd tot één lichaam, onder haar enig hoofd Jezus Christus, waarvan wij par. 21, 22 gesproken hebben. Daartoe heeft de Heere Christus sleutels gegeven, en gebiedt uit te houden, en uit te werpen, die de ware leer niet hebben, en die niet overeenkomstig de ware leer leven. Zie hiervan, Matth. 18:17; 1 Kor. 5:13; 2 Thess. 3:14. Gelijk men uit de sleutel het slot kent, waartoe die behoort, zo kent men uit de sleutels de kerk; doch men moet die wederom niet alleen nemen, maar samengevoegd met de andere vorige, en men moet het

recht gebruik kennen uit het Woord. Als men de dwalenden in leer, en de ergerlijken in leven uitsluit, en de rechtzinnigen in leer, en de Godzaligen in wandel inlaat, dan gebruikt men de sleutels recht, en daaruit kent men de ware kerk; maar als men al inlaat wat wil, van wat leer of leven hij zij; of als men de rechtzinnigen uitwerpt, en dwalenden in Zijn gemeenschap inlaat, dat is een klaarblijkelijk teken van een valse kerk. Gelijk overal onvolmaaktheid is, en de bijliggende onvolmaaktheid de zaak zelf niet wegneemt, zo is er ook gebrek in het gebruik van de sleutels; in de ene bijzondere kerk worden de sleutels beter gebruikt dan in de andere, nochtans zal men in de kerk het recht gebruik van de sleutels vinden.

Hieruit blijkt, dat de Gereformeerde kerk de ware kerk is.

Als men deze kentekenen samen neemt, zo zal men klaar zien, welke vergadering de ware kerk is, en zij zullen openbaar getuigen dat de Gereformeerde Kerk alleen de ware kerk is, in tegenstelling van alle genaamde kerken, onder wat naam zij ook voorkomen, en de wereld is vervuld met boeken, waarin de schrijvers onweersprekelijk tonen, dat die kentekenen alleen op de Gereformeerde Kerk passen, en wij zijn nog in staat dat te tonen, tegen allen die het zouden willen tegenspreken. Dus verblijden wij ons in de genade Gods: *Geloofd en geprezen zij hierover zijn heilige Naam tot in der eeuwigheid!*

XXXIX. De partijen, kunnende met het Woord van God niet tegenspreken, maken twee tegenwerpingen uit hun eigen hersenen, waaruit zij willen tonen, dat de Gereformeerde Kerk de ware niet is.

Tegenwerping 1.

De Gereformeerde Kerk is nieuw, en eerst in de verleden eeuw opgekomen, daar de ware kerk is van een onveranderlijke duurzaamheid. Want, waar was de Gereformeerde Kerk vóór Zwingli, Luther en Calvijn?

Antwoord.

Hierop antwoorden wij aldus:

1. De ware kerk blijft bestendig en duurzaamheid, zonder enige tussentijdste onderbreking, gelijk wij getoond hebben par. 23. De ware leer is een onfeilbaar kenteken

van de kerk, die daarom de ware kerk altijd blijft, gelijk getoond is par. 34, 35. Waar dan de ware leer is, die de profeten en apostelen door Gods Geest in het Woord hebben voorgesteld, daar is dan ook de kerk. Nu, de Gereformeerde Kerk heeft de altijddurende ware leer; zo is dan de Gereformeerde Kerk de ware kerk; en zij is vóór Luther geweest, waar de ware leer, die niet opgehouden heeft, was.

2. De Gereformeerde Kerk, omdat zij de apostolische leer heeft, zo is ze ook de apostolische kerk. Zij was:

10. ten tijde van de apostelen overal door de gehele wereld in alle hoeken verspreid.

11. Daarna was zij onder het gebied van de heidense keizers, die, tot op Constantijn de Grote, dat is drie honderd jaar na Christus' geboorte, haar te vuur en te zwaard wreed hebben vervolgd, doch dezelve niet hebben kunnen vernietigen.

12. Daarna was zij op de plaats, waarin de antichrist zich indrong, waarvan de apostel spreekt: 2 Thess. 2:4 Alzo dat hij in de tempel Gods als een God zal zitten. Dat is, de kerk was te Rome, en in Europa voornamelijk; zij was die kerk waarin het pausdom zich indrong, en langzamerhand de kerk meer en meer met dwalingen vervulde; want de paapse godsdienst is niet ten eerste zo geweest, als ze nu is, maar haar dwalingen zijn langzamerhand van tijd tot tijd aangegroeid. Eerst hadden ze weinige, zodat het er nog in te harden was, hoewel met grote smart en droefheid, daarna vermeerderden de dwalingen, zodat het er niet langer in te harden was; waarom de kerk op Gods bevel zich van haar afscheidde, en uit het midden van haar uitging. De paapse godsdienst en die deze aanhingen, waren in de kerk, zij verdrukten de kerk. Wij zeggen, de kerk was daar, waar de paapse dwalingen zich langzamerhand indrongen, en de kerk bedierven. Zij was waar de paapse kerk was. Zij was niet in de paapse kerk, maar de paapse kerk was in haar.

13. Zij was daar, alwaar de twee getuigen, dat is, weinige, doch genoegzame waren, Openb. 11:3; want van Constantijn af hebben altijd enige zich tegen de opkomende dwalingen gekant, met mond en pen, en de een bijzondere kerk bleef langer zuiver dan de andere. De zuivere gaven getuigenis tegen de dwalingen. Is in sommige plaatsen zuiver gebleven; ook toen de antichrist heerste.

14. Zij was in verscheidene bijzondere en van het pausdom zich afgescheiden houdende

kerken, tegen welke de paus van oude tijden af zijn vervolgingen in 't werk gesteld heeft, en van tijd tot tijd dan deze, dan geen uitgeroeid heeft; gelijk er van de beginne aan zulke kerken geweest zijn in de zuidelijke gedeelten van Frankrijk; zulke zijn er geweest in sommige gedeelten van Engeland en Schotland, in Bohemen, alsmede in Piëmont; tegen welke hij wel veel vervolgingen heeft aangericht, maar zij staat tot op deze dag. Van deze allen getuigen de geschiedenisboeken overvloedig; bijzonder van de Piëmontezen schrijven verscheidene paapse schrijvers, als Thumanus, Aeneas Sylvius, Eckius, Tochlaeus, onder de benamingen van ketters, en verklaren, dat vóór Zwingli, en Luthers tijden zeer velen zijn geweest, die dezelfde leer, die zij ketterijen noemen, hebben gehad, en dat Zwingli, Luther en Calvin die zelf wederom vernieuwd en aan de dag gebracht hebben.

Getuigenissen van paapse schrijvers over de Waldenzen.

XL. In het bijzonder zijn er twee paapse schrijvers, die opmerkelijk schrijven van de Waldenzen. Ik zal de moeite nemen, uit ieder iets in onze taal over te zetten, omdat hun getuigenis zo nadrukkelijk is.

Reynerius, een inquisitiemeester, die een weinig voor het jaar 1400 geschreven heeft, spreekt van de Waldenzen aldus: Onder alle sekten, die daar nu zijn, of die daar geweest zijn, is er geen schadelijker geweest aan de Roomse kerk dan die van de Lionisten (of van de armen van Lyon, welke zijn de Waldenzen) en dat om drie oorzaken.

8. De eerste is, dat ze ouder is dan alle; want sommigen zeggen dat ze geduurd heeft van de tijd van Sylvester, anderen zelfs van de tijden van de apostelen.
9. De tweede is, dat ze algemener is; want er is bijna geen land waarin deze sekte niet is aangenomen.
10. De derde is, omdat, terwijl alle andere sekten door de gruwelijkheid van lasteringen tegen God de toehoorders schrik aanjagen, deze een grote gedaante heeft van Godzaligheid, omdat zij voor de mensen rechtvaardig leven, en alles van God wel geloven, en al de artikelen, die in het symbolum (de 12 Artikelen van het Geloof) begrepen zijn, onderhouden; alleen lasteren zij de Roomse kerk en de geestelijkheid, dat is paus, kardinalen, bisschoppen, en andere genaamde geestelijken.

De aartsbisschop Sesselius, in zijn boek tegen de Waldenzen, spreekt aldus:

De Waldenzen hebben hun oorsprong van een godsdienstig man, met name Leo, ten tijde van Constantijn de Grote, de eerste Christenkeizer, welke Leo, een afkeer hebbende van de gierigheid van paus Sylvester, en van de al te grote vrijheid van Constantijn, heeft liever de armoede in de eenvoudigheid van het geloof willen volgen, dan met Sylvester blijven en door de vette beneficiën besmet worden, welke aanhingen allen, die wel van het geloof gevoelden.

Dit zijn getuigenissen van partijen.

Vraagt men ons dan: *waar was de Gereformeerde Kerk vóór Luther?*

Ik antwoord: bij de vorige genoemden, in Piëmont, bij de Waldenzen; want onze leer is dezelfde met de hunne, en te samen met Gods Woord in alle delen overeenkomende.

Tegenwerping 2. Geen zending van dienaren.

XLI. De tweede tegenwerping wordt genomen van de zending van de dienaren. Waar geen zending is door paus of andere geestelijken, daar is geen ware kerk; maar de dienaren des Woords van de Gereformeerde kerk hebben zo'n zending niet, zo is dan hun kerk de ware kerk niet.

Antwoord.

42. Zending van de paus van geen waarde. Het wordt ontkend, dat er een zending van paus, enz. behoeft te wezen om een ware kerk te zijn. Ja, wij zeggen, dat na de uitgang van de ware kerk uit haar, hun zending van geen waarde is, en dat de antichrist geen macht heeft om leraren te zenden. Hun zending vóór de uitgang van de kerk kan men erkennen, omdat zij in de kerk waren en zo kwam de zending van de kerk.

43. De opvolging van de dienaren is geen kenteken van de ware kerk, gelijk par. 31 is bewezen; ook is de zending van de dienaren geen sacrament. Zodat er wel een ware kerk voor een tijd kan zijn, geheel zonder dienaren.

44. De kerk heeft macht, in geval van noodzakelijkheid, te beroepen tot dienaars des Woords, die zij oordelen bekwaam daartoe te zijn, ofschoon de omstandigheden en

ceremoniën, die in een welgestelde kerk gepleegd worden, alsdan nagelaten worden. De zending is van God, van hem krijgt ze 't gezag; de mensen zijn middelen, door welke ze gezonden worden: 't zij van leraren in een nu gestelde kerk, 't zij de gemeente zelf in verwarde tijden, in herstel van een bedorven kerk. De vergadering van 120 personen, Hand. 1:15, stelde er twee, tot een apostel, door het lot daaruit te verkiezen, vers 23. Van stad tot stad werden ouderlingen gesteld met opsteking van de handen van de gemeente, Hand. 14:23. Zo mag de kerk zelf ook, in geval van noodzakelijkheid, leraren stellen.

Men mocht zeggen: *dat ware dan buitengewone zendingen, en dan moesten ze wonderen doen.*

Antwoord.

't Is geen nieuwe, maar de oude bediening, geen nieuwe leer, of wijze van godsdienst, 't is maar in de omstandigheden wat ongewoons. Alle profeten hebben ook geen wonderen gedaan, de wonderen van de apostelen zijn de onze. Want 't is dezelfde leer en dezelfde bediening.

45. De Gereformeerde Kerk in het begin van de reformatie en uitgang, had veel priesters, die het pausdom verlieten en tot de ware kerk overkwamen, en met haar uitgingen, en de waarheid predikten. Deze nu waren in staat om wederom anderen op de gewone wijze te zenden; wil men zending, ziet daar is ze dan.

Tegenwerping 1.

Zij waren gezonden om de paapse leer en ceremoniën te bedienen.

Antwoord.

Hun zending, omdat die was van de ware kerk, die het pausdom overstroomde, was om de ware leer te prediken, daartoe was de zending van God, daartoe de zending van de kerk, dat zullen de papisten ook niet durven tegenspreken; zij zullen niet durven zeggen dat ze gezonden waren om afgoderij te prediken; zo was dan de zending van de uitgegane genaamde priesters, én wettig, én tot het rechte einde, en zij waren niet gezonden tot de afgodendienst.

Tegenwerping 2.

Hun zending is hun ontnomen.

Antwoord.

- (f) Na de uitgang van de kerk uit het midden van hen, bleef 't antichristendom alleen, 't was geen kerk meer, en het had geen macht over de uitgeganen.
- (g) 't Was onrechtvaardig, getrouwe dienaars af te zetten. Dus blijven zij door de gewone zending wettige herders en leraren.

Tegenwerping 3.

Men acht nu de zending van het pausdom niet wettig; want een priester tot ons overkomende, en willende leraar worden, moet een nieuwe zending hebben; zo is dan die van de eerst uitgeganen niet wettig.

Antwoord.

Daar is groot onderscheid tussen beiden; toen was de kerk nog onder het pausdom, en de zending had haar kracht van de kerk; maar na de uitgang van de kerk is haar zending niet van de ware kerk, maar van een valse; daarom deugt haar zending nu niet, die tevoren wettig was.

De kerk komt voor de dag, door belijdenis.

XLII. Wij keren nu weer tot onze beschrijving van de kerk, par. 8 voorgesteld, alwaar wij verder zeiden: Dat de kerk door een waarachtige belijdenis van Christus en zijn waarheid uitkomt. De kerk wordt doorgaans onderscheiden in een zichtbare en onzichtbare kerk; niet ten opzichte van haar natuur, alsof het twee in wezen onderscheidene kerken waren, van welke de ene andere lidmaten heeft dan de andere, want daar is maar één enige kerk; maar zij wordt zo onderscheiden ten opzichte van haar uitwendige staat die soms meer, soms minder gezien wordt, wegens dwalingen, godloosheden en vervolgingen. Ziet hiervan boven, par. 5-8. De kerk vreest geen ding meer, dan dat ze door die zaken verduisterd en verborgen gehouden wordt, 't welk toch soms haar lot is. Maar zij is als 't licht en 't vuur, 't welk altijd werkt om voor de dag te komen en openbaar gezien te worden: zij schroomt geen zwaard, noch vuur, noch galg, zij roemt op de martelaren, die door hun dood de waarheid verzegelen, als op zovele zegepralen, als ze maar mag gezien worden; daarom tracht ze gedurig uit te komen, niet door het zwaard in de hand, maar

door een waarachtige belijdenis van Christus en zijn waarheid. Zij belijdt, dat Christus is de enige en algenoegzame Zaligmaker, die als Borg, door Zijn lijden en sterven voor de zonden van Zijn volk aan de rechtvaardigheid Gods heeft betaald, hen met God heeft verzoend, en door Zijn dadelijke gehoorzaamheid en volbrenging van de wet als Borg in hun plaats, hen stelt tot rechtvaardigen in Hem, en tot erfgenamen van het eeuwige leven. Zij belijdt, dat geen door Hem zalig gemaakt worden dan die Hem als zodanig door een waarachtig geloof aannemen, en met Hem geestelijk verenigd worden, die in Hem leven, en Zijn natuur in hun heilig leven uitdrukken, en alzo wandelen gelijk Hij gewandeld heeft, 1 Joh. 2:6. Hiertoe komen ze te samen in vergaderingen tot het gehoor van Gods Woord, en het gebruik van de Sacramenten, houden zich alleen, en van de wereld afgescheiden, en als een stad op een berg, Matth. 5:14. Zij zijn altijd bereid tot verantwoording aan een ieder die hun rekenschap afeist van de hoop, die in hen is, met zachtmoedigheid en vreze, niet voor mensen, maar voor God in alle nederigheid en eerbiedigheid, zonder stoutheid. 1 Petrus 3:15. Hiertoe zijn ze geroepen en samengebracht: Jes. 43:21. *Dit volk heb Ik Mij geformeerd, zij zullen mijn lof vertellen.* 1 Petrus 2:9. *Gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk; opdat gij zou verkondigen de deugden Desgenen, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht.*

Strijdt met geestelijke wapens.

XLIII. Wij zeiden verder, dat ze met geestelijke wapens onder haar Hoofd Christus Jezus strijdt tegen haar en Christus' vijanden. De kerk wordt, ten opzichte van haar delen, onderscheiden in de triomferende en de strijdende kerk; de triomferende kerk is in de hemel, en bestaat uit zulken, die door geloof, heiligmaking en strijd overwonnen hebben, en daarop de kroon hebben ontvangen. Deze worden voorgesteld, Openb. 7:9. *Na deze zag ik, en ziet, een grote schare, die niemand tellen kon, staande voor de troon en voor het Lam, bekleed zijnde met lange witte kleren, en palmtakken waren in hun handen ... Deze zijn het, die uit de grote verdrukking komen; en zij hebben hun lange kleren gewassen, en hebben hun lange kleren wit gemaakt in het bloed des Lams. Daarom zijn zij voor de troon Gods, en dienen Hem dag en nacht in zijn tempel; en Die op de troon zit, zal hen overschaduwen.*

Tegen de duivel.

De strijdende kerk is op aarde, heeft tot haar vijanden de duivel en de wereld van buiten, en het vlees van binnen. De duivel is van de beginne een mensenmoorder, en heeft zich, van het begin van de belofte van het zaad van de vrouw, daartegen en tegen allen, die in hetzelfde geloven, met een boosaardige haat gekant, doende al wat hij kan om hen te kwellen, en, was het mogelijk, te beletten tot Christus te komen, en gekomen zijnde, hen af te trekken, en de heerlijkheid van de kerk te verduisteren. Hiertegen stelt zich de kerk, met haar geestelijke wapens tegen denzelven strijdende; welke strijd beschreven wordt in Eféze 6:11-18.

Tegen de wereld.

Omdat een voortreffelijker geest in de leden van de kerk is, dan in de wereld, omdat ze met de waarheid en met hun heilig leven de wereld overtuigen en veroordelen, omdat zij alleen willen wonen, zich van de wereld afscheiden, zich met haar niet willen vermengen, en alleszins een tegenstrijdigheid ten opzichte van natuur, bedoelingen en manier van leven is, zo haten ze elkaar; hieruit ontstaat een werkzaamheid om zichzelf tegen de partij te beschermen en elkaar te bederven. De wereld gebruikt lichamelijke wapenen, schade in goederen, schimp en smaad in eer, vuur en zwaard tegen haar leven, om haar van het geloof en de heiligheid af te trekken, haar in alles met haar te doen verenigen, en de kerk met haar gelijk te maken.

De Kerk wil de wereld zalig maken, en door geloof en bekering tot zich trekken; hiertoe gebruikt de kerk geen lichamelijke wapens, want als kerk heeft ze die niet; maar zij gebruikt geestelijke wapens, namelijk het zwaard des Geestes, 't welk is Gods Woord, de volstandige belijdenis, de heiligheid van het leven, een onverzettelijke bescherming van de waarheid, een standvastige lijdzaamheid om alles voor Christus te verdragen. Van deze strijd wordt zeer veel in Gods Woord gesproken; zie onder anderen:

67. 1 Tim. 6:12. *Strijd den goeden strijd des geloofs.*

68. 2 Tim. 2:3. *Gij dan, lijd verdrukkingen, als een goed krijgsknecht van Jezus Christus.*

69. Hebr. 10:32 ... *nadat gij verlicht zijt geweest, gij veel strijd des lijdens hebt verdragen.*

Tegen het vlees.

Het vlees van binnen is de schadelijkste vijand, zonder deze zouden de andere geen vat hebben; omdat het sieraad van de kerk zich vertoont in heiligheid, zo is de zonde tot ontsiering van de kerk. Ieder lid van de kerk, omdat in hetzelfde geest en leven is, haat de zonde, zet zich tegen dezelve aan om van de zonde niet overwonnen te worden, maar om de zonde te overwinnen. Hiervan spreekt Paulus: Gal. 5:17. *Het vlees begeert tegen de geest, en de geest tegen het vlees; en deze staan tegen elkaar, alzo dat gij niet doet hetgeen gij wilde.* Petrus wekt tot deze strijd op, 1 Petrus 2:11 ... *dat gij u onthoudt van de vleselijke begeerlijkheden, welke krijg voeren tegen de ziel.*

Tegen de antichrist.

XLIV. Onder al de vijanden, die de kerk op aarde heeft, is de antichrist de allergrootste en de eerste oorzaak van al de vervolgingen tegen de kerk.

Het woord *antichrist is* uit twee woorden samengevoegd, namelijk, *anti*, 't welk in samenvoeging soms *tegen*, soms *voor* betekent, en *Christ*, zodat het woord antichrist betekent een, die tegen Christus is, en zich nochtans voordoet, alsof hij vóór Christus was.

Soms wordt dat woord genomen voor ieder ketter, die zich tegen de Persoon en de leer van Christus kant: 1 Joh. 2:18 ... *gelijk gij gehoord hebt dat de antichrist komt, zo zijn ook nu veel antichristen geworden, waaruit wij kennen, dat het de laatste ure is.* Maar doorgaans betekent het de grote antichrist, het hoofd van de bende, die zich tegen Christus' leer en belijders aankant. Dat er zo een komen zou, blijkt uit veel teksten van de Heilige Schrift, en wordt van niemand geloofd.

De paus is de antichrist.

XLV. De vraag is: *Wie is de antichrist?*

Wij antwoorden met al de Protestanten: De paus van Rome. De papisten ontkennen het sterk.

Eerst zullen wij ons gevoelen bevestigen, en dan van de papisten redenen beantwoorden. Om de kracht van onze bewijsvoering te klaarder te zien, moet men al onze redenen bij

elkaar voegen, alsof het één argument was, 't welk door verscheidene delen bewezen werd, hoewel iedere reden op zichzelf genomen zeer overtuigende is.

Bewijs 1. Uit zijn naamgetal van 666.

XLVI. Ons eerste bewijs nemen wij uit zijn naam, duister genoemd, Openb. 13:18: *Hier is de wijsheid; die het verstand heeft, rekene het getal van het beest; want het is een getal eens mensen, en zijn getal is zeshonderd zes en zestig.* Dit wordt, hoofdstuk 15:2, genoemd: *het getal zijns naams.* De Heere wilde hem niet uitdrukkelijk noemen; misschien om hem niet te beletten in zijn loop, of ook omdat Hij de verborgenheden aan een ieder niet wil openbaar hebben, gelijk Matth. 13:13. Dat hier de antichrist gemeend wordt, is buiten tegenspraak; maar hoe hem hieruit te tonen, is bij allen niet even klaar.

Om hem hier te kennen, moet men aanmerken:

- (l) dat Johannes in de Griekse taal schreef, en dat de Grieken hun letters ook gebruiken tot cijfertekens; en
- (m) Dat de letters van dit getal zouden uitdrukken de naam van een mens, Openb. 14:11. *Het merkteken zijns naams*, hoofdstuk 15:2. *Het getal zijns naams.* En
- (n) dat deze naam zou geschreven worden met zulke letters, die te samen zouden uitmaken een getal van zes honderd zes en zestig.

Lateinos.

(A) Irenaeüs, een discipel van Polycarpus, die een discipel was van Johannes zelf, spelde daaruit: LATEINOS en besloot daaruit, dat de antichrist uit Italië en uit de Latijnse kerk zou voortkomen. Italië, of een gedeelte daarvan, heeft vóór Christus' geboorte een koning gehad, wiens naam was Latinus, deze was een zoon van Faunus, zoon van Picus, zoon van Saturnus, zoon van Janus, de eerste koning van Italië. Naar deze Latinus werd Italië, of dat gedeelte van Italië, dat rondom Rome ligt, Latium genoemd, en de taal, die men daar sprak, de Latijnse, gelijk ze nog te deze dage de Latijnse genoemd wordt. Latinus wordt in 't Grieks geschreven Lateinos, en die letters maken zonder tegenspraak uit een getal van 666. Zodat men daaruit de antichrist zoekende, als met de hand geleid wordt naar Rome, naar de Latijnse kerk, tot haar bisschop, die daarna de naam van papa, paus, dat is vader, gekregen heeft.

De paus bezit Latium, waar Latinus, voordat Rome gebouwd was, koning was. Hij heeft zich verzet in de Latijnse kerk; want de Westerse kerk werd lange tijden de Latijnse kerk genoemd, en als er een algemene kerkvergadering gehouden werd, werden de Westerse bisschoppen genoemd de Latijnse, en de Oosterse de Griekse bisschoppen. Op de huidige dag gebruikt de paus nog de Latijnse taal in zijn bevelen, besluiten; en de kerkdienst van de mis, enz. geschiedt alsnog door de gehele wereld in de Latijnse taal, dat als een zonderlinge voorzienigheid Gods is, om alzo klaar te tonen dat hij de antichrist is.

Overeenkomst van de paus met die wiens naam is 666.

XLVII. (B) Dit blijkt nog klaarder, als men de paus vergelijkt met degene, wiens naam 666 uitmaakt. Deze:

- (a) zou zijn zitplaats hebben in het zevenbergig Rome. Openb. 17:1 wordt getoond, dat daar van de antichrist gesproken wordt, en vers 9 wordt zijn zitplaats aangewezen: *De zeven hoofden zijn zeven bergen, op welke de vrouw zit.*
- (b) Hij zou de keizer volgen in het gebied, vers 10, 11; want de zeven hoofden zijn de zevenderlei wijzen van regering van Rome; vijf waren ten tijde van Johannes al weg, het zesde was, 't welk waren de keizers en na hen zou het zevende komen. Nu, niemand is de keizers gevolgd in de regering van Rome, dan de paus.
- (c) Deze, wiens naam uitmaakt 666, moest op de troon komen, als het keizerrijk vernietigd zou wezen, en tien koningen tegelijk met hem macht van regeren zouden ontvangen. Die tien hoornen zijn tien koningen, vers 12. Dit alles is geschied omtrent het jaar 500 en 600.
- (d) Deze zou de heidense afgoderij en beeldendienst wederom invoeren, Openb. 13:3, 12-15. Het heidens keizerrijk kreeg een dodelijke wonde door Constantijn de Grote, die de afgoderij uitroeide; maar het werd wederom door het zevende hoofd, de paus, genezen, door de afgoderij, en beeldendienst wederom op te richten.
- (e) Deze, wiens naam is 666, zou men aanbidden, en meer dan menselijke eer aandoen, vers 4.
- (f) Deze zou godslastering spreken tegen God en Zijn kerk, vers 5, 6.
- (g) Deze zou de heiligen krijg aandoen, en die overwinnen, vers 7, 8.

- (h) Zijn tijd zou zijn 42 maanden, vers 5.
- (i) De gehele aarde zou deze aanhangen en navolgen, vers 8.
- (j) Deze zou alles bedekken met schijn van vroomheid; hij zou hoornen hebben als het Lam, maar spreken als de draak, vers 11.
- (k) Hij zou met leugenachtige wonderen verleiden, vers 13, 14.
- (l) Deze, wiens naam is 666, zou tot de afgoderij dwingen, en die ze niet wilde plegen, doden, vers 15.
- (m) Deze zou een ieder dwingen hem te erkennen en zich naar hem te noemen, of te verklaren, dat ze tot hem behoorden, of een kenteken daarvan te hebben, of zo iemand dat niet doen wilde, die zou niet mogen kopen noch verkopen, men zou geen burgerlijke gemeenschap met zodanigen mogen hebben, vers 16, 17.

Wanneer men nu de paus bij dit alles legt, het gelijk zo net als twee druppels water, gelijk wij terstond nader zullen tonen. Hier hebben wij de naam 666 en alle omstandigheden van hem, welke die naam zou hebben. Hij is dan wel blind, die hieruit niet zien kan, dat de paus de antichrist is, daar naam en daad ten enenmale dezelfde zijn.

Dat het pausdom het, niet zien kan, dat is geen wonder, zij moeten het ook niet kunnen zien; want dan was het pausdom te niet, daar het nog enige tijd moet staan.

Uitvlucht.

Zij brengen tegen de naam Latinus in, dat Latinus zonder E moet geschreven worden, en dat die naam dan geen 666 kan uitmaken.

Antwoord.

- (z) Johannes schreef niet in het Latijn, maar in 't Grieks; dat in het Latijn is Latinus, in 't Grieks Lateinos; Irenaeus, een Griek, wist best hoe men dat woord in 't Grieks zou schrijven.
- (aa) Ook schreven de Latijnen de i wel met ei, zo schreven ze Sabeinos, Antoneinos, Lateinos; quam primum Cascei, Populei tenuere Lateinei. Dus is de uitvlucht ijdel.

Bewijs 2. De antichrist moest zijn zetelplaats te Rome hebben.

XLVIII. Het tweede bewijs is: dat de antichrist zijn zetelplaats en gebied moest hebben te Rome, als te zien is, Openb. 17:9, 18. *De zeven hoofden zijn de zeven bergen, op welke*

de vrouw zit. De vrouw, die gij gezien hebt, is de grote stad, die het koninkrijk heeft over de koningen der aarde. De antichrist wordt hier onder de gedaante van een vrouw, van een grote hoer, vers 1, vertoond, wegens de afgoderij, die in het Woord hoererij genoemd wordt, en ook wegens de schandelijke lichamelijke hoererij en onreinigheid, die onder zijn genaamde geestelijken in Rome en Italië bij uitstekendheid in zwang gaat. Deze zou de grote stad bezitten, die toen het koninkrijk had over de koningen van de aarde. Nu Rome was die stad, de zetelplaats des keizers. Rome omvatte met haar muren zeven bergen, 't welk al te klaar is, dan dat het bewijs van node heeft; de schrijvers voor en omtrent die tijd, noemden ze de zevenbergige stad. Virgilius, die omtrent veertien jaren voor de geboorte van Christus gestorven is, spreekt aldus: Georgicon, Lib. II, 534-535. Scilicet, et rerum facta est pulcherrima Rom.ma, Septem quae una sibi muRom. circumdedit arces.

Zo is Rome de heerlijkste stad van alles geworden, welke alleen voor zich zeven sterkten met een muur heeft omtrokken.

Ovidius, welke omtrent 38 jaren voor Christus geboren is, spreekt aldus: Tristium, Lib. I, 5, 69-70. Sed quae de septem tolum cirkumspicit orbem Montibus, imperii Rom.ma deumque locus.

Rome, de plaats des gebieds en der goden, dewelke van zeven bergen de gehele aarde overziet.

Tristium, Lib. III, 7, 51-52. Dumque suis septem victrix de montibus orbem Prospiciet domitum Martia Rom.ma, legar.

Ik zal nochtans gelezen worden, zolang het strijdbare en victorieus Rome van haar zeven bergen de overwonnen wereld overziet.

Nu, de paus heeft zijn stoel in het zevenbergig Rome, die strekt zijn gebied van daar uit over de koninkrijken der aarde, en heerst over veel volkeren, Openb. 17:15. Die is dronken van het bloed van de heiligen, en heeft het bloed van de belijders van de waarheid vergoten als water, vers 6. De koningen der aarde geven hun macht daartoe aan hem over, vers 13, 14. Zo is dan de paus de antichrist.

Uitvlucht.

Het pausdom, om deze schrikkelijke zaak van zich te weren, zegt, dat deze hoer en deze grote stad Rome wel is, maar het heidense Rome onder de keizers, dat is dronken geworden van het bloed van de heiligen.

Antwoord.

Het hoofdstuk toont klaar, dat het Rome is na de keizers, en niet onder de keizers. Nu is het bekend, dat na de keizers de paus van Rome geregeerd heeft, en alsnog regeert. Dit zal blijken uit de volgende derde bewijsredenen.

Bewijs 3. **Tijd van opkomst.**

XLIX. Het derde bewijs nemen wij uit de achtervolging en de tijd van zijn openbare vertoning. Het beest moest de keizers volgen in het gebied over Rome en de gehele aarde; dit blijkt uit Openb. 13:1. *Een beest, hebbende zeven hoofden en tien hoornen.* Doet hierbij Openb. 17:10, 11: *De zeven hoofden zijn ook zeven koningen; de vijf zijn gevallen, en de een is, en de ander is nog niet gekomen, en wanneer hij zal gekomen zijn, moet hij een weinig tijds blijven. En het beest, dat was en niet is, die is ook de achtste koning, en is uit de zeven.* Zeven hoofden zijn niet alleen zeven bergen, binnen Rome's muren begrepen, maar betekenen ook zeven koningen, niet bijzondere mensen, maar soevereine regeringen. De vijf waren al weg, namelijk:

- koningen,
- burgemeesters,
- tienmannen,
- bevelhebbers en
- dictatoren.
- De zesde regering was toen Johannes schreef; dat is onbetwistbaar dat de keizers toen regeerden. Nu, onder deze zou het gezegde niet voorvallen, maar onder het zevende hoofd van Rome; het beest was het zevende hoofd, dat na de keizers kwam, ten opzichte van wereldlijke heerschappij, en tegelijk ook de achtste koning, ten opzichte van zijn geestelijke oppermacht, die hij zich aanmatigt over de zielen van de mensen. Hieruit blijkt dan, dat het 't heidens Rome niet was, maar het Rome onder de paus.

Hierbij, dit zevende hoofd moest zo ras niet voorbijgaan als de andere hoofden, dat

is, vorm van regering van Rome, die ieder maar een kleine tijd geregeerd hebben, maar dit moest een weinig tijds blijven, te weten, 42 maanden of 1260 dagen; dat zijn jaren, dat op niemand dan op de paus passen kan.

Hierbij komt ook nog dit, dat staat, vers 12, 13, *Tien hoornen ... zijn tien koningen, die het koninkrijk nog niet hebben ontvangen, maar als koningen macht ontvangen op één ure met het beest. Deze hebben énerlei mening, en zullen hun kracht en macht het beest overgeven.* Dit nu is niet geschied ten tijde van de keizers, want die waren monarchen en alleenhoofden en regeerders; maar dit is geschied als het keizerrijk vernietigd werd door de Gothen, Longobarden en andere heidense volken, en het keizerrijk in tien koninkrijken verdeelden. Tegelijk met hen, omtrent dezelfde tijd, kwam ook het beest op, en kreeg Rome in zijn bezit, 't welk niemand gedaan heeft dan de paus, en of die heidense volken wel enige tijd in Italië regeerden, zo hadden ze toch hun stoel niet te Rome.

Doch tien koningen gaven hun macht over aan het beest, dat in het zevenbergig Rome zijn stoel had, zij wilden door hetzelfde bevestigd worden. Zij voerden zijn wil uit in het krijgen tegen Christus en Zijn kerk.

Ziet dan, dit is de antichrist, die na de keizers zijn zitplaats en gebied over Rome en de wereld had, met wie tien koningen tegelijk opkwamen met het vernietigen van het keizerrijk; want die nu keizers genoemd worden, zijn 325 jaren daarna eerst opgekomen, en hebben geen macht over Rome, noch hebben hun stoel daar niet, en zijn maar in naam. Nu, niemand dan de paus is de keizers gevolgd in het gebied, en met de paus zijn tien koningen opgekomen, en de tien koningen hebben aan niemand dan aan de paus hun macht overgegeven, om het bloed van de kerk te vergieten en die te vervolgen. Zo is dan de paus de antichrist.

Hieruit is dan ook ons tweede bewijs nog meer bevestigd, en de uitzondering beantwoord, en getoond, dat het niet het heidense Rome, maar Rome onder de paus is, die al die gezegde dingen, Openbaring 13 en 17, zou doen. Hij is wel blind, die niet zien kan, dat het de keizers niet waren, maar de paus, die na hen kwam; zo is 't klaar, dat de paus de antichrist is.

Bewijs 4. **Gedrag.**

L. Het vierde bewijs nemen wij uit het gedrag van de antichrist.

1. In de tempel Gods zich zetten.

Hij zou zich in de tempel Gods zetten: 2 Thess. 2:4 ... *alzo dat hij in de tempel Gods als een God zal zitten*. De kerk is Gods huis, 1 Tim. 3:15. Gods tempel: 2 Kor. 6:16 ... *gij zijt de tempel des levenden Gods*. Hij zou in de kerk zitten als een God, als het hoofd en gebieder van de kerk, zodat hij niet als een vijand van buiten aan zou komen en alzo de kerk bestrijden, maar hij zou uit de kerk voortkomen, en in de kerk als het hoofd zitten. Wie nu doet dat, dan de paus, die van het pausdom openlijk voor het hoofd erkend wordt, en die zij de titel geven van onze Heere God de paus?

2. Afval met hem komen.

Met hem zou de afval komen: 2 Thess. 2:3 ... *tenzij dat eerst de afval gekomen zij, en dat geopenbaard zij de mens der zonde, de zoon des verderfs*. De kerk heeft altijd en ook in de eerste tijd met veel ketterijen te strijden gehad. Rome bleef 't langst zuiver, dat gaf gelegenheid, dat andere kerken, waarin ketterijen ontstonden, haar toevlucht tot Rome namen, welke gelegenheid de bisschop van Rome waarnam, en zich daardoor langzamerhand verhief boven alle kerken, en wilde, dat zijn uitspraak over de verschillen, zonder tegenzeggen, als een Godsspraak gehouden werd. Die nu zelf in ketterijen komende, zo overstroomde de afval van het zuivere geloof te lichter en te rasser de gehele kerk, welke afval hand over hand toenam, en de een dwaling trok de andere. Dat nu de Roomse kerk geheel afgefallen is van de waarheid, wordt in dit boek overal getoond. Hij stelt zijn uitspraak en overleveringen naast en tegen Gods Woord, hij verbiedt het lezen van de Bijbel, hij gebiedt een stukje brood als God te aanbidden, hij heeft de dienst van de engelen en van de verstorvenen ingevoerd, hij richt beelden en altaren op, hij matigt zich aan zonden te vergeven, hij drijft het afval van de heiligen, hij leert dat een mens niet alleen volmaakt kan zijn, maar veel overtollige werken kan doen, die hij dan in zijn schatkist bewaart, en daarvan uitdeelt naar zijn welgevallen; hij loochent de verdiensten van Christus, tot voldoening voor alle zonden, zowel erfelijke als dadelijke; hij leert, dat men zelf de hemel kan en moet verdienen, hij heeft bet vagevuur

versierd, hij offert voor levenden en verstorvenen Christus opnieuw in de mis; al zijn dwalingen zijn te veelvuldig, dan dat wij ze hier verhalen zouden; deze zijn genoeg om te tonen, dat hij en zijn aanhang van het geloof zijn afgevallen.

3. Zich verheffen.

Hij zou zich verheffen boven de koningen van de aarde: 2 Thess. 2:4. *Die zich tegenstelt en verheft boven al dat God genaamd, of als God geëerd wordt ... zichzelf vertonende, dat hij God is.* De koningen en de overheden worden *goden* genoemd, Psalm 82:1, 6. Boven alle koningen en prinsen verheft zich de paus. Hij wil dat wel weten, hij oefent de macht ook, hij zet koningen op en af, hij ontslaat onderdanen van hun eed en van hun getrouwheid, hij deelt landen uit, en geeft ze aan zulk een als hij wil, gelijk hij aan de koning van Spanje Amerika gegeven heeft. Maarh de koningen worden nu wat wijzer, en zouden nu naar zijn afzetting niet veel vragen. De tijd is nabij, dat zij hun dwaasheid van hem zo hoog te achten, zullen verfoeien, hem zullen haten en uitschudden, Openb. 17:16, 17.

Ja, hij laat zich als een God omdragen, ieder valt voor hem op de knieën. Hij kant zich tegen de God des hemels zelf, stellende godsdiensten in tegen die God ingesteld heeft, en men durft daar wel zeggen, ofschoon Christus het avondmaal onder twee tekenen, brood en wijn, ingesteld heeft, dat zij nochtans goed vinden, dat het onder één teken, namelijk brood alleen, zal uitgedeeld worden.

4. Wonderen doen.

De antichrist zou wonderen doen: 2 Thess. 2:9 ... *wiens toekomst is naar de werking des satans, in alle kracht, en tekenen, en wonderen van de leugen.* Openb. 13:13, 14. *Het doet grote tekenen, zodat het ook vuur uit de hemel doet afkomen op de aarde, voor de mensen. En verleidt degenen die op de aarde wonen, door de tekenen.* Die van het Pausdom zijn de enigen, die op wonderen roemen, zij willen daaruit bewijzen, dat zij de ware kerk zijn. Maar wat een verblindheid! Zij ontdekken daardoor klaar, dat de paus de antichrist is. Doch hun wonderen hebben nu zoveel kracht niet, als ze plegen, toen de dikke duisternis alles bedekte; men lacht nu met hun wonderen van de leugens.

5. Pracht.

De antichrist zou in grote pracht en weelde leven: Openb. 17:4. *De vrouw was bekleed met purper en scharlaken, en versierd met goud en kostelijke gesteente, en paarden.* Deze weelde en pracht wordt in 't brede beschreven, Openb. 18:12, 16. Zo men die tekst inzielt, en men beschouwt aan de andere kant de paus en al zijn stoet, en dat hij het purper tot zijne en zijner kardinalen kleur heeft, men zal zeggen gewis de paus is de antichrist, die daar beschreven wordt, en hij gelijkt in het allerminst niet naar Petrus, noch in leer, noch in leven.

6. Tegen heiligen strijden.

De antichrist zou tegen de heiligen strijden: Openb. 13:7, 15-17. *En hetzelfde (beest) werd macht gegeven om de heiligen krijg aan te doen en om die te overwinnen ... dat allen, die het beeld van het beest niet zouden aanbidden, gedood zouden worden. En het maakt, dat aan allen.... een merkteken geve aan hun rechterhand, of aan hun voorhoofden; en dat niemand mag kopen of verkopen, dan die dat merkteken heeft, of de naam van het beest, of het getal zijns naams.*

Leg nu het doen van de paus daarbij, zo ziet gij profetie en vervulling zo net overeenstemmende, als men iets zou kunnen uitdrukken. Wie kant zich tegen de ware kerk dan de paus? Wie doodt de ware belijders om het getuigenis van de waarheid dan de paus? Wat al honderd duizenden hebben hun leven gelaten door order en bestuur van de paus? Wie is dronken geworden van het bloed van de heiligen dan hij? Allen, die zich belijden niet Rooms-Katholiek te zijn; allen, die hem niet willen erkennen voor het hoofd van de kerk; allen, die niet willen ter misse gaan en de broodgod aanbidden; alle die geen paternoster of kruis dragen, of enig teken geven dat ze paaps zijn, die moeten voort, die zijn niet in staat om hun koopmanschap te drijven, nering en handwerken te doen. Die allen zijn het voorwerp van de tegenkantingen; alle kwellingen en geweldenarijen, kloosters, gevangenissen, galeien, galgen, beroving van goederen en van kinderen zijn voor dezulken gereed. roept dat over de gehele wereld niet uit: De paus is de antichrist?

7. Huwelijk en spijsz verbiedende.

Doet hierbij 1 Tim. 4:1, 3: *De Geest zegt duidelijk, dat in de laatste tijden sommigen*

zullen afvallen van het geloof, zich begevende tot verleidende geesten, en leringen van de duivelen; verbiedende te huwelijken, gebiedende van spijsen te onthouden. Ziet nu de gehele wereld over, wie is afgevallen van het geloof? Wie verbiedt spijs? Zal niet een ieder bij zichzelf moeten zeggen: 't is de paus, die zijn genoemde geestelijken verbiedt, zo mannen als vrouwen, te huwelijken, die verbiedt op vrijdagen, en in hun zeven- weekse vasten, vlees, eieren, enz. te eten. Zo besluiten wij dan met toestemming van ieders geweten: de paus is de antichrist.

Zo men zegt: hier staat niet, dat de antichrist dat doen zou, zo is dan de paus daarom de antichrist niet.

Antwoord. Dat is immers dan zeker, dat hij leringen van de duivelen leert. Maar behalve dat, de Schrift zegt duidelijk, dat de duivel de antichrist regeert, hem helpt en macht geeft, zie: Openb. 13:2 ... *de draak gaf hem zijn kracht, en zijn troon, en grote macht.* Voeg hierbij: 2 Thess. 2:9 ... *wiens toekomst is naar de werking des satans.*

Deze teksten dan bij elkaar voegende, zo ziet men, dat huwelijk te verbieden, en te gebieden van spijsen zich te onthouden, een werk is van de antichrist. En dienvolgens: *de paus is de antichrist.*

LI. Men kan tegen de bovengestelde waarheden niet veel inbrengen, daarom behelpt men zich met enige andere uitvluchten.

Tegenwerping 1.

De antichrist zal maar één persoon zijn.

Antwoord.

- Hij is zo één als de vorige zes hoofden één waren. Deze nu waren één, niet in opzichte van de persoon, maar ten opzichte van de vorm van regering, zo dan ook het zevende hoofd.
- Hij begon al ten tijde van de apostelen, en zou zo lang daarna woelen, totdat hij de handen ruim kreeg, en op de troon kwam, 't welk enige honderden jaren daarna eerst gebeurde. Zo is hij dan niet één persoon.

Tegenwerping 2.

Hij moest komen als het keizerrijk vernietigd was, maar het keizerrijk staat nog.

Antwoord.

Het keizerrijk is al vernietigd, en is geëindigd in Augustulus, de laatste keizer in de vijfde eeuw. Die men nu keizer noemt, die is eerst in 't jaar 800 door de paus keizer genoemd; hij heeft over Rome niets te zeggen, noch over het Roomse gebied. De koning van Spanje, van Frankrijk, van Engeland, van Schotland, van Ierland, van Portugal, van Zweden, van Denemarken, van Noorwegen, van Polen, die allen onder het keizerrijk stonden, zeggen daar neen toe.

Tegenwerping 3.

Hij moet eerst op 't einde van de wereld komen, en door Christus' komst ten oordeel te niet gemaakt worden, 2 Thess. 2:1.

Antwoord.

't Is niet zo, dat hij op 't allerlaatste van de wereld komen zal; dat zegt de Schrift nergens. De laatste tijd is de gehele tijd van het NIEUWE TESTAMENT, Hand. 2:17 Hebr. 1:1, 2. De tijd van zijn val zal komen. Christus zal met Zijn oordelen komen om hem te verderven, ook vóór Zijn komst ten oordeel. En zo men al het laatste oordeel in die plaats verstaat, zo moet men weten, ***dat na 't vernietigen van de antichrist, 't welk nog vóór het duizendjarig rijk geschieden moet***, Openb. 19:20 20:4 dan nog in velen zijn geest zal overblijven, en eerst met Christus' komst ten oordeel zal vernietigd worden.

Tegenwerping 4.

Hij moet maar 42 maanden, 1260 dagen, dat is drie jaren en een half, regeren.

Antwoord.

Die dagen zijn zoveel jaren. Zo was Jakobs dienst van een week zeven jaren, Gen. 29:27. Zo waren Daniëls 70 weken, zeventig jaarweken, Dan. 9:24. Zo ook hier. Want het is onmogelijk, dat al wat de antichrist doen zou, in zo korte tijd verricht zou worden.

Tegenwerping 5.

Hij moest een Jood zijn, hij zal de tempel te Jeruzalem wederom opbouwen, en de besnijdenis wederom invoeren. Henoch en Elias moeten eerst uit het paradijs komen, en zich tegen de antichrist kanten, en ten hemel varen.

Antwoord.

Fabels buiten en tegen Gods Woord.

Tegenwerping 6.

Hij moest Christus verloochenen.

Antwoord.

Dat heeft de paus altijd gedaan, en doet het nog met al zijn leringen en inzettingen, gelijk de Joden het gebod Gods vernietigden met hun inzettingen, Matth. 15:6. Dus blijft het vast, dat de paus de antichrist is.

Einde waartoe.

Hoe wèl hebben dan onze voorouders gedaan, dat zij op 't bevel Gods uit Babel zijn uitgegaan! En 't is ieders plicht, nooit met de antichrist gemeenschap te hebben, en liever als martelaren voor Christus te sterven, dan in 't minste ons met hem en zijn doen te besmetten.

De kerk is Gods eer.

LII. Wij zeiden, par. 8, dat het einde van de kerk is de eer van God. Omdat de kerk is het koninkrijk der hemelen, het volk van God, dat God heeft tot een Vader, en de Heere Jezus tot Koning; zo is de ere Gods daarin te zien, als dat volk leeft in de liefde en vreze Gods, in het gehoorzamen van Hem als hun Heere, en in het vertrouwen op Hem, als op de Almachtige en Getrouwe, en in een zuiver en heilig leven naast zichzelf, elkaar en anderen; maar des Heeren Naam wordt ontheilgd, als dat volk, dat naar zijn naam genoemd is, zich niet wel gedraagt. De Heere wil dat Zijn Naam geheilgd worde door toekomst van Zijn koninkrijk Matth. 6:9, 10. Hij heeft dat volk geformeerd om Zijn lof te vertellen, Jes. 43:21. Om te verkondigen Zijn deugden, 1 Petrus 2:9. Om te zijn een ere van Christus, 2 Kor. 8:23. Een sierlijke kroon in de hand des Heeren, en een koninklijke hoed in de hand uws Gods, Jes. 62:3. *Daarom, laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken,* Matth. 5:16.

Der uitverkorenen zaligheid.

Het onderende is de zaligmaking van de uitverkorenen. De kerk is als een moeder, Gal. 4:26. Zij heeft het Goddelijke Woord als een onvergankelijk zaad, 1 Petrus 1:23. Hierdoor wordt ze vruchtbaar tot bekering van veel zielen, en van Sion zal gezegd worden: die en die is daarin geboren, Psalm 87:5. Door de prediking van het Woord doet de Heere dagelijks tot de gemeente, die zalig worden, Hand. 2:47.

Hoofdstuk 25: Men moet zich bij de kerk voegen, en bij haar blijven

Hoofdstuk 25

Men moet zich bij de kerk voegen, en bij haar blijven.

In het vorige hoofdstuk hebben wij getoond de institutie van de kerk. 't Is niet genoeg haar te kennen, maar daar ligt een verplichting op ieder die zalig wil worden, dat hij zich tot de kerk begeve, dat hij bij haar blijve, zich daar niet afscheure, om een andere, die zuiverder is, op te richten. En verder dat hij, willende bij haar blijven, ook volharde in haar gemeenschap, door het gebruik van de heilige sacramenten. Van welke ieder in het bijzonder wij nader zullen spreken.

Men moet zich bij de kerk voegen.

II. 't Is de plicht van een ieder, die zalig begeert te worden, dat hij zich tot de kerk begeve, en trachtte tot een lidmaat in de gemeenschap van de kerk aangenomen te worden.

Bewijzen

(ccc) Dat is Gods weg, waardoor Hij de uitverkorenen tot de zaligheid leidt: Hand.

2:47. En de Heere deed dagelijks tot de gemeente, die zalig werden. Jes. 56:3. En de vreemde, die zich tot de HEERE gevoegd heeft, spreke niet, zeggende: De HEERE heeft mij geheel en al van Zijn volk gescheiden.

(ddd) Dit is het werk van de apostelen, volgens hun boodschap, Matth. 28:19, geweest, gelijk te zien is uit de gehele Handelingen der Apostelen.

(eee) Dit is de natuur van de kinderen van God: met dat ze bekeerd zijn kunnen zij niet rusten, totdat ze opgenomen zijn in de schoot van hun geestelijke moeder, Gal. 4:26.

(fff) Dit is de standvastige belijdenis van de kerk van alle tijden, en bijzonder ook van de Nederlandse. Zie Art. 28: *Wij geloven, aangezien deze heilige vergadering is een verzameling van degenen, die zalig worden, en dat buiten haar geen zaligheid is, dat niemand, van wat kwaliteit of staat hij zij, zich behoort op zichzelf te houden, om op zijn eigen persoon te staan, maar dat ze allen schuldig zijn zichzelf daarbij te voegen, en daarmee te verenigen.* Zie dit verder verbreid, hoofdstuk 24. par. 10, 11, 28.

(ggg) De kerk is de eer van Christus, daar wordt Christus beleden en uitgeroepen over de gehele wereld, die is als een banier op een berg, om daarheen zich te verzamelen; die is een stad op een berg, het licht schijnende in de duisternis; het middel, waardoor de waarheid wordt bekendgemaakt en bewaard, het middel van de bekering van de zielen. Daarom is een ieder verplicht hiertoe te helpen, door zich tot de kerk te voegen.

Beweegredenen. 1. *Daar zijn maar twee vergaderingen; de ene is van Christus, de andere van de duivel.*

III. Om u daartoe op te wekken en gaande te maken, zo overlegt met bedaardheid:

1. Daar zijn maar twee koningen in de wereld, ieder heeft zijn koninkrijk, doodsvijanden tegen elkaar, namelijk: Christus en de duivel. Daar is geen derde. Daar is geen mens op aarde, of hij is een onderdaan van de Koning Jezus, of van de duivel, de vorst der duisternis. Wie u bent, hoofd voor hoofd, u bent werkelijk in 't rijk van een van beiden. U bent niet tussenbeide, noch ook in allebei. In wiens rijk bent u dan nu? Wat zegt u van uzelf? Weet u 't niet, of hebt u er tot nog toe niet om gedacht? Zit eens een weinig bij mij neer, en de zaak eens overleggende, kiest eens hartelijk en dat voor eeuwig: wiens

onderdaan wilt u zijn? Wie neemt u aan tot koning?

Kiest u de duivel tot uw koning, en hem onderworpen te zijn, zijn wil te doen, te leven in uw begeerlijkheden, in de zonden u om te wentelen als een zwijn in het slijk, te zoeken de dingen die op aarde zijn, tot uw lust, rust en vermaak; ... 't is dan wel, neemt er dan ook lustig uw deel van, zolang het u gebeuren mag. Verblijd u, o jongeling! in uw jeugd, en laat uw hart zich vermaken in de dagen uwer jongelingschap, en wandel in de wegen uws harten, en in de aanschouwing uwer ogen, Pred. 11:9. Hebt de wereld lief, en al wat in de wereld is, namelijk, de begeerlijkheid des vleses, en de begeerlijkheid der ogen, en de grootsheid des levens. 1 Joh. 2:15, 16. En gelijk u dan de daad hebt van een onderdaan van de duivel te zijn, schaamt u dan ook de naam niet, komt er voor uit, erkent en belijdt de duivel voor uw heer en meester, vertrouwt op hem en vergenoegt u dan, dat u in eeuwigheid bij hem zijn zult in de poel die van sulfur en zwavel brandt, waar de rook van de pijniging opgaat tot in alle eeuwigheid.

Nee, zal misschien iemand denken, "dat is te grof; Christus moet onze Koning zijn; al doen wij onze eigen zin, al volbrengen wij de wil des satans, al leven wij zo een beslist werelds leven, daarom is de duivel onze koning niet."

Hij is 't zeker wel.

"Daarom is Christus evenwel onze Koning."

Hij is 't zeker niet. Hoort Paulus daarvan spreken, Rom. 6:16. *Weet gij niet, dat wie gij uzelf stelt tot dienstknechten ter gehoorzaamheid, gij dienstknechten zijt desgenen, die gij gehoorzaamt, of der zonde tot den dood, of der gehoorzaamheid tot gerechtigheid?*

Wilt u dan waarlijk de duivel tot uw koning niet, en uw deel niet met hem hebben in de buitenste duisternis, waar weinig zal zijn en knersing van de tanden, Matth. 25:30, zegt hem dan volstrekt zonder enige achterhouding en zonder wederroeping de dienst op! Stapt voor eeuwig met al uw hart uit het rijk van de duivel, uit alle zonden en vleselijke begeerlijkheden, en gaat over in het koninkrijk van de Heere Jezus, en neemt Hem tot uw alleen en soevereine Koning aan. En dat niet met de mond, niet alleen uiterlijk, niet ten naaste bij, niet met een schielijke optocht, maar met verstand en in waarheid.

Gaat nederzitten en overreken eens de kosten, of u al uw staten, al uw eer, al uw rijkdommen, al uw vleselijke gedachten en lusten, al uw vermaak op de wereld, uw

vrienden, uw leven bij de Heere Jezus wel wilt opzetten; en of u Hem in honger, naaktheid, smaad, standvastig tot de dood toe wel zou willen volgen, en Hem in alles gehoorzamen. Indien uw hart nu verlicht in de tegenwoordigheid Gods in waarheid *ja* zegt, neemt dan volkomen besluit, en wendt u naar deze Koning, buigt u voor Hem neer, biedt u aan Hem, treedt met Hem in een verbond, en wordt alzo de Zijne.

Om hiertoe zuiverder en hartelijker gaande te worden, zo beschouwt verder deze zaken:

2. De liefde tot Jezus.

IV. De liefde tot de Heere Jezus zelf moest u daartoe bewegen, omdat Hij zo beminlijk en zo heerlijk is, omdat Hij zo vol zaligheid is, en dat voor allen die tot Hem komen. Het heeft Gode behaagd, dat alle volheid in Hem wonen zou; Hij is een volkomen rantsoen. Hij is krachtig om vijanden met God te verzoenen, om vrede te maken, om het geweten te reinigen, om de ziel van alle schuld, straf, duivel en hel te verlossen, en om de ziel met God te verenigen, de Heilige Geest te geven, te heiligen, te bewaren, en tot de eeuwige zaligheid te brengen. En als dit alles u niet bewoog, ja, al wist u geen reden, al was er niets dat u gaande maakte, en u overlegde dat het uw hartelijke genegenheid en blijdschap zou zijn, dat alle mensen zich voor Jezus neerbogen, Hem als Koning erkenden, en zich onder Zijn heerschappij begaven, dat zou bekwaam zijn om u gaande te maken in begeerte, dat Hij, die het toekomt te heersen, ook in uw hart heerste, en dat u ook was onder degenen, die uitriepen: *Jezus is Koning!* En dat door u het getal van Zijn onderdanen met één vermeerderd werd.

3. In de kerk is heerlijkheid.

V. In de kerk is heerlijkheid en sierlijkheid. Beschouwt eens aandachtig de heerlijke staat van dat koninkrijk, en van de oprechte onderdanen. Duisternis bedekt de aarde, en donkerheid de volkeren, maar in de kerk is het wonderbare licht; de heerlijkheid des Heeren verlicht deze stad Gods, en de Zon der gerechtigheid bestraalt haar met haar licht. Buiten is vuiligheid, gruwelijkheid en godloosheid; maar van binnen is heiligheid, zuiverheid en heerlijkheid. De kerk wordt genoemd:

70. de volkomenheid der schoonheid, Psalm 50:2.

71. Zij is een eeuwige heerlijkheid, een vreugd van geslacht tot geslacht, Jes. 60:15.

72. *Een sierlijke kroon in de hand des Heeren, Jes. 62:3.*
73. *Het heilige volk, de verlost des Heeren, vers 12.*
74. *De Heere is tot heerlijkheid in het midden van haar. Zach. 2:5.*
75. *Daartoe ging van u een naam uit onder de Heidenen om uw schoonheid; want die was volmaakt door Mijn heerlijkheid, die Ik op u gelegd had, spreekt de Heere HEERE, Eze 16:14.*
76. *Let hierbij met opmerking, hoe aangenaam en bevallig ieder waar onderdaan is bij God: Jes. 43:4. Van toen af, dat u kostelijk zijt geweest in mijn ogen, zijt gij verheerlijkt geweest, en Ik heb u liefgehad.*
77. *Jes. 62:4 ... gij zult genoemd worden: Mijn lust is aan haar!*
78. *Jer. 31:20. Is niet Efraïm Mij een dierbare zoon? Is hij Mij niet een troetelkind?*
79. *Daarom moet men met Mozes zeggen: Welgelukzalig zijt gij, o Israëel! wie is u gelijk? Gij zijnt een volk, verlost door den Heere, het Schild uwer hulp, en Die een zwaard is uwer hoogheid, Deut. 33:29.*
80. *Men heeft reden elkaar op te wekken zeggende: Gaat rondom Sion, en omringt haar; telt haar torens; zet uw hart op haar vesting; beschouwt onderscheidenlijk haar paleizen, Psalm 48:13, 14.*

En behoorde daardoor nu niet een ieder lust te hebben tot Sion, en begerig te zijn om een lid te zijn van deze kerk, en medeburger van de heiligen en een huisgenoot Gods, en zich te begeven onder de bescherming en regering van deze heerlijke Koning? Want deze dingen worden van dit rijk en van deze Koning niet slechts gezegd, maar 't is inderdaad zo, 't is waarheid.

4. Daar is veiligheid.

VI. Daar is veiligheid: let op de getrouwe bewaring van deze Koning over al zijn onderdanen in 't gemeen, en over ieder in 't bijzonder.

81. *Ik, zegt de Heere, heb hulp besteld bij een Held, Psalm 89:20.*
82. *Hij is een Heiland, Zach. 9:9.*
83. *De Heere zal over alle woning van de berg Sions, en over haar vergaderingen, scheppen een wolk des daags, en een rook, en de glans eens vlammen des vuurs des nachts; want over alles wat heerlijk is, zal een beschutting wezen. En daar zal een hut*

zijn tot een schaduw des daags tegen de hitte, en tot een toevlucht, en tot een verberging tegen de vloed en tegen de regen.

84. Jes. 4:5, 6. *En Ik zal hun wezen, spreekt de Heere, een vurige muur rondom, Zach. 2:5.*

85. *Ik, de Heere, behoeft die wijngaard, alle ogenblik zal Ik hem bevochtigen; opdat de vijand hem niet bezoeke, zal Ik hem bewaren nacht en dag, Jes. 27:3.*

Zie daar de waarachtige beloften, zie daar de dadelijke bescherming. Is hij dan niet geheel veilig, die onder de bewaring van zo'n Koning is, en onder dat volk, over 't welk het oog des Heeren zo gedurig is? *Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen, Psalm 91:1.* U dan, wie u bent, vliedt tot deze sterken Toren. Begeeft u onder Sion, 't welk de Heere gegrond heeft, opdat de bedrukten zijns volks een toevlucht daarin hebben zouden, Jes. 14:32. Schuilt onder de vleugelen van deze Koning, die de zielen van zijn onderdanen voor list en geweld bevrijden zal, en hun bloed zal dierbaar zijn in Zijn ogen, Psalm 72:14.

5. Daar is alles wat een ziel verblijden en gelukkig maken kan.

VII. Daar is waarheid, licht, leven, blijdschap en alles wat een ziel verblijden en gelukkig kan maken. Hierbij zijn de zegeningen, waarmee deze Koning zijn onderdanen begunstigt, onuitsprekelijk heerlijk.

86. Alle hun misdaden vergeeft Hij volkomen. *Geen inwoner zal zeggen: ik ben ziek; want het volk, dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben, Jes. 33:24.*

87. *Hij is de Fontein, die geopend is voor het huis Davids en voor de inwoners van Jeruzalem, tegen de zonde en tegen de onreinigheid, Zach. 13:1.*

88. Hij geeft hun vrede en blijdschap; *Hij zal nederdalen als een regen op het nagras, als de droppelen, die de aarde bevochtigen. In Zijn dagen zal de rechtvaardige bloeien, en de veelheid van vrede, totdat de maan niet meer zij, Psalm 72:6, 7.*

89. Zijn Naam is: *Vredevorst, Jes. 9:5.*

90. *Vrede laat Ik u, mijn vrede geef Ik u, Joh. 14:27.*

91. *Het Koninkrijk van God is rechtvaardigheid, en vrede, en blijdschap door de Heiligen*

Geest, Rom. 14:17.

92. God zelf is hun Deel en hun volkomen vreugde: Klaagl. 3:24. *De HEERE is mijn Deel, zegt mijn ziel; daarom zal ik op Hem hopen.*
93. Hij geeft hun Zijn Heilige Geest, die hen levend maakt, leert, geleidt en heiligt, Joh. 15:26. *Wanneer de Trooster zal gekomen zijn, die Ik u zenden zal van de Vader.* Joh. 16:7 ... *indien Ik heenga, zo zal Ik Hem, (de Trooster) tot u zenden.*
94. Ja, zou ik hier alle zegeningen verhalen, ik moest al de goederen van het verbond der genade optellen. Met één woord, de Heere zegent ze met alle geestelijke zegeningen in de hemel in Christus, Eféze 1:3.
95. *Al Mijn fonteinen zullen binnen u zijn, zegt de Heere, Psalm 87:7.*
96. *De beekjes der rivier zullen verblijden de stad Gods, het heiligdom der woningen des Allerhoogsten, Psalm 46:5.*
97. *De Heere gebiedt aldaar de zegen, en het leven tot in der eeuwigheid, Psalm 133:3.*
98. *O, hoe groot is Uw goed, dat Gij weggelegd hebt voor degenen, die U vrezen; dat Gij gewrocht hebt voor degenen, die op U betrouwen, in de tegenwoordigheid van de mensenkinderen! Psalm 31:20.*
99. Zo iemand deze goederen kent, zo hij ooit de zoetheit van deze zich verbeeld of gesmaakt heeft, die kan niet anders dan met al zijn hart op het allervurigste zich haasten om zich onder deze Koning te begeven, en zich te verblijden, dat hij een onderdaan van deze Koning mag zijn. Brengt dan deze zaken op uw hart, en handelt verstandig en oprecht; maakt een verbond, of liever geeft u in, in dit aangeboden verbond der genade door het geloof, en voegt u bij de kerk.

Men mag de kerk niet verlaten.

VIII. 't Is niet genoeg zich bij de kerk te voegen, enige tijd daarbij te blijven, en daarna zich van haar af te scheiden, maar men moet zich nooit van haar afscheuren en die verlaten, onder voorwendsel van de verdorvenheid van de kerk, om een zuivere op te richten, want:

Bewijs 1. Zulks is nooit gezegend.

De Heere heeft nooit zulk werk gezegend. Daar zijn ten allen tijde, zo in de eerste kerk,

vóór de overheersing derzelve door de antichrist, als daarna van de tijd van de hervorming af, zodanigen geweest, die zich onder dat voorwendsel van de kerk afscheurden, doch de Heere heeft er altijd in geblazen, en zij zijn vanzelf gesmolten, als de eerste aanleiders gestorven waren. Doch door een rechtvaardig oordeel van God zijn zij zelden gekomen tot het gezicht van hun dwalingen en belijdenis derzelve, en hebben zelden zich wederom gevoegd tot de kerk, maar aan hun hoofdigheid overgegeven zijnde, hebben ze zich op zichzelf gehouden als mensen zonder godsdienst, of zij zijn tot ketterijen vervallen, en hebben zich gevoegd bij zulke vergaderingen, die best met hun dwalingen overeenkwamen.

(t) Zo is 't gegaan met de Broederhuizen in Hongarije.

(u) In onze dagen zijn de Labadisten opgestaan, die grote dingen voorgaven. Labadie noemde zich Herder van der wereld afgezonderde kerk, vergaderde om waarlijk Gereformeerde kerken te maken.

(v) Zijn navolger Yvon breidde deze titel verder uit, als hij enige naar Amerika gezonden had om met plantages winst te doen, onder voorgeven van Heidenen te bekeren, daar ze toch niets toededen; zelfs maakten ze geen werk om hun slaven de Christelijke godsdienst te leren, maar mishandelden ze wreed, zij waren met hun slavenhandel tot ergernis bij een ieder. Toen noemde hij zich in de boeken, die hij liet uitgeven: *Herder van* enz. voor een gedeelte vergaderd te Wiewert, en stelde zich zo in als bisschop, wiens gebied was te Wiewert in Friesland, en zich uitstreckte tot in Amerika. Doch zij zijn onder elkaar verdeeld geworden door nijdigheid, twist, eigen meningen; en met het ophouden van hun geld, 't welk het steunsel was van hun kerk, en waardoor verscheidene tot hen gelokt werden om de onbezorgde kost te hebben, zo is ook hun kerk verwoest, niet zonder tekenen van Gods toorn over hen. En de weinigen, die alsnog bij Yvon blijven, zullen mede haast ophouden, als hij zal heengegaan zijn, (gelijk hij nu is heengegaan.) Yvon heeft veel dwalingen geleerd, is altijd onvast geweest in zijn leringen, ongestadig in zijn woorden, gebruikte veelszins dubbelzinnigheden en zinsbehoudenissen of Jezuïtische streken: hij voegde zich met zijn leringen naar de tijd, hebbende het spreekwoord in de mond: dus *diem docet*, dat is: de ene dag leert de andere. Ziet hiervan breder:

100. *Onze trouwhartige waarschuwing.*

101. Ook: *Leer en leiding van de Labadisten.*

102. Alsmede: *Yvon van veel dwalingen overtuigd.*

(w) De Herder verliet zijn gemeente te Bleiswijk om te Rotterdam een zuivere kerk op te richten, zonder zich met de dwalingen van de Labadisten te verenigen. Hij had in het begin ook al grote opgang, doch 't is vanzelf geheel te niet gelopen, en geheel versmolten.

(x) Zo is 't ook gegaan met Bardowitz te Amsterdam, die mede wat onderleide, doch noch met Labadie, noch met De Herder zich geheel verenigde.

Deze zaken verhaal ik om een ieder te waarschuwen tegen het verlaten van de kerk, en een zuivere kerk te willen oprichten, indien iemand na deze zich tot zo'n werk mocht opwerpen, want 't zal hun zo gaan, als het met deze gegaan is. Als de Heere Zijn kerk zuiverder zal gelieven te maken, zo zal Hij het Zelf doen, door Zijn Heilige Geest in een meerdere mate over Zijn kerk uit te storten.

2. 't Is een grote zonde.

IX. 't Is een schrikkelijke zonde de kerk te verlaten, en een betere te willen oprichten, want de kerk is maar één, zij is Christus' lichaam; van de kerk zich af te scheiden, is van Christus' volk, van zijn lichaam af te scheiden; 't is zich van de belijdenis van Christus te onttrekken, en de gemeenschap der heiligen te verlaten. Zo men de kerk nog houdt voor de kerk, zo scheurt men het lichaam van Christus, men bedroeft de Godzaligen, men ergert anderen, men maakt, dat de Naam van God gelasterd wordt, men doet eenvoudigen dwalen; verklaart men de kerk geen kerk te zijn, zo verloochent men de kerk van Christus, en doet hetzelfde, dat gezegd is. Dus mishaaft men God, die het niet ongewroken laat, hoezeer men zichzelf behaagt en vleit. Tegen zo'n doen kant zich de apostel, als hij dezulken vleselijk noemt, 1 Kor. 3:1, 3; als hij daardoor waarschuwende zegt: *Ik bid u, broeders! door de Naam van onzen Heere Jezus Christus, dat gij allen hetzelfde spreekt, en dat onder u geen scheuringen zijn*, 1 Kor. 1:10. Zo ook, 1 Kor. 11:18, *Zo hoor ik, dat er scheuringen onder u zijn.*

3. De kerk is nog de ware kerk.

X. De Gereformeerde Kerk is de alleen ware kerk, op de een plaats zuiverder dan op de andere. De waarheid wordt daar nog zuiver gepredikt, de zonden worden bestraft en tegengegaan, de Godzaligheid wordt voorgesteld en aangedrongen. Daar zijn bij duizenden ware Godzaligen, die de heiligheid veel zuiverder beoefenen dan de afgescheidenen. Christus is daar onder hen wonende en wandelende. De Heilige Geest werkt nog door het Woord, bekeert nog dagelijks zielen, vertroost de bekeerden en doet ze groeien. De tucht wordt daar nog geoefend tegen die afdwalen in leer en leven, en dat op sommige plaatsen al meerder dan zij weten of denken. Wat is het dan dwaasheid de kerk te verlaten, en zich naar de dorre woestijn te begeven!

4. Is tegen plechtige beloften.

‘t Is zijn plechtige belofte, die men aan God in de tegenwoordigheid van de kerk, toen men tot lidmaat aangenomen werd, gedaan heeft, te herroepen en te breken. En of men dat een lichte zaak acht, en zich behelpt met de uitvlucht: *ik wist toen niet beter*, de Heere zal het nochtans zoeken en vinden. Zal men het verbond breken en onschuldig zijn?

Tegenwerping

XI. De kerk is bedorven, en God gebiedt uit een verdorven kerk uit te gaan. 2 Kor. 6:14, *Trekt niet een ander juk aan met de ongelovigen; want wat mededeel heeft de gerechtigheid met de ongerechtigheid? En wat gemeenschap heeft het licht met de duisternis?* vers 47. *Daarom gaat uit het midden van hen, en scheidt u af.*

Antwoord.

Deze tekst spreekt niet van de kerk, ook niet van de kerk, als ze zeer bedorven is, gelijk de kerk van alle tijden af veel onbekeerden in zich heeft en bedorven is, de ene tijd meer, de andere tijd minder, maar de tekst spreekt van het Heidendom, met ‘t welk men geen gemeenschap moet hebben, maar uit welks midden men moet gaan, en zich van hen afscheiden.

XII. Daar zijn heden ten dage sommigen die zich wel van de kerk niet geheel afscheiden,

en verklaren bij de kerk te blijven, zij gaan tot het gehoor van het Woord, zij hebben omgang met de Godzaligen in de kerk, maar zij houden zich af van het gebruik van het Heilig Avondmaal, mede omdat ze zien dat zoveel onbekeerden en ergerlijken aangaan, met welke zij menen, dat ze gemeenschap zouden hebben, als ze mede aanzaten.

Om deze te onderrichten, want wij achten, dat de meesten het uit teerhartigheid, en uit een dwalend geweten doen, zo zullen wij deze vraag voorstellen en verhandelen:

Of 't een Christen geoorloofd is, ja of 't zijn plicht is, zich van het Heilig Avondmaal des Heeren af te houden, zonder zich evenwel van de kerk af te scheiden, zolang de kerk zo bedorven is?

Wij antwoorden, *geheel niet!* En bewijzen het aldus:

Bewijs 1. **Het bevel Gods.**

XIII. 't Is het uitgedrukt bevel Gods de sacramenten te gebruiken, zonder enige uitvlucht van verdorvenheid van de kerk. Zie van de Heilige Doop: Matth. 28:19 ... *onderwijst al de volken, dezelve dopen*. Hand. 2:38 ... *bekeert u, en een ieder van u worde gedoopt*. Hand. 22:16 ... *laat u dopen, en uw zonden afwassen*. Markus 16:16. *Die geloofd zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zalig worden*.

Als dan een gelovige weigert gedoopt te worden, zo weerstaat hij de ordonnantie Gods, weigert een lid van de kerk te zijn, en Jezus door de vereniging met Zijn volk en kerk te belijden. Hiervan moet immers de zwaartillende overtuigd zijn; indien dan nu een volwassene, ongedoopte en waarlijk bekeerde zich niet mag alleen houden om de ergernis in de kerk, maar zich moet laten dopen, en hij door het sacrament van de Heilige Doop te gebruiken, geen gemeenschap heeft met de onbekeerden, die in de kerk zijn; zo vermag hij, nu gedoopt zijnde, zich niet afhouden van 't Heilig Avondmaal om de ergernissen, omdat men door beide dezelfde gemeenschap met dezelfde kerk heeft. Ja, de zwaartillenden laten zelfs hun kinderen dopen, en hebben alzo gemeenschap met de kerk, en zo veroordelen ze zichzelf in het afblijven van het Heilig Avondmaal. Of zouden ze dat ook hierna nalaten?

Het gebod Gods omtrent het Heilig Avondmaal is te zien: Matth. 26:16, 27 ... *neemt, eet, drinkt*. 1 Kor. 11:24 ... *doet dat tot Mijn gedachtenis*. Wie durft nu zulke uitdrukkelijke bevelen van Christus in de wind slaan? Wie durft het afblijven of aangaan een

middelmatige zaak achten? Waar staat hier een bepaling, als de kerk dus of zo gesteld is? Doet hierbij, dat het gebruik van de Heilige Sacramenten in het OUDE TESTAMENT bevolen werd op straf van uitbanning over de nalaters. Zie: Gen. 17:14. *En wat mannelijk is, de voorhuid hebbende, wiens voorhuidsvlees niet zal besneden worden, dezelve ziel zal uit haar volken, uitgeroeid worden; hij heeft Mijn verbond gebroken.*

Num. 9:13. *Als een man, die rein is, en op de weg niet is, en nalaten zal het Pascha te houden, zo zal diezelve ziel uit haar volken uitgeroeid worden.* Dat is: zijn naam zal uit het geslachtsregister van zijn stam, dat is, van de lidmaten van de kerk, worden uitgeschrapt; hij zal niet voor een lid, maar voor een heiden en tollenaar gehouden worden, Matth. 18:17.

Uitvlucht: In 't Oude Testament was een uitwendig, nationaal voorbeeldig verbond, en de besnijdenis en 't Pascha hadden toen ook andere opzichten, namelijk, om te erkennen, dat ze Abrahams zaad waren, en om te gedenken de uittocht uit Egypte; daarom kan men uit de sacramenten van het OUDE TESTAMENT geen gevolg maken tot de sacramenten van het NIEUWE TESTAMENT

Antwoord.

Ik antwoord: Dat er in 't OUDE TESTAMENT geen uitwendig verbond was, ja geen ander dan het verbond der genade, hebbende de belofte van het tegenwoordige en het toekomende levens, dat is, van geestelijke en lichamelijke goederen, gelijk nu. Wil men het *een nationaal verbond* noemen, dan zegt men anders niet dan het genade-verbond met die natie opgericht. Noemt men het *een voorbeeldig verbond*, dat geschiedt, omdat de gehele bediening de toekomende Messias afbeeldde; maar wil men het *voorbeeldig* noemen, ten opzichte van de kerk van het NIEUWE TESTAMENT, dan gaat ons bewijs, volgens hun eigen grond, vast; want was 't gebruik van de Heilige Sacramenten zo noodzakelijk in 't voorbeeld, veel meer in 't tegenbeeld.

Indien de besnijdenis en het Pascha toen ook andere opzichten hadden, zo werden ze evenwel nooit gebruikt en mochten ook niet gebruikt worden, om die opzichten alleen, afgetrokken van het opzicht op het verbond der genade dat zonder tegenspreken het voornaamste einde was, en 't andere als een zaak, die maar van ter zijde aankomt, insloot. Maar wij achten, dat de andere opzichten ten enenmale tot het verbond der

genade behoren; Abrahams zaad te zijn, was een bondgenoot te zijn van Gods verbond met Abraham: Gen. 17:7 ... *om u te zijn tot een God en uw zaad na u.*

Waren de onbekeerden daar maar uiterlijk in, dat kwam op de personen aan, gelijk nu in 't NIEUWE TESTAMENT De uittocht uit Egypte behoorde tot de geestelijke verlossing door de Messias, 1 Kor. 10:1-11; daarom wordt de Heere Jezus het Pascha genoemd, 1 Kor. 5:7. Dus ziet men, dat deze bedenking ongegrond is, en dat diensvolgens ons bewijs genomen van de sacramenten des OUDE TESTAMENT in kracht staat, gelijk ook dat genomen uit het NIEUWE TESTAMENT

2. Sacramenten zijn zegels.

XIV. De sacramenten zijn zegels van de rechtvaardigheid van het geloof, Rom. 4:11. De gemeenschap van het vlees en bloed van Christus, 1 Kor. 10:16. 't Is de plicht van ieder Christen zich te beijveren om zijn roeping en verkiezing vast te maken, 2 Petrus 1:10. En daartoe te gebruiken alle middelen, en de weg, die de Heere ons daartoe heeft voorgesteld. Terwijl de sacramenten nu zegels zijn, en met Christus gemeenschap doen hebben, zo is dan ieder gelovige verplicht die te gebruiken. Hierbij breng ik de gelovigen te binnen de beminnelijke gestalten, die de Heere in, voor, en na het gebruik van het Heilig Avondmaal wel pleegt te geven, en de zwaartillenden misschien zelf wel hebben genoten, namelijk, de diepe vernedering van hun zelf, de van nabij beschouwing van de Heere Jezus in zijn lijden en sterven, de verborgenheden van het verbond, en deszelfs ernstige vernieuwing, de sterkte van het geloof, de verzekering van de zaligheid, de vrede en blijdschap in God, de resolutie, ja, de verheven gestalte tot zuiverder en standvastiger heiligmaking, enz. Die immers het minste geestelijk leven heeft, wordt verliefd op die zaligheden, en als hij ziet, dat de Heere deze goederen meedeelt omtrent 't gebruik van het Heilig Avondmaal, wie zou dan naar 't zelve niet verlangen? En wie zal dan door de nu vertoonde verplichting, om alle middelen tot zijn groei aan te wenden, zich niet verbonden achten tot het gebruik van het Heilig Avondmaal?

3. 't Is Christus te belijden.

XV. Onder de bijzonderste einden van het Heilig Avondmaal is de belijdenis van de Heere Jezus Christus, van Zijn leer en van Zijn kerk. Zie dit: 1 Kor. 11:25, 26 ... *doet dat*

... tot Mijn gedachtenis ... zo verkondigt de dood des Heeren, totdat Hij komt.

1 Kor. 10:17. *Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam.* Nu is het een volstrekt nodige, betamelijke, Christus verheerlijkende, gemeente opbouwende en zielverkwikkende plicht, Christus te belijden: Matth. 10:32, 33. *Een ieder dan, die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is. Maar zo wie Mij verloochend zal hebben ... die zal Ik ook verloochenen.* Gelijk het einde van het Heilig Avondmaal ook is Christus te belijden, zo wordt ook Christus op een openbare en krachtige wijze van de Avondmaalgangers in het Heilig Avondmaal beleden. Het ingaan in de kerk onder de ten Avondmaal gaande menigte, het onder hen omgaan naar de tafel, het met hen aanzitten of staan, het ontvangen van dat brood en de wijn, als tekenen en zegels van het verbond, bevestigd door de dood van de Heere Jezus Christus, roept overluid voor ieders oren: *ik houd en belijd de Heere Jezus voor de enige waarachtige Zaligmaker; in Hem zoek ik mijn zaligheid; met Hem treed ik in een verbond; op Hem verlaat ik mij; voor Hem wil ik leven en sterven.* De Gereformeerde leer is alleen de ware en zaligmakende leer van Christus; de Gereformeerde Kerk is alleen de ware kerk van Jezus Christus op aarde; deze waarheden betuig ik met mijn aanzitten.

Als iemand zich dan onttrekt van het gebruik van het Heilig Avondmaal, zo onttrekt hij zich van de belijdenis van Christus, van zijn leer en van Zijn kerk. Daarom zeggen wij in onze Nederlandse belijdenis.

Art. 28. *Dat niemand, van wat staat of kwaliteit hij zij, zich behoort op zichzelf te houden, om op zijn eigen persoon te staan: maar dat ze allen schuldig zijn zichzelf daarbij te voegen, en daarmee te verenigen, onderhoudende de enigheid van de kerk ..., en opdat dit te beter onderhouden mocht worden, zo is het ambt van alle gelovigen, volgende het Woord van God, zich af te scheiden van degenen, die niet van de kerk zijn, en zich te voegen tot deze vergadering, 't zij op wat plaats dat ze God gesteld heeft, alwaar 't schoon zo, dat de magistraten en plakaten van de prinsen daartegen waren, en dat de dood of enige lichamelijke straf daaraan hing. Daarom alle degenen, die zich van dezelve afscheiden, of niet daarbij voegen, die doen tegen de ordonnantie Gods.*

Uitvlucht. Een verlater zal zeggen: *ik belijd mij een lid van de Gereformeerde Kerk te zijn; en betoon dat met aldaar ter kerk te gaan, en met dit bij dezen en genen in 't bijzonder te verklaren.*

Maar ik antwoord:

Dat het uitwendig kerkgaan geen teken is van een lid van de kerk te zijn, omdat dikwijls in een grote vergadering, die tot het gehoor komen, een grote menigte, zo niet wel soms het grootste gedeelte, geen lidmaten zijn, en hoe dikwijls worden veel van andere godsdiensten onder het gehoor gevonden? En daarom is het kerkgaan nu in deze vredige plaatsen geen teken van een lidmaat van de kerk te zijn, en alzo niet een klaarblijkelijke belijdenis van Christus, van zijn leer en van de kerk.

Het bijzonder verklaren bij dezen en genen in 't bijzonder is niet genoeg; en dat meer is, als het wegblijven openbaar wordt, zo worden de wegblijvers van de meeste mensen aangemerkt, als zich van de kerk af te scheiden, en hun gedane belijdenis wederom in te trekken.

En behalve dit alles, de Heere Jezus wil, dat men Hem, zijn leer en kerk belijden zal in het Heilig Avondmaal, daarmee zijn dan alle uitvluchten uit.

4. 't Is scheuring aan te richten.

XVI. Het wegblijven op zo een klaarblijkelijke wijze, om getuigenis te geven, gelijk zij voorgeven, is scheuring aan te richten, zo niet van de kerk, daartoe het op 't minste een grote trap is, immers in de kerk. De gemoederen van de lidmaten worden verdeeld, en stuiten tegen elkaar; een ieder heeft zijn aanhang, en kleeft nauw aan degene, die van zijn partij is, en dat in tegenstand tegen anderen; de liefde wordt gebroken, en men vervreemdt van elkaar. De wegblijvers worden verdacht gehouden, hebben geen ingang, noch bij vromen, noch bij onvromen, en dus worden ze onnut om hun talenten tot winst aan te leggen, ja de samensprekingen zijn tot verdeeldheid en twisting. De eenvoudige oprechten worden geërgerd en bedroefd, 't welk een grote zonde is, Matth. 18:6, 10. De getrouwe leraren smart het aan het hart. Die buiten zijn worden verhinderd in te gaan, en men geeft oorzaak aan de partijen de kerk te lasteren. De wegblijvers leven maar voor zichzelf, en zoeken zozeer niet het goede van hun naasten, verheffen hun eigen

zinnelijkheid boven de eer van Christus, en de welstand van de kerk, hoewel zij zeggen zullen, dat dit hun oogmerk niet is. Uit dit alles blijkt klaar, dat het wegblijven scheuring is of scheuring veroorzaakt, en dat is een bestraffelijke misdaad. 1 Kor. 1:10. *Maar ik bid u, broeders! door de Naam van onze Heere Jezus Christus, dat gij allen hetzelfde spreekt, en dat onder u geen scheuringen zijn, maar dat gij samengevoegd zijt in één zelfde zin, en in één zelfde gevoelen.*

Uitvlucht. De wegblijver zal zeggen: *als men leeft en leert naar het bevel Gods, zo komt de scheuring niet tot laste van hem, die zo leert en leeft, maar tot laste van die, welke zich naar de leer en 't leven van Christus niet wil schikken.*

Ik antwoord:

1. Dat alle gebreken van de kerk niet zijn van zodanig gewicht, dat men daarover een scheuring zou aanrichten, anders zal het gaan gelijk met de Mennisten, en 't zal scheuren op scheuren zijn zonder einde.

2. Als iemand enige moeilijkheid heeft in leer of leven van de kerk, en hij in oordeel is, dat hij zich daarom moet afscheiden van de kerk of van 't Heilig Avondmaal, zo moet men zichzelf verdenken, of het niet een eigenzinnigheid is, of een dwaallicht, of hoogmoedige eigenwijsheid. Hij moet kennen de kleine mate van licht, welke hij misschien heeft, en dat hij daarom de zaak maar van verre en maar aan de ene kant bezieet, en niet met een uitgebreid begrip van alle kanten door en door. En dat het daarom een stout, ja roekeloos bestaan is zo'n groot werk te beginnen, 't welk grote onlusten, ja verwarring van de kerk van de Heere Jezus, en schade aan de zielen na zich slepen kon. Hij moet erkennen, dat hij de wijsheid niet alleen heeft, dat de Heere ook anderen zijn Geest heeft gegeven, ja, dat het doorgaans eigen driften zijn, als men zijn moeilijkheid niet bekend maakt aan de leraren, en zich niet wil laten onderrichten, maar terstond zonder woord of weerwoord, niet alleen tot besluit komt, maar ook aan 't werk zelf valt, en daar dan zo stijf op staan blijft, dat men wijzer in zijn ogen is dan zeven, die met reden antwoorden. Die naar raad hoort is wijs. Men moest de ergerlijke zelf aanspreken en zoeken terecht te brengen, en wil hij niet horen, men moest de zodanige aan de kerkenraad aanbrengen, en zien wat zij daarop doen, dat zou recht getuigenis

geven zijn. Maar nee, daar is te veel moeite aan, dat zou te veel misnoegen tegen zijn persoon verwekken, dat zou te veel tegenloop hebben, daarom laat men dat staan, en doet er niets in; maar men vertoont zich aan de kerk alleen met zich van haar gemeenschap te onttrekken, alsof daar Godzaligheid in bestond. Deze handelingen komen van de Geest van Christus niet voort. De zodanigen zullen de ergernissen, de verwarringen, de schade van de zielen, de scheuringen in of van de kerk, die daaruit volgen mochten, op hun rekening hebben. Drijft er de spot niet mee, 't zal u zwaar genoeg vallen, het verderf van de kerk door uw toedoen te aanschouwen.

Bewijs 5. Oordelen over de zulken.

XVII. God zendt doorgaans heimelijke oordelen over de wegblijvers. Zij worden hoogmoedig, eigenwijs, versmaden het oordeel van verstandige Godzaligen, verachten de gemeente Gods, spreken uit de hoogte van grote dingen, komen buiten staat van onderricht te worden; een trotsheid tegen welke David bad, Psalm 19:14. God zendt de zodanigen wel een bijzonder kruis toe, waaraan zij al hun leven genoeg hebben; giet verachting over hen uit, verkleint hun lichamelijke toestand, laat ze in zonden vallen, en omdat zij het dwalen liefgehad hebben, en de liefde van de waarheid niet aangenomen hebben, zo zendt Hij hun wel een kracht der dwaling om de leugen te geloven, 2 Thess. 2:9-11. 't Blijft zelden bij één dwaling, 't gaat van kwaad tot erger, en ten laatste óf naar de Mennisten, óf andere dwaalgeesten. En sommigen, die geen voordeel voor zich in de afzondering meer zien, keren weer; maar om het met meerder glans te doen, zo omhelzen ze een andere theologie, die hun meer ruimte en vrijheid van leven geeft, en slaan zo ver aan de ruimte over, als te voren aan de nauwte.

Of zo ze al terugkeren, uit overtuiging van hun plicht, zo zal men zien, dat ze doorgaans de eenvoudigheid, die in Christus Jezus is, kwijt zijn; dat ze veel van die inwendige geestelijke gestalte die te voren zo een sieraad in de kerk was, verloren hebben, en zich meer ophouden met beschouwingen en verstand, als met het hart, en de bewerking van de ziel van een ander. Een droevig oordeel! Dit zeg ik, opdat degenen, die door onze redenen, en beantwoording aan hun redenen in deze bladeren, overtuigd worden van hun vorige misvatting en dwaling, zich daarover vernederen voor God, om verzoening bidden, om bevrijding van welverdiende geestelijke oordelen aanhouden, en dan zich

wachten van de bovengemelde zaken, die ik tot waarschuwing heb geopenbaard, en dat ze met de eerste eenvoudigheid en waarheid wederom beginnen.

Deze redenen zijn genoegzaam tot overtuiging, dat 't een Christen niet geoorloofd is, zich om de verdorvenheid van de kerk van het gebruik van het Heilig Avondmaal af te houden.

Nu zullen wij de zaak eens aan de andere kant beschouwen, en bezien de redenen, die de zwaartillenden voor hun gevoelen en doen voortbrengen, en wat kracht in dezelve is.

Tegenwerping 1.

XVIII. Het behoorde in de kerk overal te blinken van heiligheid; want zij wordt genaamd: de heilige kerk.

- De opzieners behoorden te zijn uitmuntende in nederigheid, zachtmoedigheid, verloochening van de dingen van deze wereld, vreze en liefde Gods, deftig en ontzaglijk, vol des Heiligen Geestes, wijs en arbeidzaam, die in betoning van Geest en kracht het Woord verkondigen, zodat zij door openbaring van de waarheid zich openbaar en aangenaam maken aan het geweten van de toehoorders, zodat bekeerden en onbekeerden zich in de dienst konden spiegelen, en aan zichzelf openbaar worden tot overtuiging en verbrijzeling van de onbekeerden, en tot vertroosting en verwakking van de begenadigden, zodat het hart onder de dienst in hen brandende werd. Die het Evangelie van Christus in zijn klaarheid zo vertoonden, dat een ieder, óf tot Christus gelokt en gedrongen werd, óf daar tegen opstoof, en niet langer kunnende verdragen de kracht van de dienst, zich onttrok; die de lidmaten in 't bijzonder bezochten en bewrochten, en naar hun gestalte behandelden, zonder aanzien van personen, hoge of lage.
- In de lidmaten behoorde te zijn een ware heiligheid; zij moesten zijn en zich vertonen verloochend aan alle zichtbare dingen, afgescheiden en klaarblijkelijk onderscheiden in al hun wandel van de wereld, vervuld met liefde tot God en elkaar, levende in zoete vrede als één hart en één ziel. In de vergadering behoorde te zijn een gehele stilte, zodat ontzag opreze in 't hart van de inkomenden, ziende de ordelijkheid, de eerbied, de aandacht, de vroomheid, in 't inkomen, zitten, zingen, bidden, horen,

uitgaan, zodat de godlozen zich bij hen niet durfden vervoegen, of daar konden duren. Buiten de vergadering behoorde een ieder te lichten als een licht in de duisternis, een ieder moest naar zijn kwaliteit en staat werkzaam zijn tot opbouw van de kerk; en zo overheidspersonen, als ze lidmaten zijn, behoorden al hun macht te gebruiken dat de kerk bevestigd werd, en dat zij bleve bij die voorrechten, die de Heere Jezus haar gegeven heeft, en in welke Hij wil, dat zij blijven zal. Een ieder moest zijn vrienden en bekenden opwekken, bestraffen, vertroosten, de onbekeerden tot bekering leiden, en dat alles met betoning van veel liefde en hartelijkheid. De huisgezinnen moesten zijn als kleine kerken: men moest 's morgens en 's avonds met elkaar Psalmen zingen, Gods Woord lezen, daarover spreken, bidden, de kinderen en dienstboden onderwijzen; en dus moest een ieder het een voorrecht achten overvloedig te zijn tot stichting van de gemeente.

- De sleutels van het hemelrijk behoorden met ernst en vrijmoedigheid gebruikt te worden tegen alle ergerlijken, werldsgezinden en wereldsgelijken in kleding, huisraad, spraak, omgang en handel; de onwetenden en allen, die niets van het beeld van de Heere Jezus vertonen, of daarnaar gelijken (wat ze van binnen zijn oordeelt de kerk niet) behoorden afgehouden te worden; de onbekeerlijke en openbare, grove en onverbeterlijke zondaren moesten uitgeworpen worden door de ban, tot hun bekering, tot vreze voor anderen, en blijdschap van de Godzaligen, opdat de kerk er uitzag als de dageraad schoon gelijk de maan, zuiver als de zon, en schrikkelijk als slagorden met banieren.

Dus behoorde de kerk te zijn; maar men vindt ze van het hoofd tot de voeten schrikkelijk bedorven.

1. De leraren, de goeden uitgenomen, vertonen zich werldsgezind, en zoeken de dingen die op aarde zijn, namelijk: rijkdommen, eer en aanzien onder de mensen, de loftuitingen en liefde; zij zijn ijdel in hun redeneringen, men hoort uit hen niet dan wereldse praat; zij zijn pronkachtig in hun huizen en in de kleding van de hunnen; lopen veel bij de groten, en beminnen een goed glas wijn en vette maaltijden, verachten de kleinen, haten de goeden, en kanten zich tegen dezelve. Zij zijn onwetende van de geestelijke staten van de zielen, en velen hadden noch wel van

node de eerste beginselen van de theologie te leren; zij zijn lui en slapen lang, en brengen hun tijd door met beuzelen; zetten hun hart niet op de kudde, maar laten sterven, wat sterven wil. Als zij prediken, zo houden zij zich op met beschouwingen, onder de naam van verklaring van de Heilige Schrift, 't welk dikwijls wel verduisteren mocht genoemd worden, en tonen dat ze de naam van geleerd te zijn beogen, de toejuiching en toeloop van het volk zoeken; zij bedroeven het hart van de rechtvaardigen door valsheid, en stijven het hart van de godlozen; ja waren sommigen geen dronkaards, en in andere zonden levende, zodat hun gedrag niet ophalen kan bij burgerlijke mensen, en daarom zijn ze veracht bij groten en kleinen, binnen en buiten de kerk. In één woord: *de huichelarij is van Jeruzalems profeten uitgegaan*. In kerkenraden, classes en synoden is niets dat naar heiligheid gelijk.

2. De lidmaten van de kerk zijn niet te kennen uit hun gedrag, leven niet beter dan anderen, die buiten de kerk zijn; ja zijn er zonden, die van de vervreemden van de waarheid bedreven worden, in de kerk vindt men de stapel van de zodanigen: de kuiven op 't hoofd, de naakte boezems, de veelervige bonte kleren, de wereld in de top is in de kerk te zien. De sabbatsschending, nieuwe leringen, onwetendheid, de haat, nijd, en bitterheid vervullen de kerk: en is er hier of daar een Godzalige, of een samenkomst van enige, om een Godzalig gesprek met elkaar te hebben, of eens met elkaar te bidden, die zijn het voorwerp van de haat, van bespotting en onderdrukking; die noemt men *Labadisten, Kwakers, fijnen*, enz.; doch dat is hun sieraad, en tot overtuiging van de groven, die de spot drijven; men werkt meer om de kerk te onderdrukken dan te helpen. Veel overheidspersonen, de goeden niet te na gesproken, gebruiken hun macht niet vóór, maar wel tegen de kerk. Huisoefeningen en 't onderwijzen van zijn kinderen en dienstboden, is een onbekende zaak, zodat op onze tijden zeer wel past, 't geen staat Jes. 59:14, 15. *Het recht is achterwaarts geweken, en de gerechtigheid staat van verre; want de waarheid struikelt op de straat, en wat recht is kan daar niet ingaan. Ja de waarheid ontbreekt er, en wie van het boze wijkt, stelt zich tot een roof*.
3. De kerkucht wordt bijkans geheel nagelaten; het model hoe de kerk wezen moest, is verloren; daarom is men al wel tevreden, als er veel volk ter kerk komt, en als veel lidmaten aangenomen worden, dan noemt men ze bloeiende kerken. Men neemt op

vele, zo niet op de meeste plaatsen, tot lidmaten aan, die *'t Onze Vader* en *'t Geloof* opzeggen kunnen, of die maar enige vraagjes van buiten kennen. Men vereist niet een genoegzame kennis van de grondwaarheden, ook niet iets, dat naar de dadelijke afstand van de wereld, en dat naar het beeld en leven van Christus gelijk; maar als ze niet geheel godloos zijn, dan is 't al wel; men laat dronkaards, dobbelaars, dansers, ijdelen, pronkers, ontuchtigen, gierigaards, geheel onwetende en wereldse mensen tot het Heilig Avondmaal gaan. Wordt er iemand gecensureerd, zo is 't een gering mens, en dat over een zonde, die hem bij de mensen oneerlijk maakt; maar men sluit de ogen voor de ergernissen, men wil ze niet weten, en komt iemand die te ontdekken, zo heeft hij te wachten dat hij de wrevel, zo niet tegenloop zal hebben, en dat men zal zoeken hem in 't nauw te brengen. En als er een predikant opstaat om enige hervorming te beginnen, die heeft wel te vrezen; want hij staat in gevaar om uitgeworpen te worden. In één woord: de kerk is onverbeterlijk, onbekeerlijk; 't is hopeloos, met één woord gezegd.

Als een Godzalige een verbeelding maakt van zo een goede staat van de kerk, als nu gezegd is, zo verliefte hij er op, en verlangt de kerk zo te mogen zien, maar zijn hart bloedt als hij de kerk zo verdorven, als ze nu is, beschouwt; hij kan zich niet onthouden van droefheid, ja verachting, ja toorn, en zegt: *Is dit de heilige kerk van de Heere Jezus Christus!* Waar zal men dan met de Bijbel heen? Dit brengt hem in gedachte, of 't niet best is zich van de tafel te onthouden, en zich met zo'n volk niet te verenigen.

Antwoord.

XIX. Wie zou niet verlieven op zo een heilige gestalte van de kerk, gelijk daar voorgesteld is? Mijn ziel verlangt er naar, en ik zie reikhalzende de kerk in zo een staat nog eens tegemoet, als de Heere Zijn Geest over dezelve zal hebben uitgegoten; *maar wie zal dan leven?*

Met het voorgezegde geef ik getuigenis tegen de verdorvenheid van de kerk. 't Bedroeft mij tot het binnenste van mijn ziel; ik heb tegen dezelve vóór deze openbare getuigenis gegeven. En ik verhef nog door deze mijn stem als een bazuin, *en roep uit de keel en*

houd niet in, verkondigende het volk des Heeren hun overtredingen, en het huis Jakobs zijn zonden. Och, dat het ter harte namen allen, die dit lezen of horen lezen! Och, dat men zich bekeerde, dat men zich verwonderde over de lankmoedigheid Gods, in Zijn kerk nog in dit land te laten in een vredig bezit van alles, en dat men de Heere rechtvaardigde, als Hij ons zal straffen en te gronde eens mocht doen gaan! Met droefheid en schaamte ken ik mij zelf schuldig en gebrekkelijk; de Heere vergeve het genadig, en maak mij getrouwer en heiliger in mijn persoon en dienst. En de vreesachtigen hebben ook te weten, dat zij niet onschuldig zijn.

Nochtans erken ik dat de Heere onder alle staten, zo overheden, leraren, gezinnen als bijzondere leden, nog de Zijnen heeft, die in getrouwheid de Heere zoeken te dienen, en dan de sleutels van het hemelrijk van de kerk nog gebruikt worden, en op sommige plaatsen nog al meer dan men denken zou.

Maar of deze verdorvenheid reden genoeg is om zich van het Heilig Avondmaal af te houden, zullen wij eens nader onderzoeken.

1. De vreesachtige, zo hij zich nauw onderzoekt, zal misschien bevinden, dat niet een schriftuurplaats, maar de verdorvenheid van de kerk hem de eerste vreze van ten Avondmaal te gaan heeft veroorzaakt, en dat hij op die grond zich van het Avondmaal heeft afgezonderd, en dat men elkaar door 't voorstellen van de verdorvenheid van de kerk daartoe heeft gaande gemaakt en vastgesteld.

Vraagt een vreesachtige: *waarom hij niet ten Avondmaal gaat?*

Hij zal, zo hij naar zijn hart zal spreken, zeggen, omdat de kerk zo verdorven is.

Ik vraag verder: *of de Schrift niet moet zijn de enige regel van ons geloof, doen en laten?*

Men zal antwoorden: ja.

Zo moet dan de vreesachtige overtuigd zijn, dat hij in zijn vreze te nemen en te houden niet recht te werk gegaan is, omdat die niet ontstaan is uit Gods Woord, maar uit een eigen gedachte.

Men zal zeggen: de Schrift leert ons, dat men met zo een verdorven kerk de heilige sacramenten niet mag gebruiken, en men zal de schriftuurplaatsen aanwijzen.

Maar ik geef de vreesachtige in bedenking, of de schriftuurplaatsen hem de eerste bekommelingen hebben gegeven, dan of hij door de verdorvenheid van de kerk zijn

oordeel en doen niet eerst vastgesteld, en daarna schriftuurplaatsen heeft opgevat om zijn oordeel en doen te stijven; dienvolgens heeft de vreesachtige bij zichzelf overtuigd te zijn, dat de eerste opwelling maar eigen bedenkingen buiten Gods Woord zijn geweest, en daarom reden heeft zichzelf van dwalen verdacht te houden.

2. 't Is de kwestie zelfs, of men in een verdorven kerk wel mag ten Avondmaal gaan, en daarom mag men de verdorvenheid van de kerk niet nemen tot een bewijs van niet te mogen aanzitten; dat is hetzelfde door hetzelfde te bewijzen.

De vraag is: *Mag men wel aanzitten met een kerk die bedorven is?*

Het antwoord is: nee; 't bewijs is, omdat de kerk zo bedorven is.

Zo zal dan de vreesachtige zien, dat hij kinderlijk en zonder verstand te werk gaat, en dat hij voortaan de verdorvenheid van de kerk niet kan, noch mag nemen tot een grond van zijn doen, en tot een bewijs voor zijn gevoelen; maar men moet zien, wat de Heilige Schrift ons zegt, of men in een verdorven kerk wel of niet mag ten Heilig Avondmaal gaan; zo ja, dan doet men kwalijk als men zich onthoudt; zo niet, of zo neen, dan doet men wel.

3. 't Is de bedoeling Gods in alle tijden geweest, de kerk in de wereld zo verdorven te laten. Beschouwt ze van Adam tot op Christus, u zult zien, dat de Heere in het merendeel geen behagen kon hebben.

En ten tijde van Christus was de Joodse kerk verschrikkelijk bedorven, en de gedoopte discipelen vielen bij menigten van Hem wederom af, en toonden, dat zij niet waarlijk bekeerd waren geweest, Joh. 6:66.

Paulus verklaarde, dat de gemeente van Corinthe vleselijk was, 1 Kor. 3:3. Dat er hoererijen onder hen in zwang gingen, 1 Kor. 5:1. Men ging dronken ten Heilig Avondmaal, 1 Kor. 11:21. Sommigen van hen hadden de kennis Gods niet, 1 Kor. 15:34. In de gemeente van Galatië waren er die afgesneden moesten worden, maar evenwel binnen bleven, Gal. 5:12. Paulus verklaart, Filip. 2:21, van velen in de kerk: *Zij zoeken allen het hunne, niet hetgeen van Christus Jezus is.*

Leest de brief van Judas, en Openb. 2 en 3, en u zult zien hoe verdorven die kerken waren. Men zal wel vermaningen en bevelen vinden, dat de kerk de ergerlijken moet

afsnijden; maar in geen van alle plaatsen, alwaar de verdorvenheden van de kerk worden aangewezen, wordt de goeden verboden Avondmaal te gebruiken in die kerken.

Ziet hiervan onze *Brieven tegen de Labadisten*; onze *Waarschuwing*, en onze *Leer en leiding tegen hen*, in welke veel zaken zijn die tot verlichting van de vreesachtigen kunnen dienen. Maar weigert men de moeite te nemen, dan zullen ze hebben te weten, dat ze willen dwalen.

Verbergt zich iemand onder het woord kerk, en verstaat hij daardoor de ware Godzaligen in de wereld, en niet die vergadering, zoals ze zich uitwendig vertoont; als hij zich een lid van de kerk te willen blijven verklaart, dan heeft hij Labadistische gronden, en tot zijn onderrichting dient, 't geen wij in *De leer en leiding van hen* geschreven hebben. Hij bedriegt zichzelf en anderen.

Tegenwerping 2. **Men heeft gemeenschap met godlozen.**

XX. Die ten Heilig Avondmaal gaat, betuigt daarmee zijn gemeenschap met allen, die aanzitten, volgens: 1 Kor. 10:17. *Eén brood is het, zo zijn wij velen één lichaam omdat wij allen ééns broods deelachtig zijn.* Dat in het formulier van 't Heilig Avondmaal breder wordt verklaard en aangedrongen. Nu is het zeker, dat een Christen met godlozen geen gemeenschap mag hebben; daarom, omdat de kerk zo vervuld is met godlozen, zo is immers een Christen verplicht zich van de Heilige Tafel te onthouden, totdat de kerk gezuiverd is.

Antwoord.

XXI. De vreesachtigen zullen zelf toestaan, dat deze stelling niet volstrekt en in alle opzichten, en ten opzichte van alle Avondmaalgangers waar is; want indien de kerk van alle ergerlijken gezuiverd was, dan zouden ze geen moeilijkheid maken aan te zitten, al schoon veel onbekeerden mede mochten ten Avondmaal gaan, omdat zij hun vreze niet bouwen op onbekeerdheid, maar op ergernis. En zij zullen zelf toestaan, dat men niet behoeft verzekerd te zijn, dat allen, die met hen aanzitten, bekeerden zijn, en dat men daarvan ook niet volstrekt verzekerd kan zijn; en verder, indien men met het aanzitten verklaarde, met alle Avondmaalgangers de inwendige geestelijke gemeenschap te hebben, zo verklaarde men, dat men ook diezelfde gemeenschap had met de onbekeerden, die daaronder mochten zijn of waren. Dat is verre van hen en ons.

Hieruit blijkt, dat deze schriftplaatsen niet verstaan moeten worden, en zij nu ook moeten toestaan, dat zij dezelve niet verstaan willen van de inwendige geestelijke gemeenschap met al de Avondmaalgangers, omdat zonder twijfel onbekeerden in de gemeente waren. Hieruit kunnen wij dan zien, en zij moeten op hun eigen grond overtuigd zijn, dat deze plaats, volgens hun opvatting, meer bewijzen zou dan zij zelf willen, en hun geen vrijheid zou geven ten Avondmaal te gaan, dan met zodanigen, van welker wedergeboorte zij volstrekt zeker waren, 't welk zij verwerpen. Dus blijkt dat deze tekst hun geen grond geeft van afblijven.

XXII. 2. De apostel spreekt in dat aangetogen hoofdstuk van de afgezonderdheid van de kerk van alle andere godsdiensten, en verklaart, dat dit afgezonderde volk één lichaam is, omdat zij dezelfde sacramenten deelachtig zijn, en daarom zich niet moet vermengen met andere godsdiensten, vers 18, 20, 21. In dit volk, in dit lichaam toont hij, dat er waren: én ware begenadigden, die waarlijk gemeenschap met Christus, en inwendige geestelijke gemeenschap met elkaar hadden, én onbekeerden, die wel verklaarden, dat ze ook Christus aannamen, en door Hem hun zaligheid zochten, en naar zijn wetten wilden leven, maar het niet deden. 't Welk hij toont door het voorstellen van de uittocht van Israël uit Egypte, hun doop in de wolk en zee, het eten van het manna, en drinken uit de steenrots, in welker merendeel de Heere geen behagen had, omdat ze godloos en afgodisch leefden, welker zonden en straffen hij de Corinthiërs voorstelt, opdat zij daardoor afgeschrikt mochten worden van in diergelijke zonden zich te verlopen, en van de afgodendienst, en het eten en drinken met de afgodendienaars op hun feesten, en in hun afgodenoffers.

Hieruit blijkt, dat alle leden van de kerk één volk uitmaken, ten opzichte van de belijdenis, en afzondering van andere godsdiensten en volkeren, maar niet ten opzichte van de inwendige en geestelijke gemeenschap met Christus en in Hem met elkaar; en dat de zonden van sommige leden, om welker wille God geen behagen in hen heeft, niet komen op de rekening van de Godzaligen, in welke God ja behagen heeft; zo is dan de gemeenschap uitwendig, en niet geestelijk, noch inwendig, die men met het ten Heilig Avondmaal gaan verklaart te hebben met het lichaam van de gemeente; ook is ze inwendig met alle ware gelovigen, die men kent en niet kent. En daarom kunnen de

vreesachtigen deze plaats niet gebruiken tot voeding van hun bekommelingen. Ziet hierbij 't geen wij in het begin van de natuur van de kerk hebben gezegd.

Tegenwerping 3.

XXIII. De apostel verbiedt wel uitdrukkelijk met ergerlijken ten Heilig Avondmaal te gaan. 1 Kor. 5:11, *Maar nu heb ik u geschreven, dat gij u niet zult vermengen, namelijk, indien iemand, een broeder genoemd zijnde, een hoereerder is, of een gierigaard, of een afgodendienaar, of een lasteraar, of een dronkaard, of een rover; dat gij met zodanig een ook niet zult eten.* Dat de apostel hier van het Heilig Avondmaal spreekt, blijkt uit de gehele omstandigheden; want hij spreekt van de bloedschender, om die uit de gemeente te bannen, en dringt daarop aan met het voorstellen van het Pascha, als wanneer het zuurdeeg moest weggedaan worden; en indien de apostel al sprak van de liefdemaaltijden, zo is 't hetzelfde; want in de liefdemaaltijden genoot men het sacrament des heiligen Avondmaals; en indien hij al sprak van gewone maaltijden, zo is 't even krachtig; want zo men het mindere niet moet doen met hen, veel minder het meerdere.

Hiermee komt overeen 2 Thess. 3:14, *Indien iemand ons woord, door deze brief geschreven, niet gehoorzaam is, tekent dien; en vermengt u niet met hem, opdat hij beschaamd worde.* Zie ook vers 6. *Wij bevelen u, broeders! in de Naam van onze Heere Jezus Christus, dat gij u onttrekt van een ieder broeder, die ongeregeld wandelt.* Doet hierbij: 2 Kor. 6:14, 17, *Trekt niet een ander juk aan met de ongelovigen; want wat mededeel heeft de gerechtigheid met de ongerechtigheid? Daarom gaat uit het midden van hen, en scheidt u af.* Zie daar zulke klare bevelen van zich af te houden; daarom is het de plicht, en men is verbonden met zulke ergerlijken niet aan te zitten.

Antwoord.

XXIV. Rakende de tekst, 1 Kor. 5:11. Hier is een klare tegenstelling van verscheidene personen naast dezelfde zaken, welke met sommige personen geoefend, en met andere niet geoefend mogen worden. De verscheiden personen zijn aan de ene zijde zondaren buiten de kerk, en aan de andere zijde de ergerlijken in de kerk. De zaak is vermenging, en bijzonder het eten. De vermenging is handel en wandel, nering en verkering, oefening van bescheidenheid en vriendelijkheid, en als die het vereisen, ook eten; want al staat het eten niet bij de zondaren buiten de kerk, zo toont de toelating van vermenging met hen,

en de tegenstelling, dat het daarmee verstaan moet worden. Deze vermenging en eten staat de apostel toe met zondaren van deze wereld, te weten, als de bovengezegde zaken ons daartoe noodzaken, ons altijd wachtende van hun onvruchtbare werken van de duisternis, en altijd schijnende onder hen als lichten in de wereld, gelijk Christus met de tollenaars en zondaren gegeten heeft. Maar hij verbiedt dezelve vermenging en eten, die men wel mag hebben met de zondaren die buiten zijn, te hebben met de ergerlijken in de kerk, die broeders genoemd worden. Hieruit blijkt, dat de apostel vers 11 niet spreekt van het eten in het Heilig Avondmaal, omdat men met de zondaren die buiten zijn, nooit kerkelijk zich vermengt, en in het Heilig Avondmaal nooit met hen eet, dat geeft het woord buiten te kennen; maar men vermengt zich alleen burgerlijk met hen. De apostel nu verbiedt de burgerlijke gemeenschap met ergerlijke broederen.

Vraagt iemand naar de reden, *waarom men die gemeenschap met ergerlijke lidmaten niet hebben mag, die men wel hebben mag met de zondaren die buiten zijn?*

Ik antwoord, omdat de vermenging en 't eten met de wereldden, die buiten zijn, ons niet zal verdacht maken, alsof men 't met hen hield en hun gelijk was; maar die vermenging en 't eten met ergerlijk genaamde lidmaten, zou immer schijnen, dat wij behagen hadden in hun wandel, omdat men in andere dingen, namelijk, de belijdenis en vereniging tot een volk en kerk, met hen overeenkomt, en de ergerlijke lidmaten zouden niet beschaamd worden, gelijk zij door 't onttrekken zouden worden, maar veel meer in hun zonden gestijfd worden. Dit achten wij de zin van deze tekst te zijn.

Uitvlucht. *Willen nu de bekommerden hieruit besluiten: mogen wij ons niet vermengen met de ergerlijken in de burgerlijke omgang en burgerlijke maaltijden, veel minder dan in het geestelijke, en in het eten in het Heilig Avondmaal.*

Antwoord.

Ik antwoord, dat ik tegen zo'n besluit niets heb, maar besluit dit niet uit deze tekst, die daar 't oog niet op heeft. Maar wat dan? Derhalve zo moet een Christen zich onthouden van het Heilig Avondmaal als er ergerlijken aangaan; dat volgt in het minste niet. De krachteloosheid van zo'n gevolg zal blijken, als men aanmerkt, dat het niet eten met ergerlijken aan de heilige tafel op tweeërlei wijze geschieden kan, namelijk, of door de zodanigen door de kerkelijke tucht af te houden, of door zichzelf te onttrekken en af te

houden.

Het eerste is de plicht van de kerk, en een ieder is verplicht zijn uiterste vlijt daartoe aan te wenden, door hem in het bijzonder aan te spreken, te overtuigen, te bestraffen, te waarschuwen op zo'n wijze, die niet alleen zichzelf vergenoegt zijn plicht gedaan te hebben, maar ook om die ergerlijke te bekeren, en van zijn ergerlijkheid af te trekken. Hoort hij u, u hebt de kerk zo verre gezuiverd, en een ziel van de dood gered. Hoort hij u niet, 't is ieders plicht de zodanige aan de opzieners van de kerk aan te brengen, en met bewijs van de misdaad, opdat de kerk, die *ex actis et probatis*, uit daden en die bewezen, moet handelen, de zodanige afhoudt. Houdt de kerk de zodanige af, dan is uw aanstoot weggenomen, en dan bent u verplicht u met hem niet te vermengen, en zelfs met hem niet te eten, opdat hij, door u te onttrekken van hem, en alle gemeenschap met hem af te snijden, beschaamd en bekeerd mag worden. Houdt zij hem niet af, óf omdat zij de misdaad zo groot niet oordeelt, óf omdat zij geen bewijs genoeg heeft, zo moet de vreesachtige zich onderwerpen, en op zijn eigen oordeel niet staan, of alle vereniging met de kerk is gedaan, en de kerk kan niet bestaan. Houdt de kerk een zodanige, de ergernis klaar blijkende, niet af, zo doet zij haar plicht niet, en zij bezondigt zich grotelijks tegen de Heere. Maar u hebt uw plicht gedaan, en u hebt tegen zodanige ergerlijke getuigenis gegeven, en verklaart, dat u geen deel met hem hebben wilt, en dat zodanige tegen uw wil en dank zich vervoegt aan de heilige tafel, en dus hebt u geen deel en gemeenschap met zo'n ergerlijke.

Uitvlucht. Maar men zal zeggen, daar zijn zovele ergerlijken, dat er geen raad toe is, van ze allen aan te spreken en aan te brengen; en de kerkenraden, velen zijn zo gesteld, dat men met het aanbrengen geen vrucht zou doen, maar zichzelf maar in 't oog zou brengen als een wijshoofd, en als een albestier; ja men zou de zaak zo wenden en draaien, en zo met de getuigen handelen, dat men zelf in 't nauw zou komen, en wel uitgemaakt zou worden als een valse beschuldiger; in één woord, daar is geen raad toe.

Antwoord.

Ik antwoord:

15. u zult misschien niet velen ergerlijken kennen, en die u niet kent, die kunnen u niet deren; 't ligt hem daar niet, maar men wil geen moeite doen. Een ieder te laten lopen

naar zijn verderf, en niemand tot partij te maken, en zelf maar weg te lopen, is gemakkelijk werk; maar denkt aan die dienstknecht, die zijn talent in de aarde begroef.

16. De kerkenraden alle zijn zo niet gesteld; in alle plaatsen, waar ik opziener geweest ben, heeft men altijd de ergerlijken, die aangebracht werden, of die iemand van de kerkenraad zelf voorstelde, gecensureerd; maar men moet niet naar zijn eigen voorstelling te werk gaan, en menen, dat men op uw zeggen terstond maar moest aangaan; maar men moet wel gegrond zijn, en 't op zo'n wijze aanbrengen, dat er geen meesterschap, maar liefde zich vertoont. Doch 't zal al wederom op gemakkelijheid uitkomen; men klaagt al over eens anders nalatigheid, en men doet zelf nietmetal, en geeft evenwel voor, alsof men zo'n hervorming begeerde; of er in sommigen niet heimelijk een beoging onder loopt, van voor heilig aangezien te worden door zulke klachten en afblijven, geef ik hun in bedenking voor 't aangezicht des Heeren. Doch doet iemand het in waarheid en nederigheid van het hart, zo spruit zijn dwaling uit misvatting van de kerk, zoals ze zich uitwendig vertoont, en door regels naar Gods Woord bestierd moeten worden, welke dwaling vergezelschap is met gemakkelijheid en vreesachtigheid.

Dus hebben wij getoond, hoe het niet eten met ergerlijken aan de heilige tafel geschiedt door de ergerlijken af te houden, 't welk bevolen en de plicht van de kerk is. Ook kan het niet eten met ergerlijken geschieden, door zichzelf te onttrekken en af te houden van de heilige tafel; doch dit is nergens geboden, maar verboden, gelijk wij in de bewijsredenen hebben getoond, zodat de afblijvers zich bezondigen, en zoveel in hen is de band van de kerk losmaken, en alles in duigen zouden doen vallen.

Al was deze tekst ten eerste, zonder sluitredenen van het mindere tot het meerdere, te verstaan van het niet eten met ergerlijken in het Heilig Avondmaal, zo is de zin niet: u zult met de zodanigen niet eten door zelf weg te lopen, en u te onthouden van die tafel, waartoe gij geroepen zijt, en waarin zoveel nut voor uw ziel, en zoveel eer voor de Heere Jezus steekt; maar dan zou de zin zijn: *gij zult met de zodanigen niet eten, door de boze uit het midden van u weg te doen*, vs, 13, door het oude zuurdesem uit het huis uit te zuiveren, vers 7, en niet zelf uit het huis en van het Pascha weg te

lopen. Hieruit moeten dan de vreesachtigen overtuigd zijn, dat deze plaats, die hun voornaamste steunsel is, hun geen grond geeft voor hun afblijven. Deze tekst nu beantwoord zijnde, hebben wij niet veel woorden van node om de andere te beantwoorden.

XXV. 2. Wat aangaat deze tekst, 2 Thess. 3:6, 14. Deze plaatsen geven geheel geen grond voor de vreesachtigen; want die spreken niet van zichzelf te onttrekken van de kerk, of van de heilige tafel, en dat tot zijn eigen nut om zich niet te besmetten; maar van de plicht van de kerk naast ergerlijken, om die te tekenen, af te houden, uit haar gemeenschap te bannen, zich van hen te onttrekken, en zich vreemd te houden van zodanige gecensureerden, opdat zij beschaamd zouden worden tot hun bekering. Let maar op die onderscheiding van zich te vermengen met hen, of door die uit te werpen, 't welk de plicht van de kerk is, of door zichzelf af te houden 't welk ongeoorloofd is.

Men mocht zeggen: *maar als de kerk haar plicht niet doet, en de ergerlijken gaan aan de Heilige Tafel, zo heeft men evenwel dan gemeenschap met hen, en men onttrekt zich niet, als men mede ten Heilig Avondmaal gaat.*

Ik antwoord: men heeft geen verdere gemeenschap met hen, dan de belijdenis, gelijk boven is getoond, en men heeft protest tegen hen gedaan, gelijk aangewezen is dat men doen moet. Dat men dat niet verbeteren kan, moet men betreuren.

3. Wat aangaat de tekst 2 Kor. 6:14-17. Met de eerste opslag is het klaar, dat deze plaats is een vermaning aan de kerk, aan een ieder lidmaat, bekeerd of onbekeerd, tot zijn plicht, naast de ongelovige heidenen die buiten zijn, om zich van die af te scheiden, en niet naast de ergerlijken die binnen zijn. De kerk moet zich te samen tot één lichaam, tot één volk, tot één kerk vergaderen, en zo klaarblijkelijk uitkomen, in afscheiding van de heidenen, uit welke zij uitgegaan waren, en onder welke zij nog leefden, dat men het zien kon, dat zij op zichzelf een geheel ander volk waren dan de heidenen, en zich van hen afzonderden, en te samen onder één Hoofd, Jezus Christus, verenigden. Wat grond is hier voor de vreesachtigen?

Tegenwerping 4. **Gods toorn**

XXVI. Gods toorn wordt ontstoken over de gemeente, als men met ergerlijken Avondmaal houdt gelijk blijkt uit: 1 Kor. 11:30. *Daarom zijn onder u veel zwakken en zieken, en velen slapen.*

Dit erkent de Gereformeerde Kerk in de Catechismus: Vraag 82. *Alzo wordt het verbond Gods ontheiligd, en zijn toorn over de gehele gemeente verwekt.*

Nu is ieder Christen verplicht de toorn van God niet te verwekken, ja te ontvluchten; en daarom is het de plicht zich te onthouden van het Heilig Avondmaal, zolang als er zovele ergerlijken aangaan.

Antwoord.

1. In dit hoofdstuk staat niet, dat de toorn van God ontstoken wordt over de Godzaligen, wegens hun goed Avondmaal houden, dat zeggen is onwaarheid; maar Gods toorn wordt ontstoken over de kerk, als die zich schuldig maakt aan zeer zondige onordelijkheden en ergernissen, gelijk die zonde hier was, en als die zich schuldig maakt aan nalatigheid, in de ergerlijken te weren. En als nu allen daaraan schuldig zijn, en niemand zijn plicht doet, zo is 't recht, dat ze ook allen strafbaar zijn. En als de vreesachtigen zich ook aan die nalatigheid schuldig gemaakt hebben, waarom haten ze dan de kastijding, en zeggen niet liever: *ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd?*
2. 't Is niet te geloven, ik beroep mij op het geweten van de tedere vreesachtigen, dat de Heere zijn toorn zou uitstorten over een oprechte, die in zijn eenvoudigheid Godzaligen ten Heilig Avondmaal gaat, de verdorvenheid van de kerk betreurt, en zijn plicht daarnevens gedaan heeft.
3. Indien de toorn van God tegen de gehele gemeente ontstoken wordt, over 't Heilig Avondmaal houden met ergerlijken, zo dan ook over de vreesachtigen, al onthouden zij zich; want zij verklaren leden van de kerk te zijn. Zo kunnen zij dan, volgens hun eigen stelling, de toorn van God niet ontlopen, zolang zij verklaren leden van die verdorven kerk te zijn.

Zeggen ze: de Heere zal ons verschonen, omdat wij de zonde van Avondmaal houden, niet begaan.

Ik zeg nog eens:

- dat was hier de zonde niet.
- Waar staat dit geschreven, dat zij, die verklaren leden van de kerk te zijn, wegens hun niet Avondmaal houden vrij zouden gaan, als de gehele gemeente gestraft wordt?
- Zo zij vrij zouden gaan, waarom dan ook niet de eenvoudige Godzalige Avondmaalgangers, die meer tegen de ergerlijken gedaan hebben dan zij? Dus moeten zij overtuigd zijn, dat dit voorwendsel noch kracht heeft op hun hart, noch schijn voor anderen.

Tegenwerping 5. **Getuigenis geven tegen zo een verdorven kerk.**

XXVII. Men moet getuigenis geven tegen de verdorvenheid van de kerk, en dat kan men in deze treurige staat van de kerk niet beter en klaarblijkelijk doen, dan door zich af te zonderen. Hierdoor wordt openbaar, dat men de kerk zo verdorven verklaart, en dat de straf niet wordt geoeffend; hierdoor worden de predikanten en ouderlingen bestraft en overtuigd, dat zij hun plicht niet doen, maar oorzaken zijn dat de kerk zo verdorven wordt en blijft; hierdoor zouden de godlozen beschaamd worden wegens hun zonden, en de goeden zouden bij zichzelf overtuigd worden, dat ze mede moesten uitkomen tot de hulp voor Sion, door zich mede te onttrekken. Dus zou het kaf van het koren gescheiden worden; het kaf zou verstuiven, en het koren zou bijeenvergaderd worden, 't zij dat ze het kaf uitdreven, 't zij dat ze in andere plaatsen vergaderden en goede predikanten beriepen, en zo een zuiverder kerk hadden, die als een stad op een berg, en als een licht op de kandelaar in Nederland zich vertoonde. En indien men de kerk niet wilde dulden, maar die vervolgde, zo kon men naar een andere plaats of koninkrijk vertrekken, alwaar men vrijdom zou bekomen; want de gehele aarde is des Heeren, en Hij zou zowel zijn volk elders onderhouden als hier. Ja misschien zou de Heere ook meerder uitwendige zegeningen geven over zo'n zuiverder kerk; en die kerk zou zijn als een opgerichte banier voor geheel Europa, en de goeden zouden van alle kanten daarheen lopen. Nochtans zou men blijven een bijzondere kerk van de Gereformeerde Kerk, die men wel verdorven, nochtans als de ware kerk zou erkennen. Is het dan niet van grote nuttigheid zichzelf te onthouden van het Heilig Avondmaal, aan 't welk zovele ergerlijken aankomen? En al had het zo'n gevolg niet, zo had men evenwel het zijne gedaan, en dat zou de Heere aangenaam zijn.

Antwoord.

XXVIII. Dit alles is maar een wakende droom. Zo riepen ook de Labadisten, maar hoe slecht loopt het met hen af! Men moet geen kwaad doen, opdat het goede daaruit kome. Zo wordt er geen getuigenis gegeven tegen de verdorvenheid van de kerk; want het is tegen Gods ordonnantie; maar men geeft getuigenis van zijn eigen misvatting, inbeelding, grootsheid en scheurziekte. Hoe men getuigenis moet geven, hebben wij boven getoond. Voegt daarbij een heilige wandel in nederigheid van het hart, geloof en liefde. Zo overtuigde Noach de eerste wereld; zo overtuigen Godzalige vrouwen hun ongelovige mannen.

De verbeelding van herstel van de kerk daardoor, is maar verbeelding, en inderdaad maar een verstrooiing: *Die met Mij niet vergadert, die verstroot.* Als de Heere Zijn kerk zal gebieden te herstellen, zo zal Hij overvloediger Geest uitgieten in Zijn kerk, of Hij zal een algemene Geest geven in alle goede leden, om de ergerlijken uit te drijven, óf zelf uit te gaan, gelijk in de uitgang uit Babel, en in de beeldenstorm geschiedde. Laat ons zolang wachten en onze plicht doen in de kerk. De gemoederen en bevattingen, zelfs van de kinderen van God, zijn nu zo verdeeld onder elkaar, door de verscheidenheid van de gevoelens, dat geen vereniging onder hen, schoon bevrijd van alle ergerlijken in de kerk, of uitgaande uit de kerk, te verwachten is.

Uit dit voorstel blijkt klaar, dat het werk van de vreesachtigen op een scheuring uitdraaien zou, zo ze maar aanhang kregen, en dat het protesteren van evenwel leden van de kerk te zijn en te willen blijven, veranderen zou in de kerk als Babel aan te zien. En men zou het voorwendsel van ergernis haast veranderen in zekere of waarschijnlijke kennis van eens anders wedergeboorte, en men zou niet tevreden zijn met de gronden van aanneming van lidmaten, en straf te oefenen, in het vorige voorgesteld. 't Zou gaan, of naar de Labadisten, of Hebreëen, of 't zou een derde dwaling worden. Daarom laat af van zulke beschouwingen, en schikt uw oordeel en wandel naar Gods Woord, dan zult u zeker wandelen.

Tegenwerping 6. **God geeft schijnsel over het onthouden.**

XXIX. God geeft over het afblijven schijnsel; want Hij geeft de zodanigen een zoet bevredigd geweten, een vrije toegang tot de troon der genade en meerdere kracht tegen

hun verdorvenheden, zodat zij hun weg met blijdschap wandelen. Dit is onweersprekelijk, de ervaring leert het, en die zich onthouden, weten dat het waar is, en dat het loochenen en tegenspreken tegen de waarheid en klare ondervinding is, en uit onkunde van de ware gestalte van de onthouders voortkomt.

Antwoord.

14. 't Is niet al troost en heiligheid, dat men als zodanig voorgeeft, de duivel kan zich veranderen in een engel des lichts. Ik heb door ondervinding aan verscheiden gezien, dat zulk hoog opgeven maar was een glorie om zijn doen meer te rechtvaardigen, en anderen daardoor tot zich lokken, om ook met de menigte te strijden, en dat het al kort met hen veranderde.

15. Als een onthouder al in waarheid ondervindt 't geen hij zegt, zo is dat niet om het onthouden; de Heere zegende ook de vroedvrouwen in Egypte, niet om haar leugen, maar om het goede dat ze deden. Daar genade in het hart is, en men meent dan Gode een aangename dienst te doen, zo wordt die genade door dat getuigenis van het geweten, schoon dwalende, levend. De Heere ontmoet dan die levendige ziel, omdat ze zich opbeurt en werkzaam is in het geloof en heiligmaking, en ziet die zondige gelegenheid, bij welke de ziel levendig is geworden, in zijn goedheid voorbij. Ook wordt de ziel wel verwakkerd, doordien de afzondering en vertoning van wat buitengewoons en uitnemends te doen, 't gemoed overtuigt en prikkelt, dat ze ook wat bijzonders moet zijn in haar daden, te meer, omdat zij in 't oog is van een ieder en haar misslagen te meerder ergernis zouden geven, en haar getuigenis bederven. Zodat de goede gestalte van de ziel geen grond is te geloven, dat het onthouden derzelve Gode behaagt.

Tegenwerping 7. **Men kan 't niet uit het geloof doen.**

XXX. Al wat uit het geloof niet is, dat is zonde. Nu, wij kunnen in het geloof niet aangaan, maar zouden het met veel gevaren moeten doen; daarom is 't dan best dat men zich onthoudt van die heilige tafel, zolang de kerk zo bedorven is; al is 't dat men grote begeerte tot het Heilig Avondmaal heeft, en het een bittere smart is, dat men het niet durft noch mag gebruiken.

Antwoord.

- (iii) 't Is waar, men moet niets doen tegen zijn geweten; maar 't is ook waar, dat men een dwalende geweten niet mag opvolgen; want dan dwaalt men ook met daden. Het geweten volgt het licht dat men heeft, daarom moet men trachten de waarheid wel te verstaan, en zijn geweten te onderrichten, met Gods Woord te doorzoeken, zonder opgevat vooroordeel, en met bidden om licht, en met raadplegen met verstandigen en Godzaligen, bijzonder leraren, wier lippen de wetenschap bewaren, en men zal uit zijn mond de wet zoeken; *want hij is een engel des Heeren der heirscharen. Mal 2:7.*
- (jjj) Gelijk men niet mag toetreden met een bevreesd geweten, zo mag men ook niet afblijven met een bevreesd geweten. Toen men eerst de gedachten tot het onthouden kreeg, toen hield men nog Avondmaal; en men heeft te onderzoeken, of men volstrekt zonder enige bekommring verzekerd was dat het de wil Gods was, en dat hij die moest opvolgen, toen men de eerste maal zich onthield, dan of men het met bekommring deed, denkende, dat hij zo nog 't best zou doen. Indien men in de verandering nog vrees heeft, zo moet men blijven waar men is, zolang totdat men in het geloof zonder vrees veranderen kan: en daarom kan de vreesachtige zien, dat hij had moeten blijven in het gaan ten Avondmaal, omdat hij zich niet zonder bekommring kon onthouden en onthouden heeft, en niet genoeg de zaak onderzocht had. Dat hij daarna minder vrees heeft gehad, dat is, omdat hij zijn vooroordeel meer stijfde door zijn daden, en zo de vrees verdoofde; en misschien is daar een oordeel van God bij geweest, die degene, die dwalen wilde en roekeloos zijn doen begon, heeft losgelaten. Uit alle deze kan de vreesachtige zien in wat verwarde staat hij zich gebracht heeft, en dat zijn vrees hem niet bevrijdt van zonde te begaan, indien het zijn plicht was ten Avondmaal te gaan, gelijk het is.

Dus hebben wij de zaak aan alle kanten beschouwd, en de waarheid klaar doen zien. Ik eindig dan met deze wens en vermaning: De Heere zende Zijn licht en waarheid, dat die ons geleiden, dat ze ons brengen tot de berg van zijn heiligheid, en tot Zijn woning. *Keer weer, keer weer, o Sulamith! keer weer, keer weer, dat wij u mogen aanzien!* Hoogl. 6:13. Eilieve! zijt toch aan de waarheid gehoorzaam, laat trotsheid van het hart, noch vleselijke schaamte u beletten Gode de eer te geven en weer te keren. De Heere worde u te sterk, Hij overrede u, Hij beware u voor andere dwalingen, en doe u in Zijn waarheid

wandelen. Hij make u tot een licht, tot een sieraad in Zijn kerk, tot eer, en heerlijkheid Zijns Naams! Amen.

Hoofdstuk 26: Van de gemeenschap der gelovigen met Christus en met elkaar

Hoofdstuk 26

Van de gemeenschap der gelovigen met Christus en met elkaar.

In het vorige hebben wij gesproken van de natuur van de kerk, en dat men zich bij haar moet voegen, en bij haar blijven; nu zullen wij tonen de gemeenschap, die de ware leden van de kerk hebben met hun Hoofd Jezus Christus en met elkaar, en hoe ze die moeten oefenen.

De Heere Jezus Christus geeft aan de kerk niet alleen veel en voortreffelijke weldaden; maar dat alle verwondering te boven gaat, daar is een onderling eigendom aan elkaar, zij worden met elkaar verenigd, en zij oefenen gemeenschap met elkaar. Drie zaken, in welke alle zaligheid is opgesloten.

II. Christus heeft eigendom aan de ware gelovigen, en de gelovigen aan Christus. Dat geven de betrekings-woorden mijn en zijn te kennen, die zo in het Hooglied gedurig, als in veel andere plaatsen gebruikt worden: Hoogl. 2:16. *Mijn Liefste is mijn, en ik ben de Zijne*. Hoogl. 5:2. *Doe mij open, Mijn zuster, Mijn vriendin, Mijn duif, Mijn volmaakte*.

De grond en reden is:

(n) De Vader heeft hen aan de Zoon gegeven: Joh. 17:6. *Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven*. Psalm 2:8. *Eis van Mij, en Ik zal de heidenen geven tot Uw erfdeel, en de einden der aarde tot Uw bezitting*. En zo wederom heeft de Vader Zijn Zoon gegeven aan de gelovigen: Jes. 9:5. *Een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven*. Eféze 1:22. *En heeft Zich der gemeente gegeven tot een Hoofd*.

- (o) Zij staan Jezus duur: Hij heeft ze met zijn bloed gekocht, Hij heeft de prijs betaald; dus zijn ze Zijn eigendom door een zuiver recht: Openb. 5:9. *Want Gij zijt geslacht, en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.*
- (p) Zij waren in het geweld des satans, onder zijn strikken naar zijn wil gebonden en gevangen. De Heere Jezus heeft door zijn dood de duivel overwonnen, hem gebonden, en de uitverkorenen van onder zijn geweld weggehaald en in Zijn Koninkrijk overgebracht. Hebr. 2:14, 15. *Opdat Hij door de dood te niet doen zou degene, die het geweld van de dood had, dat is de duivel, en verlossen zou, enz.* Lukas 11:21, 22. *Wanneer een sterk gewapende zijn hof bewaart, zo is al wat hij heeft in vrede; maar als een daarover komt, die sterker is dan hij, en hem overwint, die neemt zijn gehele wapenrusting, waarop hij vertrouwde, en deelt zijn roof uit.*
- (q) In een huwelijksverbond krijgen beide partijen eigendom aan elkaar, door onderlinge overgift, zo ook hier: Ezech. 16:8. *Ja Ik zwoer u, en kwam met u in een verbond, spreekt de HEERE Heere, en gij werd Mijne.* Van dit huwelijksverbond wordt gesproken Hos 2:18, 19, *Ik zal u Mij ondertrouwen in eeuwigheid.* Zodat het nooit verbroken, noch de bondgenoten van Hem gescheiden zullen worden: *Ja, Ik zal u Mij ondertrouwen in gerechtigheid.* 't Is des Vaders toestemming en genoegen, zij worden door Christus' lijden en sterven in staat gebracht, om tot God, wiens rechtvaardigheid daardoor voldaan is, te naderen, en kinderen van God te worden in Hem. En in gericht, om hen te bewaren, als het zwart des oogappels, en om wraak te doen over allen, die hen beledigen. En in goedertierenheid, en in barmhartigheden. 't Is alles liefde, vriendelijkheid, goedheid en weldadigheid. *En Ik zal u Mij ondertrouwen in geloof.* Dat is in waarheid, getrouwheid en vastigheid, om u nooit te begeven, nooit te verlaten. *En gij zult den Heere kennen.* Ik zal u geven verlichte ogen des verstands, Ik zal Mij aan u openbaren, en al Mijn liefelijkheden u doen zien en smaken.
- (r) Zo is ook aan de kant van de gelovigen een hartelijke, algemene en volstrekte overgift, zonder enige achterhouding. *Zij geven de Heere de hand, ja deze zal zeggen: Ik ben des Heeren; en gene zal met zijn hand schrijven: Ik ben des Heeren,* Jes. 44:5. *O hoe welgelukzalig is het volk diens God de Heere is, het volk, dat Hij Zich ten erve verkoren heeft,* Psalm 33:12.

III. Dit eigendom is gepaard met vereniging.

Deze vereniging is onuitsprekelijk, ze wordt beter van een gelovige gevoeld, dan ze met woorden kan uitgedrukt worden. Ze is niet wezenlijk, gelijk de Goddelijke Personen één zijn; niet persoonlijk, gelijk de menselijke natuur in de Persoon van de Godheid van Christus is aangenomen, en met dezelve verenigd is; zij geschiedt niet door vermenging, gelijk water en wijn; niet door verandering, alsof de gelovigen Christus zelf werden, en alzo werden vergood of verchristust; zij is niet een sacramentele vereniging, gelijk 't brood en wijn met het lichaam en het bloed van Christus in het Heilig Avondmaal; 't is ook geen blote relatie of betrekking, ook geen gelijkvormigheid van de gelovigen met Christus in heiligmaking.

Maar deze vereniging geschiedt:

17. Door inwoning van de Geest van Christus in de gelovigen: 1 Kor. 3:16. *Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt, en de Geest Gods in u woont?*
18. Door een geestelijk huwelijk, Ezech. 16:8; Hos. 2:18, 19.
19. Door het verenigend geloof: Eféze 3:17. *Opdat Christus door het geloof in uw harten wone.*
20. Door de liefde, welker natuur is geen scheiding te kunnen verdragen, maar op het allernauwste te verenigen: Joh. 14:23. *Mijn Vader zal hem liefhebben, en Wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken.* Rom. 8:35. *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?* Zodat deze vereniging is zakelijk, eigenlijk, waarlijk, geheel, zonder iets voor zichzelf te behouden, onafscheidelijk tot in alle eeuwigheid; geestelijk, niets lichamelijks komt hier in enige aanmerking.

IV. Deze vereniging wordt door verscheidene uitdrukkingen in de Schrift voorgesteld, en door verscheiden gelijkenissen verklaard.

De Schrift noemt deze vereniging:

- (s) Eén-zijn. 1 Kor. 6:17. *Maar die de Heere aanhangt, is één geest met Hem.* Rom. 6:5. *Indien wij met Hem één plant geworden zijn.*
- (t) Christus aandoen. Rom. 13:14. *Doet aan de Heere Jezus Christus.*

(u) In Christus geworteld zijn. Kol. 3:7. *Geworteld en opgebouwd in Hem.*

(v) Onderling in zijn.

(e) Christus is en leeft in de gelovigen. Joh. 17:23. *Ik in hen.* 2 Kor. 13:5. *Of kent gij uzelf niet, dat Jezus Christus in u is?* Gal. 2:20. *Christus leeft in mij.*

(f) De gelovigen wederom zijn in Christus uitverkoren. Efése 1:4. *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem.*

(g) Zij zijn in Hem gedoopt. Gal. 3:27. *Want zovelen als u in Christus gedoopt zijt, hebt u Christus aangedaan.* Rom. 6:4. *Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood.*

(h) Zij leven in Hem. Kol. 2:6. *Gelijk gij dan Christus Jezus de Heere hebt aangenomen, wandelt also in Hem.* Efése 2:6. *En heeft ons mede opgewekt, en heeft ons mede gezet in de hemel in Christus Jezus.*

(i) Deze onderlinge inwoning drukt de Heere Jezus aan weerskanten uit. Joh. 15:5. *Die in Mij blijft, en Ik in Hem, die draagt veel vrucht.*

Gelijkenissen.

V. De Schrift drukt de nauwheid van deze vereniging uit door verscheidene gelijkenissen.

(kkk) Door gelijkenis van een huwelijk. Efése 5:31, 32. *Zij twee zullen één vlees wezen. Deze verborgenheid is groot; doch ik zeg dit, ziende op Christus en de gemeente.*

(lll) Door de gelijkenis van de vereniging des lichaams met het Hoofd. Efése 1:22, 23. *En heeft Zich der gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen, welke zijn lichaam is.* 1 Kor. 6:15. *Weet u niet dat uw lichamen leden van Christus zijn?* Kol. 2:19. *En het hoofd niet behoudende, uit dat het gehele lichaam door de samenvoegselen en samenbindingen voorzien en samen gevoegd zijnde, opwast met Goddelijke wasdom.*

(mmm) Door gelijkenis van de boom en zijn takken. Rom. 11:17. *En zo enige takken afgebroken zijn, en gij, een wilde olijfboom zijnde, in derzelver plaats zijt ingeënt, en des wortels, en der vettheid des olijfsbooms mede deelachtig zijt geworden.* Joh. 15:5. *Ik ben de wijnstok en gij de ranken.*

(nnn) Door gelijkenis van een huis, 't welk uit veel samengevoegde stenen opgebouwd is. 1 Petrus 2:4, 5. *Tot welke komende als tot een levende steen... Zo wordt u ook zelf,*

als levende stenen, gebouwd tot een geestelijk huis. Eféze 2:20. Gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen, op welke het gehele gebouw bekwamelijk samengevoegd zijnde, opwast tot een heilige tempel in de Heere.

Deze gelijkenissen geven de allernauwste vereniging te kennen in de natuur, maar nog nauwer is de geestelijke vereniging van de gelovigen met Christus.

Gelovigen hebben en oefenen gemeenschap met Christus Zelf.

VI. Uit het eigendom, en daaruit vloeiende vereniging, komt voort gemeenschap, dat is, oefening en gebruikmaking van dat eigendom en de vereniging. Deze gemeenschap is én met de Persoon Jezus Christus, én aan Zijn goederen.

1. De gelovigen hebben en oefenen gemeenschap met de Persoon. Een tijdgelovige ziet maar op de goederen, en laat Christus zelf daar; de gelovigen oefenen wel gemeenschap met de Persoon Jezus Christus, maar velen bepeinen of letten niet zeer op hun werkzaamheid jegens Christus zelf, 't welk een misslag in hen is, en de sterkte van het geloof en hun groei belet. Daarom willen wij hen vermaand hebben, meerder werk te maken van het eigendom, de vereniging en gemeenschap met Jezus Zelf. Dan zullen ze beter zien de ondoorgrondelijke genade en goedheid Gods, dat zulke snode en zondige mensen zo nauw verenigd worden met de Zoon van God. Dat zal de liefde wonderlijk ontsteken. Dat zal sterkte geven om zich zonder vrees op Jezus te verlaten. Dat zal kracht en vrijmoedigheid geven, om uit Hem alles te trekken, wat hun zielsbegeerten kan vervullen. Dat zal ons in Hem doen opwassen. Daaruit zal meerder licht en blijdschap vloeien. Daarom wordt geloof, hoop, liefde voorgesteld met opzicht op de Persoon. De Schrift spreekt van Hem aan te nemen; in Hem te geloven; op Hem te vertrouwen; in Hem te leven; Hem lief te hebben; op Hem te hopen. Van deze gemeenschap met de Persoon Zelf, zie: 1 Joh. 1:3. *Opdat gij ook met ons gemeenschap zou hebben, en deze onze gemeenschap ook zij met de Vader, en met Zijn Zoon Jezus Christus.* 1 Kor. 1:9. *God is getrouw, door welke gij geroepen zijt tot de gemeenschap van Zijn Zoon Jezus Christus onzen Heere.* 1 Kor. 10:16. *De drinkbeker der dankzegging, die wij dankzeggend zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus?*

En met zijn goederen.

VII. 2. De gelovigen hebben door de gemeenschap aan Christus ook gemeenschap aan al Zijn goederen. De Heere Jezus zegt van Hem tot de Vader: Joh. 17:10. *Al het Mijne is Uwe, en het Uwe is Mijne.* 't Is te verwonderen, dat also een gelovige tot Christus zeggen mag: al het mijne is uwe, en het uwe is mijne. Zij hebben deel aan al wat Christus is en heeft, en mogen het als het hunne gebruiken.

- Zij hebben een en dezelfde menselijke natuur, Hebr. 2:11, 14; en mogen als de zodanigen met Hem verkeren.
- Zij hebben gemeenschap aan Zijn Zoonschap, zijn in Hem kinderen van God, en hebben één Vader, Joh. 20:17.
- Zijn voldoening aan de rechtvaardigheid Gods is hun voldoening; daarmee mogen ze tot God komen en begeren, dat God hen rechten wil naar deze hun gerechtigheid, en mogen met een goede geweten God vragen, door de opstanding van Jezus Christus: "Heeft Christus voor alle mijn zonden niet betaald? Bent U daardoor niet bevredigd en verzoend? Dit toont de apostel: Rom. 5:10. *Indien wij vijanden zijnde met God verzoend Zijn door de dood Zijns Zoons, veel meer zullen wij verzoend zijnde, behouden worden door Zijn leven.*
- Zijn volmaakte gehoorzaamheid, en volbrenging van de wet, is hun heiligheid, daarin Zijn zij voor God volmaakt, Kol. 2:10. De rechtvaardigheid Gods in Hem, 2 Kor. 5:21. Hierdoor hebben ze recht te zeggen: *Hij heeft mij bekleed met de klederen des heils, de mantel der gerechtigheid heeft hij mij omgedaan,* Jes. 61:10.
- Zijn voorbede en de hogepriesterlijke verschijning voor de troon der genade, is voor hen, also Hij altijd leeft om voor hen te bidden, Hebr. 7:25. Zij mogen het hogepriesterlijke gebed van Christus, die altijd verhoord wordt, zich toeëigenen. Joh. 17:24. *Vader, Ik wil dat daar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt, opdat zij Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt.*
- Christus' heerlijkheid is hun heerlijkheid, en Zijn erfenis is de hunne. Als het Hoofd gekroond wordt, zo wordt het gehele lichaam gekroond. Joh. 17:22. *Ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die Gij Mij gegeven hebt.* Rom. 8:17. *Indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen Gods, en mede-erfgenamen van Christus.*

- De Geest van Christus is hun Geest. Rom. 8:11, 9. *Indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont; ... zo iemand de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe.*
- De kracht van Jezus is hun kracht, die mogen zij aangrijpen als hun eigen, en daardoor werken. Jes. 27:5. *Hij moest mijn Sterkte aangrijpen.* Psalm 84:6. *Welgelukzalig is de mens, wiens sterkte in U is.* Psalm 27:1. *De HEERE is mijn levenskracht.*
- En om het met één woord te besluiten, alle goederen des Genade-verbonds zijn hun goederen, al de volheid van Christus is voor hen. Joh. 1:16. *En uit Zijn volheid hebben wij allen ontvangen, ook genade voor genade.*
- Ten laatste, ook hebben ze gemeenschap aan Zijn lijden, en worden dat mededeelachtig, 't welk een grote heerlijkheid voor hen is. 1 Petrus 4:14. *Indien gij gesmaad wordt om den Naam van Christus, zo zijt gij zalig; want de Geest der heerlijkheid, en de Geest Gods rust op u.*

Opwekking om de gemeenschap met Christus te oefenen.

VIII. Omdat dan de gelovigen gemeenschap hebben aan Christus, en aan al Zijn goederen, hoe hartelijk en hoe gedurig moeten ze zich bezighouden in deze gemeenschap te oefenen! Want:

(eee) Zij hebben er deel aan en recht toe, en aan Jezus zelf, die is hun Jezus, en al Zijn goederen Zijn de hunne.

(fff) En u, gelovigen, wees in uzelf smartelijk leeg en begeert nergens mee- of afgeleid of vervuld te worden dan met Jezus en Zijn volheid, waarom blijft u dan zolang in uw ledigheid? Staat op, verzadigt u met Hem, vervult u, vermaakt u met Hem en Zijn goederen.

(ggg) Of schaamt ge u Zijner? Is het niet uw grote heerlijkheid, gemeenzaam met Jezus als met uw eigen te verkeren?

(hhh) Jezus zelf heeft vermaak met u gemeenschap te oefenen, en nodigt u zo vriendelijk, opdat u ook oefent gemeenschap met Hem. Hoogl. 2:13, 14. *Sta op Mijn vriendin, Mijn schone! en kom ... toon Mij uw gedaante, doet Mij uw stem horen, want uw stem is zoet, en uw gedaante is liefelijk.* Hoogl. 4:8. *Bij Mij van de Libanon*

af, o bruid! kom bij Mij van de Libanon af. Hoogl. 7:11, 12. Kom, Mijn liefste; Laat ons uitgaan in 't veld, laat ons vernachten op de dorpen ... daar zal Ik u mijn uitnemende liefde geven.

(iii) In het oefenen van deze gemeenschap is alle zoetheit en alle vermaak tot dronken wordens toe. Hoogl. 1:2. *Hij kusse mij met de kussen Zijns monds, want uw uitnemende liefde is beter dan wijn.* Hoogl. 2:3, 4. *Ik heb grote lust in Zijn schaduw, en zit er onder, en Zijn vrucht is mijn gehemelte zoet. Hij voert mij in het wijnhuis, en de liefde is Zijn banier over mij.* Psalm 36:9. *Zij worden dronken van de vetzigheid uws huizes, en Gij drenkt hen uit de beek uwer wellusten.*

(iii) De oefening van deze gemeenschap legt een heilige glans op de gelovigen. Gelijk Mozes' aangezicht blinkende werd, toen hij met God op de berg verkeerde had; alsoo maakt ook de omgang met Christus de ziel glinsterende in heiligheid. 2 Kor. 3:18, *En wij allen met ongedekte aangezichte de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde Beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.*

7. In haar is een sterke vertroosting.

IX. In de oefening van deze gemeenschap is een sterke en liefelijke vertroosting tegen alle wederwaardigheden, die de gelovigen ontmoeten.

13. Dan kunnen ze alle verachting van de wereld verdragen; want Jezus is hun eer en heerlijkheid genoeg, en zij weten, dat zij eens aan de rechterhand van de Heere Jezus in heerlijkheid voor het oog van de gehele wereld zullen gesteld worden.

14. Dan klemmt hen de bijtende armoede niet; want zij zien hun rijkdom in Jezus, die, daar Hij rijk was, om hunnentwille is arm geworden, opdat zij door Zijn armoede zouden rijk worden, 2 Kor. 8:9.

15. Dan vrezen ze geen vervolging; want zij weten, dat de Heere Jezus het Zich zo aantrekt, alsof Hij zelf vervolgd werd. Hand. 9:4. *Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij!* Psalm 116:15. *Kostelijk is in de ogen des HEEREN de dood Zijner gunstgenoten.*

16. Hier vinden ze balsem voor hun zieke ziel; licht, dat hun duisternis doet opklaren; leven voor hun doodsheid; spijs en drank voor hun honger en dorst; vrede voor hun ontsteld gemoed: bloed tot hun verzoening; Geest tot hun heiliging; raad in hun

radeloosheid; sterkte tegen hun zwakheid; volheid van alles voor hun veelvuldig gebrek.

17. Hier is troost tegen de vreze van de dood; niet alleen neemt de oefening van deze gemeenschap de vreze van de verdoemenis weg, maar ook de natuurlijke angst voor de natuurlijke dood, die soms niet weinig ontrust; want zij geloven en smaken dan de waarheid van Jezus' woorden: Joh. 11:25 *Ik ben de Opstanding en het Leven; die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven.*

18. De oefening van deze gemeenschap verblijdt hen, dat er eens een algemeen oordeel zal gehouden worden; daar verlangen, daar reikhalzen zij naar. Zij hebben Zijn verschijning lief, omdat hun Bruidegom dan in heerlijkheid zal gezien worden van de gehele wereld, omdat zij Hem dan van nabij zullen aanschouwen, en van Hem ingeleid worden in het nieuwe Jeruzalem.

X. Al deze heerlijke en beminnelijke zaken zijn bekwaam om een gelovige ziel te doen verlieven op het oefenen van de gemeenschap met Christus, en men zal begerig zijn te verstaan op hoedanig een wijze men deze gemeenschap oefent, en door welke middelen men zich in dezelve bezig kan houden.

De wijze van oefening van deze gemeenschap geschiedt beschouwende.

De wijze aangaande, zij wordt geoefend:

a. beschouwende de Heere Jezus in Zijn schoonheid, beminnelijkheid en volheid; men overlegt bedachtzaam de raad des vredes, in welke de Zoon van God Zich gewillig uit liefde tot de uitverkorenen aanbiedt tot hun Borg; men daalt neer tot de aanneming van de menselijke natuur, tot al het bitter lijden, tot de vervloekte dood; men gaat verder tot de opstanding, hemelvaart en het zitten ter rechterhand van God. In dit alles ziet men Zijn liefde, Zijn gewilligheid, de kracht van voldoening en alle volheid tot zaligmaking van de zondaar. Hier blijft de ziel staan, starogende om meerder, klaarder, en naderbij gezicht van Zijn volmaaktheden te hebben, om in de beschouwing van die zich te vermaken, in liefde ontstoken te worden, Hem met goedkeuring blijdelijk als zodanig te erkennen, te roemen en te prijzen. Dus ziet een gelovige op Jezus, en dat zien van hem verwekt in Jezus uitgangen van liefde tot hem: Hoogl. 4:9 *Gij hebt Mij het hart genomen,*

Mijn zuster, o bruid! Gij hebt Mij het hart genomen met een van uw ogen, met een keten van uw hals.

b. Uitgaande in liefde.

Uitgaande in liefde tot Jezus als Zijn eigen, als Zijn Bruidegom. De ogen gaan gaarne tot degene, die men liefst, en al aanschouwende wordt de liefde nog meerder gaande, het gezicht geeft aan de beminde de liefde van de aanschouwer te kennen, en door onderling liefelijk aanzien spreekt men als tot elkaar, en onderhoudt men elkaar in liefdetochten.

c. Samensprekende.

Gemeenzaam samensprekende. De beschouwende en in liefde naar Jezus uitgaande ziel vertelt haar beminde de gestalte van haar hart, haar liefde, en smart dat zij Hem niet liever heeft, klaagt Hem haar noden, legt haar begeerte voor Hem open, bidt Hem, vleit Hem, smeekt Hem zoetelijk om de vervulling van haar begeerte. Zij luistert toe, wat Jezus in haar spreekt, keert zich naar het Woord en merkt dat aan als de stem van haar Liefste, bijzonder als Hij haar een Schriftuurplaats met klaarheid, kracht en zoetheid op het hart drukt. Dat maakt haar dan al wederom sprekende, en haar liefdevragen uitende, en doet Jezus wederom antwoorden. Zo verliest en vergeet de ziel zichzelf, en 't smart haar als de samenspreking afgebroken wordt, of dat het lichaam te zwak wordt om de heftigheid van haar hartstochten, en de liefelijke kussingen en invloeden te verdragen.

d. Afhangende.

Afhangende van Hem, liefelijk op Hem leunende, haar ziel, haar lichaam, en alles wat haar ontmoeten mocht, Hem toevertrouwende, dit uit ze, dit toont ze aan haar Bruidegom, zij begeeft zich onder Zijn schaduw, zij rust in Zijn bewaring, zij vertrouwt het haar Jezus geheel en al zonder vreze toe, zij schuilt bij Hem, en weet, dat Hij haar van bij Zich niet zal verdrijven of wegstoten, maar dat het Hem aangenaam is, en Zijn genegenheden tot haar gaande maakt.

e. Raad vragende.

Als er iets te doen of te laten is, zij loopt niet blindelings toe, zij vertrouwt haar eigen

oordeel niet, veel minder volgt ze haar eigen wil, maar zij vraagt haar Heere raad, zij vraagt wat Hem behaaglijk is; want Zijn wil is haar wil, en van Hem raad ontvangen hebbende, gaat zij op een effen pad.

f. Zijn goederen als eigen gebruikende.

Zijn kracht en al Zijn goederen gebruikende als haar eigen. De gelovige ziel weet wel, dat ze Jezus' goederen wel mag gebruiken, ja, dat het Hem aangenaam is, dat Hij ze haar daartoe gegeven heeft. Is er een zonde begaan, zij vliedt naar Jezus' bloed. Is ze bezoedeld, zij gaat tot Hem als de Fontein om zich af te wassen. Is ze zwak, zij grijpt Zijn sterkte aan, en in de vereniging met Jezus dringt zij door alle tegenstand heen, en doet dat, 't geen haar Jezus wil dat zij doen zal. Zij is moedig op Zijn kracht, roemt op Zijn goederen als de hare, zij stelt zich aan, als in Hem licht, leven, sterkte, rijkdom, heerlijkheid en alles bezittende. Dit doet haar de aarde verachten, dit doet dat zij boven in de hemel leeft, en vertoont zich zo aan de wereld.

Waarvoor men zich heeft te wachten.

XI. Wil iemand in de oefening van gemeenschap bestendig zijn, die moet zich zeer wachten:

38. voor stoute en onbedachte, veel nauwer voor voorbedachte zonden; daardoor krenkt men zeer de gemeenzaamheid, de heilige Jezus onttrekt zich alsdan, en de ziel verliest haar vrijmoedigheid en bekwame gestalte. En is men gevallen, men moet haastig wederom opstaan en in Christus' rantsoen verzoening en bevrediging zoeken.
39. Omtrent Jezus zich wel gedragen; of is de gemeenschap anderszins verduisterd, ziet toe, en verwerpt de genade niet, zijt niet wrevelig, daarmee is Jezus niet te bewegen, en zijt ook niet ongevoelig over het gemis, alsof u het zonder Hem stellen kon, of, alsof er toch geen herstellen aan was, en dat u nooit wederom tot de oude gemeenzaamheid zou komen.
40. Geniet u de gemeenschap, ziet toe, dat geen mensenvrees u belette Hem te belijden, Zijn beeld, de ware heiligheid, te vertonen, dit is zich Christus te schamen, dat onteert Hem.

Wat men heeft te betrachten.

Maar:

- (v) gewent u aan Hem, maakt uw dagelijks werk van de oefening van deze gemeenschap, als u alleen bent, als u in gezelschap bent, als u in uw beroep bezig bent. Laat Jezus altijd een woord, een gezicht op Hem, tussen beide hebben.
- (w) Houdt uw verzoening en uw eigendom aan Hem en Zijn goederen door het geloof vast, al ziet u niet; al gevoelt u niet; het eigendom bestaat niet in 't gevoel; het eigendom waarlijk en werkzaam gelovende, leidt de ziel op tot de gemeenschap.
- (x) Wees lijdzaam en onderworpen, als u daartoe niet kunt komen, waartoe anderen wel komen. De Heere is vrij, Hij is u iets schuldig. Het minder geven in deze dele is geen teken van minder liefde, of van minder eigendom; maar 't is wijsheid, God wil op een andere wijze van u verheerlijkt worden, dan in anderen, en uw heerlijkheid zal daarom niet minder zijn.
- (y) Dringt de Heere veel aan op Zijn belofte, en vertoont Hem de begeerten tot die zaak, en dat Hij zelf die in u gegeven heeft.
- (z) Gaat op 't Woord aan, gelooft dat, volgt dat, wacht op de vervulling van de belofte, weet dat de zoetigheden voor de hemel bewaard worden, dat het hier tijd van strijden is, en dat de overwinning zeker en gewis is. Dan zal men zo ver niet vervreemden, dus zal men telkens wederom hersteld worden, totdat de Heere ons met Zich onmiddellijk zal verenigen in heerlijkheid.

Gelovigen hebben gemeenschap aan elkaar.

XII. Gelijk de gelovigen gemeenschap hebben met hun Hoofd Jezus Christus, zo hebben zij ook gemeenschap met elkaar. Ik zeg, met elkaar; niet met andere vergaderingen, die ten godsdienst bij elkaar komen, van al die scheiden ze zich af, onder wat benaming zij ook voorkomen; als daar zijn:

- (17) De Heidenen in alle hun soorten, de Turken. De Socinianen en onder die de Sociniaanse Mennisten en Remonstranten, ontkennende de heilige Drie-enigheid, de vereniging van de twee naturen in Christus, de eeuwige Zoon van de eeuwige Vader, hebbende een heilige menselijke natuur uit de mens in enigheid des Persoons aangenomen; de ware voldoening van Christus als Borg voor en in plaats van de uitverkorenen; de rechtvaardigmaking alleen om de verdiensten van Christus, zonder des mensen goede werken; de verzegelende kracht van de sacramenten aan al de gelovigen.
- (18) De Papisten, hebbende tot hun hoofd de antichrist, bedrijvende grove en gruwelijke afgoderij met een stukje brood, datzelve als hun God aanbiddende, godsdienstig de engelen en verstorvene heiligen aanroepende om hulp naar ziel en lichaam, de beelden godsdienstige eer aandoende, zich schuldig makende aan het lichaam en bloed van Christus, tot vertreding in hun dagelijkse opoffering van Christus tot vergeving van de zonden, zoekende gerechtvaardigd te worden door hun eigen en anderer goede werken, en daardoor de zaligheid te verdienen; ontkennende de verzegelende kracht van de sacramenten, die de kracht van wegneming van de zonden toeschrijvende; en zijn bittere vervolgers van de Heere Jezus in Zijn kerk.
- (19) De hedendaagse Luthersen. Ik spreek niet van die, welke zich stipt aan de *Augsburgse belijdenis* houden, maar zoals ze nu doorgaans zijn, welke de Augsburgse belijdenis wel in de mond hebben, maar van die afwijken, en al zeer ver naderen tot het pausdom. Dezen zullen misschien welhaast wederom keren met de mond tot zijn uitbraaksel, en zich verenigen met het pausdom, zo maar een kleine vervolging tegen hen opstond. Met deze een vereniging te zoeken, zou de kerk tot in de grond bederven; de Heere beware Zijn kerk daarvoor. ***Maar bleven ze bij de leer van Luther, met al ons hart zouden wij hen omhelzen, en de misvattingen overzien.***
- (20) De dwaalgeesten in de kerk; de rook uit de afgrond bezwalkt de kerk, met allerlei schadelijke en hatelijke gevoelens op de baan te brengen, en die met grote drift voort te zetten; deze moesten uitgeworpen worden, indien de kerk de oude liefde en ernst voor de waarheid en zuiverheid van de kerk had.

Van deze, ofschoon zij nog in de kerk zijn, scheiden de ware leden zich zowel af als van

de andere bovengenoemden, die buiten zijn, en willen noch met de ene noch andere kerkelijke gemeenschap hebben. 't Is hun leed dat de dwaalgeesten uit de kerk niet uitgeworpen worden. De gelovigen mogen en moeten naast allen de bescheidenheid, medelijdendheid, behulpzaamheid en andere deugden oefenen, ook hen burgerlijk groeten, ook de dwaalgeesten en ergerlijken zolang zij niet uitgeworpen zijn: want het groeten is in deze landen geen teken van familiariteit en gemeenschap, 't welk zo het was, zo zou men ze niet mogen groeten. Maar 't is alleen een burgerlijke beleefdheid, die men ook bewijst aan geheel onbekenden; maar in alle burgerlijke handel en wandel, en in het bewijzen van weldadigheid moet men altijd tonen, dat er een afstand tussen beiden is, dat men hen maar ontmoet als mensen, en niet als gelovigen, als Godzaligen.

Maar met de triomferende kerk. Ook met de engelen.

XIII. Van deze zich afscheidende, zo oefenen zij gemeenschap met de kerk en de leden derzelve. De kerk is voor een deel triomferende in de hemel, en voor een gedeelte nog strijdende op aarde; met beide oefent een gelovige gemeenschap.

Dat is een verwonderenswaardige verheffing van de verachtelijke en zondige mensen, dat hij zelfs met engelen gemeenschap en verkering heeft. Wegens hun ongelijkheid, de een een engel, de ander een mens; de een heilig, de ander zondig; de een God liefhebbende, de ander nog hatende, was er een tegenstrijdigheid en vijandschap tussen beiden; maar de Heere Jezus neemt die weg en verzoent ze met elkaar: Kol. 1:20. *En dat Hij door Hem vrede gemaakt hebbende door het bloed zijns kruises, door Hem, zeg ik, alle dingen verzoenen zou tot Zichzelf, hetzij die op de aarde, hetzij de dingen die in de hemelen zijn.*

Dit wordt ook te kennen gegeven: Zach. 3:7. *En Ik zal u wandelingen geven onder deze, die hier staan.* Zodat zij zijn medeburgers in de hemel, Filip. 3:10. *Maar onze wandel is in de hemelen.* Grieks politeuma, is niet slechts gaan, wandelen, maar als burger verkeren in zijn eigen stad; en zo drukt het het burgerschap uit. Daarom worden ze mede gevoegd bij de algemene vergadering. Hebr. 12:22, 23. *Maar gij zijt gekomen tot de berg Sion, en de stad des levenden Gods, tot het hemelse Jeruzalem, en de veel duizenden engelen, die tot de algemene vergadering, enz.*

Dus noemen zij hen mededienstknechten: Openb. 19:10. *Ik ben uw mededienstknecht, en van uw broeders, die het getuigenis van Jezus hebben.* Zij komen met de Godzaligen tot één Hoofd, Jezus Christus. Zij hebben één erfenis, de eeuwige zaligheid in God; zij aan hun zijde gaan in liefde uit tot de gelovigen, zij bewaren hen en dienen ze, waartoe zij van God uitgezonden worden. Hebr. 1:14. Zij hebben vermaak in hun vergaderingen, en zijn daar tegenwoordig; zij letten nauw op de handelingen Gods met hen, en leren daaruit de veelvuldige wijsheid Gods, Eféze 3:10.

De gelovigen aan hun kant erkennen hun heerlijkheid, hebben ze lief, omdat zij God liefhebben, verenigen zich met hen één vergadering uitmakende, zij hebben ontzag voor hun tegenwoordigheid, 1 Kor. 11:10. Maar zij wachten zich hun godsdienstige eer te bewijzen, en hen aan te bidden.

Én met zielen van de volmaakt rechtvaardigen.

XIV. De gelovigen hebben en oefenen ook gemeenschap met de zielen van de volmaakt rechtvaardigen, die mede tot de algemene vergadering behoren, waartoe de gelovigen, op aarde nog zijnde, gekomen zijn, Hebr. 12:23. De verheerlijkten weten dat er nog een strijdende kerk op aarde is. Doch wat zij in 't bijzonder weten, 't zij door openbaring Gods, of door bekendmaking van de heilige engelen, kunnen wij niet bepalen, omdat het Woord daarvan zwijgt. Maar dit weten wij, dat zij roepen: *Hoe lang, o heilige en waarachtige Heerser! oordeelt en wreekt Gij ons bloed niet van degenen, die op de aarde wonen?* Openb. 6:10.

De gelovigen op aarde erkennen de verheerlijkten als hun broeders en zusters, hebben ze lief, achten ze hoog, en volgen hun wandel op aarde, en voegen zich bij hen, met hen zich buigende voor de troon, en met hen de Heere eer en heerlijkheid gevende, en verlangen ook bij hen te zijn in volmaaktheid; maar zij weten, dat de verheerlijkten in de hemel geen waardigheid van aanbidding ontvangen hebben, dat God hun in handen niet heeft gegeven om iemand te helpen, en dat God hen niet gesteld heeft tot voorbidders, daarom wachten zij zich hun enige godsdienstige eer aan te doen, of hun te bidden, dat zij voor ons zouden bidden.

En met de strijdende kerk op aarde, zo in 't algemeen als in 't bijzonder.

XV. Dat is de verkwikking van de kinderen van God, dat zij van de wereld zijnde gehaat, gemeenschap hebben met elkaar, die ze hun nood mogen klagen, en in liefde en vertrouwdeheid met elkaar mogen verkeren. Zij oefenen vereniging met de kerk Gods in het gemeen, als verspreid over de gehele aardbodem, als alleen het volk van God, als alleen hebbende de waarheid en de weg der zaligheid, en alleen Christus, hun Hoofd, belijdende; omdat zij één algemene Geest hebben, en één belang, zo verblijden ze zich als het de kerk welgaat, en zo bedroeven zij zich als het de kerk elders kwalijk gaat; hun gebeden en dankzeggingen zijn voor de kerk in 't gemeen. Zij oefenen gemeenschap met de kerk in een koninkrijk of republiek, waarin zij onderdanen zijn, en met die bijzondere kerk van stad of dorp, alwaar zij wonen; ja hun gemeenschap is in de bijzondere omgang met de Godzaligen, doch in de kerk blijvende, en door bijzondere vereniging met sommigen, doch zich niet afscheidende van de kerk, of scheuring aanrichtende in de kerk, omdat zij de kerk beminnen boven 't hoogste van hun blijdschap op aarde.

Zo verenigt zich een gelovige met alle gelovigen, de kerk uitmakende, 't zij dat men ze kent, 't zij dat men ze niet kent, gelijk men maar weinigen kent, en gelooft, dat er duizenden gelovigen zijn, die men niet kent. Men weet ook, dat in de kerk veel onbekeerden zijn; met deze verenigt men zich niet verder dan in de belijdenis, verblijd zijnde, dat Christus van velen beleden wordt, en dat de kerk, veel stof daardoor heeft, om voor Christus zielen te baren; daarom is het gebed van de Godzaligen voor de onbekeerden in de kerk.

XVI. De gelovigen komen daarin te samen, dat zij allen, groot en klein, even gelijk deel hebben aan God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, even gelijk deel aan de Middelaar Jezus Christus, even gelijk deel aan de volheid van Jezus en aan al Zijn goederen, van welke wij de hoofdsommen hebben getoond, par. 7.

Door gemeenzame godsdienst.

Deze gemeenschap breidt zich uit in veel en verscheiden daden, als:

1. Zich naarstig te voegen tot de toevergaderingen van het volk van God, om het Woord te horen en de sacramenten te gebruiken; hierover verblijden zij zich met David, Psalm 122:1. Zij verenigen zich met de kerk, met die vergadering, met alle Godzaligen, die daar

tegenwoordig zijn, en met alle tegenwoordige belijders van de Heere Jezus, als belijders. Zij geven daarmee getuigenis, dat die vergadering de kerk van Jezus Christus is, en dat zij lidmaten van dezelve zijn, en gemeenschap met haar oefenen, één belang met dezelve hebben, en met dezelve willen leven en sterven. Zij geven met deze hun tegenwoordigheid getuigenis, dat zij Jezus belijden als de alleen Zaligmaker, en 't alleen Hoofd van de kerk. Dus vertonen zij zich voor de wereld, en voor de vergadering, met welke zij in één Geest Psalmen zingen, Gods Naam aanroepen, zijn Woord uit de mond des dienaars horen, en de zegen, die God over zulke vergaderingen beloofd heeft, met verlangen verwachten; dit alles is ingesloten in de vermaning, Hebr. 10:25, *Laat ons onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten.*

Vrede houden.

XVII. 2. Met alle macht te trachten vrede te houden, niet door allerlei dwalingen te verdragen; want waarheid en vrede moeten samengaan, Zach. 8:19. *Hebt dan de waarheid en de vrede lief.* Ook niet door allerlei zonden en ergernissen te verdragen; want de Heere gebiedt, Lev, 19:17. Gij zult uw naaste naarstig berispen, en zult de zonde in hem niet verdragen. Dat was de lof van de gemeente van Efeze: Openb. 2:2. *Dat gij de kwaden niet kon dragen.*

Maar de vrede wordt behouden:

- m. als men in dezelfde waarheid staat, en zo men een bijzondere opvatting heeft, dat men zich van een verstandige laat onderrichten, en dat men het bij zichzelf houdt, opdat niemand het merken kan; want verscheidenheid van mening werkt verscheidenheid van gemoederen.
- n. Als men ongelijk van zijn naaste verdraagt, zonder te tonen dat ons ongelijk gedaan wordt, en zonder te tonen dat men het verdraagt, Efése 4:2. Met lankmoedighied, verdragende elkaar in liefde. Kol. 3:13. *Verdragende elkaar, vergevende de een de ander.*
- o. Altijd als de minste zich te achten en te gedragen, verblijd zijnde dat wij de kinderen van God maar mogen zien, bij hen Zijn en hun dienen: Filip. 2:3. *Doet geen ding door twisting of ijdele eer, maar door ootmoedigheid achte de een de ander uitnemender dan zichzelf.*

p. Het kwade van de mede-lidmaten te verbergen, hen niet te achterklappen of naar achterklap niet te luisteren, maar anderen te tonen wat deugden dat iemand heeft, en in wat achting hij bij ons en anderen is: Lev. 19:16. *Gij zult niet wandelen als een achterklapper.* 1 Kor. 13:7. *De liefde bedekt alle dingen.*

Liefde te tonen.

XVIII. 3. Liefde te hebben, te tonen en te bewijzen. De liefde is de band der volmaaktheid, Kol. 3:14. De liefde bindt te samen: Kol. 2:2. *En zij samengevoegd zijn in de liefde.* Zo wij uit God zijn, die liefde is, wij zullen ook een liefhebbend hart hebben; en hebben wij God lief, wij zullen ook Zijn kinderen liefhebben: 1 Joh. 5:1. *Een ieder die liefheeft degene, die geboren heeft, die heeft ook lief degene, die uit Hem geboren is.*

Als een gelovige iemand ziet, die hij aanmerkt van God bemind te zijn, en God te beminnen, hij kan niet anders, of zijn liefde gaat tot zo een uit. En is de liefde sterk genoeg, die zal niet gestuit worden als hij een zwakheid in iemand ziet: 1 Kor. 13:4, 5. *De liefde is lankmoedig, zij is goedertieren; de liefde is niet afgunstig; de liefde handelt niet lichtvaardig, zij is niet opgeblazen; zij handelt niet ongeschiktelijk, zij zoekt zichzelf niet, zij wordt niet verbitterd, zij denkt geen kwaad.*

Men moet de liefde niet alleen in zijn hart hebben, maar die ook vertonen in blijdschap als men ze ziet, in vriendelijkheid als men tot hen spreekt, in eenhartigheid als men met hen omgaat, in gediensdigheid als er gelegenheid is, ofschoon zij van een ander gediend konden worden, in vertrouwdsheid als men met elkaar raadpleegt.

Goede voorbeelden te geven en te volgen.

XIX. 4. De gemeenschap wordt geoefend in elkaar goede voorbeelden te geven, en in elkaar in het goede na te volgen. Voorbeelden hebben wonderlijke kracht om anderen naar zich te trekken. Het volmaakte Voorbeeld is Christus: *Ons een voorbeeld nalatende, opdat gij Zijn voetstappen zoudt navolgen,* 1 Petrus 2:21. Maar de gelovigen, in welke Christus een gestalte heeft, moeten het beeld van Christus vertonen, en ook met dat oogmerk om anderen een goed voorbeeld te geven: Matth. 5:16. *Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken.* Rom. 12:10. *Met eer de een de ander voorgaande.* Jak. 2:18.

Toon mij uw geloof uit uw werken. 1 Thess. 1:7. Alzo dat gij voorbeelden geworden zijt allen de gelovigen. Titus 2:7 Betoon uzelf in alles een voorbeeld van goede werken.

En gelijk zij zelf trachten een goed voorbeeld voor anderen te zijn, zo moet men ook trachten goede voorbeelden van anderen na te volgen, die de Heere ons in Zijn kerk geeft. 1 Kor. 11:1. *Weest mijn navolgers, gelijkerwijs ook ik van Christus. Hebr. 6:12. Opdat gij niet traag wordt, maar navolgers zijt van degenen, die door geloof en lankmoedigheid de beloftenis beërven. Filip. 3:17. Weest mijn navolgers, broeders, en merkt op degenen, die alzo wandelen, gelijk gij ons tot een voorbeeld hebt.*

Dat is het geluk van de gemeente, dat men daar voorbeelden geven kan, waardoor velen tot Godzaligheid opgewekt worden, en dat men zelf ook door voorbeelden van anderen gaande gemaakt wordt tot navolging; en die aan beide zijden te betrachten, is gemeenschap der heiligen te oefenen.

Gaven aanleggen.

XX. 5. De gemeenschap der heiligen wordt geoefend, door elkaar bevorderlijk te zijn tot de geestelijke wasdom; dat geschiedt:

- (j)* door elkaar op te helpen als iemand gevallen is, terecht te brengen als iemand verdoold loopt, Gal. 6:1. *Broeders, indien ook een mens overvallen ware door enige misdaad, gij, die geestelijk zijt, brengt de zodanige terecht met de geest der zachtmoedigheid; ziende op uzelf, opdat gij ook niet verzocht wordt.*
- (k)* Door elkaar op te wekken en te vermanen, Hebr. 3:13. *Maar vermaant elkaar alle dagen, zolang als het heden genaamd wordt, opdat niet iemand uit u verhard worde door de verleiding der zonde.*
- (l)* Door elkaar te vertroosten in kleinmoedigheid, 1 Thess. 4:18. *Zodan vertroost elkander met deze woorden.* De apostel voegt verscheiden plichten, die uit de gemeenschap der heiligen, tot opbouw van de kerk, moeten voortkomen, bij elkaar, 1 Thess. 5:13-15. *En acht ze (de leraren) zeer veel in liefde, om huns werks wil. Zijt vreedzaam onder elkaar. En wij bidden u, broeders, vermaant de ongeregelden, vertroost de kleinmoedigen, ondersteunt de zwakken, zijt lankmoedig tegen allen. Ziet dat niemand kwaad voor kwaad iemand vergelde; maar jaagt allen tijd het goede na, zo jegens elkaar als jegens allen.*

Hulp te bewijzen naar het lichaam.

XXI. 6. De gemeenschap der heiligen wordt geoefend met elkaar trouwe hulp te bewijzen in zijn verlegenheid. Heeft hij raad van node, raadt hem naar uw bekwaamheid, of uw raad zal wel zijn, of hij zal ter gelegenheid van uw raad zelf licht krijgen. Wordt hij gelasterd, staat zijn goede naam voor; is hij ziek, bezoekt hem; is hij arm, komt hem te hulp met uw middelen, of met hem op de een of andere wijze behulpzaam te zijn, en dat in alle betoning van liefde, medelijdendheid en volvaardigheid. Hier geeft Job ons een voorbeeld, Job 29:15-17. *De blinden was ik tot ogen, en de kreupelen was ik tot voeten. Ik was de noodduftigen een vader en het geschil dat ik niet wist, dat onderzocht ik. En ik verbrak de baktanden des verkeerden, en wierp de roof uit zijn tanden.*

Deze deugden zal de Heere Jezus in de dag des oordeels openbaar maken, en tonen dat Zijn uitverkorenen die in hun leven geoefend hebben, en daarom die ze dan wil horen, moet ze nu doen. Matth. 25:35, 36. *Want Ik ben hongerig geweest, en gij hebt Mij te eten gegeven; Ik ben dorstig geweest, en gij hebt Mij te drinken gegeven; Ik was een vreemdeling, en gij hebt Mij geherbergd; Ik was naakt, en gij hebt Mij gekleed; Ik ben ziek geweest, en gij hebt Mij bezocht; Ik was in de gevangenis, en gij zijt tot Mij gekomen.*

Geen gemeenschap van goederen.

XXII. Hier is de bedenking: Of de gelovigen niet alle tijdelijke goederen behoren algemeen te hebben? Deze bedenking is voortgebracht en gedreven van zulke mensen, die lui waren om te arbeiden, en door die weg trachten mede in 't spel te geraken, of aan de kost te komen. Dit dreven in verleden eeuwen de Mennisten te Munster, ouder bestuur van Knipperdollink en Jan van Leiden, en heden ten dage zouden het de Boomisten, immers die de geringsten onder hen zijn, gaarne zo hebben. Dat beoefenden ook de Labadisten, in de schijn en voorgeven; maar metterdaad moesten die niet inbrachten, dapper werken en weinig eten en slapen; maar toen zij van elkaar scheurden, tastte een ieder wederom naar het zijne, zo ver het strekken kon, want ieder kon aan het van hem ingebrachte niet geheel wederom komen, waardoor verscheidenen berooid werden. Wij zeggen, dat de gelovigen naar hun vermogen de arme gelovigen moeten onderhouden, maar dat een ieder van het zijne bezitter en bestierder moet blijven. Want:

1. In de kerk, zelfs ten tijde van de apostelen, waren rijken en armen. Jak. 2:15, 16. *Indien er nu een broeder of zuster naakt zouden zijn, en gebrek zouden hebben van dagelijks voedsel, en iemand van u tot hen zou zeggen: Gaat heen in vrede, wordt warm en wordt verzadigd, en u zou hun niet geven de nooddriftigheden des lichaams, wat nuttigheid is dat?* Daar waren arme gelovigen en rijke; de rijken bezaten en regeerden het hunne, en moesten de armen uit milddadigheid meedelen van het hunne. De gegoede vrouwen bezaten en bestierden haar goederen, en dienden de Heere Jezus van haar goederen, Lukas 8:3. Zo was Dorcas, Hand. 9:36, en Lydia, de purperverkoopster, Hand. 16:14 15. Filemon was een gegoed man en bleef eigendom houden aan zijn goederen, gelijk blijkt uit de brief van Paulus aan hem. De gelovigen in de gemeente van Efeze hadden goud en zilver. Paulus zegt daarvan, Hand. 20:33, *Ik heb niemands zilver, of goud, of kleding begeerd.*
2. Indien alle goederen algemeen waren, zo hield het aalmoes geven op, dat kon dan geen plaats hebben; maar het moest niet ophouden, gelijk te zien is uit de collecten, die gedaan werden, en uit de vermaningen tot milddadigheid. Zie van de collecten: 1 Kor. 16:1, 2. *Aangaande nu de verzameling, die voor de heiligen geschiedt gelijk als ik aan de gemeenten in Galatie verordend heb, doet ook u alzo. Op elke eerste dag der week legge een ieder van u iets bij zichzelf weg, vergaderende een schat, nadat hij welvaren verkregen heeft.*
 Van de vermaningen tot milddadigheid, zie: Rom. 12:13. *Deelt mede tot de behoeften der heiligen. Tracht naar herbergzaamheid.* Gal. 6:9. *Doch laat ons, goed doende, niet vertragen.* Hebr. 13:16. *En vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet want aan zodanige offeranden heeft God een welbehagen.*

Tegenwerping 1.

XXIII. De eerste apostolische kerk had alle goederen gemeen, Hand. 2:44. *En allen die geloofden waren bijeen, en hadden alle dingen gemeen.* Hand. 4:32. *En van de menigte van degenen, die geloofden, was één hart en één ziel; en niemand zei, dat iets van 't geen hij had, zijn eigen ware, maar alle dingen waren hun gemeen.* vers 34. *Want er was ook iemand onder hen, die gebrek had; want zovelen als er bezitters waren van landen of*

huizen, die verkochten zij, en brachten de prijs van de verkochte goederen, en legden die aan de voeten der apostelen. vers 35. *En aan een ieder werd uitgedeeld, naardat elk van node had.* Ja Ananias en Saffira werden met de dood gestraft, omdat zij iets achtergehouden hadden, Hand. 5:1-10.

Antwoord.

Wij hebben getoond dat in de eerste kerk ieder het zijne bezat en bestierde. Hier was een buitengewoon geval wegens de grote menigte van de vreemdelingen, toen te Jeruzalem, welke gelovende bij de kerk bleven, en niet wederkeerden tot het hunne; en ook was hier een buitengewone vervolging op handen, waardoor een ieder toch van al het zijne beroofd stond te worden. Dit buitengewone geval is geen regel voor alle tijden en plaatsen. En ook in die tijden behielden sommigen het hunne, gelijk uit de voorbeelden van Dorcas en Lydia blijkt, en ook had Filippus, de evangelist, een huis en voorraad, waarmee hij Paulus, en die met hem waren onthaalde.

Ananias mocht zijn gaven ook wel behouden hebben, hij werd niet daarom, maar om zijn leugen gestraft.

Tegenwerping 2.

De gelovigen moeten geen goud of zilver hebben, maar dat ze hebben, moeten ze verkopen, en het geld de armen geven: Matth. 10:9. *Verkrijgt u noch goud, noch zilver, noch kopergeld.* Matth. 19:21. *Zo gij wilt volmaakt zijn, ga heen, verkoop wat gij hebt, en geef het de armen.*

Antwoord.

16. De Heere Jezus geeft aan Zijn discipelen, die Hij uitzond om te prediken, een bijzonder gebod, en dat voor die tijd van hun reis, opdat Hij tonen zou, dat Hij ze onderhielden opdat Hij hen voorbereiden zou tot hun werk na Zijn hemelvaart, om dit dan in vertrouwen op de Heere te verrichten. Dat raakt de gehele gemeente en al haar leden niet, en ook de leraren niet in alle tijden, die het niet ongeoorloofd is goederen te bezitten, maar 't is hun ongeoorloofd te prediken om goederen te vergaderen, om vuil gewin te willen prediken.

17. Het gebod aan de jongeling was ook om hem te overtuigen, dat hij gierig was, en het goed tot zijn afgod had; dat bijzondere in een bijzonder geval is geen regel voor allen

in alle gelegenheden.

Opwekking tot oefening van de gemeenschap.

XXIV. Dus hebben wij nu de gemeenschap der heiligen voorgesteld. Een ieder moet het toestemmen, en zal een kerk gelukkig achten, daar het alzo toegaat, en prijzen een ieder die daarin werkzaam is, en een waar gelovige zal met beschaamdheid bij zichzelf overtuigd zijn van zijn nalatigheid in deze. Een ieder dan worde verwakkerd om de gemeenschap der heiligen alzo te oefenen; want:

46. daardoor zal de gemeente blinken als een licht op de kandelaar, als een stad op een berg, en zal zijn tot eer en heerlijkheid van Christus, en tot ontzag voor al degenen die buiten zijn.
47. Daardoor zal de gemeente gebouwd worden, de Godzaligen zullen door de voorbeelden van anderen worden verlevendigd om mede zo te wandelen, velen zullen daardoor worden bekeerd; men zou een grote toevloed zien van degenen die buiten zijn, erkennende dat God in 't midden van haar is, en dat zij waarlijk de kerk is.
48. 't Zal tot grote blijdschap zijn van elkaar, en onderlinge vereniging; liefde en vrede zal hen zo verkwikken, dat zij de liefde van de wereldden wel zullen kunnen missen, ja, dat ze alle verachting, lasteringen en vervolgingen van de wereld met gemoedigheid zullen verdragen en verachten.
49. En de Heere zal Zijn zegen over zodanig een gemeente rijkelijk uitstorten: Psalm 133:1-3. *Ziet, hoe goed en hoe liefelijk is 't, dat broeders ook samenwonen ... Want de HEERE gebiedt aldaar de zegen, en het leven tot in der eeuwigheid.*
50. En dezulken zullen horen de aangename stem: *Wel, gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten; ga in in de vreugde uws Heeren, Matth. 25:21.*

Hoofdstuk 27: Van de Regering van de kerk, en bijzonder van de Zending van de Dienaren

Hoofdstuk 27

Van de Regering van de kerk, en bijzonder van de Zending van de Dienaren.

Geen koninkrijk, republiek, huis of maatschappij kan bestaan zonder orde; zo ook niet de kerk. God is een God van orde, en wil dat alle dingen eerlijk en met orde geschieden. De Heere Jezus is het enige, het algenoegzame Hoofd van de kerk, de enige Heere, de enige Meester, de enige Bruidegom, de enige Middelaar, het enige Fundament van de kerk. Omdat de Heere Jezus de waarachtige God is, zo had Hij geen mensenhulp van node, om Zijn kerk te samen te vergaderen en te besturen; maar gelijk de Heere alles gewoon door middelen regeert en bestuurt, tot betoning van Zijn wijsheid en goedheid, zo doet de Heere Jezus ook alles door middel van mensen in Zijn kerk, en heeft daartoe in de kerk gesteld: Herders, Leraren, Ouderlingen, Opzieners, Regeringen, Voorgangers, enz.

Niet door een zienlijk hoofd, 't welk de paus zou zijn.

II. Het pausdom wil, dat Christus alles in Zijn kerk regeert door een onderhoofd, de paus, en dat dat onderhoofd het dan alles regeert. Zij zeggen, dat de Heere Jezus Petrus gesteld heeft tot een algemeen hoofd van de kerk op aarde, dat hij zijn stoel te Rome gesteld heeft, en aldaar vijftientwintig jaren lang algemeen bisschop is geweest; dat de paus is een successeur, dat is, in de plaats gekomene van Petrus, zo in de stoel, als in 't zijn van het algemeen hoofd van de kerk, en dat het in zijn macht is, 't hem toekomt te stellen, onderregenten, kardinalen, aartsbisschoppen, bisschoppen, abten, prelaten, priesters, enz., en dat hij alle deze rangen zo geordineerd heeft, dat de lagere staan onder de hogere, en allen onder hem. Dit is alles met listigheid verzonnen, maar buiten en tegen het Woord van God. Want:

(21) De Schrift spreekt er niet een enig woord van, dat één alleen het oppergebied in de kerk hebben zou of had. De bedieningen worden wel verhaald, maar nooit, dat de een onder de ander, en die allen onder één zouden staan. Dus verwerpen wij al die toestel.

(22) De Schrift verbiedt wel uitdrukkelijk alle heerschappij van de een over de ander. Zie: Lukas 22:25, 26. *De koningen der volken heersen over hen; doch gij niet alzo! maar de meeste onder u, die zij gelijk de minste, en die voorganger is, als een die dient.* Zie ook 1 Petrus 5:3. *Noch als heerschappij voerende over het erfdeel des Heeren, maar als voorbeelden der kudde geworden zijnde.* Zelfs de hogepriester van het OUDE TESTAMENT, hoewel men daaruit geen gevolg mag trekken voor het NIEUWE TESTAMENT, omdat zij voorbeelden op Christus waren, die had geheel geen heerschappij over de andere priesters; hij was wel de hoogste in orde, maar niet in gebied. Dus moet er geen hoofd in de kerk zijn buiten Christus.

(23) Alles wat boven van Petrus gezegd is, zijn maar versierde dingen buiten en tegen Gods Woord. Waar is Petrus gesteld tot een hoofd over de kerk en over andere apostelen? Waar heeft hij enige bevelen en ordonnanties gegeven aan de andere apostelen? Waar hebben de andere apostelen hem daarvoor erkend, en zich onder hem gesteld? Immers nergens. Niet één tittel staat er van in de Bijbel, noch in de ware geschiedenissen van de eerste tijden, dat Petrus ooit te Rome is geweest, dat hij daar bisschop is geweest, dat hij over alle kerken, door de andere apostelen gesticht, als algemeen bisschop is geweest; dus verwerpen wij het als fabelen.

(24) 't Blijkt uit Gods Woord, dat al de apostelen in gelijke graad gesteld worden als Petrus, en Petrus in gelijke graad met hen.

(w) De Heere Jezus heeft hen gezamenlijk met dezelfde woorden gezonden, en hun allen dezelfde last gegeven. Matth. 28:19. *Gaat dan heen, onderwijst al de volkeren, dezelve dopen.* Joh. 20:21-23. *Gelijkerwijs Mij de Vader gezonden heeft, zend Ik ook ulieden. Ontvangt de Heilige Geest. Zo gij iemands zonden vergeeft, die worden zij vergeven; zo gij iemands zonden houdt, die zijn ze gehouden.*

(x) Al de apostelen werden gelijk en op dezelfde manier tot hun ambt bekwaam

gemaakt op de Pinksterdag, Hand. 2:1-4.

(y) Allen hebben ze zich even gelijk gedragen in hun bediening. Gelijk deden ze verkiezing, Hand. 1:23. Paulus werd gezonden, niet tot Petrus, maar tot de apostelen en ouderlingen te Jeruzalem, om een inlichting over een vraag, Hand. 15:2. De apostelen zonden Petrus naar Samaria, Hand. 8:14. Op de kerkvergadering werd niet Petrus, maar Jacobus' gevoelen gevolgd, Hand. 15:7-29. Paulus verklaart, dat hij nergens in minder was geweest, dan de uitnemendste apostelen, 2 Kor. 11:4. Jacobus wordt vóór Petrus genoemd, Gal. 2:9. De apostelen verdeelden hun werk onder elkaar, en Petrus wordt de besnijdenis toebetrouwd, en Paulus de voorhuid, dat is, de Heidenen, Gal. 2:7. Paulus bestraft Petrus over zijn misslag, Gal. 2:11. Petrus zelf erkent zich niet hoger dan anderen, hij noemt zich een medeouderling, 1 Petrus 5:1.

(25) De paus is geen navolger van Petrus, dat ontkennen wij. Waar staat het? geeft bewijs. Zo Petrus al het hoofd van de kerk was, dat hij toch niet was, dat zou maar voor zichzelf geweest zijn; waar staat, dat hij macht had om dat over te dragen op een ander? Waar staat, dat hij het aan de bisschop van Rome heeft overgedragen en niet aan de bisschop van Antiochië, die een van de vier hoofdbisschoppen was, vóór het jaar zeshonderd zes? Te Antiochië was Petrus gekomen, Gal. 2:11; maar nergens leest men, dat hij te Rome was geweest. Verder, zo Petrus al te Rome was geweest, ja daar bisschop, evenwel was de volgende opziener geen algemeen hoofd van de kerk, daar het toch om te doen is.

't Is bekend uit de historie, dat in het begin iedere plaats haar eigen opziener had; daarna kroop de heerszucht in, en trok onder haar ook andere plaatsen; blijvende veel bisschoppen, die nooit onder elkaar gestaan hebben, noch staan wilden. Daarna werd de kerk verdeeld onder vier bisschoppen, die de een geenszins onder de andere stond, maar door jaloezie schold de een de ander wel voor de antichrist. Ten laatste, het Westerse Keizerrijk, verwoest zijnde, en de bisschop van Rome in macht toenemende, zo vleiden de Oosterse keizers de patriarch of bisschop van Rome, om het Westerse keizerrijk wederom onder hun gebied te trekken, totdat de Oosterse keizer Phocas de bisschop van Rome tot algemeen bisschop in 't jaar 606 aanstelde,

en beval de patriarchen van Constantinopel, Antiochië en Alexandrië, zich onder hem te voegen.

Waar was hier de navolging, in dingen die nooit op Petrus waren geweest, noch op enige bisschop van Rome vóór 't jaar 606? Nog verder. Zo al de eerste bisschoppen van Rome Petrus waren gevolgd, zo toch de paus niet; want een goed voorzaat kan wel een ketter tot een nazaat hebben, en de waarheid ophoudende, zo houdt ook de navolging op. De paus nu heeft de leer van Petrus niet, maar kant zich tegen de waarheid aan, gelijk wij in dit boek bijna in alle hoofdstukken tonen; de paus heeft ook het leven van Petrus niet. Waar was Petrus ' driedubbele gouden kroon met edele gesteenten bezet? Goud en zilver heb ik niet, zei hij, Hand. 3:6. Waar was zijn purper? Zijn wagens en paarden? Zijn draagzetel tot opschik? Waar waren zijn gepurperde kardinalen, die hem droegen? Wanneer liet hij zich de voeten kussen? Wat koningen zette Petrus op en af? Wat landen heeft Petrus aan deze of gene koning in eigendom gegeven? Zodat er niets naar Petrus lijkt, of het moest zijn in: ik ken de mens niet. Ja ten laatste, omdat de paus de antichrist is, als wij in hoofdstuk 24- 28 getoond hebben, zo is 't dan klaar, de paus is Petrus ' navolger niet.

III. Al is nu het gehele gestel van het pausdom, ten opzichte van de overheid van de kerkelijken, de een boven de ander, en allen onder een paus, genoegzaam omgestoten, zo zullen wij nochtans drie tegenwerpingen beantwoorden, waarmee zij de opperhoofdigheid van Petrus trachten te bewijzen, hoewel 't hun niemendal zou kunnen baten.

Tegenwerping 1.

Matth. 16:18. *En Ik zeg u ook, dat u bent Petrus, en op deze Petra zal ik Mijn gemeente bouwen, en de poorten van de hel zullen dezelve niet overweldigen.* Men zegt: Christus wil hier wat uitnemends aan Petrus beloven op zijn heerlijke belijdenis, en deze belofte is, dat Christus op hem zijn gemeente zou bouwen. Zo moest dan Petrus het hoofd zijn van al de andere apostelen en van de gemeente.

Antwoord.

A. De belofte, die Christus hier aan Petrus belooft, is, dat Hij ja de Christus, de Zoon van

de levende God was, en dat Hij derhalve zijn gemeente niet op een zandgrond, maar op Zichzelf, als de onbeweeglijke Petra, dat is, Rotssteen zou bouwen, en die zo vast en onbeweeglijk maken, dat al de list en 't geweld van de duivel tegen dezelve niets zouden vermogen, en dat daarom ook hij niets te vrezen had, maar zeker bewaard en bevestigd zou worden. Waaraan hij tot zijn troost te gedenken had, als hij hem driemaal zou verloochend hebben, en niet alleen hij, maar ook al de andere bijstaande apostelen, en allen, die de behoudenis én van zichzelf, én van de kerk beminden; dat hij daarom zich niet had te ergeren, als hij zou zien dat Christus aan het kruis stierf, en als hem veel tegenheden in zijn apostelambt zouden ontmoeten; dit is de naakte zin van deze woorden, waaruit dan blijkt, dat hier niets in is voor Petrus ' opperhoofdigheid.

B. Petrus en Petra worden hier wel duidelijk onderscheiden, gelijk die twee ook in hun eigenlijke betekenis onderscheiden zijn. Petrus betekent een *steen*, een kei, een tichelsteen. Petra betekent een *rotssteen*, een stenen gebergte, waarop men huizen bouwt, die vast en sterk zijn, en stormen, plasregens en watervloeden kunnen uitstaan, 't welk die niet kunnen doen, die maar op 't zand gebouwd zijn, Matth. 7:24-27. De Heere Jezus noemt hier Petrus *Petra*, en maakt een illusie en zinspeling op de naam, gelijk de Heere Jezus doorgaans doet in zijn gelijkenissen, in de Evangeliën beschreven. Hij gaat van Petrus over tot Zichzelf, en noemt Zichzelf Petra, onder welke naam Hij te voren beloofd was. Jes. 28:16. *Ik leg een grondsteen in Sion, een beproefde steen, een kostelijke hoeksteen, die wel vast gegrondvest is; wie gelooft, die zal niet haasten.*

Zo ook, Psalm 118:22. De steen die de bouwlieden verworpen hadden. Welke plaatsen in het NIEUWE TESTAMENT op Christus toegepast worden. Dus wordt ook van Christus gezegd, 1 Kor. 10:4. *Zij dronken uit de geestelijke Petra, steenrots, en de Petra, steenrots was Christus.* Zo wordt Christus genaamd Petra, een Rom.ts der ergernis, Rom. 9:33. Zo ook, 1 Petrus 2:7.

Nu dan:

41. Christus wordt in Gods Woord Petra genoemd en nooit wordt die naam Petra aan Petrus gegeven.
42. De uitgang van het woord Petrus en Petra zijn verscheiden. Het ene is mannelijk; 't ander vrouwelijk.

43. Het woordje *en*, 't welk tussenbeide gevoegd wordt, toont, dat het volgende woord Petra een ander betekent dan het voorgaande woord Petrus ; dus wordt niet gezegd, dat de gemeente gebouwd zou worden op Petrus , een apostel, maar op Christus, de geestelijke Petra.

C. 't Kan van Petrus niet gezegd worden, dat hier van deze Petra gezegd wordt, namelijk, dat de gemeente op dezelve zou gebouwd worden, en dat daarom, omdat ze op deze Petra gebouwd was, de poorten der hel de gemeente niet zouden overweldigen. Is de gemeente gebouwd op een mens?

Heeft ze haar onbeweeglijkheid van een mens? Moet ieder zich op een mens vertrouwen, moet hij vlees tot zijn arm en sterkte nemen? De vloek wordt over dezulken uitgesproken, Jer. 17:5. Willen zij, die stenen harten hebben, zich op een paus, een mens, wiens hart zo hard is als een steen, vertrouwen, én hij én zij zullen de vloek niet ontlopen. Maar gezegend is de man, die op de Heere vertrouwt, vers 7, Christus is het fundament, en het enige fundament, waarop de gemeente gebouwd is. 1 Kor. 3:11. Niemand kan een ander fundament leggen, dan hetgeen gelegd is, dat is Jezus Christus.

Dit was het fundament van de apostelen en van de profeten, niet zij waren het fundament, maar zij legden het, zij predikten Christus, welke is de uiterste hoeksteen, op welke het gehele gebouw bekwamelijk samengevoegd zijnde, opwast tot een heilige tempel. Efése 2:20, 21. De apostelen, en zo ook Jacobus, Céfas en Johannes, waren uitmuntende voorstanders van deze gemeente, op Christus gebouwd, daarom worden ze pilaren genoemd, Gal. 2:9. Zo is dan Petrus de Petra niet, het fundament, waarop de kerk gebouwd is; maar de Heere Jezus Christus, Die altijd blijft, die almachtig is, Die Petrus en de kerk bewaart voor afval, en dezelve als onbeweeglijk doet staan tegen alle aanvallen van de duivel. Als Petrus , Gal. 2:9, Céfas genoemd wordt zo is dat niet van het Griekse Kephalee, hoofd, maar van het Syrisch (=Aramees) kepha, *steen*, welke taal Christus en de apostelen, gelijk al de Joden in die tijden, doorgaans gebruikten.

Tegenwerping 2.

IV. Men werpt tegen, Matth. 16:19. *En Ik zal u geven de sleutels van het koninkrijk der hemelen, en zo wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn, en zo*

wat gij ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn.

Antwoord.

- Sleutel betekent hier geen soevereine macht; want die heeft zonder tegenspreken Christus alleen: Openb. 1:18, *Ik heb de sleutels van de hel en van de dood.* Maar het betekent een bedienende macht, om als een dienaar te openen degene, die Christus geboden heeft in te laten, en te sluiten voor degene, die Christus geboden heeft uit te houden of uit te werpen, dat is, de boetvaardige in Christus' Naam aan te kondigen vergeving der zonden, en de onboetvaardigen in Christus' Naam en van Christus' wege te verkondigen en aan te zeggen, dat zij in hun zonden zijn en blijven. Deze macht heeft Christus hier aan Petrus gegeven; waar is hier enige schijn van bewijs, dat Petrus het oppergezag heeft over de apostelen, en het hoofd is van de kerk, dat men bewijzen wilde? Die verklaard wordt een dienaar te zijn, die wordt door diezelfde verklaring ontzegd, heer, meester en hoofd te zijn.
- Al wat hier aan Petrus gegeven wordt, datzelfde wordt ook aan al de apostelen gegeven: Matth. 18:18. *Al wat gij op de aarde binden zult, zal in de hemel gebonden wezen, en al wat gij op de aarde ontbinden zult, zal in de hemel ontbonden wezen.* Joh. 20:23. *Zo gij iemands zonden vergeeft, dien worden zij vergeven; zo gij iemands zonden houdt, dien zijn ze gehouden.* 't Is aan geen tegenspreken onderworpen, dat de Heere Jezus in deze beide plaatsen spreekt tegen al de apostelen, en dat Hij hun allen deze macht geeft; zo zijn ze dan in dezelfde staat als Petrus was, en daarom is 't klaar, dat Petrus in deze geen andere macht gegeven wordt dan al de discipelen, en zo vervalt de beweerde opperhoofdigheid van Petrus .

Tegenwerping 3.

V. Joh. 21:15-17, alwaar Christus tot driemaal toe aan Petrus last geeft Zijn schapen te weiden; wat is daar anders uit te besluiten, dan dat Petrus bij uitnemendheid herder, en de herder van alle herders zou zijn?

Antwoord.

(g) Het gevolg wordt geheel ontkend, daar is de minste samenknoping niet tussen het voorgaande en het gevolg, dat men daaruit trekt.

(h) Al wat hier Petrus belast wordt, wordt alle andere apostelen, ja alle leraren belast:

Hand. 20:28, Om de gemeente Gods te weiden. Dat brengt het woord herder mee.

- (i) Christus is de overste Herder: 1 Petrus 5:4. De grote Herder. Hebr. 13:20. Dat houdt de Heere Jezus voor Zichzelf, en heeft Petrus het opperherderschap niet gegeven.

Aanhouding: Maar men zal zeggen, daar ligt evenwel wat bijzonders in, dat het weiden tot driemaal toe aan Petrus bevolen wordt.

Antwoord.

Omdat in het woord *weiden*, dat geen opperheid, maar een dienstwerk betekent, geen bewijs ligt voor de opperheid van Petrus, zo ligt in het driemaal herhalen ook zo'n kracht niet. Het toont alleen de vermindering of vernedering van Petrus, wegens zijn driemaal verloochenen, en het is tot zijn vertroosting in zijn apostelschap, dat hij zich onwaardig gemaakt had, dat hij niet beschroomd zijn ambt waarnemen, noch geheel nalaten zou, denkende, dat hij tot dat werk onwaardig was, omdat hij tegen zijn driemaal verloochenen driemaal hersteld wordt.

Uit allen deze blijkt klaar, dat Petrus niet is geweest een algemene bisschop van de kerk, en het opperbestuur had over de andere apostelen en over de kerk, en dat de paus van Rome niet is een navolger van Petrus, en het hoofd van de kerk niet is.

Daar is geen bisschopsmacht over andere herders.

VI. Daar is een ander verschil ook onder de protestanten, namelijk, of het bisschopsambt een andere en hogere bediening is dan het herders- en lerarenambt, zodat de bisschoppen macht en gezag hebben over de andere leraren, en dat die met hun gemeenten de bisschoppen onderworpen zijn?

Het pausdom zegt *ja*.

In enige landen zijn, ten tijde van de Reformatie, ook bisschoppen tot omhelzing en belijdenis van de waarheid gekomen, maar wilden van hun grote inkomsten en aanzienlijkheid niet aftreden; behielden derhalve hun bisdommen, en streden voor hetzelfde, dat het niet streed tegen de Reformatie, en voegden zich alzo in dit stuk met het gevoelen van het pausdom, gelijk nog op de huidige dag geschiedt.

Maar wij antwoorden met de Gereformeerde kerk op de bovengestelde vraag: *neen*.

Een bisschop is geen ander, geen hoger ambt dan het herders- en lerarenambt; dit blijkt

uit deze redenen:

Bewijs 1. De Schrift stelt geen bisschoppen boven herders.

De Schrift stelt nergens onderscheid tussen bisschoppen en herders of leraren, nergens dat de bisschoppen boven de herders zijn, of dat dezelve die onderworpen zijn, en bijzonder ook niet in die plaatsen, in welke de bedieningen in de kerk verhaald worden, als Eféze 4:11; 1 Kor. 12:28. Dus is het een enkel verdichtsel buiten Gods woord.

Uitvlucht. Men mocht zeggen: *de apostelen, Timotheüs en Titus stelden leraren.*

Antwoord.

51. Maar daar staat niet, dat zij macht en gezag hadden en oefenden over de leraren, die zij gesteld hadden.
52. Als in een plaats nog geen kerk en leraren zijn, maar kerken vergaderd worden, dan is nodig, dat van anderen daar leraren gezonden worden, of uit gelovige leden van die kerk leraren gemaakt worden. Zo hebben de apostelen van plaats tot plaats opzieners gesteld, zo belastte Paulus aan Titus, dat hij wederom anderen zou stellen. En als er alreeds enige gelovigen waren, zo geschiedde de verkiezing met opsteken van de handen van de gemeente, zodat hierin het minste blijk niet is van onderscheid en opperheid.

2. 't Is dezelfde bediening.

Ouderlingen en bisschoppen zijn dezelfde bedieningen; ouderlingen zijn bisschoppen, bisschoppen zijn ouderlingen. Het woord bisschop is in onze taal niet anders dan opziener te zeggen. Zie dit, Hand. 20:17. Daar staat, dat Paulus de ouderlingen van Efeze ontbood, en vers 28 worden die ontboden ouderlingen bisschoppen genoemd, over welke u de Heilige Geest tot bisschoppen, opzieners gesteld heeft. Alwaar ook aan te merken is, dat in die éne stad verscheidene bisschoppen waren, daar men beweert dat een gemeente, ja verscheidene en veel gemeenten te samen, maar één bisschop moeten hebben. Dit blijkt ook, Filip. 1:1, *Al de heiligen in Christus Jezus, die te Filippi zijn met de bisschoppen, opzieners en diakenen.* In deze een stad en gemeente waren verscheidene bisschoppen, die groet hij met de diakenen. Indien daar nog andere leraren

en ouderlingen waren geweest, onder het woord bisschoppen niet begrepen, zo zou hij die mede genoemd hebben, omdat hij de diakenen, die een lagere bediening hebben, zelfs noemt. Waaruit klaar is af te leiden, dat in die gemeente alleen die twee bedieningen waren, namelijk, bisschoppen en diakenen; waaruit dan volgt, dat onder het woord bisschoppen leraren en ouderlingen verstaan worden. Zie dit ook, 1 Tim. 3, alwaar de apostel leert hoedanige kwaliteiten en gedrag de bisschoppen en diakenen moeten hebben, zonder enige regels te geven aan leraren en ouderlingen; een klaar bewijs, dat zij die bisschoppen waren. Zie ook, Tit 1:5, 7.

Die hij vers 5 *ouderlingen* noemt, die noemt, hij vers 7 *bisschoppen*. Dus besluiten wij, dat zo regeer- als leer-ouderlingen en bisschoppen dezelfde bediening is, en dat bisschop geen hogere bediening is dan de herder en leraar, en dat bisschoppen geen macht en gezag hebben over de leraren.

3. Allen dezelfde macht.

Al de leraren hebben dezelfde macht in het regeren van de kerk, en in 't gebruiken van de sleutels, aan de gemeente en de opzieners gegeven, Matth. 18:18 Joh. 20:21, 22. Nergens wordt enig onderscheid gemaakt.

4. Alle opperheid in de kerk is verboden.

Alle opperheid en gezag van de een boven de ander is van God in de kerk verboden, gelijk wij hebben getoond.

Dus besluiten wij, dat het bisschopsambt geen andere bediening is dan het ambt van de leraren en ouderlingen, en dat het Gereformeerde bisschopsambt niet anders is dan een overgeblevene klauw van het beest, en een overgebleven trap, waardoor de antichrist op de troon geklommen is, 't welk te meer daaruit blijkt, dat zij iemand, die van een bisschop in het pausdom priester is gemaakt, en tot de Gereformeerde godsdienst overgaat, op die zijn zending, zonder een nieuwe te ontvangen, laten prediken; daar zij een Gereformeerde predikant, die zijn zending niet van een bisschop, maar van een classis heeft, de predikstoel weigeren.

Tegenwerping 1.

VII. Hiertegen brengt men in: dat de hogepriester in het OUDE TESTAMENT boven de andere priesters en levieten was. En dat de vier en twintig orden van de priesters ieder een opperste hadden, die hoofden van de priesters waren. Dus is ook in het NIEUWE TESTAMENT een bisschop een andere en hogere bediening dan leraar en ouderling, en die moeten de bisschoppen onderworpen zijn.

Antwoord.

1. Uit deze sluitreden moest dan volgen, dat er een algemeen bisschop, én over hen, én over de gehele kerk op de aarde moest zijn. Zij dit tegensprekende, zo vervalt hun sluitreden van zelf; want het besluit meer, dan zij willen toestaan.
2. Die bedieningen waren verscheidene orden, maar de ene had geen gebied over de andere; gelijk nu leraar, ouderling, diaken.
3. Men mag uit de ceremoniële godsdienst geen besluit maken tot de dagen van het NIEUWE TESTAMENT, omdat alle ceremoniële diensten en personen te niet gedaan zijn.

Tegenwerping 2.

De zeven gemeenten in Azië hadden ieder maar één engel, dienvolgens is er een bisschop over andere leraren.

Antwoord.

21. Waaruit zal men bewijzen, dat in iedere gemeente meer dan één leraar geweest is?
22. Indien daar meer leraren zijn geweest, zo blijkt nochtans niet dat die een, aan welke de brief gezonden werd, over de andere was, en dat de andere deze onderworpen waren. Te Efeze waren in Paulus' tijd verscheidenen, die allen te samen bisschoppen waren, Hand. 20:17, 18. Zodat de een engel van de gemeente te Efeze geen bisschop alleen was, of over de andere bisschoppen te zeggen had; waaruit men een besluit kan maken tot de andere.
23. Uit het woord engel kan men geen opperheid van de ene leraar boven de andere maken, omdat zij allen gezanten zijn, doordien zij van God gegeven en gesteld zijn, Efése 4:11; 1 Kor. 12:28, en een ieder leraar een engel is, Mal 2:7.
24. De brieven hielden aan de gemeente zelf, maar het opschrift, was aan een van de

leraren, of aan de raad van de opzieners waardoor de brief aan de gemeente bekend gemaakt werd.

Tegenwerping 3.

Timotheus en Titus waren bisschoppen, die andere leraren onder zich hadden, die zij zelf stelden, en over welke zij te oordelen hadden. Zo is dan het bisschopsambt een andere en hogere bediening.

Antwoord.

5. Nergens staat, dat zij andere leraren onder zich hadden; dat is de zaak, daar 't op aankomt, dit wordt ontkend en daar is geen bewijs ter wereld.
6. Dat zij andere leraren van stad tot stad stelden, dat was, omdat de kerken nog te maken en op te richten waren; in zo'n geval is 't het ambt van de leraren, die de bekwaamste gelegenheid hebben, zulke plaatsen van leraren te voorzien.
7. Dat Timotheus belast wordt geen beschuldiging tegen een ouderling aan te nemen dan onder twee of drie getuigen. 1 Tim. 5:19, dat stelt geen oppergezag boven hen; want ook gelijken mogen geen beschuldiging aannemen tegen een ander, dan onder twee of drie getuigen; zo moet ook een gehele kerkenraad, classis of synode doen. Indien Timotheüs al over een beschuldigde ouderling zou oordelen, daaruit volgt niet dat hij het alleen zou doen; zelfs Paulus, als hij de sleutels zou gebruiken om de bloedschender te bannen, deed het met samenkomen van de gemeente, 1 Kor. 5:4. Zodat hier geen bewijs voor de bisschoppelijke regering ligt. Doch dat een of enige leraren gesteld worden, om op het leven, leren en bestier van enige andere leraren te letten, daar hebben wij niet tegen, alleen dat er geen opperheid boven anderen plaats hebbe.

VIII. Dus hebben wij gezien, dat de regering van de kerk niet één alleen als het hoofd over allen is aanbevolen, en dat de kerk niet moet geregeerd worden door bisschoppen, die over andere leraren te gebieden hebben, en door hen verscheidene gemeenten hebben te bestieren, maar dat alle leraren van dezelfde rang zijn, en dat de een onder de ander niet staat, maar alles, als gelijken te samen moeten doen.

Nu zullen wij voortgaan en tonen hoedanige bedieningen God in Zijn kerk heeft ingesteld; van welke wij aan te merken hebben hun roeping tot die ambten en hun werk.

44. Soms heeft God buitengewone dienaren gebruikt; profeten, apostelen, evangelisten.

45. Sommige bedieningen zijn buitengewoon, die God in bijzondere tijden en toestanden van de kerk gebruikt; deze zijn apostelen, evangelisten, profeten; deze gebruikte de Heere in de eerste dagen van het NIEUWE TESTAMENT *Hoewel de Geest van de profetie nog wel aan deze of gene enige toekomstende dingen openbaart, 't welk lichtelijk ontkend kan worden van die, welke geen gelegenheid hebben gehad om het te weten; zo zijn die openbaringen maar voor die, aan welke zij geschieden, en met zo'n vertegenwoordiging van God, dat zij weten dat het geen verbeeldingen en listige bedriegerijen des satans zijn, maar dat het God Zelf is, welke de toekomstende zaken aan hen openbaart. Doch deze zaken, gelijk ze niet betreffen enig punt van de leer, zo zijn ze anderen ook niet een regel; men zondigt niet als men het daar laat; doch zij komen zelden ter oren van velen.*

Gewone dienaars zijn herders en leraren, ouderlingen, diakenen.

IX. Wij spreken hier van de gewone bedieningen, welke zijn de herders en leraren; de ouderlingen, de diakenen. Deze worden wel tot twee gebracht, namelijk, tot opzieners, vervattende regeer- en leerouderlingen, ook wel alleen regeerouderlingen, en diakenen, zie Filip. 1:1 1 Tim. 3:1-8. Dat er onderwijs moet zijn van jongen en ouden, dat er vergaderingen moeten gehouden worden om Gods Woord te horen en de gemeenschap te betuigen, dat in die vergaderingen orde moet gehouden worden, dat openbare godlozen, die dronken en onhebbelijk zich in de vergaderingen vertonen, tot leden van die vergadering niet moeten ingelaten, of ingehouden worden, zal licht van ieder toegestaan worden.

Maar de vraag is, of regering en openbare bediening des Woords van node zijnde, daartoe personen moeten gezonden worden, dan of een ieder dat doen mag die wil, en die zich acht bekwaamheid daartoe te hebben; en zo zending nodig zij, of die haar eerste oorsprong heeft van mensen, en alzo maar is een menselijke zending, dan of die zending haar eerste oorsprong heeft uit God, welke uitgevoerd wordt door de kerk, en alzo is een

Goddelijke zending.

Wij zullen eerst spreken van de zending van de herders en leraren.

Daar is een zending van node.

X. De vraag is: Of er een zending van node is tot het herders- en lerarenambt? Sociniani en anderen zeggen neen, wij ja. Dit blijkt:

Bewijs 1. Uit klare teksten.

3. Matth. 28:19, 20. *Gaat heen, onderwijst alle volkeren, dezelve dopen in de naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes, lerende hun onderhouden alles, wat Ik u geboden heb. En ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld.* Men kan niet zeggen, deze zending raakt alleen de apostelen, maar geen anderen; omdat hier is een zending tot leer en de sacramenten te bedienen. Zolang dan dat werk blijft in de kerk, zolang moet ook blijven de zending tot dat werk. Nu weten wij dat het werk altijd in de kerk moet blijven, en met de apostelen niet moest ophouden; zo dan ook de zending. Hierbij is een belofte van bijblijving van de Heere Jezus tot de voleinding van de wereld, dat van de apostelen alleen niet kon gezegd worden, want zij zouden zolang niet blijven leven: dus raakt het 't werk en de zending.
4. Dit blijkt ook uit Efése 4:11. *Dezelve heeft gegeven sommigen tot apostelen.. sommigen tot herders en leraren.* Zie daar, herders en leraren worden zowel van Christus gegeven als de apostelen, en dat vers 12, *Tot volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwning des lichaams van Christus.* Waar dat werk geschiedt, daar is ook de zending van de leraren. Ditzelfde staat ook 1 Kor. 12:28. *God heeft er sommigen in de gemeente gesteld, ten eerste apostelen... ten derde leraren.* Leraren zijn dan zowel gesteld als de apostelen. Ditzelfde, Hand. 20:28. *Over welke u de Heilige Geest tot opzieners gesteld heeft.*
5. Voegt hierbij, Rom. 10:15. *Hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?* 't Is zoveel als niemand kan en mag prediken zonder zending. Men kan hier geen uitvlucht maken, met te zeggen, dat Paulus alleen van zijn tijd sprak, want nergens is de minste bepaling. De tijd doet er niet toe, zo toen niet, nu ook niet; want de zaken en samenvoeging van die twee blijft dezelfde in natuur. Ook toont de opklimming van zaak tot zaak, dat niemand zonder zending prediken mag, zowel nu als toen, want

God aan te roepen is de plicht, zowel nu als toen, alsmede alle andere plichten, waardoor hij opklimt. Hoe aanroepen zonder geloof, hoe geloven zonder horen, hoe horen zonder prediken, hoe prediken zonder zending? Al de vorige aan elkaar hangende zaken zijn voor alle tijden, zo dan ook het laatste, zonder welke de apostel verklaart dat de vorige niet kunnen zijn.

2. God heeft de dienaars gezonden

Uit de handelingen Gods, zo in het OUDE TESTAMENT als NIEUWE TESTAMENT.

46. God riep en zond de stam van Levi, in plaats van de eerstgeborenen, die de Heere Zich te voren tot de heilige dienst afgezonderd had. Hij verloor Aäron en zijn nakomelingen tot het priesterambt. Waarvan de apostel, Hebr. 5:4, zegt: Niemand neemt zichzelf die eer aan, maar die van God geroepen wordt, gelijkerwijs als Aäron. Onder andere was het werk van de priesters leren, 't welk zij als gezanten van God moesten verrichten: Mal 2:7. *De lippen van de priester zullen de wetenschap bewaren, en men zal uit zijn mond de wet zoeken, want hij is een engel des HEEREN der heirscharen.* Wel scherpelijk worden die bedreigd, welke zonder zending lopen: Jer. 23:21. *Ik heb die profeten niet gezonden, nochtans hebben zij gelopen. Ik heb tot hen niet gesproken, nochtans hebben zij geprofeteerd.*
47. Zo heeft ook niemand in het NIEUWE TESTAMENT gepredikt, dan als daartoe gezonden; deze hoedanigheid stellen de apostelen in hun brieven vooraan, en zij zonden wederom anderen: Hand. 14:23. *Als zij hun in elke gemeente met opsteken van de handen ouderlingen verkoren hadden.* 1 Tim. 4:14. *Verzuim de gave niet, die in u is, die u gegeven is door de profetie; met oplegging van de handen des ouderlingschap.* 1 Tim. 5:22. *Leg niemand haastelijk de handen op.* Tit 1:5. *Dat u van stad tot stad ouderlingen zou stellen.*

Hieruit zien wij dat allen, die ooit gepredikt hebben, gezonden zijn geworden; dienvolgens is de zending ook nu nodig.

3. Leraren, gezanten.

De leraren zijn gezanten Gods. Zie: Mal 2:7. *Hij is een engel des HEEREN.* 2 Kor. 5:20.

Wij zijn gezanten van Christus' wege. Een gezant kan niets doen, dan als gezonden; een gezant spreekt uit de Naam van zijn Heere.

Tegenwerping 1.

XI. Dat het ieders plicht is te leren, en een ieder, die maar bekwaamheid heeft, is schuldig zijn talent aan te leggen. Ieder moet trachten te profeteren, 1 Kor. 14:39.

Antwoord.

Dit is ieders plicht om dat in 't particulier te doen; daaruit volgt niet, dat ieder dat in 't openbaar moet doen. Al heeft iemand bekwaamheid om te regeren, mag hij daarom op de troon gaan zitten, en heersen? Zo ook hier.

Tegenwerping 2.

Hand. 8:4. Zij dan nu, die verstrooid waren, gingen het land door, en verkondigden 't Woord. Dat deed ieder gelovige, dus behoeft tot het predikambt niet een zending.

Antwoord.

- (1) Onder deze verstrooiden waren ook ouderlingen, evangelisten en diakenen; want de een met de ander werden verstrooid. Onder deze was ook Fillippus een evangelist, Hand. 21:8, die buitengewone openbaring en zending had, Hand. 8:29; die ook macht had te dopen, vers 38.
- (2) Iedereen van deze verstrooiden verkondigden het Woord in het bijzonder, de een aan deze, een ander aan gene, en dus deden ze dat een ieder particulier moet doen. Maar in het minste is er geen gewag van openbare bediening en bediening van de sacramenten.

Tegenwerping 3.

1 Kor. 14 wordt verhaald, dat alle leden van de vergadering in haar mochten spreken. Zie dit: 1 Kor. 14:26. *Wanneer u samenkomt, een ieder van u, heeft hij een Psalm, heeft hij een leer... heeft hij een openbaring, heeft hij een uitlegging: laat alle dingen geschieden tot stichting.* Zo behoeft dan tot het prediken geen bijzondere zending.

Antwoord.

- 't Is met de eerste opslag te zien, dat hier gesproken wordt van vergaderingen, over

welke buitengewone uitstorting des Heiligen Geestes was, en dat de apostel besturing geeft, hoe een ieder zich in de buitengewone gaven te gedragen had. Nu is het kennelijk, dat men tot het gewone geen besluit mag maken van het buitengewone.

- Hier waren profeten, die wordt belast de een na de ander te spreken.
- In particuliere vergaderingen daar men te samen spreekt, mag een ieder ook het zijne toebrengen. Dus is in deze tekst niets tegen de zending van de leraren.

Tegenwerping 4.

1 Joh. 2:20, 27. *Gij hebt de zalving van de Heilige Geest en u weet alle dingen; gij hebt niet van node dat iemand u lere.* Waaruit blijkt dat men geen leraren van node heeft, en dienvolgens is er ook geen zending van de leraren van node.

Antwoord.

- Waren deze zonder geleerd te worden zo verre gekomen? Immers neen, zo hadden ze dan eerst de onderwijzing van node gehad; dus vervalt het gevolg vanzelf.
- De apostel wil niet zeggen, dat zij nu volstrekt volmaakt waren in kennis, en alle onderwijzing te boven waren gekomen; maar dat zij door de Heilige Geest verlicht waren, zodat zij door dat licht de waarheid en de valsheid konden onderkennen, en zichzelf opbouwen, waartoe zij het Woord en zijn bediening met vrucht konden genieten.

Dus hebben wij gezien, dat er een zending van node is om herder en leraar te zijn. Nu zullen wij voortgaan tot de hoedanigheden van de zending.

De zending is inwendig of uitwendig.

XII. De zending is inwendig en uitwendig.

Tot de inwendige zending behoort niet een buitengewone inspraak Gods. God doet dat nu niet of zeer zelden, en men heeft daarop nu niet te wachten; daar zijn andere zaken, waardoor men van zijn inwendige roeping kan overtuigd worden. Hiertoe behoort:

1. Kennis van het ambt.

Een kennis van het ambt, en wat het in heeft een dienstknecht van Christus, de mond des Heeren te zijn, dat grote evangelie te verkondigen, onwetenden de weg der zaligheid te

leren, mensen de duivel te ontrukken, en te brengen tot Christus; de bedroefden te troosten, tragen op te wekken, afgedwaalden wederom terecht te brengen, geveinsden en tijdgelovigen aan zichzelf te ontdekken; de waarheid tegen de dwalingen te verdedigen, godlozen te bestraffen, ergerlijken te helpen weren van, en uit te werpen uit de kerk, aan de kerk luister toe te brengen, opdat ze door de heiligheid van de belijders zij een eer van Christus; zelf een voorbeeld te zijn, in staat te zijn om rekenschap te kunnen geven wegens de toevertrouwde zielen. Die deze en dergelijke zaken in de grond, en in hun gewicht niet kent, en op zijn hart brengt, hoe kan hij voornemen getrouw te zijn? Dit moet men kennen, overwegen, gevoelen, zal men bewust zijn van zijn roeping.

2. Kennis van zijn eigen bekwaamheid.

Enige kennis van zijn bekwaamheid tot dat werk. Niet alleen, dat hij de Goddelijke waarheden in de grond verstaat, en met een beschouwende kennis zich tevreden houdt, maar dat hij de kracht van die in zijn eigen hart gevoele, en daardoor bekeerd zij, zodat hij uit eigen bevinding daarvan kan spreken, en ook dat hij bekwaamheid hebbe om zijn gedachten wel uit te drukken, en dat zijn stem bekwaam zij om gehoord te kunnen worden. Al moet de beste zeggen: *Wie is tot deze dingen bekwaam?* Zo moet hij evenwel bewust zijn, dat hij enige bekwaamheid heeft. Van deze bekwaamheid zullen wij terstond breder spreken.

3. Liefde tot Christus' kerk en zielen.

Een bijzondere liefde:

- tot Christus om Hem bekend te maken.
- Tot de kerk, om die als een reine maagd Christus toe te bereiden, en haar tot eer van God te doen blinken in licht en heiligheid.
- Tot de zielen, zo van de onbekeerden, om ze uit het vuur te rukken, als van de bekeerden, om ze te versterken, te troosten, en gedurig zielevoedsel te geven.

4. Verloochening van alles.

Een gewillige verloochening van al wat aards is, van eer, van goederen, ja van leven zelfs. Is hij van geringe stand, en beoogt hij door het predikambt in aanzien te komen, en

goederen te verkrijgen, die is het gehele einde mis; hij was gelukkiger dat hij een schoenlapper werd, want in mijn ogen is er geen gruwelijker mens dan een onherboren predikant, die de heilige dingen Gods gebruikt tot zijn eigen belang.

5. Lust tot het werk.

Een grote lust tot dat werk. 1 Tim. 3:1. Gedurige prikkelingen, om zich tot dat werk aan de Heere op te offeren. Bekommeringen, of hij al geroepen wordt. Benauwdheid over de bijoogmerken, als ze in het hart opkomen, die gedachten doen hebben om het werk te laten staan, als de zwaarheid van het werk, en zijn onbekwaamheid hem tegen het werk doen aanzien, en in hem een genegenheid verwekken om van het werk ontslagen te mogen zijn, als Mozes en Jeremia; maar dat de prikkelingen evenwel blijven, en de tegenredenen overwinnen, zodat hij voor de Heere meerder vrijheid heeft, en zich gewilliger bevindt dan te voren, omdat hij door de tegenredenen de grond zijns harten klaarder ziet dan te voren, en dat zijn hart hem niet veroordeelt, maar overtuigt van zijn oprechtheid in deze.

Uit deze en dergelijke redenen kan men zijn inwendige roeping bekennen.

Nu gaan wij voort tot de uitwendige roeping.

De uitwendige roeping **moet niet door overheden geschieden.**

XIII. Tot de uitwendige roeping behoort mede niet wat buitengewoons, hoedanig was van de profeten en van de apostelen, 't zij geheel onmiddellijk, 't zij vergezelschap met iets middellijks, gelijk: Hand. 13:2, 3. *Als zij de Heere dienden en vastten, zei de Heilige Geest: Zondert Mij af, beiden Barnabas en Saulus, tot het werk waartoe Ik hen geroepen heb. Toen vastten en baden zij en hun de handen opgelegd hebbende, lieten zij hen gaan.*

Waar wij spreken van de gewone uitwendige roeping, deze is van God, door middel van de kerk, kerk, zeg ik, niet overheden. Wanneer de kerk in een land op te richten is, en alle middelen ontbreken om gezonden leraren te bekomen, heeft de kerk, die oorspronkelijk de macht van roeping toekomt, macht om enige uit hen, die bekwaam zijn, tot dat grote werk te roepen, en de dienst op te leggen hoewel de bevestiging met oplegging van de handen daar niet bij kan zijn. Deze macht van roeping behoudt de kerk

altijd, ook als de kerk nu bevestigd is: niemand mag haar dat recht betwisten of ontnemen. Het *Jus Patronatus* in een nu gestelde kerk te gebruiken, of iets, dat daarnaar gelijk, is een schrikkelijk ding. Niemand mag zich door zulke weg in een kerk laten indringen, wil hij zegen van God over zich en zijn dienst hebben.

Maar door de kerk of haar opzieners.

Al geschiedt de bevestiging door gezonden dienaars, zo komt de roeping nochtans van de gemeente toe, die de dienaars, of gelijk ieder broeder zijn stem daartoe gevende, gelijk in sommige kerken in Nederland nog in gebruik is, of door de opzieners roepen. Want:

(kkk) de opzieners vertegenwoordigen de gemeente.

(lll) De kerk is niet om de opzieners, maar de opzieners om de kerk. Zij zijn geen heren van de kerk, maar haar dienaars. 2 Kor. 4:5.

(mmm) De gemeente komt toe op hun leer en leven te letten, en de geesten te beproeven, of ze uit God zijn, 1 Joh. 4:1. Zich te wachten voor de valse profeten, Matth. 7:15. Dezulken niet te horen of te volgen. Joh. 10:27.

(nnn) De gemeente verloor twee, uit welke een door het lot verkoren zou worden, Hand. 1:23. De gehele gemeente verloor de zeven diakenen, Hand. 6:3, 5, 6. De gemeente zond enige mannen uit naar Antiochië, Hand. 15:22, 23. Paulus, als hij de sleutels zou gebruiken, wilde dat doen te samen met de gemeente, 1 Kor. 5:4. Hiertegen is niet, dat Paulus last geeft aan Titus, om van stad tot stad ouderlingen te stellen, Tit 1:5; want:

48. daar waren de kerken nog op te richten. En

49. Paulus gebiedt hem, dat te doen op de gewone wijze, gelijk hij zelf deed, met opsteken der handen van de gemeente. Dus blijft het vast, dat niet een bisschop, niet de herder of herders, als macht hebbende, toekomt leraren te beroepen, maar van de gemeente.

De zending kan men onderscheiden van de beroeping.

XIV. In een welgestelde kerk, welke oorspronkelijk de roeping toekomt, kan men bekwaam onderscheiden: De zending tot het herdersambt, de beroeping van en tot een bijzondere kerk, en de bevestiging in haar.

De zending geschiedt door veel samenvergaderde opzieners in classes of synoden. Eerst moet een nauw onderzoek gedaan worden én van het leven, én van de leer, én van de bekwaamheden van degenen, die zich aanbieden om Christus in Zijn kerk te dienen.

10. 2 Tim. 2:2. *Betrouw dat aan getrouwe mensen, welke bekwaam zullen zijn om ook anderen te leren.*

11. 1 Tim. 5:22. *Leg niemand haastelijk de handen op.*

12. 1 Tim. 3:10. *Dat deze ook eerst beproefd worden, en dat zij daarna dienen, zo zij onbestraffelijk zijn.*

Die in Christus' Naam macht geven tot herdersambt.

Na gedaan examen geschiedt de zending, namelijk, hun wordt in de naam van Christus macht gegeven te prediken, de sacramenten te bedienen, de tucht te oefenen, en alles te doen, wat tot het herdersambt vereist wordt.

Dit geschiedt niet aan proponenten, dan wanneer zij beroepen zijn in een bijzondere kerk.

Dit geschiedt niet in die plaatsen, alwaar men voorbereidende examens heeft; die proponenten wordt nergens macht toe gegeven, zelfs ook niet om het Woord van God als een gezant van Christus te prediken; want het prediken als een gezant en de sacramenten te bedienen, kunnen niet gescheiden worden; de Heere Jezus voegt prediken en dopen in dezelfde personen te samen, Matth. 28:19. Maar de zodanigen wordt alleen toegelaten onder opzicht van de predikanten, die in deze of gene plaatsen zijn, hun gaven te oefenen en dezelve aan vacante gemeente te laten horen; maar hun wordt zodanig een macht gegeven, als zij van een gemeente beroepen en van een dienaar, van een classis daartoe gezonden, in dezelve bevestigd worden.

Maar aan kandidaten en dat zonder opzicht op een gemeente, en al te voren als zij elders beroepen worden. Die bovengemelde macht wordt in sommige plaatsen na voorgaand examen gegeven aan de geëxamineerden, en worden alsdan gezonden tot de heilige dienst, zonder opzicht op een bijzondere gemeente. Deze zending geeft macht als een gezant van Christus het Evangelie te verkondigen en de sacramenten te bedienen, ook eer men in een bijzondere gemeente beroepen is. Die zending geeft vrijmoedigheid om

van de ene gemeente over te gaan tot een andere hem roepende gemeente, welke beroeping ik niet acht als een nieuwe zending, maar als een verzoek; *kom over en help ons!* Welk verzoek men, zich met de Heere beraden hebbende, mag aannemen, of afslaan, naardat men oordeelt meest nuttig voor de kerk te zijn. Deze zending geeft vrijmoedigheid, om niet alleen in zijn bijzondere kerk zich als een gezant van Christus te gedragen; maar ook overal, waar men komt; want die zending is tot het ambt in 't algemeen.

't Is mij tot blijdschap en in veel gelegenheden tot vrijmoedigheid, dat ik een algemene zending heb, zonder bepaling tot een plaats, gelijk alle Friese kandidaten ontvangen. De woorden van mij zending luiden aldus:

... Itaque per praesentus literas, testatum facimus, nos ad dignissimum ministerii munus (quod Deus bene verlat) praefatum dominum Wilhelum à Brakel admisisse, sicut etiam admittimus, in album et ordinem ministrorem Christi recepisse, sicut etiam recipimus eique potestatem dedisse, sicut etiam damus Euangelium Exod. Dei praescripto pure praedicare, veneran Dan. NIEUWE TESTAMENT Sacramenta reverenter administrare, claves aperiendi atque claudendi regnum caelorum, ecclesiasticam, scilicet disciplinan prudenter exercere, omniaque, quae ad ecclesiae regimen spectant tum publice, tum privatim peragere, prout fidum Christi ministrum decet; etc. Dat is:

Al waarom wij door deze letteren getuigen is geven dat wij tot het allerwaardigste ambt des dienstes (dat God wel doe gelukken) de voorgenoemde heer Wilhelmus à Brakel hebben toegelaten, gelijk wij ook toelaten, in de Rol en orde der dienaren van Christus aangenomen hebben, gelijk wij ook aannemen en hem macht gegeven hebben, gelijk wij ook geven, het Evangelie naar het voorschrift Gods zuiver te prediken, de eerwaardige Sacramenten des Nieuwen Testaments eerbiedig te bedienen; de sleutels om het koninkrijk der hemelen te openen en te sluiten, te weten de kerkelijke tucht, voorzichtig te oefenen, en alles wat tot de kerkelijke regering behoort, zo in 't openbaar, als in 't bijzonder uit te voeren, gelijk het een getrouwen dienstknecht van Christus betaamt, enz.

Deze, zo kandidaten als proponenten, moeten naar Gods instelling in goede orde de kerk

van de gemeente, of haar kerkelijke opzieners verkoren worden, en op die verkiezing en roeping moeten ze zich laten gebruiken, 't welk het oogmerk was van hun zending, of van hun voorbereidend examen; en de beroeping aangenomen hebbende, zo worden de voorbereidende geëxamineerden of proponenten, maar niet de kandidaten, wederom geëxamineerd. En daarop worden ze in die bijzondere gemeente bevestigd door een van de classis gezonden leraar met oplegging der handen, naar de voorbeelden in de heilige Schrift voorgesteld, en het bevestigde gebruik van de kerk; doch de oplegging der handen geschiedt niet als iemand door beroeping tot een andere gemeente overgaat. Ook geschiedt in Friesland geen nieuwe bevestiging, wegens hun algemene zending.

Een ieder herder heeft zich te onderzoeken of hij gezonden is.

XV. Laat een ieder herder en leraar zich voor de Heere neerzetten, terug denken, en zichzelf aldus ondervragen, en daarop antwoorden. Ben ik al van God gezonden, of ben ik van mij zelf gelopen? Wist ik wat het ambt inhield? Was ik overtuigd dat ik enige bekwaamheid daartoe had, zo ten opzichte van de uitwendige kennis, als ten opzichte van geestelijke ondervinding van de wedergeboorte, van geloof, van hoop, van liefde, van heiligheid, van handelingen Gods met de ziel, van de strijd, van verscheidene staten van de ziel, om uit de schat mijns harten oude en nieuwe dingen voort te brengen, en om een ieder naar zijn gestalte aan te spreken, en een ieder in 't openbaar en in 't bijzonder uit eigen ondervinding zijn bescheiden deel te geven, en van het hart tot het hart te spreken? Had ik een bijzondere liefde om Christus te prediken, om zielen te bekeren, om de kerk op te bouwen? Gevoelde ik gedurige prikkelingen in mijn gemoed, om dat werk te aanvaarden? Was ik wel bekommerd, of de Heere mij al zond, en heb ik al veel gebeden om het te weten? heb ik wel begerig geweest om het werk te mogen laten staan, ziende de grootheid van het werk, en mijn onbekwaamheid, en werden die begeerten van het te mogen laten staan, telkens wederom overwonnen door de liefde tot dat werk, en werd ik telkens, gerust gesteld en in mijn voornemen bevestigd? Kwelden mij de bijoogmerken, die telkens wederom verdwenen door het zien van de oprechte grond in de tegenwoordigheid des Heeren? Gevoelde ik een verloochende gestalte van het hart, om en goed, en eer, en leven voor de Heere Jezus en Zijn kerk op te zetten? Of heb ik alleen gezien op eer en aanzien, op goederen, om daardoor te komen tot verbetering van mijn

lichamelijke toestand, die buiten dat ambt arm en gering zou geweest zijn, en omdat ik nu zo ver in de studie was gevorderd, dat het er nu mee door moest? Heb ik wel ooit mij zelf in deze dingen beproefd, of ben ik zonder onderzoek maar toegelopen?

En in opzichte van de uitwendige roeping:

Hoe ben ik aan deze plaats gekomen? Heb ik ook de opzieners van de gemeente gepleid, en hun gunst gezocht? Heb ik vrienden opgemaakt om over hen te beschikken, zijn er ook geschenken gegeven? Heb ik het ook begonnen met de wereldlijken, om door die van de gemeente opgedrongen te worden, is er geld beloofd of gegeven, om zo in die plaats te komen, en zo het zonder mijn weten door vrienden was gedaan, heb ik het, daarna tot mijn kennis komende, wederom vergoed?

Die niet gezonden is heeft te schrikken.

XVI. Deze vragen kunnen nuttig zijn voor de studenten, eer ze zich tot de dienst begeven, en kunnen een ieder beroepen leraar aan zichzelf ontdekken, of men maar is gekomen om te slachten en te verderven, en zichzelf te weiden zonder vreze, Joh. 10:10. Judas 1:12. Indien iemand overtuigd wordt, dat hij tot dat hoogwichtig ambt niet is gezonden, maar door verkeerde oogmerken en middelen zichzelf ingedrongen heeft, die vernedere zich op 't diepste voor de Heere, en zoek verzoening in het bloed van Christus, en tracht alsnog inwendig geroepen te worden; maar zo niet, ik raad hem er uit te scheiden, al moest hij zijn brood bedelen; want het schrikkelijkste oordeel hangt de zodanige over het hoofd, de goede naam en het voordeel zal hem zeer duur komen te staan. Is iemand zo laag, dat hij, om zijn geweten te stillen, alle roeping verwerpt, en een predikant maar acht als een schoolmeester, die gehuurd wordt, die zij een huurling.

Die zijn zending ziet, zij vrijmoedig en getrouw.

Maar is iemand overtuigd van zijn zending, die gebruike zijn zending tot ondersteuning in zijn onbekwaamheid, tot vrijmoedigheid in het bedienen van zijn ambt, tot gelovig bidden om bekwaamheid, tot lijdzaam vertrouwen in alle wederwaardigheden, die hem in zijn bediening ontmoeten.

Die van zijn zending overtuigd is, die moet zichzelf dan ook aanmerken als een gezant

van de Heere Jezus en in die hoedanigheid en met dat gezag moet hij al zijn werk verrichten: prediken, catechiseren, de sacramenten bedienen, bezoeken, en de sleutels gebruiken. Dat zal hem vrijmoedig en getrouw maken, en over hem en zijn werk zal meer schijnsel zijn. Dus hebben de leraren te handelen omtrent hun zending.

De lidmaten moeten een leraar als een gezant van Christus erkennen.

XVII. De lidmaten kunnen niet bewust zijn van de inwendige zending van de leraren, daarom hebben ze zich daar niet mede te bekommeren; ook hebben zij de uitwendige roeping van de leraren in al haar omstandigheden niet te nauw te doorsnuffelen. Als iemand door de opzieners van de gemeente beroepen is, zij hebben hem voor een gezant van Christus te erkennen; is de leraar een Judas bij zichzelf, dat komt op hem zelf aan; godloze predikanten zijn gezanten, gelijk Judas, ook die moet de gemeente horen. Matth. 23:2, 3. *De Schriftgeleerden en de Farizeeën zijn gezeten op de stoel van Mozes; daarom al wat zij u zeggen dat u houden zult, houdt dat en doet het, maar doet niet naar hun werken.*

Hebben de opzieners in een leraar te beroepen kwalijk gehandeld, hebben ze door beloften of bedreigingen zich laten vervoeren om zo'n predikant te beroepen, dat komt op hen aan. Is iemand van de opzieners beroepen, is de beroeping in de classis goedgekeurd, is hij in de gemeente openlijk bevestigd, de gemeente heeft hem te erkennen als zodanig, en hem te horen, zolang hij niet godloos van leven is, en hij de ware leer predikt. Doch de gemeente is gelukkiger als zij een Godvruchtige leraar heeft, die door de rechte deur op een Godzalige wijze beroepen is.

De leraar is dan bekeerd of onbekeerd, meer of minder zuiver beroepen de gemeente moet die indruk houden, dat Christus, door de orde in de kerk gesteld, hem gezonden heeft, en moet hem als zodanig horen, en zijn woorden, als ze met het Woord van God overeenkomen, als de woorden in Christus' Naam gesproken, ontvangen. Die in eenvoudigheid hierin bezig zijn, zullen door de dienst gewrocht worden, en de zending, die hoedanigheden van de leraar als een gezant van Christus, in Christus' naam sprekende, zal veel meer indruk op de ziel hebben, dan of men de leraren maar aanmerkt als waarheden voorstellende, en dan of men bij de persoon staan blijft, en zich licht ergert.

De zending, de hoedanigheid, het gezag van de leraren, dat ze niet alleen nuttige waarheden spreken, maar dat ze gezanten zijn van Christus, dat Christus de gemeente en ieder lid van die verwaardigt een gezant tot hen te zenden, die in zijn naam tot hen spreekt, wat Hij hun bevolen heeft, heeft grote kracht op de gemoederen; daarom moeten de leraren de gemeente een indruk daarvan geven; en de lidmaten hebben elkaar dat te leren, opdat een ieder de leraar alzo aanmerke en alzo hore.

Lidmaten moeten zich wachten de zending te verdonkeren.

Onderlinge Samenkomsten

XVIII. Dus moeten de lidmaten wel toezien, dat ze niets doen, waardoor de zending van de dienaren uit het oog raakt. Dit geschiedt met de predikdienst na te bootsen, als iemand, 't zij in de plaats van zijn woning, 't zij op andere plaatsen komende, een deel volks vergadert, daar een tekst afleest, en die verklaart, en die toepast in de vorm van een predikatie; proeven voorstelt, en daarop (ik schrik ervan) leven en dood aankondigt.

Dat is lopen zonder gezonden te zijn, dat is de zending van de dienaren uit de gemoederen van de mensen weg te nemen, en daardoor de dienst minder vruchtbaar te maken. Of iemand al grote bekwaamheden mocht hebben, ja groter dan de beste van de leraren, en of iemand al beoogt te stichten, en of er al stichting aan deze en gene uit voortkomt, zo billijkt toch dat de wijze niet, en daaruit komt aan de andere kant tienmaal meer schade voor het gemeen. En doorgaans is er hoogmoedigheid en eigen-beoging bij, en heeft dikwijls tot een vrucht, verdeeldheid van de gemoederen. Dikwijls worden de handen van de godlozen gesterkt, of de harten van de eenvoudige Godzaligen geslingerd, ontsteld en bedroefd door de onvoorzichtige stellingen van zulke prekers.

Ik zie daaruit nog veel verwarringen in de kerk tegemoet. Och, dat de Heere dezulken, zo ze onbekeerd zijn, verschrikte!

En zo ze bekeerd zijn, overtuigde van hun fout, en hun zo'n doen deed staken!

Ik ben niet tegen de bijzondere samenkomsten van de lidmaten. Ik heb een gruwel van zulke predikanten, die Godzaligen van het Heilig Avondmaal afhouden, omdat ze bijzondere samenkomsten hebben, of de samenkomsten tegenlopen. Ik maak er mijn werk van om ze daartoe op te wekken, en ze te samen te brengen, dat vereist de

gemeenschap der heiligen; maar ik heb tegen onordelijke vergaderingen, en tegen zo'n wijze van doen als nu gezegd. Men moet daar geen meesterschap tonen, maar allen even gelijk zich aanstellen; 't moet geschieden door onderlinge samensprekingen, een hoofdstuk uit Gods Woord lezen, elkaar ondervragen en antwoorden, in welke een mag voorgaan om te vragen; een Psalmalm of geestelijke liederen met elkaar zingen, een predikatie herhalen, elkaar opwekken en vertroosten, met elkaar bidden. Over zulke samenkomsten zou des Heeren zegen zijn, en de Heere Jezus zou volgens zijn belofte bij hen wezen. Deze samenkomsten moeten niet te dikwijls zijn, niet te lang duren, waardoor een blaam zou ontstaan, dat men lui was, zijn tijd verwaarloosde, en zijn huishouding verzuimde; maar men moest metterdaad het tegendeel tonen. 't Is voorzichtiger, dat men die bijeenkomsten bij dag had dan bij nacht, bijzonder als mannen en vrouwen te samen vergaderen.

Hoofdstuk 28: Van het ambt van de Herders en Leraren, van de Ouderlingen en Diakenen

Hoofdstuk 28

Van het ambt van de Herders en Leraren, van de Ouderlingen en Diakenen.

Gezien hebbende, wat tot de inwendige en uitwendige roeping van node is, gaan wij over tot de hoedanigheden van de bedieningen, die God in Zijn kerk gesteld heeft, en haar werk. In de eerste plaats, niet van opperheid en gebied; want die is er niet, maar van rang en werk zijn de herders en leraren. Onder die twee benamingen stelt ze de apostel voor, Efése 4:11. Niet dat die twee bedieningen in de kerk zijn, ieder een andere persoon vereisende; ook niet dat het herdersambt een hogere bediening is dan het lerarenambt: veel minder dat het ambt van leraar, in 't Latijn Doctor Theologiae, een hogere bediening is dan dat van herder, en dat daartoe meer vereist wordt; maar 't is hetzelfde ambt, dat onder die twee benamingen voorkomt, omdat een herder moet leren en

weiden. Doch in deze tijd is Doctor Theologiae een eretitel, die men kan hebben, en in iemand erkennen.

Het herdersambt is een bediening van God ingesteld, gelijk in het OUDE TESTAMENT onder de benaming van priester, zo in 't NIEUWE TESTAMENT onder de benaming van herder. Al geschiedt de zending en de roeping door mensen, zo geschiedt het nochtans in de naam van God. Een ieder herder heeft zich daarom te gedragen als een gezant Gods. 2 Kor. 5:20. *Zo zijn wij dan gezanten van Christus' wege.*

II. In het herdersambt is aan te merken de hoedanigheid van de personen en hun werk. Daartoe behoort: Tot de hoedanigheid des persoons wordt in 't algemeen vereist, dat hij bekwaam zij tot het werk, en getrouw in zijn uitvoering, in 't bijzonder wordt vereist: Geleerdheid.

1. Daardoor versta ik niet de kennis van verscheiden talen, want de talen behoren niet tot de geleerdheid, die zijn alleen middelen daartoe. De Latijnse taal, hoewel die zeer dienstig is, omdat de filosofische en theologische wijsheid en voornaamste uitleggingen van de Heilige Schrift in die taal beschreven zijn, en de kennis van die taal een sieraad is in een leraar, zo is die toch niet volstrekt nodig tot dit ambt. De Hebreeuwse en Griekse talen zijn nodiger, en behoren van ieder leraar verstaan te worden, omdat de Heilige Schrift oorspronkelijk in die talen beschreven is. Maar geleerdheid bestaat in grondige kennis van velerlei zaken, en in wijsheid om die zaken te gebruiken, en in bekwaamheid om die tot nut van een ander voor te stellen. Daartoe is dienstig dat een leraar zijn zinnen geoefend heeft in filosofie of natuurlijke wijsheid; daardoor wordt hij bekwaamer om de theologische zaken te behandelen. Maar een grondige godgeleerdheid is volstrekt nodig in een leraar. Men moet zich niet tevreden houden met een kort begrip van buiten geleerd te hebben, en enige stellingen in zijn hersenen te hebben ingedrukt, om met fatsoen door 't examen te komen, en zoveel verstand te hebben, dat men uit een of verscheiden boeken een preek weet samen te halen. Ellendige predikant! Ellendige gemeente!

Maar tot een goed theologant wordt vereist diepe doordringende kennis van allerlei theologische zaken, van welke hij door veel oefenen een hebbelijkheid gekregen heeft.

Daartoe wordt vereist een Bijbelse studie; dat hij niet alleen veel het Woord leze, maar dat hij het oogmerk van de Geest en de samenhang naspeure, plaatsen met plaatsen vergelijkte, profetieën en voorbeelden bringe tot de vervulling. Dit is alles nog niet met al, zo hij zelf door de Heilige Geest niet is verlicht en bekeerd, zodat hij de zaken, die hij in het Woord leest, zelf in zijn hart bevindt, dat hij zelf door ondervinding weet, wat bekering, wat bidden, wat geloven in Christus, worstelingen van het geloof, wat listige omleidingen en aanvechtingen van de duivel, wat duisterheid, wat verzegeling, wat verloochening, wat doding van de zonde, enz. wat dat alles is. Dan is hij een Timotheus, die van kinds af de Heilige Schriften geweten heeft, die hem wijs kunnen maken tot zaligheid, 2 Tim. 3:15. Dan is hij een recht Schriftgeleerde in het Koninkrijk der hemelen onderwezen, en is gelijk een heer des huizes, die uit zijn schat oude en nieuwe dingen voortbrengt, Matth. 13:52. Dan kan hij zeggen: ‘t Geen wij gehoord hebben, ‘t geen wij met onze ogen gezien hebben, ‘t geen wij aanschouwd en onze handen getast hebben van het Woord, dat verkondigen wij u, 1 Joh. 1:1, 3.

2. Bekwaamheid om te leren.

III. 1 Tim. 3:2. Alle goede theologanten kunnen geen herders en leraren zijn; zijn schat te kunnen meedelen, zich te kunnen doen verstaan, en door openbaringen van de waarheid zichzelf openbaar en aangenaam te maken aan de gewetens van de mensen, is allen niet gegeven. Hij kan zichzelf stichten, maar kan met zijn schatten weinig nuttig zijn voor anderen, ‘t welk bijzonder het einde is van het herders- en lerarenambt.

3. Deftigheid.

1 Tim. 3:4, *Met alle stemmigheid.* Tit 2:7, 15, *In de leer betoont deftigheid.* Dat niemand u verachte. Dus was Job: Job 29:8, 9. *De jongens zagen mij, en verstaken zich, en de stokouden rezen op en stonden. De oversten hielden hun woorden in, en leiden de handen op hun mond.*

Hierin zijn drie ondeugden te mijden.

- (3) Gemaaktheid; men wil mede deftig schijnen, schoon men het niet is; men heeft mede gaarne met de vinger gewezen te worden, en gezegd te worden: dat is hij; dus maakt men zich in alles gemaakt, men zet zijn hoed daarnaar, men steekt zijn hoofd op, men

heeft een belachelijke tred. Foei! die belachelijke gemaaktheid, met haar moeder zelfzoeking!

- (4) Stuursheid, barsheid, deze rijst of uit trotsheid, zich inbeeldende dat men nu boven anderen uitsteekt, en zich inbeeldt dat men wat is, dat een ieder met alle onderwerpingen hem bejegenen moet; of zij rijst uit een slechte opvoeding, waardoor men niet weet, hoe men onder de mensen verkeren moet.
- (5) Verachtelijke kindsheid in woorden en gedrag, 't zij uit het ijdel hart, 't zij uit opvoeding voortkomende. Gelijk een leraar zich voor die dingen wachten moet, zo moet hij zeer trachten naar een vriendelijke deftigheid, opdat zijn schapen noch schuw van hem zijn, noch hem verachten.

4. Liefde tot Christus en Zijn schapen.

IV. Liefde tot Christus, tot Zijn zaak en tot Zijn schapen, moet in een leraar uitmunten, zodat de gemeente het zie; dat baant zeer de weg tot stichting. Deze liefde uitte Paulus: 2 Kor. 6:11. *Ons hart is uitgebreid.* 2 Kor. 12:15. *Hoewel ik u overvloediger beminnende, weiniger bemind word.* 1 Thess. 2:8. *Alzo wij tot u zeer genegen zijnde, hebbende u gaarne willen meedelen niet alleen het Evangelie van God, maar ook onze eigen zielen, daarom dat u ons lief geworden waart.*

Deze liefde tot de gemeente moet niet zijn om maar wederom bemind te worden, of uit enige lichamelijke bevalligheid, maar alleen om haar naar de ziel wel te doen en moet spruiten uit de liefde tot Christus: 2 Kor. 5:13, 14. *Want hetzij dat wij uitzinnig zijn, wij zijn het Gode; hetzij dat wij gematigd van zinnen zijn, wij zijn het ulieden; want de liefde van Christus dringt ons.*

Uit deze gestalte komt voort een omgang met de lidmaten als een vriendelijk vader: 1 Thess. 2:7. *Wij zijn vriendelijk geweest in het midden van u, gelijk als een voedster haar kinderen koestert.* Deze liefde doet veel bidden voor de gemeente, en om genade zelf te mogen ontvangen om ze de gemeente mede te delen; al biddende bestudeert hij de preken, al biddende gaat hij over straat naar de predikstoel, niet opdat hij niet te schande komt, niet opdat hij het zo zegt, dat de gemeente behagen hebbe, hem acht en ere, en dat hij de toeloop van het volk moge krijgen; ofschoon hij dat niet uitdrukkelijk zegt, als hij het stilletjes zo meent, en dan een andere reden beweert, en bidt om de eer van God en

stichting van de gemeente, dat is dan dikwijls maar om zijn geweten zo wat tevreden te stellen, maar het eigen is het eerste rad. Maar de liefde doet hem in alle gelegenheden bidden voor de gemeente tot nut van de gemeente: 1 Thess. 3:10. *Nacht en dag zeer overvloedig biddende, om uw aangezicht te mogen zien, en te volmaken, 't geen aan uw geloof ontbreekt.*

5. Verloochening van alles.

V. Verloochening van zichzelf, van zijn eer, van zijn goederen, ja zelfs van zijn eigen leven: Hand. 20:24. *Ik acht op geen ding, noch houde mijn leven dierbaar voor mijzelf, opdat ik mijn loop met blijdschap mag volbrengen, en de dienst ...* Hand. 21:13. *Ik ben bereid niet alleen gebonden te worden, maar ook te sterven te Jeruzalem voor de Naam van de Heere Jezus.*

Zo moet een dienaar van Christus zijn; hij moet door zijn misdrijf geen gelegenheden geven tot verachtingen, tot lasteringen, tot verdrukkingen; maar als hij in zijn oprechtheid wandelt, en hij beoogt alleen de welstand van de gemeente, wat hem dan overkomt, heeft hij gewillig te dragen, en hij moet zich nergens door in zijn loop laten verhinderen, en wel toezien, dat hij niet moedeloos worde; hij stelle zich voor 't voorbeeld van Paulus, 2 Kor. 6:3-10. *Wij geven geen aanstoot in enig ding, opdat de bediening niet gelasterd worde, maar wij als dienaars Gods maken ons zelf in alles aangenaam in veel verdraagzaamheid, enz. Door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht, als verleiders en nochtans waarachtige, enz.*

Daar is geen gruwelijker schepsel onder de zon dan een leraar, die zichzelf beoogt; want hij gebruikt God en de heilige dingen tot zijn eigen snode begeerlijkheden; als heilig vuur te vertonen in bidden, prediken, aanspreken, en niet dan vreemd vuur te hebben, liefde Gods voor te wenden om zelf liefde en eigen eer te verkrijgen. Deze gruwelijke gestalte is vergezelschap met een ander afgrijselijk beest, namelijk, de nijd. Altijd vreest bij dat een ander zijn licht betimmeren zal, en misgunt anderen hun uitnemende gaven en genaden, en 't is hem een hartzeer, te merken, dat hun dienst ingang krijgt, zielen overtuigt, overbrengt tot Christus, dat zielen onder de dienst ontroerd worden, en in stilte tranen smelten. Dat moest hij doen, dat moest door hem geschieden, ja men heeft een afkeer van die, welke door eens anders dienst getrokken zijn; die andere leraren liefhebben,

worden een voorwerp van zijn haat. Waar is daar de liefde tot Christus en tot de zielen? Zo mist hij dan niet alleen het einde van de dienst, maar heeft een tegenovergesteld einde. Nu, dat tot zijn einde niet bekwaam is, deugt nergens toe.

6. Naarstigheid.

VI. Een lui en traag mens past tot geen herder. 't Opzienersambt is een werk, 1 Tim. 3:1. *Hij zelf moet wakker zijn*, 1 Tim. 3:2. De beschrijving van kwade herders is: *zij zijn slaperig, zij liggen neer, zij hebben het sluimeren lief*, Jes. 56:10. De Opperherder Jezus Christus was van de vroege morgen tot de late avond bezig, en was 's nachts in het gebed. Dat voorbeeld moet een goede herder navolgen; want daar is veel te doen, te bidden, Gods Woord te onderzoeken, te studeren om zijn bekomen geleerdheid te bewaren en te vermeerderen, om een schat van allerlei wetenschap te hebben, de preken te bestuderen, en op zijn hart te brengen, eer hij ze predikt; zijn lidmaten zo gezonde als zieke, te bezoeken, en naar eis van gelegenheid te handelen; dit alles vereist tijd, en omdat de tijd zo kort is, moet hij wakker zijn, en geen tijd laten leeg voorbijgaan. Is iemand gekomen om maar geld te ontvangen, een zoet, zacht en gemakkelijk leven te hebben, hij ga weer heen, vanwaar hij gekomen is, want hier is werk. Die geld zonder werk wil ontvangen, bezit het onrechtvaardig.

7. Een voorbeeld te zijn.

VII. Een voorbeeld te zijn in alles, opdat hij tot de gemeente mag zeggen als Paulus, Filip. 3:17. *Weest mijn navolgers, broeders, en merkt op degenen, die also wandelen, gelijk u ons tot een voorbeeld hebt*. En wederom, 1 Kor. 11:1, *Weest mijn navolgers, gelijkerwijs ook ik van Christus*. Waarin nu een leraar een voorbeeld moet zijn, stelt de apostel voor, 1 Tim. 4:12, *Zijt een voorbeeld van de gelovigen, in het woord, in wandel, in liefde, in de Geest, in geloof, in reinheid*. Doet hierbij, 1 Tim. 3:2-7, let op ieder woord: *Een opziener dan moet onberispelijk zijn, van een vrouwe man, wakker, matig, eerbaar, gaarne herbergende, bekwaam om te leren, niet genegen tot de wijn, geen smijter, geen vuil gewinzoeker, maar bescheiden, geen vechter, niet geldgierig; die zijn eigen huis wel regeert, zijn kinderen in onderdanigheid houdende, met alle stelligheid. Geen nieuweling, opdat hij niet opgeblazen worde, en in 't oordeel des duivels valle. En hij*

moet ook een goed getuigenis hebben van degenen, die buiten zijn, opdat hij niet valle in smaadheid, en in de strik van de duivel.

Als een leraar schuldig is aan enige ergernis, 't zal terstond zijn: *Medicijnmeester, help uzelf!* Hij zal geen vrijmoedigheid hebben om te bestraffen, zijn woorden zullen geen ingang hebben, de naam van God zal worden gelasterd, en velen geërgerd. Maar indien hij blinkt in deugdzaamheid, en met zijn leven bliksemt, zijn woord zal kracht hebben op 't hart van de toehoorders, zijn tegenwoordigheid zal ontzag baren, en op 't zien van hem zullen velen in hun geweten bestraft worden, wegens hun zonden, en zij zullen verwakkerd worden tot Godzaligheid. Daarom moet een leraar wel toezien, hoe hij van binnen is, en hoe hij zich uitwendig vertoont; hij is een geslepen diamant, 't minste haartje of vezeltje dat daarin is, wordt licht gezien; hij heeft te weten, dat hij al meerder gezien wordt, dan men zou denken, en dat men zijn inwendige gestalte al beter kent, dan men wel zou vermoeden. Dit zijn de vereiste bekwaamheden van een leraar.

VIII. Nu gaan wij voort tot het werk dat de herders te verrichten hebben in de uitvoering van hun ambt, 't welk bestaat:

50. in Bidden.

51. Prediken.

52. Catechiseren.

53. Visiteren.

54. Sacramenten te bedienen.

55. Censuur te oefenen.

Het werk van een herder bestaat in bidden.

1. Bidden. Ik spreek niet van de bijzondere oefening des gebeds, in welke een leraar gedurig moet zijn; maar van het bidden met de gemeente, in welke hij voorgaat, en als de mond van de gemeente tot God is. Gelijk Hand. 20:36, Als hij dit gezegd had, heeft hij neerknielende met hen allen gebeden. Hand. 21:5, Aan de oever neerknielende hebben wij gebeden. Een leraar moet:

- also wel in het verborgen bidden, eer hij naar de predikstoel gaat, om de Geest des gebeds, als om wel te prediken. Een formulier uit een boek te lezen, of zelf een gebed

te maken, en dat van buiten te leren, en dat dan telkens wederom op te zeggen, is doorgaans een teken van een koude voorbidder, en hij zal dikwijls koude nabidders hebben. Ik misprijs niet, vooraf te bedenken, wat zaken voor die tijd voor de gemeente nodig zijn de Heere voor te dragen, en dit nodig hebbende voor zijn geheugen, enige punten aan te tekenen; maar dat moet dan niet altijd hetzelfde blijven; maar hij moet veranderen naar tijdsgelegenheid, en dan voorts van de Geest afhangen, en zich noch aan woorden binden, noch aan zaken, maar opvolgen de Heilige Geest, voorbiddende met onuitsprekelijke zuchtingen, zo in zaken, uitdrukkingen, als bewegingen.

- In het openbaar bidden moet hij trachten, niet alleen eerbiedigheid en ontzag te hebben voor die grote Majesteit, tot welke hij spreekt, maar die ook uitwendig te vertonen, zonder gemaaktheid en nabootsing, maar in waarheid en gematigdheid.
- De zaken en wijze van voorstellen moeten zodanig geschikt worden, dat het bekwaam is om de gemeente aan te doen en te bewegen, om in een biddende gestalte hem na te volgen, en op zijn gebed telkens amen te zeggen. 't Is schrikkelijk, zonder verstand zo maar enige woorden daarheen te rabbelen, van 't een op 't ander te springen, en alles zonder slot en zin daar maar heen te zeggen. De gemeente zal veel meer nut en aandacht kunnen hebben in een formuliergebed, dan in zo'n ijdel verhaal van woorden.
- Als hij bidt om bijstand voor zich in het prediken, zo moet hij zich wachten zo te bidden, alsof hij in zijn kamer alleen bad, en het woord ik en mij te gebruiken, want dan kan de gemeente niet mee bidden; maar hij moet in de derde persoon spreken, en dat zo voor zich, als tegenwoordig de mond des Heeren tot zijn volk te zullen zijn, biddende dat God hem tot dat werk bekwaam make, en dat door hem de gemeente stichting mocht ontvangen.
- In het gebed veel van zijn lichamelijke zwakheden te spreken, zo men enige ongestalte heeft, of het zich inbeeldt, dat schijnt zeer het medelijden van de mensen te beogen of verschoning te verzoeken, als men niet al te wel predikt, omdat men misschien niet al te veel gestudeerd heeft, of om verwondering te verwekken, dat men zo zwak zijnde, het zo wel gemaakt heeft.

Prediken.

IX. 2. Het tweede werk is prediken, een groot werk. Lukas 9:2, *En zond ze heen om te prediken het koninkrijk van God.* 2 Tim. 4:2, Predikt het Woord. Hiertoe is nodig:

53. dat hij met verheffing van het hart zich levendig te binnen brengt dat God hem gezonden heeft, dat hij als een gezant van God op de predikstoel komt, en in de naam van God spreekt, en de mond des Heeren is tot de gemeente; dat moet in hem verwekken een vrezen en beven, zo in de zaken, die hij zeggen zal, als in de wijze, hoe hij zal spreken, omdat de Heere daarop nauw let, of hij alzo predikt, als hem bevolen was.
54. Dat hij zich levendig voorstelle de noodzakelijkheid en het voordeel van het predikambt, dat het een kracht Gods is tot zaligheid, het middel, waardoor God zielen uit het rijk van de duivel en de macht van de duisternis overbrengt tot het wonderbare licht, in het rijk van de Heere Jezus, en dat hij daarom wel toe te zien heeft, én wat hij zegt, én hoe hij 't zegt, of het wel bekwaam is om dat einde te bereiken.
55. Dat hij hebbe een predikend hart, namelijk, ontzag voor God, in wiens naam hij predikt, en liefde tot de welstand van de zielen, voor wie hij predikt. Dat hij zich geheel ontbloot vindt in zichzelf, en levendig overtuigd is van zijn onbekwaamheid in zichzelf, zodat hij niet vertrouwt op wèl gestudeerd te hebben. Dat hij vooraf veel bidde, niet zozeer dat hij er wel doorrake, maar om een geheiligd hart, om gedurige vertegenwoordiging van God, om gepaste uitdrukkingen, en om zegen over zijn prediking tot bekering, vertroosting en opbouw van de zielen, en dat niet, opdat de gemeente genoeg in hem neme, en de prediking prijze, maar uit liefde tot de welstand van de zielen.
56. Dat hij de zaken zelf eerst op zijn hart drukke, en dat hij op die gestalte eerst zelf overgebracht worde, die hij anderen wil indrukken, en alzo van hart spreke tot het hart.
57. Dat hij al zijn geleerdheid gebruike om zaken te bedenken, en om die op het klaarste en krachtigste voor te stellen, maar dat hij geleerdheid gebruikende de geleerdheid verberge op de predikstoel; want te arbeiden om de naam van geleerdheid te hebben, en daartoe veel Latijn op de predikstoel te brengen, is eigen beoging, en ieder woord

Latijn is dikwijls een pond vlees, en 't is dikwijls veracht bij de geleerde Godzaligen, wier toeleeg is om door openbaring van de waarheid zich aangenaam te maken aan de gewetens van de mensen. Hieronder begrijp ik niet de kracht van de Hebreeuwse en Griekse grondwoorden uit te halen.

58. Dat hij die stoffen uitkieze om te verhandelen, die hij na voorgaande gebeden oordele de bekwaamste te zijn voor zijn gemeente, en voor de omstandigheden des tijds en voorvallen; en indien hij een hoofdstuk, boek of brief vervolgens verhandelt, dat hij evenwel zijn tijden hebbe om vrije teksten te prediken.
59. Dat hij in al zijn prediken beoogde herten te raken, en zo op het hart doelende, dat over te brengen, te troosten en op te wekken.
60. Dat hij het werk verricht hebbende, van de predikstoel afkome als Mozes van de berg, zodat het ontzag voor God en de gewichtigheid van dat grote werk zich nog in zijn aangezicht vertone, en dat hij van de predikstoel afkomende niet terstond het in een andere praat sla, of naar wat nieuws vrage.
61. Dat hij thuis komende, terstond naar zijn kamer ga, daar overlegge in wat gestalte hij gepredikt heeft, en zich daar vernedere voor God over het gebrek, en de Heere danke over de bijstand, en dat hij bidde om zegen over het Woord én in hen én in de gemeente.

Catechiseren.

X. 3. Het derde werk is Catechiseren, dat is door vragen en antwoorden de waarheid en de oefening van de Godzaligheid in te scherpen. Lukas 1:4. *Opdat gij moogt kennen de zekerheid van de dingen, waarvan gij (gecatechiseerd) onderwezen zijt.* Gal. 6:6. *Die (gecatechiseerd) onderwezen wordt in het Woord, dele mede ... degene, die hem (catechiseert) onderwijst.* Ik kan niet zien, hoe een predikant met een goed gemoed kan leven en sterven, die zijn werk niet maakt van catechiseren; want het volk is doorgaans onwetende, en de vloeiende predikingen zijn niet bekwaam om de onwetende de eerste beginselen van waarheid en Godzaligheid in te planten. Daartoe is catechiseren het bekwaamste middel, 't welk is hetzelfde als prediken, maar de wijze is verscheiden.

De catechisaties kunnen bekwamelijk tot vier soorten gebracht worden (van de particuliere catechisaties van de ouderen met de kinderen en huisgenoten, alsmede van

de ene particulier met de ander, spreken wij nu niet) namelijk:

- (z) Catechisatie met kinderen, om hen de eerste beginselen van de leer van Christus naar hun begrip in te planten, want zij zijn gedoopt, en alzo van de kerk ingelijfd; daarom komt het de leraren toe, op hen zowel opzicht te hebben, en hen zowel te weiden als andere lidmaten.
- (aa) Voor competenten, die genegen zijn zich ten Heiligen Avondmaal te begeven. Want hoe zullen ze belijdenis doen van hun geloof, en rekenschap geven van de hoop die in hen is, als zij de waarheden niet grondig kennen, en hoe zullen zij ze kennen, zo zij niet onderwezen worden? De onderwijzing, die zij als kinderen hebben genoten, is hiertoe niet genoegzaam, zij moeten verder in de kennis van de waarheid opgeleid, en tot de oefening van de Godzaligheid bewerkt worden. Men moet wel toezien, wie men tot de tafel des Heeren toelaat; want daaraan hangt de welstand of het bederf van de kerk. Onnozele predikanten, ellendige lidmaten, die op het opzeggen van de artikelen van het geloof, en het gebed des Heeren toegelaten werden!
- (bb) Voor jongelingen en andere manspersonen, om die bekwaam te maken tot de verdediging van de waarheden tegen de partijen, en om ze tot behulpzels, 1 Kor. 12:28, te gebruiken, om door hen deze en gene te onderwijzen of anderszins te bestieren, om hen te maken ziekenbezoekers, voorlezers, zo in de gemeenten, alsook op koopvaardij- en oorlogsschepen, en om zelfs de bekwaamsten uit hen predikanten te maken.
- (cc) De vierde is een catechisatie over de oefening van de Godzaligheid, om de handelingen Gods met de zielen in haar bekering en voortgang te ontdekken, om gevallen van geweten en allerlei staten van de zielen, in blijdschap en droefheid, in ijver en traagheid, in strijd en overwinning, voor te stellen, en besturingen te geven, om alzo een ieder een vaste gang te doen hebben in de weg tot Godzaligheid. Dit geschiedt of door vrije samenspraken, in welke een ieder vraagt en antwoordt onder het bestuur van de leraar, of dat het geschiedt bij wijze van formeel catechiseren, 't zij dit geschiedt in openbare plaatsen, 't zij in particuliere bijeenkomsten van enige weinigen.

Visiteren en bezoeken van de lidmaten.

XI. 4. Het vierde werk is visiteren, dat is, de lidmaten van huis tot huis te bezoeken. Spr 27:23. *Zijt naarstig om het aangezicht uwer schapen te kennen.* Zal men ze kennen, zo moet men een ieder naar de staat van zijn ziel vragen, en wat hij doet, of hij zich gewent 's morgens, 's middags en 's avonds alleen te gaan om te bidden en Gods Woord te lezen? Of hij huisoefeningen heeft? Of hij zijn kinderen onderwijst, en laat onderwijzen? Hoe hij zich gedraagt in zijn beroep? Of hij werk maakt de openbare godsdiensten bij te wonen? Of hij de sabbat heiligt? Wat hij doet tot stichting van een ander? Alsdan zal hij stof hebben om een ieder te behandelen naar zijn gelegenheid, en dat niet alleen nodig te doen voor de bediening van het Heilig Avondmaal, maar ook dagelijks buiten die gelegenheid, en dat niet alleen bij de zieken en door zwakheid tehuis blijvenden, maar ook bij de gezonden. Omtrent de bediening moet men niet huis in, huis uit lopen, als een bedienaar ter begrafenis, zich maar haastende om gedaan te hebben, om alzo het verwijt niet te hebben, dat men niet bezoekt.

Men moet niet bij allen hetzelfde spreken: *Is er ook enige verhindering?*

Neen.

Wij wensen u veel zegen enz., en daarmee voortgaan, en daar dan hetzelfde.

Men moet zich niet eerst mengen in een burgerlijk gesprek, en dan op 't laatst iets zeggen van het Heilig Avondmaal; want door de vorige gesprekken is 't hart buiten staat om uit de aanspraak veel nut te trekken; men moet maar terstond tot de zaak komen; dat moet men voor geen bezoeken van de lidmaten achten, dat men zich ophoudt in zulke huizen, waar men een goede roemer wijn of andere verkwikking krijgt, waardoor de tijd te kort schiet voor anderen, die zich dan met een woord of twee tevreden moeten houden. Ellendige predikanten! ellendig huisbezoek! als 't zo gaat.

Bediening van de sacramenten.

XII. 5. Het vijfde werk is het bedienen van de heilige sacramenten. Die gezonden worden om te prediken, worden ook gezonden om de sacramenten te bedienen; deze voegt de Heere Jezus te samen. Matth. 28:19 ... *Gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve dopende.* Gelijk zij de mond des Heeren zijn in het prediken, zo zijn ze de hand van de Heere Jezus om aan zijn bruid de trouwpenning over te geven. Hierin moet de leraar te werk gaan met het grootste ontzag voor God; telkens moet hij de indruk vernieuwen, dat

hij het doet als een gezant van Christus, dat het zijn tekenen en zegels van het lijden en de dood van de Heere Jezus Christus, die hij overgeeft, dat hij aan ieder de belofte van het evangelie, die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven, verzegelt. Zonder deze gestalte de sacramenten te bedienen, en dat zo maar heen, als een gemakkelijk werk, te doen, is aan des leraren kant een schrikkelijke ontheiliging van de heilige dingen.

Oefenen van de sleutels.

XIII. 6. Het zesde werk is het oefen en van de sleutels van het koninkrijk van de hemelen. Joh. 20:23. *Zo gij iemands zonden vergeeft, die worden zij vergeven, zo gij iemands zonden houdt, dien zijn ze gehouden.* In 't bijzonder mag en moet de *leraar de sleutel des Woords* gebruiken, om aan de gelovigen vergeving van zonden te verkondigen, en dat met toepassing op dezen en genen, die hij waarlijk gelovig bevindt, om alzo de zwakgelovigen te versterken; dit kan hij niet onfeilbaar weten, maar wel of het ernaar gelijkt, zodat hij in zijn hart gelooft dat zulk een gelovig is, in welk oordeel hij doorgaans wel een waar oordeel kan hebben, doch hij kan bedrogen worden, daarom is de bijzondere toepassing onder die voorwaarden, indien zij het in waarheid zijn.

Zo mag en moet ook de leraar de sleutel des Woords in 't bijzonder gebruiken tegen de godloze lidmaten, met toepassing op dezen en genen, hun aanzeggende dat ze onbekeerd zijn, geen deel aan Christus hebben en verloren zullen gaan, doch onder die voorwaarde, indien zij zich niet bekeren. Gelijk de leraren zo in 't bijzonder deze sleutel gebruiken moeten, zo moeten ze het ook in 't openbaar van de predikstoel dikwijls doen.

Eerst moet hij duidelijk en klaar ontdekken wie gelovigen zijn, zodat een ieder, zijn staat zien kan, en dan moet hij aan de zodanigen de vergeving van de zonden verkondigen. Aan de anderen kant moet hij de onbekeerden ook klaar en krachtig ontdekken aan hun zelf, en dan hun aanzeggen dat ze nog onder Gods toorn liggen, en de verdoemenis te verwachten hebben, indien zij onbekeerd blijven. Deze sleutel moet de leraar getrouwelijk, in veel tederheid van het hart, zonder aanzien van personen, vrijmoedig gebruiken als een macht, hem van Christus gegeven, tot opbouw van zijn koninkrijk, en daarom heeft hij wel toe te zien, hoe hij deze sleutel gebruikt. Zo hij die laat liggen en niet gebruikt, hij is ontrouw aan Christus en Zijn kerk; zo hij de Godzaligen daardoor bedroeft, en de godlozen daardoor stijft, hij mag wel vrezen voor het oordeel van God.

Ez. 13:22. *Omdat gij het hart des rechtvaardigen door valsheid hebt bedroefd gemaakt, daar Ik hem geen smart aangedaan heb, en omdat gij de handen des godlozen gesterkt hebt opdat hij zich van zijn boze weg niet afkeren zou, dat Ik hem in 't leven behield; daarom, enz.*

De tweede sleutel, *de Christelijke ban* komt hem niet toe alleen te gebruiken, maar moet die gebruiken als een lid van de kerkenraad, van welke wij een weinig beneden zullen spreken.

Regeer-ouderlingschap.

XIV. Gesproken hebbende van het predikambt, gaan wij voort tot de tweede bediening in de kerk, welke is het Ouderlingschap. Dit ambt heeft van oude tijden af veel bestrijders gehad, omdat het recht strijdig is tegen de antichristelijke heerschappij en opperheid in de kerk; de bisschoppen in Engeland verwerpen dit ambt ook, omdat het tegen hun heerschappij strijdt. De Arminianen, die door vleierij de overheden aan hun zijde meenden te krijgen, en daartoe haar de kerkelijke macht in handen overgaven, hebben dit ambt, schoon zij nu ouderlingen hebben, verworpen, 't zelf noemende een nieuwe vond. Waarheen ook wel de een of ander uit ons zou willen, om te vriJer. hun dwalingen te kunnen voortzetten, of de baas te spelen. Daarom zal 't nodig zijn, dat wij, eer wij de plichten van hun ambt voorstellen, tonen dat het ouderlingsambt van een Goddelijke instelling is, 't welk blijkt:

Is van een Goddelijke instelling.

Bewijs 1. 1 Tim. 5:17. *Dat de ouderlingen, die wel regeren, dubbele eer waardig geacht worden, voornamelijk die arbeiden in 't Woord en de leer.* De opzieners van de kerk worden met een gewone naam ouderlingen genoemd; 't zij wegens hun jaren, want bedaaften werden tot dat ambt verkoren, 't zij wegens hun verstandigheid, welke een ouderdom genoemd wordt. Timotheus was jong van jaren, nochtans was hij tot ouderling verkoren. Deze ouderlingen worden hier wel duidelijk onderscheiden, sommigen die alleen regeerden, anderen die ook leerden. De laatsten verheft de apostel boven de eersten, 't welk het woord voornamelijk klaar te kennen geeft.

1. Uitvlucht. Men mocht zeggen: *Dat hier maar is een tegenstelling tussen de leraren, die uit al hun macht arbeiden, en die welke slapper zijn in hun werk.*

Antwoord.

Die slap zijn in hun werk, zijn geen dubbele eer, maar bestraffing waardig; dus kunnen onder de eersten geen leraren verstaan worden.

2. Uitvlucht. *Door de eersten worden de diakenen verstaan.*

Antwoord.

De diakenen worden nooit ouderlingen genoemd, en hun werk is niet regeren.

3. Uitvlucht. *Hier worden zulke ouderlingen verstaan, die traktement moeten ontvangen, maar de regeer-ouderlingen ontvangen geen traktement, zo worden die dan onder de eerste ouderlingen niet verstaan.*

Antwoord.

't Is nergens verboden hun traktement te geven; indien zij al hun tijd in 't werk van de gemeente besteedden, zo was de gemeente schuldig hun traktement te geven.

XV. Bewijs 2. 1 Kor. 12:28. *God heeft er sommigen in de gemeente gesteld, ten eerste apostelen, ten tweede profeten, ten derde leraren, daarna ... regeringen.* Regeringen is een ambt onderscheiden van leraren; want die woorden ten eerste, ten tweede, ten derde, daarna, bewijzen klaar, dat ieder een bijzonder ambt is. En dat regeringen ouderlingen zijn, wier werk regeren is, blijkt uit 1 Tim. 5:17. *Dat de ouderlingen die wèl regeren.*

1. Uitvlucht. *Door regeringen worden verstaan de overheden.*

Antwoord.

Het overheidsambt is van God in de kerk niet ingesteld. De overheden regeren, gebiedende als machthebbenden. Nu, God heeft alle heerschappij verboden in de kerk. De apostel schreef aan de Corinthiërs, wier overheden ongelovige heidenen waren.

2. Uitvlucht. *Door regeringen kunnen hier zulke ouderlingen niet verstaan worden, omdat die geplaatst worden naar kracht en gaven van de gezondmaking, behulpzels, daar*

ze dan voor die gesteld moesten worden, omdat zij waardiger zouden zijn dan de genoemden.

Antwoord.

Uit het eerste of laatste noemen kan men de trap van de waardigheid niet besluiten. In het eren van de ouders, wordt de moeder gesteld vóór de vader, Priscilla wordt genoemd voor haar man Aquila, Hand. 18:18.

XVI. Beijs 3. In de Handelingen der apostelen komen doorgaans de ouderlingen voor als onderscheiden van de leraren, als lieden die regeren en niet leren, Hand. 15:2, 4, 6, 22. In het Jodendom waren ook ouderlingen, deze waren onderscheiden van Levieten en Priesters en Schriftgeleerden, Matth. 16:21. Zo heeft de Heere Jezus Zijn kerk van het NIEUWE TESTAMENT ook willen geregeerd hebben door mannen, welke van de leraren onderscheiden zijn. Zie: Hand. 15:2, 4, 6, 22. *Dat Paulus en Barnabas, en enige anderen uit hen, zouden opgaan tot de apostelen en ouderlingen naar Jeruzalem. Zij werden ontvangen van de Gemeente, en de apostelen, en ouderlingen. De apostelen en ouderlingen vergaderden te samen. Toen heeft het de apostelen en de ouderlingen, met de gehele Gemeente goed gedacht.*

(j) Nu, de apostelen waren ook ouderlingen, 1 Petrus 5:1, 2. 1 Joh. 1:1. 3Jo 1:1. Behalve deze waren er nog andere ouderlingen.

(k) De apostelen behielden het prediken aan zichzelf te Jeruzalem: Hand. 6:2, 4. *Het is niet behoorlijk, dat wij het Woord van God nalaten, en de tafelen dienen; maar wij zullen volharden in het gebed, en in de bediening des Woords.*

Nooit leest men dat te Jeruzalem in die tijden anderen, dan de apostelen, gepredikt hebben, of dat er leraren in de gemeente geweest zijn, behalve de apostelen; nu, hier worden nog andere ouderlingen onderscheiden van de apostelen; dus is het ouderlingsambt onderscheiden van het ambt der leraren.

Tegenwerping 1.

XVII. Hiertegen brengt men in: de ouderlingen zijn een deel ongeleerde mensen, veel de geringsten van het volk, zij overheersen zelfs de leraren, zij zijn er ook niet van node, de leraren kunnen het werk wel af, enz.

Antwoord.

Van wat afkomst waren de apostelen? Hun onbekwaamheid en hun gebreken nemen het ambt alzo weinig weg als die van de predikanten. Zij zijn immers nut, al was het maar om op de leer en leven van de leraren te letten, en de heerschappij van de leraren te verhinderen; de leraren kunnen het niet af, als alles wel zal bestierd worden; het heeft God zo liefd zo'n bediening in de kerk te stellen, daarmee is het uit. Wie durft tegen God zeggen: waarom doet u zo?

Tegenwerping 2.

1 Tim. 3 maakt de apostel alleen gewag van opzieners en diakenen.

Antwoord.

(w) Dat in een plaats niet staat, vindt men in andere plaatsen.

(x) Opzieners kan wel beide ouderlingen bevatten.

Tegenwerping 3.

Het werk van de ouderlingen is, de gemeente te weiden, Hand. 20:28. Dat geschiedt door het Woord, 't welk het werk van de leraren is; dus worden door ouderlingen leraren verstaan.

Antwoord.

Tot opzicht hebben en weiden behoort zowel regeren als prediken, en ook is het de plicht van de ouderlingen particulier te spreken, te vermanen en te bestraffen uit het Woord.

Uit alle deze blijft het vast, dat het ouderlingsambt door God is ingesteld.

Der ouderlingen hoedanigheden.

XVIII. Deze mogen van zelf niet lopen, maar moeten van de gemeente verkoren worden, gelijk wij boven van de herders hebben getoond, daarom zullen wij daarvan niet verder spreken; tot dit ambt behoort de hoedanigheid van de personen, en de uitvoering van hun werk. Van de hoedanigheden van de ouderlingen zullen wij ook niet verder spreken, die zijn dezelfde met die van de leraren, waarvan boven in 't brede is gesproken, alleen het tweede uitgenomen, slaande op het openbaar prediken; niet dat de ouderlingen de

geleerdheid en de bekwaamheid om te prediken niet moeten hebben, verre van daar, hoe geleerder, hoe bekwamer, hoe liever; maar dat is niet zo volstrekt nodig in de regeerouderlingen, maar van het werk van de ouderlingen zullen wij iets zeggen.

Zij zijn niet gekomen om in de kerk maar vooraan, en op een zacht kussen te zitten, ook niet om zich in te beelden, dat ze boven de andere lidmaten zijn, en nu over hen hebben te gebieden; ook niet om zich te gedragen, alsof ze heren en meesters over de leraren waren, omdat het hun plicht is op de leer en het leven van de leraren te letten, 't welk ook toch is 't werk van de leraren op hun leer en hun leven te letten. Ook niet om maar de goede raadgevingen van de leraren in de kerkenraad tegen te gaan, en te menen dat men een meesterstuk heeft uitgevoerd, als men de predikanten overboord heeft geworpen; ook zijn zij niet gekomen om maar jaloers te zijn, en maar blindelings te volgen wat de leraar wil; maar hun werk is in alle nederigheid, wijsheid, liefde, met de leraren het beste van de kerk te bevorderen. Het werk van de ouderlingen is gelijk van de leraren tweeeërlei, of dat ieder op zichzelf te verrichten, of 't welk hij met andere in kerkenraden, classes en synoden heeft uit te voeren.

Hun werk.

XIX. Ieder ouderling heeft werk naast de gemeente. Hij moet zich aanmerken als van de Heere tot dat werk gezonden, met die indruk, en in die hoedanigheid moet hij al zijn werk aanvaarden en uitvoeren. Zijn werk is:

Acht geven op de kudde.

1. Acht hebben op de gehele kudde, Hand. 20:28. De gemeente Gods te weiden, 1 Petrus 5:1-3. Dat is, de gemeente bij elkaar te houden, de afdwalenden wederom bij de kudde te brengen, te passen op wolven, die van buiten aankomen om door valse leer de lidmaten te ontrusten, daar terstond bij te zijn, die door het Woord van God te verjagen, de kudde te bezorgen van goede weide. Niet alleen als er predikanten te beroepen zijn, naar de bekwaamsten en Godzaligsten te zoeken, maar ook dezelve te brengen tot de prediking, tot de catechisaties en stichtelijke bijeenkomsten. 't Werk is ook alle twist en tweedracht te weren en bij te leggen, opdat de lidmaten als lammeren in liefde en vrede leven met elkaar, en zo de ogen over de gehele gemeente te laten gaan met zorg voor onheil, en

liefde tot haar welstand.

In 't bijzonder op ieders gedrag.

XX. 2. In 't bijzonder letten, hoe een ieder lidmaat zich gedraagt. Daar moet een bijzonder toezicht zijn, wat men in huis doet, of er liefde en vrede is, of een ieder huisgenoot zich in zijn staat wel gedraagt naast anderen; of er huisoefeningen zijn, of er Gods Woord wordt gelezen, of de kinderen worden onderwezen, of men ze wèl opvoedt, ter schole laat gaan, een eerlijk beroep laat leren. Of ieder vader een eerlijk beroep heeft, hoe hij zich daarin gedraagt; wat gerucht en naam een ieder lidmaat heeft bij de mede-inwoners, opdat hij wete hoe hij een ieder te behandelen heeft; in één woord, hij moet over alles zijn oog laten gaan, en verneemt hij, dat er elders iets ontsteld is, hij moet er terstond bij zijn, om het terecht te brengen. Daartoe is nodig dat de ouderlingen de gemeente in kwartieren verdelen, gelijk de leraren in de steden doen, dan kunnen ze te nauwer kennis nemen van alles. De ouderlingen moeten zich niet inbeelden, dat zij hun plicht al wel waargenomen hebben in deze, als ze in het huisbezoek de predikant hebben vergezelschaft, al hebben ze niet een woord gesproken; neen dat vergezelschappen is maar om dat huisbezoek te aanzienlijker te maken, en de lidmaten te meerder indruk te geven van de noodzakelijkheid van de voorbereiding ten Heilig Avondmaal, om de leraar met raad en daad bij te staan, als er gevallen komen, die dat vereisen, om van de leraar te leren, hoe men zielen moet behandelen, om aan te merken waar hij na gedaan huisbezoek heeft te gaan, om te verrichten wat daar nodig is; maar hij moet zelf alleen ook het werk doen.

Om een ieder te overreden, dat het zijn plicht is, die God hem opgelegd heeft, zo heeft hij aan te merken:

4. de woorden *acht geven, weiden, opziener*, Hand. 20:28. Dat werk kan immers niet verricht worden zonder bijzonder toezicht, en letten of een ieder zich behoorlijk gedraagt in belijdenis en wandel, gelijk het formulier zegt.
5. Dat acht geven op een ander is zelfs de plicht van bijzondere lidmaten: Hebr. 10:24. *Laat ons op elkaar acht nemen*. Veel meer is het dan de plicht van die, wiens naam is opziener.
6. Ik vraag ieder: zou het kwaad zijn, dat hij zo deed, zou hij zich bezondigen? Een ieder

zal immers zeggen *neen*. Verder: zou het niet goed zijn, zou het niet strekken tot intoming van de lidmaten, wetende dat erop gelet, wordt, en ter ore van de predikant en ouderling zal komen, zou het niet zijn tot grote stichting van de gemeente? Een ieder zal immers moeten antwoorden *ja*. Welnu dan, *wie weet goed te doen en niet doet, die is het zonde*, Jak. 4:17.

Onwetenden te onderwijzen.

XXI. 3. Onwetenden te onderwijzen. Want:

- (f) dat is de plicht van ieder mens: Kol. 3:16 *Leert en vermaant elkaar*. Veel meer dan van een ouderling.
- (g) 't Is onbetwistelijk het werk van de leraren. Nu, al wat een predikant doen moet buiten prediken, is ook de plicht van de ouderlingen, zij worden te samen met één naam ouderlingen genoemd.
- (h) De synoden verklaren, dat het hun plicht is, niet alleen van huis tot huis ieder onwetende te onderwijzen, maar ook catechisaties te hebben, niet alleen in 't bijzonder hier en daar in een huis, maar ook zelfs openbaar in de kerk.
- (i) De vraag is: zou het zonde zijn als hij het deed? Zou het niet goed en nuttig zijn als hij het deed? Wel dan, zo is hij ook in zijn geweten overtuigd, dat het zijn plicht is.

Vermanen, bestraffen, vertroosten.

4. Want:

- 13. waartoe zou anders het acht geven op de kudde, het weiden, opzicht hebben, of een ieder zich wel gedraagt, zijn? Zou het zijn om dat maar eens aan te kijken? Neen; maar om zich dan naar de gelegenheid te gedragen.
- 14. 't Is de plicht van ieder lidmaat: Hebr. 3:13. *Leert en vermaant elkaar ten allen dage*. 1 Thess. 5:14. *Vermaant de ongeregelden, vertroost de kleinmoedigen, ondersteunt de zwakken, zijt lankmoedig jegens allen*. Veel meer is 't dan de plicht van ouderlingen.
- 15. 't Is de plicht van de predikanten, zo dan ook van de ouderlingen, want wij spreken hier van 't bijzondere.
- 16. En wederom dezelfde vraag: is 't zonde? Is 't niet goed?

Zieken bezoeken.

XXII. 5. Zieken bezoeken, ook weduwen en wezen, en anderen, die in een bijzondere ongelegenheid zijn. Want:

25. dit is ieders plicht: Jak. 1:27. *De zuivere onbevleete godsdienst voor God en de Vader is deze: wezen weduwen te bezoeken in hun verdrukking.* Matth. 25:36. *Ik ben ziek geweest, en gij hebt Mij bezocht.* Schamen moeten zich dan zulke ouderlingen, die zich hiervan onttrekken.

26. 't Is de plicht van de predikanten, zo ook de hunne.

27. 't Zou niet kwaad maar goed zijn, zegt hun eigen geweten.

28. De zieken moeten de ouderlingen ontbieden: Jak. 5:14. *Is iemand krank onder u? dat hij tot zich roepe de ouderlingen van de gemeente en dat zij over hem bidden.* Ouderlingen staat hier zonder bepaling, zodat het vervat die onder de naam ouderling voorkomen, dat is, beide leer- en regeer-ouderlingen. Als dit met hart en ziel betracht wordt, en dat met die hoedanigheden, als daartoe van God gezonden, en zo van de ouderling als van de gemeente erkend wordt, dat zal een welgestelde gemeente veroorzaken.

Dit zijn dan enige plichten, die de ouderlingen alleen te verrichten hebben.

Wat nu de leraren en ouderlingen samen te verrichten hebben, zullen wij verhalen, als wij eerst in 't kort zullen aangewezen hebben het werk van de diakenen.

Diakenschap.

XXIII. De derde bediening, die God in de kerk ingesteld heeft, is het diakenschap. Door diakenen verstaan wij hier een bediening in de kerk, onderscheiden van ouderlingen en leraren, om de armen in de gemeente naar het lichaam te onderhouden. God vergadert

Zijn kerk ten merendeel uit armen, 1 Kor. 1:20. Altijd zullen er armen in de kerk zijn: Deut. 15:11. *De arme zal niet ophouden uit het midden des lands; daarom gebiede Ik u, zeggende: gij zult uw hand mildelijk opendoen aan uwen broeder, aan uw bedrukten, en aan uw armen in uw land.* Dit geeft gelegenheid aan de begoedigden om hun milddadigheid te bewijzen, en aan de armen om de voorzienigheid des Heeren over hen te erkennen, en dankbaar te zijn. Het zou lichtelijk gebeuren, dat verscheidene armen niet zouden komen tot kennis van de begoedigden, en dat ze alzo verwaarloosd worden, en door gebrek omkwamen, of tot schande van de kerk moesten gaan bedelen; daarom is het licht te zien, dat het nodig is dat er enige zijn, die hun werk daarvan maken, om over de armen opzicht te hebben, en zo heeft het de Heere ook behaagd, zo'n bediening in de kerk in te stellen. Hier is aan te merken, hun roeping, hun vereiste hoedanigheden, en hun werk.

Is van God ingesteld.

Bewijs 1.

XXIV. Dat de Heere zo'n ambt heeft ingesteld, blijkt 1. uit: Hand. 6:3. *Ziet dan om, broeders, naar zeven mannen uit u, die goede getuigenis hebben, vol des Heiligen Geestes en der wijsheid, welke wij mogen stellen over deze nodige zaak.*

Bewijs 2.

Het diakenschap was niet alleen voor die tijd, toen om hoogdringende redenen de goederen samengebracht werden, en de kerk uit de gewone boedel leefde, maar gelijk de armen in de kerk nooit zullen ophouden, zo moet het diakenschap ook altijd blijven. In de gemeente van Rome waren ook diakenen, tot welkende apostel zegt: Rom. 12:8, *Die uitdeelt in eenvoudigheid.* Hij schreef ook aan de diakenen te Filippi: Filip. 1:1. *Met de opzichters en diakenen.* Hij onderwijst Timotheüs, 1 Tim. 3, hoedanig de diakenen moeten zijn. Waaruit dan blijkt, dat het diakenschap is van Goddelijke instelling.

Moeten van de kerk gekozen worden.

XXV. Omdat het diakenschap een van God ingestelde bediening in de kerk en voor de kerk is, zo moet de verkiezing ook geschieden van de kerk, 't zij door al haar broederen,

of door de vertegenwoordigende kerk, haar opzieners, en niet door de overheden, zo geschiedde het Hand. 6. En de apostel wil dat de diakenen eerst beproefd worden, en daarna dienen, 1 Tim. 3:10. Welke beproeving en daarna dienen insluit een verkiezing.

Dit stelt het *Formulier* van de bevestiging van de Diakenen vast. *Eerstelijk vraag ik u, zo ouderlingen als diakenen, of gij niet gevoelt in uw harten, dat u wettelijk van Gods gemeente, en mitsdien van God zelf tot deze heilige diensten, ieder in 't zijn, beroepen zijt?*

Omdat de diakenen zijn voor de kerk, zo past het hun niet aalmoezeniers te zijn voor degenen, die buiten zijn, en de giften van de kerk te vermengen met de gewone arme middelen. Want:

- 't is tegen het einde en de beoging van het ambt.
- Daar ligt stilletjes in een vermenging van de kerk met die buiten zijn, immers ten opzichte van de armen, alsof zij evangelijk waren, daar de kerk klaarblijkelijk in alles gescheiden moet blijven.
- Daardoor wordt de milddadigheid van velen gestuit, omdat hun giften niet worden uitgedeeld naar hun oogmerk.
- 't Is tot nadeel van de armen van de kerk, die anders rijkelijker kunnen onderhouden worden.
- Het stijft de papisten en anderen in hun dwalingen en godloos leven, want zij worden toch onderhouden.
- 't Neemt de luister van de kerk weg, die veel heerlijker zou zijn, als de diakenen van de overvloed ook vrijwillige milddadigheid betoonden aan deze en gene, die buiten zijn.

Hun hoedanigheden.

XXVI. De hoedanigheden, die in de diakenen vereist worden, beschrijft de apostel, 1 Tim. 3:8, 9. *De diakenen evenzo moeten eerbaar zijn, niet tweetongig, niet die zich tot veel wijn begeven, geen vuil gewin zoekers; houdende de verborgenheid van het geloof in een rein geweten*, vers 12. Dat de diakenen, enz. Hierbij moet men voegen al de deugden, die zij als Christenen moeten hebben, opdat ze voorbeelden voor anderen mogen zijn, en bijzonder die, welke behoren tot de deugd van milddadigheid, namelijk:

- medelijdend, 1 Petrus 3:8, *Zijt ... medelijdend*; zó de nood van de armen wegen, alsof men zelf in dat lijden en in die armoede was, en alzo daarover aangedaan te zijn; niet bars, niet trots, niet grauwend en snauwend, alsof men honden of vijanden voorhad.
- Barmhartig, welke is een ontferming die genegenheid verwekt om te hulp te komen. Matth. 5:7. *Zalig zijn de barmhartigen*. Lukas 6:36. *Weest dan barmhartig*. 1 Petrus 3:8. *Met innerlijke barmhartigheid bewogen*. Hiertegen is: zijn hart toe te sluiten, zich hard te maken tegen de armen om niet te geven, of zo men iets om schandshalve of anderszins moet geven, dat men dan zo geeft, alsof men een hond een stuk broods toewerpt.
- Zorgvuldig en bekommerd, hoe de arme mensen het stellen zullen, of ze al genoeg hebben om te leven en om de Heere te danken, gelijk een vader voor zijn kinderen zorgt. Job 29:15, 16. *Den blinden was ik tot ogen, en de kreupelen was ik tot voeten; ik was den nooddruftigen een vader*.
- Blijmoedig en vriendelijk. Rom. 12:8. *Die barmhartigheid doet in blijmoedigheid*. 1 Petrus 3:8. *Met innerlijke barmhartigheid bewogen, vriendelijk*. Een goed woord, een vriendelijk gelaat, is zeer verkwikkend voor de armen, die door hun armoede terneergeslagen zijn, maar een wreed aangezicht, en een scherp snijdt door hun ziel.

Hun werk: **onderhoud voor de armen vergaderen.**

XXVII. Het werk van de diakenen heeft opzicht op het vergaderen van geld, en op het uitdelen, en op de zielen van de armen.

- (bb) Vergaderen. Zij moeten met de leraren en ouderlingen, die zowel opzicht moeten hebben op de armen als over de begoedigden: want der leraren ambt sluit in het ambt van ouderlingen en diakenen, en het ouderlingsambt sluit in het ambt van de diakenen, zij moeten, zeg ik, met die overleggen, vanwaar men genoegzame middelen zal kunnen bekomen, en gelegenheid wetende, daar naarstig bij zijn, om die waar te nemen.
- (cc) In het uitdelen moeten ze gebruiken wijsheid en voorzichtigheid, dat ze niet naar de sleur geven; maar aan de meest behoeftigen het meeste, aan luiers die het gegevene verkwisten, minder, opdat ze werken en spaarzaamheid leren. Anders

moeten ze handelen met wezen en ouden, met zieken en kraamvrouwen. Anders die door hun eigen schuld arm zijn, en wel werken kunnen. Anders met diegenen, die een gebrek hebben, en niet werken kunnen, al zijn ze gezond. Anders met diegenen, die liever van honger met de hunne zouden vergaan, hoewel dat een zonde in hen is, dan bekend te zijn, dat ze van de diakonie iets trokken. Anders met degenen die tot armoede zouden vervallen, en door enige penningen geholpen kunnen worden, en staande kunnen blijven. Hiertoe is wijsheid van node, om tijd en wijze en omstandigheden wel te onderscheiden.

(dd) De diakenen moeten ook verzorgen de zielen, van hun armen, want zij zijn als vaders, en al wat het een lidmaat aan het ander moet doen, dat moeten zij bij uitnemendheid doen aan die, over welke de Heere hen gesteld heeft. Namelijk:

6. de onwetenden onderwijzen, tot de prediking en catechisaties brengen.
7. Hen vermanen, bestraffen, vertroosten naar ieders gelegenheid.
8. De zieken bezoeken en hun zielen tot sterven bereiden, of tot meerder Godzaligheid, indien ze wederom gezond worden. Dus doende zullen ze zichzelf verkrijgen een goede opgang, en veel vrijmoedigheid in het geloof, dat is in Christus Jezus, 1 Tim. 3:13. Zij zullen zij u tot een sieraad in de kerk en in staat gebracht worden, om aan de kerk meer nut te doen dan te voren, en hun gaven en genaden zullen vermenigvuldigd worden. Onder alle bedieningen is er geen die naar het lichaam lastiger en schadelijker is, dan het diakenschap. Dus verwonder ik mij dikwijls, en ik verblijd mij, dat de Heere de diaken zo'n gewilligheid en vaardigheid geeft, immers doorgaans in Nederland. Zij zijn zo blij, als zij rijke aalmoezen ontvangen, alsof zij het zelf kregen, zij laten het zich niet verdrieten tot laat in de nacht in hun werk bezig te zijn. In geen vergadering is meerder orde, doorgaans meerder eenheid, en meerder getrouwheid dan onder de diakenen, en de Heere beloont hen ook, hun gevende eer en aanzien, en makende dat hun eigen gelegenheid niet verminderd, maar dikwijls vermeerderd wordt.

XXVIII. Weten en doen moet bijzonder in de geestelijke bedieningen samengaan; daarom zullen wij bij de beschrijving van die ambten een opwekking voegen, om getrouw te zijn in de uitvoering daarvan, waartoe deze beweegredenen dienen:

Opwekking voor herders, ouderlingen en diakenen.

Zij zijn van Christus gezonden.

1. Is het niet de Heere Jezus, de Koning van Zijn kerk, die u, leraren, ouderlingen en diakenen, ieder tot zijn ambt en werk zendt? Het wordt in de wereld voor een grote gerekend een afgezant van een koning te zijn; maar hier is de Heere der heren en de Koning der koningen, die in Zichzelf is de waarachtige God, het Afschijnsel van des Vaders heerlijkheid, en het uitgedrukte Beeld van zijn zelfstandigheid. Die als Middelaar verheven is aan des Vaders rechterhand, die gezeten is met de Vader in zijn troon, en met eer en heerlijkheid gekroond. Deze heeft u geroepen en tot Zijn dienst gezonden met een in Zijn Woord beschreven boodschap. Die dan achting heeft voor deze Koning, die geestelijke ogen heeft om te zien, dat de geestelijke eer onvergelijkelijk de wereldse eer overtreft, dat de eer bij God en de Heere Jezus voor de heilige engelen en de kinderen van God, niet te vergelijken is bij de eer onder de mensen, die zal het de hoogste eer rekenen zijn ambassadeur en gezant te zijn, niet om zich daarop te hovaardigen, maar om gewillig en met blijdschap vaardig te zijn in de uitvoering van zijn gezantschap, gelijk de engelen doen, als ze een boodschap van God ontvangen. En hoe groter hij is, die u zendt, hoe zorgvuldiger men moet zijn om zijn bevel stipt na te komen. Zie dan, die eer doet u de grote Koning, die last, die heerlijke, die zoete, die voordelige last legt Hij op u, en letten met wat hart en getrouwe werkzaamheid u die uitvoert. *Zijdt dan getrouw, zijt dan ijverig en hebt veel het oog op* 1 Kor. 9:16, 17. Indien ik het Evangelie verkondig, het is mij geen roem, want de nood is mij opgelegd. En wee mij, indien ik het Evangelie niet verkondig. Want indien ik het gewillig doe, zo heb ik loon, maar indien onwillig, de uitdeling is mij evenwel toebetrouwd.

Talenten ontvangen.

XXIX. 2. De Heere heeft u voorzien met zodanige gaven en talenten als nodig zijn tot dat werk, waartoe Hij u zendt, de een minder, de ander meerder. Die talenten zijn u gegeven om er winst mee te doen. Hij heeft daarenboven u bekleed met achting en aanzien bij het volk. Hij geeft u daarbij aanleiding en goede gelegenheden om met uw

talent winst te doen. Wie bent u dan, die al deze schone weldaden, talenten, achting, gelegenheden, of stil zou laten liggen, of alleen daarmee pronken, pralen en wereldse eer met geestelijke weldaden zoeken? Zij zijn daartoe al te kostelijk. Erkent dan hun dierbaarheid en brandt in ijver om ze te gebruiken tot dat einde, waartoe zij u gegeven zijn, dat is, om uw Heere te dienen, en van Zijn kerk nuttig te zijn.

Daaraan hangt zaligheid en verdoemenis.

XXX. 3. Aan uw werk hangt de zaligheid of verdoemenis van kostelijke edele mensenzielen. Als men een kerk vol mensen ziet, ieder heeft een onsterfelijke ziel, van nature gaan ze allen op de brede weg van het verderf, en dat voor eeuwig, daar is geen middel om hen te helpen dan gij, in wier mond de Heere het Woord van de verzoening gelegd heeft; indien u hen laat lopen, zij gaan verloren; wiens ziel zal dan niet aangedaan zijn om hen te helpen? Ligt er maar een mens in 't water, ieder schreeuwt om hulp, ieder doet wat hij kan om te helpen. Zal men dan niet ontroerd worden over het eeuwig verderf van de mensen naar ziel en lichaam, en bijzonder gij, die daartoe van de Heere Jezus gezonden zijt om hen te helpen, zult u dan al uw bekwaamheden niet bijbrengen, om te helpen zoveel u kunt, met onderwijzen, vermanen, bestraffen, en hen bij de hand te grijpen om ze uit het vuur te rukken, en hen als een roef van voor de hel weg te halen en voor Jezus' voeten neer te zetten?

Ook zijn er bekeerden in de kerk, daar zijn kleine kinderkens, daar zijn die verder gekomen, ieder verlangt en roept om voedsel, om melk, om een stuk brood, om daarbij geestelijk te leven; daar zijn er, die op de rechte weg al zoetjes voortgaan, daar zijn er ook, die als verloren schapen dolen, daar zijn gezonden, daar zijn zieken, daar zijn die bijna dood zijn, en overgaan naar de eeuwigheid; ieder doet zijn ziel open en verlangt naar een woord van versterking en vertroosting, ieder ziet of u niet komt, en gaapt u de woorden uit de mond. u hebt brood en wijn, de Heere heeft u gezonden om hen te versterken en te vertroosten, en heeft u daartoe bekwaamheden gegeven. Hoe mag het van uw hart, hen van honger te laten sterven, hun het voedsel dat de Heere Jezus u voor hen gegeven had, niet te geven, 't zij uit luiheid of achteloosheid? Zo daar enige beweging van liefde, zo daar enige ontferming is, u zult uit aanmerking van de zielen, zo onbekeerden als bekeerden, bewogen worden om hen uit alle macht te helpen.

't Is de gemeente Gods.

XXXI. 4. Ziet u op de gemeente, over welke de Heere u tot opzieners gesteld heeft, 't is de gemeente Gods de gemeente, die Christus met Zijn bloed gekocht heeft, die Christus heeft liefgehad, en voor welke Hij Zichzelf heeft overgegeven. Des Heeren dierbare zonen en dochters, zijn troetelkinderen; over deze heeft de Heere u als voedsters gesteld. Zult u dan zulke lievelingen des Heeren niet teder behandelen, hen bewaren voor 't geweld van degenen, die ze kwaad willen doen, hen bewaren voor dwalen, hun spijs en drank geven, en ze opvoeden als zulke beminden van de Heere Jezus? Zal Jezus hen met Zijn bloed kopen, en zult gij u van hen niet aantrekken? Zo de liefde van Jezus tot Zijn kerk op uw hart komt, de liefde tot de kerk zal u ook arbeidzaam maken, om uit al uw macht hen te verzorgen, en het goede voor hen te zoeken.

God wordt daardoor verheerlijkt.

XXXII. 5. De welstand van de kerk is de verheerlijking van God op aarde; daarom als de Heere Jezus ons lere bidden: *geheiligd worde Uw Naam*, zo voegde Hij terstond het middel daarbij: *Uw koninkrijk kome!* De kerk zou immers zijn een eer van Christus, die zou des Heeren lof vertellen, en de deugden Desgenen verkondigen, die hen uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht. Gods Naam wordt gelasterd, als het de kerk kwalijk gaat, als daar veel ergernissen in zijn. Maar als de kerk blinkt in heilige sieraden, met schone deugden versierd is, en veel vruchten draagt, dan wordt de Heere verheerlijkt, dan wordt de Heere erkend in Zijn volmaaktheden, dan juichen de engelen, dan verblijden zich de leraren, dan vermaken zich de kinderen van God, dan zien zij, die buiten zijn des Heeren heiligheid, en krijgen ontzag; dan wordt de Godlovede stem gehoord, dat er de hemel van weergalmt. Nu dan, opzieners van de kerk, de Heere heeft u gesteld om de kerk zo te bereiden; hebt u dan liefde en lust dat de Heere verheerlijkt wordt. Wees zeer werkzaam om de kerk in zulke staat te brengen.

Een ieder zal van zijn bediening rekenschap geven.

XXXIII. 6. Gij, ieder in 't bijzonder, u zult Gode rekenschap geven over de zielen, die u toebetrouwd zijn geweest. Indien u ontrouw zijt geweest, wee u! Indien u getrouw bent

geweest, ... *wel u!* Beeldt u niet in, dat er niet naar gezien zal worden, hoe u het gemaakt hebt; zeker de Heere zal u voor Zijn oordeel doen komen, en tot u zeggen:

"Geeft rekenschap van uw regering, hoe hebt gij uw zending, uw talenten, al de schone gelegenheden beantwoord? Hoe hebt u de zielen behandeld? Zijn er ook door uw schuld verloren gegaan? Hebt u de handen van de godlozen gesterkt? Hebt u laten sterven dat sterven wilde? Hebt u teder acht gegeven op mijn lammetjes en zuigelingetjes? Of hebt u ze ten onrechte bedroefd, hen geslagen, hun hun sluier benomen? Waar zijn de zielen, die door uw dienst bekeerd zijn; vertroost zijn; opgebouwd zijn?"

O, wat zal dat een droevig onderzoek en navragen voor veel opzieners zijn! Wat een droevig en verschrikkelijk vonnis zal over hen uitgesproken worden! Hadden ze nooit geboren geweest, hadden ze nooit opzieners geweest! Door zijn eigen zonden verloren te gaan, en daarbij nog zo menige ziel tot zijn last te hebben, en die in het laatste oordeel te zien en te horen tegen u opstaan, en zeggen:

"U wist wel, dat ik onwetend was, u wist wel, dat ik in de zonde leefde, had u naar mij omgezien, had u mij gewaarschuwd, bestraft, onderricht en in de weg der zaligheid geleid, nu had ik zalig geworden; maar ziet, nu ga ik verloren; gij ontrouwe predikant, gij ontrouwe ouderling! God eise mijn bloed van uw hand. Hij behandelde u als de boze en luie dienstknecht!"

Maar wat zal het een zoete tijd zijn voor de getrouwe leraren, ouderlingen en diakenen, als de Heere hun arbeid, hun gebeden voor de gemeente, hun bijzondere aanspraken, vermanen, waarschuwen en leiden van de zielen, zal voor de dag brengen, en hen zal doen ingaan in de heerlijkheid, zeggende: *Wel gij getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten, ga in in de vreugde uws Heeren!* Overweegt tot uw waarschuwing en opwekking deze teksten: Ezech. 3:18. *Zijn bloed zal Ik van uw hand eisen*, vers 19. *Gij hebt uw ziel bevrijd*. Hebr. 13:17, *Zij waken voor uw zielen, als die rekenschap geven zullen*. Matth. 25:30, *De onnutte dienstknecht, werpt uit in de buitenste duisternis, daar zal wening zijn en knersing der tanden*. Matth. 25:23, *Wel gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten, ga in in de vreugde uws Heeren*. Loopt deze teksten zo licht niet over, maar blijft er wat bij staan, totdat het gewicht op uw hart kome, en het u aanzette om getrouw te zijn

in uw ambt.

Hoofdstuk 29: Van de Kerkelijke Macht en het gebruik van de Sleutels van het Koninkrijk der hemelen

Hoofdstuk 29

Van de Kerkelijke Macht en het gebruik van de Sleutels van het Koninkrijk der hemelen.

Gesproken hebbende van het werk, 't welk ieder leraar, ouderling en diaken te verrichten heeft, gaan wij voort tot het werk, 't welk de leraren en ouderlingen te samen hebben te doen.

De leraren en ouderlingen samen maken uit, kerkenraden, classes en synoden.

Dat er zulke vergaderingen behoren te zijn, blijkt:

1. Uit de noodzakelijkheid. De natuur leert de mensen, dat er geen republiek of maatschappij bestaan kan, zonder samenkomsten van degenen, die tot haar bestierders gesteld zijn, bijzonder als de republieken en maatschappijen zich uitstrekken tot verscheidene provincies, steden en dorpen; zo eist ook de kerk, dat haar opzieners samenkomen, niet alleen in iedere afzonderlijke kerk, maar ook in provincies, en die wederom bestaande uit meer en veel provincies; en indien het de nood vereist, zo moeten er ook vergaderingen gehouden worden, die uit al de kerken door de gehele wereld door haar afgezanten, bestaan, want 't is één kerk, opdat alzo de enigheid van de leer bewaard, en de kerk voor verwarring bevrijd worde.

2. 't Blijkt ook uit de handelwijze van de kerk in het OUDE TESTAMENT, in welke zij had een grote raad, van de Heere Jezus erkend, Matth. 5:22. *Wie tot zijn broeder zegt: Raka, die zal strafbaar zijn door de grote raad.*

3. Uit de handelwijze van de apostolische kerk, Hand. 15:6. *De apostelen en de ouderlingen vergaderden te samen, om op deze zaak te letten.* 1 Kor. 5:4. *Als gij en mijn geest te samen vergaderd zullen zijn.*

Hun werk.

II. Deze vergaderingen zijn de een onder en de ander boven, niet in heerschappij, maar in bestuur.

De leer zuiver te bewaren.

1. Om de enigheid van de ware leer te bewaren, en de rechte zin van de Schrift te verdedigen tegen opkomende verdraaiingen, en alzo te zijn een pilaar en vastigheid van de waarheid, 1 Tim. 3:15. Maar niet om nieuwe leer en nieuwe godsdienst in te stellen, ook niet om van de Schrift gezag te geven, ook niet om de hoogste onfeilbare rechter van de verschillen te zijn. Want:

7. God is de enige Wetgever, Jak. 4:12.

8. Bij de Schrift mag men niets toedoen, ook niets daar afdoen, Deut. 4:2 Openb. 22:18.

9. Menselijke geboden en inzettingen verwerpt de Heere Jezus, Matth. 15:9.

10. Het werk van de leraren is, te leren al wat God hun in zijn Woord bevolen heeft, Matth. 28:19, 20.

11. En ieder lidmaat moet toezien, dat hij geen dienstknecht van de mensen worde, en zich onder niemands macht late brengen, Gal. 5:1 1 Kor. 7:23.

Goede orde te houden.

2. Om alle goede orde te bewaren, opdat alle dingen eerlijk en met orde geschieden, 1 Kor. 14:40. Dat de een de ander niet overheerse, dat de godsdienst betamelijk en zonder verwarring geschiede, en dat die niet worde nagelaten.

Ergernis te weren.

3. Om alle ergernissen te weren, en tegen die de sleutels van het koninkrijk der hemelen, de Discipline of Kerkelijke tucht te gebruiken.

Sleutels van het koninkrijk der hemelen.

III. Sleutels betekenen macht, deze is gebiedende, zo heeft de Heere Jezus als de Heere over de kerk, macht over haar: Openb. 3:7 Die de sleutel Davids heeft; die opent, en niemand sluit: en Hij sluit, en niemand opent. Of deze macht is bedienende, en wordt gebruikt op bevel en in de naam van de Heere Jezus: Jes. 22:22. Ik zal de sleutel van het huis van David op zijn schouders leggen. In deze laatste zin heeft Christus aan Zijn kerk sleutels gegeven: Matth. 16:19. Ik zal u geven de sleutels van het koninkrijk der hemelen. Dat is, macht om in de kerk in te laten en uit te sluiten.

Van het koninkrijk der hemelen.

Niet van het koninkrijk der macht, noch van het koninkrijk der heerlijkheid, maar van het koninkrijk der genade, 't welk is de kerk, in welke het alles hemels is; daar is een hemels koning, hemelse onderdanen, hemelse goederen, hemelse muren en poorten, hemelse macht om in en uit te laten. Deze macht verblijft, noch heeft haar zitplaats niet in de opzieners als oorzaken, en als eigenaars, zij hebben de macht in zichzelf niet, zij mogen daarmee niet handelen zoals zij willen, 't is hun eigen macht niet, noch door natuur, noch door gift, maar 't is en blijft Christus' macht, en zij zijn maar dienaars, door welke Christus die macht uitvoert.

Deze macht bestaat in binden en ontbinden, in zonden te vergeven en te houden: Matth. 16:19. *Zo wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn; en zo wat gij ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn.* Matth. 18:18, en Joh. 20:23. *Zo gij iemands zonden vergeeft, die worden ze vergeven; zo gij iemands zonden houdt, die zijn ze gehouden.* De vastigheid vloeit niet uit de dienaars, of ook niet uit enige verbintenissen, die God gedaan heeft om zich naar de wil en doen van de opziener te voegen, maar omdat het Christus' macht is, en die in zijn naam en naar zijn voorschrift en bevel geschiedt. Jes. 3:10, 11. *Zegt den rechtvaardige, dat het hem wel gaan zal. Wee*

den godloze, het zal hem kwalijk gaan.

De eerste sleutel is de verkondiging van het Woord.

IV. Deze sleutels zijn twee, namelijk, het Woord en de Christelijke Ban. De eerste Sleutel is de verkondiging des Woords. De Heere heeft aan Zijn kerk het Woord gegeven, en de dienaars, die het in Zijn Naam verkondigen, met dat gezag: *Wie u hoort, die hoort Mij, en wie u verwerpt, die verwerpt Mij*, Lukas 10:16. Met deze macht verkondigen zij de gelovigen de vergeving van de zonden en het eeuwige leven: Joh. 3:36. *Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven.* Hand. 16:31. *Geloof in de Heere Jezus Christus en u zult zalig worden.*

Met diezelfde macht sluiten zij het koninkrijk der hemelen voor de ongelovigen en onbekeerden, zolang als zij zo blijven en zich niet bekeren: Rom. 2:9. *Verdrukking en benauwdheid over alle zielen des mensen, die het kwaad werkt.* Joh. 3:36. *Die de Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toorn van God blijft op hem.* Daar is groot onderscheid, of iemand datzelve wel weet, of een particulier dat tegen hem zegt, dan of een dienaar van Christus in Christus' Naam, 't zij in 't openbaar, 't zij in 't bijzonder met toepassing op iemand in 't bijzonder, zegt: *gij gelovige, u bent een erfgenaam van het eeuwige leven, de zonden zijn u vergeven.* En wederom, *gij godloze, u verkondig ik, dat Gods toorn op u ligt, en dat u verdoemd zult worden, indien gij u niet bekeert.* Omdat het van een dienaar van Christus uit Christus' last tot hen gesproken wordt, zo moet het aan beide kanten zulke ingang in hun harten hebben, en zulke bewegingen in hen verwekken, de een tot vertroosting, en de ander tot verschrikking, alsof de Heere Jezus het in eigen persoon tegen hen zei, want het Woord is even vast.

De tweede is de christelijke ban.

V. De tweede Sleutel is de Christelijke Ban. Deze is een bedienende macht aan de kerk gegeven, om de ergerlijke en godloze het koninkrijk der hemelen toe te sluiten, en het wederom te openen voor hen, als ze berouw hebben over hun vorig leven, en betering van het leven beloven, en met de daad bewijzen.

't Voorwerp zijn lidmaten.

Deze sleutel heeft tot een voorwerp, niet Joden, heidenen, of iemand die buiten de kerk is, maar ergerlijke lidmaten van de kerk, 't zij alleen gedoopten, 't zij die ook ten Heilig Avondmaal zijn toegelaten. 1 Kor. 5:12, 13. *Wat heb ik ook die buiten zijn te oordelen? Oordeelt gij niet die binnen zijn? Die buiten zijn, oordeelt God. En doet gij deze boze uit ulieden weg.* Deze, die binnen zijn, zijn een voorwerp van de Christelijke Ban, als ze in leer en leven afdwalen, en menigmaal vermaand zijnde, daarin blijven. Zie: 1 Kor. 5:13. *Doet gij deze boze uit ulieden weg.* 1 Tim. 1:20. *Onder welke is Hymenéeus en Alexander, die ik de satan overgegeven heb, opdat zij zouden leren niet meer te lasteren.* Uit te werpen is Christus' bescherming te ontzeggen, en over te geven aan die, die buiten heerst, dat is, de satan.

't Werk is uitsluiten.

VI. 't Werk van de Ban is, hen uit de gemeente uit te sluiten, niet meer te erkennen voor een lid van haar, en af te houden van de tafel des Heeren. Tot dit uiterste komt men door verscheidene trappen.

Heeft vier trappen.

56. De eerste is: Vermaning, waarschuwing, bestraffing; 't zij bijzonder aan hun huis; 't zij, zo ze naar die niet vragen, in de tegenwoordigheid van de kerkenraad.

57. De tweede is: de tafel des Heeren hun te ontzeggen, omdat de censuur opzicht heeft, én op de ergerlijke tot zijn verbetering, én op de Kerk, opdat die niet gelasterd worde, en opdat niemand geërgerd worde, of zijn zonden navolge, 1 Kor. 5:6. Weet u niet dat een weinig zuurdesem het gehele deeg zuur maakt? Zo moet men in sommige gelegenheden wel iemand, die een ergernis begaan heeft, om wille van de kerk afhouden, die men anderszins om zijns zelfs wille wel zou toelaten; omdat hij bij uitnemendheid berouw betoont, en voor en na de gegeven ergernis onberispelijk en Godzalig leeft. Bijzonderlijk is de tweede trap voor die, welke in de ergernissen voortgaan.

58. De derde trap is: De ergerlijke in leer en leven voortgaande aan de gemeente als zodanig voor te stellen, opdat die wete, dat men de sleutels gebruikt, opdat die om de bekering van de afgedwaalde bidde, en ook opdat de ergerlijke beschaamd worde tot

bekering. Eerst met verzwijging van de naam, en zo nog onveranderd blijvende, met bekendmaking van de naam, opdat het te meerder indruk hebbe op 't gemoed van de ergerlijke, en de gemeente. En als dit alles niet helpt, zo komt men tot:

59. De vierde en laatste trap, en men snijdt hem af, men ontzegt hem alle gemeenschap met de kerk, en men erkent die niet meer voor een broeder of zuster, men acht hem als een heiden. Dit was in de censuur in 't OUDE TESTAMENT Gen. 17:14. *Dezelve ziel zal uit haar volkeren uitgeroeid worden;* dat is, zijn naam zou uit het geslachtsregister uitgeschrapt worden, en hij gerekend worden, als niet van het zaad Abrahams, als niet in het verbond met zijn zaad opgericht. Dit is 't geen de Heere Jezus zegt: Matth. 18:17. *Indien hij ook van de gemeente geen gehoor geeft, zo zij hij u als de heiden en de tollenaar.* Dit is, dat de apostel Paulus zegt, 1 Kor. 5:13. *Doet gij deze boze uit ulieden weg.*

Het einde en oogmerk.

VII. Het einde en oogmerk van de Ban, gelijk die niet is over alle mensen, als mensen, en om lichamelijke straffen op te leggen, maar alleen raakt mensen, als lidmaten van de kerk, in leer of leven niet overeenkomende met het Woord van God, zo zijn ook de einden van de Ban geestelijk, namelijk:

- Tot beschaming van de zondaar zelf, ten opzichte van de Godzaligheid naast de wetten Gods. opdat hij zie, hoe verre hij daarvan, en van zijn belijdenis verschilt, en zich schame voor God en Zijn kerk, en alzo tot inkeer kome, 2 Thess. 3:14. *Vermengt u niet met hem, opdat hij beschaamd worde.*
- Opdat hij over de censuur gevoelig zijnde als over de straf van de Heere Jezus, zich bekere van zijn boze wegen: 1 Kor. 5:5. *Opdat de geest behouden moge worden in de dag van de Heere Jezus.* 1 Tim. 1:20. *Opdat zij zouden leren niet meer te lasteren.*
- Om andere lidmaten te doen vrezen, voor de straf, die de Heere Jezus oefent, gelijk al de kinderen vrezen, als de vader een kind kastijdt, en om hen voorzichtig te doen wandelen: 1 Tim. 5:20. *Bestraf die zondigen, in tegenwoordigheid van allen, opdat ook de anderen vreze mogen hebben.*
- Opdat de ergernissen weggenomen worden uit de kerk, zo voor degenen die binnen als die buiten zijn, welke door de ergernissen gelegenheid nemen om de godsdienst te

lasteren; Rom. 2:24. *Want de Naam van God wordt om uwentwil gelasterd onder de heidenen.*

- Om de gehele kerk voor oordelen Gods te bewaren: Jer. 5:25, 26. *Uw ongerechtigheden wenden die dingen af, en uw zonden weren dat goede van ulieden; want onder Mijn volk worden godlozen gevonden.* 1 Kor. 11:30, 31. Daarom zijn onder u veel zwakken en zieken, en velen slapen; want indien wij ons zelf oordelen, zo zouden wij niet geoordeeld worden.

Het gedrag van de opzieners.

VIII. Het gedrag naast de censuur betreft, of de opzieners, die de censuur oefenen, of de persoon, die bestraft wordt, of anderen naast de gecensureerde. Die de censuur oefenen, moeten het doen in alle rechtvaardigheid, zonder aanzien van personen. Met grote voorzichtigheid, zachtmoedigheid, met grote deftigheid, zodat het ook in de aangezichten te zien is, dat ze in de tegenwoordigheid van de Heere Jezus zijn, en Zijn werk in Zijn Naam uitvoeren. In alle nederigheid, betonende dat ze het niet heersende doen, maar alleen als dienaars, in betoning van smart en medelijden met hun ellende, zodat ze 't doen, omdat ze het zo moeten doen tot hun en van de gemeente beste.

Van de gecensureerde.

IX. De gecensureerde is verplicht zeer gevoelig te zijn, en zich die tuchting van de kerk te onderwerpen met droefheid. Want het is de bestraffing van Christus zelf, en hij heeft het beloofd, toen hij tot de tafel des Heeren toegelaten werd, en hij moet erkennen, dat de kerk het doet ten beste van hem en van het rijk van de Heere Jezus. Maar is een kerk zo vervallen, en zijn de opzieners zo godloos, dat ze de ergernis ongestraft laten, en zich kanten tegen de Godzaligen, die in de rechtzinnigheid van de leer, en in deugdzaamheid van leven uitmunten, en over die de sleutels gebruiken: zo'n censuur is niets te achten, noch van de zo onrechtvaardig gecensureerde, noch van de andere Godzaligen; want 't geschiedt niet naar Christus' ordonnantie, maar tegen dezelve: Spr 26:2. *Een vloek zonder oorzaak, zal niet komen.* Maar die vloek zal op hun eigen hoofd nederdalen, die het hart des rechtvaardigen door valsheid bedroeven, en de handen des godlozen

sterken, Eze 13:21, 22.

Van de lidmaten naast de gecensureerden.

X. De lidmaten hebben zich naast de gecensureerden voorzichtig te gedragen, naar de trap van de censuur zich na dezelve te onttrekken van hen, en hen te vermanen: 2 Thess. 3:14, 15. Indien iemand ons woord door deze brief geschreven niet gehoorzaam is, tekent die; en vermengt u niet met hem, en houdt hem niet als een vijand, maar vermaant hem als een broeder.

Doch wanneer de hoogste trap van censuur aan iemand is gedaan, zo moet de onttrekking groter en klaarblijkelijker zijn, en zo wij gelegenheid hebben, of met enige schijn van stichting gelegenheid kunnen maken, zo moet men in vertoning van de afstand en scheiding tussen ons en hem, hem beklagen over zijn ellende, en hem vermanen tot bekering; maar als het geen ingang heeft, of hij maar bozer wordt, zo moet men hem als een heiden en tollenaar laten lopen: Matth. 18:17. En indien hij denzelf geen gehoor geeft, zo zeg het aan de gemeente; en indien hij ook aan de gemeente geen gehoor geeft, zo zij hij u als de Heiden en de tollenaar. Titus 3:10. En hem na de eerste of tweede vermaning verwerpen.

Ontsluiten wanneer moet geschieden.

XI. Dus wordt het koninkrijk der hemelen door de Christelijke ban toegesloten; doch deze toesluiting is niet voor altoos, maar totdat zij zich bekeren, en dat zij door belijdenis en betoning van hun hartelijk berouw, en dadelijke afstand van hun dwalingen of ergerlijk leven doen, en een voorbeeldig Godzalig leven leiden. In dit geval wordt het koninkrijk der hemelen wederom voor hen ontsloten, met hen wederom tot de gemeenschap van de kerk, als een broeder of zuster op te nemen, en tot de tafel des Heeren toegang te geven, met alle betoning van blijdschap en liefde, omdat er ook zelfs in de hemel blijdschap is over elke ziel, die zich bekeert, Lukas 15:7, 10. Deze wederopneming zien wij: 2 Kor. 2:6, 7. De zodanige is deze bestraffing genoeg, die van velen geschied is, alzo u daarentegen hem liever moet vergeven en vertroosten, opdat de zodanige door al te overvloedige droefheid niet enigszins verslonden worde.

Daar is zulk een geestelijke macht in de kerk.

XII. De censuur van de kerk heeft ten allen tijde veel tegenstanders gehad, en heeft ze nog, daarom is nodig, dat wij bij het gezegde het nog klaarder maken door het beantwoorden van deze vraag: *Of een geestelijke macht, zoals boven is beschreven, aan de kerk gegeven is?*

Erastianen en Remonstranten, of ontkennen alle geestelijke bedienende macht in de kerk tot oefening van de censuur, en willen dat men alleen het Evangelie predikt, en daarmee gedaan, of zo ze enige macht toestaan, zo zeggen zij, dat die in de overheden berust, en dat de overheden die uitvoeren door de opzieners van de kerk, als haar dienaars en ondergeschikten.

Wij daarentegen zeggen: ja, dat de Heere Jezus zo'n macht aan de kerk heeft gegeven, en dat ze geheel onderscheiden is van der overheden macht, en geheel niet afhangt van de overheden, en alleen in Christus' Naam, en niet in de naam van de overheden uitgevoerd moet worden, Dit blijkt:

XIII. 1. Uit uitdrukkelijke teksten.

Matth. 16:19. Ik zal u geven de sleutels van het koninkrijk der hemelen, en zo wat u zult binden op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn, en zo wat u ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn. Matth. 18:17. *Indien hij der gemeente geen gehoor geeft, zo zij hij u als de heidenen en tollenaar.* 1 Kor. 5:3, 4, 13. *Ik heb besloten in de Naam van onze Heere Jezus Christus, als gij en mijn geest samen vergaderd zullen zijn, met de kracht van onze Heere Jezus Christus, denzulken de satan over te geven. En doet gij deze boze uit ulieden weg.* Gal. 5:12. *Och, of zij ook afgesneden werden, die u onrustig maken!* Rom. 16:17. *Ik bid u, broeders! neemt acht op degenen, die tweedracht en ergernissen aanrichten tegen de leer, die gij van ons geleerd hebt, en wijkt af van dezelve.* 2 Thess. 3:4. *Indien iemand ons woord, door deze brief geschreven niet gehoorzaam is, tekent die, en vermengt u niet met hem, opdat hij beschaamd worde.* Tit 3:10. *Verwerp een ketters mens na de eerste en tweede vermaning.* 2 Joh. 1:10. *Indien iemand tot ulieden komt, en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in uw huis, en zegt tot hem niet: Zijt gegroet.*

Uit al deze teksten samengenomen, of ieder op zichzelf aangemerkt, blijkt klaar de

uitoefening van de apostolische kerken, van de bevelen van Christus en de apostelen, van ergerlijken in leer en leven buiten te houden, of zo zij binnen de kerk zijn, buiten te werpen, af te snijden, zich met die niet te vermengen, uit haar weg te doen, van die te wijken. Dit werd aan de gemeente bevolen te doen, zonder de minste melding van de overheden.

Uitvlucht. Zegt men: De overheden waren toen heidens, daarom zouden die het niet doen, zo moest de kerk het zelf doen; maar als de overheden Christenen zijn, zo komt het haar toe.

Antwoord.

Het doet er niet toe, of de overheid heidens of christelijk is. Overheid als overheid heeft dezelfde macht, en alle Christenen zijn schuldig zich met dezelfde onderwerping de overheden te onderwerpen, van wat godsdienst zij ook zijn. Christen of geen Christen raakt de personen, die het overheidsambt bekleden, en niet het ambt. Nergens wordt een christen-overheid meer macht over de kerk gegeven dan een heidense overheid. De kerk behoudt haar eigen en dezelfde vorm en natuur, onder hoedanige overheden zij ook is.

2. De benaming van de opzieners.

XIV. Uit de benaming en het werk van de opzieners van de kerk. Zij werden genoemd huisverzorgers Gods, Tit 1:7. Opzieners, Hand. 20:28. Dienaars van Christus en uitdelers van de verborgenheden Gods, 1 Kor. 4:1. Regeringen, 1 Kor. 12:28, Voorgangers, Hebr. 13:7, 17. Voorstanders, 1 Thess. 5:12. Hun werk is regeren, 1 Tim. 5:17. Acht hebben op de kudde, te waken tegen de wolven, Hand. 20:28. Alles eerlijk en met orde te doen geschieden. 1 Kor. 14:40. En dat alles tot opbouwning des lichaams van Christus, Efése 4:12. De kerk voorbereiden om haar als een reine maagd Christus voor te stellen, 2 Kor. 11:2. Al deze benamingen zeggen macht te hebben om zo en zo te doen, zo is er dan een macht in de kerk; deze macht heeft haar plaats niet in de overheden, in de uitvoering van die waren ze geen dienaars van de overheden, maar zij heeft haar plaats in de Heere Jezus, de Koning van Zijn kerk, en die macht voeren de opzieners van de kerk uit als dienaars van Christus. Verder deze macht kan niet uitgevoerd worden, noch het einde van die macht kan niet bekomen worden, zonder toesluiten en ontsluiten, zonder

uitwerpen en inlaten, zo is er dan zo'n macht in de kerk.

3. Zulke macht was in 't OUDE TESTAMENT

Zodanige macht is er in het OUDE TESTAMENT geweest. God zelf wierp Kaïn uit de gemeente, Gen. 4:14, 16. God beval de ergerlijken uit de kerk te werpen, en hun zielen uit hun volkeren uit te doen, in veel plaatsen. Nu, het is een kerk, zo daar zo'n macht van uitvoering was, zo dan ook hier; want deze macht heeft geen opzicht als ceremonieel, maar raakte het welwezen van de kerk, en zo is ze altijddurende. Zielen uit zijn volk uitdoen, is niet doden, maar uit het naamregister van de kinderen Israëls, van de kerk, uit te schrappen, hen niet onder Abrahams zaad te rekenen, te achten als de heidenen en tollenaar, gelijk Christus dat zo uitlegt, Matth. 18:17, sprekende van de censuur.

4. De natuur van alle maatschappijen.

De natuur van alle maatschappijen en verenigde vergaderingen eist, dat er orde en macht zij om uit te sluiten al degenen, die de voorwaarden, waarop zij ingelaten waren, niet nakomen, maar de gehele maatschappij trachten te verwarren. Nu, de kerk is een geestelijke gemeenschap, en die ingelaten worden, worden onder belofte ingelaten; zo heeft ze dan ook macht dezulken, die tegen haar beloften en tegen de welgesteldheid dier gemeenschap aangaan, uit te sluiten.

5. De eerste synode.

Doet hierbij:

(a) de eerste synode, Hand. 15. Zij gaven bevelen, vers 24. Zij bestraften en veroordeelden dwalingen, vers 25. Zij gaven ordonnantie, Hand. 16:4. Dus blijkt het klaar, dat de kerk macht heeft om dezelve door de opzieners te regeren en te bestieren, waartoe noodzakelijk de inlating en de uitsluiting behoort.

(b) Dit is altijd de standvastige praktijk van de kerk van alle eeuwen geweest. En het is de standvastige belijdenis en praktijk van de Gereformeerde kerk in Nederland geweest van de tijd van de Reformatie af, als blijkt uit het formulier van de bevestiging van de dienaren des Goddelijken Woords.

6. De gemeente in goede tucht houden

Ten laatste is het werk van de dienaren des Woords, de gemeente Gods in goede tucht te houden, en te regeren op zo'n wijze als de Heere geordineerd heeft; want Christus, gesproken hebbende van de christelijke straf, zei tot zijn apostelen aldus: *Zo wat gij op de aarde binden zult, dat zal gebonden zijn in de hemel ...* en dat met de sleutels des hemelrijks, die hen bevolen zijn, ontsluiting en toesluiting gedaan worde, volgens de last, hun van God gegeven.

(q) Het formulier van de bevestiging van de ouderlingen: Zo is dan ten eerste het ambt van de ouderlingen ... naarstelijk toe te zien, of een ieder zich behoorlijk gedraagt in belijdenis en in wandel. Die zich onstichtelijk gedragen te vermanen, en te verhoeden dat de sacramenten niet ontheiligd worden. Ook mede tegen de onboetvaardigen (volgens de Christelijke tucht) te handelen.

(r) Het formulier van de Ban geeft het alleszins te kennen. Zie vooral deze woorden: *Zo zijn wij genoodzaakt nu tegenwoordig voort te varen tot zijn afsnijding, volgens het bevel en de last ons gegeven in Gods Heilig Woord.*

(s) Onze Catechismus, vraag 82, *Daarom is de christelijke kerk schuldig naar de ordening van Christus zulken door de sleutels des hemelrijks uit te sluiten.* Vraag 85, *Alzo als achtervolgende het bevel van Christus... van henlieden (opzieners van de kerk) door 't verbieden van de sacramenten, uit de Christelijke gemeente, en van God zelf uit het rijk van Christus gesloten worden.*

(t) De Nederlandse Belijdenis des Geloofs, Art. 32, Waartoe geëist wordt de Excommunicatie of de Ban naar het Woord Gods.

(u) Doet hierbij de christelijke, loffelijke en voorbeeldige Resolutie van de Ed. Mog. Heren Staten van Friesland, anno 1645, waarbij zij ook stipt blijven, en die telkens wederom indachtig gemaakt wordt. Opdat alzo de kerk moge blijven bij haar recht, zowel van censuur als tucht, die haar mitsdezen volkomenlijk gelaten wordt.

Hieruit is het klaarblijkelijk, dat het niet is een bijzondere bevatting van dezen of genen, maar dat het is de voortdurende belijdenis en praktijk van de gehele Nederlandse Gereformeerde kerk, en dat degenen, die dit tegenspreken en in de praktijk tegenlopen,

in deze dele niet eens zijn met de Gereformeerde kerk, maar zoveel in hen is, de Catechismus, de Nederlandse belijdenis, en de Formulieren van eenheid verbreken en verscheuren.

Tegenwerping 1.

XV. Matth. 13:28-30. *Wilt gij dan, dat wij heengaan, en datzelve onkruid vergaderen? Maar Hij zeide: Nee, opdat gij, het onkruid vergaderende, ook mogelijk met hetzelfde de tarwe niet uittrekt; laat ze beide te samen opwassen tot de oogst.* Ziet, daar wordt wel uitdrukkelijk verboden het onkruid uit te trekken, en geboden het te laten opwassen.

Antwoord.

De akker is niet de kerk, maar de wereld, vers 38. Het onkruid zijn de bozen; de oogst is de voleinding van de wereld, vers 39. De zin van deze gelijkenis is, dat de Heere niet wil dat er alleen Godzaligen op de wereld zullen zijn, maar ook godlozen, en dat, om de uitverkorenen te vergaderen, de godlozen niet moeten uitgeroeid worden, omdat ook uit godloze Godzalige kinderen voortkomen, 't welk niet geschieden kon, indien alle godlozen verdelgd werden. Zodat deze plaats geheel niet raakt de kerk en haar macht van censuur, die niet een geveinsde, maar ergerlijke uitwerpt.

Tegenwerping 2.

Matth. 18:15. *Indien uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga heen en bestraf hem tussen u en hem alleen.* Zo heeft dan de openbare bestraffing en uitwerping uit de kerk geen plaats.

Antwoord.

- (33) Leest al vervolgens vers 16-18, zo zult u zien, dat ja zo'n uitwerping bevolen wordt, maar de Heere wil dat men met trappen tot het uiterste zal komen.
- (34) De Heere spreekt vers 15, hoe men handelen moet in bijzondere verongelijkingen en niet van openbare ergernissen.

Tegenwerping 3.

1 Kor. 11:28. *De mens beproeve zichzelf.* Zo heeft de kerkenraad daar niet mede te doen.

Antwoord.

Het een sluit het andere niet uit: ditzelfde wordt ook de opzieners bevolen, 1 Kor. 5:12. Oordeelt u niet, die binnen zijn? En bijzonder is het werk van de opzieners, als iemand zichzelf niet kan of wil beproeven.

Tegenwerping 4.

Men brandmerkt de lieden, en maakt ze verachtelijk.

Antwoord.

(x) Laat ze buiten blijven, die godloos willen leven.

(y) Zij doen 't zichzelf, de kerk maakt hun gedrag niet openbaar, maar straft alleen dat nu openbaar is.

(z) Dat is het oogmerk niet van de censuur, maar hun bekering en het welzijn van de kerk.

Tegenwerping 5.

De overheden komt het straffen toe, en niet de kerk.

Antwoord.

De overheden komt de macht van de sleutels niet toe, die zijn niet haar, maar aan de kerk gegeven. De overheden straffen zodanigen, die de geruste samenleving van de onderdanen beroeren, en dat met lichamelijke straffen; maar de kerk straft zodanigen, die tegen de waarheid en Godzaligheid aangaan, met geestelijke straffen. Ieder heeft andere oogmerken, andere naturen van straffen. Die van de kerk gestraft wordt kan daarom wel een goed onderdaan van de overheid zijn.

Tegenwerping 6.

Dat is een regering op te richten in een regering, en deze twee tegen elkaar strijdende, zo moet noodzakelijk een koninkrijk of republiek te gronde gaan.

Antwoord.

Dat zou geschieden, als de regering van dezelfde natuur waren; maar deze zijn geheel van een andere natuur, gelijk in het eerste bewijs, par. 12, is getoond. Zij kunnen nooit tegen elkaar strijden, als ze beide in hun rang blijven, maar zij sterken elkaar. De

kerkelijke macht straft de ongehoorzamen met de macht van de sleutels, en zelfs de ongehoorzamen tegen de overheden.

Alle leden van de kerk als mensen, staan onder de overheden.

XVI. Hieruit vloeit een andere vraag: *Of de over heden geheel geen macht hebben omtrent de kerk? En zo ja, waarin die niet, en waarin zij al bestaat.*

Aleer wij op deze vraag antwoorden, zeggen wij vooraf:

- Dat alle kerkelijke personen, predikanten, ouderlingen en diakenen, als mensen onder de overheden staan, zowel en in dezelfde rang als andere mensen. Ik zeg, als mensen, niet als kerkelijke, in hoedanig opzicht zij staan onder kerkenraden, classes en synoden, en alzo onder de enige Koning van de kerk. Jezus Christus.
- Dat de kerkelijke, als zij tegen de burgerlijke wetten, die allen onderdanen raken, misdoen, naar de grootheid van de misdaden gestraft mogen en moeten worden, zowel als andere onderdanen.
- Dat de kerkelijke, omdat zij geen suppoosten en dienaars van de overheden zijn, maar als mensen in dezelfde rang zijn, als alle anderen onderdanen, ook hetzelfde recht van verdediging hebben, en dat in geval van beschuldiging tegen hen geprocedeerd moet worden, als tegen andere onderdanen.
- Dat de kerkelijke personen en de gehele gemeente schuldig zijn in geweten met hart en daden de overheden, ieder in zijn rang, te eren en te gehoorzamen, niet uit bedwang, maar uit toegenegenheid, en dat uit liefde Gods, van welks opperheid en majesteit het overheidsambt een afstraling is. En dat het niemand ontslaat van eerbewijzing en gehoorzaamheid, dat hij een kerkelijk persoon, of een lid van de kerk is, en dat, of de overheden heidens, turks, ketters of christelijk zijn, of ze goed of kwaad, of ze goddeloos of Godzalig zijn, of ze zachtmoedig of streng regeren; het is de plicht van de opzieners een ieder tot zo'n eerbewijzing en gehoorzaamheid op te wekken: Rom. 13:1. *Alle zielen zij de machten over haar gesteld onderworpen.*

Komende nu tot de vraag: *Of de overheden geheel geen macht hebben omtrent de kerk?*

Ik antwoord, zij hebben geheel geen macht in de kerk, maar zij hebben macht omtrent de kerk. Dus stellen wij ons met alle macht tegen de Erastianen en Remonstranten,

stellende alle macht en alle regering van de kerk onder de overheden, en dat alle macht en regering verblijft in de overheden, en van hen afvloeit tot de kerk; dit hebben wij boven tegengesproken, en zullen het terstond nog doen. Zo stellen wij ons evenzo tegen de Papisten, welke alle kerkelijken onttrekken van onder de macht van de overheden, en meteen ook alle oordeel over 't stuk van godsdienst, en dat de overheden maar blindelings moeten opvolgen en uitvoeren, wat de kerk goedgevonden en geoordeeld heeft. Zo stellen wij ons ook tegen de Libertijnen en Vrijgeesten, welke willen, dat de overheden zich met de godsdienst niet hebben te bemoeien, maar een iedere godsdienst toelaten onder zijn gebied te prediken wat hij wil. Wij verklaren dat, ja de overheid macht heeft, en die ook moet gebruiken omtrent de kerk, 't welk wij in 't vervolg zullen tonen.

De overheden hebben geen macht in en over de kerk.

XVII. De vraag is verder. *Wat macht de overheden niet hebben?*

Antwoord. Zij hebben geheel geen macht in de kerk, noch als heren en meesters te heersen over de kerk, noch als gezonden dienaars van Christus, in Christus' naam te prediken, de sacramenten te bedienen, de sleutels te gebruiken, leraren te zenden, opzieners van de kerk te stellen, te verordenen wat men prediken en wat men zwijgen zal van de Goddelijke waarheden, wat fundamentele punten van de Christelijke godsdienst zijn, en welke punten niet fundamenteel zijn; predikanten te schorsen en weg te voeren, Godzaligen in leer en leven onberispelijk en wettig van een kerk beroepen tot leraren, als heer en meester over de kerk af te keuren, de beroeping voor ongeldig te verklaren en te vernietigen, enz. Tot deze en dergelijke kerkelijke zaken heeft de overheid geen macht, zij tast de Heere Jezus naar kroon en scepter, die het onderneemt, en 't zal haar duur genoeg komen te staan, die door zoveel gestrafte voorbeelden niet afgeschrikt wordt.

Dat de overheid als overheid geen macht heeft, om als heer en meester over de kerk te heersen, en in dezelve door haar gezag alles naar haar behagen te stellen of te doen bestieren, blijkt uit het volgende:

Bewijs 1. Jezus is alleen Koning.

De Heere Jezus is alleen en soeverein Koning van Zijn kerk, heerst daar alleen, Hij

alleen geeft daar wetten. Gal. 6:16. Hij alleen geeft order, hoe die Zijn wetten zullen verkondigd worden, namelijk door de prediking van het Woord, Matth. 28:18. door bediening van de sacramenten, Matth. 28:19. en 26:26, door het gebruik van de sleutels, Matth. 16:19. Hij alleen stelt en zendt zijn eigen dienaars, Eféze 4:11 Hand. 20:28. Hij alleen wil, dat alles in de kerk in Zijn Naam uitgevoerd worde, Matth. 16:18, 19. Dienvolgens heeft de overheid geen macht om over de kerk te heersen, aan de kerk wetten te geven, order te geven, hoe men die zal uitvoeren, dienaren en opzieners te stellen, of iets in haar naam uit te voeren of te doen uitvoeren. Een ieder schrikke dan zich in Christus' rijk en heerschappij in te dringen, opdat het oordeel van de paus op hem niet kome.

2. Heeft de regering aan Zijn kerk en aan niemand anders gegeven.

XVIII. Christus heeft de macht van Zijn kerk te regeren, aan Zijn kerk alleen en aan geen ander gegeven, gelijk wij dit boven, par. 12, 13, met vijf bewijzen hebben bewezen. Derhalve heeft de overheid geen macht over noch in de kerk, want zij zijn de kerk niet, noch zelfs als overheid geen leden van de kerk. Daarom zou hun heersing over de kerk een vreemde, en alzo een overheersende macht zijn, die voor deze Koning niet te dulden is.

3. De regeerders worden uitdrukkelijk genoemd.

De bedienaars, die de Heere Jezus in de kerk, en door de kerk zelf gekozen en gezonden wil hebben, zijn wel uitdrukkelijk genoemd, Eféze 4:11 1 Kor. 12:28. Dit hebben wij boven, hoofdstuk 27, par. 9, 10, 29 met drie bewijsredenen bevestigd. Deze nu zijn apostelen, evangelisten, profeten, herders, en leraren, ouderlingen, diakenen. Maar niet een enig woord staat er van de overheden. Laat de overheden hun last tonen van de Heere Jezus, zo ze over de kerk willen heersen, en 't zal ons genoeg zijn; maar dat niet kunnende doen, en zonder last en orde van de Koning de kerk te overheersen, en daar te willen te zeggen hebben, dat is tirannie, die hun zuur zal opbreken.

4. De regering van de overheden past geheel niet op de kerk.

XIX. De regering van de overheden en de regering van de kerk zijn zo verscheiden van

natuur, dat het onmogelijk is, dat één regering die beide kan uitvoeren. Dit blijkt uit deze:

- (m) De regering van de overheden is van God als Schepper en Onderhouder. De regering van de kerk is van Christus als Middelaar afkomstig en ingesteld.
- (n) De regering van de overheden is een gezag hebbende heersing; maar in de kerk mag de allermiste heersing niet zijn, 1 Petrus 5:3. Alle regering is daar maar bedienende en geschiedt alles in de naam van een ander, namelijk van Christus. Als dan de overheden de kerk onder haar gebied hadden, zo moest dat niet ten heersende, maar bedienende in de Naam van Christus. Zij zelf zullen bekennen, dat haar regering niet is bedienende, niet is in de Naam van Christus, maar heersende, en dat met gezag. Zo kan immers dan haar regering in de kerk niet te pas komen.
- (o) De regering van de overheden is een aardse macht, haar rijk is aards, en zij hebben tot een voorwerp mensen als mensen, haar wetten, haar straffen raken alleen het lichamelijke. Daarentegen de regering van de kerk is hemels, die geregeerd worden zijn een koninkrijk, dat niet is van deze wereld, Joh. 18:36. De wetten zijn hemels, de straffen zijn geestelijke straffen. Het aardse nu kan tot het hemelse noch passen, noch raken, 't schiet verre te kort, ja 't is een geheel andere wijze en voorwerp, zodat daar noch vergelijking in trap, noch samenbrenging in vorm van regering is. Hoe kan dan het zwaard, de aardse macht die 't lichamelijke maar raakt, in de kerk te pas komen?
- (p) De overheden regeren door het zwaard; maar de kerk door de sleutels, namelijk, het Evangelie te verkondigen, sacramenten te bedienen, zonden te vergeven en te houden, de ergerlijken te bestraffen, te vermanen, van de sacramenten af te houden, en uit de gemeenschap van de kerk uit te sluiten, de boetvaardigen wederom aan te nemen, opzieners van de kerk te zenden, te beroepen; deze dingen alle zijn aan elkaar gehecht; de kerk, die het een doet, doet het andere ook. Een mens, die niet hersenloos, is of niet willens boos en goddeloos is maar rede en het Woord van God plaats geeft, zal uit al deze zien, dat de regering, van de overheden geheel niet passen kan op de regering, met welke de kerk geregeerd moet worden, en zo zij met haar macht het een beheersen willen, dat ze dan ook het andere en het alles moeten beheersen, 't zij door zichzelf, 't zij dat ze het doen door haar onderhorigen, welke de

opzieners niet zijn; want in plaats dat ze nu zeggen, in de naam van Christus, moesten ze dan zeggen: in de naam van de overheid verkondig ik u vergeving der zonden, enz., daar een ieder van schrikken zou. Nu dan zal zij daarvoor schrikken, zo moet zij ook schrikken voor te heersen over de kerk, of zo'n overheersing toe te laten.

De kerk had haar eigen regering en dat in de eerste vorm onder de heidense keizers.

XX. 5. De kerk had haar eigen regering, en dat in de besten vorm, ten tijde van de apostelen, en ook daarna onder de heidense keizers. Diensvolgens heeft de kerk een macht, die in zichzelf volmaakt was, zonder invloed van enige overheid. Hing dan toen de kerk niet af in haar regering van de overheid, zo dan ook nu niet; want de kerk is in haar natuur dezelfde, en haar macht is dezelfde.

Men mocht hierop zeggen, *dat de overheden toen Joods of heidens waren, en vijanden van de kerk, maar dat ze nu christelijk zijn, en liefhebbers van de kerk.*

Antwoord.

(30) Die over de kerk willen heersen, verklaar ik voor geen liefhebbers maar voor vijanden van de kerk; want zij beroven de kerk van datgene, dat Christus de Koning, haar heeft gegeven tot welstand van Zijn kerk.

(31) Of de overheden heidens, dan of ze christelijk zijn, of ze vrienden of vijanden van de kerk zijn, dat verandert noch het overheidsambt noch de kerk; al dat recht, dat een christen-overheid heeft, heeft ook een heidense. Al wat de plicht is van een christen-overheid, is ook de plicht van een heidense overheid. Als een overheidspersoon Christen wordt, dan voegt hij zich tot de kerk, en stelt zich als Christen onder de regering van Christus in Zijn kerk; maar de kerk blijft dezelfde, en komt daardoor niet tot de overheid, noch onder derzelver gebied. Als een bijzonder persoon een lid is van de Oost-Indische maatschappij, en hij bekomt een overheidsambt, zo blijft de maatschappij dezelfde; hij heeft over de maatschappij niet te heersen, en daarin de meester te spelen, zo weinig als te voren. De maatschappij komt daardoor niet meer onder de overheden dan ze te voren onder hen stond, gelijk ze onder die stond en staat. Zo ook of een vader heidens of christelijk is, zijn vaderlijk gezag wordt daarom noch verminderd, noch vermeerderd. Een man krijgt over zijn vrouw, een heer krijgt

over zijn knechts geen nieuwe en geen meerdere macht over dezelve dan te voren; zo ook hier: de godsdienst vermeerderd noch vermindert het gezag en het gebied van de overheden.

Uit deze allen blijkt klaarlijk, dat de kerk haar eigen bedienende macht van Christus ontvangen heeft, en die in Christus' naam uitvoert; en dat de overheden geen de minste macht hebben in en over de kerk te heersen, noch in de leer, noch sacramenten, noch gebruik van de sleutels, noch roeping en zending van de leraren en opzieners derzelve.

Tegenwerping 1.

XXI. Laat ons nu eens bezien de krachteloosheid van 't geen men hier zou kunnen tegen inbrengen, opdat de waarheid te klaarder blijke.

1. De overheden moeten alles regeren wat onder haar gebied van rechtsspraak is, van het meeste tot het minste. Nu, de kerk is onder haar gebied, zo hebben ze dan ook in de kerk alles te beheersen en naar haar welgevallen te bestieren.

Antwoord.

1. Zo hebben ze dan ook te zeggen over de geldbeurs en alle goederen van de onderdanen. Ook wat in ieder huis op iedere maaltijd geschapt moet worden, in welke kamer een ieder van het gezin slapen zal, wanneer hij uit of in zijn huis zal gaan, op welk uur men dit of dat zal doen; dan zijn de gewetens van de mensen en de godsdienst de overheden ook onderworpen, en wat een atheïst verder zou kunnen bedenken, enz. Deze ongerijmdheden tonen klaar dat een overheid niet over alles, klein en groot, wat onder haar rechtsgebied is, te zeggen heeft.
2. De overheden hebben te zeggen over alles wat tot de goede samenleving van de onderdanen, als onderdanen behoort. En dus behoren ook onder haar gebied alle leden van de kerk, zo ook predikanten en ouderlingen, voor zoveel zij mensen zijn, dat staan wij toe maar, verder is haar geen macht gegeven, noch van God, noch van 't volk. Dus deugt het gehele bewijs niet, noch in de eerste, noch in de tweede stelling; want zo zij al over al het lichamelijke in haar rechtsgebied te zeggen hadden, zo volgt daaruit niet, dat ze dan ook over de kerk te zeggen hadden; want dat rijk is niet van deze wereld, en dat koninkrijk heeft geen anderen Koning dan de Heere Jezus; dat

voert alles uit in niemands Naam dan van de Heere Jezus, die is haar Koning genoeg, in spijt van die het leed is.

Tegenwerping 2.

XXII. Als de kerk zo'n regering had, niet onderworpen aan de overheden, dan waren twee regeringen in één land en stad, 't welk onmogelijk is, zal een land of stad bestaan.

Antwoord.

Dat zou waar zijn, als die twee regeringen waren van dezelfde natuur, en hetzelfde voorwerp en hetzelfde einde hadden; maar dit is hier zo niet; de een is een bedienende macht in de naam van de Koning Jezus; die niet willen, dat Hij in hun land als Koning heerst, die weren Hem, zo ze kunnen; de andere is een heersende macht, van God als Schepper en Onderhouder haar gegeven; de een heeft tot een voorwerp zielen, de andere lichamen; de een bezorgt het geestelijk leven en de zaligheid, de andere het lichamelijke, de vreedzame samenleving van de mensen. Omdat zij zo verscheiden zijn, zo kunnen deze twee regeringen elkaar niet in de weg zijn, en de een kan de ander niet hinderen; maar ieder in haar palen blijvende, zo bevorderen zij elkaar. Gelijk de regering van de gezinnen en van de onderlinge maatschappijen in een republiek, met de regering van de overheden wel bestaat, veel meer de regering van de kerk met de regering van de overheden, omdat zij in natuur geheel verscheiden zijn, en zij elkaar staande houden.

Tegenwerping 3.

XXIII. Veel vrome koningen in Israël hebben geheerst in en over de kerk, zo is het dan het recht van de overheden over de kerk te heersen.

Antwoord.

(q) Op daden van sommigen mag men geen recht gronden.

(r) De oversten of koningen van Israël waren sommigen, profeten, die onmiddellijke aanspraken en bevelen van God ontvingen; van die kan men geen gevolg maken tot anderen.

(s) Van vrome koningen wordt nergens gemeld, dat zij over de kerk hebben geheerst, maar wel dat ze die hebben beschermd, en de hand geslagen aan de verbetering van de kerk, als ze door godloze koningen bedorven was; maar van godloze koningen

hebben wij verscheidene voorbeelden, die naar hun welgevallen over de godsdienst en over de dienaren des Heeren wilden heersen, als Jerobeam, de zoon van Nebat, die Israël zondigen deed, met het oprichten van de kalveren te Dan en te Bethel. Achas liet een altaar, naar de gelijkenis van het altaar van Damascus bouwen, en hij zelf offerde daarop. Uzzia als hij sterk geworden was, verhief zich zijn hart tot verdervens toe; want hij ging in de tempel des Heeren, om te roken op het reukaltaar. Maar de priesters weerstonden de koning Uzzia, en zeiden hem: *Het komt u niet toe, Uzzia! de Heere te roken... ga uit het heiligdom. Toen werd Uzzia toornig, ... als hij nu toornig werd tegen de priesters, rees de melaatsheid op aan zijn voorhoofd, voor het aangezicht van de priesters... En zij stieten hem met haast van daar, ja, hij zelf werd ook gedreven uit te gaan, om dat de Heere hem geplaagd had*, 2 Kron. 26:16, 18, 19, 20.

Tegenwerping 4.

XXIV. Salomo zette de een hogepriester af, en de anderen aan. 1 Kon. 2:27. Salomo dan verdreef Abjathar, dat hij des Heeren priester niet ware, vers 35. En Zadok de priester zette de koning in de plaats van Abjathar. Zo hebben dan de overheden macht om over de kerk te heersen.

Antwoord.

(y) 't Is een enig voorbeeld, buiten dat is er geen van dergelijke natuur. Nu uit een enige daad, en dat alleen tegen een persoon, mag men geen recht besluiten. Te meer, omdat Salomo veel zondige dingen gedaan heeft, die niet te volgen, maar te vluchten zijn.

(z) Abjathar had crimen laesae majestatis begaan, zonde van gekwetste majesteit; hij had met Adonia, die zich tot koning opwierp, gerebelleerd, en zich des doods schuldig gemaakt. Salomo verzachtte zijn straf, en veranderde het doodvonnis in ballingschap, zodat Salomo hem niet afzette van zijn priesterlijke waardigheid, maar door de ballingschap kon hij niet bedienen het priesterambt, dat alleen te Jeruzalem geschieden kon; zodat niet priester te zijn een gevolg was van de straf, en niet de straf zelf; 't had niet op het ambt, maar op de bediening van 't ambt zijn opzicht. Daarom

wordt hij nog wel uitdrukkelijk voor priester erkend, nadat hij in ballingschap was verzonden, 1 Kon. 4:4. *Zadok en Abjathar waren priesters.*

- (aa) Het stellen van Zadok in Abjathars plaats, was alleen een bescherming van de van God vastgestelde orde, waardoor, Abjathar weg zijnde, Zadok zonder verkiezing door geboorte moest opvolgen. In dit recht stelde Salomo hem, en daarin beschermde hij hem. Wat is dan hier voor schijn, dat een overheid mag heersen over de kerk en haar dienaars.

Tegenwerping 5.

XXV. De koningen en alzo de overheden zijn voedsterheren van de kerk, dus hebben zij macht over de kerk te heersen. Ziet dit, Jes. 49:23. *Koningen zullen uw voedsterheren zijn, hun vorstinnen uw zoogvrouwen.*

Antwoord.

- (d) Koningen en hun vrouwen, hun vorstinnen, worden hier in één rang gesteld; nu weten wij dat koningen de regering hebben, en niet hun vrouwen, waaruit klaar is, dat hier van geen heerschappij gesproken wordt, maar alleen van weldoen. Dus was Kores een voedsterheer van de kerk, hoewel een heiden, zo ook Ahasveros. Zo ook Constantijn de Grote, Theodosius, koningin Elisabeth, Paltsgraaf Frederik de Derde, bijgenaamd de Godvruchtige, enz.
- (e) Deze koningen en vorstinnen worden hier voorgesteld, als zich met de allergrootste onderwerping onder de kerk stellende, en zich voor haar vernederende, in hetzelfde vers: Zij zullen zich voor u buigen met hun aangezicht ter aarde, en zij zullen het stof van uw voeten lecken. Ziet zo verre is 't er vandaan, dat ze over haar zouden heersen. Die zich met alle eerbiedigheid niet wil buigen voor de kerk, als de Bruid van de Koning Jezus, die houde zijn hand van haar af, om haar te overheersen in de tegenwoordigheid van haar Bruidegom.
- (f) Het woord voedster (want heren staat niet in de grondtekst) geeft geen oppermacht, maar 't werk van een dienaar te kennen; een voedster van een koningskind, gelijk de kerk is, is minder dan de voedsterling. Een voedster moet het kind niet behandelen en beheersen naar haar wil, maar alleen naar de uitdrukkelijke orde van de vader, dat zult u doen, en dat niet. Een voedster vermag de dienaars, die de vader bij dat kind

stelt, niet weigeren aan te nemen, vermag die niet te verdrijven, en anderen te nemen, die zij wil. Een voedster vermag de voorrechten, die de vader aan het kind geeft, niet weg te nemen, niet te verminderen, noch te besnoeien, maar haar plicht is het kind te beschermen in de voorrechten, en dat kind te bewaren dat niemand het leed doet. Zodat het woord voedster niet alleen geen heerschappij insluit, maar wel uitdrukkelijk uitsluit.

- (g) De overheden zijn geen voedsters van de kerk, omdat ze overheden zijn; het woord overheid doet er niets toe, ja doorgaans zijn de overheden vijanden en vervolgers van de kerk; maar in de gemelde plaats is een belofte, dat de Heere het hart van deze en gene groten, aanzienlijken en machtigen, zo mannen als vrouwen, verwekken zou, die uit al hun vermogen de kerk zouden goed doen. Dat is de plicht van allen, die in hoogheid gesteld zijn. Dus hebben wij gezien, dat de overheden geheel niets te zeggen hebben in de kerk, en over die niet mogen heersen, hoewel dat alle kerkelijke personen, zonder onderscheid, als mensen, de overheden onderworpen zijn. zowel als anderen.

Tegenwerping 6.

XXVI. Mozes wordt genoemd de God van Aäron, Exod. 4:16. Door Mozes worden de overheden verstaan, en door Aäron de kerk. Dus zijn de overheden overheden over de kerk.

Antwoord.

4. Waarom besluit men niet, dus zijn de overheden de God van de kerk? want dat woord wordt van Mozes gezegd. Ik acht niet, dat iemand van de overheden zich zou durven de titel geven God van de kerk.
5. Aäron was, toen God dit tegen Mozes zei, maar een eenvoudig gewoon persoon, hij was nog niet geroepen tot het hogepriesterambt, en toen hij al hogepriester was, toen was hij de kerk niet, zodat hier geen schijn zelfs is.
6. Israël maakte toen geen republiek uit, maar was een slaaf onder Farao, koning van Egypte, God zond Mozes tot Farao om verlossing te eisen. Mozes verschoonde zich, omdat hij niet wel ter tale was, God geeft hem daartoe de welsprekende Aäron, om aan Farao en het volk uit te spreken de profetische openbaringen, die Mozes, als

profeet van God, ontving. Zo was Baruch de profeet Jeremia tot hulp; zodat Mozes hier niet voorkomt als een overste of koning, maar als een profeet; dus past deze benaming niet op de overheden, die geen profeten zijn.

7. Het woord God betekent hier niet een heerser, omdat Mozes gesteld was tot een God van Farao: Ex. 7:1. *Ik heb u tot een god gezet over Farao*. Nu is het zeker dat Mozes geen koning was over Farao, en dat Farao geen onderdaan was van Mozes. Mozes zweefde boven Farao, in opzichte van zijn profetische bediening en majesteit, die God op hem lag in het uitvoeren van zijn zending om Israël te verlossen uit Farao's hand. Dus is getoond wat macht de overheden niet hebben.

De overheden hebben macht omtrent de kerk, om die te beschermen.

XXVII. Nu hebben wij hierbij te voegen, hoedanig haar macht is omtrent de kerk, die wij hartelijk beschermen. De plichten van de overheden omtrent de kerk zijn drieërlei.

- Een beschermende macht.
- Een uitwendig verordende macht.
- Een bedwingende macht.

(d) De overheden hebben een kerk beschermende macht. Namelijk, zij moeten de kerk van allen overlast van buiten en van binnen beschermen, dat niemand de oefeningen van de godsdienst, van kerkenraden, van classes en synoden ontruste of verhindere; dat ze blijven bij de vrijheden en geestelijke voorrechten, die Christus haar gegeven heeft, en dat ze die zonder verhindering mogen gebruiken en oefenen; dat ze alle uitwendige hinderpalen, die de godsdienst nadelig zijn, en de groei en de welstand van de kerk beletten, wegnemen; dat ze alles, wat de godsdienst bevorderlijk is, in 't werk stellen, opdat de kerk onder haar bescherming mag bloeien, en zij in alle eerbaarheid en Godzaligheid een stil en gerust leven mogen leiden. Zo deden de Godzalige koningen, David, Salomo, Asa, Josafat, Hiskia, Josia, gelijk doorgaans in de boeken van de Koningen en van de Kronieken te zien is.

(e) De overheden hebben een uitwendig verordende macht. Namelijk, om orde te stellen op uitwendige omstandigheden van de openbare godsdienst, van tijd, van plaats, die de bekwaamste zijn, en 't uitwendig welwezen van de politie niet beletten. De

kerkelijke synoden te beroepen, en andere kerkelijke vergaderingen te doen houden, opdat die bezorgen het welwezen van de kerk van binnen.

- (f) De overheden hebben een bedwingende macht, omtrent de kerkelijke zaken. Namelijk, om de kerkelijke personen, predikanten, ouderlingen en diakenen hun plicht te doen waarnemen, dat ze die niet verzuimen, dat zij blijven bij de naar Gods Woord vastgestelde kerkenorde. Dat ze die, welke de kerk door valse leringen en kwade zeden, en de politie door kwade leringen en meningen in politieke zaken beroeren, openbaarlijk weren, en verhinderen voort te varen. Dat ze de valse godsdiensten uitroeien; dat ze de kerk als ze nu geheel bedorven is in leer en in zeden, helpen hervormen, en uit die kwade gestalte helpen door alle politieke middelen, die te bedenken zijn, de tegenstanders bedwingen, de verlaters van de godsdienst tot hun plicht te brengen, enz. Zo hervormden Mozes, Exod. 32. Asa, 2 Kron. 14. Josafat, 2 Kron. 17. Hiskia, 2 Kron. 29 en 30. Josia, 2 Kron. 34. Nehemia, Ne 13:30, 31. Welgelukzalig is de kerk en politie, daar het alzo toegaat, alwaar kerk en overheden, ieder in 't hare blijven, en getrouw zijn in haar werk.

Nederlandse belijdenis. Art. 36.

XXVIII. Hieruit zien wij, dat men niet moet menen, dat de overheid zich niets moeten laten gelegen zijn aan de kerk, zich dezelve niet moet aantrekken, en alleen maar blinde uitvoerders zijn van 't geen de kerk begeert, dat ze uitvoeren zou. Daar is een zeker Jus majestatis circa sacra, een zeker recht, macht, of plicht van de overheden omtrent de heilige dingen. Hiervan spreekt de Nederlandse belijdenis van het geloof in Art. 36.

Haar ambt is niet alleen acht te nemen en te waken over de politie, maar ook de band te houden omtrent de heilige kerkdienst, om te weren en uit te Rom.eien alle afgoderij en valse godsdienst, om het rijk van de antichrist te gronde te werpen, en het koninkrijk van Jezus Christus te bevorderen, en het Woord van het evangelie overal te doen prediken, opdat God van een ieder geëerd en gediend worde, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt.

Het komt de overheden toe, niet alleen een beschermer te zijn van de tweede tafel van de wet, maar ook van de eerste. Het komt haar toe, God te doen eren, alle afgoderij, alle beeldendienst, en alle valse godsdienst niet te dulden onder haar gebied, maar die uit te

Rom.eien. Te verhinderen, dat de Naam van God niet onteerd worde met vloeken, zweren en lasteren; alle sabbatsschending te weren, en de overtreders te straffen, te zorgen dat het Evangelie overal in haar gebied verkondigd worde; dat de kerk, als alleen een troetelkind van de Heere Jezus, beschermd en bewaard worde, dat geen indrang en vertreding van binnen, noch verdrukking van iemand van buiten, de kerk ontruste of verwoeste, maar dat ze in veilige bewaring blijve in de voorrechten en vrijheden, van haar Koning Jezus haar gegeven.

Omtrent al deze dingen moet de overheid bezig zijn, *niet formaliter*, in het wezen van de zaak indringende, maar *objectief*, die hebbende tot een voorwerp van haar werk; daarom zeggen wij dat de overheden macht hebben niet in de kerk, maar omtrent de kerk. In of over de kerk moet de minste heersende macht niet zijn, noch van overheden, noch van iemand anders, daar is Jezus alleen Koning, maar alles wat de overheden doen moeten, is omtrent de kerk; in en omtrent scheelt zeer veel. Een overheid heeft macht omtrent het huwelijk, maar niet in het huwelijk; omtrent de huishouding, maar niet in de huishouding. Zo ook omtrent de kerk, maar niet in de kerk.

Dus hebben wij getoond wat macht de overheden hebben omtrent de kerk, en wat macht de opzieners hebben in de kerk.

De opzieners moeten bezorgd zijn de sleutels te gebruiken.

XXIX. Omdat de Heere aan Zijn kerk de sleutels gegeven heeft, dat is in 't algemeen macht om de kerk te regeren, en in 't bijzonder het koninkrijk der hemelen open te sluiten voor sommigen, en toe te sluiten voor anderen, door het Woord en de christelijke ban; zo hebben de opzieners zeer bezorgd te zijn in 't gebruiken van de sleutels, en de lidmaten, om onder die macht zich te onderwerpen.

Eerst: De opzieners hebben bezorgd te zijn de sleutels wel te gebruiken. Omdat de ene sleutel, namelijk *het openen en sluiten door het Woord*, hoofdzakelijk uitgevoerd wordt door de leraren, en de andere, namelijk de christelijke ban, door de leraren en ouderlingen te samen, zo zullen wij eerst de leraren aanspreken, en dan hen beiden te

samen.

De leraren in het sluiten en ontsluiten door het Woord.

De eerste sleutel wordt door de verkondiging des Woords door de leraren uitgevoerd. Hoe bezorgd en bevende moeten ze dan zijn in deze, hoe vrijmoedig en getrouw moeten ze dan zijn in het gebruiken van deze sleutel?

- (f) Gedurig moet op het hart liggen, dat deze last hun toebetrouwd is, en dat ze als gezanten van Christus, in zijn naam die last uitvoeren moeten, en dat ze in deze niet in hun eigen, maar in Christus' werk bezig zijn.
- (g) Gedurig hebben ze zich te binnen te brengen, dat het oog van de Heere Jezus op hen is, dat Hij nauw let met hoedanig een gestalte van het hart, met hoedanig een beoging, met hoedanige ijver zij hun gezantschap verrichten.
- (h) Gedurig hebben ze zich voor te stellen, dat aan de uitvoering van deze sleutel zaligheid en verdoemenis van de hun toevertrouwde zielen hangt, Indien menig ontdekt was geweest, en zij door deze sleutel uit het koninkrijk der hemelen waren uitgesloten geweest, dat is, dat het hun duidelijk in de naam des Heeren met grote deftigheid en betoning van kracht aangezegd ware geweest, dat zij in hun zonden en onder de toorn van God waren, geen vergeving van de zonden hadden en geen zaligheid, maar de eeuwige verdoemenis te verwachten hadden, indien zij zo blijven, zouden ze niet ontroerd zijn geworden zouden ze zich niet bekeerd hebben? En wederom, indien menige zwakke in 't geloof klaar was ontdekt geweest, wat genade zij hadden, en daarop hun in Christus naam, met grote deftigheid en betoning van kracht, én vergeving van de zonden, én de eeuwige zaligheid toegezegd werd, met hoedanig een blijdschap zouden ze hun loop hebben gelopen, zouden ze groeien in de genade, en in sterkte toenemen, daar ze bij 't nalaten van deze sleutel hun leven doorbrengen in bedroefdheid.
- (i) Gedurig hebben ze deze zaken zich voor te stellen in het bestuderen van hun prediking, om niet te beogen iets te zeggen, waardoor zij de naam van geleerd en van begaafd, en de toeloop van mensen zouden verkrijgen, foei, dat vreemde vuur op des Heeren altaar! Maar om alleen te doelen om deze sleutel getrouw te gebruiken, en ieder te ontdekken in zijn geestelijke staat, en daarop dan hun zaligheid of

verdoemenis te verkondigen, opdat een onbekeerde bekeerd, en een begenadigde vertroost en verwakkerd mocht worden. Dit zijn oogmerk geweest zijnde in het studeren, zo moet dat oogmerk hem de ijver geven in het prediken, om als een gezant van Christus hun die zaken aan te kondigen.

- (j) Gedurig hebben ze zich deze en diergelijke plaatsen van de heilige Schrift voor te stellen, om zeer onderscheidenlijk te prediken, en niet de zaken daar zo in 't algemeen voor te stellen, en ook om bezorgd te zijn, dat ze een ieders staat wel treffen, en dat ze, 't zij door onkunde van de geestelijke staat van de ziel, 't zij uit mensenvrees of mensengunst, 't zij door een verkeerde liefde tot de godlozen, of zondige afkeer van de Godzaligen, proeven niet recht voor te stellen, of ten onrechte toe te passen. Overweegt dan deze plaatsen met ernst.
- (e) Jes. 3:10, 11, *Zegt de rechtvaardige, dat het hem wel gaan zal. Wee de godloze, het zal hem kwalijk gaan.*
- (f) Ezech. 3:18, *Als Ik tot de godloze zeg: gij zult de dood sterven; en gij waarschuwt hem niet, en spreekt niet, om de godloze van zijn godlozen weg te waarschuwen, opdat gij hem in het leven behoudt: die godloze zal in zijn ongerechtigheid sterven, maar zijn bloed zal Ik van uw hand eisen.*
- (g) Jes. 40:1, 2, *Troost, troost mijn volk, zal ulieder God zeggen, spreekt naar 't hart van Jeruzalem, en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is.*
- (h) Judas 1:22, 23, *Ontfermt u wel eniger, onderscheid makende, maar behoudt anderen door vrees en grijpt ze uit het vuur.* En om hierin niet verkeerd te handelen, zo legt deze plaatsen op uw hart:
- (i) Ezech. 13:22, *Omdat gijlieden het hart des rechtvaardigen door valsheid hebt bedroefd gemaakt, daar Ik hem geen smart aangedaan heb, en omdat gij de handen des godlozen gesterkt hebt, opdat hij zich van zijn boze weg niet afkeren zou, dat Ik hem in 't leven behield,* vers 23. *Daarom zult gij niet meer ijdelheid zien, noch waarzegging gebruiken, maar Ik zal Mijn volk uit uw hand redden.*

Lidmaten moeten daardoor beven of zich verblijden.

XXX. Zo getrouw en nadrukkelijk als de leraren moeten zijn in het oefenen van deze

sleutel, zo aandachtig moeten ook de lidmaten zijn op de opening en toesluiting, op het vergeven en het houden van de zonde; zij hebben nauw te letten op de beschrijving van de staten en hoedanigheden van de personen, voor wie de hemel wordt toegesloten of ontsloten, en te zien, onder welke soort zij zijn, en dan hebben ze zich toe te passen het openen en het sluiten als aan hen gedaan, en dat dit van de Heere Jezus aan hen geschiedt, en daarom vast en krachtig is. Hierdoor moeten de onbekeerden met vreze bevangen worden, en zij hebben zich terstond tot bekering te schikken, om de toekomende toorn te ontvluchten. Hierdoor moeten de bekeerden zich verblijden, en trachten met geestelijke vrolijkheid waardig te wandelen hun roeping. O indien de sleutels zo gebruikt en zo toegepast werden, wat klem zouden de predikanten hebben!

Maar moeten zich wachten van elkaar te oordelen.

Wij waarschuwen een ieder lidmaat zich in dit werk, dat de Heere Jezus alleen de leraren heeft aanbevolen, niet te mengen, of iets te doen dat daarnaar gelijkt. 't Komt hun niet toe een ieder te beproeven, en dan hen te oordelen, en het vonnis van het leven of van de dood over hen uit te spreken; hier geldt de plaats, Matth. 7:1. *Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt.* Dat te doen beneemt het oefenen van deze sleutel door de leraren de klem door hun nabootsing. Het is tot een blaam van de Godzaligheid, die wordt daardoor gelasterd en gehaat van anderen; *want*, zeggen ze, *die lieden veroordelen en verdoemen anderen.*

't Zijn ook doorgaans mensen, die hoge inbeeldingen van zichzelf hebben, en door hun trotsheid en meesterschap zich willen vertonen alsof ze wat groots waren, en boven anderen uitstaken, daar ze dikwijls minder begenadigd en minder bekwaam zijn. Deze verderven dikwijls, zoveel in hen is, het werk Gods in de kleinen, die menigmaal meer genade hebben dan die oordelers en veroordelers. Zij verbreken, zoveel in hen is, de gekrookte rietjes, en blussen uit de glimmende vlaswieljes. Daarom waarschuw ik een ieder, hij zij niet hooggevoelende, maar vreze, en door ootmoedigheid achte hij anderen uitnemender dan zichzelf; hij vreze God, en onthoude zich van dat, dat de uitnemendste leraren zelf met vrezen en beven doen, om aan de een of anderen kant geen misslag te begaan. Wij vermanen ook een ieder zwakke, dat hij zijn geweten niet laat trappen en treden van de zodanigen, maar zich voor de zodanigen inhoude, hun gezelschap verlate,

en zich voege tot andere Godzaligen, om onderling met elkaar te spreken tot gewone stichting, vermaning, opwekking, en vertroosting.

De opzieners gezamenlijk moeten getrouw zijn in het oefenen van de ban.

XXXI. De tweede sleutel, de christelijke ban, wordt door de leraren en ouderlingen te samen vergaderd, uitgevoerd. Zo men elders in verval ziet, zo is het in 't nalaten van deze sleutel te gebruiken. 't Is waar, in de ene gemeente wordt in deze meer gedaan dan in de andere, en sommigen kwijten zich nog al tamelijk, maar in 't algemeen schijnt het alsof de Heere Jezus deze sleutel aan zijn gemeente niet gegeven had. Niet alleen vangt men de kleine vossen niet, die de wijngaard bederven, maar zware wolven heersen daarin. Hoe is de ringmuur verbroken, zodat de wijngaard openligt tot vertreding! Het wilde zwijn wroet hem om. Het zuurdeeg verzuurt de gehele klomp. Hierdoor wordt de naam van God en Zijn kerk gelasterd, de sacramenten worden ontheiligd, het goede kruid wordt door het onkruid verstikt, de zegen wordt van de gemeente Gods onthouden, omdat in zijn volk godlozen worden gevonden; daarom is het te vrezen, dat de Heere zijn kandelaar van de plaats wel eens mocht wegnemen.

Wat raad? ja wat raad? Daar doet zich geen hoop op tot verbetering; want:

- (e) het voorbeeld is weg, men weet niet meer hoe 't wezen moet, en wat bijna ergernissen zijn, hoe de kerk moet zijn als ze welgesteld is: men moet bloeiende gemeenten, als er velen tot het gehoor komen, als er velen tot lidmaten worden aangenomen, al zijn ze zo onwetend als heidenen, en geheel aardsgezind, als er een goede uitwendige vrede is, al is het dat men allen in de slaap van de zorgeloosheid verzonken ligt.
- (f) De opzieners zijn velen blind, als de herders bij Jes. 56:10, 11. *Hun wachters zijn allen blind, zij weten niet; zij allen zijn stomme honden, zij kunnen niet bassen; zij zijn slaperig, zij liggen neer, zij hebben het sluimeren lief. En deze honden zijn sterk van begeerte, zij kunnen niet verzadigd worden; ja, het zijn herders, die niet verstaan kunnen; zij allen keren zich naar hun weg, elk uit zijn einde.* Velen zijn dwaze herders met eens dwazen herders gereedschap, Zach. 11:15. Wat is van zulke herders te wachten?
- (g) Die al zien kunnen, zien niet toe, ternauwernood merkt men op als iets grof van zelf

voortkomt, en dan zou men zijn hoofd wel omdraaien om het niet te zien. De liefde Gods, de welstand van de kerk, en de getrouwheid aan het bevel van Christus gaat velen niet ter harte, daarom laat men alles op zijn beloop, en men zoekt niet naar de ergernissen, en nog minder arbeidt men om ze weg te nemen.

- (h) Men heeft de rust lief, daarom vermoeit men zich niet om alles te weten, wat in de kerk omgaat, daar is te veel werks aan vast, en 't censureren maakt mensen kwaad, en men moet hun scherpe tongen en onbesuisde ontmoetingen uitstaan, dat maakt het gemoed onrustig, daarom, 't is de meeste vrede alles te laten staan.
- (i) Men zoekt de liefde, achting en gunst van de mensen, men vreest het ongenoegen van de grote, men heeft kinderen die zouden door hen en de hunnen bevorderd kunnen worden. Men heeft zoete omgang met deze of gene, men gaat er soms te gast, men heeft er een goede roemer wijn, daardoor wordt de mond gesloten en de handen gebonden. Sommigen zijn gauw in de mond, en stout in zich tegen de censuur aan te kanten; met zodanigen zou men te veel te doen krijgen, daardoor 't is best zodanigen te laten lopen. En als men nog al iets doet, dat is naast deze of geen geringen, van welke niet veel kwaads te verwachten is, en dat over zaken, die hen onder de mensen oneerlijk maken; en kan men een Godzalige achterhalen, dan is men een ijveraar, om, schuldig of onschuldig, hun het vel over de nek te halen, en op 't allerscherpste hen te straffen, niet uit liefde tot de welstand van de kerk en van hun zielen, maar om zijn hartstochten en nijd te voldoen. Wat is van zodanige opzieners te verwachten?
- (j) Daar zijn nog al goede en oprechte opzieners door des Heeren goedheid; deze hebben wel een hart om wat te doen, maar 't scheelt hun óf aan licht, óf aan bekwaamheid om het uit te voeren; ook zien ze dat er zoveel te censureren is, dat men er geen raad toe weet om het te beginnen; en als men al begint, zo wordt men niet geholpen; men staat dikwijls alleen, en van de voorstanders heeft men zoveel tegenstand, dat men moedeloos wordt, en dus laat men het werk staan.

Opwekking van opzieners om getrouw te zijn door vorige beweegreden.

XXXII. Was het maar een burgerlijk werk, men mocht zwijgen, maar nu het een werk is van het allergrootste gewicht, en van de uiterste noodzakelijkheid, zo wil ik mij en alle

opzieners deze korte bedenkingen tot opwekking voorstellen:

- (o) Brengt u te binnen, en leg het op uw hart hetgeen wij in 't algemeen tot alle opzieners in hun ambt gesproken hebben, slaat enige bladen terug en leest die beweegredenen met aandacht, of het u opwekken kon tot aandacht, en tot betrachting van uw plicht ook in deze. Hoofdstuk 38 par. 28-33 42.
- (p) Hierbij merkt, dat u deze sleutel van de Heere Jezus is toebetrouwd; u bent als de portiers van een stad; 't is de grootste ontrouw, als zij de aankomende vijanden inlaten, die komen om de stad te verwoesten; zo zou u dan ook ontrouwe portiers zijn, die de vijanden inlaten en binnen houden tot verderf van de gemeente, die op uw getrouwheid zich verlaat.
- (q) U bent de oorzaak, dat de kerk tot aan het hart bedorven wordt, met al de gevolgen van die, namelijk, de ontering van Gods naam, de verhindering van veel mensen, die anders zouden toevloeien, het verderf van de zielen, die door het gebruiken van de sleutels zich bekeren zouden, het beletten dat de Godzaligheid niet doorbreekt; dat de een de ander navolgt in kwade zaken; dat de vromen worden onderdrukt, en dat ze in 't verborgen zuchten over de ellendige staat van de kerk.
- (r) En weet dat de Heere u om alle deze voor zijn gericht zal doen komen, dat u daar rekenschap van uw regering, van de u toebetrouwde kerk, en van de zielen waarover God uw opzicht had aanbevolen, zult geven, en dat de Heere het bloed van al die zielen, die door nalatigheid van het gebruiken van deze sleutel zijn verloren gegaan, zal eisen. O wat zal dat een zware verantwoording zijn, en hoe vreselijk zal Gods oordeel zijn over alle ontrouwe opzieners! Och, waren velen nooit opzieners geweest!

Raad en middelen om getrouw te zijn.

XXXIII. Och, mochten al de opzieners eens verwakkerd worden, en hun hart verheffen in de wegen des Heeren in deze!

- Velen, bijzonder de opzieners, kennen de natuur en de noodzakelijkheid van deze plicht niet. Deze moesten het Woord van God onderzoeken om deze sleutel te kennen, en te weten hoe die te gebruiken; moesten zich daarvan laten onderrichten van de leraren, die dien verstaan, en kan deze mijn onderwijzing in dit hoofdstuk hen hierin dienen, 't zal mij tot blijdschap zijn.

- Hierbij heeft een ieder veel te bidden, én om licht, én om een hart dat getrouw mag zijn in deze; want het is een strijd tegen de gehele wereld, daar men óf niet aan durft, óf waarin men licht zou bezwijken, zonder buitengewone bijstand des Heeren.
- Dan moest men het werk, als des Heeren werk beginnen; want al doende krijgt men meerder bekwaamheid en vrijmoedigheid. Hij beginne zijn gemeente van buurt tot buurt over te zien, krijgt hij enig achterdenken op iemand, hij verneme naar de zaak, hij spreke de zodanige afgezonderd aan, hij vermane en bestraffe de zodanige, en brenge hem terecht door de geest van Zach. 4:12; hoort hij, u hebt hem gewonnen; blijft hij in de ergernis volharden, men moet de zodanige aan de kerkenraad aanbrengen en aandringen, opdat de censuur over hem of haar geoeffend worde, en dan daarna de censuur op 't hart dringen door bijzondere aanspraken; dus zal hij, óf overwonnen worden, óf in boosheid zich er tegen aanzetten, en dan is 't de plicht van de ene trap van censuur tot de andere voort te gaan. Als de gemeente gewaar wordt, dat zo op haar gangen gelet wordt, en dat men er ten eerste bij is, als iemand een ergernis begaan heeft, zo zal er vreze en schaamte komen, en voorzichtigheid in wandel. En om het te beter te weten wat er omgaat, moet men deze en gene van de tederste Godzaligen hebben, die men overtuige dat het ieders plicht is de ergerlijke daden aan te brengen, 't zij dat het bedekt kan toegaan, 't zij dat het bekend worde; want men moet op elkaar acht geven tot opscherping van de liefde en van de goede werken. En men moet in zijn getrouwheid zijn plicht waarnemen, al zou men de haat en de naspraak van een ieder op zijn hals halen. Doch men moet door zijn gedrag zich openbaar maken, dat men alles uit liefde en in de getrouwheid voor de welstand van de zielen en van de kerk doet, en vooral zich wachten voor meesterachtigheid, of de schijn daarvan.

Plicht van de lidmaten naast ongecensureerden.

XXXIV. Hieromtrent hebben de lidmaten ook hun plicht te betrachten, zo aan die, die niet staan onder de censuur, als aan de gecensureerden. De lidmaten moeten:

- (ooo) niet alleen elkaar vermanen en bestraffen, 1 Thess. 5:14 Hebr. 3:13, maar
- (ppp) zij moeten ook de ongeregelde, die naar hun vermaningen niet willen luisteren, aan de opzieners van de kerk aanbrengen, naar het uitdrukkelijk bevel van Christus:

Matth. 18:17. *Indien hij dezelfde geen gehoor geeft, zo zegt het aan de Gemeente.*

Omtrent de gecensureerden moeten ze:

- (a) zich tonen met droefheid en medelijden aangedaan te zijn, en hen opwekken tot berouw en bekering, doch zo, dat zij het doen met betoning van afstand en onderscheid tussen hen en de gecensureerden. En
- (b) zij moeten zich onttrekken en alle gemeenzaamheid mijden, 2 Thess. 3:14. 't Zij met over en weer gastmalen te houden, met hen gaan wandelen, en met alle omgang, die gemeenzaamheid te kennen geeft, opdat de gecensureerde beschaamd worde; dit onttrekken moet meerder en minder zijn naar de trap van de censuur.

En om hierin getrouw te zijn, heeft een ieder te weten:

- (s) Dat de censuur van de gehele gemeente is aanbevolen, hoewel zij uitgevoerd moet worden door de opzieners derzelve, en dat iemand, dit nalatende, niet getrouw is aan de last, die de Heere Jezus hem heeft opgelegd.
- (t) Het komt op uw rekening, nalatigen! dat de zondaar in zijn zonde blijft; alsmede dat de sacramenten ontheilgd worden, en ook dat de kerk verdorven wordt en blijft. 't Is voorwaar een grote zaak aan die zaken zich schuldig te maken, en daarvan een oorzaak te zijn; daarom vermanen wij een ieder, hierin getrouw en werkzaam te zijn, navolgende het gezin van Chloë, dat aan Paulus aanbracht, wat ergernissen in de gemeente omgingen, 1 Kor. 1:11.

Hoe de gecensureerden zich moeten gedragen.

XXXV. De gecensureerden moeten:

- (a) zeer gevoelig zijn over de censuur en over de gegeven ergernis, van welke de Heere Jezus zegt: *Het ware hem beter, dat een molensteen om zijn hals gedaan ware, en dat hij in de zee geworpen ware*, Markus 9:42.
- (b) Zij moeten zich wachten tegen de censuur zich aan te kanten, en met boosheid de opzieners van de gemeente, die de censuur oefenen, te bejegenen; maar moeten met weekheid van het hart zich die onderwerpen, want 1. 't Is het werk van de Heere Jezus, 't is in zijn naam en op zijn bevel gedaan; die zich dan daartegen aankant, die

kant zich tegen de Heere Jezus zelf, dat voorwaar een schrikkelijke zaak is.

- (c) Zij hebben beloofd, toen ze tot lidmaten werden aangenomen, dat zo zij kwamen in ergernis te vervallen, dat ze zich aan de censuur van de kerkenraad onderwerpen zouden; doet iemand dan het tegendeel, hij gaat tegen zijn eigen plechtige belofte aan.
- (d) De censuur geschiedt ten beste, én van de gecensureerden, én van de gemeente. Zo iemand dan zijn eigen zaligheid en Godzaligheid liefheeft, zo moest hij zich tegen de middelen, die daartoe strekken, niet aankanten. En zo hij zich om zijns zelfs wil al niet wilde onderwerpen, zo moest de liefde tot de gemeente hem daartoe bewegen; want door het niet oefenen van deze sleutel wordt de gemeente bedorven; daarentegen door het oefenen wordt de gemeente gezuiverd, anderen vrezen te zondigen, de zwakken worden bevrijd van de aanstoot; de kerk wordt ontzaglijk bij die buiten zijn, en die begeerte krijgen tot Godzaligheid en zaligheid, worden gelokt zich bij de kerk te voegen. *Welgelukzalig is een gemeente waar men zo handelt. De Heere gebiedt aldaar de zegen, en het leven tot in van de eeuwigheid*, Psalm 133:3.

Hoofdstuk 30: Van de Roeping

HOOFDSTUK 30

Van de Roeping.

Tot hiertoe hebben wij gesproken (a) van de Borg des verbonds, en (b) van de bondgenoten, de kerk. Nu gaan wij over (c) tot de wegen, waardoor de Heere de bondgenoten overbrengt in dat verbond die tot het einde, de zaligheid, leiden.

Waarvan het eerste is de Roeping.

I. *De Roeping is een genadewerk Gods, de zondaar door het Evangelie nodigende, uit de staat der zonde en toorn over te gaan tot Christus, om door Hem verzoening met God, Godzaligheid en zaligheid te verkrijgen; en de Zijnen door de Heilige Geest krachtig tot die staat overbrengende.*

II. De Roeping is een *genadewerk* van God:

Matth. 22:3, 14. *Hij zond zijn dienstknechten uit om de genoden ter bruiloft te roepen, en zij wilden niet komen. Want velen zijn geroepen. maar weinigen uitverkoren.*

2 Petrus 1:3 *die ons geroepen heeft tot heerlijkheid en deugd.*

1 Kor. 1:9. *God is getrouw, door Welken u geroepen zijt tot de gemeenschap van Zijn Zoon Jezus Christus, onzen Heere.*

God roept niet door de *wet der natuur*, noch door de *werken der natuur*, waardoor Hij *Zich nochtans niet onbetuigd laat aan de heidenen, hun goed doende.* Hand. 14:17. *Opdat zij den Heere zouden zoeken, of zij Hem immers tasten en vinden mochten,* Hand. 17:27. Want in dat alles wordt Christus hun niet bekendgemaakt, en zij worden daardoor niet vermaand om in Christus te geloven. De heidenen zijn onder het *verbond der werken*, en alles wat God in hen en nevens hen doet, heeft opzicht op dat verbond; en zij worden verplicht naar deze regel te leven: *doet dat, en u zult leven.* Zodat noch de wet der natuur, noch Gods werken behoren tot de roeping. De heidenen worden niet geroepen.

Ook geschiedt de roeping niet door de *zedelijke wet der Schrift*. De wet der zeden heeft tweeërlei aanzien: òf in haar eis; zo vertoont ze de volmaakte voorwaarden van het *Verbond der werken*; òf in haar einde, als aan de kerk gegeven tot *een regel des levens en der ware heiligheid*. In het eerste opzicht wordt ze gepredikt om de mens te overtuigen van zonde, Rom. 3:20, en alzo de mens hopeloos te stellen *van door zijn werken* zalig te worden. Daar eindigt de wet. Maar als tegelijk Christus door het *Evangelie* verkondigd wordt, zo lokt het Evangelie de mens, die de wet wegstoot. En dus is de wet bij gelegenheid van de prediking van Christus, *de tuchtmeester tot Christus*, Gal. 3:24. Doch de wet leert Christus niet, noch roept tot Christus, zodat de wet der zeden niet behoort

tot de roeping. Anders is het met *de wet der plechtigheden*, die tot het Evangelie behoort.

III. Maar het ware middel der roeping is het Evangelie.

2 Thess. 2:14 *Waar toe Hij u geroepen heeft door ons Evangelie.*

Evangelie is in onze taal een *goede boodschap*, welker inhoud is: Arme mens, u ligt onder de zonde en toorn Gods, u gaat die weg in welks einde is het eeuwig verderf. Maar God heeft Zijn Zoon Jezus Christus gezonden tot een Borg; in Zijn lijden en sterven is volkomen voldoening aan Gods gerechtigheid, en alzo vrijmaking van schuld en straf. In Zijn gehoorzaamheid van de wet is volkomen heiligheid, zodat Hij volkomen kan zaligmaken allen, die door Hem tot God gaan. Christus biedt u al Zijn verdiensten, en alzo eeuwige zaligheid aan; Hij roept, Hij nodigt nu een iegelijk: *Wendt u naar Mij, en wordt behouden*, neemt Mij aan, geeft u over aan Mij, treedt met Mij in een verbond, zo *zult u niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben*. Deze uitroep is beschreven in de Bijbel, zowel in het Oude Testament, als in het Nieuwe Testament.

Het éérste Evangelie was: *het zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen*, Gen. 3:15.

Daarna heeft God veelmaal, en op velerlei wijze het laten verkondigen, Hebr. 1:1. *Want ook ons is het Evangelie verkondigd, gelijk als hun*, Hebr. 4:2.

Vóór Christus' komst was 't het Evangelie der beloften:

Rom. 1:1, 2. ... *afgezonderd tot het Evangelie van God, hetwelk Hij te voren beloofd had door zijne profeten in de Heilige Schriften.*

Ná Christus' komst wordt het genoemd, het *Evangelie der vervulling*:

Mark. 1:14, 15... *kwam Jezus in Galiléa, predikende het Evangelie des koninkrijk Gods zeggende: De tijd is vervuld!*

IV. Meermalen worden **Wet en Evangelie tegenover elkander gesteld**. Als in die tegenstelling de *ceremoniële* wet verstaan wordt, dan geschiedt dat ten opzichte van Christus' komst in het vlees, Welke de ceremonieën afbeeldden, dat Die komen zou; en 't

Evangelie der vervulling verklaart dat Christus gekomen is. Maar in de zaak zelf kan er geen tegenstelling zijn, dewijl de ceremonieën het Evangelie verkondigen, en in zich vervatten.

Maar tussen de *wet der zeden* en het *Evangelie* is de tegenstelling in de zaak zelf. Want,

- (35) De wet is van God als Heere, soeverein, hoge en enige Wetgever gegeven, en strekt zich uit tot alle mensen. Maar het Evangelie is van God als oneindig goed, als *barmhartig en genadig, lankmoedig en groot van weldadigheid en waarheid*, Exod. 34:6, en strekt zich niet uit tot allen, maar tot enigen.
- (36) De wet is uit de natuur ten dele bekend, Rom. 2:15; maar het Evangelie alleen door openbaring, Ef. 3:6.
- (37) De wet is een voorwaarde van het verbond der werken, op welks volkomen onderhouding de zaligheid beloofd wordt, en kent geen vergeving. Rom. 10:5, Matth. 19:17; maar het Evangelie verkondigt het genadeverbond, belovende de gelovigen vergeving en zaligheid door Jezus Christus, Rom. 10:8,9.
- (38) De wet verwekt in de zondaar kennis der zonden, Rom. 3:20; *toorn*, Rom. 4:15, en alzo schrik en beven, Jes. 33:14; maar het Evangelie is de liefelijke bediening en de kracht Gods tot zaligheid, Rom. 1:16. Dit Evangelie is het middel, waardoor God mensen tot zaligheid roept.

God kon wel *onmiddellijk* zonder woord de mens Christus openbaren; hem tot Christus brengen, in Hem doen geloven, en hem alzo tot zaligheid leiden; maar 't heeft de Heere behaagd tot betoning van Zijn veelvoudige wijsheid en verheerlijking van andere Zijner volmaaktheden, de mens dat alles deelachtig te maken door middel van het woord des Evangelies, om *de redelijke mens* op een *redelijke wijze* te leiden. 't Gebruik van dit middel wordt **Roeping** genoemd, omdat alle mensen dwalen op een weg, die niet goed is, en die ten verderve leidt. Deze dwalende mensen roept God toe, dat die weg, waarop zij wandelen, hen eeuwig ellendig zou maken, en nodigt hen tot Christus, den enigen Weg om tot de zaligheid te komen.

V. De Roeping wordt onderscheiden in **een uitwendige en inwendige roeping**. Beide zijn ze van God, beide geschieden ze door hetzelfde Woord, dezelfde zaken, allen even gelijk

voorstellende; beide geschieden ze tot mensen, in de natuur even gelijk zijnde; maar zij zijn onderscheiden daarin, dat de *éne* alleen geschiedt *uitwendig* door het Woord, waarbij ook wel komt de algemene werking des Heiligen Geestes tot algemene verlichting en historisch geloof; de andere dringt door tot *in het hart* des mensen, datzelve krachtadig bestralende met het wonderbare licht, dat de mens geestelijke verborgenheden in hare eigene gedaante openbaar maakt, en buigt krachtadig den wil tot omhelzing van die verborgenheden in Christus, en tot gehoorzaamheid des geloofs.

Daar is een oneindig verschil tussen het bedorven verstand des mensen, de Remonstranten en andere drijvers van de vrije wil, en de Heilige Schrift; of het bekomen van de zaligheid uit de mens voortkomt, en hij de eigenlijke en enige oorzaak van zijn zaligheid is, dan of God de Enige en eigenlijke Oorzaak is, en dat de mens als volstrekt onmachtig, tot verkrijging van de zaligheid niets doen kan?

Dat zal men wel toestaan, dat God de zaligheid bereid en gemaakt heeft; dat God Christus de Middelaar gegeven en geopenbaard heeft; maar men zal het aannemen, het ingaan door die Weg stellen in de goede wil en de kracht van de mens. Evenals in een loopbaan; de overheid heeft de prijs opgehangen, en heeft de loopbaan bereid, maar het bekomen van de prijs staat aan de lopers zelf.

Opdat men dan den *afgod* van de eigen krachten, en van de goede wil, als een *oorzaak* van zijn eigen zaligheid wil beschermen, zo zou men gaarne het onderscheid tussen de uitwendige en inwendige roeping, of, dat hetzelfde is, tussen die *niet* krachtig overbrengende, en *wél* krachtadig overbrengende roeping verwerpen, en alleen één roeping erkennen, en dat de krachtadigheid niet is in de krachtige werking Gods, in de een meer werkende dan in den ander; maar ten opzichte van de uitkomst, dat de ene mens de roeping gehoorzaamt door een vrije wil, waardoor het in zijn macht is die op te volgen of tegen te gaan, en alzo zalig wordt; en dat de andere mens de roeping versmaadt en verwerpt door diezelfde onverschillige vrije wil.

Doch de Schrift bestraft en weerlegt zulke verdwaasde gedachten, en toont:

7. Dat de roeping krachtadig, is tot zaligheid door het *voornemen Gods*. Rom. 8:28, *Dengenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn; welke genadegiften en roeping onberouwelijk zijn*, Rom. 11:29.

Uit welk voornemen voortkomt dat die geroepen dadelijk geloven:

Hand. 13:48 *...en er geloofden zovelen, als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.*

8. De Schrift toont dat de mens zichzelf niet onderscheidt, maar dat het onderscheid van God is:

1 Kor. 4:7. *Wie onderscheidt u? En wat hebt gij, dat u niet hebt ontvangen? En zo u het ook ontvangen hebt, wat roemt gij, alsof u het niet ontvangen hadt?*

Nu de mens zou zichzelf onderscheiden, als het op zijn goedheid en krachten toekwam, dat hij meer geloofde dan een ander. Zo is er dan een roeping, die krachtadig doorwerkt en tot het inwendige, namelijk, tot 't verstand, wil en genegenheden doordringt, dat veranderende en heiligende, dat is de *inwendige roeping*. En daar is een roeping door het Woord, die niet vergezelschaft is met het krachtadige geloof en liefdewerking Gods, maar die alleen uitwendig aan het oor geschiedt, en den mens in zijne natuur laat, welke *uitwendige roeping* de mens door zijne boosheid tegenstaat, en door zijn vanzelfwillende vrije wil versmaadt, gelijk de meeste geroepenen doen, Matth. 22:5, 14. Van deze roepingen zullen wij ieder op zich zelf spreken, en eerst van de uitwendige roeping.

VI. Over **de uitwendige roeping** is de vraag: *Of ze algemeen is, zodat God alle mensen op den ganse aardbodem roept tot Christus, en door Hem tot de zaligheid?* Lutheranen zeggen: ja. Wij zeggen: niet alle mensen, maar wel gehele landschappen, natiën, volkeren en talen, doch niet alle; want de gehele Schrift, en de ervaring van alle tijden is daartegen. Kaïn werd ten eerste verdreven van het aangezicht Gods, terwijl het Evangelie bleef in de linie van Seth. Abraham en zijn zaad werden tot de kerk Gods aangenomen, en hun werden de woorden Gods toevertrouwd, dewijl God alle heidenen liet wandelen in hun wegen, Hand. 14:16.

Ps. 147:19, 20. *Hij maakt Jakob Zijn woorden bekend, Israël Zijn inzettingen en Zijn rechten. Alzo heeft Hij geen volk gedaan; en zijne rechten, die kennen zij niet.*

Na Christus' komst is de roeping ook niet algemeen geweest. Geheel Amerika was onbekend, en is wel duizend jaren onbekend gebleven, en 't is voor het merendeel in het

binnenland alsnog onbekend, en ontbloot geweest van het Evangelie. Altijd zijn er landen geweest, waar het Evangelie niet is verkondigd, gelijk heden ten dage de meeste volkeren des aardbodems ontbloot zijn van het Evangelie. Dit is te klaar, dan dat het geloochend kan worden, daarom is en blijft het ook zeker, dat de roeping niet algemeen is.

VII. **Hier tegen** zegt men:

- (j) Alle mensen zijn geroepen in Adam en in Noach, en in andere voorouders, die het Evangelie hebben gehad, en het verstoten hebben, waarom God de kandelaar van die plaatsen weerde, gelijk Openb. 2 en 3.

Antw: 't Wordt ontkend, dat de nakomelingen, dien het Evangelie niet verkondigd wordt, kunnen gezegd worden geroepen te zijn geweest, omdat hunne voorouders geroepen waren; want 't is gelijk de profeet zegt: *De zoon zal niet dragen de ongerechtigheid des vaders*, Ezech. 18:20. Zo kan dan ook het verstoten van het Evangelie door de voorouders niet komen op de rekening van hunne nakomelingen. Wij ontkennen, dat alle mensen in Adam en Noach en andere voorouders geroepen zijn; want alle mensen zijn niet in Adam en Noach in het verbond der genade, noch in de aanbidding van het Evangelie begrepen; hier staat ieder voor zich zelf, niemand wordt geroepen, dan dien het Evangelie verkondigd wordt.

- (k) 1 Tim. 2:4, *Welke wil, dat alle mensen zalig worden, en tot kennis der waarheid komen.*

Tit. 2:11, *De zaligmakende genade Gods is verschenen alle mensen.*

Mark. 16:15, *Gaat henen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen.* Uit deze plaatsen besluit men dat de roeping algemeen is, en alle mensen hoofd voor hoofd geroepen worden.

Antw: Het woord *allen* betekent dikwijls *allerlei*; dat het in deze plaatsen allerlei betekent, leert de ervaring. Deze plaatsen zien op de uitbreiding des Evangelies over de gehele wereld, in tegenstelling van de vorige bepaling tot het zaad Abrahams. 't Ziet op allerlei natiën zonder onderscheid, en niet op alle natiën zonder uitsluiting.

- (l) De Schrift toont, dat er vele gelovigen zijn geweest, die niet geleefd hebben waar de kerk was, als: Job, Melchizédek, Bileam, Cornelius, enz. Daaruit blijkt, dat de roeping zich verder uitstrekt dan de zichtbare kerk, en daarom algemeen is.

Antw: Uit de roeping van enige particulieren kan men de roeping van allen in 't algemeen niet besluiten. Die particulieren hebben sommigen geleefd eer Abrahams zaad afgescheiden was, in elk geval nog in 't leven van Sem, en met de patriarchen, als wanneer de kennis van de ware godsdienst van andere geslachten nog niet geheel was weggenomen; anderen hebben geleefd daar de kerk was, ofschoon niet Abrahams zaad, bij welke gelegenheid zij gelovigen en Jodengenoten werden.

- (m) Velen leefden godzalig en deden goede werken, die verre van de kerk leefden, daarom is hun kennis genoegzaam geweest tot zaligheid, dies is de roeping algemeen.

Antw: In alle mensen is de wet der natuur ingeschapen, waaruit de natuurlijke godsdienst, en alzo natuurlijke deugden voortkomen; dat deze niet genoegzaam zijn tot zaligheid, is hoofdstuk 1 getoond. Die natuurlijke kennis, godsdienst en deugdzaamheid verschillen met de gehele natuur van de ware kennis Gods in Christus, godsdienst en deugdzaamheid, zodat van het één geen besluit gemaakt kan worden tot het ander.

Uit alle dezen is het vast, dat de roeping niet algemeen is.

VIII. Anderen, namelijk **de Socinianen**, slaan geheel aan den anderen kant over, en loochenen dat er vóór Christus een roeping is geweest door het Evangelie. Men zal wel toestaan, dat het Evangelie aan de profeten zelf, die buitengewone openbaringen hadden, is bekend geweest [tenzij men zoverre verdwaasd is, dat men de profeten als onredelijken aanmerkt, en hen aanziet als orgelpijpen, die wel een, geluid van muziek uitgeven, maar zelf daar niet van weten] en schoon de profeten het wisten, zo zou men gaarne ontkennen, dat het volk daarvan enige kennis had, of zo zij iets bevatten, zo zal men dat duiden op de toekomstige tijden, dat er in de dagen van de Messias een roeping der heidenen tot Hem zou zijn.

Maar wij zeggen, dat, ja in het Oude Testament de mensen alzo wel geroepen werden om

in de toekomstige Messias te geloven, tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en zaligheid, als nu in het Nieuwe Testament, hoewel met minder licht en met minder kracht.

IX. Dit blijkt:

(y) **uit uitdrukkelijke plaatsen.** Gal. 3:8, *De Schrift te voren ziende, dat God de Heidenen uit het geloof zou rechtvaardigen, heeft te voren aan Abraham het Evangelie verkondigd.* Abraham ontving het Evangelie, en hij werd geroepen, nog onbesneden; waaruit de apostel besluit, dat alle degenen, welke in de voorhuid zijnde, gelovig zijn, kinderen Abrahams zijn. Dat was nu voor Abraham alleen niet, maar ook voor al zijn zaad, dien hij het bekendmaakte. Dit getuigt de Heere:

Gen. 18:17-19. *...zal Ik voor Abraham verbergen, wat Ik doe? Dewijl Abraham gewisselijk tot een groot en machtig volk zal worden, en alle volken der aarde in hem gezegend zullen worden? Want Ik heb hem gekend, opdat hij zijn kinderen en zijn huis na hem zou bevelen, en zij de weg des Heeren houden.*

God heeft Abraham daartoe gekend, verkoren, geroepen, en zo het Evangelie verkondigd, teneinde hij het zijn kinderen en zijn huis na hem zou bekendmaken; zo hebben die dan het Evangelie ook gehad, 't is hun ook verkondigd.

Doet hierbij Hebr. 4:2, *Want ook ons is het Evangelie verkondigd, gelijk als hun; maar het woord der prediking deed hun geen nut, dewijl het met het geloof niet gemengd was in degenen, die het gehoord hebben.* Wij in het Nieuwe Testament hebben het Evangelie zowel als zij in het Oude Testament, welke manier van spreken uitdrukt enige verheffing van die van het Oude Testament wel niet in de klaarheid, maar immers dat zij het *eerder* gehad hebben. Zij hebben dan het Evangelie gehad; dat Evangelie was voor hen in die dagen; zij hoorden het, en zij werden verplicht het door het geloof te omhelzen, en dat was hun zonde, dat zij dat niet deden.

2. Dit blijkt uit al de Schriften der profeten. 't Is onbetwistelijk, dat in dezelve vele voorzeggingen en beschrijvingen van den toekomstigen Messias zijn, alsmede vele opwekkingen om in Hem te geloven, Ps. 2, Ps. 45 en 72, Jes. 40, enz. De profetische Schriften zijn hoofdsommen van hunne predikatiën, die zij tot dat volk predikten, zodat de inhoud hun bekendgemaakt werd, en zij door die predikatiën zich moesten

bekeren, en zich bewegen laten tot het geloof. Zo is dan het Evangelie geweest in het Oude Testament.

9. De gehele ceremoniële godsdienst bevestigt dit. Al de ceremoniën waren Israël niet gegeven, om die in de uitwendigheden en in dat plegen van de daden van die dienst te eindigen; maar zij waren schaduwen op Christus, Die het lichaam daarvan is, Kol. 2, Hebr. 10:1. Zo moesten zij door die schaduwen zien op de toekomstige Messias, om in Hem te geloven, gelijk de apostel in den ganse brief aan de Hebreëen toont; zo behoren dan de schaduwen tot het Evangelie, en 't één hebbende, zo hadden ze ook 't ander.
10. De gelovigen van het Oude Testament waren deelachtig de goederen, die door het Evangelie worden voorgesteld en beloofd. Zij waren bondgenoten van het Verbond der genade, Gen. 17, Hand. 3:25. Zij hadden de Heilige Geest, 2 Kor. 4:13. God was hun Vader, en zij Zijne kinderen, Rom. 9:4, Ps. 103:13, Jer. 31:20. Zij hadden vergeving der zonden, Ps. 32:5, en voorts alle goederen van het Genadeverbond; zij verwachtten en verkregen de zaligheid, Hebr. 11:16. Daar al die genaden zijn, daar is het Evangelie. Nu, in het Oude Testament waren die, zo dan ook het Evangelie.

X. Tegenwerpingen:

60. Het Evangelie was verborgen vòòr de tijd van Christus, en voor die tijd hadden ze alleen de belofte, maar de zaak zelve niet, gelijk blijkt uit deze plaatsen.

61. Hebr.11:13, *Deze allen zijn in het geloof gestorven, de beloften niet verkregen hebbende.*

Antw: Deze plaats zegt, dat zij Christus in het vlees niet verkregen hadden, Die toen beloofd was, dat komen zou, maar niet dat zij het Evangelie niet hadden, en dat ze niet geroepen werden, om in die toekomstige Christus te geloven; maar het tegendeel, dat ze immers geloofden; dies worden ze geroepen door het Evangelie, *want het geloof is uit het gehoor*; van dezelfde inhoud is 1 Petr. 1:20.

62. Rom. 16:25,26, *Naar de openbaring der verborgenheid, die van de tijden der eeuwen verzwegen is geweest; maar nu geopenbaard is, en door de profetische*

Schriften, naar het bevel des eeuwigen Gods, tot gehoorzaamheid des geloofs, onder al de heidenen bekend is gemaakt. Hier zegt de apostel duidelijk, dat het Evangelie van de tijden der eeuwen is verborgen geweest, en in het Nieuwe Testament alleen is geopenbaard.

Antw: De tekst zelf weerlegt dit gevoelen. Want de apostel spreekt van een openbaring aan de heidenen, maar niet aan de Joden. Hij zegt, dat het aan de heidenen is bekendgemaakt door de Schriften, zo was het dan in die vervat en geopenbaard; nu, deze Schriften hadden de Joden, zo was het voor die tijden bekend aan de Joden, maar niet aan de heidenen. Van die verborgenheid, wel bekend aan de Joden. maar verborgen aan de heidenen, spreken ook de plaatsen, Ef. 3:5,6. *Welke (verborgenheid) in andere eeuwen den kinderen der mensen niet is bekendgemaakt, gelijk ze nu is geopenbaard aan Zijn heilige apostelen en profeten door den Geest . . . dat de Heidenen zijn mede-erfgenamen, enz.* Zij was dan te voren zo klaar niet geopenbaard, *gelijk ze nu is geopenbaard*, en 't was aan de Heidenen niet geopenbaard, en niemand had de vervulling van de beloften van de roeping der Heidenen te voren gezien, maar de apostelen zagen dat door hun prediking de Heidenen bekeerd werden. Diezelfde zin hebben: Ef. 3:9, Kol. 1:26, 1 Tim. 1:10, 11, Tit. 1:2.

63. Mozes was in 't Oude Testament de Middelaar, en Christus in het Nieuw Testament, zo is dan Christus hun niet verkondigd, en zij hebben geen deel gehad aan Christus.

Ziet (a) Joh. 1:17, *De wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden.*

Antw: (a) Mozes heeft van Christus getuigd, en het volk Christus gepredikt, Luk.

24. Zo was dan het Evangelie ten tijde van Mozes.

(b) Hier wordt geen onderscheid gemaakt van tijd, maar van personen en hun werk. Mozes was een middel, waardoor God de wet der tien geboden, als een regel des levens voor de bondgenoten, en de ceremoniële wetten, als Christus afschaduwende, gaf; maar noch Mozes, noch zijn wetten waren de zaak zelf: die was *Christus, Die gisteren en heden dezelfde is.* Christus was de Waarheid, het Wezen, het Lichaam van de zaak, die

Mozes afbeeldde.

(b) Gal. 3:19, *Zij (wet) is door de engelen besteld in de hand des Middelaars. Zo was dan Mozes middelaar in het Oude Testament, en Christus Middelaar in het Nieuwe Testament:*

Hebr. 7:22. *Van een zoveel beter verbond is Jezus Borg geworden.*

Hebr. 9:15. *Daarom is Hij een Middelaar des Nieuwen Testaments.*

Antw: Mozes was een middelaar van tussenstaan, van over- en wederbrengen van de woorden van God en het volk. Maar Christus is Borg en Middelaar door verzoening:

Hebr. 9:15. *Daarom is Hij de Middelaar des Nieuwe Testaments, opdat de dood daartussen gekomen zijnde tot verzoening der overtredingen, enz.*

Mozes kon niet langer middelaar zijn dan hij leefde, en dat was maar voor een korte tijd, zodat de volgende tijden Mozes tot een middelaar niet hebben gehad, maar Christus is gisteren en heden dezelfde. En Hij is geslacht van de grondlegging der wereld aan in de ceremoniën, Openb. 13:8. Mozes op gezegde wijze middelaar, heeft het volk van Godswege Christus bekendgemaakt, en hen opgewekt in Christus te geloven, Luk. 24:27: waartoe de instelling van de wet der ceremoniën diende. Dies is het Evangelie en de roeping immers geweest in 't Oude Testament.

XI. Tegenwerpingen:

64. In het Oude Testament hebben ze de geestelijke goederen van het Genadeverbond niet gehad, waaruit dan volgt, dat ze het Evangelie ook niet hebben gehad, en dat zij daardoor tot zaligheid niet geroepen zijn.

65. Dit blijkt uit Hebr. 7:19, *De wet heeft geen ding volmaakt, maar de aanleiding van een betere hoop, door welke wij tot God genaken.*

Antw: 't Is zo, de wet *in zichzelf*, die kon de mens tot de zaligheid geen hoop geven; maar de ceremoniën leidden hen tot Christus, door welke zij in 't Oude Testament de toeleiding hadden door het geloof tot de genade, gelijk zij in Christus geloofden, en alle goederen des verbonds deelachtig waren, gelijk ook

wij in het Nieuwe Testament. Ziet boven (§ 10).

66. Hebr. 9:8, *Dat de weg des heiligdoms nog niet openbaar gemaakt was, zolang de eerste tabernakel nog stand had.* 't Heiligdom betekent de hemel; de weg daartoe was nog niet openbaar, dat is bekend; dies zijn ze in het Oude Testament niet geroepen door het Evangelie tot zaligheid.

Antw:

11. De apostel zegt in het volgende vers 9, dat het heiligdom was *een afbeelding voor dien tegenwoordigen tijd*, zo hadden ze dan toen een afbeelding van de hemel voor zichzelf.
12. Het Heilige der heiligen was met een voorhang afgescheiden, zodat men er niet in zien kon, 't welk beduidde, dat al de ceremoniële diensten, in zichzelf aangemerkt, de hemel niet konden openen, en dat zij daardoor als door die weg, in de hemel niet konden ingaan, maar dat het tegenbeeld van die ceremoniën, Christus, de Weg is, door Welke men alleen tot God komen kan, Joh. 14:6.
13. De apostel zegt, dat *de weg* nog niet openbaar was; hij zegt niet, dat het heiligdom niet openbaar was, maar de Weg, welke is Christus, Die hadden ze in het Oude Testament nog niet in het vlees.
14. Hij zegt, dat die weg nog niet *openbaar* was. 't Welk niet zegt, dat die er nog niet was, ook niet, dat die weg hun ganse onbekend was; 't tegendeel hebben wij getoond. Maar het zegt, dat de weg hun zo klaar nog niet was bekend als na Christus' komst, moettende door donkere schaduwen op Christus, die te komen was, zien; zo staat er van de kinderen Gods des Nieuwe Testament, 1 Joh 3:2. *Het is nog niet geopenbaard wat wij zijn zullen*, daar wij het nochtans enigszins weten. De plaats spreekt van de *trap* van kennis en van de verscheidene wijzen om tot God door Christus te gaan, toen door ceremoniën, nu zonder die.

67. 2 Tim. 1:10 *Doch nu geopenbaard is door de verschijning van onzen Zaligmaker Jezus Christus, die den dood heeft te niet gedaan, en het leven en de onverderfelijkheid aan het licht gebracht door het Evangelie.* Ziet daar, Christus

heeft eerst het leven aan het licht gebracht, zo was het dan te voren niet bekend.

Antw:

- (a) Dat het eeuwige leven voor Christus' komst bekend was, dat zij daarnaar zochten en dat beoogden, dat deelachtig werden, is onweersprekelijk uit hetgeen wij boven hebben getoond, § 9. Voegt hierbij Lev. 18:5, Matth. 19:17, Joh. 5:39. Die kan deze plaats niet spreken van een ganse onkunde te voren.
- (b) Maar Christus heeft het leven en de onverderfelijkheid aan het licht gebracht, door dadelijk de zonde te voldoen, de Zijnen te verlossen uit de dood, en hun het eeuwige leven te verwerven.
- (c) De profetieën en ceremoniën zeiden, dat Hij nog niet gekomen was, en het dadelijk uitgevoerd had, maar dat Hij komen zou om het te doen. Het Evangelie zegt, dat Christus gekomen is, en alles uitgevoerd heeft.
- (d) Te voren was alles duisterder door de schaduwen afgebeeld, die zo klaar niet konden zijn als het lichaam, als de zaak zelve, maar door Christus zijn alle schaduwen vervuld, zodat de zaak zelf in zijn eigen gedaante klaar te zien is.
- (e) De apostel past de zaak eigenlijk toe op de Heidenen, dat zij te voren niet geroepen waren, maar in de blindheid zaten, maar na Christus' komst, door het Evangelie ook geroepen werden tot het zaligmakende Licht en tot de gelukzaligheid, gelijk uit het volgende vers 11 blijkt. *Waartoe ik gesteld ben een prediker, en een apostel, en een leraar der heidenen.*

68. Hebr. 19:39, 40. *Deze allen ...hebben de belofte niet verkregen; also God wat beters over ons voorzien had, opdat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden.* Waaruit schijnt, dat zij in het Oude Testament de hemelse goederen niet hebben gehad.

Antw:

- (o) Zij hadden de *belofte* wel van de komst van de Messias, maar zij hebben de *vervulling* niet verkregen, dat is Christus' komst in het vlees.
- (p) De gelovigen van het Nieuwe Testament hebben wat beters dan die in het Oude Testament, niet in opzicht van de zaak zelve; want de geestelijke goederen, die de een heeft, had ook de ander; maar het betere bestaat in de

wijze van deelachtig wording. Zij door schaduwen, wij door de zaak en waarheid zelve; zij Christus' komst in de belofte, wij in de vervulling; zij hadden ze in hoop, wij in gezicht en bezitting; zij in mindere mate, wij hebben alles, én Geest, én licht, én leven in meerdere mate. 't Heeft de Heere behaagd, Christus niet ten eerste, na de belofte aan Adam en Eva, of ook aan Abraham, Izak en Jakob gedaan, in het vlees te zenden, dan hadden zij het altemaal gehad, geen schaduwen waren er nodig geweest; maar nu Christus zo lang vertoefde, en Zijn volk naar de tijd der vervulling deed reikhalzen, en Christus in onze tijd gekomen is, en alles volvoerd heeft, zo hebben zij 't geluk niet alléén gehad, maar wij met hen, en zij met ons, en wij door een betere bediening.

69. Hebr.7:22, *Van een zoveel beter verbond is Jezus Borg geworden.* Hebr.8:6, *Eens beteren verbonds-Middelaar.* Waaruit blijkt, dat zij in het Oude Testament alleen lichamelijke goederen hebben gehad, en niet de geestelijke.

Antw: 't Wordt ontkend dat deze beterschap bestaat in de zaken; 't tegendeel hebben wij boven, § 9, getoond; maar de beterheid bestaat in de wijze van *bediening* des verbonds, die de naam van 'verbond' meermalen draagt. Ziet hfdst. XVI, § 2.

Dus hebben wij gezien dat God van de val af Zijn volk geroepen heeft door het Evangelie.

XII. Nu komt in bedenking: **Of God ook roept allen, die onder de bediening des Evangelies zijn, en niet zalig worden, dan of God alleen de uitverkorenen roept?** Ik antwoord: God roept allen en een ieder, die onder de bediening des Evangelies leven. Dit dient wel opgemerkt, opdat men vrijmoedigheid heeft om Christus aan te nemen. 't welk men niet zou doen, indien 't Evangelie niet aangeboden werd, en opdat men erkent de rechtvaardigheid Gods in 't straffen van degenen, die op zo groot een zaligheid geen acht geven, en het Evangelie niet gehoorzaam zijn.

Opdat een iegelijk van deze zaak overtuigd worde, zo merkt:

1. Vergelijkt u met de wilde Indianen, die noch Christus, noch zaligheid kennen. Ziet u niet dat God aan u wat anders doet dan aan hen? Zoudt u met hun staat wel willen wisselen? Waarom niet? Is 't niet omdat hier meerder hoop is om zalig te worden als daar? Zal niet de verdoemenis degenen, die onder de bediening geleefd hebben, en onbekeerd gebleven zijn, zwaarder zijn dan van de woeste heidenen? En waarom toch, indien de zaligheid hun niet was aangeboden geweest? Waaruit dan blijkt, dat zij allen geroepen worden, die het Evangelie horen.

2. Een ieder, die onder de bediening is, hoort de stem van den leraar, lerende, vermanende en bestraffende, zo geschiedt het aan hem, die het hoort; en de leraar is een dienaar van Christus en uitdeler der verborgenheden Gods, 1 Kor. 4:1. *Gezanten van Christus' wege*, 2 Kor. 5:20. *Zodat die hen hoort, die hoort Christus, en die hen verwerpt, die verwerpt Hem*, Luk. 10:16. Hierbij, u hoort de eigene woorden Gods in de Schrift vervat; dewijl dan een ieder de stem der leraren en de woorden Gods in zijne oren hoort klinken, zo worden al die zaken tot hem gesproken, en hij wordt door het Evangelie geroepen.

3. De Schrift zegt duidelijk dat velen, die verloren gaan, geroepen waren:

Matth. 20:16 ... *velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.*

Luk. 14:16-18... . *hij noodde er velen En hij zond zijn dienstknecht uit... om te zeggen: Komt, want alle dingen zijn nu gereed, en zij begonnen allen zich eendrachtelijk te ontschuldigen.*

Matth. 22:3. *En zond zijne dienstknechten uit om de genooden ter bruiloft te roepen; en zij wilden niet komen.*

Was de gast zonder bruiloftskleed niet genodigd? Ja hij toch, dat was zijn misdaad niet dat hij kwam. maar dat hij niet *recht* kwam, zonder bruiloftskleed. Zo is het klaar dat een iegelijk, die onder de bediening is, tot Christus geroepen en genodigd wordt.

4. Daar is ene algemene uitroep tot allen, zonder enige bepaling. Die dorst heeft, die geen geld heeft, die wil, Jes. 55:1,2; Joh. 7:37; Openb. 22:17. Die niet wil, die geen dorst

heeft, die late het; 't komt uit hem en 't zal op hem aankomen, hij was genodigd, hij hoorde die algemene stem.

5. Velen verstoten het Evangelie, dies was het hun aangeboden, want dat niet aangeboden wordt, kan men niet verstoten:

Hand. 13:46. *...Het was nodig dat eerst tot u het Woord Gods gesproken zou worden; doch nademaal u hetzelfde verstoot, enz.*

Velen zijn het Evangelie ongehoorzaam. 2 Thess. 1:8. *En zijn den Zoon ongehoorzaam*, Joh. 3:36. Dies werd hun Christus aangeboden, en hun werd gelast in Christus te geloven.

6. De vermaning tot bekering en geloof worden bij elkander gevoegd: dat de vermaning tot bekering een ieder raakt, zal niemand in twijfel trekken, zo zal hij dan ook erkennen moeten dat de vermaning tot geloof een ieder raakt, want zij staan in gelijke graad:

Mark. 1:15. *...bekeert u, en gelooft het Evangelie.*

7. 't Ongeloof is een schrikkelijke zonde, ja zulk een zonde, dat hij God als een leugenaar acht:

1 Joh. 5:10 *...die God niet gelooft, heeft Hem tot een leugenaar gemaakt, dewijl hij niet geloofd heeft de getuigenis, die God getuigd heeft van Zijn Zoon.*

Joh. 16:8,9. *En Die gekomen zijnde, zal de wereld overtuigen van zonde... omdat zij in Mij niet geloven.*

Indien Christus aan de ongelovig blijvende niet aangeboden werd, zo ging het hem niet aan, hij had er niet mede te doen, 't was hem geen zonde, dat hij niet geloofde; maar nu het hem een zonde is, dat is een klaar blijk dat het hem aangeboden was.

8. Dewijl de ongelovigen een schrikkelijk oordeel te verwachten hebben, zo wordt het hun voorzeker aangeboden, en voorzeker zij waren geroepen. Ziet dit:

2 Thess. 1:8. *Met vlamvend vuur wrake doende over degenen ... die het Evangelie van onze Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn.*

Joh. 15:22 *Indien Ik niet gekomen ware, en tot hen gesproken had, zij hadden geen zonde; maar nu hebben zij geen voorwendsel voor hun zonde.*

Indien allen, die onder de bediening des Evangelies zijn, niet geroepen waren, en Christus hun niet aangeboden werd, hoe kunnen ze dan daarom gestraft worden, en hoe kan dan hun verdoemenis zwaarder zijn? Maar dewijl zij om het Evangelie niet te gehoorzamen gestraft, en zwaarder dan anderen gestraft worden, zo was het hun aangeboden.

XIII. Dewijl nu Christus allen, die onder de bediening zijn, aangeboden wordt, zo mag niet alleen een iegelijk komen, en niemand behoeft achter te blijven, uit vreze of hij wel geroepen wordt, maar **een iegelijk moet tot Christus komen**, en Hem aannemen, om door Hem gerechtvaardigd, geheiligd, bewaard en verheerlijkt te worden. Dit moet men niet opvatten, alsof een iegelijk verplicht ware te geloven, dat Christus voor hém gestorven en zijn Zaligmaker was, dat zij verre, dat is het geloof niet. *'t Geloof is niet de verzekering, die is een gevolg van 't geloof; maar 't bestaat in de uitgang uit zichzelf van een verlegene over zijn ellendige staat, en van een begerige ziel naar verzoening, vrede, heiligheid en heerlijkheid; en in het overgaan in Christus, en in het aannemen van Hem, die Zichzelf aanbiedt, en een ieder tot Zich roept en nodigt, met belofte, dat die komen, niet uitgeworpen zullen worden; en in het verlaten van zijn ziel op Hem, als de almachtige, waarachtige en getrouwe Zaligmaker.*

Als iemand nu in de oefening van die daden levendig is, en die waarlijk in zich bevindt, dan volgt eerst de verzekering dat Jezus voor hem gestorven is. Die onder de bediening leeft, is verplicht om in Christus te geloven, maar niet om te geloven, en zich verzekerd te houden dat Christus voor hem gestorven is; want dan zou iemand leugen kunnen geloven, daar toch het geloof niet dan waarheid voor een voorwerp hebben kan.

XIV. Hieruit rijst een andere vraag: **Of God met het roepen van de zondaar tot Christus beoogt hunner aller zaligheid; of God met dat oogmerk allen, die onder de bediening zijn, roept, opdat zij de zaligheid zouden deelachtig worden?** Ik antwoord: neen; want God kan van zijn oogmerk niet verstoken worden, zodat ze allen moesten zalig worden, die geroepen worden. Om deze zaak wel te verstaan, moet men aanmerken,

(a) dat de roeping eerst en hoofdzakelijk geschiedt om de uitverkorenen te vergaderen.

Ziet:

Ef. 4:11, 12. *En Dezelve heeft gegeven sommigen ... tot herders en leraars, tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwning des lichaams van Christus.*

Aan die landschappen, alwaar geen uitverkorenen zijn, geeft God het Evangelie niet; en als de uitverkorenen van een landschap toevergaderd zijn, zo neemt God het Evangelie doorgaans van daar. Dewijl nu de uitverkorenen in de wereld zijn, en vermengd onder de anderen, zo geschiedt de roeping in 't algemeen, tot alle uitverkoren, en ook tot anderen. Door dat middel van de roeping, door de verkondiging des Evangelies, geeft God Zijn uitverkorenen bekering en geloof, dat Hij aan de anderen niet doet.

(b) Men moet onderscheid maken tussen *het einde van God, den Werker*, en het *einde van het werk*, het Evangelie. De gehele natuur van het Evangelie is bekwaam om de mens tot zaligheid te leiden, 't openbaart genoegzaam de weg tot de zaligheid, en het wekt genoegzaam op, om de mens te bewegen tot het geloof, zodat de oorzaak bij het Evangelie niet komt, dat allen die het horen niet zalig worden, maar 't is de schuld van de mens zelf, omdat hij zich niet wil laten leren en leiden; dat is het doeleinde van het Evangelie. Het einde dat God voorheeft met den niet-uitverkorenen het Evangelie te laten verkondigen, is om de mens de weg tot de zaligheid voor te stellen en bekend te maken, *om de mens te bevelen* die weg in te slaan; om Zijn goedheid te tonen, met hem alle beweegredenen voor te stellen, en met hem de zaligheid te beloven, indien hij zich bekeert en in Christus waarlijk gelooft. 't Welk Hij ook doen zou, indien de mens die voorwaarde vervulde, waartoe hij gehouden is, en 't welk de menselijke natuur heilig in Adam geschapen, heeft kunnen doen; volbrengt hij die niet, dat is niet, omdat God hem verhindert, of krachten beneemt, maar omdat *de mens niet wil*, zodat het zijn eigen schuld is; immers de goedheid Gods moest hem tot bekering leiden. En *om de mens te overtuigen*, èn van zijn boosheid, dat hij op zulke vriendelijke uitnodiging niet wil komen, èn van de rechtvaardigheid Gods om zulke verstoters van de aangeboden zaligheid te straffen, Joh. 15:20. Dit zijn de einden, de oogmerken Gods, met het laten verkondigen van het Evangelie aan de onbekeerlijken, meer God had daar niet mede voor.

XV. God beoogde daarmede niet hun Zijn Heilige Geest te geven, en alzo hen zalig te

maken. Dit blijkt:

(a) 't Zou strijden tegen de alwetendheid Gods; God kent degenen, die de Zijnen zijn; Hij weet dat de niet-uitverkorenen niet zalig zullen worden, zo kan Hij dan ook niet voorhebben en beogen, hen zalig te maken. Een mens weet, dat een dode niet zal opstaan, daarom kan hij met roepen niet beogen hem levend te maken. Zo weet God dit ook van de onbekeerlijken en geestelijk doden, en daarom kan Hij dat niet beogen.

(b) 't Is tegen de eeuwige verkiezing; God heeft enige particulieren, met name, van eeuwigheid uitverkoren, en gesteld tot verkrijging van de eeuwige zaligheid; in tegenstelling van de anderen, die Hij niet heeft uitverkoren, maar die Hij in hun zonden wil laten liggen, en om hun zonden wil verdoemen. Omdat Hij besloten heeft, hen om hun zonden rechtvaardiglijk te verdoemen, zo kan God, met het Evangelie hun te laten verkondigen, niet voorhebben hen zalig te maken, maar wel de andere einden, boven voorgesteld.

(c) God kan in zijne beoging niet bedrogen worden. Hij moet noodzakelijk verkrijgen wat Hij beoogt, dewijl Hij alwetend, alleen wijs, almachtig is:

Jes. 46:10 ... Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen.

Jes. 14:27 Want de Heere der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken?

Indien God dan beoogde hen zalig te maken, zo moesten ze ook zeker zalig worden; maar zij worden niet zalig, zo beoogde God hun zaligheid ook niet.

XVI. Hiertegen kanten zich die, welke zich inbeelden dat de mens kracht genoeg heeft om op het aankondigen van 't Evangelie zich te bekeren en in Christus te geloven, waarvan wij terstond zullen spreken, zodat er niet meer van node is, dan dat het Evangelie maar gepredikt worde. Dezen willen dat God met het laten prediken van het Evangelie beoogt, en voorheeft allen zalig te maken, en zo zij allen niet komen en geloven, dat zulks is tegen het oogmerk Gods, en dat God niet verkrijgt datgene, 't welk hij beoogde, 't welk wij zo terstond hebben weerlegd. Tot bewijs brengen zij bij:

Tegenwerping 1: Dat God bedrieglijk zou handelen, als Hij iemand riep tot de zaligheid, en het niet meende.

Antw: God roept allen, die het Evangelie horen, tot de zaligheid, en Hij beoogt, en meent de zaligheid te geven aan allen, die waarlijk geloven; maar dat geloof en de ware bekering is een enkele genadegift Gods, en Hij geeft dat aan allen, die Hij zalig wil maken maar de anderen laat God aan zichzelf, en omdat ze niet willen, en vanwege hun boosheid, en blindheid, en onwilligheid niet kunnen, zo volbrengen zij die voorwaarde niet, en worden daarom niet zalig. Dewijl God dit voorheen weet, en besloten heeft hun de genadegiften niet te geven, en Hij in Zijn oogmerk niet kan bedrogen worden, zo kan Hij hun zaligheid niet beogen.

Nochtans handelt God niet bedrieglijk in hun de weg tot de zaligheid bekend te maken, hen te verplichten die weg in te slaan, en met velerlei beweegredenen hen daartoe op te wekken, en hen te beloven, zo ze zich bekeren en in Christus geloven, hen zalig te maken. Want dat alles meent en beoogt God waarlijk, en Hij beoogt door alle die dingen de onbekeerlijken te overtuigen van Zijn goedheid, hun godloosheid en Zijn rechtvaardigheid, om hen daarover te straffen. En of het in de macht van de mens niet is, dat hij zich bekere en gelove, zo is dat Gods schuld niet, maar hun eigen schuld. God beoogt dan hun alle middelen tot de zaligheid toe te dienen, hun geen meerder genade te bewijzen, hen aan zichzelf te laten, en hen om hun onbekeerlijkheid en boosheid te verdoemen; maar Hij beoogde niet hen zalig te maken.

Aan een zaak zijn verscheidene doeleinden, uit het beogen of niet beogen van het een, kan men niet besluiten het beogen of niet beogen van het andere; hier gaat de beoging op de *middelen*, en niet op het *einde* der zaligheid; het Evangelie is de bekwame en genoegzame wet tot zaligheid.

XVII. Tegenwerping 2: God nodigt een iegelijk te komen tot de bruiloft, dat is de zaligheid, ziet dat Matth. 22:3, 4, en Luk. 14:16. Dies moet Hij beogen, dat ze zouden komen.

Antw: Hij beoogt hen te nodigen, hen te verplichten tot komen, hun de zaligheid voor te stellen, onder voorwaarde van geloof en bekering, hen niet te beletten. De nodiging

houdt *een voorwaarde in om te komen met een bruiloftskleed*; de gast zonder bruiloftskleed mocht tot de bruiloft niet toegelaten worden, niet omdat hij niet genodigd was, maar omdat hij de voorwaarde in de nodiging begrepen, niet vervulde, en geen bruiloftskleed aan had. God beoogt hen alle middelen tot de zaligheid te geven, daarin erkend en verheerlijkt te worden. Maar in dat roepen tot de bruiloft is geen beoging om hen zelf tot de bruiloft te dragen, hun zelf het bruiloftskleed te geven, dat volstrekt nodig was dat de Heere het hun deed, dewijl zij van zelf niet verstaan, noch willen, en daarom ook niet kunnen; maar omdat Hij niet beoogt dat aan hen te doen, 't welk Hij aan hen niet schuldig is, zo kan Hij ook niet beogen hun de zaligheid te geven. Zodat de nodiging hen verplicht te komen en te geloven, zo zij komen met geloof en bekering, dat ze de zaligheid ook zullen verkrijgen, maar zij sluit niet in de beoging Gods om hun de zaligheid te geven zonder voorwaarde, of om hun de voorwaarde te geven.

XVIII. Tegenwerping 3: Als God de zaligheid van alle geroepenen door het Woord niet beoogt, zo zou niemand er op aan kunnen gaan, en durven komen, dewijl bij niet weet of God hem meent.

Antw: Men heeft aan Gods Woord genoeg, dat is waarheid; men mag vrijelijk daarop aangaan, en men zal niet bedrogen worden. *Dat woord belooft zaligheid aan alle gelovigen*, aan allen, die Christus aannemen tot rechtvaardigmaking en heiligmaking. De uitspraak is voor allen, die moet een ieder geloven, op zich toepassen en zeggen indien ik geloof en mij waarlijk bekeer, zo zal ik zalig worden. God weet voorheen wel wie niet zullen willen komen. God laat de mens aan zichzelf, en doet hem geen ongelijk, met hem, - die het in zijn macht gehad had om God in alles te gehoorzamen - geen nieuwe genade te geven. God laat de mens aan zijn eigen vrije wil, waardoor hij vrijwillig Christus en alle hemelse goederen verwerpt. Maar de uitverkorenen geeft God bij het Woord de Heilige Geest, Die hun geloof en bekering geeft, en zij alzo de vereiste voorwaarde hebbende, zo worden zij zalig.

Uit alle dezen zien wij dat de mens aan zijn kant op 't Woord moet aangaan, en geloven dat hij zalig zal worden; indien hij gelooft en zich bekeert, en dat hij zich niet heeft te kwellen: meent God mij, of meent God mij niet; *dat heeft hij aan de Heere te laten*. Dat

is zoveel gevraagd: wil God mij geloof en bekering geven of niet? Dat weet hij voorheen niet, dat zal de Heere doen aan degene die het Hem belieft, maar hij moet zich verplicht houden op 't Woord aan te gaan, in Christus, Die hem aangeboden wordt, te geloven, zich te bekeren en te geloven dat hij zalig zal worden als hij zo doet.

Dus hebben wij gezien dat *God aan zijnen kant niet voorheeft alle mensen geloof en bekering te geven, en also niet beoogt hen zalig te maken, maar alleen de uitverkorenen, en nochtans niet bedrieglijk met hen handelt.* Dit is genoeg van de uitwendige roeping.

XIX. Nu gaan wij voort tot **de inwendige roeping**, welke in de Schrift genoemd wordt *hemelse roeping*, Hebr.3:1. *Roeping naar Gods voornemen*, Rom. 8:28. *Het openen van het hart*, Hand. 16:14. *Opwekking uit de doden, levendmaking*, Ef. 2:5, 6. *Gods trekking*, Joh. 6:44. *Trekking uit de duisternis, en overzetting in Christus' koninkrijk*, Kol. 1:13. *De roeping uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht*, 1 Petr. 2:9. Al deze benamingen drukken uit een krachtadige werking van de Heilige Geest bij en door het Woord, op het inwendige van de mens, op het *verstand*, dat gevende verlichte ogen Ef. 1:18. Op de *wil*, die buigende tot de liefde der hemelse goederen in Christus Jezus, en tot de dadelijke aanneming van Christus, Fil. 2:13. Ziet hiervan boven § 7.

XX. Om de zaak zelf en de verschilpunten, die hier te verhandelen zijn, klaarder te doen begrijpen, zullen wij deze aanmerkingen vooruit zenden:

1. God werkt in de inwendige roeping overeenkomstig des menschen natuur. De mens is een redelijk schepsel, is begaafd met verstand, redeneert over zaken, die hem voorkomen, en oordeelt of het noodzakelijk of nuttig is, dat hij die zaken hebben, zoeken of doen zal; zo ja, zo oordeelt hij ook over de tijd, plaats en middelen, nu, hier, also; 't welk het *praktikaal* oordeel genoemd wordt, omdat het de zaak zo voorstelt, en bepaalt aan de wil, dat die vanzelf de voorgestelde zaak omhelst, gelijk de wil een blinde faculteit

of vermogend is, en niets kan willen, dan datgene wat het verstand bevat, en in zijn bevalligheid, noodzakelijkheid en nuttigheid, *hier* en *nu* voorstelt; alzo is de wil ook vrij, en kan niet gedwongen worden iets te willen, noch kan niet gedwongen worden iets te doen, dan hetgeen het verstand, zoals gezegd, bevat en om te willen voorstelt. Welke vrijheid niet bestaat in een *onverschilligheid*, om te doen of niet te doen, dit te doen of het tegendeel; 't is onmogelijk iets te willen, te beminnen, 't welk 't verstand als hatelijk en te vlieden bevat, en alzo aan de wil voorstelt; maar de vrijheid bestaat in *vanzelfsheid*, waardoor ze, zonder dwang van buiten, door haar eigen genegenheid, dit of dat, hier en nu wil. Ziet hiervan breder hfdst. XV.

Overeenkomstig deze natuur des mensen werkt God in de roeping. De Heere dwingt de wil niet tegen zijn zin, maar de Heere geeft het verstand ogen om geestelijke dingen geestelijk te kunnen zien, en door dat licht dringt de Heere door tot de wil, en neigt die tot de omhelzing van de gekende beminnelijke zaken, en raakt alzo én verstand én wil aan.

XXI. 2. Als God iemand inwendig roept, zo geschiedt dat zelden schielijk, plotseling, gelijk het schijnt geschied te zijn in de bekering van Zachéus, de moordenaar en enige anderen. Maar al is 't, dat in sommigen de daad van de overbrenging en levendmaking in één ogenblik geschiedt: *even te voren dood, een ogenblik daarna leven, daar is geen staat tussenbeide, zo gebruikt de Heere doorgaans enige voorbereidingen van buiten en van binnen*. Armoede, grote droevige voorvallen, verlies van goed of nabestaande beminden, aardbevingen, oorlog, pest, gevaar des doods, ziekten of andere dingen. Hierdoor wordt de mens omzet, hij begint gedachten te krijgen om zich te bekeren, het Woord krijgt kracht; hij wordt overtuigd van zonde, hij krijgt bevattning van de eeuwige verdoemenis; hij krijgt kennis van de Heere Jezus, van de gelukzaligheid der gelovigen; hij wenst ook zo te zijn, hij leest het Woord, hij bidt, hij voegt zich bij de Godzaligen, hij ontvliedt de grove besmettingen van de wereld, en dergelijke. Deze dingen zijn maar *algemene bewegingen*, die onbekeerden zowel krijgen als uitverkorenen. Velen van dezen gaan weer terug en verlaten wel de weg, die zij eerst schenen in te willen slaan. Maar als het hun tijd is, zo brengt de Heere de uitverkorenen over door de levendmakende kracht des

Heiligen Geestes. Deze bovengestelde *preparaties of voorbereidingen* komen niet uit de mens voort, maar zijn algemene werkingen Gods, zijn ook géén trap tot de wedergeboorte en zijn ook niet genoeg om de mens over te brengen. De mens is niet bekwaam om in zulke omstandigheden door de kracht van zijn vrije wil zelf over te gaan, te geloven, en zich te bekeren. Maar daar moet nog een krachtdadige en almachtige kracht Gods bijkomen, zal hij bekeerd worden; de voorbereidingen zijn maar middelen, die God geeft en gebruikt om de mens te behandelen op een menselijke wijze.

XXII. 3. Als God iemand inwendig roept, zo krijgt hij een geheel andere, en in natuur verscheiden gestalte, dan natuur of voorbereidingen kunnen geven. 't Licht en de deugdzaamheid, welke de mens door de inwendige roeping ontvangt, is niet in *trap* van het natuurlijke onderscheiden, maar in *wezen*. 't Is niet als de zon in haar eerste opgang en voortgang; 't is niet als een kind in zijn begin en groei; 't is niet als in vermeerdering onderscheiden, bij gelijkenis van een balans, in de een schaal ligt het gewicht, en men laat in de andere schaal zoveel zand lopen, totdat het zwaarder wordt dan het gewicht, en de balans aan de zijde van het zand overhaalt: dat alzo de mens dan zou wedergeboren zijn, als er meer *deugdzaamheid* in de mens komt dan *vlees*, zodat de deugdzaamheid het vlees, de verdorvenheid, overhaalt, en zwaarder is. Verre vandaar, dat is de gehele natuur der wedergeboorte om te keren, en een heidense kennis, en een heidense deugdzaamheid. wedergeboorte te achten. Neen, het licht en de deugdzaamheid in de wedergeboorte zijn van een geheel andere natuur.

XXIII. *Of het geestelijke licht en de geestelijke deugdzaamheid in trap van het natuurlijke licht en de deugdzaamheid verschilt, dan of ze verschillen in de natuur?*

Socinianen zeggen in trap, wij in de gehele natuur. Eerst zullen wij het tonen van het licht, en dan van de deugdzaamheid.

1. Het licht der natuur komt voort van een indruk van een Godheid, en wordt alleen uit het Woord vermeerderd. Maar het geestelijk licht komt voort uit de *bestraling van het hart, door de Heilige Geest*, die schijnt in het hart, om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods, in het aangezicht van Jezus Christus, 2 Kor. 4:6. *De Heere geeft*

verlichte ogen des verstands. Ef.1:18. Hij trekt ze uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht, 1 Petr. 2:9. Dus is het licht in oorzaak onderscheiden. De allervlugste en verstandigste filosofen en onbekeerde theologanten zijn blind, zo zegt de Schrift:

Rom. 1:21, 22 ... hun onverstandig hart is verduisterd geworden; zich uitgevende voor wijzen, zijn zij dwaas geworden.

1 Kor. 2:14 De natuurlijke mens begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn; want zij zijn hem dwaasheid, en hij kan ze niet verstaan, omdat ze geestelijk onderscheiden worden.

Joh. 9:40, 41. De Farizeeën zeiden tot Hem: Zijn wij dan ook blind? Jezus zeide tot hen: Indien u blind waart, zo zout u geen zonde hebben; maar nu zegt gij: wij zien; zo blijft dan uw zonde.

2. Het natuurlijk licht en het geestelijke hebben ieder een ander voorwerp, het een heeft God, zoals Hij Zich in de natuur openbaart, en opzicht heeft op het verbond der Werken, Rom. 2:14, 15 en 1: 49-22. Het andere heeft God, zoals Hij Zich openbaart in het verbond der Genade, in het aangezicht van Jezus Christus, 2 Kor. 4:6. In Hem, als in een spiegel, wordt de heerlijkheid Gods gezien, 2 Kor. 3:18. Zij hebben de zin van Christus, zij verstaan de waarheid, zoals ze in Christus is.

3. Het natuurlijk licht bevat de geestelijke dingen op een natuurlijke wijze, 'vernatuurlijkt' de geestelijke dingen, het kan ze *niet geestelijk onderscheiden*, 1 Kor. 2:14. Hetgeen zij natuurlijk, als de onredelijke dieren, weten, in hetzelfde verderven zij zich, Jud :10. *Maar de geestelijke mens voegt geestelijke dingen met geestelijke tezamen onderscheidt ze geestelijk*, 1 Kor. 2:13-15. Ja vergeestelijkt zelfs de natuurlijke dingen.

4. Het natuurlijke licht geeft geen warmte, laat de mens koud, dood en zonder geloof. Maar het geestelijke licht verwarmt in liefde en geloof: Luk. 24:32 *... Was ons hart niet brandende in ons, als Hij tot ons sprak op den weg, en als Hij ons de Schriften opende?*

5. Het natuurlijke licht heiligt niet; op 't allerbeste zal de uitwendige roeping in hen verwekken een ontvliden van de grove besmettingen der wereld, 2 Petr. 2:20. Maar het

geestelijke licht heeft een veranderende kracht:

Joh. 8:32. Gij, zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrijmaken.

2 Kor. 3:18. En wij allen, met ongedekte aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.

XXIV. Uit alle dezen blijkt, dat het *licht in de wedergeborenen van een geheel andere natuur is, dan het licht in de onwedergeborenen*; waaruit dan volgt, dat de deugdzaamheid in de bekeerden en onbekeerden ook van een geheel andere natuur is; 't welk uit deze redenen blijkt:

1. Zij zijn verscheiden van oorzaak, de natuurlijke deugdzaamheid komt voort uit het natuurlijke licht, en uit de in de natuur ingeschapen wet, Rom. 2:14, 15. Maar de geestelijke uit de herscheppende en wederbarende kracht des Heiligen Geestes, door middel van het Woord, en alzo uit het geestelijk licht, leven en beschouwing van God, Joh. 3:5; 2 Kor. 5:17.

Ef. 2:10, Wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken.

Jak. 1:18, Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaad door het Woord der waarheid.

2 Kor. 3:18. Zij zijn der Goddelijke natuur deelachtig,

2 Petr. 1:4. Christus leeft in hen, Gal. 2:20.

Dat leven, dat uit het deelachtig zijn der Goddelijke natuur voortkomt, *dat vloeit uit de inlijving van Christus*, en is alzo van een geheel anderen aard, dan dat uit de natuurlijke mensen voortkomt.

2. De geestelijke deugden komen voort uit het geloof, 't welk Christus, haar leven, aanneemt, en de ziel met Hem, als haar leven verenigt.

Hebr. 11:6. Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen.

Gal. 5:6 ... het geloof door de liefde werkende.

Ef. 4:15, 16. Maar de waarheid betrachtende in liefde, alleszins zouden opwassen in Hem, die het Hoofd is, namelijk Christus; uit welken het gehele lichaam

bekwamelijk samengevoegd ... naar de werking van een iegelijk deel in zijne maat, de wasdom des lichaams bekomt, tot zijns zelfs opbouwing in de liefde.

Hiertoe dient ook:

Joh. 15:4. Blijft in Mij en Ik in u. Gelijkerwijs de rank geen vrucht kan dragen van zich zelve, zo zij niet in den wijnstok blijft, alzo ook u niet, zo u in Mij niet blijft.

Uit vereniging met Christus komt der wedergeborenen deugdzaamheid voort: maar der onbekeerden niet; want zij zijn zonder Christus, zo zijn zij dan in natuur onderscheiden.

3. De onbekeerden met al hun deugden, hoe groot zij ook zijn, worden gezegd *dood te zijn door zonden en misdaden, Ef. 2:1*. Maar de gelovigen leven, Ef. 2:5. Nu, alle bewegingen, die in een dood lichaam komen, zijn in nature onderscheiden van die bewegingen, welke van een levend lichaam voortkomen; zo ook hier de deugdzaamheid van bekeerden en onbekeerden.

4. De geestelijke deugden, voortkomende uit de vereniging met God in Christus, en alzo uit het geloof en het geestelijk leven, worden gedaan in de liefde Gods, de vreze Gods, de gehoorzaamheid aan God als hun Vader, en alzo met een kinderlijk hart. Niemand kan God recht liefhebben dan de gelovigen, het geloof werkt liefde, Gal. 5:6. En al wat uit liefde niet voortkomt, deugt niet, 1 Kor. 13:1,2. De liefde is de fontein van deugden, en de inhoud van de wet, Matth. 22:37. De gelovigen zijn *de heiligen die de Heere vrezen*, Ps. 34:10. *De vreze des Heeren is een springader des levens, om af te wijken van de strikken des doods*, Spr. 14:27. Als gehoorzame kinderen dienen ze de Heere; niet als een vreemde en van hen afgescheiden God; maar in geloof, 't zij zwak, 't zij sterk, als hun God en Vader in Christus:

1 Petr. 1:14, 15. Als gehoorzame kinderen, wordt niet gelijkvormig aan de begeerlijkheden, die te voren in uwe onwetendheid waren. Maar gelijk Hij, die u geroepen heeft, heilig is, zo wordt ook u zelf heilig in al uwen wandel.

Dewijl de onbekeerden geen vereniging met Christus hebben, zonder welke niemand tot God kan komen, zo werken ze ook niet uit die vereniging, en alzo niet in liefde, vreze en gehoorzaamheid Gods.

Uit deze allen blijkt dan zo duidelijk als de middag, dat de deugdzaamheid der

bekeerden een geheel anderen vorm heeft, dan der onbekeerden, en dat ze alzo in de gehele natuur verschillen. Zo verschillen dan beide, én licht, én deugdzaamheid, in de bekeerden en onbekeerden, *niet in trap, maar in de gehele natuur.*

XXV. 5. Verder zeggen wij vooraf, dat de roeping een *genadewerk Gods* is. De remonstranten, opdat ze ook zouden schijnen met de Schrift te spreken, gebruiken ook het woord genade, maar verklaren het zo, dat genade geen genade blijft. Zij erkennen genade niet verder, dan de mens bekwaam te maken tot het kunnen; maar het willen en doen, houden ze aan zich zelf. *Dat ik mij heb kunnen bekeren, daar mag ik God voor danken; maar dat ik mij heb willen bekeren daarvoor dank ik mijzelf.* Zij onderscheiden de genade in *genoegzame* en *krachtdadige*.

Door de *genoegzame genade* verstaan zij, dat God alle mensen, grote, kleine, jonge, oude, Jood, Turk, Heiden, Christen, genoegzame krachten heeft gegeven om zich te kunnen bekeren, en in Christus te kunnen geloven; deze noemen ze *opwekkende, voorkomende, werkende, onderwijzende, aanradende*; doch deze genade, onder wat naam zij ook voorkomt, is ten enenmale onderworpen aan de vrije wil des mensen, om die aan te nemen of te verwerpen. Zij gaan verder, en noemen de genade, *helpende, medewerkende, achtervolgende*; maar zij verstaan die genade als *collateraal*, dat is, nevens elkander gaande, en ieder op zichzelf werkende, de een de ander helpende. Ieder werkt op zichzelf, God aan Zijn kant, en de mens aan zijn kant. Als de mens dan het Woord aanneemt en zich begint te bekeren, dan komt God hem te hulp en wekt hem verder op, en port hem door allerlei beweegredenen krachtiger aan; maar die werking blijft van buiten, en de mens blijft altijd vrij en meester om die werkingen Gods op te volgen of te verstoten. En als hij al eens bekeerd is, en gelovig geworden, dat hij dan nog even los staat, en al het werk der bekering door zijn vrije wil wederom kan omstoten, en wel omstoot.

Door de *krachtdadige genade* verstaan zij de *uitkomst*; zij is niet krachtdadig door de almachtige kracht Gods, de mens dadelijk bekerende, maar alleen ten opzichte van het gevolg. Als de mens zich bekeert en in Christus gelooft, dan is de roeping krachtdadig, omdat de mens dat doet. Anderen noemen ze krachtdadig door enige *gepastheid* (Latijn

congrutas), als God de gelegenheden, of het karakter, of zijn staat als hij op zijn weekst en buigzaamst is, zulke of zulke tijd waarneemt, en dan zulke gepaste beweegredenen hem laat voorstellen en toedienen, die hem overreden en overhalen. Doch de zaak loopt op één uit, dewijl de *vrije wil evenwel meester blijft*, en de macht boven dit alles houdt, om het aan te nemen of te verwerpen. God is maar knecht of vriend, die aanraadt en aandringt om hem te bewegen; hij zelf is meester om zich te laten overreden, of niet. Dit alles verwerpen wij.

XXVI. Wij stellen hiertegen:

(a.) de genade wordt onderscheiden in *gevende* en *gegeven*: De gevende genade is de goedgunstigheid Gods, als de fontein, uit welke al het goede, dat de mens ontvangt, voortkomt. De gegeven genade zijn de weldaden zelf, welke de mens ontvangt, heeft en bezit. Ziet van de gevende:

Filip. 1:29. *Want u is uit genade gegeven in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden.*

Van de gegevene genade, ziet:

1 Petr. 2:29. *Want dat is genade, indien iemand, om het geweten voor God, zwaarigheid verdraagt, lijdende ten onrechte.*

(b) De genade is *òf algemene òf bijzondere*. De algemene genade bewijst God alle mensen door mededeling van lichamelijke weldaden.

Hand 14:17. *Hoewel Hij nochtans Zich Zelf niet onbetuigd gelaten heeft, goed doende van den hemel.*

Tot deze behoort ook het goed, dat God alle geroepenen doet, hun gevende het Woord, het middel tot bekering en zaligheid

Tit. 2:11 *De zaligmakende genade Gods is verschenen aan alle mensen.*

Hierbij geeft God gemeenlijk verlichting, historisch geloof, overtuigingen, bewegingen om bijna een Christen te worden. Ziet Hebr. 6:4-6.

De *bijzondere genade* is: *de krachtdadige roeping, de mens bestralende met het geestelijk wonderbare licht, zijn wil krachtdadig veranderende, en hem alzo metterdaad*

overbrengende uit de duisternis tot het licht, uit de dood tot het leven, uit de heerschappij der zonde en des duivels tot Christus en Zijn koninkrijk:

2 Tim 1:9. Die ons heeft zalig gemaakt, en geroepen met een heilige roeping; niet naar onze werken, maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen.

Kol. 1:13. Die ons getrokken heeft uit de macht der duisternis, en overgezet heeft in het koninkrijk van den Zoon Zijner liefde.

Uit deze vier vooruit gezonden stellingen blijkt duidelijk de natuur van de inwendige roeping; nu hebben wij verder te zien

1. **hoe de mens zich heeft [gedraagt] nevens zijn bekering, en**
2. **wat God dienaangaande doet.**

XXVII. Vraag: *Of de mens enige inwendige dispositie geschiktheid, bekwaamheid of kracht heeft, om de uitwendige voorstelling van het Evangelie, hoe krachtig ook aangedrongen, in Christus te geloven, en zich waarlijk te bekeren?*

Remonstranten zeggen: Ja. Wij neen, en bewijzen het aldus:

1. de mens is *stekeblind* in het geestelijke:

Ef. 4:18. Verduisterd in het verstand, vervreemd zijnde van het leven Gods, door de onwetendheid, die in hen is.

1 Kor. 2:9,14. Hetgeen het oog niet heeft gezien; en vers 14 De natuurlijke mens begrijpt niet de dingen die des Geestes God zijn. Want ze zijn hem dwaasheid en hij kan ze niet verstaan, omdat ze geestelijk onderscheiden worden.

De apostel spreekt hier niet van mensen, als bestaande uit ziel en lichaam, hoedanig alle mensen zijn, en ook Adam was voor de val, van welke niet gezegd kon worden, dat hij de geestelijke dingen niet begreep; maar de apostel spreekt in dit hoofdstuk van bekeerden en onbekeerden, en zegt dat de bekeerden de geestelijke dingen wel verstaan, vs 9, 10. En van de onbekeerden, zonder die te onderscheiden van elkaar in bozen en minder bozen, dat ze de geestelijke dingen niet verstaan; hij noemt de natuurlijke mensen: (*Grieks psuchikoi*) met ziel begaafd, dat is mensen die natuurlijk verstand hebben om te redeneren, een wil, om te beminnen en te haten, hartstochten om te begeren, en alzo in

zijn natuurlijke staat, zonder Geest, gelijk Judas zegt vers 19: *Natuurlijke mensen den Geest niet hebbende*. Van deze zegt hij, dat hij de geestelijke dingen niet kan begrijpen, dat is niet te zeggen, dat hij ze zonder openbaringen niet verzinnen kon, want hij spreekt van zodanige natuurlijken, die onder de bediening leefden, vers 8; hetwelk ook uit het bijgevoegde: *zij zijn hem dwaasheid*, blijkt; want daar men gans niet van gehoord heeft, daarvan kan men ook niets zeggen, dat kan men niet dwaasheid achten. Zo blind is dan een mens; en zal hij zien en verstaan, het moet hem gegeven worden, en het wordt sommigen gegeven, en anderen niet.

Matth. 13:1 *...u is het gegeven de verborgenheden van het koninkrijk der hemelen te weten, maar dien is het niet gegeven.*

Die dan zo blind is, al hoort hij het Evangelie, die kan niet willen, noch zich bekeren, noch in Christus geloven.

XXVIII. 2. De mens is van natuur in zulk een verkeerde en kwade gestalte, dat hij zich *niet wil bekeren*, noch *kan willen*: want dat men niet kent, kan men niet willen. En zo men al een zaak in haar natuur beminnelijk oordeelt, zo wil men die *nu, hier, voor zich*, niet, omdat de aardse dingen hem, *hier, nu, voor zich*, beminnelijker en nuttiger voorkomen; dewijl de geestelijke en de zondige dingen onmiddellijk tegen elkander staan, zo kan men de geestelijke niet beminnen en willen, als men de aardse en zondige bemint. Nu, een natuurlijk mens heeft het aardse en zondige lief, zo kan hij het geestelijke niet liefhebben, noch willen. Ziet dit:

Joh. 5:40. *u wilt tot Mij niet komen, opdat u het leven mocht hebben.*

Matth. 23:37. *... gijlieden hebt niet gewild.*

Indien een natuurlijk mens maar enige stralen van het geestelijke licht en leven ziet, hij haat het terstond:

Joh. 3:19, 20 *... de mensen hebben de duisternis liever gehad dan het licht ... die kwaad doet, haat het licht.*

Rom. 1:30. *Haters Gods.*

Joh. 15:18. *De wereld heeft Mij gehaat.*

Daar nu zulk een gestalte is, daar is het onmogelijk te willen, en zich te bekeren

XXIX. 3. Gelijk hij niet weet, en niet wil, zo *kan* hij zich niet bekeren. Ziet dit:

Joh. 6:44, *Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de Vader, die mij gezonden heeft, hem trekke.*

Het woord 'niemand' sluit allen in; wie hij ook is, *hij kan niet, hij komt niet*; daar is een almachtige kracht en trekking van node, zal iemand komen. Ziet ook:

Rom. 8:7. *Daarom dat het bedenken des vleses vijandschap is tegen God; want het onderwerpt zich der wet Gods niet; want het kan ook niet.*

De apostel stelt bekeerden en onbekeerden tegen elkander, vers 5. De onbekeerde noemt *hij in het vlees te zijn*; van dezen zegt hij, dat hun (Grieks: *phronema*) verstand, wil, gedachten, begeerten, overleg, wijsheid, alleen op het zienlijke en zondige zijnde, zich tegen God als vijand aankant, zich Zijn wet niet onderwerpt, noch kan onderwerpen. Ziet ook:

2 Kor. 3:5, *Niet dat wij van ons zelf bekwaam zijn iets te denken, als uit onszelf; maar onze bekwaamheid is uit God.*

Paulus spreekt hier èn van zichzelf èn van de gemeente, zijnde een *brief van Christus, geschreven door de Geest van God*, vers 3. Hij bepaalt hoe hij zich en hen aanmerkt, als uit onszelf, niet wat ze zijn door de Geest Gods, maar wat ze kunnen uit zichzelf, uit hun natuur. Hij zegt *dat ze niet bekwaam zijn*; - - niet om iets te verzinnen dat niet geopenbaard is, - maar onbekwaam te denken, te begrijpen, met liefde te bepeinzen, zich te vermaken in geestelijke dingen, die door de Geest Gods in der gelovigen harten geschreven waren. Hij verklaart de mens daartoe volstrekt onbekwaam, en dat hetgeen, dat ze hadden en deden, van God gegeven was, dat Die hen daartoe bekwaam gemaakt had. Zie daar, de onmacht van de mens.

XXX. 4. De mens is ten opzichte van het geestelijke leven dood:

Ef. 2:1 ...*daar u dood waart door de misdaden en de zonden.*

De apostel spreekt hier niet alleen van degenen, die het Evangelie nooit gehoord hadden, maar ook van degenen die het hoorden. Paulus sluit zichzelf in; onder de Efeziërs waren vele Joden, Hand. 19:8. De uitdrukking is algemeen. Hij spreekt niet van de natuurlijke dood, maar van de geestelijken, door zonden en misdaden. De geestelijke dood is een gemis van vereniging met God, in Wiens gemeenschap het geestelijke leven

bestaat, Gal. 2:20. Die buiten die vereniging zijn, zijn (Grieks: Atheoi)

Atheïsten, zonder God, Ef. 2:12.

Den Geest niet hebbende, Judas vers 19.

Hij spreekt niet van de straf der zonde, welker bezoldiging de dood is; maar van die dood, die tegenover het geestelijk leven staat. Nu tegen geestelijk leven staat de geestelijke dood, zo spreekt hij dan van de geestelijke dood. vers 5, *Ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft Hij ons levend gemaakt.* Nu, is de mens dood, zo kan hij zichzelf niet levend maken; dat is onmogelijk voor een dode, in wat opzicht hij ook dood is, dat leert de natuur en de Schriftuur.

Neemt deze vier redenen bij elkander, en brengt ze tot één; die blind is en niet weet; die zo boos is dat hij niet wil, maar haat; die zo onmachtig is, dat hij volstrekt niet kan; die dood is, die heeft geen inwendige dispositie, geschiktheid, bekwaamheid, kracht, om zich te bekeren en in Christus te geloven. Maar, derhalve:

XXXI. 5. De volstreckte onmacht des mensen blijkt ook uit alle plaatsen, welke tonen, dat *de verkondiging van het Woord, hoe krachtig ook aangedrongen, niet genoegzaam is tot bekering van de mens*, maar dat bij het Woord nog moet komen een krachtdadige werking Gods op 't hart des mensen, Ziet

2 Tim. 2:25, *Met zachtmoedigheid onderwijzende degenen, die tegenstaan*, daar is het Woord en de beweeglijke wijze van verkondiging. Is dat nu genoeg? Volgt daar nu op of zij zich te enige tijd bekerden? *Neen, maar of God hun te enigen tijde bekering gave tot erkenning der waarheid; zo moet dan bij het Woord nog een bekerend kracht Gods komen.* Ziet ook:

Deut. 29. 2-4 ... *u hebt gezien al wat de Heere, enz. Maar de Heere heeft ulieden niet gegeven een hart om te verstaan, noch ogen om te zien, noch oren om te horen.*

Matth. 13:11 ... *omdat het u gegeven is, de verborgenheden des koninkrijks der hemelen te weten, maar dien is het niet gegeven.*

De Joden hoorden Christus prediken, en hadden de Schrift. en waarom geloofden ze niet? De Heere Jezus zegt, dat aan de verdorven mens wat meer gedaan moet worden,

zal hij geloven, namelijk een trekken van God:

Joh. 6:44. *Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de Vader, die Mij gezonden heeft, hem trekke.*

Zou Lydia bekeerd worden, 't was niet genoeg dat zij Paulus hoorde prediken; maar daar moest een onmiddellijk werk Gods bijkomen:

Hand. 16:14 ... *welker hart de Heere heeft geopend, dat zij acht nam op hetgeen van Paulus gesproken werd.*

Zo is dan de mens onmachtig tot zijn bekering.

6. Doet hierbij, *dat de bekering zulk een werk Gods is, waarbij mensenwerk niet aan te pas komt; zoals:*

Scheppen, Ps. 51:12.

Wederbaren, Jak. 1:18.

Stenen hart wegnemen, en een vlezen te geven, Ezech.36:26.

Verlichte ogen, Ef. 1:17, 18.

Het willen te geven, Filip. 2:13, enz. Waarvan wij in 't vervolg breder zullen spreken.

XXXII. Tegenwerping 1: Jes. 5:4, *Wat is er meer te doen aan Mijn wijngaard, hetwelk Ik aan hem niet gedaan heb? Waarom heb Ik verwacht dat hij goede druiven voortbrengen zou, en hij heeft stinkende druiven voortgebracht?* Heeft God aan Zijn kant alles gedaan aan de mens, wat hij tot bekering van node heeft, en verwacht Hij verder van de mens de bekering en de heiligheid, zo is het in des mensen kracht, zich te bekeren.

Antwoord:

23. Hier wordt gesproken van de kerk, alleen in tegenstelling van alle andere natiën, aan welke Hij zo niet gedaan heeft, Ps. 147:20. *Welke Hij heeft laten wandelen in hun wegen*, Hand. 14:16. Zo dient dan deze plaats niet tot bewijs, dat alle mensen zulk een kracht hebben, 't welk men bewijzen wilde.

24. Hier wordt gesproken van de uitwendige middelen, die tot zaligheid leiden, gelijk in de optelling der zaken, vers 1-3, te zien is, en niet van het werk der bekering zelve. 't Is een gelijkenis van een landman, die alles doet, wat vereist wordt tot vruchtbaarheid der aarde, welke verder tot het vrucht dragen niets doen kan, maar dat van God

verwacht. Zo had God ook alles uitwendig aan Israël gedaan, wat als middelen van node was, dit verplichtte hen tot bekering, en vruchten te dragen der bekering waardig; dat is het oogmerk van de gelijkenis, in aller welke omstandigheden men niet moet staan blijven en overeenkomsten zoeken.

25. Dat God vruchten verwachtte, dat zegt niet, dat God hen niet kon doen vruchten dragen, ook niet dat God de uitslag niet wist, ook niet, dat het in de kracht des mensen was, *die toch een onvruchtbare aarde is, en maar distelen en doornen draagt, ofschoon ze de regen en zonneschijn ontvangt*, Hebr. 6:8; maar 't zegt dat *Israël verplicht was vruchten te dragen en zo zij dat niet deden, dat het hunne schuld, hunne boosheid was, en dat zij daarom waardig waren uitgeroeid te worden.*

XXXIII. Tegenwerping 2: Mark. 1:15, *Bekeert u, en geloof het Evangelie*. Dewijl God de mens gebiedt zich te bekeren en te geloven, zo heeft de mens de kracht om dat. te doen; want God kan den mens niet verplichten tot het volstrekt onmogelijke, dat is onrechtvaardigheid en vergeefs werk.

Antwoord:

- . God heeft de mens zo volmaakt geschapen in Adam, dat hij Gods bevelen kon gehoorzamen en doen; en al kon Adam niet geloven in Christus, dat was niet door een onmacht van niet te kunnen geloven, indien God hem die voorstelde, maar omdat te geloven in een Borg tot voldoening van zonden, hem in de staat van volmaaktheid niet kon voorgesteld worden. Zo heeft dan de menselijke natuur bekwaamheid gehad. En of de mens door zijn schuld zich in staat van onmacht gebracht heeft, *dat beneemt God zijn recht niet, te eisen en hem te verplichten tot hetgeen God hem gegeven had*. Een schuldeiser mag van de schuldenaar wel betaling eisen, al kan hij niet betalen, omdat hij het doorgebracht heeft. Zodat die vermaningen niet zeggen wat de mens nu kan doen, maar waartoe hij verplicht is.
- . De mens kan niet anders dan goed te keuren en bekennen dat hij verplicht. is niet te zondigen, maar God te gehoorzamen. *De mens is zo boos, dat hij niet wil doen hetgeen hij weet dat God hem geboden heeft*, en waartoe hij bekend verplicht te zijn om dat te doen. Zou God dan van de mens zijn plicht niet weten, al is hij zo boos, dat

hij niet wil doen, hetgeen hij goedkeurt verplicht te zijn om te doen?

De vermaningen zijn niet tevergeefs, al kan de mens, omdat hij zo boos is, het niet doen; want het overtuigt de mens van zijn plicht, van Gods rechtvaardigheid, als Hij hem om zijn zonden straft; het is een middel, waardoor God de Zijnen overtuigt, en tot bekering en geloof brengt. Christus zei tegen de dode Lazarus: *Kom uit!*, Joh. 11:43. Dat zei niet wat Lazarus kon doen, nochtans was het niet tevergeefs, want het was een middel tot zijn opstanding; *zo is het bevel en het Woord een middel van bekering in de hand Gods, en niet des mensen.*

XXXIV. Tegenwerping 3: De heidenen zelfs, en vele onbekeerden, doen zowel goede werken als de bekeerden; waaruit dan blijkt dat de mens nog kracht tot goede werken in zijn natuur heeft overgehouden.

Antwoord:

(hhh) Sommige heidenen zijn zo uitstekende geweest in deugdzaamheid, dat ze vele christenen beschamen; zo die deugden ware deugden zijn geweest, waartoe is dan de wedergeboorte nodig? Maar omdat de wedergeboorte noodzakelijk is, zo blijkt, *dat hun deugden de natuur van deugden niet gehad hebben.*

(iii) Er zijn vier soorten goed: natuurlijk, burgerlijk, uitwendig godsdienstig, en geestelijk goed. De onbekeerden doen wel het drie eerste goed, maar niet het vierde. Hun goed is *materialiter, stoffelijk goed, maar niet formaliter, eigenlijk, waarlijk goed.* Het geestelijke licht, leven, deugd, *is niet in trap onderscheiden van het natuurlijke, maar in de gehele natuur*, gelijk wij reeds in § 23 hebben getoond, zodat men van het ene geen besluit kan maken tot het andere.

XXXV. Tegenwerping 4: Matth. 13:12, *Want wie heeft, dien zal gegeven worden, en hij zal overvloediglijk hebben; maar wie niet heeft, van dien zal genomen worden ook dat hij heeft.* Dat is: die de genoegzame genade, welke allen hebben, wel gebruiken, die zullen meerder ontvangen. Zo heeft dan de mens genade en krachten tot bekering.

Antwoord:

(f) Het woordje *want* toont genoeg, dat hier door degenen die hebben, de bekeerden

verstaan worden, dien gegeven was hetgeen anderen niet was gegeven. vers 11: *Het is u gegeven.*

- (g) Dat hier niet gesproken wordt van hetgeen de mens in zijn natuur heeft, *maar van hetgeen hij door het Woord van God ontvangen had*, blijkt uit de personen, van en tot welke dit gezegd wordt, welke waren de discipelen, die nu al geroepen en bekeerd waren, en daarom ontvangen hadden, dat ze de verborgenheden van het koninkrijk der hemelen verstaan konden, al werden die onder gelijkenissen voorgesteld; zodat hier gesproken wordt *van de groei en het toenemen van de ware bekeerden.*
- (h) Die niet hebben, zijn de onbekeerden, die de genade niet hebben ontvangen; deze hebben inbeeldingen, dat ze niet blind zijn, maar de verborgenheden zowel verstaan kunnen als de beste. Joh. 9:40, *Zijn wij ook blind?* Deze de predikatie horende en niet verstaande, en het verstane niet doende, zouden meer verblind en verstokt worden, hun onverstandig hart zou nog meer verduisterd worden, zich uitgevende voor wijzen, zouden ze dwaas worden, Rom.1:21, 22. *En dus zou van hen genomen worden ook hetgeen zij meenden te hebben*, Luk. 8:18. En de misbruikte gaven der natuur en de gemene gaven door de Schrift, zouden *door een rechtvaardig oordeel weggenomen worden. Zodat hier gans niet gesproken wordt van een genoegzame genade, en kracht tot bekering, die in aller mensen natuur zou zijn.*

Ditzelfde antwoord dient ook op Matth. 25:29, waar dezelfde woorden verhaald worden, en op het wel of kwalijk gebruiken van de talent-ponden gepast worden. Want hier wordt niet gesproken van gaven, die alle mensen in de natuur hebben, en zo ook niet van het wel of kwalijk gebruiken van deze gaven: *maar hier wordt gesproken van de kerk, van het koninkrijk der hemelen*, vers 1 en 14. In de kerk geeft de Heere Jezus verscheidene gaven, zaligmakende en algemene; ieder moet die gaven tot nut van andere mensen, dat is, tot bekering van andere mensen, aanleggen. *Die de Heere genade geeft* om getrouw te zijn, en zielen te bekeren, die zal de Heere uit genade belonen, en een bijzondere trap van heerlijkheid geven; maar die ontrouwe knecht, die ook gaven (geen genade) had ontvangen, die werd in de hel geworpen. Zodat hier niets overblijft voor de beweerde algenoegzame genade in de natuur.

XXXVI. Tegenwerping 5: Openb. 3:20, *Zie Ik sta aan de deur en Ik klop; indien iemand Mijn stem zal horen, en de deur opendoen, Ik zal tot hem inkomen, en Ik zal met hem Avondmaal houden, en hij met Mij*. Ziet, hier wordt het opendoen, of niet opendoen, gesteld aan de mens, zo heeft hij dan daar krachten toe.

Antwoord:

8. Hier wordt gesproken tot de kerk, en in het bijzonder tot de kerk van Laodicéa, zodat hier uit niets kan bewezen worden, wat *alle mensen* in de natuur hebben.
9. Hier wordt op het uiterste getoond, *wat des mensen plicht is, en niet wat zijn kracht is*, maar *eigenlijk is hier een belofte aan degenen die opendoen, zonder te melden of ze open zouden doen door hun kracht, of zulks geschieden zou door de genade des Heiligen Geestes*.
10. Hier wordt gesproken van de *uitwendige roeping*, welke een middel is tot bekering der uitverkorenen, en een middel tot overtuiging van de godlozen van hun boosheid en Gods rechtvaardigheid, en daarom niet te vergeefs.

Dus hebben wij meteen geantwoord op de vraag: Kan de mens niet, waarom roept en klopt Christus dan? *Dewijl Christus Zelf opent*, Hand. 16:14; waarom klopt en roept Christus dan? 't Is *een middel*.

XXXVII. Dewijl dan de mens zo onmachtig is, zoals gezegd is, zo is het dan van zelfs duidelijk en zeker dat de mens in het eerste moment of ogenblik van zijn bekering nóch alleen werkt, nóch medewerkt met de voorkomende en opwekkende genade Gods, *maar zich, alleen passief, lijdelijk heeft, en maar een voorwerp is, en alleen ontvangt de verlichtende en levendmakende kracht Gods*.

Wij spreken niet van een mens, die nu bekeerd is, maar van een mens die, niet bekeerd zijnde, bekeerd wordt; deze, zeggen wij, heeft zich lijdelijk, en werkt niet mede. Dit blijkt:

1. Uit de bovengetoonde onmacht van de mens, die blind is, en niet weet hoe het wezen moet; die boos is en niet wil, maar het geestelijke haat; die onmachtig is, zodat hij niet kan; die dood is, die kan in zijn *eerste levendmaking en bekering* niet alleen, ook niet medewerken, *maar heeft zich enkel passief, lijdelijk*. Maar de mens is zo, ziet in de

voorgaande stelling. Ergo, [latijn: dus] hij werkt *nóch* alleen, *nóch* mede.

2. Dewijl het natuurlijke en geestelijke licht, leven, deugdzaamheid, niet in trap, maar in de gehele natuur verschillen, ziet § 28, enz., zo kan een mens noch zelf tot een andere natuur overgaan, noch in dat overgebracht wordende medewerken, *maar daartoe is een almachtige kracht nodig*. Wie zal van steen vlees, van een onredelijk dier een mens maken? Zo ook van een dode een levende?

3. De wedergeboorte is een werk, hetwelk ten enenmale God toegeschreven wordt, en is een almighty werk van God.

(a) Het is een werk van God:

Ps. 100:3. ... *Hij heeft ons gemaakt (en niet wij), Zijn volk en de schapen Zijner weide.*

Joh. 1:13. *Welke niet uit den bloede, noch uit den wil des vleses, noch uit den wil des mans, maar uit God geboren zijn.*

Kol. 1:13. *Die ons getrokken ... en overgezet heeft.*

Filip. 2:13. *Want het is God, die in u werkt, beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen.*

(b) Het is een werk van almachtigheid; een werk, hetwelk de mens alleen tot een voorwerp heeft.

Het is *scheppen*, en door dat scheppend werk een nieuw maaksel, een nieuw schepsel te formeren:

2 Kor. 5:17. *Zo dan, indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel.*

Ef. 2:10. *Wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken.*

Nu weten wij dat in de schepping het schepsel wordt voortgebracht, en ganschelijk niet medewerkt. *Het is van de doden opwekken, levend maken:*

Kol. 2:13. *En Hij heeft u, als u dood waart in de misdaden ... mede levend gemaakt met Hem.*

Het is *baren*, *wederbaren*:

Jak. 1:18. *Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaad.*

Joh. 3:5. ...*Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het*

koninkrijk Gods niet ingaan.

Al deze uitdrukkingen zijn het werk van de Schepper, Levendmaker, Genereerder, in welke het schepsel, dat opgewekt, dat gegenereerd wordt, ten enenmale uitgesloten wordt van medewerking. Dies is het vast, dat de mens in het eerste begin der wedergeboorte niet medewerkt, maar alleen lijdelijk is, en het voorwerp, hetwelk de werking ontvangt. En of hij wel te voren een mens is, en alzo menselijke werking heeft, zo is hij toch, ten opzichte van het geestelijke leven, dood, en kan alzo niet meer in de wedergeboorte medewerken dan een dode.

4. Indien de mens medewerkte in zijn eerste bekering, ja indien hij het voornaamste werk, het eigenlijke werk van bekering hetwelk is, op de nodiging te willen, tot Christus te komen, uit zichzelf, uit zijn bekwaamheden welke hij met alle mensen gemeen heeft, en hem in de natuur gegeven zouden zijn, alleen deed, *zo kon niet alleen een dode werken, maar hij zou zelf de oorzaak van zijn zaligheid zijn*, hij zou zichzelf van andere mensen onderscheiden. Tegen de gehele Schrift, welke het de mens ontnemt en Gode toeschrijft:

1 Kor. 4:7. *Want wie onderscheidt u? en wat hebt gij, dat u niet hebt ontvangen?*

Ef. 2:8. *Want uit genade bent u zalig geworden, door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave.*

Zo werkt dan de mens niet mede, maar heeft [=gedraagt] zich enkel lijdelijk.

XXXVIII. Tegenwerping 1: Rom.8:26, *Desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulp.*

Antwoord: De apostel spreekt niet van de onbekeerden, over welke het verschil is, maar van de bekeerden, die zalig zijn geworden in de hope, vers 24. Deze leert de Heilige Geest bidden, als zij niet weten te bidden, zoals het behoort.

Tegenwerping 2: 1 Kor. 3:9. *Wij zijn Gods medearbeiders.* 2 Kor. 6:1. *Wij als mede arbeidende.*

Antwoord: Hier wordt niet gesproken van het werk van de mens in zijn eigen bekering, waarover de kwestie is, maar *van het werk der bediening, van het verkondigen van het*

Woord, en dus zijn de leraars werktuigen in Gods hand, en dus werken zij mede, als middelen tot bekering van andere mensen; maar niemand zal zeggen, dat zij *door hun kracht* andere mensen bekeren kunnen. Gelijk een werktuig medewerkt, zo ook zij.

Tegenwerping 3: 1 Kor. 15:10, *Ik heb overvloediger gearbeid dan zij allen; doch niet ik, maar de genade Gods, die met mij is.*

Antwoord: Paulus spreekt niet van het arbeiden voor en in zijn bekering, maar *van zijn arbeiden na zijn bekering*, niet van zijn arbeid, ten opzichte van zichzelf, maar nevens anderen; en dat zijn werk der bediening niet vruchteloos was geweest tot nut van anderen, maar uitnemend overvloedig en vruchtbaar; *doch hij verhief zich daardoor niet, maar erkende dat Gods genade met hem geweest was, als de oorzaak van de vruchtbaarheid.* Zodat deze plaats niet voor hen, die deze tegenwerping maken, maar zelfs tegen hen is.

Tegenwerping 4: Is de mens enkel passief aan te merken in zijn bekering, en is hij alleen maar een voorwerp, de werking Gods tot zijn bekering ontvangende, zo is de mens maar aan te merken als een stok of blok.

Antwoord: Meer werkt de mens niet mede, dan het lichaam van Adam, toen het de ziel ontving; dan Lazarus in zijn opwekking. Maar de mens is geen blok of stok, hetwelk de bekerende kracht Gods niet kan ontvangen, omdat het geen bekwaam voorwerp is van zulk een werking; maar de mens is redelijk, heeft verstand, wil en genegenheden, en is alzo een bekwaam voorwerp om de bekerende werkingen Gods te ontvangen. *God bestraalt het verstand, God neigt de wil, en doet de mens willen, zonder krenking van dezelve.* God maakt alzo de mens levend; maar dat is waar, dat de mens niet meer medewerken kan, dan een stok of blok zich niet van de ene plaats tot de andere kan bewegen.

Tegenwerping 5: Dan mag de mens het alles wel op riemen laten drijven, en er vanaf kijken, en God laten werken als het Hem belijft.

Antwoord: Al kon de blinde en kreuple zich zelf niet helpen, behoeften ze daarom niet te gaan naar het badwater te Bethesda en tot een medicijnmeester? *Zijn onmacht moet*

hem bewegen de middelen tot bekering te gebruiken en zich naar de kerk te begeven, of de Heere hem geliefde voor te komen, en 't is ook zijn plicht zich te bekeren, en in Christus te geloven; doet hij dat niet, hij doet zonde, hij doet tegen zijn plicht, *hij doet tegen zijn eigen oordeel*. Dies blijft het vast, dat de mens niet medewerkt.

Gezien hebbende wat de mens niet kan en niet doet, tot zijn wedergeboorte, gaan wij voort tot het werk Gods in de inwendige roeping en wedergeboorte, en zullen tonen, **dat God krachtdadig onweerstandelijk werkt.**

XXXIX. Vraag: *Of de inwendige roeping, ofschoon die geschiedt door middel van het Woord, is een onmiddellijke en krachtdadige werking Gods, aanrakende en veranderende verstand, wil en genegenheden, de mens ten opzichte van het geestelijke, van dood levend makende?* Remonstranten zeggen neen, wij ja.

Of de mens niet begrijpen kan de wijze van de bovennatuurlijke werkingen Gods, hoe zij bij en door het Woord de ziel onmiddellijk aanraakt, verandert, verlicht, wederbaart en geestelijk leven geeft, zo leert ons nochtans het Woord dat God het doet. Hij, die Saul het hart in één ogenblik veranderde, 1 Sam. 10:9, Hij, die aller mensen hart formeert, Ps. 33:15, Die verandert ook het hart des mensen in een ander. De mens doet het zelf niet, maar God is het Begin en de enige Oorzaak daarvan.

God stort een bovennatuurlijke hebbelijkheid [= een ontvangen vermogen] in, uit welke de mens door medewerking Gods, na die instorting en wedergeboorte, geestelijke daden voortbrengt. God werkt wel overeenkomstig het voorwerp, maar de werking zelve is bovennatuurlijk; God gebruikt wel het Woord tot een middel, maar bij dat middel is een onmiddellijke almachtige werking, aanrakende de ziel, en die, ten opzichte van verstand, wil en hebbelijke gestalte, krachtdadig veranderende. Dit blijkt:

XL. 1. Uit de gehele wangestalte en onmacht van de mens vóór zijn bekering, die wij boven uitvoerig hebben getoond, zal een stekeblinde, die de gekruiste Christus een ergernis en een dwaasheid is, zal een alleenlijk boze, die niet wil, maar het geestelijke haat, zal een, die niets kan, die dood is, zal die bekeerd en veranderd worden, zo moet er

immers een *almachtige kracht komen*, die hem onmiddellijk aanraakt en verandert; maar de mens wordt bekeerd, zo wordt er dan een almachtige kracht vereist.

2. De Schrift zegt duidelijk, dat het Woord niet werken kan op het hart van zo'n mens. maar dat bij 't Woord moet komen een krachtdadige werking Gods op de ziel, dat God moet geven:

Ogen om te zien, oren om te horen, harten om te verstaan, Deut. 39:4.

Verlichte ogen des verstands, Ef. 1:18.

Dat God bij de openbaring der Schriften het hart brandende maakt, Luk. 24:32.

Dat Hij bij het onderwijzen de bekering moet geven, 2 Tim. 2:25.

Dat Hij onder het horen het hart moet openen, Hand 16:14. Ziet boven § 31.

Dit blijkt ook uit

1 Kor. 3:6, 7. *Ik heb geplant, Apollos heeft nat gemaakt; maar God heeft den wasdom gegeven. Zo is dan noch hij die plant iets, noch hij die nat maakt, maar God, die den wasdom geeft.*

Kan dan de mens niet, kan het Woord alleen zulk een kracht niet hebben op 't hart van den mens, zo moet dan bij het Woord een onmiddellijke en almachtige kracht Gods komen om het hart te veranderen, en zulks komt erbij, als die plaatsen te gelijk tonen.

3. De benamingen van het werk Gods drukken zulk een onmiddellijk en krachtdadig werk Gods uit; de bekering aan de kant van God wordt genoemd:

Scheppen, Ef. 2:10.

Wederbaren, Jak:1:18.

Levendmaken, opwekken uit de doden, Ef. 2:5. Ziet hiervan in het vorige breder.

XLI. 't Blijkt uit deze en dergelijke plaatsen, in welke God zulk een onmiddellijke en krachtdadige werking belooft, en in welke God gezegd wordt zulks te doen.

(a) God belooft zulks te zullen doen:

Jer. 31:33. *Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven.*

Jer. 32:40. *Ik zal Mijn vreze in hun hart geven.*

Ezech. 36:26. *Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwe Geest geven in het*

binnenste van u; en Ik zal het stenen hart uit uw vlees wegnemen, en zal u een vlezen hart geven.

Noch mens zelf, noch Woord zou het doen, *maar God Zelf zou alle tegenstand overwinnen*. God Zelf zou zo krachtdadig werken op het hart tot bekering.

(b) God werkt krachtdadig op het hart tot bekering. Fil. 2:13, *Want het is God, die in u werkt, beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen*. Paulus schrijft aan de gelovigen, hfdst. 1:1. Deze vermaant hij, hfdst. 2:12, dat ze hun zaligheid met vreze en beven zouden werken; dat ze niet trots, opgeblazen zouden zijn; dat ze geen ding door twisting of ijdele eer zouden doen, maar dat ze met een kinderlijk ontzag en met bezorgdheid de weg der godzaligheid zouden bewandelen. Dewijl het niet uit hen was, dat zij geloofden en werkten, maar dat zij werkten door de kracht Gods, want het *is God*, enz. Die voorkomende genade en werking moesten ze gebruiken, opvolgen en in en door die kracht werken. God, die de wil geschapen heeft, die herschept de wil ook in de Zijnen. Die heeft niet van node te werken, zoals de ene mens op de andere, die alleen door allerlei beweegredenen iemand zoeken tot het willen van een zaak te leiden. God werkt als God, en geeft een ander licht in 't verstand, en geeft de mens een wil, dat hij vrijwillig, gaarne wil, en maakt, dat op dat willen, werken volgt. Ditzelfde toont ook de apostel,

2 Thess. 1:2, Dat God... *vervulle... het werk des geloofs met kracht*.

Zij hadden het Woord wel, 't werd hun op 't krachtigste gepredikt; maar de apostel toont, dat dit niet genoeg was om gelovigen te maken, *dat het geloof een gave Gods is*, Ef. 2:8. Dat er een almachtige kracht Gods bij het Woord moet komen die de mens doet geloven.

Ef 1:19 *Welke de uitnemende grootheid Zijner kracht zij aan ons, die geloven, naar de werking der sterkte Zijner macht*.

Dit is 't geen de apostel zegt,

Hebr.13:21. *Die volmake u in alle goed werk, opdat u Zijn wil moogt doen, werkende in u, het geen voor Hem welbehagelijk is*.

Neemt dit alles eens bij elkander; *de mens is zo blind, boos, onmachtig, dood*, als boven gezegd is. God laat velen het Evangelie prediken, maar het doet aan de meesten geen

nut, maar anderen worden daardoor bekeerd, omdat God bij dat Woord hun Zijn Heilige Geest geeft, en in hen werkt, hetgeen Hij in anderen niet doet. Hij bestraalt hen met een wonderbaar licht, anderen niet; Hij neemt uit hen weg het stenen hart, en geeft hun een vlezen hart, anderen niet; Hij geeft hun het willen en het werken, het werk des geloofs met kracht, anderen niet. Zodat het onweersprekelijk is, dat God onmiddellijk het hart des mensen aanraakt en dat verandert.

XLII. Tegenwerping 1: Het Woord is *het zaad der wedergeboorte*, 1 Petr. 2:23. 't *Verlicht de ogen*, 't *bekeert de zielen*, Ps. 19:8, 9. 't *Is een tweesnijdend zwaard, levend en krachtig, en gaat door tot de verdeling der ziel en des geestes*, Hebr. 4:12. Zo is dan het Woord genoeg, en daar behoeft niets bij te komen, en daar komt niet bij een onmiddellijk verlichtende en veranderende kracht Gods.

Antwoord:

(a) Al die plaatsen geven niet anders te kennen, dan dat God alles werkt door middel van het Woord.

(b) Zo 't Woord zulk een kracht in zich heeft, zo zou het eveneens werken op allen, die het horen, immers op die, welke in dezelfde omstandigheden zijn, hetwelk het nochtans niet doet.

(c) De Schrift zegt duidelijk dat het Woord zulk een kracht niet heeft, maar dat bij het Woord een onmiddellijke krachtdadige werking Gods moet komen.

1 Kor. 3:6. *Ik heb geplant, Apollos heeft nat gemaakt; maar God heeft den wasdom gegeven.*

XLIII. Tegenwerping 2: Zo bij het Woord nog een onmiddellijke en krachtdadige werking Gods moet komen, zo heeft de mens geen genoegzaam middel om zalig te worden.

Antwoord: 't Is geen middel, dat als de werkende oorzaak het gevolg kan voortbrengen, 't Woord is geen werkende oorzaak, maar alleen een middel in de hand Gods. De onmiddellijke werking is geen middel, maar de werkende Oorzaak. Dit middel, het Woord, geeft alle mensen niet, en daar God dit middel geeft, daar werkt Hij op allen niet door dat middel, maar alleen op degenen, *dien het Hem behaagt*. Maar zegt men, zo bij

het Woord nog zulk een werking Gods moet komen, zo is het Woord niet genoeg om den mens zalig te maken; dat staan wij toe, en daarbij, dat dan de mens zich zelf, door middel van het Woord, niet kan bekeren.

XLIV. Tegenwerping 3: Als bij het Woord nog zulk een werking Gods moet komen, dan is de mens te verontschuldigen, als hij zich niet bekeert, want hij kan niet.

Antwoord:

(a) Door zulk een gevolg zou een heiden ook te verontschuldigen zijn, als hij niet volmaakt de wet der natuur volbrengt; want die kan ook niet; maar de apostel zegt, dat ze niet te verontschuldigen zijn, Rom. 1:20.

(b) De mens komt zover niet, dat hij voor *kan* niet staan blijft, maar hij blijft voor *wil* niet staan. En heeft de mens een onverschillige wil, om te kunnen willen en niet te willen, gelijk men zegt, zo heeft hij zich niet te beklagen; want hij gebruikt zijn vrije wil, om van God af te blijven en in de zonde te leven.

Aanhoudende tegenwerping: Maar men zegt, dat de mens niet kan willen, dies is hij dan te verontschuldigen.

Antwoord: Hij wordt noch van God, noch van het Woord, noch van enig schepsel verhinderd, geweerd of gehouden; maar wordt aan zichzelf gelaten. De mens is zo boos, zo vijandig tegen God, en heeft zulke sterke driften tot de zonde, dat hij daarom niet kan willen; *dies is het zijn eigen schuld*.

XLV. Tegenwerping 4: Door het stellen van zulk een krachtadige en onmiddellijke werking Gods op de ziel, wordt de vrijheid van de wil van de mens verwoest en weggenomen.

Antwoord: Dat wordt ontkend. God werkt overeenkomstig de menselijke natuur, doch niet gelijk de ene mens op de ander, God doet de mens vrijwillig willen, gelijk in de schepping van een mens. Indien God in de mens de wil scheppende, de wil en de ziel aanraakt, zonder weg te nemen de vrijheid van de wil, waarom dan ook niet in de herschepping? In het eerste was de mens en zijn wil niet, maar werd geschapen. In het tweede is de mens en zijn wil dood.

Aanhouding: Zegt men, in de wedergeboorte zijn reeds de mogendheden der ziel, en die worden alleen maar in het geestelijke werkzaam gemaakt en gelijk de wil werkende gemaakt wordt in natuurlijke dingen, door natuurlijke beweegredenen, zo in het geestelijke, door geestelijke beweegredenen. Zodat hier geen onmiddellijke werking Gods op de wil kan gesteld worden, zonder de vrijheid van den wil te krenken.

Antwoord:

(qqq) Zulk een redekaveling veronderstelt, dat de natuurlijke deugdzaamheid en de geestelijke, niet in hun *natuur*, maar in *trap* verschillen, hetwelk wij boven wel anders hebben getoond; dies is die redekaveling krachteloos.

(rrr) Van het natuurlijke heeft de mens de eerste beginselen, daarom is de mens in staat, om door natuurlijke beweegredenen gebracht te worden tot het willen; maar in het geestelijke is de mens geheel dood; geheel boos, en hij is niet in staat, om door beweegredenen gaande gemaakt te worden, om geestelijk te willen en te werken; dies moet er een almachtige, bovennatuurlijke kracht komen, die de faculteiten geestelijk doet werken.

XLVI. Tegenwerping 5: Zulk een onmiddellijke aanraking Gods op de ziel, en de faculteiten [= zielsvermogens] derzelve is geestdrijverij.

Antwoord: 't Is niet, want geestdrijverij stelt openbaringen buiten en tegen Gods Woord, en stelt driften en schielijke bewegingen, die verstand en wil voorkomen; dat zijn maar ijdele verleidingen en fantasieën. *Maar de wedergeboorte is door het Woord, en doet werken naar het Woord.* Maar verstaat men door geestdrijverij, door de Geest Gods wedergeboren te zijn, door de Geest te leven en door de Geest te wandelen, en dat naar de regel van Gods Woord, zo hebben wij daar niet tegen, en de voorgestelde ongerijmdheid is geen ongerijmdheid.

Dus hebben wij getoond, dat de mens in zijn natuur ten enenmale onmachtig en onbekwaam is; in zijn eerste bekering noch alleen werkt, noch medewerkt, maar zich enkel passief heeft, [= gedraagt] en dat God door een bovennatuurlijke en almachtige kracht, verstand en wil onmiddellijk aanraakt en verandert, van blind ziende, van boos

goed. Uit dat gezegde blijkt de waarheid van deze volgende vraag:

XLVII. Vraag: *Of God in degenen, die bekeerd worden, onweerstandelijk werkt, alle tegenstand van de boze natuur overwint, en hen metterdaad krachtdadig overbrengt van de geestelijken dood tot het geestelijke leven?*

De Remonstranten ontkennen het, wij stellen het.

De mens in de natuur haat God, kant zich tegen God aan, en tegen het Woord en het Evangelie, dat is de staat van alle mensen. Als nu de ene bekeerd wordt, en de andere niet, dat vloeit niet uit de mens, omdat de ene door zijn vrije wil de genade aanneemt, en de andere die verwerpt; *maar dat vloeit uit de krachtdadige werking Gods*, in de ene dat werkende, en in de andere niet. Niet alleen bestralende krachtdadig het verstand, dat onweerstandelijk verlichtende, en de genegenheden onweerstandelijk gaande makende; maar ook de wil, die onwillig is, onweerstandelijk bewerkende, dat die wil en vrijwillig wil, niet door een vrijheid van onverschilligheid om iets te doen, of niet te doen, *maar door een vrijheid van vanzelfsheid, willende door eigene keur en gewilligheid*. Dit blijkt uit de drie voorgaande bewezen stellingen; verder:

XLVIII. 1. Indien de mens blind is, en niet weet hoe het wezen moet; indien de mens, die boos en vijandig tegen God is, haat en zich tegenkant tegen al, wat zich van God in Zijn Woord en de bekeerden opdoet; indien hij geheel onmachtig is en niet kan; indien de mens geheel dood is, ten opzichte van het geestelijke leven, gelijk hij is, en bewezen is zo te zijn. Ziet een zulke nu, als die bekeerd wordt, zo kon hij met zijn tegenstand de krachtdadige werking Gods niet afkeren, en *niet verhinderen zich te veranderen, zijn hart en wil in een andere staat te brengen*, gelijk een dode, die opgewekt wordt, zijne levendmaking niet kan tegenstaan; dies is *de bekerende almachtige kracht Gods onweerstandelijk werkende*.

2. Indien de mens in zijn bekering alleen lijdelijk is, en alleen als een voorwerp de werkingen Gods ontvangt, en ganselijk niet medewerkt, gelijk bewezen is; zo dan, als die mens wordt bekeerd, zo wordt hij veranderd door een almachtige, alles overwinnende, alles doordringende en onweerstandelijke werking Gods; want dat enkel lijdelijk is, dat

als een voorwerp de werking ontvangt, kan noch tegen, noch medewerken.

3. Indien God in de bekering met een almachtige kracht niet alleen het verstand verlicht, en de genegenheden gaande maakt; maar ook de wil onmiddellijk aanraakt en verandert, deze van onwillig gewillig makende, zo is de werking Gods in des mensen bekering onweerstandelijk. Nu, het is een almachtig werkende kracht, een scheppen, een wederbaren, opwekken uit de doden, hart veranderen, het stenen hart wegnemen, en een vlezen te geven, enz. gelijk boven getoond is. Zo is dan de werking Gods in des mensen bekering onweerstandelijk almachtig, overwint alles, dringt alles door.

4. *De roeping is naar Gods voornemen, om die en die het eeuwige leven te geven, en door de weg van bekering en geloof dat leven deelachtig te maken allen en alleen die, welke Hij daartoe uitverkoren heeft.* (Ziet de Verkiezing, hfdst. VI) Dit blijkt:

Rom. 8:30. En die Hij te voren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt.

Ziet daar, een onverbreekelijke band; *God brengt de uitverkorenen door de roeping tot de zaligheid. God maakt ze zalig en roept ze met een heilige roeping ... naar Zijn eigen voornemen en genade*, 2 Tim. 1:9. Worden ze dan naar dat voornemen, om hen zalig te maken, geroepen, zo kan de roepende kracht Gods niet weerstaan worden, God krijgt Zijn voornemen. *Hij heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken?* Jes. 14:27. Hieruit is het dan klaar en vast, dat de roeping onweerstandelijk is.

Laat ons nu eens zien, wat hiertegen ingebracht kan worden.

XLIX. Tegenwerping 1: Zulke plaatsen, dewelke uitdrukkelijk zeggen dat de mens de roeping tegenstaat:

Jes. 45:2. Ik heb Mije handen uitgebreid de ganse dag tot een wederstrevig volk.

Ezech. 12:2 ... u woont in het midden van een wederspanning huis, dewelke ogen hebben om te zien, en niet zien, oren hebben om te horen, en niet horen; want zij zijn een wederspanning huis.

Matth. 23:37 ... hoe menigmaal heb Ik uwe kinderen willen bijeenvergaderen ...

en gijlieden hebt niet gewild.

Hand. 7:51 ... *u wederstaat altijd den Heiligen Geest; gelijk uwe vaders, also ook gij.*

Antwoord: Al deze plaatsen spreken niet van de inwendige roeping, van de dadelijke overbrenging, van de wedergeboorte, waarover het verschil is, of die werking des Heiligen Geestes kan tegengestaan worden; maar die spreken *van de uitwendige roeping, van de aanbidding van Christus tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en heerlijkmaking.* Dat de mens, die niet uitverkoren is die tegenstaat, dat staan wij ganschelijk toe. *'t Bedenken des vleses is vijandschap tegen God;* de natuurlijke mens haat God, haat de heiligheid, kan niet anders dan de aanbidding verstoten en tegenstaan; maar daaruit volgt niet dat die, welke wedergeboren worden, die almachtig werkende kracht des Heiligen Geestes, de mens van dood levend, van onwillig gewillig makende, kon tegenstaan. Dat ontkennen wij, en die plaatsen spreken daarvan niet. Ziet van het onderscheid van de uitwendige en inwendige roeping, boven § 7.

L. Tegenwerping 2: Matth. 11:21, *Zo in Tyrus en Sidon de krachten waren geschied, die in u geschied zijn, zij zouden zich eertijds in zak en as bekeerd hebben.* Hier blijkt dat de mens zich zelf bekeren kan, en kan de mens zich bekeren, zo is 't in zijne vrije willekeur, of hij zich bekeren wil of niet, en dienvolgens geschiedt de bekering niet door een onweerstandelijke kracht Gods.

Antwoord:

(a) Deze plaats spreekt niet van de ware verandering en wedergeboorte, maar van de uitwendige bekering in stof en as, welke wel volgt op 't historisch geloof, 't welk door wonderen veroorzaakt wordt.

(b) 't Is een vergrotende wijze van spreken, waardoor de Joden van hun onverantwoordelijke boosheid en ongelovigheid overtuigd werden, dat ze groter was dan zelfs van de heidenen. Ziet zulk een wijze van spreken:

Luk 19:40. ... *Ik zeg ulieden, dat, zo deze zwijgen, de stenen haast roepen zullen.*

Tegenwerping 3: Luk. 7:30: *De Farizeeën en Wetgeleerden hebben de raad Gods tegen zich zelf verworpen* Zo men den raad Gods verwerpen kan, zo is die niet

onweerstandelijk.

Antwoord: Door Gods raad wordt niet Gods voornemen verstaan, maar die uiterlijke aanbieding door het Evangelie, raadgevende, hoe men de toorn Gods ontvlieden kan dat deze tegengestaan kan worden, en ook tegengestaan wordt van de onbekeerden, totdat een alles overwinnende en onweerstandelijke kracht Gods komt, staan wij ganselijk toe maar deze onweerstandelijke werking Gods geschiedt aan niemand dan aan de uitverkorenen; deze wil God bekeren, en daar is niemand, die het zal kunnen verhinderen.

De overige tegenwerpingen zijn in de vorige verschilpunten beantwoord. De praktijk zal in de twee volgende hoofdstukken worden voorgesteld, enz..

Hoofdstuk 31: Van de Wedergeboorte

HOOFDSTUK 31

VAN DE WEDERGEBOORTE

Dus hebben wij gezien 't werk Gods in de bekering des mensen; nu gaan wij voort tot de mens, die de werking Gods ontvangt, en daardoor wedergeboren wordt.

I. WEDERGEBOORTE is een woord, ontleend van de geboorte des mensen; verstaande daardoor *niet alleen het baren, maar insluitend ál de werkingen, de ontvangenis, de groei en het geboren worden*. Want men moet niet menen, dat een mens vóór zijn wedergeboorte leven heeft, 't welk, als voorbereiding tot de wedergeboorte, -moetende dan daardoor verstaan de bekering, - zou zijn. Neen, de mens is vóór zijn wedergeboorte dood, en krijgt door de wedergeboorte leven. Tussen dood en leven is

geen derde staat, zo ook niet tussen bekeerd en onbekeerd.

Hoewel men onderscheiden kan: *roeping, wedergeboorte, bekering, heiligmaking*, als opeenvolgend, uit de vorige vloeiende, gebruikt nochtans de Schrift niet altijd dat onderscheid, maar sluit het wel alles in, in het een of het ander woord.

De wedergeboorte is noodzakelijk, niet wegens de rechtvaardigheid Gods, maar wegens de wil Gods. Zonder voldoening aan de rechtvaardigheid Gods kan volstrekt geen mens zalig worden. Maar omdat de wedergeboorte niets doet tot voldoening voor de schuld en tot verkrijging van het recht tot het eeuwige leven, zou het niet strijden tegen de rechtvaardigheid Gods, een uitverkoren en door Christus' dood verzoende, alleen in de tijd van zijn sterven in een volmaakte staat in een ogenblik over te brengen, en zo in de zaligheid op te nemen, indien Hij het zo gewild had. Zoals geschiedt het ook aan de kinderkens vóór de geboorte en vóór het gebruik van hun verstand stervende.

En zoals ook alle wedergeborenen, meer of minder leven hebbend, vroeger of later bekeerd werden, in één ogenblik in hun sterven volmaakt gemaakt worden. Maar 't is de wil en wijsheid Gods, geen volwassenen in de hemel te brengen, tenzij God hen eerst in dit leven heeft wedergeboren door middel van het Woord.

II. Dat de wedergeboorte noodzakelijk is, blijkt hieruit:

- (a) Joh. 3:3, 5: *Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, tenzij dat iemand wederom geboren worde, hij kan het koninkrijk Gods niet zien. Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan het koninkrijk Gods niet ingaan.* Doe hierbij Ezech. 18:31: *Maakt u een nieuw hart en een nieuwen geest; want waarom zout gij sterven, o huis Israëls!* Die dan geen nieuw hart krijgen, die zullen sterven.
- (b) Zoekt vrij de gehele Bijbel door, gij zult niet één enige vinden, die zalig is geworden zonder wedergeboorte, hoe burgerlijk en uitwendig godsdienstig zij ook waren. Zelfs een Nicodémus, een leraar in Israël, een onberispelijk man; zelfs een Paulus, die onberispelijk naar de wet was, had de bekering van node zou hij zalig worden.
- (c) En

17. hoe zou een mens omgang met God kunnen hebben zonder wedergeboorte?

De mens is in zijn natuur duisternis, boos en vijandig tegen God, enkel vuiligheid, en God echter is licht, is heiligheid; godlozen kunnen met Hem niet verkeren, Psalm 5: 5-7. Zo de mens dan met God omgang zal hebben, zo moet hij bekeerd worden.

18. 't Is ook de belofte des verbonds, dat God Zijne bondgenoten bekeren zou

Jer. 31:33: Dit is het verbond ... Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven. Ezech. 36:26, 27: Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u; en Ik zal het stenen hart uit uw vlees wegnemen, en zal u een vlesens hart geven. En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u; en Ik zal maken, dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen. Die dan geen nieuw hart heeft, die is geen bondgenoot. Alle bondgenoten ontvangen een nieuw hart.

19. De wedergeboorte is ook het einde van Christus' lijden en sterven, Tit. 2: 14.

Die Zich zelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid, en Zichzelf een eigen volk zou reinigen, ijverig in goede werken.

Die dan deel aan Christus' verdiensten heeft, die wordt, wedergeboren. Wien Christus is tot rechtvaardigmaking, dien is Hij ook tot heiligmaking.

III. Is de wedergeboorte zo noodzakelijk, dat zonder dezelve geen zaligheid te verwachten is, met wat een bekommring moest een mens dan aangedaan zijn, om wedergeboren te worden! Want van nature is hij onherboren, dood, en gaat ten verderve. Hoe bezorgd moest ieder dan zijn, om te weten in wat staat hij in dezen opzichte is! Hoe moest men vragen: *Ben ik het?* Stel u zelve deze vraag voor: *Ben ik al wedergeboren?* En zie wat u daarop antwoorden zult: ja of neen; want een derde staat is er niet.

(a) Velen zijn zo door en door boos, dat ze nooit zich deze vraag voorstellen, en als die vraag tegen hunnen dank op hun hart komt, zo werpen ze die onbeantwoord weg, als een zaak, daar ze een weerzin aan hebben, of als een zaak die hun niet aangaat, of, omdat ze wel weten, dat het onklaar opkomen zou, en dat ze dan onrustig zouden worden, en met

zo een vermaak in de zonden niet zouden kunnen voortgaan, en dat dient hun niet.

(b) Anderen slaan aan de goede kant over, en maken verbeeldingen, dat ze al wedergeboren zijn; óf, omdat ze het gaarne hadden, dat zulk een leven, als zij leiden, wedergeboorte was, en dat daarop de zaligheid zou volgen; óf, omdat ze zulke kwade gedachten van zichzelf niet willen nemen, dat ze onbekeerd zijn, en alzo voor tegenwoordig in staat van niet zalig te worden; of, omdat ze eens verschrikt zijn geweest wegens de verdoemenis, en bedroefd zijn geweest over een vuile en schandelijke zonde, en dat ze gebeden hebben om vergeving, en nu zich van vele zonden afhouden, daar ze te voren in leefden, en nu naarstig ter kerk gaan, en zo leven, dat er niet op te zeggen valt; daar gaat de mens mee naar bed, en slaapt gerust in de zonde.

(c) Anderen zijn meer opmerkende, zouden zich niet gaarne bedriegen, zijn bekommerd, maar kunnen niet tot beslissing komen, omdat ze de natuur van de wedergeboorte niet wel kennen, en omdat ze geen licht genoeg hebben om zich te kennen en te weten de dingen, die hen geschonken zijn.

Aan deze allen zullen wij de natuur van de wedergeboorte openleggen, opdat een iegelijk zich daarin zou kunnen spiegelen, opdat daardoor de onbekeerden mochten worden overtuigd, en de wedergeboorte zoeken, en opdat de bekeerden daardoor hun wedergeboorte mochten kennen, zich verblijden, en opgewekt worden tot betoning van, en groei in dezelve.

Deze zes dingen zullen wij van de wedergeboorte zeggen:

(dd) Dat de wedergeboorte een geheel andere natuur voortbrengt dan de natuurlijke kennis Gods.

(ee) De staat, waaruit de wedergeboorte de mens brengt, en de staat, waarin zij overbrengt.

(ff) Het middel van de wedergeboorte.

(gg) De onderscheiden wijze.

(hh) De verscheidenheid van tijd.

(ii) De vruchten.

IV. 1. Weet dit met opmerking, dat het geestelijke leven, 't welk men door de wedergeboorte bekomt, van een geheel andere natuur is dan de deugdzaamheid, die uit het licht der natuur, of ook uit de uitwendige verlichting door het Woord voortkomt. Zij verschillen niet in trap, niet daarin, dat de wedergeboorte de mensen meer zonden doen laten, en meer deugd doet doen, 't welk de natuurlijke mens zich inbeeldt, en daardoor licht tot die verleidende gedachte komt, dat hij wedergeboren is; maar zij verschillen, in aard, in natuur, in het wezen. Zie hfdst. XXX § 22-24.

V. 2. De staat waaruit en waartoe de wedergeboorte brengt is van de dood tot het leven.

(a) De staat waaruit is *de geestelijke dood*. De lichamelijke dood is de scheiding van ziel en lichaam, de geestelijke is de afscheiding der ziel van God. God heeft de mens zo geschapen, dat hij geen recht vermaak en genoegen hebben kan, dan in God, en Hij heeft Zichzelf daartoe aan de mens bekendgemaakt, en deed de mens vóór de val in Zijn gemeenschap leven.

Na de val is de mens geheel van God afgescheiden, hij kent God niet, hij zoekt en liefst God niet, God is zijn vermaak niet, is niet het Voorwerp van zijn vrees en gehoorzaamheid. De mens dus afgescheiden, wil van God wel afgescheiden blijven, en hoe meer men hem in die afgescheiden staat gerust laat, hoe liever hij het heeft, als hij 't in het aardse maar naar zijn genoegen heeft. *Laat de Heilige Israëls van ons ophouden!* Jes. 30:11. *Wijk van ons! want aan de kennis Uwer wegen hebben wij geen lust*, Job 21:14. Van God afgescheiden zoeken ze hun enig vermaak in de schepselen, ieder naar zijn gelegenheid, karakter en gewoonte. 't Aardse is in hun ogen heerlijk, beminnelijk, waardig gezocht en nagejaagd te worden. De mens heeft faculteiten of vermogens der ziel, verstand, wil, genegenheden behouden, deze nu moeten voorwerpen hebben om hen te volmaken en te vermaken; daarnaar is hij nu dood of levend, naardat de voorwerpen zijn, waarnevens hij bezig is. Is 't God op de rechte wijze, 't is leven; is 't iets anders dan God, is het iets dat tegenover God staat; is 't het zienlijke, is 't het schepsel, hij is dood. Dus zijn alle mensen dood:

Ef. 4:18. *Verduisterd in het verstand, vervreemd zijnde van het leven Gods.*

Ef. 2:12 ... *zonder God in de wereld.*

Ef. 2:5. Ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft (Hij) ons levend gemaakt met Christus.

Op de zondedood volgt de eeuwige dood: *De bezoldiging der zonde is de dood*, Rom. 6:23. *Over deze heeft de tweede dood geen macht*, Openb. 20:6. Uit deze staat worden de uitverkorenen gered door de wedergeboorte.

(b) Die staat, waarin zij overgebracht worden, is het geestelijke leven, namelijk, de gemeenschap met God. Als God een ziel wederbaart, zo brengt Hij haar in het licht, en doet haar zien, dat al hare ellende bestaat in de afscheiding van God, Hem ongelijk te zijn, en het zijn onder Zijn toorn; en dat al haar heil, vermaak, genoeg en zaligheid is in God te zien. Hem te hebben tot een verzoend God, in Zijn gemeenschap te leven, en Hem te lieven en te vrezen. Naar dat dit klaarder en in hoger trap is, daarnaar heeft de ziel blijdschap. Door de wedergeboorte leeft Christus in hen, Gal. 2:20; zijn ze één met God, Joh. 17:21; *wandelen met God*, Gen. 5:22, en *in 't licht van Zijn aangezicht*, Psalm 89:16; *waarin verzading der vreugde is*, Psalm 16:11. *'t Is hun goed nabij God te zijn*, en God te hebben tot hun Deel, Psalm 73:26, 28.

Hierdoor wordt God het Voorwerp van hun liefde, vrees en gehoorzaamheid, en hun werken worden *in Gode gedaan*, Joh. 3:29. Dus leven ze door de Geest en wandelen door de Geest, Gal. 5:25.

VI. 3. Het derde dat in aanmerking komt, is *het middel*, waardoor de mens wedergeboren wordt, dit is alleen het woord Gods, 't zij gelezen, 't zij gehoord, 't zij op wat wijze hij ook komt tot kennis van de waarheden, alleen door het Woord geopenbaard.

Jak. 1:18 Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaad door het Woord der waarheid. 1 Petrus 1:23. Gij, die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord Gods.

God gebruikt wel uitwendige middelen, waardoor de mens ontsteld wordt, en tot inkeer komt; zoals armoede, buitengewone oordelen over land, huis of persoon, vrees en gevaar des doods, dromen, verbeeldingen in de fantasie, alsof ze gezichten zagen, zonderlinge uitreddingen en lichamelijke voorspoed, 't zien van de Godzaligheid van anderen en hun

onderlinge liefde en andere voorvallen; *doch die zijn geen middelen tot bekering, maar alleen middelen om hen tot het Woord te brengen*, om hen gedwee te maken, om zich daardoor te laten bewerken. Maar het Woord alleen is het middel; die geen kennis van de weg tot zaligheid bekomen: hun bekering is geen ware bekering.

VII. 4. Het vierde dat aan te merken is, is *de wijze van wedergeboorte*, welke zeer verscheiden is;

15. Sommigen worden schielijk, in een korte tijd overgebracht, als in één ogenblik, gelijk Zachéus en de moordenaar; velen op de Pinksterdag, de stokbewaarder. Anderen langzamer.

16. Sommigen worden overgebracht door en met grote verschrikkingen en ontsteltenissen der wet, des doods en der verdoemenis, zoals op de Pinksterdag, en de stokbewaarder, Hand. 16:27.

17. Sommigen op een zeer Evangelische wijze. De zaligheden en de volheid van de Middelaar Jezus Christus overstelpen de ziel, en de zoetheid van de Evangelische goederen vervullen zó hun ziel, dat ze geen tijd hebben, aan hun zonden met verschrikking te denken. Maar zij worden als verslonden door het Evangelie, en zij ontvangen Jezus met blijdschap als Zachéus, Lukas 19:3, 10.

18. Sommigen brengt de Heere over in vele bedaardheid, door het gezicht van de waarheden; in bedaardheid zien ze hun zonden en ellendige staat buiten Christus, en de zaligheden der bondgenoten, alsmede de waarheid van de aanbieding van Christus door het Evangelie aan hen. In dit beschouwen der waarheden worden ze allengskens (langzamerhand) en buiten hun weten veranderd, en worden der waarheid gehoorzaam, en door de kennis van de waarheid worden ze gelovig, en hun hart wordt gereinigd, 1 Petrus 1:22. Zij hebben niet veel smartelijke droefheid, ook geen verrukkende blijdschap, maar een genoegen in, en zoete goedkeuring van de waarheden, zo ten opzichte van hun ellende, als zaligheid in Christus, en hun aanne-
ming van, en verlaten op Christus. Dit zijn doorgaans de bestendigste en vaste Christenen.

19. Sommigen worden bekeerd allengskens, met vele verwisselingen van droefheid, blijdschap, geloof, ongeloof, strijden, overwinningen, vallen, opstaan; en dit is de

gewone weg, dien God doorgaans houdt in de bekering van de meesten. Als ik zeg, alengskens, dan bedoel ik de bekering in 't brede, met al haar omtrek, van de eerste overtuiging, tot de bewustheid dat men Christus aanneemt. Want anders is het een zekere zaak, dat de bekering in één ogenblik geschiedt, in één moment wordt de ziel van dood levend; tussen dood en levend zijn is geen tijd. Omdat deze wijze van bekering de gewoonste is, zo zullen wij ze in haar begin, voortgang en einde wat breder openleggen, opdat een ieder zich daarin zou kunnen spiegelen.

Maar dat zeggen wij vooraf, *dat niemand bekommerd moet zijn over de wijze van bekering, omdat hij niet is overgebracht op deze of gene wijze*, die men zichzelf voorschrijft, of op welke anderen bekeerd zijn. Als de bekering er is, dan is het wél, en ziet tot uw ontsteltenis niet terug op de wijze, al was de wijze van bekering in u zodanig, dat gij nooit iets dergelijks gelezen of gehoord had. Want de wegen Gods zijn wonderbaar, en de een ondervindt wel iets, daar de andere niet van weet, ook in de gewone weg tot bekering; maar men moet dikwijls terugzien op al de voorzienigheden en wegen, waardoor God ons geleid heeft, dat geeft ons stof van verwondering, van verheerlijking van God, en van vaststelling van zijn staat.

VIII. *De gewone weg van bekering.*

Verbeeldt u een groep mensen, die naar een plaats wandelen; daar komt iemand hun naroepen, en zegt: u wandelt op een dwaalweg, deze weg leidt niet naar de plaats, waar naar u toe wilt. Ga niet verder! Een weinig verder is een troep moordenaars, die u zullen beroven en doden. Maar kom, ik zal u op een zekere en veilige weg leiden, naar de plaats waar u graag wilt zijn.

(6) Sommigen horen wel het geluid van de roepende, maar verstaan niet wat hij zegt, en 't is hun de pijn niet waard staan te blijven, en te vragen wat hij te zeggen heeft; en zo gaan ze al voort.

(7) Anderen horen en verstaan de roepende wel, maar belachen hem, denkende, wij weten de weg zowel als hij, en menen wel dat zij op de rechte weg al wandelen, en zij menen dat deze weg veilig is, en vrezen voor geen gevaar. Daarom gaan ze verder.

(8) Anderen worden bedenkelijk wat ze doen zullen: óf voortgaan, óf wederkeren, en óf

zij nemen besluit om voort te gaan, óf zij blijven tussenbeide, dan herwaarts, dan derwaarts hellende, staan, totdat de nacht hen overvalt.

- (9) Anderen zijn terstond op het geroep vaardig, en keren schielijk wederom, maar 't duurt niet lang, zij beginnen zich te bedenken, deze weg valt hun te ongemakkelijk, de eerste was gemakkelijker; dus verlaten zij hun ingeslagen weg, en gaan voort in de eersten.
- (10) Anderen overwegen de zaak, geloven hem die roept, hem kennend als oprecht; en de zaak wel wetende, vrezen voor het gevaar, ziende dat de aangewezen weg recht toe recht aan leidt naar de plaats waar ze gaarne waren, al is 't dat die wat moeilijk schijnt; vandaar verlaten zij geheel de eerste weg, en volgen in bestendigheid hun leidsman, en komen zo ter plaatse van hun begeerte, waarvan de anderen verstoken blijven. Dit is zo een zinnebeeld, brengt dit over tot de zaak der bekering.

Zo gaat het in de bekering des mensen. God roept allen, die onder de bediening zijn, waarschuwend hen voor verderf, en nodigt ze tot zaligheid, en toont hun de weg: Jezus Christus. Velen geven gans geen acht daarop, en laten het daar, als een zaak, die hun niet aangaat. Anderen horen eens, maar gaan weer heen; anderen worden overtuigd, en ontvangen algemene bewerkingen des Heiligen Geestes; algemeen noem ik ze, omdat beide, uitverkorenen en onbekeerden die deelachtig worden. Deze zijn gewoonlijk overtuigingen van zijn ellendige staat, bevattig en indruk van zaligheid en verdoemenis, schrik voor de toorn Gods, kennis van de Heere Jezus en de verborgenheden des geloofs, hoogachting van de staat der kinderen Gods, een wens om mede één van die te zijn, voornemens om zich te bekeren, bidden, lezen van Gods Woord, historisch geloof, zich voegen bij de Godzaligen, de grove besmettingen der wereld te ontvliden, en dergelijke.

IX. Deze zaken worden, én uitverkorenen én onbekeerden, beide wel deelachtig, hoewel het gelooflijk is dat de uitverkorenen, dien deze bewegingen voorbereidingen zijn tot de wedergeboorte die zaken wel in meerder trap ontvangen; doch ook dan zijn ze dood. En zijn niet nader aan het leven, alsof ze die bewegingen niet hadden. Die voorbereidingen zijn geen beginselen van het leven, en ook, zij komen niet voort uit de mens zelf, maar zij zijn werkingen Gods in de mens.

- (11) Velen van deze geroepenen laten het bij een Felix-vreze, een Agrippa's-beweging, een Saulus-bekering en Farao's verandering blijven, *en keren wel weer met de hond tot hun uitbraaksel, en met de gewassen zeug tot de wenteling in het slijk*, en gaan hun ouden gang.
- (12) Anderen nemen de waarheid met vreugde aan, en schieten ras op, maar hebben noch wortel noch ware vrucht, ofschoon er een gedaante van Godzaligheid mocht bijkomen. Zij houden het met de Godzaligen en de Godzaligheid, zolang zij hun belang daarbij vinden; maar als verdrukkingen komen om des Woords wil, of als ze met die weg te verlaten, meer eer of winst zien te doen, dan verlaten ze dezelve, en worden wel de bitterste vijanden.

X. Maar in de uitverkorenen, in welke de Heilige Geest met oogmerk om hen te bekeren, de algemene bewegingen werkt:

(a) blijven de bovengezegde zaken bestendiger, en als zij schijnen geheel weggegaan te zijn, zo blijft er nog wat smeulen, en zij komen telkens wederom boven, en de aanvallen komen rasser op elkander, en gaan dieper en ernstiger; verdoemd te worden doet sommigen de haren ten berge rijzen van verschrikking; de zaligheid, vergeving van zonden, verzoening en vrede met God, Gods liefde tot hen, en wederom God te kennen, te vrezen, lief te hebben, te gehoorzamen en te verheerlijken, zijn hun zo beminnelijk, dat ze hun zielen niet gerust kunnen stellen zonder die; vergeten ze dit enige tijd door deze of gene gelegenheden of begeerlijkheden, de zaak blijft evenwel in de grond huns harten, de ernst verdubbelt en bobbelt wederom op, zij bevinden zich van alle zaligheid ontbloot, en zij moeten ze hebben, het koste wat het koste.

(b) Deze ontstelden en verlangenden, 't zij dat ze in de kennis der waarheid niet wel onderwezen zijn, of geen bekwame handleiding hebben, of dat ze meer de natuur dan de onderwijzing uit het Woord volgen, begeven zich doorgaans tot bidden, schreien en afhouden van zonde; niet dat deze dingen kwaad zijn en niet moesten gedaan worden, maar zij hebben 't rechte einde daarmede niet voor, zij willen God daardoor bewegen, dat Hij hun die zaligheden schenkt, niet opmerkende, dat het eerst aan de kant van God,

en niet aan des mensen zijde begonnen wordt, en dat God door een hatelijke en walgelijke zondaar, in zichzelf zijn en blijven, wel tot toorn, maar niet tot genadegiften bewogen kan worden, wegens Zijn heiligheid en rechtvaardigheid.

Deze, hun gedurige zonden, vallen en afwijkingen na hun poging om God te zoeken, na hun bidden en ernst om tegen de zonden te strijden, gewaarwordende, worden verlegen en moedeloos, omdat ze denken, dat de goede genegenheden Gods, die zij hoopten dat ze winnen zouden met hun goed gedrag, daardoor wederom veranderd zijn. Dus handelen zij met God als men met een mens handelt; zij schrijven Hem bewegingen toe, alsof Hij een mens ware, en beelden zich stilletjes in, dat zij eerst beginnen moeten; dat het aan hun werk hangt. Dit loopt zo enige tijd heen.

(c) Dezen, als ze nu de zaak dieper beginnen in te zien, zo bemerken zij, dat al hun bidden en goeddoen God niet bewegen kunnen om hen te helpen, en God niet aangenaam kan zijn, ja dat het alles zo zondig is aan alle kanten, dat het Gods toorn verdient. Hierop worden ze radeloos, en beginnen te denken dat ze nooit zalig zullen kunnen worden; hier begint de duivel zijn heimelijke aanvallen in 't werk te stellen, en hun eigen hart welt ook vele ongelovige en nare gedachten op: 't is met u te laat, je hebt de tijd der genade verzuimd, je hebt te lang gezondigd; je hebt te zwaar gezondigd; had je die en die zonde niet bedreven, dan zou er misschien nog genade te hopen zijn geweest, maar nu is het buiten hoop; je hebt de zonde in de Heiligen Geest begaan, en voor die zonde is geen vergeving; gij zijt misschien niet uitverkoren, en dan is alles tevergeefs, en 't is verloren arbeid, de hoop is uit. Is 't alles wel waarheid, is 't geen wijsmaking van mensen, zijn 't geen fantasieën en inbeeldingen? Hierbij komen soms boze gedachten en lasterlijke ingevingen. Door dit alles worden de zielen jammerlijk gekweld, en men begint te denken het werk te laten staan, en in moedeloosheid in te zinken, en er uit te scheiden.

(d) Hier komt bij, dat ze nu klaar gewaarworden, dat ze God niet kunnen dienen, noch enige weldaad in zegening van Hem kunnen ontvangen, tenzij dat ze met God verzoend worden, en dat ze met God niet verzoend kunnen worden, dan door volkomen voldoening aan Zijn rechtvaardigheid, door het dragen van de straf, die tot hun zonde behoorde, dat is tijdelijke en eeuwige, en dat tot zalig te worden behoort een volmaakte

heiligheid. Zij worden in hun gemoed overreed, dat zij het een noch het andere kunnen doen, en dat het dan nu aan hun zijde wanhopig staat, 't welk dan nieuwe verlegenheid baart.

(e) Alzo woelende, beginnen ze de noodzakelijkheid van een Borg te zien, en leren Jezus Christus, Dien zij te voren maar door de Naam kenden, wat nader van nabij te aanschouwen in Zijn naturen, ambten, vernedering en verhoging. Zij erkennen, dat Hij de bekwame Borg is, om de mens, die niet dan zonde is, door Zijn lijden en sterven met God te verzoenen, en Hem te Zijn wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking, verlossing en eeuwige zaligheid. Zij achten onuitsprekelijk hoog 't geluk van diegenen, die deze Heere Jezus tot hun Zaligmaker hebben. O, wilde Hij dat voor hen zijn! Maar zij vrezen neen. Zij denken wel, indien de Heere Jezus zo gewillig was om hen aan te nemen, als zij gewillig zijn om Hem tot hun Zaligmaker te hebben, zij zouden gewis behouden worden.

(f) Zij beginnen soms hoop te scheppen, en gevoelen soms aanmoedigende bewegingen in predikatiën, in 't lezen van Gods Woord, in 't gebed, in een samenspraak, in 't lezen van een stichtelijk boek, of' door een andere ontmoeting. Op die hoop beginnen ze wederom te arbeiden, maar in hun eigen krachten, en met een verkeerd oogmerk, namelijk, om God te bewegen; zij nemen opzetten: nu zullen ze zich nauw wachten voor de zonde, nu zullen ze aanhouden in het bidden, enz. En dan hopen ze, zullen ze Christus bewegen, dat Hij Zich over hen erbarme en hen aanneme. Maar de Heere ontdekt hen hun ganse onmacht, Hij toont hen de geestelijkheid van de wet, die ze te voren niet zagen, en hun geesteloosheid meer dan ooit; zij worden hun duisternis in alle geestelijke dingen meer dan te voren gewaar. Hij laat hen los, en daarhenen vallen, totdat zij de gruwelijkheid der zonde, hun walgelijkheid, hatelijkheid, onverdragelijkheid en alleszinse onmacht zien; zodat ze in dat gezicht zo klein worden als een worm, als de verloren zoon. Dus verliezen ze allen moed op hun werk.

(g) Tot zodanig een laagte gebracht zijnde, wachten ze alleen op voorkomende genade. Elke goede gedachte, ieder stapje dat ze naar Christus doen, ja iedere opslag der ogen naar de hemel om genade, 't minste neerdruipende traantje, de minste zucht erkennen zij

een goedheid van God te zijn, en 't bedroeft hen, dat ze in die erkenenis nog zo duister zijn.

(h) Hierbij komt allengskens een meerdere kennis en geloof, dat de Heere Jezus door het Evangelie een ieder, die het hoort, roept: *die wil, dat hij komen mag*, en dat hij in 't bijzonder van de Heere Jezus geroepen wordt, met belofte, dat Hij de komende niet zal uitwerpen. Hierdoor wordt de hoop wederom levendig en zuiverder dan te voren; zij wenden zich naar Hem toe, zij zien naar hem uit, zij verlangen, zij reikhalzen, zij wachten dan in stille bedaardheid; dewijl het een vrije genade is, en zij machteloos zijn; dan met hope, dan met bestrijding en droefheden, totdat ze meer vrijmoedigheid krijgen, Hem aannemers, zich zonder enige uitbeding ganselijk aan Hem overgeven, en het op Hem zetten; en dus komen ze met de heiligheid en voldoening van hun aangenomen Borg tot God, en vragen Hem door de opstanding van Jezus Christus uit de doden: *Is Christus niet mijn Borg? Heeft Hij voor mijn zonden niet betaald? Ben ik nu niet verzoend met U? Zult Gij mij dan nu niet in genade aannemen?*

En dus zich kerende tot de beloften Gods in zijn Woord, 't welk een gedurige stem van de hemel is, zo omhelzen ze al de beloften des Evangelies, of in 't algemeen; of deze of gene Schriftuurplaats komt krachtig op hun hart, en dus horen ze door het geloof beloften als een antwoord Gods, en drukken die dan op hun hart, als aan hen gedaan, dewijl zij die gestalten, in die plaatsen vermeld, in zich bevinden. En zo bevinden ze zich, 't zij klaarder, 't zij duister, 't zij met minder, 't zij met meerder strijd, 't zij met minder of meerder vrede en troost, *gerechtvaardigd*, en dat hun consciëntie gereinigt wordt van de dode werken, en dat ze vrede bij God hebben door, Jezus Christus. Zij worden verzekerd, dat het geen inbeeldingen en eigenwijsmakingen; maar enkel waarheid is, dewijl hun gestalte en het Woord overeenkomt, waarbij dan soms ook wel komt de verzegelende kracht des Heiligen Geestes, *getuigende met hun geest, dat zij kinderen Gods zijn*. Uit deze grond komt liefde tot God en Jezus Christus voort, en uit deze liefde de ware heiligheid, het zorgvuldig wachten voor de zonde, de verloochening van de wereld, van hun eigene begeerlijkheden en van eigen zin, de zorgvuldige betrachting van allerlei deugden, om de Heere als hun verzoend Vader, alleszins welbehagelijk te zijn.

XI. Deze toepassing van de voldoening en heiligheid van Christus geschiedt niet eens, en daarmede gedaan, en ter zijde gelegd zijnde, daarvan af te zien, en zich dan maar voorts tot heiligmaking bevljtgende, maar *'t is de dagelijkse oefening der gelovigen*, juist niet als telkens weer buiten de genade, en als vanvoren aan Christus aannemende, maar om gedurig in Christus te leven, en de weg der verlossing al dieper en dieper in te zien, dewijl daar geen doorgronden aan is, en telkens al iets voorkomt, dat men tevoren niet zag, waardoor men telkens aangewakkerd wordt tot dankzegging, verwondering en verheerlijking van God. Maar er is gedurig noodzaak om zich Christus gedurig toe te passen tot rechtvaardigmaking, dewijl de gelovigen door hun zonden de klaarheid van hun staat, de vrede der consciëntie verliezen, die door het dadelijk aannemen van Christus telkens meer bevredigd wordt. Niet alsof zij telkens uit de genade waren uitgevallen, - hoewel vele zwakken en eerstbeginnenden door de zwakheid huns geloofs, en door grote en langdurige verlatingen, bestrijdingen, dodigheden, en het geweldig oprijzen van zonden en dergelijke ongestalten, wel zover komen, dat ze al de vorige werkingen des geloofs verwerpen, alsof ze nooit recht waren geweest, en alsof ze nooit in de staat der genade en der wedergeboorte geweest waren, en daarom als vanvoren aan beginnen; - maar de verder toegenomen gelovigen oefenen de dagelijkse toepassing, om een gedurige vrije toegang tot God te hebben, om zich gedurig in de vrede met God te vermaken, en om uit de vereniging met Jezus verlevendigd te worden in de liefde, en daaruit tot heiligmaking.

XII. Vóór de eerste daad des geloofs is de mens dood, hoe vele voorbereiden de bewegingen hij ook mocht ontvangen hebben. Als wij *voorbereiding* stellen, zo weet, dat wij daardoor niet verstaan beginselen des levens, verre van daar; in alle de voorbereidingen is en blijft de mens dood, en zijn daden kunnen God niet behagen, hoe deugdzaam dat ze schijnen.

Het eerste beginseltje des levens ontvangt hij met de eerste daad des geloofs, geloof en leven zijn in de tijd gelijk, maar in de orde gaat het geloof voor, als een oorsprong des levens; want daar is geen leven dan in de vereniging met Christus, die hun Leven is, en het geloof is het middel van vereniging met Christus. Waaruit blijkt de dwaasheid dergenen, die eerst verloochening, die éérs heiligheid zoeken; deze stellen zich in het

uiterste gevaar om nooit wedergeboren te worden.

XIII. Zo iemand mij vraagt: *waaraan bij zijn eerste begin van wedergeboorte zal kennen?*

Ik antwoord: *van de eerste daad des geloofs.*

Vraagt men verder: *wanneer men de eerste daad des geloofs oefent, en of men de tijd niet moet of kan weten?*

Ik antwoord: men behoeft die tijd niet te weten, en men kan hem ook niet vast weten. Begint men van de eerste heftige overtuiging, men had toen, naar alle waarschijnlijkheid, het geloof nog niet; begint men het geloof van de eerste daad des geloofs, die men met bewustzijn en bijzondere hartelijkheid deed, zo rekent men te laat, want naar alle waarschijnlijkheid had men het geloof al te voren; zodat ik acht, dat men de nette tijd van het begin des geloofs en der wedergeboorte niet of zeer zelden weten kan. Ook is het niet nodig zulks te weten, 't is genoeg, als men op goede gronden uit het Woord Gods en uit goede kennis van zijn hart en daden besluiten kan, dat men gelooft en wedergeboren is, waarvan wij in het vervolg zullen spreken.

Men moet niet menen, dat iedere daad zo op elkander en op zo een orde na elkaar in de ziel komt en volgt, als wij ze hier beschreven hebben. Neen, wij kunnen het niet tegelijk zeggen, en daarom moeten wij het een na het andere stellen.

Maar al de bovengescreven bewegingen werken dikwijls in de ziel door elkander; nu komt het een meest op het hart, dan het andere, en soms alle in éne oefening. Zodat niemand ook over de orde zwaarigheid moet maken, of in het terugzien hoe bij werkzaam geweest is, of in het beginnen. En ofschoon niemand door een andere weg geleid wordt, als ik hier in deze vierde aanmerking voorgesteld heb, die bekommere zich daardoor ook niet; des Heeren handelingen zijn wonder verschillend.

Ook heb ik ze niet alle hier terneer gesteld. Ik heb sommige met voordacht verzwegen, omdat ze geheel buitengewoon zijn, doch wél door en naar het Woord. En ikzelf zou ze kwalijk geloofd hebben, had ik zulke zielen zelf niet behandeld.

Deze gestelde zijn genoeg, en ik zeg dit laatste alleen om een ziel niet te ontrusten, die op een buitengewone wijze overgebracht mocht zijn geworden, als het maar door het Woord geschied is, 't zij dat zij redelijk onderscheiden kennis had van de gronden der waarheid, 't zij dat zijn kennis zeer verward, duister, algemeen en maar van horen prediken, of

horen vertellen van iemand was, als hij maar van Christus en Zijn lijden en sterven gehoord heeft, dat noem ik ook door het Woord; want Christus wordt alleen in het Woord geopenbaard. Zodat hij geen uitdrukkelijke Schriftuurplaats behoeft in 't oog gehad te hebben.

XIV. 5. Het vijfde, dat in de wedergeboorte aan te merken is, is de leeftijd. Deze wordt doorgaans in vier trappen des levens onderscheiden, namelijk:

- (13) de kindsheid,
- (14) jongelingschap,
- (15) mannelijke jaren of getrouwde staat
- (16) en ouderdom.

In deze tijden wederbaart de Heere de zielen, geen tijd is uitgesloten; die wordt vertoond in de roeping der arbeiders tot de wijngaard, van welke sommigen ter eerste, anderen ter derde, ter zesde, ter negende en ter elfder ure geroepen werden, Matth. 20:1-7.

A. In de kindsheid worden sommigen wedergeboren. 't Onderscheid tussen de noodzakelijkheid der voldoening en de wedergeboorte is daarin, dat de *rechtvaardigheid Gods*, 't eerste eist, en dat het laatste voorkomt uit *de wil Gods*. Een kind, vóór het gebruik van het verstand, uitverkoren en in Christus verzoend zijnde, kan door de almachtige kracht Gods, zonder middel van 't Woord, bekeerd en veranderd, en in de natuur geheilgd worden. Johannes de Dooper sprong op in 's moeders lijf, als zij de groetenis van Maria hoorde, Lukas 1:41, 42.

De ervaring leert, dat kinderen van drie, vier, vijf en zes jaren wedergeboren worden; deze kunnen uit de kleine onderwijzingen tot de kennis van Christus komen, en door de Heilige Geest tot het geloof en de bekering bewrocht worden. Zij vertonen, dat ze God in 't oog hebben, dat ze vrezen te zondigen, en gezondigd hebbende, bevreesd worden, en biddende verzoening zoeken, en het oog op Christus' lijden hebben, dat ze kinderlijke strijd hebben, en ook wel verblijd worden in God; sommigen behouden daarvan herinnering, ja wel ál hun leven. Opgroeïende, gaat het met deze allen niet hetzelfde.

- (17) Sommigen gaan zoetjes voort, en met de jaren wast ook het licht, het geloof, en de heiligmaking, 't zij met meer of minder strijd, verduisteringen, struikelingen.
- (18) Anderen hebben grote tussenpozen, die wel zó hoog gaan en zó lang duren, alsof

ze nooit genade gehad hadden, ten opzichte van het uiterlijk aanzien, maar niet ten opzichte van de genade van binnen, daar blijft het overtuigend licht, de bezwaarde consciëntie, de opwellende droefheid over het verval, daar komen tussenbeide verheffingen des harten, gevoelige gebeden, voornemens, tranen en dat gaat ook wel weer over. En met de jaren komen de herstellingen al korter en korter op elkaar; welke tussenpozen en herstellingen ook zij ervaren die in hun jongelingsjaren geroepen werden; méér dan die in de mannelijke ouderdom bekeerd worden, dewijl de verdorven natuur en de begeerlijkheden der jonkheid op het sterkste zijn, en zij geen meerdere belofte voor zware vallen hebben dan Lot, David, Petrus, enz.

XV. Vraagt iemand: *Of alle uitverkorenen van hun begin af de Heilige Geest in zich inwonende hebben, hoewel de wedergeboorte nog niet werkende?*

En: *Of in alle uitverkorenen, van hun eerste begin des levens, een zaad van wedergeboorte is, 't welk op de bestemde tijd uitspruit?*

Op beide antwoord ik: nee; want:

- ik vind geen grond daarvan in het Woord.
- Zij zijn in dezelfde staat met alle onbekeerden, dood, Ef. 2:1. *Zij zijn zonder Christus, zonder belofte, zonder God, vóór hun wedergeboorte.* Ef. 2:12. *Kinderen des toorns gelijk ook de andere,* Ef. 2:3. *Hatelijk,* Tit. 3:3. Die in zulken staat zijn, van die kan men niet zeggen, dat ze de Heilige Geest in zich wonende hebben, en dat het zaad der wedergeboorte in hen is.
- En ook is de Heilige Geest niet zonder werking, waar Hij is; was Hij in hen, Hij zou in hen werken. Maar men ziet, dat velen lang blijven onder de heerschappij der zonde en des duivels.
- Dan konden zij niet gezegd worden daarna de Geest door het Woord te ontvangen, gelijk dat in de Schrift openbaar is.

Tegenwerping. Rom.8:9, *Zo iemand de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe.* Nu, alle uitverkorenen komen Christus toe, dus hebben ze dan de Geest.

Antwoord.

29. De uitverkoren kinderen zijn van de Vader aan Christus gegeven, Joh. 17:9. En

Christus als hun Borg, heeft hun verzoening teweeggebracht. Dit is de grond, dat iemand een eigendom van Christus is, en niet de inwoning van de Geest, door welke de volwassenen aan hun kant de dadelijke eigendom aan Christus oefenen en vertonen.

30. De apostel spreekt van volwassenen, en niet van kinderen, gelijk uit het gehele hoofdstuk, bijna in ieder vers blijkt, en bijzonder in hetzelfde vers, zeggende: *Doch gijlieden zijdt niet in het vlees, maar in den Geest*. Den Geest te hebben, wordt gesteld tegen in het vlees te zijn. In het vlees te zijn, is onbekeerd te zijn; in de Geest te zijn, is bekeerd te zijn, als blijkt uit vs. 5, *Die naar het vlees zijn, bedenken dat des vleeses is; maar die naar de Geest zijn, bedenken dat des Geestes is*. Zo men daar uit deze woorden zou willen besluiten, dat alle uitverkorenen de Geest van Christus, van hun eerste begin af, hebben in zich wonende, zo moest men besluiten dat alle uitverkorenen van jongs af bekeerd zijn, dat de ervaring weerlegt.
31. De apostel stelt hier een kenteken voor, waaruit iemand zou kunnen zien of hij wedergeboren was, of hij Christus deelachtig was of niet, 't welk is de Geest van Christus te hebben, gelijk ook 1 Joh. 4:13. *Hieraan kennen wij, dat wij in Hem blijven ... omdat Hij ons van Zijnen Geest gegeven heeft*. Kentekenen zijn voor volwassenen, en niet voor kinderen, vóór hun geboorte en vóór 't gebruik van hun verstand. Dies is 't klaar te zien, dat de apostel niet beoogt te zeggen, dat alle uitverkorenen vóór hun wedergeboorte de Heilige Geest hebben.
32. Dewijl de Geest niet of wél te hebben, een bewijs is van herboren en onherboren te zijn; zo is 't klaar, dat kinderen en alle onbekeerden, ofschoon uitverkoren, de Geest niet hebben; anders kan het geen bewijs zijn van iemands bekering, als de uitverkorenen, de Geest al hadden vóór hun bekering.

Hier is nog een bedenking te beantwoorden: *Wat men oordelen zal van bewegingen in de kinderen, die genegenheid tot bidden, de lust in Gods Woord te lezen, het vragen naar geestelijke dingen, de deugdzaamheid en andere bijzondere bewegingen, en bijzonder, als ze bijblijven tot in de jongelingschap, doch zonder rechte kennis aan de Heere Jezus, en zonder oefening des geloofs?*

Ik antwoord, dat die niet altijd te houden zijn voor beginselen van wedergeboorte, en dat

iemand uit die niet besluiten kan, dat hij van jongsop is bekeerd geweest; want de ervaring leert, dat zulken wel de godlooste worden, en in hun zonden sterven. Die bewegingen kunnen voortkomen uit het licht der natuur, uit de uitwendige verlichting door het Woord, uit de opvoeding en goede voorbeelden van deugdzame ouders. Die tot het gebruik van hun verstand zijn, mogen hun bekering niet hoger rekenen, dan van het geloof in Christus, en alle die bewegingen, voorheen gehad, moeten ze achten, zoals gezegd is, óf als voorbereidende werkingen des Geestes tot hun bekering. Want er is geen bekering, dan door het geloof in Christus, volgens het Woord Gods.

Doch dat is ook te weten, dat kinderen eerder het geloof kunnen hebben en oefenen dan zij het zelf weten, en de kennis van de Heere Jezus kunnen uitdrukken; zodat het wel gebeurt, dat de deugdzaamheden van sommige kleine kinderkens uit het geloof en de wedergeboorte voortkomen; 't zijn dan geen vaste tekenen. Dewijl de onbekeerden dezelfde bewegingen door de algemene werkingen van de Heilige Geest kunnen hebben, die de uitverkorenen vóór hun wedergeboorte wel hebben. Zo blijkt daaruit, dat de Heilige Geest wel werkt in zodanige, die evenwel de Geest niet hebben.

XVI. B. Sommigen worden wedergeboren in hun jongelingschap: sommigen van dezen hebben een goede opvoeding gehad, en zijn van jongsaf onder de uiterlijke godsdienst geweest, en hebben burgerlijk en uitwendig godsdienstig geleefd, en velen van dezen heeft de Heere allengskens voorbereidende overtuigingen gegeven; anderen zijn de godlozen gans gelijk geweest, ja, zijn wel de godlooste geweest, zo inwendig als uitwendig, gelijk én de Heilige Schrift, 1 Kor. 6: 10, 11, én de ervaring leert. Deze laatsten weten best van hun verandering te spreken, uit wat ellende zij getrokken, en tot wat wonderbaarlijk licht en leven zij overgebracht zijn.

Men kan de bekering aan geen tijd bepalen; maar de ervaring leert, *dat tussen veertien en vijftwintig jaren wel de meeste bekeerd worden in de gemeenten, waar een krachtige dienst al hun tijd geweest is.*

XVII. C. Sommigen bekeert de Heere in hun mannelijke jaren, 't zij getrouwd of ongetrouwd, bijzonder in de plaatsen, daar óf gans geen, óf geen krachtige bediening geweest is, maar alsdan eerst komt; gelijk wij doorgaans in de Handelingen der

Apostelen zien. Als één van beide der getrouwden bekeerd wordt, en de andere niet, die heeft wel de eersten tegenstand van zijn wederhelft te verwachten. Is iemand bekeerd en ongetrouwd, ik raad de zodanige, geen juk aan te trekken, niet alleen met geen ongelovige, maar ook niet met een onbekeerde geloofsgenoot. Hoewel het laatste niet verboden is, brengt een zodanige zich in vele verzoeken en in grote tegenstand; want vuur en water, leven en dood kunnen toch nooit overeenkomen; immers men berooft zich voor een groot gedeelte doorgaans van de zoetheit der samenleving. Twee Godzaligen zijn elkaar tot ondersteuning; bijzonder als de karakters overeenkomen; maar zo niet, dan zijn ze elkander wel tot aanstoot; maar in de grond en keuze blijft men één met elkaar.

XVIII. D. Sommige worden wel bekeerd op 't laatste van hun leven. De ondervinding leert, dat ouden van dagen, die al hun leven onder de bediening des Woords geleefd hebben, en menige overtuiging hebben tegenstaan, zelden bekeerd worden; nochtans gebeurt het wel; zodat voor niemand zo lang hij leeft, alle hoop is afgesneden; men kan niemand veroordelen en verloren achten.

Zo gebeurt het ook wel, hoewel niet veel, dat jongen of ouden op 't laatste van hun leven, op hun ziekbed, of ook stervende, door de handen van de justitie, bekeerd worden; men leest van een moordenaar, doch ook maar van één; daarom laat niemand zijn bekering uitstellen. Een iegelijk *denke aan zijn Schepper in de dagen zijner jongelingschap, eer dat de kwade dagen komen, en de jaren naderen, van welke gij zeggen zult: ik heb geen lust in dezelve*, Pred. 12:1.

XIX. 6. Het zesde, dat in de wedergeboorte aan te merken is, zijn *de vruchten van de wedergeboorte*.

De wedergeboorte verspreidt zich door alle mogendheden van de ziel, verstand, wil en genegenheden, en door al de leden van het lichaam, welke gesteld worden tot wapenen der gerechtigheid. 2 Kor. 5: 17 ... *indien iemand in Christus is die is een nieuw schepsel, het oude is voorbijgegaan, ziet, het is alles nieuw geworden*.

Alles wordt veranderd; er geschiedt zó'n verandering, alsof een dode levend werd, en van de doden opstond; alsof een blinde ziende werd, een dove horende, een kreuple gaande.

Maar niets wordt volmaakt veranderd, de oude natuur blijft er nog, en behoudt haar bewegingen en werkingen; daaruit volgt de strijd tussen vlees en geest, waarvan Gal. 5:17, Rom. 7:23, gesproken wordt.

Men mocht denken, hoe dit te begrijpen is, een oude natuur en een nieuwe, licht en duisternis, leven en dood, en dat in één mens, en dat op dezelfde tijd. Heeft ieder een ander gedeelte van de mens in, en beschermt hij dat als zijn eigen, en zoekt bij het andere uit zijn plaats te bestrijden?

Antwoord.

Ze zijn niet ieder op zichzelf, maar door elkaar vermengd, gelijk het licht en de duisternis in de schemering, en als koude en hitte in lauw water. Soms krijgt het een de overhand, en soms het andere; zo ook hier: twee tegengestelde dingen kunnen, in de hoogste graad zijnde, niet in één subject zijn, maar wel als ieder in een middeltrap is; doch nooit gerust, het een tracht het andere te verdrijven; zodat men zijn wedergeboorte niet moet afleiden uit de *volmaakte trap* van het nieuwe leven, en ook niet uit de meerdere of mindere trap, maar uit *de waarheid*. Is er in waarheid geestelijk licht, leven en geloof, men is wedergeboren; laat dan de oude mens zo groot zijn als bij is, waar leven is, daar zal het wel blijven; en waar het leven van binnen is, daar zal het zich vertonen door deze en dergelijke vruchten.

XX. 1. Dewijl het geestelijke leven van Boven is, zo wil het altijd weer naar Boven. God is niet alleen de Oorzaak van het leven, maar is ook het Voorwerp van deszelfs bewegingen. God is al het vermaak, de lust, de blijdschap van een wedergeboren mens; hij kan het van God niet uithouden, hij wil, hij moet in het licht van Gods aangezicht, in vrede met God, in de liefde en gemeenzaamheid met God verkeren, uit de vereniging met God verenigd zijn met Zijn wil, om te haten en te vlieden al wat God haat, en te beminnen en te doen al wat God bemint, en Hem welbehagelijk is. Hij wordt ras gewaar, als Hij verder van de Heere is, dan is hij ontroerd, vervaard, onvrij, en kan niet rusten, totdat hij weer nabij God, de rust van zijn ziel, is. Daar leeft hij in, daarin haalt hij zijn adem, gelijk het lichaam in de lucht. Psalm 73: 28. *Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen*. Gelijk het leven hem gemakkelijk is, zo is dodigheid hem smartelijk.

XXI. 2. De mens levend geworden zijnde, zo slaat hij, als een nieuwgeboren kind, de verlichte ogen des verstands op; hij ziet het wonderbare licht met vermaak, zijn ogen draaien steeds daarnaar, hij geeft acht op dat licht, en hij ziet bij dat licht dingen, die hij te voren niet zag. 't Is hem in 't eerste wel als de blindgeborene, die in zijn verlichting niet onderscheidenlijk kon zien, maar de mensen zag wandelen als bomen, nochtans is hem het licht wonderbaar liefelijk. Wereld, en al wat in dezelve is, begeerlijkheid der ooggen, begeerlijkheid des vlees, grootsheid des levens, ambten, staten, geld, klederen, huizen, eer, en liefde van de mensen, komen hem nu geheel anders voor. Dat alles heeft zijn heerlijkheid, glans, achting en beminnelijkheid verloren. Hij ziet in dit alles een onuitsprekelijke ijdelheid, en ziet allen, die daarin hun vergenoegen zoeken aan, als volkomen dwazen, en dat hij zelf te voren onzinnig dwaas was. Komt hij tot het Woord, hij kent de geestelijke zaken, die daarin voorgesteld worden, in hun geestelijke natuur, en in hun beminnelijkheid; in één woord: hij ziet anders dan te voren; dat hij te voren achtte, dat veracht hij nu; dat hij te voren verachtte, dat acht hij nu onvergelijklijk, beminnelijk en heerlijk.

XXII. 3. *Uit het geestelijke leven komt voort, anders te willen dan te voren;* dat hij te voren beminde, dat haat hij nu; dat hij te voren haatte, dat bemint hij nu. Nu is al zijn liefde en lust tot God, tot Christus, tot de Godzaligen, tot de zuivere gestalte des harten, tot verloochening van zichzelf, tot nederigheid, zachtmoedigheid, oprechtheid, tot vertoning van het beeld Gods, tot eer te zijn van God; hierop is hij verliefd, en bezwijkt als van verlangen. 't Is hem een smart en droefheid, als hij 't mist, als hij verdwaalt in de zonden, en verward is in 't aardse. Dat is 't, dat David vertoonde:

Psalm 18:2. .. *Ik zal U hartelijk liefhebben, Heere, mijne Sterkte!*

Psalm 119:47 *Ik zal mij vermaken in Uwe geboden, die ik liefheb.*

Psalm 119:97. *Hoe lief heb ik Uwe wet!*

XXIII. 4. *Uit het geestelijke leven vloeien andere gedachten en overleggingen.* Rom. 8: 5. *Want die naar het vlees zijn, bedenken dat des vleses is; maar die naar de Geest zijn, bedenken dat des Geestes is.* Tevoren dacht en overlegde men gedurig over de zonde, de

voorleden zonden verbeeldde men zich opnieuw om er zich als nog in te vermaken; de toekomstige of nooit toekomstige stelde men zich voor, alsof men ze tegenwoordig deed of om zijn gedachten genoeglijke stof te geven van denken; men overlegde en bedacht middelen om tot zulk een zonde te komen, 't zij om ze inderdaad te doen, of maar te denken, hoe men ze zou kunnen doen.

Immers God en Zijn wil waren het voorwerp niet van de overleggingen, maar de zonde; maar geestelijk leven ontvangen hebbende, zo bedenkt men middelen om van de zondige en ijdele gedachten ontslagen te worden, dewijl de zondige overleggingen de ziel zeer kwetsen, bedroeven en krenken. En al was het dat niet, 't is zonde, en dat is de ziel genoeg om er een afkeer van te hebben, en waarvan men een afkeer heeft, daar wil men niet aan denken. Nu heeft men lust aan God te denken, de weg der verlossing van de arme mens in te zien; nu bedenkt men hoe men God zal zoeken, en zou kunnen vinden, en men vermaakt zich in geestelijke gedachten. Psalm 104:34. *Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn; ik zal mij in den Heere verblijden.* Psalm 63: 7. *Als ik Uwer gedenk op mijn legerstede, zo peins ik aan U in de nachtwaken.*

XXIV. 5. Hieruit vloeit een ander oogmerk in al het doen; al wat de mens te voren deed, 't was alles voor zichzelf, 't eindigde alles in hem, opdat hij eer, voordeel, vermaak, liefde mocht hebben. Dit had hij in zulk een vaardige begeerlijkheid, dat hij zich niet eens behoefde gaande te maken door overdenking van het doeleinde, 't liep toch van zelf op zichzelf uit. 't Eigen ik maakte hem gaande. Maar ná de bekering zijn de bijoogmerken, de zelfbedoeling en dat eigen ik hem uitermate lastig, en benemen hem alle vrijmoedigheid om iets te doen, en alle verkwikking, als hij enig goed werk gedaan heeft. Nu is hij daarop gezet, dat hij alles doe als de wil Gods, als een dienst aan God, dat hij alles doet uit God, door God, voor God en tot God, dat hij in alles in God eindige, dat Hij vertonen aan de mensen, wat God te eren, te beminnen, te vrezen, te gehoorzamen, te vertrouwen is. Als dit oogmerk hem aan 't werk gezet heeft, als hij dit in 't werk behoudt, en als hij hierin eindigt in zijn eenvoudigheid, dan heeft hij verkwikking en is wel tevreden, al krijgt hij uit dit zijn doen schade, verachting en tegenkanting: 1 Kor. 10: 31 ... *doet het al ter ere Gods.*

XXV. 6. *Hieruit vloeit een ander vertrouwen.* te voren was men opgeblazen op zijne, eigene wijsheid, sterkte, goederen; men zag altijd om naar iets, dat in de wereld is, om daardoor aan zijn lust, rust en vergenoegen te komen; naardat de middelen, de vrienden ons toelachten of bezweken, daarnaar was de hope sterk of zwak, 't goud was zijn vertrouwen, Job 31:24. *Men vertrouwde op een mens, en men stelde vlees tot zijnen arm en sterkte, en men week met zijn hart van de Heere af,* Jer. 17:5.

Maar nu zijn alle dingen enkel ijdelheid, en baren maar onrust, en men ziet er van af, en keert zich tot de Heere Jezus Christus. God zijn verzoende God zijnde, zo rust men in zijn almachtigheid, wijsheid, goedheid, getrouwheid, zo in 't gemeen, als in iedere bijzondere zaak, naar lichaam en ziel, en men schuilt bij Hem, als die het voor ons zal voleinden, en het zal maken. Gezegend is de man, die op de Heere vertrouwt, en wiens vertrouwen de Heere is! Jer. 17: 7.

XXVI. 7. *Hieruit vloeien gehele andere daden.* Tevoren leefde men in de begeerlijkheden des vleses, doende de wil des vleses en der gedachten, men was onwijs, ongehoorzaam, dwalende, menigerlei begeerlijkheden en wellusten dienende, in boosheid en nijdigheid levende, hatelijk zijnde, en elkander hatende. Maar nu legt men af, aangaande de vorige wandeling, de ouden mens die verdorven wordt door de begeerlijkheden der verleiding, men legt er zich ganselijk op uit, om, alle goddeloosheid en wereldse begeerlijkheden verzakende, matig, rechtvaardig en Godzalig te leven in deze tegenwoordige wereld.

De wet Gods is zijn regel, daar houdt hij zich stipt aan, zo in 't groot als in 't klein; hij geeft zich nergens in vrijheid, in 't een niet meer dan in 't ander, schoon hij in 't een wel meer valt dan in 't ander; hij is overgegeven tot oefening van alle deugden, nederigheid, zachtmoedigheid, vreedzaamheid, behulpzaamheid, liefde, verdraagzaamheid, matigheid, waarheid in 't spreken, wijsheid, deftigheid, enz. Hierdoor wordt hij openbaar aan bekeerden en onbekeerden, de wereld haat hem, de vromen beminnen hem; in één woord: hij is een geheel ander mens van binnen en van buiten. In huis en op straat, in gezelschappen en in zijn eenzaamheid, in zwijgen en spreken, in zijn kleding eerbaar, zonder naar de wereld te gelijken, en tracht zo als een licht te schijnen in de wereld, zonder iemand tot een aanstoot, maar een iegelijk tot een voorbeeld te zijn, tot eer van

God, tot ontdekking van de onbekeerden en opbouw van de bekeerden.

XXVII. 8. Hieruit vloeit een ander gezelschap. Te voren had de wereld hem lief, en hij de wereld; de zondaren, de dartelen, de ijdelers, de achterklappers, de spotters, de hoereerders, de dronkaards, de spelers, die waren zijn aangenaam gezelschap, maar nu haat hij zulk volk; hij voegt zich bij de Godzaligen, en is een gezelschap dergenen, die de Heere vrezen. Die zijn in zijn ogen de heerlijken, hij heeft ze lief, hij houdt het met hen, en wil met hen zinken en drijven; hij verkiest met het volk Gods liever kwalijk gehandeld te worden, dan met de wereld in weelde en aanzien te leven.

XXVIII. Neemt dit alles bij elkaar, en legt uw hart en daden daarbij in de tegenwoordigheid van een alwetend God, en ziet of gij de sluitreden vinden kunt, dat gij, óf onbekeerd, óf bekeerd zijt.

Laat een onbekeerde aldus eens redeneren.

(32) Alle mensen, en ook ik, zijn van nature dood in zonden en misdaden, afgescheiden van God, en onder Gods toorn, dat zegt de waarachtige God in Zijn Woord, dat is dan waarheid.

(33) Zonder wedergeboorte zal niemand, en ook ik, niet zalig worden, dat is even waarachtig, God zegt het in Zijn Woord.

(34) Ik ben en leef afgescheiden van God, en weet niet van vereniging met Hem in Christus Jezus, ik heb daar ook geen lust en verlangen naar, ik heb over 't gemis geen smart, ik zoek het niet, ik ben tevreden zonder dat, als ik het maar in 't aardse naar mijn zin kon hebben; de begeerlijkheden te volgen, en zich te verzadigen in het bedrijven van de zonde, is mijn lust. Ik ken noch God, noch het geestelijke leven in God, 't is mij niet beminnelijk, ik heb er geen liefde voor, 't is mijn oogmerk niet, ik maal daar niet om. Mijn gedachten en overleggingen houd ik daarmee niet bezig, ook is God mijn rust en vertrouwen niet, en of ik het zeg, mijn hart zegt, dat het de waarheid niet is. De wet is mijn regel niet, maar eigenbelang, ik doe niets uit liefde, vrees, gehoorzaamheid Gods, maar ik leef in de begeerlijkheden der ogen, in de begeerlijkheden des vlees, en de grootsheid des levens. Al mijn daden zijn niet als der

Godzaligen, maar gelijk andere mensen. 't zij meer of minder zondig.

(35) Alles wat in mij is, verstand, wil, genegenheden, blijdschap, droefheid, ogen, oren, mond, handen, voeten, zijn werkzaam, niet nevens het geestelijke, maar, nevens het aardse, al mijn godsdienst is maar een werk des lichaams, uiterlijk, en heb alleen maar een algemene gedachte, van God te dienen. Ik heb geen vermaak, maar een afkeer van de Godzaligen; ik mag en wil met hen niet omgaan, maar mijn vermaak is in het gezelschap, daar men van God niet spreekt, maar daar men ijdelheid bedrijft, 't zij grove zonden, 't zij burgerlijke. Dit zie ik, dit moet mijn hart bekennen; daarom moet ik dan besluiten, dat ik onbekeerd ben, en dat ik, dus blijvende, niet zalig kan noch zal worden.

En ik heb het wel meermalen gezien, maar 't beweegt mij niet, en ik ben ook wel eens begonnen, maar de weg was mij te nauw, ik wilde, ik kon zo niet leven, al moest ik verloren gaan, en daarom scheidde ik er met een zucht weer uit, en keerde mij tot mijn vorig leven, en paaide mij met de baanhartigheid Gods, en dacht: zal er anders niemand zalig worden, dan die zó leven, dan zullen er weinig zalig worden, en dat denk ik niet. Daarom zal die weg zo nauw niet zijn, en ik hoop evenwel zalig te worden, en zo niet, *geduld dan*, dat is voor mij een goede raad, zowel als voor een ander. Uit deze allen kunt u lichtelijk de sluitreden opmaken: *ik ben onbekeerd*.

XXIX. Overdenkt nu eens, die nu overtuigd zijt niet bekeerd te zijn, hoe ellendig u bent en eeuwig zult blijven, indien u voor uw dood niet bekeerd wordt, of het een middel tot uw bekering kon zijn,

1. In het verbond der genade is de eerste belofte, die alle andere insluit: *Ik zal u tot een God zijn*. Deze belofte raakt u niet, en God is uw God niet, u zijt zonder God, Ef 2:12. God is u niet tot rust, tot bewaring, maar Hij is uw vijand, al wat in God is, en alle schepselen zijn tegen u gekant om u alle verschrikkingen, en al wat een mens naar ziel en lichaam ellendig en pijnlijk kan maken, aan te doen. God zal uzelf tot verschrikking zijn. Zijn aangezicht is tegen u. O, hoe vreselijk zal het u zijn, te vallen in de handen des levenden Gods! Waar zult gij u verbergen? De hemel boven, de hel beneden, het geweten van binnen, alle schepselen van rondom zullen samenspannen en op u toelleggen

om u in zulk een staat te brengen, dat de haren moeten te berge rijzen, die daaraan maar denkt. Ik kan niet meer zeggen, want 't is niet uit te drukken.

2. De Heere Jezus is uw Zaligmaker niet, want die in Christus Jezus is, die is een nieuw schepsel, Kor. 5:17. En dat zijt u niet, zo dan zonder Christus, Ef. 2:1. Noem Hem vrij uw Zaligmaker, zo lang u wilt, maar u zult bevinden dat gij geen deel aan Hem hebt, Zijn verdiensten zijn voor u niet; Zijn verschijning in de dag des oordeels zal voor u niet zijn, dan tot de allergrootste verschrikking, als gij sterft en meent in de hemel te komen, zo zult gij de deur gesloten vinden, en Hij zal tot u zeggen: *Ga weg, Ik ken u niet*, Matth. 25: 12.

3. U weet dat niemand zonder geloof zal zalig worden. Nu, die onbekeerd is, hebt geen geloof; want hetgeen u geloof noemt en inbeeldt te hebben, is het geloof niet; 't zal u niet haten, niet meer dan de duivelen, die ook geloven dat er een God is en dat Christus de Zaligmaker is, maar zij sidderen. Ja uw geloof zal tot een verzwaring van uw verdoemenis zijn, omdat gij Hem niet hebt aangenomen door een waar geloof. *Die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden*, Markus 16: 16.

4. U bent vervloekt, en van God vervloekt, en al uw goed en al uw doen is vervloekt. Deut. 28: 16-20, *Vervloekt zult gij zijn in de stad en vervloekt zult gij zijn in het veld. Vervloekt zal zijn uw korf en uw baktrog. Vervloekt zal zijn de vrucht uws buiks en de vrucht uws lands... Vervloekt zult gij zijn in uw ingaan, en vervloekt zult gij zijn in uw uitgaan. De Heere zal onder u zenden de vloek, de verstoring en het verderf, in alles, waaraan gij uwe hand slaat.*

Is dit u nog niet genoeg tot verschrikking, zo overdenkt deze woorden daarbij, Psalm 109: 17-19, *Dewijl hij de vloek heeft liefgehad, dat die hem overkomt, en geen lust gehad heeft tot de zegen, zo zij die verre van hem. En hij zij bekleed met de vloek, als met zijn kleet, en dat die ga tot in het binnenste van hem, als het water, en als de olie in zijn beenderen. Die zij hem als een kleet, waarmee hij zich bedekt, en tot een gordel, waarmee hij zich steeds omgordt.* Wie siddert niet op 't horen van deze vloeken? En die liggen op u onbekeerden, zo lang u onbekeerd blijft.

5. Was 't hiermede gedaan, en eindigde de vloek met dit leven, 't mocht zo heengaan. men mocht zich naar lijden zetten, en men mocht hopen, dat men het van het kwaadste niet zou hebben want men ziet dat der goddelozen weg nog wel voorspoedig ten einde loopt; wat is vloek zonder treffen? Maar het kwaadste is nog achter, daar komt een eeuwigheid aan, waarin alle lankmoedigheid Gods uit is, daar zal niemand afleidingen hebben of enige verkwikking; maar de vloek zal daar alleen treffen zonder verpozing, zonder ophouden tot in alle eeuwigheid. Hoe naar zal het zijn, als de duivel de ziel, uit het lichaam scheidende, wegvoert naar de hel, als ziel en lichaam ten laatste dagen weer met elkaar verenigd zijnde. De onbekeerde zich zal bevinden aan de linkerhand van de Rechter van hemel en aarde, en als én de heerlijkheid van de Heere Jezus, én de verschrikkelikheden van het gelaat van hemel en aarde zullen te samen komen tot benauwing van de zondaar?

Dan zal men gevoelen wat vloek is, als men de Godzaligen zal zien in heerlijkheid, hen ten uiterste verachtende, en als men overwonnen en overtuigd van alle zijn goddeloosheden, zal horen dat verschrikkelijk vonnis: *Gaat weg van Mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur, 't welk de duivel en zijn engelen bereid is.* Waarop dan de afgrijselijke uitvoering zal volgen: de hemel voor hen tot in alle eeuwigheid gesloten, de hel voor eeuwig hun verblijf, zonder licht, zonder rust, zonder vermindering van gevoel en pijn, van binnen een onverdraaglijke worm der consciëntie, vervuld met Gods toorn, zonder genade, zonder hoop, in alle onuitsprekelijke wanhoop. *Dit is de plaats dergenen, die God niet kent*, Job. 18:21.

Brengt u deze dingen op 't hart, loopt er niet overheen, verwerpt deze gedachten niet, omdat ze te onsmakelijk zijn; want zijn de gedachten zo verschrikkende, wat zal dan de zaak zelf zijn? Blijft dan bij deze dingen staan, en past het u toe, zeggende: "*dat zal eeuwig mijn deel zijn, indien ik zo voortga en niet bekeerd wordt.*" *Opdat de schrik des Heeren u bewege tot het geloof*, want God gebruikt de overtuigingen en verschrikkingen tot een middel van bekering.

XXX. Vraagt u dan: *Wat moet ik doen, opdat ik zalig worde?*

Ik antwoord: meent u het? Is 't waarheid, is 't ernst? Zou u alles, wat in de wereld

vermakelijk is, wel willen missen, en afstand doen van uwe beminde, eerlijke, voordelige, vermakelijke zonde? Is de verzoening met God, God lief te hebben, te vrezen en te dienen in alle Godzaligheid, u beminnelijker dan alles wat er is? Wilt u, dat u dát kennen en boven alles beminnen mocht?

Zegt u: *ja, ik meen het, 't is mij ernst.*

Dan antwoord ik: *bekeert u en gelooft het Evangelie.*

Zegt u, *dat weet men wel, dat men dan zalig worden zal.*

Wel weet het met opmerking, dat het een onuitsprekelijke genade en voorrecht is, dat men op geloof en bekering zalig worden kán. God was niet gehouden u daarop zalig te maken, maar 't is Zijn vrije goedheid daarop de zaligheid te beloven en te geven. Welaan dan, bekeert u!

Vraagt u: *kan ik wel? Is het in mijn macht?*

Ik antwoord:

26. Wees verzekerd, gelijk u het goedkeurt, dat het uw plicht is.

27. Probeer het eens, als u 't begint, zult u ten eerste bevinden dat u blind zijt, dat u God, Christus, de weg om tot Christus te komen, de wedergeborenen staat der ziel en de ware heiligheid in hare natuur niet kent. En dat gij niet kent, hoe zult u dat doen? Maar behalve dat, u zult bevinden, als 't op een doen komt, *dat gij niet wilt*. "Ik wil niet", zal het eerste begin zijn van het nalaten. Daarbij is de boosheid van uw natuur zo groot, en de zonde is zó sterk, en de zaak is zó zwaar, dat u niet kunt. Zink dan in uw ellende en onmacht, en wees hopeloos en radeloos *bij uzelf*.

Vraagt u verder: *Wat raad? Is er dan gans geen hoop voor mij?*

Ik antwoord: niet in uzelf, *maar wel bij God*, en daar is hoop voor u, omdat u onder de bediening van het Evangelie leeft, het middel, ja het enige middel, waardoor God zielen bekeert. Verblijdt u dan, dat u onder de middelen leeft, en dat God u overtuiging geeft en begeerte tot bekering en zaligheid; neemt de middelen vlijtig waar, wees naarstig om de predikatiën en de catechisaties waar te nemen. Lees met aandacht veel in Gods Woord, of laat het u voorlezen, voegt u bij de Godzaligen, en verzoekt in hun bijeenkomsten toegelaten te worden. Volgt op de bewegingen tot bidden en tot Godzaligheid.

Zal ik dan bekeerd en zalig worden?

Ik antwoord: uw werk zal God niet bewegen om u de bekering te geven, maar ook, God zal u niet uitsluiten, als gij uzelf niet uitsluit; u hebt reden van hoop, omdat God u tot zover onder overtuiging gebracht heeft; wacht dan verder op de minste beweging des Geestes, volgt die op, en ziet toe, dat u ze niet tegenstaat. Blijft zo in volständigkeit onder de middelen, en geeft het niet op als u van uw begeerlijkheden telkens afgetrokken wordt.

XXXII. Nu wend ik mij tot u, ware wedergeborenen, u die de natuur der wedergeboorte en de wegen, waardoor God de mens wederbaart, in het vorige van dit hoofdstuk met licht, gezien hebt. Leg u daarbij in de tegenwoordigheid van de alwetende God, en zie of u in waarheid, - ik spreek niet van de mate - geen leven hebt ontvangen. Oordeelt naar waarheid, zie toe, ontkent het niet, als u het hebt, acht het niet klein, onder voorgeven van de grootse nederigheid, alsof u het gedaan had, en alsof u van uw eigen werk minachting hebt; want 't is uw werk niet, maar het werk van de almachtige God. Genade te ontkennen, genade in ons klein te achten, is veel groter zonde, dan op genade te roemen, die men niet heeft. Maakt dan de sluitreden op en zegt: dat is de wedergeboorte, daar ben ik van overtuigd. Ik heb dat, ik zie het in mij, mijn consciëntie geeft medegetuigenis voor God; zo ben ik dan wedergeboren.

XXXII. Laat het bij een sluitrede niet blijven, maar verblijdt er u erover met de Moorman, Stokbewaarder en Lydia, en om hieruit een vaste vertroosting te hebben.

(a) Klim op tot de fontein, waaruit de wedergeboorte is voortgekomen, namelijk, uit de eeuwige liefde en verkiezing Gods:

Jer. 31:3 ... *Ja Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde:daarom heb ik u getrokken met goedertierenheid.*

Rom. 8:30. *Die Hij te voren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen.*

Zo bent u dan van eeuwigheid van God bemind en uitverkoren, want u bent wedergeboren.

(b) Tegenwoordig bent u een kind van God, want God heeft u naar Zijn wil gebaard door

het Woord der waarheid, Jak. 1:18. *Gij zijt uit God geboren, daarom een kind Gods*, Joh. 1:12, 13. *Zo is dan God uw Vader, en zal met u handelen als een liefhebbend Vader, en u mag als een kindeke alles van Hem eisen en op Hem vertrouwen.*

(c) Uw staat is vast en onveranderlijk. *Want de genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk*, Rom.11:29. *Daarom zal Hij, die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen tot op de dag van Jezus Christus*, Filip. 1:6. Daarom verblijdt u zonder vrees van verandering.

(d) Ziet door de wedergeboorte op de eeuwige zaligheid, als op uw gewisse erfenis. En wees werkzaam om in die verwachting en hoop levend en verblijd te zijn. 1 Petrus 1:3. *Geloofd zij de God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, die naar Zijn grote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot een levende hoop, door de opstanding van Jezus Christus uit de doden.*

XXXIII. Bent u wedergeboren? Welaan:

(a) verlaat geheel en al de doden, de onbekeerden; want zij stinken als verrotte krengen, en voegt u bij de levenden, en wees een gezelschap van alle die de Heere vrezen, en van hen die zijn bevelen onderhouden, Psalm 119:63. Laat al uw lust zijn tot de heiligen, die op de aarde zijn, en de heerlijken, Psalm 16:3. Houdt u niet op uzelf, scheidt u niet van de kerk; want anders zult gij verdoven, en 't is tegen de natuur van de wedergeboorte: Hand. 2:47. ... *En de Heere deed dagelijks tot de Gemeente, die zalig werden.*

(b) Wees niet vergenoegd wedergeboren te zijn en leven te hebben, maar tracht naar groei en wasdom; want dat is eigen aan al wat leven heeft: 1 Petrus 2:2. *Als nieuwgeborene kinderkens, zijt zeer begerig naar de redelijke onvervalste melk, opdat gij door dezelve mocht opwassen.*

(c) Leef als levenden, vertoont uw leven door daden, door de oefening van alle deugden, opdat alzo 't onderscheidt blijkt tussen doden en levenden. Rom. 6: 13. *Stelt uw leden*

niet der zonde tot wapenen der ongerechtigheid. Maar stelt u zelf Gode, als uit de doden levend geworden zijnde, en stelt uw leden Gode tot wapenen der gerechtigheid. AMEN.

Hoofdstuk 32: Van het Geloof

HOOFDSTUK 32.

Van het Geloof.

I. Wij doen het geloof ná de wedergeboorte volgen, niet dat de mens eerst levend en wedergeboren is, en daarna het geloof verkrijgt; integendeel: 't geloof gaat vóór de wedergeboorte, wel niet in tijd, maar *in orde der natuur*; want het Woord is het zaad der wedergeboorte, 1 Petrus 1:23, en het Woord kan geen nut doen, dan door het geloof, Hebr. 4:2.

Met de eerste aanneming en vereniging met Jezus wordt de mens levend. Nu, door het geloof neemt men aan, en wordt men verenigd, en door de oefening des geloofs neemt de mens toe in dat leven. Kol. 2:6, 7. *Gelijk gij dan Christus Jezus, de Heere, hebt aangenomen, wandelt also in Hem; geworteld en opgebouwd in Hem, en bevestigd in het geloof.*

Doordat in deze tijd aan de een kant de atheïsterij doorbreekt, en aan de anderen kant het tijdgeloof, is het te meer nodig, dat wij *de natuur* [de aard] van het geloof aan alle kanten voorstellen en doen beschouwen.

Eerst zullen wij spreken van het woord, en dan van de zaak. In deze verhandeling van het woord zullen wij voorstellen:

1. De betekenis.

2. De verscheidenheid van zaken, die met datzelfde woord genoemd worden.
3. Andere woorden, die hetzelfde betekenen.

II. Eerst de betekenis van *het woord*.

Ieder taal heeft iets bijzonders, de een taal is geen regel voor de andere; wij spreken nu van een woord, 't welk in de Hebreeuwse en Griekse taal oorspronkelijk beschreven is, namelijk: *geloof*. Dies moet men zien wat eigenlijk 't Hebreeuwse en Griekse woord betekent, en niet wat het gemeenlijk in onze taal zegt; want dat legt de weg tot misvatting van de Heilige Schrift in dezen.

De Hebreëen gebruiken het woord *heëmin*; uit kracht van het woord betekent *heëmin*, met toestemming der taalkundigen, *zich te doen dragen*; dit wordt in onze taal overgezet: (sss) soms geloven: Jes. 28: 16 ... *wie gelooft, die zal niet haasten*.

Geloven onderstelt in onze taal doorgaans een belofte, of 't woord van een ander: maar dat doet dit Hebreeuwse woord niet altijd. Het betekent geloven, ook *dán*, als er geen woord of belofte te pas komen. B.v. Job 15:22 "Hij *gelooft* niet uit de duisternis weder te keren, maar dat hij beloerd wordt ten zwaarde." Ziet ook Job 29:15, Klaagl. 4:12.

(ttt) Soms wordt datzelfde woord *heëmin* "vertrouwen" overgezet, ook *betrouwen*, ook *dan*, als het gans geen opzicht heeft op woord of belofte

Job 15:31. *Hij betrouwe niet op ijdelheid*.

Job 4:18. *Zie, op Zijn knechten zou Hij niet vertrouwen*. Zie ook Job 15:15.

Van dit woord *heëmin* komt *emouna*, 't welk in onze taal wordt overgezet *geloof*, Hos. 2:19, Hab. 2:4. Vastigheid, Jes. 25:1. Waarheid, Psalm 89:3. Getrouw, Psalm 33:4, Spr. 28:20. Getrouwheid, Psalm 119:75,

Al deze verscheidene woorden in onze taal worden in het Hebreeuws met dat één woord uitgedrukt.

Het Griekse woord *pistis* en *riazèvco pistis* en *pisteuoo*, wordt:

(uuu) soms geloof en *geloven* overgezet, met opzicht, op beloften. Rom. 10:17. *Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods*.

(vvv) Soms wordt het overgezet *betrouwen*, zonder opzicht op het woord of belofte:

Joh. 2:24. *Maar Jezus zelf betrouwde hun Zichzelf niet toe.*

(www) *Toebetrouwen*, ook zonder woord; Rom. 3:2. *Dat hun de Woorden Gods zijn toebetrouwd.* 1 Kor. 9: 17. *De uitdeling is mij evenwel toebetrouwd.*

(xxx) *Vertrouwen*, ook in gelegenheid daar woord of beloften niet te pas komen. Lukas 16:11. *Wie zal u het ware vertrouwen!*

III. Dewijl wij nu, buiten alle tegenspreken, het woord geloven moeten nemen naar de zin en aard, niet van onze taal, maar naar de Hebreeuwse en Griekse, waarin het Woord Gods beschreven is, zo heeft *geloof* niet altijd opzicht op beloften, en het betekent niet altijd aannemen, toestemmen van woord en beloften, maar ook *vertrouwen*, *betrouwen*, *zich een ander toevertrouwen*, of zich op een ander te verlaten. Wij gebruiken het Franse of oorspronkelijke Latijnse woord *crediteren*, crediteur, 't welk in die talen is *geloven*; omdat in onze taal het woord geloven die betekenis eigenlijk niet heeft; waardoor wij te kennen geven, niet alleen iemands woorden aan te nemen en voor waarachtig te houden, maar iemand iets toe te vertrouwen.

Uit deze allen blijkt klaar, hoe grote misslagen men zou begaan, als men het woord geloven alleen zou willen verstaan, zo als het in onze taal gebruikelijk is, en als men op die grond zou bouwen in de beschrijving van het zaligmakend geloof. Hieruit komt ook de donkerheid om *de natuur des geloofs* te verstaan, omdat men in ónze taal hangen blijft, en niet let op de betekenis van het woord in de grondtalen. 't Woord betekent dus: *toevertrouwen*.

IV. Het tweede dat in de verhandeling van het woord te overwegen is, is, dat met dit ene woord *geloof* verscheiden zaken genoemd worden, die in natuur verschillen.

(a) soms betekent het de getrouwheid in het volbrengen van zijn beloften,

Rom. 3:3, . . . *zal hun ongelovigheid het geloof Gods te niet doen?*

(b) De leer des geloofs, 1 Tim. 1: 19. *Houdende het geloof, en een goed geweten.*

(c) De belijdenis van geloofde waarheden, Rom. 1: 8. *...dat uw geloof verkondigd wordt in de gehele wereld.*

(d) De dadelijke werkzaamheid der ziel, waardoor men de waarheden gelooft; ten opzichte van deze spreekt de Schrift van het vierderlei geloof, namelijk:

(yyy) het historisch geloof;

(zzz) het geloof der wonderen;

(aaaa) tijdgeloof;

(bbbb) het zaligmakende geloof.

Deze, of ze wel alle met dezelfde naam geloof genaamd worden, zijn nochtans in de natuur verscheiden, dat wel opgemerkt moet worden, om door de klank van het woord niet misleid te worden, dewijl wij hier alléén zullen spreken van het zaligmakend geloof.

1. Het *historisch* geloof wordt zogenoemd, omdat het de historie, dat is, het verhaal, de beschrijving van zaken in het Woord, kent en als waarheid toestemt, en erkent, en die daar laat als zaken, die hen niet meer raken dan de wereldse historiën; immers men werkt daar niet mede, het verwekt geen beweging, soms zelfs niet tot de belijdenis. Jak. 2: 19. *Gij gelooft, dat God een enig God is; gij doet wel; de duivelen geloven het ook, en zij sidderen.*

Hand. 26:27. *Geloofst gij, o koning Agrippa! de profeten? Ik weet dat gij ze gelooft.*

2. Het tijdgeloof is een kennis en toestemming aan evangelische waarheden als waarachtig, verwekkende enige natuurlijke bewegingen in de affecten of hartstochten van de ziel, een belijdenis van die waarheden in vereniging met de kerk, en een uitwendig gedrag, volgens hun belijdenis, zonder vereniging met Christus, tot rechtvaardigmaking, heiligmaking, en zaligheid. Ziet hiervan;

Matth. 13:20, 21. *Maar die in steenachtige plaatsen bezaaid is, deze is degene, die het Woord hoort, en dat terstond met vreugde ontvangt. Doch hij heeft geen wortel in zichzelf, maar is voor een tijd; en als verdrukking of vervolging komt, om des Woords wil, zo wordt hij terstond geërgerd.*

Hebr. 6: 4-6. *Want het is onmogelijk, degenen, die eens verlicht geweest zijn, en de hemelse gaven gesmaakt hebben, en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, en*

gesmaakt hebben het goede Woord Gods, en de krachten der toekomstige eeuw, en afvallig worden; die, zeg ik, wederom te vernieuwen tot bekering.

2 Petrus 2: 20. *Want indien zij, nadat zij door de kennis van de Heere en Zaligmaker Jezus Christus, de besmettingen der wereld ontvloten zijn, en in dezelf wederom ingewikkeld zijnde, van dezelf overwonnen worden, zo is hun het laatste erger dan het eerste.*

Van het onderscheid van het tijdgeloof, en het zaligmakende geloof, zullen wij in het vervolg verder spreken.

3. Het geloof der wonderen is een overreding des harten, door onmiddellijke werking Gods, dat dit of dat werk, boven de loop der natuur, op ons zeggen of bevel geschieden zal, of ook aan ons zal gewrocht worden; doch de kracht van uitvoering der wonderen is niet in de mens, maar God voert ze door Zijn almachtige kracht uit, op dat geloof. Zie hiervan:

Matth. 17:20. *... zo gij een geloof had als een mosterdzaad, gij zoudt tot dezen berg zeggen: Ga heen van hier derwaarts! en hij zal heengaan; en niets zal u onmogelijk zijn.*

1 Kor. 13:2. *... en al ware het, dat ik al het geloof had, zo dat ik bergen verzetten*

Hand. 14:9, 10. *Deze hoorde Paulus spreken; welke de ogen op hem houdende en ziende dat hij geloof had om gezond te worden, zeide met grote stem: Sta recht op uw voeten! En hij sprong op en wandelde.*

Dit geloof had bijzonder plaats in de dagen van Christus en der apostelen, om de leer des Evangelies te bevestigen.

Van deze drie genoemde geloven spreken wij in dit hoofdstuk niet.

4. Het zaligmakend geloof, 't welk anders genoemd wordt *het rechtvaardigmakend geloof*, beide ten opzichte van het doeleinde, 't welk door dit geloof beoogd en verkregen wordt, dit verschilt in de gehele natuur van de andere; van dit geloof zullen wij in 't vervolg spreken. Zo is dan de dubbelzinnigheid van het woord weggenomen.

V. Het derde dat in de verhandeling van het woord *geloven* te overwegen is, zijn de andere woorden, met welke het zaligmakende geloof in de Schrift genoemd wordt,

waaruit de natuur deszelfs in verscheidene opzichten klaar te kennen is.

Gelijk het woord *heëmin* geloven betrouwen, vertrouwen betekent, zo ook het woord *chasa*,

(cccc) soms betekent het betrouwen op iemand: Psalm 2: 12. *Welgelukzalig zijn allen, die op Hem betrouwen.*

(dddd) Soms zich betrouwen op iemand: Psalm 144:2. ... *mijn Schild, op wien ik Mij betrouwe.*

(eeee) Soms ook toevlucht hebben tot iemand, Jes. 14:32. ... *opdat de bedrukten Zijns volks een toevlucht daarin hebben zouden.*

(ffff) Soms ook toevlucht nemen: Psalm 36:8. ... *dies de mensenkinderen onder de schaduw Uwer vleugelen toevlucht nemen.*

Ook wordt het woord geloven door *batach* uitgedrukt. Dit betekent:

(gggg) soms betrouwen Psalm 112:7. ... *zijn hart is vast, betrouwende op den Heere.*

(hhhh) Soms vertrouwen: Psalm 9: 11. *Die Uw Naam kennen, zullen op U vertrouwen.*

(iiii) Soms zich vertrouwen op iemand, Jer. 7:4. *Vertrouwt niet op valse woorden.*

(jjjj) Soms zich verlaten op iemand, Jes. 42:17. *Maar die zich op gesnedene beelden verlaten.*

Ook wordt geloven door *samach* uitgedrukt, hetwelk betekent:

(kkkk) steunen op iemand, Psalm 71:6. *Op U heb ik gesteund van den buik aan.*

Gelijk de Griekse woorden *pistis* en *pisteuoo* geloven, vertrouwen, betrouwen, betekenen, zo ook de woorden *peithoo* en *peithomai*, welke betekenen:

(llll) soms tot het geloof bewegen: 2 Kor. 5:11. *Wij dan, wetende de schrik des Heeren, bewegen de mensen tot het geloof.*

(mmmm) Soms geloven, Hand. 17:4. *En sommigen uit hen geloofden.*

(nnnn) Soms op iemand betrouwen, Matth. 27:43. *Hij heeft op God betrouwd.*

(oooo) Soms zijn vertrouwen op iemand zetten of stellen: Mark. 10:24. ... *dat degenen, die op het goed hun betrouwen zetten.* Hebr. 2: 13 ... *Ik zal mijn betrouwen op Hem*

stellen". 2 Kor. 3:4. Zodanig een vertrouwen hebben wij door Christus bij God.

Als men nu al deze woorden bij elkaar neemt, zo moet het gemoed ten volle overtuigd worden, dat geloven niet alleen is een toestemmen van de waarheden des Evangelies. maar een vertrouwen des harten op God door Christus; zich Hem toe te vertrouwen.

VI. Dus hebben wij in 't brede gesproken van het woord om een onkundige in de talen zelf te doen zien, wat *geloven* in 't Hebreeuws en in 't Grieks betekent. Nu gaan wij verder tot de verhandeling van de zaak zelf. Hierin zullen wij deze zaken ieder op zichzelf beschouwen.

1. Dat er geloof in de wereld is, en noodzakelijk moet zijn.
2. 't *Genus* of de soort der zaken, tot welke 't geloof behoort.
3. 't *Subject* of 't onderwerp, waarin 't geloof zijne plaats heeft.
4. 't *Object* of het voorwerp, waaromtrent het geloof werkzaam is.
5. *De vorm* of het eigenlijke wezen.
6. De *Werkende* en middelloorzaak daarvan.
7. 't Doeleinde.
8. De bijgevoegde eigenschappen.
9. De effecten of vruchten.
10. De overeenkomsten verscheidenheid met anderen.
11. 't Tegendeel.
12. De beschrijving.

VII. 1. Dat het geloof noodzakelijk is, ja zo o, dat niemand zonder geloof zalig kan worden, behoeft onder de christenen, die het Woord geloven, geen bewijs; zie maar deze plaatsen:

Joh. 3:36. *Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die de Zoon ongehoorzaam is (dat is, in de Zoon niet gelooft) die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem.*

Mark. 16: 16. *Die geloofd zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden.*

2. Het genus, of 't soort der zaken tot welke het geloof behoort, is *een hebbelijkheid*. "Hebbelijkheden", [aanwezige bekwaamheden, talenten, enz.] dienen tot volmaking van het verstand en de wil. Deze zijn, óf die door vele oefeningen verkregen worden, óf die van God in de ziel des mensen worden ingestort, zoals: geloof, hoop en liefde, enz. Al des mensen werk om te geloven is niet bekwaam om het geloof te verkrijgen, zelfs in de minsten trap; God geeft het in 't begin, God oefent en vermeerdert het, God voleindt het. Die het begeert, moet het van God afbidden, en van Hem wachten; die het heeft, erkennen met dankbaarheid, dat hij het van God ontvangen heeft, en verwachte al biddende van Hem de vermeerdering.

VIII. 't Subject, 't onderwerp of de zitplaats des geloofs, is de mens, voornamelijk de ziel, allernaast *de wil*. *De mens* is het onderwerp des geloofs, doch niet alle mensen, maar alleen de uitverkorenen.

2 Thess. 3:2. ... *het geloof is niet aller*.

Tit. 1:1 ... *naar het geloof der uitverkorenen Gods*.

Hand. 13:48. ... *en er geloofden zo velen als er geordineerd waren tot het eeuwige leven*.

Hier is de vraag: *of de kinderen in de doop het dadelijk geloof ontvangen? Of de gedoopte kinderen daden des geloofs oefenen?*

Wij antwoorden: nee; want:

- (d) De Schrift zegt dat nergens, daarom is het te verwerpen, daarom moet men het niet geloven.
- (e) De kinderen hebben geen gebruik des verstands; de redelijkheid is wel ingeschapen. maar het redeneren begint met de tijd. Tot het geloof wordt noodzakelijk redeneren vereist.
- (f) De kinderen voor de tijd der redenering hebben geen kennis van enige zaken, hoe zouden ze dan geloven, tot hetwelk kennis der Goddelijke dingen van node is?
- (g) De kleine kinderen voor de tijd der redenering doen dadelijk noch goed noch kwaad, Rom. 9:11, zo oefenen zij het geloof ook niet; want dat is een deugd.
- (h) *'t Geloof is uit het gehoor*, Rom. 10:17, daarom kunnen de kinderen niet geloven; want zij horen nog het Woord niet.

IX. Tegenwerping 1. Hiertegen brengt men in, Matth. 18:6, *zo wie een van deze kleinen, die in Mij geloven, ergert.*

Antwoord. De tekst spreekt van zulken, die 't gebruik van hun verstand hebben; want zij konden geërgerd worden. Christus spreekt niet van dat kindeken, dat Hij tot een voorbeeld voorstelde, vs. 2, 3, maar van die, welke een geestelijke kindse kleinheid hadden.

Tegenwerping 2. Matth. 19:14, *Laat af van de kinderkens, en verhindert hen niet tot Mij te komen; want derzulken is het Koninkrijk der hemelen.*

Antwoord.

(bb) 't Kan niet bewezen worden, dat deze kinderkens zo klein waren, dat ze nog 't gebruik des verstands niet hadden, dat zeker getoond moest worden, zal men hiervoor een bewijs uit deze plaats nemen; 't tegendeel is waarschijnlijk, kinderen van twee of drie jaren kunnen wel geloven.

(cc) Hunner is het koninkrijk der hemelen, door de voldoening van Christus, hun van God toegerekend, maar niet door het geloof; doch niet alle kinderen hebben recht tot de zaligheid, maar de uitverkorene.

Tegenwerping 3. Psalm 8:3, *Uit de mond der kinderkens en der zuigelingen hebt Gij U sterkte gegrondvest.*

Antwoord. Niet dat de kinderkens en zuigelingen spraken (zo ja, dan vervalt de tegenwerping) maar zij verheerlijken God objectief, voorwerpelij, dat is, zij geven aan de volwassenen stof om God in Zijn werken te verheerlijken, gelijk de hemelen, 't uitspansel, dag en nacht het doen, Psalm 19:2, 9.

Tegenwerping 4. Men heeft voorbeelden van kleine kinderen, die het geloof hadden, zoals Jeremia, Jer. 1:5.

Antwoord.

· De tekst spreekt van de voorkennis Gods naar de verkiezing, en van heiliging der afzondering in de raad Gods tot het profetisch ambt.

- 't Is ook wat anders geheiligd te zijn door de Geest Gods, 't welk God machtig is te doen; en 't is wat anders dadelijk te geloven.

Tegenwerping 5. De natuur kan geheiligd zijn, zonder dadelijke werkzaamheid tot heiligheid, en alzo zonder geloof. 't Voorbeeld van Timótheüs, 2 Tim. 3:15. *Dat gij van kinds af de heilige Schriften geweten hebt, die u wijs kunnen maken tot zaligheid, door het geloof, hetwelk Christus Jezus is.*

Antwoord. De tekst spreekt van Timótheüs niet vóór het gebruik des verstands, maar nu bekwaam om onderwezen te worden in het Woord door zijne grootmoeder Loïs, en zijne moeder Eunice. Derhalve is hier geen bewijs voor het gebruik des verstands.

Vraag: 't Voorbeeld van Johannes de Doper, Lukas 1:41?

Antwoord.

1. Daar staat niet dat hij geloofde, maar op de groetenis van Maria aan zijn moeder Elisabeth opsprong.
2. Wat de almachtigheid Gods in hem gewrocht heeft, en wat hem deed opspringen, weten wij niet. Van het extraordinaire, [buitengewone] mag men geen gevolg maken tot het ordinaire [gewone].
3. Johannes was noch besneden, noch gedoopt; zo had hij het door de kracht van de doop niet ontvangen, 't geen hem deed opspringen; 't welk men beoogt.

1. Hier is nog een andere vraag: *Of alle uitverkorenen van hun begin, van hun ontvangenis af, een zaad des geloofs in zich hebben, ofschoon zij dadelijk het geloof nog niet oefenen?*

Antwoord. Neen. Want,

- (m) De schrift spreekt nergens van een zaad des geloofs, van geloof in zijn zaad. 't Is dan al te vrijmoedig, dat te zeggen, en daarop een gehele zaak te bouwen. De Schrift spreekt wel van een zaad der wedergeboorte, 't welk is het Woord Gods, 1 Petrus 1:23; doch dat is niet in de kinderen, maar 't is op des Heeren tijd een middel van hun bekering. En wat zou het zaad des geloofs zijn, een begin van geloof? Dan hadden zij het dadelijk.

- (n) De mensen, ook de uitverkorenen, zijn vóór hun wedergeboorte dood, kinderen des

toorns, zonder Christus, zonder beloften, zonder God, en alzo zonder geloof, Ef. 2:2, 4, 12. De Vader, de Heere Jezus, de Heilige Geest hadden wel opzicht op hen, zo ras zij waren, als Vader, Zaligmaker, Heiligmaker; maar in zich zelf waren ze in dezelfde staat als alle anderen.

- (o) Niemand ontvangt het geloof, dan uit het gehoor, Rom. 10:17, Gal. 3: 2. Daardoor wordt de mens van ongelovig, gelovig; de mens kon niet gezegd worden het geloof te ontvangen, gelovig te worden, het geloof te verkrijgen door de prediking des geloofs, indien hij het tevoren in zijn begin al had, en alzo al gelovig was.

XI. Tegenwerping 1. Hiertegen brengt men in:

De uitverkorene kinderen zijn in het verbond, zo moeten ze dan ook in het begin het geloof hebben: want men kan in het verbond niet zijn zonder geloof.

Antwoord.

45. Alle uitverkorene kinderen waren niet in het verbond; duizenden worden bekeerd, wier ouders heidenen waren. Of hebben alleen de kinderen der bondgenoten het zaad des geloofs, en niet de andere uitverkoren kinderen? Waar uit blijkt zulk een onderscheid in de uitverkoren kinderen?

46. In het verbond te zijn der kinderen, stelt niet iets in de kinderen, of men moest daaruit ook besluiten, dat ze dadelijk het geloof hadden, dat ze dadelijk wedergeboren waren; en zo dat er niet uit volgt, ook dit niet.

Tegenwerping 2. *Hun komt de hemel toe*, Matth. 19:14.

Antwoord. Zie § IX.

Tegenwerping 3. Jeremia, Johannes de Doper, Timótheüs, enz.

Antwoord. Zie § IX.

Tegenwerping 4. *De natuurlijke gerechtigheid zou voortgeplant zijn geworden, indien Adam niet gezondigd had, waarom dan ook niet de bovennatuurlijke wedergeboorte in hun zaad door de bondgenoten?*

Antwoord.

70. Wij weten dat God het wel kan doen, maar wij weten ook dat van *kunnen* tot *zijn* geen gevolg is.
71. Waarom niet, kan geen zaak bevestigen. God antwoordt niet van al Zijn daden, en wij zijn niet bekwaam om redenen van Gods werk en handelingen te geven, daarom kan men geen ding stellen of ontkennen, omdat men reden geven kan of niet, maar men heeft maar naar het Woord te gaan en te zien, wat daar geopenbaard is of niet.
72. De ervaring leert dat in alle uitverkoren kinderen der Godzalige bondgenoten het zaad des geloofs niet is, dewijl zij wel tot op het laatste van hun leven de goddelooste zijn, dat met het zaad des geloofs te hebben, niet bestaan kan; want zaad des geloofs te hebben is waarlijk het geloof, ofschoon in het begin te hebben. En ook zijn vele kinderen der heidenen uitverkoren, die hebben dan het zaad des geloofs niet; dan moest God de kinderen der heidenen op een mildere wijze bekeren, dan de uitverkorene kinderen der bondgenoten; deze doen het door uitspruiten van het zaad, dat in hen is, de anderen door hen het geloof te geven, zonder zaad te hebben.

Tegenwerping 5. Maar Hebreeën 11:6?

Antwoord. Zie § IX.

Tegenwerping 6. *Zij hebben de Geest des geloofs; want anders kwamen ze Christus niet toe*, Rom. 8:9.

Ziet het antwoord, hfdst. XXXI, § XV.

Dus blijft het vast dat de uitverkorenen geen zaad des geloofs van hun ontvangst af in zich hebben. De tekst spreekt van volwassenen.

XII. De uitverkorenen dan, zijnde het onderwerp van het geloof, zo hebben wij nader te onderzoeken, in welk gedeelte des mensen het geloof zijn zitplaats heeft. 't Geloof heeft zijn zitplaats niet in het lichaam, hoewel 't geloof daardoor zijn werking uit, in belijdenis en betrachting van goede werken; maar de eigenlijke zitplaats is *de ziel*. Rom. 10:10. *Met*

het hart gelooft men.

De ziel heeft hare faculteiten of mogendheden, waardoor zij werkt, namelijk: *verstand, wil en genegenheden*; deze kan men ieder met het verstand aftrekken en op zichzelf beschouwen, en zo zijn ze in zich zelf onderscheiden; het verstand is noch wil, noch genegenheid; de wil noch verstand, noch genegenheid; de genegenheid ook geen van die beide. Zij zijn in hare werkingen onderscheiden; 't verstand heeft bevatting, oordeel, zo beschouwend als toepassend, en consciëntie; de wil omhelst de zaken als beminnelijk, met liefde, of heeft afkeer van een zaak, als hatelijk; de genegenheden zijn begeerten of trek naar vervulling der ziel, die zich zelf niet vervullen kan, noch zich zelf met zich zelf vermaken en verzadigen, maar die hare vervulling van iets, dat buiten haar is, moet hebben. Doch al kan men ieder met het verstand aftrekken, en op zich zelf beschouwen, gelijk men ook doen moet, indien men verstandig bewust wil zijn van zijn daden en deszelfs natuur, zo zijn ze nochtans zo niet onderscheiden, als de mens werkt. De mogendheden in de uitwerking des mensen te ver te onderscheiden, zal alzo veel verlegenheid en verwarring baren, als die in zich zelf te vermengen; dit nu passende op het geloof, zo is de gelovende ziel bezig met verstaan, willen en begeren; alle mogendheden zijn werkzaam in de mens, als hij gelooft.

XIII. Hier komt deze vraag te beantwoorden: *Of tot het geloof kennis der zaken, die men gelooft, van node is, dan of een blote en blinde toestemming genoeg is; zo dat het geloof best beschreven zou worden door onwetendheid?* De papisten ontkennen het eerste, en zeggen het tweede.

Wij antwoorden: toestemming is niet genoeg, kennis is volstrekt tot het geloof van node. Maar wij spreken niet van een volmaakte kennis der zaken, die men geloven zal waardoor men de zaken klaar en onderscheiden, door en weer door, ten opzichte van haar hoe, wijze of hoedanigheid van haar zijn, bevatten ziet; want dan zou men zeer vele zaken, daar men toch niet aan twijfelen kan noch mag, niet moeten geloven. Bijvoorbeeld, Gods wezen, Zijn eeuwigheid, oneindigheid, de vereniging der twee naturen in Christus; ja, welke van de geopenbaarde verborgenheden zou men dan geloven?

Maar wij spreken van een kennis, die de geopenbaarde zaken zover kent, dat men een

bevatting, een gepast en waar begrip van de zaken heeft, 't zij met meer of minder licht. Als wij zeggen, dat tot het geloof *kennis* behoort, dan zeggen wij niet dat kennis het geloof is; ook niet, dat men een zaak gelooft, omdat men ze kent en ziet; ook niet, dat kennis en geloof een en dezelfde zaak is; maar wij zeggen dat kennis, én van de zaken, én van de openbaring der zaken in het Woord vooraf vereist wordt, zal men ze geloven. Dat tot het geloof kennis vereist wordt, blijkt uit deze redenen:

XIV. 1. Uit uitdrukkelijke schriftplaatsen. Jesaja 53:11, *Door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken.* 't Hebreeuwse woord *bedangto*, in of door Zijn kennis. 't Kan uit kracht van het woord zien, óf op de kennis, die Christus heeft, óf op de kennis, die de mens van Christus heeft; maar de omstandigheid van de tekst toont, *dat het ziet op de kennis, die men van Christus heeft*; want Christus maakt door Zijn kennis niemand rechtvaardig, maar door Zijn lijden en gehoorzaamheid, 2 Kor. 5:21, Rom. 5:10,17-19. En de mens aan zijn kant wordt gerechtvaardigd door het geloof, Rom. 5:1. Dat dáár het geloof wordt toegeschreven, wordt hier toegeschreven aan de kennis; niet dat kennis en geloof een en dezelfde zaak is, of dat enkele kennis zonder toestemmen en vertrouwen de mens rechtvaardig maakt, want velen hebben kennis, en hebben evenwel het ware geloof niet. Maar aan de rechtvaardigmaking wordt hier de *kennis* toegeschreven, omdat geloof hier in zijn gehele oefening en omtrek verstaan wordt, waarvan de kennis het begin en de vooraf vereiste zaak is. Zo wordt de zaligheid ook beloofd aan de vruchten des geloofs, belijdenis, armen van geest, treurigen, zachtmoedigen, godzaligheid, enz. Deze kunnen op zich zelf Gode niet aangenaam zijn, maar alleen als vruchten uit het geloof voortkomende. Dus wordt tot het geloof kennis vereist.

Doet hierbij Joh. 17:3, *Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, de enigen waarachtigen God, en Jezus Christus, dien Gij gezonden hebt.*

Christus spreekt hier niet van het aanschouwen Gods in de hemel, 't welk tegen het geloof gesteld wordt, 2 Kor. 5:7, maar van hetgeen hier op aarde geschiedt, en de weg is tot de hemel en de onmiddellijke beschouwing. Nu, op aarde heeft het geloof plaats, daarop wordt het eeuwige leven beloofd, en niet op blote kennis; dus spreekt de tekst van

het geloof in zijn gehele oefening, hebbende bij zich kennis in het begin en in de voortgang; waarom ook die twee, *kennis en geloof*, bij elkander gevoegd worden, Joh. 6:40. *Dat een iegelijk, die de Zoon aanschouwt, en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe.*

2. Dat tot het geloof kennis vereist wordt, blijkt ook uit het middel, waardoor het geloof gewrocht wordt, 't welk is het gehoor van het Woord:

Rom. 10: 17. *zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods.*

Joh. 6:45... . *Een iegelijk dan, die het van den Vader gehoord en geleerd heeft, die komt tot Mij.*

Nu is 't zeker, dat het Woord niemand nuttig kan zijn; en men kan uit het gehoor van het Woord het geloof niet verkrijgen, tenzij men het verstaat; 2 Kor. 4:2 ... *door openbaring van de waarheid ons zelf aangenaam makende bij alle gewetens der mensen.*

3. Dewijl ieder gelovige verplicht is Christus te belijden, Matth. 10:32, en rekenschap van zijn geloof te geven, 1 Petrus 3: 15, zo is volstrekt nodig, dat men kennis heeft van de zaken, die men gelooft. Wat men niet kent kan men niet belijden, daar kan men geen rekenschap van geven.

XV. Tegenwerping 1. Hiertegen brengt men in, Hebr. 11: 1, *Het geloof nu is een vaste grond der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken die men niet ziet.* Zo sluit dan het geloof de kennis uit.

Antwoord. De apostel zegt niet dat het geloof zonder kennis en blind is; maar integendeel, dat het geloof bewijst. zeker demonstreert, 't welk de kracht van het grondwoord; *Elengos* is. Nu, zonder kennis van zaken kan men niets demonstreren en bewijzen. De dingen die men niet ziet, zijn dingen die het oog des lichaams niet beschouwen kan, en de dingen, die het natuurlijke verstand niet uitvinden noch openbaren kan, hoedanig zijn de verborgenheden van Christus; maar God openbaart die dingen aan de Zijnen door Zijn Woord en Geest, en het geloof neemt ze aan als ontwijfelbare waarheden; zo dat deze schriftplaats zelfs klaar bevestigt, dat in het geloof kennis en licht is.

Tegenwerping 2. 2 Kor. 10: 5, *Dewijl wij de overleggingen ter neerwerpen, en alle hoogte, die zich verheft tegen de kennis van God, en alle gedachte gevangen leiden tot de gehoorzaamheid van Christus.* Moet en alle overleggingen ternedergeworpen, en alle gedachten gevangen genomen worden, zo wordt alle kennis uit het geloof uitgesloten.

Antwoord. De apostel spreekt van overleggingen en gedachten, die zich verheffen tegen de kennis Gods, en de gehoorzaamheid van Christus hoedanige zijn die uit het verdorven natuurlijk verstand, 't welk vijandschap is tegen God, voortkomen, Rom. 8:7. Deze gaat de apostel tegen, en overwint ze door de Goddelijke geopenbaarde waarheden, en brengt de mens alzo tot de ware kennis van God, en tot de gehoorzaamheid van Christus, dat is, geloof, als blijkt uit Joh. 3:3b, waar geloof en ongehoorzaamheid tegen elkander gesteld worden.

XVI. Gezien hebbende, dat het geloof kennis vereist, zo voegen wij daarbij, dat bij de kennis noodzakelijk ook *toestemming* moet zijn. dat is, een voor waarachtig houden, niet alleen alles wat God in Zijn Woord gesproken heeft, maar bijzonder alles wat God van Zijn Zoon, en de zaligheid door Hem te bekomen, heeft geopenbaard. Want zal men vertrouwen, rusten en steunen op iets, zo moet men eerst wel verzekerd zijn, dat de grond waar en vast is.

Ziet dit Hebr. 11: 1, waar de apostel het geloof noemt, een vaste grond, een zeker zijn, geen waarheid gesteld tegen versiering, en een fundament van een welverzekerde zaak, zeker en waarachtig, zo vast alsof men ze met zijn ogen zag, en met zijn handen tastte, 1 Joh. 1: 9. Waarom de apostel het geloof toeschrijft *pleerophorian*, een volle verzekerdheid, Hebr. 10:22. De noodzakelijkheid der toestemming blijkt ook:

Joh. 3:33. *Die Zijn getuigenis aangenomen heeft, die heeft verzegeld, dat God waarachtig is.*

1 Joh. 5:9. 10. *Indien wij de getuigenis der mensen aannemen, de getuigenis van God is meerder; want dit is de getuigenis van God, welke Hij van, Zijn Zoon getuigd heeft. Die in de Zoon van God gelooft, heeft de getuigenis in zichzelf; die God niet gelooft, heeft hem tot een leugenaar gemaakt; (dat is, acht Hem voor een leugenaar) dewijl hij niet geloofd heeft de getuigenis, die God getuigd heeft van Zijn Zoon.*

Zie ook 1Tim. 1:15. *Dit is een getrouw woord, en alle aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken.*

XVII. Zo hebben wij getoond, dat tot het geloof *kennis en toestemming* vereist wordt. Hieruit rijst een vraag: *of de eigenlijke natuur van het zaligmakend geloof haar zitplaats heeft in het verstand of in de wil?* Dat is: of het geloof eigenlijk bestaat in kennis en toestemming, welke beide tot het verstand behoren, dan of het ware zaligmakende geloof bestaat in vertrouwen op God door Jezus Christus, om gerechtvaardigd, geheiligd en verheerlijkt te worden, 't welk tot de wil behoort.

Wij zeggen: het bestaat in vertrouwen, en dat het tot de wil behoort. Deze vraag zal klaarder verstaan worden, als wij handelen over de vorm des geloofs. Daarom ziet beneden, § XX.

XVIII. Gezien hebbende het subject, het onderwerp, de zitplaats van het geloof, gaan wij voort tot het *object*, het voorwerp, waaromtrent het geloof bezig is. 't Voorwerp des geloofs is:

1. Het Woord Gods, zo in 't algemeen, alles wat God in Zijn Woord geopenbaard heeft, zo in het Oude als Nieuwe Testament, als bijzonder, wat God geopenbaard en beloofd heeft in het Evangelie, vervattende al de beloften van verzoening, vergeving der zonden, vrede, heiligheid en zaligheid, die aanbiedende, en de gelovigen belovende, in beide de Testamenten voorgesteld

Markus 15. *Geloof het Evangelie.*

Rom. 10: 17. *Het geloof is uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods.*

Gal. 3:2. ... *hebt gij de Geest ontvangen uit de werken der wet of uit de prediking des geloofs?* Rom. 1:16, Joh. 3:16.

Dewijl het Woord Gods *de waarheid is*, Joh. 17:17, *en God de God der waarheid*, Jes. 65:16, kan God een mens niet anders voorstellen dan waarheid, en Hem gebieden niet anders te geloven dan waarheid. Als dan iets in het Woord voorgesteld wordt, in 't welk het bevel, de belofte, of de bedreiging met de uitkomsten niet overeenkomt, zo moet een

voorwaarde daaronder verstaan worden. En zo blijven ze waarheid, en zo worden ze geloofd.

2. Het geloof blijft bij het Woord niet staan, maar gaat door het Woord voort tot Christus, de Borg en de Middelaar:

Joh. 3: 36. Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven.

Joh. 14: 1. Geloof ook in Mij.

Joh. 3:16. ... opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.

3. Ook blijft het geloof bij Christus als Middelaar niet staan, maar gaat door Christus tot God de Vader.

Hebr. 7:25. Waarom Hij ook volkomenlijk kan zaligmaken, degenen, die door Hem tot God gaan.

Joh. 5:24... . Die mijn Woord hoort, en gelooft Hem, die Mij gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven.

Rom. 4: 5. Doch degene, die niet werkt, maar gelooft in Hem, die de goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid.

Daar is onderscheid tussen: *God te geloven*, en *in God te geloven*. God te geloven, ziet op de waarheid van Gods beloften, waardoor de mens niet alleen vrijmoedigheid neemt om tot God door Christus te komen, en in Hem te geloven; maar ook nu gelovende in God, zich versterkt, én in zijn vertrouwen, én in de verwachting van bijzondere zaken.

Maar *in God*, *in Christus* te geloven, ziet op God, op Christus Zelf, niet alleen als belovende en waarachtig, maar ook als almachtig, getrouw, wijs en goedig. zo dat de mens op Hem zijn vertrouwen stelt, ziel en lichaam Hem toevertrouwt om gerechtvaardigd, geheiligd en verheerlijkt te worden.

XIX. Van het voorwerp gaan wij over tot *de vorm, of 't eigen wezen en de natuur des geloofs*. De vorm van een zaak is dat, waardoor een zaak is dat ze is; de vorm geeft een zaak het wezen, het aanzijn; en onderscheidt die zaak van alle andere. Van een zaak kan maar één vorm zijn; indien twee vormen, dan ook twee zaken. Zo heeft het geloof ook

een vorm, iets dat het geloof het geloof doet zijn.

Hier hebben wij aan te merken, waarin de eigenlijke natuur des geloofs *niet* bestaat, en dan waarin de natuur des geloofs *wél* bestaat.

A. 1. 't Geloof bestaat niet in de liefde, gelijk Papisten en Remonstranten willen. De liefde is de vorm niet van 't geloof. Want:

(1) het geloof en de liefde zijn twee onderscheidene deugden: 1 Kor. 13: 13. *En nu blijft geloof, hoop en liefde, deze drie; doch de meeste van die is de liefde.* Dat is nu duidelijk, dat de een deugd niet kan zijn de vorm van een andere deugd.

(2) De liefde is een vrucht van het geloof: Gal. 5:6. *Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht, noch voorhuid, maar het geloof door de liefde werkende.*

Dat is niet dat het geloof zijn kracht ontvangt ván de liefde, maar dat het geloof kracht heeft tot werking van de liefde, en van alle deugdzaamheid door de liefde. Zie de kracht van het woord *energeistai*, Rom. 7:5, Kol. 1:29. Het gevolg kan geen vorm zijn.

2. 't Geloof bestaat niet in de gehoorzaamheid en onderhouding der geboden Gods, zoals de genoemden willen. Want 't geloof wordt uitdrukkelijk van de werken onderscheiden, 1 Kor. 13:13. 1 Tim. 1:5. *Maar het einde des gebods is liefde uit een rein hart, en uit een goed geweten, en uit een ongeveinsd geloof.*

Ja, in 't stuk van de rechtvaardigmaking worden de werken en het geloof recht tegen elkander gesteld. Rom. 3:28. *Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet.*

Zo ook: Jak. 3:18. Maar zal iemand zeggen: gij hebt het geloof, en ik heb de werken.

B. 't Ware geloof is de fontein van de goede werken, en de goede werken zijn vruchten van het geloof en kenteken van hetzelfde, zodat het een bewijs is, dat, waar de goede werken niet volgen, het ware geloof daar niet is: Jak. 2:26. *Want gelijk het lichaam zonder geest dood is, alzo is ook het geloof zonder de werken dood.* Men kent daaruit dan het lichaam dood is, dat er gene ademhaling meer is; zo kent men, dat het geloof dood is, dat is, het ware geloof niet is, omdat het geen werkingen heeft.

Al zeggen wij dat de liefde en de onderhouding der geboden de vorm, de eigenlijke natuur des geloofs niet zijn, zo zeggen wij niet dat het geloof kan zijn zonder liefde, neen, ganselijk niet. Wanneer de mens tot het geloof gebracht wordt, krijgt hij niet alleen verlichte ogen des verstands en kent hij enigszins de Middelaar en de goederen des Verbonds, maar hij wordt er ook op verliefd, hij is blijde dat er een zaligheid is, dat er vergeving der zonde is, dat er een Geest is om te heiligen; hij is blij dat er een Christus is, en dat Christus hem aangeboden wordt. Dus heeft hij liefde tot die waarheid, 2 Thess. 2:10. En als hij nu Christus heeft aangenomen, en door het geloof met Hem verenigd wordt, zo ontvonkt zijn liefde tot God, tot Christus, om Hem in alle gewilligheid gehoorzaam te zijn:

1 Joh. 4:19 Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft.

3. De vorm, 't ware wezen des geloofs bestaat niet in het (uitwendig) vertrouwen dat Christus mijn Zaligmaker is. Want:

- (i) Christus is niet voor alle mensen gestorven, zo moet dan ieder voor zich vaste gronden hebben, uit welke hij zou kunnen besluiten, dat Christus voor hem gestorven en zijn Zaligmaker is.
- (j) God heeft wel allen, die het Woord horen, geboden te geloven, maar niet allen geboden te geloven, dat Christus zijn Zaligmaker is, daartoe is niet één tekst in de Bijbel te vinden, zo dat het enkele inbeeldingen zijn te geloven, dat iedereen geloven moet dat Christus zijn Zaligmaker is; hij zou leugen geloven, en zou met zulk een inbeelding ter helle varen.
- (k) Geloven dat Christus mijn Zaligmaker is, is verzekering, welke een vrucht is des geloofs, die meerder of minder kan zijn, ja geheel weg zijn, blijvende het ware geloof, en hij een waar gelovige.
- (l) Vele tijdgelovigen houden zich vast verzekerd zonder de minste twijfeling, dat Christus hun Zaligmaker is, en voor hen is gestorven, nochtans hebben ze het ware geloof niet, en zullen zich bedrogen vinden; dies is dan 't ware geloof niet een vertrouwen dat Christus voor mij gestorven is.

4. De vorm des geloofs bestaat niet in *te willen* Jezus tot zijn Zaligmaker hebben.

(pppp) *Willen*, kan men aanmerken als *een inblijvende wil*, men ziet de waarheid, de noodzakelijkheid, de beminnelijkheid van Jezus tot zijn Zaligmaker te hebben, dies wilde men wel dat men Hem had; deze inblijvende wil ziet de zaak op zichzelf aan, maar niet in haar omstandigheden, dat men dan verlaten moest zijn aartsgezind leven, in waarheid Christus zoeken en dikwijls met smart, dat men in waarheid met Christus in het Verbond moest treden, met Hem alleen vergenoegd zijn, de wereld tot vijand te hebben, tegen haar getuigenis te geven, te strijden, en alle armoede, naaktheid, vervolgingen, bespottingen gewillig op zich te nemen om Christus' wil; maar dat dient hen niet, daarom laten ze Christus daar en volgen, hun begeerlijkheden, zo dat hun willen niets anders is dan een Bileams-wens: *Mijne ziel sterve de dood der oprechten, en mijn uiterste zij gelijk het zijn* Num. 23:10.

(qqqq) *Willen*, kan men ook als uitgaande naar Christus aanmerken, waardoor men aan de Heere Jezus verklaart, en vertoont zijn oprechte begeerte tot Hem en Zijn goederen met verlating van alles, waardoor zijn hart zich niet veroordelende, hij vrijmoedigheid heeft om tot Christus te gaan, en Hem door het geloof aan te nemen tot zijn Zaligmaker Openb. 22: 17. *En die dorst heeft, kome; en die wil neme het water des levens om niet.*

Zodat het willen de daad des geloofs niet voorgaat in de natuur der zaak, hoewel daar *de waarachtige uitgaande wil* is, het ware geloof ook is.

5. De vorm des geloofs bestaat niet in de toestemming van de waarheid des Evangelies. Laat iemand zeer opgehelderde opvattingen hebben van al de verborgenheden des geloofs, zo ten opzichte van de waarheid, als haar beminnelijkheid; laat hij met volle verzekerdheid de waarheden als waarheden en beminnelikheden toestemmen en voor waarachtig houden, nog is het 't ware zaligmakende geloof niet.

't Is waar, de gelovigen hebben ook de kennis en de toestemming, maar zij kunnen daarin niet rusten; zij weten en ondervinden dat ze daardoor geen deel en eigendom krijgen aan Christus, daarom gaan zij verder en nemen Christus aan, en zetten zich op Hem, vertrouwen zich Hem naar ziel en lichaam toe, opdat Hij ze rechtvaardige, enz. Zodat, indien iemand niet méér heeft dan kennis en toestemmen, hij heeft zich verzekerd te houden, dat hij maar een historisch geloof of tijdgeloof heeft.

En vindt iemand ook de ware daad van vertrouwen op Christus, en hij acht die als een vrucht van het toestemmen, 't welk hij de eigenlijke daad des geloofs acht, die heeft wel het ware geloof, maar hij dwaalt daarin, alsof de kennis de eigenlijke natuur des geloofs was, gelijk wij dit in de volgende vraag zullen tonen.

In deze vijf bovengestelde zaken bestaat de eigenlijke natuur of vorm des geloofs niet.

XX. Nu komt in bedenking, waarin de eigene, formele, wezenlijke daad des geloofs wél bestaat. Hierover is deze vraag: *Of de eigene daad des geloofs bestaat in toestemming aan de Goddelijke, Evangelische waarheden en beloften, dan of ze bestaat in het vertrouwen des harten op Christus, om door Hem gerechtvaardigd, geheiligd en tot de zaligheid geleid te worden?*

Eer wij antwoorden, zeggen wij:

- Dat wij door het vertrouwen niet verstaan de verzekering, het vertrouwen dat ieder voor zich heeft, dat hij deel aan Christus en al zijn beloften heeft, of de vrede en de stilte der ziel; want dat is een vrucht des geloofs, die in de een meer en in de ander minder is; maar wij verstaan door vertrouwen *de uitgaande daad des harten, waardoor men zich overgevend aan Christus en Hem aannemende, ziel en lichaam Hem toevertrouwt, opdat Hij ze zaligmake*. Gelijk een crediteur zijn geld aan iemand overgevend, het hem toevertrouwt; gelijk iemand zich zet op de schouderen van een sterk man, om hem door een water te dragen, zich zelf hem toevertrouwt en zo op hem vertrouwt, leunt, steunt, zich laat dragen tot zulk een plaats.
- Wij zeggen, dat tot zulk een vertrouwen noodzakelijk vooraf vereist wordt een kennis van de Evangelische waarheden, en een toestemming aan dezelve als waarachtig; en dat het geloof daarna ook gedurig werkt op en door de belofte.

Dit vooruit gezegd hebbende, zo antwoorden wij op de vraag: Dat het ware zaligmakende geloof niet bestaat in de toestemming van de Evangelische beloften, maar *dat het bestaat in het vertrouwen des harten om door Hem tot de zaligheid gebracht te worden, op de grond van Zijn vrijwillige aanbieding, en op de beloften aan die gedaan, die op Hem vertrouwen*. Dus zeggen wij meteen, dat het geloof zijn zitplaats niet heeft in het verstand,

maar in de wil; want is het niet de toestemming van de waarheid der beloften, zo is het ook niet in 't verstand; en is het een vertrouwen, zo is het in de wil.

XXI. De waarheid van 't gezegde blijkt uit de volgende reden:

1. Uit de benaming zelf. Dat wij *geloven* noemen, noemt de Schrift *vertrouwen*, *betrouwen*, *toebetrouwen*, *zich vertrouwen*. Ook dan als er gans geen beloften te pas komen, gelijk boven § 2, 3, 5, duidelijk en onweersprekelijk is getoond. Nu weten wij, als wij van Goddelijke, en alleen in het Woord geopenbaarde dingen handelende, spreken, dat wij dan in onze taal niet moeten hangen blijven, dat velen doet dwalen, maar dat wij moeten verstaan en spreken naar de eigenschap en aard der Hebreeuwse en Griekse talen, in welke het Woord beschreven is; omdat in onze taal het woord geloven is: beloften en verhaalde zaken, op 't zeggen van een ander, aannemen. Men moet dus in onze taal niet hangen blijven, maar op de kracht der grondtalen zien, en zo worden de woorden *heëmin*, *pisteuoo*, *chasa*, *batach*, *samach*, niet alleen geloven, maar vertrouwen, toebetrouwen, zich betrouwen, steunen op iemand, vertaald, ook zonder opzicht op 't zeggen of beloven van een ander; doch in dit vertrouwen komen die te pas, niet als de natuur des vertrouwens, maar om door dezelf zich op Christus te verlaten, en zich Hem toe te vertrouwen.

XXII. 2. De Schrift schrijft geloven aan het hart toe:

Rom. 10: 10. *Met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid.*

Hand. 8:37 ... *indien gij van ganzer harte gelooft, zo is het geoorloofd. En hij, antwoordende, zeide: Ik geloof dat Jezus Christus de Zoon van God is.*

't Hart, de wil is werkzaam in zich Hem toe te vertrouwen, en in Hem te geloven.

Zegt men: *'t hart betekent ook wel het verstand.*

Antwoord. Zeer zelden, en dan nog, niet uitdrukkelijk bepaald alleen tot het verstand, maar doorgaans betekent het de wil, of de ziel in alle werkingen samengenomen. zo blijven wij in de gemene betekenis en verstaan er de wil door, te meer, omdat geloven een daad van de wil betekent.

XXIII. 3. Indien de eigenlijke daad des geloofs bestond in de toestemming der waarheid van de beloften,

(nnnn) dan kon men zaligmakend geloven, zonder Christus aan te nemen, en op Hem te vertrouwen; blijft vrij in het kennen, erkennen, toestemmen dat Christus de Zaligmaker is, zo lang gij wilt; wat vereniging, wat gemeenschap hebt gij dan met Christus? Het aannemen van Christus, het steunen, het vertrouwen op Hem, zouden dan maar vruchten en gevolgen zijn van het geloof, nu, het gevolg volmaakt het wezen niet, dat voor het gevolg al volmaakt is.

(oooo) Dan verschilde het zaligmakend geloof in de natuur niet van het historisch geloof, maar 't was in de natuur hetzelfde; want het historisch geloof bestaat ook in het toestemmen van de waarheid der beloften, en dat is ook in de duivelen, en 't tijdgeloof ook in de onbekeerden, gelijk dat overvloedig uit de Schrift blijkt, en bij allen bekend is.

Zegt men, het onderscheid is, dat de kennis en toestemming in de een geestelijk is, en in de ander niet.

Ik antwoord:

20. 't Is waar dat der onbekeerden en der bekeerden kennis van een andere natuur is niet in de voorbereiding, nochtans is en blijft de zaak, hoe verscheiden opgevat, dezelfde; beider kennis gaat nevens de waarheid der historie, en als die waarheid toegestemd wordt, zo is 't in de een zowel het historisch geloof als in de ander.

21. De Schrift stelt het onderscheid tussen het zaligmakende geloof nooit in de geestelijkheid der kennis en der toestemming van de historische waarheden.

22. Hierbij is het zeker, dat als iemand niet bekeerd is, niet in Christus zijn vertrouwen zet, 't welk het zaligmakend geloof is, dat de kennis van zodanig geloof niet geestelijk is. En men zou uit het geloof zelf nooit kunnen kennen, dat men waarlijk geloofde, maar alleen uit de vruchten, dat geheel mis is.

XXIV. 4. 't Zaligmakende geloof gelooft in God, in Christus; 't blijft bij 't woord niet staan, deze natuur is niet volmaakt in en door het toestemmen der waarheden, maar gaat door het Woord tot de Persoon Christus en vertrouwt in Hem

Joh. 17:20. ... *degenen, die door hun woord in Mij geloven zullen.*

Daar krijgt het geloof zijn punt, zijn natuur, zijn volmaaktheid; daarom wordt het zaligmakende geloof doorgaans in de Schrift uitgedrukt door *in God, in Christus te geloven*

Hand. 16: 31. ... Geloof in den Heere Jezus Christus, en gij zult zalig worden.

In Christus te geloven is het geloof zelf, en niet een vrucht van het geloof, dat het zijn moest, als het geloof alleen in kennis en toestemmen bestond.

Uitvlucht. Hiertegen mocht iemand zeggen, *dat het toestemmen der waarheid in de onbekeerden ook wel door geloven in Christus wordt uitgedrukt*, Joh. 8:30, 31; 12:42, Exod. 14:31, en dat men derhalve uit de wijze van spreken, in Christus geloven, niet besluiten kan, dat het zaligmakend geloof in vertrouwen bestaat.

Antwoord.

- (f) Wij nemen onze sluitreden niet enkel uit de wijze van spreken, op zichzelf genomen, maar uit de wijze van spreken, gevoegd bij de zaak en de omstandigheden van de tekst. Ziet maar de aangehaalde tekst, Joh. 17:20. Daar wordt wel duidelijk onderscheid gemaakt tussen het Woord Gods, en de Persoon Christus; tussen het aannemen van het getuigenis, en tussen het geloven in de Persoon Christus; 't geloof in Christus door het Woord, door het geloof voorheen als waarheid aangenomen, is dan niet het aannemen van zijn getuigenis, maar het vertrouwen der ziel op Hem.
- (g) Als enkel aannemen van Christus getuigenis uitgedrukt wordt, door in Hem te geloven, dat toch zeer zelden geschiedt, dat wordt dan zo danig verwoord en omschreven, dat men klaar zien kan, dat er niet van het zaligmakend geloof gesproken wordt, maar van het aannemen van Christus' getuigenis der onbekeerden, niet hebbende het zaligmakend geloof, van hoedanig Joh. 12:42 gesproken wordt, gelijk ook zeer waarschijnlijk Joh. 8:30, 31.
- (h) Die van tegenovergestelde gedachten is, zal niet kunnen, noch durven zegen dat overal in God, in Christus te geloven, niet anders te" zeggen is dan God te geloven, te geloven dat God, dat Christus de waarheid spreekt; dus moeten ze zelf overtuigd zijn, dat in Christus te geloven, is in Christus zijn vertrouwen te stellen.

- (i) Wat de plaats, Exod. 14:31, aangaat, 't is bij allen kennelijk, dat de hebreeuwse letter *beth* vóór een woord zowel *aan* betekent als *in*; en dat men het verstaan en vertalen moet naar de zaak, bij welke het gevoegd wordt; daarom zetten onze overzetters het zeer wel over: Zij geloofden in (*beth*) de Heere en aan (*beth*) Mozes Zijn knecht.

XXV. 5. 't Geloof zelf verenigt de ziel met Christus, geeft eigendom aan de beloften als aan haar gedaan, bevredigt de consciëntie, geeft vrijmoedigheid om tot God te gaan, en Hem als Vader aan te roepen, Ef. 2:17, Joh. 3:36, Rom. 5:1, Ef. 3:12. Maar dat doet de toestemming van de waarheid der beloften niet, maar het vertrouwen op Christus. Blijft in de toestemming zo lang en zo klaar als gij wilt, niet één belofte is voor u, 't verenigt het hart niet met Christus, 't bevredigt de ziel niet, 't geeft geen vrijmoedigheid te roepen: *Abba, Vader*; dienvolgens is de toestemming het zaligmakend geloof niet.

Men zal zeggen: *de toestemming heeft tot een werk het aannemen van Christus en het vertrouwen op Hem, en zo verkrijgt men 't geen boven gezegd is, en het komt alles, uit de toestemming voort.*

Ik antwoord:

(a) Zo staat dit dan vast, dat het toestemmen als toestemmen het door zichzelf niet doet, maar dat de vruchten van de toestemming het doen, en dat het toestemmen eerst het aannemen en vertrouwen moet werken; dus is toestemmen de vorm, de natuur des geloofs niet. Daarbij, de Schrift zegt *dat het geloof zelf het doet*, en niet zijn vruchten.

(b) Op dezelfde wijze kan men zeggen, dat de kennis van de verborgenheden van het Evangelie die bovengestelde zaken, namelijk: vereniging met Christus, deel aan de beloften, vrede en vrijmoedigheid, ook werkt, want de kennis is het eerste begin van alles; maar dewijl dat ongerijmd is, zo ook, dat de toestemming het werkt. Dus blijft vast, dat niet het toestemmen, maar *het vertrouwen* het zaligmakend geloof is.

XXVI. 6. 't Tegendeel van het zaligmakend geloof is: niet het verwerpen van de Evangelische waarheden, maar het niet vertrouwen, zich op Christus niet te verlaten, op Christus niet te steunen, te wankelen.

Joh. 3: 36. *Die in de Zoon gelooft ... die den Zoon ongehoorzaam is.*

Joh. 14: 1. *Uw hart worde niet ontroerd ... gelooft ook in Mij.*

Matth. 14:31. ... *Gij kleingelovige, waarom hebt gij gewankeld?*

Lukas 8:25. *Waar is uw geloof?*

Daar wordt geloven gesteld tegen het trillen en beven van vreze. Zo is dan het ware geloof niet toestemmen, maar vertrouwen.

Uit deze allen blijkt dan klaar, dat de eigenlijke daad des geloofs niet bestaat in het toestemmen van de Evangelische waarheden en beloften, maar *in het vertrouwen op Jezus, in zich Hem toe te vertrouwen.*

XXVII. Nu zullen wij zien wat hiertegen ingebracht zou kunnen worden.

Tegenwerping 1. *De gehele wereld verstaat door geloven niet anders dan aannemen van iemands getuigenis, dat voor waarachtig te houden.*

Antwoord.

11. De gehele wereld spreekt dan naar de aard van de Nederlandse taal, en niet naar de Hebreeuwse en Griekse talen, in welke alleen de verborgenheden des geloofs worden geopenbaard; waarom men zich dan ook voegen moet naar de aard dier talen, in welke het geloven vertrouwen is, gelijk boven is getoond.
12. De gehele wereld verstaat dan door geloof *het historisch geloof*, 't welk wij met haar doen, maar niet het zaligmakende geloof, 't welk wel de naam gemeen heeft, maar in de gehele natuur der zaak verschilt. Als twee verscheiden zaken met dezelfde naam genoemd worden, zoals menigmaal gebeurt, dan zal zelfs een onverstandige weten, dat men daaruit niet moet besluiten, dat hetgeen wat aan de een eigen is, ook eigen is aan de andere. Bijvoorbeeld: licht betekent het tegendeel van zwaar alsook van duister; de naam is gemeen, maar de zaken hebben geen gemeenschap met elkaar. Die dan verstandig wil handelen, moet door de klank van het woord geloof geen vooroordeel opvatten, en zichzelf misleiden.

XXVIII. Tegenwerping 2. *Het aannemend vertrouwen is een vrucht van het geloof, dat*

is, toestemming van de Evangelische verborgenheden en beloften van waarheden; dus bestaat het geloof niet in vertrouwen maar in toestemming.

Antwoord.

- (a) Dit is een wederkeren tot het begin, 't is het verschil zelf.
- (b) Wij staan toe, dat er geen vertrouwen kan plaats hebben, zonder dat er alvorens is een toestemming en voor waarachtig houding van de zaak, maar daaruit volgt niet dat de toestemming het zaligmakend geloof is.
- (c) Indien het zaligmakend geloof bestaat niet in vertrouwen, omdat de toestemming vooraf vereist wordt, zo was de toestemming het zaligmakend geloof ook niet, omdat de toestemming volgt op vooraf vereiste kennis, dies zou door 't zelfde gevolg 't geloof bestaan in de kennis der Evangelische verborgenheden.

XXIX. Tegenwerping 3. Dat is het ware geloof, aan 't welk het eeuwige leven beloofd wordt. Nu, aan het toestemmen van de Evangelische waarheden, wordt het eeuwige leven beloofd, zoals blijkt:

Joh. 3:12, 15, 32, 33. Indien ik ulieden de aardse dingen gezegd heb, en gij niet gelooft, hoe zult gij geloven, indien Ik ulieden de hemelse zou zeggen? Opdat een, iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve maar het eeuwige leven hebbe. En hetgeen Hij gezien en gehoord heeft dat getuigt Hij; en zijn getuigenis neemt niemand aan. Die zijn getuigenis aangenomen heeft, die heeft verzegeld dat God waarachtig is.

Joh. 15:25-27... Ik ben de opstanding en het leven; die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven; en een iegelijk, die leeft, en in Mij gelooft, zal niet sterven in der eeuwigheid. Geloofst gij dat? Zij zeide tot Hem: ja, Heere ik heb geloofd, dat Gij zijt de Christus, de Zoon Gods, die in de wereld komen zou. Derhalve, enz.

Antwoord. Met één woord Joh. 3:12,15, 32, 33. Vs. 12 spreekt van het historisch geloof; vs. 15 wordt niet samengevoegd met vs. 12, alsof vs. 15 't zelfde geloof was dat vs. 12 gezegd was, alsof 't eeuwige leven beloofd was op 't geloof, vs. 12 vermeld, maar 't wordt beloofd op die in Hém gelooft.

Vs. 32, 33 worden ook niet verenigd met vs. 12. Het verzegelen, dat God waarachtig is

door het aannemen van Zijn getuigenis, doen de historisch gelovigen en tijdgelovigen zowel als ware gelovigen. Joh. 11:25-27 wordt Martha. het eeuwige leven niet beloofd, omdat ze geloofde, dat die in Christus gelooft, leven zal. Dat geloven zeer velen, die nooit zalig zullen worden. Martha wordt zelfs hier geen zaligheid beloofd, hier wordt haar alleen gevraagd, of zij Christus' woorden geloofde waar te zijn.

Aanhouding. Het eeuwige leven wordt beloofd aan de toestemming van de waarheid, zo is dan de toestemming het zaligmakend geloof. Ziet dit:

Joh. 5:24. ... *Die Mijn Woord hoort, en gelooft Hem, die Mij gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven.*

2 Thess. 2: 13. ... *die van de Heere bemind zijt, dat u God van den beginne verkoren heeft tot zaligheid, in heiligmaking des Geestes, en geloof der waarheid.*

Antwoord.

(a) Als de Schrift spreekt van het zaligmakend geloof, dan drukt ze niet altijd uit de formele daad des geloofs, maar noemt het wel, of van 't geen het zaligmakend geloof voorgaat, of ook volgt, en neemt het in zijnen gehele omtrek, en belooft daarop de zaligheid. Dit zegt: Jes. 53 ; 11 ... *door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken.*

Joh. 17: 3. *Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen ... en Jezus Christus.*

Dus wordt de zaligheid beloofd aan de vruchten des geloofs, Matth. 5:3-16. Zie dit ook Hand. 16:31. *Geloof in de Heere Jezus Christus, en gij zult zalig worden.*

Zodat Gode te geloven, is zó te geloven als God bevolen heeft, dat men geloven zal. En als het geloof genoemd wordt: *geloof der waarheid*, dan wordt niet de formele daad bepaald, maar 't toont, dat het geloof waarheid tot een grond heeft; dat wij ganselijk toestemmen.

(b) Deze en diergelijke manieren van spreken sluiten het vertrouwen niet uit, maar sluiten het in; want anders zouden de tijdgelovigen het ware zaligmakende geloof hebben, ja veel sterker soms dan de ware gelovigen, die dikwijls hierin duister zijn, en veel bestrijdingen gevoelen.

XXX. Tegenwerping 4. 't Geloof wordt uitdrukkelijk van vertrouwen onderscheiden:

Ef. 3:12. *In Denwelke wij hebben de vrijmoedigheid en de toegang met vertrouwen door het geloof aan Hem.* Dus bestaat het geloof niet in vertrouwen.

Antwoord.

- (a) Vertrouwen wordt tweezins in Gods Woord genomen,
- (a) óf voor toevertrouwen, zich op iemand vertrouwen, 't welk het geloof zelf is, gelijk het woord *pistís* alzo meermalen wordt overgezet; ziet boven, alwaar getoond is, dat het geloof in dat vertrouwen bestaat;
- (b) óf vertrouwen betekent de rust, vrede, stilte, vrijmoedigheid, onbevreesdheid, onbeschroomdheid en verzekerd zijn, welke uit het toevertrouwen, als uit deze oorzaak, vloeit. Zie hiervan 2 Kor. 2:3, Gal. 5:10, Filip. 1:6, 2 Kor. 3:4 Van zulk een vertrouwen, dat is vrijheid, verzekering, rust, spreekt de tekst.

- (b) Als men zich Jezus toevertrouwt, dan krijgt men deel aan Hem en aan al Zijn verdiensten; dan heeft men deel aan alle beloften, en men is een erfgenaam der beloften; de gelovige is dan in staat met de beloften te werken, en werkt er ook door, en krijgt daaruit sterkte, vrede en vrijmoedigheid om *pepoitheesei*, met volle verzekerdheid, overreding, overtuiging tot God te naderen, en Hem als Vader aan te roepen.

XXXI. Tegenwerping 5. Dat is het ware zaligmakend geloof, waardoor de mens gerechtvaardigd wordt. Nu, de mens wordt gerechtvaardigd, enkel door de toestemming van Gods beloften, als waarachtig. Ergo, (dus) enz. Dit blijkt in de rechtvaardigmaking van Abraham. Gen. 15:6 belooft God aan Abraham de vermenigvuldiging van zijn zaad. Daarop staat: vs. 7, En hij beloofde in de Heere, en Hij rekende het hem tot gerechtigheid. Voegt hierbij, Rom. 4:3, Jak. 2:23, waar dezelfde woorden verhaald worden.

Antwoord.

- (a) Dit is zeker, dat Abraham al tevoren gerechtvaardigd en een gelovige was. zodat hier

niet gesproken wordt van de *daad des geloofs*, waardoor Abraham eerst gelovig werd, maar van *een werk* 't welk hij, als een gelovige zijnde, deed.

- (b) Abrahams geloof bestond niet in een toestemming van Gods beloften als waarachtig, maar in een vertrouwen. De tekst zegt, geloofde in de Heere. Dit is klaar te zien, Rom. 4:113, *Welke tegen hoop op hoop geloofd heeft*. Vs. 19, *En niet verzwakt zijnde in het geloof*. Vs. 20, *Is gesterkt geweest in het geloof*. Vs. 21, *Ten volle verzekerd zijnde, dat hetgeen beloofd was, Hij ook machtig was te doen*. Dit geeft te kennen een geruststellen en verlaten des harten op de beloften, schoon alles tegen was.

Hij was *pleerophoretheis*, dat is, *ten volle verzekerd*, vertrouwde in een zeer uitnemende trap, hij was er ten eenmaal gerust op, dat is, meer dan beloften voor waar aan te nemen, dat is er op vertrouwen; daarbij, deze zijn volle verzekerdheid zag niet alleen op de beloften, maar ook op Gods almacht. Zodat zijn geloof was een vertrouwen in God als waarachtig, als almachtig, als getrouw; en dit vertrouwen in God was zo sterk, dat het een volle verzekerdheid en rust in zijn hart baarde; dat geloof werd hem toegerekend tot rechtvaardigheid. Vs. 22, *Daarom is het hem ook tot rechtvaardigheid gerekend*. Hieruit blijkt, dat hetgeen men tegenwerpt, wel krachtig zichzelf weerlegt, en klaar toont, dat geloof in vertrouwen bestaat.

- (c) Merkt hierbij ook aan, 't geen in 't vorige reeds gezegd is, namelijk, dat soms 't geloof van een daad genoemd wordt, en in zijnen gehelen omtrek moet verstaan worden. Alsmede, dat het geloof niet altijd naar de formele daad wordt genoemd.
- (d) Ook hebben wij tevoren getoond, dat een gelovige nu gelovig zijnde, gedurig met en door de beloften werkten zich versterkt. Deze zelfde antwoorden passen ook op Jak. 2: 23.

XXXII. Tegenwerping 6. 't Geloof, waarop de mens tot de sacramenten, die zegelen der rechtvaardigheid des geloofs zijn, gerechtigd is, dat is het ware zaligmakend geloof. Nu, men is tot de sacramenten gerechtigd, enkel door de toestemming der beloften, als waarheid. Vandaar. Dit blijkt, Hand. 8:36-38. *De kamerling zeide: Zie daar water; wat verhindert mij gedoopt te worden? En Filippus zeide: indien gij van ganser harte gelooft, zo is het geoorloofd. En hij antwoordende, zeide: Ik geloof dat Jezus Christus de Zoon van God is*. Vs. 38, *En hij doopte hem*.

Antwoord.

(p) Een leraar doopt niemand op de verzekering dat hij waarlijk bekeerd of gelovig is; maar op een goede wandel en belijdenis. Filippus had hem op zijn consciëntie gelegd, of hij van ganser harte geloofde; met zijn belijdenis, dat Jezus Christus de Zoon van God is, antwoordde hij: ja, dat hij van ganser harte geloofde. Zodat hier de minste blijk niet is, dat het toestemmen aan de Goddelijke waarheden, de eigenlijke formele daad des geloofs is.

(q) Ofschoon het geloof van een noodzakelijk bestanddeel genoemd wordt, wordt het ook dan dikwijls in zijn gehele omtrek verstaan, zoals tevoren is getoond. Ik geloof dat Jezus Christus de Zoon Gods is, sluit in zich, alles wat tot het geloof vereist wordt, sluit het vertrouwen niet uit, maar sluit het in. Anderszins, dan waren alle tijdgelovigen gerechtigd tot de sacramenten, want die doen ook dezelfde belijdenis, en geloven diezelfde waarheden. Met dit antwoord worden ook weerlegd al de plaatsen, in welke 't geloof maar een noodzakelijk vereiste daad genoemd word, ofschoon de wezenlijke daad des geloofs niet wordt uitgedrukt, zoals Rom. 10:6-10.

XXXIII. Zo hebben wij getoond, dat de eigenlijke formele daad des geloofs niet bestaat in een toestemming van de Evangelische waarheden, maar in een vertrouwen des harten op Christus, om door Hem gerechtvaardigd, geheiligd en tot de zaligheid gebracht te worden; dewijl dit vertrouwen niet alleen is en werkt, maar verscheidene andere daden bij zich heeft, zo zal het dienstig zijn, dat wij 't geloof in zijn gehele omtrek vertonen.

1. Voordat iemand gelooft, komt door de prediking des Woord in de mens een overtuiging van zijn ellendige staat in zichzelf, een onvrede en verlegenheid over zijn staat, zo ten opzichte van zondigheid als strafwaardigheid, met meer of minder heftigheid, 't zij wettisch of Evangelisch. Hij vindt zich van God gescheiden, in welks gunst en vereniging hij ziet zijn zaligheid te bestaan, hij ziet geen raad bij zichzelf, noch bij enig schepsel, hoe hij Gods rechtvaardigheid zal voldoen, en de volmaakte rechtvaardigheid zal bekomen. Hij hoort Jezus Christus noemen de Borg te zijn, en begint Hem in Zijn natuur, ambten, vernedering, verhoging te kennen, en hij krijgt een

begeerte om Hem tot zijn Borg te hebben.

2. Hij krijgt kennis van de aanbieding van Christus zo in 't algemeen als in 't bijzonder, dat Christus ook hem wordt aangeboden, dewijl hij het Evangelie hoort, en het ieder wordt aangeboden, en niemand wordt uitgesloten; maar dat een iegelijk die wil, komen mag, met belofte dat die komt, niet uitgeworpen zal worden. Hij gelooft dat alles als een onfeilbare waarheid, en is blijde, dat er zulk een weg tot zaligheid van God is uitgevonden, en dat die weg hem bekendgemaakt wordt: hij keurt die met zijn gehele hart goed, en wil door die, en door geen andere weg zalig worden, gelijk er ook geen andere is. En hij zegt met Petrus: *Heere! tot wien zullen wij heengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens. En wij hebben geloofd en bekend, dat Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods*, Joh. 6:68, 69.

3. Hij wordt hongerig en dorstig, dat is, zeer begerig om deel te krijgen aan Christus en alle Zijn verdiensten, om door Hem met God verzoend te worden, in vrede, liefde, ootmoed en gehoorzaamheid met Hem te wandelen. Hij heeft smart over het gemis, hij kan 't er niet zonder uithouden, hij heeft zonder dat geen vrede. 't Is: *Ach, had ik Christus! Had ik verzoening! Had ik Geest en leven!* Zo is Christus hem dierbaar, 1 Petrus 2:7. *En hij verkrijgt moed door de belofte: Matth. 5:6, Zalig zijn die honger en dorsten naar de gerechtigheid; want zij zullen verzadigd worden.*

4. Hij wendt zich naar Christus toe, hij neemt toevlucht tot Hem, hoewel van verre met de tollenaar, Lukas 18:13. Hij durft soms niet, soms is hij duister, soms moedeloos door 't gezicht van zijn zonden, nochtans keert zijn hart zich stilletjes daarheen, soms kan hij niet één woord spreken, soms, *ik wilde Hem zo gaarne hebben*. Daar staat hij en weet geen raad, hij ziet uit, hij wacht, hij verlangt, en dikwijls met stille tranen in de ogen, naar licht, naar genade, naar Geest, naar kracht. Dus zal hij uitzien naar de Heere, en wachten op de God zijns heils, Micha 7:7. Dus verbeidt hij de Heere, Hab. 2:3. Dit is het dat er staat, Jes. 45:22, *Wendt u naar Mij toe, en wordt behouden, alle gij einden der aarde!* En Psalm 36:8, *Hoe dierbaar is Uw goedertierenheid, o God! dies de mensenkinderen onder de schaduw Uwer vleugelen toevlucht nemen.*

5. Hij neemt al worstelende vrijmoedigheid om Hem aan te nemen, hij kent zich ontbloot, hij ziet Jezus als bekwaam, als volkomen genoegzaam, als gewillig, als waarachtig, als zich aanbiedende, als belovende niemand, die komt, te zullen uitwerpen, hij neemt Hem aan, hij willigt Zijn aanbieding en nodiging in, hij geeft Hem de hand, hart en alles, met een volkomenheid des harten; en denkt wel: *is de Heere Jezus zo gewillig om hem aan te nemen, als hij om Hem te hebben, hij zou zeker zalig worden*. Ja, hij hervat: Jezus is gewillig, ja gewilliger dan ik, want Hij Zelf komt mij voor, presenteert en nodigt, Hij zelf trekt mij; en zó worstelende geeft hij zich over. Zie dit Joh. 1: 12. *Maar zo velen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden*.

Kol. 2:6, *Gelijk gij dan Christus Jezus, de Heere, hebt aangenomen, wandelt also in Hem*.
2 Kron. 30: 8. ... *geeft dn Heere de hand*.

6. Hij vertrouwt zijn lichaam, zijn ziel, zijn zaligheid aan Christus toe; hij laat het op Hem aankomen, hij laat zich dragen van Christus, hij leunt, hij steunt op Hem, en of hij nog geen vrede, geen verzekering heeft, en of hij geslingerd wordt door vrees, en bestrijdingen zich opdoen, evenwel zet hij zich op Hem, hij verlaat zich op Hem, hij is bezig met de daad van vertrouwen, het zich Hem toe te vertrouwen, te oefenen, Zie dit:

Jes. 28: 16 *wie gelooft, die zal niet haasten*.

Jes. 10: 20 *zij zullen steunen op de Heere, de Heiligen Israëls, oprechtelijk*.

Jes. 48:2. *Ja, van de heilige stad worden zij genoemd, en zij steunen op de God Israëls*.

Jes. 50: 10 ... *dat hij betrouwe op de naam des Heeren, en steune op zijn God*.

Psalm 2: 12. ... *Welgelukzalig zijn allen, die op Hem betrouwen*.

7. Hieruit volgt de verzekering, het vertrouwen dat Christus zijn Zaligmaker is; al oefenende het geloof, al biddende, al worstelende maakt hij de sluitreden op, schouwende dan op de daden des geloofs, waarvan de ziel bewust wordt, dan op de volheid van Jezus, dan op de beloften en haar zekerheid; dus besluit hij: *Jezus is mijne en ik ben Zijne*, Hoogl. 2:16.

Waarop de Heilige Geest soms zeer krachtig het zegel zet, Ef. 4:30. Hieruit volgt stilte,

vrede, blijdschap, vergenoeging, waarvan wij terstond in de vruchten des geloofs zullen spreken. Doch deze vruchten van verzekering, vrede, enz. vindt de ziel niet altijd, die worden dikwijls belet, dan door zwakheid des geloofs, dan door bestrijdingen.

8. Hieruit vloeit heiligheid:

Hand. 15:9. ... *gereinigd hebbende hun harten door het geloof.*

Gal. 5:6. ... *het geloof door de liefde werkende.*

Ziet Jak. 2: 17.

Deze daden hebben wij de een na de andere voorgesteld, niet dat ze altijd zo in iemand, die het geloof oefent, zijn en op elkaar volgen; want zij vermengen zich door elkander ; dan is de ziel meer werkzaam op het ene, dan op het andere, en men kan ze allen niet te gelijk voorstellen; maar om ze duidelijk te vertonen, en klaar te doen verstaan, zo moet men ieder op zichzelf voorstellen.

XXXIV. *Nu komen wij tot de oorzaak des geloofs.*

De mens is in zich zelf blind, hij kan niet verstaan wat de zaken in haar natuur zijn, die hij geloven zou. Hij heeft een boos hart, en laat zich aan die dingen niet gelegen zijn, hij kent God in zijn waarachtigheid niet, daarom heeft hij een ongelovig hart.

Zal de mens geloven, het moet hem gegeven worden:

Filip. 1:29. *Want u is uit genade gegeven in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden.*

Ef. 2:8. *Want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave.*

De Heilige Geest geeft zelf het historisch geloof, de overtuiging dat het Woord Gods waarheid is, dat Christus de Zaligmaker is.

1 Joh. 5:6. ... *de Geest is het die getuigt, dat de Geest de waarheid is.*

1 Kor. 12:3. ... *niemand kan zeggen Jezus de Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest.*

Daarom wordt Hij genoemd *de Geest des Geloofs*, 2 Kor. 4:13.

Ja 't begin is niet alleen van de Heere, maar ook het blijven in het geloof:

Lukas 22: 32. *Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude.*

1 Petrus 1:5. *Die in de kracht Gods bewaard wordt door het geloof tot de zaligheid.*

Zoo is ook de wasdom des geloofs van de Heere, daarom baden de discipelen:
Vermeerder ons het Geloof, Lukas 17:5. Dit alles moet zelf door een almachtige kracht Gods gewrocht worden

Ef. 1:19. Welke de uitnemende grootheid zijner kracht zij aan ons, die geloven.

Zodat God niet alleen openbaart de verborgenheden, en de mens aanraadt en opwekt om te geloven, en dat de mens dan in eigene kracht kiest of verwerpt; maar God Zelf formeert het hart, en door een onmiddellijke werking doet Hij de mens geloven, niet dwingende tegen dank, maar buigende, *werkende het willen en het werken, Filip. 2:13.*

XXXV. De almachtige kracht Gods had geen middel nodig om iemand het geloof te geven, maar 't is Zijn wijsheid; daar liggen meer verborgenheden in dan wij weten, dat God alles door middelen doet, en 't is Zijn goedheid, dat Hij het geloof werkt door middel van Zijn Woord, 't zij geschreven, gedrukt, gepredikt van gezonden leraren of van particulieren gesproken, of zelf gelezen. Dewijl tot het geloof kennis van een geopenbaarde zaak, als een vooraf vereiste zaak noodzakelijk moet zijn, en een toestemming, en een voor waarheid houding, zo is nodig dat de zaak, die men kennen en toestemmen zou, aan ons geopenbaard worde. En als men nu door de kennis en toestemming gebracht is tot zich op Christus te verlaten, zich aan Christus toe te vertrouwen, Hem te betrouwen, zo is noodzakelijk, dat de gelovige ziel beloften heeft, waardoor ze, nu gelovig zijnde, werkt tot rechtvaardigmaking, tot heiligmaking en vertroosting.

Dewijl, zeg ik, deze dingen zo zijn, zo blijkt de zonderlinge goedheid Gods, dat Hij niet een voorbijgaand Woord tot ons spreekt, maar dat Hij zijn openbaringen ons heeft laten beschrijven, zo dat het bestendig is, alsof wij God gedurig horen spreken. Dit woord is het middel, waardoor God het geloof werkt en versterkt. Ziet dit:

Rom. 1:16 ... het (Evangelie) is een kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft.

Rom. 10: 14, 17. Hoe zullen. zij dan Hem aanroepen, in welken zij niet geloofd hebben? En hoe zullen zij in Hem geloven, van welken zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen, zonder die hun predikt? Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods.

XXXVI. Nu hebben wij 't doeleinde des geloofs te beschouwen. In 't geloof geeft men God de eer van alle zijn volmaakheden, welke schijnen in 't aangezicht van Jezus Christus:

2 Kor. 3:18. *En wij allen, met ongedekten aangezichten de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende.*

2 Kor. 4: 6. ... *Die in onze harten geschenen heeft. om te geven verlichting der kennis en heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus.*

In 't geloof geeft men God de eer.

(a) Van Zijn rechtvaardigheid, die zo zuiver is, dat geen zonde ongestraft kan blijven:

Rom. 3: 26. *Tot een betoning van Zijn rechtvaardigheid.*

(b) Van Zijn mensenliefde.

Joh. 3: 16. *Want also lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, enz.*

(c) Van Zijn genade.

Ef. 1:6. *Tot prijs der heerlijkheid Zijner genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde.*

(d) Van zijn wijsheid om zulk een middel uit te vinden, waardoor tegelijk de rechtvaardigheid Gods voldaan, en de mens behouden wordt

1 Kor. 1:24.. *...prediken wij Christus, de kracht Gods en de wijsheid Gods.* Ef. 3:10.

(e) Van Zijn almachtigheid.

Rom. 4: 20, 21. ... *maar is gesterkt geweest in het geloof, gevende God de eer; en ten volle verzekerd zijnde, dat hetgeen beloofd was, Hij ook machtig was te doen.*

(f) Van Zijn waarheid.

Joh. 3:33: *Die Zijn getuigenis aangenomen heeft, die heeft verzegeld, dat God*

waarachtig is. 1 Joh 5:9-11.

(g) Van Zijn getrouwheid.

Rom. 4: 16. *Daarom is zij uit het geloof, opdat zij naar genade zij; ten einde de belofte vast zij al den zaden.*

(h) Van Zijn algenoegzaamheid.

Kol. 1:19 *Want het is des Vaders welbehagen geweest, dat in Hem al de volheid wonen zou.*

Joh. 1:16. *En uit Zijn volheid hebben wij allen ontvangen, ook genade voor genade.*

Hebr. 7:25

Zó wordt God verheerlijkt van de gelovigen, die in Christus geloven; die dan lust heeft Gode eer en heerlijkheid te geven, die gelove in Zijn Zoon!

Het einde des geloofs aan de zijde van de mens is hier rechtvaardigmaking, vrede, aanneming tot kinderen, heiligmaking (van welke wij terstond zullen spreken in de vruchten) en hierna de eeuwige zaligheid.

1 Petrus 1:9 *Verkrijgende het einde uws geloofs, namelijk de zaligheid der zielen.*

Die aan alle deze dingen lust heeft, die oefene het geloof.

XXXVII. De bijgevoegde hoedanigheden des geloofs zijn verscheiden, en in verscheiden trappen, zo ten opzichte van verscheiden gelovigen, van welke sommigen zijn kinderen, anderen jongelingen, anderen mannen in Christus, als ten opzichte van dezelfde personen, in verscheiden tijden, soms sterker en werkzamer, soms zwakker.

De hoedanigheden zijn:

(l) heiligheid: Judas Vs. 20... *bouwt gij uzelf op uw allerheiligst geloof.*

(m) Ongeveinsdheid, 2 Tim 1: 5. *Als ik mij in gedachtenis breng het ongeveinsd geloof dat in u is.*

(n) Werkzaamheid, Gal. 5: 6... *het geloof door de liefde werkende.*

(o) Duurzaamheid, Lukas 22:32. *Maar Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude. 1 Petrus 1:5. Die in de kracht Gods bewaard wordt door het geloof.*

(p) Zaligmakende, Rom. 1:16 ... *het (Evangelie) is een kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft.*

XXXVIII. De effecten of vruchten van het ware en zaligmakend geloof zijn zeer heerlijk en beminnelijk, namelijk:

1. De rechtvaardigmaking, zo ten opzichte van schuld en straf, als ten opzichte van het recht tot het eeuwige leven Rom. 3:21. 22, 28. *Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten: namelijk de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus, tot allen en over allen, die geloven. ... Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt.*

2. Vrede met God.

Rom. 5: 1. *Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onzen Heere Jezus Christus.*

3. Vrijmoedigheid in de toenadering tot God.

Rom. 5:2. *Door Welken wij ook de toeleiding hebben door het geloof tot deze genade*
Ef. 3:12, *In dewelke wij hebben de vrijmoedigheid, en de toegang met vertrouwen, door het geloof aan Hem.*

4. De vereniging met Christus, en door Hem met God.

1 Kor. 6 17. *Maar die den Heere aanhangt, is één geest met Hem.*

Ef. 3: 17. *Opdat Christus door het geloof in uw harten wone.*

Joh. 17: 21 ... *dat zij in Ons één zijn.*

5. De aanneming tot kinderen.

Joh. 1:12. *Zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijnen Naam geloven.*

Gal 3:26. *Want gij zijt allen kinderen Gods, door het geloof in Christus Jezus.*

6. De reiniging des harten.

Hand. 15:9 ... *gereinigd hebbende hun harten door het geloof.*

7. Overwinnen van de duivel.

1 Petrus 5:9 *Denwelken wederstaat, vast zijnde in het geloof.*

8. De overwinning van de wereld.

1 Joh. 5:4. *Want al wat uit God geboren is, overwint de wereld; en dit is de overwinning, die de wereld overwint, namelijk ons geloof.*

9. De liefde.

Gal. 5: 6 ... *het geloof door de liefde werkende.*

10. Allerlei goede werken.

Jak 2:18. ... *Toon Mij uw geloof uit uw werken, en ik zal u uit Mijn werken mijn geloof tonen.*

In één woord: 't Geloof is dat, waardoor de ziel leeft, 't komt haar in alle dingen, zo lichamelijke als geestelijke, te pas, en 't moet altijd geoefend worden, zal men wel en vrolijk zijn loop uitlopen.

XXXIX. *Nu komen wij tot de overeenkomst en het verschil.*

't Geloof heeft enige overeenkomst met het historisch, en het tijdgeloof. Beiden hebben ze hetzelfde Woord Gods tot een voorwerp. Tot beide wordt kennis van de Goddelijke waarheden vereist. Tot beide behoort de toestemming aan het Woord, als waarheid. Maar er is een groot onderscheid tussen het zaligmakend geloof en het tijdgeloof, in hetwelk het historisch geloof is ingesloten.

1. In het verstand. Het tijdgeloof beschouwt en kent de waarheden naar in de letter, als bij een vals licht, maar ziet de waarheden niet in haar eigen natuur; daarentegen hebben de ware gelovigen *verlichte ogen des verstands*, Ef. 1:18. *Zij hebben den zin van Christus*, 1 Kor. 2:16. *Zij zijn door Hem geleerd, gelijk de waarheid in Jezus is.*

2. De tijdgelovigen hebben geen goed hart, maar het is en blijft een steenrots, welke niet bekwaam is om vruchten te dragen, Lukas 3: 13. Dit hart wordt gesteld tegen een eerlijk en goed hart. Van nature heeft de mens een stenen hart, dit wordt in de wedergeboorte weggenomen, en God geeft een vlezen hart in de plaats, Ezech. 36:26. In de tijdgelovigen blijft dat stenen hart, het wordt niet veranderd, alles wat ze zijn en doen, dat is zonder ware bekering natuurlijk; hun hart wordt niet gereinigd door de gehoorzaamheid der waarheid, 1 Petrus 1:22. Maar de ware gelovigen hebben een nieuw hart, een vlezen hart, *een gereinigd hart door het geloof*, Hand. 15:9. De een is in de grond der zaak dood, de ander levend.

3. De tijdgelovigen hebben geen vereniging met Christus door het geloof, zij geloven niet in Christus, zetten hun hart niet op Hem, vertrouwen hun ziel Jezus niet toe om gerechtvaardigd en geheiligd te worden, zij zijn daarover niet verlegen, zij hebben er geen lust toe, zij beogen dat niet. 't Is hun genoeg, dat zij maar zonder strijd, zonder onderzoek van hun hart, zich in 't algemeen maar inbeelden kunnen, dat ze zalig zullen worden, zonder te beogen en te liever, de dingen, waarin de zaligheid bestaat, zij houden zich verzekerd, zij zullen wel in de hemel komen. Dus zijn ze gelijk aan de dwaze maagden, die geen olie in de lampen hebben, en te laat komende, willen ingelaten worden, Matth. 25. En vinden zich dan bedrogen in hun inbeelding, zich latende voorstaan, dat ze immers behoorden ingelaten te worden, zeggende: *Wij hebben in Uw tegenwoordigheid gegeten en gedronken*, Lukas 13:26. *En hebben wij niet in Uw Naam geprofeteerd, en in Uw Naam duivelen uitgeworpen, en in Uw Naam vele krachten gedaan?* Matth. 7:22.

Maar de ware gelovigen, nu de goederen des Verbonds met het bovennatuurlijk licht beschouwende, en het getuigenis van de waarachtige God als onfeilbaar waarachtig aannemende, en met grote begeerte aangedaan zijnde om deel te hebben aan de goederen, en wetende dat niemand die deelachtig kan worden, dan door de Heere Jezus Christus, en verzekerd zijnde, dat Christus Zich daartoe aanbiedt, hen roept en nodigt om tot Hem te komen, zo nemen ze Hem daartoe aan, Joh. 1:12; geven zich aan Christus

over, 2 Kor. 8:5; vertrouwen zich op Christus, Psalm 2:12; verlaten zich op Hem, steunen op hem, vertrouwen zich Hem toe, Psalm 9:11 ; 79:6, Jer. 17:7.

4. De tijdgelovigen hebben blijdschap zonder wortel: Lukas 8:13 ... *het woord met vreugde ontvangen; en dezen hebben geen wortel.*

Gelijk 't oog des lichaams zich vermaakt in 't licht, zo vermaakt zich 't verstand in zaken te kennen; naar dat de zaken verborgen waren en heerlijk zijn, daarnaar is 't vermaak groter. Als nu de tijdgelovigen de verborgenheden des Evangelies horen en verstaan, zo zijn het hun mooie dingen, zij hebben lust die te beschouwen; vergeving der zonde te hebben, in de vriendschap en gunst van God te zijn, Christus te hebben tot een Zaligmaker, onder de Godzaligen en inde kerk te zijn, en hierna in de hemel te komen, dat zijn hun heerlijke zaken; verstand van 't Woord te hebben, daarvan te kunnen spreken, daardoor in achting te komen, en van de Godzaligen bemind te zijn, dat is hun zeer beminnelijk, zij vermaken zich zo zoetelijk daarin, en dewijl zij zich inbeelden, dat zij aan al die zaken deel hebben, verblijden zij zich. Maar zij hebben geen wortel: dewijl zij een natuurlijk, een stenen hart hebben, zo kan het Woord niet diep daarin gaan, en wortelen in hun hart schieten, daarom is al hun doen volop werk.

Maar de ware gelovigen hebben diepte van aarde, 't hart wordt door het Woord omgeploegd door vele bekommelingen, droefheden, strijden, en dus valt het Woord in het vlezen week en buigzaam hart, en zo schiet het eerst wortel in Christus, Kol. 2:7, daarna wast het in Hem op; daaruit komt dan voort blijdschap in verscheiden trappen, welke blijdschap is in den Heere, en in de genieting van Hem, en werkt een teer hart tot gehoorzaamheid.

5. Hoe verschillend is ook een tijdgelovig en een waar gelovige in het dragen van vruchten: Matth. 13:23. Die nu in de goede aarde bezaaid is, deze is degene, die het Woord hoort en verstaat, die ook vruchten draagt en voorbrengt, de een honderd, de andere zestig, en de andere dertigvoud.

Maar de tijdgelovigen, dewijl zij geen wortel hebben en verdorren, zo brengen ze geen vruchten voort, en al hun schijnvruchten zijn maar in de natuur kwade vruchten, van een kwade boom.

Doordat aan dit onderscheid wél te kennen zeer veel gelegen is tot overtuiging van de onbekeerden en tot vertroosting van de bekeerden, zullen wij van dit onderscheid breder spreken in het volgende hoofdstuk.

XL. Nu komen wij tot het laatste, 't welk is 't rechte tegendeel, dat tegen het ware geloof overstaat. Deze zijn óf buiten, óf binnen de kerk.

(rrrr) Buiten de kerk staan tegen het ware geloof over, allen, die de ware leer van het geloof verwerpen, zoals de Heidenen, van allerlei soorten, de Turken, de Joden, de Socinianen, velerlei soorten van Mennisten.

De Papisten, Luthersen en Remonstranten, ofschoon zij in veel geloofspunten grovelijk dwalen, zo kunnen onder hen nog wel tijdgelovigen, ja ook wel ware gelovigen zijn, dewijl Christus daar, hoewel niet zuiver, gepredikt wordt.

(ssss) Binnen de kerk zijn ongelovigen, als geheel onwetende, of die pas de Naam van Christus kunnen noemen, maar Hem niet kennen, noch in Zijn natuur, ambten, staten van vernedering en van verhoging, noch in de noodzakelijkheid, noch hoe en waartoe men Hem gebruiken zou. Deze lopen daar zorgeloos henen, en hebben geen of weinig indruk van de hemel noch hel, en zo men hen daarvan spreekt, en hun vraagt, hoe zij denken zalig te worden, het antwoord is gereed: God is barmhartig, zij hopen op Zijn genade, zij zullen bidden, en hun best doen, en zij moeten niet twifelen aan hun zaligheid, dat zou doodzonde zijn. Dus gaat de grote menigte naar de hel, en aan hun verderf maken zich schuldig die leraren en ouderlingen, die hen zo gerust in hun onwetendheid laten voortgaan, en tot de heilige tafel laten toetreden.

XLI. Zo hebben wij 't geloof van alle kanten en in alle opzichten vertoond. Uit al het gezegde is lichtelijk de beschrijving van het geloof op te maken, namelijk: *het geloof is een vertrouwen des harten op Christus. En door Hem op God, om gerechtvaardigd, geheilgd en verheerlijkt te worden, steunende op Zijn vrijwillige aanbieding en beloften, dat Hij dat doen zal aan allen, die Hem daartoe aannemen en zich daartoe op Hem verlaten.*

XLII. Komt nu, wie u bent, houd een weinig stil, en laat ik u eens bewegen tot het geloof.

Ik zal verscheiden soorten lezers en hoorders hebben, die ik eerst zal ontdekken aan zichzelf en dan trachten over te brengen tot Christus.

(a) Sommige mensen hebben geen kennis, noch van zichzelf, noch van Christus, noch van het geestelijke leven, noch van hemel, noch van hel, en dien indruk, die zij van nature hebben van God en de eeuwigheid, die verdoven zij door daar niet aan te denken. Zo leven ze omtrent het geestelijke, alsof zij onredelijke dieren waren; de predikatiën, of zij horen ze niet, of zij luisteren niet toe, en houden zich onder het prediken op met andere gedachten, of zo zij toeluisteren, zij verstaan het niet, alleen verstaan zij het bestraffen van grove zonden, en het aanprijzen van bekende en algemene deugden; maar het geloof in Christus, en het leven des geloofs is en blijft in hen verborgen. Dus gaan ze in hun onwetendheid verloren. *Het is geen volk van enig verstand, en daarom zal Hij, die het gemaakt heeft, Zich zelf niet ontfermen, en die het geformeerd heeft, zal aan hetzelfde geen genade bewijzen*, Jes. 27:19. Weet voorzeker, dat u niet in staat bent om te geloven, zonder 't welk u niet zalig kunt worden, maar voor eeuwig moet verdoemd worden; *want hoe zullen zij in Hem geloven, van Welken zij niet gehoord hebben?* Rom. 10:14. Daarom, tracht van dit ogenblik aan tot kennis te komen, en in staat te komen, dat mijn opwekking u tot het geloof bewege.

(b) Sommigen, 't zij dat ze in dezelfde staat van onwetendheid zijn, 't zij dat ze letterkennis hebben, zijn zó gezet op de dingen van de wereld, op rijkdommen, hoogheden, op de begeerlijkheden des vlees, dat ze hun gedachten op geestelijke zaken niet kunnen vestigen, of, als zij het al eens doen, ze verwerpen het, en 't is alsof zij zeiden: ik wil niet, en dus keren ze zich al willens en wetens van Christus af, laten Hem varen, en keren weder tot hun begeerlijkheden. Op deze past Joh. 5:40, *Gij wilt tot Mij niet komen, opdat gij het leven mocht hebben*. Overweegt toch dikwijls de tekst, Spreuk. 1: 24, *Dewijl Ik geroepen heb, en gijlieden geweigerd hebt*. Vs. 28, *Dan zullen zij tot Mij roepen, maar Ik zal niet antwoorden; zij zullen Mij vroeg zoeken, maar zullen Mij niet vinden*. Vs. 29, *Daarom dat zij de wetenschap gehaat hebben, en de vreze des Heeren niet hebben verkoren*.

Sommigen zullen bij zichzelf zeggen: Ik weet het wel, en evenwel lust het mij niet mijn

weg te verlaten en met Christus verenigd te worden, en kan 't dan anders niet zijn, ... geduld!

Maar mens, u zult dan zo niet spreken, als u het gevoelen zult! Daarom, laat u door de schrik des Heeren bewegen tot het geloof.

(c) Sommigen zijn zó bezet met arbeid, moeite en verdriet, dat ze van de vroege morgen tot de late avond moeten sloven, de man om de kost te winnen, de vrouw met al haar kinderen te verzorgen, dat er geen tijd overschiet om haar gedachten bedaard over deze dingen te laten gaan, en zo ze al eens overtuiging krijgen, al die bezigheden smoren die goede bewegingen.

't Jammert mij over deze; maar evenwel als u gezet was op 't geestelijke, u zou nog wel tijd kunnen vinden; maar 't is een teken dat u het aardse hoger acht dan het eeuwige. Wees verzekerd, dat het u bij God niet verontschuldigen zal; daarom ook u, laat u bewegen tot het geloof, zonder 't welk u ook niet zult zalig worden.

(d) Sommigen beelden zich in dat ze al geloven, want zij hebben een klaar begrip van het geloof; zij zijn gedoopt, zij gaan ten avondmaal, zij gaan naarstig ter kerk, zij lezen Gods Woord, zij doen hun gebeden, zij geven aalmoezen, zij leven zó, dat er niets op te zeggen valt, en zondigen zij, zij hebben er berouw over, enz. Maar, arme mens! Dat is het geloof niet, gelijk uit het vorige blijkt, op die weg zult u zeker verloren gaan. Maar u zegt: nee, 't heeft er geen nood van, laat dat op mij maar aankomen. Maar ik zeg u: zie toe, en verleidt u niet, en verhardt u niet tegen het Woord aan, maar laat u bewegen tot het geloof; die weg gaat ten verderve.

(e) Sommigen zijn niet ver van het koninkrijk der hemelen, maar gaan evenwel niet over, en blijven die ze zijn, in jaren lang komt er geen verandering. Zij hebben een gezicht van hun ellende, de eeuwigheid komt hun soms zwaar op 't hart. Zij kennen Christus, zij wensen wel Hem te hebben, zij wilden ook wel anders leven, maar daar komt evenwel niet van. Dan blijven ze in zich zelf door ongeloof, zij zijn te grote zondaren, Christus zou hen niet willen hebben, dan zijn ze niet genoeg verbrijzeld naar hun bevatting, dan weten ze niet of zij willen, dan verderven ze het wederom door zondigen; maar de ware oorzaak

is ernsteloosheid, zij zijn lui, ook hebben ze een gedeeld hart, en zijn onbestendig. Wordt toch ernstig; laat u bewegen tot het geloof, blijft toch zo niet tussenbeide staan, want zo zou u verloren gaan.

(f) Sommigen zijn aan de geestelijke zaken gewoon door veel horen en veel spreken, zodat de zaken alle kracht van indruk verloren hebben. Hier vandaan komt het, dat geleerde lieden, die in de geestelijke zaken bezig moeten zijn, zeer zelden bekeerd worden, zij behandelen die zaken als een smid zijn ijzer.

Ook die spreken wij aan, keert naar binnen, wordt kinderen, ziet uzelf niet over 't hoofd, onderzoekt uw eigen hart, en beproeft uzelf, of die zaken, die u anderen voorstelt, waarlijk in u zijn, of u erop verliefd zijt, en wekt uw ernst op, om anderen tot zaligheid leidende, zelf niet verloren te gaan.

XLIII. Komt allen, die ik genoemd heb, en ook die, welke ik hier niet voorgesteld heb; komt doodslagers, komt overspelers, hoereerders en ontuchtigen; komt onrechtvaardigen, dieven; komt dronkaards, brassers, dobbelaars, dansers; komt overgegeven booswichten; komt leugenaars, achterklappers, meinedigen; komt allen wie u zijt, en hoedanig u ook zijt, komt tot Jezus, gelooft in Hem, en u zult zalig worden.

Denkt iemand; *dat is de weg te ruim gesteld.*

Ik zeg niet dat zij zalig zijn, en zullen worden, maar dat Christus ook zulke roept, en dat dezulken ook wel deel aan Christus krijgen, 1 Kor. 6:19. Niemand geve de moed verloren; want zulk een volheid van genade is in Christus. Maar dát wordt voorondersteld, namelijk dat dezulken het zondigen moe zijn, dat ze smartelijk aangedaan zijn over hun vorige gruwelen, en dat ze met al hun hart begerig zijn naar verzoening met God, en naar een heilig leven, zonder welke gestalte niemand zal willen komen.

Komt dan allen, en laat u bewegen tot het geloof. Want:

XLIV. 1. Uw staat is de ellendigste, die men kan bedenken, ja ellendiger dan men begrijpen kan; zonder God, God tot een vertoornd Rechter, eeuwig buiten de hemel, hier alles, en dat men zozeer bemint en zoekt, tot zijn vijand, hierna eeuwig in de poel des vuurs verdoemd te zijn, bedenkt toch, kan er wel wat verschrikkelijker zijn? En of gij

er nu geen gevoel over hebt, u bent evenwel nu zodanig, en 't zal u eeuwig overkomen. Indien u nog ongevoelig blijft en zó voortgaat, dan is er geen raad voor u om de eeuwige verdoemenis te ontvlieden, en wij moeten u met bedroefde ogen naar de hel zien gaan. Maar indien u, die nu op 't kantje van de hel ligt, eens wakker werd, en uw gevaar met bedaardheid overwoog; indien vreze kwam over die toekomende stem: *Gaat weg, gij vervloekten*; indien u lust kreeg naar de zaligheid, naar verzoening, naar Geest en heilig leven, dan kan ik u zeggen: *er is nog raad dezen aangaande*, u zou nog kunnen behouden worden; er is nog middel, maar ook maar een enig middel, en dat middel is de Heere Jezus Christus. 't Is de onnaspeurlijke goedheid Gods, dat God nog zulk een middel gegeven heeft, en 't is uw geluk, dat u van dat middel mocht horen, ja, dat u komen mocht.

Welaan dan, zoekt de Heere, terwijl Hij te vinden is; zoekt dezen Jezus te kennen, en zoekt in ernst en begeerte naar verlossing en zaligheid Hem tot uw Borg; geeft u in ootmoedigheid aan Hem over, en verlaat u op Hem, vertrouwt uzelf Hem toe tot zulk een einde, gelooft zo in Hem, en u zult zalig worden.

Buiten Christus is niet dan onrust, 't is overal vijand, die de ziel schudt en slingert, als een schip in een hevige storm; nergens is rust of steunsel; het uitgelaten duifje uit de ark vond geen rust voor het hol van zijn voet, want 't was overal water; also is een ziel buiten Christus. Noch rijkdom, noch vrienden, noch eigenwijsheid of kracht, kunnen de ziel rust geven; 't zijn allen gebroken rietstaven, die niet alleen geen steunsel lijden, maar de Leuner daarenboven doen vallen, en Hem kwetsen; ziet dan daarnaar niet meer om, laat het alles varen.

XLV. 2. In Christus is een volheid van alles, om al uw gebrek en al uwe begeerten te vervullen. Kol. 1:19. *Het is des Vaders welbehagen geweest, dat in Hem al de volheid wonen zou.* In Hem is een volkomen volheid:

(a) tot wegneming van al uw zonden. 1 Joh. 1:7 ... *het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde.*

(b) Om ons met God te verzoenen. Rom. 5: 10. *Want indien wij, vijanden zijnde, met God verzoend zijn door de dood zijns Zoons*

Hebr. 9:12 *een eeuwige verlossing teweeg gebracht hebbende.*

(c) Om te bevrijden van de eeuwige toorn Gods en de verdoemenis.

1 Thess. 1:10 ... *Die ons verlost van de toekomstige toorn.*

Rom. 8:1. *zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn.*

(d) In Hem is een volheid van Geest. Joh. 3:34.... *want God geeft Hem de Geest niet met mate.*

(e) Van licht. Lukas 2:32. *Een Licht tot verlichting der Heidenen.*

(f) Van leven. Kol. 3: 4. *Wanneer nu Christus geopenbaard zal zijn, die ons leven is.*

(g) Van vrede, Ef. 2: 14. *Want Hij is onze vrede.*

(h) Van volkomen zaligheid. Joh. 10: 28... *Ik geef hun het eeuwige leven.* Psalm 68: 21. *Die God is ons een God van volkomen zaligheid.*

(i) Dit alles is in Hem alleen, buiten Hem is niets van dat alles te zoeken of te vinden.

Joh. 14: 6... *Niemand komt tot de Vader, dan door Mij.*

Hand. 4: 12. *En de zaligheid is in geen anderen.*

Dit alles is in Christus, en daarbij alles, wat gij nog bedenken en begeren kunt. Waarom zout gij dan in uzelf blijven, daar toch niet dan het verderf is? Waarom zou u dan omzien naar mensen en dingen, die op de aarde zijn, daarin toch geen heil is, en die u ten dage des kwaads verlaten zullen. Ik bid u, keert u toch van alles af, en begeeft u tot dezen Zaligmaker, om uit Zijn volheid te ontvangen genade voor genade.

(k) Hierbij, Christus is almachtig om u al die goederen deelachtig te maken, Hem is gegeven alle macht, om het hardste hart te vermurwen, het boeste hart te buigen, het

zondigste hart te heiligen, het ongelovigste hart te doen geloven, om degenen, die tot Hem komen, te bewaren in het geloof; geen schepsel kan zich roeren of bewegen zonder Zijn wil, de duivel kan zonder Zijn bewilliging in de zwijnen niet varen. Ezau moet wel kussen, als hij komt om te doden; een toornige Laban moet niet dan vriendelijk spreken; de raven moeten brood en vlees brengen; 't meel en de olie mindert niet, ja. de olie vermeerdert totdat de armen genoeg hebben; de doden worden opgewekt, de blinden krijgen 't gezicht, de doven het gehoor, de stommen de spraak, de kreupelen een vaardigen gang. In één woord: *geen ding is Hem te wonderlijk*. Geloof de waarheid levend, en geloof in de Almachtige.

(l) De Heere Jezus is onuitsprekelijk goedig. Al is Hij de hoge en verhevene, die in de eeuwigheid woont, Hij geeft nochtans acht op allen, die zich naar Hem begeven, en is teer medelijdend jegens ellendigen; Hij is goed der ziele, die Hem zoekt, Hij heeft lust tot weldadigheid, zijn vermaak is om treurigen te troosten, radelozen raad te geven, onkundigen te leren en te leiden, zwakken te versterken, bestredenen te verlossen uit de hand der machtigen, afgedwaalde weerom terecht te brengen, en dat alles met onbedenkelijke vriendelijkheid en lankmoedigheid. Macht en goedheid samengevoegd, geven volkomen steunsel om te vertrouwen zonder vreze.

(m) De Heere Jezus is getrouw, Hij laat het werk Zijner handen niet varen, Hij voleindigt het goede werk, dat Hij in iemand begonnen heeft; Hij werpt de vallenden niet weg, maar ondersteunt hun handen; Hij laat de dwalende niet heenlopen, maar brengt ze wederom terecht; Hij is de goede Herder, de getrouwe Hogepriester; derhalve mag men zich Hem toevertrouwen, en in Hem, als in een veilige schuilplaats, in vrede vernachten, zeggend: *De Heere zal het voor mij voleinden*.

XLVI. 3. Die volkomen volheid van zaligheid biedt Christus u aan. Dat is een grote zaak, die alle verwondering te boven gaat. zo doet de Heere niet aan alle mensen, zeer weinige natiën hebben dit geluk; dit wordt voor de gehele wereld bijna verborgen gehouden, maar u wordt het geopenbaard, u in 't bijzonder, die onder de bediening des Evangelies leeft, die het Woord boort prediken, die het Woord leest. En tot u allen, die dit leest of

hoort lezen, zeg ik als een gezonden dienaar van Christus in Zijn Naam: *Komt, want alle dingen zijn nu gereed*, Lukas 14:17. *Die dorst heeft, kome; en die wil, neme het water des levens om niet*, Openb. 22:97. *Zo zijn wij dan gezanten van Christus' wege alsof God door ons bade; wij bidden van Christus' wege: laat u met God verzoenen*, 2 Kor. 5:20.

Kom nu, de allergrootste der zondaren, of wie hij mocht zijn, en in wat zonde hij tot nu toe geleefd heeft, en vraag mij: *Roept Christus ook mij? Mag ik komen? Zou Christus mij ook wel willen aannemen en zalig maken?*

Ik antwoord u in Christus' Naam: Ja, Hij roept u, en belooft u, als u komt en in Hem gelooft, dat Hij u zalig maken zal. En tot uw meerdere overtuiging, lees 't geen wij dienaangaande hebben gezegd. Hfdst. XXX, § 12.

Nu bent u overtuigd, immers u behoord overtuigd te zijn, dat de Heere Jezus genade en zaligheid aanbiedt, en u roept. Ik zeg niet onbekeerden, godloze, aardsgezinden, dat Christus uw Zaligmaker is, dat u zalig zult worden; maar in tegendeel, ik zeg u aan, dat Hij u, indien u zo verder gaat en zo sterft, eeuwig verdoemen zal. Maar ik zeg u ook, *dat Hij u roept, dat Hij u tot Zich op 't allervriendelijkst nodigt, en dat gij u daarom over uw groot geluk hebt te verblijden, en dat gij daarom te ernstiger moet zijn om uit uzelf en uit uw godloos leven te gaan, u naar de Heere Jezus te wenden, Hem door het geloof aan te nemen, u aan Hem over te geven, en u aan Hem toe te vertrouwen, opdat Hij u bekere, verzoene met God, door Zijn Geest u heilige, en alzo zalig make*. En dán, zeg ik, dat Hij u zal aannemen, en u geven de begeerte uwer ziel.

Daarom, is uw hart enigszins geraakt, vertoef niet, stel niet uit, ga tot Hem met de verloren zoon, en zie met Lots huisvrouw niet meer terug naar de wereld.

XLVII. 4. Gelijk Christus u allen roept, zo belooft Hij ook aan allen, dat Hij niemand, hij zij ook wie hij zij, die tot Hem tot zulk een einde komt, zal wegzenden, en Zijn genade weigeren, maar dat Hij ze allen zal aannemen. Hoort en gelooft Zijn uitdrukkelijk woord:

Joh. 6: 37. ... *die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen*. Joh. 3:36. *Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven*. Doorzoekt de gehele Bijbel, en zie of Hij wel

iemand, die waarlijk tot Hem kwam, om verzoend, geheiligd en gezaligd door Hem te worden, genade heeft geweigerd, en hem heeft heengezonden; dan zal Hij u ook niet verstoten, komt dan maar.

XLVIII. 5. Hij roept en nodigt u niet alleen met belofte van zaligheid, maar Hij gebiedt het ook. God, die gezag over u heeft om u te gebieden, die zegt: *Hoort Hem*, Matth. 17:5. Christus zegt tot u: *Bekeert u en geloof het Evangelie*, Markus 1:15. Zo spreekt de apostel in Zijn Naam: *Dit is zijn gebod, dat wij geloven in de naam van Zijn Zoon Jezus Christus*.

Joh. 3:23. Zo staat het dan in uw keus niet, *u moet!* Als u komt en gelooft, u gehoorzaamt; als u 't niet doet, u bent de Zoon ongehoorzaam. En wee een mens, die de stem van Christus ongehoorzaam is!

XLIX. 6. ALS U niet komt en in Christus gelooft, doet U de allergruwelijkste zonde, die begaan kan worden, buiten de zonde in de Heilige Geest, en uitdrukkelijke lastering Gods. Want:

(a) u acht de waarachtige God als een leugenaar:

1 Joh 5:10 *die God niet gelooft, heeft Hem tot een leugenaar gemaakt, dewijl hij niet geloofd heeft de getuigenis, die God getuigd heeft van Zijn Zoon*.

Niemand is zo dwaas of hij begeert zijn welzijn, het leven, dit zoekt hij, al is 't in aardse dingen. Nu, God getuigt dat het leven, dat de zaligheid in Zijn Zoon is; de Zoon dan evenwel daar te laten, en uw rust, blijdschap en vermaak in wat anders te zoeken, is zoveel te zeggen, als: 't is nietwaar 't leven is in de Zoon, in Christus niet, maar 't is in de begeerlijkheid der ogen, in de begeerlijkheid des vleses in de grootsheid des levens. Ziet daar een uitdrukkelijke beschuldiging van God, als een leugenaar.

(b) U versmaadt Christus in Zijn vriendelijke nodiging en aanbieding van alle zaligheden; een, die komt om ons te helpen, te versmaden, dat is zelfs tegen de menselijkheid; kwaad te zijn omdat hij goed is, dat gaat tegen alle burgerlijkheid. Denkt eens, hoe onverdraaglijk het voor Christus is van een zondaar versmaad te worden, en dan, als Hij

in vriendelijkheid komt om te helpen!

(e) U veracht alle de ware en de hemelse goederen, al uw heil hier en voor eeuwig; goederen, die alleen rijk, eerlijk, heerlijk, vermakelijk, verzadigende, eeuwigdurende zijn, met de voet te stoten, dat is het werk van een onzinnige en allerbooste, die men bedenken kan. Nu kunt u niet anders dan overtuigd zijn van te moeten komen en in Christus te geloven; doet gij 't niet, wees overtuigd van allergruwelijkste zonde. Weet dan, dat u ook de allergrootste straffen zult dragen en de allerschrikkelijkste hel voor eeuwig zult hebben.

Hoort dan uw vonnis ontboetvaardigen, ongelovigen! Joh. 3:36, *Die de Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem.* 2 Thess. 1: 8, *Met vlammend vuur wraak doende over degenen, die God niet kennen, en over degenen, die het Evangelie van onzen Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn, dat is, in Hem niet te geloven.*

L. 7. 't Is een zonderlinge eer voor de Heere Jezus, dat men zo goed een vertrouwen op Hem heeft, dat Hij een ellendige aanneemt, dat Hij een, die van de vijanden vervolgd wordt en tot Hem vliedt, veilig beschermt, dat Hij een hongerige verzadigt, dat Hij een zwakke draagt. Zo deed Abraham Rom. 4:20 (*Abraham*) *is gesterkt geweest in het geloof, gevende God de eer.*

Neemt nu al deze beweegredenen te samen, overlegt ze met aandacht, houdt u stil, laat de kracht van die op uw hart werken, of het de Heere behage u over te brengen uit de macht des satans en der duisternis in Zijn koninkrijk; ja in Hem Zelf, om in gemeenschap hier en tot in eeuwigheid met Hem te leven. Wat kan men meer bijbrengen om een mens te overreden? Wat verhindert u, bewogenen, nu tot Christus te komen?

LI. Is 't onwetendheid? Doet alle naarstigheid om Hem te leren kennen, u hebt middelen bij de hand, gebruikt ze.

Is 't onwilligheid? Wel gaat dan heen, 't is uw eigen schuld, dat u verloren gaat, overdenkt deze tekst en past ze op u toe, meer zal ik aan u niet doen, Psalm 109:17. *Dewijl hij de vloek heeft liefgehad, dat die hem overkomt, en geen lust gehad heeft tot de*

zegen, zo zij die verre van hem. Vs. 18, En hij zij bekleed met de vloek als met zijn kleet, en dat die ga tot in het binnenste van hem, als het water en als olie in zijn beenderen.

Is 't vreze? Durft gij niet? Bezieet u wel, of 't al waarheid is, en of durf niet, is wil niet en luiheid. Dat is zoveel, alsof iemand, die in 't water lag in gevaar van verdrinken, een uitgestrekte hand niet dorst aannemen, omdat de persoon te aanzienlijk was. Komt, beproeft u, wat het is dat u vreesachtig maakt.

Is 't omdat u te zondig bent? Kan ook iemand te vuil zijn om gereinigd te worden? Weet dat God in de verlossing des mensen voorheeft Zijn genade zo groot te bewijzen, dat engelen en mensen daarover verwonderd zullen staan tot in eeuwigheid, en die verwondering zat iets zijn van hun zaligheid. Hoe groter zondaar nu iemand is, en hij komt in verslagenheid tot Christus, en geeft zich aan Hem over om gereinigd te worden, en hij verlaat en vertrouwt zich op Hem, hoe meer hij God eer geeft van Zijn oneindige genade, en Christus van de volkomenheid zijner verdiensten. Hebt dan lust aan de verheerlijking Gods; hetgeen God beoogt in een zondaar zalig te maken, laat dat u bewegen om zalig gemaakt te willen worden. Overdenkt met opmerking deze plaatsen: Ef. 1:6, *Tot prijs der heerlijkheid Zijner genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in de Geliefde.* Rom. 11:32, *Want God heeft hen allen onder de ongehoorzaamheid bosloten, opdat Hij hun allen zou barmhartig zijn.* Rom. 5:20, *Waar de zonde meerder geworden is, daar is de genade veel meer overvloedig geweest.* Ziet u wel, dat u om de veelheid en grootheid der zonde niet moet wegblijven, maar bewogen moet worden om te komen?

1 Tim. 1:15. *Dit is een getrouw woord, en aller aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken, van welke ik de voornaamste ben.*

Durft u niet, omdat u niet genoeg verbrijzeld bent en u inbeeldt, dat men zo en zo klein, zo verpletterd, zo gevoelig overreed moet zijn, dat men Christus klaar kennen, dat men zo hongerig en dorstig moet zijn, eer men tot Christus komen mag; dan antwoord ik: werp die inbeelding weg, want dat is niet naar het Woord. Verbrijzeling, willen, kennen, hongeren en dorsten, zijn geen vooraf vereiste voorwaarden, op welke iemand komen of niet komen mag, maar die zijn alleen nodig, omdat men zonder die niet zal willen noch kunnen. Als u dan zóver bewogen bent, dat gij u wel zou willen overgeven tot de

bovengezegde doel, namelijk, om gerechtvaardigd, geheiligd, gezaligd te worden, treedt maar toe in vrijmoedigheid, neemt Hem aan, en geeft u aan Hem over. Als men op zijn doodsbed ligt, en de ernst levend wordt, zo zal men niet vragen, mag ik wel? Maar men zal maar toelopen, en zeggen: *ik moet Hem hebben, of ik ga verloren.*

Vraagt u: *mag men dan ten eerste, met dat men overtuigd is, en begerig is naar Christus, terstond naar Christus gaan?*

Ik antwoord: *ja ten eerste; want zonder Hem zult u niet beter, of bekwamer worden, om in Hem te geloven, maar u zult in gevaar zijn, dat uw overtuiging overgaat.*

LII. Ware gelovigen, die nu het beginsel des geloofs in u hebt, tot uw opwekking heb ik nog een woord of twee te zeggen. 't Smart mij, dat deze zo weinig voortgang maken in het geloof, zo weinig zich op Christus vertrouwen, en vertrouwende, zo weinig werken met de beloften, en zich zo weinig bezig houden met Gods volmaakheden in Christus te beschouwen.

Velen zijn traag van hart om te geloven, zij laten de oefeningen des geloofs dikwijls na, de tussenpozingen komen dikwijls en duren lang, wel niet geheel, want het geloof houdt niet op.

Soms geschiedt dit, doordat de begeerlijkheden des vlees hen overstromen en wegvoeren, soms door luiheid en lusteloosheid, soms door moedeloosheid, vreemde dat ze toch geen deel aan Christus zullen krijgen, soms door heftige bestrijdingen des satans, soms door onkunde van de natuur des geloofs, menende dat die bestaat in de verzekering van een kind Gods te zijn, en in het gevoelig genieten van de goedgunstigheden Gods; deze, als ze wederom terecht komen, peuteren gedurig aan hun staat, en sommigen zijn wrévelig, en zijn gedurig bezig met redenen te zoeken, dat zij geen genade hebben, alsof zij een grote overwinning bevochten zouden hebben, dat ze zich uit de genade en buiten Christus gesloten hadden.

Maar weet allen, dat gij u zeer bezondigt, en uzelf in de weg bent om uw loop in blijdschap en heiligheid uit te lopen; dit is de oorzaak van uw droefgeestigheid die u uzelf aandoet, dit is de oorzaak dat u zo verward in de schepselen blijft, dit is de oorzaak dat u

God niet verheerlijkt, noch bij uzelf, noch bij anderen.

LIII. Welaan dan, gelovigen, al lang genoeg gesukkeld, u hebt nu tot uw nadeel al geleerd, dat het niet vordert.

(a.) Tracht naar toename in het geloof; tot dat doel, leest en herleest 't geen wij boven van de natuur des geloofs gezegd hebben, om een heldere opvatting van de natuur van het geloof te hebben, dat ze bestaat in het zetten van zijn hart op Jezus, zichzelf en zijn zaligheid Jezus in de handen te geven en Hem toe te vertrouwen; zich op Hem te verlaten, op Hem te steunen en te leunen, zich van Hem te laten dragen, en Hem voor alles te laten zorgen, teneinde Hij de ziel rechtvaardige, heilige en zalige, dewijl Hij almachtig, getrouw, waarachtig en wijs is.

Wat is er betamelijker, wat is er veiliger, wat is er meer Christus verheerlijkende dan dat? Overdenkt 't geen wij van het einde des geloofs gezegd hebben; daar ziet u, hoe God, hoe Christus verheerlijkt wordt, en men gelovende Hem de eer geeft van Zijn rechtvaardigheid, mensenliefde, genade, wijsheid, almacht, waarheid, getrouwheid, kracht van voldoening en algenoegzaamheid.

Overdenkt ook 't geen wij § XXIX gezegd hebben van de vruchten des geloofs, dat het geloof in zijn oefening de ziel rechtvaardigt, vrede en blijdschap aanbrengt; vrijmoedigheid geeft om tot God te naderen, de ziel in een gedurige vereniging met God doet leven, in de staat van kindschap brengt en houdt 't hart reinigt, de wereld en de duivel overwint, en allerlei goede werken en dankbaarheid voortbrengt.

Men kan deze dingen niet aandachtig beschouwen, of de ziel, in welke de beginselen des geloofs zijn, krijgt vleugelen, om onder de schaduw van Christus vleugelen toevlucht te nemen, en aldaar te vertrouwen.

Welaan dan, vertrouwt Hem alles toe, en wees voortaan niet bezorgd, noch vreesachtig over de toekomstige tijd, en over de uitslag van bijzondere zaken, want Hij zorgt voor u, Hij zal 't wel maken, 't is in de band van een almachtige, getrouwe, goede en wijze Jezus. 't Is Hem bijzonder aangenaam, dat men 't Hem zo toevertrouwt, en 't alles op Hem laat aankomen, en daarop gerust is.

(b) Gelovende in Christus, maakt dan gedurig gebruik van de beloften, van welke gij een erfgenaam geworden zijt, die allen in Christus ja en amen zijn; in wat gevallen gij komt, naar ziel of naar lichaam, zoekt naar een belofte, die op zulk een geval past, erkent ze als onfeilbare waarheid; en dan u toepassende als aan u gedaan, versterkt er uw hart mede, verblijdt er u over, en wacht in verzekerdheid naar de vervulling daarvan; dan zult u God de eer geven, en moedig door alle zwaarigheden heengaan.

(c) Gaat door het geloof tot God, om gedurig te leven in Zijn gemeenschap, en in de beschouwing van Zijn volmaakheden, in welker gezicht de eeuwige zaligheid bestaat; doch niet zo, dat u door het geloof, nu eigendom aan Christus verkregen hebbende, Hem daar laat, en dat als een gepasseerde zaak acht; niet zó, dat men nu voort onmiddellijk met God zou verkeren, en alleen werken op de heiligmaking, en u zou inbeelden, alsof dat een hoger staat van een christen zou zijn. Neen, geenszins. 't Is waar, de ziel behoeft niet altijd wederom van voren aan te beginnen met Christus te handelen, maar zij moet Christus nog gedurig gebruiken, niet alleen als zij gezondigd heeft, om door Hem wederom de vrede en de verzoening te hebben, maar ook in de beschouwing van de volmaakheden Gods; dat is de groei, dat is de hoge trap van volmaaktheid, hoe meer men de volmaakheden Gods ziet in Christus, en in het werk der verlossing van een zondaar door Christus. Dit leert de apostel:

2 Kor. 3:18. *En wij allen, met ongedekten aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.*

2 Kor. 4:6. ... *om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus.*

Zo gelovende, en door dat geloof levende, gaat men voort van kracht tot kracht, totdat men ingaat in de heerlijkheid, waar men niet meer zal leven door geloof, maar door aanschouwen; waar het geloof en de hoop teniet zullen gedaan worden, en de volmaakte liefde zal blijven. AMEN.

Hoofdstuk 33: Kentekenen van het Zaligmakend Geloof

HOOFDSTUK 33

KENTEKENEN VAN HET ZALIGMAKEND GELOOF

I. *Het geloof* is de ziel van het Christendom. Die hier dwaalt, die dwaalt tot zijn eeuwig verderf; velen gaan met een inbeelding hieromtrent gerust verloren; anderen verslijten hun dagen in droefheid, vrezende dat ze geen recht geloof hebben, terwijl ze reden en grond hebben hun weg met blijdschap te reizen, omdat ze ware gelovigen zijn. Daarom is nodig het onderscheid tussen het ware en tijdgeloof duidelijk voor te stellen; *waartoe de Heere mij genade en bekwaamheid geve!*

In het vorige hoofdstuk hebben wij het in 't kort gedaan, zoveel als tot verklaring van de natuur des geloofs nodig was; maar het ontdekken van een iegelijk aan zichzelf eist een verdere opening en toepassing, waarom wij daar beloofden in dit hoofdstuk uitvoeriger daarover te spreken.

II. Men moet zich niet inbeelden, dat het ware geloof en het tijdgeloof elkaar zo nabij komen, dat ze zeer bezwaarlijk van elkaar te onderkennen zijn, en voor 't merendeel maar in tijd en duurzaamheid verschillen; want zij zijn in de gehele natuur van elkaar onderscheiden, er is zo'n onderscheid tussen die beide, als tussen dood en leven, als tussen licht en duisternis. Maar de moeilijkheid om die te onderkennen is in de mens, en in de toepassing op zichzelf. Een waar gelovige is nog lichter te overtuigen, dat hij het ware geloof heeft, omdat hij licht heeft en 't een en 't andere enigszins kan zien, dan een tijdgelovige van het tegendeel, omdat hij het ware wezen van het zaligmakend geloof in

zijn eigen gedaante noch kent noch ziet, hoewel hij er over redeneren kan uit Gods Woord, en horen en lezen van de Godzaligen, die daarvan spreken, of geschreven hebben.

III. Wij zullen ons hier wat breedvoeriger uitlaten en tonen:

- (39) De noodzakelijkheid van de beproeving.
- (40) Verscheidene soorten van mensen ten opzichte van de beproeving.
- (41) Enige verkeerde gronden, waarop sommigen zich geruststellende, eeuwig verloren gaan.
- (42) De eigenlijke natuur van het ware geloof:
 - (a) In het begin,
 - (b) in wezen,
 - (c) en in 't gevolg.

IV. U, wie gij zijt, die dit leest of hoort lezen, ik vraag u, en antwoord de alwetende God, wat zegt gij van uzelf? Bent u een waar gelovige of niet? Kom, doorzoek u nauw, beproeft uzelf, want:

1. U bent in dit tegenwoordig ogenblik óf een kind Gods, óf een kind des duivels; u bent niet beide, u bent ook niet geen van beide, er is geen derde staat. Legt dit op uw hart, zo heerlijk of zo veracht, zo zalig of rampzalig u bent. Is dit nu niet de moeite waard, dat ge uzelf beproeft wat u bent? Zal men in zo'n grote zaak zorgeloos zijn? Dat is immers het werk van de dwaze maagden. Denkt aan hun einde.

V. 2. Niet alle mensen, niet allen, die gedoopt zijn, niet allen die ter kerk en ten avondmaal gaan, ja de minsten, vérré de minsten van die, zijn ware gelovigen, en gaan naar de zaligheid. Ziet het aantal eens over, als u op een markt de mensen als mieren door elkaar ziet wemelen, als u een volgepropte vergadering in de kerk ziet, denkt dan eens: immers was Simon de tovenaer ook al gedoopt, Hand. 8:13. Immers zat de gast zonder bruiloftskleed al mede aan, Matth. 22: 11. Immers waren de helft van de maagden

dwaze, Matth. 25: 2. Immers zijn er maar weinig uitverkoren, Matth. 20:16. Immers vinden maar weinig de nauwe weg, en gaan in door de enge poort, daar er velen op de brede weg, en door de wijde poort tot het verderf lopen, Matth. 7:13, 14. Komt dan alzo tot u, en zult gij uzelf niet afvragen: en ik, onder welke hoop ben ik? *Ben ik het, Heere?* Matth. 26:22. *Ben ik het, Rabbi?* vers 25.

VI. 3. Na te laten het wederkeren tot zichzelf, en het niet beproeven van zichzelf is ten hoogste schadelijk; want het houdt de mens in de slaap van zorgeloosheid, 't doet hem de tijd verliezen, 't maakt hem de middelen ter zaligheid onnut en krachteloos, 't verstokt zijn hart tegen alle bedreigingen en oordelen Gods, 't houdt hem in de wereld en in de zonde; ja het is de sleutel, waardoor hij de hemel voor zich toesluit, en de hel voor zich opendoet.

VII. 4. Zichzelf te beproeven is zeer nuttig; men wordt daardoor gewaar de gruwelen, die in 't hart zijn, men leert de wrekende rechtvaardigheid Gods kennen, men wordt bekommerd, verschrikt, verlegen, men vliedt tot Jezus om rechtvaardigmaking en heiligmaking, daar komt ernst in 't hart. En wordt men genade, licht, leven, geloof gewaar, 't is niet te zeggen, wat een blijdschap dat in 't hart verwekt, wat een sterkte het geeft. Men krijgt telkens nieuwe moed, men krijgt vrijmoediger toegang, men leert de wegen Gods met de zielen kennen, 't verblijdt het hart, en 't heiligt de mens in al zijn daden. 1 Joh. 3:3. *Een iegelijk die deze hope op Hem heeft, die reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is.* Deze beproeving uit luiheid, moedeloosheid, of wanhoop nalatende, beneemt hen alle troost en vreugde, belet hun wasdom, en onthoudt Gode zijn eer. Welaan dan, onderzoekt u veel, en antwoordt veel op die vraag: *Hebt gij Mij lief, Simon?* Joh. 20:17.

VIII. 5. 't Is ook Gods uitdrukkelijk bevel; die dat nalaat en niet bewilligt in Zijn raad, is God ongehoorzaam: hoe zou het die dan goed gaan?

Klaagl. 3: 40. *Laat ons onze wegen onderzoeken, en doorzoeken.*

Zef. 2: 1. *Doorzoek u zelf nauw, ja doorzoek nauw, gij volk, dat met geen lust bevangen wordt!*

1 Kor. 11: 28. *De mens beproeve zichzelf.*

En 2 Kor. 13: 5. *Onderzoekt uzelf... Of kent gij uzelfen niet, dat Jezus Christus in u is, tenzij dat gij enigszins verwerpelijk zijt.* Volgt de raad en het bevel Gods, en gij zult er u goed bij bevinden.

IX. 6. Men kan tot kennis van zijn staat komen, of men in het verbond der Genade met God is, en of men gelovig is of niet. De inbeelding van onmogelijkheid verflauwt de ernst, daarom zeg ik, 't is doenlijk, men kan het weten. De bruid wist dat Jezus de hare was:

Hoogt. 2: 16. *Mijn liefste is mijn, en ik ben Zijne.*

Job 19:25. *Want ik weet: mijn Verlosser leeft.*

Jesaja 60: 16. *En gij zult weten, dat Ik de Heere ben, uw Heiland, en uw Verlosser, de machtige Jakobs.*

Rom. 8: 38. *Ik ben verzekerd, enz.*

1 Kor. 2: 12. *Doch wij hebben niet ontvangen den geest der wereld, maar de Geest, die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.*

Gal. 2:20. *Ik ben met Christus gekruist; en ik leef.* Zie, zo kan men verzekerd zijn. Welaan dan, tracht ernaar, om ook tot de verzekering te komen. En zo kan ook een natuurlijk mens overtuigd worden dat hij nog onherboren is.

X. 7. Doch al kan men daartoe wel komen door de genade des Heiligen Geestes, zo komen toch allen daar niet toe, gelijk er bij duizenden naar de hel gaan, die zich inbeelden dat ze in de hemel zullen komen; zo komen er nog wel velen in de hemel, die vreesden, dat zij daar niet komen zouden. En die al eens sterk zijn, die worden wel ras weer zwak en komen in de duisternis:

Psalm 30: 7, 8. *Ik zeide wel in mijn voorspoed: Ik zal niet wankelen in eeuwigheid. Want Heere! Gij had mijn berg door Uw goedgunstigheid vastgezet; maar toen Gij Uw aangezicht verborg, werd ik verschrikt.*

In sommige ware bondgenoten is nog veel duisternis, zodat ze geen klare bevattings hebben wat eigenlijk genoegzaam licht en leven is, en al weten ze dat buiten zich, en zouden het aan een ander duidelijk en wel kunnen zeggen, zo hebben ze geen genoegzaam licht om die genaden in zichzelf te zien; en daarbij is nog zoveel van de oude mens in hen overgebleven, en daarop staan ze zo te starogen, dat ze twijfelen, of dat wel met

genade bestaan kan, en zo leven ze tussen hoop en vrees. En zo zijn ze arm, daar ze nochtans veel goed hebben. Anderen hebben goede inbeeldingen van zichzelf, maar zij bedriegen zichzelf jammerlijk. *Daar is een geslacht dat rein in zijn ogen is, en van zijn drek niet gewassen is*, Spr. 30: 12. Ziet dan, hoe nodig is 't dat men in zijn hart ga, en zich beproeve wie en hoe men is.

XI. Om hierin behulpzaam te zijn, zal ik enige gestalten voorstellen, en gij, onderzoekt u, tot welke soort u behoort.

1. Men vindt mensen, die noch kennis, noch begeerte, noch gezette gedachten, noch samenspraken hebben van God, van hemel, van hel, van ziel, van verbond, van Middelaar, van geloof, van bekering; hun gedachten gaan niet hoger dan de aarde, en niet dieper dan het zichtbare; van onzichtbare dingen weten ze niets te zeggen. Is de ziel onsterfelijk en is er een hemel en hel, dat zullen ze na hun dood ondervinden, zij zullen afwachten waar God hen zal heenzenden, zij laten dat aan God, dat is voor hen niet te doorzoeken; die 't geluk krijgt van de hemel, die zal er dan best aan zijn, zij moeten op de goede hoop aan. O, gij dwaas!

XII. 2. Anderen weten wel dat ze goddeloos, aards, onherboren zijn, zeggen wel ronduit, *dat ze, zo doende, niet zalig kunnen worden*, en evenwel is er noch gevoel, noch droefheid, noch ernst om het zondig leven te laten, en zich te bekeren, zij zijn betoverd en van de duivel bezeten. Zij willen op hun hart en staat niet wederkeren; zij weten wel dat het onklaar opkomen zou, zij zouden dan benauwd en bevreesd worden, en dat dient hen niet, zij mogen over geen droefheid, zij mogen dat gerel van de predikanten, die hen, of van de predikstoel, of in het particulier ontdekken, niet horen; zij willen die pot toegedeekt hebben. Zij haten die hen bestraffen. 't Is zoals er staat:

Jesaja 30:9-11. *Het is een wederspanning volk; het zijn leugenachtige kinderen; kinderen, die des Heeren wet niet horen willen. Die daar zeggen tot de zieners: Ziet niet; en tot de schouwers: Schouwt ons niet wat recht is; spreekt tot ons zachte dingen; schouwt ons bedriegerijen. Wijkt af van de weg, maakt u van de baan; laat de Heilige Israëls van ons ophouden!* Dezen zijn bij zichzelf al veroordeeld, en uit hun hart en mond zullen ze geoordeeld worden.

XIII. 3. Anderen zijn wel zo godloos niet, zij zijn goedaardig en zacht van karakter, en uiterlijk godsdienstig, en evenwel zien ze, dat ze niet geestelijk leven, dat ze de Geest niet hebben, noch omgang met God, noch geloof, maar dat hun leven is in de zichtbare dingen; zij zijn wel overtuigd dat ze buiten de genade zijn, maar 't klemmt hun hart niet zeer, daar is geen ernst, geen verlegenheid, en zo er al eens een beweging komt om waarlijk over te gaan, zo belet een beminde zonde het, en zij verlaten die aandrang met een zucht, kiezende het aardse, gelijk de jongeling, Matth. 19: 22, *Hij ging bedroefd weg.*

XIV. 4. Anderen komen nog een stapje nader, zij zijn door de kennis van de Heere Jezus de besmetting der wereld ontvloten, 2 Petrus 2: 20. Zij begeven zich onder het gezelschap van Godzaligen, zij doen al vele dingen, gelijk Herodes, Markus 6: 20. Maar zij komen niet tot het eigenlijke besluit in wat staat zij zijn, dat laten ze in 't midden, zij weten het niet. Ja zij klagen veel over hun geestelijke armoede bij andere vromen, en spreken van grote vreze, dat ze niet wedergeboren zijn; doch 't is stilletjes, om alzo de achting, de liefde en het medelijden van Godzaligen te hebben. Want als iemand eens getrouw met hen handelt, en hun verklaart, dat zij schijnen, ja nog in de natuurstaat zijn, en niet in de staat der wedergeboorte, dan zijn ze gebelgd en zij veranderen van taal, en verdedigen zich, en de uitkomst leert dikwijls, dat ze anderen bedrogen en zichzelf van de ernst hebben afgehouden. Doch van dit slag zijn er ook wel, die zeer bekommerd en bevreesd, en benauwd al hun leven in deze overtuiging heengaan, en evenwel blijven die ze zijn, zonder geest en leven.

XV. 5. Anderen zijn er, die grote inbeelding des harten hebben; zij denken dat ze bij God wél staan, zij zullen wel zalig worden, daar twijfelen zij niet eens aan, en al waren alle leraars het samen eens, zij zouden toch hen van dat geloof en van die verzekering niet afbrengen; maar toch wat grond hebben deze mensen? Sommigen hebben gans geen grond; anderen steunen op valse gronden. Anderen hebben wel waarachtige gronden, maar zij eigenen dezelve zich ten onrechte toe, en zo bedriegen ze zich. Deze willen wij nu gaan ontdekken, en meteen zullen wij de ware bondgenoten tonen, dat het met hén anders gelegen is dan met die.

XVI. 6. Anderen verzekeren zich zonder grond; deze zijn doorgaans onwetende mensen, die God, noch de Middelaar, noch Geest, noch geestelijk leven kennen. Zij erkennen dat de hel verschrikkelijk is, daar hebben ze geen lust toe. *We hebben ze hier, zeggen ze, wel ernstig overdacht, dat was zo droevig.* En omdat hun dat zo droevig toeschijnt, beelden ze zich in, dat zij geen nood hebben daar te komen, en omdat ze in hun ingebeelde of liever zogenaamde hemel na hun dood wel wilden zijn, zo menen ze, dat zij er wel in zullen komen, daar zijn ze gerust op en leven als in de aarde. Dezen liggen op het kantje van de hel te slapen, en worden dikwijls niet wakker, eer ze hun ogen in de hel opendoen, als 't te laat is, gelijk Lukas 16: 23.

't Is wel waar, dat vele kleinwetende Godzaligen wel verzekerd zijn door de Geest Gods in hun harten, en nochtans geen reden van hun verzekering kunnen geven; doch zij hebben redenen, al kunnen zij die niet voorstellen, daarom kunnen zij ze wel zien en gevoelen als anderen die voorstellen; immers zij weten, dat zij in hun verzekering omgang met God hebben in Christus. Deze zullen wij in 't laatste nader ontdekken.

XVII. 7. Anderen verzekeren zich op valse gronden, leven in de natuur en zichtbare dingen, en stellen hun geweten gerust, of beletten, dat ze niet onrustig worden door velerlei eigen gestelde en gesmede kentekenen. Onder andere zijn deze wel de voornaamste.

(a) Tegenwerping: God is genadig en barmhartig, hoe zou het Hem van 't harte mogen, dat Hij zijn schepselen zo zeer zou straffen, bijzonder als ze Hem om genade bidden; die bidt, die ontvangt; die klopt, dien zal opengedaan worden.

Antwoord. Weet dat God Israël goed is dengenen, die rein van hart zijn, Psalm 73:1. *Maar het aangezicht des Heeren is tegen degenen die kwaad doen*, Psalm 3:17. *Het gebed der goddeloze is God een gruwel.* En Joh. 9:31, *God hoort de zondaars niet.* Jesaja 1:15, *Wanneer gij het gebed vermenigvuldigt, hoor Ik niet.*

De dwaze maagden klopten, en riepen ook al, maar werden niet ingelaten, Matth. 25; en Spr. 1:28, *Dan zullen zij tot Mij roepen, maar Ik zal niet antwoorden.* Gods genade

bestaat niet in zonden ongestraft te laten, maar in een Borg te geven, en iemand geloof en bekering te geven.

(b) Tegenwerping: Christus is voor ons allen gestorven; hebben wij dan zonden, in Hem hebben wij wederom de verzoening.

Antwoord. Dat is niet waar; *Christus geeft Zijn schapen het eeuwige leven*, maar daar zijn er die van Zijn schapen niet zijn, Joh. 10:26, 27.

Hebr. 5: 9. *Is Hij allen die Hem gehoorzaam zijn, een Oorzaak der eeuwige zaligheid geworden.*

Hoe zullen dan de bokken aan Zijn linkerhand veroemd worden?

(c) Tegenwerping: ik leef zo godloos niet, ik ben gedoopt, ik ga ten avondmaal, ik ga vlijtig ter kerk, ik ben oprecht in mijn handel en wandel, ik vloek niet, ik verbras niet, ik pronk niet, ik lees Gods Woord, ik doe mijn gebeden, wat wil men meer van mij hebben? Kan men dus niet zalig worden, wie kan dan zalig worden? Dan zouden er wel velen buiten de hemel staan.

Antwoord. Doet er vrij bij: *Ik vast tweemaal per week; ik geef de tienden van alles wat ik bezit. O God! ik dank U, dat ik niet ben gelijk andere mensen*, Lukas 18:12, 11.

Ik zeg u, dat er bij duizenden van zulk soort van mensen in de hel liggen, en dat er nog zulke bij duizenden inkomen zullen, en dat gij, die op deze grond bouwt, daar ook heengaat; daarom, keert weder, eer het te laat is. *Tenzij uw gerechtigheid overvloediger zij dan der Schriftgeleerden en der Farizeeën, gij zult in het koninkrijk der hemelen geenszins ingaan*, Matth. 5:20. *Wie de gehele wet zal houden, en in één zal struikelen, die is schuldig geworden aan allen*, Jak.2: 10. *Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet, om dat te doen*, Gal. 3:10.

(d) Tegenwerping: God zegent mij zeer overvloedig, dat acht ik een teken, dat Hij mij liefheeft.

Antwoord. Job 21:7, *Waarom levende goddelozen, worden oud, ja worden geweldig in vermogen?* Psalm 73:18, *Immers zet Gij ze op gladde plaatsen.* Spr. 1:32, *De voorspoed der zotten zal ze verderven.* Had de rijke man het goede niet ontvangen in zijn leven? En

echter was de hel zijn einde, Lukas 16:25.

(e) Tegenwerping: God kastijdt mij, ik heb veel verdriet en tegenspoed in mijn leven, en zo denk ik: *die God kastijdt, dien heeft Hij lief*; ik moet hier zoveel lijden, dat ik hierna niet behoef te lijden.

Antwoord. God kastijdt Zijn kinderen, opdat zij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden; maar Hij straft de godlozen in Zijn toorn. Jesaja 57:21, *De goddeloze, zegt mijn God, hebben geen vrede*. De ellenden zijn de godlozen menigmaal de beginselen van de eeuwige verdoemenis. Verre is 't dan vandaar, dat men uit het uiterlijke verdriet Gods liefde zou besluiten.

Zo ziet gij dan, dat al deze zaken geen gronden zijn, waarop iemand zijn geluksstaat zou vaststellen, en zich de zaligheid inbeelden; bent u op deze gronden gerust gij hebt u bedrogen. *Daarom ontwaakt, gij die slaapt, en staat op uit de doden*.

XVIII. 8. Anderen bedriegen zich, doordien ze goede en vaste kentekenen stellen, maar die ten onrechte zich toe-eigenen, doordat die zaken in hen niet zijn. De kentekenen, die ze doorgaans zich stellen, zijn deze: droefheid over de zonde en angst der wedergeboorte, geloof in de Heere Jezus en daaropvolgende blijdschap des Geestes, en bekering en heiligmaking des levens.

Vooraf kunnen wij van dezen zeggen,

1. Dat zij zich niet ernstig onderzoeken, zich niet met bedaardheid in de tegenwoordigheid Gods brengen, met bekommring of ze zich ook bedriegen, biddende met David: Psalm 139: 23, 24, *Doorgrond mij o, God! en ken mijn hart; beproef mij en ken mijn gedachten. En zie of bij mij een schadelijke weg zij; en leid mij op den eeuwigen weg*. Maar de vaststelling van hun staat vliegt hun vlug door de hersenen, zij durven zichzelf niet verdenken, maar zij hebben zonder onderzoek op het flikkeren van iets, dat maar naar goed lijkt, goede gedachten van zichzelf, en zij spreken nog veel ruimer, dan 't in hun hart ligt, want zij zijn gewend op de zaken buiten zich te zien, en daarnaar met drift te spreken, zonder terugslag op het hart; daar de oprechten doorgaans vele bekommelingen hebben.

2. Evenals de vaststelling van hun geluksstaat, zo zijn ook de gronden, waarop zij bouwen, het is overdreven, zij verheffen zich. De droefheid, geloof, heiligmaking is niet in 't hart, maar zweeft zo wat in 't verstand, en vertoont zich zo maar uiterlijk, of is maar een natuurlijk werk; dieper gaat de zaak niet, dieper gaat hun beproeving, hun zorg, hun verlangen niet. Zij houden zich op met denken en spreken van de zaken in zichzelf, van geloof, hoop, liefde, wat hun natuur is, in hoedanige toestand de kerk is, met klagen over andere geesteloosheid, misgrijpen, enz. In deze dingen zijn ze doorgaans de eerste en de vurigste, al dat *buiten hen* blijft, is 't voorwerp van hun overleg, 't mag ook wel geestelijk zijn, daar willen ze wel ernstig van spreken, dat vermaakt hen. Maar de ware gelovigen betrachting is om die zaken in hun hart te zien en te gevoelen, zij willen God, op Hem is hun oog en hun hart, de geestelijke zaken brengen hen tot God, en als ze dat niet doen, dan kunnen zij er zich niet in vergenoegen, zij kunnen er niet in staan blijven.

3. Zoals de tijdgelovigen zichzelf niet ernstig beproeven, willen zij ook van anderen niet ontdekt worden. Indiende kentekenen op de predikstoel worden voorgesteld, dan zijn ze schotvrij, zij letten er niet op, of alleen om te leren, om dat dan aan anderen te kunnen voorstellen, en alzo verstandig, geestelijk en ervaren geacht te worden; en zo zij er al op letten, zo hebben ze 't hart op eens ander, denkende, dat raakt die, die mag dat ter harte nemen; maar zij zijn al zover. Dat maakt hen dan vaster, en deze vaststelling maakt hen zorgelozer. Maar als iemand ernstig met hen handelt, en begint hen aan te tasten, en zo te ontdekken, dat zij niet verborgen kunnen blijven, dan zijn ze ongemakkelijk, verdedigen zich met lichaam en ziel, zij verminderen de achting en liefde van dezulken, en konden ze op een bredere weg de naam van Godzalig behouden, ja daardoor meer in 't oog lopen als verstandig, zullen ze die andere en juiste weg al zeer licht verlaten; want deze mensen hebben zeer de liefde en achting van anderen in 't oog.

Maar de ware Godzaligen zijn zeer gaarne ontdekt, de ontdekking van hun misslagen en van de ongestalten van hun ziel is hun een groot geluk, en zij zijn er blijde over bij zichzelf, ofschoon zij in het eerste hun natuur soms tegen de ontdekker wel gevoelen opkomen. *De rechtvaardige sla mij, het zal weldadigheid zijn; en Hij bestraffe mij, het zal olie des hoofds zijn*, Psalm 141: 5.

En worden ze door de ontdekking gewaar, dat God genade in hen gelegd heeft, dat verblijdt hen niet alleen, maar 't trekt hen zoetjes op tot God, zij gevoelen een opleving in geloof en liefde, en een ernstig voornemen om Godzaliger te leven. *Die deze hoop op Hem heeft, die reinige zich*, 1 Joh. 3:1.

Dit in 't gemeen vooruit gezegd hebbende, laat ons nu komen tot iedere grond in 't bijzonder, om alzo de tijd- en ware gelovigen klaarder aan zichzelf te ontdekken.

XIX. De eerste zaak is, de droefheid over zonde. Zó is der tijdgelovigen opvatting: de Schrift zegt; *zalig zijn de treurenden*, Matth. 5: 3; God woont bij de verbrijzelden, en zal de treurenden vertroosting geven, Jesaja 57: 45. Nu, ik ben treurig, ik ben ontsteld als ik zonde gedaan heb; ik heb grote strijden en verschrikking gehad; daarom acht ik dat ik dan een kind Gods, in het Verbond der genade en een gelovige ben.

Ik antwoord, dat alle droefheid in de mens niet vloeit uit geestelijk licht en leven, en daarom dat alle droefheid de rechte droefheid niet is, op welke de zaligheid en vertroosting beloofd is. Paulus spreekt *van een droefheid naar God en van een droefheid naar de wereld*, 2 Kor. 7:10. Beschouwt Saul eens:

- (m) 1 Sam. 24: 17, 18, 20. *Zo zeide Saul: Is dit uw stem, mijn zoon David? Toen hief Saul zijn stem op en weende. En hij zeide tot David: Gij zijt rechtvaardiger dan ik; want gij hebt mij goed vergolden en ik heb u kwaad vergolden. De Heere vergelde u het goede.* 1 Sam. 26: 21, *Toen zeide Saul: ik heb gezondigd; keer weder mijn zoon David! want ik zal u geen kwaad meer doen.* Ziedaar, hij beschuldigde zichzelf, hij belijdt zijn misdaad, hij weent, hij wenst die hem bestrafte een zegen van de Heere, en evenwel was het Saul.
- (n) Stelt u Achab ook eens voor: 1 Kon 21: 27. *Het geschiedde nu als Achab deze woorden hoorde, dat hij zijn klederen scheurde, en een zak om zijn vlees leide, en vastte; hij lag ook neder in de zak, en ging langzaam.* Zie, zo toonde hij de allergrootste droefheid, en scheen van droefheid te bezwijken, en vastte.
- (o) En zocht Ezau de plaats des berouws niet met tranen, toen hij hoorde, dat de zegen weg was? Dat is, hij zocht zijn vader door tranen te bewegen, dat hij de zegen herriep,

en hem zegende, Hebr. 12:17.

(p) En had Judas zelfs geen berouw? Matth. 27: 3.

Denkt gij: *die deden dat maar uitwendig, in schijn, maar ik meen het.*

Nee, 't ging hun wel terdege ter harte.

Denkt u: *ik krijg er troost en gerustheid in mijn ziel op, als ik eens geschreid en gebeden heb.*

Saul schreide ook, de natuurlijke mens, die onder de bediening des Evangelies leeft, hij zij zo godloos als hij is, zal zijn verlegenheid en schrik der consciëntie ook wel schreien en bidden, en op schreien wel enige verlichting gevoelen; want het schreien ontlast de beklemdheid des harten door een natuurlijke oorzaak. De Papisten zijn wonder wel gerust, als ze te biechten zijn geweest, menende dat ze dan volkomen vrijpraak hebben bekomen; zo ook, als de mens in zijn droefheid zichzelf heeft vernederd, de zonden heeft beleden, dan meent hij dat ze zijn vergeven, denkende dat God zijn gebed en zijn tranen gehoord en verhoord heeft, of dat bij door andere schijnredenen zichzelf heeft gerust gesteld, zo is hij ook al vrij geruster, en hij hopt: 't zal nu wel gaan. Uit deze allen moet gij immers overtuigd zijn, dat gij uit droefheid, uit schreien niet besluiten kunt dat uw staat goed is.

't Komt op de oorzaak van de droefheid, 't komt op de wijze van droefheid, en op de gestalte der ziel in de droefheid aan.

XX. De oorzaken der droefheid in de onherborenen zijn deze:

- (q) Sommigen zijn droevig door zwaarmoedigheid, en zijn van nature droefgeestig; dezen, waarover ze denken, daar malen ze op, en als ze het dan op geestelijke zaken nemen, zo zijn ze bedroefd, zwaarmoedig over zaligheid; of over zonden. Dezen zijn daaruit te kennen, dat ze geen redenen plaats geven, en dat ze niet strijden om uit die droefheid verlost te worden; ze blijven altijd dezelfde, tenzij de zware damp der hersenen voor een wijle verdrijft, en dan zijn ze zonder reden aan de andere kant te verre overgeslagen, zijn uitgelaten vol praat, blij zonder grond. Doch deze verzekeren zichzelf van hun zaligheid; maar zijn meest in vreze.
- (r) Sommigen zijn droevig door de schrik van de verdoemenis, de consciëntie wordt levendig, toont het zondig leven, de rechtvaardigheid Gods, en de gruwelijkheid van

de verdoemenis; deze schrik laat hen niet slapen, doet hen klagen, en wel schreien en schreeuwen. In die tijd verzekeren dezen zich niet, maar als de bui overgegaan is, dan nemen sommigen dat tot een grond en reden, dat ze in de angst der wedergeboorte zijn geweest, dat ze bekeerd zijn, dat ze de strijd hebben gewonnen, en daarop zijn ze gerust. Maar dezen zeggen wij, dat als er niet meer en geen ware bekering en geloof op gevolgd is, dat het maar een Felix bevreesdheid en beven is geweest, Hand. 24:25. Dat het 't sidderen van de duivel is geweest, Jak. 2:19; zodat gij u zou bedriegen, als dat het steunsel van uw geluksstaat was.

- (s) Sommigen zijn bewogen, en schreien alleen, omdat ze zien dat de predikant zulke beweeglijke gebaren en redenen van aandringen gebruikt, en omdat ze zien, dat anderen bewogen zijn, daarom wordt hun hart mede beklemd, en raken óók wel aan het wenen, gelijk ten tijde van Nehemia: Neh. 8: 10. *Want al het volk weende, als zij de woorden der wet hoorden.*
- (t) Sommigen zijn droevig, omdat ze door het begaan van de zonde zich schandelijk hebben gemaakt bij de mensen, of dat dit hun schade heeft toegebracht, zodat ze in armoede of kommer geraken, of dat ze de straf van de overheid vreezen; dit smart hun aan 't hart, en daarbij komen dan door die gelegenheid wel zwaarmoedige gedachten over de zaligheid.
- (u) Sommigen zijn droevig over de zonden, omdat ze te groot, te grof waren; 't was tegen het licht der natuur, tegen de levendige consciëntie tegen de goede opvoeding, 't kwelt hen; en werd een ander erin betrokken, 't smart hen over de ellende, die de ander daardoor bekomen heeft. Zoals iemand die zijn vader vermoord had, altijd een wroeging zou houden, zo is 't ook in mindere zaken. Uit deze droefheid te besluiten, dat men in de staat der genade is, is ook mis, want zelfs de heidenen hebben zulke droefheden en prikkelingen der consciëntie Rom. 2: 14, 15.
Beschouw uzelf eens, die op schrik en droefheid uw genadestaat vaststelt, of het ook meer dan over deze nu gezegde zaak is? Ik raad u te ontwaken, want gij bedriegt u, gelijk nu is getoond.

XXI. Om u nog meer te overtuigen, en meteen de treurigen Sions hun genade bekend te maken, beschouw nu de oorzaken en eigenschappen der droefheid, die alleen in de

kinderen Gods zijn. Dit zeg ik vooraf, dat deze bovengestelde zaken en droefheden daarover ook wel in de ware Godzaligen zijn, maar zij hebben nog al vrij andere zaken en gestalten daarbij. Als:

XXII. 1. De rechte droefheid is over zonde als zonde, dat is, zij zien verder dan op de daad, zij brengen zich in de tegenwoordigheid Gods, en voor Zijn aangezicht treuren zij; zij zien dat ze gezondigd hebben tegen de goedheid, tegen de heiligheid Gods, tegen de verbintenis, die het schepsel heeft aan de Schepper, zij zien dat het was tegen de vreze, tegen de liefde, tegen de gehoorzaamheid, die zij Gode schuldig waren. Hoewel ze dit niet altijd in hun droefheid zo onderscheiden zien, ligt het evenwel zo in 't hart; dit smart hun, dit maakt hen week, en of ze soms niet vast geloven kunnen, dat ze nog opgenomen Zijn tot kinderen, zo is er evenwel een stille trek naar God, en 't kwelt hun dat ze tegen God gezondigd hebben, en zij keuren de rechtvaardigheid Gods goed, indien het Hem belieft te straffen, ja hebben als het vonnis van zware kastijding in hun hart. Ziet Psalm 51: 6. *Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan dat kwaad is in Uw ogen ; opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken, en rein zijt in Uw richten.*

XXIII. 2. De rechte droefheid gaat niet alleen over de zondige daden en over de grotere zonden, maar die gaat ook over de kleinere zonden, over 't nalaten van 't goede, over 't gebrek van heilige wijze en oogmerk in 't uitvoeren van de deugd, over de onordelijke, ijdele en zondige gedachten, in welke te denken zelfs de wil niet toestemt, ja gaat door tot de zondige natuur, tot de boosheid, onbestendigheid en alzo onmacht om het in 't toekomende beter te maken, zodat men bij gelegenheid van de begane zonden zich geheel zondig bevindt van binnen en van buiten, en daarover verlegen staat, treurt, en zegt: *Ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijne moeder ontvangen,* Psalm 51:7.

Ik weet, dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont. Ik ellendig mens! Rom. 7: 18, 24.

XXIV. 3. De rechte droefheid is over gemis van de gemeenschap met God en in verlangen daarnaar; de zonden zijn de oorzaak ook wel van hun droefheid, maar de

droefheid blijft daar niet bij, en ook al is 't dat ze geen merkelijke zonde gewaar wordt, zo is de ziel dikwijls treurig, en zo men haar vraagt: *Vrouw, wat weent gij?* Joh. 10:15. 't Hart zou 't antwoord gereed hebben: Omdat mijn Heere weg is, omdat ik zo vreemd van God ben, omdat de Heere Zich voor mij verbergt, ik kan zo niet leven, ik ben zo duister, zo zondig. Och, dat ik was als in de vorige dagen! Waarom zou de Heere Zijn aangezicht zo van mij verbergen, daar de Heere wel ziet, dat ik er om kwijn. Och, dat mijn hart bestendig in Hem bleef, dat ik ijveriger en gedurig was in 't gebed, dat ik in tere vreze leefde?

Wanneer zult Gij tot mij komen? Psalm 101:2.

Om dezer dingen wille ween ik; mijn oog, mijn oog vliet af van water, omdat de Trooster, die mijn ziel zou verkwikken, verre van mij is, Klaagl.1:16.

Mijn ziel dorst naar God, naar de levenden God, Psalm 42: 3.

XXV. 4. De rechte droefheid zoekt de droefheid te vermeerderen en te vergeestelijken. Der tijdgelovigen droefheid is ras gedaan, die is maar over deze en geen daden, in deze en geen verschrikkingen, zij zoeken ze te ontlopen, of door afleidingen, of door goede woorden te verzetten, of de tijd slijt ze; maar de ware gelovigen klagen dikwijls, en treuren over de hardigheid en ongevoeligheid des harten. Mochten ze eens recht verbrijzeld zijn, de gruwelijkheid der zonde gevoelen, de toorn Gods daarover zien, en alzo gans vermorzeld en vergruisd worden, dat is hun wens; als zij dat niet gewaar worden, dan zijn ze droevig en klagen: *Heere! waarom doet Gij ons van Uwe wegen dwalen? Waarom verstokt Gij ons hart, dat wij U niet vreezen?* Jesaja 63:17. Doch zij zijn niet tevreden met de droefheid zelve maar te hebben, maar zij begeren zeer de vergeestelijking derzelve, namelijk, zich met hun vuile klederen te bevinden voor het aangezicht des Heeren, Zach. 3:3, en alzo voor des Heeren aangezicht beschaamd te worden, zodat ze hun ogen niet durven opslaan, of nabij naderen, maar van verre staan met de tollenaar, Lukas 18:13, en zeggen: Ezra 9:6, *Mijn God! ik ben beschaamd en schaamrood, om mijn aangezicht tot U op te heffen, mijn God! Want onze ongerechtigheden zijn vermenigvuldigd tot boven ons hoofd, en onze schuld is groot geworden tot aan de hemel.*

(dd) Zij wensen voor het aangezicht des Heeren weg te zinken in hun onwaardigheid

met de verloren zoon, Lukas 15:19.

(ee) Zij wensen een Evangelische droefheid, dat is: een wegsmelten in tranen van liefde, en daaruit ontstane droefheid over zonden.

(ff) Zij wensen God te rechtvaardigen, en zich also onder de kastijdende hand des Heeren te onderwerpen met stilzwijgen, zeggende: *Ik zal des Heeren gramschap dragen want ik heb tegen Hem gezondigd*, Micha 7:9.

(gg) Zij wensen als een kind te treuren en te vertrouwen op genade, en niet als een slaaf. Zij willen, zij kunnen niet eerder ophouden van treuren, totdat ze enige hoop van verzoening met God, en enige bevrediging der consciëntie in Christus gewaar zijn geworden.

XXVI. 5. De rechte droefheid werkt bekering: 2 Kor. 7 : 10 *De droefheid naar God werkt een onberouwlijke bekering tot zaligheid.*

Niet dat ze de zonde terstond te boven gekomen zijn, en nooit weer in dezelve zouden komen te vallen, maar door de droefheid krijgen ze een meerdere haat tegen de zonde, zij nemen ongeveinsde voornemens in de tegenwoordigheid Gods tegen de zonde, zij hervatten telkens de strijd tegen dezelve, zij krijgen een heilige gestalte der ziel.

Indien deze zaken niet in u waarlijk zijn, zo wees verzekerd dat uw droefheid niet recht is; een zodanige is in de angst der wedergeboorte niet geweest; neem dezelve niet tot een kenteken van uw overgebrachte genadestaat, maar wees verzekerd, dat u nog in de natuur zijt. Maar zijn deze dingen waarlijk in u, ziet dan ook wel toe, dat u de genade niet ontkent of klein acht, maar ziet er uit, dat God u het leven geschonken heeft, al hebt gij de bovengestelde zaken niet in zo grote trap, dat u ze wel gehad hebt, of als anderen dezelve wel hebben, of als u ze wel wensen zou; want waar deze ware droefheid is, zullen de twee volgende kentekenen ook wel zijn.

XXVII. Het tweede kenteken van een waar gelovige en bondgenoot, een tijdgelovige en valse bondgenoot, wordt genomen *van 't geloof zelve*. 't Geloof is een zeker kenteken van een waar bondgenoot en erfgenaam der zaligheid; doch zij hebben allen het ware zalmakende geloof niet, die zich dat inbeelden. Om ieder in dit opzicht te ontdekken,

zullen wij eerst de gestalte van een tijdgelovige, en dan de gestalte van een waar gelovige voorstellen.

Ik spreek nu tot diegenen, die zich verzekerd houden, dat ze het ware geloof hebben, en niet tot die, welke in twijfelingen en bekommernissen zijn, en ik vraag u: is 't al waarheid? Bedriegt gij u ook? Legt het in uw hart dat men zich hier jammerlijk bedriegen kan; want het is niet al het rechte geloof, dat de naam van geloof draagt. *Wij lezen dat Agrippa de profeten geloofde, en evenwel was hij een heiden*, Hand. 26:27. *De duivelen zelf geloven*. Jak. 2:19. Simon de tovenaer geloofde ook, en evenwel had hij noch lot noch deel aan de zaligheid, Hand. 8:17, 21, 23. Die op de steenrots bezaaid worden, geloven: doch 't is maar voor een tijd, Lukas 8:13. Zo ziet u, hoe gevaarlijk het zou zijn, als men zich gerust zou stellen op iets, dat de naam draagt van geloof; en dat men daarom zich wel nauw heeft te doorzoeken, of men een waar of vals en schijngeloof heeft.

XXVIII. 1. Die maar een schijn-, historisch- of tijdgeloof hebben, die hebben de een minder, de ander meer kennis van God, van Christus, van de Schrift, van geestelijke zaken; doch met die kennis beschouwen zij maar de zaken; zoals zij in zichzelf zijn, buiten hun hart; die zaken zijn in hun hart niet, die hebben geen gedaante, geen beeld in hun hart ingedrukt; dat in het Woord waarheid is, is in hun hart geen waarheid; om die dingen, die ze beschouwen buiten zich, in hun hart te hebben, en naar dat beeld in gedaante veranderd te zijn, 2 Kor. 3:18, daarover gaan hun gedachten, en bekommelingen, en verlangen, en arbeid niet. Zij zien de zaken aan in die gedaante en natuur, gelijk iemand een kostelijk paleis en hof van een prins beschouwt, en zich in dat beschouwen vergeet en verlustigt, en geen gedachten, noch bekommelingen, noch verlangen, noch arbeid heeft om er eigendom aan te krijgen. Of het eigen is, en of het zijn eigen niet is, dat is 't voorwerp van het malen der gedachten op die tijd niet.

XXIX. 2. Die maar een schijngeloof hebben, zijn de een minder, de ander meer verzekerd van de geestelijke waarheden, dat er een God is, dat Christus de Zaligmaker is, dat er een zaligheid door Hem te bekomen, en een verdoemenis zonder Hem te verwachten is, met bewustheid, dat zij het geloven. Van deze en diergelijke waarheden zijn sommigen enigszins verzekerd, doch praten evenwel ruim en roemende; anderen zijn

daar zó van verzekerd, dat zij er op zouden moeten sterven, dat het waarheden waren; door veel deze waarheden te beschouwen, en er veel van te spreken, gewennen zij er toe, en beelden zich in, dat zij er deel aan hebben, dewijl zij zo levendig van de zaken verzekerd zijn; maar zij slaan hun hart wederom over, daar is geen ernstige en bedaarde onderhandeling met God, met Christus, om Hem aan te nemen, Hem in 't hart te doen wonen, en zich waarlijk zonder enige achterhouding aan Hem over te geven, 't hart blijft een stenen hart, Matth. 13 : 20. Maar door het geloven van de waarheden van buiten hen, en door de verzekerdheid, dat ze dat geloven, stellen ze vast en beelden zich in, dat de waarheden in hen zijn, en dat zij ware gelovigen zijn.

XXX. 3. Een tijdgelovige gevoelt wel een getuigenis in zijn hart, dat hij een gelovige is, en heeft wel blijdschap en vrolijkheid; maar 't is zijn eigen geest, of een andere boze geest, die hem getuigt dat hij gelooft, hij maakt zelf zijn blijdschap, of de voortreffelijkheid der beschouwde geestelijke zaken verblijdt hem.

Hij komt zelden tot zichzelf, werkt alleen naar buiten, en zo hij tot zichzelf komt omdat hij de waarheden ziet en gelooft, zo durft hij zich niet te verdenken, hij doorzoekt zich niet. Hij zou menen, dat hij zondigen zou, indien hij aan zijn staat twijfelde, hij ziet met één opslag, dat het wel met hem is, dat hij gelooft, hij ziet op de zaken, en op dezelve be-minnelijkheid, die gelooft hij, en zou hij die niet begeren en aannemen! Denkt hij, Hij ziet op de beloften; maar slaat de hoedanigheden degenen, aan wie de beloften gedaan zijn, over.

Zo getuigt zijn eigen geest, dat hij een kind Gods is, hier speelt de duivel soms listig onder, en weet zo op de fantasie te werken, dat het hem toeschijnt, alsof hij de hemelse vreugde in zijn hart gevoelde, daar het toch maar een kitteling is. Zonder grond en reden, zonder gemeenschap aan God, zonder kleinheid des harten, en liefde Gods, en op 't hoogste maar in het beschouwen van de geestelijke verborgenheden en goederen der kinderen Gods bestaat, gelijk zo de Koningin van het Zuiden over het beschouwen van Salomo's wijsheid en heerlijkheid, daar ze toch geen deel aan had, bezweek. Hij gaat be-moedigd, zonder strijd en worstelingen om aan te nemen, vast te houden, bij te blijven, daarhenen; want hij is verzekerd, hoewel de consciëntie hem af en toe de waarheid eens zeggen wilde, doch die doet hij zwijgen, hij wil daar niet van horen.

XXXI. Zo is dan het tijdgeloof maar een wakende droom, een inbeelding, een starogen op de waarheid en beminnelijkheid der zaken, een verblijden in de beloften, die toch aan hen niet gedaan waren, zonder het hart te onderzoeken, en waarachtige en ernstige onderhandelingen met God en Christus te hebben, 't is een flikkering in het verstand, een verbeelding in de fantasie, en overdrijving en verstandswerk, zonder een waarachtig hart, zonder dat die waarheden wortelen in hun hart geschoten hebben. Niet, dat ze alles wat ze zien, denken en doen, in geveinsdheid doen, en wel beter weten; nee, zij menen, dat het waarheid in hen is, dat zeker hun staat wel is, zij bedriegen zich, zij dromen en menen dat ze waken, doch zij zijn niet wel wakker te krijgen. Van deze gestalte der tijdgelovigen lezen wij;

Matth. 13:20, 21. *Die in steenachtige plaatsen bezaaid is, deze is degene, die het Woord hoort, en dat terstond met vreugde ontvangt; doch hij heeft geen wortel in zichzelf.*

Hebr. 6: 4-6. *Want het is onmogelijk, degenen, die eens verlicht geweest zijn, en de hemelse gaven gesmaakt hebben, en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, en gesmaakt hebben het goede Woord Gods, en de krachten der toekomstige eeuw, en afvallig worden, enz.*

XXXII. Laat ons de gestalte der ware gelovigen hier eens tegenover leggen, opdat zo beiden, zo ware- als tijdgelovigen ten volle ontdekt mogen worden, de een van de waarheid der genade, de anderen van hun inbeelding. In de ware gelovigen openbaren zich deze zaken.

1. De ware gelovigen nemen de Heere Jezus aan, en dat met hun hart, en dat dikwijls. Zij nemen Jezus aan, zij vergapen zich niet aan de zaken en goederen, zij blijven in dezelve beschouwing niet hangen; maar zij gaan naar de fontein zelve, zij hebben onderhandelingen met God, met Christus Zelf. Naar Hem wenden ze zich, naar Hem zien ze uit, naar Hem verlangen ze Hem nemen ze aan, op Hem verlaten ze zich, aan Hem geven ze zich over, met Hem willen ze verenigd zijn, en in gevoeligheid, konden ze maar, verenigd blijven, en oefenen zo die daden des geloofs, die wij in 't vorige hfdst. beschreven hebben, 't zij zwakker, 't zij sterker, hun werking is nevens God en Christus; zo spreekt doorgaans de Heilige Schrift:

Joh. 1: 12. *Zovelen Hem aangenomen hebben.* Joh. 14: 1 *Gijlieden gelooft in God, gelooft in Mij.*

Zij nemen de Heere Jezus aan met hun hart, hun werk is geen buitenwerk, geen hersenwerk, zij beginnen van binnen, 't hart heeft droefheid, 't hart verlangt, 't hart neemt aan, 't hart geeft over, zij zien het gebrek des harten, zij beproeven hoe 't hart aangedaan is, en uit die gestalte werken ze; in 't hart zoeken ze de Heere Jezus te hebben, al wat zonder hart is, gevoelen ze licht, en het bedroeft hen zeer, en 't kan hen niet vermaken. Met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid, Rom. 10:10. *Opdat Christus door het geloof in uw harten wone*, Ef. 3:17.

Zij nemen de Heere Jezus dikwijls aan, ja wel duizend, en wel duizendmaal; altijd dunkt hun, zij hebben het niet uitdrukkelijk genoeg, niet klaar genoeg, niet algemeen genoeg, niet zuiver genoeg gedaan; ook is dat aannemen hun dagelijks voedsel; en daarom doen ze het al weer en al weer, niet altijd om in het Verbond te komen, maar om zich al nader en nauwer met Christus te verenigen; hun dagelijkse struikelingen leren hun dat wel doen; zij zien dat ze zonder Hem tot God niet komen kunnen; de begeerten tot rust en vrede van het gemoed drijven hen gedurig naar Hem toe, die alleen hun vrede is; en boven dat alles, de liefde, de liefde trekt hen daar telkens heen.

Ook zijn ze aan vele verduisteringen, verlatingen, strijden, zwakgelovigheden onderworpen, en terwijl er geen herstel is buiten Christus, zo kleven ze Hem gedurig achter aan, en vernieuwen telkens de daden des geloofs. Gelijk de mens leeft door de gedurige aanneming van Christus, die zijn leven is, en gelijk een mens bezwijkt, die de adem niet kan scheppen, zo bezwijken zij ook als ze Christus door het geloof in hun hart, of hun hart in Christus niet kunnen brengen. Deze gedurige herhaling van geloven en aannemen ziet men doorgaans in de Psalmen en het Hooglied. Ziedaar hebt u een klaar onderscheid tussen een tijdgelovige, die zijn hart overslaat, in de beschouwing der zaken hangen blijft, en een ingebeelde overgang heeft, en in zijn uiterlijk doen maar voortgaat; en tussen een waargelovige, die met het hart werkt, onderhandelingen met Jezus heeft, en in die gedurige aanneming zijn kracht en leven vindt.

XXXIII. 2. De ware gelovigen zien en erkennen een grote dierbaarheid in Christus voor zich. Zij zien niet alleen een uitnemendheid in de goederen, die men door Christus

bekomt; namelijk, verlost te zijn van alle kwaad, en alle zaligheid deelachtig te worden; zij zien niet alleen een kostelijkheid in alle dochteren Sions, en een heerlijk geluk degenen, die aan Jezus deel hebben, zeggende: *Welgelukzalig is het volk, diens God de Heere is; het volk, dat hij Zich ten erve verkoren heeft*, Psalm 33:12. Dit kunnen de tijdgelovigen ook zien, hoewel met een andere achting dan de ware gelovigen; maar Christus is hun dierbaar, en dat voor hen om Hem dadelijk te genieten. 1 Petrus 2: 7, *U dan, die gelooft, is Hij dierbaar*.

Zij zien zulk een noodzakelijkheid met een toepassing op zich, in Hem te hebben tot een Borg en Middelaar; zij zien zulk een wijsheid, goedheid, rechtvaardigheid en waarheid Gods, dat God hen door Christus zalig zou maken, dat ze geen andere weg willen, maar dezen met al hun hart omhelzen. Christus is hun zo hoog, zo heerlijk, zo beminnelijk; Hem te genieten is hun zo zoet en lieflijk, dat alles bij Hem verdwijnt. Weten ze niet of ze deel aan Hem hebben, o hoe dierbaar is Hij hun! Mochten ze Hem hebben, wilde Hij de hun zijn, dan zou hun ziel leven. De dierbaarheid van Jezus trekt oog, hart en handen naar Hem toe. Genieten ze Hem, zij weten wat een kostelijke schat ze gevonden hebben; hun zorg is, dat ze Hem toch niet verliezen, zij houden Hem vast, zij laten Hem niet gaan. De kostelijkheid en dierbaarheid van Jezus 't voorwerp van hun samenspraken, en vinden ze iemand, wien Jezus ook dierbaar is, dien beminnen ze met al hun hart, en die is zelfs om die dierbare achting van Jezus hun dierbaar.

XXXIV. 3. De ware gelovigen nemen Jezus en geheel, en alleen aan, en geven zich zonder enige voorwaarde of beding aan Hem over, om van Hem tot God gebracht te worden, door zo'n weg, als 't Hem believen zal.

De tijdgelovigen, gelijk ze geen eigenlijke en hartelijke onderhandelingen met Jezus hebben, zo willen ze ook de gehele Jezus niet, zij willen wel, dat Hij hun Hogepriester zij, om hen met God te verzoenen, voor hen te bidden, en hen zalig te maken; maar zij hebben geen trek naar Hem als Profeet, om van Hem inwendig aan hun hart geleerd te worden, tot beschaming van de ontdekte vuiligheden des harten, tot versmading van al wat in de wereld en in het zichtbare beminnelijk is, tot beschouwing van God van nabij, tot zielsverandering naar het beeld Gods, hoewel ze wel lust hebben om uiterlijke kennis in 't Woord te hebben, en om de kennis zelve; want alle kennis is begeerlijk; en ook om

dan de ere van een verlichte en verstandige te hebben; want een tijdgelovige is een mens vol eigenliefde en eigen beoging.

Zij hebben ook geen trek om Hem te hebben als hun Koning, om van Hem in hun gedachten, oogmerken en daden naar zijn wil geregeerd te worden: zij zeggen 't wel, zij zouden dat ook in hun gebeden, die toch maar spreken in de lucht zijn, wel uiten, maar hun hart is er niet over aangedaan; zij willen wel dat Hij Koning zij over de troep, daar zij zich bij voegen, dat Hij toonde dat Hij 't met hen houdt, dat Hij die bewaart, aanzien en heerlijkheid geeft, opdat alzo in dien luister zij schijnen heerlijkheid te hebben. En dus geven ze zich, met hun hart, tot alles aan Hem niet over.

Maar de ware gelovigen nemen Hem hartelijk aan tot hun Profeet, Hogepriester en Koning, zij weten niet, hoe ze Hem liefst begeren; hoewel nu het een ambt, en dan het andere voor hun geval meest in 't oog komt; maar zij kunnen ze niet scheiden, zij zien dat ze alle drie nodig hebben om zalig te zijn, en dat het een van het andere niet gescheiden kan worden.

(hh) Zij bidden. *Leer mij*, Psalm 25: 5.

(ii) *Ontdek mijne ogen*, Psalm 119:18.

(jj) Zij wensen, in Hem gevonden te worden, niet hebbende hun rechtvaardigheid, die uit de wet is, maar die door het geloof van Christus is, Filip. 3:9.

(kk) Zij wensen dat het bloed van Jezus Christus hen reinige van alle zonde, 1 Joh. 1: 7.

(ll) Dat Hij voor hen bidde, Rom. 8:34.

(mm) Zij wensen, dat Hij over hun hart Koning zij, alles versla en verdrijve wat tegen Hem wederspanning is, en alles Hem onderwerpe. Zij nemen Hem aan gelijk Hij hun geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking, en verlossing, 1 Kor. 1: 30.

(nn) Zij nemen Hem alleen aan tot hun enig, en alleen algenoegzaam Deel, zij staan van alle tegenoverliggende zaken af, en dat gewillig en vrolijk, zonder enige voorbehoud; Christus alleen in plaats van al; zij weten, Hij is hun alleen genoegzaam, al smaken zij het in tegenwoordigheid niet, het aankleven aan iets anders is hun droefheid, en om daarvan ontslagen te worden, lopen ze naar Jezus. Zij kunnen met Asaf zeggen, ten opzichte van hun oprechte en hartelijke genegenheden: *Wien heb ik*

nevens U in de Hemel? Nevens U lust mij ook niets op der aarde, Psalm 73:25.

(oo) En met Paulus, Fil. 3: 8. *Ja gewisselijk, ik acht ook alle dingen schade te zijn, om de uitnemendheid der kennis van Jezus Christus, mijnen Heere, om wiens wil ik alle dingen schade gerekend heb, en acht die drek te zijn, opdat ik Christus moge gewinnen.*

Zij geven zich ook wederom zonder enig beding aan Jezus over, om zoet en zuur, droefheid en blijdschap, licht en duister, met Hem en om zijn zaak, uit te staan; Hij leidde er hen maar in, en make hen bekwaam, en versterke hen. Zij geven zich geheel aan zijn leiding over, niet alleen om op Thabor, maar ook op Golgotha van Hem gebracht te worden; Hij ontnem hun maar alles, wat in de wereld vermakelijk is, Hij zende hun maar toe alles wat bitter is, als Hij maar niet verre is, als zij maar in eenzaamheid en stilheid bij Hem mogen zijn; en, zo Hem dat ook behagen zal, dat zij zijn gevoelige gemeenschap zullen missen, en is ook dat tot Zijn eer, wel, zij onderwerpen zich, al is 't met tranen in de ogen, al wilde Hij hen voorbij, ja, door de hel ten hemel leiden. Zie, zo neemt een waar gelovige Jezus aan, en zo geeft hij zich wederom aan Hem over.

XXXV. 4. De ware gelovigen zijn niet tevreden, de Heere Jezus tot zo'n einde, en op zulke wijze als nu gezegd is, aangenomen te hebben; maar hun hart blijft bij Jezus, en zij kunnen in hun schik niet zijn, totdat ze dadelijke gemeenschap met God in Christus hebben en genieten, nadat ze verre of nabij zijn, daarnaar zijn ze blijde of droevig.

Een tijdgelovige blijft hangen in de zaken, als hij die maar uitvindt, beschouwt, daarvan spreken mag, onder de Godzaligen geacht en bemind wordt, en het met zijn partij, bij welke hij zich gevoegd heeft, voor de wind gaat, dan is hij in zijn schik, dan is hij de voorste, een dubbel man.

Maar een recht gelovige heeft het met God te doen. De Heere is hun Schat, en daarom is hun hart daar ook; zij worden al ras gewaar, of de Heere nabij of verre is; verbergt de Heere Zich, de ziel is de vreugde kwijt, zij treurt, zij kwijnt, zij is onrustig, zij is ontroerd, zij is overstelpt, gelijk wij in de heiligen zien.

(pp) Hoogl. 5: 4. *Mijn Liefste trok Zijn hand van het gat der deur, en mijn ingewand werd ontroerd om Zijnentwil.*

- (qq) Psalm 42: 6. *Wat buigt gij u neder, en wat zijt gij onrustig in mij?*
- (rr) Psalm 77: 8-10. *Zal dan de Heere in eeuwigheden verstoten, en voortaan niet meer goedgunstig zijn? Houdt zijn goedertierenheid in eeuwigheid op? Heeft de toezegging een einde van geslacht tot geslacht? Heeft God vergeten genadig te zijn? Heeft Hij zijn barmhartigheden door toorn toegesloten?*
- (ss) Psalm 102: 3, 5, 7, 8, 10. *Verberg Uw aangezicht niet voor mij. Mijn hart is geslagen, en verdord als gras. Ik ben een roerdomp der woestijn gelijk geworden. Ik waak, en ben geworden als een eenzame mus op het dak. Ik eet as als brood, en vermeng mijn drank met tranen.*
- (tt)'t Gaat hun als Mozes, toen de Heere zijn tegenwoordigheid weigerde, hij kon niet tevreden zijn, en als God daarop hem aansprak, zeggende: *Zou Mijn aangezicht moeten medegaan om u gerust te stellen?* Waarop Mozes antwoordde: *Indien Uw aangezicht niet meegaan zal, doet ons van hier niet optrekken*, Exod. 33:14, 15.
- (uu) Is de Heere verre, zij verlangen naar Zijn tegenwoordigheid, en van verlangen bezwijken ze wel, en worden dof: Hoogl. 1: 2. *Hij kusse mij met de kussen Zijns monds.* Psalm 119: 81, 82. *Mijn ziel is bezweken van verlangen naar uw heil; op uw Woord heb ik gehoopt. Mijn ogen zijn bezweken van verlangen naar uw toezegging, terwijl ik zeide: wanneer zult Gij mij vertroosten?*
- (vv) Is de Heere verre, zij kunnen het nochtans niet opgeven, al worden ze eens moedeloos, evenwel zij hervatten de strijd, zij kunnen het zoeken niet nalaten, al zou het maar zijn met het wenden van hun ogen naar boven met Hiskia: Jesaja 38: 14 *Gelijk een kraan of zwaluw, alzo piepte ik; ik kirde als een duif; mijn ogen verhieven zich omhoog.* En met de profeet Psalm 121:1. *Ik hef mijn ogen op tot U, die in de hemelen zit.* Zo deed de bruid Hoogl. 3: t, 2. *Ik zocht des nachts Hem, dien mijne ziel liefheeft; ik zocht Hem, maar ik vond Hem niet; ik zeide: Ik zal nu opstaan.... ik zal Hem zoeken. dien mijne ziel liefheeft; ik zocht Hem, maar ik vond Hem niet.*
- (ww) En wordt de Heere dan eens van hen gevonden, doet de Heere de duistere wolken verdrijven, toont Hij hun Zijn liefde, spreekt Hij hun vriendelijk toe, en naar het hart, noemt Hij ze bij hun naam, dan is alle droefheid vergeten, alleen bezwaart het hun, dat ze zo ongelovig, zo moedeloos, zo wederstrevend zijn geweest; dan vermaken zij zich gelijk de bruid: Hoogl. 2: 3, 4. ... *Ik heb groten lust in Zijn schaduw,*

en zit er onder; en Zijn vrucht is mijn gehemelte zoet. Hij voert mij in het wijnhuis, en de liefde is Zijn banier over mij.

(xx) Dan genoegten ze zich en rustten in een zoete stilte, dan is 't: De Heere is mijn Deel, zegt mijn ziel; daarom zal ik op Hem hopen, Klaagl. 3: 24. *Dan zeggen ze: Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen; ik zet mijn betrouwen op de Heere, Heere, om alle Uw werken te vertellen*, Psalm 73:28. Dan zijn ze geheel tevreden, hoe de Heere hen in 't toekomende leidt, zij geven zich met een stil vertrouwen aan Hem over, zeggende: *Gij zult mij leiden door Uwen raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen*, Psalm 73:24.

(yy) Zo verblijden ze zich dan in de Heere, en de blijdschap des Heeren is hun sterkte, Neh. 8:11. En of ze wel tot de gevoelige gemeenschap niet worden opgenomen, als 't geloof evenwel sterk is, zo verblijden ze zich 1 Petrus 1: 8. *Dewelken gij niet gezien hebt, en nochtans liefhebt; in dewelke gij nu, hoewel Hem niet ziende, maar gelovende, u verheugt met een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde.*

Deze vreugde is zeer verre onderscheiden van de flikkeringen der tijdgelovigen, die wij boven hebben ontdekt; want de ware vreugde is:

(a) in God, in de vereniging van de ziel met Hem, in de tegenwoordigheid des Heeren als haren verzoenden God. Lukas 1: 47. *Mijn geest verheugt zich in God, mijn Zaligmaker.* Filip. 4: 4. *Verblijdt u in den Heere ten allen tijde.*

(b) De ware vreugde maakt de ziel in de tegenwoordigheid des Heeren klein: Lukas 1: 48. *Omdat Hij de nederigheid Zijner dienstmaagd heeft aangezien.* Dit zeide Maria terstond op de uiting van haar blijdschap.

(c) De ware blijdschap verbindt de ziel nader aan God in de liefde. Toen David in vrolijkheid zeide: *De Heere is mijn Steenrots, en mijn Burcht, en mijn Uithelper; mijn God, mijn Rots, op welke ik betrouw.* Toen zeide hij: *Ik zal U hartelijk liefhebben, Heere, mijn Sterkte!* Psalm 13:2, 3. *Ik heb lief, want de Heere hoort mijn stem en mijn smekingen*, Psalm 116: 1.

(d) De ware vreugde maakt de ziel heiliger, trekt de ziel af van al, dat God niet is, maakt ze vrijwillig en levendig om de wil Gods te doen: Psalm 119 : 32. *Ik zal den weg Uwer geboden lopen, als Gij mijn hart verwijdt zult hebben.*

Van welke heiligheid wij nu in het derde kenteken zullen spreken.

XXXVI. 3^e kenteken. *'t Geloof kan niet zijn zonder heiligheid;* want het reinigt het hart, het is werkzaam door de liefde, en levendig door goede werken; zodat hij waarlijk niet gelooft, die geen heiligheid heeft. Zodat dan alle mensen, die nog in de natuur zijn, die godloos leven in hopvaardigheid, hoogmoed, brasserij, dronkenschap, ontuchtigheid, onrechtvaardigheid, liegen en bedriegen, haat en nijd, deze en diergelijke alle waarlijk geen geloof hebben. Zij mogen roepen, zo zij willen, wij zeggen hen aan: *Indien gij naar het vlees leeft, zo zult gij sterven*, Rom. 8: 13. Hoort Paulus tegen de zodanigen spreken: Filip. 3 : 18, 19. *Want velen wandelen anders; van dewelke ik u dikwijls gezegd heb, en nu ook wenende zeg, dat zij vijanden van het kruis van Christus zijn. Welker einde is het verderf, welker God is de buik, en welker heerlijkheid is in hun schande, welke aardse dingen bedenken.*

Tegen dezen spreken wij nu niet meer.

Maar de tijdgelovigen, die zich van die grove zonden wachten, bedriegen zich met heiligheid; zij menen dat ze wedergeboren en geheiligd zijn, en daarop stellen ze hun genade-staat vast, daar hun heiligheid toch geen heiligheid is. En de ware geheiligden, zien hun zonden, zijn zeer bekommerd, of ze al recht geloven, en al bondgenoten zijn, dewijl zij vreezen dat zij niet geheiligd zijn.

Om dezen dan te ontdekken aan beide zijden, zo zullen wij eerst de valse heiligheid voorstellen, en dan de ware.

XXXVII. 1. De tijdgelovigen kunnen uitwendig zo leven, dat er niets op te zeggen valt, zij kunnen zich onthouden van de openbare godlozen, en van zonden, in welke de wereldse mensen leven, zodat er tussen de wereld en hen een zeer klaar en groot onderscheid

uitwendig is, en men zeggen zou : dat is geen werelds mens. 2 Petrus 2: 20. *Want indien zij, nadat zij, door de kennis van de Heere en Zaligmaker Jezus Christus, de besmettingen der wereld ontvloten zijn, en in dezelve wederom ingewikkeld zijnde, van dezelve overwonnen worden, zo is hun het laatste erger geworden dan het eerste.* Ja een heidense Abimelech zal wel staan, waar een David valt. ziet Gen. 20: 3. 2 Sam. 11: 10.

XXXVIII. 2. Zij kunnen niet alleen de ondeugden laten, maar uitstekende zijn in het betrachten van allerlei deugden, namelijk: naarstig en devoot in de godsdienst; precies in de Sabbat; veel van geestelijke dingen spreken met ijver en levendigheid; bidden en dat wel met tranen door de drift en weekheid van het gemoed, bijzonder als ze voorbidden in een gezelschap: zich voegen bij de Godzaligen, gelijk Ananias en Safira, en Judas; veel van krachtige leraars houden, gelijk Herodes, die nalopen, gelijk Simon de tovenaars stemmig zijn in kleding gewillig om anderen te dienen, lijdzaam in ellende, verdraagzaam in ongelijk, vrij en goedgeefs, matig in spijs en drank, in betoning van liefde tot de goeden. In één woord, zij kunnen alle zonden laten, die een Godzalige laat. en alle deugden doen, die een Godzalige doet; dit blijkt in de Farizeeën: Filip. 3: 6. *Naar de rechtvaardigheid, die in de wet is, zijnde onberispelijk.*

Dit blijkt in de beschrijving van het leven der Heidenen; dit blijkt in de Sociniaanse heidenen en de Kwakers. (Godsdienstige groepering)

XXXIX. 3. Dit kunnen de tijdgelovigen niet alleen uiterlijk doen; maar zij kunnen ook naar binnen keren, en letten op de gedachten en bewegingen der ziel, dat die niet ten onrechte lopen, maar deugdzaam en eerlijk zijn, zodat hun doen niet geschiedt uit geveinsdheid, maar met het hart, en dat het hart zo van binnen gesteld is, als zij zich uiterlijk vertonen. Paulus verklaart, dat hij van zijn voorouderen, 't welk de tijd vóór zijn bekering mede insluit, *God diende met een reine consciëntie* 2 Tim. 1:3. De Kwakers zijn daar een bewijs van; de heidenen geven daar getuigenis van in hun geschriften. Een heiden ging alle avonden eenzaam zijn dag overdenken, en zeide: *welk kwaad hebt gij heden genezen? Welke zonden hebt gij tegengestaan? Waarin zijt gij nu beter dan voorheen?*

(v) Een ander zegt: die steeds op de beweging van hun eigen hart geen acht geven, 't kan

niet wezen dat het hen goed gaat.

- (w) Een ander zegt: Weet gij niet dat een deugdzaam man niets doet in de schijn, maar om het goede zelf? Wat voordeel heeft hij dan van zijn doen? Kunt gij wel beter voordeel voor een deugdzaam man bedenken, dan zijn goede en eerlijke daden zelf?
- (x) Een ander zegt: God is dicht bij u, Hij is met u, Hij is in u; ik denk dat de Heilige Geest in ons is, die op onze goede en kwade dagen acht geeft; deze handelt ons zo, gelijk Hij van ons gehandeld wordt. Leef zo voor de mensen, alsof het God zag.

XL. 4. Dit alles kunnen tijdgelovigen doen uit liefde tot de deugd, en om Gode een dienst te doen. 't Versje is vanouds bekend: *Oderunt peccare, etc.*

*De goeden haten te zondigen uit liefde tot de deugd,
Maar de kwaden uit vrees voor de straf.*

Paulus zegt van zichzelf vóór zijn bekering, Hand.26: 9, *Ik meende waarlijk bij mijzelf, dat ik tegen de Naam van Jezus van Nazareth vele wederpartijdige dingen moest doen.* Joh. 16: 2, *Ja, de ure komt dat een iegelijk, die u zal doden, zal menen Gode een dienst te doen.* En is dat de mening niet van de afgodendienaars in hun werk?

Uit deze allen zien wij, dat een natuurlijk mens zeer ver komen kan in laten van zonden en doen van deugden zodat een mens zich uit dit nu voorgestelde leven niet verzekeren kan, dat hij gelooft, een bondgenoot is, een wedergeborene is.

XLI. Doch dit moeten wij weten, of iemand zóver wel kon komen door de natuur en uiterlijke verlichting, dat er nochtans zeer weinigen tot zo'n staat gekomen zijn of komen; doch al was er maar één voorbeeld, ja al was de mogelijkheid daar zonder voorbeeld, zo vervalt het bewijs, om zich daardoor bekeerd te achten. 't Is doorgaans maar eigen eer, en om van de mensen gezien te worden, of 't zijn andere oogmerken, die niet goed zijn. En bijzonder achten wij, dat de tijdgelovigen doorgaans zover niet komen. God zendt een oordeel over hen, omdat ze de waarheid, die ze kennen, niet gehoorzaam zijn; zij zijn eerzuchtige mensen, zij zoeken eer, achting, liefde, medelijden, de een door een grootmoedige, de andere door een nederige weg, naardat hij zijn bekwaamheden ziet. Eerst zou hun consciëntie hun wel zeggen, dat hun doen niet goed was, maar zij bevinden dat deze zaken, die ze voorhebben, recht zijn, of zij hebben ze zo lang aan de een kant

aangezien, dat ze menen dat ze recht zijn, hiermede paaïen ze hun consciëntie, en zij, zonder acht te slaan op hun eersten grond en oogmerk, zeggen: *Ziet mijn ijver voor den Heere*, 2 Kon. 10: 16. Ook is het nauwe leven hun doorgaans niet aangenaam, en als ze door een ruime weg het oogmerk kunnen bekomen, dan kanten zij zich om, verlaten die inwendige en nauwe weg, en begeven zich tot de ruime, bijzonder als er meer glorie en eer van komt, en meer vermaak en minder beklemdheid. Ja, als Godzaligheid een schande wordt, als de Godzaligen veracht en vervolgd worden, en als zij beginnen bij de Godzaligen verdacht te worden, dan verlaten ze hen, en worden wel mede de verdrukkers, ja de hevigste. 't Spreekwoord is: *ieder afvallige is een hater van zijn vorige orde*. Hiervan zegt de Heere: Matth. 13:21, *Als verdrukking of vervolging komt, om des Woords wil, zo wordt hij terstond geërgerd*.

XL11. Hier zal nu de gedachte van de lezer misschien zijn: *komen heidenen, komen Kwakers en tijdgelovigen zo verre, en gaan ze evenwel verloren, wie kan dan zalig worden? Wat zou men meer van iemand kunnen verwachten? En wat hebben de ware gelovigen toch boven die?*

Ik antwoord:

Indien men op dat uiterlijke zou zien, zo zouden er vele Godzaligen in veel zaken overwonnen worden door anderen; maar daar is in de Godzaligen wat anders, dat het allerminste in hen, het allergrootste van de tijdgelovigen onvergelykelyk overtreft. En vraagt u: *wat is dat?* 't Is geest en leven. *Is niet een levende hond beter dan een dode leeuw?* Is niet een mismaakt levend mens beter dan een, al ware het van dicht goud gegoten of uitgehouwen, schoon mens? Is niet de beweging des levens in de allerminste trap, beter dan het gewoel en geraas van een uurwerk? Immers ja. Wel zo is 't hier gelegen. De tijdgelovigen hebben noch geest toch leven, maar de ware gelovigen hebben die beide. Daarom deugt het werk der tijdgelovigen niet, en der ware gelovigen al. Geest en leven moet er zijn, of 't is alles ijdel:

Rom. 8: 13. ... *indien gij door de Geest de werkingen des lichaams doodt, zo zult gij leven*.

Gal. 5: 25. *Indien wij door de Geest leven, zo laat ons ook door de Geest wandelen*.

Hier is 't onderscheid: de tijdgelovigen werken alleen, of door de rede, door de

billijkheid, door de beminnelijkheid van zaken, of door het karakter, of door de opvoeding, of door vreze van straf, of om van mensen gezien te worden en om op een grovere of fijnere wijze, eer, liefde, achting, verwondering, goederen te verkrijgen; maar zij werken niet door Geest en leven; doch de Godzaligen werken door de Geest, en uit het inwendig begin des geestelijken levens.

XLIII. Om dit nu klaar te zien, zo let op deze volgende zaken:

1e kenteken. *De heiligmaking der ware gelovigen geschiedt door het geloof; Hebr. 11: 6. Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen.* Aldus werkt het geloof:

(a) 't Geloof neemt Jezus aan tot rechtvaardigmaking en heiligmaking, waardoor de ziel verenigd wordt met de Heere Jezus, *zij wordt één Geest met Hem, 1 Kor. 6:17.* En *Jezus woont door het geloof in 't hart, Ef. 3:17,* Jezus en de ziel dan zo verenigd zijnde, zo vloeit er leven van het hoofd Christus in hen zijn leden; uit kracht van de vereniging, en door dien invloed des levens, zo werkt de ziel overeenkomstig de natuur des levens, van Christus. Hiervan spreekt Paulus: Gal. 2: 20. *Ik ben met Christus gekruist; en ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, die mij liefgehad heeft, en Zichzelf voor mij overgegeven heeft.*

Deze vereniging en invloed gevoelt de ziel niet altijd; maar de gelovige zal bevinden, dat hij in zijn doen dikwijls 't hart verheft, en naar invloed uit ziet, begerende van Hem kracht en geestelijkheid in 't werk, en dat toont, dat hij werkt door Christus, die hem kracht geeft, en als hij deze gestalte der ziel, 't zij hebbelijk, 't zij dadelijk, niet gewaar wordt, heeft hij geen genoegen in zijn werk, al was het anders nog zo goed uitgericht.

(b) Door het geloof gelooft, geniet, of hoopt de ware gelovige de verzoening met God, en de aanneming tot een kind, en hij merkt God aan, of zoekt Hem aan te merken, als een verzoend Vader in Christus, en zo werkt hij, of zoekt te werken als een kind en bondgenoot. En naardat hij met een kinderlijk hart werken kan, daarnaar verblijdt hij zich; al ziet hij in andere opzichten gebrekkelijkheid in het werk.

Zie: Ef. 5: 1. *Zijt dan navolgers Gods, als geliefde kinderen.*

1 Petrus 1:14, 15. *Als gehoorzame kinderen, wordt niet gelijkvormig aan de*

begeerlijkheden, die tevoren in uw onwetendheid waren. Maar gelijk Hij, die u geroepen heeft, heilig is, zo wordt ook gij zelve heilig in al uw wandel.

(c) De ware gelovige gelooft, en merkt in God, en in de gemeenschap met God, zulk een heiligheid, heerlijkheid en beminnelijkheid, dat alles wat er is buiten God, gering is, en dat het zondigen vuil, verachtelijk en hatelijk is; en door die begeerte en hoop, of geloof van de zaligheid te bekomen, en gedurig daarin te leven, veracht hij dat verachtelijke, en haat dat hatelijke; *en zo overwint het geloof de wereld*, 1 Joh. 5: 4. *En zo wordt het hart gereinigd door het geloof*, Hand. 15: 9b.

Deze drie zaken openbaren zich in de ware gelovigen, hoewel in verscheidene mate en in de ene tijd meer dan in de andere. Dit is geestelijk leven in zijn begin aangemerkt, en uit deze grond vloeit de kracht van de doding der zonden, en betrachting der deugden. Beproeft u, of deze gestalten de grond zijn van uw werkingen of niet.

Zo niet, dan kunt u van deze gestalten niets zeggen, en zijn die waarlijk niet in u, zo deugt al uw werk niet; al wordt gij als een groot heilige geacht; maar, vindt gij in uw werk, 't zij nalaten en overwinnen van een zonde, of betrachten van deugd, deze gestalte in waarheid, al is 't in kleine mate, zo is er leven, en de daden komen uit leven voort, hoe zwak ze ook zijn, en hoe groot een kracht van verdorvenheid er ook nog mocht zijn.

XLIV. 2^e kenteken. *De betrachting van ware heiligmaking geschiedt met een hart, dat zich God vertegenwoordigt*, God niet in de gemene betrekking als God, maar als onze God, als God in Christus, 't zij dat men zulks gevoelt, gelooft, hoopt of werkt om Hem als zodanig te mogen hebben; met zodanige werkingen der ziel vertegenwoordigt hij God in zijn doen en laten. Dit eist God: Gen. 7:1, *Wandelt voor Mijn aangezicht*. Zo deed Henoch. Gen. 5:24, *Henoch wandelde met God*. *Nehemia bad tot God terwijl hij met de koning sprak*, Neh. 2: 4, 5. *Ik stel de Heere gedurig voor mij, staat er*, Psalm 16: 8.

XLV. 3^e kenteken. *De ware heiligmaking komt voort uit liefde Gods*; al is 't dat een waar gelovige die zoete en vrolijke beweging der liefde niet altijd, en velen nooit, zeer gevoelig hebben, zo ligt de liefde evenwel in de grond des harten, en openbaart zich in de smart over het gemis, in het verlangen naar de tegenwoordigheid, en in het zoeken, en in het

hoogachten van God, willende Hem stellen tot het einde van zijn werking, in het blijde te zijn, als God erkend, verheven, gevreesd, gediend wordt, in de genegenheid om Hem ook zo te verheerlijken; uit die grond komt voort het laten van de zonde, dewijl ze is tegen Gods opperheid en ontzaglijkheid, enz.

Uit die grond komt voort het oefenen van de deugd. Eilieve toch, zeg mij, kunt gij u vergenoegen als u 't werk maar doet? Immers nee. Is 't u tot verkwikking al hebt u het niet gedaan met een toegenegen hart tot God? Immers nee. Maar doet u het met een hart, dat wenst en zoekt het voor God te doen, omdat Hij waardig is van u gediend te worden, tracht gij het te doen met een toegenegen hart tot God, met een hart, dat zich zoetelijk met God zoekt te verenigen, al kan men 't zo niet krijgen, en zou die gestalte u verblijden in het werk? Zie dat is liefde, met zo'n hart tracht een Godzalige alles te laten en te doen. Joh. 14:23. ... *Zo iemand Mij liefheeft, die zal Mijn Woord bewaren.* 1 Joh. 5:3. *Dit is de liefde Gods, dat wij Zijn geboden bewaren.*

Al wat men doet, en 't is uit liefde niet, zo deugt het niet, 1 Kor. 13:1, 2.

XLVI. 4^e kenteken. *De ware heiligmaking komt voort uit vreze Gods;* dewijl een waar Godzalige zich door het geloof met God in Christus verenigt, en God Zich als zodanig vertegenwoordigt, en liefde tot God krijgt, zo kan 't niet anders zijn, of hij krijgt ook ontzag voor de hoogheid en heiligheid Gods, zodat hij niet durft nalaten 't geen God hem gebiedt, en niet durft te doen 't geen God hem verbiedt. Dit kinderlijk ontzag rijst telkens in hen op, als er gelegenheid is, indien de vreze Gods hen afhoudt, van 't geen zij anders gedaan zouden hebben, en indien de vreze Gods hen dringt tot hetgeen zij anders gelaten zouden hebben, en indien de vreze Gods veel voor hun ogen is in 't betrachten van dit en dat, en hen zorgvuldig maakt om het wel te doen, dat brengt hun vermaak aan.

Maar is de vreze Gods niet in hun hart geweest, zo worden ze bedroefd, al hebben ze een zaak anderszins wel uitgewrocht. Omdat de vreze Gods de kinderen Gods beheerst, daarom dragen ze de naam van Godvrezend.

(zz) Lukas 2:25. De mens Simeon, was *rechtvaardig en Godvrezende*.

(aaa) De vreze Gods belette Jozef te zondigen, Gen. 39:9. Als hij zijn broederen van trouw wilde verzekeren, zeide hij tot hen: *Ik vreze God.* Gen. 42:18.

(bbb) De vreze Gods bewoog de hofmeester Obadja de profeten des Heeren te

bewaren, 1 Kon. 18: 3, 4.

(ccc) De vreze Gods had Job gedurig voor zijn ogen: Job 31: 23. *Het verderf Gods was bij mij een schrik; en ik vermocht niet vanwege zijn hoogheid.*

XLVII. 5^e kenteken. *De ware heiligmaking geschiedt in gehoorzaamheid aan God.* Gods wil is hun wet, Gods wil is de beweegreden, die hen gaande maakt; Gods wil is hun wil, zij laten dit, zij doen dat, omdat het de wil Gods is. Zij zien de hoogheid Gods met genoegen, zij verheffen Hem bovenal; zij stellen zich onder die hoogheid, en erkennen met genoegen hun onderworpenheid, en die verplichting, die op hen nevens God is; hierbij komt die band der liefde in het Verbond der genade, zodat ze God niet aanmerken als een vreemde, maar als hun God, en zo komen ze tot het bestrijden van de zonden, en tot betrachtung der deugdzaamheid. Dit zien wij:

Psalm 40: 9. *Ik heb lust, o mijn God, om uw welbehagen te doen! En Uwe wet is in het midden mijns ingewands.*

Rom. 7 : 22. *Want ik heb een vermaak in de wet Gods, naar de inwendigen mens.*

XLVIII. Neemt nu deze vijf zaken tezamen en merkt dat ze van elkaar niet gescheiden kunnen worden, hoe de laatste vier haren grond hebben in de eerste, dat waar de een waarlijk is, dat daar de anderen ook zijn; hier hebt gij nu het wezenlijke onderscheid tussen de deugdzaamheid der tijdgelovigen, en der ware gelovigen, tussen de ware en valse heiligheid.

Beproeft u nu hieraan: zijn deze gestalten, bewegingen en opzichten in uw hart niet, vloeit hieruit niet het laten van het kwade, en het doen van het goede, zo zijt gij niet wedergeboren, uwe heiligmaking is de rechte niet, 't is maar schijn.

Ach, dat God u een gezicht gawe om hiervan waarlijk overtuigd te worden tot bekering, om uw deugdzaamheid niet meer tot een grond van uwe verzekering te nemen.

Maar ziet u, dat deze vijf zaken, al is 't in nog zo kleine mate, in u zijn, dat uw ziel vergenoegen of ongenoegen in uw werk heeft, nadat zich deze zaken in uw doen of laten vertoond hebben, dat u deze zaken in 't oog hebt, en werkzaam bent om uit deze grond te werken, verblijdt u, en maakt uw roeping en verkiezing vast uit uw goede werken; u hebt wel terecht altijd reden van over uw beste werken beschaamd en vernederd te worden;

maar ontkent daarom de genade Gods niet, die u gegeven is, dewijl het een beginsel is van leven, dat groeien en nooit sterven zal.

XLIX. Zo hebben wij u de natuur van een tijdgelovige, en van een waar gelovige voorgesteld, zo duidelijk als de Heere ons genade heeft gelieven te geven. Doch, al was het zo klaar voorgesteld, als het voorgesteld zou kunnen worden, zouden daardoor nochtans zonder bijzondere werkingen des Heiligen Geestes, niet allen, noch tijdgelovigen, noch ware gelovigen overtuigd worden. De eersten, wegens veroordeel, blindheid en boosheid; de laatste, wegens ongestalte, bedwelmdheid en vreze. Doch, de Heere is machtig om het aan het hart te brengen, en er de een door te overtuigen tot verschrikking en bekering, en de andere tot vertroosting en heiligmaking.

Een onherborene en tijdgelovige zou deze kentekenen kunnen lezen en die goedkeuren, en zeggen, dat hij zo gesteld was, als een waar gelovige hier beschreven wordt, door gebrek aan bedachtzaam onderzoek van zijn hart. Een ander tijdgelovige zal misschien, deze kentekenen lezende, overtuigd worden, dat hem al zijn steunsels ontnomen worden, en daardoor ongemakkelijk worden in het lezen, en in boosheid en gemelijkheid het boek uit de hand werpen. Een ander zal misschien door een bijzondere genade des Heeren, door de openbaring van zijn ellendige staat gevoelig worden en daardoor tot Christus gebracht worden. *Och, dat de Heere zulks deed!*

Een ware gelovige zou, deze kentekenen lezende, meerder ontsteld kunnen worden, doordat hij alles in zich zo niet zou kunnen bevinden. 't Zij dat hij de genade in waarheid niet kan onderscheiden van dezelve in een groter trap, die hij acht dat er zal moeten zijn, eer hij wil geloven dat hij er deel aan heeft; 't zij dat hij zich alleen vergelijkt met de een zijde, namelijk, een tijdgelovige ziende hoeveel dat hij nog met hem gemeen heeft, - omdat onze oude Adam nog zijn portuur en werkingen heeft, - en dat hij niet zoekt of hij niet wat meer heeft dan hem die de natuur der gelovigen deelachtig is; 't zij dat hij in een verbijsterde, ongelovige, wanhopige, moedeloze of tegensprekende toestand is, waarin de mens niet bekwaam is om zich te beproeven maar zich alleen bezig heeft te houden, met Jezus door het geloof aan te nemen, en te wachten totdat de Heere zijn ziel meerder

stilte, licht en Geest geeft, om te weten de dingen, die hem van God geschonken zijn. Doch anderen hoop ik dat hun genade zullen zien, versterkt worden in het geloof, verblijd worden in Gods goedheid en verlevendigd worden in heiligmaking.

L. Misschien zullen sommigen, ziende dat er genade in hen is, wel enige hoop scheppen; maar evenwel niet volkomen hun staat durven vaststellen, vrezend dat ze zich zullen bedriegen, waartoe zij enige bekommerende gedachten hebben. Namelijk:

1 't Is een grote zaak een waar gelovige te zijn, ik durf mij zo grote zaken niet inbeelden, en als ik op die bewijzen, die ik niet durf ontkennen, mijn staat vaststelde, en 't was dan zo niet, dan had ik mij te verschrikkelijker bedrogen.

Ik antwoord:

- . Of de zaak voor u te groot is te ontvangen, daarom is ze voor God niet te groot die te geven. Zij is voor andere gelovigen ook te groot en evenwel hebben zij ze ontvangen. God wil Zijn oneindige goedheid bewijzen en bekendmaken, daarom zoekt Hij het verlorene, en neemt het verachte op.
- . Daar is een vast kenteken, waaruit men zien kan, of men zich in het beproeven bedriegt of niet; namelijk, indien men ná beproeving, zijn staat vast stellende, in zichzelf blijft, gerust en zorgeloos wordt, en op deze ingebeelde genade voortgaat in de aarde dingen te leven, dat is een teken, dat men zich bedrogen heeft; maar indien men, zijn genade gezien hebbende, zijn staat vaststelt, en men wordt daardoor levendiger in de betrachtning van geloof, van naderen tot God, van liefde, van vreze van gehoorzaamheid, dat is een teken, dat men zich niet bedrogen heeft; want 't werkt ware genade. Dit is de vrucht van de rechte hoop. *Die deze hoop op Heere heeft, die reinigt zich*, 1 Joh. 3: 3.

En genomen, laat mij eens naar uwe vrees spreken, gij had de genade ten onrechte toegeëigend, en u was daardoor gebracht tot waar geloof en bekering, had u dan geen gelukkige dwaling gehad? Dát is geen bedrog, maar dat ons van Christus tot rechtvaardigmaking en heiligmaking afhoudt. Indien dan nu die hoop u levendiger maakt in het geestelijke leven, laat dan een vreze zonder reden u niet ontrusten.

L1. 2. Ik vrees, dat ik het maar met mijn verstand beschouw, en acht dat het waarheid is, omdat ik de zaken en de gestalte der ziel ken.

Ik antwoord:

3. De mens is een redelijk schepsel, God werkt in hem overeenkomstig zijn natuur. God geeft de mens alle bewegingen van droefheid en blijdschap, door middel van het verstand, daarom moet het geen bekommering baren, dat die zaken klaar in uw verstand zijn; maar indien ze in het verstand blijven, en niet voortgaan tot de wil, vreest dan.
4. Bezie of uw wil niet geraakt is, treurt u, schreit u, bidt u, verlangt u, reikhalst u, neemt u aan, geeft gij u over, keert gij u van het een, en tot het andere? Zo ziet u wel dat de zaken u niet in 't verstand blijven, maar uw hart raken; indien u nu gezien hebt, dat die daden recht zijn, zo heeft deze opwelling u niet te ontstellen.

LII. 3. Ik ben zo ernsteloos, 't is alles zo flauw in mij, de droefheid werkt niet krachtig door, dat ik het gevoelen kan, mijn geloof is als een lamme hand, die men op een zaak legt, maar nochtans niet naar zich trekken kan; mijn heiligmaking is zo slaperig, er is geen vuur bij. En daarbij komt ook, dat ik geen verzekering in mij bevind, noch blijdschap over 't geen ik in mij bevind.

Ik antwoord:

33. Sommige Christenen hangen te veel aan de gevoelige opwellingen en hartstochten, die wel te wensen, en niet te verwerpen zijn. Maar ze hebben te weten, dat men uit de sterkheid of flauwheid der hartstochten, de flauwte of sterkte van het geestelijk leven niet moet oordelen. Sommigen zijn wegens hun natuurlijk karakter weinig van hartstochten in al hun doen, en gematigd in blijdschap en droefheid; maar werken daarom niet minder met verstand en wil, en daarnaar werken ze ook doorgaans in het geestelijke. Als dan de Heere iemand op zulk een wijze wil leiden, die moet daarom niet menen, dat hij minder leven heeft, maar moet op die verstandige wijze, met al

zijn hart werkende, voortgaan in de mogendheden des HEEREN Heeren; de misslag is in zijn oordeel, en niet in de zaak. Indien dit van velen goed opgemerkt werd, en zij zich daarnaar schikten, zij zouden groter voortgang hebben.

34. Maar, indien u waarlijk in een flauwe, doodse staat bent, dan beklaag ik u, en moet u zeggen, dat u, zo lang u zó blijft, niet vele vertroostingen te verwachten hebt.
35. Maar daaruit moet u uw genadeslag noch veroordelen, noch in twijfel trekken; want u ziet leven, en klaagt maar over de trap ervan. 't Geloof kan wel zonder verzekering en troost zijn, die zijn vruchten van een sterk geloof, maar behoren niet tot dit wezen. Worstelt maar om er uit te geraken, ziet toe, geeft u niet toe tot luiheid, die de oorzaak is waarom velen zo flauw blijven, de Heere wil Zich laten vinden van die Hem zoeken. Wilt ook niet door een andere weg geleid worden, dan de Heere wil, spartelt niet tegen, wees niet stijfzinnig, maar buigzaam als leem onder de hand des Heeren. vertroost anderen, wekt anderen op in eenvoudigheid met een vertegenwoordigd hart. *De Geest des Heeren make u levend!*

LIII. 4. *Ik sta zeer verlegen met gebrek in heiligmaking, ik vind een geheel lichaam van zonden in mij, in grote zonden val ik wel, ik ben zeer ongestadig, ik bid met al mijn hart om kracht, en 't schijnt, dat ik in 't gebed veel sterkte gewaar word; maar ik keer mij dikwijls zo ras niet om, ik krijg dikwijls de gelegenheid niet, of ik val daar weer heen; hoe kan dit met genade bestaan? Ik vrees dikwijls of het wel oprechtheid in mij is.*

Ik antwoord:

- (q) Er zijn kinderen, jongelingen, mannen in Christus; er zijn tijden van genadige bezoeking en van verlating; zodat men uit de trap niet moet oordelen, maar uit de waarheid der zaak.
- (r) God laat doorgaans iets bijzonders over zijn kinderen, om hen klein te houden, en hun te leren dat ze uit genade zalig worden door Christus, zonder, ja tegen hun verdiensten. God laat sommigen wel meer worstelen met zonden, omdat Hij door hen op een bijzondere wijze verheerlijkt wil worden in Zijn genade; en 't is een wijsheid zich dan onder die bedeling tevreden te houden, behoudende een haat en

strijd tegen de zonde, en lust tot heiligheid.

(s) Indien het waarheid in u is, zo zal de weerzin in zonde, het ongenoegen en de onlust over zonden, een verlangen naar Godzaligheid, altijd in de grond des harten niet alleen blijven, maar telkens, als men tot zichzelf komt, weer boven komen; men zal die gestalten de Heere voordragen, en durven verzoeken, dat God hierin geve naar het hart, verzekerd zijnde, dat als de Heere u naar uw hart gaf, gij ontslagen zou worden van de zonde, en in geestelijk leven en heiligmaking meer zult toenemen. U zult bevinden dat er bedaarder en ongeveinsde hartelijke voornemens zullen zijn tegen zonde, dat er strijd zal zijn, niet alleen tegen zondige daden, maar ook tegen de verborgenste gedachten. U zult bevinden dat de Heere u dikwijls, ja dikwijls kracht tegen de zonde zal geven, en dat gij niet altijd zult onderliggen, tenzij het een tijd van bijzondere verlating zij. Uit deze allen zult u zien de oprechtheid uws harten, al struikelt u dagelijks in velen. En zo mag het gebrek in uwe heiligmaking geen reden zijn, waarom u ontsteld, en van de blijdschap des harten over uw gelukkige staat beroofd zou worden, indien u waarlijk die gestalte, ten opzichte der heiligmaking, boven voorgesteld, in u bevindt.

Hoofdstuk 34: Van de Rechtvaardigmaking

HOOFDSTUK 34

Van de Rechtvaardigmaking

Gesproken hebbende van de roeping, wedergeboorte, en het geloof, begeven wij ons tot de rechtvaardigmaking, welke is de ziel van het christendom, de springader van allen waren troost en heiligmaking. Die hier dwaalt, die dwaalt tot zijn eeuwig verderf. Daarom legt de duivel gedurig daarop toe, om de waarheid van dit hoofdstuk te ontkennen, te verdraaien, te verduisteren, en als hij dat niet kan uitwerken, om het ongeoeffend te laten. Als er nieuwe dwalingen op de baan komen, al schijnen ze in 't eerste de Rechtvaardigmaking ganselijk niet te raken, zo lopen ze toch in 't laatste doorgaans daarop uit. Dies moet men te ernstiger

zijn om dit stuk wel te verstaan, te verdedigen en te overpeinzen.

In de verhandeling dezès zullen wij spreken:

(s) Eerst van de naam, en daarna

(t) Wat rechtvaardigheid, wat rechtvaardig, en wat rechtvaardigmaking te zeggen is.

(u) Daarna zullen wij de zaak voorstellen, en daarin:

(cc) De beschrijving.

(dd) De vorm.

(ee) De oorzaak, de bewegende oorzaak, waarom al, en waarom niet.

(ff) Het middel.

(gg) De tijd.

II. Belangende de naam.

1. Rechtvaardigheid is een overeenkomst met het recht; er zijn burgerlijke, er zijn Goddelijke rechten of wetten; dies is er een *burgerlijke* rechtvaardigheid, die voor de mensen bestaan kan, van welke wij hier niet spreken, en ene *Goddelijke* rechtvaardigheid, van welke wij hier zullen handelen; deze is òf der Wet òf des Evangelies.

7. *De rechtvaardigheid der Wet* is een volkomen overeenkomst des mensen in zijn gestalte, daden, oogmerken en manier van doen met de Wet, die God de mens gesteld heeft: Rom. 10:5. *Want Mozes beschrijft de rechtvaardigheid, die uit de Wet is, zeggende: De mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven.*

8. *De rechtvaardigheid des Evangelies*, is een volkomen overeenkomst met de wet Gods, die door rechtvaardige toerekening Gods" des mensen eigen wordt, omdat, de Borg Jezus Christus door het dragen van de straf en door het volbrengen van de wet in hunne plaats, hun die gerechtigheid verworven heeft, en die zij op de aanbieding door het geloof aannemen. Deze kan zowel in het rechtvaardig oordeel Gods bestaan, als de rechtvaardigheid der wet Rom. 3: 21, 22. *Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten. Namelijk, de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus, tot allen, en over allen, die geloven.*

Deze wordt doorgaans genoemd *de rechtvaardigheid des geloofs*, omdat ze daardoor op de aanbieding aangenomen wordt, Rom. 4: 11 Rom. 10: 6. Deze beiden zijn daarin één, dat ze beiden zijn ene volkomen overeenkomst met de wet; maar daarin zijn ze onderscheiden, dat de eerste de volmaaktheid eist van de mens zelf, en dat de andere is door de Borg, en wordt des mensen door toerekening en aanneming; beiden worden ze samengevoegd, Filip. 3: 9 ... *niet hebbende mijn rechtvaardigheid, die uit de wet is, naar die door het geloof van Christus is, namelijk de rechtvaardigheid, die uit God is door het geloof.*

III. 2. Rechtvaardig is een persoon, die de volmaakte overeenkomst met de wet heeft, 't zij in zich zelf, 't zij in de Borg. Door *de rechtvaardigheid der wet* kan niemand na de val rechtvaardig voor God zijn.

Rom. 3:19, 20, 23.... *opdat alle mond gestopt worde, en de gehele wereld voor God verdoemelijk zij. Daarom zal uit de werken der wet geen vlees*

gerechtvaardigd worden voor Hem, ... Want zij hebben allen gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods.

Ofschoon niemand in zijn persoon voor God rechtvaardig kan zijn, zo kan hij nochtans wel vrij zijn van een zaak, die hem van mensen ten laste gelegd wordt, in welk opzicht hij zeggen kan: *Richt mij, Heere naar mijn gerechtigheid, en naar mijn oprechtheid, die bij mij is.*

Psalm 7:9. Zal iemand dan voor God rechtvaardig zijn, zo moet hij het zijn door de rechtvaardigheid des Evangelies, gelijk de gelovigen zijn, 2 Kor. 5:21.. . *opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.*

IV. Rechtvaardigmaken. Wat dit woord betekent, hebben wij uit de grondteksten te halen. Hebreeuws: hitsdiek, Grieks: dikaion, Latijn: justificare, 't welk in onze taal overgezet wordt, *rechtvaardigmaken*.

Uit kracht van het Latijnse en Nederlandse woord, zou het kunnen betekenen, iemand te veranderen, van zondig deugdzaam te maken; gelijk sanctificare, heiligmaken, glorificare, heerlijkmaken. Maar de grondwoorden betekenen nooit *iemand rechtvaardigheid in te storten*, van goddeloos deugdzaam te maken; maar het betekent een werk des gerichts; daarom wordt het dikwijls *rechtvaardigen* overgezet. Het was goed geweest, dat ze het overal zo vertaald hadden, om de grondtekst te beter uit te drukken, en alle dubbelzinnigheid te mijden.

V. Rechtvaardigen wordt somtijds de mens toegeschreven, somtijds God. De mens rechtvaardigt:

(j) God, als ze Hem zoodanig kennen, erkennen, roemen en prijzen: Psalm 51:6 ... *opdat Gij rechtvaardig zijt in uw spreken*. Lukas 7:29. *Al het volk ... rechtvaardigde God.*

(k) Zichzelf, als zij zichzelf rechtvaardig achten en verklaren, en zo van de mensen geacht en erkend willen zijn, 't zij zonder vergelijking: Lukas 16: 15, *Gij zijt het, die uzelf rechtvaardigt voor de mensen*. 't Zij in vergelijking met anderen, als iemand, ofschoon goddeloos, zich zo draagt, dat hij bij anderen, die nog uitmuntende goddelozer zijn, deugdzaam schijnt en geacht wordt, Jer. 3: 11 *De afgekeerde Israël heeft haar ziel gerechtvaardigd, meer dan de trouweloze Juda.*

(l) Andere mensen, als men een middel is om andere mensen tot Christus en tot het geloof in Hem, waardoor hij gerechtvaardigd wordt, te brengen, Dan. 12: 3. *De leraars nu zullen blinken als de glans des uitspansels,, en die er velen rechtvaardigen, gelijk de sterren.*

VI. Het rechtvaardigen, wordt Gode toegeschreven, als Hij als Rechter de mensen vrijspreekt of verdoemt. Hierover is de vraag:

Of het woord rechtvaardigen, als het Gode wordt toegeschreven, wel ooit betekent bekeren, heiligmaken, heiligheid instorten?

De Papisten zeggen: ja; wij: nee.

Zij staan wel toe, dat rechtvaardigen soms *vrijspreken* betekent, en tegenover verdoemen staat; maar niet in dit stuk van de rechtvaardigmaking. Zij zeggen, dat rechtvaardigmaken betekent een mens dadelijk veranderen, van goddeloos

deugdzaam maken, rechtvaardigheid instorten. Zij onderscheiden ze in de eerste en tweede rechtvaardigmaking; de eerste is bij hen de overbrenging uit den staat, zoals hij in Adam gevallen is, uit den staat der zonde tot de wedergeboorte; de tweede is bij hen de voortgang in Godzaligheid, welke is de heiligmaking. Maar wij zeggen: dat het woord rechtvaardigen nergens zulks betekent; maar altijd een werk des rechters, dat tegenover verdoemen staat, 't welk is vrijspreken, rechtvaardig verklaren. Dit blijkt:

VII. 1. Uit de eigenlijke betekenis van het woord, welke is vrijspreken; welks tegendeel is verdoemen. Zie dit onder anderen:

Deut. 25: 1. *Wanneer er tussen lieden twist zal zijn, en zij tot het gerecht zullen toetreden, dat zij hen richten, zo zullen zij den rechtvaardige rechtvaardig spreken, en den onrechtvaardige verdoemen.*

Spr. 17: 15. *Wie den goddeloze rechtvaardigt, en den rechtvaardige verdoemt, zijn den Heere een gruwel, ja die beiden..*

Hier ziet men onweersprekelijk, dat verdoemen en rechtvaardigen tegenover elkaar staan, en een werk van rechters is in 't gericht, en niet betekenen veranderen, Godzalig maken. In de eigen tegenstelling wordt het woord rechtvaardigen van God, de Rechter van hemel en aarde, gezegd, Rom. 8 : 33, 34. *Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, die rechtvaardig maakt. Wie is het die verdoemt?*

Op beschuldiging past vrijspreken, en niet heiligmaken; tegen verdoemen insgelijks staat vrijspreken, en niet veranderen.

2. Doe hierbij Rom. 3: 19- 28, en het gehele vierde hoofdstuk. Hier toont de apostel niet, of door de wet, dan of door het geloof de mens bekeerd en heiligheid ingestort wordt; maar hoe de mens bestaan zal in het rechtvaardig oordeel Gods, hoe hij van de schuld zal vrijgesproken worden, en hoe hij recht tot het eeuwige leven zal verkrijgen; want hij spreekt van den mens, die onder schuld en verdoemenis ligt, vers 19. Hij spreekt van degenen, die niet werken, maar geloven, hoofdstuk 4: 5. Hij toont, dat de mens van de verdoemenis niet verlost kan worden door de wet, vers 20, maar dat zulks geschiedt door de verlossing, die in Christus is, en door het geloof wordt aangenomen, vers 24, 25, 28, welke op de mens komt door de toerekening, omdat Christus die als Borg volbracht heeft, hoofdstuk 4: 6, 7, 8. Men krijgt nu geen deel aan vergeving en recht tot het eeuwige leven door heiligmaking, maar door vrijspreking, door rechtvaardigheid toerekenen, en alzo rechtvaardig verklaren. Zo is dan rechtvaardigen niet heiligen; maar *rechtvaardig verklaren, vrijspreken.*

Doe hierbij de plaatsen, die spreken van niet toerekenen, bedekken, Psalm 32: 1, 2. Niet gedenken, Jesaja 43: 25. Vergeven, Jer. 31: 34. Welke wijze van spreken zo in 't algemeen gebruik als in de Schrift, nooit heiligheid instorten betekenen, maar altijd schuld en straf wegnemen.

VIII. 3. 't Blijkt ook uit al de plaatsen, in welke de rechtvaardigmaking en de heiligmaking wel duidelijk onderscheiden worden.

Zie onder andere 1 Kor. 6 : 11, *Maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt geheilgd, maar gij zijt gerechtvaardigd in de Naam van de Heere Jezus, en door de Geest*

onzes Gods.

Hier kan de exceptie van de eerste en tweede rechtvaardigmaking geen plaats hebben; want behalve dat het een versierde onderscheiding is buiten en tegen Gods Woord, zo spreekt de apostel van drie zaken. Van afwassen, rechtvaardigen, heiligen, zodat rechtvaardigen wat anders is dan afwassen, dan geheiligd te worden. Voeg hierbij:

1 Kor. 1: 30. *Maar uit Hem zijt gij in Christus Jezus, die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking.*

4. Doe hierbij, dat indien rechtvaardigen *heiligheid instorten* was, dat dan ieder mens volmaakt was, 't welk tegen de Schrift is.

5. Indien *zonde niet toerekenen*, betekent: *gerechtigheid instorten*, dan was zonde wél toerekenen, zonden instorten; 't welk ongerijmd is, want ook Christus werden onze zonden toegerekend.

IX. Om te bewijzen, dat rechtvaardigen ook heiligmaken, rechtvaardigheid instorten betekent, brengt men in:

1. Jesaja 53: 11, *Door Zijne kennis zal mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken.* Hier betekent rechtvaardig maken, heiligheid instorten; want de kennis van Christus is het middel van heiligmaking.

Antwoord.

(ii) De kennis van Christus is een middel, niet alleen tot heiligmaking, maar ook tot rechtvaardigmaking door het geloof, Rom. 10: 14- 17. Daarom wordt kennis en geloof bij elkaar gevoegd: Joh. 6: 40. *Dat een iegelijk die den Zoon aanschouwt, en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe.* 't Geloof, de bekende Jezus aannemende, zo is de mens in Hem rechtvaardig, en alzo tot God komende, wordt bij gerechtvaardigd: Rom. 5: 1, *Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God.* Zou men hieruit een schijnbewijs halen, zo moest dan dat zeker zijn, dat de kennis alleen een middel is tot heiligmaking, en niet tot rechtvaardigmaking.

(jj) Christus komt hier voor, als voldoende door Zijn lijden en sterven, gelijk blijkt, niet alleen uit het gehele hoofdstuk maar ook uit hetzelfde vers. De profeet geeft reden, waarom Christus velen rechtvaardigt door de kennis van Hem; want zegt hij, *Hij zal hun ongerechtigheden dragen.* Door het dragen van der uitverkorenen ongerechtigheid bevrijdt Christus hen van schuld en straf, en zo wordt Hij hun tot rechtvaardigheid, 1 Kor. 1: 30. Christus komt hier zozeer niet voor als rechter, hoewel hij de Rechter is; maar als verdienende oorzaak van de rechtvaardigmaking, als onze gerechtigheid, door welke wij gerechtvaardigd worden. Dat geeft de grondtekst te kennen, welke naar de gewoonste en eigenste wijze van spreken overgezet kan worden: *Hij zal aan velen rechtvaardigen*, dat is, velen tot rechtvaardigen zijn, velen rechtvaardigheid aanbrengen, waardoor zij gerechtvaardigd worden. Uit welke allen klaar blijkt, dat rechtvaardigen hier niet betekent heiligmaken.

X. Tegenwerping 2. Daniël 12: 3, *Die er velen rechtvaardigen, zullen blinken*

gelijk de sterren. 't Is kennelijk, dat de leraars geen rechters zijn, en dat het hun niet toekomt de mens vrij te spreken, en een erfgenaam des eeuwigen levens te verklaren; maar dat zij middelen zijn tot de heiligmaking des mensen.

Antwoord.

- (c) Waar zullen ze dan blijven met de vrijspraken van hun priesters?
- (d) De plaats raakt het verschil niet; want de vraag is over het woord, als het God wordt toegeschreven nevens een doemwaardig, zondaar, en deze tekst spreekt van 't werk des een mens tot een ander.
- (e) Ook betekent het woord rechtvaardigen hier geen *heiligheid instorten*, dat is alzo weinig in de macht van een mens, als hem te rechtvaardigen; en gelijk hij een middel kan zijn tot heiligmaking, zo kan hij het ook zijn tot rechtvaardigmaking, als men de mens Christus bekendmaakt, en hem opwekt om Christus door het geloof aan te nemen. Dewijl men een middel kan zijn, zowel van het een als tot het ander, zo is de tegenwerping van zelve krachteloos; dies moest er ander bewijs zijn, maar dat ontbreekt. De tekst spreekt van een middel te zijn, dat een ander in Christus gelooft, en alzo gerechtvaardigd wordt. Het gevolg wordt aan de middelloorzaak toegeschreven; in gelijken zin worden leraren gezegd, anderen te behouden, 1 Tim. 4: 16.. . *dat doende, zult gij uzelf behouden, en die u horen.*

XI. Tegenwerping. 3. Openb. 22: 11, *Die onrecht doet, dat hij nog onrecht doe; en die vuil is, dat hij nog vuil worde; en die rechtvaardig is, dat hij nog gerechtvaardigd worde; en die heilig is, dat hij nog geheiligd wonde.*

Gerechtvaardigd te zijn betekent hier niet vrijspreken, maar heiligheid instorten; want

- (jj) Rechtvaardigmaking geschiedt eens volkomen, daar ze hier gezegd wordt herhaald te worden en toe te nemen.
- (kk) Het tegendeel toont het ook; want het staat tegen onrecht doen.

Antwoord.

1. Wij ontkennen, dat rechtvaardigen hier *heiligheid instorten* betekent, 't bewijs is krachteloos; want:

- 7. De dadelijke rechtvaardigmaking geschiedt dagelijks, gelijk beneden getoond wordt.
- 8. Het wordt tegen onrecht doen overgezet, als bij zichzelf veroordeeld te zijn, adikoon en dikaio; zo ook dikaiootheetoo en adikee satoo, worden tegen elkaar gesteld, als men toestaat, dat hier een tegenstelling is. De tegenstelling is door hetzelfde woord. zodat in de overzetting hetzelfde woord ook kan behouden worden: Die onrechtvaardig of ongerechtvaardigd is, dat hij nog onrechtvaardig of ongerechtvaardigd zij; die rechtvaardig of gerechtvaardigd is, dat hij nog gerechtvaardigd worde. De zin is, die bij zichzelf veroordeeld is, en door zijn godloze daden door anderen als godloos veroordeeld is, die worde bij zichzelf en bij anderen nog meer veroordeeld, of die veroordeelt zich nog meer. En die bij zichzelf gerechtvaardigd is door het geloof, en door zijn heilige wandel zich bij anderen alzo vertoont, en van anderen rechtvaardig erkend en verklaard wordt, die vare voort om hoe langer en klaarder in zijn

consciëntie, en van anderen gerechtvaardigd te worden.

2. Dat het woord gerechtvaardigd te worden hier geen *heiligheid instorten*, heilig worden betekent, blijkt uit het bijgevoegde, die heilig is, dat hij nog geheiligd worde; deze samenvoeging toont duidelijk, dat gerechtvaardigd te worden wat anders is, dan geheiligd te worden, en dat rechtvaardigen niet is heiligmaken, maar vrijspreken van schuld en straf, gelijk heiligmaken is veranderen, vrijmaken van de smet.

XII. Van de betekenis van het woord gesproken hebbende, komen wij tot de verhandeling van de zaak, welke, opdat ze met één opslag gezien worde, zo zullen wij de korte beschrijving in de eerste plaats voorstellen.

Rechtvaardigen is een genadewerk van God, als rechtvaardig Rechter, de uitverkorenen om de gerechtigheid van Christus de Borg, hun van God toegerekend, en van hen door het geloof aangenomen, vrijspreekende van schuld en straf, en hen verklarende erfgenamen des eeuwigen levens.

Als wij het noemen een genadewerk, zo zien wij op de mens; 't is enkele vrije genade, dat God hen uitverkoren heeft, dat Hij een Borg heeft willen toelaten, dat Hij de Borg zelf heeft verordineerd en gegeven, dat Hij hen roept tot Jezus, hun het geloof in Hem geeft, dat Hij hen zonder hun verdiensten vrijspreekt, en in het recht tot de zaligheid inwijst; dus is het enkel vrije genade; maar ten opzichte van het werk, zo is het alles de zuiverste rechtvaardigheid, en God rechtvaardigt niet als een barmhartig Vader, zonden overziende, maar als een rechtvaardig Rechter, die een rechtvaardig oordeel, Rom. 2: 5. Rechtvaardig verdoemt Hij de goddelozen, rechtvaardig rechtvaardigt Hij de gelovigen. 't Is Gods werk, zeg ik. Zie dit:

Rom. 8: 33 ... *God is het, die rechtvaardig maakt.*

Jesaja 43:25 ... *Ik, Ik ben het, die uwe overtredingen uitdelgt.*

't Wordt de Vader toegeëigend:

2 Kor. 5: 19. *Want God was in Christus de wereld met Zichzelven verzoenende, hunne zonden hun niet toerekenende.*

De Zoon wordt het toegeschreven:

Matth. 9 : 6. *Doch opdat gij mocht weten, dat de Zoon des mensen macht heeft op de aarde de zonden te vergeven.*

De Heilige Geest rechtvaardigt, als Hij aan hen bekendmaakt, 't geen God hun geschonken heeft, 2 Kor. 2: 12. *Als Hij getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn*, Rom. 8: 16. Zo is het dan een gruwel aller gruwelen, dat de paus zich aanmatigt macht te hebben om de zonden te vergeven, zich valselyk beschermende met de bedienende macht, die God zijnen dienaars gegeven heeft, om uit zijn naam de boetvaardige gelovigen aan te zeggen, dat God hun de zonden vergeeft, Matth. 16: 19 Matth. 18: 18 Joh. 20: 23. Hoe ellendig zullen die arme mensen zich bedrogen vinden, die op, zijn vergeving zich gerust gesteld hebben!

XV. In de vierde plaats hebben wij te zien het fundament, de grond, de reden, de verdienende, de bewegende oorzaak van de rechtvaardigmaking. Dewijl God als

Rechter rechtvaardigt, en Hij een rechtvaardig Rechter is, zo moet hij volkomen gerechtigheid hebben, die van Hem gerechtvaardigd kan worden. De mens zelf is zondig; in het beste vlees woont geen goed, de beste kan niet zeggen: ik heb mijn hart gezuiverd en ben rein van overtreding; hij struikelt dagelijks in velen, en kan daarom op duizend niet één antwoorden; dies moet hij bidden: *Ga niet in 't gericht met uwen knecht, want geen mens, die leeft, kan voor uw aangezicht rechtvaardig zijn.*

Derhalve kan des mensen eigen gerechtigheid de grond en reden van zijn rechtvaardigmaking niet zijn; maar, zal de mens gerechtvaardigd worden, zo moet hij deel hebben aan de gerechtigheid van Jezus Christus. Christus heeft, als Borg, betaald voor de zonden der uitverkorenen, en de eeuwige zaligheid voor hen verdiend door zijne stelling onder de wet, en 't gehoorzamen van dezelve. Die gerechtigheid rekent God hen toe, uit kracht van de borgtocht, en zij nemen dezelve aan door het geloof, op de aanbieding door het Evangelie; dus is Christus' gerechtigheid de hunne, en met die gerechtigheid versierd, komen ze tot God, en zo worden ze door een volmaakte rechtvaardigheid gerechtvaardigd. Dit is 't geen Paulus zegt:

Rom. 3: 23, 24. *Want zij hebben allen gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods. En worden om niet gerechtvaardigd uit Zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is.*

XVI. De vervreemden van de waarheid en Godzaligheid maken dat toerekenen uit voor inbeelding en versiering, en kunnen niet bevatten, hoe eens anders gerechtigheid kan zijn tot wegneming van eens anders zonden, en kan komen op rekening van iemand anders, alsof hij in eigen persoon voor alle zonden had betaald en alle gerechtigheid der Goddelijke wet in eigen persoon volbracht had. Om hierin klaarheid te hebben, heeft men aan te merken, dat iemand iets op tweeërlei wijze kan toegerekend worden, of wat hij zelf gedaan heeft, of 't geen een ander in zijn plaats gedaan heeft.

(a) Als men iemand zijn eigene daden toerekent, dan is het toerekenen een verklaren dat hij wel of kwalijk gedaan heeft. Dus werd Pinehas ijverdaad hem toegerekend tot gerechtigheid, Psalm 106: 31. Niettegenstaande men het uiterlijke aanzien in enige opzichten, zou hebben kunnen berispen, zo verklaarde God dat hij gerechtigheid geoefend had, dat hij rechtvaardig en wel gedaan had. Dus werden de zonden de goddelozen toegerekend, dat is, God houdt ze en verklaart ze schuldig:

Lev. 1: 4 ... *het bloed zal dezelve man toegerekend worden, hij heeft bloed vergoten.*

En zo is niet toerekenen vergeven, ten goede houden, niet gedenken, niet straffen:

2 Sam. 19: 19 ... *Mijn heer rekene mij niet toe de misdaad.*

(b) Als men iemand iets toerekent, dat een ander gedaan heeft, zo erkent en verklaart men, dat wat iemand zelf in persoon niet gedaan heeft, alsof hij het zelf gedaan had, of omdat hij het door een ander gedaan heeft; zo werd de dood van

Uria aan David toegerekend, daar toch de kinderen Ammons hem hadden gedood, omdat David hem bedriegelijk had doen blootstellen en als in hunne handen had overgegeven; of omdat iemand als borg zich voor een ander instelt, en betaalt:

Filemon vers 18, 19. *Indien hij u iets verongelijkt heeft, of schuldig is, reken dat mij toe; ik zal het betalen,*

Brengt dit nu tot deze zaak. Merkt op:

(d) Dat het met Gods rechtvaardigheid bestaan kan met de zondaar door een Borg te handelen. Ziet hoofdstuk 16.

(e) Dat Christus Borg is voor de uitverkorenen, en eigenlijk, waarlijk, in plaats van hen de straf voor hun zonden heeft voldaan door zijn lijden en sterven, en in hun plaats als Borg de wet heeft volbracht, ziet hoofdstuk XXII.

(c) De gerechtigheid wordt op rekening van de uitverkorenen gesteld, 't wordt van God gerekend, alsof zij dat hadden volbracht, omdat Christus als Borg het in hunne plaats heeft verricht. Ziet dit mede boven op zijn plaats. Zo vinden wij het woord toerekenen, Rom. 4: 6. *Gelijk ook David de mens zalig spreekt, welken God de rechtvaardigheid toerekent zonder werken.*

XVII. Wij zeggen dan: *dat Christus verdiensten de gelovigen toegerekend, de reden, de grond, de oorzaak zijn, waarom en waardoor God de mens vrijspreekt, en een erfgenaam des eeuwigens levens verklaart.* Deze waarheid blijkt aldus:

1. Uit uitdrukkelijke teksten. Zoals:

(a) Rom.5: 19, *Gelijk door de ongehoorzaamheid van dien énen mens velen tot zondars gesteld zijn geworden, also zullen ook door de gehoorzaamheid van énen velen tot rechtvaardigen gesteld worden.*

Hier is een tegenstelling van Adam en Christus; de ongehoorzaamheid van de één en de gehoorzaamheid van de Ander; van de gevolgen en effecten, namelijk: het stellen tot zondaren en het stellen tot rechtvaardigen. Nu, *het stellen* dat iemand doet, is niet het werk van een ander, en 't kan niet komen op rekening van een ander dan door toerekening. De zondige daad van Adam komt op de nakomelingen door toerekening; want de eigenlijke daad van 't eten van de boom hebben de nakomelingen in persoon niet gedaan; zo komt ook de gerechtigheid van Christus op de Zijnen; want daardoor worden zij tot rechtvaardigen gesteld. En die kan aan de zijde Gods niet komen op hen, dan door toerekening, welke toerekening geschiedt door zuivere rechtvaardigheid, omdat Christus als Borg met des Vaders toestemming alles in hun plaats heeft volbracht.

XVIII. Uitvlucht. Christus is de Oorzaak, dat velen tot rechtvaardigen worden gesteld, dat is, bekeerd en geheilgd worde; in dit opzicht, en zover komt Zijn gehoorzaamheid ten nutte van de gelovigen, omdat Hij dat verdiend heeft, of ook een Voorbeeld tot navolging is; maar niet als de formele en eigenlijke oorzaak van de rechtvaardigmaking, alsof Christus' gerechtigheid door toerekening kwam op rekening van de gelovigen, en dat zij also daardoor ontslagen werden van de schuld en straf, en erfgenamen des levens verklaard werden.

Antwoord.

- (y) Dat is zeggen zonder bewijs, en zo ras verworpen als gezegd.
- (z) Hier is geen gewag van instorting van heiligheid, of ook van voorbeeld en navolging; maar hier is toerekening, 't welk blijkt uit de tegenstelling; de daad van Adam wordt door toerekening de daad der nakomelingen, alsof zij die zelf gedaan hadden; zo wordt dan de gerechtigheid van Christus door toerekening de gerechtigheid van de Zijnen, alsof zij die zelf gedaan hadden. Dit gehele hoofdstuk spreekt van de gerechtigheid van Christus, als de Zijnen toegerekend. Vers 1, *Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onzen Heere Jezus Christus*. 't Geloof is een aannemen van Christus gerechtigheid, een toevertrouwen onzer ziel aan Hem, om door Zijn gerechtigheid gerechtvaardigd te worden; door Christus' dood komt de verzoening op de Zijnen, vers 10, 11, 't welk niet anders geschieden kan dan door toerekening. Door de misdaad van één worden anderen tot zondaars en verdoeming gesteld, en door de rechtvaardigheid van Eén komt de genade over andere mensen tot rechtvaardigmaking des levens, vers 11. Dus wordt dan de gerechtigheid van Christus door toerekening de gerechtigheid der uitverkorenen, waardoor zij gerechtvaardigd worden, vrede hebben met God, vijanden zijnde verzoend worden, en zondig zijnde in zichzelf, in Christus tot rechtvaardigen gesteld worden.

XIX. (c) Ditzelfde blijkt ook, 2 Kor. 5: 21, *Dien, Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor onsgemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem*.

Zo zijn de gelovigen rechtvaardigheid in Hem, gelijk Hij zonde is geworden voor hen. Hier is een overneming en overbrenging van de een op de ander; dat zonde worden van Hem maakt dat zij rechtvaardigheid zijn in Hem. Nu, Christus is niet zonde geworden, door inkleving van zonde in Hem; maar door toerekening van de zonden der uitverkorenen op Hem, als Borg; zo zijn zij dan ook de rechtvaardigheid Gods, niet door inklevende heiligheid, maar door toerekening. Zij zijn rechtvaardigheid, niet in zichzelf, maar in Hem.

(d) Ditzelfde is ook, Kol. 2: 10, *Gij zijt in Hem volmaakt*.

Hoe ver iemand ook komt in heiligmaking, hij is en blijft onvolmaakt, hij struikelt nog dagelijks in velen, hij kan niet zeggen: *Ik heb mijn hart gezuiverd, ik ben rein van overtreding*. Nochtans zijn ze volmaakt, niet in zichzelf, maar in Hem. Deze volmaaktheid nu kunnen ze niet hebben dan door toerekening, waardoor God de verdiensten van Christus op hun rekening stelt, uit kracht van de volvoerde Borgtocht, en aan hun zijde door het geloof die aannemende, uit kracht van de aanbieding en de beloften.

Neemt nu deze drie teksten bij elkaar, en u zult zien dat dit besluit onweersprekelijk daaruit volgt. Indien de gelovigen door Christus' gehoorzaamheid tot rechtvaardigen gesteld worden, en zij door het maken van Christus tot zonde, de rechtvaardigheid Gods in Hem zijn, en zij in Hem volmaakt zijn, 't welk niet anders dan door toerekening kan geschieden, zo is Christus gerechtigheid de hunne; en zij van de rechtvaardige Rechter

gerechtvaardigd wordende, zo worden ze gerechtvaardigd, niet door hun eigen, maar door Christus' gerechtigheid.

(e) Dit blijkt ook uit Jer. 23:6, *Dit zal Zijn Naam zijn, waarmede men Hem noemen zal, DE HEERE, ONZE GERECHTIGHEID*. En uit 1 Kor. 1: 30, *Uit Hem zijt gij in Christus Jezus, Die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking, en verlossing*.

Zie hier gerechtigheid, rechtvaardigheid, en deze niet in de mens noch uit de mens, maar in Christus, en die nochtans der gelovigen eigen is. 't Kan nu hun eigen niet worden dan door toerekening, gelijk de apostel dat woord gebruikt: Rom. 4: 6. *Gelijk ook David de mens zalig spreekt welken God de rechtvaardigheid toerekent zonder werken*. Zo is dan Christus gerechtigheid de oorzaak van des mensen rechtvaardigmaking.

XX. 1. Bewijs. 't Blijkt uit zulke plaatsen, in welke de mens gezegd wordt gerechtvaardigd te worden door de voldoening van Christus, zonder de werken, Rom. 3: 24. *En worden om niet gerechtvaardigd uit Zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is*. Vers 28, *Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet*.

Rechtvaardigen is niet heiligheid instorten, en in heiligheid toenemen; maar 't is rechtvaardig verklaren vrijspreken van schuld en straf, en inwijzen in 't recht tot het eeuwige leven, gelijk boven breder is getoond. Hier wordt bijgevoegd de grond, de reden, de oorzaak van hun rechtvaardigmaking, welke verklaard wordt des mensen werken niet te zijn; maar te zijn de verlossing van Christus, die door het geloof aangenomen wordt. Gerechtvaardigd te worden door eens anders gerechtigheid, kan nu niet anders geschieden dan door toerekening.

XXI. 2. Bewijs. 't Blijkt ook uit de rechtvaardigmaking Abrahams. Rom. 4: 2- 5, *Indien Abraham uit de werken gerechtvaardigd is, zo heeft hij roem, maar niet bij God. Want wat zegt de Schrift? En Abraham geloofde God, en het is hem gerekend tot rechtvaardigheid. Nu degene die werkt, wordt het loon niet toegerekend naar genade, maar naar schuld. Doch degene, die niet werkt, maar gelooft in Hem, Die den goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid*, Vers 18- 24. Abraham is gerechtvaardigd; hij is gerechtvaardigd, niet uit zijn werken, al zijn doen wordt uitgesloten. In zijn rechtvaardigmaking wordt alle roem hem ontnomen. En waardoor is de roem hem ontnomen? Omdat hij door eens Anders gerechtigheid gerechtvaardigd is geworden, welke hij door het geloof aannam, welke daarom de rechtvaardigheid des geloofs genoemd wordt, vers 11, 13. God beloofde hem, dat hij een vader van vele volken zou worden, en dat uit hem door Izak de Zaligmaker zou geboren worden. Abraham geloofde die belofte ook, zelfs toen hij Izak offerde. Hij nam de belofte aan, en niet alleen het woord, maar door het woord de beloofde zaak, de beloofde Zaligmaker. *Zovelen Hem aangenomen hebben ... namelijk, die in Zijn Naam geloven*, Joh. 1: 12. En door het geloof als een middel verenigd zijnde met de zaak, met de Zaligmaker, zo rekende God hem die aangenomen gerechtigheid van Christus, de Borg toe; dat geloof, als een middel de gerechtigheid van Christus aannemende, en zich verenigende met Christus, en zich in Hem

overbrengende, werd hem tot rechtvaardigmaking toegerekend. *Niet de daad des geloofs*, maar de gerechtigheid van Christus, waaraan hij deel kreeg door het geloof.

't Woord toerekenen, 't welk meermalen in dit hoofdstuk gebruikt wordt, betekent *iemands gerechtigheid, iemands werk op eens anders rekening te stellen, en die daardoor te rechtvaardigen*. Zo is Abraham gerechtvaardigd, en zó worden alle gelovigen gerechtvaardigd, vers 11.

XXII. Hiertegen mocht men inbrengen:

1. Dat God niemand kan rechtvaardigen, die niet rechtvaardig is in zichzelf. Niemand kan door eens anders rechtvaardigheid rechtvaardig zijn; daarom kan de gerechtigheid van Christus niet zijn de oorzaak, de grond, waarom een mens van God gerechtvaardigd wordt.

Antwoord.

1. 't Is onwaarheid, dat een mens door eens anderen gerechtigheid niet kan rechtvaardig zijn.
2. Als een borg de schuld van een ander heeft overgenomen, betaald, en alles wat er te doen was volbracht, dan is de schuldenaar niet meer een schuldenaar, maar vrij.
3. Wij hebben boven bewezen, dat een mens door Christus gehoorzaamheid tot een rechtvaardige gesteld wordt, dat hij in Christus rechtvaardigheid Gods is, dat hij in Hem volmaakt is, dat Christus is de Heere onze Gerechtigheid, dat Hij de Borg is; dus kan een mens door eens anderen gerechtigheid, namelijk, van een Borg, rechtvaardig zijn, die door toerekening op hem komt, Rom. 4: 3- 11, 22.
4. 't Is waar, God rechtvaardig Rechter zijnde, kan niemand rechtvaardigen, die niet rechtvaardig is; daarom kan de mens in zich zelf door zijne gerechtigheid niet gerechtvaardigd worden, terwijl hij en al zijn doen onvolmaakt en zondig is; maar in Christus is hij rechtvaardig.

XXIII. Tegenwerping 2. De gelovigen zijn rechtvaardig door de inklevende gerechtigheid. Zie: 1 Joh. 3:7 ... *die de rechtvaardigheid doet, die is rechtvaardig*. Derhalve is men niet rechtvaardig door de toerekenende gerechtigheid van Christus, en dienvolgens wordt men niet gerechtvaardigd bij God door de toerekenende gerechtigheid.

Antwoord.

73. Rechtvaardig wil zeggen, heilig te zijn, en 't is waarheid, dat hij heilig is, die de rechtvaardigheid doet; doch niemand op aarde is volmaakt heilig en rechtvaardig. Dezelfde apostel zegt, 1 Joh. 1: 8. *Indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zo verleiden wij ons zelf, en de waarheid is in, ons niet*. Dus kan de mens uit zijn rechtvaardigheid door God niet gerechtvaardigd worden, maar er moet een andere gerechtigheid zijn, die in Gods rechtvaardig oordeel bestaan kan.

74. De apostel spreekt niet van de rechtvaardigmaking, waarover hier 't verschil

is, maar van de heiligmaking, die altijd met de rechtvaardigmaking samengaat, en nochtans de rechtvaardigmaking niet is; daarom komt deze tekst niet te pas.

XXIV. Tegenwerping. 3. De mens krijgt alles door Christus wederom, 't geen hij in Adam verloren heeft. Nu, wij hebben in Adam niet verloren *een toegerekende gerechtigheid*, dies krijgen wij ze dan ook niet wederom door Christus.

Antwoord.

1. Wij hebben in Adam volmaakte gerechtigheid verloren, en volmaakte gerechtigheid krijgen wij wederom door Christus; ingang en toerekenen zijn de manieren maar waardoor wij ze verkrijgen, en niet de zaak zelve. Het toerekenen van Christus' gerechtigheid is niet tegen de wet, maar heeft getuigenis van de wet en de profeten, Rom. 3: 21.
2. 't Wordt ontkend, dat wij alles door Christus wederom verkrijgen, 't geen wij in Adam verloren hebben. Wij krijgen méér door Christus, dan wij in Adam verloren hebben, namelijk de vergeving der zonden, eden onveranderlijke staat, en God te verheerlijken in Zijn genade en barmhartigheid.

XXV. Tegenwerping. 4. Indien wij door de gerechtigheid van Christus rechtvaardigen zijn, zo zijn wij niet minder rechtvaardig dan Christus zelf; want al Zijn heiligheid ook de heiligheid der Goddelijke natuur is onze heiligheid, 't welk ongerijmd is; daarom kan men niet rechtvaardig zijn door de toerekenende gerechtigheid van Christus.

Antwoord. Wij ontkennen het gevolg: want de mens wordt toegerekend die gerechtigheid, die Christus als Borg volbracht heeft, en die is genoegzaam; de heiligheid Gods is onmededeelbaar, die kan zelfs de mens nóch toegerekend, nóch deelachtig gemaakt worden; het is ook niet nodig.

XXVI. Tegenwerping. 5. Wij worden uit genade gerechtvaardigd. Rom. 3: 24, *En worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is*. Derhalve niet door de toegerekende gerechtigheid van Christus.

Antwoord.

- (v) Als wij gezegd worden *om niet gerechtvaardigd te worden*, dat sluit al des mensen gerechtigheid uit.
- (w) Als wij gezegd worden *uit genade* gerechtvaardigd te worden, dat zegt, dat God aan de mens niet verplicht was, maar dat Hij uit vrije goedheid en barmhartigheid bewogen is de mens een Borg te geven, en hem door des Borgs gerechtigheid, hem toegerekend, rechtvaardigt; zodat genade niet de reden en grond van rechtvaardigmaking is, maar die fontein, waaruit het spruit, dat wij door de Borg gerechtvaardigd worden. Daarom wordt bij genade de verlossing, die in Christus Jezus is, als de verdienende oorzaak gevoegd, niet zo alsof Christus voldoening niet genoeg was, en dat er dan nog een genadige schatting en acceptatie bij moest komen; *want Christus heeft met één offerande in eeuwigheid volmaakt al degenen, die geheiligd worden*,

Hebr. 10: 14.

Ook niet zo, alsof genade en 's mensen werken samengevoegd werden door een genadige acceptatie, want genade en werken worden tegen elkander gesteld, het ene sluit het andere uit, Rom. 11: 6. Maar genade is de goedgunstigheid Gods, Hem bewegende een Borg toe te laten, de Borg Zelf te geven; om dezen en genen, in tegenstelling van anderen, door deze Borg zalig te maken. Dus blijft het dan in kracht, en Christus' gerechtigheid alleen is de verdienende oorzaak van onze rechtvaardigmaking.

XXVII. In de vijfde plaats hebben wij aan te merken het midde¹, waardoor die mens gerechtvaardigd wordt, 't welk is het geloof. Rom. 3: 28, *Wij besluiten dan dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt*. Gods rechtvaardigheid is volkomen voldaan, en de eis der wet volbracht zijnde door Christus de Heere onze Gerechtigheid, zo kon God hen rechtvaardig in de zaligheid brengen. Alle mensenwerk komt daar niet te pas. Ja, als God het zo behaagd had, Zijn rechtvaardigheid kon toelaten de mens zonder geloof en bekering zalig te maken, omdat zij alles in Christus hebben en hun geloof niet één kwadrantpenning tot de rechtvaardigmaking toebrengt. Nochtans is het Gods wijsheid en goedheid, de zodanige voor welke Christus alles volbracht heeft, door de weg van geloof en bekering, en niet anders, te leiden tot bezitting van de goederen, welke Christus voor hen verworven heeft.

De natuur des geloofs bestaat in zich Christus toe te betrouwen, om gerechtvaardigd, geheiligd en verheerlijkt te worden, op de grond van aanbidding en beloften. De mens, Jezus hebbende aangenomen, en zich aan Hem hebbende toevertrouwd, werkt dan verder met de beloften tot rechtvaardigmaking en heiligmaking.

In de rechtvaardigmaking werkt het geloof aldus: Het geloof neemt vooreerst aan de gerechtigheid van de Borg Jezus Christus, op grond dat ze hem van Christus was aangeboden, met vele opwekkingen, om in het aannemen vrijmoedigheid te gebruiken; de mens dus dan volmaakte gerechtigheid in Christus hebbende bekomen, Hem hebbende aangedaan, Gal. 3: 26, 27, *en met de klederen des heils en den mantel der gerechtigheid bekleed zijnde*, Jesaja 61: 10, zo keert de gelovige zich daarop met de aangenomen en geëigende gerechtigheid tot God, en vertoont die gerechtigheid aan Hem, en begeert daarnaar geoordeeld en gerechtvaardigd te worden, en vraagt met een goede consciëntie God, door de opstanding van Jezus Christus, 1 Petrus 3:21, *of door Christus' lijden zijne zonden niet zijn betaald?* Of door Zijn gehoorzaamheid hij geen recht tot het eeuwige leven heeft? Meteen keert zich de gelovige tot de beloften, die gedaan zijn aan degenen, die Christus en Zijn gerechtigheid aannemen namelijk, die hebben vergeving der zonden en het eeuwige leven: Hand. 10: 43. *Dezen geven getuigenis al de profeten, dat een iegelijk, die in Hem gelooft, vergeving der zonden ontvangen zal door Zijn Naam*. Joh. 3: 36. *Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven*.

Deze en diergelijke beloften brengt de gelovige tot God en met dezelve werkende en pleitende, zo merkt hij die beloften aan als een stem Gods tot hem sprekende, (want 't is Gods Woord) zich die beloften toeëigenende, als aan hem gedaan, en

dus hem vrijspreekende van schuld en straf, en hem verklarende een erfgenaam des eeuwigen levens; en gelijk de Heilige Geest in die tijd en in die werkzaamheden het geloof werkt, zo bekrachtigt Hij die waarheden ook op de ziel. Welke zij gelovende, zo hoort zij zich van God rechtvaardigen; ja de Heilige Geest gaat wel verder en verzegelt de ziel en doet ze wel smaken, niet alleen dat ze gerechtvaardigd is, maar ook wat het is, welke zaligheden daarin opgesloten zijn, gerechtvaardigd te zijn, en geeft ze wel vrede en blijdschap.

XXVIII. In de zesde plaats hebben wij te overwegen *de tijd, wanneer God de mens rechtvaardigt*.

- (h) Daarvan zeggen wij, dat God van eeuwigheid heeft voorgenomen de Zijnen door Christus verdiensten te rechtvaardigen, maar dat is de rechtvaardigmaking zelve niet, waarvan de Schrift spreekt.
- (i) Christus heeft indertijd dadelijk voor alle zonden voldaan, en hun de zaligheid verworven, en is daarop gerechtvaardigd in den Geest; dus ziet God Zijn kinderen aan in Hem; maar dat is ook de rechtvaardigmaking niet.
- (j) God rechtvaardigt de mens door het geloof; die rechtvaardigmaking is de sententie Gods tot de mens. Deze sententie wordt niet éénmaal uitgesproken op de eerste daad des geloofs, maar geschiedt dikwijls, zo menigmaal de mens de daad des geloofs in Christus tot rechtvaardigmaking oefent; welke niet is een verzekering, dat ze ééns en voor altijd gerechtvaardigd waren, maar een dadelijk en dagelijks vergeven.

XXIX. Dus hebben wij het eerste, namelijk, de verklaring van de natuur der rechtvaardigmaking, afgehandeld. Nu begeben wij ons tot het tweede, welke is de bescherming van deze waarheid tegen de tegenpartijen; dit zullen wij doen door 't voorstellen en verhandelen van de verschilpunten.

Hier gaat het als met de vossen van Simson, die met de hoofden van elkaar, maar met de staarten aan elkaar waren; hoe verscheiden de partijen ook zijn, en van elkaar aflopen in gevoelen, zo spannen ze toch gelijkelijk aan om de waarheid van de rechtvaardigmaking te bestrijden. Herodes en Pilatus zijn het hier eens tegen Christus.

De Socinianen ontkennen alle verdiensten van Christus, en de rechtvaardigmaking des mensen om de gerechtigheid van Christus, en zeggen, dat de mens door zijn eigen gerechtigheid gerechtvaardigd wordt, wel niet door de innerlijke waardigheid der werken, alsof die rechtvaardig verdienden gerechtvaardigd te worden, maar door acceptatie, dat is, *genadige schatting*, een gedeelte voor vol en 't geheel aannemende, en dat de mens eerst in zijn dood gerechtvaardigd wordt, wanneer hij van alle kwaad bevrijd wordt en het eeuwige leven verkrijgt. Deze dwaling is in 't brede weerlegd, hfdst 17 en 27.

XXX. De Papisten kennen eigenlijk geen *rechtvaardigmaking*, maar verstaan daardoor instorting van heiligheid en de voortgang in de heiligmaking, 't welk wij boven hebben weerlegd, maar zij spreken evenwel van vergeving der zonden, alsmede van verdiensten der werken, waardoor ze van de tijdelijke straffen verlost worden en de zaligheid bekomen.

De vraag is: Of de mens door God, de rechtvaardige Rechter, in Zijn rechtvaardig

oordeel kan gerechtvaardigd, dat is, vrijgesproken worden van schuld en straf, en een erfgenaam van het eeuwige leven, verklaard kan worden door inklevende gerechtigheid, door zijn lijden en zijn goede werken?

De Papisten zeggen: ja, wij: nee.

Zij stellen de rechtvaardigmaking in de vergeving der zonden en in de vernieuwing des levens.

- *Van de vergeving der zonden* zeggen zij, dat Christus door zijn lijden en sterven genoegzaam voldaan heeft voor alle mensen, en krachtdadig voor alle zonden en straffen, zo tijdelijke als eeuwige, die vóór de doop geschied zijn, en door de kracht van de doop ganselijk worden weggenomen; dat Christus krachtdadig voor de schuld en eeuwige straf, niet tijdelijk, voldaan heeft voor de dadelijke zonden der boetvaardigen en volstandigen; maar dat zij zelf voor de tijdelijke straffen der zonden, die na de doop geschied zijn, moeten voldoen door verbrijzeling des harten, belijdenis des monds en voldoening der werken, en zo zij te kort komen in dit leven, dat ze dan moeten voldoen ná dit leven in het vagevuur, en ook te hulpe kunnen gekomen worden door de verdiensten der overvloedige werken der heiligen. Zodat zij voor de tijdelijke straffen zelf moeten voldoen, en door hun goede werken de hemel moeten verdienen, en zo uit de werken gerechtvaardigd worden.
- *De vernieuwing des levens*, zeggen ze, heeft Christus verworven voor allen, die uit hun eigen krachten en vrije wil meewerken en zich bekeren, en spreken het *anathema* uit over degenen, welke zeggen dat de mens alleen door de gerechtigheid van Christus gerechtvaardigd wordt. De rechtvaardigmaking onderscheiden ze in rechtvaardigmaking uit de wet en door het Evangelie; hun rechtvaardigmaking noemen ze *Evangelisch*, omdat ze Christus stellen als de oorzaak van vergeving der zonden en van de vernieuwing des levens en der heiligmaking, en zeggen, dat Christus verdiend heeft dat zij verdienen kunnen, en dus voegen zij de verdiensten van Christus en hun eigene werken samen als oorzaken van de rechtvaardigmaking.

XXXI. Wij zeggen daartegen:

- (ee) dat Christus niet voor alle mensen, maar alleen voor de uitverkorenen voldaan heeft, niet alleen voor de zonden, die vóór de doop geschied zijn, maar ook voor alle, die daarna tot aan het einde des levens gedaan worden. Dat Christus voldaan heeft én voor schuld én voor alle straffen, zo tijdelijke als eeuwige, en dat geen straf overblijven kan, als de schuld voldaan is. Dat de mens door zijn lijden, noch door zijn goede werken iets het allerminste verdienen kan. Dat er geen vagevuur is, noch overvloedige werken, en de deugden van andere mensen niet kunnen komen op de rekening van anderen. Wij zeggen,
- (ff) Dat niemand gerechtvaardigd wordt, of hij wordt ook geheiligd; wij zeggen niet: als wij maar vertrouwen op de gerechtigheid en verdiensten van Christus, dat men dan niet bezorgd behoeft te zijn over de heiligmaking, men leve dan zo als men wil, dat men dan evenwel zalig zal worden dat is de leer der Hervormde (Gereformeerde) Kerk niet. Zij verfoeit zulke taal en zulk een leven, en verklaart dat die zo handelen, en ten einde toe daarin blijven, dat ze

nooit zalig zullen worden, dat hun geloof nooit het rechte geloof is geweest, en dat ze nooit deel hebben gehad aan de gerechtigheid van Christus. *Dit is een getrouw woord, en deze dingen wil ik, dat gij ernstelijk bevestigt, opdat degenen, die aan God geloven, zorg dragen om goede werken voor te staan; deze dingen zijn het, die goed en nuttig zijn den mensen, Titus 3: 8.*

(gg) Doch wij zeggen dat de goede werken, hoe nodig en nuttig zij zijn om God te verheerlijken, onze naaste te stichten, zelf verzekerd te worden van de oprechtheid des geloofs, het Evangelie te versieren, en als een weg tot de zaligheid, nochtans niet in aanmerking komen in de rechtvaardigmaking; zodat de goede werken noch alleen, noch als een deel, maar alleen de gerechtigheid van Christus de uitverkorenen van God toegerekend, en van hen door het geloof aangenomen, zijn de verdienende oorzaak van hun rechtvaardigmaking. Dat de mens niet uit de werken gerechtvaardigd wordt, blijkt aldus:

XXXII. 1. Alle werken des mensen worden wel uitdrukkelijk uit de rechtvaardigmaking uitgesloten.

Rom. 3: 20, 28. *Daarom zal uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd worden voor Hem* Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet.

Rom. 4: 6. *Gelijk ook David de mens zalig spreekt, welken God de rechtvaardigheid toerekent zonder werken.*

Gal. 2: 16. *Doch wetende, dat de mens niet gerechtvaardigd wordt uit de werken der wet, maar door het geloof van Jezus Christus, zo hebben wij ook in Christus Jezus geloofd, opdat wij zouden gerechtvaardigd worden uit het geloof van Christus, en niet uit de werken der wet; daarom dan uit de werken der wet geen vlees zal gerechtvaardigd worden.*

Gal. 3: 11. *En dat niemand door de wet gerechtvaardigd wordt voor God is openbaar.*

Men kan niet duidelijker en volstrechter de werken uit de rechtvaardigmaking uitsluiten, dan de apostel in deze en in andere plaatsen doet. Doe hierbij al die plaatsen, in welke alle roem in de rechtvaardigmaking de mens benomen wordt, alsof hij met zijn werken daaraan iets toebracht:

Rom. 3: 27. *Waar is dan de roem? Hij is uitgesloten. Door wat wet? der werken? Neen, maar door de wet des geloofs.*

Rom. 4: 2: *Want indien Abraham uit de werken gerechtvaardigd is, zo heeft hij roem, maar niet bij God.*

Uitvlucht 1. In de aangetogen plaatsen wordt niet gesproken van de wet der zeden, zodat dezelve werken niet worden uitgesloten, maar van de wet der ceremoniën, en dat de werken naar de wet alleen worden uitgesloten.

Antwoord.

(n) De teksten spreken van alle werken zonder onderscheid; de apostel maakt noch hier, noch elders zulk een onderscheid, zodat die onderscheiding van zelf vervalt.

(o) Hij spreekt wel uitdrukkelijk van de wet der zeden; want Rom. 3 en 4 spreekt

hij van die wet van welke hij zegt, hoofdstuk 3 vers 10- 18, *Er is niemand rechtvaardig, ook niet één. Er is niemand die God zoekt. Allen zijn zij afgeweken. Hun keel is een geopend graf. Welker mond is vol van vervloeking. Hun voeten zijn snel om bloed te vergieten. Er is geen vreze Gods voor hun ogen.*

Vers. 19, *Opdat alle mond gestopt worde, en de gehele wereld voor God verdoemelijk zij.* Alle deze daden hebben opzicht niet op de ceremoniële, maar op de morele wet; dies sluit de apostel uit de rechtvaardigmaking uit alle werken der zedelijke wet. In den brief aan de Galaten wordt mede wel uitdrukkelijk gesproken van de wet der zeden; want hij spreekt van die wet, van welke hij zegt, Gal. 3: 12, *De mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven*, dat van de wet der ceremoniën op zich zelf, en in de daden, niet gezegd kan worden; maar dit wordt van de zedelijke wet gesproken, welke tegen het Evangelie, tegen het geloof overstaat, zoals in de teksten duidelijk te zien is. Nu, de ceremoniën staan niet tegenover het Evangelie en tegen het geloof, maar zij behoren tot hetzelfde, dewijl Christus in hetzelfde ingewonden was, en door het geloof genuttigd werd. Hij spreekt van die wet, van welke hij zegt hoofdstuk 3: 10, *Want zovelen als er uit de werken der wet zijn, die zijn onder den vloek; want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk, enz.*

De apostel trekt aan, Deut. 27: 26, alwaar gesproken wordt van beeldendienst, van vader en moeder te verachten, landpalen te verzetten, blinden te doen dolen, 't recht te buigen, van bloedschanden, van zijn naaste in 't heimelijk te slaan, geschenken te nemen, welke alle zonden zijn tegen de wet der zeden, en niet der ceremoniën; dies sluit de apostel uit de rechtvaardigmaking uit alle werken der morele wet.

Uitvlucht 2. In de aangetogen plaatsen worden uitgesloten al de werken die voor de doop, bekering en geloof geschieden, maar niet die door het geloof in Christus gedaan worden.

Antwoord.

- (a) Dat is maar zeggen; de apostel spreekt zo niet.
- (b) De apostel sluit alle werken uit, en stelt werken en geloof tegen elkaar.
- (c) Hij spreekt tot Joden, die nu in Christus geloofden, en echter uit de werken wilden gerechtvaardigd worden, 't zij alleen, of met het geloof samengevoegd, en die de ceremoniën en de zedelijke wet één achten, en die de ceremoniële daden in hetzelfde opzicht wilden doen als de morele daden, en alzo uit de werken wilden gerechtvaardigd worden; deze daden sluit de apostel uit.
- (d) Abraham, David en Paulus waren bekeerd, en geloofden, nochtans worden hun werken van de rechtvaardigmaking uitgesloten. Van Abraham, ziet Rom. 4: 2; van David, Rom. 4: 6 van Paulus, 1 Kor. 4: 4. Zodat dan ook de werken, uit het geloof gedaan, uitgesloten worden.
- (e) Integendeel de tollenaar, Lukas 18:13, Zachéus, Lukas 19:2; de moordenaar, Lukas 23, werden gerechtvaardigd zonder hun werken, zodat ons bewijs tegen alle tegenspraak in kracht blijft, en alle werken, hoedanig ze ook zijn, van de

rechtvaardigmaking worden uitgesloten, en de mens niet uit de werken gerechtvaardigd wordt.

XXXIII. Bewijs. 2. De rechtvaardigmaking geschiedt geheel, en ganselijk alleen door de gerechtigheid van Christus, van God toegerekend, en van de mens door het geloof als eigen aangenomen, zonder enige bijkomende werken des mensen, gelijk in de volgende vraag zal vertoond worden. Dus wordt de mens uit zijn eigene werken niet gerechtvaardigd, noch geheel, dan was Christus niet nodig; noch ten dele, dan was Christus gerechtigheid niet genoegzaam.

XXXIV. Bewijs. 3. De mens wordt *om niet*, uit Gods genade, gesteld tegen de werken, gerechtvaardigd. Rom. 3: 24, *En worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is.* Vers 20 had de apostel alle werken uitgesloten; vers 21, 22 vertoont hij dat er een andere rechtvaardigmaking is dan uit de rechtvaardigheid der wet, namelijk, uit de rechtvaardigheid van Christus, door het geloof aangenomen; vers 23 verklaart hij dat de mens door de zonde verdoemelijk is, en niet in staat is, om uit zich gerechtvaardigd te kunnen worden; daarop toont hij vers 24 dat de rechtvaardigmaking *om niet* (Grieks, te geef) geschiedt, zodat geen verdiensten te pas komen, en uit de genade Gods; genade is niet iets dat in de mens is, en uit genade in hem gelegd is; maar Zijn genade, is de goedgunstigheid Gods, waardoor Hij bewogen is de mensen tegen hun verdiensten een Borg te geven, en door deszelfs verdiensten de mens te rechtvaardigen, en hem also te rechtvaardigen door de verlossing, die in Christus Jezus is. Dit *om niet*, dit door Zijn genade, sluit alle werk, alle verdiensten uit, zie dit: Rom. 11: 6. *En indien het door genade is, zo is het niet meer uit de werken, anderszins is de genade geen genade meer; en indien het is uit de werken, zo is het geen genade meer; anderszins is het werk geen werk meer.*

XXXV. Bewijs 4. De mens kan uit zijn werken ganselijk niet gerechtvaardigd worden, want:

(a) De mens, ofschoon wedergeboren, is gans onvolmaakt, en zondigt dagelijks in velen, met gedachten, woorden en daden. 1 Kon. 8:46; Spr. 20:9 Jak. 3:2. Dus kan hij in zichzelf niet gerechtvaardigd worden, want, Jak. 2:10, *Wie de gehele wet zal houden, en in één zal struikelen, die is schuldig geworden aan allen.*

Daarom, hoe zou de mens rechtvaardig zijn bij God? zo hij lust heeft om met Hem te twisten, niet één uit duizend zal hij Hem antwoorden, Job : 2, 3.

Daarom moet ieder bidden: Ga niet in het gericht met uwen knecht; want niemand, die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn, Ps.143: 2.

(b) Een iedere daad, zelfs de beste, is aan alle kanten gebrekkelijk 't komt voort uit een onvolmaakt hart, is gebrekkelijk, in geloof, in vrees, in liefde, in oogmerk, zodat alle onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijke kleed, Jesaja 64: 5. Zo is de mens. God, daarentegen, is een rechtvaardig Rechter, wiens oordeel is naar waarheid, en die de schuldige geenszins onschuldig houdt. Derhalve kan de mens uit zijn werken niet gerechtvaardigd worden.

XXXVI. Hiertegen strijdt men met alle macht, om immers des mensen goede werken verdienstelijk te maken, en de rechtvaardigmaking uit de werken te drijven; men brengt daartoe bij deze navolgende tegenwerpingen:

Tegenwerping. 1. De Schrift zegt duidelijk, dat Abraham uit de werken is gerechtvaardigd, daarom kan men dan uit de werken gerechtvaardigd worden. Jak. 2: 44, *Wat nuttigheid is het, mijn broeders, indien iemand zegt, dat hij het geloof heeft, en heeft de werken niet? Kan dat geloof hem zalig maken?* Vers 21, *Abraham, onze vader, is hij niet uit de werken gerechtvaardigd, als hij Izak, zijn zoon, geofferd heeft op het altaar?* Vers 22, *Ziet gij wel, dat het geloof mede gewrocht heeft met zijn werken, en het geloof volmaakt is geweest uit de werken?* Vers 24, *Ziet gij dan nu dat een mens uit de werken gerechtvaardigd wordt, en niet alleenlijk uit het geloof?* Vers 25, *En desgelijks ook Rachab, de hoer, is zij niet uit de werken gerechtvaardigd geweest, als zij de gezondenen heeft ontvangen, en door een anderen weg uitgelaten?*

Antwoord. 1 . Jakobus zegt dat Abraham uit de werken is gerechtvaardigd; Paulus, Rom. 4: 2- 5, zegt ronduit dat Abraham niet uit de werken gerechtvaardigd is, maar uit het geloof. 't Is dezelfde Geest der waarheid, die, én door Paulus, én door Jakobus gesproken heeft, waaruit het zeker is, dat zij niet met elkander strijden, maar hetzelfde zeggen; maar 't is de duisternis des mensen, als men de overeenkomst niet zien kan.

(u) De Papisten willen beiden verenigen met hunne, buiten Gods Woord en van ons boven weerlegde onderscheiding, van een tweeërlei rechtvaardigmaking, een eerste en tweede; de eerste noemen zij een instorting van genade en vernieuwing, welke van God is zonder de werken, en willen dat Paulus van die spreekt. De tweede noemen ze de toeneming en heiligmaking, en willen dat Jakobus van die spreekt. Doch, dewijl die onderscheiding maar een mensenvond is, als boven is getoond, zo vervalt die vereniging van zelve.

(v) Hier een vereniging te willen maken door een andere onderscheiding, namelijk, dat Paulus spreekt van de rechtvaardigmaking van *een goddeloze*, en Jakobus van een rechtvaardigmaking van *een wedergeborene*, welke uit hun goede werken is, waardoor ze recht ten leven verkrijgen, is in den grond hetzelfde met die van de Papisten, en zal beneden weerlegd worden.

(w) Ook is het gevaarlijk, te stellen, dat Jakobus spreekt van een rechtvaardigmaking uit de werken, wel niets verdienende, maar vloeiende uit Gods waarheid en rechtvaardigheid, welke de deugden van de Godzaligen niet anders kan verklaren dan deugden, en een Godzalige niet anders dan een oprechte, dan een Godzalige, en zijn werk in de gelovigen niet anders dan zijn werk. Ook is het tegen de taal van de Bijbel, die dat nooit rechtvaardigen noemt; ook volloet het deze tekst niet, want het beantwoordt niet Jakobus' oogmerk, 't welk is dat het ware geloof levend is door de goede werken, om de losse mensen te overtuigen, dat hun geloof het zalmakende niet is.

Als Pinehas werk hem tot rechtvaardigheid wordt toegerekend, Psalm 106:30, dat was niet een rechtvaardigmaking des persoons, maar een verdediging van zijn daad, welke in verscheidene opzichten misduid kon worden, en een verklaring dat die door een bijzondere drift des Geestes geschied was. Matth.

12: 37. Dit zal § 37 beantwoord worden; 1 Joh. 3: 7, spreekt de apostel niet van de rechtvaardigmaking, maar dat hij rechtvaardig, heilig is, die ze doet.

Ook achten wij het de tekst niet genoeg gedaan, als men zegt, dat Paulus spreekt van de rechtvaardigmaking voor God, en Jakobus van de rechtvaardigmaking voor de mensen, of een vertoning uit de werken, dat, hij gerechtvaardigd was uit het geloof.

9. Maar als men beide de teksten wel inzien, zo spreken ze hetzelfde, namelijk, dat de mens uit het geloof gerechtvaardigd wordt, *maar de tegenpartijen waren verscheiden*. Paulus had te doen met tot het Christendom bekeerde Joden, welke de rechtvaardigmaking uit de wet zochten, 't zij geheel, 't zij samengevoegd met het geloof; tegen dezen beweert hij, dat de rechtvaardigmaking ganselijk niet geschiedt uit de werken, maar alleen uit het geloof, verstaande daardoor onbetwistelijk een waar geloof, *waaruit de rechtvaardige leeft*, Rom. 1: 17. Jakobus had te doen met een deel losse mensen, welke de waarheid toestemden, dat de mens alleen door het geloof, zonder, de werken, gerechtvaardigd wordt; maar welke de waarheid misbruikten, alsof men dan niet behoefde Godzalig te leven en goede werken te betrachten. Dus had Jakobus hen niet te overreden, dat men alleen uit het geloof, zonder de werken der wet, gerechtvaardigd wordt, daar kwamen ze samen in overeen; dit stelt Jakobus duidelijk voor, hoofdstuk 2: 23, *En de Schrift is vervuld geworden, die daar zegt: En Abraham geloofde God, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend*.

Zie daar dezelfde woorden van Paulus en van Jakobus gesproken. Zo zijn ze het dan eens. Maar omdat zij met gans verscheiden tegenpartijen te doen hadden, drongen ze de zaken ook verscheiden aan. Paulus overtuigt zijn tegenpartijen, dat ze af moesten zien van de werken, niet om die niet te doen, maar om daardoor gerechtvaardigd te worden, omdat de mensen alleen door het geloof, zonder de werken, gerechtvaardigd wordt. Jakobus dringt aan op de oefening van de goede werken, die zijn tegenpartijen, als niet nodig, verwierpen en nalieten die te doen, roemende, dat zij het geloof hadden, en dat ze daardoor gerechtvaardigd en zalig zouden worden. Aan deze toont hij, dat zij het ware geloof niet hadden, noch de natuur deszelfs verstonden, maar dat hun geloof, waarop zij roemden, alleen maar was een historisch geloof, 't welk geen deel aan de zaak doet hebben, en een dood geloof was, dewijl het zonder leven en vruchten was, gelijk het geloof der duivelen, die het geloof maar sidderen doet. Hiertegen gaat hij tonen, dat het ware geloof levendig en werkzaam is door de liefde, gehoorzaamheid aan God en goede werken, en dat geen ander dan zulk een geloof tot de zaligheid leidt, zodat men uit zijne werken moet oordelen van het geloof, of men het ware heeft, of niet. Dit bewijst hij met het voorbeeld van Abraham, en toont, dat Abrahams geloof niet was een enkel toestemmen van de beloften, als waar en zeker, en daarmee gedaan en opgehouden, maar dat zijn belofte doordrong tot gehoorzaamheid aan God, zelfs in het offeren van zijn zoon Izak, uit welken hem de Messias beloofd was; waarom de apostel zegt: hoofdstuk 2:22: *Ziet gij wel, dat het geloof mede gewrocht heeft met zijn werken, en het geloof volgnaakt is geweest uit de werken?* Hij zegt niet, dat de werken mede wrochten met het geloof, 't welk hij gezegd zou hebben, indien hij der werken enige verdiensten toegeschreven had,

en beoogd had te zeggen, dat de mens door de verdiensten der werken gerechtvaardigd moest worden; maar hij zegt, *dat het geloof mede gewrocht heeft met zijn werken*; zo krachtig was zijn geloof, dat uit Izak de Christus zou voortkomen, dat hij wederom levend zou worden, schoon hij hem offerde, en dat geloof zette hem aan om God te gehoorzamen, en dat geloof oefende hij in 't werk van offeren. En dat geloof eteleiothee is voleindigd, uitgevoerd, volvoerd, ten einde gebracht, en alzo volmaakt geweest uit de werken van het offeren.

Waaruit blijkt, dat het ware geloof werkzaam is tot Godzaligheid, en ofschoon het alleen een middel is, waardoor de mens gerechtvaardigd wordt, dat het nochtans niet alleen is, maar vergezelschap met de werken, *als deszelfs gevolg*, gelijk hij dat toont, hoofdstuk 2: 24. *Ziet gij dan nu dat een mens uit de werken gerechtvaardigd wordt, en niet alleenlijk uit het geloof?* Hier voegt de apostel geloof en werken samen, en verklaart, dat de mens uit het geloof gerechtvaardigd wordt, doch niet alleenlijk, alsof het alleen was, maar ook uit de werken, die het geloof vergezelschappen, dat zooveel is, als uit een werkzaam geloof.

Deze samenvoeging van geloof en werken geschiedt niet als van twee collaterale, dat is naast elkaar gaande, tot uitvoering van een en 't zelfde werk, alsof ieder voor een gedeelte samenkwam tot de rechtvaardigmaking. Veel minder alsof beide, en ieder, de oorzaak waren van de rechtvaardigmaking; want dat is zelfs 't geloof niet, dat maar in de rechtvaardigmaking te pas komt, als een middel de gerechtigheid van Christus aannemende. En dat de werken de oorzaak der rechtvaardigmaking niet zijn, hebben wij boven met vier bewijsredenen bevestigd, en de apostel Paulus spreekt dit ronduit tegen, ook in den persoon van Abraham, en 't is ook de beoging des apostels Jakobus niet, die beoogt, dat het geloof, waardoor de mens gerechtvaardigd wordt, een levend en werkzaam geloof is; maar geloof en werken worden, vers. 24, samengevoegd, als oorzaak en gevolg, met dat oogmerk, om uit het gevolg te tonen de rechte natuur van de oorzaak: *het geloof*.

Als Jakobus dan zegt, dat Abraham, dat Rachab, dat de mens uit de werken gerechtvaardigd wordt, zo stelt hij de werken niet alleen, en op zichzelf, maar als een gevolg samengevoegd met het geloof, dezelve oorzaak, en in die samenvoeging der rechtvaardigmaking het geloof toeschrijvende, vers. 23, en de werken als vruchten van het geloof, en als een bewijs van het ware geloof stellende, zo noemt hij het gevolg, en verstaat daardoor de altijd samengaande oorzaak. 't Is zoveel als, *gerechtvaardigd te worden door een levend en vruchten voortbrengend geloof*.

XXXVII. Tegenwerping 2. Matth.12:37, *Uit uw woorden zult gij gerechtvaardigd worden, en uit uw woorden zult gij veroordeeld worden.*

Antwoord.

- (a) Deze tekst is tegen de partijen; want hier blijkt, dat rechtvaardigen een gerichtszaak is, en tegenover verdoemen staat, en alzo vrijspreken betekent.
- (b) Deze tekst spreekt niet van het werk Gods nevens de mens, maar van 't werk des mensen nevens anderen. *Uit den overvloed des harten spreekt de mond; door de woorden openbaart zich wat in het hart is; een goed mens brengt goede dingen voort uit den goeden schat zijns harten, en een boos mens boze;*

daarnaar oordeelt de ene mens den anderen, en verklaart hem goed of kwaad, rechtvaardigt of veroordeelt hem. Dus dient deze plaats niet voor hun gevoelen.

XXXVIII. Tegenwerping 3. Hebr. 13:16, *Vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet; want aan zodanige offeranden heeft God een welbehagen.* De bekende Latijnse vertaling zet het Griekse woord *euarestetai* over als *proinereri*, verdienen; daar vandaan komt dat ze deze plaats bijbrengen voor de verdiensten der werken.

Antwoord.

Maar omdat hun taalkundigen daarover zichzelf nu zich schamen, omdat het te tastbare misslag is, is er geen antwoord nodig. Het woord betekent *behagen hebben*. Dat omhelzen wij ganselijk, dat de goede werken God behagen; maar dat ze bij God iets verdienen, dat ontkennen wij, en deze tekst dient hen niet voor bewijs.

XXXIX. Tegenwerping. 4. De gelovigen verkrijgen het eeuwige leven, omdat zij het waardig zijn, dus worden ze uit de werken gerechtvaardigd. Zie Openb. 3: 4, *Zij zullen met Mij wandelen in witte klederen, overmits zij het waardig zijn.*

Antwoord.

De waardigheid van een persoon is iets anders dan de waardigheid van een werk; hun werk is niet waardig, 't is onvolmaakt, ook het beste, als boven is getoond, en zij zijn alzo onnutte dienstknechten; maar de gelovigen zelf zijn waarlijk waardig met Christus in witte klederen te wandelen, omdat zij in Christus rechtvaardig zijn, die voor hen het recht tot het eeuwige leven verworven heeft. Zij zullen wandelen in witte klederen. *De klederen zijn wit gemaakt in het bloed des Lams*, Openb. 7:14. En zijn de rechtvaardigmaking der heiligen, Openb. 19:8. Hier vandaan kwam hun waardigheid, en niet uit hun werken.

XL. Tegenwerping. 5. De vergelding geschiedt naar de werken, dus wordt de mens uit de werken gerechtvaardigd. Ziet Matth. 16: 27, *Alsdan zal Hij een iegelijk vergelden naar zijn doen.* Rom.2:6, *Welke een iegelijk vergelden zal naar zijne werken.* 2 Kor. 5: 10; Openb. 2: 23; Openb. 20:12.

Antwoord.

Deze plaatsen wijzen aan de hoedanigheden en 't onderscheid van de personen, die goed of kwaad vergolden zal worden; maar zij spreken niet van de oorzaken, waarom het dezen wel, en anderen kwalijk zal gaan. Die goed gedaan en Godzalig geleefd hebben, zullen zalig worden, maar die goddeloos geleefd hebben, die zullen verdoemd worden. Daarom staat er niet: een iegelijk zal vergolden worden *om* zijn werken maar *naar* zijn werken; hoewel der godlozen werken de oorzaak zijn van hun verderf.

Men mocht zeggen: *De goddelozen worden verdoemd om hun werken, en hun werken verdienen de verdoemenis, zo dan ook de goede werken de hemel.*

Antwoord. Dat volgt niet, omdat de tegenstelling niet volkomen is. Der goddeloze werken zijn zondig, der Godzalige werken zijn onvolkomen. En ook is er onderscheid tussen straf en beloning; al wat de dood verdient, het tegendeel daarvan verdient daarom het tegenovergestelde goed niet; die een doodslag doet, verdient de dood, maar die geen doodslag doet verdient daarom niet in 't leven te blijven; en ook tussen goddeloosheid en de verdoemenis is een evenredigheid, maar tussen de goede werken en de zaligheid is geen evenredigheid; daarom kan men uit het ene geen besluit maken tot het andere.

XLI. Tegenwerping. 6. De vergelding geschiedt om de goede werken, zo dan ook de rechtvaardigmaking. Ziet dit: Matth. 25: 34, 35, *Beërfte dat koninkrijk, hetwelk u bereid is van de grondlegging der wereld. Want Ik ben hongerig geweest, en bij hebt Mij te eten gegeven.* Lukas 7: 47, *Daarom zeg Ik u: hare zonden zijn haar vergeven die vele waren; want zij heeft veel liefgehad.*

Antwoord. 1.

- (a) In Matth. 25: 34, 35 staat niet dat de mens om zijn goede werken, als verdienende oorzaken de hemel ontvangt.
- (b) Het woordje *want* geeft zulks niet te kennen; want het betekent zowel een blijk, teken, bewijs, als een oorzaak. Zie dit: Matth. 16: 2 *Schoon weder, want de hemel is rood.* 1 Kor. 10: 5. *Maar in het meerder deel van hen heeft God geen welgevallen gehad; want zij zijn in de woestijn ter neergeslagen.*
- (c) Dat het woordje *want* in deze plaats niet de oorzaak, maar een blijk, een bewijs betekent, is klaar uit den tekst zelf. Hier wordt uitdrukkelijk gezegd, dat de hemel niet als een verdienend loon, maar als een erfenis gegeven wordt beërfte. Dat de hemel gegeven wordt aan de gezegenden, dat is uitverkorenen, Efése 1: 3, wien zij van eeuwigheid toegelegd was; dat deze erfenis voor hen bereid was, eer zij geboren waren, ja van de grondlegging der wereld. Dat nu een erfenis is, dat door zegening iemand is toegelegd, dat al duizenden van jaren, voor dat men was, bereid is, dat sluit alle verdiensten uit. Daarom vertoont de Heere Jezus, vers 35, wie deze gezegenden en erfgenamen zijn, en waaruit zulks blijkt; namelijk: *aan degenen, die in Christus geloofd hebben, en wier geloof werkzaam is geweest door de liefde tot Christus aan de gelovigen*, vers 40.

2. De tekst Lukas 7: 47, zegt ook niet, dat de vrouw vergeving der zonden ontvangen heeft om haar goede werken. Het woord *want* is hier ook een blijk, niet een oorzaak. De vergeving der zonden wordt hier niet de liefde, maar het geloof toegeschreven, vers 50, *Uw geloof heeft u behouden.* De liefde komt hier voor als een blijk en bewijs van het geloof, welks natuur is door de liefde werkzaam te zijn, Gal. 5:6. Dit blijkt ook uit het oogmerk van de Heere Jezus, 't welk is te tonen, wie meest behoort lief te hebben, dien vele of weinige zonden vergeven zijn. Simon antwoordt: *die veel vergeven zijn.* De Heere Jezus keurt dat goed dat toont, dat de vergeving van zonden vooruitgesneld wordt daar eerst te zijn, en dat de liefde daaruit vloeit, en niet als een oorzaak voorgaat; en dat men dienvolgens uit de grootheid der liefde besluiten mag de vergeving veler zonden.

Dit past de Heere Jezus toe op de vrouw, dat haar dan vele zonden moesten vergeven zijn, want zij had veel lief. En zo werd de gedachte van de Farizeeër, die Hem genodigd had, beantwoord, en dat Christus waarlijk een profeet was, én dat hij geen reden had zich te verwonderen, dat Hij toeliet, dat de grote zondares Hem aanraakte, dewijl haar al hare vele zonden vergeven waren; en de aanraking uit geestelijke liefde tot dankbaarheid voortkwam.

XLII. Tegenwerping. 7. De goede werken verdienen loon, en loon volgens de rechtvaardigheid Gods. Dus wordt de mens uit de werken gerechtvaardigd. Zie dit: Gen. 15: 1, *Ik ben u een schild, uw loon zeer groot.* 2 Kron. 15: 7, *Daar is loon naar uw werk.* Psalm 19: 12, *In het houden van die is grote loon.* Matth. 5: 12, *Uw loon is groot in de hemelen.* 1 Kor. 3: 14, *Zo iemands werk blijft, dat hij daarop gebouwd heeft, die zal loon ontvangen.*

Antwoord. Dat God de goede werken beloont, is zeker, en dat wij de beloning in 't oog moeten hebben, en mede daardoor bewogen moeten worden tot het doen van goede werken, blijkt niet alleen uit al de teksten waarin God de beloften van beloning doet, maar ook uit het voorbeeld van Christus; *welke voor de vreugde, die Hem was voorgesteld, het kruis heeft verdragen*, Hebr. 9: 2; *en van Mozes, welke op de vergelding des loons zag*, Hebr. 11: 26. Maar dat wij door de goede werken loon verdienen, dat ontkennen wij; want dat staat nergens in Gods Woord, én de onnutheid, als wij alles gedaan hadden, én de onvolmaaktheid der werken, én de giften spreken dat tegen. Het woord *loon* geeft geen verdiensten te kennen.

Want er is niet alleen loon naar verdiensten en schuld; maar daar is ook een loon, dat uit genade en goedgunstigheid gegeven wordt. Loon betekent een enkele gift zonder opzicht op enig werk, Psalm 127:3. Zie dit Ezech. 29: 13- 20, waar God Nebukadnézar de koning van Babel, voor de uitroeiing van Tyrus, Egypte tot een loon belooft. Nu is 't zeker, dat een ongelovige en goddeloze, gelijk Nebukadnézar was, voor zijn goddeloze daden, die hij gepleegd had aan Tyrus, - want hij deed het niet om Gode een dienst te doen - geen loon verdienen kon bij God; maar 't loon wordt hem enkel uit de goedgunstigheid toegevoegd. Zie ook Rom. 4: 4, *Degene, die werkt, wordt het loon niet toegerekend naar genade, maar naar schuld.*

Zo is er dan een loon naar genade. Ziet ook Matth. 20: 8. *Geeft hun het loon, beginnende van de laatsten tot de eersten. Die maar één uur gearbeid hadden, ontvingen tot loon zo veel als die den gehelen dag gearbeid hadden.* Dat loon nu werd hun niet gegeven naar verdiensten, 't welk de anderen erkenden en daarom murmureerden, maar naar gunst, 't welk niet alleen uit de zaak zelve blijkt, maar ook uit vers 15. Is uw oog boos, omdat Ik goed ben? Alle de tegengeworpen teksten spreken van loon uit genade en niet van loon uit verdiensten; want werken kunnen niet verdienen.

Aanhouding. Het loon wordt gegeven naar de rechtvaardigheid Gods, dus is 't een verdienend loon. Ziet 2 Thess. 1: 6, 7, *Alzo het recht is bij God verdrukking te vergelden den genen, die u verdrukken; en u, die verdrukt wordt, verkwikking met ons.* 2 Tim. 4: 8, *Welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in dien dag*

geven zal. Hebr. 6: 10, God is niet onrechtvaardig, dat Hij uw werk zou vergeten, en den arbeid der liefde.

Antwoord.

80. Dat zij de kroon der zaligheid krijgen door de rechtvaardigheid Gods, doch niet om hun werk; maar omdat de Borg die voor hen verdiend heeft.

81. 't Is ook rechtvaardigheid, dat God Zijn erfgenamen *op*, niet *om* hun werken verkwikt, dewijl Hij zulks beloofd had; beloften te houden is rechtvaardigheid.

XLIII. Tegenwerping. 8. Titus 3: 8, *Deze dingen zijn het, die goed en nuttig zijn den mensen.*

Antwoord. Er zijn verscheiden einden en opzichten van een zaak, zo zijn ook de goede werken nuttig tot verheerlijking van God, tot stichting van zijn naaste, tot zijn eigen vrede der consciëntie, tot verzekering van de waarheid des geloofs, en om door die van God verordineerden weg ten hemel in te gaan; daarom kan men uit de nuttigheid der goede werken niet besluiten de verdiensten dezelve, en de rechtvaardigmaking uit dezelve.

XLIV. Tegenwerping. 9. David begeert meermalen gericht te worden naar zijn gerechtigheid, dies kan men uit de werken gerechtvaardigd worden. Psalm 7: 9, *Richt mij, Heere! Naar mijne gerechtigheid, en naar mijne oprechtheid die bij mij is.* Psalm 17:1, *Hoor de gerechtigheid.* Psalm 18: 21, *De Heere vergold mij naar mijne gerechtigheid.*

Antwoord.

1. Hij zegt niet, om, maar naar mijne gerechtigheid.
2. Er is een gerechtigheid des persoons door zijn volmaaktheid en heiligheid in gestalte en daden; maar zo *zal niemand, die leeft, voor zijn aangezicht rechtvaardig zijn*, Psalm 143: 1. En er is een rechtvaardigheid der zaken; en zo kan iemand volkomen onschuldig zijn in een zaak, waarmede hij beschuldigd wordt; die plaatsen spreken van 't laatste en niet van 't eerste.

Dus hebben wij dit hoofdpunt van den Christelijke godsdienst bevestigd, en de beschrijving weerlegd waardoor de waarheid te klaarder blijkt.

XLV. Hierover is nog een verschil, 't welk wel wat anders schijnt, maar in den grond bijna hetzelfde is, namelijk: Of men niet een tweeërlei rechtvaardigmaking kon stellen, de één van een uitverkorene als goddeloos, de andere van een uitverkorene als Godzalig?

De rechtvaardigmaking *van een goddeloze* stelt men in de vergeving der zonden door het lijden van Christus, welke de mens deelachtig wordt door het geloof in Hem. De rechtvaardigmaking *van een Godzalige*, zegt men te geschieden uit de betrachting der goede werken, wel niet naar de wet der natuur, of naar de ceremoniële wet, maar naar de wet en de geboden van Christus, waardoor de mens recht tot het eeuwige leven verkrijgt, en verklaard wordt een erfgenaam van hetzelfde te zijn.

Wij ontkennen deze stelling vlak uit, onze ontkenning bewijzen wij aldus:

XLVI. 1. Uit de bovengestelde bewijzen tegen de Papisten, dat de rechtvaardigmaking niet geschiedt uit de werken.

2. Christus als Borg Zich stellende onder de wet, en die volkomen volbrengende, heeft de Zijnen daardoor volkomen recht verkregen ten eeuwige leven, gelijk bewezen is. Dies verkrijgt de mens door zijne werken het recht tot hetzelfde niet, anders was Christus geen volkomen Zaligmaker; maar had Hem te danken voor het minste, namelijk, voor de vrijmaking van schuld en straf, maar niet voor de zaligheid, daarvoor had men zichzelf te danken.

Zegt men: "Christus komt alle roem toe, ook voor onze zaligheid, dewijl de inklevende gerechtigheid en de goede werken van Christus voortkomen en door Christus kracht geschieden."

Antwoord.

- Wat is dit anders dan de Roomse stelling: Christus heeft verdiend, dat wij verdienen kunnen. 't Is waar, Christus komt de eer toe én van verlossing van schuld en straf, én ook van verkrijging van recht tot het eeuwige leven, én ook van onze heiligmaking; maar niet om door de inklevende heiligheid iemand te rechtvaardigen, dat is nóch het oogmerk, waartoe God ons heiligt, nóch het oogmerk van een Godzalige, noch het einde des werks; omdat het met vele zondigheden bezoedeld is.
- Als men zegt dat men door zijn goede werken recht ten eeuwigen leven krijgt, en in de rechtvaardigmaking uit de werken dat recht toegewezen wordt, dat zou dan evenwel van de mens zijn, en daarvoor had hij dan zichzelf te danken, die de goede werken gedaan had; 't welk is tegen de Schrift en belijdenis der Gereformeerde Kerk.

3. De rechtvaardigmaking is een richtswerk van God als rechtvaardig Rechter en bestaat in deze beide zaken, te weten: vrij verklaren van schuld en straf, en het recht toewijzen ten eeuwigen leven.

- zo is Christus gerechtigheid alleen niet de oorzaak van des mensen rechtvaardigmaking; maar Christus lijden en des mensen werken worden samengevoegd, en de rechtvaardigmaking geschiedt door die beide. Zo is dan Christus geen volkomen Zaligmaker.
- 't Is onmogelijk, dat des mensen werken enigszins zouden te pas kunnen komen in de rechtvaardigmaking, omdat alles daar rechtvaardigheid is, en alles volmaakt moet zijn, en des mensen werken onvolmaakt zijn.

Zegt men:

(1) God neemt ze voor genoegzaam aan.

Antwoord. Dat is noch waarheid, noch rechtvaardigheid, en daarom verre van den rechtvaardigen God.

(2) Christus bedekt de onvolmaaktheden.

Antwoord. Waardoor? Niet door zijn lijden, want dat maakt vrij van schuld en straf. zo door Zijne heiligheid, zo moet dan Christus dadelijke gehoorzaamheid daarbij komen: en hoe komt die daarbij. Als een deel, vervullende alleen dat de

mens te kort komt? zo is Hij geen volkomen Zaligmaker, en niet alleen de oorzaak van rechtvaardigmaking. En ook dan blijft datgene, wat de mens daarbij doet, in zichzelf altijd onvolmaakt, en zo kan het niet bestaan noch te pas komen in de rechtvaardigmaking.

4. De rechtvaardigmaking geschiedt alleen door het geloof, als een middel, de actieve en passieve gerechtigheid van Christus, als de Zijne, aannemende, Rom. 3: 20, 28. Nu, geloof sluit alle werken uit, en staat recht tegen werken over, Rom. 2 : 6, Filip. 3: 9.

Uitvlucht. De werken der zedelijke en ceremoniële wet worden uitgesloten ; maar niet de Evangelische.

Antwoord. De Schrift kent geen Evangelische geboden.⁴ De volmaakte Wet der Tien geboden is de wet der liefde, en is de gelovigen gegeven tot een regel des levens, om naar dezelve door vereniging met Christus te wandelen.

XLVII. Al wat men voor dit dwalend gevoelen inbrengen. kan, is tevoren reeds beantwoord.

9. Rom. 3 en 4 spreekt de apostel van de wet der ceremoniën, en niet van de Wet der tien geboden. 't Tegendeel is getoond.

10. Jak. 2: 14, 22, 25. Zie het antwoord.

11. Matth. 12: 37.

12. Psalm 106: 30, 31. Ziet mede boven § 17- 26.

XLVIII. Van de verdienende oorzaak der rechtvaardigmaking gaan wij over tot het middel derzelve, 't welk is het geloof.

Vraag. Hoe het geloof in de Rechtvaardigmaking aangemerkt moet worden? Of, als een werk en alzo als de verdienende oorzaak? Of als de grond en de reden, waarom God de mens rechtvaardigt? Of als een middel, aannemende de gerechtigheid van Christus?

De Papisten, Socinianen en Remonstranten, waarbij zich doorgaans de Mennisten voegen, zeggen het eerste, en hebben allen een verkeerde opvatting van het geloof, dat stellende, niet als een aanneming van Christus verdienen, maar in de liefde en gehoorzaamheid der geboden, waarvan hoofdstuk 32 wijdloepig is gesproken.

(k) De Papisten zeggen, dat het geloof bestaat in de liefde, en dat het de mens in staat stelt ongerechtigheid te doen, dezelve begint en verdient, en alzo een deel is van de gerechtigheid zelve, en dat de mens alzo uit het geloof gerechtvaardigd wordt.

(l) De Socinianen, ontkennende alle voldoening van Christus, stellen de daad des geloofs niet als de gerechtigheid van Christus aannemende, maar als een

⁴ Brakel bedoelt dat er geen Evangelische geboden zijn die meewerken in het stuk van rechtvaardigmaking. Het voorschrift voor de heiligmaking kent juist alleen maar Evangelische geboden.

deugd, als de oorzaak van de rechtvaardigmaking; wel niet, dat het geloof door de inwendige waardigheid kracht heeft ten eeuwigen leven, maar door een genadige schatting, een deel voor vol aannemende.

- (m) De Remonstranten zeggen, dat Christus door Zijn lijden en sterven voldaan heeft aan de rechtvaardigheid Gods voor het gehele menselijke geslacht, en dat bij God in staat gesteld heeft, om met den mens, nopens het verkrijgen der zaligheid, te kunnen handelen naar zijn welgevallen, en dat God, in plaats van de volmaakte gehoorzaamheid der wet, het geloof gesteld heeft, niet als een middel, aannemende de gerechtigheid van Christus; maar als een daad van gehoorzaamheid, en dat de mens daaruit gerechtvaardigd wordt, en het eeuwige leven verkrijgt.

Wij ontkennen dat alles, en zeggen, dat liet geloof in de rechtvaardigmaking te pas komt, niet als een werk, maar als een middel, aannemende en eigenende de volmaakte passieve en actieve gerechtigheid van Christus. Dit blijkt aldus:

XLIX. 1. Eerste Bewijs. Indien de mens door het geloof, als een werk, gerechtvaardigd werd,

1. dan werd de mens uit de werken gerechtvaardigd, 't welk wij in 't brede hebben weerlegd, tegelijk met de exceptie dat het een Evangelisch werk is.
2. Dan zou het oordeel Gods niet naar waarheid en rechtvaardigheid zijn; want het geloof is onvolmaakt.
3. De gerechtigheid van Christus alleen is de oorzaak van des menschen rechtvaardigmaking, zo kan dan het geloof, als een werk aangemerkt, het niet zijn.
4. Als de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, dan wordt alle roem uitgesloten. Rom. 2:27, *Waar is dan de roem? Hij is uitgesloten. Door wat wet? Der werken? Neen, maar door de wet des geloofs.* Indien nu de mens door het geloof, als een werk, 't welk uit eigen vrije wil en krachten, naar hun zeggen, voortkomt, gerechtvaardigd werd, dan was de roem niet uitgesloten; want de mens had dan iets dat van zijn eigen goedheid voortkwam, 't welk hier uitdrukkelijk wordt uitgesloten met alle werken, van hoedanig een natuur ze ook zijn.
5. De uitdrukkelijke tegenstelling tussen werk en geloof kon geen plaats hebben, als geloof als een werk in dit geval aangemerkt werd; want dan moest ten uiterste werk tegen werk gesteld worden. Nu wordt het geloof gedurig in de Brief aan de Romeinen en aan de Galaten tegenover werk gesteld; dus komt geloof niet in opzichte als een werk voor.
6. Dan kon de mens gezegd worden om het geloof gerechtvaardigd te worden: daar nochtans de Schrift nooit zegt, dat de mens om het geloof gerechtvaardigd wordt, maar altijd door en uit het geloof. Uit dit alles blijkt klaar, dat het geloof in deze zaak niet kan aangemerkt worden als een werk; maar dat het als een middel hier te pas komt, en niet is de verdienende oorzaak, grond eis reden van de rechtvaardigmaking.

L. 2. Tweede Bewijs. De Schrift zegt duidelijk, dat het geloof hier werkt als een middel, en dat de mens daardoor Christus gerechtigheid aannemende, gerechtvaardigd wordt. Rom. 3: 25, *Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet.* Efëze 2: 8, *Uit genade zijdt gij zalig geworden door het geloof* Gal. 2: 16, *Opdat wij zouden gerechtvaardigd worden uit het geloof in Christus, en niet uit de werken der wet.*

Er zijn maar twee wegen, door welke de mens gerechtvaardigd zou moeten worden; of door zijn eigen werken, en alzo door het verbond der werken; of door het geloof, en alzo door het verbond der genade: deze twee kunnen niet samenkomen, het ene eist volkomen gerechtigheid in zichzelf, het andere in een Borg, welke alleen door het geloof aangenomen en geëigend wordt. Het een sluit het ander uit, Rom. 10: 5, 6. 't Is onweerlegbaar dat Paulus een gedurige tegenstelling maakt tussen het geloof en de werken der wet.

Zegt men, *niet des Evangelies?*

Wij antwoorden, daar zijn geen Evangelische werken; zo zij er waren, zo moest er ook een Evangelische wet zijn; en zo worden dan evenwel geloof en werken tegen elkander over gesteld, en blijvende in de tegenstelling, zo verwerpt de apostel de rechtvaardigmaking uit de werken, en stelt vast de rechtvaardigmaking uit het geloof. Dus kan het geloof niet aangemerkt worden als een werk; maar moet aangemerkt worden als een middel.

LI. 3. Derde Bewijs. De natuur des geloofs bestaat in 't aannemen van Christus tot rechtvaardigmaking, in toevlucht nemen, zich Hem toe te vertrouwen tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en heerlijkmaking, op Hem te vertrouwen, op Hem te leunen. Ziet dit breedvoerig vertoond, hoofdstuk 32. Derhalve moet het geloof aangemerkt worden als een middel, en niet als een werk, de gerechtigheid van de Heere Jezus aannemende tot zijn gerechtigheid.

LII. Het voornaamste dat men hiertegen inbrengen kan, is Rom. 4: 3, *En Abraham geloofde God, en het is hem gerekend tot rechtvaardigheid.* Gen. 15:6, Gal.3:6, Jak. 2:23. Dus is het geloof zelf des mensen gerechtigheid, en het komt in de rechtvaardigmaking voor als een werk en niet als een middel, Christus' gerechtigheid aannemende.

Antwoord.

(hh) De tekst zelf spreekt dit tegen; want die sluit allen roem uit, en zo alle werk.

(ii) Hij zegt dat Abraham niet uit de werken gerechtvaardigd is, maar uit het geloof; zo kan dan het geloof niet als een werk aangemerkt worden. 't Geloof is wel een werk, 't geloof is wel het beginsel, werkende heiligheid, maar dat is het verschil niet; maar of in de rechtvaardigmaking het geloof als een deugd, als een werk, in aanmerking komt, en de stof, de grond en de reden is waarom de mens gerechtvaardigd wordt; dat ontkent de Schrift van Abraham, en van alle mensen. Toerekenen is iets op iemands rekening stellen, 't welk zijn eigen werk niet was, en tegenover al zijn werk staat, 't welk is de gerechtigheid van Christus, door het geloof aangenomen. Rom. 4 : 4- 6, Rom. 5: 19, 2 Kor. 5: 21.

Aanhouding van de tegenwerping. "De woorden zijn klaar en eenvoudig: 't geloof zelf wordt abraham toegerekend; dus kan men daardoor niet verstaan eens anders werk en verdiensten, en 't geloof als een middel eens anders gerechtigheid aannemende."

Antwoord.

't Is de stijl van Gods Woord, het effect, het gewrocht te noemen, en het middel daardoor te verstaan. Zo wordt het Evangelie genoemd *een kracht Gods tot zaligheid*, Rom. 1: 16. De kennis, *het eeuwige leven*, Joh. 17: 3 't Gebod, *het leven* Joh. 12: 50. Zo wordt ook hier 't middel genoemd, en daardoor wordt verstaan, 't geen het aannam; namelijk, *de gerechtigheid van Christus*. God beloofde Abraham de Zaligmaker, en dat die uit hem door Izak zou voortkomen: Abraham geloofde die belofte, nam die woorden niet alleen als waarheid aan, maar drong met dat geloof door tot die beloofde zaak, de Zaligmaker, en zo door dat geloof verenigd zijnde met de zaak, met de Zaligmaker, rekende God hem de aangenomen gerechtigheid toe. 't Geloof kan niet begrepen worden, dan als verenigd met hetgeen het aanneemt, omdat haar aard bestaat in aannemen. Als dan het geloof Abraham toegerekend wordt, zo wordt het aangemerkt als verenigd met wat het aangenomen heeft, namelijk, de gerechtigheid van de Heere Jezus Christus, waarvan de kracht van rechtvaardigmaking kwam.

LIII. Van het middel gaan wij voort tot *de tijd* van de rechtvaardigmaking, waarover deze vraag is: Of de rechtvaardigmaking maar eens, en dat van eeuwigheid, of in de dood van Christus, of in de eerste vaststelling dat Christus zijn Zaligmaker is, geschiedt?

Eer wij op deze vraag antwoorden, zullen wij eerst ons gevoelen in enige stellingen klaar voorstellen; en dan zullen wij tonen het gevoelen van de zogenoemde Hebreëen.

Wij zeggen:

1. In de rechtvaardigmaking komt God voor als rechtvaardigende, en de mens, als gerechtvaardigd wordende; zodat rechtvaardigmaking is een uitspraak van sententie, niet alleen over de mens, maar ook tot de mens. Zodat men diezelfde daad van rechtvaardigen aanmerken kan, of aan de zijde Gods, hoe God ze doet, óf aan de zijde des mensen, hoe zij ze ontvangt. Als men ze aan de zijde Gods aanmerkt, dan wordt ze genoemd *Justificatio activa*, de dadelijke rechtvaardigmaking; als men ze aanmerkt aan de zijde des mensen, dan wordt ze genoemd *Justificatio passiva*, de lijdelijke rechtvaardigmaking. 't Is een en dezelfde daad; 't onderscheid is alleen in het opzicht, hoe ze gedaan, of hoe ze ontvangen wordt; dus kan men ze niet van elkaar scheiden; waar de actieve is, daar is ook de passieve, en wederom waar de passieve is, daar is ook de actieve.

2. Vóór de schepping, eer dat de uitverkorenen waren; van eeuwigheid heeft God voorgenomen de uitverkorenen, om de verdiensten van Christus door het geloof aangenomen, in hunnen tijd te rechtvaardigen. Zie 2 Tim. 1: 9 ... *naar Zijn Eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus, voor de tijden der eeuwen*.

Eféze 1: 5. *Die ons tevoren verordineerd heeft, tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus in Zich zelf, naar het welbehagen van Zijn wil.* Dit voornemen is de rechtvaardigmaking niet; want voornemen verschilt van uitwerking, 't welk wij terstond zullen tonen.

3. De mens gezondigd hebbende, zo stelde de Heere Jezus, uit kracht van het verbond der verlossing Zich in als overnemende Borg, en nam de schuld als eigen van hen af op Zich, om op de bestemden tijd te voldoen, gelijk Hij ze volkomen voldaan heeft, en hun recht tot het eeuwige leven heeft verworven, 't welk volbracht hebbende, *zo is Hij gerechtvaardigd in den Geest*, 1 Tim. 3: 16. Dat is: God verklaarde Hem voldaan te hebben, dat Hij niet meer te lijden en te gehoorzamen had, tot voldoening aan Zijn gerechtigheid voor de uitverkorenen; dus zijn hun zonden tussen de Vader en de Borg voldaan, en 't recht ten leven verworven. Christus nu gerechtvaardigd zijnde, zo zijn al de uitverkorenen mede in Hem virtualiter, *in deugd (waarde) en kracht* gerechtvaardigd, eigenlijk *verzoend*; maar nog niet actualiter, *dadelijk*; want zij leefden nog niet. 't Eerste is de rechtvaardigmaking niet, waarvan de Schrift spreekt, maar 't tweede, welke niet kan geschieden, tenzij de mens gezondigd hebbende, leeft en in Christus gelooft.

4. Als de mens nu dadelijk dáár is, met zijn zonden smartelijk is bezwaard en verlegen, en door middel van het Evangelie in Christus gelooft, en alzo met Hem verenigd is, en aan Zijn gerechtigheid deel heeft, dan rechtvaardigt God hem dadelijk, en spreekt de vrijsprekende sententie tot hem uit in Zijn Woord, 't welk is de stem Gods. 't Zij dat de gelovige die uitspraak in zijn consciëntie nog niet gewaar wordt tot vrede, maar nog vreest, door de onkunde van de stemme Gods, en van de waarheid van zijn geloof, en door tegenreden, die zich aan het verstand opdoen; 't zij dat hij die uitspraak in het Woord hoort, door het geloof gelooft, en vrede vindt; 't zij dat hij door een *bijzondere werking des Geestes* daarvan verzegeld wordt, die hem meteen doet smaken en gevoelen, wat het is vergeving der zonden te hebben, met God verzoend, en een erfgenaam des eeuwigen levens te zijn, en de vruchten daarvan te genieten.

5. De rechtvaardigmaking is een dadelijke, absolute volkomen vrijspreking van schuld en straf, en inwijzing in het recht ten leven; 't is niet onder een voorwaarde, die de sententie veranderen kan, 't is niet van sommige zonden, met behoudenis van andere, maar van alle zonden, zoals de persoon daar tegenwoordig is. Zij is dezelfde in alle gelovigen zonder onderscheid van tijden, plaatsen, persoon, de een wordt niet anders, en niet volkomener gerechtvaardigd dan de andere, allen worden ze gerechtvaardigd om de voldoening van Christus, door het geloof aangenomen. Rom. 3: 30, *Nademaal Hij een enig God is, die de besnijdenis rechtvaardigen zal uit het geloof en de voorhuid door het geloof.* Hand. 10: 43, *Dezen geven getuigenis al de profeten, dat een iegelijk, die in Hem gelooft, vergeving der zonden ontvangen zal door Zijn Naam.* Gelijk zij ook dezelfde is in allen, zo is ze ook volkomen, zodat meer en minder hier geen plaats hebben kan, zoals wél in de heiligmaking. God rechtvaardigt de persoon, vergeeft alle zonden, stelt volkomen in 't recht van alle goederen des Verbonds, daar

ontbreekt niets.

Maar omdat het geloof, het middel, sterker of zwakker is, zo is de verzekering van de rechtvaardigmaking meer of minder, maar het rechtvaardigen Gods niet; die daad is volmaakt, zo ten opzichte van de staat, dat ze verklaard worden erfgenamen des levens, verzoende kinderen Gods, als ten opzichte van de telkens begane zonden, die telkens worden weggenomen, en de vergeven zonden worden nooit wederom opgehaald tot verwekking van toorn, en om te straffen; maar God kastijdt de Zijnen wel over alle vergeven zonden. Davids zonden waren vergeven; maar om die zonden zou het zwaard van zijn huis niet wijken. Job erfde de misdaad zijner jonkheid.

6. De gelovigen keren na de gesproken vrede wel wederom tot dwaasheid, en struikelen nog dagelijks in velen; die zonden verdienen in hare natuur telkens tijdelijke en eeuwige straffen; maar de Heere Jezus als Hogepriester, als Advocaat, staat bij de troon der genade, en vertoont gedurig de kracht van voldoening voor de telkens begane zonden, *en dus worden zij door Zijn leven behouden van den toorn*, Rom. 3: 9, 10. Zij komen door de zonden niet buiten de staat der genade, alsof de vorige rechtvaardigmaking te niet was, nee, God is en blijft met hen verzoend in Christus; God ziet ze als Zijn kinderen, gunstgenoten en erfgenamen aan: de rechtvaardigmaking, die op de eerste daad des geloofs geschiedde, en die daarna telkens wederom geschiedde, sloot telkens virtualiter *in hun deugd (waarde)*, in hun kracht, in de vergeving der zonden, die daarna begaan zouden worden, verklarende dat die ook telkens actualiter, *dadelijk* vergeven zouden worden. Maar *dadelijk* (=daadwerkelijk) kunnen ze niet vergeven worden, eer ze begaan zijn. Dat niet is, daarvan kan men niets zeggen; dat niet begaan is, kan niet vergeven worden.

Zó vatten de Godzaligen het ook op, als zij door het geloof zich gerechtvaardigd bevinden, zij geloven dat God hun in Christus alle hunne begane zonden vergeven, hen tot kinderen en erfgenamen opgenomen heeft, en houden zich als voor het toekomstige verzekerd, dat zij verzoenden en erfgenamen zullen blijven, en dat God hun telkens, als zij vallen, wederom vergeven zal. Waarvan wij in de volgende vraag uitvoeriger zullen spreken.

LIV. In deze dagen begint zich een sekte te openbaren, die zich *Hebreeën* noemen, omdat de een of ander van hen het Hebreeuwse alfabet kent; en anderen het kunnen lezen, en misschien een enkele of twee het beginnen te verstaan. Waardoor zij zich inbeelden, dat ze die taal zo wel kennen als de beste, en dat ze uit hun eigen ogen kunnen zien, en weten hoe ieder woord vertaald moet worden; hier handelen ze *meesterachtig, schoon zij niets weten, dan dat D. Leusden in zijn Woordenboek, en D. Trommius in zijn Concordantie* hen zegt; 't zijn een deel ongeregelde en losse mensen, die de genade Gods tot ontuchtigheid en godloosheid misbruiken, en der Christenen vrijheid tot een oorzaak voor het vlees nemen. Vrouwen onder hen voeren het hoogste woord, en prediken op hare wijze. Zij kunnen de kerk wel niet veel schade doen, dewijl zij het ruigte, - dat al lang behoorde uitgeworpen geweest te zijn, - aftrekken, maar zij verleiden evenwel de arme zielen met gerustheid naar de hel. Zij zijn onbestendig; soms zeggen ze dit, soms dat. Zij schijnen al op 't hoogst geweest te zijn, en worden reeds verachtelijk

bij alle burgerlijke eerlijke mensen. Hun leer komt ten merendeel hierop uit:

- (5) Zij stellen, of een onbepaalde verkiezing van allen, die geloven dat Christus voor hen gestorven is, of een bepaalde van een zeker getal, welke God van eeuwigheid in Christus aanziet, en zo van eeuwigheid rechtvaardigt; zodat Hij van hun begin af niets tegen hen heeft; als deze geboren worden, zo wordt Adams zonde hen niet toegerekend, en de verdorvenheid der natuur is hun geen zonde, omdat ze al gerechtvaardigd zijn.
- (6) Zij stellen, óf ene onbepaalde voldoening van Christus voor allen, die maar geloven dat Christus hun Zaligmaker is, of een bepaalde voor alle particuliere uitverkorenen; waardoor niet alleen alle hun zonden, verleden, tegenwoordige en toekomstige zonden betaald zijn, maar ook dat God hen van toen af aan volmaakt gerechtvaardigd heeft, en hen van hun eerste begin af niet anders dan in Christus aanzien kan, zodat alles hun geen zonde meer is, schoon zij alles doen, wat men zonde noemt.
- (7) Zij stellen het geloof in het vaststellen, dat Christus hun Zaligmaker is, en voor hen is gestorven, zonder dat zulks blijkt. Uit enige kentekenen van droefheid over de begane zonden, daar ze mee lachen; van bekering die ze niet anders achten, dan te geloven dat Christus voor hen gestorven is; van heiligmaking, welke zij stellen in de inkleving van Christus gerechtigheid, als hun eigen personele gerechtigheid, zodat zij zelf zo moeten aangemerkt worden, als die de wet in zijn eigen persoon heeft voldaan, en op welken de wet nu niet meer te zeggen heeft, zodat het hun genoeg is, als zij maar geloven dat Christus voor hen gestorven is, dan zijn zij vrij van alle wet, en al wat ze doen is hun geen zonde.
- Men mag daarover niet bedroefd zijn, men heeft die niet te belijden, en tot Christus, om verzoening te zoeken, te lopen, en die tot zijn rantsoen aan te nemen; men heeft niet om vergeving te bidden, omdat zulks spotten zou zijn met God, omdat ze al vergeven zijn, 't zij van eeuwigheid, 't zij in Christus dood en opstanding, 't zij van die tijd af, dat ze geloofden dat Christus voor hen gestorven is. Men heeft nu niets anders te doen dan te danken; hun opwekking tot geloof is: *zoudt gij zo ondankbaar zijn, dat gij niet geloven zou dat Christus voor u gestorven is? Geloof dat maar, dan bent u vrij van alles.*
- (8) Zij stellen dat men niet gehouden is aan den openbaren godsdienst, dat er geen zending van leraren is, dat iedereen nu een leraar moet zijn. Van de sacramenten maakt men geen werk, of, zo men ze gebruikt, dat niemand ze gebruiken moet, die twijfelt aan zijn zaligheid.
- Zodat de grond van alle hun gruwelijke en vleselijke stellingen is, de misvatting en het misbruik van de rechtvaardigmaking; zodat zij op de bovengestelde vraag antwoorden, dat de rechtvaardigmaking niet dikwijls en dagelijks geschiedt; maar alleen eens en voor altijd geschied is.

LV. Dat nu vooruit gesteld hebbende, komen wij tot bewijs van de waarheid, dat de rechtvaardigmaking niet van eeuwigheid, of ten tijde van Christus' dood, of op de eerste daad des geloofs zo geschied is dat ze niet dagelijks op de begane zonden geschieden zou.

Vooreerst, wij zeggen: ***Dat de rechtvaardigmaking niet van eeuwigheid geschied is. God heeft van eeuwigheid hen wel besloten te rechtvaardigen, maar dat besluit en voornemen is de rechtvaardigmaking zelve niet.*** Dit blijkt:

1. Nooit wordt dat voornemen rechtvaardigen genoemd; 't is wat anders voornemen en besluiten, en wat anders de uitvoering van dat voornemen en besluit.

2. De uitverkorenen, vóór hunne wedergeboorte, *zijn van nature kinderen des toorns, gelijk ook de anderen*, Efése 2:3. *Vijanden Gods*, Rom. 5: 10. Welk zij geenszins konden zijn, of gezegd worden, indien ze dadelijk al gerechtvaardigd waren.

3. De rechtvaardigmaking geschiedt na de roeping:

Rom. 8: 30. ... *die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd.*

Zij geschiedt door middel van een dadelijk geloof:

Rom. 5 : 1. *Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof.*

Rom. 3: 28. *Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt.*

Omdat het geloof van de mens gedaan wordt, *terwijl hij daar dadelijk is*, zo is dan de rechtvaardigmaking niet van eeuwigheid geschied.

4. De Schrift spreekt van vergeving der zonden in den toekomenden tijd. God zal rechtvaardigen, God zal vergeven.

Rom. 3: 30. *Nademaal Hij een enig God is, die de besnijdenis rechtvaardigen zal uit het geloof, en de voorhuid door het geloof.*

Hand. 10: 43. *Dezen geven getuigenis al de profeten, dat een iegelijk, die in Hem gelooft, vergeving der zonden ontvangen zal door Zijnen naam.*

2 Kron. 7: 14. . . *zo zal Ik uit den hemel horen, en hunne zonden vergeven.*

Dus is de rechtvaardigmaking niet van eeuwigheid geschied.

5. God rechtvaardigt de gelovigen, als ze zijn, en belijdenis doen van hun zonden:

Psalm 32:5. *Ik zeide: ik zal belijdenis van mijne overtredingen doen voor den Heere; en Gij vergaapt de ongerechtigheid mijner zonden.*

Lukas 18:14. *Deze ging af gerechtvaardigd in zijn huis.*

1 Joh. 1: 9. *Indien wij onze zonder, belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve, en ons reinige van alle ongerechtigheid.*

Uit dit alles is het onweersprekelijk, dat de rechtvaardigmaking niet is geschied van eeuwigheid. Uit deze eigenste bewijsredenen blijkt ook het tweede, dat de mens niet dadelijk gerechtvaardigd is in de dood en opstanding van Christus, ofschoon toen al hun zonden volkomen zijn betaald, en Gods rechtvaardigheid genoeg gedaan.

LVI. Nu komen wij tot het tweede; hierover is de vraag:

Of de rechtvaardigmaking maar eens voor al geschiedt op de eerste daad des geloofs; dan of ze nog dagelijks geschiedt op de vernieuwde daad des geloofs na

't vallen in zonde?

Dewijl het verschil voor het merendeel ontstaat uit de misvatting van de staat des verschils, hebben wij nodig enige zaken vooraf te zeggen, en te voegen bij 't geen wij over de vorige vraag gezegd hebben, dewijl, behalve de Hebreëen, ook sommige Gereformeerden stellen, dat de rechtvaardigmaking maar eens en voor altijd geschiedt.

1. Rechtvaardigmaking is niet des mensen eigen werk. De mens gelooft, en neemt door het geloof Christus en Zijn gerechtigheid als de zijne aan, en komt zo in staat van rechtvaardigheid, en is alsdan een voorwerp van gerechtvaardigd te kunnen worden. Maar hoe krachtig hij zich de rechtvaardigheid van Christus toeëigent, zo rechtvaardigt hij zichzelf dan nog niet, maar God, als Rechter, rechtvaardigt een zodanige, die in Christus rechtvaardig is, door het geloof Christus gerechtigheid aannemende.

2. Men moet onderscheid maken tussen *voornemen* om te rechtvaardigen, en tussen *dadelijk* rechtvaardigen. God heeft van eeuwigheid voorgenomen de uitverkorenen te rechtvaardigen, maar Hij rechtvaardigt ze van eeuwigheid niet; daartoe is van node, dat de uitverkorenen dadelijk daar zijn, en in staat van rechtvaardigheid daar staan, voor God, als Rechter, zoals wij in de vorige § getoond hebben.

3. Men moet onderscheid maken tussen verzoening en rechtvaardigmaking. Gods rechtvaardigheid is voldaan in Christus; de uitverkorenen, vijanden zijnde, *zijn met God verzoend door den dood Zijns Zoons*. Aan de kant van God, Gods rechtvaardigheid was al voldaan; God was al verzoend, eer dat de uitverkorenen geboren waren, en geboren zijnde, eer zij bekeerd waren; en God, aan Zijn kant, blijft verzoend, ook dan, als de gelovigen in den diepste staat van verval komen; er is geen nieuwe verzoening en voldoening nodig. 't Is een misslag in vele eenvoudige gelovigen, dat zij God als onverzoend aanmerken, als zij in zonden gevallen zijn.

't Is wat anders, als men vreest geen deel te hebben aan Christus, en aan de verzoening door Hem, en wat anders God telkens als onverzoend aan te merken. De verzoening blijft, én aan de zijde van God, én aan de zijde der nu gelovigen, zoveel hun staat aangaat, ofschoon zij vallen, in grote duisternis, strijden, ongelovigheden en ontroeringen komen, omdat de inwoning des Heiligen Geestes, het geestelijke leven, en het geloof in de hebbelijkheid blijft; maar God rechtvaardigt de mens niet, nog niet zijnde, of nog niet zijnde bekeerd; dewijl de mens dan nog niet in staat is om een gepast voorwerp te zijn van de rechtvaardigmaking, als nog zijnde zonder Christus en als een in de grond bekeerde en gelovige in het bedrijven van de zonden bezig is. Dan, op die tijd, oefent God de daad van rechtvaardigmaking ook niet tot zodanige, omdat hij dan ook geen gepast voorwerp is om die werking te ontvangen, als niet oefenende de daad des geloofs, waardoor men gerechtvaardigd wordt. Ofschoon de verzoening er is en blijft, zo aan de kant Gods, als aan de zijde der gelovigen, zo veel hun staat belangt; omdat rechtvaardigmaking is een uitspraak der sententie.

4. Rechtvaardigen of niet rechtvaardigen stelt geen verandering in God; men moet niet menen dat God, als Hij de daad van rechtvaardigen niet oefent, telkens in een onbevredigde en toornende gestalte is, en als Hij ze oefent, wederom komt in een liefhebbende en bevredigde gestalte; geenszins, *bij den Heere is geen verandering of schaduw van omkering*; maar de verandering is in het voorwerp; de mens niet zijnde, of zijnde, en niet zijnde bekeerd, of in de grond der zaak bekeerd zijnde, maar bezig in het bedrijven van de zonde, is geen gepast voorwerp, nevens 't welk God de rechtvaardigende daad oefent. Maar als hij het geloof oefent, dan is hij een bekwaam voorwerp.

5. De rechtvaardigmaking, geen voornemen zijnde, maar een dadelijk werk, ook geen verzoening zijnde, ook niet stellende een verandering in God, maar het is een pronuntiatio of uitspraak van de vrijsprekende sententie over en tot de mens, die door het geloof Christus en Zijn gerechtigheid aanneemt. Ik zeg: 't is de uitspraak tot een gelovige: *uw zonden zijn betaald, Mijn gerechtigheid is voldaan, gij zijt met Mij verzoend. Ik vergeef u uw zonden, Ik scheld ze u kwijt, Ik reken ze u niet toe. Gij zijt een erfgenaam des eeuwigen levens.*

Deze uitspraak doet God in het Woord, zo dikwijls als een gelovige zoodanige zinnen leest, hoort of herdenkt. Deze uitspraak geschiedt door de Heilige Geest tot het hart van een gelovige, als Hij of ene bijzondere Schriftuurplaats hem voorbrengt, en die tot het hart spreekt, of het Evangelie in 't gemeen hem voorstelt en toepast.

De gelovigen tot wie deze uitspraak geschiedt, zijn niet allen in dezelfde toestand.

(n) Sommigen horen deze uitspraak klaar en onderscheiden, geloven dat zij gerechtvaardigd worden, en gevoelen vrede der consciëntie, en hebben een vrijmoedige toegang tot de troon der genade, roepende: *Abba, Vader!*

(o) Sommigen horen een uitspraak zo duidelijk niet, en genieten daardoor ook zo klaar de vruchten van die niet; sommigen zijn vol troebelen en benauwdheden over hunnen staat en vergeving hunner zonden, zodat zij niet letten op de uitspraak in het Woord, noch op gevoel, noch troost, noch vrede. Een hardhorige, staande in de vierschaar, wordt zowel vrijgesproken als een scherphorende, een zwakgelovige zowel als een sterke in 't geloof.

6. De rechtvaardigmaking is niet actio permanens, sed transiens, een blijvende daad, aanhoudende van de eerste tijd hunner wedergeboorte tot aan hun dood, maar een voorbijgaande daad, die ophoudt de uitspraak te doen; en daarom telkens herhaald wordt. De eerste uitspraak tot hen is voorbij, telkens geschiedt een nieuwe uitspraak, niet van een andere, maar *van dezelfde aard*; niet dat de eerste daad van rechtvaardigmaking gerepeteerd of herhaald wordt, of dat God een gelovige, biddende om vergeving der zonden, zou wijzen naar de eerste daad, toen God hem in 't eerste van zijn bekering en geloof rechtvaardigde, en dat het dagelijks werk zou zijn, een applicatie, een toepassing van de eerste daad der rechtvaardigmaking; want of die is niet zo krachtig en gevoelig geweest, of zij is uit het geheugen geraakt; maar 't is dagelijks een nieuwe uitspraak van dezelfde aard.

7. 't Verschil is niet over een beschouwing, maar het raakt de praktijk, en komt

een gelovige dagelijks in zijn gebeden voor; geen klaar begrip van deze zaak te hebben, verwacht de ziel, niet wetende, hoe ze met verstand en vrijheid des Geestes zal bidden. Daarom heeft men te weten:

8. Dat men niet bidt dat de verzoening nog eens of dagelijks geschiede; want dat is eens geschied door de offerande van Christus.
9. Dat men niet bidt, dat Gods voornemen over ons verandere, want dat is onveranderlijk. De verborgen dingen laat men voor den Heere, en bestuurt zich in het bidden naar het Woord en zijn eigen staat.
10. Dat men niet bidt, dat Gods hart tegen ons verandere, dat Hij Zijn toornig hart tegen ons weg neme, en een goedgunstige gestalte tot ons aanneme; dat het werk is van kleinwetenden; want God was al goedgunstig en liefhebbende jegens de uitverkorenen, eer zij wedergeboren waren en geloofden.
11. Maar het bidden heeft opzicht op de uitwerking van Zijn goedgunstigheid, aan de zijde Gods, en op de toepassing aan onze zijde, omdat rechtvaardigmaking niets anders is dan toepassing, zo op de eerste daad des geloofs, als telkens daarna, zo dikwijls men een bekwaam voorwerp wordt; niet een toepassing van troostelijk gevoel, maar van uitspraak tot ons.

8. Dat is onbetwistbaar, dat een onbekeerde moet bidden om rechtvaardigmaking, zoals ze geschiedt op de eerste daad des geloofs; (hoewel wij geen onderscheid stellen tussen de eerste en de herhaalde daad, zoveel de aard der zaak aangaat). Waaruit dan volgt, dat allen, die niet verzekerd zijn van hun staat der wedergeboorte en des geloofs, en die vrezen nog in die staat niet te zijn, ofschoon zij inderdaad wedergeboren mochten zijn, naar de bevassing van hun staat moeten handelen, en alzo bidden om vergeving of rechtvaardigmaking, alsof ze nooit geschied was; immers ze kunnen niet anders. Dewijl nu verre de meeste Godzaligen leven zonder klare kennis en verzekering van hun staat en het vorige telkens in twijfel stellen, zo zou het verschil niet over de meeste Godzaligen zijn, maar over die weinigen, die tegenwoordig verzekerd zijn.

9. Men moet onderscheid maken tussen wedergeboorte en aanneming tot kinderen, en tussen de rechtvaardigmaking. Of wel de weldaden te gelijk geschonken worden, zo ras de mens een gepast voorwerp is, zo is de ene weldaad nochtans niet de andere, en de ziel maakt een andere bevassing van de een dan van de andere en zij drukt ze ook onderscheidenlijk uit. Een verzekerde van zijn staat bidt niet om wedergeboorte, of aanneming tot een kind, dat weet hij alsdan, alsmede dat God hem tevoren gerechtvaardigd heeft van zijn vorige zonden; maar hij bidt om nieuwe uitspraak van de vrijspraak over de opnieuw begane zonden; dat schuld en straf, die hun nu begane zonden verdiend hebben, zowel als de zonden vóór hun bekering, weggenomen mochten worden door de verdiensten van Christus, en dat God opnieuw de vrijsprekende sententie over hen en tot hen wil doen.

10. Men moet onderscheid maken tussen de rechtvaardigmaking en tussen de verzekering van die, het troostelijk gevoel, de vrede en blijdschap. De laatste zijn vruchten van de eerste. De eerste, namelijk de rechtvaardigmaking, kan zijn zonder verzekering, troostelijk gevoel, vrede en blijdschap.

Een gelovige, 't zij in de eerste daad des geloofs, of daarna, beoogt in zijn gebed niet alleen de uitspraak tot hem, dat is, rechtvaardigmaking, houdt daarmee niet op, maar hij beoogt ook vergeving in troostelijk gevoel, vrede en blijdschap; ja hij kan niet gerust zijn zonder die te verkrijgen. Doch daaruit volgt niet, dat niemand gerechtvaardigd wordt en vergeving der zonden verkrijgt, als hij geen vrede en blijdschap vindt, en dat die alleen vergeving der zonden krijgen, die troostelijk gevoel bekomen; want ook de zwakste moet uit het Woord geloven, dat God op zijn gebed, met het oog op Christus, hem zijn zonden vergeeft, omdat Hij het beloofd heeft; zodat de aard van de rechtvaardigmaking niet bestaat in een troostelijk gevoelende toepassing, maar *in de uitspraak der sententie*; en dat deze uitspraak niet eens en vooral op de eerste daad des geloofs geschiedt, maar dat ze nog dagelijks geschiedt, 't zij dat een gelovige de troostrijke vruchten daarvan geniet, of niet.

Dit nu tot opening vooruit gesteld hebbende, komen wij tot bewijs.

LVII. 1. Het eerste bewijs nemen wij uit 1 Joh. 1: 9, *Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonde vergeve, en ons reinige van alle ongerechtigheid.* Zonden vergeven is rechtvaardigmaken, de sententie uitspreken; *uw zonden zijn door de Borg betaald, Mijn rechtvaardigheid is voldaan, Ik zal er u niet over straffen, Ik scheld ze u kwijt.* En meteen sluit vergeven in, iemand verklaren een erfgenaam des eeuwigen levens, zowel als vrijspreken. Het vergeven moet een gepast voorwerp hebben, en dat is een gelovige, die met gevoel en schaamte, en met het oog op Jezus zijn zonden belijdt. Hier spreekt de apostel niet van de eerste bekering, maar van de gelovigen, in zonden zijnde gevallen gelijk én uit het woord wij én uit het voorgaande en uit het volgende hoofdstuk 2:1 blijkt. Waaruit dan klaar blijkt, dat God aan de gelovigen dagelijks de uitspraak van de rechtvaardigende sententie doet, dat is: dagelijks rechtvaardigt.

Uitvlucht 1. *Vergeven is een troostrijke toepassing, is vrede der consciëntie te geven.*

Antwoord.

- Dat is maar zeggen; ik ontken, dat vergeven is: troostelijk toepassen, vrede in de consciëntie te geven; laat een enig bewijs voortgebracht worden.
- 't Is uitdrukkelijk tegen deze tekst; want als vergeven troostelijk toepassen betekende, dan moesten alle oprechte belijders, volgens Gods getrouwheid en rechtvaardigheid gevoelige vertroosting en vrede der consciëntie genieten, maar dat hebben alle oprechte belijders der zonden niet, de ervaring overvloedig getuigen zijnde. Derhalve is vergeven niet troostelijk toepassen.
- Indien vergeven is troostelijk toepassen, dan hebben geen vergeving der zonden allen, die de troostrijke toepassing niet hebben; dat voorwaar een grote ontrouwheid zou zijn aan het geslacht der kinderen Gods, hen bedroevende, daar de Heere hun geen smart aangedaan had. Zo blijkt het dan, dat vergeven niet is troostelijk toepassen, maar is de oorzaak van de vrede der consciëntie, kunnende waarlijk zijn zonder zulk een klaar gevolg.
- Indien vergeven is troostelijk toepassen, dan moest het zijn een toepassing van de eerste rechtvaardigmaking op de eerste daad des geloofs, of het is een

nieuwe toepassing van de verdiensten van Christus voor hen. Het eerste kan het niet zijn; want de meeste gelovigen hebben geen kennis, noch getuigenis van hun eerste rechtvaardigmaking, en ook denken ze in de troostrijke toepassing zelden of nooit daarop. Is het 't laatste, zo is het een nieuwe daad van rechtvaardigmaking, of een nieuwe herhaling, die dikwijls geschiedt, en dat is 't dat wij zeggen. Wij ontkennen niet dat vergeven toepassen is, dat is de eerste en dat is de herhaalde daad, daarin zijn ze gelijk, ja hetzelfde; maar juist niet een troostrijke toepassing, die troost is het gevolg; die kan er in sommige opzichten, tijd en trap af zijn.

Uitvlucht. 2. Indien niemand vergeving heeft, dan die de zonden belijden, dan kon men nooit vergeving der zonden hebben van die men niet beleed, gelijk er velen zijn, die men niet opgemerkt heeft, en die men heeft vergeten.

Antwoord.

- (a) Maakt onderscheid tussen verzoening en vergeving, dat is, rechtvaardigmaking, uitspraak van de sententie. De verzoening met God is er en blijft er altijd, ook in staat van groot verval; maar de uitspraak van de vergeving geschiedt, als er een gepast voorwerp is, 't welk is een oprecht belijder.
- (b) Als een gelovige na vallen in zonden, dezelve belijdt, zo sluit hij in, alle zijne zonden, en ook zelfs zijne zondige natuur, en 't geen daaruit voortgekomen is, bekend of onbekend, en zo belijdt hij ze alle.
- (c) Als God vergeeft, zo vergeeft Hij alle zonden, die begaan zijn, en rechtvaardigt den persoon, zo hij daar telkens is.

Uitvlucht 3. Als de gelovigen om vergeving bidden, dan beogen zij bewustheid, en vrede der consciëntie door het gevoel van de vergeving der zonden; derhalve wordt door vergeven de bewustheid, de troost verstaan.

Antwoord.

Dat de gelovigen dat begeren en zoeken, dat is de waarheid, dat is hun plicht; maar in het bidden onderscheiden zij de vergeving van de troost; om het eerste bidden zij absoluut, dewijl God het hun beloofd heeft; maar het tweede bidden zij onder voorwaarde, indien het God behaagt en met onderwerping, dewijl zij daarvan geen volstrekke belofte hebben, en de Heere somtijds het geeft, en somtijds niet.

LVIII. 2. Het tweede bewijs nemen wij uit zulke plaatsen, welke de gelovigen dagelijks bidden om vergeving, op welke gebeden God dagelijks vergeeft. Ziet onder vele andere:

Matth. 6: 12, *En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.* Voeg hierbij vers 14, *Want indien gij de mensen hun misdaden vergeeft, zo zal uw hemelse Vader ook u vergeven.*

Psalms 51: 2, Nadat hij tot Bathséba was ingegaan. Vers 4, *was mij wel van mijne ongerechtigheid.* Vers 4, *Ontzondig mij.* Vers 16, *Verlos mij van bloedschulden.* Doet hierbij 2 Sam. 12: 13, *Toen zeide David tot Nathan: Ik heb gezondigd tegen den Heere! En Nathan zeide tot David: De Heere heeft ook uw zonden weggenomen.* Ziet ook Ps. 32: 5, *Ik zal belijdenis van mijne overtredingen doen*

voor den Heere; en Gij vergaapt de ongerechtigheid mijner zonde.

't Is nu getoond, dat vergeven is de uitspraak van de rechtvaardigende sententie, en niet is de vertroosting, het troostelijk gevoel van het dagelijks te oefenen, dagelijks de Heere Jezus aan te nemen tot het Rantsoen voor hun zonden, en alzo tot. hun rechtvaardigmaking. Zou het geloof alleen krachtig zijn in de eerste daad, en niet daarna? Nee, het geloof heeft altijd dezelfde kracht, zo de rechtvaardigmaking de vrucht van het geloof is in deszelfs eerste daad: dan is de rechtvaardigmaking ook de vrucht zo dikwijls het geloof geoefend wordt. Dit zien wij in het voorbeeld van Abraham. Abraham was al een gelovige, en was al lang tevoren gerechtvaardigd, eer hem, Gen. 15, beloofd werd: *zo zal uw zaad zijn*. En nochtans staat er vers 6. *En hij geloofde in den Heere; en Hij rekende het hem tot gerechtigheid*.

Hierop heeft Paulus het oog, Rom. 4. De apostel was bezig te betuigen, dat de mens niet door de werken der wet, maar door het geloof gerechtvaardigd wordt. Dit bewijst hij met het voorbeeld van Abraham, en toont, dat Abraham niet gerechtvaardigd is uit de werken, maar door het geloof, en brengt tot bewijs bij, Gen. 15:6: Zie dit Rom. 4: 3, *Want wat zegt de Schrift? En Abraham geloofde God, en het is hem gerekend tot rechtvaardigheid*.

Abraham was tevoren al gerechtvaardigd, en evenwel, toen hij daarna wederom geloofde, werd hij wederom gerechtvaardigd, en die rechtvaardigmaking neemt Paulus tot een bewijs, dat de mens niet uit de wet maar uit het geloof gerechtvaardigd wordt. zo dan, *zo menigmaal een gelovige het geloof oefent, zo menigmaal wordt hij gerechtvaardigd*.

LXI. 3. Het derde bewijs nemen wij uit Openb. 22: 11. *Die rechtvaardig is, dat hij nog gerechtvaardigd worde: en die heilig is, dat hij nog geheiligd worde*.

Terwijl een gerechtvaardigde op de eerste daad van rechtvaardigmaking niet moet staan blijven, maar trachten al voort en voort gerechtvaardigd te worden, zo geschiedt dan de rechtvaardigmaking niet eens, maar dikwijls,

Uitvlucht 1. *Nóg gerechtvaardigd te worden is meer en meer voor de mensen uit zijn vruchten te tonen, dat men gerechtvaardigd is*.

Antwoord.

Dát betekent het woord rechtvaardigen, gerechtvaardigd te worden nooit. Ook niet in Jak. 2: 21. Zie de plaatsen boven beantwoord. En zo het al ergens dat betekende, 't welk wij nochtans niet toestaan, kan het hier dat niet betekenen, omdat bij gerechtvaardigd te worden, geheiligd te worden gevoegd wordt. En heiligmaking vertoont zich in de betrachting van deugden.

Uitvlucht 2. *Hier wordt gesproken van de passieve rechtvaardigmaking, en niet van de actieve; de actieve is een werk Gods tot de mens, hem vrijsprekende, maar de passieve is de verzekering van gerechtvaardigd te zijn, en het troostrijk gevoel ervan*.

Antwoord.

Dat is een verzonnen onderscheid, welk in het Woord niet is gegrond. Waar een passieve rechtvaardigmaking is, is ook een actieve; niemand kan iets ontvangen, aan niemand kan iets gedaan worden, of er moet een werk van een ander zijn, die

geve, die iets aan een ander doet. Als men dat onderscheid al gebruiken wil, zo wordt dezelfde daad aangemerkt, of voor zooveel die werker het doet, en dan is het actieve, of voor zoveel die werking van een ander, als het voorwerp, ontvangen wordt, en dan is het passieve. Maar dat de passieve rechtvaardigmaking zou betekenen de verzekering van zijn rechtvaardigmaking en het troostrijk gevoel daarvan, dat wordt ronduit ontkend, daarvoor is geen bewijs in de gehele Schrift. Vele Godzaligen sterven zonder ooit het troostrijk gevoel gehad te hebben; zo zouden dan die niet gerechtvaardigd zijn geweest.

4. Het vierde bewijs nemen wij uit de ongerijmdheden, die uit het eenmaal rechtvaardigen vloeien, namelijk:

20. Dat God aan de gelovigen zonden vergeeft, die zij niet gedaan hebben, daar toch geen vergeving plaats kan hebben dan over begane misdaad; gelijk niemand gestraft kan worden, noch ook gestraft wordt over de zonden, die men nog doen zou, zo ook kan niemand gerechtvaardigd worden van zonden, die hij nog doen zal. Dat Christus, als Borg, gestraft werd over zonden, die de Godzalige nog doen zouden, heeft een geheel ander aanzien; omdat Hij, God zijnde, met God te doen had, bij welke alles tegenwoordig is, en Hij, als Borg, maar eens kon lijden, dewijl het een volkomen betaling was.
21. Dat men dan nooit bidden mag om rechtvaardigmaking of vergeving, terwijl naar hun zeggen, God het maar eens doet, en dan alle zonden te gelijk vergeeft.
22. Dat men troostrijk gevoel zou hebben over zonden, die men nog doen zal, daar men over het begaan van zonden moet treuren en smartelijk bedroefd zijn. Dus achten wij zonneklaar getoond te hebben, dat de rechtvaardigmaking dagelijks geschiedt.

LXII. Tegenwerping. *De rechtvaardigmaking is volkomen*; God rechtvaardigt de persoon, derhalve sluit ze in de vergeving van alle zonden, zo voorleden, tegenwoordige als toekomstige, en is daarin onderscheiden van de heiligmaking, die bij trappen geschiedt. Als de rechtvaardigmaking nog dagelijks geschiedde, kwam de gelovige telkens in een onverzoende staat als hij zondigde, terwijl die telkens nieuwe vergeving nodig had.

Antwoord 1.

Dat staan wij toe, dat de rechtvaardigmaking volkomen is, God vergeeft een zonde niet ten dele, en houdt een gedeelte daarvan over onvergeven, zoals in de heiligmaking geschiedt. God vergeeft de gelovigen niet enige zonden, en houdt anderen daarvan over onvergeven, maar vergeeft alle zonden volkomen, en rechtvaardigt de persoon, zoals hij daar tegenwoordig is, en die rechtvaardigmaking sluit ook *virtualiter* in hare kracht in, dat God de volgende zonden, die zij in 't toekomstige mochten doen, ook daarna vergeven zal, en dat die hen van hun zaligheid niet beroven zullen. Maar uit de volkomenheid van de rechtvaardigmaking te besluiten, dat dan God op de eerste daad des geloofs, ook dadelijk insluit alle toekomstige zonden, die zij daarna zouden bedrijven, is

krachteloos, dat gevolg wordt ontkend; 't zou doorgaan, als God maar eens voor al, de gelovigen zondaar rechtvaardigde; maar nu God dikwijls rechtvaardigt, en die rechtvaardigmaking telkens volkomen is, zoals de persoon telkens daar is, zo is het gevolg niet goed.

Het bewijs, dat, indien de toekomstige zonden in de eerste rechtvaardigmaking niet ingesloten werden, dan de gelovigen opnieuw zondigende, telkens in een onverzoende staat, en onder toorn en verdoemenis kwamen, is even krachteloos als het gevolg zelf; want men vermengt verzoening en verwerving met rechtvaardigmaking, alsof die hetzelfde waren, en alsof de mens door de rechtvaardigmaking met God verzoend werd, dat te ver mis is.

(p) De *verzoening* geschiedt door de verdiensten van Christus, die is en blijft altijd, die is eens geschied; een gelovige en bekeerde is ook en blijft ook altijd in de verzoende staat, de tussenkomen zonden nemen verzoening niet weg, hij komt nooit in een onverzoende staat, nooit onder toorn, nooit onder verdoemenis, (hoewel zijn zonden, in hare natuur aangemerkt, schuldig en strafbaar maken) dewijl de Heere Jezus die volkomen voldaan heeft.

(q) De *rechtvaardigmaking* vooronderstelt de verzoening; zal iemand gerechtvaardigd worden, hij moet eerst in Christus rechtvaardig zijn, en zo zijnde, dan wordt hij gerechtvaardigd, dat is: God spreekt de vrijsprekende sententie tot hem uit. Onderscheidt dan die twee zaken, zo valt het bewijs, en het blijft in kracht, dat de rechtvaardigmaking, schoon dikwijls herhaald, volkomen is.

Dus achten wij de tegenwerping beantwoord, en de zaak te meerder in kracht gesteld.

LXIII. Van de tijd der rechtvaardigmaking gaan wij over tot het bijgevoegde of gevolg van de rechtvaardigmaking, 't welk is de verzekering.

Hierover is de vraag: *of een gelovige verzekerd kan zijn van zijne rechtvaardigmaking, en bijgevolg van zijne zaligheid?*

De Papisten en Remonstranten zeggen nee, wij ja.

(r) De Papisten (ziende dat hun gehele gebouw van hun kerk omvervalt, en dat niemand meer vragen zal naar de verdiensten der heiligen, naar de koopmanschap van hun indulgentiën en aflaten, van hun zielmissen, van de vrijspraak, van het versierde vagevuur, uit welke alle hun beurzen wel gestoffeerd worden en hun keukens rookera, als de verzekering van de rechtvaardigmaking vastgesteld wordt) kanten zich met alle macht hiertegen, en houden de mensen in gedurige schrik en vrees, om ze met handen vol geld tot hen om toevlucht te doen nemen. Zij zeggen dat de mens niet weten kan, of hij waarlijk is wedergeboren, of hij het ware geloof heeft, of hij waarlijk geheiligd is, en dat hij niet weet, of hij volstandig zal blijven, dan of hij wederom zal afvallen, dat dienvolgens hij niet absoluut verzekerd kan zijn van zijn zaligheid, en ook daarnaar niet moet trachten verzekerd te zijn. Zij zullen wel toestaan, dat men gissen kan en mag, dat God het wel iemand door een buitengewone weg openbaren kan; en wel geopenbaard heeft, maar dat buiten dat de verzekering maar een gissen en inbeelden is.

(s) De Remonstranten, niet kennende de aard van de genade en van een

begenadigde, welke door de verzekering te krachtiger aangezet wordt tot heiligmaking, gelijk te zien is 2 Kor. 7: 1, Rom. 12: 2, 1 Joh. 3: 3, willen de mensen tot de goede werken aanzetten door schrik en vreze, en denken dat de verzekering zorgeloze mensen zou maken, en dewijl ze aan den anderen kant den afval der heiligen drijven, zo ontkennen zij de verzekering.

Wij echter uit Gods Woord ziende de onverbrekelijke aaneenschakeling van de verkiezing, roeping geloof, rechtvaardigmaking en heerlijkmaking, en wetende uit Gods Woord en eigen ondervinding, dat de verzekering geen zorgeloze mensen maakt, maar in de mens liefde verwekt, en hem krachtig aanzet tot ware Godzaligheid, stellen vast, dat de mens van zijn rechtvaardigmaking, en zo van zijn zaligheid verzekerd kan zijn, en gedurig naar verzekering moet trachten. Maar wij zeggen meteen, dat alle gelovigen tot de volle verzekering niet komen, en dat die nu al verzekerd zijn, daarna wel weer in twijfeling, vreze en bekommering komen, door verduisteringen, zonden, aanvechtingen, en zo door de zwakheid des geloofs. Dat de mens verzekerd kan zijn, blijkt aldus:

LXIV. 1. Uit al die plaatsen, in welke bevolen wordt, dat de mens zich moet beproeven of hij in 't geloof is, of Christus in hem is. Zie dit:

1 Kor. 11: 28. *Maar de mens beproeve zich zelf, en ete also van het brood.* enz.

2 Kor. 13: 5. *Onderzoekt uzelf of gij in het geloof zijt, beproeft u zelven. Of kent gij uzelf niet, dat Jezus Christus in u is? Tenzij dat gij enigszins verwerpelijk zijt.*

Men moet zich beproeven; dus, men kan tot kennis komen, of men het heeft of niet, en kan men tot verzekering komen, dat men in, het geloof is, dat Christus in hem is, zo kan men dan ook verzekerd zijn van zijn rechtvaardigmaking en verder van zijn zaligheid. Zo is de mens geschapen, dat hij weet wat hij doet, en dat hij weet, dat hij 't weet. Is 't zo in 't natuurlijke, veel meer is 't zo in 't geestelijke, dewijl de natuur verbeterd, verlicht en geheilgd is. Hij weet dat hij God tot zijn verzoend Vader, tot zijn Deel, tot zijn vermaak, tot zijn rust kiest en begeert, en dat zijn ziel dan eerst in haar schik zou zijn als hij het had, en dat hij treurt omdat hij 't mist; hij weet, dat hij uitzielt naar de Heere Jezus als de Borg, dat hij Hem begeert, daarom dikwijls wel met tranen bidt, dat hij zich aan Hem aanbiedt, zich aan Hem overgeeft; hij weet dat de zonden hem smarten en bedroeven, dat hij, verliefd op de heiligmaking, daarom bidt, daarom tot Christus loopt.

Een gelovige weet dat al deze dingen in hem zijn, en hij weet, dat hij het weet. Als hij nu zeker wist, dat wat hij weet in hem te zijn, ware genade en werkingen van de Heilige Geest der wedergeboorte, geloof en heiligmaking waren, zo was hij in staat om het besluit tot verzekering op te maken. Maar hier scheelt het een gelovige, en daarom durft hij zich niet verzekeren. Doch, gelijk hij het één weet, namelijk, dat die gestalte en bewegingen in hem zijn, zo moest hij het andere uit de Heilige Schrift, door medewerking van de Heilige Geest, leren, en nu klaar van beide bewust zijnde, zo kan hij niet anders dan verzekerd zijn. Moet men zich dan beproeven, of men het heeft, zo kan men ook komen tot verzekering dat men het heeft. Zie van deze kennis, Joh. 6: 69. *En wij hebben geloofd en bekend, dat Gij zijt de Christus.* 2 Tim. 1 : 12 ... *ik weet Wien ik geloofd heb, en ik ben verzekerd.* 1 Joh. 2: 3. *Hieraan kennen wij, dat wij Hem gekend hebben.*

LXV. 2. Men moet bidden om de vruchten van de verzekering, zo dan ook om de verzekering zelve, zonder welke men de vruchten niet kan genieten Psalm 51 : 10, 14. *Doe mij vreugde en blijdschap horen ... Geef mij weder de vreugde Uws heils.* Psalm 35: 3 ... *zegt tot mijn ziel: Ik ben uw heil.*

3. Uit zulke teksten waarin uitdrukkelijk gezegd wordt dat de gelovigen wel verzekerd zijn. Zie:

Job 19 : 25, 26, 27. *Ik weet, mijn Verlosser leeft. Ik zal uit mijn vlees God aanschouwen, dewelke ik voor mij aanschouwen zal, en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde.*

Rom. 4: 21. *Ten volle verzekerd zijnde, dat hetgeen beloofd was, Hij ook machtig was te doen.*

Rom. 8: 38, 39. *Ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven ... ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods.*

2 Tim. 1: 12. ... *ik ben verzekerd.*

Doe hierbij Rom. 8: 16, 17. *Dezelfde Geest getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn. En indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen.*

1 Joh. 3: 14. *Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben.*

1 Joh. 4: 13. *Hieraan kennen wij, dat wij in Hem blijven, en Hij in ons omdat Hij ons van zijnen Geest gegeven heeft.*

Uitvlucht. Job, David, Paulus hadden de verzekering door een buitengewone openbaring van de Heilige Geest, daarom kan men uit hun verzekering geen gevolg maken tot anderen.

Antwoord.

(ff) Dat is zeggen zonder bewijs.

(gg) Alle gelovigen hebben dezelfde Geest, en dat daartoe, opdat zij zouden weten de dingen, die hun van God geschonken zijn, 1 Kor. 2:12.

(hh) Paulus spreekt, Romeinen 8 niet van zichzelf met uitsluiting van anderen, maar met uitsluiting van allen, die de Geest van Christus hebben, vers 9. *Die door den Geest Gods geleid worden,* vers 14. *Die door den Geest der aanneming tot kinderen roepen: Abba, Vader!* vers 15. Van dezen zegt hij, zichzelf insluitend, vs, 16, *dat de Geest met hunnen geest getuigt, dat zij kinderen. Gods zijn, en zo ook erfgenamen;* zodat de uitvlucht krachteloos is.

(ii) Johannes, in de aangetoonde plaatsen, spreekt ook niet van zich zelf, maar van de gelovigen, aan welke hij schreef, en verklaart, dat zij wisten, dat zij wedergeboren waren, dat zij in God, en God in hen bleef. Dus blijft het vast dat de gelovigen wel verzekerd zijn.

LXVI. 4. Dit blijkt ook klaar uit zulke teksten, in welke verhaald wordt, dat de gelovigen hebben de vruchten van verzekering, en zo de verzekering zelf, zonder welke zij die vruchten niet deelachtig kunnen zijn, namelijk,

1. vrede: Rom. 5: 1. *Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God.*

2. Roemen in de hope der heerlijkheid Gods, Rom. 5:2. Hoop is een zekere verwachting van een toekomend beloofd goed; daarin te roemen, en daardoor alle verdrukkingen met vrolijkheid uit te staan, zegt een verzekering van deel

aan dezelve te hebben.

3. Vrolijkheid en blijdschap over gerechtvaardigd te zijn, Jesaja 61: 10. *Ik ben zeer vrolijk in den Heere; mijn ziel verheugt zich in mijn God, want Hij heeft mij bekleed met de klederen des heils, den mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan.*
4. God aan te roepen met de Naam Vader: Rom. 8: 15 ... *gij hebt ontvangen den Geest der aanneming tot kinderen, door welken wij roepen: Abba, Vader!*
5. Te danken voor hun deel aan de zaligheid, en overbrenging in Christus: Kol. 1:12- 14. *Dankende den Vader, die ons bekwaam gemaakt heeft om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht; Die ons getrokken heeft uit de macht der duisternis, en overgezet heeft in het koninkrijk van den Zoon Zijner liefde; in Dewelke wij de verlossing hebben door Zijn bloed, namelijk de vergeving der zonden.*

Wie zal kunnen of durven denken, dat zulke, die in zo'n staat zijn, en zulke werkingen in zich bevinden, geen ware en krachtige verzekering van hun rechtvaardigmaking en zaligheid hebben? Hier kan dan de uitvlucht: *zij gissen daarnaar, zij beelden het zich in*, geen plaats hebben.

LXVII. 5. Dit blijkt ook uit de werking des Heiligen Geestes in de uitverkorenen, daartoe strekkende om hen te verzekeren. Zoals:

1 Kor. 2:12. *Wij hebben ontvangen den Geest, die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.*

De Heilige Geest is hun een bewijs, dat zij in God blijven en God in hen, 1 Joh. 4:13.

Een onderpand, 't welk nergens toe dient, dan om te verzekeren van deze zaak zeker te zullen hebben. Eféze 1: 14. *Die het onderpand is van onze erfenis, tot de verkregen verlossing*

De Heilige Geest verzegelt hen: Eféze 1: 13. *In welken gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met den Heiligen Geest der belofte.* Eféze 4:30 ... *door welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing.* Een zegel is tot bevestiging en verzekering van iemand, dat hij deel heeft aan de verzegelde zaak. Doe hierbij de eed Gods daartoe gezworen, opdat de Zijnen meer verzekerd zouden zijn: Hebr. 6:17, 18 *Waarin God, willende den erfgenamen der beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid van Zijn raad, is met een eed daar tussengekomen; opdat wij door twee onveranderlijke dingen, in welke het onmogelijk is dat God liege, een sterke vertroosting zouden hebben.*

Zo is 't dan vast, dat men verzekerd kan zijn.

Uitvlucht. *Men kan dan niet weten, of het de werking van de Heilige Geest is, dan of het onze eigen geest is; men kan zich daarin bedriegen, zodat men daaruit geen vaste verzekering kan hebben.*

Antwoord.

- (x) Als de Heilige Geest daartoe werkt, opdat men verzekerd worde, kan men zeker daardoor verzekerd worden, anders was de werking van de Heiligen Geest tot zulk een einde onnut, omdat Hij zijn doel niet bekomen kon; derhalve is het uitdrukkelijk God tegenspreken.

- (y) Omdat een aardworm, een onbekeerde, blind is, en de geestelijke dingen niet kan begrijpen, maar zij hem dwaasheid zijn, 1 Kor. 2:14; omdat hij de Geest niet kent, noch ziet, Joh. 14:17; daarom kan hij niet oordelen van de werking van de Heilige Geest, en waaruit men kennen kan, of het een werking van de Heilige Geest is, en of het van onze eigen verdorven natuur voortkomt. 't Zal zulke dwaas te raden zijn, dat hij zwijg, opdat zijn dwaasheid niet openbaar worde. De Godzaligen kennen het wel, en hun bedenkingen zijn niet of het van de Heilige Geest, of van de verdorven natuur is; maar soms of het een onmiddellijke werking van de Heilige Geest is, dan of het geschiedt door hun geestelijke, wedergeboren nieuwe natuur. Doch een gelovige heeft zich daarover niet te bekommeren: Want of het onmiddellijk van de Heilige Geest is, dan of het door middel is van het geestelijk licht en leven 't is toch beide van de Geest; doch gelijk het vuur en het licht zichzelf openbaren, openbaart Zich de Heilige Geest welzo klaar, dat zij het wel weten, dat het de Heilige Geest is, die hen verzekert en verzegelt, gelijk de mens wel kent de stem van zijn gemeenzame vriend.
- (z) De Heilige Geest werkt overeenkomstig met het Woord, 't welk een onfeilbare regel is voor de gelovigen, daar vinden ze dat de Heilige Geest verzekert na treuren, bidden, worstelen in het geloof; en dat de ziel dan nabij God is, en in de gemeenschap met God verzekerd wordt; dat de verzekering niet alleen vrede met God in de ziel verwekt, maar ook liefde, gehoorzaamheid en heiligmaking, dat de aarde en alle dezelve heerlijkheden hun nietig worden, en dat al hun lust en vermaak is in de onzichtbaarheden te leven. Als dan een gelovige in de verzekering zich zodanig bevindt, zo weet hij, dat hij zich niet bedriegt, en dat het de Heilige Geest is, die hem verzekert en verzegelt.

LXVIII. Hiertegen brengt men verscheiden zaken in om dit om te stoten.

Tegenwerping 1. De beloften van vergeving zijn onzeker, twijfelachtig, onder een misschien, in Gods Woord voorgesteld; derhalve kan men daarvan niet absoluut verzekerd zijn. Zie: Daniël 4:27 ... *of er verlenging van uwen vrede mocht wezen!* Hand. 8:22. *Bekeert u dan van deze uw boosheid en bidt God, of misschien u deze overlegging uws harten vergeven werd.*

Antwoord.

1. De belofte van vergeving der zonden op bekering en geloof, geschiedt absoluut en zeker; derhalve kan men zich dan daarvan verzekeren, als men bekering en geloof in zich bevindt. *Zovele beloften als er zijn, die zijn in Hem ja, en zijn in Hem, amen,* 2 Kor. 1: 20.
2. Dat nevens deze twee booswichten het woord of er mocht zijn, misschien, gebruikt wordt, dat ziet niet op de onzekerheid van de vergeving op geloof en bekering, maar op de onzekerheid van hun bekering, en daardoor op de vergeving. Gelijk Rom. 11: 21, *Want is het dat God de natuurlijke takken niet gespaard heeft, ziet toe, dat Hij ook mogelijk (of misschien) u niet spare!*

LXIX. Tegenwerping. 2. Men moet vrezen en beven, derhalve kan men van zijn rechtvaardigmaking en zaligheid niet verzekerd zijn. Zie Filip. 2: 12. *Werkt uws zelfs zaligheid met vreeze en beven.* Hebr. 4: 1. *Laat ons dan vreezen, dat niet te eniger tijd iemand van u schijne achtergebleven te zijn.*

Antwoord.

Vreze en beven is niet altijd de angst en de schrik van niet zalig te zullen worden, maar betekent zeer dikwijls het ontzag en de nederige onderwerping onder God. Psalm 5: 8 ... *ik zal mij buigen naar het paleis Uwer heiligheid, in Uw vreze.*

Alsmede zorgvuldige wachthouding om niet te zondigen: Spr. 14: 27. *De vreze des Heeren is een springader des levens, om af te wijken van de strikken des doods.*

(t) Er is een slaafse vreze, waarvan wij afgemaand worden: Exod. 20:20. ... *Vreest niet.* Matth. 28: 4, 5. *Uit vrees van Hem zijn de wachters zeer verschrikt geworden ... Vreest gijlieden niet.*

(u) En er is een kinderlijke vreze, welke is het ontzag en de zorgvuldige wachthouding. *Welgelukzalig is de mens, die gedurig vreest.* De een is voor de straf, de ander is voor God uit liefde. In de aangetoonde teksten wordt gesproken van de kinderlijke vreze, niet van de slaafse of uit twijfeling spruitende.

LXX. Tegenwerping 3. Alle verzekering moet gehaald worden uit des mensen eigen hart, en dat is bedrieglijk. Jer. 17: 9. *Arglistig is het hart, meer dan enig ding, ja dodelijk is het; wie zal het kennen?* Dus kan men niet weten, of men recht bekeerd is, en recht gelooft of niet, dienvolgens, of men gerechtvaardigd is, en zalig zal worden of niet.

Antwoord.

(a) Op deze grond zou de mens in geen zaak van zijn doen bewust zijn, en hij moest in alles twijfelen, daar toch de mens bewust is van zijn daden en van zijn oogmerken. Daaruit, dat de mens zeker weet dat hij leeft, dat hij spreekt, dat hij dit of dat met zijn harten in waarheid gelooft; daaruit weet ook een waar gelovige zeker, dat hij geestelijk leeft, gelooft, bidt, enz.

(b) De tekst spreekt van het hart van een godloze, hoe dat werkt om andere mensen te bedriegen, en niet van de onbewustheid van zijn eigen werk en beoging.

(c) De verzekering vloeit wel uit het hart, oordelende van deszelfs geestelijke gestalte en daden, doch niet naar zijn eigen regel, maar naar de onfeilbare regel van Gods Woord, door nevensgaande werking van de Heilige Geest, medegetuigende met onze geest, Rom. 8: 16. Derhalve kan een gelovige weten wat in waarheid in hem is, en daaruit zich zijn rechtvaardigmaking en zaligheid verzekeren, omdat het Woord zulks belooft aan dezulken, die alzo zijn en werken.

LXX1. Tegenwerping. 4. Terwijl de verzekering rust op de onfeilbare beloften Gods, naar ons zeggen, zo moest een gelovige de minste twijfeling niet hebben, noch de minste bekommering, maar hij moest altijd absoluut en onfeilbaar verzekerd zijn. Maar ook, naar ons zeggen, zijn de gelovigen niet altijd zo onfeilbaar verzekerd zonder vrees en bekommering; derhalve zijn de beloften zo absoluut niet gedaan, en de mens kan zich nooit absoluut verzekeren.

Antwoord.

Een gelovige heeft reden en grond, om zich altijd ontwijfelbaar verzekerd te houden, en hij moest het ook doen, omdat de onfeilbare beloften Gods op hem

zijn maar 't is zijn zwakheid, dat hij 't niet altijd is, niet omdat hij twijfelt aan de waarheid der beloften Gods, maar omdat hij dikwijls duister is in zijn genade te kennen, en door beproevingen, of verdorvenheden, of andere tegenreden vreest, dat hij niet in zulk een gestalte is, als die, aan welke de beloften gedaan zijn. derhalve is zijn twijfeling niet een bewijs, dat de beloften niet absoluut zijn, of dat men niet verzekerd kan zijn, maar een bewijs van zijn duisterheid en zwakheid.

LXXII. Tegenwerping. 5. Of men al verzekerd kon zijn voor de tegenwoordige tijd, zo kan men nochtans niet verzekerd zijn voor de toekomstige tijd, en alzo van zijn zaligheid; dewijl men niet weet of men volstandig zal zijn, of men niet wel wederom afvallen zal.

Antwoord.

Aan wie de Geest eenmaal gegeven is, *daar blijft Hij tot in eeuwigheid*, Joh. 14: 16. Daar is Hij *een onderpand, totdat de beloofde zaligheid gegeven is*, Efése 1: 14. De genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk, Rom. 11: 29. *Christus geeft Zijn schapen het eeuwige leven, en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid*, Joh. 10:28. Zij worden in de kracht Gods bewaard door het geloof tot de zaligheid, 1 Petrus 1:5. Zodat de vreze voor afval geen plaats heeft, en hen niet beletten kan van verzekerd te zijn.

Zie de *volstandigheid der heiligen* in 't brede beweerd, beneden Deel II. Hoofdstuk L.

LXXIII. Dus hebben wij de waarheid van dit gewichtig punt van onze Christelijke godsdienst, namelijk der rechtvaardigmaking, verklaard, bevestigd en tegen de partijen verdedigd. Dit is niet opdat wij de waarheid maar zouden *weten*, maar opdat wij ze zouden *doen*, en betrachten, om te trachten gerechtvaardigd te worden, ons in de staat van gerechtvaardigd te houden, in die staat met de rechtvaardigmaking te werken, ons daarin te verblijden, God daarover te verheerlijken, en daardoor aangezet te worden tot heiligmaking. Omdat de mensen hieromtrent zo achteloos zijn, en de gelovigen zelfs dikwijls zo weinig ernst hebben om in deze zaak zich gedurig te oefenen, en dezelve in alle gelegenheid te gebruiken, zo zal het nodig zijn, dat wij de zielen daartoe opwekken.

Men mocht denken, *is de rechtvaardigmaking niet een werk van God buiten de mens, zodat de mens niet met al doet, en alleen maar een voorwerp is?* Geschiedt ze niet puur om niet, zonder opzicht op des mensen goedheid, willen, lopen en arbeiden? Rechtvaardigt God de mens niet om de gerechtigheid van Christus, die Hij hun zelf toerekent? Heeft God niet van eeuwigheid besloten, wien Hij rechtvaardigen zal of niet; welk besluit toch van de mens niet veranderd kan worden? Is het dan niet best stil te zijn, en het einde te verwachten, of God mij rechtvaardigen zal of niet? Zijn alle de opwekkingen om naar de rechtvaardigmaking te trachten, niet tevergeefs?

Antwoord.

De rechtvaardigmaking is een werk Gods, niet alleen over de mens, maar ook tot de mens; God spreekt de sententie van vrijspraak tot de ziel; het eeuwig voornemen, de toerekening van Christus gerechtigheid bij zich zelf, kan de mens noch tot troost, noch tot dankbaarheid, noch tot heiligmaking zijn, zolang de

mens niet dadelijk in zijn consciëntie gerechtvaardigd wordt, en de sententie over zich hoort uitspreken. Wij hebben niet te arbeiden om God of nu een besluit te doen nemen, of zijn voornemen te doen veranderen, maar om van zijn voornemen en toerekening van Christus gerechtigheid bewust te worden door de dadelijke uitspraak; men moet niet lopen en arbeiden om door zijn werken gerechtvaardigd te worden, maar om door het geloof Christus gerechtigheid aan te nemen, en zo in staat van gerechtvaardigd te kunnen worden te komen, en om de beloften, aan de gelovigen gedaan, door het geloof aan te nemen, daarmede tot God te naderen, en om alzo de dadelijke rechtvaardigende uitspraak Gods te horen, zo uit zijn Woord als door de Heiligen Geest; dat is het leven, de blijdschap en de troost der ziel; dat maakt de mens vaardig tot dankbaarheid, tot verheerlijking van God, tot heiligmaking; daartoe dienen dan de opwekkingen, en gij, die dit leest of hoort lezen, laat u tot dezelve betrachting bewegen, en overlegt met een stille en buigzame ziel deze redenen.

LXXIV. 1. God rechtvaardigt in dit leven degenen, die eeuwig zullen leven; men kan in dit leven komen tot gerechtvaardigd te worden, en tot de verzekering dat God de zonden heeft vergeven, en dat men tot een erfgenaam des eeuwigen levens gesteld is, gelijk boven is getoond. Niemand dan, hoe groot en hoe langdurig een zondaar hij ook is, heeft te wanhopen, hij mag dit grote goed zoeken, hij moet het zoeken, terwijl God het gebiedt, en aanbiedt, en zoekende zal hij er ook zeker toe komen, dewijl God het aan de zoekers beloofd heeft. Derhalve zal het dan zijn, óf een enkele boosheid, en een versmading van God, van zijn genade en van zijn eigen zaligheid; óf 't zal een dwaze werelds gezindheid zijn zodat men door betovering en liefde tot de zichtbare dingen, de genade Gods laat varen, opdat men te geruster zijn vleselijke begeerlijkheden voldoe, en alzo het schepsel kies boven de Schepper. Of het zal een walgelijke luiheid zijn, zodat men er geen werk toe doen wil; men ziet wel beminnelijkheid en gelukzaligheid in gerechtvaardigd te zijn, maar men ziet tegen het werk aan, 't is zooveel moeite niet waardig; kon men het gemakkelijk en vanzelf krijgen, ja dan wilde men het wel; maar zoveel te bidden, zo te worstelen, door zoveel beproevingen henen te dringen, dat is te veel werk, en dus ziet men er van af.

Zeg mij nu, versmaders van de genade, wereldsgezinden, luiaards! Is uw verdoemenis niet rechtvaardig? Zult u op het doodsbed en in het oordeel niet moeten zeggen ik heb niet gewild, 't is mijn eigen schuld, en nu wee, wee mij! Dat ik zo dwaas ben geweest, en door mijn eigen verzuim nu eeuwig moet verloren en verdoemd zijn?

Welaan dan, terwijl deze grote genade, deze troost, deze blijdschap voor u openstaan, en u tot dezelve én kunt, én mocht komen, laat dan geen zaak u meer beletten, neemt besluit om te zoeken gerechtvaardigd te worden, en derhalve verzekerd te zijn, dat u hier blijde mocht leven, en hierna eeuwig zalig zijn.

LXXV. 2. Overdenkt eens de droevige staat van een mens, die niet gerechtvaardigd is, en van u, zo u nog in de staat zijt. U ligt in uw zonde. De eeuwige, onverdraaglijke toorn Gods hangt u over het hoofd; in uw zonden zult u sterven en eeuwig verdoemd zijn, indien u in dit leven niet gerechtvaardigd

wordt. U zult sterven; ik zeg u de dood aan. *Het is de mens gezet eenmaal te sterven, en daarna het oordeel.* Hebr. 9: 27. *Geef bevel aan uw huis, want gij zult sterven, en niet leven,* Jesaja 38:1. Ik kan u geen tijd beloven, misschien zal het deze dag zijn. *In deze nacht zal men uw ziel van u afeisen,* Lukas 12: 20. Misschien zult u óf schielijk sterven, óf terstond buiten uw verstand zijn; of u zult zoveel te doen hebben met lichaamsspijnen en benauwdheden; óf de verschrikkingen der consciëntie wegens de eeuwige verdoemenis zullen zo heftig zijn, dat u met bedaardheid over uw zonden niet gevoelig zult kunnen zijn, niet zult kunnen toevlucht nemen tot de Heere Jezus, om Zijn gerechtigheid aan te nemen, en niet zult kunnen wederkeren op de beloften; óf de tijd der genade zal al eerder voorbij zijn, en u aan uwe verstoktheid óf inbeelding overgegeven zijn; daar gaat u dan heen naar de eeuwigheid: die dan hier in dit leven niet gerechtvaardigd is, zal het na dit leven ook niet worden.

Hoe zult u het dan maken? Hoe benauwd is zulk sterven! Wat zal u dan troosten? Waar dan heen? Nergens, dan naar de eeuwige verdoemenis. Zal dan de schrik des Heeren u niet bewegen tot het geloof, om gerechtvaardigd te worden eer u sterft?

Maar als de mens nu gerechtvaardigd wordt, in dit leven verzekering heeft van de vergeving der zonden, en van zijn eeuwige erfenis, hoe vrolijk kan zulk een mens sterven! Hoe welgemoed kan men dit leven verlaten, en met Paulus zeggen: *Ik ben verzekerd, dat noch dood, ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onzen Heere!* Rom. 8: 38, 39. En wederom: 2 Tim. 4: 7, 8, *Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb den loop geëindigd, ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid.*

Dit deed David zeggen: Psalm 23: 4. *Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vreezen; want Gij zijt met mij.*

Dan is de dood niet verschrikkelijk, dan kan men er naar verlangen, en met Simeon zeggen: *Nu, laat Gij, Heere! Uw dienstknecht gaan in vrede, naar uw woord; want mijne ogen hebben Uwe zaligheid gezien,* Lukas 2: 29, 30. Ziet daar een ongelijk sterven, en een ongelijke eeuwigheid; wat zou men niet doen om een goede sterfdag? Om in de zaligheid in te gaan? Omdat er nu niets is, dat de ziel troosten kan in leven en sterven, dan de rechtvaardigmaking, wat moest men dan werkzaam zijn om nu gerechtvaardigd te worden?

LXXVI. 3. Indien u in een onverzoende staat leeft,

(a) u kunt niet anders dan met veel schrik uw dagen doorbrengen; behalve dat de worm der consciëntie u gedurig knaagt, en dat soms nare gedachten en verschrikkingen in uw ziel opkomen, 't zij slapende in dromen, 't zij wakende in duisternis, in de eenzaamheid, wanneer zelfs het geritsel van een blad, een ongewoon geluid verschrikt, rijzen dikwijls de haren te berge van de verschrikking. Als gij enig opmerkelijk oordeel over anderen ziet of hoort verhalen; gedurig vreest men dat de toorn Gods hem op den hals komt. Komt schielijk een ongewone pijn of suizeling, komt men in watersnood, wordt een zwaard tegen ons uitgetrokken, of komt men anders in doodsnoed, als je leden trillen en beven vanwege den schrik des harten, als Belsazar. Zo spreekt er Elifas van, Job 15: 20- 24: *Ten allen dage doet de goddeloze zichzelf weedom aan; en*

weinige jaren in getal zijn voor den tiran weggelegd. Het geluid der verschrikking is in zijn oren; in den vrede zelf komt de verwoester hem over. Hij gelooft niet uit de duisternis weer te keren, maar dat hij beloerd wordt ten zwaarde. Hij zwerft heen en wederom brood, waar het zijn mag; Hij weet, dat bij zijn hand gereed is de dag der duisternis. Angst en benauwdheid verschrikken hem; zij overweldigen hem. Zó brengt een onverzoende zijn dagen door; de consciëntie mag voor een tijd wat slapen, men mag zich wat afleiden door het zichtbare, daar hij toch in het lachen smart hebben zal; Maar de zonde ligt als een slapende hond aan de deur, valt daarna te verwoeder aan, de koning der verschrikking tast hem aan, en zendt hem ten laatste heen naar het eeuwige wee, waar wening is en knersing der tanden.

(b) Daarbij, al wat hij naar het lichaam uit Gods lankmoedigheid ontvangt, hij kan er zich niet in vergenoegen, 't hart krijgt er gene rust door, 't is hem alles tot een strik, tot zonde, tot verzwaring van den toorn Gods over hem; de vloek ligt in het beste verborgen, zoolang hij onverzoend is. 't Zucht alles tegen hem aan, Rom. 8: 22. 't Verandert hem alles in een vloek:

Mal. 2: 2. *Ik zal den vloek over u zenden, en Ik zal uw zegeningen vervloeken; ja, Ik heb ook alrede elkeen derzelve vervloekt, omdat gij het niet ter harte neemt.*

Deut. 28: 16, 17, 19. *Vervloekt zult gij zijn in de stad, en vervloekt zult gij zijn in het veld. Vervloekt zal zijn uw korf en uw baktrog. Vervloekt zult gij zijn in uw ingaan; en vervloekt zult gij zijn in uw uitgaan.*

De vloek is in uw spijs, en in uw drank; de vloek is in uw dobbelen, dansen, ijdel gezelschap; de vloek is in uw klederen, hoofdkroningen en juwelen; in één woord, in alles vervloekt; gij zijt vervloekt in uw zien, horen, spreken, wandelen, neringen hantering. Dit is de staat van een onverzoende, al baadt hij zich in de weelde. *De rijkdom van hare bezitters wordt bewaard tot hun eigen kwaad,* Pred. 5:12. *De voorspoed der zotten zal ze verderven,* Spreuken 1: 32.

Onverzoenden, merkt u zo aan, ziet zo alles aan wat u hebt en wat u doet. Kan dit u nog niet bewegen om de verzoening, om de rechtvaardigmaking te zoeken, dan weet ik er geen raad toe.

Legt hier nu eens tegenover de gerechtvaardigden, in het genieten van het lichamelijke; alles komt hun toe uit de Vaderlijke liefde, en uit de verdiensten van Christus; ja, 't lichamelijke, zo veel of zo weinig het is, 't zijn zelfs bewijzen van Gods liefde tot hen. Al wat ze ontvangen al wat ze eten of drinken, waarmede zij zich kleden, al waar ze hun voet op zetten, 't is alles hun eigen, om hen gaat de zon op, om hen schijnen de maan en sterren, om hen vertoont zich de gestalte des hemels zo schoon in de stille nachten, om hen geeft het aardrijk allerlei jeugdig groen, bomen, kruiden en bloemen op.

Al wat mensen planten in vermakelijke tuinen, in wandelplaatsen, overdekt met schaduwachtig, net gerijgd geboomte, 't is alles om hen te vermaken, door 't gezicht, gehoor, reuk en smaak. 1 Kor. 3: 21, *Alles is uwe.* Psalm 37:29, *De rechtvaardigen zullen de aarde erfelijk bezitten.* O, hoe verkwikkelijk is zelfs een korstje droog brood, als men het aanmerkt als gekocht door het bloed van Jezus Christus, en dat men er daardoor eigendom aan heeft, 't kan hun van liefde en blijdschap de tranen uit de ogen wel doen vloeien. Als ellenden, landplagen,

oorlog, en wat tot verschrikkingen kan zijn, komen, dan is hun hart nog vast, vertrouwend op den Heere, en zij vertrouwen zelfs in 't midden van den dood. Dus kan een gerechtvaardigde met blijdschap zijn loop uitlopen; dat zij het niet meer doen, is niet omdat zij er geen recht en reden toe hebben; maar omdat zij hun rechtvaardigmaking niet meerder gebruiken.

Dit ongelijk leven beschouwende, en tegen elkaar overleggen, en zien dat het een vloeit uit de ongerechtvaardigde, en het andere uit de gerechtvaardigde staat, is bekwaam om te bewegen, dat men met ernst zoekt gerechtvaardigd te worden.

LXXVII. 4. Beschouwt de rechtvaardigmaking ook eens in zichzelf, en merkt wat een zoetheit, vermaak en heerlijkheid dat daarin is voor de ziel.

(a) In de rechtvaardigmaking is vergeving van alle schuld en alle straf, en dat zo volkomen, alsof men nooit zonde gedaan had: 1 Joh 1:7 ... *het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde*. Openb. 5: 5, *Die ons heeft liefgehad, en ons van onze zonden gewassen heeft in Zijn bloed*.

Wat dat is, weet niemand, dan die de zonde als een zware last gevoeld heeft, en derzelver bitterheid heeft gesmaakt. Deze vergeving is ene eeuwigdurende vergeving; God haalt ze nooit, weer op om er over te toornen, de eens gerechtvaardigde wordt niet wederom onwaard en versmaad; maar de zonden blijven in eeuwigheid vergeven, Jer. 31:34. *Ik zal hun ongerechtigheden vergeven, en hun zonden niet meer gedenken*.

(b) Zij worden niet alleen afgewassen van al hun vuiligheid; maar zij worden daarenboven uitermate versierd met de volmaakte gerechtigheid van Christus: Ezech. 16: 14. *Daartoe ging van u een naam uit onder de heidenen om uw schoonheid; want die was volmaakt door Mijne heerlijkheid, die Ik op u gelegd had*. Kol. 2: 10. *Gij zijt in Hem volmaakt*. Hoogl. 4: 1. *Zie, gij zijt schoon, Mijn vriendin! zie, gij zijt schoon*.

De gerechtvaardigden zich in deze hun schoonheid door de gerechtigheid van Christus beschouwende, verblijden zich daarover:

Jesaja 61: 10. *Ik ben zeer vrolijk in den HEERE; mijne ziel verheugt zich in mijnen God; want Hij heeft mij bekleed met de klederen des heils, den mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan; gelijk een bruidegom zich met priesterlijk sieraad versiert, en als een bruid zich versiert met haar gereedschap*.

(c) Hierbij verkrijgen ze in de rechtvaardigmaking de aanneming tot kinderen Gods, en zij worden gesteld tot erfgenamen van het eeuwige leven. God ziet hen aan en ontmoet ze met licht, troost, liefde, voorzorg, als Zijn lieve kinderen; en zij zien God aan als hun goedertieren Vader; dus keren ze telkens tot Hem, dus roepen ze: *Abba, Vader!* Dus klagen ze Hem hun noden, dus verzoeken ze van Hem alles wat ze begeren, dus vergenoegen ze zich in Hem, en zien van alles af, omdat het hun alleen goed is bij Hem te zijn.

(d) Hieruit ontstaat in hen een zoete vrede, een heerlijke en onuitsprekelijke blijdschap, en zij leven in een zoete onderlinge liefde.

Rom. 5: 1. *Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God.*

Jesaja 38: 17.... *Gij hebt mijn ziel liefelijk omhelsd.*

Hoogl. 2: 16. *Mijn Liefste is mijne, en ik ben Zijne.*

Neemt dit nu eens alles bij elkaar:

- (v) Een gerechtvaardigde is verlost van alle zonden, van alle toorn, van alle vloek, van alle straf, en dat voor eeuwig, zonder die weer op te halen.
- (w) Een gerechtvaardigde is door de toegerekende gerechtigheid van Christus volmaakt in schoonheid voor God, voor de engelen, voor de gelovigen, en bij zich zelf.
- (x) Een gerechtvaardigde is een kind van God, en een erfgenaam van het eeuwige leven, welke erfenis hem niet zal missen, maar wordt in den hemel voor hem bewaard.
- (y) Een gerechtvaardigde heeft in zijn ziel zoete rust, vrede, blijdschap en vermaak in God, meer dan een natuurlijke kan begrijpen, meer dan een gerechtvaardigde kan uitspreken. Als dit dan een ziel niet kan gaande maken tot het zoeken van de rechtvaardigmaking, dan zal het geen ding kunnen doen. Doch 't is Gods werk.

LXXVIII. De rechtvaardigmaking:

- (a) vervrolijkt het hart, Jesaja 38:17 ... *Gij hebt mijne ziel liefelijk omhelsd, want Gij hebt al mijne zonden achter Uwen rug geworpen.*
- (b) Doet bij vallen niet blijven liggen, maar weder opstaan en welgemoed heengaan. Jes. 33: 24. *Geen inwoner zal zeggen: ik ben ziek; want het volk dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben.*
- (c) Geeft altijd een vrijmoedige toegang tot den troon der genade: Hebr. 10: 22. *Zo laat ons toegaan met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid des geloofs, onze harten gereinigd zijnde van het kwaad geweten.*
- (d) Vervult het hart en den mond met lof van God. Psalm 103: 2, 3. *Loof den Heere, mijne ziel! En vergeet geen van Zijn weldaden. Die al uw ongerechtigheid vergeeft.*
- (e) De rechtvaardigmaking is de fontein van de heiligmaking. Deze is de gelovigen uitermate beminnelijk, ootmoedig met God te wandelen, met een heilig ontzag Hem te eren, Hem lief te hebben, Hem te vrezen, en Hem in doen en laten welbehaaglijk te zijn. En zó het beeld van God te hebben en te vertonen tot Zijn eer, tot sieraad der kerk, overtuiging van onbekeerden en opwekking van bekeerden; dat is 't geen waarop de gerechtvaardigde verliefd zijn, en dat ze met al hun hart zoeken. Niet alleen omdat het een middel is om nabij God te blijven; een zaak, waarop God veel zegen geeft; maar omdat het hun leven, en het begin der zaligheid is. Een gelovige is treurig over het gebrek, en wordt, door onordelijk verlangen naar heiligmaking, wel eens moedeloos, denkende: *mijn leven kom ik niet tot zulk een staat. Och, dat mijn wegen gericht werden om des Heeren inzettingen te bewaren!* Wat raad? Wat weg zal ik inslaan om hiertoe te geraken? Ik, antwoord: de rechtvaardigmaking is het middel daartoe; gelijk die de fontein is, zo geeft ze ook de heiligmaking den rechte vorm en het ware wezen.

Daarom moet men met alle macht naar de rechtvaardigmaking trachten, en naar de verzekering ervan. Die uit een andere grond de heiligheid zoekt, is het spoor bijster, zal er nooit toe komen, en zal nooit in deze voortgang maken.

(z) Eéerst verloochening van zichzelf, eerst zuivere liefde tot God, omdat Hij het waardig is, te zoeken, is te dwalen en schijnbaar tot zijn verderf.

(aa) De rechtvaardigmaking ééerst te willen afdoen, en die als een gedane zaak daar te laten, en zich zo lang in zonden toe te geven, en dan daarop te trachten naar heiligmaking, die dwaalt evenzeer aan de anderen kant, en hij toont dat hij de natuur van beide nooit gekend heeft. Zij worden te gelijk gezocht, het eerst of laatst zoeken is niet in tijd, maar in orde.

In de gedurige oefening van de rechtvaardigmaking wordt de ziel geheiligd, ziet dit:

Psalm 130: 4. *Maar bij U is vergeving opdat Gij gevreesd wordt.*

Hand. 15: 9. ... *gereinigd hebbende hun harten door het geloof.*

Hebr. 9: 14. *Hoeveel te meer zal het bloed van Christus, uw geweten reinigen van dode werken, om den levenden God te dienen?*

2 Petrus 1: 4. *Door welke ons de grootste en de dierbare beloften geschonken zijn, opdat gij door dezelve der Goddelijke natuur zoudt deelachtig worden.*

1 Joh. 3: 3. *Een iegelijk die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf.*

Gelijk de rechtvaardigmaking de fontein is van de heiligmaking, en haar het ware wezen geeft, zo is de *heiligmaking* ook noodzakelijk, zodat *zonder heiligmaking niemand den Heere zien zal*, Hebr. 12: 14. Die dan zalig wil worden, die moet eerst geheiligd zijn, en zal hij geheiligd worden, zo moet het uit de rechtvaardigmaking voortkomen. Daarom ziet gij op de beminnelijkheid, of op de noodzakelijkheid der heiligmaking, door die beide moet men zich laten bewegen tot de oefening van de rechtvaardigmaking, en de verzekering ervan.

LXXIX. Nu is overig, dat wij een begerige tot de rechtvaardigmaking besturen in het zoeken ervan, door het voorstellen van de middelen, die daartoe strekken, welke wij zo zullen voorstellen, dat ze meteen zullen kunnen dienen tot proeven en kentekenen dat iemand gerechtvaardigd is.

1. Een mens, die begeert in zijn consciëntie gerechtvaardigd te zijn, tracht eerst naar een gezicht van zijn zondig hart, en van de zondige uitgangen deszelfs in gedachten, woorden, daden, doen, laten en van de manier in die allen; en naar een gezicht van zijn verdoemelijkheid; en hij voege daarbij een droefheid over zijn zondige, verdoemelijke staat. Ik zeg droefheid, niet zulke, of zulk een trap van verbrijzeling, van schrik, van wanhoop, gelijk vele onkundigen van de weg des Heeren eerst willen hebben, eer zij durven denken, dat ze gerechtvaardigd zijn. En, omdat zij dat niet hebben, zoals zij het zich voorstellen, verwerpen ze alles, en leven in een gestadige onvastheid en onrust; maar droefheid is ook de walg van zichzelf, de ganse ontblootheid, de verontwaardiging, de ledigheid, het inzinken in zijn verdoemelijkheid, hartzeer, kwijnen, het verstandig zien, dat men zo is, en het bevestigen: *ja, zó ben ik*.

Men moet ook onderscheid maken tussen een onbekeerde, die u begint te zoeken, en een bekeerde, die nu al in Christus gelooft, 't zij dat hij het weet, 't zij dat hij

eraan twijfelt. Velen, in hun begin, hebben veel meer *de geest der dienstbaarheid tot vrees*, en meer slaafse vreze en schrik, waardoor ze tot Christus gedreven worden, en meer wettisch werk, hoewel niet allen op dezelfde wijze en in dezelfde trap. Maar de bekeerden hebben meer Evangelische schaamte, walg, kleinheid, verontwaardiging en wraaklust over zich zelf; doch ook zeer ongelijk. Doch dit is zeker, dat zeer zelden iemand met blijdschap tot Christus komt, zoals Zachéus; dat weinigen, alleen door de kennis van waarheid en goedkeuring van dezelve, overgaan in Christus; maar de gewone weg is verlegenheid, droefheid, vreze; enz. *Niet* dat zulks is *een voorwaarde*, die men eerst hebben moet, eer men komen mag; maar als een hoedanigheid, zonden welke hij niet zal willen komen. Zodat allen, die tot de rechtvaardigmaking begeren te komen, die moeten vooraf trachten naar een gezicht en bevoel van ellende; zie dit in degenen, die op de Pinksterdag gelovig werden; Hand. 2: 47, *Zij werden verslagen in het hart*. De stokbewaarder werd zeer bevende. Hand. 16: 29. *De tollenaar van verre staande, wilde ook zelfs de ogen niet opheffen naar den hemel, maar sloeg op zijn borst, zeggende: O, God! Wees mij zondaar genadig*, Lukas 18: 13.

Die nooit van deze bovengestelde gestalten de een of ander geweten heeft, en die deze nooit hartelijk en bijblijvende, totdat hij tot het geloof in Christus, en de rechtvaardigmaking kwam, enigszins gehad heeft, en zich evenwel gerechtvaardigd houdt, die bedriegt zichzelf. Die door dezen weg dezelve niet zoekt, zal ze nooit bekomen; ja, zelfs die op een Evangelische wijze, of door de kennis en erkentenis van de waarheid, tot geloof en rechtvaardigmaking gekomen zijn, die hadden ook zelf deze gestalten, hoewel ze door de liefde en waarheid ras verslonden werden; doch, daarna komt ze gevoelig zich openbaren.

Daarom wilt u tot de rechtvaardigmaking komen, begin van uzelf, en leer bij uzelf verlegen te worden, en komt zo gevoelig ontbloot, zondig en verdoemelijk, om *omniet gerechtvaardigd te worden door de verlossing, die in Christus Jezus is*.

LXXX. 2. *Het tweede middel is het geloof in Christus*. De mens, zo overtuigd, als gezegd is, ziet dat hij van de rechtvaardige Rechter niet anders kan dan verdoemd worden, ziet daarom om naar een Borg, die in zijn plaats aan de rechtvaardigheid Gods voldoet, en vindt Jezus Christus.

Hij erkent dat Zijn lijden en sterven is tot volkomen betaling aan Gods rechtvaardigheid, en dat zijn heiligheid is tot verwerving van de zaligheid; hij ziet en erkent de aanbidding van de gerechtigheid aan zich, hoe zondig hij ook is; hij, nu begerig zijnde, neemt toevlucht tot Hem, neemt Hem aan tot zijn rechtvaardigheid, en komt met die aangenomen gerechtigheid tot God. Hij stelt zich zó ellendig, zo verdoemelijk in zichzelf voor de Heere, toont aan Hem de gerechtigheid van Christus, en dat hij ze op de aanbidding aangenomen en geëindigd heeft. Hij stelt de Heere Zijn beloften voor aan dezulken gedaan, en al biddende, al worstelende, al aannemende, en al dringende op de beloften, wordt hem, of een Schriftuurplaats, of de Evangelische beloften in 't algemeen zó op zijn hart gedrukt, dat hij zich bevindt gerechtvaardigd; Waarbij dan ook wel de verzegelde kracht des Heiligen Geestes komt, zodat hij wel vrede en blijdschap vindt.

Die zich inbeeldt gerechtvaardigd te zijn, en evenwel deze werkingen des geloofs niet heeft, die bedriegt zich, en die ze door de oefening des geloofs niet zoekt, zal

ze nooit vinden. Daarom, begeert u rechtvaardigmaking, zoekt ze door het geloof. *Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt*, Rom. 3: 28.

LXXXI. 3. Die de rechtvaardigmaking begeert, *moet in het zoeken de heiligmaking ook begeren*, deze kunnen niet gescheiden worden, noch in het hebben, noch in het zoeken. Die lust heeft tot gerechtvaardigd te worden, en niet tot heiligheid, dat is een teken, dat zijn hart niet oprecht is voor de Heere; beeldt hij zich in, dat hij gerechtvaardigd is, en hij heeft nog niets van de heiligmaking, hij bedriegt zich en zoekt hij het eerste zonder het laatste, hij zal het nooit bekomen.

't Is wel waar dat de begeerten somtijds heftiger en meer uitgestrekt zijn naar het een, en somtijds meer tot het andere; doch altijd is het één ingebonden in het ander. Vele gelovigen twijfelen aan hun rechtvaardigmaking, omdat zij niet vernemen, dat ze geheiligd worden. Maar 't scheelt hun aan licht om te weten, wat heiligmaking is, zij stellen zichzelf zulk een trap van heiligheid voor, en als ze tot die trap niet komen, dan verwerpen ze de zaak zelf, die toch in alle ware gelovigen is. Deze hebben te weten, dat de heiligmaking zich in deze zaken openbaart. Namelijk:

- (e) Hoe een gelovige dichter bij God is, en meer verzekerd wordt van zijn rechtvaardigmaking, hoe de begeerten naar een zuivere gestalte des harten, naar vertoning van het beeld Gods, naar nederigheid, wijsheid, goedaardigheid en tere wandel, in alles sterker en levendiger worden. Hij kent of bemint geen heiligheid, dan die vloeit uit de verzoende vereniging met God, en daardoor uit liefde tot, en vreze voor God.
- (f) Zij vertoont zich in de haat en weerzin van het zondig hart, in de angst en vreze voor te zondigen, in de smart, als hij gezondigd heeft, in de onrust van het gemoed, totdat men wederom afgewassen is in Christus bloed.
- (g) Zij vertoont zich in veelvuldig zich te herstellen, en voor te nemen zich voor zonden te wachten; men bidt om kracht, en tracht zo af te hangen van de leiding des Heiligen Geestes.
- (h) In de afkeer van het werelds gezelschap; men kan het hart met die niet verenigen; maar de uitgangen des harten zijn naar de Godzaligen, die acht men hoog, heerlijk, die bemint men.
- (i) Zij vertoont zich in de algemeenheid; men geeft zich in de een zonde geen meer vrijheid dan in de andere, zonde is hun zonde, grote of kleine neemt bij hen de natuur van zonde niet weg, zij zijn in 't hoofdzakelijke, 't welk is het doen tegen den wil Gods, gelijk; hoewel men in de een zonde wel meer valt dan in de andere.
- (j) Zij vertoont zich in de sterke begeerte naar meer, en kan zich niet tevreden houden met dat weinigje, dat men heeft, 't welk is de honger en dorst naar gerechtigheid.
- (k) Zij vertoont zich in de dadelijke overwinning van vele zonden, in welke men tevoren leefde, ook zo verre, dat men ze zo ras kan wegwerpen als ze

opkomen; ja, zelfs heeft men nu geen aanvechtingen tot vele van die. En die zonden, die meerder kracht hebben, die laat men niet vredig begaan, maar men bestrijdt ze, en in dezelve gevallen zijnde, zo staat men weer op, 't zij rasser, 't zij langzamer, en men hervat de strijd. Uit deze allen zal een kleine kunnen zien, dat hij, om het missen van de bij zichzelf voorgestelde trap van heiligmaking, zijn rechtvaardigmaking niet heeft te verwerpen. Dewijl hij rechtvaardigmaking en heiligmaking samenvoegt in 't begeren, in 't zoeken, in zijn doen, doch zo, dat hij 't laatste haalt uit het eerste, zo kan hij bewust zijn van zijn oprechte handel in deze. Maar de anderen, die óf de rechtvaardigmaking zoeken zonder heiligmaking, óf de heiligmaking zonder de rechtvaardigmaking, die zijn niet op de rechte weg, en zullen, zo voortgaande, geen van beide verkrijgen.

XII. 4. *Die de rechtvaardigmaking zoekt, en van dezelve verzekerd wil zijn, moet Gods Woord tot rechter stellen.* Velen, die al waarlijk gerechtvaardigd zijn, komen niet tot de verzekering, of zij zijn haar ras weer kwijt, omdat ze hun eigen rechter willen zijn, en *het gevoel* stellen tot een grond van verzekering. 't Is wel, zo iemand dat altijd kon hebben; maar dat is de gewone weg Gods niet, zijn kinderen altijd te verzegelen, en hun het gevoel te geven.

De Heere heeft een andere grond gesteld, welke vaster, duurzaam en altijd dezelfde is, namelijk: Zijn Woord. 't Is een goede zaak, dat men achterdochtig is over zijn hart, zich niet gaarne in zulk een gewichtige zaak zou willen bedriegen; maar hoe zal hij komen tot een vaste en bestendige verzekering? Hij brenge zich dikwijls voor de Heere, en doe als David, Psalm 139: 23, 24. *Doorgrond mij, o God, en ken mijn hart; beproef mij, en ken mijn gedachten. En zie, of bij mij een schadelijke weg zij; en leid mij op den eeuwiggen weg.*

Hij kere daarop naar het Woord, en zie, wat beloften daar gedaan zijn, en aan hoedanige, en stelt met een verheffing van zijn ziel, die beloften zeker en vast, als uitgesproken van de waarachtige God. Zo komt het dan hierop aan, of de beloften aan hem gedaan zijn; dit kan hij weten, als hij de hoedanigheden in zich vindt, aan wie de beloften gedaan zijn. Hij bezie dan eerst het Woord, en hoedanigheid voor hoedanigheid, en brengt dan zijn eigen hart voor de alwetende God.

Hij doorzoekt zijn hart, hij zij zich niet genadig, maar velle een rechtvaardig oordeel over zichzelf; hij schrijft zich niet toe, 't geen zijn consciëntie zegt, dat hij niet heeft; hij loochende ook niet, 't geen zijn consciëntie zegt, dat hij heeft; hij erkent daarop, dat zulks uit zijn natuur niet voortgekomen is; maar dat het van de Geest Gods in hem gewrocht is. Als hij dan in waarheid zulke zaken in zich vindt, en dat zijn hart met de hoedanigheden, in de Schrift vermeld, overeenkomt, God en zijn consciëntie mede getuigenis gevende van de waarheid, zo maakt hij een besluit tot de beloften, dat ze aan hem gedaan zijn, en dienvolgens, dat God hem rechtvaardigt.

Hij neemt dat Woord, aan als de stem Gods, gelijk het waarlijk is; en hij hoort alzo de vrijspraak Gods. Of men dan meer of minder licht heeft, meer of minder gevoel, meer of minder blijdschap en vrede, dat verandert de zaak niet, waarheid is en blijft waarheid; de hoedanigheden zijn daar, de uitspraak van God de Rechter, is daar. Hier moet men dan God de eer geven van Zijn waarheid, en zijn rechtvaardigmaking vaststellen, zich daarover verblijden, God daarvoor danken,

en zo gemoedigd verdergaan in de weg des Heeren, in liefde, in vrees, in gehoorzaamheid, *totdat hij verkrijgt het einde des geloofs, namelijk, de zaligheid zijner ziel.*

Ik zei, dat ik de middelen zó zou voorstellen, dat ze meteen kentekenen konden zijn, of iemand gerechtvaardigd was of niet. Die dan bevindt, dat hij door deze weg van droefheid over zijn zonden, van geloof in Christus, van rechtvaardigmaking en heiligmaking samen te begeren en te zoeken, van het Woord tot een rechter te stellen, tot de rechtvaardigmaking gekomen is, die ziet de waarheid van zijn genade, en van de belofte Gods aan hem. Maar die door deze weg niet ingegaan is, en evenwel zich inbeeldt, dat hij gerechtvaardigd is, dat zijn zonden hem vergeven zijn, dat hij een erfgenaam van de eeuwige zaligheid is, die bedriegt zich vreselijk, en tot zijn eeuwig verderf, indien hij zich niet bekeert.

LXXXIII. Daarom,

1. Die van God niet gerechtvaardigd is, dat die zichzelf niet rechtvaardige, gelijk de Farizeeën, die bij zichzelf vertrouwden, dat zij rechtvaardig waren, Lukas 18:9. Want:

(bb) zijn eigen rechtvaardigmaking geldt bij God niet; niet hij, maar God is Rechter over hem. Daarom hangt al 's mensen heil aan de uitspraak Gods, en niet aan zijn eigen. 2 Kor. 10:18, *Niet, die zichzelf prijst, maar die den Heere prijst, die is beproefd.* Arme mens! Wat zal uw eigen vrijspraak baten, als God u verdoemt?

(cc) Zichzelf zonder grond op een valse grond, of op goede gronden zich valselijk aangematigd, te rechtvaardigen, belet hem de ware rechtvaardigmaking te zoeken, en doet hem gerust naar de hel gaan; *Want Christus is niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering.* Matth. 9: 13. Daarom bedriegt u niet; want hier bedriegt men zich tot zijn eigen eeuwig verderf.

't Zal niet helpen dan te zeggen: *Wij hebben in Uwe tegenwoordigheid gegeten en gedronken, en Gij hebt in onze straten geleerd; wij hebben in Uw Naam geprofeteerd, en in Uw Naam duivelen uitgeworpen, en in Uw Naam vele krachten gedaan; want Hij zal hun openlijk aanzeggen: Ik heb u nooit gekend,* Lukas 13:26, 27. Matth. 7: 22, 23.

LXXXIV. 2. Verdoemt uzelf niet, als God rechtvaardigt, *het is een gruwel voor God, den goddeloze te rechtvaardigen, en de rechtvaardige te verdoemen,* Spr. 17: 15. Het eerste doen de onbekeerden, als zij zichzelf rechtvaardigen; aan het tweede zouden zich schuldig maken de gerechtvaardigden, als zij zichzelf verdoemen. Wij willen niet dat iemand zichzelf dwinge, zich gerechtvaardigd te achten; maar wij willen, dat iemand, die bij zichzelf in de tegenwoordigheid Gods, de Heilige Geest mede getuigenis gevende, overtuigd is, die bovengenoemde gestalte en werkingen deelachtig te zijn, dat zulk een zich door het geloof ook gerechtvaardigd erkent, en zichzelf niet verdoeme, omdat hij misschien zulke trap van verlichting, zulke trap om alle tegenredenen, één voor één onweersprekelijk niet kan beantwoorden. En dat hij zulk een trap van gevoel, van vrede, zulke trap van heiligmaking, in zich niet bevindt, daar hij ondertussen de waarheid van zijn

rechtvaardigmaking ziet, en zien kan. Want:

- (h) dat is te ontkennen het werk des Heiligen Geestes, en Denzelven in het aangezicht tegenspreken.
- (i) Dat is Christus' verdiensten smaadheid aandoen: zal Hij zoveel voor u geleden hebben, en zult gij het niet erkennen, ja, het loochenen?
- (j) Dat is uzelf te kwellen, daar de Heere u geen smarten aandoet. Gij zelf zijt de oorzaak, met uw toegeven in ongelovigheid, dat uw leven verteerd wordt van droefenis, en uw jaren van zuchten; de Heere spreekt van vrede; maar nee, gij wilt het niet aannemen, of de Heere moest u eerst dus en zo maken. *Maar wie heeft zich tegen den Heere verhard, en vrede gehad?* Job 9: 4. Waarom zijt gij uzelf tot een beul; waarom doet gij uzelf moeite en verdriet aan? Geloof het Woord Gods, erkent het genadewerk Gods in u, en zó zult u bevestigd worden, en met blijdschap uw loop uitlopen.

LXXXV. 3. Dat de gerechtvaardigden zich niet toegeven in zonden, omdat Christus voor dezelve voldaan heeft;

- 10. Dat is tegen de natuur van een gerechtvaardigde en van de rechtvaardigmaking, Psalm 130: 4; 1 Joh. 3: 3.
- 11. Dat is een gruwel: 't Is *de genade onzes Gods veranderen in ontuchtigheid*, Judas vers 4.
- 12. 't Zou gelegenheid geven tot lasteringen, en de vijanden stijven in hun lastering, alsof onze leer zorgeloze en goddeloze mensen maakte, en alsof wij zeiden: *laat ons kwaad doen, opdat het goede daaruit kome*, Rom. 3: 8.
- 13. 't Is tegen het Woord Gods, 't welk de rechtvaardigmaking en heiligmaking onafscheidelijk samenvoegt, 1 Kor. 6: 11. *Daarom moeten degenen, die aan God geloven, zorg dragen om goede werken voor te staan; deze dingen zijn het, die goed en nuttig zijn den mensen*, Titus 3: 8.

LXXXVI. 4. Dat een gerechtvaardigde trachtte alle dagen opnieuw gerechtvaardigd te worden. Niet, alsof hij ooit uit de gerechtvaardigde staat verviel; maar omdat de vrijsprekende stem Gods, in Zijn Woord, en door de Geest tot het hart zo zoet is, en omdat de telkens tussenkomende zonden ook de rechtvaardigmaking van node hebben. Een gerechtvaardigde heeft altijd zonden als zonden te erkennen; de zonden blijven aangegaan tegen God, de zonden verbinden de zondaar aan de schuld van eeuwige verdoemenis, hoewel Christus daarvoor voldaan heeft, en als Voorspraak terstond de voldoening vertoont, - en het Woord een gelovige, telkens vallende en opstaande, rechtvaardigt, - zo zeg ik, behoudt de zonde nochtans haar natuur; en een gerechtvaardigde moet zijn zonde ook zo zien en gevoelen. En zich zo verdoemelijk, ten aanzien van zichzelf, erkennen, de zonden belijden, daarop Christus' verdiensten aannemen tot rechtvaardigmaking, en daardoor wederom, en ook van die en die zonde gerechtvaardigd worden.

Dit is de praktijk van de heiligen, dit wordt ons bevolen, hierop is de belofte van vergeving geschied, gelijk boven is getoond. Daarom geeft acht op uw daden, kent de bezoedeling van het goede, en de zondigheid van het kwade, dat zal de ziel klein maken, dat zal de genade te meer verheffen, dat zal Jezus' verdiensten

dierbaarder maken, dat zal voorzichtiger doen wandelen. En zulk een ziel, zo gedurig wederom begerende gerechtvaardigd te worden, zal in een gedurige vrede met God leven, daar een ander, hierover heenlopende, vervreemd, ongeruster, verder van God, en slordiger in zijn levensloop zal zijn.

Psalm 107: 43, *Wie is wijs? die neme deze dingen waar, en dat ze verstandelijk letten op de goedertierenheden des Heeren.*

Hos. 14: 10, *Wie is wijs? die versta deze dingen; wie is verstandig? Die bekenne ze; want des Heeren wegen zijn recht, en de rechtvaardigen zullen daarin wandelen; maar de overtreders zullen daarin vallen.*

Spr. 10: 29. *De weg des Heeren is voor den oprechte sterkte; maar voor de werkers der ongerechtigheid verstoring.*

Amen.

¹ Brakel bedoelt dat er geen Evangelische geboden zijn die meewerken in het stuk van rechtvaardigmaking. Het voorschrift voor de heiligmaking kent juist alleen maar Evangelische geboden.

Hoofdstuk 35: Van de aanneming tot kinderen

Hoofdstuk 35

Van de aanneming tot kinderen.

Kinderen Gods

In het vorige hoofdstuk hebben wij getoond, dat de rechtvaardigmaking niet alleen bestaat in de vrijspraak van schuld en straf, maar ook in het stellen in het recht ten eeuwigen leven, in het verklaren van een kind Gods en erfgenaam van de eeuwige zaligheid te zijn. Dat was het einde van Christus stellen onder de wet:

Gal. 4:4, 5. ... *geworden onder de wet; opdat Hij degenen, die onder de wet waren,*

verlossen zou, en opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden.

Hiervan spreekt de apostel:

Rom. 8:15-17. ... gij hebt ontvangen de Geest van de aanneming tot kinderen, door welke wij roepen: Abba, Vader! Dezelve Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn. En indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen, erfgenamen van God en mede-erfgenamen van Christus.

Zodat de rechtvaardigmaking het geestelijke kindschap insluit, van 't welk, wij nu zullen spreken.

Verscheidene in verscheiden opzichten.

1. Velen worden kinderen van God genoemd, en dat in verscheidene opzichten. Namelijk:

(aa) Christus naar Zijn Goddelijke natuur door de eeuwige generatie: Ps. 2:7. ... *Gij zijt mijn Zoon, heden Heb Ik U gegenereerd.*

(bb) De engelen, en Adam, en in hem het gehele menselijke geslacht, ten opzichte van de schepping: Job 38:7. *Toen de morgensterren te samen vrolijk zongen, en alle kinderen Gods juichten.* Luk. 3:38. ... Adam, de *zoon* van God. Mal. 2:10. Hebben wij niet allen één Vader? heeft niet één God ons geschapen?

(cc) De overheden, omdat God hen stelt tot afschijnsels van zijn heerschappij: Ps. 82:6. *Ik Heb wel gezegd; gij zijt goden; en gij zijt alle kinderen des Allerhoogsten.*

(dd) De gelovigen, ten opzichte van de aanneming, Rom. 8:15-17; Gal. 4:4, 5. 2 Kor. 6:18. *Ik zal u tot een Vader zijn, en gij zult Mij tot zonen en dochters zijn.*

Van deze spreken wij nu.

Gelovigen door aanneming.

II. De manier en opzicht, in welke de gelovigen kinderen van God zijn, is de aanneming tot kinderen. Daardoor wordt soms wel verstaan de openbaring van der kinderen Gods heerlijkheid na dit leven: Rom. 8:23 ... *verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing onzes lichaams.* Hierop ziet Johannes, 1 Joh. 3:2. *Geliefden, nu zijn wij kinderen van God, en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. Maar wij*

weten, dat als Hij geopenbaard zal zijn, wij Hem zullen gelijk wezen. Nu is niet in tegenstelling van het Oude Testament; want toen waren de gelovigen zowel kinderen van God, als in 't Nieuwe Testament. Maar nu heeft opzicht op toekomstige heerlijkheid, die zij deelachtig zouden worden, als Christus in het oordeel geopenbaard zou zijn. Van deze aanneming spreken wij hier niet, maar van de aanneming tot kinderen in dit leven. En in het Oude Testament: Rom. 9:4, *Welke Israëlieten zijn, welker is de aanneming tot kinderen.* Niet door een *uitwendig verbond*, want dat was er niet; maar wegens het verbond der genade met Abraham en zijn zaad opgericht, waren velen van hen trouweloos, gelijk ook nu in het Nieuwe Testament, velen ontrouw zijn, dat kwam op ieder particuliere ontrouwe aan; en ook in het Nieuwe Testament. Nu zijn de heidenen de aanneming tot kinderen deelachtig: Gal. 4:4, 5, *Opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden.* Wij zijn de heidenen; 't oogmerk des apostels is te tonen het voordeel, dat de heidenen uit Christus' komst en verkondiging verkregen, namelijk, dat zij, die tevoren vreemd waren, God niet kenden, afgoden dienden, ook de aanneming tot kinderen deelachtig werden zowel als de Joden, die vóór Christus' komst, als onmondige kinderen, onder de liefelijke voogdij, bestiering en handleiding van de ceremoniën waren die zo klaar als doenlijk was, de toekomstigen, en toen alleen beloofde Zaligmaker met al Zijn lijden, en de kracht deszelfs, aanwezen en verklaarden; zowel als zij, die toen in de Zaligmaker geloofden, ook kinderen van God waren, en Hem met de liefelijke naam: Vader, aanspraken, niet behoefden van verre te staan, maar de toegang hadden tot de troon der genade; en zich niet ophielden met Kanaän, alsof dat een pand en voorbeeld van de hemel was, maar zich in de zaligheid zelf, als hun erfenis verblijdden.

III. Aangaande dit kinschap zullen wij drie zaken vertonen:

- . *De voortreffelijkheid.*
- . *Wie daar deel aan hebben.*
- . *Wat die te verrichten hebben.*

Deze zijn voortreffelijk.

De voortreffelijkheid van een kind Gods is zo groot, dat het alle begrip te boven gaat;

deze wordt enigszins gekend:

1. Uit hun afkomst en staat.
2. Uit de manier.
3. Uit de voorrechten.

Wegens afkomst van God.

1. De afkomst en staat van een kind Gods, is het voortreffelijkste, dat er zijn kan in zichzelf. Een kind van een koning te zijn is groot in de wereld; velen roemen, dat ze hun afkomst van koningen en van groten in de wereld rekenen; sommige heidenen pochten, dat zij van goden afkomstig waren; maar wat is het, een kind te zijn van God zelf, die alle heerlijkheid in zichzelf heeft, die boven allen lof is, die alles gemaakt heeft, die alles toekomt, die alle schepselen, alle koningen van de aarde op een wenk moeten ten dienste staan, en op een stip moeten gehoorzamen; die alles, wat Hij wil, doet, die niet dan liefde en goedheid is, en alles wat Hij is voor Zijn kinderen is? Zij zijn van een Goddelijke afkomst. Laat koningen en prinsen roemen op hun afkomst; laat edelen door een lange reeks van adellijke voorouders opklimmen tot hogere stammen; laat families, nu slecht en gering, nog moed dragen, dat hun voorouders aler edel waren, dat is ten uiterste maar aards. Gij, o kinderen van God! rekt gij uw afkomst van God zelf, niet alleen van God zelf als Schepper, 't welk gij met anderen gemeen hebt, en 't welk maar dienen kan tot beschaming, dat wij van die hoge God zijn afgevallen, en daarom Zijn vijanden zijn, en waardig van Hem gestraft te worden; maar dat gij van Hem tot kinderen zijt aangenomen, en gesteld om voorwerpen te zijn van Zijn Vaderlijke goedheid.

En de geestelijke natuur.

Daarbij, zijn ze kinderen van God, zo zijn ze van een hoge en heerlijke, ja van een Goddelijke natuur. Kinderen van edelmoedige voorouders ontaarden dikwijls, en roemen dan tevergeefs op derzelver dappere daden en titels; maar deze blijven dat ze zijn, namelijk, van de Goddelijke natuur deelachtig, 2 Petrus 1:4. In hen is iets hoogs, zwevende boven wereld, rijkdom, eer, staat, en alles wat in de wereld is. Zij hebben een voortreffelijker geest, een prinselijke, vrijmoedige geest, Ps. 51:14. In hen is iets hemels,

iets Goddelijks, zodat de aardse dingen hun te gering zijn om ze te achten, daarnaar om te zien, die te beminnen of te vrezen. ‘t Hoge, ‘t verhevene, ‘t hemelse hebben ze in ‘t oog, daar spreken ze van, dat zoeken ze; met een hemelse wijsheid beschikken ze hun doen en laten. En of de aardsgezinde mensen dat voor enkele inbeeldingen en wakende dromen achten, en het aardse alleen waarheid, wezenlijkheid, heerlijkheid, metterdaad achten, zo tonen ze daarmee, dat ze mensen zijn van deze wereld welke deel in dit leven is. De kinderen van God kennen ze zodanig, en zij zijn zotten en verachtelijken in hun ogen. Zij weten dat de zienlijke dingen tijdelijk, onvergenoegende, en in zichzelf niets te achten zijn, en dat onzienlijke dingen wezenlijk, vergenoegende, en eeuwig bestendig zijn. Hierom worden ze genoemd, *de heiligen, die op de aarde zijn, en de heerlijken*, Ps. 16:3. *De heiligen, van de hoge plaatsen*, Dan. 7:18.

Welke uitmunt door tegenstelling van hen en anderen.

2. De voortreffelijkheid van hun staat blijkt ook uit de tegenstelling van hen met anderen; indien alle mensen die voortreffelijke staat van kinderen van God te zijn deelachtig waren, ‘t zou schijnen, alsof de algemeenheid de verwondering en blijdschap enigszins verminderen zou; maar God brengt ze allen tot die staat niet. De gehele menigte van de mensen blijft liggen in hun zondige, vuile, verachte staat, en ‘t zijn maar weinigen, die tot deze heerlijkheid verheven worden; daarom munten ze te meer uit, deze zijn heerlijk boven alle schone, rijke, aanzienlijke prinsen en koningen. Een Godzalig bedelaar is duizendmaal hoger en heerlijker dan de grootste monarch, die ooit in de wereld geweest is; de grootsten in de wereld hebben ontzag voor de geringste Godzalige dienstknecht, omdat zijn natuur gekend wordt, en men gevoelt dat hij boven hen zweeft; en zij kunnen ze geen kwaad doen, of zij moeten eerst tegen zichzelf strijden, en de achting, die hun hart voor hen heeft, uit zich verdrijven, en dan eerst kanten zij zich tegen hem, omdat zij niet verdragen kunnen, dat die geringe boven hen zweeft en heerst. *De rechtvaardige is voortreffelijker dan zijn naaste*, Spr. 12:26.

En door hun wedergeboorte.

3. Hun voortreffelijkheid munt te meer uit door de vergelijking van hen hoe ze tevoren waren, en wat ze nu zijn. Tevoren waren ze gelijk de anderen, uit de vader de duivel, Joh

8:44. *Een zaad des boosdoeners, verdervende kinderen*, Jes. 1:4. *Kinderen der ongehoorzaamheid, kinderen des toorns*, Ef. 2:2, 3. *Kinderen der vervloeking*, 2 Petrus 2:4. Indien zulken vernietigd werden, zodat ze bevrijd werden van de eeuwige pijn; indien zulken in afgescheidenheid van God nog enige stilte, en enige afleiding gegeven werd, gelijk men een hond een stuk broods toewerpt, dat zou een groot geluk voor dezulken zijn; ... maar Kinderen van God te worden ...! dat gaat alle begrip te boven; door de vergelijking van zijn geringheid, verhief het David eens konings schoonzoon te worden: 1 Sam. 18:23. ... *Is dat licht in ulieder ogen, des konings schoonzoon te worden, daar ik arm en verachtzaam man ben?*

Zoveel lager de staat van een kind Gods was in zijn natuur, zoveel hoger is de staat van een kind Gods te zijn, zoveel te heerlijker is het uit die ellende opgenomen, en tot zo'n heerlijkheid verheven te zijn. Van een kind van de duivel een kind Gods te worden; van een kind des toorns een gunstgenoot Gods; van een kind van de vervloeking, een erfgenaam van alle beloften, en een bezitter van alle zegeningen te worden, van de uiterste ellende tot de hoogste gelukzaligheid verheven te worden, dat gaat alle begrip en alle verwondering te boven.

IV. Ten tweede blijkt de voortreffelijkheid van een kind Gods uit de manier, door welke hij tot die staat gekomen is.

Zij hebben het niet door hun natuurlijke geboorte, zij hebben het niet verkregen door hun wijsheid of dapperheid, zij hebben het niet gekocht met hun geld, zij hebben het niet verkregen door hun goede wil en deugdzzaamheid; maar zij zijn aldus tot de staat van het kindschap gekomen.

Door wedergeboorte.

1. God heeft ze door Zijn Heilige Geest wedergeboren. Gelijk nu onder de mensen iemand een kind is desgenen, van welke hij het begin en leven heeft door voortteling, zo is ook een gelovige een kind Gods, omdat hij het geestelijke leven uit God heeft; ziet dit: Jak 1:18. *Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaad.* Joh 1:12, 13. *Zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen van God te worden... Welke niet uit den bloede... maar uit God geboren zijn.* Omdat zij dan hun geestelijk zijn en leven uit God

hebben, zo zijn ze kinderen van God door de wedergeboorte.

Door aanneming.

2. Door aanneming. God besloot van eeuwigheid hen uit het menselijke geslacht in de tijd te zullen opnemen tot Zijn kinderen en erfgenamen van het eeuwige leven: Ef. 1:5. *Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus in Zichzelf, naar het welbehagen van Zijn wil.*

Volgens dat besluit neemt Hij de uitverkorenen, ieder op Zijn tijd, dadelijk op tot kinderen: Rom. 8:15. ... *gij hebt ontvangen de geest van de aanneming tot kinderen.* Gal. 4:5. ... *opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden.*

Zij lagen in hun bloed, weggeworpen om de walgelijkheid van hun ziel, geen oog had medelijden met hen; maar God hen met medelijden aanschouwende, zei tot hen, liggende in hun bloed: *Leeft! ja Hij zei tot hen in hun bloede: Leeft.* Ezech. 16:5, 6. Ziet daar enkele genade, ziet daar vrije, ziet daar onuitsprekelijke genade.

Door ondertrouw met de Zoon van God.

3. God heeft hen aan Zijn Eigen Zoon in een geestelijk huwelijk ondertrouwd, waardoor zij met Hem in één Geest verenigd zijn; ziet van deze ondertrouw: Hos. 2:18. *Ik zal u Mij ondertrouwen in eeuwigheid; ja, Ik zal u Mij ondertrouwen in gerechtigheid en in gerichte, en in goedertierenheid, en in barmhartigheden.*

4. Daarom noemt de Heere Jezus hen dikwijls Zijn bruid, en zij Hem haar liefste, in Hoogl. 4:9-12. Zuster, o bruid! Hoogl. 5:16, *Zulk een is mijn Liefste, ja, zulk een is mijn Vriend.*

5. Door dit huwelijk is er onderling eigendom aan elkaar: Hoogl. 2:16. *Mijn Liefste is mijne, en ik ben Zijne.*

6. Gelijk nu in een lichamelijk huwelijk die twee één vlees worden, zo worden deze ook met Christus één: 1 Kor. 6:17. *Die de Heere aanhangt, is één geest met Hem.*

7. En gelijk de vader van de bruidegom, door het huwelijk ook wordt de vader van de bruid, zo wordt ook de Vader van onze Heere Jezus de Vader van de gelovigen: Ps. 45:11, 14. *Hoor, o dochter! Des konings dochter is geheel verheerlijkt.*

8. Ook is Hij haar broeder; Hij noemt haar doorgaans zuster in 't Hooglied. En zij zegt:
Hoogl. 8:1. Och, dat Gij mij als een Broeder waart!
9. Daarom hebben ze dan ook één Vader, te welke opzichte de Heere Jezus tot Maria Magdalena zei: Joh 20:17, *Ga heen tot mijn broeders, en zeg hun: Ik vare op tot mijn Vader en uw Vader, en tot mijn God en uw God.*

Door vereniging.

4. Door de vereniging met de Zoon Gods, als leden van één lichaam, Ef. 1:22. Het Hoofd zijnde de Zoon Gods, zo dan ook de leden, die met het Hoofd één lichaam uitmaken.

Neemt deze vier zaken bij elkaar, en die wel inziende, zal 't een gelovige in verwondering kunnen verrukken, en doen zeggen: ik, die gelijk alle andere mensen, daar lag in mijn zonden, en onder de toorn van God, hatelijk, walgelijk en onverdraaglijk, ik van eeuwigheid van God gekend, in Zijn besluit tot een kind verordineerd, en in de tijd opgenomen uit de hel, en tot een kind, tot een kind van die grote God aangenomen! Ik verachte, mismaakte, ik met de Zoon van God ondertrouwd, en dat met genoeg van Zijn Vader, en dat in zo'n onbegrijpelijke liefde van de Zoon! Ik, die dood was in zonden en misdaden, ik levend gemaakt door de almachtige kracht des Heiligen Geestes! Ik, uit God geboren! ... Dit is onbegrijpelijk, dit gaat alle verwondering te boven.

Doch, al is het wonderlijk in mijn ogen, 't is evenwel van de Heere geschied. Daarom verblijde ik mij over die eer en heerlijkheid, over die liefde en weldadigheid, ik zal Hem wederom liefhebben en Zijn Naam verheerlijken in alle eeuwigheid.

Wegens de voorrechten namelijk, God bemint hen.

V. Ten derde blijkt de voortreffelijkheid van een kind Gods uit de voorrechten, die zo veelvuldig zijn, dat ze niet te verhalen zijn, en ieder zo heerlijk en zo vermakelijk, dat het niet is uit te spreken.

Laat ons maar deze weinige inzien:

God bemint hen

1. God bemint hen, als Zijn kinderen, met een Vaderlijke liefde. O wonderlijke liefde! God, die liefde is, stelt Zijn oneindige liefde te werk, om zulken, in zichzelf hatelijke, verachtelijke, verdoemelijke mensen, te beminnen met een liefde, die niet ontstaat uit beminnelijkheid van het voorwerp, maar uit Hem zelf, omdat Hij liefhebben, en die en die liefhebben wil. Ziet van deze liefde: Jer. 31:3... *Ja, Ik Heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom Heb Ik u getrokken met goedertierenheid.* Ef. 2:4. *Maar God, die rijk is in barmhartigheid, door Zijn grote liefde waarmee Hij ons liefgehad heeft.*

Deze liefde is zo groot, zo vurig, zo onbegrijpelijk, dat de Heere Jezus Zelf met verwondering daarover uitroept, Joh 3:16, *Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft.* Liefde was het 'begin' in de eeuwige verkiezing, liefde zond Jezus tot hun Borg in de wereld, liefde trok hen uit de wereld tot Hem, en zette ze over in het koninkrijk van Zijn liefde, liefde bestraalde hen gedurig, liefde bewaart hen, liefde brengt hen tot de heerlijkheid, en volmaakte vereniging en liefde met Hem. 't Kon niet geloofd worden, zo niet God zelf het zei; maar nu God het zegt, nu willen wij het geloven, erkennen, ons daarin verblijden en verwonderen, Hem heerlijkheid geven, en door Zijn liefde ontstoken zijnde, Hem wederom liefhebben: Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft, 1 Joh. 4:19.

God heeft het oog op hen, om hen te bewaren.

VI. 2. God heeft het oog op hen als een Vader, om hen te bewaren dat hun geen kwaad overkome. Ziet dit: Ps. 121:3-8. *Hij zal uw voet niet laten wankelen: uw Bewaarder... zal niet sluimeren noch slapen. De Heere is uw Bewaarder; de Heere is uw schaduw aan uw rechterhand. De zon zal u des daags niet steken, noch de maan 's nachts. De Heere zal u bewaren van alle kwaad, uw ziel zal Hij bewaren. De Heere zal uw uitgang en uw ingang bewaren, van nu aan tot in der eeuwigheid.*

Hoe veilig mag zo'n kind rusten, en vertrouwen onder de schaduw van Zijn vleugelen! Hij heeft nu niet te vrezen, niet te zorgen, de Heere zorgt voor hem, 1 Petrus 5:7. *Ik, de Heere behoeft die (wijngaard), alle ogenblik zal Ik hem bevochtigen; opdat de vijand hem niet bezoeke, zal Ik hem bewaren nacht en dag,* Jes. 27:3. *En ook uw haren des hoofds zijn alle geteld,* Matth. 10:30. Die een van hen aanraakt, die raakt de appel van Zijn ogen aan: ja zelfs koningen bestraft Hij, hunnenthalve. U hoe gelukkig is hij, die een

kind Gods, die een voorwerp is van de bewaring des Heeren, en dat uit de Vaderlijke liefde.

En te verzorgen.

VII. 5. Gelijk Hij hen bewaart, zo verzorgt Hij hen van alles, wat ze naar ziel en lichaam van node hebben; zodat zij niet hebben te zorgen, wat ze eten en wat ze drinken, en waarmee zij zich kleden zullen; want hun Hemelse Vader weet al wat ze van node hebben, en hij, die de vogelen des hemels voedt, die de leliën des velds met meerder heerlijkheid bekleedt, dan zelfs Salomo bekleed was, zal die Zijn lieve kinderen niet verzorgen van voedsel en deksel? Zo overtuigende dringt de Heere Jezus dat aan, Matth. 6:25. Zo doet ook de apostel: Hebr. 13:5. *Uw wandel zij zonder geldgierigheid; en zijt vergenoegd met het tegenwoordige; want Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven, en Ik zal u niet verlaten.*

Hij zal hen voeden met hun bescheiden deel, al zouden de raven het hun brengen. Dies hebben ze niet te wantrouwen noch te vrezen, maar mogen vrijelijk met David zeggen: Ps. 23:1, *De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken.* vers 5, 6. *Gij richt de tafel toe voor mijn aangezicht, tegenover mijn tegenstanders; Gij maakt mijn hoofd vet met olie, mijn beker is overvloeiende. Immers zullen mij het goede en de weldadigheid volgen alle de dagen mijns levens.*

Heeft medelijden met hen.

VIII. 4. God heeft ontferming en medelijden met hen in alle hun tegenheden, naar lichaam en ziel. 't Behaagt de Heere, Zijn kinderen door vele tegenspoeden en verdrukkingen te leiden naar de hemel, om hun de zonden te leren kennen in gevoel, om hen klein te houden, om hen te spenen van de wereld, om hun gebeden op te wekken, om op Hem te doen vertrouwen, om Zijn hulp en voorkomende genade met opmerking te erkennen, om het Hem in de hand te geven, en met Zijn bestiering tevreden te zijn. Ziet dit: Ps. 10:14, *Gij ziet het immers; want Gij aanschouwt de moeite en het verdriet, opdat men het in uw hand geve; op U verlaat zich de arme, Gij zijt geweest een Helper van de wees.* Gelijk de Heere aan Noach dacht, toen hij in de ark dobberde op de wateren van de zondvloed, Gen. 8:1 ; gelijk de Heere met opmerking aanschouwde de verdrukking

van Zijn volk in Egypte, Ex 3:7 ; zo ziet Hij ook met ontferming Zijn kinderen aan in hun wederwaardigheden, die hen drukken: Ps. 103:13. *Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de Heere over degenen, die Hem vrezen.* Ziet dit ook, Jer. 31:20. *Is niet Efraïm Mij een dierbare zoon? Is hij Mij niet een troetelkind? Want sinds dat Ik tot hem gesproken heb, denk Ik nog ernstig aan hem; daarom rommelt mijn ingewand over hem; Ik zal Mij zijner zeker ontfermen, spreekt de Heere.* Waarom Hij ook Zichzelf noemt Ontfermer, Jes. 54:10. Het hartelijk medelijden van een ander verkwikt nog een ellendige, al kan hij hem niet helpen, 't is evenwel, of hij mede wat draagt van zijn kruis; veel meer verkwikt het Zijn kinderen, als ze geloven en zien kunnen, dat God Zich in waarheid over hen ontfermt, en dat uit liefde tot hen, en met een volvaardigheid om hen te helpen, gelijk Hij kan doen. En Hij zou hen ook, òf wel bewaren voor tegenheden, òf wel terstond daar uithelpen, tenware het hun best was in het kruis wat geoefend te worden; en als Hij hen terstond al niet helpt, zo bestiert Hij het zó, dat het hun nog te hun beste en zaligheid moet dienen: Rom. 8:28. *Wij weten dat degenen, die God liefhebben, alle dingen meewerken ten goede.*

Verhoort hun gebeden.

IX. 5. Omdat zij kinderen zijn, zo hoort en verhoort God hen als hun liefhebbend Vader. In hun verlegenheid nemen ze toevlucht tot hun Vader als kinderen, in die betrekking noemen ze Hem: *Abba, Vader!* Zij klagen gemeenzaam aan Hem hun noden, en vertellen Hem met tranen in de ogen hun smart; zij roepen: *mijn Vader, 't kruis is zo zwaar, 't smart mij zo zeer, 't duurt zo lang, ik zie er geen doorkomen aan; maar Gij kunt mij helpen, Gij hebt het beloofd, Gij hebt immers medelijden met mij; wel dan, mijn Vader! help mij, ondersteun mij, red mij!* De Heere ziet zulke kinderkens in liefde aan, heeft behagen in hun kinderlijk klagen en toevlucht nemen tot Hem, en Hij zal ze zeker verhoren, en hen op Zijn tijd en wijze verlossen. Ziet dit: Luk. 11:13. *Indien dan gij, die boos zijt, weet uw kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal de hemelse Vader de Heilige Geest geven degenen, die Hem bidden?* Matth. 7:11. ... *hoeveel te meer zal uw Vader, die in de hemelen is goede gaven geven degenen, die ze van Hem bidden!*

Zijn vrij.

X. 6. Omdat zij kinderen zijn, zo zijn ze vrij. Matth. 17:6, Zo zijn dan de zonen vrij. Jeruzalem, dat boven is, dat is vrij, Gal. 4:26. Dit Jeruzalem is hun moeder, vers 26. Zo zijn zij niet kinderen van de dienstmaagd, maar van de vrije, vers 31,

(ll) Vrij zijn ze van het verbond van de werken: Rom. 7:2, Indien de man gestorven is, zo is zij vrij gemaakt van de wet des mans. Zo is ook een gelovige vrij van de eersten man, de wet: Rom. 7:6, Maar nu zijn wij vrijgemaakt van de wet, overmits wij die gestorven zijn.

(mm) Vrij zijn ze van de oude ceremoniële bediening. Gal. 5:13, Gij zijt tot vrijheid geroepen.

(nn) Vrij zijn ze van het geweld van de duivel, die heeft geen macht of heerschappij meer over hen, gelijk hij had voor hun bekering, 2 Tim. 2:26.

(oo) Vrij zijn ze van de heerschappij van de zonden: Rom. 6:14, 22. *De zonde zal over u niet heersen; want gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade. Maar nu van de zonde vrijgemaakt zijnde.*

(pp) Vrij zijn ze van de eeuwige verdoemenis: Rom. 8:1. *Zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn.* De waarheid heeft hen vrijgemaakt, Joh 8:32. De Zoon heeft hen vrijgemaakt. *Indien dan de Zoon u zal vrijgemaakt hebben, zo zult gij waarlijk vrij zijn,* vers 36. De Heilige Geest geeft hun een vrije gestalte van het hart, zodat ze zich van alles vrij bevinden, en in die vrijheid als vrijen wandelen: 2 Kor. 3:17, *Waar de Geest des Heeren is, aldaar is vrijheid.* Daarom staat in de vrijheid, met welke ons Christus vrijgemaakt heeft, Gal. 5:1, *Want gij zijt tot vrijheid geroepen, broeders! alleen gebruikt de vrijheid niet tot een oorzaak voor het vlees,* Gal. 5:13.

Dit is een heerlijk voorrecht, dat best gekend wordt van degenen, die de bittere slavernij gesmaakt hebben. Deze heerlijkheid toont de apostel: Rom. 8:21. *Op hoop, dat ook het schepsel zelf zal vrij gemaakt worden van de dienstbaarheid van de verderfenis, tot de vrijheid van de heerlijkheid van de kinderen van God.*

Zij zijn erfgenamen.

XI. 7. Omdat zij kinderen zijn, zo zijn ze ook erfgenamen van God, dat is, van alle de goederen van het genadeverbond, lichamelijke, geestelijke, eeuwige: Rom. 8:17. *Indien*

wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenaam; erfgenamen van God en mede-erfgenamen van Christus. Wat is dat een onuitsprekelijke erfenis! Zij mogen wel zeggen, Ps. 16:5, 6. De Heere is het deel mijner erve, en mijns bekers; Gij onderhoudt mijn lot. De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen, ja, een schone erfenis is mij geworden. De psalmist roept hierover uit: Ps. 31:20, O hoe groot is uw goed, dat Gij weggelegd hebt voor degenen, die U vrezen; dat Gij gewrocht hebt voor degenen, die op U betrouwen, in de tegenwoordigheid van de mensenkinderen!

Erfgenamen van de wereld.

XII. Zij zijn erfgenamen van de wereld. Wanneer God onze eerste vader Adam geschapen had, zo stelde Hij hem tot een heer over alles: Gen. 1:28. Vervul de aarde, en onderwerp haar, en heb heerschappij over de vissen der zee, en over het gevogelte des hemels, en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt! De mens, gezondigd hebbende, is van de heerschappij beroofd: maar God, de zijnen wederom in Christus hersteld hebbende, zo geeft Hij hun wederom eigendom aan alles: Rom. 8:32. ... *hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?* 1 Kor. 3:21, 22. ... *alles is uw.*

Hetzij Paulus, hetzij Appollos, hetzij Cefas, hetzij de wereld, hetzij leven, hetzij dood, hetzij tegenwoordige, hetzij toekomstige dingen, zij zijn allen uw.

Men mocht denken, *de Godzaligen hebben doorgaans het minste van de wereld, hoe komt hun dan alles toe? En hoe heersen zij dan over alles?*

Antwoord. Een koning heeft eigendom aan zijn keukengereedschap, al gebruikt en regeert hij 't niet. Een koningszoon is eigenaar in 't recht tot de kroon, hoewel hij nog het rijk niet bezit. Een landheer heeft eigendom aan zijn verhuurd land, hoewel hij er 't gebruik niet van heeft. Zo ook hier.

13. De kinderen van God hebben eigendom aan alles, alles is van hun. Zij treden niet op een ander mans grond, zij eten hun eigen spijs, zij hebben geen geleende kleren, zij bewonen geen huizen van andere lieden, zij gebruiken geen beesten van andere lieden, zij zien niet bij een vreemde zon, en leven niet bij een vreemde lucht; 't is allemaal hun eigen, 't komt hun alles toe, hun Vader heeft het hun gegeven. Al

achten de wereldlingen dit eigendom maar inbeelding, 't is evenwel waarheid; hebben anderen veel goed en groot gebied, zij hebben het maar als slaven, die huns meesters goed voor Zijn kinderen dragen, en als soldaat, om hun betaalheren te beschermen. De goddelozen mogen het de Godzaligen dank weten, dat ze leven, dat ze een brok voor hun lopen en draven hebben, want zo er geen Godzaligen meer waren, zij lagen allen in de hel. Zij leven van der Godzaligen goed; God geeft hun het gebruik door zijn gewone goedheid, en de Godzaligen hebben er niet te minder om.

14. Alles wat de Godzaligen in bezitting en gebruik hebben, dat hebben ze in de gunst van hun Vader. Alles, wat er is, dient de goddelozen onwillig, 't zucht alles tegen hen aan, Rom. 8:20, 22. Maar alles wat de Godzaligen gebruiken, komt tot het einde, waartoe het voortgekomen was.
15. Alles wat er is, dat is om hen te dienen. De zon, maan en sterren om hen te lichten en te verheugen; de aarde met haar volheid, om hun voedsel en deksel te beschikken, en hen te vermaken; voor hen is vogel in de lucht, dier op 't land, vis in de wateren; de duivel uit de hel moet hen dienen, al was het om hen te heiligen, 2 Kor. 12:7, hoewel hij 't zo niet meent. Al van de godlozen woelen en arbeiden is in 't einde toch voor de Godzaligen, naar ziel en lichaam; de engelen zelf, o, wonderbare goedheid! zijn gediensstige geesten, die tot dienst uitgezonden worden om van degenen wil, die de zaligheid beërven zullen, Hebr. 1:14. *Ziet, zo zijn de kinderen van God dikwijls als niets hebbende, en nochtans alles bezittende*, 2 Kor. 6:10. De Heere Jezus heeft hen door zijn armoede rijk gemaakt, 2 Kor. 8:9.

Hoe die te gebruiken.

XIII. Ten eerste. Daarom kinderen van God, merkt u aan als zo hoog en zo rijk; doch weet dat dit de toewerp maar is, en niets is bij het geestelijke, dat gij bezit en verwacht.

- Bent u heer van alles, met wat een prinselijke geest behoorde u alles aan te merken als onder u, en niet te gedogen dat iets, of geld, of spijs, of mens, of eer, of iets anders u onder zijn macht brenge, u overheerse, en uw genegenheden afleide om onderworpen te zijn.
- Bent u heer en eigenaar van de wereld, waartoe dan zo zorgvuldig en zo bekommerd,

vrezende nog eens gebrek te zullen hebben? Waarom dan zo woelende om geld en goed te vergaderen, daar het allemaal toch uw is, zowel het andere als het vergaderde?

- Bent u heer van alles, gebruikt dan alles als eigenaar; gebruikt zó de hemel, de aarde, ziet zo alles aan, en vermaakt u in het zienlijke, in het hoorbare, in het riekende en in het smakelijke; maar ziet dan ook wel toe, dat gij u gedraagt als een goedaardig heer; wacht u van tirannie, al wat de Heere u tot gebruikt geeft, gebruikt dat zo en bestiert dat zo, uw beesten, en dienaars, en allen, die onder u staan, of voor u arbeiden.
- Bent u heer van alles, ziet dan wel toe, dat gij geen onrechtvaardige middelen gebruikt om aan het uwe te komen, maar ontvangt het alles uit de hand van uw Vader, hoe veel of hoe weinig Hij telkens tot uw gebruik gelieft te geven, omdat het voor u genoeg zal zijn, gebruikende zulke middelen, als Hij u heeft voorgeschreven. Een enig kind is erfgenaam van al het goed, dat in zijns ouders huis is; maar als het tegen de wil van de ouders iets van hetzelfde wegneemt, zo vertoornt het dezelve, zo ook hier. Van alle bomen in de lusthof van de wereld moogt gij vrijelijk eten, maar wacht u voor de ene boom, die zonde genaamd wordt. Vergenoegt u met de bedeling uws Vaders, die zal u alles genoeg geven, is 't niet naar uw onwijze begeerte, 't zal naar uw gezondheid zijn; daarom zegt vrij in het geloof: *De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken*, Ps. 23:1.
- Bent u heer van alles, vergeet toch uw geringe afkomst niet, opdat het spreekwoord van u niet waar zij: *Als niet komt tot iet, dan kent iet zichzelf niet*. Weet dat gij een zondaar zijt, en waardig niets te ontvangen, en dat de Heere het u uit enkele goedheid geschenken heeft, en u alle dingen rijkelijk verleent om te genieten, 1 Tim. 6:17. En zo gij 't alles ontvangen hebt, roemt niet, alsof gij 't niet ontvangen, maar van u zelf had. Dit is de toegift.

Erfgenamen van de zaligheid.

XIV. Ten tweede. Zij zijn erfgenamen van al veel beter goed, dan hemel en aarde met al hun schepselen zijn. Zij zijn erfgenamen van alle de goederen van het genadeverbond, in hoofdstuk 16 voorgesteld; van deze zegt de apostel: 1 Kor. 2:9. *Hetgeen het oog niet*

heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklommen, hetgeen God bereid heeft die, die Hem liefhebben. Deze erfenis is een bestendig wezen, Spr. 2:7. Duurachtig goed, en gerechtigheid, Spr. 8:18. 't Is het koninkrijk, 't welk de Heere Jezus hun verordineerd heeft, Luk. 22:29. *'t Is een onverderfelijke, een onbevleekelijke, en onverwelkelijke erfenis, die in de hemelen bewaard is voor u,* 1 Petrus 1:4. 't Is een heerlijke erfenis, Ef. 1:18. En welke de rijkdom zij van de heerlijkheid van zijn erfenis in de heiligen. 't Is een eeuwige erfenis: Hebr. 9:15, Opdat degenen, die geroepen zijn, de belofte van de eeuwige erve ontvangen zouden. 't Is God zelf. Klaagl. 3:24, *De Heere is mijn deel.*

't Is onbedenklijk, 't is onuitspreklijk wat dit is, niemand kan er een begrip van maken, dan die het enigszins genoten heeft, en wat zal dat zijn, als de ziel onmiddellijk God genieten zal in verzadiging; daar kunnen wij nu niet anders van zeggen, dan: *o hoe groot!*

Neemt dit nu alles eens te samen, slaat uw ogen aan de ene zijde op uw eigen walgelijke, hatelijke en verdoemelijke staat; en aan de andere zijde op uw kindschap, en daarin op deszelfs voortreffelijkheid in zichzelf, als zijnde afkomstig van God, de Koning der koningen, en nu der Goddelijke natuur deelachtig, 't welk aan zo weinigen geschiedt; ziet en overweegt met aandacht dat u een kind van God geworden bent door aanneming, door de ondertrouw met Christus, door de wedergeboorte; ziet de heerlijke voorrechten, die u daardoor toekomen, namelijk: van God bemind te zijn, van God bewaard te worden, van alles verzorgd te worden, Gods ontferming tot zich in zijn wederwaardigheden te hebben, van God in zijn bidden verhoord te worden, en een erfgenaam van God te zijn. Ons verstand is te klein om de grootheid in te zien; 't is onmogelijk die door te zien, men moet in verwondering zeggen: *Welgelukzalig is het volk, diens God de Heere is; het volk, dat Hij Zich ten erve verkoren heeft,* Ps. 33:12. *Welgelukzalig zijt gij, o Israël! wie is u gelijk? Gij zijt een volk, verlost door de Heere,* Deut. 33:29.

Men moet trachten naar verzekering van Zijn kindschap.

XV. Dit zal zeer licht goedgekeurd worden van een gelovige, schoon zwak, of ook

eerstbeginnende, 't zal zijn hart tot de zaken in verlangen doen uitgaan; maar 't zal hem ook enigszins beklemmen, omdat hij vreest, dat hij aan dezelve geen deel heeft, en dat hij misschien nooit de aanneming tot kinderen deelachtig zal worden. Daarom zal het nodig zijn, dat wij de natuur van een kind Gods, zo in zijn natuur, begin, gestalte en aandoeningen of werkingen voorstellen, dat een onbekeerde, die zich vlug inbeeldt dat hij een kind Gods is, zien kan, dat hij het niet is, en dat een kleingelovige, die vreest het niet te zijn, zien kan, dat hij het immers is.

In het vorige hoofdstuk hebben wij getoond, dat men verzekerd kan zijn van zijn rechtvaardigmaking, dat is, én van de vergeving, én van zijn recht tot de zalige erfenis, en dat men trachten moet daarvan verzekerd te zijn, dat men, ontslagen zijnde van de vreze, God in liefde en blijdschap als een kind diene en ere. Legt u tot die einde bij deze kentekens, en maakt door vergelijking van u met die, uw staat op.

't Welk gekend wordt uit het geloof.

XVI. 1. Men verkrijgt de aanneming tot kinderen door het geloof: Joh 1:12. *Zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen van God te worden.* Gal. 3:26. *Gij zijt allen kinderen van God door het geloof.*

Indien u dan bevindt, dat u op het gevoelig gezicht van uw zondige en verdoemelijke staat, en op en door hartelijke begeerte naar verzoening met God, naar de staat van kindschap, naar leven in gemeenschap met God, in vrede van het geweten, in liefde tot God, in vreze voor Hem, naar gestalte en oefening van heiligmaking, naar bestendige strijd tegen de zonde, naar in het geloof bewaard te worden, naar eeuwig zalig te worden, uw toevlucht genomen hebt, en nog gedurig met vele gebeden en verzuchtingen toevlucht neemt naar Jezus Christus, die u kent als de volkomen, en alle volheid van zaligmaken in Hem hebbende Borg, en als goedig u door het Evangelie roepende, nodigende, en Zichzelf aanbiedende om u die volheid mede te delen, en als waarachtig en almachtig; ... indien u, zeg ik, met zo'n gestalte toevlucht tot Hem neemt, Hem aanneemt, uzelf aan Hem overgeeft, en also uzelf aan Hem toevertrouwt en van die uw daden bewust bent, - gelijk u zeker bewust kunt zijn, als u maar merkt op 't geen u doet, - dan kunt u besluiten:

Ik geloof, en omdat mijn geloof zich ook uitbreidt tot het kindschap, en het geloof met Jezus de Zoon van God verenigt, en ook zich aan Jezus ondertrouwt, en de belofte daar is, dat de gelovigen macht ontvangen om kinderen van God te worden, dan zie ik, dat ik door het geloof een kind Gods ben.

Hij handelt wijselijk, die deze sluitreden uit het Woord van God, en uit de overeenkomst van zijn hart, en deszelfs uitgangen met het Woord opmaakt, ofschoon hij de heerlijkheid, de zoetheid van zodanige staat niet smaakt, of ook de verzegelde werkingen van de Heilige Geest, hem alle twijfelingen en vreze tot in de grond toe benemende, nog niet gevoelt. Een sterkgelovige zelf, moet nog veel zaken, die het hart zou opgeven, overslaan en daar niet op achten, omdat hij de waarheid van de zaken heeft en ziet.

Uit het beeld Gods.

XVII. 2. 't Kindschap wordt gekend uit het beeld Gods. Een vader genereert een zoon naar zijn beeld, een mens teelt een mens, 't kind heeft dezelfde menselijke natuur, die de ouders hebben. Alzo wederbaart ook de Heere Zijn kinderen naar zijn beeld, Col 3:10 Ef. 4:24. Hij maakt hen aan de Goddelijke natuur deelachtig, 2 Petrus 1:4. Navolgers Gods als geliefde kinderen, Ef. 5:1. Indien dan een gelovige bevindt, dat hij, die eertijds duisternis was, nu licht is in de Heere, verlichte ogen des verstands heeft, de Heere Jezus, de Heilige Geest kent, welk licht hem openbaart de zondigheid zijns harten tot zijn beschaming, de beminnelijkheid van het geestelijke leven met God, waardoor de ziel Gaande gemaakt wordt in begeerten; verfoeiende de ijdelheid en verachtelijkheid van al wat bij de natuurlijke mensen heerlijk en beminnelijk is; indien het hart verenigd is met de wil Gods, al de lust en het vermaak om die alleen te doen in gedachten, woorden en daden, en dat in liefde, vreze en gehoorzaamheid; indien de hartstochten uitgaan naar God, om gedurig in zijn gemeenschap te zijn, zich in de Heere te vergenoegen, te verblijden en te vermaken, om ontslagen te zijn van de zonde; indien een gelovige dit in zich in waarheid bevindt, hij heeft zeker het beeld Gods, omdat de Schrift zegt dat het beeld Gods daarin bestaat; maar zolang wij aan deze zijde van de eeuwigheid zijn, zo is het beeld Gods in de mens onvolmaakt, de beste heeft er maar een klein beginsel van, en heeft nog veel van de oude mens. Hieruit ontstaat de strijd tussen vlees en geest, en

derzelver begeerte, Gal. 5:17; een bidden tegen de zonde, en om heiligmaking, zodat ook zelfs uit de strijd openbaar wordt, dat iemand het beeld Gods heeft; want indien het alles vlees was, daar was geen partij, en alzo geen strijd, maar vrede in het genieten van zijn aardse begeerlijkheden. Ziet u dan het beginsel van 't beeld Gods in waarheid in u, dan mag u, dan moet u verder gaan, en daaruit besluiten, dat u een kind van God bent, en een erfgenaam van het eeuwige leven. Ik spreek van *waarheid*, niet van de trap.

Uit de natuur, bewegingen en werkingen van een kind.

XVIII. 3. Het derde kenteken van een kind Gods te zijn, zijn de werkingen, die een kind Gods eigen zijn. Om deze u te tonen, zullen wij een kind Gods vergelijken met een kind in de natuur, bijzonder in liefde tot de ouders, en broeders, en zusters.

Gelijk God hen bemint met een oneindige, eeuwige en onveranderlijke liefde, zo ontvonkt in de kinderen van God, nu met de Goddelijke liefde bestraald wordende, een wederliefde: 1 Joh. 4:19. *Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft.*

Deze liefde is een waarachtig en onfeilbaar merkteken van het kindschap: 1 Kor. 8:3. *Zo iemand God liefheeft, die is van Hem gekend.*

Deze liefde vertoonde zich in David gedurig in de Psalmen: Ps. 18:2. *Ik zal U hartelijk liefhebben, Heere, mijn sterkte!* Ps. 116:1. *Ik heb lief; want de Heere hoort mijn stem.*

Paulus werd door de liefde Gods krachtig aangezet: 2 Kor. 5:14. *De liefde van Christus dringt ons.* Ja, daar is in niemand geloof, of de liefde openbaart zich: Gal. 5:6. ... *het geloof, door de liefde werkende.*

Hoe een kind in de natuur werkt.

Daar is tussen de ouders en de kinderen een liefde, die de Grieken *storgee* noemden, welk woord van ons niet wel, dan door omschrijving vertaald kan worden. 't Is de ingeschapen, de innerlijke toegenegenheid, die vanzelf uit het hart voortkomt en alleen tussen ouders en kinderen plaats hebben kan, en tot anderen niet kan uitgaan; een stiefmoeder kan haar stiefkinderen bijzonder liefhebben, maar zij zegt, ik kan ze 't

moederlijke hart niet geven, dat is die *storgee*. Deze liefde verenigt als ouders en kinderen, en gaat in de betrekking uit in eigenheid, vele vriendelijkheid, zorg en goeddadigheid.

Natuurlijke kinderen zijn graag bij de ouders; ziet een kind de moeder uitgaan, 't schreit de moeder achterna; mist het de moeder, 't ziet rondom en zoekt, de moeder, en niet vindende, zo schreit en treurt het; ziet het de moeder wederom, 't snelt naar haar toe, valt in haar schoot, lacht en verblijdt zich. Komt het iets voor, waarvoor het schrikt, 't loopt naar de moeder, vertrouwt op haar schoot, en vreest niet. 't Zorgt niet voor kost en kleren, maar verwacht dat van de ouders. Al heeft het thuis een schraal deel, 't heeft nog liever thuis droog brood, dan allerlei lekkernijen bij vreemden zonder de tegenwoordigheid van de moeder. 't Is blij, dat de moeder het iets gebiedt te halen, en verricht haar bevel met vrolijkheid, en 't is het tot vermaak, als de moeder daar genoeg in neemt. 't Heeft vreze voor de ouders, en wil ze niet vertoornen; en is het stout geweest en houden ze zich wat vreemd, dat is het kind niet te dragen, 't rust niet met aanlopen, vleien, smeken, totdat het de vorige vriendelijkheid wederom verkrijgt. Zijn de kinderen groter, zij kunnen niet verdragen dat iemand een ontrendend woord van de ouders spreekt, 't steekt hun in 't hart, en zij verdedigen ze met alle macht. De liefde van het kind gaat ook uit tot de broeders en zusters, daar verenigt het zich mee, daar verblijdt het zich in, maar scheidt zich gemakkelijk van de vreemden, af. Een ieder weet dat dit alles in een kind is.

Neemt dit gezegde bij elkaar, en brengt het over tot het geestelijke, en u zult in de kinderen van God dezelfde natuur vinden. Indien iemand dit niet in zich heeft, hij houde zich vrij verzekerd, dat hij geen kind Gods is! maar indien iemand in waarheid die natuur geestelijk in zich bevindt, hij heeft grond om te besluiten, dat hij een kind Gods is. Brengt dan die gestalte van een kind over tot de kinderen van God en u zult zien, dat de Schrift datzelfde van de kinderen van God zegt.

Hoe een geestelijk kind van God werkt.

XIX. (a) Een kind Gods, behalve de tedere liefde tot God, is begerig naar de gedurige tegenwoordigheid Gods. Ps. 73:28, *Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen.* Verbergt Zich de Heere van de ziel, zij is ontsteld: Hoogl. 5:6... *mijn Liefste was geweken, Hij was doorgestaan; mijn ziel ging uit vanwege zijn spreken.* Ps. 30:8. ... toen Gij Uw aangezicht verbergtet, werd ik verschrikt. Gaat de Heere weg, zij schreit Hem achterna: 1 Sam. 7:2. ... *het gehele huis Israëls klaagde de Heere achterna.*

Zij loopt Hem na, en kleeft Hem aan: Ps. 63:9. *Mijn ziel kleeft U achteraan.* En moet ze dan zijn tegenwoordigheid missen, zij zit eenzaam en treurt, als een eenzame mus op het dak, Ps. 102:1. Klaagl. 1:16. *Om dezer dingen wille ween ik; mijn oog, mijn oog vliet af van water, omdat de trooster, die mijn ziel zou verkwikken, verre van mij is.*

In die vervreemding denken ze aan de dagen van ouds, dat maakt hun hart week, en verwekt in hen een sterk verlangen naar de vorige gemeenschap: Job 29:2-5. *Och, of ik ware gelijk in de vorige maanden, gelijk in de dagen, toen God mij bewaarde! Toen Hij zijn lamp deed schijnen over mijn hoofd, en ik bij zijn licht de duisternis doorwandelde; gelijk als ik was in de dagen van mijn jonkheid, toen Gods verborgenheid over mijn tent was; toen de Almachtige nog met mij was.* Ps. 89:5. Heere! waar zijn Uw vorige goedertierenheden? Dan roept de ziel met David uit, Ps. 42:3, *Mijn ziel dorst naar God, naar de levende God; wanneer zal ik ingaan, en voor Gods aangezicht verschijnen?* Komt de Heere haar wederom voor, dan schreit ze van blijdschap, en zegt: Jes. 12:1, 2. *Ik dank U, Heere! dat Gij toornig op mij geweest zijt; maar uw toorn is afgekeerd, en Gij troost mij. Ziet, God is mijn heil, ik zal vertrouwen en niet vrezen; want de Heere, Heere is mijn sterkte en psalm, en Hij is mij tot heil geworden.* En als de Heere al met zoetigheden en vertroosting niet belooft voor te komen, zij willen evenwel bij Hem blijven, al zouden ze sterven van honger in het uitzien, in het wachten, in het schreien, zij willen evenwel niet van Hem aflopen, en zich met de heerlijkheden van de wereld vermaken. Dan zegt de ziel nog: *Wien heb ik nevens U in de hemel? nevens U lust mij ook niets op de aarde! Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de rotssteen mijns harten, en mijn deel in eeuwigheid,* Ps. 73:25, 26.

(b) Zij is een als kind ootmoedig voor 't aangezicht van haar Vader, als een worm, als een

niet, en zo buigt zij zich voor Hem, en zet zich onder Hem, als een gespeend kind: Ps. 131:1, 2. *O Heere! mijn hart is niet verheven, en mijns ogen zijn niet hoog; ook heb ik niet gewandeld in dingen mij te geven en wonderlijk. Zo ik mijn ziel niet heb gezet en stil gehouden, gelijk een gespeend kind bij zijn moeder! mijn ziel is als een gespeend kind in mij.*

(c) De ziel van een kind Gods is gewillig om des Heeren wil te doen, dat is haar lust en vermaak: Ps. 110:3. *Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag uwer heirkraft, in heilige sieradiën.* Rom. 7:22. *Ik heb een vermaak in de wet Gods naar de inwendige mens.* 2 Kor. 5:2. *Daarom zijn wij ook zeer begerig, hetzij inwonende, hetzij uitwonende, om Hem welbehagelijk te zijn.*

Als ze van de zonden overvallen wordt, 't smart haar tot in 't binnenste van haar ziel, en zij kan niet tevreden zijn, totdat ze wederom in het bloed van Christus afgewassen is, en zij wederom vrede bij God heeft: Ps. 32:3, 4, 5. *Toen ik zweeg, werden mijn beenderen verouderd, in mijn brullen de gehele dag. Want uw hand was dag en nacht zwaar op mij; mijn sap werd veranderd in zomerdroogte. Mijn zonde maakte ik U bekend, en mijn ongerechtigheden bedekte ik niet.* Ps. 51:4, 5. *Was mij wel van mijn ongerechtigheid, en reinigt mij van mijn zonden. Want ik ken mijn overtredingen; en mijn zonde is steeds voor mij.*

En als de Heere na haar vallen haar weer aanneemt, en zijn genade en vertroosting haar doet gevoelen, dan ontsteekt haar liefde te heftiger tot God, Ps. 116:1, *Ik heb lief; want de Heere hoort mijn stem.*

(d) Uit deze allen blijkt de liefde van een kind Gods tot God, en gelijk ze God liefhebben, zo hebben ze ook de kinderen van God lief: 1 Joh. 5:1. ... *een ieder die liefheeft Degene, die geboren heeft, die heeft ook lief degene, die uit Hem geboren is.*

Dit is een blijk van een kind Gods te zijn: 1 Joh. 3:14. *Wij weten dat wij overgegaan zijn uit de dood in het leven, omdat wij de broeders liefhebben.*

Zij kennen onderscheid tussen een kind Gods en een kind van de wereld, deze zijn in hun ogen veracht, maar geen eren ze, Ps. 15:4. Zij hebben ze lief, niet omdat ze van een goedaardig karakter zijn, omdat ze nederig zijnde zich onderstellen, omdat ze getrouw

zijn, en dat men niet heeft te vrezen door hen bedrogen te zullen worden, omdat ze burgerlijk en godsdienstig zijn, maar omdat zij erkennen, dat ze Jezus liefhebben, en dat Jezus hen liefheeft. Daarom gaat hun hart naar hen uit, en verenigt zich met hen, om te samen uit te komen voor Jezus en zijn zaak. Hun begeerte is tot de heiligen, die op de aarde zijn, en de heerlijken, in welke al hun lust is, Ps. 16:3. *Ik ben een gezel van allen, die U vrezen, en van hen die uw bevelen onderhouden*, Ps. 119:63. Met deze willen ze verhoogd met deze willen ze vernederd worden, énerlei lot willen zij met elkaar ondergaan: Hebr. 11:25, 26. *Verkiezend liever met het volk van God kwalijk gehandeld te worden, dan voor een tijd de genieting van de zonden te hebben; achtende de versmaadheid van Christus meerdere rijkdom te zijn, dan de schatten van Egypte.*

Dus hebben wij in het kort de natuur van een kind Gods voorgesteld, opdat het een bekwame spiegel zou zijn voor bekeerden en onbekeerden, om er hun staat in te zien. Neemt nu deze drie bovengestelde kentekenen bij elkaar, en zo het u te doen is om te weten, of gij een kind Gods bent of niet, zo brengt u in de tegenwoordigheid van de alwetende God, en legt u daarbij, en hoort dan wat uw geweten zegt.

Overtuiging van die, welke geen kinderen Gods zijn.

XX. Indien nu iemand overtuigd is, dat hij noch geloof, noch beeld Gods, noch natuur van een kind Gods heeft, maar 't tegendeel van die, die zij overtuigd, dat hij geen kind Gods is, en hij blijve toch in dat gezicht wat staan, en overdenke dan verder, dat dan God zijn Vader niet is, noch de Heere Jezus zijn Zaligmaker; dat hij geen deel heeft aan enige beloften, die in de Bijbel staan, noch aan de eeuwige zaligheid. O, de Heere drukke die staat op zijn hart! Daarbij hij overdenke dat hij een kind ('t is ijselijk) van de duivel is, een kind des toorns, dat is een voorwerp van Gods toorn, dat alle bedreigingen en alle vloeken, die in het Woord staan, op hem zijn, en dat hij niet anders te verwachten heeft, als hij zo stierf, dan de eeuwige verdoemenis. Is er enig historisch geloof, is er enige aandacht op het natuurlijke geweten, zo'n staat, en overtuigd te zijn dat men in die staat is, behoorde immers te ontstellen, en de mens te doen schrikken en beven, en te doen omzien, of er geen raad was om verlost te worden. Zo het dan ernst is, wel zo is er nog

raad om van een kind des duivels een kind Gods te worden, om van een erfgenaam van de verdoemenis een erfgenaam te worden van de eeuwige zaligheid. 't Is toevlucht nemen tot de Heere Jezus, Hem door het geloof aan te nemen, die krijgen macht om kinderen van God te worden, Joh 1:12. Die hebben de beloften, dat ze zalig zullen worden, Hand 16:31.

Van die, welke kinderen Gods zijn.

XXI. Aan de andere zijde, indien iemand uit de bovengestelde kentekenen overtuigd is, dat zijn hart zo is en werkt, als boven gezegd is, zo mag hij niet nalaten te besluiten, dat hij een kind Gods is. Hij mag niet nalaten dat besluit op zijn hart te drukken als waarheid, nu zijn wij kinderen van God, 1 Joh. 3:2. Hij mag niet nalaten zich in deze zijn gelukzalige staat te verblijden; zo hij 't niet doet, hij bezondigt zich tegen de Heere, niet erkennende de grote liefde Gods, waarvan ziet: 1 Joh. 3:1, *Ziet, hoe grote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelijk dat wij kinderen van God genaamd zouden worden*; niet erkennende de onuitsprekelijke voorrechten, waaraan hij deel heeft. Van eeuwigheid tot een kind Gods verordineerd te zijn, in de tijd aangenomen, met Christus ondertrouwd, door de Heilige Geest wedergeboren te zijn, van God als Vader bemind te zijn, van Hem als Vader bewaard te worden, van alles verzorgd te worden, een voorwerp te zijn van zijn medelijden en ontfermingen, altijd verhoord te worden in alles, wat men in Christus' naam begeert, een erfgenaam van God, van de wereld, van de eeuwige zaligheid te zijn, kan er wel wat heerlijker, wat gelukzaliger zijn, en dat voor zulk een mens, zo zondig en ellendig in zichzelf? En hij onder de weinigen, die dat deelachtig worden? Is er nog iets meer, iets hoger, dat gij daarbij denken of begeren kon? En zo niet, waarom verblijdt zich uw hart niet over al die gelukzaligheden? *Dat zijn gunstgenoten van vreugde opspringen om die eer; dat zij juichen op hun legers*, Ps. 149:5. Dat is dankbaarheid, dat is Gode aangenaam, dezulken zal Hij verder ontmoeten: Ps. 37:4. *Verlustig u in de Heere, zo zal Hij u geven de begeerten uws harten*.

(a) Ziet toe, dat gij de gestalten, en de uitwerkingen van het hart, boven in de tekenen gesteld, en die gij in u bevindt, niet toeschrijft aan uw natuur, alsof die zulke gestalte en

werkingen kon opgeven door de uitwendige verlichting; dat is hoogmoedigheid, dat ontnemt God zijn werk, dat Hij alleen door een almachtige kracht in u gewrocht heeft.

(b) Ziet toe, dat de grootheid van de zaak, en uw onwaardigheid u niet beletten uw staat vast te stellen, daar gij de waarheid toch ziet; dat is hoogmoedigheid, alsof gij niets wilde ontvangen, of gij moest het waardig zijn, en de gift moest met uw waardigheid overeenkomen. Weet dat God aan Zijn kinderen alles doet boven en tegen hun waardigheid, de beste is alles zowel onwaardig als de slechtste, 't is alles tot prijs der heerlijkheid van zijn genade, Ef. 1:6. Daarom, als God het aan u gedaan heeft, en doen zal, ontvangt gij het al, en wees vrij klein, maar nochtans blijde.

(c) Ziet toe, dat de overgebleven verdorvenheden u de waarheid niet doen ontkennen; omdat wij weten, dat God Zijn kinderen hier alles ten dele maar geeft, en in de besten nog vele verdorvenheden laat overblijven, zo hebben wij niet te zien of er, en hoeveel verdorvenheden nog in ons zijn, maar of er waarheid, geest en leven is; zo ja, zo maakt met Paulus, Rom. 7:17, onderscheid tussen dat geestelijke Ik, en het vleselijke; en weet dat dit nieuwe mensje zeker daar blijven zal, en dat de oude Adam dat nooit zal doden. Dat gij uit de trap van zondigheid en geestelijkheid nooit een besluit kunt maken, maar dat het besluit moet opgemaakt worden uit de waarheid. Welnu dan, stap alle hinderpalen over, heft uw hoofd uit de gebreken op, ziet uw geluk, en verblijdt er u over. Verblijdt u in de Heere ten allen tijde; wederom zeg ik: verblijdt u, Filip. 4:4.

Moeten zich als kinderen gedragen.

XXII. Die nu overreed zijn, dat ze kinderen van God zijn, op die ligt nu de verplichting, dat ze zich ook als kinderen van God gedragen; dit is geen last, die ik hun opleg, en die door deszelfs zwaarte het geluk wat zou verminderen; neen, het is de rechtvaardigen een blijdschap recht te doen, Spr. 21:15. De natuur van een kind Gods welt vanzelf op om alles te doen, wat een kind betaamt te doen, 't is zijn lust, zijn vermaak, zijn leven, en niets bedroeft het, dan dat het zijn hemelse Vader niet meer zuiverder en geestelijker dient. Welaan dan, omdat gij kinderen van God zijt, zo gedraagt u als kinderen.

Gode zich toevertrouwen.

XXIII. 1. Vertrouwt dus alles naar ziel en lichaam uw hemelse Vader toe, zonder vreze en bekommernissen: Matth. 6:31, 32. Daarom zijt niet bezorgd; want uw hemelse Vader weet, dat gij alle deze dingen behoeft.

Vreze en bekommernis vertoont: óf een twifelen, dat men een kind Gods is, ofschoon het hart van de waarheid overreed is, als het zich bij het Woord ziet; óf het is een wantrouwen aan Gods macht, of nauw opzicht, of goedheid; alles zo klaar tegen het Woord; of het is een onordelijke begeerte en een onverloochendheid aan zijn eigen zin, om dit of dat in zulke trap, in zulke tijd te hebben; een zonde, die in een kind, dat onderworpen aan de wil en de wijsheid des Vaders behoort te zijn, geen plaats behoorde te hebben. Strijdt dan daartegen, geeft het de Heere in de hand, en vertrouwt het Hem toe: Ps. 10:14. *Gij ziet het immers; want Gij aanschouwt de moeite en het verdriet, opdat men het in uw hand geve; op U verlaat zich de arme, Gij zijt geweest een Helper der wezen.*

Ziet gij er dan van af; laat de Heere zorgen. *Wentel uw weg op de Heere, en vertrouw op Hem, Hij zal het maken*, Ps. 37:5. 1 Petrus 5:7, *Werpt al uw bekommernis op Hem, want Hij zorgt voor u.* Verheerlijkt Hem zo in Zijn almachtigheid, getrouwheid, wijsheid en goedheid, en u zult bevinden, dat het wel zal zijn, en dat het einde vrede zal zijn.

Eren en vrezen.

XXIV. 2. Eert en vreest uw hemelse Vader met een kinderlijk hart. Die allernauwste en allerzoetste betrekking tussen God en hen moet vooral de hoogachting van God niet verminderen; maar men heeft zich te vergenoegen de hoge heerlijkheid van de Goddelijke majesteit gedurig te beschouwen en te erkennen, en altijd zichzelf te kennen, opdat men klein blijve, en een heilig ontzag en eerbied voor God hebbe, en dat aan God vertone: Mal. 1:6. Een zoon zal de vader eren, en een knecht zijn heer; ben Ik dan een Vader, waar is Mijn eer? En ben Ik een Heere, waar is Mijn vreze? 1 Petrus 1:17. *Indien gij tot een Vader aanroept Degene, die zonder aanneming des persoons oordeelt naar eens ieders werk, zo wandelt in vreze de tijd uwer inwoning.*

Alles van Hem verzoeken en verwachten.

XXV. 3. Verzoekt als een kind van zijn vader, alles van de Heere, waarnaar uw goede begeerten uitgaan. Daarom vervult de Heere Zijn kinderen in dit leven niet tot verzadiging toe, maar laat vele ledigheid in hen, opdat zij hun kinderlijke begeerte Hem zouden bekendmaken, en de vervulling van Hem afbidden. Klaagt aan uw Vader uw noden, wat u drukt, wat u dreigt, wat u graag had, en dat gemeenzaam als een kind aan zijn vader. Staat nu niet van verre, trillende en bevende, maar gebruikt nu als een kindeken de vrijmoedigheid, waartoe u recht hebt ontvangen; roept: *Abba, Vader!* Bidt om uw begeerten vervuld te krijgen met zoete kinderlijke smekingen, dat zal de Heere, aangenaam zijn. Hij zegt: Hoogl. 2:14, *Toon Mij uw gedaante: doe Mij uw stem horen; want uw stem is zoet, en uw gedaante is lieflijk.* Ps. 50:15, *Roept Mij aan in de dag van de benauwdheid.* Ps. 81:11, *Doe uw mond wijd open.* Welaan dan, omdat wij dan, broeders! *vrijmoedigheid hebben, om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus, zo laat ons toegaan met een waarachtig hart in volle verzekerdheid van het geloof,* Hebr. 10:19, 22. Houdt toch in de toenadering de gestalte van een kind, en zo roepende gelooft, dat Hij u als een Vader zal verhoren, en het nodige en nuttige geven, ziende veel op Lukas 11:11-13, *Wat vader onder u, indien de zoon om brood bidt, zal hem een steen geven? Of zo hij ook om een ei zou bidden, zal hij hem een schorpioen geven? Indien dan gij, die boos zijt, weet uw kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, die in de hemelen is de Heilige Geest (goede gaven, Matth. 7:11) geven degenen, die ze van Hem bidden?*

Zich onderwerpende aan de kastijdingen.

XXVI. 4. Onderwerpt u als een kind aan de kastijding des Heeren als van een Vader. De Heere handelt met Zijn kinderen op menselijke wijze; als zij misdoen, des Heeren inzettingen ontheiligen, en zijn geboden niet houden, dan bezoekt Hij hun overtredingen met de roede, en hun ongerechtigheid met plagen, met zeer velerlei wederwaardigheden, zo in hun lichaam, als in de ziel. Hiertegen op te stuiven, verdrietig te zijn en te morren, dadelijk te zeggen: *ik ben geen kind Gods, God is mijn Vader niet, God is hard tegen mij, was Hij mijn Vader, Hij zou wel medelijden met mij hebben, Hij zou mij wel verlossen van dit smartelijk en bijzonder van dit zondig kruis,* dat is de natuur van een rechtgeaard

kind niet; maar 't past een kind stil te zijn, zich ootmoedig te onderwerpen en te zeggen: *Ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd*, Micha 7:9. *Ik ben verstomd; ik zal mijn mond niet open doen; want Gij hebt het gedaan*, Ps. 39:10. 't Past u onder de roede u te vernederen, u te laten tuchtigen en als een kind in de roede te vallen, en te smeken om genade, niet als een vreemde, maar als een kind, het kindschap door het geloof vasthoudende, en zo op genade en op uitkomst te hopen, volgens de vermaning: 1 Petrus 5:6, *Vernedert u dan onder de krachtige hand van God, omdat Hij u verhoge te zijnen tijd*. Daarom wat u doet, houdt u nooit vreemd over de hitte van de verdrukking onder u, die u geschiedt tot verzoeking, alsof u iets vreemds overkwame, 1 Petrus 4:12. Weet dat dit de gewone weg des Heeren is met Zijn kinderen. Ziet dit: Heb 12:6-9. *Die de Heere liefheeft, kastijdt Hij, en Hij geselt een iedere zoon, die Hij aanneemt. Indien gij de kastijding verdraagt, zo gedraagt Zich God jegens u als zonen; (want wat zoon is er, die de vader niet kastijdt?) Maar indien gij zonder kastijding zijt, welke allen deelachtig zijn geworden, zo zijt gij dan bastaarden, en niet zonen ... zullen wij dan niet veel meer de Vader van de geesten onderworpen zijn, en leven?*

Gehoorzamen.

XXVII. 5. Gehoorzaamt God als uw Vader, en tracht naar Hem te aarden. Hier is het onderscheid tussen de ware en natuurlijke heiligheid. Dit is de vermaning: 1 Petrus 1:14, 15. *Als gehoorzame kinderen, wordt niet gelijkvormig aan de begeerlijkheden... Maar gelijk Hij, Die u geroepen heeft, heilig is, zo wordt ook gij zelf heilig in al uw wandel*. Ef. 5:1. *Zijt dan navolgers Gods, als geliefde kinderen*.

Toont het licht, dat in u is, toont de nieuwen mens, en uw gelijkvormigheid met de Goddelijke natuur, toont dat de aardse goederen uw deel niet zijn, dat gij een ander, een beter, een vergenoegd deel hebt. Toont uw nederigheid, zachtmoedigheid, bescheidenheid, uw liefde, vreze en gehoorzaamheid naast God, uw lijdzame onderwerping onder zijn kastijdende hand, opdat de mensen, uw licht ziende, God mogen verheerlijken: Joh 15:8. *Hierin is Mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt; en gij zult Mijn discipelen zijn*.

Ijvert zo met hart, met woorden en daden voor de eer van uw Vader, en Hij zal tonen dat het Hem aangenaam is, en zal u zijn Vaderlijke gunst te meer laten gevoelen: Filip. 2:15,

Opdat gij moogt onberispelijk en oprecht zijn, kinderen van God zijnde, onstraffelijk in het midden van een krom en verdraaid geslacht, onder welke gij schijnt als lichten in de wereld.

In liefde en vrede met elkaar leven.

6. Leeft als kinderen in onderlinge liefde en vrede, opdat de mensen zien, dat in u een andere Geest is dan in hen.

Hoofdstuk 36: Van de geestelijke vrede

Hoofdstuk 36

Van de geestelijke vrede

Uit de rechtvaardigmaking, zowel de vergeving van zonden, als het stellen in 't recht ten eeuwigen leven, vloeit vrede met God: Rom. 5:1. *Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onze Heere Jezus Christus.*

Verscheiden betekenissen

1. Het woord vrede wordt zeer verscheidenlijk in Gods Woord genomen; in 't gemeen betekent het allerlei heil en voorspoed; in 't bijzonder betekent het, of de burgerlijke of de geestelijke vrede. De burgerlijke vrede is de geruste samenleving van machthebbers, steden, families, particulieren met elkaar. De gelovigen zijn verplicht aan hun kant alles bij te brengen, wat tot verhindering van ongenoegen en bevordering van de vrede dienen kan: Rom. 12:18. *Indien het mogelijk is, zoveel in u is, houdt vrede met alle mensen.*

Doch, licht en duister vuur en water, leven en dood, Christus en de duivel, gelovige

kinderen van God en ongelovige kinderen van de duivel, kunnen in der eeuwigheid niet overeenkomen; daarom hebben de Godzaligen zich niet veel uitwendige vrede in de wereld in te beelden, de wereld haat hen, Joh 15:18. Daarom doet ze alles aan de Godzaligen, wat haat verwekken kan, zodat ze zich naar verdrukkingen mogen zetten. In deze opzichte zegt de Heere Jezus: Matth. 10:34, *Meent niet dat Ik gekomen ben om vrede te brengen op de aarde: Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard.* Hier zullen wij niet van die, maar van de geestelijke vrede spreken, deze heeft wederom opzicht op de gelovig en onder elkaar, of hij heeft opzicht op God en de geweten; van deze handelen wij hier.

Heeft opzicht op het verleden.

II. De vrede tussen God en het geweten ziet op de vorige of op de tegenwoordige en de toekomstige staat. Ten opzichte van de vorige staat, is het een ophouden en afleggen van de vorige vijandschap. Door de zonde was er vijandschap tussen God en de mens, Rom. 5:10. De zonde maakte scheiding tussen die beiden, en verborg het aangezicht Gods voor de mens, Jes. 59:2. God haat de zondaar en heeft er een gruwel van Ps. 5:6, 7. Zijn aangezicht is tegen hem, Ps. 34:17. Zijn toorn is vaardig om hem te verderven, Rom. 2:5, 6, 9. De mens wederom aan zijn kant heeft aan God geen lust, Job 21:14. Geen welbehagen, Job 34:9. Hij haat God, Rom. 1:30. Het bedenken zijns vleses is vijandschap tegen God, Rom. 8:7. Hij loopt tegen Hem aan met de hals, met zijn dikke hoog verheven schilden, Job 15:26. In deze vrede wordt de vorige vijandschap weggenomen; God legt ze af, nu verzoend zijnde in het bloed zijns Zoons; de gelovigen leggen ze af, nu een ander hart bekomen hebbende door de Heilige Geest. Hiervan spreekt de apostel: Kol 1:19-21. *Want het is des Vaders welbehagen dat in Hem al de volheid wonen zou; en dat Hij door Hem vrede gemaakt hebbende door het bloed zijns kruises, door Hem, zeg ik, alle dingen verzoenen zou tot Zichzelf, hetzij de dingen, die op de aarde, hetzij de dingen, die in de hemelen zijn. En Hij heeft u, die eertijds vervreemd waart, en vijanden door het verstand in de boze werken, nu ook verzoend.*

En op het tegenwoordige

III. Ten opzichte van de tegenwoordige en toekomstige staat bestaat de vrede in een

eenhartige, gemeenzame, vriendelijke en lieflijke omgang van de gelovige ziel met God. Daar is een eenheid: Joh 17:21. ... *dat ook zij in Ons Één zijn*. Hoogl. 2:16. *Mijn Liefste is mijn, en ik ben Zijne*.

Daar is een gemeenzame omgang: Ps. 73:23. *Ik zal dan gedurig bij U zijn*. Micha 6:8. *Wat eist de Heere van u, dan ... ootmoedig te wandelen met uw God?*

Daar is een zoete vriendschap: Joh 15:15. ... *Ik heb u vrienden genoemd; want al wat Ik van Mijn Vader gehoord heb, dat heb Ik u bekendgemaakt*. Jak 2:23 ... *hij (Abraham) is een vriend van God genaamd geweest*.

Daar is een omgang in betoning van onderlinge liefde: Hoséa 2:22 ... *Ik zal zeggen tot Lo-Ammi: Gij zijt Mijn volk, en dat zal zeggen: o mijn God!*

De Vader heeft hen lief: Jer. 31:3. ... *Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde; daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid*.

De gelovigen hebben God wederom lief: Ps. 18:2. ... *Ik zal u hartelijk liefhebben, Heere, mijn sterkte!*

De Heere ontmoet hen in de liefde: Jes. 38:17. ... *Gij hebt mijn ziel liefelijk omhelsd*.

En de gelovige kleeft de Heere Jezus wederom in liefde aan: Hoogl. 8:5. *Wie is zij, die ... daar liefelijk leunt op haar Liefste?*

God werkt die

IV. De oorzaak van deze vrede is God. De mens zou God nooit aangezocht hebben om vrede te maken, behalve dat het wegens de zonde onmogelijk was, dat hij zou vrede verkrijgen; maar, o wonder van alle wonderen! God zelf begint aan Zijn kant.

(qq) De Vader heeft van eeuwigheid gedachten des vredes over hen gehad, en heeft in de raad des vredes de Zoon verordineerd tot een Borg, om door Hem de vrede uit te werken, heeft een vreedzaam hart, en heeft behagen in de vrede. Waarom Hij ook dikwijls *de God des vredes* genaamd wordt: Rom. 16:20. *De God des vredes zal de satan haast onder uw voeten verpletteren*.

(rr) De Zoon komt in de wereld met het gejuich van de heilige engelen: *Vrede op aarde*, Luk. 2:14. Hij verzoent de uitverkorenen met God door Zijn dood. Jes. 53:5. De straf, die ons de vrede aanbrengt was op Hem. Daarom draagt Hij de naam van *Vrede-Vorst*, Jes. 9:5. *Melchizédek, Koning van Salem, dat is des vredes*, Hebr. 7:1, 2.

En hij wordt genoemd: *onze Vrede*, Ef. 2:14.

(ss) De Heilige Geest brengt deze vrede tot het hart van de gelovigen: Rom. 14:17.

Het koninkrijk van God ... is rechtvaardigheid, en vrede, en blijdschap door de Heilige Geest.

Door middel van het Woord.

V. Om de gelovigen de vrede deelachtig te maken, gebruikt de Heere het Evangelie, als het uitwendige middel, en het geloof als het inwendige. De Heere maakt de uitverkorenen de vrede deelachtig met hen te brengen in een verbond met Hem, 't welk genoemd wordt een verbond des vredes: Jes. 54:10. ... *het verbond Mijns vredes zal niet wankelen*. Tot dit verbond nodigt en roept Hij hen door het Evangelie, 't welk daarom een *Evangelie des vredes* genoemd wordt: Ef. 6:15. *De voeten geschoeid hebbende met de bereidheid van het Evangelie des vredes*.

Om dit Evangelie bekend te maken, gebruikt de Heere mensen, die Hij als Zijn boden uitzendt, leggende het woord van verzoening in hun mond, 2 Kor. 5:19, 20. Deze worden genoemd *boden des vredes*: Jes. 33:7. ... *de boden des vredes wenen bitterlijk*. Jes. 52:7. *Hoe liefelijk zijn op de bergen de voeten desgenen, die het goede boodschap, die de vrede doet horen*. Jes. 40:9. *O Sion, gij verkondigster van goede boodschap*.

Door deze middelen brengt de Heere de mens tot het geloof, en het geloof werkzaam zijnde, zo verwekt het vrede in het geweten: Rom. 15:13. *De God nu der hoop vervulle ulieden met alle blijdschap, en vrede in het geloof*.

Is alleen in de gelovigen.

VI. Deze vrede is alleen voor de gelovigen. De onbekeerden en godlozen hebben menigmaal een dood en ongevoelig geweten; deze, omdat het geweten hen niet bijt, beelden zich in, dat zij bij God wèl staan, en vrede met God hebben; doch hoe onzacht zullen zij wakker gemaakt worden, en gewaar worden, dat ze kinderen des toorns zijn, en nooit vrede met God gehad hebben! Jes. 57:20, 21. *De goddelozen zijn als een voortgedreven zee; want die kan niet rusten, en haar wateren werpen slijk en modder op*. *De goddelozen, zegt mijn God, hebben geen vrede*.

De vrede is een verborgen schat, die alleen voor de uitverkorenen bewaard wordt, van

welke de Heere Zijn kinderen zoveel laat smaken, als 't hun best is: Jes. 57:18, 19. *Ik zie hun wegen, en Ik zal hen genezen; en Ik zal hen geleiden, en hun vertroosting teruggeven, namelijk, hun treurigen. Ik schep de vrucht van de lippen, vrede, vrede, degenen, die verre zijn, en degenen, die nabij zijn.* Luk. 10:6. *Indien aldaar een zoon des vredes is, zo zal uw vrede op hem rusten.*

Doch in verscheiden trap

VII. Alle gelovigen zijn deze vrede even gelijk deelachtig, ten opzichte van hun staat, en waarheid van de zaak; maar ten opzichte van het gevoel wordt hij zeer verscheidenlijk toegepast; sommigen genieten die in een hoger trap, anderen in een minder; sommigen houden die bevredigde staat lang, leven er als in; anderen gevoelen deze vrede zelden, en hij gaat vlug wederom weg.

Opdat de zwakgelovigen ook overtuigd mogen worden, dat de Heere van vrede tot hun ziel gesproken heeft, en dat de onbekeerden ontdekt mogen worden, dat ze geen vrede hebben; alsmede, opdat een ieder, door het voorstellen van de beminnelijkheid van een bevredigde staat op denzelfen verliefd moge worden, en gaande gemaakt om naar die staat te trachten, zullen wij de vrede in zijn bijzonderste uitwerkingen vertonen.

Openbaart zich in verscheiden daden

VIII. Een gelovige is dikwijls als Samuël, die de stem Gods nog niet kende; de Heere spreekt menigmaal een ziel van vrede toe; maar omdat het zo'n gestalte niet baart, als zij zich van de vrede verbeeldt, zo rekent zij het niet; dies heeft zij nodig te weten op wat manier, en in welke trappen de ziel vrede geniet.

Hoop.

1. Soms openbaart zich de vrede in een hoop, dat men het nog wel bekomen zal; de ontroerde, de biddende, de op Christus ziende ziel krijgt soms wel geen vaste verzekering, dat ze in vrede met God staat, maar evenwel krijgt ze moed, dat God, die dit en dat goede in haar begonnen heeft, haar nog verder zal voorkomen, en die hoop houdt haar op, als een anker het schip in een storm, Hebr. 6:19.

Stilte

2. Soms openbaart die zich in een stilte van de ziel, al durft, al kan de ziel nog niet vaststellen, dat ze deel aan Christus heeft, al kan ze nog niet terugkeren op de verzekering, welker gronden zij ziet; zo komt in de ziel, zij weet niet hoe, een kalmte en zoete stilte, is 't niet in de gemeenschap met God, 't is evenwel in de werking van de ziel tot God; de vrees is weg, de schrik is verdwenen, de ziel is stil op heimelijk geloofde beloften: Ps. 62:2. *Immers is mijn ziel stil tot God; van Hem is mijn heil.*

Vergenoeging

3. Soms openbaart de vrede zich in een vergenoeging, een weltevreden zijn, omdat zij zichzelf, haar zaligheid, de weg, welke de Heere haar zal believen in te leiden, volstrekt, zonder enig beding, in de hand des Heeren gegeven heeft, met een heimelijk vertrouwen op zijn macht, goedheid, waarheid en trouw, dat Hij het wel zal maken, zeggende: *De Heere zal het voor mij voltooien.* Ps. 138:8. Daarop durft zij het laten aankomen.

Verzekering

4. Soms openbaart zich de vrede in een verzekering van de vergeving der zonden, en van in de staat der genade te zijn, doch zonder blijdschap of vele zoete bewegingen van de ziel; zij weet, in wie zij geloofd heeft, zij vertrouwt Hem zichzelf toe, zij gelooft dat ze zalig zal worden, in die waarheid staat ze vast, ofschoon ze de smaak van de gelukzaligheid van haar staat niet heeft, om zich daarin zoetelijk te vermaken. 1 Tim. 1:13. ... *mij is barmhartigheid geschied.* 2 Tim. 1:12 ... *ik weet, Wien ik geloofd heb, en ik ben verzekerd, dat Hij machtig is mijn pand, bij Hem weggelegd, te bewaren tot dien dag.* Ps. 73:24. *Gij zult mij leiden door Uw raad, en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen.*

Vrije toegang

5. Soms openbaart zich de vrede in een vrije toegang tot de troon der genade, zij komt als een aangenomen kind, zij merkt God aan als haar Vader, zij gaat in die gestalte door Christus tot God, met goedkeuring, met genoegen, met vertrouwen, met verheffing haars harten, roepende: *Abba, Vader!* Rom. 8:15 Gal. 4:6.

Blijdschap

6. Soms openbaart zich deze vrede in een vermakelijke blijdschap, dat de Heere met haar verzoend is, dat haar zonden vergeven zijn, dat de Heere haar tot zijn gunstgenoot heeft gesteld, en tot verkrijging van de zaligheid; haar ziel juicht hierover, en springt van blijdschap op: Jes. 61:10. *Ik ben zeer vrolijk in de Heere; mijn ziel verheugt zich in mijn God; want Hij heeft mij bekleed met de klederen des heils, de mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan.*

In eigen natuur

7. Soms openbaart zich de vrede in zijn eigen gedaante en uitnemendheid. God, die vrede is, vervult de ziel met zijn vrede, en omvangt haar van rondom met vrede; de vrede bestraalt de ziel zo van alle kanten, dat de bewegingen te klein zijn, het verstand te kort schiet, en de woorden ontbreken, om uit te drukken, wat het is met God vrede te hebben: Filip 4:7. *De vrede van God, die alle verstand te boven gaat, zal uw harten en uw zinnen bewaren in Christus Jezus.*

Ziedaar, gelovigen, op zo velerlei manieren openbaart zich de vrede; wie van de Godzaligen, zo hij op de goedertierenheden des Heeren acht gegeven heeft, en zo hij enige heugenis van zijn vorige ontmoetingen heeft behouden, zal durven ontkennen, dat hij ooit iets van deze vrede heeft genoten, en heeft hij er iets van gehad, hij houde zich verzekerd, dat, schoon het gevoel weggaat, de vrede tussen God en hem nooit zal verbroken worden: Joh 14:27. *Vrede laat Ik u, mijn vrede geef Ik u; niet gelijkerwijs de wereld hem geeft, geef Ik hem u.*

De vrede breidt zich uit tot God

IX. Uit het gezegde is enigszins af te leiden de uitmuntende zoetheit van de vrede, welke uit de volgende zaken te meer gezien kan worden.

1. Deze vrede is niet alleen een ophouden van de vijandschap tussen God en hem, die niet kon dan ten hoogste verschrikken, maar hij sluit in een vrije en vriendelijke omgang

met God; 't welk getuigd wordt van Henoch: Gen. 5:24. *Henoch dan wandelde met God.* Dat was het voorrecht van Abraham: Gen. 17:1. ... *Wandel voor mijn aangezicht.*

Zo'n bevredigde ziel, wandelende met God, leeft in een afgetrokkenheid van alle zichtbaarheden, en boven al het aardse; wordt bestraald met de volmaaktheden van God, en die alle tot vervulling van haar; zij gaat ootmoedig met God als haar Vader om; dan eens stilzwijgende in eerbied zich voor God neerbukkende, en Hem aanbiddende, dan samensprekende. God spreekt naar 't hart, troost, verblijdt, versterkt, moedigt aan; de ziel klaagt haar nood, vertelt haar smart, en stort haar begeerten voor Hem uit, dan laat ze zich bestralen van zijn liefde en ontbrandt in wederliefde; dan beschouwt ze zo de volmaaktheden van God, dat ze in verwondering stilstaat, of uitroept in verwondering; de Heere is groot en zeer te prijzen, en zijn grootheid is ondoorgrondelijk. Dan rust zij onder zijn schaduw; dan gaat het hart uit naar het toekomende, en ziet haar volmaakte zaligheid van verre; dan dankt ze voor alle wonderbare weldaden, en dus wordt de bevredigde ziel, door de omgang met God glinsterende.

Vrede met het geweten.

2. En of de ziel nog zondig is, en dagelijks nog in vele struikelt, wordt haar geweten telkens zo bevredigd door het bloed van Christus, alsof zij geen zonde gedaan had, Hebr. 9:14. Laat alles wat in de wereld is vrijspreken, vertroosten, hulp aanbieden, 't is alles vergeefs, als het geweten van binnen haar veroordeelt, onvrij, onrustig is. Maar als het geweten met God bevredigd is, laat dan alles wat in de hel en op de aarde is, zich opmaken, het geweten is stil en heeft vrede: Job 34:29. *Als Hij stilt wie zal dan beroeren.*

Vrede met engelen.

3. Omdat de ziel vrede met God heeft, breidt zich deze vrede ook uit tot de heilige engelen, die tevoren tegen de mens waren. De Cherubs hielden Adam uit het paradijs, en bewaarden de weg van de boom des levens, Gen. 3:24. Maar nu de mens verzoend is met God, zo hebben ze gemeenschap met de heilige engelen, en zijn gekomen tot de vele duizenden van de engelen. Hebr. 12:22. Nu zijn de engelen hen behulpzaam in hun weg; *want zij allen zijn gediensstige geesten, die tot dienst uitgezonden worden, om van degenen wil, die de zaligheid beërven zullen,* Hebr. 1:14.

Met alle mensen.

4. Vrede met God, vrede met alle mensen, niet alleen Godzaligen, maar ook godlozen, als mensen; immers aan hun kant, hun hart gaat in vrede naar allen uit, zij zien ze aan als schepselen van hun God, als gereed staande tot hun hulp, en zo ze boos zijn, dat ze ver buiten hun bereik zijn, en hen niet schaden kunnen. Jes. 54:14-17. *Gij zult door gerechtigheid bevestigd worden; wees verre van verdrukking, want jij zult niet vrezen; en verre van verschrikking, want zij zal tot u niet naken Ziet, zij zullen zich zeker vergaderen, doch niet uit Mij; wie zich tegen u vergaderen zal, die zal om uwentwil vallen. Zie, Ik heb de smid geschapen, die de kolen in het vuur opblaast, en die het instrument voortbrengt tot zijn werk, ook heb Ik de verderver geschapen, om te vernielen. Alle instrument, dat tegen u bereid wordt, zal niet gelukken, en alle tong, die in het gezicht tegen u opstaat, zult jij verdoemen; dit is de erve van de knechten des Heeren, en hun gerechtigheid is uit Mij, spreekt de Heere.*

Met alle schepselen

5. Vrede met God, vrede met alle schepselen, behalve de duivelen; met zon, maan, sterren, wolken, regen, hagel, vuur, zilver, goud, wild en tam gedierte, alles knikt hun liefelijk toe, en 't schijnt of het alles hun toelacht, en gereed is tot hun hulp: Job 5:23. Met de stenen des velds zal uw verbond zijn, en het gedierte des velds zal met u bevredigd zijn.

ook in kruis

6. Als een gelovige de vrede met God gevoelt, dan kan hij alle kruis gemakkelijk dragen, en roemen ook in de verdrukkingen, Rom. 5:3. Dan vinden ze Paulus' staat: 2 Kor. 12:10. *Daarom heb ik een welbehagen in zwakheden, in smadelijkheden, in noden, in vervolgingen, in benauwdheden om Christus' wil; want als ik zwak ben, dan ben ik machtig.*

Dan is de dood hun niet verschrikkelijk, maar alleen een heengaan *in vrede*. Luk. 2:29. Al is 't dat ze om het getuigenis van de waarheid een geweldige dood moeten sterven; deze vrede doet de martelaren zingen en juichen in 't midden van de kwellingen en vlammen.

Indien hier de vrede met God zó zoet, zó krachtig is, wat zal 't dan zijn, als er geen zonden meer zijn, die de vrede telkens storen, als er geen vervreemding meer zal zijn, maar een eeuwige eenheid in blijdschap, liefde en vrede! *Want hoe groot zal zijn goed wezen, en hoe groot zal zijn schoonheid wezen!* Zach. 9:17.

X. Deze gezegde voortreffelijkheden zijn genoeg om een gelovige, die deze vrede kent, en enigszins gesmaakt heeft, op te trekken in begeerte naar meerder en bestendiger gevoel van denzelfden.

Kentekens

Maar omdat de zaak zo groot is, en omdat zij die zo licht kwijtraken, en omdat ze zien dat dezulken, die God niet recht kennen, noch zoeken, evenwel zo roemen van hun vrede en gerustheid; en omdat zij duister en kleinwetende zijn om alles wel te onderscheiden, zo vrezen ze, dat die zoete stilte en bevrediging van hun ziel niet recht geweest is, dat zij geen vrede met God hebben. Om deze oprechten te overreden van de waarheid, dat zij immers vrede met God hebben, en om de vleselijk gerusten te overtuigen, dat zij geen vrede hebben, zullen wij enige onfeilbare kentekenen stellen, door welke beschouwing een ieder aan zichzelf openbaar kan worden.

Een bevredigde maakt veel werk van de vrede.

XI. 1. Een waar bevredigde maakt veel werk van de vrede, hij kan er niet zonder leven, vindt hij die niet, hij is onrustig, onvrij, en gaat met een beklemd hart: Ps. 38:4. ... *er is geen vrede in mijn beenderen, vanwege mijn zonde.* Klaagl. 3:17. *Gij hebt mijn ziel verre van de vrede verstoten.* Zij zoeken die, en kunnen zich nergens in vertroosten, totdat ze deze wederom bekomen hebben: Ps. 77:3. ... *mijn hand was 's nachts uitgestrekt, en liet niet af; mijn ziel weigerde getroost te worden.*

Hun gedurig gebed is: *Zeg tot mijn ziel: Ik ben uw heil,* Ps. 35:3. Vindt hij die wederom, de ziel is alsdan wonderlijk in haar schik, en zegt: Hoogl. 2:3, *Ik heb grote lust in zijn schaduw, en zit er onder; en zijn vrucht is mijn gehemelte zoet.* Ps. 4:8, *Ik zal in vrede te samen nederliggen en slapen; want Gij, o Heere! alleen, zult mij doen zeker wonen.*

Heeft tot een grond de verzoening.

2. Een bevredigde heeft tot een grond van zijn vrede, de verzoening met God door Jezus Christus; daar is geen vrede, zolang de zonden niet weggenomen zijn, en de zonde kan niet weggenomen worden, dan door het bloed van Christus; en men kan daaraan geen deel hebben, dan door het geloof. Daarom gaat een begenadigde gedurig tot Christus, neemt zijn aangeboden voldoening aan als zijn rantsoen, en komt in ootmoed, al biddende, al worstelende op de beloften, tot de Vader, en dus verkrijgt hij vrede:

Joh 16:33. ... *opdat gij in Mij vrede hebt.*

Rom. 5:1. ... *gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede.*

Rom. 15:13. ... *vervulle u met alle... vrede in het geloof.*

Hand 10:36. ... *verkondigende vrede door Jezus Christus.*

Vertegenwoordigt God.

3. De ware vrede is altijd vergezelschap met opzicht, vertegenwoordiging en omgang met God. 't Is een stilte zonder onrust, in zichzelf; maar omdat God en de mens door de vijandschap gescheiden waren, zo worden ze in de verzoening wederom één, en de vrede, die uit de verzoening voortkomt, is dan noodzakelijk in de omgang met God. De Vader en Christus komen en maken woning bij hem, Joh 14:23. De bevredigde ziel wederom oefent die gemeenschap, opdat deze onze gemeenschap ook zij met de Vader, en met Zijn Zoon Jezus Christus, 1 Joh. 1:3. Zij roept: *Abba, Vader!* Rom. 8:15. Zij heeft vrijmoedigheid om tot God te naderen, en gebruikt ze: 1 Joh. 3:21. *Indien ons hart ons niet veroordeelt; zo hebben wij vrijmoedigheid tot God.* Rom. 5:1. ... *vrede met God.*

Worden de krenking van de vrede vlug gewaar.

4. De ware vrede is teder, wordt vlug verstoord, en de bevredigden worden de krenking van deze vrede vlug gewaar. Het behaagt God niet Zijn kinderen allen tijd met de bruid in het wijnhuis te brengen, met de discipelen op de heilige berg, met Paulus in de derden hemel.

(a) Hij onttrekt Zich dikwijls, en verbergt zijn aangezicht voor hen: Ps. 10:1. *Waarom verbergt Gij U in tijden van benauwdheid?* Ps. 13:2. *Hoe lang, Heere! zult Gij uw*

aangezicht voor mij verbergen? Hij houdt Zich wel stil, alsof Hij Zich van hun niet aantrok: Jes. 63:15. Waar zijn uw ijver en uw mogendheden? Het gerommel Uws ingewands en Uwer barmhartigheden? Zij houden zich tegen mij in.

Verberging van God.

Hij laat hen wel lang nalopen, tot Hem roepen, en zijn gemeenschap met gebeden en tranen zoeken; maar 't schijnt alsof God daar geen acht op geeft, en hen niet verhoort: Hoogl. 5:6. *Ik zocht Hem, maar ik vond Hem niet; ik riep Hem, doch Hij antwoordde mij niet.* Ps. 22:2, 3 ... *verre zijnde van mijn verlossing, van de woorden mijns brullens. Mijn God! ik roep des daags, maar Gij antwoordt niet: en 's nachts, en ik Heb geen stilte.*

Hij schijnt hen wel te verstoten, en op hen te toornen:

Ps. 88:15, 17 *Waarom verstoot Gij mijn ziel? Uw hittige toornigheden Gaan over mij, uw verschrikkingen doen mij vergaan.* Ps. 77:10. *Heeft Hij Zijn barmhartigheden door toorn toegesloten?*

(b) De bevredigden hebben nog de oude Adam in zich, die welt dikwijls krachtiger op. Hieruit komt de traagheid en luiheid om het aangezicht des Heeren te zoeken; hieruit ontstaat nalaten van arbeidzaamheid om zich nabij de Heere te houden, en de gemeenschap met God te oefenen. Hierbij komen zwaardere zonden, die tegen hun geweten, en tegen de waarschuwing des Heiligen Geestes in hen begaan worden, waardoor de Geest Gods bedroefd wordt: Ef. 4:30. *En bedroeft de Heilige Geest Gods niet.*

Aanvechting des satans en kruis.

(c) Daarbij, de duivel geeft hun verborgen nepen, of beschiet hen met zijn vurige pijlen. De wereld verlokt hen door het aardse schoon, verschrikt hen door haar boosheid. Wederwaardigheden en allerlei kruisen overstelpen hen; dit slingert hun geloof, en verduistert hun vrede, dit gevoelen ze, dit bedroeft hen, dit doet hen kwijnen, en zij kunnen niet rusten, totdat ze die wederom bekomen hebben.

De vrede wordt verscheidenlijk gestoord.

(d) Wij hebben boven, par. 8, getoond, op hoe velerlei wijzen en trappen zich deze vrede openbaart. In die alle wordt de vrede wel verdonkerd, zo in de een als in de ander, hoewel in vele sterken in het geloof in de trein wel blijven kan het geloof, dat ze vrede met God hebben, schoon ze de smaak en het gevoel van de vrede missen, en tegenovergestelde ontroeringen onderworpen zijn. De gelovigen, gelijk ze zeer begerig en zoekende zijn naar deze vrede, zo zijn ze ook vlug gevoelende, als de vrede, ook in de minste trap, verstoord wordt: Hoogl. 5:2. *Mijn Liefste trok Zijn hand van het gat der deur, en mijn ingewand werd ontroerd om Zijnentwil.*

Deze ontroering toont deel te hebben aan de vrede; ja zelfs de buitensporigheden van de ontsteltenis over het missen van de vrede, de moedeloosheid, de ongelovigheid, de hopeloosheid, de verdrietigheid, het voor enige tijd ophouden van het zoeken van denzelven, omdat zij er zich van afzet, als zullende die toch niet bekomen, openbaren de sterke begeerte, de honger en dorst, de liefde tot deze vrede, de kennis, wat die is, en dat ze denzelven wel enigszins gesmaakt hebben. Zodat het een klaar blijk is, dat iemand vrede bij God heeft, als hij daarover in onvrede is, en als hij de krenking vlug en met droefheid gewaar wordt.

Wachten zich nauw voor zonden.

5. De ware bevredigden zijn werkzaam, om zich van zonden te wachten en in tedere Godzaligheid voor Gods aangezicht te leven. Omdat ze de zoetheid van de vrede, de een meer, de ander minder gesmaakt hebben, en zij weten dat de zonde de vrede verstoort, omdat zij weten dat de Heere meerder vrede geeft aan degenen, die gezet zijn om de Heere welbehagelijk te leven, en omdat de vrede met God niet kan zijn zonder de liefde Gods, *zo wandelen ze voorzichtig, niet als onwijken, maar als wijzen*, Ef. 5:15. Ps. 85:9. *Hij zal tot Zijn volk, en tot Zijn gunstgenoten van vrede spreken; maar dat ze niet weder tot dwaasheid keren.*

Overtuiging van zorgelozen.

XII. Die nu met zijn ziel getrouw wil handelen, zal uit het gezegde lichtelijk kunnen zien,

wat hij van zijn vrede zal moeten oordelen, of die is een vleselijke gerustheid en zorgeloosheid, dan of die is de ware vrede met God.

- U, die geen werk maakt van deze vrede, niet onrustig bent over het gemis, niet bezorgd bent om die te hebben en te bewaren, niet achterdochtig bent, of uw gerustheid, de rechte vrede is of niet;
- u, die zonder werk en als vanzelf denzelfden hebt bekomen, zonder worsteling van het geloof, om Jezus als het rantsoen aan te nemen, en om door Zijn bloed, door het geloof op het hart gebracht, verzoening te hebben, en alleen daarin uw geweten gereinigd vindt van de dode werken;
- u, die vrede hebt zonder opzicht, vertegenwoordiging en omgang met God;
- u, die altijd eveneens zijt, en altijd een gerust gemoed hebt, zo niet schande en schade, of een gruweldaad dat soms ontroert, en niet gewaar wordt, dat deze vrede vlug gekrenkt wordt, en het gemoed terstond over het missen van de vrede ontroerd wordt;
- u, die door de gerustheid des gemoeds niet aangezet wordt om u zorgvuldig voor alle zonden, ook die van het hart, te wachten, en Gode welbehaaglijk te leven;

ik verzeker u, dat uw vrede een enkele vleselijke gerust is, en dat Gods eeuwige en onverdraaglijke toorn u over het hoofd hangt; ja uw gerustheid is een vreselijk oordeel van God over u, wegens uw voorgaande zonden. *De Heere heeft over ulieden uitgegoten een geest des diepen slaaps, en Hij heeft uw ogen toegesloten*, Jes. 29:10. U bent van die gerusten, van welke u tot uw verschrikking lezen kunt: De 29:19, 20, *Ik zal vrede hebben, wanneer ik schoon naar mijns harten goeddunken zal wandelen, om de dronkene te doen tot de dorstigen*. De Heere zal hem niet willen vergeven. Op u past Amos 6:1, *Wee de gerusten te Sion, en de zekeren op de berg van Samaria! Zo gij nu niet gevoelig wordt en u bekeert, hoe onzacht zult u wakker worden, als gij in de hel uw ogen zult opendoen, als het te laat zal zijn?* Daarom zegt Hij: *Ontwaakt gij, die slaapt! en staat op uit de doden*, Ef. 5:14.

Overtuiging van begenadigden.

XIII. Daarentegen gij, die ooit deze vrede deelachtig zijt geweest, op enige wijze boven,

par. 8, vermeld, en gij, die de vijf zaken boven par. 11, als kentekenen voorgesteld, in waarheid in u bevindt, ziet toe en ontkent de genade niet onder enig voorwendsel; 't zou zondigen zijn tegen het geweten; gij doet u zelf smart aan, en belet de aanwas in vrede en Godzaligheid. gaat aan op uw geweten in de tegenwoordigheid Gods, getuigende, dat de bovengenoemde gestalten des gemoeds, en derzelve werkingen in waarheid in u zijn, en houdt daarvoor, dat gij vrede met God hebt, schoon het licht en 't gevoel mocht weggaan. Als in u opkomt, *ik mocht mij bedriegen*, verwerpt het ten eerste, als het zonder reden inschiet. En wees altijd verzekerd, dat er geen bedrog kan zijn, dan dat ons van Christus, van de liefde, van de omgang met God, en van de tere wachthouding over ons hart om niet te zondigen, afhoudt. Dat daartoe ons verwakkert, dat is geen bedrog, en dat kan niet bedriegen, omdat het ons leidt in de weg naar de zaligheid. Werpt dan uw vrijmoedigheid niet weg, maar gaat tot God, als met Hem bevredigd.

Vermaning om de vrede te bekomen.

XIV. 1. Wees zeer werkzaam om de vrede des gemoeds te bekomen, en in het gevoel van dezelfde toe te nemen: want

- zonder deze vrede te leven, is een gedurige onrust; en zo men onbekeerd is en blijft, zo zal er niet dan eeuwige toorn zijn, en de worm zal in eeuwigheid niet ophouden van onlijdelijk te knagen.
- Maar in vrede met God te leven is een onuitsprekelijke zoetheit, liefde en heiligheid barend, gelijk uit het bovengezegde, par. 9, blijkt.

Tot dat doel:

- geeft u tijd om de onvrede en de oorzaak deszelfs, de zonde, in haar gruwelijkheid en bitterheid te kennen en te gevoelen, laat die zo levendig en zolang uw hart prikkelen, totdat gij 't niet langer verdragen kunt.
- Ontloopt dan die benauwdheid niet, verzet ze niet door hopeloosheid, waarop dodige ongevoeligheid komt, noch ook niet door de aardse aantrekkelikheden, of opvolgen van begeerlijkheden, dat zou het kwaad niet wegnemen, maar erger maken; maar loopt met dat onrustig hart tot Christus, de Vrededorst, neemt Hem en zijn

aangebodene verdiensten aan door het geloof, en brengt Hem op uw hart, om in Hem vrede te hebben.

- Loopt hier niet vlug over heen, maar houdt u dikwijls enige tijd op, om de weg van de verzoening en vrede, om de kracht van Christus' dood, om de zekerheid van de beloften, en dat men ze zonder onze verdiensten, om niet, uit vrije genade, deelachtig wordt, met aandacht te overpeinzen, en de waarheid van de zaken, in haar zelf beschouwende, dezelve tot zijn eigen hart te brengen, totdat men het gevoelt, dat hetgeen in 't Woord waarheid is, ook in ons hart waarheid is.
- Voegt hierbij dikwijls herhaalde gebeden, dat de Geest Gods met uw geest getuige, u verzegele, en u de kracht en zoetigheid van deze vrede doe gevoelen. Een eenvoudige deze weg inslaande, zal meer vrede vinden, dan vele verstandigen, ofschoon bekeerde, die hier haastig over heen lopen.

Om de vrede te bewaren.

XV. 2. Wees zeer werkzaam om de vrede, in enige trap bekomen, zorgvuldig te bewaren, want hij is te teder en wordt zeer vlug gekrenkt.

10. Dan door traagheid in het ophouden, oefenen en opvolgen van de vrede, Hoogl. 5:3.

11. Dan door achteloosheid over zijn hart, de zondigheden wat ruimer toom gevende, Ps. 37:4.

12. Dan door vallen in grotere zonden, Ps. 51:10.

13. Dan door de leidingen des Geestes te smoren, niet op te volgen, of een andere weg te willen inslaan, Jes. 63:10.

14. Dan door de aardse dingen te hoog te achten, op die gezet te zijn in het zoeken of al te zeer ontsteld te zijn, als men ze mist, Jak. 4:4.

Tot dat doel:

(ee) wees gedurig bezig in de oefening van geloof, hoop, liefde.

(ff) Erkent de genade, wees er blij over in de tegenwoordigheid Gods.

(gg) Dankt de Heere voor dezelve, als een enkel en vrij geschenk van Hem.

(hh) Gebruikt de vrijmoedigheid om gedurig door Christus te naderen, ofschoon de

gevoeligheid mocht weg zijn.

- (ii) Wandelt voorzichtig, en zo u gevallen bent, blijft toch niet liggen, staat haastig op, en wast het geweten af in het bloed van Christus, opdat de onvrede geen wortelen schiete.

Zoekt verloren vrede terug te krijgen.

XVI. 3. Hebt u de bevestigde staat verloren, 't zij in een meerdere of mindere trap, ja schijnt toorn in de plaats te zijn gekomen; houdt u in die ellendige staat niet op, geeft er u niet in toe, door moedeloosheid en hopeloosheid, maar redt u als een held, en zoekt hersteld te worden.

Tot dat doel: 1. Weet:

4. dat God nooit verandert, dat alle verandering is aan des mensen zijde, zodat het niet de zaak zelf is, maar het geloof en het gevoel raakt.
5. Dat er nog een sprank in u is overgebleven, welke zich verheft tot vliegen, zo ze maar kon uitkomen en doorbreken; daar blijft de droefheid over 't gemis, de kennis van de zoetheit des vredes, en de verbeelding van de vorige bevredigde gestalte; 't verbeelden hoe ze zich verblijden zou, als ze de vorige bevredigde staat eens wederom mocht bekomen, 't verlangen naar denzelven, het tussenbeide verheffen van hart en oog naar de hemel om de Geest, 't niet kunnen terugkeren tot de wereld, de angst voor de zonde, de begeerte en poging tot heiligmaking, deze zullen nog altijd blijven.
6. Weet dat het de weg Gods is, al zijn gunstgenoten zo te leiden, dat ze soms 't gevoel van de vrede hebben, en dikwijls missen.
7. Dat u wel tevoren ook in de onvredige en getroebleerde staat geweest zijt, en meermalen daaruit verlost werd, en de vrede op enige wijze weer hebt genoten. Deze dingen moeten u tot steunsels zijn, om u op te houden tegen de moedeloosheid en hopeloosheid, want als de hoop bezwijkt, zo houdt het gebruik van de middelen op.

2. Zoekt met bedaardheid naar de oorzaak, vanwaar de onvrede gekomen is, welke wij zo

terstond, par. 15, verhaald hebben. Dit uitgevonden hebbende, of dezelve niet kunnende vinden, werkt naar een diepe vernedering, immers inzinking in 't gevoel van de zondigheid en onmacht van de ziel; daartoe is dienstig dat men een vastendag zich afzondere, en zoveel doet, als de Heere zal believen te geven; en is men zeer dor, mat, lusteloos, ongevoelig geweest, dat men het enige dagen, een week of twee daarna hervatte, en zich voor de Heere bringe, zoals men is, en zijn begeerte naar de bevredigde staat de Heere zo voordrage, als men kan. De Heere weet de mening des geestes. Hij weet met welk oogmerk men die dag heeft afgezonderd, en Hij zal ten laatste tot de ziel van vrede spreken.

3. Verheft uw ziel tot het verbond, en de Middelaar deszelfs, Jezus; overdenkt de dagen vanouds, hoe u placht te worstelen en te bidden, hoe u Hem hebt aangenomen, en u aan Hem hebt overgegeven, hoedanige arbeidzaamheid, en hoedanige verkwikking gij voor deze wel hebt genoten, dat is bekwaam om de ziel te verlevendigen in de werkzaamheid van het geloof, om Jezus als opnieuw wederom aan te nemen tot het rantsoen voor de zonde, en tot de Vredevorst. Door die weg wordt een ziel dikwijls hersteld, en ontvangt wel vrede in een hogere trap.

4. Verwacht niet ten eerste wederom in de trap van vrede en gemeenzaamheid te komen, waarin u was, eer u de vrede verloor, want dat gebeurt zelden; maar houdt u klein, erkent de kruimeltjes genade, dat gij eens hebt mogen bidden, schreien en uw hart voor de Heere uitgieten, dat er enige hoop nu en dan komt, en volgt alzo stilletjes de leiding van de Geest, die Zijn hand tot de kleinen wendt, die de nederigen vertroost en hun genade geeft.

5. Houdt u stipt aan de tijden van de oefening, verwaarloost ze niet, loopt er niet vlug over heen, alsof het maar was om het geweten te paaien, maar blijft wat voor de Heere liggen, hoe dor u ook bent, en wacht of er niet enig licht komt. Zo niet, wordt niet moedeloos, maar houdt uw ziel klein als een gespeend kind, en hebt die stille hoop, dat God wel weer zal komen, en hebt een vast voornemen om evenwel de Heere te willen zoeken, zolang als gij zult leven, en dat u liever voor Zijn voeten wilt sterven, dan Hem

verlaten. En de Heere, die goed is der ziele, die Hem zoekt, zal ten laatste eens zeggen: *Maria! Mijn kind, hier ben Ik; en de ziel zal zich verblijden.*

De Heere nu des vredes zelf geve u vrede te allen tijd, in allerlei wijze, 2 Thess. 3:1

Hoofdstuk 37: Van de geestelijke blijdschap

Hoofdstuk 37

Van de geestelijke blijdschap

Uit de rechtvaardigmaking vloeit ook blijdschap: Jes. 61:10. *Ik ben zeer vrolijk in den Heere; mijn ziel verheugt zich in mijn God; want Hij heeft mij bekleed met de klederen des heils, de mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan.*

Ps. 103:2, 3. *Loof den Heere, mijn ziel! Die al uw ongerechtigheid vergeeft.*

Jes. 33:24. *Geen inwoner zal zeggen: ik ben ziek; want het volk dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben.*

Haar natuurlijke aard.

I. De mens is tot blijdschap geschapen. Blijdschap is zijn leven en welzijn, droefheid is tegen de natuur; als de mens niet gezondigd had, hij zou niet een ogenblik droevig zijn geweest. Een kind van weinige maanden vertoont zijn blijdschap met lachen en huppelen; al wat de mens doet, 't is alles om blij te zijn. De droefheid klemt het hart, drukt en perst het, en doet het zeer aan. De blijdschap geeft het hart ruimte, om in de luchtige sprongen zich te verkwikken; zo is 't in 't natuurlijke, zo ook in 't geestelijke.

Blijdschap is een welgevallen, een vergenoegen, een opspringen van het hart; een luchtig uitlaten van de geest, ontstaande uit genieten van een tegenwoordig of verwachten van een toekomend goed.

De Heilige Schrift, de beste en onfeilbare natuurbeschrijfster, drukt de blijdschap uit

1. door opspringen: 1 Sam. 2:1 *Mijn hart springt op van vreugde.*
2. Verwijden: Ps. 119:32 ... *als Gij mijn hart verwijdt zult hebben.*
3. Verlustigen: Ps. 37:4. *Verlustig u in den Heere.*
4. Vermaken: Pred. 11:9 ... *laat uw hart u vermaken.*

Wordt in verscheiden zaken gezocht.

II. Omdat de mens in zichzelf niet algenoegzaam is, zo moet hij al zijn vermaak en blijdschap van elders, van 't geen, dat buiten hem is, zoeken. Een onbekeerd mens gevoelt wel dat hij leeg is; maar hij kent niet waarin zijn rechte en volkomen blijdschap is, en nochtans hij moet blijdschap hebben, of het hart zou bezwijken; dies zoekt hij ze in het genot van de schepselen, en ieder zoekt dat, daar hij de meeste genegenheid, en de beste gelegenheid toe heeft; de een meent het geld zal het doen, de ander kostelijke kleren, huizen, huissieraden, tuinen, een ander spijs en drank, een ander hoge staten en regeringen, een ander liefde, een ander wijsheid; dies werkt elk naar zijn gewin, elk uit zijn einde. Doch het geeft geen verzadiging, en 't hart heeft zelfs in 't lachen smart, en al het lachen eindigt in eeuwig treuren en wenen.

De ware blijdschap is alleen in God.

Maar de Heere doet zijn gunstgenoten zien, dat alles enkel ijdelheid, zonde, droefheid is; en dat alle vreugde en blijdschap bestaat in de gemeenschap met Hem. Deze is de geestelijke blijdschap, van welke wij nu spreken. In de verhandeling van deze zullen wij tonen:

- (jjj) De natuur van deze blijdschap.
- (kkk) Het tegendeel.
- (lll) Het gelijkende.
- (mmm) Het bepalende.

III. Het eerste is de natuur van de geestelijke blijdschap

Deze is een vermakelijke beweging van de ziel, door de Heilige Geest in het hart van de gelovigen verwekt, door hen te overreden van de gelukzaligheid van hun staat, door hen

te doen genieten de goederen van het Genadeverbond, en door hen te verzekeren van hun toekomende zaligheid.

Heeft haar zitplaats in de ziel

IV. De zitplaats van deze blijdschap is de ziel, het hart: Ps. 4:8. *Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven.* Joh 16:22. ... *uw hart zal zich verblijden.*

‘t Is geen schijn, maar waarheid; ‘t is geen vertonen, maar een hebben. ‘t Is niet wat uitwendigs, ‘t welk de uiterlijke zinnen vermaakt; maar ‘t dringt door tot het inwendige, tot het binnenste van de ziel, tot het verstand, tot de wil, tot de hartstochten.

van de gelovigen.

Doch niet het hart van alle mensen, heeft deel aan deze blijdschap, maar alleen van de gelovigen: Jes. 65:14. *Ziet, mijn knechten zullen juichen van goeder harte, maar gij zult schreeuwen van weedom des harten, en van verbreking des geestes zult gij huilen.*

Ps. 33:1. *Gij, rechtvaardigen! zingt vrolijk in den Heere.*

Ps. 70:5. *Laat in U vrolijk en verblijd zijn allen, die U zoeken.*

God werkt ze.

V. Deze blijdschap kan niemand zichzelf maken, maar ‘t is een onuitsprekelijk genadewerk Gods des Heiligen Geestes:

Rom. 15:13. *De God nu der hoop vervulle ulieden met alle blijdschap.*

Rom. 14:17. *Het koninkrijk van God is ... blijdschap door den Heiligen Geest.*

Ps. 51:10. *Doe mij vreugde en blijdschap horen.*

Daarom noemt David de Heere, *de God der blijdschap van mijn verheuging*, Ps. 43:4.

Heeft iemand dan lust tot deze blijdschap, hij zij gevoelig ontbloot, dat hij ze zichzelf niet kan maken, en dat hij ook niet waardig is, dat hij ze ontvange, en kome alzo door Christus tot de Vader, en bidde in Zijn naam: *Verblijd ons naar de dagen, in welke Gij ons verdrukt hebt, naar de jaren, in dewelke wij het kwaad gezien hebben*, Ps. 90:15.

Verheug de ziel uws knechts; want tot U Heere! verhef ik mijn ziel, Ps. 86:4.

Ontstaat uit het genot van de weldaden Gods

VI. Deze blijdschap is over de verzoening met God, dat Zijn genade, Zijn goedheid, Zijn liefde, Zijn weldadigheid, tot hen is. Dat Hij hun God en Vader is, hun Deel, hun vermaak hun rust, hun veilige bewaring, hun zaligheid. Dat Jezus Christus is hun Zaligmaker; dit wordt te kennen gegeven met uitdrukkingen van zich te verblijden in de Heere: Ps. 149:2. *Dat Israël zich verblijde in Degene, die hem gemaakt heeft; dat de kinderen Sions zich verheugen over hun Koning.*

Ps. 31:8. *Ik zal mij verheugen en verblijden in Uw goedertierenheid.*

Ps. 32:11. *Verblijd u in den Heere.*

Jes. 25:9. *Ziet, deze is onze God, wij hebben Hem verwacht, en Hij zal ons zaligmaken. Deze is de Heere, wij hebben hem verwacht; wij zullen ons verheugen en verblijden in zijn zaligheid.*

Luk. 1:47. *Mijn geest verheugt zich in God, mijn Zaligmaker.*

Deze blijdschap ontstaat uit elke weldaad, die zij zien en geloven, dat God ze hun in zijn gunst geeft, over het dierbare Evangelie, over de goederen van het genadeverbond, over de lichamelijke verlossingen en zegeningen, omdat zij in alle die de Heere aanmerken, als dat in zijn gunst hun doende: Ps. 119:111. *Ik heb uw getuigenissen genomen tot een eeuwige erve; want zij zijn mijns harten vrolijkheid.*

Jer. 15:16. ... *Uw woord is mij geweest tot vreugde en blijdschap van het hart.*

Ps. 89:16, 17. *Welgelukzalig is het volk, dat het geklank kent; o Heere! zij zullen in het licht uws aanschijns wandelen. Zij zullen zich den gansen dag verheugen in Uw Naam, en door Uw gerechtigheid verhoogd worden.*

En uit de beloften van de toekomstige goederen.

VII. Behalve de weldadigheden, die de gelovigen hier genieten, hebben ze de belofte van onuitsprekelijk meer te zullen genieten in de hemel; *o hoe groot is dat goed!* Hoe zalig zo'n mens, die daartoe verkoren is en geleid wordt! Wat heeft die reden van blijdschap! Daarom, *verblijdt u in de hope*, Rom. 12:12.

Uit het gezegde blijkt de natuur van de ware geestelijke blijdschap, welke te meer zal gezien worden, als wij ook beschouwen het tegenoverliggende, het gelijkende en de bepaling.

2^e 't Tegendeel is droefheid.

VIII. Het tweede dat te overwegen is, is 't tegendeel of het tegenovergestelde van de blijdschap, 't welk is droefheid, niet alleen die van de godlozen, voor welke wening, en knersing der tanden bereid is; maar ook van de gelovigen. 't Is hier met de kinderen van God niet altijd blijdschap; 't is hun voorzegd, dat ze zullen schreien, klaaglijk wenen en bedroefd zijn, Joh 16:20. Zij ondervinden het, dat ze menigmaal hun drank vermengen met hun tranen, Ps. 102:10.

36. Dan door het ver afgescheiden zijn van God; dan door zwakgelovigheid, vrezende geen deel te hebben aan Jezus;

37. dan door de kracht van de verdorvenheid, die niet alleen hen bestrijdt, maar hen wel lang gevangen houdt;

38. dan door bestrijding des satans,

39. dan door allerlei lichamelijke tegenspoeden en wederwaardigheden.

Hierom zijn hun tranen, hun spijsdag en nacht, en zij storten hun ziel in zich uit, Ps. 42:4, 5. Dus verteert hun leven van droefheid, en hun jaren van zuchten, Ps. 31:11. Doch de Heere laat hen in droefheid niet verzinken, Hij is bij hen, als ze door 't vuur en water gaan, zodat de stromen hen niet verdrinken, noch de vlam hen verbrandt. Hij geeft nog wel verkwikking in droefheid, en doet daarna hun duisternissen opklaren, en geeft de treurigen hun vertroosting wederom. Hij veegt zoetelijk de tranen van hun ogen, Hij lokt ze en spreekt naar hun hart, en kust ze met de kussen Zijns monds; dit is de belofte: Joh 16:22. *Gij dan hebt nu wel droefheid; maar Ik zal u wederom zien, en uw hart zal zich verblijden, en niemand zal uw blijdschap van u wegnemen.*

Stelt nu de droefheid en blijdschap eens bij elkaar, en ziet het grote onderscheid tussen die beide; daaruit zal zich opdoen een zeer grote voortreffelijkheid en beminnelijkheid van de blijdschap, en onbedenkelijke goedheid Gods, dat Hij zulke mensen, die niet dan eeuwige droefheid waardig waren, met zulke onuitsprekelijke blijdschap wel vervult, en eeuwig vervullen zal. Daarbij, omdat de kinderen van God in dit leven vele droefheden ontmoeten, zo moet niemand zich te zeer verslaan, alsof hij geen kind Gods was; want hem ontmoet niet anders, dan dat alle kinderen van God ondervinden; en ook kan men wel tegelijk droevig, klein, beschaamd zijn over de zonden, en treuren over het gemis van

de zoeten omgang met God, en evenwel zich verblijden in de zekerheid van zijn staat, en in de belofte, dat zijn droefheid tot blijdschap zal worden. Hij zal verstandig handelen, die zich gewent aan blij te zijn door het geloof, al schreit hij over druk.

3° Schijnvreugde is in tijdgelovigen.

IX. Het derde dat te overwegen is, is de gelijkende schijnvreugde. De blijdschap van de wereld over de aardse goederen, en over het bedrijven van de zonden, is te ver van deze geestelijke blijdschap, dan dat ze hier in overweging zou komen; maar de blijdschap van de tijdgelovigen gelijk van buiten deze geestelijke, van welke zij nochtans geheel in natuur verschilt. De tijdgelovigen hebben ook wel blijdschap: Matth. 13:20. *Die in steenachtige plaatsen bezaaid is, deze is degene, die het Woord hoort, en dat terstond met vreugde ontvangt.*

Luk. 8:13. Deze hebben een geestelijk voorwerp, namelijk het Evangelie, Christus te hebben tot een Zaligmaker, in de hemel te komen, onder de Godzaligen gerekend te worden, van hen bemind en geprezen te worden, en diergelijke. Van 't voorwerp der vreugde van de tijdgelovigen spreekt de apostel: Hebr. 6:4, 5, *Degenen die eens verlicht geweest zijn, (die van de duisternis van het Jodendom of Heidendom tot de kennis van de goddelijke waarheden gekomen waren) en de hemelse gaven gesmaakt hebben, (die een klare bevassing hebben gehad van de beminnelijkheid en heerlijkheid van de hemelse en evangelische waarheden, zodat zij zich verblijden in die schoonheden in te kunnen zien, gelijk het gezicht van een heerlijk ding vermakelijk is, schoon men geen eigendom daaraan heeft) en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, (niet de inwoning des Geestes, maar zijn gewone gaven) en gesmaakt hebben het goede Woord Gods, (die door verbeelding van de gelukzaligheid van degenen, die deel hebben aan de vergeving van de zonden, aan Gods genade, aan al de heerlijke beloften, die in het Woord staan, en de inbeelding, dat zij daar deel aan hebben, zichzelf kittelen en zich verblijden) en de krachten der toekomstige eeuw, (die door hun kennis van het Woord zich inlaten in de verbeelding van de eeuwige gelukzaligheid, op een natuurlijke wijze beschouwd, en zonder achterdocht in die verbeelding zich als erfgenamen aanmerken.)*

Ziehier de blijdschap van de tijdgelovigen. Stelt hier nu bij de blijdschap van de ware

gelovigen; u zult wel zien dezelfde voorwerpen, en over die in beide blijdschap, maar zo ver van elkaar verschillende als natuurlijk en geestelijk, als inbeelding en waarheid.

Proeven van ware blijdschap.

X. Tot overtuiging van de valse blijden, en tot verzekering en vrijmoedige voortgang in de ware blijdschap van de ware blijden, dient dit onderscheid wel aangemerkt:

Komt voort uit het geloof.

1. Alle ware blijdschap komt voort uit het geloof, bij welke komt een onmiddellijke werking des Heiligen Geestes, doch in zeer verscheidene trappen; zodat alle blijdschap, die niet voortkomt uit de aanneming en vereniging met Christus, en daardoor deelkrijging aan al zijn verdiensten, is een valse blijdschap. Zie dit:

1 Petrus 1:8. ... *in Denwelken gij nu, hoewel Hem niet ziende, maar gelovende, u verheugt met een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde.*

De kamerling reisde zijn weg met blijdschap toen hij gelovig was geworden, Hand 8:37, 39. De stokbewaarder verheugde zich, dat hij gelovig geworden was, Hand 16:34. Die dan door het geloof tot de blijdschap gekomen is, die erkenne de waarheid van zijn blijdschap, en ga vrijmoedig in dezelve voort.

Is in de gemeenschap met God.

2. Alle ware blijdschap is in de tegenwoordigheid en gemeenschap met God, als hun verzoenden God: Luk. 1:47. *Mijn geest verheugt zich in God, mijn Zaligmaker.*

Filip. 4:4. *Verblijdt u in den Heere.*

Ps. 32:11. *Verblijdt u in den Heere, en verheugt u, gij rechtvaardigen!*

Ps. 104:34. *Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn; en ik zal mij in den Heere verblijden.*

Alle valse blijdschap is over zaken, die hun genoeglijk zijn, en zij blijft van God af; maar schoon de ware gelovigen zich ook verblijden in hun geluk, en in de zaken, die ze hebben of verwachten, zo blijven zij in de zaken alleen niet, dat is hun onmogelijk; maar zij bevinden zich in de blijdschap over de zaken in en nabij God.

Maakt heiliger.

3. Alle ware blijdschap maakt de ziel heiliger, trekt de ziel af van al 't geen God niet is, en van al 't geen God niet aangenaam is, dat is, van de zonde, en maakt ze luchtig en gewillig om uit liefde, in ootmoedigheid, de wil Gods te doen: Neh. 8:11 ... *de blijdschap des Heeren, die is uw sterkte.*

Ps. 119:32. *Ik zal de weg Uwer geboden lopen, als Gij mijn hart verwijdt zult hebben.*

Dat kan anders niet zijn, men kan niet blij zijn of daar is liefde; men kan niet blij zijn dan over een ontvangen weldaad, dan over en in de vereniging met God, ja niet, of 't hart is genegen dankbaarheid te tonen, met zich ten dienste van de Heere te stellen. Toen David in vrolijkheid zei: *De Heere is mijn Steenrots, en mijn Burcht, en mijn uithelper; mijn God, mijn rots, op Welke ik betrouw;* toen zei hij meteen: *ik zal U hartelijk liefhebben, Heere, mijn sterkte!* Ps. 18:2, 3. Toen hij erkende, dat de Heere zijn gebed verhoord had, toen zei hij: *ik heb lief,* Ps. 116:1. Toen hij vele genoten weldaden erkende ontvangen te hebben, toen zei hij: *Wat zal ik den Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen? Ik zal,* enz. Ps. 116:12-14.

Die zich acht blij te zijn, en hij is niet teder in zijn wandel, maar leeft in de aarde, geeft zich toe in zijn begeerlijkheden, doet alles met een verkeerd oogmerk, en eigen beoging, zijn blijdschap is geen blijdschap in God, maar is vals; maar daar blijdschap ontstaat uit geloof, is in de gemeenschap met God, en werkt tederheid, gewilligheid en dadelijkheid tegen zonde en tot Godzaligheid, daar is waarheid; het hart van die verblijde zich, en trachte gedurig in die blijdschap te leven.

4° De bepalende deugd is vreze Gods.

XI. Het vierde is de bepaling van de blijdschap, welke is vreze Gods. Omdat de gelovigen nog de oude Adam in zich hebben, en de duivel op hen toelegt, en geen gelegenheid verzuimt om hen ten val te brengen, zo heeft een geestelijk blijde zich te hoeden, dat de verdorvenheden ter gelegenheid van de blijdschap, noch aan de ene, noch aan de andere kant opkomen. Als de gelovige blij is in de Heere, zo heeft hij toe te zien, dat hij niet oneerbiedig worde naast de Heere, zijn kleinheid en zondigheid niet vergete, maar eerbiedig en ootmoedig blijve in de omgang met God aan de ene zijde, en dat hij aan de andere zijde niet zorgeloos worde om te waken tegen zonden; want dat is de

verdorvenheid, de mensen aanliggende door blijdschap. Zo de mens, in de blijdschap zijnde, aan de een of andere zijde bezwijkt, terstond is 't met de blijdschap gedaan, daarom die in blijdschap leven wil, trachte meteen zeer naar vreze Gods, die doet ontzag hebben, en die doet waken tegen zonden: Ps. 2:11. *Dient de Heere met vreze, en verheugt u met beving.*

Is niet altijd vergezelschap met verrukkingen.

XII. Uit al het gezegde blijkt nu omstandig, wat de geestelijke blijdschap is; alsmede dat wij door de blijdschap niet verstaan de buitengewone verlichtingen, optrekkingen, verrukkingen, welke deze en gene van de kinderen van God nu of dan eens ondervinden; want dat gebeurt niet allen, maar weinigen, en dat blijft niet, maar gaat weer weg; zodat een zwakgelovige niet heeft te denken, omdat hij die verrukkende blijdschap niet gevoeld heeft, dat hij daarom nooit blij is geweest, en dat hij naar die als naar de alleene moet trachten; maar dat wij door de blijdschap verstaan de luchtige vrolijke welgemoedheid, uit het geloof in God. Deze moet ieder gelovige zoeken, en zich zo aan God gewennen, dat hij in de trein van zijn leven blij en vrolijk zij in God; dit is het bevel: Filip. 4:4 *Verblijdt u in den Heere te allen tijd; wederom zeg ik: verblijdt u.*

Dit is de belofte: Ps. 89:16, 17. *Welgelukzalig is het volk, dat het geklank kent; o Heere! zij zullen in het licht uws aanschijns wandelen. Zij zullen zich de gehele dag verheugen in uw Naam.*

Dit was Paulus' begeerte en betrachting: Hand. 20:24. *Opdat ik mijn loop met blijdschap mag volbrengen.*

Gelukkig is hij, die deze blij welgemoedheid in 't oog heeft, die ze zoekt, en zich daaraan gewent.

Opwekkingen.

XIII. Omdat de gelovigen doorgaans zo weinig naar de welgemoede vrolijkheid trachten, als een zaak, die voor hen te hoog is, en veel hun tijd in beklemmdheid en treurigheid doorbrengen, zo zullen wij hen eens opbeuren, en trachten te bewegen tot deze geestelijke blijdschap.

Komt dan gelovigen! *Dient de Heere met blijdschap; komt voor zijn aanschijn met vrolijk*

gezang, Ps. 100:2. Is 't niet lang genoeg geduld, en in droefgeestigheid uw tijd versleten? Kent en erkent de genade, die in u is, hoe klein ze ook zij; aanmerkt de gestalte van andere kinderen van God, de uwe niet ongelijk, en de handelingen Gods met dezelve; wees toch onderworpen aan de mate van de bedeling des Heeren over u; blijft bij de zonde niet staan, gij en de Heere weten, dat ze u tot een zware last zijn; maar gaat er mee naar de Borg. Laat noch ongeloof, noch onachtzame onkunde van de genade in u, noch gierigheid naar hoger genade zonder onderwerping, u niet langer in droefheid ophouden. Breekt toch door, en gewent u aan een welgemoed blij leven. Komt, laat ik u eens bij de hand nemen, en u tot dezelve opleiden. Laat u overreden, wees buigzaam, weerstreeft toch niet.

Droefgeestigheid is schadelijk.

XIV. 1. De droefheid, dat dubben komt met uw staat niet overeen, en is aan alle kanten schadelijk. Want:

- (d) 't Is oneer voor God, uw Vader; want behalve dat het uit gebrek van geloof voortkomt, en het ongeloof meer stijft, zo belet het, dat gij God verheerlijkt, of dankt. En het is bekwaam om een vooroordeel van God in anderen te verwekken, even alsof Hij de Zijnen maar een dorre woestijn was, hen al te hard handelde, en geen reden van enige verkwikking Gaf, daar Hij nochtans zo goed en zo uitnemend weldadig is.
- (e) 't Is bekwaam om de natuurlijke mensen af te schrikken van de Godzaligheid; want de natuur heeft geen vermaak aan droefheid, en kan zich niet inbeelden, dat Godzaligheid en zaligheid in droefheid zouden bestaan, gelijk 't ook waarheid is; daarom worden ze gestuit, als ze al enige gedachten van bekering krijgen. Ziet toe, brengt geen kwade naam over de Godzaligheid, en hindert niemand zalig te worden.
- (f) 't Is schadelijk voor de droefgeestigen zelf; want die zich gewennen tot droefheid (over de zonde, in behoorlijke tijd, mate, manier, te treuren is noodzakelijk, en belet het blij welgemoedigd leven niet) verteren de krachten van hun lichaam, en zij zetten dikwijls een ongezondheid, die ze al hun leven behouden; die ⁹⁴³ kwaal is dan wederom oorzaak van droefheid en zwaarmoedigheid, en die droefheid vermeedert dan wederom die kwaal: Spr. 17:22. *Een verslagen geest zal het gebeente verdrogen.* Spr. 15:13. *Door de smarten van het hart wordt de geest verslagen.*

(g) 't Is zeer schadelijk voor het geestelijk leven, 't krenkt het, 't neemt niet alleen de groei weg, maar 't mergelt het uit, en zo God door Zijn almacht het niet bewaarde, de droefheid zou het uitblussen: als men zich toegeeft in treuren, zo raakt men er wel zo verre in, dat men nergens vermaak in heeft dan in treuren, en zijn eigen hart op te eten; men is nergens bekwaam toe, noch om te bidden, noch om te geloven, noch om zonden te bestrijden en te overwinnen, noch om deugden te oefenen, noch om andere mensen voordelig te zijn, en maakt zich onbekwaam om door de gewone middelen terecht gebracht te worden, men weigert getroost te worden. Ps. 77:3; Spr. 18:14. *Een verslagen geest, wie zal die opheffen?* Daarom redt u als een held. 't Is wel gemakkelijk in treurigheid zich toe te geven, gelijk voor een mens, die aan 't zwijmen is, daarin neer te zinken; maar de schadelijke gevolgen zijn te gevaarlijk, daarom heft uw hoofd op, tracht door te breken.

Gelovigen hebben recht om zich te verblijden.

XV. 2. De gelovigen, de allerkleinste, hebben recht en reden tot de blijdschap; want 't is een van de beloften van het genadeverbond. Laat de wereldlingen ontsteld zijn, schrikken en beven over hun tegenwoordige en toekomende staat; maar gij, die verlost bent van duivel, hel, toorn; gij die God tot een verzoende God, en tot uw deel hebt, u die tot een kind Gods bent aangenomen, die de rechtvaardigmaking, heiligmaking, en eeuwige heerlijkmaking deelachtig bent geworden, wat reden van droefheid is er dan nog? Zegt gij: dit is er nog over; al die geestelijke beloofde goederen nu metterdaad en krachtig te genieten, niet alleen de vertroostingen, maar ook de verlossing van de zonden. Ik antwoord: is dan Gods toezegging bij u nietmetal? Zijn dan de toekomende goederen kleiner en geringer, omdat ze toekomstig en dan eeuwig en zonder verandering zijn, alsof gij het in 't toekomende zonder die wel zou kunnen maken? Of is God bij u niet waarachtig? Zouden zijn beloften kunnen feilen? Of zijn de beloften van het toekomende bij u maar als uitvluchten, om nu de beloften van verhoring aan de bidders, de verzadiging aan de hongerigen, enz. nu niet te vervullen? Schaamt u, dat gij het denkt van de alleenwijze God, die alle dingen schoon maakt op zijn tijd. Indien iemand een grote erfenis gemaakt was, en de testamentmaker was daarop gestorven, zal hij 't

nietmetal rekenen, omdat hij de schatten nog niet ziet, en nog niet in handen heeft, daar hij evenwel zeker weet, dat hij ze binnen korte tijd ontvangen zal? Ziedaar, een natuurlijk mens zal u overtuigen. Nu dan, waardeert de uitnemendheid van de beloofde goederen, de onfeilbaarheid van het testament, bevestigd in de dood van de testamentmaker, verblijdt u dan in het recht tot de erfenis en in de zekerheid van toekomstige bezitting, schoon gij 't nog niet geniet: Ps. 97:11, 12. *Het licht is voor de rechtvaardige gezaaid, en de vrolijkheid voor de oprechten van hart. Gij, rechtvaardigen! verblijdt u in den Heere.* Is 't gezaaid, is 't voor u gezaaid, zo zult gij 't dan op de gezette tijd ook maaien. Verblijdt u in die hoop. *Wij zullen verzadigd worden met het goede van Uw paleis,* Ps. 65:5.

God heeft er behagen in.

XVI. 3. God heeft behagen in de blijdschap van Zijn kinderen, Hij wil wel dat ze zich vermaken, dat ze de goederen waarden, dat ze volkomen gerust zijn op zijn Woord en belofte, dat ze juichen, van vreugde opspringen, dat zij zijn lof zingen met vrolijk zingende lippen. Gemoedigde vrolijkheid is Hem aangenaam: Ps. 22:4. *Gij zijt heilig, wonende onder de lofzangen Israëls.* Jes. 64:5. *Gij ontmoet den vrolijke.*

Hebt gij lust om Gode iets aangenaams te doen? Is Gods bijwoning, zijn tegenwoordigheid, vriendelijke ontmoetingen, uw begeerte, uw vermaak? Gewent u dan tot een vrolijk leven door het geloof.

't Is een hemel op aarde.

XVII. 4. Vrolijkheid in God is de hemel. In de hemel schreit men niet, daar treurt men niet, daar is niet dan eeuwige, overgrote, onuitsprekelijke blijdschap. Indien u eens mocht zien en horen, hoe vrolijk de hemelingen zijn, hoe ze juichen, hoe ze zingen, uw hart zou wel mede gaande worden. Hebt u lust aan de hemel, u moet lust aan vrolijkheid hebben, wat zou u anders in de hemel doen waar niet dan blijden zijn, waar niet dan blijdschap is. Daarom wordt de zaligheid *vreugde* genoemd, Matth. 25:21, *gaat in, in de vreugde uws Heeren.* Indien de hoop verblijdt, wat zal dan de bezitting zijn? Wel op dan, laat uw wandel in de hemel zijn, begint hemels werk, dat is, blijdschap. Of is blijdschap zo een zware en onsmakelijke zaak, dat men vele beweegredenen nodig zou hebben om ons op te wekken tot blijdschap? De natuur is er immers toe genegen, ieder mens is het

immers om blijdschap te doen; en nu u overvloedige oorzaak en reden van blijdschap hebt, zou u dan evenwel treurig blijven?

Is der gelovigen sterkte.

XVIII. 5. U hebt de blijdschap ten hoogste nodig; want uw kracht tegen de vijanden, en tot uw werk, is in de blijdschap: Neh. 8:11, *De blijdschap des Heeren, die is uw sterkte.* Gelovigen, daar is nog veel voor u te doen; daar is nog een wereld te overwinnen, daar is nog de duivel te bevechten, 't vlees is nog ten onder te brengen; gij hebt nog 't sieraad van heiligheid nodig; het geloof, de hoop, de liefde moet nog versterkt en vermeerderd worden; daar zijn nog mensen te bekeren; gij zelf moet nog de glans en heerlijkheid van de kerk zijn, u moet nog een voetstap in de aarde indrukken; zodat men wete dat u er geweest bent. Hoe zult u dit alles verrichten zonder welgemoede blijdschap? Een droefgeestige is een broeinest van allerlei zondigheden: 't vlees, de wereld, en de duivel hebben grote kracht en voordeel op een zodanige; dezulken verwaarlozen zeer licht de voortkomende genade, en stellen de tegenwoordige achteloos in vergetelheid; zodat een droefgeestige onbekwaam is tot tegenweer. Maar de blijdschap is sterkte; een vrolijke komt menigte van aanvechtingen voor, omdat ze geen gelegenheid hebben om op te komen, en als ze al komen, zo worden ze van een vrolijke met weinig moeite afgeslagen. Een vrolijke versmaadt zeer licht de aardse dingen, de tegenspoeden klemmen niet zeer; het oefenen van de deugden is hem liefelijk, en zijn vrolijkheid legt er bevalligheid op, en 't maakt hem bevallig; hij is bekwaam om anderen te lokken, de treurigen te troosten, een trage op te wekken, alles staat hem wel, en wil van hem gedaan zijn; daarom: *Verblijdt u in de Heere, en verheugt u, gij rechtvaardigen, en zingt vrolijk, alle gij oprechten van hart!* Ps. 32:11.

Zwarigheden der gelovigen beantwoord.

XIX. Hiertegen zal misschien een treurige inbrengen:

1. *Hoe kan een mens, die zo vele zonden doet als ik, zich verblijden? 't Is onmogelijk.*

Antwoord. De oorzaak en grond van uw blijdschap moet niet zijn in uzelf, en in uw deugdzaamheid, maar buiten u in Christus. Zal iemand zo lang wachten met zich in de Heere te verblijden, totdat hij zonder zonden is, zo zal hij het zijn leven niet doen; want

de heiligste ziet meer zonden in zich, dan een kleinere in de genade, omdat zijn groter licht hem hart-zonden en 't gebrek aan de deugdzaamheid openbaart, die anderen weinig zien. Als de zonden iemand tot een zware last en smart zijn, als hij tot Jezus loopt, en zijn voldoening aanneemt, en zich aan Hem overgeeft om gerechtvaardigd en geheiligd te worden; als de Heere welbehagelijk te leven zijns harten lust en begeerte is, en hij in de grond van deze zijn arbeidzaamheid en gestalte overtuigd is, dan heeft hij reden van blijdschap, en verblijdt hij zich niet, dat toont, dat hij nog te veel kleeft aan het oude verbond van de werken, en uit de werken wil gerechtvaardigd worden. Dit toont dat hij niet werkzaam is, God op Zijn Woord en beloften te geloven, die dezulken zalig spreekt; dit toont dat hij God wil leren, hoe Hij met hem handelen moet; en als dat God niet behaagt, dat hij zich dan ook in God niet verblijden wil. Al deze zonden passen een kind Gods niet, daarom schrikt voor zulke handel, en gewent u om door het geloof u te verblijden in het recht, en in de toezegging, als gij 't al niet doen kunt in verrukkende gevoeligheden. Weet dat het uw plicht is.

2. Een ander zal misschien zeggen: *Hoe kan ik mij verblijden, als ik niet verzekerd ben van deel aan Christus te hebben? En ik ben daar niet verzekerd van.*

Antwoord. Hier is wederom een misvatting, als er ook geen wrevel onderloopt. Gij wilt misschien u niet verzekerd houden dan door een buitengewone aanspraak en indruk Gods, die alle tegenreden tegelijk wegneemt, en meteen de ziel optilt in de vrolijkheid over uw staat. U zult misschien daarnaar tevergeefs wachten, want God doet dat zelden, immers niet aan zulke wreveligen, en die niet getroost willen zijn. De gewone weg tot verzekering is aan de ene kant het Woord aan te merken, en aan de andere kant zichzelf daarmee te vergelijken, en daaruit het besluit op te maken, en dat in de tegenwoordigheid Gods, al biddende, al gelovende, al redenerende; dus wordt de mens verzekerd. Hiertoe hebben wij in het voorgaande op verscheiden plaatsen, op verscheiden wijzen de gelovigen overtuigd, door het voorstellen van kentekenen.

3. Een ander zal misschien zeggen: *Ik ben wel verzekerd geweest, zoals ik meende, en ik heb mij ook wel in de Heere verblijd gevonden; maar 't is alles wederom weg, daarom denk ik, dat ik mij bedrogen heb, dus durf ik niet wederom, ik mocht mij wederom*

bedriegen.

Hierop hebben wij geantwoord, en de rechte blijdschap in haar eigen natuur vertoond, boven par. 10.

4. Een ander zal zeggen, men moet immers treuren, God gebiedt het, en belooft bij zulken te wonen.

Antwoord.

- God woont bij de treurigen, maar om hen te troosten, zodat het einde van treuren is verblijd te worden.
- Treuren, en droefgeestig en zwaarmoedig omgaan verschilt zeer veel. Aan de treurige vernedering, aan het zoeken van genade met tranen heeft de Heere behagen, als men werkzaam is om door het geloof zich op te richten; maar droefgeestigheid is Gode en mensen onaangenaam: daarom treurt, in tijd en omdat, maar vliedt de bestendige droefgeestigheid, en gewent u tot blijmoedigheid.

Middelen om in de blijdschap bestendig te zijn.

XX. Tot dat doel:

103. Oefent gedurig het geloof in Christus, beschouwt de waarheden van voldoening, van de weg Gods, de mens tot zaligheid leidende, verlaat u op Jezus, leunt op Hem; en het Hem zo toevertrouwende, zonder zien, zonder gevoelen, dat is de weg tot blijdschap, 1 Petrus 1:8.

104. Houdt aan in het lezen; merkt het Woord aan, gelijk het is, als Gods Woord, als op die tijd tot u sprekende, zoekt naar beloften, houdt ze onverbrekkelijk, en die alzo op de ziel passende, dat verblijdt, Ps. 119:50, *Uw toezegging heeft mij levend gemaakt.*

105. Bidt veel, en gewent u aan de Heere al biddende, al samensprekende, al vragende, en uw gebrek en begeerte voorstellende, en bijzonder de begeerte tot blijmoedigheid: Ps. 51:10. *Doe mij vreugde en blijdschap horen.* Ps. 90:14. *Verzadig ons in de morgenstond met Uw goedertierenheid, zo zullen wij juichen, en verblijd zijn in alle onze dagen.*

Dringt aan op de belofte, en verheft uw hart tot de waarheid, dat, al wat wij in

Christus' Naam zullen bidden, dat Hij 't ons geven zal; en zo biddende zal de ziel meer in de blijmoedigheid zich bevinden.

106. Begeeft u veel tot heilige bepeinzingen en overdenkingen; dan, wie en wat gij zijt; dan, door welke wegen de Heere u tot hiertoe geleid heeft; dan uw vorige treurigheden, zoeken, tranen; dan de vertroostingen en uitkomsten, die de Heere u menigmaal heeft gegeven; dan de goederen van het Genadeverbond, ieder op zichzelf; dan de toekomende heerlijkheid, en wat de ziel daar eeuwig genieten zal. Dat is bekwaam om de ziel stilletjes blij te maken: Ps. 104:34. *Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn; ik zal mij in de Heere verblijden.*

107. Wacht u zorgvuldig voor toegeven in een zondige sleur van leven; al zijn er geen grote vallen, dat toegeven, die slaperige slordigheid, dat afzwerven van God, dat neemt deze blijdschap ras weg; maar zich wachten voor zijn ongerechtigheid, en gevallen zijnde zich telkens te herstellen, en dadelijk wederom tot de Fontein te lopen, dat verwakkert telkens de blijmoedigheid. *De God der blijdschap van onze verheuging verblijde u! Amen.*

Hoofdstuk 38: Van de verzegeling door de Heilige Geest en de Sacramenten

Hoofdstuk 38

Van de verzegeling door de Heilige Geest en de Sacramenten.

God verzegelt Zijn kinderen.

Al des Heeren wegen met Zijn uitverkorenen zijn goedertierenheid, niet alleen daarin, dat Hij de allerellendigsten brengt tot de allergrootste zaligheid na dit leven, maar ook, dat Hij ze op de weg in dit leven zovele weldaden bewijst. Hij leidt ze wonderlijk, in elke tred is een ondoorgrondelijke wijsheid en goedheid, Hij wil dat zij het zien en weten, en dat zij in de verzekering van zijn goedgunstigheid tot hen zullen leven. Daartoe worden zovele kentekenen en hoedanigheden van begenadigden in het Woord voorgesteld, zovele beloften en herhalingen van die gedaan; ja de Heere geeft hun daarenboven *pand en zegel*, en dat alle verwondering te boven Gaat, de Heilige Geest Zelf is het zegel, en

verzegelt hen van de eeuwige erfenis, zo door Zichzelf *inwendig*, alsmede op een manier, die best met des mensen natuur overeenkomt, door *uitwendige* tekenen en zegels, die men doorgaans *sacramenten* noemt.

II. *Verzegelen is zijn wapen of merk, in een signet gegraveerd, op iets over te zetten; om:*

(jj) dat als Zijn Eigen van anderen te onderkennen.

(kk) Iets voor anderen verborgen te houden.

(ll) Ongeschonden te bewaren.

(mm) Te verzekeren van deel en eigendom aan iets te hebben. Dit werk brengt de Heilige Geest over in het Woord, om daardoor Zijn werkingen in de harten van de gelovigen uit te drukken.

De Heilige Geest verzegelt

Dat de Heilige Geest de gelovigen verzegelt, getuigt de apostel: [Ef. 4:30](#). *En bedroeft de Heilige Geest Gods niet, door Welke gij verzegeld zijt tot de dag der verlossing.*

En is zelf het Zegel.

Ook worden de daden en einden van de verzegeling tot de kinderen van God overgebracht.

(a) De Heilige Geest zelf is het Zegel en het Onderpand van de beloofde erfenis: [Ef. 1:13-14](#). *In Welke ook gij zijt, nadat gij zijt verzegeld geworden met den Heilige Geest der belofte; Die het Onderpand is van onze erfenis, tot de verkregen verlossing.*

Drukt het beeld Gods in.

(b) De Heilige Geest zet het beeld Gods over in de kinderen van God. Zij zijn het uitgedrukte beeld van Christus: [1 Kor. 15:49](#) ... *alzo zullen wij ook het beeld des hemelsen dragen.* [Gal. 4:19](#) ... *totdat Christus een gestalte in u krijgje.*

Dit doet de Heilige Geest, hen wederbarende en heiligende: [2 Kor. 3:18](#). ... *worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.*

Gelovigen worden daardoor onderkend als Gods eigendom.

(c) Door dit zegel worden de gelovigen onderkend van anderen. God kent ze als zijn eigendom: [2 Tim. 2:19](#). *Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende deze zegel: De Heere kent degenen, die Zijne zijn; en: een ieder, die de Naam van Christus noemt; sta af van ongerechtigheid.*

De onbekeerden kennen de wedergeborenen hieraan, zij zien dat in hen een andere Geest, een ander leven is dan in hen: [Hand 4:13](#). *Zij kenden hen, dat zij met Jezus geweest waren.* [Jes. 61:9](#). En hun zaad zal onder de Heidenen bekend worden, en hun nakomelingen in het midden van de volken; allen die hen zien zullen, zullen hen kennen, dat zij zijn een zaad, dat de Heere gezegend heeft.

De gelovigen kennen zich hieraan, dat ze kinderen en erfgenamen Gods zijn: [1 Joh. 4:13](#). *Hieraan kennen wij, dat wij in Hem blijven, en Hij in ons, omdat Hij*

ons van zijn Geest gegeven heeft.

Zijn verborgen.

(d) Door dit zegel zijn de gelovigen verborgen voor de ogen van de wereld. Die ziet wel een andere Geest en leven in hen, maar de heerlijkheid en de gelukzaligheid van hun staat kennen zij niet: [1 Joh. 3:1](#). *Daarom kent ons de wereld niet, omdat zij Hem niet kent. [Kol. 3:3-4](#). Want gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God. Wanneer nu Christus zal geopenbaard zijn, die ons leven is, dan zult ook gij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid.*

Worden bewaard.

(e) Door de verzegeling worden de gelovigen ongeschonden bewaard. In die opzichte worden ze genaamd een verzegelde fontein, [Hoogl. 4:12](#). Hierop wordt gezien: [Openb 7:3](#). *Beschadigt de aarde niet ... totdat wij de dienstknechten onzes Gods zullen verzegeld hebben aan hun voorhoofden.*

En verzekerd.

(f) Door de verzegeling des Heiligen Geestes worden de kinderen van God verzekerd van hun deel aan het verbond der genade en al deszelfs beloften: [1 Kor. 2:12](#). *Doch wij hebben niet ontvangen den Geest der wereld, maar de Geest, die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.* De Heilige Geest toont aan hen de genaden, die in hen gelegd zijn; brengt hen tot zulke Schriftuurplaatsen, die aan degenen, die zo en zo zijn, de zaligheid beloven; geeft hun die plaatsen klaar te verstaan, en doet hen door vergelijking van zich met die plaatsen, besluit nemen van hun staat van de genade, hun geheiligd oordeel overtuigt hen daarvan, en de Heilige Geest heeft daarbij een onmiddellijke werking op hun hart, en getuigt hetzelfde, dat hun geest van zichzelf oordeelt en getuigt, dat hun, oordeel van zichzelf recht is, en dus maakt Hij hen klaar in het getuigenis van hun oordeel, en doet hen meteen levendig zijn in de verzekering van deel te hebben aan de beloften: [Rom. 8:16](#). *Dezelve Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn.*

Verzegeling geschiedt ook door de Sacramenten.

III. Bij de inwendige verzegeling voegt God ook de verzegeling door de sacramenten. De Heere handelt met de mens op een wijze, die best met deszelfs natuur overeenkomt. De mens bestaat uit ziel en lichaam; God willende de mens overvloedig van zijn genade verzekeren, gebruikt daartoe middelen, die beide op ziel en lichaam werken: 't Woord werkt op de ziel, tot verlichting, geloof, wedergeboorte en versterking; de sacramenten op de uiterlijke zinnen, en daardoor op de ziel.

Het woord sacrament is niet Schriftuurlijk. De afkomst is onzeker. 't Naaste is, dat het afkomt van *sacrare heiligen, tot een heilig gebruik afzonderen, wijden*. Omdat het in 't algemeen gebruik is, mag men het wel behouden. De Griekse schrijvers noemen een sacrament ook wel *musthriou mysteerion*, verborgenheid. Doch dat is ook buiten de Schrift. Een sacrament is wel een verborgenheid, maar

alle verborgenheid is geen sacrament. De Schrift noemt een sacrament een teken en zegel: [Gen. 17:11](#). *Dat zal tot een teken zijn van het verbond tussen Mij en u.* [Ex 12:13](#). *Dat bloed zal ulieden tot een teken zijn.* [Rom. 4:11](#). *Hij heeft een teken der besnijdenis ontvangen tot een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs.*

IV. *Een sacrament is een zichtbaar teken en zegel van het genadeverbond, van God ingesteld, om de gelovigen, Christus in Zijn lijden en sterven, te vertonen, en hen te verzegelen van hun deel en eigendom aan Christus, en aan al Zijn verdiensten.*

Om de natuur van de sacramenten wel te verstaan, zo moet men in dezelfde vijf zaken aanmerken, die alle in ieder sacrament moeten zijn, zodat hetgeen sacrament is, daar alle deze vijf niet gevonden worden; namelijk:

(hh) De Auteur of Insteller.

(ii) Een uitwendig teken.

(jj) De betekende zaak.

(kk) De overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak.

(ll) Het einde.

1^e God is de Auteur.

V. De Auteur of Insteller kan niemand zijn dan God. 't Is niet genoeg dat God iets ingesteld heeft, maar 't moet van God ingesteld zijn tot een sacrament, tot een zegel van het Genadeverbond; want

47. God en niemand anders richt het verbond op: [Gen. 15:18](#). *Te dezelfde dage maakte de Heere een verbond met Abram.* [Gen. 17:7](#). *Ik zal mijn Verbond oprichten tussen Mij en tussen u, en tussen uw zaad na u.*

48. God alleen doet de beloften, en geeft de beloofde zaken: [Jes. 43:25](#). *Ik, Ik ben het, die uw overtredingen uitdelg, om Mijnentwil, en Ik gedenk uwer zonden niet.*

49. De sacramenten behoren tot de godsdienst, welke alleen van God geboden en ingesteld moet zijn: [Matth. 15:9](#). *Te vergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn.*

50. De Schrift meldt duidelijk, dat God de sacramenten ingesteld heeft. Ziet

- van de besnijdenis, [Gen. 17:10](#).
- Van het pascha, [Exod. 12:3, 27](#); [2 Kron. 35:6](#).
- Van de heilige Doop, [Joh 1:33](#); [Matth. 28:19](#).
- Van het heilig Avondmaal, [Matth. 26:26-28](#); [1 Kor. 11:25](#).

De gezonden leraars zijn bedienaars.

VI. Bij de Insteller voegen wij de bedienaars van de sacramenten, welke zijn mannen van God gezonden, tot verkondiging van het Woord en bediening de heilige sacramenten. Van de roeping en zending van de dienaren is boven gesproken. Dit blijkt ook

(q) uit de algemene praktijk, zo in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament

(r) Daarbij Christus heeft de bediening des Woords samengevoegd: [Matth. 28:19](#). *... onderwijst al de volkeren, dezelve dopende.* Johannes was dopende in de woestijn, en predikende. [Markus 1:4](#). Die mij gezonden heeft om te dopen,

[Joh 1:33.](#)

(s) Omdat een sacrament toegediend wordt, aan degene, die 't ontvangt, in de naam van Christus, zo kan niemand het toedienen, dan die daartoe van Christus gezonden en gelast is; en het is aan niemand een sacrament, dan die het door de hand van een gezondenen dienaar ontvangt, welke zijn dienaars van Christus en uitdelers van de verborgenheden Gods, [1 Kor. 4:1.](#) Daarom verwerpen wij de doop, die door particulieren, 't zij man of vrouw geschied is; en de zodanigen, als ze naderhand tot het geloof bekeerd worden, zo worden ze gedoopt, niet herdoopt; want het vorige was geen doop. ***Ziet hiervan breder in het volgende hoofdstuk van de Heilige Doop.***

Aan welker beoging de kracht niet hangt.

VII. Vraag: *Of tot het wezen van een sacrament behoort de beoging van de dienaar?*

Antwoord. De papisten zeggen dat de beoging des dienaars volstrekt nodig is, ook zo, dat als de dienaar de beoging niet heeft, die hij behoorde te hebben, namelijk, om het sacrament de communicant toe te dienen tot zo'n einde, als het van Christus is ingesteld, dat het dan geen sacrament is, dat zo'n kind niet is gedoopt, dat zo'n communicant het heilige Avondmaal niet heeft genoten; ja, zij gaan verder en zeggen, gelijk noodzakelijk volgen moet, dat als iemand zonder de rechte beoging van de dienaar gedoopt is, en hij wordt daarna priester, dat dan al dat bedienen van de sacramenten van hem voor nul en van geen waarde is; want de priester zelf was niet gedoopt, en alzo geen priester.

Wij zeggen, dat de bedienaar heilig in de bediening van de sacramenten behoort te werk te Gaan, en als hij dat niet doet, dat hij dan voor zich een grote zonde begaat; maar dat zijn goede of kwade, of geheel geen beoging, niets doet tot het ware wezen van het sacrament.

Bewijs

75. Omdat er niet een letter van staat in het Woord van God.

76. Dan hing de kracht van de sacramenten niet aan de beloften, beogingen en verzegeling van God, maar van de bedienaar; zijn beoging was waardiger en krachtiger dan die van God, zijn beoging kon Gods beoging, belofte en verzegeling vernietigen.

77. Dan kon niemand verzekerd zijn, dat hij gedoopt was; want hij kan niet verzekerd zijn, of die hem gedoopt heeft, zelf al gedoopt en een wettig priester was, (ik spreek op zijn paaps) en schoon hij het al mocht zijn, of hij in het dopen van hem al een goede intentie gehad heeft, waaruit dan volgt, dat hun stelling hun gehele godsdienst vernietigt.

Daar moet een uitwendig teken zijn.

VIII. Het tweede, dat in een sacrament moet zijn, is het uitwendig teken. Een teken is *'t welk zichzelf aan de uiterlijke zinnen, en daardoor iets anders aan 't gemoed openbaart.* Sommigen zijn tekenen door de natuur, gelijk rook een teken is dat er vuur nabij is; 's morgens droevig rood. dat er regen ophanden is. Sommige zijn tekenen door instelling: 't zij van mensen, zo zijn de kransen voor de herbergen, de handen aan de vaarten en wegen; 't zij van God, die ook de

tekenen in de godsdienst heeft ingesteld; hoedanig zijn de sacramenten, welke ook *tekenen* genoemd worden.

In ieder sacrament is een uitwendig, zichtbare, tastelijke substantie, en wordt daarin van het Woord onderscheiden; waar zo'n substantie niet is, daar is geen sacrament. Dit is ten allen tijde van de kerk vastgehouden, waar vandaan ook het gevoelen is: *Als het woord komt bij het element, wordt het een sacrament*. Het woord, dat bij het element komt, is tweeërlei, én het woord van de instelling, gevende zo'n element tot een teken en zegel, én het woord van de belofte, verzekerende dat de beloofde goederen van het Verbond der genade aan de gelovige genietters gegeven zullen worden.

Bewijs

Dat in ieder sacrament een zichtbare, tastelijke substantie is, blijkt,

(a) uit alle sacramenten. In de besnijdenis was het afsnijden van de voorhuid, in het pascha een lam, in de doop het water, in het avondmaal brood en wijn.

(b) Ook eist de natuur van een sacrament dit; omdat geen zaak een verzegelend teken kan zijn, tenzij het zichtbaar en tastbaar zij. Dit is wel op te merken tegen de papisten, welke om hun zeven sacramenten goed te maken, zeggen, dat het horen van het Woord een sacrament kan uitmaken.

Het Woord alleen is niet genoeg.

Maar (a) dan was er geen onderscheid tussen het Woord en een sacrament, en (b) of de klank van de woorden moest het sacrament uitmaken; maar dan was er geen overeenkomst van een teken en de betekende zaak, of hetgeen men door de klank van de stem te kennen geven wil, moest het sacrament uitmaken, maar dan geen uitwendig teken: dus blijft het vast dat in ieder sacrament een tastelijke en zichtbare substantie moet zijn. Bij welke ook komt de actie of handeling met dat element, zo van de dienaar, die het water sprengt en het brood breekt, en de wijn inschenkt, of ingeschonken, gelijk het gebroken brood, omdeelt, als van de communicant, welke het ontvangt, neemt, eet en drinkt; want deze handelingen hebben mede hun beduidingen en toepassingen.

Daaronder is een betekende zaak.

IX. Het derde, in ieder sacrament aan te merken, is de betekende zaak. Deze is Christus met al zijn verdiensten. Dat de uiterlijke tekenen op Christus zien, blijkt: [Rom. 6:3](#). *Of weet gij niet, dat zo velen, als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, wij in Zijn dood gedoopt zijn?*

[Gal. 3:27](#). *Zovelen, als gij in Christus gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan.*

[1 Kor. 11:24-25](#). *Neemt, eet, dat is Mijn lichaam ... doet dat tot Mijn gedachtenis. Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed, enz.*

Dat de sacramenten op de verdiensten van Christus zien blijkt uit:

[Hand 22:16](#). *... laat u dopen, en uw zonden afwassen.*

[1 Kor. 11:24](#). *... dat voor u gebroken wordt.*

[Matth. 26:28](#) *... dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, dat voor velen vergeten wordt, tot vergeving der zonden.*

Deze twee, het uitwendige teken en de betekende zaak, zijn niet een en hetzelfde,

maar zijn van elkaar onderscheiden.

8. In de natuur, 't een is iets aards, 't andere hemels.

9. 't Ene wordt met het lichaam genoten, 't andere met de ziel.

10. 't Ene werkt op 't lichaam, 't andere op de ziel.

Tussen welke is een overeenkomst.

X. Het vierde is de overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak. 't Zijn geen elementen alleen op zichzelf aangemerkt, water, brood, wijn; maar elementen met opzicht op iets anders, namelijk, op Christus' lichaam en bloed, tot voldoening verbroken en vergoten. De natuur van het eerste bestaat geheel en alleen in opzichtelijkheid, waardoor het teken met de betekende zaak verenigd wordt, niet door een natuurlijke vereniging, gelijk stof en vorm, ziel en lichaam; ook niet door een plaatselijke vereniging, gelijk twee lichamen aan elkaar gevoegd worden, zodat het lichaam en bloed van Christus lichamelijk met water, brood en wijn verenigd zouden zijn; 't is ook niet zo'n geestelijke vereniging, alsof het teken de kracht van de betekende zaak ingezet of ingestort was, en dadelijk in de communicant de vergeving van de zonden en wedergeboorte uitwerkte, maar 't is een vereniging van opzichtelijkheid, die alleen bestaat in het met het verstand en geloof brengen van het teken tot de betekende zaak, en de betekende zaak tot het teken, en dat in die opzichten, die God in zijn Woord voorgesteld heeft, en niet in die, welke men door een blote beschouwing zelf maken en zich verbeelden mocht.

Welke volgens de instelling de communicant oefent.

XI. Deze opzichtelijke overeenkomst ligt niet in de natuur van het element, ook buiten de gelovige oefening en 't gebruiken. Die wordt ook door de dienaar daarin niet gebracht door het uitspreken van de woorden van de instelling en van de belofte; maar die geschiedt door de instelling Gods, volgens welke de communicant de tekenen, hem door de dienaar gegeven, door het geloof nuttigt, en door het geloof op Christus' instelling en belofte, Christus in Zijn lijden en in deszelfs kracht tot vergeving van de zonden, waarlijk, doch niet lichamelijk, vertegenwoordigt, en zich toepast tot verzegeling. Gelijk een bruid de trouwenpenning ontvangt of naderhand beziet, en in dat bezien zich de liefde en trouw van de afwezige bruidegom vertegenwoordigt, tot haar versterking en verwakking in de liefde tot hem; zodat de communicant beide het teken en de betekende zaak te gelijk nuttigt, gelijk blijkt

- in de belijdenis: [Gen. 17:7](#), [11](#).
- In het pascha, [Ex 12:14](#).
- In de heilige doop, [Rom. 6:4](#); [Gal. 3:27](#).
- In het heilig avondmaal: [1 Kor. 10:16](#). *De drinkbeker ... is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus?*

Bestaat niet in een lichamelijke tegenwoordigheid.

XII. De Papisten en Lutheranen, niet tevreden met zulke opzichtelijke vereniging, stellen een plaatselijke en lichamelijke vertegenwoordiging van Christus, niet in de doop, maar in 't Heilig Avondmaal, doch ieder op een andere wijze, waar van in 't vervolg. Zij beelden zich in, dat, als wij de vereniging alleen in

opzichtelijkheid stellen, wij dan het teken niet waarlijk verenigen met de betekende zaak, maar dat wij ons alleen zo wat verbeelden, dat er niet is. Doch zij hebben te weten, en weten het ook wel buiten dit geval, dat er meer waarlijke verenigingen zijn dan een grove lichamelijke; geestelijke vereniging is zowel waarlijk als de lichamelijke. Leeft Christus niet in de gelovigen? [Gal. 2:20](#). Woont Christus niet door het geloof in hun hart? [Ef. 3:17](#). Hebben de gelovigen niet gemeenschap met elkaar, en met de Vader, en met Zijn Zoon Jezus Christus? [1 Joh. 1:3](#). Of is dat bij hen ook maar inbeelding? Doch bij ons is het waarlijk, gelijk in de Schrift. Daarbij, deze geestelijke vereniging heeft tot een grond het woord van de instelling en van de belofte; dies is 't geen inbeelding, maar waarheid en vastheid.

Hoedanig de overeenkomst is.

XII. De overeenkomst tussen het water in de heilige doop en het bloed van Christus, door het water betekend, is de afwassing en reiniging. Gelijk water de vuilheden des lichaams wegneemt, zo wast en reinigt het bloed van Christus de ziel van de geestelijke vuilheden van de zonde: [Openb 1:5](#)... *en ons van onze zonden gewassen heeft in Zijn bloed*.

De overeenkomst tussen brood en wijn in het heilig avondmaal, en 't lichaam en bloed, door het brood en wijn betekend, is de voeding, versterking en verkwikking. Het brood voedt en versterkt het lichaam, alzo voedt het gekruiste lichaam van Christus, dat is, zijn verdienend lijden en sterven, de ziel. De wijn verheugt het hart des mensen, zo doet ook het bloed van Christus, door het geloof genuttigd, de ziel: [Joh 6:35, 54-56](#)... *Ik ben het brood des levens; die tot Mij komt zal geenszins hongeren, en die in Mij gelooft zal nimmermeer dorsten. Die Mijn vlees eet, en Mijn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leven. Mijn vlees is waarlijk spijs, en Mijn bloed is waarlijk drank. Die Mijn vlees eet, en Mijn bloed drinkt, die blijft in Mij, en Ik in hem*.

Waaruit ontstaan sacramentele spreekwijzen.

XIV. Uit deze opzichtelijke vereniging en overeenkomst van het teken met de betekende zaak komen verscheidene sacramentele manieren van spreken voor. Namelijk:

1. *Het teken draagt de naam van de betekende zaak.*

- De besnijdenis wordt genoemd het verbond: [Gen. 17:10](#). Dit is Mijn verbond, enz.
- 't Lam, het pascha, dat is voorbijgang: [Ex 12:11](#). Het (*lam*) is des Heeren pascha.
- Het brood, Christus' lichaam: [Matth. 26:26](#)... dat is Mijn lichaam.
- De wijn, het Nieuwe Testament: [1 Kor. 11:25](#) ... deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed.
- Het water, het bad der wedergeboorte, [Titus 3:5](#).

2. *De betekende zaak draagt de naam van het teken.*

- Christus wordt *genaamd het Pascha*: [1 Kor. 5:7](#). ... *Want ook ons Pascha is voor ons geslacht; namelijk Christus*.
- Zo ook het Lam: [Joh 1:36](#). ... *Ziet, het Lam Gods*.

- Ook het manna, [Joh 6:51](#).
- Ook de steenrots, [1 Kor. 10:4](#).

3. Het teken wordt toegeschreven de kracht van de betekende zaak, namelijk, zonden weg te nemen: [Num. 5:8](#). ... *de ram van de verzoening, met welke hij voor hem verzoening zal doen.* [Ex 30:10](#). [Hand. 22:16](#). ... *laat u dopen, en uw zonden afwassen.*

4. Van de betekende zaak wordt toegeschreven de ceremonie omtrent het teken. Christus' bloed wordt gezegd gesprengd te worden, 't welk eigenlijk met het teken geschiedt: [Hebr. 12:24](#)... *het bloed der besprenging, dat betere dingen spreekt dan Abel.* [1 Petrus 1:2](#), *tot gehoorzaamheid en besprenging des bloeds van Jezus Christus.*

Het doeleinde is God te verheerlijken,

XV. Het 5de, dat in ieder sacrament aan te merken is, is het doel. Het hoogste einde van alles is de verheerlijking Gods, en zo ook van de sacramenten: [1 Kor. 10:15](#). *De drinkbeker van de dankzegging, die wij dankzeggende zegenen.*

De gelovige ziel nu verzegeld zijnde, dat alle goederen van het Genadeverbond de hare zijn, wordt verblijd, en erkent en prijst God in Zijn goedheid en barmhartigheid; en geeft Hem de eer en heerlijkheid, omdat het alles uit Hem en door Hem is, en niets hebbende om de Heere te vergelden voor al Zijn weldaden, dankt zij Hem met hart, mond en daden.

te betekenen

Het ander einde ten opzichte van de rechte genietters is:

1. Christus met al Zijn goederen geestelijk te vertegenwoordigen, en te betekenen, en zich in de gedachten te brengen al het lijden en het sterven van Christus als Middelaar. Dit deed David in de schaduwdienst: [Ps. 27:4](#). *Eén ding heb ik van den Heere begeerd; dat zal ik zoeken: dat ik al de dagen mijns levens mocht wonen in het huis des Heeren, om de liefelijkheid des Heeren te aanschouwen, en te onderzoeken in Zijn tempel.*

Daarom worden de sacramenten **tekenen** genoemd, 't welk is vertegenwoordigen, hetgeen men niet ziet.

en te verzegelen.

2. De sacramenten *betekenen* niet alleen, maar zij *verzegelen* daarenboven aan de rechte genietters al de beloften van het evangelie, al de goederen van het Genadeverbond, Christus met al Zijn volheid, dat zij daaraan deel hebben. Dit is alleen voor de ware gelovigen, die is het sacrament een zegel; maar de onbekeerden, omdat zij geen waar geloof hebben, zijn de sacramenten door toeval van hun zonde van ongelovigheid niet tot nut, niet tot verzegeling, maar tot verzwaring van hun oordeel. Zie dit: [1 Kor. 11:29](#), [27](#). *Die onwaardig eet en drinkt, die eet en drinkt zichzelf een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren ... die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren.*

Zijn geen blote tekenen. Noch de zaak zelve.

XVI. Hier dwalen Socinianen, Mennisten en Papisten; daarin komen ze overeen, dat de sacramenten niet zijn tot verzegeling; maar waartoe dan de sacramenten zijn, daarin zijn ze verschillend. Socinianen en Mennisten zeggen:

16. Dat de sacramenten blote tekenen zijn, die het geloof, in welks natuur zij ook dwalen, alleen verwakkeren door het vertonen van Christus lijden in de tekenen, welke de genade maar betekenen en afbeelden;
17. en dienen tot een teken van vereniging met elkaar, en onderscheiding van hen van Joden en Heidenen. De Papisten ontkennen de verzegeling van de sacramenten, omdat, naar hun gevoelen, de sacramenten zelf de kracht hebben om de genade te werken.

De kerk daarentegen houdt, volgens Gods Woord vast, dat: *De sacramenten zijn zegels, tot verzegeling van het verbond der genade aan de ware gelovigen.*

Bewijs 1, benaming.

XVII. Dit blijkt uit [Rom. 4:11](#), *Hij heeft het teken van de besnijdenis ontvangen tot een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs*. Hier staat wel uitdrukkelijk, dat het sacrament van de besnijdenis een zegel was, en dat tot verzegeling van de rechtvaardigheid van Christus, door het geloof aangenomen, en van God Abraham toegerekend.

Uitvlucht. Dat wordt alleen van de besnijdenis gezegd.

Antwoord. De omstandigheden van de sacramenten zijn wel verscheiden; maar in de natuur zijn ze allen een en hetzelfde, ten opzichte van hun einde en kracht. Dat aan een *individu*, ondeelbare, aan deze of die, wezenlijk eigen is, dat is aan allen eigen, die van dezelfde soort zijn. De redelijkheid is eigen aan Jan, Pieter, Paulus, zo dan aan alle mensen. Een sacrament is een teken, zo dan alle, en zo ook een sacrament is een zegel, zo dan alle; omdat zij alle sacramenten zijn.

Bewijs 2. Uit de natuur van alle sacramenten.

XVIII. Deze kracht van verzegeling had ook het pascha: [Ex 12:11-13](#). *Het is des Heeren pascha ... Ik zal in deze nacht ... alle eerstgeborenen in Egypteland slaan. Dat bloed zal ulieden tot een teken zijn aan uw huizen waarin gij zijt; wanneer Ik het bloed zie, zal Ik ulieden voorbijgaan.*

Doet hierbij: [1 Kor. 10:3-4](#). *En allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben; en allen dezelfde drank gedronken hebben; want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde; en de steenrots was Christus.*

- Ook wordt de doop een verzegelende kracht toegeschreven: [Rom. 6:3-4](#) *Of weet gij niet dat, zovelen als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, wij in Zijn doop gedoopt zijn?* (dat is tot bevestiging, dat Christus dood voor ons is) *Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood, opdat, gelijkewijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, also ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden.* Waarmee te kennen wordt gegeven, dat de doop niet alleen verzegelt van deel aan Christus te hebben, maar ook van de heiligmaking te zullen deelachtig worden.
- Ook wordt het Heilig Avondmaal een verzegelende kracht toegeschreven: [1 Kor. 10:16](#). *De drinkbeker ... is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des*

lichaams van Christus? Hoe is beker en brood de gemeenschap met Christus, anders dan door verzegeling van deel aan Zijn lijden en sterven? Van de Papisten grove uitvlucht zal op haar plaats beantwoord worden.

Bewijs 3. Uit de natuur van andere tekenen.

XIX. Andere tekenen van beloften Gods, welke geen sacramenten van het Genadeverbond zijn, hebben kracht van verzegeling, veel meer dan de sacramenten:

- Ziet dit in de regenboog: [Gen. 9:9-13](#). *Ik richt mijn verbond op met u, ... en met alle levende ziel, die met u is, van het gevogelte, van het vee, en van alle gedierte van de aarde.. dat niet meer alle vlees van de wateren des vloedts zal worden uitgeroeid. Mijn boog heb Ik gegeven in de wolken; die zal zijn tot een teken van het verbond, (dat is van mijn onveranderlijke belofte).*
- Ziet dit ook in het wollen vlies van Gideon, [Richt. 6:37](#), enz., welks droogte en nattigheid een verzegelend teken was van het slaan van de Midianieten. Ziet dit ook in het voetwassen van Christus aan de apostelen, 't welk een teken was van hun geestelijke reiniging, [Joh 13:6-10](#).

Dat dan de sacramenten veel meer verzegelen, blijkt daaruit, omdat ze tekenen zijn van het Genadeverbond: [Gen. 17:11](#). *Gij zult het vlees uwer voorhuid besnijden; en dat zal tot een teken zijn van het verbond tussen Mij en tussen u.*

Nu, niets kan een teken van het verbond zijn dan door verzegeling van dat verbond. En omdat in alle sacramenten een uitwendig teken is, gelijk par. 6 getoond is, zo is dan alle uitvlucht weggenomen, en het blijft vast, dat de sacramenten verzegelende tekenen zijn.

Tegenwerping 1.

XX. Hiertegen brengt men in:

Indien de sacramenten de genade en verdiensten van Christus verzegelden, dan zouden velen de genade verzegeld worden, waaraan zij toch geen deel hebben, gelijk alle huichelaars en onbekeerden.

Antwoord. Deze bewijsreden zou beter doorgaan, indien de sacramenten door een ingezette kracht wrochten, gelijk de Papisten willen; maar omdat niemand door de sacramenten verzegeld wordt, dan die ze door het geloof nuttigen, zo heeft deze tegenwerping geen klem. Een trouwpenning verzegelt de trouw, doch niet aan allen, niet aan die, welke hem steelt; maar alleen aan de bruid, die zich verloofd heeft, en aan wie hij tot bevestiging van de trouw gegeven is door de bruidegom.

Tegenwerping 2.

Indien de sacramenten verzegelende waren, dan hadden de sacramenten meer kracht dan het Woord van God, dat buiten alle tegenspreken het krachtigste en onfeilbaarste is, en allen genoegzaam verzekerende is; want een verzegelde koopbrief heeft meer kracht dan een slechte.

Antwoord

40. Woord en sacramenten zijn even zeker en onfeilbaar, omdat zij beiden van de waarachtige God zijn, daarom gelooft men het een en het andere.

41. De manier van verzekering is verscheiden; of het woord van de belofte wel genoegzaam is, zo moet men het nochtans voor een onnaspeurlijke wijsheid en goedheid achten, dat God des mensen zwakheid te hulp komt, en ons op verscheidene manier verzekert, en op zulke manier ook, die best met de mens, bestaande uit lichaam en ziel, overeenkomt.
42. Op diezelfde manier zou men de Heere tegenwerpen, dat de eed van God onnodig was, omdat het Woord genoegzaam is; maar zij worden van de apostel bestraft en weerlegd: [Hebr. 6:17-18](#). *Waarin God, willende de erfgenamen van de belofte overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid van zijn raad, is met een eed daartussen gekomen Opdat wij door twee onveranderlijke dingen, in welke het onmogelijk is, dat God liege, een sterke vertroosting zouden hebben, wij namelijk, die de toevlucht genomen hebben, om de voorgestelde hoop vast te houden.*

De tekenen hebben de genade zelf niet in zich.

XXI. Omdat de Papisten de verzegeling ontkennen, omdat, naar hun zeggen, de sacramenten door een hun ingestorte kracht werken, zo is nodig, dat wij deze zaak wat nader bezien. De vraag is: *Of de tekenen van de sacramenten van het Nieuwe Testament de genade zelf, fysisch, natuurlijkerwijze, in zich hebben, en ex opere operato, dat is, door de uitwendige daad van toediening en nuttiging, de genade geven, werken, meedelen aan degenen, die dit teken ontvangen.*

De Papisten zijn zeer verdeeld over de manier, hoe de sacramenten de genade in zich hebben en die in de communicant werken; maar in de zaak komen ze overeen, en zeggen op de voorgestelde vraag volstrekt *ja*.

Verscheidene Luthersens willen enigszins ook daarheen, als ze de sacramenten noemen wagens, vaten, kanalen, goten, waarlijke en eigenlijke oorzaken, waardoor de genade, door Christus' dood verworven, de communicant wordt toegebracht en meegedeeld.

De kerk zegt op de vraag, *neen*, maar stelt vast, dat de sacramenten werken *moraliter*, zedelijk, dat is, door het geloof, de communicanten, het teken met de betekende zaak verenigende, op de grond van het woord van de inzetten en van de belofte, en alzo nuttigende en op hun ziel toepassende, worden verzegeld van hun deel aan Christus en aan al zijn goederen.

Omdat deze vraag eigenlijk op de doop ziet, omdat zij in het Heilig Avondmaal de wezenlijke tegenwoordigheid van Christus stellen, en daardoor het sacrament krachtig stellen, zo zullen wij deze vraag in het volgende hoofdstuk verhandelen

Sacramenten van het Oude Testament

XXII. Hebbende gesproken van de vijf vereiste zaken in ieder sacrament, zullen wij daarbij voegen de overeenkomst en het onderscheid tussen de sacramenten van het Oude en het Nieuwe Testament, en tussen het Woord en de sacramenten; alsmede het getal van de sacramenten van het Nieuwe Testament.

Het verbond der genade heeft zijn begin met de eerste belofte aan Adam, is en zal blijven onveranderlijk tot de jongste dag; maar de bediening deszelfs is verscheiden; anders is het bedienend vóór, anders na Christus' komst. In beide is het bevestigd door sacramenten, welke naar de verscheidenheid van de bediening ook verscheiden zijn.

Vóór Christus' komst in het O.T. is de kerk van Adam tot op Abraham vergaderd uit allerlei naties, zonder onderscheid. Van die tijd is weinig beschreven. Doch dat weten wij, dat het verbond der genade verzegeld is geworden door de offeranden, de gelovigen verzegelende de verzoening van de Messias, door Zijn lijden en sterven. Daarna heeft God Abraham geroepen en in zijn zaad de kerk besloten, aan welke het onderkennend teken van de besnijdenis, tot een zegel van het verbond bij de offeranden gegeven is; en als die natie, met welke God het verbond der genade opgericht had, en daarom *een nationaal verbond* genoemd wordt, uit Egypte naar Kanaän trok, stelde God hen in het sacrament van het Pascha, blijvende de offeranden, die de kerk van de beginne gehad had.

van het Nieuwe Testament

Na Christus' komst is de uitwendige bediening, voorbeeldende de toekomstige Messias, veranderd, en zo ook de sacramenten, zijnde nu in het Nieuwe Testament alleen de *heilige doop en het heilig avondmaal* sacramenten.

Deze komen in enige dingen overeen.

XXIII. Deze sacramenten, namelijk, die van het Oude Testament en die van het Nieuwe Testament, komen in sommige zaken overeen, en in sommige verschillen ze.

Zij komen in deze vier zaken overeen:

15. In beide is dezelfde Insteller, namelijk God.
16. In beide is dezelfde betekende zaak, namelijk, Christus.
17. In beide is hetzelfde middel van toepassing, welke is het geloof.
18. In beide is hetzelfde einde, 't welk is om te betekenen en te verzegelen.

En verschillen in andere.

Zij verschillen in deze:

- (h) In het uitwendig teken; toen: de besnijdenis van de voorhuid, offeranden, en een paaslam; nu: water, brood en wijn.
- (i) In de betrekking of opzicht: toen op Christus, die komen zou; nu op Christus, die gekomen is.
- (j) In de klaarheid: toen duisterder, nu klaarder; niet wegens een min overeenkomst, maar omdat alle toekomstige zaken ons donkerder zijn dan de tegenwoordige.
- (k) In de lichtheid van gebruik: toen was het besnijden smartelijk, de offeranden en 't paaslam kostelijker, en alles moeilijker naar het lichaam; nu zijn ze lichter te gebruiken.

Vershillen niet in de kracht

XXIV. De Papisten, om de sacramenten van het Nieuwe Testament te meer te verheffen, verkleinen (die van het Oude Testament.) en stellen het onderscheid hierin: *Dat de sacramenten van het Oude Testament de genade niet hadden, maar alleen afschaduwden; maar dat die van het Nieuwe Testament de genade in zich hebben, dadelijk werken, en toebrengen.* 't Welk wij geheel ontkennen.

Hun dwaling blijkt uit deze:

Bewijs:

- (1) De sacramenten van het Nieuwe Testament hebben de genade niet in zich, werken en brengen ze niet dadelijk toe, gelijk nu bewezen is en nog weer bewezen zal worden. Dies kan het onderscheid daarin niet bestaan.
- (2) De offeranden verzegelden de vergeving van de zonden door Christus, ziet dit in de brief aan de Hebreeënen. De besnijdenis was een teken en zegel van het verbond, [Gen. 17:10](#). Een teken en zegel van de rechtvaardigheid van het geloof, [Rom. 4:11](#). Het paaslam was een teken en zegel van de geestelijke verlossing door Christus, ons Pascha, [1 Kor. 5:7](#); [Ex 12:11](#). Dus waren ze niet enkele schaduwen van de genade; want een zegel geeft recht tot de zaak, die het verzegelt, en verzekert het eigendom aan dezelve.
- (3) [1 Kor. 10:3-4](#), Dat zij allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben; en allen dezelfde geestelijke drank gedronken hebben; want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde: en de steenrots was Christus. Hoe dezelfde? Niet ten opzichte van het teken, maar van Christus, de betekende zaak, gelijk nu ook in doop en avondmaal geschiedt. Dies is er zo'n onderscheid niet tussen de sacramenten van het Oude en het Nieuwe Testament.

XXV.

Tegenwerping 1. *De sacramenten van het Oude Testament zijn schaduwen, dies hebben ze de zaak zelf niet.*

Antwoord. Zij waren geen schaduwen, noch van de sacramenten van het Nieuwe Testament. noch van genade, die in het Nieuwe Testament. gegeven zouden worden; maar van Christus, en van alle zijn goederen, en niet alleen schaduwen daarvan, maar ook tekenen en zegels van dezelve, gelijk ook nu de sacramenten van het Nieuwe Testament. zijn.

Tegenwerping 2. Alle waardigheid en kracht wordt van de sacramenten van het Oude Testament ontkend. [1 Kor. 7:19](#), *De besnijdenis is niets.* [Gal. 6:15](#), *In Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht.*

Antwoord.

- (a) De apostel spreekt van de dagen van het *Nieuwe Testament*. in welke alle ceremoniën van het *Oude Testament* zo ook de besnijdenis en het pascha, afgeschaft zijn, en daarom zijn ze nu onnuttig voor ons, ja schadelijk, omdat zij in zich behelzen, dat Christus nog niet gekomen is.
- (b) De apostel ziet op de uitwendige zaken, afgescheiden van de betekende zaak, de ziel van alle schaduwen, en sacramenten, zo van het *Oude Testament als het Nieuwe Testament* en zegt dat alle uitwendige zaken en voorrechten in geen waarde zijn, maar dat alle heil in Christus is, tot rechtvaardigmaking en heiligmaking aangenomen.

Tegenwerping 3. In het *Nieuwe Testament* hebben wij betere beloften, en een beter verbond. [Hebr. 8:8](#), *Want hen berispende, zegt Hij tot hen ... Ik zal een nieuw verbond oprichten.* [Hebr. 7:22](#), *Van een zoveel beter verbond is Jezus Borg geworden.*

Antwoord. Het betere is niet ten opzichte van de beloofde goederen, dat men

bewijzen moest, eer men deze plaatsen tegen brengt: die goederen zijn in beide Testamenten dezelfde, omdat daar maar één verbond is tussen God en de mensen, en Christus gisteren en heden dezelfde is; maar het betere is daarin, dat Christus toen nog niet gekomen was, en nu al. Nu is alles klaarder, en daar is een overvloediger uitstorting van de Heilige Geest over zijn volk.

Woord en sacramenten hoe overeenkomen

XXVI. Tussen het Woord en de sacramenten is ook enige overeenkomst en enige verscheidenheid.

Het Woord en de sacramenten komen hierin overeen:

82. Dat ze beide dezelfde Auteur hebben, namelijk God.

83. Dat ze beide Christus voorstellen, tot rechtvaardigmaking en heiligmaking, en de ziel tot Christus leiden.

84. Dat ze beide zijn tot vertroosting en verzekering voor de ware gelovigen.

en verschillen:

De verscheidenheid is in velen; als:

(d) het Woord is het middel tot geloof en bekering; de sacramenten zijn niet tot bekering, maar vereisen vooraf de bekering en het geloof.

(e) Het Woord is tot iedereen, bekeerden en onbekeerden; de sacramenten alleen voor de gelovige bekeerden.

(f) Het Woord werkt zonder sacramenten, maar de sacramenten niet zonder het Woord.

(g) Het Woord is alleen voor die het gebruik des verstands hebben; het sacrament van de doop is ook voor de kinderen.

(h) Het Woord belooft; *de* sacramenten verzegelen.

(i) Zonder Woord is geen zaligheid; maar wel zonder sacramenten.

(j) Het Woord werkt op het gehoor; de sacramenten werken op het gehoor, gezicht, reuk, smaak en gevoel.

In 't *Nieuwe Testament* zijn niet meer dan twee.

XXVII. De sacramenten van het *Nieuwe Testament* zijn twee, namelijk, de heilige Doop en het heilig Avondmaal. Dat deze twee sacramenten zijn, blijkt:

(tt) uit de vijf zaken, die alle in ieder sacrament moeten zijn, namelijk: de instelling van God tot een sacrament. Een uitwendig zichtbaar, tastbaar element. Christus, als de betekende zaak. De overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak. Dat ze betekenen en verzegelen het verbond der genade aan de gelovigen, waarvan boven is gesproken.

(uu) Deze twee stelt de Schrift bij elkaar: [1 Kor. 10:2-4](#). *En allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk, en in de zee; en allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben, en allen dezelfde geestelijke drank gedronken hebben. 1 Kor. 12:13. Want ook wij allen zijn door één Geest, tot één lichaam gedoopt, en wij zijn allen tot één Geest gedrenkt.*

't Is niet nodig hierop te staan, omdat die twee van iedereen erkend worden.

De vijf van de papisten bijgevoegde zijn geen sacramenten.

XXVIII. Maar de Papisten niet tevreden met die twee, hebben vijf anderen zaken bedacht, en ook tot sacramenten ingesteld, namelijk:

- De confirmatie of het vormsel,
- de penitentie of oorbiecht,
- de kloosterorde,
- het huwelijk,
- het laatste oliesel.

Dat ze geen sacramenten zijn, blijkt daaruit, omdat in die niet zijn de vijf hoedanigheden, die tot een sacrament noodzakelijk vereist worden, waarvan boven is gesproken; in het ene ontbreekt deze, in een ander gene van die hoedanigheden, en of van sommige in het Woord wel gesproken wordt, zo zijn ze nochtans tot sacramenten niet gesteld, daar het hier op aankomt. Daarom verwerpen wij ze als mensen vonden, en passen daarop toe [Matth. 15:19](#), *Te vergeefs eren zij Mij, lerende leerlingen, die geboden van mensen zijn.*

Hoofdstuk 39: Van de Heilige Doop

Hoofdstuk 39

Van de Heilige Doop

I. Het eerste sacrament van het Nieuwe Testament is de Heilige Doop. Het Griekse woord *Baptizoo*, betekent in onze taal:

- dopen: [Hand. 2:38](#). ... *een ieder van u worde gedoopt.*
- In het water insteken, indompelen: [Luk. 16:24](#)... *dat hij het uiterste zijns vingers in het water dopen.*
- Omdat het indopen in het water geschiedt om iets te reinigen, zo wordt het ook wassen overgezet: [Markus 7:4](#). ... *eten zij niet, tenzij dat zij eerst gewassen zijn.*

Zo betekent ook *baptismos*, *baptisma*, *baptismo*, *baptisma*,

- Doop: [Heb 6:2](#). *De leer der dopen.*
- Ook wassing: [Markus 7:4](#). ... *de wassingen van de drinkbekers en kannen, enz.*

‘t Woord doop wordt verscheidenlijk genomen:

- (m) De leer: [Hand. 18:25](#). *Deze was in de weg des Heeren onderwezen ...*

wetende alleen de doop van Johannes. Deze noemden de ouden de doop van het licht.

- (n) Zwaar lijden, met lijden overdekt, en in lijden als ingedompeld te worden, gelijk men iets met water overdekt: [Luk. 12:50](#). *Ik moet met een doop gedoopt worden; en hoe word Ik geperst, totdat het volbracht zij!* Deze noemt men de doop des bloeds.
- (o) De overvloedige uitstorting van de Heilige Geest, de ziel reinigende, en in 't geestelijke ijverig en brandende makende: [Matth. 3:11](#). ... *Die zal u met de Heilige Geest en met vuur dopen.* Deze noemt men de doop des vuurs:
- (p) Met water overgoten, in water ingedompeld; met water besprengd, en also gewassen te worden; en dus wordt het genomen:
 - 78. voor burgerlijke gebruik, tot reiniging van het lichaam of andere dingen.
 - 79. Voor de ceremoniële wassingen in het Oude Testament: [Heb 9:10](#). ... *en verscheidene (dopen) wassingen.*
 - 80. Voor het eerste sacrament van het Nieuwe Testament, waarvan wij nu zullen handelen: [Ef. 4:5](#). *Één Heere, één geloof, één doop.*

In de verhandeling hiervan zullen wij dezelfde orde volgen die wij in het vorige hoofdstuk hebben gehouden, namelijk:

- (pppp) De Auteur of Insteller.
- (qqqq) Het uiterlijke teken.
- (rrrr) De inwendig betekende zaak.
- (ssss) De overeenkomst.
- (tttt) Het einde.
- (uuuu) Het voorwerp, wie te dopen zijn.

1. De Auteur is God.

II. De Auteur of Insteller van de Heilige doop is God, Christus, de Bruidegom van Zijn kerk. Zie dit: [Joh 1:33](#). *Die mij gezonden heeft, om te dopen met water.* [Matth. 21:25](#). *De doop van Johannes, van waar was die? Uit den hemel, of uit de mensen?*

Waarmee de Heere Jezus vaststelt, en door hun eigen geloof hen overtuigt, dat de doop van Johannes uit God was. Dit was het bevel van Christus aan zijn discipelen, toen Hij ten hemel zou varen: [Matth. 28:19](#), *Gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve dopen in den Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes.*

De bedienaars zijn gezonden leraars.

De instrumentele oorzaken, of de bedienaars, zijn mannen van God gezonden om te dopen. De eerste is Johannes, die daarom de Doper genoemd wordt, en de doop: de doop van Johannes, [Matth. 3:1](#); [Matth. 21:25](#). Daarna doopten Christus' discipelen op Zijn bevel: [Joh 4:1-2](#). ... *dat Jezus meer discipelen maakte en doopte dan Johannes; (hoewel Jezus zelf niet doopte, maar Zijn discipelen.)*

Na zijn opstanding gaf Hij bevel van dopen aan Zijn apostelen, (en in hen aan alle herders en leraren) gevende aan hen de belofte, *dat Hij met hen zou zijn al de*

dagen tot de voleinding van de wereld, [Matth. 28:19-20](#).

De doop van Johannes en Christus zijn één in wezen.

III. Hier is de vraag: *Of de doop van Johannes en Christus in wezen verschillen, dan of het een en dezelfde is?*

Socinianen en Mennisten, alsmede Papisten, doch met verscheiden oogmerk, zeggen dat ze wezenlijk verschillen.

Wij zeggen, dat er wel enige verscheidenheid is in de omstandigheden, namelijk:

1. Johannes doopte, als de voorloper van Christus, en verzegelde de vergeving van de zonden door Christus, die nu al gekomen was, en doende was met betalen, maar nog alles niet volbracht had.
2. Bij de doop van Johannes was geen uitstorting van de buitengewone Gaven.
3. Was toen duisterder; maar wij zeggen dat hij één en dezelfde is in wezen. Dit blijkt:

Bewijs 1. Omdat alles, wat tot het wezen van een sacrament behoort, in beide, zo doop van Johannes, als van Christus, één en hetzelfde is. Namelijk, daar is

- in beide dezelfde Auteur, namelijk *God*, [Joh 1:33](#).
- Hetzelfde teken: *water*, [Matth. 3:11](#).
- Dezelfde betekende zaak: *Christus' bloed tot vergeving van zonden*, [Hand 19:4](#).
- Dezelfde overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak, namelijk: de afwassing van de vuiligheid, gelijk de ene des lichaams, zo de andere der ziel; want water, en bloed van Christus hebben de kracht, en het water en Christus' bloed zijn het teken, en de betekende zaak.
- Hetzelfde einde, namelijk, *tot inlijving in de kerk en tot verzegeling van de vergeving van de zonden*, [Hand 19:4](#) en van de bekering, [Matth. 3:11](#). Deze dingen zijn alle dezelve in de doop van Christus, gelijk wij hierna in dit hoofdstuk tonen zullen. Dus is 't een en dezelfde doop.

Bewijs 2. De doop, waarmee Christus gedoopt is, en de gelovigen gedoopt worden, is een en dezelfde doop: [Ef. 4:5](#). *Eén Doop*. [2 Kor. 12:12-13](#). *Gelijk het lichaam één is en vele leden heeft, en al de leden van dit éne lichaam, vele zijnde, maar één lichaam zijn; also ook Christus. Want ook wij allen zijn door één Geest, tot één lichaam gedoopt.*

Christus nu is met geen andere doop gedoopt, dan met de doop van Johannes. Zo is dan de doop van Johannes en van Christus een en dezelfde doop.

3. In het Nieuwe Testament is maar één doop.

Nu, de doop van Johannes is de doop van het Nieuwe Testament want hij predikte Christus, die nu gekomen was, hoewel nog niet gestorven, *als het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt*, [Joh 1:29](#). En al de profeten en de wet hebben tot Johannes toe geprofeteerd. Dus is de doop van Johannes en Christus' doop één en dezelfde.

IV. Tegenwerping 1.

[Matth. 3:11](#) wordt wel uitdrukkelijk onderscheid gesteld; want Johannes doopte met water, en Christus met de Heilige Geest en met vuur.

Antwoord.

(kk) De doop van de apostelen, en tot op de huidige dag, is ook met water, die moest dan op dezelfde grond ook niet zijn de doop van Christus, welks valsheid bij ieder kennelijk is.

(ll) Hier is een tegenstelling tussen het uiterlijke teken, 't welk Johannes alleen kon bedienen en tussen de betekende zaak, welke Christus alleen geven kan.

Tegenwerping. 2. Johannes heeft niet gedoopt in de Naam van de Heilige Drie-eenheid, en de apostelen op Christus' bevel wèl; dus is het dezelfde doop niet.

Antwoord.

1. De Heilige Drie-eenheid had toen zovele bestrijders niet als nu, en 't was daarom niet nodig, dat telkens uitdrukkelijk te zeggen. 't Staat niet alles beschreven, wat Johannes gezegd heeft; dies kan men uit het niet beschreven te zijn niet zeggen, dat een zaak niet geschied is.
2. Hij was van de Drie-enige God gezonden, en Johannes kende Hem, wie hem gezonden had, en Hem kennende, zo heeft hij Hem gepredikt, en alzo ook in Zijn Naam gedoopt.
3. De Heilige Drie-eenheid openbaarde Zich in de doop van Christus, [Matth. 3:16-17](#). De Vader riep uit de hemel tot de Zoon, wordende gedoopt, en de Geest Gods daalde neer.
4. Nergens is de doop van Johannes verworpen, 't welk geschied zou zijn, als Johannes niet gedoopt had in de naam van de Heilige Drie-eenheid.
5. Dan was Christus en alle anderen ook niet recht gedoopt.

V. Tegenwerping. 3. Die van Johannes gedoopt zijn geweest, zijn daarna wederom herdoopt, gelijk te zien is: [Hand 19:4-5](#). Paulus zei: *Johannes heeft wel gedoopt de doop tot bekering, zeggende tot het volk, dat zij geloven zouden in Degene, die na hem kwam, dat is, in Christus Jezus. En die hem hoorden werden gedoopt in de Naam van de Heere Jezus.*

Antwoord.

(k) De misvatting komt daar vandaan, dat men de woorden van vers 4 afscheidt van vers 5. Dat men vers 4 erkent de woorden van Paulus te zijn; maar dat men vers 5 opvat als de woorden van Lukas, de schrijver van deze historie, als verhalende wat gevolgd is op de onderrichting van Paulus; maar dat moest bewezen worden. De woorden hangen zeer wel samen, als men [Hand. 19:4-5](#) samenvoegt, en dezelve aanmerkt als al de woorden van Paulus, die vers 4 de discipelen onderrichtte hoe Johannes doopte en leerde, en die daarop verklaart, dat allen, die hoorden, die gehoorzaamden, die geloofden op Johannes' prediking, dat die gedoopt werden van Johannes.

(l) Als men al toestaat, dat deze discipelen van Johannes gedoopt zijnde, wederom gedoopt werden, daaruit volgt dan niet, dat Johannes' doop een andere was dan van de apostelen, die wordt hier, noch ergens verworpen, maar hieruit kon alleen beweerd worden, dat de discipelen van Johannes tweemaal gedoopt zijn; doch dat wordt ontkend.

En dan blijft het geschil, ***of iemand wel tweemaal gedoopt mag worden?***

Wij antwoorden, het behoort gewoonlijk niet te geschieden, en er is geen noodzaak van herhaling, omdat het een sacrament van wedergeboorte en inlijving in de kerk is, 't welk inderdaad maar eens geschiedt; en ook is er geen voorbeeld van.

Indien men de doop acht de genade in zich te besluiten, en de wedergeboorte door de ingezette kracht in de dopeling uit te werken, dan kon hij niet herhaald worden; want die wedergeboren is, blijft wedergeboren; maar omdat de doop alleen een verzegeling is van de wedergeboorte, zo is in de natuur van de zaak geen moeilijkheid, dat iemand ten tweede male verzegeld werd van dezelfde zaak. Indien iemand, in zijn jonkheid gedoopt zijnde, niet wist, en niet te weten kon komen, dat hij gedoopt was, en nochtans zeer begerig was gedoopt te worden, wat moeilijkheid was daarin, dat hij wederom gedoopt werd? De angst spruit uit een paapse grond van de kracht van de doop; doch 't is tegen de praktijk van de apostelen en van de kerk.

Hier kon dan een sterke begeerte zijn in deze discipelen van Johannes, om van de apostelen gedoopt te worden, omdat die in die tijden doorgaans, immers dikwijls vergezelschap was met de buitengewone Gaven des Heiligen Geestes, en Paulus, die in de eerste tijden uit voorzichtigheid zeer toegevende was omtrent de ceremoniën, zou dan ook hier toegevende zijn geweest aan deze discipelen van Johannes, dezelve nog eens dopende; en zo hij het aan deze weinigen in een bijzonder geval gedaan heeft, dat wij toch niet toestaan, daaruit volgt niet, dat de doop van Johannes aan allen is herhaald, noch op de Pinksterdag, noch daarna, veel minder, dat de doop van Johannes in wezen verscheiden is van de doop van de apostelen, en dat die van de apostelen is verworpen.

De bedienaar moet een gezonden leraar zijn.

VI. Dus is getoond, dat de doop van Johannes en Christus in wezen een en dezelfde doop is. Nu gaan wij voort tot de hoedanigheid van degenen, die de doop bedienen mogen. Welke is, dat ze moeten mannen zijn, en wettig gezonden om te leren en te dopen. Dit blijkt:

Uit de algemene praktijk van Christus' tijden af.

Christus heeft leren en dopen samengevoegd, en de apostelen, en in hen alle leraren, zijn gezonden om te dopen: [Matth. 28:19](#). *Gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve dopende.*

De doop moet bediend worden in de Naam van Christus, dat is, op het bevel en voorschrift van Christus: [Hand 2:38](#). ... *een ieder van u worde gedoopt in de Naam van Jezus Christus.*

Dus mag niemand dopen, dan die van Christus bevel heeft ontvangen, *en is alzo een dienaar van Christus, een uitdeler van de verborgenheden Gods*, [1 Kor. 4:1](#).

VII. Hierover is verschil tussen ons en de Papisten: *Of in tijd van nood, als een ongedoopte, 't zij jong of oud, op 't sterven ligt, en geen gezonden dienaar bij de hand was, een particuliere, 't zij man of vrouw, de doop aan de stervende niet zouden mogen bedienen?*

De Papisten zeggen *ja*, omdat zij de doop stellen volstrekt noodzakelijk tot de zaligheid, en een ongedoopte verdoemd verklaren.

Wij zeggen op de vraag neen; een, die niet gezonden is, mag in geen geval de doop bedienen, omdat de zaligheid aan de doop niet hangt, en een gelovige wel zalig kan worden zonder doop. Ons bewijs is:

Bewijs.

- (l) Omdat tot het dopen een zending van node is, zowel als tot het leren, gelijk boven is getoond: nu, particulieren hebben geen zending, dies mogen ze ook niet dopen.
- (m) Omdat de zaligheid aan de doop niet hangt, en de doop de kracht van de wedergeboorte, in de dopelingen uit te werken, niet heeft, gelijk getoond is in het vorige hoofdstuk en getoond zal worden in dit hoofdstuk, zo is er nooit zo'n geval van nood; en dienvolgens vermag geen particulier dopen, ook zelfs naar het gevoelen van partijen, die dit alleen in geval van nood toestaan, en anders niet.
- (n) Het heilig avondmaal mag in geen geval van een particulier bediend worden, zo dan de doop ook niet; omdat de sacramenten van dezelfde natuur zijn, en tot het ene geen andere bedienaars zijn dan tot het andere.

VIII. Tegenwerping. 1.

Zielen te behouden is een werk van liefde, waartoe alle Christenen gehouden zijn. Nu, iemand in geval van nood te dopen, is een ziel te behouden; dies is het de plicht van ieder Christen, in geval van nood te dopen.

Antwoord.

Daar is zo'n geval van nood niet, dopen is geen zielen behouden; dus vervalt de bewijsreden.

Tegenwerping. 2.

In het Nieuwe Testament leest men van verscheiden particulieren, die gedoopt hebben. Filippus doopte de Moorman, [Hand 8:31](#). Ananias doopte Paulus, [Hand. 22:16](#). Die in het gezin van Cornelius waren, zijn door particulieren gedoopt, [Hand. 10:48](#).

Antwoord.

- (p) Dit argument zou meer bewijzen dan partijen willen; want dan mochten particulieren altijd, zonder hun voorgewende nood, dopen; want hier in deze voorbeelden was die niet.
- (q) Het wordt ontkend, dat de bovengenoemde particulieren zonder zending waren; men tone dit. Filippus was een diaken, [Hand. 6:5](#), die bij partijen een zending hebben om te dopen, en daarenboven een evangelist, [Hand. 21:8](#). Ananias was een discipel, en ontving uitdrukkelijk het bevel van God. [Hand. 9:10](#), [11](#), [15](#). Wie het gezin van Cornelius doopte wordt niet genoemd; hier was Petrus zelf tegenwoordig, en alzo was er geen noodzaak; de doop is geschied op bevel, zodat wie doopte, zending had.

Tegenwerping. 3.

Zipporra besneed haar zoon, [Exod. 4:25](#) ; zo mogen dan ook de vrouwen dopen.

Antwoord.

(nnn) 't Is tegen henzelf; want zij staan niet toe, dat de vrouwen mogen dopen, als er een priester tegenwoordig is, gelijk hier Mozes uit de stam van Levi.

(ooo) 't Is een particulier voorbeeld, en dat van een vrouw, die het door een dolle drift in toornigheid deed, dat niet na te volgen is.

(ppp) De Levitische bediening was nog niet ingesteld.

(qqq) De Papisten stellen een wezenlijk onderscheid tussen de sacramenten van het Oude Testament en Nieuwe Testament; dus kan men op hun grond geen gevolg trekken van het een tot het ander.

Aanhouding.

God had behagen in de daad; want Zijn toorn werd daardoor gestild.

Antwoord. Gods toorn werd gestild, omdat het kind besneden was; maar niet omdat Zippora het had gedaan, en dat in toornigheid. Zoals God de Egyptische vroedvrouwen zegende, omdat ze de Hebreëen behulpzaam waren in het behouden van hun kinderen; maar niet om haar leugens, [Ex 1:20-21](#).

IX. Hierbij voegen wij een andere vraag: ***Of ketters wel mogen dopen? Of de doop door ketters gedaan, een ware doop is?***

Wij antwoorden:

(f) De doop moet geschieden in de ware kerk van Jezus Christus; want door de doop wordt de dopeling in de kerk, in welke de doop geschiedt, ingelijfd.

(g) Hij moet geschieden door een gezonden leraar. Indien dan iemand gedoopt wordt in een vergadering, die ketters is in de leer, en wier leraren vervolgens geen wettige zending hebben, die gedoopte, komende tot het geloof, moet gedoopt worden, 't welk niet is herdopen; want de eerste was geen doop.

(h) Een particuliere kerk kan wel in vele punten dwalen; maar zolang het fundament zuiver behouden wordt, zo blijft ze een ware kerk, en de waarheid van de doop wordt door de onzuiverheid niet weggenomen; gelijk ook niet als de gezonden leraar bij zichzelf onbekeerd in leven, en heimelijk ketters in gevoelen was; want de kracht van de doop hangt niet aan de bedienaar.

2. Het uitwendig teken is alleen rein water.

X. Het tweede dat in de doop in bedenking komt, is het uitwendig teken. Hier hebben wij aan te merken:

- het element en
- de ceremonie, of manier van de bediening.

(1) Het element is water, gewoon schoon water, zonder onderscheid. Dat gebruikte Johannes de Doper dat gebruikten de apostelen. Zie dit: [Matth. 3:11](#). *Ik doop u wel met water.* [Joh 1:33](#). ... *Die mij gezonden heeft om te dopen met water.* [Joh 3:23](#). ... *omdat aldaar vele wateren waren.*

Zie van de apostelen: [Hand. 10:47](#). *Kan ook iemand het water weren, dat deze niet gedoopt zouden worden?* [Hand. 8:36](#), [38](#). ... *Ziedaar water; wat verhindert*

mij gedoopt te worden? Zij daalden beiden af in het water... en hij doopte hem.

Daarom wordt de doop genoemd: *Het bad des waters*, [Ef. 5:26](#).

De paapse bijvoegsels van bezweringen, kruisen, papenspeeksel, olie, zout, meel en dergelijke vermengingen, zijn mensenvonden, de doop ontheiligende, en daarom met verfoeiing te verwerpen.

(2) Indompeling en besprenging betekent hetzelfde.

XI. De ceremonie, of manier van bediening is door indompeling of besprenging.

De indompeling is in de eerste tijd, en in de warme landen meest in gebruik geweest. De Heere Jezus is door indompeling gedoopt, [Matth. 3:16](#). Zo ook de Moorman, [Hand. 8:38](#). Daarop zegt ook de apostel: [Rom. 6:4](#). *Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood.*

Doch de besprenging is na die tijden in gebruik gekomen, gelijk nu nog doorgaans de besprenging gebruikt wordt, 't zij eenmaal of driemaal. De Grieken en Moscovieten [Grieks orthodoxe kerk in Rusland] gebruiken nog de indompeling. Hierover heeft men noch twist, noch bekommring te maken, omdat het eveneens is in de zaak en de verzekering; want:

(w) Het woord dopen kan ook door besprenging overgezet worden: [Markus 7:4](#). ... *tenzij dat zij eerst (gedoopt) gewassen zijn*. De handen te wassen geschiedt doorgaans door water op de handen te laten gieten: [2Kon 3:11](#). ... *hier is Elisa ... die water op Elia's handen goot.*

(x) De betekende zaak, namelijk, het bloed van Christus, reinigende de ziel, wordt door besprenging uitgedrukt: [Hebr. 12:24](#). *Tot de Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus, en het bloed der besprenging.*

(y) De overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak, is zowel door besprenging als indompeling; want door beide reinigt men het lichaam. Zie van de besprenging, of opgieting: [Ezech. 36:25](#), *Dan zal Ik rein water op u sprengen, en gij zult rein worden.*

(z) 't Is kennelijk, dat de apostelen ook de besprenging wel gebruikt hebben, zo in het dopen van de drieduizend op de Pinksterdag, van de stokbewaarder, als anderszins.

Ook is het eveneens, of men maar éénmalig de dopeling besprengd, of driemaal. Als men eenmaal sprengt, dan wordt gezien op de Drie-eenheid des Wezens; als men driemaal sprengt, dan ziet men op de Drieheid van de Personen.

Moet geschieden in de naam van de Drie Goddelijke Personen.

XII. Tot de ceremonie of manier van besprenging kan men ook brengen het uitspreken van de woorden: *Ik doop u in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes*. Omdat:

62. Christus, bij het bevelen van de doop die woorden gebruikt.

63. En het zeker is dat men in de naam van de heilige Drieëenheid gedoopt moet worden; want daar is geen God dan die.

64. En dat de dopeling aan de Drie-enige God wordt toegeëigend.

65. En het uitspreken van die woorden van alle tijden in de kerk is gebruikt.

66. En ieder Persoon een bijzonder opzicht heeft op de dopeling, namelijk: dat de Vader zijn Vader is, de Zoon zijn verlosser, de Heilige Geest zijn Trooster en Heiligmaker.

67. En de heilige Drie-eenheid daardoor uitdrukkelijk beleden wordt; zo moet men de uitspraak van de woorden behouden.

Doch als de kerk de leer van de heilige Drie-eenheid bekent en belijdt, en de volwassen dopeling ook zo doet, zo zou ik die doop niet onwettig, niet voor nul en geen waarde houden, als die woorden uitdrukkelijk niet genoemd waren bij zijn doop; want ik acht, dat het uitspreken van die woorden niet ingaat in het wezen, in de eigenlijke natuur van de doop, en de doop tot de doop maken; maar ik weet niet, dat zo'n geval ooit voorkomt; want der ketteren doop is geen doop, of ze de Drie-eenheid noemen of niet.

Als de apostel, [Hand. 2:38](#), vermaant, dat ze zich zouden laten dopen in de Naam Jezus Christus, en als, [Hand. 8:16](#), verhaald wordt, dat die van Samaria in de Naam des Heeren Jezus gedoopt waren, daaruit blijkt niet, dat de doop geschiedde met het uitspreken van die woorden: *Ik doop u in de Naam van Jezus Christus*, en dat ze niet gebruikt hebben de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; maar die uitdrukkingen geven alleen te kennen het dopen op het bevel, en naar de ordonnantie van Christus; in de Naam van Christus is niet met uitsluiting, maar insluiting van de Vader en de Heilige Geest.

3. De betekende zaak.

XIII. Het derde, hier aan te merken, is de betekende zaak, op welke het water en de manier van bediening ziet; deze is het bloed van Christus, afwassende de vuiligheid van de ziel, de zonde.

4. De overeenkomst.

Het vierde is de overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak, bestaande daarin dat, gelijk het water de vuiligheid van het lichaam afwast, also het bloed van Christus de ziel van de zonde reinigt. Het eerste leert de ondervinding; het tweede de Schrift. [Openb 1:5](#). *Die... ons van onze zonden gewassen heeft in Zijn bloed.*

Dat de doop door het water de afwassing van de ziel betekent en verzegelt, blijkt uit: [Ef. 5:26](#). *... haar gereinigd hebbende met het bad des waters door het Woord.* [1 Petrus 3:21](#). *Waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt, niet die een aflegging is van de vuiligheid des lichaams, maar die een vraag is van een goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus.*

De vuiligheid van de ziel heeft opzicht op de schuld, en op de smet; beider afwassing wordt in de doop verzegeld. Ziet van de wegneming, van de schuld: [Hand. 22:16](#). *... laat u dopen, en uw zonden afwassen*

Zie van de wegneming van de smet: [Titus 3:5](#). *Hij heeft ons zalig gemaakt ... door het bad van de wedergeboorte, en vernieuwing des Heiligen Geestes.*

5. Doeleinde.

XIV. Het vijfde in de doop aan te merken, is het einde, 't welk is de verzekering en de verzegeling van de vergeving van de zonden, van de wedergeboorte, en de inlijving in de kerk. Zie van de vergeving van de zonden: [Rom. 4:11](#). *Hij heeft het*

teken van de besnijdenis ontvangen tot een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs.

Indien het sacrament in het Oude Testament was tot verzegeling, veel meer dan nu in het Nieuwe Testament de doop, welke in plaats van de besnijdenis is: [Kol. 2:11-12](#). *In welke gij ook besneden zijt met een besnijdenis, die zonder handen geschiedt in de uittrekking van het lichaam van de zonden van het vlees, door de besnijdenis van Christus; zijnde met Hem begraven in de doop.*

Zie van de wedergeboorte: [Titus 3:5](#).

Van de inlijving in de kerk: [1 Kor. 12:13](#). ... tot één lichaam gedoopt.

Ten opzichte van het doeleinde zijn verscheiden vragen te beantwoorden.

XV. Vraag: *Of de doop niet is geweest alleen een teken van onderscheid tussen Joden en Christenen, tussen gelovigen en ongelovigen, en dat alleen voor de eerste tijden van de apostelen?*

Antwoord.

Dit is het gevoel van de Socinianen, die de heilige Drieëenheid en de voldoening van Christus loochenen, en alzo alle verzegeling door de sacramenten. Wij achten de doop wel een teken des onderscheids tussen gelovigen en ongelovigen, omdat hij is een inlijving in de kerk; doch niet alleen voor de eerste tijden, maar voor alle tijden van het N.T.; maar stellen daarenboven vast, dat de doop is tot verzegeling van de vergeving van de zonden, en dat voor alle tijden tot op de voleinding van de wereld. Dit is in het vorige bevestigd uit [Rom. 4:11](#); [Hand. 2:38](#); [Hand. 22:16](#); [Ef. 5:26](#). Voegt hierbij, [Matth. 28:19-20](#), gaat dan heen, onderwijst al de volken, dezelve dopen in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; lerende hen onderhouden alles, wat Ik u geboden heb. En ziet, Ik ben met ulieden al de dagen, tot de voleinding van de wereld. Hier is aan te merken, dat onderwijzen, leren, wel uitdrukkelijk van dopen onderscheiden wordt, en dat de verdraaiingen van de Socinianen, alsof dopen hier was de leer, tegen de klare woorden van de tekst zijn. Hier is verder aan te merken, dat de doop niet alleen was een teken des onderscheids tussen onbekeerden, en tot het Christendom bekeerde Joden, gelijk zij zeggen; maar dat de doop moest bediend worden aan alle gelovige Heidenen van allerlei naties. Nog is aan te merken, dat de doop moest blijven tot de voleinding van de wereld; want de apostelen moesten alle volken leren onderhouden alles, wat Hij hun geboden had, onder welke ook was het gebod van de doop, hier bevolen. En Christus belooft met henlieden te zullen zijn tot de voleinding van de wereld, 't welk niet kan zien op de 971 personen van de apostelen; want zij zouden zo lang niet leven; maar 't ziet op de bediening in hun nakomelingen door de leraren.

Tegenwerping. 1.

XVI. Tegenwerping. 1. Daar waren verscheidene dingen in de eerste kerk, die maar voor die tijd duurden, als: het eten van het verstikte, het voetwassen, het zalven van de zieken met olie.

Antwoord.

Antwoord. (a) Wat besluit zal men hiervan maken? Dat dan de doop ook voor die tijd alleen maar was? Dat volgt alzo weinig, alsof men daaruit besluiten wilde, dat dan de Bijbel ook maar voor die tijd was, dat men nu niet had te prediken. (b) Het verstikte kon toen maar plaats hebben, omdat er toen alleen de aanstoot was voor de zwakgelovige Joden. Het voetwassen was een burgerlijke liefdedienst in die landen, in welke men barrevoets ging. Het zalven met olie was een ceremonie bij de Gaven van de gezondmaking; deze ophoudende, zo moest ook die ophouden.

Tegenwerping. 2.

Tegenwerping 2. Alle ceremoniën hebben een einde, de dienst is nu geestelijk, dies kan de doop nu geen plaats hebben.

Antwoord.

Antwoord. (a) De Christus' afbeeldende ceremoniën zijn met zijn komst vernietigd. (b) De godsdienst was in het O.T. ook geestelijk. (c) Door lichamelijke zaken tot de geestelijke opgeleid te worden, neemt de geestelijkheid van de dienst niet weg bij een mens, die uit lichaam en ziel bestaat. (d) Het heeft Gode behaagd de sacramenten in te stellen, daarom moet de dwaze mens zwijgen.

Tegenwerping. 3.

Tegenwerping 3. Paulus zelf betuigt, dat hij niet gezonden was om te dopen. [1 Kor. 1:17](#), zodat er nu dan geen doop is.

Antwoord.

Antwoord. (a) Zo Paulus al niet gezonden was om te dopen, volgt daar dan uit, dat er niemand gezonden was om te dopen, ook niet die, tegen welke Christus sprak? [Matth. 28:19](#). (b) Had Paulus dan zonder zending gedoopt degenen, die hij gedoopt had? [1 Kor. 1:14](#), [16](#). (c) Niet gezonden om te dopen is niet volstrekt; maar in vergelijking gezegd, niet zo zeer om te dopen, omdat het dopen door indompeling meer tijd vereist, dan om te prediken, gelijk zulke spreekwijzen meermalen in Gods Woord gebruikelijk zijn.

Het water van de doop heeft geen ingestorte kracht tot wegneming van de zonden.

XVII. Vraag: *Of het water in de doop in zich heeft een ingestorte kracht om zonden weg te nemen, en de mensen te wederbaren ex opere operato, dat is, door de uitwendige daad van toediening des waters aan de dopeling, fysisch, natuurlijker wijze de gezegde genaden in de dopeling uit te werken, en ook: zonder het gehoor des Woords in de jonge kinderen een dadelijk en ordinair middel is van wedergeboorte?*

De Papisten ontkennen alle verzegeling met de Socinianen. De Socinianen, omdat ze de voldoening van Christus ontkennen; de Papisten, omdat ze de kracht zelf in de uitwendige tekenen stellen; dus antwoorden zij op de voorgestelde vraag *ja*.

Wij zeggen op de vraag volstrekt *neen*.

Bewijs 1.

Dit blijkt, een lichaam kan door zichzelf *fysisch*, natuurlijker wijze niet werken op de ziel, die een geest is, noch iets geestelijks in dezelve voortbrengen. Nu, het uitwendig teken, het water in de doop, is een lichaam; derhalve de eerste stelling is bekend uit de natuur; de tweede uit de Schrift, en uit de ondervinding van alle zinnen, en bij partijen zelf toegestaan; want zij stellen zelf, dat het water in de doop water is en blijft, en niet veranderd is in het bloed van Christus; dus blijft het besluit vast.

Uitvlucht. Ofschoon een lichaam door zichzelf niet werken kan op een geest, zo kan het nochtans wel geschieden door de kracht Gods, die een lichaam zo'n kracht kan geven als Hij wil.

Antwoord.

12. Dat staat dan allereerst vast, dat men bewijzen moest, dat God het water in de doop zo'n kracht heeft gegeven; 't welk nooit geschieden zal, noch kan.

13. Indien aan het water zo'n kracht was meegedeeld, dat het zulke geestelijke genaden in de ziel kon werken, dan moest het water geestelijke hoedanigheden hebben; want alle werkingen van de oorzaken komen uit derzelver kwaliteiten of hoedanigheden voort. Zulke hoedanigheden, zo'n kracht van werkingen; zo'n kracht van werkingen, zulke hoedanigheden. Nu, een lichaam te zijn, en geestelijke hoedanigheden te hebben, en door dezelve geestelijke dingen in een geest uit te werken, zijn tegenstrijdige dingen, het maakt een lichaam geen lichaam; een lichaam te zijn en tegelijk geen lichaam te zijn, is ja en neen, en God is een God van waarheid, die werkt in zijn schepselen overeenkomstig hun natuur; Hij keert de natuur niet om.

Bewijs 2.

XVIII. De Schrift onts zegt uitdrukkelijk aan het teken de kracht van de genade te werken. [Matth. 3:11](#), *Ik doop u wel met water tot bekering; maar die na Mij komt... die zal u met de Heilige Geest en met vuur dopen*. Hier worden én personen, hun werk, én de kracht van die, tegen elkaar gesteld: Johannes en Christus dopen met water, en dopen met de Heilige Geest en met *vuur*, dat is 'de vurigmakende werking' van de Heilige Geest. De kracht wordt van Johannes, van het water, en van zijn dopen, ontkend, en Christus toegeëigend; zodat de zaligmakende genaden in de dopeling komen, niet door de kracht van het water, maar van Christus door de Heilige Geest.

Ditzelfde blijkt ook uit [1 Petrus 3:21](#), *Waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt, niet die een aflegging is van de vuiligheid des lichaams, maar die een vraag is van een goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus*. De apostel neemt een gelijkenis van de zondvloed, in welke Noach door het water, dat de ark deed bovendrijven, behouden werd, en past die toe op de doop, en verklaart dat die ook behoudt; hij voegt er de manier bij, hoe die behoudt, en niet behoudt; hij ontkent dat het water in de doop behoudt,

zeggende, niet die een aflegging is van de vuiligheid des lichaams; maar hij stelt de behoudenis in Christus' opstanding na Zijn lijden, door het geloof aangenomen, en door de doop verzegeld, waardoor de gelovige ziel vrijmoedigheid krijgt, om tot God te Gaan met een geweten, die in Christus' bloed gereinigd is, en te vragen, of zij dan nu niet gerechtvaardigd is, en vrede bij God heeft, 't welk de ziel al vragende gewaar wordt, en de kracht deszelfs al toepassende smaakt.

Bewijs 3.

XIX. Dat een teken en zegel is, dat werkt de zaak zelf niet, waarvan het een teken en zegel is. 't Is bij allen bekend, dat de gehele kracht van een teken is, aanwijzen, te kennen geven; en de gehele kracht van een zegel is bevestigen, verzekeren; de regenboog heeft de kracht niet een zondvloed te weren; het vlies van Gideon overwon de vijanden niet; het teruggaan van de schaduw bracht Hizkia geen gezondheid aan. Nu, zo het water in de doop is een teken en zegel, gelijk boven is getoond uit [Rom. 4:11](#). Dus werkt het water de genade niet.

Bewijs 4.

Zo het geloof maakt, dat de doop tot het geestelijke werkt, zo werkt het water niet door een in zich hebbende kracht; want het geloof is niet in het water, maar in de dopeling; maar het geloof doet dat, 't welk hieruit blijkt:

- (l) Omdat het element geen sacrament is zonder het woord van de instelling en belofte. Als het woord komt bij het element, dan wordt het een sacrament. En het Woord kan niet werken en nuttig zijn, tenzij het door het geloof aangenomen wordt, [Hebr. 4:12](#).
- (m) Daarbij, men kan noch mag de doop ontvangen dan gelovende; [Hand. 8:37](#), *Indien gij van ganser harte gelooft, zo is het geoorloofd.* [Hand. 2:38](#); [Markus 16:16](#). Zo is de kracht dan niet door het water, maar door het geloof, verenigende teken en betekende zaak, en werkende met het woord van de instelling en van de belofte.

Bewijs 5.

Indien het water in de doop door een ingezette kracht, *fysisch*, natuurlijker wijze de genade in de dopelingen uitwerkte, zo moesten allen, die gedoopt worden, de genade van rechtvaardigmaking en heiligmaking ontvangen; want al wat de kracht van werken in zichzelf heeft, en werkende uitgaat, dat werkt bij alle voorwerpen, die onder haar bereik zijn; het vuur verwarmt, zowel de kwaden als de goeden. Of hij dan Jood, Turk, geveinsde of Heiden was, of hij de genade wilde hebben of niet wilde deelachtig worden, als men hem doopte, al was het tegen zijn dank, hij zou de genade van wegneming van de zonde en van de wedergeboorte ontvangen, en op ditzelfde ogenblik gedood wordende, zo zou hij zalig worden, en dus zou het gemakkelijk zijn vele van de allergruwelijkste mensen in de hemel te brengen. Foei, zo'n leer! De Schrift toont het tegendeel, en zegt dat men met de doop wel verloren kan gaan. Petrus zegt tot de gedoopte Simon de tovenaer, [Hand. 8:21](#), *Gij hebt deel noch lot in dit Woord, want uw hart is niet recht voor God.* Paulus zegt van de onbekwame gebruikers van de sacramenten, dat ze zich schuldig maken aan 't lichaam en bloed des Heeren, [1](#)

[Kor. 11:27](#).

Uit al deze blijkt het klaar, dat het water van de doop de kracht om genade te werken in zich niet heeft.

XX. Tegenwerping. 1. De doop wordt de kracht van zonden wegnemen, van wederbaren, van zaligmaken toegeschreven; dus heeft hij die kracht. Zie dit in [Matth. 3:11](#). *Die zal u met de Heilige Geest en met vuur dopen.*

Antwoord.

Deze tekst is tegen hen; want die kracht wordt het water aldaar ontzegd, en de Geest van Christus, die God Zijn kinderen geeft, toegeschreven.

Aanhouding: [Markus 16:16](#), *Die geloofd zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zalig worden.*

Antwoord.

- (j) Hier worden twee zaken samengevoegd tot één uitwerking, maar van ongelijke kracht en noodzakelijkheid. Zonder geloof zal niemand zalig worden, maar wel zonder doop; als 't geloof ontbreekt, zo kan de doop niet helpen, gelijk uit het volgende blijkt: *Maar die niet zal geloofd hebben* (daar staat niet bij, die *niet* zal gedoopt zijn) *zal verdoemd worden.*
- (k) De doop wordt bij het geloof gevoegd als verzegelende de waarheid van de beloften tot deszelfs versterking.

Aanhouding: [Joh. 3:5](#). *Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk van God niet ingaan.*

Antwoord.

Hier wordt geheel niet gesproken van het sacrament van de doop, maar alleen van de Heilige Geest met zijn reinigende kracht, waarom die meermalen bij water vergeleken wordt, en wegens de vurigmakende werkingen bij vuur, [Matth. 3:11](#).

Aanhouding: [Hand. 2:38](#), *Een ieder van u worde gedoopt in de Naam van Jezus Christus, tot vergeving van de zonden.* [Hand. 22:16](#). *Laat u dopen, en uw zonden afwassen.*

Antwoord.

- (a) Hier staat niet dat het water in de doop, of de uitwendige daad van besprenging de zonden vergeeft, afwast; dat is het punt, dat moest bewezen worden.
- (b) Hier staat van dopen tot vergeving. Vergeven van zonden is de uitspraak Gods tot de mens, dat Hij om de verdiensten van Christus hen vrijspreekt; dit wordt door het geloof op het hart toegepast, waardoor men vrede heeft bij God, [Rom. 5:1](#). En dit geloof wordt door de doop, welke de beloften Gods van de vergeving verzegelt, versterkt, en dus geschiedt de doop tot vergeving, die verzegelende aan de gelovigen.
- (c) De apostel zegt dopen en zonden afwassen, aan de gelovigen; 't gehele verschil is, hoe de doop de zonden afwast, of door een *fysische*, natuurlijke werking, of door een *morele*, verzegelende kracht, die door het geloof de kracht van werking krijgt, 't Eerste wordt ontkend, de tegengebrachte tekst spreekt er niet één letter van; maar van de afwassing door Christus' bloed, door het

geloof aangenomen, en door de doop verzegeld.

(d) [Ef. 5:26](#), Gereinigd hebbende met het bad des waters. [Titus 3:5](#), *Door het bad der wedergeboorte, en vernieuwing des Heiligen Geestes.*

Antwoord.

Hier is wederom niet één letter, dat het water en de uitwendige bediening kracht heeft van reiniging, van wederbaren, en dat de zaak op een natuurlijke wijze door haar eigen kracht werkt; dat moest getoond worden, dat is 't dat wij ontkennen. Door de doop wordt het hart gereinigd, dat bekennen wij gaarne, en verdedigen het; maar in die zin, als de apostel het zegt, namelijk, verzegelende de afwassing van de zonden door Christus' bloed, waardoor het geloof sterker wordende, te krachtiger het hart reinigt van de smet, [Hand. 15:9](#). Wij beschermen ook, dat de Heilige Geest de mensen vernieuwt en wederbaart, en dat Hij dat doet door middel van het geloof, 't welk, door het bad des waters, dat is, de doop, verzegelende de wedergeboorte, sterker wordt tot vertroosting en heiligmaking.

't Slot van al deze tegengeworpen plaatsen is, dat zij spreken van de verzegelende kracht van de doop, en niet van ingestorte kracht, waardoor het door de uiterlijke daad van besprenging natuurlijkerwijze de zonden zou wegnemen tot rechtvaardigmaking en heiligmaking.

Tegenwerping. 2.

De kleine kinderen, die nog 't gebruik des verstands niet hebben, en nog niet gelovig kunnen werken met de doop tot hun verzegeling, worden gedoopt; de doop nu heeft geen kracht, en wordt vergeefs aan hen bediend, of moet door een ingezette kracht, en alzo natuurlijkerwijze de genade werken. Het eerste is ongerijmd, zo staat dan het tweede vast.

Antwoord.

(l) De kinderen in het Oude Testament werden besneden, de besnijdenis was niet tevergeefs, nochtans hadden ze geen ingezette kracht om het hart te besnijden; dies is het klaar, dat een kind een sacrament ontvangen kan tot nut, schoon het sacrament geen ingezette kracht heeft, om de genade door zichzelf te werken.

(m) Omdat de doop werkt als een teken en zegel, zo kan een kind verzegeld worden. God en de gemeente, zo ook de ouders, zien ze aan als verzegelden. De ouders hebben er hun vertroosting uit, en het gedoopte kind tot verstand komende, trekt uit zijn doop de kracht van verzegeling tot vertroosting en heiligmaking.

XXI. De krachteloosheid van de voorgewende kracht van de doop getoond hebbende, vervallen van zelf de drie instellingen op die voorgewende kracht gebouwd. Welke wij dan met weinige woorden kunnen weerleggen.

Vraag: *Of de doop de verleden en de tegenwoordige zonden wegneemt, niet alleen zo, dat ze hun niet worden toegerekend, maar dat zij geheel niet zijn, noch ten opzichte van schuld, noch smet?*

De Papisten zeggen ja.

Wij neen.

- (e) Omdat de doop geheel geen ingezette kracht heeft om natuurlijkerwijze de zonde weg te nemen.
- (f) Indien de doop de zonden zo wegneemt, dat zij geheel niet zijn, zo was de mens als Adam vóór de val; daar de Schrift zegt: *Wie kan zeggen: ik heb mijn hart gezuiverd, ik ben rein van mijn zonde?* [Spr. 20:9](#).

Vraag: *Of de doop volstrekt noodzakelijk is tot zaligheid?* De Papisten zeggen ja, wij neen; maar dat hij gebruikt moet worden, omdat de Heere Jezus hem ingesteld heeft, en daarom, dat het verachten verdoemt. Dit blijkt:

- (a) Heeft de doop geen ingezette kracht om natuurlijkerwijze de zonde weg te nemen, gelijk nu bevestigd is, zo is er geen volstreckte noodzakelijkheid.
- (b) De Heere Jezus ontkent zo'n volstreckte noodzakelijkheid, omdat Hij de verdoemenis niet dreigt aan de niet gedoopten, maar aan de niet gelovenden, nadat Hij geloof en doop bij elkaar gesteld had, [Markus 16:16](#).
- (c) Men kan vóór zijn doop geloven en bekeerd zijn, ja in de volwassenen wordt het vereist, eer zij gedoopt worden; de zodanige nu heeft het eeuwige leven, [Joh 3:36](#). Zo kan dan het niet gedoopt zijn, hem niet buiten de hemel houden. Dus is de doop niet volstrekt noodzakelijk tot de zaligheid. De tegengebrachte plaats, [Joh 3:5](#), spreekt niet van de doop, gelijk boven is getoond.

Vraag: *Of alle ongedoopte kinderen verdoemd zijn, en nooit in de hemel kunnen komen?* Papisten zeggen ja. Wij schrikken voor zo'n schrikkelijk oordeel, zo recht aangaande tegen het verbond der genade. Want:

- (aa) Daar is zo'n kracht niet in de doop, als zij versieren, gelijk getoond is.
- (bb) Dan zou iemand zonder zijn eigen schuld, door de sloffigheid of wreedheid van een ander verdoemd kunnen worden, tegen [Ezech. 18:20](#), *De zoon zal niet dragen de ongerechtigheid des vaders*. Dan was het in de hand van een mens, om een kind zalig te maken, of te verdoemen, als hij het kind of vóór, of na zijn doop doodde.

Dus hebben wij de doop in deszelfs natuur vertoond, waaruit blijkt, *dat de doop is het eerste sacrament van het Nieuwe Testament; een teken en zegel van het Genadeverbond, van God ingesteld, van de Heere Jezus aan Zijn apostelen, en in hen, alle herders en leraren bevolen te bedienen, om door indompeling of besprenging met rein water in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes, aan de gelovigen te betekenen en te verzegelen, de afwassing van de ziel van schuld en smet door het bloed en de Geest van Christus, en de inlijving in de gemeente van Christus, om door geloof, liefde en heiligheid te zijn tot ere Gods, sieraad van de kerk, overtuiging van de onbekeerden, en opwekking van de gelovigen.*

Moet bediend worden aan gelovigen.

XXII. 't Is nodig, dat wij bij het vorige voegen de voorwerpen, of aan wie de doop moet bediend worden. Deze zijn geen klokken of dergelijke dingen, gelijk de Papisten, de doop schrikkelijk ontheiligende, doen; maar 't moeten mensen zijn, en onder de mensen ware gelovigen. De ware gelovigen alleen hebben recht tot de sacramenten; doch omdat het aan de kerk niet gegeven is, zekere kennis of

waarschijnlijkheid van wedergeboorte te hebben tot een grond, waarop de dienaar iemand de sacramenten moet toedienen, zo worden op goede gronden, en alzo in goeder geweten gedoopt allen, die belijdenis doen van hun zonden, van hun geloof in Christus, en zich voornemen om Jezus' voetstappen na te volgen, en een leven te leiden, dat met deze hun belijdenis overeenkomt. Zijn dan de dopelingen onbekeerd of geveinsden, dat komt op hen zelf aan, en de doop is hun geen zegel, omdat zij geen deel hebben aan het verbond en geen recht aan de goederen. Ziet het gezegde:

[Matth. 3:6](#), [11](#), [8](#). *Zij werden van hem gedoopt... belijdende hun zonden. Ik doop u wel met water tot bekering. ... Brengt dan vruchten voort, der bekering waardig.* [Hand. 2:38](#). ... *Bekeert u, en een ieder van u worde gedoopt.* [Hand. 8:37](#). ... *Indien gij van ganser harte gelooft, zo is het geoorloofd.*

En aan kinderen van de bondgenoten.

XXIII. Als dus iemand in het verbond zich heeft ingelaten, 't zij in waarheid, 't zij uiterlijk, en gedoopt is, zo zijn ze verplicht ook hun kinderen aan Christus in het verbond over te geven en die te laten dopen, omdat het verbond gemaakt wordt ook met hun kinderen. Eer wij dit bewijzen, hebben wij tot nadere opening van de kinderdoop enige zaken vooraf te zeggen:

1. De kinderen die te dopen, zijn, moeten zijn:

- (q) Geen kinderen van Joden, Turken, Heidenen en ketters, schoon zij van een bondgenoot tot kinderen waren aangenomen; want de aanneming maakt niet, dat ze in het verbond geboren zijn.
- (r) Geen vondelingen in een land, in dat de ware kerk niet is, of in een land, alwaar de ware kerk wel is, maar daarbij vervuld met Joden, Turken, Heidenen, Socinianen en andere ketters, omdat het zowel kinderen van die, als van bondgenoten konden zijn.
- (s) Geen kinderen van beide de ouders geëxcommuniceerden, na de excommunicaties geteeld omdat die voor Heidenen moeten gehouden worden, [Matth. 18:17](#).
- (t) Geen ongeboren of ten dele geboren, gelijk de Papisten doen.

Maar 't moeten zijn:

- (d) kinderen van bondgenoten, 't zij dat ze het beide zijn, of een van beiden, [1 Kor. 7:14](#).
- (e) Ook kinderen van bondgenoten, die uit hoererij geboren zijn.
- (f) Ook kinderen van gecensureerden; want de zoon zal niet dragen de misdaad van de vader.

2. De plaats waar de kinderen gedoopt moeten worden, is in de Schrift niet bepaald, en behoort tot het wezen van de doop niet; maar daar de kerk haar openbare samenkomst heeft, is het stichtelijk, dat het in de vergadering geschiede.

3. Na het verbreken van het verbond van de werken heeft God een verbond der genade met de mens opgericht, en nooit, noch in het Oude Testament, noch in

het Nieuwe Testament een uitwendig verbond opgericht, waarin bekeerden en onbekeerden door een gelijk recht bondgenoten zouden zijn, en in 't welk God op uiterlijke gehoorzaamheid enige uitwendige goederen zou beloofd hebben, onder wat naam het ook mocht zijn, 't zij nationaal, voorbeeldig, aards, uitwendig. Daarom mag men geen kinderen dopen op een uitwendig verbond, maar alleen ten opzichte van het genadeverbond.

4. Men kan de uitverkoren kinderen aanmerken, of hoe zij zijn ten opzichte van God, of in zichzelf. God kent ze als uitverkorenen, als erfgenamen van het eeuwige leven, als verlost door de dood van hun Borg Jezus Christus. In zichzelf zijn ze gelijk alle andere kinderen, missende het beeld Gods, hebbende het beeld van de duivel, zonder zaad van het geloof, zonder wedergeboorte in hun begin, of de minste hebbelijke genade zonder inwoning des Heiligen Geestes, en alzo hatelijk en verdoemelijk, zodat de grond om hen te dopen niet is enige genade, die zij nu in zichzelf hebben, noch op de grond van de eeuwige verkiezing, die voor ons verborgen is.

5. God kon de kinderen van jongs op, 't zij ten dele, 't zij geheel, volmaakt heiligen, gelijk alle kinderen ter wereld zouden gekomen zijn, indien Adam niet gezondigd had, en gelijk Christus volmaakt heilig is geboren, en gelijk de uitverkoren kinderen in hun sterven volmaakt heilig gemaakt worden, alzo wel als de volwassene gelovige geheiligd wordt. Maar God doet dat gewoonlijk niet; zo Hij het al aan deze of gene buitengewoon deed, daarvan is geen ondervinding of klaar bewijs; zodat al wederom iets in zich te hebben, de grond niet is van kinderen te dopen.

XXIV. 6. De doop is een teken en zegel, en werkt derhalve niet anders dan betekenende en verzegelende. Hij werkt door een ingezette kracht de genade niet, noch het is geen uitwendig teken, waardoor, waarop, of waarbij God de wedergeboorte werkt, gelijk Christus bij het doen van zijn wonderen iets uitwendigs gebruikte om dezelve klaarblijkelijk te maken, en gelijk door de oplegging van de handen de buitengewone Gaven des Geestes meegedeeld werden, zodat de genadewerkingen Gods niet gebonden zijn aan de tijd en handeling van de doop. Ook brengt de doop het kind niet in een andere inwendige staat, dan het te voren was, en God bemint dat kind niet meer met een liefde van de welbehagelijkheid dan te voren; maar de gehele kracht van de doop is, dat kind te verzegelen het verbond der genade en alle deszelfs beloften, niet dat het die heeft, maar dat het recht aan die heeft, en dat het God aan hetzelfde zal volbrengen, gelijk aan de volwassenen ook toekomstige goederen verzegeld worden.

Kinderen van de bondgenoten moeten als begenadigden aangemerkt worden.

XXV. 7. Alle kinderen van de bondgenoten, 't zij bekeerden of onbekeerden, 't zij voor of na het ontvangen van de doop, in hun jonkheid stervende, moeten gehouden worden zalig te zijn, uit kracht van het verbond Gods in 't welk zij

geboren zijn, en alzo te Zijn kinderen van het verbond; zijn de ouders onbekeerd en trouweloos in het verbond, dat is op hun eigen rekening, de zoon zal niet dragen de misdaad van de vader; zo heeft men ze ook voor ware bondgenoten en kinderen te houden als ze opwassen, totdat, ze met ter daad vertonen, dat ze trouweloos in het verbond zijn, en aan de belofte geen deel hebben. Zij vallen niet uit de genade, en de verzegeling wordt niet vernietigd; maar 't is een bewijs dat de doop hun geen zegel was en dat ze nooit waarlijk in het verbond zijn geweest; maar als sommigen na een zondig leven bekeerd worden, zo was de doop hun een zegel, dat ze waarlijk in het verbond waren opgenomen, en dat ze deel aan alle deszelfs goederen zouden hebben met der daad, gelijk zij daaraan in hun jeugd recht hadden, schoon zij tussen de doop en hun bekering niet minder dan naar bondgenoten geleken, én ten opzichte van hun staat in zichzelf, én in het waaroordeel van anderen zodanig waren. De doop verzegelt alleen uitverkorenen.

De zin van de vraag in het formulier van de doop.

XXVI. 8. Het formulier van de doop vraagt de ouders en de getuigen: Of ze niet bekennen, dat hun kinderen in Christus geheiligd zijn, en daarom als lidmaten van zijn gemeente behoren gedoopt te wezen? Om deze vraag wel te verstaan, zo merkt:

6. dat het formulier spreekt *tot bondgenoten, en van hun kinderen*.
7. *Geheiligd zijn*, wil niet zeggen, dat de kinderen nu in waarheid het beginsel van het geloof, van de wedergeboorte, en heiligmaking deelachtig zijn; ook niet, dat al de te dopen kinderen, en bijzonder dit mijn kind uitverkoren is, bekeerd en zalig zal worden; maar in 't gemeen dat de kinderen van de bondgenoten, uit kracht van het verbond met de bondgenoten en hun kinderen opgericht, de goederen deszelfs in recht hebben, en in bezitting zullen deelachtig worden, in tegenstelling van de kinderen van degenen, die geen bondgenoten zijn, dewelke geen beloften hebben in het Woord, latende de zaligheid, als ze jong sterven, aan de vrije en verborgene handelingen Gods, zonder het een of ander met fundament daarvan te kunnen zeggen. En omdat de kinderen van de bondgenoten niets vertonen dat voor of tegen is, zo hebben wij ze niet te onderscheiden, maar hen uit kracht van de belofte voor kinderen van God te houden, totdat zij het tegendeel vertonen. Zodat in Christus geheiligd te zijn is, deel te hebben aan Christus.
8. *Geheiligd te zijn*, is niet in een uitwendig verbond opgenomen te zijn, want daar is geen uitwendig verbond. De zaligheid des kinds, en niet iets uitwendigs, wordt van de ouders beoogd. De sacramenten zijn geen zegels van een uitwendig verbond, maar alleen van het genadeverbond, en tekenen en zegels van de rechtvaardigheid van het geloof; en ook het kind wordt bekend in Christus geheiligd te zijn, dat van geen uitwendig verbond gezegd kan worden. Ook wordt bekend dat het kind voor de doop geheiligd is, en daarom gedoopt moet worden; zo wordt het dan niet een bondgenoot door de doop, maar het was het al te voren, en te voren was er geen verbond, dan het verbond der genade.
9. Het komt uit de onkunde en misvatting van de zaak, als sommigen het

formulier veranderen, en zeggen: *in Christus geheiligd zijnde, of, die geheiligd worden, in Christus geheiligd moeten worden*. Indien men met die woorden wat anders wil, dan in het verbond der genade te zijn, gelijk men schijnt te willen, zo kan ik niet begrijpen, op wat grond zij hun kinderen laten dopen, of andere kinderen dopen, daar toch geen andere grond van dopen is, dan het verbond, van de genade, waarvan de doop een zegel is.

De kinderen van de bondgenoten moeten gedoopt worden.

XXVII. Dit nu vooruit gezonden hebbende, zo is de vraag: *Of de kinderen van de bondgenoten mogen en moeten gedoopt worden?*

Mennisten, Socinianenen Brouwnisten zeggen: *neen*.

Wij zeggen *ja*; want:

Bewijs 1.

In het Oude Testament moesten de kinderen van de bondgenoten besneden worden, dies moesten ze ook in het Nieuw Testament gedoopt worden. 't Eerste is buiten verschil. De reden van het gevolg is:

- (q) Omdat in beide Testamenten een en hetzelfde verbond is, raakt datzelfde verbond in het Oude Testament ook de kinderen, en moesten ze daarom het zegel van de besnijdenis ontvangen, zo dan ook in het Nieuw Testament en moeten derhalve gedoopt worden.
- (r) De doop is in plaats van de besnijdenis gekomen, het uitwendig teken is maar veranderd, het zegel is hetzelfde: [Kol 2:11-13](#). *In welke gij ook besneden zijt ... zijn de met Hem begraven in de doop. Die gedoopt is, wordt gezegd besneden te zijn, omdat het 't zelfde sacrament in wezen is.*
- (s) In beide is dezelfde betekende zaak, en hetzelfde einde, namelijk, de reiniging door het bloed en de Geest van Christus. Moesten dan de kinderen toen besneden worden, zo moeten ze dan nu ook gedoopt worden.

Bewijs 2. De kinderen zijn in het Oude Testament gedoopt: [1 Kor. 10:1-2](#). *Dat onze vaders allen onder de wolk waren, en allen door de zee doorgegaan zijn; en allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk en in de zee. Dat hier alle hun kinderen mede waren, is onbetwistelijk*, [Exod. 10:24](#). Gelijk de dopelingen onder water ingedompeld werden, zo waren zij allen in de zee, en het water in de wolk, welke steeds over hen was, bedekte hen, en deze doop was een verzegeling van hun geestelijke behoudenis, gelijk zij door het water van de zee Farao's handen ontkwamen, en door de wolk overschaduwde en bewaard werden voor de hitte van de zon; in deze wolk was de Heere Jezus met zijn tegenwoordigheid, [Exod. 14:24](#). Zijn de kinderen toen gedoopt als bondgenoten, zo moeten ze ook nu gedoopt worden, want zij zijn nu zowel bondgenoten, als toen.

Bewijs 3. De kinderen van de bondgenoten zijn in het verbond, dus hebben ze ook recht tot de zegels van het verbond. Dat ze in het verbond zijn, blijkt: [Gen. 17:7](#), *Ik zal mijn verbond oprichten tussen Mij en tussen u, en tussen uw zaad na u in hun geslachten*. Dit was niet alleen in het Oude Testament, maar ook in het Nieuwe; want ook de gelovigen uit de heidenen zijn *Abrahams zaad*, en alzo in dat verbond ingesloten. Zie: [Rom. 4:11](#). *... opdat hij zou zijn een vader van allen,*

die geloven in de voorhuid zijnde.

Dit bevestigt ook Petrus, [Hand 3:25](#). *Gij zijt kinderen der profeten en des verbonds, hetwelk God met onze vaders opgericht heeft, zeggende tot Abraham: En in uw zaad zullen alle geslachten der aarde gezegend worden.*

Doe hierbij: [1 Kor. 7:14](#), *Anders waren uw kinderen onrein, maar nu zijn zij heilig.* Inwendige heiligheid hebben zij niet, gelijk boven is bewezen, maar zij worden heilig genaamd, omdat een van beide ouders gelovig, en alzo in het verbond waren, en zo zijn de kinderen heilig door een verbondsheiligheid. Daar is geen uitwendig verbond, daar is tussen God en de gelovigen maar één verbond, en dat is het verbond der genade; zo zijn dan de kinderen van de bondgenoten in het verbond. In dit opzicht noemt de Heere hen Zijn kinderen: [Ezech. 16:20-21](#). *Verder hebt gij uw zonen en uw dochters, die gij Mij gebaard had. ... dat gij Mijn kinderen geslacht hebt.*

En zijn ze in het verbond, zo moeten ze ook het zegel van het verbond ontvangen, zoals blijkt uit: [Hand. 2:38-39](#). *... een ieder van u worde gedoopt. Want u komt de belofte toe, en uw kinderen.*

Bewijs 4.

De kinderen hebben deel aan de goederen van het verbond, aan de verdiensten van Christus, aan de beloften, aan de zaligheid. [Matth. 19:14](#), Maar Jezus zeide: *laat af van de kinderkens, en verhindert hen niet tot Mij te komen; want derzulken is het koninkrijk der hemelen.* Deze waren geen geestelijke kinderen in nederigheid, maar natuurlijke kinderen, die tot Jezus gebracht werden, en van anderen, als te gering, van Jezus geweerd werden. Deze verklaart Jezus deelgenoten van het koninkrijk der hemelen, 't welk niemand kan zijn dan door en in Christus. En wie is er, die de kinderen, jong stervende, durft buiten de hemel sluiten?

Zo ook [Hand. 2:39](#), *Uw kinderen komt de belofte toe.* Die nu deel hebben aan de beloften van het verbond, die komt ook het zegel van het verbond en van de beloften toe.

XXVIII. Tegenwerping. 1. 't Is nergens bevolen: *doopt kinderen.*

Antwoord.

85. De Schrift is aan redelijke mensen gegeven, die weten dat onder bondgenoten allen verstaan worden, die in het verbond zijn, of ze dan man, vrouw of kinderen zijn.

86. Daar staat ook niet: doopt man, doopt vrouw. Ook worden ze met naam en toenaam niet genoemd.

87. Er staat, [Gen. 17:12](#), *Een zoontje van acht dagen zal u besneden worden.* Er staat, [Hand. 2:38-39](#), *Een ieder worde gedoopt; want u en uw kinderen komt de belofte toe.*

Tegenwerping. 2.

De kinderen kunnen er geen nut uit hebben, zij verstaan het niet, zij schreeuwen wel, terwijl zij gedoopt worden.

Antwoord.

(g) Men moet niet wijzer zijn dan God, die het zo bevolen heeft.

- (h) Dat al, wat men meer bedenken kan, had ook plaats in de besnijdenis van de kinderen.
- (i) De ouders trekken er troost uit, en worden daardoor verbonden en opgewekt, om ze als bondgenoten aan te merken, en op te voeden. En als de kinderen tot hun verstand komen, zo trekken zij er also wel nuttigheid uit, als die volwassen gedoopt worden.

Tegenwerping. 3. *Christus is niet voor de dertig jaren gedoopt, dies moet men ook zo lang met de doop wachten, totdat de kinderen tot hun verstand komen.*

Antwoord.

1. Daaruit zou volgen dat men voor de dertig jaren niet moest gedoopt worden; 't welk zij met hun eigen praktijk omstoten.
2. De doop was toen eerst ingesteld.
3. Christus was in Zijn jonkheid besneden.

Tegenwerping. 4. *Men moest eerst onderwezen worden, bekeerd en gelovig zijn, eer men gedoopt mag worden.* Ziet dat, [Matth. 28:19](#); [Hand. 2:38](#); [Hand. 8:37-38](#); [Markus 16:16](#).

Antwoord.

- Er staat ook, [2 Tim. 3:10](#), Dat zo iemand niet wil werken, hij ook niet ete. Zal men dan de kinderen de spijs onthouden? Wie ziet niet dat het beide ziet op volwassenen?
- Men mag geen kinderen dopen dan van de bondgenoten, zo moeten dan de ouders eerst bondgenoten worden, en in die moet onderwijzing, bekering en geloof voorafgaan. Zodat die plaatsen niets doen tegen het dopen van de kinderen van de bondgenoten.

Verscheidene bedenkingen over [1 Kor. 15:29](#).

XXIX Bedenkingen over: [1 Kor. 15:29](#), *Anders, wat zullen zij doen, die voor de doden gedoopt worden indien de doden geheel niet opgewekt worden? Waarom worden zij voor de doden ook gedoopt?*

Dit is een tekst waarover zeer veel getwist is. Zo elders, zo is 't hier: *zoveel hoofden, zovele zinnen*. Wat is er aan gelegen, dat er nog een gevoel bij komt? Ieder kiest een gevoel, niet omdat hij volkomen overtuigd is dat het de waarachtige zin is; maar omdat hij geen betere weet. Wij bezig zijnde in deze brief voor de gemeente te verklaren, zijn tot dit vers gekomen, dat ons gelegenheid geeft de woorden nauwkeuriger te overwegen, of wij de rechte zin zouden kunnen vinden. Zo is 't, dat wij dit, voorheen op 't papier gesteld, in dit werk, als een aanhangsel van de leer van de doop, voegen, voordat wij tot de praktijk van die overgaan.

Eerst zullen wij verscheidene gevoelens voorstellen, en redenen geven, waarom zij niet kunnen goedgekeurd worden; en daarna zullen wij een andere verklaring zoeken. Uit al de gevoelens zullen wij deze alleen ophalen en onderzoeken, de anderen zijn te ver af, en vervallen vanzelf.

Bedenking 1.

De eerste bedenking is van de Papisten; die wij voorstellen, niet omdat het wat gelijkt, maar om hen van hun dwaling te overtuigen; die menen, dat de zielen na de dood in een plaats vergaderd worden, die zij vagevuur noemen, om daar gezuiverd te worden, eer zij in de hemel komen. Dat de zielen te hulp kunnen worden gekomen door verdiensten, gebeden, zielmissen, enz. Deze gebruiken deze plaats tot verdediging van hun gevoelens, en verklaren voor de doden gedoopt te worden, *tot nut van de doden gedoopt te worden*, maar wat niet is, daarvan kan niets gezegd worden. En zij zelf tonen met hun doen dat ze daar geen kracht in stellen, en zich op hun verklaring niet vertrouwen, omdat ze voor de zieltjes dagelijks niet dopen, gelijk zij er dagelijks mis voor doen. Zie Redelijke Godsdienst, ons tweede deel, hfdst. 51.

Bedenking 2.

De tweede bedenking: Of men (voor de doden gedoopt te worden) niet moet verstaan *als martelaar voor de waarheid te sterven*? Want zwaar en veelvuldig lijden wordt in de Heilige Schrift door *water* uitgedrukt. *Al uw baren en golven zijn over mij heengegaan. Wij waren in het vuur en water gekomen. De wateren zijn gekomen tot aan de ziel. Ik ben in de diepte van de wateren gekomen, en de vloed overstroomt mij*, enz.

Daarbij, het dopen betekent een geweldige dood te sterven, en alzo met bloed overgoten en gedoopt te worden. [Luk. 12:40](#), *Ik moet met een doop gedoopt worden*. [Matth. 20:23](#), *Met de doop, waarmee Ik gedoopt worde, zult gij gedoopt worden*. Dat men deze woorden van *de doop des bloeds* moet verstaan, blijkt ook uit het volgende, [1 Kor. 15:30-31](#). Waarom zijn ook wij alle uren in gevaar? *Ik sterf alle dag*. De kracht van de redenering is deze: indien er geen opstanding der doden was, waarom zou men zich dan als martelaar laten doden? Dat was onnuttig en dwaas; maar 't is niet onnuttig en dwaas; zo is er dan een opstanding der doden.

XXX. Antwoord. Hier is veel op te zeggen.

- (t) Of lijden wel door *water* uitgedrukt wordt, zo betekent het nochtans nooit de doop.
- (u) De Heere Jezus drukt *Zijn gedood worden* wel uit door *gedoopt te worden*, en past dat ook op de twee zonen van Zebedéüs; maar buiten dat wordt *gedood worden* nooit door *gedoopt worden* uitgedrukt. Dit op alle lijden, en op de dood van alle martelaren te passen, voldoet niet aan 't gemoed. Christus noemt Zijn sterven *gedoopt worden*.
Derhalve, - zegt men - Paulus noemt ook hier gedoopt worden, sterven.
Dit sluit niet; dat moest bewezen worden; maar 't kan niet.
- (v) De volgende verzen, spreken van Paulus' lijden, bevestigen dit gevoelen niet; want die hebben geen samenhang met dit vers, die vervatten een nieuw bewijs op zichzelf.
- (w) Het voldoet ook niet aan de spreekwijze, voor de doden gedoopt te worden, dat was ten uiterste met de dood gedoopt te worden, niet voor de doden.
- (x) Ook voldoet het niet aan 't oogmerk van de apostel, dat is met die woorden, de opstanding der doden te bewijzen: martelaar te sterven, bewijst wel dat zij in

hun geweten klaar overtuigd waren van de waarheid van het evangelie, dat zij die niet verloochenen, maar met hun dood bevestigen wilden; maar niet dat er een opstanding der doden zal zijn ten uiterste dage, 't welk des apostels oogmerk is te bewijzen.

- (y) Daarbij, zo'n verklaring komt niet overeen met de tekst. Paulus spreekt hier niet van de martelaren, daar is niet alleen geen schijn van; maar van degenen, die hij zij noemt, niet wij, gij, niet de gemeente; maar van degenen, die hij vers 12, genoemd had, sommigen onder u, die zeiden dat er geen opstanding der doden was; 't is niet waarschijnlijk, dat die voor 't Christendom zouden sterven; immers, die konden met hun marteldom de opstanding der doden niet in 't oog hebben; want zij ontkenden die. Dit gevoelen is dan ongegrond.

Bedenking 3.

De derde bedenking: Of men door de woorden (voor de doden gedoopt te worden) niet moet verstaan *het wassen van de dode lichamen, eer men ze begroef*? Dat was de gewoonte onder de Joden. Men leest [Handelingen 9:37](#), dat het dode lichaam van Dorcas gewassen werd. Ook getuigen de Romeinse geschiedenissen van het wassen van de dode lichamen; en dat wassen gaf te kennen de zuivering, en vervolgens de volmaaktheid naar de ziel en het lichaam in de opstanding.

Tot antwoord dient:

- (4) Of wel het wassen van de dode lichamen onder de Joden en Romeinen in 't gebruik mocht geweest zijn, zo weet men niet, dat het onder de Grieken te Corinthe en onder de Christenen in 't gebruik is geweest. Dat moest eerst zeker zijn.
- (5) 't Is bekend, dat de Heidenen en de Sadduceeën onder de Joden de opstanding der doden loochenden, en dat die met het wassen van de dode lichamen de opstanding der doden niet te kennen Gaven; 't was maar een burgerlijk gebruik. De wassingen in het Oude Testament, als men een dode aangeraakt had, betekenden niet de opstanding, maar de heiligmaking in dit leven.
- (6) Dat was wel een dopen van doden, maar niet een *dopen voor de doden*. Zodat dit gevoelen zonder grond, ja zonder schijn is.

Bedenking 4.

De vierde bedenking: Of de apostel met de woorden (voor de doden gedoopt te worden) niet ziet op de gewoonte van de eerste Christenen, die de doop bedienden op de begraafplaatsen van de martelaren en van de Christenen, en zo als voor het aangezicht, en als in tegenwoordigheid van de doden, waardoor zij hun hoop van de opstanding te kennen gaven?

't Antwoord is:

- (ddd) Dat ten tijde van Paulus de Christenen geen kerken, noch kerkhoven, noch afgezonderde begraafplaatsen hadden; hoe konden ze dan daarop dopen? Vergaderden zij de dode half verbrande lichamen van de martelaren heimelijk, en brachten ze die bij elkaar om heimelijk te begraven, en doopten ze dan op die graven? En dat ten tijde van Paulus? Dat is niet waarschijnlijk;

wij hebben dienaangaande zo vroege aantekeningen niet; en dat dopen moest al geheel heimelijk toegegaan zijn, dat nog ten tijde van de apostelen niet heimelijk geschiedde; want het openbaar dopen op de graven van de martelaren zou een grote opschudding onder 't volk veroorzaakt hebben; zodat zulk doen, naar alle waarschijnlijkheid, niet in 't gebruik was.

(eee) Daarbij, het dopen op de graven van de martelaren, indien het geschiedde, dat toch niet te geloven is in der apostelen tijden, dat Gaf wel een indruk van onze sterfelijkheid, en leerde wel ook getrouw voor het Christengeloof te staan, en de waarheid met hun dood te verzegelen; maar dat was geen bewijs van de opstanding der doden, 't welk Paulus hier beoogt te bewijzen.

Bedenking 5.

De vijfde bedenking: Of de apostel met het (dopen voor de doden) niet ziet op *het dopen van de stervenden*? Want velen stelden de doop uit tot op 't laatste van hun leven, opdat zij voor de verzwaring van hun zonden bewaard zouden zijn, die veel zwaarder zijn, die na de doop geschieden, dan te voren. En ook ging men omzichtig met het dopen te werk, omdat velen na de doop door de vervolgingen wel vlug wederom afvielen; men hield ze lang onder de beproeving en onderwijzing, en zij werden *catechumeni*, leerlingen genoemd. Als deze ziek werden en schenen te zullen sterven, en begeerden voor hun sterven nog gedoopt te wezen, zo doopten men deze bedlegerigen, *clinici* genoemd, op 't doodsbed, en zo werden ze als voor dood, of als doden gedoopt. En zo is **het dopen voor de doden**, het dopen van de stervenden.

Antwoord.

Dit lang uitstellen van de doop is van latere tijd; 't was een zondig misbruik. De apostel zou dat in zijn tijd niet geduld hebben, en het wel ernstig hebben tegengegaan; zodat er de minste schijn niet is, dat de apostel daarop, dat er in zijn tijd nog niet was, en waarvan geen schijn is, dat het er was, zou gezien hebben met de woorden voor *doden dopen*. Ook gaat de spreekwijze niet door: *voor de doden gedoopt te worden, is op 't laatst van zijn leven gedoopt te worden*. Dan kon men ook niet zeggen *uper haper*, en ook niet *tw nkrwn toon nekroon*, voor de doden, dat maakt in 't Grieks zulke zin niet uit. Zodat ook deze bedenking aan 't gemoed niet voldoen kan.

XXXI. Deze vijf bedenkingen dan niet aannemelijk zijnde, zo moet men iets anders zoeken, dat op vaste gronden staat, en 't gemoed van een ieder kan voldoen, zo men maar nauwkeurig naspeurende zo iets vinden kan.

Dus zoeken wij de sluitreden:

1. De Heilige Doop, door indompeling geschiedende, beeldt zich levendig af het sterven, begraven, en het wederopstaan van de doden. Zie: [Rom. 6:4](#). *Wij zijn dan met Hem begraven, door de doop in de dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, also ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden*. Op de begrafenis hebben we nu 't oog niet; maar op de opstanding.
2. De heilige doop verzegelende daarenboven de opstanding uit de doden, is een verzegeld teken, gelijk de besnijdenis: [Kol. 2:11-12](#). *In welke gij ook besneden*

zijt ... Zijnde met Hem begraven in de doop, in welke gij ook met Hem opgewekt zijt.

Dat de heilige doop een verzegelend teken is van de opstanding, verwacht ik niet dat iemand ontkennen zal. Wij zullen het in 't vervolg nog meer tonen.

Een bezwaar.

Maar men zal denken, de apostel spreekt in die plaatsen van de geestelijke opstanding door de wedergeboorte, en niet van de lichamelijke, waarvan in deze tekst gesproken wordt; zodat in die plaatsen niets is tot bevestiging van des apostels redenering voor de lichamelijke opstanding in deze plaats.

Antwoord.

(v) 't Is waar, de apostel maakt aldaar toepassing op de geestelijke opstanding. Maar

- (i) daarin ligt ook de lichamelijke opstanding van de gelovigen, die zonder de geestelijke niet bekomen zal worden, en op dezelve zeker volgen zal.
- (j) En ook zegt de apostel, dat wij met Christus begraven, en in Hem opgewekt zijn, zodat de doop ons verzegelt de vereniging met Christus; omdat de gelovigen dan één zijn met Christus, zo moet hun dan hetzelfde wedervaren én in dood én in lichamelijke opstanding, gelijk de apostel wel duidelijk aantoonst: [Rom. 8:11](#). *Indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij, die Christus uit de doden heeft opgewekt, ook uw sterfelijke lichamen levend maken.* Dat in de opstanding van Christus de opstanding der doden ligt, is onbetwistbaar uit [1 Kor. 15:12-13](#). Alwaar hij die twee zo aan elkaar knoopt, dat ze elkaar stellen en wegnemen. Zo Christus opgestaan is, zo zullen de doden opstaan; zo er geen opstanding der doden is, zo is Christus ook niet opgestaan. Hieruit blijkt het klaar, dat de heilige doop de gelovigen afbeeldt en verzegelt de lichamelijke opstanding.

(w) De Heilige Doop verzegelt de dopeling, dat God zijn God is, doordien zij gedoopt worden in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Gelijk nu de Heere Jezus daaruit, dat God is de God Abrahams, Izaks en Jakobs, de opstanding der doden bewijst, *omdat God niet is een God der doden, maar der levenden*, [Matth. 22:31-32](#), zo blijkt dan klaar dat de doop, in welke verzegeld wordt dat God van de dopelingen God is, verzegelt de opstanding der doden.

(x) De doop is buiten tegenspraak een zegel van het verbond der genade en alle deszelfs beloften. Nu, daaronder is ook de opstanding der doden en het eeuwige leven, Ziet dat: [Joh 6:40](#). *Dit is de wil desgenen, die Mij gezonden heeft, dat een ieder, die de Zoon aanschouwt, en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage.*

Uit deze drie redenen is het onweersprekelijk, dat de doop de lichamelijke opstanding der doden verzegelt. Dit nu gebracht tot deze tekst, zo is de bewijsreden des apostels: *Zo er geen opstanding der doden is, zo wordt men tevergeefs gedoopt*; dus verzegelt de doop de opstanding der doden niet; maar

men wordt niet tevergeefs gedoopt, en de doop verzegelt de opstanding der doden; dus is er dan zeker een opstanding der doden.

Nu blijven daar nog twee moeilijkheden te beantwoorden.

Zwarigheid 1.

De eerste is: De apostel spreekt hier van enige particuliere personen en hun doen, in 't vorige gebruikt hij het woord wij en gij; maar hier zegt hij *zij*, dat geeft bedenking, of de apostel wel ziet op het sacrament van de doop; want het sacrament des doops zijn allen deelachtig.

Antwoord.

't Is zo, de apostel spreekt van enige particuliere personen, en dat geeft kracht aan zijn redenering, en onze verklaring. Men heeft maar na te speuren, wie de apostel met dat woord *zij* beoogt. Die *zij* vermeldt hij, vers 12, Hoe zeggen sommigen onder u? 't Waren die sommigen, welke de opstanding der doden loochenden. Deze waren gedoopt, waren nog in de kerk, bedienden of zelf de doop, of keurden met hun tegenwoordigheid de doop goed, als die in de kerk bediend werd, welke de opstanding der doden verzegelde. Die konden immers de opstanding der doden niet loochenen, of hun doen weerlegde zichzelf. Tegen deze stelt zich de apostel in dit hoofdstuk, en in dit vers, en gebruikt hun eigen doen tot een bewijs tegen hen. *Is er geen opstanding der doden, waarom worden zij dan zelf gedoopt; 't welk is een zegel van de opstanding?*

Zwarigheid 2.

De tweede moeilijkheid is de grootste, 't welk de verscheidenheid van gevoelens veroorzaakt. Zij is deze: Was in die woorden, voor de doden, niet wat bijzonders van grote nadruk verborgen, zo had de apostel maar kunnen zeggen: *Waarom worden zij dan gedoopt?* Maar de apostel voegt er de woorden: *voor de doden*, bij, dat wil wat anders en wat bijzonders zeggen. Wat dat is, is zo licht niet te zeggen. En wat is dat?

Antwoord.

't Is zo, de woorden: *voor de doden*, zijn niet tevergeefs daarbij gevoegd, zij hebben een bijzondere nadruk, zij geven niet wat anders te kennen; maar zij geven klaarheid en kracht aan des apostels bewijs voor de opstanding der doden, zo men maar blijft bij de redenering van de apostel.

De donkerheid en misvatting komt, naar mijn oordeel daar vandaan, dat men twn nerrwn, *toon nekroon*, de doden, verenigd met uper, *huper*, voor, alsof het daarvan geregeerd werd *in de genitief*, gelijk dat woord guper, *huper*, een *genitief* eist, maar ik acht dat twn nekrwn, *toon nekroon*, de doden, geen opzicht heeft op uper, *huper*, voor, maar van een woord dat hier verzwegen wordt, en met verstand daarbij gebracht en gedacht moet worden, alsof het daar stond. Deze manier van spreken wordt *Ellipsis*, verzwijging, uitlating genoemd, en is zeer gewoon in alle talen.

Bij voorbeeld: iemand vraagt, *welke is de prijs van de granen?* En men antwoordt: *van de tarwe is zo veel, van de gerst is zo veel, van de rogge is zo veel*. Een ieder ziet wel, dat het woord prijs telkens verzwegen wordt, en nochtans daaronder moet worden verstaan. Zo ook als men zegt: *De burgemeesters van*

Rotterdam zijn eergisteren naar Den Haag gegaan, van Gouda gisteren, van Delft heden. Daar is een dubbele verwijzing, én van 't woord de burgemeesters, én van 't woord zijn gegaan; een gering mens weet zonder kunst die woorden daarbij te denken en te verstaan, zonder dat het enige moeilijkheid of duisterheid baart. Deze manier van spreken komt ook dikwijls in de Bijbel voor. Iedere taal heeft iets eigenaardigs, dat in andere talen zo wel niet vloeit, en in de overzetting duisterheid veroorzaakt; daarom hebben onze overzetters het verzwegene vervuld, met dat tussen twee teksthaken en met andere letters uit te drukken. Zie zulke verzwijgingen, [Lukas 3](#), waar het woord *zoon* dikwijls wordt verzwegen en van de overzetters ingevuld. Zo ook [Eféze 2](#), in vers 1, is iets verzwegen, dat vers 5 uitgedrukt staat, en met deze woorden ingevuld wordt, heeft Hij mede levend gemaakt, zonder welke vervulling van het verzwegene het in onze taal moeilijk zou zijn te verstaan, maar in de Griekse taal wordt men als met de hand daartoe geleid.

Zie ook [Rom. 6:5](#), *Indien wij met Hem één plant geworden zijn in de gelijkmaking Zijns doods, zo zullen wij het ook zijn van de opstanding.* Hier is het woord gelijkmaking uitgelaten en van de overzetters tussen twee haken ingevoegd. Voor de geleerden is 't genoeg te zeggen, hier is een *ellipsis*, maar wij hebben dat voor de ongestudeerden wat breder moeten verklaren. 't Is wat moeilijk de ongestudeerden de kunstwoorden te doen verstaan.

XXXII. Om dan te komen tot deze woorden, wij achten, dat *tnw nekrwn*, *toon nekroon*, de doden, geen opzicht heeft op *uper*, *huper*, voor, maar van een verzwegen woord, dat ook de *genitief* toelaat. Hier is een *ellipsis*, een uitlating, een verzwijging. 't Verzwegen woord is niet ver te zoeken. De apostel spreekt in dit hoofdstuk gedurig, en in dit vers van *de opstanding der doden* (opgewekt worden en opgestaan is hetzelfde) en noemt ook het woord opstanding: [1 Kor. 15:12](#), Hoe zeggen sommigen onder u, dat er geen opstanding der doden is? [1 Kor. 15:13](#), En indien er geen opstanding der doden is. [1 Kor. 15:16](#), Indien de doden niet opgewekt worden, enz. [1 Kor. 15:29](#), Indien de doden geheel niet opgewekt worden. Zodat de apostel het verzwegen woord ons in de mond geeft, namelijk *opstanding*; voegt dat er tussen in met uw gedachten, en leest aldus: Wat zullen zij doen, die voor (de opstanding) der doden gedoopt worden? Waarom worden zij voor (de opstanding) der doden gedoopt? En in 't Grieks *uper* (*anasasewv*) *tnw nekrwn*, *huper* (*anastaseoos*) *toon nekroon*. En dus heeft *uper* *huper*, voor, een *genitief*, en *tnw nekrwn*, *toon nekroon*, der doden, wordt in *genitief* geleid van het verzwegen woord opstanding, *anasasewv*, *anastaseoos*. Dat men in zo'n samenvoeging niet *de*, maar *der* zegt, geeft geen verandering; 't is bekend, dat wij *genitief* met *der* te kennen geven. Dus: de boeken der boeken; zo opstanding, niet de doden, maar der doden. In 't Grieks is geen verandering, daar staat *der*. Of ik zeg *uper* *tnw nekrwn* *huper toon nekroon*, of *uper* (*anasasewv*) *tnw tekrown*, *huper* (*anastaseoon*) *toon nekroon*, 't staat in *genitief*. Indien onze overzetters gezet hadden: voor der doden, gelijk er in 't Grieks staat *uper* *tnw nekrwn*, *huper toon nekroon*, voor der doden, zo zou een ieder gezien hebben, dat het woord opstanding daaronder verstaan moest worden.

Als men deze woorden also met een *ellipsis*, verzwijging, verstaat, zo gaat alles gemakkelijk, én ten opzichte van de woorden, én ten opzichte van de zin, én ten

opzichte van 't oogmerk van de apostel: daar geschiedt geen verandering, en daar blijft geen moeilijkheid over. En men ziet, dat die woorden *voor de doden*, of voor der doden, te weten opstanding, de klem geven aan des apostels redenering, welke is: zij die voor de opstanding der doden gedoopt worden, hoe kunnen zij zeggen, dat er geheel geen opstanding der doden is? Waarom worden zij dan voor de opstanding der doden gedoopt? De doop verzegelt de opstanding, dat drukt de apostel duidelijker uit, als hij daarbij doet, gedoopt te worden voor de opstanding der doden.

Tegenwerping.

Maar men mocht zeggen, zulke manier van spreken, die men *ellipsis*, verzwijging, noemt, is wel gebruikelijk buiten en in de Heilige Schrift, maar waaruit zal men bewijzen, dat hier zulke verzwijging is, en met het woord opstanding ingevuld moet worden, dan was men zeker.

Antwoord.

Men moet de verzwijging zien uit de samenhang van de woorden en van de zaken, die zonder *ellipsis* of onverstaanbaar, of verward en duister zijn; en met een *ellipsis* klaar en verstaanbaar, en welvoegende zijn, en de mening van de spreker of schrijver wel uitdrukken.

Zo moet men hier ook te werk gaan. Zo men hier geen *ellipsis* of verzwijging erkent, zo blijft de zin onverstaanbaar en duister en men dwaalt af tot gevoelens, die zonder grond zijn, die noch zichzelf, noch anderen voldoen kunnen; de een houdt zo een gevoel, een ander zo een gevoel voor het beste, niet omdat men van hun waarheid overtuigd is, maar omdat men geen beter weet, en dit ons als het waarschijnlijkste voorkomt.

Integendeel, als men hier een *ellipsis*, of verzwijging kent en erkent, zo is alles glad en effen, én de samenhang van de woorden, en de zin en 't oogmerk van de apostel, én de kracht van de redenering; met één woord: alles schikt zich gemakkelijk, en daar is niets dat stuit.

En wat aangaat de invulling van het verzwegen woord, de gehele verhandeling in dit hoofdstuk en vers, dat woord meermalen genoemd; de onderhanden hebbende stof, de samenhang, des apostels oogmerk, en de kracht van des apostels bewijs, leiden ons tot het woord opstanding, en geven het ons vanzelf op. De apostel noemt het meer dan eens, en hij handelt van de opstanding. Ik geloof, dat niemand een ander woord zal begeren, of kunnen of willen bedenken, ten volle vergenoegd zijnde met dit gepaste.

Meerder bewijs kan men van een *ellipsis*, verzwijging, niet eisen of hebben. Ik acht dat het gezegde voldoende is. Ik heb mij voldaan, en getracht een ander te voldoen.

Nu gaan wij over tot de praktijk.

XXXIII. 't Is niet genoeg, dat men de doop in zijn natuur verstaat, maar 't is daarbij nodig, dat men een goed gebruik van dezelve make men moet hier werkzaam zijn:

(a) naast zijn eigen doop,

- naast de bediening van de doop, en
- naast zijn te dopen en de gedoopte kinderen.

(1) Allereerst. Men moet werkzaam zijn naast zijn eigen doop.

Een ongedoopte moet trachten om gedoopt te worden. Is iemand niet gedoopt, hij moet trachten gedoopt te mogen worden. Is hij van onchristelijke of ketterse ouders, hij heeft te weten dat op hem past, en dat hij is, [Ef. 2:12](#), *Dat gij in die tijd waart zonder Christus, vervreemd van het burgerschap Israëls, en vreemdelingen van de verbonden van de belofte, geen hoop hebbende, en zonder God in de wereld.* Daarom bekeert u met uw gehele hart, gelooft in den Heere Jezus, en verlangt om gedoopt te mogen worden, en door denzelven verzegeld te worden van de afwassing van de zonden, en ingelijfd te worden in de gemeente van de levende God en het koninkrijk van Christus. Want 't is het bevel, [Hand. 2:38](#), *Een ieder van u worde gedoopt.* En indien hij de doop versmaadt en weigert, hij haalt de toorn van God over zich: [Luk. 7:30](#). Maar de Farizeeën en de Wetgeleerden hebben de raad Gods tegen zichzelf verworpen, van Hem niet gedoopt zijnde.

Hoe gruwelijk het is gedoopt zijnde, in zonden te leven.

XXXIV. Bent u gedoopt, bedenk dan, hoe u de doop beleeft. Leeft u godloos, natuurlijk, zorgeloos, aards en werelds, u hebt met verschrikking aan uw doop te gedenken; want u werd van uw ouders naar de gemeente Gods gebracht, aldaar openlijk aan de Heere Jezus overgegeven, daar ontving u als een bondgenoot het zegel, en werd gedoopt in de naam van God, des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes, en u werd als een mede-bondgenoot van de gemeente Gods ingelijfd. Dat alles verplicht u als een waar bondgenoot heilig te leven, en zo te wandelen gelijk Christus gewandeld heeft. Maar ziet, u bent een apostaat, een afvallige, een overloper tot de vijanden, u hebt God verlaten, Christus versmaadt, de Heilige Doop verachtelijk verworpen: men achtte u voor een waar kind van het verbond, zolang u het tegendeel niet vertoonde; maar nu vertoont u het tegendeel, dan moet ik tot u zeggen, en zeg tot u: u hebt noch lot noch deel aan Christus, noch aan al de beloften van het genadeverbond; 't zal u schrikkelijker zijn in de dag des oordeels en in de hel, dan of u nooit gedoopt waart geweest; met uw leven maakt u dat de gemeente Gods, dat de waarheid gelasterd, en Christus onteerd wordt, alsof de gemeente, alsof Christus zulke goddeloze leden had. Is 't u niet genoeg voor u zelf goddeloos te leven en uw eigen straf te dragen, moest u nog daarenboven de gemeente tot lastering, en Christus tot versmading zijn? Daarom kiest een van beide, of leeft Godzalig, en wandelt waardig het Evangelie; of zo niet, zo gaat weer voor de predikstoel, en herroept openlijk in de gemeente uw doop, en verklaart dat u er geen genoegen in neemt, dat uw ouders u hebben laten dopen, en gaat dan heen en leeft zo goddeloos als u wilt, dan zult u de kerk niet meer tot oneer zijn; maar wat zal dan uw einde zijn? Dit, dat er staat [Hebr. 10:29](#), *Hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die de Zoon van God vertreden heeft, en het bloed des testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was, en de Geest van de genade smaadheid heeft aangedaan?* [Luk. 10:14](#), *Doch het zal Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn in het oordeel, dan ulieden.*

Men moet aan zijn doop gedenken.

XXXV. Bent u gelovig, en is het beginsel van het geestelijke leven in u, 't is uw plicht vooral een goed gebruik van uw doop te maken.

1. Gedenkt aan uw doop, zo dikwijls gij uw naam hoort noemen, zelf die noemt of schrijft. Gedenk: onder die naam ben ik de Heere toegeëigend, in de openbare gemeente werd mijn naam als medebondgenoot allereerst overluid uitgeroepen; de naam van mijn aardse vader werd verzwegen, en in plaats van die werd over mij uitgeroepen de Naam van God, des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; met die naam sta ik aangetekend in het boek van de gedoopte lidmaten van de kerk. Keurt het doen van uw ouders goed, en bevestigt het met uw gehele hart, verblijdt er u over, en laat het u tot een gedurige verbintenis aan de Heere zijn.

2. Gebruiken tot vertroosting.

XXXVI. Gebruikt uw doop tot uw vertroosting. Gewis hierin zijn de kinderen van God zeer nalatig, en op een bijzondere wijze schuldig, 't Is immers met velen, alsof de doop maar was een uitwendige ceremonie, alsof er geen nut in, maar aan hen tevergeefs bediend was. Velen, als zij aan hun doop eens gedenken, dat is maar voor een enkele reis, en dat nog als van verre, uitwendig en bol-op, zonder door te dringen tot de kracht van die. Gaat toch zo niet voort, en berooft u niet langer van het oordeel dat daarin steekt.

De apostel Petrus zegt van de doop, [1 Petrus 3:21](#), *Die een vraag is van een goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus*. Welaan dan, vraagt gedurig, met opzicht op uw doop: Is Christus voor mij gestorven? Is Zijn bloed niet tot afwassing van mijn zonden, en verzoening met U? Zijt Gij nu niet mijn Vader, en ik uw kind? Is de doop mij niet een zegel? Kan dit zegel wel verbroken worden? Immers neen; zo heb ik dan deel aan de vergeving van mijn zonden, en aan de verzoening met U, en aan alle goederen van het genadeverbond; dit houde ik dan vast, en wil dan vrolijk en gemoedigd heengaan.

Ziet toe, wees hierin werkzaam, en 't zal u zeer versterken, dat u al zonder uw weten, in uw jeugd verzegeld zijt geworden. Geeft het ongeloof niet toe, met altijd te slingeren: ben ik al wedergeboren, ben ik al gelovig, is de doop in mij wel een zegel? Want dat zal u krenken en de kracht van de doop wegnemen. U bent wel bewust dat zonden, zelfs de hartszonden, u een bittere smart, en een zware last zijn; u weet wel dat uw hart lust en begeerte heeft naar de verzoening met God, naar het bloed van Christus tot verzoening, naar gedurig in de tegenwoordigheid, in de vreze Gods te leven, en dat u daartoe telkens al wederom Christus kiest, aanneemt, en u aan Hem overgeeft, opdat Hij het alles in u werke door zijn Geest, en dat uw oogmerk gedurig is niet te zondigen, maar de Heere welbehaaglijk te leven. Dit weet u dat waarheid is; nu, dit is een blijk van genade, en alzo dat de doop u een zegel is van het verbond. Past het u dan toe en wees blij.

3. En tot zijn heiligmaking.

XXXVII. Gebruikt uw doop tot heiligmaking. De doop is een zegel van de wedergeboorte, [Titus 3:5](#). Tot bekering, [Matth. 3:11](#). Hoe krachtig dringt de apostel aan tot heiligmaking door de doop, [Rom. 6:1-7](#), en bijzonder vers 4, *Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood, opdat, gelijkewijs*

Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alsoo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden. Overreedt u dan gedurig aldus: zal ik, die in de doop met Christus begraven ben; zal ik, die met Hem één plant geworden ben in de gelijkmaking Zijns doods; zal ik, die afgewassen ben in Zijn bloed; zal ik, die Christus en Zijner gemeente ben ingelijfd, zal ik nog in de zonde blijven? Dat zij verre! Ik wil dan uit de zonde opstaan, ik wil mij levend en als afgewassen vertonen, ik wil zijn een sieraad van de kerk en een eer van Christus. Als u uw zonden en uw machteloosheid tegen de zonde bevindt, gebruikt wederom de doop tot versterking en opwekking, en merkt hem aan als een zegel van het verbond, in welke de Heere beloofd heeft het stenen hart weg te nemen, en een vlezen hart te geven, en te maken, dat men in zijn wegen zou wandelen, [Ezech. 36:26](#). Neemt deze en diergelijke beloften en het zegel van de doop daarbij, en komt zo tot de Heere, zeggende: Ziedaar, Heere! Uw beloften, ziedaar het zegel van de belofte dat Gij ze aan mij zou vervullen; nu bid ik, nu verwacht ik dat aan mij, dat ik als een afgewassene in alle reinheid en heiligheid mag wandelen. Ik geloof Uw waarheid, ik verwacht vervulling en ga daarop aan.

(2) Men moet werkzaam zijn naast de bediening.

XXXVIII. Men moet ook werkzaam zijn naast de bediening van de doop.

Als de doop bediend wordt, dan moet men niet uitlopen, niet met elkaar praten, niet wat anders denken of doen, alsof u aan de doop niet-me-tal gelegen was; maar men moet aandachtig op de gehele handeling letten.

1. Hier heeft men te zien de wonderbare goedheid Gods, dat de Heere van de hemel een verbond opricht met de armen mens, en met ons en onze kinderen, daar Hij anderen voorbijgaat, en dat Hij dat verbond nu verzegelt.
2. De grootheid van de zaak; wat worden daar al dierbare en grote zaken verzegeld, die een bondgenoot zeker zal deelachtig worden. En dat kind dat daar gedoopt wordt, wordt van God verheven tot een veel hoger staat dan een aards koning; zodat hier meer dan een koning ingehuldigd wordt.
3. Onder de bediening van de doop moet een ieder peinzen en terugkeren op zijn eigen doop, denkende: zo plechtig ben ik ook eens tot de Heere gebracht, aan Hem overgegeven en zo is ook het verbond aan mij verzegeld.
4. Dan heeft men te denken aan zijn gedoopte kinderen, dat die medeverzegelden des Heeren zijn, en dat u beloofd hebt hen zo en zo op te voeden, dat zal u overtuigen en opwekken.
5. Men moet ondertussen bidden, dat de Heere die kinderen de betekende verzegelde zaak wil deelachtig maken.
6. En dan in liefde tot de gedoopte kinderen uitgaan, als nu leden van de Heere Jezus, van de gemeente, en nu mede deel hebbende aan datzelfde verbond.

(3) Plicht van de ouders aan hun te dopen en gedoopte kinderen.

XXXIX. Hier is ook bijzonder werk voor ouders naast hun te dopen en gedoopte kinderen.

Zij moeten hun kinderen niet ten doop brengen uit de sleur, ook niet uit een paapse grond, alsof de doop het kind zaligheid aanbracht, maar met kennis van de verborgenheid, uit gehoorzaamheid aan Gods bevel, met verlangen naar het

voorrecht, dat ook aan dat kind het verbond verzegeld mocht worden; in waarheid des harten dat kind aan de Heere overgegeven in geheel eigendom; veel voordat kind bidden, dat de Heere het wil aannemen, en de betekende zaak deelachtig maken.

Het kind ten doop brengende, moet men dat niet doen door iemand, evenveel wie, die maar ja zeggen kan of wil; maar door zulke getuigen, die een hart zouden hebben om het kind in het opwassen de verborgenheid van de doop te leren en uit kracht van de doop en zijn beloften te vermanen tot Godzaligheid. Men moet het kind niet oppronken, even alsof men het aan de wereld en aan de duivel wilde opofferen, maar stemmig en rein. Men moet het kind een goede naam geven, niet namen van Christus of van engelen, als: *Immanuël*, *Michaël*, *Gabriël*, enz.; maar namen van ons geslacht, om die meteen in achting te houden, of schriftuurlijke, of namen, die een bijzondere betekenis hebben, zodat men door de naam van het kind iets wenst, en hoopt dat het met der daad de betekenis van die naam deelachtig mocht worden, of dat men door de naam het kind tot iets wil verplichten.

Het kind nu gedoopt zijnde moet men het wederom als van de Heere ontvangen, aan wie men het overgegeven had, het als een kind Gods aanmerken, en datzelve als zodanig als een voedster opvoeden, naar de regel, die de hemelse Vader heeft voorgeschreven, [Ef. 6:4](#), *Voedt ze op in de lering en vermaning des Heeren*. Het kind moet men leren de betekenis van de doop, waaraan het verzegeld is, waartoe het verplicht en verbonden is.

Welgelukzalig is zo'n mens, zijn zulke gezinnen. *Daar zal de Heere de zegen gebieden, en het leven tot in der eeuwigheid*. Die zullen ondervinden de zegening, [Psalm 128](#), die doorgaans bij het trouwen, of op de bruiloften gezongen wordt. Amen.

Hoofdstuk 40: Van het Heilig Avondmaal

Hoofdstuk 40

Van het Heilig Avondmaal.

Gelijk men in het natuurlijke eerst geboren wordt, en daarna gedurig voedsel nodig heeft om op te wassen en versterkt te worden, zo is 't ook in het geestelijke. De mens wordt ons wedergeboren, en daarna heeft hij gedurig voedsel van node. Het Woord is het middel van beiden, bij dat Woord heeft de Heere ook tekenen en zegels gegeven. Het eerste sacrament is de dood tot verzegeling van de

wedergeboorte, afwassing van de zonde en inlijving in Christus en in zijn kerk, waarvan wij in het vorige hoofdstuk gesproken hebben. Het tweede het Heilig Avondmaal, is tot voeding en versterking van het geestelijke leven in de wedergeboorte ontvangen, waarvan wij nu zullen handelen.

' t Wordt met verscheidene woorden uitgedrukt.

(a) De Schrift noemt dit sacrament *des Heeren Avondmaal*: [1 Kor. 11:20](#). ... *dat is niet des Heeren Avondmaal eten*.

(b) *Avondmaal* wordt het genoemd, omdat het in de avond is ingesteld. Het Pascha moest geslacht worden tussen de twee avonden, tussen licht en donker, zijnde het laatste van de vorige, en een begin van de volgende dag, die, naar de Joodse rekening, met het ondergaan van de zon begon. Eer dat bereid was, en men het gegeten had, was het al diep in de avond. Nadat het Pascha, het sacrament van het Oude Testament gegeten was, stelde de Heere Jezus het Heilig Avondmaal in; eerder kon het niet ingesteld worden, omdat het Heilig Avondmaal kwam in de plaats van het Pascha, en twee sacramenten van dezelfde soort konden niet gelijk zijn. Later kon het ook niet ingesteld worden, want de Heere Jezus werd in dezelfde nacht gevangen, en de andere dag gedood. Zodat de omstandigheid van de tijd niets doet tot het wezen van de zaak. Dat de kerk van de eerste tijden het veeltijds op de avond hielden, was, omdat men toen op de avond de Gastmalen hield, [Matth. 25:12-13](#), enz.; [Hand. 2:15](#); [1Th 5:7](#). Daarbij kwam daarna, dat de vervolgingen hem bij nacht deden te samen komen. Dan hielden zij hun agapai *agapai*, liefdemaaltijden, in welke zij dit sacrament nuttigden, [1 Kor. 11](#); welke liefdemaaltijden om de vermenigvuldiging van de gemeente en de ingeslopen misbruiken, nagelaten werden, blijvende alleen het gebruiken van het sacrament.

(c) Dit sacrament noemt de apostel ook *de Tafel des Heeren*, [1 Kor. 10:21](#), betekende de gerechten, die men daarop zet om te eten.

(d) Het houden van het Avondmaal wordt genoemd *brood breken*, [Hand. 2:46](#).

(e) De beker wordt genoemd *de beker der dankzegging*, [1 Kor. 10:16](#), welke benamingen te kennen geven de liefelijke en vriendelijke vereniging van de gelovigen met elkaar, en te samen met Christus, tot voeding van het geestelijke leven, waarom ook de innerlijke gemeenschap van de ziel met Christus door het woord *Avondmaal* uitgedrukt wordt, [Openb. 3:20](#); [Luk. 14:24](#); [Openb. 19:9](#).

De papisten, niet tevreden met de Schriftuurlijke benaming, gebruiken tot hun onscriptuurlijke verdictsel ook een onscriptuurlijk woord, namelijk, *mis*. Wij laten hen onder elkaar twisten waar het woord *mis* vandaan komt, en houden ons bij de Schrift. In de verhandeling van dit sacrament zullen wij dezelfde orde houden als in 't vorige.

De Auteur is de Heere Jezus.

II. De eerste zaak die in overdenking komt, is de Auteur of Insteller; deze is de Heere Jezus Christus; ziet de historie, [Matth. 26](#); [Markus 14](#); [Lukas 22](#). Deze instelling herhaalt de apostel, [1 Kor. 11:23-27](#). Hier zijn op te merken:

- Christus' daden en
- woorden.

De *daden* van Christus zijn vier:

- (r) Hij nam het brood, en daarna de beker in Zijn handen.
- (s) Hij zegende, Hij dankte. Gelijk alle spijs geheiligd moet worden door het gebed, [1 Tim. 4:5](#), en gelijk Christus de spijs, die Hij omdeelde aan anderen, zegende, [Matth. 14:19](#), zo heeft Hij ook dit brood en deze wijn gezegend, en daardoor gedankt, opdat ze zulke kracht in de communicanten mochten hebben, als in de instelling beoogd werd. Waardoor dat brood en die wijn afgezonderd werd van het gewone tot een heilig gebruik.
- (t) Hij brak het brood. Bij ons snijdt men het brood, maar in die landen, gelijk nog in vele landen, breekt men het met de handen als men eet; zo nam de Heere in de instelling van dit sacrament ook brood, en brak het, en gaf also ieder discipel een afgebroken stuk.
- (u) Hij gaf het zijn discipelen, niet in de mond, maar in de hand, gelijk men doet in de burgerlijke maaltijden.

De *woorden* van Christus zijn bevelende en verklarende.

De bevelende woorden zijn drie;

- 10. Neemt; steekt uw hand uit, grijpt het aan, tast toe.
- 11. Eet; Ik geef het u, niet om te bewaren, of daarbij neer te leggen, als nu genoegzaam verzadigd zijnde door het eten van het Pascha; maar Ik geef het u om in van alle tegenwoordigheid op te eten.
- 12. Doet dat tot Mijn gedachtenis, en bij u zelf; en gelijk Ik u gezonden heb om te prediken en om te dopen, zo belast Ik u ook dit sacrament aan Mijn gemeente over te geven, en haar te bevelen, dat zij het onderhouden zal; opdat also Mijn lijden en sterven gedurig voor haar ogen als afgeschilderd wordt, en zij Mijn verdiensten voor haar en de liefde tot haar daarbij gedenke; onderhoudt dat.

III. De verklarende woorden, die meteen bewegende, zijn: *want dit is Mijn lichaam, deze beker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed*. Het is een teken en afbeelding van Mijn lijden en sterven, en een zegel dat Mijn lichaam also voor u verbroken, en Mijn bloed also voor u vergoten is tot vergeving van uw zonden.

De woorden: ***Dit is Mijn lichaam, zijn noch heiligende, noch veranderende.***

Deze woorden: dit is Mijn lichaam, zijn de instelling niet, maar de gehele historie is de instelling. Zij zijn ook niet heiligende, veel minder veranderende het brood in Christus' lichaam, waarvan straks meer; want de heiligmaking van het sacrament geschiedt door danken en zegenen.

De dankzegging geschiedt tot God voor het werk van de verlossing door Christus' lijden en sterven; de zegening geschiedt over het brood en de wijn door het gebed, dat God die tekenen als zegels wil drukken op 't hart van de gelovigen, tot hun versterking en vertroosting, welke dankzegging en zegening in zich vervat een heiliging of afzondering van het brood en de wijn, van het gewone tot een

heilig gebruik, om te zijn tekenen en zegels. De dankzegging nu en de zegening was al gedaan, al eer Christus die woorden: *dit is Mijn lichaam*, sprak, want die sprak de Heere eerst nadat Hij het brood genomen, gebroken en gegeven had, of nu gaf. En ook die woorden zijn geen gebed, noch dankzegging, noch iets gebiedende of verordende, maar zijn verhalende en verklarende, in wat opzicht dat brood en die wijn aangemerkt en gebruikt moeten worden, namelijk, als tekenen en zegels van Zijn lijden en sterven voor de gelovigen. En ook is de tekst zelf tegen de Papisten; want het woordje *want* staat in de tekst niet, zij doen hetzelfde daarbij, en zo het van Christus uitgesproken was, zo waren die woorden: *dit is Mijn lichaam*, een reden, waarom zijn discipelen het nemen en eten zouden, zodat het brood Christus lichaam al zou geweest zijn, eer Hij ze uitsprak. En behalve dat, indien in de woorden: *dit is Mijn lichaam*, een kracht van verandering was, zo moest men ze zo uitspreken, als Christus dezelve uitgesproken heeft, en niet een woord daarbij doen, gelijk zij het woordje *want* daarbij zetten. Ook worden die woorden van de beker verscheiden van de Evangelisten verhaald. Mattheus zegt: *want dit is Mijn bloed*. Markus laat er het woordje *want* uit. Lukas zegt: *deze beker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed*. Waaruit blijkt, dat in het verhaal van die woorden de kracht van verandering niet kan steken, gelijk er ook waarlijk geen wezenlijke verandering in het Avondmaal is, en daarom ook in de gehele Bijbel niet een woord van veranderen staat.

Hoe de dienaren het moeten bedienen.

IV. Uit deze instelling blijkt, hoe de dienaren des Woords ook nu het Heilige Avondmaal moeten bedienen, en het brood en de wijn moeten heiligen, namelijk, niet door het binnensmonds mompelen, en al blazende en sissende deze woorden: want dit is Mijn lichaam, uit te spreken, gelijk de waarzeggers doen; [Jes. 8:19](#), *Vraagt de waarzeggers en de duivelskunstenaars, die daar piepen en binnen 's monds mompelen*; 't welk de Papen navolgen; maar de heiliging, dat is, afzondering van brood en wijn tot een heilig gebruik, geschiedt door danken en zegenen, dat God, die door Zijn grote goedheid Christus heeft geschonken, ook die tekenen wil zegenen, dat ze krachtig mogen zijn tot verzegeling en versterking in het ware geloof. Waarop dan de dienaar het brood breekt, en hetzelfde, en daarna de beker, aan de communicanten geeft en omdeelt.

2. Het uitwendig teken is brood en wijn.

V. Het tweede in dit sacrament aan te merken, zijn de uitwendige tekenen; hier heeft men acht te geven op de tekenen en op de ceremoniën daaromtrent te houden. De tekenen zijn dezulken, welke men in de maaltijden gebruikt tot voedsel en verkwikking des lichaams, namelijk: *brood en wijn*. Men heeft hier niet bijgelovig of bekommerd te zijn, wat brood of wijn het is. Christus nam zulk brood en wijn als voorhanden was, en men gewoonlijk gebruikte; 't is te geloven, dat Christus ongezuurd brood gebruikte, door toeval van het Pascha, in 't welk geen gerezen brood gebruikt mocht worden, en in die tijd in Jeruzalem niet te bekomen was, en daarom is dat niet noodzakelijk na te volgen; het moet brood zijn, zoals men gewoonlijk gebruikt tot spijze, om de geestelijke voeding van de ziel te verbeelden. De ouweltjes van de Papisten en Luthersen zijn meer schuim dan brood, en zijn niet bekwaam tot voeding en versterking. 't Is tegen de

instelling. Christus had geen ouweltjes, maar nam brood en brak daar stukken af, en gaf die stukken aan de discipelen; en gaf niet ieder een ouweltje.

Evenals omtrent het brood, zo moet men ook niet bijgelovig zijn omtrent de wijn, of die zuiver moet zijn of vermengd met water, gelijk men in de warme landen, opdat ze niet te veel verhitte zou, gewoonlijk doet; doch het moet zijn: *de vrucht des wijnstoks*, [Matth. 26:29](#). Ook is 't evenveel of men de wijn uit een beker of uit een glas drinkt, en wat vorm het heeft; men heeft het gewone te gebruiken zonder bijgeloof.

Tot de ceremonie behoort ook het breken des broods.

VI. De ceremoniën omtrent deze tekenen hebben nadrukkelijke betekenissen, daarom zijn die te volgen, zoals Christus voorgedaan is in de instelling. Christus brak het brood, daarmee afbeeldende de breking van Zijn lichaam, dat is Zijn dood. De apostel geeft ook deze ceremoniën van breken over aan de gemeente, [1 Kor. 11:24](#). Hij noemt het ook *brood breken*: [1 Kor. 10:16](#), *Het brood dat wij breken*. Zo deed ook de Apostolische kerk: [Hand. 2:46](#), *brood brekende*. [Hand. 20:7](#), *Als de discipelen bijeengekomen waren om brood te breken*. Daarom moet ook nu de dienaar het brood breken, en alzo aan de communicanten geven; geheel anders doen de Papisten en Luthersen, die ieder een ouweltje geven zonder breken.

Van het uitgieten van de wijn is geen melding. In de maaltijden geschiedt dit gewoonlijk van die, welke de tafel dienen, en zo geschiedt op veel plaatsen in het Heilig Avondmaal het schenken van de wijn door de diakenen; maar hij wordt, gelijk noodzakelijk is, door de hand van de dienaar aan de communicanten gegeven.

De beker moet de communicanten gegeven worden.

VII. Over de beker is de vraag: *Of de communicanten zowel de beker moet gegeven worden als het brood?* De Papisten, door een blind bijgeloof gedreven, vrezen, dat de wijn uit de beker mocht storten, of dat er iets aan de lippen of in de baard mocht hangen blijven, en dat alzo iets van het bloed van Christus mocht verloren gaan. Daarom hebben ze door een kerkroof de gewone man de beker ontnomen, dewelke tot op het jaar 1415 een ieder communicant zowel gegeven werd als het brood; maar in het gemelde jaar heeft het concilie van Constans, Sessie 13, de gewone man de beker ontzegd, met kennis en overtuiging, dat het tegen Christus' instelling en gift aan de kerk was, 't welk zij zich niet schamen ronduit te zeggen.

Dus staat er: *Dit concilie verklaart, besluit en bepaalt, dat NB, alhoewel Christus dit hoogwaardig sacrament onder beide gedaanten van brood en wijn in het Avondmaal ingesteld heeft en aan zijn discipelen bediend, NB. nochtans dit niettegenstaande, enz.* Een weinig later: *Dat alhoewel in de eerste kerk dit sacrament van de gelovigen onder beide gedaanten ontvangen werd, enz.*

Wij daarentegen houden vast, dat de gelovigen zowel de beker moet gegeven worden als het brood. Dit blijkt:

Bewijs 1. Uit de instelling.

Uit de instelling van Christus, welke, naar hun eigen belijdenis, het Heilig Avondmaal onder brood en wijn heeft ingesteld, en aan de apostelen uitgedeeld: [Matth. 26:27](#), *Drinkt allen daaruit.* [Markus 14:23](#), *En zij dronken allen uit denzelven.*

Hier kan de uitvlucht geen plaats hebben, dat Christus de beker aan de apostelen geeft, en niet aan anderen, en dat daarom ook de priesters de beker moeten hebben, maar niet de gewone man; want

1. op dezelfde voet moesten zij dan ook het brood de gewone man onthouden, en hen van het gehele sacrament beroven, en voor de priesters alleen houden, want Christus heeft ook het brood aan al Zijn discipelen gegeven, en niet aan anderen.
2. Maar de apostelen komen hier niet voor als apostelen, maar als communicanten.

Bewijs 2. Bevel.

De apostel stelt, volgens Christus' last aan hem, het Avondmaal aan de Corinthiërs in onder brood en wijn, en beveelt hun zowel te drinken als te eten: [1 Kor. 11:26-28](#). *Zo dikwijls als gij dit brood zult eten, en deze drinkbeker zult drinken. ... Zo wie onwaardig dit brood eet, of de drinkbeker des Heeren drinkt. ... de mens beproeve zichzelf, en ete also van het brood, en drinke van de drinkbeker.*

Hier spreekt de apostel tot de gehele gemeente van de Corinthiërs, die in het merendeel uit eenvoudigen bestond; aan hen beveelt hij te drinken. Zo moeten dan het gewone volk zowel de beker hebben als de opzieners.

Bewijs 3. De nuttigheid.

De gemeenschap, die al de gelovigen met Christus en met elkaar hebben, bewijst de apostel, en dringt ze aan om dezelve te oefenen, doordien zij allen des bekera deelachtig zijn, en uit dezelve drinken: [1 Kor. 10:16](#). *De drinkbeker der dankzegging, die wij dankzeggende zegenen, is deze niet de gemeenschap des bloeds van Christus? [1 Kor. 12:13](#). Want ook wij allen zijn door één Geest tot één lichaam gedoopt ... en wij zijn allen tot één Geest gedrenkt.*

Allen, die dan de gemeenschap hebben met Christus, moeten zowel uit dezelfde beker drinken, als ze van één brood eten, en door één doop gedoopt zijn.

Tegenwerping. 1.

VIII. De kerk heeft macht om veel zaken omtrent de godsdienst te verordnen en te veranderen; gelijk zij in plaats van de indompeling, de besprenging in de doop heeft ingesteld, zo is 't dan ook in de macht van de kerk, het Avondmaal te bedienen onder brood alleen.

Antwoord.

81. De besprenging in de doop is in Gods Woord gegrond.

82. De Schrift heeft naast indompelen en besprengen niets bepaald.

83. De indompeling en besprenging raakt niet tot het wezen van de doop, maar is een uitwendige omstandigheid.

84. De kerk heeft geen macht om bij het Woord iets toe te doen, of daarvan af te nemen. Als ze iets uitwendigs omtrent de godsdienst, niet in denzelven,

ordineert, 't zij tijd of plaats, of andere omstandigheid, dit is dan in het Woord niet bepaald; maar als dienaangaande een bepaling, gebod of verbod is, dan mag de kerk geheel geen verandering maken.

85. De beker te geven of niet, is geen omstandigheid, maar behoort tot het wezen van het sacrament, en Christus heeft het bevolen en ingesteld; daarmee is het uit; die anders doet, die stelt zich tegen Christus, welke zegt: *Drinkt allen daaruit*, [Matth. 26:27](#). *Doet dat*, [1 Kor. 11:25](#).

Tegenwerping. 2.

Het Heilige Avondmaal is dikwijls met het nuttigen van het brood alleen gehouden, dies is het niet nodig de beker de gewone man te geven. Zie dit: [Lukas 24:30](#). *En als Hij met hen aanzat, nam Hij het brood en zegende het, en als Hij het gebroken had, gaf Hij het hun*. Hier is de beker niet gegeven. [Joh 6:51](#), *Zo iemand van dit brood eet, die zal in der eeuwigheid leven. En het brood dat Ik geven zal, is Mijn vlees*. [Hand. 2:42, 46](#), en [Hand. 20:7](#), wordt alleen gesproken van het brood: *Zij waren volhardende in de breking des broods*. Dus; brood brekende. Om brood te breken.

Antwoord.

- (k) Deze teksten van de Papisten voortgebracht, bestraffen hen zelf, als zij het ouweltje, dat ze geven, niet breken.
- (l) [Luk. 24:30](#) spreekt niet van het Heilig Avondmaal, de discipelen kenden Jezus niet, en zouden het sacrament van een onbekende niet ontvangen hebben, 't was maar een dagelijkse maaltijd, waarop de discipelen de onbekende Gast onthaalden.
- (m) [Joh 6](#) spreekt ook niet van het Heilig Avondmaal, want het was nog niet ingesteld. En behalve dat, in dit hoofdstuk wordt alzo wel van Christus' bloed te drinken, als van zijn vlees te eten gesproken.
- (n) [Hand. 2; 20](#) is een zeer gewone manier van spreken; door brood verstaat men allerlei spijs, en door brood met iemand te eten, met hem de maaltijd te houden, daar zowel drinken is als eten. Zie dit: [Luk. 14:1](#). *Als Hij gekomen was in het huis van een van de oversten ... om brood te eten*. [Matth. 6:11](#). *Geef ons heden ons dagelijks brood*. [1 Tim. 3:8, 12](#); [Gen. 43:15, 25](#), enz.

Tegenwerping. 3.

In Christus' lichaam is ook bloed; die dan het brood, 't welk Christus' lichaam is, eet, nuttigt ook het bloed van Christus.

Antwoord.

- Het brood is Christus' lichaam niet, maar 't is en blijft brood.
- Men moet niet wijzer zijn dan de Heere Jezus, die heeft de beker ingesteld en geboden.
- En schoon dat in een lichaam ook bloed is, zo drinkt men dat niet, en hier is drinken bevolen.
- Het brood betekent Christus' bloed niet, maar Zijn lichaam; de wijn betekent zijn vlees niet, maar Zijn bloed; zodat ieder op zichzelf moet genuttigd worden,

- Waarom houden de priesters zich dan ook niet tevreden met het brood alleen, wie heeft hun de beker meer toegestaan dan de gewone man?

3. De betekende zaak.

IX. Het derde, dat in het Heilig Avondmaal in overdenking komt, is de betekende zaak. De tekenen zijn niet ingesteld om, door het nuttigen van die, God te dienen, want God is een Geest, en moet op een geestelijke wijze gediend worden; maar onder die uitwendige tekenen zijn geestelijke zaken verborgen.

- (f) Het brood heeft Christus ingesteld tot een teken en afbeelding van Zijn lichaam, en het breken deszelfs tot een teken van de verbreking van Zijn lichaam door Zijn lijden en sterven: [Luk. 22:19](#). *Dat is Mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt.* [1 Kor. 11:24](#). ... *dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt.*
- (g) De wijn is een teken van Christus' bloed, door een geweldige dood vergoten: [Luk. 22:20](#). ... *Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed, dat voor u vergoten wordt.*

Hoe de communicant die verenigt met het teken.

De communicant, ziende deze tekenen, moet met zijn gedachten in dezelve niet eindigen, maar verder Gaan tot de betekende zaak, tot het lichaam en bloed van Christus, verbroken en vergoten tot voldoening aan Gods rechtvaardigheid voor de zonden van de gelovigen, en dus het teken met de betekende zaak verenigen. Niet op de grond van zijn eigen verbeelding, want zo zou men ook door andere lichamelijke zaken kunnen opklimmen tot Christus' lijden en sterven, maar op de grond van Christus' instelling. Zodat het niet is een vereniging, die met des mensen verbeelding gemaakt wordt, maar 't is een ware vereniging, doch geen plaatselijke of lichamelijke, maar een geestelijke, hebbende haar grond en waarheid in de instelling van Christus. Zodat de vereniging niet is in de substantie van brood en wijn, op zichzelf aangemerkt, en daar in de schotel en in de beker zijnde, en dat buiten dat het gebruikt wordt; maar de vereniging geschiedt door het werkzaam geloof van de communicant, op de grond van de instelling van Christus, aanmerkende de ingestelde relatie of ten opzichte van het teken én de betekende zaak; zoals een steen uit een hoop genomen, tot een scheidssteen op het land gesteld, niet in natuur, maar in opzicht verandert.

4. De overeenkomst.

X. Het vierde, dat aan te merken is, is de overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak, welke is voeden en verkwikken. God heeft in de gelovigen tweeërlei leven gegeven: *een natuurlijk*, 't welk zij met alle mensen gemeen hebben, en *een geestelijk* leven, bestaande in de vereniging van de ziel met God. Tot dit tweeërlei leven geeft God de zijnen ook tweeërlei voedsel; tot onderhoud van het natuurlijke, spijs en drank, van welke brood en wijn de voornaamste zijn; tot onderhoud van het geestelijke leven, geeft God ook spijs en drank, welke is Christus. Door de natuurlijke spijs en drank, brood en wijn, beeldt de Heere af de geestelijke, namelijk Christus' lichaam en bloed; omdat, gelijk brood en wijn een voedende en verkwikkende kracht hebben als de mens die nuttigt, dat

ook also Christus' lichaam en bloed, dat is, Zijn lijden en sterven, door het geloof aangenomen, het geestelijke leven voeden, versterken en verkwikken. *Eet, vrienden! drinkt, en wordt dronken, o liefsten!* [Hoogl. 5:1](#).

XI. Omdat deze tekenen niet alleen afbeeldende, maar ook verzegelende zijn, neemt de gelovige die ook aan als zegels, en drukt ze op zijn hart op de grond van de belofte, en gelooft, dat Christus' lichaam voor hem is verbroken, en Zijn bloed voor hem is vergoten; dat hij daardoor vergeving van de zonden heeft, en dat hij deel heeft aan Christus, en aan al de goederen van het verbond, in Christus' dood bevestigd. Dus ontvangt een gelovige, de tekenen nuttigende, en het teken met de betekende zaak verenigende, Christus; merkt de tekenen aan als een trouwenpenning van Christus' liefde tot hem, van Zijn verdiensten voor hem, en van Zijn onveranderlijkheid, om hem die tot in eeuwigheid deelachtig te maken, en dus is deze geestelijke spijze en drank hem tot voeding en verkwikking in het geestelijke, leven.

5. Het doeinde.

XII. Het vijfde is het einde, waartoe het Heilig Avondmaal is ingesteld. Welke bijzonder deze drie zijn:

(a) De gedachtenis, de verkondiging, de belijdenis van Christus, van Zijn lijden en sterven, en van zijn verdiensten door het lijden en de dood. Zie dit: [Luk. 22:19](#) ... *doet dat tot Mijn gedachtenis. 1 Kor. 11:26. Zo dikwijls als gij dit brood zult eten, en deze drinkbeker zult drinken, zo verkondigt de dood des Heeren, totdat Hij komt.* Dit was niet voor de eerste tijd van de Apostolische kerk, om te gedenken dat in Christus alle voorbeelden geëindigd zijn, en om de Christenen te onderscheiden van de heidenen, en van hun afgodenoffer, gelijk sommige dwaalgeesten willen, gelijk getoond is in 't vorige hoofdstuk; maar dit is een sacrament van Christus aan Zijn kerk gegeven, en door de apostelen aan de kerk overgegeven, zonder bepaling van tijd, en dus zolang als de kerk zal zijn, dat is, tot op de voleinding van de wereld, gelijk in het vorige getoond is.

(b) De verzegeling. Dat de sacramenten verzegelende zijn, is ook te voren getoond. Zo verzegelen het brood en de wijn de gelovigen hun deel aan Christus, en aan al zijn verdiensten, door Zijn lijden en dood verworven, en zijn geen tekenen alleen van de gemeenschap van de gelovigen met elkaar, gelijk, de Mennisten en Socinianen willen. Ziet dit: [1 Kor. 10:16](#). *De drinkbeker der dankzegging, die wij dankzeggende zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood dat wij breken, is dat niet de gemeenschap des lichaams van Christus? Matth. 26:26, 28. ... dat is Mijn lichaam. Dit is Mijn bloed.* Het is de goedheid Gods, dat Hij aan de gelovigen niet alleen belooft de vergeving van de zonden, dat Hij niet alleen afbeeldt, door wie, en waardoor zij vergeving van de zonden ontvangen, maar dat Hij hun daarenboven nog pand en zegel geeft, om hun immers te doen geloven, dat Hij hun een verzoend God en Vader is in Christus, en dat Hij het eeuwig zal blijven, opdat zij daardoor getroost en vrolijk zouden leven. Omdat het de Heere Jezus tot verzegeling heeft ingesteld, moeten de gelovigen het ook also gebruiken, en zij, het sacrament ontvangende, hebben ook zich verzegeld te

achten, en zich te verblijden in hun tijdelijk en eeuwig geluk.

- (c) De vereniging van de gelovigen met elkaar. Zie dit: [1 Kor. 10:17](#). *Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, omdat wij allen, ééns broods deelachtig zijn.* Deze vereniging geschiedt niet met allen, die aan de heilige tafel gaan, want de gelovigen hebben met de onbekeerden geen verdere gemeenschap dan in de belijdenis; maar de gemeenschap is alleen met de Godzaligen, die ze kennen en niet kennen, die tegenwoordig en die afwezig zijn, niet alleen met die in deze particuliere kerk zijn, maar ook met allen, die door de gehele wereld verspreid zijn, want zij verenigen zich met Christus, en in Hem met Zijn lichaam, 't welk de kerk is, en hun liefde gaat uit tot die allen, en zo met hen verenigd komen ze met die allen uit in de belijdenis van Christus en van Zijn waarheid.

De gruwel van de mis.

XIII. Tot op het jaar 800 is de leer van het Heilig Avondmaal zuiver gebleven, en al de manieren van spreken zagen op het gebruik, relatie en verzegelende kracht; maar van die tijd af is er van tijd tot tijd een afval van deze waarheid gekomen, en heeft men gronden gelegd tot de allerschrikkelijkste afgoderij.

De Papisten ontkennen in het Heilig Avondmaal alle verzegeling, omdat zij achten, dat het brood en de wijn Christus' lichaam en bloed, en alzo Christus zelf is, en dat ieder communicant de gehele Christus, God en mens, zoals Hij van Maria geboren en op Golgotha gekruisigd is, lijfelijk met zijn lichamelijke mond eet, en in zijn lichaam inzwelgt.

Om dit enige schijn te geven, zo zeggen ze, dat de mispriester door het binnensmonds mompelen van deze woorden: *want dit is Mijn lichaam*, het brood en de wijn verandert, verwezent in het natuurlijke lichaam en bloed van Christus, met insluiting van Zijn ziel en Godheid, en dat hij alzo uit dat stukje brood God maakt, en dat er zovele Christussen komen, als er ouweltjes zijn, over welke hij die woorden mompelt.

Hiermee nog niet tevreden, maken ze van het Heilig Avondmaal een offerande, niet des lofs en der dankzegging, maar een eigenlijk gezegd *zoenoffer*, zodat niemand door het lijden van Christus vergeving van de zonden heeft, tenzij dat Christus' lichaam nog dagelijks voor hen verbroken en opgeofferd wordt. Het dagelijks vergieten van Zijn bloed durven ze niet zeggen, alhoewel, daar het lichaam van Christus verbroken wordt, Zijn bloed ook moet vergoten worden. Het ouweltje, dat bij hen Christus is, verbreken zij zonder dat Christus verbroken zou worden; maar hoe kan dan dat verbroken worden zonder Christus' lichaam te verbreken, zo het ouweltje Christus zelf is?

Dit noemen zij mis, in welke de Paap, die zij priester noemen, staande voor een tafel, bij hen altaar genoemd, met zilver, goud en andere lichamelijke pronkerij, beelden, kruisen, brandende kaarsen, schoon het licht dag is, gestoffeerd; met vele gekke en belachelijke ceremoniën, van verleggen van een boek, buigen, stenen om- en omkeren, klinken met schelletjes, onder zijn van achteren opgelicht hemd mompelen, ten laatste uit zijn ouweltje een Christus, een God maakt, 't welk hij dan, boven zijn hoofd opheffende, de tegenwoordigen vertoond om aan te bidden, gelijk ze dit met buiging van de knieën, en slaan op hun borsten met grote eerbiedigheid doen; de broodgod aanbeden zijnde, zo breekt

hij hem aan stukken, met een gemaakte stoting van de leden, alsof hij schrikte, en eet hem op, en drinkt daarop de kelk, welks wijn hij tot bloed van zijn God gemaakt had, met één teug uit; dat is dan een offerande tot vergeving van de zonden, 't zij van de levenden, 't zij van de zieltjes in het vagevuur, die daardoor zo gesterkt zijn, als een hongerige die droomt dat hij eet; daarmee dan gedaan; *ita missa est*, dat is: voor uw geld.

Men heeft altijd zulke gemaakte broodgoden bij de hand; men sluit ze op in kasjes voor met een glas; men draagt die broodgod soms met grote opschik over straat, en doet een ieder op de straat, voor hem knielen, en hem aanbidden, en dagelijks draagt men deze goden in zulke kasjes naar de zieken, welke onderweg aanbeden zijnde, zo geeft men hem de zieke in, die hem als het laatste gerecht, of doorzwelgt, of wegens onmacht om hem door te krijgen, in de waterpot uitbraakt, daar ligt dan hun god.

Die dit niet geloven kunnen, en zich voor de broodgod niet willen buigen, of hem op enige manier niet willen eren, over die spreken ze het anathema, de vloek uit, die alzo krachtig en alzo zeer te vrezen is, als hun broodgod zelf. Ja, niet tevreden met vervloekingen, doden ze, en brengen ze door duizenderlei pijnigingen aan hun einde allen, die deze broodgod niet willen eren, en deze allerafgrijselijkste afgoderij met hen niet willen plegen; dus is deze grote hoer van Babel met al haar menseneters en bloedzuipers dronken geworden van het bloed van de heilige martelaren.

Dit is de gruwel van het anti-christendom. Dit is de kracht van de dwaling om leugens te geloven, die God hun gezonden heeft, omdat ze de liefde van de waarheid niet aangenomen hebben om zalig te worden, [2 Tim. 2:10-11](#). Die niet wil eeuwig verdoemd worden, wachte zich voor deze allerverschrikkelijkste afgoderij, en sterve liever duizend doden, dan dat hij alzo Christus verloochene, en deel hebbe aan hun afgoderij opdat hij met hen niet kome in de eeuwige poel, voor de afgodendienaars bereid: [Openb. 21:8](#)... *de afgodendienaars. ... is hun deel in de poel, die daar brandt van vuur en sulfer: dat is de tweede dood.*

Door het uitspreken van de woorden, *want dit is Mijn lichaam*, verandert het brood niet in Christus' lichaam, en de wijn niet in Zijn bloed. Transsubstantiatie is een verdichtsel.

XIV. Om de gruwelijkheid van deze afgoderij te ontdekken, zullen wij enige vragen voorstellen, en die beantwoorden. De *transsubstantiatie* of verwezenheid is de grond van die dwaling; die dan weerlegd zijnde, zo valt alles, wat men daarop bouwt, vanzelf omver. Die vraag is dan:

Of door het uitspreken van de vijf woorden: want dit is Mijn lichaam, de substantie, het wezen van het brood en de wijn verandert in de substantie, in het wezen van het natuurlijke, eigenlijke lichaam en bloed van Christus, met insluiting van zijn ziel en Godheid, en alzo in Christus zelf?

De Papisten zeggen ronduit: ja; doch zijn onder elkaar zeer oneens, hoe de verandering geschiedt, en door hun redenen, waardoor zij elkaars redenen weerleggen, die waarlijk aan beide zijden krachtig en onweerlegbaar zijn, werpen zij de transsubstantiatie, die ze aan beide zijden vaststellen, omver.

- De een wil, dat het brood vernietigd en weggenomen wordt, en dat Christus' lichaam en bloed in een ogenblik uit de hemel en in de plaats van brood en wijn komt. De ander wil, dat Christus' lichaam en bloed uit de substantie van het brood en de wijn voortkomen.
- Anderen noemen de transsubstantiatie een bewarende verandering.
- Anderen een samenstellende verandering.
- Anderen een verenigende verandering.
- Anderen zeggen wederom wat anders.

Geen wonder dat ze zo verdeeld zijn, en elkaar zo heftig bestrijden; want een leugen is niet goed te maken; en om die te bedekken dienen ze 't wel eens te zijn, of ze openbaren die te naakter.

Ook zijn ze het niet eens over de tijd van verandering. De een wil dat de verandering geschiedt als de mispriester het woord *hoc*, dit, uitspreekt; de tweede, als hij zegt *est*, is; de derde, als hij noemt *meum*, dat is: mijn. Niemand zegt, als hij noemt *enim*, dat is: want; omdat zij wel weten, dat het in de Bijbel niet staat, maar van hen daarbij gevoegd wordt; waaruit dan ook licht af te leiden is, dat zo al de woorden, door welker kracht de transsubstantiatie zou geschieden, (want als een van de vijf woorden achtergelaten wordt, zou er geen verandering geschieden) in de Bijbel niet staan, dat dan dezelve geheel buiten het Woord van God is.

Antwoord. Wij staan wel toe

- (nn) dat het brood en de wijn in het Heilig Avondmaal veranderen in relatie of opzichtelijkheid, en gesteld worden tot tekenen van Christus' lichaam, 't welk ander brood niet is.
- (oo) Dat het brood en de wijn ingesteld zijn tot verzegeling, om de gelovigen te verzekeren dat Christus' lichaam voor hen is verbroken, en dat Zijn bloed is vergoten tot vergeving van hun zonden.
- (pp) Dat de gelovigen in het gebruiken door een werkzaam geloof het teken met de betekende zaak. op de grond van Christus' instelling verenigende, Christus geestelijk aannemen, met Christus verenigen, en Zijner deelachtig worden, en dat inderdaad en waarheid.

Maar wij ontkennen wel uitdrukkelijk zo'n wezenlijke verandering, en bewijzen het aldus:

Bewijs 1. **Daarvan staat noch woord noch letter in de Bijbel.**

XV. Zo'n grote zaak, waardoor een mens een afgodendienaar wordt, als er zo'n transsubstantiatie of verwezenlijking niet is, moest wel uitdrukkelijk in Gods Woord, de enige regel van leer en leven bekendgemaakt zijn; maar in het gehele Woord staat er noch woord noch letter van. Laat een enige tekst getoond worden dat het brood en de wijn in het eigenlijke lichaam en bloed van Christus veranderd worden, door het uitspreken van de bewuste vijf woorden, dat het brood en de wijn mede veranderd worden in de ziel van Christus, dat het brood en de wijn veranderd worden in de Godheid van Christus; want zij zijn niet tevreden, dat het brood verandert in Christus' lichaam; want zij weten, dat zo de ziel daar niet in is, dat er dan geen offerande kan zijn, die Gode aangenaam is; en zij weten, dat, zo het brood God niet geworden is, dat het dan een van de

allergruwelijkste afgoderij zou zijn, als zij hetzelfde aanbaden.

Ik zeg: laat een enige tekst voortgebracht worden. Maar tot nog toe hebben ze daartoe geen raad geweten, en zij zullen het ook in van de eeuwigheid niet kunnen doen; want daarvan staat noch woord noch letter in de gehele Bijbel. Dus is al hun zeggen en bedrijf maar een mensenverdichtsel, en daarom met schrik en de grootste afkeer te verwerpen.

Bewijs 2. **‘t Is tegen de instelling, in welke men letten moet op de woorden**

XVI. Het is wel uitdrukkelijk tegen de instelling van Christus, welke beschreven is, [Matth. 26](#); [Markus 15](#); [Luk. 22](#); [1 Kor. 11](#). Hier vindt men het woord transsubstantiatie, verwezenlijking, verandering niet; maar het tegendeel. De instelling is duidelijk en klaar; een eenvoudige, de woorden van de instelling lezende, kan dezelve met één opslag verstaan. Daar staat wel duidelijk, dat Christus brood nam, en dat Hij datgene, dat Hij nam, zegende, gelijk Hij altijd, als Hij spijs nam, deed; dat Hij dit brood, dat Hij genomen en gezegend had, brak, dat Hij dit gebroken brood zijn discipelen gaf, en dat Hij beval, dat zij dit brood zouden eten. Hij zal zien, dat dit alles geschied was, eer Hij die vijf woorden: (doch Christus sprak er maar vier) *want dit is Mijn lichaam*, uitgesproken had, en dat daarom het brood niet kon veranderd zijn geworden door het uitspreken van die woorden, of het moest, na het breken en geven, veranderd zijn geworden in de handen en monden van de discipelen; ‘t welk zij zelf tegenspreken.

En wat belangt die woorden; hier is op te merken het woord *dit*, en *is*, en *Mijn lichaam*.

(h) Een eenvoudige zal met een opslag zien, dat het woord **dit** het brood was, dat Hij genomen, gebroken en gegeven had; en Paulus zegt dat klaar, [1 Kor. 10:16](#), *Het brood dat wij breken, is dat niet de gemeenschap des lichaams van Christus? En 1 Kor. 11:23*, *Hij nam het brood.* vers 24. *En als Hij gedankt had, brak Hij het*, enz. vers 26. *Zo dikwijls, als gij dit brood zult eten.* Vers 27: *Zo dan, wie onwaardig dit brood eet.* Vers 28: *De mens beproeve zichzelf en ete alzo van het brood.* Uit deze zal een ieder, die niet blind wil zijn, lichtelijk zien dat het brood is, en niet Christus’ lichaam, dat gebroken, gegeven en gegeten wordt. Hierbij komt, dat bij het geven van de beker, gezegd wordt, deze beker, [Luk. 22:20](#). Zo dan ook dit *brood*, alsmede dat in alle verandering iets is, dat veranderd wordt, en iets, in ‘t welk het verandert, en daarom: òf daar is geen verandering, òf door het woord dit moet het brood verstaan worden. Hierbij, wat zou het een wonderlijke uitspraak zijn, als men door dit Christus’ lichaam verstaan zou. ‘t Zou dan zijn, dit lichaam is Mijn lichaam. Dit Mijn lichaam, is de gemeenschap Mijns lichaams.

(i) Christus zegt, dit **is** Mijn lichaam; een eenvoudige zal ten eerste zien, dat *is* niet betekent veranderen of worden, maar dat het zoveel in deze samenvoeging te zeggen is, als: het betekent Christus’ verbroken lichaam, dat is, Zijn lijden en sterven, dat zulke spreekwijzen zeer gewoon zijn in de burgerlijke omgang, en in de Schrift, zo buiten het gebruik van de sacramenten, als in de sacramenten. Men zegt van een schilderij: *dat is de*

koning van Engeland, dat is de koning van Frankrijk; en van een trouwpenning zegt de bruid: dat is mijn trouw; en men weet allen, dat het woord is daar zoveel is, als dat is het beeld, de gelijkenis van die koning, dat is het teken en het zegel, 't welk de bruidegom tot bevestiging van zijn trouw heeft gegeven. Zo gewoon is ook deze spreekwijze in de Heilige Schrift. Dus staat er: [Gen. 41:26](#). Die zeven koeien zijn zeven jaren. [Matth. 13:38-39](#). De akker is de wereld; en het goede zaad zijn de kinderen des koninkrijks; en het onkruid zijn de kinderen des bozen. De vijand... is de duivel; en de oogst is de voleinding van de wereld; en de maaiers zijn de engelen. [Openb. 1:20](#) De zeven sterren zijn de engelen van de zeven gemeenten, en de zeven kandelaren zijn de zeven gemeenten. [Openb. 17:9, 18](#): De zeven hoofden zijn zeven bergen. De vrouw is de grote stad.

Zo ook van Christus: [Joh 10:9](#). Ik ben de deur.

[Joh 15:1](#). Ik ben de ware wijnstok.

[1 Kor. 10:4](#). De steenrots was Christus.

Niemand is zo dwaas, dat hij hier het woord is in de eigenlijke zin zou nemen, de eenvoudigste zou zien, dat is zoveel te zeggen is, als, het betekent.

*Zelfs wordt het woord is genomen voor betekent in de andere sacramenten. Zie van het Pascha: [Ex 12:11](#), Het is des Heeren Pascha. Pascha wil in onze taal *voorbijgaan* zeggen, betekende het voorbijgaan van de engel, die al de eerstgeborenen in Egypteland doodde, en de huizen van de Israëlieten, aan welker deuren het bloed van het geslachte lam gestreken was, voorbijging, en de eerstgeborenen niet doodde. Het geslachte lam moesten de kinderen Israëls reisvaardig, met opgeschorte lendenen, schoenen aan de voeten, en staven in hun handen, eten. Want het, dat lam, is het Pascha des Heeren; niemand zal zo dom zijn, dat hij zou zeggen, dat het lam de voorbijgang zelf was, een ieder weet dat is zoveel te zeggen is, als, het lam *betekent* de voorbijgang. Hiertoe dient ook de uitdrukking, *het Pascha eten*, 't welk menigmaal in het Oude Testament voorkomt, 't welk is het lam eten. Zodat hier een tweeërlei verbloemde manier van spreken is, eerst is wil zoveel zeggen als: *betekent*. En dan dat het lam genoemd wordt Pascha, betekende Christus: [1 Kor. 5:7](#). Want ook ons Pascha is voor ons geslacht, namelijk Christus.*

*Ziet van de Besnijden is dezelfde uitdrukking: [Gen. 17:10](#), Dit is mijn verbond. 't Is onbetwistelijk, dat het woord *dit* ziet op de besnijdenis, en dat is niet het verbond zelf is; maar dat is zoveel te zeggen is, als het is een teken van het verbond. Het *betekent* het verbond. 't Is dezelfde manier van spreken: dit is mijn verbond; dit is Mijn lichaam. Ziet dezelfde manier van spreken van de Heilige Doop, welke genoemd wordt: *het bad van de wedergeboorte*, [Titus 3:5](#). De doop is het bad niet, wordt ook niet veranderd in het bad; de doop is ook de wedergeboorte niet; maar de doop, die door indompeling in, of besprenging met het water geschiedt, is een teken en zegel van de wedergeboorte.*

(j) Nu hebben wij nog de laatste woorden aan te merken, ***Mijn lichaam***.

Dit brood is (betekent) Mijn lichaam, dat komt in geen verschil, dat hier het natuurlijke lichaam, Christus van Maria geboren en op Golgotha gekruisigd,

verstaan wordt; maar de bedenking is, hoe het aangemerkt moet worden. Niet levend verenigd met zijn ziel en Godheid, en alzo de Persoon God en mens; maar het moet aangemerkt worden als gebroken, gekruisigd; zodat daardoor verstaan wordt het lijden van Christus; want:

(o) dit zegt de Heere Jezus zelf: [Luk. 22:19](#). ... *dat is Mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt.* [1 Kor. 11:24](#). ... *dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt.*

En zo staat er ook van de wijn: [Matth. 26:28](#). *Dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, dat voor velen vergoten wordt.*

(p) Het blijkt ook daaruit dat in het Heilig Avondmaal het brood en de wijn, het lichaam en bloed van Christus betekenende, van elkaar afgescheiden ingesteld zijn, en ieder in 't bijzonder uitgedeeld, en zo genuttigd wordt, 't welk natuurlijk de dood van Christus uitdrukt, welke ook in het Heilig Avondmaal bedacht en verkondigd moet worden, [1 Kor. 11:26](#).

(q) En ook, omdat die tekenen zijn tot verzegeling van de vergeving van de zonden, [Matth. 26:28](#), en door Christus' dood de vergeving van de zonden verworven, is, [Rom. 5:10](#); zo komt dan het brood voor, als betekenende het lichaam van Christus als gekruisigd, en niet als verheerlijkt; als betekenende de dood van Christus, en niet Hem, nu in de hemel aan Gods rechterhand.

Besluit.

Uit al het gezegde, maken wij dan dit besluit:

5. Indien in de instelling van het Heilig Avondmaal, en alzo ook nergens in het Woord van God, geen melding gemaakt wordt van transsubstantiatie, verwezenlijking van verandering van het brood en de wijn in Christus' natuurlijk lichaam en bloed.
6. Indien de instelling duidelijk zegt, dat Christus brood nam, brood zegende brood brak, brood Gaf, brood beval te eten, en dat vóór het verhaal van de woorden, dit is Mijn lichaam, zo ook van de beker; en het na de zegening, en ook na het verhaal van die woorden, en het brood blijft, én het brood is, als het gegeten wordt, [1 Kor. 11](#).
7. Indien in die woorden het aanwijzend woordje dit op het brood ziet, het woord is in geen andere zin hier genomen kan worden, en genomen wordt, dan betekent, gelijk het zo genomen wordt in de gewone omgang, in de Heilige Schrift buiten de sacramenten, en diezelfde uitdrukking gebruikt wordt in de andere sacramenten, en aldaar buiten tegenspraak het woord is zoveel is als betekent, en het woord lichaam aangemerkt wordt als verbroken en gekruisigd; zo wordt het brood niet veranderd in Christus' lichaam, en de wijn in Zijn bloed. Het eerste is waarheid, gelijk nu getoond is; zo dan ook het laatste.

Bewijs 3. Uit de natuur van een sacrament.

XVII. Het Heilig Avondmaal is een sacrament, dat is zonder tegenspreken. Indien nu in het Heilig Avondmaal zo'n wezenlijke verandering geschiedde van brood en wijn in Christus' lichaam en bloed, zo was het geen sacrament; want zo'n

verandering stoot de natuur van een sacrament om; want in alle sacramenten moeten deze vijf zaken zijn:

- (g) De instelling tot een sacrament.
- (h) Een uiterlijk lichamelijk teken.
- (i) Een inwendig betekende zaak op Christus ziende.
- (j) Een overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak.
- (k) Een doeleinde, 't welk is te betekenen en te verzegelen; ziet dit boven bewezen.

Zo'n wezenlijke verandering nu stoot alles omver.

- (d) Het vernietigt het uitwendig lichamelijk teken; want het zegt dat het brood en de wijn weggenomen worden, en niet zijn als het genuttigd wordt.
- (e) Het vernietigt de betekende zaak; want houdt het teken op, zo houdt ook de betekende zaak op, en als het brood nu Christus' lichaam zelf was, zo werd het nergens door betekend; behalve dat het 't lichaam van Christus zelf vernietigt, omdat het Christus' lichaam berooft van zijn grootheid, zichtbaarheid, tastbaarheid en eenheid.
- (f) Het vernietigt de overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak: want daar is geen teken meer; en daar is geen betekende zaak meer.
- (g) Het vernietigt het einde; want is het teken weg, zo is er geen zegel, dat het nochtans is tot verzegeling van Christus' lijden en sterven voor de gelovigen. Het lichaam en bloed van Christus zelf daar zijnde, neemt weg de gedachtenis Zijner; want gedachtenis is van een afwezige zaak. Dienvolgens is er zo'n wezenlijke verandering niet.

Bewijs 4. **Uit de andere sacramenten.**

XVIII. In geen van alle sacramenten is zo'n verandering, en niemand drijft dit, en nochtans zijn in de andere sacramenten dezelfde manieren van spreken. Dit is het Pascha. Dit is mijn verbond. Doop, het bad van de wedergeboorte. 't Lam bleef een lam, en werd niet Christus; de besnijdenis bleef de afsnijding van de voorhuid; het water in de doop blijft water. Omdat nu alle sacramenten van dezelfde natuur zijn, alle hebbende de terstond gemelde vijf vereiste zaken, en indien in de twee van het Oude Testament en in de doop in het Nieuwe Testament zo'n verandering niet is, zo dan ook niet in het Heilig Avondmaal; sacramenten zijn van dezelfde natuur.

Bewijs 5. **'t Vernietigt verscheiden artikelen van het geloof.**

XIX. Het werpt verscheidene artikelen van het geloof, van tegenpartijen zelfs beleden, omver; want zo'n wezenlijke verandering vernietigt:

- 3. de waarheid van de menselijke natuur van Christus, waarin Hij ons in alles is gelijk geworden; want een mensenlichaam zonder grootheid, kunnende zijn in een kruimpje brood, is geen mensenlichaam; wat op honderd duizend miljoenen plaatsen van elkaar gescheiden is, dat is niet één, maar veel, dat is niet het éne lichaam, dat van Maria geboren is: wat onzienlijk, ontastbaar is, dat is geen waar mensenlichaam, en dies, zo daar zo'n wezenlijke verandering

was, zo had dan Christus geen waar menselijk lichaam, gelijk wij.

4. Het vernietigt de éne offerande van Christus door de dood; want het stelt, dat Christus nog dagelijks duizend en duizendmaal sterft, dat Zijn lichaam verbroken, en Zijn bloed vergoten wordt.
5. Het strijdt met de hemelvaart van Christus, want die zegt, dat Christus' lichaam, dat zichtbaar ten hemel is gevaren, aldaar is en aldaar blijven moet tot de jongste dag; *want indien Hij op aarde ware, zo zou Hij zelf geen priester zijn*, [Hebr. 8:4](#). Dat dit lichaam gedurig nog op aarde is, en in kasjes in de kerk bewaard wordt.
6. Het strijdt met Zijn wederkomst ten oordeel, als wanneer wij Christus uit de hemel verwachten, dat dan niet zijn kan; want dan zou Hij al op aarde zijn, en zo Hij al op aarde overal in de kerken lichamelijk is, zo verwacht men Hem tevergeefs. Waaruit dan blijkt de valsheid van zulke een voorgewende verandering.

Bewijs 6. **Strijdt tegen de natuur van lichamen en toevallen.**

XX. Bij de bewijzen uit de Schriftuur zullen wij nog een of twee uit de natuur voegen.

(k) En allereerst: God is een God van de waarheid, en heeft een waarheid in schepselen, gesteld, en heeft de mensen verstand gegeven om die waarheid te kennen, en daarin vast te gaan. God nu heeft gesteld, dat een lichaam maar op één plaats kan zijn, en dat ieder lichaam zijn eigen plaats heeft, zodat in dezelfde plaats, in welke het ene lichaam is, terwijl het daarin is, een andere of vele andere lichamen tegelijk daarin niet kunnen zijn. Dat ieder lichaam zijn behoorlijke grootheid en uitgestrektheid heeft, zodat duizend olifanten niet kunnen zijn in de plaats van een klein vliegje. Dat het een en 't zelfde lichaam, dat is, terwijl het is, niet duizend en duizendmaal geschapen of voortgebracht kan worden. Dat een lichaam of substantie niet kan zijn zonder zijn eigen hoedanigheden en zijn wezenlijke eigenschappen. Dat datzelfde lichaam, terwijl het op de ene plaats leeft, op een andere plaats niet kan sterven en dood zijn.

(l) En ten opzichte van de toevallen (of gebeurtenis): dat geen toeval op zichzelf, zonder in een substantie te zijn, kan bestaan; omdat het dan geen toeval, maar een substantie zou zijn; dat een toeval niet kan verhuizen van de een substantie in de andere. Deze waarheden zijn in de natuur gesteld, en de mens kent ze als onfeilbare waarheden. De transsubstantiatie nu keert de gehele natuur om, en vernietigt ze, zo ten opzichte van de zelfstandigheden, als ten opzichte van de toevallen; want die leert, dat het een en hetzelfde lichaam van Christus op honderd duizend plaatsen, ieder mijlen weegs van elkaar gescheiden kan zijn, en dagelijks is.

Want zij zeggen, dat er zo vele lichamen van Christus, en alzo zo vele Christussen in de wereld zijn, als er gewijde ouweltjes zijn, en dagelijks gewijd worden, en dat het dan nog maar een en hetzelfde lichaam van Christus is. Dat het gehele lichaam van Christus zo groot als het aan het kruis gehangen heeft, en al deszelfs leden in de plaats van een klein kruimpje brood is, zodat de voeten zijn in de plaats daar de handen zijn, en dat het hoofd in dezelfde

plaats is, en dat al de andere leden ook in dezelfde plaats zijn, behoudende het lichaam zijn zelfde grootheid en uitgestrektheid. Dat het lichaam van Christus, terwijl het is en blijft in de hemel, nog duizend en duizendmaal op aarde, door de wijding voortgebracht wordt, als blijvende het een en hetzelfde lichaam. Dat datzelfde lichaam van Christus, terwijl het in de hemel in heerlijkheid leeft, op aarde verbroken wordt, en van mensenvoeten vertreden, en van ratten en muizen gegeten kan worden. Dat datzelfde lichaam, dat zichtbaar en tastbaar is, waarop zich Christus beriep, [Luk. 24:39](#), in dezelfde tijd onzienlijk, ontastbaar, enz. is. Dat de eigenschappen van het brood en de wijn, namelijk: reuk, smaak, kracht tot voeding en dronken maken, blijven zonder brood en wijn; want die worden naar hun zeggen weggenomen. Ziet hieruit de domme dwaasheid en leugen van de transsubstantiatie; men zou niet kunnen geloven, dat mensen tot zo'n onzinnigheid zouden kunnen vervallen, maar God heeft hun gezonden een kracht der dwaling om de leugens te geloven, omdat ze de liefde van de waarheid hebben verworpen.

XXI. Hoe dwaas hun leer ook is, zo zoeken ze dezelve nog te beschermen met een uitvlucht of twee te maken.

Uitvlucht 1. *In de sacramenten moet men geloven, en waar geloof plaats geeft, moet de rede wijken.*

Antwoord.

- (jj) 't Geloof dat in de sacramenten vereist wordt, is te geloven, dat Christus het brood en de wijn in het Heilige Avondmaal ingesteld heeft, tot tekenen en zegels van zijn gekruist lichaam en vergoten bloed, tot vergeving van de zonden; maar het geloof heeft geen opzicht op de natuur van het brood en de wijn, alzo weinig als op de natuur des waters in de doop; hun beider natuur is onfeilbaar bekend.
- (kk) God gebiedt nooit iets te geloven, dat leugen is in zichzelf, en dat zijn waarheid, in de natuur gesteld, omverwerpt, gelijk de transsubstantiatie doet. God gebiedt wel iets te geloven, dat boven het bereik van de rede is, maar nooit is, dat tegen de waarheid van de zaken, en tegen de rede, de waarheid van de zaken wel bevattende, is.
- (ll) Het geloof heeft soms opzicht op onzienlijke dingen, die te samen gevoegd zijn met lichamelijke zaken, gelijk in alle sacramenten; en dan heeft het geloof te werken op de onzienlijke, en de rede te boven Gaande zaken, latende de natuur van de lichamelijke zaken in haar waarheid; want hetgeen iemand ziet, daar heeft geloof geen plaats, [Rom. 8:24](#).

Uitvlucht 2. *God is almachtig, en kan doen wat hem behaagt, en daarom kan Hij al het bovengenoemde wel doen.*

Antwoord.

- (aa) Al is God almachtig, zo kan Hij nochtans niet liegen; [Titus 1:2](#). En die bovengenoemde tegenstrijdige dingen te doen, is liegen; want het is tegen de waarheden, die God in de zaken gelegd heeft, en daarom kan Hij die niet doen, zodat de almachtigheid hier niet te pas komt, maar waarheid.
- (bb) En zo God het al doen kon, dat Hij toch niet doen kan, omdat het leugen is,

zo volgt nochtans daaruit niet, dat God het doen wil en doet.

Bewijs 7. Tegen alle uiterlijke zinnen van de mensen.

XXII. 's Mensen uiterlijke zinnen, reuk, smaak, gevoel, zo door aantasten, als door de voedende en dronkenmakende kracht, en die zinnen alle wel gesteld, én van binnen, én in die vereiste omstandigheden van buiten, en dat van alle mensen, en dat in alle tijden, verzekeren, dat na de wijding de minste wezenlijke verandering niet is geschied in het brood en de wijn; dat het niet is een mensenlichaam en bloed, maar dat het waarlijk brood en wijn is en blijft, gelijk het te voren was. Dit kan niet tegengesproken worden; dies is het zeker, dat er zo'n transsubstantiatie niet is en dat het de uiterste dwaasheid en onwaarheid is, te zeggen, dat het brood en de wijn in Christus' lichaam en bloed veranderd wordt door het verhaal van de vijf woorden.

Men heeft hier niets tegen in te brengen, dan:

1. *Dat men hier geloven moet.*

Zie het antwoord even boven.

2. *Dat de zinnen bedriegen kunnen.*

Antwoord.

(fff) Van kunnen tot zijn geldt het gevolg niet.

(ggg) Alle zinnen wel gesteld en dat van alle mensen, en dat in alle tijden, hetzelfde in een zaak bevindende, is waarheid en bedriegt niet, men gaat daar vast op, en hij wordt met recht onzinnig gehouden, die het zou tegenspreken.

Uit deze allen besluiten wij met alle vastigheid en verzekering, dat het brood en de wijn in het Heilig Avondmaal niet veranderd worden in het lichaam en bloed van Christus. Laat ons nu hun tegenwerpingen beantwoorden.

Tegenwerping. 1.

XXIII. De woorden van Christus: *dit is Mijn lichaam*, moeten eigenlijk verstaan worden, en zo ziet dan het woordje *dit* niet op het brood; want 't is klaar, dat het *in geslacht* (grammaticaal) niet overeenkomt met brood, maar met lichaam; dus ziet het op lichaam. En het woord lichaam is in de eigenlijke zin Christus' lichaam, van Maria geboren en op Golgotha gekruisigd. En het woord is moet eigenlijk verstaan worden voor inderdaad natuurlijker wijze te zijn.

Antwoord.

16. Deze tegenwerping raakt het gehele verschil niet; want het verschilpunt is, of het brood en de wijn, door het uitspreken van deze woorden, want dit is Mijn lichaam, veranderd worden in het natuurlijke lichaam en bloed van Christus. In deze woorden nu is niet één letter of titel van transsubstantiatie, overwezenlijking, of verandering; noch ook niet, dat de verandering zou geschieden door het verhaal van die woorden; waaruit klaar blijkt, dat met

deze woorden tegen te brengen, het verschil misgelopen wordt. Hiermee is de tegenwerping beantwoord; maar tot overvloed zullen wij haar op 't spoor volgen.

17. Het woordje *dit* ziet immers op het brood, dat Christus nam, brak en Gaf; ziet dit bewezen par. 26-30. De reden, welke partijen geven, dat het woordje *dit* niet ziet op 't brood, maar op 't lichaam, omdat het *in geslacht* niet met het laatste overeenkomt, vervalt vanzelf. Want:

(43) het woordje *dit* kan hier niet *bijvoeglijk*, maar moet noodzakelijk *zelfstandig* genomen worden; want zo *bijvoeglijk*, dan zouden de woorden deze zijn: *dit Mijn lichaam is*, dat is, het *bestaat*, 't welk dan geen zin heeft; want de discipelen zagen wel dat Christus' lichaam daar tegenwoordig was; en zo men het woord lichaam herhalen zou, zo had het ook geen slot; want dan zou het zijn: *dit Mijn lichaam is Mijn lichaam*.

(44) Indien men het woord *dit* bracht tot lichaam, zo stoten ze zelf hun transsubstantiatie omver; want dan was er niets dat veranderd werd, omdat in alle verandering iets is, dat veranderd wordt, en iets, dat door de verandering komt. Dat door de verandering komt is het lichaam, en zo het woordje *dit* niet ziet op brood, zo is er niets, dat in Christus' lichaam veranderd wordt. Dit zien enige van partijen, daarom zijn ze onder elkaar zeer oneens.

18. Door de woorden, *Mijn lichaam*, willen zij, dat het natuurlijke lichaam van Christus verstaan moet worden; maar dat is zo terstond met vele redenen weerlegd, en getoond, dat de tekst zelf hen weerlegt; want Christus' lichaam was daar aan de tafel, Christus nam met zijn hand het brood, en niet Zijn lichaam; Hij brak het brood, en zei: *dit is Mijn lichaam*, dat voor u gebroken wordt; zodat het lichaam van Christus verklaard wordt, verbroken, gekruisigd en gedood te zijn, en Hij stond daar levend en onbezeerd. En indien het lichaam van Christus toen verbroken en opgeofferd werd tot vergeving van de zonden, zo was het al volbracht en Christus had niet behoeven te lijden en te sterven; want Hij heeft alles met één offerande volbracht, [Hebr. 10:14](#).

19. Het woord is willen ze verstaan hebben, dat het verklaart, dat het Christus' natuurlijk lichaam is. Dat het Christus' natuurlijk lichaam niet is, en dat het woord is dat niet te kennen geeft, is mede boven bewezen; maar tot overvloed zeggen wij, dat die woorden: *dit is Mijn lichaam*, zo moeten genomen en verstaan worden, als het Christus beoogt, en zijn mening aan redelijke mensen uitdrukt door een manier van spreken, die allerklaarst, duidelijkst, gewoonlijkst en verstaanbaarst is. Als is genomen werd voor natuurlijk zijn, dat was niet te verstaan noch te denken voor de discipelen, noch voor enig redelijk mens, omdat duizend ongerijmdheden, en een gehele omkering van de natuur daaruit volgen moest; maar als is voor betekent verstaan wordt, dat is in zo'n gelegenheid de gewoonste, de klaarste, de duidelijkste en verstaanbaarste taal. Dat is onbetwistbaar, dat het woord *is* zo algemeen genomen wordt voor *betekent*, als voor natuurlijk, *wezenlijk zijn*, en dat daarom dat woord moet verstaan worden, naardat de omstandigheden en zaken zijn, van welke het gezegd wordt. Als men van een schilderij zegt: *dat is mijn vader*, *dat mijn grootvader*; van een trouwpenning: *dat is mijn trouw*. Van iets door gelijkenis: *Dan is een slang*, *Nafthali is een hinde*, *Issaschar is*

een sterk gebeende ezel, Jozef een vruchtbare tak, [Gen. 49](#). Assur is een roede, Herodes is een vos, de goddelozen zijn vlekken, waterloze wolken, verstorven bomen en wilde baren van de zee. Zou hij niet voor een dwaas met recht gehouden worden, die het woord is zou nemen voor *werkelijk zijn*, en daarop uitroepen: 'zie daar staat het: Dan, Nafthali, Issaschar, Herodes zijn beesten; want daar staat: is een slang, is een hinde, is een ezel', enz. Maar ieder weet, dat men die spreekwijzen oneigenlijk moet nemen, een kind zal hier rechter zijn. Doet hierbij: zeven koeien *zijn* zeven jaren, zeven hoofden zijn zeven bergen, de vrouw *is* de grote stad. 't Is klaarblijkelijk, dat is daar zoveel te zeggen is als *betekent*. Nog nader van Christus: *Ik ben de deur. Ik ben de wijnstok*. Zo ook: *Christus ons Pascha; de steenrots was Christus*. Uit deze allen is het onweersprekelijk, dat men dadelijk uit het woord is niet besluiten moet het natuurlijk zijn; maar dat is zoveel te kennen geeft als *betekent*.

Uitvlucht.

Zegt men, *dat is wel waar buiten de sacramenten; maar hier is een sacrament, en daarom kan men van het eerste tot dit geen gevolg trekken*.

Antwoord.

- (j) Wij zien uit het gezegde wat het woord is betekent, en heeft het die betekenis in 't ene, zo kan het dit ook betekenen in het andere: immers dat staat vast, dat men dan eenvoudig, omdat er is staat, niet besluiten kan het brood is natuurlijk Christus' lichaam; maar men moet uit de omstandigheden tonen, dat het woord is daar eigenlijk genomen moet worden; doch het ontbreekt, en dat het niet eigenlijk van Christus gebruikt wordt, blijkt uit de gehele tekst, en is boven getoond.
- (k) Maar om hen ook te voldoen, dat het een gewone manier van spreken ook in de sacramenten is zo ziet van het Pascha, [Ex. 12:11](#). *Het (Lam) is des Heeren Pascha*. Het lam was niet veranderd in een voorbijgang.
Zie van de besnijdenis: [Gen. 17:10](#). Dit is mijn verbond.
Van de doop: [1 Petrus 3:21](#). *Waarvan het tegenbeeld de doop ... die een vraag is van een goed geweten*.

Aanhouding.

Wat valt er meer te zeggen? Misschien dit: *In zaken van het geloof, en in testamenten moet men niet duister en oneigenlijk, maar duidelijk spreken*.

Antwoord.

- 13. En leert Hem, die de mensen de spraak geeft, niet hoe Hij moet spreken.
- 14. Christus heeft doorgaans in de zaken van het geloof door gelijkenissen en verbloemde redenen gesproken.
- 15. Jakobs testament, [Gen. 49](#), is vol oneigenlijke spreekwijzen.
- 16. De oneigenlijke spreekwijzen zijn te onderscheiden van de dubbelzinnige. Deze kunnen enige donkerheid baren; maar de verbloemde en figuurlijke zijn duidelijk, geven meer licht aan de zaak, en drukken de natuur van de zaak klaarder en krachtiger uit, bijzonder als zij bekend zijn, en zo gewoon als de eigene, gelijk hier het woord is.
- 17. Tegenpartijen zelfs moeten overtuigd staan, dat in de stelling van het

sacrament Christus een oneigenlijke en figuurlijke spreekwijze gebruikt. [Luk. 22:20](#), *Deze drinkbeker (is) het Nieuwe Testament*. Allereerst wordt noodzakelijk, niet de beker zelf, maar 't geen daarin is, verstaan. Een tweede, de beker is het Nieuwe Testament niet, ook is 't geen daarin is het Nieuwe Testament niet; maar tot bevestiging en verzegeling van hetzelfde, 't welk door het vergieten van Zijn bloed vervuld en verworven is voor de gelovigen. Daarbij de woorden, *'t welk vergoten wordt*, verstaan ze niet eigenlijk; want zij ontkennen alle bloedstorting in de mis, omdat naar hun zeggen, het bloed niet afgescheiden wordt van het lichaam, en het uitgieten ziet op de bloedstorting aan het kruis, en zoveel te zeggen is, als dat terstond vergoten zal worden, waarvan Christus in 't laatste Avondmaal maar een vertoning deed. En ook moeten ze toestaan, dat in die woorden: *dit is Mijn lichaam*, een oneigenlijke manier van spreken is, als zij die naar hun eigen mening opvatten, als ze door het woord dit verstaan, of 't geen onder de gedaante van brood en wijn is, of 't geen, nog niet is, maar in 't laatste van het uitspreken dier woorden worden zal, of een zelfstandigheid in 't algemeen, of een *inviduum vagum*, iets onbepaalds en ongenoemds, en dergelijke, waarover zij onder elkaar heftig overhoop liggen. Het woord is nemen zij ook niet in de eigenlijken zin, en verstaan daardoor of bevat wordt, of zal zijn, of wordt, of veranderd wordt, of getranssubstantieerd wordt. Het woord lichaam wordt bij hen ook oneigenlijk genomen, of voor een lichaam zonder grootheid, of met grootheid maar zonder uitgestrektheid, of met grootheid en uitgestrektheid, maar niet plaatselijk omschreven, gelijk zij onder elkaar de een dit, de ander dat zeggen; doch allen moeten ze het figuurlijk verstaan, omdat een eigenlijk lichaam én zienlijk, én tastbaar is, en zijn grootheid en uitgestrektheid plaatselijk heeft. Betekent lichaam ook de ziel en Godheid?

Tegenwerping. 2.

XXIV. [Luk. 22:20](#), *Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed, dat voor u vergoten wordt*. Zij willen, dat men niet zegt, dat, maar dewelke, te weten, beker, vergoten wordt, omdat het woord, vergoten wordt, *in causa* overeenkomt, niet met bloed, maar met beker, en dat men door de beker versta 't geen daarin is, te weten, Christus' bloed, zodat de zin zou zijn: *Dit Mijn bloed, dat voor u vergoten wordt, is het Nieuwe Testament in Mijn bloed*; en daaruit willen ze dan, dat de wijn veranderd wordt in Christus' bloed.

Antwoord.

(mm) Deze tegenwerping weerlegt zichzelf; want dat staat dan vast, dat het bloed afgescheiden is van Christus' lichaam: dat staat dan mede vast, dat er is een bloedstorting, 't welk zij doch beide niet willen toestaan, noemende hun mis een onbloedige offerande.

(nn) Door de beker wordt wel verstaan 't geen daarin is; maar daar was geen bloed in, maar wijn; Christus noemt het *de vrucht des wijnstoks*, [Matth. 26:19](#).

(oo) Als men het woord vergoten wordt al brengt tot de beker, zo is de zin even klaar: de beker, dat is, de wijn, die daarin is, welke vergoten wordt, is het Nieuwe Testament, dat is, verzegelt aan de gelovigen het Nieuwe Testament,

‘t welk bevestigd wordt in Christus’ bloed, waarvan de wijn een teken en zegel is.

- (pp) Maar ‘t is bij andere schrijvers, alsook in het N.T. gebruikelijk, dat de woorden, schoon zij met een ander woord *in causa* overeenkomen, nochtans in de zin overeenkomen, met het woord, waarop men doelt, gelijk onder anderen te zien is. [Matth. 28:19](#); [Openb. 1:5](#).

Tegenwerping. 3.

XXV. [Joh. 6:56](#), *Die Mijn vlees eet, en Mijn bloed drinkt, die blijft in Mij, en Ik in Hem.*

Antwoord.

- (7) Deze tekst spreekt niet van het Avondmaal; want het was toen nog niet ingesteld, en ook was daarop de minste terugslag of voorzegging niet; maar de terugslag is op het manna, zodat men hieruit op de paapse grond zou besluiten, dat Christus in het manna veranderd was, omdat Hij zegt, *Ik ben het brood des levens*, vers 35.
- (8) Doch Christus spreekt hier van het geestelijk nuttigen van Christus door het geloof, ‘t welk altijd plaats heeft, en niet van een lichamelijk eten en drinken; want Hij zegt wel uitdrukkelijk, vers 63, *De Geest is het, die levend maakt; het vlees is niet nut. De woorden, die Ik tot u spreek, zijn geest en zijn leven.*

Tegenwerping. 4.

XXVI. [1 Kor. 11:27](#), *Zo dan, wie onwaardig dit brood eet, of de drinkbeker des Heeren drinkt, die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren.*

Antwoord.

- q. Deze tekst weerlegt zichzelf; want hij zegt, dat de gewone man de beker ook gegeven moet worden; alsmede dat het brood en wijn is, als men het eet en drinkt; zo is het dan Christus’ lichaam en bloed niet.
- r. De onwaardige nuttigers maken zich schuldig aan Christus’ lichaam en bloed, omdat in het onwaardig eten en drinken een verachting en versmading is van Christus’ lijden en sterven. Gelijk iemand, die in verontwaardiging eens konings zegel of beeld schendt, toont, dat hij de koning zelf versmaadt en veracht. Dies blijft het dan onwrikbaar, dat het brood en de wijn in het Heilig Avondmaal Christus’ lichaam en bloed eigenlijk niet is, maar dat zij tekenen en zegels zijn van Christus’ lijden tot vergeving van de zonden.

Er is ook geen consubstantiatie. Christus is niet in, met, onder het brood.

XXVII. Vraag: *Of in het Heilig Avondmaal is een consubstantiatie?* De Lutherse willen, dat wel het brood en de wijn niet veranderen in Christus’ lichaam en bloed, maar brood en wijn blijven; maar zeggen, dat Christus’ lichaam en bloed in, met, onder het brood en de wijn zijn; en dat in de woorden: *dit is Mijn lichaam*, het woordje *dit* betekent het brood en het lichaam van Christus te

samen. Dit noemen zij consubstantiatie.

Wij ontkennen dat, en bewijzen het met dezelfde bewijsredenen, waarmee wij de paapse transsubstantiatie hebben weerlegd. Namelijk:

Bewijs 1. **Uit de instelling.**

(a) Uit de geschiedenis van de instelling, welke duidelijk zegt:

- (k) Dat Christus daar lichamelijk, plaatselijk, zichtbaarlijk aan de tafel was, niet gekwetst, gebroken, dood, maar levend; dat Christus brood nam, brak en gaf, en dat de discipelen het gegeven brood aten; dat Christus van dat brood zei: *dit is Mijn lichaam*, zodat het woordje dit niet anders kan betekenen dan alleen het brood.
- (l) Zo verstond het Paulus, zeggende: *het brood dat wij breken, is dat niet de gemeenschap des lichaams van Christus?* Het lichaam van Christus was niet de gemeenschap des lichaams van Christus, maar het brood alleen was de gemeenschap van Christus, betekenende en verzegelende.
- (m) Dit blijkt ook uit het andere teken. Van de beker zegt Christus: *deze beker is het Nieuwe Testament*. Het woord deze kan niet anders zien dan op de beker; want die wordt er bijgevoegd, deze beker, dat is, deze wijn in de beker. Zodat het woordje dit dan op niets anders zien kan dan op het brood, en niet tegelijk mede op Christus' lichaam; want dan moest volgen, dat Christus twee lichamen had: een lichaam dat daar levend, zichtbaar, tastend, plaatselijk aan de tafel was, en het brood nam, brak en gaf; en dan nog een, dat genomen, gebroken en gegeven werd, dat onzichtbaar was. Of dat een en hetzelfde lichaam moest tegelijk zichtbaar en onzichtbaar zijn, tegelijk geheel blijven, tegelijk verbroken worden, 't welk de ongerijmdheid zelf is.
- (n) Zij willen dat deze woorden: *dit is Mijn lichaam, dat voor u verbroken wordt*, in de eigelijken zin moeten genomen worden, en willen de minste oneigenlijke spreekwijze niet toelaten. Maar dan overtuigen de woorden hen zelf, of zij moeten de Papisten toevallen en zeggen, dat het Christus' lichaam zelf is, of zij zijn zonder enig bewijs; want, *dit is Mijn lichaam*, meldt niet één letter van in, met, onder. En ook als er gezegd wordt, *dat gebroken wordt*, zo moeten ze iets oneigenlijks in de spreekwijze toestaan; want het lichaam van Christus werd toen niet verbroken, en Zijn bloed werd toen niet vergoten; maar 't is zoveel, als (zij zelf rechter zijnde) dat nu haast verbroken zal worden.

Bewijs 2. **Is een sacrament.**

Het Heilig Avondmaal is een sacrament. Nu, een sacrament is de zaak zelf niet, maar een teken en zegel van de zaak. En zo Christus' lichaam dan was in, met, onder het brood, zo was het de zaak zelf, en alzo geen sacrament.

Bewijs 3. **Uit andere sacramenten.**

In al de andere sacramenten is zo'n lichamelijke tegenwoordigheid niet, zo dan ook niet in dit sacrament. In de andere sacramenten zijn dezelfde uitdrukkingen. *Dit is het Pascha. Dit is mijn verbond. Welke is het bad van de wedergeboorte.*

Welke is de vraag van een goed geweten. Indien dan nu diezelfde uitdrukkingen in de andere sacramenten niet zeggen een lichamelijke tegenwoordigheid van Christus, in, met, onder, zo dan ook niet in dit. Want die uitdrukkingen zijn dezelfde, en alle sacramenten zijn van dezelfde natuur, namelijk tekenen en zegels.

Bewijs 4. Tegen de artikelen des geloofs.

Een zulke lichamelijke tegenwoordigheid strijdt tegen de menswording van Christus; want het ontkent, dat Christus ons in alles gelijk is geworden, een waar mens uit mens. Het strijdt ook tegen Christus' hemelvaart, en zitten ter rechterhand van God, welke te kennen geven, dat Christus naar het lichaam nu niet is op de aarde, maar die heeft verlaten, en dat zo noodzakelijk, dat Christus, zo Hij nu nog op de aarde was, dat Hij dan zelf geen Hogepriester was.

Bewijs 5. Tegen de natuur van een lichaam.

Een zulke lichamelijke tegenwoordigheid vernietigt een lichaam; want alle menselijk lichaam is besloten in een plaats, is ondoordringbaar, dat is, 't een lichaam dringt niet door, door de substantie van een ander, en kan niet zijn in de plaats waar het andere is. Een lichaam is tastbaar, is zienlijk, enz. Dus is het stellen van een lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het Heilig Avondmaal vol ongerijmdheden tegen de natuur en de Schrift.

Uitvlucht: Men mocht zeggen, God is almachtig, en daarom kan Hij dat maken.

Antwoord. God is een God van de waarheid, heeft een waarheid in de natuur van de schepselen gelegd, 't is ja en neen, een waar lichaam te zijn, en oneindig te zijn, onzichtbaar, ontastbaar, doordringbaar te zijn, enz. En daarbij, men kan uit Gods macht niet besluiten dat iets is. Maar dat een zaak is, dus en zo is, dat moet bewezen worden uit de wil, uit het Woord van God, 't welk van een tegenwoordigheid van Christus' lichaam in, met, onder het brood niet één letter spreekt, maar het tegendeel getuigt, en daarmee is het uit.

Christus' lichaam en bloed is niet lichamenlijk tegenwoordig en wordt niet lichamenlijk genuttigd.

XXXII. De transsubstantiatie vernietigd zijnde, zo is meteen de gehele paapse mis als een offerande vernietigd, gelijk breder in het verhandelen van deze vraag zal blijken:

Of in het H. Avondmaal is een nieuwe, eigenlijk gezegde, ware, uitwendige offerande van Christus' lichaam en bloed, en alzo van de gehele Christus, God en mens, aan God tot vergeving van de zonden voor de levenden en doden?

De Papisten zeggen niet alleen, dat er is een vertonende en toepassende offerande, maar ook zelfs een verzoenende offerande, zodat levenden en doden geen vergeving van de zonden hebben, door de offerande van Jezus Christus aan het kruis volbracht, tenzij dat Christus nog dagelijks in de mis geofferd werd.

Wij zeggen wel, dat dagelijks zo buiten als in het gebruik van het Avondmaal, gebeden en dankzeggingen gedaan moeten worden, 't welk de apostel opofferen van offerande noemt: [Hebr. 13:15](#). *Laat ons dan door Hem altijd Gode opofferen een offerande des lofs*. Maar wij ontkennen, met de allergrootste verontwaardiging, zo'n gezegde opoffering van Christus aan God tot vergeving van de zonden voor de levenden en doden. 't Welk wij aldus bewijzen:

Bewijs 1. Van God niet geboden.

Dat is zeker, dat God ons in zijn Woord de gehele godsdienst, en bijzonder de allergrootste punten van het geloof, heeft laten beschrijven, en dat men daarom God naar zijn geopenbaarde wil alleen moet dienen, en dat alle godsdienst, die God niet bevolen heeft, als mensen vonden moet verworpen worden: [Matth. 15:9](#). *Tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn*. Nu, het Woord van God spreekt niet een woord van een nieuwe, of herhaalde, of voortdurende opoffering van Christus aan God, na zijn volbrachte offerande aan het kruis, noch elders, noch in de instelling van het Avondmaal beschreven, [Matth. 26:26](#); [Mark. 14:22](#); [Luk. 22:19](#); [1 Kor. 11:23](#); [10:16](#). Maar het tegendeel van die blijkt aldaar zo klaar als de dag. Christus was daar Zelf zichtbaar aan de tafel, Christus nam brood, dankte, brak het, en gaf het zijn discipelen, niet aan God, en daarna de beker. En beval hun te eten en te drinken tot zijn gedachtenis. Waar is hier een woord van offerande, van opofferen aan God? En ook, indien het een opoffering van Christus, van Zichzelf aan God was, dan was Zijn offerande tot vergeving van de zonden in die avond al volbracht; en als het een ware offerande was, dan had Hij niet van node gehad Zich de volgende dag op te offeren; en behalve dat, indien men zou zeggen, 't was een vertonende en toepassende offerande.

Antwoord. De éne offerande kan door een andere, die meer dan in opzicht en afschaduwing van de andere verschilt, niet vertoond worden; doch men is niet tevreden met vertonen en toepassen, maar men wil dat het een ware verzoenende offerande is, ja dat het in wezen dezelfde is, die aan 't kruis geschiedde, alleen in manier van offeren onderscheiden; zo was dan die avond, toen Christus het Heilig Avondmaal instelde, het brood en de wijn zijn discipelen gaf, in wezen de zonde al betaald.

Uit 't welk klaar blijkt, dat in de inzetting van het avondmaal de minste melding of schijn niet is, dat Christus Zich toen opgeofferd heeft, en een dagelijkse opoffering van Zichzelf tot aan de voleinding van de wereld bevolen heeft; maar integendeel blijkt het. dat dit onwaar is.

Bewijs 2. Christus is en kan maar eens geofferd worden, en die éne is volmaakt.

XXXIII. Christus is maar eens opgeofferd, en die éne opoffering is volmaakt krachtig tot wegneming van alle zonden; dies kan geen dagelijks zoenoffer meer plaats hebben. Waar nu vergeving van de zonden is, daar is geen offerande meer voor de zonden, [Hebr. 10:18](#). Dat Christus maar ééns opgeofferd is, en dat die éne offerande volmaakt verzoenende is, blijkt uit deze plaatsen, die geen bekribbeling onderworpen kunnen zijn: [Hebr. 7:27](#). Die het niet alle dag nodig was... want dat heeft Hij *eenmaal* gedaan, als Hij Zichzelf opgeofferd heeft. [Hebr. 9:25](#), Noch

ook, opdat Hij Zichzelf *meermalen* zou opofferen; vers 26, Anders had Hij *dikwijls* moeten lijden van de grondlegging van de wereld af. Maar nu is Hij *eenmaal* in de voleinding van de eeuwen geopenbaard, om de zonde te niet te doen door Zijns Zelfs offerande. [Hebr. 9:27-28](#), En gelijk het de mensen gezet is eenmaal te sterven, en daarna het oordeel; also ook Christus *eenmaal* geofferd zijnde om veler zonden weg te nemen. [Hebr. 10:10](#), In welke wil wij geheiligd zijn door de offerande des lichaams van Jezus Christus, *eenmaal* geschied. [Hebr. 10:12](#), Maar Deze, *één* slachtoffer voor de zonden geofferd hebbende is in eeuwigheid gezeten aan de rechterhand van God. [Hebr. 10:14](#), Met *één* offerande heeft Hij *in eeuwigheid* volmaakt degenen, die geheiligd worden. Ziedaar maar *één* offerande van Christus, die volmaakt in eeuwigheid.

Uitvlucht 1.

Zegt men hierop: deze teksten spreken van Christus' voldoende offerande, en niet van Zijn vertonende en toepassende onbloedige offerande, welke dagelijks in de mis geschiedt.

Antwoord.

4. Is ze maar vertonende, toepassende, onbloedig, zo staat dat dan vast, dat de offerande in de mis is een andere offerande, dan die Christus aan het kruis volbracht heeft.
5. De Schrift kent geen andere opoffering van Christus dan die éne, en daarom, te spreken van een vertonende en toepassende, onbloedige offerande, is maar beuzelen buiten het Woord, en tegen de zaak zelf; want een offerande geschiedt aan God, en een toepassing aan de mens.
6. En ook zijn zij niet tevreden met een vertonende en toepassende offerande, maar zeggen wel uitdrukkelijk, dat hun mis is een verzoenende offerande, en de teksten zeggen, dat de volmaakt verzoenende offerande van Christus maar éénmaal geschied is, en geschieden kan, omdat Christus, zo dikwijls als Hij opgeofferd zou worden, zo dikwijls zou moeten lijden; en daarom weerleggen deze teksten onweersprekelijk de offerande in de mis.
7. Daarbij, of de vertonende en toepassende offerande van Christus in de mis, is een ware offerande, of alleen maar een afbeeldende vertoning van de offerande van Christus? Zij zeggen een ware. Indien een ware, eigenlijke; zo dan, óf dezelfde, die Christus aan het kruis volbracht heeft, óf een nieuwe, een andere, óf een herhaling van dezelfde. Hoe men het ook maakt, indien in de mis is een ware, eigenlijke opoffering van Christus tot verzoening, zo doet men én Christus nog dagelijks lijden, [Hebr. 9:27](#), én men verloochent de volmaakt voldoende offer van Christus.

Uitvlucht 2.

XXXIV. 't Is dezelfde in wezen, maar in manier verscheiden, en daarom die teksten, boven gemeld, zijn niet tegen de offerande in de mis, maar spreken van de mis zelf, omdat in de mis geen andere offerande is, dan diezelfde, die aan het kruis geschied is.

Antwoord.

1. Zo de mis dezelfde is, die aan het kruis geschied is, zo lijdt en sterft Christus

nog dagelijks, 't zij door voortdurend, 't zij door herhaling; want Christus leed en stierf aan 't kruis; behalve dat het lijden en sterven, dat herhaald wordt, hetzelfde niet kan zijn, dat te voren geschied is.

2. Indien het dezelfde offerande is, zo was Christus' offerande aan het kruis niet volmaakt, want het was nog niet afgedaan, het duurt nog, en moet noch dagelijks geschieden.
3. Indien in de mis een offerande was, dat toch mis is, zo is het dezelfde niet; en 't kan dezelfde niet zijn, die Christus aan het kruis geofferd heeft, 't is alles verscheiden.
- (m) Priester. Aan 't kruis was Christus in eigen Persoon Priester, Hij heeft Zichzelf opgeofferd. Maar in de mis komt een mens, die zich priester noemt, en offert Christus, en offert een ander de Christus; zo kan dat offeren niet voldoende zijn, omdat de voldoening haar kracht krijgt van Christus' Hogepriesterambt, van dat Hij Zichzelf opoffert.
- (n) Het altaar is verscheiden, het altaar heiligt de offerande, [Matth. 23:19](#). Christus is zelf het altaar, en heeft Zich door de eeuwigen Geest Gode onstraffelijk opgeofferd [Hebr. 9:14](#); [Hebr. 13:10](#). In de mis is een houten of stenen tafel of stellage; en ook, naar hun zeggen, was Christus' altaar het kruis, en zo dan verscheiden van het hunne.
- (o) De offerande is verscheiden, en het offeren van dezelfde. Aan 't kruis was Christus' lichaam en bloed, en werd aldaar in vele smarten, welke 't wezen is van een offerande, die voor de zonden zou voldoen, verbroken en vergoten. Maar in de mis is zelfs, naar hun zeggen (en evenwel de persoon Christus) noch smart, noch verbreking, van Christus' lichaam, noch vergieting van Zijn bloed; zo dan niet alleen in wijze, maar ook in wezen verscheiden. Wij spreken veronderstellender wijze; want 't lichaam van Christus is niet in de mis.
- (p) De plaats is verscheiden. Christus' offerande geschiedde op Golgotha, en niet buiten die plaats in vele andere plaatsen tegelijk; de mis geschiedt niet op Golgotha, maar op duizenden andere plaatsen, en dat in hetzelfde ogenblik.
- (q) De tijd is verscheiden. Christus' offerande, waarover Hij zei: het is volbracht, is voleindigd al vele honderden jaren; maar de mis geschiedt nu dagelijks.
- (r) De kracht is verscheiden, want Christus' offerande was tot verzoening, ook van de zonden van die in het Oude Testament van de beginne van de wereld geschied waren, als die in het Nieuwe Testament geschied zijn; maar een mis is niet krachtig genoeg tot verzoening van de zonden; zelfs heeft de mis geen kracht tot vergeving van de zonden van een mens; maar daar worden soms wel duizenden missen gedaan, om een zieltje uit het vagevuur te helpen, als de mens in zijn leven rijk is geweest.

Uit dit alles blijkt voor alle redelijke mensen, hoe dom van verstand ze ook zijn, dat de offerande van Christus aan 't kruis, en de offerande, die men in de mis versiert, niet een en dezelfde zijn. En dus blijven de aangehaalde teksten in hun volle kracht, en bewijzen, dat in de mis geen zoenoffer is.

Bewijs 3. In de mis ontbreekt alles, wat tot een offerande behoort.
XXXV. In de mis ontbreekt alles, wat tot een offerande behoort; dus is er geen offerande in de mis. Tot een offerande behoort met van alle toestemming: priester, altaar, zienlijke, uiterlijke offeranden, ontbinding, vernietiging van de

offerande. Niets van dit alles is in de mis.

(1) In de mis zijn geen priesters; alle gelovigen zijn wel geestelijke priesters, [1 Petrus 2:5, 9](#); [Openb. 1:6](#); [5:10](#); doch dat is de mening hier niet; zulke zijn niet bekwaam om een eigenlijk gezegd zoenoffer te offeren, maar daartoe moeten eigenlijk gezegde priesters zijn, gelijk die van het pausdom voorgeven te zijn. Nu, daar zijn nu in het Nieuwe Testament geen eigenlijke priesters; want:

- (d) nergens staat het in het Woord van God, gelijk zij ook zelf wel weten, en daarom niet een enige plaats voortbrengen om dit uit de benaming te bewijzen; waar wordt Petrus, Paulus, enig apostel, enig leraar, priester genaamd? Wie van hen heeft zich voor een priester uitgegeven?
- (e) De apostelen, als ze de bedieningen in het Nieuwe Testament optellen, stellen onder dezelve geen priesters: [Ef. 4:11-12](#). *En Dezelfde heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leraren: tot de volmaking van de heiligen, tot het werk van de bediening, tot opbouwing des lichaams van Christus*. Zouden ze dan de voornaamste bediening, hoedanig priesters zijn, niet genoemd hebben, zo zij er waren?
- (f) Zijn de hunnen priesters, zo moeten ze zijn, òf naar de ordening van Aäron, òf naar de ordening van Melchizédek. Zij zijn geen priesters naar de ordening van Aäron, want zij zijn geen Joden van afkomst, en niet uit de stam van Levi. Zij zijn ook geen priesters naar de ordening van Melchizédek, naar welke ordening Christus alleen priester is: [Ps. 110:4](#). ... Gij zijt priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizédek. En Christus heeft geen opvolgers in zijn priesterlijke bediening, omdat Hij altijd leeft en blijft: [Heb 7:23-24](#). *Genen zijn wel vele priesters geworden, omdat zij door de dood verhinderd werden altijd te blijven; maar Deze, omdat Hij in van de eeuwigheid blijft, heeft een onvergankelijk* (Gr. onovergankelijk) *priesterschap*. Ziet, zo kunnen ze dan ook geen priesters naar de ordening van Melchizédek zijn, en willen ze het evenwel zijn, zo moeten ze hun orde bewijzen, dat onmogelijk is. En zijn ze dan nog evenwel priesters, schoon niet naar de ordening van Aäron, noch van Melchizédek, dan moeten ze Baälpriesters zijn, of priesters van Jupiter, van welke [Hand. 14:13](#), 't welk wij hun niet betwisten willen.
- (g) Stelt het eens, zij waren priesters, zo konden zij evenwel Christus zelf niet opofferen, dat heeft zich nooit enig priester aangematigd; priesters offerden iets, dat een voorbeeld was van Christus; maar Christus zelf niet, en daarom zo zouden ze ten uiterste iets offeren dat een nabeeld van Christus was, maar Christus Zelf niet; Christus kan niemand offeren dan Zichzelf.

(2) In het Nieuwe Testament zijn ook geen eigenlijke, materiële altaren. *Het altaar*, zegt de Heere Jezus, *is meerder dan de offerande, omdat het de offerande heiligt*, zie [Matth. 23:18-19](#). Nu, niemand van hen zal durven zeggen, dat hun altaren meerder zijn dan Christus, en dat ze Christus heiligen, en de opoffering van Christus aangenaam bij God maken; dies hebben ze dan geen altaar.

Uitvlucht.

[Hebr. 13:10](#), *Wij hebben een altaar*

Antwoord.

(h) Hier staat van één, en zij hebben bij duizenden.

(i) Dit éne altaar is Christus zelf, op welke wij opofferen een offerande des lofs, vers 15. Zie dit ook, [Openb. 6:9](#), De zielen waren onder het altaar, dat is Christus, die hun altaar en offerande van de verzoening is, en die hen overschaduwet en verkwikt.

(3) Zij hebben ook geen uiterlijke offerande; want brood en wijn is er niet meer; 't is weg, zeggen ze, en Christus' lichaam is er niet, en als het er al was, dan is het er niet zichtbaar, gelijk zij zelf toestaan, en dies is er geen uitwendige en zichtbare offerande; de gedaante van brood wordt wel gezien, maar niet de gedaante van de offerande, en de gedaante die daar te zien is, is het offer niet.

(4) Ook wordt, naar hun eigen zeggen, Christus' lichaam niet verbroken; de verbreking van het ouweltje, zeggen ze, verbreekt Christus' lichaam niet, maar Christus is en blijft geheel in ieder stukje van het ouweltje, en ook wordt, naar hun eigen gevoelen, het bloed van Christus niet vergoten, hoewel het uit de beker in de mond van de mispriester loopt, en hij het doorzwelgt; maar zij noemen het een *opbloedige offerande*. Dus verwarren ze zichzelf, en het een loopt tegen het ander. Daar geen verbreking is van de offerande, en dan met smart en dood. daar is geen betaling van de zonde, wier bezoldiging de dood is, en waar geen bloedstorting is, daar is geen vergeving: [Hebr. 9:22](#). ... *zonder bloedstorting geschiedt geen vergeving*.

Uit het gezegde blijkt dan, dat in de mis noch priester, noch altaar, noch uiterlijke zichtbare offerande, noch verbreking van de offerande, noch bloedstorting is; en dienvolgens is het vast, daar is geen offerande.

Tegenwerping. 1.

XXXV. Melchizédek was een voorbeeld van Christus, Melchizédek offerde brood en wijn. [Gen. 14:18](#). *En Melchizédek koning van Salem, bracht voort brood en wijn; en hij was een priester des Allerhoogsten Gods.*

Antwoord.

(f) Wat doet toch dit bewijs voor dat de papen priesters zijn, en dat de papen Christus opofferen tot vergeving van de zonden? Wie zal die einden aan elkaar knopen? Melchizédek was een priester, dat is waarheid. Melchizédek was een voorbeeld van Christus, dat is ook waarheid, en wat nu? En zo dan ook een voorbeeld van de papen, dat klemmt niet. Ja, maar hij offerde brood en wijn, wat dan? Derhalve, de papen offeren ook brood en wijn? Dat zou op 't beste volgen, als men iets daaruit besluiten zou; maar zij ontkennen, dat zij brood en wijn offeren, zij zeggen, dat zij Christus opofferen; dies hangt, noch kleeft dit aan elkaar.

(g) Melchizédek de koning van Salem, was ook priester, die gaf brood en wijn aan Abraham en zijn volk tot verversing; maar hij offerde het brood en de wijn niet aan God, gelijk alle offeranden Gode toegebracht worden. Ook was hij ten opzichte van het voortbrengen van brood en wijn, geen voorbeeld van Christus; de apostel, die de toepassing tussen Melchizédek als voorbeeld, en

Christus als tegenbeeld verklaart, [Hebr. 7:17](#), maakt geen vermelding van het voortbrengen van brood en wijn, maar stelt de overeenkomst in andere zaken; ook deed hij dat niet als priester.

Tegenwerping. 2.

Het Pascha was een voorbeeld op Christus, die daarom het Pascha genoemd wordt, [1 Kor. 5:7](#). Het Pascha was, een offerande, zo moet dan ook nu Christus ons Pascha geofferd worden.

Antwoord.

88. In het offeren van het Pascha werd Christus eigenlijk zelf niet geofferd, maar een lam, als een voorbeeld van Christus.

89. Daar is geen gevolg, Christus werd in de offeranden van het Oude Testament voorafgebeeld, derhalve moet Christus nu ook nagebeeld worden in offeranden; maar het tegendeel is waar. Werd Christus in het Oude Testament. in de offerande afgebeeld, zo moet Hij nu in geen offerande meer afgebeeld worden, omdat alle schaduwen en afbeeldingen in Hem eindigen en in Hem vervuld zijn.

90. En ook is er geen overeenkomst tussen het offeren van het Pascha en het offeren in de mis; in het Pascha was een zienlijke offerande, in de mis is de offerande onzienlijk; in het Pascha werd Christus Zelf niet geofferd, in de mis al; in het Pascha moest geen been gebroken worden, in de mis wordt het ouweltje gebroken. Deze dingen zijn te ver verscheiden, dan dat men ze bij elkaar zou brengen.

Tegenwerping 3.

Er zijn vele profetieën dat men in het Nieuwe Testament nog priesters, altaren en offeranden zou hebben, als [Jes. 19:19-21](#). *Zij zullen Hem dienen met slachtoffer en spijsoffer.* [Jes. 66:21](#). *En ook zal Ik uit dezelve enige tot Priesters en tot Levieten nemen.* [Mal. 1:11](#). *Aan alle plaatsen zal Mijn Naam reukwerk toegebracht worden, en een rein spijsoffer.*

Antwoord.

(c) 't Is gewoon in Gods Woord, de geestelijke godsdienst in het Nieuwe Testament uit te drukken met benamingen van de godsdienst van het Oude Testament. Ziet in plaats van vele: [Rom. 12:1](#) ... *dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande.* [Heb 10:19](#). *Omdat wij dan, broeders, vrijmoedigheid hebben om in te gaan in het heiligdom.* Dus worden de gelovigen Gods Tempel genaamd, [1 Kor. 3:16](#); *een heilig priesterdom, om geestelijke offeranden op te offeren,* [1 Petrus 2:6](#) ; en zo gedurig in de Openbaring.

(d) De aangehaalde teksten zelf geven te kennen, dat er niets is voor de offerande in de mis, maar dat ze spreken van de geestelijke dienst van het Nieuwe Testament; want zij spreken van spijsoffer, van Levieten, van reukwerk.

Tegenwerping 4.

[Lukas 22:19](#). *Doet dat tot mijn gedachtenis.* Met die woorden maakt Christus de apostelen priesters, en beveelt hun zijn lichaam te offeren, gelijk Hij deed.

Antwoord.

68. Hier is noch woord, noch schijn van priesters te maken, noch van offeren, noch van zijn lichaam te offeren; daarom zo ras genoemd, zo ras weerlegd.
69. Christus heeft Zichzelf toen niet geofferd, en zo heeft Hij het dan hun niet bevolen.
70. Christus gebiedt hun te eten en te drinken tot zijn gedachtenis, en dit sacrament aan de gemeente over te geven, en van hen te doen gebruiken.

Tegenwerping 5.

[Hand. 13:2](#). *Als zij de Heere dienden*. In de Griekse tekst staat leitourgein, leitourgein 't welk betekent *de mis te bedienen*.

Antwoord.

Dat woord betekent in 't gemeen dienen, met dit woord worden de engelen genoemd *gedienstige geesten*, [Hebr. 1:14](#). En de overheden *dienaars Gods*, [Rom. 13:6](#). Het betekent *aalmoes geven*. [2 Kor. 9:12](#) en [Rom. 15:27](#). Zodat ook hier geen steunsel is voor de misselijke mis.

Dus hebben wij de gruwelijke afgoderij van het anti-christendom ontdekt. Hoe wèl hebben onze voorouders gedaan, dat zij op 't bevel des Heeren de moeder van de hoerereien, dat grote Babylon, hebben verlaten, en van haar zijn uitgegaan, opdat zij aan haar zonde geen gemeenschap zouden hebben, en opdat zij van haar plagen niet zouden ontvangen, en dat zij het also hebben laten worden een woonstede van de duivelen, en een plaats van alle onreine geesten, en een bewaarplaats van alle onrein en hatelijk gevogelte! [Openb. 18:2-4](#). En die zijn zaligheid liefheeft, wachtte zich voor haar, en late zich noch door vleien, noch door pijnigen vervoeren, om enige gemeenschap of schijn van vereniging met haar te hebben.

Omstandigheden van het Heilig Avondmaal.

XXXVI. De natuur van het sacrament van het H. Avondmaal hebbende gezien, is nog overig enige omstandigheden aan te merken, namelijk:

108. Aan wie het Avondmaal bediend moet worden.
109. Op welke plaatsen.
110. Op hoedanige wijze.
111. Op welke tijd.

Aan wie niet.

Het Heilig Avondmaal moet bediend worden, niet:

- (a) voor de doden, want die zijn nu al op hun plaats, daar ze eeuwig zijn zullen. Zijn ze in de hemel, daar hebben ze de volle bezitting van de zaak zelf en dies geen zegel van node. Zijn ze in de hel, zij hebben geen belofte, en zo geen verzegeling van dezelve. Het vagevuur is maar een versiersel om aan geld te raken. De offerande in de mis, tot nut voor de doden, brengt hun immers zoveel verkwikking aan, als 't vagevuur smart.
- (b) 't Moet niet bediend worden aan stervenden en zieltogenden; want die zijn niet in staat, om door het geloof het teken met de betekende zaak te

verenigen, en als een zegel zich toe te passen. De inbeelding, dat men hun dan Christus ingeeft, en dat ze zo in en met Hem sterven, en alzo zeker zalig worden, is alzo waar, als de fabel van 't vagevuur.

- (c) 't Moet ook niet gegeven worden aan kinderen, omdat ze niet in staat zijn zichzelf te beproeven, en om gelovige toepassingen door het sacrament te maken.
- (d) Ook niet aan ongedoopten; omdat niemand eten kan, zo hij niet eerst geboren is, en niemand aan de maaltijd met de kerk kan aanzitten, of hij moet eerst zijn in de kerk, en tot een lid van dezelve aangenomen zijn, en daarvan verzegeld zijn.
- (e) Ook moet het niet bediend worden aan die vreemd zijn van de ware leer, aan de ongelovigen, die buiten zijn, 't zij dat ze nooit tot de kerk behoord hebben, 't zij dat ze geëxcommuniceerd zijn, zolang zij in die staat zijn, omdat zij geen deel hebben aan de beloften, aan Christus, aan de gemeenschap van de heiligen.

1. Aan wie wel.

Maar 't moeten zijn ware gelovigen. De ware gelovigen alleen hebben voor zichzelf recht aan de beloften, aan Christus, aan de gemeenschap der heiligen, en zo ook aan de bondtekenen. Maar de kerk oordeelt niet van het inwendige, de kennis van eens anders wedergeboorte is de grond niet, waarop zij iemand aan de heilige tafel laat gaan; maar zij laat toe allen, die verstandige belijdenis doen van de ware leer van het evangelie, en die een leven leiden, dat met de belijdenis overeenkomt.

2. De plaats is onverschillig, als 't maar geschiedt in de gemeente.

De plaats, waar dit sacrament bediend wordt, geeft niet tot hetzelfde, en daarom is het onverschillig, of het is een openbare vergaderplaats, die men kerk noemt, dan of het een particulier huis is, berg, dal of spelonk, 't is eveneens. Men heeft zich te voegen naar de staat van de kerk, 't zij in de vrijheid, 't zij in de vervolging. Doch het moet geschieden in de vergadering van de gemeente, 't zij dat ze groot of klein is. Het Avondmaal te brengen tot de zieken, smaakt naar bijgeloof; het met enige weinigen van de gemeente heimelijk in een heimelijk huis te houden, smaakt ten minste naar scheuring.

3. De wijze moet zo na komen aan het eerste Avondmaal als men kan.

De beste of uitwendige wijze van het houden van dit sacrament, moeten zodanig zijn, die allernaast overeenkomen met het eerste Avondmaal van Christus, en met het houden van het Heilig Avondmaal van de apostelen en apostolische kerken, in de Heilige Schrift beschreven. Daar werd het sacrament gehouden, aan een tafel zittende; omdat het een maaltijd is, zo past het ook dat men het zo houde, als men de gewone en buitengewone maaltijden houdt.

Het een voor een komen tot een *theater*, 't welk men de naam van *altaar* geeft, en aldaar uit de hand van de dienaar, het brood telkens van het altaar nemende, en het de communicant gevende, te ontvangen, het knielende ontvangen, het zich laten in de mond steken, is bijgelovig, of geeft aanleiding tot bijgeloof.

Het gaan voorbij de tafel, en al gaande en staande het sacrament te gebruiken, is niet zo stichtelijk en zo wel overeenkomende met de eerste bediening als het zitten aan de tafel, 't zij dat de dienaar een voor een het brood en de beker toereikt, 't zij dat hij het brood in de schotels breekt, en alzo de aanzittende gasten toezendt, en daarna de beker evenzo van hand tot hand doet overhandigen.

4. Tijd wanneer, en hoe dikwijls is onbepaald.

De tijd wanneer, en hoe dikwijls, kan men ook niet bepalen, dit geeft ook niet tot het wezen van het sacrament. 't Is betamelijkst dat men het houdt op de sabbat, als de gemeente samenkomt, en dat tegen die tijd, als men gewoonlijk zijn maaltijd houdt, opdat men door de begeerte des lichaams naar spijs te bekwamer worde, om dit geestelijk voedsel, brood en wijn, te nuttigen. Christus stelde het op een avond in, omdat Hij het niet eerder kon instellen, omdat het laatste Pascha op de avond moest gegeten worden, en Hij kon het niet later instellen, omdat zijn lijden in dezelfde nacht begon. Dus hebben wij dit sacrament in zijn natuur en omstandigheden voorgesteld. Ziet de praktijk in het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 41: Praktijk van het Heilig Avondmaal in de voorbereiding, betrachtning en nabetrachtning

Hoofdstuk 41

Praktijk van het Heilig Avondmaal in de voorbereiding, betrachtning en nabetrachtning.

Alles, waarin de meeste nuttigheid voor de kinderen van God steekt, wordt meest bestreden van de duivel en zijn aanhang; onder deze is ook het Heilig Avondmaal. Wat een zware rook van allerlei ketterijen is uit de afgrond voortgekomen, om de natuur van dit sacrament te verdonkeren, welke wij in het vorige hoofdstuk, door het licht van de waarheid hebben verdreven. Als de duivel de waarheid niet meer kan verduisteren, dan tracht hij de oefening derzelve te beletten of te bederven, 't zij met allerlei ruigte in de kerk te brengen, en aan de h. tafel te voeren, omdat hij weet, dat de zegen daardoor zeer wordt verhinderd, [Jer. 5:25-26](#); 't zij met de gelovigen omtrent die tijd meest te bestormen, om ze tot zonden, en daarop tot ongelovigheid te brengen, en hen af te leiden tot verwaarlozing van de tijd, en het

werk, dat dan te doen is. Dies moet een ieder gelovige omtrent die tijd bijzonder op zijn hoede zijn, en trachten, dat hij dit sacrament tot zijn nut gebruike. Hiertoe is nodig een goede Voorbereiding, Betrachting en Nabetrachting.

VAN DE VOORBEREIDING.

I. Er is een grote noodzakelijkheid, dat een ieder, die met nuttigheid ten Avondmaal wil gaan, zich tevoren daartoe schikke en bereide; want:

- (k) Omdat de gelovigen nog de oude Adam en aardsgezindheid in zich hebben, zakken ze nog gedurig wederom naar de aarde, gelijk de gewichten in een uurwerk, waardoor zij zich onbekwaam bevinden, als er iets bijzonders te verrichten is. Daarom hebben ze zich bijzonder in zulke gelegenheden op te beuren, te verwakkeren en te vergeestelijken, om geestelijke dingen geestelijk te verrichten.
- (l) Ieder zal daar nauw bezien worden, of hij ook een bruiloftskleed aan heeft, dat is, in een behoorlijke gestalte van het hart aldaar verschijnt. [Matth. 22:11-12](#). *En als de koning ingegaan was, om de aanzittende gasten te overzien, zag Hij aldaar een mens, niet gekleed zijnde met een bruiloftskleed. En Hij zei tot hem: Vriend! hoe zijt gij hier ingekomen, geen bruiloftskleed aanhebbende?* Daarom is het noodzakelijk, tevoren het bruiloftskleed aan te trekken, om alsoo een aangename gast te zijn.
- (m) Hierbij komt, dat het een extra-ordinair (buitengewoon) werk is. Men nadert tot God op een buitengewone wijze, en dat zeer nabij; men komt daar als een bondgenoot, onder de bondgenoten; men zit daar aan des Heeren tafel, in 't licht van zijn tegenwoordigheid, en men nuttigt daar de tekenen en zegels van des Heeren Jezus' gekruist lichaam en vergoten bloed. En omdat de Heere geheiligd wil zijn in degenen, die tot Hem naderen, zo is het wel nodig te bedenken: *Waarmee zal ik den Heere tegenkomen, en mij bukken voor den hogen God?* [Micha 6:6](#). En daarom moet men zich tot dat buitengewone werk, ook op een buitengewone wijze bereiden.
- (n) Ook is het 't bevel Gods, dat men buitengewoon tot God naderende, zich zelf tevoren daartoe schikke. Als de Heere tot het volk zou afkomen op de berg Sinaï, gaf de Heere bevel aan Mozes, zeggende: *Heilig hen heden en morgen, en dat zij hun kleren wassen, en bereid zijn tegen de derde dag*, [Exod. 19:10-11](#). Als Israël door een wonder Gods, droogvoets door de Jordaan zou gaan. zo was het gebod: *Heiligt u; want morgen zal de Heere wonderheden in het midden van ulieden doen*, [Jozua 3:5](#). Als Mozes tot het brandende braambos, een teken van Gods buitengewone tegenwoordigheid, naderde, zo was de stem: *Trek uw schoenen uit van uw voeten; want de plaats, waarop gij staat, is heilig land*, [Exod. 3:5](#). Als Samuël Isai en de oversten ten offer nodigde, zei hij: *Heiligt u, en komt met mij ten offer*, [1 Sam. 16:5](#). Als de priesters tot het altaar zouden naderen om te offeren, moesten ze zich eerst wassen. Alzo dan ook wij, als wij tot de heilige tafel zullen naderen, moeten wij ons eerst bereiden.
- (o) Ook zal men doorgaans bevinden, dat men zegen ontvangt, nadat men zich voorbereid heeft. Ik zeg doorgaans; want het gebeurt wel, dat een godzalige de

voorbereiding, tot het laatst toe heeft versloft, en op 't laatst zich er ook niet wel toe kan schikken, in een korte tijd zo gevoelig kan inzinken in zijn walgelijkheid, nietigheid en zondigheid, en zo levendig de Heere Jezus kan aannemen, en de vrije genade erkennen, en zo ernstig kan opstaan uit zijn zondige staat, dat hij in het geloof aangaat, en wel vele gevoelige vertroostingen ontvangt, zodat hij verwonderd staat, en zegt: *Heb ik ook hier gezien naar die, die mij aanziet?* [Gen. 16:13](#). Daarentegen gebeurt het wel, dat een gelovige, die veel werk van de voorbereiding gemaakt heeft, én in de voorbereiding, én in het gebruik duister, troebel en zwakgelovig blijft, en zo hij al licht in de voorbereiding gehad heeft, dat wel aan de tafel een schielijke duisternis en doodsheid op hem valt, zodat hij, die gemoedigd heenging, droevig weer naar zijn plaats keert. Doch of dit wel gebeurt, moet men daarom de voorbereiding niet verzuimen; want 't is zijn plicht, hij heeft Gods weg in te slaan, en doorgaans geeft God op ernstige voorbereiding zegen, 't zij iets dat hij beoogde, 't zij iets dat hem voor die tijd nuttiger is. De belofte zal aan hem bewaarheid worden: *Gij zult Mij zoeken en vinden, wanneer gij naar Mij zult vragen met uw gehele hart*, [Jer. 29:13](#). Immers de ziel zal zich niet beschuldigen van slofheid, maar nog vrede vinden in haar oprechte pogingen. Uit deze ziet men de noodzakelijkheid van de voorbereiding.

Beletselen.

II. Of men wel de noodzakelijkheid van de voorbereiding ziet, zo laat men zich nochtans zeer licht verhinderen, en van dezelve afhouden.

- Door uitstellen, 't is: *ja ik moet, ik wil, ik zal mij begeven tot de voorbereiding; maar 't is dan, en dan, als dat voorbij, als dat gedaan en aan kant is, ik ben nu te onbekwaam*; en van dat dan komt dikwijls niet veel van. Ondertussen ontglipt de tijd, die men telkens meende nog te zullen hebben, en men wordt als overvallen met de zaak zelf, eer men zich bereid heeft, en men vindt zich dan nog onbekwaam, om het laatste tijdje nog wèl te gebruiken, en dan moet het er zo onbereid mede door.
- De duivel is listig bezig, dan met ons zo zovele bezigheden te verschaffen, dat men geen tijd schijnt te hebben tot de voorbereiding, dan met bijzondere gelegenheid te geven, tot opwekking van de begeerlijkheden, en tot vallen in zonden, zodat men als kaf door de wind om en om geslingerd wordt, en dus tracht hij het hart te jagen, en het geen stilte te geven tot bedaarde gedachten te vormen.
- Soms stelt men in twijfel, of men wel zal aangaan; *dit en dat is er in de weg, ik ben zo duister, zo ongelovig, zo verward; zou het niet best zijn, dat ik voor ditmaal niet aanging?* En zo tussenbeide staande, even of het in hun eigen keur was, om het te doen of te laten, zo gaat de tijd en lust weg. Maar als men vaststelt: ik moet gaan, ik zal gaan, dan wordt men ernstiger gedreven tot de voorbereiding.
- En als men zich nu ter voorbereiding zal begeven, zo staat het werk wel geheel zwaar voor, en men bevindt zich geheel onbekwaam om dat zware werk te verrichten. *Zo ingespannen te zijn, zich zelf nauw te onderzoeken, over de zonden te treuren, te bidden en te wenen, een vastendag te houden, dat zijn*

dingen, die mij te zwaar zijn, zij zijn mij onmogelijk; en dus laat men het staan, of stelt men het van dag tot dag uit, of men begint het al schoorvoetende, dat men op een Evangelische wijze moest te werk gaan: zich maar stil houden en wachten op de Geest, en die bewegingen stilletjes opvolgen, zover men kan: want 't is hier niet door kracht, noch door geweld, maar 't moet door de Geest geschieden.

- 't Gebeurt ook wel, dat, als men zich tot de voorbereiding begeeft, dat men zich onbekwamer bevindt, dan men meende dat men was, ja men wordt geestelozer, verwarder, duisterder dan men te voren was en men raakt wel van een levende gestalte in een dode, van een gelovige staat in een ongelovige, zo omtrent de waarheden als ten opzichte van zijn staat, waardoor men wel moedeloos wordt, en men zou het werk wel laten staan. Daar men die gestalte moest aanmerken als voortekenen, dat God op een zonderlinge wijze wil voorkomen, veel genade wil geven. Daarom, loopt dan niet weg, laat het werk niet staan, maar grijpt moed en wacht op de Heere, en Hij zal uw hart versterken.

III. Komende dan tot het werk van de voorbereiding, zo zijn er drie zaken te betrachten:

- (l) Een opwekking van verlangen.
- (m) Een beproeving van zich zelf.
- (n) Een versiering.

1. In verlangen.

IV. Allereerst. Men moet in zich trachten te verwekken een sterk verlangen om onder het volk van God, onder de feesthoudende menigte voor de Heere te mogen verschijnen, om te aanschouwen het goede van de uitverkorenen, om zich te verblijden met het volk des Heeren, en zich te roemen met zijn erfdeel. Hoe verlangde David daarnaar! [Psalm 27:4](#). *Eén ding heb ik van de Heere begeerd; dat zal ik zoeken; dat ik al de dagen mijns levens mocht wonen in het huis des Heeren, om de liefelijkheid des Heeren te aanschouwen, en te onderzoeken in Zijn tempel.* Psalm 42:3 [[Ps. 42:2](#)]. *Mijn ziel dorst naar God, naar de levende God. Wanneer zal ik ingaan, en voor Gods aangezicht verschijnen?*

Hoe droevig was hij, als hij daarvan verstoken was! Psalm 42:5 [[Ps. 42:4](#)]. *Ik gedenk daaraan, en stort mijn ziel uit in mij, omdat ik placht heen te gaan, onder de schare, en met hen te treden naar Gods huis, met een stem van vreugdegezing en lof, onder de feesthoudende menigte.* [Psalm 120:5](#). *O wee mij, dat ik een vreemdeling ben in Mesech, dat ik in de tenten Kedars wone!*

Hoe verblijd was hij, als hij bij 't volk van God in de tempel mocht zijn! [Psalm 122:1-2](#). *Ik verblijd mij in degenen, die tot mij zeggen: Wij zullen in het huis des Heeren gaan. Onze voeten zijn staande in uw poorten, o Jeruzalem!*

Laat dan ook uw begeerten daartoe gaande gemaakt worden. Laat mij toe, dat ik uw lust eens gaande make, en u opwekke.

Opwekking: de plaats is een portaal van de hemel.

V. 1. De vergaderplaats, waar het Heilig Avondmaal gehouden wordt, is alsdan niet anders, dan een portaal van de hemel, men mag daarvan zeggen met Jakob, [Gen. 28:16-17](#). *Gewisselijk is de Heere aan deze plaats. Hoe vreselijk (ontzagwekkend) is deze plaats! Dit is niet dan een huis Gods, en dit is de poort des hemels!* De hemel doet zich over die plaats open, en de stralen van de Goddelijke heerlijkheid en genade dalen tot in die plaats neer, en vervullen dezelve met de tegenwoordigheid Gods.

- (g) De Vader komt tot hen met Zijn goedgunstigheid, en openbaart Zich vriendelijk aan Zijn gunstgenoten, hun toesprekende: *Ammi, ruchama! Mijn volk, de ontfermde! U heb Ik liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid; Ik ben hier tot u gekomen, om Mijn genoegen en Mijn liefde bekend te maken en te doen gevoelen.*
- (h) De Heere Jezus, de Bruidegom, komt in Zijn liefde tot hen om met hen Avondmaal te houden, en hen het met Hem te doen genieten; Hij ziet ze rondom in liefde en vermaak aan.
- (i) Daar is de Heilige Geest werkzaam, en vervult de ziel met licht, genade en vertroosting.
- (j) Daar zijn menigten van heilige engelen, en vermaken zich in de genadige komst Gods tot Zijn volk. Zij letten op eens ieders gedrag, zij sporen na, zoveel zij kunnen, wat beweging een ieder heeft.
- (k) Hier zien ze een die bezwijkt van verlangen, daar een die dronken is van liefde, daar valt er een in bezwijming wegens het weg-zijn van Jezus, daar buigt zich een ziel neer door droefheid; daar zit er een, die men de dodelijke benauwdheid uit de ogen zien kan, omdat het hart zo beklemd, zo hard is, dat er niet een zucht naar boven kan uitkomen; daar biggelen de stille tranen langs de wangen, omdat de Trooster, die hun ziel vertroosten zou, verre van hen is; en ginder is er een, die sterk in 't geloof is, en op de waarheden en beloften Gods staat, als op een rots. Hier kleeft er een achteraan, daar leunt er een lieflijk op haar Liefste, daar is er een bezwaard met zonden, en komt met die zware last tot Jezus om verlost te worden, daar komt een klein kindeken in eenvoudigheid aan, daar ontvangen enige stromen van genade en vertroosting, zodat ze tot overloeps toe vol zijn. En al het uitzien, al het reikhalzen, al het zuchten, alle tranen, alle uitgangen van liefde, alles gaat naar Jezus, en eindigt in God; daar komen alle gezichten, alle bewegingen als in een Middelpunt te samen. Dit alles zien de engelen met wonder-vermaak aan, en verheerlijken God wegens zijn genade en goedheid over de mensen. Hier is het huisgezin Gods, hier zijn de geestelijke vrienden eens bij elkaar, om zich in de tegenwoordigheid van hun hemelse Vader en hun lieve Bruidegom Jezus te vermaken. Wiens hart zal op 't beschouwen van deze vertoningen niet gaande gemaakt worden, om ook daar heen te gaan, en mede onder die vergadering te zijn, en zich mede in de Heere te vermaken? Een dorre ziel zal zelf zeggen: ik wil daarheen, ik krijg wel eens een zegen mee.

Daar wordt men geleid om onzienlijke dingen te beschouwen.

VI. 2. Merkt die vergadering aan als wordende ingeleid in de binnenkamers,

[Hooglied 1:4](#); in het paleis van de koning, [Psalm 45:16](#) [[Ps. 45:15](#)]; waar hun allerlei wonderen vertoond worden, *die geen oog heeft gezien, noch oor gehoord, noch ooit in het hart des mensen is opgekomen, welke God bereid heeft voor degenen, die Hem liefhebben.* O, wat toont de Heere hen daar al heerlijke zaken; wat al zoetigheden geeft Hij hun daar te smaken!

- (l) Daar laat hij zijn kinderen diep inzien in het eeuwig, vrijwillig voornemen van de eeuwige verkiezing, dat Hij hen van eeuwigheid af gekend, liefgehad, en gesteld heeft tot verkrijging van een zaligheid, die alle begrip te boven gaat.
- (m) Daar openbaart Hij hen het verbond van de verlossing, de raad des vredes tussen Jehovah, en de Man, Wiens Naam is Spruit, met alle de voorwaarden en beloften, en de gewillige stelling des Zoons tot een Borg van die uitverkorenen, en hoe dat verbond is hun vastigheid en zaligheid.
- (n) Daar openbaart Hij hun zijn onbegrijpelijke wijsheid in de weg, waardoor Hij hen tot zaligheid leidt, dat Hij hen eerst onder de zonde besluit, en in staat van geheel gemis en vervreemding van God laat komen, en daarna hen, in betoning van Zijn wonderbare barmhartigheid, daar wederom uithelpt.
- (o) Daar toont Hij hen het werk van de verlossing; daar zien ze Jezus, komende in het vlees, en volgen Hem van de kribbe tot aan het kruis, in zijn prediken, goeddoen, lijden en sterven; en dat niet alleen als een waarheid, maar levendig, van nabij, in de gestalten van de zaken zelf en al de volmaakheden Gods, die zich daarin opdoen; bij ieder blijven ze staan, over ieder verwonderen zij zich.
- (p) Hij toont hen alle de wonderlijke wegen, door welke de Heere hen getrokken en tot hiertoe geleid heeft.
- (q) Daar openbaart Hij hen iets van de toekomstende heerlijkheid, en dat wel tot verrukkens toe.
- (r) Daar verzekert en verzegelt Hij hen van Zijn eeuwige liefde, en vastheid van hun staat, en laat ze gaan met een liefelijke kus van Zijn mond.

Jezus Zelf nodigt vriendelijk.

VII. 3. Overlegt eens de zoete en vriendelijke uitnodiging van de Heere Jezus Zelf. Hij heeft u niet van node, Hij kon u wel hebben voorbijgegaan, en anderen genodigd; maar nu Hij tot u zegt: *Komt, want alle dingen zijn gereed!* En deze zijn uitnodiging met zo vele zoete beweegredenen vergezelschap gaat, ja, u laat in Zijn naam bidden, of gij toch wilde komen. En wat meer is: *Hij zelf staat aan de deur en klopt, wachtende, dat gij Hem opendoet, en dat Hij met u Avondmaal houde, en gij met Hem,* [Openb. 3:20](#). Dit erkende de bruid, zeggende, [Hoogl. 5:2](#), *Ik sliep, maar mijn hart waakte; de stem mijns Liefsten, die klopte, was: Doe Mij open, Mijn zuster, Mijn vriendin, Mijn duive, Mijn volmaakte! want Mijn hoofd is vervuld met dauw, Mijn haarlokken met nachtdruppen.* Omdat Hij u dan zo vriendelijk roept en nodigt tot zijn gemeenschap, zou u dan nog weglopen of blijven staan? Nee; maar ontbrandt in liefde tot zo'n vergadering, en laat de ziel als vleugelen aannemen, om daarheen te vliegen.

Daar belijdt men Jezus.

VIII. 4. In het Heilig Avondmaal is een openbare belijdenis van de Heere Jezus. De feesthoudende kerk komt alsdan in het openbaar uit voor de gehele wereld, en roept uit, dat Jezus Christus is de enige en volkomen Zaligmaker, hun Hoofd, en hun Heer. Zij houdt gedachtenis van Zijn lijden en dood als het enige zoenoffer; zij verkondigt de dood des Heeren, als het enige fundament van vrede, troost en leven. 't Is de weg Gods door de belijdenis van de Heere Jezus mensen te bekeren, en Zijn kerk te vergaderen. 't Is de eer, die de Vader aan de Heere Jezus op Zijn lijden heeft toegevoegd. En een waar gelovige heeft liefde tot de Heere Jezus, en waar liefde is, is begeerte om van haar Beminde te zeggen: Zulk Eén is mijn Liefste, ja zulk Eén is mijn Vriend, [Hoogl. 5:16](#). De Heere Jezus let er nauw op Wie zich Zijner niet schaamt, en wie lust heeft Hem te belijden, en met de kerk te zijn tot eer en lof van Hem, belooft Hij, dat Hij ze wederom belijden zal voor Zijn Vader, voor de engelen en voor de gehele wereld. Omdat dan nu in het houden van het Heilig Avondmaal een openbare belijdenis van de Heere Jezus is, wie wordt dan niet gaande gemaakt om onder dat belijdend en uitroepend volk, *dat Jezus Koning is*, te zijn, daar men in tijd van vervolging het niet zou willen nalaten, al zou men daarom sterven.

Daar oefent men gemeenschap met Christus.

IX. 5. In het Heilig Avondmaal oefent men gemeenschap met Christus. Daarnaar is immers al uw verlangen, daarin is immers uw leven, over het gemis is immers de ziel ontroerd; daar verzekert de Heere Jezus de gelovigen van hun deel aan Hem, en van zijn liefde tot hen. Daar werkt de Heilige Geest doorgaans gevoeliger, en toont hun aan de ene zijde de beloften, en de hoedanigheden van degenen, die erfgenamen van dezelve zijn, en aan de andere kant toont Hij hun genaden, die in hen gelegd zijn, en doet hen also uit het Woord het besluit opmaken: *aan hen, die zo en zo zijn, belooft de Heere zulke en zulke zaken; nu, ik bevind in de tegenwoordigheid Gods zulke en zulke gestalten in mij; zo zijn dan die en die beloften voor mij, en de Heere is waarachtig, dus zal Hij ze ook aan mij vervullen*. De gelovigen merken daarbij de tekenen in het Heilig Avondmaal aan als een zegel en trouwpenning, hun verzekerende, dat zij waarlijk Christus eigen zijn, en dat Christus de hunne is. Hier werkt de Heilige Geest onmiddellijk, en getuigt met hun geest, dat zij kinderen van God zijn, en drukt hun én Woord én zegel én besluit zo krachtig op hun hart, dat ze weten, dat de Heere Jezus hen liefheeft, en daardoor wordt hun liefde wederom *tot Hem gaande, en oefent aldus een nauwe gemeenschap met Christus*. Ziet hiervan: [1 Kor. 10:16](#): *De drinkbeker van de dankzegging, die wij dankzeggende zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus?* Hierdoor moest immers een gelovige gaande gemaakt worden tot genieting van het Heilig Avondmaal.

Daar worden dierbare genaden uitgedeeld.

X. 6. Niet alleen is in het Heilig Avondmaal een verzegelende gemeenschap met

Christus, maar daar geniet men wel buitengewone en verrukkende genaden, men wordt wel eens met de drie discipelen gebracht op de heilige berg, en men ziet Christus in Zijn heerlijkheid; men wordt daar wel eens gevoerd in het wijnhuis, en Hij breidt Zijn liefde als een banier over hen uit. Hij en de Vader komen en maken woning bij hen; Hij doet ze wel met vreugde water scheppen uit de fontein des heils, dat koren en die most doen de lippen zelfs van de slapende jongelingen en jonge dochters spreken. Hij kust hen met de kussen van Zijn mond; Hij verzadigt ze aldaar met het goede van Zijn huis, en met het heilige van Zijn paleis, en doet hen roemen met vrolijk zingende lippen. *Die dan dorst heeft, die kome; en die wil, neme het water van het leven om niet.*

Daar oefent men gemeenschap met de gelovigen.

XI. 7. Hierbij bedenkt wat een zoet gezelschap daar bij elkaar is, daar zijn de kinderen van God eens bij elkaar, om voor het aangezicht van hun hemelse Vader, en hun beminde Jezus, zich met elkaar te vermaken. Daar laten ze hun liefde tot elkaar uit, daar scheidt men zich geheel van de wereld af, en men versmaadt haar liefde als genoeg hebbende aan de liefde tot elkaar, en men breidt zijn liefde uit, niet alleen tot die, welke men kent, maar ook tot alle gelovigen, die men niet kent.

Men verenigt zich niet alleen met de godzaligen, die daar tegenwoordig zijn, ja met de engelen en met de zielen van de volmaakt rechtvaardigen in de hemel. *Zij zijn gekomen tot de berg Sion, en de stad des levenden Gods, tot het hemelse Jeruzalem, en de vele duizenden van de engelen; tot de algemene vergadering en de Gemeente van de eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn, en tot God de Rechter over allen en de geesten van de volmaakte rechtvaardigen; en tot de Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus, en het bloed der besprenging, [Hebr. 12:22-24](#).* Is de wereld hun vijand: haat, veracht, vervolgt, verdrukt die hen, daar is geen nood, zij kunnen haar liefde wel missen, zij hebben beter gezelschap, zij verkwikken zich zoetelijk in de liefde tot elkaar; deze hun eenheid betuigen ze in het Heilig Avondmaal door het eten van hetzelfde brood, en het drinken uit dezelfde beker. [1 Kor. 10:17](#). *Eén brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, omdat wij allen ééns broods deelachtig zijn.* Dus houden de kinderen van God hier de voorbruiloft.

Daar krijgt men kracht tot heiligmaking.

XII. 8. Doet hierbij, dat men door het Heilig Avondmaal sterker wordt in heiligmaking, om zonden te doden en de Heere welbehaaglijk te leven; want hier is versterkende spijs en drank, hier wordt het geloof versterkt, hier wordt de liefde gaande gemaakt, en meer bevestigd, hier is een vereniging met Jezus, het leven van de ziel, hier is een gewillige verbintenis om de Heere te dienen, hier is een verplichting tot kinderlijke gehoorzaamheid, hier is men verliefd geworden op de gedurige gemeenschap met God, die door de zonde wordt verhinderd, en door de oefening van de Godzaligheid wordt aangewakkerd. Daarom wordt de ziel al stilletjes blinkende gelijk Mozes' aangezicht; zij is als de bruid van Christus, krijgende duivenogen, om gedurig haar Beminde in 't oog te houden, en van alle

begeerlijke dingen af te zien; zij heeft lust om haar Beminde te verblijden, daarom voegt zij zich naar Zijn wil.

Indien er nu bewegen aan is, zo moet een gelovige, hoe traag hij ook is, en hoe vele moeilijkheden en tegenwerpingen hij ook gewoon is bij te brengen, gaande gemaakt worden in verlangen naar het Heilig Avondmaal, en met Mozes zeggen: *Ik zal mij daarheen wenden, en bezien dat grote gezicht*, [Exod. 3:3](#).

2. Bestaat in beproeving.

XIII. Het tweede dat tot de voorbereiding nodig is, is de beproeving van zich zelf, of men in staat is om te mogen en te kunnen tot de tafel toetreden, en geestelijk te eten en te drinken. Hier zullen wij vier zaken voorstellen:

- (e) Dat de beproeving noodzakelijk is.
- (f) Dat de onbekeerden niet mogen toetreden.
- (g) Dat bekeerden niet mogen afblijven.
- (h) Hoe zwakgelovigen zich moeten opbeuren.

(1) Is noodzakelijk; want het is bevolen.

XIV. De beproeving van zich zelf, eer men ten Heilig Avondmaal gaat, is een zeer nodig werk; want,

- 't Is een uitdrukkelijk bevel: [1 Kor. 11:28](#). De mens beproeve zich zelf, en ete also van het brood, en drinke van de drinkbeker.
- 't Is niet voor iedereen; een vreemdeling, een onbesnedene, een verontreinigde mocht van het Pascha niet eten. [Exod. 12](#). *Tot de godloze zegt God: Wat hebt gij Mijn inzettingen te vertellen? en neemt Mijn verbond in uw mond?* [Psalm 50:16](#). Christus nodigt vrienden, [Hoogl. 5:1](#); hongerigen en dorstigen, [Jesaja 55:1](#).
- 't Is een schrikkelijke zonde onwaardig te eten en te drinken: [1 Kor. 11:27](#).... *die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren*. Een schrikkelijk oordeel hangt zulken over 't hoofd: [1 Kor. 11:29](#). *Die onwaardig eet en drinkt, die eet en drinkt zich zelf een oordeel, niet onderscheidende het Lichaam des Heeren*.

Verkeerde inbeelding.

XV. 4. Velen hebben een verkeerde inbeelding van zich zelf, zij meten zich zelf met zich zelf; zij menen dat ze wel bekwaam zijn, want zij hebben geen twist met hun naasten, zij zijn gedoopt, zij gaan naarstig tot het gehoor van Gods Woord, zij leven zo, dat niemand op hen wat weet te zeggen, zij geloven dat Christus de Zaligmaker is, men moet daar niet aan twijfelen, dat men wel zalig zal worden, dat Christus ook mijn Zaligmaker is; daarom al dubbel wel, Christus nodigt en beveelt het ons, ik wil de Heere dan daarin gehoorzamen. Anderen voegen daarbij een afhouden voor die tijd van hun beminde zonden, lezen in vrome boeken, en bidden wel eens te meer, en dus stelt men zich in een plooi van vroomheid, en men gaat also gerust heen, en eet en drinkt zich zelf een oordeel.

Velen kunnen zich niet beproeven.

XVI. 5. Velen kunnen zich zelf niet beproeven; zij kennen, noch de hoedanigheden, die een ieder, die ten Avondmaal zal gaan, moet hebben, noch zich zelf, en weten zelf niet dat men zich beproeven moet, en gaan also onbeproefd heen, en halen zich Gods toorn op de hals.

Willen niet.

6. Velen willen zich niet beproeven; want zij weten, dat het onklaar opkomen zou, zij zouden benauwd worden en twijfelen aan hun zaligheid, zij zouden misschien niet durven ten Avondmaal gaan, en wat zouden de mensen dan van hen zeggen; daarom dekken ze de pot toe, en leven gerust in hun zonden, en verzwaren die door het onwaardig eten en drinken. Is het dan niet wel nodig dat ieder zie, hoe het met hem is?

Beproevende komt er ernst.

7. Als men zich ter beproeving zet en het Woord van God tot de toetssteen neemt, dan begint er ernst en bekommring te komen; bevindt men zich onbekeerd of twijfelt men aan zijn bekering, men raakt aan 't zoeken, bidden, schreien, en tot Jezus lopen; ziet men ware genade in zich, daar komt blijdschap en vrijmoedigheid om door het geloof toe te treden. Ziet, uit al deze blijkt, hoe nodig en nuttig het is zich zelf te beproeven.

(2) Onbekeerden mogen niet toetreden.

XVII. Een onbekeerde mag niet toetreden. Een vreemdeling, een onbesnedene, een verontreinigde mocht van het Pascha niet eten, en zo nu ook niet van het brood en deze drinkbeker; voor onbekeerden is niet een enige belofte, en dies ook geen verzegeling. Onbekeerden zijn dood in zonden en misdaden; nu, doden kunnen niet eten; 't geloof is de mond en de hand van de ziel. De onbekeerden hebben geen geloof; dies kunnen ze niet eten van dat brood, dat alleen voor de gelovigen is bereid; en doen ze het dan evenwel, zo hebben ze te weten, dat ze Christus bespotten, zich schuldig maken aan het lichaam en bloed van Christus, en Hem als opnieuw met de Joden kruisigen.

En vraagt men: *Wie zijn onbekeerden?*

Ik antwoord:

10. onwetenden, die zelfs geen letterkennis hebben van Christus' persoon, naturen, borgtocht, vernedering en verhoging, noodzakelijkheid van voldoening, en kracht van Christus' dood; die nog geen kennis hebben van de natuur van het geloof, van de wedergeboorte, van geestelijk leven, van Gods rechtvaardigheid en des zondaars verdoemelijkheid; die de natuur van het Heilig Avondmaal niet verstaan, en het teken met de betekende zaak niet weten te verenigen, en het niet kennen als een zegel.
11. Die niet vernederd zijn over de zonden, en gerust leven kunnen zonder de verzoening in Christus te zoeken, die geen verlangen hebben naar het gevoel van de vergeving van de zonden, naar troost, naar verzekering van zaligheid, naar heiligmaking, en naar een leven in de vertegenwoordiging van God; maar zorgeloos en gerust leven, zonder die dingen deelachtig te zijn.

12. Die geen oefening van het geloof hebben, en niet werkzaam zijn in Christus als de Borg te kiezen, naar Hem te verlangen, uit te zien, Hem met biddingen en smekingen aan te lopen, Hem aan te nemen tot rechtvaardigmaking en heiligmaking, zich aan Hem over te geven, en 't hart op Hem te zetten, en in vereniging met Hem te leven.
13. Die nog geheel leven in de aarde, wier lust, verlangen, zoeken, bekommelingen, liefde, vergenoegen, vreze, alleen is in de aardse dingen, in de begeerlijkheden van de ogen, in de begeerlijkheden van het vlees, in de grootsheden van dit leven, 't zij dat men uitwendig een burgerlijk leven leidt, en godsdienstig is, 't zij dat men in grove zonden leeft, of in 't openbaar, of in 't heimelijke.
Zódanigen zijn onbekeerd, dat hebben ze te weten. Deze waarschuwen wij op 't ernstigste, dat zij zich niet verstouten tot de heilige tafel toe te treden, en verkondigen hun, dat ze geen deel aan Christus en aan zijn goederen hebben, dat het Avondmaal voor hen niet is bereid, en zo zij evenwel toetreden, zo verkondigen wij hun de toorn van God.

(3) Bekeerden mogen niet afblijven.

XVIII. Bekeerden mogen niet afblijven, als ze gezond zijn, en gelegenheid hebben om het te kunnen gebruiken; want:

- (a) het is tegen de vriendelijke uitnodiging van Christus.
- (b) 't Is tegen hun eigen vertroosting.
- (c) 't Is tegen hun eigen wasdom.
- (d) 't Is tegen de belijdenis van Christus.
- (e) 't Is tegen de gemeenschap van de heiligen, en tegen al 't goede, dat wij boven hebben voorgesteld.

Indien zij door ergernis te geven, of in twist en haat te leven, of aan een zonde zo te kleven, dat ze voor die tijd geen volkomen besluit willen nemen om op te staan, zich des Heiligen Avondmaals onwaardig maken, zo bezondigen zij zich dubbel, en hebben zich zeer voor de Heere te vernederen. Laat de zodanigen onder de bediening in de kerk blijven, van verre staan, en zien de gelovigen aangaan, en dan bij zichzelf treuren en denken, daar mag ik niet onder zijn.

(4) Hoe onverzekerden zich moeten gedragen.

XIX. *Als iemand in zich zelf te beproeven niet kan komen tot kennis van zijn staat, en geen besluit kan maken, of hij bekeerd is of niet, wat staat zo een te doen? Mag zo een niet wel afblijven?*

Antwoord. Men heeft het nooit voor een voorrecht te rekenen, dat men afblijven mag; maar het moet een zeer grote smart verwekken, dat men niet aangaan mag, dat men afblijven moet; 't is een zeer verkeerde handeling, als men redenen zoekt om 't gemoed te stillen, dat men afblijven mag. Men heeft niet van node, eer men aangaat, een volkomen, vaste, werkzame verzekering zonder bekommernis, dat men in de staat van de genade is, en een terugkeren op die verzekering; maar 't is

genoeg, dat men overtuigd is van de uitgaande daden van het geloof en van de bekering, al durft men dit besluit daaruit niet opmaken: ik geloof, ik ben bekeerd. Een waar gelovige zal in zich bevinden:

86. dat hij met al zijn hart, de ene tijd wel gevoeliger dan de andere tijd, uitgaat naar de Heere Jezus, om door Zijn bloed gerechtvaardigd, om door Zijn volbrenging van de wet met Zijn heiligheid bekleed, en door Zijn Geest veranderd en geheiligd te worden; dat hij naar Jezus uitziет, verlangt, roept, loopt, wacht, zich aan Hem daartoe overgeeft, dat hij tegen het ongeloof worstelt, om Jezus in het hart te brengen, en om verzekerd te worden, dat men in Hem gelooft, en deel heeft aan Hem en zijn goederen.

87. Hij zal bevinden, dat hij niet tevreden kan zijn met te geloven, dat hij genade verkregen heeft, maar dat hij met al zijn hart begeert de bezitting, het genot, de smaak van de goederen van het verbond; dat hij verliefd op een dadelijke vereniging met God, op een leven met een indruk van des Heeren tegenwoordigheid, op vrede van het geweten, op de liefde en vreze des Heeren. Als hij dit mist, zo is hij ontroerd; heeft hij het verloren, hij kan niet rusten, totdat hij het wederom bekomt; want 't is zijn leven, zijn zoetheid, zijn zaligheid.

88. Hij zal in zich bevinden een haat en afkeer van de zonde, een smart als hij zondigt, een telkens weer opstaan, een lopen naar 't bloed van Jezus tot verzoening, een lust en liefde om de Heere welbehagelijk te leven. Hij bevindt in zich een strijd tussen vlees en geest; dat de aardse begeerlijkheden hem gedurig tot de aarde, en van God aftrekken, en dat de geest, het herboren gedeelte, het geestelijk leven, dat in hem is, hem gedurig wederom van de zonde tot God trekt, en dat in deze strijd, dan het vlees tot zijn smart de overhand heeft, en soms tot zijn blijdschap de geest. Als iemand in waarheid deze gestalten en werkingen in zich bevindt, zo is hij in staat om tot de tafel toe te treden, al heeft hij de klare verzekering niet; daar hapert het vele gelovigen aan, of door onkunde van het Woord, of door de zwakheid van het historisch geloof, of door vreze, dat ze zich bedriegen mochten, of dat ze bij de genade nog zovele zonden zien. De zodanigen mogen zich niet afhouden, maar zijn verplicht om onder de feesthoudende menigte toe te treden, om door het gebruik van de tekenen verzegeld te worden van de beloften, die aan zulken, als nu gemeld, gedaan zijn.

3. Bestaat in versiering.

XX. Het derde, dat tot de voorbereiding vereist wordt, is de versiering. Zal iemand ter bruiloft gaan, hij versiert zich met het beste, dat hij heeft. Een bruid versiert zich bij uitnemendheid om aangenaam te zijn aan de bruidegom, en hem te vereren; veel meer moet dat een gelovige doen, opdat de Koning lust hebbe aan zijn schoonheid. De gast, die zonder bruiloftskleed mede ging aanzitten, werd alras gekend en uitgeworpen. [Matth. 22:12-13](#). Dat is ons tot waarschuwing en opwekking, om ook een bruiloftskleed aan te trekken.

Tot de versiering behoort:

XXI. 1. Een verwakking van het historisch geloof, door een stille meditatie en

overdenking van het gehele werk van de verlossing, met goedkeuring en blijdschap over de goedheid, wijsheid, rechtvaardigheid, macht en waarheid Gods, welke zich in het werk van de verlossing opdoen.

(45) Klimt met uw gedachten op tot de fontein van alles, de eeuwige verkiezing; dat het van eeuwigheid Gods welbehagen is geweest stof van verwondering, blijdschap, dankzegging, Godverheerlijking en alzo van zaligheid te geven in het openbaren van Zijn rechtvaardigheid en barmhartigheid, en dat Hij tot die einde voorgenomen heeft enige engelen en mensen om hun zonden te straffen, en anderen gesteld heeft tot verkrijging van de eeuwige gelukzaligheid door enkel genade en vrij welbehagen.

(46) Gaat van daar tot de beschouwing van het verbond van de verlossing of de raad des vredes, dat de Zoon Borg zou zijn voor de uitverkorenen, die door hun eigen moedwilligheid van God zouden afvallen en zich brengen onder de tijdelijke en eeuwige vloek; dat Hij des mensen natuur in enigheid met Zijn Persoon zou aannemen, en als Borg hun zonden als eigen van hen op Zich overnemen, en door Zijn lijden en sterven aan de rechtvaardigheid Gods voldoen, en uitvoeren alles, wat van node was om hen tot de zaligheid te brengen.

(47) Daalt neer tot de schepping des mensen, en tot de verbreking van het verbond van de werken, en tot de beloften van de Middelaar, en tot alle de schaduwen en offeranden, die het volk van God leerden, hoe de beloofde Zaligmaker hen verlossen en zaligmaken zou, en let op het verlangen van de gelovigen, dat de belofte mocht vervuld worden.

(48) Dat de beloofde Messias, na verloop van omtrent vier duizend jaren, in de wereld is gekomen, en de menselijke natuur uit de maagd Maria heeft aangenomen in enigheid des Persoons, en alzo in staat is gekomen, om de borgtocht te kunnen uitvoeren. Dat de Heere Jezus, van zijn geboorte af, de vloek, die op de uitverkorenen lag, op Zich met zulke gewilligheid en liefde heeft overgenomen, en daarom terstond alles tegen had: in armoede werd Hij geboren, en als een verschoveling achter in een schuur in een kribbe gelegd; Hij moest vluchten voor de vervolging van Herodes, in 't zweet zijns aanschijns at Hij zijn brood. Zullende nu Zijn openbare bediening aanvaarden, werd Hij eerst zeer heftig in de woestijn van de duivel bestreden. Hij omging het gehele land, met grote kracht, predikende om de mensen tot bekering en zaligheid te brengen. Hij genas allerlei ellendigen uit het diepste medelijden: blinden, doven, stommen, kreupelen genas Hij. Hij wierp de duivelen uit. Hij wekte de doden op tot vertroosting van de bedroefden, maar kreeg terstond de haat van Farizeeën en Schriftgeleerden, die Hem met allerlei lastering veracht zochten te maken, en daarop toelagden om Hem te doden.

(49) Zijn loop hebbende voleindigd, werd Hij zó met de toorn van God, wegens de overgenomen zonden van de uitverkorenen, overgoten, dat Hij bedroefd werd tot de dood toe. Hij bad met sterk geroep en tranen, het bloedige zweet drupte van zijn aangezicht op de aarde; Hij ging wel tot zijn discipelen, maar niemand ondersteunde Hem. Hij werd van Zijn eigen discipel, Judas, verraden; van zijn vijanden gevangen, als een moordenaar wreed weggesleept, voor het kerkelijk gericht gesteld, vals beschuldigd, als een godslasteraar ter

dood veroordeeld, bespot, in 't aangezicht bespogen, met vuisten geslagen, aan de heidense rechter Pilatus overgeleverd, naar Herodes gebracht, en met een spotachtig kleed door de straten geleid, door 't volk, door ophitsing van de overpriesters, ten kruise geëist, erbarmelijk gegeseld, in spot met een doornenkroon gekroond, met stokken op zijn hoofd geslagen, ter dood gedoemd, uit Jeruzalem naar Golgotha geleid, dragende het kruis, aan het kruis genageld met nagelen, die door Zijn handen en voeten in het hout geklonken werden, met het kruis opgericht, en alzo tussen hemel en aarde opgehangen. Daar hangt de lieve Jezus, bebloed van het hoofd tot de voeten, in de allergrootste smart, in de allergrootste versmaadheid, en moet daarbij de blijdschap van zijn vijanden, hun hoofdschudden, het uitsteken van hun vingers, en allerlei bijtende lasterwoorden zien en horen. God onttrok Hem alle licht en betoning van gunst, vervulde Hem met Zijn toorn en wraak. Hij roept in benauwdheid van Zijn geest uit: *Mijn God! Mijn God! waarom hebt Gij Mij verlaten?* Hem dorst smartelijk, maar edik met gal gemengd wordt Hem te drinken gegeven. De zon wordt verduisterd, zodat een dikke donkerheid Hem nog meer bezwaarde, en ten laatste geeft Hij de geest. Zoveel hield het in Borg te zijn voor een zondaar. Zó betaalde Hij voor u, ware gelovigen, die dit leest of hoort.

- (50) Hij werd begraven, ten derden dage stond Hij van de doden op, na veertig dagen voer Hij op ten hemel, en ontving de allergrootste eer en heerlijkheid aan des Vaders rechterhand, en zal als Rechter terugkomen op de wolken, om de mensen te oordelen.

XXII. Dit alles met een stille bedachtzaamheid te overdenken, is het werk omtrent de tijd van het avondmaal, in *welke men Zijner gedenkt, en Zijn dood verkondigt*. Dit te overdenken zal een klaarder indruk geven van de rechtvaardigheid Gods, van de noodzakelijkheid van de voldoening, van de liefde van Christus, van de zwaarheid van het lijden en van de kracht van de voldoening door hetzelfde.

Gaat daarop voort tot beschouwing van de weg, waardoor God de uitverkorenen brengt tot de gemeenschap van de Zaligmaker. God laat hier en daar in de wereld het Evangelie verkondigen, zendt dienaren die het prediken, roept de zijnen door het Woord niet alleen uitwendig, gelijk Hij velen doet, maar ook inwendig. Hij verlicht ze, overtuigt ze, geeft hun begeerte tot de Heere Jezus, trekt ze tot Hem; geeft hun het geloof, waardoor zij Christus aannemen, en zich aan Hem toevertrouwen tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en zaligheid. Dat God hen alzo wederbaart en tot nieuwe schepselen maakt, en hen ieder naar Zijn raad geleidt, en ten laatste in de verworven heerlijkheid opneemt. Bepeinst meteen op die wegen, waardoor de Heere u tot hiertoe gebracht heeft. Dus ziet men in ieder punt wonderheden, men wordt versterkt in de waarheden, men keurt ze goed met blijdschap, en wordt stilletjes in dezelve overgebracht, en alzo door Zijn raad tot heerlijkheid geleid.

Ootmoed.

XXIII. 2. Tot de opsiering behoort het in staat brengen om een voorwerp te zijn

van vrije genade. Dit geschiedt door het beschouwen van zich zelf, ten opzichte van zijn nietigheid en zondigheid, om daardoor klein te worden; *zulken zijn bekwame voorwerpen van genade: [1 Petrus 5:5](#).... de nederigen geeft Hij genade. [Jes. 57:15](#).... Ik woon bij die, die van een verbrijzelden en nederigen geest is, opdat Ik levend make de geest van de nederigen, en opdat Ik levend make het hart van de verbrijzelden. [Matth. 9:13](#).... Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering.*

Denk dan: wat ben ik, arme worm, dat de Heere aan mij gedenken zou! Ik ben een mens, wiens grondslag in het stof is, en die een lemen hut bewoond, een madenzak, een droge stoppel, een enkel *niet*; zal zó een met God in een verbond komen, en een kind zijn van de Heere der heren, en hieraan verkeren en gemeenschap hebben met de heerlijke en algenoegzame God? Daarbij, ik ben immers niet dan zonde, ik mis van nature het beeld Gods, en de gestalte van de gruwelijke duivel was in mij; wat heeft dat boze hart niet al gruwelen opgeworpen, en dat niet alleen vóór mijn bekering, maar ook nu nog na mijn bekering! Wat al zonden heb ik met woorden, gedachten en daden bedreven, op die plaats, op die tijd, bij en met die, in mijn eenzaamheid! Hoe lusteloos, geesteloos en zondig ben ik in de godsdienst, in het horen en lezen van het Woord, in bidden en zingen, hoe ontrouw ben ik aan de genade, hoe heb ik de Heilige Geest bedroefd! Waarlijk, ik ben niet waardig, dat God op mij zou zien, of mij enige genade bewijzen.

Blijft daar wat op staan, totdat gij recht aangedaan wordt over die zaken, en inzinkt in uw zondigheid; met dat gij daardoor ongelovig zou worden, en uw staat zou verwerpen, ook niet om door de wet en de eeuwige verdoemenis verschrikt en geheel verpletterd te worden, alsof dat alleen de rechte vernedering was; neen, dat heeft doorgaans plaats in de eerste bekering, en dat kan nu zo geen plaats hebben in degene, in wiens hart het geloof is; maar de vernedering, die hier te pas komt, bestaat in deze gestalten:

XXIV.

1. De kleinheid van het hart: [Gen. 32:10](#). *Ik ben geringer dan alle deze weldadigheden. [2 Sam. 7:18](#). Wie ben ik... en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebracht hebt? [Lukas 15:21](#) ... ik ben niet meer waardig uw zoon genaamd te worden.*
2. De Evangelische schaamte, vergezelschap met geloof: [Ezra 9:6](#). *Ik ben beschaamd en schaamrood, om mijn aangezicht tot U op te heffen, mijn God! want onze ongerechtigheden zijn vermenigvuldigd tot boven ons hoofd, en onze schuld is groot geworden tot aan de hemel.*
3. De smart wegens de zondigheid van de zonde: Psalm 51:5-6 [[Ps. 51:3-4](#)]. *Ik ken mijn overtredingen, en mijn zonde is steeds voor mij. Tegen U, U alleen heb ik gezondigd, en gedaan dat kwaad is in Uw ogen.*
4. Verootmoedigende verfoeiing: [2 Sam. 24:10](#). *Ik heb zeer gezondigd in hetgeen ik gedaan heb; maar nu, o Heere! neem toch de misdaad uws knechts weg, want ik heb zeer zottelijk gedaan.*
5. Vreze voor de roede: Psalm 6:2 [[Ps. 6:1](#)]. *O Heere! straf mij niet in uw toorn, en kastijd mij niet in uw grimmigheid!*
6. Belijdenis van de zonden, met erkenning van derzelver hatelijkheid en

verdoemelijkheid: [Psalm 32:5](#). *Mijn zonde maakte ik U bekend, en mijn ongerechtigheid bedekte ik niet. Ik zei: ik zal belijdenis van mijn overtredingen doen voor de Heere.*

7. Hartelijke gebeden om vergeving en vrede van het geweten: Psalm 51:3, 4, 11 [[Ps. 51:1](#), [2](#), [9](#)]. *Zijt mij genadig, o God! naar uw goedertierenheid; delg mijn overtreding uit, naar de grootheid uwer barmhartigheden. Was mij wel van mijn ongerechtigheid, en reinig mij van mijn zonde. Verberg Uw aangezicht van mijn zonden, en delg uit al mijn ongerechtigheden.*
8. Een verheffing van het hart door het geloof op de beloften aan de belijders van de zonden gedaan: [1 Joh. 1:9](#). *Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve, en ons reinige van alle ongerechtigheid.*

Deze zijn de vernederde gestalten van het hart, aan welke de Heere Zijn vrije genade bewijst en deze zijn versierselen, aan welke de Heere Jezus lust heeft. Bidt om zulke gestalten, en acht ze hoog, als gij ze hebt.

Herstel in 't verbond der genade.

XXV. 3. Tot de versiering behoort een herstel in 't verbond der genade, en een vernieuwing deszelfs; zo deed Israël: [2 Kron. 15:12](#), [14](#), [15](#). *Zij traden in een verbond, dat zij de Heere, de God van hun vaders, zoeken zouden met hun gehele hart, en met hun gehele ziel. En zij zwoeren de Heere met luider stem en met gejuich En geheel Juda was verblijd over deze eed; want zij hadden met hun gehele hart gezworen, en met hun gehele wil Hem gezocht; en Hij werd van hen gevonden.*

't Is waar, het verbond eens gemaakt, blijft vast tot in van de eeuwigheid: [Jes. 54:10](#) *het verbond Mijns vredes zal niet wankelen. Jer. 32:40. Ik zal een eeuwig verbond met hen maken, dat Ik van achter hen niet zal afkeren, opdat Ik hun weldoe; en Ik zal Mijn vreze in hun hart geven, dat zij van Mij niet afwijken.* Maar sommigen worden dikwijls donker, en twijfelen, of ze zich wel ooit recht in het verbond hebben begeven, en zijn bekommerd over hun deel aan Christus; anderen missen de levendigheid, de blijdschap over hun verbond met God, en de glans van de goederen van het verbond is voor hen verdonkerd, daarom is het nuttig en nodig het verbond te vernieuwen. Gaat dan stil overdenken de ellendige, zondige, verdoemelijke, onmachtige en walgelijke staat van die, welke buiten het genadeverbond zijn, en dat gij zodanige in u zelf waart, en overdenkt aan de andere zijde, hoe gelukkig het is in het verbond der genade te zijn, en eigendom te hebben aan deszelfs uitnemende goederen, en hoe vast en volmaakt het in de dood van de Heere Jezus bevestigd is. Wordt verliefd op die staat. Keert u dan tot de waarachtige, ernstige en beweeglijke nodiging en roeping van de Heere Jezus; luistert naar de lieflijke stem, en verwakkert alzo uw begeerten, en geeft u met ernst en gewilligheid in dat verbond aan de Heere Jezus over, alsof het nooit gedaan was, en zegt: *nu doe ik het met mijn gehele hart, op dit verbond wil ik en zal ik leven en sterven.*

Ernstig voornemen tot heiligmaking.

XXVI. 4. Tot de versiering behoort een ernstig voornemen om heiliger te leven: [1 Kor. 5:8](#). *Zo dan, laat ons feesthouden, niet in de ouden zuurdesem, noch in de zuurdesem van de kwaadheid en van de boosheid, maar in de ongezuurde broden van de oprechtheid en van de waarheid. [Spr. 9:5-6](#). Komt, eet van mijn brood, en drinkt van de wijn, die Ik gemengd heb. Verlaat de slechtigheden, en leeft; en treedt in de weg des verstands.*

(s) Men moet niet alleen een voornemen hebben in 't gemeen, maar ook tegen die en die zonde in 't bijzonder, en tot deze en die deugd; hier is nodig een verwakkerde begeerte naar heiligheid: [Psalm 119:5](#). *Och, dat mijn wegen gericht werden, om Uw inzettingen te bewaren!*

(t) Een volkomen opzet: [Psalm 119:112](#). *Ik heb mijn hart geneigd om Uw inzettingen eeuwig te doen.*

(u) Ernstig bidden om hulp, omdat men zijn onmacht kent: [Psalm 119:133](#). *Maak mijn voetstappen vast in Uw Woord, en laat gene ongerechtigheid over mij heersen. [Psalm 143:10](#). Leer mij Uw welbehagen doen; want Gij zijt mijn God! Uw goede Geest geleide mij in een effen land.*

(v) De ziel bewust zijnde van haar oprechtheid in deze, krijgt vrijmoedigheid om tot de Heere toe te treden: [1 Joh. 3:21](#). *Indien ons hart ons niet veroordeelt, zo hebben wij vrijmoedigheid tot God.*

Hoogachting van de kerk.

XXVII. 5. Tot de versiering behoort ook een hoogachting te hebben van de kerk: [Psalm 137:5-6](#). *Indien ik u vergeet, o Jeruzalem! zo vergete mijn rechterhand zich zelf! Mijn tong kleve aan mijn gehemelte, zo ik aan u niet gedenke, zo ik Jeruzalem niet verheffe boven het hoogste van mij blijdschap! Is de kerk niet het volk van God, de beminde des Heeren, het lichaam des Heeren Jezus, Christus' koninkrijk, een sierlijke stad op een berg, een licht van de wereld, een schrik voor de koningen van de aarde, niet door haar lichamelijke macht, maar hemels karakter; een ontzag voor de godlozen, het vermaak voor de godzaligen, een sieraad van de gehele aarde, een sierlijke hoed in de hand van God, een ere van Christus! De kerk is het voorwerp van Gods goedheid en weldadigheid: [Psalm 87:7](#). *Al Mijn fonteinen zullen binnen u zijn.**

Daar is een veilige schuiling onder het opzicht en de bewaring des Heeren: [Jesaja 27:3](#). *Ik, de Heere, behoeve die (wijngaard); alle ogenblikken zal Ik hem bevochtigen; opdat de vijand hem niet bezoeke, zal Ik hem bewaren nacht en dag.*

Wat is het een geluk onder die heiligen en heerlijken te zijn, en met hen voor het aangezicht des Heeren te verschijnen, Jezus te belijden, God te verheerlijken, en een zegen met hen te ontvangen! Wie zou niet vervoerd worden in begeerten om onder hen te zijn, met hen zoet en zuur, voorspoed en tegenspoed te hebben en uit te staan? Dat was Mozes' werk, [Hebr. 11:24-26](#). *Door het geloof heeft Mozes, nu groot geworden zijnde, geweigerd een zoon van Farao's dochter genaamd te worden. Verkiezende liever met het volk van God kwalijk gehandeld te worden, dan voor een tijd de genieting van de zonde te hebben. Achtende de*

versmaadheid van Christus meerderen rijkdom te zijn, dan de schatten van Egypte.

XXVIII. 6. Tot de versiering behoort ook een hart, dat in liefde uitgaat tot alle kinderen Gods, bekenden en onbekenden; ja een hart, dat zich in liefde uitbreidt tot alle mensen: [2 Petrus 1:7](#). *Voegt bij de Godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde, liefde jegens allen.*

En vereniging met dezelve in liefde. Het Heilig Avondmaal is een gemeenschap oefenen met alle gelovigen, welke gemeenschap niet kan zijn zonder uitgaande liefde van het hart, hier dient het hart wel onderzocht, of er ook enige haat, nijd, wraakgierigheid in 't hart steekt, zo ja, dat dient er vooral uit weggenomen te worden. Men heeft te overleggen, of er ook enig verschil of twist geweest is tussen u en uw naaste, 't zij dat gij hem met woorden, daden of gelaat beledigd hebt, of dat uw naaste oordeelt, dat gij u niet wel naast hem gedragen hebt, of dat uw naaste u heeft beledigd, en gij u in uw verdediging enigszins naast hem niet wel hebt gedragen. Ziet toe, loopt er niet ras overheen, verblindt u niet door eigenliefde, zijt uw eigen rechter niet, en staat niet op uw uiterste recht, maar komt hem tegemoet, zoveel de waarheid lijden kan, eist geen vernedering van uw naaste onder u, triomfeert niet over hem, maar wees de minste, al is de meeste schuld bij hem, al is bij jonger van jaren, en minder in stand, al zou hij daarover roemen; gaat bij hem, bespreekt het met hem in liefde, en overtuigt hem met uw teerhartigheid en vreedzaamheid. Indien gij hem beledigd hebt, gaat tot hem, belijdt ronduit uw schuld, en verzoekt vergiffenis, en schaamt u daarvoor niet, die gij u niet geschaamd hebt, tegen hem te misdoen. Ziet toe, loopt er niet over heen, zegt niet: *ik vergeef het hem in mijn hart, of, ik beken mijn schuld voor God, mijn hart is gerust*, en diergelijke; want u hebt geen zegen te verwachten, als gij aan uw kant niet alles bij uw naaste hebt bijgebracht wat tot vrede dient. Wil uw naaste niet verzoenen, gij hebt het uwe gedaan. Stelt u tot dit einde voor: [Matth. 5:23-24](#). *Zo gij dan uw gave zult op het altaar offeren, en aldaar gedachtig word, dat uw broeder iets tegen u heeft; laat daar uw gave voor het altaar, en gaat heen, verzoent u eerst met uw broeder, en komt dan, en offert uw gave.* [Efeze 4:32](#). *Zijt jegens elkaar goedertieren, barmhartig, vergevende elkaar, gelijkewijz ook God in Christus ulieden vergeven heeft.*

Waarschuwing.

XXIX. Dus hebben wij u zoeken te bewerken tot een heilige voorbereiding: deze een zaak doen wij er bij, tot waarschuwing en raadgeving. Tot waarschuwing:

- (n) Bepaalt u niet tot een tijd, hoe lang u in de voorbereiding bezig zult zijn, en tot een manier, hoe u het zult doen, opdat gij niet verward en ontroerd wordt, als u het zo stipt niet nakomt; want de Heilige Geest is vrij in Zijn werking, alleen dat er geen luiheid en sloffigheid onder loopt.
- (o) Doet u ook geen geweld aan, om in zo'n gestalte juist te willen komen, zo en zo heftig te willen aangedaan zijn. Dat vertoont inbeelding van eigen krachten en eigen wil. Het werk in stille gelatenheid te doen, ontbloot te zijn, te verwachten de Geest niet vooruit te lopen, maar zijn leiding te volgen, dat geeft de beste voorbereiding, dat leert op voorbereiding niet te steunen.

Raadgeving.

XXX. Tot raadgeving, zeg ik, dat het zijn grote nuttigheid heeft voor het Heilig Avondmaal een vast- en bededag te houden, 't zij dat men geheel niet werkt, noch eet, of weinig en dat van het slechtste eet, en weinig werkt; een ieder lette op de omstandigheden, in welke hij is; dienstbaar of vrije, rijk of arm, in een godloos of godzalig gezin; want de Heere heeft het in onze vrijheid gelaten, hoe verre wij ons in deze willen bepalen; maar immers dat wij een dag hebben, die wij verordenen tot afzondering.

De afzondering zelf, en daaraan op die dag telkens te denken, geeft een indruk, en die dag met die indruk van afzondering door te brengen, verootmoedigt, maakt klein en week. Al is men de gehele dag dor, dood, lusteloos, in omzwerving van gedachten geweest, men krijgt nog wel doorgaans een bijzondere beweging op de avond, zodat men zich over die afzondering nog verblijdt, en zo al niet, zo zal het willen zoeken ons nog enigszins verontschuldigen, en men zal klein en week worden over het kwalijk doorbrengen van die dag, daar men over de andere zonden op die dag zich niet heeft kunnen verootmoedigen. Dit is van de voorbereiding.

VAN DE BETRACHTING VAN HET HEILIG AVONDMAAL.

XXXI. De mens zich, zoals gezegd, voorbereid hebbende, moet des morgens niet te lang slapen, opdat de tijd hem niet ontglibbe, en hij dan niet in een haastende gestalte van het hart kome. Ook moet hij niet al te vroeg buiten gewoonte opstaan, opdat hij niet flauw, slaperig, of afgemat zij onder het gehoor en de bediening, want een uitgeput lichaam belet de ziel in haar werkingen. Hij begeve zich tijdig naar de kerk in een rein en eerbaar gewaad, zonder slordigheid of pronk. Is iemand arm, en heeft hij geen kleding dan zijn dagelijks gewaad, en dat nog sober genoeg, hij blijve daarom daar niet vandaan, de Heere ziet op 't hart en niet op de kleding; de godzaligen, zullen hem daarom niet verachten, aan de anderen is niet gelegen, de honden en zwijnen behoren zelf van het heilige af te blijven.

Uit zijn huis gaande.

Als gij uit uw huis, door de straten naar de kerk gaat, gaat dan met uw hart uit de wereld, met Abraham uit Ur, met Lot uit Sodom, met Israël uit Egypte. Laat alle aardse gedachten, begeerten, bekommelingen daar, stapt er uit, gaat over straat met een vreemdelingshart, spoedende naar de hemel, het vaderland, gaat al biddende, al verlangende, al uitziende naar de Heere.

Ingaande in de kerk.

In de kerk ingaande, laat er een heilig ontzag in uw ziel oprijzen, omdat God, de engelen en de kinderen van God daar tegenwoordig zijn, biddende: *Zend Uw licht en Uw waarheid, dat die mij leiden; dat zij mij brengen tot de berg Uwer heiligheid, en tot Uw woningen. En dat ik inga tot Gods altaar, tot de God der*

*blijdschap mijner verheuging, en U met de harp love, o God, mijn God! [Psalm 43:3-4](#). Gaat in stilheid op uw plaats zitten, en laat aandacht, eerbied en deftigheid zich in uw geheel gelaat en gebaren vertonen; wacht u aan de ene kant voor ijdel om en weerom zien, en aan de andere kant voor gemaaktheid, in het laten hangen van het hoofd, in het trekken van de mond, in gebaren met de handen, in het gemaakt omhoog zien van de ogen, in luide zuchtingen, dat een ander het horen kan, in zich dan dus, dan zo te krommen, en diergelijke; foei die gemaaktheid! Zij is walglijk voor vromen en onvromen, zij maakt de Godzaligheid verdacht en veracht, en of er geen geveinsdheid onderloopt, mogen ze zelf weten, immers het smaakt er naar. [Spr. 17:24](#). *In het aangezicht des verstandigen is wijsheid.**

Onder het lezen van het Woord.

Onder het lezen van Gods Woord, zingen, gebed en prediking, voegt u met de gemeente te samen, en doet één werk met hen in zingen, bidden en horen, en laat uw hart zich alsdan naar die zaak bewegen, dan is 't geen tijd om op bijzondere gestalten omtrent het Heilig Avondmaal te werken, dan verliest men wel 't een en het andere. *Ziet dan hoe gij hoort, [Lukas 8:18](#).*

Opstaande.

Opstaande, om tot de h. tafel toe te treden, zo staat op als een bruid om te trouwen, en dat aan de ene zijde op de roepende stem van de bruidegom Jezus: *Sta op, Mijn vriendin, Mijn schone en kom! [Hoogl. 2:10](#). O, alle gij dorstigen! komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet; ja komt, koopt zonder geld, en zonder prijs, wijn en melk. [Jes. 55:1](#). Aan de andere zijde staat op met verlangen om bij uw Bruidegom Jezus te zijn: *Ik zal mij nu daarheen wenden, en bezien dat grote gezicht, [Exod. 3:3](#). Hier past het niet te trillen en te beven, en al schoorvoetende daarheen als getrokken te worden, hier past liefde en verlangen.**

Omgaande.

Omgaande, naar de tafel, indien er enige tijd is, gedenkt aan Christus' omleiding en gangen in zijn lijden, of houdt u in een stille toegekeerde gestalte, en volgt op die gedachten en bewegingen, die de Heere u doet voorkomen, of peinst op de leiding des Heiligen Geestes, vergezelschap met uitschietende gebeden, om van Denzelven geleid te worden, zeggende: *Uw goede Geest geleide mij in een effen land! [Psalm 143:10](#). Of verbeeldt u, hoe de Heere Jezus, vergezelschap met de heilige engelen, u als bij de hand neemt, en u tot de tafel leidt. *In gestikte kleren zal zij tot de Koning geleid worden. Zij zullen geleid worden met alle blijdschap en verheuging, Psalm 45:15-16 [[Ps. 45:14-15](#)]. Hij zal hen aan de springaders van de wateren zachtkens leiden, [Jes. 49:10](#).**

Aanzittende.

Aanzittende, aanmerkt u als zittende in de klaarheid van de geopende hemel, neerstralende over de tafel en alle aanzittende gasten, en ook over u, en alzo in de tegenwoordigheid van God, van uw hemelse Vaders, en Christus, uw Bruidegom; zinkt vrij in uw kleinheid, laat er een kinderlijk ontzag en eerbied in uw ziel

oprijzen, zeggende: Gewis de Heere is aan deze plaats. *Dit is niet dan een huis Gods, en dit is de poort des hemels!* [Gen. 28:16-17](#). Ziet toe, en verschrikt niet, want de Heere heeft voorgenomen u veel genade in Christus te bewijzen, houdt u vast in het geloof, en verheerlijkt God in zijn genade, en Christus in de volheid van zijn verzoening.

Etende en drinkende.

Etende en drinkende, zijt verstandig werkzaam door het geloof.

1. Tast toe, als van de Bruidegom genodigd, zeggende: *Eet, vrienden! drinkt, en wordt dronken, o liefsten!* [Hoogl. 5:1](#).
2. Vergaapt u niet op de uitwendige tekenen; want gij weet, dat die uw ziel niet voeden kunnen; trekt uw hart ook van dezelve niet af, om maar alleen door het geloof onmiddellijk Jezus aan te nemen; want dat is het werk buiten het Heilig Avondmaal; maar verenigt op een verstandige en gevoelige wijze het teken met de betekende zaak, en ziet in dezelve het verbreken van Christus' lichaam, en het vergieten van Zijn bloed, en daarin zijn liefde en de kracht van zijn lijden tot vergeving van uw zonden, en merkt die tekenen aan als een zegel en trouwpenning, die de Heere Jezus u geeft tot verzekering, dat zijn voldoening voor u, en zijn liefde tot u is, en eeuwig zal blijven.
3. Verwacht hier geen wonder, of buitengewone optrekking, verlichting of verrukkende blijdschap; geeft de Heere u dat, geniet het goede, terwijl het u gebeuren mag; maar weet, dat de gewone weg is het geloof te oefenen, en u door die tekenen, als zegels en als trouwpenningen te verzekeren, dat, zo zeker, als gij dat brood en die wijn eet en drinkt, Christus voor u gestorven is, en u liefheeft, en tracht also door het geloof vrede te bekomen in uw geweten.
4. Houdt uw ziel in een vaste, bedachtzame, wachtende en geloofs-oefenende gestalte; weert van u het wankelen en het vrezen, 't zij door schielijke invallen, 't zij uit vreze van een oordeel te zullen eten en drinken, 't zij dat er schielijk een donkerheid op u valt, 't zij dat gij uw gedachten niet bij elkaar kunt houden, en als zonder gedachten zijt, bewust zijnde van de oprechtheid uws harten, en uwer beoging; want die gestalten beletten de vrucht.
5. Al etende en drinkende, zo past u Christus toe, verenigt u met Hem in waarheid, in vastigheid, in liefde, en verheft u tot de onveranderlijkheid van het verbond aan u nu verzegeld, zeggende: *Mijn Liefste is mijn, en ik ben Zijne*, [Hoogl. 2:16](#).

Weggaande.

Weggaande:

- (a) Zegt in uw hart: mijn Jezus zal woord houden, daar ben ik mee tevreden. Hij zal mij niet begeven noch verlaten, Hij zal het alles voor mij voltooien. Hij zal mij bewaren, 't oog op mij houden, en mij geleiden door Zijn raad, en daarna tot Hem opnemen in heerlijkheid; op Zijn almacht en wijsheid betrouw ik mij.
- (b) Verwakkert de begeerte om bij Jezus te blijven; maar omdat dit niet zijn mag, zo laat uw hart daar, en vertrouwt het Hem toe.
- (c) Troost u met zijn wederkomst ten oordeel, en ziet die dag al reikhalzende tegemoet, om alsdan met ziel en lichaam eeuwig bij Hem te zijn.
- (d) Gaat dan heen, als van Jezus gezonden om Zijn dood en volheid van zaligheid

aan de wereld te verkondigen, en te voltooien dat werk, dat de Heere u gegeven heeft te doen.

XXXII. Deze zaken heb ik u ieder op zich zelf voorgesteld om u te bewegen, om in een rechte gestalte ten Avondmaal te gaan; maar verpijngt u niet om deze zaken zo ordelijk te willen navolgen, de geest moet dan vrijheid hebben, en de Heilige Geest komt dan dus en dan zo voor; maar deze gezegde zaken lezende en herlezende, zal er een hebbelijkheid in de ziel komen, en gij zult bekwamer worden om uit die gestalte te werken. Welgelukzalig is het volk, die het also gaat! *Welgelukzalig is hij, die Gij verkiest, en doet naderen, dat hij wone in uw voorhoven; wij zullen verzadigd worden met het goede van uw huis, met het heilige van uw paleis*, Psalm 65:5 [[Ps. 65:4](#)]. Welgelukzalig is hij, die also in de binnenkamers van het evangelie ingeleid wordt, en die zeggen kan: *Voorwaar ik heb U in het heiligdom aanschouwd, ziende uw sterkheid en uw eer. Want uw goedertierenheid is beter dan het leven; mijn lippen zouden U prijzen*, Psalm 63:3-4 [[Ps. 63:2-3](#)].

NABETRACHTING VAN HET HEILIG AVONDMAAL.

XXXIII. Als men ten Heilig Avondmaal geweest is, moet men zich niet gedragen, alsof men een zwaar pak, tegen dat men aanzorgde, afgelegd had, en wel tevreden zijn, omdat men hoopt dat men zich geen oordeel gegeten en gedronken heeft, en dan terugkeren tot zijn vorige staat en leven. Zie toe, wacht u voor zo'n gedrag, en zijt zeer zorgvuldig om u na het Heilig Avondmaal wel te dragen; want de satan heeft hij in de voorbereiding en betrachting op u niets kunnen winnen, zal trachten na het Avondmaal u nog een voordeel af te zien. Toen de Heere Jezus gedoopt was, werd Hij van de duivel verzocht; toen de discipelen het Heilig Avondmaal met Christus hadden gehouden, werden ze in dezelfde nacht geërgerd en verstrooid, en Petrus gezift als de tarwe. Toen Paulus in de derde hemel was opgenomen geweest, kreeg hij een engel des satans, die hem met vuisten sloeg. Zo gaat het nog doorgaans de gelovigen, dat ze na vertroosting zich wapenen moeten tegen aanvallen van de vijanden, dat die geen vat aan hen krijgen; en gelijk men dan te waken heeft tegen de vijanden, zo heeft men alsdan ook zonderling zorg te dragen, dat men zich betamelijk gedrage naast God, de Weldoener. Op deze geestelijke maaltijd mogen wij wel passen, 't geen de Heere van Israël eiste, als zij in het volle Kanaän gekomen zouden zijn: [Deut. 8:10-11](#). *Als gij dan zult gegeten hebben, en verzadigd zijn, zo zult gij den Heere, uw God, loven over dat goede land, dat Hij u zal gegeven hebben. Wacht u, dat gij den Heere, uw God, niet vergeet.*

Tot de Nabetrachting behoren deze navolgende zaken:

Bestaat in stille nadenking.

XXXIV. 1. Een stille nadenking, hoe het ons omtrent het Heilig Avondmaal gegaan is, en daarin, hoe wij ons hebben gedragen, en wat God aan ons gedaan heeft. [Deut. 8:2](#). *Gij zult gedenken aan al de weg, die u de Heere, uw God, deze veertig jaren in de woestijn geleid heeft.* Overdenkt, hoe gij gesteld zijt geweest.

- (a) Bent u arbeidzaam geweest in de voorbereiding? Hebt u er tijd toe genomen; of was het gedurig uitstel, totdat de tijd u ontglipte, en het met een kleine beweging, en een kort gebed of twee daar zo mede door moest? Was er een overdenken van zonden? Een worstelend aannemen van Christus? Een levendig opstaan en verwakking tot bekering; of was het duister, lusteloos en moedeloos?
- (b) Hoe was u onder de bediening? Droevig of blij? Week of hard en ongevoelig, vermengt met smart? Duister of verlicht? Ontroerd of bedaard? Geloof oefenende of vol vrees? Verlangende of dood?

XXXV. Overdenkt ook hoe de Heere u ontmoet is.

1. Bent u droevig aan-, en droevig afgegaan, zonder iets van de Heere gewaar te worden?
2. Verkreeg u vrede, stilte, hoop verzekering, blijdschap? Kleefde u zoetelijk aan, en dat al wenende, zonder veel vertroosting? Of kon u het de Heere toevertrouwen, en leundet gij lieflijk op uw Liefste? Ontmoette de Heere u zonderling met buitengewone optrekkingen, of met klare en krachtige verzekering? Overlegd deze en dergelijke dingen. Ontkent niet 't geen gij ontvangen hebt, waardeert het minste hoog; als de ziel in stille nadenking zich kan bezig houden, zo zal het Avondmaal nog een zoete nasmaak hebben; men zal zijn misslagen zien, en erkennen de vrije genade Gods, zijn goedheid en weldadigheid, en 't zal een vernieuwing van vriendschap, en als een weerbruiloft zijn, om Jezus op zijn eigen gerechten te onthalen, zeggende: *O, dat mijn Liefste tot zijn hof kwam, en ate Zijn edele vruchten!* [Hoogl. 4:16](#). Ja, men zal dan nog wel in de nabetrachting die zegen ontvangen, die men in het gebruiken van het Avondmaal heeft moeten missen.

In blijde dankbaarheid.

XXXVI. 2. Tot de nabetrachting behoort een blij dankbaarheid: [Psalm 103:2](#). *Loof de Heere, mijn ziel! en vergeet geen van Zijn weldaden.* [Jes. 12:4-6](#). *Dankt de Heere; roept Zijn Naam aam maakt Zijn daden bekend onder de volken! Vermeldt dat Zijn naam verhoogd is. Psalmzingt den Heere; want Hij heeft heerlijke dingen gedaan; dit zij bekend op de gehele aardbodem. Juich en zing vrolijk, gij, inwoners van Sion! want de Heilige Israëls is groot in het midden van u.*

Dankbaarheid bestaat:

91. in 't kennen, beschouwen, waarderen van enig ontvangen goed, en hier, van 't gehele werk van de verlossing door de Heere Jezus Christus en van alle goederen in het verbond der genade beloofd, en van die goede gestalten van het hart en ontmoetingen des Heeren aan u in het Heilig Avondmaal. [Psalm 139:17-18](#). *Daarom, hoe kostelijk zijn mij, o God, uw gedachten! Hoe machtig vele zijn haar sommen! Zou ik ze tellen? Harer is meer dan des zands.* Die de waarde van het ontvangene niet kent, kan niet danken.
92. In erkennen dat men eigendom aan die goederen heeft: [Gal. 2:20](#). *Die mij heeft liefgehad, en Zichzelf voor mij overgegeven heeft.* Het eigendom maakt blij, en maakt het hart dankbaar.

93. In een erkenning van de vrije goedheid des Heeren, als de fontein, waaruit die weldaden alleen zijn voortgekomen. [Psalm 100:3](#). Weet, dat de Heere God is; Hij heeft ons gemaakt (en niet wij), Zijn volk en de schapen Zijner weide. Goedheid verdubbelt de gift.
94. In een betoning van blijdschap voor des Heeren aangezicht over alles, wat men ontvangen heeft, hetzij veel of minder. [Psalm 92:5](#) [[Ps. 62:4](#)]. Want Gij hebt mij verblijd, Heere! met uw daden; ik zal juichen over de werken Uwer handen. Een blij geveer eist een blijde ontvanger.
95. In een genegenheid tot vergelden. [Psalm 116:12-13](#). Wat zal ik den Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen? Ik zal de beker der verlossingen opnemen, en de Naam des Heeren aanroepen. Ofschoon men niet vergelden kan, wordt de genegenheid vereist.
96. In loven, roemen, prijzen van des Heeren goedheid, genade, en weldadigheid, die zich opdoen in de ontvangen goederen. [1 Petrus 2:9](#). Maar gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk; opdat gij zou verkondigen de deugden Desgenen, Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht.
97. En is men onder vertrouwde godzaligen, zo moet men niet achterhoudende zijn; maar elkaar vertellen, hoe het ons in het Avondmaal gegaan is, dat geeft doorgaans veel nut aan de hoorders en sprekers: de een ziet daarin zijn eigen hart, een ander wordt vertroost, een ander verwakkerd in zoeken, en men wordt het wel eens om de Heere gelijk te danken met psalmen en gebeden. [Psalm 66:16](#). Komt, hoor toe, o allen gij, die God vreest, en ik zal vertellen wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft.

Wandeling met God.

XXXVII. 3. Tot de nabetrachting behoort een gedurig opzicht op, en omgang met de Heere. [Gen. 17:1](#). Wandel voor Mijn aangezicht; en zijt oprecht! [Gen. 5:24](#). *Henoch dan wandelde met God.*

Daartoe is nodig, dat men God aanmerkt als een in Christus verzoende Vader; al gaat het licht weg, al valt men in zonden, al komen er strijden, zo moet men zich evenwel vasthouden aan de onwankelbaarheid van het verbond; want het verbond is niet vast of los naar uw gevoel, naar uw staan of vallen, maar om de onveranderlijkheid Gods. [Jesaja 54:10](#). *Bergen zullen wijken, en heuvelen wankelen; maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbonds Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere, uw Ontfermer.* [Mal. 3:6](#). *Ik, de Heere, worde niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs, niet verteerd!* Daarom bezwijkt zo ras niet, houdt wat gij hebt, staat in het geloof, houdt u mannelijk, en als u naar uw gevoel de slotsom en vastigheid van uw staat niet kunt opmaken, besluit het uit uw verstandig oordeel. Zie dit: [Rom. 6:11](#). *Alzo ook gij, houdt het daarvoor, dat gij wel der zonde dood zijt, maar Gode levende zijt in Christus Jezus, onze Heere.* [2 Kor. 5:15](#). *Als die dit oordelen, dat, indien Eén voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn.*

Stelt dan alzo de Heere gedurig voor u, en leeft in een gedurige samenspraak; dan biddende, dan raadvragende, dan afhangende, dan wachtende, dan eerbiedig aanbiddende, dan rustende in Hem, dan dankende, dan zich te zijnen dienste aanbiedende; gewent u alzo aan Hem.

XXXVIII. In de omgang van de ziel met God is alle heil, alle troost, alle vergenoeging, alle heiligheid, alle zaligheid. Want zo'n ziel wordt gewaar, en ziet de rechtvaardigheid Gods, als enkel licht, enkele heerlijkheid, enkele zuiverheid, zij heeft dezelve lief, zij verheugt zich in dezelve, te meer, omdat die niet tegen haar is tot haar verderf; maar voor haar om haar te helpen, omdat de Borg dezelve verdiend heeft. De goedheid en algenoezaamheid, en smakende de kracht van die, zo vindt ze niet alleen geen zoetigheid in de schepselen zonder God; maar naast Gods lust haar niets op aarde, omdat de ziel alles in God vindt. De heiligheid Gods, en niet kunnende de glans derzelve verdragen, zo bedekt ze haar aangezicht, en ziet in die glans haar zondigheid, verdwijnt als van schaamte en wordt als *niet*.

- (w) De liefde Gods, en zij van die liefde bestraald wordende, zo vermaakt ze zich wonderlijk, en wordt verwarmd in wederliefde.
- (x) De wil van God, als de opperste en Soeverein over alles, en verliest alzo haar eigen wil in al wat lijden haar overkomt, en wat voor haar te doen is; zij wil zo, omdat het des Heeren wil is.
- (y) De hoogheid en heerlijkheid Gods, waardoor alle schepselen hun hoogheid en heerlijkheid verliezen, en zij bukt zich neer voor haar hoge God, aanbidt Hem in diepe eerbiedigheid, geeft Hem eer en heerlijkheid.
- (z) De almachtigheid Gods, en in zich zelf, en werkende in de schepselen; dus verdwijnt alle kracht des schepsels, die zich voor of tegen haar opdoet.
- (aa) De wijsheid Gods, zich openbarende in al zijn werken, zo die van de natuur als die van de genade; dus versmelt de wijsheid van alle schepselen, en zij is stil en wel tevreden in de alleen wijze regering Gods.
- (bb) De waarheid en de getrouwheid Gods; zij kent de beloften, zij gelooft ze, en er is, ten opzichte van derzelve zekerheid zo wel gerust op, alsof ze al vervuld waren; een bedachtzame en standvastige gestalte; een stille onderwerping in alles, wat haar ontmoet; een onbevreesde dapperheid in 't uitvoeren van haar plicht; vergenoegen in 't werk, dat men voor de Heere gedaan heeft, en latende de uitslag in gelatenheid aan des Heeren bestier; dit is een recht vrolijk leven, hieruit vloeit de zuivere heiligheid; alle deugdzaamheid, die niet geschiedt met opzicht op God in Christus, erkent ze voor ondeugdzaamheid. Zo'n omgang met God is de hemel: [1 Thess. 4:17-18](#). ... *en alzo zullen wij altijd met den Heere wezen. Zo dan, vertroost elkaar met deze woorden.*
Hiervan zegt David: [Psalm 16:11](#).... *verzadiging van vreugde is bij Uw aangezicht; liefelijkheden zijn in Uw rechterhand, eeuwig. [Psalm 17:15](#). Ik zal Uw aangezicht in gerechtigheid aanschouwen; ik zal verzadigd worden met Uw beeld, als ik zal opwaken.*

Hemel is kort gezegd, maar ver boven alle begrip. De ziel in zo'n omgang zich aan God gewennende, heeft vele vrijmoedigheid om haar nood aan de Heere, haar Vader te klagen, en haar begeerten in het gebed Hem voor te stellen, en de vervulling van dezelve te verzoeken, en God is haar een antwoordende en verhorende God. Zie dit: [Jer. 33:3](#). *Roept tot Mij en Ik zal u antwoorden, en Ik zal u bekend maken grote en vaste dingen, die gij niet weet.*

Zie daar de uitnemende gelukzaligheid van de omgang met God; omdat gij nu met God in een verbond zijt gekomen, en dat verbond aan u vergezeld is, zo hebt gij het voorrecht om met uw God ootmoedig te wandelen, en 't is ook uw plicht; gewent u dan aan de Heere, en hebt vrede en wordt blinkende.

Verlating van de wereld.

XXXIX. 4. Tot de nabetrachting behoort, een versmading en verlating van de wereld: [1 Joh. 2:15-16](#). *Hebt de wereld niet lief, noch hetgeen in de wereld is; zo iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders is niet in hem. Want al wat in de wereld is, namelijk, de begeerlijkheid des vleses, en de begeerlijkheid der ogen, en de grootsheid des levens, is niet uit de Vader, maar is uit de wereld.* En zou gij de wereld niet verlaten? Want:

- (26) Dat is ingesloten in het verbond, waarin gij u hebt ingelaten, en dat u vergezeld is; dat hield in: 'God alleen al mijn lust, mijn rust, mijn blijdschap, mijn vergenoeging, mijn vrees; de wereld voortaan nu niet met al, die nu maar als een middel te gebruiken, om daardoor maar heen te gaan als een vreemdeling om tot het vaderland te komen.'
- (27) De wereld is maar enkel vuiligheid, zij ligt in het boze, en gij zijt afgewassen door het bloed en de Geest van Christus; hoe zou gij u dan daarmee wederom bezoedelen? De Heere heeft u geroepen of getrokken uit de erge en boze wereld, gelijk Abraham uit Ur, en Israël uit Egypte, hoe zou gij dan nog daar wederom heen keren?
- (28) Die twee: God en de wereld, staan recht strijdig tegen elkaar over, die de een bemint, haat de ander; niemand kan twee heren dienen. [Jak. 4:4](#). *Zo wie dan een vriend van de wereld wil zijn, die wordt een vijand van God gesteld.*
- (29) 't Is een overspelige liefde, en uw Bruidegom Jezus, met welke gij ondertrouwd zijt, zal daarover zeer jaloers zijn. 't Is Hem ook tot oneer, alsof Hij de ziel niet tot algenoegzaamheid verzadigen kon, zodat gij nog wat anders bij Hem moest hebben, alsof Hij niet goedig en vriendelijk genoeg was, om zijn bruid te willen verkwikken en verblijden
- (30) En de Heere zal dat verlaten van het aardse uit liefde tot Hem niet onvergolden laten; maar het verloochenen van dat niet overvloediger vertroosting vervullen.
- (31) En toch, wat is de wereld met alle derzelve heerlijkheid zonder Jezus? Immers niet dan ijdelheid.
- (32) Eilieve toch, vanwaar komt de verwarring, de droefheid, het verdriet, de moeite? Immers, nergens vandaan, dan van de wereld, die u als vijand, of door vleien, of door verschrikkingen steeds wondt. Zult gij dan uw eigen verdriet zoeken? Hebt gij niet lang genoeg haar bitterheid gesmaakt? Daarom stapt er uit, en laat uw wandel voortaan in de hemel zijn.

Vertoning van het leven van Christus.

XL. 5. Tot de nabetrachting behoort een openbaar vertonen, dat men een Christen en bondgenoot is. Draagt dan voortaan Christus' livrei, met zó te wandelen, gelijk Hij gewandeld heeft, [1 Joh. 2:7](#). Opdat allen, die u zien, u kennen, dat gij het met Jezus en Zijn zaak houdt, [Hand. 4:13](#). Dit vertoont zich

bijzonder:

- (cc) in de liefde. [Joh 13:35](#). *Hieraan zullen zij allen bekennen, dat gij Mijn discipelen zijt, zo gij liefde hebt onder elkaar.* Hebt de Heere lief, doolt steeds in liefde van uw beminde Jezus, en vertoont ook uw liefde tot alle gelovigen, omdat Jezus hen liefheeft, en zij Jezus beminnen; laat hun onvolmaaktheden en gebreken uw liefde niet krenken, omdat zij een andere grond heeft. Laat uw liefhebbend hart zich ook vertonen naast alle mensen gelijk het licht en het vuur, beiden, goeden en kwaden, lichten en verwarmen.
- (dd) In nederigheid en zachtmoedigheid. [Matth. 11:29](#). *Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart.* Omdat gij nu Jezus gekozen hebt tot uw eer, uw liefde, uw bewaring, wat hebt gij dan nu met de eer en de liefde van mensen, en met de goederen van deze wereld te doen? Als gij nu de eergierigheid en geldgierigheid hebt uitgestoten, dan zal nederigheid en zachtmoedigheid haar glans vertonen. En omdat gij niets hebt, of gij ontving het van uw beminde Jezus, wees klein bij uzelf, en vertoont dat in uw vriendelijke omgang, in uw eerbaar gewaad zonder pronkerij, in uw huishouding, en waar nederigheid te pas komt. En als u ongelijk geschiedt, of gelegenheid tot toornen gegeven wordt, zijt dan op uw hoede tegen toorn en wraakgierigheid; toont, dat gij zacht van aard zijt, dat u verdragen kunt, en uw vijanden kunt liefhebben en goed doen.
- (ee) Toont een beeld van Christus in weldadigheid. De Heere Jezus, wat was Hij weldadig! Wie is ooit ongetroost van Hem weggegaan? Zo ook gij: troost de bedroefden, bezoekt de zieken, zijt milddadig aan de armen. Hebt gij niet te geven, ontmoet ze evenwel vriendelijk, en vertoont uw medelijden. Laat alsoo uw licht schijnen onder de mensen, en vertoont uw geloof uit de werken.

Belijdenis van de Heere Jezus.

XLI. 6. Tot de nabetrachting behoort de belijdenis van de Heere Jezus. Het Heilig Avondmaal verplicht de dood des Heeren te verkondigen, totdat Hij komt. Schaamt u toch Christus niet, noch van Zijn leer, noch van Zijn kerk, noch kinderen, noch zaak. Komt toch vrijmoedig uit, openbaart met uw spreken, met uw daden, met uw gezelschap, dat gij 't met Jezus houdt; zijt blij als gij gelegenheid hebt om te vertonen, hoe heerlijk, hoe vol van zaligheid, en hoe dierbaar Hij u is. Verblijdt u als de mensen u om Christus' wil smaden, en schroomt niet voor verdrukkingen om de Naam van Christus te lijden; en zo de Heere u zal believen te verheerlijken, met u tot een martelaar en bloedgetuige te roepen, weigert de kroon niet, maar neemt ze met blijdschap aan.

Zalig zijn ze, die zich zo, als nu gezegd is, gedragen, in de voorbereiding, betrachting op nabetrachting. Die daar naast aankomt, is er best aan; ook de hinkende komen met Jakob in Kanaän; de oprechtheid van het hart is aangenaam bij God, en geeft steunsel om te geloven.

Velen hebben lust aan al deze gestalten, en klagen dat zij ze niet hebben, en zij hebben grote reden; maar waar komt het toch vandaan? Zeker de schuld is bij hen zelf, zij zijn traag in het zoeken; 't is hun te zwaar een werk in duisterheid en in geesteloosheid evenwel werkzaam te zijn. Die niet werkt, zal niet eten; die niet bidt, zal niet ontvangen; die niet zoekt, zal ook niet vinden. Zoals God in de

natuur alleen op het gebruiken van de middelen de lichamelijke zegeningen geeft, zo handelt God ook in het geestelijke.

Daarom begeert u de zaken, wees werkzaam in het zoeken; vertoont u dikwijls zo aan de Heere, gelijk gij zijt, zo zondig, zo traag, zo lusteloos, zo duister, en toont meteen uw onmacht, om met het kleine geestelijke leven, tegen de tegenstand van de oude Adam door te breken, ja zelfs aan het werk te komen, en bidt de Heere om voorkomende genade, om Geest, om te willen en te komen zoeken, de Heere Zijn beloften voorhoudende, en de Heere zal horen, en zal genade geven. Want dat willen zoeken, het bidden om Geest tot werkzaamheid, is de Heere aangenaam, en uw ziel zal door dat machteloos zoeken dikwijls in een levendiger staat komen, en u zult een stille ziel daardoor bekomen, en wel groter verlichting en vertroosting. *De Heere, die goed is, doe u zoeken en vinden!*

Hoofdstuk 42: Het leven des geloofs op de beloften

Hoofdstuk 42

HET LEVEN DES GELOOFS OP DE BELOFTEN

Enige jaren geleden is deze stof door mij behandeld in een brief aan een godvruchtige koopman in Nieuw- Nederland. Daarna is ze uitgebreid, verscheidene malen gedrukt en nu wordt ze in dit werk [de Redelijke Godsdienst] opgenomen.

INHOUD

- (51) Alle zaligheid bestaat in gemeenschap met God
- (52) Zaligheid door een heilige weg
- (53) Deze weg is Jezus Christus
- (54) De Zaligmaker wordt door het Evangelie verkondigd
- (55) Onbekeerde, overdenk uw blindheid
- (56) Overdenk uw zondigheid
- (57) Overdenk dat God zulke zondaren niet ongestraft kan laten
- 8. Bedrieg u niet door inbeelding van Gods genade
- 9. Bedrieg u niet door goede voornemens
- 10. Bedrieg u niet door een valse inbeelding van bekering
- 11. Er is geen hoop voor zorgelozen
- 12. Er is hoop voor bekommerden
- 13. U moet uw ellende gevoelen

14. U moet niet in dat gevoel van ellende blijven hangen
15. U moet worstelen om Christus aan te nemen
16. Tijdens deze worstelingen verandert God het hart
17. De gelovige heeft zelf geen vermogen
18. Hij moet zijn onmacht bevindelijk leren kennen
19. Een overtuigde onbekeerde handelt verkeerd
20. Ook de gelovige werkt gedeeltelijk hetzelfde
21. Een bedenking hiertegen
22. Getrouw handelen ten opzichte van het geestelijke leven
23. Alle heiligheid komt voort uit de oefening van de rechtvaardigmaking
24. De grond is de voldoening
25. Jezus wordt door het geloof aangenomen
26. Velen zijn verduisterd in de oefeningen van het geloof
27. Het geloof dringt door tot de rechtvaardigmaking
28. Het geloof neemt Jezus dikwijls aan
29. Waardoor de ziel geheiligd wordt
30. Het geestelijke leven groeit door het geloof op de beloften
31. Men moet zich goed gedragen in tegenspoed
32. Het zien en het werken op de beloften
33. Wie de beloften doet
34. Wat beloofd wordt
35. Beloften hebben geen kracht zonder de bevestiging van de Heilige Geest
36. Een voorbeeld
37. Hoe een christen met de belofte werkt
38. Beloften bij lichamelijke kruisen
39. Beloften bij het gevoel van zonden
40. Beloften bij een zwak geloof
41. Beloften in duisterheid
42. In dodigheid
43. vertroosting in ongestalte: er blijft smartelijk gevoel
44. vertroosting in ongestalte: er blijft onderscheid in kennis
45. vertroosting in ongestalte: de keuze
46. vertroosting in ongestalte: andere tijden
47. Lieflijk denken aan vorige genade
48. Onder verdrukking van de satan, van Gods toorn en angstige gedachten
49. Honger en dorst
50. Smart over de kracht van de verdorvenheid
51. Beloften dienen tot vertroosting en opwekking
52. God stelt het vervullen van de beloften wel uit
53. Het in lijdzaamheid wachten op de vervulling is nuttig
54. Men moet erop letten wanneer en hoe de beloften vervuld worden
55. In het geestelijke kan de gelovige zich de beloften niet ten onrechte toe-eigenen
56. In lichamelijke zaken kan dat wel
57. Het is voldoende algemene beloften goed toe te passen
58. Wanneer men die niet juist toepast
59. Een godzalige moet zich in de openbaarheid vertonen

- 60. Het is bevolen
- 61. Voor een christelijke omgang is een onbesmette ziel nodig
- 62. Vrij van mensenliefde en mensenvrees
- 63. Met als enig doel om te stichten
- 64. Een onbekeerde te bekeren
- 65. Alles moet op een goede manier geschieden

1. Alle zaligheid bestaat in gemeenschap met God

Alle zaligheid, volle vergenoeging en bestendige blijdschap van de mens bestaat in gemeenschap met God. Zo leefde Adam voor de val. Na de val is het verstand van de mens verduisterd, leeft de mens vervreemd van het leven Gods, is hij de heerlijkheid Gods kwijtgeraakt en wandelt hij zo op de brede weg naar het verderf.

2. Zaligheid door een heilige weg

De goedheid van God heeft een weg geopenbaard waardoor een verdoemelijk zondaar in een verzoende staat met God kan komen en God tot zijn zaligheid, vergenoeging en blijdschap kan genieten; in dit leven in beginsel, maar na de dood en de algemene opstanding der doden in volmaaktheid in de derde hemel, het paradijs van God.

3. Deze weg is Jezus Christus

Deze weg is de Heere Jezus Christus, de enige, de eeuwige, levende, alleen- wijze God, de eeuwige Zoon van de eeuwige Vader, Die onze wezenlijke menselijke natuur heeft aangenomen uit de heilige maagd Maria en in eenheid des Persoons met Hem verenigd is en Die dus waarachtig eeuwig God en volmaakt heilig mens is.

Deze, Die in de eeuwige raad des vredes (of het eeuwig verbond der verlossing) door de Vader verordineerd is tot Borg en Zaligmaker en Die Zichzelf daartoe heeft gesteld, heeft als Borg alle zonden van alle uitverkorenen van hen afgenomen en op Zich genomen. Hij heeft door Zijn lijden en sterven aan de rechtvaardigheid van God voldaan en de uitverkorenen met God verzoend. Door Zijn gehoorzaamheid in het volbrengen van de wet heeft Hij hun volkomen gerechtigheid verworven. Deze is de Weg, de Waarheid en het Leven. Niemand komt tot de Vader dan door Hem. De zaligheid is in geen andere. Hij kan volkomen zalig maken, allen die door Hem tot God gaan.

4. De Zaligmaker wordt door het Evangelie verkondigd

Deze Zaligmaker en Borg laat God hier en daar in de wereld door het Evangelie (dat is: blijde boodschap) als de enige Weg tot de zaligheid verkondigen. Hij maakt het hun bekend; Hij roept en nodigt een ieder, dat ze de zaligheid zouden begeren en dat ze om die te krijgen Deze tot hun Borg zouden aannemen en dat ze zich aan Hem zouden overgeven om door Hem tot de zaligheid geleid te worden. Is hij dan niet vreselijk verdorven, die in zijn gruwelijk ellendige staat wil blijven; die de zaligheid, eeuwige zoetheid en blijdschap in de volmaakte gemeenschap met God versmaadt; die de Borg verstoot en alle vriendelijke

nodigingen smadelijk verwerpt en zo eeuwig verloren gaat? Daartegenover, is hij niet gelukzalig, die de noodzakelijkheid van deze Borg Jezus Christus, de volle zaligheid in Hem en Zijn vriendelijke nodiging erkent? Is hij niet gelukzalig, die lust tot de zaligheid en begeerte tot deze Weg heeft en die er ook door deze Weg deel aan krijgt?

5. Onbekeerde, overdenk uw blindheid

Laat dit nu eens tot uzelf doordringen. Als u onbekeerd bent, dan bent u nog zonder Christus, zonder God, zonder beloften en zonder hoop om zalig te worden, indien u zo blijft en zo sterft. Handel nu eens verstandig, het mocht de Heere behagen u te bekeren, het geloof te geven en u tot de zaligheid te brengen.

98. Overdenk met bedachtzaamheid uw blindheid (doch hoe zal men een blindgeborene ervan overtuigen dat hij blind is, terwijl hij niet weet wat zien is?). U weet van nature dat er een God is, maar kent u Hem? Stelt u Hem voortdurend voor als de hoge, alomtegenwoordige, almachtige, alwetende, heilige en rechtvaardige God? Weet u wat het betekent Gods aangezicht in gerechtigheid te aanschouwen? Weet u hoe zoet het is door de Borg met God verzoend te zijn? Hoe lieflijk het is, als God Zich aan de ziel openbaart, de ziel met Zijn liefde vervult, als de Heere Jezus de ziel kust met de kus van Zijn mond? Wat voor een vergenoeging en blijdschap de ziel vindt in de vereniging en genieting Gods en hoe de ziel verwarmd en vurig wordt in de liefde tot God als ze met Zijn liefde bestraald wordt? Kent u die zuivere, die heilige, die ongestoorde, die, vergenoegde, die genotvolle, die bevredigde staat van de ziel, die vloeit uit de lieflijke gemeenschap met God als een in Christus verzoend Vader? Zegt u: ik begrijp die woorden en weet wat het in natuurlijk opzicht betekent, maar ik kan geen voorstelling maken van de geestelijke aandoeningen van de ziel en van de ontmoetingen van God met de ziel? Ik ben in dat opzicht blind en daarom kan ik het ook niet begeren. Maar dit weet ik: ik wil wel vergenoegd en blij zijn, maar ik ken geen vergenoeging en blijdschap dan de aardse. Ik heb er geen smart over dat ik God mis en ik heb ook geen begeerte om God te hebben; ik ken Hem niet.

6. Overdenk uw zondigheid

99. Bent u niet van binnen en van buiten zondig en leeft u niet in allerlei zonden waarvan de natuur u leert, dat ze zonden zijn? De begeerlijkheid der ogen, de begeerlijkheid des vleses, de grootsheid des levens, zijn die niet mooi en beminnelijk? Leeft u daar niet in? Zetten die niet al de vermogens van de ziel, al de leden van het lichaam aan het werk om deze [zaken-] te krijgen, om ze te genieten, te doen en u daarin te vermaken en te verzadigen? Is God niet uit het hart? Vormen schade en schande niet de enige beteugeling van uw lusten? Wat zegt u hiervan?

7. Overdenk dat God zulke zondaren niet ongestraft kan laten

100. Wat dunkt u, kan de heilige God in zo'n vuile, gruwelijke zondaar als u bent een welgevallen hebben? Kan God, die de rechtvaardige Rechter der ganse aarde is, soms anders dan recht doen? Is Zijn oordeel niet naar waarheid, heeft Hij niet gezegd: *Vervloekt is een iegelijk die niet blijft in al*

hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen? O, dat u zou beseffen, wat dat woord vervloekt, toegepast op uzelf, te zeggen heeft. Het is door God versmaad, veracht, verstoten te worden. Het is alle genade, alle hulp, alle troost, alle hoop ontzegd te worden. Het is zonder toevlucht, zonder bescherming te zijn. Het is een onverdraaglijke en onafwendbare vrees, beven en benauwdheid, vervuld te worden met Gods toorn, zonder verpozing, zonder enige rust te blijven. Het is voor eeuwig door God verworpen te worden in de verdoemde poel, in het eeuwig vuur, waar niets dan wening en knersing der tanden is, waar de rook der pijniging opgaat tot in alle eeuwigheid en dat in de allerverschrikkelijkste wanhoop omdat alle hoop om er uit te komen geheel is afgesneden. Zie, zo bent u en dat bent u waard en dat zal u overkomen als u nu niet haastig tot de Borg vlucht, Die wij u hier voorgesteld hebben.

8. Bedrieg u niet door inbeelding van Gods genade

- (i) Bedrieg u niet door te denken: God is genadig en barmhartig, daar hoop ik op. Mens, ontwaak toch uit deze strik van de duivel en van uw verduisterd verstand! Worden er dan geen mensen verdoemd en gaat het grootste deel niet verloren? ([Matth. 7](#)). Waar is dan uw ingebeelde barmhartigheid van God? Dat is geen barmhartigheid, dat God, de rechtvaardige Rechter, zonden zou vergeven zonder die volkomen te straffen. Zo'n barmhartigheid zou u in de wereldse rechters verfoeien! Maar dit is de barmhartigheid Gods, dat Hij een Borg geeft en de zonden van de gelovigen volkomen straft in Hem; dat Hij iemand het geloof in die Borg schenkt en dat Hij zo iemand wederbaart, heiligt en langs die weg tot de zaligheid brengt. Ziet u dan nu, dat uw hoop op de barmhartigheid vals is en dat die u zou bedriegen, omdat uw hoop geen grond heeft?

9. Bedrieg u niet door goede voornemens

- (j) Bedrieg u ook niet met de gedachte: als ik geloof dat Christus voor ons is gestorven en als ik mijn best doe, mij bekeer en godzalig tracht te leven en bid of God mij genadig wil zijn, dan heb ik een goede hoop, dat ik zalig zal worden. Dit is het breedste voetpad naar het verderf, want het is geheel mis. Christus is niet voor alle mensen gestorven, maar alleen voor de Zijnen, aan wie Hij een waar geloof geeft, waarvan we u het wezen straks zullen ontfouwen.

Hoe zult u, blinde, in de zonden dode, uw best doen? En u, die geen beginsel van het geestelijke leven in u hebt, wat voor bekering zal er uit u voortkomen? Uw ingebeelde bekering en godzaligheid bestaat in natuurlijk werk, in het grove kwaad te laten en het slechts burgerlijk goede te doen. Maar dat is de bekering en godzaligheid niet. De bekering en godzaligheid is een beginsel van het geestelijk leven en komt voort uit de vereniging van de ziel met God in Christus en dringt door tot geestelijke daden die door de almachtige kracht van God in de ziel zijn gewerkt.

10. Bedrieg u niet door een valse inbeelding van bekering

- (k) Bedrieg u ook niet door te denken, dat u bekeerd bent, omdat u bedroefd, aangedaan, verschrikt bent geweest en omdat u gelooft, dat Christus uw Zaligmaker is en omdat u bidt om vergeving van zonden. Dat alles hebben velen gedaan die nu in de hel liggen. De rechte droefheid, het ware geloof, het rechte bidden is voor een onbekeerde verborgen. Die ziet alleen op het natuurlijke. Die in het vlees zijn, kunnen God niet behagen.

11. Er is geen hoop voor zorgelozen

Zo bent u, immers geheel ontbloot: u bent blind, dood in de zonden, verdoemelijk en uw steunsels van hoop zijn enkel bedrog.

Wat nu? Er is nog hoop voor u als u maar langs de weg, die ik u ontvouwen zal, behouden wilt worden. Voor degene die ongevoelig is over zijn ellendige staat, die van hemel noch hel enig besef heeft, die begeerte noch vrees heeft, voor zo een is geen raad. Maar arm mens! Ontwaak toch. U ligt op het randje van de hel. Zie daar, daar valt u erin! Ontwaak, ontwaak voor het te laat is! Zo niet, zo moeten wij u met ontzetting in de eeuwige verdoemenis zien verzinken.

12. Er is hoop voor bekommerden

Maar als er enige bekommernis, als er enige begeerte om uit de hel verlost en eeuwig zalig te worden is, hoor dan en laat de raad van God u ter harte gaan.

De rechtvaardige en goede God heeft Zijn Zoon Jezus Christus, God en mens, tot een Borg gegeven. Hij heeft door Zijn lijden en sterven een eeuwige verzoening en verlossing teweeggebracht. Hij heeft door Zijn heilige gehoorzaamheid een volmaakte rechtvaardigheid verworven. Deze Borg bied ik, als Zijn dienaar, u in Zijn Naam aan. Ja u, die dit leest en hoort lezen. De God van de hemel roept u om deze Borg zonder te twijfelen aan te nemen tot uw rantsoen en gerechtigheid. Die goede en getrouwe Jezus nodigt u zeer vriendelijk om Hem aan te nemen en om uzelf geheel aan Hem over te geven. Hij geeft daarbij de verzekering dat Hij u niet zal verwerpen, maar dat Hij u zeker tot Hem in de eeuwige zaligheid zal opnemen.

Zou u naar zo'n roepende God, naar zo'n vriendelijk nodigende Jezus niet horen? Zou dat uw hart niet bewegen? Bent u dan door zulke aanbiedingen niet te trekken? Zal de verlossing uit de hel en de eeuwige zaligheid u dan niet ter harte gaan?

Ik wens, dat de Heere uw verstand zal verlichten, uw wil neigen en al uw genegenheden in beweging zal zetten om die Borg aan te nemen, om u in dat grote verbond van genade op te laten nemen en u zalig te laten maken. De Heere Zelf trekke u krachtig. Hij zette u uit uzelf over in Christus. Hij geve u het geloof. Hij wederbare u en geve u het leven in de vereniging met Christus. Hij doe u daarin groeien en toenemen. Want het is immers God, Die in de mens werkt beide het willen en het werken.

13. U moet uw ellende gevoelen

1. In deze weg is het nodig dat u op de juiste wijze uw ellendige staat, uw verdorven hart, uw vorige zonden en de nog steeds doorbrekende verdorvenheden kent en gevoelt. Maar u moet daar niet hopeloos of moedeloos onder worden. Immers de weg des levens berust niet op een

vernieuwd verbond der werken, maar op het verbond der genade, waar alles om niet gegeven wordt, waar alleen de voldoening van Christus de grond is, waar alles gegeven wordt tot prijs der heerlijke genade Gods.

14. U moet niet in dat gevoel van ellende blijven hangen

2. U moet niet lang blijven staren op uw verdorvenheid om daardoor nog dieper neer te zinken in uw ellendigheid en om nog meer verbrijzeld te worden, alsof een gevoeliger verbrijzeling voor de bekering u voor God aangenamer zou maken; alsof het een voorwaarde zou zijn, zonder welke u niet tot Christus zou mogen komen; alsof dat de grond was van de vrijmoedigheid om Christus aan te nemen.

Maar de verbrijzeling van het hart is alleen nodig om geheel van uzelf af te leren zien en uw toevlucht tot Jezus te nemen. En als de droefheid over de zondige staat dat bewerkt, dan maakt het niet uit of die droefheid groot of klein is. Het dient slechts om u, terwijl u nog onbekeerd bent, naar Jezus te drijven

15. U moet worstelen om Christus aan te nemen

3. Het door het geloof, aannemen van Christus, tot zijn rantsoen en gerechtigheid gaat zelden zonder horten of stoten. Iemand die bekeerd wordt, ziet en voelt in meerdere of mindere mate zijn rampzaligheid. En al kan hij het zo in zijn werkingen niet helder inzien, toch zijn er - ofschoon duistere - opvattingen van de rechtvaardigheid Gods, waardoor hij telkens als het ware tot stilstand komt en bijna moedeloos wordt.

Hij kent Jezus als Borg en als de enige Weg om tot verzoening en zaligheid te komen. Dat is het waar hij om bekommerd is en waar het hem om te doen is. Hij is soms in twijfel of hij wel komen mag, aangezien hij een te groot zondaar is en blijft. Evenwel kan hij het nergens anders vinden en hij wendt zich er toch heen, op hope of de Heere Zich zou willen laten verbidden en hem Christus schenken. Soms is hij wat meer verlicht en ziet het aanbod en de roeping en de nodigen en ontleent daaraan vrijmoedigheid. Hier vermengen zich verschillende gemoedsbewegingen. De ene keer wendt hij zich, als iemand die van verre staat, zonder een woord te kunnen spreken tot Jezus. Hij staat bekommerd, soms druipt er wel eens een traan. Dan strekt de ziel zich in verlangen uit: och, kon ik Hem vinden, kon ik Hem aannemen! Dan ziet de ziel er naar uit of de Heere wat licht, wat gemoedsbeweging, enige toenadering, enige vrijmoedigheid zou willen geven. Dan kan ze bidden, schreien, smeken, aanhouden om Jezus te verkrijgen. Vervolgens neemt de ziel vrijmoedigheid om zich aan Jezus over te geven, ze verklaart aan Hem al haar begeerte, haar oprechte genegenheid. Ze geeft Hem het hart, maar ze is er nog bekommerd over of de Heere Jezus het wil aannemen. Daarna gelooft ze met meer klaarheid dat aanbod en ze neemt Hem met al Zijn volheid aan, omdat Hij het haar om niet aanbiedt. Hierop komen veel beroeringen van licht en duister, van hoop en moedeloosheid, van geloof en ongeloof, van aanvechting en heiligheid. In deze beroeringen gewent de

ziel zich meer aan Jezus. Jezus is voor haar niet meer zo onbekend. Er komt een grond van hoop in het hart. Er komen soms verzekeringen, maar ze verdwijnen snel weer. Al worstelende leert ze zich hoe langer hoe meer op Jezus te verlaten en haar ziel aan Jezus toe te vertrouwen.

16. Tijdens deze worstelingen verandert God het hart

4. Onder deze strijd en oefeningen van het geloof verandert de Heere het hart. Hij wederbaart het en geeft het geestelijk leven, dat een afkeer heeft van het vorige zondige leven en dat een begeerte, een verlangen en liefde heeft tot heiligheid. Hoewel het geestelijk nog klein en teer is, en de verdorvenheid groot, wordt het evenwel niet gedood. Het komt toch steeds weer boven en terwijl het zo in de voortdurende strijd tussen vlees en geest geoefend wordt, wordt het sterker en sterker.

17. De gelovige heeft zelf geen vermogens

Een gelovige en bekeerde die nu wil toenemen, moet zich nauwgezet wachten voor de inbeelding dat hij dat op eigen kracht zou kunnen. Hij moet integendeel trachten een blijvend inzicht te krijgen in zijn eigen machteloosheid. Dan zal hij bij iedere daad sterker afhankelijk zijn van de Heere. Dan zal hij iedere goede gedachte dankbaar opmerken. Dan zal hij bewaard blijven voor veel [in de zonde te] vallen, veel aanvechtingen ontlopen en een vaste koers gaan in de weg des Heeren.

Daartoe is nodig, dat men aandachtig hore, wat God dienaangaande van de mens zegt.

- (c) God zegt, dat de mens dood is in de zonden. Wat kan een dode doen om levend te worden?
- (d) God zegt, dat de mens zo blind is, dat hij niet begrijpen kan de dingen die des Geestes Gods zijn; dat ze hem dwaasheid zijn en dat hij ze niet verstaan kan omdat ze geestelijk onderscheiden worden ([1 Kor. 2:14](#)). Wat zal een mens doen en hoe kan hij zelf iets uitrichten [met betrekking tot iets], waarvan hij zich geen begrip kan vormen over hoe het is en hoe het zijn moet?
- (e) God zegt, dat de mens zo verdorven is, dat hij niet tot Christus wil komen; dat hij zich door Christus niet wil laten bijeenroepen; dat hij aan de kennis van de wegen des Heeren geen lust heeft; dat al het gedichtsel der gedachten zijns harten te allen dage alleenlijk boos is. Wat is er van zo'n mens te verwachten dan alleen verdorvenheid? Kan zo'n mens iets goeds doen?
- (f) God zegt, dat de mens absoluut niets geestelijks kan voortbrengen. *Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God. Het onderwerpt zich der wet Gods niet, het kan ook niet.* Alzo weinig kan een mens goed doen als een luipaard zijn vlekken kan veranderen; en dat is onmogelijk.
- (g) God zegt, dat niet de mens, maar dat Hij iemand tot een schaap van Christus maakt. Dat Hij alleen het stenen hart wegneemt en een vles, een nieuw hart geeft. Dat Hij maakt dat een mens in de inzettingen des Heeren wandelt en Zijn rechten bewaart en doet. Zo kan dan een onbekeerde niets geestelijks doen. Wie dan geestelijk leven ontvangen heeft, heeft dat niet van zichzelf maar van God.

Ja, als God al iemand bekeerd heeft, dan nog heeft hij de voorkomende, ondersteunende en voleindigende invloeiing van de Heilige Geest nodig. Want de Heere Jezus zei tot Zijn discipelen, die toen al wedergeboren waren: *Zonder Mij kunt gij niets doen*. En Paulus zegt tegen de gelovigen: *Het is God Die in u werkt, beide het willen en het werken*.

Overdenk deze en soortgelijke teksten vaak. Beschouw ze met verheffing des harten tot God als verklaringen en uitspraken van de waarachtige God en zeg: dit zegt God over mij; zo ben ik. Dit moet levendig in het hart wezen. Vanuit deze gestalte moet men alles doen en men moet in alles afhankelijk zijn van de Heere en de Heere over iedere goede gemoedsbeweging danken.

18. Hij moet zijn onmacht bevindelijk leren kennen

Bovendien, beschouw eens uw hart en uw daden.

- (o) Zie hoe onmachtig u bent om ook maar één zaak juist te doen: uit het geloof, in gemeenschap met Christus als het Leven en de Sterkte, naar de wet zoals die Gods wil is, en dat in zuivere liefde, tot eer van God, zonder de neiging om zichzelf te bedoelen.
- (p) Zie hoe afkerig van het geestelijke het hart is; hoe zwaar, hoe moeizaam het voor het onwedergeboren gedeelte is om te leven in de tegenwoordigheid van en voortdurende gemeenschap met God en hoe het zich richt tot de aarde. In zulke [aardse] gedachten schijnt de natuur te rusten en zich te verkwikken. Dat is een teken dat daarin haar element ligt en dat het geestelijke boven haar natuur is, die niet door de gelovige zelf daarin gewerkt is, maar door een almachtige kracht.
- (q) Let op de ontelbare hoeveelheid zonden die uit dat hart voortdurend opborrelen, op zoveel terreinen, op zoveel manieren, en die of uit zichzelf of door de kleinste gelegenheid van buitenaf opgewekt worden. Als men begint zich tegen de zonde te verzetten, hoeveel zonden komen er dan niet tegelijk voor de dag? Hoe druist de natuur tegen zo'n voornemen in. Ja, zelfs door het zich te willen verzetten tegen de zonden, ontvonkt de zonde en wordt de zonde levend. *De zonde, oorzaak genomen hebbende door het gebod, werkt zelf alle begeerlijkheid*.
- (r) En wat is de begeerlijkheid der zonde sterk! Ze dringt door, ondanks verstandelijke overwegingen, eigen oordeel, plannen en goede voornemens, ondanks de goedheid Gods en de kastijdingen. Is er dan bij u wel inzicht en vermogen om de zonde te doden? Wat is het werken in eigen kracht dan een verkeerde weg!
- (s) Als de mens door velerlei kruis overvallen wordt, als het hoog gaat, als het lang duurt, waar is dan de verootmoediging? De erkenning van de soevereiniteit en rechtvaardigheid van de Heere? Waar is dan het geloof dat alles in Gods hand is? De erkenning van de voorzienigheid Gods? Het geloof dat het u overkomt vanuit Gods liefde, tot uw nut en dat God de tijd en mate heeft bepaald en dat er - u ten goede - uitkomst zal zijn? Waar is dan het gewillig buigen onder Gods hand? Wat een wrevel, verdriet, moedeloosheid, verwerping van zijn staat en wanhopige gevoelens komen er niet op in het hart? Kan dit u ook niet leren hoe onmachtig u bent?
- (t) Bovendien, hoe onbekwaam bent u om voorspoed goed te gebruiken. Als u uit

drukkend en dreigend kruis verlost wordt en zegen op zegen ontvangt, erkent u dan werkelijk dat de Heere het gedaan heeft? Is het hart verblijd in dankzegging tot God of heeft men veel moeite om ook maar enigszins te geloven dat Gods hand erin was? Maakt het uw ziel klein en zeer gering voor al die weldaden of is het alsof het vanzelf zo gebeurde, alsof het door deze of die toevalligheid zo uitviel alsof het door het gebruik van deze of gene middelen logisch zo moest verlopen?

Hoe verheft men zich in voorspoed en wordt de rijkdom als een stad waarin men zich sterk waant, en rust men heimelijk op zijn bezit! Wat een zorgen heeft men om het bezit te bewaren en te vermeerderen en hoe groot is de verwarring en moedeloosheid als het als sneeuw voor de zon verdwijnt! Ziet u uit dit alles niet hoe onmachtig u bent om zonden te doden, op juiste wijze een deugdzaam leven te leiden, om voor- en tegenspoed recht christelijk te ondergaan?

19. Een overtuigde onbekeerde handelt verkeerd

Als een onbekeerde overtuigd wordt van zonden, van Gods toorn die op hem rust en zo van zijn verdoemelijke staat, dan begint hij alles in eigen kracht. Hij zal zich bekeren, zijn zondige leven verlaten en deugdzaam gaan leven. Dan, hoopt hij, zal God hem genadig zijn en hij bidt God om vergeving. Arm mens! Hij weet niet wat bekering is. De bekering bestaat niet alleen in het kwade na te laten en het goede te doen, maar in een gehele verandering van het hart en de daden. De bekering bestaat in het van duister licht, van dood levend, van aards hemels, van lichamelijk geestelijk, van zondig godzalig worden en dat door de vereniging met Christus, Die door het geloof in het hart woont, en door Zijn levendmakende invloeiing in de ziel.

Van al zijn goede voornemens komt niets terecht. Als de vrees verdwijnt en de eigen aard weer boven komt, dan is hij dezelfde die hij voorheen was. Als hij al in zijn goede voornemens bleef volharden, dan wordt hij niet wezenlijk veranderd, maar betreft de verandering slechts de mate van natuurlijke deugdzaamheid. De hoogste trap blijft binnen de natuurstaat. Het komt niet tot geestelijke daden uit een geestelijk hart. Indien hij niet door de Geest wedergeboren is, gaat hij met al zijn deugdzaamheid verloren.

20. Ook de gelovige werkt gedeeltelijk hetzelfde

Als iemand het ware geestelijke leven van God heeft ontvangen en als het [geestelijke] leven nog gering en het natuurlijke nog groot is, dan voegt hij Gods werk en het zijne samen. Hij zoekt niet alleen vergeving van zonden en verzoening met God in het bloed van Christus; hij bidt niet alleen om heiligmaking, waarmee hij laat zien dat hij machteloos is en Gods hulp nodig heeft, maar hij moet volgens zijn eigen voorstelling ook zelf werken.

Hij denkt: als ik zo lang zou wachten, tot God mij te hulp zou komen en tot Hij alles in mij zou werken, dan zou er nooit iets van terechtkomen. Daarom, hij begint, hij neemt zijn beslissingen. Hij doet dat met goede moed. Hij ziet zo duidelijk hoe verschrikkelijk de zonde is; hij is zo verliefd op heiligheid, dat het hem onmogelijk schijnt om terug te keren tot de zonden. Hij heeft zich erop gezet, het moet nu gaan.

Waarop is deze verwachting gegrond? Op de verzekering dat God er in meekomt?

Nee, 'naar op zijn sterke voornemen dat hij uitvoeren zal. Zo gaat hij er van uit, dat hij zelf vermogens heeft.

Maar als het goede voornemen uit zijn gedachten verdwijnt, als de opzet verflauwt, als de helderheid van het inzicht in de verschrikkelijkheid van de zonde en in de beminnelijkheid van het geestelijk leven verdonkert (wat doorgaans al snel plaatsvindt), en als de verdorven natuur weer machtig wordt en men weer in zonden valt en door de zonden gevangen gehouden wordt, dan ligt alles onderuit. Men beschuldigt zichzelf, maar op die manier alsof men het er beter af had kunnen brengen. Men beschuldigt zichzelf niet zozeer van zijn verdorvenheid, onwilligheid en machteloosheid die geen vermindering van schuld inhouden, maar een zeer grote verzwarende ervan tot zijn grotere verne-dering.

En als men dan al weer begint en de uitkomst is weer hetzelfde, dan wordt men moedeloos en men begint meteen zijn staat te verwerpen. Dit is een duidelijk kenmerk, dat men alle hoop gesteld heeft op eigen vermogen. Zolang een mens niet afgetrokken wordt van zijn eigen ingebeelde vermogens, zolang hij niet in een gestalte van onmacht terechtkomt, zolang zal hij weinig zuiverheid en voortgang in heiligmaking hebben.

21. Een bedenking hiertegen

Men zou kunnen zeggen: moet men alles dan maar op de riemen laten drijven en overal van afzien tot God onweerstandelijk voorkomt en alles in ons werkt? Is de mens niet meer dan een stok en een blok, die zich niet bewegen maar alleen door krachten buiten hen zelf bewogen worden?

Ik antwoord het volgende.

1. Een onbekeerd mens kan niets en zal niets. Een bekeerde kan ook niets doen zonder Christus. God moet ook hem het willen en het werken geven, zoals boven aangetoond is.

Evenwel is het de plicht van beiden, [bekeerde en onbekeerde], en beiden zijn daarvan overtuigd. Een onbekeerde beeldt zich in dat hij niet zo verdorven is of hij kan zich bekeren als hij dat wil en hij kan het ook wel willen. Hij meent dat hij het allemaal in zijn hand heeft.

2. Als God iemand wil bekeren, dan behandelt God hem overeenkomstig zijn menselijke natuur, dat wil zeggen overeenkomstig zijn redelijkheid. God verlicht zijn verstand en beroert onmiddellijk zijn wil en neigt die tot Hem. Door Zijn invloeiing laat Hij de mens zelf werken.

Een bekeerde heeft nu hierbij geestelijk leven ontvangen. Hij is een nieuw schepsel, een nieuwe mens, een verborgen mens des harten. Dat leven heeft zijn werkzaamheden en heeft bekwaamheden om te werken, naarmate het zwak is of sterk. Het is hiermee in enkele opzichten zoals in het natuurlijke leven. In het natuurlijke is de mens geheel afhankelijk van God. Zonder Zijn invloeiing en wil kan hij zich niet roeren of bewegen. Toch is hij in werkelijkheid een onmiskenbare oorzaak van zijn daden. De mens heeft bekwaamheid en vermogens om te lopen, dit of dat te doen, maar de sterkte ervan is ongelijk. Een man is bestand tegen een kind, maar honderd kindertjes zijn niet bestand tegen een man.

Zo is het ook in het geestelijke. Hij heeft geestelijk leven. Dat leven heeft zijn

werkzaamheden en inspanning om tot volmaaktheid te komen, maar in afhankelijkheid van de invloeiing van Gods Geest.

Het leven blijft en verdwijnt niet als de werkzaamheid eindigt. Het wordt niet steeds opnieuw teruggegeven als de mens begint te werken, te bidden en het geloof, de hoop en de liefde te beoefenen, alsof het in de tussenliggende periodes dood was. Maar die steeds opnieuw ter hand genomen werkzaamheden komen uit het innerlijk blijvende leven voort, hetzij door een gewone, hetzij door een bijzondere invloeiing van God. Als een geestelijk mens opwast en groeit, dan groeit hij niet alleen wat betreft zijn daden, maar dan groeit hij innerlijk ook in de hebbelijke gestalte van het leven. En als de mens afneemt en achteruitgaat, dan verzwakt ook de innerlijke gestalte van het leven. Dit gebeurt niet door één zondige daad (een man die valt, behoudt immers zijn krachten), maar na een aanhoudende stroom van een meer zondig leven.

Naarmate dit leven in de hebbelijkheid klein of groot, zwak of sterk is, naar die mate is de mens bekwaam om meer of minder tegen de zonde te strijden en om met meer of minder zuiverheid de deugden te beoefenen. Als een gelovige nog klein is, dan kan hij slechts het werk van een kind doen: groter werk is voor de jongelingen en de mannen.

Het getuigt van geestelijke wijsheid als men zijn zwakheid en sterkte kent en in overeenstemming met zijn [geestelijke] kracht te werken, niet lager en niet hoger, altijd zoekende te groeien.

22. Getrouw handelen ten opzichte van het geestelijke leven

Een christen moet getrouw zijn ten opzichte van het geestelijke leven, opdat het door zijn achteloosheid en lusteloosheid niet vermindere. Hij moet het door naarstigheid versterken, want men zou door de gewone invloeiing van God vaak vanuit dat geestelijke leven meer kunnen werken aan het leven, dan men doet. De vermaningen moeten ons telkens opwekken.

[2 Petr. 3:18](#): Maar wast op in de genade en kennis van onzen Heere.

[Filip. 2:12-13](#): Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven; want het is God, Die in u werkt beide het willen en het werken.

Dat betekent, werk niet in eigen kracht, maar werk in afhankelijkheid van de invloeiing van God, Die u telkens te hulp komen, opwekken en ondersteunen zal. Dan zal uw arbeid niet ijdel zijn.

[Kol. 3:1](#): Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, (en geestelijk leven in u hebt, laat dan dat leven werkzaam zijn en) zoekt de dingen, die boven zijn.

Hiertoe is nodig te oefenen in het geloof tot de rechtvaardigmaking en hiertoe is nodig te werken met het geloof op de beloften.

23. Alle heiligheid komt voort uit de oefening van de rechtvaardigmaking

Alle ware en zuivere heiligheid komt voort uit de oefening van de rechtvaardigmaking door het geloof. Dit moet dan ook vóór alle dingen ernstig betracht worden. Het geloof heeft tot grond Gods Woord in het algemeen en in het bijzonder de roeping, de aanbieding van en de nodiging tot de Heere Jezus Christus. Dit moet vooraf als zeker, vast en onfeilbaar erkend worden. Het is immers door de waarachtige, onveranderlijke en getrouwe God geopenbaard,

aangeboden en beloofd. Niet dat dit het zaligmakend geloof is, maar het is de grond die eerst gelegd moet worden, voor men erop bouwen kan.

24. De grond is de voldoening

God verklaart de mensen van nature tot kinderen des toorns. Ze zijn niets dan zonden inwendig en uitwendig, hatenswaardig, walgelijk, onverdraaglijk, verdoemelijk. God verklaart Zichzelf tot de Rechter der ganse aarde, een rechtvaardig Rechter Die de schuldige geenszins onschuldig zal houden, Wiens oordeel in overeenstemming met de waarheid is en Die een iegelijk zal vergelden naar zijn werken. Als de mens nu zalig worden zal, dan moet aan de rechtvaardigheid van God genoeg gedaan worden door het dragen van de straf die de zondaar waard is en door de volkomen volbrenging van Gods wet in gelijkvormigheid waaraan de mens geschapen was en op gehoorzaamheid waaraan de eeuwige zaligheid beloofd was.

God openbaart in Zijn Woord de wonderlijke weg, waardoor die twee zaken volbracht worden en waardoor de zondaar deel kan krijgen aan de eeuwige zaligheid. Hij heeft hiertoe uit zuivere vrije genade, uit enkel liefde tot hatenswaardigen, naar Zijn ondoorgrondelijke wijsheid, door Zijn almachtigheid, Zijn eigen, eeuwige Zoon, waarachtig God, eens wezens met de Vader en de Geest, tot een Borg voor de uitverkorenen gegeven. Deze heeft de menselijke natuur aangenomen, de zonden van de uitverkorenen op Zich genomen, de straf gedragen, de wet vervuld en daardoor de uitverkorenen met God verzoend en hun recht op het eeuwige leven verworven.

Deze Borg Jezus Christus, Die zo het rantsoen en de gerechtigheid van de uitverkorenen geworden is, verkondigt u door het Evangelie vrede. Hij nodigt, Hij biedt aan, Hij lokt met allerlei beweegredenen een iegelijk, wie hij ook zij, wat voor een groot zondaar hij ook is, dat hij tot Hem komt om door Hem gerechtvaardigd, geheiligd en verheerlijkt te worden. Hij geeft daarbij de zekere belofte dat Hij iemand, die tot Hem komt, geenszins zal uitwerpen. Het is noodzakelijk dit te geloven, want de Waarachtige zegt dit. Wie zijn instemming daarmee niet betuigt, wie dit niet aanneemt als onfeilbare waarheid, waarvan men zeker op aan kan, die onteert God vreselijk en die houdt God voor een leugenaar ([1 Joh. 5:10](#)).

Ken dan deze evangelische waarheden, geloof ze en verblijd u dat er een Jezus is en dat die Jezus u roept om u zalig te maken.

25. Jezus wordt door het geloof aangenomen

Deze Goddelijke openbaringen zijn de grond, waarop het zaligmakende geloof rust. Omdat in Jezus al de volheid is en omdat die volheid u, u in het bijzonder, aangeboden wordt door de goede Jezus, zo neem Hem met een vaardig en bereidwillig gemoed tot uw Jezus aan en geef u hartelijk aan Hem over. Vertrouw uw ziel Hem geheel toe om door Hem deel te krijgen aan al de goederen van het verbond. Dat kiezen, dat aannemen, dat overgeven, dat zich toevertrouwen, dat is het zaligmakende geloof. Voor zo iemand zijn de beloften: zo velen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Hem geloven. Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven. Welgelukzalig zijn allen die op Hem vertrouwen.

26. Velen zijn verduisterd inde oefeningen van het geloof

Velen zijn verduisterd in de oefeningen des geloofs en handelen verward. Ze beginnen uit zichzelf. Ze wenden zich naar Jezus, ze bidden om genade door het bloed van Jezus. Ze lopen naar Hem. Ze grijpen Hem aan en zo hopen ze dat Hij hen nog eens zal aannemen en bewogen zal worden om hun genade te bewijzen. Deze zaken zijn op zichzelf goed, maar het hapert aan de rechte wijze van handelen. Zij willen Jezus bewegen terwijl ze zouden moeten weten en geloven, dat Jezus gewillig was, hen riep, Zichzelf aanbood en zegt: die wil, die dorst heeft, die kome. Die aanbieding moest de grond zijn, waarop zij vrijmoedigheid namen om Hem aan te nemen. Dat moesten ze stellen tot een grond van verzekering dat zij, die Hem op Zijn aanbieding aangenomen hebben, waarlijk vergeving van zonden zouden hebben en delen in alle goederen van het verbond.

Zij die zonder de grond van aanbieding tot Jezus komen, komen zelden tot verzekering van hun staat, tenzij de Heilige Geest hen buitengewoon te hulp kome en zo'n verzekering duurt dan niet langer dan de zoete gevoeligheid van de genade duurt. Als die weggaat, leven ze weer in vrees. Ze betwisten die vorige verzekering en vertroosting. Ze denken dat de Heere Jezus hen niet wil hebben, dat ze te grote zondaars zijn, dat zij het telkens bederven. Ze twisten of zij wel in de juiste toestand verkeren om Jezus aan te mogen nemen, want ze zijn niet recht verbrijzeld, ze weten niet of ze wel recht willen, enzovoort. Alsof verbrijzeling, willen, hongeren voorwaarden zouden zijn om te mogen komen. Immers zijn het verslagen zijn, het hongeren slechts gestalten, waardoor men geprikkeld wordt om Jezus te zoeken.

Als u dan geprikkeld wordt om uit uzelf en tot Jezus te gaan, treed maar toe op de aanbieding en blijf bij de genoemde bedenkingen niet staan. Dan zult u met meer zekerheid uw weg gaan.

27. Het geloof dringt door tot de rechtvaardigmaking

Het geloof is van zo'n aard, dat het niet bij het aannemen van Jezus blijft staan. Het dringt door tot de rechtvaardigmaking, tot het leven door het geloof in liefde en heiligheid.

De rechtvaardigmaking is niet een werk van mensen maar van God als rechtvaardig Rechter. De mens komt niet in zichzelf voor dat gericht, want dan kon het niet anders of hij moest veroemd worden. Maar hij komt als iemand, die de gerechtigheid van de Borg Jezus Christus heeft.

De Rechter rekent de gelovigen deze gerechtigheid toe, omdat Christus met Zijn toestemming en bewilliging Borg is geworden en alles in hun plaats voldaan en verworven heeft. De gelovige heeft Zijn rantsoen en gerechtigheid aangenomen op grond van het aanbod zelf. Zo heeft de gelovige volmaakte gerechtigheid, die in het oordeel van God bestaan kan. Terwijl hij zo voor de vierschaar van God staat, wordt hij vrijgesproken van schuld en straf. Hem wordt in dit en het toekomstige leven het recht op alle goederen van het genadeverbond toegewezen. Deze uitspraak van het rechtvaardigend vonnis geschiedt in het Woord, in alle beloften aan de gelovigen. Deze beloften zoekt een gelovige op. Hij is ervan overtuigd, dat hij in Jezus gelooft en dat derhalve God die beloften aan hem heeft gedaan en dat Hij hem tot erfgenaam van al die goederen verklaard heeft. Deze

goederen zijn bijvoorbeeld: vergeving van zonden, vrij spraak van vloek en verdoemenis, God hebben als een verzoend Vader, een kind van God te zijn en een erfgenaam van God en een mede- erfgenaam van Jezus Christus in de eeuwige heerlijkheid te zijn, enzovoort.

Naarmate nu het geloof in de Heere Jezus sterk is en naarmate de beloften die aan de gelovigen gedaan zijn, helder beschouwd, levendig door het geloof aangenomen en aan de ziel toegepast worden, naar die mate hoort hij de uitspraak van het rechtvaardigend vonnis van de rechtvaardige Rechter helderder en naar die mate is de vrede en de blijdschap groter.

Doch het allerlevendigst en het allerzoetst smaakt men de kracht van de rechtvaardigmaking als de Heilige Geest de ziel haar genade laat zien, de beloften in het hart drukten tot de ziel zegt: Ik ben uw heil, gij zijt Mijne, u heb Ik liefgehad met een eeuwige liefde.

28. Het geloof neemt Jezus dikwijls aan

Een gelovende ziel is niet tevreden als ze Jezus eenmaal door het geloof heeft aangenomen, maar ze doet dat telkens weer. Ze doet dat zowel om de verstoorde verhouding weer te herstellen nadat ze in zonden is gevallen, als wanneer dat niet het geval is. Ze is begerig om voortdurend verenigd met Christus te leven en om zich voortdurend te verwonderen en te verblijden in de overdenking van het grote werk van de verlossing. Ze klimt tot de eeuwige verkiezing, tot de val, tot de beloften van de toekomstige Messias. Ze beschouwt de voorbeelden. Ze komt tot de menswording van de Heere Jezus, ze overdenkt Zijn lijden en sterven, van kribbe tot het kruis. Ze overdenkt Zijn opstanding en hemelvaart. Ze overdenkt hoe Hij met heerlijkheid is gekroond, Zijn voorbede, Zijn komst ten oordeel, de eeuwige heerlijkheid. Ze beschouwt in dat alles, hoe des Heeren heerlijkheid, rechtvaardigheid, goedheid, wijsheid, waarheid, almacht en andere volmaaktheden van God daarin blinken en ze prijst en verheerlijkt God daarover.

29. Waardoor de ziel geheiligt wordt

Op deze wijze ziet [de gelovige] de heerlijkheid des Heeren in het aangezicht van Jezus Christus en wandelt ze in Christus, geworteld en opgebouwd in Hem. En zoals Mozes' aangezicht blinkende was geworden door de omgang met God, zo ervaart hij dat de ziel een meer hebbelijke geestelijke gestalte krijgt en dat de ziel beter in staat is de wereld met alles wat er in is te verachten, zichzelf te verloochenen en met een volkomen hart jegens God en haar naaste te wandelen in de wegen des Heeren. Deze gestalte en uitwerking is van een geheel andere aard dan wanneer men zich slechts verbeeldt met God verzoend te zijn en zich bezighoudt met de beschouwing van Gods hoogheid en de nietigheid van zichzelf en van alle schepselen. Dat is maar een natuurlijk werk, het andere is waarlijk geestelijk, ook al is het in de meest geringe mate. Zo vloeit de ware heiligheid uit het geloof en de rechtvaardigmaking.

30. Het geestelijke leven groeit door het geloof op de beloften

We hebben hierboven gezegd, dat de wasdom van het geestelijke leven toeneemt, ook door de werkzaamheden van het geloof met de beloften.

Het behaagt de alleen wijze God om Zijn uitverkorenen, die nu wedergeboren

zijn, door velerlei tegenslagen en verdrietigheden heen te leiden tot de verordeneerde en door Christus verworven zaligheid. De ene keer zijn dat lichamelijke, de andere keer geestelijke en vaak beide tegelijk. Immers het lichamelijke kruis beroert doorgaans de ziel en laat de verdorvenheden die als droesem op de grond liggen, naar boven komen. Deze verontrusten haar geruste en heldere staat. Zoals het sterke benen moeten zijn die de weelde goed kunnen dragen, zo is het ook een grote kunst en is er dus veel genade nodig, om tegenspoed op de juiste wijze te dragen. De tegenspoed drukt de ziel terneer. Hij neemt de blijde en welgemoede zielsgestalte weg, hij beklemmt het hart en veroorzaakt zelfs in het lichaam een kwade neiging, die gelegenheid geeft voor en prikkelt tot velerlei zonden. Droefheid doodt meer mensen dan men denkt, ofschoon het niet opgemerkt wordt.

In tegenspoed liggen de moedeloosheid en radeloosheid zeer nabij. Vaak klinkt het: 't is gedaan, er is geen uitkomst meer te verwachten, mijn hoop is vergaan.

Als men zich (er bovenuit) kan beuren en men begint te werken, dan is men als een jong paard dat voor de wagen gespannen wordt. De ene keer springt het vooruit, dan loopt het naast het spoor, dan steigert het, dan staat het stil, maar al met al blijft het juk drukken. Zo ongewend is men in het lichamelijke of geestelijke kruis, dat men niet weet wat men moet doen. Men zoekt het hier en daar, maar het is er niet. Hoe meer men woelt, des te meer men zich verwart. Men wordt verdrietig, men twijfelt aan alle voorafgaande genade en bevinding. Men beschouwt God als vertoornd, als een Wreker. Men kan tot de Heere geen toevlucht nemen. God verbergt Zich. Men is onzeker, zonder grond. Men bezondigt zich hoe langer hoe meer en het kruis valt hoe langer hoe zwaarder. Men wil zich ontspannen, het kruis afschudden, maar het klemmt hoe langer hoe meer, zoals een aangeschoten hert al vluchtende de pijl met zich meedraagt. Zo loopt men rond in de rosmolen en na lang rondlopen is men nog altijd even ver.

31. Men moet zich goed gedragen in tegenspoed.

Het is daarom noodzakelijk, dat men weet hoe men zich onder het kruis moet gedragen, opdat men erdoor geheiligd zou worden. Dat is immers de bedoeling van God als Hij Zijn kinderen met kruis bezoekt. Hij kastijdt ons tot ons nut, opdat wij deel zouden krijgen aan Zijn heiligheid. Dit verkrijgen de gelovigen ook als ze zich in het kruis goed gedragen. Want hoewel het kruis geen zaak van vreugde, maar van droefheid schijnt als het tegenwoordig is, zo geeft het nochtans daarna van zich een vreedzame vrucht der gerechtigheid aan degenen die erdoor geoefend zijn.

Daarom, omdat men het kruis niet kan ontlopen of afwerpen, daarom moet men zich daarin schikken aangezien er geen andere weg naar de hemel is en het kruis gewillig opnemen en Christus daarmee navolgen en daarnaar staan, dat men het op de juiste wijze drage. Dan zal het kruis goed en licht zijn, al perst het ook de tranen uit de ogen. Dan zal men zijn ziel in stille lijdzaamheid bezitten en de verkeerde hartstochten in zijn macht hebben. Dan zal men vertroosting en de hulp des Heeren ondervinden. Dan zal men veel voordeel uit het kruis trekken en dan zal men de Heere danken dat Hij ons door die weg heeft geleid.

Maar de grote vraag is: hoe zal men zich zo onder het kruis gedragen, dat men erdoor geheiligd zou worden. Ik antwoord: door het geloof op de beloften.

32. Het zien en het werken op de beloften

Om te voorkomen dat de kinderen van God door de veelheid en de verscheidenheid van lichamelijke en geestelijke tegenslagen zouden bezwijken en om te geven dat ze daardoor geheiligd zouden worden, daarom heeft de Heere veel beloften aan hen gedaan. Met deze beloften moet een gelovige werken om erdoor getroost en gesterkt te worden.

David vond veel sterkte in de beloften:

Ps. 119:49-50: Gedenk des woords, tot Uw knecht gesproken, op hetwelk Gij mij hebt doen hopen. Dit is mijn troost in mijn ellende, want Uw toezegging heeft mij levend gemaakt.

Zo zal een ieder gelovige door de beloften verlevendigd kunnen worden als hij er gebruik van maakt. Maar hier hapert het aan. Hun handen hebben ogen; ze geloven wat ze zien. Ze houden van hebben, van terstond verlost te worden als het kruis maar begint zijn tanden te laten zien. Dat is hun vertroosting, dan achten ze God goed. Maar om verder in het kruis ingeleid te worden, om daarin zolang te blijven dat men nergens enige opening of middel ter uitkomst ziet en om dan in het geloof te blijven, om dan met goede moed in het kruis te blijven staan en om daarmee voort te gaan in de wegen des Heeren in de levendige hoop van de eeuwige heerlijkheid, dat is mannenwerk, dat is een zwaar werk, dat is inspanning.

Hier moet een kind van God zich op toeleggen, dat hij door veel oefeningen zo'n bekwaamheid verkrijgt. Wie naar de hemel wil gaan, moet, terwijl hij aan alle kanten, van buiten en van binnen, door het kruis omsingeld wordt, daarnaar staan. Is de hemel u dat niet waard, scheid er dan maar mee uit en leef naar de begeerlijkheden der ogen, in de begeerlijkheden des vleses en in de grootsheid des levens. Heb dan de wereld lief, neem er uw aandeel in, neem er uw genoegen van en aanvaard het einde, dat is het eeuwig verderf, te ondergaan.

Maar gaat uw liefde uit naar God, naar verzoening met Hem, naar voortdurend in Zijn gemeenschap te leven, in Hem door Christus de vrede die alle verstand te boven gaat te genieten, te leven in nederigheid, zachtmoedigheid en ootmoed? Is al uw begeerte om welbehaaglijk om voor de Heere te leven in gewillige gehoorzaamheid, hebt u de Heere gekozen tot uw enig en algenoegzaam deel om u in de Heere te vermaken? Stelt u het eeuwige leven als uw doel voor ogen, strekt u zich daar naar uit? Welaan dan, kies dan ook voor de weg van het kruis, de weg van aanvechtingen, van duisterheden, van veel beroering. Want dat is de weg van de Heere met Zijn kinderen die Hij naar de heerlijkheid leidt. Die weg die Christus gegaan is, die moet u ook gaan. Laat uw zorg niet zijn hoe u het kruis ontlopen of afschudden zou, maar hoe u het welgemoed, getroost, ja vrolijk draagt. Dat zult u dan doen als u werk maakt van de beloften; dan, als niet de bevrijding, maar de vertroosting van God u het lieflijkste zullen zijn.

Om goed gebruik van deze beloften te maken moeten deze vier zaken vooraf overwogen worden:

1. Wie de beloften doet.
2. Aan wie ze gedaan worden.
3. Welke in het bijzonder, wat voor soort beloften er gedaan zijn.
4. De verzekering dat de beloften noch troost, noch sterkte kunnen geven, als de

Heilige Geest ze niet aan de ziel toepast.

33. Wie de beloften doet

1. Het is niet om het even wie iets belooft. De beloften van iemand die meer belooft dan hij geven kan, die onmachtig kan worden [om de belofte in te lossen], die zijn voornemens veranderen kan, zijn van weinig kracht. Zo zijn nu alle menselijke beloften.

Maar als God iets belooft, dan kan men die niet alleen voor vast, zeker en onfeilbaar aannemen, maar men moet dat ook doen. Anders onteert men God vreselijk, omdat men Hem als een leugenaar acht. God is vrij, Hij kan dit of dat beloven of niet beloven, aan die wel en aan die niet. God is wonderlijk goed en Hij belooft aan Zijn kinderen grote zaken. God is almachtig en Hij kan onverhindert alles uitvoeren. God is waarachtig en getrouw. Hij kan, Hij zal niet veranderen. Hij zal het zeker doen. Eerder zouden hemel en aarde zich ondersteboven wentelen, dan dat een van Zijn goede woorden op de aarde zou vallen. Zo moet men God beschouwen met verheffing van zijn hart en met een volkomen instemming en verzekering als men met de beloften wil werken. Als men dit niet doet, zal de belofte weinig helpen en werken. Dit geeft de beslissende kracht. Doe het daarom steeds met verheffing des harten.

2. Als men zich een belofte voor ogen stelt, dan moet men er aandachtig op letten aan wie die beloften gedaan zijn. Het is een grote dwaasheid, een inbeelding, zich een belofte toe te eigenen zonder dat daar grond voor is. Dan bedriegt de ziel zich tot haar verderf. Daarom moet men de beloften in hun verband beschouwen. Men zal bij elke belofte een omschrijving vinden van de gesteldheden van de personen aan welke de beloften gedaan worden. Dan is het noodzakelijk zich te beproeven of die gesteldheden in ons zijn. En als dat zo is, dan moet men zeker nadrukkelijk vaststellen: die belofte is door de grote, almachtige, goede en onveranderlijke God aan mij gedaan, en daarom zal die belofte zeker aan mij vervuld worden. Dus zet ik mij erop met een zekerheid alsof ik de zaak al bezat. Zo maakt men zichzelf ervan bewust en verheerlijkt men God in Zijn waarachtigheid.

34. Wat beloofd wordt

3. Aangezien de weg naar de hemel leidt door vele verdrukkingen, zouden gelovigen in grote benauwdheid hun leven moeten doorbrengen, ja, zouden ze met het oog daarop op de weg bezwijken, als de Goddelijke goedheid daarin niet had voorzien met het doen van vele heerlijke beloften.

Deze worden niet in het algemeen gedaan, maar ook voor allerlei voorvallen en ongunstige omstandigheden, opdat de gelovigen door dezelve vertroost, met meer goede moed door allerlei zwaarigheden zouden heendringen. Hij heeft veel voor, die de Bijbel heeft gelezen en een verzameling van allerlei beloften heeft aangelegd, die hij bij de hand heeft als hij in een of andere beproeving komt. De Heilige Geest is stellig gewoon om bij Zijn inwendige vertroosting Schriftteksten te gebruiken en om die met helderheid en kracht op het hart te drukken, hetzij in de slaap, hetzij wakende. Het zijn soms zulke teksten waarop men geen acht geslagen had, ja, waarvan men niet wist dat ze in de Bijbel stonden en die men daarna met verwondering vindt. Zulke inwendige vertroosting die door

Schriftteksten geschieden, hebben doorgaans meer krachten schieten dieper wortel in het hart. Lees dan veel in de Bijbel en wen u eraan bij ieder voorval een belofte of een voorbeeld te zoeken. U zult ondervinden dat het kwaad u niet zal smarten, noch doen wankelen in het geloof, noch u hopeloos en moedeloos zal maken.

35. Beloften hebben geen kracht zonder de bevestiging van de Heilige Geest

4. Ofschoon er nu zulke heerlijke beloften door God aan Zijn kinderen zijn gedaan en zij die door het geloof op zichzelf moeten toepassen en zich daarmee moeten ondersteunen en vertroosten, toch hebben zij dikwijls weinig kracht als de gelovigen in de heftigheid van de inwendige verzoeken en de overstelpende uitwendige benauwdheden verkeren. Het is dan alsof er niet één belofte in de Bijbel staat. Als ze er een vinden dan kunnen ze niet zien dat zij de gesteldheden hebben van degenen aan wie de beloften gericht zijn en dus achten ze die belofte niet voor zich. En als ze dat niet ontkennen kunnen, dan hebben de beloften geen kracht, hetzij omdat de zaak bij hen niet in vervulling gaat, hetzij omdat ze zo sterk zien op de wederwaardigheden, dat ze hun gemoed niet tot de rust kunnen brengen [die nodig is] om er aandachtig op te letten, hetzij omdat ze wrevelig, verdrietig en opstandig zijn geworden, hetzij omdat ze verdoofd terneerliggen en door de moedeloosheid ongevoelig als een dode zijn geworden. Een verslagen geest, wie zal die oprichten?

Om de beloften krachtig te laten werken, is het nodig dat de Heilige Geest Zelf die beloften in de gedachten brengt, dat Hij hen toont dat die beloften aan hen zijn gedaan, omdat zij zo gesteld zijn, en dat Hij hun de heerlijkheid van de beloften en de zekerheid ervan laat zien en hen daarmee troost.

36. Een voorbeeld

Een godzalige weduwe vertelde mij eens dat ze onder een groot kruis kwam. Zij sloeg in radeloosheid de Bijbel open en las op de opengeslagen plaats [Mattheus 6](#). Dat gaf zo'n beslag in haar hart, dat ze met vrolijkheid het kruis opnam. Ze maakte een vouwtje bij dat hoofdstuk en dacht: nu heb ik genoeg om me te helpen, ik weet waar ik mijn kracht vandaan moet halen als mij hierna weer kruis zal overkomen. Het kruis kwam en zij zocht met inspanning [Mattheus 6](#) op, maar wat ze daar tevoren in vond, was er niet meer. Waardoor kwam dat? De Heilige Geest gebruikte toen dat middel niet en paste het niet zoals de vorige keer toe.

De Heere zende u de Heilige Geest tot een Trooster. Die brenge u telkens beloften in gedachten. Die tone u dat u die gesteldheden hebt, dat de beloften aan u gericht zijn en Hij drukke de zekerheid en de heerlijkheid ervan zo op uw hart, dat u bij Zijn licht met goede moed de duisternis doorwandelt!

37. Hoe een christen met de belofte werkt

Nu we dit vooraf aan de orde gesteld hebben, zullen weinig woorden genoeg zijn om de wijze aan te geven, waarop met de beloften gehandeld moet worden om ze tot nutte kunnen gebruiken.

3. Zoek een belofte die bij uw toestand past. Beschouw deze als een belofte die door een waarachtig God aan Zijn kinderen gedaan is. Bedenk dat die

zekerder dan zeker vervuld zal worden en dat geen gedrag van Zijn kinderen God zal doen veranderen en Zijn beloften te niet zal maken. De belofte is immers absoluut gedaan (zoals alle beloften van het genadeverbond), en niet afhankelijk van een of andere voorwaarde van de zijde van de mens. Zulke beloften zijn er overigens wel met betrekking tot lichamelijke zaken, bijvoorbeeld [Jesaja 1:19, 20](#), 33 [???

4. Beschouw met aandacht de gesteldheden van degene aan wie de belofte gericht is. Deze staan of onmiddellijk bij de belofte of in de voorwaarde. Leg daar uw gestalte bij in de tegenwoordigheid des Heeren en laat de Heere en uw consciëntie rechters zijn over de vraag of die zaken in u zijn of niet.
5. Zie tegelijkertijd op de Heere Jezus, hetzij dat u nu met een hebbelijk gelovige gestalte in gemeenzame vereniging met Jezus bent, hetzij dat u nodig hebt de daad van het geloof met meer of minder strijd te vernieuwen. Overdenk also dat alle beloften in Hem ja en amen zijn, dat het recht op de [vervulling] van de beloften door Hem verworven is en dat een gelovige, of hij nu sterk of zwak is, een erfgenaam is van alle beloften en dus ook van die en die bijzondere beloften.
6. Kom dan tot uzelf en tot de beloften en beschouw ze als aan u, ja, aan u gedaan door de onveranderlijke God en dat ze aan u zekerder dan zeker vervuld zullen worden. Dit is de pit, maar wat maakt men er weinig gebruik van!
7. Maak daar dan staat op, richt daar uw zaken op, verblijd u er in alsof u de zaak al had en zeg: mijn God zal het mij geven op die tijd die voor mij het nuttigst is en met de wijsheid van God ben ik tevreden. Vertrouwt u hiermee als ze betrekking heeft op uw kruis en werk er mee als ze betrekking heeft op [geestelijke] verlichting, op geestelijke openbaring, op kracht tot heiligmaking. Houd die belofte voor ogen, leg haar aan de Heere voor en maan Hem op Zijn beloften. Grijp die belofte steeds aan en werk terwijl u dat doet er al biddende mee en grijp daarbij de sterkte van de Heere aan. Leun er met stille verzekering op. Gebruik alle middelen die de Heere aangewezen heeft om zulke zaken te verkrijgen. Als God het doel beloofd heeft, dan wil Hij ook de middelen geven en Hij zal ze de mensen ook laten gebruiken als de tijd van de vervulling van de beloften is gekomen. De vervulling van de beloften hangt niet af van de middelen, maar de middelen hangen af van de vervulling van de belofte.
8. Wacht dan in lijdzaamheid op de vervulling. Wees niet ongeduldig, noch verdrietig, want dat komt voort uit ongeloof aan de beloften van de waarachtige God en dat onteert Hem of het komt voort uit gebrek aan onderwerping aan Zijn wijsheid. Maar het stil en toch werkzaam wachten verheerlijkt God, zowel in Zijn waarheid als Vaderlijke wijsheid. *Daarom, zo Hij vertoeft, verbeid Hem, Hij zal gewisselijk komen, Hij zal niet achterblijven.*
Zo werkt men met de beloften.

38. Beloften bij lichamelijke kruisen

Om u voorbeelden te geven zal ik enige gevallen bespreken en daarbij een belofte noemen:

1. Bent u in een drukkend of dreigend kruis betreffende lichamelijke zaken en vol van bekommering en is de ziel daardoor in beroering gebracht? (want de lichamelijke tegenslagen kunnen de ziel wel buitengewoon in beroering brengen en het geestelijk leven niet alleen beletten werkzaam te zijn, maar ook zeer verzwakken). Zie dan op deze en soortgelijke beloften:

Ps. 34:20 [[Ps. 34:19](#)]: *Vele zijn de tegenspoeden des rechtvaardigen; maar uit alle die redt hem de HEERE.*

[Hebr. 13:5](#): *Zijt vergenoegd met het tegenwoordige; want Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten.*

[1 Kor. 10:13](#): *God is getrouw, Die u niet zal laten verzocht worden boven hetgeen gij vermoogt; maar Hij zal met de verzoeking ook de uitkomst geven, opdat gij ze kunt verdragen.*

39. Beloften bij het gevoel van zonden

2. Voelt u de last van de zonde en de bitterheid ervan, de onrust in de consciëntie, de vrees voor de toorn van God, voor de dood, voor de verdoemenis? Vlucht naar Jezus en neem Hem aan tot uw rantsoen en gerechtigheid en beschouw aandachtig de weg van God in de rechtvaardigmaking: dat de mens om niet gerechtvaardigd wordt uit Zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is. Wend u in deze toestand tot de beloften:

[Jer. 31:34, 37](#): *Want Ik zal hun ongerechtigheid vergeven en hunner zonden niet meer gedenken. Indien de hemelen daarboven gemeten en de fundamenten der aarde beneden doorgrond kunnen worden, zo zal Ik ook het ganse zaad Israëls verwerpen om alles, wat zij gedaan hebben, spreekt de HEERE.*

[Jer. 33:8](#): *Ik zal vergeven al hun ongerechtigheden, met dewelke zij tegen Mij gezondigd hebben.*

[Ps. 86:5](#): *Want Gij, HEERE! zijt goed en gaarne vergevende.*

[Micha 7:18](#): *Wie is een God gelijk Gij, Die de ongerechtigheid vergeeft en de overtreding van het overblijfsel Zijner erfenis voorbijgaat? Hij houdt Zijn toorn niet in eeuwigheid, want Hij heeft lust aan goedertierenheid.*

Zeg dan: die beloften zal de Heere aan mij vervullen. Dan is het goed.

40. Beloften bij een zwak geloof

3. Wankelt het geloof, is er geen kracht om de Heere Jezus aan te nemen en volgt op die duistere en flauwe onderhandeling met Hem geen licht, noch vrede, noch verzekering? Denkt u menigmaal: hoe zal ik het toch maken, hoe zal ik zalig worden, zal ik dan nooit waarlijk in Jezus geloven, zal Hij mij dan nooit tot Zich trekken, zal ik dan nooit verzoening vinden? Mijn ziel wordt overstelpt, och dat Hij mij te hulp kwam, och dat ik Hem kon vinden! Zie dan op de beloften:

[Matth. 12:20](#): *Het gekrookte riet zal Hij niet verbreken en het rokende lemmet zal Hij niet uitblussen.*

[Jes. 40:11, 29](#): *Hij zal Zijn kudde weiden gelijk eenherder; Hij zal de lammeren in Zijn armen vergaderen en in Zijn schoot dragen; de zogenden zal Hij zachtjes leiden. Hij geeft den moeden kracht en Hij vermenigvuldigt de sterkte dien, die geen krachten heeft.*

Ziedaar uw toestand, ziedaar de beloften, werk er dan mee.

41. Beloften in duisterheid

4. Klaagt de ziel over duisternis en zegt ze: o, wat is het licht beminnelijk. Wat beminnelijk om de heerlijkheid des Heeren in het aangezicht van Jezus te zien; om alle goederen van het genadeverbond in hun grootheid, schoonheid en zoetigheid te kennen; om het grote werk van de verlossing van het begin tot het einde in voortdurende verwondering te overwegen; om de diepe vernedering van de Heere Jezus en alle zaligheden daarin te overdenken; om Jezus met eer en heerlijkheid gekroond van nabij te beschouwen. Dat is een hemel op aarde!

Ik heb daar wel iets van gezien, maar toen erkende ik het niet, omdat ik een te sterke begeerte had naar helderder en klaarder licht. Maar als ik het nu had, hoe zou ik mij verblijden! Evenwel de zon is ondergegaan. Ik weet nog wel dat al wat in Jezus is, gans begeerlijk is, maar ik zie het niet. Mijn begeerte wordt niet door het gezicht opgewekt. Ik ben geheel en al duister. Ik zie God, noch Christus, noch genade in mij, noch de beminnelijkheden van het Evangelie. Als ik aan het bidden toekom, dan is het alsof ik een onbekende God aanroep. Als ik tot Jezus wil gaan, dan verbergt Hij Zich, dan kan ik Hem niet in 't oog krijgen. Als ik om iets wil bidden, dan kan ik de zaken niet inleven. Ik noem ze wel, maar de begeerten ertoe worden niet opgewekt en daarom is het alsof ik ze niet van God begeerde. Het is niet een dikke wolk, die tussen mij en de Zon der gerechtigheid voorbijdrijft, maar het is een stikdonkere nacht. Och dat die doorluchte Morgenster voor mij eens opging. Dat de dag eens aanbrak en dat ik was als vroeger. Mijn begeerte en bede is en zal blijven: *zend Uw licht en Uw waarheid, dat die mij geleiden*. Maar het blijft, zoals het is.

Weet echter, dat er een onmiddellijk en buitengewoon licht is, waarmee de Heere nu en dan deze of gene bestraalt. Als uw klacht gaat over gebrek van dat licht, dan is uw begeerte wel goed. Echter ze moet gematigd zijn en met onderwerping, omdat de Heere dat niet altijd doet, maar het aanschouwen bewaart voor de eeuwigheid. Het Woord is het licht waarbij we moeten wandelen.

Daarnaast kan een gelovige niet alleen in letterkennis, maar ook in de geestelijke kennis verduisterd zijn. Hij is dan niet in staat om de geopenbaarde zaken in hun geestelijke aard te beschouwen en zich op dezelve te verlieven. Als het hier hapert, moet men zijn toevlucht tot de beloften nemen en werken zoals hierboven aangegeven is. Let op deze beloften:

[Ps. 97:11](#): *Het licht is voor den rechtvaardige gezaaid (en het zal op zijn tijd opgaan).*

Ps. 89:16 [[Ps. 89:15](#)]: *Welgelukzalig is het volk, hetwelk het geklank kent.*

[Het geklank], dat is de stem van de Heere Jezus Die in het Evangelie spreekt. Voor wie met welgevallen en gaarne die stem hoort, aanneemt en opvolgt, [geldt:] *o Heere, zij zullen in het licht Uws aanschijns wandelen.*

[Ps.112:4](#): *Den oprechten gaat het licht op in de duisternis.*

[Mal. 4:2](#): *Ulieden daarentegen, die Mijn Naam vreest, zal de Zon der gerechtigheid opgaan.*

[Joh. 14:21](#): *Die Mij liefheeft, zal van Mijn Vader geliefd worden; en Ik zal hem liefhebben, en Ik zal Mijzelven aan hem openbaren.*

[Jes. 42:16](#): *En Ik zal de blinden leiden door den weg, dien zij niet geweten hebben.*

Geloof dan ook deze beloften.

42. In dodigheid

5. Bent u in een dorre en doodse staat? Schijnt al het leven en het gevoel weg te zijn? Zegt u: voor mij is geen raad, voor mij is geen hoop, want ik ben overal ongevoelig voor: de zonden beroeren me niet meer, bedreigingen verschrikken me niet, beloften doen me niets, ik vrees niet voor de hel, ik heb geen begeerte naar de hemel. Als ik in het Woord lees, dan doet het me geen nut, mijn gedachten vliegen overal heen. Bidden kan ik niet. Mijn gedachten gaan overal heen en terwijl ik op mijn knieën lig, word ik zondiger dan tevoren. Ik zou bijna in slaap vallen. Ik heb niets aan de Heere voor te leggen, want ik begeer niets.

Ik denk soms: heb ik wel een ziel en geloof ik wel dat die onsterfelijk is? Ja, er wellen zulke ontzettende gedachten in mij op, dat ik ze niet durf noemen. En onder dit alles ben ik ongevoelig. Ik geef het op. Voor mij is toch in der eeuwigheid geen genade meer bereid. Het heeft zolang geduurd, dat mijn hoop is vergaan. God heeft mij verlaten en ik heb God verlaten.

Arm, verdoold schaapje. Uw toestand is akelig genoeg, maar uw woorden zijn wanhopiger dan uw toestand is. Antwoord mij eens op deze vragen:

43. vertroosting in ongestalte: er blijft smartelijk gevoel

Bent u waarlijk wel tevreden in deze toestand of kwijnt de ziel? Bent u beklemd en somber als u aan God denkt, hoewel u zich vergeet als u onder de mensen bent en hoewel u in uw omgang opgewekt schijnt? Hebt u wat u begeert, bent u voldaan? U zult mij moeten antwoorden: nee, zeker niet, maar wat lost dat op?

Zou de wereld met haar aantrekkelijke zaken u kunnen bevredigen? Als u nu daarin alles had wat u zou willen? U zult mij moeten antwoorden: nee, ik denk van niet.

Waarom dan zo voortdurend in de benauwdheid, in de gevoelige ongevoeligheid, alsof u wegteerde? Is Jezus weg? Is uw Trooster, Die uw ziel vertroosten zou, ver van u? Is er geen gemeenschap met God, geen weg om te naderen? Is er geen leven, geen zoeken, geen vinden? U zult misschien antwoorden: dat begrijp ik wel, maar het gevoel is weg.

Zou de Heere uw ziel dan moeten helpen en Zich aan u moeten openbaren als uw God? Zou de Heere Jezus Zich aan u moeten bekendmaken als Uw rantsoen en gerechtigheid? Zou de Heere tot u moeten zeggen: *Ik ben uw Heil, gij zift Mijne, uw zonden zijn u vergeven*, Ik wil u toch zalig maken? Zou de Heere u levend moeten maken in geloof, hoop, liefde, bidden, danken, strijden en heiligmaking? Zou u dan gelukkig en in uw element zijn?

Antwoordt u: ja, dat is het, maar wat baat dat? Ik heb het niet en ik kan het door werken niet verwerven. Ik zal het toch niet verkrijgen en daarom verlaat ik het met een zucht.

Wat denkt u, kan zo'n gestalte voortkomen uit het natuurlijke leven? Ziet u daar de werking van de Heilige Geest niet in? Als u die gestalte in een ander zou zien, zou u dan niet zeggen: Heb goede moed. Uw ongevoeligheid komt voort uit een zeer groot en langdurig smartelijk gevoel en moedeloosheid. De Heere zal wel wederom tot u komen. Dat zeg ik dan ook tot u. Immers is het met u: *Wien heb ik nevens U in den hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde!* ([Ps. 73:25](#)).

44. vertroosting in ongestalte: er blijft onderscheid in kennis

Nogmaals. Blijft er in u een kennis [aanwezig] van de Heilige Geest en Zijn werkingen? Kent u nog de gestalte van een gelovende, worstelende, biddende, aanklevende, schreiende, hopende, van een in oprechtheid en volkomenheid voor Gods aangezicht wandelende ziel? Stel daar tegenover de kennis, de godsdienstigheid, de deugdzaamheid, de taal van iemand die niet werkt vanuit de vereniging met de Heere Jezus tot rechtvaardigmaking, met andere woorden, van iemand die nog in zijn natuurstaat is. Kent u het verschil? Is het eerste u beminnelijk of althans, kent u het als beminnelijk, als waarheid, als zuiver? Kan het andere u niet voldoen? Is het u verwerpelijk, walgelijk? Ik vraag u of de natuur dat onderscheid met goedkeuring en afkeuring, met liefde en afkeer kan bewerkstelligen. Is dat niet een zeker bewijs van geestelijk licht en leven? Let toch aandachtig op de teksten:

[Joh. 14:16-17](#): *Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid; namelijk den Geest der waarheid, Welken de wereld niet kan ontvangen; want zij ziet Hem niet en kent Hem niet; maar gij kent Hem, want Hij blijft bij ulieden en zal in u zijn.*

[Joh. 10:4-5](#): *De schapen volgen hem, overmits zij zijn stem kennen. Maar een vreemde zullen zij geenszins volgen, maar zullen van hem vlieden, overmits zij de stem der vreemden niet kennen.*

45. vertroosting in ongestalte: de keuze

Verder, blijft er niet de keuze tussen Jezus en Zijn zaak aan de ene zijde en de schijndeugdzame of ondeugdzaame wereld aan de andere zijde? Met wie is uw hart? Gaat het hart uit naar de gelovigen, omdat zij Jezus beminnen en door Jezus bemind worden of naar de bevallige wereldlingen? Met wie voelt u zich verbonden?

Moet u niet antwoorden: dat onderscheid is te groot. Ik houd het in mijn hart met Jezus, met Zijn zaak, met Zijn kinderen? Geldt dan het spreekwoord niet meer: Gelijk bemint gelijk, en haat wat hem ongelijk is? Zet uw hart op [1 Johannes 3:14](#): *Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben.*

46. vertroosting in ongestalte: andere tijden

Ten laatste, zijn er dan geen tijden dat het anders is? Wordt het hart soms niet week? Raakt u soms niet aan het bidden, aan het wenen, aan het uitzien naar de hemel? Stelt u soms niet verlangend de vraag of er voor u nog genade en Geest is? Komt er soms niet eens kracht om Jezus aan te nemen, komt er soms niet een kleine vertroosting en een levendige hoop? Is dat niet een bewijs van het leven dat er inwendig leven is? Heb daarom moed, richt weer eens de trage handen en de slappe knieën op en stel u tot dat doel deze en soortgelijke beloften voor ogen en werk daarmee zoals boven aangegeven is.

[Jes. 57:15](#): *Want also zegt de Hoge en Verhevene, Die in de eeuwigheid woont en Wiens Naam heilig is: Ik woon in de hoogte en in het heilige, en bij dien, die van een verbrijzelden en nederigen geest is, opdat Ik levend make den geest der nederigen, en opdat Ik levend make het hart der verbrijzelden.*

Hierop volgt hoe God handelt met iemand die volstrekt verbijsterd en verhard is.

Hij geeft zo iemand een belofte:

[Jes. 57:16-17](#): *Want Ik zal niet eeuwiglijk twisten en Ik zal niet geduriglijk verbolgen zijn; want de geest zou van voor Mijn aangezicht overstelpt worden, en de zielen, die Ik gemaakt heb. Ik was verbolgen over de ongerechtigheid hunner gierigheid en sloeg hen, Ik verborg Mij en was verbolgen.*

Werden zij hierdoor bekeerd en terechtgebracht? Nee, maar nog meer verhard: *evenwel gingen zij afkerig heen in den weg huns harten.*

Wat volgde hierop? De algehele verwerping en verstoting, zoals ze waard waren? Nee integendeel:

[Jes. 57:18-19](#): *Ik zie hun wegen en Ik zal hen genezen; en Ik zal hen geleiden en hun vertroosting en wedergeven, namelijk aan hun treurigen. Ik schep de vrucht der lippen, vrede, vrede dengenen, die verre zijn, en dengenen, die nabij zijn, zegt de HEERS, en ik zal hen genezen.*

Dat is een ondoorgrondelijke goedheid! Neem hierbij:

[Jes. 54:6](#), [7](#), [11](#): *Want de HEERE heeft u geroepen als een verlaten vrouw en bedroefde van geest; nochtans zijt gij de huisvrouw der jeugd, hoewel gij versmaad zijt geweest, zegt uw God. Voor een klein ogenblik heb Ik u verlaten; maar met grote ontfermingen zal Ik u vergaderen. Gij verdrukte, door onweder voortgedrevene, ongetrooste: Zie, Ik zal uw stenen gans sierlijk leggen, en Ik zal u op saffieren grondvesten.*

Dat zijn onaantastbare, zekere en heerlijke beloften. Zijn de vertroosting van God u te gering?

47. Lieflijk denken aan vorige genade

6. Bent u treurig - niet omdat u in ongevoeligheid kwijnt en ernaar verlangt om hartelijk en bekommerd treurig te zijn, zoals in het vorige geval getekend is, maar - omdat de ziel vervuld is met benauwdheid, met vrees en beven, de ene keer door dit voorval, dan weer door dat voorval, dan weer door vele tegenspoeden die lichaam en ziel tegelijk overvallen? Gedraagt de Heere Zich als een vreemde, houdt Hij Zich stil, verbergt Hij Zich achter een wolk zodat er geen gebed door kan? Antwoordt Hij niet op uw geroep? Verstoot Hij uw ziel, heeft Hij Zijn barmhartigheid door toorn toegesloten? Is er geen rust in de ziel, is ze ver van de vrede afgehouden? Is Jezus weg, is uw ziel hevig bewogen omdat uw Liefste is heengegaan? Druipt uw ziel weg als u aan vroeger denkt, toen u kon bidden, schreien, wachten, uitzien, verlangen? Als u eraan denkt hoe u toen lieflijk op Hem kon leunen, hoe u als het ware verdwaalde in de onderlinge liefde en iedereen vroeg, de liefde niet te storen, noch op te wekken tot het haar luste. Toen Hij u kuste met de kussen van Zijn mond, toen Zijn linkerhand onder uw hoofd was en Hij u met Zijn rechterhand omhelsde? Toen u krank was van liefde en u zich vermaakte onder het lommer van Zijn goedgunstigheid? Is dat allemaal weg en zijn er allerlei zondige en droevige tegenspoeden voor in de plaats gekomen? Wordt uw leven verteerd door droefheid en uw jaren door zuchten? Kom en hoor aandachtig naar deze beloften:

[Jer. 31:25](#): *Want Ik heb de vermoeide ziel dronken gemaakt, en Ik heb alle treurige ziel vervuld.*

[Jes. 61:1-3](#): *De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de Heere Mij gezalfd heeft om alle treurigen te troosten; om den treurigen Sions te beschikken dat*

hun gegeven worde sieraad voor as, vreugdeolie voor treurigheid, het gewaad des lofs voor een benauwden geest. [Matth. 5:4](#): Zalig zijn die treuren; want zij zullen vertroost worden.

48. Onder verdrukking van de satan, van Gods toorn en angstige gedachten

7. Belieft het de Heere de satan los te laten om u te bestrijden, om u met vuisten te slaan en zijn vurige pijlen op u af te schieten om u met invallen en vreselijke gedachten te kwellen en ondersteboven te schudden?

Welt uw eigen hart ongelovige gedachten op? Is uw ziel onder de verschrikking van Gods toorn of onder de vrees van de dood of onder andere ongegronde angsten dat u iets overkomen zal? Let aandachtig op deze beloften en probeer daardoor een geruste ziel te verkrijgen en te houden.

Met betrekking van de bestrijding van de satan:

[Rom. 16:20](#): *En de God des vredes zal den satan haast onder uw voeten verpletteren.*

[Zach. 3:2](#): *De HEERE zeide tot den satan: De HEERE schelde u, gij satan! ja, de HEERE schelde u. Met betrekking tot de toorn van God: [Jes. 54:8-9](#): In een kleinen toorn heb Ik Mijn aangezicht van u een ogenblik verborgen, maar met eeuwige goedertierenheid zal Ik Mij uwer ontfermen, zegt de HEERE, uw Verlosser. Want dat zal Mij zijn als de wateren van Noach, toen Ik zwoer, dat de wateren van Noach niet meer over de aarde zouden gaan; also heb Ik gezworen, dat Ik niet meer op u toornen, noch u schelden zal.*

Met betrekking tot de vrees voor de dood:

[Hebr. 2:15](#): *Opdat Hij (Jezus Christus) verlossen zou al degenen, die met vreze des doods door al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren.*

[1 Kor. 15:54-57](#): *Alsdan zal het woord geschieden, dat geschreven is: De dood is verslonden tot overwinning. Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? De prikkel nu des doods is de zonde, en de kracht der zonde is de wet. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onzen Heere Jezus Christus.*

Ongegronde angstige gedachten over wat zou kunnen komen, zijn te achten als vogels die overvliegen. Speel toch niet voor profeet, want u weet niet wat komen zal. Beveel de toekomstige zaken aan de Heere en richt uw weg naar Gods Woord. Iedere dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad.

49. Honger en dorst

8. Bent u geheel ontbloot van alles, geheel leeg van geestelijke zaken? Is die leegheid u smartelijk? Een mens kan immers niet leven zonder enige verkwikking. Het is niet te verdragen, het is een hel, als men een ziel heeft die zich niet tevreden kan stellen met zichzelf en die dan niets wat de lege en huilende ziel kan vervullen van buitenaf heeft of kan verwachten. Het aardse kan nu de ziel niet verzadigen; ja, de wanordelijke begeerte naar het aardse pijnigt de ziel van een godzalige zelfs. De ziel zou Jezus willen hebben tot haar rantsoen en gerechtigheid, God tot haar Vader. Ze zou de zoete invloeiing van de verlichtende, verblijdende en heiligmakende genade van de Heilige Geest willen hebben. In één woord, het bezit en de genieting van alle goederen van het genadeverbond.

De lege ziel strekt zich in sterke begeerte hiernaar uit. Het gemis is smartelijk. De honger en de dorst zijn sterk. De ziel vergaat van honger. Ze wordt onwel en raakt verdoofd. Al haar geschreeuw is om het geestelijk brood, om levendmakend water. De ziel bezwijkt van verlangen, maar ze krijgt niets. Ze zoekt, maar vindt niet. Ze bidt, maar ontvangt niet.

Arme verhongerende ziel, hoor de belofte en versterk er u mee, totdat ze vervuld wordt. Want ze zal vervuld worden. [Matth. 5:6](#): *Zalig zijn die honger en dorsten naar de gerechtigheid; want zij zullen verzadigd worden.*

[Jes. 55:1](#): *O alle gij dorstigen! komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs, wijn en melk!*

[Openb. 21:6](#): *Ik zal den dorstige geven uit de fontein van het water des levens voor niet.*

[Joh. 7:37](#): *Zo iemand dorst, die kome tot Mij en drinke.*

50. Smart over de kracht van de verdorvenheid

Ziet u de kracht van de verdorvenheid? Ziet u, hoe de begeerlijkheden krijg voeren tegen de ziel? Raakt u ten onder? Hebben ijdele gedachten en zondige opwellingen uit het hart de overhand? Wordt uw boezemzonde sterk en neemt die u gevangen? Dringt ze door en woedt ze onverstandig? Voelt u zich hopeloos en denkt u: ik kom dat mijn leven lang niet te boven. Mijn ziel krijgt steeds wond op wond? De zonde ontnemt me steeds alle vrijmoedigheid om tot God te naderen. Ze ontnemt me alle begeerte, alle leven. Hoe zal ik het maken? Zie op de beloften:

[Ez. 36:26-27](#): *En Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u; en Ik zal het stenen hart uit uw vlees wegnemen, en zal u een vleses hart geven. En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u; en Ik zal maken, dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen, en Mijn rechten zult bewaren en doen.*

[Jer. 31:33](#): *Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven.*

[Jes. 40:31](#): *Maar dien den HEERE verwachten, zullen de kracht vernieuwen; zij zullen opvaren met vleugelen, gelijk de arenden, zij zullen lopen en niet moede worden; zij zullen wandelen en niet mat worden.*

[Joël 3:10](#): *De zwakke zegge: Ik ben een held.*

[Zach. 10:3, 5](#): *Hij zal hen stellen gelijk het paard Zijner majesteit in den strijd. En zij zullen zijn als de helden, die in het slijk der straten treden in den strijd, en zij zullen strijden; want de HEERE zal met hen wezen; en zij zullen die beschamen, die op paarden rijden.*

51. Beloften dienen tot vertroosting en opwekking

Deze en soortgelijke beloften hebben tweërlei gebruik. Ze dienen om te vertroosten, zodat de gelovigen met goede moed en met blijmoedigheid allerlei kruis gewillig opnemen, gemakkelijk dragen en zich ervan verzekeren dat de uitkomst voordelig en heerlijk zal zijn. Maar ze dienen ook om te heiligen aangezien men door het geloof op de beloften voortdurend de Heere voor ogen houdt, Hem als almachtig, goed en verzoend in Christus Jezus erkent en waarachtig met een stil vertrouwen afhankelijk van Hem leeft en zich in alle

wederwaardigheden vasthoudt, als ziende de Onzienlijke. Dit is de fontein van zuivere heiligheid en zo krijgen wij door de beloften deel aan de Goddelijke natuur. Daarom, in welke toestand u ook verkeert, neem een belofte. Eigen u zich die belofte toe als gedaan door de waarachtige God. Leg die belofte aan de Heere voor en maan Hem ootmoedig, en in Jezus Christus vrijmoedig, op de vervulling van deze Zijn beloften. Houd dan die beloften voor ogen en werk daarmee. Laat ze uw sterkte zijn in de strijd als beloften die u zeker zult ontvangen.

52. God stelt het vervullen van de beloften wel uit

God heeft soms een lange tijd gesteld tussen het eerste tijdstip waarin de begeerte tot die zaak in uw hart opkwam en de tijd van de vervulling ervan. Abraham had de belofte gekregen dat hij een zoon uit Sara zou krijgen, maar het duurde zo lang dat het volstrekt onwaarschijnlijk geworden was. Hoe lang duurde het bij David, voor hij het beloofde koninkrijk ontving. Zacharias had lang tevoren, in zijn jeugd, om een zoon gebeden en zijn gebed werd verhoord, toen hij in zijn ouderdom was. Daarom moeten we een beloofde zaak niet meteen verwachten als de belofte ons invalt en moeten we niet moedeloos worden als de belofte niet terstond komt. Hier is nodig lijdzaam te wachten.

53. Het in lijdzaamheid wachten op de vervulling is nuttig

Het is veel nuttiger, in lijdzaamheid te wachten op de vervulling van de uitgestelde beloften, dan om de beloofde zaak onmiddellijk te ontvangen. Het brengt de ziel immers in een heilige toestand en leert haar vele deugden te oefenen. Onder andere deze deugden:

- (33) Men is niet altijd geschikt om de beloofde zaak te ontvangen, maar de Heere bereidt de ziel door het uitstel wel voor om de beloofde zaak goed te kunnen ontvangen en te gebruiken. Het is zoals men een vat eerst reinigt en klaar maakt om kostbaar vocht daarin te doen, opdat het niet door een spleet weglekt of een bijsmaak van het vat in zich opneemt. Dat klaar gemaakt worden is al reeds geheiligd te worden.
- (34) Het uitstellen leert geloven zonder te zien. Het leert God te erkennen als waarachtig, ofschoon Hij het alsnog niet vervult. Die gestalte is een heiliger gestalte. Ze is u in die tijd nuttiger dan de beloofde zaak. Ja, soms is het de beloofde zaak zelf, op een andere wijze als u zich had voorgesteld.
- (35) Het uitstellen leert God kennen en erkennen als soeverein en alleen wijs, Die alle dingen schoon maakt op Zijn tijd. Dat is heiligheid, dat is God verheerlijken.
- (36) Het uitstellen maakt u klein. Het doet u uw onwaardigheid zien. Het doet u beseffen, dat God het niet om uwentwil geven zal. Het doet u zeggen: ik ben de minste genade niet waard. Ik ben niet waard dat God de geringste belofte aan mij, worm, zou doen. Zou ik dan niet blij zijn, dat Hij nu zulke grote zaken aan mij belooft en zou ik die niet in ootmoed verwachten?
- (37) Het uitstellen bewerkstelligt uitzien naar de Heere, wachten, stil en tevreden zijn met het tegenwoordige, zich verblijden in de belofte alsof men de zaak al bezat. Want men acht Hem, Die het beloofd heeft, getrouw. Daarin verheerlijkt men Hem. Zijn deze gestalten niet heilig? Zou men die niet liever bezitten, dan dat God meteen de beloofde zaken gaf, zonder die gestalten?

(38) Het uitstellen maakt de ziel meer dankbaar als het begeerde komt. Het verblijdt de ziel meer en laat haar [de blijdschap] zorgvuldiger bewaren. Wees daarom niet verdrietig, niet moedeloos, werp niet alles weg, als de Heere Zijn belofte uitstelt. Tracht echter deze hier genoemde gestalte van de ziel erdoor te verkrijgen en zo geheiligd te worden. Want het werken met en op de beloften en het wachten op de vervulling ervan, trekt de ziel af van aardse dingen, houdt haar bezet met onderhandeling met God en brengt de ziel in een meer geestelijke gestalte, zelfs zonder dat ze het merkt. Uit die geheiligde grond zullen allerlei deugden vanzelf zonder veel moeite en inspanning spruiten. U zult in de Heere rusten, zich in Hem verblijden, Hem danken, Hem erkennen en verheerlijken in Zijn volmaaktheden in Christus Jezus. Die Hem eren, zal Hij eren. En verlustig u in den HEERE, zo zal Hij u geven de begeerten uws harten. *Wentel uw weg op den HEERE en vertrouw op Hem, Hij zal het maken (Ps. 37:4-5). Wacht op den HEERE, zijt sterk, en Hij zal uw hart versterken; ja, wacht op den HEERE (Ps. 27:14).*

54. Men moet erop letten wanneer en hoe de beloften vervuld worden

Het is niet voldoende de beloften te overwegen, de beloften in Christus zich toe te eigenen en in lijdzaamheid op de vervulling ervan te wachten. Het is noodzakelijk en zeer nuttig dat men met aandacht erop let, wanneer en waarin een belofte vervuld wordt. Men moet zich daarbij vaak in herinnering roepen hoe de vorige belofte vervuld werd. Ja, men moet ze telkens met de omstandigheden aantekenen, om zo een lijst van de vervulde beloften te hebben en opdat men deze lijst vaak zou kunnen lezen. David gaat ons hierin voor als hij zegt:

[Ps. 103:2](#): *En vergeet geen van Zijn weldaden.* Hiskia onthield de vervulling van de beloften:

[Jes. 38:15](#): *Wat zal ik spreken? Gelijk Hij het mij heeft toegezegd, alzo heeft Hij het gedaan.* Mozes tekende nauwkeurig de tijd aan: [Exod. 12:41](#): *En het geschiedde ten einde van de vierhonderd en dertig jaren, zo is het even op denzelven dag geschied, dat al de heiren des HEEREN uit Egypteland gegaan zijn.*

Dit roept Jozua Israël in herinnering:

[Jozua 21:44-45](#): *En de HEERE gaf hun rust rondom, naar alles wat Hij hun vaders gezworen had. Er viel niet één woord van al de goede woorden, die de HEERE gesproken had tot het huis van Israël; het kwam allemaal.*

Dit overtuigt ons van onze achteloosheid.

Als de godzaligen in grote nood verkeren of ergens anders sterk naar verlangen, dan bidden ze wel hartelijk, zoeken algemene en bijzondere beloften en leggen die aan de Heere voor en versterken zich daarmee. Maar als God die beloften vervult, dan danken ze wel een keer, maar de vervulling van de beloften wordt nauwelijks bemediteerd en nog minder onthouden. Het is een zaak de verhoring van onze gebeden te erkennen en het is een andere zaak om de vervulling van Gods beloften te beschouwen. Het eerste beschouwt God in Zijn goedheid, het laatste God in Zijn waarachtigheid.

Bij de verhoring van onze gebeden moet men niet alleen het verhoren van de

gebeden beschouwen, waarover wij uitvoerig spreken zullen in het tweede deel [van de Redelijke Godsdienst], maar ook de vervulling van de beloften.

Neem bijvoorbeeld eens deze twee beloften: *Roep mij aan in den dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen* ([Ps. 50:15](#)). *Zo wat gij begeren zult in Mijn Naam, dat zal Ik doen* ([Joh. 14:13](#)).

Een gelovige wordt, als hij de Heere aanspoort die beloften die passen bij zijn huidige nood en begeerte, aan hem te vervullen, opgewekt in het gelovige bidden en hij verzekert zich ervan dat deze beloften vervuld worden, waarbij hij zich aan de wil van God onderwerpt.

Als God nu de begeerde zaak geeft, is er zowel de verhoring van het gebed als de vervulling van de belofte. Beide moet een gelovige beschouwen en onthouden. Als men telkens op de vervulling let en daarvan een lijst maakt met een beschrijving van de benauwdheid, de sterke begeerte, van ernstige gebeden, van de overweging van de beloften en als men daarbij aantekent hoe de Heere de beloften vervuld heeft, dan zou ons dat vaak doen wegzinken in verwondering. Het zou een buitengewone vrijmoedigheid geven om de beloofde goederen van de Heere te begeren. Het zou ons uitermate sterken in het betrouwen op God. Met wat voor een verzekering zou men de [vervulling van] algemene en bijzondere beloften verwachten!

55. In het geestelijke kan de gelovige zich de beloften niet ten onrechte toe-eigenen

Het is nuttig om deze vraag te beantwoorden. Kan men een belofte ten onrechte op zichzelf toepassen?

Antwoord. Voor een onbekeerde zijn er geen beloften in de Bijbel. In elke belofte die zij zichzelf toe-eigenen, bedriegen ze zichzelf. Ze zullen er verkeerdt mee uitkomen, want ze zijn zonder Christus, *vreemdelingen van de verbonden der belofte, geen hoop hebbende* ([Ef. 2:12](#)). *Alleen de gelovigen zijn erfgenamen der beloftenis* ([Hebr. 6:17](#)). Alle goederen van het genadeverbond zijn voor hen en zullen ongetwijfeld aan hen gegeven worden. Als zij een buitengewone begeerte naar een of andere geestelijke zaak hebben, dan mogen ze die niet alleen hartelijk in het gebed in Christus' Naam van God verzoeken, maar ze mogen ook de beloften van God die betrekking hebben op die bedoelde zaak (of ook een algemene belofte, die ze op die zaak toepassen) beschouwen als aan hen gedaan. Ze mogen God er ootmoedig op manen en ernstig om de vervulling ervan bidden. Ze mogen zich ervan verzekerd houden, dat die belofte daadwerkelijk aan hen vervuld zal worden. Hierbij moeten ze zich aan de wil van God onderwerpen voor wat betreft tijd, mate en wijze. Hierin kan een gelovige bidder zich niet bedriegen.

56. In lichamelijke zaken kan dat wel

Bij lichamelijke zaken ligt het enigszins anders met betrekking tot de begeerte van de mens. De godzaligen hebben ook de beloften voor het tegenwoordige leven. God geeft hun ook beloften van ondersteuning in het kruis, van uitkomst tot hun nut, van de zorg voor hun voedsel en kleding. Met die beloften mogen en moeten ze zich ook versterken en ze moeten die ook verwachten voor zover het voor hen nodig en nuttig is tot zaligheid. Hierin moeten ze zich ook aan Gods wil onderwerpen, Wiens weg het is de uitverkorenen door veel verdrukking tot de

heerlijkheid te leiden. Een gelovige kan wel ongeregelde begeerten tot deze of gene bijzondere lichamelijke zaak hebben. Deze begeerde zaken - of ze nu aanvankelijk plotseling voor de aandacht komen of dat ze door omstandigheden langzamerhand vat krijgen - hoeft men dan niet noodzakelijk nodig te hebben in zijn huidige levensstaat. De te sterke begeerte om die zaken te verkrijgen staat de onderwerping in de weg en maakt dat wij ons verlossing of verkrijging van een te sterk begeerde zaak inbeelden, hoewel die zaak niet door God beloofd is, maar wij die onszelf beloven. Het gebeurt dan wel dat een Schriftplaats ons of we nu wakker zijn of slapen, plotseling te binnen schiet. Deze plotselinge ingeving beschouwt men dan als een openbaring of een belofte van God tot ons. Of men haalt er een of andere Schriftplaats bij, waarvan we wel weten dat ze bijzonder en in andere persoonlijke omstandigheden aan deze of gene persoon, zoals aan Abraham of David of iemand anders, gedaan is. Door de sterke begeerte eigenen we ons die toe alsof ze door God aan ons gedaan zouden zijn door een bijzondere toepassing en alsof wij daaruit een gevolgtrekking zouden kunnen maken voor onze wanordelijke begeerte.

Hierin wordt men bevestigd, doordat men krachtige uitgangen van het hart naar God bemerkt, in liefde en in levendige erkenning van de goedheid van God. Men heeft een vertrouwelijke omgang met God, men kan bidden en oefent het geloof in Christus. Men bevindt zich in een godzalige toestand, hetzij met of zonder betrekking op die zaak, ja, men begeert de zaak niet als het niet naar Gods wil zou zijn en men is stil en in onderwerping. Maar de zaak komt weer sterk voor de aandacht en het is alsof God nieuwe bevestiging ervan geeft en Zijn almacht aan hen levendig voor ogen stelt. Hierdoor raken sommigen wel in een strik die hen jarenlang bijblijft en zeer hinderlijk wordt in hun vrije staat en wandel. Het einde is dat ze de zaak niet verkrijgen en dan ziet men dat men een belofte ten onrechte op zichzelf heeft toegepast, doordat men de zaak te sterk begeerde.

Maar hier komt een bedenking naar boven. Hoe kan uit zo'n onjuiste inbeelding, omgang met God in liefde, geloof en hoop voortkomen? Of zou dat ook inbeelding zijn?

Antwoord. Nee, die geestelijke gestalte van de ziel is een godzalige gestalte en de oefeningen die daar uit voortkomen, zijn geen verbeelding, maar waarheid. Ze zijn naar het Woord tot God door Christus. Ze spruiten niet uit de verkeerde inbeelding, maar uit het geestelijk leven van de ziel, dat opgewekt wordt door het levendige geloof van Gods goedheid, waarheid en almacht, hoewel de oorzaak en omstandigheid verkeerd waren. God laat de dwalingen wel ten goede van de gelovige uitvallen, niet door de aard van de doling, maar door Zijn goede hand over hen.

[Rom. 8:28](#): *Alle dingen werken mede ten goede.*

57. Het is voldoende algemene beloften goed toe te passen

Het is niet altijd nodig dat men een bijzondere belofte heeft om zich verzekerd te houden van de vervulling ervan. Men kan en moet zich ook algemene beloften in gedachten roepen en daarop afgaan en de vervulling daaraan verbinden als de Heere ons ernstig doet bidden om een zaak en ons met deze of soortgelijke beloften laat worstelen.

[1 Petr. 5:6](#): *Vernedert u dan onder de krachtige hand Gods opdat Hij u verhoge*

te Zijner tijd.

[Ps. 145:19](#): *Hij doet het welbehagen dergenen, die Hem vrezen, en Hij hoort hun geroep en verlost hen.*

Ps. 81:11 [[Ps. 81:10](#)]: *Doe uw mond wijd open en Ik zal hem vervullen.*

Deze teksten kunnen zo levendig met toepassing op onze persoonlijke nood of begeerte in het hart gedrukt worden, dat men een sterke bevestiging ervan krijgt dat God het doen en geven zal. Zo versterkt men zich daardoor en steunt er vol goede moed op. De Heere vervult onze begeerte dan ook, hetzij meteen, hetzij na enige tijd. Het kan ook door een andere zaak te geven, maar dan wel met betrekking tot die begeerte van ons en tot ons worstelen met de beloften. Dan moet men het ook beschouwen als een vervulling van die beloften.

58. Wanneer men die niet juist toepast

Maar men kan hierin ook te ver gaan. Dat gebeurt wanneer men te vurig is, hetzij met betrekking tot de tijd, zodat men het te snel begeert, hetzij ten opzichte van de mate of manier waarop. Dan kan men zich niet onderwerpen aan het wijze bestuur van God.

Ja, het is bij sommige eerstbeginnende christenen zo, alsof de bepalingen van tijd, mate en wijze maar bijkomstigheden zouden zijn. Men moet vertrouwen op de beloften zoals zij die opvatten, begeren en zoals zij erom bidden. Dit is een dwaasheid. Het is alsof een boer zou willen dat het zaad opkwam meteen nadat hij het gezaaid had en alsof hij wilde maaien voor het koren rijp was.

Een verstandiger en meer gevorderd christen heeft meer op met de wijze en soevereine wil van God dan met de vervulling van zijn begeerte. Zo bidt hij, zo gelooft hij de beloften en zo wacht hij met onderwerping op de vervulling.

Het is niet zo, dat de onderwerping af doet zien van de vervulling of een afzwakking van de belofte en bijna tenietdoen ervan is. Integendeel, het is een versterking van de belofte, omdat ze beter en heilzamer vervuld zal worden dan wanneer ze naar onze driftige begeerte voldaan zou worden. Hoe vaak raakt men in verlegenheid met het ontvangen van wat men begeerde, zoals Israël met de kwakkelen. Hoe menigmaal dankt men de Heere, dat Hij ons niet gegeven heeft wat we begeerden, omdat men achteraf ziet dat het niet goed voor ons geweest zou zijn! Geloof daarom de beloften, verwacht de vervullingen laat vol blijdschap de tijd, mate en wijze aan de Heere over. Zo zult u als een kindeke vertrouwen en zo zult u bevestigd worden. Neem deze tekst ter harte:

[Ps. 107:43](#): *Wie is wijs? Die neme deze dingen waar; en dat zij verstandiglijk letten op de goedertierenheden des HEEREN.*

59. Een godzalige moet zich in de openbaarheid vertonen

Het is niet voldoende om voor zichzelf godzalig te leven, maar een christen moet zich aan de wereld en in de Kerk vertonen om God in zijn staat van leven te verheerlijken, zijn naaste tot nut te zijn en heerlijkheid aan de Kerk te brengen. De genegenheid tot gezelschap is de mens ingeschapen, maar er is genade voor nodig om de omgang onder de mensen goed te gebruiken. Sommige gelovigen (ik spreek niet over onbekeerden) gaan al te weinig met mensen om. Dit kan zijn, omdat ze overladen zijn door huiselijke bezigheden. Het kan zijn omdat ze lusteloos en als verdoofd zijn en het geestelijke leven zwak is en als uitgeblust.

Het kan zijn omdat ze ondervinden dat ze zich onder de mensen niet zo kunnen gedragen als ze wel moesten en doorgaans met een bekommerd gemoed thuiskomen. Het kan zijn omdat ze gedurig in geestelijke overdenkingen bezig willen zijn; hiermee laten ze dan op z'n best genomen wel zien dat ze slechts voor zichzelf willen leven en niet veel op hebben met de eer van God, de heerlijkheid van de Kerk en de zaligheid van de zielen. Dezen krijgen doorgaans ter beloning duisterheid en verzwakking van de hebbelijke genade. Ze worden gevangen onder de zonde. Ze dwalen af tot een meer natuurlijke godsdienst, onder de verbeelding, dat ze juist geestelijker zijn, omdat het ware geestelijke in hen verdonkerd is of omdat ze het zelfs niet bezitten.

Anderen komen te veel bij mensen. Ze verzuimen hun beroep ervoor, ze lopen van de ene naar de andere en weten niet waar ze hun tijd zullen slijten. Zo worden ze lui, roddelziek, ijdel. In plaats van te stichten en gesticht te worden, zijn ze ter ontstichting van zichzelf en anderen en leggen een blaam op de Kerk en op zichzelf.

60. Het is bevolen

Dat men onder de mensen moet verkeren is een bevel van God.

[Matth. 5:16](#): *Laat uw licht also schijnen voor de mensen.*

[1 Petr. 2:12](#): *Houdt uw wandel eerlijk onder de heidenen.* Het is de plicht van een christen om Jezus te belijden, in onze wandel het leven van Jezus te laten zien. Het is onze plicht ons talent op winst uit te zetten, mensen te bekeren en niet alleen voor het gericht te verschijnen, maar [dan] te kunnen zeggen: *zie hier ik en de kinderen die mij de Heere gegeven heeft.*

We moeten zijn als schapen die uit de wasstede opkomen; *die altezamen tweelingen voortbrengen, onder welke geen is die jongeloos is* ([Hoogl. 4:2; 6:6](#)). Hoe zou anders, dan door de omgang met mensen de kerk uitgebreid en opgebouwd kunnen worden? Hoe zou het licht der heiligheid en voortreffelijkheid in de kerk bekend kunnen worden als men niet met mensen omging? Maar men moet bijzonder zorg dragen dat onze omgang betamelijk zij aan ons christendom. Daarvoor is het volgende nodig.

61. Voor een christelijke omgang is een onbesmette ziel nodig

Hiervoor is nodig 1. dat men een reine en onbesmette ziel heeft en houdt. Een ziel die volkomen tot God is, die in gemeenschap met God leeft, zodat men tegelijk met mensen kan spreken en tot God bidden, zoals Nehemia deed ([Neh. 2:4-5](#)).

Met zo'n voornemen moet men uitgaan en om die toestand te behouden moet men telkens als men uitgaat ernstig bidden. Wie in zijn huis bij zichzelf in de eenzaamheid niet werkzaam is om in een voortdurende toewending tot God met een volkomen hart te wandelen; wie de Heere niet kent in al zijn wegen; wie door de gelovige vereniging met de Heere Jezus het hart al strijdende niet reinigt van de aardsgezindheid, ijdelheid, van het kleven aan een zondige begeerlijkheid en van het kleven aan voortdurende gedachtenspinsels en wie door voortdurende oefening niet een geestelijke gestalte zoekt te hebben, die zal niet erg geschikt zijn om in het gezelschap en de gesprekken van de mensen die goede gestalte die hij nog bezit, ofschoon omringd door verdorvenheden, te behouden. Het hart legt zich al snel op de tong en nu men binnen zich geen fontein heeft die allerlei

geestelijke zaken opwelt, tot nut van zichzelf en van zijn naaste. Men zal vaak over geestelijke zaken spreken om maar te praten, zonder warmte van binnen en zonder de harten van anderen in vlam te zetten. Ja, men zal zich verwickelen in allerlei aardse gesprekken en als men thuis komt is men zijn goede gestalte kwijt en vindt men een onrustig geweten. Daarom moet men bijzonder trachten naar volkomenheid des harten, hetzij men een kind in Christus is, hetzij gevorderd, een ieder naar de mate van de genade die hij heeft ontvangen. Men moet niet zwijgen over geestelijke zaken omdat men maar een kind is en geen grote bekwaamheden heeft. Nee, kindertaal is vaak bevallig; ook de kleinen hebben een talentje ontvangen dat ze op winst moeten uitzetten.

62. Vrij van mensenliefde en mensenvrees

2. Men moet met opzet los en vrij trachten te zijn van mensenliefde en van mensenvrees. Men moet zich niet daardoor te veel aan hen aanpassen. Men moet daardoor ook niet gehinderd worden om te spreken of te zwijgen. Dit betaamt een volgeling van Christus niet en men moet vooral de eenzame gestalte van de ziel met God behouden. Het is nauwelijks na te gaan, hoe snel mensenliefde en mensenvrees het hart heimelijk inneemt. Ook al bevindt men zich in de eenzaamheid nog vrij los van de mensen, al ziet men hun nietigheid, al weet men dat ze zich noch bewegen noch roeren kunnen dan naar de bepaalde raad Gods, al weet men uit ervaring dat men ze niet kan vertrouwen, dan nog kruipt het zo gemakkelijk binnen. Wat is daar toch de oorzaak van? Eigenliefde, geacht en geëerd te willen zijn. Daaruit komt de vrees dat men niet verstandig genoeg zal handelen, of de begeerte om bevallig te zijn.

O, wat bederft die afgod veel goeds, hoeveel stichting wordt daardoor belet!

63. Met als enig doel om te stichten

3. Dat ons enig doel zij om te stichten naar de mate der genade - hoe klein die ook is - en om gesticht te worden. Hiervoor is nodig dat men voor zichzelf die personen uitkiest, die de meest geschikte voorwerpen zijn voor onze bekwaamheden om ze te onderwijzen, te leiden tot Christus, te vermanen en op te wekken, of door wie we zelf het meest vorderen: de ervaring zal ons dit leren.

Als u toevallig of doelbewust in een gezelschap of bij iemand alleen bent, let dan nauwkeurig op het gedrag van een ieder om u te wachten voor wat in hen misstaat en om van hen te leren wat bevallig en aangenaam is. Als men bij een verstandig en geestelijk mens is, dan zwijge men als hij spreekt en als hij zwijgt, geef hem dan de gelegenheid om te spreken. Als men bij een onwetende is, geef hem dan wat onderwijs. Als men bij een zwakke is, geef hem dan versterking. Als men bij een zondige is, vermaan en bestraf hem dan. Als men bij een treurige is, troost hem dan. Dan zal men ervaren dat wij zelf het eerste en het meeste voordeel zullen trekken van ons spreken. Als men bij zijn gelijke is, spreek dan onderling in zoete liefde en vriendelijkheid over geestelijke zaken en versterk elkaar zo en wek elkaar op ([Rom. 1:11-12](#)).

64. Een onbekeerde te bekeren

4. Als men bij een onbekeerde is of bij mensen van een valse leer, moet men, zonder zelfingenomenheid, hoogmoed en zonder het te zeggen, maar door de

manier van spreken en de gespreksonderwerpen, laten zien, dat iedere rechtvaardige voortreffelijker is dan zijn naaste; dat ze van een uitnemender geest zijn; dat er zo'n grote afstand tussen beiden is, als tussen licht en duisternis, tussen leven en dood, tussen de kinderen van God en de kinderen van de wereld. In die gestalte moet men nederigheid, zelfverloochening, algemene liefde, bescheidenheid, gedienschtigheid tonen, opdat men, wanneer men afscheid neemt - een lang verblijf is daar niet goed want het is daar niet veilig - een overtuiging in het hart achterlaat. Ik wil niet zeggen dat men altijd over geestelijke zaken moet spreken. Een verstandige zal tijd en wijze weten. Een christen mag ook over aardse en burgerlijke zaken spreken. Maar men moet toezien dat men niet lichtzinnig wordt, maar alles in zedigheid, deftigheid en gematigdheid spreke.

65. Alles moet op een goede manier geschieden

5. Men moet overal, waar men ook is, erop letten dat men alles op een goede manier doet: niet stuurs, maar vriendelijk; niet zwijgend en slechts als beoordelaar luisterend, maar spraakzaam; echter niet praatjesmakend en roddelend, maar nederig, wijs en deftig. Men moet zich in alles de Heere Jezus tot een voorbeeld nemen.

De Heere leide u in deze zoete en heilige weg, doe er u op vorderen, en brenge u tenslotte over in de eeuwige heerlijkheid, in de volmaakte gemeenschap met God, in verzadiging van vreugde en zuiverheid, waar strijd, geloof en hoop een einde hebben en waar niets dan liefde blijven zal. Amen.

Deel II

DE REDELIJKE GODSDIENST

In welke de Goddelijke waarheden van het genadeverbond worden verklaard, tegen partijen beschermd en tot beoefening aangedrongen, alsmede de bedeling des verbonds in het Oude en Nieuwe Testament en de ontmoeting der kerk in het Nieuwe Testament, vertoond in een verklaring van de Openbaring van Johannes.

door

W. á BRAKEL Th. F.

in leven bedienaar des Goddelijken Woords te Rotterdam

DEEL II

Hoofdstuk 1: Van de Heiligmaking en Heiligheid.

Hoofdstuk 1

Van de Heiligmaking en Heiligheid.

In het Eerste deel hebben wij gesproken van de verwerving van de zaligheid, en van haar toepassing aan de uitverkorenen.

In dit Tweede deel zullen wij handelen van het leven van de ware bondgenoten, en zijn hoedanigheden en wedervaren. Wij beginnen van de Heiligmaking en Heiligheid.

Verscheiden betekenissen.

I. Het woord heiligmaken of heiligen heeft verscheiden betekenissen.

18. Soms wordt het in het brede genomen voor de gehele zaligmaking, in zich bevattende: wedergeboorte, rechtvaardigmaking, heiligmaking, en heerlijkmaking, [Hebr. 10:10](#); [1 Petrus 1:2](#).

19. Soms betekent het de eerbiedige erkenning van Gods hoogheid, wezenlijke heiligheid en andere eigenschappen, [1 Petrus 3:15](#).

20. Een afzondering van het gewone gebruik ten dienste van God.

(j) Hetzij van tijd, zo heeft God de zevenden dag geheiligd, [Exod. 20:11](#)

(k) Van zaken en goederen, tot de godsdienst toegeëigend, [Exod. 40:9](#), [Num. 5:10](#).

(l) Van personen, ter bediening van de openbare godsdienst afgezonderd, als

- eerstgeborenen. [Num. 3:13](#), en daarna in hun plaats de stam Levi. [Num. 3:12, 45](#), en Aäron en zijn zonen tot het priesterambt. [Exod. 40:13](#).
21. Zich schikken en bereiden tot godsdienst. [Exod. 19:10-11](#).
22. Een afzondering van de wereld en overgang in de kerk, [Deut. 7:6](#); [1 Kor. 7:14](#).
23. Een inwendige gestalte naar het beeld Gods, en uitwendige vertoning van hetzelfde. [Hebr. 12:14](#), [2 Kor. 7:1](#). Van deze laatste spreken wij in dit hoofdstuk.

Gaat altijd samen met rechtvaardigmaking.

II. De rechtvaardigmaking en heiligmaking gaan altijd samen in een gelovige: waar het een is, is ook het ander. Hij heeft zich geen rechtvaardigmaking in te beelden, die meteen niet heeft het beginsel van de heiligmaking. En hij heeft zich ook niet in te beelden, dat hij de ware heiligmaking deelachtig is, die niet is gerechtvaardigd, en welke die niet ernstig zoekt door het geloof in Christus. Daarom worden zij samengevoegd: [1 Kor. 1:30](#) ... *Die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking.* [1 Kor. 6:11](#) ... *maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd.*

Is onderscheiden van de rechtvaardigmaking

Nochtans zijn deze twee in wezen geheel onderscheiden.

- (z) De rechtvaardigmaking geschiedt van God, als rechtvaardig Rechter; de heiligmaking geschiedt van God de Heilige Geest, als Herschepper.
- (aa) De rechtvaardigmaking geschiedt van God tot de mens, als het voorwerp; de heiligmaking geschiedt in de mens als het onderwerp.
- (bb) De rechtvaardigmaking neemt weg schuld en straf, en stelt de mens in staat van zaligheid; de heiligmaking neemt weg de smet, en herstelt het beeld Gods.
- (cc) De rechtvaardigmaking geschiedt telkens volkomen: de heiligmaking blijft altijd onvolkomen, zo lang de mens op aarde is.
- (dd) De rechtvaardigmaking gaat in orde van de natuur voor; de heiligmaking volgt, en komt uit die voort.

Beschrijving.

III. *De heiligmaking is een krachtdadige werking Gods in de uitverkorenen, geroepenen, wedergeborenen en gerechtvaardigden, hen door middel van het Woord reinigende van de vuiligheid van de zonde, en hen veranderende naar het beeld Gods, en hen, uit het inwendig beginsel van het geestelijke leven, doende leven naar Zijn wil, in de wet der Tien Geboden voorgesteld.*

Is een werk Gods.

IV. Wij zeggen, dat de heiligmaking is een krachtdadig werk Gods. God alleen is er de oorzaak van; also weinig de mens doen kan tot zijn wedergeboorte, geloof en rechtvaardigmaking, also weinig kan hij ook doen tot zijn heiligmaking: [Joh. 15:5](#) ... *zonder Mij kunt gij niets doen.* Dat spreekt de Heere Jezus van zijn nu al gelovende discipelen. [Filip. 2:13](#). *Want het is God, die in u (heiligen, [Filip. 1:1](#)) werkt, beide het willen en het werken.* Dit toont de apostel met zijn bede: [1 Thess. 5:23](#). *De God des vredes zelf heilige u geheel en al.* [Ezech. 37:28](#). *De Heidenen zullen weten, dat Ik de Heere ben, Die Israël heilige.*

- (u) Soms wordt het de Vader toegeschreven: [Judas 1:1](#) ... *aan de geroepenen, die door God de Vader geheilgd zijn.*
- (v) Soms de Zoon: [Efeze 5:26](#). *Opdat Hij haar heiligen zou, haar gereinigd hebbende.*
- (w) Soms de Heilige Geest: [1 Petrus 1:2](#) ... *in de heiligmaking des Geestes.* [Gal. 5:22](#). *De vrucht des Geestes is liefde, enz. Die daarom de Geest der heiligmaking genoemd wordt.* [Rom. 1:4](#).

Het middel is het Woord.

V. Al heeft God geen middel van node, gebruikt Hij nochtans het Woord als een middel: [Joh. 17:17](#). *Heilig ze in Uw waarheid; Uw Woord is de waarheid.* [Efeze 5:26](#). *Haar gereinigd hebbende met het bad des waters door het Woord.*

Daar worden de zonden in haar verfoeilijkheid voorgesteld, daar wordt het geestelijk leven in zijn beminnelijkheid geopenbaard, daar zijn overtuigingen, bestraffingen, bedreigingen en oordelen; daar zijn opwekkingen, en allerlei beweegredenen, daar wordt Christus voorgesteld als de Fontein van heiligmaking, daar zijn de beloften: deze past de Heilige Geest op het hart van de gelovigen toe, en maakt ze gaande en werkzaam tot heiligmaking, en zo is het Woord een middel in de hand van God, zonder welke een middel niet werken kan.

En omdat de dienaren het Woord van God prediken en aandringen tot bekering en heiligmaking, zo zijn zij ook middelen van heiligmaking: [1 Kor. 3:5](#), [9](#). *Wie is dan Paulus, en wie is Apollos, anders dan dienaars, door welke gij geloofd hebt? Want wij zijn Gods medearbeiders.* [Dan. 12:3](#). *De leraren nu zullen blinken als de glans des uitspansels en die er velen rechtvaardigen, gelijk de sterren, altoos en eeuwig.*

De mens werkt door invloed van Gods Geest.

VI. Gelijk de mens een oorzaak van zijn daden is in het natuurlijke leven, ofschoon hij in zijn aanwezen en bewegingen van God afhangt, en door de voorkomende, meewerkende en uitvoerende kracht Gods werkt, zo is het ook in het geestelijke. De gelovigen haten de zonde, de gelovigen beminnen God, de gelovigen zijn gehoorzaam, de gelovigen doen goede werken. Maar niet op zichzelf staande, en onafhankelijk van God. Maar de Heilige Geest in de bekering het geestelijk leven ingestort hebbende, onderhoudt dat leven door een gedurige invloed, Die wekt dat leven op, en maakt het gaande, en doet het werken overeenkomstig deszelfs geestelijke natuur. En dat in die orde, die God in de werkingen van des mensen verstand, wil en genegenheden, en daaruit voortkomende werken, gesteld heeft. De mens aldus door de invloed van Gods Geest bewogen wordende, beweegt zich, heiligt zich, doet dat werk, waartoe zijn nieuwe natuur lust heeft, helt en geneigd is, doet datgene, dat hij weet zijn plicht te zijn. Zie dit: [2 Kor. 7:1](#) ... *geliefden! laat ons ons zelf reinigen van alle besmetting van het vlees en van de geest, voleindigende de heiligmaking in de vreze Gods.* [1 Petrus 1:15-16](#). *Gelijk Hij, die u geroepen heeft, heilig is, zo wordt ook gij zelf heilig in al uw wandel. Daarom dat er geschreven is: Zijt heilig,*

want Ik ben heilig.

Geschiedt alleen aan de uitverkorenen.

VII. Degenen, die geheilgd worden, zijn alle, en alleen de uitverkorenen: [Eféze 1:4](#). *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, voor de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde. [Rom. 8:29](#). Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd het beeld Zijns Zoons gelijkvormig te zijn.*

In dezen wordt het alles nieuw; niet alleen verstand, maar ook wil; niet alleen wil, maar ook verstand; niet alleen verstand en wil, maar ook de affecten of genegenheden; en alzo niet alleen de onderste faculteiten of mogendheden van de ziel, maar ook de bovenste; niet alleen de inwendige, maar ook de uitwendige daden; niet alleen de uitwendige daden, gelijk de Socinianen het gaarne hadden, omdat zij het inwendige niet erkennen, maar ook de inwendige mogendheden, verstand, wil en genegenheden:

(x) [Rom. 12:2](#) ... *wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds.*

(y) [1 Kor. 6:20](#) ... *verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.*

(z) [2 Kor. 5:17](#) ... *indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel, het oude is voorbijgegaan, ziet, het is alles nieuw geworden.*

(aa) [1 Thess. 5:23](#). *De God des vredes zelf heilige u geheel en al; en uw geheel oprechte geest, en ziel, en lichaam worden onberispelijk bewaard in de toekomst van onze Heere Jezus Christus.*

Al worden zij allen geheilgd, en in alles ten opzichte van de delen, zo worden zij nochtans in dezelfde trap niet allen even gelijk geheilgd. Er zijn kinderen, jongelingen en vaders, [1 Joh. 2:13](#). Er zijn eikenbomen der gerechtigheid, groene palmbomen en hoge cederen, en daar zijn gekrookte rietjes, en glimmende vlaswieken; die zwak is, wordt wel eens sterk, en die sterk is, wordt wel eens zwak, niet alleen in de uitwerkingen, maar ook in de hebbelijke genade. Maar nooit gaat het leven weg, nooit komen zij wederom onder de heerschappij van de zonde, ofschoon zij van de zonde als van een vijand wel gevangen genomen, en voor een tijd wel gevangen gehouden worden: [Psalm 37:24](#). *Als hij valt, zo wordt hij niet weggeworpen; want de Heere ondersteunt zijn hand.*

Werkt tegen zonde tot deugd.

VIII. De werkzaamheid, of de daden van de heiligmaking hebben tweeërlei opzicht, namelijk: tegen de zonde, en tot heiligheid.

Ten opzichte van de zonde wordt zij genoemd:

(bb) de aflegging van de oude mens, [Eféze 4:22](#).

(cc) Het doden van de leden, die op aarde zijn, [Kol. 3:5](#).

(dd) Het vlees met de bewegingen en begeerlijkheden te kruisigen, [Gal. 5:24](#).

(ee) De uittrekking van het lichaam van de zonden van het vlees, [Kol. 2:11](#).

(ff) Zich onthouden van de vleselijke begeerlijkheden, [1 Petrus 2:11](#).

(gg) Zich reinigen van de besmetting des vleses en des geestes, [2 Kor. 7:1](#).

Ten opzichte van de heiligheid wordt zij genoemd:

- (hh) het aandoen van de nieuwe mens, [Eféze 4:24](#).
- (ii) De verandering door de vernieuwing des gemoeds, [Rom. 12:2](#).
- (jj) Den beelde des Zoons gelijkvormig te worden, [Rom. 8:29](#).
- (kk) Te arbeiden, dat Christus een gestalte in ons krije, [Gal. 4:19](#).

Oude mens.

IX. De oude mens is *de verdorvenheid van de natuur*. Door de val is de mens gekomen in de allervuilste en afschuwelijkste staat; hij mist het beeld Gods, alle licht, alle ware liefde, alle gerechtigheid, alle heiligheid, alle vrede, alle ware blijdschap; hij draagt de natuur van de duivel in zich, en is bekwaam om alle gruwelen tegen God en zijn naaste te bedrijven; hij heeft geen welbehagen aan God, maar hij haat God en alles wat naar God gelijkt, en alles wat God hem gebiedt. Hij wil wel, dat de Heilige Israëls van hem ophoude, hij is wel tevreden van God af te blijven, hij wil zich Gode niet onderwerpen, al zijn lust is in de zonde te leven. Mocht hij eeuwig daarin leven, hij liet gaarne God de hemel houden. De begeerlijkheden zijn zijn meester, en zetten verstand, wil en alle leden van het lichaam aan, om zijn lusten te voldoen: dus verkeerd en verdraaid is alles, wat in hem is. Zo is de mens geheel vóór zijn bekering. Deze gestalte noemt de Schrift *oude mens*.

Mens wordt zij genoemd, omdat deze verdorvenheid de gehele mens bezielt, en doordringt tot verstand, wil, genegenheden en al de leden van het lichaam in zijn bewegingen, zo door ongetemperdheid van de humeuren, als door kittelingen, die het lichaam in het bedrijven van de zonden ontvangt; die worden ontstoken van de begeerlijkheden, en die ontsteken wederom de begeerlijkheden; zodat beide verstand en geweten bevlekt zijn, en de mens gruwelijk, ongehoorzaam en tot elk goed werk ondeugend is, [Titus 1:15-16](#). *Een kwade boom, een kwade vrucht; de boze mens brengt boze dingen voort uit de boze schat zijns harten*, [Matth. 12:33, 35](#). *Uit het hart komen voort boze bedenkingen, doodslagen, overspelen, hoererijen, valse getuigenissen, lasteringen*, [Matth. 15:19](#).

Oude mens wordt zij genoemd, omdat zij al van Adams tijden afkomstig is, en alvorens in de mens is, eer hij wedergeboren wordt. Zodat een mens vóór zijn bekering niet is dan oude mens, dat is verdorvenheid. Deze oude mens wordt ook genoemd:

- (ll) begeerlijkheid, [1 Petrus 2:11](#).
- (mm) Vlees, [Rom. 7:7, 18](#).
- (nn) Wet der zonde, [Rom. 7:23](#).
- (oo) Beeld van de eerste Adam, [Gen. 5:3, 1 Kor. 15:49](#).

Nieuwe mens.

X. Door de regel van het tegendeel blijkt nu wat nieuwe mens is, namelijk, de geestelijke hoedanigheid, het geestelijk leven, de geheiligde natuur, het beeld Gods, de ware kennis, gerechtigheid en heiligheid. Anders wordt zij genoemd:

- (pp) de inwendige mens, [Rom. 7:22](#).
- (qq) De verborgen mens van het hart, [1 Petrus 3:4](#).
- (rr) Gods maaksel, [Eféze 2:10](#). Het nieuwe schepsel, [2 Kor. 5:17](#).

(ss) De goddelijke natuur, [2 Petrus 1:4](#).

Mens wordt zij genoemd, omdat zij de gehele mens bezielt, en doordringt tot verstand, wil, genegenheden, en al de leden van het lichaam in hun bewegingen, en de mens doet werken overeenkomstig die heilige natuur.

Nieuwe mens wordt zij genoemd, omdat zij na de oude mens in de wedergeboorte ingestort wordt, en de mens een geheel ander, een vernieuwd mens maakt.

Oude mens blijft in allen over.

XI. Ofschoon de mens een nieuwe natuur in de wedergeboorte ontvangt, en het alles nieuw wordt ten opzichte van de delen, dat is, zich verspreidende in verstand, wil, genegenheden en leden van het lichaam, zal toch de mens niet komen tot de hoogste trap van de volmaaktheid, zo lang hij leeft; maar het zal overal en altijd ten dele zijn. De oude natuur laat niet na dezelve bij alle gelegenheden te vertonen. Het is de wijze wil Gods, de oude natuur nog over te laten. Hierdoor blinkt te meerder de vrije genade Gods, zijn lankmoedigheid en zijn macht, die de nieuwe natuur door de oude, hoe sterk zij ook is, niet laat uitgeblust en verslonden worden. Hierdoor blijft Christus' voldoening altijd vers en dierbaar, en de enige grond van onze rechtvaardigmaking en blijdschap; hierdoor blijft de mens klein bij zichzelf; dit geeft stof tot gedurige strijd, op welke de kroon beloofd wordt. Dit doet naar de hemel, de volmaakte staat verlangen. Hij heeft het recht gevat, die, behoudende de begeerte en werkzaamheid tot de volmaaktheid, zich voor het tegenwoordige kan onderwerpen aan de wil Gods in deze, en zich bewaart voor moedeloosheid door de rechtvaardigmaking, en hoop dat hij 't nog eens zal zijn.

Daaruit ontstaat strijd tussen vlees en geest.

XII. Gelijk water en vuur in één vat met elkaar niet kunnen overeenkomen, maar trachten elkaar te verdrijven, en ieder alleen over te blijven, zo gaat het ook met de oude en nieuwe mens. Zij beiden zijn in een en dezelfde wedergeboren mens, niet bij beurte, nu eens de een geheel, en dan wederom de ander, maar zij zijn er tegelijk in; zij zijn niet ieder in een andere plaats, de een in het verstand, de ander in de wil; de een in de ziel, de ander in het lichaam. Maar zij zijn door elkaar gemengd, gelijk licht en duisternis in de schemering, gelijk koude en hitte in lauw water, en zo door elkaar gemengd, strijden ze om elkaar te verdrijven.

Deze strijd geschiedt niet zo, dat eerst de oude mens weggenomen wordt om plaats te maken voor de nieuwe, gelijk een oud huis eerst moet weggenomen worden, eer men er een nieuw in de plaats kan bouwen. Hoedanig is de tuchtiging in de paapse kloosters, waarin de Labbadisten, wier gehele werk is de paapse mystieke schrijvers en hun spreekwijze na te volgen, hun vroomheid stellen, en de zielen alzo van de rechte weg afleiden; waarom God ook in al hun voornemens geblazen heeft, en daarom in Zijn toorn heeft verward en van elkaar doen scheiden. Dat dit hun werk maar was de oude mens wat in te tomen, en van binnen in zijn geheel te laten; en dat het maar een natuurlijke vroomheid was, blijkt genoegzaam nu zij wederom onder alle slag van mensen verkeren, tonende dat zij de minste verloochening nog niet hebben geleerd, bijzonder als het op achting en geld aankomt, uitgenomen, die welke bekeerd waren, eer zij tot hen

kwamen; in die blijft en blinkt nog de genade.

Deze twee naturen in een wedergeborene veroorzaken een gedurige strijd, in welke, als een gelovige zich wel kwijt, zo zal de oude natuur meer en meer afnemen, en de nieuwe heilige natuur zal hoe langer hoe meer toenemen in de heiligmaking. Tot dat einde zullen wij beider werkingen voorstellen, en eerst die van de oude natuur. De oude is driezins doende:

- (a) Om de mens tot zonde te brengen.
- (b) Om van het goede af te houden.
- (c) Om het goede werk, dat zij niet verhinderen kan, te bezoedelen.

Die de oude mens tot zonde aanport.

XIII. 1. De oude natuur port aan tot het bedrijven van de zonde.

- (a) Soms door onstuimige aanvallen; de begeerlijkheden worden zo gaande, en drijven zo onzinnig, dat ze geen tijd geven om op de vreze Gods te denken; en welt de vreze Gods eens op, zo nemen de begeerlijkheden zo krachtig toe, dat de goede bewegingen terstond gesmoord worden, en dus het gemoed, als kaf in een dwarrelwind, om en omvoerende, wordt de zonde voltooid, eer men gezet op iets anders denkt.
- (b) Soms zoekt de oude natuur enige rust; zo ingespannen te zijn op God maakt het lichaam en de hersenen zo moe, dat het onmogelijk schijnt zo te kunnen leven; zij nu enige rust en uitspanning zoekende, zo begint ze te malen met de gedachten eerst wel op natuurlijke dingen; maar langzamerhand komen de begeerlijkheden op, en de gedachten beginnen in die natuurlijke dingen zondig te worden, door het eigen ik daaronder te mengen; men begint kastelen in de lucht te bouwen, en men verbeeldt zich dingen te bezitten, en in een staat van hoogheid, van eer, van rijkdommen te zijn, tot welke men wel weet, dat men nooit zal geraken, maar men vermaakt zich evenwel in de verbeeldingen. Vandaar gaat de oude natuur voort tot malen op de dichtst aanliggende zonde, 't zij onreinheid, 't zij gierigheid, 't zij hovaardigheid, en alzo van zijn vastigheid afgetrokken zijnde, zo bedrijft ze de zonde, zo verre als ze voor die tijd kan, en zo het aan geen gelegenheid ontbrak, men zou vallen in zonden, waartoe men wel dacht, dat men nooit zou komen, gelijk de gelegenheid komende, men in die zonde vervalt, voor welke men meende, zo door de natuur als genade, bevrijd te zijn.
- (c) Soms krijgt de oude natuur kracht door roekeloosheid; men begeeft zich tot gelegenheden, die men door ondervinding weet, dat ons meermalen verstrikt hebben; 't zij eenzaamheid, 't zij die en die gezelschappen, en men meent, men zal zich nu wel wachten voor de vorige zonden; maar de gelegenheid gebruikende, zo ligt men er toe, eer men er om denkt, en de zonde opening gekregen hebbende, zo moet het er zo mee voort, en de aanliggende zonde krijgt de overhand. Vetjes maken smetjes.
- (d) Soms stelt de oude natuur de nuttigheid van dit of dat voor, en verbergt de zondigheid; 't is noodzakelijk, 't is vermakelijk, 't is voordelig, 't is eerlijk, enz. 't Is een leugen om bestwil, 't is noodzakelijk, men kan anders geen koopmanschap drijven, dat is eerlijk, men kan anders met geen fatsoen onder de mensen verkeren, men zal daardoor in staat komen om daarna meer goed

te kunnen doen, en dergelijke voorwendselen, dewelke wel niet met voorbedachte rade geschieden, maar die op de gelegenheid schielijk invallen. En zo neemt de mens daarop meer vrijheid, of ten minste, men staat de zonde zo niet tegen, en dus breekt de oude natuur door, en de ene zonde trekt de andere.

Afhouding van het goede.

XIV. 2. De oude natuur is ook altijd werkzaam om de mens van het goede af te houden.

1. Dan heeft men geen tijd om zijn Godzalige oefeningen van bidden, lezen, zingen, overpeinzen te doen; daarom: óf niet, óf maar terloops, om het geweten maar te paaïen, 't is alsof men gejaagd werd, daar men toch dikwijls wel tijd zou hebben.
2. Dan stelt men de zaak uit, men zal het doen, dat stelt men vast; maar dat en dat moet eerst gedaan, dan zal ik 't geruster en bedaarder kunnen doen, en ondertussen ontslipt de tijd, of de Geest is weg, en men komt er niet toe, of 't is alles geesteloos. (c) Dan staat het werk wonder zwaar voor, men ziet er tegen aan, men zoekt het te ontwenden en al uit te stellen, met vele moeiten zich overdwars hebbende, komt men tot het werk als een luiaard, en men kruipt als voort. 't Is te zwaar, men is er niet bekwaam toe.
3. Dan is al ons doen te vergeefs, God hoort toch niet, men verkrijgt niet, en men stelt zich voor, men zal toch in 't toekomende ook niets verkrijgen. Onze woorden bij anderen hebben toch geen klem, men behaalt zich maar schande, ons nauw leven maakt men maar uit voor geveinsdheid.
4. Dan tracht ze maar tussenbeide door te gaan, de weg naar de hemel is zo nauw niet, als men gemeenlijk zegt, zouden die allen verloren gaan, die juist zo niet zijn? Neen! resoluutheid, wellevendheid, vrolijkheid is niet tegen de Godzaligheid. Dus belet ze, dat men niet krachtig doordringt, en Jezus' voetstappen stipt volgt.

En bederft het goede.

XV. Als de oude natuur de mens van het goede niet kan afhouden, dan tracht ze het goede te bederven.

- (t) Dan met verstrooiing van de gedachten van 't een op 't ander.
- (u) Dan met goede gedachten, maar die dan niet te pas komen; maar alleen bekwaam zijn om de ernst tot het goede, dat op die tijd te doen is, te breken.
- (v) Dan met bijoogmerken, en het eigen ik er onder te brengen, waardoor de mens gestuit wordt in zijn werk, de ernst verliest, de verkwikking weggenomen, en de zuiverheid van het werk bezoedeld wordt.
- (w) Dan met gedachten, dat het toch allemaal zonder geest is, en maar natuurlijk werk, ja geveinsdheid.
- (x) Dan komt het Godloochenend hart, en het ongeloof boven, 't welk het geestelijkste werk besmet, en in plaats van verkwikking uit zijn werk te hebben, heeft men ontsteltenis, en een walg, dat men dat goede werk op zo kwade manier gedaan heeft. Dus woelt de oude natuur.

De nieuwe mens kant er zich tegen.

XVI. Doch de nieuwe natuur is niet stil, maar kant zich wederom tegen de oude, dan direct om ze te doden, dan door het versterken van de nieuwe mens, en hoe langer hoe heiliger te worden, en dit is het eigenlijke werk van de heiligmaking.

(j) Eerst zullen wij spreken van de werking van de nieuwe natuur tot doding van de zonde, en

(k) daarna tot versterking van de nieuwe natuur.

De Heilige Geest in de wedergeboorte een nieuwe natuur ingestort hebbende, bewaart die door een gedurige invloed, wekt die op, ondersteunt ze en bestuurt ze in haar bewegingen: [Filip. 2:13](#). *Het is God, die in u werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen.*

Dit geestelijke leven, die nieuwe natuur, zo ondersteund en gaande gemaakt wordende, werkt overeenkomstig haar kracht of krachtjes, en zet zich tegen de oude natuur aan, om die te doden en te verdrijven: [Rom. 8:13](#) ... *indien gij door de Geest de werkingen van het lichaam doodt, zo zult gij leven.* [Gal. 5:16-17](#) *Wandelt door de geest, en volbrengt de begeerlijkheid van het vlees niet ... de Geest begeert tegen het vlees.*

Hoe de nieuwe natuur de zonde bestrijdt.

XVII. De nieuwe natuur kant zich tegen de oude.

1. Door hartelijk treuren en bedroefd zijn, dat ze zo omringd is met de zonde, dat die haar zo bezoedelt en walgelijk maakt, zodat ze een afkeer van zichzelf heeft, 't smart haar dat ze daardoor belet wordt om in de zoete gemeenschap met God te leven, dat ze gedurig tegen de wil Gods doet, en zich de toorn van Godwaardig maakt. De zonde valt haar lastig, en is haar als een zware last te zwaar; zij wilde wel van dat afgrijselijke monster ontslagen worden; zij zou de zonde wel met mannenmoed wegwerpen, maar dit zit te diep, dit kleeft te vast aan, zij roept uit: *Ik, ellendig mens! wie zal mij verlossen uit het lichaam dezès doods?* [Rom. 7:24](#). Alle droefheid over andere zaken is haar niets, bij de onlust, bij de smart, bij de walgelijkheid van de zonde; zij kirt als een duif, en piept als een zwaluw, zij gaat treurig om, de zonde doet haar wel magere kaken dragen. Zij ontloopt het treuren niet, maar zoekt de droefheid te vermeerderen en te vergeestelijken, zij brengt zich, zoals ze is, in de tegenwoordigheid van de Heilige Geest, daar zinkt ze weg in schaamte, daar doet ze ronde bekentenis, daar schreit ze, daar verzwaart ze de zondigheid van de zonde, daar treurt ze, daar bidt ze om vergeving, daar loopt ze naar Jezus, neemt Hem aan tot haar rantsoen, en met die voldoening gaat ze tot de Vader, en worstelt zo lang totdat ze gerechtvaardigd, en de vrede gewaar wordt. Dus komt ze in een zuiverder staat en wordt angstiger voor de zonde: [2 Kor. 7:10](#). *De droefheid naar God werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid.* [Pred. 7:3](#). *Het treuren is beter dan het lachen; want door de droefheid des aangezichts wordt het hart gebeterd.*

2. De tweede tegenkanting van de nieuwe natuur geschiedt door de zonde te haten: [Psalm 97:10](#). *Gij, liefhebbers des Heeren! haat het kwade.* [Psalm 119:113, 128](#). *Ik haat de kwade ranken ... alle valse pad heb ik gehaat.*

Deze haat vertoont zich:

(1) In een inwendige afkeer van de zonde, van haar vuilheid, ziende bij 't licht van Gods heiligheid en heilige wil, hoe tegenstrijdig de zonde is, hoe onbetamelijk

ze is, en dat ze is een versmading en verwerping van God, dit baart in hen een afkeer: [Rom. 12:9](#) ... *Hebt een afkeer van het boze.* Hierdoor verfoeit ze zichzelf: [Job 42:5-6](#). *Met het gehoor des oors heb ik U gehoord: maar nu ziet U mijn oog. Daarom verfoei ik mij, en ik heb berouw in stof en as.*

- (2) In een gevoelige ontsteltenis, als de zonde begaan is. 't Hart klopt, de vrede des gemoeds wijkt, onrustigheid komt in de plaats, daar rijst een wraaklust in 't hart op: [1 Sam. 24:6](#) ... *dat Davids hart hem sloeg, omdat hij de slip van Saul afgesneden had.* Psalm 38:4 [[Ps. 38:3](#)] ... *er is geen vrede in mijn beenderen, vanwege mijn zonde.* [2 Kor. 7:11](#) *Want ziet, ditzelfde, dat gij naar God zijt bedroefd geworden, hoe grote naarstigheid heeft het in u gewrocht? Ja, verantwoording, ja, onlust, ja, vreze, ja, verlangen, ja, ijver, ja, wraak.*
- (3) In een verachting van de zonde, zodat men ze niet horen noch zien kan, men heeft geen woorden voor haar, men wil ze niet horen spreken, men wil er niet aan denken, en welt de zonde op, men werpt ze onwaardig weg, gelijk men vuur van de kleren haastig afschudt: [Judas 1:23](#) ... *haat ook de rok, die van het vlees bevlekt is.*

Door dadelijk vluchten.

3. De derde tegenkanting geschiedt door dadelijk vluchten van de zonde. De nieuwe natuur, als ze op haar dreef is, waakt tegen de zonde, zij onttrekt dezelve alle voedsel en gelegenheden, zij heeft nu geleerd tot welke zonde haar natuur meest genegen is, door welke gelegenheden ze 't meest opwelt en kracht krijgt; is 't ledigheid, is 't eenzaamheid, is 't gezelschap van die of die, zij wacht zich daarvoor: Psalm 18:24 [[Ps. 18:23](#)] ... *ik wachtte mij voor mijn ongerechtigheid.* [Spr. 1:10](#) ... *indien de zondaars u aanlokken, bewillig niet.* [Spr. 4:14](#) *Kom niet op het pad der goddelozen.* Psalm 34:15 [[Ps. 34:14](#)]. *Wijk af van het kwaad.*

Door gelovig weerstaan.

4. Zij weerstaat met mannenmoed de zonde, als ze voortkomt, en tracht ze te verdrijven; zij begint van het hart, want zij weet, als het van binnen rein is, dat het dan ook van buiten wel rein zal worden; zij rekent geen uiterlijk afhouden van zondige daden, maar zij wil de zonde met wortel en al uit het hart uittrekken. Zij is doende met de zonde te doden, [Kol. 3:15](#). *Met het vlees te kruisigen en alle deszelfs begeerlijkheden,* [Gal. 5:24](#). Zij zuivert het hart en reinigt de handen. [Jak 4:8](#). Zij neemt besluiten, zij gordt zich aan ten strijde, zij vat moed en wil het van de zonde niet gewonnen geven, zij stelt zich voor de liefde Gods, en die dringt haar, zij verenigt zich met de vreze Gods, zij overdenkt de waarschuwingen en de oordelen Gods over godlozen en Godzaligen, die zulke en zulke zonden bedreven, met welke zij nu te strijden heeft, zij bidt om hulp, zij hangt af van de kracht Gods, zij doet alles door het geloof, 't welk in deze dele aldus werkt.

89. Zij zoekt een belofte van God, die op haar tegenwoordige staat past. Als bij voorbeeld: [Deut. 30:6](#). *De Heere, uw God, zal uw hart besnijden, ... om de Heere uw God lief te hebben.* [Ezech. 36:26-27](#). *Ik zal u een nieuw hart geven ... Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u; en Ik zal maken, dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen.*

90. Deze beloften stelt ze zich voor, daarop gaat ze naar Christus, Hem aannemende tot rechtvaardigmaking, waardoor ze levendig vaststelt dat alle

beloften, en ook die in Christus, ja en amen zijn, en zij merkt zich in Hem aan als een erfgenaam van de beloften, en dat dan die beloften ook aan haar vervuld zullen worden.

91. Hier gaat ze dan op aan, al gedurig die beloften vasthoudende.
92. Dus gebruikt ze alle middelen, die God haar voorgeschreven heeft.
93. Zij verwacht lankmoedig de beloften, die zij blijft vertrouwen dat aan haar bewaarheid zullen worden, zij onderwerpt zich aan de wil Gods, ten opzichte van tijd en trap, en zij blijft werkzaam. Zo gaat ze voort en neemt in sterkte toe, en dus vermindert de kracht van de zonde hand over hand, al kan zij juist niet telkens zien dat ze wint.

Hoe de nieuwe natuur werkt tot heiligheid.

XVIII. De tweede werking van de nieuwe natuur is tot derzelver versterking en toenemen in heiligmaking. Deze vertoont zich:

71. In de liefde tot de wil Gods.
72. In de lust aan 't werk.
73. In de gemoedigheid in 't werk.

1. Door verenigen met de wil van God.

De nieuwe natuur is niet tevreden met de zonde te bestrijden, maar zij wil heiligheid in de plaats, en gelijk tot het een arbeid en werkzaamheid van node is zo ook tot het ander. Zij jaagt de heiligmaking na, 't welk zich bijzonder vertoont in haar wil te verenigen met de wil Gods; zij stelt zich voor de wil van God, als van haar Vader in Christus; zij kent God als heilig, als de alleen hoge, als de soevereine Gebieder, zij ziet zulke zuiverheid, zulke schoonheid in de wil Gods, en zulke betamelijkheid, dat haar wil één worde met de wil Gods, dat ze geheel daarop verlieft, en zich daartoe met ernst zet, om haar wil te doen willen, 't geen God wil dat zij zal willen.

In lijden.

(a) Wil God haar lijden toezenden naar ziel of lichaam, zij wil het hebben, omdat het de wil van haar Heere is, zij omhelst het, zij neemt het gewillig op, al is 't met tranen in de ogen, wegens de smartelijkheid, die ze gevoelen moet, omdat ongevoeligheid tegen de wil Gods is. Zij verootmoedigt en vernedert zich onder de krachtige hand van God, zij mort niet tegen, zij is niet verdrietig, zij wordt niet moedeloos, en als dat opkomt, zegt ze: zwijg, 't is tegen de wil Gods; maar zij onderwerpt zich met lijdzaamheid, al weet ze geen reden waarom God zo met haar handelt.

Zij zegt: ik behoef geen reden te weten, God antwoordt niet van al Zijn daden, en wat zou ik, worm, willen, dat God mij reden gaf van zijn doen aan mij? Neen, 't is mij genoeg, dat het de wil van mijn Vader zo is; ik weet uit het Woord, dat het liefde is; dat het mij ten beste zal gedijen, al zie ik nu niet hoe; 't zal eens eindigen, de uitkomst zal heerlijk zijn. Deze arbeidzaamheid om haar wil te buigen onder de wil van God, maakt de ziel heilig. Dus werkte David in zijn verdrukking: Psalm 39:10 [[Ps. 39:9](#)]. *Ik ben verstomd; ik zal mijn mond niet opendoen, want Gij hebt het gedaan. [Klaagl. 3:28](#), [31](#), [32](#). Hij zitte eenzaam, en zwijge stil, omdat Hij het hem opgelegd heeft. Want de Heere zal niet verstoten*

in eeuwigheid; maar als Hij bedroefd heeft, zo zal Hij Zich ontfermen, naar de grootheid van Zijn goedertierenheden. [Heb 12:10](#) ... Deze kastijdt ons tot ons nut, opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden.

In doen.

(b) Zo omhelst zij ook de wil Gods, in hetgeen God van haar wil gedaan hebben, zo in 't lichamelijke, als 't geestelijke. Zegt de schrift, [1 Thess. 4:3](#). Dit is de wille Gods, uw heiligmaking - 't is ook haar wil. Is ze dienstbaar, - zij dient met goedwilligheid de Heere, en niet de mens, [Eféze 6:7](#). Is dit te laten, dat te doen, zij ziet terstond op de wil Gods, en doet en laat het, omdat het Zijn wil is: [Eféze 6:6](#) ... doende de wil van God van harte. En omdat ze de wil van God zo liefheeft, zo heeft ze ook de bevelen en wetten van God zo lief: [Psalm 119:97](#), [103](#), [14](#), [16](#), [111](#), [112](#). *Hoe lief heb ik Uw wet! Hoe zoet zijn Uw redenen mijn gehemelte geweest! Ik ben vrolijker in de weg Uwer getuigenissen, dan over alle rijkdom. Ik zal mijzelf vermaken in Uw inzettingen ... Ik heb Uw getuigenissen genomen tot een eeuwige erve; want zij zijn mijns harten vrolijkheid. Ik heb mijn hart geneigd om Uw inzettingen eeuwig te doen, ten einde toe.*

Dus handelt ze in iedere daad, en iedere omstandigheid, beproevende, welke de goede en welbehagende, en volmaakte wil Gods zij, [Rom. 12:2](#). In één woord: zij is geheel en al daarop uit, en is zeer begerig, 't zij in wonende, 't zij uitwonende, om Hem welbehaaglijk te zijn, [2 Kor. 5:9](#).

2. De tweede daad van de nieuwe natuur tot heiliging is de lust aan zaak en werk.

[Neh. 1:11](#) ... uw knechten, die lust hebben uw Naam te vrezen. Deze lust vertoont zich:

- (o) in de aanbieding van zichzelf, ten dienste van de Heere: [1 Sam. 3:10](#) ... Spreek, want Uw knecht hoort.
- (p) In het raadvragen, wat de Heere van ons gedaan wil hebben: [Hand. 9:6](#) ... Heere! wat wilt Gij dat ik doen zal?
- (q) In het luisteren naar antwoord: [Hab. 2:1](#) ... ik hield wacht om te zien, wat Hij in mij spreken zou.
- (r) In de gewillige gereedheid, om het werk te aanvaarden: [Psalm 110:3](#). Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag uwer heerkraft, in heilig sieraad. [Psalm 119:60](#). Ik heb gehaast, en niet vertraagd uw geboden te onderhouden.
- (s) In de vurige ijver in het uitwerken: [Rom. 12:11](#) ... Zijt vurig van geest. Dient de Heere.
- (t) In de volständigkeit in 't werk: [Lukas 8:15](#) ... die ... in volständigkeit vruchten voortbrengen.

3. De derde daad is de geestelijke moed en gemoedigheid om door alle verhinderingen door te breken, en nergens voor staan te blijven, wat zich ook zou mogen opdoen; valt ze, zij staat weer op, krijgt ze een wonde, zij gaat naar de heilmeester Christus, en neemt Zijn bloed aan tot de ras genezende balsem. Uit tegenheden krijgt ze kracht, en druist er te moediger tegen in; zij verheft zich in

de wegen des Heeren; want zij weet, dat de vijand al overwonnen is van de Heere Jezus, en dat zij maar met zijn doodstuipen te doen heeft. Zij weet dat de vijand haar nooit zal overwinnen, maar dat zij overwinnares zal blijven, en als overwinnares gekroond zal worden, daarom is 't haar tot blijdschap recht te doen, 't is haar vreugde de vijanden te bevechten. Dus breekt zij door. *De liefde is sterk als de dood; de ijver is hard als het graf; haar kolen zijn vurige kolen, vlammen des Heeren. Vele wateren zouden ze niet kunnen uitblussen,* [Hoogl. 8:6-7](#).

Deze gemoedigen worden uitgedrukt onder de benaming van helden: [Joël 3:10](#) ... *de zwakke zegge: ik ben een held*. Dus worden ze beschreven: [Zach. 10:3, 5](#) ... *Hij zal hen stellen gelijk het paard Zijner majesteit in den strijd. Zij zullen zijn als de helden, die in het slijk der straten treden in de strijd; en zij zullen strijde, want de Heere zal met hen wezen; en zij zullen die beschamen, die op paarden rijden.*

Dus werkt de nieuwe natuur tot heiligmaking, en hieruit blijkt, hoe groot een onderscheid er is tussen het intomen van de zonde van de onbekeerden en de ware heiligmaking; tussen de deugdzaamheid van een onbegenadigde en van een begenadigde. Och! dat alle burgerlijke en natuurlijke deugdzamen hierdoor overtuigd werden!

De vrucht van heiligmaking is heiligheid.

XIX. De vrucht van de werkzaamheid van de heiligmaking is de Heiligheid. 't Kan niet zijn, dat de mens, zo arbeidende, zonder vrucht zou zijn, 't kan niet zijn, of zo een mens zal heiliger worden, en blinken in heilige sieraden.

Is een uitnemend sieraad.

Heiligheid is het allerschoonste sieraad, de allersierlijkste schoonheid, die in de mens kan zijn: [Psalm 93:5](#) ... *de heiligheid is uw huize sierlijk, Heere! tot lange dagen.* [Psalm 110:3](#). *Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag Uwer heirkraft, in heilig sieradiën.* [1 Petrus 3:4](#). *Maar de verborgen mens van het hart, in het onverderfelijke versiersel van een zachtmoedigen en stillen geest, die kostelijk is voor God.*

't Woord *heiligheid* baart achting en ontzag, zo ras men 't hoort; hoe heerlijk, hoe ontzaglijk is hij dan, die waarlijk heilig is! Heiligheid is niet iets uiterlijks, is niet slechts kwaad te laten en goed te doen; maar heiligheid heeft zitplaats in 't hart, en uit de heilige gestalte van het hart haat en vliedt een geheiligde alle zonden zonder uitzondering, en bemint en oefent alle deugden zonder onderscheid. Doch hoedanige gestalte van het hart de heiligheid is, en hoe uit die gestalte heilige daden voortvloeien, kan niemand recht verstaan, dan die zelf in zulke gestalte is, gelijk geen deugd recht gekend wordt dan van diegenen, die ze doen. Omdat heiligheid het beeld van God is, hoe zou dan iemand heiligheid kennen, die God niet kent? Als God Zijn uitverkorenen nu overgebracht heeft in de staat van de kinderen van God, en de volmaaktheid van hun Hoofd en Borg op hen gelegd heeft, zo versiert Hij ze ook waarlijk met Zijn beeld; zij doen de nieuwe mens aan, die vernieuwd wordt tot kennis, naar het evenbeeld Desgenen, die hem geschapen heeft, [Kol. 3:10](#). *De nieuwe mens ... die naar God geschapen is in ware rechtvaardigheid en heiligheid,* [Efëze 4:24](#). Zodat de heiligheid een uitdrukkel is van de zuiverheid Gods, en een gelijkvormigheid met God: [1 Petrus](#)

[1:17](#) ... Zijt heilig, want Ik ben heilig!

Verbeelding van een grote heilige.

XX. Wij zullen een geheiligde ziel in een grotere trap voorstellen, om de sierlijkheid te tonen, zodat een kleine en zwakke zich hier niet moedeloos moet maken, als hij ziet, dat hij zo ver niet is.

In inwendige gestalte.

God geeft hun een wonderbaar licht in de ziel, [1 Petrus 2:9](#). Verlichte ogen des verstands, [Eféze 1:8](#). *Verlichting van de kennis van de heerlijkheid Gods in 't aangezicht van Jezus Christus, [2 Kor. 4:6](#)*. In dit licht ziet de ziel God, Zijn volmaaktheden, en onder andere Zijn hoogheid en heerlijkheid, dat Hij door Zichzelf waardig is, dat alle verstandige schepselen al hun genoegen, blijdschap, liefde in Hem stellen, en zich in alles naar zijn wil in alle volvaardigheid schikken: meteen ziet de ziel, dat God zo goed is geweest, dat Hij iets naast de mens wil, 't zij hem enig lijden toe te zenden, 't zij hem iets te gebieden. De geheiligde ziel behoeft geen reden meer, om zich dat te onderwerpen en dat te gehoorzamen, dan omdat het de wil van God is; maar zij ziet evenwel, dat de wet heilig, en het gebod heilig. rechtvaardig en goed is, [Rom. 8:12](#).. Ja, zij ziet in dezelve een ondoorgrondelijke wijsheid, en 't is haar vermaak in de wet te zien, en die gedurig te overleggen, en meteen wordt ze verrukt in liefde, en brandende in begeerte om aan die wet, als de wil Gods, in haar natuur en daden gelijkvormig te zijn, gelijk wij zien in David: [Psalm 119:97, 14, 47, 54](#). *Hoe lief heb ik Uw wet! Ik ben vrolijker in de weg Uwer getuigenissen, dan over allen rijkdom. Ik zal mij vermaken in uw geboden, die ik liefheb. Uw inzettingen zijn mij gezangen geweest, ter plaatse van mij vreemdelingschappen.*

De geheiligde ziel laat het bij dat gezicht en genoegen niet blijven, maar neemt een heilig voornemen, en verheft haar hart om de wet te doen: [Psalm 119:106, 112](#). *Ik heb gezworen, en zal het bevestigen, dat ik onderhouden zal de rechten Uwer gerechtigheid. Ik heb mijn hart geneigd om Uw inzettingen eeuwig te doen, ten einde toe.* Al de genegenheden, die tevoren als onbesuisde paarden, naar verstand en wil niet luisterden, maar vooruitliepen, ja, verstand en wil bedrogen zijnde, tot zich neigden, die worden in haar plaats hersteld om te gehoorzamen, en die worden door dat inwendige leven gaande gemaakt, in trek en helling te hebben tot de wil Gods; 't gehele lichaam wordt dienstbaar, al de leden worden wapenen van de gerechtigheid; zij dienen de geheiligde ziel, niet alleen om uit te werken 't geen zij wil: maar oog en oor geeft gedurig stof tot voedsel van het geestelijke leven; ziet, zo wordt door het licht de duisternis verdreven, door het leven de dood verslonden, door de heiligheid en schoonheid de zondige mismaaktheid weggenomen.

En in uitwendige vertoning.

XXI. Hier blijft het niet bij, maar de ziel inwendig zulke gestalte hebbende, zo vertoont ze met de daad, dat ze God kent en bemint; zij kant zich tegen al wat zonde is, en in zichzelf, zich reinigende van alle besmetting van het vlees en van de geest, voleindigende de heiligmaking in de vreze Gods, en ook in een ander naar het bevel Gods: [Lev. 19:17](#) ... *Gij zult uw naaste naarstig berispen, en zult de*

zonde in hem niet verdragen.

Zij geeft zich over tot betrachtning van alle deugden, en de vrucht des Geestes is in haar: liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid, [Gal. 5:22](#). *Zij voegt bij haar geloof deugd, en bij de deugd kennis, en bij de kennis matigheid, en bij de matigheid lijdzaamheid, en bij de lijdzaamheid Godzaligheid, en bij de Godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde liefde jegens allen, 2 Petrus 1:5-7.* En zo komt zij voor de dag als een kind des lichts, [Eféze 5:8](#). Als een kind Gods, zijnde onstraffelijk in het midden van een krom en verdraaid geslacht, onder welke gij schijnt als een licht in de wereld. [Filip. 2:15](#). Ziet zo verandert en heiligt God zijn kinderen geheel van binnen en van buiten: [1 Thess. 5:23](#). *De God des vredes zelf heilige u geheel en al; en uw geheel oprechte geest, en ziel en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomst van onze Heere Jezus Christus.*

En of dit nog allemaal maar ten dele is, nog veel van de oude mens overblijft, zolang een geheiligde in dit leven blijft, zo zijn evenwel de beginselen zeer bevallig, en versieren op een uitstekende wijze een kind Gods; gelijk het stamelen, het verzetten van de voeten, de eerste vertoning van verstand, in de kleine kinderen zeer zoete bevalligheden hebben.

Heiligheid is een samenvloeiing van vele deugden.

XXII. De Heiligheid is niet een deugd, maar de glans van het beeld Gods, zijnde een samenketening van vele deugden.

Een ziel, die van God in zijn eeuwig voornemen is gesteld tot verkrijging van de zaligheid, die de Heere Jezus liefgehad, en van haar zonden gewassen heeft in zijn bloed, en op welke Hij zijn heerlijkheid en heiligheid gelegd heeft, en die door de Heilige Geest Gods wedergeboren en geestelijk levend is geworden, en nu heiligmaking najaagt, oefent vele deugden.

- (1) Zij is afgescheiden van de wereld; al wat in de wereld is, namelijk de begeerlijkheid van het vlees, en de begeerlijkheid van de ogen, en de grootsheid van het leven, is haar vreemd; zij kent het niet, zij wil het niet, zij zoekt het niet, zij schrikt er voor, en zodanig zijn ook in haar ogen al de wereldswichten; zij wil wel weten, dat ze met hun gezelschap niet op heeft, dat ze in haar ogen walgelijk zijn, dat zij hun ellende beklaagt. Zij maakt zich hun niet gelijk in kleding, noch in taal, noch in zwier van gebaren.
- (2) Zij is gestorven en verloochend aan zichzelf; zij weet wel dat er niets bevalligs in haar is, en daarom begeert zij niet dat anderen haar eren, liefhebben, vrezen, oppassen, enz. Ontvangt zij dit niet, zij is niet droevig, noch gemelijk, noch moedeloos, noch vervreemd, maar wel in haar schik; of ontvangt zij van die zaken iets, zij ziet dat aan als een genadegeschenk van haar Heere, en zij gebruikt het weer voor Hem, zolang het Hem belieft het haar te laten houden. Zij ziet de goederen aan als maar reisgeld tot haar weg; heeft zij veel, zij deelt het onder de reisgenoten: heeft zij weinig, zij gaat zo veel te lichter en onbeladener, en zij heeft genoeg; haar zin is weg, zij heeft geen andere dan die van haar Heere, en daarom is zij gewoon de hare te buigen naar eens anders zin, in zoverre het niet tegen haars Heeren wil is.
- (3) Al haar genoeg is in God te kennen, en Hem te vrezen, lief te hebben, onderworpen te zijn in eerbiedigheid, zijn wil te doen in alle vrolijke

gewilligheid, in Hem te vertrouwen, in Hem vrede, stilte, blijdschap te hebben. God is haar al, en alles wat buiten Hem is, is haar nietmetal. Van alles heeft zij zich afgetrokken, en heeft zich met alles, wat zij is en wat zij heeft, aan God overgegeven.

- (4) Vroom is zij in de kerk, in haar kamer, in haar eenzaamheid gedurig biddende, of lezende, of zingende, of peinzende. Oprecht is zij in al haar wandel, waarachtig in haar spreken, zachtmoedig, vriendelijk, deftig, nederig, welgemoed: verstandig in haar omgang met mensen, teerhartig en medelijdend met ellendigen, die bezoekt zij gaarne en dikwijls, en is bij hen zeer gediensdig, liberaal naast de armen in wijsheid, geduldig en lijdzaam in haar kruis, ernstig en ijverig tegen de zonden, standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig in het werk des Heeren. Zij leert met haar zwijgen, zij vermaant, vertroost, wekt op met haar spreken. Is naarstig en getrouw in haar beroep, als van God haar gegeven om dat te doen: voorzichtig in al haar doen, en omdat zij nog die oude mens in zich heeft, zo is zij op haar hoede, en begeeft zich gewillig in de strijd, in geloof en hoop, verwachtende de kroon des levens. Uit al haar deugdzame gestalten en oefeningen vloeit een goddelijke klaarheid, zuiverheid en glans: deze is de Heiligheid.

XXIII. Doch, gelijk het niet al goud is, dat blinkt, zo is 't ook niet al heiligheid, dat heiligheid schijnt en heiligheid genaamd wordt, gelijk getoond is. Tot heiligheid worden deze drie zaken vereist:

- a. Zij komt voort uit een goede grond, namelijk uit het geloof.
- b. Zij geschiedt naar een goede regel, namelijk de wil Gods, geopenbaard in de wet.
- c. Zij heeft een goed einde, namelijk Gods eer.

Uit een heilig beginsel.

1. Al wat heiligheid genaamd mag worden, moet uit een heilig beginsel voortkomen: 't geloof is 't eerste, in opzicht van orde, dat in de bekering zich opdoet. Dit geloof verenigt de mens met Christus, die ons leven is: 't maakt ons niet alleen van zijn weldaden deelachtig, maar eerst en voornamelijk de Persoon zelf. Christus woont door het geloof in het hart, [Eféze 3:17](#). Dat de ziel is in de mens, is Christus in sommige opzichten in het geestelijke leven. 't Geloof, de ziel niet alleen in recht en eigendom, maar ook dadelijk verenigende met Christus, zo vloeit uit Hem leven en kracht in de ziel, en door die invloed leeft een gelovige: [Gal. 2:20](#) ... *ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God.*

De ziel door deze invloed levende, zo is het geloof in de vereniging met Christus werkzaam om het hart te reinigen, [Hand. 15:9](#). En dat gereinigd hart kant zich tegen de oude mens, 't welk de apostel noemt, *een doden van de zonde door de Geest*, [Rom. 8:13](#). En meteen vertoont het zich in heilige daden. [Jak 2:17-18](#). En is werkzaam door de liefde. [Gal. 5:6](#). Is de boom niet goed, de vrucht deugt niet. Is het hart niet in een heilige staat door de vereniging met Christus, 't welk alleen door het geloof geschiedt, alle daden, hoe heilig zij ook schijnen, deugen niet; de stof mag goed zijn. maar de vorm, die de zaken het wezen geeft, is niet goed; maar de daden, die uit die vereniging door het geloof geschieden, geven een

geheel andere glans, en het blijkt, dat zij in Gode gedaan zijn, [Joh. 3:21](#). Dit is het wat de Heere Jezus zegt: [Joh. 15:5](#) ... *die in Mij blijft, en Ik in Hem, die draagt veel vrucht*. En Paulus: [Kol. 2:6-7](#). *Gelijk gij dan Christus Jezus de Heere hebt aangenomen, wandelt also in Hem; geworteld en opgebouwd in Hem, en bevestigd in het geloof. [Rom. 1:17](#) ... de rechtvaardige zal uit het geloof leven.*

Heeft de wil van God tot een regel.

XXIV. 2. Tot heiligheid behoort een goede regel, waarmee de gestalte van het hart en deszelfs daden moeten overeenkomen; deze is alleen de wil Gods, in de wet van de Tien Geboden voorgesteld. Stelt men de rede en betamelijkheid tot een regel van deugden en ondeugden, men stelt de rede tot zijn God, zo ook, als men mensen-instellingen, gewoonten, eigen lusten tot zijn regel van leven en godsdienst stelt; met hoe mooie schijn het alles, wat buiten de wil Gods is, voorkomt, 't is toch alles zonden, en een gruwel voor God. God is de eeuwige, de alleen hoge, de Schepper en Onderhouder van de mens, die in zijn wezen en bewegingen van God afhangt; daarom is God ook de enige Wetgever, die behouden kan en verderven, [Jak 4:12](#). Deze Heere God heeft de mens een wet gesteld, waarnaar hij heeft te leven, en waarin de ware heiligheid bestaat, en waaruit zij gekend wordt heiligheid te zijn. Deze wet is heilig, en het gebod is heilig, en rechtvaardig, en goed, [Rom. 7:12](#). Een die heilig zoekt te worden, heeft grote liefde tot deze wet, en stelt ze zich voor als een regel, en gaat daarnaar als op een gebaande wandelweg: [Psalm 119:97, 165, 30, 32](#). *Hoe lief heb ik Uw wet! Die uw wet beminnen, hebben grote vrede, en zij hebben geen aanstoot. Ik heb verkoren den weg der waarheid; Uw rechten heb ik mij voorgesteld. Ik zal de weg Uwer geboden lopen.*

't Is niet genoeg, dat men de wet van God zich als zijn regel voorstelle, maar men moet telkens bewust zijn, dat dit en dat het gebod van God is; hier geldt een goede mening niet, als men twijfelt of iets geboden is of niet, en men doet of laat het, 't is beide zonde, schoon hij mocht dat doen, dat het geboden was; omdat hij geen bewustheid had en hij het niet deed als de wil van God: [Rom. 14:23](#). *Die twijfelt indien hij eet, is veroordeeld, omdat hij niet uit het geloof eet. En al wat uit het geloof niet is, dat is zonde.*

Een heilig oogmerk.

XXV. 3. Tot heiligheid behoort een heilig oogmerk. Heeft iemand een kwaad oogmerk, namelijk zijn eigen eer, bemind te worden, winst of voordeel te doen, of zijn naasten te schaden; hoe heiliger dan de zaak is, waardoor hij dat kwade oogmerk tracht uit te voeren, hoe gruwelijker zonde hij doet. Anders is de mens in de staat van volmaaktheid, anders in de staat van de zonde, anders in de staat van wedergeboorte. In de staat van de volmaaktheid kende de mens God in de trap van de volmaaktheid voor hem bepaald; daarom kon hij enkel beginnen en gaande gemaakt worden door de verheerlijking Gods, en daarin eindigen.

In de staat der zonde kent de mens God niet, en daarom kan hij noch liefde, noch oogmerk hebben God elders in te verheerlijken. Waaruit blijkt de dwaasheid van de Labbadisten, die een onbekeerd mens eerst willen uitzuiveren van de liefde tot zijn behoud, welke zij *onreine liefde* noemen, en dezelve willen doen beginnen uit liefde tot verheerlijking Gods, die een onbekeerd mens toch niet kent, en niet

beminnen kan. In de staat van de bekering wordt de mens eensdeels verlicht, zodat hij God begint te kennen en te beminnen, en daarom ook een oogmerk begint te hebben om God te verheerlijken.

God wil dat de mens zijn behoudenis zal beminnen, beweegt de mens daardoor tot geloof en bekering, waartoe de gehele Bijbel vol is van beloften en bedreigingen, welke de liefde van de mensen tot zichzelf gaande maken, en uit de eigenliefde aan het werk zetten, om alle middelen te gebruiken, die daartoe kunnen dienen. Zodat een mens in de heiligmaking mag en moet beogen, zijn meerdere verlichtingen, zijn vrede, zijn zuiverheid zijn blijdschap en zijn zaligheid, waartoe de heiligmaking de weg is.

Maar een bekeerde kan noch wil daarin niet staan blijven, en God maar zoeken om zijn eigen nut, en zichzelf also stellen tot het uiterste einde, waarin hij eindigen zou; maar in het zoeken van zijn eigen behoud krijgt hij Gods volmaaktheden meer en meer in 't oog, en al werd hij in 't eerste door de verheerlijking Gods niet gaande gemaakt, zo eindigt hij toch daarin, en vertoont dat met zijn dankbaarheid aan God voor iedere ontvangen weldaad.

En hoe verder de mens komt in de heiligmaking, hoe klaarder hij in zijn werk beoogt de verheerlijking van God, dat is, hij begint uit liefde Gods, uit vreze Gods, in gehoorzame onderwerping aan de wil van de soevereine en alleen hoge Heere; daardoor gaande gemaakt te worden, is door de beoging van God te verheerlijken, gaande gemaakt te worden; want in die alleen is een erkentenis van Gods volmaaktheden, en een vertonen van die erkentenis, en als de verheerlijking van God opzicht heeft op andere mensen, zo beoogt men, dat die uit onze woorden en daden gebracht moeten worden om God te kennen, lief te hebben, te vrezen en te erkennen, hoedanige God de Heere is. Dit ligt in de grond van een wedergeborene, hierin eindigt hij, en hoe meer hij groeit, hoe levendiger hij het beoogt en krachtiger door de beoging aangezet wordt. Indien die uit zijn daden geweest is, hij wordt onrustig, hij wordt bedroefd; hoe uitnemende ook anders zijn werk is geweest; indien hij in 't werk een oogmerk van eigen eer, eigen vermaak, eigen winst enz. gehad heeft, hij verfoeit zichzelf, en vernedert zich voor de Heere, en zoekt daarover verzoening: indien het zuivere oogmerk de overhand gehad heeft, en er evenwel bijoogmerken opwellen, zo is hij ontroerd in het werk, en alle verkwikking is weg, hoe uitnemende het anders verricht is geweest.

Zodat tot de heiligheid een heilig einde en oogmerk behoort; dit is 't dat de apostel gebiedt: [1 Kor. 10:31](#). *Hetzij dan dat gij eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets anders doet, doet het al ter ere Gods.* En: [1 Kor. 6:20](#) ... *zo verheerlijkt dan God in uw lichaam, en in uw geest, welke Godes zijn.* Dat was Davids wens en zoeken: [Psalm 71:8](#), [14](#). *Laat mijn mond vervuld worden met Uw lof; de ganse dag met Uw heerlijkheid. Ik zal al Uw lof nog groter maken.*

Dit is 't einde, waartoe God de zijn het geestelijk leven geeft: [Jes. 43:21](#). *Dit volk heb Ik Mij geformeerd, zij zullen Mijn lof vertellen.* [Jes. 60:21](#). *Een planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde.* [1 Petrus 2:9](#) ... *opdat gij zou verkondigen de deugden Desgenen, die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht.*

Opwekking tot heiligmaking na te jagen.

XXVI. Neemt nu dit alles, wat wij van de heiligheid gezegd hebben, eens bij

elkaar, beschouwt ze van nabij, en gij zult er op verliefen, en aangezet worden om die heiligheid zelf deelachtig te worden, en Paulus' voetstappen na te volgen, die zichzelf hierin een voorbeeld stelt: [Filip. 3:12-14](#). *Niet dat ik het alreeds gekregen heb, of alreeds volmaakt ben; maar ik jaag ernaar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Christus Jezus ook gegrepen ben. Broeders! ik acht niet, dat ikzelf het gegrepen heb. Maar één ding doe ik, vergetende hetgeen achter is, en strekkende mij tot hetgeen voor is, jaag ik naar het wit, tot de prijs van de roeping Gods, die van boven is in Christus Jezus.*

Welaan dan, zet het er eens op om u zelf te reinigen van alle besmettingen van het vlees en van de geest, voleindigende uw heiligmaking in de vreze Gods. Laat mij toe dat ik u tot dit heilig werk aanzette; neigt toch uw oren, en laat uw opwekkingen in uw harten ingaan.

God eist het.

1. Gij wedergeborenen, gij moogt zo niet leven als andere mensen, en gelijk gij tevoren leefdet; God eist, God verwacht nu wat anders van u. Hoort deze vermaningen en bevelen Gods: [Eféze 4:1](#). Zo bid ik u dan ... dat gij wandelt waardig van de roeping, met welke gij geroepen zijt. [Filip. 1:27](#). *Alleen wandelt waardig het Evangelie van Christus.* [Kol. 1:10](#). *Opdat gij moogt wandelen waardig den Heere, tot alle behaaglijkheid, in alle goede werken vrucht dragende.* [1 Thess. 4:1, 3](#). Voorts dan, broeders! wij bidden en vermanen u in de Heere Jezus, gelijk gij van ons ontvangen hebt, hoe gij moet wandelen en Gode behagen, dat gij daarin, meer overvloedig wordt. Want dit is de wille Gods, uw heiligmaking.

Welaan dan, bondgenoten, laat uw hart zich verheffen in de wegen des Heeren, gelijk Josafat, [2 Kron. 17:6](#). *Hoor, o dochter! en zie en neig uw oor; en vergeet uw volk, en uws vaders huis. Zo zal de Koning lust hebben aan uw schoonheid; omdat Hij uw Heere is, zo buigt u voor Hem neder.* [Psalm 45:11-12](#). Welaan dan, wandelt als kinderen des lichts, [Eféze 5:18](#). *Zijt heilig, want Ik ben heilig,* [1 Petrus 1:16](#). Indien dan enige bidding, enige opwekking, enig bevel van God, uw Vader, enige kracht op uw hart kan hebben, zo laat uw hart door deze gaande gemaakt worden tot ijverige betrachting van de heiligmaking.

Uw staat verplicht er u toe.

XXVII. 2. Bedenkt met aandacht uw staat, en wordt daardoor opgewekt tot een heilige wandel.

(cc) Zijt gij niet een uitverkoren geslacht? [1 Petrus 2:9](#). Van eeuwigheid heeft de Heere u gekend, van alle andere mensen afgescheiden, en u verordineerd tot zijn gunstgenoten, om alleen, uit alle andere mensen Hem tot een eigendom te zijn; en heeft u gesteld tot verkrijging van de zaligheid, [1 Thess. 5:9](#). *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, voor de grondlegging van de wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde,* [Eféze 1:4](#). Zulke genadige en heerlijke afzondering, en dat, opdat wij heilig zouden zijn, behoort dat geen indruk in onze harten te hebben, om een afgezonderd heilig leven te leiden?

(dd) Gaat voort met uw gedachten, en ziet hoe de Heere andere mensen laat blijven zonder Christus, vreemdelingen van de verbonden van de beloftenis,

geen hoop hebbende, en zonder God in de wereld; en dat Hij u, daar gij in de natuur de anderen gelijk waart, u uitverkoren heeft, en gesteld, dat gij zou heengaan, en vrucht dragen, [Joh. 15:16](#). Dat Hij u geroepen heeft met een heilige roeping, [2 Tim.1:9](#). En dat Hij u getrokken heeft uit de macht van de duisternis, en overgezet heeft in het koninkrijk van de Zoon Zijner liefde, [Kol. 1:13](#). Zodat gij zijt medeburgers van de heiligen, en huisgenoten Gods, [Efëze 2:19](#). Zullen wij dan niet een volk zijn dat alleen woont? Zal onze wandel dan niet onderscheiden zijn van de wandel van de natuurlijke mensen? Zullen wij ons dan niet betonen een koninklijk priesterdom, een heilig volk? [1 Petrus 2:9](#). Opdat allen die ons zien, ons kennen, dat wij zijn een zaad, dat de Heere gezegend heeft, [Jes. 61:9](#). Toen Abraham uit Ur van de Chaldeeën geroepen en vertrokken was, wilde hij daar niet meer heen, noch dulden, dat zijn zoon na zijn dood daar weer heen gebracht werd. Toen Israël uit Egypte geroepen en uitgetrokken was, zo moesten ze daar niet weer heen keren; zo wij dan ook, wij zijn uit de wereld uitgeroepen en uitgegaan, hoe zouden wij daarheen terugkeren?

Als ook de betrekkingen.

XXVIII. 3. Gaat met uw gedachten voort en beschouwt de opzichtelijke betrekkingen, die gij hebt met God en met de Heere Jezus, en wordt daardoor levend tot verloochening van alles, en tot een ijverige betrachting van liefde, en wat de liefde gebiedt. Tussen u en Christus is immers een vereniging, gij zijt immers één Geest met Hem, [1 Kor. 6:17](#). Gij zijt immers als een ent in Hem, als een olijfboom ingeënt, en also Zijns levens en Zijner natuur deelachtig geworden, [Rom. 11:17](#). Zal dan datzelfde leven van Jezus in ons niet openbaar zijn, en zullen wij dan ook zo niet wandelen, gelijk Hij gewandeld heeft?

Gij zijt immers de bruid van de Heere Jezus, doorgaans in 't Hooglied zo genoemd. Zal een bruid zich niet versieren om aan de bruidegom aangenaam en bevallig te zijn? Zult gij dat dan ook voor de Heere Jezus niet doen? Zullen wij met Paulus niet zeer begerig zijn, hetzij uitwonende, om Hem welbehaaglijk te zijn? [2 Kor. 5:9](#). En nu, welke toch is het sieraad, daar Jezus behagen in heeft? 't Is Heiligheid: [Psalm 93:5](#) ... de heiligheid is uwen huize sierlijk, Heere! tot lange dagen. In deze opzichte zegt de Heere Jezus: [Hoogl. 7:1](#). Hoe schoon zijn uw gangen in de schoenen, gij prinsendochter!

Nu dan, laat Jezus uw versmading van de wereld, uw nederigheid, uw liefde, uw vertrouwen en liefelijk leunen op Hem zien, opdat Hij er een welgevallen in hebbe. U bent maagden, die op de Heere Jezus immers verliefd zijt: [Hoogl. 1:3](#) ... daarom hebben U de maagden lief. Welnu dan, hebt een maagdelijk hart, houdt u zuiver en onbevlekt van de wereld, hebt duivenogen, laat al uw liefde tot Jezus alleen gaan, opdat Hij het zie en een welgevallen in u hebbe.

U draagt de naam, en zijt ook inderdaad kinderen van God: [Filip. 2:15](#) ... *kinderen Gods, zijnde onstraffelijk in het midden van een krom en verdraaid geslacht, onder welke gij schijnt als lichten in de wereld*. Nu, u hoort niet hier, maar in de andere wereld, of liever in de hemel thuis, daar bent u kinderen. Zal een kind het niet houden met zijn vader, en zich niet stellen tegen zijn vijanden; zal een kind zijn vader niet eren, vrezen, liefhebben, hem dienen en zich geheel verenigen met zijn wil, in manieren, in kleding, in gezelschap; zal het hart van een kind, deszelfs

lust en genoegen, niet zijn in het huis van de vader? Welnu dan, omdat u kinderen van God bent, gedraagt u dan als kinderen, en laat ieder zien uit uw wandel, dat u op aarde een vreemdeling bent, en in de hemel thuis hoort, dat God uw Vader is, en u kinderen van God bent.

Zonde afschuwelijk, wereld schadelijk en hatelijk.

XXIX. 4. Bedenkt wat zonde en wereld is, om daardoor vaardiger van dezelve afgetrokken te worden. Omdat de mens van God vervreemd is door de zonde, zo zoekt hij zijn genoegen in het zichtbare, en laat de onzienlijke God varen; van deze natuur is nog de oude Adam in de wedergeborenen, hier heeft men dan bijzonder te waken. Gij dan, kinderen van God, die nu wederom uw genoegen in God gesteld hebt, en het daar zoekt, wat hebt gij toch met de wereld en alles wat er in is te doen? Ziet het maar alles op 't heerlijkste eens in, wat is het alles? Salomo zegt door ondervinding en de Geest Gods: [Pred. 1:2](#), *IJdelheid der ijdelheden, zegt de prediker; ijdelheid der ijdelheden, het is al ijdelheid.*

20. Hoe velen gapen naar een brok en grijpen naar een zaak; maar de een krijgt het, de anderen kijken toe, en hebben het tevergeefs nagejaagd. Hoe menigmaal hebt u ook op 't een of het ander uw begeerten laten gaan, en gij beeldt u in, dat het u al enig genoegen zou aanbrengen; hoe menigmaal liep het zo ras vooruit, als u naliep, zodat u het niet kon achterhalen, maar tijd en moeite vergeefs verspilde!
21. En als u het bekwam, hoe menigmaal bevond u, dat u een doornbos omvatte, die u stak, of een netelbos, die u brandde, of een deel verrotte appels, waarmee ge u vuil maakte; zodat u over de vangst beschaamd en met dezelve verlegen waart, of dat het maar was als een hand vol vliegen, die zo ras men de hand open doet, daarheen vliegen.
22. En behalve dat, hebt u niet lang genoeg ondervonden, dat al het janken, begeren, zoeken van die dingen die op aarde zijn, op hoe schoon voorwendsel het ook was, uw ziel vertroebelde en onrustig maakte, u beroofde van het vrije leven, van de stille vrede van het geweten; dat het u het geestelijk gezicht van God en de gemeenschap met Hem benam, u verhinderde in het ernstig en gemeenzaam bidden, en wat hinder het u aan de betrachting van de deugden toevoegde? Zult u dan nog dwaas blijven en beminnen uw eigen verdriet en schade?
23. Hebt u niet lang genoeg ondervonden, hoe aantrekkelijk de wereld wordt, als men ze maar een weinig gebruikt, wat een schielijke kracht het vlees krijgt, en hoe veel werk het kost, eer men tot levende, ernstige, volkomen losmaking kan komen; hoe vlug men weer afgetrokken wordt, en hoe zwaar het is die zoete smaak, die het vlees daarin had, te vergeten? Zult u dan niet zorgvuldig zijn, dat de wereld u niet meer betovere?
24. En behalve dit alles, 't is immers afgoderij, 't is immers schrikkelijk, tot oneer Gods; alsof in 't schepsel nog iets was, dat men tot zijn vergenoegen kon stellen, alsof de algenoegzame God nog iets anders zou moeten hebben. Zou God daarover niet gebelgd zijn? Zou Hij Zijn genade niet inhouden? Zou Hij die overspelige kinderen niet straffen? Zou Hij het hun niet eens laten ondervinden, wat het is tot gebroken bakken te lopen?
25. Boven alle aardse dingen munten uit: voordeel, eer en vermaak. Maar eilieve

toch! wat zijn die dingen toch, als u ze in zichzelf inziet? 't Vermaak van het gezicht, van de reuk, van de smaak, van de vuile kitteling, 't is alles maar voor een ogenblik, 't roept luidkeels: *'t is bij mij niet!* Wat laat gij uw ogen gaan op 't geen niet is? De ziel blijft leeg, wat zeg ik, leeg? Ze wordt vervuld met onrust en aardse vuiligheid, die geen maagden past. Wat zijn toch de rijkdommen van de wereld? Maken ze haar bezitter wel een zier beter, schoner, heerlijker in zichzelf? Met bekommeringen worden ze doorgaans verkregen als het al rechtvaardig toegaat, met zorg worden ze bewaard, met droefheid maakt de ongestadige rijkdom zich vleugelen. Zij geeft haar bezitter doorgaans zorg, onverzadigbare begeerte, hoogmoed, het verderf. Velen zouden goede lieden zijn, waren ze niet rijk. Hoe velen zijn met een klomp goud of zilver, als men een molensteen om hun hals, in de eeuwige poel verzonken!

26. Bovenal is de ijdele eer een gruwel, voor welke een bondgenoot moet schrikken, en die hij, gelijk men een kool vuurs van zijn kleren doet, met haast moet wegwerpen. Welke eer hebt u toch, gij zondaar, dan de eer van uw Hoofd? Met zijn eer moet ge u bekleden en vergenoegen; maar eigen eer, lof, toejuiching, vreze, liefde, die in u eindigen zouden, stilletjes te beogen met uw hart in uw doen en laten, is God het zijne te ontnemen, is u zelf tot een God te maken; 't bederft al uw goede daden, 't bedroeft uw ziel, 't verhindert uw vrijmoedigheid, 't onthoudt u Gods zegeningen. Eilieve, wat voordeel heeft die beoging u ooit gedaan? Is uw ziel in zichzelf daardoor wijzer, geleerder, Godzaliger? Is dat zo grote zaak, dat een schoof, een boom, een klomp aarde, een zondaar, een helleaas, een duivelsslaaf u groet, zich voor u neerbuigt, u aanbidt, zich over u verwondert en wel van u spreekt? Of dat een Godzalige u tot een afgod maakt, en zijn eigen ziel besmet, en dat u de liefde, die dezelve aan Jezus alleen besteden moest, en dat hart, dat alleen voor Christus moest zijn, van Hem tot u afleidt? Wat bent u toch verbeterd met Christus te beroven en Zijn kinderen te bederven? Daar u toch maar een verschrokte blaas bent, hebt u daar zulke lust aan, dat u met wind opgevuld wordt, en uzelf met hoogmoedigheid opblaast, waardoor ge u walgelijk maakt in de ogen van God, van de heilige engelen, en van de verstandige Godzaligen, en dat u terstond tot belaching, en bij uzelf tot beschaming van uw aangezicht voor God en mensen zal zijn? Ziet toch al deze heerlijkheden, vermaken, profijten van de wereld eens in met een verstandig en rechtwegend oordeel, en u zult bevinden, dat ze u niet passen, noch dienen, maar schaden zouden.

Wel dan, gij bondgenoten des Heeren, laat de wereld met al het wereldse voor de lieden van deze wereld, welker deel is in dit leven, en u, leeft in de hogere, onzichtbare, geestelijke dingen, en vertoont u een vreemdeling in de wereld; u bent koningskinderen, die te adellijk zijn, dat ze zich met bedelaars vermaken, en met poppengoed zouden ophouden; twist er dan niet om, wees daarom op niemand misnoegd, zoekt daarom niemands hulp. Christus is u alleen meer dan genoeg tot eer, vermaak en voordeel.

Betamelijk ten opzichte van God.

XXX. 5. Om u tot een heilig leven op te wekken, zo aanmerkt God de Heere, met welke gij u in een verbond hebt begeven; hier ligt een zuivere kracht tot beweging: [1 Petrus 1:15-16](#) ... gelijk Hij, die u geroepen heeft, heilig is, zo wordt

ook jij zelf heilig, in al uwen wandel; daarom dat er geschreven is: zijt heilig, want Ik ben heilig. Aanmerkt daartoe Gods natuur, Zijn bevel en Zijn eer.

(a) Gods natuur. God is immers waardig, dat u, al wat u zijt, voor Hem zijt, dat u met liefde, vreze, vertrouwen, dienst, werkzaam zijt naast God en in Hem met al die bewegingen eindigt: [Jer. 10:7](#). *Wie zou U niet vrezen, Gij, Koning der Heidenen? want het komt U toe.* [Openb. 4:11](#). *Gij, Heere! zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, en de eer, en de kracht.* Hebt gij niet lang genoeg geleefd, zonder doorluchtig begrip van des Heeren eerstheid, hoogheid, waardigheid, heiligheid? Zonder onderscheiden gezicht, dat God Zelf de voorname grond en beweegreden moet zijn om heilig te leven? Hebt u niet lang genoeg ver af geleefd, en nagelaten God te verhogen, Hem te kennen in al uw wegen, en voor zijn aangezicht te wandelen? Nu bent u met die God in een verbond getreden, nu hebt u niet te doen, dan op Hem te zien, en doet u dit, u zult gewaar worden, dat dit gezicht u zal veranderen, en blinkende maken, gelijk Mozes' aangezicht blonk, toen hij met God op de berg verkeerde had. Zo spreekt er Paulus van, [2 Kor. 3:18](#), *En wij allen, met ongedekt aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.*

(b) Gods gebod. God heeft u geboden heilig te zijn; 't is zijn bevel: *Zijt heilig: Psalm 119:4. Heere! Gij hebt geboden, dat men Uw bevelen zeer bewaren zal.* Is 't niet genoeg naar uw eigen wil geleefd te hebben? Ziet u niet, dat het een schepsel past zijn wil te verenigen met de wil Gods, dat dit zijn zaligheid is? Ziet u niet, wat een stout bestaan en wat een gruwel het is, dat een schepsel, 't welk door zoveel banden aan God verplicht is, dat een bondgenoot, de wil en het bevel van zijn God niet alleen nalaat te doen, maar ook zich daartegen kant en het tegendeel doet in de tegenwoordigheid, in het aanzien van God. Wel dan, het zij u genoeg ongehoorzaam geweest te zijn, hart en oor van de wet afgekeerd te hebben, en met een omgewende ziel uw eigen lust te voldoen, en naar de stem Gods in het geweten niet te luisteren. De tijd, de handelingen Gods met u, eisen nu wat anders; welaan, wekt u op; hebt u geen lust om de naam des Heeren te vrezen? Hebt u dan geen vermaak in de wet des Heeren naar de inwendige mens? Welnu, ziet op de Gebieder, ziet op Zijn wil en gebod, ziet op uzelf, en leeft also als gehoorzame kinderen.

(c) De eer Gods, 't Heilig leven van de bondgenoten is tot verheerlijking van God: [Matth. 5:16](#). *Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken.* [Joh. 15:8](#). *Hierin is Mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt.*

't Is de eer van een vader, dat zijn huisgenoten wel gemanierd zijn, en dat zijn kinderen de deugden van hun vader navolgen; zo ook hier: anderen geven God geen eer, alleen Zijn kinderen heeft Hij geformeerd, opdat zij Zijn lof vertellen, [Jes. 43:21](#). Die zijn een planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde, [Jes. 61:3](#). Deze zijn in 't oog van de gehele wereld, een stad op een berg, een licht op de kandelaar. Ieder merkte zich dan zo aan. Indien u dan nu nalaat heilig te leven, en uw geestelijke natuur te vertonen door een deugdzaam leven, of indien ge u aan de wereld gelijk maakt, zodat men niet wat uitnemends in u boven haar

bemerken kan, dan leef u niet tot eer van God, maar tot Zijn oneer, en de heilige Naam van God zal om uwentwil gelasterd worden. Maar indien ge u vertoont in daad en waarheid een geheiligde te zijn, de eer, rijkdommen, en zondige vermakelijkheden te versmaden, en in liefde en vreze Gods heilig, rechtvaardig, matig, nederig, goedaardig te leven, dan zult u dat geluk hebben, dat God door u verheerlijkt wordt. Dat dan de verheffing Gods in uw keel zij, dat gij de deugden verkondigt Desgenen, Die u geroepen heeft. Dat u dan als een licht in de duisternis, en onder het krom en verdraaid geslacht leeft, met die indruk om God daardoor te verheerlijken.

Is ook ten opzichte van anderen noodzakelijk.

XXXI. 6. De heiligheid van de bondgenoten is zeer noodzakelijk voor andere mensen. 't Is een waar spreekwoord: regels leren, maar voorbeelden trekken. 't Is niet te zeggen, wat een heilig leven vermag: laat iemand de welsprekendste, de krachtigste en begaafdste leraar zijn van de wereld, en is de heiligheid uit zijn leven, al zijn gaven zijn maar schadelijk; maar een heilig levend leraar predikt in 't hart van Godzaligen. Zo is 't ook met ieder bondgenoot.

Nu dan, hebt gij niet lang genoeg met uw slordig, en weinig meer dan burgerlijk leven de mensen in blindheid gehouden, en in slaap gewiegd, even alsof er geen andere heiligheid was dan die, waardoor zij zich in hun leven, dat u al nabij kwam, hebben vergenoegd, en alzo onbekeerd zijn gebleven? Och! indien velen aan u niet geërgerd waren geweest, u ziende op plaats, waar de zondaars komen, u ziende lachen en boerten als de zondaars, u ziende pronken en pralen als de zondaars, u ziende ijdelheid plegen als de zondaars, in u geen meer geest en leven; vreze Gods, licht, zuiverheid, liefde, nederigheid, deftigheid, hemelsgezindheid, verzaking van de wereldse dingen en eigen zin ziende dan in de zondaren! zij zouden misschien overtuigd zijn geworden, indien gij in uw gehele wandel waarlijk, zonder gemaaktheid, geestelijk waart geweest, zij zouden gezien hebben, dat hun wandel niet recht was, dat geestelijk wat anders te zeggen was. Dit toont de apostel Petrus, [1 Petrus 3:1](#), *Opdat ook, zo enige het Woord ongehoorzaam zijn, zij door de wandel van de vrouwen zonder Woord mogen gewonnen worden.*

De enige Godzalige ziet op de anderen al meer, dan men denken zou; indien die, welke grote Christenen geacht worden, in hun wandel weinig geest vertonen, en wat naar de wereld hellen in hun manier van doen, anderen volgen ook al licht na, en zo raakt op 't laatst 't voorbeeld van heiligheid uit 't oog, en men wordt zeer aan de wereld gelijkvormig; dit kruipt dan alzo voort, en zo raakt de kerk haar heerlijkheid en luister kwijt. Maar wanneer Christenen, 't zij grote of kleine, een van de wereld los en afgetrokken, en een in de hemel opgetogen leven leiden, en geestelijkheid zonder gemaaktheid in hun woorden en daden vertonen, dat geeft krachtige overtuigingen, beschamingen, opwekkingen; die tegenwoordigheid dringt door harten en nieren, de verbeeldingen in hun afwezen leer, alsof ze tegenwoordig waren, en overal waar ze geweest zijn, laten ze een voetstap van heiligheid; kleinen zijn leraren van groten, groten zijn voorbeelden van kleinen, en zo krijgt de kerk heerlijkheid en luister, ontzag en beminnelijkheid; en zo wordt Jeruzalem tot een lof op aarde, en een eer van Christus. Laat dan ieder

beginnen als een bondgenoot van zo een heilig verbond te leven, en wij zullen zien, dat de een van de ander aangestoken zal worden, gelijk de een kaars de andere.

Heeft heerlijke beloften.

XXXII. 7. God belooft heerlijke beloften op de heiligheid. Al is 't, dat de verheerlijking Gods het uiterste oogmerk is en die bewegingen, die daaruit voortkomen, uitnemender en hoger zijn, zo moet een Christen zich ook laten bewegen door beloften, die God hem doet op zulke of zulke zaak; dat God wil beloven, moet ons aangenaam zijn; die weg, die God gebruikt om ons te verwakkeren, die moeten wij ons ook laten inleiden, en wij zullen zien en ondervinden, dat met Mozes op de vergelding des loons te zien, zeer zoet en krachtig bewegende is. 't Is droevig, dat dit zo weinig overdacht wordt. God nu belooft op heiligheid vergelding, doch uit genade, als een vader zijn kind doet: [Psalm 19:12](#). *In 't houden van die (de geboden) is grote loon.* En vraagt iemand hoe groot? Ik antwoord: *Hetgeen het oog niet heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklommen, hetgeen God bereid heeft die, die Hem liefhebben, 1 Kor. 2:9.* Dat zal niet alleen hun na dit leven gegeven worden; maar Hij zal enig deel daarvan hun ook hier geven. 't Loon dat de Heere aan de betrachters van de heiligheid geven wil, is:

101. Vrede van het geweten: [Psalm 119:165](#). *Die Uw wet beminnen, hebben grote vrede, en zij hebben geen aanstoot.* De heiligheid zijn de gebaande wegen, [Psalm 84:6](#). Die daarin gaat, wandelt zeker, en vindt een wonderlijke vrede in 't gemoed. een vrede van God, die alle verstand te boven gaat, [Filip. 4:7](#).
102. Zoete blijdschap en vermaak hebben de betrachters van de heiligheid: [Spr. 21:15](#) *Het is de rechtvaardige een blijdschap recht te doen.* [Psalm 119:14, 16, 54, 111](#). *Ik ben vrolijker in de weg Uwer getuigenissen, dan over allen rijkdom. Ik zal mijzelf vermaken in Uw inzettingen. Uw inzettingen zijn mij gezangen geweest ... zij zijn mijns harten vrolijkheid.* In zonde is niet dan droefheid; maar in heiligheid is niet dan vrolijkheid. 't Is het Koninkrijk van God in de ziel. 't is een voorsmaak van de hemel; die vrolijk wil leven, die trachte naar heiligheid.
103. God belooft aan degenen, die heilig leven, dat Hij hen zal ontmoeten, en hun nabijheid bij Hem, en openbaring van Hem geven; ziet, [Jes. 64:5](#), *Gij ontmoet de vrolijke, en die gerechtigheid doet, degenen die Uwer gedenken op Uw wegen.* Aanmerkelijk is de belofte: [Joh. 14:21](#). *Die Mijn geboden heeft, en dezelve bewaart, die is het, die Mij liefheeft, en die Mij liefheeft, zal van Mijn Vader geliefd worden; en Ik zal Mijzelf aan hem openbaren.* Wat begeert een gelovige anders, waarnaar verlangt hij anders? En ziet, dat belooft God aan die zijn geboden bewaren. Zo ook, [Matthéüs 5:8](#), *Zalig zijn de reinen van hart; want zij zullen God zien.* Die zich niet bevljigt op heiligmaking, die heeft niet te klagen, dat hij zo duister is, en zo weinig van God ziet; die daar lust aan heeft, die moet zich op heiligheid bevljigten, en die zullen deze beloften, in hen vervuld, ondervinden.
104. God belooft hun wasdom en groei in heiligmaking: [Joh. 15:2](#). *Alle rank, die*

in Mij geen vrucht draagt, die neemt Hij weg; en al wie vrucht draagt, die reinigt Hij, opdat zij meer vrucht drage. Een Godzalige kan zonder heiligmaking niet leven, gebrek aan heiligheid is hem een gedurig sterven; maar te groeien als mestkalveren, als een palmboom en als een cederboom op de Libanon, dat is het verlangen en de vreugde van de ziel; zo is 't immers ook met u, is 't niet, o Godzaligen? Wel dan, wordt dan levend, ziet op de vergelding, hebt daar lust aan, en wordt door de wasdom, die u dan zeker gegeven zal worden, bewogen, om u op heiligmaking toe te leggen. 't Eerst is 't zwaarst, 't zal daarna wel verzoet en wel lichter worden.

105. God belooft, die zich hier verloochenen, de wereld versmaden, God beminnen en gehoorzamen, Christus belijden, en alzo Godzalig zoeken te leven, de eeuwige zaligheid: [1 Tim.4:8](#) ... de Godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des tegenwoordigen en des toekomstigen levens. [Matth. 25:34-35](#) ... *Komt, gij, gezegenden mijns Vaders! beërft dat koninkrijk ... Want Ik ben hongerig geweest, en gij hebt Mij te eten gegeven, enz.* De eeuwige zaligheid is 't al, o gelukkig einde zonder einde! O licht zonder duisternis, leven zonder dood, blijdschap zonder droefheid, heiligheid zonder vuiligheid! Nu dan, kinderen van God, dat einde belooft God u, en wil u daarheen door die koninklijke, schone, heerlijke vreugdeweg van heiligheid leiden. Welaan dan, wat zit u stil, wat verteert gij u van luiheid, waarom zinkt u weg in moedeloosheid? Staat op, gaat uit, vergeet dat achter is, strekt u uit tot hetgeen voor is, grijpt alzo naar het eeuwige leven.

Dus hebben wij u tot Godzaligheid zoeken op te wekken, doch 't is de Heere, die dat in ons werkt. Hij, die het willen en werken geeft aan anderen, geve dat ook aan u, lezer! Amen.

Hoofdstuk 2: Van de wet Gods in 't algemeen

Hoofdstuk 2

Van de wet Gods in 't algemeen.

De regel van heiligheid is de Wet Gods, van welke wij eerst in het algemeen zullen spreken, en daarna van ieder gebod in 't bijzonder.

Verscheiden benamingen.

I. Wet Hebreeuws hrwt thora, komt van:

(tttt) hrwh hora, *leren, onderwijzen*, zodat wet is een lering, onderwijzing van de weg, die men te gaan heeft.

(uuuu) Ook hwzum mitswa, *gebod*.

(vvvv) Ook qh chook, *inzetting*. Ook fpvm mischpat, *recht, rechten*.

Deze woorden zo te onderscheiden, dat door de een de zedelijke, door de andere

de ceremoniële- en burgerlijke wetten uitgedrukt zouden worden, is zonder grond, ziet [Psalm 119](#).

Wet, Grieks *nomos*, van *nemein*, besturen; ook uitdelen, omdat de wet des mensen leven bestuurt, en naar het volgen van die besturing, beloning of straf uitgedeeld wordt.

Wet, is in het Latijn *lex* van *legere*, lezen; omdat de wetten voor de onderdanen worden afgelezen, en om gelezen te worden, worden aangeplakt; of, het komt van *ligare*, binden, omdat de wet verbindt tot gehoorzaamheid.

Wet komt in onze taal misschien van *weten*; omdat de kennis van de wet Gods des mensen natuur is ingedrukt, en God dezelve aan Zijn kerk klaarder heeft bekendgemaakt, *opdat zij ze weten zouden*, [Psalm 78:6](#). Zodat uit kracht van het woord, de Wet is een bekende verbindende regel van doen en laten.

Verscheiden betekenissen.

II. Het woord wet wordt verscheiden genomen. Het betekent:

74. De wet van de natuur, [Rom. 2:14-15](#).

75. De verdorvenheid van de natuur, die in de onbekeerden heerst, en de bekeerden dikwijls overweldigt, [Rom. 7:23](#).

76. Het gehele Woord van God, Psalm 19:8-9 [[Ps. 19:7-8](#)].

77. De boeken van Mozes, [Lukas 24:44](#).

78. 't Evangelie, [Rom. 3:27](#); [Jes. 2:3](#).

79. De burgerlijke wetten, [Joh. 19:7](#).

80. De ceremoniële wetten, [Hebr. 10:1](#).

81. De wet der zeden, in de Tien Geboden begrepen, [Matth. 22:36-38](#). Van de wet in de laatstgenoemden zin spreken wij hier.

Beschrijving.

III. De wet is een regel van het leven van God, de enige Wetgever, de mens gegeven om de gestalte van het hart, gedachten, woorden, doen en laten daarnaar te besturen.

Zien wij de wet aan als een voorwaarde van het verbond der werken, dan heeft ze bij zich bedreigingen van de dood aan de overtreders, en beloften van leven aan de volmaakte onderhouders. Maar zien wij ze aan in de omstandigheden, in 't oogmerk, zoals ze van Sinä is afgekondigd, zo kunnen de ware bondgenoten daar wel in zien, wat hun overtredingen verdienen, en wat op de volmaakte gehoorzaamheid zou volgen. Maar de verdiende straf is door de Borg weggenomen. Door hun gedurig vallen zien ze wel, dat zij de wet niet volmaakt kunnen onderhouden, en door de wet de zaligheid niet kunnen bekomen, maar alleen door de Borg Jezus Christus, en dat God op hun overtredingen hen als Vader kastijdt, en op hun oprechte pogingen genadebeloningen vergeldt.

God is de Wetgever.

IV. De Wetgever is God, de Schepper en Onderhouder van alle dingen, de Heere van zijn kerk, zijn eigendom. Tot wetgeving behoort:

- een hoogheid en verhevenheid van iemand boven een ander.
- Een rechte ondergeschiktheid van de wetontvanger onder de wetgever.
- Een verbintenis van de ondergeschikt aan de verhevene, om gegeven wetten te

gehoorzamen.

- En dan de wetten, rakende het doen en laten.

Nu, God alleen is de hoge en verhevene door Zijn natuur; Hij geeft de mens het leven, en door zijn invloed bewaart Hij het wezen deszelfs; de Heere is in Zichzelf gehoorzamenwaardig, en heeft gezag om te gebieden, al was er geen schepsel; en met dat er een schepsel is, zo is 't van Hem. Dus is het schepsel ondergeschikt onder Hem in zijn aanzijn en werking; en het is verbonden alle gehoorzaamheid aan zijn Maker te bewijzen. Al had het verstandig schepsel geen uitgedrukt gebod, zo is het toch van het eerste ogenblik van zijn aanzijn verbonden om God, als de enige Wetgever te gehoorzamen, in alles wat Hij hem in zijn natuur heeft ingedrukt, en in alles wat Hij hem in deze of gene zaken gebieden of verbieden zou. Deze band is ook zelfs in het geweten des mensen ingedrukt; zodat hij, én band én wil van de Wetgever kent, goedkeurt, en zich verbonden houdt die te gehoorzamen, en deze gestalte maakt de mens bekwaam om God, de Wetgever, uit zijn werken te kennen, en de verbintenis levendiger te zien en te gevoelen.

De mens, in de staat van de volmaaktheid, had dit alles volmaakt in zijn natuur ingedrukt, en na de val blijft die indruk, hoewel onvolmaakt, in alle mensen, welke doorgaans de wet van de natuur genoemd wordt, van welke wij in 't eerste deel hfdst. I gesproken hebben.

Nadat het Verbond der werken verbroken was, heeft de Heere het Verbond der genade opgericht, en als God zijn volk bepaalde tot Abrahams zaad, en van andere naties afscheidde, zo heeft Hij de wet met een hoorbare stem van Sinaï afgekondigd, en in twee stenen tafelen ingeschreven, welke doorgaans *de wet van de Tien Geboden* genoemd wordt. Van beide, zo wet van de natuur als van de Schrift, is God de Oorzaak en de gever, [Rom. 2:14-15](#). En als God de wet van Sinaï afkondigde, begon Hij met: *Ik ben de Heere, uw God*, [Exod. 20](#). *De Heere is de een enige Wetgever, die behouden kan en verderven*, [Jak 4:12](#).

Zij is gegeven van de Heere Jezus, als Koning over Zijn kerk.

V. God de Zoon had al van de begin van het genadeverbond relatie of betrekking op de kerk, als haar Middelaar en Koning, en de wetgeving wordt Hem in die betrekking toegeschreven. Hij wordt genoemd de Engel, dat is, Gezant, omdat Hij van de Vader tot Middelaar was gesteld, en omdat de Vader door Hem alles omtrent Zijn kerk uitvoert: [Mal. 3:1](#) ... *snellijk zal tot Zijn tempel komen die Heere, die gij zoekt, te weten, de Engel des Verbonds*. Hij is de Engel, in wiens binnenste de naam Jehovah is, [Exod. 23:20-21](#). Deze was de Engel Jehovah, die Abraham verscheen, [Gen. 18:1](#). Deze was de Engel, die Mozes in de braambos verscheen, [Exod. 3:2](#), [4](#), [6](#).

Deze zelfde Engel heeft in betrekking als Koning de wet gegeven, gelijk blijkt uit: [Hand. 7:30](#), [35](#), [38](#). *Als veertig jaren vervuld waren, verscheen Hem de Engel des Heeren, in de woestijn van de berg Sinaï, in een vlamig vuur van de doornenbos ... Deze Mozes heeft God tot een overste en verlosser gezonden door de hand des Engels, die hem verschenen was in de doornenbos. Deze (Mozes) is het, die in de vergadering in de woestijn was met de Engel, die tot hem sprak op de berg Sinaï, en met onze vaders.*

Door middel van Engelen en Mozes.

VI. De Heere heeft in de wetgeving Engelen en Mozes als zijn dienaars gebruikt. Ziet dit: [Hand. 7:53](#). *Gij die de wet ontvangen hebt door bestellingen der engelen.* [Gal. 3:19](#). *Zij is door de Engelen besteld in de hand des Middelaars.* De Engelen hebben in de wetgeving de Zoon van God; hun Hoofd, vergezelschap als zijn dienaars, en de berg rondom omsingeld, [Deut. 33:2](#). En als de wet in stenen tafelen ingeschreven was, hebben ze die tafelen aan Mozes overhandigd, [Gal. 3:19](#). Mozes, de tafelen door de Engelen ontvangen hebbende, heeft ze tot het volk gebracht, en in de Ark gelegd, [Exod. 34:29](#), [Deut. 10:5](#). Gelijk hij ook de ceremoniële wetten op de berg van God ontvangen hebbende, die het volk bekendmaakte, in welke opzichte gezegd wordt, [Joh. 1:17](#): *De wet is door Mozes gegeven.*

De wijze is door uitspraak.

VII. De wijze van de wetgeving is tweeërlei, namelijk, door uitspraak en door inschrijving in twee stenen tafelen.

1. Door uitspraak: deze geschiedde met grote toestel. Vooraf werd het volk het verbond der genade voorgehouden, waarin al het volk plechtig inging; daarop moest het volk de twee dagen tevoren zich heiligen en hun kleren wassen, om inwendig en uitwendig gereed te zijn tegen de derde dag, [Exod. 19:11](#). De berg werd rondom met een staketsel omtuind, opdat niemand de berg aanroerde, met aankondiging, dat een ieder, die doorbrak en de berg aanroerde, gedood zou worden. De gehele berg Sinaï rookte, brandde en beefde, als de Heere op een buitengewone wijze van tegenwoordigheid nederkwam, zonder enige gedaante of gelijkenis te vertonen, maar in een grote donkerheid, [Exod. 19:18](#) en [Exod. 20:21](#). En met verschrikkelijke donderslagen, bliksemen, geluiden van bazuinen, [Exod. 19:16, 18, 19](#). Dit alles geschiedde om een groot ontzag en eerbied in het volk te verwekken, om hen te overtuigen, dat zij uit de werken van de wet niet gerechtvaardigd zouden kunnen worden, en om hen op te wekken tot de vreze Gods, opdat ze zich voor overtreding van de wet zouden wachten; maar geenszins om te leren een onderscheid tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament, dat de kerk toen van verre moest staan, maar nu de toenadering heeft; dat staat nergens in de Bijbel. 't Is één verbond, de Middelaar van het verbond is gisteren en heden dezelfde; de wet raakt ons zowel als hen, zij hadden al zowel de toenadering tot God door de Middelaar, als wij nu.

En door inschrijving.

VIII. 2. Door de inschrijving in twee stenen tafelen. Eerst maakte de Heere zelf twee stenen tafelen, en graveerde de wet in dezelve, en gaf ze aan Mozes: [Exod. 32:16](#). *Diezelve tafelen waren Gods werk; het geschrift was ook Gods geschrift.* Maar Mozes van de berg afkomende, en verstaande het maken en dienen van het gouden kalf, en het verbreken van de wet, die ze zo onlangs hadden horen afkondigen, breekt in heilige ijver de twee stenen tafelen, [Exod. 32:19](#). Daarna beveelt de Heere aan Mozes, dat hij twee andere stenen tafelen zou maken en tot Hem brengen, gelijk geschiedde, en de Heere schreef andermaal de wet in die van Mozes gemaakte tafelen, en gaf ze aan Mozes, die ze tot het volk droeg, en in een daartoe gemaakte kist of Ark legde, [Deut. 10:1, 4, 5](#).

In twee stenen tafelen.

Waarom de wet niet op papier of perkament, niet in zilver of goud geschreven is, kan men niet afdoend zeggen; maar men mag daardoor wel keren tot des mensen hart, dat zo hard is als steen, en dat niemand dan God zelf zijn wetten daarin kan inschrijven, [Ezech. 36:26-27](#). Ook mag men daardoor wel denken op de eeuwigdurendheid van de wet, die noch in het Oude Testament noch in het Nieuwe Testament, afgeschaft zou worden. Waarom de wet niet is geschreven met opgelegde letters, maar met ingegraveerde letters, is mede niet afdoend te zeggen; maar men mag daardoor wel denken dat het niet genoeg is de wet uitwendig te vertonen en te doen, maar dat ze in 't hart moet gegraveerd worden, [Jer. 31:33](#). Dat de tafelen op beide zijden beschreven waren, mag ook wel die bedenking geven, dat de wet de regel is van alle daden, en de mens besturen moet, waar hij zich kere of wende, met ziel en lichaam, van het hoofd tot de voeten, en dat men er noch af- noch toedoen mag.

Maar vraagt iemand, *waarom de wet niet op één, maar op twee tafelen geschreven is?*

Daarop antwoorden wij, dat ze twee voorwerpen heeft, namelijk God en zijn naaste, gelijk de Heere Jezus toont, [Matth. 22:37, 39](#).

De omstandigheden van tijd en plaats.

IX. De omstandigheden, die in de wetgevingen aan te merken zijn, zijn tijd en plaats. De tijd was vijftig dagen na de uitgang uit Egypte. Nu waren ze verlost uit de hand van hun vijanden, nu waren ze geheel afgescheiden van alle volkeren, nu waren ze met God in een verbond ingegaan, en zij hadden beloofd dat de Heere hun God zou zijn, en dat zij in zijn wegen zouden wandelen; daartoe dan hadden ze een regel van doen, die de Heere hun dan ook gaf. De plaats was een berg. Des mensen hart moet afgetrokken worden van de lage dingen van de aarde, en moet zich naar omhoog tot God en de hemelse dingen verheffen: [Psalm 121:1](#). *Ik hef mijn ogen op naar de bergen, van waar mijn hulp komen zal.* [Psalm 123:1](#). *Ik hef mijn ogen op tot U, die in de hemelen zit.* 't Was een berg in woest Arabië, een dorre plaats, daar niets te eten of te drinken was, waar niets aanlokkelijks of vermakelijks was, daar ze alleen hun vermaak in God moesten zoeken en hebben, en alleen uit zijn onderhoudende hand moesten leven, en daarom wel toezien, dat de Heere bij hen bleef, door Hem te gehoorzamen en van Hem af te hangen.

X. Over deze wet zijn vele bedenkingen, uit welker verhandeling de natuur en het einde van de wet klaarder zal blijken; merkt vooraf:

1. Aan Horeb is een verbond gemaakt.

(l) Dat er een verbond gemaakt is tussen God en Israël, de kerk aan Horeb, eer de wet gegeven werd, beschreven [Exod. 19:1](#). De eis van God is, [Exod. 19:5](#): *Indien gij naarstig mijn stem zult gehoorzamen, en mijn verbond houden.*

(m) De belofte is: *Een eigendom Gods te zijn.* Een priesterlijk koninkrijk, en een heilig volk te zijn, [Exod. 19:6](#).

(n) De toestemming van het volk is. [Exod. 19:8](#): *Toen antwoordde al het volk gelijk, en zei: al wat de Heere gesproken heeft, zullen wij doen!*

't Welk is het genadeverbond.

XI. 2. Dat dit verbond aan Horeb gemaakt, of plechtig vernieuwd want zij waren er tevoren al in, is het genadeverbond. Dit blijkt:

- (r) Het verbond aan Horeb met Israël gemaakt, is hetzelfde verbond, dat God met Abraham, Izak en Jakob opgericht had, 't welk zonder tegenspreken het verbond der genade was: [Deut. 7:12](#). *Zo zal het geschieden, omdat gij deze rechten zult horen, en houden, en dezelve doen, dat de Heere ... u het verbond en de weldadigheid zal houden, die Hij uw vaders gezworen heeft.* [Deut. 29:9-10](#), [12-13](#). *Houdt dan de woorden dezes verbonds, en doet ze. Gij staat heden allen voor het aangezicht ... uws Gods. Om over te gaan in het verbond des Heeren, uws Gods, en in zijn vloek, dat de Heere, uw God, heden met u maakt. Opdat Hij u heden Zichzelf tot een volk bevestige, en Hij u tot een God zij, gelijk als Hij tot u gesproken heeft, en gelijk als Hij uw vaders, Abraham, Izak en Jakob gezworen heeft.*
- (s) Het verbond aan Horeb heeft al de beloften van het genadeverbond, namelijk:
 - (h) Ik zal u tot een God zijn, en gij zult Mij tot een volk des eigendoms zijn: [Ex. 19:5](#) ... *zo zult gij Mijn eigendom zijn uit alle volken.* [Ex. 20:2](#). *Ik ben de Heere uw God.* [Deut. 26:17-18](#), *Heden hebt gij den Heere doen zeggen, dat Hij u tot een God zal zijn, ... En de Heere heeft u heden doen zeggen, dat gij Hem tot een volk des eigendoms zult zijn.* Dat dit de belofte van het genadeverbond is, is te zien, [Gen. 17:8](#), [Jer. 31:33](#), [2 Kor. 6:16](#).
 - (i) Een priesterlijk koninkrijk te zijn. Ziet dit: [Ex. 19:6](#). *Gij zult Mij een priesterlijk koninkrijk zijn.* Dat dit de belofte van het genadeverbond is, blijkt: [1 Petrus 2:5](#), [9](#) *Zo wordt gij ... gebouwd.. tot een heilig priesterdom. Gij zijt een koninklijk priesterdom.* [Openb. 1:6](#). *Die ons gemaakt heeft tot koningen en priesters Gode.* Deze twee sluiten alle andere beloften in.
- (c) Zij hadden dezelfde sacramenten, namelijk de besnijdenis en de offeranden. Geheel Israël heeft zich in dat verbond ingelaten.

XII. 3. Dat geheel Israël, al het volk, gelijk zich in het genadeverbond hebben ingegeven, [Exod. 19:8](#). Doch het merendeel deed het alleen uitwendig, en niet in waarheid, met kennis, geloof en liefde; zodat er door de uiterlijke inlating ook was een uiterlijke relatie en betrekking tussen God en het volk, en zij godloos levende, worden gezegd trouweloos te zijn aan dat verbond, [Psalm 78:37](#). En God had in 't merendeel van hen geen welgevallen, [1 Kor. 10:5](#).

Ofschoon de onbekeerden niet oprecht handelen.

XIII. 4. Dat geen onbekeerden in het verbond der genade zijn, schoon zij zich uitwendig ingegeven hebben, maar dat ze waarlijk en dadelijk zijn in het verbond der werken, gelijk alle heidenen zijn. Of wel het verbond, in Adam gemaakt, verbroken is door overtreding, en de wet also door het vlees krachteloos gemaakt is om de mens te rechtvaardigen, en het leven te geven, zo blijven ze nochtans onder dezelfde verbintenis, en zo dikwijls als ze zondigen, zo verbreken zij het verbond. Gelijk een vrouw, overspel bedreven hebbende, daarmee niet vrij is van de wet des mans, maar telkens wederom overspel bedrijft. Zo ook hier: Een onbekeerde zondigende, verbreekt telkens het verbond der werken, in 't welk hij is, en zich uitwendig in het genadeverbond ingelaten hebbende, en niet wandelende in het geloof, zo versmaadt hij Christus, en verstoot het aangeboden

verbond der genade.

Het verbond aan Horeb te onderscheiden van de wet op Horeb daarna gegeven.

XIV. 5. Dat men wel onderscheiden moet het verbond aan Horeb gemaakt vóór de geving van de wet, [Exod. 19](#), en de wet, die daarna afgekondigd werd, [Exod. 20](#). De wet van de Tien Geboden was het verbond niet, het verbond was tevoren gemaakt, de wet is als een aanhang van dat gemaakte verbond, als een regel voor de bondgenoten. Daarom wordt het verbond en de wet van elkaar uitdrukkelijk onderscheiden, waarvan hierna breder.

De inhoud en het einde waartoe gegeven te onderscheiden.

XV. 6. Dat men onderscheid moet maken tussen de inhoud, de stof van de wet, en het oogmerk, waartoe ze gegeven is. De inhoud of stof is dezelfde met de eis van het verbond der werken, in Adam opgericht. Want:

7. de heiligheid is één, en daarom kan er ook maar één regel van heiligheid zijn. De eis aan Adam was volmaaktheid, en zo ook de eis van de wet van de Tien Geboden.
8. De eis van het verbond der werken is in de natuur ingedrukt, [Rom. 2:14-15](#). Nu, de wet die in de natuur is ingedrukt, is dezelfde met de Tien Geboden, hoewel ongelijk in klaarheid; zo is dan de eis van 't verbond der werken en van de Tien Geboden dezelfde.
9. Op volkomen gehoorzaamheid was aan Adam het leven beloofd, datzelve zou ook volgen op de volmaakte volbrenging, van de Tien Geboden: [Rom. 10:5](#). Mozes beschrijft de rechtvaardigheid, die uit de wet is, zeggende: de mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven.

Maar het oogmerk van de geving van de wet der Tien Geboden is geheel verscheiden van 't oogmerk, waartoe God de wet aan Adam gaf. Aan Adam was de wet gegeven, om daardoor het leven te verkrijgen; maar de wet van de Tien Geboden is daartoe niet gegeven, omdat niemand bekwaam was om die te volbrengen. Maar,

- (a) om de onbekeerden te overtuigen van zonde, en gedurige verbreking van het verbond der werken, en van de vloek en doemwaardigheid door de overtreding.
- (b) En om de onbekeerden, die het verbond der genade bekendgemaakt wordt, van het verbond der werken te doen afzien, als niet kunnende het leven geven, en om hen te dringen tot waarachtige ingang in het verbond der genade, en aanneming van Christus door het ware geloof tot rechtvaardigmaking. Daartoe dienen de veelvuldige herhalingen van de eis van het verbond der werken, en de vreselijke omstandigheden bij de wetgeving; in deze opzichte is de wet de tuchtmeester, leidsman, onderwijzer, bestuurder tot Christus, [Gal. 3:24](#).
- (c) En 't oogmerk van de wet is om de bondgenoten in het genadeverbond te zijn tot een bestendige regel van het leven, om hun de weg in zijn zuiverheid aan te wijzen, en om hen tot ingang en voortgang in die weg op te wekken, en om hen daarin te besturen: [Psalm 119:9](#). Waarmee zal de jongeling zijn pad zuiver

houden? Als hij dat houdt naar Uw woord. In dit opzicht wordt de wet genoemd: des Heeren weg, pad, spoor, [Psalm 119](#).

Onderscheid tussen het oogmerk van de wet en de bevassing van Israël.

XVI. 7. Dat men wel onderscheiden moet het einde en oogmerk van de wetgeving, en het opvatten van de onbekeerden. De onbekeerde Israëlieten vatten de Tien Geboden op als een eis van een verbond der werken, uit welks onderhouding zij het leven moesten zoeken, gelijk ze ook de wetten van de ceremoniën, zo aanmerkten, en met de wet van de zeden vermengden, en zochten door het uitwendig doen van die wetten, zo de ceremoniën, als van de zeden, gerechtvaardigd te worden. Ziet dit [Rom. 9:31-32](#); [Rom. 10:3](#); [Gal. 5:3-4](#).

Ook het gebod en de beweegredenen.

8. Ook moet men onderscheiden het gebod en de beweegredenen. Bij het tweede, derde, vierde en vijfde gebod zijn beweegredenen uitgedrukt, genomen zo van het schadelijke over de overtreders, als van het profijtelijke over de onderhouders. De geboden blijven onveranderlijk; maar de beweegredenen worden nu dus, dan zo, nu deze en dan die voorgesteld.

Dit vooruit gesteld hebbende, zullen wij verscheiden vragen beantwoorden.

XVII. Of de wet van de Tien Geboden is een verbond der werken?

Wij antwoorden, neen: en tonen dat als:

Bewijs 1.

Gods rechtvaardigheid kan niet toelaten met een zondaar in een verbond van vriendschap te treden zonder Borg, die de straf van het verbroken verbond in plaats van de zondaar drage; nu, de Israëlieten waren zondaren, en het verbond der werken heeft geen borg. Dus kan de wet geen verbond der werken zijn.

2. Met welke God een verbond der werken zou aangaan, die moest in staat zijn om de eis van het verbond der werken te kunnen voldoen, en daarop het leven bekomen; want Gods heiligheid, rechtvaardigheid en waarheid laat niet toe op een leugenachtige belofte van de mensen een waarachtig verbond te maken, laten ook niet toe als een voorwaarde van zaligheid van de mens te eisen, dat hij niet doen kan, laten niet toe opnieuw de onmachtige zondaar de volmaaktheid als een voorwaarde om zalig te worden, voor te stellen, en daarop een tweede verbond der werken op te richten. Ofschoon God uit kracht van des mensen eerste staat, toen hij in het verbond der werken opgenomen werd, met recht volkomen gehoorzaamheid vordert van de mens, die door zijn eigen moedwil zich van zijn kracht beroofd heeft. Nu is de mens na de val niet in staat om de eis van een verbond der werken volmaakt te voldoen. Dus kan er geen nieuw verbond der werken met de mens opgericht worden, en bijgevolg, de wet kan niet zijn een verbond der werken.

3. Zo de wet een verbond der werken was, dan was Israël geweest, en alle gelovigen van het Nieuwe Testament (want de wet verbindt hen allen) waren onder twee tegenovergestelde verbonden te gelijk. Zij waren onder het verbond

der genade, of niemand had kunnen zalig worden. Want uit de werken van de wet zal geen vlees gerechtvaardigd worden, [Rom. 3:20](#). En zo de wet een verbond der werken was, zo waren ze dan en onder het verbond der genade en onder het verbond der werken te gelijk. Nu dit is onmogelijk; want het een vernietigt het ander. Indien ze de zaligheid moesten zoeken door de werken, zo had het verbond der genade geen plaats; en indien ze de zaligheid door het verbond der genade moest zoeken, zo had het verbond der werken geen plaats, gelijk de apostel duidelijk zegt, [Rom. 11:6](#). Daarbij, indien de wet een verbond der werken was, zo zou zij de beloften hebben vernietigd. Nu, de wet heeft de beloften niet vernietigd, [Gal. 3:17-18](#). Dus is de wet niet een verbond der werken.

4. Indien de wet een verbond der werken was, zo moesten ze de zaligheid uit de werken zoeken; want dit is de uitspraak: [Rom. 10:5](#). *Mozes beschrijft de rechtvaardigheid, die uit de wet is, zeggende: De mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven.* Nu, dit mag men niet doen; want 't is daar niet te bekomen: [Rom. 10:3](#), *Alzo zij de rechtvaardigheid Gods niet kennen, en hun eigen gerechtigheid zoeken op te richten, zo zijn zij aan de rechtvaardigheid Gods niet onderworpen;* dat is, zij hebben geen deel aan de gerechtigheid door Christus, en zo dan ook niet aan de zaligheid. Zo is dan de wet niet een verbond der werken.

5. In het verbond der werken kan geen barmhartigheid te pas komen, maar in de wet van de Tien Geboden heeft barmhartigheid plaats: [Ex. 20:6](#). *En doe barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij liefhebben, en Mijn geboden onderhouden.* Zo is dan de wet het verbond der werken niet.

XVIII. Tegenwerping 1. De wet, welker inhoud is volkomen gehoorzaamheid in eigen persoon, wordt een verbond genoemd: [Ex. 34:27](#) ... naar luid van deze woorden heb Ik een verbond met u en met Israël gemaakt. [Deut. 4:3](#). Toen verkondigde Hij u zijn verbond, dat Hij u gebod te doen, de tien woorden, en schreef ze op twee stenen tafelen. De tafelen worden genoemd: de tafelen des verbonds, [Deut. 9:11](#).

Antwoord

106. Het woord verbond heeft verscheiden betekenissen, zodat men uit dat enkele woord niet besluiten kan een eigenlijk gezegd verbond, 't welk door wederzijdse toestemming gemaakt wordt. Het betekent een onveranderlijke belofte, [Gen. 9:9-10](#). Een vaste ordonnantie, [Jer. 33:20](#). Een enkel bevel: [Jer. 34:13-14](#) ... *Ik heb en verbond gemaakt met uw vaders ... Ten einde van zeven jaren zult gij laten gaan, een ieder zijn broeder.*

107. Het verbond aan Horeb was vóór de geving van de wet gemaakt, Dus kan de wet zelf het verbond niet zijn.

108. 't Is een figuurlijke wijze van spreken, het bijgevoegde draagt dikwijls (en zo ook hier) de naam van hetgeen waarbij het gevoegd is. Het verbond der genade gemaakt zijnde, werd de wet als een regel voor de bondgenoten daarbij gevoegd.

Tegenwerping 2.

Omdat de wet gedurig tegenover de genade gesteld wordt, zo volgt daaruit dat de wet het verbond der werken is. Ziet dit: [Joh. 1:17](#). *De wet is door Mozes gegeven, de genade en waarheid is door Jezus Christus geworden.* [Gal. 3:18](#). *Indien de erfenis uit de wet is, zo is zij niet meer uit de belofte.* Ziet ook, [Rom. 4:14](#), [Rom. 10:5-6](#).

Antwoord

- (x) Men moet onderscheid maken tussen de stof en de inhoud van de wet, en het einde, waartoe zij gegeven is. Het einde van de wetgeving is, om een regel van het leven te zijn, zie § 15. En in die opzichte staat de wet tegen de genade niet over; maar 't is genade, dat de bondgenoten een vaste regel van het leven gegeven is. Maar de wet ten opzichte van haar eis, en als de inhoud van het verbond der werken met Adam opgericht, staat tegen de genade over; maar in die opzichte is ze niet gegeven, en Dus kan geen verbond der werken daaruit besloten worden.
- (y) De Joden verkeerden zo de morele als de ceremoniële wetten van haar rechte einde, waartoe zij gegeven waren; zij vatten die op als een verbond der werken, en zochten hun gerechtigheid daaruit gelijk vele genaamde Christenen nog doen. Deze misvattingen worden in de bovengemelde plaatsen ontdekt en bestraft.
- (z) De Schrift zegt wel duidelijk, dat de wet tegen de belofte niet is: [Rom. 10:4](#). *Het einde van de wet is Christus, tot rechtvaardigheid een ieder, die gelooft.* [Gal. 3:21](#). *Is dan de wet tegen de beloftenissen Gods? dat zij verre.* Hieruit blijkt, hoe de wet is tegen de belofte en hoe ze daartegen niet is, en dat de wet der Tien Geboden niet is een verbond der werken.

De wet is niet het verbond der genade, noch een formulier derzelve.

XIX. *Of de wet van de Tien Geboden is het verbond der genade: een formulier of kort begrip van hetzelfde?*

Antwoord.

Het verbond aan Horeb opgericht vóór de geving van de wet is waarlijk het verbond der genade; maar wij ontkennen, dat de wet van de Tien Geboden het verbond der genade of een formulier van hetzelfde is, 't blijkt uit deze:

Bewijs 1. **Adam had dezelfde wetten, nochtans niet het verbond der genade.**

De gehele inhoud van de wet van de Tien Geboden was Adam in zijn natuur volmaakt ingedrukt, en zou, zo de overtreding niet tussen gekomen was, in de nakomelingen volmaakt voortgeplant zijn geworden; en na de val is ze nog, hoewel onvolmaakt, in het hart van alle Heidenen ingedrukt, [Rom. 1:19-20](#); [2:14-15](#). Indien nu de wet een kort begrip was van het verbond der genade, en het verbond der genade zelf, zo was het verbond der genade al vóór de val geweest, en het verbond der genade was van nature alle heidenen bekend zonder Evangelie. Dit nu is ongerijmd. Zo dan ook, dat de wet het genadeverbond zou zijn.

Bewijs 2. **De eis is tegen het verbond der genade.**

De wet is de eis en de voorwaarde van het verbond der werken, op welks personele gehoorzaamheid het leven beloofd was: doet dat en gij zult leven. Dat nu in zijn eis en inhoud is hetzelfde met de eis van het verbond der werken, dat

kan het verbond der genade niet zijn; want daar de wet zegt: *doet dat en gij zult leven*, daar zegt het verbond der genade: *geloof in de Heere Jezus, en gij zult zalig worden*. Deze twee verbonden zijn te ver onderscheiden, het ene verbond neemt het andere weg, [Rom. 10:5-6](#); [11:6](#).

Bewijs 3. De wet spreekt niet van Christus.

Het verbond der genade heeft Christus tot een Borg, die moet komen in de beschrijving van het verbond der genade, het kan niet begrepen worden zonder kennis van Christus. Nu, in de wet is niet een letter, noch van een Borg, noch van het geloof in de Borg Jezus Christus. Dus is de wet het genadeverbond niet.

Bewijs 4. De wet heeft geen kracht om zalig te maken.

Het verbond der genade is machtig om levend te maken, om de mens te rechtvaardigen, en zalig te maken; maar de wet is niet machtig levend te maken, te rechtvaardigen en zalig te maken: [Gal. 3:21](#), [18](#) ... *Indien er een wet gegeven ware, die machtig was levend te maken, zo zou waarlijk de rechtvaardigheid uit de wet zijn. Indien de erfenis uit de wet is, zo is zij niet meer uit de belofte.* [Rom. 8:3](#). *Hetgeen der wet onmogelijk was, omdat zij door het vlees krachteloos was, heeft God*, enz. Ja, die onder de wet zijn, zijn onder de vloek, [Gal. 3:10](#) Dus is de wet het genadeverbond niet.

Bewijs 5. De wet eist en belooft niet.

Het verbond der genade belooft alleen, en ook de inschrijving van de wet in de harten, [Jer. 31:33](#), [Ezech. 36:26-27](#). Maar de wet eist alleen, en heeft geen belofte dan onder voorwaarde van volkomen gehoorzaamheid in eigen persoon, welke belofte niemand na de val verkrijgen kan, omdat hij de voorwaarde niet kan vervullen; de wet eist, maar belooft geen kracht. Dus is de wet het genadeverbond niet.

Tegenwerping 1.

XX. Omdat Christus als Middelaar en Koning van Zijn kerk de wet der Tien Geboden gegeven heeft, zo moet volgen, dat dan de wet der Tien Geboden het genadeverbond is.

Antwoord

1. Wij ontkennen het gevolg. Maar zou dit gevolg goed zijn, zo heeft dan Christus als Middelaar en Koning van zijn kerk zijn volk een regel van het leven gegeven. Of dus, zo moet volgen, dat de wet van de Tien Geboden een regel is, waarnaar de bondgenoten moeten leven. De regel van het leven voor de bondgenoten is te onderscheiden van het verbond.
2. Het verbond was al gemaakt vóór de wetgeving; waaruit blijkt, dat de wet een regel is van Christus aan zijn bondgenoten gegeven.

Tegenwerping 2.

De voorrede: *Ik ben de Heere uw God*, toont klaar, dat de wet het genadeverbond is; want die uitdrukking is de wezenlijke uitdrukking van het genadeverbond.

Antwoord

Dat die uitdrukking niet altijd het verbond der genade betekent, blijkt uit [Jesaja](#)

[28:26](#), Zijn God onderricht hem van de wijze, namelijk, om het land te bouwen. Nochtans staan wij toe, dat uit de voorrede, en hier of daar uit een beweegreden, bij een gebod gevoegd, te zien is, dat er een genadeverbond moet zijn; doch daaruit volgt niet, dat de wet zelf het genadeverbond is; want die uitdrukking, Ik ben de Heere, uw God, wordt meermaal gevoegd bij bevelen en waarschuwingen, die met aller toestemming het verbond der genade zelf niet zijn. Ziet [Lev. 18:30](#), [Richt. 6:10](#), en vele andere. De voorrede toont het gezag van de Gebieder, en de verbintenis van het volk aan Hem om Hem te gehoorzamen, niet alleen, omdat Hij God is, en zij zijn schepselen waren, maar ook omdat zij met God in een verbond der genade getreden waren. Zodat voorrede en wet onderscheiden zijn, gelijk Gebieder en gebod.

Tegenwerping 3.

In de wet wordt gesproken van barmhartigheid. *Ik doe barmhartigheid*, enz. Nu, Gods barmhartigheid kan aan de zondaar niet bewezen worden, dan door het genadeverbond. Dus is de wet het genadeverbond.

Antwoord

Men moet onderscheiden het gebod van de beweegreden; omdat een beweegreden genomen wordt van het verbond der genade, zo volgt daaruit niet dat dit, tot welks betrachting zulke beweegreden gebruikt wordt, het verbond der genade zelf is; maar veeleer het tegendeel, dat die plicht het verbond der genade niet is.

Tegenwerping 4.

De wet is een verbond; nu, 't is niet het verbond der werken. Dus is het 't verbond der genade.

Antwoord

- Dat de wet niet is een verbond der werken, is boven, § 17, getoond; en al wat de naam draagt van het verbond, is daarom het verbond zelf niet. De besnijdenis draagt ook de naam van het verbond, [Gen. 17:10](#).
- Die deze tegenwerping maken, stellen, behalve het verbond der werken en van de genade, nog een ander verbond, 't welk zij een uitwendig, een voorbeeldig verbond noemen. Dus valt hun sluitreden, omdat de wet niet is het verbond der werken, zo is ze het genadeverbond; zij zelf zouden moeten antwoorden, daar is een derde.
- En of de wet niet het verbond der werken is, zo is ze daarom niet het genadeverbond; maar 't is genoeg, dat ze dan is een regel voor de bondgenoten van de genade.

Tegenwerping 5.

Dat door bloed, afbeeldende het bloed van Christus, bevestigd is, dat is het genadeverbond; nu, de wet is door afbeeldend bloed bevestigd: [Hebr. 9:19](#), *Want als al de geboden, naar de wet van Mozes, tot al het volk uitgesproken waren, nam hij het bloed van de kalveren en bokken, met water, en purperen wol, en hysop, besprengende beide, het boek zelf, en al het volk.* Zo is dan de wet het genadeverbond.

Antwoord

- (a) Indien men uit zulke stelling zo'n gevolg moest trekken, zo was het volk het verbond; want dat werd ook met bloed besprengd; 't laatste is ongerijmd, zo dan ook het eerste. Maar wil men daaruit een gevolg trekken: al dat met voorbeeldig bloed besprengd wordt, behoort tot het verbond der genade, dat is wel, en wil men dan daaruit trekken, zo behoort dan de wet van de Tien Geboden ook tot het verbond der genade, daar hebben wij niet tegen, als men het als een regel voor de bondgenoten aanmerkt.
- (b) Maar nergens wordt gezegd, dat de twee stenen tafelen, waarin de wet geschreven was, met bloed bevestigd of besprengd zijn; dat immers getoond moest worden, zou de sluitreden vast gaan.
- (c) Mozes besprengde het boek, in 't welk de gehele ceremoniële, Christus afschaduwende dienst, beschreven was, 't welk zonder tegenspreken tot het genadeverbond behoort.

Tegenwerping 6.

De ceremoniële wetten behoren tot de wet van de Tien Geboden, namelijk, tot het tweede gebod, gebiedende God te dienen op een wijze van Hem geboden. Nu is 't klaar, dat de ceremoniële wetten behoren tot het genadeverbond. Zo is dan ook de wet van de Tien Geboden zelf het genadeverbond.

Antwoord

- (58) Daar is meer in het besluit, dan in de vooruit gestelde stelling. Die moest zijn: zo behoort dan ook de wet tot het genadeverbond, 't welk wij toestemmen als een regel voor de bondgenoten aangemerkt.
- (59) Ook de burgerlijke wetten behoren tot de wet van de zeden, namelijk, tot de tweede tafel; zou men daar dan ook uit mogen besluiten, (het gevolg is enerlei) derhalve, de Tien Geboden zijn een politiek of een burgerlijk verbond? Immers neen; zo dan ook niet: bijgevolg, zij zijn het genadeverbond.
- (60) Wij ontkennen, dat de wet van de Tien Geboden de ceremoniële wetten voorschrijft, dat het geschiedt noch in 't tweede, noch in enig ander gebod. De grond van alle dienst Gods, zo in het verbond der werken als van de genade, zo in het Oude als Nieuwe Testament, is wel in de woorden van het tweede gebod, welks inhoud is, *God te dienen op een wijze, die Hij voorschrijft*; maar daarin wordt van de ceremoniële dienst niets gezegd; en uit een gewone grond, waaruit zowel de dienst in de staat van de volmaaktheid, de dienst in het Nieuwe Testament als de ceremoniële dienst vloeit, te besluiten dat het gebod ceremonieel is, en dat daarom de wet is het genadeverbond, gaat niet vaster, dan daaruit te besluiten, dat de wet is een verbond der werken, omdat ze aanwijst, hoe de mens in het verbond der werken zich naast God in Zijn dienst moet gedragen.

Tegenwerping 7.

't Verbond der genade verplicht alle bondgenoten tot onderhouding van de wet. Dus behoort de wet tot het genadeverbond.

Antwoord

- (36) 't Is dezelfde kracht van gevolg, 't verbond der werken verplicht alle mensen tot onderhouding van de wet. Dus behoort de wet tot het verbond der werken. Hieruit blijkt de ongegrondheid van het gevolg; de wet verplicht alle

mensen.

- (37) Al wat tot het genadeverbond behoort, is 't genadeverbond zelf niet; de Heilige Doop en het avondmaal behoren tot het genadeverbond, nochtans zijn ze het verbond zelf niet. Wij zeggen: ja, de wet behoort tot het genadeverbond in 't oogmerk van de wetgeving, in de eis om te zijn een regel voor de bondgenoten; wat grond geeft dat, om van de wet een genadeverbond te smeden?

Tegenwerping 8.

De wet eist geloof, en geloof behoort tot het genadeverbond. Dus is de wet het genadeverbond.

Antwoord

- (a) In God te geloven eist het verbond der werken, zo is dan naar die sluitreden de wet het verbond der werken, en is ze het verbond der werken, zo dan niet het verbond der genade.
- (b) 't Geloof in Christus behoort tot het genadeverbond; doch dat eist de wet niet. Christus wordt niet in de wet bekendgemaakt.

Tegenwerping 9.

Het vijfde gebod belooft het land Kanaän, en Kanaän was het onderpand van al de beloften van het genadeverbond. Dus is de wet het formulier of korte inhoud van het genadeverbond.

Antwoord

- (5) Men moet onderscheid maken tussen de wet en de beweegredenen, die de natuur van het gebod niet veranderen, noch van die natuur maken, van welke zij genomen zijn. De beweegredenen worden nu van Gods natuur, en dan van zijn werken, en dan van deze en gene beloften genomen, welke plaats hebben, zowel in het verbond der werken, als in het verbond der genade; zodat men uit de belofte van Kanaän niet besluiten mag, dat de wet het genadeverbond is.
- (6) Kanaän is in het vijfde gebod niet uitgedrukt; maar de kinderen Israëls konden het door een goed gevolg daaruit besluiten, gelijk Paulus daaruit besluit alle landen, waar God iemands woning bepaald heeft. [Efëze 6:3](#), *Op dat het u welga, en dat gij lang leeft op de aarde.*
- (7) Dat Kanaän een onderpand was van al de beloften van het genadeverbond, en van de hemel, dat ontkennen wij, 't zal nooit getoond kunnen worden. Dus vervalt de sluitreden vanzelf.

De wet is niet een vermengd verbod.

XXI. Of het verbond, aan Horeb gemaakt, is een vermengd verbond, ten dele uit het verbond der werken, en ten dele uit het verbond der genade samengesteld?

Sommigen noemen het *een nationaal verbond*, én vatten het dus op: dat God tevreden zou zijn, en hen zou zegenen, al hadden ze de volmaakte overeenkomst met de wet niet, als ze maar hadden een oprecht voornemen en een ernstige betrachting van gehoorzaamheid en ware Godzaligheid; en als ze dan voort in de Messias geloofden, om de vervulling van hun gebrek te zijn.

Wij zeggen daarop:

dat het woord *nationaal* niet zegt een ander verbond dan het verbond der werken

en der genade; maar alleen, dat God met de natie van Abraham, Izak en Jakob, het verbond der genade heeft opgericht, 't welk in die natie alleen zou blijven, tot op de komst van de Messias.

Dat Christus alleen is de oorzaak van rechtvaardigmaking, en dat des mensen goede werken daartoe niet te pas komen; maar dat God in de oprechte pogingen van de gelovigen een welgevallen heeft, en die uit genade beloont.

Maar wij ontkennen dat het verbond, aan Horeb gemaakt, is een vermengd verbond, onderscheiden van het verbond der werken en van de genade, en uit die beide als een middelsoort samengesteld. Dit blijkt:

Bewijs 1. Uit boven gegeven redenen.

Uit al de redenen, waaruit wij boven bewezen hebben, dat de wet, in het oogmerk van de wetgeving, het verbond der werken niet is, en dat er geen verbond der werken met de zondaar van nieuws kan opgericht worden; kan 't geheel niet geschieden, zo dan ook niet ten dele. Dat de wet niet is het genadeverbond, is mede, §19. enz. getoond; is de wet noch het een, noch het ander, zo kan er geen vermengd verbond uit die twee samengesteld worden.

Bewijs 2.

Paulus toont, [Rom. 11:6](#), dat een van beide moet plaats hebben, en dat ze samen niet vermengd kunnen worden. *Indien het door genade is, zo is het niet meer uit de werken; anderszins is de genade geen genade meer; en indien het is uit de werken, zo is het geen genade meer; anderszins is het werk geen werk meer.* De weg van het genadeverbond en van het verbond der werken, zijn zo ver van elkaar, ja zijn elkaar zo tegenovergesteld, dat er geen vermenging van die twee kan zijn; en daarom is 't onmogelijk, een derde verbond uit die twee te maken.

Bewijs 3.

Indien werken en geloof, des mensen en Christus' gerechtigheid, samenvloeiden, dan verkreeg men de gerechtigheid ten dele uit de werken, ten dele uit het geloof, tegen [Rom. 9:30-32](#). Dan was Christus geen volkomen Zaligmaker; want de mens bracht zelf wat toe tot zijn rechtvaardigmaking, tegen [Rom. 3:24](#), [28](#); [Hebr. 7:25](#). Dan waren ze ten dele onder de vloek. [Gal. 3:10](#). En ten dele onder de zegeningen in Christus, [Eféze 1:3](#). En wederom, als nu zodanigen in 't gehoorzamen veinsden; wat dan? Was dan Christus' voldoening ook te niet? Vervielen ze dan uit de genade? Waren dan de beloften van het 'enigszinse' genadeverbond vernietigd? Ziet, zo vol ongerijmdheden steekt deze stelling, en zij is alzo te verwerpen.

Tegenwerping

XXII. De heiligheid wordt geëist als een voorwaarde van dat verbond op Horeb. [Exod. 19:5](#), *Nu dan, indien gij naarstiglijk Mijn stem zult gehoorzamen, en Mijn verbond houden; zo zult gij Mijn eigendom zijn.* En vers 8, *Toen antwoordde al het volk gelijkelijk, en zei: al wat de Heere gesproken heeft, zullen wij doen.* Evenals aan de andere zijde wordt er barmhartigheid beloofd aan de oprechten, [Exod. 20:6](#), *En doe barmhartigheid*, enz. Daar nu gehoorzaamheid als een voorwaarde, en barmhartigheid uit vrije genade samenkomen, daar is een vermengd verbond, ten dele bestaande uit het verbond der werken, en ten dele uit

het verbond der genade.

Antwoord

- (p) Hier worden twee zaken samengevoegd, die verscheiden zijn van elkaar. [Exod. 19](#) wordt gesproken van het genadeverbond. [Exod. 20](#) wordt de wet verhaald als een regel voor de bondgenoten, en de barmhartigheid wordt als een beweegreden daarbij gevoegd.
- (q) [Exod. 19](#) wordt het genadeverbond plechtig opgericht, gelijk wij boven, § 10, getoond hebben; de gehoorzaamheid, en het houden van het verbond, worden niet geëist als een voorwaarde van het verbond; want God kan van de zondaar door een nieuw verbond niet eisen, en op die voorwaarde beloven, gelijk § 16 getoond is; maar 't wordt geëist als een plicht, proeve en vertoning van hun oprechtheid, zo in het ingaan, als in het leven in het verbond der genade. De belofte, die God in het verbond der genade doet, is onder andere hen te zullen heiligen. Dus kan niemand zich in het verbond inlaten, of hij moet lust hebben aan heiligheid, en men kan zich niet verzekeren, noch vertonen dat men in het genadeverbond is, tenzij men van de heiligheid deelachtig is. Toon mij uw geloof uit uw werken, [Jak 2:18](#). Als nu de heiligheid in het verbond der genade geëist wordt, zo wordt ze niet geëist als een voorwaarde, maar als een teken van de oprechtheid. Hierin zijn de ware en valse bondgenoten onderscheiden, hieruit worden ze onderkend. Die niet gehoorzamen, zijn verbond niet houden, zijn geen bondgenoten, hebben er geen deel aan, en zijn Gods eigendom niet. Maar die gehoorzamen en zijn verbond houden, vertonen dat zij deel aan het verbond hebben, en een eigendom Gods zijn. Als nu het volk dit voorstel van God aannam, zo deden de meesten het maar met de mond, en niet uit een verlicht, gewillig en oprecht hart. En de ware gelovigen verklaarden de verplichting, die op hen lag, keurden die met vol genoegen goed; zij verklaarden hun oprechtheid in de onderhandeling met God, en hun gewilligheid en hartelijke genegenheid van God te gehoorzamen, en wetende dat de uitvoering niet in hun kracht was, maar in de kracht van God, die hun het willen gegeven had, en horende, dat God hun beloofde, dat Hij het doen zou aan allen, die met Hem in het verbond waarlijk traden, zo gaven ze zich in dat verbond gewillig over, en verklaarden dat.

De wet verbindt ook nu in het Nieuwe Testament

XXIII. Of de wet van de Tien Geboden is een eeuwigdurende regel, en ook in het Nieuwe Testament alle ware gelovigen verbindt?

Antwoord. Eer wij op deze vraag antwoorden, dienen deze volgende zaken vooraf tot opening aangemerkt te worden:

De Tien Geboden verbinden de heidenen niet.

1. De wet van de Tien Geboden als van Sinäi afgekondigd, verbindt de heidenen niet, die ze nooit gehad hebben: [Rom. 2:12](#), *Zovelen er zonder wet gezondigd hebben*. De wet van de natuur is hun tot een wet; maar de wet raakt allen, die in de kerk zijn, allen die het Woord van God hebben, en de wet ooit hebben gehoord; tot deze wordt de wet gesproken, deze verbindt zij, als op zulke manier gegeven.

Het fundament van verbintenis is Gods bevel.

2. Het fundament van de verbintenis van de wet is niet, omdat de rede leert, dat dit goed en dat kwaad is; want dan was het geen wet Gods, maar de rede; en dat de rede aan de een leerde dat goed was, zou de ander uit de rede, die in de mens verdorven is, oordelen dat het kwaad was. Nu, het fundament van verbintenis is het bevel Gods, de openbaring van de wil Gods, omdat God dit geboden, en dat verboden heeft. Zodat het gezag van de Wetgever en zijn wil verbindt, en de mens zich die onderwerpt, zodat zijn goede daden zijn ongehoorzaamheid, en zijn kwade daden zijn ongehoorzaamheid.

Sommige omstandigheden raken ons niet.

3. Maakt onderscheid tussen de geboden in zichzelf, in hun stof, woorden en zin, en de beweegredenen, waardoor ze aangedrongen worden.

De beweegredenen, die genomen zijn van omstandigheden die de Joden alleen raakten, namelijk: *Die u uit Egypte, het diensthuis, uitgeleid heeft. Gedenkt, dat gij dienstknechten in Egypte geweest zijt.* De belofte van Kanaän, en dergelijke, raken ons nu in de omstandigheden niet; maar alleen zo ver dat wij door de weldaden Gods aangewakkerd moeten worden tot gehoorzaamheid. Doch, of de beweegredenen ons in die omstandigheden niet raken, blijven en verbinden nochtans al de geboden.

Onbekeerden zij in het verbond der werken.

4. Gelijk de wet toen niet gegeven is tot een verbond der werken, zo heeft ze nu ook zo'n opzicht niet; maar de onbekeerden, gelijk zij toen onder het verbond der werken waren, en bijgevolg onder de wet, als de inhoud van het verbond der werken voorstellende; zo zijn nu ook alle onbekeerden onder het verbond der werken, en zo onder de wet in gezegd opzicht. En gelijk toen de wet hun verdoemde, zo ook nu. En gelijk toen de wet de bondgenoten gegeven is als een regel van het leven, alsoo ook nu. En gelijk de bondgenoten, toen de wet overtredende, over zich schuld en strafwaardigheid brachten, hoewel de Borg dezelve al van hen af- en op Zich overgenomen had, zo is de wet ook nu een regel van het leven voor de bondgenoten, en zij overtredende, maken zich schuldig en strafwaardig, in zichzelf en daden aangemerkt, ofschoon Christus, de Borg, dezelve alreeds van hen af- op Zich overgenomen en voldaan heeft. De wet verklaart hen schuldig en strafwaardig op iedere overtreding, ofschoon Christus hen van de gemaakte schuld en straf vrijgemaakt heeft.

De wet is niet gegeven om daaruit gerechtvaardigd te worden.

5. Gelijk toen de wet aan de bondgenoten niet gegeven is, om daaruit gerechtvaardigd te worden, zo is ze ook nu daartoe niet gegeven; want zij is door 't vlees krachteloos gemaakt, [Rom. 8:3](#).

De wet blijft in haar strengheid.

6. De wet blijft nu al zowel in haar rigueur en strengheid, als in 't Oude Testament. Wet is wet, recht is recht, daarin kan niets overgezien worden; wij zijn nu alsoo weinig vrij van de rigueur en strengheid van de wet, als zij. En de oprechte Godzaligheid van de Godzaligen in het Oude Testament was toen God

alzo aangenaam, en had al zulke genadige beloning als nu in 't Nieuwe Testament

De wet behoudt haar overtuigende kracht.

7. De gelovigen van het Oude Testament de wet overtredende, waren overtuigd, hadden smart en wroeging van het geweten, vervreemdingen van God, baden om vergeving, zochten verzoening, totdat de Heere wederom vrede tot hen sprak. De Godzaligen in het Nieuwe Testament zijn van al die ontroeringen en bewegingen, wegens overtreding, niet meer vrij dan zij in 't Oude Testament.

Verbinden, wat is.

8. Verbinden is, dat de mens door het wetgevende gezag Gods gehouden is te gehoorzamen, en zo hij overtreedt, dat hij schuldig is de straf te dragen.

Wat afschaffen is.

9. Afschaffen geschiedt:

- (u) óf door beëindiging van verbintenis, omdat ze maar tot zulke tijd toe gegeven was, en na die tijd geen wet zou zijn, en alzo geen kracht meer hebben; zodanig waren de ceremoniële wetten, die tot op Christus, het lichaam van die schaduwen, moesten duren en niet langer.
- (v) Óf door vernietiging en herroeping van de Wetgever van zulke wetten, die zonder bepaling van tijd gegeven waren.
- (w) Óf door 't geven van wetten, die de andere recht tegenovergesteld zijn, en met welke de vorige niet bestaan kunnen.

Verscheiden gevoelens over de wet.

XXIV. De Socinianen verwerpende wet geheel, houden zich aan de wet van de natuur, en voegen daarbij de wet, die Christus aan de Christenen gegeven heeft, en naar hun gevoelen een nieuwe wet is, verschillende van die op Sinai gegeven is. De Papisten strijken het tweede gebod uit. Anderen verwerpen het vierde gebod. De Antinomianen verwerpen mede geheel de wet. Deze zijn óf losse en godloze mensen, die alle Godzaligheid versmaden, en de Christelijke vrijheid gebruiken tot alle ongebondenheid; óf het zijn dezulken, die de Godzaligheid voorstaan; deze zeggen dat het niet geoorloofd is iets te doen of te laten, 't geen de wet geboden of verboden heeft, en dat allen moeten oefenen de deugden die in de wet geboden zijn. Maar niet omdat ze in de wet verboden of geboden zijn, omdat, zeggen ze, die wet Israël alleen gegeven was, en in 't Nieuwe Testament geheel niet verbindt; maar dat men nu alle zonden moet laten, en alle deugden moet doen uit enkele liefde Gods, door de zalving van de Heilige Geest, die de gelovigen alle dingen leert, en alles in hen werkt wat Hem welbehaaglijk is, zonder enige verbindende kracht van de wet. Dit heeft alzo een schijn, alsof men 't in de zaak eens was; maar die stellingen geven voet aan de godlozen voor hun godloosheid, 't leidt af tot geestdrijverij, 't maakt de ware heiligheid zoek. Wat de een geoorloofd stelt, zal de andere ongeoorloofd rekenen, en dat al op de inbeelding van de zalving van de Heilige Geest te hebben. En 't is tegen het Woord, 't welk de zonde noemt in 't Grieks *anomia*, onwettigheid, en leert de deugd te doen door de verbindende kracht van de wet, welker inhoud is liefde. En behalve dit, zo zal men zelden iemand van zodanige Antinomianen vinden, die

niet aan verscheiden dwalingen vast is. Eerst zullen wij de waarheid bevestigen, en dan deze dwalingen weerleggen.

Dat de wet een eeuwigdurende regel is en blijft, blijkt aldus:

Bewijs 1.

XXV. 1. De wet van de natuur blijft en verbindt alle mensen, [Rom. 2:14-15](#). Nu, de wet van de Tien Geboden is naar inhoud, niet in manier van Wetgeving, dezelfde met de wet van de natuur, zo verbindt en blijft ook de wet van de Tien Geboden in de dagen van het Nieuwe Testament.

Bewijs 2. Is aan de kerk gegeven.

De wet is plechtig aan de kerk gegeven zonder enige bepaling van tijd, nooit is er een herroeping van die wet geschied, nooit is er een tegen-wet gegeven, welke die omsloot. Dus blijft de wet zolang er een kerk is, waaraan ze bekendgemaakt wordt.

Bewijs 3.

De Heere Jezus verklaart, dat de wet van de Tien Geboden niet is afgeschaft, maar dat ze ten allen tijde een verbindende regel blijft. [Matth. 5:17-19](#), *Meent niet, dat Ik gekomen ben, om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen om die te ontbinden, maar te vervullen. Want voorwaar zeg Ik u: totdat de hemel en de aarde voorbijgaan, zal er niet een jota noch een tittel van de wet voorbijgaan, totdat het alles zal zijn geschied. Zo wie dan een van deze minste geboden zal ontbonden, en de mensen also zal geleerd hebben, die zal de minste genaamd worden in het Koninkrijk der hemelen; maar zo wie dezelve zal gedaan en geleerd hebben, die zal groot genaamd worden in het Koninkrijk der hemelen.* Dat hier niet gesproken wordt van de ceremoniële wet, blijkt daaruit, omdat Christus, het lichaam, die ontbonden heeft, dat de apostelen die gepredikt hebben als afgeschaft, dat hij de minste niet is, die ze afgeschaft houdt, en dat leert, dat hij de meeste niet is, die ze nu ook leert en doet.

Dat Christus hier spreekt van de morele wet van de Tien Geboden, blijkt én uit het gezegde, én uit het volgende, waar Christus verscheiden van die geboden aanhaalt, de rechte zin verklaart, en van de valse uitleggingen van de ouden zuivert. Deze *wet heeft Christus vervuld*, dat is niet te zeggen, dat Hij, die voldaan hebbende, door Zijn dadelijke gehoorzaamheid, die afgeschaft heeft, of dat Hij het onvolmaakte aan de wet heeft verbeterd, en een volmaakter wet heeft gegeven, maar vervullen is doen. *Zo wie dezelve zal gedaan hebben*, [Rom. 13:7](#). *Die de ander liefheeft, die heeft de wet vervuld*, [Gal. 6:2](#). *Vervult also de wet van Christus.* Zo vervulde Paulus het Evangelie, [Rom. 15:19](#). Het Woord van God, [Kol. 1:25](#). Deze wet, zegt Christus, dat Hij niet ontbindt. Dat niet een tittel of jota van die wet voorbij zal gaan maar dat dezelve blijven zal totdat hemel en aarde voorbij zal gaan; dat die een minste gebod, in tegenstelling van 't grootste gebod, [Matth. 22:38](#), ontbindt, verwerpt, dat die de minste in 't Koninkrijk der hemelen zal zijn. Dat is, hij zal er niet in zijn, gelijk de laatste te zijn dat ook betekent, [Matth. 20:16](#); [Lukas 13:30](#). Zodat hieruit onweersprekelijk blijkt, dat de wet van de Tien Geboden een eeuwigdurende regel is.

Bewijs 4.

De Heere Jezus gebiedt het goede te doen, omdat de wet dit eist. Dus blijft de wet een verbindende wet. Zie: [Matth. 7:12](#). *Alle dingen dan, die gij wilt, dat u de mensen zouden doen, doet gij hun ook alzo, want dat is de wet en de profeten.*

Bewijs 5.

De onderhouding van de wet der zeden in het Nieuwe Testament wordt overal voorgesteld en aangedrongen. Deze plaatsen zijn veelvuldig; wij zullen alleen enige voorstellen.

A. [Rom. 3:31](#). *Doen wij dan de wet te niet door het geloof? Dat zij verre; maar wij bevestigen de wet.* De apostel had [Rom. 3:24, 28](#) gezegd, dat wij om niet gerechtvaardigd worden, uit zijn genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is; dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken van de wet. Hieruit stelt hij een tegenwerping voor: *doen wij dan de wet te niet door het geloof?* Raakt de wet ons dan niet meer? Hebben wij er nu niet mede te doen? Is ze afgeschaft? Niemand kan hier enige bedenking hebben, of de apostel hier niet spreekt van de ceremoniële wetten, omdat in dit gehele hoofdstuk niets van die gesproken wordt, noch ook in 't volgende hoofdstuk, waar hij spreekt van de rechtvaardigmaking Abrahams; en ook omdat de apostel met zijn antwoord: *dat zij verre*, enz. toont, dat hij spreekt van een wet, aan welke wij gebonden zijn, welke geen andere kan zijn dan de zedelijke wet van de Tien Geboden, omdat wij geheel vrij zijn van de ceremoniële. Deze wet verklaart hij, dat wij door het geloof tot rechtvaardigmaking zonder de werken van de wet, niet te niet doen, niet verwerpen, afschaffen, maar dat wij ze bevestigen, dat is, verklaren, goedkeuren, dat wij aan dezelve gehouden zijn, wel niet om daardoor gerechtvaardigd te worden, maar als een regel van het leven, om ons in de heiligmaking, die met de rechtvaardigmaking gepaard gaat, te besturen.

B. [Rom. 13:7-10](#), *Zijt niemand iets schuldig, dan elkaar lief te hebben; want die de ander liefheeft, die heeft de wet vervuld. Want dit: gij zult geen overspel doen, gij zult niet doden, enz. wordt in dit woord als in een hoofdsom begrepen: gij zult uw naaste liefhebben gelijk u zelf ... zo is dan de liefde de vervulling van de wet.* De vastgestelde plicht voor de Christenen is liefde; de reden daarvan is, omdat de wet het eist. En welke wet? De wet van de Tien Geboden, welke verbiedt overspel te doen, doden, stelen, vals getuigenis geven, en begeren. Zo zijn dan de Christenen aan de wet van de Tien Geboden verplicht, als aan een regel van het leven.

C. [Gal. 5:13-14](#), *Maar dient elkaar door de liefde, want de gehele wet wordt in één woord vervuld, namelijk in dit: gij zult uw naaste liefhebben gelijk u zelf.* Hier wordt wederom de oefening van de liefde aangedrongen, omdat de wet het eist, en wordt getoond, dat het die wet is, die liefde tot zijn naaste als tot zichzelf eist. Dat nu die wet de wet van de Tien Geboden is, blijkt uit [Matth. 22:39](#), waar de Heere Jezus op de vraag, welke het grote gebod in de wet was, de wet in twee geboden vervat, waarvan het tweede is dat, 't welk de apostel hier aantrekt.

D. [Eféze 6:1-3](#), *Gij kinderen! zijt uw ouderen gehoorzaam in de Heere; want dat*

is recht. Eert uw vader en moeder, (dat het eerste gebod is met een belofte) opdat het u welga, en dat gij lang leeft op de aarde. Zijn de kinderen gehouden hun ouderen te gehoorzamen, en moeten zij daartoe aangezet worden, omdat het vijfde gebod het eist, en een belofte daarbij gevoegd wordt, zo blijft dan de wet een regel van ons leven.

E. [Jak 2:8](#), *Indien gij dan de koninklijke wet volbrengt naar de Schrift: gij zult uw naaste liefhebben als u zelf, zo doet gij wel. [Jak. 2:10-11](#), Want wie de gehele wet zal houden, en in één zal struikelen, die is schuldig geworden aan allen. Want die gezegd heeft: gij zult geen overspel doen, die heeft ook gezegd: gij zult niet doden, enz. De apostel toont, dat die de wet een regel is van het leven, met goed te keuren, dat zij wel doen, die ze houden, en dat hij aan alle geboden zich bezondigt, die in één struikelt, en verklaart, dat hij van die wet spreekt, die overspel, doodslag enz. verbiedt; dat nu is de wet van de Tien Geboden, zo is dan de wet van de Tien Geboden een eeuwigdurende regel, zowel in het Nieuwe Testament als ze was in 't Oude Testament*

Bewijs 6. Alle zonden zijn overtredingen van de wet.

Alle zonden, die de gelovigen doen, zijn overtredingen van de wet, [1 Joh. 3:4](#), De Zonde is ongerechtigheid; *onwettigheid*, [Rom. 4:15](#), *Waar geen wet is, daar is ook geen overtreding*. Nu, de gelovigen in het Nieuwe Testament doen dagelijks zonde, [1 Joh. 1:8](#), [10](#); [1 Joh. 2:1](#); [Jak 3:2](#). Dus blijft dan de wet een regel.

Uitvlucht 1. Zij zondigen tegen de wet van Christus, maar niet tegen de wet der Tien Geboden.

Antwoord

De wet van Christus is dezelfde wet, die de wet van de Tien Geboden is. Christus heeft geen andere wet gegeven; Christus heeft die wet van de Tien Geboden gegeven. Hij heeft Zich aan die wet onderworpen, en heeft die volmaakt beleefd, en ons daarin een voorbeeld nagelaten; Hij is alzo een levende wet. Christus heeft nooit vrijheid gegeven een enig gebod van de Tien Geboden te overtreden, 't zij doodslag, echtbreken, stelen, enz. Zodat de wet van Christus is de wet van de Tien Geboden.

Uitvlucht 2. Zondigen is tegen de liefde van Christus te doen.

Antwoord

- (c) 't Is hetzelfde, tegen de liefde van Christus, en tegen de liefde Gods, en tegen de wet te zondigen, die liefde tot God en zijn naaste eist.
- (d) Ook de gelovigen van het Oude Testament zondigden tegen de liefde Gods en Christus, die Dezelfde is gisteren en heden. Hun geloof was hetzelfde met ons geloof, 't welk werkzaam is door de liefde, en hun zonden waren tegen hun geloof en liefde, die heiligheid vorderde. De liefde is ook een beweegreden om niet te zondigen, en om heilig te leven, 't welk is een leven naar de wet.

Tegenwerping 1.

XXVI. *Men is in de zaak eens, beide dringen op heiligmaking; of de ene het op een andere grond doet dan de andere, men moest elkaar daarin dragen.*

Antwoord

- (ee) Dit is de oude taal van alle dwaalgeesten. 't Is al oud, men komt in de zaak zelf overeen, heiligheid, daar staat men beiden op, daarom verdragen, verdragen. Dat heeft een schone schijn, die dan weten te matigen, dat zijn vreedzame lieden, maar die zich voor de waarheid in 't gerecht begeven, dat zijn stijfkoppen. Door deze schone schijn zoeken zij hun dwalingen te krachtiger voort te zetten; als die dan de overhand genomen hebben, dan kan men de gezonde leer niet verdragen; maar men verjaagt de getrouwe leraren van de preekstoel de stad uit; dat was 't einde van de verdraagzaamheid van de Remonstranten.
- (ff) De grond waaruit, en de manier op welke de heiligmaking geschiedt, geeft dezelve het fatsoen, het ware wezen. Is men in grond en manier niet eens, men verschilt geheel en al; Papisten, Socinianen roepen ook van werken en heiligheid, daar men toch menseninzettingen volgt, en zonder Christus, en zonder waar geloof in Christus, op een natuurlijke wijze de deugd overdenkt; zal dat dan ook al goed heten?
- (gg) Als men de liefde tot Christus tot een wet stelt, zo legt men de grond tot alle verwarring in leer en leven; dat de een acht te moeten doen uit liefde tot Christus, zal de ander achten uit liefde tot Christus te moeten laten. De liefde tot Christus zal de een tot dit aanzetten, en een ander tot wat anders; want de liefde is hier onvolmaakt; en eigen zin weet zich fijn daaronder te mengen, zodat het in sommigen op geestdrijverij uitloopt. Uit al deze blijkt, dat men wel met grote ernst moet zoeken naar de grond en manier van de heiligmaking, en in ons zelf, en in anderen, eer men zich kerkelijk met de zodanigen verenigt. Is iemand zwak, doch leerzaam, die kan en moet men naar omstandigheden van de zaken verdragen.

Tegenwerping 2.

XXVII. Men brengt vele teksten tegen, dewelke verklaren, dat de ongelovigen van het Nieuwe Testament niet zijn onder de wet. Waarvan de voornaamste deze zijn: [Rom. 6:14](#); [Rom. 7:14](#); [Gal. 3:23-25](#); [Gal. 5:18](#), [23](#); [1 Tim.1:9](#). Op deze en dergelijke zullen wij eerst in 't algemeen antwoorden, en dan iedere plaats verklaren.

Antwoord

In 't algemeen dient aangemerkt:

- Dat Paulus te doen had met zodanigen, die de morele en ceremoniële wetten ineensmolten, en die uit dat doen van die wetten, (want zij wisten schaduwen en lichaam niet te verenigen) hun rechtvaardigheid en rechtvaardigmaking zochten. Als de apostel dan verklaart, dat de gelovigen niet zijn onder de wet, dan spreekt hij soms van de ceremoniële wetten, omdat Christus gekomen was, en soms van de wet van de zeden, als een voorwaarde van het verbond der werken, gelijk de zodanigen de wet aanmerken; zodat in die plaatsen niets is, waaruit men zou besluiten, dat de gelovigen van het Nieuwe Testament aan de wet van de zeden niet gehouden zijn, als een regel van het leven.
- Men moet de wet aanmerken, óf in haar eis, óf in 't oogmerk en einde, waartoe zij op Sinaï is gegeven. Omdat het beeld Gods één is, zo is ook de heiligheid

één. Dus is de wet, welke volmaakte heiligheid voorstelt, in haar eis dezelfde, die Adam vóór de val in volmaaktheid bezat en had, als een voorwaarde van het verbond der werken; maar 't oogmerk en einde, waartoe zij gegeven is, is niet om een voorwaarde van het verbond der werken te zijn, maar om te zijn een regel van het leven voor de bondgenoten van het genadeverbond, die door de voldoening van Christus gerechtvaardigd worden, en de zaligheid verkrijgen. Ten opzichte van het eerste zijn de gelovigen niet onder de wet, maar ten opzichte van het laatste. En de wet is hun een privilege; 't is hun blijdschap zodanige vaste en liefelijke regel te hebben; en gelijk zij in zulk opzicht van de wet niet ontslagen zijn, zo willen zij er ook niet van zijn ontslagen: zij hebben de wet lief, zij is hun vermaak: maar alle onbekeerden, ook in het Nieuwe Testament, al zijn zij nu vrij van de ceremoniële wetten, zo zijn zij toch allen onder het verbond der werken, en onder de eis van de wet als een voorwaarde deszelfs, en omdat de wet door het vlees krachteloos is, zo zijn zij allen onder de vloek, van welke de gelovigen door Christus vrijgemaakt zijn.

- De gelovigen van het Oude Testament waren onder de wet van de ceremoniën, niet als een straf van de zonde, maar als onder een liefelijke wegwijzer en leermeester tot Christus; zodat de gelovigen zich daarover zeer verblijden, de Heere daarvoor dankten, en met grote lust die pleegden. Maar zij waren niet onder de wet in haar eis, als de voorwaarde van het verbond der werken, want zij waren onder het verbond der genade; zij hadden Christus die gisteren en heden Dezelfde is, tot hun rechtvaardigmaking, en zij hadden hetzelfde geloof, dezelfde Geest, dezelfde heiligmaking van welke de wet hun een liefelijke regel was, zowel als nu. De tegengeworpen teksten zijn niet een tegenstelling tussen het Oude en Nieuwe Testament, maar een tegenstelling van opzichten, die beider gelovigen gemeen waren; zij waren niet onder de wet in haar eis, maar wel als een regel.

Past nu deze antwoorden op iedere tekst, en hij is voldaan. Nu zullen wij iedere tekst op zichzelf inzien.

XXVIII.

A. [Rom. 6:14](#), *Want de zonde zal over u niet heersen; want gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade.*

Antwoord

94. Hier is geen tegenstelling tussen het Oude en Nieuwe Testament, want ook alle goddelozen zijn nu niet onder de oude bediening, maar onder de nieuwe. Ook is er geen tegenstelling tussen de gelovigen van het Oude Testament en de gelovigen van het Nieuwe Testament, want dan moesten naar deze tekst de gelovigen van het Oude Testament allen geweest zijn onder de heerschappij van de zonde, dat de partij zelf niet zal toestaan. Dus valt de bewijsreden vanzelf, want daar rust de gehele stelling op, dat de gelovigen vrij zijn van de wet, omdat zij zijn onder het Nieuwe Testament, en willen zij de gelovigen van het Oude Testament mede insluiten en zeggen, dat alle gelovigen van alle tijden onder de genade zijnde, niet zijnde onder de wet, zo zijn dan alle gelovigen van het Oude Testament ook niet geweest onder de wet, en dus

stoten zij hun eigen stelling om; want zij zullen dat niet toestaan van de gelovigen van het Oude Testament.

95. De tegenstelling is tussen bekeerden en onbekeerden. De onbekeerden zijn onder de wet, als zijnde de eis van het verbond der werken, en daarom onder de vloek; maar de gelovigen zijn onder het genadeverbond, in 't welk zij om niet gerechtvaardigd worden, uit zijn genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is. Zij zijn voorwerpen van de allenthalve vrije genade, zodat zij vrij zijn van vloek, en gevangenis of heerschappij van de zonde. Christus heeft hen vrijgemaakt van de verdoemende kracht van de wet, en die Hij rechtvaardigt, heiligt Hij ook, die maakt Hij levend, en dat leven heerst over de dood. Zodat niet onder de wet te zijn is niet te zijn in het verbond der werken, niet onder de verdoemende kracht van de wet te zijn, niet onder de eis van de wet. als een voorwaarde waarop de zaligheid zou bekomen worden. Daar is geen samenknoping, noch gevolg. Die niet zijn onder het verbond der werken, onder de eis van de wet als een voorwaarde, deszelfs, die zijn ook vrij van de wet, als een regel om daarnaar te leven in heiligheid.

XXIX. B. [Rom. 7:6](#), *Maar nu zijn wij vrijgemaakt van de wet, overmits wij die gestorven zijn, onder welke wij gehouden waren; also dat wij dienen in nieuwigheid des Geestes, en niet in de oudheid van de letter.* Dat hier geen tegenstelling is tussen het Oude Testament en Nieuwe Testament, tussen beider tijdgelovigen, blijkt uit dezelfde redenen op [Rom. 6:14](#) gegeven: het verbond der werken is de eerste man, daaronder zijn de gelovigen vóór hun bekering; maar Christus heeft hen van de verbintenis van de eerste man, van het verbond der werken, vrijgemaakt, en zij overgaande in het verbond der genade, zo is die oude man hun gestorven, die heeft geen kracht meer om te verdoemen; maar zij zijn onder een andere man, namelijk Christus, Hem aangenomen hebbende door het geloof. Nu, zo vrijgemaakt zijnde, dienen zij in nieuwigheid des Geestes, uit een nieuw geestelijk beginsel, in ware heiligheid; en niet in de oudheid van de letter, op de oude manier, onbekeerd, en onder het verbond der werken zijnde, en aangedreven wordende tot een uitwendige dienst door schrik en vrees van verdoemenis. Dus *der wet gestorven te zijn* maakt niet vrij van de wet als een regel, maar verbindt daarnaar in nieuwigheid des Geestes te leven.

XXX. C. [Gal. 3:23-25](#), *Doch eer het geloof kwam, waren wij onder de wet in bewaring gesteld, en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden. Zo dan, de wet is onze tuchtmeester geweest tot Christus, opdat wij uit het geloof zouden gerechtvaardigd worden. Maar als het geloof gekomen is, zo zijn wij niet meer onder de tuchtmeester.* Hier wordt uitdrukkelijk gezegd, dat die geloven niet meer zijn onder de wet, als de tuchtmeester.

Antwoord

- (v) Dat moest eerst vaststaan, dat de apostel door de wet, als tuchtmeester, verstond de wet der zeden; want anders is het de gehele zaak mis. Wij ontkenden het, want de wet van de zeden, op zichzelf aangemerkt, maakt geheel geen gewag van Christus, openbaart Christus niet, zo kan zij dan ook tot Christus niet leiden, haar taal is: doe dat. De apostel heeft het oog bijzonder op de ceremoniële wetten, welke de Joden vermengden met de wet

van de zeden, alsof ze van één natuur waren, en zochten uit het doen van die gerechtvaardigd te worden; en zij nu tot Christus bekeerd zijnde, Hem erkennende voor de Messias, zo wilden zij evenwel, wederom naar de ceremoniën, naar de besnijdenis, naar de feestdagen, om daaruit gerechtvaardigd te worden; zie dit de gehele brief door. Naar deze hun opvattingen handelt de apostel met hen, en toont, dat men uit de werken van de wet niet kon gerechtvaardigd worden, maar dat de rechtvaardigmaking door Christus is.

- (w) Wat deze verzen aangaat, de apostel wil daarmee zeggen, dat zij vóór Christus' komst de ceremoniële wetten nodig hadden, om hen tot Christus, die zij afbeeldde, te leiden, en hen in Hem te doen geloven; maar dat wij, nu Christus gekomen is, de ceremoniën niet van node hebben, omdat wij het lichaam van die schaduwen zelf hebben; *daarom doet gij, Galatiërs, dwaas, dat gij nu wederom naar de ceremoniën wilt*. Eer het geloof kwam, niet de daad van het geloof, Christus aannemende; want dat hadden zij ook in Oude Testament, maar het voorwerp van het geloof, Christus, komende in het vlees, waren wij onder de wet in bewaring gesteld, en zijn wij besloten geweest. Niet als in een gevangenis, in een gat en kuil, opdat zij niet ontlopen zouden, alsof zij in een kwade en ellendige staat waren, maar als in een veilige plaats, die met een goed garnizoen bezet is, bestand om de vijanden uit te keren. Ziet dit woord vertaald, [Filip. 4:7](#), De vrede Gods zal uw harten *bewaren* in Christus Jezus. [1 Petrus 1:5](#), Gij, die in de kracht Gods *bewaard* wordt. Zodat *in bewaring opgesloten te zijn* een zegen en gelukkige staat is. In deze staat waren zij tot op het geloof dat geopenbaard zou worden, dat is: tot op Christus' komst. Vóór die tijd is de wet onze tuchtmeester geweest tot Christus. Tuchtmeester is niet een cipier, een rasphuismeester, een wacht, die met slaan, stoten en geweld aandrijft, alsof zij in een zeer jammerlijke staat waren; maar 't woord tuchtmeester is een liefelijk woord. Het Grieks komt af van paidov, pais, paidos, een kind; en van ago, ik leid, onderwijs; daar vandaan: agogae, opvoeding, en agogos, een leidsman, wegwijzer. Paidagogos, is een bewaarder, een onderwijzer en bestuurder van kinderen, en drukt uit een zeer zoete en zachte handeling, gelijk men omtrent kinderen heeft. De wet is de tuchtmeester of leidsman tot Christus, niet de wet van de zeden op zichzelf aangemerkt, die openbaart Christus niet, die handelde zo teder niet gelijk men kinderen leidt, die zegt: vervloekt is een ieder, die niet blijft in alles. Als het Evangelie aangeboden wordt aan iemand, die onder het verbond der werken ligt, dan kan de wet wel aanleiding geven, dat iemand, door de wet verschrikt wordende, van dezelve vliedt, en dat het Evangelie, zo een onderscheppende, hem tot Christus leidt. Maar het leiden tot Christus is het werk van de ceremoniën, die behoren tot het Evangelie, die leiden tot het geloof in Christus. Dus was de wet van de *ceremoniën* een leidsman, een onderwijzer, een bestuurder van de kinderen van God tot Christus, die komen zou, opdat wij uit het geloof zouden gerechtvaardigd worden; dat was de zoete leiding van de gelovigen voor die tijd. Als het geloof gekomen is, als Christus in het vlees is geopenbaard, op welke de ceremoniën, zagen, zo zijn wij niet meer onder de tuchtmeester de tedere leidsman tot Christus; want de ceremoniën zijn dan niet meer nodig, omdat wij de zaak zelf hebben; en

daarom handelt hij dwaas, die nu wederom door de ceremoniën geleid zou willen worden. Dit hebben wij wat breder willen zeggen, omdat het in vele zaken opening kan geven. Uit deze dan is het openbaar, dat die woorden: *zo zijn wij dan nu niet meer onder de tuchtmeester*, niet zeggen, dat wij de wet van de zeden niet meer hebben tot een regel van het leven, maar dat wij niet meer zijn onder de wet van de ceremoniën.

XXXI. D. [Gal. 5:18](#), [23](#). *Maar indien gij door de Geest geleid wordt, zo zijt gij niet onder de wet. Tegen de zodanigen is de wet niet.* De apostel zegt, dat zij onder de wet niet zijn, die door de Geest geleid worden; zo zijn zij dan vrij van de wet.

Antwoord

Onder de wet te zijn, is onder het verbond der werken te zijn, om uit de werken van de wet de rechtvaardigmaking te zoeken, die daar toch niet te bekomen is, omdat zij door 't vlees krachteloos is. *Daarom die onder de wet zijn, zijn onder de vloek*, [Gal. 3:10](#). Zo waren de gelovigen van het Oude Testament al zo weinig onder de wet, als wij in 't Nieuwe Testament Die door de Geest Gods geleid worden, hebben deel aan Christus, en zijn alzo vrij van het verbond der werken, en van de vloek; tegen de zodanigen is de wet niet, die kan hen niet verdoemen. *Daar is geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn*, [Rom. 8:1](#). 't Heeft dan geen fundament, uit die woorden: *niet onder de wet te zijn, de wet niet tegen zich te hebben*, te willen besluiten, dat men naar de wet niet moet leven, dat men die niet moet stellen als een regel van het leven. Ja, die door de Geest geleid worden, in hun harten schrijft de Heilige Geest de wet in, [2 Kor. 3:3](#); [Jer. 31:33](#). Zodat de Geest hen doet leven naar de wet. Zo ver is het er vandaan, dat zij niet moeten leven naar de wet als een regel van het leven.

XXXII. E. [1 Tim. 1:9](#). *Dat de rechtvaardigen de wet niet is gezet, maar de onrechtvaardigen, enz.*

Antwoord

De apostel stelt rechtvaardigen en ongerechten tegen elkaar; hij zegt, dat de ongerechten de wet gesteld is, namelijk, om hen te verdoemen, te verschrikken; maar de rechtvaardigen, zijnde in verbond der genade, zijn vrij van de verdoemende kracht van de wet, van de vloek van de wet. 't Gevolg dan is niet goed: die de wet niet gesteld is, om door dezelve vervloekt en verdoemd te worden om de zonde, die is de wet geen regel van het leven; 't laatste blijft, zijnde het eerste door Christus weggenomen.

Tegenwerping 3.

XXXIII. De wet is met Christus geëindigd, zo kan hij ons nu niet verbinden, [Rom. 10:4](#). *Het einde der wet is Christus.*

Antwoord

De apostel verklaart, dat de Joden de weg tot rechtvaardigmaking niet kenden noch zochten, en daarom hun eigen gerechtigheid zochten op te richten, en de rechtvaardigheid Gods niet verkregen; daarop toont hij, welke de rechtvaardigheid Gods is, waardoor men de gerechtigheid kan bekomen, die voor God bestaan kan, namelijk Christus. De apostel zegt niet, dat de wet met Christus'

komst een einde genomen heeft, vernietigd is en ophoudt. Dat is verre daar vandaan; maar hij zegt, *dat Christus het einde van de wet is*. Einde is hier *vervulling, volmaking*. De wet eist volkomen gerechtigheid, en straf over de overtreders; de mens nu de wet niet kunnende vervullen, en daardoor gerechtvaardigd worden, en de eeuwige dood onderworpen zijnde om de overtreding, zo komt Christus en draagt de straf, die de wet dreigde, en voldoet aan de eis van de wet. Christus stelt Zich onder de wet, en vervult die door dadelijke gehoorzaamheid, zodat de wet alles eisende en dreigende eindigt in Christus, als door Hem voor alle uitverkorenen voldaan tot rechtvaardigheid een ieder, die gelooft. Zo wordt het woord einde voor volmaking genomen, [1 Tim.1:5](#). *Het einde des gebods is liefde*. Omdat nu de wet met haar eis en bedreiging eindigt in Christus, de vervulling, zo volgt daaruit niet, dat zij ophoudt een regel van het leven te zijn voor de gerechtvaardigden.

Tegenwerping 4.

XXXIV. [Joh. 1:17](#), *De wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden*.

De wet is door Mozes aan Israël gegeven, die raakte hun; maar Christus openbaart genade en waarheid, dat is voor ons, zodat wij nu met de wet niet te doen hebben.

Antwoord

Als wij hierdoor de wet verstaan, de wet van de *ceremoniën*, dan is het waar, dat zij ons niet raakt, die was alleen voor Israël, die kon in zichzelf de zaak niet geven, die zag op Christus, die de genade en waarheid, in de ceremoniën afgeschaduwde, aanbrengt. Als wij door de wet de *morele* wet verstaan, dan is de zin: Mozes heeft de wet van de Tien Geboden gegeven: dat is, door hem, als een middel, zijn de tafelen van de wet aan Israël overhandigd, maar door die wet kan niemand gerechtvaardigd worden, die brengt geen genade aan, maar alleen Christus door zijn lijdende en dadelijke gehoorzaamheid. Zodat hier geen tegenstelling is tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament, maar wat de wet van Mozes niet kon geven, en wat Christus al geeft; want de gelovigen in het Oude Testament hadden ook genade en waarheid door Christus. Hieruit blijkt, dat hier niet één woord is van afschaffing van de wet in het Nieuwe Testament, als een regel van het leven.

Tegenwerping 5.

XXXV. De gelovigen hebben nu geen regel van node, omdat de Heilige Geest hun alle dingen leert. [1 Joh. 2:27](#), *De zalving, die gij van Hem ontvangen hebt, blijft in u, en gij hebt niet van node dat iemand u lere; maar gelijk dezelve zalving u leert van alle dingen, enz.*

Antwoord

(a) De gelovigen van het Oude Testament hadden ook de Heilige Geest, en werden door Denzelven geleerd en geleid, [2 Kor. 4:14](#); [Psalm 143:10](#). Nochtans was de wet hun een regel, [Psalm 119:98-100](#). Zodat door de Geest geleerd te worden, niet uitsluit een regel, waarnaar men geleid wordt.

(b) De onderwijzing niet van node te hebben, sluit geen regel van leven uit, maar ten uiterste de regel zelf nu te leren kennen.

- (c) 't Wil niet zeggen, dat zij volstrekt geheel geen onderwijzing in een zaak meer van node hadden, dan hadden zij het gehele Woord van God niet meer van node; waarom was dan Johannes zo bezig met hun in deze brief zo vele dingen te leren? Maar 't is te zeggen, dat zij door de zalving van de Geest het ware van het valse konden onderkennen, en op 't zeggen van een ander niet behoefden af te gaan; wat geeft dit tot verwerping van de wet?

Tegenwerping 6.

XXXVI. [Filip. 2:13](#). *Het is God die in u werkt, beide het willen en het werken, naar zijn welbehagen.* En [Gal. 2:20](#), *Christus leeft in mij.* Hierin besluit men: dus werkt God alles in de mens, en leeft Christus in hen, zo heeft men geen regel van node, waarnaar men leven zou. Waar wij niet te werken hebben, daar hebben wij geen regel om naar te werken van node.

Antwoord

- (a) En ook in het Oude Testament deed God, deed Christus dat in de ware gelovigen, en nochtans was de wet hun een regel, en dan was het geen privilegie voor het Nieuwe Testament.
- (b) Hieruit zou, naar 't zeggen van partijen, volgen moeten, dat men nu ook zelf de regel van Christus niet van node had; maar indien men nu de wet van Christus van node heeft, niettegenstaande dat Hij alles in ons werkt, zo volgt daar dan niet uit, dat men daarom de regel van de wet niet van node heeft.
- (c) De apostel spreekt van de werkende oorzaak, die het willen, werken en 't leven geeft: maar niet van de regel, waarnaar wij willen, werken en leven moeten, 't een sluit het ander niet uit; ja, omdat God het willen en werken in ons werkt, zo moet men zijn zaligheid uitwerken in vreze en beven, vers 12.

Tegenwerping 7.

XXXVII. [2 Kor. 3:6](#), [7](#), [11](#), *De letter doodt, maar de Geest maakt levend. En indien de bediening van de dood in letteren bestaande, en in stenen ingedrukt ... Want indien hetgeen te niet gedaan wordt, in heerlijkheid was.* Hier toont de apostel het onderscheid tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament. Het Oude is de letter, en bediening van de dood, en is te niet gedaan. Die dan door de Geest leven, wat hebben die dan nog met de bediening van de dood, met de letter, met dat, 't welk te niet gedaan is, te doen?

Antwoord

De apostel stelt hier geen onderscheid tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament, want ook in het Oude Testament maakte de Geest de uitverkorenen levend, en daar was een bediening des Geestes, welke is het Evangelie; zij hadden ook de wet ingeschreven in vlezene tafelen van het hart, zonder welke zij niet wedergeboren waren geweest, noch van de heiligmaking deelachtig, zie [Psalm 116](#). Maar de apostel maakt onderscheid tussen de wet, zo morele als ceremoniële, in het uiterlijk, zoals het daar met letteren beschreven was, en uitwendig bediend werd, en de inwendige geestelijke gestalte en beweging van het hart, in geloof, hoop en liefde. Hij zegt, *dat de gehele uiterlijke bediening, zonder door de Geest bezield te zijn, maar een dode letter is, en doodde degenen, die in dat uiterlijke en lichamelijke werk bleven hangen, en zich daarin vergenoegden; zo was het toen, zo is het nu ook; want wat is de klank van de*

woorden van het evangelie, de heilige doop en het avond maal in zichzelf, als de Geest daardoor niet werkt? Is het dan ook niet een dode en dodende letter? Tegen die uiterlijke bediening, op zichzelf aangemerkt, stelt de apostel de bediening, door de Heilige Geest bezielde en bekrachtigd, zo in het Oude Testament, waar de Geest, hoewel schaarser, ook meewerkte tot verlichtingen bekering, en deed hun Christus, de ziel van de schaduwachtige dienst, door het geloof omhelzen; die schaduwachtige dienst is te niet gedaan met de komst van Christus; maar dat wordt nergens, noch ook hier van de morele wet als een regel van het leven gezegd; die blijft, die schrijft de Geest nog in het hart en in het verstand van de uitverkorenen.

Tegenwerping 8.

XXXVIII. [2 Kor. 3:17](#), *Waar de Geest des Heeren is, aldaar is vrijheid*. Zo zijn wij dan in geen deel aan de wet verbonden; want als men aan de wet verbonden was, dan was men nog onder een juk van de dienstbaarheid, dan werd men nog geperst en tot het werk voortgedreven; maar nu is men vrij, nu geschiedt alles uit liefde.

Antwoord

1. Ook in het Oude Testament was de Geest, zo hadden ze toen dan ook vrijheid, en zo is de vrijheid dan geen voorrecht van het Nieuwe Testament.
2. Vrijheid is niet Belial, zonder juk te zijn, dan was men ook vrij van de wet van Christus, dan zou vrijheid zijn naar zijn eigen lust te leven, en aan zichzelf gelaten te zijn; maar vrijheid is vrij te zijn van het verbond der werken, van de vloek, van de verdoemende kracht van de wet, en van een slaafse staat, in welke waren, en nu nog zijn, allen die zonder Geest zijn, vrij te zijn van de wet van de ceremoniën. Uit liefde iets te doen en naar de wet iets te doen strijdt niet; Christus' juk is licht, en zijn last is lieflijk, omdat het hart van de gelovigen grote lust daartoe heeft; zij hebben de wet, welke liefde eist, lief, en daarom is ze hun betrachting de gehele dag; de wet is een wet van de vrijheid, 't is vrijheid naar die wet te leven. Zelfs een Heiden zegt: *dat is eerst de rechte vrijheid, aan de overheid en de wetten te gehoorzamen*. Zo is dan vrijheid in liefde te leven naar de wet, en ontslagen te zijn van de heerschappij van de zonde.

De wet is een volmaakte regel, en van de Heere Jezus niet verbeterd.

XXXIX. Of de wet van de Tien Geboden is een volmaakte regel, dan of Christus die, als onvolmaakt, heeft verbeterd en vermeerderd?

Antwoord

De Papisten zeggen, dat Christus de wet verbeterd heeft, met bijvoeging van Evangelische geboden en raden, en zij voegen daarbij hun tradities en overleveringen. De Socinianen en Mennisten verwerpen in de grond de gehele wet, hoewel ze soms wat zachter spreken, en zeggen, dat Christus de wet verbeterd en vergeestelijkt heeft, en drie andere geboden daarbij gedaan heeft, namelijk: 1. De verloochening van zichzelf. 2. 't Opnemen van 't kruis. 3. De navolging van Christus.

Wij zeggen dat de wet allenthalve is een volmaakte regel. Dit blijkt:

Bewijs 1. **Is volmaakt.**

Uit zulke plaatsen, welke uitdrukkelijk verklaren, dat de wet volmaakt is. Psalm 19:8 [[Ps. 19:7](#)], *De wet des Heeren is volmaakt.* [Psalm 119:96](#), *In alle volmaaktheid heb ik een einde gezien; maar uw gebod is zeer wijd.* Daarom bad hij vers 18, *Ontdek mijn ogen, dat ik aanschouwe de wonderen van Uw wet.* Dat de schrift zegt volmaakt te zijn, wie is dan zo stout, dat hij zeggen zou: 't is niet waar, de wet is onvolmaakt, die is verbeterd en vermeerderd, zij is niet genoegzaam, men moet de tradities van de kerk daarbij doen.

Uitvlucht.

Volmaakt moet overgezet worden, onbevlekt. En zo is ieder gebod op zichzelf; want wet staat hier in het enkelvoud, daaruit volgt dan niet, dat de Tien Geboden genoegzaam zijn; en ook wordt het woord volmaakt opgenomen voor onrecht, al is 't dat er nog veel aan ontbreekt. [Filip. 3:15](#).

Antwoord

5. De eigenlijke betekenis van het grondwoord is *volmaakt*, daar niets aan ontbreekt, gelijk de paapse overzetters zelf alhier het woord volmaakt vertalen, en dat het zo vertaald moet worden, blijkt uit het bijgevoegde, bekerende de ziel, de slechten wijsheid gevende; zodat de wet volmaakt is als een regel.
6. Dat men het op een gebod in de wet wil toepassen, omdat het in 't enkelvoud staat, om alzo de regel niet te besluiten in de wet, maar de plaats te maken voor de tradities, is geheel zonder grond. De psalmist ziet niet op een gebod, maar op de wet in 't algemeen, 't welk ook in 't enkelvoud is, gelijk de apostel het ook zo gebruikt, [Rom. 7:10](#), *Het gebod dat ten leven was*; en zo meermalen; ook gebruikt de psalmist het woord wet, gebod, in 't meervoud, [Rom. 7:9](#), *De bevelen des Heeren*, [Rom. 7:10](#), *De rechten des Heeren*.
7. En of volmaakt wel gepast wordt op de mens die oprecht is, en waaraan dat veel ontbreekt, zo geschiedt dat met zulke omschrijving, dat men het zien kan, dat het in vergelijking en ten opzichte van de trap daar naar toe, gesproken wordt; maar dat het van de wet in zo een zin genomen wordt, zal nooit bewezen worden. Van de wet spreekt de Schrift volstrekt, 't welk uit de volgend redenen blijkt:

Bewijs 2. **Daar mag niet af- of toegedaan worden.**

Uit zulke plaatsen, in welke God verbiedt iets daartoe, of daaraf te doen. [Deut. 4:2](#). *Gij zult tot dit woord, dat Ik u gebied, niet toedoen, ook daar van niet afdoen, opdat gij bewaart de geboden van de Heere uw God, die Ik u gebiede.* Zo ook, [Deut. 12:32](#). En [Matth. 5:19](#), *Zo wie dan een van deze minste geboden zal ontbonden hebben*, enz. Dat Mozes van de morele wet van de Tien Geboden spreekt, blijkt uit [Matth. 5:10-13](#). Dat Hij alle bijdoen verbiedt, sluit niet alleen in zulke tradities, die recht tegen de wet Gods strijden, maar meteen alle die men daarnevens zou voegen; want dat is een bijdoen, en men moet er niet bijdoen. Hij verbiedt niet alleen zulk toedoen, dat men het als wetten Gods daarbij zou doen; maar alle toedoen onder welke naam het zou mogen zijn; want de reden van dit verbod is, omdat de wet Gods volmaakt is.

Hij verbiedt het toedoen en het afdoen niet alleen aan de Joodse kerk, maar ook aan de Christelijke kerk, gelijk Christus dat Zelf verbiedt, [Matth. 5:19](#), en blijkt uit

de beantwoording van de voorgaande vraag: *Of de wet in het Nieuwe Testament verbindt?*

Bewijs 3. Eist volmaakte liefde.

Uit [Matth. 22:36-40](#). De Heere Jezus verhaalt de inhoud van de wet, dat ze eist volmaakte liefde tot God en zijn naaste met het gehele hart, de ziel en het verstand. Volmaakter kan er niet zijn. Hij spreekt niet alleen van het meerdere en mindere voorwerp, maar van de allerzuiverste, volmaaktste inspanning en werking des mensen naast die voorwerpen, en dat, omdat God het in Zijn wet, geboden heeft.

Bewijs 4. Op de onderhouding de zaligheid beloofd.

Uit zulke plaatsen, in welke het eeuwige leven beloofd wordt aan de onderhouders van de wet, [Lukas 18:5](#). [Rom. 10:5](#) ... *Welk mens dezelve zal doen, die zal door dezelve leven.* [Matth. 19:16-18](#). *Wat zal ik goeds doen, opdat ik het eeuwige leven hebbe? onderhoud de geboden: Gij zult niet doden, enz.* [Lukas 10:25, 26, 28](#) ... *wat doende zal ik het eeuwige leven beërven? En Hij zei tot hem: wat is in de wet geschreven ... doe dat, en gij zult leven.* Wat kan er dan meer van node zijn? Waarop het eeuwige leven volgt, dat is volmaakt.

Bewijs 5. De wet eiste de gehoorzaamheid, die Christus volbracht heeft.

Christus' gehoorzaamheid is buiten alle tegenspreken de volmaaktste; nu, Christus' gehoorzaamheid is de onderhouding van de wet, als Borg voor de uitverkorenen, waardoor zij volmaakte rechtvaardigheid, die in 't rechtvaardig oordeel van God, de rechtvaardige Rechter, bestaan kan, verkrijgen. Ziet dit: [Rom. 8:3-4](#). *Hetgeen van de wet onmogelijk was.. heeft God, zijn Zoon zendende ... opdat het recht der wet vervuld zou worden in ons.* [Gal. 4:4-5](#) ... *geworden onder de wet; opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou.* [Matth. 5:17](#) ... *Ik ben niet gekomen om die te ontbinden, maar te vervullen.* [Rom. 5:19](#). *Alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Ééne velen tot rechtvaardigen gesteld worden.* Uit deze allen is klaar, dat de wet een volmaakte regel is.

Tegenwerping 1.

XL. Christus heeft [Matth. 5](#) vele zaken bevolen, die in de wet van de Tien Geboden niet geboden zijn; ja met uitdrukkelijke tegenstelling: *Gij hebt gehoord; maar Ik zeg u.*

Antwoord

Christus verwerpt hier niets, dat in de wet geboden was, Hij voegt ook niets bij de wet, Hij geeft aan de wet ook geen andere zin, dan de woorden beteken, maar Christus weerlegt de verdraaiingen van de wet door de Joden, en toont de rechte zin derzelve, als blijkt:

- (m) Uit vers 20, waar Hij toont, dat Hij het had tegen de gerechtigheid, niet van de wet, maar van de Farizeeën.
- (n) Uit de verklaring van de Heere Jezus: *gij hebt gehoord*, niet wat van God in de wet, maar wat gezegd is van de ouden, of tot de ouden, dat is de ouden verdraaide overleveringen, die het gebod Gods krachteloos hadden gemaakt door hun inzettingen. [Matth. 15:3, 6](#).

(o) vers 43. *Uw vijand zult gij haten.* Dit was in de wet niet geboden, maar verboden. [Lev. 19:18](#); [Exod. 23:4, 5](#); [Spr. 25:21-22](#). Dit toont de Heere Jezus, dat de zin van de wet was, zijn vijanden lief te hebben, vers 31. Het verlaten van zijn vrouw was in de wet niet geboden; maar om de hardigheid van hun harten was het toegelaten, en de omstandigheden waren bepaald; maar Christus toont, dat het van de beginne zo niet geweest was, en dat het niet geschieden mag anders, dan uit oorzaak van hoererij.

Tegenwerping 2.

Christus heeft een nieuw gebod gegeven: [Joh. 13:34](#), *Een nieuw gebod geef Ik u, dat gij elkaar liefhebt.*

Antwoord

De liefde was in de wet bevolen. [Matth. 22:39](#). In het Nieuwe Testament moet men liefhebben, omdat het in de wet bevolen is. [Rom. 13:9](#); [Gal. 5:14](#); [Jak 2:8](#). Waaruit blijkt, dat hier nieuw gebod niet betekent een gebod, dat tevoren niet geweest was, maar vernieuwd, opnieuw voorgesteld en aangedrongen.

Tegenwerping 3.

(1) *Christus heeft verscheiden zaken geboden, die in de wet niet geboden waren: zoals het geloof in Christus.*

Antwoord

De wet eist God te hebben tot zijn God, dat sluit in, te geloven al wat God zegt, en op Hem te vertrouwen in de weg die Hij voorschrijft; de zaak is bevolen in de wet, maar het voorwerp is in het Evangelie geopenbaard, en in dat Voorwerp, dat is Christus, wordt geboden te geloven, [Psalm 2:12](#).

(2) ... *de verloochening van zichzelf.*

Antwoord De wet eist God lief te hebben boven al, en Hem volkomen onderworpen te zijn, en te gehoorzamen, dat sluit noodzakelijk de verloochening van zichzelf in. Zo is die verloochening van zichzelf geoefend in het Oude Testament van Abraham, in 't offeren van zijn zoon, van Mozes, van de Leviëten, die hun eigen vaders en broeders niet verschoonden, van Daniël en vele anderen, die, om de wil van God te doen, hun eigen wil verzaakten.

(3) ... *het dragen van het kruis.*

Antwoord

Dit was mede ingesloten in God tot zijn God te hebben, en onderworpen te zijn. En 't is mede in het Oude Testament geoefend van Job in zijn lijdzaamheid, van David in 't verdragen van Simeï's vloek, en andere tegenheden. Psalm 39:10 [[Ps. 39:9](#)]. Van de kerk, [Klaagl. 3:27-28](#); [Micha 7:9](#). En 't is ook geboden, [Spr. 3:11](#).

(4) ... *Christus na te volgen.*

Antwoord

De wet eist God na te volgen, én in heiligheid, én in onderhouding van de Sabbat; Christus, die wet gehoorzamende, heeft ons een voorbeeld gegeven van navolging, zodat het één is: de wet te gehoorzamen, en Christus in heiligheid na te volgen. Deze zaak is in de wet bevolen, schoon het voorwerp in het Evangelie

geopenbaard wordt, zowel in het Oude Testament als in 't Nieuwe Testament Zie [Ex. 23:21](#). *Hoedt u voor Zijn aangezicht, en weest Zijner stem gehoorzaam.*

(5) ... *de wet eist geen bekering.*

Antwoord

De wet eist volmaakte liefde en heiligheid, dat verplicht een ieder, die door het overtreden van de wet van de heiligheid afgedwaald is.

Er zijn geen Evangelische raden.

XLI. De Papisten vernietigen het gebod Gods door hun inzetten, onder voorgeven van Evangelische *raden*; deze, zeggen ze, dat wel niet geboden zijn, maar nochtans aangetoond en aangegrepen worden, zodat hij niet zondigt, die ze niet doet; maar dat die ze doet, een groter heiligheid doet, dan in het doen van de wet, en alzo overtollige werken doet, welke bij hen zijn:

- s. De onthouding van het huwelijk.
- t. De blinde gehoorzaamheid.
- u. De vrijwillige armoede.
- v. Het kloosterleven, enz.

Antwoord.

Wij daarentegen staan wel toe, dat er in zichzelf middelmatige zaken zijn, die men doen en laten mag; maar als men ze doet of laat, dan zijn ze niet meer middelmatig; maar men moet ze doen op die manier en tot dat einde in de wet voorgeschreven, en in het doen is geen meerdere heiligheid dan in het laten, en daar is geen meerdere heiligheid dan in andere zaken, die uitdrukkelijk geboden of verboden zijn in de wet. Maar dat iets bij de wet zou gevoegd zijn, bij wijze van Evangelische raden, en dat niet naast middelmatige zaken, maar naast morele of zedelijke zaken, en dat die meerder heiligheid zouden zijn, en meerder heerlijkheid zouden verdienen, dat verwerpen wij geheel. Er zijn geen Evangelische raden. Want:

Bewijs 1.

Gelijk er geen overtreding is, daar geen wet is, zo is er ook geen deugd, daar geen bevel is; doet men dan iets, daar geen bevel is, zo zijn het mensenzetningen, van welke gezegd wordt: [Matth. 15:9](#), *Te vergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn.*

Bewijs 2.

De wet is volmaakt, gelijk getoond is, en eist de allerzuiverste volmaaktheid, [Matth. 22:37](#). Daarom kan er noch deugd, noch ondeugd zijn, die niet geboden of verboden is.

Bewijs 3.

Sommige, die zij Evangelische raden noemen, zijn wel uitdrukkelijk geboden, als:

- a. zijn vijanden lief te hebben.
- b. Verdragen van kruis.
- c. Lijdzzaamheid in het verdragen van ongelijk.

- d. Reinheid.
- e. Verlaten van alles, en armoede te lijden om de naam van Christus.
- f. Gehoorzaamheid en onderwerping aan elkaar, ieder in zijn rang en trap.

Andere, die zij als Evangelische raden aanprijzen, zijn wel uitdrukkelijk *verboden*, als:

- (x) Hun blinde gehoorzaamheid aan mensen; want men mag niemand onderworpen zijn, dan in de Heere, naar de bekende wil van God, zodat men de Heere daarin dient: [Eféze 5:21](#). Elkaar onderdanig zijnde in de vreze Gods. [Eféze 6:7](#). Dienende met goedwilligheid de Heere, en niet de mensen. [1 Kor. 7:23](#) ... wordt geen dienstknechten van de mensen.
- (y) Hun onthouding. God geeft allen mensen de gave van onthouding niet, [Matth. 19:11](#); [1 Kor. 7:7](#). Die de gave van onthouding niet hebben, wordt geboden te trouwen, [1 Kor. 7:36](#). En de mens, 't zij getrouwd of ongetrouwd, moet rein zijn, [1 Thess. 4:4](#).
- (z) Hun vrijwillige armoede. God wil niet dat men zijn goederen verkwist, zonder nood wegwerpt, of zo aalmoezen geeft, dat men zelf dan van aalmoezen moet leven. De apostel vermaant, dat een ieder werkende zijn eigen en niet gebedeld brood ete, [2 Thess. 3:12](#). Als Christus te belijden, en zijn goed door vervolging te verlaten, tegen elkaar staan, dan is het de plicht om Christus' wil alles te verlaten, [Matth. 10:37](#). Dus hebben wij gezien, dat al hun Evangelische raden, óf geen raden maar geboden zijn, óf maar eigenwillige godsdienst is tegen het bevel Gods.

Tegenwerping 1.

XLII. Niet te trouwen is in de wet niet bevolen; maar door een Evangelische raad aangeprezen. [1 Kor. 7:25](#), [40](#), *Aangaande de maagden nu, heb ik geen bevel des Heeren: maar zij is gelukkiger, indien zij alzo blijft, naar mijn gevoelen.*

Antwoord

Paulus wenst vers 7, dat alle gelovigen, in die omstandigheden des tijds de verdrukking, waren zoals hij, dat is, dat ze de gave van onthouding hadden, en niet genooddaakt werden te trouwen, en naar gelegenheid des tijds het konden laten en doen. Hij geeft tot een reden, omdat er tijden van grote vervolgingen op handen waren; want dan getrouwd te zijn, geeft vele bekommelingen en tentatiën, ten opzichte van zijn gade en kinderen; maar ongetrouwd zijnde, was men van alle die vrij. Daarom raadde hij ongetrouwd te blijven, als men de gave van onthouding had, niet omdat het een heiliger staat was dan de andere, maar om de aanstaande nood gemakkelijker vers 26, *Ik houde dan dit goed te zijn om de aanstaande nood.* vers 28, *Doch dezulken zullen verdrukking hebben in het vlees.* De ongetrouwden achtte hij in die tijd gelukkiger, dat is, dat ze het gemakkelijker zouden hebben in zulke tijden van vervolging, gelijk eens ieders oordeel dat moet toe temmen. Dat hij zegt, dat hij daarvan geen bevel des Heeren had, daarmee verklaart hij, dat hij daarvan geen uitdrukkelijk bevel had, wat in geval van vervolging omtrent het trouwen of niet trouwen te doen of te laten was, en dat men daarom in zo'n geval op 't voorzichtigste moest handelen, en dat hij oordeelde 't voorzichtigste te zijn niet te trouwen in zo'n tijd. Hij verklaart, dat hij

de Geest had, vers 40, en dat hij door de Geest licht en wijsheid had om te oordelen, wat in zo'n geval best was. Zodat dit niets geeft voor hun Evangelische raden. De wet eist voorzichtigheid.

Tegenwerping 2.

De apostelen zijn ongetrouwd geweest.

Antwoord

Wat dan? Derhalve, alle mensen moeten ongetrouwd leven? of de dochters moeten niet trouwen? of de predikanten moeten ongetrouwd zijn? of zij moeten hun vrouwen verlaten, schoon dat God het verlaten haat? [Mal 2:16](#). En schoon hij, die getrouwd is, geen ontbinding moet zoeken, [1 Kor. 7:27](#). Of het ongetrouwd zijn is heiliger dan het getrouwd te zijn? Wie kan dit samen knopen? Behalve dat, alle apostelen zijn niet ongetrouwd geweest: [1 Kor. 9:5](#), *Hebben wij niet macht, om een vrouw, een zuster zijnde, met ons om te leiden, gelijk ook de andere apostelen, en de broeders des Heeren en Cefas?* wiens vrouwsmoeder de Heere Jezus genas, [Matth. 8:14](#).

Tegenwerping 3.

[Matth. 19:12](#). *Er zijn gesnedenen, die zichzelf gesneden hebben, om het koninkrijk der hemelen.*

Antwoord

De Heere Jezus spreekt van zulken, welke de gave van onthouding hebbende, voornemen niet te trouwen, zo lang zij de gave van onthouding hebben, opdat zij te vrijer God mogen dienen, en in tijden van vervolging te minder belemmerd mogen zijn, gelijk blijkt uit [Matth. 19:11-12](#). Wat geeft dit voor hun kloosterbeloften?

Tegenwerping 4.

[Jesaja 56:3-5](#), *Waar een heerlijke belofte gedaan wordt aan de gesnedenen; om dan die heerlijke beloften te verkrijgen, zo moet men ongetrouwd blijven.*

Antwoord

De tekst spreekt van de zodanigen, die tegen hun dank ontmand waren, en geen kinderen konden krijgen, dat geen bijzondere zegen is. De zegen wordt over hen niet uitgesproken, omdat zij gesneden waren; maar als ze de Heere zouden dienen, dat ze dan van de Heere niet versmaad zouden worden, gelijk ze van de mensen veracht werden; en in de vergadering niet mochten komen, [Deut. 23:1](#).

Tegenwerping 5.

[Matth. 19:21](#), *Zo gij wilt volmaakt zijn, ga heen, verkoop wat gij hebt, en geef het de armen, en gij zult een schat hebben in de hemel.* Hieruit blijkt, dat de vrijwillige armoede een grote trap van volmaaktheid is.

Antwoord

Christus zegt niet, dat daarin de volmaaktheid was; maar Hij spreekt de jongeling aan, die zich inbeeldde, dat hij volmaakt was. Christus had macht om te gebieden, die beval het hem, en hij had moeten weten, dat Christus de Messias, en alzo God was, en hij had moeten gehoorzamen; zodat het geen Evangelische raad was, maar een bevel. Niet een bevel aan alle mensen was dit, maar een bijzonder bevel

aan deze, om hem te overtuigen, dat hij niet volmaakt was, maar een afgodendienaar van zijn goed. Als er [Markus 10:21](#) gezegd wordt, *dat Jezus hem beminde*, dat was niet, omdat hij alles verkocht; want dat deed hij niet; maar om zijn oprechte begeerte, om zalig te worden; daar hij nochtans de weg niet kende, gelijk er gezegd wordt: *Eén ding ontbreekt u*. Dat wil niet zeggen, dat hij zo ver volmaakt was; maar 't is naar zijn inbeelding verondersteld, om hem te tonen, dat hem nog alles ontbrak, namelijk, gehoorzaamheid en geloof in Christus.

De mens kan de wet niet volmaakt onderhouden.

XLIII. Of de mens de wet Gods volmaakt kan volbrengen?

De Papisten zeggen ja, en daarenboven nog overtollige werken doen. De Socinianen zeggen mede ja.

Wij daarentegen zeggen: nee; 't blijkt:

Bewijs 1. Uitdrukkelijke teksten.

[1 Kon. 8:46](#), *Geen mens is er, die niet zondigt*. Psalm 19:13 [[Ps. 19:12](#)], *Wie zou de afdwalingen verstaan?* [Psalm 143:2](#), *Niemand die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn*. [Spr. 20:9](#), *Wie kan zeggen: ik heb mijn hart gezuiverd, ik ben rein van mijn zonde?* [Jak. 3:2](#), *Wij struikelen allen in vele*. [1 Joh. 1:8](#), *Indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zo verleiden wij ons zelf, en de waarheid is in ons niet*. In deze plaatsen spreken de heiligen, én van 't volk van God, én van zichzelf, en verklaren, dat niemand volmaakt is, maar dagelijks zondigt.

Uitvlucht

Deze plaatsen zijn hooggaande en verheffende wijzen van spreken uit nederigheid, en spreken van zondetjes, die niet te rekenen zijn, van struikelingetjes, of de heilige mannen spreken zo van onbekeerden, welker persoon zij voor die tijd aandoen, en van 't gewone gros van de mensen; maar dat zegt niet, dat men niet volmaakt zou kunnen zijn, en dat velen niet volmaakt zijn.

Antwoord

Zulke praatjes zijn enkele onwaarheid, 't laat zich zo zeggen; maar zij worden bestraft van de teksten zelf. Zonden zijn zonden, of ze kleiner of groter zijn, die in één struikelt, die is schuldig aan alle; de Schrift kent geen vergeeflijke zonden.

Bewijs 2.

Uit de voorbeelden van de heiligen: Indien iemand in dit leven tot de volmaaktheid kwam, zo moesten zodanig geweest zijn; Noach, Abraham, Job, David, Jesaja, Jeremia, Paulus, Jakobus, Petrus, Johannes; doch dezen zijn niet volmaakt geweest, hun gebreken worden in de Schrift aangetekend. Wie is er, die zich boven die heilige mannen verheffen durft? En zo onder het pausdom volmaaktheid was, zo moest men die vinden in de paus, de kardinalen, bisschoppen, enz. Doch indien zij volmaakt waren, zo was het tijd, dat ze hun biechtvaders de zak gaven, en dat ze geen zielmissen voor zodanigen meer doen; want hiermee belijden ze dat ze niet volmaakt zijn.

Bewijs 3. Strijd tussen vlees en geest.

Dit blijkt uit de strijd tussen vlees en geest in de besten: [Rom. 7:23-24](#), *Maar ik zie een andere wet in mijn leden, welke strijdt tegen de wet van mijn gemoed, en*

mij gevangen neemt onder de wet der zonde, die in mijn leden is. Ik, ellendig mens! [Gal. 5:17](#), Want het vlees begeert tegen de Geest, en de Geest tegen het vlees; en deze staan tegen elkaar, alzo dat gij niet doet, hetgeen gij wilde. Waar een strijd is, daar zijn twee partijen: vlees en geest; waar vlees is, daar is geen volmaaktheid.

Bewijs 4. Men moet bidden om vergeving.

Uit de noodzakelijkheid om dagelijks te bidden om vergeving van zonden. [Matth. 6:12](#), *En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.* Al deze beden in 't gebed des Heeren moet men dagelijks bidden; is 't niet met die woorden, immers de zaken; dagelijks moet men vergeven zijn schuldenaren, dagelijks bidden om dagelijks brood, en zo dan ook dagelijks: vergeef ons onze schulden. Moet dit het dagelijks werk zijn, zo doet men ook nog dagelijks zonden; waar geen zonden meer zijn, daar houdt het bidden om vergeving op.

Tegenwerping 1.

XLIV. Velen worden gezegd volmaakt te zijn. [1 Kor. 2:6](#), *Wij spreken wijsheid onder de volmaakten.* [Filip. 3:15](#), *Zo velen dan als wij volmaakt zijn.* [Hebr. 5:14](#), *Maar der volmaakten is de vaste spijs.* Doet hierbij de voorbeelden van degenen, die gezegd worden volmaakt geweest te zijn, als Noach, [Gen. 6:9](#); Job, [Job 1:1](#); David, [Psalm 119:10](#); Hizkía, [Jes. 38:3](#); Zacharias en Elisabeth, [Lukas 1:6](#).
Antwoord

- (a) Dat deze genoemden in alle delen en trappen niet volmaakt zijn geweest, blijkt uit de zonden, die van ieder derzelve aangetekend zijn, zodat door hun volmaaktheid oprechtheid verstaan wordt.
- (b) Er is een volmaaktheid van de delen, welke is oprechtheid in alles, en staat tegen onoprechtheid en geveinsdheid over; zo'n volmaaktheid staan wij gaarne toe, ja hij is geen gelovige, die deze niet heeft; want dat is het nieuwe schepsel, [2 Kor. 5:17](#), de goddelijke natuur, [2 Petrus 2:4](#). Maar tot de trap van de volmaaktheid geraakt niemand in dit leven, gelijk getoond is, en ook uit de tegengeworpen voorbeelden zelf blijkt.
- (c) Er is een volmaaktheid in vergelijking met anderen, die zo ver niet gekomen zijn: zo zijn de vaders naast de jongelingen en kinderen, [1 Joh. 2:13](#). Van die spreekt de apostel in de aangehaalde teksten.

Tegenwerping 2.

Christus' juk is licht, zijn geboden zijn niet zwaar: [Matth. 11:30](#). *Want Mijn juk is zacht, en Mijn last is licht.* [1 Joh. 5:3](#) ... *Zijn geboden zijn niet zwaar.* Dienvolgens kan een mens gemakkelijk volmaakt worden.

Antwoord

- (r) Dat aan een man licht is, is wel een kind zwaar en onmogelijk te dragen. Hetgeen Adam gemakkelijk was vóór de val is na de val onmogelijk.
- (s) De wet in zichzelf is heilig, rechtvaardig en goed, in dezelve is geen onmogelijkheid; maar de zwaarheid is aan de zijde des mensen, die zichzelf in staat gebracht heeft van niet te kunnen.
- (t) De wet is licht ten opzichte van de lust en de liefde, die de Godzaligen daartoe hebben; 't is niet tegen hun wil, dat zij aan de wet gehouden zijn; maar zij zijn

blij dat God hun wat beveelt, dat zij God ergens in dienen mogen. De wet is hun vermaak, hun harten vrolijkheid, hun gezang. [Psalm 119](#). Dat men met lust doet, valt niet zwaar, schoon dat men het niet volmaakt doet.

- (u) De wet komt niet voor als een voorwaarde van het verbond der werken, als dreigende de vloek, maar als een liefelijke regel: daarom is zij hun niet zwaar, niet lastig, niet verdrietig, maar licht en vermakelijk, schoon zij overal in feilen.

Tegenwerping 3.

God eist de volmaaktheid, zo kan men ze dan ook verkrijgen; want God eist geen onmogelijke dingen.

Antwoord

- (n) Dat wordt geëist van alle mensen, zo kunnen dan ook alle onbekeerden de wet volmaakt onderhouden, dat toch partijen niet zullen toestaan.
- (o) God had de menselijke natuur volmaakt geschapen; zo mag Hij dan de volmaaktheid eisen, schoon de mens zichzelf in een staat gebracht heeft van niet te kunnen wegens zijn blindheid, boosheid en onmacht.
- (p) De volmaaktheid is het einde, de mens voorgesteld; God wekt zijn kinderen op, daarnaar te trachten; die daar naast aan komt, die is er het best aan; maar dat zegt niet. dat de mens in dit leven tot de uiterste trap van volmaaktheid kan geraken. Een Godzalige zal de volmaaktheid, hem voorgesteld, ook zeker bekomen: niet hier, maar na dit leven. Nu zegt en doet hij als Paulus. [Filip. 3:12](#), *Niet dat ik het alreeds gekregen heb, of alreeds volmaakt ben; maar ik jaag ernaar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Christus Jezus ook gegrepen ben.*

Men kan met het geheel of ten dele onderhouden, de hemel niet verdienen.

XLV. Of men met het onderhouden van de wet, of een gedeelte daarvan, de hemel of iets verdienen kan?

De papisten zeggen in 't gemeen ja op deze vraag. Zij zijn onder elkaar in twist op wat manier de goede werken verdienen. Zij stellen tweeërlei verdiensten.

- (www) Meritum congrui, een verdienste van gepastheid, of *welvoegendheid*; daardoor verstaande, als een mens een goed werk door enkele vrije wil of eigen kracht, zonder van goddelijke genade geholpen te worden, doet, dat het dan Gode past en betamelijk is, de mens, zijn best doende, genade in te storten.

- (xxxx) Meridum condigni, een verdienste van *gelijkwaardigheid*; daardoor verstaande, dat de mens een goed werk, door de kracht van zijn vrije wil, geholpen zijnde van de goddelijke genade, doende, door de inwendige waardigheid van het werk, de hemel verdient, zodat er is een evenredigheid of overeenkomst tussen het werk of het loon.

Sommigen zeggen, dat de goede werken de hemel verdienen door de inwendige waardigheid van het werk, al was er geen belofte of gedrag tussen God en de mens, in welke God aan de goede werken de hemel is belovende.

Anderen stellen de kracht van verdiensten niet in de inwendige waardigheid van het werk, 't welk door de hulp van de goddelijke genade gedaan wordt; maar in

het gedrag, in 't welk God aan de goede werken de hemel belooft.

Anderen zeggen, dat de goede werken de hemel verdienen, noch ten opzichte van het een, noch van het ander alleen, maar door beide samengevoegd, en vatten het zo, dat de hemel van God als een prijs wordt opgehangen, belovende aan degenen, die goede werken doen, dat zij dezelve zullen bekomen, en dat de mens dan werkende, door de inwendige waardigheid van het werk, volgens de rechtvaardigheid Gods, de hemel verdient.

De Socinianen spreken van *acceptatie*, dat God, een gedeelte voor vol aannemende, de mens, al is hij niet volmaakt, om de goede werken de hemel geeft.

Antwoord.

Wij daarentegen zeggen, dat de goede werken aangenaam zijn bij God, dat God dezelve uit genade belooft, dat de mens beide moet in 't oog hebben, en door beide aangezet worden tot het betrachten van goede werken, en dat God verordineerd heeft, dat Hij degenen, die zalig zullen worden, door de heiligheid en goede werken, als door een weg, daartoe wil geleiden, zodat de mens geen zaligheid te verwachten heeft, zolang hij niet is op de weg van de heiligheid. En dat God de door Christus verdiende hemel aan degenen, die Hij heiligt, beloofd hebbende, die ook, volgens zijn, waarheid, geven zal, en omdat Hij getrouw is, het ook recht en rechtvaardig is dat Hij die geve; maar wij ontkennen, dat de goede werken verdienen door enige van hun inwendige waardigheid. Dit blijkt:

Bewijs 1. **De voorwaarde van verdienen.**

XLVI. Al wat door inwendige waardigheid verdienen zou, moet deze voorwaarde hebben, die ieder zal moeten toestaan.

- 't Moet iets zijn, dat men niet gehouden was te doen, en dat in onze eigen vrije wil was, of men het doen wilde of niet, zodat men het zonder zonde zou mogen nalaten.
- Dat het ons eigen werk zij; want hetgeen men van die, bij welke men verdienen zou, ontvangt, daarmee kan men bij hem niet verdienen.
- Dat het moet volmaakt zijn, en alleszins zonder enige smet.
- Dat het moet overeenkomstig zijn met het loon; zo men meer krijgt dan het werk waardig is, dat is een geschenk en geen verdienste.

Nu, onze werken zijn:

- niet in onze eigen keur, men mag ze niet nalaten of men zondigt, en is men ze schuldig te doen, zo kan men daarmee niet verdienen: [Lukas 17:10](#). Alzo ook *gij, wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen u bevolen is, zo zegt: wij zijn onnutte dienstknechten; want wij hebben maar hetgeen wij schuldig waren te doen.* [Rom. 8:12](#).
- Onze goede werken zijn niet uit ons zelf voortkomende; in de natuur zijnde, kan men Gode niet behagen, [Rom. 8:8](#). De zodanigen zijn dood, [Eféze 2:1](#). Blind, [1 Kor. 2:14](#). Boos, niet willende, [Rom. 8:7](#). Onmachtig, en tot alle goed werk ondeugende, [Titus 1:16](#). Zo'n mens kan van zichzelf uit zijn eigen krachten geen goed werk doen; zal dan de mens iets goeds doen, het moet hem eerst gegeven worden: [1 Kor. 4:7](#). *Wie onderscheidt u? En wat hebt gij, dat gij niet hebt ontvangen? En zo gij het ook ontvangen hebt, wat roemt gij*

alsof gij het niet ontvangen had? [Filip. 2:13](#). Het is God, die in u werkt beide het willen en het werken, naar zijn welbehagen. [Jak 1:17](#). Alle goede gave, en alle volmaakte gift is van boven, van de Vader van de lichten afkomende. [2 Kor. 3:5](#). Niet dat wij van ons zelf bekwaam zijn, iets te denken, als uit ons zelf; maar onze bekwaamheid is uit God.

- *Onze werken, niet een enig is volmaakt, in de allerbeste zijn zulke gebrekkigheden van geloof, gehoorzaamheid, liefde, ijver, dat er staat: [Jesaja 64:6](#), *Al onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijk kleet.* [Rom. 7:18](#), *Ik weet dat in mij, dat is, in mijn vlees, geen goed woont; want het willen is wel bij mij, maar het goede te doen, dat vind ik niet.* Doet hierbij: zo de mens in één feilt, al is 't in de minste omstandigheid, zo is hij schuldig aan alle, [Jak 2:10](#).*
- *Daar is, noch daar kan geen inwendige ware evenredigheid of overeenkomst zijn tussen het werk van de mensen en de hemel; want tussen het eindige en oneindige, en tussen het tijdelijke en eeuwige is geen overeenkomst, [Rom. 8:18](#).*

Neemt dit nu eens alles bij elkaar, en wij zullen de sluitreden vinden. Al wat verdienen zal, moet iets zijn, dat wij niet schuldig waren te doen; dat moet ons eigen werk zijn; en uit onze eigen krachten voortkomen; dat moet volmaakt zijn; dat moet een evenredigheid hebben met het loon. Nu, de goede werken, tot alles, en alle volmaaktheid toe, zijn wij schuldig; zij komen niet voort uit onze eigen kracht, zij zijn geheel onvolmaakt en bezoedeld; daar is geen gelijkheid tussen ons werk en de hemel. Bijgevolg: onze goede werken kunnen de hemel niet verdienen.

Bewijs 2. De zaligheid is een geschenk.

XLVII. De zaligheid is een erfenis, een geschenk enkel uit genade, Dus wordt ze niet verkregen door verdienste. Zie dit: [Matth. 25:34](#) ... *beërft dat koninkrijk, dat u bereid is van de grondlegging van de wereld.* [Kol. 3:24](#). *Wetende, dat gij van de Heere zult ontvangen de vergelding van de erfenis; want gij dient den Heere Christus.* [Rom. 6:23](#), *De bezoldiging der zonde is de dood, maar de genadegift Gods is het eeuwige leven.* Indien de hemel door verdiensten verkregen werd, zo moest de tegenstelling zijn: gelijk de bezoldiging van de zonde de dood is, zo is de hemel de bezoldiging van de goede werken; maar de apostel toont het onderscheid met het ene een bezoldiging te noemen, en het andere een genadegift. Hij zegt niet, dat het werk, waarop de zaligheid gegeven wordt, een genadegift is, geheel niet, maar dat de zaligheid zelf een genadegift is.

Bewijs 3. Christus heeft de zaligheid volkomen verworven.

XLVIII. Christus is een volkomen Zaligmaker. Christus heeft de zaligheid voor de zijnen verdiend en verworven: [Joh. 10:28](#). *Ik geve hun het eeuwige leven.* [Heb 9:12](#), [15](#) ... *maar door Zijn eigen bloed, éénmaal ingegaan in het heiligdom, een eeuwige verlossing teweeggebracht hebbende En daarom is Hij de Middelaar des nieuwen testaments, opdat de dood daartussen gekomen zijnde, tot verzoening van de overtredingen, die onder het eerste testament waren, degenen, die geroepen zijn, de belofte van de eeuwige erve ontvangen*

zouden. [Hand. 4:12](#). *De zaligheid is in geen anderen.* Een van twee moest vaststaan: óf Christus heeft de hemel voor de zijnen niet verdiend, óf hun werken verdienen dezelve niet. Nu, Christus heeft hem verdiend, zo dan hun werken niet. En hoe zouden de werken verdienen? Of geheel, of ten dele? Zo geheel, dan was Christus geen Zaligmaker; zo ten dele, dan was Christus geen volkomen Zaligmaker. Nu, Christus is Zaligmaker en een volkomen Zaligmaker; zo helpen dan onze werken niet om de zaligheid, 't zij geheel, 't zij ten dele te verdienen.

Uitvlucht: Christus heeft verdiend, dat onze werken verdienen kunnen.

Antwoord

Dat is niets gezegd, en het ontknoopt de kracht van ons bewijs niet. Als Christus de hemel volkomen verdiend heeft, dan kunnen onze werken niet te pas komen om te verdienen, ofschoon Christus voor hen verdiend had, dat hun werken zouden kunnen verdienen. Wij ontkennen wel uitdrukkelijk, dat Christus verdiend heeft, hetgeen onze werken verdienen kunnen. 't Is een enkele dwaasheid dit te zeggen; want 't is zoveel als: uit Christus' verdiensten komen andere verlossers en zaligmakers voort. Zo blijft dan vast, dat de werken niet verdienen.

XLIX. Hiertegen worden vele tegenwerpingen voortgebracht, als:

- (l) Men wordt uit de werken gerechtvaardigd.
- (m) God heeft behagen in de goede werken.
- (n) Men zal uit de werken geoordeeld worden.
- (o) Men krijgt de zaligheid omdat men het waardig is.
- (p) De vergelding geschiedt om de werken.
- (q) De goede werken verdienen loon.
- (r) Zij zijn nuttig.

Zie het antwoord op deze tegenwerpingen in 't Eerste deel, hfdst. 34, Van de rechtvaardigmaking, § 29 enz.

Plichten.

L. Al dit boven verhandelde is niet om het maar te weten, maar om het te doen. Is dan de wet ons een volmaakte regel.

- (h) Leert de wet in haar uitbreiding en geestelijke zin verstaan. Bidt: *Ontdek mijn ogen, dat ik aanschouw de wonderen van Uw wet*, [Psalm 119:18](#). Leest ze over en wederom, zoekt in het Woord wat al onder de wet begrepen is, bemediteert, overpeinst gedurig de wet, totdat zij u klaar is, en gij een hebbelijkheid krijgt van de wet, zodat zij u gedurig voor ogen staat in al uw doen en laten, en dat gij gedurig van dat licht beschenen wordt.
- (i) Stelt u die wet gedurig voor, als de wil van God, keurt ze goed, hebt ze lief; onderwerpt u dezelve in gehoorzaamheid, en al wat gij doet en laat, doet het naar deze regel, houdt die in 't oog, gelijk een timmerman zijn teken.
- (j) Onderzoekt u dagelijks naar de wet, wat gebod gij overtreden, wat gebod gij gevolgd hebt, dat zal u klein maken. Gij zult daardoor voorzichtiger worden in de toekomstige tijd, het zal u doen bidden om de leiding des Geestes, en Jezus

zal u dierbaarder worden.

Hoofdstuk 3: Van het Eerste Gebod

Hoofdstuk 3

Van het Eerste Gebod.

De wet is aan de mens duister bekend.

Eer wij komen tot verklaring van ieder gebod in 't bijzonder, dienen enige zaken vooraf opgemerkt.

1. Gelijk God in de natuur des mensen de kennis van een Godheid heeft ingeschapen, zo ook de kennis van de wil Gods, doch beide zeer donker en in de mens geheel onvolmaakt, en zij worden door gedurig zondigen nog donkerder. Dat blijft in alle mensen, dat het kwade te laten en het goede te doen is; maar wat kwaad, en wat goed is, is in de een klaarder dan in de ander. De verstandigsten en deugdzaamsten weten niet alles, wat God de mens geboden en verboden heeft, noch de manier van die; Paulus zelf zegt: [Rom. 7:7](#) ... *Ja, ik kende de zonde niet dan door de wet; want ook had ik de begeerlijkheid niet geweten zonde te zijn, indien de wet niet zei: Gij zult niet begeren.*

De wet van de natuur is als een geschrift op een cijferlei geschreven, en met de hand wederom overgestreken, zodat hier en daar een zin, enige woorden of letters zijn gebleven, maar anderen zijn onleesbaar gemaakt. De Heidenen weten hier en daar een gebod, maar andere geboden, alsook de manier hoe zij gedaan moeten worden, zijn ten merendeel hun onbekend.

De wet is de regel, niet omdat de rede dezelve goedkeurt, maar omdat het de wil van God is.

De Heere heeft aan Zijn kerk de wet in de Tien Geboden volmaakt voorgesteld, daarnaar moeten de bondgenoten leven: zodat men het schemerlicht van de natuur niet moet stellen tot een rechter, welke geboden ons verbinden en welke niet, noch ook als een toetssteen of zij ons raken, of niet, en dat zij daarom ons verbinden, omdat de rede, dat is, het schemerlicht van de natuur, dat oordeelt, maar omdat God, als Wetgever, het gebiedt; en men moet uit de afgekondigde wet van Sinaï oordelen wat alle mensen, zo Heidenen als Christenen, moeten doen en laten, en wat de natuur en de rede hun hadden moeten leren wat zonde, wat deugd is. En ook zelf is de rede van God, en daardoor zegt God wat Zijn wil is, en dus moeten zelfs de Heidenen een zaak goed of kwaad oordelen, niet omdat de rede het hun zegt, maar omdat God het wil, en Hij hun zijn wil bekend maakt door de rede, dat is, het licht van de natuur.

Al wat God gebiedt is heilig.

II. God is heilig, daarom kan Hij de mens niet gebieden dan heiligheid. Sommige regels, die God de mens heeft voorgeschreven, zijn voortgekomen uit de enkele wil van God, zodat Hij ze had kunnen niet geven, en gegeven zijnde, zo zijn ze goed? en de mens is verplicht dezelve te doen, alleen omdat het de soevereine Gebieder alzo behaagt. Zodanig was het gebod aan Adam, van niet te eten van de boom der kennis des goeds en des kwaads. Zodanig waren de ceremoniële wetten; maar gelijk het uit de natuur van God en van het redelijke schepsel vloeit, dat het verbonden is Gode te gehoorzamen en geboden te hebben, waarin het schepsel Gode gehoorzame, zo vloeit het ook uit de natuur Gods, dat de mens zulke geboden hebbe, als in de Tien Geboden zijn vervat, en dat dit des mensen heiligheid zij; welke heiligheid is het beeld Gods, dit is, de overeenkomst met de mededeelbare eigenschappen Gods; zodat God die aan de mens, zo geschapen volgens zijn heilige natuur, niet kon niet geven, of het tegendeel gebieden, namelijk, dat de mens, naar zijn beeld geschapen, Hem zou haten, Hem niet dienen, of alleen lichamelijk dienen, Hem onteren, niet openbaar en gezamenlijk Hem aanroepen en verheerlijken, overheden en ouderen ongehoorzaam zijn, boosaardig, ontuchtig en onrein zijn, zijn naaste te beroven heimelijk of openbaar, zijns naasten eer te schenden, te liegen en een onvergenoegd hart te hebben, omdat men iets lichamelijks te vervullen. Want dat alles is tegen de heilige natuur Gods, welks beeld de volmaakte natuur des mensen droeg. Indien de mens nog volmaakt was, hij zou het alles klaar zien dat al de Tien Geboden en ieder derzelver, niet daarom een wet waren, enkel omdat God het zo wilt, maar om dat de wil van zulke wet te geven vloeide uit zijn heilige natuur, en omdat er een inwendige gerechtigheid in was, dat de heilige God aan de mens, naar Zijn beeld geschapen, zulke wetten gaf, en wilde geven. Waaruit dan volgt, dat God volgens Zijn heiligheid, de mens noch van gehoorzaamheid, noch van ongehoorzaamheid aan enig gebod van de tien ontslaan kan, en het tegendeel gebieden; want dan zou Hij Zichzelf, Zijn heiligheid verloochenen. Veel minder kan dan de mens zichzelf ontslaan van enig gebod, of de een mens de anderen, of de overheden de onderdanen; bestaat iemand dat te doen, hij kant zich tegen God. Hadden wij volmaakt licht, de vragen: *waarom zou God dat zo niet kunnen geboden hebben?* enz. zouden in het hart des mensen niet opkomen, en men zou zien, dat God nooit iemand ontslagen heeft van de gehoorzaamheid aan enig gebod, en alles wat het verdorven verstand daartegen mocht inbrengen, zou ras verdwijnen.

Onder die korte woorden is zeer veel begrepen.

III. De wet is volmaakt, en de mens, ook de herborene, is onvolmaakt, zo in 't verstand als in de wil, daarom heeft hij van node niet alleen te bidden: *Ontdek mijn ogen, dat ik aanschouw de wonderen van Uw wet*, [Psalm 119:18](#); maar hij moet ook naarstigheid aanwenden om te komen tot een grondiger kennis van de wet; opdat hij de heiligheid, daarin begrepen zie, en opdat hij zijn overtreding klaar kennende, zich daarover vernedere, en Christus' voldoening hoger achtte, en zuiverder daarnaar leve; daartoe is nodig, dat hij bij de woorden van de wet, in 't kort maar voorgesteld, niet staan blijve, en daarmee ophoude; maar dat hij nauw doorzoeke, wat al onder dat korte woord begrepen zij; daartoe is dienstig, dat hij deze regels tot zijn bestuur in het onderzoeken bij de hand hebbe.

Liefde.

1. De inhoud van de wet is liefde tot God en zijn naaste, [Matth. 22:37, 39](#); [Rom. 13:8-10](#). Daarom is het doen en laten niet genoeg, maar 't moet alles uit liefde geschieden. God en de naaste zijn niet in een en dezelfde trap samengevoegd; maar God is oneindig boven de mens, zo moet de liefde tot God ook hoger zijn dan de liefde tot de naaste; de liefde tot de naaste moet vloeien uit de liefde tot God. Als dan de liefde tot de naaste in de uitvoering staat tegen de uitvoering van de liefde tot God, zo moet in dat geval de uitvoering van de liefde tot zijn naaste wijken voor de liefde tot God. Vader en moeder moet men liefhebben, gehoorzamen; maar als in tijd van vervolging het aankleven aan hen ons verhindert in de belijdenis Gods, zo moet men ze in dat geval, en in die opzichte, niet in andere en geheel, niet kennen, maar laten varen.

Geestelijkheid.

2. De wet is geestelijk, [Rom. 7:14](#). *God is een Geest.* [Joh. 4:24](#). Daarom is het uiterlijk en lichamelijk doen niet genoeg; maar alles moet gedaan en gelaten worden met de ziel, met verstand, wil en hartstochten, en dat alles volmaakt, geheiligd en vergeestelijkt; 't beginsel moet volmaakt geestelijk zijn, en de manier en het einde, zodat lichaam en ziel in de gehoorzaamheid van de wet vereist worden. *Verheerlijkt God in uw lichaam, en in uw geest, welke beide Godes zijn,* [1 Kor. 6:20](#).

Een gebod bevat verbod en gebod.

3. Onder een gebod is een verbod begrepen, en onder een verbod een gebod. Hij heeft het zesde gebod niet voldaan, die niet doodt; maar hij moet naar zijn vermogen zijn naaste in 't leven behouden, in liefde en vrede met hem leven. Noch het achtste, als hij niet steelt; maar hij moet zijn goed bewaren, en hem daarin behulpzaam zijn. Noch het negende, als hij geen valse getuigenis geeft; maar 't sluit in zijn eer voor te staan.

Verbod verbindt altijd.

4. De gebiedende geboden verbinden altijd als er het voorwerp is; maar verbiedende geboden verbinden zonder uitzondering. Een wees kan zijn vader en zijn moeder niet eren; want zij zijn niet. Maar God en zijn naaste zijn er altijd, daarom is er geen geval, in 't welk hij zich niet wel naast een van beiden kan gedragen.

Uitgestrektheid.

5. Als er een deugd geboden wordt, en een ondeugd wordt verboden, zo worden meteen geboden en verboden alle deugden en ondeugden, die van dezelfde slag en soort zijn. De trap verandert de soort niet. Tot het uitwendige behoort ook het inwendige, en alle bewegingen als de grond van deugd en ondeugd. Tot doodslag behoort: haat, nijd, toorn, wraakgierigheid, en integendeel: liefde, toegenegenheid, vrede, goedaardigheid of goedheid. Tot overspel behoren alle onkuise bewegingen en daden en integendeel, alle reinheid van binnen en van buiten, en zorg dat zijn naaste niet onrein worde, maar rein leve.

De voorwerpen zijn God en de naaste.

IV. De inhoud van de wet is liefde, te welke opzichte de wet kan gezegd worden één te zijn. De voorwerpen zijn God en zijn naaste; hier vandaan wordt zij afgedeeld in twee geboden. [Matth. 22:40](#). Gelijk zij ook op twee tafelen beschreven is. Zij wordt uitgevoerd op tienderlei wijze, daarom wordt zij *genoemd de Tien woorden of geboden*, [Exod. 34:28](#); [Deut. 10:4](#).

Hoe de twee tafelen onderscheiden zijn.

Over de tafelen is de bedenking, omdat zij beide aan beide zijden beschreven waren, of er geen onderscheid gemaakt was in de geboden, en of zij alle doorlopend al vervolgens geschreven waren, en als er zo veel op de een tafel geschreven was als er op kon staan, of dan op de andere tafel het volgende geschreven was, zonder bij een gebod op te houden, omdat het tweede en vierde gebod zeer lang zijn: doch dit is geheel niet te geloven; want dan kon het alles wel op éne geschreven zijn geweest. Dat op iedere tafel vijf geboden zouden zijn geschreven geweest, is ook niet te geloven. Maar het blijkt, dat de geboden in iedere tafel onderscheiden zijn ten opzichte van hun inhoud, en dat die, welke opzicht hebben op God, en de vier eerste zijn, op de eerste tafel geschreven zijn, en dat de geboden, die opzicht hebben op zijn naaste, en de zes laatste zijn, geschreven zijn op de tweede tafel.

- (l) Dit is te zien uit [Matth. 22:38-39](#). Waar de Heere Jezus de tafelen onderscheidt naar haar inhoud en opzicht op God en zijn naaste.
- (m) Uit [Ef. 6:2](#), waar het vijfde gebod het eerste gebod met een belofte genoemd wordt. Dit kan niet zien op alle geboden; want het tweede en het vierde hebben ook beloften, Dus is het te verstaan van het eerste gebod van de tweede tafel.
- (n) [Matth. 19:18-19](#). Waar de geboden van de tweede tafel verhaald worden, en geen van de eerste, en onder die wordt het vijfde opgeteld.

De Papisten, opdat hun beeldendienst voor het gewone volk te meerder bedekt zou blijven, dat het afgoderij is, versteken het tweede gebod onder het eerste, en maken er één gebod van, en stellen drie geboden op de eerste tafel, 't welk de Luthersen ook navolgen. En opdat zij het tiental wederom vol zouden maken, zo delen zij het tiende gebod in twee, en stellen op de tweede tafel zeven geboden.

Het tweede gebod is een onderscheiden gebod.

V. Dat het tweede gebod een onderscheiden gebod is van het eerste, blijkt:

- (61) Omdat elk een gehele andere zaak gebiedt, en elk een geheel ander voorwerp heeft. Het eerste zegt wie te eren en te dienen is; het tweede op welke manier God te eren en te dienen is; daarom is 't dat men zondigen kan tegen het een, en niet zondigen tegen het ander; men kan de ware God dienen op een wijze, die Hij niet geboden heeft, en die hem mishaaft.
- (62) Daarom wordt het met nadruk als afgescheiden van het eerste, en een gebod op zichzelf voorgesteld, [Deut. 4:23](#).
- (63) Dan waren er maar negen geboden, omdat het tiende gebod niet kan in

twee geboden gescheurd worden.

Want:

- (f) Paulus besluit het in een, als een verbiedende begeerlijkheid, [Rom. 7:7](#).
- (g) De wet wordt verhaald, [Exod. 20](#) en [Deut. 5](#). In de ene plaats staat de begeerlijkheid van des naasten huis vóór, en in de andere plaats de begeerlijkheid van des naasten vrouw, 't welk toont dat het gebod ziet alleen op de begeerlijkheid, evenveel tot welk voorwerp.
- (h) Dus was het dan onzeker welk het negende en welk het tiende gebod was, 't welk met de wijsheid en klaarheid van spreken van de Wetgever niet overeenkomt.
- (i) En ook worden die twee niet afgescheiden met een punt, waarmee ieder gebod van het andere onderscheiden wordt, maar met een dubbelpunt, een teken dat de zaak nog niet afgesneden is. En dat geeft geen bewijs dat de woorden: *gij zult niet begeren*, herhaald worden. En dat in [Deut. 5](#) een ander woord, dat ook *begeren* betekent, gebruikt wordt, dat geschiedt dikwijls in Gods Woord, en het laatste is meermalen een verklaring en vergroting van het eerste; zo staat er in het tweede gebod: maken, buigen, dienen. Zo [Jozua 1:5](#), *Ik zal u niet begeven, en Ik zal u niet verlaten*, vers 6. *Zijt sterk en heb goede moed*.

De voorrede van de wet.

VI. De voorrede is zeer opmerkelijk en krachtig bewegende tot gehoorzaamheid. Drie bijzondere dingen zijn in dezelve aan te merken.

19. Wie Hij is, die de Wet geeft.

20. Wat betrekking de Wetgever heeft op die, aan welke Hij de wet geeft.

21. En een uitlokkende beweegreden.

1. Hij, die de Wetgever is, roept Zijn Naam uit, en toont met Zijn Naam Zijn gezag, om aandacht, eerbied en gehoorzaamheid te verwekken. *Ik ben JEHOVAH. Ik, die tot u spreek, Ik ben JEHOVAH, de eeuwige God, Die is, Die was en Die zijn zal. Ik ben de levende God, Die leeft van eeuwigheid tot in eeuwigheid, die alles en al wat leven heeft, het wezen en het leven heb gegeven, en die het alles door mijn invloed onderhoude en bestuure. Mij komt alle eer, dienst en gehoorzaamheid toe; 't is de zaligheid van de redelijke schepselen, Mij als JEHOVAH te kennen, eren, vrezen en dienen. Ik, JEHOVAH, ben de enige Wetgever, Die behouden kan en verderven. Daarom hoort, gij hemelen! en neem ter ore, gij aarde! want de Heere spreekt, [Jes. 1:2](#).*

2. De Heere voegt daarbij een woord, 't welk betrekking op de kerk, en verbintenis van de kerk aan Hem te kennen geeft. *Ik ben uw God. Ik, God, Vader, Zoon en Heilige Geest, heb u uitverkoren om Mij tot een volk des eigendoms te zijn; Ik heb u mijn verbond in de Zoon aangeboden, en u door de Heilige Geest gebracht onder de band van het verbond. Gij hebt Mij de hand gegeven, en zijt met Mij in het verbond ingegaan; gij hebt Mij verkoren tot uw God. Dus dan komt het Mij toe u wetten te geven tot uw besturing, en gij zijt verplicht door het genadeverbond Mij te gehoorzamen. Daarom neig de oren, gij hemel! en Ik zal*

spreken; en de aarde hore de redenen Mijns monds, [Deut. 32:1](#).

3. Hierbij wordt een beweegreden gedaan, genomen van de weldadigheid, die Hij hun zo onlangs bewezen had. *Die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid hebt. Gij waart vreemdelingen in Egypte; daar werd gij ten uiterste hard behandeld en verdrukt, en daar was geen uitkomst; maar Ik nam u bij de hand en verlost u door een sterke hand; Ik plaagde uw vijanden, en doodde ze in de Schelfzee; maar u leidde Ik droogvoets door dezelve, en stelde u in vrijheid, om u te geven dat gewenste land tot een erfbezitting; zult gij Mij dan niet vrezen, en naar Mijn stem niet horen? Dat is betamelijk, dat verbindt en verplicht.* [Lukas 1:74-75](#), *Dat wij, verlost zijnde uit de hand onzer vijanden, Hem dienen zouden zonder vreze, in heiligheid en gerechtigheid voor Hem, al de dagen onzes levens.*

't Eerste gebod.

VII. Nu komen wij tot verklaring van elk gebod in het bijzonder, en eerst van het eerste gebod, welks woorden zijn: *Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben.* Daar zijn geen andere goden behalve de Heere onze God. *Hoewel er ook zijn, die goden genaamd worden, het zij in de hemel, het zij op de aarde (gelijk er vele goden en vele heren zijn) nochtans hebben wij maar één God,* [1 Kor. 8:5-6](#).

- (k) De engelen worden *goden* genoemd, wegens een afstraling van God in zeker opzichte in hen, zo in heerlijkheid, kracht, wijsheid en anderszins, Psalm 8:6 [[Ps. 8:5](#)].
- (l) De overheden worden ook goden genoemd wegens de afstraling van God op hen, ten opzichte van de heerschappij over anderen, [Psalm 82:6](#).
- (m) En behalve dat, zo verzinnen de mensen schepselen, die ze eren en dienen als goden.
- (n) De duivel zelf *wordt de god van deze eeuw* genoemd wegens zijn geweld over de boze wereld, [2 Kor. 4:4](#).
- (o) En omdat de mens zo slaaft, zo bezorgd is over de buik om die zijn begeerte te geven, zo wordt de buik ook *god* genoemd, [Filip. 3:19](#). Deze allen worden hier verworpen om ze ook als God te eren, vrezen, dienen, vertrouwen, en het goede van hen af te wachten.

God verbiedt hier goden te hebben *voor Zijn aangezicht*.

God is onder Zijn volk tegenwoordig. Hij ziet op hen, en zij op Hem, en daarom verzwaart dat de zonde zeer, als ze geschiedt in Gods tegenwoordigheid; en hoe buitengewoner, klaarder, heerlijker die tegenwoordigheid is, hoe gruwelijker de zonde is. Geen zonde is verschrikkelijker, dan in de plaats, daar God gediend wordt, ander dat volk, in wiens midden God is, of iets anders in Zijn plaats te stellen, of naast God iets te hebben, dat men als God eert en dient.

In ieder gebod is iets, dat geboden en iets, dat verboden is, en zo ook in dit gebod; wij zullen derhalve voorstellen eerst de verboden zonden, en dan de geboden deugden. De verboden ondeugden zijn deze:

Atheïsme.

VIII. De eerste zonde is atheïsme, dat is, ongodisterij, godloosheid, losheid van God. Gelijk de redelijkheid, alzo is ook de kennis en erkentenis van een Godheid de mens ingeschapen. En gelijk de redelijkheid in de ene mens helderder is, en meer geoefend wordt dan in de anderen, en sommigen door dronkenschap, kwetsing van de hersenen, of andere ongesteldheid, zinneloos en gek zijn, en alle redelijkheid bijna schijnen verloren te hebben, zo is ook de natuurlijke kennis van God in de een helderder dan in de ander, en velen hebben dezelve door overgegeven godloosheid, en gedurig tegen dit licht te zondigen, of ook door twisten tegen een Godheid, zeer verdoofd, en bijna uitgeblust. Hoewel er altijd nog een vonkje in 't hart blijft, en nu en dan, ofschoon tegen hun wil, opwelt.

Tot dit atheïsme behoort ook God in vergetenis te stellen, Hem niet in erkentenis te houden, dat is, als men God zich niet gedurig vertegenwoordigt. En als men al aan Hem gedenkt, toch Zijn volmaakheden geen indruk en kracht op 't hart hebben, om daardoor afgetrokken te worden van zonde, en bewogen te worden tot alle gedrag, waartoe de volmaakheden van God ons verplichten in zijn liefde, vreze en gehoorzaamheid. In 't kort, 't zij langer of korter zo te leven, alsof er geen God was, of alsof God niet zo'n God was zoals Hij is. Zie van het atheïsme, Hfdst. 32. Deel I.

Afgoderij.

IX. De tweede zonde is afgoderij. Deze kan men tot drie hoofden brengen, namelijk, allerplompst, wat minder, en verfijnder.

(1) Plompe afgoderij

De plompe is, als men iets in de plaats van God stelt, of iets voor God houdt, eert en dient, alsof het God zelf was. Deze plompe afgoderij wordt zelf in het heidendom niet gevonden, die hun ondergoden wel hadden, maar boven die een Godheid erkenden, welke zij *als een onbekende God* dienden, [Hand. 17:23](#). *Nescio quis Deus: een God heeft de hemel en aarde gemaakt, maar ik weet niet wie Hij is*, zegt een heiden. En als de heidenen een beeld eerden en dienden, zo wisten ze wel, dat dit beeld God niet was; maar zij wilden God daardoor afbeelden, en achten, dat God in en bij dat beeld tegenwoordig was, en dat het Hem aangenaam was, dat zij hem daardoor dienden. Maar deze plompe afgoderij wordt in 't pausdom bedreven in de aanbidding van het ouweltje in hun mis, 't welk zij voor hun God zelf houden. Zij zelf bekennen, dat zo het ouweltje God zelf niet is, dat ze dan de gruwelijkste afgodendienaars van de wereld zijn. Gelijk ze zijn; want 't is God niet.

Mindere afgoderij

De afgoderij die wat minder plomp is, is als men naast de ware God iets stelt, dat men Goddelijke eer bewijst, zodanig was en is de afgoderij van de heidenen. Ziet hiervan [Rom. 1:25](#); [Gal. 4:8](#); [1 Joh. 5:21](#). Deze hadden eertijds hun Jupiter, Saturnus, Venus, en ontelbare anderen, die óf mensen zijn geweest, óf verzonnen zijn, en bij hen vergood waren. In navolging van hen hebben ook de Papisten, engelen, verstorvene mensen, of uitgedachten, die zij aanbidden, en godsdienstige eer bewijzen, als de paus hen heilig gesproken en onder het getal van de aan te bidden heiligen gesteld heeft.

X. Hierover is de vraag: ***Of engelen en verstorven heiligen aanbeden mogen en moeten worden?***

De Papisten maken onderscheid tussen latreia, douleia, en huperdouleia.

(t) Latreia, zeggen ze, is een dienst, die men alleen aan God moet doen.

(u) Douleia is een dienst, die men engelen en verstorvene heiligen moet bewijzen.

(v) Huperdouleia noemen zij een dienst, die wat hoger gaat dan de dienst van de engelen en heiligen, en welke zij aan de menselijke natuur van Christus, en de maagd Maria toebrengen.

Ze zeggen op de vraag: ja, dat men de engelen en heiligen met douleia, en de menselijke natuur van Christus, en de maagd Maria, met huperdouleia moet aanbidden om hulp, vergeving van de zonden, heiligmaking en zaligheid, en tonen het ook met hun praktijk.

De Socinianen, gelovende dat Christus niet is de eeuwige God maar alleen een bloot mens in natuur, bidden Hem aan, omdat Hij van God zo uitermate verhoogd, en tot een God gemaakt is; en om deze hun afgoderij te verbloemen, zo maken ze onderscheid tussen aanbidden en aanroepen. Aanbidden willen ze dat de Vader als de hoogste God moet bewezen worden, maar aanroepen willen ze dat minder is, en tot Christus mag en moet geschieden.

Antwoord rakende de onderscheiden van de Papisten.

Wij zeggen, dat die onderscheiding van de woorden maar een ijdel verdictsel is, zonder óf bij de Griekse schrijvers, óf in Gods Woord. Ja, zo men die woorden in hun oorsprong aanmerkt, zo zou *douleia* een veel hogere dienst zijn dan *latreia*; want *douleia* is een dienst, die de lijfeigenen doen aan hun heren, en *latreia* is een dienst, die een gehuurde knecht om loon doet. De Schrift kent zo'n onderscheid niet. Niet alleen moet God gediend worden met *latreia*, maar ook met *douleia*; zie alleen [Hand. 20:19](#), *Dienende* (Grieks: douleuoon) *de Heere met alle ootmoedigheid*. [Rom. 12:11](#), *Dient* (Grieks: douleuontes) *de Heere*. En het woord *latreia* betekent zowel de dienst van de schepselen als de dienst van God: [Hand. 7:42](#), *Dat zij het heir des hemels dienden* (Grieks: latreuein). [Rom. 1:25](#), *En het schepsel geëerd en gediend hebben* (Grieks elatreusan) *boven de Schepper*. Ja, de Schrift noemt het afgoderij met *douleia* te dienen, die van nature geen God zijn: [Gal. 4:8](#). *Diendet* (Grieks: edouleusate) *gij degenen, die van nature geen goden zijn*.

Zo weinig grond heeft ook de onderscheiding van de Socinianen.

Want én aanroepen én aanbidden wordt de Vader toegeschreven: [Matth. 4:10](#) en [Hand. 2:21](#), *Een ieder, die de Naam des Heeren zal aanroepen*. En ook Christus wordt zowel aanbeden als aangeroepen, [1 Kor. 1:2](#) en [Lukas 24:52](#), *Zij aanbaden Hem*. [Hebr. 1:6](#), *Dat alle engelen Gods Hem aanbidden*.

Wij zeggen, dat men de engelen moet erkennen te zijn verstandige, heilige, sterke, godsdienstige geesten, die God uitzendt tot dienst van de uitverkorenen, [Hebr. 1:14](#). Dat men zich in hun tegenwoordigheid eerbiedig en geschikt gedrage, en zich wachtte voor zonden en 't beledigen van de kinderen van God, [1 Kor.](#)

[11:10](#); [Matth. 18:10](#). Wij zeggen, dat men het leven, daden, strijden en overwinningen van de heiligen moet herdenken, anderen vertellen, en hun heilig voorbeeld tot navolging zichzelf en anderen moet voorstellen. Zie dit [Lukas 1:48](#); [Matth. 26:13](#); [Hebr. 12:1](#). Maar wij ontkennen met verfoeiing, dat men óf engelen óf heiligen enige godsdienstige eer mag en moet bewijzen. Dit tonen wij aldus:

Bewijs 1. **God alleen aan te bidden.**

XI. God alleen moet men aanbidden, met uitsluiting van alles, dat God niet is. [Matth. 4:10](#), De Heere uw God zult gij aanbidden, en Hem alleen dienen. Hier staan twee woorden, aanbidden, en dienen. Christus, op de eis van de duivel om hem aan te bidden, antwoordt dat men geen van beide, noch aanbidden, noch dienen mag, dan alleen de ware God; het woord alleen sluit alle schepselen uit.

Uitvlucht. Het woord *alleen* staat bij dienen en niet bij aanbidden. En dienen wordt uitgedrukt met *latreia* en niet met *douleia*.

Antwoord

109. Het woord alleen ziet op beide, en wordt niet bepaald tot dienen. 't Is in de gewone omgang en in de Schrift gebruikelijk, dat twee *verba*, (werkwoorden) met en samengevoegd, en bij 't ene een *adverbium*, (bijwoord) gevoegd, dat als bij beide gevoegd verstaan moet worden. Als men zegt: *ik wil dat gij mij dient en alleen gehoorzaamt*, dat is zoveel als: *ik wil dat gij mij alleen dient, en alleen gehoorzaamt*. Ziet dit in de Schrift, [Jozua 1:7](#), *Alleen wees sterk, en heb zeer goede moed*. Het woord alleen moet zowel bij: *heb goede moed* gevoegd worden, als bij: *wees sterk*, daar bij uitgedrukt staat. Zo moet ook hier het woord *alleen* zowel verstaan en gevoegd worden bij aanbidden als bij dienen. Die woorden worden niet met een tegenstellend woordje maar samengevoegd, als wanneer het meerder schijn zou hebben, maar met een samenvoegend woordje en, waardoor zelfs alle schijn wordt uitgesloten.
110. En dat hier het woord *latreuseis* staat, is van geen kracht, gelijk wij getoond hebben; te meer blijkt de nietigheid van die onderscheiding, omdat zelfs schepselen te dienen met *douleia* afgoderij is, [Gal. 4:8](#). Zodat men God alleen moet dienen én met *latreia* én met *douleia*.

Bewijs 2. **Zij zijn van nature geen God.**

XII. Men mag niemand godsdienstige eer bewijzen, die van nature God niet is, omdat het afgoderij is, [Gal. 4:8](#), *Maar toen, als gij God niet kendet, diendet gij degenen, die van nature geen Goden zijn*. Nu de engelen en heiligen zijn van nature geen goden; zo mag men ze, zelfs met *douleia*, welk woord hier staat, niet dienen.

Uitvlucht: *Paulus spreekt daar van heidense afgoden, en niet van engelen en heiligen.*

Antwoord.

Of deze voor hun bekering heidense afgoden dienden, of andere schepselen, dat onderscheidt de apostel niet; maar hij stelt een gewoon fundament, dat men niemand dienen mag, die van nature geen God is; die gewone regel moet op alle particuliere gevallen toegepast worden. Zal men aanbidden, en godsdienstige eer bewijzen, men moet zien of die welke men aanbidt en dient, van nature God is of

niet: zo niet, men mag 't niet doen, 't is afgoderij. Of het dan een Jupiter, of Petrus is, geen van beiden is van nature God, daarin zijn ze beiden gelijk, en daarom mag geen van beiden godsdienstig geëerd worden, hoewel die beiden onderscheiden worden, de een godloos, de ander heilig.

Bewijs 3. **Noch gebod, noch voorbeeld.**

XIII. In de gehele Schrift is noch gebod, noch voorbeeld, noch beloften van de engelen, of heiligen te aanbidden. God heeft alle godsdienst in het Woord in al zijn omstandigheden nauwkeurig laten beschrijven; maar van 't aanbidden van heiligen of engelen is er niet één woord te vinden. De godsdienstigheden van de Godzaligen zijn in grote getale beschreven, maar niet een enige heeft engelen of heiligen aanbeden; en werd iemand verrukt om het te doen, en misschien door dwaling, menende, dat het de Heere Jezus zelf was, hij werd bestraft en onderricht, [Openb. 19:10](#). God heeft overvloedige beloften gedaan aan degenen, die Hem aanbidden; maar niet één belofte is er te vinden voor de aanbidders van de heiligen. Dus is het enkel eigen willige godsdienst en afgoderij.

Bewijs 4. **Verboden.**

XIV. 't Is wel uitdrukkelijk verboden, [Kol. 2:18](#), *Dat dan niemand u overheerse naar zijn wil in nederigheid en dienst van de engelen.* [Openb. 19:10](#). *En ik viel neer voor zijn voeten om hem aan te bidden, en hij zei tot mij: zie dat gij dat niet doet; ik ben uw mededienstknecht.* Die dan mededienstknechten zijn, mag men niet aanbidden; de engelen en heiligen zijn mededienstknechten; zo mag men ze dan niet aanbidden.

Bewijs 5. **Hebben de vereiste hoedanigheden niet.**

De engelen en heiligen hebben die hoedanigheden niet, die vereist worden in degenen, die men aanbidt. Zij zijn niet alwetend en hebben geen bijzondere kennis van een ieders nood zij kennen het hart niet, of het oprecht is of niet, zij horen het verzoek niet. [Jes. 63:16](#), *Abraham weet van ons niet, en Israël kent ons niet. Zij hebben de macht niet om te helpen, zij willen ook niet aanbeden worden.* [Openb. 22:8](#). Zij zijn zelfs ook onze voorspraak of voorbidders niet, die is alleen de Heere Jezus, [1 Joh. 2:1](#). *Wij hebben één Voorspraak bij de Vader.* Zo is 't dan enkel afgoderij.

Tegenwerping 1.

XV. Men verzoekt wel van de gelovigen op aarde, dat ze voor ons willen bidden, veel meer mag men het doen aan de verheerlijkten in de hemel.

Antwoord:

Nergens zijn de Papisten zo onnozel in het bewijzen, dan in deze zaak, en de beeldendienst. Is dit hun geheel bewijs voor de dienst van de engelen en van de heiligen, gelijk het bijna is, hoe beschaamd behoren ze dan te zijn, dat ze op zo nietig een bewijs hun gehele dienst van de engelen en heiligen, en alzo afgoderij bouwen. Geeft een bevel; maar dat is er niet te vinden, en daarom moet men zich dus behelpen. En wat de zaak aangaat. Zijn ze tevreden met zo'n verzoek maar te doen aan de heiligen, als men doet aan een gelovige op aarde? Geheel niet. Men stelt ter ere van de heiligen feestdagen in, men buigt zijn knieën voor hen, men

vouwt de handen samen, men bidt hen godsdienstig aan om vergeving van zonden, om heiligheid, om de zaligheid, om hulp naar ziel en lichaam in leven en in sterven, men maakt ter ere van hen beelden, men stelt die op altaren men begiftigt hen met geschenken, men stelt verdiensten en aflat van zonden en straffen in het dienen van de heiligen, en tienmaal meer hebben ze te doen met de dienst van de engelen en heiligen als met de dienst Gods; wat gelijkenis dan heeft hun dienst van de heiligen met het verzoek van de gelovigen, om over een zeker geval voor en met hen te bidden, opdat God door velen verzocht zijnde, ook door velen gedankt mocht worden? Die twee hebben geheel geen samenhang. Men bidt elkaar hier niet aan, daar al. Dit is geboden, dat verboden. Hier kent men de nood en de begeerte, daar niet. Hier vertrouwt men niet godsdienstig op elkaar, daar wel. Dit behoort tot de tweede tafel, dat tot de eerste; zodat er geheel geen verband is, en daarom geen gevolg.

Tegenwerping 2.

XVI. [Exod. 32:13](#), *Gedenk aan Abraham, aan Izak en aan Israël, Uw knechten.* Hier neemt Mozes toevlucht tot die heiligen.

Antwoord:

Mozes bidt de heiligen niet aan, maar God, en brengt de Heere voor het verbond, dat Hij met hen gemaakt had, waarin zij ingesloten waren.

Tegenwerping 3

[Job. 5:1](#), *Tot wie van de heiligen zult gij u keren?* Daar wordt Job vermaand toevlucht te nemen tot de heiligen, zo mag men het dan doen.

Antwoord

Elifaz verklaart, dat hij bij de heiligen geen voordeel zou vinden. En hij verstaat daardoor niet de heiligen in de hemel, maar de heiligen op aarde, en verklaart, dat niet een van allen met Job in één gevoelen zou zijn.

Tegenwerping 4.

[Job 33:23-24](#). *Is er dan bij Hem een Gezant, één Uitlegger, één uit duizend, om de mens zijn rechte plicht te verkondigen: zo zal Hij hem genadig zijn, en zeggen: verlos hem, dat hij in het verderf niet nederdale; ik heb verzoening gevonden.* Hier wordt van een engel gesproken, en die wordt gezegd, hem genadig te zijn, hem te verlossen en verzoening gevonden te hebben; zijn de engelen zo, zo mag men het ook bij hen zoeken, en hen daarom bidden.

Antwoord

Hier wordt niet gesproken van een hemelse engel, een geest, dan zou Elihu niet gezegd hebben: één uit duizend; want de minste engel was tot dat werk bekwaam; maar daardoor wordt een uitmuntend leraar verstaan, die ook meermalen engelen genoemd worden, gelijk ook de Heere Jezus een engel genoemd wordt; zodat men uit het enkele woord engel niet besluiten kan, dat het een geschapen geest is. Deze uitmuntende leraar van God tot iemand gezonden, en daarom engel of gezant genoemd, zou de ellendige zijn rechte plicht bekendmaken, hoe hij zich in de bezoeking Gods had te vernederen, en zich te buigen onder Gods hand in stilheid. Dan staat er: *zou Hij*, dat is God, die in 't boek Job doorgaans Hij bij uitnemendheid genoemd wordt, *aan die vernederden* en wel onderwezenen

*genadig zijn, en Hij zou tot die gezant zeggen: verlos hem, versterk, vertroost, verkwik hem, gelijk verlossen, behouden de leraren meermalen wordt toegeschreven, [1 Tim.4:16](#); [Jak 5:20](#). Waartoe het woord der verzoening in hun mond gelegd is, [2 Kor. 5:19](#). De reden van zo'n last is: *Ik heb verzoening gevonden*, Ik heb Mijn eigen Zoon verordineerd tot een verzoening in Zijn bloed. Maakt hem dat bekend, en sterkt hem daarmee, en zijn geest zo verkwikt zijnde, zo zal ook zijn zwak lichaam hersteld worden.*

Zodat hier geheel niet gesproken wordt van een hemelse engel: Dus is het alles mis, wat ze hieruit voor de aanbidding van de engelen besluiten; dat blijkt te klaarder, omdat een engel de mens met God niet kan verzoenen, en daardoor van het verderf, de hel, niet kan verlossen. Dat is het werk van de Heere Jezus Christus alleen, daarom zou men eerder de Heere Jezus hier verstaan, hoewel wij achten dat dit de mening hier niet is. 't Is godslastering, de verzoening iemand anders toe te schrijven, en zo is 't afgrijselijke afgoderij, een engel op die grond aan te bidden.

Tegenwerping 5.

XVII. [Gen. 48:16](#). *Die engel, die mij verlost heeft van alle kwaad, zegene deze jongeren, en dat in hen mijn naam genoemd worde*. Hier is een uitdrukkelijke aanbidding van die engel, en Jakob wil, dat zijn naam in hen, dat is, van die jongeren zou aangeroepen worden. Hebr. jikkaree.

Antwoord

- (a) De engel is niet een geschapen engel; maar de Engel van het Verbond, in wiens binnenste de naam Jehovah is, [Exod. 23:21](#). Deze had Abraham, Izak en Jakob gezegend, en deze bad hij om een zegen over de twee kinderen van Jozef.
- (b) Jakob wilde niet, dat hij van die kinderen, noch in zijn leven, noch na zijn dood aanbeden zou worden; dat tonen de woorden niet, noch het Hebreeuwse woord *kara*, want het betekent, roepen, noemen. Maar hij wilde dat die twee gerekend zouden worden als zijn eigen kinderen, dat zij hen zouden noemen kinderen van Jakob en niet van Jozef, en dat zij ieder een stam zouden uitmaken, en een lot van erfenis in Kanaän hebben, zo wel als ieder van de andere kinderen van Jakob.

Relikwieën niet te eren.

XVIII. Omdat het dan afgoderij is, de engelen en de heiligen aan te bidden, zo is het dan een zotte afgoderij, de lichamen en overblijfselen van de heiligen, het kruis, waarvan zij toch het hout niet hebben, de zool van Maria's schoen, en diergelijke versierde dingen, enige godsdienstige eer aan te doen. 't Is waar, men moet de ware lichamen van de verstorvene heiligen niet bespotten, maar dezelve laten rusten in het graf; maar voor de levenden de doden te eren, [Jes. 8:19](#), de graven van de profeten te bouwen op zijn farizees, [Matth. 23:29](#). Dat is nergens bevolen, dat heeft geen belofte, dat is een zotte afgoderij; de wonderen die men hun toeschrijft, zijn verzonnen en leugen. Dat de dode in het graf van Elisa geworpen, zijn beenderen rakende, wederom levend werd, was maar voor dat geval, en God gaf dat tot hun bevestiging van de profetie door hem geprofeteerd dat Israël de Syriërs driemaal slaan zou, [2 Kon 13:17-20](#). Dat door het aanraken

van de zoom van Christus' kleeft de vrouw genezen was geworden, [Matth. 9:21](#), en dat de schaduw van Petrus, [Hand. 5:15](#), en de zweetdoeken en gordel van Paulus, waren tot genezing van de zieken, geschiedde bij het leven van hen, en niet na hun dood, en in die zaken was de klacht van genezing niet, maar 't waren alleen tekenen van de wonderen, die de Heere zelf en door de hand van de apostelen deed tot bevestiging van de leer. Maar daarom nu de overblijfselen van de heiligen godsdienstige eer te bewijzen, en in dezelve enige kracht te stellen, is buiten en tegen 't Woord.

(3) Verfijnde afgoderij.

XIX. Bij de allerplompste en wat minder plompe afgoderij van het Pausdom, nu weerlegd, voegen wij de derde afgoderij, die verfijnd is. Deze is het afhangen van, en het zien op de oorzaken of middelen, uit die te beginnen, en met zijn hoop, vrees en vertrouwen in die te eindigen, zonder op God te zien als de Alleengever van onze begeerten, zonder levendig te erkennen, dat de Heere de middelen geeft of onthoudt, zegenen moet, of in dezelve blaast. Als men met alle macht werkt om de gunst van mensen te bekomen, die ons onze begeerte zouden kunnen geven, of ons voordelig of hinderlijk zouden kunnen zijn. en dat zo hartelijk, dat men niet opmerkt, dat men in het zoeken van mensengunst zich tegen God bezondigt en zijn gunst verliest. Als men in het zoeken van zijn begeerte niet zuiver en alleen van God afhangt, en de middelen niet in geweten gebruikt, omdat God het bevolen heeft; maar stilletjes, alsof het van de middelen oorzaken komen of niet komen zou, en daarom daarnaar blij of droevig is, naardat de middelen voor of tegen schijnen. Mensenvrees, mensengunst, liefde tot mensen, liefde van mensen tot ons, zijn doorgaans de beginselen van afgoderij, en een wel van allerlei afgodische daden. Dus blijft men hangen in sterkten, soldaten, schepen, bondgenoten; in geld, vrienden, eigen verstand, kunst, kracht; in gerecht, drank, schoonheid, bevalligheid, pronkerij en in alles, waardoor men iets tracht te bekomen, of waarin men zijn rust, genoegen en blijdschap neemt. Zo vertrouwde Goliath in zijn sterkte. Asa op de medicijnmeester, Rabsake op zijn machtig heer, Simsom op Delila, enz. Dit alles is afgoderij; want God raakt uit het oog, Zijn voorzienigheid en bestuur wordt stil geloofend, en niet geloofd, en het schepsel wordt in de plaats gesteld.

Toverij.

XX. De derde zonde, in dit gebod verboden, is toverij, welke is door hulp van de duivel dingen te doen, die boven 't bereik van de kracht van de mens zijn, 't zij door een verbond met hem, 't zij enige dingen, bij hem tot tekenen gesteld, met weten en willen te gebruiken. Ik heb een voorbeeld te Stavoren, toen ik daar predikant was, gehad.

Een oprecht man, een lidmaat, met enige anderen, die daaraan gelegen was, wilden weten wie het sterfhuis, waarvan zij erfgenamen waren, beroofd had. De andere eerlijke lieden, mannen van goed verstand, zeiden wel gehoord te hebben, dat men het kon weten met een sleutel in zekere plaats van het testament te leggen, en dan het op zekere wijze te gebruiken. Zij stelden het in het werk en vonden daardoor de persoon. Zij deden hun uiterste best, ja geweld, om het boek en de sleutel met hun handen vast te houden; maar als zij de dief noemden, zo

wrong het zich uit hun handen, en draaide zich enige tijd rondom als een tol, en dat niet eens, maar dikwijls, en zo menigmaal als zij het deden. Zij vonden niet alleen de dief, maar door datzelfde middel ook de heimelijke plaats, waar het in een tuin begraven was. Deze mensen zeiden, dat zij geen beoging gehad hadden de duivel raad te vragen, maar, zij hadden alleen gehoord, dat men door dat middel het kon weten, en gebruikten het als een natuurlijke zaak.

De een vertelde het mij, zo ik meen de ander dag, als een historie, zonder te weten dat hij daar kwaad aan gedaan had, en als ik hem zijn zonde ontdekte en ernstig bestrafte, verschrikte hij zeer en vernederde zich diep, met belofte van nooit het weerom te plegen, verklarende in zijn oprechtheid, dat hij niet opgemerkt had, dat het kwaad was. Waaruit ik zag, dat de duivel ook zijn werk uitvoert als mensen, die geen oogmerk op hem hebben, zijn tekenen gebruiken, en van de weg van het Woord afwijken.

Dat er tovenaars zijn, en toverij is, is zo klaar uit de Heilige Schrift en ondervinding, dat hij waarlijk betoverd is van de duivel, die zijn zinnen verhard en verblind heeft, die zo stijf op hun vooroordeel en verblind verstand staan, en alle duivels en toverij loochenen, en het niet zullen geloven, totdat God de oordelen zal gebieden te tonen, dat het zo is, tot hun nadeel. Dat er tovenaars zijn, blijkt uit de Egyptische tovenaars, die hun staven in slangen veranderden en andere vreemde dingen deden, [Exod. 7:11](#) [Exod. 8:18](#). De tovenares te Endor, die Samuël in de schijn deed voorkomen, [1 Sam. 28:11](#). Simon de tovenaar, [Hand. 8:9-10](#). Elymas de tovenaar. [Hand. 13:6](#), [8](#). Dat blijkt ook uit de bevelen Gods, de tovenaars te doden, [Lev. 20:27](#); [Deut. 8:11-12](#) [Openb. 21:8](#). Dit leert overvloedig de ondervinding, zo in de mensen op een zonderlinge wijze te beschadigen, als in andere vreemde dingen te doen. Niet dat de duivel wonderen, die boven de natuur zijn, doen kan, dat eigent God Zich alleen toe, [Psalm 72:18](#). Maar hij weet de natuur van de tweede oorzaken, hij weet ze te gebruiken, en daardoor uit te voeren, dingen, niet die boven de natuur, maar boven des mensen kracht zijn, en omdat de mensen de oorzaken van zo'n werk niet kennen, zo is 't hun vreemd en wonderlijk; waarom de Friezen een tovenaar een tjoener, en een tovenares een tjoenster noemen, dat is, een die vreemde en wonderlijke dingen doet. *Tjoed* is wonderlijk, vreemd.

Dat toverij afgoderij is, blijkt daaruit, dat men God verlaat, van Hem het goede, of de vervulling van zijn kwade begeerten niet verwacht, en zich wendt naar de duivel, Gods vijand, om door hem zijn zin en wil te verkrijgen, volgens het bekende versje van Virgilius (Aen. VII. 312.): *Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo. Kan ik God niet bewegen, mijn zin te doen, zo zal ik de duivel te hulp nemen.*

Waarzeggerij.

XXI. De vierde zonde is waarzeggerij; als men verborgen, tegenwoordige, of toekomstige gebeurlijke zaken openbaart door hulp van de duivel, die de tegenwoordige verborgene weet, en uit de gesteldheid van de tweede oorzaken, die hij beter weten kan dan de mens, zulk of zo'n uitslag gist, en raadt hij 't niet, zo is 't mis. Ook kan hij vele dingen weten, die God in zijn Woord voorzegt heeft; ook openbaart God hem misschien deze of gene zaken tot een oordeel over de

mensen, die door het nakomen van zulke voorzeggingen te meerder aan de duivel geloven, [Exod. 8:12-13](#). In dit voorzeggen gebruikt hij doorgaans tekenen.

Mijn vader, zaliger gedachtenis, heeft mij verhaald, dat een jonkman te Makkum, waar hij predikant was, willende weten wie hij tot zijn vrouw zou hebben, de morgenster groette, met zulke plechtigheden die hem geleerd waren; ik zal ze niet noemen. Waarop een doodkist hem vertoond werd, waardoor hij zo verschrikt werd, dat hij te bed ging, en het dag wordende, mijn vader ontbood, en hem de gehele handeling vertelde, en na een dag of twee stierf.

Anderen gebruikten tekenen en voorzeggingen, en het nakomen is mij te Harlingen verteld van dezulken, die het zelf gebruikt hadden. Hiertoe behoort het voorzeggen uit de lijnen in de hand, uit het lezen en zoeken van de planeet, in welke men geboren is, en dergelijke; deze voorzeggingen zijn leugen en trekken het hart van God af tot de ijdelheden, waarom God bevolen heeft dezulken te doden. Zie [Lev. 19:31](#) en [Lev. 20:27](#).

Bijgeloof.

XXII. De vijfde zonde is superstitie, bijgeloof. Als men buiten het Woord van God enige bovennatuurlijke kracht of voorbeduiding stelt in natuurlijke dingen, en daarom een ontzag daarvoor heeft, ook zich daarmee troost of daardoor verschrikt wordt. Als:

(w) ontzag voor een houten beeld, dat niet durvende breken of verbranden;

(x) vrezende daardoor enig kwaad als 't zout op de tafel omvalt;

(y) op dromen acht geven;

(z) op 't vliegen en schreeuwen van de vogels;

(aa) koortsen afschrijven;

(bb) zegenen van tovenaars, wijwater, waskaarsen, kruisen, en dergelijke.

[Jer. 10:2](#), *Ontzet u niet voor de tekenen van de hemel.* [Lev. 19:26](#), *Gij zult op geen vogelgeschrei acht geven.* Dit zijn de hoofdzonden in dit gebod verboden.

Geboden deugden God kennen.

XXIII. De hoofddeugden in dit gebod geboden, zijn allereerst God recht kennen. 't Is niet genoeg te weten, dat er een God is, 't zij door de indruk in de natuur, 't zij door sluitredenen opgemaakt; maar de kennis, die hier geboden wordt, is die, in welke het beeld Gods bestaat. [Kol. 3:10](#), *Die vernieuwd wordt tot kennis, naar het evenbeeld Desgenen, die hem geschapen heeft.* 't Is dat inwendig en van nabij beschouwen Gods in zijn volmaakheden, door de verlichte ogen des verstands, waaruit alle heilige bewegingen vloeien; 't is de kennis waardoor Mozes zich vasthield als ziende de Onzienlijke, [Hebr. 11:27](#). Van welke Job zei: *nu ziet U mijn oog*, [Job 42:5](#). Van 't welk Paulus zei, [2 Kor. 3:18](#), *Wij allen met ongedekte aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd.* 't Is het wandelen in 't licht van Gods aangezicht, [Psalm 89:16](#). 't Is dat licht, wanneer de ziel met God omschenen wordende, in verwondering zichzelf verliest, in diepe eerbied zich voor Hem neerbuigt, in blijdschap verrukt, en in liefde brandende wordt.

Liefhebben.

XXIV. De tweede deugd is liefde tot God, welke bestaat in hoogachting en

verheffing Gods ver boven alle schepselen, die als niet verdwijnen in de toestemming van de zaligheden in God, in de blijdschap daarover dat God zo'n God is; in de zuivere genegenheid om gemeenschap met God te hebben, en in Hem en met Hem verzadigd te worden; in de gewillige onderwerping onder Hem, en vereniging met Zijn wil in leiden en doen; en in alles, wat men is, voor God te zijn met vrolijkheid. Dit is het grote Gebod, [Matth. 22:37](#) enz. Dit was Davids praktijk, Psalm 18:2 [[Ps. 18:1](#)], *Ik zal U hartelijk liefhebben*. Hiertoe wekt hij een ieder op, Psalm 31:24 [[Ps. 31:23](#)], *Hebt de Heere lief, gij al Zijn gunstgenoten!*

Vrezen.

XXV. De derde deugd is vreze Gods. Als de ziel God ziet in Zijn hoogheid, heerlijkheid en heiligheid, 't kan niet zijn, of de ziel bevindt in zich een beven wegens ontzag voor God, in een diepe ootmoed, in aanspraak tot God, in omgang met God, in een nauwkeurige omzichtigheid van niets te doen of te laten, dat tegen zijn wil is. Dat is 't dat David zegt, Psalm 22:24 [[Ps. 22:23](#)], *Ontziet u voor Hem, al gij zaad van Israël*. Psalm 34:10 [[Ps. 34:9](#)], *Vreest de Heere, gij Zijn heiligen*. [Psalm 33:7](#), *Laat de gehele aarde voor de Heere vrezen; laat alle inwoners van de wereld voor Hem schrikken*.

Gehoorzamen.

XXVI. De vierde deugd is gehoorzaamheid. Deze ontstaat uit erkenning van des Heeren hoogheid en gehoorzamenswaardigheid, en directe ondergesteldheid van zich onder God, en bestaat in de goedkeuring en blijdschap over die ondergesteld te zijn; in de gewillige aanbieding om alles te doen wat de Heere zal gelieven te gebieden: in het raad vragen over elk bijzondere zaak, *Heere! wat wilt, Gij dat ik doen zal?* In het vaardig aanvaarden van het werk, als de wil Gods, in het ijverig en volstandig uitvoeren van het werk; [Exod. 19:5](#), *Nu dan, indien gij naarstig van mij stem zult gehoorzamen*. [1 Sam. 15:22](#), *Gehoorzamen is beter dan slachtoffer*. [Exod. 24:7](#), *Al wat de Heere gesproken heeft, zullen wij doen, en gehoorzamen*.

Onderwerpen.

XXVII. De vijfde deugd is de lijdzame onderwerping onder de hand des Heeren, dat men gedurig God aanschouwende, ook Zijn soevereiniteit kenne en erkenne, en daaruit hoe betamelijk het is, dat alles zich onder Hem buige, en dat men met genoegen erkenne, *dat Hij die is, die doet naar Zijn wil met het heil der hemels en der inwoners van de aarde, en dat er niemand is, die zijn hand afslaan, of tot Hem zeggen kan: wat doet Gij?* [Dan. 4:35](#). Dus geeft men zich aan Hem over, opdat Hij volkomen naar zijn wil met ons handele, ons breke, make, trooste, zich verberge, voorspoed geve of tegenspoed, tot eer of tot verachting stelle, zonder met de Heere te twisten, of Hem reden af te eisen, waarom Hij zo met ons handelt, Zijn soevereine wil ons genoegen zijnde; en wetende en zich verzekerd houdende, dat al de wegen des Heeren met ons recht zijn. enkel wijsheid, enkel getrouwheid, enkel goedheid, en dat de uitkomst vrede zal zijn. Zo deed Job: [Job 1:21](#), *De Heere heeft gegeven, en de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd!* David: Psalm 39:10 [[Ps. 39:9](#)], *Ik ben verstomd; ik zal mijn mond niet opendoen; want Gij hebt het gedaan*. Zo ook, [1 Petrus 5:6](#), *Vernedert u dan*

onder de krachtige hand Gods.

Vertrouwen.

XXVIII. De zesde deugd is vertrouwen op de Heere, als men uit aanmerking van de volmaaktheden Gods, als zijn Verbondsgod, afziet van alles, 't welk ons schijnt kwaad of goed te kunnen doen, te helpen of te hinderen, ziende dat dit alles geen kracht heeft uit zichzelf, dat het alles, zowel in de werking als in 't zijn, in de hand des Heeren is, en dat de Heere door zijn invloed en bestuur dat alles naast ons zo doet werken, voor of tegen, als het Hem behaagt. Dat Hij van onze vrienden het hart omkeert om ons te haten, en van onze vijanden hart om ons lief te hebben en te helpen, zodat al de tweede oorzaken uit onze ogen verdwijnen, en de Heere alleen blijft als alles werkende naar Zijn raad en besluit, zodat men in Hem rust en stil is zonder vreze, met de uitslag van de zaken tevreden is, omdat het naar Zijn goede wil over ons zal zijn, zo het Hem behaagt. Dus laat men Hem voor ons zorgen, en men hangt van Hem af, en de middelen gebruikt men omdat Hij het verordineerd heeft, en wil dat wij ze gebruiken zullen, en men gebruikt ze om tot dat einde en die uitslag te komen, die de Heere besloten heeft, en geen schepsel veranderen kan. In deze staat bevond David zich: Psalm 62:2-3 [[Ps. 62:1-2](#)]. *Immers is mijn ziel stil tot God: van Hem is mijn heil. Immers is Hij mijn rotssteen en mijn heil, mijn hoog vertrek; ik zal niet grotelijks wankelen.* Hiertoe wekt hij anderen op: [Psalm 37:3, 5](#). *Vertrouw op de Heere, en doe het goede ... Wentel uw weg op de Heere, en vertrouw op Hem; Hij zal het maken. [Psalm 73:23-24](#). Ik zal dan gedurig bij U zijn; Gij hebt mijn rechterhand gevat; Gij zult mij leiden door uw raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen.*

Eren.

XXIX. De zevende deugd is God eren; als men inwendig in zijn hart kent en herkent de volmaaktheden van God, zo in 't gemeen, als ieder in het bijzonder onmiddellijk aan de ziel zich openbarende, of in deze en gene werken vertonende, als men zich in die beschouwing verblijdt, en met een zoet vergenoegen zich vermaakt, als daardoor alle heerlijkheid van de schepselen verdwijnt en uit het oog raakt; als in de erkenning van de eer en waardigheid Gods, alles wat in ons is gaande wordt, om Hem eer en heerlijkheid te geven, te loven en te prijzen. Ziet dit [Psalm 145:2, 3, 5](#), *Ten allen dage zal ik U loven, en uw naam prijzen in eeuwigheid en altoos. De Heere is groot en zeer te prijzen; en zijn grootheid is ondoorgrondelijk. Ik zal uitspreken de heerlijkheid van de eer uwer Majesteit en uw wonderlijke daden. [Psalm 29:1, 2](#). Geeft de Heere, gij kinderen der machtigen! geeft den Heere eer en sterkte. Geeft den Heere de eer Zijns Naams.* Men geeft God eer, als men op zijn almacht, op zijn beloofde hulp, op zijn waarheid durft aangaan. Dus is Abraham gesterkt geweest in het geloof, gevende Gode de eer, [Rom. 4:20](#). Hallelujah!

Hoofdstuk 4: Van het Tweede Gebod

Hoofdstuk 4

Van het Tweede Gebod.

Het Tweede Gebod eist de rechte wijze van godsdienst.

Ieder heer wil op zijn wijze gediend zijn; 't is Gode ook niet evenveel hoe men Hem dient, en men moet niet menen dat het Hem al wel moet zijn, als men Hem maar dient, al is 't op een wijze die ons goed dunkt. Neen, Hij wil gediend worden op een wijze die Hem behaagt, en die Hij ons voorschrijft. Hij let immers zo nauw op de wijze van dienst, als op de dienst zelf. God is een Geest, daarom wil Hij ook in Geest en in waarheid gediend worden; en opdat wij hierin niet zouden dwalen, zo heeft Hij bij het eerste gebod dit tweede gegeven, verordende op welke wijze men Hem moet dienen.

In dit gebod is aan te merken:

(cc) De zaak die verboden en geboden wordt.

(dd) De bijgevoegde beweegredenen.

't Verboden voorwerp.

1. De zaak wordt verbondswijze voorgesteld. Het voorwerp zijn beelden en gelijkenissen, en opdat er geen uitvlucht gemaakt zou worden, zo worden de dingen, waarvan men gelijkenissen zou willen maken, onderscheiden en uitgebreid, *dat geen beelden gemaakt mogen worden*:

(64) *Van hetgeen boven in den hemel is*; daar is God, daar zijn de engelen, daar zijn de gestorven heiligen; in de tweede hemel zijn zon, maan en sterren; in de onderste hemel zijn wolken, hagel, sneeuw, vogels.

(65) *Van hetgeen op de aarde is*. Beesten van alle slag, mensen, bomen en kruiden.

(66) *Van hetgeen in de wateren onder de aarde is*. Allerlei kruipende gedierten en ongedierten, vissen van alle soort; door deze onderscheiding worden dan alle dingen, alles wat er is, uitgesloten. Daar is niets, of 't is in de hemel of op aarde, of in de wateren; van alle deze dingen mag niets afgebeeld worden.

De daden omtrent de voorwerpen zijn drie: **maken, daarvoor buigen, die dienen.**

(c) *Maken*; op wat wijze men ook een beeld maakt, 't zij met insnijden, uithouwen, 't zij met schilderen, of zo er een andere wijze bedacht kan worden. Dit gebod is een gebod van de eerste tafel, en zo wordt hier dan verboden het maken van beelden tot de godsdienst; maar niet het maken van beelden tot de tweede tafel behorende, rakende het burgerlijk gebruik, 't zij op 't geld, tot versiering van huizen, of daar het anderszins te pas komt, waaromtrent ook bepalingen gemaakt worden. De Heere Jezus keurde goed dat het beeld van de keizer op zijn geld geslagen was, [Matth. 22:20-21](#).

(d) *Buigen* voor dezelve in vroomheid en godsdienst, met eerbied, 't zij men met de eerbied in 't beeld eindigt, 't zij dat men daardoor God wil eren.

(e) *Dienen*. Oppronken, op altaren zetten, aanbidden, offeranden van goud of zilver, of wat anders toebrengen, op de straten omdragen, ten toon stellen,

opdat het van ieder geëerd worde, of op hoedanige wijze men daardoor of daarnevens enige godsdienst oefent.

De beweegreden.

2. De beweegredenen hierbij gevoegd, worden genomen.

- (p) Van de betamelijkheid. *Ik ben de Heere. Ik ben een Geest onzienlijk, onbegrijpelijk; daarom betaamt het niet Mij door iets lichamelijks te dienen. Ik ben uw God. Doen andere volkeren zo, dat moet gij niet navolgen, gij zijt met Mij in een verbond getreden, gij hebt Mij tot uw God gekozen. Gij zijt Mijn volk, daarom betaamt het u, dat gij Mij dient, zoals Ik het u beveel. Nu, Ik wil niet door beelden gediend zijn, daarom wacht u daarvoor.*
- (q) De tweede beweegreden is genomen van de ontzaglijkheid Gods: *Ik ben een ijverig God. Een man let nauw op het gedrag van zijn vrouw, en zo zij zich niet wel gedraagt, hij is aangedaan met jaloersheid, en ijvert over haar met een heftige en schrikkelijke drift en ijver om haar te straffen; zo ook Ik, Ik let nauw op uw gedrag. Ik zal ras uw afwijkingen in deze gewaar worden, en Mijn ijverige toorn zal over u ontsteken, en u over uw ontering van Mij en over uw afgoderij straffen.*
- (r) De derde beweegreden is genomen van het schadelijke. *"Die de misdaad van de vaderen bezoekt aan de kinderen, aan het derde en vierde lid van degenen, die Mij haten."* Ik zal niet alleen de dader zelf straffen, maar Ik zal hem ook straffen in zijn kinderen, de zwaarste straf van de ouders, ja tot in het derde en vierde lid. Zo deed God aan de eerste wereld, hun kinderen, die nog met de daad niet gezondigd hadden, verdronken zowel als de vaders, [Gen. 7:21](#). Al de nakomelingen van Eli werden gestraft om zijn zonde, [1 Sam. 2:31](#). Om Jerobeams zonde werd alles, wat van zijn nakomelingen adem had, verdelgd, [1 Kon 14:14](#).

Men mocht zeggen, daar staat, [Ezech. 18:20](#). *De ziel, die zondigt, die zal sterven; de zoon zal niet dragen de ongerechtigheid des vaders.*

Antwoord

- (o) De Schrift strijdt niet. God zegt duidelijk dat Hij zo handelt, en als Hij niet wil, zo laat Hij het. In dit geval beloofde God dat Hij 't niet doen zou.
- (p) De zoon, of die wel gestraft wordt om de ongerechtigheid des vaders, zo wordt hij nochtans niet gerekend alsof hij de zonde van de vader zelf gedaan had; de zonde doet ieder voor zichzelf, maar de straf komt wel op kinderen, niet de eeuwige, maar wel de tijdelijke.
- (q) Ook de kinderen, zijn zondig, en daarom alle straf waardig; maar God is lankmoedig en verdraagt wel lang, maar als de vaders het zeer verderven, zo geeft dat gelegenheid dat Gods toorn ook over de zondige kinderen wordt uitgestort.
- (s) De vierde beweegreden is genomen van het nuttige. *En doe barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij liefhebben en Mijn geboden onderhouden.* Niemand na de val kan God volmaakt liefhebben, volmaakt Zijn geboden onderhouden, en daarom uit de werken van de wet niet gerechtvaardigd

worden. Maar omdat de wet niet gegeven is om daaruit gerechtvaardigd te worden, maar tot een regel voor de bondgenoten, zo heeft God behagen in de oprechte pogingen van zijn kinderen, en beloont ze, doch niet uit verdienste, maar uit genade en barmhartigheid. Als Nehemia met een grote ijver het werk des Heeren in de opbouw van Jeruzalem en in het hervormen van het volk volbracht had, zo zei hij: *Gedenk van mij ook in deze, mijn God! en verschoon mij naar de veelheid Uwer goedertierenheid*, [Neh. 13:22](#).

Gelijk in het vorige gebod, zo hebben wij ook hier aan te merken eerst de zonden, die verboden worden, en dan de geboden deugden.

Verboden beeldendienst.

De zonden, die verboden worden, zijn deze:

II. De eerste zonde is beeldendienst.

Hierover is de vraag: *Of men beelden mag maken van God, van de Vader, de Zoon, de Heilige Geest, en van de verstorvene heiligen, om die aan te bidden, te eren, of om God en de heiligen daardoor te dienen?*

De Papisten liggen onder elkaar overhoop over de wijze van hun beeldendienst, willende de een dat men ze moet aanbidden, de ander alleen eren. De een dat men hen eigenlijk en door hen zelf moet aanbidden, zodat men in de aanbidding in de beelden zelf eindigt, en anderen oneigenlijk, en alleen maar om door dat beeld aan te bidden en te eren die, wiens beeld het is. Hierin komen ze overeen, dat men beelden van de Goddelijke Personen mag maken, alsmede, dat men beelden van de heiligen mag maken, en in de kerken tot godsdienst gebruiken, om door dezelve God en de heiligen te eren. Het concilie van Trente gebiedt de beeldendienst, zitting 25, en beroept zich op 't tweede concilie van Nicéa. 't welk de vloek uitspreekt over allen, die beelden van de heiligen niet aanbidden, en die enigszins hierin wankelen, ja over die, welke wel toestaan, dat men de beelden moet eren, maar weigeren aan te bidden.

De Papisten in deze tijden zijn door het licht van de Reformatie beschaamd over hun afgoderij met hun beelden, en trachten het wat te bementelen, en leren hun volk zeggen, wij bidden de beelden niet aan, wij hebben ze om ons in gedachtenis te brengen die, wiens beeld het is, en wij eren ze niet om hunzelfs wil, maar om diens wil, wiens beeld het is, en eren die door derzelver beelden. Maar hun daden weerspreken hun woorden. Zij doen alles jegens de beelden, wat men uitwendig in de godsdienst doen kan: zij nemen er de hoed voor af met diepe eerbied, en buigen zich voor dezelve eerbiedig; zij knielen voor dezelve, en met samengevouwen handen spreken ze een paternoster of andere gebeden voor hen; zij zetten ze op altaren ten toon; zij versieren ze met allerlei kostelijkheid; zij steken voor de niet ziende beelden waskaarsen aan; zij offeren een mis voor hen, enz. en die ze niet wil eren, is in gevaar van geslagen of gedood te worden. Wat kunnen de Heidenen meer jegens hun afgoden doen?

De Luthersen zeggen dat men wel beelden maken mag. maar die niet eren, dat men ze alleen in de kerk stelt, om door het aanschouwen zich de historiën te vertegenwoordigen, om daardoor opgewekt te worden tot godsdienstigheid.

Antwoord.

Wij daarentegen verklaren, dat het maken van beelden van de heilige Drie-eenheid volstrekt verboden is, en dat men de geestelijkheid van de engelen, de

ware gedaante van het lichaam van Christus, en van de apostelen niet weet, en dat het maken van hun beelden niet gelijk is en dat het ijdelheid is een beeld te maken, en te zeggen: *dat is Christus, dat is Maria, dat Petrus*, enz. Ja al had men hun ware beeltenissen, zo mag men ze op generlei wijze aanbidden, eren of enige godsdienstigheid bewijzen, of Christus, Maria, Petrus, en andere heiligen daardoor eren. De vraag is tweeledig, ieder zullen wij op zichzelf weerleggen.

Geen beelden van de Heilige Drie-eenheid maken.

Bewijs 1.

III. Allereerst: Men mag geheel geen beelden van God, van de Vader, van de Zoon, van de Heilige Geest maken; want:

1. het is volstrekt verboden, en in dit gebod, en op vele andere plaatsen, zie alleen: [Deut. 4:12, 15-19](#) ... *gij hoordet de stem van de woorden, maar gij zaagt geen gelijkenis. Wacht u dan wel voor uw zielen; opdat gij u niet verderft, en maakt u iets gesnedens, de gelijkenis van enig beeld, de gedaante van man of vrouw, de gedaante van enig beest, dat op de aarde is; de gedaante van enig gevleugelde vogel, die door de hemel vliegt. De gedaante van iets, dat op de aardbodem kruipt; de gedaante van enige vis die in het water is onder de aarde. Dat gij ook uw ogen niet opheft naar de hemel en aanziet de zon*, enz. Wie is dan zo stout dat hij, het Woord van God gelovende, zo rechtuit daartegen durft aangaan en beelden van God maken, dat zo klaar verboden is?

2. God kan niet afgebeeld worden, daarom God wil dat het niet geschiede: [Jes. 40:18](#). *Bij wien dan zult gij God vergelijken? of wat gelijkenis zult gij Hem toepassen?*

3. 't Onteert God op 't hoogste: [Rom. 1:23](#). *En hebben de heerlijkheid des onverderfelijken Gods veranderd in de gelijkenis eens beelds van een verderfelijk mens, en van gevogelte, en van viervoetige en kruipende gedierten.* Dit volgen de Papisten netjes na. Zij beelden God de Vader uit in de gedaante van een mens, van een oud man. God de Zoon in de gedaante van een viervoetig dier, van een lam. God de Heilige Geest in de gedaante van een vogel, van een duif. Dus onteren zij God gelijk de Heidenen.

4. 't Verderft de mens: [Deut. 4:15-16](#). *Wacht u dan wel voor uw zielen, opdat gij u niet verderft.* Want daardoor krijgt de mens lichamelijke gedachten van God, die een Geest is, en in Geest moet gediend worden.

Tegenwerping 1.

IV. God heeft Zich in die gedaanten vertoond, daarom mag men Hem ook zo wel afbeelden.

Antwoord

111. Wij ontkennen het gevolg; want God heeft het uitdrukkelijk verboden, daarmee is het tegenspreken uit.

112. Die vertoningen zijn profetische gezichten geweest en geen afbeeldingen, en een teken van buitengewone tegenwoordigheid.

Tegenwerping 2.

Zij zijn leerzaam, zo de beelden van God als van de heiligen.

Antwoord

23. Nochtans heeft God het verboden, 't is het werk van de Heidenen, wij hebben dan geen nuttigheid voor te wenden daar het verboden is.

24. God wil niet dat men door stomme beelden zal geleerd worden, maar door Zijn Woord: [Psalm 119:24](#), [105](#). Ook zijn *Uw getuigenissen mijn raadslieden. Uw Woord is een lamp voor mijn voet, en een licht op mijn pad.*

Tegenwerping 3.

God heeft bevolen beelden te maken, als de koperen slang, [Num. 21:2](#). En de Cherubs in de tempel. [Exod. 25:8](#) [1 Kon. 6:35](#).

Antwoord

De slang werd opgericht ter gelegenheid van de vurige slangen die hen staken. De slang was geen afbeelding noch van God, noch van de heiligen, dier beelden kunnen dan hieruit niet beweerd worden. 't Was een sacrament, in 't welk altijd een uitwendig teken moet zijn, dat alle zondigen, die door de duivel, de oude slang, ten val gekomen waren, en ziende en gelovende in Christus, het zaad van de vrouw, 't welk de duivel de kop vermorzelen zou, behouden zouden worden, [Joh. 3:14](#). Zij was niet opgericht om haar enige eer aan te doen; want toen het volk haar begon te eren, werd ze vermorzeld en vernietigd, [2 Kon 18:4](#). De Cherubs, de palmboom in en aan de tempel, waren schaduwen, gelijk toen de gehele dienst schaduwachtig was. 't Waren geen beelden van God, noch van heiligen, waarover hier 't verschil is, ook werd hun geen eer aangedaan. Maar zij dienden tot sieraad van dat gebouw, 't welk het heerlijkste was op aarde, meteen hen wijzende naar Christus.

Geen beelden te eren.

V. Het tweede deel van de vraag is over de dienst van de beelden. *Of men beelden enige godsdienstige eer mag aandoen?*

De Papisten zeggen: ja; wij: neen. Onze redenen zijn deze:

Bewijs 1.

Voor de beeldendienst is noch gebod noch voorbeeld. Dus is het op zijn allerzachtste eigenwillige godsdienst, verboden [Matth. 15:9](#). Maar in zijn natuur is het afgoderij, 't is godsdienstig te eren van hetgeen geen God is; en engelen of gestorven heiligen godsdienstig te eren, is zelfs afgoderij, en als men dan nog hun beeld eert, of hen door het beeld, zo is ze dubbel.

Bewijs 2.

De beeldendienst is zo klaar, zo duidelijk, zo nadrukkelijk verboden, dat het niet naakter kan verboden worden, en dat zo menigmaal, dat het de grootste verstoktheid of moedwilligheid van de wereld is, beeldendienst nog te plegen. Ziet uit een menigte plaatsen alleen deze:

22. Dit gebod, dat niet alleen verbiedt maken, maar ook voor die zich te buigen, en die te dienen, en opdat er geen uitvlucht over zou blijven, zo worden de beelden onderscheiden, noch van hetgeen in de hemel is, noch van hetgeen op de aarde is, noch van hetgeen in de wateren onder de aarde is. Nu, hun

beelden zijn beelden van 't geen in de hemel is, en van 't geen op aarde is: zo zijn ze dan uitdrukkelijk verboden.

23. Doet hierbij, [Lev. 26:1](#), *Gij zult ulieden geen afgoden maken, noch gesneden beeld, noch opgericht beeld zult gij u stellen, noch gebeelde steen in uw land zetten, om u daarvoor te buigen.* Partijen maken onderscheid tussen afgoden, en beelden van de heiligen; maar deze plaats neemt de uitvlucht weg; want hier wordt niet alleen verboden het maken van afgoden om zich voor die te buigen, maar ook van een gesneden beeld, ook opgericht beeld, ook gebeelde steen. Nu, hun beelden zijn gesneden beelden, opgerichte beelden op hun altaren, gebeeld hout en steen, die op de straten en elders gesteld worden om zich voor die te buigen, gelijk ze doen.
24. Doet hierbij, [Deut. 27:15](#), *Vervloekt zij de man, die een gesneden of gegoten beeld, een gruwel des Heeren, een werk van 's werk meesters handen, zal maken, en zetten in het verborgene! en al het volk zal antwoorden en zeggen: Amen.* Nu, hun beelden zijn gesneden en gegoten beelden, een werk van werkmeesters handen, en zij zetten het niet alleen in 't verborgen, maar zelfs ook in 't openbaar; zo zijn dan hun beelden een gruwel des Heeren, en op hen past dan de bijgevoegde bedreiging.
25. [Psalm 97:7](#), *Beschaamd moeten wezen allen die de beelden dienen, die zich op afgoden beroemen.* Zij nu dienen de beelden, zij beroemen zich op hun afgoden, van welke zij zo vele wonderen vertellen; zo zullen ze dan te schande worden.

Uitvlucht 1.

VI. Dit gebod en al de aangehaalde plaatsen zien op de heidense afgoden, welke zijn beelden van versierde dingen, die er niet geweest zijn, en die zij voor goden hielden; maar onze beelden zijn geen afgoden, want 't zijn beelden van dingen, die er nog zijn, en geweest zijn, namelijk van God, engelen, Christus, Maria en andere heiligen, en wij houden de beelden niet voor God. Dus zijn al die plaatsen niet tegen ons.

Antwoord

14. Het gebod en al de aangetogen plaatsen maken zo'n onderscheid niet. En zo men al door Hebr. *phesel* een afgod van een heiden moest verstaan, 't welk het woord nochtans niet betekent, maar allerlei beelden door snijden of uithouwen gemaakt, zo staat er het woord Hebr. *themoena*, *een gelijkenis* erbij. En gelijkenis te maken van iets dat in de hemel, aarde of wateren is, is zowel verboden als een afgod te maken. Nu, hun beelden zijn gelijkenissen van iets, zo dan verboden.
15. Nooit heeft een heiden het beeld dat hij eerde, geacht God zelf te zijn, die hemel en aarde gemaakt heeft, en ook zelfs niet hun vergode heiligen: want zij wisten wel dat zij, of een ander mens dat beeld gemaakt hadden. De Efeziërs maakten wel uitdrukkelijk onderscheid tussen de grote godin Diana, en het beeld dat uit de hemel gevallen is, [Hand. 19:35](#).
16. De Israëlieten maakten een gouden kalf, zij wisten wel dat dit kalf Jehova niet was, en dat dit kalf hen uit Egypte niet verlost had; maar zij wilden God

daardoor eren, daarom zeiden zij, [Exod. 32:4-5](#), *Dit zijn uw goden, Israël! die U uit Egypteland opgevoerd hebben. Als Aäron dat zag, zo bouwde hij een altaar voor hetzelfde; en Aäron riep uit, en zei: morgen zal de HEERE een feest zijn!* Zij hielden dan dat kalf niet voor God zelf; maar wilden God daardoor eren.

17. Dit kalf was een beeld van iets dat was, en nochtans was het een afgod, gelijk 't uitdrukkelijk een afgod genoemd wordt: [Hand. 7:41](#). *En zij maakten een kalf in die dagen, en brachten offerande tot de afgod, en verheugden zich in de werken van hun handen.* Waaruit klaar blijkt dat beelden afgoden zijn en beeldendienst afgoderij.

Uitvlucht 2.

Het eren van de beelden met latreia wordt verboden; maar niet het eren met douleia.

Antwoord

- Dat is een ijdele onderscheiding, gelijk in het vorige [hoofdstuk 3.X](#) is getoond. Laat hun eens een enig bewijs geven, dat men beelden met douleia eren mag.
- In de Hebreeuwse taal wordt ook geen onderscheid gemaakt tussen eren van God en beelden, 't eren van beide wordt met hetzelfde woord uitgedrukt.
- En zij zelf zeggen dat men het beeld van Christus en het kruis met latreia eren moet. Dus spreekt hun Cajetanus in Not et G. Biel. lect. 49. in can. miss. *Indien het zijn beelden van Christus, laat ze met dezelfde soort aanbeden worden, met welke Christus aanbeden wordt, dat is met de aanbidding van latreia.* En van 't kruis zeggen ze in Pontif. Rom. fol. 205. *Het kruis zal aan de rechterhand van de apostolische legaat zijn, omdat men dat latreia schuldig is.* Dus zijn dan hun uitvluchten ijdel, en Dus blijven de bovengezegde plaatsen in hun volle kracht.

VII. Omdat deze hun afgoderij zo grof tegen het Woord van God aanloopt, en zij geen gebod noch voorbeeld voor hun beeldendienst weten te vinden, zo behelpen ze zich met die uitvlucht: onze beelden zijn geen heidense afgoden, en wij bidden de beelden niet aan, 't welk nu al verantwoord is. Evenwel om nog wat te hebben, zo brengen ze nog deze plaatsen bij:

Tegenwerping 1.

[Exod. 3:5](#), *En Hij zei: nader hier niet toe, trek uw schoenen uit van uw voeten. want de plaats, waarop op gij staat, is heilig land.* [Exod. 3:6](#), *En Mozes verborg zijn aangezicht; want hij vreesde God te zien.* Hier, zeggen ze, beveelt God Mozes zich eerbiedig te gedragen jegens de braambos, en Mozes bewees hem grote eerbiedigheid.

Antwoord

Hier was geen beeld, 't was en bleef de braambos. Ook bewees Mozes de braambos geen eer, ook werd hem dat niet bevolen; maar hem wordt belast zich eerbiedig te gedragen jegens God, die op een buitengewone wijze Zich aan hem openbaarde in de braambos, en Mozes bedekte zijn aangezicht niet voor de braambos, maar voor God, want, staat er, hij vreesde God aan te zien.

Tegenwerping 2.

Psalm 5:8 [[Ps. 5:7](#)], Ik zal mij buigen naar het paleis Uwer heiligheid, in Uw vreze. [Psalm 99:5](#). *Buigt u neder voor de voetbank Zijner voeten, Hij is heilig.* Hier wordt belast aan de tempel godsdienstige eer te bewijzen.

Antwoord

De tempel en wat daarin was, waren schaduwen op Christus; in het naderen tot God kan en moet men alleen naderen door Christus. Als zij zich dan bogen naar de tempel, en zich voor dezelve neerbogen, baden ze de tempel niet aan, noch God door die, en deden die geen godsdienstige eer aan; maar door de schaduwen zagen zij op Christus, in de tempel afgebeeld.

Tegenwerping 3.

[Gal. 3:1](#). *Denwelken Jezus Christus voor de ogen tevoren geschilderd is geweest, onder u gekruist zijnde.* Hier staat wel uitdrukkelijk dat de Galatiërs de schilderij van Christus hadden.

Antwoord

Dat staat hier geenszins, Hij was voor hun ogen, zoals Hij onder hen gekruist was; nu. Hij was te Galatië niet gekruist, maar op Golgotha. 't Is zoveel als: Christus is zo klaar en duidelijk u verkondigd, alsof Hij onder u gekruist was, en alsof Hij voor uw ogen afgeschilderd, en in een tafereel vertoond werd. Ook is hier geen eren.

Dus hebben wij van de eerste zonde, in dit gebod verboden, gesproken, namelijk van de beeldendienst; doch onder dit gebod zijn al meerder zonden begrepen, die wij kort zullen voorstellen.

Ongodsdienstige gestalte.

VIII. De tweede zonde is een ongodsdienstige gestalte van het hart. Geen indruk van God, geen vreze, geen liefde tot God, Zijn wil noch te kennen, noch zoeken te kennen, noch te willen doen. Geen achting voor het Woord, noch voor de predikanten, geen begeerte om verenigd te worden met het volk van God, om de Heere te belijden, tot zijn eer te zijn, daarom noch in de kerk te komen, of zelden, als men niet weet wat men anders doen zal, of om eens te zien en gezien te worden. Hiervan [Psalm 14:1](#), *De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God.* [2 Kron. 36:16](#), *Zij spotten met de boden Gods, en verachten hun woorden.* [Hebr. 10:25](#), *Laat ons onze onderlinge bijeenkomst niet nalaten, gelijk sommigen de gewoonte hebben.*

Eigenwillige dienst.

IX. De derde zonde is eigenwillige godsdienst. God te dienen op een wijze, die wij zelf beramen, of die ons van mensen is voorgesteld, zonder bezorgdheid en onderzoek, hoe God gediend wil zijn: zich inbeeldende, dat God een welgevallen aan ons werk zal hebben, als wij maar een goede mening hebben om God door dat werk te dienen. Dit verwerpt de Heere Jezus, [Matth. 15:9](#).

Lusteloosheid.

X. De vierde zonde is traagheid tot, en lusteloosheid in de godsdienst. Zal men de

tijd van zijn bijzondere godsdienst waarnemen, daar is altijd wat in de weg, en men is weltevreden als men enige wettige verhindering krijgt, men gaat er heen als een misdadiger naar de boeien, en 't is ras gedaan, en gelijk de kinderen is men blij, als men amen mag zeggen; men heeft het geweten wat gestild. Tot het Woord te lezen is geen tijd over, en leest men het om zijn taak af te doen, 't is zonder lust, zonder opmerking; men neemt een kort hoofdstuk, of een korte psalm, en men is wederom blij als het gedaan is. Zo gaat het ook met de openbare godsdienst; om een haverstro blijft men uit de kerk, en als men daar is, men laat de gedachten hierheen en daarheen vliegen, men gaat zitten slapen, en dan heeft de predikant het nog gedaan met zijn geesteloos en lang prediken; van het overdenken van het gehoorde, of het aan anderen te verhalen, dat is een werk dat al te lastig is, dat is al buiten gebruik, de predikatie gedaan, al gedaan. Op deze past: [Mal 1:13](#), *Nog zegt gij: ziet, wat een vermoeidheid!* [Openb. 3:15-16](#), *Ik weet uw werken, dat gij noch koud zijt, noch heet; och, of gij koud waart, of heet! Zo dan, omdat gij lauw zijt, en noch koud noch heet, Ik zal u uit mijn mond spuwen.*

Sleurwerk.

XI. De vijfde zonde is in het gedane sleurwerk te rusten. Men heeft zijn morgen- en avondgebed opgezegd, men heeft een hoofdstuk gelezen, men is tweemaal ter kerk geweest, men heeft nooit het heilig avondmaal verzuimd, men heeft zijn aalmoezen gegeven; wat zou men meer? 't Is wel, ik heb mijn plicht gedaan, en daarmee is men tevreden, men heeft goede moed, dat God ons in de hemel zal nemen, schoon dat men noch kennis heeft van de weg van de waarheid, noch geestelijke bewegingen; van deze zegt de Heere, [Jes. 29:13-14](#). *Daarom dat dit volk tot Mij nadert met zijn mond, en zij Mij met hun lippen eren, doch hun hart verre van Mij doen. Daarom ziet, Ik zal voorts wonderlijk handelen met dit volk, wonderlijk, en wonderbaarlijk.*

Geveinsde godsdienst.

XII. De zesde zonde is gaveinsdheid in de godsdienst. Als men met het plegen van godsdienstige oefeningen zichzelf beoogt, om van mensen geëerd te worden. Als de predikant zijn bekwaamheden opwekt, vol geest schijnt te zijn in het bidden, veel vuur vertoont in het prediken, en als hij met dat alles beoogt de naam van Godzalig, van geleerd, de toejuiching en achting van het volk; een gruwel! Als een particulier persoon naarstig ter kerk gaat, daar stemmig en aandachtig zit, en 't is om de naam van een vrome te bekomen, als hij zingt, en 't is om te laten horen wat een stem hij heeft, en hoe vast hij de wijs kent. Als men onder het gebed luide zucht, en eerbiedige, ja mal gemaakte gebaren maakt, en 't is om gezien en gehoord te worden. Als men een aandachtige vertoning maakt onder het prediken, en ondertussen stil omziet of een ander hem wel ziet, als men een weinig in het zakje van de diaken werpt, en wilde dat het klonk als wat groots; in één woord, als men door de schijn van God te dienen, mensen in 't oog heeft, en daardoor zichzelf. Ziet hiervan [Jes. 58:2-3](#); [Ezech. 33:30-32](#).

Lichamelijke beeltenissen.

XIII. De zevende zonde is lichamelijke beeltenissen van God in onze hersenen te maken. God openbaart Zich aan de ziel des mensen als een Geest, en meer

afgetrokken van het lichamelijke, dan men het kan uitdrukken. Maar als de natuurlijke mens op dat eerste denken aan God peinst, zo bederft hij die eerste vertoning van God, en dat geestelijke verandert hij in iets lichamelijks; deze lichamelijke verbeelding van God, of zoekt men aan te houden, en men neemt genoeg in allerlei beeltenissen van God in de hersenen te maken. Of het is tegen de wil van de denker, die geestelijke gedachten van God wil hebben, maar hij kan niet. Of het komt van buiten aan door het spreken van de mensen van God. Of ook het komt door werking des satans op de verbeelding; het laatste is niet de zonde van de mens, maar van de satan, als de mens zich enkel lijdelijk gedraagt, met verfoeiing, en arbeidt om zich te weren, [Joh. 4:24](#).

Gemeenschap met afgodendienst.

XIV. De achtste zonde is zich de afgodische dienst gelijk te maken. Met in de mis te gaan uit nieuwsgierigheid voor de afgod, 't zij in hun kerk, 't zij op de straat omgedragen, zich neer te buigen, als men stilletjes ontzag of eerbied heeft voor hun beelden, als men de paapse heilige brasdagen, met brassen, drinken, spelen houdt, als hun St. Nicolaas, Drie-Koningen, Koppermaandag, Vastenavond en dergelijke. Davids voetstappen moet men navolgen, die zei, [Psalm 16:4](#), *De smarten van degenen, die een andere god begiftigen, zullen vermenigvuldigd worden; ik zal hun drankofferen van bloed niet offeren, en hun namen op mijn lippen niet nemen.* Dit zijn de hoofdzonden in dit gebod verboden.

De geboden deugden. Overgave aan God.

XV. De deugden in dit gebod geboden zijn:

1. Allereerst, zich geheel ten dienste van God overgegeven in alles, met alles, en alle tijd: [Rom. 12:1](#) ... dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige, en Gode welbehaaglijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst.

Naar Gods wil.

2. God dienen naar zijn wil. Alles doen en laten, omdat het de wil Gods is, ons bekend gemaakt in zijn Woord, dat geeft de zuiverheid van de dienst: [Efëze 6:6-7](#) ... *als dienstknechten van Christus, doende de wil Gods van harte. Dienende met goedwilligheid de Heere, en niet de mensen.*

Met ziel.

3. God dienen met de ziel, met de geest en geestelijk, met verstand, wil, genegenheden: [Psalm 103:1](#). *Loof de Heere, mijn ziel! en al wat binnen in mij is zijn heilige naam.* [Jes. 26:9](#). *Met mijn ziel heb ik U begeerd in de nacht, ook zal ik met mijn geest, die in het binnenste van mij is, U vroeg zoeken.* [Joh. 4:24](#) ... *aanbidden in geest en waarheid.*

Volkomen hart.

4. God dienen met een volkomen hart. Zodat men niet gedeeld is, om wat anders daarnevens te hebben en te zoeken: maar geheel en alleen daartoe overgegeven is, en dat met inspanning van alle mogendheden van de ziel: [1 Kron. 28:9](#) ... *ken de God uws vaders, en dien Hem met een volkomen hart, en met een willige ziel.* [2 Kron. 15:15](#) ... zij hadden met hun gehele hart gezworen, en met hun gehele wil

Hem gezocht.

Met vrolijke ijver.

5. God dienen met vrolijke ijver. Zodat het geen last is, maar een lust, en dat men blij is, dat God van hem nog wil gediend zijn; hij acht het voor een groot voorrecht, dat hij God dienen mag, dat God hem iets gebiedt en geeft om te doen, daarom doet hij het met grote ernst en ijver: [Psalm 104:4](#). *Hij maakt Zijn dienaars tot een vlamvend vuur.* [Rom. 12:11](#). *Zijt vurig van geest. Dient den Heere.* [Openb. 3:19](#) ... *wees dan ijverig.*

Afgoderij tegengaan.

6. De valse godsdiensten te verhinderen, de afgoden en beelden uit te roeien. Ieder naar zijn stand. De overheden wordt het gelast: [Deut. 7:5](#) ... *hun altaren zult gij afwerpen, en hun opgerichte beelden verbreken, en hun bossen zult gij afhouden, en hun gesneden beelden met vuur verbranden.* Zo deed Mozes het gouden kalf, [Exod. 32:20](#). Zo deed Hizkia aan de beelden en koperen slang. [2 Kon. 18:4](#). Zo deed Asa de afgrijselijke afgod, die zijn moeder gemaakt had, en zette daarom zijn moeder af, dat ze geen koningin ware, [1 Kon. 15:13](#).

Hoofdstuk 5: Van het Derde Gebod

Hoofdstuk 5

Van het Derde Gebod.

Verklaring van het gebod.

Dit gebod wordt ook verbodswijze voorgesteld. Het vervat eerst de verboden zaak, en dan een krachtige drangreden.

Allereerst de verboden zaak. Gij zult de naam des Heeren uws Gods niet ijdelijk gebruiken. 't Voorwerp is: de naam des Heeren. Hierdoor wordt verstaan:

(39) de woorden: Jehova, Elohim, Heere, God.

(40) En ook God Zelf: [Lev. 24:16](#). *Wie de naam des Heeren gelasterd zal hebben, zal zeker gedood worden.*

(41) Gods volmaaktheden: [Ex. 34:5-6](#) ... *en hij riep uit den Naam des Heeren ... barmhartig en genadig*, enz. Psalm 54:3 [[Ps. 54:2](#)] ... *verlos mij door Uw Naam.* Psalm 52:9 [[Ps. 52:7](#)] ... *ik zal Uw Naam verwachten.*

(42) Gods hulp: Psalm 44:6 [[Ps. 44:5](#)] ... *in Uw Naam zullen wij vertreden, die tegen ons opstaan.* [1 Sam. 17:45](#) ... *ik kom tot u in de Naam des Heeren der heirscharen.* [Spr. 18:10](#). *De Naam des Heeren is een sterke toren.*

(43) De werken Gods, in welke de Heere Zijn heerlijkheid vertoont: Psalm 8:2 [[Ps. 8:1](#)] ... *hoe heerlijk is Uw Naam op de gehele aarde.*

(44) Gods roem onder de mensen: Psalm 5:12 [[Ps. 5:11](#)] ... *laat in U van vreugde opspringen, die Uw Naam liefhebben.* [Jozua 7:9](#) ... *wat zult Gij dan*

Uw grote Naam doen?

- (45) Zodat door de Naam van God verstaan wordt alles, waarin God Zich openbaart, waarin Hij geprezen of veracht wordt: [Hand. 9:15](#) ... *om Mijn Naam te dragen voor de Heidenen.*

Van deze naam geldt het verbod: *Gij zult die niet ijdellijk gebruiken*, dat is: iets zeggen of doen dat opzicht op God heeft, waardoor God niet geëerd, en niet erkend wordt zo'n God te zijn als Hij is, maar waardoor God onteerd wordt. *IJdel*, dat is, tevergeefs, als 't niet te pas komt, onbedacht, oneerbiedig, roekeloos, uit dartelheid, zonder een heilig oogmerk, zodat het ook in anderen een oneerbiedige indruk van God verwekken kan.

Ten tweede. De beweegreden hierbij gevoegd is genomen van het schadelijke. *Niet onschuldig houden*. Of de mens dat zo weinig rekent, God rekent het zeer groot; of de mens daarover niet gevoelig is, en niet denkt dat hij een grote zonde begaan heeft, God rekent hem schuldig en waardig om gestraft te worden, en Hij zal hem ook zeker straffen; want het is een grote verachting van God, en een klare vertoning, dat hij God niet liefheeft, en alzo is 't een dadelijke aankanting tegen God: Psalm 18:27 [[Ps. 18:26](#)] ... *bij de verkeerde bewijst Gij U een Worstelaar*. De zonden in dit gebod verboden zijn deze:

Lasteren.

II. De eerste zonde is lasteren. Dit geschiedt:

- (vv) als men Gode wat ongerijms toeschrijft, en met woorden of gebaren God smaadt of belacht en anderen daarom doet smaden en lachen: [Lev. 24:11](#). *Toen lasterde de zoon van de Israëlitische vrouw uitdrukkelijk de Naam, en vloekte.*
- (ww) Als men de waarheid Gods, zijn macht, of andere eigenschappen loochent, en Zijn voorzienigheid, onderhouding en regering ontkent en verwerpt: [Psalm 10:11](#), [13](#). *Hij zegt in zijn hart: God heeft het vergeten ... Waarom lastert de goddeloze God? zegt in zijn hart: Gij zult het niet zoeken? [Job 21:15](#). Wat is de Almachtige, dat wij Hem zouden dienen? en wat baat zullen wij hebben, dat wij Hem aanlopen zouden? [Zef. 1:12](#) ... die in hun hart zeggen: De Heere doet geen goed, en Hij doet geen kwaad.*
- (xx) Als men anderen toeschrijft hetgeen Gode alleen eigen is, en 't geen Hij alleen doet: [Matth. 12:24](#). *Maar de Farizeëen, dit gehoord hebbende, zeiden: Deze werpt de duivelen niet uit, dan door Beëlzebul, de overste der duivelen.*
- (yy) Als men de genade, die God in iemand gelegd heeft, en de vertoningen van die, veracht, belacht, verdraait, smaadt; namelijk, als men de Godzaligen en hun Godzaligheid, geveinsden en geveinsdheid noemt; zo belachten de Joden Christus' vertrouwen op God: [Matth. 27:43](#), [47](#). *Hij heeft op God betrouwd; dat Hij Hem nu verlosse, indien Hij Hem wel wil! want Hij heeft gezegd: Ik ben Gods Zoon ... Deze roept Elias.*
- (zz) Als men de waarheid Gods, in de Schrift geopenbaard, loochent en bespot: [2 Petrus 3:3-4](#). *En de spotters zullen zeggen: waar is de belofte Zijner toekomst?*
- (aaa) Als men, de naam hebbende van een bondgenoot, die staat niet beleeft,

waardoor men maakt, dat anderen de leer van de waarheid en van de Godzaligheid lasteren: [Rom. 2:24](#). *Want de Naam van God wordt om uwentwil gelasterd onder de Heidenen.* [2 Petrus 2:2](#). *Velen zullen hun verderfenissen navolgen, door welke de weg der waarheid zal gelasterd worden.*

Vloeken.

III. De tweede zonde is vloeken, andere mensen of zichzelf kwaad toewensen van God, van de duivel, van de donder, of van iets anders. De heiligen, door ingeven van Gods Geest en bevel Gods, hebben sommigen gevloekt: [Psalm 35:4](#); [Psalm 109:6, 20](#); [2 Kon 2:24](#). Dit is van anderen niet na te volgen; deze zijn in dit gebod niet verboden.

Maar zulk vloeken, dat in spot en spel, zonder nadenken geschiedt, en die voortkomen uit haat en wraakzucht, verdrietigheid, of om iets te bevestigen, en beter geloofd te worden. Zo vervloekten de veertig mannen zichzelf, dat zij noch eten, noch drinken zouden, voor zij Paulus gedood hadden, [Hand. 23:12](#). Dit was de zonde van Petrus uit vrees, [Matth. 26:74](#). Dus vervloekte Job uit verdrietigheid de dag van zijn geboorte, [Job 3:1](#). Dus vloekt de een de ander. Psalm 62:5 [[Ps. 62:4](#)] ... *met hun mond zegenen zij, maar met hun binnenste vloeken zij.* [Pred. 7:21](#) ... *opdat gij niet hoort dat uw knecht u vloekt.* Men moet niemand gelegenheid geven tot vloeken, en zo iemand ons vloekt, men heeft zich daarover niet te ontzetten; want het is in de macht niet van anderen, de vloek op ons te brengen; [Spr. 26:2](#) ... *alzo zal een vloek, die zonder oorzaak is, niet komen.* Maar God verandert de boze vloeken van anderen over ons wel in een zegen, gelijk David zei van de vloek van Simëi, [2 Sam. 16:11-12](#). *Laat hem geworden, dat hij vloeke ... Misschien zal de Heere ... mij goed vergelden voor zijn vloek, ten deze dage.* Immers 't is onze plicht; zegent ze, die u vloeken, [Matth. 5:44](#).

Onnodig zweren.

IV. De derde zonde is onnodig zweren, als men door gewoonte in de gewone omgang een eed doet tot bevestiging van zijn woorden, zonder noodzaak, zonder dat het geëist wordt. Hiertegen waarschuwt de Heere Jezus: [Matth. 5:37, 34](#). *Laat zijn uw woord, ja, ja, neen, neen; wat boven deze is, dat is uit de boze ... Zweert geheel niet.*

Vals zweren.

V. De vierde zonde is vals zweren, dat is, als men met aanroeping van Gods Naam, 't zij met of zonder vervloeking, een zaak bevestigt waar te zijn, die men niet weet of waar is, of die men weet niet waar te zijn. Als men iets belooft te doen, dat men niet voorneemt te doen, of dat men voorneemt niet te doen, of voorheen weet dat men niet doen zal. Dit kan geschieden in pleidooien van de impetrant, gedaagde of getuige, en in het aanvaarden van een ambt, dat te beëdigen is. [Zach. 5:4](#). *Ik breng deze vloek voort, spreekt de Heere der heirscharen, dat hij kome in het huis van den dief, en in het huis desgenen, die bij Mijn Naam vals zweert.* [Lev. 19:12](#). *Gij zult niet vals bij Mijn Naam zweren.*

Eed te breken.

VI. De vijfde zonde is de eed te breken. Heeft men een eed gedaan om iets te doen, dat God verboden heeft, dat moet men niet doen, en men zondigt niet dat men het niet doet; maar men heeft gezondigd met zo'n kwade zaak te bezweren. David zwoer dat hij het huis van Nabal zou uitroeien, [1 Sam. 25:22](#), nochtans deed hij het niet, en was blij dat hij verhinderd werd, [1 Sam. 25:32](#). Maar als men een goede zaak bezworen heeft, zo moet men ze houden, al was het ons in het lichamelijke schadelijk: [Psalm 15:4](#) ... *heeft hij gezworen tot zijn schade*, (Hebr. *om kwaad te doen*, namelijk, dat hemzelf nadelig is) *evenwel verandert hij niet*. Omdat Saul tegen de eed, ten tijde van Jozua aan de Gibeonieten gedaan, de Gibeonieten gedood had, zo kwam er een driejarige hongersnood over Israël, [2 Sam. 21:1](#); [Matth. 5:33](#) ... *Gij zult de eed niet breken, maar gij zult de Heere uw eden houden*.

Misbruik van Gods Naam.

VII. De zesde zonde is misbruik van Gods Naam, als men:

18. zorgeloos, lichtvaardig, zonder eerbied, zegt: *o Heer! o God! o Jezus!* Uit gewoonte, in verwondering, in pijn, in niezen, in iemand toe te drinken, in het afzeggen van arme lieden, in verdrietigheid, in zot geklap om te lachen, of in welk geval het zij.
19. Hiertoe behoort ook ijdele boeken te lezen, daar Gods naam in misbruikt wordt; zulke gesprekken zonder nood bij te wonen, gelijk in de komedie doorgaans geschiedt.
20. Hiertoe behoort oneerbiedig Gods Woord te horen, of te lezen; want daar spreekt God niet alleen, maar men noemt daar gedurig de naam des Heeren.
21. Zo ook onaandachtig te bidden, en als men het woord Heere als een stopwoord gebruikt, als de rede niet wel vloeien wil.
22. Hiertoe behoort ook loopjes van de Schriftuurplaatsen te maken, en dat te pas te brengen om te doen lachen en aardig te schijnen.

Stilzwijgen op horen lasteren.

VIII. De zevende zonde is stilzwijgen, als men de Naam van God hoort lasteren: [Lev. 5:1](#). *Als nu een mens zal gezondigd hebben, dat hij gehoord heeft een stem des vloeks, waarvan hij getuige is, hetzij dat hij het gezien heeft, of geweten heeft; indien hij het niet te kennen geeft* (aan degenen, die gesteld zijn om het te straffen) *zo zal hij zijn ongerechtigheid dragen*. [Spr. 29:24](#) ... *hij hoort een vloek, en hij geeft het niet te kennen*.

Men moet onderscheid maken tussen het uitdrukkelijk lasteren van God, en het misbruik maken van Gods Naam; het eerste moet men aan de overheden bekendmaken, of men deelt mede aan het lasteren; het tweede moet men met het gelaat bestraffen, en ook met woorden, indien de omstandigheden van tijd en plaats het toelaten, en er gelegenheid is om de misbruiker niet te verbitteren door de schande, die hij meent, dat hem in een gezelschap aangedaan wordt, maar om hem te verbeteren; of men moet daarna gelegenheid nemen, om hem in alle nederigheid, zonder meesterachtigheid, te onderrichten en te overtuigen, zonder juist het laatste woord te willen hebben, dat verbittert lichtelijk.

Misbruik van 't lot.

IX. De achtste zonde is misbruik van het lot. 't Lot is een buitengewoon of ongewoon verzoek aan God, dat Hij Zijn wil wil openbaren in een gewichtig verschil, waarvan men noch door wijsheid, noch door kunst, noch door sterkte een uitkomst bekomen kan, en daarvan nochtans een uitkomst moet zijn, of daar is gevaar van groot nadeel aan land, of kerk, of persoon.

Mag gebruikt worden.

Dat het lot gebruikt mag worden, blijkt uit de bevelen, [Lev. 16:8-9](#); [Num. 26:55-56](#). De heiligen hebben het ook gebruikt, [Hand. 1:26](#). Dat God het lot bestuurt, en laat vallen naar Zijn wil, blijkt, [Spr. 16:33](#), *Het lot wordt in den schoot geworpen; maar het gehele beleid daarvan is van de Heere.*

Het lot is een godsdienstig werk, het is een verzoek aan God, en moet daarom met voorgaande gebeden geschieden: [Hand. 1:24-26](#). En zij baden en zeiden: Gij Heere! Gij Kenner van de harten van allen, wijs van deze twee één aan, die Gij uitverkoren hebt; om te ontvangen het lot van deze bediening en van het apostelschap ... En zij wierpen hun loten.

In het lot verwacht men een uitkomst tot verheerlijking van God, en welstand van land en kerk. Dus is het een godsdienstig werk, en moet met een godsdienstig hart geschieden.

Het lot komt alleen te pas in gewichtige verschillen, in zake van grote aangelegenheid, waaraan de welstand van de samenleving van de mensen hangt, en komt te pas in zulke zaken, waarvan men anders geen uitslag kan hebben, of waarin de hand van God uitdrukkelijk gezien moet worden, als: in de deling van het land Kanaän, in de twee bokken, in de verkiezing van een twaalfde apostel: [Spr. 18:18](#). *Het lot doet de geschillen ophouden, en maakt scheiding tussen de machten.*

In het Oude Testament schijnt het, dat het lot ook is gebruikt geweest in een schuldige te ontdekken. Zo werd naar alle waarschijnlijkheid Achan gevonden, [Jozua 7:18](#). Zo ook Jonathan, [1 Sam. 14:40-41](#). En Jona, [Jona 1:7](#). Maar dat is niet na te volgen. Zo het uitvinden van Achan door het lot geschied is, doch 't gaat niet vast, dat is door openbaring van God in dat geval geschied. Op Sauls doen is niet aan te gaan, die deed wel meer dat niet goed was. De scheepsliden van Jona waren heidenen.

Niet uit nieuwsgierigheid.

X. Omdat dan het lot een buitengewoon godsdienstig werk is, om gewichtige verschillen te doen ophouden, zo moet men schrikken het lot te misbruiken tot voldoening van zijn nieuwsgierigheid, om iets verborgens te weten, of nalatende de enige regel van Gods Woord, God door 't lot te willen vragen wat men in een twijfelachtige zaak, door welke men niet zien kan, zou moeten doen: *in trouwgevallen, in zijn raad over een zaak te moeten geven, in het aanvangen van een nering, in het blijven of verhuizen in diergelijke.* Het zou God verzoeken zijn, 't zou God tot toorn verwekken, en Hij zou door het lot niet antwoorden, en zou het lot wel doen vallen tot uw nadeel en verderf.

Houdt u aan het Woord, verzoekt de Heere niet, en tergt Hem niet. Kunt gij een zaak niet doorzien, en staat gij in twijfel, blijft dan; want men mag niets doen dan in het geloof.

Niet tot spel.

XI. Hieruit blijkt ook, dat het een schrikkelijk misbruik van de Voorzienigheid Gods is, het lot te misbruiken tot spel, tijdverdrijf, winst.

- (hh) Daar zijn spelen, die enkel door kunst of kracht, of door die tezamen geschieden, als: schaken, dammen, kaatsen, schermen, klossen en dergelijke; deze zijn in zichzelf geoorloofd, maar zij moeten geschieden tot een heilig oogmerk, om de vermoeide hersenen te verkwikken, om de gezondheid van het lichaam te bewaren, en daardoor bekwamer te worden tot de volgende arbeid; het moet ook niet te dikwijls geschieden, ook niet te lang, dan zou men het oogmerk missen, men zou zijn tijd verkwisten, en het hart zou van de Heere vervreemden, en in dat spel blijven hangen.
- (ii) Daar zijn ook spelen die gemengd zijn, en ten dele door lot, en ten dele door kunst geschieden, als: het kaartspel, tiktakken en diergelijke; deze zijn zowel ongeoorloofd, als het enkel lotspel, en ook het lot heerst in zulke spelen; want zo iemand het lot geheel tegenvalt, zo helpt zijn kunst niet.
- (jj) En daar zijn spelen, die enkel en alleen van het lot afhangen, als het spel met de teerling alleen, of met briefjes trekken, en dergelijke.

Lotspelen is ongeoorloofd.

XII. Dat het spelen met het lot, 't zij alleen, 't zij met kunst samengevoegd, ongeoorloofd is, blijkt uit deze redenen:

Bewijs 1.

In Gods Woord is noch bevel, noch voorbeeld, noch grond, waaruit men door een goed gevolg het lotspel kan besluiten.

Zegt men, *dat kan men ook zeggen van andere spelen, die door kunst of kracht geschieden.*

Antwoord.

Men kan niet; want in Gods Woord is gegrond, dat men rusten, slapen, eten, drinken mag, en meteen, dat men ziel en lichaam mag trachten in een goede gestalte te houden, om bekwaam te zijn tot de dienst van God.

Zegt men, *daartoe kan ook het lotspel dienen.*

Antwoord.

Het kan niet, omdat het enkel zonde is, en de ziel zou ontstellen, als men over zonde gevoelig was. Uit het in Gods Woord gegronde mag men geen gevolg trekken tot het ongegronde.

Bewijs 2.

Het lot te gebruiken is een godsdienstig werk, in het Woord bepaald, ten opzichte van de omstandigheden van zaken waarover, manier hoe, en einde waartoe het gebruikt mag worden, namelijk: het is een godsdienstig werk, 't is een raad vragen aan de Heere, 't is een verzoek, dat Hij Zijn wil wil openbaren daarom met voorgaande gebeden gebruikt, [Hand. 1:24-26](#).

Het moet gedaan worden in gewichtige voorvallen, in welke Gods hand buitengewoon moet gezien worden, als: in de twee bokken, in de deling van het land Kanaän, in de verkiezing van een twaalfde apostel. Het moet gedaan worden

in het geloof, dat het gehele beleid daarvan van den Heere is, [Spr. 16:33](#). Dat Hij Zijn wil zal openbaren, om daarin met genoeg te rusten.

Het moet geschieden om verschillen te eindigen, [Spr. 18:18](#). Nu, al deze dingen zijn in het lotspel niet, zo dan ongeoorloofd.

Bewijs 3.

Het lot is een buitengewoon middel om in een zeer gewichtig geval Gods wil te weten. In het lotspel nu is geen gewichtig geval, geen zaak des verschils; men zoekt daardoor niet de wil Gods te weten, om zich die te onderwerpen. Dus is het lotspel een verzoeken van God, dat verboden is: [Matth. 4:7](#) ... *Gij zult den Heere, uw God, niet verzoeken*. Verzoeken is de gewone weg, ons voorgeschreven, te verlaten, en wat buitengewoons van God begeren. 't Is spotten met Gods Voorzienigheid, en Hem te maken tot een dienaar van hun dwaze wil.

Zegt de dobbelaar: *ik heb daar geen gedachten op, 't is mij maar te doen om eer en winst*.

Antwoord

En die bedoelingen zijn zonde, en of men geen gedachten op God heeft, daarin is zelfs zonde; men moest in alles gedachten op God hebben, en of men geen gedachten op God heeft in het liegen, is het daarom geen zonde?

Bewijs 4.

De uitslag van het lot, 't welk de dobbelaar hoopt, ten goede voor hem te zullen zijn, is niet in de hand van de speler, en evenwel hij hoopt, en van wie hoopt hij het, van de duivel?

Neen.

Van het fortuin, dat de Heidenen tot een afgod stellen, alsof dat iets kon uitrichten? Neen.

Van wie verwacht men het dan, van de dobbelstenen? Dan stelt men die tot zijn God, en 't is gruwelijk enig geluk te verwachten van iets anders dan van God.

Zegt de dobbelaar: *ik verwacht de uitslag van niemand, ik zie maar op 't geval*.

Antwoord

Zo zou een atheïst spreken; dat geval regeert God, [Spr. 16:33](#). En zo ligt het in de zaak, dat men het geluk van God verwacht, en dat op een buitengewone weg, en in spel, dat niet anders is dan verzoeken, spotten, en God te maken tot een dienaar van zijn lust.

Bewijs 5.

Het lotspelen baart, niet door toeval, maar door zichzelf, schadelijke vruchten. Het neemt het hart weg, en daarin is als een betoverende kracht door een rechtvaardig oordeel van God. Als het lot tegenvalt, rijst een stille gemelijkheid tegen God in 't hart op, al wekt hij haar niet uitdrukkelijk op. Hieruit komen dan vloeken, lasteren, misnoegen tegen de winner. De een verliest zijn goed, veel of weinig; de ander krijgt verrotte en besmettende winst.

Bewijs 6.

Hierbij komt het algemene getuigenis van de Godzaligen en geleerde mannen van alle eeuwen, synoden, keizerlijke wetten. En is er hier en daar een voor het

lotspel, 't is een papist, of een werelds mens, die met de Bijbel niet te doen heeft; of is er een enkele geleerde, hij heeft zijn weerleggers, die hem de mond gestopt hebben, en hij heeft op zich, en zijn andere schriften, een blaam gelegd.

Publieke loterijen zijn ongeoorloofd.

XIII. Uit het gezegde blijkt ook dat de publieke loterijen, van de overheden ingesteld tot onderhoud van armen of kerken, ongeoorloofd zijn. Want:

Bewijs 1.

De lotspelen en de loterijen zijn van dezelfde natuur; is 't één ongeoorloofd, het ander ook; ziet daarom de bovengemelde redenen, alsof wij ze hierbij gesteld hadden. Dat bij de loterijen van de overheden toestemming komt, neemt de natuur van de zaak niet weg. Overheden hebben geen macht de goddelijke geboden te vernietigen, en een ongeoorloofde zaak geoorloofd te maken. De geoorloofdheid moest komen, óf van de overheid, óf van het einde.

Niet van de overheid, want men moet Gode meer gehoorzamen dan de mensen.

Het einde, om armen en kerken te onderhouden, kan de loterijen niet meer goed maken dan Sauls oogmerk om de Heere van het verboden geroofde te offeren; men moet geen kwaad doen, opdat het goede daaruit kome, een goed einde moet ook een goede wijze, om dat te bekomen, hebben. Ook konden de armen door andere wegen geholpen worden: door milddadigheid, door schattingen op te leggen, of door andere middelen, die grond hebben in Gods Woord. En 't is zelfs niet tot voordeel van de armen, maar tot nadeel; want daardoor raken velen, die ternauwernood hun kost kunnen winnen, tot armoede, en moeten dan mede onderhouden worden.

Zegt men, dezulken moesten in de loterijen niet inleggen.

Antwoord

Die moesten er al, op hun pre-suppoost, inleggen, om daardoor tot een betere staat te komen. En hebben die geen macht over het weinige, de andere ook niet over veel, en ieder is verplicht, hetgeen hem van God gegeven is, naar Gods orde te bewaren.

Bewijs 2.

Door de loterijen wordt het de een onttrokken, en de andere krijgt het; want zeer velen moeten inleggen, en enige weinigen gaan er mee door; en dat zonder enige kunst, erfenis, of andere behoorlijke middelen.

Zegt men, 't wordt niemand onttrokken, zij geven het allen vrijwillig.

Antwoord

Daar behoorde geen gelegenheid gegeven te worden, waardoor de onderdanen hun goederen verkwisten, 't welk God verboden heeft.

Bewijs 3.

Het inleggen in de loterijen komt voort uit een hart, dat niet vergenoegd is met zijn staat, dat rijk wil worden, en daardoor in dwaze begeerlijkheden valt; een ieder gaapt naar de hoogste prijs, en dat door een weg, die noch bevolen, noch gegrond is, noch waarvan enig voorbeeld of voetstap in Gods Woord is, 't welk leert dat het lot is een godsdienstig werk, een buitengewoon middel om Gods wil

in een zaak, die in verschil is, te weten, dat hier niet in overweging komt.

Zegt iemand, ik doe het godsdienstig, ik ben verlegen, en zeer bekrompen, daar is gelegenheid om tot betere staat te geraken, ik verwacht de uitslag van de Heere, ik bid om een zegen.

Antwoord

Alle godsdienst rust op Gods Woord, de loterijen niet. Dus is het geen godsdienstigheid, men kan hier niet bidden in geloof, en op zo'n wijze van God een goede uitslag hopen; 't is God verzoeken, men verlaat de gewone weg, en wil het door een buitengewone weg.

Een ander zegt, *ik doe een godsdienst, want ik geef het aan de armen.*

Antwoord

Dat is zo niet; wilt gij 't aan de armen geven, zo geeft zonder iets weer te hopen, de armen krijgen daarvan de achtste of de tiende penning, uw hart weet wel dat gij het niet geeft aan de armen, maar om een goed lot te verkrijgen.

Zegt gij verder, ik heb een goed deel aan de armen beloofd, als ik een goed lot zal krijgen.

Antwoord

Dat is koopmanschap met God te drijven: geef mij dit, en ik zal u dat daarvoor geven; behalve dat, het is als hondenprijs en hoerenloon; goed, verkregen op een ongeoorloofde wijze, wil God in de offerkist niet hebben. Uit deze redenen, gevoegd bij die § 12 tegen het lotspelen gegeven zijn, blijkt, dat de loterijen ongeoorloofd zijn, zowel als het lotspel.

Bewijs 4.

Doet hierbij, dat indien de loterijen geoorloofd waren, dat dan vrienden, geburen en bekenden onder elkaar loterijen mogen oprichten, ieder wat inleggen, en dan loten wie het allemaal zal hebben. Dit nu zal de Godzaligen het hart doen kloppen, en de overheid zou het niet toelaten, waardoor zij te kennen geven, of dat de geoorloofdheid of ongeoorloofdheid van de loterijen, 't welk een werk van godsdienst is, van hen afhangt, of dat de loterijen in hun natuur ongeoorloofd zijn, of nadelig voor de staat van de republiek.

Dus hebben wij getoond, de zonden in het derde gebod *verboden*.

Geboden.

Met ontzag van God spreken.

De deugden, in het derde gebod geboden, zijn deze:

XIV. 1. Met alle ootmoedigheid tot God, en met alle eerbied van het hart, en vertoning van ontzag van God en goddelijke dingen te spreken, en te horen spreken. Opdat het openbaar worde, hoe heerlijk, ontzaglijk en te vrezen God is, en opdat een ieder door ons gedrag naast God, zo'n indruk van God hebbe. Hoe verootmoedigde zich vader Abraham, als hij tot God sprak! [Gen. 18:27](#), *Ik heb mij onderwonden te spreken tot de Heere, hoewel ik stof en as ben!* Eglon, der Moabieten koning zelf, toonde zeer groot ontzag voor God; want als Ehud tot hem zei: *ik heb een Woord van God aan u*, toen stond hij op van de stoel, [Richt. 3:20](#). De apostel vermaant met eerbied van God en goddelijke dingen te spreken: [Titus 2:7](#). *Betoon in de leer ... deftigheid. 1 Petrus 4:11. Indien iemand spreekt, die spreke als de woorden van God.*

God belijden.

2. De Heere heilig en vrijmoedig belijden, dat Hij zo'n God is, als Hij is, dat wij het met Hem houden, Hem eren en vrezen, dat wij op Hem ons vertrouwen stellen, dat wij het houden met Zijn waarheid, met Zijn zaak, met Zijn kinderen, dat wij ons in deze niet schamen, maar het onze grootste eer achten, daarvoor bekend te zijn: [Matth. 10:32](#). *Een ieder dan, die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, die in de hemelen is.* [Rom. 1:16](#). *Ik schaam mij van het evangelie van Christus niet.*

Verheerlijken.

3. De Heere verheerlijken in alles, wat men spreekt, of doet, dat beogen, daardoor gaande gemaakt worden, zijn deugden vertellen:

23. [1 Petrus 2:9](#). *Gij zijt een uitverkoren geslacht ... opdat gij zoudt verkondigen de deugden Desgenen, die u uit de duisternis geroepen heeft, tot Zijn wonderbaar licht.*

24. [Kol. 3:17](#). *En al wat gij doet met woorden of met werken, doet het alles in de Naam van de Heere Jezus, dankende God en den Vader door Hem.*

25. [1 Kor. 10:31](#) ... *doet het al ter ere Gods.*

IJveren.

4. IJveren voor Zijn Naam en zaak; zo deed Mozes, [Exod. 23:19-20](#). Elia, [1 Kon. 19:10](#). David als een voorbeeld van Christus. Psalm 69:10 [[Ps. 69:9](#)]. *De ijver van Uw huis heeft Mij verteerd; en de smadelijkheden van degenen, die U smaden, zijn op Mij gevallen.*

Aanroepen.

5. De Heere aanroepen, voor Hem zich eerbiedig neerbuigen, Hem wegens Zijn heerlijkheid aanbidden, van Hem alles, wat men in ieder geval van node heeft, ootmoedig verzoeken, zo alleen, als openbaar met de kerk: [Psalm 99:6](#). *Mozes en Aäron waren onder Zijn priesters, en Samuël onder de aanroepers Zijns Naams; zij riepen tot den Heere, en Hij verhoorde hen.* [Zef. 3:20](#). *Mijn ernstige aanbidders.*

Zweren.

6. Heilig bij Zijn Naam zweren. Hier zullen wij wat meer op staan, om een ieder te onderrichten, wat een eed is, en wat die al inhoudt; om een ieder aan zichzelf openbaar te maken, in opzichte van de eed, en om te onderwijzen, en om de partijen te weerleggen.

Natuur van de eed.

XV. Wij nemen de eed niet in 't gemeen voor de gehele godsdienst, gelijk [Jes. 19:18](#), Te dien dage zullen er vijf steden in Egypteland zijn, sprekende de spraak van Kanaän, en zwerende den Heere der heirscharen. Maar nauwer voor God tot een getuige in zeker geval te nemen: deze beschrijft de Catechismus aldus: *Een rechte eed zweren is God aanroepen, dat Hij, als die alleen het hart kent, van de*

waarheid getuigenis wil geven, en mij straffen, indien ik vals zweer.

De eed is aanroeping van God, dat Hij Getuige wil zijn: [2 Kor. 1:23](#), ... *ik aanroep God tot een Getuige over mijn ziel. Jer. 42:5. De Heere zij tussen ons tot een waarachtig en gewis Getuige. Mal 2:14 ... Daarom dat de Heere een Getuige geweest is tussen u en tussen de vrouw uwer jeugd.*

De eed is een aanroeping, met verbintenis tot zegen of straf, [2 Kor. 1:23](#). Over mijn ziel. Soms wordt deze verbintenis niet uitgedrukt, soms al. *God doe mij zo, en doe er zo toe, 2 Sam. 3:35.* Het formulier is verscheiden, soms:

(kk) *De Heere leeft, 1 Sam. 20:21.*

(ll) *Zo waarlijk de Heere leeft!*

(mm) Bij ons is het formulier: *zo waarachtig helpe mij God Almachtig!*

De uitwendige gestalte is ook verscheiden; bij ons geschiedt ze met opsteken van de twee voorste vingers. 't Is zoveel, alsof men zei: *O alwetende, almachtige, waarachtige en rechtvaardige God, die lust tot waarheid, Wiens ogen naar waarheid zien, en die alle valsheid haat; die ook de waarheid van deze zaak weet, en die mijn hart, deze mijn mond en mijn daden kent: ik bid U, dat Gij op mij wilt neerzien in dit geval, en naar mijn stem horen, en dat Gij getuige wilt zijn van 't geen ik nu zeg of beloof; dat Gij mij, anderen tot een voorbeeld wilt stellen naar ziel en lichaam, indien ik de waarheid, zoveel zij mij bekend is, niet zeg, en stipt nakom, 't geen ik beloof, en in tegendeel mij naar ziel en lichaam wilt zegenen, als ik de waarheid zeg, of houd 't geen ik beloof. Laat also blijken dat Gij een alwetende, almachtige, waarachtige en rechtvaardige God zijt. Wie zou dan de eed niet vrezen?*

XVI. Tot een goede eed behoren deze vijf zaken.

(ee) Bij wie men zweren moet.

(ff) Wie een eed mag doen.

(gg) De zaken die te bezweren zijn.

(hh) De wijze hoe de eed gedaan moet worden.

(ii) Het einde, waartoe die geschieden moet.

Bij God, niet engelen.

1. Die in de eed aangeroepen wordt, bij wie men zweren moet, is alleen de waarachtige God. Bij engelen en heiligen mag men niet zweren, gelijk de Papisten zeggen en doen. Want

1. Die mogen niet aanbeden worden, gelijk boven getoond is.
2. Die kennen het hart niet.
3. Die hebben geen macht om te zegenen en te straffen.
4. God vertoornt Zich over degenen, die bij iets anders zweren, dan bij de waarachtige God, en straft ze: [Amos 8:14](#), *Die daar zweren bij de schuld van Samaria ... en zeggen: zo waarachtig als uw god van Dan leeft! Zef. 1:5, Die zich nederbuigende, zweren bij de Heere, en zweren bij Malcham.*

Uitvlucht. Dat waren afgoden, en geen engelen of heiligen.

Antwoord.

De grond van het ongeoorloofd zweren bij de genoemden was, omdat ze geen God waren, dat heeft altijd plaats, 't is evenveel, wie men naast God in de eed stelt en om er bij te zweren.

Tegenwerping 1.

[1 Tim.5:21](#), *Ik betuig voor God, en de Heere Jezus Christus, en de uitverkorene engelen, dat gij deze dingen onderhoudt.* Daar zweert Paulus bij de engelen.

Antwoord

Hier is geen gewag van een eed. Paulus betuigt Timothéüs in de tegenwoordigheid van de uitverkoren engelen. Gelijk men in de gewone omgang zegt: *ik beloof het, ik belijd, ik zeg het voor allen, die hier tegenwoordig zijn.*

Tegenwerping 2.

Jozef zwoer bij Farao. [Gen. 42:15](#), *Zo waarlijk als Farao leeft!*

Antwoord.

Men moet naar regels leven, zonder welke voorbeelden niet te volgen zijn; hieruit zou men anders moeten besluiten, dat men bij een levend mens, ja bij een heiden zou mogen zweren. En ook hier is geen aanroeping van Farao, en alzo geen eed.

Van een Godzalige.

XVII. 2. Die een eed mogen doen, moeten niet zijn kinderen, onzinnigen, dronkenen, toornigen in die tijd, leugenaars en dergelijken, niet alleen omdat zij niet te geloven zijn, maar ook omdat zij niet in staat zijn om rechte indruk van God, en van de eed te hebben, en niet Godzalig kunnen zweren; maar die de eed recht kunnen doen, moeten verlichten, wedergeborenen, Godzaligen zijn. Maar omdat men van eens anders inwendige staat niet oordeelt, zo laat men alle burgerlijken met recht toe. Zweren ze niet recht, dat komt op hen zelf aan, en zo ontvangt men ook de eed van de afgodischen en van anderen, niet om hun wél zweren, maar om de verbintenis, die hij op hen legt, en om hen getrouw te doen zijn, en om verschillen te beslissen.

Over gewichtige zaken.

XVIII. 3. De zaken, die te beëdigen zijn, moeten zijn:

(t) van belang, en die anders niet beslist kunnen worden, [Exod. 22:11](#).

(u) Is 't een eed van getuigenis, zo moet men de zaak zeer wel weten, zonder twijfeling, opdat de eed in waarheid zij, [Jer. 4:2](#); [Psalm 15:2](#), Die met zijn hart de waarheid spreekt.

(v) Zijn 't zaken, die men belooft te doen, zo moeten het goede zaken zijn; kwade eden, of om kwaad te doen, moet men niet houden, [Markus 6:23](#), [25](#), [26](#).

(w)'t Moeten zijn zaken, die na te komen zijn, die in onze macht zijn, waarvan wij bewust zijn, en waartoe wij bekwaam zijn. Onbedachte eden maken schuldig, [Lev. 5:4](#), [5](#). Hiertoe behoren ook de plechtige verbintenissen in trouwe, particuliere beloften die in onze macht zijn; ook kan men hiertoe brengen de beloften in en over de doop gedaan, en in het Heilig Avondmaal, onder welke de voorwaarde is, zo de Heere genade en kracht geeft, [Jes. 9:18](#).

Op een heilige wijze.

XIX. 4. Wijze hoe men zweren moet. Het moet geschieden:

- (a) uit liefde tot de waarheid: [Zach. 8:19](#) ... *hebt dan de waarheid en de vrede lief.*
- (b) In groot ontzag voor God, die men zich klaar vertegenwoordigen moet; want men spreekt tot God, en roept in de eed God aan: Psalm 5:8 [[Ps. 5:7](#)], *Ik zal mij buigen naar het paleis Uwer heiligheid, in Uw vreze.*
- (c) Bedachtzaam: [Pred. 5:1](#). *Wees niet te snel met uw mond, en uw hart haaste niet een woord voort te brengen voor Gods aangezicht.*
- (d) Als de overheid het eist, of ook buiten het gericht, als de nood het vordert, als er geen ander middel is om het geschil te beslissen, om te doen vertrouwen, om de waarheid van een zaak, daar ten hoogste aan gelegen is, te doen geloven: [Hebr. 6:16](#) ... *de eed van bevestiging is denzelven een einde van alle tegenspreking.*
- (e) De eed moet geschieden duidelijk en klaar, zonder bewimpeling zonder verdraaien, zonder æquivocatiën of zinsbehoudenissen, dat is, als men iets zegt, waaronder men een andere zin denkt, en een andere zin de hoorder laat opvatten, omdat de klank van de woorden de zin, zoals de hoorder het opneemt, hebben; deze worden doorgaans *Jezuïtische streken* genoemd, omdat zij ze voorstaan en gebruiken. Bijvoorbeeld, men vraagt iemand: *hebt gij die man niet gezien?* En men hem gezien hebbende, antwoordt neen; en men verstaat het, op die toren, of vliegende in de lucht.

Zonder zinsbehouding.

XX. Hierover is de vraag: *Of men in een eed, of in andere gelegenheden zulke æquivocatiën of zinsbehoudingen wel gebruiken mag?*

Antwoord. De Papisten zeggen: ja, wij: neen. Dit staan wij wel toe, dat men wel een waarheid mag zeggen, en een andere, naar welke men niet gevraagd wordt, verzwijgen. Ook staan wij wel toe, dat men wel woorden mag gebruiken die twee zinnen hebben, of tot sieraad, of om een ander het verstand te oefenen, hoedanig onder andere ook de raadselen zijn, waarmee men vanouds elkaars verstand beproefde; zodanige raadselen vindt men ook veel in 't Woord van God: het raadsel van Simson, de raadselen van de koningin van Scheba. om Salomo's wijsheid te beproeven, zo ook het raadsel van Jotham, Gideons zoon, en van anderen; maar als men naar een zaak gevraagd wordt, of als men een zaak beëdigen zal, dan antwoordende, zo moet men antwoorden duidelijk en klaar, naar de mening van de vrager, opdat die noch zichzelf verleide door ons antwoord anders op te vatten dan wij het menen, noch opdat wij hem misleiden. Dit blijkt:

1. 't Is liegen, en het deel van de leugenaars is in de poel, in de hel.

Men zal zeggen: *'t is geen liegen, omdat het woord niet is tegen de mening van het hart; men neemt het in die zin, zoals men 't zegt.*

Antwoord

Men is in het antwoorden of beëdigen zo veromstandigd, dat men geen heimelijke mening mag maken; maar dat men het zo menen moet, als de woorden zelf meebrengen, en het past op de mening van de vrager; 't is niet alleen liegen, als de woorden tegen het gemoed zijn; maar liegen is ook, als de woorden niet overeenkomen met de zaak, waarnaar men gevraagd wordt, en die

men wel weet. Daarom wordt de eed bepaald, met die woorden, zonder erg of list; als men dan niet antwoord zonder erg of list, zo liegt men.

2. Het is bedriegen. *Van de man des bedrogs heeft de Heere een gruwel*, [Psalm 5:7](#). Zegt men: *men bedriegt niet, omdat men het zegt, zoals men het meent*.

Antwoord

't Is nu beantwoord, en men heeft 't wel uitdrukkelijk voor; men beoogt een ander door zijn woorden te misleiden, die zich tevreden houdt met het woord, of de eed.

3. 't Maakt de eden onnut en tevergeefs; want men kan er geen staat op maken, daar de eed ... is een einde van alle tegenspreking, [Hebr. 6:16](#). Men maakt de gehele samenleving van de mensen vol verwarring; want men kan dan niemand geloven, men heeft altijd te denken, dat hij iets in zijn gemoed daarbij gevoegd heeft, en het in die heimelijke zin verstaat. Dus is alle trouw weg.

4. Dan behoeften de martelaren niet geleden te hebben voor de waarheid, men kan dan op alle dwalingen ja zeggen, en dat het alle waarheden zijn, als men het in zijn verstand maar een andere draai en zin geeft.

Tegenwerping. *De heiligen hebben zulke zinsbehoudingen gebruikt,*

(a) *Abraham zei dat Sara zijn zuster was.*

Antwoord

Dat was waarheid, ook werd hij niet gevraagd, of ze zijn vrouw was, daarom kon hij dat wel zwijgen.

(b) *Samuël gebruikte zinsbehouding, als hij zei, dat hij naar Bethlehem wilde om te offeren, daar hij toch ging om een koning te zalven.*

Antwoord

Hem werd niet gevraagd, of hij aldaar een koning zou zalven, daarom kon hij dat zwijgen, en hij zei de waarheid, dat hij ging om te offeren, gelijk hij ook deed.

(c) *Christus hield Zich alsof Hij verder gaan wilde, daar Hij toch met hen in wilde gaan.*

Antwoord

Hier is geen zinsbehouding in de woorden. Christus wilde met zijn houden, of Hij verder gaan wilde, hun gelegenheid geven om Hem tot inkomen te verzoeken, op welke de Heere het wilde doen, en niet anders.

5. De eed is tot verheerlijking van God, als alwetend, almachtig, waarachtig, rechtvaardig, aanbiddelijk, ontzaglijk.

6. Om trouw en waarheid, en veilige omgang onder de mensen te houden.

Een Christen mag een eed doen.

XXI. De natuur van de eed, en de vereiste omstandigheden hebbende getoond, zo is de vraag: *Of het een Christen geoorloofd is, op de wijze als gezegd is, een eed te doen?*

De Mennisten zeggen, neen.

Wij ja. Ons bewijs is:

Bewijs

- (v) 't Is een overblijfsel van de wet van de natuur, gelijk blijkt uit het gebruik bij alle volkeren.
- (w) Het is uitdrukkelijk bevolen, [Deut. 6:13](#), *Gij zult bij Mijn Naam zweren*. Voegt hierbij alle de gevallen, in welke God gebiedt dat de eed gebruikt zou worden. Hier geldt niet te zeggen, dat was in 't Oude Testament want 't was niet iets plechtigs, maar zedelijks, welk altijd allen verbindt. 't Is nergens in Nieuwe Testament afgeschaft, maar integendeel gebruikt.
- (x) 't Is geprofeteerd dat men in het Nieuwe Testament zweren zou: [Jes. 45:23](#), *Dat Mij alle knie zal gebogen worden, alle tong Mij zal zweren*. [Jes. 65:16](#), *Wie zweren zal op aarde, die zal zweren bij de God der waarheid*.

Uitvlucht

Deze plaatsen spreken niet van het eedzweren, maar van de geestelijke godsdienst van het Nieuwe Testament

Antwoord

- Zo kan dan de eed niet uitgesloten worden; want die is een geestelijke godsdienst, 't is een aanroepen van Gods Naam.
 - Wij ontkennen dat daar bijzonder in de laatste, van de geestelijke godsdienst gesproken wordt, maar wel uitdrukkelijk van het eedzweren: de woorden brengen het mee, en het gebruik in het Nieuwe Testament bevestigt het.
- (y) God heeft gezworen, [Hebr. 6:17](#). Een engel heeft gezworen, [Openb. 10:6](#). Paulus heeft gezworen, [2 Kor. 1:23](#); [1 Thess. 5:27](#). Dus is het zweren een heilig werk, en geoorloofd. Doet hierbij dat de apostel in het Nieuwe Testament het eedzweren als een geoorloofde zaak vaststelt: [Heb 6:16](#). *De mensen zweren wel bij de meerdere*.
- (z) Het einde van de eed blijft altijd, waar verschillen en tegenspreken geëindigd moet worden, en niet anders kunnen geëindigd worden dan door de eed: [Heb 6:16](#) ... *de eed tot bevestiging is denzelven een einde van alle tegenspreken*.

Tegenwerping 1.

XXII. *Het schrikkelijk misbruik van de eed*.

Antwoord

Het misbruik neemt het gebruik niet weg.

Tegenwerping 2.

[Matth. 5:34, 27](#), *Maar Ik zeg u: zweert ganselijk niet. Maar laat zijn uw woord ja, ja; neen, neen; wat boven deze is, dat is uit de boze*.

Antwoord

113. Dat Christus hier de rechte eed niet heeft afgeschaft, blijkt uit de profetieën dat men in het Nieuwe Testament zou zweren.
114. Christus spreekt van die eden, die de Joden pleegden te doen, zij zwoeren bij allerlei dingen, en maakten tussen die onderscheid: [Matth. 23:16, 18](#) ... *Zo wie gezworen zal hebben bij de tempel, dat is niets; maar zo wie gezworen zal hebben bij het goud des tempels, die is schuldig. En zo wie gezworen zal hebben bij het altaar, dat is niets; maar zo wie gezworen zal hebben bij de gave, die daarop is, die is schuldig*. Tegen dit zweren stelt Zich Christus, en

zegt in deze opzichte: zweert geheel niet, noch bij de hemel, noch bij de aarde, noch bij Jeruzalem, noch bij uw hoofd. Als de Joden plechtig zwoeren, dan zwoeren zij bij Jehovah; maar in de gewone omgang hadden ze terstond een eed bij 't een of ander gereed; te deze opzichte van de gewone omgang zegt Christus: *uw woord zij ja, ja, neen, neen; en als men daar boven gaat met telkens een eed daarbij te voegen, dat is uit den boze.*

115. Daar kunnen omstandigheden zijn, in welke men verder mag gaan dan ja en neen: want Christus gebruikt meermalen het woord amen, voorwaar, en de partijen zelf gaan verder, als ze iets bevestigen, met *bij mijn mannen-waarheid!* zodat zij deze plaats niet voor zich kunnen bijbrengen. Hetzelfde antwoord voldoet ook [Jak 5:12](#), waar bijna dezelfde woorden zijn.

Bestrafing van roekeloze zweerders.

XXIII. Door hetgeen dus verre van de eed gezegd is, worden zeer velen bestraft, als:

1. Die roekeloze mensen, die bijkans niets zeggen kunnen, of daar moet een eed bij; waarachtig God! bij mijn ziel! en diergelijke schrikkelijke en God-tergende uitdrukkingen.

Valse zweerders.

2. Velen moeten overtuigd staan van hun onbedacht, en misschien vals zweren en getuigenis te geven, zo de impertrant dat is, die een ander voor 't gericht roept, en onder eden artikelen overlevert, als de gedaagde, die voor 't gerecht onder eden de voorgelegde artikelen beantwoordt, alsook de getuigen. Laat ik eens enige vragen voorstellen, en beantwoordt u ze zelf voor de Heere. Verstond gij wèl klaar en duidelijk hetgeen gij beëdigen zou? En zo niet wèl, nam u de vrijmoedigheid om naar de zin van de artikelen te vragen? Wist u de zaak zeker? Ging u recht door, zonder draaien, zinsbehouding, zonder eenzijdigheid? Was de zaak inderdaad, zoals u ze bezwoer? Bezweert u ze met ontzag voor God, uit liefde tot de waarheid? Bedachtzaam?

Die de eed niet houden.

3. Hierdoor zullen velen aan zichzelf openbaar worden, die de eed van verbintenis gedaan hebben, gelijk er vele beëdigden, 't zij in kleine of grote ambten, zijn. Wist u de inhoud van ieder artikel en van ieder woord wel, en wat ieder artikel eiste? Was u overtuigd dat u bekwaamheid had om alle de artikelen en ieder in 't bijzonder uit te voeren? Was er een hartelijk besluit om het ieder in het bijzonder na te komen? Stelde u van de tijd uws eeds af die artikelen u voor als een regel, zodat ze altijd u klaar voor ogen stonden? Hebt u in alle delen de eed volbracht? Onderzoekt u hieraan, en weet dat God het weet. Behelpt u niet met deze en gene uitvluchten; want zij zullen u niet onschuldigen als:

Uitvluchten.

- (a) *Ik had een algemeen voornemen om getrouw te zijn.*

Antwoord

Dat is niet genoeg, op zo'n eed zouden velen tot hun ambt niet toegelaten zijn geworden. Als de overheid daarmee tevreden was geweest, zij zou geen artikelen opgesteld, en bepaald hebben.

(b) *De eed van getrouwheid heeft een heimelijke voorwaarde in, zoveel als mogelijk is.*

Antwoord

En als u die voorwaarde bij het zweren had uitgedrukt, u had het ambt niet bekomen. Die voorwaarde verzint gij u zelf, 't was de mening van de overheid geheel niet, en u moest niets bezweren, van 't geen waartoe u wist dat u bekwaamheid had, of zo vlug u bevond, dat u niet bekwaam was, moest u dadelijk het ambt hebben overgedragen.

(c) *De eden zijn zo bepaald, dat het onmogelijk is, dat iemand die houde, daar is niemand die ze stipt nakomt.*

Antwoord 't Is waar dat het onmogelijk is, als men er zoveel wil uithalen als uw begeerte is; en is het volstrekt onmogelijk, dan moest gij noch dat ambt begeren, noch de eed gedaan hebben, of er terstond uitscheiden.

(d) *Wij zijn allen zwakke mensen, wij bezondigen ons overal in.*

Antwoord

De eed te breken moet men niet stellen onder de dagelijkse zwakheden, de beëdigde zaken moeten in onze macht zijn, of men moet de eed niet doen; het overtreden is met weten en willen, en door de eed ligt op u een plechtige verbintenis tot straf, die gij zelf van Gods rechtvaardigheid hebt verzocht.

Let met opmerking op het derde gebod. *De Heere zal niet onschuldig houden, die Zijn Naam ijdelijk gebruikt.* Neemt ter harte 't geen staat, [Ezech. 17:15](#), *Ja, zal hij het verbond breken, en ontkomen?* Wat is het schrikkelijk dat de Heere zegt, [Zach. 5:4](#), *Ik breng deze vloek voort, spreekt de Heere der heirscharen, dat hij kome in het huis van de dief, en in het huis desgenen, die bij mijn Naam vals zweert, en hij zal in het midden zijns huizes overnachten, en hij zal het verteren, met zijn houten en zijn stenen.* Hoort hierbij wat de Heere spreekt, [Mal 3:5](#), *Ik zal tot ulieden ten oordeel naderen, en Ik zal een snel Getuige zijn tegen degenen, die vals zweren.* Schrikt dan allen die u schuldig bevindt, en bekeert u haastelijk, eer het oordeel over u uitgevoerd worde, houdt voortaan de eed nauwkeurig, of laat het ambt varen; beter arm, ja zijn brood bedelen, dan door de eed te breken, overvloed te hebben. Vreest de eed, en wordt gij geroepen, weigert niet getuigenis van de waarheid te geven; maar ziet toe, dat u het heilig doet, opdat gij in geen oordeel valt.

Hoofdstuk 6: Van het Vierde Gebod

Hoofdstuk 6

Van het Vierde Gebod.

Dit is het Gebod dat van velen tegengesproken wordt, tegen 't welk men met dik verheven schilden aanloopt om het te bestormen, en was het in de macht van

velen geweest, 't was al lang verworpen en vergeten geweest. Maar in spijt van allen, die het leed is, het wordt nog alle sabbatten in de gemeente, als een regel van het leven, gelijk al de andere geboden, voorgelezen.

II. De woorden van dit gebod bevatten:

- (u) Een kort voorstel.
- (v) Een verklaring.
- (w) De beweegredenen.

Het eerste is het korte voorstel. *Gedenkt de Sabbatdag, dat gij dien heiligt.*

(a) Vóóraan wordt een nota bene gesteld, een woord van grote nadruk, en dat een diepe indruk in onze harten behoorde te geven. *Zijt gedachtig.* Ziet toe dat gij dit gebod niet tegensprekt, niet verwerpt, niet in vergetenis stelt. Gedenkt er tevoren aan, eer die dag komt, om uw zaken zo te schikken dat gij dan geen belet hebt, bereidt er u tevoren toe. Zijt vermaand, wees gewaarschuwd.

't Voorwerp Sabbat.

III. (b) 't Voorwerp is de Sabbatdag. 't Woord komt af van schabat rusten.

- w. Rusten wordt gezegd als een zaak ophoudt van meer te zijn: [Jozua 5:12](#). Hebr. Wajischbot haman. *En het man (rustte) hield op.*
- x. Rusten is ook het werk, waarin men bezig was geweest, te laten staan, en zich na de arbeid te verkwikken. Zo wordt het van God gezegd: [Gen. 2:3](#) ... omdat *Hij op denzelven gerust heeft van al Zijn werk.*
- y. Van mensen wordt het onder andere gezegd: [Ex 16:30](#). *Alzo rustte het volk op de zevende dag.*
- z. Ook wordt de aarde gezegd te rusten als zij stil blijft liggen, niet geploegd, noch bezaaid wordt, en alzo nalaat vruchten te dragen: [Lev. 26:34](#) ... *dan zal het land rusten, en aan zijn sabbatten een welgevallen hebben.*

Van shabat komt schabbaat, schabbatoon, rust:

[Lev. 25:4](#). *Doch in het zevende jaar zal voor het land een sabbat der ruste zijn.* Zo betekent het ook de tijd van rusten, 't zij alleen gesteld: [Ex. 16:23](#) ... morgen is de rust, de heilige sabbat des Heeren! 't Zij dat dag of jaar daarbij gevoegd wordt: [Neh. 13:17](#) ... *en ontheiligt jom hasschabbat, de sabbatdag.*

In dit gebod wordt het woord *dag* dan daarbij gevoegd, en dan daar niet bijgevoegd.

't Woord *Sabbat* wordt verscheidenlijk genomen:

- (1) Soms betekent het een week van zeven dagen of jaren, omdat die eindigt met de sabbat: [Gen. 29:27](#). *Vervul de week van deze.*
- (2) De jaarsabbatten, zijnde het zevende jaar, in welke men noch ploegen, noch zaaien, noch oogsten mocht, [Lev. 25:4-5](#). En het vijftigste jaar, [Lev. 25:8](#).
- (3) De Sabbatten van de weken, durende zeven dagen na elkaar, zijnde de drie feestdagen, paas-, pinkster- en van het loofhutten, [Lev. 23:4](#).
- (4) De sabbatten van de dagen.

Deze waren:

- (1) de eerste en de laatste dagen van de drie feesten, 't zij dat ze op de sabbat kwamen of op een andere dag: [Lev. 23:39](#) ... *op de eersten dag zal er rust zijn, en op de achtsten dag zal er rust zijn.*
- (2) De tiende dag van de zevende maand, [Lev. 23:27](#), [32](#).
- (3) De eerste dag van de zevende maand, [Lev. 23:24](#).
- (4) Behalve die allen betekent het de zevendaagse sabbat, welke zijn oorsprong heeft met de eerste zevende dag, en zal duren tot aan het einde van de wereld. Van deze wordt in dit gebod gesproken.

't Werk is heiligen.

IV. (c) 't Werk naast dit voorwerp is heiligen, dat is, afzonderen tot een heilig gebruik, [Exod. 13:2](#). Zich bereiden, [Exod. 19:11](#). Heilig, wettelijk gebruiken, [1 Tim.1:8](#). Waarnemen, [Rom. 14:6](#).

Uitbreiding.

V. Het tweede in dit gebod aan te merken is de verklaring of uitbreiding, deze heeft opzicht op:

(hhh) De tijd.

(iii) De wijze.

(jjj) De personen.

1. De tijd.

De tijd van de sabbat is niet om de drie, vier, tien, twintig of dertig dagen, of wanneer het de overheid of kerk mocht goedvinden; maar de zevende dag. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen, maar de zevende dag is de sabbat des Heeren, uws Gods. 't Moet dan een van zeven dagen zijn, niet eerder, niet later moet die omkomen.

Vraagt iemand: *is 't dan evenveel welke van de zeven men neemt? En zo niet, welke van die zeven is de sabbat?*

Antwoord.

't Gebod zegt, *de zevende*, die na zes dagen van arbeiden volgt. *Zes dagen zult gij arbeiden*. Hier is niet een gebod van werken, dat behoort tot de tweede tafel, maar een bepaling, hoe lang men mag werken, en een aanwijzing wanneer men het werken moet staken, en wanneer de sabbat begint; 't is zoveel als, alles wat gij te doen hebt, dat moet gij in zes dagen verrichten, de zevende dag is de tijd van rusten, die is de sabbat des Heeren, uws Gods. Op de zevende dag heeft God gerust, en door Zijn doen ons een voorbeeld gegeven, en heeft die dag tot heiliging afgezonderd, en heeft de mens geboden die te heiligen tot verheerlijking van Zijn Naam.

Wijze.

VI. 2. De wijze, hoe die dag geheiligd moet worden, is dan zult gij geen werk doen. God dienen is in 't eerste gebod geboden, en strekt zich uit tot al ons doen naar ziel en lichaam, en tot alle tijden, dagen en nachten. Maar God algemeen te dienen, met staking van zijn werk, eist dit vierde gebod.

Rusten.

Geen werk doen of rusten kan men aanmerken of al niets te doen, stil en leeg te zijn; of niets doen als een bevel van God omdat God geboden heeft niet te werken. Of niets doen, geen werk doen, opdat men wat anders doe, omdat men twee dingen tegelijk niet doen kan. Of niets doen, rusten samengevoegd met iets anders te doen.

Geen werk te doen, is hier niet:

8. ledig te zijn; want God kan in ledigheid geen behagen nemen.
9. Ook is 't hier niet ledig te zijn als bevolen; want God heeft dat nergens geboden.
10. Ook is geen werk te doen geboden, om wat anders, namelijk, iets geestelijks te doen, alsof geen werk te doen niet beoogd zou worden, maar alleen de geestelijke dienst Gods, en dat men daarom het werk voor die tijd moest staken, omdat of voor zoveel als het 't geestelijke beletten zou.
11. Ook is geen werk te doen geboden als een deel samengevoegd met een ander deel van de heiliging van de sabbat, zodat ledig te zijn en God te dienen als twee collaterale en neven elkaar gaande samengevoegd werden, en dat hij een gedeelte van dit gebod gedaan zou hebben, die geen werk gedaan had, of die God geestelijk had gediend en evenwel werk gedaan had.
12. Maar geen werk te doen moet men samenvoegen met de godsdienst als één, geen werk doen is geboden als bezield, vergeestelijkt, zodat het is de wijze van de godsdienst, en daardoor onderscheiden van de godsdienst in 't gemeen, bevolen in het eerste gebod. Geen rust, maar een heilige rust wordt geboden: [Ex. 16:23](#) ... morgen is de rust, de heilige sabbat. [Ex 31:15](#). *Op de zevende dag is de sabbat van de rust, een heiligheid des Heeren!*

Van dienstwerken.

VII. 't Werk, dat hier verboden wordt, is het werk van de beroeping, gewoonlijk dienstwerk genoemd, 't zij van ambachten, van ploegen, zaaïen, oogsten, van neringen, kopen en verkopen, en alles waarmee de mens zijn kost wint. Hieronder wordt niet begrepen.

1. 't Werk van de godsdienst, het prediken van de predikanten tot zwetens toe, en al wat in de godsdienst geschiedt. De priesters doodden de beesten op de sabbat, nochtans zondigden ze niet.
2. Ook worden hier niet onder begrepen de werken van volstrekte noodzakelijkheid, welke noodzakelijkheid veroorzaakt wordt door een onverwacht voorval op de sabbat, 't zij dat er brand komt, een mens in 't water valt en dergelijke.
3. Ook worden hier niet onder begrepen de werken van de barmhartigheid, als zieken waar te nemen, en sommige werken van apothekers, dokters, chirurgijns, vroedvrouwen, voor zoveel die opzicht hebben van ellendige en barende vrouwen te helpen, het vee voeder in de winter te geven, en bescherming tegen de vijanden en dergelijke; dan geldt: Ik wil barmhartigheid en niet offerande, [Matth. 12:7](#). De sabbat is gemaakt om de mens, niet de mens om de sabbat, [Markus 2:27](#).

De personen.

VIII. 2. De personen, door wie de sabbat geheiligd moet worden, zijn: noch uw zoon, enz. Door deze onderscheiding wordt alle mensen, zonder onderscheid, het werken verboden. 't Is niet genoeg dat men zelf rust, maar men moet ook zijn kinderen en dienstboden laten rusten, en men moet ook de vreemdelingen, die onder ons wonen of vertoeven, doen rusten; want zij zijn ook mensen, en het gebod raakt hen zowel als inboorlingen, en leden van de kerk, ja het vee moet rusten, omdat die zonder mensenbestuur niet werken kunnen, en God alsdan een gehele stilte over de gehele aardbodem wil hebben.

De drangredenen.

IX. Het derde in dit gebod aan te merken zijn de bijgevoegde drangredenen. Deze zijn drie:

116. Het voorbeeld van God. God heeft de mens naar Zijn beeld geschapen; deze heilige gestalte van de ziel moest hij ook vertonen met zijn daden, en als hij werkt, zo moet hij werken naar het gebod Gods, alsmede naar het voorbeeld Gods, [Eféze 5:1](#), *Zijt dan navolgers Gods, als geliefde kinderen*. God nu heeft na zes dagen scheppens de zevende dag gerust, en heeft dat zijn doen tot een voorbeeld van navolging gesteld, daardoor moet de mens bewogen worden om ook zo te doen.
117. De tweede beweegreden is genomen van het nuttige. Daarom zegende de Heere de sabbat, niet dat die dag in zijn natuur kracht ontving om de mens nut aan te brengen; maar 't is een belofte van zegening aan de consciëntieuze onderhouders van die dag, en naar de ziel tot troost, blijdschap en heiligheid, en naar het lichaam doende het werk van de zes werkdagen voorspoediger en voordeliger voortgaan; want aan de zegen des Heeren hangt het allemaal, zonder die is al ons werk vergeefs, [Psalm 127:1-2](#).
118. De derde beweegreden is genomen van het bevel Gods, en de betamelijkheid om dat te gehoorzamen. Hij heiligde dezelve. God heeft die dag van andere dagen afgezonderd tot een heilig gebruik om de Heere plechtig, gelijk te verheerlijken en te dienen met een heilige rust; daarom mag niemand die dag gemeen maken, en als de andere dagen gebruiken, en met werken doorbrengen; maar volgens het gebod Gods als afgezonderd erkennen, en die zo doorbrengen, waartoe dezelve van God is afgezonderd en gesteld.

X. Gelijk in de andere geboden, zo hebben wij ook in dit aan te merken, de verboden zonden en de geboden deugden: De verboden zonden kunnen tot deze hoofden gebracht worden:

Verboden: die dag niet afzonderen.

1. De sabbat van de andere dagen met een blijde goedkeuring niet af te sonderen en met opmerken niet te erkennen dat die van God en met zijn voorbeeld, en bevel is afgezonderd, en gesteld tot een dag van rust, verkwikking en verheerlijking van God; dat is een zonde van ongehoorzaamheid en versmading van de voorrechten.

Die te maken als een werkdag.

2. Van die dag een werkdag te maken, namelijk, dat men zich bezig houdt met het werk van zijn beroep, als brouwers, bakkers, blekers, koks, kleermakers,

schoenmakers, om 't overgebleven werk af te doen, en 't werk dan, al is 't tegen de middag te huis te brengen. De barbieren met scheren; lossen en laden van schepen, varen en rijden op de veer-uren, kruiers, vuilniskarren-voerders. En voorts alle werk, waarmee de kost gewonnen wordt; hiertoe behoort ook het futselwerk, 't welk men uitstelt tot de rustdag, of dat men op de rustdag doet, om de volgende dag gereed werk te hebben, als lappen en naaien, kinderen verschonen, was gereed maken, naar de bleek te zenden, of tehuis te krijgen, rekeningen uit te schrijven, boodschappen te doen, in één woord alles, waarmee men geld of tijd wint. God wil op die dag een algemene stilte op de gehele aardbodem hebben. Zie hiervan het gebod zelf.

Marktdag.

3. Van die dag een marktdag te maken. Namelijk, het kopen en verkopen van kooplieden, winkeliers, appelwijven, omloopsters met allerlei snoepwaren of eetwaren, viswijven, en dergelijke. Zie hiervan [Ne 13:15-16](#), [19-21](#).

Plezierdag.

4. Van die dag een wereldse plezierdag te maken; de sabbat is een verlustiging, doch in de Heere; maar die verlustiging in het aardse en door het vlees te misbruiken, is een schrikkelijke ontheiliging van die dag, hoedanig is te zeilen met schuiten en rijden en rossen, te gaan vissen, of vogelschieten, kaatsen, balslaan, spelen met zulke dingen, die op andere tijden in behoorlijke bepaling van tijd, plaats, gezelschap en oogmerk geoorloofd zijn, veel meer dan het lotspelen met kaart of teerling. Zie hiervan. [Jes. 58:13-14](#).

Doch tot de verboden zonden brengen wij niet het wandelen in 't veld of gaan in tuinen, 't zij alleen of met anderen, om de werken van God te aanschouwen, en Hem daarin te verheerlijken, om zich naar ziel en lichaam te verkwikken; doet de wereld dit tot zonde, dat kan de gelovige niet beletten om het geestelijk te doen.

Zondendag.

5. Van die dag een zondendag te maken, met zich op te pronken met allerlei ijselijk werelds optooisel, en daarmee zelfs voor Gods aangezicht in de kerk te durven komen; met in kroegen en herbergen te gaan drinken, waar men de viool, het dronkenmans ijdel geklap en gejuich, het klappen van de schijven hoort, koude maaltijden aan te richten in de tuinen, gastmalen in de huizen, met allerlei zot geklap, achterklap om te gaan; met aan de rij te gaan, gelijk de jonkmans en jonge dochters op vele dorpen de gewoonte hebben; in één woord, als men die dag tot alle lossigheden en ongebondenheden doorbrengt. De zonden zijn dan dubbel, ja bij uitnemendheid God tergende.

Ezelsdag.

6. Van die dag te maken een ezelsdag, met lui en leeg de gehele dag om te gaan, 's morgens een gat in de dag te slapen; dan mag het gebeuren eens uit te slapen, want men heeft niet te doen. Dus verslaapt menig een de voormiddag-predikatie vereet de namiddag-godsdiens, en verwandelt de avonddienst en zo men al eens of tweemaal in de godsdiens geweest is, men heeft misschien daar geslapen, of met andere gedachten bezig geweest, en geen meer nut van daar gehaald dan een

ezel. Deze beelden zich evenwel in, dat ze de sabbat al wel hebben doorgebracht; want zij hebben gerust, en zijn in de kerk geweest.

Die dag te verwerpen.

7. De sabbat te verwerpen en tegen te spreken, en anderen mede van deszelfs heiliging af te trekken, en vrijheid te geven om zo te doen, en te spotten met zodanigen, die de sabbat naar Gods bevel consciëntieus heiligen, die als weet-nieten, muggen-zifters, geveinsden (een gruwel!) uit te schelden; zelf niet te willen, anderen af te trekken, en met de heiligers te spotten.

Geboden.

XI. De deugden, in dit gebod geboden, zijn begrepen in de

(qq) Voorbereiding.

(rr) Betrachting.

(ss) Nabetrachting.

1. Voorbereiding.

Dat er een voorbereiding van node is, blijkt uit het gebod: *Zijt gedachtig de sabbatsdag*. Deze werd in de kerk onderhouden, gelijk blijkt uit [Markus 15:42](#). Omdat het de voorbereiding was, welke is de vóórsabbat. Deze wordt alsnog van de Luthersen in vele plaatsen geoefend, tot overtuiging van de Gereformeerde Kerk. Hiertoe behoort:

- (1) De kennis en toestemming van onze verbintenis om die dag te heiligen, en die met de daad van andere dagen, naar het voorbeeld en bevel Gods, af te zonderen tot zo'n lieflijk, nuttig, God verheerlijkend werk.
- (2) Een geestelijk verlangen naar die dag, om in alle rust tot God te naderen, en zich in Hem te verblijden, zodat die is een lust, geen last.
- (3) Bidden om kracht en bekwaamheid tot heiliging van die dag, in 't gezicht van de afkerigheid die het vlees van die dag heeft, om zo enig tot het geestelijke ingespannen te zijn.
- (4) Het werk des daags tevoren in tijds te staken, opdat men, tot laat in de avond werkende, het lichaam niet onbekwaam make, en het niet verhindere de levendigheid, in welke de ziel behoorde te zijn, en opdat daar een tijd tot voorbereiding overblijve.
- (5) Het gezin te verzorgen van gerecht tegen die dag, en die gereed te maken, opdat men op die dag niet kope, en niet veel omslag hebbe met koken.

2. Betrachting.

XII. De betrachting bestaat niet in alleen te rusten, alsof het 't geheel of een gedeelte van het te betrachtene was. Doch ook niet in een geestelijker dienst Gods, dan op andere dagen. Doch ook niet in een bekrompen: raakt niet, smaakt niet. mag ik dit wel doen? Mag men dat wel doen? De sabbat is geen strik: maar een dag van verlustiging, doch niet voor het zondig vlees; die geestelijk zijn, zullen welhaast kennen wat voor of tegen de geestelijkheid van de sabbat en deszelfs heiliging is. Maar de betrachting bestaat in deze:

- (e) Het gebod en het voorbeeld Gods, tot navolging voorgesteld, in 't oog te houden, met gehoorzame onderwerping en liefde tot navolging.

- (f) Die dag in een heilige rust en gehele afgetrokkenheid van de aarde, en opgetogenheid, vrolijkheid in God, en heilig gejuich door te brengen.
- (g) Zich bezig te houden in de beschouwing van de werken Gods, van de schepping, van de onderhouding en regering. En in de overdenking van het grote werk van de verlossing door Christus, en in alles Gods goedheid, wijsheid, macht, waarheid, almacht, en alles wat zich van God daarin aan ons hart openbaart, te erkennen, ons daarover te verblijden, en God daarin te loven en te prijzen; dat zoete engelenwerk!
- (h) Openbare vergaderingen van het volk van God bij te wonen, zich te verblijden, dat men daaronder mag zijn, en met hen gelijk voor Gods aangezicht mag verschijnen, zijn lof zingen, Hem aanbidden, en des Heeren stem tot onze oren en harten te horen, en de zegen te ontvangen.
- (i) Zieken en ellendigen te bezoeken, hun van het onthoudene wat mee te delen, uit het Woord van God wat voorlezen, en voorts hen te overtuigen van zonde en straf, en hun de Heere Jezus bekend te maken, zo ze onbekeerd zijn; de bekeerden te vertroosten en tot lijdzaamheid op te wekken.
- (j) De gemeenschap der heiligen te oefenen, in zoete omgang met bekende Godzaligen in particuliere bijeenkomsten, zich met elkaar bezig te houden in het lezen van Gods Woord, in psalmen en geestelijke liederen te zingen, in onderlinge samensprekingen, opwekkingen en vertroosting.
- (k) Van zijn winst, in de verleden werkdagen verkregen, of anderszins van zijn goederen, de armen met een blij en meedogend hart iets mee te delen, en in de gewone boedel van de diakenen, en aan particulieren, die men kent, of anderen, die de Heere ons doet voorkomen.

3. Nabetrachting.

XIII. De nabetrachting is ook nodig om de sabbatsgestalte en zegen te bewaren. Deze bestaat:

- (l) In herdenken, hoe die dag van de morgen tot de avond in 't openbaar en in 't bijzonder doorgebracht is, de zonde die men begaan heeft, de traagheid, lusteloosheid, en geesteloosheid, en het gebrek in 't werk te verfoeien, met smart voor de Heere te belijden, en verzoening door Christus te zoeken.
- (m) In herdenken van het goede, dat wij op die dag gedaan hebben, het oprechte oogmerk om de sabbat te heiligen, de pogingen om alles zo te doen, dat het Gode welbehaaglijk mocht zijn; alsmede in de herdenking wat zegeningen, verkwikkingen, vertroosting, verlichtingen, verwakkingen wij van des Heeren Geest genoten hebben; dat dan te erkennen, daar blij over te zijn, al was 't nog zo weinig, en al hadden wij de onverzadiglijke begeerte van onze ziel niet verkregen, de Heere te danken voor dat goede.
- (n) In erkentenis van de goedheid Gods aan zijn kerk, dat Hij haar de sabbat geeft, dat ze openlijk samen mogen komen, en alle openbare godsdiensten mogen oefenen, en dat ze het voorrecht hebben om een heilige rust te hebben.
- (o) In het reikhalzen en verlangen naar de rust die voor het volk van God overig is, [Hebr. 4:9](#). Ons in die hoop verblijden, en te vergeten wat achter is, en ons

uit te strekken naar 't geen dat voor is, en alzo te jagen naar het wit tot de prijs van de roeping Gods, die van boven is in Christus Jezus. Zalig is hij, die zo de sabbat begint, doorbrengt en eindigt.

Opwekking.

XIV. Alhoewel deze bovengezegde zaken een Godzalige bewegen tot ernstige betrachting, zo zal het nochtans nuttig zijn dat wij enige beweegredenen tot opwekking hierbij voegen, genomen van het schadelijke over de overtreders, en van het nuttige over de consciëntieuze onderhouders.

1. Van het schadelijke.

Allereerst, overdenkt met opmerking het schadelijke dat over de ontheiligen komt, zo de zonde als de straf. In de ontheiliging van de sabbat, is een schrikkelijke zonde.

5. 't Is een verbreking van Gods gebod, en dat is daarom te zondiger, omdat men meteen verwerpt het voorbeeld van God, omdat na te volgen.
6. 't Is een verwoesting van de gehele, uiterlijke en algemene godsdienst: want in dat gebod komen alle geboden van de eerste tafel te samen.
7. 't Is een verachting van Gods vriendschap en goedheid, uit welke het geven van de sabbat is voortgekomen, en die God op de sabbat aan zijn volk vertoont, en laat smaken.

2. God spreekt schrikkelijke oordelen uit over de ontheiligers.

1. Men berooft zichzelf van de geestelijke en lichamelijke zegeningen, die God beloofd heeft over de heiligers van de sabbat uit te storten.
2. De algemene vloek over de overtreders van de wet komt op dezulken: [Gal. 3:10](#) ... *Vervloekt is een ieder, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek van de wet, om dat te doen.*
3. Een geheel register van plagen wordt gedreigd over de ontheiligers van de sabbat: [Lev. 26:2, 14-16](#) enz.
4. Zet uw hart mede op deze: [Neh. 13:17-18](#), *Wat voor een boos ding is dit dat gij doet en ontheiligt de sabbatdag? Deden niet uw vaders alzo, en onze God bracht al dit kwaad over ons en over deze stad?* [Jer. 17:27](#), *Indien gij naar Mij niet zult horen, om de sabbatdag te heiligen ... zo zal Ik een vuur in hun poorten aansteken, dat de paleizen van Jeruzalem zal verteren, en niet worden uitgeblust, [Ezech. 20:15-16](#), Evenwel hief ik ook Mijn hand op tot hen in de woestijn, dat Ik hen niet zou brengen in het land dat Ik hun gegeven had. Daarom dat ze ... mijn sabbatdag ontheiligden. [Amos 8:5, 11, 12](#).* God verhaalt in dit hoofdstuk verscheiden zonden, en onder andere de weerzin tegen de sabbat. Daarop worden verscheiden oordelen bedreigd, onder andere de wegneming van zijn Woord. Ik zal een honger in het land zenden ... Zij zullen omlopen om het Woord des Heeren te zoeken, maar zullen het niet vinden. Die dan vreze heeft voor zulke oordelen, als in deze plaatsen gedreigd worden, die worde daardoor afgeschrikt van de ontheiliging van de sabbat, de oorzaken van die oordelen.

Van het nuttige.

XV. Ten tweede, overdenkt aan de andere kant het nuttige, aan de heiligen van de sabbat beloofd. 't Gebod sluit alles in, onder de woorden: daarom zegende de Heere de sabbatdag.

4. 't Is een vermaak voor een gelovige, de sabbat te heiligen, al waren er geen andere beloften: [Psalm 92:1-2](#), *Een lied op de sabbatdag. Het is goed dat men de Heere love vers 3. Dat men in de morgenstond uw goedertierenheid verkondige, en uw getrouwheid in de nachten.* Dit is 't werk op de sabbat, en dit werk heeft alle goedheid en zoetheid in.
5. Sabbatswerk is God te verheerlijken, en dit is de hoogste zaligheid. Dit is de gehele inhoud van de genoemde sabbatpsalm. Zie dit ook, [Jes. 58:13](#). *Indien gij de sabbat noemt een verlustiging, opdat de Heere geheiligd worde, Die te eren is.*
6. God belooft dan tot zijn volk te komen, en Hij brengt hen tot Hem. In deze wederzijdse nadering en omgang met elkaar is de zaligheid, alle heil en verkwikking voor de gelovigen. Zo openbaarde de verheerlijkte Jezus Zich aan zijn discipelen, zelfs twee sabbatten na elkaar, [Joh. 20:1](#), [19](#), [26](#). Zo openbaarde de verheerlijkte Jezus Zich aan de apostel Johannes, en bracht hem in de Geest op de dag des Heeren, en maakte hem bekwaam om de openbaring te ontvangen, [Openb. 1:10](#),
7. God belooft aan de heiligen van de sabbat vele zegeningen naar ziel en lichaam. Zie hiervan naar deze twee plaatsen: [Jes. 56:2](#), [4-7](#). *Welgelukzalig is de mens, ... die de sabbat houdt, zodat hij die niet ontheiligt. Want also zegt de Heere van de gesnedenen, die mijn sabbatten houden: ... Ik zal hen ook in Mijn huis en binnen Mijn muren een plaats en een Naam geven, beter dan der zonen, en dan der dochteren; een eeuwigen Naam zal Ik een ieder van hen geven, die niet uitgeroeid zal worden ... al wie de sabbat houdt, dat hij die niet ontheilige, en die aan Mijn verbond vasthouden, die zal Ik ook brengen tot mijn heiligen berg, en Ik zal hen verheugen in Mijn bedehuis: hun brandoffers en hun slachtoffers zullen aangenaam wezen op Mijn altaar.*

Doet hierbij: [Jes. 58:13-14](#). *Indien gij uw voet van de sabbat afkeert, van te doen uw lust op Mijn heiligen dag; en indien gij de sabbat noemt een verlustiging, opdat de Heere geheiligd worde, die te eren is; en indien gij Die eert, dat gij uw wegen niet doet, noch uw eigen lust niet vindt, noch een woord daarvan spreekt. Dan zult gij u verlustigen in de Heere, en Ik zal u doen rijden op de hoogten van de aarde, en Ik zal u spijzigen met de erve van uw vader Jakob; want de mond des Heeren heeft het gesproken.*

Die dan lust heeft aan al deze weldaden, die heilige de sabbatdag, waarop ze beloofd zijn.

Men moet de sabbat heiligen uit kracht van het vierde gebod.

XVI. Nu is overig, het grote verschilpunt, 't welk wij achteraan hebben willen voegen, omdat wij hierin ons wat breder zullen moeten uitlaten om de ere Gods, Zijn heilige dienst, en Zijn heilige dag voor te staan.

Of de zevendaagse sabbat, in het vierde gebod voorgesteld, behoort tot de wet van de ceremoniën, aan Israël alleen gegeven en in Christus vervuld en teniet gedaan?

Dan of die behoort tot de onveranderlijke regel van heiligheid van het leven, gelijk de andere geboden van de wet, en alle mensen van alle eeuwen, zo wel na Christus' komst in het vlees, als vóór Dezelve, verbindt en tot gehoorzaam waarnemen verplicht?

Bestrijders.

XVII. Hier doen zich velerlei bestrijders op, die, hoezeer zij ook van elkaar in andere zaken verschillen, hier zich samenvoegen in 't bestrijden van de sabbat:

14. De Joden, waarbij zich in de eerste kerk enige ketters voegden, staan toe dat de sabbat eeuwigdurend is; maar willen dat de zevende dag na de schepping, of die van de Joden altijd is onderhouden geweest, moet gehouden worden.
15. De Socinianen, Mennisten en Antinomianen of wetbestrijders verwerpen de gehele wet, en zo ook dit gebod.
16. Anderen zijn er, die de negen geboden wel stellen tot een eeuwigdurende regel; maar nemen dit vierde gebod, als geheel ceremonieel, geheel weg, en zeggen ronduit dat wij nu geen Tien Geboden hebben, maar alleen negen; doch dit gevoelen heeft geen volgers dan onbesuisde mensen, die niet weten wat zij zeggen, of wat zij bevestigen.
17. Daar zijn anderen, die in de woorden wel minder aanstotelijk zijn, maar inderdaad het gehele gebod verwerpen. Zij zeggen, dat in dit gebod iets moreels, en iets ceremonieels, dat is, Christus afschaduwende is. Het morele is bij hen, dat er een openbare godsdienst moet zijn, zonder opzicht van een dag of tijd, en dat de zevende dag ceremonieel is, en afbeeldende het rusten van Christus in het graf, en dat die met Christus' opstanding is vernietigd.
18. Anderen nemen het dus: God gaf Adam vóór de val werk al de dagen van zijn leven, doch zonder last, smart of vermoeiing. Dat blijft de plicht van alle mensen buiten de kerk, en dat met smart en pijn, als een straf van de zonden; maar dat God op de zevende dag het verbond der genade heeft opgericht, met toezegging van de komst van de Messias, en dat Hij zijn bondgenoten een dag respijt en verademing gaf, namelijk, de zevende, welke voor Christus' komst hun de opstanding van Christus afbeeldde, en na Zijn komst hun tot gedachtenis van dezelfde is, en meteen in beide tijden betekende de weldaden door Christus' opstanding, zo in dit leven, als in 't eeuwige.

XVIII. Tegen deze stellingen heeft zich de kerk van alle tijden gekant. Wij zeggen dan, dat dit gebod is van dezelfde natuur, dat is, moraliteit, met de andere negen, en de minste afbeelding op Christus niet heeft; zodat dit gebod niet alleen gebiedt een openbare godsdienst, maar gebiedt de heiliging van de zevende dag, die na zes werkdagen komt, om die door te brengen in een heilige rust.

Onderscheid tussen het gebod en de beweegredenen.

Tot nader opening, zo moet men onderscheid maken tussen het *gebod* en de *beweegredenen*. Al wordt er wel een beweegreden genomen van iets dat Israël alleen eigen was, als [Deut. 5:15](#), *Want gij zult denken, dat gij een dienstknecht in Egypteland geweest zijt*, enz., welke woorden niet zijn van Sinaï afgekondigd, of in de stenen tafelen ingeschreven, maar van Mozes, als een getrouw dienstknecht Gods, in de herhaling van de wet gebruikt, als een beweegreden om hen op te

wekken, dat zij hun dienstknechten op de sabbat zouden laten rusten.

Wat ceremonieel betekent.

Ook moet men aanmerken, dat het woord ceremonieel in de Bijbel niet wordt gevonden, en dat men daarom over het woord niet heeft te twisten. 't Gewone gebruik is te betekenen kerkplicht, een uitwendige omstandigheid, daad, actie of handeling. Dus zijn er in de kerk van het Nieuwe Testament ook ceremoniën, namelijk, te prediken met gedekte of ongedekte hoofde, in de heilige doop eenmaal of driemaal te sprengen, die te bedienen met de indompeling of besprenging. In het heilig avondmaal te zitten of te staan, en dergelijke. Dit zijn ceremoniën, die tot het wezen van de zaak niets doen of nemen.

Maar het is onder de Godgeleerden gebruikelijk, de voorbeelden van Christus ook ceremoniën te noemen, omdat zij uitwendig bediend werden. Wij nu zeggen, dat het vierde gebod geen afbeelding van Christus in zich heeft; en in die zin zeggen wij, dat het niets ceremonieels in heeft; maar als men ceremonieel noemt enige uitwendige omstandigheid, die veranderd kan worden, blijvende het wezen van de zaak, dan kunnen wij wel zeggen, dat er iets ceremonieels in is, daardoor dan alleen verstaande de verandering van de dag, zijnde in het Oude Testament de laatste dag van de week, en zo men gist, de zevende dag ten opzichte van de schepping.

Ik zeg, zo men gist, want zeker kan men het niet zeggen, omdat men zo nette tijdrekening tot op Adam niet heeft, en het zijn van de mensen, oost of west, kan twaalf uren, en alzo een half etmaal verschillen, en bijzonder kunnen die niet zeggen, dat het net de zevende dag na de schepping was, die Israël als de sabbat hield, welke zeggen dat er vóór Mozes' tijden geen sabbat was geweest, noch bekend was, 't welk wij ontkennen, hoewel wij wel zouden kunnen gissen, dat die soms zeer verzuimd werd geheiligd te worden. Zodat het wezen van de sabbat niet bestond in het de zevende dag na de schepping te heiligen, en dat, zo men hierin een dag of een halve mist, men het verbod niet zou hebben verbroken. Dat is geheel de mening van het vierde gebod nooit geweest, maar alleen de zevende, die op zes werkdagen volgt, te heiligen; niet dat zij keur hadden om een van de zeven te nemen, welke zij wilden, en telkens daartoe een andere van de zeven te nemen, als het hun zo geraden dacht; maar Israël wist, welke die zevende dag was, die moesten zij houden en heiligen; zo was het voor Christus' komst, maar na Christus' komst is de dag veranderd: van de laatste dag van de week, op de eerste dag van de week, naar de Joodse rekening. Doch deze verandering van de dag is niet naar des mensen wil geschied, maar door Christus en der apostelen last, uit Christus' Naam. Blijvende het wezen van de sabbat in zijn volle kracht, en na zes werkdagen telkens wederom komende.

Dus hebben wij de staat van het verschil opengelegd. Nu is nodig ons gevoelen te bevestigen, en dan de tegenwerpingen van partijen te beantwoorden.

Bewijs 1. De sabbat was vóór de val.

XIX. Het eerste bewijs nemen wij van de instelling des gebods, welke is vóór de val. Hieruit besluiten wij aldus: Indien de sabbat aan Adam vóór de val gegeven is, zo behoort die tot de onveranderlijke regel van heiligheid, gelijk de andere geboden van de zedelijke wet. en verbindt alle mensen van alle tijden, en behoort

niet tot de ceremoniële wet; en is in Christus niet vervuld als een schaduw, en alzo vernietigd; maar de sabbat is aan Adam vóór de val gegeven. Bijgevolg, enz.

XX. De kracht en waarheid van de eerste voorstelling blijkt hieruit, omdat Adam vóór de val het gehele menselijke geslacht vertegenwoordigde, omdat toen het verbond der werken in stand was, omdat Christus toen noch van node, noch bekend, noch beloofd was, zodat noch Evangelie, noch schaduw plaats hebben kon. Deze dingen alle zijn vrij van alle beknibbeling.

De tweede voorstelling, dat de sabbat aan Adam vóór de val gegeven is, blijkt uit [Gen. 2:1-3](#), *Alzo zijn volbracht de hemel en de aarde, en al hun heer. Als nu God op de zevende dag volbracht had zijn werk, dat Hij gemaakt had, heeft Hij gerust op de zevende dag van al Zijn werk dat Hij gemaakt had. En God heeft de zevende dag gezegend, en die geheiligd; omdat Hij op denzelven gerust heeft van al Zijn werk, dat God geschapen had om te volmaken.*

Om de kracht van deze zaak te zien, zo let:

(1) De draad van de historie.

XXI. Allereerst; op de draad en historische samenhang van de zeven eerste dagen aan elkaar, zonder enige tussenkomende zaken; (weet, dat in de Hebreeuwse tekst geen hoofdstukken zijn, leest dan dit eerste en tweede hoofdstuk als één hoofdstuk). Daar wordt verhaald, wat God op iedere dag heeft gedaan, en meteen, hoedanig een ordonnantie en goedkeuring God aan ieder dagwerk gegeven heeft, en komende nu tot de zevende dag in dezelfde orde, zo wordt verhaald, dat er toen geen werk meer te doen was, maar dat het alles in de vorige zes dagen was volbracht; dat God op die dag gerust heeft van zijn werk, en dat God, gelijk over de andere dagen, ook over de zevende dag een goedkeuring en ordonnantie heeft gegeven. Hij heeft die gezegend en geheiligd, niet hem gezegend, maar die dag, en die geheiligd; niet de natuurlijke dag in zichzelf, maar die verordeneerd tot een heilig gebruik, gelijk dit ook in het vierde gebod wordt aangewezen. Niet alleen heeft God een voorbeeld gegeven, van op de zevende dag te rusten, en dit zijn voorbeeld tot navolging voorgesteld, wanneer zijn rust als een reden van zegening en heiliging gesteld wordt; maar God heeft een uitdrukkelijke ordonnantie gegeven, Hij heeft dezelve dag gezegend en geheiligd. Wat is heiligen van een dag in dit geval anders dan die dag te geven tot een heilig gebruik?

(2) Is geschiedt vóór de val.

XXII. Ten tweede, merkt dat deze ordonnantie van de zevende dag geschied is vóór de val. Dit blijkt:

7. De zesde en zevende dag werden aan elkaar gevoegd, gelijk de andere vorige zes dagen, zonder enige tussen inkomende zaken, en alzo zonder enig gewag van de val; 't is dan stoutigheid iets daarin te willen voegen.
8. De val wordt beschreven na de zevende dag geschied te zijn, want die wordt beschreven in [Genesis 3](#), nadat die zeven eerste dagen, en wat in dezelfde geschied was, doorlopend en zonder afbreking beschreven waren.
9. De Heilige Geest getuigt, dat alles nog zeer goed was, toen de zevende dag

geëindigd was: [Gen. 1:31](#). *En God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed.* Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de zesde dag. Zo dan geen val.

10. Op de zevende dag rustte de Heere, dat is, Hij zag al zijn werken met genoegen aan, Hij verblijdde Zich in dezelve, en Hij verkwikte Zich. [Exod. 31:17](#). Omdat de Heere in zes dagen, de hemelen de aarde gemaakt, en op de zevende dag gerust en Zich verkwikt heeft. Toen God de zonde van de mens zag, zo staat er: *Toen berouwde het de Heere, dat Hij de mens op de aarde gemaakt had, en het smartte Hem aan Zijn hart*, [Gen. 6:6](#). Indien dan de mens op de zesden dag gevallen was, zo zou God, in plaats van Hem te verkwikken, berouw en smart van het hart gehad hebben; doch dat heeft Hij toen niet gehad; maar Hij verkwikte Zich, en in plaats van zegenen, zou God, de mens en de aarde vervloekt hebben. Dus zien wij uit deze allen, dat de mens op de zesden dag niet is gevallen, en dat de sabbat hem vóór de val is gegeven, en alzo geweest is vóór de val.
11. Hoewel het geen kracht heeft van bevestiging en overtuiging als het alleen stond, zo geeft het, bij de andere redenen gevoegd zijnde, al enige klaarheid, dat het niet te geloven is, dat de mens, zijn ogen pas in de wereld opdoende, zo terstond zou gevallen zijn, en dat hij geen tijd zou gehad hebben om zich in Gode te verlustigen, en zich in zijn heilige en heerlijke staat te verblijden; maar 't is te geloven, dat God hem enige tijd 't goede heeft laten ondervinden, zodat hij al enigszins aan God gewend was, want hij kende al aan de wind des daags het naderen van God tot hem, [Gen. 3:7](#).

Uitvlucht 1.

XXIII. *Is deze plaats niet een voorverhaal?* Zodat Mozes, van de grond des sabbats sprekende, bij die gelegenheid de instelling van de sabbat in zijn tijd er tussen in voegt; want wij vinden wel meer voorverhalen in Gods Woord.

Ik antwoord.

82. Men kan door vragen zijn eigen en eens anders onvast gemoed wel doen waggelen; Eva zelf werd door vragen bedrogen; maar men moest zeggen, dat is zo, en daar is de blijk. 't Wordt ontkend, waar is bewijs?
83. 't Is waar, gelijk dikwijls in de menselijke geschiedschriften, zo worden ook in de Heilige Schriften wel voorverhalen gevonden, maar dan vereist dit de stof, en dat is dan tastbaar; maar hier is noch het een noch het ander. Wacht u voor: 't mocht zo zijn. Dat geschiedt op andere plaatsen wel. Dat zijn kwade meesters, die de ziel met vooroordelen innemen, en onbekwaam maken om de waarheid te zien.
84. 't Kan geen voorverhaal zijn, dat blijkt uit de tekst zelf, want er wordt gezegd wat God op de eerste zevende dag, en niet omtrent 2400 {=2500} jaren daarna deed. En ook, als God van de sabbat ten tijde van Mozes spreekt, zo wordt er zo van gesproken, als van een zaak. die op de eerste zevende dag ingesteld was. Zie maar [Exod. 20:11](#). 't Is immers ook tegen alle waarschijnlijkheid, dat God na 2400 jaren iets bevelende, een reden zou nemen van iets, dat zo lang voorheen geleden was, en waarvan in al die tijd geen kennis geweest zou zijn. En ook, indien de sabbat enkel op Christus zag, zo kon deze verleden rust Gods, op de zevende dag, niet tot een reden en

grond van de sabbat zijn.

85. Indien dit een voorverhaal was, zo kon men geen eerste instelling van de sabbat in Gods Woord vinden; want die was er al vóór de wetgeving op Sinai, die was al in de woestijn ten tijde van het geven van het manna; daar wordt van de sabbat gesproken, als van een bekende en niet toen ingestelde zaak.
86. Men zou dit voorverhaal uitvinden, om de sabbat ceremonieel te maken; maar dat zou het voorverhaal zelf omstoten; want het voorverhaal zou geschieden ter gelegenheid van de grond en reden des sabbats, 't welk dan rugwaarts zag op Gods rust, en niet voorwaarts op de Messias.
87. Indien het voorverhaal enige schijn zou hebben, zo moest dat eerst vaststaan, dat het gehele boek Genesis, en bijzonder de eerste hoofdstukken van Mozes beschreven was na de uittocht uit Egypte, en na al het gebeurde aan Horeb. Maar hiervan is noch taal noch teken; en zo immers het zeggen van een voorverhaal zonder grond.

Aanhouding.

God beoogde toen, en ordonneerde die dag te geven aan Zijn volk 2400 {=2500} jaar daarna, maar Hij beval die niet aan Adam voor hem en zijn nakomelingen te onderhouden.

Antwoord

't Is tegen de tekst, welke niet spreekt van een voornemen, maar van een dadelijke ordonnantie. 't Is zo'n ordonnantie als het rusten Gods was: nu, Gods rusten was geen voornemen om namaals eens te rusten, maar een dadelijk rusten, en zo ook, zegenen en heiliging geschiedde niet ten opzichte van God, maar ten opzichte van de mens. Dus was het een bevel aan de mens, en dat in de eerste tijd.

Uitvlucht 2.

XXIV. De sabbat past op Adam voor de val niet, want hij had niet te arbeiden, noch werd vermoeid, en hij verheerlijkte God alle ogenblikken, zodat de sabbat aan hem toen niet gegeven kon worden.

Antwoord

(kkk) Adam had immers te werken, [Gen. 2:15](#). En zette hem in de hof Eden, om die te bouwen en die te bewaren.

(lll) De sabbat is om te rusten, dat is, het werk te staken, al is er geen vermoeidheid.

(mmm) Al kon Adam God elke tijd verheerlijken, zo wilde God, dat hij het op de zevende dag doen zou op zo een wijze, met staking van zijn werk en afzondering van die dag.

(nnn) De wet werd gegeven aan Adam, niet als alleen zullende blijven, maar als zijnde een vader van het gehele menselijke geslacht, 't welk, als het vermenigvuldigde, deze dag zou hebben te vieren, dan bij elkaar komen voor het aangezicht des Heeren, Hem gezamenlijk lovende en prijzende.

Uitvlucht 3.

XXV. Men leest niet dat Adam of de volgende vaders tot op Exododus 16, de sabbat hebben gekend of onderhouden, en daarom is het niet waarschijnlijk, dat

de sabbat toen al gegeven was.

Antwoord

- (k) Van de eerste 2000 jaren staat weinig beschreven. 't Heeft God behaagd bijzonderlijk te schrijven 't geen met Abraham en zijn zaad voorgevallen is; zodat men niet kan besluiten wat zij gekend en gedaan hebben of niet, omdat het niet beschreven staat.
- (l) 't komt er niet op aan, wat Adam en de volgende mensen gedaan hebben, maar wat zij volgens het gebod moesten doen; de besnijdenis in de woestijn werd ook verwaarloosd, nochtans bleef het een gebod. Zo ook de sabbat.
- (m) De mensen vóór Mozes wisten van de zevende dag te zeggen. Zie: [Gen. 29:27-28](#), *Vervul de week van deze, en hij vervulde de week van deze*. Let wel, in de grondtekst staat schebuang 't welk slaat op het woord schebigni, de zevende, dat hier in dit gebod staat.
- (n) Toen God de wet gaf, sprak Hij daarvan als van een zaak, die al was, en al bekend was: gedenkt, niet des zevende daags maar des sabbatdaags, daarom zegende, niet zegent, heiligde, niet heiligt Hij denzelven. Zo geschiedt het ook: [Exod. 16:22-23](#), *En het geschiedde op de zesde dag, dat zij dubbel brood verzamelden, twee gomers voor een; en al de oversten van de vergadering kwamen en verkondigden het Mozes. Hij dan zei tot hen: dit is het dat de Heere gesproken heeft: morgen is de rust, de heilige sabbat des Heeren! Wat gij bakken zou, bakt dat, enz.* De oversten wisten niet van waar het kwam, dat het brood zo vermenigvuldigd was, waarvan Mozes hen onderrichtende, brengt hun de voor deze ingestelde en gezegende sabbat in gedachten, dat die, gelijk zij wisten, de volgende dag was, dat God wilde dat men rusten zou, en dat Hij daarom hen voorheen verzorgd had.
- (o) Paulus spreekt van een rust, en van een rust op de zevende dag, die van de grondlegging van de wereld af al geweest was, wijzende op [Genesis 2](#); [Heb 4:3-4](#) ... *Indien zij zullen ingaan in mijn rust! hoewel zijn werken van de grondlegging van de wereld af al volbracht waren. Want Hij heeft ergens van de zevende dag aldus gesproken: En God heeft op de zevende dag van alle zijn werken gerust.* Uit dit alles zien wij, dat men voor de geving van de wet van Adam af de instelling en de kennis van de sabbat heeft gehad.

Uitvlucht 4.

XXVI. Indien in [Genesis 2](#) al van een afzondering van de zevende dag gesproken werd; was het dan niet de afzondering van die ene dag, en dat voor eens, en dat voor God, en niet voor de mens?

Antwoord

Neen, 't was een afzondering van de zevende dag, in orde telkens omkomende, en dat voor de mens, gelijk dit klaar blijkt uit [Exodus 20](#), waar de heiliging van elke zevende dag in orde geboden wordt, omdat God die gezegend en geheiligd had, en alleen, hoewel ook, omdat Hij op de eerste zevende dag gerust had, ziende op [Genesis 2](#). Daaruit blijkt dan meteen, dat God die dag aan de mens gegeven heeft.

Uitvlucht 5.

XXVII. 't Schijnt dat God op de zevende dag nog enig werk gedaan heeft, want [Genesis 2:1](#) is het besluit van de zesdaagse schepping, en vers 2 wordt wederom

verhaal gedaan van enig werk: *Als nu God op de zevende dag volbracht had zijn werk, dat Hij gemaakt had.* Zodat hieruit af te leiden is, dat God op de zevende dag het werk van de verlossing heeft uitgevoerd met de mens wederom te herstellen.

Antwoord

- (a) 't Is een misslag: hier staat niet, dat God enig werk op de zevende dag gemaakt heeft; maar dat Hij op de zevende dag al volbracht had het werk, dat Hij gemaakt had, 't was toen gedaan; werk volbracht te hebben, is niet te zeggen, te werken, maar gedaan te hebben, geen werk te doen.
- (b) [Exod. 20:11](#) wordt dit uitdrukkelijk weerlegd, want daar staat, dat God op de zevende dag rust, in tegenstelling van al zijn zesdaags werk: *Want in zes dagen heeft de Heere de hemel en de aarde gemaakt, de zee, en alles wat daarin is, en Hij rustte ten zevende dage.*
- (c) Indien God op de zevende dag het meeste werk gedaan had, want de verlossing is meerder dan de schepping, zo kon Gods voorbeeld van op de zevende dag na zes dagen arbeid gerust te hebben, de mens niet voorgesteld worden om op de zevende te rusten, gelijk geschiedt.
- (d) Indien enige gedachten zouden plaats grijpen, dat God het werk van de verlossing op de zevende dag gewrocht had, zo moest eerst bekend staan, dat de mens al gezondigd had, maar dat blijkt niet alleen niet, maar het tegendeel is nu bewezen.

Uit al deze is 't dan onbeweeglijk, dat de sabbat aan Adam vóór de val, en alzo aan het gehele menselijke geslacht is gegeven, en dat dienvolgens niet ceremonieel is, maar van één natuur met alle andere zedelijke geboden, die een gedurige regel van de heiligheid zijn voor alle mensen.

Bewijs 2. **Het vierde gebod.**

XXVIII. Het tweede bewijs is het Gebod, [Exodus 20](#). Hieruit besluit ik aldus: dat gebod, 't welk is een gebod van de wet van de zeden, dat gebod is niet ceremonieel, maar behoort tot de eeuwigdurende regel van de heiligheid, verplichtende alle mensen. Nu, het vierde gebod is een gebod van de wet van de zeden. Bijgevolg, enz. De eerste voorstelling is onbetwistelijk; van hoedanige natuur het geheel is, van zodanige natuur is ook deszelfs deel. Indien de gehele wet zedelijk is, zo is ook ieder gebod zedelijk.

De tweede voorstelling blijkt hieruit: de wet van de zeden is die wet, welke God zelf van Horeb uit het midden des vuurs voor de oren van geheel Israël heeft uitgesproken, welke God zelf in twee stenen tafelen heeft gegraveerd, welke de wet van de liefde is, [Matth. 22](#). *Welke de koninklijke wet is*, [Jak 2:10-11](#). Welke in zich vervat de eis van het verbond der werken, op welke het eeuwige leven zou volgen zonder 't Evangelie, [Rom. 10](#). Welke is de wet van de Tien Geboden, [Exod. 34:28](#), [Deut. 4:10](#). Hierop zal ieder lezer zijn toestemming moeten geven. Nu, het vierde gebod is een woord van die wet, gelijk blijkt uit het verhaal van de wet, [Exod. 20](#), [Deut. 5](#). En is gelijk als andere geboden gehandeld. Bijgevolg, enz.

Uitvlucht

XXIX. Iemand mocht zeggen: de wet van de Tien Geboden is de wet van de zeden

wel, maar er moet een gebod van uitgenomen worden, namelijk het vierde, dat is, of voor zoveel het is, ceremonieel en van een andere natuur.

Antwoord

6. Dat staat nergens.
7. Dan waren er immers maar negen geboden. Men moet toezien, dat men van de wet niet afdoet, noch ook toedoet, [Deut. 4:2](#). En dat men niet het minste gebod ontbindt, [Matth. 5:19](#).
8. In dit gebod is niets, dat naar ceremonieel lijkt. Men kan niet tonen uit de gehele Schrift, dat de zevendaagse sabbat op Christus ziet, en in welke opzichte die op Christus zien zou.
Men zou zeggen: hij zag op Christus' rust in het graf; maar:
(y) Christus heeft drie dagen in het graf gelegen.
(z) En ook was Christus' begrafenis een trap van Christus' vernedering, de dood hield Hem.
(aa) Hoe kon zo'n vrolijke, blijde, verkwikkende, God verheerlijkende rust op de zevende dag een voorbeeld zijn van de staat van de dood van Christus, toen het al treurde wat er was?
(bb) De Schrift vermeldt het niet.
(cc) De rede is er tegen; want het is gegeven met opzichte op iets voorgaande, en niet met opzichte op iets toekomstende, waarvan de schijn zelfs niet is.
9. De gehele inhoud van het vierde gebod toont deszelfs zedelijkheid. De zaak, die geboden wordt, is een heilige en God verheerlijkende rust. De reden van het gebod is, omdat God denzelven al van de beginne heeft ingesteld. 't Voorbeeld, 't welk ons tot navolging wordt voorgesteld, is Gods doen zelf, die Zich nooit (onzes wetens) tot een voorbeeld voorstelt in een ceremonieel gebod. Neemt deze dingen nu alle bij elkaar, de stof, de rede, het voorbeeld, de wet, van welke het een deel is; 't is alles krachtig om de mens, die meer naar 't gebod Gods, dan naar eigen verwarrende invallen luistert, te overreden, dat de sabbat des vierden gebods niet ceremonieel, maar moreel en zedelijk, en alzo allen mensen ten allen tijde verplichtende is.

Bewijs 3.

XXX. Het derde bewijs. [Matth. 5:10-19](#), *Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken. Meent niet, dat Ik gekomen ben om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen om die te ontbinden, maar te vervullen. Want voorwaar zeg Ik u: totdat de hemel en de aarde voorbijgaan, zal er niet een jota, noch een tittel van de wet voorbijgaan, totdat het alles zal zijn geschied. Zo wie dan een van deze minste geboden zal ontbonden, en de mensen also zal geleerd hebben, die zal de minste genoemd worden in het koninkrijk der hemelen: maar zo wie dezelve zal gedaan en geleerd hebben, die zal groot genoemd worden in het koninkrijk der hemelen. 't Oogmerk van de Heere Jezus in deze plaats is te tonen, dat door zijn komst de nauwe Godzaligheid niet afgeschaft wordt. Dat hier van de wet van de zeden gesproken wordt, is hieruit te zien:*

26. omdat het die wet is, die een regel is van de goede werken, en van een heilig leven, vers 16.

27. Omdat het die wet is, tot welker ontbinding Christus niet gekomen is, daar Hij al gekomen is om de wet van de ceremoniën te ontbinden.
28. Omdat het die wet is, welke Christus heeft vervuld, [Matth. 5:17](#). Zodat wij door Zijn gehoorzaamheid tot rechtvaardigen worden gesteld, [Rom. 5:19](#).
29. Omdat het die wet is, welke blijven zal, zolang hemel en aarde zullen staan, [Matth. 5:18](#).
30. Omdat het die wet is, die men na Christus' komst niet mocht ontbinden, maar doen en leren, [Matth. 5:19](#).
31. Omdat het die wet is, in welke verboden wordt het doodslaan, vals en onnodig zweren, weerwraak, echtbreken, en in welke de weldadigheid en de oprechte liefde, ook jegens de vijanden, geboden wordt, gelijk uit het volgende van dit hoofdstuk blijkt. Nu, deze is de wet van de zeden, welke is de wet van de Tien Geboden. Dus wordt hier van de wet van de zeden gesproken. Nu, van deze wet zal noch tittel noch jota vergaan, zolang hemel en aarde zullen staan. En omdat nu het vierde gebod een geheel gebod is van die wet, zo zal dan het vierde gebod blijven en nooit vergaan; en dienvolgens is het niet ceremonieel, maar een eeuwigdurende regel van het leven, gelijk andere geboden.

Uitvlucht 1.

XXXI. Hier wordt wel gesproken van de wet van de zeden, dat die niet vergaan zal; maar daaruit is geen gevolg, dat de sabbat dan niet vergaan zal, omdat die niet behoort tot de wet van de zeden. En omdat die in de Tien Geboden staat, dat is geen bewijs, dat hij zedelijk is.

Antwoord

Dit is al getoond in ons tweede bewijs. Neemt het gehele Nieuwe Testament voor u, en u zult zien, dat overal daar de wet in tegenstelling komt tegen de wet van de ceremoniën en het Evangelie, dat daar overal 't oog geslagen is op de wet van de tien woorden.

Zegt men neen: maar op de wet van de zeden.

Ik vraag: waar zal men de wet van de zeden vinden? Niet in de tien woorden.

Zegt men ja, maar één uitgenomen.

Maar waar staat dat? Nergens. Dus is 't maar een losse gedachte. De wet van de tien woorden wordt genoemd de wet der zeden: Dus zijn ze alle tien zedelijk.

Uitvlucht 2.

XXXII. Het wordt niet ontkend, dat het vierde gebod behoort tot de wet van de zeden, en daarom eeuwigdurende is; maar het morele, dat er in is, is de openbare dienst Gods, en niet het ceremoniële in dat gebod, 't welk is de heiliging van de zevende dag.

Antwoord

Dit is een eigen verdichtsel. Laat eens getoond worden, dat de openbare godsdienst is de morele inhoud van dit gebod, noch letter noch tittel zal daartoe bijgebracht kunnen worden. Dus is het zo ras verworpen als gezegd. De woorden van het gebod tonen, dat de natuur van het gebod bestaat in de heiliging van de zevende dag. En dat daarin niets ceremonieels begrepen is, is boven genoeg getoond; zodat, indien het gebod eeuwigdurende is, ook naar het zeggen van

partijen, in hun zin en bevassing, zo is het geheel eeuwigdurende; want 't heeft geen tweërlei opzichten. De vorm van 't gebod is de heiliging van de zevende dag na zes werkdagen.

Bewijs 4.

XXXIII. [Matth. 24:20](#), *Doch bidt, dat uw vlucht niet geschiede des winters of op een sabbat.* Dat in dit hoofdstuk gesproken wordt van de tijd van de toekomst van Christus, en van de voleinding van de wereld, blijkt uit vers 3. Dat hier ook gesproken wordt van de verwoesting van Jeruzalem, veertig jaren na Christus' hemelvaart, is buiten twist.

De ceremoniën waren terstond na Christus' dood, opstanding, hemelvaart al hun kracht kwijt, en 't was terstond zonde, die op de Joodse wijze, als schaduwen op de toekomende Messias, te gebruiken, hoewel het uiterlijke werk in een algemeen godsdienstige zin voor enige tijd geduld werd, om de zwakgelovigen niet te stuiten, en tijd te hebben, om hen door onderwijzing te sterken tegen de gehele afschaffing.

De Christelijke kerk was nu vóór de verwoesting van Jeruzalem al lang van de Joodse afgescheiden, en de ceremoniën waren al dodelijk geworden, [Gal. 4:10-11](#). Zodat men voor dezelve niet mocht strijden, noch bidden. Evenwel zien wij hier uitdrukkelijk, dat er nog sabbat zou zijn zowel als winter; want dat er niet is, daaromtrent kan niets bevolen worden. Wij zeggen niet: dat geboden wordt de sabbat te heiligen; maar dat uit dit bevel naast de sabbat blijkt, dat er dan nog een sabbat zou zijn. Dus is de sabbat geen ceremonie, maar eeuwigdurend.

Ook dient wel gelet, dat dit hoofdstuk niet alleen spreekt van de verwoesting van Jeruzalem; maar van de vreselijke vervolging, die de kerk in het Nieuwe Testament zou overkomen; gelijk zij haar lang daarna menigmaal overkomen zijn; en immers toen waren de ceremoniën al weg, en nog zou de sabbat gelijk de winter blijven.

Uitvlucht 1.

XXXIV. *Was niet dit bevel om te bidden, dat de vlucht niet geschiede op de sabbat, aan de Joden gedaan, om alzo een tijdelijke ellende te hebben, omdat zij op de sabbat niet mochten vluchten?*

Antwoord

Zij mochten wel vluchten, dat was niet verboden in de wet. Dat blijkt uit verscheiden voorbeelden uit Gods Woord.

Uitvlucht 2.

Was dit bevel niet voor de zwakke Christenen, die nog moeilijkheid zouden maken op die dag te vluchten?

Antwoord

Zij mochten wel vluchten, de ceremoniën waren al weg, men mocht daaromtrent niet meer bidden.

Uitvlucht 3.

Was dit bevel niet, opdat de Joden, ziende Christenen op de sabbat vluchten, hen niet zouden doodslaan?

Antwoord

Daar is noch blijk, noch reden van. Dit was niet een algemene vlucht, maar vlucht, zo menigmaal als ze verjaagd werden. De Joden trokken zich de Christenen niet meer aan dan de Heidenen. En Joden, en Heidenen, en Christenen mochten wel vluchten op de sabbat.

Uitvlucht 4.

Waarom moesten ze dan afbidden het vluchten op de sabbat?

Antwoord

Omdat God die tot een verkwikking en zonderlinge blijde rust had ingesteld, en zij dit dan moesten missen, omdat zij dan de gelegenheid verloren, om God met de gemeente te loven, en om te stichten en gesticht te worden; zodat het vluchten op de sabbat een dubbele ellende was, ten opzichte van de ziel, gelijk het vluchten in de winter een dubbele ellende is voor het lichaam.

Bewijs 5. De praktijk van Christus en de apostelen.

XXXV. Bij deze bovengezienne bewijsredenen, dat de sabbat niet ceremonieel, maar zedelijk en eeuwigdurende is, voegen wij nu nog de praktijk van Christus, van de apostelen en de eerste kerk. De Heere Jezus vereerde de toevergadering van zijn discipelen met zijn tegenwoordigheid, op de eerste dag na zijn opstanding, op de eerste dag van de week; en acht dagen daarna deed de Heere dit wederom, [Joh. 20:19](#). In de reizen van Paulus staat. [Hand. 20:6-7](#), *En kwamen in vijf dagen bij hen te Troas, waar wij ons zeven dagen onthielden. En op de eerste dag van de week, als de discipelen bijeengekomen waren om brood te breken, handelde Paulus met hen, zullende op de andere dag verreizen.* Merkt hier dat in het Nieuwe Testament nooit andere dag genoemd wordt; maar dat hier wederom genoemd wordt een eerste dag van de week. Dat op die dag de gemeente bijeengekomen was, sprekende daarvan als van een gewone zaak, dat Paulus op die dag in de vergadering predikte. Dat hij de andere dag zou verreizen. Waaruit dan klaar gezien wordt, dat ze de sabbat, en dat op de eerste dag van de week, hebben gehouden.

Doet hierbij, [1 Kor. 16:1-2](#). *Aangaande nu de verzameling die voor de heiligen geschiedt, gelijk als ik in de gemeenten in Galatië verordineerd heb, doet ook gij alzo.* Op elke eerste dag van de week, legge een ieder van u iets bij zichzelf weg, vergaderende een schat, enz. Wederom wordt de eerste dag van de week genoemd, als een bekende dag van godsdienst en vergadering; niet bij deze of gene in 't bijzonder, maar bij de gemeenten. De apostel Johannes op het eiland Patmos, nu al na de verwoesting van Jeruzalem gebannen, geeft te kennen, dat de dag des Heeren heilig gevierd werd, en dat hij die vierde, noemende dezelve, als bij allen welbekend, de dag des Heeren. [Openb. 1:10](#), *En ik was in de geest op den dag des Heeren.* Van de sabbat staat in 't vierde gebod, [Exod. 20:10](#), *Maar de zevende dag is de sabbat des Heeren.* Dat is die dag, die de Heere heeft ingesteld, geheilgd en gezegend.

De praktijk van de eerste kerk.

XXXVI. Doet hierbij de praktijk van de gemeenten van Christus, van der apostelen tijden af tot op deze dagen toe. Neemt tot een staaltje dit getuigenis van

kerkleraren, die kort na der apostelen tijden hebben geleefd.

- aa. Irenaeus, Adv. Haeres, lib. 4. cap. 31. God heeft de woorden van de Tien Geboden door Zichzelf gesproken, en daarom blijven dezelve bij ons, dewelke door Christus' komst in het vlees noch vermindering, noch ontbinding ontvangen.
- bb. Basilius noemt de dag des Heeren de Sabbat. Epis. ad Cæsar. Pater.
- cc. Epifanus, Hæres. 51. De eerste Sabbat is die, welke van God van de beginne is besloten, en belast in de schepping van de wereld, dewelke van die tijd af (merkt wel!) tot nu toe, in de omloop van de zeven dagen nog duurt.
- dd. Athanasius, de Senin. EertiJudas was bij de ouden de Sabbat in groter ere, welke heerlijke dag de Heere Jezus verandert heeft in de dag des Heeren.
- ee. Eusebius. Christus heeft belast aan alle mensen, die in de wereld zijn, te water en te land, dat zij op één dag in de week te samen zullen komen.
- ff. Augustinus. Epist. 3 ad Magn. De apostelen hebben de dag des Heeren ingesteld in plaats van de Sabbat van de Joden. Serm. de Temp. 251. Men moet weten, dat het niet alleen geboden is van onze heilige voorvaders, maar van God zelf, dat wij rusten moeten op de dag des Heeren.
- gg. Justinus de Martelaar. Orat. ad Aut. P. Op de dag, welke de Zondag genoemd wordt, geschiedt er een samenkomst van allen.
- hh. Chrysosthomus in Gen. Hem. 10. Deze leer heeft God ons nu al van de beginne bekendgemaakt, ons lerende, dat in de omloop van een week, een gehele dag moet afgezonderd worden, en besteed lot een geestelijk werk.
- ii. Constantinus Magnus. Teste Eusebio in vita constantini, lib. 4. 18, gaf dit bevel: Laat de gehele ziel op die dag bezig worden gehouden in de dienst Gods, en dat men ruste van het marktwerk, van recht en pleiten, en van het werk van de ambachtslieden. De eerste Christenen waren ook zeer consciëntieus in het heiligen van de sabbat, en gelijk aler de sabbat een teken was, dat God de Joodse kerk heiligde en tot zijn volk opnam, zo was de sabbat ook onder de eerste Christenen zodanig een teken, de Heidenen loerden op die dag om de Christenen te achterhalen; en als zij iemand gevangen hadden, zo werd gevraagd: of hij de dag des Heeren ook gehouden had? Waarop zij dan moedig antwoordden: Dat zij Christenen waren, dat zij de dag des Heeren door een gevoegelijke godsdienstige ijver hadden onderhouden, omdat men niet mocht nalaten die dag te onderhouden. Baron A. 303. No. 37.

Ziet, daar hebt gij enige weinige redenen van de eerste kerken; uit welke wij zien hoe dat zij door een goddelijke ordonnantie de zevende dag hebben gevierd; neemt deze dingen nu eens te samen, overweegt, dat de zevende dag vóór de val is ingesteld, in het vierde gebod in de wet van de zeden bevolen; dat van die wet noch jota, noch tittel zal vergaan; dat Christus verklaart, dat de sabbat na zijn tijd er nog blijven zou; dat Christus, de apostelen en de eerste kerken de sabbat hebben onderhouden; hoe kan nu iemand van zijn geweten verwerven, deze dag te verwerpen? Moet iedereen niet overtuigd staan van de eeuwigdurendheid van de sabbat, en beschaamd staan, en over zijn onvastigheid, en bedroefd zijn over deszelfs ontheiliging; en opgewekt zijn tot consciëntieuze onderhouding?

Tegenwerping 1. **Vloeit niet uit de natuur Gods.**

XXXVII. Alle geboden, die een duurzame regel van de zeden zijn, vloeien uit de natuur Gods, hebben deugdelijkheid in zich, en iets van het beeld Gods; zijn door de natuur bekend, en verplichten alle mensen, en vloeien niet uit een vrijwillige instelling, die God gebieden en niet gebieden kan, maar de sabbat vloeit niet uit de natuur Gods, heeft geen deugdelijkheid in zich, noch iets van het beeld Gods; omdat het een gebod is, dat de tijd maar raakt, is door de natuur niet bekend, verplicht alle mensen niet; want omdat de Heidenen geen kennis van dit gebod hebben, zo zondigen zij niet, dat ze de sabbat niet houden, en die is aan Israël alleen gegeven. Maar hij vloeit uit een vrijwillige instelling Gods, zodat God wel kon de sabbat niet geboden hebben. Derhalve is het gebod van de sabbat geen durende regel van het leven, en raakt also ons niet in het Nieuwe Testament.

Antwoord

Het eerste en tweede voorstel beide gaan niet vast, en steunen op ongegronde gedachten van het verduisterd en verdorven verstand.

Antwoord op de eerste stelling.

XXXVIII. Rakende het eerste voorstel:

3. Dat wordt ontkend. Heeft geen grond in Gods woord. Is maar een enkele inbeelding; óf een gebod vloeit uit de natuur Gods, zodat Hij niet kon het gebod niet geven, dan óf het gebod vloeit uit een enkel vrijwillig welbehagen, zodat Hij het kon geven of niet geven, 't is even sterk de mens verbindende.
4. 't Is de soevereiniteit Gods benadeeld, dat God geen vrijwillig geboden, die niet noodzakelijk uit Zijn natuur vloeien, zou mogen of kunnen geven tot een eeuwigdurende regel van de zeden voor het gehele menselijk geslacht. Zijn wil moet het schepsel genoeg zijn: *Hij is een soeverein Wetgever*. Gij, wie u bent, betwist toch Zijn recht niet.
5. De verduisterde natuur des mensen kent nu niet de betamelijkheid van Gods wetten, in zulke en zulke omstandigheden des redelijken schepsels, en daarom kan hij niet oordelen welke betamelijkheid in de wetten ligt, die hij maar van buiten aanziet, en niet tot de grond toe doorziet. Hij kent ook Gods natuur niet, en kan niet oordelen wat uit de natuur Gods naast een schepsel dus of zo veromstandigd vloeit. 't Is onverdraaglijk, dat zulk een dom schepsel zich onderwinden zou, God voor zich te roepen en reden af te eisen, waarom Hij zulk en zo een wet geeft, en dat die plompert zich onderwindt een regel te stellen, waaruit een wet eeuwigdurende of niet eeuwigdurende te stellen is.
6. Ook zijn alle geboden van de eeuwigdurende wet van de zeden door de verdorven natuur niet bekend. Paulus zegt van het tiende gebod. [Rom. 7:7](#), *Want ook had ik de begeerlijkheid niet geweten zonde te zijn, indien de wet niet zeide: gij zult niet begeren*. Men moet wel onderscheiden de heilige natuur en de verdorven natuur; wat de heilige natuur zou leren, weten wij duisterlingen niet. De verdorven natuur kan daar niet van oordelen, die is de regel om geboden te onderzoeken niet; ook is dat genoeg, dat God door een gebod het menselijk geslacht verbonden heeft; of de mens de kennis door achteloosheid is kwijt geworden, dan of hij 't nog kent, 't verbindt hem evenzeer.
7. De mens heeft in het onderhouden van de geboden te zien op de wil Gods; als

hij dan maar ziet, dat heeft de soevereine Wetgever geboden, dat wil Hij dat ik doen zal, dat is de mens genoeg. [Eféze 6:6](#), *Doende de wil Gods van harte*.

Antwoord op de tweede stelling.

XXXIX. Het tweede voorstel, namelijk, dat de sabbat niet vloeit uit de natuur Gods, geen deugdelijkheid of iets van het beeld Gods in zich heeft, door de natuur niet is bekend, aan Israël alleen gegeven is, en alleen een positief gebod is, 't welk God geven en wegnemen kan. Die stelling is verfoeilijk; en omdat de eerste stelling niet met de waarheid overeenkomt, zo is 't evenveel of de sabbat een noodzakelijk of vrijwillig enz. gebod is, men heeft maar te zien of die ons geboden is of niet.

In 't bijzonder:

- (aa) dat de sabbat niet vloeit uit de natuur Gods, dat is rasser te zeggen dan te bewijzen. De verdorven natuur kan in deze dele onze rechter niet zijn. Zegt gij, 't raakt immers maar een bepaling van een tijd, ik antwoord: het doet niet, 't raakt een heilige rust op zo een tijd, gelijk God ons is voorgegaan en zijn doen ons tot een voorbeeld van navolging heeft ingesteld. En waarom zou de omstandigheid van de tijd zowel niet zedelijk kunnen zijn als de omstandigheid van personen of zaken? En als de sabbat niet vloeit uit de natuur Gods, dat wij nochtans niet toestaan, wat dan? Daarom kan het wel durend en zedelijk zijn. De wil Gods verbindt de mens.
- (bb) Dat de sabbat geen deugdzaamheid in zichzelf heeft, noch iets van het beeld Gods, ontkennen wij. De sabbat te heiligen is deugdzaamheid; want het is het volbrengen van de wil Gods; de gehoorzaamheid naast dit gebod behoort tot het beeld Gods; want zij is een vereniging met de wil Gods in liefde. Ja 't is ook een navolging en gelijkheid met God; want God heeft op de zevende dag gerust, en daarom ons die dag om Hem na te volgen gegeven, [Exod. 20:11](#). En wij zijn verplicht navolgers Gods te zijn als geliefde kinderen, [Eféze 5:1](#).
- (cc) Dat de sabbat uit de natuur niet bekend is, gaat niet vast, en
 - 12. dit is geen reden om een gebod uit de zedelijke wet weg te nemen.
 - 13. Wij kunnen niet zeggen, dat de heilige natuur de mens de sabbat niet zou geleerd hebben. Wij geloven dat de heilige natuur, kennende het voorbeeld van God, de sabbat te vierden geleerd zou hebben, zowel als de andere geboden. De verdorven natuur weet weinig van geestelijkheid van de wet van de zeden, alleen maar enige uiterlijke en grove dingen, tot haar verontschuldiging.
 - 14. Bij de Heidenen zijn al vele voetstappen van dagen vierden, ja de zevende kennen zij.
- (dd) Dat de sabbat aan Israël alleen gegeven is, ontkennen wij. Hij is gegeven aan de kerk, die toen in het geslacht van Israël bestond, maar hij was ook al tevoren aan Adam en alle mensen gegeven.

Tegenwerping 1

Maar in dit gebod wordt iets gemeld dat alleen maar op Israël opzicht hebben kan. [Deut. 5:15](#). *Want gij zult gedenken, dat gij een dienstknecht in Egypteland*

geweest zijt ... daarom heeft u de Heere, uw God, geboden, dat gij de sabbatdag houden zult.

Tot antwoord

1. Dat men onderscheid moet maken tussen het gebod en de omstandelijke toepassingen. Het eerste is altijd hetzelfde, het tweede kan telkens veranderd worden; want indien men uit een omstandelijke toepassing, die Israël alleen raakte, zou besluiten, dat dan het gehele gebod hen alleen raakte; zo moest men door datzelfde recht besluiten, dat de gehele wet ons niet raakte, omdat vooraan een reden staat, die alleen op Israël past, en wel diezelfde, die hier uit [Deut. 5:15](#) wordt bijgebracht, namelijk, de verlossing uit Egypte, uit het diensthuis. Zo kon men ook besluiten, dat het vijfde gebod ons ook niet raakte: omdat daar een belofte is, die Kanaän en alzo Israël alleen raakte, en nochtans is én de gehele wet, én het vijfde gebod zedelijk, [Eféze 6:2](#).

Tegenwerping 2.

XL. [Ezech. 20:12](#), Daartoe ook gaf Ik hun Mijn sabbatten, om een teken te zijn tussen Mij, en tussen hen, opdat ze zouden weten, dat Ik de Heere ben, die hen heilige. De schijn is deze:

- (a) Dat God, verhaald hebbende het geven van de inzettingen en rechten, dewelke, zo ze een mens doet, die zal door dezelve leven, daarop zegt: daartoe gaf Ik hun ook mijn sabbatten, waarmee te kennen gegeven wordt, dat de sabbat van een andere natuur was als de andere rechten.
- (b) Dat de sabbat *een teken* genoemd wordt. Dus is hij een afbeeldsel en een schaduw van Christus. En dienvolgens zo behoort de sabbat tot de wet van de ceremoniën, en is ons nu geen regel van het leven.

Antwoord

't Is tegen hun eigen stelling; want door de inzettingen worden naar hun eigen uitlegging de ceremoniële wetten verstaan, en zo dan het woord hebr. vegam daartoe, te kennen zou geven, dat de sabbatten van een andere natuur waren, zo waren dan de sabbatten zedelijk. Nu, tot antwoord op de zaak dient:

1. Dat het woordje vegam, daartoe, in zijn eerste zin betekent en ook, zodat de woorden daartoe, in zulke zin moeten verstaan worden, als betekenende zoveel als en ook. Dit maakt geen tegenstelling, zodat het een van een andere natuur als het ander zou zijn; maar het betekent dikwijls 't voegen van twee of drie zaken bij elkaar, zonder opzichte over de samengevoegde natuur, gelijk: [Psalm 14:3](#) ... er is niemand die goed doet, ook niet één. [Gen. 50:17-18](#) ... *En Jozef weende, als zij tot hem spraken. Daarna kwamen ook zijn broeders.* [Zach. 8:21](#) ... *Laat ons vlijtig heengaan, om te smeken het aangezicht des Heeren ... ik zal ook heengaan.* Ieder kan licht zien, dat het woordje ook geen tegenstelling van natuur maakt, maar een begroting. Zodat ook hier daartoe, of en ook zoveel te zeggen is. als: *Ik heb u Mijn inzettingen en rechten gegeven, en wel bijzonder Mijn sabbatten.*

2. De zevendaagse sabbat behoort zowel onder de wet, die Stéfanus de levende woorden noemt. [Hand. 7:38](#), als de andere geboden. En van de sabbat wordt wel uitdrukkelijk gezegd, [Jes. 56:4-5](#). *Die Mijn sabbatten houden ... Ik zal hen ook in Mijn huis en binnen Mijn muren een plaats en een Naam geven, beter dan der zonen, en dan der dochters; een eeuwige Naam zal Ik een ieder van hen geven,*

die niet uitgeroeid zal worden. En [Jes. 58:13-14](#), *Indien gij de sabbat noemt een verlustiging, opdat de Heere geheiligt worde ... Dan zult gij u verlustigen in de Heere, en Ik zal u doen rijden op de hoogte van de aarde, en Ik zal u spijzigen met de erve van uw vader Jakob*. Hieruit blijkt, dat hier geen tegenstelling kan zijn tussen inzetten en rechten, dat door die het leven te bekomen zou zijn, en tussen de zevendaagse sabbat, dat door deze het leven niet te bekomen was. Zo is er dan geen tegenstelling, noch uit het woord, noch uit de zaak zelf te besluiten.

3. 't Blijkt ook niet dat hier van de wekelijkse sabbat gesproken wordt, die wordt doorgaans sabbat, en de ceremoniële sabbatten genoemd. En ook al is de naam gemeen, derzelver natuur is ongelijk; zodat er redenen moesten zijn, die ons aanwezen, dat hier de wekelijkse sabbat mede onder begrepen moest worden.

XLI. Wat nu de tweede moeilijkheid aangaat, dat de sabbat *een teken* genoemd wordt, die zal licht verdwijnen, als men aanmerkt:

(d) Dat de gehele zedelijke wet ook een teken genoemd wordt: [Deut. 6:8](#). *Ook zult gij ze tot een teken binden op uw hand.*

(e) De plagen Gods worden ook een teken genoemd: [Deut. 28:46](#). *En zij zullen onder u tot een teken en tot een wonder zijn.*

(f) Jesaja, gelijk ook andere profeten, worden ook een teken genoemd: [Jes. 20:3](#). *Gelijk als mijn knecht Jesaja naakt en barrevoets wandelt, drie jaren, tot een teken en wonder over Egypte.*

(g) De Heere Jezus zelf wordt ook een teken genoemd: [Lukas 2:34](#) ... *Deze wordt gezet ... tot een Teken, dat wedersproken zal worden.*

(h) De buitengewone gaven des Heiligen Geestes worden ook tekenen genoemd: [Markus 16:17](#). *Degenen, die geloofd zullen hebben, zullen deze tekenen volgen.*

(i) Ook betekent een teken niet altijd iets toekomstigs, maar ook iets tegenwoordigs, ziet dat ook: [Psalm 86:17](#). *Doe aan mij een teken ten goede.*

Uit al deze plaatsen blijkt genoegzaam, dat al wat de Naam van een teken draagt, daarom geen ceremonie of schaduw, op Christus ziende, is, of iets toekomstigs betekent. Gelijk alsook hier wel uitdrukkelijk wordt aangewezen, dat dit teken hier een teken van de tegenwoordige zaak is. *Een teken, dat Ik de Heere ben, die ze heilige.*

2. Van een zaak kunnen vele doeleinden zijn; als men dan het een einde al stelt, zo ontkent men daarmee het andere einde niet. Een zaak, die tevoren al was, maar geen teken was, kan daarna, behoudende haar eerste gebruik, wel een teken van iets worden. Zo wordt de regenboog, die tevoren al was, daarna tot een teken van het verbond, met Noach opgericht, gesteld. [Gen. 9:12](#). Zo ook de sabbat, die Adam al gegeven was, die kon daarna, behoudende deszelfs zedelijkheid, als de wereld geheel godloos werd, en God uit alle volkeren Zich een eigen volk opnam, wel een teken worden, dat dit volk van God volk was, dat men het aan het onderhouden van de sabbat zou onderkennen; want de sabbat loopt zeer in 't oog. 't Is het afzonderlijkste en openbaarste van alle godsdiensten.

Tegenwerping 3.

XLII. [Matth. 12:8](#), *Want de Zoon des mensen is een Heere ook van de sabbat*. De schijn is, dat Christus zijn discipelen in het plukken van de aren verdedigt, met hun vrijheid te geven dit op de sabbat te doen, doordien Hij een Heere van de sabbat was, en daarmee toonde, dat Hij de sabbat nu afschafte. Of dat de mens gesteld is tot een heer van de sabbat om daarmee te doen naar zijn welgevallen.

Antwoord op 't eerste:

Hier is niet één woord van afschaffing: omdat iemand een heer van iets is, daarom werpt hij 't niet weg; maar hij bewaart het, hij gebruikt en bestuurt het.

Hier was geen overtreding van de sabbat; want het was op de sabbat wel geoorloofd, door het veld wandelende, aren te plukken, die in de handen te wrijven, en de graantjes te eten. Dat ongeoorloofd te achten, was maar een bijgeloof van de Joden. Dat blijkt uit [Matth. 12:3, 5](#), *Hebt gij niet gelezen wat David gedaan heeft, toen hem hongerde, en hun, die met hem waren? Of hebt gij niet gelezen in de wet, dat de priesters de sabbat ontheiligen in de tempel, op de sabbatdagen, en nochtans onschuldig zijn?*

Indien de sabbat was een voorbeeld van Christus' zijn in het graf, zo kon die hier niet afgeschaft worden: want het tegenbeeld was nog niet vervuld.

Christus Zelf onderhield de sabbat: [Lukas 4:16](#) ... en ging naar Zijn gewoonte, op de dag des sabbats in de synagoge.

Christus leerde Zijn discipelen, dat ze na Zijn dood zouden bidden, dat hun geen ongemak op de sabbat overkwam. [Matth. 24:20](#).

Zodat Christus hiermee zeggen wil, dat Hij, als de Heere van de sabbat, de rechte zin wist, en die kon verklaren.

Tot antwoord op het tweede dient:

(v) Dat het de gewone spreekwijze van Christus is, Zich de Zoon des mensen te noemen, en Zich also naar de een natuur genoemd hebbende, zo schrijft Hij Zich toe, 't geen Hem naar de andere natuur eigen is. Hij is die, welke de Vader macht gegeven heeft ook gericht te houden, omdat Hij des Mensenzoon is, [Joh. 5:27](#). Zodat hier door de Zoon des mensen Christus zelf, en niet ieder mens verstaan wordt.

(w) Genomen door des mensen Zoon werd het gehele menselijke geslacht verstaan, zo was dan de sabbat aan het gehele menselijke geslacht gegeven, en dienvolgens is het een zedelijk gebod, alle mensen rakende.

(x) Nog nader, zo door de Zoon des mensen de Joden werden verstaan, hoewel dit buiten de Schrift en reden is, 't zij eens zo, wat dan? Omdat ze heren van de sabbat waren, zo mochten zij daarmee handelen zo zij wilden. Dan hadden zij niet gezondigd, als zij de sabbat overtraden, ook niet vóór die tijden. Zo men de discipelen daardoor verstond, en door een heer te zijn het afschaffen, dan was het voorbeeld weggenomen, eer het tegenbeeld, de vervulling, daar was.

(y) Hier is dan maar een verdediging, dat de discipelen niet gezondigd hadden; dat het plukken en eten van de aren op de sabbat geoorloofd was. En ofschoon het niet was geoorloofd zonder noodzaak, zo zou het evenwel hier geen zonde zijn, omdat hier noodzaak was, en het zou maar dan zo veel te zeggen zijn, als wanneer die twee in strijd komen namelijk de mens en de sabbat, en een van beiden moest gekrenkt worden: óf de mens moest tot redding van de mens

iets doen, dat buiten dat geval niet geoorloofd was te doen op de sabbat, óf de mens moest vergaan, dat dan redding van de mens moest voorgaan, en dat de sabbat dan wijken moest; omdat de mens meerder is dan de sabbat, en omdat de barmhartigheid vóór de offerande moet gaan, vers 7, zodat in deze plaats niets is tegen de sabbat.

Tegenwerping 4.

XLIII. [Rom. 14:5-6](#), *De een acht wel de ene dag boven de andere dag; maar de ander acht al de dagen gelijk. Een ieder zij in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd. Die de dag waarneemt, die neemt hem waar de Heere; en die de dag niet waarneemt, die neemt hem niet waar de Heere.* [Gal. 4:10-11](#), Gij onderhoudt dagen, en maanden, en tijden en jaren. Ik vrees voor u, dat ik niet enigszins tevergeefs aan u gearbeid heb. [Kol. 2:16-17](#), *Dat u dan niemand oordele in spijs of in drank, of in het stuk des feestdag of van de nieuwe maan, of van de sabbatten; welke zijn een schaduw van de toekomstige dingen, maar het lichaam is van Christus.* De moeilijkheid, die zich in deze plaatsen opdoen zou, is deze: dat hier schijnt, alsof al het onderscheid van de dagen is weggenomen, zodat men elkaar daarvoor niet mag oordelen; ja, dat het onderhouden van de dagen schadelijk is aan het Evangelie, en dat dienvolgens nu geen sabbat in het Nieuwe Testament is, noch gehouden mag worden.

Tot antwoord:

- (d) Deze plaatsen kan men tegen de sabbat niet voortbrengen, als men in het vierde gebod nog iets zedelijks stelt, al was het maar verplichting van een tijd ('t zij dan wat tijd het zij, en hoe verre men dit doet) af te zonderen tot openbare godsdienst; want dat stelt onderscheid van tijden, al was het maar om de twintigste dag, al was het maar een halve dag of enige uren. Zo spreken dan deze plaatsen volgens dat pre-suppoost niet van de onderscheiding van de tijden of dagen, die in het vierde gebod wordt geboden, waarover de vraag is. En zo kunnen deze plaatsen niet bijgebracht worden tegen de sabbat, naar 't gevoelen van de bestrijders zelf.
- (e) 't Is een bekende waarheid, dat de dag des Heeren door de apostelen alom aan de kerken is bevolen te onderhouden; ziet dit boven. 't Is bekend dat over die dag geen verschil viel, dat niemand die dag tegen der apostelen dank wilde indringen of uitroeien; zodat het blijkt, als de apostel in de bovengestelde plaatsen zich kant tegen die, welke het vieren van de dagen wilden invoeren, dat hij 't oog niet heeft op de dag des Heeren, en dat niemand van de eerste gemeente enige gedachten op die dag had, maar dat ieder zeer wel verstond, dat de apostel van die dag niet sprak, maar van andere Joodse ceremoniële dagen; nu dan, spreekt de apostel in deze plaatsen niet van de dag des Heeren, zo kan men dezelve dan ook niet bijbrengen tot wering van de dag des Heeren, en zo zou men de gehele vraag misslaan; want die is, of men de zevende dag, welke de sabbat is, en de dag des Heeren genoemd wordt, moet vieren.

Uitvlucht

Maar iemand mocht zeggen: *Deze plaatsen worden bijgebracht, niet om de dag des Heeren te weren, maar om te tonen, dat men die niet mag houden, uit kracht van enig Goddelijk gebod, en dat wij die alleen houden door*

menseninstellingen.

Ik antwoord: Indien de apostel geheel niet spreekt van de dag des Heeren, zo spreekt hij ook niet, of hij uit kracht van Gods bevel of menseninzetting gevierd mag worden. En zo kan men noch het een, noch het ander uit deze plaatsen bevestigen of omstoten. De apostel spreekt van de Joodse ceremoniële dagen; zodat men eerst moest bewijzen, dat de zevende dag, de sabbat, de dag des Heeren, een ceremonie en schaduw was, en dan moest men met deze plaatsen aankomen om die te verdrijven: maar te zeggen, de apostel verbiedt het houden van de ceremoniële dagen, bijgevolg de sabbat is ceremonieel, dat gevolg deugt niet.

3. Indien hier alle onderscheid van de dagen verboden wordt, dan konden de apostelen de dag des Heeren niet hebben ingesteld; zo vermocht de kerk niet, óf de dag des Heeren, óf bededagen, óf dankdagen in te stellen of te houden; want het onderscheid van de dagen, van welke Paulus in deze plaats spreekt, is schadelijk aan het Evangelie, en 't is tegen het bevel van de apostelen aan te gaan, en 't zou een eigenwillige godsdienst zijn tegen [Matth. 15:9](#). Ja, gelijk als het onderscheid van de spijzen, welke in deze plaatsen in gelijke graad met de dagen gesteld wordt, in te voeren, een teken is van de antichrist, en het een leer van de duivelen is, te gebieden zich van spijzen te onthouden, [1 Tim.4:1, 3](#), zo zou het onderscheid van de dagen in te stellen, indien de apostel het in 't algemeen bestrafte, ook een groot stuk wegs daarheen lopen. Dus blijkt het klaar, dat de apostel in 't algemeen niet spreekt tegen het houden van tijden en dagen, maar dat hij spreekt van het houden van Joodse en ceremoniële dagen. En daarom kan men niet besluiten, het onderscheid van de dagen houdt op, derhalve ook de sabbat. En zo lang men niet heeft bewezen, dat het houden van de sabbat of dag des Heeren, uit kracht van Gods gebod, Joods en ceremonieel is, zo mag men deze plaatsen daar niet tegen brengen; maar dit geschied zijnde, dan zouden ze eerst te pas komen, maar eer niet.

4. Indien men elkaar niet oordelen mag in het onderhouden van de dag; ja indien die de sterksten zijn, die geen dag onderhouden, ja het onderhouden schadelijk is aan het Evangelie, zo is niemand verplicht, ja hij doet best, die op de dag des Heeren gaat werken, en laat ter kerk lopen die het lust. Nu, dat zal niemand kunnen toestaan. Dus blijkt, dat de plaatsen zo algemeen niet spreken, maar van de Joodse ceremoniële dagen; doch dan raken ze de dag des Heeren niet, of die gehouden moet worden uit kracht van het bevel Gods, of uit kracht van menseninstellingen, dat is immers een geheel andere vraag.

Wij staan gaarne toe, en wij strijden er voor, dat de apostel spreekt van Joodse ceremoniële dagen; dat die niet wederom ingevoerd mogen worden; maar wat bewijs is dat tegen de sabbat van het vierde gebod, al voor de val ingesteld? [Gen. 2](#). 't Bewijs uit deze plaatsen is dus: De Joodse dagen moeten afgeschaft worden, derhalve de sabbat moet afgeschaft worden. De Joodse dagen zijn ceremonieel, derhalve de sabbat is ceremonieel. Wie ziet niet, dat zo'n gevolg niet volgt? Men moest eerst vastgaan, dat de sabbat Joods en ceremonieel was, en dan besluiten: Dus moet hij afgeschaft worden; maar dit eerste is uit deze plaatsen niet te bewijzen, gelijk wij nu hebben getoond. Laat ons nu iedere plaats in 't bijzonder

inzien.

XLIV. Antwoord rakende, [Rom. 14:5-6](#).

Hier is de vraag om te dulden het houden van alle dagen. De gelovigen uit de Heidenen, uit welke de kerk bestond, verstonden, dat ten rechte, dat men aan Joodse dagen niet gehouden was, en ook het onderscheid van de spijs nu ophield. De zwakgelovige Joden, die tot de gemeente zich gevoegd hadden, verstonden wel, dat het ceremonieel er moest afgenomen worden; want zij beleden dat Christus al gekomen was; maar zij achtten, dat men de Joodse dagen tot de godsdienst nog moest onderhouden, en dat men nog alle spijs niet mocht eten. Dit konden de gelovigen uit de Heidenen niet dulden. Paulus vermaant dat men die zwakken voor die tijd moest dragen, dat zij die ceremoniële dagen hielden, niet als ceremoniën, maar om die in Godzalige oefeningen door te brengen; zodat ze die de Heere hielden, dat men voor enige tijd in hen dragen kon, en de Joden moesten wederom dulden, dat de Heidenen die dagen niet hielden. Zodat deze plaats in 't minst de dag des Heeren, de sabbat, niet raakte.

XLV. Antwoord rakende [Gal. 4:10-11](#).

In plaats dat de zwakgelovige Joden, [Rom. 14](#), geduld moesten worden, zo wil de apostel niet dat men verdragen zou dat de Joden de gehele ceremoniële dienst en zo ook de Joodse dagen met kracht verdedigen, wederom in voeren, en anderen daartoe dringen zouden, gelijk de Joden zochten te doen, als te zien is, [Gal. 3:1](#) enz. [Gal. 4:9](#). Want wat men in iemand, die bij zichzelf stilletjes zwak is, verdragen mag, mag men niet verdragen, als iemand daardoor stout wordt, en zijn dwalingen anderen wil opdringen. Hier is niet één woord van de sabbat, of die ceremonieel of zedig is, of die afgeschaft moest worden, of blijven. Dat men deze plaatsen niet algemeen opvatten en uit een algemene stelling van alle Joodse dagen niets tegen de sabbat besluiten kan, is in de algemene antwoorden nu getoond.

Uitvlucht

Hier moeten alle heilige dagen van de Joden verstaan worden, zelfs ook de wekelijkse sabbat. Hier wordt gesproken van jaren, waaronder behoren het zevende jaar, en het jubeljaar, van tijden, welke zijn de drie hoogtijden, Paas, Pinkster en Loofhutten. Van maanden, welke zijn de nieuwe maanden. En dagen, welke kan die anders zijn dan de zevende dag, de sabbat?

Antwoord

- (1) Dat moest eerst bewezen worden, dat de apostel door die woorden de nu genoemde vierdagen verstond.
- (2) Indien men het nu al toestond van jaren, maanden, tijden, zo volgt nochtans niet, dat men door de dagen de sabbat van het vierde gebod verstaan moest, tenzij zij behalve de verhaalde tijden, jaren, maanden, en zevende dag, geen andere dagen hadden; maar zij hadden behalve die nog verscheiden vierdagen, gelijk [Lev. 23](#) te zien is, en terstond op [Kol. 2](#) getoond zal worden; en deze andere vierdagen waren van gelijke natuur met deze tijden, jaren, maanden. Zodat, omdat hier dagen genoemd worden, zo volgt niet, dat de

sabbat daaronder gerekend moest worden; maar omdat de zevendaagse sabbat niet is van dezelfde natuur met de andere dagen, maar zedelijk, het Evangelie niet hinderlijk, maar voordelig, zo blijkt, dat de apostel hier van de sabbat niet spreekt. Voegt hierbij de algemene antwoorden.

XLVI. Antwoord rakende [Kol. 2:16-17](#).

Om deze plaats te verstaan moet men aanmerken:

- (f) Dat onder de Joden vele sabbatten waren. De vijftiende dag van de eerste maand, [Lev. 23:6-7](#). De laatste dag van het Pascha, [Lev. 23:8-21](#) wordt nog van een andere vierdag gemeld. De eerste dag van de zevende maand, [Lev. 23:24-25](#). De tiende dag van de zevende maand, [Lev. 23:34-35](#). De achtste dag van het feest van de Loofhutten, vers 36. Deze alle waren ceremonieel; maar behalve die was er nog een, die al van de beginne geweest is, en in het vierde gebod van de wet van de zeden is geboden. Deze was van een geheel andere natuur, zedelijk.
- (g) Zaken van verscheiden natuur hebben wel dezelfde Naam. Judas de verrader, en Judas, die een krachtige zendbrief geschreven heeft, zijn in hun Naam gelijk, nochtans mag men van hen beiden niet zeggen, wat men van Judas zegt. Zo mag men ook van alle sabbatten niet zeggen, wat men van de sabbat zegt, omdat het verscheiden zijn, en de ceremoniële, die wegens de rust met de zedelijke, de Naam dragen van de sabbat, en de morele.
- (h) Een onbepaalde spreekwijze mag men niet tot alle zaken van die Naam uitbreiden; maar men moet blijven in die stof van welke gesproken wordt. Dit is bij ieder verstandige bekend; maar om dit aan onervarenen te tonen, zo ziet dit in deze tekst. Het woord spijs en drank wordt hier even onbepaald gebruikt als het woord sabbatten. Nu is 't licht te verstaan, dat men onder de spijs en drank niet begrijpen moet alle spijs en drank, al draagt het de Naam van spijs en drank, maar alleen die spijs en drank, waarover de vraag viel, welke was niet over moeskruiden, brood, enz. maar over de verboden spijs in de ceremoniële wet, tot welker gebruik de apostel hier vrijheid gaf. Nog eens, [1 Joh. 5:3](#). Dit is de liefde Gods, dat wij zijn geboden bewaren. Hieruit mag men niet besluiten, dat men in het Nieuwe Testament de ceremoniële geboden moet onderhouden, omdat die de Naam van geboden ook dragen; maar men moet verstaan de geboden, die nu in kracht staan. En zo zijn er menigten van plaatsen, in welke het onbepaalde naar de onderhebbende stof moet verstaan, en niet tot alles wat die Naam draagt, uitgebreid worden. Zo men dit toeëigent op de sabbatten, zo zal de moeilijkheid weg zijn. In het Oude Testament waren vele sabbatten. Zaken van verscheiden natuur dragen wel énerlei Naam. Uit onbepaalde spreekwijzen mag men geen toepassingen maken op alles wat die Naam draagt. Dit nu onweersprekelijk zijnde, zo is 't dan ook onweersprekelijk, dat men niet besluiten mag, dat de zevendaagse sabbat is afgeschaft, omdat de apostel een onbepaalde spreekwijze, sabbatten, gebruikt; maar dat men dit moet toepassen op die sabbatten, die van één natuur zijn met de spijs en drank, dat is, die ceremonieel waren, die schaduwen waren, als te zien is vers 17. Dus mag men dan niet besluiten, dat de zevendaagse sabbat een schaduw is, omdat er spijs, drank, feestdagen, sabbatten zijn, die schaduwen zijn.

- (i) 't Is licht te zien, dat de apostel hier niet voorheeft te bewijzen wat schaduwwachtig is of niet, maar wat om deszelfs schaduwwachtigheid afgeschaft moet worden; onder die noemt hij sabbatten, maar zegt niet alle sabbatten, of die en die sabbatten, zijnde die sabbatten wel bekend, die hij hier verstaat, en zijnde ook wel bekend de sabbat, die hij niet verstond, omdat de zevendaagse sabbat van de gemeente onderhouden werd, en over die geen vraag was. Dus moet men eerst bewijzen, dat de wekelijkse sabbat tot de schaduwen behoorde, en dan zal de plaats daartoe dienen, dat die afgeschaft is.
- (j) Doet hierbij, dat er staat sabbatten, en niet sabbat, daar doorgaans in Gods heilig Woord de zevendaagse sabbat in het eenvoudig getal sabbat genoemd wordt, en zo sabbatten genoemd wordt, dat geschiedt om de telkens herhaling van iedere zevende dag. Ook dient in acht genomen, dat Paulus hier niet spreekt tegen de Joden, die buiten de kerk waren; zodat de Christenen tegen de Joden worden gesteld, en hij hun godsdienst bestrafte, maar tegen die, welke in de kerk waren, en bij welke de wekelijkse sabbat, die de dag des Heeren ook wel genoemd wordt, onderhouden werd.

Tegenwerping 5.

XLVII. [Hebr. 4:1-11](#), *Laat ons dan vrezen, dat niet te eniger tijd, de belofte van in Zijn rust in te gaan nagelaten zijnde, iemand van u schijne achtergebleven te zijn: 2. Want ook ons is het Evangelie verkondigd, gelijk als hun; maar het woord van de prediking deed hun geen nut, omdat het met het geloof niet gemengd was in degenen, die het gehoord hebben; 3. Want wij, die geloofd hebben, gaan in de rust, gelijk Hij gezegd heeft: Zo heb ik dan gezworen in mijn toorn: Indien zij zullen ingaan in mijn rust! hoewel zijn werken van de grondlegging der wereld af al volbracht waren; 4. Want Hij heeft ergens van de zevende dag aldus gesproken: En God heeft op de zevende dag van al zijn werken gerust, 5. En in deze plaats wederom: Indien zij in mijn ruste zullen ingaan! 6. Omdat dan blijft, dat sommigen in dezelve rust ingaan, en degenen, die het Evangelie eerst verkondigd was, niet ingegaan zijn, vanwege de ongehoorzaamheid, 7. Zo bepaalt Hij wederom een zekere dag, namelijk: heden, door David zeggende, zo lange tijd daarna, gelijkerwijs gezegd is: Heden, indien gij zijn stem hoort, zo verhardt uw harten niet. 8. Want indien Jozua hen in de rust gebracht heeft, zo had Hij daarna niet gesproken van een andere dag. 9. Er blijft dan een rust over voor het volk van God, 10. Want die ingegaan is in zijn rust, enz.*

De schijnkracht is hierin:

- (h) Door de rust, die overblijft, wordt verstaan, de ontslating van de wet van de ceremoniën, en alzo de staat van de kerk in het Nieuwe Testament.
- (i) Deze rust, dat is, staat van het Nieuwe Testament wordt gezegd, dat afgebeeld was door de rust van God en van de zevende dag en door de rust in Kanaän.
- (j) De staat van het Nieuwe Testament nu gekomen zijnde, zo is dan nu de zevende dag, zijnde een schaduw niet meer, maar geheel weg.

XLVIII. Antwoord

- (a) Deze plaatsen kunnen dan niet voortbrengen die, welke nog iets zedelijks stellen in het vierde gebod, en die achten, dat er een dag tot godsdienst moet

blijven; want deze tekst ontkent volstrekt de zevende dag, en alle rust, behalve de andere rust, die nog overblijft.

(b) 't Wordt volstrekt ontkend, dat door de rust, die overblijft, de ontslaging van de wet van de ceremoniën, de staat van het Nieuwe Testament verstaan wordt. Noch in de zaak zelf, noch in de tekst, is het minste bewijs, maar daardoor wordt de hemel verstaan; want:

- allen en een ieder, tegen welke de apostel hier spreekt, ook ongelovigen, waren alreeds ontslagen van de wet van de ceremoniën; Christus had alle schaduwen al te niet gedaan, en zo waren die dan ook in de rust, daar nochtans de apostel verklaart, dat niemand dan de ware gelovigen en al het volk van God, in deze overblijvende rust ingaan.
- De apostel vermaant de Godzaligen, die nu al van de ceremoniën verlost waren, dat zij zich bevljigten zouden, om nog in de rust in te gaan, die nog overblijft en nog toekomstig is voor het volk van God.

(c) De apostel spreekt van zo'n rust, welke ook die, welke in het Oude Testament leefden, konden deelachtig worden als ze geloofden, en waarvan ze niet dan door ongeloof verstoken werden, [Hebr. 4:2](#). Dus is dan deze rust niet de ontslaging van de ceremoniën, maar iets anders, 't welk ook onder de ceremoniën kon bekomen worden, en na de ceremoniën kon gemist worden, door ongeloof, namelijk de hemel.

(d) Het wordt evenzo ontkend, dat de staat van het Nieuwe Testament door de rust in Kanaän en door de rust van de zevende dag was afgebeeld; want:

1. Gods Woord zegt dat noch hier, noch elders.
2. Gods rust op de zevende dag te stellen tot een ceremonie van de staat van het Nieuwe Testament, van de afschaffing van de ceremoniën van het Oude Testament, 't welk noodzakelijk gesteld moet worden van die, welke deze tekst tegen de sabbat zouden willen voortbrengen, is én zonder bewijs, te verre af, én te plomp; en omdat de zevende dag is geweest vóór de val, zo kon die geen ceremonie zijn van iets dat op Christus ziet, en van de staat van het Nieuwe Testament. Dus blijkt dan, dat de zevende dag niet is geweest een afbeelding van de dagen van het Nieuwe Testament.

(e) De apostel toont hier, dat noch Kanaän, noch de sabbat de rechte rust waren, maar dat de gelovigen een andere rust in 't oog moesten hebben, dewelke zij nog in bezitting niet hadden; namelijk, de eeuwige rust in de hemel, van welke de gelovige zielen, zo ras zij uit dit leven scheiden, het genot hebben, [Openb. 14:13](#), *Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan; Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid.* Welke zalige rust én aan de kerk van het Oude Testament en nu ook in de dagen van het Nieuwe Testament door het Evangelie verkondigd wordt, vers 2 enz.

Tegenwerping 6. **De zevende dag na de schepping wordt niet gehouden.**

XLIX. Indien het vierde gebod zou behoren tot de wet van de zeden, en alzo ons verbinden, zo moest de zevende dag na de schepping gevierd worden; maar die wordt niet gevierd, maar in plaats van die de eerste dag van de week.

Antwoord

Om 't gemoed van deze moeilijkheid te ontlasten, zo merkt op deze volgende zaken:

96. In een en 't zelfde gebod kunnen verscheiden dingen, die tot elkaar behoren, bevolen worden, zo nochtans, dat een zaak voornamelijk beoogd wordt, en de andere tot het voornamelijk dienen, en alzo mede bevolen worden. Bijvoorbeeld, een overheid gebiedt op zo een dag zulke schatting te brengen, aan zo een persoon. Drie zaken worden daar geboden: tijd, schatting, ontvanger: maar ieder ziet wel, dat het om de schatting te doen is, dit is 't voornaamste, nochtans moeten de andere twee ook gehoorzaamd worden; zo hier, tijd en zaak worden in het vierde gebod geboden, heilige rust en de zevende dag daartoe. De heilige rust heeft de eerste plaats in het gebod, zijt gedachtig niet des zevende daags, maar des sabbatdaags, dat gij die heiligt; de tijd volgt na, de zevende dag is de sabbat des Heeren. Deze twee moeten niet gescheiden worden, nochtans is de heilige rust het voornaamste.
97. In dat ogenblik van de zevende dag na de schepping ligt geen verborgenheid; want God gebiedende aan het menselijk geslacht in het paradijs de zevende dag te heiligen, zo was het onmogelijk dat de mensen, de aardkloot vervullende, op hetzelfde uur de sabbat beginnen konden, het moest wel twaalf uur verschillen; zodat als het een gedeelte van de wereld de sabbat begon en hield, het andere gedeelte noch twaalf uur mocht werken, en als het ene gedeelte geëindigd had en wederom begon te werken, het andere de sabbat nog hield; want als het op het ene gedeelte van de wereld dag is, zo is het op 't tegenover liggende gedeelte nacht. Ook weten wij, dat ten tijde van Jozua een week eens omtrent 24 of 12 uren en alzo een gehele dag langer is geweest, dan andere weken, [Jozua 10:13](#). Zodat alle de volgende sabbatten van die tijd af 24 of 12 uren later kwamen dan de vorige sabbatten. Ook is er nooit moeilijkheid gemaakt, dat de Joodse kerk verstrooid zijnde, de een enige uren de sabbat eerder begon en eindigde dan de ander, naardat zij oostwaarts of westwaarts verstrooid waren. Zodat wij zien, dat in dat ogenblikje of in enige uren, al waren het 12, geen verborgenheid ligt, en dat dit geschieden kan, blijvende de zaak in haar geheel.
98. Men moet onderscheid maken tussen de geboden, en de omstandigheden in de geboden; de omstandigheden veranderen wel, blijvende nochtans dezelfde zaak. Bijvoorbeeld:
- (67) het tweede gebod eist de manier van godsdienst. Nu, in het Oude Testament wilde God gediend worden door uiterlijke elementen, als schaduwen; die gehele wijze schaft God in het Nieuwe Testament af, en stelt in plaats, God te dienen op een onzichtbare wijze, zonder al die toestel, blijvende nochtans het gebod in zijn kracht. Deze verandering is al vrij groter dan voortzetting van enige uren. Al staat die niet uitgedrukt in het gebod, zo is 't evenwel bekend genoeg, dat de ceremoniële geboden ten opzichte van hun grond, tot het tweede gebod gebracht moeten worden.
- (68) Nog eens, 't vijfde gebod belooft een lang leven in Kanaän; dat had alleen plaats onder de Joden, dat schaft God in het Nieuwe Testament af, en stelt in plaats van Kanaän ieder zijn woonplaats, [Efëze 6:3](#). Blijvende het gebod in zijn volle kracht. Zo moet men ook onderscheid maken tussen de geboden zaak, en de geboden omstandigheid in het vierde gebod. En zo kan dan ook hier de zaak behouden worden, al geschiedt er een voortzetting van enige uren, of van een dag.

99. Men moet zich stipt bij het gebod houden en door vooroordeel er niets van afdoen, noch iets toedoen, noch iets in een andere zin duiden, en zo komende tot het vierde gebod, zo vinden wij daar het gebod, de toepassing en de reden. Het gebod is, zijt gedachtig des sabbatdaags, dat gij die heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat des Heeren, uws Gods. Hier is niet een woord van de zevende dag naar orde van de schepping, maar alleen van de zevende dag, die na zes arbeidsdagen volgde. Maar hoe zal men nu weten welke zevende, is 't evenveel? Staat dat aan de vrijheid van ieder mens? Neen, God had nu al van Adam af bekendgemaakt, dat Hij van hen de zevende dag, naar orde van de schepping, gevierd wilde hebben, 't welk ook wel te zien is uit de bijgevoegde reden in het gebod. Zodat deze omstandigheid van de zevende, juist naar orde van de schepping, niet behoort tot het wezen van het gebod. Als God nu dat gebod laat blijven, van de zevende dag te heiligen, en Hij verandert zo iets in de omstandigheid, dat én de heiligen, en de heiliging van de zevende dag doet blijven, maar dat door vooruitzetten van enige uren of een dag, het de zevende dag, naar de loop van de schepping af, niet blijft, zo geschiedt er geen verandering in het wezen van het gebod, maar alleen in een kleine omstandigheid. Nu, zo heeft God de sabbat eens een dag vooruit gezet, dat de sabbat wel de zevende naar de schepping, naar de loop des tijds niets is, maar dat die evenwel blijft de zevende dag, die op zes werkdagen volgt.

Verandering van de dag is geschied door Christus.

L. Deze verzetting is niet door mensen-goeddunken geschied, maar door Christus en zijn apostelen. Dit blijkt:

1. Uit de verschijning van Christus op die dag aan zijn vergaderde discipelen en de herhaling op de volgende eerste dag van de week. Hier is wel geen uitdrukkelijke instelling, maar het toont evenwel, dat van de opstanding van Christus af, de eerste dag van de week, naar van de Joden rekening, gehouden is.

En uit zijn last, door de apostelen.

2. Hierbij komen de ordonnantiën van de apostelen, door de H. Geest gedreven, en van Christus, in de veertig dagen voor zijn hemelvaart onderwezen in de dingen die ze tevoren niet konden dragen. Alsmede de doorlopende praktijk van de kerk in hun dagen. Ziet hiervan: [Hand. 20:7](#), En op de eerste dag van de week, als de discipelen bijeengekomen waren om brood te breken, handelde Paulus met hen, zullende de andere dag verreizen. Waarom hier de dag, de eerste dag van de week genoemd? Waarom op die dag een vergadering van de kerk, en het houden van het h. avondmaal? Waarom wordt er gemeld, dat Paulus predikte op die dag? Waarom wordt er bijgevoegd, dat hij van de ander daags verreizen zou? Dit stelt vast, dat de sabbat op de eersten dag van de week gehouden werd.

Voegt hierbij, [1 Kor. 16:1-2](#), *Aangaande nu de verzameling, die voor de heiligen geschiedt, gelijk ik de gemeenten in Galatië verordend heb, doet ook gij alzo: Op elke eerste dag van de week, enz.* Waarom de eerste dag van de week? Waarom dan de aalmoezen vergaderen? Geeft dat niet wederom klaar te kennen, dat het op de eerste dag van de week sabbat was, en het sabbats-werk gedaan moest worden? En uit wat kracht, en op wat grond hielden ze die dag anders, dan op de

instelling van Christus aan de apostelen bevolen, 't zij mondeling, 't zij door zijn H. Geest? Want de apostelen zouden geen menselijke inzetten geduld hebben.

Doet hierbij, [Openb. 1:10](#), *Ik was in de geest op de dag des Heeren*. Ziet hier wederom de erkenning van die dag.

Maar waarom de dag des Heeren?

Ik antwoord, omdat die van de Heere was ingesteld; gelijk daarom de sabbat des Heeren genoemd wordt, en het heilig avondmaal de tafel des Heeren genoemd wordt. Of men zegt: *het wordt de dag des Heeren genoemd, omdat Christus op die dag is opgestaan uit de doden*.

Antwoord De zaak is waar, de eerste dag van de week is de dag van Christus' opstanding; maar dat de apostel daar in deze tekst op ziet, en alleen op ziet, zal nooit bewezen worden; de wijze van spreken ziet, volgens de stijl van Gods Woord, op de instelling.

3. Doet hierbij het doorlopend en algemeen gebruik van die dag, van de opstanding van Christus af tot op deze dag toe, boven verhaald. Uit deze allen blijkt, dat de verandering van de dag niet is van menselijke, maar Goddelijke instelling, en daarom onveranderlijk blijft, en geen bijzondere kerk het hart gehad heeft die dag te veranderen.

Uitvlucht

LI. *Moest de verandering in het Nieuwe Testament niet door een uitdrukkelijk gebod zijn uitgedrukt?*

Antwoord

Wij hebben God niet te meesteren. Of wij ons niet aan dat een gebod wilden houden, of wij de zin niet verstonden door onze blindheid, zal God gehouden zijn ons dat gebod nog eens te geven, en dat met zulke woorden als wij zelf bedenken? Dat een gebod moet u genoeg zijn; want 't is geen nieuw gebod, maar een verandering van een omstandigheid. Zo nu geen sabbat, zo overtreedt gij het gebod; zo een sabbat, wat dag begeert gij anders dan Christus en zijn discipelen gehouden hebben, en aan de kerk hebben overgegeven, en nu door zeventienhonderdjarige praktijk in de kerk is bevestigd?

Maar wat reden was er tot verandering van die dag?

't Is dwaasheid de souvereine Wetgever reden af te eisen. Is zijn gebod u niet genoeg, geen reden zal u voldoen. Ik zie in 't gehele Nieuwe Testament een zeer grote verandering in de gehele dienst. Ik zie dat de Verlosser van de wereld op de eerste dag van de week is opgestaan. Ik zie dat door het houden van de eerste dag van de week de kerk afgescheiden is van Joden, Turken en Heidenen; ik zie dat daardoor de gehele Joodse godsdienst veroordeeld wordt, en dat de heidenen behoorden overtuigd te worden van hun godloosheid. Dat is mij genoeg en behoort een ieder genoeg te zijn.

Tegenwerping 7.

Zou men niet kunnen zeggen, dat men de sabbat in het Nieuwe Testament moet houden uit kracht van het vierde gebod, omdat het een ceremonie is, omdat de ceremoniën voorbeelden zijn van de geestelijken godsdienst in het Nieuwe Testament, zodat het vierde gebod ons in die opzichte verbindt tot een geestelijke

rust en openbare verheerlijking van God?

Antwoord

Antwoord Deze tegenwerping steekt aan alle kanten vol dwalingen en ongerijmdheden.

- (4) Als men zegt en leert, dat men de sabbat moet houden, uit kracht van het vierde gebod, en men verzwijgt zijn bevatting in hoedanige zin men het verstaat, zo bedriegt men door dequivocatio of zinsbehouding, omdat men schijnt rechtzinnig te zijn, daar men in zijn gevoelen geheel tegengesteld is.
- (5) Men stelt een onware grond, namelijk, dat het vierde gebod ceremonieel is, daar het toch geheel moreel is, en eigenlijk niets ceremoniëls of afschaduwends in zich heeft, gelijk nu wijdlopig is getoond. De grond dan onwaarheid zijnde, zo is alles onwaarheid dat men daarop bouwt.
- (6) 't Is mede onwaarheid, dat de ceremoniën van het Oude Testament voorbeelden zijn van de geestelijke godsdienst in het Nieuwe Testament Wij zijn geheel en al vrij van de ceremoniële wet, zij verbindt ons in gene dele en in geen opzichte. De ceremoniën waren afschaduwende voorbeelden op de Messias, de Heere Jezus Christus, en zijn in Hem geëindigd en vernietigd. Men kan uit de ceremoniën wel vele zaken leren, zo van God. van Christus, van de plichten van de ware bondgenoten, en die door toepassingen op ons brengen: want al dat tevoren geschreven is, dat is tot onze lering tevoren geschreven, [Rom. 15:4](#); maar zij verbinden ons niet. Niet de wet van de ceremoniën maar de wet van de zeden is onze regel, onze volmaakte regel, die verplicht ons alleen tot al wat geestelijk is, en wat van ons moet gedaan worden; naar die, doch niet naar de wet van de ceremoniën moet men leven.
- (7) Te zeggen, dat men in zo een zin de sabbat moet houden, uit kracht van het vierde gebod, dat is ons in het Nieuwe Testament geheel wederom onder de ceremoniën te brengen, om die van voren aan wederom te dienen; want dan zou iedere ceremonie ons verbinden tot zulke en zo'n geestelijke plicht, als men door toepassing daaruit trekken kon; die plicht kan goed zijn, maar de verbindende kracht is in de wet van de zeden; 't zou wederom zijn: *raakt niet, en smaakt niet.*

Hoofdstuk 7: Van het Vijfde Gebod

Hoofdstuk 7

Van het Vijfde Gebod.

De gehele wet is liefde; deze heeft twee voorwerpen. God en de naaste; vandaar zijn de twee tafelen van de wet. Van de eerste tafel hebben wij gesproken in de vier vorige hoofdstukken; nu gaan wij over tot de tweede tafel; het eerste gebod ziet op de betrekking van hogere en ondergestelde naast elkaar. Hierin is aan te merken het gebod, en een beweegreden. Het gebod vervat eerst het voorwerp, en daarna het werk, of de plicht naast dat voorwerp.

Het voorwerp.

Het voorwerp is uitgedrukt onder de woorden Vader en Moeder. Verscheidenen worden met die Naam genoemd, en zo worden ook verscheidenen onder de woorden vader en moeder begrepen, zo in de huishouding, als kerk en politie.

A. In de huishouding zijn vader en moeder in verscheiden rang.

- (t) De natuurlijke ouders, ten opzichte van hun geteelde kinderen. Vader niet alleen, maar ook moeder; die beiden, en dat zonder onderscheid, rijk of arm, hoog of laag van staat, goed of kwaad, jong of oud: [Spr. 23:22](#). *Hoor naar uw vader, die u gewonnen heeft, en veracht uw moeder niet als zij oud geworden is.* Ja opdat de moeder, die doorgaans lichter klein geacht wordt, niet veracht worde, wordt de moeder wel voor de vader genoemd: [Lev. 19:3](#). *Een ieder zal zijn moeder en zijn vader vrezen.* Zij worden beiden begrepen onder het woord ouders: [Eféze 6:1](#). *Gij kinderen! zijt uw ouderen gehoorzaam.*
- (u) Grootvaders en grootmoeders, en hogere voorouders, [Num. 2:34](#).
- (v) Behuwd vader en moeder, anders genoemd stijfvader, stijfmoeder, die de kinderen stijven, ondersteunen, onderhouden. Zo werd Jozef genoemd de vader van de Heere Jezus, [Lukas 2:48](#), [51](#).
- (w) Schoonvaders en schoonmoeders. Dit was Jethro naast Mozes. [Exod. 18:17](#), [24](#), [27](#). En Naomi naast Ruth, [Ruth. 3:1](#).
- (x) De man naast zijn vrouw; want hij is haar heer, [Gen. 18:12](#); Psalm 45:12 [[Ps. 45:11](#)].
- (y) Oom en moei, bijzonder als ze in de plaats van de verstorven ouders komen. Hiertoe behoren ook de voogden, ook die welke iemand tot zijn kind heeft aangenomen, gelijk Mordechai zijn nicht Esther, [Esther. 2:7](#).
- (z) Huisheren en huisvrouwen naast de dienstboden.

Kerk.

B. In de kerk zijn onder vaders begrepen:

- 4. De herders en leraren; zo noemde Eliza Elia zijn vader. [2 Kon 2:12](#). Zo noemde de koning Israëls Elia zijn vader. [2 Kon 6:21](#). Paulus noemt zich een vader van de Korinthiërs [1 Kor. 4:15](#).
- 5. De ouderlingen, welke zijn mede-regeerders, beschermers en verzorgers van de kerk, en daarom dubbele eer waardig, [1 Tim. 5:17](#).
- 6. De diakenen, deze zijn als vaders over de armen, vergaderen onderhoud en delen uit naar ieders nood.

Politie.

C. In de politie zijn onder vaders begrepen:

- (q) De overheden, zo de hoogste als ondergestelde, ieder in zijn trap en rang; daarom werd het woord vader bij hun Naam genoemd. Abimelech mijn vader de koning. Zo noemde David de koning Saul zijn vader, [1 Sam. 24:12](#). En Debora noemde zich een moeder in Israël, [Richt. 5:7](#).
- (r) Ouden en aanzienlijken, ten opzichte van de geringen en jongen: [Lev. 19:32](#). *Voor het grauwe haar zult gij opstaan, en zult het aangezicht van de ouden vereren.* [1 Tim. 5:1-2](#). *Een oude man vermaant als een vader; de oude*

vrouwen als moeders.

- (s) Schoolmeesters, meesters en vrouwen van ambachten, en voorts allen die in enige betrekking met anderen komen als meerder en minder. Wie u bent, u leeft onder een relatie of betrekking, of u bent in enig opzicht boven anderen of onder anderen; u bent het geweest, en u bent het nog. Brengt u in gedachte, hoe gij u deze aangaande gedragen hebt, en wat nu noch van u geëist wordt.

Eren.

D. De vereiste daad naast de voorwerpen wordt uitgedrukt met het woord *eren*, waarin opgesloten liggen de plichten van meerderen naast minderen, en van minderen tot meerderen, die wij ieder op zichzelf zullen voorstellen, en dan de verboden ondeugden van ieder daartegenover leggen.

Deugden van meerderen. Zijn staat handhaven.

II. De deugden van de meerderen tot de minderen zijn:

1. De staat, in welke een ieder van God gesteld is, handhaven, eerbied bewaren in alle deftigheid, die staat versieren: [Job 29:7-9](#). *Toen ik uitging naar de poort, de jongens zagen mij en verstaken zich, en de stokouden rezen op en stonden.*

Liefde.

2. Tedere liefde te vertonen in al hun regering, zodat 't openbaar worde, dat het alles is in goedaardigheid, en in liefde tot de ondergestelden.

Goed voorbeeld.

3. Een goed voorbeeld geven naast anderen, die in enige betrekking hoger zijn dan men zelf is, om daardoor de ondergestelden te leren, hoe die zich naast hun hogeren hebben te gedragen, opdat men kunne zeggen: *Wees mijn navolgers, gelijkewijs ook ik van Christus*, [1 Kor. 11:1](#).

Bezorgd over welstand.

Bezorgd zijn over de welstand van de ondergestelden naar ziel en lichaam, wetende dat de bovengestelden zijn om de ondergestelden; de koning is om de onderdanen; de leraren om de gemeente; de school- en ambachtsmeesters om de kinderen en knechts; de ouders om de kinderen; de heren en vrouwen om de dienstboden; schoon de ondergestelden ook zijn ten nutte van de bovengestelden, om hen in staat te houden ten nutte van de ondergestelden: [1 Tim.5:8](#). *Zo iemand de zijn, en voornamelijk zijn huisgenoten, niet verzorgt, die heeft het geloof verloochend.* [2 Kor. 12:14](#) ... *De kinderen moeten niet schatten vergaderen voor de ouders, maar de ouders voor de kinderen.*

Werkzaam.

5. De ondergestelden onderwijzen, vermanen, bestraffen, en desnoods zijn de straffen, om hen te beteren en te behouden: [Eféze 6:4](#) ... *voedt hen op in de lering en vermaning des Heeren.* [Spr. 13:14](#). *Die zijn roede inhoudt, haat zijn zoon, maar die hem liefheeft, zoekt hem vroeg met tuchtiging.*

6. De zwakheden van de ondergestelden door de vingers zien, die lijdzaam

verdragen, en zijn hart daarom van hen niet aftrekken: [Mal 3:17](#) ... *gelijk een man zijn zoon verschoont, die hem dient.*

Deugden van ondergestelden. **Eren.**

III. De deugden van de minderen tot de meerderen zijn:

1. Eren, 't welk begrijpt:

(f) een hoogachting van de bovengestelden, als van God over hen gesteld: [1 Thess. 5:13](#), *Acht hen zeer veel in liefde, om huns werks wille.*

(g) Een onderwerping of onderstelling van zichzelf onder hen als van God ondergesteld: [Rom. 13:1](#). *Alle ziel zij de machten over haar gesteld onderworpen; want er is geen macht dan van God.*

(h) Een eerbewijzing in woorden en in gebaren, met buiging, met hoofd-ontdekken of andere manieren naar de wijze des lands.

Liefhebben.

2. Liefhebben niet alleen als andere mensen, maar in die betrekking. Al is de persoon niet beminnelijk, al gedraagt hij zich noch liefde noch achting waardig, zo moet hij evenwel in die betrekking, als overgesteld, bemind worden; de ordonnantie Gods is te beminnen, en omdat het God zo behaagt, en omdat ze zo nuttig is.

Trouw.

3. Trouw, de relatie en betrekking, die men tot een meerdere heeft, na te komen in alles wat ze vereist, als:

13. hun goed zoveel in ons is te bewaren, zorg te dragen dat het door onze achteloosheid niet verminderd worde.

14. Hun alle dienst, welke die betrekking eist, aan de meerderen doen: [Titus 2:10](#). *Niet onttrekkende, maar alle goede trouw bewijzende.*

15. Te ondersteunen naar ons vermogen of naar de betrekking ons verbindt: [1 Tim. 5:4](#) ... *die kinderen heeft, dat die leren eerst aan hun eigen huis Godzaligheid oefenen, en de voorouderen wedervergelding doen.* Zo deed David, [1 Sam. 22:3](#). En de Heere Jezus, [Joh. 19:26](#).

16. Hun eer voorstaan en niet dulden dat ze veracht worden.

Gehoorzaam.

119. Gehoorzamen, hun bevelen nakomen en vlijtig uitvoeren: [Spr. 1:8](#). *Mijn zoon, hoor de tucht uws vaders, en verlaat de leer uwer moeder niet.* [Kol. 3:22](#). *Gij dienstknechten! zijt in alles gehoorzaam uw heer naar het vlees.* Dit heeft niet alleen plaats als hun regering zacht en goedaardig is, gelijk zij moest zijn, maar ook als ze hard en wreed is; doen de overgestelden kwaad, dat komt op hen aan, de ondergestelde moet evenwel gehoorzamen, niet alleen omdat de zaak recht en betamelijk is, maar omdat de overgestelde het gebiedt, hun gebod is van de ondergestelden regel: [1 Petrus 2:18](#). *Gij huisknechten! zijt met alle vreze onderdanig de heren, niet alleen de goeden en bescheidenen, maar ook de harden.* Alleen dat is uitgenomen: als ze iets gebieden dat tegen het gebod Gods is, dan moet men ze niet gehoorzamen, dan geldt de les van

Petrus, [Hand. 4:19](#), *Oordeelt gij, of het recht is voor God, ulieden meer te horen dan God?*

Geduld hebben.

5. Geduld hebben met hun zwakheden. Zij zijn mensen, en 't merendeel onbegenadigden, zij geven ergernissen en leven goddeloos, en dragen zich niet wel naast de ondergestelden; hierover moet men medelijden hebben en voor hen bidden, bijzonder heeft dit plaats als zij de Heere vrezen: [Spr. 23:22](#) ... *veracht uw moeder niet, als zij oud geworden is*. Met hen te spotten is het werk van Cham, [Gen. 9:22](#), [25](#).

Zonden.

IV. De zonden tegen dit gebod kunnen lichtelijk afgeleid worden uit de geboden deugden, stellende het tegendeel van die. Wij zullen ze in 't kort hierbij voegen. Van overgestelden.

V. De zonden van de meerderen tot de minderen zijn deze:
Staat verachtelijk maken.

1. De staat, in welke zij gesteld zijn, verachtelijk te maken, 't zij door een slecht en slaafs gedrag, hetzij door onachtzaam verzuim van hun plicht, 't zij door een goddeloos leven, 't zij door onrechtvaardig inhalen.

Haten.

2. De ondergestelden te haten, een vijandig hart tegen hen te hebben, hen wreed en als slaven te behandelen, en zich zo aan te stellen, alsof de ondergestelden maar voor hen waren, om hun zin op te volgen, zichzelf trots en opgeblazen tegen hen te gedragen.

Kwaad voorbeeld.

3. Een kwaad voorbeeld te geven, met zelf ongehoorzaam te zijn naast die, welke over hen gesteld zijn, kwalijk van hen te spreken, hen te verachten, waardoor dan die onder hen gestelden hun voetstappen navolgende, ook wederom naast hen zo handelen. Zijn plicht niet te doen naast anderen, en streng te eisen, de plicht jegens zichzelf.

Verwaarlozen.

4. Niet het voordeel van de ondergestelden, maar hun eigen voordeel te zoeken, de ondergestelden zo te gebruiken, alsof zij hen dienen om hem aan eer, aan geld te helpen, te rapen en te schrapen, en de ondergestelden uit te zuigen; 't is maar: geeft, geeft.

Geen werk.

5. De ondergestelden zich niet aan te trekken, hen te laten lopen zonder onderwijzing, vermaning en bestraffing, hen te laten in 't wilde opwassen, geen zorg te dragen voor de lichamelijke en geestelijke welstand van de kinderen en dienstboden.

Wreed.

6. De zwakheden van de ondergestelden tot de minste toe; streng en wreed te straffen, niet om hen goed te doen, maar omdat men meent dat zijn eigen hoogheid en gezag gekrenkt is, alsof men God was, dat alles voor zich moest buigen; en zo daar het minste aan benadeeld wordt, dan rijst de toorn op om zich te wreken.

Van ondergestelden.

VI. De zonden van de minderen tegen de meerderen zijn deze:

Verachten.

1. De overgestelden in zijn hart klein te achten, te verachten, zich niet gewillig te onderstellen, onbeleefd, stuurs en verachtende zich naast hen te tonen: [1 Sam. 10:27](#) ... *Wat zou ons deze verlossen? en zij verachtten hem, en brachten hem geen geschenk.*

Afkeer.

2. Een tegenkanting van het hart, en afkeer, en weerzin tegen hen te hebben, of omdat de overgestelde te gering is in hun ogen, gelijk sommige kinderen, wat meerder in de wereld geworden zijnde, zich van hun ouderen schamen, hen niet mogen zien, hen ver weg, of dood wensen: of omdat de overgestelde zich hatelijk maakt door trotsheid, door geldgierigheid, dronkenschap of andere zonden, en omdat zij zelf liefst meester waren.

Ontrouw.

3. Ontrouw zijn, als men geen zorg draagt voor het goed van zijn ouders, het geld of kleren onnut verkwist, of verwaarloost; heimelijk iets lekkers hun ontstelen, of hun andere dingen ontvreemden, alsof zij daartoe meer vrijheid hadden dan het van anderen te stelen: [Spr. 28:24](#). *Wie zijn vader of zijn moeder berooft, en zegt: het is geen overtreding; die in des verdervenden mans gezet.* Als men lui en traag is in het leren, lezen en schrijven, in een ambacht te leren, of als men anderszins zijn best niet doet zijn vader en moeder te helpen de kost te winnen, en het gezin staande te houden. Hiertoe behoort ook het frauderen van impositiën, in 't gemeen smokkelen genoemd, waardoor men, zoveel in ons is, de overheden buiten staat brengt om het gemeen voor te staan.

Ongehoorzaam.

4. Ongehoorzaamheid, niet te erkennen de stelling van God van hen boven zich te verwerpen, zich daartegen aan te kanten, niet doen dat zij gebieden, te doen dat zij verbieden, met morren, tegenspreken, twisten, zich aan de gehoorzaamheid te willen onttrekken, of de bovengestelden te willen dwingen het zo niet te gebieden, of over hen te heersen, en hen te dwingen dat de overgestelde zo doe, als het de ondergestelde behaagt.

Bespotten.

5. De bovengestelden te bespotten, te belachen als zij hun zwakheden zien, wrevelig en verdrietig te zijn, te grauwen en te snauwen, als zij enige misslag in hen zien, of als zij menen dat de bovengestelde niet recht, niet verstandig handelt, beeldende zich in dat het zo en zo moest zijn.

Neemt nu dit alles bij elkaar, ziet wie al onder het woord vader en moeder begrepen zijn, beschouwt in welke betrekking gij onder anderen gesteld zijt, en in welke betrekking boven anderen, legt daar dan bij de plichten, en van de meerderen tot de minderen, en van de minderen tot de meerderen, en onderzoekt u dan, hoe gij naast uw overgestelden, en hoe gij u naast die in enige betrekking onder u gesteld zijn, gedragen hebt. Ziet uw zonden, vernedert u daarover, en zoekt verzoening, wordt opgewekt om in het toekomende uw weg naar dit gebod te richten, daartoe dient dan levendig te beschouwen de beweegredenen bij dit gebod gevoegd.

Beweegreden.

VII. De beweegreden, bij dit gebod gevoegd, is opdat uw dagen verlengd worden in het land, dat u de Heere uw God geeft. De dood is tegen de natuur om de zonde over het menselijk geslacht gekomen, en schoon zij de gelovigen niet is een straf van de zonde, zo moeten zij toch allen sterven. Het leven is in zichzelf een zegen, en daarom is langer leven een meerder zegen. Het leven is beminnelijk, niemand heeft lust aan de dood, hoe langer men dan leeft, hoe langer men het beminnelijke geniet: [Psalm 34:13](#). *Wie is de man, die lust heeft ten leven; die dagen liefheeft, om het goede te zien?*

Wat zegen in een lang leven is.

Men mocht denken, is het niet beter in de hemel dan op de aarde? En is daarom vroeg sterven niet beter voor de Godzaligen? Hoe is dan lang leven een beminnelijke belofte?

Antwoord

- jj. Hier is geen tegenstelling tussen het zalig eeuwige, en het tijdelijke leven; maar tussen dood en leven.
- kk. Een gelovige kan op aarde vele zaken doen, die tot verheerlijking van God, en ten beste van de kerk en andere mensen dienen, welke hij in de hemel niet doen kan, daarom hebben de heiligen zo begerig geweest naar leven, zeggende: In de dood is uwer geen gedachtenis; wie zal U loven in het graf? Psalm 6:6 [[Ps. 6:5](#)]. In zo een opzicht dan is lang leven een zegen.
- ll. Ook moet men het lang leven niet alleen passen op ieder persoon; maar ook het geslacht, ieder in zijn stam, en in 't gemeen in de natie, dat Israël lang in Kanaän blijve, ieder volk in zijn land, ieder stam in zijn nakomelingen.
- mm. Hier wordt niet alleen het verlengen van dagen beloofd, maar het wordt gevoegd bij *in het land, dat u de Heere uw God geeft*; dat is dan een lang en vreedzaam leven in zijn eigen land; gesteld tegen ballingschap en omzwerving buiten zijn vaderland. Dit land was voor Israël Kanaän, een vruchtbare en gemakkelijke landouw, 't welk God Abraham en zijn zaad beloofd had; dat land moest Israël bewonen, omdat de Messias daarin geboren moest worden; maar het is aan ieder gelovige dat land, dat zijn vaderland of verblijf land is, gelijk Paulus het verklaart: [Efëze 6:3](#), *Opdat het u welga, en dat gij lang leeft op de aarde*. Lang en vreedzaam in zijn eigen land te leven, is een zegen: [Spr. 16:31](#). *De grijsheid is een sierlijke kroon; zij wordt op de weg van de gerechtigheid gevonden*.

Opwekking van overgestelden.

VIII. U dan, die over anderen gesteld bent, wees werkzaam om u naar dit gebod wel te gedragen. Want:

(yyyy) de Naam vader en moeder brengt het mee, en verplicht zoetelijk en krachtig.

(zzzz) De natuur leert het, dat een overgestelde, alles wat hij is en kan, bestede tot nut van de ondergestelden; gaat naar de beesten, die zullen het u leren, de heidenen zullen er u van overtuigen.

(aaaaa) Daartoe heeft God u in de ere gesteld, en u met die heerlijkheid bekleed.

(bbbbb) Gij zult van die regering aan God rekenschap geven, 't verderf van de ondergestelden zal zeker van uw hand geëist worden in de dag des oordeels, indien gij trouweloos zijt geweest.

(ccccc) Maar als u getrouw bent, daar zal een zegen komen over uw kinderen, en over anderen onder u, gesteld; en hoe zoet zal het zijn ten laatste dage te zeggen: Ziet, hier ik en de kinderen, die mij de Heere gegeven heeft.

Van ondergestelden.

IX. En kinderen, en allen, die onder anderen gesteld zijn, ziet toe, dat ge uw ouderen en die over u gesteld zijn niet bedroefd en niet doet zuchten over uw ongehoorzaamheid en tegenkanting. Want:

(8) 't Is een schrikkelijke zonde, een zonde van de allergoddelooste tijden: [Ezech. 22:7](#). *Vader en moeder hebben zij in u licht geacht.* [Micha 7:6](#). *De zoon veracht de vader, de dochter staat op tegen haar moeder, de schoondochter tegen haar schoonmoeder; eens mans vijanden zijn zijne huisgenoten.* [Rom. 1:30](#) ... de ouderen ongehoorzaam. [2 Tim. 3:2](#). 't Is een bestrijding van God, van de samenleving van de mensen, 't is tegen de natuur, zodat het is het gruwelijkste van alle gruweligheden, daar de natuur zelfs voor schrikt.

(9) De zodanigen zullen de wrake Gods niet ontvluchten; hoort eens wat bedreigingen God daarover uitspreekt. Niet alleen brengen zij zich onder de vloek, die over alle overtreders van de wet wordt uitgesproken, maar ook deze bijzondere oordelen zullen over dezulken komen: [Spr. 20:20](#). *Wie zijn vader of zijn moeder vloekt, diens lamp zal uitgeblust worden in zwarte duisternis.* [Spr. 30:17](#). *Het oog, dat de vader bespot, of de gehoorzaamheid van de moeder veracht, dat zullen de raven van de beek uitpikken, en des arends jongen zullen het eten.* Dat is, zij zullen aan galg en rad komen. [Deut. 27:16](#) *Vervloekt zij, die zijn vader of zijn moeder veracht! en al het volk zal zeggen: Amen.* Zij zullen hier en eeuwig vervloekt zijn.

(10) Stelt u tot voorbeelden voor: Cham, wiens zoon Kanaän en al zijn nakomelingen daarover van God vervloekt zijn, [Gen. 9:22](#), [25](#). Ruben, die daarover van het recht van de eerstgeboorte verstoten werd en de eerste stam was, die uitgeroeid werd, [Gen. 49:3-4](#). De zonen van Eli, die ellendig omkwamen, [1 Sam. 4:11](#). Absalom, die in de strijd schrikkelijk werd gedood, en in verachting met een steenhoop begraven werd, [2 Sam. 18:4](#). De tweeënveertig kinderen, die Eliza bespotten, deze werden van de beren verscheurd, [2 Kon. 2:24](#).

Om te gehoorzamen

X. Gelijk men door de vorige oordelen van deze zonden moet afgeschrikt worden, zo moet men zich niet tevreden houden met het kwade niet te doen; maar men moet zich met al zijn hart daarop uitleggen om vader en moeder, en allen, die over ons gesteld zijn, ieder in zijn eigen rang te eren en te gehoorzamen. Stelt u daartoe voor:

- (x) Het uitdrukkelijke gebod van God, de hoge, de heerlijke, de souvereine, de alwetende, de rechtvaardige Wetgever, die behouden kan en verderven. Gij zondigt niet alleen tegen mensen, en gij gehoorzaamt niet alleen mensen, maar God zelf.
- (y) Merkt in vader en moeder en alle overgestelden; het gezag, dat God in hen gelegd heeft; ja merkt ze aan als een afstraling van Gods hoogheid, en wordt daardoor bewogen tot ontzag, en gewillig en vrolijk eren en gehoorzamen van hen.
- (z) Merkt aan, de liefde, de zorg, de arbeid, die zij hebben om het u wel te doen hebben: de blijdschap en het vermaak van hen als gij u naast hen wel draagt, en hun droefheid en smart al gij hen veracht en ongehoorzaam zijt, en zo er dan zelfs een natuurlijk vonkje van liefde in u is, 't zal er u toe opwekken.
- (aa) Overdenkt veel de zegeningen, die de Heere brengt over gehoorzame kinderen. Sem en Jafeth werden om 't eren van hun vader van hem gezegend, en hun werd beloofd dat de kerk en genademiddelen onder hun nakomelingen zouden zijn. [Gen. 9:6-7](#).
't Is een opmerkelijke plaats, en die in aller kinderen harten behoorde ingedrukt te zijn, en die men hun van jongs af van buiten behoorde te doen leren, [Jer. 35:18-19](#). *Tot het huis nu van de Rechabieten zei Jeremia: Zo zegt de Heere der heerscharen, de God Israëls: omdat gijlieden de geboden van uw vader Jonadab zijt gehoorzaam geweest, en hebt al zijn geboden bewaard, en gedaan naar alles, wat hij ulieden geboden heeft; daarom, alzo zegt de Heere der heerscharen, de God Israëls: er zal Jonadab, de zoon van Rechab, niet worden afgesneden een man, die voor mijn aangezicht sta, al de dagen.*

Hoofdstuk 8: Van het Zesde Gebod

Hoofdstuk 8

Van het Zesde Gebod.

Het zesde gebod heeft opzicht op het leven van de mensen, het aangenaamste dat de mens heeft. God had de mens ten leven geschapen; maar door de zonde is de dood in de wereld gekomen; doch God wil zelf de Uitvoerder van zijn vonnis zijn, en verbiedt het daarom alle mensen, zeggende: *Gij zult niet doodslaan.*

Doodslaan is het leven des mensen wegnemen door het lichaam zo te mishandelen, dat de ziel daarin niet langer blijven kan. Het heeft geen opzicht op het groeiend leven van de bomen en kruiden, ook niet op het gevoelend leven van de beesten; want die beide heeft God gegeven tot nut van de mensen, doch de wreedheid van het hart moet in het doden van de beesten niet opkomen; maar het doodslaan hier verboden, heeft opzicht op het leven van de mensen; God geeft, [Gen. 9:6](#), deze reden daarbij: *Want God heeft de mens naar zijn beeld gemaakt.* Al had de mens het beeld Gods verloren, God had hem evenwel naar zijn beeld in de beginne geschapen, en de mens heeft nog het paneel met de lijst daarom, in welke het schilderij geweest was, namelijk: de geestelijkheid, onzienlijkheid, onsterfelijkheid van de ziel; hij is nog begaafd met mogendheden van de ziel, verstand en wil, daarom wil God dat de een de ander niet dode.

Niet verboden: doden van doodslagers.

II. Tot de verboden doodslag behoren deze vier niet:

1. Het doden van de doodslagers door de overheid. Want dat heeft God bevolen: [Gen. 9:6](#). *Wie des mensen bloed vergiet, zijn bloed zal door de mens vergoten worden.* [Rom. 13:4](#). *Zij, (de macht van de overheid) is Gods dienaar u ten goede. Maar indien gij kwaad doet, zo vreest; want zij draagt het zwaard niet tevergeefs; want zij is Gods dienaar, een wreekster tot straf degene die kwaad doet.* Die een doodslager vergeeft, die kant zich tegen het gebod Gods, en heeft mededeel aan de doodslag: [Num. 35:31, 33](#). *Gij zult geen verzoening nemen voor de ziel van de doodslagers, die schuldig is te sterven; want hij zal zeker gebood worden ... Want het bloed ontheiligt het land; en voor het land zal geen verzoening gedaan worden over het bloed, dat daarin vergoten is, dan door het bloed desgenen, die dat vergoten heeft.* Ja ook, indien de doodslager in de tempel vloot tot het altaar, zo moest hij van daar gehaald en gedood worden: [Exod. 21:14](#) ... *zo zult gij denzelven van voor mijn altaar nemen, dat hij sterve.*

Regelrecht doen die van het pausdom, die hun kerken en kloosters tot vrijplaatsen van de doodslagers stellen.

Doden van vijanden in een wettige oorlog.

III. 2. Tot de verboden doodslag behoort ook niet het doden van de vijand in een wettige oorlog. Wettig is de oorlog, als vijanden te samenspannen, om een volk, dat stil vreedzaam leeft, en hen niet heeft beledigd, te overvallen, hun goederen te roven, en de mensen onder hun slavernij te brengen; alsdan de overheid van dat land zich tegen zulke vijanden wapent, het geweld met geweld afkeert, hen straft, en in staat zoekt te brengen van niet weer te komen, dat is een werk van gerechtigheid, straffende de bozen, en beschermende de goeden in hun personen, godsdienst en goederen.

De geoorloofdheid van zulke oorlogen blijkt niet alleen overvloedig :

- (s) uit het Oude Testament, waar God en die beveelt, en tijd van aanvallen, en wijze van doen voorschrijft, en ook beloften doet van de vijanden in de hand te geven.
- (t) Maar 't blijkt ook in het Nieuwe Testament Johannes de Doper doopte krijgsknechten, en beveelt ze niet de krijg te verlaten, maar met de bezoldiging

tevreden te zijn, en niemand overlastte doen, [Lukas 3:14](#). De hoofdman over honderd wordt geroemd wegens zijn geloof, en werd van zijn dienst niet afgezet, [Matth. 8:10, 13](#). De hoofdman over honderd, Cornelius, een Godzalig man, werd van Petrus bezocht, en terwijl Petrus predikte, ontving hij ook de gaven des Heiligen Geestes; maar niet een woord van bestraffing, of afzetting van zijn dienst, [Hand. 10:2, 33, 34](#). Paulus verklaart, dat de overheid van God is, en dat ze 't zwaard draagt tot wraak van de bozen, en tot bescherming van de goeden, [Rom. 13:1-3](#).

Tegenwerping

De Menisten, het oorlogen te Munster hun kwalijk bekomen zijnde, willen niet meer oorlogen, en zeggen nu, dat het oorlogvoeren ongeoorloofd is, en brengen daartoe bij, [Matth. 5:39](#), *Maar Ik zeg u, dat gij de boze niet wederstaat maar zo wie u op de rechterwang slaat, keert hem ook de andere toe.* [Matth. 5:40](#), *Zo iemand met u rechten wil en uw rok nemen, laat hem ook de mantel.* Vers 44, *Hebt uw vijanden lief.*

Antwoord

Deze plaatsen spreken niet van het werk van de overheden, die het bevolen is; maar van het particuliere tegen particulieren gebiedt de Heere Jezus zich niet te wreken, maar liever te verdragen, en toe te geven; ja met een toegenegen hart de vijanden goed te doen, en voor hen te bidden. Van dezelfde natuur is de bestraffing van Petrus, het zwaard trekkende, met verklaring, dat die het zwaard nemen, door het zwaard zullen vergaan, [Matth. 26:52](#). De Heere Jezus spreekt van particulieren, niet van overheid, van het zwaard nemen, en niet van het zwaard van God ontvangen, [Rom. 13:4](#).

Onverhoedse doodslag.

IV. 3. Tot de verboden doodslag behoort ook niet het onverhoeds doden van een mens; als bij voorbeeld, wanneer iemand van een huis afvalt op een ander, dat hij sterft; of als onder het hakken de bijl van de steel springt, en doodt een bijstaande of voorbijgaande, buiten enige bedoeling van de dader. Dit blijkt: [Exod. 21:13](#). *Doch die hem niet nagesteld heeft, maar God heeft hem zijn hand doen ontmoeten, zo zal Ik u een plaats bestellen, waar hij heen vliede.* [Deut. 19:4-5](#) ... *die zijn naaste zal geslagen hebben door onwetendheid, die hij toch van gisteren en eergisteren niet haatte. Als, dewelke met zijn naaste in het bos zal zijn gegaan, om hout te houwen, en zijn hand met de bijl wordt aangedreven om hout af te houwen, en het ijzer schiet af van de steel, en treft zijn naaste, dat hij sterve; die zal in een van deze steden vluchten en leven.* Doch hierin kan onvoorzichtigheid begaan worden.

Lijfsbescherming.

V. 4. Tot de verboden doodslag behoort ook niet het doden van zijn naaste, tot zijn lijfsbescherming; als wanneer een moordenaar, of een ander, in oplopende toorn, of een uitzinnige, iemand aanvalt om te doden; de aangevallene vlucht zo ver hij kan, en hij wordt zo bezet, dat hij niet meer kan vluchten; hij roept om hulp, hij waarschuwt de aanvallers, maar daar komt geen ontzet, en of hij moet zich laten doodslaan, of hij moet tot zijn lijfsbescherming, de aanvaller doden, en

hij doodt hem, zo is het hem geen bloedschuld; maar 't is, gelijk men het noemt, *moderamen inculpatæ tutelæ*: lijfsbescherming. Men is schuldig zijn leven te bewaren, dat wordt alleen beoogt; en geschiedt dit met de dood van een ander, dat is de schuld van de aanvaller, en niet van de aangevallene.

Zonden.

VI. De hier verboden doodslag kan men aanmerken, of ten opzichte van het voorwerp, of van de uitwendige daad, of ten opzichte van de inwendige gestalte van het hart. De voorwerpen zijn óf de mens zelf óf zijn naaste.

Zelfmoord.

De eerste hoofdzonde is zelfmoord: deze heeft verscheiden trappen.

(bb) Als men dadelijk of met opzet het leven zichzelf beneemt, 't zij met de strop, met verdrinken, met scherp, met vergift of op een andere wijze; dezulken zijn boosaardige humeuren, wrevelig en verdrietig, geen ongemak kunnende noch willende verdragen. Deze verzaken God, hemel en hel, en beelden zich in, dat zij met hun dood hun ongenoegen eindigen; 't is het werk van goddelozen. 't Is al levende in de hel, in de eeuwige verdoemenis te springen.

(cc) Hiertoe behoort zijn gezondheid te krenken met zijn kracht door geile lust te verspillen, zich op 't lijf te halen de ziekten, die God tot vergelding van zulke zonden geeft. Met te veel eten en sterke drank te drinken, te veel slapen, of ook het lichaam zijn nooddrift te onttrekken, met onthouding van voedsel en deksel.

(dd) Hiertoe behoort, de gewone weg te verlaten, en zonder nood zich in gevaar te begeven, met hoog te klimmen, diep te zwemmen, uit nieuwsgierigheid zich te na aan de vijand te begeven.

(ee) Hiertoe behoort het vechten in duel door gewillige uitdaging: want men weet, dat men, of gedood zal worden, of zelf een doodslager worden, of tegelijk gedood en doodslager. Dit zijn geen moedige mensen; maar roekeloze dolkoppen, zwakke humeuren, die onder hun hartstochten liggen, en geen ongelijk kunnen verdragen. Het voorbeeld van David en Goliath dient niet tot verdediging; want dat was in een openbare oorlog; David deed het in geloof, en in de Naam des Heeren, om hem te straffen over zijn godslastering, en op order van de koning Saul.

(ff) Hiertoe behoort ook het schip te laten springen, als men het niet langer kan verdedigen, opdat de vijand het in zijn geweld niet krijgt; want men doodt zichzelf; dat was het werk van de goddeloze Saul, en men doodt meteen allen die mede in 't schip zijn, en naar alle waarschijnlijkheid van zulke toelag niet weten, en die daarin niet zouden hebben bewilligd; een oogmerk, hoe goed het is, maakt de zaak niet goed; men moet geen kwaad doen, opdat het goede daaruit kome.

Het voorbeeld van Simson keurt zo'n doen niet goed. Men moet naar regels leven, en niet naar voorbeelden; dat voorbeeld is nergens in de Schrift goedgekeurd. 't Geval is ook niet gelijk. Als 't niet langer houden kan moet men het opgeven. Dat is moed, zolang te vechten als men kan; 't is wijsheid voor de overwinnaar te zwichten.

(gg) Hiertoe kan men ook brengen de zielenmoord, met de middelen ter zaligheid te verwaarlozen, te verwerpen, tegen te staan, ongehoorzaam te zijn, en in zonden gewillig en onbesuisd voort te gaan; want de bezoldiging van de zonde is de dood. De ziel, die zondigt, zal de dood sterven. Deze dingen alle behoren tot de zelfmoord, voor welke een ieder op 't zorgvuldigste zich moet wachten.

Anderen te doden.

VII. De tweede hoofdzonde is het doden van zijn naaste. Als:

120. Dadelijk. Met scherp, in 't water verdrinken, met verworgen, met venijn, met voedsel en deksel te onttrekken, of te onthouden, met hem in 't water of ander gevaar te verlaten, daar men tot zijn hulp gehouden was, en men hem helpen kon, of door ons zelf, of met roepen om hulp.

121. Met woorden.

(r) met schampere en bitse woorden, zijn eigen toorn te ontdekken en van de ander toorn te ontsteken om te doden; gelijk dat Nabal en de zijnen het leven bijna kostte, [1 Sam. 25:10](#).

(s) Vals iemand beschuldigen, waarop des beschuldigden en anderer dood zou kunnen volgen, of volgt; gelijk Doëg met zijn beschuldiging vijf en tachtig priesters doodde, [1 Sam. 22:18](#).

(t) Of met woorden of brieven anderen te verraden, waardoor de vrome Uria omkwam, [2 Sam. 11:15](#).

(u) Of anderen ophitsen tegen iemand, waardoor de Heere Jezus van het volk ter dood geëist werd, [Matth. 27](#).

(v) Of anderen in tijden van vervolging om de ware godsdienst te beklappen, waarvoor ze gedood zouden kunnen worden, of ook worden gedood: [1 Joh. 3:16](#) ... wij zijn schuldig voor de broeders het leven te stellen.

(w) Kijven, waardoor de toorn van weerszijden ontstoken wordt, en het dikwijls van woorden tot vechten komt, en alzo naar de doodslag toeloopt: [Spr. 17:19](#). Die het gekijf liefheeft, heeft de overtreding lief.

122. Met gelaat. Stuurs, wreed, toornig aanzien, bespotten, hoofdschudden, wenken en dreigen met de vuist, of met enige andere spijtige en tergende gebaren, daardoor openbaart zich het moorddadig hart, en het verwekt anderen tot toorn en doodslag. Ziet dit in Kaïn, in Laban, in Israël, in de Joden naast Christus.

123. Hiertoe kan men ook brengen het zielmoorden van zijn naaste. Als leraren de godlozen niet waarschuwen, [Ezech. 13:18](#), [22](#). Als men zielverderfelijke dwalingen en ketterijen op de baan brengt, of voortplant: als men kwade voorbeelden geeft, waardoor anderen mede verlokt, verleid of geërgerd worden; als men anderen van het Woord en de godsdienst afhoudt; als men ze om de Godzaligheid vervolgt en tegenvoert.

Zondige gestalte van het hart

VIII. De derde hoofd zonde is de moorddadige gestalte van het hart, schoon gestut door de rede, door de vreze van de straf, door de weerhoudende kracht

Gods, of weerhoudende genade; als:

Nijd.

1. De blauwe en magere nijd of afgunst. Deze openbaart zich in het knagen van het hart, in het droevig zijn als 't een ander welgaat, en beter dan ons; als hij meer eer, meer liefde ontvangt dan men zelf. Hieruit ontstaat de onvriendelijkheid, en tegen die, welke het zo welgaat, en tegen die, welke die anderen zoveel eer, liefde en gunst bewijzen; hieruit komt voort, dat men er niet mee omgaan kan in liefde, men mag hun stem niet horen, men kan ze niet zien zonder ontroering, men speurt na of men niet een struikeling vernemen kan, dat meet men dan breed uit, men veracht ze heimelijk en door bedekte streken, zo men te loos is om het openbaar te doen; men is blijde als men iemand vindt, die de besnijden haat, en kwaad van hen spreekt; men lacht en is in zijn schik, als de benijde enig nadeel in eer of goed krijgt. En of velen op hun hart geen achtnemen, en daarom deze verborgen slang niet zien, dan of er geen gelegenheid is om zich te vertonen, zo zal men hen lichtelijk kennen uit hun moeder, eigenliefde, en zusters, geldgierigheid en eergierigheid. Deze nijd behoort tot de doodslag, omdat men die met zijn hart gaarne uit de weg wilde hebben, en omdat ze de doodslag wel voortbrengt, gelijk wij zien in Kaïn, [Gen. 4](#). In de patriarchen naast Jozef, [Hand. 7:9](#). In de overpriesters naast Christus, [Matth. 27:18](#). De nijd is een gruwelijke zonde tegen alle menselijkheid, daarom schaamt men zich haar, en men bedekt ze zoveel men kan.

- (t) 't Is een verrotting en vertering van des mensen kracht en gezondheid: [Spr. 14:30](#) ... *nijd is een verrotting der beenderen.*
- (u) Ze is de oorzaak van alle verwarring onder de mensen: [Jak 3:16](#). *Waar nijd en twistgierigheid is, aldaar is verwarring, en alle boze handel.*
- (v) 't Is een werk van het vlees, zonde uit zonde tot zonde, eindigende in de dood: [Gal. 5:19, 21](#). *De werken van het vlees zijn ... nijd.*
- (w) 't Is tegen de Heilige Geest, wonende in de harten van de gelovigen: [Jak 4:5](#). *De Geest, die in ons woont, heeft die lust tot nijdigheid?*
- (x) 't Is een duivelse zonde, een boos oog te hebben, omdat God goed is; God te beschuldigen van onrecht dat Hij het iemand geeft die 't niet waardig is, en niet behoort te hebben; 't is een begeren, dat God aan Zich gehouden is, om hem meer te geven dan die; of 't is een verloochening van Gods voorzienigheid, of die niet onderworpen te willen zijn; 't is zichzelf tot een God te stellen: [Spr. 27:4](#) ... *wie zal voor nijdigheid bestaan?*

Haat.

IX. 2. Haat. Deze is een ingewortelde gramschap; soms komt die voort uit nijdigheid, soms uit toornigheid, die haar loop niet hebben kan, maar verhinderd wordt, en daarom kan hij zich nu niet wreken; men krypt het op tot tijd en gelegenheid. Absalom wachtte wel twee jaren met de uitvoering van zijn haat tegen Ammon. De haat heeft een afkeer in het gezelschap van de gehate, en hij vermeerdert in hem te zien, of te horen spreken, en hij wordt groter naar het de gehate beter gaat, hij tracht naar de ondergang van hem, met achterklap, met onteren, met schimpen, en zo men meer kon of dorst doen tot zijn ondergang, men zou meer doen.

Hoort eens aandachtig wat God van de haat zegt: [1 Joh. 3:15](#). *Een ieder, die zijn broeder haat, is een doodslager.* [Lev. 19:17](#). *Gij zult uw broeder in uw hart niet haten.* Doch hiertoe behoort niet de haat tegen zonde en zondaren als zodanige. Zo haatte David alle kwade ranken, en allen, die de Heere haatten, [Psalm 119:113, 118](#). Dit was de lof van de gemeente van Eféze, dat ze de werken van de Nicolaïten haatte, [Openb. 2:6](#).

Toorn.

X. 3. Toorn. Deze is goed, als hij op een goede wijze gaat naast zonde en zondaren; zo staat er van de Heere Jezus: [Markus 3:5](#). *En als Hij hen met toorn rondom aangezien had.* Maar hier wordt verboden de zondige toorn, welke is een oplopende haastigheid, om zijn naaste kwaad te doen; een korte razernij: [Spr. 27:4](#). *Grimmigheid en overloping van toorn is wreedheid.*

- (i) 't Is in de vierschaar Gods een doodslag, en zeer dikwijls eindigt hij in de feitelijke doodslag: [Matth. 5:22](#) ... *Zo wie ten onrechte op zijn broeder toornig is, die zal strafbaar zijn voor het gericht.*
- (j) Toorn wordt onder de werken van het vlees gesteld. [Gal. 5:20](#).
- (k) De toorn belet alle goed werk, en geeft niet dan kwade vruchten: [Jak 1:20](#). *De toorn des mans werkt Gods gerechtigheid niet.*
- (l) De toorn is een werk van dwazen: [Pred. 7:9](#). *De toorn rust in de boezem der dwazen.*
- (m) De toorn is een vervloekte zonde: [Ge 49:7](#). *Vervloekt zij zijn toorn, want hij is heftig; en hun verbolgenheid, want zij is hard!*

Wraakgierigheid.

XI. 4. Deze is een genegenheid, om iemand het aangedane of ingebeelde ongelijk te vergelden; ja zij is niet tevreden gelijk met gelijk te vergelden, maar het minste ongelijk hen aangedaan, verdient in hun ogen de dood, gelijk wij zien in Lamech, zeggende: *Ik sloeg wel een man dood, om mijn wonde, en een jongeling, om mijn buile! Want Kaïn zal zevenvoudig gewroken worden maar Lamech zeventigmaal zevenmaal,* [Gen. 4:23-24](#). 't Is een schrikkelijke zonde; want:

- 1. 't Is een stelling van zichzelf in de plaats van God, een rechtstreekse tegenkanting tegen God, en een beschuldiging van God, dat Hij de belediger op staande voet niet doodt; ja zij is niet tevreden dat God het doe, maar zijn hand, zijn macht moet daarin gezien worden, hij moet het zelf doen, [Deut. 32:35](#). *Mijne is de wraak, zegt God, en de vergelding.*
- 2. 't Is de duivel plaats in zijn hart te geven, om het naar zijn wil tot alle boosheid te neigen: [Eféze 4:27](#) ... *de zon ga niet onder over uw toornigheid; en geeft de duivel geen plaats.*
- 3. Zolang iemand wraakgierigheid in zijn hart heeft, mag hij niet bidden; en zo hij bidt, hij bidt tegen zichzelf. Wanneer de Heere Jezus zijn discipelen had leren bidden, zo voegt Hij terstond daarop: *Indien gij de mensen hun misdaden niet vergeeft, zo zal ook uw Vader uw misdaden niet vergeven,* [Matth. 6:15](#).
- 4. 't Is een zonde, die God vervloekt, [Gen. 49:7](#). Dit zijn enige hoofden van de zonden tegen dit gebod. Zo iemand dit gebod overtreedt, hij haalt over zich de vloek, die over de overtreders is uitgesproken. Hij bant zichzelf uit de hemel,

en maakt zich waardig van de eeuwige verdoemenis: [1 Joh. 3:15](#) ... *gij weet dat geen doodslager het eeuwige leven heeft in zich blijvende*. [Openb. 21:8](#) ... *de doodslagers ... is hun deel in de poel, die daar brandt van vuur en sulfen; dat is de tweede dood*.

Deugden.

XII. De deugden in dit gebod geboden, zijn deze:

Liefde

1. Liefde tot het leven, en wel het leven van zijn naaste, zodat men 't hem gunt, en blij is dat hij leeft, en dat het hem welgaat, en dat men daarom zorg drage dat zijn leven bewaard worde, en dat men alles aanwende, wat daartoe dienen kan: [Rom. 13:10](#). *De liefde doet de naaste geen kwaad. Zo is dan de liefde de vervulling van de Wet*. [1 Kor. 10:24](#) ... *een ieder zoeken dat van de ander is*.

Verdraagzaamheid.

2. Verdraagzaamheid, het aangedane ongelijk klein rekenen, geen genegenheid hebben tot vergelding, maar het overzien, als niet gedaan, te blijven in een stille bedaarde gestalte en liefde tot hem: [Kol. 3:13](#). Verdragende elkander, en vergevende de een de ander, zo iemand tegen iemand enige klacht heeft. [Efëze 4:2](#) ... *verdragende elkaar in de liefde*.

Vreedzaam

3. Vrede zoeken en houden, niet dulden dat ons hart enigszins onvergenoegd zij tegen iemand, en te trachten dat eens anders hart ook zo zij naast ons; zich niet stoten aan iemands misgedrag naast ons, hem even vriendelijk zijn: [Efëze 4:3](#). U benaastigende te behouden de enigheid des Geestes door de band des vredes. Psalm 34:15 [[Ps. 34:14](#)] ... *zoek de vrede, en jaag die na*. [Rom. 12:18](#). Indien het mogelijk is, zoveel in u is, houdt vrede met alle mensen.

Doch de vrede moet niet zijn met de bedekking of krenking van de waarheid en Godzaligheid: [Zach. 8:19](#). Hebt dan de waarheid en de vrede lief. Psalm 85:11 [[Ps. 85:10](#)] ... *de gerechtigheid en vrede zullen elkaar kussen*.

Zachtmoedigheid.

4. Zachtmoedigheid is het tegendeel van barsheid, wreveligheid, stekeligheid, zodat men hem niet aantasten of behandelen kan; maar 't is zacht te zijn als een mol, als zijde, zodat het gemakkelijk is, hem te behandelen; 't is een stil en bezadigd humeur te hebben, en dat te tonen met verdragen van het ongelijk, en dezelfde zachte gestalte te houden, het ongelijk te vergeven, alsof het niet gedaan was, het kwaad met goed te vergelden; zodat een ieder overtuigd worde en ophoude van ons ongelijk te doen. Een zachtmoedige is als een vlak strand, waarop de onstuimige baren breken, en zoetelijk op en neer vloeiende, schijnen met hetzelfde te spelen.

(38) De zachtmoedigheid is een uitnemend sieraad: [1 Petrus 3:3-4](#). Welker versiersel zij ... *de verborgen mens van het hart in het onverderfelijk versiersel van een zachtmoedige en stille geest, die kostelijk is voor God*.

(39) Dat is het kleed van de heiligen: [Kol. 3:12](#). *Zo doet dan aan, als uitverkorenen Gods, heiligen en beminden, de innerlijke bewegingen van de barmhartigheid, goedertierenheid, ootmoedigheid, zachtmoedigheid, lankmoedigheid*.

(40) Een lankmoedige is bekwaam om God te dienen, en God nodigt hem om

Hem te zoeken, als zonderling behagen hebbende in zodanige gestalte: [Zef. 2:3](#). *Zoekt de Heere, alle gij zachtmoedigen des lands, die Zijn recht werken!*

(41) Dat is de gronddeugd, uit welke vele andere deugden spruiten; daarom stelde de Heere Jezus zich hierin tot een voorbeeld met bevel van navolging: [Matth. 11:29](#) ... leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben.

(42) De zachtmoedigen hebben de belofte, dat ze de aarde beërven zullen, [Matth. 5:5](#). Niet alleen dat ze na het laatste oordeel de nieuwe hemel en de nieuwe aarde zullen bezitten, maar ook nu zullen ze een vreedzaam deel hebben, en het hun in stilte genieten; de mensen zullen tegen dezulken niet woeden, maar hen veeleer beschermen, en zo er tegenloop komt, met zachtmoedigheid zullen zij ze overwinnen. Daarom zegt Salomo, [Spr. 16:32](#), *De lankmoedige is beter dan de sterke; en die heerst over zijn geest, dan die een stad inneemt.*

Barmhartigheid.

5. Barmhartigheid, indien een mens in enige ellende is, dat men medelijden met hem hebbe, en zijn schouder als onder de last mede zette om te helpen dragen, dat men zich genegen vinde om hem te helpen, en dat men hem ook naar zijn vermogen helpe, spijs, drank, kleding geve, hem diene op het ziekbed, zijn zaken helpe redden, dat is een kostelijke staat: [Matth. 5:7](#). *Zalig zijn de barmhartigen; want hun zal barmhartigheid geschieden.* Psalm 41:2 [[Ps. 41:1](#)]. *Welgelukzalig is hij, die zich verstandig gedraagt jegens een ellendige; de Heere zal hem bevrijden ten dage des kwaads.*

Vriendelijkheid.

6. Vriendelijk zijn. Het tegendeel daarvan is stuursheid, onbeleefdheid, onbescheidenheid, scherp en grauwend spreken; gelijk Kaïn jegens Abel; Jozefs broederen jegens Jozef; Laban jegens Jakob; maar vriendelijkheid is een betoning van een liefhebbend hart, in gelaat en woorden. [2 Tim. 2:24](#), *Een dienstknecht des Heeren moet niet twisten, maar vriendelijk zijn jegens allen.*

Hoofdstuk 9: Van het Zevende Gebod

Hoofdstuk 9

Van het Zevende Gebod.

Huwelijk, een Goddelijke instelling

Als God hemel en aarde geschapen en versierd had, schiep Hij levende schepselen, van de dieren vele tegelijk; maar schiep in 't eerste maar een mens, een man; daarna liet Hij een diepe slaap op Adam vallen, in welke God een rib uit Adam nam, en schiep daaruit een vrouw. Eva, en bracht ze tot Adam, hem ter vrouw: gelijk die twee eerst één waren, daarna twee, zo maakte de Heere hen

daarna wederom één door het huwelijk: [Markus 10:8](#). *Die twee zullen tot één vlees zijn, alzo dat zij niet meer twee zijn. maar één vlees.*

God Adam en Eva samengebracht hebbende, zegende hen, en zei tot hen: *weest vruchtbaar, en vermenigvuldigt, en vervult de aarde*, [Gen. 1:28](#). Zodat het huwelijk van God is ingesteld, en dat met zegening over hetzelfde, niet alleen vóór de val, maar heeft het ook herhaald na de val, [Gen. 3:16](#), [Gen. 9:1](#). God zelf beschikt een ieder zijn vrouw, en wijst ze een ieder toe. [Gen. 24:44](#). *Een verstandige vrouw is van den Heere*. [Spr. 19:14](#). De Heere Jezus keurde het huwelijk voor goed, met de bruiloft door zijn tegenwoordigheid te vereren, [Joh. 2:11](#). Zodat het huwelijk is eerlijk onder allen, [Hebr. 13:4](#). En zo ook voor de leraren: want het huwelijk te verbieden noemt Paulus een leer van de duivelen, [1 Tim. 1:3](#). En 't is een teken van de antichrist. Godzalige leraren, zo in het Oude als Nieuwe Testament, zijn getrouwd geweest. Aäron was getrouwd en had zonen, [Lev. 1:7](#). Samuël was getrouwd en had kinderen, [1 Sam. 8:2](#). Petrus had een vrouw, [Matth. 8:14](#). Paulus had macht een vrouw te nemen, gelijk ook de andere apostelen, [1 Kor. 9:5](#).

En in eenzame staat.

Gelijk God het huwelijk heeft ingesteld, zo heeft de Heere de mens ingeschapen bekwaamheid en genegenheid tot voortteling. Deze genegenheid is in zichzelf goed, maar na de val alles in de mens bedorven en verdraaid zijnde, zo is hij ook in deze dele verdraaid, begeert dikwijls het middel meer dan het einde, ja vreest dikwijls het einde, en houdt zich verhit in het middel op, en spat uit tot allerlei zonden in deze, zo ten opzichte van de manier, als ten opzichte van de voorwerpen. Welke zonden in het zevende gebod worden verboden.

Zondige daden

II. De zonden hier verboden zijn velerlei. Wij zullen ze tot deze hoofden brengen.

(hh) Daden, gebaren, woorden.

(ii) Gedachten en lusten.

(jj) Gelegenheden.

(ddddd) Tot de onkuise daden behoren:

(y) Echtbreuk of overspel.

Als een getrouwde man of vrouw zich vermengt met een ander, getrouwd of ongetrouwd. Als het geschiedt van twee getrouwd, dan is het overspel dubbel; als het geschiedt van een getrouwde en ongetrouwde, dan is het enkel; niet alleen doet de getrouwde overspel, maar ook de ongetrouwde.

(z) Verlaten

't Verlaten van zijn wederga zonder oorzaak van overspel: [Mal 2:16](#). *Want de Heere, de God Israëls, zegt, dat Hij het verlaten haat. [Matth. 5:32](#) ... zo wie zijn vrouw verlaten zal, anders dan uit oorzaak van hoererie, die maakt dat zij overspel doet; en zo wie die verlatene zal trouwen, die doet overspel. [1 Kor. 7:12, 14](#) ... indien enig broeder een ongelovige vrouw heeft, en dezelve tevreden is bij hem te wonen, dat hij ze niet verlate. Maar indien de ongelovige scheidt, dat hij scheide. De broeder of de zuster wordt in zodanige gevallen niet dienstbaar*

gemaakt. Indien de een overspel doet, zo mag de andere wederga de overspeler of overspeelster verlaten, van haar scheiden, en een ander trouwen; en die om overspel verlatene mag niet wederom trouwen, en die denzelven trouwt doet ook overspel.

Indien een wederga de andere lichtvaardig, zonder oorzaak van hoererij, verlaat, die is oorzaak van de zonde, als de verlatene hoererij bedrijft; de verlater mag niet wederom trouwen. Ofschoon het onder Israël in 't gebruik was, en in zulk geval, de zonde blijvende, de zaak bepaald werd, door de verlatene een scheidbrief te geven [Matth. 19:7](#), zo is het nochtans tegen Gods bevel: [Matth. 19:6](#) ... *Hetgeen dan God samengevoegd heeft, scheid de mens niet*. Maar de verlatene is niet gehouden ongetrouwd te blijven, maar mag wel wederom een ander trouwen; maar buiten hoererij verlaten, is echtbreuk.

(3) Bloedschande.

Bloedschande is, als personen, die elkaar te na in bloedverwantschap bestaan, zich met elkaar vermengen, 't zij buiten echt, 't zij in een huwelijk, hoewel het geen huwelijk is; men bestaat te na in 't bloed, als men nader is dan neven en nichten dat is zusters of broeders kinderen; het huwelijk tussen volle nichten en neven is nergens verboden, daartoe heeft de Heere vrijheid gelaten, en zodanigen hebben geen stille wroeging in hun hart daarover te hebben; verboden graden zijn ouders met hun kinderen en kinds-kinderen, in alle geslachten. Ook wordt het bloedschande geacht, twee zusters of twee broeders, de een na de dood van de ander te trouwen. 't Is bloedschande zijn zusters of broeders kinderen te trouwen, dat is oom of tante met degene, waarover men oom of tante is, of neef en nicht met oom of tante en dat in alle nedergaande graden. Zie van de té nabestaanden, [Lev. 18:6-18](#) en [Lev. 20:11-12](#).

(4) Sodomie.

Sodomie, als mannen met mannen, en vrouwen met vrouwen zich vermengen. Ziet hiervan [Gen. 19:5](#); [Lev. 20:13](#); [Rom. 1:26-27](#). *Als een mens zich met een beest vermengt*, zie [Lev. 18:23](#).

(5) Hoererij.

Hoererij, als twee vrijen zich met elkaar vermengen. Dit wordt overal verboden, [Hand. 15:20](#); [1 Kor. 6:10](#); [Gal. 5:19](#). Dit wordt verzwaard, als men zich vermengt met allerlei, van de een tot de ander, gelijk de honden. En als men zijn huis tot een hoerenhuis houdt, hoeren daartoe in huis houdt of inhaalt, en zijn huis als een val en strik zet om allerlei personen te lokken en te verstrikken. Een gruwel die het doen, een gruwel die het kunnen weren en niet weren! [Deut. 23:17](#).

(6) Ontucht

Ontucht te bedrijven met zichzelf, gelijk Onan, [Gen. 38:8](#), anders genoemd, schandelijke kwade bewegingen, [Kol. 3:5](#); [1 Thess. 4:5](#). Ontuchtigheid, onreinheid, [Gal. 5:19](#).

(7) Veelwijverij.

Polygamie. Meer dan één vrouw tegelijk te hebben. Deze zonde is eerst van

Lamech begonnen. [Gen. 4:18](#), en is naderhand gewoon geworden, zo voor Christus' als na Christus' tijden onder de Joden, Heidenen en Turken; maar 't is tegen het bevel en de instelling Gods: [Matth. 19:5](#) ... *die twee zullen tot één vlees zijn.* [1 Kor. 7:2](#) ... *een ieder man zal zijn eigen vrouw hebben, en een iedere vrouw zal haar eigen man hebben.* Zodat meer dan één vrouw te hebben, een gedurig overspel is. Dat het gebruikelijk is geweest en van de Godzaligen zelf gepleegd, en van God in die tijd is verdragen, neemt daarom de zonde uit die daden niet weg.

(8) Bijzit.

Concubinaatschap is, als twee ongetrouwden, zonder verbintenis aan elkaar, te samen als man en vrouw leven; dat is een gedurige hoererij, beleden van de Samaritaanse vrouw. [Joh. 4:17-18](#). De regel is, [1 Kor. 7:9](#). *Maar in die zij zich niet kunnen onthouden, dat zij trouwen.*

(9) Ontijdige samenkomst.

't Samenkomen vóór de verbintenis van verloofden; anders deden Jozef en Maria, [Matth. 1:18](#). 't Is tegen [1 Kor. 14:10](#). *Laat alle dingen eerlijk en met orde geschieden.* 't Is onreinheid; zo de man sterft, de vrouw wordt een hoer geacht en het kind een hoerenkind. Het neemt dikwijls de zegen van het huwelijk weg, en omdat het met zonde begonnen wordt.

Gebaren

III. De onkuise gesten of gebaren worden bedreven.

(n) Met de ogen, als men door het aanzien zijn eigen vuile lusten opwekt en gaande maakt; hiervan zegt de Heere Jezus, [Matth. 5:28](#), *Maar Ik zeg u, dat zo wie een vrouw aanziet om dezelve te begeren, die heeft alreeds overspel in zijn hart met haar gedaan.* [Ezech. 23:24](#), [16](#). En Petrus, [2 Petrus 2:14](#), *Hebbende de ogen vol overspel.* Ook bedrijft men ontuchtigheid met de ogen, als men door lonken en geile gezichten anderen tot ontucht zoekt te verlokken.

(o) Deze zonde wordt ook gedaan met de bewegingen van de handen, met de voeten en andere leden van het lichaam, waarmee men te kennen geeft wat men meent, en van de ander licht verstaan wordt: [Ezech. 16:25](#) ... *en hebt met uw benen geschreden, voor een ieder die voorbijging.*

(p) Hiertoe behoort ook het dartel stoeien, kussen en oneerbaar aantasten, [Ezech. 23:3](#), [8](#); [Spr. 7:13](#). *Zij greep hem aan, en kuste hem.*

(q) Hiertoe behoort ook de lichtvaardige kleding, 't hoerenversiersel, met het ontbloten van de leden, welke de eerbaarheid leert te bedekken; dit toont een hoerachtig hart, en om anderen tot ontuchtigheid te willen verlokken.

Woorden.

IV. De onkuisheid met de woorden wordt begaan met hoerachtige historiën of fabelen te verhalen, oneerbare taal te voeren, ontuchtige boeken te lezen, of daarnaar te horen. Dit geeft een onrein hart te kennen: [Lukas 6:45](#) ... *uit de overvloed des harten spreekt de mond.* En het is bekwaam om zichzelf en anderen tot ontuchtigheid aan te steken: [1 Kor. 15:33](#). *Dwaalt niet. Kwade*

samensprekingen verderven goede zeden.

2. Gedachten.

V. De onkuise lusten en gedachten zijn, als men op de opwelling, die bij gelegenheid ontvonkt wordt, let, die aanhoudt, en daarop maalt, of ook, schoon geen gelegenheid de eerste oorzaak is, als men zelf zijn lusten gaande maakt met verbeeldingen te maken in de fantasie, of als men met de gedachten maalt op voorleden ontuchtigheden, of zulke, of zulke gevallen bedenkt, schoon men weet dat ze niet komen zullen, waardoor de ontuchtigheid oprijst: [Matth. 15:19](#) *Uit het hart komen voort: boze bedenkingen, doodslagen, overspelen, hoererijen.* [Spr. 15:26](#). *Des bozen gedachten zijn den Heere een gruwel.* [Jak 1:14](#). Een ieder wordt verzocht, als hij van zijn eigen begeerlijkheid afgetrokken en verlokst wordt. [Kol. 3:5](#). *Doodt dan uw leden, die op de aarde zijn, namelijk hoererij, onreinheid.*

3. Gelegenheden.

VI. De gelegenheden tot de ontuchtigheden zijn vele, ten dele worden zij gegeven, ten dele worden ze aangegrepen. Deze zijn:

1. Dansen.

Al is 't dat de danser onder het dansen genoeg te doen heeft, met op het instrument en op zijn treden te passen, zo verwekt nochtans het aanschouwen ontucht.

(43) Het dansen is altijd van de heiligen verfoeid, van de beschaafde Heidenen veracht.

(44) Het is uit God niet, noch elders geboden; maar 't is uit de wereld, en behoort tot de begeerlijkheid van het vlees, en de begeerlijkheid van de ogen, [1 Joh. 2:16](#). Tot de onvruchtbare werken van de duisternis, [Eféze 5:11](#).

(45) Het kostte Johannes de Doper het leven, [Matth. 14:6](#), [10](#). De dochters te Silo geschaakt te worden, [Richt. 21](#). Dina haar eerbaarheid, [Gen. 34:1-2](#). Ik geloof niet dat een danser al dansende zou willen sterven, en voor het oordeel komen.

Komedie.

2. Komedie te spelen of te aanschouwen. Indien men uit de komedie wegnam het misbruik van de Naam van God, de heidense afgoden, de duivel, het schaken, verkrachten, het openbaren van de liefde van vrouwen en mannen, en de ijdele kluchten, en alleen een geschiedenis vertoonde, zo was de komedie te niet, zij zou niet vele aanschouwers hebben; maar de genoemde en dergelijke zaken geven het vermaak, daarom vindt men die in alle. Dit nu verijdt het hart uitermate, en neemt het geheel weg, zodat men daarop dagen en nachten maalt; men verbeeldt zichzelf een van die personages te zijn, of zelf in een minnegeval te zijn. Dus ontvonkt de ontucht, die in 't hart verborgen ligt. Daarom gaat men daarheen, niet om tot God te naderen, maar om zich in de ijdelheid te vermaken. En Gods oordeel slaapt over dezulken niet; maar geeft hen doorgaans over aan zichzelf, aan hun ijdel ontuchtig hart, straft deze of gene wel met zothed, ook wel met de dood, gelijk wij daarvan een voorbeeld hebben beleefd, die in de komedie zich dood lachte; niemand zal durven zeggen, dat de komedies uit God zijn, maar moeten bekennen dat ze uit de wereld zijn, welke een Christen niet moet

liefhebben; want die de wereld liefheeft, de liefde Gods is niet in hem, [1 Joh. 2:15](#). *En hij wordt tot een vijand Gods gesteld, [Jak 4:4](#).*

Aanloksels tot onkuisheid.

3. Ledigheid heeft grote kracht om 't hart tot ontucht gaande te maken. David heeft dat ondervonden, [2 Sam. 11](#). De jonge weduwen, leeg bij de huizen omgaande, worden weelderig, zegt Paulus, [1 Tim.5:11](#), [13](#). *Neemt de ledigheid weg, en gij neemt de ontucht weg*, zegt een Heiden.

4. Brasserie en dronkenschap, bij deze voegt de apostel de ontucht: [Rom. 13:13](#) ... *niet in brasserien en dronkenschappen, niet in slaapkamers en ontuchtigheden. [Spr. 23:31-33](#). Ziet de wijn niet aan ... Uw ogen zullen naar vreemde vrouwen zien.*

5. Omgang met zulke mannen en vrouwen, die tot ontucht genegen zijn. Gezelschap doet dolen: [Spr. 13:20](#). *Die met de wijzen omgaat, zal wijs worden; maar die der zotten metgezel is, zal verbroken worden.*

6. Lichtvaardige schilderijen. Dat het oog ziet, beweegt het hart. De hoererij van de vrouwlieden in Israël werd gaande, en zij verliefden op het aanzien van de geschilderde Assyrische mannen, [Ezech. 23:13-16](#).

7. Ongelijke huwelijken in jaren. De een oud, de ander jong. De jonge krijgt lichtelijk een tegenzin in de oude, en dan nalatende het gebruik van zijn wederga, wordt men lichtelijk afgetrokken tot onkuise lusten, zo niet daden.

8. Huiskrakelen. Twisten tussen man en vrouw; daardoor vervreemdt men van elkaar, en de liefdesplichten daardoor verhinderd wordende, zo krijgt de bedorven natuur gelegenheid om op te wellen.

Afmaning.

VII. Dit zijn de hoofden van de zonde, in welk een ieder zich heeft te spiegelen, hoe vrij, of hoe schuldig hij is. En om een ieder van deze zonde af te schrikken, zullen wij hierbij vertonen de gruwelijkheid van de zonde, en de bijzondere straffen, die God, om deze zonde, over de mens brengt.

Verschrikkelijkheid van de zonde.

1. Beschouwt deze zonde in haar gruwelijkheid.

1. Zij is kapitein en wordt onder alle werken van het vlees bovenaan gesteld: [Gal. 5:19-21](#). *De werken van het vlees nu zijn openbaar: welke zijn overspel, hoererij, onreinheid en ontuchtigheid*, enz. Ja, de mens aan deze zonde vast zijnde, verliest zijn hart: [Hos 4:11](#). *Hoererij ... neemt het hart weg*. Zo'n mens ligt open voor alle zonden: [1 Petrus 2:11](#) ... onthoudt u van de vleselijke begeerlijkheden, welke krijg voeren tegen de ziel.

2. 't Is tegen de inwoning des Heiligen Geestes, die in de gelovigen als in een tempel woont, en aldaar 't hart verlicht, troost, doet bidden, op de gebeden antwoordt, en in de heilige weg leidt. Deze zonde nu ontheiligt de tempel: [1](#)

[Kor. 3:16-17](#). *Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt, en de Geest Gods in ulieden woont? Zo iemand de tempel Gods schendt, die zal God schenden; want de tempel Gods is heilig, welke gij zijt. [1 Kor. 6:18-19](#). Vliedt de hoererij ... die hoererij bedrijft, zondigt tegen zijn eigen lichaam. Of weet gij niet, dat ulieder lichaam een tempel is van de Heiligen Geest?*

3. 't Is tegen het lijden van Christus, die u, gelovigen, daardoor heeft vrijgekocht, en u Zich tot een eigendom heeft gemaakt: [1 Kor. 6:15](#), [20](#). *Weet gij niet dat uw lichamen leden van Christus zijn? Zal ik dan de leden van Christus nemen, en maken ze leden van een hoer? Dat zij verre. Want gij zijt duur gekocht; zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.*
4. 't Is tegen de hemelse roeping, waardoor gij, gelovigen, zijt overgebracht uit het rijk des satans in het koninkrijk van Christus: [1 Thess. 4:7](#). *Want God heeft ons niet geroepen tot onreinheid, maar tot heiligmaking.*
5. 't Is een schrikkelijke minachting Gods, en een Godterging. Een mens, ja een kind zal beletten de zonde te bedrijven door schaamte voor hen, en zal Gods tegenwoordigheid geen schaamte verwekken? En zal men de zonde durven doen voor de ogen en het aangezicht van de heilige God?

De straf.

2. Beschouwt en merkt op de bijzondere straffen, die God over de ontuchtigen zendt. Als:

- (x) een overgeven aan zichzelf en aan de zonde, om tot de allergruwelijkste onreinheid te vervallen, zelfs tot sodomie, [Rom. 1:27](#). En een overgeven tot een geestelijke hoererij en afgoderij, tot de dood in zonden: [1 Tim. 5:6](#) ... *die haar wellust volgt, die is levende gestorven.*
- (y) God brengt een grote toorn over hen, naar lichaam en ziel. Laat Sodom u tot een voorbeeld zijn, van 't welk Petrus zegt, [2 Petrus 2:9-10](#), *Zo weet de Heere ... de onrechtvaardigen te bewaren tot de dag des oordeels, om gestraft te worden. Maar allermeeest degenen, die naar het vlees in onreine begeerlijkheid wandelen. Ziet ook het voorbeeld van de hoererende Israëlieten in de woestijn: [1 Kor. 10:8](#). Laat ons niet hoereren, gelijk sommigen van hen gehoereerd hebben, en vielen op één dag drie en twintig duizend.*
- (z) [Hebr. 13:4](#) ... *hoereerders en overspelers zal God oordelen.*
- (aa) Om deze zonde zullen velen eeuwig verdoemd worden: [1 Kor. 6:10](#). *Dwaalt niet; noch hoereerders, noch afgodendienaars, noch overspelers, noch ontuchtigen ... zullen het koninkrijk van God beërven. [Eféze 5:5](#). Want dit weet gij, dat geen hoereerder of onreine ... erfenis heeft in het koninkrijk van Christus en van God. [Openb. 21:8](#) ... de hoereerders ... is hun deel in de poel, die daar brandt van vuur en sulfer; dat is de tweede dood.*

Deugden.

VIII. De deugden in dit gebod geboden, zijn deze:

124. Een haat, afkeer en vijandschap in zijn hart te hebben tegen alle onreinheid van het hart, en van al haar uitspruitsels: [Amos 5:15](#). *Haat het*

boze. [Rom. 12:9](#) ... Hebt een afkeer van het boze. [Judas 1:23](#) ... haat ook de rok die van het vlees bevekt is.

125. Een eerbaar, rein, schaamachtig hart te hebben: [1 Tim.2:2](#) ... opdat wij een gerust en stil leven leiden mogen, in alle Godzaligheid en eerbaarheid. [1 Tim.3:2](#), [11](#). Een opziener dan moet zijn ... eerbaar. De vrouwen evenzo moeten eerbaar zijn. [Psalm 24:4](#).. die zuiver van hart is. [Matth. 5:8](#). Zalig zijn de reinen van hart. [1 Tim.2:9](#) ... dat de vrouwen met schaamte en matigheid zichzelf versieren.
126. Rein zijn in alle daden, ook van lichaam: [2 Kor. 11:2](#) ... om u als een reine maagd een man voor te stellen. [2 Kor. 7:1](#) ... laat ons onszelf reinigen van alle besmetting des vleses en des geestes. [1 Tim.5:22](#) ... bewaar uzelf rein.

Middelen.

IX. Opdat dan een ieder zijn vat bezitte in heiligmaking en eer, naar de vermaning des apostels, [1 Thess. 4:4](#), zo zij hij op zijn hoede.

- (u) Hij wete, dat hij de vijand binnen heeft, en dat het zaad van onreinheid in hem is, en zeer licht zou opschieten, zo men niet zorgvuldig daartegen waakt. Hij is gelukkig die een recht maagdenhart heeft, en hij beware die gestalte; want als deze zonde vat krijgt, is zij zo licht niet wederom uit te drijven. *Waakt dan!*
- (v) Wacht u zorgvuldig voor alle gelegenheden, waardoor deze zonde gaande zou worden, 't zij door 't oog of het oor, dat men daarom op die twee zinnen bijzonder acht geve: [Job 31:1](#). *Ik heb een verbond gemaakt met mijn ogen; hoe zou ik dan acht gegeven hebben op een maagd?*
- (w) Indien een onreine beweging in het hart opkomt, schudt ze ten eerste af, gelijk men vuur van zijn kleren doet, leidt uw gedachten terstond af, op wat anders, hier is vluchten 't best; maar slaat men de eerste opwelling niet af, en laat men de gedachten maar een ogenblik daarop malen, men is overwonnen, deze zonde wast schielijk, en krijgt terstond grote kracht.
- (x) Zijt altijd bezig in een eerlijk werk, al hebt gij geen noodzaak, laat uw vlees u niet leeg vinden, en verwekt tot dat werk lust en ernst, opdat het uw hart inkrijge, en geen plaats noch tijd overig late voor deze vuiligheid.
- (y) Wees matig in spijs en drank en slapen; want door onmatigheid in deze, komt het lichaam in staat tot deze zonde, en de begeerlijkheden en hunkeringen tot deze zonde wellen te lichter op.
- (z) Wacht u voor zulke mensen, die tot deze zonde genegen zijn, 't zij dat ze het vlees de toom geven, 't zij daartegen gestreden wordt; want daar komt zeer licht een woord of iets anders uit, dat een maagdenhart ontsteekt, en het krijgt veel rasser vat, als men ook zelf met deze zonde te strijden heeft.
- (aa) Wapent u met vreze voor Gods tegenwoordigheid en alwetendheid. Bidt gedurig: schep in mij, o God! een rein hart. Indien de zonde gewoon is dikwijls aan te vallen, houdt er vastendagen tegen, en de Heere zal de strijder helpen.
- (bb) Ziet altijd deze zonde van achteren, zij heeft maar een kort vermaak voor het vlees, en een lange bittere nasmaak voor de ziel. En zo de nasmaak u

levendig voorkomt, zo zal men het korte vermaak lichter afslaan.

Hoofdstuk 10: Van het Achtste Gebod

Hoofdstuk 10

Van het Achtste Gebod.

Het achtste gebod heeft opzicht op de goederen zijns naasten. Hemel en aarde is des Heeren: [Psalm 50:12](#) ... *Mijne is de wereld en haar volheid.* [Psalm 115:16](#) ... *de hemel is des Heeren, maar de aarde heeft Hij aan de mensenkinderen gegeven.* Niet zo, dat een ieder even groot recht en genot zou hebben van ieder gedeelte derzelve; maar gelijk God aan Israël Kanaän bij loten uitdeelde, zo geeft God een ieder zijn deel op de wereld, de een geeft Hij een groter deel dan de ander; dat zal hij hebben, niet meerder en niet minder: [Spr. 30:8](#) ... *voed mij met het brood mijns bescheiden deels.*

Met dit deel moet de mens tevreden zijn, het van God verwachten, door het gebruik van de daartoe verordeneerde middelen. God heeft wel uitdrukkelijk verboden, zijn deel door onbehoorlijke middelen te verkrijgen, of te willen vermeerderen, zeggende: Gij zult niet stelen. Stelen is met weten van de ontvreemder, en buiten weten of wil van de eigenaar, het goed van zijn naaste naar zich trekken.

Zonden.

II. De zonden in dit Gebod verboden, brengen wij tot deze hoofden:

(eeeeee) Ten opzichte van het voorwerp.

(fffff) Van de middelen waardoor.

(ggggg) Van de manier hoe.

(hhhhh) Van de oorzaak waaruit ze voortkomen.

Ten opzichte van de voorwerpen.

Ten opzichte van het voorwerp is de dieverij:

(a) Kerkroof.

(b) Mensendievery.

(c) Landdievery.

(d) Veedievery.

(e) Goeddievery.

(f) Roverij.

(g) Werken met dieven.

Kerkroverij.

III. 1. Kerkroverij is:

32. de goederen en voorrechten, die tot onderhoud van de godsdienst of van de arme gegeven zijn, naar zich te trekken, om zichzelf daardoor te verrijken, of die weg te geven aan anderen: [Spr. 20:25](#). *Het is een strik des mensen, dat hij het heilige verslindt. [Mal. 3:8-9](#) Zal een mens God beroven? Maar gij berooft Mij en zegt: waarin beroven wij U? In de tienden en heoffer. Met een vloek zijt gij vervloekt, omdat gij Mij berooft, zelfs het ganse volk.* Noch overheid heeft macht om over die goederen te beschikken, noch iemand is het geoorloofd, die goederen, schoon van de overheid gegeven, te ontvangen.
33. Hiertoe behoort ook Simonie. Simonie genoemd van Simon de tovenaars, die de gaven des Geestes met geld van de apostelen wilde kopen. [Hand. 8:18-20](#). Deze wordt gepleegd als men kerkelijke goederen, van degenen, die het bewind daarover naar zich getrokken hebben, koopt. Als men geld ontvangt, of geeft om een predikantsplaats aan iemand te geven, of die te bekomen van degenen, die zich aanmatigen het recht van goedkeuring en afkeuring te hebben, daar toch dat zelfs kerk roof is; en 't is dubbel, als men met dat geroofde geweld de plaats verkoopt, of van zulken geweldenaar de plaats koopt, 't zij door zichzelf, 't zij door zijn vrienden, en als men daarna het aan de uitschieter wedergeeft. Deze zijn dieven en moordenaars, en komen door de rechte deur niet in de schapestal, [Joh. 10:7-10](#).
34. Hiertoe behoort ook, als de opzieners van de kerk, die het toekomt leraren en opzieners te verkiezen, het doen uit inzicht van mensengunst of vrienden.

Mensendieverij.

IV. 2. Mensendieverij. Deze wordt begaan:

- (nn) in die landen, daar men handel drijft met slaven. Zie hiervan, [Exod. 21:16](#), *Zo wie een mens steelt, hetzij dat hij die verkocht heeft, of dat hij in zijn hand gevonden wordt, die zal zeker gedood worden, [1 Tim.1:10](#).*
- (oo) Die kinderen stelen, 't zij omdat zij op de bevalligheid verliefd zijn, 't zij om daarmee te gaan bedelen, en om de mensen tot medelijden te bewegen, die mishandelende en ellendig makende.
- (pp) Hiertoe behoren de kloosterdieven, 't zij van mannen of vrouwen, die de kinderen, die goede erfenissen van hun ouders te verwachten hebben, verlokken, om buiten weten van hun ouders belofte te doen, om in hun kloosters te leven. Of om de kloosters of priesters te geven, dat ze hun ouders onvreemden: [Markus 7:11, 13](#). *Maar gij zegt; zo een mens tot vader of moeder zegt: het is korban (dat is te zeggen, een gave), zo wat u van mij zou kunnen te nut komen.* Makende alzo Gods Woord krachteloos door uw inzetting.
- (qq) Hiertoe behoort het schaken van de dochters, en ook het verloven van minderjarigen aan elkaar, door trouwbelofte, zonder weten, of tegen wil van de ouders, het weglopen met elkaar, en beslapen. Dat is, zijn ouders van hun beste goederen, en waartoe zij de meeste liefde hebben, te beroven: [Spr. 28:24](#). Die zijn vader of moeder berooft, en zegt: het is geen overtreding; die is des verdervenden mans gezet. De ervaring leert, dat God doorgaans een vloek over de zodanigen zendt.

Landdieverij.

V. 3. Landdieverij van overheden en onderdanen.

Van overheden.

- (69) Als ze heimelijk de gewone landsmiddelen naar zich trekken.
- (70) Als zij onder deze of geen benaming aan iemand iets weggeven, en pachters remitteren om met hen te delen.
- (71) Als ze werk of schepen aanbesteden, en deze en gene de leverantie doen hebben, mits zo veel voor mij.
- (72) Als ze de tijd van de commissies uitrekken, om zo veel meer vacatiën te hebben.
- (73) Als ze de rekeningen van de verteerde kosten groter laten maken, en soms een karos met twee paarden daarmee laten lopen.
- (74) Als ze ambten aan hun vrienden, die daartoe niet bekwaam zijn, weggeven, of die verkopen; want het zijn hun ambten niet; men geeft ze aan onbekwamen, waardoor het land schade lijdt; die het gekocht hebben, zijn doorgaans onrechtvaardigen, en trachten hun penningen door onrecht daar wederom uit te halen.
- (75) Als de monster-commissarissen de schaduwen mede voor soldaten tellen, en bij menigte van blindmatrozen door laten lopen, mits dat de kapiteins vereringen geven. Zie hiervan: [Jes. 1:23](#). *Uw vorsten zijn afvalligen en metgezellen van de dieven; een ieder van hen heeft de geschenken lief, en zij jagen de vergeldingen na. [Ezech. 22:27](#). Haar vorsten zijn in het midden van hen als wolven die een roef roven. [Hos 4:18](#) ... hun schilden (het is een schande!) beminnen het woord: Geeft.*

Van onderdanen.

De onderdanen begaan Landdieverij, als ze de rekeningen van leveranties hoger stellen dan het behoort, als ze met trouweloze overheden aanspannen, om van 't een of het ander, daar ze beiden in te pas komen, de buit te delen. Als ze konvoeien, tolleren, accijnzen, schattingen, onder wat naam het mocht zijn, frauderen, smokkelen, sluiken. Dit is tegen [Matth. 22:21](#), *Geeft de keizer, dat des keizers is. [Rom. 13:7](#), Zo geeft dan een ieder wat gij schuldig zijt: schatting, die gij schatting, tol, die gij tol schuldig zijt.* En of men zegt: zij nemen te veel, men kan niet behouden blijven, zo weet, dat men niet alleen de bescheidenen, maar ook de harden onderdanig moet zijn, [1 Petrus 2:18](#).

Veddieverij.

VI. 4. Hiertoe behoort het stelen van paarden, koeien, schapen, zwanen; het vangen van verboden wild van de genen, die daartoe niet gerechtigd zijn. In verpachte duinen konijnen te vangen, in vijvers, en verpachte wateren, en met verboden netten, en in verboden tijden te vissen. Zie hiervan: [Exod. 22:1](#). *Wanneer iemand een os, of klein vee steelt, en slacht het, of verkoopt het, die zal vijf runderen voor een os teruggeven, en vier schapen voor een stuk klein vee.*

Goeddieverij.

VII. 5. Goeddieverij, als men roerende goederen, zilver, goud, huissieraden,

kleren, gras, koren van 't veld, vruchten uit de hoven en tuinen, en wat het mag zijn, steelt; deze dieverij wordt verzwaard, als ze geschiedt door huisbraak, en nog meer, als de huisbraak bij nacht geschiedt, [Exod. 22:2-3](#). Zie hiervan: [1 Petrus 4:15](#). *Dat niemand van u lijde als een dief. [1 Kor. 6:10](#) ...* dieven zullen het koninkrijk van God niet beërven.

Roverij.

VIII. 6. Roverij geschiedt te water of te land; te water noemt men het zeeroverij; waaronder men zulk kapen mede moet rekenen, als men, niet om de vijand afbreuk te doen en te krenken, opdat hij minder beledigen kan, en in gehoorzaamheid van de overheden, en liefde tot het vaderland, maar uit genegenheid, om zich met andere lieden koopmanschappen te verrijken de koopvaardischepen van de onderdanen des vijands met geweld naar zich trekt, dat is geprivilegieerd roven. Als de roverij te land geschiedt, zo noemt men het struikroverij; deze is van de dieverij daarin onderscheiden, dat zij met geweld in 't aanzien van de eigenaar geschiedt, en dat de dieverij heimelijk gepleegd wordt. Ziet van het roven: [Lev. 19:13](#). *Gij zult uw naaste niet bedrieglijk verdrukken, noch beroven. [Spr. 1:12](#) ... onze huizen zullen wij met roof vullen. [1 Kor. 6:10](#) ...* geen rovers zullen het koninkrijk van God beërven.

Werken met dieven.

IX. 7. Aanhouden van dieven, die te herbergen, en een veilig verblijf te geven, om van het gestolene mee te delen; goederen, die men weet, of wel denkt, dat gestolen zijn, te kopen, omdat men ze voor half geld kan bekomen; waren er geen helers, daar waren geen stellers; de heler is zo erg als de steler. Zie hiervan: [Psalm 50:18](#). *Indien gij een dief ziet, zo loopt gij met hem. [Spr. 29:24](#). Die met een dief deelt, haat zijn ziel.*

X. 2. Ten opzichte van **de middelen**, waarvoor dieverij geschiedt.

Met geweld.

1. Met geweld, als men geringen onderdrukt, met hen niet te betalen, of het hunne te hebben of te houden. Als men hen na laat lopen, van welke men iets heeft gekocht; als men hen met pleidooien en processen, die de geringen niet kunnen uitvoeren, slepende houdt: [Jak 2:6](#) ... *Overweldigen u niet de rijken, in trekken zij u niet tot de rechterstoelen?* Dat was het werk van de goddeloze Izebel, om Naboths wijngaard, te hebben, [1 Kon. 21:15](#). Hiertegen waarschuwt de apostel: [1 Thess. 4:6](#). *Dat niemand zijn broeder vertrede.*

Schijn van recht.

2. Met schijn van recht, wanneer men zijn naaste bedriegt: [1 Thess. 4:6](#). *Dat niemand zijn broeder ... bedriegt in zijn handeling. [Lev. 19:13](#). Gij zult uw naaste niet bedrieglijk verdrukken.*

Gewichten en maten

1. Met gewicht, als men met te zware inkoopt, en met te lichte verkoopt, of als de balans vals is, of als men met de balans bedrieglijk weet te spelen.
2. Met el, als men met te lange inkoopt, en met te korte uitkoopt, of als men de

stof onder het meten met behendigheid te kort neemt, of de stof onder het meten uittrekt.

3. Met maten, met te grote inkoopt en met te kleine uitkoopt. Of de waar zo weet op te schudden, dat de mate vol schijnt, en nochtans niet is: [Lev. 19:35-36](#). *Gij zult geen onrecht doen in het gericht met de el, met het gewicht, of met de maat. Gij zult een rechte waag hebben, rechte weegstenen, een rechte efa, en een rechte hin. [Spr. 20:10](#). Tweeërlei weegsteen, tweeërlei efa is de Heere een gruwel. [Spr. 11:1](#). Een bedrieglijke weegschaal is de Heere een gruwel.*
4. Met de waren bedriegt men, als men andere vertoont en verkoopt, en slechtere levert. Als men de waren vervalst met iets anders daaronder te mengen, als men zemelen, kaf onder het meel mengt, en alzo voor goed brood verkoopt. De waren, 't zij door water vochtig te maken, of enige zware stof daaronder te mengen, waardoor minder in het gewicht gaat dan 't behoorde. Als men de stof door een vals licht anders doet schijnen. Als men de waren veracht, die men kopen wil, om de verkoper het beneden de waarde te doen geven, of het boven zijn waarde verheft en aanprijst, om ze boven de waarde te verkopen: [Spr. 20:14](#). *Het is kwaad, het is kwaad! zal de koper zeggen, maar als hij weggegaan is, dan zal hij zich beroemen. [Spr. 21:6](#). Te arbeiden om schatten met een valse tong, is een voortgedreven ijdelheid van degenen, die de dood zoeken.*

Vraag. Als men de waren overeist, waardoor de onkundige bedrogen wordt. Mag men de waren nooit minder geven dan men geëist heeft?

Antwoord Men mag de hoogste prijs naar de marktgang wel eisen, en die ook ontvangen, zodat de koper niet zou bedrogen zijn; maar indien men van de behoorlijke winst wat wil laten vallen, en minder winnen, dan mag men wel iets laten afdingen.

5. Met munt, als men geld, dat men weet te licht, valse allooi, of valse munt te zijn voor goed uitgeeft, onder ander goed mengt; om het zo onopgemerkt te doen doorgaan.
6. Met woeker. Het is geen onrechtvaardige winst, als men de waren voor een lage prijs gekocht heeft, en zij rijst ondertussen; ja tot de helft en meer hoger, en ze dan naar de marktgang verkoopt, al won men daar eens zo veel aan. 't Is ook geen onbehoorlijke winst, als men de waren door kunst beter maakt, al kan men van een stuiverswaar iets maken dat het wel vijftig waardig is. 't Is ook geen onbehoorlijke winst, als men rente van zijn geleend geld neemt, doch 't moet naar de gewone koers gaan, naar de regel van liefde en gerechtigheid. Maar ongeoorloofde winst, welke men onder ons alleen woeker noemt, is, als men van zijn geld en waar meer winst trekt dan de gewone koers is, en hoe die woeker bijtender is, hoe de dieverij groter is. Hieraan zijn schuldig de winkeliers, die de armen uitzuigen als bloedzuigers. Zij borgen de armen, maar men geeft hun de waar ver boven de marktgang, en dan nog het slechtste.

Vraag. Maar moet men dan niet wat rekenen voor het lang missen van zijn geld, en moet men niet wat rekenen voor de hazard? Want het gebeurt wel dat men zijn geld nooit wederom krijgt.

Antwoord. Men moest het eerst zeggen, dat men zo veel hoger hun de waar zal aanrekenen, voor het borgen en de risico, opdat de armen het weten, en zelf

kiezen, of zij het zo hoog wel zouden begeren. En dan moet de winst nog zijn naar de regel van liefde en gerechtigheid. 't Is beter de armen ten eerste naar de diaconie te zenden, dan hen eerst uit te zuigen.

Tot woeker behoren ook zulke lombarden, die van de armen allerlei panden nemen, hun nodige kleren en gereedschappen, waarmee zij de kost moeten winnen, en dan nog daarenboven zulke bijtende renten nemen, dat het gehele kapitaal in korte tijd weg is: [Exod. 22:26-27](#). *Indien gij enigszins uws naasten kleet te pand neemt, zo zult gij het hem teruggeven eer de zon ondergaat. Want dat alleen is zijn deksel; het is zijn kleet over zijn huid; waarin hij zou liggen?*

3. De manier

XI. Ten opzichte van de manier, die is zo velerlei, dat men ze alle niet noemen kan. Elk is een schalk van zijn nering. Hiertoe behoort:

(ooo) Het slepende houden van de processen door de advocaten en procureurs om de partijen uit te zuigen, die met weten kwade zaken verdedigen.

(ppp) Bedrieglijke testamenten, contracten, obligaties en kwitanties te maken, om vuil gewins wil; bedrieglijke rekeningen.

(qqq) Het inhouden of verkorten van arbeidsloon: [Jak 5:4](#). *Ziet, de loon van de werklieden, die uw landen gemaaid hebben, welke van u verkort is, roept.*

(rrr) Borgen, als men weet dat men niet betalen kan, of niet wil betalen, waartoe behoren ook de bankroetiers, die overal geld opnemen, en dan bijzonder als ze weten dat hun boedel desolaat staat, en zij van voornemen zijn door te gaan, of cessie te verzoeken: [Psalm 37:21](#). *De goddeloze ontleent, en geeft niet weder.*

(sss) Monopolie, het samenspannen van enige om alleen de nering te hebben, en bijzonder in koren en andere eetbare waren, om die niet minder dan tot zulk een hoge prijs te verkopen: [Spr. 11:26](#). *Wie koren inhoudt, die vloekt het volk.*

(ttt) Onderkruiping van zijn naaste in de nering, niet dat men niet mag gaan wonen, waar men wil, of nering zoeken op rechte wegen; maar als men door liegen, achterklappen en verachten, een ander de nering zoekt te onttrekken, om ze zelf te hebben.

(uuu) Dagdieven, te lanterfantten, te futselen om de dag maar door te brengen en niet veel te doen: [Spr. 10:4](#). *Die met een bedrieglijke hand werkt, wordt arm.* [Spr. 12:24](#). *De hand van de vlijtigen zal heersen; maar de bedriegers zullen onder cijns wezen.*

(vvv) Luijaards: [Spr. 18:9](#). *Die zich slap aanstelt in zijn werk, is een broeder van een doorbrenger.* [Spr. 6:9](#), [11](#). *Hoe lang zult gij, luijaard nederliggen? Zo zal uw armoede u overkomen als een wandelaar, en uw gebrek als een gewapend man.* Want:

1. God haat de luiheid; de eerstgeboren ezel moest gelost of de nek gebroken worden, [Exod. 13:13](#).
2. Een luijaard is walgelijk bij een ieder, hij is als edik de tanden, en rook de ogen, [Spr. 10:26](#).
3. Hij is een bekwaam instrument voor de duivel, een duivelsoorkussen, [1 Tim. 5:12](#).

4. Hij is zichzelf tot een last, zijn weg is als het dringen door een doornheg, [Spr. 15:1](#).
5. Hij maakt zichzelf arm, [Spr. 6:11](#).
6. Luiheid baart ontuchtigheid en dieverij.

(www) Verkwisters, die altijd wat lekkers moeten hebben, brassen, zuipen en zwelgen, kostelijk gekleed gaan, en zo niet alleen hun goed doorbrengen, maar daarna overal borgen, en ten laatste niet kunnen betalen. Hiertoe behoort het dobbelen en spelen; 't zij men wint, 't is onrechtvaardig, 't zij men verliest, men ontsteelt het zichzelf, of de zijnen: [Spr. 13:11](#). *Goed van ijdelheid gekomen, zal verminderd worden. Spr. 23:20-21. Zijt niet onder de wijnzuipers, noch onder de vleesvreter. Want een zuiper en een vraat zal arm worden.*

(xxx) Gezonde bedelaars, 't zij van deur tot deur, of hier en daar bij de weldadigen, omdat ze niet werken willen, en als ze wat hebben, het overdadig verteren, en alzo op het zweet van een ander leven: [2 Thess. 3:10-12](#) ... *Zo iemand niet wil werken, hij ook niet etc.* Want wij horen, dat sommigen onder u ongeregeld wandelen, niet werkende, maar ijdele dingen doende. Doch de zodanigen bevelen en vermanen wij door onze Heere Jezus Christus, dat zij met stilheid werkende, hun eigen brood eten.

(yyy) Kroegen houden voor dronkaards en dobbelaars, die leven van 't geen, waardoor vrouwen en kinderen gebrek lijden.

(zzz) Gevonden goed heimelijk verbergen, voor zichzelf houden, zonder hun best te doen dat de eigenaar het weer bekommt: [Deut. 22:1-3](#). *Gij zult uws broeders os, of klein vee niet zien afgedreven en u van die verbergen; gij zult ze uw broeder geheel weer toesturen. En indien uw broeder niet nabij u is, of gij hem niet kent, zo zult gij ze binnen in uw huis vergaderen, dat zij bij u zijn, totdat uw broeder die zoekt, en gij ze hem wedergeeft. Alzo zult gij ook doen aan zijn ezel, en alzo zult gij doen aan zijn kleding, ja alzo zult gij doen, aan al het verlorene uws broeders, dat van hem verloren zal zijn, en dat gij gevonden zult hebben; gij zult u niet mogen verbergen.*

(aaaa) Gehuurde en geleende dingen niet recht gebruiken; maar zo bederven dat het wel ten eerste niet gezien wordt, maar kort daarna zich openbaart.

(bbbb) Wreed zijn tegen onmachtige schuldenaren: [Spr. 22:7](#). *De rijke heerst over de armen; en die ontleent, is des leners knecht.* Want door die wreedheid brengt men hen wel tot kwade praktijken, en zelfs wil men halen daar niets is.

4. Ten opzichte van de oorzaak.

XII. Ten opzichte van de oorzaak. De dieverij spruit uit gierigheid, welke zich vertoont:

(aa) in de gestalte van het hart, lust tot veel, dat is in hun ogen schoon, heerlijk en vermakelijk, dat moet men zien te bekomen door rechte of onrechte wegen: [2 Petrus 2:14](#) ... *Hebbende het hart geoefend in gierigheid.*

(bb) In het gretig jagen naar winst, en het begeerlijk inhalen; ja al is 't op een goede wijze, die toch zelden goed blijft; de gierigheid verblindt te zien wat recht is. De gierigheid bedriegt de wijsheid: [1 Tim. 6:9-10](#). *Die rijk willen worden, vallen in verzoeking en in de strik, en in vele dwaze en schadelijke*

begeerlijkheden, welke de mensen doen verzinken in verderf en ondergang. Want de geldgierigheid is een wortel van alle kwaad, tot welke sommigen lust hebbende, zijn afgedwaald van het geloof, en hebben zichzelf met vele smarten doorstoken.

- (cc) Zij openbaart zich in het vasthouden; 't zij dat men er zelf zijn nooddrift en verkwikking niet van durft nemen, of dat men een ander niet helpt, in zijn nood verlegen laat, en zo er wat moet gegeven worden, dat is klein genoeg, 't gaat van 't harte af, hoewel het wat groots schijnt in des gierigaards ogen, en hij er lang aan denkt, dat hij dat en dat gegeven heeft. Tot de wortel en oorzaak van dieverij kan men ook brengen luiheid, verkwisting, en andere zonden, boven vermeld.

Deugden.

XIII. De deugden, in dit gebod geboden, zijn:

127. Gerechtigheid lief te hebben. [Spr. 21:3](#). *Gerechtigheid en recht te doen is bij de Heere uitgelezenener dan offer.* [Micha 6:8](#) ... *Wat eist de Heere van u, dan recht te doen?*
128. Naarstigheid. [2 Thess. 3:12](#) ... *Dat zij met stilheid werkende, hun eigen brood, etc. Want (a) alles is werkzaam. (b) God beveelt naarstigheid. (c) Daar is de zegen des Heeren. Door naarstigheid komt men tot eer, [Spr. 13:24](#); [Spr. 22:29](#). (d) Maakt rijk, [Spr. 10:4](#); [Spr. 13:4](#). (e) Alles valt gemakkelijk toe en 't arbeiden wordt een lust.*
129. Matigheid in gerecht, drank, kleding: [Titus 2:11-12](#). *De zaligmakende genade Gods is verschenen aan alle mensen en onderwijst ons, dat wij ... matig, en rechtvaardig, en Godzalig leven zouden.*
130. Milddadigheid, van onze goederen het gebrek van de rechte armen te vervullen, opdat zij hun handen niet uitsteken tot onrecht: [Hebr. 13:16](#). *Vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet; want aan zodanige offeranden heeft God een welbehagen.*
131. Vergenoegdheid. [Hebr. 13:5](#). *Uw wandel zij zonder geldgierigheid; en zijt vergenoegd met het tegenwoordige.* [1 Tim. 6:6](#), [8](#). *De Godzaligheid is een groot gewin met vergenoeging. Maar als wij voedsel en deksel hebben, wij zullen daarmee vergenoegd zijn.*
132. De gewone regel volgen: [Matth. 7:12](#). *Alle dingen dan, die gij wilt dat u de mensen zouden doen, doet gij hun ook alzo.*

Afmaning.

XIV. Komt nu tot u, zelf, legt u bij de gezegde deugden en ondeugden; hoe komt het uit? Doe uw kisten en kasten open, aanschouwt uw geld, kleren, huissieraden, huizen, hoven, landen; en antwoordt op die vraag: hoe ben ik daaraan gekomen? Als u bevindt, dat u er niet recht zijt aangekomen, herstelt het kwalijk verkregene; want anders moogt u niet bidden, [Jes. 1:16-17](#); [1 Joh. 3:20](#). Zegt u: *ik heb zoveel gestolen, zou ik dat alles teruggeven, dan was ik een bedelaar.*

Ik antwoord: beter een bedelaar dan een dief.

Zegt u: *ik zou tot schande komen.*

Ik antwoord: daar zijn wel wegen, waardoor men het in 't verborgen herstellen

kan, zodat de eigenaar het zijne weer krijgt; en evenwel niet weet van wie het komt.

Zegt u, *ik ken ze niet, die ik het ontvreemd heb.*

Wel geeft het aan de armen, doch niet als een aalmoes; maar opdat u er van ontslagen wordt.

Zegt u, *'t is in mijn macht niet het wederom te geven.*

Gaat tot de Heere, belijdt uw zonden, en het smarte u, dat u het niet terug geven kunt, en zoekt verzoening in Christus' bloed. En wacht u in 't toekomende voor die zonde. Want:

- (x) dieverij is Atheïsterij, zij loochent de voorzienigheid Gods.
- (y) Zij is afgoderij; want gij stelt het goed tot uw vertrouwen, om daarvan te leven. [Kol. 3:5](#), *Gierigheid is afgodendienst.*
- (z) Het gestolene bederft het eigen: want God zendt er de vloek in, [Zach. 5:4](#), *Ik breng deze vloek voort, spreekt de Heere der heirscharen, dat hij kome in het huis van de dief.*
- (aa) En om voor die zonde bewaard te zijn, wapent u met de vreze voor God, die alles ziet, *en wentel uw weg op de Heere; en vertrouw op Hem, Hij zal het maken*, [Psalm 37:5](#). *Werp uw zorg op de Heere, en Hij zal u onderhouden*, Psalm 55:23 [[Ps. 55:22](#)] ... *Zijt vergenoegd met het tegenwoordige*, [Hebr. 13:5](#).

Hoofdstuk 11: Van het Negende Gebod

Hoofdstuk 11

Van het Negende Gebod.

Het Negende gebod heeft opzicht op de achtbaarheid, en de goede naam van zijn naaste. *De naam is uitgelezen er dan grote rijkdom*, [Spr. 22:1](#). Daardoor is de mens in staat om land en kerk, en zijn naaste goed te doen; maar zonder die is de mens onnut, en wordt zelfs buiten staat gebracht om met een aangenaamheid onder mensen te verkeren. Een Heiden zei: *Indien gij alles mocht verliezen, draagt toch bijzonder zorg voor een goede naam; want die eenmaal verloren zijnde, zijt gij nietmetal.* De mens heeft zijn goede naam lief, en de wet, die liefde eist, leert ook de naam van zijn naaste lief te hebben, die voor te staan, en zich te wachten dat men de goede naam van zijn naaste niet krenke. Dit is de inhoud van dit gebod: *Gij zult geen vals getuigenis spreken tegen uw naaste.*

Onze naasten zijn niet alleen onze bloedvrienden en burenen; maar alle kinderen Adams, alle mensen die onze hulp en vriendschap of wij de hunne, zouden kunnen van node hebben, gelijk de Heere Jezus dat leert in de gelijkenis van de man, onder moordenaars handen vervallen, die noch van een voorbijgaande

Priester, noch Leviet, maar van een vreemdeling en Samaritaan geholpen werd, [Lukas 10:30-37](#).

Getuigenis spreken is een verklaring, en alzo een bekendmaking van het wel of kwalijk gedrag van onze naaste. Valse getuigenis, als wij een verklaring doen tegen de waarheid van de zaak en tegen onze bewustheid, en dan is het gruwelijker, als het geschiedt tot nadeel van onze naaste. Hiertoe behoort ook, als het getuigenis geschiedt uit een kwade grond, op een kwade manier en met een kwaad oogmerk.

Zonden.

II. De zonden tegen dit gebod brengen wij tot deze hoofden:

- 133. Valse getuigenis.
- 134. Verdraaien van iemands woorden.
- 135. Achterklap.
- 136. Lasteren.
- 137. Met woorden bedriegen.

Valse getuigenis in het gericht.

1. Valse getuigenis wordt begaan in het gericht, of buiten hetzelfde. In 't gericht:

- (76) van de rechter, wanneer hij, of uit onbekwaamheid om de zaak te doorzien, of uit achteloosheid, geen werk genoeg doende om de zaak tot in de grond te kennen, of uit mensen vreze, of uit gunst tot iemand, of uit inzicht van een geschenk, een onrechtvaardig vonnis velt, het recht krenkt, of een verkeerden draai geeft: [2 Kron. 19:6-7](#). *En hij zei tot de richters: Ziet wat gij doet, want gij houdt het gericht niet de mensen, maar de Heere, en Hij is bij u in de zaak van het gericht. Nu dan, de verschrikking des Heeren zij op ulieden, neemt waar, en doet het; want bij de Heere, onze God, is geen onrecht, noch aanneming van personen, noch ontvanging van geschenken. [Spr. 17:15](#). Wie de goddeloze rechtvaardigt, en de rechtvaardige verdoemt, zijn de Heere een gruwel, ja die beiden.* Dat was de zonde van David, dat hij lichtvaardig, op de aanklacht van Siba, Mefibóseth veroordeelde, [2 Sam. 16:4](#). Anders deed Job, welke van zich zegt, [Job 29:16](#): Het geschil, dat ik niet wist, dat onderzocht ik.
- (77) Van de aanklager, wanneer hij iemand voor het gericht trekt over een zaak, die hij weet of twijfelt dat niet recht is, en die hij met een gauwe advocaat er zoekt door te halen, gelijk de Joden met Tertullus tegen Paulus meenden te doen, [Hand. 24:1](#). *Tegen welke Paulus zij vele en zware beschuldigingen voortbrachten, die zij niet bewijzen konden. [Hand. 25:7](#).*
- (78) Van de gedaagde, wanneer hij ontkent hetgeen waaraan hij weet schuldig te zijn, willende het met pleiten goed maken, omdat hij rijker is dan zijn partij. Zo ontkende de gedaagde Kaïn dat hij wist waar zijn broeder was, die hij doodgeslagen had, [Gen. 4:9](#).
- (79) Van de advocaten, procureurs en notarissen, als ze zaken, die ze weten, of wel weten kunnen, dat ze kwaad en onwaar zijn. om vuil gewins wil dragende houden, een draai of kleurtje zoeken te geven: [Jes. 5:20](#). *Wee degenen, die het kwade goed heten, en het goede kwaad; die duisternis tot licht stellen, en het licht tot duisternis.*

(80) Van de getuigen, als ze willens en wetens valsheid getuigen, of als ze de zaak niet wel weten, dezelve naar die partij die zij 't gunstigst zijn, doen overhellen, of veinzen, dubbelzinnige woorden gebruiken, of met verhalen of verzwijgen van omstandigheden, de waarheid verdonkeren. Zodanigen waren Izébels getuigen tegen Naboth, [1 Kon. 21:13](#). Hoort wat Salomo van zulken zegt: [Spr. 6:16, 19](#). *Deze zes haat de Heere. Een vals getuige, die leugens blaast. Spr. 19:5, Een vals getuige zal niet onschuldig zijn; en die leugens blaast, zal niet ontkomen.*

Buiten het gericht wordt in de gewone omgang valse getuigenis gegeven op verscheiden manieren, als:

Verdraaien van woorden.

III. 2. Verdraaien van iemands woorden; dit geschiedt als men wel iemands woorden verhaalt, maar door iets er af te laten, of er iets bij te doen, van dezelve een andere zin maakt. Ziet dit, [Matth. 26:16](#). Of als men de woorden zelf verhaalt, maar dezelve in een geheel andere zin, dan de spreker beoogde, duidt. Dit was de streek van de duivel, [Matth. 4:6](#). Of als men dezelfde woorden en zaken verhaalt, maar met andere omstandigheden van tijd, van plaatsen, van zaken, waarop zij te pas kwamen, met andere stem en gebaren, waardoor de hoorder de zaak anders opvat, dan ze van de eerste spreker gesproken waren; ziet dit, [Spr. 4:24](#), *Doe de verkeerdheid des monds van u weg; en doe de verdraaidheid van de lippen verre van u.*

Achterklap.

IV. 3. Achterklap. geen zonde is zo gemeen onder alle soorten van mensen, als deze venijnige slang, verstorende de vreedzame samenleving van de mensen, en de eer van zijn naaste. Hij wordt begaan:

1. Van de spreker:

7. als men onware dingen, leugens, in 't afwezen van zijn naaste zegt, gelijk Potifars vrouw van. Jozef, [Gen. 39:17](#). Sauls knechten van David, [1 Sam. 24:10](#). Absalom van zijn vader, [2 Sam. 15:2](#).
8. Als men onzekere dingen, die men maar van horen zeggen heeft en die men niet weet of waar zijn of niet, verhaalt; of men wel daarbij voegt: ik weet het niet, 't is mij gezegd, ik zou mijn man wel kunnen noemen, zo is het toch iets dat niet tot eer van zijn naaste dient, en maar bekwaam is om een kwade indruk van zijn naaste te geven: [Ex. 23:1](#). *Gij zult geen vals gerucht opnemen.*
9. Als men suspicie en vermoeden heeft, dat iemand dit of dat gedaan heeft, en men vertelt die suspicie. Gelijk de vorsten tegen hun koning Hanun van David deden, [2 Sam. 10:3](#).
10. Als men ware fouten van zijn naaste vertelt, 't zij dat ze verborgen waren, 't zij dat ze alle man weet; want men toont daarmee zijn genoeg, dat hij misslag begaan heeft, en men maakt de schuldige opnieuw hatelijk. Of men daar dan bij zegt: 't moeit mij, als het zo niet was, ik zou het niet zeggen, ik bid u, zegt het toch niet wederom. En als men zijn deugden verhaalt en men voegt er dan een *maar* bij, dat verontschuldigt de achterklapper niet; maar doet de achterklap te beter ingaan: [Spr. 26:22](#). *De woorden des oorblazers zijn als van degenen, die geslagen zijn, en die dalen in het binnenste des buiks.* Doch

hiertoe behoort niet, als men de opzieners van de gemeente de begane ergernissen van iemand bekendmaakt, dat is uit liefde en naar het bevel des Heeren Jezus, [Matth. 18:16](#). Ook behoort hier niet toe, als iemand in gevaar is, om van een ondeugende bedrogen te worden, 't zij dienstboden, 't zij in een ander geval, 't zij men naar het gedrag van zo een gevraagd wordt, 't zij dat men er niet naar gevraagd wordt, en men zeker weet dat iemand ontrouw is, en men waarschuwt dan iemand voor zo een; want dat is liefde, die in dat geval niet anders kan geoefend worden, dan door het ontdekken van een ontrouwe.

11. De achterklap wordt ook begaan, als men maar vraagt: hebt gij dat wel gehoord van die? Of als men een grote ophef maakt, zonder iets te noemen, alsof er wat groots was, en ondertussen zegt men: *ik zeg niets*. Of als men met zijn gebaren toont, dat men zo'n veracht, en op hem kwaad vermoeden heeft. Of als men van verre en van terzijde iets verhaalt, dat wel in zichzelf geen kwaad is, maar evenwel bekwaam is om nadenken te verwekken, door deze of gene sluitrede. In één woord, dat is achterklap, als men iets zegt van zijn naaste, dat bekwaam is om hem minder geacht, of minder geliefd te maken, of het geschiedt met toeleg, uit boosheid, haat, of nijdigheid; dan of het geschiedt uit onbedachtzaamheid, of uit enkele praatzucht; de zou is daar, daar is gebrek aan liefde, en een stille tegenkanting tegen zijn naaste in het hart.

Van de hoorder.

2. Van de hoorder wordt de achterklap begaan:

- (46) als men in zijn hart behagen heeft, dat zijn naaste zo afgeschilderd wordt, en met begeerte toeluistert.
- (47) Als men uit nieuwsgierigheid gelegenheid geeft, dat een ander opklappe.
- (48) Als men met grimlachen, toeknikken, met *ei! wat zegt gij, is het mogelijk?* de achterklapper gaande houdt, of om al meer te horen, of omdat men de achterklapper alleen niet durft laten praten, bijzonder als hij van enig aanzien is.
- (49) Als men wel niet spreekt, maar stil zwijgt, en de achterklapper zijn gang laat gaan, daar men hem met woorden en gebaren moest stuiten: [Spr. 25:23](#). De noordenwind verdrijft de regen en een vergramd aangezicht de verborgen tong.

Afmaning.

V. Deze zonde is de gemeenste onder alle soorten van mensen, en nochtans schrikkelijk en duivels; daarom, opdat een ieder daar een afschrik van hebbe, zo merkt deze zaken aan:

- (kk) Gij zelf zou niet gaarne hebben, dat iemand zo van u achterklapte, daarom moet gij het van anderen niet doen: [Matth. 7:12](#). *Alle dingen dan, die gij wilt, dat u de mensen zouden doen, doet gij hun ook also*. Daar is bij God een oordeel van vergelding. Als u achterklapt van een ander, zo zal een ander van u achterklappen: [Lukas 6:37](#). *Oordeelt niet, en gij zult niet geoordeeld worden*.

- (ll) U berooft uw naaste van het alledierbaarste: [Pred. 7:1](#). *Beter is een goede*

naam, dan goede olie.

- (mm) De hoogste Wetgever verbiedt het wel uitdrukkelijk: [Lev. 19:16](#). *Gij zult niet wandelen als een achterklapper onder uw volken.*
- (nn) 't Is het eigen werk van de duivel, die achterklapte van Job, [Job 1:11](#). En doet dat van de Godzaligen: [Openb. 12:10](#) ... *De verklager van onze broederen, die hen verklaagde voor onze God dag en nacht, is neergeworpen.* Hij hitst aan tot achterklap, de duivel zit de spreker op de tong, en de hoorder in het oor.
- (oo) 't Is een zonde van de allerbooste tijden, wanneer men allergruwelijkst zou zijn: [2 Tim.3:2](#). *De mensen zullen zijn ... achterklappers.*
- (pp) God haat ze: [Spr. 6:16, 17, 19](#). *Deze zes haat de Heere ... Een valse tong ... Een vals getuige, die leugens blaast, en die tussen broederen krakelen inwerpt.*
- (qq) God sluit ze buiten de hemel, als blijkt uit het tegendeel: [Psalm 15:3](#). *Die met zijn tong niet achterklapt, zijn metgezellen geen kwaad doet, en geen smaadrede opneemt tegen zijn naaste.* [Spr. 19:5](#). *Een vals getuige zal niet onschuldig zijn; en die leugens blaast, zal niet ontkomen.* [Psalm 50:20-21](#). *Gij zit, gij spreekt tegen uw broeder, tegen de zoon uwer moeder geeft gij lastering ... Ik zal u straffen, en zal het ordelijk voor uw ogen stellen.*

Lasteren.

VI. 4. De vierde zonde hier verboden is lasteren. Lasteren is van achterklappen daarin onderscheiden, dat het ene geschiedt in 't afwezen van zijn naaste, achter de rug, en het ander in zijn tegenwoordigheid, en omdat daarin meer stoutigheid en boosheid is, zo is ze in die opzichte zo veel te gruwelijker.

- (ii) Dit geschiedt soms in woedende toorn. Zo deed Simeï naast David, [2 Sam. 16:7-8](#).
- (jj) Met spotten, iemand voor de gek houden, en al spottende allerlei kwaad verwijten, gelijk de kinderen aan Eliza deden, [2 Kon. 2:23-24](#).
- (kk) Met schampscheuten, droge bokkingen toeschieten, steken onder water te geven, dat is op een bedekte wijze iemands iets kwaads als van hem begaan, toe te duwen, zodat de andere geen vat op hem heeft; dan meent men zich wel gekweten te hebben, men vermaakt zich daarin, en vertelt het anderen hoe men die daar gehad heeft. Dat noemt David *een tong als een geslepen scheermes*, Psalm 52:4 [[Ps. 52:2](#)]. Zijn tong scherpen als een slang, Psalm 140:4 [[Ps. 140:3](#)]. *Een bedrieglijke tong ... scherpe pijlen eens machtigen, bovendien gloeiende jeneverkolen*, [Psalm 120:3-4](#).
- (ll) Met het gelaat, lachen, de mond trekken, lippen uitsteken, het hoofd schudden, gelijk de Joden tegen Christus deden, Psalm 22:8 [[Ps. 22:7](#)]; [Matth. 27:39](#). Van deze zegt Salomo, [Spr. 19:29](#). *Gerichten zijn voor de spotters bereid.* En Paulus sluit de lasteraars buiten de hemel; [1 Kor. 6:10](#). En hij verbiedt de Godzaligen met zulken om te gaan, [1 Kor. 5:11](#).

Liegen.

VII. 5. De vijfde zonde is liegen. Liegen is tegen de waarheid met weten, of als men 't kon weten, te spreken. Daar zijn leugens:

- (rr) om te schaden, om een ander nadeel te doen in eer of goed.

- (ss) Om anderen met leugenachtige vertellingen te vermaken: [Hoséa 7:3](#). *Zij verblijden.. de vorsten met hun leugens.*
- (tt) Om daardoor enige oneer, schade, of straffen af te wenden, of van zichzelf, of van zijn naaste, of zichzelf of anderen daardoor enig voordeel te doen, 't zij in de koopmanschap of in andere gevallen, gelijk Geházi deed en daarover met melaatsheid geslagen werd, [2 Kon. 5:25](#). Zo deden de vroedvrouwen van Egypte, die van de Heere gezegend werden, omdat zij goed aan Israël deden; maar niet om de leugen, [Exod. 1:19](#).
- (uu) Uit gewoonte, daar zijn giet-leugenaars, die kwalijk spreken, of zij liegen zonder nood, zonder achterdenken, omdat hun hart van de waarheid is vervreemd, en zij wat groots willen schijnen, als die veel weten, en grote dingen gedaan hebben.

Afmaning.

Om afgeschrikt te worden van liegen, zo weet:

- (j) Dat God zo dikwijls het liegen verbiedt: [Eféze 4:25](#). *Daarom legt af de leugen, en spreekt de waarheid een ieder met zijn naaste.* [Kol. 3:9](#). *Liegt niet tegen elkaar.*
- (k) 't Is een gruwel voor God: [Spr. 12:22](#). *Valse lippen zijn de Heere een gruwel.*
- (l) 't Is duivels werk: [Joh. 8:44](#) ... *Wanneer hij de (de duivel) leugen spreekt, zo spreekt hij uit zijn eigen; want hij is een leugenaar, en de vader derzelve leugen.* [1 Kon. 22:22](#). *Ik zal uitgaan en een leugengeest zijn in de mond van al zijn profeten.*
- (m) De leugenaars worden al ras gekend, en zij zijn in verachting bij iedereen.
- (n) God straft ze tijdelijk en eeuwig. Ananias en Saffira werden om de leugen op staande voet met de dood gestraft, [Hand. 5:2-3](#). Ziet ook: Psalm 5:7 [[Ps. 5:6](#)]. *Gij zult de leugensprekers verdoen.* [Openb. 21:8](#). *Al de leugenaars is hun deel in de poel, die daar brandt van vuur en sulfer, dat is de tweede dood.*

Met woorden bedriegen.

VIII. 6. Met woorden of gelaat bedriegen. Van het bedriegen om winst is in het achtste gebod gesproken. Maar hier komt het bedriegen te pas, voor zo veel het tegen de waarheid is, en de woorden en gebaren niet overeenkomen met het hart; dit geschiedt

- (mm) met veinzen; zo veinsde Kaïn, hij vertoonde vriendschap om zijn broeder Abel te doden, [Gen. 4:8](#). Zo veinsden Simeon en Levi naast Hemor en Sichem, [Gen. 34:14, 26](#). En Absalom naast zijn broeder Ammon, [2 Sam. 13:26-29](#).
- (nn) Met vleien iemand prijzen om hem te vangen en te verstrikken. Zo deden de Farizeeën naast Christus, [Matth. 22:15-17](#). Ziet hiervan: Psalm 12:3 [[Ps. 12:2](#)]. *Zij spreken valsheid, een ieder met zijn naaste, met vleierende lippen; zij spreken met een dubbel hart.* Kunnende zelfs hun harten voor die tijd, en de hartstochten brengen tot hun woorden, alsof zij het meenden, daar toch het oogmerk en de grond van het hart kwaadaardig tegen dezelve is. Hiertoe behoort het te hoog verheffen van iemand, om hem te lager neer te werpen, of door de verheffing zijn naaste op te blazen, opdat hij zijn dwaasheid openbare.
- (oo) Met aequivocatiën, zinsbehoudenissen, om zijn naaste te misleiden, en

hem onze woorden anders te doen opvatten, dat men het heimelijk met een draai meent. Hiervan is gesproken in het derde gebod.

In dit bedriegen komen verscheiden zonden te samen, en daarom te gruwelijker in de ogen Gods en van de mensen.

(aa) Dit verbiedt de Heere wel scherp: [Lev. 19:13](#). *Gij zult uw naaste niet bedrieglijk verdrukken.*

(bb) De vleiers zullen openbaar en te schande komen: [Spr. 27:14](#). *Die zijn vriend zegent met luider stem, zich des morgens vroeg opmakende, 't zal hem tot een vloek gerekend worden.*

(cc) De vleiers zullen het oordeel niet ontlopen, de heiligen bidden tegen hen: Psalm 12:4 [[Ps. 12:3](#)]. *De Heere snijde af alle vleierende lippen.*

(dd) God spreekt het wee uit over de geveinsden. En dat wel zevenmaal in één hoofdstuk, [Matth. 23:14-29](#). *Wee u, gij geveinsden!*

Deugden.

IX. 't Is niet genoeg de verboden zonden te laten, maar het gebod eist de tegenoverliggende deugden te doen. Deze zijn:

Goede naam voorstaan.

(r) De goede naam van zijn naaste met al zijn vermogen voor te staan, hem in eer en aanzien te brengen en te houden, zoveel als de waarheid lijden kan; heeft hij fouten die te bedekken, die niet op te halen, doch niet ontkennen, want dat zou liegen zijn; maar daarvan te zwijgen, en de ophalers van zijn fouten wegens achterklap, te bestraffen; doch niet zo, dat men met het bestraffen zijn fouten vaststelle. Zo stond Jonathan Davids eer voor, en sprak goed voor hem, [1 Sam. 19:4](#). [1 Kor. 13:4-7](#). *De liefde is lankmoedig, zij is goedertieren; de liefde is niet afgunstig, de liefde handelt niet lichtvaardig ... Zij handelt niet ongeschiktelijk, zij zoekt zichzelf niet ... Zij verblijdt zich niet in de ongerechtigheid, maar zij verblijdt zich in de waarheid Zij bedekt alle dingen, zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij verdraagt alle dingen.*

(s) De waarheid liefhebben. Indien het hart in de waarheid is en die liefheeft, zo zal dat hart de waarheid opgeven, en de mens zal voor de leugen bewaard zijn, 't zij dat het mee of tegen is, 't zij dat de mens ons goed of vijandig is: [Zach. 8:19](#)... *hebt dan de waarheid en de vrede lief.*

(t) De waarheid spreken, de waarheid voorstaan, van de waarheid getuigenis geven in alle gelegenheid, 't zij het ons of onze naaste raakt: [Zach. 8:16](#). *Spreekt de waarheid een ieder met zijn naaste, oordeelt de waarheid.* [Efëze 4:25](#). *Daarom legt af de leugen, en spreekt de waarheid, een ieder met zijn naaste.* [Filip. 4:8](#). *Voortsbroeders! al wat waarachtig is, al wat eerlijk is, al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat lieflijk is, al wat wel luidt, zo er enige deugd is, en zo er daar enige lof is, bedenkt datzelve.*

Beweegreden.

X. Want:

(19) God is een God van de waarheid, [Jes. 65:16](#). *God heeft lust tot waarheid in*

't binnenste, Psalm 51:8 [[Ps. 51:6](#)]. Gods ogen zien naar waarheid, [Jer. 5:3](#).

- (20) De liefhebbers van de waarheid en die de waarheid spreken, zijn geacht bij iedereen, en zijn in staat om tot sieraad van de kerk, en tot nut van anderen te zijn.
- (21) Dezulken hebben altijd een vrij en stil gemoed, zij vrezen niet achterhaald te worden in hun woorden, in verdraaien van woorden, in achterklap, in lasteren, in vleien, in geveinsdheid, al fluistert dan de een tegen de ander, hij trekt het zich niet aan, al schimpt men op hem, hij is bedaard; want zijn geweten bijt hem niet, al staat men tegen hem op, hij staat blank, hij is vrijmoedig als een jonge leeuw, [Spr. 28:1](#).
- (22) God zal met dezulken zijn en hen helpen, en hun licht doen voortkomen als op de middag; en die in geloof, ter eer van God, naar zijn wet, spreken en handelen, die zijn ware leden van de kerk, en voor die is de zaligheid; want 't is een blijk van hun genade: [Psalm 15:1-3](#). *Heere! wie zal verkeren in Uw tent, wie zal wonen op den berg Uwer heiligheid? Die oprecht wandelt, en gerechtigheid werkt, en die met zijn hart de waarheid spreekt. Die met zijn tong niet achterklapt, zijn metgezellen geen kwaad doet, en geen smaadrede opneemt tegen zijn naaste.*

Middelen.

XI. Die lust heeft zo te spreken en zo te doen, en zo te handelen naast zijn naaste.

- (ee) Die legge af de eergierigheid en de geldgierigheid, die zij verloochent aan het aardse, want uit die gestalte komen gewoonlijk de zonden tegen dit gebod voort.
- (ff) Die zij op zijn hoede, want hij heeft het zaad van de zonde tegen dit gebod in zijn hart, en hij zij bedachtzaam in zijn spreken, en stelde altijd de alwetendheid Gods voor zijn ogen, en verenige zijn hart tot de vreze Gods: [Spr. 15:28](#), *Het hart des rechtvaardigen bedenkt zich om te antwoorden.* Zo deed David: Psalm 39:2 [[Ps. 39:1](#)], Ik zei: ik zal mijn wegen bewaren, dat ik niet zondige met mijn tong, ik zal mijn mond met een breidel bewaren.
- (gg) Die zij gedurig tot God biddende met David, Psalm 19:14 [[Ps. 19:13](#)]. *Laat de redenen mijns monds, en de overdenking mijns harten welbehaaglijk zijn voor Uw aangezicht.* [Psalm 141:3](#), *Heere! zet een wacht voor mijn mond, behoed de deur van mijn lippen.*

Hoofdstuk 12: Van het Tiende Gebod

Hoofdstuk 12

Van het Tiende Gebod.

In alle volmaaktheid heb ik een einde gezien, maar uw gebod is zeer wijd, zegt David, [Psalm 119:96](#). Wijd van begrip zijn alle geboden, maar in het bijzonder

ook dit tiende. Wijd zijn ze:

1. ten opzichte van de voorwerpen, en de takken die uit de stam zich verspreiden.
2. Ten opzichte van de ernst en vurigheid, met welke het werk moet verricht worden.
3. Ten opzichte van de geestelijke manier, namelijk, liefde, vreze, gehoorzaamheid, op welke alle uitgevoerd moet worden. Een onbekeerde let hier niet op, en meent dat het uitwendige doen en laten genoeg is, en sommigen laten zich voorstaan dat ze alles hebben onderhouden, met de jongeling, [Matth. 19:20](#). Vele bekeerden starogen daar zozeer niet op, totdat ze zien dat ze weinig zien, en die daarin beginnen te zien, krijgen begeerte naar meer licht, en bidden, [Psalm 119:18](#). *Ontdekt mijn ogen, dat ik aanschouwe de wonderen Uwer wet*. Velen stellen zich de wet wel voor als een spiegel, om hun mismaaktheid daarin te zien en hun leven daarnaar te besturen; maar van het tiende gebod is weinig kennis, het wordt doorgaans overgeslagen, daar het toch een van die geboden is tegen welke men 't meest zondigt, daarom is het noodzakelijk ook dit in de rechte zin open te leggen, en de rechte beschouwer zal schrikken voor zichzelf, niet hebbende geweten dat hij gedurig zondigde.

De zaak is begeerlijkheid.

II. De Papisten en Luthersen maken van dit éne gebod twee, 't welk wij boven hebben weerlegd. Paulus noemt het, [Rom. 7:7](#), met één woord *begeerlijkheid*. De begeerlijkheid in opzichte van de onreinheid en onrechtvaardigheid, behoort tot het zevende en achtste gebod; maar hier wordt van de begeerlijkheid gesproken zonder die opzichten. De mens is zichzelf niet genoegzaam; hij kan zichzelf met zichzelf niet vergenoegen; hij is een leeg vat, maar bekwaam om wat te kunnen ontvangen, hij moet zijn vervulling door van buiten aankomende zaken hebben, zo naar de ziel als naar 't lichaam, hij moet spijs, drank, lucht, licht hebben, zal het lichaam wel zijn. Naar de ziel moet hij iets geestelijks, en iets oneindigs hebben, dat is God Zelf, zal zijn oneindige begeerte verzadigd zijn.

Om vervuld te worden heeft God hem een trek en begeerte ingeschapen, die, in zichzelf aangemerkt, een volmaaktheid is, en zo lang de mens in de staat van volmaaktheid was, ging die begeerte naar de rechte voorwerpen op een rechte manier. Naar de ziel ging zijn begeerte alleen uit naar God, om in zijn gemeenschap gedurig verzadigd en vermaakt te zijn, en naar het lichaam tot datgene, dat het van node had. Christus' zielespijs was te doen de wil van zijn Vader, [Joh. 4:34](#), En naar het lichaam had hij begeerte naar lichamelijke spijs en drank: Hem hongerde, [Matth. 4:2](#). Hij had dorst, [Joh. 19:28](#).

Maar nadat de mens gezondigd heeft, zo blijft de begeerte wel, maar zij is verdraaid en bedorven, zo ten opzichte van de manier, als ten opzichte van de voorwerpen. Hij heeft geen lust aan God, en daarom strekt zijn begeerte zich naar God, als het vergenoegen van zijn ziel, niet uit; maar zijn trek is naar de aarde, om daarmee zijn geestelijke ziel te verzadigen en naar het lichaam heeft hij onmatige begeerten tot het betamelijke, en strekt zich ook uit naast verboden voorwerpen. Dit is de zonde in dit gebod verboden.

III. De natuurlijke mensen, en de Papisten menen, dat begeerlijkheid, als ze niet vergezelschap is met onreinheid of onrechtvaardigheid, en met voornemen om die te bedrijven, en met overleg van middelen om daartoe te komen, en alzo met de wil niet toegestemd wordt, maar alleen is een lust tot een zaak, *had ik dit of dat*, ondergesteld zijnde door rechte middelen, geen zonde is.

Weerlegging

Bewijs 1

Dit gebod zelf weerlegt hen, want omdat de begeerlijkheid tot zijns naasten vrouw in onreinheid, en de begeerlijkheid tot zijns naasten goed in onrechtvaardigheid, tot het zevende en achtste gebod behoren, en de wet in dit gebod evenwel een begeerlijkheid verbiedt, en daar geen andere begeerlijkheid over is, naast zijns naasten vrouw, huis of goed, als een begeerlijkheid zonder verboden middelen, als een begeerlijkheid daar de wil niet in toestemt, omdat het zijns naasten alsnog is, en hij die voor tegenwoordig niet hebben mag; zo is dan die begeerlijkheid zonde.

Bewijs 2.

De apostel zegt uitdrukkelijk dat de begeerlijkheid zonde is. [Rom. 7:7](#), *Want ook had ik de begeerlijkheid niet geweten, zonde te zijn indien de wet niet zei: gij zult niet begeren*. Hij wist wel dat begeerlijkheid tot overspel en dieverij zondig was, want dat is uit de natuur bekend; maar hij spreekt van een begeerlijkheid, die voor de natuur, en zo voor hem in de natuur zijnde, verborgen was. Dus spreekt hij van de begeerlijkheid zonder die opzichten, zonder toestemming van de wil, welke begeerlijkheid hij evenwel niet hebben mocht, omdat het zijns naasten vrouw of goed was; en daarom ook niet begeren mocht, en alleen maar was een hartstocht: had ik die vrouw, had ik dat huis; en hij verklaart dat die begeerte zonde is. Ja. ik kende de zonde niet dan door de wet.

Bewijs 3.

De begeerlijkheid brengt de zonde uit zichzelf voort, eerst is het enkele begeerlijkheid, maar die opkomende, trekt ze de mens verder af, en verlokt hem, en die gaat dan al voort tot het bedrijven van de zonde; dat nu de zonde baart is zelf zonde; want een goede boom kan geen kwade vrucht voortbrengen. Zie dit: [Jak 1:14-15](#). *Maar een ieder wordt verzocht, als hij van zijn eigen begeerlijkheid afgetrokken en verlokt wordt. Daarna de begeerlijkheid ontvangen hebbende, baart zonde, en de zonde voleindigd zijnde, baart de dood.*

Zonden.

IV. De zonden in dit gebod verboden, zijn deze:

Wangestalten.

1. De wangestalte van ziel en lichaam, de erfzonde bestaande in het gemis van het beeld Gods, en het hebben van het beeld van de duivel; de ziel mist het ware licht, liefde, leven, vrede, heiligheid, ja God zelf; is in de duisternis, dood, haat, onrust, vuiligheid. En het lichaam is in een kwade stemming, waardoor het allerlei onordelijke bewegingen heeft, en daardoor de ziel tot allerlei begeerlijkheden

aanzet. Deze wangestalte is de fontein van allerlei zondige bewegingen.

Onvergenoegdheid.

2. De onvergenoegdheid over de tegenwoordige staat, die zich vertoont:
- in de huilende holligheid, en het gretig gapen naar iets dat het niet heeft.
 - In de gerustheid, gemelijkheid en woeling van het hart, omdat het niet heeft dat vergenoegen kan, al is het niet determineert of bepaald tot dit of dat, alleen 't wilde wat hebben.
 - In de uitgaande lust en begeerte tot iets dat het hart schijnt te zullen kunnen vermaken, had ik die vrouw, die mijn naaste heeft, of die man, dan zou ik gelukkig zijn; had ik dat huis, die tuin, dat land, dat paard, die koe, schoon men ze niet begeert op een onbetamelijke wijze; had ik een ander beroep, was ik in die staat, in dat ambt, had ik zo veel geld, schoon het geen opzicht op zijn naaste heeft. Dus is hij als een voortgedreven zee, die niet rusten kan, wier wateren slijk en modder opwerpen, [Jes. 57:20](#).

Weerzin in 't goede.

3. De tegenheid. De weerzin tegen alle goed, en het smoren van de bewegingen van de Heilige Geest, [Eféze 4:30](#).

Woestheid.

4. De woestheid van het hart, zonder band te zijn, als een wild dier, een Belial zonder juk te zijn.

Vermaak in zonden.

5. Vermaak in zonde, zo van anderen, als in het herdenken van zijn eigen tevoren bedreven zonden.

IJdelheid van de gedachten.

V. 6. De ijdelheid van de gedachten, malende niet op zaken, op welke men toeleeg heeft om te doen, want dat behoort tot andere geboden; maar die men niet wil doen, maar alleen denken, om zich in dat denken te vermaken, zo verbeeldt iemand zich dat hij in zulke staat, dat hij burgemeester, koopman, graaf, prins, koning is, en wat hij dan al doen zou, of dat hij arm, verdreven enz. is, en hoe hij het dan maken zou; ja ook als men dergelijke kastelen in de lucht zelfs niet wil bouwen, en op de ijdelheid niet wil denken; maar het welt tegen wil en dank uit het hart op.

Inwerpingen van de satan.

Doch hiertoe moet men niet brengen de ingevingen en inwerpingen van de duivel, als het hart daar buiten blijft. De duivel gaat om ons als een briesende leeuw, zoekende wie hij mocht verslinden. Hij leidt listig de mens tot zulke gelegenheden en voorwerpen, die hij weet bekwaam te zijn zulke mens in zo'n humeur aan te steken, hij is gelijk de kramers, en vraagt: *hebt ge dit niet van doen? Hebt ge daar geen lust toe?* Dat is mooi, dat is vermakelijk; zo lang als de mens daar niet naar luistert, of in enige genegenheid gaande wordt, maar die voorstellen als vliegen van het aangezicht jaagt, zo is het niet des mensen zonde,

maar van de duivel. En zulke verzoeken zijn niet gedachten des mensen, maar het spreken van de duivel tot de mens; maar als het hart neigingen en hellingen krijgt, en begint te luisteren, zo is de mens schuldig, schoon de eerste aanleiding van de duivel mocht gekomen zijn, ik zeg, *mocht gekomen zijn*; want des mensen hart geeft zelf gedurig alle ijdelheid en zondige begeerten op, en 't is nodig te onderkennen, of de eerste aanleiding van de duivel of van ons zelf komt; want zo ras de minste helling van het hart daarbij komt, zo is het zonde. 't Is ook moeilijk te kennen. Maar die veel op zijn hart let, in 't geestelijk leven meer heeft toegenomen, die kent beter wat in de allereerste opwelling opkomt, en wat van buiten aan tot het hart gezegd wordt, en wat al of geen vat krijgt.

Waaraan te onderkennen de inwerpingen van de satan.

VI. De inwerpingen, de vuistslagen, de vurige pijlen van de duivel zijn lichter te kennen, omdat zij geheel tegen des mensen natuur zijn; deze zijn *de lasterlijke gedachten van God*; ik noem ze gedachten, niet dat ze dat zijn, maar omdat de bestredenen menen dat het hun eigen gedachten zijn; daarover worden ze uitermate ontsteld, stellen vast, dat ze de zonde in de Heilige Geest begaan, kunnen niet bidden, maar denken dat ze verdoemd zullen worden; hierdoor wordt ook zelfs de fantasie gekrenkt, en het lichaam uitgemergeld. Dat deze des mensen eigen gedachten niet zijn, maar dat ze alleen horen de lasteringen van de duivel, blijkt:

(bbb) daaruit, dat ze met verschrikkingen aankomen, daar alles wat uit het hart voortkomt, met enige genegenheid opkomt, of men geeft ze de volle toom, of de natuur zou daarop wel willen malen; maar zij worden gestuit of door de ongerijmdheid en gruwelijkheid van de zaak, daar het natuurlijk geweten zelf tegen is, of zij worden gestuit door de genade, de vreze, de liefde Gods.

(ccc) Zij worden daaruit gekend, dat ze van buiten aankomen, en zet op zet met geweld worden ingedrukt, tegen alle tegenkanting aan. Gelijk iemand, die de vingers in de oren steekt, opdat hij niet hoort wat een ander zegt; maar de ander roept evenwel zo luid, en komt zo nabij, dat hij 't evenwel hoort. Nu weet een ieder dat het niet is de zonde van de hoorder, maar van de kwaadspreker. Zo is het hier ook; daarom moet een bestredene het aanmerken als een beproeving van God, die de duivel loslaat, als een droevig kruis, en niet als zijn zonde, en die aanmerking zal hem sterken, om die buien te beter uit te staan, hij heeft hier maar te vluchten, zich af te leiden met iets ernstigs in 't lichamelijke te doen. En vooral hij moet het niet achten, maar verachten als een gruwel van de duivel, die daarom gestraft zal worden; afslaan kan hij niet, maar niet achten sterkt hem, en dan kwetst het te minder, en als hij enige verademing heeft, ernstig tot de Heere bidden, ja in de aanvallen tot God met zijn hart roepen, waartoe hij meer vrijmoedigheid zal hebben, als hij aanmerkt dat het zijn zonde niet is, maar zijn kwelling.

Deugden.

VII. De deugden in dit gebod geboden, zijn deze.

138. Versierd zijn met het Beeld Gods, te hebben dat zuivere licht, en kennis van God, de heiligheid en rechtvaardigheid in de wil en hartstochten, welke zuivere gestalte van de ziel bekwaam is om alle geestelijke bewegingen en

werkingen op te geven; en daarbij een zuiver en recht gestelde gemoedstoestand en gematigdheid van het lichaam, hebbende alleen geregelde bewegingen.

139. Vergenoegd te zijn in de vereniging en gemeenschap met God, en in de wil van God, als men niet heeft wat de welstand van ziel en lichaam schijnt te vereisen. [Hebr. 13:5](#). Zijt vergenoegd met het tegenwoordige. Ook in opzichte wat te doen is, de wil van God met blijdschap te omhelzen, en uit liefde te volbrengen. De vergenoegdheid in het missen dat men gaarne had, sluit de gevoeligheid niet uit, noch ook het gebruik van de middelen om te verkrijgen dat; waartoe men heilige begeerte heeft; maar zij sluit uit de heftigheid en kwelling, en bestaat in stil, bedaard, weltevreden te zijn, omdat het de wil van hun Vader is, tot hun best.
140. De haat tegen de zonde, [Psalm 119:113](#), *Ik haat de kwade ranken. En de hartelijke liefde tot het goede, Maar ik heb Uw wet lief.*
141. In zijn hart, gedachten, woorden en daden, de wet Gods, als de wil Gods, als zijn enige regel zich voor te stellen. [Psalm 119:30](#), *Ik heb verkoren de weg der waarheid; Uw rechten heb ik mij voorgesteld.* [Ps. 119:111-112](#), *Ik heb Uw getuigenissen genomen tot een eeuwige erve; want zij zijn mijns harten vrolijkheid. Ik heb mijn hart geneigd om uw inzettingen eeuwig te doen, ten einde toe.*

Zie hier de spiegel om uw zonden te zien. Zie hier een regel om uw wegen daarnaar te richten. De Heere zende zijn licht en waarheid, dat die ons geleiden! Amen.

Hoofdstuk 13: Van de Verheerlijking van God

Hoofdstuk 13

Van de Verheerlijking van God.

Er zijn geen deugden, die niet in de volmaakte regel van het leven, de wet Gods, zijn begrepen; wij hebben de voornaamste hoofden in de vorige hoofdstukken in ieder gebod aangewezen. Nu zullen wij enige van dezelve nader verklaren, en de heiligheid beminnende ziel tot betrachtning dezelve opwekken.

Deugd is een volmaakte overeenkomst des mensen met de wil Gods, in de wet voorgesteld. Men kan ze aanmerken of in de hebbelijkheid, of in de uitwerking. De hebbelijkheid is de deugdzame gestalte, in de wedergeboorte van God ingestort, en door vele oefeningen verkregen, uit welke de deugdzame heilig werkt naast allerlei voorwerpen.

Die één deugd heeft, heeft ze alle. Niet alleen omdat zij alle aan elkaar vast zijn,

één deugd niet alleen bestaat, en tot het beoefenen van één deugd vele samenkomen. Maar ook omdat de gestalte van het hart deugdzaam is en bekwaam om te werken, naar het voorwerp vereist; naardat dan de gestalte heiliger is, daarnaar zijn ook haar daden; door de betrachting van één deugd wordt de heilige gestalte vermeerderd, en alzo bekwaamer tot het uitwerken van andere.

De ene deugd, als deugd aangemerkt, is niet groter dan de andere; omdat zij is een volmaakte overeenkomst met de wet in alle omstandigheden, minder overeenkomst is een gebrek en zonde; maar de voorwerpen en omstandigheden zijn groter en kleiner, en te dien opzichte is de een uitwerking van de deugd groter dan de andere, en omdat de mens onvolmaakt is, zo heeft de een mens meerder van de deugdzame gestalte en van de dadelijkheid, dan de andere.

Het uiterste einde van alles is God verheerlijken.

II. Het uiterste einde is eerst in beoging, en laatst in de uitwerking. Naardat een mens verlicht wordt, daarnaar krijgt hij hogere zaken in 't oog, en stelt ze zich voor om die te verkrijgen. Een eerstbeginnend Christen ziet de schrikkelijkheid van het eeuwig verderf, en krijgt verwarde bevattingen van de zaligheid; daaruit ontstaat beoging, om van dat ene verlost te worden, en het andere te bekomen. Deze meer en meer verlicht wordende, krijgt ook hoger zaken in 't oog, en stelt ze zich voor om die te bekomen, totdat hij het hoogste einde, 't welk is de verheerlijking van God, kent en bemint. Hierdoor aangedreven wordende, stelt hij alle middelen in 't werk om dat te bekomen; een kleiner Christen, lagere zaken beogende, eindigt nochtans in de verheerlijking van God, met dankzegging over het ontvangen goed. Maar hoe groter een Christen wordt, hoe meer hij van boven naar beneden werkt, dat is, liefde tot verheerlijking van God maakt hem gaande, om alles te doen, wat daartoe dienen kan. Dit uiterste einde, de verheerlijking van God, stellen wij in de eerste plaats.

God verheerlijkt Zichzelf.

III. God verheerlijkt

1. Zichzelf, als Hij zijn volmaaktheden aan de schepselen openbaart, zo in de werken van de natuur, als in de werken van de genade.

142. God verheerlijkt Zichzelf in de werken van de natuur, en dat in de schepping en onderhouding. Ziet hiervan: Psalm 8:2, 4 [[Ps. 8:1, 3](#)]. *O Heere! onze Heere! hoe heerlijk is Uw Naam op de ganse aarde! Als ik Uw hemel aanzie. [Psalm 104:24](#) ... Gij hebt ze allen met wijsheid gemaakt. [Rom. 1:20](#). Want zijn onzienlijke dingen worden van de schepping van de wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid. [Hand. 14:17](#). Hoewel Hij nochtans Zichzelf niet onbetuigd gelaten heeft, goed doende van de hemel.*

143. God verheerlijkt Zichzelf in het werk van de genade, als Hij daarin toont:

- Zijn rechtvaardigheid: [Rom. 3:25](#). *Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in zijn bloed, tot een betoning van Zijn rechtvaardigheid.*
- Zijn wijsheid: [Eféze 3:10](#). *Opdat nu door de gemeente bekendgemaakt worde ... de veelvuldige wijsheid Gods.*

- Zijn barmhartigheid en genade: [Eféze 1:6](#). *Tot prijs van de heerlijkheid van zijn genade.*
- Zijn liefde: [Titus 3:4](#). *Wanneer de goedertierenheid van God, onze Zaligmaker, en zijn liefde tot de mensen verschenen is. Dus is de gehele aarde van zijn heerlijkheid vol. [Jes. 6:3](#).*

God verheerlijkt Christus.

2. God verheerlijkt Zijn Zoon, de Middelaar Jezus Christus: [Hand. 3:13](#). *De God van onze vaders heeft Zijn kind Jezus verheerlijkt. En de Zoon verheerlijkt wederom de Vader: [Joh. 17:4](#). Ik heb U verheerlijkt op de aarde.*

Zijn kinderen.

3. God verheerlijkt Zijn kinderen, én in dit leven, als Hij hun met zijn beeld versiert, én in 't oog van de wereld ontzaglijk maakt: [Jes. 43:4](#). *Van toen af, dat gij kostelijk zijt geweest in mijn ogen, zijt gij verheerlijkt geweest. [Ezech. 16:14](#) ... Want die (uw schoonheid) was volmaakt door mijn heerlijkheid, die Ik op u gelegd had.*

En God verheerlijkt hen na de dood: [Hebr. 2:10](#) ... *Dat Hij, vele kinderen tot de heerlijkheid leidende. [Rom. 8:30](#) ... Die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt.*

God heeft alle heerlijkheid in Zichzelf.

VI. De Heere heeft alle eer en heerlijkheid oneindig in Zichzelf, ook toen er geen schepsel was om die te erkennen. Hij is de God van de heerlijkheid. [Hand. 7:2](#). De koning van de eer, [Psalm 24:8](#). De Vader van de heerlijkheid, [Eféze 1:17](#). Van deze heerlijkheid gaat een glans uit, welke de engelen zelf niet kunnen verdragen, en daarom hun aangezichten bedekken, uitroepende: *Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen. [Jes. 6:3](#)*. Wanneer deze glans een mens omschijnt, zo verdwijnt hij, en roept uit: *Wee mij, want ik verga! want mijn ogen hebben de koning de Heere der heerscharen gezien, [Jes. 6:5](#)*. De heerlijkheid Gods kan door een schepsel noch verminderd, noch vermeerderd worden. Die blijft dezelfde of een mens die veracht of verheerlijkt. 't Is enkele goedheid, dat God, die een licht is, Zich met het licht bedekt, als met een kleed, en een ontoegankelijk licht bewoont, dat die zijn heerlijkheid aan mensen enigszins vertoont, en toelaat, dat die zich daarin mogen verblijden, en Hem verheerlijken, erkennen, roemen en prijzen, en Hem aan anderen, als zodanig, mogen bekendmaken. Dit is de zaligheid, en het werk van de engelen: [Lukas 2:14](#). *Ere zij God in de hoogste hemelen.* Dit is de zaligheid en het werk van de verheerlijkte zielen: [Openb. 4:11](#). *Gij, Heere! zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, en de eer.* Dit is de gelukzaligheid, en het werk van de gelovigen op aarde, die zijn geformeerd, tot prijs van Zijn heerlijke genade, om zijn lof te vertellen, [Jes. 43:21](#). Elke Godzalige heeft lust tot dit werk, gelijk David: [Psalm 145:5](#). *Ik zal uitspreken de heerlijkheid van de eer Uwer Majesteit, en Uw wonderlijke daden.*

God te verheerlijken, is Hem, als zodanig te erkennen.

V. God verheerlijken is uit gezicht van zijn volmaakheden met liefde, blijdschap en ontzag Hem als zodanig te erkennen, te roemen en aan anderen bekend te

maken. Het verheerlijken van God komt voort uit het gezicht van zijn volmaaktheden. De kennis van God is of door geloof of door aanschouwen; deze twee onderscheidt de apostel, [2 Kor. 5:7](#). Het geloof erkent God te zijn, zodanig als Hij Zich in het Woord openbaart; in het Woord worden de volmaaktheden Gods beschreven, zoals zij zich opdoen in de werken van de natuur, en bijzonder zoals zij schijnen in het aangezicht van Jezus Christus, in het grote werk van de verlossing: [2 Kor. 3:18](#). *Wij allen met ongedekt aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende.*

Het geloof let op alle uitdrukkingen van God in zijn Woord, en bijzonder zoals Hij Zichzelf aan Mozes bekendmaakt: [Exod. 34:6](#). *Heere, Heere, God barmhartig, enz.* Dit stelt het geloof als zekere waarheden vast, en erkent God zo te zijn, en dat geloof doet de mens zich zo gedragen naast zulken God, als het Gode en hem betamelijk is. Ja, geloven zelf is God verheerlijken: [Rom. 4:20](#). *Maar hij (Abraham) is gesterkt geweest in het geloof, gevende God de eer.* Ofschoon een gelovige niet meer had dan het geloof, dat God zulk een God is in Christus, en zo een God voor hem is, en de gevoelige openbaring in zich niet bevond, zo moet hij daarop aangaan, zich verblijden, in liefde en blijdschap Hem als zodanig erkennen, roemen en prijzen. Dit is de misslag van vele begenadigden, dat zij het gezicht van het geloof niet hoog genoeg achten, en zich niet gewennen daardoor God te verheerlijken. Ofschoon de Heere het onmiddellijk aanschouwen voor de hemel bewaart, geeft Hij Zijn kinderen op aarde nog wel iets daarvan, volgens de belofte: [Joh. 14:21](#) *Ik zal Mij zelf aan hem openbaren.* Al worden alle gelovigen met Mozes niet gesteld in de kloof van de steenrots, toen de Heere Zijn Naam uitriep, al worden zij allen niet meegenomen op de berg, waar Jezus verheerlijkt werd, al worden zij allen met Paulus niet opgetrokken in de derde hemel, zo geeft de Heere nu en dan aan Zijn kinderen wel meerder gezicht van Hem, als door het geloof en geeft hun klaarder kennis van Zijn volmaaktheden. Het geloof en het klaarder gezicht van God is de oorsprong van de verheerlijking van God.

Uit het gezicht van God vloeit liefde tot Zijn lof.

VI. Uit het gezicht van God ontstaat liefde tot verheerlijking van Zijn Naam. Die Gods volmaaktheden ziet, wordt terstond ontstoken in liefde, niet alleen om voor zichzelf met die Beminnelijke verenigd te zijn; maar om alle deugden des Heeren te verheffen, te roemen, en die ook aan anderen bekend te maken, opdat de Heere van velen verheerlijkt worde: Psalm 70:5 [[Ps. 70:4](#)] *Laat de liefhebbers uws heils gedurig zeggen: God zij groot gemaakt!*

Uit de kennis en liefde vloeit blijdschap, en vermakende toestemming, dat God zo'n heerlijke en zalige God is: Psalm 69:33 [[Ps. 69:32](#)]. *De zachtmoedigen, dit gezien hebbende, zullen zich verblijden.* [Psalm 97:12](#). *Gij rechtvaardigen, verblijdt u in den Heere, en spreekt lof ter gedachtenis van Zijn heiligheid.*

De mens door de kennis, liefde en blijdschap in staat gebracht zijnde, stelt de verheerlijking van God tot zijn uiterste einde, uit liefde tot dat het einde doet en laat hij alles wat daartoe dienen kan, en hij brengt alles wederom daartoe, en eindigt in dat, uit 't welk hij begon te werken. Vele psalmen beginnen en eindigen met Hallelujah: [Rom. 11:36](#). *Uit Hem, door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid.*

Dit is het bevel: [1 Kor. 10:31](#). *Doet het al ter ere Gods.* [1 Petrus 4:11](#) *Opdat God in*

allen geprezen worde.

Men verheerlijkt God bij zichzelf met het hart.

VII. Dit einde beminne, en dit in alles als zijn doel zich voorstellende, tracht men God te verheerlijken bij zichzelf en bij anderen. Bij zichzelf verheerlijkt men Gode met het hart, met de tong, en met daden.

1. Met het hart.

(dd) Als men tracht God in al zijn werken te zien, en zich bezig te houden in het beschouwen van de volmaakheden Gods, die zich daarin opdoen: [Psalm 107:43](#). *Wie is wijs? Die neme deze dingen waar, en dat zij verstandelijk letten op de goedertierenheden des Heeren.* [Psalm 139:17-18](#). *Hoe kostelijk zijn mij, o God! uw gedachten! hoe machtig vele zijn haar sommen! Zou ik ze tellen? van haar is meer dan des zands. Word ik wakker, zo ben ik nog bij U.* [Psalm 104:34](#). *Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn, ik zal mij in de Heere verblijden.*

(ee) Als men tussen God en zijn ziel zich verwondert en verliest in de heerlijkheden Gods, en met toestemming zegt, [Psalm 145:3](#), *De Heere is groot en zeer te prijzen, en zijn grootheid is ondoorgrondelijk.* [Psalm 139:6](#), *De kennis is mij te wonderbaar, zij is te hoog, ik kan daar niet bij.*

(ff) Als men in heilige beweging in zijn hart de Heere verheft boven alles, en zijn Naam in eenzaamheid prijst: [1 Petrus 3:15](#). *Heiligt God de Heere in uw harten.*

2. Tong.

VIII. Het hart, vervuld met heilige overdenkingen, maakt alles gaande, en zich niet kunnende inhouden, uit het zich in de eenzaamheid door woorden, gelijk David deed: [Psalm 103:1](#). *Loof de Heere, mijn ziel! en al wat binnen in mij is zijn heilige Naam.* Zo ook. [Psalm 71:14-15](#). *Doch ik zal gedurig hopen, en zal al uw lof nog groter maken Mijn mond zal uw gerechtigheid vertellen, de gehele dag uw heil; hoewel ik de getallen niet weet.* De ziel zichzelf vergetende in de beschouwing van de volmaakheden Gods, breekt wel uit in gejuich, en de verheffingen Gods zijn in haar keel, [Psalm 149:6](#). *De overpeinzingen doen de lippen der slapenden spreken,* [Hoogl. 7:9](#). En geven psalmen in de nacht, [Job 35:10](#); [Psalm 42:9](#) [[Ps. 42:8](#)]. *De Heere zal des daags Zijn goedertierenheid gebieden, en 's nachts zal Zijn lied bij mij zijn.* [Kol. 3:16](#) ... *Zingende de Heere met aangenaamheid in uw hart.*

3. Daden.

IX. Als men beogende God eer en heerlijkheid te geven:

- (h) zich als een zondaar en verdoemenswaardige voor de Heere vernedert, en tot Hem om genade loopt, om Hem de eer van zijn barmhartigheid te geven.
- (i) Als men alles, wat men begeert, van de Heere verzoekt, om Hem te erkennen als de oorsprong en gever van alle goed.
- (j) Als men zich eerbiedig voor Hem neerbuigt om Hem te eren in zijn aanbiddelijkheid en hoogheid.

- (k) Als men een opwellende zonde dempt door de vreze Gods, om Hem de eer van heiligheid en ontzaglijkheid te geven.
- (l) Als men zich onder zijn bescherming begeeft, en bij Hem zonder vreze schuilt, om Hem te verheerlijken in zijn almachtigheid en getrouwheid.
- (m) Als men zich God ten dienste stelt, zeggende: och Heere! zeker ik ben uw knecht, ik ben uw knecht, om Hem te eren in zijn souvereine heerschappij en dienstwaardigheid.
- (n) Als men om Hem de eer van wijsheid en ontferming te geven, zich Hem stilzwijgend onderwerpt, in allerlei kruis, en also voort in alle voorvallen en oefeningen, om Hem de eer van die eigenschappen te geven, die daarin te pas komen. Indien men deze en andere dingen doet, zo is wel de verheerlijking Gods daarin opgesloten, al heeft men gevoeligst zijn eigen zaligheid in 'toog; maar men moet naar hoger beogingen trachten, en zich gewennen, uit levendige beogingen van God te verheerlijken, alles te beginnen, en in alles met de ere Gods te eindigen.

Men verheerlijkt God bij anderen met woorden.

X. 1. Met woorden.

- (ddd) Als men met dat oogmerk, om de heerlijkheid Gods aan anderen bekend te maken, opdat ook zij de alle eer waardige God mochten verheerlijken, anderen onderwijst in de weg van de zaligheid, en op allerlei manier hen leidt tot de Heere Jezus, hen opwekt tot geloof en bekering, vermaant en bestraft.
- (eee) Als men van God en zijn daden tot hen spreekt, om ook hun de heerlijkheid Gods in alle zijn werken te tonen: [Psalm 105:1-2](#). *Looft de Heere, roept Zijn Naam aan, maakt Zijn daden bekend onder de volken. Zingt Hem, psalmzingt Hem, spreekt aandachtelijk van al Zijn wonderen.* [Jes. 12:4](#) Vermeldt, dat Zijn Naam verhoogd is.

2. En daden.

Met daden en zijn gehele leven, als men, met oogmerken om God te verheerlijken, zich zo gedraagt in de tegenwoordigheid van mensen, dat het beeld Gods daarin blinke. God is onzienlijk, de natuurlijke mens kent God niet, en ziet Hem niet, noch in de werken van de natuur, noch van de genade; maar als een kind Gods, welke van de goddelijke natuur deelachtig is, het beeld Gods in zijn gedrag vertoont, zo wordt het hart van een onbekeerde menigmaal krachtig overtuigd, dat er een God is, dat God te eren, te vrezen, te lieven en te dienen is, en 't is een middel, waardoor sommigen de weg van de zaligheid beginnen te zoeken, en also bekeerd worden. Een wedergeborene, ziende het beeld Gods in een ander blinken, wordt daardoor verwakkerd in de liefde en de vreze Gods, en sommigen, die in staat van verval zijn, komen daardoor tot inkeer, en worden in hun vorige ijver hersteld; en schoon ons gedrag die uitwerking niet had, zo verheerlijkt men de Heere, zoveel ons aangaat, als de bedoeling daar is, om met ons gedrag te tonen, dat God zo'n God is, en men zal tot beloning een zoete vrede van het geweten naar huis dragen. Dit is het gebod van de Heere Jezus: [Matth. 5:16](#). *Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken.* Ziet ook: [Joh. 15:8](#). *Hierin is Mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt.* De apostel

Petrus wil, dat de vrouwen also haar mannen zullen trachten te winnen: [1 Petrus 3:1](#) *Opdat ook zo enige den Woorde ongehoorzaam zijn zij door de wandel van de vrouwen zonder woord mogen gewonnen worden.*

God wordt niet verheerlijkt van de wereld.

XI. Uit het gezegde blijkt, hoe men God verheerlijkt. Die God liefheeft, en lust heeft aan de eer van God en de verheerlijking van Zijn Naam, zal veel smart vinden, als hij het gedrag van de mensen in dezen dele aanziet.

1. Laat uw ogen eens over de gehele aardbodem gaan: zo aan de ene kant, hoe God Zich niet onbetuigd laat, goed doende van de hemel, regen en vruchtbare tijden gevende, vervullende het hart van de mensen met spijs en vrolijkheid. Hoe God Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid, Zijn heerlijkheid en ontzaglijkheid, Zijn lankmoedigheid en goedertierenheid in Zijn werken openbaar maakt; ziet daarentegen het gedrag van de mensen: van alle mensen harten, enige weinige uitgenomen, zijn van de Heere afgekeerd, stellen Hem in vergetenis, erkennen, danken, noch verheerlijken Hem, even alsof God niet was, alsof Hij niet zo heerlijk en van alle eerwaardig was, even alsof van Hem niet kwam al hetgeen dat zij zijn, en dat zij ontvangen. Zij zijn allen als de zwijnen, die met de aangezichten neerwaarts, de eikels oplezen, maar niet opzien naar de boom, van welke zij afvallen. Zo is ook de mens: men grijpt gretig de goederen aan, maar men ziet niet op naar de Heere, die ze geeft, ja men misbruikt ze tegen Hem. Een liefhebber van Gods eer dit met opmerking beschouwende, vindt stof van droefheid en klagen; zal dan die hoge en verhevene heerlijke God geen eer hebben van de mens voor al Zijn goeddoen! O verbasterd, verdraaid en boosaardig geslacht! En zijn oog op de mens slaande, zal hij smart over Zijn ellende hebben, dat hij tot het einde, waartoe hij geschapen was, niet komt, die gelukzaligheid mist, en daardoor onder de toorn van God raakt en blijft.

En zeer weinig van de kerk in deze dagen.

XII. 2. Gaat eens naar de kerk, liefhebbers van de eer Gods, dat is immers het volk, dat God verheerlijken zou, dat is daartoe geformeerd, dat zou de eer van Christus zijn; maar hoe droevig is het daar in deze dele gesteld! De menigte, de Godzaligen, die door de zonderlinge goedheid Gods daar nog Zijn uitgenomen, is zonder kennis, zonder liefde, zonder vreze Gods, zonder lust om tot God te naderen, zonder gedaante van Godzaligheid, zonder beoging van Gode eer te geven; men is doorgaans werelds, naar Zijn begeerlijkheden levende, het goede en de goeden hatende, sommigen het slimmer makende dan andere sekten, ja Heidenen; om hunnentwille wordt de Naam van God gelasterd. Zit eenzaam, treurt hierover, laat stille tranen uit uw ogen druipen, noemt ze *Ikabod*. Klaagt: *hoe is de getrouwe stad een hoer geworden, hoe is de kroon van haar hoofd gevallen!*

35. Daar zijn er, die openbaar de wereld dienen, die met Godzaligheid en de Godzaligen spotten; dronkaards, dobbelaars, dansers, pronkers, achterklappers, leugenaars, wreveligen, nijdigen, met één woord, allerlei goddelozen. Wat was het nog, indien deze mensen buiten de kerk waren? Maar nu zij binnen zijn, zo benemen zij de kerk haar luister, en zijn tot oneer

van God en Christus, het Hoofd van de kerk.

36. Anderen komen tot de openbare vergadering, zingen mede de lof Gods, staan op, of buigen zich neer onder het aanbidden, schrijven, en zeggen, Gode zij lof, zij dank, spreken van God en Zijn Woord; maar tonen met hun daden, dat het maar bij de sleur, uit gewoonte, en met de mond alleen is zonder hart, zij volgen het huichelachtig Israël, van 't welk [Psalm 78:36-37](#) staat: *Zij vleiden Hem met hun mond en logen Hem met hun tong; want hun hart was niet recht met Hem, en zij waren niet getrouw in Zijn verbond.* Tegen deze spreekt God, [Jes. 29:13-14](#), *Daarom dat dit volk tot Mij nadert met zijn mond, en zij Mij met hun lippen eren, doch hun hart verre van Mij doen; en hun vreze, waarmee zij Mij vrezen, mensengeboden zijn; daarom ziet, Ik zal voorts wonderlijk handelen met dit volk, wonderlijk en wonderbaarlijk.*
37. Anderen menen, dat ze zonderling de eer Gods zien, liefhebben en verheerlijken, als ze zich verwonderen en vermaken over de schepselen, schoon zij in dezelve blijven hangen; als zij zich als weggerukt vinden door het sierlijke gelaat van de hemel, 's avonds, 's nachts of des morgens, als zij zich verblijden over een aangenaam bos of beemd, als zij met opmerking de samenvoeging van beestjes en gewassen beschouwen, en aan anderen tonen. Of men de Schepper daar al bij trekt met de mond, als men er van spreekt, maar Hém in dat werk niet ziet, noch zich verblijdt over Zijn eigenschappen, zich in dat werk vertonende, en Hem met liefde niet prijst, dat is God niet verheerlijken, maar zich over het schepsel verwonderen; dat is, de Schepper daarin aan anderen niet vertonen, maar dikwijls zichzelf, dat men zo wijs is in het naspeuren, en dat men zo veel op heeft met God te verheerlijken. Zich over de heerlijkheid des Heeren te verwonderen, in de werken van de natuur, is geheel wat anders, en is een natuurlijk mens niet te beduiden.
38. Anderen gaan nog verder, en verheerlijken God evenwel niet. Wanneer men het Woord van God tot zijn voorwerp neemt, deszelfs geheimenissen doorzoekt, zich vermaakt in het komen tot kennis van een verborgenheid, zich verwondert over de wijze samenhang, over de vervulling van de profetieën, over de wonderlijke zaken die nog staan te gebeuren, ja zelfs over hemelse zaken, dan menen sommigen, dat zij een heilig werk doen, en God daarin verheerlijken: ja verder, hieruit ontstaat wel, dat de zonde, die de wereld doet, en die zij zelf tevoren ook wel pleegden te doen, nu geen vat op hen hebben, omdat men zo ernstig nu gezet is op de kennis van de bijbelse zaken, zodat die ernst nu alle genegenheden en al de tijd heeft. En omdat men nu vergenoegen vindt in die kennis, zo heeft men het vermaak in andere dingen niet van node; ook heeft de uiterlijke kennis kracht tot uiterlijke reiniging: [2 Petrus 2:20](#). *Want indien zij, nadat zij door de kennis van de Heere en Zaligmaker Jezus Christus, de besmettingen van de wereld ontvloten zijn.* Dit alles is geen verheerlijken van God; maar een blijven hangen aan iets uiterlijks, van 't welk: [1 Kor. 13:2](#), *Al ware het dat ik de gave van de profetie had, en wist al de verborgenheden en al de wetenschap; en al ware het dat ik al het geloof had, zodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zo ware ik niets.* Hiertoe kunnen de tijdgelovigen wel komen, die het Woord met vreugde ontvangen, [Lukas 8:13](#). Van zulken zegt Paulus, [Hebr.](#)

[6:4-5](#), *Die eens verlicht zijn geweest en de hemelse gaven gesmaakt hebben, en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, en gesmaakt hebben het goede Woord van God, en de krachten der toekomende eeuw. Dus spreekt Bileam van zichzelf: [Num. 24:15-16](#). Die man, wie de ogen geopend zijn, spreekt. De hoorder van de redenen Gods spreekt, en die de wetenschap des Allerhoogsten weet; die het gezicht des Almachtigen ziet, die verrukt wordt, en wie de ogen ontdekt worden.* Niemand vergenoegde zich dan met deze dingen, menende, dat hij God verheerlijkt, opdat hij ten laatste niet bedrogen uitkome; maar trachtte God als zijn God in Christus in alles te zien, in liefde tot Hem ontstoken te worden, en uit die gestalte God te prijzen, dat is God verheerlijken.

Bestrafing van de ontheiligers van Gods Naam.

XIII. Daarom hoort gij ontheiligers van des Heeren Naam. Gij, die de Heere niet verheerlijkt, waartoe gij geschapen zijt, en waartoe de Heere u zo vele lichamelijke en geestelijke weldaden bewezen heeft; al komt u dit niet als zulke zonde voor, al stapt gij daar licht overheen, 't is nochtans een schrikkelijk kwaad, en het brengt u onder de schrikkelijke wraak Gods; merkt toch met aandacht op hetgeen ik u met korte woorden zeggen zal, of het u tot inkeer bracht.

1. Het is een bij allen bekende waarheid, dat tot zijn einde niet deugt, dat deugt nergens toe. U bent geschapen om uw Maker te verheerlijken, daartoe verplichten alle goedheden. Gods, die Hij u bewezen heeft. Maar u kent dat einde niet, hebt het niet lief, tracht daar niet naar, doet het niet; maar u onteert Hem, en smaadt Hem in alles wat u doet; en dat meer is, gij verstout u daarenboven om u onder Zijn volk te mengen, met hen aan des Heeren tafel te gaan zitten, en geeft u uit, een van de kinderen van God te zijn en onder die Naam leeft u godloos en werelds, en zo doet gij de Naam des Heeren lasteren, [Rom. 2:24](#). Zo ziet u dan, dat gij tot uw einde niet deugt, maar om onwaardig weggeworpen te worden. Merkt dan, dat tot u gezegd wordt, [Joh. 15:6](#), *Zo iemand in Mij niet blijft, die is buiten geworpen, gelijkerwijs de rank, en is verdord; en men vergadert dezelve, en men werpt ze in het vuur, en zij worden verbrand.* In Christus te blijven is door het geloof verenigd te blijven met Hem, en uit die vereniging heilige vruchten voort te brengen, waardoor de Vader verheerlijkt wordt, vers 8. Dit nu doet gij niet; daarom zult gij met versmading buiten geworpen en verbrand worden.

2. U hebt u in staat gebracht van niet te mogen doen, zo lang u zo blijft, waardoor God van de Zijnen verheerlijkt wordt. U hebt het niet willen doen, nu zult u het ook niet doen; God wil 't van u niet gedaan hebben. Ziet het [Psalm 50:15-16](#), *Roept Mij aan in de dag van de benauwdheid, zegt de Heere tot Zijn volk, Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eren. Maar tot de goddeloze zegt God: wat hebt gij mijn inzettingen te vertellen, en neemt mijn verbond in uw mond? Omdat u God niet eert, maar versmaadt, zal God ook u versmaden, en verachtelijk maken. U beoogt glorie en eer, maar God zal u met schande bedekken: [1 Sam. 2:30](#), *Die Mij eren; zal Ik eren, maar die Mij versmaden, zullen licht geacht worden.**

3. Dit zal u overkomen, de Heere zegt het, de Heere zal het ook doen. Past het u

toe, 't geen staat: [Mal 2:9](#), *Daarom heb Ik ook u verachtelijk en onwaard gemaakt voor het gehele volk, omdat gij mijn wegen niet houdt.* Als gij sterft, gij zult een stank nalaten, en gij zult eens ezels begrafenis hebben, en gij zult alle vlees een afgrijzing zijn, [Jes. 66:24](#). En als u in de opstanding verrijzen zult, zo zult u zijn tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing, [Dan. 12:2](#). Dan zal het einde zijn van allen, die God in dit leven niet verheerlijken.

4. Omdat gij God niet verheerlijkt, zal God u overgeven tot allerlei zonden, en bijzonder om door vuile lusten uw eigen lichaam te onteren: [Rom. 1:21, 24](#). *Omdat zij God kennende, Hem als God niet hebben verheerlijkt of gedankt. Daarom heeft hen God ook overgegeven, in de begeerlijkheden van hun harten tot onreinheid, om hun lichamen onder elkaar te onteren.*

5. En opdat wij het alles in één besluiten, God zal Zich aan u verheerlijken, met zijn rechtvaardigheid te openbaren, in u op een buitengewone wijze te straffen. Dit is een schrikkelijke staat, een voorwerp te zijn van Gods rechtvaardige wraak, zodat engelen en mensen het zien zullen, en met genoeg toestemmen, zeggende: *Ja Heere, Gij almachtige God! Uw oordelen zijn waarachtig en rechtvaardig*, [Openb. 16:7](#). Als Nadab en Abihu God niet verheerlijkten, verbrandde God hen met vuur uit de hemel, en daar wordt bijgevoegd, [Lev. 10:3](#), *In degenen, die tot Mij naderen, zal Ik geheiligd worden, en voor het aangezicht van al het volk zal Ik verheerlijkt worden.* Van Farao staat er, [Rom. 9:17](#), *Want de Schrift zegt tot Farao: Tot ditzelve heb Ik u verwekt, opdat Ik in u mijn kracht bewijzen zou, en opdat Mijn Naam verkondigd worde op de gehele aarde.* Als God zich in het straffen van degenen, die Hem niet verheerlijken, verheerlijkt, dan wil God dat men hen niet beklage; maar zegt, [Amos 6:10](#), *Zwijg! want zij waren niet om des Heeren Naam te vermelden.* En integendeel, God wil dat men zich verblijde, en de Heere verheerlijke, als Hij rechtvaardige wraak oefent: Psalm 58:10, 11 [[Ps. 58:9-10](#)] *De rechtvaardige zal zich verblijden, als hij de wraak aanschouwt ... En de mens zal zeggen: Immers is er vrucht voor de rechtvaardige; immers is er een God, die op de aarde richt.* Hoort dit, verachters van God, en beeft; want uw oordelen naderen, en bekeert u, en ontvliedt alzo de toekomende toorn.

De gelovigen zijn hierin zeer gebrekkig.

XIV. Liefhebbers van de ere Gods, beschouwt ook eens de kostelijke dochters Sions, verblijdt u wel, als gij in haar merkt dat verborgen uitzien, schreien, wachten, bidden, dat verblijden over troostrijke ontmoetingen, en dat danken over de ontvangen goedheden, die gewilligheid om Gode welbehaaglijk te leven, en zich geheel de Heere ten dienste over te geven; maar wat zijn ze nog doorgaans zwakke en kleine kinderen! Wat is er weinig gezicht van God! Hoe weinig is men gezet om God bij zichzelf en bij anderen te verheerlijken! Hoe ras gaat dat oogmerk uit de gedachten! Hoe weinig ijver, ernst, doorbreken en vertoning is er in deze! Hoe dikwijls vallen ze in bezwijming! Hoe vele zwakheden en zondigheden openbaren zich in hun wandel! Och, dat de Godzaligen nog maar wandelden als lichten in het midden van een krom en verdraaid geslacht! Dat men zien kon, dat de liefde Gods hun harten bezat, dat de vreze Gods voor hun

ogen was, dat zij met het beeld van Christus versierd waren! Dat men zien kon, dat ze aan zichzelf, aan eer, liefde, voordeel, gemak, mensenvrees gestorven waren; dat zij zelf niet alleen ter ere van God waren; maar de ere Gods in alles beoogden, en dat stelden tot hun einde in al hun daden! *Maar hoe is het goud zo verdonkerd, het fijne goud zo veranderd!* [Klaagl. 4:1](#). Daarom treurt, en zijt bedroefd, dat God, zelfs van zijn kinderen, zo weinig verheerlijkt wordt, en laat het u aan uw hart smarten.

Opwekking om God te verheerlijken.

XV. Maar gij zelf, legt er u toch voortaan op toe, om God te verheerlijken, terwijl u nog hier bent. Het zij u niet genoeg de zonde te haten en te vluchten, Godzalig te leven, en daden te doen, waarin de verheerlijking van God opgesloten ligt; maar verheft uw hart tot een hoge trap van Godzaligheid, 't welk is, beogen God te verheerlijken in al uw doen en laten. Stelt u dit einde gedurig voor, opdat gij door een gedurige werkzaamheid daarvan een hebbelijkheid moogt verkrijgen. Ik zet er mij toe om u daartoe op te wekken, en u, zet er u ook toe, om hiertoe opgewekt te worden.

God eist het.

1. Laat in uw hart ingaan de eis van God, en de gedurige opwekkingen; overweegt met aandacht deze weinige plaatsen uit de grote menigte: [1 Kor. 6:20](#), *Verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.* [1 Kor. 10:31](#), *Doet het al ter ere Gods.* Ik stel u deze plaatsen voor, niet om u een onbekende waarheid te leren en te bevestigen, maar om de zaak u door mijn pen diep in te drukken, en u met een gehoorzaam hart daartoe over te brengen, wetende, dat het geen bijwerk is, maar dat gij niet anders te doen hebt dan dat. U hebt immers u gesteld om de Heere te gehoorzamen u hebt Hem menigmaal gevraagd: *Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal?* Hij nu antwoordt u: *verheerlijkt Mij, beoogt dat in alles; laat dat het begin zijn, waaruit gij tot het werk aangezet wordt, laat dat het einde zijn, waarin gij ophoudt en rust.* Welaan dan, doet het dan ook nu, en begint het van stonde aan, opdat u niet een spottende vrager bevonden wordt.

De Heere Jezus en de heiligen zijn hierin ons voorgegaan.

XVI. 2. Ik stel u hierbij voor de voorbeelden van de Heere Jezus en zijn heiligen. Voorbeelden hebben grote kracht om te bewegen; verstijft dan uw hart niet, maar wordt buigzaam en gewillig om ze na te volgen. U hebt immers de Heere Jezus lief; liefde nu doet naar gelijkvormigheid trachten. Uw Jezus heeft u daartoe een voorbeeld nagelaten, opdat u Zijn voetstappen zou navolgen. En uzelf bidt: *trek mij en ik zal U nalopen.* Jezus nu beoogde in alles wat Hij deed Zijn Vader te verheerlijken: [Joh. 17:1](#), [4](#) ... *opdat ook uw Zoon U verheerlijke.* *Ik heb U verheerlijkt op de aarde.* Voegt u zo bij Jezus, leert dit van Hem, en volgt Hem al doende na. Wiens hart zal geen lust krijgen aan de verheerlijking van God, als hij bemerkt met hoedanige liefde en brandende ijver de heiligen in dit werk bezig zijn, en een ieder daartoe opwekken? Stelt u maar het voorbeeld van David voor, en hoort hem aldus spreken: [Psalm 103:1](#), *Loof de Heere, mijn ziel!* en al wat binnen in mij is, *Zijn heilige Naam.* [Psalm 104:33-34](#). *Ik zal den Heere zingen in*

*mijn leven; ik zal mijn God psalmzingen, terwijl ik nog ben. Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn; ik zal mij in den Heere verblijden. [Psalm 71:14-16](#), Doch ik zal gedurig hopen, en zal al uw lof nog groter maken. Mijn mond zal Uw gerechtigheid vertellen, de gehele dag uw heil; hoewel ik de getallen niet weet. Ik zal heen gaan in de mogendheden des Heeren, Heeren; ik zal Uw gerechtigheid vermelden, de Uwe alleen. Hij wist wel, dat hij uit zichzelf tot zo'n hoog en heerlijk werk niet kon opklimmen: daarom bad hij, om dat te mogen en te kunnen doen vers 8, *Laat mijn mond vervuld worden met Uw lof, den gansen dag met Uw heerlijkheid*. Hij kan zich niet verzadigen met de Heere te loven, hij is niet tevreden met een- of tweemaal te zeggen: *Loof den Heere*, maar [Psalm 136](#) roept hij wel zes en twintigmaal uit: *Want Zijn goedertierenheid is in der eeuwigheid*. En in verscheiden psalmen begint en eindigt hij met: *Halleluja, looft den Heere*. Ja, ziende de oneindigheid, van des Heeren heerlijkheid, en dat hij te klein was, om naar zijn genegenheid die te roemen, zo roept hij engelen, mensen, en alles te hulp, en eindigt: *Alles wat adem heeft, love den Heere, Hallelujah!* [Psalm 150:6](#). Gij dan, voegt u hier bij hem, en roept mede: *Hem, die op de troon zit, en het Lam, zij dankzegging, en eer, en heerlijkheid, en kracht in alle eeuwigheid*.*

De weldaden verbinden daartoe.

XVII. 3. Bedenkt eens, van wie hebt u het leven, de adem, en alles wat u hebt? De lucht, die u inademt; de zon, maan en sterren, die u bestralen en verlustigen; de hemel die u overdekt; de aarde, die u betreedt; de spijs en drank, die u nuttigt; de beesten, die u gebruikt, zijn ze uit u? Komen ze u toe? Is 't niet alles des Heeren? Is Hij het niet, die 't u dag bij dag telkens in Zijn goedheid geeft, en dat niettegenstaande uw onwaardigheid en zondigheid? Ja, kinderen van God! Is 't de Heere niet, die u de dierbare Zaligmaker heeft geschonken, die u de Heilige Geest geeft, en u begenadigt met geestelijk licht en leven, en de eeuwige heerlijkheid voor u heeft bereid? Alles keert van waar het kwam. Laat dan uw hart, aandachtig uw nietigheid, de onwaardeerbaarheid van de goederen, en de goedheid des Heeren beschouwende, ook dat alles brengen tot de Heere, en met een hart vol van liefde en verwondering uitroepen: *Uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid, amen.* [Rom. 11:36](#).

Daartoe is men gesteld op de aarde en in de kerk.

XVIII. 4. Merkt aan het einde, waartoe God u op de aardbodem heeft gesteld. Is 't maar om te arbeiden en te rusten, om te eten en te drinken, om na vele bekommelingen en bezigheden wederom te keren tot uw niet? *Dic, cur hic?* Zeg waartoe zijt gij hier? Is het niet om uw Maker te kennen, te erkennen en te verheerlijken? En kinderen van God, waartoe heeft Hij u wedergeboren, en in Zijn kerk gesteld? Is 't zonder oogmerk? Is 't alleen om u door die weg ten hemel te leiden? Neen, maar 't is om Hem op de aarde te verheerlijken. Zie dit: [Jes. 43:21](#). *Dit volk heb Ik Mij geformeerd, zij zullen Mijn lof vertellen.* [Jes. 61:3](#) ... *opdat zij genoemd worden eikenbomen der gerechtigheid, een planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde.* [1 Petrus 2:9](#). Maar gij zijt een uitverkoren

geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk; opdat gij zou verkondigen de deugden Desgenen, die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht.

U was niet geboren, u leefde niet, u ontving, u had niets dat u geniet, indien dit het einde niet was. Is dit dan het einde wat hebt u dan anders te doen dan dit? God heeft enigszins, om zo te spreken, Zijn interest, Zijn eer in uw hand willen stellen, en u tot uitroepers van Zijn Naam gemaakt. Hebt u dan niet wel toe te zien, hoe u dit kostelijk pand bewaart, en hoe gij Gode Zijn einde toebrengt, en dat onwaardeerbare werk uitvoert? Wel op dan, doet het met lust!

God is het waardig.

XIX. 5. God is het waardig, 't komt Hem toe, dat én gij, én alles wat er is, Hem verheerlijke. Al was er noch zaligheid, noch zoetheid, noch voordeel in; al waren wij niet gesteld tot dat einde, al stond het in onze keus dat te doen, of zonder zonde na te laten; al waren we door zovele weldaden niet verbonden, indien maar een klein straaltje van des Heeren heerlijkheid de ziel bescheen, men zou zeggen: 't is mij genoeg dat God Gód is, dat Hij alleen alles waardig is, ik kies Hem te verheerlijken, en dat dit mijn enig werk zij, én in dit leven, én tot in alle eeuwigheid. God is waardig eeuwig verheerlijkt te worden, al was er geen schepsel in hemel of op aarde, en zodra er een schepsel is, verplicht de Heere dat schepsel tot verheerlijking van Hem, alleen omdat Hij God is. Deze reden kan geen mens bewegen, tenzij God Zich aan hem openbare, en hem de kracht en heerlijkheid van de Godheid doe zien en gevoelen.

Het schemerlicht van de natuur, de klaarheid van de Schrift moge een onbekeerde overtuigen van zijn plicht, hij moge op een natuurlijke wijze iets beginnen; maar als het licht van de genade, tonende de heerlijkheid des Heeren in het aangezicht van Jezus Christus, de gelovige ziel beschijnt, dan wordt zij eerst recht gaande, om God de eer en heerlijkheid te geven. 't Zij met beschaamdheid voor Zijn heiligheid, 't zij met verdwijning voor Zijn majesteit, 't zij met ontzag en beving voor Zijn hoogheid, 't zij met verwondering over Zijn onbegrijpelijke oneindigheid, 't zij met liefde wegens Zijn beminnelijkheid, 't zij met blijdschap over Zijn goedheid, en zo voort in andere opzichten, naardat de Heere Zich aan de ziel openbaart. Dan, ja al had de mens duizend lichamen en duizend zielen, zou hij ze willig overgeven om ze te verslijten in de verheerlijking van God, en hij zou ze allen te klein achten om des Heeren lof te mogen of te kunnen uitspreken, en hij zou het loon genoeg achten zich daarin te vernietigen. Dan, ja dan verblijdt men zich dat alles de Heere onderworpen is, dat alles gereed staat, als Hij maar spreekt. 't Is zijn vermaak te denken, dat alle engelen en zielen van de volmaakt rechtvaardigen in de hemel, en alle kinderen van God op aarde 't oog op Hem hebben, alle zaligheid van Hem verwachten. Hem liefhebben, zich in Hem verblijden, zich eerbiedig voor Hem neerbuigen, en vrolijk uitgalmen de eer van de heerlijkheid van Zijn Majesteit, en Hem oneindig verheffen boven allen lof, en zichzelf niet waardig achten iets van de Heere te zien, te denken, of uit te spreken; maar dat het ene onuitsprekelijke genade is dat dit aan een schepsel wordt toegelaten. Kan dit nu uw hart niet verheffen om met hen te roepen: *Heere! Gij zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, en de kracht?* Wel op, vlugge ziel, geef de Heere eer, omdat Hij het waardig is.

't Is uitnemend voordelig.

XX. 6. Omdat God ons door het voordelige wil opwekken, zo moeten wij ons daardoor laten opwekken; daarom bedenkt het voordeel dat een God verheerlijkende ziel ontvangt.

- (a) 't Is een grote eer, een middel te zijn dat God verheerlijkt wordt; want 't is het allergrootste, het allerheiligste, het allerhoogste werk. Van Mozes Aäron en Samuël wordt tot hun eer gezegd, [Psalm 99:6](#), *Mozes, en Aäron waren onder zijn priesters, en Samuël onder de aanroepers Zijns Naams*. 't Is engelen werk, die roepen: *heilig! heilig! heilig is de Heere der heirscharen!* De gehele aarde is van Zijn heerlijkheid vol. Zij juichten toen God de aarde formeerde, [Job 38:7](#). Zij zongen op de geboortedag van Christus: *Ere zij God in de hoogste hemelen!* [Lukas 2:14](#). Dit doen de heiligen in de hemel, en dit zal eeuwig het werk zijn van de uitverkorenen, [Openb. 4:11](#).
- (b) Dit brengt de ziel grote blijdschap aan. 't Verheerlijken van God is niet zo'n zwaar, droevig, verdrietig en onvoordelig werk, dat men vele beweegredenen gebruiken moest om iemand daartoe als te persen; want 't is des mensen zaligheid. Zaligheid is vermaak en blijdschap in des Heeren volmaaktheden te zien, die te lieven, en Hem daarin te roemen. Die dit nog niet kennen, die kennen hun hoogste gelukzaligheid niet. Hoe vermaakte David zich daarin, en hoe gemakkelijk stelde hij dat voor! Psalm 92:2, 3, 5, 6 [[Ps. 92:1](#), [2](#), [4](#), [5](#)]. *Het is goed dat men de Heere love, en Uw Naam psalmzing, o Allerhoogste! Dat men in de morgenstond Uw goedertierenheid verkondige, en Uw getrouwheid in de nachten. Want gij hebt mij verblijd, Heere! met Uw daden; ik zal juichen over de werken Uwer handen. O Heere, hoe groot zijn Uw werken! zeer diep zijn Uw gedachten. Psalm 147:1. Looft den Heere; want onze God te psalmzingen is goed, omdat Hij liefelijk is; de lof is betamelijk.*
- (c) 't Is God aangenaam. Hij heeft er vermaak in, dat zijn kinderen Hem verheerlijken, dat tot hun vermaak, blijdschap en zaligheid stellen, en dat zij naar hun bekwaamheid het doen. Ziet dit: Psalm 22:4 [[Ps. 22:3](#)]. *Doch Gij zijt heilig, wonende onder de lofzangen Israëls*. Psalm 69:31-32 [[Ps. 69:30-31](#)]. *Ik zal Gods Naam prijzen met gezang, en Hem met dankzegging grootmaken. En het zal de Heere aangenamer zijn dan een os, of een gehoornde var, die de klauwen verdeelt*. Dat is als een slachtoffer. vers 33 [[Ps. 69:32](#)], *De zachtmoedigen, dit gezien hebbende, zullen zich verblijden*.
- (d) De Heere beloont dat overvloedig, [1 Sam. 2:30](#), *Die Mij eren zal Ik eren*. Terwijl Paulus en Silas Gode lofzangen zongen, werden de deuren van de gevangenis geopend, en de banden van alle gevangenen werden los, [Hand. 16:25-26](#). *Zorgt iemand voor de eer Gods, God zal ook voor zijn eer zorgen; verbreidt iemand Gods heerlijkheid bij de mensen, God zal Hem ook eer, liefde en gunst bij de mensen doen vinden; is iemand voor God, God zal ook voor hem zijn: Psalm 91:14-16. Omdat hij Mij zeer bemint, spreekt God, zo zal Ik hem uithelpen; Ik zal hem op een hoogte stellen, want hij kent Mijn Naam. Hij zal Mij aanroepen, en Ik zal hem verhoren; in de benauwdheid zal Ik bij hem zijn; Ik zal er hem uittrekken en zal hem verheerlijken. Ik zal hem met langheid der dagen verzadigen, en Ik zal hem Mijn heil doen zien*. Als men in

alles de ere Gods beoogt, dan zal al ons werk zuiverder en heiliger gedaan worden. Het einde maakt de werker gaande, stelt hem middelen ter hand, en maakt zelfs zware middelen licht. Heeft men Gods eer lief, men verloochent zijn eigen, men houdt zich op de rechte streek tot dat einde, en ziet niet om naar 't geen ons zelf voor of tegen is; men dringt door de tegenstanden heen, en stapt alle moeilijkheden over, men heeft na het gedane werk rust, 't hebbe ook zulken uitslag als het wil, want het oogmerk was zuiver, en de middelen waren naar Gods voorschrift, men schroomt het licht niet; maar men wil wel gezien en beproefd zijn, opdat zijn werken openbaar worden, dat zij in Gode gedaan zijn, [Joh. 3:21](#).

- (e) Het is een middel tot bekering van onbekeerden, en het verwakkert de Godzaligen om God te verheerlijken. Ziet daar alle de nuttigheden, die in dat heilig en heerlijk werk opgesloten zijn. Daarom zet er u naar, wiens ziel toch lust heeft om het te doen, en die gij zalig acht, die het betrachten, zeggende: *Welgelukzalig zijn ze, die in uw huis wonen; zij prijzen U gestadig*, Psalm 84:5 [[Ps. 84:4](#)].

Tegenwerping van de Godzaligen.

XXI. Sommige Godzaligen, dit lezende of horende lezen, zullen hierbij opzien als een zaak hun te hoog; anderen zullen bedroefd worden, ziende aan de ene kant de heerlijkheid en beminlijkheid van de zaak, en aan de andere zijde hoe verre zij daarvan af zijn, en hoe onmogelijk het hun is om tot zo'n staat te komen; anderen zullen uitvluchten maken of om hun ellende te verzwaren, of om zich stilletjes te verontschuldigen en hun geweten enigszins gerust te stellen en daarnaar niet te trachten.

Namelijk: ik zie de heerlijkheid van God niet; ik vind daar noch zoetheid, noch kracht in; als ik het begin, zo is het maar hersenwerk, en ik doe het meer door de rede dan met een liefhebbend hart; ik ben te zondig, de zonden overweldigen mij en houden mij onder, zodat ik al blij ben als ik maar telkens tot Jezus kan lopen, om Hem te gebruiken tot rechtvaardigmaking, en telkens nieuwe opzetten kan nemen, om mij voor de zonde te wachten; ik kan mijn staat niet vaststellen, en weet niet of ik wel wedergeboren en een kind Gods ben; ik ben zo verward in de slommer van de aardse dingen, dat ik doorgaans mijn hart niet vind; ik ben zeer overstelpt met kruis, de ene tegenspoed komt op de andere, zodat ik er onder liggen blijf, en zelfs de tijd van de oefening kwalijk kan waarnemen, en als ik ze al doe, zo vind ik mij verward, lusteloos en moedeloos.

Hoe zou ik dan tot zo'n hoog werk bekwaam zijn, om uit gezicht van, en liefde tot de verheerlijking Gods alles te beginnen en daarin te eindigen?

Beantwoord.

XXII. Antwoord

(cccc) Uw staat is te gelijk beklagelijk en bestraffelijk, ziet toe dat gij uzelf daarin niet vleit; want het zal u niet verontschuldigen dit grote werk nagelaten te hebben. Gij zijt daartoe geschapen, daartoe geeft de Heere u zegeningen, daartoe heeft Hij het genadewerk in u begonnen.

(dddd) De Heere heeft kinderen van allerlei ouderdom en grootte, nochtans hebben ze allen dezelfde Geest, en hetzelfde geestelijk leven; dat

leven heeft ook in allen dezelfde werking, hoewel ongelijk in trap. De minste van allen kent de Heere enigszins, weet niet alleen dat de Heere te verheerlijken zijn plicht is, maar hij heeft er ook lust en genegenheid toe. Hij is ook alreeds tot verheerlijking Gods, omdat hij van de wereld gekend wordt niet van de haren te zijn, maar gelijk zij het tot hun eigen veroordeling noemen, fijn geworden te zijn, en zij vertonen ook enigszins dat de Geest van Christus in hen is, en hun goede werken beginnen openbaar te worden, al zijn ze nog zeer klein. En ofschoon de kleinen nog niet bekwaam zijn uit liefde tot dat einde eerst bewogen te worden om dit of dat te doen, zo eindigen zij nochtans in de verheerlijking van God, Hem dankende als zij iets van de Heere ontvangen hebben, en het smart hun als zij iets gedaan hebben waardoor de Godzaligheid, de Godzalige, en alzo God onteerd wordt.

(eeee) Daarom volgt op, die genegenheid om God te verheerlijken, die toch in de grond van het hart ligt, en begint meer en meer dat te beogen, blijvende in de omkring van uw geestelijke sterkte, een kind als een kind, een jongeling als een jongeling, en een vader als een vader, zich tevreden houdende met de mate van de genade die men tegenwoordig heeft, en sterk begerende en trachtende in het toekomende een hoger trap van genade in deze te bekomen. Die genoemde hinderpalen spruiten veel uit nalatigheid van God te verheerlijken, en worden door werkzame betrachting weggenomen; daarom wacht niet totdat die moeilijkheden weggenomen zijn, want dan zult u er nooit aan beginnen, maar doe het werk met de gebreken, die daar tegen uw dank bij komen, zo goed u kunt. Blijft bij vallen niet staan, maar staat wederom op, en tracht meer en meer door te breken, en de Heere zal helpen en den moeden kracht geven, en de sterkte desgenen, die geen heeft, vermenigvuldigen.

(ffff) Houdt niet op van bidden, dat gij dit voorrecht ook moogt hebben om dat te mogen doen, en om bekwaamheid te ontvangen dat u het kunt doen. Zie op anderen, die verder zijn dan gij, gaat met hen om, en leert het van hen. Gewent u om telkens dat te beogen, hoe ver u van uw beoging afdwaalt, en u zult bevinden dat u hierin toenemen zult, en in dit toenemende, zo zult u in allen toenemen. *De Heere zende u Zijn licht en waarheid, dat die u geleiden. Amen.*

Hoofdstuk 14: Van de Liefde tot God

Hoofdstuk 14

Van de Liefde tot God.

De inhoud van de wet is *Liefde*, daarom wordt ze in één woord uitgedrukt: [Rom. 13:9-10](#). En zo er enig ander gebod is, wordt in dit woord als in een hoofdsom begrepen, namelijk in dit: *Gij zult uw naaste liefhebben gelijk u zelven. Zo is dan de liefde de vervulling van de wet.* De liefde heeft eigenlijk geen voorwerp, dan

het hoogste, het beminnelijkste, het alleen vergenoegende, het onveranderlijke, welke is God; uit die liefde vloeit de liefde tot al hetgeen God wil dat men liefhebben zal, en zo tot onze naaste. Adam voor de val God onmiddellijk kennende en met Hem verenigd zijnde, beminde God ook onmiddellijk.

Maar na de val is de mens in vijandschap met God, en heeft Hem niet lief; als God zijn kinderen wederom het voorrecht geeft, dat ze Hem mogen en kunnen liefhebben, zo geschiedt dit door tussenkomen van de Middelaar die de vijandschap heeft weggenomen, en die de uitverkorenen wederom tot God brengt in vriendschap; deze vriendschap wordt geoefend door het geloof, waardoor de wedergeborene, de verdiensten van Christus als het rantsoen aannemende, vrede vindt bij God, de liefde van God tot Hem geniet, en in de omgang met God Hem lief krijgt, zodat het geloof de liefde opwekt en gaande maakt; in deze opzichte is het geloof door de liefde werkende, [Gal. 5:6](#). Hierin is de liefde van de gelovigen onderscheiden van de liefde die Adam had. Alle liefde, die afgescheiden is van het geloof, zo werkende als gezegd is geen ware liefde; de natuurlijke mensen mogen schrijven en praten van de liefde, maar 't is blindemanswerk; zij mogen God noemen: *lieve Heere*, en zich inbeelden dat ze God liefhebben, maar ze bedriegen zich, zij hebben God niet lief. Zij mogen oordelen dat God beminnelijk is, en door de rede iets doen dat daarnaar zweemt, maar hun hart is koud en van de liefde ontbloot.

Beschrijving.

II. Liefde is een zoete beweging des gemoeds naast God, door de Heilige Geest in de harten van de gelovigen uitgestort, waardoor zij uit vereniging met Hem, en gezicht van Zijn volmaakheden zich in God vermaken, en in blijde omhelzing van Zijn wil zich volwaardig tot Zijn dienst stellen.

Is een zoete beweging.

(a) De liefde is een beweging. Men vergelijkt de liefde bij vuur; vuur is snel in beweging, zo is ook de liefde heftig in beweging: [Hoogl. 8:6](#) ... *want de liefde is sterk, als de dood; de ijver is hard als het graf; haar kolen zijn vurige kolen, vlammen des Heeren*. De liefde is een zoete beweging. 't Gemoed is velen en verscheiden bewegingen onderworpen, sommige zijn bedroevende, sommige verblijdende; de liefde verkwikt het hart, is een zoete beweging; onder de mensen is het zoeter te beminnen, dan bemind te worden: [Hoogl. 7:6](#) ... *o liefde, in wellusten!*

Nevens God.

(b) De Liefde heeft God tot een Voorwerp. Dat is een bekwaamheid des mensen dat hij liefhebben kan, en geneigd is, om lief te hebben; maar de mens de waardigheid en beminnelijkheid van God niet kennende, kiest iets lichamelijks om te beminnen, hij kleeft daar wonderlijk vast aan, en dat op een onordelijke wijze, zodat hij zichzelf bederft en het heerlijke dat in hem is misbruikt. Maar de gelovige God in 't oog krijgende, zo verliest al het schone en heerlijke zijn luister, hij trekt zijn liefde daarvan af, ja kan het niet liefhebben, hij haat het omdat het tegen de liefde Gods is; maar God wordt en blijft het Voorwerp van zijn liefde. Hij is blij dat hij God mag liefhebben, hij kan zich in deze liefde niet verzadigen, en

heeft veel smart dat hij God niet meer liefheeft, God is en blijft het hoogste van al dat hij beminnen kan; ja het alléén en hij wil niets beminnen, dan om Gods wil. Psalm 31:24 [[Ps. 31:23](#)]. *Hebt den Heere lief, gij al Zijn gunstgenoten!* Psalm 18:2 [[Ps. 18:1](#)] ... *Ik zal U hartelijk liefhebben, Heere, mijn sterkte!* God is het Voorwerp van de liefde, omdat Hij God is, om Zijn Zelfs wil, omdat Hij het waardig is, al wat liefde verwekken kan is in God. *God is liefde, [Joh. 4:8](#)*. Onze liefde wordt gaande door zijn liefde tot ons: [1 Joh. 4:19](#). *Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft.*

Onze liefde wordt ook wel ontstoken door de weldaden Gods: [Psalm 116:1](#). *Ik heb lief; want de Heere hoort mijn stem*, enz. Psalm 31:24 [[Ps. 31:23](#)]. *Hebt den Heere lief... want de Heere behoedt de gelovigen*, enz. Dat zijn wel opwekkingen, maar de grond, de eigenlijke reden van liefde is God Zelf, omdat Hij God, omdat Hij de liefde, omdat Hij beminnelijk, omdat Hij waardig is, niet om iets anders daardoor te bekomen; want dan was er iets boven God, dat men meer beminde.

De Heilige Geest werkt ze.

(c) De liefde komt niet door eigen werkzaamheid of bekwaamheid; een schepsel kan ze ons ook niet geven; een hemels leraar mag met een hart vol van liefde van de liefde prediken, maar hij zal geen liefde in iemands hart verwekken, de liefde is niet te koop voor al het goed van zijn huis, maar 't is alleen een vrijwillig geschenk van God; deze Goddelijke vonk wordt door de Heilige Geest in het hart des mensen ontstoken. [Rom. 5:5](#). *Omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door de Heiligen Geest, die ons is gegeven. [2 Thess. 3:5](#). De Heere richt uw harten tot de liefde Gods. [Deut. 30:6](#). De Heere, uw God, zal uw hart besnijden ... om de Heere, uw God, lief te hebben.*

In de kinderen Gods.

(d) De Heilige Geest, verwekkende liefde in de harten van de kinderen van God, werkt overeenkomstig der mensen natuur; de mens kan niet liefhebben wat hij niet kent, en heeft ook niet verder lief dan hij kent; zo werkt ook de Heilige Geest deze liefde, door middel van kennis. God geeft de zijnen verlichte ogen des verstands. Hij openbaart Zichzelf aan hen, zij kennen Zijn volmaaktheden, en zo wordt de liefde Gods in hen ontstoken: [1 Joh. 4:7-8](#) ... *een ieder die lief heeft, is uit God geboren, en kent God. Die niet liefheeft, die heeft God niet gekend; want God is Liefde. [Matth. 22:37](#). Gij zult liefhebben den Heere, uw God, met geheel uw hart, en met geheel uw ziel, en met geheel uw verstand.*

Door vereniging met God.

(e) De mens gezondigd hebbende, zo is God hem een verterend vuur, hij kan tot God niet naderen, en schoon God de allerbeminlijkste is, zo kan hij God niet liefhebben; want de liefde tracht naar vereniging, en de bevassing van dat een beminnelijke, die macht over ons heeft, ons haat en zich wil wreken, doet vluchten; daarom moet er eerst vereniging komen. De vereniging tussen God en de zondaar geschiedt door de Middelaar, de Heere Jezus Christus; deze brengt hen tot God, [1 Petrus 3:18](#). In Hem worden ze één met God: [Joh. 17:21, 23](#) ... *dat ook zij in ons één zijn. Ik in hen, en Gij in Mij, opdat zij volmaakt zijn in Eén.* Dan eerst kan de mens God liefhebben, als hij God kan aanmerken als zijn God,

anders doet de tegenwoordigheid Gods hem vrezen en van God vluchten. Ontzag en liefde gaan te samen, maar schrik en liefde bestaan te samen niet: [1 Joh. 4:18](#). Er is in de liefde geen vrees, maar de volmaakte liefde drijft de vrees buiten. Deze vereniging met God geschiedt aan des mensen zijde door 't geloof; daardoor nadert de ziel tot God: [Eféze 3:12](#). *In Denwelken wij hebben de vrijmoedigheid, en de toegang met vertrouwen door het geloof aan Hem.* In deze vereniging krijgt men God lief, en de liefde tracht dan al verder en verder in de vereniging te komen en te blijven, 't welk is een oefening van vriendschap, als tussen vrienden, en tussen vader en kinderen: [Jak 2:23](#) ... *hij (Abraham) is een vriend van God genoemd geweest. Joh. 15:15. Ik heb u vrienden genoemd; want al wat Ik van Mijn Vader gehoord heb, dat heb Ik u bekend gemaakt.*

En zin wil.

(f) God lief te hebben is een voorrecht voor de uitverkorenen. Deze waren, gelijk de anderen, kinderen des toorns; maar God trekt hen uit de staat der zonde, geeft hun leven, een kindse gestalte, en zo ook een liefhebbend hart. Omdat zij uit God geboren zijn, en God liefde is, zo aarden zij dan ook naar hun hemelse Vader, en hebben Hem lief; hun verstand, wil, genegenheden zijn niet alleen bekwaam gemaakt, maar zijn ook werkzaam in de liefde tot God; 't is hun niet genoeg, inwendig liefde te voeden, maar zij zijn arbeidzaam, om dit met tong, oog en het gehele lichaam te tonen, zodat zij voor liefhebbers Gods gekend worden. Daarom worden zij liefhebbers genoemd: [Psalm 97:10](#). *Gij liefhebbers des Heeren! haat het kwade.* Psalm 69:36 [[Ps. 69:35](#)] ... *de liefhebbers Zijns Naams zullen daarin wonen.*

Vertoont zich in verscheiden gedaanten.

III. De liefde tot God vertoont zich in vele daden, die wij met dat oogmerk zullen voorstellen, én om de natuur van deze liefde klaarder bekend te maken, én omdat een onbekeerde, zich daarbij leggende, zou overtuigd worden, dat hij God niet liefheeft, én opdat de begenadigden overreed mochten worden, dat zij de Heere liefhebben.

1. Hoogachting.

Daar liefde Gods in het hart is, daar is een hoogachting en verheffing Gods, oneindig boven al wat er is, niet alleen met het oordeel, maar ook met de gehele wil; alles wat heerlijk, wat beminnelijk, wat hoog is, verdwijnt bij des Heeren heerlijkheid, en in de achting van die zegt men met volle toestemming: [1 Kron. 29:11](#). *Uwe, o Heere! is de grootheid, en de macht, en de heerlijkheid, en de overwinning, en de majesteit.*

2. Blijdschap.

In de liefde is blijdschap; als de ziel toegelaten wordt van nabij de Heere te zien, dan kan ze niet treurig zijn, maar dat gezicht vervrolijkt het hart, zodat alle redenen van droefheid verdwijnen; [Psalm 16:11](#) ... *verzadiging der vreugde is bij Uw aangezicht; liefelikheden zijn in Uw rechterhand, eeuwig.*

3. Eerbied.

In de liefde is eerbied; als de ziel in een liefhebbende gestalte zich tot de Heere verheft, zo beschijnt haar de heerlijkheid des Heeren zodanig, dat ze niet met opgeslagen ogen de Heere durft aanzien, maar zij buigt zich neer, en verwondert zich, dat zij de Heere liefhebben mag, en met de goddelijke liefde bestraald wordende, verdwijnt ze in haar *niet*, gelijk David zich in des Heeren tegenwoordigheid gedroeg: Psalm 5:8 [[Ps. 5:7](#)] ... *ik zal mij buigen naar het paleis Uwer heiligheid, in Uw vreze.*

4. Werkzaamheid.

In de liefde is werkzaamheid; de liefde zet aan tot gemeenschap te zoeken, de ziel is daarop gezet; speurt alle gelegenheden na, om nabij te komen, stelt zich in des Heeren tegenwoordigheid, of de Heere het oog eens naar haar wendde en op haar zag, en of zij Hem eens mocht zien; zij begeeft zich dan naar het Woord, dan tot het gebed, dan naar de kerk, dan naar een gezelschap van vromen, en 't is al te doen om de Heere te vinden. Zij mag eens traag, lusteloos en moedeloos worden, maar 't hart keert al wederom naar boven, 't oog verheft zich al wederom omhoog, dan eens met stille tranen, dan met een zucht, dan alleen met betoning van haar begeerte: [Hoogl. 3:1](#). *Ik zocht 's nachts op mijn leger Hem, die mijn ziel lief heeft.* [Jes. 26:9](#). *Met mijn ziel heb ik U begeerd in de nacht; ook zal ik met mijn geest, die in het binnenste van mij is, U vroeg zoeken.* Daar is een sterk verlangen in de ziel. 't Is: wanneer zult Gij tot mij komen? [Psalm 101:2](#), *Mijn ziel dorst naar God, naar de levende God; wanneer zal Ik ingaan en voor Gods aangezicht verschijnen?* Psalm 42:3 [[Ps. 42:2](#)].

5. Vermaak.

Daar liefde is, daar is vermaak in het genieten; als de ziel nabij God is, en in onderlinge liefde zich verlustigen kan, dan kan ze alles missen, dan is ze wel vergenoegd: [Hoogl. 2:3-4](#). *Als een appelboom onder de bomen des wouds zo is mijn Liefste onder de zonen; ik heb grote lust in Zijn schaduw, en zit er onder; en Zijn vrucht is mijn gehemelte zoet. Hij voert mij in het wijnhuis, en de liefde is Zijn banier over mij.* [Psalm 104:34](#). *Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn; ik zal mij in den Heere verblijden.*

6. Smart.

Daar liefde is, is smart over het gemis en afzijn. Een liefhebbende ziel gevoelt al ras of ze nabij, dan of ze verder af is, zij wordt terstond ontroerd: [Hoogl. 5:4](#), [6](#). *Mijn Liefste trok zijn hand van het gat van de deur, en mijn ingewand werd ontroerd om Zijmentwille ... mijn ziel ging uit vanwege Zijn spreken; ik zocht Hem, maar ik vond Hem niet.* Omdat Hij haar licht en levenskracht is, de God van de blijdschap van haar verheuging, hoe kan het dan anders zijn, of zij treurt als de Heere Zich verbergt, of als zij door haar gedrag de vervreemding veroorzaakt heeft. Daar vandaan komen de droevige klachten: *Hoe lang, Heere! zult Gij mij steeds vergeten? Hoe lang zult Gij uw aangezicht voor mij verbergen?* [Psalm 13:2](#). *Om dezer dingen wil ween ik; mijn oog, mijn oog vliedt af van water, omdat de Trooster, die mijn ziel zou verkwikken, verre van mij is,* [Klaagl. 1:16](#).

7. Gehoorzaamheid.

Daar liefde is, daar is gewillige gehoorzaamheid; daar is blijdschap als men de geliefde een dienst mag doen, in iets te verrichten, waarin de beminde behagen schept; zo is 't ook hier. Als men God liefheeft, zo heeft men lust aan Zijn wil, daarmee verenigt men zich, en men is zeer begerig, hetzij inwonende, hetzij uitwonende, om Hem welbehaaglijk te zijn, [2 Kor. 5:9](#). Dit toont de Heere Jezus: [Joh. 14:23](#). *Zo iemand Mij lief heeft, die zal Mijn woord bewaren. 1 Joh. 5:3 Dit is de liefde Gods, dat wij Zijn geboden bewaren.*

8. 't Zelfde voorwerp.

Daar liefde is, liefst en haat men dezelfden; de vijand van de een zijn ook van de ander, de vrienden van de een zijn ook van de ander: [Psalm 139:21-22](#). *Zou ik niet haten, Heere! die U haten? Ik haat hen met een volkomen haat, tot vijanden zijn zij mij. Psalm 119:63. Ik ben een gezel van allen die U vrezen, en van hen, die Uw bevelen onderhouden.*

9. Alles voor de beminde.

Daar liefde is, heeft men alles voor de beminde ten beste. Zo ook hier, die God liefheeft, geeft gaarne aan God alles wat hij heeft. Wanneer eer, goed, leven, enz. komen in tegenstelling met God, zijn wil en eer, zo zal een liefhebber Gods alles met gewilligheid laten varen, en blij zijn dat hij wat heeft, dat hij aan God mag opofferen. Van de gelovige Hebreëen getuigt Paulus, [Hebr. 10:34](#), *Want gij hebt ook over mijn banden medelijden gehad, en de roving uwer goederen met blijdschap aangenomen.* En van zichzelf zegt hij, [Hand. 21:13](#), *Ik ben bereid niet alleen gebonden te worden, maar ook te sterven te Jeruzalem voor de Naam van de Heere Jezus.*

10. Allernauwste vereniging.

De liefde kan zich niet verzadigen dan met de allernauwste en volmaaktste vereniging. Daarom, een liefhebber Gods zich in dit leven niet kunnende verzadigen in de liefde, en wetende dat de volmaakte en onmiddellijke vereniging met God alleen in de hemel is, zo verlangt hij te sterven, om in de liefde volmaakt zich te verzadigen: [Filip. 1:23](#) ... *hebbende begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn.*

Overtuiging.

IV. Het is bij allen ook door ondervinding bekend, dat de liefde dat is, en zulke uitwerkingen heeft als wij in het vorige hebben gezegd. Brengt de natuur en de daden van de liefde nu tot het allerbeminnelijkste voorwerp, namelijk God, en legt uw hart daarbij, en u zult als in een heldere spiegel kunnen zien of gij God liefhebt of niet; of gij maar hebt een natuurlijke liefde tot God, als het opperste goed, 't welk meer is een oordeel dat God beminnelijk is, en dat de mens verplicht is God lief te hebben, als een zoete beweging van het hart, zich vertonende in de gezegde daden, dan of gij God bemint in Christus als uw God en Vader, en schoon de liefde nog klein en onvolmaakt is, of gij nochtans in waarheid liefhebt. Als velen tot inkeer wilden komen, en zich in deze dele wilden beproeven, het zou aan hun geweten openbaar worden, dat de liefde Gods in hen niet was. Komt,

beschouwt uzelf, of het een middel mocht zijn van uw overtuiging, en alzo tot uw bekering. Hoort dan aandachtig naar mij, het treffe uw hart!

Dergenen die God niet liefhebben.

V. Gij hebt God niet lief.

1. Die het bovengestelde mist. Is in u de hoogachting, de blijdschap, de eerbied, het verlangen en zoeken, het vergenoegen in 't genieten, de smart over 't gemis, de gehoorzaamheid, de haat tegen de zonde, en liefde tot de Godzaligen; hebt u eer, goed, leven, ziel en lichaam voor de Heere over, hebt u verlangen naar de zaligheid? Natuurlijke mens, moet u niet antwoorden, waarlijk deze dingen zijn in mij niet, heeft men God niet lief dan alleen als die bewegingen in iemand zijn, gelijk ik nu mede overtuigd ben, zo heb ik God niet lief; ik zei wel: *lieve God! lieve Heere!* ik beeldde mij zonder beproeving in, dat ik God liefhad maar nu zie ik, dat ik mij bedrogen heb.

2. Hij heeft God niet lief, die de wereld liefheeft, want God en de wereld zijn elkaar recht tegenstrijdig, die de een bemint, haat de ander; dit zegt de mond van de waarheid: [Matth. 6:24](#). *Niemand kan twee heren dienen; want of hij zal de ene haten, en de andere liefhebben; of hij zal de ene aanhangen, en de andere verachten; gij kunt niet God dienen en de mammon.* Dit bevestigt de apostel Johannes: [1 Joh. 2:15](#). *Zo iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders is niet in hem.*

Vraagt u, *wat is de wereld?*

Ik antwoord: Al het zichtbare, dat op de aarde is, en uw hart inneemt: begeerlijkheid van het vlees, en de begeerlijkheid van de ogen, en de grootsheid des levens, gelijk het verklaard wordt vers 16.

Vraagt u: *wat is liefde tot de wereld?*

Ik antwoord: het vast aankleven aan de zichtbare dingen, aan kost en kleren, aan 't geld, aan eer en aanzien, ieder in zijn gelegenheden en omstandigheden, aan de liefde van de mensen tot u, aan lekkernijen, brasserijen, wulpsheden en dergelijke; als hiernevens al uw bekommernissen, verlangen, gedachten en zoeken zijn. Hierop ziet het oog, hiernaar hoort het oor, hiervan spreekt de mond, hiernaar tasten de handen, en lopen de voeten, en alles, ziel en lichaam is ingespannen om dit te bekomen, en verkregen hebbende, vast te houden. Naardat het hierin naar zijn zin gaat, daarnaar is men blij of droevig, zodat het aardse al het vermaak en genoegen is; of men met zijn oordeel wel zeggen kan, het is alles ijdelheid, zaligheid voor al, en ondertussen het hart is in de aarde, het oogmerk is het aardse, alle werkzaamheid is naar het aardse; zo is men zeker maar een wereldling, een mens van deze wereld, wiens deel in dit leven is. Gij dan, die hiervan overtuigd zijt, zijt dan verder overtuigd, dat gij de wereld liefhebt, en dienvolgens, dat gij God niet liefhebt.

3. Hij heeft God niet lief, die nog geheel is in eigenliefde; in de gelovigen is deze nog niet geheel dood; maar zij heerst daar niet, zij wordt gekend, tot vijand verklaard, bestreden en betreurd; maar daar ze heerst, daar kan de liefde Gods geen plaats hebben. Het is geheel tegen de natuur van deze liefde, zichzelf te lieven en te zoeken: [1 Kor. 13:5](#) ... *zij zoekt zichzelf niet*. Paulus stelt liefde Gods

en van de wellusten als twee strijdige zaken: [2 Tim.3:4](#) ... *meer liefhebbers van de wellusten dan liefhebbers Gods.*

Als men in al zijn doen en laten zichzelf beoogt, om dit of dat maar voor zich te bekomen of te behouden; als haat, nijd, toorn, wraakgierigheid ontsteekt tegen die, welke in de eigen beoging hinderlijk zijn, dan leeft men in eigenliefde, en dat is een blijk, dat men God niet liefheeft, en het overtuigt te klaarder, als men in de godsdienst niet verder gaat, dan het met de eigenliefde bestaan kan, en als men er uitscheidt, geheel of ten dele, als het ons nadelig zou zijn in eer of goed.

Neemt nu deze drie gestelde zaken bij elkaar, en maakt het besluit eens op; die de natuur en daden van de liefde Gods niet heeft, die de wereld liefheeft, die in eigenliefde leeft, die heeft God niet lief. *Maar ik heb de natuur en de daden van de liefde Gods niet; ik heb de wereld lief, ik ben geheel in eigenliefde; zo heb ik dan God niet lief.*

Hun ellendige staat.

VI. U overtuigd hebbende, dat gij God niet lief hebt, zullen wij u verder uw ellendige staat tonen, om u daardoor te brengen tot bekering.

1. Wees verzekerd dat u God haat. Dit zal u te schrikkelijker gruwel zijn, dan dat u dat van uzelf zou zeggen, dit zal er niet in willen. U zult zeggen: *och nee! ik haat God niet*, en nochtans is het de waarheid; vleit u toch niet, nu men uw ongerechtigheid vindt, die te haten is. Dat er zijn die God haten is ontwijfelbaar. Ziet dit: [Ex 20:4](#) ... *van degenen, die Mij haten*. Psalm 68:2 [[Ps. 68:1](#)] ... *zijn haters zullen van Zijn aangezicht vluchten*. [Rom. 1:30](#) ... *haters Gods*. [Joh. 15:24](#) ... *maar nu hebben zij ... beiden Mij en mijn Vader gehaat*.

Zegt u: *ofschoon er zijn, die God haten, ik haat nochtans God niet, daarvan ben ik zeer wel bewust*.

Ik antwoord:

144. U bent uit het vorige overtuigd, dat u God niet liefhebt, daaruit is het zeker dat u God haat, hier is geen middelgestalte. Naast mensen en naast andere dingen kan het in sommige andere gevallen zijn, dat niet liefhebben geen haat stelt, namelijk, als men mensen niet kent, die men niet gezien heeft en niet kent, die heeft men niet lief, en nochtans haat men ze ook niet, men laat ze daar. Maar die men kent die over ons is als heer, die naast ons gedurig werkt, en naast welke wij gedurig werken, met welke wij gedurig te doen hebben, naast die kan men tussen beide niet zijn, of men zal in zijn hart vinden, of trek en toegenegenheid, of afkeer en ongenegenheid. Afkeer van het hart, ongenegenheid is haat, al gaat zij niet uit tot de allergrootste trap en gevoeligheid van de hartstochten, en tot het boosaardig tegengaan; afkeer, weerzin is haat.

145. Verder, omdat gij een tegenheid hebt in al hetgeen, en in alle degenen, waardoor God Zich openbaart als heilig en rechtvaardig, waardoor uw geweten onrustig wordt, zo haat gij God nog meer; want dat, waarom men iets lieft of haat, dat lieft of haat men nog meer. Nu, gij haat, gij hebt een afkeer, een weerzin in het licht van de ware Godzaligheid, omdat het u aan uzelf ontdekt, u ontrust door vreze van 't naderend oordeel; dit getuigt God: [Joh. 3:20](#). *Een ieder, die kwaad doet, haat het licht, en komt tot het licht niet*,

omdat zijn werken niet bestraft worden. [Joh. 15:18-19](#). Indien u de wereld haat, zo weet, dat zij Mij eer dan u gehaat heeft ... omdat gij van de wereld niet zijt, maar Ik u uit de wereld heb uitverkoren, daarom haat u de wereld.

146. Verder, omdat gij gedurig met lust en vermaak tegen God zondigt, is dat niet te willen, dat God geen Heere over u zij, dat gij uw eigen meester wilt zijn, niet naar zijn, maar naar uw wil wilt leven? Zo veracht, zo verwerpt gij immers God; nu, verachten, verwerpen, vloeit uit haat, en zijn blijken van haat; gelijk eren met onderwerping, erkennen en gehoorzamen, blijken zijn van liefde.
147. Verder, omdat gij de wereld en de wereldden liefhebt, zo is 't onfeilbaar, dat gij het tegendeel haat; God nu en de wereld zijn tegenstrijdig; die de een liefheeft, die haat de ander; daarom kunt u uit uw liefde tot de wereld besluiten, dat u God haat. Ziet daar nu, u die overtuigd bent, dat gij God niet liefhebt, dat u in die staat leeft, die uzelf vergruwelt, namelijk, dat u God haat.

Opwekking tot God lief te hebben.

VII. 2. U allen, die God niet liefhebt, weet, dat God u ook niet liefheeft, dat God u haat, dat u Gods vijand bent: [Jak 4:4](#) ... *Zo wie dan een vriend van de wereld zijn, die wordt een vijand Gods gesteld.* Hoort eens hoedanig God tegen u gezind is, Psalm 5:6 [[Ps. 5:5](#)], Gij haat alle werkers van de ongerechtigheid.

3. Gods toorn is over u. en zal u verderven: [Lukas 19:14, 27](#). *En zijn burgers haatten Hem ... zeggende: wij willen niet dat deze over ons koning zij. Doch deze mijn vijanden, die niet hebben gewild, dat ik over hen koning zou zijn, brengt ze hier, en slaat ze hier voor mij dood. [Spr. 8:36](#) ... allen die mij haten, hebben de dood lief.* Wat zijt gij, die God niet liefhebt? Een ellendig mens in uzelf; u, die zo gruwelijk bent, u wordt van God, van de Heere Jezus, van de heilige engelen, en van de Godzaligen gehaat. U hebt niets te verwachten dan eeuwig onder de toorn van God te blijven liggen. Arm schepsel! Is het, niet lang genoeg zo geleefd? Zal het nu geen tijd zijn te ontwaken, eer het te laat is? Sta dan op, en ontvlied de toekomstige toorn!

Van de liefhebbers Gods.

VIII. Maar u, liefhebbers Gods, die met aandacht hebt gelezen, 't geen ik van de natuur en de daden van de liefde gezegd heb, legt uw hart daarbij; heeft het niet alles goedgekeurd, heeft het geen lust gekregen tot de liefde Gods. en is het niet overtuigd geworden, dat gij waarlijk God liefhebt, schoon dezelve nog klein en zeer onvolmaakt is? Verblijdt u dan in dat allerdierbaarste geschenk; want 't is de goedheid uwer natuur niet, dat gij God hebt beginnen lief te krijgen, 't is u uit genade gegeven, 't is u toegekomen uit de liefde Gods tot u, en 't is een blijk, dat God u van eeuwigheid gekend heeft: [1 Kor. 8:3](#). *Zo iemand God liefheeft, die is van Hem gekend.*

Is er dan een beginseltje van de liefde Gods in u, wekt het op, opdat die sprank een vlam worde; gij, die smart hebt, dat gij de Heere zo weinig liefhebt, en met al uw hart begeert meerder lief te hebben, hoort toe, en laat uw ziel zich opleiden in de liefde Gods.

Liefde is het zuiverste.

IX. 1. De liefde is de allerzuiverste deugd, geen deugd is bij deze te vergelijken; ja geen deugd is deugd, zo ze haar glans van deze niet krijgt; nergens in komen wij God zo na, dan in de liefde, God is liefde, [1 Joh. 4:8](#), Die liefheeft, is de goddelijke natuur deelachtig. In een zodanige is licht, zuiverheid, warmte, heiligheid, blijdschap, en al wat men zaligheid noemen kan. U hebt alreeds bevonden, hoe uw ziel op de liefde verliefde, toen u de aard en de daden derzelve van ons hoorde verklaren, en als gij de hartstochten van een godlievende ziel zag, of van anderen hoort verhalen; welaan dan, volgt uw begeerte op, verliefd op dat liefelijke.

God is de beminnelijkste.

2. God is de allerbeminnelijkste in Zichzelf, al wat beminnelijk is, is in God; het schone, het bevallige, het heerlijke, het liefelijke te beminnen is geen zwaar werk, het trekt het hart door zichzelf genoeg. God is dat alles op een oneindige wijze; die God ziet, kan niet anders dan liefhebben; woorden zijn te gering, hartstochten te klein, alles schiet te kort om de liefelijkheid des Heeren te vertonen. Niemand weet wat God is, dan die, aan welke God Zich heeft geopenbaard, en God openbaart Zich aan niemand, of hij wordt ontstoken in liefde, omdat Hij God, omdat Hij de Heere is, die alle eer en liefde waardig is.

God heeft u lief.

3. De oneindige God, de eeuwige Liefde, heeft u lief, gelovigen! [Jer. 31:3](#) ... *Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde.* [Joh. 16:27](#). *De Vader Zelf heeft u lief.* [Eféze 2:4](#). *Maar God, die rijk is in barmhartigheid, door Zijn grote liefde, waarmee Hij ons liefgehad heeft.*

De zon kan op geen spiegel schijnen, of zij geeft terugslag, noch op enig gepolijst metaal, of het wordt warm, en geeft weer warmte van zich. Kan ook een mens weerstaan de liefde van de allerschoonste en beminnelijkste, die wel wil, dat men dezelve weer lieve, zonder dat de liefde gaande wordt? Zal dan de liefde Gods tot u, die gij gelooft, en wel een klein straaltje van de liefde gezien en gesmaakt hebt, uw harten niet brandende maken in die liefde? [1 Joh. 4:19](#). *Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft.*

En vele weldaden bewezen.

4. Overdenkt hierbij alle grote weldaden, die de Heere u bewezen heeft, bewijst, en eeuwig bewijzen zal, welke voortkomen uit liefde, en blijken van die zijn. Des mensen hart is zo liefdeloos, dat alle weldaden, die iemand hem bewijst, zijn hart niet kunnen overhalen tot hem lief te hebben; men ontvangt de weldaden, en het hart blijft koel tot de gever. Maar als weldaden voortkomen uit liefde, en dat van een, die zeer beminnelijk is in zichzelf, en die wij zelf liefhebben, dan maken zij het hart gaande. God, de beminnelijke, u liefhebbende, en van u enigszins bemind, die betoont zijn liefde aan u met onwaardeerbare weldaden als liefdeblijken. Hij geeft u uit liefde zijn Zoon tot een Borg en Verlosser: [1 Joh. 4:9](#). *Hieruit is de liefde Gods jegens ons geopenbaard, dat God zijn eniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat wij zouden leven door Hem.* Uit liefde trekt Hij ons tot Zich: [Jer. 31:3](#). *Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde; daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid.* Uit liefde neemt Hij de zijnen

aan tot zijn kinderen: [1 Joh. 3:1](#). *Ziet, hoe grote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelijk dat wij kinderen Gods zouden genaamd worden.*

Uit liefde kastijdt Hij hen tot hun best: [Heb 12:6](#), [10](#). *Die de Heere liefheeft, kastijdt Hij, ... opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden. Als zij bedroefd zijn, zo wordt zijn liefde gaande, om hen te vertroosten: [2 Thess. 2:16](#) ... Onze God en Vader, die ons heeft liefgehad, en gegeven heeft een eeuwige vertroosting en goede hoop in genade.*

Zijt gij die weldaden niet deelachtig geworden? Als u dat weet, en dan merkt dat het alles uit een Vaderlijke liefde voortkomt, zal dat dan uw liefde niet ontsteken? Dan weet ik niet wat het doen zal.

Is Gode aangenaam.

5. Gaat verder, en ziet hoe aangenaam het Gode is; gij hebt voorrecht, gij moogt de Heere liefhebben, en als gij Hem liefhebt, de Heere heeft daar welgevallen in, en vergelddt die liefde met nieuwe wederliefde en weldadigheden, volgens zijn belofte aan de liefhebbers. 't Is een wonderbare goedheid, de liefde begint van Hem eerst, en door zijn liefde geeft Hij hun lief te hebben, en als zij Hem liefhebben, zo beloont Hij dat met wederliefde. [Joh. 14:21](#) ... *Die mij liefheeft, zal van Mijn Vader geliefd worden.*

De Heere heeft het oog op hen, en bewaart hen voor alle kwaad: [Psalm 145:20](#). *De Heere bewaart al degenen, die Hem liefhebben.* Hij geeft hun de weldaden, die alle begrip te boven gaan: [1 Kor. 2:9](#). *Hetgeen het oog niet heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklommen, hetgeen God bereid heeft die, die Hem liefhebben.* Ja, zelfs het kwade dat tot hun verderf schijnt te zullen zijn, wordt omgekeerd ten beste van de liefhebbers Gods: [Rom. 8:28](#). *Wij weten, dat degenen, die God liefhebben, alle dingen meewerken ten goede.* Een liefhebber Gods is niet alleen aangenaam bij God, maar hij wordt ook bemind van de Heere Jezus van de heilige engelen en van alle gelovigen, een ieder ziet op zo een met vermaak en behagen.

Liefde is heiligende.

6. Liefde is heiligheid en werkt heiligheid, naar welke de gelovigen verlangen, en die zij zo sterk begeren. De liefde bewaart een gelovige in gemeenschap met God: [1 Joh. 4:16](#) ... *Die in de liefde blijft, die blijft in God, en God in hem.* Dit is niet alleen een zoete, maar ook een heilige en heiligende gestalte. De liefde leert de plicht, de liefde wekt op tot de plicht, de liefde bestuurt in het uitvoeren van de plicht. Zonder liefde deugt het beste werk niet, [1 Kor. 13:2](#). Maar alles moet in de liefde geschieden: [Eféze 1:4](#) ... *Opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde.* De gehele wet is in de liefde begrepen: [Matth. 22:37](#). *Het einde des gebods is liefde.* [1 Tim. 1:5](#). De liefde kan niet verborgen blijven, want 't is heilig vuur, zij is werkzaam naar buiten, drijft heftig aan, [2 Kor. 3:14](#). *De liefde van Christus dringt ons.* Daarom spreekt de apostel van de arbeid van de liefde, [1 Thess. 1:3](#). Liefde maakt alle werk licht, liefde overwint alle gevaar, dringt door alle tegenstand heen, en roemt in de verdrukkingen; [Rom. 5:3-5](#) *Wij roemen ook in de verdrukkingen, wetende dat de verdrukking lijdzaamheid werkt; en de lijdzaamheid bevinding, en de bevinding hoop, en de hoop beschaamt niet, omdat de liefde God in onze harten uitgestort is.* Die dan heilig wil zijn, worde

werkzaam in de liefde Gods. *Gij liefhebbers des Heeren, haat het kwade.* [Psalm 97:10](#).

Voorbeelden.

7. Welaan dan, volgt de Heere Jezus na, die de Vader liefhad, [Joh. 14:31](#). Voegt u bij de Godzaligen, die zijn liefhebbers Gods, zo worden zij meermalen genoemd, [Hoogl. 1:3](#); Psalm 69:36 [[Ps. 69:35](#)]; [Jes. 41:8](#). Oefent u om in de liefde toe te nemen: *Hebt de Heere lief, gij alle zijn gunstgenoten!* Psalm 31:24 [[Ps. 31:23](#)]. *Bewaart uzelf in de liefde Gods,* [Judas 1:21](#).

Waarvoor zich te wachten.

X. Gij dan, die lust hebt om in de liefde Gods te wandelen, wacht u voortaan van datgene, 't welk tot hiertoe u hinderlijk is geweest om in de liefde toe te nemen en door te breken, welke is:

43. Onkunde; weinig kennis veroorzaakt weinig liefde; onderzoekt dan het Woord aandachtig, geeft verstandig acht op zijn werk buiten u en in u, staroogt om de Heere in 't oog te krijgen, en zijt werkzaam om u nabij de Heere te houden.
44. Gedeelde liefde. De gelovigen hebben nog de oude Adam in zich, die hunkert nog gedurig naar het aardse, de zelfliefde is nog niet dood; als men die wat toegeeft, zo neemt zij nogal meer, en hoe meer die liefde wast, hoe minder de liefde Gods wordt; die dan in de liefde Gods wil toenemen, moet de andere tegenstaan en uitwerpen; dat hinken op twee gedachten belet de wasdom.
45. Weinig omgang met God. De liefde wil geoefend zijn, of zij verkoudt. Scheidt u af van alles, waarvan gij u afscheiden moogt, opdat de Heere het hart alleen hebbe; zijt gedurig biddende, overpeinzende, raadvrage, afhangende, en vooral, houdt u stipt aan de tijd uwer oefening, daardoor wordt men telkens hersteld, en men wordt bekwaamer zich te gewennen aan de Heere.
46. Ongelovigheid. Het geloof is door de liefde werkende; als men niet gelooft, dat men van God bemind is, zo kan men zich ook niet verwarmen in de liefde maar als men gelooft dat God ons liefheeft, dan wordt men wederom ontstoken in de liefde tot God; *wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad.*
47. Vreesachtigheid. Als men in gevaar komt om wat van zijn eer te verliezen, om de zaak Gods, als schade, als schande, als leven gevreesd wordt, en men krimpt dan in, men veinst dan wat, men verbergt zich dan, zo wordt de liefde zeer gekrenkt, en men heeft soms lang werk, om wederom in een liefhebbende gestalte te komen; maar als men dan doorbreekt, als het er op aan komt, dan krijgt de liefde dubbele krachten. *De volmaakte liefde drijft de vrees buiten*, niet alleen de schrik voor God, die van God vluchten doet, maar ook de vrees voor gevaar.

Wat te betrachten.

Maar wilt u toenemen in de liefde.

1. Neemt uw leven, eer, goed, en alles wat gij hebt, in uw hand, geeft het aan de Heere over, laat Die daarvoor zorgen en ziet gij er niet naar om, opdat gij het geredelijk kunt verlaten, als de liefde Gods het vereist.
2. Vertoont het beeld Gods dat in u is, zo klein, en groot als het is, en laat de

- wereld zien dat gij een andere natuur hebt, en in een verbond met God staat.
3. Geloof de liefde Gods tot u, en zijt daarover verblijd.
 4. Bid om de vermeerdering van de liefde.
 5. Houdt u gedurig bij de liefhebbers Gods en zijt hun metgezel.
 6. Wacht u voor moedwillige zonden, en bevljigt u de wil Gods te doen, en als gij valt, blijft niet liggen, vernedert u daarover met smart, als tegen de liefde gezondigd te hebben, en staat wederom op, u vasthoudende aan de onveranderlijkheid van de liefde Gods, en aan de onveranderlijkheid van het verbond. Dus u gewennende aan de Heere, zal men voortgaan van kracht tot kracht, en in de liefde overvloediger worden. *De Heere richte uw harten tot de liefde Gods!* [2 Thess. 3:5.](#)

Hoofdstuk 15: Van de Liefde tot Jezus Christus

Hoofdstuk 15

Van de Liefde tot Jezus Christus.

De wet eist liefde tot God, en tot alles wat God beveelt lief te hebben, Vóór de val had de liefde geen ander voorwerp dan God en de mens, onder het woord naasten begrepen; meer leert de wet van de natuur ook niet. Maar God heeft in het Evangelie nog een voorwerp van liefde voorgesteld, namelijk, *de Heere Jezus Christus*, de Middelaar tussen God en de mens; het werk liefhebben eist de wet, het voorwerp maak het Evangelie bekend. De Heere Jezus is God en heilig Mens; als God moet men Hem ook als God liefhebben, van wie wij nu hebben gesproken; maar hier merken wij Hem aan als Immanuël, God en Mens in één persoon, als Middelaar en Zaligmaker, en in die relatie of betrekking is Hij het voorwerp van onze liefde. Van de natuur van de liefde hebben wij gesproken, daarom is 't niet nodig te herhalen, en zullen derhalve u opwekken tot het bewijzen van die liefde tot de Heere Jezus.

Overtuiging dergenen, die Jezus niet liefhebben.

II. De Heere Jezus heeft weinige liefhebbers in de wereld, Hij zou meerdere hebben, zo Hij meerdere hebben wilde; maar Hij verwaardigt de meesten daar niet toe. Het is een groot voorrecht en genade voor die weinigen, die het toegelaten wordt, Hem lief te hebben; en die Hem liefhebben, hebben Hem zo lief, dat zij zelfs hun leven voor Hem zetten, en beminnen Hem tot aan hun dood, en tot in eeuwigheid.

De Heidenen, welke het Evangelie niet verkondigd wordt, doen daarin geen zonde, dat zij Hem niet liefhebben; want 't is hun niet geboden, Hij is hun niet voorgesteld. De Joden en Turken weten van Jezus, daarom is 't hun zonde dat zij Hem niet liefhebben, en dat zij Hem haten, en allen die, welke naar Zijn Naam Christenen genoemd worden. De Antichrist, schoon hij pronkt met de Naam van

Christus, is het zonde, dat hij en zijn aanhang Jezus niet liefhebben; maar Hem en zijn kerk vervolgen, en dronken worden van het bloed van de heiligen. De ketters, die de Naam van Christenen mee willen dragen, is het ook zonde, dat zij Hem niet liefhebben, Hem in zijn waarheid en in zijn kinderen haten, een ieder naar zijn macht vervolgen; deze allen zullen hun oordeel dragen, en 't zal hun onverdraaglijk zijn.

Maar die in de kerk zijn, van welke de Heere Jezus het hoofd is, die behoorden Hem immers lief te hebben, maar hoe weinig liefhebbers van Hem zijn in dezelve!

7. Velen bemoeien zich geheel niet met Hem, zij horen zijn Naam wel noemen, zij horen Hem in de predikaties wel beschrijven en aanprijzen, zij zelf noemen Hem ook wel, maar laten zich nietmetal gelegen zijn, wie Hij is, en wat Hij is. Hij is hun vreemd, zij hebben geen lust Hem te kennen, zij doen er ook geen moeite toe, en zo iemand Hem hun wil bekendmaken, zo is 't: wijkt van ons, want aan de kennis van zijn wegen hebben wij geen lust; zij laten Hem voor 't geen Hij is; en Hem niet kennende, zo hebben zij Hem ook niet lief; want 't is onmogelijk, iemand lief te hebben, die men niet kent; daar is noch droefheid over het missen van Hem, noch verlangen naar Hem, noch vereniging van het hart met Hem, noch smart dat zij Hem niet liefhebben.
8. Velen kennen Jezus naar de letter, maar niet inwendig door het licht van de Heilige Geest, daarom is er ook geen liefde tot Hem; zij willen Hem wel hebben tot een dienaar, om hen te behoeden van de hel, en om hen in de hemel, van welke zij ook geen ware verbeeldingen maken, te helpen; maar verder hebben zij niet met Hem op; daar is geen ingang in het verbond met Hem, geen overgeven aan Hem, geen gelovig aannemen tot rechtvaardigmaking en heiligmaking, geen vereniging van het hart, en oefening van gemeenschap met Hem; zij weten noch van zijn af-, noch van zijn bijzijn; 't is hun wel, als zij maar goede kerkgangers zijn, het Heilig Avondmaal gebruiken, en eerlijk leven, en een inbeelding hebben, dat zij zalig zullen worden, daarop gaat men heen, en is weltevreden, schoon Jezus vreemd blijft, en buiten hart en gedachten is. U weet, wat liefde is tot mensen, daaruit zult u zien, dat u geen liefde tot Jezus hebt, die u heftiger moest liefhebben dan de mensen.

U zult zeggen, *dat u Jezus liefhebt.*

Maar ik vraag u: waaruit blijkt het? Is er die achting, die eerbied, die smart, dat verlangen, die arbeidzaamheid, om in dadelijke vereniging met Hem te leven, dat omgaan met Hem, de gelijkheid van de naturen, die gehoorzaamheid, en het bewaren van zijn geboden, die liefde tot de innigste Godzaligen, en die tegenheid tegen de onbekeerden, die wij boven hebben, voorgesteld, en van welke uzelf overtuigd bent? Als gij uw liefde tot mensen beschouwt, en die eens overbrengt, tot de liefde tot Christus, zo moet gij overtuigd zijn, dat gij Jezus niet liefhebt, hoe goede gedachten gij ook van uzelf hebt.

Velen, die in de kerk zijn, tonen openbaar, dat zij Jezus niet liefhebben, zij leven werlds en goddeloos, vloeken, dobbelen, dansen, zuipen, vreten, hoereren, bedrijven heimelijk allerlei onrechtvaardigheid, haten de Godzaligen, vervolgen ze met tong en daden, en doen al, wat een vijand van

Jezus doen zou. Dezen zijn gedoopt, houden zich bij de kerk, en beelden zich in, dat zij nog wel zalig zullen worden; maar wij zeggen hun aan, dat zij vijanden van Christus zijn, dat zij Christus niet liefhebben, maar haten. Het zou hun beter geweest zijn, indien zij Christus nooit hadden horen noemen, dan dat zij, met de Naam van een Christen bedekt zijnde, zich zo tegen Christus kanten. Zij schaden niet Christus, Die is hun te hoog, maar zichzelf.

Hun ellendige staat.

III. U allen, die Jezus niet liefhebt, zet toch uw hart eens op uw ellendige staat.

(ooo) U kunt uit het Woord van God overtuigd zijn, dat het onmogelijk is, zalig te worden, zonder geloof: [Joh. 3:36](#). *Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die de Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toorn van God blijft op hem.* De Zoon ongehoorzaam te zijn, is, in Hem niet te geloven, het staat tegenover in de Zoon te geloven: [Markus 16:16](#) ... *Die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden.* Maar u gelooft in de Zoon niet, schoon u gelooft, dat Hij is, en dat Hij een Zaligmaker is voor alle gelovigen; want gij hebt Hem niet lief; daar geen liefde is, daar is ook geen geloof: want het geloof is door de liefde werkende, [Gal. 5:6](#). Het geloof, zonder de werken, is dood, [Jak 2:26](#). Indien gij u niet willens bedriegen wilt, zo moet u het oordeel van niet zalig te worden, over uzelf vellen.

(ppp) Jezus heeft u niet lief, [Spr. 8:17](#), *Ik heb lief, die Mij liefhebben.* Heeft Hij alleen zijn liefhebbers lief; u bent dan niet onder zijn beminden. Die Hij liefheeft, voor die is Hij gestorven, [Eféze 5:25](#). Niet van Hem bemind, is ook niet door Hem verlost; die de Heere Jezus niet liefhebben, zijn een voorwerp van zijn haat en toorn; liefde en haat staan tegen elkaar over: [Rom. 9:13](#). *Jakob heb ik liefgehad, en Ezau heb ik gehaat.* Hebt gij Jezus niet lief, Jezus heeft ook u niet lief; en heeft Jezus u niet lief, zo haat Hij u: Psalm 45:8 [[Ps. 45:7](#)]. *Gij hebt gerechtigheid lief, en haat goddeloosheid.* [Spr. 8:13](#). *Ik haat ook de mond van de verkeerdheden.* 't Is verschrikkelijk geweest voor de omstanders, als Hij ze met toorn rondom aangezien had, [Markus 3:5](#). Wat zal het u dan verschrikkelijk zijn, als Jezus, die niet alleen een Lam is, maar ook een Leeuw genoemd wordt, [Openb. 5:5](#), in de dag des oordeels u in toorn zal aanzien! Overweegt eens met aandacht, en stelt u onder die, want gij zijt er onder, 't geen staat, [Openb. 6:16-17](#). *En zeiden tot de bergen en tot de steenrotsen: val op ons en verbergt ons van het aangezicht Desgenen, die op de troon zit, en van de toorn des Lams, want de grote dag Zijns toorns is gekomen, en wie kan bestaan?* Wat bent u dan rampzalig, die Jezus niet liefhebt; want Jezus heeft u niet lief. U hebt geen deel aan Zijn lijden en sterven; Hij haat u, Hij is op u vertoornd, Beeft dan!

(qqq) U, die Jezus niet liefhebt, u bent het vervloektste schepsel dat onder de zon is: hoort eens met toepassing op u die plaats, die zonder verschrikking niet gelezen kan worden: [1 Kor. 16:22](#), *Indien iemand de Heere Jezus Christus niet liefheeft, die zij een vervloeking, Maranatha!* 't Is de allergrootste vloek die men noemen kan: deze vloek zal niet alleen over de zodanigen komen, maar zij zelf zullen de vloek zijn, *en daarom alle vlees een afgrijzing wezen*, [Jes. 66:24](#). In die staat zult u in eeuwigheid zijn, als gij u in dit leven niet bekeert; u zal wedervaren, 't geen staat. [Lukas 19:27](#), *Doch deze Mijn vijanden, die niet*

hebben gewild, dat Ik over hen koning zou zijn, brengt ze hier, en slaat ze hier voor Mij dood. Och, dat gij door de schrik des Heeren bewogen werd tot het geloof!

Wat de liefhebbers belet verzekerd te zijn, dat zij Jezus liefhebben.

IV. Zo rampzalig die zijn, welke Jezus niet liefhebben, zo zalig zijn zij, die Hem beminnen. Een, die Jezus niet liefheeft, beeldt zich ras in, dat hij Jezus liefheeft; maar een, die Jezus in waarheid bemint, vreest dikwijls dat hij Jezus niet liefheeft. Twee redenen heeft een zodanige bij zichzelf, die hem zulke achterdocht van zichzelf doen hebben, namelijk: hij gevoelt de zoete bewegingen niet tot Jezus, die hij meent die in de liefde altijd zijn; daarbij, indien hij Jezus liefhad, hij zou Hem meerder gehoorzamen en heiliger leven.

Deze hebben te weten:

(jj) Dat het al een grote waarschijnlijkheid is van liefde, als men zo achterdochtig is over zijn doen; als de bekommring vergezelschap is met begeerte om Hem lief te hebben, en smart dat men niet liefheeft; als zij niet alleen spruit uit de vreze voor het oordeel, dat over de niet liefhebbers komen zal, en uit de begeerte van zalig te worden, zodat men de liefde maar als een middel, om wat anders te bekomen, begeert. Maar als de bekommringen spruiten uit, en vergezelschap gaan met begeerte, om Jezus lief te hebben, omdat men lust aan het beminnen zelf heeft; dat is niet alleen een waarschijnlijkheid, maar 't is een bewijs, dat men Jezus liefheeft. 't Is de natuur van de oprechtheid, zich te wantrouwen, als men een zaak niet klaar in zich ziet; zo handelen de kinderen van God. Ziet dit: [Psalm 139:23-24](#). *Doorgrond mij, o God! en ken mijn hart, beproef mij, en ken mijn gedachten. En zie, of bij mij een schadelijke weg zij, en leid mij op den eeuwigen weg.*

(kk) Men moet aanmerken, dat de hebbelijkheid, de waarheid en de gevoeligheid van de hartstochten in de liefde onderscheiden zijn; men kan wel in de grond en in waarheid, ja wel sterk liefhebben, al heeft men geen zoete en gevoelige driften. Heeft een moeder haar kind niet lief, als zij het niet op de schoot troetelt, omhelst, kust en zich vermaakt in het aanzien van de schoonheid van haar kind? Men weet, dat haar hart in een liefhebbende gestalte naast haar kind is; ook dan, als zij er niet om denkt, en wat anders doet, en dat de liefde telkens boven komt, op het zien van haar kind, en dat de ontroeringen, als het kind vermist wordt, of enig ongemak ontmoet, uit liefde voortkomen, en dat al haar doen daarheen strekt, om het kind wèl te doen, schoon zij niet let op haar oogmerk, zo is 't ook hier. Al bent u niet altijd bezig met gevoelige uitgangen van het hart, al leeft u niet in de omhelzing, in de zoete samenspraak, daarom kan de liefde tot Jezus wel waarlijk in 't hart zijn, en zich verspreiden in de daden. De zoetigheid ontstaat meest in een gelovige, uit het ontvangen van liefdesbewijzingen van Jezus, als Hij de ziel kust met kussen van Zijn mond, als zijn linkerhand onder haar hoofd is, en als Hij met de rechterhand haar omhelst. Doch dit is een raar uur van korte duur. Maar de bestendige liefde ligt in het hart, en komt uit bij de gelegenheden, en vertoont zich in het oogmerk van ons doen.

(ll) De gebrekkigheid in de heiligmaking is wel een teken van onvolmaaktheid van de liefde, maar geen bewijs van gehele ontbering; de liefde is nog klein, en

behalve dat, de oude Adam is daar nog, deze twee strijden tegen elkaar: de verdorven natuur belet de liefde, dat zij doorbreke, en de zonden komen niet voort uit de liefde, maar uit de verdorvenheid, om welke te beletten, en te overwinnen, de liefde niet sterk genoeg is; zij zucht daartegen en wordt daardoor bedroefd: [Rom. 7:17](#). *Ik dan doe datzelfde nu niet meer, maar de zonde, die in mij woont*. Waar afkeer, waar haat, waar tegenstand is tegen de zonde, waar lust, waar liefde is tot Godzaligheid, waar bidden is om Geest tot heiligmaking, waar beginselen zijn, om uit liefde Jezus te behagen, daar is waarlijk heiligmaking. Hieruit ziet u, gelovigen, dat uw redenen van bekommering ongegrond zijn, dat zij u niet behoorden te beletten in de uitgangen van uw liefde tot Jezus; bekommeringen en vreze beletten. En om u nog meerder te verzekeren dat gij Jezus liefhebt, zo merkt op deze zaken:

Kentekenen.

V. 1. Indien u de natuur en daden, die wij in het vorige hoofdstuk, § 3 hebben gesteld, wèl inzien, zult u overtuigd worden, dat hetgeen daar gezegd is, waarlijk liefde is. Brengt nu uw hart daarbij, en in de tegenwoordigheid van de alwetende God, met verzekerdheid, dat, zo daar liefde is, dat gij het van uzelf niet hebt. maar dat het een genadegeschenk van God is, en dus u met de daar vertoonde zaken vergelijkende, zo zult u moeten zeggen; *waarlijk, ik heb Jezus lief!*

2. Stelt eens bij Jezus al wat u op aarde liefhebt; en ziet eens aan wiens zijde het hart overslaat. Bent u liever bij degene, die u teer bemint, of bij Jezus, zo het u gegeven en toegelaten werd in Zijn liefde u te vermaken? Hebt u het geld, het kostelijke, het mooie, het vermakelijke liever, of Jezus? Ik vraag niet wat uw oordeel zou zeggen, maar waarnaar de uitgangen van het hart zijn. Als u zo'n vergelijking maakt, zult u niet zeggen: *dat scheelt mij veel, Jezus is het, Jezus is het alleen, het andere, zonder Jezus zou mij maar ontroeren; maar Jezus met gemis van al het andere zou mij vergenoegen, ik zou om Jezus gewillig alles verlaten, mocht ik maar in de liefde met Jezus leven.*

3. Indien u verzekerd was dat u zalig zou worden, had u dan al wat u begeert? Zou u dan vrolijk en gerust leven?

Zegt u, ik zou mij daarin verblijden; maar het zou mij in dit leven niet vergenoegen, ik moest Jezus hebben, ik moest met Hem in onderlinge liefde leven: als ik van Hem af moest blijven in dit leven, dan zou ik mijn dagen in droefheid eindigen. 't Is mij niet genoeg, weldaden van Jezus te ontvangen; maar 't is mij om de Persoon te doen. Met Jezus in liefde te leven, dat is de wens van mijn hart, Jezus alleen, in plaats van al, en met het gemis van alles, is Jezus mij genoeg.

4. Waar is uw droefheid over? Waar is uw verlangen naar? Wanneer gaat het u wel? Als u veel winst doet, als u van velen geliefd wordt, als u alles naar wens gelukt?

Zegt u, neen; maar in 't midden van de voorspoed word ik wel droevig, als ik denk dat mijn Jezus weg is, als ik iemand zie of hoor, die Jezus liefheeft, dan wordt mijn hart overstelpt, mijn stille tranen biggelen langs mijn wangen, mijn ogen

verheffen zich omhoog naar Jezus, en ik verzucht: waar mag mijn trouwe, mijn zoete, mijn vriendelijke Jezus wezen, waar blijft Hij zo lang? Hij is mijn liefde, mijn blijdschap, mijn leven, mijn rust, mijn al, ik kan niet langer in vervreemding leven; och, dat Hij Zich naar mij wendde, mij bezocht, mij kuste met de kus van Zijn mond, en door Zijn liefde mijn liefde aanstak! Hoe zou ik mij vermaken, hoe zou ik zitten onder het lommer van Zijn overschaduwende liefde! Ik zou dronken worden in de liefde. En als Hij mij met Zijn tegenwoordigheid verkwikt, dan is de aarde mij te laag, de wijde wereld is mij te klein, mijn ziel wil er uit, ik moet boven zijn, ik verlang om ontbonden te worden en met Christus te zijn, dat is mij zeer ver het beste. Hier is ziel en lichaam te zwak, om de invloeden van liefde te verdragen, hier gaat Jezus weer weg, na licht komt duisternis, na warmte komt koelheid; daarom, o zalige eeuwigheid! o eeuwig zijn bij Jezus!

5. Zegt mij: waarom gaat u naar de kerk? Waarom keert ge u naar de Bijbel? Waarom zoekt u zo dikwijls eenzaamheid? Wat doet u daar? Wat denkt u daar? Wat zoekt u daar?

Antwoordt u: mijn Jezus is weg, Hij is geweken, ik zoek Hem, Die mijn ziel liefheeft, ik beklaag daar mijn dwaasheid, dat ik Hem niet opendeed, toen Hij klopte, dat ik Hem door mijn zonde heb doen weggaan, dat ik Zijn Heilige Geest heb bedroefd. Daar zucht ik, daar schrei ik, daar stort ik mijn nare klachten uit, daar word ik wel moedeloos, als ik denk, hoe anderen in de liefde leven, hoe zoet Jezus hun voortkomt, en dat ik altijd van ver moet staan, dat Jezus Zich voor mij verbergt, en Zich niet eens van mij laat vinden. Daarom ga ik tot het gehoor van zijn Woord, of Hij daar ware; daarom ga ik tot de Bijbel, of ik daar Zijn stem eens mocht horen; daarom ga ik naar een gezelschap van Godzaligen, of Hij Zich daar aan mij geliefde te openbaren. Zo is 't dan om Jezus te doen.

6. Met wie houdt u het in de wereld, met de wereldse mensen, of met de Godzaligen?

Zegt u: hierop kan ik gereed antwoorden: aardse en natuurlijke mensen stinken als doden, ik kan het bij hen niet harden, zij zijn mij schadelijk. Ik kan mijn hart met hen niet verenigen, ik heb er een afkeer van, hun praat van Godzaligheid is mij walgelijk, omdat ik zie, dat zij Jezus niet kennen, dat zij het met hun hart niet menen, en als ik zie, dat zij tegen de ware Godzaligen zijn, dan worden zij mij onverdraaglijk. Maar als ik iemand vind, die de Heere Jezus liefheeft, die is kostelijk in mijn ogen, mijn hart verenigt zich wonderbaar met een zodanige, al heb ik dezelve tevoren nooit gezien of horen noemen. Die Jezus liefhebben zijn bij mij de heerlijken, mijn hart gaat er naar uit, ik heb ze lief, ik houd het met hen, met mijn gehele hart, met hen wil ik geacht en veracht worden, met hen wil ik leven en sterven, ik verblijd mij, als ik ze zie, ik acht mij te gering bij hen te zijn, en nochtans is het mijn verkwikking, ik acht mij gelukkig, als ik als de allermiste met hen verkeren mag, als ik hun van alle dienaar mag zijn.

Conclusie

VI. Neemt dit alles eens bij elkaar. Een natuurlijk mens zelf zal zeggen, dat zo'n gestalte een liefhebbende gestalte is, en die daden ware blijken van liefde zijn, en uzelf moet daarvan overtuigd zijn, bijzonder als u leest, hetgeen in het vorige

hoofdstuk gezegd is. Indien u iemand in 't heimelijk beluisterde, en u merkte dat zijn hart zo werkte, zou u hem niet gelukkig achten? Zou u niet bij uzelf zeggen; waarlijk, die heeft Jezus lief? Zou u Hem niet lief krijgen, en zou uw genegenheid naar Jezus niet gaande worden? En komende tot uzelf, u bent immers overtuigd, dat die bovengezegde gestalte en bewegingen in u zijn. Dus moet u immers besluiten, ik kan het niet ontkennen, ik wil het niet ontkennen, ik moet zeggen, en ik zeg het: *ik heb Jezus lief, schoon een stille vreze mij enigszins beroert.*

Laat u dat niet ontnemen, en ontnemt het uzelf niet, 't zij door te denken, dat het voor u te grote zaak is, of dat ge u mocht bedriegen, of omdat u zo zondig bent. Eerpt het weg, als gedachten die u schadelijk zijn, want zij beletten de zoete oefeningen gemeenschap, de vrijmoedige omgang met Jezus als uw eigen, en u Zijn eigen. Hoe levendiger u gelooft, dat u Jezus liefhebt, al is er nog zoveel bij, dat er niet behoorde te zijn, hoe meerder u liefde zult krijgen. Leven is leven. Waarheid is waarheid.

De zalige staat van de liefhebbers.

Wat bent u gelukzalig, die Jezus liefhebt, want God heeft u lief! [Joh. 14:21](#) ... *Die Mij liefheeft, zal van mijn Vader geliefd worden.* [Joh. 16:27](#). *De Vader zelf heeft u lief, omdat gij Mij liefgehad hebt.* De Heere Jezus heeft u lief: [Joh. 14:21](#) ... *Die Mij lief heeft ... Ik zal hem liefhebben.* Zijt gij van God en van de Heere Jezus bemind, dan zullen Zij aan u doen alles, wat eeuwige liefde voortbrengt. Zal God dan de beminde van Zijn ziel niet gadeslaan? Verlossen van alles wat schaden kan, en verzorgen van alles wat nodig is? [Psalm 108:6-7](#). *Verhef U, o God! boven de hemelen, en Uw eer over de gehele aarde. Opdat uw beminden bevrijd worden; geef heil door Uw rechterhand.* [Psalm 127:2](#). *Het is alzo, dat Hij het Zijnen beminde als in den slaap geeft.* O, hoe groot is het goed, dat de Heere aan zijn beminden geven zal! *Ik zal Mijzelf aan hem openbaren,* [Joh. 14:21](#). *Wij zullen tot hem komen en zullen woning bij hem maken.* vers 23. *Opdat Ik Mijn liefhebbers doe beërven dat bestendig is.* [Spr. 8:21](#) Gods hart is tot u, Gods oog is op u, Gods hand is voor u al het ongemakkelijke komt over u in liefde, [Openb. 3:19](#). Alles moet u medewerken ten goede, [Rom. 8:28](#). Alles wat u zalig maken en verzadigen kan, is voor u, [1 Kor. 2:9](#). Van u mag men zeggen: *Welgelukzalig zijt gij, o Israël! wie is u gelijk? Gij zijt een volk, verlost door de Heere, het Schild uwer hulp, en die een Zwaard is uwer hoogheid.* [Deut. 33:29](#). Maar het toppunt uwer zaligheid is de liefde zelf, dat u eeuwig liefhebben moogt, en in de onmiddellijke betoningen van liefde, en 't genieten van liefde met de Vader en de Zoon, en de Heilige Geest verzadigd zult blijven, zonder einde.

Opwekking.

VII. Hier is de liefde onvolmaakt, daarom hebben wij gedurig opwekkingen van node: gij dan, die lust hebt overvloediger te worden in de liefde tot de Heere Jezus, overweegt deze zaken:

Jezus is beminnelijk.

1. Beschouwt Jezus in Zijn beminnelijkheid. Als de bruid Hem van het hoofd tot de voeten beschreven had, besluit zij: *Zijn gehemelte is enkele zoetheit, en al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Zulk Een is mijn Liefste, ja zulk Een is mijn*

Vriend, gij dochters van Jeruzalem! [Hoogl. 5:16](#). Hij is naar Zijn Goddelijke natuur het afschijnsel van des Vaders heerlijkheid, en het uitgedrukte beeld Zijner zelfstandigheid. Hij bezit alle Goddelijke volmaaktheden oneindig. Naar de menselijke natuur is Hij volmaakt heilig; die heiligheid bemint, moet Hem beminnen. Als Middelaar is Hij met eer en heerlijkheid gekroond. Hij is de allergoedaardigste, de allervriendelijkste, de allarmedelijdenste, de van allerliefhebbenste. Genade en liefelijkheid is uitgestort op Zijn lippen. Hij is vol genade en waarheid, gerechtigheid en weldadigheid, zodat Hij tegelijk ontzaglijk en beminnelijk is. Kan dan iets uw liefde trekken en gaande maken, zo moet het de Heere Jezus zijn, als Hij Zich maar aan u openbaarde, en u de Koning in Zijn schoonheid kon aanschouwen.

Jezus heeft de Zijnen lief.

2. Liefde verwekt liefde. Jezus nu heeft u lief met de allergrootste liefde: omdat Hij liefde is, zo kan Hij onbeminnelijken liefhebben, en Zich vermaken in Zijn beminden wel te doen. Zijn liefde tot u is een eeuwige liefde, zonder begin en zonder einde, is de allerinnigste en heftigste liefde. Overdenkt eens, waarin Hij zijn liefde tot u al bewijst:

148. Hij komt om uwentwil in de wereld, en neemt uw natuur aan, en wordt u in alles gelijk, uitgenomen de zonde. Hij neemt zelfs de gestalte van een dienstknecht aan. Dus stelt Hij Zich in uw plaats. Hij wordt uw Borg, neemt uw zonden van u af, en neemt ze op Zich alsof Hij ze zelf gedaan had, Hij draagt de straf van uw zonden. [Eféze 5:25](#). *Gelijk ook Christus de gemeente liefgehad heeft, en Zichzelf voor haar heeft overgegeven.*

149. Hoe veracht is Hij geweest, en wat al versmaadheden heeft Hij gedragen! Alles was tegen Hem; God toornde op Hem, en goot over Hem uit Zijn rechtvaardige gramschap tegen uw zonden. Gaat naar de krib, en volgt Hem tot aan het kruis, en ziet Hem aan in Zijn uiterste angst en benauwdheid. Verbeeldt u, dat Hij in Zijn allerdiepste smart u dus aanspreekt: *Ziet Mij aan, Mijn uitverkorenen, Mijn beminden, liefde tot u brengt mij in deze staat. Mijn liefde is zo groot, dat Ik het nog wel duizendmaal wilde lijden, eer Ik u liet verloren gaan.* In liefde betaalt Hij uw rantsoen, en brengt een eeuwige verlossing voor u teweeg, verzoent en bevredigt u met God, en brengt u tot Hem, als een verzoende Vader.

150. U ligt Hem nog op zijn hart, Hij denkt gedurig aan u, Hij bidt voor u, en is uw Voorspraak bij de Vader, Zijn oog is op u, om u te bewaren.

151. Overdenkt, hoe liefelijk Hij u tot Zich getrokken heeft. Hij zendt het Evangelie om uwentwil in de plaats, waar u geboren zou worden. Als het uw tijd was, Hij riep u, Hij lokte u, Hij stond al kloppende aan uw hart, wachtende dat u Hem zou opendoen. Als u afkerig en ongehoorzaam was, Hij verdroeg u lankmoedig, Hij bracht u over, Hij verlichtte, Hij gaf u een hart, dat Hem lief kreeg, zodat uzelf Hem zocht en naliep.

152. Hoe menigmaal heeft Hij u naar het hart gesproken, hoe menige liefdeskus heeft Hij u gegeven, hoe dikwijls heeft Hij u in uw droefenissen getroost, in uw verlegenheden gered, in uw moedeloosheden aangemoedigd! Hoe lankmoedig heeft Hij uw zwakheden verdragen, en telkens Zijn goedheid wederom bewezen, alsof u tegen Hem niet misdaan had!

153. En Hij zal u ten laatste bij Zich in de hemel brengen, opdat u eeuwig bij Hem zijt; daar zal Hij u verheerlijken, daar zal Hij u verblijden, daar zal Hij u volmaakt doen zijn in de liefde, en dus zal Hij eeuwig bij u, en u bij Hem zijn, en u in eeuwigheid verzadigen in liefde. Overdenkt dit, gelooft dit, en kan dat uw hart niet trekken tot wederliefde, dan bent u wel liefdeloos. Wekt toch uw liefde op.

Hem lief te hebben is blijdschap.

3. In de liefde is blijdschap. Het hart van de mens is genegen tot vrolijkheid; in de wereld is voor u geen vreugde, het allervermakelijkste bedroeft u, als Jezus weg is, u zult het toestemmen, 't geen ik eens zong over de Meimaand:

Hoe zoet is zang- en bloementijd.

Waar in zich dier en mens verblijdt!

Maar 't is mij enkel droefenis,

Zolang ik Jezus' liefde mis;

Maar als Hij eens mijn ziel toezeit:

Gij Mijns, Ik uws, in eeuwigheid;

En maakt mij 't zondig leven kwijt;

Dan is 't mijn zang- en bloementijd!

Als de ziel mag zitten in het lommer van de liefde van Jezus, en als haar liefde zoetelijk uitgaat tot haar Beminde, dan heeft ze een hemel vol vreugde, dan is zij eerst in haar schik, dan wenst zij dat de liefde nooit gestoord werd, gelijk de bruid zei: [Hoogl. 2:7](#). *Ik bezweer u, u dochters van Jeruzalem! dat u de liefde niet opwekt, nog wakker maakt, totdat het haar luste.* Jezus verblijdt Zich in de uitgangen van Zijn liefde tot u: [Jes. 62:5](#). *Gelijk de bruidegom vrolijk is over de bruid, also zal uw God over u vrolijk zijn.* Zo verblijdt Zich ook een liefhebbende ziel in de uitgangen van de liefde tot Jezus, en in 't gevoel van Jezus' liefde tot haar: [Hoogl. 1:4](#) ... *De Koning heeft mij gebracht in zijn binnenkamer; wij zullen ons verheugen en in U verblijden. De oprechten hebben U lief.*

Jezus wordt bemind van de Vader, engelen en heiligen.

4. Beschouwt eens met aandacht, hoe Jezus het voorwerp is van de liefde des Vaders, van de engelen en van de geloven.

(c) Des Vaders liefde gaat uit tot Jezus, God bemint Hem: [Joh. 5:20](#). *De Vader heeft de Zoon lief.* [Matth. 17:5](#). *Deze is Mijn geliefde Zoon, in Denwelken Ik Mijn welbehagen heb.*

(d) De heilige engelen hebben Hem lief, zij verblijden zich in Hem te aanschouwen, zij bidden Hem eerbiedig aan, [Hebr. 1:6](#). Zij staan gereed om Hem te dienen, [Matth. 4:11](#). In Zijn geboorte, in Zijn lijden, in zijn opstanding en in Zijn komst ten oordeel vergezelschappen zij Hem, met vrolijke gewilligheid en liefde.

(e) De gelovigen op aarde hebben Hem lief, hun harten gaan naar Hem uit, Hij is 't middelpunt, in 't welk zich hun hartstochten van de liefde. Daarom hebben u de maagden lief, [Hoogl. 1:3](#). 't Is Liefste, dat de bruid gedurig in de mond heeft. Verbeeldt u, hoe ieder gelovige treurt, als Jezus weg is, hoe ze verlangen naar Zijn komst tot hen, hoe ze in hun schik zijn, als zij zoetelijk in zijn

gemeenschap zich bevinden; 't is al om Jezus, waar ze naar vragen, waar ze om roepen, waar ze om schreien. 't Is Jezus alleen, in welke al hun genoeg is. Hoedanige schone uitdrukkingen vinden wij in de overpeinzingen van de gelovigen! Namelijk:

(46) *het is mij veel beter voor Jezus te sterven, dan over de wereld te heersen.*

(47) *Mijn Liefde is gekruist.*

(48) *Zo men mijn hart in duizend stukken sneed, in ieder stuk zou men de Naam van Jezus met gouden letters geschreven vinden.*

(49) *Heere Jezus, ik heb u liever dan het mijne, dan de mijnen, dan mijzelf.*

(50) *Het geld moet vergaan, met al degenen, die al het goed liever hebben, dan een dag met Jezus om te gaan. En dergelijke.*

Zal ieders hart een liefdevlam van zich geven, en zal uw hart niet mee in de brand raken? Komt, voegt u bij alle liefhebbers van Jezus, en zegt met hen:

*Jezus, Jezus zoet, Jezus is 't hoogste van
al wat mij lusten kan;*

*Jezus, wilt u mij? Ik wil U, wil U alleen,
en zeg tot alle schepsels: neen!*

Als Jezus u nu vraagde: *Hebt u Mij lief?* Zou u niet antwoorden: *Ja, Heere, Gij weet dat ik U liefheb?* Welaan dan, houdt dit vast, doolt steeds in deze liefde, en laat die u vleugelen maken, om vaardig uw loop met blijdschap uit te lopen, laat de liefde tot Jezus u dringen, om Hem welbehaaglijk te leven, Hem hier te verheerlijken, en lankmoedig te wachten, totdat Hij u voor eeuwig tot Zich neme.

Waarvoor zich te wachten.

VIII. Wees voortaan werkzaam, om u in deze liefde te houden, die te vermeerderen en telkens te verwakkeren. Tot dat doel hebt ge u voor enige zaken te wachten, en andere te verachten.

Wacht u:

48. voor verduisteringen. Kennis verwekt liefde, daarom moet men werkzaam zijn, om toe te nemen in de kennis van Jezus. Die kleine letterkennis hebben, zijn doorgaans zeer gebrekkelijk en ongestadig in de liefde; als de Heere hun eens buitengewoon voorkomt, dan gaat het wel, maar als dat ophoudt, zo wordt terstond hun liefde flauwer. Maar die Jezus uit het Woord in alle omstandigheden hebben leren kennen, hebben meerder bekwaamheid, om Jezus van nabij te beschouwen, en op Hem te verlieven, en hun liefde is vaster; ook dan, als de zoete ontmoetingen niet zo gevoelig zijn.

49. Gedeelde liefde. Als de wereld, en wat daarin is, nog begeerlijk is, het oog en hart nog naar zich trekt, als men nog zo gezet is op zijn eigen zin, eer, vermaak, dan kan de liefde tot Jezus niet sterk zijn. Jezus wil het hart alleen; als Zijn vijand ingang vindt, dan gaat Hij weg, en als Jezus weggaat, dan wordt uw liefde slapper; daarom hinkt niet op twee gedachten. Wilt u de wereld liefhebben, en van dezelve geliefd worden, zo leeft dezelve geheel, en laat Jezus varen. Maar wilt u Jezus liefhebben, en van Jezus bemind worden, zo leeft Hem alleen en geheel, en laat de wereld varen, ziet daar niet meer naar

om.

50. Weinig omgang. De liefde wil onderhouden worden; als men te ver van 't vuur is, wordt men koud, de allernaaste vrienden vervreemden door gebrek aan omgang, zo gaat het ook hier; Jezus wil gezocht zijn, en zien dat men zich aan Zijn vriendschap veel laat gelegen zijn. Jezus wil opgewacht zijn, en tijd hebben om Zich wat op te houden in de onderlinge liefdesbewijzen. Daarom moet men zich veel verledigen, om Hem ter spraak te staan, en wederom Hem vertellen, wat hart men tot Hem heeft, en Hem gemeenzaam onderhouden met het uiten van onze begeerten tot Hem, en onze smart, dat men Hem niet liever hebben kan; dat verwakkert de liefde.
51. Ongelovigheid. Als men zijn deel aan Jezus licht in twijfel trekt, als men wantrouwt, dat Hij ons niet liefheeft, als men werkzaam is om alle redenen, dat Hij liefde betoond heeft, te weerleggen, de redenen voor het tegendeel gretig aanneemt, ja zodanige opzoekt, alsof men een meesterstuk gedaan had, als men besluit: *Jezus heeft mij niet lief, ik heb Jezus niet lief*. Dan, zeg ik, is men buiten staat om liefde te oefenen, en wederliefde te ontvangen. Wacht u dan tegen de liefde te twisten, en Jezus' liefde verdacht te houden, en te ontkennen de genaden, welke bewijzen zijn van Jezus' liefde; want dat is de rechte weg om Jezus te doen heengaan.
52. Stoute zonden. Jezus is heilig, en bemint heiligheid, maar haat godloosheid; met de dagelijkse zwakheden en struikelingen heeft Hij medelijden, en zal de betoning van Zijn liefde daarom niet inhouden. Maar stoute zonden zijn tegen de liefde, dan houdt Jezus Zijn liefde in, Zijn Geest wordt bedroefd, en als Jezus Zijn liefde inhoudt, dan kan men Hem ook niet liefhebben. En zelf raakt men door de stoute zonden buiten staat van liefde te oefenen, het geweten is ontroerd, men wordt onvrijmoedig, men durft niet toegaan, men heeft het te zeer bedorven, daar is te grote scheiding gekomen, en men heeft soms veel werk, eer men wederom in een liefhebbende gestalte komt.
53. Vreesachtigheid in het uitkomen voor Hem is een soort van schaamte; men wil heimelijk wel liefde oefenen maar men wil het niet weten bij anderen. Men schaamt zich Zijner, omdat men vreest voor schade, voor schande, daarom onttrekt men zich. Als men in gevallen komt, die eisen, dat men zijn liefde tot Jezus, Zijn eer en zaak vertone, dat men zich dan verschuilt, en niet durft zeggen: *zulk Een is mijn Liefste, ja zulk Een is mijn Vriend*. Jezus merkt dit al ras, en 't mishaat Hem, 't is een oorzaak dat Jezus Zich ook van u verbergt, en 't is een teken dat u weinig liefde hebt, en die wordt door zo'n doen nog zeer verminderd.

En wat te doen.

Uit het gezegde is af te leiden, wat de liefde verwakkert, en wat daartoe te betrachten is, namelijk:

- d. Geloven, dat Hij u liefheeft, en iedere ware genade, als blijken van Zijn liefde tot u te erkennen.
- e. Gedurig zich af te scheiden van alles, om u alleen in de liefde tot Jezus te vermaken en te vergenoegen.
- f. Alles voor Jezus over te hebben zonder achterhouding van enige zaak, zichzelf en alles, wat men heeft, aan Jezus aan te bieden, met verklaring, dat men het

- gewillig voor Hem wil missen.
- g. Jezus' schoonheid en beminnelijkheid aan anderen te vertellen, ten einde ze Hem mede mochten liefkrijgen, en Hij van velen geliefd worde.
 - h. Zijn livrei dragen met vrolijkheid, wel willende dat ieder het wete, dat men Jezus tot zijn Heere heeft, en dat, zou iemand Jezus als met de kleine vinger tot nadeel aanraakt, Hij ons geheel en al, naar lichaam en ziel, tot een partij zal hebben, en dat men zijn eer verdedigen zal met goed en bloed.
 - i. Met tedere zorgvuldigheid zich wachten voor hetgeen Hem mishaaft, en te trachten Hem te behagen, Hem gelijkvormig te worden, en naar Zijn natuur te aarden.
 - j. Tijd te nemen, om in onderlinge liefde zich te verlustigen, en zo daar enige vervreemding of verduistering gekomen is, de gemeenzaamheid wederom te herstellen.
 - k. Te verlangen, en in dat verlangen telkens te verwakkeren om ontbonden te zijn, en met Christus te wezen, door gedurige bedenkingen, wat daar Boven zal zijn, en hoe zoet het zal zijn, om altijd met de Heere te zijn. Amen.

Hoofdstuk 16: Van de Vreze Gods

Hoofdstuk 16

Van de Vreze Gods.

Uit de Liefde Gods, van welke wij gesproken hebben, vloeit *vreze Gods*, van welke wij nu zullen handelen. Liefde en vreze worden samengevoegd: [Deut. 10:12](#). Wat eist de Heere, uw God, van u? Dan de Heere uw God te vrezen, in al Zijn wegen te wandelen, en Hem lief te hebben.

De benaming.

De vreze is óf ontzag, óf schrik; vreze als *schrik* wordt doorgaans met het Hebreeuwse magor, en pachad, en het Griekse phobos, uitgedrukt.

De vreze als *ontzag* wordt in 't Hebreeuws genoemd jira, en Grieks eulabeia; doch deze woorden worden ook wel zonder dat onderscheid gebruikt. Wij noemen vrezen ook *vruchten*, afkomstig van het Hoogduits; op zichzelf wordt het nu zelden gebruikt, maar wel in samenvoeging in het woord *Godvruchtig*, 't welk hetzelfde is als Godvrezend.

Verscheidenheid.

II. Vreze spruit uit liefde, óf tot ons zelf, óf tot God. Zelfliefde verwekt vreze, als zich iets opdoet waardoor het goede ons zou ontnomen worden, of waardoor ons enig kwaad zou overkomen; men vreest verlies, en 't kwade zelf, en datgene of diegene, waardoor het goede ons ontnomen, of het kwade toegebracht zou kunnen worden. God heeft in de mens liefde tot zichzelf ingeschapen, en wil dat wij ze gebruiken. De wet eist, *onze naaste lief te hebben als ons zelf*, [Matth.](#)

[22:39](#). Daarom is de vreze voor verlies en 't kwade geen zonde. Adam had ze vóór de val in zijn natuur, schoon zij geen gelegenheid had om in hem op te komen. De Heere Jezus had ze ook, [Matth. 26:37](#); [Hebr. 5:7](#). Men mag wel vrezen voor de dood, voor andere ongemakken, en alzo voor wild gedierte en kwade mensen. Maar deze vreze wordt kwaad, als men door vreze kwade middelen gebruikt, om het goede te behouden, te bekomen, of het kwade te ontkomen, namelijk, als men de mensen meer vreest dan God, als men nalatende de vreze Gods en de gehoorzaamheid aan zijn geboden, de mens op zijn zijde zoekt te trekken door zondige wegen, en daar niet op past of het Gode mishaaft, als men maar de mensen behagen kan, om ons geen kwaad, maar goed te doen: [Matth. 10:28](#). *Vreest niet voor degenen, die het lichaam doden, en de ziel niet kunnen doden; maar vreest veel meer Hem. Die beiden ziel en lichaam kan verderven in de hel.* Omdat men liefde moet hebben tot zichzelf, en daaruit vreze, zo moet men meer vreze hebben voor het kwade naar de ziel dan naar het lichaam; omdat het wel of kwalijk zijn naar de ziel van God afhangt, zo moet men vrezen uit liefde tot zijn eigen behoud, men moet Gods toorn en oordelen vrezen: [Psalm 119:120](#). *Het haar mijns vleses is te berge gerezen van verschrikking voor U, en ik heb gevreesd voor Uw oordelen.*

Een onbekeerde moet ook door vreze van de eeuwige toorn van God bewogen worden tot het geloof, [2 Kor. 5:11](#). Een bekeerde moet door vreze van schade naar de ziel zich opwekken tot ernst: [Heb 4:1](#). *Laat ons dan vrezen, dat niet te eniger tijd, de belofte van in Zijn rust in te gaan nagelaten zijnde, iemand van u schijne achtergebleven te zijn.*

De vreze wordt onderscheiden in een slaafse en in een kinderlijke vreze.

De *slaafse vreze* doet een slaaf de wil van zijn heer doen, uit vreze van geslagen te worden en zo ver is de slaafse vreze voor God, beter dan hardnekkige en ongevoelige versmading van God en zijn oordelen, en zij is nuttig, als iemand daardoor tot bekering gebracht wordt, [Matth. 3:7](#); [Amos 4:12](#). Een nu bekeerde heeft niet bekommerd te zijn of zijn bekering al oprecht is, omdat hij tot Christus gedreven is uit vreze van verdoemenis, en niet uit liefde Gods; want wij hebben getoond, dat wij ons welzijn moeten beminnen, en ons kwalijk zijn moeten vrezen, en daardoor tot bekering gedreven worden: maar de slaafse vreze is kwaad, als ze niet is dan schrik, welke van God doet vluchten. Wij zeggen, dat de mens, uit liefde tot zijn behoud, en uit vreze van zijn verderf God moet vrezen, en daardoor tot bekering en gehoorzaamheid gedreven worden, maar de eigenliefde is de grond niet van de kinderlijke vreze; God vrezen te vertoornen, omdat Hij machtig is te straffen; gehoorzaam zijn, opdat Hij zijn gunst ons niet onttrekke, maar dezelve ons meer bewijze, is de natuur niet van de kinderlijke vreze, hoewel de zaak in zichzelf goed is, en eigen aan de kinderen van God; niet eigenliefde maar liefde tot God, omdat Hij God is, omdat Hij ontzaglijk is, is de reden van kinderlijke vreze Gods, ofschoon daaruit voor ons noch goed noch kwaad zou komen.

Beschrijving.

III. *Kinderlijke vreze is een heilige beweging des gemoeds, van God in de harten van de kinderen van God verwekt, waardoor zij uit ontzag voor God zorgvuldig*

wachthouden, God niet te mishagen, en ernstig trachten Hem in alles te behagen.

't Is een *beweging des gemoeds*. De edele ziel is begaafd met aandoeningen, wordt, naardat de voorwerpen zijn, bewogen tot blijdschap of droefheid, tot liefde of haat, tot vreze of onversaagdheid; ten opzichte van de vreze Gods is de mens ongevoelig, stijf en onbewogen. Daar is geen vreze Gods voor hun ogen. [Rom. 3:18](#). Maar in de wedergeboorte wordt het stenen hart weggenomen, en zij verkrijgen een vlezen, een week, een buigzaam hart, dat uit gezicht van God zeer licht bewogen wordt, naardat God Zich aan de ziel openbaart; als God als ontzaglijk hun voorkomt, zo rijst er terstond in hun ziel een beweging op, die aan een schepsel betamelijk is naast God.

't Is een *heilige* beweging. Omdat een onbekeerde in de grond niet dan zonde is, zo is ook verdraaid alles wat er uit voortkomt; de bekwaamheid om te vrezen krijgt een verkeerd voorwerp, en beweegt zich op een onordelijke wijze; maar de gelovigen, in de grond geheiligd zijnde, zo zijn ook de bewegingen geheiligd, hun vreze heeft het rechte voorwerp, en gaat daar naast uit op een heilige manier, in geloof en liefde, [Hand. 10:2](#). *Godzalig, en vrezende God.*

God verwekt ze. Van nature is de mens tot alle goed werk niet deugende, hij heeft geen welbehagen aan God, en geen lust de Heere te vrezen; hij moge schrikken voor God, doch recht vrezen kan hij niet; maar God geeft de zijn Hem te vrezen: [Jer. 32:40](#) ... *Ik zal mijn vreze in hun hart geven, dat ze niet van Mij afwijken.* Daarom wordt de Heilige Geest genoemd, *de Geest der kennis en der vreze des Heeren*, [Jes. 11:2](#).

In de harten van de kinderen van God. 't Hart is de zitplaats van alle bewegingen, zo kwade als goede; dit kostelijk geschenk heeft God in het hart van Zijn kinderen opgesloten, en al de bewegingen van vreze komen uit het hart voort, hun vreze bestaat niet in praten, ook niet in kwaad te laten, en goed te doen, en in schijn van vreze, maar in waarheid: 't hart, verstand, wil en hartstochten zijn hier ingespannen, het hart geeft allerlei daden van vreze Gods op. De kinderen van God alleen vrezen de Heere; daarom worden die van deze deugd genoemd, *Godvrezenden*:

112. [Lukas 2:25](#) ... *Deze mens was rechtvaardig en Godvrezende.*

113. [Hand. 2:5](#). *Godvruchtige mannen.*

114. [Hand. 8:2](#). *En enige Godvruchtige mannen droegen Stéfanus te samen ten grave.*

Uit ontzag voor God. God is het Voorwerp van de vreze; Psalm 34:10 [[Ps. 34:9](#)]. Vreest de Heere, gij Zijn heiligen! God is Hoogheid, Heerlijkheid en Majesteit in Zichzelf, ook toen daar geen schepselen waren: [1 Kron. 29:11](#). *Uw, o Heere! is de grootheid, en de macht, en de heerlijkheid, en de overwinning, en de majesteit.* Hierdoor is God ontzaglijk in Zichzelf; met dat er verstandige schepselen zijn, welke de glans van zijn heerlijkheid zien, zo kunnen zij niet anders dan ontzag hebben voor de Oneindig- Ontzaglijke. Een natuurlijke kent God niet; daarom hij mag schrikken voor de oordelen, en vrezen voor de plagen, en soms God als

vreselijk erkennen, hoewel hij doorgaans zo hoog niet opklimt; maar ontzag voor Hem hebben kan hij niet, dat is het voorrecht en het heil voor de gelovigen. Een zondig mens kan Gods ontzaglijkheid niet verdragen, hij zou schrikkende vluchten; want God is hem een verterend vuur. Maar God komt Zijn kinderen voor als een verzoend Vader in Christus, daarom zijn ze tegelijk liefhebbende en eerbiedig. [Psalm 2:11](#). *Dient den Heere met vreze, en verheugt u met beving.* Ontzag vereist:

- kennen en aanschouwen van Gods ontzaglijkheid: [2 Petrus 1:16](#) *Wij zijn aanschouwers geweest van zijn majesteit.*
- Met vermaak erkennen en met het gehele hart goedkeuren, dat God zo ontzaglijk is: [Jer. 10:7](#). *Wie zou U niet vrezen, Gij Koning der Heidenen? Want het komt U toe.*
- Eerbiedig zich voor de Heere neerbuigen en Hem aanbidden: Psalm 5:8 [[Ps. 5:7](#)] *Ik zal mij buigen naar het paleis Uwer heiligheid in Uw vreze.* [Psalm 95:6](#). *Komt, laat ons aanbidden en nederbukken; laat ons knielen voor den Heere, Die ons gemaakt heeft.*
- Zijn aangezicht bedekken, niet durvende de glans van Zijn heerlijkheid aanschouwen. Zo bedekten de engelen hun aangezichten: [Jes. 6:2](#). Van Mozes staat er: [Exod. 3:6](#). *En Mozes verborg zijn aangezicht, want hij vreesde God aan te zien.*
- Beven, wegens ontzag niet kunnende des Heeren ontzaglijkheid verdragen: [Jer. 5:22](#). *Zult gij Mij niet vrezen, spreekt de Heere? Zult gij voor Mijn aangezicht niet beven?* [Dan. 10:11](#) *Toen Hij dat woord tot mij sprak stond ik bevende.*
- Het ontzag voor God verwekt in de kinderen van God een zorgvuldige wachthouding om God niet te mishagen, door ongehoorzaamheid en bedrijven van zonden, en een werkzaamheid om Hem in alles te behagen. Deze uitwerksels van de vreze Gods stelt Salomo dikwijls voor in zijn spreken. Ziet: [Spr. 3:7](#) *Vrees den Heere, en wijk van het kwade.* [Spr. 8:13](#). *De vreze des Heeren is, te haten het kwade.* [Spr. 16:6](#). Door de vreze des Heeren wijkt men af van het kwade. Zo ook: [Jer. 32:40](#) *En Ik zal mijn vreze in hun hart geven, dat ze niet van Mij afwijken.* En wederom: [Spr. 1:7](#). *De vreze des Heeren is het beginsel der wetenschap.* [Spr. 14:27](#). *De vreze des Heeren is een springader van het leven, om af te wijken van de strikken des doods.* Dit is de natuur van de vreze Gods. Overtuiging dergenen die God niet vrezen.

IV. Wat baat het de natuur van een deugd te verstaan als men ze niet doet? Niemand kent de schoonheid van een deugd dan die ze betracht. Dit eist God van alle mensen, dit gebiedt Hij zijn kinderen. *Laat de stem Gods in uw harten ingaan,* [Deut. 6:13](#). *Gij zult den Heere uw God vrezen.* [Pred. 12:13](#). *Van alles dat gehoord is, is het einde van de zaak: Vreest God, en houdt Zijn geboden, want dit betaamt alle mensen.* Die God en zijn eer liefheeft zal met David uitroepen: *Laat de gehele aarde voor den Heere vrezen, laat alle inwoners der wereld voor Hem schrikken,* [Psalm 33:7](#). *Vreest de wereld God niet, de kerk, de kinderen van God moeten het immers doen:* Psalm 22:24 [[Ps. 22:23](#)]. *Ontziet u voor Hem, al gij zaad Israëls.* Psalm 34:10 [[Ps. 34:9](#)]. *Vreest den Heere, gij Zijn heiligen.*

Daarom dragen die de Naam van Godvrezenden, Godvruchtigen. Ziet men nu de wereld aan, de vreze Gods is uit het hart van de mensen weg, men moet er van denken als Abraham van Gerar: [Gen. 20:11](#) *Alleen is de vreze Gods in deze plaats niet.*

Komt men tot de kerk, van de meeste lidmaten roepen hun daden uit, *dat er geen vreze Gods voor hun ogen en in hun harten is.* En gij, komt tot uzelf, wat zult gij antwoorden op de vraag: vreest gij God? Stelt gij de Heere u voor in de gang van uw leven? Rijst er ontzag op voor Zijn majesteit, als u aan Hem denkt, van Hem spreekt, of van Hem hoort spreken? Buigt gij u eerbiedig voor Hem, beeft gij wel, als u in den gebede tot Hem spreken zult? Zo daar een zondige gedachte en beweging in u opkomt, bedwingt u die door de vreze Gods? Houdt de vreze Gods u af van alle zondige gezelschappen, van hoererij, van onrechtvaardigheid, van leugentaal, van achterklap, van vloeken, van toorn, en andere zonden? Drijft en dringt u het ontzag voor God tot het oefenen van godsdienst, en tot het doen van al hetgeen, dat gij weet wat de Heere u geboden heeft, en Hem aangenaam is? Of hebt gij de aardse dingen lief? Is al uw zorg om die te bekomen en te behouden? Ziet gij om naar mensen, alsof die 't u zouden geven of ontnemen? Zoekt gij die te behagen, schoon met mishagen van God, en zijn die uw vreze? Ziet eens terug op uw vorig leven, let op de tegenwoordige gestalte uwer daden. Zijt gij bij uzelf overtuigd, dat u waarlijk God tot nog toe niet gevreesd hebt, zo neemt uw tegenwoordige en toekomstige ellendige staat ter harte, of het een middel kon zijn dat de schrik des Heeren u bewoog tot het geloof. Hoort eens toe gij, die niet alleen de Heere niet vreest, maar die daarenboven de Heere veracht, en op hem niet past, verachters van zijn Naam, [Mal 1:6](#). *Gij die des Heeren heilige dingen veracht,* [Ezech. 22:8](#). *Hoort toe, gij stouten en hoogmoedigen tegen de Heere.* Van u zegt David. [Psalm 119:21](#), *Gij scheldt de vervloekte hovaardigen, die van uw geboden afdwalen.*

Schrikkelijk oordeel over die de Heere niet vrezen.

V.

(a) Wees verzekerd dat, omdat gij God niet vreest, God u een schrikachtig en bevend hart zal geven, zodat gij nergens rust en veiligheid zult vinden, maar gedurig van uw eigen hart en geweten gepijnigd worden. De wens van David zal op u komen, [Psalm 9:20](#) [[Ps. 9:19](#)]. *O Heere! jaag hun vreze aan.* Deze vloek zal u treffen, let er vrij op, welke de Heere dreigt. [Deut. 28:65-67](#), *De Heere zal u aldaar een bevend hart geven, en bezwijking van de ogen, en matigheid van de ziel. En uw leven zal tegenover u hangen; en gij zult nacht en dag schrikken, en zult van uw leven niet zeker zijn. Des morgens zult gij zeggen: och, dat het avond ware! en 's avonds zult gij zeggen: och dat het morgen ware! vermits de schrik uws harten.* [Lev. 26:36](#). *Ik zal in hun hart een weekheid in de landen van hun vijanden laten komen; zodat het geruis van een gedreven blad hen jagen zal, en zij zullen vluchten, gelijk men vlucht voor een zwaard, en zullen vallen, waar niemand is, die jaagt.* [Jes. 2:19](#), *Dan zullen zij in de spelonken van de rotsstenen gaan, en in de hollen van de aarde, vanwege de schrik des Heeren, en vanwege de heerlijkheid van zijn majesteit, wanneer Hij Zich opmaken zal om de aarde te verschrikken.*

In uw sterven.

(b) Zijt verzekerd dat, zo gij voortgaat de Heere niet te vrezen, schoon gij al gerust naar uw einde mocht gaan, dat des Heeren schrik u op 't einde nog wel zal bevangen; als alles u zal verlaten, zo zal de Heere u tot verschrikking zijn, en u vreze aanjagen. O, hoe benauwd en hoe vol schrik blaast menigeen zijn geest uit! Gedenkt aan Bélsazar en denkt dat het u ook zo gaan zal: [Dan. 5:6](#). *Toen veranderde zich de glans van de koning, en zijn gedachten verschrikten hem; en de banden van zijn lenden werden los, en zijn knieën stieten tegen elkaar aan.* Daar ging hij mee heen.

Na uw dood.

(c) En zo al in dit leven en in de dood u geen verschrikking overkwam, u zult nochtans met schrik van rondom na uw dood bezet worden. Dan zal toorn en verbolgenheid, verdrukking en benauwdheid voor eeuwig op u blijven. Dan zult gij weten wat het is, te vallen in de handen van God: [Heb 10:31](#). *Vreselijk is het te vallen in de handen des levenden Gods.* Merkt op de uitdrukking: Psalm 76:8 [[Ps. 76:7](#)]. *Gij, vreselijk zijt Gij; en wie zal voor Uw aangezicht bestaan, van de tijd Uws toorns af?* Dus stelt de profeet de verschrikking voor, [Jes. 33:14](#). *De zondaren te Sion zijn verschrikt; beving heeft de huichelaars aangegrepen: zij zeggen: wie is er onder ons, die bij een verterend Vuur wonen kan? wie is er onder ons, die bij een eeuwige Gloed wonen kan?* Och, dat gij dit alles met bedaardheid overdacht, en op uzelf toepast, dat gij het gelooft!

In welk het beginsel van de vreze Gods is.

VI. Nu begeven wij ons tot u, gelovigen, u zult wel zien uw gebrek in deze; maar u zult ook kunnen zien, dat de Heere het beginsel van zijn vreze in u gelegd heeft.

(a) Hebt u geen lust in die gestalte van de vreze Gods, zoals wij ze boven hebben beschreven? U stemt ze niet alleen in zichzelf toe, oordelende dat het goed en betamelijk is; maar u hebt smart, dat u er zo weinig van hebt, en zijt begerig die in een meerdere trap te hebben; dat is een teken dat u die reeds deelachtig bent geworden; want zo worden de dienstknechten Gods beschreven: [Neh. 1:11](#) ... *Uwer knechten, die lust hebben Uw Naam te vrezen.*

(b) Bevindt u niet in u hartelijke voornemens en opzetten om in de vreze des Heeren te wandelen? Kunt u wel vermaak hebben in een zonde gedempt te hebben, en enig goed gedaan te hebben, tenzij het geschiede in de vreze Gods, en ziende uw gebrek en onmacht tot datgene, wat u liefhebt; is niet dikwijls uw ernstig gebed tot God, dat Hij de belofte aan u vervulle van zijn vreze in uw hart te geven? Ziedaar een blijk van de natuur van de Godvrezenden, dit was Davids gebed, [Psalm 86:11](#), *Verenig mijn hart tot de vreze Uws Naams.*

(c) Is uw lust tot de vreze Gods geheel krachteloos, en uw gebed geheel vruchteloos, of bevindt u de beginselen daarvan in uw daden? Openbaart Zich God niet wel aan u als ontzaglijk? Zegt u hart niet wel: *ja, de Heere is waardig gevreesd te worden?* Rijst er niet wel een eerbiedige beweging voor God in u op? Buigt ge u niet wel eerbiedig voor Hem? Hebt u niet wel ondervonden, dat u vanwege het ontzag uw ogen neersloeg, toesloot, uw handen op uw aangezicht leidet? Is er niet wel een heilig beven over u gekomen, en als deze bewegingen in u gevoeliger werden, was dat niet uw vermaak, ja verblijdde het

u niet wel daarna, als u er aan gedacht, wensende het wel wederom en altijd zo te hebben? Zou u niet wel vele zonden doen en vele goede dingen nalaten, zo de vreze Gods u niet belet had; smoort de vreze Gods niet wel vele zonden in haar begin, en drijft die u niet wel tot uw plicht? Omdat deze dingen in u zijn, moet u overreed zijn van de waarheid, ofschoon de trap nog klein is. Ziet uw gestalte in Job: [Job 31:23](#). *Het verderf Gods was bij mij een schrik, en ik vermocht niet vanwege Zijn hoogheid.* Zo ook in Nehemia: [Neh. 5:15](#) ... *maar ik heb also niet gedaan om van der vreze Gods wil.* Erkent dan deze ontvangen genade, en dat zal u bekwaam maken, om de volgende bestraffing en opwekking met vrucht te lezen.

Bestraffing.

VII. Hoe klaarder u overtuigd zijt van de beginselen van de vreze Gods in u, hoe meerder u moet smarten het gebrek in deze, en het zondigen tegen de vreze Gods, 't welk zich opdoet in de gestalte van het hart, in doordringen van de zondige gedachten, woorden en daden, tegen de openbaring van Gods tegenwoordigheid, en in de mensenvrees, wanneer de vreze Gods daardoor wijken moet.

Men ligt open voor alle zonden.

1. Dat is ten hoogste te bestraffen, dat men, wetende dat God ontzaglijk is, dat men ondervonden heeft, hoe goed het is in ootmoed met de Ontzaglijke te wandelen, en wat kracht het heeft, om op de gebaande weg te wandelen, evenwel nalaat de Heere als zodanig in 't oog te houden, en gedurig voor Hem te vrezen. Hierdoor ligt men open voor allerlei zonden; de deurwachter met geopende deuren slapende, zo kan iedere begeerlijkheid onverhinderd inkomen en uitgaan, en als men het al merkt, zo is er nog geen kracht van tegenstand, en men wordt overwonnen, eer men het weet, en wil men met Simsom zich verweren, men is zijn macht kwijt.

En breekt daarin door.

2. Hierop volgt een gestalte, die nog bozer is, namelijk, dat men zelfs doorbreekt in het volbrengen van de begeerlijkheid, ook dan niet alleen, als het geweten het kwaad toont, en raadt niet te beginnen, op de gang zijnde op te houden, de begeerlijkheid te dempen, in 't midden van de kwade rede te zwijgen, en af te staan van de zonde, daar men nu in bezig is; maar ook als het geweten aan God en zijn ontzaglijkheid doet denken, ja zelfs, dat het gruwelijkste is, als God zelf Zich aan de ziel openbaart, beweeglijk de ziel afmaant, als met de vinger wenkt en zegt: Ik ben hier, Ik zie 't wel, houd op, of Ik zal mijn ongenoegen u laten gevoelen; als, zeg ik, men door de heftigheid van de zonde dan nog voortgedreven wordt, zich tracht te verbergen voor de openbaring Gods om te kunnen voortgaan, en doordringt tot het voltooien van de onderhanden hebbende zonde, dat is de vreze Gods te verwerpen, dat is de Heilige Geest Gods te bedroeven, dat verwondt de ziel ter dood toe, en zo God niet oneindig, lankmoedig en onveranderlijk was, Hij zou zulke stouten verwerpen.

Mensenvrees.

3. De derde zonde tegen de vreze Gods, is mensenvrees, een zonde, de

Godvrezenden nog aanliggende. Als men nog niet zeer verloochend is aan zichzelf, aan eer, liefde, voordeel, vermaak, noch geen grote hebbelijkheid heeft van de erkenenis van des mensen nietigheid, dat hij door zichzelf zich noch reppen, noch bewegen kan, ons door zichzelf noch goed noch kwaad kan doen, als men zich nog niet gewent, door alles heen op de hand des Heeren te zien, dat die alleen alles doet, en dat alle mensen maar instrumenten in Gods hand zijn, die gebruikt worden om ons goed of kwaad te doen: zo ontstaat hieruit omzien naar mensen; in oorlog ziet men op de veelheid en dapperheid van de soldaten, men staat op zijn zwaard. [Ezech. 33:26](#). *Wie zou tegen ons afkomen? Of wie zou komen in onze woningen?* [Jer. 21:13](#). Maar als men des vijands macht ziet het onze te overtreffen, dan vreest men, en het hart beweegt zich, gelijk de bomen des wouds bewogen worden van de wind, [Jes. 7:2](#). In ziekte, in pleidooien, in koophandel, in het drijven van zijn ambacht, in het beogen van zijn begeerte, welke door middel van mensen bekomen moet worden, en zo voort, dan ziet men om naar mensen, en eindigt met zijn gedachten in hen, alsof het van hen komen zou, men zoekt heftig hen op onze zijde te hebben, men vreest hun gunst te verliezen. In de gewone omgang, men vreest de een om zijn wijsheid, tegen dewelke men niet op mag; de ander om zijn hoogheid en ontzaglijkheid; de derde om zijn boosheid; de vierde om zijn goedheid, die men niet gaarne zou willen verliezen; als nu een mens geen lust aan Godzaligheid heeft; als hij kwaad zou worden, als men het beeld Gods vertoonde en zijn plicht deed, of als men zich niet voegde naar hem in het zondigen, als men dan uit vreze voor hem, zich inhoudt en zich meer of minder naar hem voegt in het zondigen. Zie, zo moet de vreze Gods achterstaan en wijken; daar staat aan de ene zijde God, aan de andere zijde de mens; aan de ene kant de vreze Gods, aan de andere kant de vrees voor de mens. Als nu de vrees voor mensen ons trekt tot iets te doen, dat tegen de vreze Gods is, dan verwerpt men de vreze Gods door mensenvrees. Dit is een schrikkelijke zonde: want

27. God heeft het verboden: [Matth. 10:28](#) ... *vreest gij niet voor degenen, die het lichaam doden.* [Jes. 51:12](#) ... *wie zijt gij, dat gij vreest voor de mens, die sterven zal?*
28. 't Is de grootste verachting van God, die bij u wijken moet voor een mens, 't is afgoderij, een zonde van de Heidenen: [Rom. 1:25](#) ... *en het schepsel geëerd en gediend hebben boven de Schepper.*
29. 't Is de voorzienigheid Gods te loochenen, alsof God niet alles bestemd had, alsof God niet alles regeerde, alsof het schepsel door zichzelf kon werken.
30. Het ontroert en troebleert u gedurig.
31. Het doet u van de ene zonde in de andere vallen. Daarom schaamt u over uw vorige mensenvrees, wees gewaarschuwd, volgt de vermaning des Heeren, [Jes. 2:22](#), *Laat gijlieden dan af van de mens, wiens adem in zijn neus is; want waarin is hij te achten?* Volgt Davids edelmoedigheid: [Psalm 118:6](#). *De Heere is bij mij; ik zal niet vrezen; wat zal mij een mens doen?*

Opwekking.

VIII. 't Is niet genoeg, zich voor de zonden, die tegen de vreze Gods zijn, te wachten; maar dat is de grote plicht, door de vreze Gods die alle te overwinnen.

Hoe levendiger de vreze Gods is, hoe minder de zonden kracht hebben. Daarom geeft u in het toekomstige geheel en al over, om de Heere uw God teder te vrezen, opdat de vreze Gods de wacht over u houde en u besture in uw gedachten, woorden en daden. Och, kon ik u hierin verlevendigen. Let aandachtig op de volgende beweegredenen, en gij, wees week en gevoelig.

God ontzagwekkend.

1. Heeft niet God alle volmaaktheden in Zich, die ontzag kunnen verwekken? Hij is: Hoogheid, Heerlijkheid, Almacht, Heiligheid, Goedheid en Ontzaglijkheid; dat is Zijn natuur, hoe kan dan iemand met God verkeren, zonder vrees en ontzag? Merkt op de uitdrukking in het woord, [Exod. 15:11](#), *O Heere! wie is als Gij onder de goden? Wie is als Gij, verheerlijkt in heiligheid, vreeslijk in lofzangen, doende wonderen?* [Deut. 28:58](#), *Om te vrezen deze heerlijke en vreselijke Naam, de Heere, uw God.* [1Kron. 16:25](#), *De Heere is groot, en zeer te prijzen, en Hij is vreselijk boven alle goden.* [Neh. 1:5](#), *Och, Heere, God van de hemel, u grote en vreselijke God! Zijn toorn over de zondaar is verschrikkelijk:* [Psalm 90:11](#). *Wie kent de sterkte Uws toorns, en Uw verbolgenheid, naar dat Gij te vrezen zijt?* Zijn goedheid verwekt ontzag, om Hem in liefde te vrezen: [Psalm 130:4](#). Bij U is vergeving, opdat u gevreesd wordt. Is het niet recht, niet betamelijk, niet noodzakelijk, dat gij, van God geschapen, van God begenadigd, deze hoge God vreest, en voor Hem ontstelt? Godzaligen hebben lust tot vreze Gods.

Groei

2. Het beginsel van de zaak is immers in u, u hebt er lust aan, u kunt van de vreze Gods niet horen spreken, of uw hart verheft zich daartoe, en uw begeerten worden gaande; waarom zou u die lust bedwingen? Al wat een beginsel van leven heeft, is begerig naar groei en naar de volmaaktheid; daarom dan ook u in deze dele. Het is immers natuurlijk, dat een knecht zijn heer, en een kind zijn vader vreest. U hebt de Heere gekozen tot uw Heere, en heeft Hij u niet gegeven de Geest der aanneming tot kinderen, en u onder Zijn kinderen gesteld? Bent u niet met Hem in een verbond getreden, dat Hij u tot een God, en u Zijn gunstgenoten zou zijn? Dit moet u opwekken, om dan uw Heere, uw Vader te vrezen: [Mal 1:6](#) ... *ben Ik dan een Vader, waar is mijn eer? En ben Ik een Heere, waar is Mijn vreze?* Erkent de betrekking, en het zal kinderlijke vreze verwekken.

Is de fontein van heiligheid.

3. De vreze Gods is de fontein van alle heiligheid, die u bemint. De zondige begeerlijkheden zullen de klem kwijtraken, de opwellende verdorvenheden zullen gemakkelijk gedempt worden, men zal in 't midden van 't zondigen worden gestuit, en men zal tot oefening van allerlei deugden vaardig zich bevinden: [Spr. 9:10](#). *De vreze des Heeren is het beginsel der wijsheid.* [Spr. 15:33](#). *De vreze des Heeren is de tucht der wijsheid.* [Psalm 19:10](#) [[Ps. 19:9](#)]. *De vreze des Heeren is rein.* [Spr. 19:23](#). *De vreze des Heeren is ten leven.* [2 Kor. 7:1](#) ... voleindigende de heiligmaking in de vreze Gods.

God heeft er behagen in.

4. De Heere heeft behagen in degenen, die Hem vrezen. Dat moest ons een

dierbare zaak zijn, dat God in ons een welgevallen had: dat moest onze grote begeerte en ernstige betrachting zijn, de Heere welbehaaglijk te zijn. Nu, in de vreze Gods heeft God behagen; want daarin komt de erkenning en verheerlijking van de volmaaktheden Gods te samen: [Psalm 147:11](#). *De Heere heeft een welgevallen aan hen, die Hem vrezen*. Hoe lief is 't, dat de mens een welgevallen aan God hebbe, en God aan de mens!

En zegent de zodanigen.

5. Hoewel de liefde tot onze eigen welstand de grond niet is van de vreze Gods, zo mogen en moeten wij nochtans daardoor verwakkerd worden. 't Is opmerkelijk, dat zo vele zegeningen uitgesproken, en zo vele weldaden beloofd worden aan de Godvrezenden. Let op de lichamelijke.

- Vergenoeging: [Spr. 15:16](#). *Beter is weinig, met de vreze des Heeren, dan een grote schat.*
- Genoegzaam onderhoud: [Psalm 34:10](#) ... *die Hem vrezen, hebben geen gebrek.* [Psalm 33:18-19](#). *Ziet, des Heeren oog is over degenen, die Hem vrezen ... om hun ziel van de dood te redden, en om hen bij het leven te houden in de honger.* [Psalm 111:5](#). *Hij heeft degenen, die Hem vrezen, spijs gegeven.*
- Heilige bewaring: Psalm 34:8 [[Ps. 34:7](#)]. *De Engel des Heeren legerd Zich rondom degenen, die Hem vrezen.*
- Overvloed: [Spr. 22:4](#). *Het loon van de nederigheid met de vreze des Heeren is rijkdom, en eer, en leven.*
- Alle heil: Psalm 85:10 [[Ps. 85:9](#)]. *Zeker Zijn heil is nabij degenen, die Hem vrezen.*

Aanmerkt de beloften naar de ziel.

154. Openbaring van hemelse verborgenheden: [Psalm 25:12, 14](#). *Wie is de man die de Heere vreest? Hij zal hem onderwijzen in de weg, die hij zal hebben te verkiezen. De verborgenheid des Heeren is voor degenen, die Hem vrezen; en Zijn verbond, om hun die bekend te maken.*
155. Ontferming: [Psalm 103:13, 17](#). *Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de Heere over degenen die Hem vrezen. De goedertierenheid des Heeren is van eeuwigheid en tot eeuwigheid over degenen, die Hem vrezen.*
156. Verhoring van de gebeden: [Psalm 145:19](#). *Hij doet het welbehagen van degenen, die Hem vrezen, en Hij hoort hun geroep en verlost hen.*
157. En opdat ik alles besluite: [Psalm 112:1](#). *Welgelukzalig is de man die de Heere vreest.* [Pred. 8:12](#) ... *zo weet ik toch, dat het die zal welgaan, die God vrezen.* Psalm 31:20 [[Ps. 31:19](#)]. *O hoe groot is uw goed, dat u weggelegd hebt voor degenen, die u vrezen!*

Behaagt het de Heere u door zo vele weldaden en beloften op te wekken, het moet u behagen daardoor opgewekt te worden, en lust hebbende aan de beloften, die te zoeken door de weg, door welke de Heere die geven wil, daar toch de vreze des Heeren in zichzelf zo beminnelijk is.

Neemt dan besluit, maakt het uw groot werk, al doende zult u leren, en omdat wij

te bedorven zijn, zo keert u tot de Heere biddende, [Psalm 86:11](#), *Verenig mijn hart tot de vreze Uws Naams*. Maakt het Woord van God u gemeenzaam, dat is een middel om de Heere te vrezen, [Deut. 17:19](#), *En hij zal daarin lezen al de dagen zijns levens; opdat hij de Heere zijn God lere vrezen*.

De Heere zegene dit woord! *Vreest God en geeft Hem heerlijkheid*, [Openb. 14:7](#). Amen.

Hoofdstuk 17: Van de gehoorzaamheid aan God

Hoofdstuk 17

Van de gehoorzaamheid aan God.

Gehoorzaamheid komt af van *horen*, zo in onze, alsook in de Hebreeuwse en Griekse talen. Horen betekent dikwijls gehoorzamen, naar de stem te luisteren, welgevallen in het bevel te hebben, en dat te doen.

Gehoorzaamheid is een gewillige onderstelling van een kind Gods onder God, als Heer en Vader in Christus, om Zijn bevelen uit te voeren.

't Voorwerp is God.

Al wat tot gehoorzaamheid verplicht, al wat daartoe bewegen kan, is in God. Hij is de eerste, de alleen hoge, heerlijke en heilige. Hij is de Scepter, van Wie de mens is, en door Wie hij bestaat in zijn beweging. Hij is de gehoorzamenswaardige en de enige Wetgever, Die behouden en verderven kan. Ieder mens is door de natuur Gods, en door zijn eigen staat verplicht te gehoorzamen, die band ligt op ieder, en wordt van ieder, zelfs van de Heidenen, erkend en toegestemd. God eist het van zijn volk in de Schrift; niet dat God van node heeft met mensenhanden gediend te worden, maar omdat Hij het waardig is, des mensen natuur het vereist, en het is des mensen welzijn en zaligheid; 't is een goedheid van God, dat Hij iets naast de mens wil, hem iets gebiedt, en iets van de mens, naast Hem gedaan wil hebben. En aan de andere kant de mens, wanneer God Zich aan hem openbaart, en hem Zijn volmaaktheden doet aanschouwen, kan niet anders dan zich Gode onderwerpen met welbehagen; heeft geen andere grond, en behoeft geen andere beweegredenen om te gehoorzamen, dan omdat God Gód is. God komt hier voor én als Heere én als Vader in Christus. Als Heere, als Eigenaar, als hoogste, was Hij het voorwerp van Adams gehoorzaamheid vóór de val. Maar na de val komt God aan zijn volk niet alleen voor als de Heere, als Jehovah, *Die is, Die was, en Die zijn zal*, maar ook als Vader in Christus, zodat én ontzag als voor een Heere, én liefde als tot een Vader, hier te samen komen, [Jer. 26:13](#), *Gehoorzaamt de stem des Heeren, uws Gods*.

't Onderwerp de kinderen Gods.

II. Het onderwerp zijn de kinderen van God. In het verbond der genade komt Christus overal in, alles moet geschieden door het geloof in Christus, God wil van zijn vijanden niet gediend worden, en dat op een wijze, die Hem betamelijk is; zal men God dienen, daar moet eerst verzoening zijn, welke alleen door Christus geschiedt, en door het geloof wordt toegepast; dat geloof is werkzaam, om God als een verzoende Vader in kinderlijke liefde te dienen; de wet is hun niet een last, maar een lust; niet een voorwaarde van het verbond der werken, maar een liefelijke regel van niet te dwalen, en de bondgenoten komen hier niet voor als slaven, die uit vreze van slagen tot het werk gedreven worden, maar als kinderen, wier vermaak het is hun Vader te gehoorzamen; de onbekeerden kennen God in die betrekking niet, en of zij iets doen, 't geen God gebiedt, zo doen zij het toch niet op de geboden wijze en tot het geëist einde, en ook zij hebben geen lust aan God te gehoorzamen, zij willen het niet, zij doen het niet; maar aan zijn kinderen openbaart God Zich in Zijn gehoorzamenswaardigheid. Het geeft hun het geloof, om door Christus tot Hem te komen, als kinderen tot hun Vader. Hij geeft hun kinderlijke liefde tot, en vreze voor Hem, zodat zij alleen bekwame onderwerpen zijn, om de Heere te gehoorzamen. Daarom wordt zij genoemd: *de gehoorzaamheid des geloofs*, [Rom. 1:5](#). En de gelovigen *gehoorzame kinderen*, [1 Petrus 1:14](#).

De vorm is de onderdanigheid aan God.

III. De natuur van de gehoorzaamheid bestaat in onderdanigheid onder God. De mens is door zijn natuur onder God gesteld. Adam erkende die ondergesteldheid met genoegen; en stelde zich blij onder de Heere; maar na de val is des mensen natuur weerspannig tegen God: [Rom. 8:7](#). *Daarom, dat het bedenken van het vlees vijandschap is tegen God; want het onderwerpt zich der wet Gods niet, want het kan ook niet.* Maar de mens nu wedergeboren zijnde, en een nieuwe natuur bekomen hebbende, zo kent en erkent hij niet alleen, dat hij door zijn natuur onder God is gesteld. En hij stelt zich gewillig onder God, Hem ten dienste, zeggende met David, [Psalm 116:16](#), *Zeker ik ben Uw knecht, ik ben Uw knecht.* Hiertoe geeft hij zich met zijn geheel hart over. [Rom. 6:17](#). *Maar Gode zij dank, dat gij wel dienstknechten van de zonde waart maar dat gij nu van harte gehoorzaam geworden zijt aan het voorbeeld der leer, waartoe gij overgegeven zijt.*

Deze ondergeschiktheid bestaat:

- (aa) In een dadelijk en werkzaam kennen van de hoogheid en andere gehoorzamenswaardige volmaaktheden Gods. Deze beschouwt de gehoorzame, hij blijft met zijn gedachten daarop staan starogen, en dus erkent hij, dat God waarlijk waardig is, gehoorzaamd te worden van alle schepselen.
- (bb) In vermaak en blijdschap, dat God alle dienst en gehoorzaamheid waardig is; hij kan zich niet verzadigen met dat te zien, en toe te stemmen, en daarin zich te verblijden.
- (cc) In te erkennen de relatie of betrekking, die alle mensen op God hebben, als Schepper en schepsel, 't welk in alles, ja in alles, niets uitgenomen, van God afhangt; en ten opzichte van zichzelf, hij erkent niet alleen de band die op

hem, als schepsel ligt; maar hij merkt zich ook aan in de betrekking van Vader en kind in Christus. Dus ziet hij met liefde de betamelijkheid van die hoge Heere, en die goede Vader te gehoorzamen; zodat de genegenheden daartoe heftig gaande worden.

- (dd) In een dadelijke onderstelling, overgave en aanbieding ten dienste des Heeren; dit is niet een daad die voorbijgaat, maar die daad wordt telkens herhaald, en in alle voorvallen vernieuwd, waardoor hij een hebbelijkheid krijgt, en een ondergeschikte gestalte, uit welke telkens alle daden voortkomen, en dus worden de werken in Gode gedaan, [Joh. 3:21](#).

't Gevolg en einde is Zijn bevelen uit te voeren.

IV. Het einde van de onderstelling is om des Heeren bevelen uit te voeren. De souvereine Heere en Vader in Christus oefent ook kastijdingen over Zijn kinderen, die onsmakelijk zijn voor de natuur, en geen vreugde als zij tegenwoordig zijn. Een kind van God moet zich hierin niet weerspannig aanstellen, niet verdrietig zijn, murmureren, halsstarrig zich daartegen aanzetten en verharden, het kruis te ontlopen, zich met zonden af te leiden: maar in deze moet hij ook een buigzaam, onderwerpend en gehoorzaam hart hebben, zeggende: [Micha 7:9](#), *Ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd*. Van deze zullen wij spreken in de lijdzaamheid; hier hebben wij het oog op de onderwerping, om Zijn wil te doen.

De Heere is ook Koning, de Heere is Wetgever, de Heere maakt Zijn kinderen Zijn wil bekend. Hij leert hun Zijn inzettingen; al Zijn bevelen zijn in de tien woorden ingesloten, naar die regel wil Hij dat zij zullen wandelen, zonder af- of toedoen. Daarin zijn alle zaken, die te doen en te laten zijn; de manier, op welke alles moet geschieden; en het einde, waaruit, en waartoe alles moet gedaan en gelaten worden, begrepen; hier hebben menseninzettingen en eigen goeddunken geen plaats. Deze bevelen stelt de gehoorzame zich voor om die te doen; 't is hem niet genoeg inwendige liefde en lust tot dezelve te hebben, maar hij wil ze ook doen als bevelen van de Heere, en omdat het Zijn bevelen zijn: [Psalm 119:11, 111, 112](#), enz. *Ik heb Uw rede in mijn hart verborgen, opdat ik tegen U niet zondigen zou. Ik heb uw getuigenissen genomen tot een eeuwige erve. Ik heb mijn hart geneigd om Uw inzettingen eeuwig te doen. Och, dat mijn wegen gericht werden, om Uw inzettingen te bewaren! Leer mij Uw inzettingen*, enz.

De manier is gewillig.

V. De manier van gehoorzaamheid is gewilligheid, gehoorzaamheid is een gewillige onderdanigheid. 't Is een gehoorzame geen droefheid, geen verdrietige last, dat hij zelfs door de natuur onder God gesteld is, hij zou niet willen, dat hij aan God niet verbonden was, ja al was hij vrij, al stond het in zijn keus, of hij wilde onder Hem gesteld zijn of niet, gehoorzamen of niet, hij zou uit liefde tot God zich onderstellen, en zich geheel overgeven om de Heere in alles te gehoorzamen; daarom omhelst hij gewillig zijn ondergesteldheid, en zet zich, om in alle vrijwilligheid de Heere te gehoorzamen, [Jes. 1:9](#), *Indien gij willig zijt, en hoort*.

Deze vrijwilligheid bestaat:

158. in een volvaardige bereidheid van het hart: Psalm 57:8 [[Ps. 57:7](#)]. *Mijn hart is bereid, o God! mijn hart is bereid.* [Rom. 1:15](#) ... *hetgeen in mij is, dat is volvaardig.*
159. In zichzelf tot het werk aan te bieden. [2 Kron. 17:16](#) ... *Amazia, de zoon van Zichri, die zich vrijwillig de Heere overgegeven had.* [Jes. 6:8](#) ... *Zie, hier hen ben ik, zend mij heen.*
160. In raad vragen als er wat te doen is, zeggende: *Wat wilt Gij dat ik doen zal?* [Hand. 9:6](#).
161. In luisteren naar antwoord, opdat gij moogt beproeven, welke de goede en welbehaaglijke, en volmaakte wil van God zij, [Rom. 12:2](#). *Ik zal horen wat God de Heere spreken zal,* Psalm 85:9 [[Ps. 85:8](#)].
162. In de begeerte en opzet, om het de Heere naar Zijn zin, naar Zijn welbehagen te doen: [2 Kor. 5:9](#). *Daarom zijn wij ook zeer begerig ... om Hem welbehaaglijk te zijn.*
163. In zo ras als een brand aan 't werk te vallen, 't welk men weet, dat God, hier nu, gebiedt te doen: [Psalm 119:60](#). *Ik heb gehaast, en niet vertraagd Uw geboden te onderhouden.*
164. In lust en liefde aan het werk te hebben: [Psalm 119:35](#). *Doet mij treden op het pad uwer geboden; want daarin heb ik lust.* [Psalm 112:1](#). *Welgelukzalig is de man, die de Heere vreest, die grote lust heeft in Zijn geboden.*
165. In vrolijkheid in het werk: [Psalm 119:14](#), [54](#), [111](#). *Ik ben vrolijker in de weg Uwer getuigenissen, dan over allen rijkdom. Uw inzettingen zijn mij gezangen geweest, ... want zij zijn mijns harten vrolijkheid.*
166. In de ijver en vurigheid in het werk: [Psalm 104:4](#). *Hij maakt Zijn engelen geesten, Zijn dienaars tot een vlamvend vuur.* [Rom. 12:11](#). *Zijt vurig van geest. Dient de Heere.*
167. In de onbevreesdheid in het werk, noch verlies van eer, noch van goed, noch van nabestaanden, noch van leven vrezende: [Filip. 1:14](#) ... *het woord onbevreesd durven spreken.* [Hand. 21:13](#) *Ik ben bereid niet alleen gebonden te worden, maar ook te sterven te Jeruzalem voor de Naam van de Heere Jezus.*
168. Moedig en dapper in het werk: [Zach. 10:3](#), [5](#). *Hij zal hen stellen, gelijk het paard Zijner majesteit in den strijd En zij zullen zijn als de helden, die in het slijk der straten treden en in den strijd; en zij zullen strijden; want de Heere zal met hen wezen; en zij zullen die beschamen, die op paarden rijden.*
169. In de standvastigheid, onverzettelijkheid en volstandigheid in het werk: [1 Kor. 15:58](#) ... *zijt standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren.*

Overtuiging.

VI. Dus hebben wij de natuur van de gehoorzaamheid voorgesteld. De waarheid is u een klare spiegel, of gij God gehoorzaam zijt of niet. Dat het uw plicht is, is niet nodig te bewijzen, des mensen natuur leert het hem genoegzaam, de Heidenen zullen u overtuigen, God eist het in de Schrift: [Exod. 19:5](#) ... *indien gij naarstig Mijn stem zult gehoorzamen, en Mijn verbond houden, zo zult gij Mijn eigendom zijn.* [Num. 14:9](#). *Alleen zijt tegen de Heere niet weerspannig!* [Deut.](#)

[27:10](#). *Daarom zult gij van de stem des Heeren, uws Gods, gehoorzaam zijn, en gij zult doen Zijn geboden, en Zijn inzettingen, die ik u heden gebiede.*

Stelt dit vast, zet er het zegel op, zeggende: Ik ben verbonden, ik moet Gode gehoorzaam zijn; en vraagt uzelf daarop: ben ik al gehoorzaam? Gij zult uzelf antwoorden uit hetgeen nu van de aard van de gehoorzaamheid gezegd is.

Een onbekeerde is God niet gehoorzaam, hij kan ook niet; want hij kent God niet, hij komt tot God niet door het geloof, zijn doen en laten komt niet uit een gehoorzame grond. Daarom beschouwt u met opmerking, onderwerpt gij u de Heere? Kent u des Heeren hoogheid en waardigheid om te gehoorzamen? Hebt u bedachtzame onderhandeling met Christus, als Borg en Middelaar, om door Zijn lijden en sterven met God verzoend te worden, om als een kind, Hem als een Vader in kinderlijke liefde te dienen? Stelt gij uzelf de Heere ten dienste in alles, en dat met een hartelijke gewilligheid? En hoe gaat het met de uitwerking? Is daar algemeenheid? De tedere zorgvuldigheid? De ijver? Het doorbreken? Als ge oprecht met u handelen wilt, u zult zien of er ware gehoorzaamheid in u is, of niet.

Bestrafing van de ongehoorzamen.

VII. Hoort toe, alle ongehoorzamen, ik heb des Heeren woord aan u. Opdat het te meerder treffe, is nodig, dat ik eerst toon wie de ongehoorzamen zijn, omdat zij zeer verscheiden in staat zijn.

(mm) U allen, die de natuur van de gehoorzaamheid, boven beschreven, niet hebt, alle uw daden, hoe goed gij ze ook acht te zijn, zijn maar appels van Sodom, en druiven van Gomorra; dat zijn maar blinkende zonden, die een goede schijn hebben zonder waarheid.

(nn) Die zelfs niet willen horen naar de stem des Heeren: [Job 21:14-15](#) *Nochtans zeggen zij tot God: (is 't niet met woorden, 't is met het hart en de daden). Wijk van ons! want aan de kennis Uwer wegen hebben wij geen lust. Wat is de Almachtige, dat wij Hem zouden dienen? En wat baat zullen wij hebben, dat wij Hem aanlopen zouden?*

(oo) Die horende, niet willen gehoorzamen: [Ezech. 33:31](#). *Zij komen tot U, gelijk het volk pleegt te komen ... en horen uw woorden; maar zij doen ze niet.*

(pp) Die opzetten maken en beloven; maar 't blijft daarbij, daar komt niet van: [Matth. 8:19](#). *Meester! ik zal U volgen, waar Gij ook heengaat.* [Matth. 21:30](#). *Deze antwoordde, en zei: Ik ga, heer! en ging niet.*

(qq) Die wat doen, maar zo ver als 't met hun belang overeenkomt, en verder niet: [Markus 6:20](#). *Als hij (Herodes) hem hoorde, deed hij vele dingen, en hoorde hem gaarne.* Saul zei: *Ik heb des Heeren woord bevestigd, en ondertussen had hij het verachtste verbannen, en het beste voor zich behouden, onder voorwendsel van het de Heere te zullen offeren,* [1 Sam. 15:13](#).

(rr) Die het uitwendige alleen doen, daar veel werk van maken, maar zonder inwendige gehoorzaamheid en geloof in Christus, en om door dat werk in de hemel te komen, gelijk zijnde de Farizeeën, die het buitenste reinigen, en het van binnen onrein laten blijven, [Matth. 23:25](#). *Gelijk zijnde de graven, die*

van buiten schoon schijnen, maar van binnen vol stank en doodsbeenderen zijn, [Matth. 23:27](#).

(ss) Die de gehoorzaamheid verwerpen, weerspanning zijn, rebelleren en uitspatten, 't zij in verborgene, 't zij in openbare godloosheden: [Psalm 2:3](#). *Laat ons hun banden verscheuren, en hun touwen van ons werpen.* [Deut. 9:24](#). *Weerspanning zijt gij geweest tegen den Heere, van den dag af, dat ik u gekend heb.* [Job 15:25-26](#). *Hij strekt tegen God zijn hand uit, en tegen de Almachtige stelt hij zich geweldiglijk aan. Hij loopt tegen Hem aan met de hals, met zijn dikke, hoog verheven schilden.*

(tt) Die de duivel, van de wereld en van hun eigen begeerlijkheden gehoorzaam zijn; al wat de duivel wil, doen zij gewillig: [2 Tim. 2:26](#). *En zij wederom ontwaken mochten uit de strik van de duivel, onder welke zij gevangen waren tot zijn wil.* Zoals de wereld wil, zo willen zij ook: wil de wereld dat men deze en die mode hebbe, zij gehoorzamen terstond; dat men ijdel zij in woorden, dat men met haar danse, dobbele, hoerere, zij doen het gewillig mede. Kan men iemands gunst winnen, geen zonde is te grof; niets vreest men, dan dat de wereld hen niet voor de haar zou erkennen, hen verachten, en dat men voor een fijne zou aangezien worden: [Jak 4:4](#) ... *Zo wie dan een vriend der wereld wil zijn.* Al wat de begeerlijkheid opwelt, dat volgen ze met al hun hart en vermaak, dus zijn zij dienstknechten van de zonde, [Rom. 6:17](#). *Der waarheid ongehoorzaam, doch der ongerechtigheid gehoorzaam,* [Rom. 2:8](#). Die zijn in een gruwelijke staat.

VIII. Tot u heb ik het Woord des Heeren, om u aan te kondigen uw gruwelijke staat, en de afgrijselijke oordelen, die over u komen zullen, of het een middel mocht zijn tot uw bekering.

(a) 't Is de allergruwelijkste staat, want 't is God verlaten, van God zich afscheiden, met God niet te doen hebben. Zal een schepsel, een aardworm, die alles van node heeft, zal een mens God, de levenden God, de Springader van het leven, zijn Maker, die hoge, alleen heerlijke, en van alle gehoorzamenswaardige God verlaten, van God zich afscheiden, Hem verwerpen? Ja ongehoorzaamheid is weerspanning, rebellie, aankanting tegen God, bestrijding van God, 't is alles, wat men kwaad noemen kan: [1 Sam. 15:23](#). *Weerspanning is een zonde der toverij; en wederstreven is afgoderij.* 't Is niet ouderen ongehoorzaam zijn, 't is niet tegen overheden rebelleren, 't is niet een zondige voorbijgaande daad; maar 't is een ongehoorzame gestalte van het hart, een afkerig, een tegenstrevend, een weerspanning hart. Als u die ongehoorzaamheid in haar aard zien kon, ge zou van uzelf schrikken. De Schrift noemt zo'n hart, een boos hart, en dezulken, gruwelijke en tot alle goed werk ondeugende mensen: [Hebr. 3:12](#). *Ziet toe, broeders! dat niet te eniger tijd in iemand van u zij een boos, ongelovig hart, om af te wijken van den levenden God.* [Titus 1:16](#) ... *alzo zij gruwelijk zijn en ongehoorzaam, en tot alle goed werk ondeugende.* Och, dat dit op uw hart zonk!

(b) Merkt daarbij, dat gij in een staat zijt, in welke gij geen godsdienstige daad kunt verrichten, en al wat gij doet, zelfs uw gebed, is een gruwel voor God: [Spr. 28:9](#). *Die zijn oor afwendt van de wet te horen, diens gebed zelf zal een*

gruwel zijn. [Jes. 1:4](#), [12](#), [14](#), [15](#). Wee het zondige volk. Zij hebben den Heere verlaten ... Wanneer gij voor Mijn aangezicht komt te verschijnen, wie heeft dit van uw hand geëist, dat gij Mijn voorhoven betreden zou? Uw gezette hoogtijden haat mijn ziel; zij zijn Mij tot een last ... En als gij uw handen uitbreidt, verberg Ik mijn ogen voor u. 't Gebed is de toevlucht van een ellendige; maar uw gebed is een gruwel. Wee u, ellendige!

- (c) God verlaat hen, en geeft ze de duivel over. Omdat gij Gode ongehoorzaam zijt. God verlaat, tegen God weerspanning zijt, zo heeft God ook u verlaten, zo is God u ook tot een vijand, zo zijt gij eigen van de duivel: [2 Kron. 15:2](#) ... zo gij Hem verlaat, Hij zal u verlaten. Psalm 18:27 [[Ps. 18:26](#)] ... bij den verkeerde bewijst Gij U een Worstelaar. [Eféze 2:2](#) Die (de duivel) nu werkt in de kinderen der ongehoorzaamheid. Ja, gij zijt onder de ongehoorzaamheid als in een gevangenis besloten, gij kunt er niet uitkomen, gij zijt er aan overgegeven, en kunt niet anders doen dan ongehoorzaam zijn. [Rom. 11:32](#). God heeft hen allen onder de ongehoorzaamheid besloten. Gij valt zelfs over Hem, Die alleen het heil is, namelijk Christus: [1 Petrus 2:7](#) maar den ongehoorzamen ... een steen des aanstoets, en een rots der ergernis.
- (d) Neemt daarbij ter harte de oordelen Gods, die over u komen zullen; zo gij ze kon zien, 't haar van uw vlees zou te berge rijzen van verschrikking. Die God, Die gij ongehoorzaam zijt, is sterker dan u! Zo groot als Zijn goedheid is over de gehoorzamen, zo groot is ook Zijn haat en toorn tegen de ongehoorzamen. Waar zult u heengaan als Hij Zich zal wreken over u? Een Wreker is de Heere aan Zijn wederpartijders, en Hij behoudt de toorn Zijnen vijanden. Des Heeren weg is in wervelwind, en in storm, [Na 1:2-3](#). Uw kinderen verlaten Mij, enz. Zou Ik over die dingen geen bezoeking doen, spreekt de Heere? Of zou Mijn ziel zich niet wreken aan zo'n volk. als dit is? [Jer. 5:7](#), [9](#). Beeldt u geen genade, geen zaligheid in, zo lang als uw hart in de staat van ongehoorzaamheid blijft; want daar is geen genade, daar is geen zaligheid voor u, maar niet dan toorn, niet dan vloek en verdoemenis. Hoort en beeft over de uitdrukkingen, die tot u gezegd worden: [Rom. 2:8](#) ... die van de waarheid ongehoorzaam zijn .. zal vervolgenheid en toorn vergolden worden. [Eféze 5:6](#) Dat u niemand verleide met ijdele woorden; want om deze dingen komt de toorn van God over de kinderen der ongehoorzaamheid. [Jer. 11:3](#). Vervloekt zij de man, die niet hoort de woorden van dit verbond. Voor de ongehoorzamen is niet over dan eeuwig verderf, dat zal hun einde zijn, gelijk dat het einde was van de ongehoorzame eerste wereld, [1 Petrus 3:20](#). Weet dan en ziet, dat het kwaad en bitter is, dat gij den Heere uw God verlaat. Kan de betamelijkheid, de hoogwaardige heerlijkheid Gods u niet bewegen tot gehoorzaamheid, laat de schrik voor Gods toorn en oordelen het dan doen.

Bestrafing van Godzaligen.

IX. Nu keer ik mij tot de kinderen van God, die de Heere een gehoorzaam hart gegeven heeft; doch zij hebben nog de oude natuur in zich, en alzo nog een beginsel van de ongehoorzaamheid, welke dikwijls nog sterke uitwerksels heeft, en in vele daden zich vertoont, als onachtzaamheid, men let niet op God als Heere, en op het bevel van God aan hen gedaan; 't Woord vloeit door, 't raakt in

vergetenis, en men overtreedt, zonder dat men opmerkt. Onbedachtzaamheid, alsof men met geen vijanden omzet was, en zo raakt men in de strik, eer men het weet; had de gehoorzaamheid meerder kracht, men zou zo onachtzaam niet zijn, en zo onbedacht niet toelopen.

Tegenstreven; de ongehoorzaamheid vertoont zich soms al krachtiger en zondiger; de begeerlijkheid tot een zonde is dikwijls zo sterk, dat ze doordringt, zelfs als het gehoorzame hart zich openbaart, en daar niet zeer tegen strijdt, omdat het zwak is, nochtans daartegen zucht; 't gaat nog wel verder, zodat men lang met een knaging van het hart omloopt, en men kan tot geen levendige, ernstige en volkomen voornemens en opzetten komen, om die zonde geheel en al, en dat voor altoos na te laten.

't Gaat nog wel eens hoger, zodat de wil voor een tijd schijnt overheerst; 't is of men niet wil komen tot zo een opzet; komt men in het gebed, de zonde wordt zelfs dan wel levendig, het geweten zegt: nu moest gij voor de Heere een volkomen besluit nemen; de wil zwijgt, en men kan zelfs zo ver wel eens komen, dat het is, alsof men niet wilde bidden om kracht tegen die zonde, en om volkomen opzet en voornemen, omdat de begeerlijkheid zo sterk is, en het geestelijke leven in bezwijming ligt, en als men zo ver gekomen is, dat de gehele wil is overgehaald dat men volkomen besluit neemt, en met zijn gehele hart bidt om kracht, zo is men toch ongestadig, omdat de zonde nog te veel kracht behouden heeft, en men valt er wel, niet lang daarna, wederom toe.

Dit is een zeer nare staat, en hij toont, dat onze oude natuur nog geneigd blijft tot ongehoorzaamheid. De gelovigen hebben deze hun ongehoorzaamheid te erkennen, te betreuren, te belijden en zich telkens te herstellen door het geloof in Christus. Maar aan de andere kant hebben zij zich te wachten voor ongeloof en verwerping van hun staat, alsof ze, gelijk de anderen, geheel onder de ongehoorzaamheid besloten waren; want zij kunnen uit het bovengezegde zien, dat in hen waarheid, en een gehoorzaam hart is, 't welk vele bewegingen en daden van de gehoorzaamheid uitgeeft en dat er een haat, een ongenoegen in de gehoorzaamheid van het vlees is, en dat het herboren gedeelte daartegen strijdt, zucht en bidt.

Wees dan ernstig in deze strijd; want u weet:

- (a) dat duivel, wereld en vlees te verachten meesters zijn, dat dan gij, die van goddelijke afkomst zijt, van de goddelijke natuur deelachtig zijt, en begaafd zijt met een prinselijke geest, dat gij u die vuile, verachte en hatelijke gedrochten ter gehoorzaamheid zou onderwerpen.
- (b) 't Zijn te harde en te wrede meesters, nooit zeggen ze: 't is genoeg, zij willen altijd meer, of gij vermoeid zijt, of gij er geen vermaak meer in hebt, gij moet er toch al weer aan, als de gelegenheid daar is; zij geven u geen tijd om eens tot bedaren te komen, om eens aan God en zijn zoete dienst te denken, om de Heere in een enige zaak te gehoorzamen; maar willen uw gehele hart, al de leden van uw lichaam, al uw tijd, en dan zijn ze nog niet vergenoegd.
- (c) U weet hoe schadelijk het u is, hun te gehoorzamen; daarin is niet dan een onrustig gemoed, dan een benauwd geweten, dan onvrijheid, dan schrik en vreze, zij maken u 't leven te bang, en de dood te verschrikkelijk. *Wat vrucht*

dan had gij toen van die dingen, waarover gij u nu schaamt? [Rom. 6:21](#). Daarom hebt geen gemeenschap met de onvruchtbare werken der duisternis, [Eféze 5:11](#).

Opwekking

1. Gods is gehoorzamenswaardig.

X. Hebt lust aan de Heere te gehoorzamen, en om daartoe aangewakkerd te worden, zo beschouwt de beminnelijkheid van de gehoorzaamheid aan alle kanten.

Ziet u nu op de Heere, Hij is immers alle gehoorzaamheid waardig, omdat Hij God is. U erkent dat met vermaak, en u hebt meermalen met al uw hart gewenst, dat alles, wat er was, in hemel en aarde, de Heere in gehoorzaamheid onderworpen was; en 't heeft u wel gesmart, als gij zag, dat God van de mensen niet gehoorzaamd werd. Zult gij dan uzelf die grote God niet stellen tot gehoorzaamheid, zeggende: *ziet hier ben ik, wat wilt Gij dat ik doen zal?* Daarbij, *is Hij niet uw Vader, Die u verkregen, Die u gemaakt en u bevestigd heeft?* [Deut. 32:6](#). Toen gij niet waart, heeft Hij u geschapen; Hij heeft u tot een mens gemaakt, en u tot nog toe voedsel en deksel gegeven, en met zijn opzicht uw adem bewaard. Hij heeft u Zijn eigen Zoon geschonken, u met goedertierenheid getrokken, en u onder Zijn kinderen gesteld, en u tot Zijn erfgenaam verkoren. Kan dit alles u niet aan Hem verbinden, om Hem als Heere en als Vader te gehoorzamen, en doen zeggen: *Zeker, ik ben Uw knecht, ja ik ben Uw knecht.*

2. 't Is een zoet werk.

Gehoorzamen is een zeer zoet werk; de Heere legt zijn kinderen niet een harde dienst op, en doet ze niet met hardigheid Hem dienen. *Zijn geboden zijn niet zwaar, [1 Joh. 5:3](#). Mijn juk is zacht, en Mijn last is licht, [Matth. 11:30](#). Alzo is dan de wet heilig, en het gebod is heilig, en rechtvaardig, en goed, [Rom. 7:12](#). Het zijn gebaande wegen, Psalm 84:6 [[Ps. 84:5](#)]. Effen en gemakkelijke wegen: [Psalm 119:165](#). Die Uw wet beminnen, hebben grote vrede, en zij hebben geen aanstoot. [Spr. 21:15](#). Het is de rechtvaardige een blijdschap recht te doen. Uw eigen hart kiest de weg, gij zelf hebt er lust toe; gelijk Paulus van zichzelf zegt, zo zegt gij ook, [Rom. 7:22](#), *Ik heb een vermaak in de wet Gods, naar de inwendige mens*. Verheft dan uw hart in de wegen des Heeren, omhelst de wil Gods, en neigt het tot gehoorzaamheid; want hun wegen zijn wegen der lieflijkheid, en al hun paden vrede, [Spr. 3:17](#). *Dan zult gij uw weg zeker wandelen, en gij zult uw voet niet stoten*, vers 23.*

3. God heeft er welgevallen in.

De Heere heeft een zonderling welgevallen aan een gehoorzaam hart, en aan de daden die uit zo'n hart voortkomen, al zijn ze onvolmaakt, Hij zal het gebrek in Christus overzien. David was een man naar des Heeren hart, omdat hij zo'n gehoorzaam hart had; hij struikelde menigmaal, ja viel wel zwaar, nochtans zei de Heere van hem, [1 Kon. 15:5](#), *Omdat David gedaan had wat recht was in de ogen des Heeren, en niet geweken was van alles, wat Hij hem geboden had, al de dagen zijns levens, dan alleen in de zaak van Uria, de Hethiet*. Geen werk, hoe heilig het ook in zichzelf mocht zijn, kan God behagen, als het niet voortkomt uit

een gehoorzaam hart, God wil het hart hebben; ja zelfs wij willen het hart hebben van die, welke ons dienen, dan hebben wij eerst in hun dienst behagen; als het gehoorzaam hart daar is, dan heeft God behagen in ons werk: [1 Sam. 15:22](#) ... *gehoorzamen is beter dan slachtoffer*. God had behagen in offerande; want van Noachs offer staat er, [Gen. 8:21](#), *De Heere rook die liefelijke reuk*. Maar als offer en gehoorzaamheid tegen elkaar staan, dan heeft God meerder behagen aan gehoorzaamheid. Een rechtvaardig kind wil gaarne zijn vader behagen, zo dan ook gij, heb lust om de Heere een aangename dienst te doen, en dat zult u doen met gehoorzamen. Zal God uw welbehagen doen, [Psalm 145:19](#); en zult u des Heeren niet doen?

4. God zegent de zodanigen.

Daarbij, het is niet te vergeefs de Heere te dienen, laat dat godlozen denken, die God uiterlijk gehoorzamen om lichamelijke zegeningen te verkrijgen, en als die dan niet komen, des Heeren dienst verdrietig verlaten; maar gij, oprechten, weet dat de Heere zo'n goede en weldadige Heere is, dat Hij zijn gehoorzame dienaren rijkelijk belooft: [Jes. 45:19](#) ... *Ik heb tot het zaad van Jakob niet gezegd: zoekt Mij te vergeefs*. [Mal 1:10](#). *Wie is er ook onder u die de deuren (van de tempel) om niet toesluit? en gij steekt het vuur niet aan op Mijn altaar om niet*. God belooft aan de gehoorzamen allerlei lichamelijke zegeningen: [Jes. 1:19](#). Indien gij willig zijt en hoort, zo zult gij het goede van dit land eten. Ja de gehoorzaamheid heeft de beloften van zaligheid door Christus: [Heb 5:9](#). *En geheilgd zijnde, is Hij allen, die Hem gehoorzaam zijn, een oorzaak van de eeuwige zaligheid geworden*. Hoewel de weldaden niet zijn de grond van de gehoorzaamheid, zo moeten wij nochtans door dezelve opgewekt worden. Mozes zag op de vergelding des loons, [Hebr. 11:26](#).

5. 't Is de praktijk van de heiligen.

De voorbeelden van anderen zijn bekwaam tot opwekking, merkt dan ook op de voorbeelden van gehoorzamen. De Heere Jezus is het volmaaktste patroon van gehoorzaamheid; Hij heeft ons een voorbeeld nagelaten, opdat wij in zijn voetstappen wandelen zonden. Deze de knecht des Heeren, heeft Zichzelf vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot de dood, ja de dood des kruises, [Filip. 2:8](#). De heilige engelen zijn gehoorzame dienstknechten des Heeren: [Psalm 103:20](#). *Looft den Heere, Zijn engelen! gij, krachtige helden, die Zijn woord doet, gehoorzamende de stem Zijns Woords*.

De heiligen op aarde zijn ons tot voorbeelden, gehoorzaamheid was hun lust, gehoorzamen was hun werk.

Noach was God in alles gehoorzaam; of hij tot bespotting van geheel de wereld was met het bouwen van de ark, hij deed evenwel des Heeren bevel.

Abraham, de vader van de gelovigen, wiens voetstappen wij moeten volgen, wat was die gehoorzaam! Al wat God tot hem zei, overal waar God hem heen zond, hij gehoorzaamde blindelings, hij verliet alles, hij ging uit, zelfs niet wetende waarheen; zijn zoon verschoonde hij niet.

Mozes wordt doorgaans genoemd de knecht Gods: [Num. 12:7](#). *Alzo is Mijn knecht Mozes niet, die in Mijn gehele huis getrouw is*.

David, hoe gehoorzaam die de Heere was, toont de historie van zijn leven, in de

boeken van Samuël en zijn Psalmen, bijzonder de honderdnegentiende, overvloedig.

En zo elders in het Woord gewag gemaakt wordt van een Godzalige, u zult terstond zijn gehoorzaamheid zien.

Stelt u hen voor, hebt lust met hen in gehoorzaamheid te wandelen, en gij zult met hen God verheerlijken in uw leven, en van God verheerlijkt worden, én hier, én in eeuwigheid. De Heere neige uw harten tot Zijn inzettingen, om Hem te dienen met een willige ziel! Ik eindig met de vermaning van David, aan zijn zoon Salomo: *En gij, mijn zoon Salomo! ken de God uws vaders, en dien Hem met een volkomen hart, en met een willige ziel, 1 Kron. 28:9.*

Hoofdstuk 18: Van de hoop op God

Hoofdstuk 18

Van de hoop op God.

God doet Zijn kinderen grote en heerlijke beloften; maar God geeft ze niet altijd terstond. Hij stelt ze wel uit, en laat soms vele moeilijkheden tussenbeide komen, om hun geloof te beproeven. Om dan evenwel gemoedigd voort te gaan, is de hoop nodig, van welke wij nu zullen spreken.

- Hoop; Hebreeuws tikvah, tochelet, sebbër, welke alle verwachting beteken, en door hoop vertaald werden.
- Ook lok, kislah, kesel, omdat de dwaze wereld hoopt zonder grond, en de verwachting van Godzaligen belacht.
- Ook bittachon, 't welk afkomt van vertrouwen zonder vrees.
- Grieks: elpis, op geloof bouwen, zonder beroering, zeker verwachten.
- Soms betekent het *de gehoopte zaak*; hier: *de beweging van het gemoed*.

Beschrijving.

II. *Hoop is een van God, door middel van het Woord in de harten van de gelovigen, ingestorte hebbelijkheid, waardoor zij met lijdzaamheid en arbeidzaamheid, van God zeker verwachten de toekomende beloofde goederen.*

Is een ingestorte hebbelijkheid.

De hoop is een hebbelijkheid. De hebbelijkheden worden doorgaans onderscheiden in verkregen en ingestorte.

- aa. De verkregen volmaken, óf het verstand, óf de wil, óf de handelingen om kunstwerken te doen; deze bekwaamheden worden door vele werkzaamheden verkregen.
- bb. De ingestorte hebbelijkheden zijn: Geloof, Hoop, Liefde, enz. Deze kan een mens door zijn werkzaamheid niet bekomen, wegens zijn blindheid, verkeerdheid en onmacht. Maar zij worden van God in de ziel ingestort, en ingestort zijnde worden zij met medewerking van de Heilige Geest, door vele

oefeningen vermeerderd. God stort ze niet telkens op iedere daad in, zodat de mens telkens wederom ontbloot zou zijn; maar God de ziel geestelijk levend makende, geeft ze een deugdzame gestalte en bekwaamheid om geestelijk te werken, en uit die bekwaamheid brengt de wedergeboren mens, door medewerking van de Heilige Geest, Die gedurig moet invloeden, allerlei deugden voort. Zo ook hier in de Hoop, welke niet is een voorbijgaande daad, maar een hebbelijkheid, een bekwame gestalte van de ziel, uit welke de daden voortkomen.

Bestaat in zekere verwachting.

III. De natuur van de hoop bestaat in zeker verwachten. Hopen is niet hebben, bezitten; wat men heeft kan men niet hopen. *De hoop nu die gezien wordt, is geen hoop; want hetgeen iemand ziet, waarom zal hij het ook hopen?* [Rom. 8:24](#). Maar hoop verwacht, ziet tegemoet 't geen nog niet gezien wordt, nog niet tegenwoordig is, maar nog komen zal: [Rom. 8:25](#). *Maar indien wij hopen hetgeen wij niet zien, zo verwachten wij het.* Daarom voegt de apostel verwachten en hopen bij elkaar, het volgende verklarende het eerste, [Filip. 1:20](#), *Volgens mijn ernstige verwachting en hoop.*

Hoop is een zekere verwachting. Zij is geen wensen, ik wilde dat ik dat had, gelijk Bileam zei: *Mijn ziel sterve de dood van de oprechten, en mijn uiterste zij gelijk het zijne!* [Num. 23:10](#). Zodanig is de hoop van de onbekeerden, zij hebben geen deel aan de belofte, noch aan de zaak. en nochtans zeggen zij: ik hoop zalig te worden; zodat hun hoop maar is een wens, die op niet zal uitlophen: [Spr. 11:7](#). *Als de goddeloze mens sterft, vergaat zijn verwachting; zelfs is de allersterkste hoop vergaan.*

Zij is ook geen twijfelen, tussen hoop en vrees te zijn, ontstaande uit de voor en tegen waarschijnlijkheid, om de begeerde zaak te verkrijgen; de wankeling is de hoop niet, maar in de hoop is een zekerheid; ik zeg in de hoop, niet in de hopen, want in de gelovigen is alles onvolmaakt. In de hoop op mensen kan geen volkomen zekerheid zijn, omdat zij leugenachtig, veranderlijk en onmachtig kunnen zijn en worden; maar dit kan in de hoop op God geen plaats hebben, omdat God waarachtig, onveranderlijk en almachtig is; als Die een zaak volstrekt zonder enige voorwaarde, die van de mens afhangen zou, belooft, zo kan er geen twijfeling zijn in de hoop: maar in de hopen is zwakheid van het geloof aan alle kanten, daarom ook zwakheid in de hoop, gelijk te zien is in de discipelen, die naar Emmaüs gingen: [Lukas 24:21](#). *Wij hoopten, dat Hij was Degene, Die Israël verlossen zou. Doch ook benevens dit alles is het heden den derde dag, enz.*

Doch dit neemt de zekerheid in de hoop niet weg, en een gelovige is verplicht te trachten naar de volle verzekerdheid van de hoop: [Heb 6:19](#). *Welke (hoop) wij hebben als een anker van de ziel, dat zeker en vast is.* [Heb 10:22](#). Zo laat ons toegaan met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid des geloofs. [1 Petrus 1:13](#) ... *hoopt volkomenlijk op de genade, die u toegebracht wordt in de openbaring van Jezus Christus.* Zo is dan de hoop een zekere verwachting.

Van toekomstige goederen.

IV. Het voorwerp van de hoop zijn de beloofde of de toekomstige goederen. God zelf is het opperste goed en de volkomen zaligheid des mensen. God belooft

Zichzelf aan de gelovigen in het verbond, en zo is God het voorwerp van de hoop: maar ook is God de Belover en de Gever van alle heil aan zijn kinderen, en zo is Hij wederom het voorwerp van de hoop; op Hem zien. van Hem verwachten, in Hem rusten de hopen den als in de Goede, de Waarachtige, de Onveranderlijke, de Almachtige: Psalm 42:6 [[Ps. 42:5](#)] ... *hoop op God. [Hand. 24:15](#). Hebbende hoop op God.* Daarom wordt Hij genoemd, *Israëls verwachting*, [Jer. 14:8](#). [Psalm 71:5](#). *Want Gij zijt mijn Verwachting, Heere, Heere!*

Lichamelijke.

Van God verwacht de hoop goederen. De goederen zijn óf lichamelijke, óf geestelijke, óf eeuwige. Hoop heeft ook opzicht op lichamelijke goederen. God heeft ook lichamelijke goederen beloofd, in 't gemeen alles wat zij van node hebben om zijn raad in dit leven te dienen: [Heb 13:5](#) ... *Ik zal u niet begeven, en Ik zal u niet verlaten. [1 Kor. 10:13](#) ... God is getrouw, Die u niet zal laten verzocht worden boven hetgeen gij vermoogt; maar Hij zal met de verzoeking ook de uitkomst geven, opdat gij ze kunt verdragen.* Op deze belofte mag en moet een gelovige aangaan, alle vrees laten varen, en in zekerheid die verwachten. De mens komt in velerlei gevallen, aan welker uitslag zijn welzijn naar het lichaam hangt; hieruit ontstaat begeerte, dat het naar zijn beoging mocht gelukken. Hieruit komt vrees voor een kwade uitslag, hoe zal hij zich hier dragen ten opzichte van de hoop?

Ik antwoord: Die begeerte en die vrees zijn natuurlijk, die moet men niet doden, maar heiligen. Hij heeft op de algemene belofte van Gods hulp en voorzorg te hopen, en zich veilig en gerust te verlaten, en die zeker te verwachten; als hij een Gode behaaglijke zaak voorheeft, en hij behandelt die op een van God geboden manier, zo heeft Hij vrijmoedigheid om van God een goede uitslag af te bidden, en zijn begeerte door bidden en smeken Gode bekend te maken, en om in het gebruiken van de middelen, levend van God af te hangen, en om ten opzichte van de uitslag gemoedigd te zijn, hellende naar de begeerde zijde. Bijzonder als God hem bijzondere gelovige vrijmoedigheid en ernst in het bidden geeft, en als hij in het gebruik van de middelen vertrouwend, nabij God, en in zijn sterkte werken kan; of als God hem buitengewoon voorkomt, en hem een sterk vertrouwen geeft, dat de zaak zulke gewenste uitslag hebben zal. Ik zeg, als God het doet, en niet hij zelf, aangemoedigd of door de waarschijnlijkheid, of door de genade van te kunnen bidden en van God afhangen, dan kan de zaak wel missen; maar omdat wij van bijzondere lichamelijke gevallen geen bijzondere beloften hebben, zo kan men zonder buitengewone openbaring van God ook geen zekere verwachting hebben, dat die bijzondere zaak zulke uitslag zal hebben als wij beoogden en begeerden; maar daar kan men zeker van zijn, dat het gezegend en allerbest zal zijn, zo als het einde ook zij. Valt het naar onze beoogde begeerte uit, het zal gezegend zijn; valt het anders uit, het zal veel beter en gezegender zijn, dan of wij onze beoging verkregen hadden; *want alle dingen moeten de kinderen van God meewerken ten goede*, [Rom. 8:28](#). Wij hebben toe te zien, dat wij niet te gezet zijn op onze zin, alsof wij anders niet gezegend zouden zijn, dan juist die zaak te verkrijgen: wij hebben werkzaam te zijn, om onze eigen begeerte te verloochenen, en in de wijsheid en goedheid Gods te berusten, en met de algemene belofte Gods: *Hij zorgt voor u, Hij zal het maken, Ik zal u niet begeven*, ons te

vergenoegen en te vermaken.

Doet God ons welbehagen, het zal blijde dankbaarheid veroorzaken. Doet God het niet, het moet ons vergenoegen doen hebben in de wil Gods, het aardse niets te leren achten, en uit de hand van God te leven; ziet toe, wacht u dan voor de ongelovigheid en verdrietigheid. Dus moet men handelen in armoede, in vervolging, en andere voor- en tegenspoeden.

Geestelijke.

V. De hoop heeft ook opzicht op geestelijke goederen. Soms is een gelovige in verlating, in duisterheid, in aanvechting, of ook onder de kracht van een verdorvenheid; soms is hij in sterke begeerte naar verzekering van zijn zaligheid, naar zonderling vertroosting, naar heiligmaking, 't zij in het algemeen, 't zij in een bijzondere deugd. Hier heeft men eveneens te handelen als in de lichamelijke gevallen, zo terstond voorgesteld. Hier zijn ook algemene beloften, Die in het huis des Heeren geplant zijn, die zal gegeven worden te groeien in de voorhoven onzes Gods, Psalm 92:14 [[Ps. 92:13](#)]. *Vertrouwende ditzelve, dat Hij, die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op de dag van Jezus Christus, [Filip. 1:6](#). Zo gij iets begeren zult in mijn Naam, Ik zal het doen, [Joh. 14:14](#).* Op deze algemene belofte moet een gelovige ook een algemene hoop hebben, en zeker de vervulling verwachten; maar omdat de Heere noch tijd, noch mate, noch manier beloofd heeft, zo kan een gelovige die in het bijzonder niet zeker verwachten. De algemene belofte is hem genoeg om zijn verlangen op te scherpen, om te bidden, om genoeg te strijden in de hoop en zekere verwachting, dat de Heere verhoren en geven zal, dat de Heere hem zal bewaren in het geloof, heiligen, en door Zijn raad zal geleiden. In de trap moet hij zich verloochenen.

Eeuwige.

De hoop heeft tot een voorwerp de eeuwige zaligheid. De hoop is een hoop der zaligheid, [1 Thess. 5:8](#). *De hoop die weggelegd is in de hemelen. [Kol. 1:5](#). De hoop der heerlijkheid Gods, [Rom. 5:2](#). De hoop des eeuwigen levens, [Titus 1:2](#).* Al wat op de aarde is, is voorbijgaande, is weinig te achten; maar het eeuwige is het al. Als de eeuwigheid op het hart zinkt, en de mens zich aanmerkt, als zullende van hier gaan, en óf in heerlijkheid, óf in afgrijselijkheid eeuwig te zullen zijn, dan siddert en beeft hij; hij kan niet gerust zijn, tenzij hij verzekerd worde van zijn eeuwige gelukzaligheid. Deze belooft God aan de gelovigen, deze moeten zij zich voorstellen als het einde om te verkrijgen, en daarom strijden en daarnaar grijpen; omdat God de zaligheid belooft, zo moeten zij daarop hopen, en in zekerheid die tegemoet zien, en die verwachten, dat geeft een troost en ijver tot Godzaligheid.

Als beloofd.

VI. De hoop ziet op beloofde goederen; waar geen belofte is, daar kan ook geen hoop zijn, en of daar beloften zijn, zo kan daar evenwel geen hoop zijn, tenzij dat zij aan ons beloofd zijn; de gelovigen alleen zijn erfgenamen van de beloftenis, daarom kunnen die ook alleen hopen; daarom als de Schrift spreekt van hoop, zo spreekt zij meteen van beloften, daarom wordt zij genoemd de hoop van de belofte, [Hand. 26:6](#). *De hoop des eeuwigen levens, welke God, Die niet liegen*

kan, beloofd heeft, [Titus 1:2](#). Daarom worden de Heidenen gezegd, *zonder hoop te zijn*, omdat zij zijn vreemdelingen van de verbonden van de belofte, [Eféze 2:12](#).

En toekomstig.

De hoop ziet op toekomende goederen. Geloof en hoop stellen beide een zaak vast. 't Geloof ziet zowel op toekomende goederen als de hoop; maar daarin verschillen zij, dat het geloof de toekomende goederen zich vertegenwoordigt, alsof zij nu daar waren. *Het geloof nu is een vaste grond van de dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken, die men niet ziet*, [Hebr. 11:1](#). Maar de hoop stelt de zaak uit, en merkt ze aan als nog zullende komen. *Niet dat ik het alreeds gekregen heb ... maar ik jaag er naar ... strekkende mij tot hetgeen voor is, jaag ik naar het wit, tot de prijs van de roeping Gods, die van boven is in Christus Jezus*, [Filip. 3:12, 14](#).

De hopende zegt: 't is waar, ik heb het nog niet, maar ik zal het hebben. Niet misschien, niet daar is goede waarschijnlijkheid toe, maar zeker, onfeilbaar, 't kan niet missen, 't staat vast, ik zal het hebben, daar zet ik mij naar, zo zeker alsof ik het alreeds had, daar stel ik mijn doen naar aan, daar maak ik rekening op, daar ga ik op aan. Dit van het voorwerp.

Is alleen in de kinderen Gods.

VII. Bij het voorwerp voegen wij het onderwerp, welke zijn de kinderen van God. Een onbekeerde heeft geen grond van hoop, omdat hij geheel geen belofte heeft, en ook dood zijnde, zo kan hij geen daden van het leven voortbrengen; maar hoop te hebben is alleen het voorrecht van de kinderen van God; zij hebben in de wedergeboorte leven ontvangen, en alzo bekwaamheid om de daad van de hoop te oefenen: [1 Petrus 1:3](#) ... Die naar zijn grote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot een levende hoop. Aan hen alleen zijn de beloften gedaan, daarom hebben zij alleen ook grond om te hopen: [Heb 6:17-18](#). *Waarin God, willende de erfgenamen van de beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid van Zijn raad ... om de voorgestelde hoop vast te houden*. Daarom wordt de hoop genoemd: *De hoop van de rechtvaardigen*, [Spr. 10:28](#); [Gal. 5:5](#). Deze alleen hopen, die alleen worden vermaand om te hopen: [Psalm 130:5, 7](#). *Ik verwacht de Heere; mijn ziel verwacht, en ik hoop op Zijn Woord. Israël hoop op den Heere*. 't Is te smartelijk, dat zij, die mogen en kunnen hopen, zich hierin niet meerder bezig houden.

God werkt ze.

VIII. De oorzaak van de hoop is God alleen. God belooft de zaken: [1 Joh. 2:25](#). En dit is de belofte, die Hij ons beloofd heeft, namelijk het eeuwige leven. God geeft de gehoopte en beloofde zaak: [2 Tim. 4:8](#). *Voorts is mij weggelegd de kroon van de rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in die dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen, die Zijn verschijning liefgehad hebben*. God stort de bekwaamheid in om te kunnen hopen, en geeft hun de dadelijkheid, doet ze hopen: [Rom. 15:13](#) *De God nu der hope vervulle ulieden met alle blijdschap en vrede in het geloven, opdat gij overvloedig moogt zijn in de hoop, door de kracht des Heiligen Geestes*. [2 Thess. 2:16](#) ... *Die ons gegeven heeft een goede hoop in genade*.

Door het Woord.

Het middel is het Woord. In het Woord stelt God de zaak voor in haar schoonheid en beminnelijkheid, in het Woord stelt Hij de Middelaar voor door welke de beloofde zaken verworven worden, door het Woord werkt God geloof in de Zaligmaker, door dat geloof wordt de hoop in ons gewrocht. Alle zegeningen, als beloften, zijn gegrond en bevestigd in Christus, welke door zijn bloed de scheiding tussen God en de mens heeft weggenomen, en door zijn verdiensten de uitverkorenen de zaligheid heeft verworven: [2 Kor. 1:20](#). *Want zo vele beloften Gods als er zijn, die zij in Hem ja, en zijn in Hem amen.*

Een gelovige, hopende op de beloften, heeft het oog op de Heere Jezus, om ze door Hem te verkrijgen; daarom wordt de Heere Jezus onze Hoop genoemd: [Kol. 1:27](#) ... *welke is Christus onder u, de Hoop der heerlijkheid.* En Hij wordt gesteld tot het Voorwerp van onze hoop: [1 Thess. 1:3](#) ... *en de verdraagzaamheid der hoop op onze Heere Jezus Christus.* [1 Tim.1:1](#) *Die onze Hoop is.* Niemand krijgt deel aan Christus, en alzo aan de goederen van het verbond dan door het geloof. Het geloof, werkende op Christus, door aannemen, door mijn, door eigenen, door verlaten, ziet op de beloofde goederen als eigen. En dus komt de hoop uit het geloof, verwachtende die haar eigen goederen, dat zij haar zeker te van zijn tijd gegeven zullen worden; zodat het geloof de grond in deze opzichte is van de hoop: [Heb 11:1](#). *Het geloof nu is een vaste grond van de dingen, die men hoopt, en een bewijs van de zaken, die men niet ziet.* [Rom. 15:13](#).. *Met alle blijdschap en vrede in het geloven, opdat gij overvloedig moogt zijn in de hoop.* Omdat nu het woord Christus openbaart, het middel is van het geloof, en al de heerlijke beloofde goederen voorstelt, zo is het Woord het middel van hoop; daarom wordt de hoop genoemd, de hoop van het evangelie, [Kol. 1:23](#). Ziet dit: [Psalm 119:49, 81](#). *Gedenk des woords, tot uw knecht gesproken, op hetwelk Gij mij hebt doen hopen. Op Uw Woord heb ik gehoopt.*

Heeft lijdzaamheid bij zich.

IX. De hoop heeft tot een adjunct of bijvoegsel, de lijdzaamheid. Daar is veel tijd, veel kruis, veel strijd tussen de belofte en de bezitting; dan komt de hoop en toont van de heerlijkheid van de goederen, en de zekerheid van die te zullen deelachtig worden, en dan komt de lijdzaamheid en ondersteunt de hoop, dat zij door de wederwaardigheden niet bezwijke, omdat dat het de weg is, door welke God tot de bezitting van de beloofde zaak leidt; en omdat dat daar toch geen andere weg is, en dat men, óf de goederen moet laten varen, en daarvan afzien, óf dat men het einde met de weg tegelijk moet kiezen, zo wordt hierdoor de hoop een lijdzame verwachting. Men zet zich naar dragen, men wil dragen, men draagt gewillig, en met een stil gemoed, omdat de heerlijkheid en gewisheid van de goederen het oneindig ophalen. Dus is de Heere Jezus voorgedaan, dewelke voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen en schande veracht, [Hebr. 12:2](#); *Daarom moeten wij ook met lijdzaamheid lopen de loopbaan, die ons voorgesteld is,* vers 1. Daarom zegt de apostel, [Rom. 8:25](#), *Indien wij hopen hetgeen wij niet zien, zo verwachten wij het met lijdzaamheid.* En spreekt van een verdraagzaamheid van de hoop, [1 Thess. 1:3](#).

Zet aan tot gebruik van de middelen.

X. Het gevolg van de hoop is arbeidzaamheid. De hoop doet niet stil zijn, laat niet toe in andere dingen zich bezig te houden; maar wekt op tot arbeidzaamheid, om door de rechte weg het einde te bekomen. Het einde maakt gaande, en doet middelen bij de hand nemen. God, die het einde beloofd heeft te geven, geleidt zijn kinderen daartoe door middel van arbeidzaamheid. Hij doet hen de wereld verlaten, de hemel in 't oog houden, alle last en de zonde, die ons lichtelijk omringt, afleggen, om gemoedigd door te dringen door alles wat ons in de weg staat en verhindert; Hij doet lopen de weg van zijn geboden, en door volharding in goeddoen, heerlijkheid en eer en onverderfelijkheid zoeken. Dit tonen de vermaningen: *Strijd om in te gaan door de enge poort, [Lukas 13:24](#). Omdat wij dan deze beloften hebben, geliefden! laat ons onszelven reinigen van alle besmetting des vleses, en des geestes, voleindigende de heiligmaking in de vreze Gods, [2 Kor. 7:1](#).*

Overtuiging dergenen, die zich in de hoop bedriegen.

XI. Gezien hebbende de aard van de hoop, komt dan tot uzelf, en ziet of die hoop in u is. U hebt geen anderen spiegel van node, om aan uzelf bekend gemaakt te worden, dan de waarheid zelf. U zult mij toestaan, dat hij een geheel ellendig mens is, die alle hoop is afgesneden, om ooit zalig te worden.

U zult zeggen: ik ben nog in die staat niet, ik heb nog goede hoop van zalig te worden.

Ik antwoord, dat het wel waar is, dat een onbekeerde, ja de goddelooste zelfs de hoop om zalig te worden nog niet is afgesneden; niet omdat hij, zo blijvende, enig zaligheid te verwachten heeft, maar omdat hij onder de bediening van het Evangelie leeft, en men niet weet of God hem nog eens bekeren zal of niet; maar dat is de zaak niet, over welke wij nu spreken. Maar de vraag is: wat gij van uzelf zegt, of u grond hebt om de zaligheid te verwachten, en of u daadwerkelijke hoop oefent?

U onbekeerde, zult misschien zeggen: ik weet wel, dat ik hoop op het eeuwige leven.

Ik vraag verder: is uw hoop al goed, heeft ze al grond, bent u waarlijk hopende? Is uw hoop niet een inbeelding? Is zij wel meerder dan een Bileams wens? Daar is een hoop die bedriegt, die beschaamd maakt; is het dan niet van de uiterste aangelegenheid, dat gij eens nauwkeurig onderzoekt, of uw hoop ook is een waarachtige hoop, op welke de zaligheid volgt, dan of zij enkel bedrog is?

Zegt u: ik ben met mijn hoop wel tevreden; laat mij maar in rust, ik laat mij mijn hoop toch niet ontnemen.

Ik zeg: goed goud mag het toetsen wel verdragen, goed werk vreest voor het licht niet. Wilt u het niet weten voor een ander, hoe het met u staat, tracht het dan evenwel bij uzelf te weten, en tot dat einde, leest hetgeen ik hier zeg, in eenzaamheid en bedaardheid; is uw hoop goed, ik wil ze u niet ontnemen; maar is 't bedrog, zo is 't tijd, dat gij ontwaakt, terwijl er nog tijd is. Antwoordt eens bij uzelf op deze vragen.

1. Is het geloof in Christus, de verzoening met God en het gevoel daarvan, het verachten van de wereld en al wat daarin is, de verloochening van uw eigen

begeerten, de liefde Gods, de heiligheid van het leven, de zaligheid na dit leven, is dit uw goed, uw beminnelijk goed; kent u het, ziet u er u op, verlangt, u er naar, is het uw beoging, strekt u er u naar uit, om het te verkrijgen? Als u beloften in het Woord vindt, zijn daar hoedanigheden bij, aan welke die beloften geschieden. Bent u die hoedanigheden deelachtig, zodat u daaruit ziet, dat de beloften aan u gedaan zijn? Komt u daarmee tot God, als de Waarachtige en Almachtige, en rust u daardoor in de belovende God? Verwacht u die goederen, zet u er naar, legt u daartoe alles aan? Staat u tegen alles, wat u verhindert, dringt u er door heen, verdraagt u daarom alles, strekt ge u daarnaar uit, grijpt u daarnaar, heiligt het u? Wat zegt uw hart? Als u bij uzelf overtuigd bent, dat die dingen niet bij u zijn, dan hebt u de hoop niet, en uw zeggen, *ik hoop evenwel*, is enkel bedrog, u zult waarlijk bedrogen uitkomen, als u in die staat sterft.

2. Antwoordt nog eens: Is uw uitzien, uw verwachting, uw hoop, uw rust niet op mensen? Op die heer, op die vriend, die zal u helpen, ... nu zal 't welgaan, en eindigt u met de beweging van het hart niet in hen, in hun tegenwoordigheid, in hun gunst, in hun macht? Is het geld en het goed uw vertrouwen niet, beoogt u geen rust, in dat na te jagen; en als u het hebt, draagt u daar geen moed op, beneemt dat u de vrees niet? Steunt u op uw kunst, op uw gauwigheid, op uw sterkte? Als u nergens hulp en rust vindt, is dan uw hoop niet op de verandering van de tijd, op: daar is niet aan te doen, 't zal zo moeten zijn, geduld?

Zegt uw hart: *ja, zo is 't, dat is recht mijn staat voorgesteld.*

Wees dan verzekerd, dat u geen hoop op God, op de zaligheid hebt; want dat zijn contrarie en tegenstrijdige dingen, die niet samen kunnen gaan.

3. Antwoordt nog eens: u hoopt zalig te worden; maar hebt u grond, of is het alleen, omdat u wel in de hemel wilt zijn, als u het hier niet langer kunt houden, omdat het daar beter is dan in de hel? Of is het, omdat uw geest u getuigt, dat u wel zalig zult worden, en daarop gerust zijt? Of is het, omdat u gedoopt zijt, naarstig ter kerk gaat, het Heilig Avondmaal gebruikt, God bidt, aalmoezen geeft en een onberispelijk leven leidt?

Zegt uw hart: *ja, zo is 't.*

Ik zeg tot u, dat zijn geen gronden van hoop, aan dezulke zijn geen beloften gedaan, uw hoop is ijdel. Gij nu, die overtuigd zijt door de drieërlei vragen, dat u geen ware hoop hebt, denkt toch, hoe ellendig u bent; want in de gehele Bijbel staat niet één belofte voor u, niet een enige, waarmee ge u troosten kunt; maar alle bedreigingen, alle vloeken, die in het Woord staan, passen op u, u zult ze gewaar worden, indien u u niet bekeert. Hoort eens wat de Heere van uw hoop zegt, [Job 8:13-14](#), *De verwachting des huichelaars zal vergaan. Van denwelken zijn hoop walgen zal; en zijn vertrouwen zal zijn een huis der spinnenkoppen; wel ineengevlochten, maar het zwakste dat er is, dat een wind of rager wegneemt, daar ligt het dan allemaal.* [Job 11:20](#), *De ogen van de goddelozen zullen bezwijken, en de toevlucht zal van hen vergaan; en hun verwachting zal zijn de uitblazing van de ziel.* Wat zal het u baten, dat ge uzelf met ingebeelde hoop bedrogen hebt, als ge uzelf zult vinden buiten gesloten? Daarom ontwaakt en bekeert u.

Bestrafing van de Godzaligen.

XII. De Godzaligen zijn ook te bestraffen, omdat zij slap zijn in de werkzaamheid van de hoop, daar zij toch grond hebben, en het beginsel van de hoop alreeds in zich bevinden, gelijk zij in het beantwoorden van de bovengestelde drie vragen daarvan overtuigd moeten zijn. Ja, 't is een grote verkeerdheid, dat zij meer arbeiden, om hun hoop te bestrijden, dan om ze op te wekken, alsof zij het dan gewonnen hadden, als zij zeggen: *Mijn sterkte is vergaan, en mijn hoop van den Heere*, [Klaagl. 3:18](#). Alle beloften zijn aan u gedaan; waarom erkent u dat niet, daar uw oordeel, het Woord rechter zijnde, overtuigd is van de waarheid? Hoe is het mogelijk, dat de erfgenamen van de beloften er zo weinig mee ophebben, zo weinig zich naar de bezitting zetten, daarop hopen, en die verwachten met verlangen en blijdschap!

Redenen van bezwijking van de hoop.

XIII. Daar zijn zaken, die hen beletten, als:

170. de beloofde zaken zijn dikwijls in 't duister, zodat zij derzelver heerlijkheid en schoonheid niet kunnen zien, daardoor wordt het verlangen daarnaar belet, dit ontstaat doorgaans uit nalatigheid van de zaken te beschouwen, en 't oog daarnaar op te houden.
171. Daar komen zonden, waardoor zij aan hun staat twijfelen, en vrezen geen deel te hebben aan Christus, en aan alle Zijn verdiensten.
172. Het kruis overstelpt hen door zijn zwaarheid en langdurigheid, hierdoor buigt zich hun hart neer, Psalm 42:6 [[Ps. 42:5](#)].
173. Het historisch geloof wordt bestreden, of het is te zwak, om de zaken in hun klaarheid en waarheid vast en onfeilbaar te stellen. Hierdoor wordt een Godzalige verhinderd, werkzaam te zijn in de hoop; maar ik zeg het moest hen niet verhinderen, zij moesten met de kleine genade werken, en hun overtuigd oordeel opvolgen; want het nalaten van het hopen verwart hen meer en meer, neemt hun kracht weg, en doet hen in lusteloosheid en moedeloosheid, ja mismoedigheid wegzinken; zij onteren God in zijn goedheid, waarheid, getrouwheid, almachtigheid; zij geven de duivel gelegenheid, om hen hierheen en daarheen te slingeren. En wees verzekerd, u zult het zo niet te boven komen, strijdende overwint men, en hoe meerder in de hoop, hoe ernstiger in het werk. Daarom geeft u niet toe in hopeloosheid, al is het hart niet gevoelig in verlangen naar de goederen, al vindt men voor het tegenwoordige geen zoetigheid in het werk van de hoop, al stuift het ongelovig hart daartegen op, gaat evenwel op uw oordeel, van deel te hebben aan de beloften, aan, en u zult gewaar worden, dat de hoop zal verwakkeren.

Opwekking.

XIV. Wel op, logge ziel, naar boven toe, hier beneden is het niet. In de Heere zijn gerechtigheden en sterkte, tot Hem zal men komen. Stelt de hulp des Heeren vast in alle lichamelijke en geestelijke zaken, stelt uw zaligheid zeker en onwrikbaar, omdat Hij, die het u beloofd heeft, getrouw is. Zegt: *ik zal geholpen worden, de Heere zal, ja Hij zal mij leiden door Zijn raad, en daarna in heerlijkheid opnemen*. Verblijdt u in uw geluk en in die grote zaligheden, die u beloofd zijn. Maakt er rekening op, slaat de weg in die daarheen leidt, verdraagt alles, zwicht

voor geen ding, 't zal toch alles meewerken ten goede. Verwacht de zaligheid, hoopt er volkomen op, dringt door alles heen met een vast en dapper gemoed, het moet toch alles voor u buigen, 't zal niet missen, u zult de overhand hebben, en u zult de kroon des levens beërven, en verkrijgen het einde van het geloof. Want:

De goederen beminnelijk.

1. De goederen die men hoopt, zijn zo beminnelijk en aantrekkelijk, dat zij alle begeerten ontsteken van degenen, die ze met aandachtigheid bezien. Van God verzorgd te zijn in dit leven, en also zonder zorg te zijn in de uitslag van de zaken; van God af te hangen in het werken, en te weten dat de uitslag, hij zij ook zo hij zij, de beste zal zijn. Te verwachten genade, licht, troost, heiligmaking in dit leven, en hierna de zalige gemeenschap met God, in volmaakte liefde en heiligheid, dat is heerlijk en het allerbegeerlijkste. Nu, die zaken heeft God beloofd, u beloofd, u zult ze deelachtig zijn. Zijn die niet waardig om daarnaar te verlangen, die in hoop te verwachten, zich daarnaar te zetten, en zijn doen daarnaar aan te leggen?

De beloften zeker.

2. De beloften van die zaken zijn zeker; God zal niet veranderen, geen schepsel zal u daarvan beroven; want zij rusten:

(a) op Gods waarheid, getrouwheid en almachtigheid: [Hebr. 10:23](#) ... *want Die het beloofd heeft is getrouw.* [Jes. 26:3](#). *Het is een bevestigd voornemen.* [Jes. 54:10](#) ... *het verbond Mijns vredes zal niet wankelen.*

(b) Het steunt op Christus, als op een vast en onwrikbaar fundament: [1 Petrus 2:6](#) ... *Ziet, Ik leg in Sion een uiterste Hoeksteen, die uitverkoren en dierbaar is; en die in Hem gelooft, zal niet beschaamd worden.* Zou datgene, dat Christus verworven heeft, kunnen missen? Het rust op het Woord, van 't welk de Heere Jezus zegt, [Joh. 17:17](#), *Uw Woord is de waarheid.* [2 Kor. 1:20](#). *Zo vele beloften Gods als er zijn, die zijn in Hem, ja, en zijn in Hem amen.*

(c) Op het eeuwig en onveranderlijk Testament, bevestigd in de dood des Testamentmakers, [Hebr. 9:15-17](#). *Ik verordineer u het koninkrijk,* [Lukas 22:29](#).

(d) Op de eeuwige liefde: [Jer. 31:3](#) ... *Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde.* Die Hij gekend, verordineerd, geroepen, gerechtvaardigd heeft, die verheerlijkt Hij ook, [Rom. 8:29-30](#).

(e) Op de eed Gods: [Hebr. 6:17-18](#). *God, willende de erfgenamen van de beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid van Zijn raad, is met een eed daartussen gekomen. Opdat wij ... een sterke vertroosting zouden hebben.*

(f) Op het gegeven pand, dat oneindig meer waard is, dan de beloofde zaak zelf: [Eféze 1:13-14](#) ... *in welke ook gij ... zijt verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte; die het Onderpand is van onze erfenis, tot de verkregen verlossing.*

(g) Op de gemeenschap met Christus; Hij, het Hoofd zijnde, en alreeds in de hemel zijnde, zo zullen immers zeker de leden volgen: [Eféze 2:6](#), *Hij heeft ons mede gezet in de hemel, in Christus Jezus.* Daarom zegt de apostel: *Wij zijn in hope zalig geworden,* [Rom. 8:24](#). Wie zal weigeren, op zulke vaste

verzekering aan te gaan?

De hoop is een sterke vertroosting in 't kruis.

3. De hoop is een sterke vertroosting in het kruis, en alle wederwaardigheden in dit leven, en doet door alles op de beloofde goederen heen zien: [1 Thess. 4:17-18](#) ... *alzo zullen wij altijd met den Heere wezen. Zo dan, vertroost elkaar met deze woorden.* Dus voert de hopende bewijsgronden aan: *Want Ik houde het daarvoor, dat het lijden van deze tegenwoordige tijd niet is te waarden tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden.* [Rom. 8:18](#). De hoop ziet het profijt van de verdrukkingen, en de heerlijkheid die daarop volgt: [2 Kor. 4:17](#). *Want onze lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat, werkt ons een geheel zeer uitnemend eeuwig gewicht van de heerlijkheid.*

Doet moedig strijden.

4. De hoop doet moedig strijden, omdat zij toont de gewisheid van de overwinning: [1 Kor. 9:26](#). *Ik loop dan alzo, niet als op het onzekere; ik kamp alzo, niet als de lucht slaande.* [2 Kor. 5:5-6](#). *Die ons nu tot ditzelfde bereid heeft, is God ... Wij hebben dan altijd goede moed.*

Verblijdt het hart.

5. De hoop verblijdt het hart; de mens kan zonder blijdschap niet leven. Nu, in de wereld hebben de Godzaligen vele verdrukkingen, hadden zij dan anders niet, zij zouden bezwijken. 't Is al om blijdschap te doen, waarnaar de mens tracht; een vrolijk hart geeft sterkte naar ziel en lichaam. De hoop nu doet roemen ook in de verdrukkingen, [Rom. 5:3](#), en [Rom. 12:12](#), *Verblijdt u in de hoop.*

6. De hoop heiligt de ziel; de inbeelding, de wens laat het werk staan; maar de zekere hoop zet er toe aan; omdat de gehoopte zaken geestelijk en heilig zijn, zo maken ze de hopenden ook heilig; te meer, omdat de weg, waardoor God zijn kinderen tot heerlijkheid leidt, heiligheid is. Ziet dit: [1 Joh. 3:3](#). *Een ieder, die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is.* Hoop is in zichzelf beminnelijk, en is beminnelijk, omdat ze vertroost, omdat ze moed geeft, omdat ze verblijdt, omdat ze heiligt.

Verheerlijkt God.

7. En bij dit alles, als het allergrootste, de hoop verheerlijkt God, verheerlijkt de Heere Jezus. Zij erkent Gods soevereiniteit, om een zondig mens op te nemen, of te laten liggen. Gods vrije genade, om, niettegenstaande de zonden, zo'n zaligheid hun te geven. Zijn waarheid, onveranderlijkheid en getrouwheid dat Hij woord houdt, en zeker zijn beloften zal vervullen. Zijn almachtigheid, om hen, niettegenstaande al hun vijanden, te bewaren tot de zaligheid, en die hun te geven. De liefde van God en van de Heere Jezus, om Zichzelf tot een Borg te stellen, en door de kracht van Zijn voldoening de Zijnen die zaligheid te verwerven. Daarom allen, die lust hebt God te verheerlijken, wees toch werkzaam om met de daad en gedurig te hopen. Wees gedurig bezig in het Woord van God, om allerlei beloften op te zoeken, die u toe te eigenen, en gaat er op aan. Houdt niet op te bidden, dat de Heere u doe hopen. Wekt anderen op, en laat de

opwekking van anderen, om standvastig te hopen, in uw harten ingaan. En zó werkende, zult u bevinden dat uw hoop niet zal beschamen, maar dat u ze zeker, te van zijn tijd, nadat u ze lijdzaam verwacht hebt, zult deelachtig worden.

Hoofdstuk 19: Van de Sterkte of Dapperheid

Hoofdstuk 19

Van de Sterkte of Dapperheid.

Tussen de belofte en de bezitting van de zaak, die de hoop in zekerheid verwacht, is niet alleen veel tijd, maar ook veel tegenstand van de vijanden te verwachten; daarom heeft een hopende de moedigheid van node, om alles uit te staan, en door alles heen te breken, daarom voegen wij bij de hoop, de Sterkte of Dapperheid.

Beschrijving.

II. De sterkte is een onversaagde standvastigheid van het hart, van God aan Zijn kinderen gegeven, waardoor zij in een levende hoop, van de beloofde goederen te zullen verkrijgen, de vrees voor alle gevaar en de tegenstand overwinnen, onverzettelijk in de strijd doorbreken, en in de gehoorzaamheid naast God gemoedigd volharden.

't Is een waar woord, *ardua quæ pulchra, heerlijke zaken zijn zwaar te verkrijgen*. Dit is zo in het natuurlijke en in het geestelijke. De zaken, die te bekomen zijn, zijn de allergrootste; wie ze niet kent, doet er geen moeite om, en stelt niets daarom in gevaar; maar die ze kent, waagt het er alles aan, en sterkt zijn hart met de hoop. Die sterkte, of ze wel van de wereldden, voor stijfhoofdigheid en eigenzinnigheid wordt uitgemaakt, is nochtans een uitnemende deugd, een sieraad voor een Christen, bij God aangenaam, bij de wereld verschrikkelijk, en voor zichzelf nuttig. 't Is een deugd die God eist, en waartoe de gelovigen dikwijls worden opgewekt: *wees sterk*.

Heeft haar zitplaats in de ziel.

De zitplaats van de sterkte is de ziel, verstand, wil, hartstochten van een gelovige; dit alles is ingespannen naast de voorwerpen in alle opzichten. 't Is niet een werk van het lichaam, hoewel dat ook in de uitvoering van node is; maar een werk van de ziel, niet alleen van het verstand, om deze deugd in haar schoonheid te beschouwen, maar alle mogendheden zijn werkzaam. 't Is niet een daad, die eens of soms eens geoefend wordt, maar 't is een hebbelijkheid, een inblijvende gestalte en bekwaamheid, die wel eerst van God is ingestort, maar door de invloed des Heiligen Geestes geoefend wordt, en door vele daden bekwaamer en sterker wordt: [Psalm 112:7-8](#) ... *zijn hart is vast, betrouwende op de Heere, zijn hart, wel ondersteund zijnde, zal niet vrezen*.

Niet het hart van de onbekeerden is het onderwerp van de sterkte, die zijn tot alle goed werk ondeugende, [Titus 1:16](#). Die hebben noch belofte, noch geloof, noch hoop, noch inwendig geestelijk leven; wat sterkte en dapperheid zouden zij dan hebben? Maar de wedergeborenen alleen zijn de dapperen, die hebben, 't geen wij zo even zeiden, dat de onbekeerden niet hebben. *Elke rechtvaardige is moedig, als een jonge leeuw*, [Spr. 28:1](#). Tot de geroepen heiligen zegt de apostel: *houdt u mannelijk, zijt sterk*, [1 Kor. 16:13](#).

Is bezig naast het kwade en het goede.

III. 't Voorwerp en het einde is hier hetzelfde. De sterkte ziet op het goede dat te bekomen is, en op het kwade dat te overwinnen is. God belooft aan de Zijnen vele goederen, naar lichaam en ziel; maar zo, dat ze door de van God verordineerde en bevolen middelen bekomen zullen worden. Deze kent de moedige, heeft ze lief, gelooft de belofte, verwacht ze in hoop; daarop valt hij aan 't werk, jaagt en grijpt daarnaar. In dit werk, doet zich veel tegenstand op, namelijk: verlies van eer, van goed, en ook wel van leven; hier ontmoet men schande, verachting, bespotting, haat en tegenloop van alles wat er is; hier komt armoede, ziekte, allerlei tegenspoed; dat is alles bekwaam om vrees aan te jagen, en door vrees het werk te laten staan, 't zij geheel of ten dele. Maar de dapperheid zwicht niet, dringt er heftiger doorheen, zij acht op geen ding, en houdt het leven zelfs niet dierbaar; hierbij komt de ziel wel in geestelijke verlatingen en aanvechtingen, 't geloof wordt bestormd, de hoop geschud en hierheen en daarheen geslingerd, zodat dikwijls horen en zien vergaat. Maar de dappere gaat er als blindelings op aan, bezwijkt niet, houdt moed en strijdt als een dapper held, zichzelf verwerende en de vijanden beschadigende. Maar hierbij komt nog een kwaad, dat al dieper treft dan het voorgaande, namelijk, de oude Adam, die vleit, die verlost, die trekt af; hier struikelt men, daar valt men, dan krijgt men een smartelijke, dan een dodelijke wonde in de ziel, het goede wordt nagelaten, het kwade wordt begaan, dit is bekwaam om de strijder ongelovig te maken over zijn staat, om hopeloos en moedeloos te worden.

Maar de sterke ziet er ook al door heen; kan hij met de last niet lopen, hij kruipt er mee voort, hij rijst wederom op, zo hij onder raakt, en hervat de strijd met nieuwe moed; kan hij niet zien, hij gelooft, hij verlaat zich op de Heere Jezus, beveelt Hem het einde, en wil en zal er mede door, het kost wat het kost; is de vijand te sterk, raakt hij onder, evenwel hij doet zijn best, hij geeft het niet gewonnen; die onderligt, vecht ook. Dus heeft de sterkte het goede en het kwade tot een voorwerp van haar werkzaamheid.

Bestaat in een levende hoop.

IV. Het eigenlijke wezen van de sterkte bestaat in een onversaagde stand vastigheid van het hart, welke vervat:

Een levende hoop.

1. De gehoopte goederen zijn zo beminnelijk, dat zij alles, wat ongemakkelijk kan zijn, opkunnen, de hoop op de getrouwheid en waarheid van de belovende God stelt de verkrijging vast en ontwijfelbaar zeker, en hoe sterker een gelovige hierin is, hoe sterker de dapperheid ook is.

Overwinning van tegenstand.

2. Een overwinning van de vrees. De natuur schrikt voor lijden; en zoekt het te ontgaan. Maar de dappere overwint de schrik, omdat hij ziet dat er geen andere weg is om de beminde goederen te verkrijgen, en meteen dat alles wat tegenstaat en tegenkomt, geen kracht geeft om hem te overwinnen en van zijn oogmerk te beroven, maar dat een almachtige hulp aan zijn zijde is; daarom verdwijnt de vrees. Ziet dit: [Psalm 27:1](#). *De Heere is mijn Licht en mijn Heil; voor wie zou ik vrezen? De Heere is mijn Levenskracht; voor wie zou ik vervaard zijn?* En: [Psalm 23:4](#). *Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen.*

En doordringen in het verrichten van zijn plicht.

3. Een doordringen in het verrichten van zijn plicht. Een moedig inslaan van de weg, die tot bezitting van de gehoopte goederen leidt, met af te wachten alles, wat zal mogen ontmoeten. Deze afhangende van God en Christus, en zich verlatende op zijn hulp, gaat er op aan. Deze drie maken de onversaagde standvastigheid van het hart, de dapperheid uit. Ziet deze gestalte: [Rom. 8:35, 37-39](#). *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking, of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard? Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars, door Hem, die ons liefgehad heeft. Want ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven, ... noch hoogte, noch diepte, noch enig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onzen Heere. [1 Kor. 15:58](#) ... zijt standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, als die weet, dat uw arbeid niet ijdel is in den Heere.*

God werkt ze door verscheiden wegen en middelen.

V. De oorzaak van de sterkte is God. Hij zal ulieder hart versterken, Psalm 31:24 [[Ps. 31:23](#)]. Hij geeft de moede kracht, en Hij vermenigvuldigt de sterkte die, die geen krachten heeft, [Jes. 40:29](#). Dit vereist nadere overweging, om te kennen, hoe God in deze werkt, en hoe Hij de mens doet werken, door verscheiden middelen, welke als onder-oorzaken zijn.

1. God geeft een opgeklaard gezicht van de heerlijkheid van het einde: dat is, van de te verkrijgen goederen, stelt die hun voor als zeker en onwrikbaar. Naardat het einde klaar is aan het verstand, en het hart krachtiger verzekerd wordt van de gewisheid, daarnaar is de sterkte meerder en de uitwerking heftiger. Ziet het in de Heere Jezus: *Dewelke voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen, en de schande veracht, [Hebr. 12:2](#)*. Ziet dit ook in Mozes: [Hebr. 11:26](#). *Achtende de versmaadheid van Christus meerdere rijkdom te zijn, dan de schatten in Egypte; want hij zag op de vergelding des loons.*

2. God verzekert de ziel van Zijn hulp en bijstand, en drukt haar Zijn belofte dienaangaande op het hart. [Jes. 41:10](#), *Vreest niet, want Ik ben met u; zijt niet verbaasd, want Ik ben uw God; Ik sterk u, ook help Ik u, ook ondersteun Ik u met de rechterhand Mijner gerechtigheid.* Een gelovige neemt deze beloften aan en versterkt er zich mede; en gelijk iemand in een storm, zich te zwak vindende

om staande te blijven, een paal of boom aangrijpt, en door deszelfs onbeweeglijkheid staande blijft, zo grijpt de dappere ook des Heeren sterkte aan, en blijft daardoor sterk en onverzettelijk: [Jes. 27:5](#) ... *hij moest Mijn sterkte aangrijpen*. Zo deed David: [1 Sam. 21:6](#). *Doch David sterke zich in den Heere, zijn God*.

3. De Heere toont aan de ziel de korthed, de nietigheid, de onmacht van alles wat tegenstaat, dat de eer van mensen, hun liefde, de goederen van deze wereld, en alles wat daarin mooi en heerlijk schijnt, niet met al is, dat men dat wel kan missen, en even vrolijk kan zijn, [Hab. 3:17-18](#). Dat de Heere het Deel, en het algenoegzaam Deel is, [Klaagl. 3:24](#). Dat al het mooie in de wereld, met dit deel vergeleken, maar schade en drek is, [Filip. 3:8](#). Dat al des mensen haat, boosheid en vervolging, maar een blaas met bonen is, omdat zij zich noch reppen noch roeren kunnen, anders dan naar de wil Gods. Dat armoede, tegenspoed, enz. maar zijn een lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat. [2 Kor. 4:17](#). Hierdoor wordt de ziel zo gesterkt tegen de vrees, dat ze zelfs behagen heeft in zwakheden, in noden, in vervolgingen en benauwdheden om Christus' wil, want als zij zwak zijn dan zijn zij machtig. Dus roemen ze in zwakheden, opdat de kracht van Christus in hen wone, [2 Kor. 12:9-10](#).

4. De Heere toont hun de goedheid en rechtvaardigheid van de zaak, die zij onder handen hebben, dat Hij het hun geboden heeft, dat het niet hun, maar zijn zaak is; dit maakt hen moedig in de strijd. Zij achten het hun eer, dat zij voor Jezus' zaak mogen strijden tegen de vijanden, en dat zij in deze strijd wonden ontvangen. Dit deed de apostelen, tot verwondering toe, voor de grote raad, vrijmoedig spreken, [Hand. 4:13](#); *en deed hun, geselschap zijnde, heengaan, verblijd zijnde, dat zij waren waardig geacht geweest om Zijn Naams wil smaadheid te lijden*, [Hand. 5:41](#).

5. De Heere toont hun de godloosheid, de onrechtvaardigheid van degenen, die hen verdrukken, en erkennende, dat de Heere een rechtvaardig Rechter is, zo zien ze, dat Hij hun vervolgers, hun zaak en hun beogingen haat, en daarom Zelf tegen hen zal strijden, en hun vergelden naar hun werken; dit baart moedigheid, en over hen roemende en triomferende, zeggen ze: *De Heere is bij mij; ik zal niet vrezen; wat zal mij een mens doen? Alle Heidenen hadden mij omringd; het is in de Naam des Heeren, dat ik ze verhouwen heb*, [Psalm 118:6](#), [10](#). Dit moedigde David aan in de strijd tegen Goliath, dat hij de Heere gehoond had, [1 Sam. 17:45](#).

6. De Heere toont hun Zijn voorheen bewezen hulp, en naar lichaam en ziel, alsof Hij zei: "Toen u het alles verloren achtte, toen u het oordeel van de ondergang en van de dood alreeds over uzelf geveld had; toen ongerechte dingen de overhand over u hadden, het geloof bezweek, de hoop bijna ten einde was, het geestelijk leven in de bezwijming lag, u wel dacht, 't is gedaan, ik zal nu niet wederom terecht komen; en evenwel, heeft de Heere u niet menigmaal gered?" Deze ondervinding geeft grote sterkte. *De Heere, die mij van de leeuw en de beer verlost heeft, die zal mij redden uit de hand van deze Filistijn*, [1 Sam. 17:37](#); [2 Kor. 1:10](#). *Die ons uit zo grote dood verlost heeft, en nog verlost; op welke wij*

hopen, dat Hij ons ook nog verlossen zal.

7. De Heere troost de ziel in de strijd, Hij verzekert haar inwendig met zijn genade, en zegt als tot haar: "Mijn genade is u genoeg: als Ik uw God ben, als Ik u alle zonden vergeef, als Ik u liefheb, als Ik u in Mijn kracht bewaar, als Ik u eeuwig verheerlijk, is het u dan niet wel? Nu dan, Ik doe het en Ik zal het doen, Ik zal u niet begeven, Ik zal u niet verlaten. Welaan dan, wees dapper, en Ik zal met u zijn; het kwaad dat u vreest, óf het zal niet kunnen, óf het zal geen kracht hebben, om dat uit te voeren, dat u vreest, of Ik zal u genoegzame krachten geven om dat te dragen, en Ik zal dat ten beste doen uitvallen. Immers als gij door het water gaat, Ik zal bij u zijn, en de stromen zullen u niet verdrinken, en als gij door 't vuur gaat, Ik zal bij u zijn, en de vlam zal u niet aansteken; daarom hebt goede moed, en strijdt als een held." Als de ziel op zo'n wijze getroost wordt, dan krijgt ze als vleugelen, om als een arend hoog te vliegen, te lopen en niet moe te worden, te wandelen en niet mat te worden.

8. En dat te verwonderen is, de wanhoop verwekt soms wel sterkte. Als men al aan en aan deinst, door vrees, en men heeft alles toegegeven, dan, als men in de allerlaagste staat is, als men onder het kruis moedeloos is gaan liggen; als men de wereld in alles terwille is; als men in vervolgingen zich heeft verscholen, geveinsd, of de waarheid heeft verloochend; als men zijn begeerlijkheid in alles heeft opgevolgd, en van die als overwonnen schijnt te zijn, ziet dan begint het leven, dat daar nog binnen in verborgen ligt, zich te openbaren en men krijgt uit zwakheid krachten, men wordt in de krijg sterk en drijft heirlegers op de vlucht, [Hebr. 11:34](#). Gelijk het vuur door de omslaande koude, of door iets anders te samen gedrongen zijnde, te heftiger uitbreekt, zo gaat het ook wel met een gelovige: het geweten wordt wakker, 't geloof wordt gaande, de vrees verdwijnt; want men heeft niet meer te verliezen, 't kan niet slimmer: dus komt men weer voor de dag, men toont wie men is, en men wordt sterker dan men ooit geweest is: de zwakke zegt: *Ik ben een held*, [Joël 3:10](#).

Dit zien wij soms in degenen die de waarheid hebben verloochend, dat ze wederom herroepen, en het vuur veel moediger verdragen, dan iemand, die standvastig gebleven was.

Derzelver daden.

VI. De uitwerking van de dapperheid is moedig doorbreken in de strijd, en in de gehoorzaamheid naast God gemoedigd volharden. De bekwaamheid of hebbelijkheid is vergeefs, die nooit komt tot de daad. God heeft daartoe aan Zijn kinderen de genade gegeven. Niet dat ze in hen stil en verborgen zou blijven liggen, maar opdat zij daarvoor zouden werken. Bijzonder kan de gemoedigde dapperheid zich niet stil houden als er gelegenheid is, gelijk er altijd gelegenheden zijn; altijd zijn de vijanden bezig, de genade in hen te bestrijden, om ze uit te roeien, of te verhinderen dat ze niet geoefend wordt; altijd zijn ze met de bevelen des Heeren omtuind om iets te doen en te laten, daarom is er altijd gelegenheid voor de geestelijke moedigheid.

Weert vijanden af.

1. Hij breekt in de strijd door. Een Christen moet gedurig in 't harnas staan, hij is in de strijdende kerk: de vijanden, de duivel, de wereld en het vlees zijn gedurig bezig, en doen gedurig aanvallen op zijn leven, daarom moet hij ook gedurig bezig zijn, die te weerstaan. 't Bevel is: *Strijd om in te gaan door de enge poort*, [Lukas 13:24](#). *Strijdt voor het geloof, dat eenmaal de heiligen overgeleverd is*, [Judas 1:3](#). *Strijd de goede strijd des geloofs, grijp naar het eeuwige leven*, [1 Tim.6:12](#).

In een strijd is:

- iets beminnelijks, dit is hier het geestelijke leven, hier en hierna de zaligheid. De vijanden staan tegen hem op, en willen hem daarvan beroven, en hem beletten dat hij het vertone.
- Men kent de vijand, wie hij is en wat hij beoogt. De gelovigen kennen duivel en wereld en vlees wel, en zij kennen hem.
- Vijandschap in 't hart; zo is hier ook niet alleen een gehele tegenstrijdigheid van de naturen, die niet anders kunnen, dan elkaar verdrijven; maar zij zijn elkaar ook in de weg, zij benemen elkaar het vermaak, daarom mogen ze elkaar noch zien noch horen.
- List, om een voordeel af te zien; de vijanden zijn arglistig om alle gelegenheden te bespieden, en een Christen, al is hij onnozel als een duif, is ook voorzichtig gelijk de slang.
- Geweld; de vijanden hebben grote macht, die gebruiken ze ten uiterste tegen het lichaam en de ziel, zonder iets te sparen; de gelovige heeft in zichzelf kleine kracht: maar door de almachtige hulp wederstaat hij ze in alles, en geeft niets toe.
- Uitslag; in de strijd ligt dan de een eens boven, dan de ander, maar ten laatste zijn de gelovigen meer dan overwinnaars. Omdat een Christen zulke vijanden heeft zo is er sterkte van node en dapperheid; deze gebruikt hij: hij de vrees overwonnen hebbende, valt er op aan met geestelijke wapenen, en breekt moedig hun slagorden, en vertreedt ze onder de voeten.

Doen de wil van God.

2. Een dappere is niet tevreden met zijn vijanden af te keren, en hen te verdrijven; maar hij breekt ondertussen ook moedig door, tot uitwerking van de gehoorzaamheid aan God, hij verheft zijn hart in de wegen des Heeren, gelijk Jósafat deed, [2 Kron. 17:6](#). Hij doet in het verborgen tussen God en hem, wat de Heere wil dat hij doen zal, en uitwendig vertoont hij zich een Christen in der daad, hij doet wat te doen is, hij zegt wat te zeggen is, hij stoort zich niet aan het bassen van die honden, hij laat het hun aanzien, hij treedt manmoedig voort, en doet ze wijken, zeggende met David, [Psalm 119:115](#), *Wijkt van mij gij boosdoeners! dat ik de geboden mijns Gods moge bewaren*. Dit is de aard van de dapperheid.

Overtuiging van onbekeerden in verscheiden opzichten.

VII. De natuur van de geestelijke moedigheid of dapperheid dus voorgesteld, is een genoegzame spiegel, én voor de onbekeerden, om hun te tonen dat zij er niets van hebben, én voor de Godzaligen, om hen te overtuigen van hun gebrek in dezen.

De onbekeerden.

- (a) Hebben noch deel, noch lust aan de geestelijke en eeuwige goederen van het verbond der genade; zij hebben geen beloften, geen hoop geen arbeidzaamheid om die te bekomen, daarom ook geen vijanden, die hun die trachten te benemen, 't is alles dezen aangaande in vrede met de duivel, wereld en vlees; hebben ze troebelen, 't is over het hebben en houden van aardse dingen te doen; of zo 't opzicht heeft op zonden te laten, 't is een strijd tussen het geweten en de wil; is het over hun zaligheid, 't is de uitspraak van het vonnis van hun verdoemenis van God in hun hart, indien ze zich niet bekeren, en soms al een beginsel van de verdoemenis zelf; laat het zijn wat het wil, daar is geen moedigheid door de aangenomen sterkte van de Heere Jezus.
- (b) Zijn ze bezig, of zullen ze bezig, zijn in enige uitwendige godsdienst, 't is alles lauw en flauw, 't is maar om hun geweten wat te paaïen, of om iets uitwendigs te bekomen, en zo ze dat kunnen bekomen zonder het uitwendige werk van de godsdienst, het allerminste zelfs is bekwaam om hen daarvan af te trekken, en alles wat ze deze aangaande doen, dat is hun toch, in zichzelf aangemerkt, een last en een vermoeidheid, en zij hebben maar een ezelsgang en een schildpadstred.
- (c) Daar zijn sommigen, die meerder licht hebben, ook al enige beweging om zich te bekeren, om Godzalig te leven, om de waarheid van het evangelie te belijden; maar daar doet zich van verre iets op, dat hem enige schade of schande zou kunnen aanbrengen, of is het in tijd van vervolging, daar zijn gevangenishuizen, vuur, galgen, zwaard, galeien; hier valt de vrees hun op 't lijf, die belet hun verder te gaan: en doet hun veinzen, 't is hola! al ver genoeg. Waar is hier de dapperheid, die de vrees uit liefde tot God en tot de geestelijke goederen overwint?
- (d) Sommigen vrezen voor de verdoemenis, en waren na hun dood gaarne in de hemel, zij zien ook de weg naar de hemel; maar zij zien er geen raad toe die weg te bewandelen, Dus vallen zij in desperatie en wanhoop; daar ligt dan al het werk, en men behoudt maar een benauwd en verschrikt hart, of men verdrijft die zwaarmoedigheid met zich toe te geven in zijn zondige begeerlijkheden. Dus verdooft men het geweten, of men helpt zich van kant, en springt zelfs in de hel, waarvoor men vreesde.
- (e) Sommigen zijn er, wier werk wat gelijkt naar dapperheid; maar er is niet minder dan dat. Zij begeven zich bij de Godzaligen, als die hen liefhebben en achten, dat vermaakt hen. Zij spreken uit de hoogte, zij bestraffen, zij twisten, zij triomferen, zij ontzien noch schade noch schande; doch 't is niet met beoging en uit liefde tot de geestelijke goederen, 't is niet in de verzekerde hoop, 't is niet in afhangend en aanneming van Christus' kracht, 't is niet in de gehoorzaamheid naast God. Maar 't is maar een domme drift, die het gevaar niet vreest, omdat men het niet kent, of zich inbeeldt, dat het er niet is en niet komen zal, of het is om eigen glorie, als zeggende: *ziet mijn ijver voor den Heere*. Of men heeft een onbeschaamd stout humeur, en dat is het beginsel van hun drijven, zonder het rechte einde te beogen, zonder met Christus verenigd te zijn, en in zijn kracht te werken, en zonder Christelijke voorzichtigheid, die de moedigheid bestuurt, en daarom het is de dapperheid niet, maar een zondige domheid, geveinsdheid en stouthed.

Zullen niets verkrijgen.

U allen, die wij daar ontdekt hebben, weet, dat gij noch geestelijk leven, noch geloof, noch hoop, noch geestelijke moedigheid hebt; hoe zult gij zalig worden?

- l. Indien de geweldigen de hemel met geweld innemen, [Matth. 11:12](#). *Indien niemand gekroond wordt, tenzij hij wettig gestreden heeft. Indien de lopers alleen de prijs bekomen*, [1 Kor. 9:24](#). Waar zult gij luie, vreesachtige, onbesuisde domme, roekeloze, onbeschaamde stouten dan heen?
- m. Brengt het op uw hart, 't geen God van zodanigen, als gij zijt, zegt; op u past [Matth. 25:30](#), *Werpt de onnutte dienstknecht uit in de buitenste duisternis; daar zal wening zijn en knersing der tanden*. U zal overkomen 't geen staat [Openb. 3:16](#), *Zo dan, omdat gij lauw zijt, en noch koud noch heet, ik zal u uit Mijn mond spuwen*. Schrikt gij voor het oordeel, [Openb. 21:8](#). *De vreesachtigen ... is hun deel in de poel, die daar brandt van vuur en sulfen*.

Bestrafing van Godzaligen.

VIII. Nu kom ik tot u, Godzaligen; liever wilde ik troosten, maar ik kan evenwel de zonden niet verdragen, daarom moet ik ook een woord van bestrafing tot u zeggen, opdat gij gezond wordt. U hebt de natuur van de moedigheid gezien, en 't zal u alreeds u gebrek in deze hebben getoond; wij zullen het u nog wat nader voorstellen, opdat gij voor de onbetamelijkeid, en zondigheid van dezelve een afkeer moogt hebben, en uw hoofd uit de gebreken opheffen.

1. Velen blijven weinig staan in het beschouwen van de goederen, die als een prijs zijn opgehangen, om die te bekomen door moedig strijden, men moest leven in de overdenking van de eeuwige heerlijkheid, totdat ze ons verre, verre boven al wat beminnelijk was, vermakelijk, blij en lieflijk was; zodat ze ons verrukte in begeerten, om die, als ons enig heil, te bekomen. Hoe schoon moest het ons zijn, in dit leven met God te wandelen in liefde, in vreze, in gehoorzaamheid, en zo te aanschouwen de onzienlijke dingen met een verheven hart, boven al wat zienlijk is! Maar hierin is men zeer nalatig, daardoor wordt de begeerte om dat te verkrijgen, slapper, en de natuurlijke begeerte tot het zienlijke wordt groter, daaruit ontstaat dan, dat het einde niet zeer sterk beweegt tot het werk, en het hart meer zaken beogende, is minder gezet op het een, en men kan zich niet vergenoegen met het geestelijke, of men moet het lichamelijke daarbij hebben, en dit is de fontein van alle onrust en slappigheid in het werk.

2. Men is niet opmerkende op de vijanden, dat de duivel om ons gaat als een briesende leeuw, zoekende wie hij mocht verslinden. Dat de wereld dan met liefkozingen, dan met ongunst het hart zoekt te stelen en tot zich te trekken, en ons alzo in onuitwarbare strikken te brengen. Dat onze verdorven natuur gedurig bezig is om ons in het goede te verhinderen en tot zondigen te trekken. Hierdoor wordt men zorgelozer, om te bewaren wat men heeft, en te verkrijgen wat het herboren gedeelte gaarne had, en men vreest niet, waar men moest vrezen. Dus worden de handen traag en de knieën slap.

3. Omdat het einde verder uit het oog raakt, en de aardse dingen naderbij, zo

bevangt de vrees het hart. Men vreest, waar men niet moest vrezen: schade, schande, de naspraak van velen, liegende alle kwaad, armoede, vervolging, de dood en al wat de natuur tegen is, heeft grote kracht om ons vrees aan te jagen en niettegenstaande al de vermaningen: *Vreest niet voor degenen die het lichaam doden en vreest niet, gij klein kuddeke, wat zijt gij vreesachtig? Wees niet bezorgd!* Niettegenstaande dat alles, men siddert en beeft voor het tegenwoordige, en nog meest voor het toekomstige, en die vrees beneemt ons de moed, belet ons in onze plicht, en trekt ons wel tot hetgeen ons niet betaamt. Waar de dappere de vrees overwint, daar overwint de vrees ons die dapper moesten zijn; men laat zich trappen van vijanden, de helden vallen in de strijd. Waar is de onversaagde standvastigheid?

4. Men is slap in al het werk, in bidden, in strijden tegen de vijanden, en bijzonder tegen zijn aanliggende verdorvenheden, in het oefenen van deugden, welke de gedurige gelegenheden eisen; men doet wel wat, want het geestelijke leven is er, maar 't gaat alles zo loom, 't is zo'n zwaar werk, 't gaat zo bij horten en stoten, de eerste ijver en vurigheid is zeer verkoud, men breekt niet manmoedig door in gehoorzaamheid naast God, men is terstond moedeloos onder lichamelijke kruis, als 't ons daarin niet naar de zin gaat, zo is men terstond zwak in het geloof naast zijn staat, men twijfelt aan Gods liefde, aan de verhoring van de gebeden, aan de voorzienigheid Gods, alles raakt overhoop, en alles gaat als half slapende, of als half in bezwijking toe. *Vertoont gij u slap ten dage der benauwdheid, uw kracht is nauw.* [Spr. 24:10](#).

Al is het dat God over Zijn kinderen niet zal brengen de oordelen, die over de onbekeerden om hun onnutheid, lauwhed en vreesachtigheid komen zullen, zo moeten zij evenwel afgeschrikt worden van zulke zonden, om welke de toorn van God komt over de kinderen van de ongehoorzaamheid. Het gebrek van moedigheid veroorzaakt daarenboven hun niet dan onrust en benauwdheid des geestes, en verwacht hen meer en meer in allerlei zondigheden, de vijanden krijgen meer macht, en houden hen langer gevangen, men zal het door het toegeven in een ernsteloosheid niet te boven komen. Daarom zijt niet traag in het beijveren. *Zijt vurig van geest.* [Rom. 12:11](#). *Wees dan ijverig en bekeer u,* [Openb. 3:19](#).

Opwekking.

IX. Komt dan allen, die de Heere vreest, en u bevindt onder de macht uwer vijanden, die weinig kracht hebt om tegenstand te bieden, en die de kleine kracht daarenboven slap gebruikt, hoort toe, en laat uw hart in een gewillige gestalte om verwakkerd te worden zich houden, terwijl ik bezig zal zijn om u tot gemoedigheid in de strijd op te wekken.

Gods bevel.

1. Hoort de stem des Heeren en laat zijn aanspraak tot u uw harten opbeuren; gelijk Lazarus op de stem van Christus opstond uit de doden, zo wordt gij ook op zijn stem opgewekt uit de lauwe vadsigheid tot een edelmoedige dapperheid. Dit is het woord van God tot u: [Deut. 31:6](#), *Wees sterk en hebt goede moed; en vreest niet, en verschrikt niet,* [1 Kor. 16:13](#), *Waakt, staat in het geloof, houdt u*

mannelijk, zijt sterk. [Jes. 35:4](#). Zegt de onbedachtzamen van harte: wees sterk en vreest niet. [Hebr. 12:12](#). Richt weer op de trage handen, en de slappe knieën.

Geen andere weg ten hemel.

2. Zou u niet moedig zijn in de strijd; want daar is geen andere weg ten hemel, dan door moedig strijden. Dit is de weg van God verordineerd: *Ik zal vijandschap zetten*. Deze weg hebt u verkoren, toen u overging in het rijk van Christus, en u onder Zijn banier begaf. Een van beide: óf u moet uit het verbond scheiden, en als schelm van het vaandel wegllopen, en God, en hemel, en alles laten varen, óf u moet u tot dapper strijden zetten, om de duivel, met al zijn aanhang, om de wereld en alles wat daarin is, om de zonde, met al haar begeerlijkheden, te overwinnen. Zoveel moet u de kroon van de heerlijkheid waard zijn, zo duur moet u het geestelijk leven en de gemeenschap met God aanstaan, zo'n genoeg moet u in de wil Gods hebben, dat u al uw leven moedig wilt strijden. Laat dit niet zwaar op uw hart liggen, denkende: al mijn leven in de wapenen, al mijn leven strijden en in de strijd, al mijn leven in zo'n inspanning van krachten, dat is wel een onsmakelijke weg, daar is geen doorkomen aan. Ja, zo duur moet u de hemel aanstaan, of u moet hem laten. Doch weet, dat gemoedigd strijden zo'n zwaar werk niet is, als u u laat voorstaan. Altijd strijden en onderliggen, of altijd in gelijkheid van kracht en in twijfelachtige uitslag van de strijd te zijn, dat is zwaar werk; maar al strijdende te overwinnen, en al voort en voort te gaan, de ene stad voor, de andere na in te nemen, en de vijand slag op slag te krenken, dat is vrolijk werk; zo zal 't met u gaan, als ge u maar dapper gedraagt naar uw krachten, 't zij u als een kind, of jongeling, of man zijt en strijdt. Dat de strijd u zo bang valt is, omdat u niet gemoedigd te werk gaat, maar door uw traagheid, zorgeloosheid, en ernsteloosheid de vijanden gelegenheid geeft om u een voordeel af te zien; daardoor worden zij telkens moediger, en u zwakker; daarom verheft u in des Heeren wegen, valt er gemoedigd op aan, wederstaat de duivel, en hij zal van u vluchten.

Hun staat en inborst.

3. Het bedenken van uw staat is bekwaam om u tot dapperheid op te wekken. De Heere heeft u tot zaligheid uitverkoren. Hij heeft u uit van de vijanden geweld getrokken, en u geroepen gelijk Abraham uit Ur der Chaldeeën, als Israël uit Egypte, en heeft u onder zijn kinderen gesteld in het koninkrijk zijns Zoons. Gij zijt uit God geboren, en alzo Gods geslacht, koningskinderen, Psalm 45:10, 14 [[Ps. 45:9, 13](#)]. Koningen zelf, [Openb. 5:10](#). Gij hebt de vrijmoedige, de prinselijke Geest, Psalm 51:14 [[Ps. 51:12](#)], Een leeuwenhart, [Spr. 28:1](#). De Heere heeft u gesteld gelijk het paard van Zijn Majesteit in de strijd, [Zach. 10:3](#). En Hij zegt van u, vers 4. *Zij zullen zijn als de helden, die in het slijk der straten treden in de strijd*. Die door dik en dun heen stappen, zodat van iedere stap de aarde dreunt; want de Heere zal met hen wezen, en zij zullen die beschamen, die op paarden rijden. Een voetknecht zal een ruiter van 't paard vellen. Zult u u dan van een duivel, van een veracht wereldling, van een vuile begeerlijkheid laten overwinnen? Een koning is daar te edelmoedig toe, dat hij zich van een soldaatje zou laten vangen; zo u dan ook, zijt dapper overeenkomstig uw staat, en zwicht niet voor een verachte vijand, vergeet uw edelmoedigheid niet, opdat u geen

schande op uw afkomst legt.

Der vijanden natuur.

4. Let met opmerking op der vijanden natuur en krachten, en 't zal u moediger maken. Zij zijn zo boos, dat ze het allerminste goed, de allerminste beweging des geestelijken levens niet zullen dulden. Hoe meer u hun toegeeft, hoe meer zij begeren, en hoe meerder kracht zij krijgen; zij weten van geen ophouden of moe worden, totdat ze ziel en lichaam in de hel zouden gebracht hebben. Zij stellen zich recht uit tegen de hoge en heilige God, tegen uw beminde Heere Jezus aan; kunt u dat met goede ogen aanzien, kunt u dat verdragen? Daarbij zij zijn verachtelijk, vuil, walgelijk en gruwelijk; wie kan aan hen, zonder verontwaardiging, gedenken? En zou ge u van hen laten overmeesteren? Zij zijn alreeds door de Heere Jezus overwonnen. Hij heeft de duivel de kop vermorzeld, [Gen. 3:15](#) [Hebr. 2:14](#). De wereld overwonnen, [Joh. 16:33](#). Van de zonde is de kracht van heersen benomen, [Rom. 6:2, 14](#). Dus kunnen ze u niet schaden, zij kunnen u niet één haar uittrekken. Dat zou een te grote lafhartigheid zijn, te vrezen voor het spartelen van een half dode vijand. Laat u dan van zo'n boze, verachtelijke en krachteloze vijand niet overwinnen, maar strijdt moedig, vertrapt ze als drek onder uw voeten. Doet als de wapendrager van Jonathan, die hem volgde, en de vijanden achter hem doodsloeg; volgt u zo de Heere Jezus, die gaat voor, en slaat ze voor u heen dood, en geeft u een duw toe. Welaan dan, zijt moedig in de strijd, de overwinning over zulke vijanden zal zeker zijn.

Daar zijn veel aanschouwers.

5. Merkt toch dat het oog van iedereen op u is en let hoe ge u in de strijd al gedraagt. U zijt in het strijdperk met de vijand getreden, de aanschouwers staan rondom op de strijd te zien. Aan de ene zijde staat uw Koning met de heilige engelen en gelovigen; van deze hart is met u, zij zijn begerig, dat u het winnen moogt. Christus' zaak is de uwe, en uw zaak is Zijne en van hun; zij zullen zich verblijden en roemen als u het wint. Aan de andere zijde zijn de duivelen en de wereld; zij knersen op de tanden, zij zouden gaarne zien dat Christus' zaak, door u te overwinnen, nadeel aangebracht werd. Zult u nu slap zijn in de strijd? Zult ge u in aller tegenwoordigheid laten overwinnen? Zult u Christus, daar Hij aanschouwer is van deze strijd, en een ieder genodigd heeft uw gemoedigheid te zien, en tot dapperheid aanmoedigt, die smaadheid aandoen? Zouden engelen, zo ze konden, en Godzaligen om uwentwille met schaamte bedekt worden en bedroefd zijn? Zult u toelaten, dat de vijanden als overwinnaars triomferen? Hoe zou u tot uw Koning durven komen en uw aangezicht tot Hem opheffen? Nee, nee, zo moet het niet zijn; dapper dan als een held, opdat Christus over u roeme, gelijk de Heere roemde over Jobs standvastigheid, [Job 1](#).

Veel helpers.

6. Erkent uw eigen sterkte, en ziet op uw helpers en medestrijders, 't Is waar, van nature hebt u geen kracht, en wedergeboren zijnde, is uw kracht klein, [Openb. 3:7](#). Maar Christus' sterkte is de uwe, omdat u ze hebt aangenomen; zo vermoogt u dan alles door Christus, die u kracht geeft. [Filip. 4:13](#). Gebruikt ze dan, loopt met Hem door een bende, springt met Hem over de muur, om uw vijanden in

hun sterkte aan te grijpen, Psalm 18:30 [[Ps. 18:29](#)]. Want u omgordt u met kracht, vers 33. En leert uw handen ten strijde, vers 35. Juicht dan: *De Heere is bij mij onder degenen, die mij helpen; daarom zal ik mijn lust zien aan degenen, die mij haten, [Psalm 118:7](#).*

Voorbeelden.

7. Gedenkt aan degenen, die vóór u gestreden hebben, en hoe gelukkig de uitkomst is geweest, en zij nu gekroond zijn als overwinnaars. Ziet het register van de helden: [Hebr. 11](#); [Jak 5:10-11](#). *Mijn broeders! neemt tot een voorbeeld des lijdens en van de lankmoedigheid, de profeten, die in de Naam des Heeren gesproken hebben, ... gij hebt de verdraagzaamheid van Job gehoord, en gij hebt het einde des Heeren gezien.* Ziet op Paulus: [2 Tim. 4:7-8](#). *Ik heb de goede strijd gestreden, ik heb de loop geëindigd, ik heb het geloof behouden. Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid.* Ziet op andere gelovigen, die met u leven, hoe een ieder naar zijn krachten strijdt; en zal dat alles uw moed niet verwakkeren? Die dan zo'n Koning voor zijn aangezicht heeft, die in zo'n bliksemend heerleger is, die omsingeld is met zo vele dappere helden, die ieder besloten zijn het leven bij de Heere Jezus op te zetten, en ter dood toe te strijden, zal die niet dapper strijden?

Grote beloften.

8. Neemt ook grotelijks ter harte de beloften, welke God aan de moedige strijders beloofd heeft. God zal u ondersteunen terwijl u strijdt: [Psalm 27:14](#) ... *zijt sterk, en Hij zal uw hart versterken.*

- De Heere doet dan klaarder de beloofde goederen in hun beminnelijkheid zien, en levendiger die hopen.
- Hij toont de korthed en zwakheid van de tegenstand, zodat zij er doorheen zien, en zich alreeds als overwinnaars achten.
- Hij toont hun de vorige bewezen hulp.
- Hij troost hen en moedigt ze aan.
- Hij neemt de vrees voor de tegenstand weg.
- Hij stort hun kracht in, en omgordt hen met sterkte, zodat de zwakke zelfs zegt: *Ik ben een held.*
- De Heere belooft de kroon der heerlijkheid. *Die overwint, Ik zal hem geven te eten van de boom des levens. Die zal van de tweede dood niet beschadigd worden.*

174. Ik zal hem geven ... van het manna; een witte keursteen.

175. Macht over de Heidenen.

176. De morgenster.

177. Witte kleren.

178. Zijn Naam geenszins uitdoen uit het boek des levens.

179. Hem belijden voor Mijn Vader en voor Zijn engelen.

180. Hem maken tot een pilaar in de tempel Mijns Gods.

181. Op hem schrijven de Naam Mijns Gods.

182. Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijn troon. Ziet deze beloften,

[Openb. 2](#); [3](#). Die lust heeft aan al deze heerlijkheden, die moet en zal ze door moedig strijden behalen; met gemoedigheid dan aan 't werk!

X. Maar tracht u wel te gedragen, en op een goede manier het werk te doen; want indien ook iemand strijdt, die wordt niet gekroond, zo hij niet wettig heeft gestreden, [2 Tim. 2:5](#).

Men moet zich wapenen.

1. Wapent u dan van het hoofd tot de voeten, en welke deze wapenen zijn, leert Paulus: [Eféze 6:13-18](#). *Neemt aan de gehele wapenrusting Gods, opdat gij kunt weerstaan in de boze dag, en alles verricht hebbende, staande blijven. Staat dan, uw lenden omgord hebbende met de waarheid, en aangedaan hebbende het borstwapen van de gerechtigheid; en de voeten geschoeid hebbende met bereidheid van het evangelie des vredes; bovenal aangenomen hebbende het schild des geloofs, opdat gij al de vurige pijlen des bozen zult kunnen uitblussen. En neemt den helm der zaligheid, en het zwaard des Geestes, dat is Gods Woord; met alle bidding en smeking.*

Voor enige zaken zich te wachten.

2. Wacht u in deze strijd:

- cc. voor zorgeloosheid, beeldt u niet in dat het al gewonnen is, als u een goed opzet genomen hebt, 't opzet verflauwt lichtelijk; beeldt u niet in dat de vijand al weg is, hij loert op u; daarom zijt dan nuchter, en waakt, [1 Petrus 5:8](#).
- dd. Voor moedeloosheid; als de vijanden u te sterk, de strijd te zwaar, en God verre is, geeft dan de moed niet verloren, dat is zoveel als de wapenen weg te werpen. en de vijand, bij welke toch geen genade is, weerloze handen toe te reiken; daarom, steunende op de kracht en onfeilbare beloften Gods, zijt sterk en hebt goede moed, [Jozua 1:6](#).
- ee. Voor hoogmoedigheid en stoutigheid op uw eigen krachten. Gedenkt aan Petrus, toen hij zei: *Ik zal nimmermeer geërgerd worden. Ik zal U geenszins verloochenen.* Dan is de nederlaag allernaast. *Daarom, zijt niet hoogevoelende, maar vrees,* [Rom. 11:20](#).

Andere zaken te betrachten.

3. Betracht in deze strijd:

- (d) Voorzichtigheid, begeeft u niet buiten de palen van uw beroeping, wandelt niet in dingen u te hoog, en boven uw bekwaamheid, valt niet haastig en met een onbezonnen drift aan 't werk; beeldt u niet in dat u wijsheid genoeg hebt; maar pleegt altijd eerst raad met de Heere, hoe klein ook de zaak of gelegenheid is; een dienstmaagd was zeer sterk genoeg om Petrus neer te werpen. Pleegt ook in bijzondere gevallen raad met Godvruchtigen, die naar raad hoort, is wijs. *Ziet dan, hoe gij voorzichtig wandelt, niet als onwijken, maar als wijzen,* [Eféze 5:15](#).
- (e) Vliedt gelegenheden, die u vluchten moogt, en bijzonder die, door welke u u dikwijls hebt verstrikt gevonden; hij maakt al een goede voortgang die, om niet in zonden te vallen, de gelegenheden mijdt, en die niets bijzonders bij de hand vat, dan geroepen zijnde.
- (f) Zet het bijzonder aan tegen de zonde, die u alleraangelegenst is, tot welke uw natuur meest geneigd is, die naast bij uw beroeping is. Past nauw op de eerste beginselen, dan is het gemakkelijkst dezelve te weren; smooit die kinderen in

de wieg, vangt de kleine vossen, neemt de dode vlieg weg, die het beste zou doen stinken.

- (g) Schuilt altijd achter Christus, Hij is een Zon en Schild, Psalm 84:12 [[Ps. 84:11](#)]. Met dat u uw hart van Hem laat afdwalen, terstond zal u een pijl des vijands treffen. Volgt hierin David na, [Psalm 143:9](#), *Red mij, Heere! van mijn vijanden; bij U schuil ik.*
- (h) Wees gedurig in het gebed; want al uw sterkte moet van de Heere komen, en God wil verzocht worden als Hij wat doen zal. [Matth. 26:41](#), *Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt.*

Hoofdstuk 20: Van de Belijdenis van Christus en van Zijn Waarheid

Hoofdstuk 20

Van de Belijdenis van Christus en van Zijn Waarheid.

De moedigheid heeft bijzondere gelegenheid, en vertoont zich in het openbaar maken van de genade, die in ons is, van ons geloof in Christus, van onze liefde tot Hem, en van onze hoop op Hem met woorden en daden. Dit licht kunnen de vijanden toch niet verdragen, daarom bestrijden ze dat en diegenen, die het licht doen schijnen; doch de moedige zwicht voor hen niet, maar komt te vrijmoediger voor de dag in standvastige belijdenis. Het woord betekent bekendmaken, openbaren, bekennen, openlijk aanzeggen, beloven, danken, omdat in de belijdenis een openbaring is, hoe ons hart naast zodanige zaken gesteld is. Soms wordt het gebruikt van de zonde die men biecht, bekend gedaan te hebben, óf aan God: [Psalm 32:5](#) ... *Ik zal belijdenis van mijn overtredingen doen voor den Heere*, [Matth. 3:6](#); óf aan elkaar: [Jak 5:16](#), *Belijdt elkaar de misdaden.*

Maar wij spreken hier van de belijdenis voor zoveel het is een bekendmaking

183. van God: [Rom. 14:11](#) ... *alle tong zal God belijden.*

184. Van Christus: [Filip. 2:11](#). *Alle tong zou belijden, dat Jezus Christus de Heere zij.*

185. Van de ware heiligheid en Godzaligheid: [1 Tim. 2:10](#) ... *die de Godvruchtigheid belijden.*

186. Van de ware leer, [Titus 1:9](#).

Beschrijving.

II. *Belijdenis is een standvastig getuigenis met woorden en daden van de geopenbaarde, bekende en geloofde waarheid Gods, de mens door de Heere Jezus Christus tot zaligheid leidende, tot verheerlijking van God en zaligheid van onze naasten.*

Is een getuigenis voor en van Christus.

't Is een getuigenis. God wil niet dat Zijn waarheid, en de genade die Hij in iemand gelegd heeft, verborgen blijven; maar wil dat het licht uit de duisternis

zou schijnen. En dat degenen, in wier harten het licht geschenen is, en licht in de Heere zijn, hun licht zouden laten schijnen voor de mensen, [Matth. 5:10](#). Deze worden genoemd *getuigen van Christus*: [Hand. 1:8](#) *Gij zult Mijn getuigen zijn. Openb. 2:13* ... *Antipas Mijn getrouwe getuige. Joh. 1:7*. Deze kwam tot een *getuigenis, om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden*.

Getuigenis ziet op de geopenbaarde waarheid Gods; in 't algemeen alles wat God in zijn Woord bekendmaakt, en in 't bijzonder de weg, waardoor God de uitverkorenen tot de zaligheid leidt. Deze wordt soms zonder enige bijvoeging waarheid genoemd: [Joh. 8:32](#). *En zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrij maken. 3 Joh. 1:3* ... *gelijk gij in de waarheid wandelt*. Soms met bijvoeging: *De weg der waarheid, 2 Petrus 2:2. Het woord der waarheid, Jak 1:18. De waarheid van het evangelie, Gal. 2:5. De waarheid van Christus, 2 Kor. 11:10*. Hierop vestigen zich de gelovigen; van deze geven ze getuigenis, met verwerping van alle dwalingen.

De pit van deze waarheid is Christus; de waarheid openbaart Christus, wie Hij is in Zijn Persoon, in Zijn Goddelijke en menselijke natuur, in Zijn ambten, Profeet, Priester en Koning, in Zijn staten van vernedering, lijden en dood, en de kracht van die tot verzoening en verwerving van de zaligheid voor de uitverkorenen, en van verhoging, de opstanding, de hemelvaart, het zitten ter rechterhand van God, de komst ten oordeel. Deze Jezus is het voorwerp van de belijdenis: [Matth. 10:32](#). *Een ieder dan, die Mij belijden zal voor de mensen. Rom. 10:9* ... *indien gij met uw mond zult belijden de Heere Jezus*. De Heere Jezus is de eeuwige weg tot zaligheid: [Hand. 4:12](#). *De zaligheid is in geen anderen. Joh. 14:6* ... *Ik ben de Weg, en de Waarheid, en het Leven. Niemand komt tot den Vader, dan door Mij*. Daarom wordt Hij genoemd *de overste Leidsman van hun zaligheid, Hebr. 2:10*. Een belijder geeft van Hem, zodanig als Hij in het Woord geopenbaard is, getuigenis, en verklaart, dat alle mensen buiten Hem verloren gaan, en dat allen, die in Hem geloven, door Hem tot de zaligheid geleid worden.

Bekend en geloofd.

III. Zal iemand van deze waarheid getuigenis geven, zo moet hij ze kennen en geloven. 't Is een getuigenis van de bekende en geloofde waarheid. Te belijden hetgeen men niet kent, is enkel dwaasheid; zodanig is van de Papisten: ik geloof hetgeen de kerk gelooft; te belijden hetgeen men niet gelooft, is niet dan geveinsdheid. Daarom spreekt de Schrift van kennis van de waarheid, [Rom. 2:20](#). Kennis van de verborgenheid Gods, [Kol. 2:2](#), Kennis Gods, [Kol. 1:10](#). Kennis van Jezus Christus, [2 Petrus 3:18](#). Kennis van de zaligheid, [Lukas 1:77](#). Hij moet de waarheid niet alleen kennen, maar hij moet ze ook geloven; daarom wordt kennis en geloof samengevoegd: [Joh. 6:69](#). *Wij hebben geloofd en bekend, dat Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods. 2 Petrus 1:5* ... *voegt bij uw geloof deugd, en bij de deugd kennis*. De belijdenis vereist niet alleen een getuigenis van de waarheid, dat Christus de enige zaligheid is; maar ook een verklaring van ons geloof in Hem, van onze hoop op Hem: [Hand. 26:27](#). *Geloofst gij, o koning Agrippa! de profeten?* Daarom wordt de belijdenis genoemd de belijdenis van de hoop. [Hebr. 10:23](#). Dit toont de apostel: [1 Petrus 3:15](#) ... *zijt altijd bereid tot*

verantwoording aan een ieder, die u rekenschap afeist van de hoop die in u is.

Met woorden en daden.

IV. De belijdenis geschiedt met woorden en met daden.

- (cc) Met woorden, als men de waarheid Gods aan anderen bekendmaakt door van dezelve te spreken tot onderrichting van anderen, die ze niet kennen, tot opbouw en versterking van zodanigen, die klein zijn in kennis, en tot overtuiging van dezulken, welke de waarheid tegenstaan en ons om de waarheid vervolgen. Ziet dit: [Rom. 10:10](#) ... *met de mond belijdt men ter zaligheid.* [Filip. 2:11](#). *Alle tong zou belijden dat Jezus Christus de Heere zij.*
- (dd) Met daden belijdt men de waarheid,
- (a) als men zich openlijk voegt bij de ware kerk, en in de gemeenschap met haar volhardt, dat is het volk van God, van Christus, 't welk tot getuigen uitkomt voor de zaak van Christus, en die belijdt: [Jes. 43:21](#). Dit volk heb Ik Mij geformeerd, zij zullen mijn lof vertellen. [1 Petrus 2:9](#). *Gij zijt ... een verkregen volk; opdat gij zou verkondigen de deugden Desgenen, Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht.*
- (b) Als men het beeld van de Heere Jezus vertoont in een heilige wandel, als Christus een gestalte in ons heeft, [Gal. 4:19](#). Als men het beeld van de hemelse Adam draagt, [1 Kor. 15:49](#). De glans van heiligheid maakt aan een ieder bekend, dat men het met Jezus houdt: [Joh. 13:35](#). *Hieraan zullen zij allen bekennen, dat gij Mijn discipelen zijt, zo gij liefde hebt onder elkaar.* Hieraan kende de raad, dat Petrus en Johannes met Jezus geweest waren, [Hand. 4:13](#). Hieraan kenden de vervolgers de ware Christenen, *hij liegt niet, hij speelt niet*, enz.; derhalve 't is een Christen, en zij werden daarop gegrepen.
- (c) Als men alle lijden voor de waarheid van Christus verdraagt. God heeft vijandschap gezet tussen Christus en de zijnen, en tussen de slang en haar zaad alle onbekeerden, die naar het vlees zijn, vervolgen altijd die, welke naar de Geest zijn, wegens de tegenovergestelde natuur, oogmerken en manier van doen. Zodra iemand de natuur van Christus deelachtig wordt en onder zijn banier overgaat, en voor Hem uitkomt, terstond maakt zich alles tegen Hem op. Om de hoop van zalig te worden zal kwalijk iemand vervolgd worden, of het moest zijn van degenen die de opstanding der doden loochenen; maar 't komt op de weg aan, door welke men de zaligheid zoekt te bekomen. De Naam van Christus is bij de Joden en Turken zo gehaat, dat ze iemand daarom ter dood zullen vervolgen. Onder hen die de Naam van Christen dragen, zal kwalijk iemand vervolgd worden, omdat hij in 't algemeen door Christus hoopt zalig te worden. Maar als Christus in waarheid van iemand wordt gekend, en iemand belijdt Hem zodanig als Hij is, en zoals Hij een Zaligmaker is, daartegen zullen zich alle valse Christenen opdoen. Socinianen, die ook de Naam van Christen dragen willen. Remonstranten, gelijk in 't begin van de verleden eeuw gebleken is, en nog zou blijken zo ze macht hadden. Alle onbekeerden, zo buiten als binnen de kerk, en bijzonder de Antichrist, die dronken is, en zich als nog dronken zuipt van het bloed van de heiligen, die hij maar in zijn klauwen kan krijgen; als een waar Christen zich als

zodanig vertoont, hij zal de tegenloop worden van allen; ieder, naardat hij macht heeft, zal hem vervolgen met hart en daden, en zal niet rusten, totdat hij uit de weg is. Als iemand zich in deze getrouw gedraagt, zo belijdt hij Christus, en die om dit getuigenis gedood wordt, is een martelaar, 't welk in 't Grieks is *martur*, en is zoveel te zeggen als *een getuige*.

In standvastigheid.

V. De belijdenis is een standvastig getuigenis. Wij noemen in de beschrijving één hoedanigheid, maar sluiten verscheiden andere in. De belijdenis moet geschieden:

Uit liefde.

1. Uit liefde tot de Heere Jezus en zijn geopenbaarde waarheid. Iemand kan wel uit enkel glorie, zonder smaak in de waarheid te hebben, om zijn getuigenis van de Heere Jezus sterven; ook wel alleen door de drang van zijn geweten, wetende, dat het waarheid is; ook wel uit inbeelding, dat hij dan zalig zal worden. Hierdoor kunnen Papisten zich laten doden van Turken en Heidenen; hierdoor kunnen allerlei dwaalgeesten voor hun gevoelens sterven. Het lijden maakt geen martelaar, maar de zaak, waarom men lijdt, en de liefde tot de zaak. Sterft men voor de waarheid, zijn dood is wel een getuigenis; maar hij die lijdt, heeft daar geen nuttigheid van, zo het niet uit liefde geschiedt: [1 Kor. 13:3](#) ... *al ware het dat ik mijn lichaam overgaf, opdat ik verbrand zou worden, en had de liefde niet, zo zou het mij geen nuttigheid geven*. De liefde deed de bruid spreken: *Zulk een is mijn Liefste, ja, zulk een is mijn Vriend*, [Hoogl. 5:16](#). En Paulus, [2 Kor. 5:14](#). *De liefde van Christus dringt ons*.

Vrijwillig.

2. Vrijwillig. De natuur vreest voor lijden, die vrees is niet tegen vrijwilligheid; als dood en belijdenis van Christus tegen elkaar staan, zo kiest de getrouwe belijder belijdenis met de dood, boven het leven met verloochening, en dat niet bekrompen en ternauwernood, maar met een ruim hart; schoon het lijden en de dood hem vrees aanjagen, en schoon hij de vrees niet kan wegwerpen, zo overwint hij nochtans de vrees, zodat hij, blijvende de vrees, de vrees niet toegeeft, om door die te verloochenen; maar kiest evenwel Jezus te belijden, daar kome van wat komen kan; daartoe heeft hij inwendig lust, en biedt zich vrijwillig de Heere aan, en zegt: hier ben ik: [Psalm 110:3](#). *Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag Uwer heirkraft*. Zie droefheid en gewilligheid te samen in de discipelen, [Lukas 22:45](#), tot welke de Heere Jezus zei: *De geest is wel gewillig, maar het vlees is zwak*, [Matth. 26:41](#).

Vrijmoedig.

3. Vrijmoedig. De vrees blijft wel, en daarin is de zonde niet; maar de vrijmoedigheid overwint de vrees, en dringt evenwel door, en zet er alles, zelfs het leven bij op, omdat men Jezus, Zijn waarheid, Zijn zaak zo hoog acht, en zo veel heerlijkheid voor Jezus, voor ons, en zo veel nut voor anderen daarin ziet; de vrijmoedigheid doet uitkomen, doet smaadt en smart verachten. Men vertoont zich niet slaafs, niet als vol schande, niet bevende en dan tegen zijn wil gevangen

en gedwongen, om getuigenis te geven, zich niet ellendig aanstellende, opdat men genade zou verwerven bij de vijanden, en opdat zij ons zachtjes. handelen zouden. Bij hen is toch geen medelijden, de barmhartigheden van de godlozen zijn wreedheid; zij zullen toch dat doen, dat de Heere over u besloten heeft, noch minder noch meer. In die lage vertoning is enige schijn van bezwijking, en de vijanden zullen te moediger worden, denkende, wij hebben hem al weg, wij zullen hem wel verder krijgen; maar men moet, én in woorden én in gelaat, zich aanstellen als een moedig held, die nu in 't strijdperk getreden is tegen zijn vijand, gelijk Petrus en Johannes: *Zij (de raad), nu ziende de vrijmoedigheid van Petrus en Johannes, en vernemende dat zij ongeleerde en slechte mensen waren, verwonderden zich*, [Hand. 4:13](#). Zo vrijmoedig stond Stéfanus voor de raad, dat allen, die in de raad zaten, de ogen op hem houdende, zijn aangezicht zagen, als het aangezicht eens engels, [Hand. 6:15](#). Men moet zo vrijmoedig zijn als het op het leven aankomt, niet minder dan in tijd van vrijheid.

Voorzichtigheid.

4. Voorzichtig. Dit is een mooi woord, velen hebben het gedurig in de mond, als ze aan het werk niet willen, en 't is zoveel als laat het werk staan, geeft toe in de zaak van Christus, en dat is dan vredelievendheid en wijsheid, en die vrijmoedig uitkomen, dat is bij hen dan onwijsheid, hoofdigheid, onvoorzichtigheid, en 't is zijn eigen schuld, zo hij in ongelegenheid komt, en hij brengt anderen in lijden. Wacht u voor die duivelse voorzichtigheid, hebt er een afkeer van, en wapent u tegen zulke voorzichtigen; die verraden de kerk, die beletten de belijdenis van Jezus, en verhinderen de belijders. Maar de voorzichtigheid moet het werk besturen, men moet niet treden buiten zijn beroeping en staat, niet lopen waar men niet te doen heeft, de paarden niet voor de zwijnen werpen; dat zijn zodanigen, die men ondervonden heeft bozer en halsstarriger te worden, als men hen door het Evangelie zoekt tot bekering te brengen; men moet zich zorgvuldig wachten voor te veel of te weinig spreken, als men doende is Christus' zaak te verdedigen, voor trotsheid, meesterachtigheid, beoging van eigen glorie. Men moet het kwaad van ver zien en ontwijken, tenzij andere omstandigheden ons gebieden het af te wachten. Als de Heere Jezus zijn discipelen uitzond, om het Evangelie te prediken, gaf Hij hun de les. *Zijt dan voorzichtig gelijk de slangen, en oprecht gelijk de duiven*, [Matth. 10:16](#).

Oprecht.

5. Oprecht. Ver moet van de belijdenis zijn alle veinzingen, alle dubbelzinnigheid; dat was de zonde van Petrus, en de eerste ontveinzing wordt zowel een verzaking van Christus genoemd, als de tweede en derde verloochening, [Matth. 26:34, 70](#). Maar in de belijdenis van de waarheid moet men volkomen uitkomen, en zeggen alle waarheid van het evangelie, en hoe het in ons hart ligt, duidelijk, klaar, zonder bewimpeling. Men zal meer vrede in zijn hart hebben als men wat te veel gezegd heeft om ons geloof van de Evangelische waarheden wel uit te willen drukken, dan wanneer men uit een stille vrees wat te weinig gezegd heeft: [Titus 2:7](#) ... *betoon in de leer onvervalsheid, deftigheid, oprechtheid*.

Volstandig.

6. Volstandigheid, standvastigheid. 't Is niet genoeg grote moed te hebben, eer het er op aankomt, en te triomferen vóór de strijd en de overwinning, gelijk velen gedaan hebben, en met schande bezwijken en verloochenen, als het er op aankomt. 't Is niet genoeg te beginnen, en enige tijd te volhouden, en het op 't laatste gewonnen te geven; maar men moet volstandig blijven tot de einde toe. Men heeft voorheen te weten, dat in tijd van vervolgingen de antichrist het zo zal bezwachtelen, zoveel aan u toegeven, dat het schijnt alsof wij geheel en al vrijheid hadden van bij de waarheid van de godsdienst te blijven, ja alsof het pausdom nu zo Gereformeerd was, alsof het bijna één geloof was met de ware Gereformeerde kerk. Maar daar is maar een klein punt, dat alleen moest men overstappen, dan zou men vrij van dood en alles zijn, ja nog wel dapper beloond worden. Bijvoorbeeld: of men niet omhelst en gelooft alle de waarheden die in de Roomse kerk zijn; want immers, zij gelooft vele waarheden met de Gereformeerde kerk. Of men niet verzaakt alle dwalingen van Calvijn, of die in de Gereformeerde kerk zijn; want wat is u aan Calvijn gelegen, dat was maar een mens, en de Gereformeerden zelf bekennen, dat hij wel hier- of daarin gedwaald heeft, en daar zijn vele twisten in de Gereformeerde kerk; wat de een zegt, ontkent de ander. Dus kon gij zonder kwetsing van uw geweten zeggen of ondertekenen, dat gij de waarheid van de Roomse kerk aanneemt, en de dwalingen van Calvijn, en die in de Gereformeerde kerk mochten zijn, verwerpt. Hier hangt nu leven of dood aan, en 't is zo'n klein puntje.

Maar weet, dat aan dit puntje, hoe klein men het maakt, het allemaal hangt; want is het puntje zo klein, en is men het zo na eens, waarom zal men dan iemand om dat kleine puntje doden? Dus is het zo klein niet. Het is een uitgaan en verlaten en verzaken van de ware kerk en van Christus, het Hoofd dier kerk, en van de waarheid, van welke de ware Gereformeerde kerk is de pilaar en vastigheid, en het is een overgaan in de vergadering, in het leger van de antichrist, die de ware kerk vervolgt, der heiligen bloed vergiet, en zich tegen Christus kant. Op die grond kon men ook Joods en Turks worden, want bij hen zijn nog wel enige waarheden. 't Is waarheid, ons geloof is op Calvijn niet gegrond, hij is een mens geweest; waarin hij gedwaald heeft, daarin willen wij hem niet verdedigen. 't Is ook waar, dat de Gereformeerde kerk niet volmaakt is, en de dwalingen van dezen of genen willen wij ook niet verdedigen; maar zo ze grof zijn, zo worden haar voorstanders uitgeworpen. Doch in geval van belijdenis zo'n verklaring te doen, is een net om eenvoudigen te vangen; daarom moet men in alles standvastig blijven, niet één klauw met Mozes achterlaten, het minste schakeltje van de keten niet losmaken. Dit is de volstandigheid die de Heere Jezus eist: [Matth. 10:22](#) ... *maar die volstandig zal blijven tot de einde, die zal zalig worden.*

Het einde is de verheerlijking van God.

Het einde van de belijdenis is de verheerlijking van onze God, en de zaligheid van onze naaste. Niet het lijden, maar de zaak maakt een martelaar; niet de zaak alleen, maar het oogmerk maakt een goede martelaar. De belijdenis moet voortkomen uit liefde, en geschieden tot een heilig einde, 't welk is:

1. God te verheerlijken, dat is, de volmaaktheden Gods, Zijn goedheid, rechtvaardigheid, waarheid, enz., die zich opdoen in de mens, zalig te maken, door Christus te openbaren en met woorden en met daden, zo met een heilig

leven de waarheid uitdrukken. *Want, zegt de Heere Jezus, hierin is Mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt, [Joh. 15:8](#). Als met lijdzaam verdragen van alles tot de dood toe, wat ons om die waarheid overkomt; want als iemand voor de waarheid lijdt, dan wordt dezelve openbaar, en zij wordt meer onderzocht en gekend. [Joh. 21:19](#). Dit zei Hij, Christus, van Petrus, betekende met hoedanige dood hij God verheerlijken zou. Dit te beogen in zijn spreken, doen en lijden, dat is genade, dat maakt een martelaar, die bij God, engelen en mensen aangenaam is.*

Zaligheid van de naaste.

2. Een Christen wil niet alleen zelf zalig worden, maar heeft liefde tot zijn naaste, en wil die ook gaarne tot kennis van de waarheid, bekering en zaligheid brengen; hij ziet dat de belijdenis van de Heere Jezus daartoe een vruchtbaar middel is, daarom komt hij uit in tijd van vrede, en in tijd van vervolging, hij is blij, als hij daartoe gelegenheid heeft, hij weet dat het bloed van de martelaren het zaad van de kerk is, dat door middel van de waarheid te spreken en te beleven anderen gewonnen worden. Dat beoogt hij volgens de les van de apostel: [Eféze 4:29](#) ... *zo daar enige goede rede is tot nuttige stichting, opdat zij genade geven die, die dezelve horen.* En dat het lijden voor de waarheid ook die vrucht heeft, toont hij: [Filip. 1:7](#) ... *dat gij, beide in mijn banden en in mijn verantwoording en bevestiging van het Evangelie, gij allen, zeg ik, mijn genade mede deelachtig zijt.* Liefde tot dit einde te hebben, en dat te beogen in zijn belijdenis is een heerlijk en een heilig werk.

Belijdenis eist God.

VII. Dus hebben wij u de natuur van de belijdenis van de waarheid voorgesteld. Dit nu is de plicht van een ieder, die zalig wil worden, zaligheid en verdoemenis hangt hieraan. Drukt dit in uw hart. [Matth. 10:32-33](#), *Een ieder dan, die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is. Maar zo wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor mijn Vader, Die in de hemelen is.* Ziet daarbij, [Rom. 10:9, 10](#), *Indien gij met uw mond zult belijden de Heere Jezus en met uw hart geloven, dat God Hem uit de doden opgewekt heeft, zo zult gij zalig worden. Want met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid, en met de mond belijdt men ter zaligheid.* Sommigen trachten zich in tijd van vervolging gerust te stellen met zich wijs te maken, dat als men het ware geloof in zijn hart maar heeft, het dan genoeg is om zalig te worden; al zwijgt men met de mond, al voegt men zich uitwendig bij de kerk van de antichrist, dat is maar een uitwendige plechtigheid die niets geeft, noch neemt. Hij is dwaas, die daarom zijn goed en leven in gevaar stelt, 't goed en leven is wel een misje waard. Maar deze overlegging weerlegt de apostel, zeggende, dat men met de mond belijdt ter zaligheid. Waar het ware geloof in het hart is, daar zal de mond niet zwijgen: [2 Kor. 4:13](#) *Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken; zo geloven wij ook, daarom spreken wij ook.* Doet hierbij: [1 Joh. 4:15](#), *Zo wie beleden zal hebben, dat Jezus de Zoon van God is, dat is, de Zaligmaker op zo'n wijze, als Hij Zaligmaker is, en in het Woord verklaard wordt, God blijft in hem en hij in God. Maakt nu vrij uitvluchten zodanige, als u wilt, u zult uzelf maar verleiden tot uw eeuwig verderf; want aan de belijdenis*

hangt zaligheid en verdoemenis.

Overtuiging van onbekeerden.

VIII. Als het van de kerk welgaat, vloeit een menigte van alle slag van mensen toe, doch zij zijn allen niet bekwaam Jezus te belijden; als:

- onwetenden, die de weg Gods tot zaligheid niet kennen, deze kunnen geen rekenschap geven van het geloof, wat zouden ze zeggen? Ze zijn onervaren in het Woord, de waarheid is voor hen verborgen, de weg des vredes hebben zij niet gekend.
- Die niet geloven in Christus; zij mogen enige letterkennis hebben van Christus, maar zij hebben geen onderhandeling met Hem, om Hem aan te nemen, en Hem door het geloof in het hart te doen wonen, om in Hem te zijn en in Hem op te wassen.
- Die geen liefde hebben, tot de eer van God, voor de waarheid, voor de opbouw van de kerk: die de zaligheid niet heerlijk en beminnelijk is, die meerder heerlijkheid, zoetheid, voordeel zien in de aardse dingen, in het leven en in de tijdelijke genieting van de zonde.
- Die met de daad dagelijks leven in de zichtbaarheden, in alle wereldsgezindheid en in alle begeerlijkheden van de ogen en van het vlees, de grootsheid van het leven, en ondertussen zich vergenoegen met een uitwendige sleurgodsdienst.

Gij allen zijt niet om des Heeren Naam te melden. U verloochent de Heere Jezus alreeds in vredestijd. Op u past [Titus 1:16](#). *Zij belijden dat zij God kennen maar zij verloochenen Hem met de werken, also zij gruwelijk zijn en ongehoorzaam, en tot alle goed werk ondeugende.* Als de vervolgingen komen om des Woords wil, zullen ze afvallen als rijpe pruimen, de eer van de wereld, het geld, en hun gemak zal hun veel meer waard zijn dan Jezus met alle zijn volheid. Geen schade noch schande zullen ze om de liefde van Jezus willen verdragen, ja zij zullen zelf wel vervolgers, zo niet de bitterste, worden van de ware belijders van Christus; want zij zijn velen het alreeds nu al tegen de ware Godzaligen. Weet, dat de Heere Jezus u al in Zijn wandeling op aarde met de vinger heeft aangewezen: [Matth. 13:20-21](#). *Maar die in steenachtige plaatsen bezaaid is, deze is degene, die het Woord hoort, en dat terstond met vreugde ontvangt. Doch hij heeft geen wortel in zichzelf, maar is voor een tijd, en als verdrukking of vervolging komt, om des Woords wil, zo wordt hij terstond geërgerd.* [Lukas 8:13](#) ... *en in de tijd van de verzoeking wijken zij af.*

En welk zal uw einde zijn? Dit 't welk Paulus zegt, [Filip. 3:19](#), *Welker einde is het verderf, welker God is de buik en welker heerlijkheid is in hun schande, dewelke aardse dingen bedenken.* Christus zal u verloochenen voor Zijn Vader, voor de engelen, en voor de mensen, in de dag des oordeels: [Matth. 7:23](#). *Dan zal Ik hun openlijk aanzeggen: Ik heb u nooit gekend; gaat weg van Mij, gij, die de ongerechtigheid werkt!*

Opwekking.

IX. Nu wend ik mij tot u, ware gelovigen, om u op te wekken tot vrijmoedige belijdenis van de Heere Jezus. Maakt u gereed tot beproeving van uw geloof, en

sterkt u om standvastig in de belijdenis te zijn; want zij zullen komen. Zo heeft God altijd met Zijn kerk gehandeld. God gaat met de vervolgingen over dezelve te brengen van volk tot volk. Nu is het de beurt van de kerk in Frankrijk, en misschien zal 't haast onze beurt worden; want zelden is de kerk zo lang in rust geweest, als zij in Nederland geweest is. Nederlands kerk is geheel bedorven niet alleen in zeden, maar allerlei nieuwigheden in de leer komen voor de dag; waar onwetendheid de overhand niet heeft, daar breken de dwalingen door. Een gewis teken dat Nederland zal bezocht worden, 't zij door uitwendige 't zij door inwendige vervolgingen van mensen, die de gezonde leer niet verdragen zullen, en de heiligheid van het leven haten. De Godzaligen zullen beproefd worden, opdat de waarheid van de leer, en van het leven van de weinige getrouwen uitschijne, volgens de voorzegging van Paulus, [2 Tim.3:12](#), *En ook allen, die Godzalig willen leven in Christus Jezus, die zullen vervolgd worden*. Daarom bereidt u er toe, opdat als de beproeving komt, gij gereed en standvastig moogt zijn om Jezus te belijden, en alzo de kroon van de martelaren bekomen.

Tot opwekking zal ik deze brief hierbij voegen, die ik voor deze aan enige vervolgte en verdrukte broeders geschreven heb.

Een brief tot opwekking, tot standvastigheid in de Belijdenis van de Heere Jezus Christus en zijn Waarheid, in tijd van vervolging en martelaarschap.

Mijn dierbare Broeders in de Heere Jezus Christus, die van Hem verwaardigd wordt, zijn getuigen te zijn en voor zijn zaak te lijden en te staan tegen de Antichrist.

Genade en vrede zij u vermenigvuldigd van de God aller genade, en van alle vertroosting!

Uw lijden en standvastigheid tot mijn kennis gekomen zijnde, denk ik aan de woorden van de apostel, [Hebr. 13:3](#), *Gedenk der gevangenen, alsof gij medegevangen waart, en dergenen, die kwalijk gehandeld worden, alsof gij ook zelf in het lichaam kwalijk gehandeld waart*. En aan de uitspraak van de Heere Jezus, in de dag van het algemene en laatste oordeel. [Matth. 25:36](#), *Ik was in de gevangenis, en gij zijt tot Mij gekomen*. Daarom naar het lichaam tot u niet kunnende komen, tracht ik met de pen u een bezoek te geven, biddende dat de almachtige en goede God mijn aanspraak zegene, tot versterking en vertroosting van uw zielen.

Zijt dapper, gij helden des Heeren, bezwijkt toch niet in de strijd. *Waakt, staat in het geloof, houdt u mannelijk, zijt sterk*, [1 Kor. 16:13](#). Acht toch op geen verzoeking van buiten noch van binnen, als het geestelijke licht de nevelen van de ziel verdreven heeft, als het hart gesterkt is met genade, als de inwendige besprinkingen afgeslagen zijn, en hun kracht verloren hebben, dan is men in staat om uitwendig voor de dag te komen, als een paard van de majesteit in de strijd.

Ons hart is bekwaam, om door inwendige aanvechtingen hier- en daarheen geslingerd te worden, en zo men al staande blijft, men verliest daardoor de gemoedigheid en de vreugde, als men in lijden is; onder die zijn deze wel de

voornaamste:

1. Niemand weet van mijn lijden, 't geschiedt in het verborgen, indien ik in 't openbaar op een schavot mocht lijden, dan zou de Heere Jezus nog door mij verheerlijkt worden, het Evangelie zou nog bevestigd, de gelovigen versterkt, en de anderen nog overtuigd worden; maar nu is mijn lijden onnut en vruchteloos.
2. Ik lijd niet zo zeer om de waarheid als om mijn zonden; God straft mij over mij voorheen bedreven misdaden, daarom kan ik in mijn lijden geen troost, maar enkel druk hebben.
3. Ik lijd onder een kwade titel, men bezwaart mij met misdaden, en 't beste is dat zij met mij lachen, mij noemende een martelaar, niet van de Heere Jezus, maar van Calvijn.
4. Ik lijd niet uit liefde tot Jezus en zijn waarheid, maar alleen door drang van mijn geweten, welke niet geloven kan, 't geen men weet leugen te zijn, en niet verloochenen kan, 't geen men weet waarheid te zijn, of ik lijd, en verloochen niet, omdat ik vrees na mijn dood veroordeeld te zullen worden, indien ik verloochende.
5. Het lijden duurt zo lang, en daar is de minste hoop niet van ooit verlost te worden, dit maakt mij moedeloos en verdrietig.
6. 't Komt maar op een kleine zaak aan; 't is maar een ceremonie, ik houd het geloof in het hart, al voeg ik mij uitwendig bij hen en naar hen, 't is gedwongen.
7. Andere Godzaligen gaat het zo wel, en waarom ben ik in zo'n ellende?
8. Ik ben altijd vol vrees, dan voor de dood, dan voor lang en zwaarder lijden, dan voor de boosheid van de mensen, dan voor hun listigheid, daarom word ik meer getrokken en gedwongen tot lijden, dan dat ik het in gewillige gemoedigheid verdraag, het lijden valt mij te zwaar, ik kan het niet langer uitstaan; hierbij ben ik benauwd over de mijnen, die verloochend hebben, en bovenal over mijn kinderen, die in kloosters zijn gestoken, en van jongs op de afgoderij indrinken. Deze bedenkingen zal ik eerst trachten weg te nemen, en dan zal ik uw zielen opwekken tot standvastigheid, tot gemoedigheid en tot lijdzaamheid.

Heimelijk lijden.

1. 't Is de praktijk van de vijanden, de gelovigen in 't heimelijk duizend doden te doen sterven, want zij hebben door ondervinding, dat het openbaar doden meer gelovigen baart dan er gedood worden, en aan de andere kant, wensden de gelovigen in het openbaar te lijden, menende, naar hun misvatting, dat zij dan Jezus meer zouden verheerlijken. Maar weet, dat de Heere Jezus, en de heilige engelen het zowel zien als in 't openbaar, en God brengt hun verborgen lijden tot kennis van de kerk, uw lijden klinkt de gehele wereld over. In het openbaar lijden mengt zich dikwijls wat eigens; immers de bestrijdingen ontbreken niet, alsof men uit eigen glorie, om de verachting van verloochenen niet onderworpen te zijn en om andere redenen standvastig was, welke de ziel meer verwarren, en de zuiverheid, troost en gemoedigheid in het lijden meer wegnemen, als in het verborgen lijden. Daarom kiest geen soort van lijden, noch meer nog minder trap.

De souvereine Heere, die alles in onnaspeurlijke wijsheid, en uit ondoorgrondelijke liefde tot ieder getrouw martelaar doet, behaagt het zo'n weg met u in te slaan. 't Is niet van de vijanden list en boosheid, 't is niet onze verkiezing, voorzichtigheid of onvoorzichtigheid; maar 't is des Heeren bestuur, zo wil Hij van u verheerlijkt worden, en u tot heerlijkheid brengen. Die bekwaam is tot langzaam lijden, is menigmaal onbekwaam tot een openbaar lijden, de schrik voor een geweldige dood heeft er velen doen afvallen of ontnemt hun alle bedaarde gedachten van geloof, hoop en liefde, die men in het langzaam en eenzaam lijden soms overvloediger heeft. Het verborgen lijden zal niet altijd verborgen blijven, 't zal alles in de dag des oordeels openbaar worden en alle mensen zullen u kennen als een getrouwe martelaar; daarom zwijgt Gode, en zegt met een blinde onderwerping: *Uw wil geschiede, doe zo met mij als het U behaagt, alleen geef maar sterkte.*

Niet voor Christus, maar om zonden.

2. Daar is een bestrijding, die de ziel zeer nijpen kan; namelijk, dat men niet voor de zaak van Christus lijdt, maar dat het straffen Gods zijn, over voor deze bedreven zonden, en over de vorige verloochening. Ofschoon deze bestrijding de gemoedigheid in het lijden wegneemt, is zij door dit toeval zeer nuttig; want daardoor komt de ziel tot onderzoek van zichzelf, daardoor wordt zij geleid tot Christus, het raakt alles overhoop, de vorige zonden, het vorige zondig leven komt levendig te binnen, men begint te twifelen of men ooit wel genade gehad heeft, of men wel bekeerd is, of niet alles uit een verlicht verstand is voortgekomen, men schrikt voor de dood, men vreest verdoemd te worden.

Ziet toe, en ontloopt deze gedachten niet; maar staat er bij stil, en laat de bekommelingen heftiger doorwerken; daarop volgen nare strijden, en de droefheid naar God werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid. Men begint opnieuw, alsof men het nooit recht gedaan had, men ziet uit naar Jezus, om deel te hebben aan zijn bloed, als het rantsoen tot verzoening van onze zonden, men bidt, men schreit, men wacht, men reikhalst naar Christus om Hem te hebben tot zijn Borg, men kiest Hem, men neemt Hem aan, en brengt Hem door het geloof in het hart, men geeft zich, zonder enig voorbehoud, en zonder herroeping aan Hem over.

Hier komen nieuwe bekommelingen: *of men wel uitverkoren is, of het niet te laat is, en de tijd van de genade al voorbij*; het wordt duister, Jezus verbergt Zich, de Heere schijnt de ziel weg te stoten, en 't is alsof er in eeuwigheid geen genade is. Hierop volgt een neiging, om Christus te verloochenen, omdat men toch geen deel aan Hem heeft.

Ziet toe, ontloopt ook deze strijd niet; want als het alles op het heftigste zal zijn, zo zal de genade doorbreken, men komt bedaarder tot Jezus, men ziet dat Hij Zichzelf in het Evangelie aanbiedt, men gaat in het verbond der genade, men durft zich geruster op Jezus verlaten, onze ziel in zijn hand geven, en dezelve zonder vrees Hem toevertrouwen. Dus wordt men gewaar, dat de zonden door Christus' bloed vergeven zijn, dat de zaligheid verworven is; hieruit vloeit, vrede des gewetens, blijdschap des geestes, vurige liefde tot Jezus, en een welgemoede vrijwilligheid, om voor zijn Naam te lijden en te sterven. Ziet, zo'n schone gestalte verkrijgt de ziel uit deze beproeving, dat men niet voor de waarheid, maar om zijn

zonden lijdt: men ziet dan het tegendeel, namelijk, dat God verzoend is, dat de zonden vergeven zijn, dat het lijden ons van God overkomt, en dat Hij ons roept, om zijn Naam te belijden, en Hem te verheerlijken, en dat Hij ons door die weg de heerlijke kroon van de martelaren zal opzetten; het eeuwige wordt heerlijk, en het aardse verachtelijk, en de blijdschap maakt al het bittere zoet. Uit zwakheid en uit de vorige verloochening krijgt men krachten, en men wordt sterker om te verbeteren, om niet meer op zichzelf te vertrouwen, maar in de macht Gods te staan, en met een blijde gemoedigheid alles uit te staan, waartoe de Heere ons in genade roept en verwaardigt.

Onder een kwade naam.

3. De beproeving van lijden onder een kwade titel, onder de naam, aan de overheid ongehoorzaam te zijn, dit en dat kwaad te hebben bedreven; dat men hardnekkig is, dat men maar een martelaar is van Calvijn, en voor zijn dwalingen. Slaat deze beproeving vaardig af, want gij weet wel, dat de vijanden een kwade daad, tot hun grond van u te pijnigen, niet hebben, maar dat het hun te doen is, om u de waarheid te doen verloochenen, en dat ze maar een kwade titel verzonnen hebben. Gij weet wel, dat u met Calvijn niet te doen hebt, en dat gij hem niet hoger acht dan andere getrouwe leraren, dat u op zijn woord niet steunt, maar alleen op het Woord van God. God, de engelen en de gelovigen weten het ook wel, ja 't is de vijanden zelfs bekend, en zij nemen die kwade titel op, om hun hart te verstijven, en het uw slap te maken. Zo handelden de Joden ook met de Heere Jezus, zij zeiden. [Joh. 10:33](#), *Wij stenigen U niet over enig goed werk, maar over godslastering.* [Matth. 27:47, 49](#), *Deze roept Elias. Houdt op, laat ons zien of Elias komt om Hem te verlossen.* Geen wonder dan, dat de vijanden dezelfde natuur hebbende, hetzelfde doen. De Heere zal de reden van uw lijden in de dag des oordeels openbaren, en uw heerlijkheid in de hemel zal daardoor niet verminderd maar vermeerderd worden. Wees maar getrouw.

Uit drang van geweten.

4. 't Is een zwaarder beproeving, bestreden te worden met de gedachten: ik lijd niet voor de waarheid, maar alleen uit dwang van mijn geweten; 't is niet uit liefde tot Christus, maar uit vrees van verdoemd te zullen worden, indien ik verloochen; ik ben zwak in het geloof over mijn staat, ik twijfel of ik al wedergeboren ben, of Christus mijn Zaligmaker is, en of ik wel zalig zal worden, schoon ik voor de waarheid lijd en sterf; want, onbekeerden kunnen uit drang van het geweten, overtuigd zijnde van de waarheid, wel lijden en sterven voor de waarheid; 't is waar, de zaligheid of verdoemenis hangt aan belijdenis en verloochening. Drukt u deze plaatsen levendig op 't hart, [Rom. 10:10](#), *Met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid, en met de mond belijdt men ter zaligheid.* [Matth. 10:32-33](#), *Een ieder dan, die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is. Maar zo wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader, Die in de hemelen is.* Daar ziet gij dan, dat het beter is, getrouw te blijven in de belijdenis; al is het gebrekkelijk in de manier, al is het uit drang van het geweten, dan te verloochenen, en zijn geweten geweld aan te doen; en ook, of de dwang van het geweten meest u beweegt, zo zegt dat niet, dat er geen liefde tot Jezus en

zijn waarheid onder vermengd is; men ziet het een, omdat 't het heftigst is, maar indien men zich nauw beziet, en men staroogt een weinig op Jezus, men zal bevinden, dat men Hem te liefheeft, om Hem te verloochenen. Men zal zeggen: *lieve Jezus, ik wil U niet verloochenen*. De liefde vertoont zich wel in de zoete hartstochten, maar zij bestaat eigenlijk in de verstandige wil; waar dan de verstandige wil Jezus waardeert, kiest en aanzet tot belijdenis, dat is uit liefde Jezus belijden. Laat het dan uw ziel niet verwarren en kleinmoedig maken, maar verblijdt er u over, dat uw geweten verlicht en levend is, en erkent, dat het geweten alleen niet is, dat u beweegt tot getrouwe belijdenis; maar schoon het geweten zweeg, ja zo zij stiller was, dan de verstandige wil, de liefde zich dan meer zou openbaren; als de zon onder is, dan worden de sterren beter gezien, die er bij dag ook wel zijn, maar door een groter licht niet worden gezien. En wat uw staat aangaat, zo daar hartelijke droefheid, walg, smart, schaamte over de vorige zonden en het tegenwoordige zondige hart is; zo daar is een werkzaamheid om Christus als Borg aan te nemen, en op zijn ziel toe te passen, al is het met duisterheid en bestrijding zonder verzekering; als daaruit voortkomt een tedere wachthouding over zijn hart, om niet te zondigen, en daar komt een genegenheid, om Jezus in getrouwheid aan te kleven, en voor zijn Naam te lijden en te sterven, al beliefde het Hem niet, om veel licht en troost te geven, daarin is waarheid, leven en geloof, gaat maar aan op de beloften, de Heere zal u met genade en troost wel voorkomen, al was het op 't laatste van uw leven; 't is een kloekmoediger daad, in duisterheid en inwendig bestrijding van het geloof aan Jezus getrouw te blijven, dan wanneer men vele zoetigheden en vertroostingën des Geestes geniet. O! 't is een grote genade jaloers te zijn over zijn hart, klein te zijn met tranen Jezus na te lopen: want dezulken werken menigmaal het zuiverst, en worden wel de sterkste Christenen. Houdt maar moed.

Het verschil is klein.

5. Bij de vorige beproeving komt nog een andere, die elkaar sterk maken, om ons tot verloochenen te brengen, namelijk, 't komt op een geheel klein verschil aan, men wil maar hebben dat men de dwalingen van Calvijn zal verloochenen, dat kan men immers licht doen, want, heeft Calvijn dwalingen die wil ik niet voorstaan, en om Calvijn's wil behoef ik niet te lijden. Ook willen ze wel toestaan, dat ik mijn geloof in mijn hart behoude, daarover zal men mij geen lijden aandoen, als men maar zich uitwendig naar hun doen voegt, naar de mis gaat, zich met het lichaam maar voor het ouweltje en voor hun beelden buigt; dat uitwendige is maar een ceremonie, de zaligheid hangt aan het geloof, en dat behoudt men in zijn hart. 't Is nu niet als in de vervolgingen van de Heidenen, in welke men Christus moest verzaken; de partijen nu belijden zelf, dat Christus de Zaligmaker is.

Antwoord.

Dit is de steen over welke velen in de verloochening gevallen zijn; daarom te nauwer heeft men te overwegen, wat slang onder dat gras verborgen ligt. Aan dat kleintje hangt het allemaal, al was dat kleintje nog tienmaal kleiner; want 't is overgaan in de kerk van de Antichrist, 't is zich te verenigen met dat volk, dat de kerk van de Heere Jezus vervolgt, dat het bloed van de heiligen vergoten heeft als water, en zo haalt gij op uw ziel al het bloed van de heiligen, en gij zijt schuldig

aan al de vervolgingen, alsof gij het zelf in persoon gedaan had, en gij zult de wrake Gods over het bloed van zijn heiligen niet ontlopen. Ja, al eiste men geheel geen verklaring van u, en al vorderden zij van u niet in de mis te gaan, of enige eerbied te bewijzen aan hun beelden, tevreden zijnde dat gij de kerk van de Gereformeerden verliet, en u noemde een lid van de Roomse kerk te zijn, u had Christus, Zijn waarheid en Zijn kerk verloochend, en u was overgegaan in het bloedrijk van de Antichrist; en of men Christus met de Naam belijdt, men verloochent Hem met de daad; waarom vervolgen zij dan hen, die Christus met woorden en daden belijden? Zij vernietigen de kracht van Christus éne volmaakte offerande, met Hem nog dagelijks op te offeren tot vergeving van de zonden, met te ontkennen, dat Christus voor de dadelijke zonden, na de doop, betaald heeft; zij bidden een stukje broods aan voor de verheerlijkte Jezus, dit is alzo wel een gehele verloochening van Christus, als in de vervolgingen van de Heidenen; daarom ziet toe.

Maar als men verder gaat, en men gaat in de mis, men buigt zich voor de broodgod en voor de beelden, zo zal het u niet verontschuldigen, dat gij het maar met het lichaam, en niet met uw hart doet, want God wil het lichaam ook hebben. [1 Kor. 6:20](#). God eist de belijdenis; maar dat te doen is geen belijdenis voor de mensen, maar een verloochening voor de mensen; 't is daarbij een geveinsdheid, want het hart en de daden komen niet overeen. Denkt niet, dat het maar een ceremonie is, 't is een wezenlijke daad, 't is een daad van afgodendienst, wel uitdrukkelijk verboden, [Exod. 20:5](#), *Gij zult u voor die niet buigen*. Dat was de getrouwheid van de zeven duizend overgeblevenen in Israël, dat ze hun knieën voor de Baal niet gebogen hadden, [Rom. 11:4](#). 't Geloof van het hart deugt niet, als de belijdenis des monds daarvan afgescheiden is, het ware geloof en de belijdenis des monds gaan altijd samen. [Rom. 10:9](#), *Indien gij met uw mond zult belijden den Heere Jezus, en met uw hart geloven ... zo zult gij zalig worden*. [2 Kor. 4:13](#), *Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken*. Ook zal het gedwongen doen u bij God niet verontschuldigen; zoveel moet de liefde van Christus op u vermogen, zoveel moet u de zaligheid waard zijn, dat gij u niet laat dwingen, dat gij alle kwellingen wilt uitstaan om Jezus' wil. Daarom wees gemoedigd, het lijden dat voorbij is, is al weg, het lijden dat nog komen mocht, weet u niet, het tegenwoordige is alleen lijden en dat gaat zo snel voorbij als de tijd loopt; leeft en zorgt maar iedere dag, want u weet niet wat de morgen baren zal, iedere dag heeft genoeg aan zijns zelfs kwaad, [Matth. 6:34](#).

Andere Godzaligen zijn buiten lijden.

6. Nog is er een beproeving die de ziel in onrust brengt, namelijk, daar zijn zo vele Godzaligen, die zo gemakkelijk door de wereld gaan, zij hebben rust, zitten onder hun wijnstok en vijgenboom, en genieten het hun in vrede, en sterven in het geloof. Maar ik word de gehele dag geplaagd, en mijn straffing is er alle morgens; waarom gaat het mij zo kwalijk, daar het anderen zo wel gaat?

Ik antwoord: Is de Heere niet soeverein? Mag Hij met zijn leem niet doen wat Hij wil? Is 't geen genade, dat gij al voor lange niet waart verstoten in de hel? 't Past ons, Zijn soevereiniteit met liefde te omhelzen, en zonder twisten onderworpen te zijn; te meer, omdat wij weten, dat alles den Zijnen meewerkt ten goede, [Rom. 8:28](#). Dat het alles wijsheid en liefde is, wat Hij ons door zijn voorkennis en

bepaalde raad doet ontmoeten. *Hij zal volbrengen dat over mij bescheiden is*, zei Job. [Job 23:14](#). Zijt niet nijdig over andermans geluk; mag de Heere niet geven en nemen? Mag Hij van het Zijne niet geven aan wie Hij wil? Is uw oog boos, omdat de Heere goed is? Zijt veeleer daar blijde over, dat God nog toont dat Hij goed is; maar boven dit alles, de Heere bewijst u groter goedheid dan allen degenen, die in rust, naar het lichaam hun dagen doorbrengen; ik zal u niet spreken van de bestralingen des H. Geestes, van de kussingen van de Heere Jezus, van de zoete vertroosting, van de onderwerpingen, van de martelaarsgeest, waarmee de Heere u wel bezoekt; daar anderen hun dagen in duisterheid, zwakgelovigheid, en vele zondigheden naar de ziel doorbrengen, schoon in voorspoed naar het lichaam. Is dan nu het lichaam meer dan de ziel? De voorspoed naar het lichaam meer dan het welzijn naar de ziel? Maar God bewijst u de allergrootste gunst, die een schepsel op aarde genieten kan, dat is, een getuige van Jezus te zijn, te tonen, dat de liefde tot Jezus alles vermag, dat vele wateren die niet kunnen uitblussen, te staan als een held in de strijd tegen de antichrist, de kroon van de martelaren te verwachten, God te verheerlijken is het einde van de mens; hoe meer iemand dat zijn einde bekomt, hoe gelukkiger hij is. Nu, ieder van u is meer tot verheerlijking van Jezus, dan duizend andere Godzaligen. Daarom zijt met uw deel al wel tevreden, en verblijdt er u over, en dankt de Heere dat Hij u verwaardigt martelaren te zijn.

't Lijden is te zwaar, en duurt te lang.

7. De laatste beproeving die ik voorstellen zal, is: het lijden is mij te zwaar, het duurt te lang, ik kan 't niet langer uitstaan, ik moet nog eens tot verloochenen komen, en behalve dat, ik word zeer gedrukt, doordien ik van de mijnen beroofd ben, zij hebben verloochend, mijn kinderen zijn in kloosters gestoken, en worden in de afgoderij opgevoed; ik ellendige, waar zal ik heen? Wat zal ik doen? Ik ben raad en moed ten einde.

Weet, dat u het kruis te zwaar, en de tijd te lang acht. De vrees voor het lijden eer het komt, is zwaarder dan het lijden zelf; als men er in is, als God ons roept tot het martelaarschap, zo geeft Hij ook doorgaans een martelaarsgeest. Wordt men eens kleinmoedig, de Heere geeft wederom moed, en troost de ziel met inwendige genade; en als genade de ziel vervult, dan is lijden geen lijden; als Jezus in 't oog komt, en Zijn liefde de haren ontsteekt, dan stapt men over bergen van lijden, als over molshopen. God weet hoeveel gij dragen kunt, Hij zal u niet verzoeken boven vermogen; óf Hij zal het kruis matigen naar uw kracht, óf uw kracht vermeerderen naar het kruis. De Heere zal met de bezoeking een uitkomst geven, 't zij met u vergenoeging te geven in Zijn wil, zodat zijn genade u genoeg is, en gij roemen kunt in uw zwakheid en een welgevallen hebben in zwakheden, in smadelijkheden, in noden, in vervolgingen, in benauwdheden, om Christus' wil, zijnde machtig als gij zwak zijt, [2 Kor. 12:6](#), [10](#). 't Zij Hij het kruis lichter make, en verademing geve; want het komt u alles wel door mensen, doch niet van mensen, maar van God, die de haren uws hoofds geteld heeft; gelijk Hij het u in liefde toezendt om u te verheerlijken, zo kan Hij het ook verminderen; 't zij Hij u geheel verlosse, of door u in vrijheid te stellen; want Hem zijn alle dingen mogelijk; of dat Hij u overbrenge in heerlijkheid, zeggende: *Wel, gij goede en getrouwe dienstknecht! over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal ik u zetten; ga*

in, in de vreugde uws Heeren, [Matth. 25:21](#). En wat aangaat het missen van de uwen, en hun verloochening, 't is waar, 't is een verzwaring van uw lijden; maar ook zo veel moet u Jezus waardig zijn: [Matth. 10:37](#). Die vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig; en die zoon of dochter liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig.

Dankt de Heere, dat gij wat liefs hebt op de wereld, om met het verlaten van dezelve te tonen uw meerdere liefde tot Jezus; en wat aangaat, het verloochenen van zovele duizenden, 't is waar, zij zijn ellendig, die Jezus hebben verloochend; maar naast de reformatie heeft de antichrist geen zwaardere slag gekregen, dan door hun verloochening; want daardoor is onder het pausdom vermengd een grote menigte, wiens hart het haat, en door hen ontsteekt er meer licht onder de Papisten, zij zien de nietigheid en valsheid van hun godsdienst, en de waarheid van de Gereformeerden godsdienst, en zij zijn in staat om het pausdom af te vallen, en tot de Gereformeerden over te gaan, als de tijden eens veranderen zullen, gelijk aanstaande is. En wat uw kinderen, die in kloosters zijn opgesloten aangaat, God zal voor dezelve zorgdragen, volgens Zijn onveranderlijk verbond: *Om u te zijn tot een God, en uw zaad na u, [Gen. 17:7](#)*. De Heere verzorgt ze van onderhoud, en bewaart velen voor de ijdelheden van de wereld, in welke zij misschien anders verdronken zouden zijn geweest. Hij kan hen bewaren bij de waarheid, of, hebben ze die nog niet gekend, aan hen openbaren, en als de tijden eens veranderen zullen, dan zal God hun de waarheid doen erkennen, belijden en beleven. Laat uw gebed maar voor hen zijn, en geeft ze aan de getrouwe Heer over; daarom laat geen ding u ontrusten, breekt als een held door alles heen, acht op geen ding, noch houdt uw leven niet dierbaar voor uzelf, [Hand. 20:24](#). *Zijt getrouw tot de dood, en Ik zal u geven de kroon des levens, [Openb. 2:10](#). Strijd den goede strijd des geloofs, grijp naar het eeuwige leven, tot hetwelk gij ook geroepen zijt, en de goede belijdenis beleden hebt voor vele getuigen, [1 Tim. 6:12](#).*

Opwekking tot standvastigheid.

Mijn dierbare broeders, op welke een glans van heerlijkheid ligt, laat mij toe, u tot moedigheid en standvastigheid aan te moedigen. Indien gij het niet van node mocht hebben, als zelf van de Geest van de vrijmoedigheid ondersteund wordende, en u, die tot hiertoe zo moedig hebt bestreden, is het nochtans mijn plicht en genegenheid om u mee te delen, dat de Heere mij gegeven heeft. Laat mij dan toe, mijn liefde aan u te bewijzen, opdat ik in de dag des oordeels mag horen: *Ik was in de gevangenis, en gij zijt tot Mij gekomen.*

De gewone handeling Gods.

1. Ziet op de voorbeelden van zovele duizend martelaren, die, vromelijk strijdende, de kroon van de heerlijkheid hebben bekomen, en die nu triomferen in de hemel. 't Is de weg Gods van alle tijden, sommigen tot bloedgetuigen te roepen, opdat de Heere Jezus verheerlijkt, de wereld overtuigd en de kerk versterkt worde. Indien ik iets van de Openbaring van Johannes versta, zo schijnt het mij toe, dat de vierde fiool nu wordt uitgegoten, en de vijfde fiool staat haast uitgegoten te worden over de troon van het beest, dat is Rome, 't welk niet lang na deze staat verwoest te worden, waardoor het rijk van de antichrist zal

verduisterd worden. Waarop hij, enige tijd daarna, uitgeroeid zal worden, en daarop zal een heerlijke staat van de kerk volgen, zodat het mij toeschijnt, dat u mede onder de laatsten zijt, die het geluk heb van martelaren voor Jezus te zijn. Ik zeg, onder de laatsten, want ik geloof dat de kerk, ook in andere landen, nog vervolgingen te verwachten heeft; doch dat ze kort zullen zijn. Daarom bezwijkt in 't laatste niet, maar neemt tot een voorbeeld des lijdens en van de volständigkeit alle de vorige martelaren van Jezus, die van Joden, heidenen en van de antichrist, om de Naam van Jezus vervolgd, gepijnigd en gedood zijn; doch in alles overwinnaars zijn gebleven, behoudende het geloof, en belijdende Jezus tot de einde toe. Hier al hun heerlijke getuigenissen, groot en langdurig lijden, moedigheid en getrouwheid op te halen, zou onmogelijk werk zijn, en is geen stof voor een brief; ik zal alleen u het register voorstellen, verhaald in [Hebr. 11:35-38](#): *Anderen zijn uitgerekt geworden, de aangeboden verlossing niet aannemende, opdat zij een betere opstanding verkrijgen zouden. En anderen hebben bespottingen en geselen geproefd, ook banden en gevangenis; zijn gestenigd geworden, in stukken gezaagd, verzocht, door het zwaard ter dood gebracht; hebben gewandeld in schaapsvellen en in geitenvellen; verlaten, verdrukt, kwalijk gehandeld zijnde; (welker de wereld niet waardig was,) hebben in woestijnen gedood, en op bergen, en in spelonken, en in de holen d er aarde. En deze allen hebben door het geloof getuigenis gehad, enz.* Ziet, zo standvastig zijn de martelaren geweest; ja velen, al te grote begeerte tot het martelaarschap hebbende, hebben zich onvoorzichtig aangeboden, ontzagen zich niet de martelaren, in de vlam staande, aan te moedigen, en riepen wel uit: *ik ben ook een Christen!* Vrouwen zelfs haastten zich naar de plaatsen, waar de gelovigen samengekomen waren, tot haar oren gekomen zijnde, dat de vijanden in aantocht waren, om haar allen te vermoorden, vrezende dat ze te laat zouden komen, en namen hun kinderen mee, opdat die ook in hun jonkheid martelaars mochten worden; en zult u dan, die tot het martelaarschap geroepen zijt, bezwijken? Zal hun standvastigheid u niet verwakkeren, om, gelijk als zij, standvastig en onbeweeglijk alles uit te staan voor de Naam van Jezus? Hoe groter lijden, hoe groter heerlijkheid. Doet als de metgezellen van Daniël, welke op Nebukadnézars bevel het beeld niet willende aanbidden, tot hem zeiden: *Wij hebben niet nodig u op deze zaak te antwoorden. Zal het zo zijn, onze God, Die wij eren, is machtig ons te verlossen uit de oven des brandenden vuurs, en Hij zal ons uit uw hand, o koning! verlossen. Maar zo niet, u zij bekend, o koning! dat wij uw goden niet zullen eren, noch het gouden beeld, dat gij hebt opgericht, zullen aanbidden,* [Dan. 3:16-18](#).

Vergelijking van lijden met de eeuwige heerlijkheid.

2. Vergelijkt eens uw lijden met de eeuwige heerlijkheid. Wat hebt gij toch te verliezen? U zult zeggen; eer, goed, vader, moeder, vrouw, kinderen, gemak, ja het leven zelfs. En wat hebt u toch te lijden? U zult zeggen: honger, koude, naaktheid, stinkende gevangenschappen vol afschuwelijk ongedierte, zware ketenen, bloedige arbeid, onbarmhartige slagen, en nauwelijks te kunnen liggen om een weinig te slapen, en nog op 't laatst geradbraakt, verbrand, aan galgen gehangen en van de honden gegeten te worden. Maar weet, dat het alles lichte verdrukkingen zijn, die zeer haast voorbijgaan; zo noemt Paulus dezelve, [2 Kor.](#)

[4:17](#). Zult u met verloochenen die begeerlijke dingen wederom bekomen? Zult u met verloochenen die ellenden ontvluchten? U weet zelf, neen. En of u met verloochenen die begeerte bekwaamt, en u had dan een ondraaglijke woede van het geweten, dat u dag noch nacht liet rusten, en de toorn van God vervulde uw ziel met schrik en benauwdheid, en uw lichaam met smartelijk steen en graveel, met onverdraaglijke jicht, met boze zweren, met pijnlijke ongevallen, welke alle u uitmergelden tot het gebeente toe, zodat u de dood zou zoeken, zonder die te kunnen vinden. Of u blies uw ellendige ziel in het gevoel van helse pijn uit, enige dagen nadat u verloochend had, en in alle vrijheid, laat het zijn in weelde, waart hersteld, had u het dan gewonnen? Zeker, zo ras u verloochend zult hebben, zult u het u beklagen, en u zult wensen en zoeken wederom in deze uw staat te wezen. Men ziet uit hun magere kaken, uit hun bedroefd gezicht, uit hun doodsgestalte, hoe het van binnen gesteld is in degenen, die Jezus verloochend hebben en in hun goederen zijn gebleven, zij verheffen duizendmaal uw staat boven de hunne. U bent er nu in, en u kunt het verlorene niet wederom bekomen, en de wrake Gods zou u vervolgen, zo u alles wederom bekwaam: uw vrouw, uw kinderen zouden maar zijn om de benauwdheid uwer ziel te bezwaren. Het ontlopen van het water zou zijn springen in het vuur, en het zou alles ten laatste in de verdoemenis eindigen. Wees verzekerd, want de ondervinding leert het dagelijks, dat de vijanden uw verloochening niet geloven, u zou toch bij hen in de haat zijn, 't is hun toch om uw leven te doen; is het dan niet beter standvastig te blijven in de belijdenis van Jezus, omdat u toch met verloochening niets kunt winnen, en zo u er al de gehele wereld mee kon winnen, en u leed schade uwer ziele, wat zou u geven tot verlossing uwer ziel? *Wie zijn leven zal willen behouden, die zal hetzelfde verliezen; maar zo wie zijn leven verliezen zal om Mijnentwille, die zal hetzelfde vinden,* [Matth. 16:25](#).

Stel tegen al uw lijden en tegen alle gemakkelikheden van de wereld eens de eeuwige heerlijkheid, en u zult de slotsom maken met Paulus, [Rom. 8:18](#), *Ik houde het daarvoor, dat het lijden van deze tegenwoordige tijd niet is te waarden tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden*. O hoe zalig, hoe zoet, hoe heerlijk zal het zijn van de heilige engelen na de dood, hoedanig zij ook zijn, begeleid te worden naar de hemel! O hoe zullen alle de inwoners staan, ziende een moedige held en overwinnaar zijn triomfantelijke intrede doen in de hemel! Hoe vriendelijk zal de Heere Jezus de ziel verwelkomen! Wat hallelujah's zullen over uw victorie blij uitgesproken worden! 't Is voor ons verstand te hoog, onze tong is zwak, geen oog heeft het gezien, geen oor heeft het gehoord, en 't is nooit in het hart van de mensen opgeklommen, wat God bereid heeft voor degenen die Hem liefhebben, en bijzonder voor zijn getrouwe bloedgetuigen. Die erve van de heiligen in het licht, die onmiddellijke gemeenschap met God, dat leven door aanschouwen, verzadigd te worden met des Heeren algenoegezaamheid, bestraald te worden met het licht van zijn aangezicht, omhelsd te worden met zijn liefde, omvangen te worden met zijn almachtigheid, vervuld te worden met zijn goedheid, en zelfs te blinken in zuivere heiligheid, te branden in liefde, onbegrijpelijk blij te zijn in God, onder de engelen te staan, vergezelschap te zijn met de zielen van de volmaaktste rechtvaardigen, en tegelijk met hen de Heere van nabij in zijn volmaakheden

ziende en gevoelende te loven en te prijzen; dat is zaligheid, dat is heerlijkheid. In de dag des oordeels verenigd zijnde met dit zijn eigen lichaam, doch verheerlijkt, en het heerlijke lichaam van Christus gelijkvormig, te staan aan de rechterhand van Koning Jezus, in het oog en aanzien van de gehele wereld, en bijzonder van degenen, die hen gepijnigd en gedood hadden, en aldaar door Jezus verheerlijkt en gekroond te worden als overwinnaar, met ziel en lichaam. Door de Heere Jezus in de hemel ingeleid te worden, en aldaar verzadiging van de vreugde te hebben tot in alle eeuwigheid, zonder vermindering, zonder einde, zonder vrees; dat is dit grote goed, dat de Heere weggelegd heeft voor degenen die Hem vrezen, voor degenen die op Hem vertrouwen in de tegenwoordigheid van de mensenkinderen. Merkt met aandacht op de plaats, [Openb. 7:9](#), *Na deze zag ik, en ziet, een grote schare, die niemand tellen kon ... staande voor de troon en voor het Lam, bekleed zijnde met lange witte kleren, en palmtakken waren in hun handen.* [Openb. 7:13](#), *Deze, die bekleed zijn met de lange witte kleren, wie zijn zij, en vanwaar zijn zij gekomen?* [Openb. 7:14](#). *Deze zijn het, die uit de grote verdrukking komen; en zij heb ben hun lange kleren gewassen, en hebben hun lange kleren wit gemaakt in het bloed des Lams.* [Openb. 7:15](#), *Daarom zijn zij voor de troon van God, en dienen Hem dag en nacht in Zijn tempel; en Die op de troon zit, zal hen overschaduwen.* [Openb. 7:16](#), *Zij zullen niet meer hongeren, en zullen niet meer dorsten, en de zon zal op hen niet vallen, noch enige hitte.* [Openb. 7:17](#), *Want het Lam, dat in het midden des troons is, zal hen weiden, en zal hun een Leidsman zijn tot levende fonteinen van de wateren; en God zal alle tranen van hun ogen afwissen.* Vergelijkt nu al uw lijden, en al wat heerlijk en vermakelijk is op aarde met deze eeuwige en zalige heerlijkheid, en u zult op de vergelijking met uw gedachten niet staan kunnen blijven, omdat het verschil te groot is. Zal dit u dan niet vrolijk maken in uw lijden? Zal dit, u niet moedig maken in de strijd, in welke de overwinning door de kracht Gods zeker is, en de kroon gewis.

't Is de grootste heerlijkheid Jezus te belijden.

3. Beschouwt de Heere Jezus aan alle kanten. Hij is zo uitnemend heerlijk, dat het ons de grootste heerlijkheid is, Hem van onze Heere en Koning te belijden, *wij hebben ons Zijner niet te schamen*. God de Vader belijdt Hem, roepende uit de hemel: *Deze is Mijn welgeliefde Zoon, in Welke Ik Mijn welbehagen heb*. De engelen belijden Hem in zijn dood en zijn opstanding, ja alle engelen aanbidden Hem. Hoe vrijmoedig en vrolijk hebben alle martelaren Hem beleden, en hun belijdenis met hun dood verzegeld! Zou gij u Zijner schamen? Is Hij u niet wel wat lijden waard? Hij heeft het wel duizend dubbel aan u verdiend, dat u wat lijdende Hem belijdt; wat heeft Hij u al goeds gedaan! Uit liefde tot u, verlaat Hij zijn heerlijkheid, Hij neemt uw menselijke natuur aan, en dat in een gestalte van een dienstknecht. Hij wordt arm, zodat Hij niets had waarop Hij zijn hoofd kon leggen. Hij neemt uw zonden op Zich en stelt Zich in uw plaats tot Borg.

Hoe zwaar viel het Hem u te verlossen van de eeuwige verdoemenis, met God te verzoenen, en tot heerlijkheid te leiden! De toorn van God over uw zonden deed Hem als een worm op de aarde omkruipen, en Zich wentelen in zijn eigen bloed, dat Hij van de helse benauwdheid in zijn ziel zweette. Hij wordt verraden, als een kwaaddoener gebonden en gevangelijk weggeleid. Hij wordt van de kerkelijken

als een Godslasteraar des doods waardig geoordeeld, met vuisten geslagen, in zijn gezegend aangezicht gespogen. Men geeft Hem kinnebakslagen, en men drijft smadelijk en smartelijk de spot met Hem. Hij wordt de Heidenen overgeleverd, van de ene rechtbank naar de andere gesleept, men leidt Hem met een spotachtig kleed langs de straten van Jeruzalem, Hij wordt met een moordenaar gepaard, en als de slechtste van het volk ter dood geëist; Hij wordt erbarmelijk gezeseld, met een kroon van doornen gekroond, die men met stokken in zijn hoofd slaat; Hij wordt uitgeleid, dragende zijn kruis, en sterft aan het kruis, in de allergrootste benauwdheid van zijn ziel, en in de uiterste versmaadheid en pijn; en dat lijdt Hij alles, uit liefde tot u, om u van zonden en verdoemenis te verlossen. Hij deed de goede belijdenis, dat Hij de Koning, de Zaligmaker was, welke Hem het leven kostte. En zult gij u nu Zijner schamen, zou u Hem verloochenen, niet wat willen lijden om de liefhebbende en lieve Jezus, en met uw lijden vertonen, hoe lief en hoe dierbaar Hij u is? De Vader heeft op Zijn lijden Hem die eer toegelegd: *Dat alle tong zou belijden dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods, des Vaders*, [Filip. 2:11](#). Zult gij u dan onttrekken, om Hem die eer te geven? Zult gij u voor al zijn liefde en goedheid om u te verheerlijken, Hem smaadheid aandoen, u Zijner schamen, Hem verloochenen? Ver, ver zij het daar vandaan, dat het in iemands hart zou opkomen. Welaan dan, laat de liefde tot Christus u dringen, hebt niets te dierbaar, dat u bij Hem niet zou willen opzetten, om door vrijmoedige belijdenis Hem te verheerlijken; zijt blij dat u nog een lichaam en een leven hebt, om daarmee te tonen, dat u Hem liefhebt en eert, zijt blijde dat het wat lang duurt, opdat uw belijdenis lang dure, en u lang Hem op aarde verheerlijkt.

De ontvangen genade verplichten.

4. Erkent de genade, die God u bewezen heeft. Anderen laat Hij in de zonde vermoord liggen, en laat ze op de weg naar de hel ten verderve lopen. Maar aan u bewijst Hij de rijkdom van zijn genade: wat heeft Hij u door wonderlijke wegen tot Hem getrokken! Iedere daad en iedere stap is een blijk van zijn liefde; gedenkt al de weg, die de Heere u van jongs opgeleid heeft. Hij hield het oog op u, toen u van Hem afliep; Hij was lankmoedig toen u hardnekkig bleef; Hij strekte de gehele dag zijn handen tot u uit, toen u wederstreefde. Hij lokte u; Hij trok u met liefde. Hij overtuigde u van uw ellendige staat; Hij openbaarde zijn Zoon aan u; Hij gaf u het geloof, waardoor u Jezus aanneemt tot uw Borg. Hij maakte u een nieuw schepsel, gaf u een ander hart, en deed u in Zijn heilige wegen wandelen. Hoe menigmaal heeft Hij u getroost, en naar uw hart gesproken! Hij gaf u getrouw te blijven, toen Hij u tot lijden riep en heeft u tot hiertoe ondersteund, en in 't geloof door zijn kracht bewaard; Hij geeft u zijn vrijmoedige en heldhaftige Geest, en maakt u gewillig nu ten dage van zijn heerkraft in heilige sieraden. Hij geeft u, als ge moede zijt, kracht, en vermenigvuldigt uw sterkte, als u geen hebt. Hij doet u de heerlijke kroon wel eens zien, en doet u smaken, hoe goed het is nabij God te zijn. Hij maakt, dat u de versmaadheid van Christus meerdere rijkdom acht dan alle schatten van de wereld. Hij spreekt u aan: *nu mijn zoon! zijt dapper, houd goede moed, en vrees niet; want Ik ben met u, en zijt niet verbaasd; want Ik ben uw God; Ik grijp uw rechterhand aan; Ik sterk u, ook ondersteun Ik u met de rechterhand van mij gerechtigheid; wanneer gij zult*

gaan door het water, Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen; wanneer u door het vuur zult gaan, zult u niet verbranden, en de vlam zal u niet aansteken. Zal al deze weldadigheid Gods uw liefde niet ontsteken, om te zeggen: ik zal de Heere aankleven, Hij is mijn deel; daarom zal ik op Hem hopen, ik geef lijf en ziel aan Hem over, Hij doe daarmee naar Zijn welbehagen. Hij geve mij maar getrouwheid in dit tegenwoordig lijden voor zijn Naam, en make mij standvastig, om moedig uit te staan al wat nog komen zal; want mij zal niets overkomen, dan alleen door Zijn hand. Ik zie de vijanden voorbij, God gebiedt hun: *vloekt David*, doet hun dus en zo, én dat en niet meer zullen ze doen. Wakker dan, als helden Gods, zijt sterk en de Heere zal ulieder hart versterken.

In de belijdenis ongelooflijk voordeel voor de kerk.

5. In de getrouwe belijdenis van Christus en zijn waarheid steekt ongelooflijk veel voordeel, zo voor de kerk in 't algemeen, als in 't bijzonder voor anderen. De kerk wordt niet uitgeroeid door het pijnigen en doden van de martelaren, maar zij wordt er door gebouwd; als er vervolgingen komen om des Woords wil, dan wordt de kerk gezuiverd, het kaf verstuipt, het goud wordt van zijn schuim gescheiden, en krijgt een helderder glans, en wordt ontzaglijker in het oog van de wereld. Klein en rein is heerlijker dan een gemengde grote hoop; wordt ze op de een plaats uitgeroeid, omdat ze daar tot de grond toe bedorven was, en het getal van de ware Godzaligen uitermate klein, en bijna als niets was, zij steekt het hoofd op een andere plaats wederom heerlijker op. Zo er vele Godzaligen nog waren, die krijgen door hun verstrooiing gelegenheid om hun licht op andere plaatsen te laten lichten, ieder particulier wordt als een predikant, en sticht een kerkje in de plaatsen, waar ze zich ophouden, gelijk geschiedde in de vervolging van de kerk, [Hand. 8:4](#). 't Is waar, 't ziet er donker uit, en 't zal nog al donkerder worden, en ik geloof dat andere kerken ook gelouterd zullen worden door vervolgingen. Maar ik ben wel verzekerd uit des Heeren Woord, dat de antichrist niet meer zo algemeen heersen zal, als hij gedaan heeft. De Heere zal voor Zich nog een staande partij houden, aan wie de moed niet zal ontzakken; maar als helden zullen staande blijven, en tegen de antichrist zullen strijden met het Woord van hun getuigenis, totdat de Heere zijn oordelen op één dag, dat is schielijk en onverwacht, over hem zal uitstorten, en de kerk heerlijk maken.

Gij nu, broeders, zijt de pilaren van de kerk, de roepende stem van de heerlijkheid van de Heere Jezus, uw getuigenis klinkt over de gehele wereld; ziet dan toe, dat u standvastig blijft; want ieders oog ziet op u, opdat de vijanden zich niet verblijden, en de vromen, om uwentwille, niet beschaamd en bedroefd worden. Uw standvastigheid brengt velen tot inkeer, en zij beginnen naar de waarheid van het evangelie te zoeken, en wie weet hoe vele kinderen u in uw ketenen gewinnen zult! De wankelenden worden gesterkt, en die uit vrees in de eerste storm bezweken en verloochenden, worden door uw standvastigheid vrijmoedig om hun verloochening te herroepen, en opnieuw voor de waarheid te strijden en te lijden; door uw standvastigheid zullen de vijanden meer werk vinden, dan zij in 't eerst wel dachten. En misschien zal God, die Zich nieuwe martelaren bij duizenden verwekt, uw kerk als uit as wederom levend maken, tot spijt van dezelve vijanden. Immers, ik zie uit het herstel van zo'n ongelooflijke

menigte, en hun standvastigheid wat groots tegemoet. Als het vuur in engte gebracht wordt, dan barst het te heftiger uit; indien men de nieuwe verenigden in vrede had gelaten, en zich met hun verloochening had vergenoegd, het was met de kerk aldaar naar de mens gedaan geweest; maar nu is er nog hoop. Ziet dan nu, zo'n grote zaak heeft de Heere in uw hand gesteld, zij, die door uw standvastigheid vrijmoedigheid gekregen hebben, zouden door uw lafhartigheid en verloochening wederom bezwijken. Daarom staat als mannen, en u zult met uw getuigenis de overhand hebben.

Ook voor uzelf.

6. En wat u aangaat, heeft het martelaarschap u niet vele nuttigheden toegebracht? Tevoren leefde, of liever viel u in vele zonden die nu geen de minste kracht op u hebben, misschien zijn sommigen van u bekeerd geworden, die in de vrijheid onbekeerd waren; die u sommigen door vrees verloochend hebt, zijt nu gemoedigd om alles uit te staan; is de kennis van de Goddelijke waarheden niet vermeerderd en vergeestelijkt? Is het hart niet heiliger? Zijn de gebeden niet vuriger? Hebt u geen meerder en gemeenzamer omgang met God? Is God u niet vriendelijker? Hebt u niet veel meerder vertroosting? Kunt ge u niet meer verblijden in de hoop van de heerlijkheid, en is al het aardse niet geringer in uw ogen? En of er wel donkere dagen, zwakgelovigheden en bestrijdingen komen, zijn de worstelingen niet sterker, en versterkt de Heere u niet telkens met kracht in uw ziel? Zou gij uw staat wel willen verwisselen met een koningskroon met al de weelden van onbegenadigden? Ziet dan en erkent dankbaar de genade, die God u bewijst. O, hoe dierbaar zijt gij in de ogen van de Godzaligen over de gehele wereld, en hoe grote zaligsprekende teksten zijn er voor u in de Bijbel! Laat mij toe, dat ik u deze indachtig make. [1 Petrus 4:14](#), *Indien gij gesmaad wordt om de Naam van Christus, zo zijt gij zalig; want de Geest van de heerlijkheid en de Geest van God rust op u.* [Matth. 5:11-12](#), *Zalig zijt gij, als u de mensen smaden, en vervolgen, en liegende, alle kwaad tegen u spreken om Mijnentwil. Verblijdt en verheugt u, want uw loon is groot in de hemelen.* Ziet de triomf van Paulus, kort voor zijn marteldood, [2 Tim.4:7-8](#). *Ik heb de goede strijd gestreden, ik heb de loop geëindigd, ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon van de rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in die dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen, die zijn verschijning liefgehad hebben.* Heft uw hoofden omhoog, maakt de woorden van Paulus door het geloof de uwe, en volgt hem na, zeggende: *Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, Die rechtvaardig maakt, Wie is het, die verdoemt? Christus is het Die gestorven is; ja, wat meer is, Die ook opgewekt is, Die ook ter rechterhand van God is, Die ook voor ons bidt. Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking, of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid of gevaar, of zwaard? (Gelijk geschreven is: Want om Uwentwil worden wij de gehele dag gedood; wij zijn geacht als schapen ter slachting.) Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars, door Hem, Die ons liefgehad heeft. Want ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch engelen, noch overheden, noch machten, noch tegenwoordige, noch toekomstige dingen, noch hoogte, noch diepte, noch enig ander schepsel ons zou kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onzen Heere,* [Rom. 8:33-39](#).

Aanmoedigend besluit.

Nu dan, mijn geliefde broeders, zijt dapper in de strijd, wijkt niet een haar, geeft niet een klauw toe, want hoe meer gij toegeeft, hoe meer de vijanden van u vorderen zullen, zij zijn toch niet te voldoen; 't is veiliger te staan in een zaak, die men nog in enige omstandigheden misschien zou kunnen toegeven, en wanneer het staan onvoorzichtig zou kunnen genoemd worden, dan te veel toe te geven. U zult veiliger zijn en vele strikken ontvluchten; het geweten zal tienmaal meer vrede hebben over het eerste, dan over het laatste. Hoe dapperder u zijt, hoe meer de vijand de moed zat ontvallen. En hoe meerder gij in sterkte zult toenemen, hoe heerlijker uw overwinning zal zijn. Laat ze met uw lichaam doen, wat ze willen, of liever, wat God wil dat zij u doen zullen, en gij sterkt u met David in de HEERE, uw God.

Bezit uw ziel in uw lijdzaamheid, die gij waarlijk van node hebt; wapent u, dat geen wraakgierigheid zelfs in uw harten opkome, ja al kon gij u wreken, zo doet het toch niet, maar zijt als een schaap, dat stemmeloos is voor het aangezicht zijns scheerders. Bidt voor degenen die u vervolgen, vergeldt hun goed voor kwaad, nemende de Heere Jezus gedurig tot een voorbeeld om zijn voetstappen na te volgen, de wapenen van onze krijg zijn niet vleselijk, maar nochtans krachtig voor God. Wapent u met de gehele wapenrusting, die de apostel voorstelt, [Eféze 6](#). De zachtmoedige is beter dan de sterke, lijdzaamheid maakt niet alleen het lijden lichter, maar geeft glans aan de lijdzame, overtuigt en overwint zelfs de vijanden.

Welaan dan, de tijd is kort, het lijden voorbijgaande, 't is van de hand des Heeren, en tot verheerlijking van Jezus. Daarom, laat de lijdzaamheid een volmaakt werk hebben, dat is, lijdt alles in stille lijdzaamheid, zo lang het lijden duurt, want de overwinning en kroon zal daarop volgen.

Zo dan, mijn geliefde broeders! zijt standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, als die weet dat uw arbeid niet ijdel is in den Heere, [1 Kor. 15:58](#). Zijt getrouw tot den dood, en de Heere zal u geven al de zegeningen, die Hij aan de overwinnaars belooft, [Openb. 2](#); [3](#). Ik zal hem geven te eten van de boom des levens, die in het midden van het paradijs Gods is. Ik zal u de kroon des levens geven. Hij zal van de tweede dood niet beschadigd worden. Ik zal hem geven te eten van het manna, dat verborgen is, en Ik zal hem geven een witte keursteen, en op de keursteen een nieuwe Naam geschreven, welke niemand kent, dan die hem ontvangt. Ik zal hem macht geven over de Heidenen, en hij zal hen hoeden met een ijzeren staf. En zij zullen als pottenbakkersvaten vermorzeld worden. Die zal bekleed worden met witte kleren, en Ik zal zijn Naam geenszins uitdoen uit het boek des levens, en Ik zal zijn Naam belijden voor Mijn Vader, en voor Zijn engelen. Ik zal hem maken tot een pilaar in de tempel Mijns Gods, en hij zal niet meer daaruit gaan. En Ik zal op hem schrijven de Naam Mijns Gods, en de Naam van de stad Mijns Gods, des nieuwen Jeruzalems, die uit de hemel van mijn God afdaalt, en ook Mijn nieuwe Naam. Ik zal hem geven met Mij te zitten op Mijn troon, gelijk als Ik overwonnen heb, en ben gezeten met mijn Vader in zijn troon. Ziet, zulke onwaardeerbare beloften geeft God aan getrouwheid, en op een klein lijden. Daarom, zijt getrouw tot den dood.

Ik eindig met de zegenwens van de apostel, [1 Petrus 5:10](#), *De God nu van alle genade, Die ons geroepen heeft tot zijn eeuwige heerlijkheid in Christus Jezus, nadat wij een weinig tijds zullen geleden hebben, Dezelve volmake, bevestig, versterke en fundere ulieden. Amen.*

Dierbare broeders op welke de heerlijke glans Gods ligt, ik verblijf met al mijn harte.

Uw liefhebbende medebroeder in Christus.

Hoe zich te gedragen als men tot belijdenis geroepen wordt.

X. Nu keren wij ons wederom tot u, Nederlanders. Is uw hart door deze redenen opgewekt, en hebt gij lust gekregen om de Heere Jezus te belijden, zo begint het werk terstond; gij leeft in het midden van een krom en verdraaid geslacht, 't welk God en de weg van de zaligheid niet kent, en geen lust heeft aan Godzaligheid. Komt dan uit, met dat oogmerk om Jezus te belijden door een Godzalig leven, zodat een ieder overtuigd worde van uw verloocheningen, nederigheid, zachtmoedigheid, liefde, goedaardigheid, opdat een ieder zie dat de hemelse natuur in u is. Spreekt van Christus, van de noodzakelijkheid en de kracht van Zijn lijden, van de natuur van het geloof en van de wedergeboorte.

XI. Voegt u bij de Godzaligen, opdat gij openbaar wordt dat gij het met hen houdt Voor Christus tegen de wereld. Houdt u bij de ware kerk, en zijt naarstig in de openbare godsdienst, en in het gebruik van het Heilig Avondmaal, daarin belijdt men de Heere Jezus; zich daarvan af te scheiden, en op zichzelf te houden, is een soort van stille verloochening van Christus en zijn zaak. Komt u op deze uw belijdenis smaadheid en schade over, verblijdt er u over, 't is een klein beginseltje van het martelaarschap.

XII. Als de Heere vervolgingen brengt over de kerk en door de wereld, als dwalingen stijf doorgezet worden in de kerk en als men verdrukt en vervolgt zulke predikanten en anderen, die de waarheid en Godzaligheid voorstaan; kant u dan tegen die, en blijft een gezel van degenen, die de Heere vrezen en zijn waarheid belijden; wordt u door die uitgeworpen, wordt gij gedwongen u met hen te verenigen, wordt u door het weigeren beroofd van uw goederen, in gevangenissen geworpen, als misdadigers behandeld, ja met zwaard, galg, en rad bedreigd, of ook ter dood gebracht, staat dan en denkt dat de Heere u tot het martelaarschap roept. Of de vervolging door die van binnen geschiedt, dan of ze gedaan wordt van buiten door de antichrist, dat is hetzelfde, en uw belijdenis is dezelfde, en uw getrouwheid is dezelfde, en uw loon is hetzelfde.

XIII. Ontzet u daar niet over, als men u onder een kwade Naam lijden aandoet; want dat is al oud, de Heere Jezus werd ook onder een kwade Naam vervolgd en gedood; zij zeiden: Wij stenigen U niet om enig goed werk, maar daar en daarom. De oude voorwendsels waren: Gij zijt uw overheid ongehoorzaam, gij staat tegen haar op, gij sticht rebellie, gij maakt scheuring in de kerk, gij hebt zielverdervende dwalingen en ketterijen, en tracht die voort te planten; drukte genoeg, weg met hem. Ik zeg, ontzet u dan over hen niet, maar blijft volstandig de waarheid aan te kleven, en getuigenis daarvoor te geven, met woorden, wandel en

lijden.

XIV. Komen de vervolgingen van de antichrist, 't is u geoorloofd te vluchten zover gij kunt, om u te sparen voor beter gelegenheid; maar vlucht daarheen niet, daar gij best door de wereld ziet te komen, maar daar, waar de Godzaligen vluchten, waar een kerk is, of enige waarschijnlijkheid om er een te stichten; acht het wereldse goed zo hoog niet, dat gij daarom u in gevaar zou brengen.

XV. Men mag vluchten voor de vervolgingen van de antichrist; maar niet als de vervolgingen in de kerk ontstaan, omdat het met de antichrist al uitgewist is, hij al is uitgeworpen uit de kerk, en hij twist nu niet anders dan met vuur en zwaard. Maar in de opkomende vervolgingen in de kerk moet men niet vluchten, maar blijven om getuigenis te geven tegen de vervolgers, en om de waarheid is het nodig, met zijn dood tegen hen te bezegelen; nieuwe vervolgingen eisen nieuwe martelaren. Maar kan men met vluchten de handen van de antichrist niet ontkomen, men moet dan weten, dat God ons roept om getuigenis te geven voor zijn zaak, en dan staan. Als wij spreken van het vluchten, zo verstaan wij de herders en leraren en ouderlingen daar niet mede onder, tenzij zijn gemeente, vluchtende, hem mede roept, en zo blijft hij bij zijn gemeente. Anders moet hij staan zolang zijn gemeente daar is, en in staat, dat hij dienst aan haar kan doen, al was het met voor hun ogen de waarheid met zijn dood te verzegelen.

XVI. Om u te wapenen tegen de vervolgingen, hoedanig die ook zijn,

33. Leest veel in het Woord van God, niet alleen tot versterking van uw geloof, maar om meer en meer in de waarheid bevestigd te worden, en zo bekwamer om er voor te strijden en te lijden. 't Is het zwaard van een geestelijk krijgsman.
34. Leest veel in de martelaarsboeken, zo oude als nieuwe, daar ziet men levend, alsof men er bijstond, hun geest en kloekmoedigheid, 't welk het hart verlevendigt, en lust geeft aan het martelaarschap, en als het onze beurt wordt, zo zullen de bekende voorbeelden in uw geheugen zijn, en u sterken. Ook zult gij daarin hun misslagen zien, welke u voor goede bakens zullen verstreken.
35. Gaat veel om met Godzaligen, en spreekt met elkaar van getuigenis te geven, in tijd van vrede en vervolging, en moedigt elkaar aan.
36. Bidt veel dat de Heere u wil geven een vrijmoedige geest; wetende, dat, zo de Heere zijn hand losliet, gij niet zou staan, maar door de minste vrees tot verloochening vervallen; kent uw zwakheid, wantrouwt u, hoezeer gij ook nu van de waarheid overtuigd zijt. Kleeft de Heere aan om getrouw te mogen zijn in de ure van de verzoeking.
37. Oefent nu veel het geloof in Christus, om verzekerd te zijn van uw deel aan Hem, en door ondervinding te leren, hoe goed het is nabij de Heere te zijn, opdat het geloof te sterker zij, ook dan, als het gevoelen bezwijkt, en het van alle kanten bestormd wordt.
38. Benaarstigt zeer de heiligmaking, om een onbevlekt leven te leiden, en een onergerlijk geweten te hebben voor God en voor de mensen, want elk rechtvaardige is moedig als een jonge leeuw, [Spr. 28:1](#).

Hoofdstuk 21: Van de Vergenoeging

Hoofdstuk 21

Van de Vergenoeging.

Omdat de belijdenis doorgaans schade aan de lichamelijke goederen veroorzaakt, en die de vrijmoedigheid in het belijden velen hinderlijk is, zo is nodig, dat men die schade zich getrooste, door vergenoeging in de wil Gods, ten opzichte van de lichamelijke staat, van welke wij nu spreken.

Vergenoeging Hebr. dai, volheid, overvloed, genoeg. Dikwijls wordt dat woord Gode toegeschreven, de Heere noemt Zich zelf El schaddai, God die alles heeft, en uit Zijn volheid alles kan voortbrengen, het wordt doorgaans overgezet Almachtige. Grieks, autarkeia, 't welk van twee woorden is samengevoegd, van *genoeg-zijn* en van *zichzelf*, 't welk te kennen geeft voor zichzelf, *bij zichzelf genoeg hebben*; want niemand kan vergenoegd zijn, tenzij hij genoeg heeft, en men heeft genoeg, als men niet meer begeert; zodat genoeg niet bestaat in de veelheid van goederen, maar in de vervulling van de begeerte. Is de begeerte groot, daar moet veel zijn tot de vervulling van die; is ze klein, een weinigje is genoeg. Een klein flesje is met een weinig vol, en om een grote ton te vullen, is veel van node. De mens heeft weinig van node om ten dienste van God te leven; als de begeerten gepast zijn naar de noodzakelijkheid, zo is een weinig genoeg om zijn begeerte en buik te vullen.

Beschrijving.

II. *Vergenoeging is een Christelijke deugd, bestaande in een overeenkomst van de begeerte van de kinderen van God met hun tegenwoordige staat, omdat het de wil van hun God in Christus is, en Zijn beschikking het zo behaagt, in welke zij met welbehagen, in stille gerustheid, vrolijkheid, en dankbaarheid rusten, vertrouwen dat de Heere het tegenwoordige en het toekomende tot hun best zal doen uitvallen, waardoor ze de tegenwoordige staat, tot aanwas in het geestelijk leven, en tot verheerlijking van God, gebruiken.*

Is een Christelijke deugd.

III. 't Is een Christelijke deugd van de kinderen van God. Onbekeerden zijn tot alle goed werk ondeugende, en de natuur van deze deugd niet kennende, en dezelve in de kinderen van God ziende, verachten ze als laagheid van geest, sufferij, Stoïcijnse ongevoeligheid, en achten hen niet bekwaam tot hoge dingen, omdat het een schat is, die voor hen verborgen is. Maar de kinderen van God

hebben ze in het begin, en zij, de schoonheid van deze deugd ziende, leggen zich daarop uit, om ze in een meerder trap te bezitten. De ware zitplaats is het hart; vergenoeging is geen zeggen, geen bedwingen, geen nalaten de goederen van deze wereld na te jagen; 't is niet een opschietende gedachte om zich te willen tevreden houden, maar 't is een gestalte van de ziel. Verstand, wil, genegenheden zijn in een vergenoegde staat, en uit die hebbelijkheid ontstaan zodanige daden, die met die gestalte overeenkomen, deze gestalte is alleen in de kinderen van God, in de godzaligen. *De godzaligheid is een groot gewin met vergenoeging.*

Heeft opzicht op de tegenwoordige staat.

IV. Het voorwerp is *de tegenwoordige staat*. De gelovigen, zijnde en blijvende in de staat van de genade, ontmoeten velerlei zaken naar ziel en naar lichaam, beiden zijn ze soms meer met de begeerte overeenkomende, soms zeer ver van dezelve verschillende. 't Is gemakkelijk vergenoegd te zijn, als de Heere de begeerten van het hart geeft; maar als de ontmoetingen met de begeerten niet overeenkomen, dan is het zwaar werk zijn begeerten overeen te brengen met de ontmoetingen; hieromtrent is een Christen werkzaam. De goederen zijn het niet, die vergenoeging geven; of een mens rijk is, of in een middelmatige staat, of in armoede, hij kan in die of onvergenoegd of vergenoegd zijn. Een rijke en middelmatige heeft alzo wel te trachten naar vergenoeging in zijn staat, als de arme naar de zijne: men moet niet trachten in een andere staat te zijn, menende, dat men het dan beter zou hebben, maar de arbeid is om in die staat, in welke men is, zich wel te dragen. Een arme denkt: was ik in een middelmatige, staat; een middelmatige: was ik rijk; een rijke: had ik meerder; een ongetrouwde: was ik getrouwd; een getrouwde: was ik ongetrouwd; een zeeman: had ik een beroep op 't land; een ambachtsman: was ik een koopman, enzovoorts. Dit zijn dwaze gedachten, de vergenoeging ligt daarin niet, maar die staat, in welke men is, is de beste om vergenoegd te zijn. De vermaning is: *Zijt vergenoegd met het tegenwoordige.* [Hebr. 13.](#)

Bestaat in overeenkomst van begeerten met denzelfen.

V. De vorm of natuur van deze deugd bestaat in de overeenkomst van onze begeerten met de tegenwoordige staat. De natuur des mensen is in zich zelf niet genoegzaam, hij is maar een vat, daar wat ingedaan kan worden, en om vervuld te worden heeft hij begeerten, die als handen aantasten, datgene hij acht dat hem vervullen zou; na de val zijn de begeerten ongeregeld, en ten opzichte van de zaken, die hij begeert, welke niet vervullen kunnen, en ten opzichte van de manier, begerende te heftig en te driftig. Deze verkeerdheid is na de wedergeboorte in de kinderen van God nog ten dele overgebleven, en baart hun veel smart. Zij, ofschoon hun oordeel daartegen is, willen en begeren alsmede veel, willen dat het goed zij naar hun begeerten, die toch te hol zijn, van dat ze met het aardse vervuld zouden kunnen worden, daar ze hun begeerten moesten matigen naar het goede dat ze hebben, 't zij veel of weinig.

Begeerten niet uit te trekken maar wel te besturen.

Men moet de begeerten niet uittrekken, alsof zonder begeerte te zijn, de ware

vergenoegdheid was, dat is een mens te ontmensen, en slimmer te maken dan een beest. De begeerten moeten tegen het kwade zijn, 't moet ons een last zijn, 't moet smarten, men moet pijn gevoelen, en begeerte hebben daarvan ontslagen te worden. 't Goede moet ons beminneijk zijn, en onze begeerten moeten uitgaan om dat te genieten, en men moet de begeerten opvolgen door de middelen te gebruiken, die daartoe dienstig zijn; zodat de vergenoeging niet uitsluit begeerten, noch gebruik van de middelen, maar zij sluit uit alle begeerten, die uitgaan tot zondige zaken. Alle begeerten naar veel en meer dan men van node heeft, alle heftigheid en drift van de hartstochten tot zaken, die anders geoorloofd zijn te begeren; alle kweiling des geestes, hartzeer en verkniezing, als 't ons niet naar onze zin gaat; alle kwade middelen om tot zijn begeerte te komen, alle geoorloofde middelen na te laten, en God verzoeken.

Maar dat alles is nog de vergenoeging niet, die bestaat in de overeenkomst van onze begeerten met de tegenwoordige staat, in die staat te willen zijn waarin men is, en in geen andere, eer men in zo'n staat is, mag men wel begeren, 't geen wij oordelen nodig te zijn, doch met een waar en rechtvaardig oordeel, en als men in een bezwaarde staat is, zo mag men wel begeren daaruit verlost te worden en in beter te komen, dit strijdt niet tegen de vergenoeging; maar als men tegenwoordig in een staat is, 't zij wel of kwalijk dan moet men voor het tegenwoordige tevreden zijn, en onze begeerten voegen en brengen tot die staat, als nu tegenwoordig. Zelfs natuurlijke mensen met een *fatum stoicum*, 't moet zo zijn, daar is niet in te doen, zich willende stillen, zeggen: als men niet kan zo men wil, zo moet men willen zo men kan, toonde dat de vergenoeging bestaat in een overeenkomst van de begeerten met de tegenwoordige staat. Veel meer hebben de Godzalige grond om hun begeerten te voegen naar hun staat, en zo te willen, omdat het de wil Gods is. Dit heeft niet alleen plaats in het lichamelijke, maar ook in het geestelijke; vergenoegd te zijn als het niet naar onze zin gaat, is zwaar werk in beide, maar nog meer in het geestelijke. Als men in geestelijke duisterheid, verlating, aanvechting is, onder de kracht van de verdorvenheid, ook dan moet men vergenoegd zijn, en onze begeerten voegen naar onze staat, niet omdat die staat ons aangenaam is, of ook ooit zou kunnen zijn, niet dat wij niet zouden trachten daaruit verlost te worden, maar omdat het de wil Gods is, ons voor tegenwoordig geen meerder genade te geven, omdat Hij ons door die weg tot zaligheid en verheerlijking van Zijn Naam wil brengen.

Omdat het de wil Gods is.

VI. Het fundament, waarop en waarom zij tevreden zijn met hun tegenwoordige staat, is omdat het zo is de wil van hun God in Christus Jezus, en dat die het zo beschikt. De mens kan het smartelijke niet liefhebben en begeren als smartelijk; maar daar is een andere reden waarom zij een tegenwoordige kwade en smartelijke voorwaarde of staat omhelzen, namelijk, omdat het God zo behaagt. 't Is wat anders zich tevreden te houden, omdat God zo wil, omdat daartegen niet te doen is, en alles voor Gods kracht en hand moet zwichten, dan is het niet een zo willen, de begeerten komen niet overeen met de staat; maar 't is een zo moeten, en dat scheelt dan niet veel van het Heidense noodlot; en 't is wat anders, de wil Gods te omhelzen, al ten hoogste in zich zelf, en voor hen beminneijk. Zal de wil Gods kracht hebben tot vergenoeging, zo moet men God aanmerken als zijn God,

als verzoend in Christus Jezus. Hier komt het geloof bijzonder te pas; 't zij dat men met nadruk Jezus, als zich aanbiedende, aanneemt, en alzo tot God komt; 't zij dat het geloof met wederkering en verzekerdheid van onze staat van de genade werkt; 't zij dat men zich alleen maar aanmerkt, een verzoende te zijn door de hebbelijkheid van het geloof, zonder vernieuwde werking of verzekering; 't zij dat men alleen maar aankleeft, om deel aan Jezus te hebben, en zo door Hem tot God komt hopen. Hoe sterker dan dit geloof is, hoe krachtiger dat ook de vergenoeging in de wil Gods is. Deze gelovige gestalte verwekt liefde tot God, en liefde erkent de hoogheid Gods, en de betamelijkheid van onderworpenheid; liefde verwekt welgevallen aan de wil Gods, en dus overwint en overheerst de liefde tot de wil Gods, de liefde tot zich zelf. Men gevoelt ondertussen wel de smart van het kwade, die mag en moet blijven, maar de liefde tot Gods welbehagen heeft de overhand, en daarom zijn hun begeerten met hun staat overeenkomende, men wil zo, al is het met tranen in de ogen, omdat de Heere zo wil, welke hun liefelijk is boven al, en het bitter zoet, en het zware licht maakt, ziet dit in het volmaakte patroon, de Heere Jezus, [Joh 6:38](#), *Niet opdat Ik mijn wil zou doen, maar de wil Desgenen, Die Mij gezonden heeft.* [Matth. 26:39](#), *Doch niet gelijk Ik wil, maar gelijk Gij wilt.*

Werkt welbehagen.

VII. De effecten of vruchten van de vergenoeging zijn

(gggg) welbehagen in die staat, omdat het de wille Gods is. Ziet: [2 Kor. 12:10](#). *Daarom heb ik een welbehagen in zwakheden, in smadelijkheden, in noden.*

(hhhh) Stille gerustheid, niet een zorgeloosheid en ongevoeligheid, maar een werkzame omhelzing van de wil Gods, die doet hen zwijgen, niet in gemelijkheid of moedeloosheid, maar in gelovige onderworpenheid: Psalm 39:10 [[Ps. 39:9](#)].

(iiii) Blijmoedigheid of vrolijkheid. Niet over de tegenheden als zodanig; alle kastijding, als die tegenwoordig is, schijnt geen zaak van vreugde, maar van droefheid te zijn; maar de wil van God maakt het bittere zoet, daarom zegt de apostel: *Wij roemen ook in de verdrukkingen*, [Rom. 5:3](#). *Acht het voor grote vreugde, mijn broeders! wanneer gij in velerlei verzoekingenv valt*, [Jak. 1:2](#).

(jjjj) Dankbaarheid. Een Christen ziet de hand van God, als de hand van een liefhebbende Vader; zij weten door ondervinding, dat het hun goed is, verdrukt te worden, en dat Hij hen uit getrouwheid verdrukt; daarom danken ze God in alles, [1 Thess. 5:18](#), en zeggen met Job: *De Heere heeft gegeven, en de Heere heeft genomen: de naam des Heeren zij geloofd!* [Job 1:21](#).

(kkkk) Rusten in, en vertrouwen op des Heeren voorzienigheid. Een vergenoegde heeft zo'n behagen in Gods wil, dat hij niet zorgt noch over het tegenwoordige, noch over de toekomstige dag; omdat hij gelooft dat God zijn Vader is, en dat het daarom alles wel en tot zijn beste zal zijn, wat God ook over hem brengt; daarom is hij gerust en weltevreden: [Psalm 91:1-2](#). *Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen. Ik zal tot de Heere zeggen: mijn Toevlucht, en mijn Burcht! mijn God, op Welken ik vertrouw.*

(llll) Wasdom. Door de vergenoeging ontvlucht men vele veranderingen, die

ons in de godzaligheid beletten; 't zij dat de onvergenoegdheid vele zonden voortbrengt, en ons in een zondige staat houdt; 't zij dat zij ons terughoudt in het oefenen veler deugden. Door de vergenoeging legt men af alle last, en de zonde, die lichtelijk omringt, waardoor men te vrijer kan met lijdzaamheid lopen de loopbaan, die ons voorgesteld is, [Heb 12:1](#). Dan eerst, als men met vergenoeging het kruis draagt, is het te onze nut, en men wordt daardoor heilig, [Hebr. 12:10](#). Als men in de verdrukking roemt, dan werkt de verdrukking lijdzaamheid. en de lijdzaamheid bevinding, en de bevinding hoop, [Rom. 5:3-4](#). Dan is het kruis een school: [Psalm 94:12](#). *Welgelukzalig is de man, o Heere! die Gij tuchtigt, en die Gij leert uit Uw wet.*

(mmmm) God wordt daardoor verheerlijkt: want daardoor tonen ze dat de Heere soeverein is, en met zijn schepsel doen mag naar zijn welgevallen; dan tonen ze, dat God algenoegzaam is, en dat men, God hebbende, alles kan missen; dan wordt openbaar, dat God goed, getrouw en waarachtig, wijs en almachtig is: [1 Petrus 1:7](#). Opdat de beproeving uws geloofs... bevonden worde te zijn tot lof en eer, en heerlijkheid, in de openbaring van Jezus Christus. [1 Petrus 4:16](#) ... indien iemand lijdt als een Christen, die schame zich niet, maar verheerlijke God in deze dele.

Overtuiging van onbekeerden.

VIII. De voorgestelde en verklaarde waarheid is bekwaam om onbekeerden te overtuigen van hun kwade staat, en godzaligen van hun gebrek en zonde.

Onbekeerden zijn onvergenoegden.

- (d) Altijd scheelt er wat: of men heeft geen kind, of men heeft er te veel; men heeft het verkeerde handwerk geleerd, was ik een winkelier, of kon ik een ambacht, had ik zulke stijl, dan zou het beter met mij gaan; 't is al tegen wind en stroom, wat ik begin, en waar zal het ten laatste nog heen? Die en die heeft de nering, de liefde, de achting; maar mij ziet men met de nek aan; alle man is tegen mij gekant, men doet mij ongelijk, en handelt godloos met mij en het mijne, men lastert, en steelt mijn eer, een ieder heeft het op mij voorzien, men is altijd in de beer-bijt, zodat men dag noch nacht door onrust van buiten en van binnen rusten kan.
- (e) Een ander is loom en lui, en daarom ongevoelig.
- (f) Een ander heeft een zoet en zacht humeur, en kan het alles over zich laten gaan.
- (g) Anderen gebruiken de reden, en zien de zaken door, of zij zien dat er geen doorkomen aan is; daarom patience *par force*, daar is toch niet aan te doen; of zij zullen het dus aanleggen, en dan zal het wel gaan.
- (h) Anderen als hun de wal ontgaat, zo houden ze zich aan het vlotgras, zij leiden zich af, de een met dit en de ander met dat.
- (i) Anderen worden geheel moedeloos en wanhopig, en zouden wel naar de strop lopen, om een einde van de kwelling te hebben.
- (j) Anderen, al kunnen ze 't tegenwoordig wel stellen, zijn bekommerd over de toekomstige dag, ieder kwaad gerucht doet hen beven, en beneemt hun het vredig genot van het tegenwoordige.
- (k) Anderen willen hun vergenoegen zoeken in eten en drinken, in geld, in staat, in het voldoen van hun zondige lusten.

- (l) Anderen stellen hun genoegen in hun handen, en wroeten als mollen in de aarde, om het genoegen daaruit te halen, of in mensen, zien die naar de ogen, vleien en aanbidden die, om hun gunst te hebben. Dus zoekt eer ieder onbekeerde rust, zonder vinden. En zijn vergenoeging is enkel onrust.
- (m) Een ander zal het wat beter maken, en stelt zich tevreden, zo hij zegt, in de wil Gods, schoon hij de verzoening met God nooit in Christus gezocht of verkregen heeft, en hij daarom noch Gods hulp noch gunst te verwachten heeft.

Gij allen, die zo zijt als nu gezegd is, weet:

- 39. dat gij zonder God, zonder Christus zijt, dat God niet voor, maar tegen u is. En als Hij beroert, wie zal dan stillen? Als Hij u verlaat, wat zal u helpen? Dan kunt u niet zijn dan schrik van binnen en van buiten.
- 40. Al uw woelen, al uw vergenoeging en onvergenoeging is enkel zonde, is enkel vuiligheid, waarin gij u omwentelt, als een zwijn in zijn drek, en 't maakt u hoe langer hoe walgelijker in de ogen Gods, en stinkender bij de ware Godzaligen. En zo uw tegenwoordige staat naar uw inbeelding u genoeg of ongenoeg is, al de uitslag van alles dat u beoogt, zal ten kwade voor u uitvallen, en zal u alle ongenoegen, verdriet, verschrikking, angst en vreze baren, totdat de eeuwige verdoemenis u beroven zal van alles, waarmee gij u nu nog enigszins ophoudt, en de toorn van God, en het vuur van de hel u eeuwig zal vervullen; daarom bekeert u tot de Heere, zoekt verzoening met God in Christus, dan zal Hij uw vergenoeging zijn, en in Hem vergenoeging hebbende, zal alles medewerken ten goede.

Bestraffing van Godzaligen.

IX. Nu kom ik tot de godzaligen. 't Is droevig dat die, welke God hebben tot een verzoende God, die God verkoren hebben tot hun enig en algenoegzaam Deel, met verwerping van alles, dat God niet is, dat die nog zoveel onvergenoegdheid hebben, omdat het hun in de wereld, en naar het lichaam en naar de ziel niet gaat, zoals de natuur het gaarne had.

- 9. Hun ogen en harten zien nog te veel naar het aardse hoog, mooi, goed, spijsze, naar drank, kleding, alsof dat tot hun enig genoegen wat kon toebrengen.
- 10. Men wil almede zijn zin hebben, als 't daarnaar niet gaat, als mensen ons die niet geven, dan is men verdrietig, wrevelig, toornig.
- 11. Men eet zijn brood met ongenoegen, omdat het zo veel en zo smakelijk niet is, als men het wilde hebben.
- 12. Men trilt en beeft voor het toekomstige; 't is: wat zullen wij eten, waarmee zullen we ons kleden?
- 13. De bezorgdheid verknijsht het hart, en de bekommelingen nemen de lust en het leven weg.
- 14. Men wankelt omtrent de voorzienigheid Gods.
- 15. Men merkt God terstond aan als toornig.
- 16. Men verwerpt zijn staat.
- 17. En legt zich open voor de bestrijdingen van de duivel, die dan lichtelijk vat krijgt, om ons her- en daarheen te slingeren.
- 18. Het geestelijk leven verliest zijn kracht; en zo de Heere niet getrouw en

onveranderlijk ware, men was naar lichaam en ziel bedorven; zo zeer kunnen de aardse tegenheden krenken. In deze staat is men gaarne beklaagd, men wil getroost worden, maar zo, dat men zijn begeerte kreeg, men zou gemoedigd zijn; maar dat verdriet moet eerst weg, de zaak moet men eerst hebben, men moest eerst zien en hebben waarvan men leven zou, dan zou troost ingang hebben, dan zou men onbezorgd leven, en de Heere kunnen dienen.

Afmaning van bezorgdheid.

X. Wat zal ik zeggen? U beklagen? Dat wil ik doen; maar zo, dat ik u niet schade, en in de zonde koestere, maar verwakkere om de onnutte bezorgdheden, boze onvergenoegdheid en verknijzende bekommelingen te overwinnen; want

1. U zult zelf uit de ontdekkingen wel zien dat u nog zeer vleselijk bent, en uw ogen laat gaan op dingen, die nietig zijn. Bent u dan nog van deze wereld, gelijk de anderen, wier deel in dit leven is? Is dan het aardse bekwaam om te vergenoegen? Toen u in het verbond der genade overging, bedong u toen, dat u het naar het lichaam tot uw keur en genoegen zou hebben, of zag gij daarvan af, en liet dat varen? Waarom zal het lichaam meer bezorgd worden dan de ziel? Lichaamsgebrek meer treffen dan 't gebrek van de ziel? Schaamt u voor God en mensen, dat u nog zo vleselijk bent.

Een stille verloochening van Gods voorzienigheid.

2. Merkt gij niet dat het afgoderij is? Daar is een heimelijke afwijking van God, een nalaten van Hem af te hangen, een stille verloochening van Gods voorzienigheid, en verborgen beschuldiging van wreedheid, of onwilligheid om u te verzorgen, van veranderlijkheid, en van zijn beloften niet na te komen; daar is onder voorwendsel van noodzakelijkheid een willen rusten op het lichamelijke en leven van de brode; en zo men het lichamelijke alleen niet stelt tot zijn vertrouwen, 't is het evenwel ten dele; God en het aardse te samen zouden ons moeten vergenoegen; of dient gij God, opdat Hij u het lichamelijke zou geven? Wat is dat niet een kwade gestalte; hoe verre is dat van de staat van Asaf, [Psalm 73:25](#), *Wie heb ik nevens U in den hemel? Nevens U lust mij ook niets op der aarde!* Vs. 26, *Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten, en mijn Deel in eeuwigheid.* Zijt dan beschaamd, als gij voor God komt, over uw zondige gestalte.

Hoogmoedigheid.

3. Die bekommelingen en bevende zorgvuldigheden spruiten uit een hoogmoedig hart, en ten opzichte van God en van mensen:

Ten opzichte van God, alsof men iets waardig was, alsof God gehouden was aan ons, om ons naar onze wil te dienen; zo men zijn zondigheid en strafwaardigheid recht kende, en daarop wederkeerde, men zou in een lager staat komen, en in verwondering wegzinken, dat God ons nog verdroeg, ja nog zoveel gaf, ja boven anderen, die nog veel minder hebben dan wij, daar wij toch al zo snood, ja misschien zondiger zijn dan die.

Ten opzichte van onze naaste, is het hoogmoedigheid; want men ziet op degenen, die meerder zijn dan wij; en 't is; waarom ik zowel niet als die? Zelden is de bekommeling over waarlijk gebrek voor 't tegenwoordige, de natuur is met

weinig tevreden; maar 't is om zijn lust te hebben, 't is om zoveel te hebben als een ander, om in eer te blijven en in die verachting niet te komen dat men arm is, dat men het van de kerk, of van een ander hebben moet; 't is waar, dat moet ons, in zich zelf aangemerkt, niet evenveel zijn. God wil dat wij begeerten hebben tot ons welzijn, tot met eer door de wereld te komen; maar die begeerten moet men overwinnen en verloochenen, als God ons klein wil maken en klein houden; daarom schuilt onder de dekmantel van noodzakelijk, van eerlijk, van beter in staat zijn om God te dienen, hoogmoedigheid; God wil van de een gediend zijn in een verhevener staat in de wereld, en van anderen in een lage staat, de wil van God moet ons genoeg zijn, in wat staat wij ook zijn; de moedeloosheid over zijn lage staat is enkel grootsheid; daarom wordt nederig, en gij zult van de onnutte zorgvuldigheden ontslagen worden.

Vergeefs.

4. Alle uw bekommelingen zijn vergeefs, gij zult er niet een cent te meer om hebben. God heeft van eeuwigheid al besloten, hoe veel gij hebben zult, daar is een bescheiden deel, [Spr. 30:8](#), 't welk God een ieder toegelegd heeft, en op zijn tijd geeft. Dit deel zal niemand u ontnemen, noch verminderen, en gij zult het met uw bekommelingen en woelen niet een stuiver vermeerderen, en die vaste raad Gods niet breken of veranderen. Waren daar gierige Israëlieten, die veel manna bijeenraapten, als zij thuis kwamen hadden ze niet meer dan hun maat vol; waren daar anderen, die bij gebrek aan krachten, of omdat ze op een plaats kwamen daar niet veel gevallen was, weinig ingezameld hadden, als ze thuis kwamen, zo hadden ze hun maat ook vol, de een hield niet over, de ander kwam niet te kort, [2 Kor. 8:15](#). *Daarom zijt niet bezorgd voor uw leven, wat gij eten, en wat gij drinken zult; noch voor uw lichaam waarmee gij u kleden zult; is het leven niet meer dan het voedsel, en het lichaam dan de kleding?* [Matth. 6:25](#). *Wie toch van u kan, met bezorgd te zijn, één el tot zijn lengte toedoen?* [Matth. 6:27](#) *Al deze dingen zoeken de Heidenen,* [Matth. 6:32](#).

Oneer van God.

5. U doet Gode oneer en uzelf schade aan; want met die knagende bekommelingen toont u, dat God alleen u niet algenoegzaam is, en u met Hem u niet verzadigen kunt, tenzij u zoveel lichamelijks daarbij hebt, als u oordeelt te moeten hebben. Is het niet een oneer van een vader, die rijk genoeg is, dat hij zijn kinderen, niettegenstaande hun roepen en bidden, gebrek laat lijden? Maakt u dan ook met uw ongenoegen en onnutte bekommelingen niet dat anderen zulke gedachten van de Heere krijgen, alsof Hij geen liefde, geen barmhartigheden, geen medelijden, geen zorg over Zijn kinderen had? Daar u in tegendeel Hem verheerlijken zou, als u vergenoegd was met het tegenwoordige, en dat uw zaligheid bestond in het genieten van God Zelf.

En ten opzichte van uzelf, gij brengt u zelf in een gedurige onrust, angst, vrees, benauwdheid; gij beneemt u zelf het vermaak en de blijdschap in God. U belet uw wasdom, omdat die gestalte Gode mishaat, en niet bekwaam is, om de middelen tot opbouw wel te gebruiken; de bekommelingen doen het Woord en de goede bewegingen verstikken, en maken het onvruchtbaar, [Matth. 13:22](#). Het ongeloof heeft gelegenheid om boven te komen, en slingert de bezorgde ziel hierheen en

daarheen; de lust tot de godsdienst vermindert, de vrije toenadering tot God wordt verhinderd, de gedachten, dat de tegenheden in Gods toorn hun overkomen, doen de ziel beven; dus gaat stilte, afhangen van God, het kinderlijk vertrouwen op God, het wandelen met God, voor een groot gedeelte weg. En dat om een stuk brood meer of minder? Om een eigen zin? Om eigen glorie? Om de toekomende tijd, die men niet weet, hoedanig die zijn zal? O, dat zijn te geringe zaken, om daardoor de welstand van zijn ziel kwijt te worden.

Belet dankbaarheid.

6. Als de Heere u uitkomst uit uw verlegenheid zal gegeven hebben, gelijk Hij zeker doen zal op zijn tijd, dan hebt gij u door de vorige onvergenoegdheid en morning buiten staat gebracht, om de Heere recht dankbaar te zijn, een beschaamdheid over uw vorig wantrouwen zal de ziel nieuwe smart aandoen; en het gebeurt wel, als de Heere u uw onbehoorlijke begeerte zal vervuld hebben, dat Hij dan wel een magerheid aan de ziel geeft, dan staat men verlegen, en men zou wel wensen dat men in de vorige bekrompenheid was, en een beter staat naar de ziel had; daarom gedraagt u nu wel, terwijl gij in een school zijt, waarin gij veel leren kunt, dat gij in een tijd van voorspoed niet kunt leren. Ziet dan toe, wacht u te zijn murmureerders en klagers over uw staat, wandelende naar uw begeerlijkheden, [Judas 1:16](#). Maar bezit uw ziel in lijdzaamheid, en zijt vergenoegd met het tegenwoordige, dan zult gij bekwaam zijn de Heere in voor- en tegenspoed te dienen.

Opwekking.

XI. Welaan dan, kinderen van God, rijken, middelmatigen in stand, kleinen, geringen, armen, verdrukten, door onweer voortgedrevenen, wie u bent en hoedanig ook uw staat is, want gij allen hebt de opwekking van node, want, geen staat in zich zelf geeft vergenoeging, leert uw begeerte te verenigen met uw staat hoedanig die ook is, en tracht niet uw staat te brengen tot uw begeerte; want daar zou geen einde aan zijn; werpt de onvergenoegdheid verre van u als een schadelijke pest voor het geestelijke leven, en bezit uw zielen in vergenoegdheid. Tot dat einde:

God zelf port aan.

1. Overdenkt alle krachtige opwekkingen, en hoort ze uit de mond des Heeren, tot u aldus sprekende:

187. [Psalm 37:5](#), *Wentel uw weg op de Heere, en vertrouw op Hem, Hij zal het maken.*

188. Psalm 55:23 [[Ps. 55:22](#)], *Werp zorg op de Heere, en Hij zal u onderhouden; Hij zal in eeuwigheid niet toelaten, dat de rechtvaardige wankele.*

189. [Hebr. 13:5](#), *Zijt vergenoegd met het tegenwoordige; want Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven, en Ik zal u niet verlaten.*

190. [Matth. 6:31-32](#). *Zijt niet bezorgd. Want uw hemelse Vader weet, dat gij alle deze dingen behoeft.*

191. [Jes. 33:16](#), *Zijn brood wordt hem gegeven; zijn wateren zijn gewis.*

192. Zo ook, [1 Petrus 5:7](#), *Werpt alle uw bekommernissen op Hem want*

Hij zorgt voor u.

Loopt niet ras over deze plaatsen heen, maar merkt op ieder, ja op ieder woord in 't bijzonder, merkt ze zo aan, dat God van de hemel u met die woorden aanspreekt, en niet alleen gebiedt niet te zorgen, maar vergenoegd te zijn; en is het bevel Gods niet genoeg om Hem te gehoorzamen? Is Zijn opwekking niet genoeg tot uw verwakking?

Maar behalve dat, merkt op de beloften, die de almachtige, goede en waarachtige God daarbij doet: *Hij zal het maken. Hij zal u onderhouden. Ik zal u niet verlaten. Uw hemelse Vader weet dat gij al deze dingen behoeft. Hij zorgt voor u.* Zijn de beloften Gods u te weinig? Zou Hij het zeggen en niet doen? Welaan dan, wees tevreden, vergenoegt u, verblijdt u in Zijn toezeggingen, die zeker zullen vervuld worden. 't Is waar, de Heere vervult niet altijd Zijn beloften, als wij oordelen, dat ze ons best te pas zouden komen; maar de Heere zal het zeker op Zijn tijd doen, 't is dan best dat wij ze op onze tijd niet verkrijgen, daar is eerst nog wat voor ons te leren, wij moeten eerst wel in staat zijn om ze wel te gebruiken, 't is des Heeren wijsheid en goedheid, dat Hij de zaak uitstelt. Maar aan de vervullingen is niet te twijfelen. Hij heeft u niet beloofd zo en zo veel te geven; maar zo veel, als u nodig zal zijn, en dat moet u genoeg zijn, en dat zal Hij u voorzeker geven; daarom, zo *Hij vertoeft, verbeidt Hem; want Hij zal gewis komen; Hij zal niet achterblijven*, [Hab. 2:3](#). Al ziet u geen middelen, of waar vandaan het zal komen, Hij is almachtig, of Hij kan het zonder middelen doen, en u en uw kinderen zonder spijsz onderhouden. Of Hij maakt de middelen, al zouden de raven het u brengen, al zou Hij brood uit de hemel doen regenen, al zou Hij meel en olie vermenigvuldigen, al zou Hij de muilen van de leeuwen toesluiten en de kracht des vuurs verhinderen; daarom wees maar stil en ziet het heil des Heeren.

God is soeverein.

2. Is God die uw Vader is, niet soeverein? Wilde u wel, dat Hij het niet was? U zult immers zeggen: nee, ik ben blij dat Hij het is, ik wil niet boven Hem zijn, ik keur Zijn soevereiniteit goed, al wilde Hij mij doden, ik zou Zijn vrije opperheid aanbidden. Hier nu staat de wil van God en uw wil tegen elkaar. U zegt: *ik wil het hebben*. God zegt: *Ik wil het u niet geven*. U zult zo en zo weinig hebben; wiens wil nu zal de overhand hebben: Godes of de uwe? Omdat u weet dat u het tegen God niet uitharden kunt, zult u daarom morren en praten, zoals de kinderen soms tegen hun ouders doen; dat is inderdaad strijden tegen God. Maar omdat Hij soeverein en Zijn wil de opperste is, en u met genoegen die goedkeurt, zo onderwerpt uw wil aan de Zijne, en wilt zoals Hij wil, en vergenoegt u in uw staat, omdat het zo de wil Gods over u is, te meer, omdat die God uw Vader is, tot welke u dagelijks bidt: *Uw wil geschiede*. Wiens wil gij u biddende onderwerpt, zult ge u die ook niet onderwerpen in Zijn handelingen met u, al zijn ze niet naar uw begeerten? Onderwerpt u dan Gode, en verheerlijkt Hem daarin.

Is zelf uw Deel.

3. Heeft God Zichzelf niet gesteld tot uw deel, om u in Hem alle zaligheid te doen genieten, zeggende: *Ik ben uw God!* Als u de Algenoegzame tot uw zaligheid hebt, hebt u dan nog iets anders van node? Is Hij u niet beter dan duizend werelden,

dan een stuk geld, dan een bete brood. Daarom zegt en beoefent, 't geen de Godzaligen deden, [Klaagl. 3:24](#): *De Heere is mijn Deel, zegt mijn ziel; daarom zal ik op Hem hopen.* Uit de aanmerking van eigendom aan God, de alleen zalige God, de God van volkomen zaligheid, zo keert u naar Hem in tijden van benauwdheid, schuilt bij Hem, vergenoegt u met Hem door het geloof, al behaagt het Hem niet u zo'n mate van genieting van Hem te geven als u wel begeert, 't welk in de eeuwigheid voor u is weggelegd. Vermaakt u in het eigendom, en laat dit u vergenoegen in het missen van het aardse, dat u gaarne had. Stelt u tot dit einde het voorbeeld van Habakuk voor, [Hab. 3:17-18](#), *Alhoewel... de velden geen spijs voortbrengen... zo zal ik nochtans in den Heere van vreugde opspringen.*

Heeft u Christus geschonken.

4. Die God, Die u het allerdierbaarste, namelijk, Zijn eigen Zoon Jezus Christus gegeven heeft, om u uit uw ellendige staat te verlossen, en u te brengen tot de eeuwige heerlijkheid, welke Hij u tot een erfdeel toegelegd heeft, [Rom. 8:17](#), zou Die toelaten, dat u waarlijk iets zou ontbreken, dat u naar het lichaam van node hebt? Die ook Zijn Eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken? [Rom. 8:32](#). Ziedaar, Christus u tot een Zaligmaker geschonken, deel te hebben aan alle goederen van het genadeverbond, de zaligheid tot een eeuwige erve te hebben, is dat u niet genoeg? Moest nog een stuk geld meer, een stuk brood daartoe gedaan worden, eer u vergenoegd zou kunnen zijn? Schaamt u, dat u het denkt. En zou Hij, Die u het meerdere en het eeuwige gegeven heeft, u het lichamelijke tot noodzakelijkheid weigeren? Die u het leven en het lichaam gegeven heeft, zou Die u geen voedsel en deksel geven? [Matth. 6:25](#) ... *is het leven niet meer dan het voedsel, en het lichaam dan de kleding?* Hoe durft u het denken? Daarom zijt vergenoegd met het tegenwoordige, 't zal u genoegzaam zijn, voegt maar uw begeerte naar uw staat.

Alles een vergankelijke ijdelheid.

5. Wat is toch de wereld, wat is toch dat, waarnaar u zo begerig zijt; wat is toch dat, waarover u zo bekommerd bent? 't Is immers alles vergankelijk, en u zult zelf hier niet eeuwig blijven, en u en alles wat op de wereld is, is maar voor een ogenblik, waarom maakt u dan zo veel werk daarvan? Als de dood komt, dan zult ge u niet bedroeven dat u het in uw leven schaars gehad hebt, en 't zal u geen vreugde aanbrengen dat u volop gehad hebt, u zult daardoor niet geruster sterven. Indien u iedere dag als de laatste aanmerkte, en u gedurig verbeelde, alsof u nu stierf, het meer of minder zou u zo niet ontrusten, gelijk het nu doet. Daarom houdt uw oog op uw vergankelijkheid en op de nietigheid van het aardse, en dan meteen op de beloften Gods, dat Hij u het aardse, zoveel u van node zult hebben, als een toegift toewerpen en u verzorgen zal, en u zult leren vergenoegd te zijn.

Nooit heeft een godzalige iets ontbroken.

6. Heeft ooit wel iets een godzalige ontbroken? Leest de gehele Bijbel door, en u zult er niet een vinden. Ziet op uzelf. God verzorgde u toen u klein was, Hij beschikte u windselen om uw gemak te hebben, borsten om te zuigen, een schoot,

om daarin gekoesterd te worden, brood en kleren in uw opgroeien, en heeft u gespijzigd van dat u waart tot op deze dag; en als u in verlegenheid kwam, heeft Hij u niet menigmaal gered? Zal God dan nu ophouden? Hij, die de jonge raven spijs geeft als ze tot Hem roepen, die de vogels hun voedsel beschikt en alles wat leeft, onderhoudt. Die de godlozen met gerecht en vrolijkheid vervult, zou Die u vergeten? Zou Die u het noodzakelijke weigeren? Daarom wees tevreden, vertrouwt op Hem, vergenoegt u in Zijn uitdeling, is het zo veel niet als uw begeerten zijn, 't zal zo veel zijn als u van node hebt, en dat is genoeg, en moet u genoeg zijn.

Is zeer nuttig.

7. De vergenoegdheid baart veel goeds: [Rom. 8:28](#), *Wij weten, dat degenen, die God liefhebben alle dingen meewerken ten goede.* Namelijk,

- Een stille ziel, welke is kostelijk voor God, [1 Petrus 3:4](#). En een groot vermaak bij zich zelf; een vergenoegde vertrapt al het aardse, leeft boven het zienlijke, en is te hoog, dan dat alle pijlen van de vijanden tot hem reiken kunnen.
- Vervreemding van de wereld. Van nature heeft de mens veel op met het lichaam, om dat met het lichamelijke te verzorgen; een wedergeborene heeft nog al veel daarvan; maar als hij vergenoeging in de wil Gods verkrijgt, dan gewent hij van de wereld af, en zoekt zijn vergenoegen daar niet, maar wandelt er als een vreemdeling doorheen.
- Een biddende en met God verkerende staat. Omdat God Zijn deel is, vermaakt hij zich daarin, ziet op Gods hand in alles wat hem ontmoet, en gelooft dat die ten goede over hem is, al is het een vlijm om een etterbuil door te steken; heeft hij wat van node, hij bidt in het geloof en verwacht in het geloof, 't geen hem nodig zal zijn.
- Veelvuldige ondervinding van Gods hulp. Gewaar te worden dat God op hem ziet, zijn gebed hoort, hem redt, is een gelovige tienmaal aangenamer, en verblijdt hem onvergelijklijk meer, dan of hij van de armste tot de allerrijkste staat gebracht werd, en die ondervinding versterkt hem, dat de Heere in 't toekomende ook telkens redden zal. Die mij van de leeuw en beer verlost heeft, zal mij ook verlossen van deze Filistijn. Die mij uit zes benauwdheden verlost heeft, zal mij in de zevende niet verlaten.
- Dankbaarheid. Als men gebrek aan alles heeft, en geen uitkomst ziet, als God dan met zijn hulp komt, dan smaakt een korstje brood beter, dan in voorspoed alle lekkernijen; dan is een schutje, om daarachter voor regen en wind te schuilen, aangenamer en gemakkelijker dan te voren een paleis; dan verheft zich de ziel tot de Heere, en erkent die als de Gever; dan verblijdt zij zich in de Heere, dan erkent men zich geringer, dan alle des Heeren weldadigheden, dan is het: Loof den Heere, mijn ziel! en vergeet geen van zijn weldaden. Die uw leven verlost van het verderf, en u kroont met goedertierenheid en barmhertigheden, [Psalm 103:2, 4](#).
- Verlangen naar de heerlijkheid. Dan ziet men dat het hier beneden niet is, maar in de hemel; daarom verlangt men om ontbonden te zijn en bij Christus te wezen, met die hoop vertroost men zich, en daardoor wordt men sterk om gemoedigd alle wederwaardigheden te verdragen; dan is men blij dat er een rust is weggelegd, en men haast zich om in die rust in te gaan.

- Heiligheid. Gelijk de zorgvuldigheden de doornen zijn, die het goede zaad verstikken, zo is de vergenoegdheid een bekwame staat om zich te verloochenen, om nederig te zijn, op God te vertrouwen, met God, als zijn Deel, zich te vermaken, vrijmoedig voor de Heere uit te komen, en te tonen dat in God een algenoegzaamheid is. Hier is de fontein van alle Godzaligheid.

Tegenwerpingen beantwoord.

XII. Sommigen zullen misschien zeggen: *ik zou wel vergenoegd zijn, wist ik dat ik een kind Gods was, en zo de Heere mij nabij was, en mij Zijn goedheid liet gevoelen.*

Dat is zoveel als: was ik in de hemel, dan zou ik vergenoegd zijn. Nee, hier moet men door het geloof zich in de wil God te vergenoegen. De ongelovigheid over uw staat spruit uit uw onvergenoegdheid niet uit het gebrek. Zo lang u niet vergenoegd wilt zijn, of u moet uw begeerte vervuld hebben, zolang zult u doorgaans ook slingerende zijn naast uw staat, en naast de gunst Gods tot u, en uw ziel zal als een baar van de zee hier- en daarheen geslingerd worden, [Jak. 1:6](#). Zult u geloven, u moet vergenoegd zijn met het tegenwoordige, en zult u vergenoegd zijn, u moet geloven; deze twee gaan te samen, de Heere geve ze u beide!

Anderen zullen zeggen: *de Heere hoort naar mij niet, ik word niet gered, mijn verlegenheid wordt hoe langer hoe groter, hoe kan ik dan vergenoegd zijn?*

Ziet u wel: dat hebben uw vergenoeging zou moeten zijn. Nee, niet hebben, maar vergenoegd zijn in de wil Gods met vertrouwen van uitkomst, is de rechte vergenoeging. Dat de Heere u niet geeft, is omdat u het nog niet van node hebt, omdat de Heere u vergenoeging in hem alleen wil leren, omdat Hij u eerst wil beschikken om het goede wel te gebruiken, en om u op een andere wijze te troosten en te helpen, dan uw onwijsheid het Gode wil voorschrijven.

Middelen.

Wilt u vergenoeging leren,

- (ee) Zie altijd op hetgeen u waardig bent, en u zult al blij zijn, dat u nu al in de hel niet ligt.
- (ff) Zie op anderen, en u zult uw staat met die niet willen verwisselen; de een zal nog minder hebben, en veel ellendiger zijn dan u naar het lichaam, en zal u nog een voorbeeld van vergenoeging zijn; de ander zal genadeloos zijn, met welke u immers niet wilt wisselen.
- (gg) Leeft maar dag bij dag, neemt de moeilijkheid niet tegelijk op van twee, van tien, van honderd dagen, dan zou het u te zwaar vallen, iedere dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad.
- (hh) Uw moeilijkheid is misschien zo groot niet als u ze wel maakt, omdat uw begeerte te groot is, daarom werkt meer om uw begeerte te matigen naar uw staat omdat het de wil Gods is, dan uw staat te verbeteren naar uw begeerte.
- (ii) Gebruikt u maar de middelen in alle naarstigheid en getrouwheid, opdat uw geweten u niet beschuldige, en laat de uitslag aan de Heere. Wees gerust op Zijn belofte, Hij zal het maken.

- (jj) Hebt het oog gedurig op de hemel, en ziet op de nietigheid van al wat op de aarde is; hoe nader tot God, hoe verder van het schepsel. 't Vergaat alles, maar die de wil Gods doet, blijft in der eeuwigheid.

Hoofdstuk 22: Van de Verloochening van zichzelf

Hoofdstuk 22

Van de Verloochening van zichzelf.

Uit de liefde tot de wil Gods en de vergenoeging in die wil vloeit verloochening van zichzelf. Grieks aparneomai, van arneomai, betekent geheel en al, geheel, voetstoots verwerpen, verstoten, eigendom, hulde en heerschappij opzeggen, loochenen, verzaken, niet kennen of erkennen voor de zijne of het zijne, en alzo het laten varen en daarvan afzien, [Hebr. 11:24](#). 't Wordt ook met andere woorden uitgedrukt, als *te doden* zijn leden, die op de aarde zijn, [Kol. 3:5](#). De oude mens *afleggen*, [Eféze 4:22](#). Het vlees, met de bewegingen en begeerlijkheden *kruisigen*, [Gal. 5:24](#).

Beschrijving.

II. *Verloochening is een Christelijke deugd, van God aan Zijn kinderen geschonken, waardoor zij, uit liefde tot de wil Gods, naar hun verstand, wil en genegenheden, voorzover als, zij strijden tegen de wil Gods, niet horen, die niet volgen, maar tegengaan en uittrekken. Met een gewillige afstand en verwerping van alles, wat tot hun natuurlijk welzijn behoort, als de zaak Gods dit vereist, tot eer van God en nut van zijn naaste.*

Is een Christelijke deugd.

III. 't Is een Christelijke deugd. De Heidenen hebben gezien, dat de begeerlijkheden hun rust verstoorden; daarom trachtten sommigen die door de rede uit te blussen, en schenen verloochend te zijn aan sommige dingen; maar 't kwam uit de rechte grond, de liefde tot de wil Gods, niet voort, en zij beoogden het rechte einde niet, maar 't was een zelfzoeking, op een andere manier dan anderen, namelijk, om daarin als hun vrede te rusten en de glorie bij mensen te behalen. Zodat hun verloochening was een blinkende zonde, die een valse glans had, zonder daad. Maar wij spreken van een verloochening van een Christen, die alle verkeerde zelfliefde en daaruit op zichzelfsteuning, en zelfzoeking uitsluit, en die uit liefde tot Gods wil vloeit, en in de verheerlijking van God eindigt.

De oorzaak is God.

IV. De oorzaak is de Heere, en niet de mens zelf. De mens is al te ver verdronken in eigenliefde, dan dat hij zich van die ontslaan zou, en al kon hij zich van die

losmaken, zo kan hij zich in de tegenovergestelde deugdzame gestalte niet brengen; de verloochening bestaat niet in een ontkenning, maar in een hebbelijkheid.

't Is de Heere, die deze genade aan Zijn kinderen geeft; Hij geeft hun het geestelijke leven in de wedergeboorte, [Eféze 2:1](#) [Jak 1:18](#). En uit die deugdzame gestalte doet Hij hen werken, en zo geeft Hij hun het willen en het werken, [Filip. 2:13](#). En bijzonder ook het doden van de zonde: [Rom. 8:13](#) ... *indien gij door de Geest de werkingen van het lichaam doodt, zo zult gij leven.*

God, het leven in de ziel gegeven hebbende, wekt het leven op, en maakt het werkzaam door zijn voorkomende en meewerkende kracht; en de gelovige, zich door het geloof verenigende met Christus, en door Christus met God, zo grijpt hij Zijn sterkte aan, als de zijne, en werkt in die aangenomen kracht, tot doding van de zonde die in hem is. Dus is God de eerste oorzaak, en de mens, door die kracht aangeraakt, beweegt zichzelf, zo in het uitrekken van de zondige eigenliefde, en haar gevolgen, als in de reiniging en versiering van zich met de tegenovergestelde deugd: [2 Kor. 7:1](#) ... *laat ons onszelven reinigen.* [Filip. 2:12-13](#) ... *werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven; want het is God, Die in u werkt, beide het willen en het werken.*

Subject, de kinderen Gods.

V. Het subject zijn de kinderen van God. Onbekeerden zijn ontbloot van alle geestelijk leven, en daarom kan ook geen levende beweging en werking van hen voortkomen; maar 't is een geschenk aan de kinderen van God, nu bekeerd en gelovig; 't zijn die, welke Christus' discipelen zijn, en Hem volgen, [Matth. 16:24](#). De verloochening bestaat niet in enige daden, maar zij is een hebbelijkheid en gestalte van het hart, hun hart is afgekeerd en afgewend van de zelfliefde en zelfzoeking, hoewel in onvolmaaktheid; de een heeft daarin meer toegenomen dan de ander. Naardat die gestalte groter is, daarnaar zijn ook de daden sterker en zuiverder; gelijk alle deugden, in haar grond van God zijn ingestort, en door vele oefeningen vermeerderd worden, zo ook deze deugd. Daar vandaan komt het, dat een in deze, en een ander in die deugd meer toeneemt. Als de deugd diepe wortelen geschoten heeft, dan heeft de verloochende van binnen veel vrede, hij wordt zo licht niet verrukt tot bijoogmerken, tot nijdigheid, tot toorn, tot vergrijpingen in woorden, welke zeer dikwijls uit de zelfliefde en zelfzoeking onbedachtzaam voortkomen; hij vreest niet voor kwaad gerucht, voor schade en voor alles wat van buiten aankomt, maar is stil en bedachtzaam, en meteen vrijmoedig in zijn plicht, en 't heeft alles val, en 't maakt hem aangenaam bij allen, in alles wat hij doet bij God en bij mensen.

't Object is de mens zelf.

VI. 't Object of voorwerp is de mens zelf. God heeft in de mens liefde tot zichzelf ingeschapen, en eist die in de tweede tafel in het gebod van zijn naaste lief te hebben als zichzelf, [Matth. 22:39](#). Maar na de val is de liefde geheel verdraaid; omdat zij hem zelf stelt tegen God, en hem zelf tot God maakt, en wil dat alles in hem eindige, daaruit werkt hij zelf, en daarnaar wil hij, dat een ieder naast hem werke.

Niet de ontvangen genade.

Men moet niet verloochenen het geestelijk zelf, het herboren gedeelte, 't welk Paulus zijn *Ik* noemt, [Rom. 7:20](#). Dat is een zonde van vele ware, nochtans zwakgelovigen, dat zij op het vallen in een zonde, op een opwellende ongelovige gedachte, op een bestrijding van de duivel, terstond hun staat verwerpen, en denken: *ik heb geen genade, ik heb mij bedrogen, 't zijn maar inbeeldingen geweest*. Dit is ontvangen weldaden te ontkennen, en een soort van de Heilige Geest te bedroeven; dat is een hoogmoedigheid, alsof wij uit onze natuur zo veel meer deugdzaamheid hadden, dan anderen, en of die vorige goede gestalten, bewegingen en daden, door onze eigen krachten gedaan waren; daarom wacht u voor de verwerping van uw staat, houdt wat gij hebt, en geeft Gode de eer.

Niet de genegenheid tot zijn lichamelijk en geestelijk welzijn.

Men moet ook niet verloochenen het natuurlijke zelf, dat is de genegenheid tot het welzijn van zijn lichaam, tot zijn gezondheid, gerecht, drank, kleding, enz. *Niemand heeft ooit zijn eigen vlees gehaat, maar hij voedt het, en onderhoudt het, gelijkerwijs ook de Heere de Gemeente, [Eféze 5:29](#)*. Maar als dat komt in tegenstelling met Christus en Zijn zaak, dan moet men het alles verloochenen, en maar schade en drek achten.

Ook moet men niet verloochenen de begeerte tot ons welzijn naar de ziel, de vrees voor de hel, de begeerte tot geloof, hoop, liefde, tot de gemeenschap met God, tot de zaligheid; dit was een van de verkeerde gronden van de Labbadisten, in wiens werk de Heere geblazen heeft. Zij wilden, *dat men de liefde tot dit alles, omdat het ons gelukkig zou maken, als onrein en als een gruwel voor God moest verwerpen, dat men met die liefde tot Christus niet mocht komen om die deelachtig te worden; maar dat men eerst gestorven en verloochend zijn moest, of dat men anders Christus tot een dienaar van de zonde en des zondaars maakte, of dat men alleen tot Christus moest komen uit het gezicht, en liefde, om God te verheerlijken om Zijns Zelfs wil*.

Hierin hield men de arme zielen op, en men zou ze eerst de verloochening van de liefde tot die geestelijke goederen, en tot haar zaligheid leren, en haar overbrengen in het gezicht en liefde om God te verheerlijken, om Zijns Zelfs wil, en dan zou men ze eerst tot Christus brengen. Dus verleidde men de begerige ziel, en men maakte zich schuldig aan de verdoemenis van de zielen, die door dat middel onbekeerd zijn gestorven onder hen. Dus kantten zij zich tegen het Woord van God, 't welk de mens dan door vrees van het kwade, dan door de liefde tot hun behoud, opwekt tot Christus te lopen, en in Hem te geloven.

Ziet hiervan breder onze *Leer en leiding van de Labbadisten*, beginnende bladzij 15.

Maar 't zondig zelf.

VII. Maar men moet verloochenen het zondig zelf, dat is, in 't algemeen de oude Adam met alle zijn bewegingen en begeerten, van wat natuur, en tegen welk gebod strijdende, en door welke mogendheid van de ziel of van het lichaam dezelve ook mocht zijn en uitgevoerd worden.

Verstand.

In 't bijzonder moet men verloochenen:

1. Zijn natuurlijk en verduisterd verstand, om dat te stellen tot een regel van leer en leven, gelijk men zegt: 'Ik versta dat zo, ik kan dat niet anders begrijpen, dat is dan waarheid, dat mag ik wel laten, dat wel doen, dat is geen zonde, en daar gaat men dan op aan.' Daar toch de natuurlijke mens niet begrijpt de dingen, die des Geestes Gods zijn, [1 Kor. 2:14](#). Dit verdorven verstand moet men verzaken, niet horen, noch volgen: [2 Kor. 10:5](#). *Omdat wij de overleggingen terneerwerpen, en alle hoogte, die zich verheft tegen de kennis van God, en alle gedachte gevangen leiden tot de gehoorzaamheid van Christus.*

Wil.

2. Zijn eigen wil. De mens wil zijn zin hebben, het kost wat het kost; heeft hij een onreine lust, die moet geboet worden, heeft hij een lekkere of gulzige lust, die moet voldaan worden; hij wil doen en laten wat hem behaagt, 't is: wie is heer over mij? Anderen moeten ook zo doen als hij het wil hebben, en zou iedereen, als koning wel wetten willen voorschrijven, en wel willen, dat alles in hem, als in een God, eindigde, en zo dat niet geschiedt, hij wordt onvergenoegd, nijdig, toornig, wraakgierig. Dus wordt die zelfzoeker een gruwel voor God en mensen. De Heere Jezus zei: *Niet Mijn wil geschiede*, [Matth. 26:39](#). En leert ons bidden: *Uw wil geschiede*, [Matth. 6:10](#).

Genegenheden.

3. Zijn genegenheden. Hij is leeg en begeert vervuld te worden; God kent hij niet als de Algenoegzame, aan God heeft hij geen lust. Dus gaan zijn hartstochten naar de schepselen uit, en hij zegt tot ieder, dat hem bekwaam schijnt om hem te vermaken: zijt gij mijn vergenoeging. Hij rust niet van begeren, totdat hij het krijgt, en krijgt hij het niet, hij is onrustig en gemelijk. Deze moet men niet volgen: [1 Petrus 2:11](#). *Geliefden! ik vermaan u ... dat gij u onthoudt van de vleselijke begeerlijkheden, welke krijg voeren tegen de ziel.*

Eer.

4. Eigen eer. Geen zonde is alle mensen gemener en steekt dieper in het hart, dan de glorie, al heeft hij het verachtelijkste humeur, al is hij in al zijn bedrijf walgelijk, nog wil hij geëerd en iets geacht zijn; hij beoogt eer als hij wat doen zal, en hij wil van anderen, zoals hij zich inbeeldt, dat hij is, en waardig is, erkend en bejegend worden, en die dat niet doet, of iets doet dat naar ontering gelijkt, die heeft zijn toorn te verwachten. Deze beoging en begeerte moet men uittrekken: [Gal. 5:26](#). *Laat ons niet zijn zoekers van ijdele eer.* [Filip. 2:3](#). *Doet geen ding ... ijdele eer.*

Goederen.

5. Goederen. De verdorven natuur ziet als op 't lichamelijke: hij heeft lust tot veel, dat stelt hij tot zijn vertrouwen, daarvan zal hij leven; zo hij 't niet heeft, hij is moedeloos, al zijn hartstochten, beogingen, zoeken, strekken alleen tot hebben; krijgt hij het, hij draagt er moed op, en rust er in; maar een verloochende is tevreden met het noodzakelijke, en trekt de begeerten tot veel uit; heeft hij niet veel, hij is weltevreden, valt hem het goede toe, hij zet er zijn hart niet op. Dit is

de vermaning, [1 Tim.6:8-9](#), *Als wij voedsel en deksel hebben, wij zullen daarmee vergenoegd zijn.* Doch die rijk willen worden, vallen in verzoeking en in de strik, en in vele dwaze en schadelijke begeerlijkheden, welke de mensen doen verzinken in verderf en ondergang. En als de zaak van Christus het vereist, dan ziet de verloochende af van alles, dat hij heeft, en ook van het noodzakelijke, en acht het alles, als het in tegenstelling met Christus komt, niet meer dan schade en drek, gelijk Paulus, [Filip. 3:8](#).

Vrienden.

6. Vrienden. De mens kleeft zeer ras aan een ander mens, die hem liefheeft, of naar zijn behagen is; vader, moeder, kinderen, man, vrouw liggen aan het hart; betamelijke liefde gebiedt God in de tweede tafel van de wet. Maar men maakt er zo ras een afgod van, men kleeft er onbehoorlijk aan, men rust en vertrouwt er op. Van dat onbehoorlijk aankleven maakt de verloochende zich vrij, en bijzonder als het hem aftrekt van de zuivere godsdienst en belijdenis van de Heere Jezus, dan kent hij geen vader, kind, vriend: [Matth. 10:37](#). *Die vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig; en die zoon of dochter lief heeft boven Mij, is Mijns niet waardig.* [Lukas 14:26](#). *Indien iemand tot Mij komt, en niet haat zijn vader, en moeder, en vrouw, en kinderen, en broeders, en zusters, ja ook zelfs zijn eigen leven, die kan Mijn discipel niet zijn.*

Leven.

7. Leven. Het leven te bewaren is de plicht van een Christen, maar daaraan zo te kleven, alsof het al het heil en alle zaligheid was, en daarom te trillen en te beven, als men aan de dood gedenkt, dat spruit, óf uit onkunde van de heerlijkheid, óf uit ongeloof, dat men daaraan geen deel heeft, of uit een veroordelend geweten, dat men eeuwig veroemd zou zijn, als men in zulke staat stierf; daarom moet een Christen zo niet aan het leven kleven, maar dat ook door het geloof in de hand van zijn Vader bevelen, en daarin stil zijn. En als het op de zaak van Christus aankomt, of leven, of Christus te verlaten en te verloochenen, dan geeft een verloochende het leven over, is blij dat hij iets dierbaars heeft, dat hij bij Christus mag opzetten. *Die niet haat, ook zelfs zijn eigen leven, die kan mijn discipel niet zijn,* [Lukas 14:26](#); [Hand. 20:24](#), *Ik acht op geen ding, noch houde mijn leven dierbaar voor mij zelf.*

De vorm, uit liefde tot de wil Gods.

VIII. De vorm en de daden van de verloochening zijn en geschieden uit liefde tot de wil Gods. Zijn begeerten tot die nu gezegde zaken, zo verre als ze strijden tegen de wil Gods, niet horen, niet opvolgen, maar tegengaan en uittrekken.

(n) Uit liefde tot de wil Gods. De mens zal hetgeen hij liefheeft, niet verlaten, dan om wat beters, dat hij meer liefheeft. Een verloochende heeft God lief boven al wat er is, en verre ook boven zichzelf; en omdat hij God liefheeft boven al, zo heeft hij ook de wil Gods boven al, en boven zijn eigen wil lief. Omdat God heiligheid liefheeft, en zonden haat, en God hem het een gebiedt en het ander verbiedt, zo heeft hij daarom ook het een lief, en hij haat het ander. Uit deze liefde komt dan voort:

- (o) Naar zijn begeerlijkheden niet te horen, hij luistert er niet naar, hij neemt het niet in beraad en overleg, of hij zijn begeerten zal gehoorzamen of niet.
- (p) Hij volgt ze niet op. En doet niet de wil van het vlees en van de gedachten, hij dient zijn begeerlijkheden en wellusten niet, hij gehoorzaamt ze niet.
- (q) Maar hij gaat ze tegen, als ze opkomen, hij drukt ze neer, en werpt ze schielijk weg, gelijk men vuur van zijn kleren zonder beraad afschudt.
- (r) Ja hij trekt ze uit, hij kan niet verdragen, dat het boze hart gedurig begeerlijkheden opwelt; 't is hem niet genoeg, dat hij de opkomende lusten van de hand wijst, maar hij wil de opwelling zelfs niet; daarom tracht hij een zuiverder grond te hebben, hij reinigt het hart door het geloof, hij tracht naar omgang met God, naar vreze en liefde Gods, opdat het hart in een heiliger staat kome, waaruit dan meerder heilige, en minder zondige begeerlijkheden opkomen en waardoor het wedergeboren gedeelte meer kracht heeft tot verloochening aan de begeerlijkheden. Ja als de zaak van Christus het vereist, dan kan hij
- (s) vaardiger en gewilliger afstand doen van al hetgeen, dat hij buiten dat geval in vrijheid, zonder zonde mocht hebben en genieten, omdat het alsdan de wil Gods is, dat hij het voor Hem en zijn zaak overgeve. Dus weet de verloochende wanneer het hebben met de wil Gods strijdt of overeenkomt.

Doel: God verheerlijken. Naasten nuttig zijn.

IX. Het einde dat men in de verloochening beoogt, is: God te verheerlijken, en tot nut van zijn naaste te zijn.

- 19. Dat is het oogmerk niet om alle begeerten uit te trekken, en also zonder vreze voor het kwade, en zonder trek tot het goede te zijn; dat is een mens te ontmensen, en onbekwaam te maken om God naar zijn wil te dienen, en zijn naaste nuttig te zijn.
- 20. 't Oogmerk is niet daardoor eer van mensen te behalen, en voor een heilige geacht te worden, dat was de uiterste geveinsdheid.
- 21. 't Oogmerk is ook niet, om daardoor iets bij God te verdienen, gelijk sommigen in het blinde pausdom doen, en tot hun verkeerd oogmerk verkeerde middelen gebruiken, zich van geoorloofde gerecht onthouden, in een haren kleed gaan, op geen bed slapen, zichzelf geselen, en dergelijke eigenwillige godsdiensten; welke niet zijn in enige waarde, maar tot verzading van het vlees, [Kol. 2:23](#).
- 22. Ook is het oogmerk niet, om in de verloochening te rusten als in zijn zaligheid, dat zou een heidens werk zijn.

Maar het einde in de verloochening beoogd is:

- (kk) God daarin te verheerlijken, als heilig, als gehoorzaamheid waardig, als de enige Wetgever, zo bij zichzelf, als om aan andere mensen te tonen, dat God als zodanig te erkennen, en te gehoorzamen is. En als de zaak van Christus het eist, dan heeft men het verloochenen van alles, dat ons lief is, en buiten dat geval geoorloofd is te begeren en te genieten, dan heeft men, zeg ik, daarmee voor, God te verheerlijken, dat Hij én soeverein is, én dat Hij alles wat Hij gegeven heeft, wederom mag eisen, en dat Hij beminnelijk is, om het allerbeminnelijkste om Zijnentwille te laten varen.

- (II) Ook beoogt men in de verloochening zijn naaste nuttig te zijn, aan de Godzaligheid een glans te geven tot overtuiging en bekering van de godlozen, en tot verwakkering van de Godzaligen, om mede zich te verloochenen in het zondige zelf, en ook om de zaak van Christus alles gewillig te verlaten.

X. Dus hebben wij u de verloochening in haar aard en omstandigheden voorgesteld; dat kan u tot een spiegel zijn: een onbekeerde kan daarin zien zijn onverloochendheid, zijn leven en kleven aan de aarde en aan zijn eigen begeerlijkheden; een bekeerde kan mede daar zijn vlekken zien, hoe veel van de oude mens nog in hem is, en in hoe verre hij nog kleeft aan zijn zondig eigen-zelf. En om het u nog klaarder te tonen, zullen wij een onverloochende en een verloochende tegen elkaar over stellen.

Kentekenen van een onverloochende.

Een onverloochende:

- (a) is een slaaf van zijn begeerlijkheden, hij stelt het aardse tot zijn deel, zijn lusten moeten voldaan worden, het gaat zo het gaat. Hij houdt het aardse vast met handen en tanden, gelijk een vleermuis in het spek bijt, schoon aan een hout gespijkerd. Dan is 't geld, dan eer, dan vermaak, 't zij onreinheid, 't zij gerechten en drank; als een gelegenheid voorkomt, raakt de begeerlijkheid terstond aan brand, en moet er door, al is zijn oordeel daartegen, ja al is hij moe van zondigen.
- (b) Hij heeft grote inbeelding van zichzelf; de een is in zijn ogen schoon en bevallig, de ander is wijs, de derde is van een aanzienlijke afkomst, de vierde is rijk, een ander is geleerd; en zo heeft een ieder iets, dat hij zich inbeeldt te zijn, schoon hij het inderdaad al niet mocht zijn. Hierover blaast hij zich op, gelijk een blaas door de wind.
- (c) Uit die hoge gestalte van het hart komt voort een begeerte, om als zodanig geëerd en aangezien te worden, hij is 't waardig, 't komt hem toe, en schoon hij bewust is bij zichzelf, dat hij zo niet is, als hij zichzelf verbeeldt alsof hij het was, nochtans, hij wil geëerd, gediend, gevreesd, bemind zijn.
- (d) Hij heeft zichzelf in 't oog, als hij bij mensen is of gaan zal, niet om te bezorgen, 't geen eerlijk is in ieders oog, maar om van mensen geëerd te worden. Dat heeft hij in 't oog, als hij zich kleedt; hij kiest zo'n kleur, zo'n fatsoen, hij gaat bij dat gezelschap, hij houdt zich van dat af, hij gewent zich tot zulke tred, hij spreekt dit, en zwijgt dat; en 't is alles met eigen-beoging. Zodat eigen hem niet aanporde, hij zou luier zijn dan een ezel, morsiger dan een varken, slordiger dan een bedelaar, stommer dan een vis, of snapachtiger dan een zot; maar dat eigen is de wind in zijn zeil, dat maakt hem gaande.
- (e) Hij let nauw wat een ieder van hem zegt; wordt hij geprezen, al is het in zijn tegenwoordigheid, dat vermaakt hem wonderlijk, en hij laat het met genoegen aan zich leunen en treedt er een voetje te hoger op.
- (f) Maar wordt hij naar zijn inbeelding niet geliefd, gediend, gevreesd naar zijn begeerte, of doet men dat aan een ander meer dan aan hem, terstond rijst ongenoegen op in zijn hart, hij krijgt van de zodanige een afkeer; hij haat ze, hij gaat niet meer met de zodanigen om, hij ontsteekt in toorn, en hij wrekt zich zo ver hij kan, 't zij met woorden, 't zij met daden.

- (g) Hij is nijdig op een ander, als die de liefde, de eer, de nering heeft boven hem. Al is de ander meer waardig, hij beeldt zich evenwel in, 't komt hem zowel toe als de anderen, en al is hij van zijn onwaardigheid bij zichzelf overtuigd, hij wil evenwel niet alleen gelijk, maar boven de anderen geacht en geëerd worden; die boven hem verheven wordt, en die een zodanige boven hem verheffen, die zijn te samen zijn vijanden.
- (h) Hij wordt droevig en moedeloos, als hij zijn begeerten van een ander niet krijgt, hij laat zijn werk staan, hij doet 't trager, hij gaat wel dwars tegen zijn vorige koers aan, de wind is uit de zeilen, hij kan toch liefde en eer niet krijgen. Dus toont een onverloochende, dat hij niet tevreden is, of het moet alles in hem eindigen, hij werkt uit beoging van zichzelf, en eindigt in zichzelf, en hij wil dat een ander ook zo naast hem doe.
- (i) En in 't stuk van godsdienst, zolang hij liefde, eer, profijt daarbij halen kan, is hij een ijverig christen, ja wil zelfs onder de fijnen gerekend worden; maar als dat niet volgen wil, en als het tegenovergestelde komt, dan is zijn godsdienst ook uit; en eer hij achting, staat of goed zou verliezen, zal hij Christus en zijn zaak liever laten varen; en als hij verloochend heeft, dan zal hij wel de grootste vervolger worden, om zijn afval eervol te maken. Daar hebt gij een onverloochende.

Van een verloochende.

XI. Hier tegenover stellen wij een verloochende in een hogere trap, als doorgaans een Godzalige is, opdat een ieder zie, hoe het moet zijn, op die staat verlieve, en trachte in denzelven toe te nemen.

- Een verloochende begeert geen eer van mensen; hij wil niets doen, dat hem oneerlijk en verachtelijk zou maken, omdat dat een zonde zou zijn, en de Godzaligheid tot oneer; krijgt hij eer, liefde, hij erkent bij zichzelf die onwaardig te zijn, en hij wordt er kleiner door, hij wil niet dat ze in hem zouden eindigen, maar wil dat God door hem verheerlijkt worde, en zo laat hij het alles zich voorbij, of door zich tot God gaan. Maar eer in zichzelf, die begeert, die beoogt hij niet, ja al had de eer geen eigenaar, al lag ze daar op de straat, hij zou ze, uit liefde om zichzelf niet willen opnemen, want hij ziet, dat zo iemand die moest hebben, ze hem immers niet toekwam, omdat hij zijn verfoeilijkheid kent. En omdat hij ze niet hebben wil, zo mag hij wel lijden dat een ander dezelve heeft, en dat ze tot die van alle kanten toegebracht wordt; hij is daar niet nijdig om, want hij begeert ze niet, hij is ze niet waardig, ja, hij wil niet dat ze in hem eindige, dat zou hem een last en verdriet zijn; daarom beoogt hij de eer niet in zijn doen, hij wordt noch bedroefd, noch gemelijk, als hij van zijn doen geen eer krijgt. Hij doet alles uit God, en door God, en tot God, 't is hem genoeg de Heere te dienen, zijn eer heeft hij aan de Heere Jezus opgeofferd, zij is zijne niet meer.
- De verloochende begeert geen liefde. De liefde is nog dieper indringender dan de eer, de onverloochende wil het hart van een ander hebben, maar de verloochende begeert het niet, en zoekt het niet; want hij heeft een rechtvaardig oordeel van zichzelf, hij kent zich hatelijk, vuil en walgelijk, hij ziet dat zijn werk zo kreupel en mismaakt is, dat het eer afkeer dan bevalligheid verwekken zou, en dat hij daarom iets onredelijks eisen zou,

indien hij begeerde dat een ander hem liefhebben zou. Hij heeft behagen dat hij anderen lief heeft, dat zoekt hij met zijn gehele hart; dat een ander liefheeft, en de deugd van liefde oefent, al is het naast hem, hoewel hij zich het verkeerde voorwerp acht, daar verblijdt hij zich in, en wordt hij bemind, hij gebruikt het als een bekwame gelegenheid om aan de liefhebbers nuttig te kunnen zijn; maar hij beoogt en zoekt niet de liefde van een ander tot zich, het vermaakt hem niet dat hij bemind wordt, omdat hij het is, hij wordt niet droevig en wanlustig als hij niet geliefd wordt, hij is niet nijdig dat een ander meer liefde krijgt dan hij, want hij is geen liefde waardig. En als daar iets van Jezus' beeld in hem is, dat waarlijk beminnelijk is, hij wil dat dit bemind worde; maar dat is van hem niet, daarom wil hij dat de liefde niet in hem eindige; hij wil niet onbehoorlijk aankleven aan een ander, en hij wil ook eens anders afgod niet zijn, hij is zeer jaloers dat hij door het aankleven aan hem iets ontvangen zou dat Gode toekomt, of dat de Heere daarom minder zou geliefd worden. Met zo'n los hart van het schepsel leeft hij zijn God, en 't is hem genoeg, en 't verwondert hem dat hij van God bemind wordt.

- De verloochende begeert ook geen vreze. Een onverloochende, omdat hij zich inbeeldt dat hij eer en liefde waardig is, wil ook gevreesd worden, hij beeldt zich in, dat hij ontzaglijke hoedanigheden in zich heeft, dat zijn rijkdom, zijn staat, en de betrekking, door welke een ander minder is dan hij, hem ontzaglijk maakt, hij is de man, de vrouw, die ontzaglijk is; als hij gezien wordt, als hij spreekt, dan moet een ander beven en sidderen voor zijn toorn. Arme worm! Maar een verloochende erkent geen ontzaglijke, maar verachtelijke hoedanigheden in zich te hebben, daarom wil hij ook niet gevreesd zijn; de uitwendige voorwaarde van rijkdom en staat kent hij maar als een mantel, die om hem hangt, en hem in zichzelf niet verandert, daarom kent hij het een grote dwaasheid, te willen, dat iemand zijn mantel zou vrezen; is hij over een ander gesteld in politie of huis, hij handhaaft die staat, en wil dat een ander hem in die hoedanigheid erkenne, ontzie en vreze, niet om zijn persoon, maar om het bevel Gods. Dus is hij nederig in zijn hoogheid, en hij wil tegelijk niet gevreesd en al gevreesd zijn.
- De verloochende begeert ook geen dienst. Een onverloochende meent dat hem alles toekomt, en dat een ieder op zijn wenk gereed moet zijn, en heeft hij anderen onder zich, die kunnen hem nooit voldoen, hij wordt toornig, zo maar iets aan gehoorzaamheid ontbreekt. Maar een verloochende wil altijd een ander dienen en behulpzaam zijn, dat is zijn vermaak; maar 't is hem meer een last dan vermaak, dat een ander zo loopt en draaft, zo zweet en zwoegt om hem te dienen en zo gereed is op zijn wenk te gehoorzamen; want hij ziet dat hij geen dienst waardig is; eist hij de dienst van iemand die onder hem staat, dat is niet omdat hij het is, maar omdat de Heere die orde gesteld heeft. Men kan in de dienst hem ras vergenoegen, hij ziet goedaardig de gebreken over, hij draagt tedere zorg voor zijn dienstboden, dat ze zich niet te zeer vermoeien, noch in zijn dienst afsloven, hij ontfermt zich zelfs over zijn vee.
- De verloochende begeert ook geen rijkdom; hij heeft God tot zijn deel gekozen, met afstand van de aardse goederen, hij vertrouwt het onderhoud van zijn lichaam Gode toe; hij weet dat hij niet een bete broods in zijn mond,

en niet een zak om zijn huid waardig is, hij ziet ook het goed van deze wereld aan, als te gering en te ongestadig, dan dat hij daarnaar om zou zien; hij is met noodzakelijk voedsel en deksel tevreden. Hij leeft uit de hand van God, daarom is hij niet nijdig dat een ander het heeft, en grote winsten doet, dat een ander zich op zijn goed verheft, en boven hem uitsteekt, de laagste staat past hem het best; hij is niet moedeloos als hij niet veel heeft, en als hem het goed ontgaat, want het was zijn deel niet; 't is hem genoeg dat hij naarstig de middelen waarneemt om zijn kost te winnen; valt hem het goed toe, hij kleeft er niet aan, hij wordt daardoor nederig gelijk de aartsvader Jakob, hij verkwist het niet, hij is te milddadiger jegens armen, en als de zaak van Christus het vereist, zo laat hij alles gewillig varen, en kan met blijdschap de beroving van zijn goederen aanzien. Zo verenigd met God, en zo los van alles, leeft een verloochende in de wereld.

Overtuiging van de ellendige staat van een onverloochende.

XII. Ziet, daar is nu de spiegel, komt, en beschouwt er uzelf in. Een onbekeerde zal kunnen zien, dat hij nog geheel onverloochend is, en nog leeft naar zijn eigen begeerlijkheden, dat hij een dienstknecht van de zonde is, dat hij in alles zichzelf beoogt, en wil dat alles in hem eindige. Gij onverloochenden, bemerkt toch in hoedanige staat gij zijt!

(nnnn) 't Is een klaar blijk, dat u nog onwedergeboren zijt, en alzo niet in de hemel kunt komen, [Joh. 3:5](#).

(oooo) U hebt geen deel aan Christus en zijn verdiensten. [Lukas 14:26](#)

(pppp) Gij zijt een aardsgezind mens, en uw deel is maar in deze wereld, [Psalm 17:14](#).

(qqqq) In dit leven hebt u niet dan verdriet over het zoeken, in het vinden, in het missen en na dit leven het eeuwig verderf: [Rom. 8:13](#). *Indien gij naar het vlees leeft, zo zult gij sterven.*

Hieruit kunnen de Godzaligen ook zien, hoeveel of hoe weinig ze van de verloochening hebben. Hoe hunkert hun hart nog naar eer, liefde, ontzag, dienst en goederen van deze wereld! Hier vandaan komen de bij-oogmerken, die soms hun beste werk bezoedelen, en hun vele smarten aandoen, en hun alle vermaak uit hun werk benemen. Hier vandaan komen de moedeloosheden en onvrijmoedigheden, de vervreemdingen van elkaar, de toornigheid, de kijverijen, het roemen en spreken van zijn eigen doen. 't zij meer openbaar, 't zij bedekter, en als van verre.

O Godzaligen, doorzoekt uzelf nauw, kent waaraan uw hart nog kleeft, ziet de gruwelijkheid van dat zelf-beogen, van dat zelf-zoeken, en denkt dat het de dode vlieg is, die de kostelijke balsem doet stinken. Dat God er een gruwel van heeft. Dat het anderen ergert; want het wordt al ras gezien van bekeerden en onbekeerden. Dat gij u voor een groot gedeelte onnut maakt, om met uw talent winst te doen, en anderen nuttig te zijn; daarom verfoeit uzelf, en kant u daartegen, bidt daartegen en strijdt daartegen. Want als u nu zo onverloochend bent in tijd van vrede, hoe zult u het dan maken in tijd van vervolging?

Opwekking.

XIII. Het is dan noodzakelijk dat wij gemoedigd tegen dat zondige ik ons aankanten, en trachten door te breken tot een inwendige verloochende gestalte en hebbelijkheid, en tot vertoning van de verloochening in alle voorvallende zaken. Neemt ter harte:

Beweegredenen.

1. Uw eigen staat. Wie zijt gij dat gij u iets zou laten voorstaan, en iets voor uzelf zoeken? God antwoordt u: *Gij zijt stof, en gij zult tot stof wederkeren*, [Gen. 3:19](#). Bildad en Suhiet antwoordt: een made, een worm, [Job 25:6](#). Job antwoordt: *Een gedreven blad, een droge stoppel*, [Job 13:25](#). En alsof dat nog te groot was, zo antwoordt David: *De mens is de ijdelheid gelijk*, [Psalm 144:4](#). En dat is nog te groot; daarom zegt hij, Psalm 62:10 [[Ps. 62:9](#)], *Immers zijn de gewone lieden ijdelheid; de grote lieden zijn leugen; in de weegschaal opgewogen, zouden zij samen lichter zijn dan de ijdelheid*. Dat zijt gij! Past u dan de eer, de liefde, achting? Durft u nu wel iets zoeken, om het in uzelf te doen eindigen?

Alles ijdel.

2. En wat is het 't geen u begeert en waaraan u kleeft? Dat is al zo nietig en ijdel, als gij zelf zijt; wat maakt het u beter, dat een dode hond, gelijk ieder mens is, u eer, liefde en vriendschap bewees, dat een turf, een stuk hout zich voor u neerboog? Dat u een hoop schelpen en scherven, gelijk de kleine kinderen, verzamelde, en daarmee mooi was in uw ogen? Schaamt u, dat gieuw harten en ogen zou wenden tot hetgeen, dat maar een enkel niet is. Waarom zou u dan door zulke beuzelingen uw ziel bezoedelen, en met u te behagen, Gode en mensen mishagen? Wees er dan los van.

Een beter goed.

3. En heeft de Heere u, gelovigen, niet veel beter goederen geschonken, en voor u weggelegd? Dat bestendig wezen, dat duurzaam goed, bestaande in de genieting Gods, in de gemeenschap met Christus, in de vrede en de blijdschap, in de eeuwige heerlijkheid, dat heeft de Heere u geschonken in 't begin, en dat zal Hij u doen bezitten in volmaaktheid. Nu zegt God: *dat heb Ik u gegeven, en Ik zal er nog zo en zo toedoen, en nu is het Mijn wil, dat u dat alleen in 't oog houdt, dat alleen zoekt, daarmee alleen u vermaakt. Ik wil, dat u van al het aardse afziet, dat niet beoogt, dat niet zoekt, maar daarvan los zijt, en aan die dingen alleen verloochend zijt. Geef Ik u iets daarvan, dat is alleen, opdat u het gebruiken zou tot uw wasdom in de genade, en om Mij te verheerlijken*. Daarom dan, vergenoegt u met het eeuwige, en laat die aardse drek varen, als het voor des Heeren zaak is.

't Is rechtvaardigheid.

4. 't Is rechtvaardigheid, verloochend te zijn aan al het aardse. Want de eer, de liefde, de vrees, de dienst, de goederen zijn des Heeren, zij komen u niet toe; zal een mens God beroven? Geeft Gode dat Godes is. 't Is onrechtvaardigheid, dat u geacht wilt zijn, iets te zijn, daar gij niets zijt; bemind te willen zijn, daar u hatelijk zijt; gevreesd te willen zijn, daar u de allerlaagste slaaf zijt. 't Is onrechtvaardigheid, iets van zichzelf te denken, en geveinsdelijk te willen

schijnen, wat u niet bent, en dat u wilt dat een ander u erkenne, dat te zijn, en hoger te zijn, dat u niet bent. Ziet dan de zonde, haat en vliedt ze.

Baart veel vrede.

5. Verloochening baart grote vrede. Al uw onrust ontstaat uit het zoeken van uzelf: dan overtuigt het geweten van zonde, dan krijgt gij uw begeerte niet, dan is een ander u in de weg, dan kant men zich tegen u met tongen en daden, en gij krijgt het tegendeel van hetgeen gij beoogt; overal hapert het, overal zijn doornen die u steken. U hebt veel te verzorgen en te bewaren, overal is onrust en verdriet. Maar een verloochend hart heeft veel vrede, dat vergenoegt zich met Jezus, dat is boven de aarde, en buiten het bereik van het geschut van de wereld, en al wat er in is; men zit in de schuilplaats des Allerhoogsten, en vernacht in de schaduw des Almachtigen. Daarom, werpt uzelf als een lastig pak weg. Zegt: *ligt daar zonde, ligt daar hoogmoed, ligt daar zelf-liefde, ik ben lang genoeg van u geplaagd, ik ken u niet meer, ik wil u niet meer, ik wil in vrede met mijn God leven, en in vrijheid mijn werk verrichten, en mijn loop met blijdschap uitlopen.*

Vrijmoedigheid.

6. Een verloochende is een vrijmoedige, want hij heeft niets te verliezen, hij vreest geen schande, geen haat, geen schade in goederen, hij heeft dat alles verlaten, en wat de Heere hem geleend heeft, dat geeft hij gaarne de Heere wederom, als Hij het eist. Daarom zegt hij, wat hij zeggen moet; hij zwijgt, wat de Heere hem gebiedt te zwijgen; hij laat zijn licht lichten, in spijt van alle diegenen, die het haten en die hem daarom verdriet zouden willen aandoen; hij heeft geen banden, hij is los en vrij. Dus komt de verloochende voor de dag, en zijn pad is als een schijnend licht, voortgaande en lichtende tot de volle middag, dat gaat voort van kracht tot kracht; hij houdt zijn pad vast, en neemt in sterkte toe. Welaan dan, begint het werk en gaat er met een mannenmoed in voort.

Voorbeelden.

7. Stelt u gedurig voor 't voorbeeld van de Heere Jezus en zijn heiligen. De Heere Jezus heeft Zich om uwentwille verloochend; zou gij dan u om Zijntwille niet verloochenen? Hij, Die rijk was, wordt arm; Hij, Die in de gestaltenis Gods was, neemt de gestalte van een dienstknecht aan; de Heere der heerlijkheid wordt bespot en veracht; Hij, Die liefde was, wordt gehaat; Die allen dienst waardig is, komt om te dienen; de Vorst van het leven wordt gekruisigd, en dat voor u, en zou gij wat te dierbaar hebben om het om Zijntwil af te staan? Abraham, Izak en Jakob verlieten vaderland en alles. De profeten zagen van alles af, om de Heere maar getrouw te zijn. De apostelen verlieten alles, en volgden Jezus. De Godzalige martelaren zagen de beroving van hun goederen met blijdschap aan, en gaven hun leven gewillig voor de Heere Jezus over. Doe dan ook zo, zoekt niet meer uzelf!

Beloning.

8. Al is alles dat wij hebben het onze niet: al is al het lichamelijke niet een omzien waardig, nochtans wil God grotelijks vergelden, alles wat men op zijn bevel, uit liefde om Hem te gehoorzamen, en om Zijn Naam of Zijn zaak, verzaakt en

verlaat. Verlaat men eer, Hij zal genade en eer geven, Psalm 84:12 [[Ps. 84:11](#)]. Verloochent men liefde, de Heere zal liefhebben, [Joh. 16:27](#). Verloochent men goederen, de Heere zal uw overvloedig goud, en uw krachtig zilver zijn, [Job 22:25](#). Gelijk de Heere niet een dienst onbeloond laat, zo zal Hij ook niet onvergolden laten, alles wat men uit liefde tot Hem en om Zijn Naam verlaat. Ziet dit: [Matth. 10:39](#) ... *die zijn ziel zal verloren hebben om Mijntwil, zal dezelve vinden.* [Matth. 19:29](#). *En zo wie zal verlaten hebben, huizen, of broeders, of zusters, of vader, of moeder, of vrouw, of kinderen, of akkers, om mijns Naams wil, die zal honderdvoud ontvangen, en het eeuwige leven beërven.* [Markus 10:30](#). *Of Hij ontvangt honderdvoud, nu in deze tijd, huizen, en broeders, en zusters, en moeders, en kinderen, en akkers, met de vervolgingen, en in de toekomstige eeuw het eeuwige leven.*

Hier is de ware en grote winst te doen, het zondige weg te werpen, zich van een hinderlijk ding te ontslaan, het geleende weer te geven, en dan zo grote en heerlijke zaken weer te ontvangen, dat behoorde waarlijk ons aan te zetten tot verloochening. Wil God het beloven, wij moeten door de beloften levendig gemaakt worden.

Middelen.

Als u lust hebt tot zo'n heilige en vrije staat, tot aan alles verloochend te zijn, waaraan en wanneer de Heere wil dat wij verloochend zullen zijn:

193. Neem dan volkomen besluit, niet alleen in 't gemeen, maar ook in 't bijzonder tegen datgene, dat u meest aankleeft, en meest u verhindert of uw werk bezoedelt.
194. Maar beeldt u niet in, dat het al gedaan zal zijn, als u levendige begeerten hebt naar die staat en dat werk, en nu volkomen het daarop zetten wilt; want het eigen ik is sterk, 't is de eerste, die in u is geweest, hij wil er niet gaarne uit, en 't is zo licht niet dat eigen te verloochenen; daarom erkent de kracht van de oude mens, en de zwakheid van de nieuwe, en roept tot de Heere om hulp en sterkte.
195. Wees op uw hoede in alles, wat gij doen en laten zult, dat het eigen-zelf er zich niet onder vermengt. U zult het al ras gewaar worden, als u er maar naar ziet, en 't zal u een grote strijd aanbrengen.
196. Maar wees gemoedigd, 't moet er toch uit, en gij zult zeer toenemen zo gij het er maar op zet, en 't zal hand over hand lichter worden.
197. Let op de eerste opkomingen. en smooit dat eigen-zelf in de geboorte.
198. En als u het zo licht niet uit u verdrijven kunt, laat daarom het werk niet staan; maar doet de deugd zo goed u kunt, en u zult bevinden dat u toeneemt.

Hoofdstuk 23: Van de Lijdzaamheid

Hoofdstuk 23

Van de Lijdzaamheid.

Uit de vergenoegdheid en verloochnening vloeit lijdzaamheid. Grieks hupomonaē. 't Is een samengevoegd woord van upo, 't welk soms betekent *door*, soms *onder*, soms *over*, en van menoo *blijven*; hiervan hupomenoo *blijven*, *volstandig blijven*, *volharden* en alzo hupomonaē, *lijdzaamheid*, alsof men zei: door het lijden heen dringen, onder het lijden dezelfde blijven, over het lijden heen stappen, en in staat blijven. In onze taal komt het woord van lijden; *lijdzaam* is bekwaam zijn om te lijden.

Lijdzaamheid is een sterkte van de ziel van een gelovige in God, waardoor men in het volbrengen van zijn plicht, alle wederwaardigheden in gewilligheid, bedaardheid, blijdschap, volstandigheid, en hoop van een goede uitkomst, verdraagt.

Is sterkte.

II. Lijdzaamheid is een sterkte in God. De dapperheid of sterkte, van welke hfdst. 19 gesproken is, vervat in zich:

- (bb) vertrouwen op de hulp van God, waardoor het werk gemoedigd wordt aangevangen;
- (cc) standvastigheid, waardoor men in 't werk bezig blijft en voortgaat;
- (dd) lijdzaamheid, waardoor men de tegenstand afweert, zodat die niet hinderlijk is. Zodat lijdzaamheid een soort van sterkte of dapperheid is. Dapperheid is de kloekmoedige geest, welke de wederwaardigheden aanmerkt, als bekwaam om hem te beletten, en niet alleen er noodzakelijkheid in ziet om die te overwinnen, maar ook eer voor zijn Heere, daarom stapt hij als een held daardoor heen. Deze sterkte heeft de lijdzame in God. Het geestelijke leven is klein, het lichaam is teder, en heeft al ras smart over zijn niet welzijn, het vlees is boos, en zou licht voor de ongemakkelijke ontmoetingen zwichten; maar de lijdzame neemt de sterkte des Heeren aan; en in die kracht gaat hij heen: Psalm 84:6 [[Ps. 84:5](#)]. *Welgelukzalig is de mens, wiens sterkte in U is.* Psalm 60:12 [[Ps. 60:10](#)]. *In God zullen wij kloeke daden doen.* Lijdzaamheid is een groot werk; lijden wel te dragen, is moedigheid, Gods sterkte hiertoe aan te grijpen en daarin te werken, geeft de zaken een roemrijk einde.

In de ziel der gelovigen.

III. Het subject waarin deze deugd haar zitplaats heeft, is de ziel van een gelovige. Onbekeerden zijn geheel onbekwaam om lijdzaam te zijn, zij komen ook wel in lijden, ja wel in zeer grote tegenheden; sommigen kunnen die manhaftig verdragen, zonder enige betoning van vrees, beroerdheid of pijn, 't zij aangezet door glorie, 't zij door de onvermijdelijkheid; maar lijdzaam kunnen zij niet zijn, omdat zij geen goddelijke plicht in 't oog hebben, om die te beschermen, en wel te

verrichten, omdat zij hun hulp niet hebben in God door Christus, en zij hebben geen hoop van een goede uitkomst, omdat zij geen beloften hebben, daarom, schoon, zij hard zijn in lijden, zij zijn niet lijdzaam; maar 't is het sieraad van een Christen; een gelovige merkt God aan als verzoend, al het lijden van Hem tot hen komende, om hun goed te doen, en heeft beloften van een heerlijke uitkomst, daarom zijn die alleen de lijdzamen: [Openb. 14:12](#). *Hier is de lijdzaamheid der heiligen*. Daarom wordt geloof en lijdzaamheid meermalen samengevoegd, [Titus 2:2](#); [2 Tim. 3:10](#); [2 Thess. 1:4](#), om te tonen, dat niemand lijdzaam kan zijn, dan die een gelovige is. De lijdzaamheid heeft de naaste zitplaats in hun ziel. Deze deugd bestaat niet in te roemen met de mond, niet in 't bedwingen van zijn gebaren; maar zij is van binnen, en van daar vertoont zij zich naar buiten; door gewoonheid, niet zozeer van lijden, als van gedurige oefening om deze deugd te bezitten, krijgt de ziel een lijdzame gestalte en hebbelijkheid, de ziel is lijdzaam: [Lukas 21:19](#). *Bezit uw zielen in uw lijdzaamheid*.

Een ongeduldige is zijn hart kwijt, hij kan het niet gebruiken: maar een lijdzame bezit het in eigendom, en gebruik het, als macht daarover hebbende, niet toelatende, dat het buitensporige gedachten en bewegingen in het lijden hebbe.

In alle wederwaardigheden.

IV. Het voorwerp van de lijdzaamheid zijn, alle wederwaardigheden, alle lijden. De tegenspoeden van de rechtvaardigen zijn vele, zo naar de ziel, als naar het lichaam, zo die zonder mensen toedoen overkomen, als die door middel van mensen toegezonden worden; 't zij in tijd van vrede van de kerk, 't zij in tijd van vervolging, om des Woords wil; sommige zijn licht, andere zijn zwaarder, andere zijn schrikkelijk, ook zelfs een wrede dood; alle zijn smartelijk voor de mens, en zijn bekwaam, om het geloof, de hoop, de liefde, en andere deugden, en de uitwerkingen van die te bestormen, hierheen en daarheen te slingeren, en zo het mogelijk was, die uit te drijven. Tegen deze kant zich de lijdzaamheid, niet om van dat lijden ontslagen te worden, want dat zou vergeefs zijn, maar om het te dragen, zich daardoor niet te laten verzetten van haar deugdzame voornemens, en uitwerkingen van die, ook zelfs de deugden in geen minder trap van heiligheid, en vrijmoedigheid te doen, zodat zij in het lijden en met het lijden voortgaat, ja sterker doordringt, en uit zwakheid krachten krijgt. Te deze opzichte wordt de lijdzaamheid genoemd, lijdzaamheid des lijdens, [2 Kor. 1:6](#). Niet dat men vermaak heeft in het lijden, ook niet, dat men niet zou mogen en moeten bidden om verlossing; maar met onderwerping aan de wil Gods.

Bestaat in verdragen

V. De vorm, of de aard van de lijdzaamheid bestaat in gewilligheid, bedaardheid, blijdschap volstandigheid, het lijden te verdragen.

(a) Men verdraagt, als men het kruis op zich neemt, als van de Heere hem opgelegd, [Matth. 16:24](#); met dat kruis Jezus navolgt, zijn plicht doet, zo tussen God en de ziel alleen, als ten opzichte van zijn naaste; met dat kruis gaat men voort, al is het uit Jeruzalem naar Golgotha, om te sterven, en of het dan een houten, of ijzeren, of loden kruis is, zij wil het niet verwisselen, dit wil zij hebben, dit past haar best, daarmee torst men naar de hemel.

Gewillig.

(b) In gewilligheid, 't Is wel tegen de natuurlijke begeerte, 't drukt ziel en lichaam wel zo, dat de tranen uit de ogen barsten, nochtans is het niet tegen dank, nochtans dwingt men 't haar niet op: maar zij omhelst het, zij wil het omdat de Heere zo wil, des Heeren wil is haar wil, of het dan Thabor is, of Golgotha; wil Gods is wil Gods, die maakt het alles welkom en aangenaam: [Matth. 26:41](#) ... *de geest is wel gewillig.* [Joh. 18:11](#) ... *De drinkbeker, die Mij de Vader gegeven heeft, zal ik die niet drinken?*

Bedaard.

(c) Met bedaardheid of stilheid des geestes. De lijdzaamheid sluit uit murmureren, moedeloosheid, en, als het lijden door mensen hun toekomt, ook toorn en wraakgierigheid; zij beroert de ziel niet als een zee in een storm, maar laat de golven en baren over haar heengaan, en is als een vlak strand, op dat de baren, alsof ze speelden, doodlopen, of als een rots, die onverzettelijk blijft, en de aanvallende zee breekt. Zo ontving David alle lijden: Psalm 62:2 [[Ps. 62:1](#)]. *Immers is mijn ziel stil tot God.* Hiertoe wordt de kerk opgewekt: [Klaagl. 3:27-29](#). *Het is goed, voor een man, dat hij het juk in zijn jeugd draagt, Hij zitte eenzaam en zwijge stil, en omdat Hij het hem opgelegd heeft. Hij steke zijn mond in het stof.*

Blijde.

(d) Ja niet alleen blijft de lijdzame bedaard, maar hij verblijdt zich wel in het lijden, 't zij dat hij de heilzame vrucht daarvan alreeds geniet, 't zij dat hij vele vertroosting van de Heere ontvangt, 't zij dat zijn lijden is om de Godzaligheid en om de Naam des Heeren. Dit was de wens van de apostel aan de Kolossensen, dat zij mochten bekrachtigd worden tot alle lijdzaamheid en lankmoedigheid, met blijdschap, [Kol. 1:11](#). Van de Thessalonicenzen zegt hij: *Het Woord aangenomen hebbende in vele verdrukking, met blijdschap des Heiligen Geestes,* [1 Thess. 1:6](#). *En van zichzelf zegt hij: Ik ben zeer overvloedig van blijdschap, in al onze verdrukking,* [2 Kor. 7:4](#).

Volstandig.

(e) In volstandigheid verdraagt de lijdzame het lijden, men kan wel een grote moed hebben, eer het lijden treft, en het met gemoedigheid aanvaarden; maar als men het terdege smaakt, en als het wat lang schijnt te zullen duren dan zou men dat lastig pak wel afwerpen, en het ontlopen, al was het met zonden, of kan men het niet kwijt worden, zo raakt het van binnen en van buiten alles overhoop, en de ongeduldigheid met alle derzelve gevolgen krijgt de overhand; maar de lijdzame stelt de Heere geen perk, hoe hoog het gaan moet, of hoe lang het duren moet, is tevreden met de goedheid en wijsheid des Heeren, hij stelt zich voor al zijn leven, zo duur staat de zaligheid hem aan; komt er eerder uitkomst, hij verblijdt zich, zo niet, het is ook wel. Dus volduurt hij in de lijdzaamheid, tot het einde des lijdens toe. *De lijdzaamheid hebbe een volmaakt werk,* [Jak 1:4](#). Niet dat de lijdzaamheid zelf in een Godzalige volmaakt is, of iets anders volmaakt maakt; maar dat noemt men volmaakt, daar de laatste hand aan gelegd is, schoon een ander zo'n werk veel uitnemender had kunnen maken; zo legt de

lijdzaamheid de laatste hand aan het lijden, dit is, die duurt zolang als het lijden duurt, eerder scheidt zij daar niet van af. Dit is de vermaning aan de gemeente van Smyrna, [Openb. 10](#), *Zijt getrouw tot den dood*.

De hoop van een goede uitkomst.

(f) Lijdzaamheid verdraagt het lijden in hoop van een goede uitkomst. Hier is het spreekwoord waar: Hoop is lijdens troost. Lijdzaamheid kan niet bestaan zonder hoop, als er geen hoop meer is, dan heeft de lijdzaamheid geen plaats, in de hel is geen lijdzaamheid, omdat er geen hoop is. De hoop ondersteunt de lijdzaamheid. [Rom. 8:25](#). *Indien wij hopen, hetgeen wij niet zien, zo verwachten wij het met lijdzaamheid*. De misslag komt daar vandaan, dat wij de hoop van de goede uitkomst te nauw bepalen, binnen zulke tijd, door zo'n zaak dat mist dan dikwijls, omdat des Heeren wegen niet zijn de onze: daarom houdt de lijdzame zich aan de beloften Gods, zonder bepaling, namelijk, dat de Heere ons niet zal laten verzocht worden boven vermogen, maar met de bezoeking een uitkomst zal geven, opdat wij het verdragen kunnen, [1 Kor. 10:13](#). Dat het lijden zal hebben een vreedzame vrucht van de gerechtigheid, [Hebr. 12:11](#). Dat het is ten onze nut opdat wij van zijn heiligheid zouden deelachtig worden, vers 10. Dat de kroon des levens daarop gegeven zal worden, [Openb. 2:10](#). Dat op veel lijden een groter trap van heerlijkheid volgt, [Openb. 7](#). Op deze beloften hoopt de lijdzame, en verwacht ze, gelijk hij Jezus daarin tot een voorbeeld heeft: [Heb 12:2](#) ... *Dewelke voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen*. Daarom noemt de apostel de lijdzaamheid, de verdraagzaamheid van de hoop, [1 Thess. 1:3](#).

Is een gave Gods.

VI. De oorzaak van de lijdzaamheid is niet de mens zelf; een natuurlijk mens mag op de tanden bijten, zich bedwingen, zich stil gelaten, om de glorie van standvastigheid te hebben, trachten alle bewegingen uit te trekken, door redenen zich wat neerzetten; maar lijdzaam zal hij zich niet kunnen maken. Dit zal ook een Godzalige door zijn eigen krachten niet kunnen verkrijgen, de Heere moet het in hem werken; daarom wordt Hij genoemd, de God van de lijdzaamheid, [Rom. 15:5](#). De Heere geeft hun 't geloof, en doet hun levendig zien, dat Hij het lijden hun uit een vaderlijke hand toezendt; Hij ondersteunt hen heimelijk, met kracht in de inwendige mens; Hij geeft hun in het lijden vele vertroostingen naar de ziel, en laat hen zijn genade smaken; Hij doet hen zien de lichtigheid, de nuttigheid, en de vergankelijkheid van het lijden; Hij toont hun de nuttigheid, en de heerlijkheid van de uitkomst, die maakt hen stil en gemoedigd; dan willen zij lijden, dan werkt de verdrukking lijdzaamheid, en die bevinding, en die hoop, welke niet beschaamt.

Werkt uitvoerig van zijn plicht.

VII. Het einde, en het gevolg van de lijdzaamheid is, opdat zij hun plicht wel uitvoeren. De lijdzame eindigt niet in het lijden, en in de betamelijke gestalte, in het lijden wel te dragen, en in de vertoning van de lijdzame gestalte; maar heeft nog al wat verders in 't oog, hij bezit zijn ziel in lijdzaamheid; om niet verhinderd te worden in zijn werk, maar om dat bekwamer uit te voeren, zo door Godzalige oefeningen bij zichzelf, als zijn licht te laten lichten, onder de mensen zijn

Godzalige wandel te vertonen, anderen tot een voorbeeld te zijn, anderen tot Christus te brengen, en Hem vrijmoedig te belijden. Daar is 't hem om te doen, dat zoekt hij, hij ziet dat het lijden hem daarin hinderlijk zou zijn, indien hij het niet wel droeg, en dat het lijden tot zijn oogmerk voordelig zou zijn, als hij het wel draagt; daarom tracht hij naar lijdzaamheid; daarom wordt opnemen van kruis, en Christus na te volgen, samengevoegd: [Matth. 16:24](#) ... *Zo iemand achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf, en neme zijn kruis op, en volg Mij.* Zo ook lijdzaamheid en lopen: [Hebr. 12:1](#) ... laat ons met lijdzaamheid lopen de loopbaan, die ons voorgesteld is. Zo ook liefde en andere deugden: [2 Thess. 3:5](#) ... *de Heere richte uw harten tot de liefde van God, en tot de lijdzaamheid van Christus.* [2 Petrus 1:5-7](#).. *voegt bij uw geloof deugd, en bij de deugd kennis, en bij de kennis matigheid, en bij de matigheid lijdzaamheid, en bij de lijdzaamheid Godzaligheid, en bij de Godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde, liefde jegens allen.*

Overtuiging van onbekeerden.

VIII. De voorgestelde waarheid is genoegzaam om de onbekeerden te overtuigen, dat zij van deze deugd ontbloot zijn; of zij al ongevoelig zijn, of zij een zacht humeur hebben, of het een ziekte is, die zij wel dragen kunnen, of zij het met reden verzetten, ziende, dat zij toch van het lijden niet ontslagen kunnen worden, en daarom geduld; of zij om glorie te verkrijgen, zich hard en sterk maken, zo is dat alles de lijdzaamheid niet. Zij zullen uit het gezegde kunnen zien, dat hun lijdzaamheid niet is een geestelijke sterkte in God, als hun God in Christus; dat hun lijdzaamheid niet vloeit uit het geloof in Christus, en uit de vereniging met Hem; dat zij het lijden niet verdragen in gewilligheid, bedaardheid, blijdschap, volständigkeit, en hoop van een goede uitkomst om hen heiliger te maken, en tot de zaligheid te leiden, omdat zij geen grond hebben van een enige belofte zich toe te eigenen; dat zij de lijdzaamheid niet zoeken om te bekwamer te zijn tot het oefenen van allerlei deugden. En of wel sommigen een schijn hebben van de lijdzaamheid, zo zijn zij doorgaans verdrietig, murmurierend, zij worden bozer en goddelozer, en hun wrevel kant zich wel tegen God zelf, zij zijn als het goddeloze Israël in de woestijn: dan hebben zij geen brood, dan geen vlees, dan geen water, daarom terstond aan het murmureren, terstond aan het verlaten van God, en het terugkeren naar Egypte, en wel aan het lasteren van God. Als God hen slaat zij maken des afvals te meer, [Jes. 1:5](#). Als God niet helpt, 't is: dit kwaad is van de Heere, wat zou ik verder op Hem wachten? [2 Kon. 6:33](#). Zij willen van het lijden verlost worden, het gaat zo 't gaat: *Flectere si nequeo superos, acheronta movebo.* Wil God mij niet helpen, zo zal ik de duivel te hulp roepen. Dus gaan zij voort, van boosheid tot boosheid, totdat zij zich in de hel gebracht hebben, daar geen lijdzaamheid plaats heeft.

Opwekking.

IX. Uit de voorgestelde natuur van de lijdzaamheid zullen de Godzaligen aan de ene zijde wel zien, dat zij het beginsel van deze deugd wel bezitten; maar zullen aan de andere kant ook zien, hoe veel van ongeduldigheid nog in hen is. Als geestelijk kruis hen overvalt, als het duister wordt, als God Zijn aangezicht verbergt, en met Zijn vertroostende invloeden ophoudt, als God hun gebed niet

schijnt te verhoren, en hun terstond de begeerte van hun ziel niet geeft, dan is men terstond moedeloos, ongelovig, verdrietig; als allerlei tegenspoeden naar het lichaam hen omringen, als zij lang duren, als zij hoog gaan, waar blijft de lijdzaamheid dan?

Dan is men met Jona verdrietig, [Jon 4:8](#). Met Israël moedeloos zeggende; de Heere heeft mij verlaten, en de Heere heeft mij vergeten, [Jes. 49:14](#). Terstond wordt men hopeloos en men denkt bij zichzelf, 't is buiten hoop, [Jer. 2:23](#). Mijn sterkte is vergaan en mijn hoop van de Heere, [Klaagl. 3:18](#). Duurt het wat lang, en gaat het wat hoog, 't geloof wankelt, men denkt, dat het alles in toorn overkomt, men klaagt: *Zal dan de Heere in eeuwicheden verstoten, en voortaan niet meer goedgunstig zijn? Houdt Zijn goedertierenheid in eeuwigheid op? Heeft de toezegging een einde, van geslacht tot geslacht? Heeft God vergeten genadig te zijn? Heeft Hij Zijn barmhartigheden door toorn toegesloten?* Psalm 77:8-10 [[Ps. 77:7-9](#)].

Men wankelt naast de voorzienigheid Gods, [Spr. 30:9](#). Men beschuldigt de Heere van hardigheid, zeggende: *Gij zijt veranderd in een wrede tegen mij; door de sterkte uwer hand weerstaat Gij mij hatelijk*, [Job 30:21](#). Dan denkt men of des Heeren handelingen wel recht zijn, en men zou Hem wel reden afeisen, waarom God zo handelt, en met de Almachtige twisten, [Job 30:25](#). De wanhoop komt wel eens boven, zodat de ziel de verworping kiest, de dood meer dan het leven, [Job 7:15](#). *Och, of mijn begeerte kwame, en dat God mijn verwachting gawe; en dat het God beliefde, dat Hij mij verbrijzelde, zijn hand losliet, en een einde met mij maakte! Wat is mijn kracht, dat ik hopen zou? Of welk is mijn einde, dat ik mijn leven verlengen zou?* [Job 6:8, 9, 11](#).

Ziet men op de goddelozen in hun voorspoed, het verwekt wel wrevel in het hart, zeggende: *Ziet, deze zijn goddeloos; nochtans hebben zij rust in de wereld; omdat ik de gehele dag geplaagd ben, en mijn straffing is er alle morgens*, [Psalm 73:12, 14](#). Ziet men, dat het velen Godzaligen in de wereld welgaat, men is nijdig, men denkt: waarom ik zowel niet als die? Komt het kruis door middel van mensen, men wordt toornig, de wraakgierigheid komt boven, en men bijt met de hond op de geworpen steen.

Deze woelingen worden de kinderen van God soms wel gewaar tot hun schaamte en smart, en met recht moet het hun smarten en beschamen; want:

- (81) in de ongeduldigheid komen vele zonden te samen, een ongeduldige is een broeinest van allerlei verdorvenheden, die de ziel schrikkelijk bezoedelen. Daar is ongelovigheid naast de beloften Gods; daar is de liefdeloosheid tot Gods wil; daar is eigenwijsheid tegen de wijsheid Gods; daar is hoogmoed, alsof zij beter waardig waren; daar is nijdigheid en wraakgierigheid tegen zijn naaste; daar is hoogachting van de dingen van deze wereld.
- (82) Men maakt zich onbekwaam om de Heere te dienen, om tot stichting van zijn naaste te zijn. Men ergert de zwakken, en men doet de wereld spotten met de Godzaligheid.
- (83) Men haalt zwaarder oordelen over zich; want de Heere wil overwinnen als Hij oordeelt. Men maakt dat het lijden langer duurt, zwaarder treft, en dat het de nuttigheid niet heeft, die het anders wel hebben zou.
- (84) Men blijft zelf in gedurige onrust en benauwdheid zo over de zonden, die

men steeds ziet, als over het kruis, dat men toch niet kan afschudden. *Wie heeft zich tegen den Heere verhard, en vrede gehad?* [Job 9:4](#). Daarom wacht u voor ongeduldigheid, maar vernedert u dan onder de krachtige hand van God, opdat Hij u verhoge te Zijner tijd, [1 Petrus 5:6](#). *Verwerp de tucht des Heeren niet, en wees niet verdrietig over Zijn kastijding*, [Spr. 3:11](#).

Opwekking.

X. Welaan dan, gelovigen, bezit uw zielen in uw lijdzaamheid: om daartoe verlevendigd te worden, zo let op deze beweegredenen:

Is geboden.

1. Gij hebt immers lust om de Heere te gehoorzamen; hoe menigmaal hebt gij uzelf de Heere aangeboden, zeggende: *Heere, wat, wilt Gij dat ik doen zal?* Nu dan, de Heere gebiedt u lijdzaam te zijn, hoort dan de opwekking als uit des Heeren mond. De Heere Jezus zegt tot u, [Lukas 21:19](#), *Bezit uw zielen in uw lijdzaamheid*. Zo ook de apostel, [Rom. 12:12](#), *Zijt geduldig in de verdrukking* [Hebr. 12:1](#), *Laat ons met lijdzaamheid lopen de loopbaan, die ons voorgesteld is*, [Jak 1:4](#). *De lijdzaamheid hebbe een volmaakt werk*.

Noodzakelijkheid.

2. Daar is een volstreckte noodzakelijkheid; u kunt ze niet ontberen, [Hebr. 10:36](#). *Gij hebt lijdzaamheid van node, opdat gij, de wil van God gedaan hebbende, de belofte moogt weggedragen*. Er is geen andere weg ten hemel dan door verdrukkingen. U kunt ze niet ontlopen noch ontwijken. Daar is aan de andere kant veel werk voor u te doen, tot bevordering van uw heiligmaking: *zonder welke niemand de Heere zien zal*. Hoe zult gij er door kunnen (want u wilt er door, en zult er door naar de hemel) dan door de lijdzaamheid? Die maakt dat men het lijden opneme, dat het ons niet hinderlijk zij in onze weg; maar dat het ons tot ons werk bekwaam make; welaan dan, tracht naar dit volstrekt noodzakelijke, oefent u daarin, totdat u er een hebbelijkheid in krijgt.

Lijden komt van God.

3. Merkt, van wie komt het lijden? Het komt niet van uzelf, want gij hebt u te lief daartoe; het komt u niet van mensen, want die kunnen zich zonder de wil Gods noch reppen, noch roeren, noch u een haar uittrekken: maar 't is de Heere Zelf, die het u overzendt, 't is de soevereine Heere, wiens hand niemand afslaan kan, tegen wie niemand zeggen mag; waarom doet Gij zo? 't Is uw verzoende Vader in Christus, die het u in wijsheid, in goedheid, in liefde toezendt, en dat tot uw best. [Hebr. 12:6](#). *Die de Heere liefheeft, kastijdt Hij, en Hij geselt een iedere zoon, die Hij aanneemt*. Zou gij u dan tegen de Heere kanten? Dat wilt gij immers niet, dat kunt gij niet: *Zullen wij dan niet veel meer de Vader der geesten onderworpen zijn, en leven?* [Hebr. 12:9](#). Zegt liever: *Ik zal des Heeren gramschap dragen*, [Micha 7:9](#). *Ik zal mijn mond niet opendoen, want Gij hebt het gedaan*. Dat zal de Heere welbehaaglijk zijn.

Natuur van lijden is licht.

4. Ziet gij op het lijden zelf; het is van die natuur niet, dat gij er u over bezondigen zou door ongeduldigheid. 't Is:

199. licht; de vrees is tienmaal meer dan het lijden zelf, dat zeggen uit een mond allen, die het ondervonden hebben, en gij moet het bekennen. Paulus noemt zijn grote verdrukkingen, waarbij de onze niet te vergelijken zijn, *lichte verdrukkingen*. [2 Kor. 4:17](#). Dat zij u zwaar vallen, is, omdat gij er u niet wel onder voegt: immers als de apostel dezelve licht noemt, hoe durft gij ze dan zwaar oordelen? De lichamelijke raken immers naar het lichaam; zal men dan zoveel werk van het lichaam maken, dat stof is, en zal stof worden, en dat ook mede verheerlijkt zal worden? Tilt dan over een stro zo zwaar niet.
200. Het lijden is maar voor een korte tijd; 't gaat te post voort; wat voorbij is, dat is al weg, wat toekomstige is, hebt gij nog niet, en gij weet niet wat er komen, of niet komen zal; het tegenwoordige hebt gij alleen; en dat gaat bij ogenblikken voorbij, en al bleef datzelfde lijden u al uw leven bij, zo is het toch niet lang; want uw leven zelf is kort, 't is maar een rook of damp, zo dan ook al het lijden in deze wereld. Paulus noemt ze *de verdrukking, die zeer haast voorbijgaat*, [2 Kor. 4:17](#). Petrus zegt: *Nu een weinig tijds (zo het nodig is) bedroefd zijnde*, [1 Petrus 1:6](#). Zult u dan ongeduldig zijn over een lijden, dat zo ras voorbijgaande is?
201. Het is een bepaald lijden. Zolang zal het duren, niet korter, en niet langer; zo hoog zal het gaan, niet minder, noch meerder, als de Heere het verordineerd heeft. De Heere bepaalde de duivel, hoe ver hij Job zou aantasten, hij mocht er niet een loodje opleggen, [Job 1; 2](#). Dit erkende Job, [Job 23:14](#). *Hij zal volbrengen dat over mij bescheiden is*. Of men verdrietig is, of moedeloos, of men het ontlopen wil, en van zich werpen, 't zal toch op u blijven tot de einde toe. Is het dan niet beter het met lijdzaamheid op zich te nemen, en te dragen?

Nuttig.

5. Het lijden is zeer nuttig

(a) het is een medicijn voor de ziel.

(50) 't Maakt de ziel klein, wegens de bedreven zonden: [Hoséa 5:14-15](#) ... *Ik zal verscheuren en heengaan; Ik zal wegvoeren, en er zal geen redder zijn ... Totdat zij zichzelf schuldig kennen*.

(51) 't Maakt de ziel als een gespeend kind: [Psalm 131:2](#). *Zo ik mijn ziel niet heb gezet en stil gehouden, gelijk een gespeend kind bij zijn moeder! mijn ziel is als een gespeend kind in mij*.

(52) 't Maakt dat men zich met welbehagen en genoegten de straf des Heeren onderwerpt: [Lev. 26:41](#) ... *Zo dan hun onbesneden hart gebogen wordt, en zij dan aan de straf van hun ongerechtigheid een welgevallen hebben*. [1 Petrus 5:6](#). *Vernedert u dan onder de krachtige hand Gods*.

(53) 't Maakt de ziel beschaamd: [Jer. 31:18-19](#) ... *Gij hebt mij getuchtigd, en ik ben getuchtigd geworden ... Zeker, nadat ik bekeerd ben, heb ik berouw gehad, en nadat ik mij zelf ben bekend gemaakt, heb ik op de heup geklopt; ik ben beschaamd*.

(54) 't Maakt de ziel afgetrokken en ontbloot van alles: [Psalm 102:8](#). *Ik waak en ben geworden als een eenzame mus op het dak*.

(b) 't Maakt, dat men in 't toekomstige zich voorzichtig voor de zonde wacht, en

naar heiligheid tracht: [Jes. 38:15](#) ... *ik zal nu al zoetjes voorttreden al mijn jaren, vanwege de bitterheid mijner ziel.* Dit is het oogmerk Gods: [Hebr. 12:10](#) ... *maar Deze kastijdt ons tot ons nut, opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden.* Dit ondervond David: [Psalm 119:71](#). *Het is mij goed dat ik verdrukt ben geweest, opdat ik uw inzettingen leerde.* Dit getuigt de profeet: [Jes. 26:9](#) ... *wanneer Uw gerichten op de aarde zijn, zo leren de inwoners der wereld gerechtigheid.*

- (c) 't Lijden maakt de genaden, die in de ziel zijn, levendig en werkzaam.
- (55) Dan verwakkeren de gebeden: [Jes. 26:16](#). *Heere! in benauwdheid hebben zij U bezocht; zij hebben hun stil gebed uitgestort, als uw tuchtiging over hen was.* Nood leert bidden. Die niet bidden kan, worde een zee- of echtman.
- (56) Dan verwakkert het geloof; toen Abraham in de allergrootste beproeving was, heeft hij tegen hoop op hoop geloofd, [Rom. 4:18](#). David zegt van zich: [Psalm 27:13](#) *Zo ik niet had geloofd, dat ik het goede des Heeren zou zien in het land der levenden, ik ware vergaan.*
- (57) Dan krijgt de hoop krachten: Psalm 42:6 [[Ps. 42:5](#)]. *Wat buigt gij u neer, o mijn ziel! en zijt onrustig in mij? Hoop op God; want ik zal Hem nog loven voor de verlossingen Zijns aangezichts.*
- (58) Dan verwakkert de liefde: *Vele wateren zouden deze liefde niet kunnen uitblussen,* [Hoogl. 8:7](#). Als de zon weg is, dan worden de maan en de sterren 't best gezien: zo is het met de liefde. In het kruis zien ze, dat het gemis van de Heere hun allerzwaarst is, en als de Heere nabij is, dat lijden hun dan geen lijden is, dat ze dan genoeg hebben, en liever in de gemeenschap met kruis, dan zonder kruis in vervreemding willen zijn.

Aan al deze zaken hebt u, gelovigen, immers lust, en zij zijn de begeerten uws harten, waarom zou gij dan ook de weg niet begeren, door welke men die zaken verkrijgt? En begeert gij de weg van lijden, om deszelfs nuttigheid, zo past het immers u lijdzaam dat lijden, als een heilzame medicijn, schoon bitter, op te nemen en te dragen.

Lijdzaamheid is een sieraad

6. De lijdzaamheid is een kostelijk sieraad, en profijtelijke gestalte voor een gelovige. Een lijdzame ziel is een kinderlijke, gewillige, stille, blijde, zachtmoedige, verloochende, gelovende, hopen de, God liefhebbende ziel. Daarom is de lijdzame kostelijk en aangenaam voor God, en een bekwaam voorwerp van Gods goedertierenheden, en God laat Zich ook niet onbetuigd aan zodanigen. met hun te tonen zijn ontferming, zijn liefde, zijn ondersteuning, Zijn vertroosting en Zijn hulp om hen te redden: [2 Kor. 7:6](#) ... *God, Die de nederigen vertroost.* [2 Kor. 1:4](#). *Die ons vertroost in al onze verdrukking.* [1 Petrus 3:4](#). *Maar de verborgen mens des harten, in het onverderfelijk versiersel van een zachtmoedige en stille geest die kostelijk is voor God.*

De lijdzaamheid maakt het kruis lichter, zodat men het gemakkelijk kan dragen; men bezit zijn ziel, zodat men de ongeregelde begeerten intoomt, en dat men verstand en wil in zijn macht heeft, om die naar de wil Gods te gebruiken, daardoor bekomt men alle de nuttigheden, die wij boven van het lijden gezegd hebben; want het lijden als lijden brengt de nuttigheden niet aan: maar de

lijdzaamheid in het lijden. De Heere wordt dan door ons verheerlijkt, onze naasten worden daardoor overtuigd van de kracht van de Godzaligheid, de Godzaligen worden daardoor gesterkt in het lijden. en aangemoedigd, om het ook met lijdzaamheid te dragen.

Dan doet het lijden en de kastijding hun behoorlijke werking, terwijl het tegenwoordig is, en daarna geven zij van zich een vreedzame vrucht van de gerechtigheid degenen, die door dezelve geoefend zijn, [Hebr. 12:11](#). Dan is men blij, als de Heere het kruis weggenomen heeft, en dankt er de Heere voor: [Psalm 119:75](#). *Ik weet, Heere! dat Uw gerichten de gerechtigheid zijn, en dat Gij mij uit getrouwheid verdrukt hebt.* [Jes. 12:1](#) ... *Ik dank U, Heere! dat Gij toornig op mij geweest zijt; maar Uw toorn is afgekeerd, en Gij troost mij.*

De voorbeelden van Christus en de heiligen.

7. Stelt u voor de voorbeelden van de Heere Jezus en van de heiligen, om daardoor verwakkerd te worden, tot navolging van hen in de lijdzaamheid. De Heere Jezus, gelijk Hij ons in al onze wandel een heerlijk voorbeeld is, zo ook in de lijdzaamheid: [Jes. 53:7](#) ... *doch Hij deed Zijn mond niet open; als een lam werd Hij ter slachting geleid, en als een schaap dat stom is voor het aangezicht van zijn scheerders, alzo deed Hij Zijn mond niet open.* [1 Petrus 2:20-21](#) ... *Maar indien gij verdraagt als gij weldoet, en daarover lijdt, dat is genade bij God. Want hiertoe zijt gij geroepen, omdat ook Christus voor ons geleden heeft, ons een voorbeeld nalatende, opdat gij Zijn voetstappen zou navolgen.* Doet hierbij het voorbeeld van alle andere heiligen, die u zijn voorgedaan: [Jak 5:10-11](#). *Mijn broeders! neemt tot een voorbeeld van het lijden en van de lankmoedigheid, de profeten, die in de Naam des Heeren gesproken hebben. Ziet, wij houden hen gelukzalig, die verdragen; gij hebt de verdraagzaamheid van Job gehoord, en gij hebt het einde des Heeren gezien, dat de Heere zeer barmhartig is, en een Ontfermer.*

Zijn dan allen, nu kroondragers, kruisdragers geweest, volgt hen dan in het dragen van het kruis na, opdat gij met hen de kroon des levens beërft.

Middelen.

- (a) Wees gevoelig over kruis, wacht u voor hardigheid.
- (b) Legt af de hoogachting van alles, wat in deze vergankelijke wereld is. Ziet aan de korthed des tijds, die nog overig is om te lijden.
- (c) Aanmerkt dat de weg naar de hemel door lijden is, en dat men die niet kan bewandelen dan door lijdzaamheid.
- (d) Wees gedurig bezig in het oefenen van geloof op de beloften, en hoopt daarop, alles zeker zullende komen.
- (e) Houdt aan in 't lezen van het Woord, dat ons beschreven is om ons lijdzaamheid te leren en te vertroosten, [Rom. 15:4](#).
- (f) En bidt gedurig om lijdzaamheid, [Rom. 15:5](#). *En dus uzelf in deze lijdzaamheid oefenende in alle dingen, ook in de minste, zo zult gij al doende toenemen. De Heere richte uw harten tot de liefde van God, en tot de lijdzaamheid van Christus.* [2 Thess. 3:5](#).

Hoofdstuk 24: Van de Oprechtheid

Hoofdstuk 24

Van de Oprechtheid.

Oprechtheid wordt in de Hebreeuwse taal met verscheiden woorden uitgedrukt, die ze ieder in een ander opzicht verklaren, als jaschar van recht zijn, recht maken, besturen, vlak en effen maken; in dit opzicht is oprechtheid als een effen en gebaande weg, die rechtuit, zonder kromten is, en recht toe recht aan de wandelaar bestuurt tot het einde.

Benaming.

Daarmee komt ons Nederlands woord overeen, recht, rechtheid, op de rechte weg, op een rechte manier gaan.

Hebreeuws thoom van thamam, voltooien, vervullen, volmaken. Dus maakt de oprechtheid alles volmaakt, en geeft het alles zijn laatste punt, zonder die is alles onvolmaakt en deugt niet. Nakoach van nokach, voor, tegen, over, en dus gaat de oprechtheid op het doel, dat voorgesteld is, aan, houdt dat als tegen zich over in 't gezicht, en wijkt daarvan niet af, noch ter rechter- noch ter linkerhand. Emeth, als de Hebreeën oprecht zeggen, dan zeggen ze beëmeth, *in* der waarheid, dat is amen, waarheid, 't is alleszins hetzelfde.

Grieks to gnaesion, wettig geboren, omdat dat alleen wettig uit de mens geboren wordt en voortkomt, dat oprecht geschiedt; Grieks aptharsia, eigenlijk onverderfelijkheid, en dus geeft oprechtheid te kennen, de zuiverheid derzelve, geen beginsel van verderving in zich hebbende, altijd onveranderlijk dezelfde blijvende; Grieks eilikrineia, dat bij 't licht of bij de glans van de zon onderscheiden is, omdat oprechtheid het licht wel verdragen kan, in de zonnestralen wel mag gezien worden: [Joh. 3:21](#). *Maar die de waarheid doet, komt tot het licht, opdat zijn werken openbaar worden, dat zij in God gedaan zijn.*

Beschrijving.

II. Oprechtheid is een Christelijke deugd, van God door middel van het Woord, in de harten van de gelovigen gelegd, waardoor zij de wil Gods in waarheid doen.

Wij noemen de oprechtheid *een deugd*. Zij is niet een particuliere deugd, welke in deze of gene zaak maar te pas komt: maar zij is algemeen, en dringt door alle deugden heen, zodat het geen deugd is, wat de mens doet, tenzij de oprechtheid daarbij zij, en die als beziele. De volmaaktheid ziet op de bezitting van alle deugd waar iets aan ontbreekt, daar is geen volmaaktheid: maar de oprechtheid ziet op de manier, hoe de deugden uitgevoerd worden, en die kan plaats hebben, schoon de zaken, die gedaan worden, gebrekkig zijn.

Oprechtheid is een *Christelijke* deugd. In sommige onbekeerden is wel een natuurlijke oprechtheid; 't is niet alles geveinsdheid al wat ze doen, zij doen vele dingen met hun hart in handel en wandel onder de mensen, en ook in hun godsdienst; maar zij missen in de zaak, die is maar uiterlijk, zij missen in de gestalten huns harten, die is niet geestelijk, niet wedergeboren; zij missen in het geestelijk einde, dat zij in 't oog hebben moesten; zij missen dan ook in de geestelijkheid van de oprechtheid; daarom is het alles natuurlijk werk; als hun iets van de Heere Jezus geboden wordt, daar ze geen behagen in hebben, dan gaan ze bedroefd weg met de anderszins oprechte jongeling, [Matth. 19:16-22](#). Maar de Christelijke oprechtheid is van een geheel andere natuur, heeft andere voorwerpen, hart, oogmerk en manier, die vloeit uit de vereniging met Christus, die heeft gelijkheid met Christus; daarom wordt ze genoemd *Christelijk*.

In de gelovigen.

III. Het subject zijn de harten van de gelovigen. De kinderen van God zijn vóór hun wedergeboorte, gelijk als alle andere mensen, blind, boos, onmachtig, onwillig, dood in de zonden en misdaden; maar de Heere geeft hun zijn Geest, die verlicht, wederbaart hen, maakt ze levendig door de vereniging met Christus, zodat Christus in hen en zij in Christus leven; hierdoor doen ze alles uit een geheel ander beginsel, en op een geheel andere manier, in alle omstandigheden. De oprechtheid heeft haar zitplaats niet in het gelaat, in de kleding, in de mond en in de daden, maar in hun harten. Het verstand is bestraald met een wonderbaar licht, de wil omhelst de geestelijke zaken, die dat licht hem vertoont, de hartstochten gaan naar de zaken uit, en om ze te hebben, te doen, en ze op een manier te doen, als de Heere behaaglijk is, zodat zij een hebbelijkheid van binnen hebben, en die hebbelijkheid straalt door het gelaat, kleding, woorden en daden; de gelovigen zijn oprechten: [Hoogl. 1:4](#) ... *de oprechten hebben U lief.* [Psalm 37:37](#). *Let op de vrome, en ziet naar de oprechte.*

Oprechten van hart: [Psalm 7:11](#) [[Ps. 7:10](#)] ... *Die de oprechten van hart behoudt.* [Psalm 97:11](#). *Het licht is voor de rechtvaardige gezaaid, en vrolijkheid voor de oprechten van hart.* Oprechten van weg en wandel: [Spr. 13:6](#). *De gerechtigheid bewaart de oprechte van weg.* [Psalm 119:1](#). *Welgelukzalig zijn de oprechten van wandel.*

Heeft opzicht op de wil van God.

Het voorwerp van de oprechtheid is de wil Gods. God heeft aan zijn kerk in de wet geopenbaard, wat Hij wil gedaan en gelaten hebben; deze omhelst de oprechte met gewilligheid en vrolijkheid, als de wil van God, zonder uitneming van een enige zaak, manier, tijd of plaats; de oprechte stelt zich de wet zo voor, het verstand is bezig die regel in 't oog te houden, de wil heeft er liefde toe, de hartstochten gaan daarnaar uit. en hij beoogt daarin alleen Gods wil te doen. daarin eindigt hij zonder bijoogmerken: [Psalm 119:80](#). *Laat mijn hart oprecht zijn tot Uw inzettingen.* [Psalm 101:2](#). *Ik zal verstandelijk handelen in de oprechte weg.*

Om die in waarheid te doen.

IV. De vorm bestaat in alles in waarheid te doen, Pilatus vraagde eens: *wat is*

waarheid? Maar hij wachtte niet totdat hem geantwoord werd; maar gij, hoort toe, wat waarheid is.

- (ee) God is Waarheid, [Deut. 32:4](#). Hij is enkel waarheid, wezen, leven, eeuwigheid, heiligheid en heerlijkheid. God is de oorsprong van alle waarheid buiten Hem, zijn werk is waarheid, zijn woorden zijn waarheid.
- (ff) De Heere Jezus is Waarheid, [Joh. 14:6](#). Omdat Hij is het tegenbeeld en het lichaam van de voorbeelden en schaduwen.
- (gg) Het woord van God is waarheid, [Joh. 17:17](#). En is het voorwerp en de regel van alles, wat geloofd en gedaan moet worden.
- (hh) Er is ook een waarheid, die in de mens is: Psalm 51:8 [[Ps. 51:6](#)]. *Zie, Gij hebt lust tot waarheid in het binnenste.* Van deze spreken wij hier.

Tot deze behoort een waarheid des verstands, van het hart, des monds, des werks en des oogmerks.

- (a) Een waarheid des verstands, zodat het verstand verlicht is door de Heilige Geest, en de goddelijke geopenbaarde zaken van de weg van de zaligheid door Christus zo ziet en kent, als ze in haar eigen gestalten zijn; de bevassing en de zaken komen overeen: [Titus 1:1](#) ... *de kennis der waarheid die naar de Godzaligheid is.* Dit is te hebben de zin van Christus, [1 Kor. 2:16](#); [Efëze 4:21](#). *Indien gij maar Hem gehoord hebt, en door Hem geleerd zijt, gelijk de waarheid in Jezus is.* [2 Kor. 11:10](#). *De waarheid van Christus is in mij.*
- (b) Een waarheid van het hart, welke is een overeenkomst van de wil met de goddelijke waarheden, die te geloven en te doen zijn, het hart wordt daarmee verenigd in lust en liefde, om ze te geloven en te doen, zodat hetgeen waarheid is in het Woord, ook waarheid in hen is: [Psalm 119:97](#). *Hoe lief heb ik uw wet!* [Rom. 7:22](#). *Ik heb een vermaak in de wet Gods, naar den inwendigen mens.*
- (c) Een waarheid des monds, welke is een overeenkomst van de woorden met het hart, nu, zoals gezegd is, verlicht en liefhebbende. Dit heeft plaats, als men van de goddelijke zaken spreekt, de waarheid belijdt, en in de omgang met mensen zo spreekt, als de zaak is en van het hart bevat wordt: [Spr. 8:7](#). *Mijn gehemelte zal de waarheid bedachtelijk uitspreken.* [1 Tim. 2:7](#) ... *ik zeg de waarheid in Christus, ik lieg niet.* [Efëze 4:25](#) ... *spreekt de waarheid, een ieder met zijn naaste.*
- (d) Een waarheid des werks, als wanneer gelaat, doen en laten, van wat natuur het ook zij, 't zij in geestelijke, 't zij in burgerlijke zaken, overeenkomen met het hart, kennende en lievende de wil Gods, geopenbaard in het Woord: [Psalm 119:97](#). *Hoe lief heb ik uw wet!* Zij is mijn betrachting de gehele dag. [Jak 1:22](#). *Zijt daders des Woords.* [Jes. 61:8](#). *Ik zal geven dat hun werk in van de waarheid zal zijn.* [2 Joh. 4](#) ... dat ik van u we kinderen gevonden heb, die in de waarheid wandelen.
- (e) Een waarheid des oogmerks, als hetgeen wij beogen met de wil van God, hart, mond en daden overeenkomt; 't einde dat wij beogen, wordt bijzonder mede in de oprechtheid vereist, dat moet met al het gezegde overeenkomen, of het is alles verdraaid. Een kwaad oogmerk verderft goede middelen, en kwade middelen bederven een goed oogmerk. [Psalm 66:18](#). *Had ik naar ongerechtigheid met mijn hart gezien, de Heere zou niet gehoord hebben.*

[Matth. 6:22-23](#). *De kaars des lichaams is het oog; indien dan uw oog eenvoudig is, zo zal uw gehele lichaam verlicht wezen; maar indien uw oog boos is, zo zal geheel uw lichaam duister zijn.*

Neemt dit nu alles te samen, alles moet één zijn, en als dit alles één is, dit is waarheid, en deze waarheid maakt het ware wezen van de oprechtheid uit; waar deze waarheid enigszins gemist wordt, daar feilt de oprechtheid.

De oorzaak is God.

V. De oorzaak van de oprechtheid is God: want God geeft licht om de waarheid te kennen, geeft liefde tot de waarheid, geeft waarheid in het hart, en zo dan ook de oprechtheid in alle daden, die uit dat geestelijk levend hart voortkomen: [Jes. 61:8](#) ... *Ik zal geven, dat hun werk in van de waarheid zal zijn.* David erkent dat het van de Heere moest komen, daarom bad hij er om: [Psalm 119:80](#). *Laat mijn hart oprecht zijn tot uw inzettingen.* Hoewel God onmiddellijk het hart aanraakt en hervormt, zo gebruikt God nochtans tot een middel het Woord: [Joh. 17:17](#). *Heilig ze in uw waarheid; uw woord is de waarheid.*

Overtuiging van onoprechten, hoedanige zijn.

VI. De natuur van deze deugd voorgesteld zijnde, verplicht een ieder tot oefening; God eiste dat van Abraham, en meteen van alle zijn kinderen door het geloof: [Gen. 17:1](#) ... *Wandel voor mijn aangezicht, en zijt oprecht!* [Deut. 18:13](#). *Oprecht zult gij zijn met de Heere, uw God.* [Matth. 10:16](#) ... *zijt dan voorzichtig gelijk de slangen, en oprecht gelijk de duiven.* Uw hart zal bij zichzelf overtuigd zijn van de betamelijkheid en de verplichting; maar komende tot uzelf, en de bovenvoorgestelde waarheid u als een spiegel voorhoudende, hoedanig zijt gij? Bent u onder de oprechten? 't Is nodig de onoprechten te overtuigen, en hun ellendige staat te tonen of het een middel mocht zijn tot hun bekering: ook is 't nodig de oprechten te overtuigen van hun gebrek in deze dele.

Alle onbekeerden.

1. Gij zijt waarlijk nog onder de geveinsden, die nog in een onbekeerde staat zijn. Hoe kan uw hart oprecht zijn voor God, die gij Hem niet kent in 't aangezicht van Jezus Christus? Hoe zult gij in de oprechte weg gaan, daar de rechte weg ter zaligheid voor u nog verborgen is? Gij, die geen inwendige lust en liefde hebt tot de weg, om door Christus tot God te gaan, om de weg van de heiligheid in te treden? Die nog niet eens uw voet op die weg gezet hebt; maar nog hebt u verduisterd verstand, uw stenen hart, en uw leven in de aarde? 't Is allemaal verdraaid, 't gaat alles van God en zijn wil af. Dus kan daar geen oprechtheid zijn; of uw oogmerk en sommige van uw daden, 't zij burgerlijke, 't zij uitwendig godsdienstige, met uw hart al overeenkomen, daar is toch geen oprechtheid, want het hart zelf deugt niet, daarom deugt het alles niet wat daarmee overeenkomt. Schoon gij geen geveinsden waart, zo zijt gij nochtans niet oprecht voor God.

En huichelaars.

2. U bent volslagen huichelaars en geveinsden, die uzelf beoogt, in alles wat u doet, en die het alles te doen is om eer, om liefde, om winst, en daartoe u anders gelaat, dan u bent. U ziet zelden naar binnen, en hebt het veinzen u zo

aangewend, dat u er zelfs niet om denkt als u het doet; daarom zullen wij u eens naar het leven afschilderen, en u tonen, hoe gij zijt in de burgerlijke omgang, en in de godsdienst.

In de burgerlijke omgang.

VII. (a) In de burgerlijke omgang. 't Is of de geveinsde bij Kaïn had school gelegen; hij spreekt vriendelijk met zijn naaste, hij lokt hem uit, maar 't is om hem te doden. Van Saul heeft hij het kunstje geleerd om anderen aan te zetten, om zo een te prijzen, omdat men hem in 't net zou krijgen om hem met vele weldaden te overladen: "Ik zal David mijn dochter geven, opdat zij hem tot een strik zij." Hij heeft het Joab afgezien, hoe men, door zich te verblijden over iemand, en door hem naar zijn welstand te vragen, hem een moordpriem in 't hart kan duwen. Absalom onderwijst hem een maaltijd aan te richten, om Amnon te doden. Judas heeft hem geleerd, hoe men met kussen verraden kan. David beschrijft ze: [Psalm 28:3](#), *Die van vrede spreken met hun naasten; maar kwaad is in hun hart.* Psalm 62:5 [[Ps. 62:4](#)], *Met hun mond zegenen zij, maar met hun binnenste vloeken zij.* Psalm 55:22 [[Ps. 55:21](#)], *Zijn mond is gladder dan boter, maar zijn hart is krijg; zijn woorden zijn zachter dan olie, maar dezelve zijn blote zwaarden.*

In de godsdienst, waarin zij afgeschilderd worden.

(b) In het godsdienstige. Als het een tijd is dat de Godzaligheid in achting is, dan wordt de kerk vervuld met geveinsden. 't Was te wensen dat de geveinsde van de predikstoel bleef, dat men daar niet vernam zodanigen, die met al hun macht studeerden:

- (g) de een, om de naam van geleerde te krijgen, schoon hij het inderdaad niet is, en zo hij een geweten heeft, dat hem zijn verkeerd oogmerk aanwijst, dat paait men dan, dat het is om daarna, de naam bekomen hebbende, te meerder te kunnen stichten.
- (h) De ander, om welsprekende geacht te worden.
- (i) De derde, om verwondering over zich te verwekken, dat hij zo'n stem en zulke gaven heeft, die een grilling door de hersenen van de mensen jagen, en hun de tranen uit de ogen persen.
- (j) Een vierde schijnt in het bidden opgenomen en verhemeld te zijn, en in 't prediken een engel; maar 't is om eer, om aanzien, om het toejuichen van het volk te hebben, en als men dan van de predikstoel komt, dan tracht men te vernemen, wat genoeg men heeft gegeven, en het is hem als een balsem op zijn ziel, als er veel volk geweest is, als de vergadering ontroerd is geweest, als men zegt: dat is een wakker predikant; bij dat gezelschap is men liefst, waar men geprezen wordt, en waar men een afgod van hem maakt. De duivel zelf kan zich veranderen in een engel des lichts, zo kunnen ook zijn dienaren wel een haren mantel van Elia, en een kleed van Johannes de Doper aandoen, om te liegen, [Zach. 13:4](#). Doch de een weet hem wat netter om te hangen dan de ander. Gruwelijker en walgelijker ding is er onder de zon niet, dan een geveinsd predikant.

Komende tot de lidmaten; de huichelaar ziet wat de Godzaligen doen, en dat aapt

hij na om ook voor een Godzalige door te gaan, zodat het kwaad niet ligt in zijn uitwendige vertoning, even alsof het allen geveinsden waren die zo deden, want dan zou de geveinsde dat alles mijden; want hij zoekt niet de naam van een geveinsde, maar van een Godzalige. Dus weerleggen de lasteraars van de Godzaligen zichzelf, als zij de Godzaligen geveinsden noemen; want 't is aan het geweten openbaar, dat men zo moet zijn en leven als de Godzaligen, en als de geveinsden het trachten na te maken, en daarom, omdat een geveinsde die schijn zoekt, zo is het waarheid, als iemand de zaak van die schijn heeft. Maar het kwaad van de huichelaar ligt in zijn hart en oogmerk, hij tracht het niet te zijn dat hij wil schijnen; hij is het niet, hij beoogt het niet, maar hij beoogt alleen de naam, en als hij die naam heeft, dan heeft hij er genoeg van, de naam weet hij dan tot zijn voordeel te gebruiken. En om de naam te verkrijgen, zo gaat hij naarstig ter kerk. 't gaat zo het gaat, daar moet hij zijn, men moet hem daar niet missen. Men loopt naar de predikant, die de Godzaligen liefst horen, men moet vooral zitten op een plaats, waar men van allen gezien kan worden; wordt er gezongen, men neemt almede een boek in de hand, al zou men er niet een letter in lezen: men verheft zijn stem almede, niet om zichzelf en anderen op te wekken in de lof van God, maar opdat anderen zouden horen hoe fraaie stem hij heeft, of hoe vast hij de wijs kent, daarom zal hij wel voor de voorzanger beginnen, en op 't laatste een dreun nageven.

Zal men bidden, hij buigt zich met een groot gebaar, of hij staat op; hij weet onder het gebed zuchtingen te maken, en na het gebed zijn ogen wel af te vegen, alsof hij geschreid had.

Onder de predikatie maakt hij een aandachtige vertoning, hij staat wel eens op, hij wendt niet een oog van de predikant, en hij schijnt hem de woorden uit de mond te gapen en op te eten; hij slaat zijn boek wel eens op, en legt er een vouwtje bij, alsof hij een plaats aantekende, al is het verre van de plaats, die de predikant noemt, en ondertussen ziet hij altemet eens heimelijk ter zijde uit, of hij wel gezien wordt, dat hij zo aandachtig is, schoon hij nergens minder op denkt dan op de predikatie; hij telt misschien de ruiten in de ramen, de pijpen in het orgel, het snijwerk aan de predikstoel.

Komt de diaken om de aalmoezen te vergaderen, hij wordt hem kwansuis niet gewaar eer hij bij hem was, en die schijnt zijn aandacht te storen; geeft hij een duit, hij zoekt de dunste uit, opdat het klinken zou als zilvergeld; geeft hij wat meerder, hij wilde dat het door de gehele kerk klonk.

De godsdienst gedaan zijnde, daar gaat onze geveinsde heen, en hij bezoekt de een en de ander, met zijn boek in de hand, om te tonen, dat hij uit de kerk komt, en hij prijst de predikatie zeer, en dat hij er zoveel stichting van gehad heeft, schoon hij niet een woord er van weet te zeggen, en men beklaagt zich over de korthed van geheugen.

Doet men een gebed, of leest men een hoofdstuk, dat moet zo luid gedaan worden, dat anderen, al waren ze op de straat, het zouden kunnen horen; verwacht men de predikant in het huisbezoek, de Bijbel moet vooral openliggen, en soms nog wel een boek twee of drie daarbij, en men is zo aandachtig in het lezen, dat men de predikant niet gewaar wordt, al staat hij op de vloer, en dan is het of men verschoot; men maakt kennis met Godzaligen, en men spreekt bij anderen van de gemeenzaamheid, die men met die en die Godzaligen heeft; men

laat het hoofd soms op de een zijde hangen, men meet zijn woorden bij de el uit, alsof men zo nauw op zijn woorden let, en men volgt zelfs de kwade gebaren, welke sommige Godzaligen, zonder hun weten, zich hebben aangewend. Ja om te meerder uit te schijnen, zal men geweten maken van een kannetje of akertje te dragen. Men is zeer ijverende voor het uitwendige en zich meesterlijk te dragen in het bestraffen van anderen.

Altijd heeft men de mond vol van klachten over de verdorvenheid en het verval van de kerk; men vermeet zich de leraren te onderwijzen, wat en hoe ze prediken moeten, en men heeft op ieder predikant en predikatie wat te zeggen, bijzonder van die, welke de Godzaligen het minste horen. De geveinsden zijn als de bedelaars, de een geeft zich voor zo een, en de ander voor zo een uit, en op die kunst van bedelen verstaat ieder zich best; zo ook de een geveinsde verstaat zich best hierin, de andere daarin; de een is zo plomp in 't veinzen, dat een ieder het zien kan, een ander kan het zo fijntjes doen, dat hij de beste zou bedriegen; sommigen hebben de kunst zo wel geleerd, dat zij zichzelf bedriegen, en door gebrek van acht te slaan op hun hart, beelden zij zich in, dat zij het menen, en ware het mogelijk, zij zouden God bedriegen. Foei u, gij geveinsden! Met een grote weerzin heb ik mij bezig gehouden met u aan uzelf te ontdekken, om was het mogelijk, u tot bekering te brengen.

Bedreiging.

VIII. Tot die einde

- (59) bedenkt eens, wat een gruwelijk monster, en wat een gruwelijk gedrocht dat gij in uzelf zijt; in u is immers niets menselijks; 't is alles verdraaid, 't is alles gruwelijk en ondeugend; schrikt gij niet van uzelf, want gij gelijkt een duivel beter dan een mens.
- (60) Bedenkt hoe walgelijk en hatelijk dat gij zijt bij alle eerlijke mensen, zo Godzalige als burgerlijke, en beeldt u niet in dat gij onbekend zult blijven; gij moogt enige tijd van een oprechte in het burgerlijke en godsdienstige gaan, maar 't zal niet lang duren, men zal u al ras in 't oog krijgen, en dan zijt gij de verachtste, die daar leeft, en zo gij al bedekt bleef, wat hebt gij daar toch van dan een hand vol vliegen?
- (61) Weet, dat God, met welke gij te doen hebt, u wel kent: Hij ziet u door en door; Hij let op uw verkeerde beoogingen, en op al uw geveinsde streken; hoe gruwelijk moet gij dan in de ogen Gods zijn! Hoort, wat David daarvan zegt, Psalm 5:7 [[Ps. 5:6](#)], *Gij zult de leugensprekers verdoen; van de man des bloeds en des bedrogs heeft de Heere een gruwel.*
- (62) *En wat is de verwachting van de huichelaar ... wanneer God zijn ziel zal uittrekken?* Vraagt Job, [Job 27:8](#). Leest het antwoord. [Job 8:13](#), *De verwachting des huichelaars zal vergaan.* [Jes. 33:14](#), *Beving heeft de huichelaren aangegrepen.* De Heere Jezus roept we! acht maal in één hoofdstuk, namelijk, [Matth. 23](#), *het wee* uit over de geveinsden. Een geveinsde zal niet zalig worden; maar zal de onverdraaglijkste staat in de hel hebben; want als de goddelozen de hel bedreigd wordt, zo worden zij gezegd, bij de geveinsden te zullen zijn: [Matth. 24:51](#). *En zal hem afscheiden, en zijn deel zetten met de geveinsden; daar zal wening zijn en knersing der tanden.* Drukt dit op uw hart, gij onoprechten, en gij geveinsden, en bekeert u, eer het

te laat zal zijn. *Reinigt de handen, gij zondaars, en zuivert de harten, gij dubbelhartigen, [Jak 4:8](#).*

Overtuiging van oprechten van hun oprechtheid.

IX. De ware gelovigen zijn in de grond oprecht; wan:

26. zij hebben geestelijk licht en leven, zij zijn der Goddelijke natuur deelachtig, en Jezus heeft een gestalte in hen.
27. Zij zien hun misslagen, zijn over dezelve bedroefd, belijden ze en zoeken verzoening in het bloed van Christus door het geloof, en strijden daartegen.
28. Zij zijn bekommerd in deze, omdat ze hun harten wantrouwen, en de verdorven *opwellingen gewaar worden; zij brengen hun hart voor de Heere, biddende: Doorgrond mij, o God! en ken mijn hart; beproef mij, en ken mijn gedachten. En zie, of bij mij een schadelijke weg zij; en leid mij op de eeuwige weg, [Psalm 139:23-24](#).*
29. Zij zijn generaal en algemeen ten opzichte van zaken, van tijd, van plaatsen; zij maken geheel geen uitzondering, en of zij in de een zonde wel meer vallen, dan in de andere, zo is het toch tegen hun voornemen, tegen hun hart, en 't bedroeft hun; ja in het verborgen handelen zij nog veel hartelijker, dan bij mensen, en hun hart is in de grond oprechter, dan in het uitwerken. Zij kunnen en durven tot de Heere zeggen: Ik zoek U met mijn gehele hart; laat mij van uw geboden niet afdwalen, [Psalm 119:10](#). *Daarom heb ik al uw bevelen, van alles, voor recht gehouden; maar alle valse pad heb ik gehaat, [Ps. 119:128](#).*

Al deze zaken zijn ware blijken van oprechtheid, daar kunnen en mogen de gelovigen zich mede ophouden en versterken in de bekommerde gedachten, of ze wel oprecht zijn omdat zij nog zoveel gebrek in deze in zich bevinden; nochtans hebben zij zich over het gebrek en over de vergrijpingen te vernederen, waartoe wij hen hun misslagen in deze willen voor ogen stellen.

En van hun gebrek in dezen.

X.

- (o) Zie terug op hetgeen wij van de geveinsden gezegd hebben, en beziet u daarin, of gij u in 't, een of het ander ook niet schuldig maakt.
- (p) Zie, of niet in 't een of het ander wel eens een toeleg schielijk opkomt, welke tegen het geweten al strijdende doorbreekt; en of men zijn geweten met schijnredenen wil paaien, dat dit goede daarin is, dat evenwel de beoging niet zuiver was, maar dat er eigen beogingen onder liepen, zodat wat anders in het hart, en wat anders in gelaat, woorden of daden was.
- (q) Zie nauwkeurig toe of de verdorvenheid van de natuur niet gedurig bezig is met bijoogmerken op te werpen, 't zij omdat het rechte einde niet levendig en krachtdadig beoogd wordt, en niet alleen aanzet tot het werk, 't zij omdat de verdorvenheid niet genoeg gedood en ondergehouden wordt, 't zij dat men onachtzaam is, en op zijn hart niet let, 't zij dat men de beproevingen van de duivel door gelegenheden plaats geeft, en daartegen niet ernstig strijdt en bidt, waardoor de verdorvenheid kracht krijgt om eigen beogingen gaande te maken. Soms lokt de duivel tot eigen beogingen aan, die geen vat hebben, maar zonder kwetsing worden afgeslagen. Soms beschuldigt hij, doch

leugenachtig, dat men eigen beogingen in een werk heeft, om in het goede te verhinderen en de mens te beroeren; en een gelovige zijn streken niet kennende, meent dat hij waarlijk die eigen beogingen in dat werk heeft, en wordt daardoor ontroerd, hij wordt bijna in alles beschuldigd: 't is gedurig: dat doet gij daarom, en wederom in een andere zaak: dat doet gij daarom; maar als een gelovige die aanvallen kent, zo stoort hij zich daar niet aan, maar gaat met zijn werk voort, al is 't als een mens, die onder een hagelbui zijn weg vervolgt; maar al dikwijls komt de verdorven natuur, bijoogmerken opwellende, daarbij.

- (r) 't Is ook tegen de oprechtheid, als men het werk ten halve doet; niet dat de gebreken, die bij de beste werken nog zijn, de mens een onoprechte maken, maar als men harteloos, lusteloos, lauw en slap is in het werk, men doet het werk wel, maar 't is niet met het gehele verstand, met de gehele wil, met alle zijn krachten, met alle inspanning tot een heilig oogmerk; eigen verstand, eigen wil, eigen werk, eigen beoging mengen zich daaronder, zodat het werk maar ten halve voortkomt.

Ziet of gij ook hieraan u niet schuldig bevindt; indien ja, zo weet:

- (k) dat ofschoon gij in Christus aangenaam zijt, ten opzichte van uw persoon, dat de Heere evenwel mishagen heeft aan de onoprechtheid.
- (l) Dat ook uw onoprechtheid al ras van anderen, bijzonder van de Godzaligen, gemerkt zal worden, 't zal hun bedroeven, zo zij sterke Christenen zijn, of een afkeer en walg tegen u verwekken, zo ze kleine genade hebben.
- (m) En 't zal de Godzaligheid bij de wereldsen verdacht maken, en om uwentwil zullen de Godzaligen in 't gemeen gelasterd worden, en zij zullen te meer zeggen, ziet zo'n volk is het, 't zijn een deel geveinsden.
- (n) En gij zelf zult een beroerd gemoed hebben, en in alles onvrijmoedig zijn. Daarom, vernedert u zeer voor de Heere, bedroeft er u over, en laat dan het gezicht van de lelijkheid van uw hart en van de daden u een walg doen hebben van uzelf, om daardoor een afschrik te hebben van de zonde van de onoprechtheid, en om ijveriger te strijden tegen dezelve, en tot oprechtheid.

Opwekking is noodzakelijk.

XI. Zet het er op om oprecht te zijn en te handelen; want:

1. Oprechtheid is een ten enenmale noodzakelijke eigenschap van een Christen
- (85) Een Christen is toch een oprechte: [Hoogl. 1:4](#) ... *de oprechten hebben U lief.*
- (86) Job: [Job 1:1](#) ... *dezelve man was oprecht, en vroom, en Godvrezende, en wijkende van het kwaad.*
- (87) David: Psalm 18:24 [[Ps. 18:23](#)]. *Maar ik was oprecht bij Hem.*
- (88) Hizkia: [Jes. 38:3](#) ... *gedenkt toch, dat ik voor uw aangezicht in waarheid, en met een volkomen hart gewandeld, en wat goed in uw ogen is, gedaan heb.*
- (89) Noach: [Gen. 6:6](#) ... *Noach was een rechtvaardig, oprecht man in zijn geslachten.*

Ook is oprechtheid een onafscheidelijke eigenschap van alle deugden.

Oprechtheid wordt vereist:

- (90) In het gebed: [Joh. 4:24](#). *God is een Geest, en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in geest en waarheid.*
- (91) In het geloof: [1 Tim. 1:5](#). *Het einde des gebods is liefde ... uit een ongeveinsd geloof.*
- (92) In de liefde: [Rom. 12:9](#). *De liefde zij ongeveinsd.*
- (93) In de gehele gestalte van het hart: [1 Thess. 5:23](#) ... *uw geheel oprechte geest, en ziel, en lichaam worde onberispelijk bewaard.*
- (94) In al onze handel en wandel: [1 Kor. 5:8](#) ... *laat ons feest houden in de ongezuurde broden van de oprechtheid en van de waarheid.*

Omdat dan de oprechtheid zo'n noodzakelijke en onafscheidelijke eigenschap is, en van een Christen, en van al zijn werk, wat zal men dan beginnen, als men niet in oprechtheid te werk gaat?

Betamelijk.

XII. 2. Oprechtheid is betamelijk, die past een Christen; want God met Welke men te doen heeft, is een enkel Licht, is de alleen Hartenkenner, Die men niet bedriegen kan, Die de minste afwijking ziet, *Die lust heeft aan waarheid in het binnenste*, Psalm 51:8 [[Ps. 51:6](#)]. Wiens ogen naar waarheid zien, [Jer. 5:3](#). *De oprechten van weg zijn Zijn welgevallen*, [Spr. 11:20](#). Met zo'n God om te gaan, vereist dat geen oprechtheid? De Heere Jezus, op wie wij vertrouwen, is volmaakt oprecht, in Zijn mond is geen bedrog geweest, [1 Petrus 2:22](#). De Heilige Geest, die in u woont, als in een tempel, is een Geest der waarheid, [Joh. 14:17](#). Die Zijn kinderen in de waarheid leidt, [Joh. 16:13](#), Die zou u bedroeven, als ge uw wegen verdraait, en tot onoprechtheden uitsloeg. Het Woord, waardoor gij wedergeboren zijt, 't welk uw voedsel is, en een regel van leven, is waarheid, [Joh. 17:17](#). *Het woord der waarheid*, [Psalm 119:43](#). Zal dit u niet bewegen tot waarheid in alle handelingen?

Uw geestelijk leven, dat in u is, het beeld Gods, dat gij draagt, is gerechtigheid en heiligheid van de waarheid. [Efëze 4:24](#). Volgt dan dat oprechte beginsel van het geestelijke leven, volgt de leiding van de Heilige Geest, en wandelt voor 't alziende oog van uw God, in alle oprechtheid, maakt dat uw daden met uw naam overeenkomen.

Een beminnelijk sieraad.

XIII. 3. De oprechtheid is een zeer beminnelijk sieraad, en onoprechtheid maakt alle deugden, die iemand hebben mocht, verachtelijk; maar oprechtheid maakt alle andere deugden blinkende en legt een glans op de Godzaligheid, en maakt de oprechten bemind bij natuurlijken, Godzaligen, en bij Godzelf.

(rrrr) Bij natuurlijken; hoezeer zij ook met de Godzaligen spotten, hebben achting voor de oprechten; zij zeggen: 't zijn een deel geveinsden; maar die meent het wel, die is oprecht, met die wil ik wel sterven, met de zodanigen willen ze gaarne te doen hebben, al is het meest uit eigenliefde om niet bedrogen te worden: de woorden van de oprechten hebben ingang bij hen, en die zijn bekwaam om anderen, ook zonder woord te winnen; blonk de oprechtheid in alle Godzaligen uit, wat zou de Godzaligheid een luister hebben

in de wereld!

(ssss) Bij Godzaligen is oprechtheid van anderen beminnelijk, met bedekte lieden willen ze geen omgang hebben, [Psalm 26:4](#). Maar hun ogen zijn op de getrouwen, op de oprechten. [Psalm 101:6](#). Al is iemand in de grond wedergeboren, als evenwel de oprechtheid in eigen beoging doorsteekt, men kan er niet mee omgaan; men wil ze liefhebben, men wil zoetelijk met hen wandelen en raadplegen, maar 't hart wordt gestuit, men kan het hart met hen niet verenigen, zij zijn hun tot arbeid, moeite en verdriet: maar met de oprechten is het hart terstond verenigd, en men heeft stichting en vermaak in 't gezelschap. De oprechtheid gebruikte Lydia tot een beweegreden bij Paulus, zeggende: Indien gij hebt geoordeeld, dat ik de Heere getrouw ben, zo komt in mijn huis en blijft er, [Hand. 16:15](#).

(tttt) Maar, wat boven dit alles gaat. God Zelf heeft behagen in de oprechten. De oprechten van weg zijn Zijn welgevallen, [Spr. 11:20](#). Gelijk men vermaak heeft in het aanschouwen van degenen, die men liefheeft, zo staat er ook van de Heere: Zijn aangezicht aanschouwt de oprechte, [Psalm 11:7](#). De oprechten zijn weerloos, willen geen kwade middelen gebruiken om zichzelf te helpen; maar 't is de Heere die de oprechten van hart behoudt, Psalm 7:11 [[Ps. 7:10](#)], God neemt de oprechten aan tot zijn huisgenoten, over welke Hij zijn bijzondere goedgunstigheden uitstort: [Psalm 15:1-2](#). *Heere! wie zal verkeren in uw tent? wie zal wonen op de berg uwer heiligheid? Die oprecht wandelt en gerechtigheid werkt, en die met zijn hart de waarheid spreekt.* De Heere vervrolijkt het hart van de oprechten: [Psalm 97:11](#). *Het licht is voor de rechtvaardige gezaaid, en vrolijkheid voor de oprechten van hart.* Kan dan iets u bewegen, zo moet dit het doen. Zijt dan oprecht. Oprechten zijn van ieder bemind, geveinsden gehaat.

Bedekt de zwakheden.

XIV. 4. God schat Zijn kinderen naar hun oprechtheid. 't Behaagt de Heere niet, Zijn kinderen in dit leven volmaakt te maken, 't is hier alles maar ten dele, zij struikelen nog dagelijks in velen; maar naar hun oprechtheid worden ze genoemd de oprechten, met de oprechtheid worden alle hun zwakheden in Christus als toegedekt. David had grote zonden gedaan, dan gedroeg hij zich hierin, dan daarin, nochtans wegens zijn oprechtheid staat er van hem. [1 Kon. 15:5](#), Omdat David gedaan had wat recht was in de ogen des Heeren, en niet geweken was van alles, wat Hij hem bevolen had, al de dagen zijns levens, dan alleen in de zaak van Uria, de Hethiet; want daarin had hij geveinsdelijk gehandeld. Zo ook de zonden van Asa. *Nochtans was het hart van Asa volkomen (oprecht) met de Heere, al zijn dagen,* [1 Kon. 15:14](#). 't Slot aan de bestraffing van Josafath was: *Evenwel goede dingen zijn bij u gevonden; want gij ... uw hart gericht hebt om God te zoeken,* [2 Kron. 19:3](#). Hizkia bad: *De Heere, Die goed is, make verzoening voor die, die zijn gehele hart gericht heeft, om God de Heere, de God van zijn vaderen te zoeken, hoewel niet naar de reinigheid des heiligdoms,* [2 Kron. 30:18-19](#). Zo zal God uw struikelingen in Christus over 't hoofd zien, als gij met een volkomen oprecht hart voor het aangezicht des Heeren wandelt. Wees dan oprecht!

Geeft vrijmoedigheid.

XV. 5. Oprechtheid geeft een grote vrijmoedigheid in het uitvoeren van onze plicht. Laat een huichelaar het licht vrezen, laat die het donkere tot zijn schuilhoeken zoeken, laat die bevreesd zijn iets uit te voeren, waarvan tegenstand te verwachten is, laat die op iedere plaag Gods in de wereld schrikken en beven; een oprechte is onbevreesd, die durft uitkomen, die komt als een jonge leeuw voor de dag, en verricht zijn plicht, en staat pal tegen alle lastertongen, en tegen alle gevaar, omdat hij het van binnen ruim heeft en van buiten de hulp van God verwacht: [Job 27:5-6](#). *Het zij verre van mij, dat ik ulieden rechtvaardigen zou; totdat ik de geest zal gegeven hebben, zal ik mijn oprechtheid van mij niet wegdoen. Aan mijn gerechtigheid zal ik vasthouden, en zal ze niet laten varen. [Job 31:33](#), [35-37](#). Zo ik, gelijk Adam, mijn overtredingen bedekt heb, door eigenliefde mijn misdaad verbergende! Och, of ik een had, die mij hoorde! Zie, mijn oogmerk is ... dat mijn tegenpartij een boek schrijve. Zou ik het niet op mijn schouder dragen? Ik zou het op mij binden als een kroon Het getal van mij treden zou ik hem aanwijzen; als een vorst zou ik tot hem naderen.*

Zo moedig maakt de oprechtheid. En komt men met geweld tegen hem aan, evenwel is hij niet bevreesd, omdat de Heere de oprechten helpt, volgens de belofte: [2 Kron. 16:9](#), *De Heere aangaande, Zijn ogen doorlopen de gehele aarde, om Zich sterk te bewijzen aan degenen, welker hart volkomen is tot Hem.* Een oprechte heeft geen ander wapen van node, dan zijn oprechtheid.

Gerust leven en gemoedigd sterven.

6. Oprechtheid geeft een gerust leven en een gemoedigd sterven. Een geveinsde leeft in gedurige onrust en vrees van achterhaald te worden, en heeft veel overleg van node om de ene geveinsdheid met de andere te bedekken: maar een oprechte heeft een bevredigend geweten, en is bij zichzelf vast en zeker: [2 Kor. 1:12](#). *Onze roem is deze, namelijk, de getuigenis van ons geweten, dat wij in eenvoudigheid en oprechtheid Gods ... in de wereld verkeerd hebben.* En als het op een sterven komt, en de zonden voorkomen, dan geeft dat de troost, dat ons hart evenwel oprecht is geweest voor de Heere: [Jes. 38:3](#) ... *Och Heere! gedenk toch, dat ik voor Uw aangezicht in waarheid en met een volkomen hart gewandeld, en wat goed in Uw ogen is, gedaan heb.*

Middelen.

XVI. Welaan dan, bevljigt u zeer om door gedurige oefening een hebbelijkheid te krijgen van de oprechtheid, en een zulke geheel oprechte gestalte te krijgen, dat de oprechtheid altijd als van zelf opborrelt, en in al uw daden doorschijnt.

202. Erkent voor de Heere de verdraaidheid van het hart, en de uitgangen van dat, en toont meteen de haat en de walg, die gij daarin hebt, en de lust tot oprechtheid en waarheid.

203. Erkent uw onmacht, dat het voor u onmogelijk is uw hart in zo'n oprechte gestalte te brengen en te houden; maar dat de Heere macht en goedheid heeft om het u te geven. Komt dan met die begeerte en met die ontblote gestalte, en bidt er de Heere om met ernst, met ootmoedigheid en met veel aanhouden, zeggende: *Laat mijn hart oprecht zijn tot Uw inzettingen, opdat ik niet*

beschaamd worde, [Psalm 119:80](#). En in dat bidden ziet op de Heere Jezus, die geest en leven voor u verworven heeft, u die verdiensten toeëigenende, en komt daarmee tot de Heere, meteen tonende de belofte, die de Heere gedaan heeft, dat Hij maken zou, dat ons werk in waarheid zou zijn. [Jes. 61:8](#).

204. Let nauw op het hart, waarin het naar onoprechtheid helt, en gaat het terstond tegen, daar mag ook zoveel smaad of schade op u komen als het wil, houdt vast aan de oprechtheid.

205. En indien daar iets onoprechts uit u voortgekomen is, blijft daar wat lang op staan zien, opdat het u diep smarte, en die smart u daarna voorzichtiger make.

206. Houdt u gedurig in de tegenwoordigheid des Heeren; het gezicht van de tegenwoordigheid en alwetendheid Gods is een krachtig middel tot oprechtheid; daarom worden die twee samengevoegd: *Wandel voor Mijn aangezicht en zijt oprecht!* [Gen. 17:1](#).

207. Dus al voortgaande, houdt het oog gedurig op het Woord van de waarheid, tracht dat in de geestelijke zin te verstaan, en de waarheid zal u vrij maken, en gij zult toenemen in de waarheid te wandelen. Dus gaat men ten hemel in. *Welgelukzalig zijn de oprechten van wandel.* [Psalm 119:1](#).

Hoofdstuk 25: Het gebed

Hoofdstuk 25

Het gebed

1. [Het gebed](#)
2. [Benamingen](#)
3. [Verschillende soorten](#)
4. [Zaken die behandeld worden](#)
5. [Beschrijving](#)
6. [Een inspanning](#)
7. [Werkzaamheid](#)
8. [Een uitdrukking van begeerten](#)
9. [Een uitdrukking van heilige begeerten](#)
10. [Een uitdrukking van heilige begeerten voor God](#)
11. [In de Naam van Christus](#)
12. [Door de Heilige Geest](#)
13. [Het gebed is een werk van wedergeborenen](#)
14. [In een herstelde staat](#)
15. [Hoe te handelen in dodigheid](#)
16. [Het doel van het gebed](#)
17. [De eigenschappen van het gebed](#)
18. [In geest en waarheid](#)

19. Met ernst en ijver
20. Aanhouden in gebed
21. Opwekking tot aanhoudend bidden
22. In geloof
23. De uiterlijke omstandigheden
24. Plaats
25. Houding
26. Stem
27. Opwekking om te bidden
28. Verhinderings om te bidden
29. De voorbereiding
30. De beoefening
31. Verhoring
32. Nabetrachting
33. Men moet luisteren naar een antwoord
34. De verschillende manieren waarop God antwoord geeft
35. Besluit

1. Het gebed

De erkenning van alle volmaaktheden van God en de beoefening van al de deugden voor God komen samen in het gebed. Het gebed is een noodzakelijke, nuttige, heilige en heiligmakende plicht van een Christen. Hierom wordt de gehele godsdienst samengevat met bidden en God aanroepen:

[Gen. 4:26](#): *Toen begon men den Naam des HEEREN aan te roepen.*

2. Benamingen

Omdat het gebed plaatsvindt door veel soorten zielsbewegingen, heeft het ook verschillende benamingen, zoals: in het Hebreeuws tefilla, gebed (Ps. 4:2 [[Ps. 4:1](#)]); *techinna*, smeking (Ps. 6:10 [[Ps. 6:9](#)]); *siach*, geklag (Ps. 64:2 [[Ps. 46:1](#)]); *tzegnaka*, geroep, gekrijt, geschreeuw (Ps. 9:13 [[Ps. 9:12](#)]).

In het Grieks: *deësis*, gebed ([Jak. 5:16](#)), *smeking* ([1 Tim. 2:1](#)), *hiketeria*, smeking ([Hebr. 5:7](#)); *enteukis* ([1 Tim. 4:5](#)), *euche* ([Jak. 5:16](#)); *proseuche* ([Kol. 4:2](#)), gebed; *proskunein*, aanbidden ([Matth. 4:10](#)).

3. Verschillende soorten

Met betrekking tot de verschillende manieren, tijden, zaken en gelegenheden kan men het gebed in verschillende soorten onderscheiden.

1. *Aanbidding* is wanneer men zich met een gezicht op en erkenning van Gods volmaaktheden in alle eerbied voor de Heere neerbuigt en Hem eer en heerlijkheid geeft. Dat kan zijn zonder woorden, met innerlijke uitingen of met uitgesproken woorden. Men spreekt de heerlijkheid der eer Zijner Majesteit uit en Zijn wonderlijke daden ([Ps. 145:5](#)). Dit is ook het werk van de engelen ten opzichte van Christus:

[Hebr. 1:6](#): *En dat alle engelen Gods Hem aanbidden.*

2. *Aanroeping* is als men iets van God verzoekt. Dat kan zijn verlossing van een drukkend of dreigend onheil of een of andere weldaad voor ziel en lichaam.

[Ps. 50:15](#): *En roep Mij aan in den dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen.*

[Ps. 91:15-16](#): *Hij zal Mij aanroepen, en Ik zal hem verhoren Ik zal hem met langheid der dagen verzadigen en Ik zal hem Mijn heil doen zien.*

3. *Smeking* is als men in grote verootmoediging met veel beweegredenen aanhoudt.

Ps. 31:23 [[Ps. 31:22](#)]: *... dan nog hoordet Gij de stem mijner smekingen, als ik tot U riep.*

Hos. 12:5 [[Hos. 12:4](#)]: *Hij weende en smeekte Hem.*

4. *Zuchting* is als men geen woorden kan vinden om zijn sterke begeerten of de grootse zaken die men op het oog heeft, uit te drukken en men die met verzuchtingen begeert. De apostel noemt dit:

[Rom. 8:26](#): *... onuitsprekelijke zuchtingen.*

Ps. 38:10 [[Ps. 38:9](#)]: *Heere, voor U is al mijn begeerte, en mijn zuchten is voor U niet verborgen.*

5. *Openbare of gemeenschappelijke gebeden* zijn gebeden waarin de gemeente in een openbare vergaderplaats of in een particulier huis tot God roept en waarbij iemand overluid voorgaat.

[Hand. 12:5](#): *maar van de gemeente werd een gedurig gebed tot God voor hem gedaan.*

Tot de gemeenschappelijke gebeden behoren ook de gebeden, waarbij enigen samenkomen om met elkaar te bidden.

[Matth. 18:19-20](#): *Wederom zeg Ik u, indien er twee van u samenstemmen op de aarde over enige zaak, die zij zouden mogen begeren, dat die hun zal geschieden van Mijn Vader, Die in de hemelen is. Want waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn Naam, daar ben Ik in het midden van hen.*

6. *Persoonlijke gebeden* zijn die, waarbij ieder zijn begeerte aan God voordraagt. Deze zijn te onderscheiden in:

(s) *Uitschietende gebeden*. Deze zendt men tijdens zijn werk, tijdens de wandeling, of gesprekken met mensen tot God op, zoals Nehemia tot God bad, terwijl hij met de koning sprak ([Neh. 2:4](#)), en zoals Mozes terwijl hij met Israël voor de Rode Zee stond. ([Ex. 14:13](#))

(t) *Gezette gebeden*. Dat zijn, óf *gelegenheidsgebeden*, als een bijzonder voorval ons dringt om ons af te zonderen om te bidden, óf *gewone gebeden*, als ze plaatsvinden op de vastgestelde tijden van onze huisgodsdienst, 's morgens, 's middags en 's avonds.

Beide, zowel de uitschietende als de gezette gebeden, kunnen *mentaal* of *oraal* zijn. Bij mentale gebeden legt men zijn *begeerte* zonder woorden aan God voor door het inspannen van zijn gedachten, overleggingen en bespiegelingen. Dit is te zien in de aangehaalde voorbeelden van Mozes en Nehemia. Bij orale, *mondelinge* gebeden drukt men zijn begeerten uit in

woorden. Hierbij kan men de woorden vormen en uitspreken, maar zonder stemgeluid, zoals Hanna:

[1 Samuël 1:13](#): *Want Hanna sprak in haar hart; alleenlijk roerden zich haar lippen, maar haar stem werd niet gehoord.*

Men kan ook zijn begeerten met de stem uitdrukken, luider of zachter naarmate men verder of dichter bij mensen is.

Ps. 5:4 [[Ps. 5:3](#)]: *Des morgens, HEERE, zult Gij mijn stem horen.* Dat de roomsen de mentale gebeden hoger schatten dan de orale is geen wonder, aangezien hun orale slechts bestaan in het opzeggen van onoprechte formulier[gebeden], paternosters, avemaria's.

7. *Voorbiddingen* zijn gebeden waarin men voor anderen iets van God begeert. Dat kan zijn voor de kerk in het algemeen:

[Ps. 25:22](#): *O God, verlos Israël uit al zijn benauwdheden.*

Ps. 51:20 [[Ps. 51:18](#)]: *Doe wel bij Sion naar Uw welbehagen, bouw de muren van Jeruzalem op.*

[Ps. 122:6](#): *Bidt om den vrede van Jeruzalem.* Het kan zijn voor deze of gene persoon:

[Jak. 5:14](#): *Dat hij tot zich roepe de ouderlingen der gemeente, en dat zij over hem bidden.* [1 Thess. 5:25](#): *Broeders, bidt voor ons.*

[Jak. 5:16](#): *Bidt voor elkander.*

[Matth. 5:44](#): *Bidt voor degenen die u geweld doen.*

[1 Tim. 2:2](#): *Voor koningen en allen die in hoogheid zijn.*

Het is in deze dagen een veel voorkomend verkeerd gebruik, dat men bij het afscheidnemen van elkaar telkens zegt: *ik beveel mij in uw gebeden, gedenk mij in uw gebeden, ik verzoek uw voorbede, bid voor mij.* Dit is zo gewoon als het groeten. Nog afgezien van het feit dat het onmogelijk is al degenen te onthouden dit verzoeken, is het immers noodzakelijk dat men iets bijzonders weet, wat men voor de ander zal verzoeken. Degene die de voorbede vraagt, zou in een bijzondere omstandigheid moeten zijn, en hij zou dat aan degene wiens voorbede hij verzoekt, moeten bekendmaken, dan mag men stellig de voorbede van de ander vragen. Degene aan wie het gevraagd is, is verplicht het te doen, opdat God door velen verzocht zijnde, ook door velen gedankt mocht worden. Maar dit verzoeken volgens de omgangsvormen is vaak slechts een gewoonte en het is een geschikt middel om de voorbiddingen van de Heere Jezus uit het oog te verliezen. De voorbeden horen niet gedaan te worden:

- Voor de doden. Dezen zijn al waar ze eeuwig zullen zijn en blijven; het vagevuur is de hel zelf al geworden.
- Voor degenen die de zonde tegen de Heilige Geest hebben begaan.

[1 Joh. 5:16](#): *Er is een zonde tot den dood; voor dezelve zonde zeg ik niet dat hij zal bidden.*

8. *Tegenbidden.* Hier moet men voorzichtig zijn. We moeten ervoor waken dat wij niet door eigen hartstocht vervoerd worden, zoals de discipelen van Christus overkwamen. Ze wilden bidden dat het vuur de Samaritanen die hen niet wilden ontvangen, verteerde ([Luk. 9:54](#)) Men mag nooit om iemands eeuwig verderf

bidden, nooit om het lichamelijk verderf van iemand die onze persoonlijke vijand is. Men mag ook niet bidden tegen allen die de gemeente van God beledigen. Maar als de Heere ons opwekt om te bidden tegen de buitengewone onderdrukkers en vervolgers van de gemeente, dan mag men bidden of God hen bekeren wil en zo niet, of God hen straffen wil, zodat zij niet meer in staat zijn om de kerk te verdrukken. Men mag vragen of de Heere het zo wil doen, dat het blijkt dat Hij wraak neemt over het bloed van Zijn Kerk, en dat God daarin verheerlijkt wordt.

Ps. 83:17- 19 [[Ps. 83:16-18](#)]: *Maak hun aangezicht vol schande, opdat zij, o HEERE, Uw Naam zoeken. Laat hen beschaamd en verschrikt wezen tot in eeuwigheid, en laat hen schaamrood worden en omkomen; opdat zij weten, dat Gij alleen met Uw Naam zijt de HEERE, de Allerhoogste over de ganse aarde.*

9. *Dankzegging.* Als men blij de goedheid van God erkent, die getoond is in alle lichamelijke weldaden en zielsweldaden totnogtoe bewezen en in het bijzonder voor die en die, toen en toen gedaan. Door deze erkentelijkheid wordt de bidder aangespoord om ijverig te bidden om datgene wat hij nu wel zou willen hebben. Dat deed Jakob ([Gen. 32:9-12](#)). En de Kerk (Ps. 75:2- 5 [[Ps. 75:1-4](#)]). Om deze reden wordt danken en bidden vaak samengevoegd.

[Filipp. 4:6](#): *Laat uw begeerten in alles door bidden en smeken, met dankzegging, bekend worden bij God.*

[1 Tim. 2:1](#): *Ik vermaan dan voor alle dingen, dat gedaan worden smekingen, gebeden, voorbiddingen, dankzeggingen voor alle mensen.*

4. Zaken die behandeld worden

Bij de behandeling van het gebed zullen we eerst de aard van het gebed beschrijven en daarna zullen we opwekken tot de beoefening ervan. Om het ware wezen van het gebed bloot te leggen, zullen we aan de orde stellen:

- a. De begripsbepaling met een verklaring en omschrijving ervan.
- b. De eigenschappen.
- c. De uiterlijke aangelegenheden.
- d. De beoefening die bestaat in a. een voorbereiding, b. een betrachting en c. een nabetrachting.

5. Beschrijving

Het gebed is een uitdrukking van heilige begeerten tot God in de Naam van Christus, welke door de werking van de Heilige Geest uit een wedergeboren hart voortkomen, met het verzoek om die te ontvangen.

Ieder woord verdient benadrukt te worden en heeft een verdere omschrijving nodig.

6. Een inspanning

Het gebed is een *uitdrukking van begeerten*. Hiermee willen we laten zien de werkzaamheid van de ziel in het bidden. Alles is erbij betrokken: verstand, wil, gevoelens, ogen, mond, handen, knieën, de hele ziel en het hele lichaam.

- (p) De bidder heeft de aandacht gericht op zichzelf. Hij kent, hij ziet, hij voelt zijn gebrek. Hij vergaat van honger. Hij zou graag vervuld willen worden. Hij ziet

zijn onmacht; dat hij zichzelf niet helpen kan. Hij weet ook dat geen schepsel het hem kan geven en hij wil het daarvan ook niet hebben. God alleen kan het hem geven. Maar hij ziet en voelt met smart en met beklemming van zijn hart zijn onwaardigheid, hatenswaardigheid en walgelijkheid. God kan door zijn gestalte niet bewogen worden hem te helpen, ja, daardoor zou Hij veeleer tot toorn verwekt worden. Ja, hij ziet dat hij niet waardig is, zelfs niet van verre een woord tot God te spreken. Zijn gebed is zo zondig en zo ongeschikt, dat hij daardoor God niet bewegen kan om hem te verhoren en te helpen. Hij is zo gericht op deze gestalte, dat hij in zijn ellendigheid en radeloosheid wegzinkt. Hij stelt geen hoop op iets dat in hem is of uit hem voortkomt.

- (q) De bidder heeft de aandacht gericht op God. Hij stelt zich in de tegenwoordigheid van de Heere, Die hoog, alwetend, heerlijk, nabij hem en heilig is, en ook genadig in Christus, barmhartig en almachtig. Hier buigt hij zich in ootmoed. Hier heeft hij vrijmoedigheid om Christus aan te nemen en zowel in Hem als door Hem zijn begeerten te openbaren, wetende dat God Zijn heerlijkheid bekend wordt in het horen en helpen van boetvaardige zondaren.
- (r) De bidder heeft de aandacht gericht op de zaken die hij begeert, of dat nu verlossing van een drukkend of dreigend kruis is of een weldaad naar lichaam of ziel. Hij ziet hoe nodig en nuttig het voor hem zou zijn als hij van dit verlost zou worden en dat zou krijgen. Hij ziet dat in, hij stelt het zich levendig voor, hij is erop verliefd, hij hijgt ernaar en ziet er reikhalzend naar uit.

De bidder vermengt deze drie zaken: in één ogenblik, in één gemoedsbeweging komt hij zichzelf, komt God, komt de zaak hem voor ogen. Als hij in die gestalte is, is hij niet alleen bezig om zichzelf zo voor God te vertonen, maar ook om zijn begeerten voor de Heere uit te drukken.

7. Werkzaamheid

De wijze waarop de begeerten worden uitgedrukt, wordt in de Schrift zeer levendig voorgesteld. Deze wijze van uitdrukken zegt [in de Schrift] zowel iets over de zaak als over degene die in een bepaalde gestalte is of geweest is, en verwekt genegenheid tot zo'n gestalte, ja, brengt dikwijls een ziel daarin over.

Wat wij uitdrukken noemen, wordt in de Schrift genoemd:

a. Uitgieten.

[1 Sam. 1:15](#): *Ik heb mijn ziel uitgegoten voor het aangezicht des HEEREN.*

b. Uitstorten. [Ps. 102:1](#): *Een gebed des verdrukten, als hij overstelpt is en zijn klacht uitstort voor het aangezicht des HEEREN.*

c. Vertellen. [Ps. 119:26](#): *Ik heb U mijn wegen verteld, en Gij hebt mij verhoord; leer mij Uw inzettingen.*

d. Opheffen. [Ps. 25:1](#): *Tot U, o HEERE, hef ik mijn ziel op.*

e. Wacht houden. Ps. 5:4 [[Ps. 5:3](#)]: *Des morgens zal ik mij tot U schikken* (d.w.z.: alles ordelijk in het gelid zetten, zoals een leger in rijen en gelederen opgesteld staat) en wacht houden.

f. Samenspreken. [Ps. 27:8](#): *Mijn hart zegt tot U: Gij zegt: Zoekt Mijn aangezicht; ik zoek Uw aangezicht, o HEERE.*

g. Roepen, schreeuwen. Ps. 22:6 [[Ps. 22:5](#)]: *Tot U hebben zij geroepen en zijn*

uitgered.

Ps. 42:2 [[Ps. 42:1](#)]: *Gelijk een hert schreeuwt naar de waterstromen, also schreeuwt mijn ziel tot U, o God!*

h. Met zijn ganse hart en wil zoeken. [2 Kron. 15:15](#): *Want zij hadden met hun ganse hart gezworen en met hun gansen wil Hem gezocht.*

Al deze uitdrukkingen geven de sterke betrokkenheid van de ziel weer in het gebed. De ziel die wil bidden, kan dikwijls geen woorden vinden. Ja, alle woorden zijn te onbetekenend en onvoldoende om de begeerte en de betrokken gestalte van de ziel weer te geven. Daarom doet zij het:

- (a) door een enkele vertoning van die gestalte aan de Heere.
- (b) Soms door een verzuchting, die meer zegt dan zij zeggen kan.
- (c) Als de ziel meer ruimte krijgt, begint ze woorden te vormen, hetzij alleen van binnen in gedachten, hetzij zachtjes met de mond, waarbij de lippen zonder geluid of fluisterend bewogen worden.
- (d) Als de begeerten heftiger worden, wordt de stem ook luider en als men zo ver van mensen verwijderd is dat men niet gehoord wordt, dan roept men.
- (e) Als de gemoedsbewegingen overvloediger worden, dan komen er tranen, vooral wanneer de liefde en de hoop sterker worden. Het is wonderlijk: een man die niet gemakkelijk tot tranen komt en die zich schamen zou om te schreien (omdat het met zijn achtbaarheid niet in overeenstemming is), smelt wel voor de Heere weg in tranen, die als riviertjes over zijn wangen biggelen en neervloeien. Nooit is een ziel beter in haar schik dan wanneer ze week is geweest en zich eens hartelijk heeft kunnen uitwenen. Job, die koelbloedige man, kon schreien: [Job 30:20](#): *Ik schrei tot U*. David, die dappere held die een leeuwenhart had, schreide voor de Heere als een kind: Ps. 6:7 [[Ps. 6:6](#)]: *Ik doe mijn bed den gansen nacht zwemmen, ik doornat mijn bedstede met mijn tranen.*

Ps. 39:13 [[Ps. 39:12](#)]: *...zwijg niet tot mijn tranen.*

De moedige en achtenswaardige Paulus bad doorgaans met tranen.

[Hand. 20:19](#): *Dienende den Heere met alle ootmoedigheid en vele tranen.*

8. Een uitdrukking van begeerten

Wij noemen het gebed *een uitdrukking van begeerten*. Niet een uitdrukking geven aan zaken. Immers, een onbekeerde die letterkennis heeft van geestelijke zaken en die bovendien wel ter tale is, een levendige stem heeft en zijn gevoelens beheerst, kan zich de noodzakelijkheid en schoonheid van de geestelijke zaken voorstellen, hoewel op een natuurlijke wijze en alsof de zaken slechts natuurlijk waren. Hij kan deze zaken op een zeer beweeglijke en klagende wijze in het gebed voorstellen. Ja, hij kan zijn natuurlijke gemoedsbewegingen zo opwekken, dat hij die zaken onder tranen kan uitspreken, vooral als hij weet dat hij gehoord wordt, of gehoord zou kunnen worden of als hij in een vergadering de voorbidder is. Hij weet dat hij zich door zo'n wijze van uitdrukken en door tranen aangenaam kan maken, aangezien het schijnt dat hij zeer geestelijk is, sterk de nabijheid van God ervaart en dat hij met een heilig vuur ontstoken is, terwijl het alles maar natuurlijk werk is. Daarom noem ik het gebed niet een uitdrukking geven aan zaken, maar aan begeerten.

De mens is maar een leeg vat. Hij moet zijn vervulling van elders, van buiten halen. De Heere heeft de mens daarom de vermogens gegeven om te begeren en om zijn begeerten uit te drukken. Naarmate hij gevoelig aangedaan is over zijn gebrek, over de zaken waarvan hij meent dat ze hem kunnen bevredigen en dat ze groot en mooi zijn, en voor zover er de mogelijkheid is om die zaken te verkrijgen, naar die mate wordt de begeerte sterk en naar die mate doet hij moeite ze tot uitdrukking te brengen, maar naar die mate zijn ze zeker niet heilig. Daarom noemen wij het gebed niet slechts een uitdrukking van begeerten, maar een uitdrukking van heilige begeerten.

9. Een uitdrukking van heilige begeerten

Het gebed is een uitdrukking van *heilige* begeerten. Men kan lichamelijke zaken wel geestelijk begeren, en geestelijke zaken vleselijk. Begeerten zijn vleselijk, als zij tot zonde zijn of als men goede zaken begeert met een zondig doel: om eer, liefde, gunst, voordeel, vermaak te krijgen. Men begeert lichamelijke en geestelijke zaken geestelijk als men ze begeren mag en als men ze begeert om daardoor beter in staat te zijn God met blijdschap en ijver te kunnen dienen; als men ze begeert op de wijze die wij in paragraaf 6 hebben voorgesteld; als men die zaken begeert om Gods genade, goedheid, hulp, macht daarin te zien, te erkennen en te prijzen en om zich daarin te vermaken.

10. Een uitdrukking van heilige begeerten tot God

We noemen het gebed een uitdrukking van heilige begeerten tot God. Men ziet voorbij alle schepselen, slechte en goede. Men weet dat zij niet kunnen helpen. Ja, al zouden zij helpen, men zou hen toch niet willen aanbidden. Men zou zonder God niet door hen geholpen willen worden, omdat men God liefheeft en Zijn eer niet aan een ander wil geven.

a. Het is afgoderij om hen te dienen die van nature geen goden zijn ([Gal. 4:8](#))

b. God wil dat men Hem alleen aanroepe.

[Ps. 50:15](#): *Roep Mij aan.*

[Matth. 4:10](#): *Den Heere, uw God, zult gij aanbidden.*

c. Dan alleen bezit men de belofte uit [Handelingen 2:21](#): *Een iegelijk die den Naam des Heerera zal aanroepen, zal zalig worden.*

d. God heeft de volmaaktheden die vereist worden in degene die aanbeden mag worden. De rechte bidder wil God in het gebed verheerlijken als Degene Die alleen aanbiddelijk is; als de enige Fontein van alle goede giften; als de Alwetende, Die de harten kent en weet welke de mening des Geestes is; als de Almachtige voor Wie geen ding te wonderlijk is; als de Goede, de Barmhartige, de Genadige, Die zich verblijdt in weldoen, Die wacht totdat iemand tot Hem kome, opdat Hij hem genadig zij; als de Waarachtige, Die beloofd heeft te verhoren en te geven.

Daarom wendt de bidder zich tot de Heere, buigt zich voor Hem in ootmoed en met eerbied neer, legt zijn noden voor Hem open, bidt van Hem de vervulling van zijn begeerten en wacht zo op de Heere. God aanbidden is zijn vermaak en zijn blijdschap.

11. In de Naam van Christus

Het gebed moet gedaan worden in de Naam van Jezus Christus.

Ps. 80:16 [[Ps. 80:15](#)]: ... om den Zoon, Dien Gij U gesterkt hebt. [Dan. 9:17](#): ... om des Heeren wil.

[Joh. 14:14](#): Zo gij iets begeren zult in Mijn Naam, Ik zal het doen.

[Joh. 15:16](#): ... opdat, zo wat gij van den Vader begeren zult in Mijn Naam, Hij u dat geve.

In de Naam betekent: a. Soms om de liefde van iemand.

[Matth. 18:5](#): Wie zodanig een kindeken ontvangt in Mijn Naam, die ontvangt Mij.

Bidden in de Naam van Christus betekent dan zoveel alsof men zei: *Heere, Gij hebt Uw Zoon lief, Gij hebt een welbehagen in Zijn offerande, Uw Zoon heeft mij lief en ik Hem. Nu bid ik om de liefde die Gij tot Uw Zoon hebt, dat Gij mij verhoort en geeft.*

b. Soms betekent in de Naam: op bevel.

[2 Thess. 3:6](#): Wij bevelen u, broeders, in den Naam van onzen Heere Jezus Christus.

Dan betekent het zoveel als: *Uw Zoon, Die met Uw toestemming mijn Borg is, heeft mij tot U gezonden en Hij heeft mij opgedragen dat ik U zou aanroepen en dat ik alles wat ik nodig heb van U zou begeren. Hij geeft mij vrijmoedigheid om het ootmoedig te verzoeken.*

c. Soms, ja meestal, betekent het: door Christus zelf, door Zijn lijden en sterven tot voldoening.

[Hand. 3:16](#): En door het geloof in Zijn Naam heeft Zijn Naam dezen gesterkt.

[Hand. 4:12](#): ... er is ook onder den hemel geen andere naam.

[Hebr. 7:25](#): Waarom Hij ook volkomenlijk kan zalig maken degenen die door Hem tot God gaan.

Omdat de mens met zijn zonde een scheiding tussen zichzelf en God gemaakt heeft, kan noch mag hij zonder bemiddeling tot God gaan. God zou hem een verterend vuur zijn. Het zou hem vergaan als Nadab en Abihu, die met vreemd vuur tot God naderden en door God met vuur gedood werden. Maar de Heere heeft Jezus tot een Borg en Middelaar gegeven. Die heeft door Zijn lijden en sterven de zondaar met God verzoend en de scheiding weggenomen. Met Zijn dood scheurde het voorhangsel in de tempel, zodat men zonder verhindering in het Heilige der heiligen kon inzien en ingaan.

Zo hebben de gelovigen vrijmoedigheid om op een verse en levende Weg, Die Hij ons heeft ingewijd, door het voorhangsel, dat is door Zijn vlees, tot God te gaan ([Hebr. 10:20](#)). Christus is de Weg, waardoor men alleen tot de Vader mag en kan gaan ([Joh. 14:6](#)).

Als men dan bidt in Christus' Naam, dan is dat zoveel als om de verdienste van Christus. De bidder neemt Christus, Die hem aangeboden wordt, aan en krijgt zo deel aan Christus en aan al Zijn verdiensten. Met die verdiensten gaat hij tot God en hij vertoont ze en zo verzoekt hij van God alles wat hij begeert.

De bidders verkeren niet allemaal en altijd in dezelfde toestand.

- (5) Sommigen kunnen zichzelf er niet van overtuigen dat ze deel aan Christus hebben en omdat ze een sterke begeerte hebben naar geestelijke en lichamelijke zegeningen, nemen ze de toevlucht tot God. Ze doen dat niet zonder bemiddeling, maar houden het oog op Christus en Zijn voldoening en ze bidden of God hun om Christus en om Zijn verdiensten genade wil bewijzen en hen wil zegenen. Dit is in Christus' Naam bidden, hoewel het geloof zwak is.
- (6) Sommigen zijn in de grond wel verzekerd van hun deel aan Christus, maar er is een vervreemding. Als dezen willen gaan bidden, moeten ze eerst moeite doen om Christus aan te nemen en om nadrukkelijk Zijn verdiensten te overdenken en zo met hun gedachten een ommekeer maken; en zo vertonen ze Christus' verdiensten aan de Vader. Ze bidden dan om verhooring en vervulling van hun begeerten uit kracht van die verdiensten.
- (7) Sommigen hebben een nabijer leven en hebben een verzekering van het verbond der genade, van de verzoening en de verdiensten van Christus voor hen. Als dezen bidden, hebben ze niet altijd van node die uitdrukkelijke onderhandelingen met Christus en het bijzonder denken aan Christus' verdiensten om die aan de Vader te vertonen, om te zeggen dat zij komen en bidden in Christus' Naam en dat zij de vervulling van hun begeerten verzoeken om de verdiensten van Christus; maar zij komen en blijven in de gestalte als bondgenoten, als kinderen, als deelhebbenden aan Christus en zij bidden door de weg van het verbond en van de verzoening door Christus, hoewel zij dat niet noemen. Men moet er evenwel voor zorgen, dat men niet al te lang en te vaak zonder die wederkeer tot en uitdrukkelijke onderhandelingen met Christus blijft, opdat Christus niet uit het oog zou raken en men meer zonder bemiddeling tot God kome, en zo minder ootmoedig en minder betamelijk met God om zou gaan.

12. Door de Heilige Geest

Een recht gebed heeft als oorsprong *de Heilige Geest*. De mens is van nature geestelijk dood en heeft geen goede gestalte van het hart noch goede begeerten. Hij is blind en weet niet wat hem voldoen kan. Toch gevoelt hij lichamelijk gebrek en vreest voor het kwade. Hij neemt ook zijn toevlucht tot God, als hij de hulp van schepselen moet ontberen. Maar noch de gestalte van zijn hart noch zijn gebed is Gode aangenaam. Iemand kan dan pas recht bidden als de Heilige Geest zowel de gestalte als de begeerte en de woorden daarvoor geeft.

[Zach. 12:10](#): ... zal Ik uitstorten den Geest der genade en der gebeden. [Gal. 4:6](#): ... heeft God den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten, Die roept: Abba, Vader!

[Rom. 8:26](#): De Geest Zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen.

Dat is: Die geeft gestalten en begeerten, Hij legt de woorden in de mond, Hij gaat hun voor en doet hen nabidden. Naarmate de Heilige Geest zacht of sterk beweegt, naar die mate is ook het gebed slapper of vuriger.

- (8) Soms is de bidder in het begin van zijn gebed vurig. Maar het wordt allengs donkerder en hij wordt allengs dorder.
- (9) Soms is hij in het begin duister en dodig, maar al worstelende wordt hij levendiger.

- (10) Soms is hij geheel toegesloten en kan er geen gebed, noch zucht, noch tranen uit, en moet hij zo weer opstaan en weggaan.
- (11) Soms is hij zo vol, dat hij niet weet waar al die begeerten, woorden en tranen vandaan komen, zodat hem meer tijd dan begeerte ontbreekt.

Men zou kunnen denken, als men zonder de Heilige Geest niet recht kan bidden, waarom wordt ons dan bevolen om de Geest te bidden? Antwoord: de mens heeft een natuurlijk verstand, hij voelt zijn gebrek en de natuur leert hem dat hij moet bidden. Onder de bediening van de genademiddelen leert hij dat de Heilige Geest het gebed werkt en hij leert uit het Woord dat hij God om de Heilige Geest moet bidden. Overeenkomstig deze natuurlijke overtuigingen en neigingen wekt de Geest in de uitverkorenen de genegenheid tot bidden en Hij toont hen dat zij niet in een goede biddende gestalte zijn, dat zij geen rechte begeerten hebben en dat zij die niet recht uitdrukken, dat de Heilige Geest het alles in hen moet werken en dat zij dus om de Heilige Geest moeten bidden.

Op die wijze wordt hij heimelijk bewerkt om de Geest te bidden. Zo bidt hij nu al door de Geest om de Geest. En die nu in zich het begin van de werking van de Geest bemerken, die bidden om vermeerdering daarvan door de Geest.

13. Het gebed is een werk van wedergeborenen

Als de Heilige Geest een biddende gestalte in de ziel heeft gewerkt en opgewekt, dan begint zo'n mens (die in formele zin de oorzaak van zijn daden is), uit het wedergeboren hart begeerten uit te drukken. Heeft een natuurlijke mens neiging tot het bidden, veel meer heeft een wedergeborene het uit een wedergeboren gestalte van het hart. Omdat niet alle wedergeborenen weten dat ze wedergeboren zijn, en omdat ze zien dat ze een zondig hart hebben en dat uit die zondige gestalte allerlei zondige gedachten, woorden en daden voortkomen, daarom raken ze in bekommering of ze wel mogen bidden. Ja, soms durven ze niet te bidden. Het is alsof ze met God spotten, aangezien zij in het gebed altijd voornemen niet te zondigen en evenwel telkens weer in de zonde vallen. Het komt hun voor de aandacht: *Het offer der goddelozen is den HEERE een gruwel* ([Spr. 15:8](#)), en: *Die zijn oor afwendt van de wet te horen, diens gebed zelfs zal een gruwel zijn* ([Spr. 28:9](#)), en: *Wij weten dat God de zondaars niet hoort* ([Joh. 9:31](#)).

Tot onderwijs dient hier het volgende:

- (bb) Het is de plicht van alle goddelozen zich te bekeren en te bidden. De gruwel ligt niet in het feit dat zij bidden, maar daarin dat zij zich daarbij niet bekeren. Willens en wetens gaan ze voortdurend door in de zonde. Ze verzoeken geen verzoening met God noch een verandering van hart en van daden aan God. En toch slaan zij aan het bidden. Het kan zijn dat ze dat doen om lichamelijke zaken en uit sleur. Ze zijn van jongsaf gewend 's morgens en 's avonds een gebed te doen of op te zeggen. Als ze dat nalieten, zou het ongerustheid veroorzaken. Het kan zijn dat ze het doen uit geveinsdheid, omdat ze, niettegenstaande hun aardse wijze van leven, voor goede christenen geacht willen worden.

(cc) Maar het gebed van hen van wie het hart oprecht is voor de Heere, die het om verzoening en vergeving van de zonde te doen is, die gaarne van de zonde verlost willen zijn en die in de liefde en vreze Gods naar Zijn wil willen leven en die daarom bidden, terwijl ze het oog gericht proberen te houden op de Heere Jezus, van zo iemand zal het gebed geen gruwel zijn. Het is de Heere aangenaam. De Heere zoekt zulke bidders. Hij handelt teder met zulke gekrookte rietjes en rokende vlaswiekjes. Neem dan vrijmoedigheid. Het telkens weer in zonde vallen is tegen uw voornemen. Het is u tot droefheid en het komt niet uit boze moedwilligheid voort, maar uit zwakheid, omdat het vlees de geest overmant.

14. In een herstelde staat

Degenen nu die weten dat ze uit de dood in het geestelijk leven zijn overgegaan, of die gronden in zich zien waaruit zij dat moeten opmaken (hoewel de verzekering daarvan niet erg sterk is), die komen soms in een toestand die meer zondig is dan hun gewone levenswandel. Zij worden soms gevangengenomen door de zonde. Ja, soms zo, dat ze voor die tijd niet kunnen komen tot een volkomen, vrolijk, moedig besluit om nu, nu, uit die zonde op te staan en tegen die ernstig te strijden. Of, wanneer zij in een goede levenswandel verkeren, vallen ze soms in een bijzondere zonde. Het zou een oneerbiedige handeling zijn, als ze zo in deze toestand terstond aan het bidden sloegen, zonder eerst tot zichzelf te komen en zonder zich te verheffen tot bekering, waarbij hun hart hen overtuigt dat zij het oprecht menen. Het zou God mishagen. Hij zou zelf geen vrijmoedigheid hebben om te bidden noch heilige aandacht, omdat zijn hart hem in dat doen veroordeelt. Dezen, bij wie dit het geval is, moeten zich eerst herstellen tot een oprecht voornemen om tegen de zonde te strijden, zodat ze tot het gebed komen om verzoening en om kracht tegen de zonde van God te verzoeken. Dan zullen ze vrijmoedigheid hebben omdat hun hart hen niet veroordeelt ([1 Joh. 3:20-21](#)).

15. Hoe te handelen in dodigheid

Het gebeurt ook wel, dat een wedergeborene geheel leeg is van begeerten, niet in de grond maar in de werkzaamheid. Als hij wil gaan bidden, weet hij niet wat hij zal bidden, want hij vindt geen behoeften in zich. De beminnelijkheid van de zaken is door een geestelijke duisternis uit het oog verdwenen of de moedeloosheid (omdat hij op zo veel gebed zijn begeerte niet heeft gekregen) sluit zijn hart toe. Wat zal hij doen? Hij kan niets. Het bidden nalaten? Hoewel zo iemand veel te vaak het bidden nalaat en door zo'n versloffing het gebed zich als het ware ontwent, kan hij dat toch niet doen, want het wedergeboren gedeelte laat dat niet toe en neigt nog gedurig tot gebed. Deze moet die kleine neigingen niet tegengaan, wat heel gemakkelijk gebeurt. Maar hij moet als een klein kind, of als een die uit een flauwte of bezwijming komt en die zich zeer zwak voelt en die zeer zacht spreekt, zijn zwakke neigingen opvolgen en die aan de Heere vertonen. Hij moet zich houden aan het gebed en zich aan de Heere gewennen, anders zal hij verder verachten. Maar als hij dat doet, dan zal hij ervaren, dat de Heere *Zich zal wenden tot het gebed desgenen, die gans ontbloot is*, en hun gebed niet zal versmaden ([Ps. 102:18](#)).

16. Het doel van het gebed

Het doel waartoe men zijn begeerten voorlegt, is de vervulling van die begeerten met het verzoek om iets te krijgen. De bidder doet een verzoek. Iemand die iets van een ander verzoekt, zal dat met beweegredenen omkleden. Zo gaat het hier ook. De bidder zal niet slechts zeggen: 'Heere, red mij; schep in mij een rein hart; zeg tot mijn ziel: *"Ik ben uw heil"*; leer mij en leid mij', maar hij breidt zijn verzoek uit met beweegredenen, zoals te zien is bij Christus, David en andere heiligen. Hij doet dit om de volgende redenen.

- (j) Het maakt de bidder ootmoediger. In het aandringen ziet hij helderder wie God is en wie hij zelf is. Hij denkt: *hoe durf ik zo vrijmoedig te spreken, ik die zo zondig, zo walgelijk en zo onwaardig ben*. Hij zinkt als het ware weg en erkent dat het niets dan onbegrijpelijke genade is dat hij met God mag spreken en dat God naar hem zou willen horen.
- (k) Het maakt de bidder sterker bewogen en het maakt het gebed vuriger, want hij ziet de noodzakelijkheid en de beminnelijkheid van de zaken helderder in. Zijn begeerten worden levendig en zijn hart krijgt lucht en vloeit uit als een waterstroom.
- (l) Dat maakt zijn gebed heiliger, want hij krijgt een zuiverder doel en hij ziet dat zuiverder doel beter. En hoe zuiverder men het doel voor ogen krijgt in het begeren van een zaak, des te vrijmoediger wordt men in het begeren.
- (m) Het maakt ons bekwaamer om in bidden aan te houden. Men beschouwt de zaak van alle kanten, en het ene verlangen verwekt het andere en dat weer andere. Het aanhouden laat ons langer in de aanwezigheid van God verkeren. De ziel komt en blijft in een heiliger gestalte en heeft alreeds een zegen ontvangen.

De beweegredenen moeten niet naar de kunst ['gemaakt'] geschieden, maar zoals ze vanzelf uit het biddende hart voortkomen en zoals de Heere ons de zaken doet voorkomen. Het ene ogenblik dringt men aan op de verheerlijking van God, Wiens heerlijkheid, goedheid en macht zich zou openbaren in het verhoren van het gebed en in het geven van de zaak.

Dan neemt men beweegredenen op het gebied van de stichting der gemeente, van het nut dat anderen zouden ontvangen door onze bekwaamheden die men hebben zou als de Heere onze begeerte gaf.

Dan [weer] dringt men aan op de beloften van God met welke men zolang bezig is, totdat men de onveranderlijke waarheid Gods levendiger gelooft en men zich er sterker van overtuigen kan dat ook deze zaak ons ten deel zal vallen, omdat God de verhoring beloofd heeft.

Dan weer stelt men zich aan de Heere voor als Zijn kindeke. Wetend dat God er behagen in heeft dat Zijn kinderen naar Hem hongeren en dorsten en dat Hij hun daarop iets wil geven en hen wil verblijden, zoals een natuurlijke vader zich over zijn hongerige en dorstige kinderen ontfermt en zichzelf verblijdt in de blijdschap van zijn kinderen als hij hun verlangens vervult.

Dan weer dringt men aan op de verdiensten van de Heere Jezus.

Dan weer stelt men de Heere de goedertierenheden voor die voorheen aan ons bewezen zijn, zoals Jakob deed ([Gen. 32:9-12](#)) en zoals de Kerk het doet in

Psalm 85:1- 5 [[Ps. 85:1-4](#)]. Hier wordt het geloof sterker, hier wordt de liefde gaande, hier handelt men vertrouwelijker, hier onderwerpt men zich in stille lijdzaamheid aan de wil van God.

17. De eigenschappen van het gebed

De eigenschappen van het gebed zijn: *ootmoedigheid; in geest en waarheid; ernst en ijver; volharding; in geloof.*

1. Ootmoedigheid. Dat is een gevoelige, nederige gestalte van de bidder die ontstaat uit het zicht op de hoogheid van God en op zijn eigen zondigheid, onwaardigheid en onmacht om zijn gebrek te herstellen of van God vervuld te worden. In alles moet de mens ootmoedig zijn jegens God. [Micha 6:8](#): *Wat eist de HEERE van u, dan ... ootmoediglijk te wandelen met uw God?*

Vooraf moet ootmoed aanwezig zijn in het gebed, want:

- a. dan nadert het schepsel tot zijn Schepper, de lage tot de Hoge en Verhevene, de zondaar tot de Heilige, de verachte tot de Heerlijke, de verdoemenswaardige tot de Rechter van hemel en aarde, Die dood en leven in Zijn macht heeft. Toen Mozes naderde tot het braambos, luidde de stem van God tot hem: *Nader hier niet toe; trek uw schoenen uit van uw voeten, want de plaats waarop gij staat, is heilig land* ([Ex. 3:5](#)). Men mag hier waarlijk denken: *Waarmede zal ik den HEERE tegenkomen, en mij bukken voor den hogen God?* ([Micha 6:6](#)). Abraham zei: *Zie toch, ik heb mij onderwonden te spreken tot den Heere, hoewel ik stof en as ben* ([Gen. 18:27](#)). En de tollenaar van verre staande, wilde ook zelfs de ogen niet opheffen naar den hemel, maar sloeg op zijn borst, zeggende: *O God, wees mij zondaar genadig* ([Luk. 18:13](#)).
- b. De ootmoedigheid in het gebed is de Heere buitengewoon aangenaam. Ps. 51:19 [[Ps. 51:17](#)]: *De offeranden Gods zijn een gebroken geest; een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God, niet verachten.* [Hos. 14:4](#): *Immers zal een wees bij U ontfermd worden.*
- c. God hoort en verhoort ootmoedige bidders. [Jes. 57:15](#): *Want also zegt de Hoge en Verhevene, Die in de eeuwigheid woont en Wiens Naam heilig is: Ik woon in de hoogte en in het heilige, en bij dien, die van een verbrijzelden en nederigen geest is, opdat Ik levend make den geest der nederigen en opdat Ik levend make het hart der verbrijzelden.*
- d. Een Godzalig bidder heeft zelf een buitengewoon behagen, ja, hij erkent het als een grote genade en als antwoord op zijn gebed, als hij met het oog op de hoogheid en heerlijkheid van de Heere zich in zo'n ootmoedige en eerbiedige gestalte mag bevinden, al kreeg hij verder op zijn gebed niets. Maar hij krijgt meteen een verzekering dat God hem verhoord heeft en hem zal geven naar Zijn wil, aangezien Hij de nederigen genade geeft ([1 Petr. 5:5](#)).

18. In geest en waarheid

Iets met de mond zeggen wat men van buiten kent, en de zaken niet te verstaan (en als men die verstaat, ze niet te begeren), is niet anders dan spotten met God, ook al let men op ieder woord en al bidt men God om een gemeenschappelijk doel. Het is dwaasheid een zaak te begeren, en om die te verkrijgen een *Onze*

Vader, een morgen of avondgebed op te zeggen.

Het bidden in geest en waarheid betekent:

- n. met *verstand* bidden, waarbij men kennis heeft van de Heere, Die men aanbidt, van Christus, door Welke men tot God nadert, van zichzelf in zijn bekommernis en onwaardigheid, van de zaak die men begeert en van het doel waarom men de zaak verzoekt. Niet alleen een in de grond aanwezige kennis is hier noodzakelijk, zodat men het weten kan als men er acht op zou geven, maar een daadwerkelijke erkenning, zodat men nu tijdens het bidden hetgeen gezegd wordt, ziet en beschouwt en door dat zien bewogen en gaande gemaakt wordt. [1 Kor. 14:15](#): *Ik zal wel met den geest bidden*, maar ik zal ook met het verstand bidden.
- o. Bij het verstand moet ook *de wil* komen, zodat men de zaken waarlijk begeert. Ons geweten moet dan voor God mede getuigen dat wij ze begeren, dat het ons daar om te doen is. Hierbij moet niet alleen de aandacht vallen op de zaak zelf, maar ook op de bijkomende zaken en men moet vrijwillig afstand doen van alles wat in tegenspraak is met de begeerde zaak. Een onbekeerde die de heiligheid op zichzelf hoort voorstellen in haar beminnelijkheid, zou wel zeggen: *Ja, ik wil, ik heb lust tot heiligheid*. Maar als zijn fatsoenlijke, beminde, vermakelijke en profijtelijke zonde daarnaast gelegd wordt, en dat hij daarvan dan geheel afstand moet doen, dan wil hij de heiligheid niet, maar zijn zonde. Alexander wilde Diogenes wel zijn, als hij Alexander niet was. De jongeling had wel begeerte tot de zaligheid en tot het onderhouden van de geboden van God, maar als hij dan zijn bezit moest missen, *ging hij bedroefd weg* ([Matth. 19:21-22](#)).
- p. Tot in geest en waarheid bidden behoort *bedachtzaamheid en aandacht*. Men moet ervoor waken, dat de krachtige begeerte het verstand en de wil niet vooruitloopt. Het verstand en de wil moeten voorgaan, de vurigheid verwekken en leiden. Als het zo gaat, dan zal het hart in een ware gestalte blijven.
Pred. 4:17 [[Pred. 5:1](#)]: *Bewaar uw voet, als gij ten huize Gods ingaat*.
Pred. 5:1 [[Pred. 5:2](#)]: *Wees niet te snel met uw mond en uw hart haaste niet een woord voort te brengen voor Gods aangezicht; want God is in den hemel en gij zijt op de aarde; daarom, laat uw woorden weinig zijn*.

Geest en waarheid zijn volstrekt noodzakelijk bed om de volgende redenen:

- a. *God is een Geest en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in geest en waarheid* ([Joh. 4:24](#)).
- b. God eist het hart. [Spr. 23:26](#): *Mijn zoon, geef mij uw hart*.
- c. God kent het hart en de inhoud van de geest. [1 Kon. 8:39](#): *... want Gij alleen kent het hart van alle kinderen der mensen*.
- d. God heeft lust tot waarheid in het binnenste (Ps. 58:8 [[Ps. 58:7](#)]). *Zijn ogen zien naar waarheid* ([Jer. 5:3](#)). *De Vader zoekt ook dezulken die Hem alsoo aanbidden* ([Joh. 4:23](#)).
- f. God haat en straft hen die met het lichaam en zonder hart tot Hem komen.
[Jes. 29:13-14](#): *Daarom dat dit volk tot Mij nadert met zijn mond en zij Mij met hun lippen eren, doch hun hart verre van Mij doen; ... Daarom zie, Ik zal voorts wonderlijk handelen met dit volk, wonderlijk en wonderbaarlijk*.

19. Met ernst en ijver

De ernst en ijver bestaat niet in luid roepen, noch in veel woorden vloeiend lang achter elkaar te zeggen, noch in verstandige woorden heftig en klagelijk aaneen te voegen. Dat kan een natuurlijk mens ook allemaal. De ijver is echter een heftige beweging van het hart, die ontstaat uit een sterke begeerte en die zich verstandig en bedachtzaam uit. De ijver spant alle krachten van de ziel en van het lichaam in. Ze dringt door alle tegenstand heen en overwint de verstrooiing van de gedachten, de traagheid van het vlees en opwellende ongelovige gedachten (als: 't is toch vergeefs; God hoort u niet, u zult niet ontvangen, enzovoort), de listige omleidingen van de satan en dergelijke. Hij kan er zo snel niet mee uitscheiden, de verlangens zijn te sterk; hij houdt aan. [Gen. 32:26](#): *Ik zal U niet laten gaan, tenzij dat Gij mij zegent.*

Hij loopt met de Kananese vrouw [de Heere] achterna met bidden en smeken ([Matth. 15:22](#)). Doch de ijver neemt de eerbied voor God niet weg, noch de bedachtzame en kalme gestalte van de ziel. Stil en heftig gaan hier samen. Zij moeten zich schamen, die als het ware niet tot het gebed kunnen komen en maar heen en weer lopen en er geen zorgen over hebben. Als er op de tijd van hun gebed, zonder hun toedoen verandering komt, dan is men niet bedroefd, maar dan is men er heimelijk tevreden over dat men van het gebed ontslagen is. Men bidt meer om het geweten tevreden te stellen met te hebben gebeden dan om begeerten vervuld te krijgen. Men laat zich gemakkelijk weerhouden door de ongelovige gedachte dat men niet verhoord zal worden. Men heeft geen heftig verlangen tot een zaak en daarom springt men van de ene zaak op de andere. Men noemt slechts de zaken omdat stof, woorden en begeerten ontbreken. Het is een walgelijke zaak. Als u niets begeert, loop heen. Komt u niet omdat u nood hebt, om Gods wil hoeft u niet te komen. Hij heeft ook geen lust aan zo'n lauwe, lusteloze en luie dienst. De offeranden en het reukwerk moesten met vuur aangestoken worden. Zo moeten ook onze gebeden vurig zijn. Want:

(n) Vurige bidders zijn God aangenaam.

[Zef. 3:10](#): ... zullen Mijn ernstige aanbidders ... Mijn offerande brengen.

(o) Een ernstig gebed vermag veel bij God.

[Jak. 5:16](#): Een krachtig gebed des rechtvaardigen vermag veel.

(p) In alles wat een gelovige doet, moet hij ijverig zijn.

[Rom. 12:11](#): Zijt vurig van geest.

[Openb. 3:19](#): Wees dan ijverig.

(q) De voorbeelden van de heiligen, van wie wij de voetstappen moeten volgen, wekken ons op tot ijver in het gebed. Hun hele leven was bidden. David stond soms te middernacht op om het gebed, hij was de morgenschemering voor; hij riep, hij schreide en liet niet af. Zo betaamde het ons ook, opdat de Heere zou zien dat het er ons om te doen is dat wij Hem kennen en erkennen als de Gever, als de vrijwillige Gever en dat het alles genade moet zijn, die ons zou helpen.

20. Aanhouden in gebed

[1 Thess. 5:17](#): *Bidt zonder ophouden*. Het aanhouden wil zeggen:

8. Zijn dagelijks werk maken van bidden. Zo went men zich eraan en komt het gebed niet in versloffing en ongewoonte. Een Christen is een bidder. De hele godsdienst is bidden ([Gen. 4:26](#)).
9. Altijd in een biddende gestalte zijn. Ook al bidt men niet nadrukkelijk, dan moet toch het hart altijd bij God zijn. Men moet Hem voor ogen houden, met God wandelen. Die gestalte zal steeds uitschietende gebeden opzenden, als men alleen is, over de weg gaat, in zijn werk bezig is, of als men bij mensen is. Nehemia bad tot God terwijl hij met de koning sprak ([Neh. 2:4](#)).
10. Er zijn zaken die God niet in één keer wil geven, maar geleidelijk, trapsgewijs, zoals de groei in geloof, hoop en liefde; het geestelijk leven; kracht tegen zonden; heiligmaking. Daarom moet men heel zijn leven volhouden daarom te bidden.
11. Er zijn bijzondere gelegenheden, waarin men de hulp van de Heere en de leiding van de Geest bijzonder nodig heeft. Bijvoorbeeld wanneer men uitgaat of thuiskomt; als men een bijzonder werk ter hand gaat nemen; als men in een gezelschap van mensen zal komen of iemand speciaal zal gaan bezoeken; als men in een gelegenheid zal komen waar valstrikken voor ons zijn klaargezet; als men het een of ander moet kiezen; als men een dienstbode zal aannemen; als men uitgaat om te kopen of te verkopen; als men in onvoorziene omstandigheden komt, steeds moet men zijn toevlucht nemen tot het gebed.
12. Er zijn zaken die buitengewoon benauwen of dreigen, of die wij sterk begeren en waarvan de uitslag nu aanstaande is. Zowel in het lichamelijke als in het geestelijke: men is onder een buitengewone aanvechting; er is een zonde die buitengewone kracht heeft; men heeft een sterke begeerte tot een meer dan gewone openbaring van God aan de ziel; men is uitermate verlangend naar de verzekering van zijn aandeel aan Christus en van de zaligheid of naar een voorsmaak van de hemel, enzovoort. In zulk soort omstandigheden houdt men aan:
 - a. met uitbreiding van hetzelfde gebed, aangezien men er niet mee kan uitscheiden, totdat men iets heeft ontvangen;
 - b. met herhaling van het gebed om dezelfde zaken op andere tijden, op de gebruikelijke tijd van de gebedsoefening of meermalen buiten deze tijden, als er de gelegenheid is alleen te kunnen zijn en als de begeerten heftig worden. Hierin mag men aanhouden en op de Heere zien, ja, als een stroom *Hem aanlopen* (Ps. 34:6 [[Ps. 34:5](#)]). Men mag hierin aanhouden totdat de zaak een uitslag heeft of totdat de Heere ons de zaak of iets daarvan heeft gegeven, of totdat de ziel zo tevreden is met Zijn wil, dat de begeerten niet zo heftig meer zijn, maar men stil en wel tevreden zij, omdat men ervan verzekerd is dat de Heere het goed zal maken.
13. Soms heeft men een sterke begeerte tot het welzijn van anderen. Soms van de kerk in het algemeen, die in een eigenaardige of bijzondere nood verkeert of als er een predikant, ouderlingen en diakenen gekozen moeten worden. Of men heeft een sterke begeerte tot het welzijn van een bijzonder huisgezin of persoon naar lichaam of naar ziel, hetzij bekeerd of onbekeerd. Man, vrouw,

kinderen of ouders liggen zwaar op het hart. Men heeft een sterke begeerte tot hun bekering en men begeeft zich tot het gebed. Men kan het niet laten. Men breidt het gebed in veel smekingen uit. Men herhaalt het dikwijls op andere tijden, tot de Heere de zaak geeft, of ons een stil vertrouwen geeft dat ons gebed voor diegene verhoord is, en dat de Heere het zal doen, ook al zien wij het niet. Of tot de Heere Zich begint te verbergen en men niet meer zo sterk durft aandringen, of totdat de Heere personen uit ons gebed uitsluit, omdat Hij niet tevergeefs door Zijn kinderen aangelopen wil worden. Maar waar het onze plicht is, moeten wij dat niet door traagheid noch door moedeloosheid verzuimen. Het kan ook zijn dat de Heere ons zoet verkwikt en dat Hij laat zien dat ons ernstig bidden Hem aangenaam is geweest en dat men de zaak in Gods hand geve en zo het gebed weerkeert in onze boezem ([Ps. 35:15](#)) en onze vrede op ons weerkeert ([Matth. 10:13](#)).

21. Opwekking tot aanhoudend bidden

Laten we de volgende zaken overwegen om ons tot het gebed op te wekken.

88. Het aanhouden in het gebed wordt overal als een bijzondere plicht aanbevolen en bevolen. [Rom. 12:12](#): *Volhardt in het gebed.*

[Ef. 6:18](#): *Met alle bidding en smeking biddende te allen tijde in den Geest en tot hetzelfde wakende met alle gedurigheid.*

[Kol. 4:2](#): *Houdt sterk aan in het gebed.*

[Luk. 18:1](#): *En Hij zeide ook een gelijkenis tot hen, daartoe strekkende, dat men altijd bidden moet en niet vertragen.*

89. Het aanhouden brengt de ziel in een goede gestalte.

36. Het leert God beter erkennen als de vrijwillige Gever, Die aan ons niets verplicht is, en geven of niet geven kan. Als Hij geeft, is dat alleen genade en goedheid.

37. De bidder wordt daardoor tot grotere ootmoedigheid gebracht, omdat hij zich beschouwt als alle genade en weldadigheid onwaardig. [Spr. 18:23](#): *De arme spreekt smekingen.*

38. Men acht de zaak waardevoller, als men ze op vele gebeden verkregen heeft. Men is meer verblijd, omdat men erin ziet, dat God het op onze gebeden gegeven heeft.

39. Het aanhouden doet ontvangen. Op het lange worstelen werd Jakob gezegend ([Gen. 32](#)). Op het lange achternalopen kreeg de Kananese vrouw haar begeerte ([Matth. 15](#)). Op het dikwijls herhalen van het gebed kreeg Elia regen ([1 Kon. 18](#)). Op het gedurig gebed van de gemeente werd Petrus wonderlijk verlost uit de gevangenis ([Hand. 12](#)). Op het eendrachtig volharden in het bidden en smeken werd de Heilige Geest op de Pinksterdag overvloedig uitgestort ([Hand. 1](#); [2](#)).

Omdat velen één keer ergens om bidden en daarna niet aanhouden, daarom krijgen ze ook niets. Zie dan toe, wacht u van alles wat u zou beletten om te volharden in het aanhouden, namelijk: sloomheid en luiheid; ongeloof dat u de zaken zult krijgen; slapheid in de begeerten; verdeeldheid in de begeerten, namelijk gedeeltelijk geestelijke en gedeeltelijk aardse dingen; onbestendigheid in begeerten. Deze en dergelijke dingen laten de bidder al snel met het bidden stoppen en verhinderen hem het meermalen te herhalen. Daarom moet hij

heengaan zonder zijn begeerten te ontvangen. *Richt dan op de trage handen en de slappe knieën.*

22. In geloof

De vijfde eigenschap is *in het geloof* bidden. Het geloof is vooral in het gebed noodzakelijk.

[Matth. 21:22](#): *En al wat gij begeren zult in het gebed, gelovende, zult gij ontvangen.* [Mark. 11:24](#): *Alle dingen die gij biddende begeert, gelooft, dat gij ze ontvangen zult, en zij zullen u geworden.*

[Jak. 1:6](#): *Maar dat hij ze begere in geloof, niet twijfelende.*

Hiertoe behoort:

1. Dat de gelovige bidder een ware bekeerde zij ([Jak. 5:16](#)). [Luk. 18:7](#): *Zal God dan geen recht doen Zijn uitverkorenen, die dag en nacht tot Hem roepen, hoewel Hij lankmoedig is over hen?*

Zoals God de jonge raven hoort als zij tot Hem roepen, zo hoort God ook wel een onbekeerde en geeft hem ook wel enig goed. Maar dat is slechts iets lichamelijks en het komt voort uit een algemene goedheid van God, buiten de belofte. Zijn kinderen zijn echter erfgenamen van de beloften. Zij bidden door de Geest van het gebed. Daarom zijn de ogen des Heeren op de rechtvaardigen en Zijn oren tot hun geroep (Ps. 34:16 [[Ps. 34:15](#)]). *Hij doet het welbehagen dergenen die Hem vrezen en hoort hun geroep en verlost hen* ([Ps. 145:19](#)).

2. Dat de bidder zich al de beloften in het Woord toeëigent; hen beschouwt als aan hem gedaan. Hij moet zich als een erfgenaam van de beloftenis aanmerken ([Hebr. 6:17](#)), niet alleen *dat alle beloften in Christus ja en amen zijn* ([2 Kor. 1:20](#)), maar ook dat ze hem zeker en waar zijn en bijzonder ook de belofte van de verhooring der gebeden.

3. Dat de bidder gelovig voor ogen houdt:

- (a) Dat God het gebed heeft ingesteld als een middel aan de kant van de mens om hem daardoor alles te geven wat hij nodig heeft.
- (b) Dat God niet alleen alwetend is en het hart van alle mensen kent, maar ook dat, als men bidt, God op de bidder ziet en op het uitdrukken van de begeerten let en ernaar hoort ([Ps. 34](#) en [Ps. 145](#)).
- (c) Dat God almachtig is en hem zijn begeerte kan geven of dat nu waarschijnlijk is en of de middelen nu voorhanden zijn of niet; ja zelfs, al schijnt alles tegen te zijn. [Ef. 3:20](#): *Die machtig is meer dan overvloediglijk te doen boven al wat wij bidden of denken.* [Luk. 1:37](#): *Geen ding zal bij God onmogelijk zijn.*
- (d) Dat God welwillend is om de bidder zijn begeerte te geven. Hij is gaarne vergevende ([Ps. 86:5](#)), vrijwillig liefhebbende ([Hos. 14:5](#)). *Hij wacht opdat Hij iemand genadig zij* ([Jes. 30:18](#)). *Hij verblijdt Zich als Hij Zijn volk weldoet* ([Jer. 32:14](#)). Als zodanig moet het geloof God erkennen in het gebed.
- (e) Dat God waarachtig is in het vervullen van alle beloften die Hij aan de bidders gedaan heeft. Ps. 81:11 [[Ps. 18:10](#)]: *Doe uw mond wijd open, en Ik zal hem vervullen.*

4. De bidder moet met ernst en verheffing van het hart geloven:

12. Dat een ieder die door Christus tot God komt. *God in Christus aangenaam is* ([Dan. 9:23](#), [Hand 10:30](#), [33](#)).
13. Dat de Heere behagen heeft in het uitzien, in de tranen, in het zuchten, in het roepen van Zijn kinderen tot Hem: Hoogt. 2:14: *Toon Mij uw gedaante, doe Mij uw stem horen; want uw stem is zoet en uw gedaante is lieflijk.*
14. Dat God zijn aangezicht in Christus aanneemt, zijn gebed hoort en verhoort naar Zijn wil. [Jes. 65:24](#): *En het zal geschieden, eer zij roepen, zo zal Ik antwoorden; terwijl zij nog spreken, zo zal Ik horen.*

Van deze dingen moet de bidder zich verzekeren, want ze zijn waarheid. Met hoe meer verheffing hij zich dit in zijn gebed voorstelt, des te meer bidt hij in het geloof, des te aangenamer is zijn gebed en des te zekerder verkrijgt hij de gebeden zaak.

Doch hier hapert het veel kinderen van God. Ze zijn niet werkzaam om deze genoemde zaken en gestalten te hebben. Ze spreken slechts hun begeerten uit. Ze zijn ook veelal zwak in het geloof, vooral in het geloof dat God hen zal verhoren en hun begeerte zal geven. Ze denken: hoe kan ik geloven, ik ben immers te zondig? En ook: ik heb zo vaak ondervonden dat ik op mijn gebed niets heb ontvangen.

Tot onderwijs van dezen dient:

- (a) God hoort niet om onze gerechtigheid, maar om Christus' wil. Voor wie in Christus is, doet het er voor de verhoring niet toe of hij meer of minder genade van licht en leven heeft. Maar het slordig bidden en het geloof in het bidden niet te oefenen, dat belet de verhoring.
- (b) U kunt niet in waarheid zeggen dat God u nooit heeft verhoord en uw bede nooit heeft gegeven. Het is zeker, dat God menigmaal een welgevallen heeft genomen in uw tranen en uw zuchten en u menigmaal zegeningen heeft gegeven op uw gebed. U hebt er evenwel niet op gelet en hebt wat God u gaf niet in verband gebracht met uw vorige gebed.
- (c) Er zijn persoonlijke zaken die God verhoort als men ze aan de Heere voorlegt, maar de tijd, manier en de mate heeft God niet beloofd. Wij weten niet wat het beste is en voor menige zaak geldt: als God ze gaf zoals wij die gebeden hadden, dan zouden we daarna zien dat het beter was geweest als we ze niet gekregen hadden. Daarom moet de bidder wel geloven dat zijn gebed de Heere aangenaam was en dat Hij het heeft verhoord. Maar hij moet zich onderwerpen, in tevredenheid onderwerpen aan Gods wil, zonder morren, zonder verdriet, zonder ongeloof, zonder te denken: God heeft mij niet lief. God verhoort mij toch niet. Dat zou God mishagen en het zou hemzelf niet nuttig zijn.
- (d) Er zijn zaken die wij niet onbeperkt mogen begeren. Om die te krijgen mag men ook niet onbeperkt bidden. De bidder kan dan ook geen vrijmoedigheid hebben in het bidden. Als hij dan niet ontvangt moet hem dat niet vreemd voorkomen. Het is een grote dwaasheid als men wil dat God ons die bijzondere zaak gaf waarom wij zelfs tijd van het persoonlijke bidden hebben wij niet durven bidden. Daarom, leid uw begeerten naar Gods wil. Wees niet te vurig in uw begeerte naar lichamelijke zaken. Laat Gods wijsheid, goedheid en wil u lieflijk zijn, dan zult u in het geloof kunnen bidden en in berusting de

verhoring afwachten. [Hebr. 11:6](#): *Die tot God komt, moet geloven dat Hij is, en een Beloner is dergenen die Hem zoeken.*

23. De uiterlijke omstandigheden

De uiterlijke omstandigheden zijn *tijd, plaats, houding en stem*.

1. De tijd is in het algemeen elke dag, bij elke gelegenheid, altijd. De tijd in het bijzonder is zowel in het afzonderlijke als met anderen; zowel in openbare vergaderingen als in particuliere bijeenkomsten. Ook in onze particuliere huisoefeningen, die elk christelijk huisgezin behoort te houden, 's morgens en 's avonds, zo vaak de gelegenheid toelaat en ook 's middags. In deze huisoefeningen moet de huisvader (of bij zijn afwezigheid of onbekwaamheid: de huismoeder) een hoofdstuk lezen, daarover spreken en de kinderen en dienstboden catechiseren. Men zingt een psalm met elkaar en doet geknield een gebed, naar dat de Heere een ieder de bekwaamheid heeft. Jozua zou met zijn huis de Heere dienen ([Jozua 24:15](#)). Cornelius vreesde God met zijn gehele huis ([Hand. 10:2](#)).

Men moet van zijn huis een kleine kerk maken, dan zal de Heere het huis zegenen. De kinderen en dienstboden zullen de Heere leren vrezen en zo tot zaligheid komen. Men zal elkaar lief krijgen, men zal respect voor elkaar hebben. Men zal ieder ander van de zonden afhouden en men zal elkaar voorgaan in volgen van godzaligheid.

Al deze gelegenheden moet men te baat nemen, men moet vol aandacht zijn in het voorgaan en navolgen van het gebed.

Maar hiernaast moet ieder zijn persoonlijke gebedsoefeningen hebben, hetzij persoonlijke of buitengewone of in gewone omstandigheden. Over de tijd van het persoonlijke bidden hebben wij geen uitdrukkelijk bevel. Maar de heiligen hebben ons door hun gewoonte een voorbeeld ter navolging gegeven, namelijk 's morgens en 's middags en 's avonds. Zie de volgende teksten:

[Dan.6:11](#): *Hij knielde drie tijden des daags op zijn knieën.*

Ps. 55:18 [[Ps. 55:17](#)]: *Des avonds, en des morgens, en des middags zal ik klagen en getier maken; en Hij zal mijn stem horen.*

Deze voorbeelden moet men navolgen, niet omdat een gebed op die tijden voor God aangenamer is of krachtiger, maar om ons te brengen en te houden in een voortdurende gemeenschap met God. Als men hierin nalatig is, zal men merken, dat de gemeenschap met God zal afnemen. Ook al wordt men het aanvankelijk nog niet gewaar, omdat men steeds veel uischietende gebeden heeft, toch zal men ervaren, dat de uischietende gebeden ook langzamerhand zullen verminderen, en als men weer tot de gezette gebedsoefeningen komt, zal men zien hoever men weggezakt is. Men zal merken dat men niet zo'n vaste grond van innige gemeenschap met God had, dat men bijzondere ontmoetingen en ondervindingen had van bijzondere openbaringen en verlichtingen in de verborgenheden der godzaligheid. Ja, men zal merken, dat de Geest des gebeds is geweken en dat men zelf niet bekwaam is om in de samenspraak met God zich enige tijd bezig te houden, die een verzekerde staat begeert, een voortdurende gemeenschap met God, hogere verlichting en ondervinding, een bestendige vreze Gods, die moet zich stipt aan de tijd van de oefening houden en hij moet zich daarvan niet laten afhouden. De duivel legt het daar immers zeer op toe.

Het is waar, iemand die zich stipt aan zijn gebed houdt, zal meer aanvechtingen, verduisteringen, zwakheden des geloofs en ongewone bestrijdingen gewaarworden, dan iemand die onregelmatig is in zijn oefeningen, die alleen maar bidt als hij bijzondere genegenheid daartoe heeft en daarbuiten zich tijdens zijn bezigheden met uitschietende gebeden tevreden stelt. Dat komt omdat men zich dieper onderzoekt, omdat men een hogere trap van gemeenschap op het oog heeft. Anderen letten daar niet zo nauw op en ontlopen op die manier de strijd. Bovendien groeit hij door die bijzondere bestrijdingen in de genade en wordt hij een man in Christus, waar anderen zonder voortgang blijven.

Iemand zou denken: *ik ben veel geestelijker in die uitschietende gebeden, dan wanneer ik mij bijzonder tot het bidden wil zetten. Dan word ik dor en duister, dan kan ik niet bidden. Daarom vraag ik me af of het niet het beste is dat ik geen vastgestelde tijden meer onderhoud en nog slechts dan bid, wanneer de Geest vaardig over mij is.*

Tot onderwijs dient het volgende.

(ee) Dorheid en verduistering op de tijden van de gezette oefeningen komen vaak voort uit luiheid. Men wil niet worstelen, maar meteen van het begin zo bidden als God gewoonlijk op het laatste geeft. Ze willen terstond gedragen worden en niet gaan. De Schrift zegt: *zoekt en gij zult vinden*, maar niet: *vindt en gij zult zoeken*.

(ff) De dorheid kan ook voortkomen uit de gedachte dat men op die tijden terstond een veel hoger licht, een verhevener gestalte en een sterkere inspanning zou moeten hebben dan buiten die tijd. Als men dat niet terstond vindt, laat men het werk liggen, terwijl men de tijd van de oefening zou moeten waarnemen om zich aan de Heere aan te bieden, om zich aan de Heere tot een morgen of avondoffer op te offeren. Men is [in zo'n geval] Gode aangenaam naar ons oogmerk en onze werkzaamheid, om dat te verkrijgen, en niet naar dat Hij ons met licht en genade te hulp komt. Men wil hoger vliegen dan waar men vleugels voor heeft. Men meent dat die hoge gestalte in onze macht is en dat men die dan behoorde te gebruiken. Of, dat God ons op die tijd waarop wij ons gezet hebben om ons af te scheiden om de Heere te zoeken, terstond behoorde bekwaamheid te geven om het werk met gemak te kunnen verrichten. Als men dat dan niet vindt, dan worden de handen slap. Dan denkt men: God kan geen behagen hebben in zo'n dor en lichamelijk werk. Het zal het beste zijn dat ik ermee stop. En zo valt men op de grond, omdat men eerst te hoog wilde vliegen. Zo raakt men in duisternis, omdat men eerst te sterk in het licht wilde kijken.

(gg) Maar meestal is de oorzaak van de dorheid in degenen die zich niet stipt aan de tijd van de gezette oefening houden een andere. Ze zijn niet in werkzaamheid en in erkentenis dat ze hebben mogen zoeken. Ze beginnen al snel te bemerken dat er in een godzalige een hoger licht, een inniger gemeenschap en een vertrouwelijker omgang is dan zij hebben. Tevoren meenden ze, dat het al vrij goed was, ja, dat ze al goede voortgang in de godzaligheid gemaakt hadden; nu zien ze dat ze maar klein licht, klein leven en kleine krachten hebben. Zij noemen het dorheid en onttrekking van Geest,

terwijl het slechts hun kleine gestalte is die bezwijkt als er een groter werk te doen is, of als ze een groter werk willen doen dan hun krachten toelaten.

Men wenne zich aan de tijd van de oefening en men zij werkzaam naar zijn meer of mindere kracht, meer of mindere geestelijkheid.

24. Plaats

De tweede omstandigheid bij het bidden is de *plaats*. Het maakt niet uit waar. De plaats voegt geen waarde toe aan het gebed. De plaats moet slechts eenzaam zijn, buiten het gezicht van de mensen.

- (f) Dit gebiedt de Heere Jezus. [Matth. 6:6](#): *Maar gij, wanneer gij bidt, ga in uw binnenkamer, en uw deur gesloten hebbende, bid uw Vader, Die in het verborgen is.*
- (g) Zo deden de heiligen het. Izak ging uit om te bidden in het veld ([Gen. 24:63](#)). Jakob bleef alleen aan de andere zijde van de rivier Jabbok om te bidden ([Gen. 32:24](#)). Daniël ging in zijn opperkamer ([Dan. 6:11](#)). Petrus klom bovenop het plat van het huis ([Hand. 10:9](#)).
- (h) De gestalte van onze ziel en de zaak die wij voor te stellen hebben, vereisen eenzaamheid. Men zou die dikwijls niet aan mensen willen bekendmaken.
- (i) De nabijheid van mensen verstoort onze aandacht en verbreekt de ijver. Als men maar denkt dat er iemand in de buurt is of dat men beluisterd wordt, wordt men verhindert.

25. Houding

De derde omstandigheid bij het bidden zijn de bewegingen en de houding van het lichaam. Deze geven ook geen waarde of kracht aan het gebed. De heiligen hebben in verscheidene houdingen van het lichaam gebeden: neervallende op het aangezicht, zittende, staande. Maar meestal hebben zij het knielende gedaan. Dat is een van de grootste verootmoedigingen.

1. Dat beveelt David aan: [Ps. 95:6](#): *Komt, laat ons aanbidden en nederbukken, laat ons knielen voor den HEERE, Die ons gemaakt heeft.*
2. Zo hebben de heiligen gehandeld. Salomo, de koning, deed zijn gebed knielende ([1 Kon. 8:54](#)). Daniël knielde drie tijden des daags ([Dan. 6:11](#)). De Heere Jezus Zelf knielde neer en bad ([Luk. 22:41](#)). Dat deed Stefanus ook ([Hand. 7:60](#)). Dat deed Paulus met de gemeente ([Hand. 20:36](#)). Hoe kunnen wij dan anders in zo'n nederige houding van het lichaam tot God komen, om God te verheerlijken zowel in onze lichamen als in onze zielen?

26. Stem

De vierde omstandigheid is *de stem*. Die is niet echt noodzakelijk. Men kan wel in de geest bidden met zijn gedachten zonder zijn stem te laten horen. Maar de Heere heeft ons zo geschapen, dat wij onze gedachten door de tong kunnen uiten en Hij wil dat wij overeenkomstig onze natuur ook met Hem handelen. Hij gebiedt ons dat wij tot Hem zouden roepen ([Ps. 50:15](#)), onze mond zouden opendoen (Ps. 81:11 [[Ps. 81:10](#)]), tot God zouden spreken. ([Luk. 11:1](#)). De ernst en emoties zijn soms zo heftig, dat ze de mond vanzelf wel ontsluiten. Men heeft dan ook niet zoveel last van verstrooiingen van de gedachten. De ziel krijgt door het spreken wel opening en de aandrang van de ziel wordt daardoor wel levend. Maar

men moet hierbij letten op het volgende: als men ver van mensen is, kan men de stem wel verheffen naar de aandoeningen van het hart. Als men dicht bij de mensen is, dan moet de stem daarnaar ook bedwongen worden, zodat men wel zichzelf hoort, maar niemand anders. Zo luid te bidden dat anderen het horen, vormt voor onbekeerden een aanstoot en het is zelfs hinderlijk voor de godzalige hoorders. Dat men in zijn binnenkamer moet gaan om te bidden, betekent niet alleen buiten het gezicht, maar ook buiten het gehoor van de mensen. Zo luid te bidden dat men het op de straat kan horen, betekent 'hetzelfde als zou men op de straat gaan staan of liggen bidden.'

27. Opwekking om te bidden

Nu komen wij tot de opwekking. Bid om de volgende redenen.

100. Het bidden verheerlijkt God. [Ps. 50:23](#): *Wie dank offert, die zal Mij eren.* Een gelovige heeft lust om God te verheerlijken. Ook al had hij niets nodig, dan zou hij nog God willen aanbidden, omdat hij God wil geven wat Hem toekomt. Hij wil God erkennen als de ene Aanbiddelijke. In het gebed erkent men al de eigenschappen van God, zoals zij zich in Christus openbaren: Zijn rechtvaardigheid en heiligheid, omdat men niet dan door Christus tot Hem mag naderen. Zijn goedheid, omdat Hij een weg en zo'n weg van toenadering gegeven heeft en omdat Hij gewillig is om te verhoren en om de begeerte te geven van degenen die door God tot Christus gaan. Zijn hoogheid waarvoor men zich met vreugde in eerbied neerbuigt. Zijn alwetendheid, dat Hij het hart en de bedoeling daarvan kent. Zijn almachtigheid, dat Hij alles kan geven. Zijn waarheid, dat Hij al Zijn beloften, en ook die aan de aanbidders gedaan zijn, zal inlossen. De bidder verblijdt zich erin, dat hij al deze volmaaktheden ziet. Het erkennen ervan is hem groter vreugde, dan vele andere weldaden van God te ontvangen. Wie kan zich van het gebed afhouden? Wie van hen die dit kennen, krijgt geen lust om te bidden?
101. Het gebed van de ware bidder is God aangenaam. Hoe zwak hij ook is, God heeft daar behagen in. Het gebed is voor Hem als een lieflijk reukwerk ([Ps. 141:2](#)). Hij getuigt dat de stem van de bidder Hem zoet is ([Hoogl. 2:14](#)). En heeft u het verlangen om de Heere welbehaaglijk te zijn? Om iets te doen dat Hem aangenaam is? Welnu, u kunt niet beter doen dan bidden.
102. God hoort naar het gebed. Hij ziet de bidder al van verre aankomen en gaat hem tegemoet ([Luk. 15:20](#)). En als men nu bidt, dan hoort Hij ernaar en laat Hij de bidder zijn hart voor Hem uitstorten. Zijn oren zijn tot hun geroep (Ps. 34:16 [[Ps. 34:15](#)]).
103. Het bidden is een heerlijk werk. Want men wordt toegelaten tot de binnenkamers van de Koning aller Koningen, tot God, de Heere van hemel en aarde. Ja, men komt in de hemel zelf en spreekt daar van nabij voor de troon der genade. Het bidden is een zoet werk. Het is iemand nog lange tijd daarna tot blijdschap, als hij eens week heeft kunnen worden en heeft kunnen schreien voor de Heere, als hij zijn begeerte eens voor de Heere openhartig en van nabij heeft kunnen uitspreken, als hij eens heeft kunnen smeken en met

sterk geroep en tranen de Heere eens heeft kunnen aanlopen. Het is hem tot blijdschap, zo vaak als hij daaraan denkt. En als het op een ongewone plaats is geweest, verkwikt het hem zo vaak als hij op die plaats komt of eraan denkt.

104. Het bidden is een heiligend werk. Toen Mozes met God op de berg was geweest, was zijn aangezicht blinkende geworden. Toen de Heere Jezus bad, kwam een hemelse glans op Hem ([Matth. 17:2](#)). Zo gaat het nu nog, als men veel in het gebed is geweest. Al schijnt het dat men die zaak, waarom men bijzonder gebeden had, niet verkrijgt, zo draagt men er nog een heilige en blinkende ziel vandaan. Beschouw dit, en uw ziel zal vleugels krijgen en u zult verlangen om te bidden.

105. Het gebed is het middel waardoor en waarop God de begeerten van de gelovigen vervult. Als zij niet bidden, ontvangen ze ook niet. Als God hen niet opwekt tot gebed om een begeerde zaak, is het meestal een teken, dat God niet van plan is hun die te geven. [Jak. 4:2](#): *Gij hebt niet, omdat gij niet bidt.*

Maar als God Zich voorgenomen heeft Zijn kinderen iets te geven, dan geeft Hij meestal eerst dat zij daarom bidden. De beloften zijn voor de bidders. Als God beloofd had een nieuw hart te geven en te doen wandelen in Zijn wegen, en allerlei lichamelijke en geestelijke zegeningen te geven, dan zegt de Heere als een grotere zegen: *Daarenboven zal Ik hierom van het huis Israëls verzocht worden, dat Ik het hun doe* ([Ez. 36:26-37](#)).

De beloften van verhoring zijn menigvuldig: [Ps. 50:15](#): *En roep Mij aan in den dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen.* [Ps. 81:11](#) [[Ps. 81:10](#)]: *Doe uw mond wijd open, en Ik zal hem vervullen.* [Matth. 7:7, 8](#): *Bidt, en u zal gegeven worden; zoekt, en gij zult vinden; klopt, en u zal opengedaan worden. Want een iegelijk die bidt, die ontvangt; en die zoekt, die vindt; en die klopt, dien zal opengedaan worden.*

Wat hebben de heiligen al niet door gebed gekregen! Door het gebed van Mozes is Amalek verslagen ([Ex. 17:11-12](#)). Door het gebed heeft Jozua de zon en de maan doen stilstaan ([Joz. 10:12](#)). Door het gebed heeft de onvruchtbare Hanna een zoon, een Samuël gekregen ([1 Sam. 1:1-20](#)). Door het gebed heeft Asa Zerah, de Moor, met duizendmaal duizend mannen verslagen ([2 Kron. 14:9-12](#)) en Josafat Moab met zijn bondgenoten ([2 Kron. 20](#)). Door het gebed heeft Elia de hemel ontsloten zodat het regende na drieëneenhalf jaar van droogte ([1 Kon. 18:42-45](#)). Door het gebed heeft Elisa een dode levend gemaakt ([2 Kon. 4:35](#) enzovoort). Door het gebed heeft Hizkia vijftien jaar verlenging van zijn leven gekregen ([Jes. 38:5](#)). En wat voor grote dingen hebben de gelovigen door het gebed niet gekregen!

Welnu, God is nog dezelfde God. De beloften op het gebed zijn nog dezelfde. Zij waren mensen van gelijke bewegingen als wij. Daarom, gelovigen, als u iets begeert of nodig hebt: aan het bidden.

106. Voeg er nog aan toe, dat men veel meer blijdschap geniet als God op ons gebed iets geeft, dan wanneer onze begeerte komt, zonder dat wij erom gebeden hebben. Immers, dan hebben wij door het bidden meteen een heilige

gestalte gekregen. Dan hebben wij van nabij met de Heere mogen spreken. Dan merken wij, dat de Heere ons in Christus tot kinderen heeft aangenomen. Dan blijkt het dat God naar ons heeft gehoord, dat God vriendelijk jegens ons is. Wij hebben Zijn volmaakheden gezien en de ontvangen zaak op het gebed onder Zijn zegenende [hand]. Daarom, gewen u aan het bidden.

28. Verhinderig om te bidden

Wat klaagt u, godzaligen, over uw gebrekkigheid met betrekking tot de ziel, over uw wederwaardigheden naar het lichaam, terwijl u zo nalatig bent in het bidden, zo moeizaam tot gebed komt, zo lusteloos zijt in het bidden, u er zo snel van af maakt? Bid als u wat wilt hebben. Hier baten geen uitvluchten die vele luie bidders maken en die sommige tere godzaligen bekommernis bezorgen. Als u ijverig in uw bidden zou zijn, dan zou u de beletsels ontwijken, en gemakkelijk kunnen beantwoorden, zodat ze u niet zouden belemmeren. De belangrijkste belemmerende gedachten zijn de volgende.

208. *God kent mijn noden, benauwdheden en begeerten wel. Waarom moet ik ze dan in mijn gebed de Heere voorleggen?* Antwoord: Niet om God iets bekend te maken, wat Hij niet weet, maar om te tonen dat u ze ook kent, gevoelt en dat u God erkent als de enige Helper.
209. *God heeft immers al besloten wat ik hebben of niet hebben zal. Dat besluit kan ik immers door het gebed niet veranderen.* Antwoord: De verborgen dingen zijn voor de Heere, maar de geopenbaarde dingen zijn voor ons. God heeft ons aan de middelen gebonden. Hij wil dat wij de beloften die Hij aan gewetensvolle gebruikers van de middelen gedaan heeft, zullen geloven en dat we daar staat op maken. God heeft ook al besloten hoe lang u zult leven; laat u daarom het eten en het drinken na?
210. *Veel mensen bidden niet en krijgen toch alles in overvloed.* Antwoord: Dat zijn slechts lichamelijke zaken, waarmee u niet tevreden bent. Die aardse goederen zijn hun niet gezegend. Door hun zondigheid misbruiken ze alle goedheden van God tot hun verderf. De voorspoed zal de goddeloze doden. Maar het weinige dat een rechtvaardige op zijn bidden ontvangt, is beter dan de overvloed van vele goddelozen, omdat het voor hen gezegend is. Zij worden daardoor tot God getrokken. En afgezien daarvan, het is u hoofdzakelijk om het geestelijke te doen. Dat geeft de Heere zeker op het gebed. U zou meer krijgen als u meer bad.
211. *Ik heb wel vaak om deze of gene zaken gebeden, maar God hoort mij niet. Ik ontvang niet.* Antwoord: U kent misschien de antwoordende stem van God nog niet, evenals Samuël. U hebt misschien niet met aandacht opgemerkt wat u op het gebed hebt ontvangen. Of u hebt dat wat u ontvangen hebt door ongelovigheid niet in verband gebracht met uw gebed. U bent misschien te begerig en u bent misschien teveel gezet op uw [eigen] zin, en u erkent niets, zolang u niet alles hebt ontvangen wat uw ongeregelde begeerten eisen, zonder onderwerping aan de wijze en goede bedeling over u. Indien u dit alles opmerkt, dan zal u niet kunnen zeggen, dat God uw gebed nooit heeft gehoord, dat u nooit iets op uw gebed hebt ontvangen.
212. *Alles ontbreekt mij wat ik gehoord heb in het hierboven verhandelde over*

het gebed. Als ik wil beginnen, sluit zich mijn hart toe. Antwoord: U ziet de geestelijkheid van het gebed in een hogere mate dan u zelf bent, en u wilt op die geestelijke wijze bidden en anders niet. Als u een kind bent, bid als een kind. Als u een man bent, als een man. God hoort ook het kirren als van een duif, het piepen als van een zwaluw. Zelfs het zuchten is voor Hem niet verborgen. God geeft niet om het gebed, maar op het gebed. Niet alleen op het geestelijke en vloeiend gebed, maar ook op de nietige pogingen om zijn begeerte uit te drukken. Hij versmaadt niet het gebed van de gans ontblote.

213. *Ik zondig steeds weer, daarom durf ik niet weer tot God te komen. Het is alsof ik met God aan het spotten ben.* Antwoord: Toen u op het allerbekwaamste bad en God uw gebed hoorde en antwoordde, toen zag God al uw toekomstige zonden alsof ze daar aanwezig waren. God wil dat wij onze naaste zeventig maal zevenmaal zullen vergeven en dat op één dag. God nu is oneindig meer lankmoedig en vriendelijk dan de mens. De verzoening is alreeds in Christus. U mag die elk ogenblik tot uw voortdurende rechtvaardigmaking aannemen. Het is niet in uw macht uzelf voor de zonden te bewaren. De oude mens is daartoe te verdorven en te sterk. God laat hierom zonden in u over, opdat u altijd in een nederige toestand zou zijn en opdat u dagelijks Christus zou gebruiken. Het zou spotten zijn, als u niet steeds hartelijk begeerde om niet meer te zondigen en zowel om kracht tegen als om vergeving van de zonde bad. Maar nu u dat doet, laat u dan door het voortdurend zondigen niet van het gebed afhouden, maar kom te meer [in het gebed], omdat u verzoening en kracht nodig hebt en opdat de genade Gods te meer verheerlijkt worde.

214. *Ik vrees dat ik niet wedergeboren ben, waarom moet ik dan bidden? Want het gebed van onbekeerden is voor God niet aangenaam.* Antwoord: Bid omdat de nood u dringt, omdat u het zonder die begeerde zaak niet uithouden kunt, ook al kan uw gebed niet in het register van deugden ingeschreven worden. God hoort wel de jonge raven als zij tot Hem roepen. God hoorde het geschrei van Ismaël, toen hij van dorst zou versmachten, terwijl hij onder een struik gelegd was. U verlangt ernaar om bekeerd te worden, om deel aan Christus te hebben, naar heiligheid en alle geestelijke weldaden. Hoe meer u daaraan deel kreeg, hoe liever het u zou zijn. Die begeerten en aandoeningen zijn waarlijk beginselen van wedergeboorte en van leven. De Heilige Geest alleen heeft die in u gewerkt en Hij port u daarom aan om te bidden. Welaan dan, volg de Geest, en u zult ervaren dat uw gebed de Heere aangenaam is. Dat Hij u steeds zoveel zal geven als voor u naar lichaam en ziel nodig is.

Ik acht dat nu uw bekommerde gedachten voldaan zijn. Neem dan vrijmoedigheid om te bidden. Maar zie toe, dat u deze uitvluchten niet maakt om uw luiheid te koesteren en u enigszins gerust te stellen als u het bidden nalaat.

29. De voorbereiding

Nu rest ons nog dat wij de opgewekte bidder enkele raadgevingen doen, hoe hij zich dient te gedragen in de voorbereiding, de oefening en de nabetrachting.

De voorbereiding moet in overeenstemming zijn met de toestand waarin men

zich bevindt. Is men in een goede gestalte:

- (m) Men trekke zijn hart af van zijn bezigheden en zette zich alsof men alleen op de wereld was en niets te doen had dan met zijn God te wandelen.
- (n) Men stelle zich God met verheffing des geestes voor ogen als de Aanbiddelijke, als de Fontein van alle goede gaven, als de Alwetende, als de Almachtige of zoals de Heere Zich openbaart als men zich tot Hem verheft en in het gebed gaat.
- (o) Men trachte zijn hart te brengen in een eerbiedige en nederige toestand.
- (p) Men verheffe zijn hart met een zucht om de Geest des gebeds, om bijstand en een zegen over de oefening.

Als men in een afgedwaalde toestand verkeert, als men zich vlak ervoor onledig hield met ijdele gedachten en woorden, als men een zonde bedreven heeft, als men door aardse bezigheden afgetrokken was of als men door iets anders onvrijmoedig, verward of verontrust is, dan moet men tot inkeer komen, het hart weer thuis brengen, zich in een nederige en lage gestalte brengen. Men moet uit die gestalte met een oprechte wil opstaan en met een vast voornemen om zich in de toekomst voor die zonde te wachten en om tegen de zonden te strijden als men opnieuw door die zonde besprongen zou worden. Daardoor zal ons hart ons niet veroordelen, en kan men met vrijmoedigheid tot God naderen, terwijl het gemoed vrij en stil is. En als men daaraan toevoegt wat wij bij de eerste gestalte noemden, dan zullen wij zelf bekwaam zijn [tot het gebed] en bij God aangenaam in onze toenadering.

Evenwel moet men zich doorgaans niet te lang bezighouden met de voorbereiding. Men moet niet tijdens de voorbereiding willen doen wat tot het gebed zelf behoort. Want daardoor kan men gemakkelijk duister en verward worden en minder bekwaam tot de beoefening van het geloof.

30. De beoefening

In de beoefening [van het bidden] moet men zich niet aan een bepaalde orde binden, maar men moet zich richten naar de gestalte van de ziel, die vaak zeer verschillend is. Als men dor is, dan kan men beginnen met het lezen van het Woord om zijn hart door de waarheden te laten bewerken, of met het lezen of het zingen van een psalm om zijn geest daardoor te verlevendigen. Als men in een dankende of biddende gestalte is, dan moet men zich daarvan niet laten afbrengen. Men moet zich voegen naar die gestalte en terstond met het gebed beginnen en wel op de volgende wijze.

- (mm) *In de aanspraak moet men zich wachten voor sleur.* Men moet niet altijd dezelfde benamingen gebruiken, maar men moet de Heere aanspreken met een benaming die bij de gestalte van de ziel past of met een benaming die past bij de wijze waarop de Heere Zich op dat ogenblik openbaart. Men kan ook de benaming gebruiken die past bij de wijze waarop men zich voor de Heere wil stellen hetzij om nederig te worden, hetzij om de Heere te verheerlijken of om zijn geloof te versterken. Evenwel moet men hierin niet al te veel naar overleg, maar naar zijn hart te werk gaan. Anders zal men gemakkelijk de biddende gestalte kwijtraken.
- (nn) *In het gebed moet men geen opgepronkte woorden gebruiken.* Men moet ook niet de inhoud van het gebed laten bestaan uit een aaneenschakeling van

bijbelteksten; dat beroert zelden een bidder of een hoorder. Het is wat anders wanneer men een Schriftplaats neemt om daarmee aan te dringen op een belofte of om ons te verplichten tot gehoorzaamheid.

- (oo) *Men moet zich ook niet pijnigen om een vloeiende rede achter elkaar uit te spreken.* Het is soms noodzakelijk even te wachten. Dat kan zijn omdat het onderwerp of de gestalte van de ziel dat nodig maken. Daarna kan men weer met nieuwe kracht en gemoedsbeweging beginnen. Men moet ook niet bezorgd zijn wat men het eerst of het laatst moet zeggen. Dat is meer studie dan hartewerk. Men moet zich er ook niet om bekommeren als men dezelfde woorden en dezelfde zaken steeds weer herhaalt, zolang dat niet uit onachtzaamheid voortkomt. Maar men moet zich er zorgvuldig voor wachten dat men het woord *Heere* niet onnadenkend als een stopwoord gebruikt.
- (pp) *Soms is men dor en duister, wanneer men begint te bidden.* Men moet dan niet terstond ophouden en weggaan, maar men moet aanhouden. Het komt wel voor dat na een grote duisternis een helder licht komt en dat de dorre ziel daarna wel zeer levendig wordt. Als men zelf geheel niet kan worstelen, dan is het vaak nuttig om te bidden terwijl men een psalm leest. Als de ziel levendig wordt, stopt men met het verder lezen van de psalm en dan breidt men zijn gemoedsbewegingen uit; als ze weer ophouden, dan gaat men voort al biddende te lezen.
- (qq) *Soms begint men met veel licht en levendigheid en wordt het al snel duister.* Als dit uit onszelf ontstaat, hetzij omdat men te hoog stond, hetzij omdat men de ootmoed en eerbied vergat, dan moet men snel in zijn niet zinken en met een echte diepe vernedering beginnen om zich als een klein kindje te gedragen en trapsgewijs hoger te klimmen. Als het duister wordt door een of andere bezigheid, aardse beslomming of begeerlijkheid die plots opwelt, dan moet men daardoor gebracht worden tot het gezicht van zijn zondig hart en zo zondig met veel vernedering zich voor de Heere vertonen als een ellendige. Dan moet men verzoening zoeken en erkennen dat het enkel genade is dat zo'n zondig mens met de Heere kan spreken. Als het een plotselinge opwelling van ongeloof is, dan moet men daartegen worstelen door aan te dringen op beloften die bevestigd zijn in de Middelaar.

Als het ongeloof is over een persoonlijke zaak, bijzonder een lichamelijke, dan moet men zich zeer benaastigen, zodat men zich met tevredenheid aan de wil des Heeren ten aanzien van de uitslag onderwerpe. Als de ziel van eigenzinnigheid en verkleefdheid is verlost en in de vrijheid is gebracht, dan krijgt ze wel weer vrijmoedigheid en levendigheid in het bidden, ja, soms meer dan tevoren. Als het een aanval van de satan is, dan moet men die afslaan zonder er acht op te geven en zonder die te beantwoorden. En hoewel de ziel daardoor een wond gekregen heeft, zo moet men evenwel doorgaan met zich boven zichzelf verheffen in God alsof men die niet gevoelde. Daardoor zal het minder hinderen en de Heere neemt zo'n ziel wel onder Zijn hoede, als in de schuilplaats, en Hij geeft ze soms wel meer troost. En als het anders is, dan zal Hij tonen dat het afslaan en het ontlopen van de vijand Hem aangenaam is. Maar als het zo is, dat de duisterheid die in het midden van ons gebed komt, een onttrekking van de

Geest is en als het zo blijft, ofschoon men probeert door te dringen, dan is het goed het gebed samen te vatten en te verkorten met een onderwerping aan de soevereine wil van God. Evenwel het beëindigen moet geenszins uit luiheid voortkomen, met een stille tevredenheid dat men ermee uitscheiden kan.

31. Verhoring

Tijdens het bidden moet men bidden om verhoring, zowel *in het begin, in het midden als aan het einde van het gebed*. Dit zien wij ook doorgaans bij David. Ja, niet alleen bidden, maar ook streven naar een levende verzekering, dat wij en dat ons gebed God aangenaam is, dat Hij ernaar luistert, en dat Hij het verhoort en het zeker geven zal. Deze verzekering rust niet op onze godzaligheid, noch op de bekwaamheid van ons gebed, maar op de beloften van het Woord, op de verdiensten van de Heere Jezus en omdat die geestelijke verlangens die wij in het gebed geuit hebben, voortgekomen zijn van de Heilige Geest Zelf. In die verzekering krijgt men vrijmoedigheid en ernst en men besluit met dankzegging dat wij hebben mogen bidden en nog hebben kunnen bidden, al was het maar een geestelijke zucht. Ook dankzegging omdat de Heere het verhoord heeft en Hij de begeerten naar Zijn wil zeker zal geven. Men besluit dit met een gelovig amen: het zal zo zijn.

32. Nabetrachting

De nabetrachting bestaat met name in deze twee zaken.

(12) Eerst, in het bewaren van die eerbiedige en godzalige gestalte, zodat er als het ware een glans op ons zij, die te kennen geeft dat wij bij de Heere geweest zijn, zoals Mozes glinsterend van de berg afkwam. Wacht uzelf nauwgezet voor de zonden die men in het gebed beleden heeft en tegen welke men een heilig voornemen heeft.

(13) Ten tweede in het aandachtig opmerken hoe God ons gebed beantwoordt.

Dat God ernstige en gelovige gebeden beantwoordt, blijkt:

(x) Uit de beloften van God:

[Jes. 30:19](#): *Gewisselijk zal Hij u genadig zijn op de stem uws geroep; zo haast Hij die horen zal, zal Hij u antwoorden.*

[Jes. 58:9](#): *Dan zult gij roepen en de HEERE zal antwoorden.*

[Jer. 33:3](#): *Roep tot Mij en ik zal u antwoorden en Ik zal bekendmaken grote en vaste dingen, die gij niet weet.*

2. Uit het bidden om antwoord van de heiligen:

[Ps. 27:7](#): *Hoor, HEERE, mijn stem, als ik roep; en wees mij genadig en antwoord mij.*

(y) Uit hun verklaringen dat God hen geantwoord heeft:

Ps. 34:5 [[Ps. 34:4](#)]: *Ik heb den HEERE gezocht, en Hij heeft mij geantwoord.*

[Jona 2:2](#): *Ik riep uit mijn benauwdheid tot den HEERE en Hij antwoordde mij.*

Zie dit bij Eliëzer ([Gen. 24:15](#)), Elia ([Jak. 5:17-18](#)), David ([1 Sam. 30:8](#)), Daniël ([Dan. 9:23](#)) en bij anderen met hun bijzondere verzoeken. De voorbeelden zijn ons beschreven, opdat wij zouden weten dat God de gebeden van Zijn kinderen beantwoordt en opdat wij daardoor ervan verzekerd zouden worden dat Hij ook op onze gebeden zal antwoorden.

4. Uit de klachten van de heiligen wanneer God hen niet antwoordde:

[Job 30:20](#): *Ik schrei tot U maar Gij antwoordt mij niet.*

Ps. 22:3 [[Ps. 22:2](#)]: *Mijn God, ik roep des daags, maar Gij antwoordt niet.*

33. Men moet luisteren naar een antwoord

Nu het zo is dat God antwoordt, zo is aan u de verplichting om op te letten of God u antwoordt en hoe Hij u antwoordt. Het is niet voldoende om de uitkomst maar aan God over te laten en te geloven dat Hij het goed zal maken. Men moet ook aandachtig letten op de uitkomst. Men moet die in verbinding brengen met het gebed, als een antwoord daarop. En wel om de volgende redenen.

(e) Het zal u aangenaam bewegen tot verwondering en dankbaarheid. De Heere heeft naar uw stem gehoord en u zult met David uitroepen:

Wat zal ik den HEERE vergelden ([Ps. 116:12](#))? David zag hierbij op vers 1 en 2: De HEERE hoort mijn stem.

Dit doet zeggen: Dit is van den HEERE geschied en het is wonderlijk in onze ogen ([Ps. 118:23](#)).

Wie ben ik, Heere HEERE, en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebracht hebt? ([2 Sam. 7:18](#)).

(f) De ondervinding dat de Heere op ons gebed antwoordt, verwekt liefde tot God: [Ps. 116:1](#): *Ik heb lief, want de HEERE hoort mijn stem, mijn smekingen.*

(g) Het geeft lust tot het bidden en ijver in het bidden:

[Ps. 116:2](#): *Hij neigt Zijn oor tot mij; dies zal ik Hem in mijn dagen aanroepen.*

[Ps. 32:5-6](#): *Ik zal belijdenis ... doen ... en Gij vergaapt... Hierom zal U een ieder heilige aanbidden in vindenstijd.*

(h) Het verblijdt een gelovige meer dan het ontvangen van de zaak waarom hij bad. Want hij heeft liever dat hij ziet dat God hem liefheeft, dan alles te genieten wat buiten God is.

(i) Het wekt sterk op tot een voorzichtig en heilig leven. Niets wekt onze liefde meer op dan dat een beminde ons zijn liefde toont. Als men merkt dat God ons liefheeft en Zijn goedheid voor ons is, dan is men gewillig om wederkerig alles voor God te zijn:

[Ps. 116:1, 9](#): *De HEERE hoort mijn stem... Ik zal wandelen voor het aangezicht des HEEREN. [Jes. 38:15](#): Wat zal ik spreken? Gelijk Hij het mij heeft toegezegd, also heeft Hij het gedaan. Ik zal nu al zoetkens voorttreden.*

Die heerlijke gestalten met de gevolgen ervan, ontvangt de bidder die aandachtig let op de beantwoording van zijn gebeden en al zou de Heere zijn gebeden nergens anders mee beantwoorden, was het dan niet al een duidelijk antwoord? Maar die slechts bidt en de uitslag aan de Heere overlaat met onderwerping, bij die beantwoordt de Heere zijn gebed wel, maar omdat hij op dat antwoorden niet let en de genadegaven niet verbindt met zijn gebed als de antwoorden daarop, daarom berooft die zich van deze gewenste vruchten.

34. De verschillende manieren waarop God antwoord geeft

Velen zijn als Samuël, toen hij de stem des Heeren nog niet kende. Ze zullen vragen: *Wanneer antwoordt God? Waaraan kan men dat antwoord kennen?*

Tot onderwijs dient dat God antwoordt bij de aanvang van het gebed, tijdens het bidden en na het bidden.

1. God antwoordt soms *in het begin* van het gebed.

[Jes. 65:24](#): *En het zal geschieden, eer zij roepen, zo zal Ik antwoorden.*

[Daniël 9:23](#): *In het begin uwer smekingen is het woord uitgegaan.*

De Heere toont dat Hij antwoorden wil als de Geest bijzonder en buitengewoon beweegt tot bidden, gedurig aanport en de ziel geen rust laat, totdat zij bidt en vrije toegang vindt. Ja, soms zo gemeenzaam en vriendelijk, dat men er moeite mee heeft te blijven denken dat men een mens, dat men een zondaar is om zich in de allerdiepste gestalte van ootmoed te houden. Wat is dat anders dan te zeggen: *Ik ken u, gij hebt genade gevonden in Mijn ogen. Ik heb u lief. Mijn oog zal op u zijn. Ik zal u leiden door Mijn raad en zal u daarna tot Mij in heerlijkheid opnemen?* De bidder beschouwt het dan ook zo. Hij verwondert en verblijdt zich en kan niets anders zeggen dan: *Abba, Vader.*

2. God antwoordt *tijdens* het bidden.

- a. Hij doet dit als men na duisternis, verwarring en worstelingen komt in een stille en blijde gestalte, doordat de ziel als het ware de stem van God hoort: *Gij zijt Mijne. Ik ben uw Heil. Uw zonden zijn u vergeven. Uw gebed is Mij aangenaam.* Dit antwoord brengt de ziel in een heilige gestalte om de Heere met geheel haar hart te dienen en tot verheerlijking van haar God te zijn. Dit zien wij in veel psalmen van David, waarin hij aanvangt met klagen, voortgaat met blijdschap en in dankzegging eindigt.
- b. God antwoordt tijdens het bidden, als men om een persoonlijke zaak (hetzij een verlossing uit ellende, hetzij een begeerde zaak) sterk aanhoudt in het gebed en als de Heere dan Zijn vriendelijk aangezicht aan de bidder laat zien en als Hij dan hem met liefde omhelst. Dat is antwoorden. [Dan. 9:23](#): *Gij zijt een zeer gewenst man.* [2 Kor. 12:9](#): *Mijn genade is u genoeg.*
- c. Als de Heere zo antwoordt, dan maakt de bidder er vaak meer van dan het is. Hij meent dat het een zekere belofte was, dat dit kwaad niet zou komen, dat hij de begeerde zaak zou krijgen. Als het dan niet komt, dan kan dat een bidder soms zeer krenken, alsof de belofte niet overeenkwam met de daad. Maar de Heere heeft toch slechts getoond dat de bidder tijdens het gebed Hem aangenaam was en dat Hij de zaak tot zijn bestwil zou laten uitvallen. De Heere had geen belofte van de tijd en wijze gedaan. Als men van het antwoord niet meer gemaakt had dan het was, maar het zo opgevat had als hij had behoren te doen, dan zou hij in een heiliger toestand gekomen zijn. De wil van God zou hem genoeg gegeven hebben en de betoning van de liefde Gods zou hem meer hebben verheugd alsof hij naar zijn wens de zaak zelf had gekregen.
- d. God antwoordt de bidder als Hij hem een sterk geloof en een volle verzekering geeft van de verhoring van zijn gebed. God kan dit doen door de toepassing van de beloften van de verhoring van gebeden of zo nu en dan door directe werking in zijn hart zonder dat de manier waarop de Heere verhoort, bekendgemaakt wordt. Dat antwoord is voldoende om de bidder, die tijd en wijze met genoeg aan de Heere overlaat, te verheugen.

Maar hij misleidt zich gemakkelijk als hij terwijl hij bidt afhankelijk van het al of niet waarschijnlijk zijn [van de vervulling] zelf zijn hart neigt tot toestemming van God dat hij de zaak zal ontvangen, of tot afwijzing dat hij het niet zal deelachtig worden. Immers, als hij daarvan uitgaat, dan komt zijn inbeelding soms niet uit, en als hij de vervulling van zich afzet, dan maakt hij zich onbekwaam om verder aan te houden.

Het gebeurt zelden en dat aan zeer weinigen dat God iemand directe openbaringen geeft over toekomstige dingen, hoewel ik ervan verzekerd ben dat de geest der profetie of openbaring van de toekomstige dingen niet geheel uit de kerk verdwenen is. In zo'n geval weet de mens duidelijk dat God het hem openbaart. Net zo duidelijk als hij weet dat zijn bekende vriend dit of dat tegen hem zegt. En dat God iets aan iemand openbaart, is geen grond of regel voor de ander. Ik raad dit aan, dat niemand een sterke begeerte heeft dat God hem de uitslag van deze of gene persoonlijke zaak van tevoren openbare, opdat hij God niet zou verzoeken en opdat hij zichzelf niet door zijn sterke begeerte in een waan brengt.

Als God iemand van verhoring van zijn gebed verzekert, dan moet hij dat als een antwoord op zijn gebed beschouwen. Hij moet daar blij mee zijn en God ervoor danken. De zaak en de wijze van uitvoering moet hij aan de Heere overlaten en hij ziet aan de uitkomst op welke wijze de Heere de vervulling van Zijn belofte vervult. Dat zal veel zekerheid en gerustheid geven.

3. God antwoordt *na* het gebed.

God beantwoordt het gebed met het geven van de gebeden zaak na het gebed. Hier moet de bidder nauwkeurig opmerkzaam zijn.

(pp) *Er zijn zaken waarvan men weet, dat God die aanvankelijk niet geheel en volkomen, maar trapsgewijs wil geven, zoals het opwassen in de genade.* Als men daarom hartelijk gebeden heeft en God geeft enige groei, enige kracht tegen een bijzondere zonde, een bestendiger godzalige staat van de ziel, meer sterkte van geloof ten aanzien van zijn staat, oefening van een bijzondere deugd, meer levendigheid en blijdschap in de hope van de eeuwige zaligheid en dergelijke, dan moet men dat beschouwen als een antwoord op al onze gebeden en in het bijzonder op dat gebed dat zo nadrukkelijk om het een of het andere gedaan was.

(qq) *Er zijn zaken die God in één keer geeft, zoals de verlossing uit een tegenwoordig drukkende of dreigende nood, het verkrijgen van een bijzondere zaak die men graag zou hebben en waarvan de uitkomst binnen zo'n korte tijd te verwachten is of waarvan de tijd onbepaald is.* Als God die zaak meteen geeft, dan zal hij die op de beantwoording van zijn gebeden let, duidelijker zien dat God zijn gebed beantwoordt heeft. Op deze wijze antwoordde de Heere Eliëzer ([Gen. 24:13-21](#)). Als God de zaak enige tijd daarna geeft en als men dan terugziet en men wordt gewaar dat men daarom eerder gebeden heeft, dan zal men ze ook beschouwen als een antwoord op onze gebeden en men zal er dubbel blij over zijn. Op die wijze antwoordde de Heere op het gebed van Zacharias ([Luk. 1:13](#)). God beantwoordt ook onze gebeden als Hij weliswaar die bijzondere zaak niet geeft, maar als Hij iets anders in de plaats geeft. Dat andere kan dan enige betrekking hebben op de begeerde zaak

en kan voor ons op zichzelf, of door enige omstandigheden, of door de gevolgen nuttiger of wenselijker zijn. Zo werd Abrahams begeerte vervuld, toen hij Izak kreeg, terwijl hij bad om Ismaël, opdat door die de beloften van de vermenigvuldiging van zijn zaad vervuld mocht worden.

(rr) *Er zijn zaken die betrekking hebben op anderen.* Dat kan zijn de kerk in het algemeen, of deze of gene godzalige, of de bekering van onze naaste bloedvriend of van iemand anders, of hun lichamelijke welstand. Als God het geeft en men gedenkt dat men daarom gebeden heeft, dan heeft men antwoord op het gebed en dat moet dubbel blij en dankbaar maken. En als men het niet verneemt, dan moet men evenwel geloven dat het gebed verhoord is, want ieder waarachtig gebed wordt verhoord, hetzij dat God het naderhand geeft, al was het na onze dood, hetzij dat de Heere het gebed van de bidder op een andere wijze beantwoordt.

35. Besluit

Als u iets verkrijgt, let er toch nauwkeurig op, dat u dat niet beschouwt als iets van de algemene voorzienigheid van God. En waak er nog zorgvuldiger voor, dat u het niet aan het toeval toeschrijft of dat u in de tweede oorzaak blijft steken. Dit is onze verdorven natuur zeer eigen. Zelfs Job kwam tot deze uitspraak: *Indien ik roep en Hij mij antwoordt, ik zal niet geloven, dat Hij mijn stem ter ore genomen heeft* ([Job 9:16](#)). Erken dan des Heeren hand in al het goede dat u ontvangt, van het minste tot het meeste, zowel van het gewone als het buitengewone.

En als u iets goeds ontvangt en u kunt zich niet herinneren dat u er hartelijk om gebeden hebt, zo verwondert u veel meer dat de Heere aan u dacht toen u niet aan Hem dacht. Verwonder u dat Hij u meer gegeven heeft, dan u ooit van Hem verzocht hebt en zeg met Hagar: *Heb ik ook hier gezien naar Dien, Die mij aanziet?* ([Gen. 16:13](#))

Maar indien u iets ontvangt en het wordt u, terwijl u terugdenkt aan vroeger, duidelijk dat u er om gebeden hebt, al was het in uw jeugd, verbindt dan de gave met het gebed als een antwoord erop. Laat u daar niet door zondigheid van afbrengen, noch door de zwakheid, noch door gebrekkigheid in het gebed. Erken dat de minste, oprechte zucht van de Geest kwam en dat de Heere het daarom gehoord heeft. Dat zal u dankbaar en godvruchtig maken. *Gewen u toch aan Hem en heb vrede; daardoor zal Hij u het goede overkomen* ([Job 22:21](#)).

Hoofdstuk 26: Verklarende en toepassende uitbreiding van het Gebed des Heeren

Hoofdstuk 26

Verklarende en toepassende uitbreiding van het Gebed des Heeren.

Gebed des Heeren, bij Mattheüs en Lukas.

In het vorige Hoofdstuk hebben wij 't Gebed in 't algemeen vertoond, in zijn natuur, inwendige vereiste hoedanigheden, uitwendige omstandigheden, noodzakelijkheid en nuttigheid; nu zullen wij de bidder aantonen de zaken, om welke men bidden moet, en de orde, in welke zij te bidden zijn, ons van de Heere Jezus voorgesteld, in het gebed, 't welk Hij op de begeerte van zijn discipelen ons heeft gegeven, 't welk doorgaans genoemd wordt: *Het Gebed des Heeren*, beschreven in [Matth. 6:9-13](#), en [Lukas 11:2-4](#). Mattheüs verhaalt het met het besluit, Lukas laat het besluit na. Niet dat de Heere Jezus het er niet bijgedaan heeft, maar omdat zijn voornemen was, alleen de te bidden zaken, en de orde, in welke zij te bidden zijn, te verhalen; gelijk de Evangelisten, dezelfde zaken verhalende, de een dezelve breder, de ander korter verhalen, en de een deze, en de ander geen zaken beschrijven, omdat zij allen tegelijk bij alles niet tegenwoordig zijn geweest, als de Heere Jezus wat zei of deed, en ook omdat de Heere Jezus zo vele zaken heeft gesproken en gedaan, dat ze niet alle beschreven konden worden: [Joh. 21:25](#). *En er zijn nog vele andere dingen, die Jezus gedaan heeft, welke, zo zij elk bijzonder beschreven werden, ik acht, dat ook de wereld zelf de geschreven boeken niet zou bevatten. Maar de geschrevene zijn genoeg, opdat gij gelooft dat Jezus is de Christus, de Zoon van God; en omdat gij, gelovende het leven hebt in zijn Naam, [Joh. 20:31](#).* De papisten verhalen het gebed uit Lukas zonder 't besluit, wij uit Mattheüs met het besluit.

Is een voorschrift, waarnaar onze gebeden te richten zijn.

II. De Heere Jezus heeft dit gebed gegeven tot een voorschrift, of voorbeeld, waarnaar wij onze gebeden moeten richten, zo ten opzichte van zaken, als orde, welke zaken hoger of ondergesteld zijn, en alzo zijn te begeren; maar niet dat wij het gebed van woord tot woord zouden verhalen. De apostelen hebben in hun gebeden die beschreven zijn, nooit dit gebed van woord tot woord gesproken. Wij mogen dit gebed, het zij in openbare vergaderingen, hetzij alleen zijnde, wel bidden, maar wij zijn er niet aan verbonden; wij moeten niet menen, dat het een heiliger gebed is, als men dit heeft uitgesproken, dan als men zijn eigen woorden heeft gebruikt; dit gebed is volmaakt in zichzelf; maar daarom heeft de bidder niet volmaakt gebeden, al heeft hij dit gebed opgezegd; als men de zin van iedere bede, ja woord, niet wel verstaat, men iedere zaak niet heilig en verstandig begeert, en men zegt het evenwel op, zo is het een misbruik van Gods Naam, en het is spotten met God, alsof Die met gerammel van woorden, waarvan men de zin niet verstaat, en waardoor men zijn begeerten niet uitdrukt, gediend was, schoon men een gewone gedachte had, om God te bidden. God eist het hart;

bidden is zijn heilige begeerten voor God uitdrukken; het bidden moet geschieden in geest en waarheid. [1 Kor. 14:15](#) ... *Ik zal wel met de geest bidden, maar ik zal ook met het verstand bidden.*

De afdeling.

III. Tot klaarder bevassing van dit gebed moet men zijn delen onderscheiden. Het is tot wegneming van de zin van dit geestelijke gebed, en een grove verdraaiing van het woord van de ontzagelijke God, dit gebed in versierde zeven perioden of tijdorden te onderscheiden, waardoor men moet stellen, dat sommige zaken al voorbij zijn, en niet meer te bidden, anderen zouden nog toekomende zijn, en in onze tijden niet geschieden; één zaak is tegenwoordig, maar welke die zou zijn, weet men niet te bepalen. Immers voor de zielsnoden van iedere bijzondere zou hier niets te vinden zijn; maar het is met de eerste opslag te zien, dat zich drie delen opdoen:

(q) Een aanspraak.

(r) De beden.

(s) Het besluit.

De beden kunnen wederom op verscheiden manieren onderscheiden worden,

- q. óf in de hoogste zaak, die als het einde van alles te begeren is, dat in de eerste bede, en in de middelen, die begeerd worden tot dat einde, welke zijn de vijf volgende beden.
- r. Óf in drie, die men begeert ten opzichte van God, en drie, die opzicht hebben op zichzelf en zijn naaste.

Aanspraak.

Onze Vader, Die in de hemelen zijt!

I. Zal men bidden, men moet zich toekeren tot degene, van welke men iets verzoeken wil; omdat in dit gebed zaken verzocht worden, die niemand geven kan, dan God, zo keert de bidder zich tot God, de Vader der lichten, van welke alle goede gave en volmaakte gift is afkomende, en erkent Hem als de Alleen-aanbiddelijke, voor Welke men zich in de allerdiepste ootmoedigheid neerbuigt, en met al zijn hart neerbuigen wil, en Hem aanbidden in alle eerbiedigheid, Hem eer en heerlijkheid gevende, al had men niets van node of van Hem te verzoeken; maar omdat men altijd iets van node heeft. Zo keert men zich tot God, als de Fontein van alles wat wij zijn, wat wij ontvangen hebben, en wat wij begeren te ontvangen; men schrikt van iemand anders iets te verzoeken, men wil 't niet doen. Ja, als men iets van een mens verzoekt, zo verzoekt men het van God, en van de mens, maar als een middel in Gods hand, omdat God het hun gebiedt. Men merkt God aan:

- s. als Alwetend, Die én onze noden én onze begeerten weet en ziet, en naar de biddende bidder hoort.
- t. Als de Almachtige, Die geven kan wat wij begeren, hetzij dat er middelen bij de hand zijn of niet, ja dat Hij meer doen kan, dan wij bidden, en dat enkel met Zijn wil.
- u. Als goedig niet alleen over alle mensen, hun goed doende, en hun harten vervullende met spijs en vrolijkheid: De Heere is aan allen goed, en Zijn

barmhartigheden zijn over al Zijn werken, [Psalm 145:9](#), maar over Zijn kinderen in Christus heeft Hij een Vaderlijke en onbedenkelijke goedheid. Hij verblijdt Zich in hun wel te doen, Hij heeft lust tot weldadigheid. Hij zegt tot hen: *Roep Mij aan in de dag van de benauwdheid, en Ik zal er u uithelpen; doet uw mond wijd open, en Ik zal hem vervullen; laat Mij uw stem horen, want zij is zoet.*

- v. Als waarachtig, Die al Zijn beloften aan Zijn kinderen, de erfgenamen der beloften, vervult, en bijzonder die: *Zo wat gij begeren zult in Mijn Naam, dat zal Ik doen.* [Joh. 14:13](#). *En alle dingen, die gij biddende begeert, gelooft, dat gij ze ontvangen zult, en zij zullen u geworden,* [Markus 11:24](#).
- w. Zodanig is God, zodanig handelt God met Zijn kinderen; zodanig moet Hem ook de bidder erkennen, zal hij aangenaam zijn, en zal hij vrijmoedigheid hebben om te bidden; het bidden toont dat men Hem zo erkent; want anders zou men tot Hem niet lopen; maar een levende erkenning veroorzaakt een levend gebed.

Hoe God in het begin van het gebed aan te merken.

II. De bidder keert zich niet alleen tot God, als zodanig, maar spreekt Hem ook aan met een benaming, die past, of op de gestalte van de ziel naast God, of op de nood, in welke men is, of op de begeerte, die men heeft, om zich in een biddende gestalte in eerbiedigheid, in gelovigheid te brengen. De heiligen hebben verscheiden aanspraken gebruikt; dan *Heere*, dan *o Heere*, *o God*, *mijner goedertierenheid*, *Heere mijn sterkte*. *Mijn God*, *mijn God*. *Gij Heere*, *kenner der harten van allen*; *Heere*, *Gij zijt de God*, *Die gemaakt hebt, hemel en aarde*, enz. *O heilige en waarachtige Heerser*.

God aan te spreken met de Naam van Vader.

De Heere Jezus gebruikt in zijn gebeden doorgaans de aanspraak Vader, mijn Vader, en leert ons ook God aanspreken met de Naam Vader. Niet dat men geen andere aanspraken zou mogen gebruiken; want de heiligen in het Oude Testament en Nieuwe Testament hebben doorgaans andere gebruikt; maar het woord Vader is de allergemeenzaamste, de allervriendelijkste, de allerzielroerendste, de allerliefelijkste benaming, die de allergrootste eerbiedigheid, en het grootste vertrouwen verwekt; dat voorrecht geeft de Heere Jezus de gelovigen, dat zij de hoge en levende God met de Naam Vader mogen aanspreken.

Vader in verscheiden opzichten.

III. God wordt in verscheiden opzichten Vader genoemd.

- (vv) Door de eeuwige generatie, ten opzichte van God de Zoon: [Psalm 2:7](#) ... *Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegenereerd.*
- (ww) Door schepping en onderhouding, ten opzichte van engelen, en alle mensen. Zo noemden de heidenen God. Zo wordt Adam een zoon van God, [Lukas 3:38](#). Zo worden *de engelen kinderen van God genoemd*, [Job 38:7](#). In dit opzicht staat er [Mal 2:10](#). *Hebben wij niet allen één Vader? Heeft niet één God ons geschapen?* Zo Psalm 68:6 [[Ps. 68:5](#)]. Hij is een Vader der wezen. Maar in deze opzichte kan het woord Vader geen troost geven, maar is tot

verschrikking omdat de mens van God is afgevallen, en Hij hun om de zonde is geworden een grimmige Wreker.

- (xx) Ten opzichte van de aanneming. God heeft van eeuwigheid voorgenomen, zijn uitverkorenen in van de tijd tot kinderen aan te nemen: [Eféze 1:5](#). *Die ons tevoren verordineerd heeft, tot aanneming tot kinderen.* Naar dit voornemen wederbaart Hij hen, en geeft ze het geestelijk leven, en maakt hen daardoor kinderen van God: [Joh. 1:13](#). *Welke kinderen Gods ... uit God geboren zijn.* [Jak 1:18](#). *Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het Woord der waarheid.*
- (yy) Deze brengt Hij tot zijn Zoon Jezus Christus, Hij geeft hun het geloof, waardoor zij Hem aannemen tot hun rantsoen en gerechtigheid, en zich in het geestelijk huwelijks verbond met Jezus inlaten, en met Hem verenigen. Waardoor de Vader van de Bruidegom ook hun Vader wordt: [Joh. 1:12](#). *Zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven, kinderen Gods te worden.* [Gal. 3:26](#). *Gij zijt allen kinderen Gods door het geloof in Christus Jezus.* In deze opzichte zegt de Heere Jezus, [Joh. 20:17](#), *Ik vaar op tot, mijn Vader en uw Vader.* Dezelfde God en Vader van Christus en van de gelovigen, doch in verscheiden opzichten. De gelovigen, also kinderen van God zijnde, en ontvangen hebbende de geest der aanneming tot kinderen, zo roepen ze: *Abba, Vader!* [Rom. 8:15](#); [Gal. 4:6](#). Deze benaming is de gelovigen tot liefde, vrijmoedigheid, troost en vertrouwen.

Niet in tegenstelling van het Oude Testament

IV. De benaming van Vader geschiedt niet in tegenstelling van de gelovigen van het Oude Testament, alsof die God niet konden aanspreken met de Naam van Vader; want ook zij waren uit God geboren, zij hadden ook het geloof in Christus, zij hadden ook de Geest van Christus, Psalm 51:13 [[Ps. 51:11](#)]. Waardoor zij geleid werden, [Psalm 143:10](#). God was hun Vader, [Mal 1:6](#). [Deut. 32:6](#) ... *Is Hij niet uw Vader?* Zij waren kinderen van God: [Jes. 1:2](#) ... *Ik heb kinderen groot gemaakt.* [Deut. 14:1](#). *Gij zijt kinderen des Heeren, uws Gods.* Zij spraken God ook aan met de Naam van Vader: [Jer. 3:4](#). *Zult gij niet van nu af tot Mij roepen: Mijn Vader! Gij zijt de Leidsman mijner jeugd!* [Jes. 63:16](#). *Gij zijt toch onze Vader ... Gij, o Heere! zijt onze Vader.* [Jes. 64:8](#). *Doch nu Heere! Gij zijt onze Vader!*

Zo is het dan een voorrecht van alle gelovige bondgenoten van het verbond der genade van alle tijden, en niet een voorrecht van de gelovigen in het Nieuwe Testament; want ook het Oude Testament had toen, (toen de Heere Jezus zijn discipelen leerde zeggen, Vader) stand; de ceremoniële dienst was nog in zijn kracht.

Hoe hier genomen wordt.

V. Het woord Vader wordt soms wezenlijk aangemerkt, voor de Drie-enige God: [Jak 1:17](#) *Vader der lichten.* [Mal 2:10](#). Hebben wij niet allen één Vader? Soms persoonlijk, voor de eerste Persoon in het Goddelijk Wezen, of liever God, bestaande in de eerste zelfstandigheid; want men kan geen Goddelijk Persoon aftrekken van het wezen, en zo afgetrokken bevatten; maar wel het wezen met de zelfstandigheid of Persoon. Zó wordt Vader genomen: [Eféze 3:14](#). *Om deze oorzaak buig ik mijn knieën tot de Vader van onze Heere Jezus Christus.* [Joh. 15:1](#), *Mijn vader is de Landman.*

Hier is de bedenking: *Hoe men het woord Vader in de aanspraak moet vatten?*

Antwoord. Niet ten opzichte van de schepping en onderhouding. Niet ten opzichte van de eeuwige generatie, maar ten opzichte van de aanneming; want de bidder komt met een kinderlijke gestalte.

Of Wezenlijk, of Persoonlijk.

VI. Verder is de bedenking: Of men het woord Vader hier Wezenlijk moet verstaan, of Persoonlijk?

Antwoord. De bidder, door de Heilige Geest, de Geest der gebeden, die voorbidt met onuitsprekelijke zuchtingen, tot bidden opgewekt, en in het bidden bestuurd wordende, gaat door de Zoon tot de Vader, tot God, bestaande in de eerste Bestaanlijkheid, zonder uitsluiting van de Zoon, en de Heilige Geest, en moet zich wachten, het onbegrijpelijke te willen doorzien, en de Personen af te trekken van het Wezen en te ver van elkaar te scheiden. Daardoor worden sommige eerstbeginnenden wel verward in hun gedachten, alsof de een Persoon het Zich aantrekken zou, als men een andere Persoon meerder aansprak dan de anderen; maar men moet hier eenvoudig te werk gaan, en door de Geest bestuurd wordende, door de Zoon als Middelaar, gaan tot de Vader, en alzo de enige, eeuwige God aanbidden en aanspreken.

In welk opzicht *Onze*.

VII. De Heere Jezus leert ons niet alleen God aanspreken met de Naam Vader; maar doet er het betrekkelijke en eigenende woordje onze bij: *Onze Vader*. Omdat het woord Vader ziet op de genadige aanneming, wedergeboorte, ondertrouw en vereniging met de Heere Jezus, de Zoon van God door het geloof, zo worden dan door het woord onze niet verstaan alle mensen, maar alleen de wedergeborenen, gelovige kinderen van God. Een onbekeerde is geen kind van God, zo kan hij dan ook God niet aanspreken met de Naam van Vader; en of hij wel een schepsel van God is, en God zijn Vader is door schepping, zo kan dat woord Vader in dit opzicht hem geen troost geven noch vrijmoedigheid om tot God te naderen, omdat de zonde hem van God en zijn gunst ten enenmale heeft afgescheiden, en hem gebracht onder de toorn van God, zodat God hem is een verterend Vuur, en tot verschrikking. Daar is geen toenadering tot God, dan door Christus, en hij, zonder Christus zijnde, zo kan hij tot God niet komen, en Hem aanspreken met de Naam van Vader. En de gelovige bidder sluit zich niet alleen in het woord onze, maar hij sluit alle ware gelovigen in, die hij kent, en die hij niet kent; hij is een lid van de kerk Gods, van welke God de Vader is: [2 Kor. 6:18](#). *Ik zal u tot een Vader zijn, en gij zult Mij tot zonen en dochters zijn, zegt de Heere, de Almachtige.*

Dus sluit hij de gehele gemeente Gods in, als hij zegt: *Onze Vader*, en toont daarmee zijn liefde tot alle huisgenoten Gods, en zijn geloof, dat hij eigendom aan God heeft, en die aanspreken mag met de Naam Vader, en dat hij een huisgenoot van het gezin van God is, en gemeenschap heeft met alle heiligen.

Mijn Vader.

VIII. Mag men, in plaats van onze, niet zeggen: *mijn Vader* als men alleen is en bidt? Antwoord. Dit gebed heeft de Heere Jezus niet gegeven om deszelfs

woorden te gebruiken. Een gelovige bidt veel voor zichzelf in het verborgen, en dan mag hij in het bijzonder ook zeggen: mijn Vader, gelijk Elihu: [Job 34:36](#). *Mijn Vader; laat Job beproefd worden tot het einde toe.*

Hoe een zwakgelovige bidt: Onze Vader.

IX. Hoe zal een zwak gelovige het maken, die niet verzekerd is, dat God zijn Vader is? Mag hij de woorden: *onze Vader*, overslaan? Mag hij denken op Vader door schepping? Mag hij wensende zeggen: och! waart Gij mijn Vader?

Antwoord. De bidder in zijn eenzaamheid is niet bepaald tot de woorden van dit gebed, maar hij mag zijn eigen woorden gebruiken en voorstellen, zo hij best kan. Geen gebed is Gode aangenaam, en zal verhoord worden, dat niet in het geloof geschiedt. Het geloof nu bestaat niet in de verzekering, maar in het toevertrouwen van zijn ziel aan Jezus tot zijn rantsoen en gerechtigheid. Hij weet, daar is geen andere weg om tot God te naderen, dan door Christus; hij keurt die weg goed, hij wil ook geen andere weg, hij kiest die, en in zijn toenadering heeft hij het oog op Christus, 't zij hebbelijk, 't zij dadelijk werkzaam, hij ziet naar Hem uit, hij bidt, hij reikhalst, hij neemt Hem aan, hij geeft zich aan Hem over, en door die werkzaamheid bevindt hij, dat hij een afkeer heeft van zonden, die zijn hem tot droefheid en een zware last, hij heeft lust en begeerte om in eenvoudigheid, liefde, kinderlijke vreze de Heere te gehoorzamen, en dat is ook zijn toelieg. Indien hij zijn mening in 't algemeen van een zo werkende zou geven, hij zou zeggen, dat zulk een waar gelovige was, en dat die God in vrijmoedigheid wel mocht noemen Vader; maar omdat hij zijn duisterheid, traagheid, en gedurig zondigen ziet, zo durft hij God niet Vader noemen, schoon hij die bovengezegde zaken in zich ziet. Deze heeft het ongeloof over te stappen, en het daarvoor te houden, en God als zijn Vader te houden, die deze gestalte en uitwerkingen hem gegeven heeft, en is 't niet in verzekering immers in oordeel en hartelijke begeerten, God al biddende te noemen: *mijn Vader*. Ja, deze bekommelingen en worstelingen zijn een bewijs van leven en geloof; en omdat in een zodanige is, niet alleen liefde tot de Heere Jezus, maar ook tot al Zijn leden, en tot de kerk, zo sluit hij hen allen ook in zijn gebed, en dus zegt hij niet alleen: *Vader, mijn Vader*, maar ook: *onze Vader*.

In de hemel, wat te zeggen.

X. De Heere Jezus doet ons daarbij zeggen: *Die Gij zijt in de hemelen*. 't Is op te merken, dat hier staat hemelen; niet hemel, gelijk in de derde bede. Daardoor wordt te kennen gegeven:

(rr) Dat in de hemelen te zijn geen plaats betekent; want God is oneindig, Hij vervult hemel en aarde, en oneindig buiten dezelve: [1 Kon. 8:27](#) Zie, de hemelen, ja, de hemel der hemelen zouden U niet begripen. [= bevatten]

(ss) Door hemelen wordt ook niet verstaan de derde hemel, de woonplaats van de heilige engelen en van de verheerlijkten, het paradijs Gods, het huis des Vaders, de troon Gods, waar Gods heerlijkheid gezien wordt; die wordt in de derde bede verstaan, maar hier niet; hier staat *hemelen*, en sluit alle hemelen in, en bepaalt de biddende mens niet tot een plaatselijke verbeelding van de derde hemel, maar verheft de bidder boven het gebouw van hemel en aarde, dat als een nietig ding uit het hart en oog van de bidder verdwijnt; doet God

aanmerken als oneindig, als de Allerhoogste, Heerlijke, Almachtige, Onzienlijke, die een ontoegankelijk licht bewoont, en Zich met het licht, als met een kleed, bedekt. God in het gebed zo aan te merken leert de natuur en de gewoonte van de heiligen, met het verheffen van hart en oog naar boven, zonder verbeelding van plaats, maar tot God als onzienlijk en alles ziende.

Is niet een tegenstelling tegen Jeruzalem.

XI. Hier is niet een tegenstelling tussen de bidders in het Oude Testament en Nieuwe Testament Tussen Jeruzalem, de tempel, het Heilige der heiligen, en de derde hemel, alsof zij in het Oude Testament moesten zeggen: *O God, Die te Jeruzalem woont, en tussen de Cherubs zit*; maar dat wij in het Nieuwe Testament rechtuit tot God mochten gaan en zeggen: *Onze Vader, Die in de hemelen zijt*. Want ook in het Oude Testament verhieven de bidders hart en oog tot God in de hemel: [Jes. 33:14](#). *Mijn ogen verhieven zich omhoog, o Heere! Klaagl. 3:41*. Laat ons onze harten opheffen, én de handen, tot God in de hemel. [Psalm 123:1](#). *Ik hef mijn ogen op tot U, Die in de hemel zit*. Zij baden, dat God van de hemel op hen zien wilde: [Jes. 63:15](#). *Zie van de hemel af, en aanschouw van Uw heilige en heerlijke woning*. En God verhoorde hen uit de hemel: [Psalm 20:7](#). *Hij zal hem verhoren uit de hemel Zijner heiligheid*.

Zo zijn ze dan daarin met die van het Nieuwe Testament gelijk, en het neemt de gedachten van het onderscheid tussen het Oude Testament en Nieuwe Testament in deze plaats weg. Dat zij biddende hun aangezichten naar Jeruzalem wendden, en zeiden: *O Herder Israëls! Die tussen de Cherubim zit, verschijn blinkende*, Psalm 80:2 [[Ps. 80:1](#)], dat geeft te kennen, dat zij biddende, door de Messias tot God gingen, en in zijn Naam baden, welke door dat verzoendeksel, dat door de vleugelen van de Cherubs overdekt werd, afgebeeld werd; gelijk wij ook nu in het Nieuwe Testament niet anders, dan door de Middelaar tot God gaan, en in zijn Naam bidden. En zo beide door de offerande en Hogepriester Jezus Christus, toe te komen, en nu gekomen, tot God gaande, waren ze beide aangenaam, en werden beide verhoord, omdat God in de offerande zijns Zoons behagen had: [Matth. 17:5](#), *Deze is Mijn geliefde Zoon, in Denwelken Ik Mijn welbehagen heb*.

De aanspraak geeft vrijmoedigheid en ontzag.

XII. Met een Goddelijke wijsheid voegt de Heere Jezus in de aanspraak deze zaken te samen: *Vader, onze Vader, Die Gij zijt in de hemelen*. 't Woord Vader geeft vrijmoedigheid, om als een kind met een kinderlijk hart onze noden aan God, als Vader, gemeenzaam te klagen en onze begeerten te openbaren, en om vervulling te bidden; en opdat wij door de gemeenzaamheid de eerbied en ontzag niet verliezen zouden, zo moeten wij daarbij voegen de ontzagwekkende uitdrukking: *Die Gij zijt in de hemelen*; en opdat wij door het ontzag van de hoge Majesteit niet bevreesd zouden worden om te naderen, zo voegen wij het woord Vader daarbij; kinderlijke vrijmoedigheid en ontzag moeten samengaan; en om onze liefde tot de kinderen van God te betonen, zeggen wij *onze*.

Zo ook andere aanspraken.

XIII. Dus leert de Heere Jezus ons gepaste aanspraken in onze gebeden te gebruiken; 't is een teken van een geesteloze bidder, ja 't is het gebed met zonde te

beginnen, als men God maar uit de sleur en gewoonte met een benaming aanspreekt, die maar eerst in de mond komt, zonder bedachtzame erkenning van God, van ons zelf en van de staat, in welke men is; ook moet men zich niet enige tijd bezighouden met overleggen met welke Naam men God aanspreken zal, dat neemt doorgaans de biddende gestalte weg. Maar als de bidder zich van alles aftrekt en tot God toekeert, zo zal die biddende gestalte hem wel een gepaste aanspraak in de mond leggen; 't zij door aanmerking van Gods goedheid, almachtigheid, barmhartigheid, waarheid, heiligheid of heerlijkheid en ontzaglijkheid; of onze nood, of vreze, of begeerte zal ons een gepaste aanspraak geven, die onze ziel in een biddende gestalte zal brengen of verder opleiden; of als niets bijzonder voorkomt, zo neemt de vrijmoedigheid, om op 't bevel van de Heere Jezus, God aan te spreken, met *onze Vader, die Gij zijt in de hemelen*.

Verzuchtingen gebruikelijk in het bidden.

XIV. Doorgaans zal de aandachtig biddende gestalte een zucht opgeven, en beginnen met o of och! Is men in 't gezelschap van mensen, dan moet men zich inhouden, dat de zuchtende stem van anderen niet gehoord worde, dat belet anderen. De zuchtingen moeten niet gemaakt worden, dat is geveinsdheid. De zuchtingen moeten ook niet uit de gesteldheid van het lichaam voortkomen, die behoren niet tot het gebed. Ook moeten zij niet voortkomen uit een aanwensel of gewoonte, dat is sleurwerk, 't welk verre van 't gebed moet zijn; maar de zuchting moet een stem van de ziel zijn, die voortkomt van de Heilige Geest, Die voor ons bidt met onuitsprekelijke zuchtingen, [Rom. 8:26](#).

15. Soms is de ziel zo overstelpt met droefheid of lichaams- of ziels-ellende, dat zij niet één woord kan uitbrengen; maar zij vertoont zich voor de Heere, en stort haar hart voor de Alwetende uit met een innige zucht, met een stem van een tortelduif, welke de Heere, die de mening des Geestes weet, aangenaam is en eist ze te horen: [Hoogl. 2:16](#). *Mijn duive! doe Mij uw stem horen, want uw stem is zoet.*
16. Soms is de ziel leeg, zij is ingespannen, wil bidden, maar daar komen geen zaken voor, de begeerten tot een zaak zijn niet levend en wekken de ziel niet op; wat zal zij doen? Weggaan? Dat kan ze niet; zij weet dat haar alles ontbreekt, en niet particulier wat, zo uit zij haar ledigheid met een verzuchting, die om vervulling roept, en van God wel verstaan wordt.
17. Soms is de ziel zeer ingespannen op een begeerde geestelijke zaak, zij ziet die zo diep in, en de begeerten zijn zo innig, dat zij geen woorden vinden kan om die onuitdrukkelijke zaken en begeerten uit te drukken; daarom kan zij niet anders dan dezelve met een zucht te kennen geven, welke meer zegt dan vele woorden zouden kunnen doen.
18. Soms is de ziel in een zondige staat, zij zou wel willen naderen; maar zij is beschaamd, zij durft niet, zij verschuilt zich, en komt al kruipende tot de troon der genade en niet durvende spreken, zo laat ze zich horen door stille verzuchting, wel vergezelschap met stille tranen, een bevallige vertoning van een boetvaardige ziel.

De aanspraak: *Mijn, Onze Vader*, is zoet en krachtig.

XV. Of de bidder wel allerlei aanspraken in 't gebed mag gebruiken, zo is er toch

geen zo zoet, zo zielroerende en zo nuttig als: *Vader, mijn Vader, onze Vader*. Als de bidder in het geloof zich inlaat in de overdenking van het woord *Vader*, en dat bezielt aan de kant van God, aan de zijde van hem, en wat die betrekking al in heeft, zo is het bekwaam om de ziel te verrukken, en in verwondering zichzelf te verliezen.

Want hij ziet zichzelf aan als een worm, en daarenboven zo zondig van buiten en binnen, zo verachtelijk, zo hatelijk, zo verdoemelijk, dat geen oog zelfs medelijden hebben kon, en dat het een wonderlijke lankmoedigheid Gods is, dat hij niet al voor lang in de hel geworpen is; hij, verlost te zijn van dat eeuwige verderf, waarin verre het merendeel van de mensen, die niet slimmer zijn dan hij, verzinken! Hij, hij daarenboven opgenomen te zijn tot een kind van God, tot een erfgenaam van God, en tot een mede-erfgenaam van Christus in de eeuwige heerlijkheid! Dat gaat alle begrip van engelen en mensen te boven. Hij, God te mogen aanspreken met de Naam *Vader, mijn Vader!*

- x. Ziet de bidder op God, Die hij Vader mag noemen, en beschouwt hij God in Zijn hoogheid, heerlijkheid, heiligheid en volheid van zaligheid, en dat alles, wat God is, dat dit alles voor hem is, om hem te vervullen, hem te verzadigen, hem te verblijden in de alleen zalige God, alle zaligheid en dat voor eeuwig te bezitten, dat zal in alle eeuwigheid niet doorzien kunnen worden. Dat is bekwaam de bidder zó te verrukken, dat het lichaam en de ziel niet machtig zijn die wonderlijke goedheid Gods te verdragen, de ziel zou van verwondering en blijdschap overstelpt worden, en de geest zou bezwijken.
- y. Ziet de bidder op de relatie en betrekking, die God op Hem heeft en hij op God, hij moet er over uitroepen: *het is van de Heere geschied, en het is wonderlijk in onze ogen!* Want is God zijn Vader, zo bemint God hem met een eeuwige en Vaderlijke liefde; dan is Gods almachtig en trouw Vaderlijk oog op hem, om hem te bewaren voor alle kwaad, om hem te verzorgen van alles, wat hij van node heeft naar ziel en lichaam, en alles zal hem medewerken ten goede. Dan is Gods Vaderlijke teerhartigheid en barmhartigheid over hem, om medelijden met hem te hebben, als hij in ellendigheid, nood en dood komt. Dan maakt God hem een erfgenaam van alle goederen van het genadeverbond; dan zal God als zijn Vader hem verhoren, als hij tot Hem roept: *Indien dan gij, die boos zijt, weet uw kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, Die in de hemelen is, goede gaven geven degenen, die ze van Hem bidden!* [Matth. 7:11](#). Doet de Heere het op staande voet niet, geeft Hij dat niet wat wij begeren, Hij zal het op die tijd doen, in welke het ons best is, en Hij zal geven dat nuttig is. 't Is Vaderlijke liefde, als Hij geeft; 't is Vaderlijke liefde, als Hij onthoudt. En gij, vertrouwt het uw Vader geheel en al toe zonder vreze en bekommernis, en als een kindeke eert uw Vader, vreest Hem, bemint Hem, gehoorzaamt en dient Hem met een gewillige ziel. Ziet dit alles, en meer dan wij zeggen kunnen, is in deze aanspraak opgesloten, gebruikt die dan in geloof en aandachtigheid, en gaat also voort tot de zaken, die gij te bidden hebt, in de volgende zes beden ingesloten.

Eerste Bede.
Uw Naam worde geheiligd.

't Einde maakt de werker gaande.

1. 't Einde maakt de werker gaande, stelt hem middelen ter hand en maakt zware middelen licht. De redeloze dieren, schoon zij het einde niet kennen, worden door een ingezette natuurlijke drift tot het einde, hun van God gesteld, gedreven, en weten middelen te gebruiken; maar de redelijke mens, eer hij iets begint te doen, kent en beoogt iets, dat hij gaarne had, en stelt zich dat als zijn einde voor om het te bekomen, en naardat het einde hem noodzakelijk, nuttig en beminnelijk is, daarnaar is hij heftig in het gebruiken van de middelen; zo is 't in het natuurlijke, zo is 't in het geestelijke. Naardat iemand de geestelijke zaken kent en bemint, daarnaar is hij traag of ijverig; daarnaar kan hij óf zich niet afscheiden van de wereld, óf daarnaar is het hem licht de wereld te verzaken, en volkomen besluit te nemen om alleen de Heere Jezus tot rechtvaardigmaking, heiligmaking, tot zijn leven en blijdschap te zoeken.

't Uiterste einde, eerst in de beoging.

II. 't Uiterste einde is eerst in de beoging, en laatst in de uitvoering. Eerst beoogt de mens zulke of zulke zaak, daar houdt hij op, daar blijft hij bij staan, hij heeft niets verders in 't oog; de middelen tot het bekomen van zo'n zaak zijn zonder einden, die hij telkens beoogt te bekomen; doch niet om er in staan te blijven, maar om daardoor wederom wat anders te bekomen, en dat bekomene gebruikt hij wederom tot wat anders te bekomen, totdat hij tot genot van zijn eerst beoogde zaak komt, daar staat hij stil; dit komt in 't geestelijke te pas. Men zal daardoor kunnen zien, hoe zuiver of onzuiver men te werk gaat, wat men beoogt, hoe en waartoe men de middelen gebruikt. De Heere Jezus leert in dit gebed, welke het uiterste einde is, 't welk men zich moet voorstellen, en in de eerste plaats heeft te begeren, en waartoe men de andere gebeden moet begeren en brengen.

Bedenking over de beoging.

III. Hieruit ontstaat een bedenking, omdat het zeker is, dat het uiterste einde eerst is in de beoging, en de Heere Jezus de verheerlijking van Gods Naam in de eerste bede, als het einde, waarom en waartoe men de andere beden moet begeren, stelt: of het begeren en zoeken van zijn behoudenis en zaligheid, van bekering, geloof, heiligheid, zonder daartoe gaande gemaakt te worden, enkel en alleen door de liefde en beoging van de verheerlijking van Gods Naam, zondige eigenliefde is, en nagelaten moet worden, totdat men eerst de liefde tot de verheerlijking Gods bekomen heeft, en dat die liefde en die beoging ons enkel en alleen aanzette om onze behoudenis en zaligheid te zoeken?

Antwoord 1.

IV. Als iemand zijn eeuwige zaligheid beoogt, zonder verdere beoging te hebben, en hij zoekt om die te bekomen, de Heere Jezus tot rechtvaardigmaking en heiligmaking door het een en het ander, door hartelijke biddingen en smekingen

tot God, en oefening van het geloof en werkzaamheid tegen zonde, en tot Godzaligheid, zo werkt hij naar de bovengestelde grondregel; de zaligheid is eerst in zijn beoging, en hij gebruikt middelen om die, als het laatste te bekomen.

Antwoord 2.

V. Dit gebed is volmaakt, zo in opzicht van zaken, als orde; zal iemand dit volmaakt bidden, zo moet hij zelf volmaakt zijn; nu, iemand in dit leven is volmaakt, daarom kan hij ook niet volmaakt bidden. Wat dan? Zal hij het bidden en alles laten staan, omdat zijn bidden en doen gebrekkig en met zondigheden besmet is, opdat hij niet zondige? Geheel niet, anders hield alle godsdienst op, maar dat is waar, hij kan zijn bidden en werken niet stellen op het register van de volmaakte deugden, hij kan daardoor tot God niet komen, noch voor God bestaan, of God verplichten dat Hij zijn gebed verhoore; de oprechtheid in de beoging, en werkzaamheid uit de beoging van dat uiterste einde is Gode aangenaam, omdat hij het in Christus beoogt en werkt, en dat zijn doen iets geestelijks en geestelijk levend is, en God verhoort dat gebrekkige gebed niet om de deugdzaamheid, die daarin is, maar naar Zijn Vaderlijke goedheid en belofte in de voldoening van Christus.

Antwoord 3.

VI. Als iemand nog dat hoogste, zijnde de verheerlijking van Gods Naam, niet kent, en door de liefde tot dat niet aangezet wordt, maar hij beoogt alleen zijn zaligheid en eeuwige behoudenis, zo heeft hij iets in 't oog, dat God gebiedt: [Filip. 2:12](#), *Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven.* [Hand. 16:30](#), *Wat moet ik doen, opdat ik zalig worde?* De beoging was zaligheid, de apostel wijst hem het middel daartoe aan: [Hand. 16:31](#), *Geloof in de Heere Jezus Christus, en gij zult zalig worden.* Een mens, ook zoekende zalig te worden, en daartoe zich trachtende te bekeren, en te geloven in de Heere Jezus, hij werkt wel niet volmaakt, maar hij werkt ook niet verkeerd; God wil dat hij zoekende zalig te worden, dat hij de weg van geloven in Christus insla; als hij dat doet, zo is 't aangenaam, en Hij belooft aan de zodanige de zaligheid te geven.

Antwoord 4.

VII. God leidt Zijn kinderen niet op die weg, van eerst de liefde tot de verheerlijking van Gods Naam te hebben, en enkel en alleen door de liefde en door die beoging gaande gemaakt te worden tot het zoeken van zijn zaligheid, tot bekering en geloof; ik zeg, God leidt zo Zijn kinderen niet, nooit hebben de profeten en apostelen hun leerlingen die weg ingeleid; zo iemand zulke weg leert, en wil inleiden, die openbaart, dat hijzelf maar natuurlijkheid heeft en dat de weg van de zaligheid voor hem verborgen is, en hij, blinde leidsman, verleidt de zielen, die onder zijn handen komen; want door die weg zullen zij nooit zalig worden. Nooit zal iemand tot de hoogste trap van heiligheid komen, zo hij niet van de laagste begint; men begint niet van de hoogste en daalt tot de laagste, maar men begint van de laagste, en klimt op tot de hoogste.

Antwoord 5.

VIII. Een geestelijke en verstandige vader zal zijn kind, dat lezen en schrijven zal

leren, hetzelfde niet eerst de verheerlijking van Gods Naam doen kennen en beminnen, om daardoor aangezet te worden tot het leren lezen, want hij weet, dat dit boven het bereik is van het kinderverstand. Zo leidt God Zijn kinderen naar hun begrip, eerst tot de lagere, om hen bij trapjes hoger en hoger te leiden. Een eerstbeginnende, ofschoon hij door de liefde tot de verheerlijking van Gods Naam niet tot het werk aangezet wordt, zo is hij daar niet tegen, maar hij keurt het goed, naardat het hem voorgesteld wordt en hij het begrijpen kan; ja hij eindigt daarin telkens, als hij God dankt voor het genotene.

Wij bidden niet tot nut van God.

IX. Als wij bidden: *uw Naam worde geheiligd*, zo moeten wij geen inbeelding hebben, alsof wij iets voor de Heere baden, alsof wij Hem iets toebrengen wilden, alsof wij met Zijn Naam te heiligen Hem heerlijker maakten; dat was God te ontoren, want Hij is volmaakt en algenoegzaam: [Hand. 17:25](#). *En wordt ook van mensenhanden niet gediend, als iets behoevende. Psalm 16:2 ... mijn goedheid raakt tot U niet. Job 22:3. Is het voor de Almachtige nuttigheid, dat gij rechtvaardig zijt? Of gewin, dat gij uw wegen volmaakt?* 't Is niet Gods, maar des mensen zaligheid; dat hij God kent, lieft, dient, looft, 't is een genade, dat hij het doen mag, en zijn hoogste einde en zaligheid, als hij het doen kan en doet.

Naam wat betekent.

X. In de woorden van de eerste bede is aan te merken:

3. Het voorwerp, *Uw Naam*.

4. Het begeerde werk, *worde geheiligd*.

1. Het voorwerp is uw Naam. Een naam is een woord, waardoor men iets anders onderscheidt, als men er van spreekt; ieder mens heeft zijn eigen naam; 't woord *naam* betekent soms persoon: [Hand. 1:15](#), *Een schare van omtrent honderd en twintig onomatoon (namen) personen*; omdat ieder persoon zijn eigen naam heeft; zo vele namen, zovele personen.

z. Zo betekent de Naam van God, Godzelf: [Lev. 24:11](#). *Toen lasterde hij uitdrukkelijk de Naam, en vloekte. Spr. 30:4. Hoe is Zijn Naam, en hoe is de Naam Zijns Zoons? Zo gij het weet.* Dat is, Gods Wezen, en Zijn bestaan; het is voor u onbegrijpelijk en onuitdrukkelijk. Dit blijkt ook uit zulke teksten, in welke de Naam van God wordt gezegd te werken, [Psalm 20:2](#) [[Ps. 20:1](#)]. In welke de mens gezegd wordt op de Naam van God te vertrouwen, [Jes. 50:10](#). De Naam aan te bidden, [Zep. 3:9](#). De Naam te vrezen, [Mal 4:2](#).

aa. Soms wordt door de Naam van God verstaan de woorden, met welke God Zichzelf noemt of laat noemen; als *Jehovah*; [Jes. 42:8](#). *Ik ben Jehovah; dat is Mijn Naam*. Ook wordt door de Naam van God verstaan de roem van God, gelijk men van een mens zegt, hij heeft een goede Naam, dat is: gerucht, achting, roem; zo betekent het van God: [Jozua 7:9](#) ... *wat zult gij dan Uwen groten Naam doen?* Hier betekent de Naam van God, Godzelf, Zijn Wezen, Zijn volmaaktheden, en in enige opzichten ook de roem.

Heiligen verscheiden genomen.

XI. De verzochte daad of werkzaamheid naast Gods Naam is, *worde geheiligd*.

Omdat het woord *heiligen* verscheiden werkingen betekent, zijn in sommige kleinwetenden verwarde gedachten, wat men verstaan moet door het heiligen van Gods Naam. Tot onderscheiden kennis dient aangemerkt, dat *heiligen* anders genomen wordt, als het de mens of enige zaak tot een voorwerp heeft, en anders als God het Voorwerp is.

Als het de mens of iets anders tot een voorwerp heeft, betekent het:

107. afscheiden van alle anderen, daar alleen stellen.
108. Devoteren, Gode toe-eigenen, over te geven tot Zijn eigendom en dienst.
109. Prepareren, bereiden, bekwaam maken tot de dienst Gods, en alzo verlichten, wederbaren, 't beeld Gods in de mens te herstellen, heilig, deugdzaam maken, glans en heerlijkheid, door de heiligheid, op iemand leggen.
110. In de dienst Gods, in een van God geboden werk heilig bezig te zijn. Dit wordt soms Gode, soms de mens toegeschreven.

Wat het betekent als het Gode wordt toegeschreven.

XII. Als het Gode toegeschreven wordt, dan betekent het:

24. een volk of persoon af te zonderen, om hen over hun zonden te bestraffen: [Jer. 12:3](#) ... *heilig ze tot de dag der doding.*
25. Volkeren af te zonderen, te bereiden en bekwaam te maken, om zijn oordelen over anderen uit te voeren: [Jer. 22:7](#). *Ik zal verdervers tegen u heiligen, elk met zijn gereedschap.*
26. Een zaak of dag tot zijn dienst af te zonderen: [1 Kon. 9:3](#) ... Ik heb dat huis geheilgd. [Ex 20:11](#) ... *daarom zegende de Heere de sabbatdag en heiligde denzelven.*
27. Een volk of persoon af te zonderen van anderen tot zijn eigendom en dienst: [Nu 3:13](#) ... *heb Ik Mij geheilgd alle eerstgeborenen in Israël.* [Lev. 20:8](#), *Ik ben de Heere, Die u heiligt.*
28. En tot zijn dienst bekwaam te maken, te veranderen, heilig en geestelijk te maken; [Joh. 17:17](#). *Heilig ze in uw waarheid.* [1 Thess. 5:23](#). *De God des vredes zelf heilige u geheel en al.* Zo heeft God ook de Heere Jezus afgezonderd tot de Borg en Middelaar, en Hem bekwaam gemaakt door de vereniging van de twee naturen en buitengewone uitstorting des Heiligen Geestes: [Joh. 10:36](#), *Die de Vader geheilgd en in de wereld gezonden heeft.* [Hebr. 2:10](#) ... *de overste Leidsman door lijden zou heiligen.*

Wat als mensen.

XIII. Als heiligen, mensen toegeschreven wordt, dan betekent het:

(a) op Gods bevel, dag, of zaak, of persoon af te zonderen tot de dienst Gods.

bb. Dag: [Ex 20:8](#). *Gedenkt de sabbatdag, dat gij dien heiligt.*

cc. Zaak: [2Kr 29:17](#) ... *en heiligden het huis des Heeren.*

dd. Personen: [Ex. 13:2](#). *Heilig Mij alle eerstgeborenen.*

(b) Zichzelf afzonderen. Gode toeëigenen, zich bereiden ten dienste des Heeren: [Jozua 7:13](#) ... *Heiligt u tegen morgen.* [2 Kor. 7:1](#) ... *laat ons onszelven reinigen van alle besmetting des vleses en des geestes, voleindigende de heiligmaking in de vreze Gods.*

Al deze betekenissen van 't woord heiligen hebben hier geen plaats; maar omdat ze nodig zijn geweten te worden, om van verwarring van de gedachten bevrijd te zijn, en te bekwaamer de zin van heiligen hier te verstaan, hebben wij ze willen aanwijzen. Dit is heiligen, als 't de mens of iets anders tot een voorwerp heeft.

XIV. Hier wordt van heiligen gesproken, als hebbende God tot een Voorwerp; dit wordt soms Gode toegeschreven, soms de mens.

God heiligt Zichzelf: [Ezech. 36:23](#). *Ik zal mijn groten Naam heiligen*. God heiligt Zichzelf, als Hij Zich aan mensen openbaar maakt, hoedanig een God Hij is in de werken van de natuur en van de genade.

In de werken van de natuur.

(dd) Als Hij Zich openbaar maakt als de enige God. [Jes. 44:24](#), [6](#), *Ik ben de Heere, Die alles doet. Die de hemel uitbreidt, Ik alleen ... behalve Mij is er geen God*. Dit kan de mens uit de schepselen zien: [Rom. 1:20](#) ... *uit de schepselen (worden) verstaan en doorzien, beide zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid*. [Hand. 14:17](#). Hoewel Hij nochtans Zichzelf niet onbetuigd gelaten heeft, goed doende van de hemel.

(ee) Als hij Zijn goedheid aan de mensen door lichamelijke weldaden bekendmaakt: [Psalm 104:24](#). *Het aardrijk is vol van Uw goederen*.

(ff) Als hij Zijn rechtvaardigheid toont, in 't straffen van de zondaren. Dit zien de heidenen zelfs; een van hen zegt: *Ik heb lang bij mij zelf getwijfeld, of God alles regeerde, dan of alles door 't geval rolde; maar ten laatste stilde de straf van Rufinus deze oploop van gedachten, en verontschuldigde God*. Zij (de godlozen) worden in de hoogte opgevoerd, opdat zij door een zwaarder val zouden verpletterd worden. Dit wordt menigmaal in de Heilige Schrift vermeld, ziet maar deze twee teksten: [Ezech. 28:22](#), *Ziet, Ik wil aan u, o Sidon! en zal in het midden van u verheerlijkt worden; en zij zullen weten, dat Ik de Heere ben, als Ik gerichten in haar zal hebben geoefend, en in haar geheiligd zal zijn*. [Exod. 14:18](#), *En de Egyptenaars zullen weten, dat Ik de Heere ben, wanneer Ik verheerlijkt zal worden aan Farao, aan zijn wagens en aan zijn ruiters*.

(gg) Als de Heere Zijn onweerstandelijke almachtigheid openbaart in Zijn werken; [Ex. 9:16](#). *Waarlijk, daarom heb Ik u verwekt, omdat Ik Mijn kracht aan u betoonde, en opdat men Mijn Naam vertelle op de ganse aarde*. Ziet ook: [Dan. 4:34-35](#) *Ik loofde de Allerhoogste, en ik prees en verheerlijkte de Eeuwiglevende, omdat Zijn heerschappij is een eeuwige heerschappij, en Zijn koninkrijk is van geslacht tot geslacht; en al de inwoners van de aarde zijn als niets geacht, en Hij doet naar Zijn wil met het heir des hemels en de inwoners der aarde, en er is niemand, die Zijn hand afslaan, of tot Hem zeggen kan: wat doet Gij?*

Bijzonder in de werken van de genade.

XV. Maar bijzonder heiligt God Zich in het werk van de genade, in 't welk God zich openbaar maakt, als:

- (e) rechtvaardigheid, die de zonde niet kan ongestraft laten, en met de zondaar niet kan verzoend worden, dan door het volkomen straffen van de begane zonden: [Rom. 3:25](#). *Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed, tot een betoning van Zijn rechtvaardigheid.*
- (f) Daarin betoont God Zijn goedheid: [Titus 3:4-5](#). *Wanneer de goedertierenheid Gods, onze Zaligmaker, en Zijn liefde tot de mensen verschenen is, heeft Hij ons zalig gemaakt.*
- (g) Zijn wijsheid: [Eféze 3:10](#). *Opdat nu, door de gemeente bekend gemaakt worde, aan de overheden en de machten in de hemel de veelvuldige wijsheid Gods.*
- (h) Daarin openbaart God zijn waarheid: [2 Kor. 1:20](#). *Zo vele beloften Gods, als er zijn, die zijn in Hem ja, en zijn in Hem amen, Gode tot heerlijkheid.*
- (i) Daarin vertoont Zich Gods getrouwheid: [2 Kor. 1:18](#). *God is getrouw, dat ons woord, dat tot u is geschied, niet is geweest ja en neen.*
- (j) Daarin vertoont zich Gods onveranderlijkheid: [Heb 6:17](#). *Waarin God, willende de erfgenamen van de beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid van zijn raad. Daarom zegt de Heere: [Jes. 54:10](#), Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond mijns vredes zal niet wankelen. Dus openbaart God zijn volmaakheden en heiligt zijn Naam.*

Mensen heiligen andere mensen.

XVI. Mensen worden ook gezegd te heiligen, zichzelf, andere mensen, verscheiden dingen, en dan betekent het:

- (ee) afzonderen van het gemeen tot godsdienstig gebruik: [Ex. 13:2](#). *Heilig Mij alle eerstgeborenen. [Hand. 13:2](#) ... Zondert Mij af beide Barnabas en Saulus.*
- (ff) Devoteren, Gode toe-eigenen, overgeven ten dienste des Heeren, opofferen: [Joh. 17:19](#). *Ik heilige Mijzelf voor hen, opdat ook zij geheiligt mogen zijn. Hierop ziet: [2 Kor. 8:5](#), Zij gaven zichzelf eerst aan den Heere. Zo ook: [Jes. 44:5](#). Deze zal zeggen: ik ben des Heeren; en gene zal met zijn hand schrijven: ik ben des Heeren.*
- (gg) Ten dienste des Heeren bereiden: [1 Sam. 16:5](#) ... *heiligt u, en komt met mij ten offer.*
- (hh) Op een heilige wijze in 't werk des Heeren bezig zijn. [Ex 20:8](#). *Gedenkt de sabbatdag dat gij dien heiligt.* Hiertoe behoort Godzalig en heilig te zijn in zijn gehele leven en daden: [Lev. 11:44](#) ... *daarom zult gij u heiligen, en heilig zijn, omdat Ik heilig ben.*

God op verscheiden wijzen.

XVII. De mens wordt ook gezegd *God te heiligen*; dan betekent het niet al datgene, wat wij nu genoemd hebben; God is volmaakt, Hem kan niets ontnomen, noch toegebracht worden; maar tot het heiligen van de Naam van God behoort:

- (j) Te kennen, met opmerking te beschouwen, waar en waarin God zijn Naam heiligt, zo in de werken van de natuur, als van de genade, waarvan § 14 en 15 gesproken is. Die dan de Naam van God heiligen zal, moet letten, waarin Zich God openbaart, en welke volmaakheden van God Zich daarin opdoen: Psalm

46:9 [[Ps. 46:8](#)]. *Komt, aanschouwt de daden des Heeren. [Psalm 107:43](#) ... dat ze verstandig letten op de goedertierenheden des Heeren.*

(k) Te erkennen, en met blijdschap goed te keuren, dat God zo'n God is: [Openb. 16:7](#). *Ja, Heere, Gij almachtige God! Uw oordelen zijn waarachtig en rechtvaardig.*

(l) De Naam van God als zodanig te verheerlijken, te loven en te prijzen: [Psalm 117](#). *Looft de Heere, alle Heidenen! prijst Hem, alle natiën! Want Zijn goedertierenheid is geweldig over ons, en de waarheid des Heeren is in der eeuwigheid.*

Dit geschiedt:

(a) met het hart: [Psalm 103:1](#). Loof de Heere, mijn ziel! en al wat binnen in mij is, zijn heiligen Naam. [1 Petrus 3:15](#). Heiligt God den Heere in uw harten.

(b) Met de mond: [Psalm 145:5](#). Ik zal uitspreken de heerlijkheid van de eer uwer Majesteit, en uw wonderlijke daden

(c) Met het leven en de daden: [Joh. 15:8](#). Hierin is mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt.

(m) Aan anderen te tonen, hoe heerlijk een God onze God is, en uit de Heilige Schrift, en uit Zijn werken, zowel van de gewone als buitengewone voorzienigheid, aanwijzen, welke volmaaktheden Gods zich in die en die zaak opdoen, en hen daardoor op te leiden tot de kennis, erkennenis, liefde en verheerlijking van God. Daartoe wekt David een ieder op, zo overal in de Psalmen, als ook [Psalm 148](#). Hij spreekt aan: *engelen, alle heirscharen, koningen, vorsten, richters, jongelingen, maagden, ouden, jongen: hij wekt hen op tot de lof Gods, en des Heeren heerlijkheid te zien in al zijn werken van de schepping, van de onderhouding, van de regering en van de verlossing Zijns volks, en hij besluit vers 13, 14. Dat zij de Naam des Heeren loven; want zijn Naam alleen is hoog verheven; Zijn majesteit is over de aarde en de hemel. En Hij heeft de hoorn Zijns volks verhoogd, enz.* De psalmist noemt ook de dieren, vogels, vissen, zon, geboomte; niet, dat die het doen kunnen, maar als stof aan de mens gevende, om God te verheerlijken, en hij eindigt het boek der Psalmen met: *Alles, wat adem heeft, love den Heere! Hallelujah!*

Wat het bidden: *Geheiligd worde Uw Naam vervat.*

XVIII. Tot hiertoe hebben wij getoond, hoe en waardoor men Gods Naam heiligt; nu is overig, te tonen, wat het bidden is: *Uw Naam worde geheiligd*. Het vervat:

215. Een sterke liefde en begeerte, dat Gods Naam verheerlijkt en geprezen worde: [Psalm 70:5](#) [[Ps. 70:4](#)] ... *Laat de liefhebbers uws heils gedurig zeggen: God zij groot gemaakt.*

216. Een erkennenis, dat wij en andere mensen niet waardig zijn, dat God Zich in 't allerminste aan ons openbaart, dat wij ons over de openbaring zouden verblijden, dat wij de lof Gods in onze monden zouden nemen. Als de heilige engelen God verheerlijkten, en het driemaal heilig uitriepen, zo bedekten zij hun aangezichten, [Jes. 6](#). Abraham zei: ik, die stof en as ben, heb mij onderwonden met de Heere te spreken, [Gen. 18:27](#). En zo erkent men, dat het een onbegrijpelijke genade en goedheid Gods zou zijn, als de Heere ons

toeliet, dat wij Hem verheerlijken mochten en konden; om die genade bidt men.

217. 't Vervat een erkentenis van onmacht om het te kunnen doen; want een liefhebber van de heiliging van Gods Naam vindt zich aan alle kanten verlegen, zijn verstand is te duister, de wil te koud, de hartstochten te stijf; hij kan niet beginnen, hij kan niet voortgaan, en doet hij wat, 't is meer hersen- dan hartenwerk, hij moet er uitscheiden, en dus ziet hij, dat het hem uit genade moet gegeven worden; daarom zegt hij: *Heere! open mijn lippen, zo zal mijn mond Uw lof verkondigen.* Psalm 51:17 [[Ps. 51:15](#)].
218. 't Vertoont geloof, dat God het doen kan en ook geven wil, en geeft: [Jes. 43:21](#). *Dit volk heb Ik Mij geformeerd, zij zullen mijn lof vertellen.* [Jes. 61:3](#) ... *een planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde.* De Heere Jezus zou het ons niet in de mond leggen, zo de Heere niet voorgenomen had, het de bidder te geven.
219. 't Vervat een hartelijk verzoek,
- dat God Zich wil openbaren hoedanig Hij is, en dat Hij het is, Die alles regeert van het minste tot het meeste, dat Hij het is, Die straft en Die zegent, Die in oorlog overwinning of nederlaag geeft: Psalm 80:2-4 [[Ps. 80:1-3](#)]. *O Herder Israëls! verschijn blinkende. Wek uw macht op voor het aangezicht van Efraim, enz ... laat uw aanschijn lichten.* [Psalm 94:1](#) ... *O Heere, God der wraken! verschijn blinkende.*
 - Dat én de bidder én anderen, God, Zich in zijn Woord, door de Geest in Zijn werken Zich openbarende, mogen zien en erkennen, gelijk God wel doet. *De goddeloze ... ziet de hoogheid des Heeren niet aan,* [Jes. 26:10](#). *Maar de rechtvaardige zal zich verblijden, als hij de wrake Gods aanschouwt,* Psalm 58:10-11 [[Ps. 58:9-10](#)]. *En de mens zal zeggen, immers is er vrucht voor de rechtvaardige; immers er is een God, die op aarde richt.* [Ezech. 37:14](#). *Gij zult weten, dat Ik, de Heere, dit gesproken en gedaan heb.*
 - Dat en de bidder en anderen door het kennen van de Heere, dat Hij zo'n hoge, heilige, heerlijke, goede en almachtige Heere is, Hem liefhebben, vrezen, gehoorzamen en loven, uit die gestalte en begeerte alles, wat Hij doet, beginnen, daarin werken, daarin eindigen, en zeggen en metterdaad uitroepen: *Uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen, Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid.* Dit behoort tot bidden, *geheiligd worde uw Naam.*

XIX. In de sterke liefde, dat God verheerlijkt worde onder de mensen, en het gezicht van zijn onwaardigheid om het te mogen doen, en onbekwaamheid om het te kunnen doen, stelt de bidder in het geloof als een kindeke zich voor God, als Zijn Vader in Christus, en bidt: *Laat Uw werk aan Uw knechten gezien worden, en Uw heerlijkheid over hun kinderen,* [Psalm 90:16](#). *Laat mijn mond vervuld worden met Uw lof, de ganse dag met Uw heerlijkheid,* [Psalm 71:8](#).

Velen deze bede opzeggende, spotten met God.

XX. Maar hoe ver is het er vandaan onder de mensen! De Heidenen kennen God niet, willen God niet, verheerlijken God niet, zijn zonder God. De Christenen

moesten immers God verheerlijken; maar die maken het in sommige opzichten erger dan de Heidenen; want in plaats van God te verheerlijken, onteren zij Hem, ja spotten onverdraaglijk met God.

Maar, zult u zeggen: waarin spotten zij met God?

Daarin, dat zij dagelijks in de mond nemen: *geheiligd worde uw Naam*; want zij zeggen dagelijks dit gebed op, en zij menen, dat zij grote zonden zouden doen, en dat zij niet wel gebeden hadden, als het *Onze Vader* het slot niet was geweest van hun gebeden, en ondertussen heeft men geen kennis wat het is, *geheiligd worde uw Naam*.

Men heeft daartoe geen begeerte, de lust daartoe zet hen niet aan om te bidden, men denkt er niet aan, men rabbelt het er maar heen. Is dat geen spotten? Zou u zó een koning, ja een aanzienlijk man wel durven aanspreken? Zou u menen dat hij u op zulk oneerbiedig rabbelen uw verzoek zou geven? Erkent dan wat een gruwel het is, zo oneerbiedig daar voor God wat heen te rabbelen, en dan nog te menen, dat gij God had gebeden.

Men heeft geen lust aan de middelen, waardoor Gods Naam geheiligd wordt, namelijk, *de toekomst van Gods koninkrijk*, en de volgende beden; zo hebben zij dan ook geen lust tot de verheerlijking van Gods Naam zelf, en nochtans moet deze bede dagelijks zonder kennis, zonder begeerte tot de zaak, oneerbiedig opgezegd worden. Is dat geen spotten met de grote God? 't Zou minder zonde zijn geheel niet te bidden, dan op zo'n spottende wijze wat voor God te rabbelen.

En hebben schrikkelijke oordelen te verwachten.

XXI. Hoort dan gij onwetenden, die noch God, noch de inhoud van deze bede verstaat, die geen lust daartoe hebt; hoort gij rabbelaars, sleur-opzeggers, God bespotters, u, verscheurders en vertreders van Gods wetten, misbruikers van de heilige Naam van God; u, die met uw goddeloze wandel de Naam van God doet lasteren, hoort en neemt ter harte.

40. God laat Zich niet bespotten en verachten: [Gal. 6:7](#). *Dwaalt niet; God laat Zich niet bespotten. Spr. 3:34. Zeker, de spotters zal Hij bespotten. O wat zal dat u een verschrikkelijk bespotten zijn!*

41. God wil, zo lang gij in zo'n staat leeft, van u niet aanbeden zijn: [Jes. 1:12](#), [15](#) ... *wie heeft dit van uw hand geëist, dat gij Mijn voorhoven betreden zou? Als gij uw handen uitbreidt, verberg Ik Mijn ogen voor u; ook wanneer gij het gebed vermenigvuldigt, hoor Ik niet.* Dat is een rampzalige staat, niet te mogen bidden; ja zelfs is hun godsdienst een gruwel voor God: [Spr. 15:8](#). *Het offer des goddelozen is de Heere een gruwel.* God verbiedt hun zelfs van Goddelijke dingen te spreken: [Psalm 50:16](#). *Maar tot de goddeloze zegt God; wat hebt gij Mijn inzettingen te vertellen, en neemt Mijn verbond in uw mond? O! God is zo heilig, dat men niet dan op een heilige wijze tot Hem naderen mag.*

42. Als men de Naam van God niet heiligt, als men maar met de mond zegt: *geheiligd worde uw Naam*, en men verstaat niet wat men zegt, en men heeft geen hartelijke begeerte dat de zake geschiedt, zo zal God Zichzelf heiligen met u te straffen, dat een ieder daaruit zie, hoe zeer God te vrezen is en hoe eerbiedig men tot Hem komen moet. Toen Nadab en Abihu met vreemd vuur voor de Heere kwamen, toen ging een vuur uit van het aangezicht des Heeren,

en verteerde hen. Waarop Mozes zei: *Dat is het, wat de Heere gesproken heeft, zeggende: in degenen, die tot Mij naderen, zal Ik geheiligd worden, [Lev. 10:1-3](#). Al doet God dit altijd niet terstond, zo zal nochtans de Heere het op zijn tijd en wijze doen, en zij zullen gewaar worden de vervulling van de bedreiging, [Jes. 29:13-14](#), Daarom dat dit volk tot Mij nadert met zijn mond, en zij Mij met hun lippen eren, doch het hart verre van Mij doen. Daarom, ziet, Ik zal voorts wonderlijk handelen met dit volk, wonderlijk en wonderbaarlijk. Daarom ziet ook hoe gij bidt, kent en begeert hetgeen gij tot God spreekt: Wees niet te snel met uw mond, en uw hart haaste niet een woord voort te brengen voor Gods aangezicht, Pred. 5:1 [[Pred. 5:2](#)]. Dit tot de kwade bidders.*

XXII. Ook zijn de Godzaligen in deze bede te bidden zeer gebrekkelijk, en daarom te bestraffen. Velen blijven te veel in zichzelf, zij zijn gezet op het gevoel van de vergeving van de zonden, op de verzekering van hun staat, op de overwinning van hun zonden, op heiligheid en deugdzaamheid. 't Is wèl gedaan, maar niet genoeg; men moest zich meer gewennen om het grootste einde, de verheerlijking van Gods Naam te kennen, te lieven, en in 't oog te hebben, en hartelijk in de gebede te verzoeken.

Niet moedeloos daarvoor staan blijven, met te zeggen: ik kan God niet verheerlijken, ik ben te duister, ik weet niet, hoe ik het beginnen zal, ik ben te zondig, en de kracht van mij verdorvenheden beroeren mijn ziel, mijn kruis drukt mij ter neer, ik ben omzet met droefheden ik kan kwalijk geloven dat Hij mijn God is: hoe kan ik dan Zijn Naam verheerlijken? En als ik het al eens begin, zo moet ik er terstond uitscheiden; want mij ontbreekt stof, en ik heb er ook geen zoetigheid in, 't is maar hersenwerk.

Waarlijk u bent te bestran. Dit na te laten doet u klein blijven; u wilt terstond in te hoge trap voor u de heerlijkheid des Heeren zien, gevoelige en brandende liefde hebben. Men moet in een lage gestalte van de ziel beginnen, en door overdenking van de betamelijkheid, dat alle schepsel God heilige, en van de gelukzaligheid van degenen, die het met lust en liefde doen, en van uw eigen begeerte daartoe, zich opleiden tot gedurig voorstellen van dit einde, om er zich toe te gewennen; zo doende zal men een meerdere hebbelijkheid verkrijgen.

Opwekking tot het heiligen van Gods Naam.

XXIII. Komt dan, wekt uw ziel op tot de heiliging van Gods Naam, en tot gedurig daarom te bidden; want:

26. God is het waardig, [Openb. 4:10](#). Het betaamt u, [Jes. 43:21](#).
27. God heeft er behagen in, Psalm 22:4 [[Ps. 22:3](#)]. En het is al uw vermaak, [Psalm 71:8](#).
28. De vogeltjes, het uitspansel, Psalm 19:2 [[Ps. 19:1](#)]. De engelen, [Jes. 6:3](#). De heiligen op aarde, [Psalm 92:1](#), [15](#) Psalm 69:30 [[Ps. 69:29](#)], die maken er hun vermakelijk werk van. En zou u alleen dan zwijgen?
29. Dat maakt uw werk zuiverder, [Joh. 3:21](#). Dat is een groot voorrecht voor u. [Psalm 99:3](#), [6](#).
30. God verheerlijkt allen, die Hem verheerlijken, [1 Sam. 2:30](#). 't Is het

allerzoetste werk, [Psalm 147:1](#). Ja, 't is de zaligheid en 't zal eeuwig het werk van de verheerlijking zijn, [Openb. 5:9-12](#).

Welaan dan, hebt er lust aan, begint het, let verstandelijk, waarin God Zijn volmaaktheden openbaart, en prijst de Heere. Begint uit dit einde, en eindigt daarin. *Alles wat adem heeft, love de Heere.*

Deze zaken zijn in kapittel 13 uitgebreid en aangedrongen; voegt dit hoofdstuk hierbij, want het behoort hiertoe; zo ik het daar niet uitvoerig gedaan had, ik had het hier moeten doen, maar omdat het daar geschied is, zo zeg ik hier daarvan minder.

Hoofdstuk 27: Tweede Bede – Uw Koninkrijk kome

Hoofdstuk 27

Tweede Bede – Uw Koninkrijk kome.

God heeft einde en middelen om het doeleinde te verkrijgen door een onverbreekelijke band samengevoegd: die de middelen niet gebruikt, heeft het einde niet te verwachten, dit is alle mensen bekend. Soms zijn de middelen onaangenaam, en men zou ze niet willen ter hand nemen, zo het niet was om het begeerde einde te bekomen, gelijk zware arbeid, gevaren. Soms zijn de middelen voor zichzelf aangenaam, men zou de zaken gebruiken, schoon men daardoor niet wat anders beoogde, gelijk smakelijke spijs en drank.

In 't geestelijke is het alles zoet, en einde, en middelen, die men gebruikt, (ik spreek niet van lijden) en ter hand neemt, om het einde te bekomen; zoet zijn zij om het einde, zoet zijn zij in zichzelf. Hoe liefelijk en begeerlijk het uiterste einde, de heiliging van Gods Naam is, hebben wij in de voorgaande bede getoond; de middelen tot dat einde, zijnde de volgende vijf beden. Ieder op zichzelf is zeer beminnelijk en verblijdende voor een oprecht geestelijke. Het naaste middel tot de verheerlijking van Gods Naam is de komst van Gods koninkrijk, welker natuur, heerlijkheid, voordeel en begeerlijkheid, wij nu zullen verklaren.

II. In de tweede bede wordt gesproken van een Koninkrijk; en daarnevens wordt gebeden, dat het kome.

Een Koninkrijk.

Een koninkrijk is een verenigd volk onder één hoofd. Daar zijn altijd vele koninkrijken in de wereld geweest, en zij is nog in vele verdeeld. Onder deze zijn vier monarchieën geweest, dat is, de gehele wereld onder één hoofd. Namelijk, dat van Babel, dat van de Meden en Perzen, van de Grieken en van de Romeinen; daar is nog een vijfde monarchie van een geheel andere natuur, namelijk, het koninkrijk van de Heere Jezus, van 't welk wij nu spreken; dit wordt anders

genoemd de gemeente Gods, van Christus, wij noemen het met een onschriftuurlijk woord, de kerk.

III. Uw.

In dit gebed wordt *God de Vader* aangesproken. Dus wordt hier *het koninkrijk des Vaders* gezegd, omdat uit Hem, en door Hem alles is, en de Vader dit koninkrijk door de Zoon Jezus Christus, vergadert, regeert en bewaart; daarom worden zij beide samengevoegd: [Openb. 12:10](#), *Nu is de zaligheid, en de kracht, en het koninkrijk geworden onzes Gods, en de macht van Zijn Christus.*

God is Koning door Zichzelf, Hij heeft alle eerstheid, opperheid, hoogheid, alle majesteit en heerlijkheid, alle macht en heerschappij van alle eeuwigheid in Zichzelf, eer daar schepselen waren, en nu er schepselen zijn, zo zijn zij allen Gode door Zijn natuur onderworpen: [1 Kron. 29:11](#). *Uwe, o Heere is de grootheid, en de macht, en de heerlijkheid, en de overwinning, en de majesteit; want alles wat in de hemel en op de aarde is, is Uw; Uw, o Heere! is het koninkrijk, en gij hebt U verhoogd tot een Hoofd boven alles.* De Heere is een groot, ja een alleen Koning: [Mal 1:14](#) ... Ik ben een groot Koning, zegt de Heere der heerscharen, en mijn Naam is vreselijk onder de Heidenen.

IV. Het Koninkrijk van God wordt onderscheiden in het Koninkrijk van de macht, van de heerlijkheid en van de genade.

Koninkrijk van Gods macht.

Het Koninkrijk van de macht heeft alle schepselen onder zich; engelen, goede en kwade; mensen, goede en kwade; alle levende dieren, alle levenloze dingen in de hemelen en op aarde. Alles is zo in Zijn hand, dat zij zich niet bewegen kunnen, en dat zij op Zijn bevel terstond gereed zijn, en Zijn wil uitvoeren; daarom wordt de Heere doorgaans in de Schrift genoemd, de Heere der heerscharen. David zegt, [Psalm 119:91](#). *Naar uw verordening en blijven zij nog heden staan; want zij allen zijn Uw knechten.* En [Psalm 103:19](#), *De Heere heeft Zijn troon in de hemelen bevestigd, en Zijn koninkrijk heerst over alles.* Dit erkende Nebukadnézar zeggende: [Dan. 4:34-35](#), *Zijn heerschappij is een eeuwige heerschappij, en Zijn koninkrijk is van geslacht tot geslacht; en al de inwoners der aarde zijn als niets geacht, en Hij doet naar Zijn wil met het heil des hemels en de inwoners der aarde, en er is niemand, die Zijn hand afslaan, of tot Hem zeggen kan: wat doet Gij?*

Der heerlijkheid.

V. Het Koninkrijk der heerlijkheid heeft tot onderdanen de heilige engelen, en de verheerlijkte uitverkorenen in de derde hemel, het paradijs, 't huis des Vaders: [Matth. 25:34](#). *Komt gij, gezegenden van mijns Vaders! beërft dat koninkrijk, dat u bereid is van de grondlegging der wereld.* [1 Thess. 2:12](#), *Die u roept tot Zijn koninkrijk en heerlijkheid, dat is tot zijn heerlijk Koninkrijk.*

Der genade.

VI. Het Koninkrijk van de genade wordt anders genoemd, de gemeente Gods, de kerk.

220. Hiervan zijn onderdanen alle de ware gelovigen en bekeerden: [Openb.](#)

[17:14](#) ... *het Lam zal hen overwinnen ... en die met Hem zijn, de geroepenen, en uitverkorenen, en gelovigen.*

221. Deze scheidt God af van de wereld, van alle volkeren, van alle vergaderingen, van alle koninkrijken, en doet ze alleen op zichzelf bestaan: [Num. 23:9](#) ... *Dat volk zal alleen wonen, en het zal onder de Heidenen niet gerekend worden.* [2 Kor. 6:17](#). *Gaat uit het midden van hen, en scheidt u af, zegt de Heere en raak niet aan hetgeen onrein is, en Ik zal ulieden aannemen.*

222. 't Is onder elkaar zeer nauw verenigd, door een allernauwste en geestelijke band, zodat zij allen te samen als één zijn: [Hand. 4:23](#). *En de menigte van degenen, die geloofden, was één hart en één ziel.* Deze band is:

17. de ware leer. Ze zijn gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, [Eféze 2:20](#). *Eén Heere, één geloof, Eféze 4:5.* Daarom vermaant de apostel, 2 Joh. vers 10, *Indien iemand tot ulieden komt, en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in huis.*

18. Zij zijn verenigd door dezelfde Geest, die in hen allen woont, en waardoor zij allen leven: [Rom. 8:14](#). *Zo velen zal er door de Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods.* [Eféze 2:18](#). *Door Hem hebben wij beiden de toegang door één Geest tot den Vader.*

19. Door de liefde: [Kol. 2:2](#) ... *en zij samengevoegd zijn in de liefde.* [Joh. 13:35](#). *Hieraan zullen zij allen bekennen, dat gij mijn discipelen zijt, zo gij liefde hebt onder elkaar.*

20. Door datzelfde geloof worden zij verenigd met Christus, en in Christus met elkaar: [Joh. 17:21](#). *Opdat zij allen één zijn, gelijkterwijs Gij, Vader! in Mij en Ik in U, dat ook zij in Ons één zijn.*

Van 't welk Jezus Koning is.

VII. 4. Dit Koninkrijk heeft de Heere Jezus tot zijn Koning: [Psalm 2:6](#). Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion, den berg Mijner heiligheid. Alhoewel alleen de ware gelovigen eigenlijk onderdanen zijn van deze Koning, omdat die alleen samenstellende leden van de kerk zijn, en door de geestelijke band met de Heere Jezus, en in Hem met elkaar verbonden zijn; zo is de Heere Jezus Koning over de gehele vergadering, zoals zij in de wereld uitkomt, en met zeer vele onbekeerden vervuld is. Zoals de koning heerst over de vreemdelingen, inwoners, bedekte vijanden en verraders, zo heerst ook Christus over de onbekeerden in Zijn koninkrijk. Want zij erkennen Hem als Koning, zij begeven zich onder Hem, zij hebben Hem trouw gezworen, zij belijden Hem, ofschoon zij het maar uitwendig zonder een veranderd hart doen.

Is een voorwerp van Gods zegeningen.

VIII. 5. Dit koninkrijk stelt God tot een voorwerp van zijn goedheid en allerlei zegeningen.

(rrr) Daar is God met zijn genadige tegenwoordigheid: [Psalm 46:6](#) [[Ps. 46:5](#)]. *God is in het midden van haar.* [Psalm 76:3](#) [[Ps. 76:2](#)] ... *zijn woning is in Sion.* Daar is Jezus hun Koning: Hij wandelt in het midden van de zeven gouden kandelaren, [Openb. 2:1](#).

- (sss) Daar is veiligheid: [Jes. 27:3](#). *Ik, de Heere, behoed die (wijngaard), alle ogenblik zal Ik hem bevochtigen; opdat de vijand hem niet bezoeke, zal Ik hem bewaren nacht en dag.* [Zach. 2:5](#). *Ik zal haar wezen, spreekt de Heere, een vurige muur rondom; en Ik zal tot heerlijkheid wezen in het midden van haar.* Daarom lopen allen, die de Heere kennen, daarheen om te schuilen: [Jes. 14:32](#) ... *de Heere heeft Sion gegrond, opdat de bedrukten zijns volks een toevlucht daarin hebben zouden.*
- (ttt) Daar is licht: [Jes. 60:1-3](#). *Maak u op, word verlicht; want uw Licht komt, en de heerlijkheid des Heeren gaat over u op; ... over u zal de Heere opgaan en zijn heerlijkheid zal over u gezien worden. En de heidenen zullen tot uw licht gaan, en koningen tot de glans, die u is opgegaan.*
- (uuu) Daar is geestelijkheid, daar is leven, daar is heiligheid: [1 Petrus 2:9](#) ... *gij zijt een heilig volk.*
- (vvv) Daar is vrede en blijdschap: [Rom. 14:17](#). *Het koninkrijk van God is ... rechtvaardigheid, en vrede, en blijdschap, door de Heilige Geest.*
- (www) Daar is troost en verkwikking voor een benauwde ziel: [Psalm 87:7](#) ... *al Mijn fonteinen zullen binnen u zijn.*
- (xxx) Daar worden de uitverkorenen bekeerd, daar worden zij samenvergaderd: [Psalm 87:5](#). *Van Sion zal gezegd worden: die en die is daarin geboren.* [Hand. 2:47](#), *de Heere deed dagelijks tot de gemeente, die zalig werden.* Zulke heerlijke dingen worden van de stad Gods, van het koninkrijk van Christus gezegd.

Is begonnen met de eerste belofte, eindigt met Christus' komst ten oordeel.

IX. Dit koninkrijk heeft zijn begin van het eerste Evangelie van Adam, en zal zonder ophouden blijven tot aan het einde van de wereld.

- (u) Van Adam tot Abraham is het vergaderd uit allerlei natiën; maar bijzonder was het bevestigd in de heilige linie.
- (v) Van Abraham tot op Christus heeft het bestaan in het zaad Abrahams, hoewel vele andere particulieren zich daarbij voegden: [Psalm 147:19-20](#). *Hij maakt Jakob zijn woorden bekend, Israël zijn inzettingen en rechten. Alzo heeft Hij geen volk gedaan.*
- (w) Na Christus' komst is alle onderscheid van natie weggenomen, en een ieder, die gelooft, en de Heere vreest, is Hem aangenaam, van welke natie hij zij: [Openb. 5:9](#) ... *en hebt ons Gode gekocht met uw bloed, uit alle geslacht, en taal, en volk, en natie.*

Wordt genoemd het Koninkrijk der Hemelen.

X. Dit koninkrijk is het koninkrijk der hemelen, in tegenstelling van alle aardse koninkrijken: [Joh. 18:36](#), *Mijn koninkrijk is niet van deze wereld.* 't Is uit de hemel, 't heeft een hemelse natuur, 't is hemels wat er in omgaat, en 't eindigt in de hemel, daarom wordt het genoemd het Koninkrijk der hemelen. Omdat dit koninkrijk van Adam tot op Christus altijd hetzelfde is, en dezelfde natuur heeft, zo is het in alle tijden een koninkrijk der hemelen; maar bijzonder wordt de kerk van het Nieuwe Testament alzo genoemd, omdat al de uiterlijkheden van de schaduwachtige dienst van het Oude Testament weg zijn, de kerk nu geen

uiterlijk koninkrijk, onder koningen en vorsten, en met uiterlijke wapenen voorzien is, gelijk in het Oude Testament; maar zij nu geheel en al van al de aardse uiterlijkheden afgescheiden, en enkel hemels, ook in de openbare vertoning is, zo is de kerk van het Nieuwe Testament op een bijzondere wijze het Koninkrijk der hemelen. Zo noemt Johannes de Doper het: [Matth. 3:2](#) ... *want het koninkrijk der hemelen is nabij gekomen*. Zo noemt de Heere Jezus het doorgaans in de Evangeliën, en wil dat zijn apostelen het ook also noemen zouden: [Matth. 10:7](#) ... *predikt, zeggende: het koninkrijk der hemelen is nabij gekomen*.

Waarom.

XI. Een koninkrijk is het omdat het staat onder een Koning, namelijk, Jezus Christus; Die het vergadert, beschermt en regeert. Het koninkrijk der hemelen wordt zo genoemd:

- (s) Omdat het van de hemel zijn oorsprong heeft, daarom wordt het dikwijls genoemd het koninkrijk van God. God openbaart de Middelaar en de weg tot de zaligheid, door het Evangelie. God bekeert en brengt toe, die het Hem behaagt, God zendt leraren; daarom wordt de roeping hemels genoemd: [Heb 3:1](#) ... *heilige broeders! die van de hemelse roeping deelachtig zijt*.
- (t) De onderdanen hebben hemelse naturen. Zij zijn uit God geboren. [Joh. 1:13](#). *Zij zijn der Goddelijke natuur deelachtig*, [2 Petrus 1:4](#). *Zij worden door de Geest Gods geleid*. [Rom. 8:14](#). Zij zijn geestelijk, [Gal. 6:1](#).
- (u) De goederen van dit koninkrijk zijn hemels. God zelf is hun deel, [Klaagl. 3:24](#). *De Heere Jezus is hun wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en verlossing*, [1 Kor. 1:30](#). Alle goederen van het genadeverbond zijn de hunne. Zij zijn erfgenamen van de belofte, [Hebr. 6:17](#).
- (v) Al hun werk, waarin zij bezig zijn, is hemels; 't is bidden, geloven, liefhebben, deugden te oefenen.
- (w) Zij hebben geen lichamelijke wapenen, zij zijn weerloos, schoon de gehele wereld hun vijand is; maar hun strijd is geestelijk, en hun wapenen zijn geestelijk; die de apostel van 't hoofd tot de voeten beschrijft, [Eféze 6:13-18](#); [2 Kor. 10:4](#). *De wapenen van onze krijg zijn niet vleselijk, maar krachtig door God*.
- (x) Dit koninkrijk eindigt in de hemel: [1 Petrus 1:9](#). *Verkrijgende het einde uws geloofs, namelijk de zaligheid van de zielen*. [1 Petrus 5:4](#). *Als de overste Herder verschenen zal zijn, zo zult gij de onverwelkelijke kroon der heerlijkheid behalen*.

Om deze redenen wordt het 't koninkrijk der hemelen genoemd.

Is tot verheerlijking van God.

XII. Dit koninkrijk is tot verheerlijking van God. én door 't geen God in hen werkt, én door 't geen God naast hen doet, én door 't geen de kerk doet naast God.

29. Gods volmaaktheden blinken, in de kerk te vergaderen en zielen te bekeren, enkel door het Woord; in de gelovigen te verenigen met Christus en hen door zijn rantsoen en gerechtigheid te rechtvaardigen, te heiligen, te leiden en te vertroosten, daarin openbaart God zijn wijsheid, goedheid, almachtigheid en getrouwheid. Dus wordt Hij verheerlijkt in zijn heiligen, en wonderbaar in

allen die geloven, [2 Thess. 1:10](#).

30. Ook wordt God verheerlijkt door 't geen God omtrent de kerk doet; als Hij de kerk straft om haar zonden, dan wordt Gods heiligheid bekend, die de zonde in Zijn kinderen zelfs niet verdragen kan, en hen daarom met de roede bezoekt. Als Hij Zijn kerk bewaart, als schapen in 't midden van de wolven, zodat ze staan blijft in alle aanvallen van de vijanden, die naar de mens, hen zeer gemakkelijk zouden verslinden, en als Hij ze uit de allerlaagste staat wederom heerlijk te voorschijn doet komen, dan openbaart God zijn almachtigheid en getrouwheid, dat het Zijn volk is, en Zich wreekt over de verdrukkers van de kerk, [2 Thess. 1:6](#), [7](#).
31. Ook wordt God verheerlijkt van de kerk, als zij met woorden en daden verkondigen de deugden Desgenen, Die uit de duisternis hen geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht, [1 Petrus 2:9](#); [Jes. 43:21](#). *Dit volk heb Ik Mij geformeerd, zij zullen Mijn lof vertellen.* Zodat dit koninkrijk het naaste middel is van de heiliging van Gods Naam; daarom leert de Heere Jezus bidden: *Uw koninkrijk kome.*

Wanneer het komt.

XIII. Naast dit koninkrijk bidt men, *dat het kome.*

Wanneer komt dit koninkrijk? Toen de Heere Jezus dit gebed tot een voorschrift gaf, was het koninkrijk der hemelen, dat is, de staat van het Nieuwe Testament, nog niet gekomen; want de Heere Jezus had nog het rantsoen niet betaald en was nog niet verheerlijkt. De Heilige Geest was nog op die buitengewone wijze niet uitgestort; 't Evangelie was nog tot de Heidenen niet overgebracht; maar 't was nabij. Dus konden zij bidden, dat komen mocht, dat nog niet, maar nabij was; maar hoe kan men nu, nu dat alles geschied is, bidden dat het geschiede?

Antwoord. Of wel die grote verandering in zijn begin geschied is, zo geschiedt de voortgang nog dagelijks en zal niet ophouden te geschieden, totdat de Heere Jezus ten oordeel komt; als wij dan nu bidden: uw koninkrijk kome, dat heeft opzicht op particuliere personen, en op de kerkstaat in 't algemeen.

Ten opzichte van particuliere personen.

XIV. Ten opzichte van particuliere personen. Gelijk een huis opgebouwd wordt door steen tot steen te voegen, en gelijk een koninkrijk bestaat en vermeerderd wordt door de vereniging van meer en meer onderdanen, alzo komt ook dit koninkrijk door overbrenging van particuliere mensen uit het rijk des satans, in het rijk van Christus. Dit geschiedt, als God iemand door het Woord des koninkrijks het verstand verlicht, en hem met ontroering zijn zondige en rampzalige staat, de weg ter zaligheid, en de beminnelijkheid van de verlostte staat, doet zien; als God het stenen hart uit hen wegneemt, en hun een vlezen, een gedwee, een horend, een buigzaam hart geeft, hun het geloof geeft, waardoor ze Christus tot hun rantsoen en gerechtigheid aannemen; hen wederbaart en het geestelijk leven geeft, en hen als levende stenen tot dit geestelijk gebouw, en als getrouwe onderdanen van dat hemels koninkrijk toebrengt. En hoe meerder zij in licht en heiligheid toenemen, hoe meerder het koninkrijk van God in hen is.

En van de kerkstaat in 't algemeen op verscheiden wijzen.

XV. Ten opzichte van de kerk staat in het algemeen, komt dit koninkrijk.

- (f) Als de kerk blinkt in zuiver heilig licht, de rook van de dwalingen en ketterijen verdrijft, uitmunt in heiligheid, en er uitziet als de dageraad, schoon gelijk de maan, zuiver als de zon, schrikkelijk als slagorden met banieren, [Hoogl. 6:10](#). Als zij schittert in heilige sieraden, [Psalm 110:3](#). Die het huis des Heeren sierlijk is, [Psalm 94:5](#). En also is een lof op aarde, [Jes. 62:7](#). En een sierlijke kroon in de hand des Heeren, en een koninklijke hoed in de hand van God, vers 3. En zo'n heerlijke glans van zich geeft, dat anderen zich bij haar niet durven voegen, maar haar in de waarde houden, [Hand. 5:13](#).
- (g) Als de kerk vermenigvuldigt, en bij menigten tot haar toevloeien in de plaatsen, waar de kerk is; en als het Evangelie tot andere plaatsen, volkeren en koninkrijken overgebracht wordt, en het Evangelie aldaar gretig wordt aangenomen, volgens de belofte, [Matth. 24:14](#), *En dit Evangelie des koninkrijks zal in de gehele wereld gepredikt worden tot een getuigenis alle volken.*
- (h) Als de Heere de kerk uit overstromende verdrukkingen, die haar in de woestijn deed vluchten, redt, en heerlijker wederom te voorschijn doet komen, gelijk toen, wanneer de Heere de kerk verlostte uit de vervolgingen van de Heidense keizers ten tijde van Constantijn de Grote, en ten tijde van de hervorming, uit de verdrukkingen van de Antichrist. Als God de troon van het beest, Rome, zal verwoesten, de paus van Rome, zal vernielen; want zoveel als de Antichrist vermindert, vermeerderd de kerk.
- (i) Als de Joden tot de Messias, Jezus Christus, zullen toevloeien, Hem erkennen, in Hem geloven, zich tot de Heere zullen bekeren, zich verenigen zullen met de gelovigen uit de heidenen, en te samen één kerk zullen uitmaken, volgens de belofte, [Rom. 11:25-26](#), *Ik wil niet, broeders! dat u deze verborgenheid onbekend zij ... dat de verharding voor een deel over Israëel gekomen is, totdat de volheid van de Heidenen zal ingegaan zijn. En also zal geheel Israëel zalig worden; gelijk geschreven is: De Verlosser zal uit Sion komen, en zal de goddeloosheden afwenden van Jakob. [Rom. 11:15](#). Wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?*
- (j) Als de tijd zal komen, van welke staat. [Openb. 20:2](#), *En hij greep de draak, de oude slang, welke is de duivel en satanas, en bond hem duizend jaren. vers 4, En ik zag tronen, en zij zaten op dezelve ... en zij leefden en heersten als koningen met Christus, de duizend jaren. **De heerlijkheid van de kerk in de duizend jaren zal bestaan in de vernietiging van de Antichristen van de Turk, twee hoofdvijanden van de kerk. In de binding des satans en zijn insluiting in de hel. In de bekering van de Joden. In de grote ijver onder de heidenen, in allerlei naties. In uitnemend licht, heiligheid en vrede. In buitengewone inwoning van God onder hen, een wonderlijke openbaring van de Heere Jezus, als Koning, niet lichamelijk, maar in de Geest. En God zal de aarde zonderling vruchtbaar maken. O! wat zal dat een heerlijke tijd zijn! Wie verlangt niet naar die tijd? Hierin bestaat de komst van Gods koninkrijk. Hierom moet men bidden.***

XVI. De Heere Jezus wil, dat wij bidden zouden om de toekomst van het koninkrijk. Zo hebben de heiligen in het Oude Testament gedaan: [Psalm 72:15](#) ... *men zal gedurig voor Hem bidden*. Dat is voor het koninkrijk, waarvan de Messias Koning is, en zo is de kerk, welke het geestelijk lichaam van Christus is, de vervulling Desgenen, Die alles in allen vervult. [Eféze 1:23](#). Want des Konings heerlijkheid bestaat in de menigte van Zijn onderdanen, In hoe grote verlegenheden David ook was, de kerk lag op zijn hart, hij kon uit het bidden om verlossing niet scheiden, of daar moest nog een zucht voor Sion zijn: Psalm 51:18 [[Ps. 51:16](#)]. *Doe wel bij Sion naar Uw welbehagen; bouw de muren van Jeruzalem op. Psalm 25:22. O God! verlos Israël uit al zijn benauwdheden*. En hij wekt er een ieder toe op: [Psalm 122:6](#). *Bidt om de vrede van Jeruzalem; wel moeten ze varen, die u beminnen*.

XVII. Zo is 't ook onze plicht te bidden: *Uw koninkrijk kome*. Dat sluit in: *laat Uw kerk blinken in licht en heiligheid, breid ze uit tot allerlei volkeren, verlos ze uit al haar verdrukkingen en benauwdheden, roei de Antichrist uit en alle vijanden van de kerk, bekeer de Joden, laat de beloofde heerlijke staat van de kerk komen. Zegen alle middelen, die tot aanwas van de kerk dienen; namelijk:*

(zz) Zend getrouwe en bekwame dienaars, bevestigd in de waarheid, ijverig, bekwaam om te leren: [Matth. 9:38](#). *Bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijn oogst uitstote*. En wel zodanige als de Heere beloofd heeft: [Jes. 60:17](#) ... *en zal uw opzieners vreedzaam maken, en uw drijvers rechtvaardigen*.

(aaa) Laat het Woord en zijn prediking gezegend en vruchtbaar zijn: [2 Thess. 3:1](#) ... *bidt voor ons, opdat het Woord des Heeren zijn loop hebbe, en verheerlijkt worde, gelijk ook bij u. Kol. 4:3. Biddende met een ook voor ons, dat God ons de deur des Woords opene, om te spreken de verborgenheid van Christus*.

(bbb) Laat de kweekscholen, zo van de kinderen, als van de zonen van de profeten, gezegend zijn, en de opvoeding van de kinderen, opdat de gezinnen kleine kerken worden: [Eféze 6:4](#). *Gij vaders! voedt hen op in de lering en vermaning des Heeren*.

(ccc) Geef goede overheden, die het goede van de kerk zoeken naar de belofte: [Jes. 49:23](#). *Koningen zullen uw voedsterheren zijn, hun vorstinnen uw zoogvrouwen*.

Wat tot wèl bidden behoort.

XVIII. Tot het wel bidden voor de komst van dit koninkrijk behoort:

1. kennis: waarin deszelfs toekomst en heerlijkheid bestaat, en wat samenvoeging het heeft met de eerste bede, of hoe Gods Naam geheiligt wordt door de toekomst van het, koninkrijk, welke beide boven zijn vertoond.
2. Liefde tot de welstand van de kerk.
3. Erkentenis van de onmacht, zo van particulieren om zich te bekeren, zich als een levend lid van de kerk toe te voegen, en als een kerkverheerlijkend lid te leven, als van de kerk in 't gemeen om zich te vergaderen en bijeen te houden, om zich te bewaren bij de zuiverheid van de leer en heilig leven, om zich uit te breiden en tegen de vervolgingen staande te blijven.

4. Geloof, dat God het alleen is, die het doen kan, doen wil, voor deze altijd gedaan heeft en nu nog doet, en beloofd heeft het gebed van zijn kinderen in deze te verhoren, en het in 't toekomende nog te zullen doen, volgens de beloften. [Matth. 16:18](#). *De poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen.* Dit is de inhoud van deze bede.

XIX. Hoe weinige bidders en hoe vele rabbelaars en opzeggers van deze bede zijn er! Men zou denken, dat het te godloos was, dit gebed alle dagen niet op te zeggen; maar men is niet bezorgd om het wel te bidden, als daar zijn:

43. Allen, die dit koninkrijk in zijn geestelijke natuur, in zijn heerlijkheid en nuttigheid niet kennen noch beminnen, die deszelfs Koning niet eren noch vrezen, en evenwel zegt men: *Uw koninkrijk kome!*
44. Die zich vertonen geen ware leden te zijn, maar onderdanen van het rijk des satans, godlozen, aardsgezinden, en alleen schandvlekken in de kerk zijn, en tot oneer derzelve, en evenwel is 't: *Uw koninkrijk kome!*
45. Die zich inbeelden dat de welstand van de kerk bestaat in de veelheid van de leden, in de vrede, schoon onwetende en zondig, en die nietmetal doen voor de opbouw ervan, 't zij leraren, ouderlingen, diakenen, gewone leden, overheden, die zich haar welvaart of achteruitgang niet aantrekken, en dezelve laten vloten en drijven als een zaak, die hun niet aangaat; en evenwel: *Uw koninkrijk kome!*
46. Die de trouwe onderdanen van dit koninkrijk, de verlichten en Godzaligen haten, verdrukken en vervolgen. Als er iemand uitkomt, die de dwalingen, de godloosheden, het verdrukken tegengaat en het goede van Jeruzalem wil zoeken, die heeft alles met een bittere haat tegen hem te vrezen, en evenwel: *Uw koninkrijk kome!*

En bedreiging.

XX.

5. Dit is spotten met God; deze bede zeggende, verklaart men God te bidden, dat Hij dat doe, het uitdrukkelijk van God te verzoeken, en ondertussen weet men niet wat men zegt, en men zegt, wat men niet begeert, maar daar men tegen aan arbeidt; meent gij, dat God Zich zal laten bespotten?
6. Het haten, het bestrijden, het tegengaan en verdrukken van de kerk, is de Heere Jezus, de Koning van de kerk, zelf te bestrijden: [Hand. 9:4-5](#) ... Saul, Saul! wat vervolgt gij Mij? Ik ben Jezus, Die gij vervolgt. Het is u hard, de verzenen tegen de prikkels te slaan.
7. Gij hebt niet alleen geen deel aan al de hemelse goederen van de kerk, en zult ook niet met haar verheerlijkt worden, maar alle verschrikkelijke oordelen zullen over u komen: [Lukas 19:27](#). *Doch deze mijn vijanden, die niet hebben gewild, dat Ik over hen Koning zou zijn, brengt ze hier en slaat ze hier voor Mij dood.* [Zach. 2:8](#). *Die ulieden aanraakt, die raakt zijn oogappel aan.* Merkt op het oordeel, dat gedreigd wordt over de verdrukken van de kerk: [Openb. 11:5](#). Zo iemand die wil beschadigen, een vuur zal uit hun mond uitgaan, en zal hun vijanden verslinden; en zo iemand hen wil beschadigen, die moet also gedood worden. Als de rabbelaars van deze bede en also spotters met God, de schandvlekken, doende met hun wandel de kerk

lasteren, de verdrukkers van de kerk, voor het oordeel zullen komen, en zien daar de kerk in heerlijkheid aan Christus' rechterhand staan, en aldaar aanschouwen, dat de Heere Jezus, de Koning van de kerk, zelf Rechter is, en hen in gramschap zal aanzien, o! hoe zullen ze dan schrikken en beven; mochten ze dan Christus een dienst doen, hoe vaardig zouden ze het doen! Maar zij zullen daartoe dan niet verwaardigd worden, maar ten vure worden gedoemd.

XXI. Maar gij, die enige achting hebt voor de Heere Jezus en voor Zijn koninklijk, hier liggen enige verplichtingen op u.

Zich bij dat koninkrijk te voegen.

1. Voegt u tot dit koninkrijk, begeeft u onder de banier van Koning Jezus, en komt als een held onder de helden mede uit om te strijden voor dit koninkrijk, en tegen deszelfs vijanden. Want buiten dit koninkrijk is niet dan vijand; zou ge u ophouden in vijands land? Daar zijn maar twee koninkrijken, dat van de Koning Jezus, en dat van de duivel, daar is geen derde. Nu, in het koninkrijk van de duivel te zijn, dat hij over u heerse, gelijk in alle kinderen der ongehoorzaamheid, [Eféze 2:2](#), is immers het verachtste, het gruwelijkste, omdat het vijandig tegen de Heere Jezus en tegen Zijn koninkrijk strijdt; het slaafachtigste, want het is onder de heerschappij van de zonde te zijn, en het allerafgrijselijkste, want het eindigt in de eeuwige verdoemenis. Daarom gaat, ja vliegt eruit, en gaat over in het koninkrijk van de almachtige getrouwe, goede, zegenende Koning Jezus; want daar is veiligheid, vrede, verzoening met God, licht, heiligheid, vertroosting, en het eindigt in het koninkrijk van de eeuwige heerlijkheid. Stapt dan uit, komt over, en zijt mede een eer van Christus en tot heiliging van Gods Naam.

Het beminnen.

XXII. 2. Bemint dit koninkrijk, en wekt steeds uw liefde daartoe op; zegt met uw gehele hart: *Gij zijt de Heere; mijn goedheid raakt niet tot U*. Ik kan U niets toebrengen; maar, tot de heiligen, die op de aarde zijn, en de heerlijken, in dewelke al mijn lust is, [Psalm 16:2-3](#). Hebt zo'n hart voor de kerk als David: [Psalm 122:6, 8, 9](#) ... *wèl moeten zij varen, die u beminnen. Om mijner broederen en mijner vrienden wil, zal ik nu spreken: Vrede zij in u! Om des huizes des Heeren, onzes Gods wil, zal ik het goede voor u zoeken*. Laat de liefde u doen zeggen met Israël, [Psalm 137:5-6](#). *Indien ik u vergeet, o Jeruzalem! zo vergeet mijn rechterhand zichzelf! Mijn tong kleve aan mijn gehemelte, zo ik aan u niet gedenke, zo ik Jeruzalem niet verheffe boven het hoogste mijner blijdschap!*

Kan uw hart liefhebben, zo moet het de kerk liefhebben, want:

- (x) God heeft ze lief. [Deut. 7:8](#). *Omdat de Heere ulieden lief had. [Jes. 62:4](#) ... gij zult genoemd worden: Mijn lust is aan haar ... want de Heere heeft een lust aan u.*
- (y) De Heere Jezus heeft ze hartelijk lief: [Eféze 5:25](#) ... *gelijk ook Christus de gemeente liefgehad heeft en Zichzelf voor haar heeft overgegeven.*
- (z) De engelen hebben ze lief, alle gelovigen hebben ze lief.
- (aa) Zij is aan alle kanten beminnelijk; want zij zijn uitverkorenen, kinderen van God, heiligen, heerlijken; de kerk is een sierlijke kroon, [Jes. 62:3](#). Een lof

op aarde, [Jes. 62:7](#). De volkomenheid der schoonheid. [Psalm 50:2](#). Wel dan, hebt de kerk lief!

Welzijn en achteruitgang ter harte nemen.

XXIII. 3. Laat u de welstand en kwade staat van de kerk ter harte gaan. Verneemt met opmerking, hoe het de kerk in 't algemeen over de gehele wereld gaat. Verneemt u dat ze hier en daar verdrukt wordt, dat er dwalingen ontstaan, die ze beginnen te overstromen, dat de liefde verkoudt, dat er een werelds wezen zich vertoont, en het onkruid de gedaante van de kerk bedekt; treurt daarover, bekommert u over de verbreking Jozefs, [Amos 6:6](#). Zo deed Nehemia, [Neh. 2:3](#). *Hoe zou mijn aangezicht niet treurig zijn, daar de stad (Jeruzalem de stad Gods) woest is?* Hoe bitter Jeremia en met hem de liefhebbers van Zion, over de verdrukking van de kerk bedroefd waren, is uit de Klaagliederen van Jeremia te zien; hoe klaagt hij en de kerk! [Klaagl. 1:12](#). *Gaat het ulieden niet aan, gij allen, die overweg gaat? Schouwt het aan, en ziet, of er een smart zij gelijk mijn smart, die mij aangedaan is, waarmee mij de Heere mij bedroefd heeft ten dage der hittigheid Zijns toorns.*

En wederom, als u hoort dat de Heere Zijn kerk hier en daar het hoofd wederom doet opsteken, Zijn volk met zegeningen bezoekt, zo verblijd er u over, en dankt er de Heere voor. Zo deed de kerk: [Psalm 126:1-2](#). *Als de Heere de gevangenen Sions wederbracht, waren wij gelijk degenen, die dromen. Toen werd onze mond vervuld met lachen, en onze tong met gejuich; toen zei men onder de Heidenen: De Heere heeft grote dingen aan deze gedaan.* Zo deed de kerk ook: [Jes. 12:1](#) ... *Ik dank U, Heere! dat Gij toornig op mij geweest zijt; maar uw toorn is afgekeerd, en Gij troost mij.*

Zo ook: [Psalm 66:8, 12](#). *Looft, gij volken! onze God; en laat horen de stem Zijns roems ... wij waren in het vuur en in het water gekomen; maar Gij hebt ons uitgevoerd in een overvloeiende verversing.* Tot opbouw deszelfs te bidden en te werken.

XXIV. 4. Bidt en werkt voor dit koninkrijk.

Omdat het in de hand van de mens niet is, dit koninkrijk uit te breiden, te bewaren en te heiligen, en God het doet, zo wil God nochtans dat de mens door de liefde tot de welstand deszelfs aangezet worde, daarom tot God te roepen: Spaar Uw volk, o Heere! en geef Uw erfenis niet over tot een smaadheid, [Joël 2:17](#). *Zend Uw licht, en Uw waarheid,* [Psalm 43:3](#). *Doe wel bij Sion,* [Psalm 51:20](#) [[Ps. 51:18](#)].

Die met zijn hart bidt, zal en moet ook werken tot de welstand van de kerk, en trachten een middel te zijn in de hand van God, een ieder in zijn standplaats en naar zijn bekwaamheden.

(i) Leraren, de bouwlieden, moeten in betoning van Geest en kracht het Evangelie prediken van het hart tot het hart, een ieder godloze. Godzalige, sterke, zwakke zijn deel duidelijk en klaar toepassen, overtuigen, bedreigen, vermanen, vertroosten, en zich naar een ieders staat voegen, en dat in 't openbaar en bij de huizen: [2 Tim.4:2](#). *Predik het Woord; houd aan tijdelijk, ontijdelijk; weerleg, bestraf, vermaan in alle lankmoedigheid en leer.* [1 Tim.4:16](#). *Heb acht op uzelf, en op de leer; want dat doende, zult gij en uzelf*

behouden, en die u horen.

- (j) Ouderlingen moeten niet alleen bidden: *uw koninkrijk kome*, maar uit liefde tot de zaak handen aan het werk slaan, acht geven hoe het in de gemeente toegaat, de ongeregelden bestraffen, onwetenden onderwijzen, zieken bezoeken, en alles wat eens leraars plicht buiten het openbaar is, is ook hun plicht.
- (k) En zo hebben de diakenen te werken in het hunne.
- (l) Alle particuliere lidmaten moeten niet alleen gedurig aanhouden in het bidden om de welstand van de kerk, maar ook in hun standplaatsen werken; daar moeten ze op uit zijn, dat ze de kerk heerlijkheid toebrengen, door zich af te zonderen van allen gemeenzame omgang met allen, die buiten zijn, opdat het onderscheid te beter gezien worde: [2 Kor. 6:17](#). Gaat uit het midden van hen, en scheidt u af.
- (m) Ieder moet trachten een voorbeeld voor anderen te zijn. Wat Timotheüs plicht was, past ieder lidmaat van de kerk: [1 Tim. 4:12](#) *Zijt een voorbeeld van de gelovigen in woord, in wandel, in liefde, in de geest, in geloof, in reinheid. Houdt vrede onder elkaar, behoudens de waarheid en Godzaligheid, zoekt de vrede en jaagt die na*, Psalm 34:15 [[Ps. 34:14](#)]. Toont een liefhebbend hart en tot die binnen en die buiten zijn; de een met de liefde van de welbehaaglijkheid, de ander met de liefde van de toegenegenheid: [2 Petrus 1:7](#). *Voegt bij de Godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde, liefde jegens allen*. Zijt uws broeders hoeder in een ieder te onderwijzen, te vermanen, te vertroosten, ieder naar zijn gelegenheid, opdat niemand verachtere, maar dat ze allen met elkaar voortgaan van kracht tot kracht. [1 Thess. 5:14](#) ... *vermaant de ongeregelden, vertroost de kleinmoedigen, ondersteunt de zwakken, zijt lankmoedig jegens allen*. Wat zou de kerk in heilige sieraden blinken, en een eer van Christus zijn, als ieder zich zó gedroeg!

Voor die is een grote beloning.

XXV. Al is het werk zelf loon genoeg, zijnde 't heerlijkste en zoetste iets voor God en zijn kerk te doen, zo wekt u ook op:

- (aa) Doordien God daarin een zonderling behagen heeft. *Die Mij eren, zal Ik eren*, [1 Sam. 2:30](#).
- (bb) De Heere zal dezulken bewaren ten dage des kwaads: Psalm 41:2 [[Ps. 41:1](#)]. *Welgelukzalig is hij, die zich verstandig gedraagt jegens een ellendige: de Heere zal hem bevrijden ten dage des kwaads*. [Ezech. 9:4](#) ... *teken een teken op de voorhoofden van de lieden, die zuchten en uitroepen over al die gruwelen, die in het midden derzelve gedaan worden*.
- (cc) Dezulken zullen bevinden dat zij zelf zeer zullen toenemen in gaven en genaden: [Joh. 15:2](#). *Alle rank, ... die vrucht draagt, die reinigt Hij, opdat zij meer vrucht drage*. [Matth. 13:12](#). *Wie heeft, die zal gegeven worden, en hij zal overvloedig hebben*.
- (dd) Zo'n gemeente zal veel zegen ontvangen; want de Heere gebiedt aldaar de zegen en het leven tot in der eeuwigheid, [Psalm 133:3](#).
- (ee) De Heere zal zulke getrouwen overvloedig belonen. [Mal 1:10](#). *Wie is er ook onder u, die de deuren om niet toesluit? en gij steekt het vuur niet aan op*

mijn altaar om niet. [Matth. 24:46](#), Zalig is die dienstknecht, welke zijn heer, komende, zal vinden alzo doende. O! hoe zoet zal het zijn te kunnen zeggen: ziet hier ik en de kinderen die mij de Heere gegeven heeft! En tot welke de Heere zal zeggen: Wel gij goede en getrouwe dienstknecht! over weinig zijt gij getrouw geweest; over veel zal Ik u zetten; ga in, in de vreugde uws Heeren! [Matth. 25:21](#). Welgelukzalig is het volk, die het alzo gaat!

Hoofdstuk 28: Derde Bede – Uw wil geschiede, gelijk in de hemel (alzo) ook op de aarde

Hoofdstuk 28

Derde Bede – Uw wil geschiede, gelijk in de hemel (alzo) ook op de aarde.

God is Schepper en Wetgever. Godlozen, geen lust tot gehoorzamen. Godzaligen zijn er zeer begerig naar. De eeuwige en alleen zalige God heeft uit vrije goedheid hemel en aarde, en alle hun heiren geschapen, en onderhoudt die in hun wezen en bewegingen door zijn almachtige en alom- en bij ieder schepsel tegenwoordige, krachtdadige en allesbesturende invloed: [Heb 1:3](#). *Dewelke ... alle dingen draagt door het woord Zijner kracht. [Kol. 1:17](#) ... alle dingen bestaan te samen door Hem. Hij is, behalve dat, ook de Wetgever aan de redelijke schepselen, de mensen: [Jes. 33:22](#). De Heere is onze Rechter, de Heere is onze Wetgever.* De mens alleen, onder alle schepselen op de aarde, kent God als Schepper, Onderhouder, Regeerder en Wetgever, en toen hij nog in de volmaakte staat was, erkende hij met blijdschap de hoogheid, eerstheid en andere volmaaktheden des Heeren, zag die, en door de onmiddellijke openbaring van God aan de ziel en door het beschouwen van de schepselen en werkingen Gods in dezelve: hij zag zijn afhankelijkheid van zijn Maker; hij stelde zich onder Hem als Wetgever, en deed met vrolijke gewilligheid alles, wat de Heere van hem wilde gedaan hebben. Hij kende geen andere wil, dan des Heeren wil, die was zijn wet in zijn natuur ingedrukt, niet alleen als zijn regel, maar als natuur, zichzelf alzo tot een wet zijnde.

Maar na de val is alles in de mens omgekeerd en verdraaid; of hij wel kent, dat is, en zijn verplichting jegens God weet, zo scheidt hij zich evenwel van God af, verwerpt de wet van zijn Heere en leeft naar zijn eigen wil, stelt zijn lust tot zijn regel, en zich tot zijn eigen heer; met zijn gedrag toont hij te zeggen: *Wie is de Heere, Wiens stem ik gehoorzamen zou? Ik ken de Heere niet, [Exod. 5:2](#). Wie is Heere over ons? Psalm 12:5 [\[Ps. 12:4\]](#).*

Maar als God de mens bekeert, dan is zijn eigen wil hem de meeste last en smart; hij haat die, hij bestrijdt die, hij wilde hem wel met wortel en al dan uittrekken, zo

hij maar kon; de wil van God is hem lief, die te doen zou al zijn lust en vermaak zijn; ja omdat hij God liefheeft, zo is zijn begeerte dat niet alleen hij, maar dat alle mensen God in zijn hoogheid en soevereine heerschappij erkenden, eerden, vreesden, en zijn wil gehoorzaamden; en omdat hij weet, dat én hij, én alle andere mensen daartoe onwaardig, onmachtig en onbekwaam zijn, en het een genadegeschenk van God is, zo begeeft hij zich tot het gebed, en bidt in ootmoedigheid: *Uw wil geschiede*, volgens het voorschrift van de Heere Jezus in de derde bede.

II. Deze Bede heeft twee delen.

223. De begeerde zaak: *Uw wil geschiede*.

224. De manier: *Gelijk in de hemel*, enz.

1. In de begeerde zaak is:

(ii) het voorwerp: *Uw wil*.

(jj) De verzochte daad: *Geschiede* ...

De aanspraak: *Onze Vader*, enz. gaat voor alle beden. De bidder behoudt de kinderlijke gestalte, en gebruikt een kinderlijke vrijmoedigheid om God, als zijn Vader in Christus, zijn begeerte voor te stellen, en vervulling te verzoeken, en houdt zich in de allerlaagste kleinheid, en allerdiepste ootmoedigheid en eerbied voor de hoogheid en ontzaglijkheid van de Goddelijke majesteit. In die gestalte ziet de bidder meteen op de zaak, die hij begeert, dat de Heere daardoor niets toegebracht wordt; maar dat het een genadegeschenk aan de mens zou zijn, dat hij de hoogheid en waardigheid om te gehoorzamen van zijn God mag zien, beminnen, zich onder Hem stellen en met vrolijke gewilligheid mag doen, dat Hem welbehaaglijk is, en zijn wil en bevel met vurigheid en volständigkeit mag uitvoeren; daarom verzoekt hij het hartelijk.

Wat wil is in de mens.

III. Als men van de mens spreekt, zo is de wil een mogendheid van de ziel, om lief te hebben of te haten, genoeg en ongenoen te hebben, te verkiezen of te verwerpen, naardat het verstand een zaak beschouwt, beminnelijk of onbeminnelijk oordeelt en voorstelt; maar zo is de wil in God niet. Wij mensjes spreken daarvan op een menselijke wijze, en verstaan het op een Goddelijke wijze. De zaak weten wij, maar voor het hoe, als onbegrijpelijk, sluiten wij onze ogen; wij weten dat de wil Gods is *de willende God Zelf*, en is alzo niet de zaak, die wij hier verzoeken.

Gods wil

Als wij spreken van de wil Gods, zo bevatten wij hem met opzicht op schepselen, en alzo betekent hij het genoeg, het welbehagen Gods: [Eféze 1:5](#) ... *het welbehagen naar Zijn wil*. 't Zij dat God het Zelf uitvoert: [Psalm 115:3](#). *Onze God is toch in de hemel; Hij doet al wat Hem behaagt*. 't Zij dat Hij die van mensen wil gedaan hebben: [Eféze 6:6](#) ... *doende de wil van God van harte*.

God wil deze dingen uitvoeren, die Hij in zijn eeuwige raad heeft voorgenomen, en aan mensen voorheen niet heeft bekendgemaakt; deze wordt genoemd: *de wil*

des besluits, de verborgen wil. Ziet van deze: [Jes. 46:10](#) ... Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen. [Deut. 29:29](#). De verborgen dingen zijn voor de Heere, onze God. Hoewel dit niet eigenlijk het voorwerp is van deze bede, zo heeft nochtans de mens hiernevens iets te doen.

Maar hier wordt eigenlijk gezien op de dingen, die God aan ons heeft geopenbaard, niet alleen op de zaken, waarin God behagen heeft; in welke zin er staat [1 Thess. 4:3](#), *Dit is de wil van God, uw heiligmaking.* [Jer. 9:24](#), *In die dingen heb Ik lust.* Maar bijzonder ziet het op het doen der mensen van die zaken, omdat het de wil Gods is: [Hebr. 10:7](#) ... *Zie ik kom.. om uw wil te doen.* [Efëze 6:6](#) ... *doende de wil van God.* Deze wil wordt genoemd: de geopenbaarde wil, de wil des bevels: [Deut. 29:29](#) ... *de geopenbaarde (dingen) zijn voor ons en voor onze kinderen, tot in eeuwigheid, om te doen al de woorden van deze wet.* Deze geopenbaarde wil ziet of op zaken, die God voorheen openbaart, die nog geschieden zullen, zodanig zijn de profetieën, en de openbaring van Johannes, of ziet op de bevelen Gods, op de wet van de zeden, op hetgeen God van de mens gedaan wil hebben: [Micha 6:8](#). *Hij heeft u bekendgemaakt, o mens! wat goed is; en wat eist de Heere van u, dan recht te doen?* [Matth. 7:21](#) ... *maar die daar doet de wil van mijn vader, Die in de hemel is.* Dit van het voorwerp.

Wat geschieden is.

IV. Jegens deze wil Gods bidt de bidder, dat die geschiede, dat is: worde gedaan; de bidder ziet hier niet eerst en hoofdzakelijk op de mens, als zijn geluk en zaligheid, voor zoveel die bestaat in heiligheid, welke is de overeenkomst van zijn verstand, wil, woorden en daden met de geopenbaarde wil Gods. Maar de bidder is aangedaan met de verheerlijking van God in zijn hoogheid, welke gezien wordt in het stellen van de mens onder God, en in het leven naar zijn wil. De liefde tot de erkenning van de mensen van God, zoals Hij is, en Zich vertoont in de werken van de natuur en van de genade, doet hem daarom bidden, omdat de mens in de natuur daar geen gezicht van heeft, God niet verheft boven alles, en Hem niet verheerlijkt, noch het ook kan doen, zo bidt hij, dat God dezelve wil bekeren, trekken uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht, en overzetten in het koninkrijk Zijns Zoons, opdat hij bekwaam zij het te kunnen doen, en lust hebbe het dadelijk te doen, en te doen.

Hoe de verborgene geschiedt.

V. De verborgen wil Gods, de wil des besluits, voert God zelf onweerstaanbaar uit, en is alzo niet de zaak, die wij verzoeken, dat geschiede: [Jes. 14:27](#). *De Heere der heerscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken? En Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?* Zo soeverein kent de bidder de Heere, en verheft Hem en eert Hem als zodanig, gelijk Nebukadnézar: [Dan. 4:35](#), ... *Hij doet naar Zijn wil, ... en daar is niemand, die Zijn hand afslaan, of tot Hem zeggen kan: wat doet Gij?* Maar evenwel, of wij niet bidden dat die geschiede, erkennen wij die, wij stemmen die toe, wij stellen ons geheel onder die, en zeggen: *mij geschiede naar des Heeren welbehagen, Hij doe mij, zoals 't Hem behaagt; om mijn genoegen of ongenoegen, wil ik Gode de vrije heerschappij over mij niet bepaald hebben, ik ben leem, Hij make, Hij breke, Hij vorme mij naar Zijn welgevallen: [Job 23:14](#), [13](#). Hij zal volbrengen, dat over mij*

bescheiden is ... wat Zijn ziel begeert, dat zal Hij doen. Hij doe zo, Hij zij vrij!

Hoe de geopenbaarde.

VI. De geopenbaarde wil Gods, de wil des bevels, hoe wij ons in alle zaken en gelegenheden hebben te gedragen, is het voorwerp van ons gebed, niet ten opzichte van de bevelende wil als in God; maar ten opzichte van de mens, dat bij doe datgene dat God wil gebieden, omdat God het gebiedt, en Hij behagen heeft, dat de mens het doet; omdat wij dagelijks zien, dat de mensen niet doen wat God gebiedt, ja omdat men des mensen boosheid, en zijn eigen onmacht kent, dat niemand de geboden Gods zal of kan doen, en daarin erkennen Gods verhevenheid en heerschappij, tenzij God de mens het verstand verlicht, het hart verandert, en maakt, dat wij naar Zijn inzettingen wandelen, en Zijn rechten bewaren en doen, gelijk de Heere belooft te zullen doen, [Ezech. 36:26-27](#). Zo belooft de Heere ook, [Jer. 31:33](#), *Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven*. Daarom bidt de bidder, dat God zo Zijn almachtigheid en goedheid, en de bidder en anderen zo'n hart wil geven, om Hem te kennen, te lieven, te vrezen en te gehoorzamen, opdat de mens daarmee tone, dat God de Enige Heere Heerser en Gebieder zij die door Zijn natuur alle schepselen tot gehoorzaamheid verplicht. Daarin gaat David voor, biddende, [Psalm 119:26](#), *Leer mij uw inzettingen*. [Ps. 119:27](#), *Geef mij de weg uwer bevelen te verstaan*. [Ps. 119:36](#), *Neig mijn hart tot Uw getuigenissen*. [Ps. 119:35](#), *Doe mij treden op het pad Uwer geboden*.

Dus, moeten wij hem navolgen, en daarmee tonen onze begeerte tot de verheerlijking van Gods Naam door het doen van zijn wil; daarmee erkennen onze onmacht vanwege de dwaasheid en boosheid van het hart; daarin erkennen, dat God én goed is om het te willen geven, én het vermogen heeft om te kunnen geven, én waarachtig is om zijn beloften aan de bidder te vervullen. Dit is genoeg van het eerste deel, de verzochte zaak.

In de hemel, alzo ook op de aarde.

VII. 2. Het tweede deel is de manier, hoe wij de wil Gods willen doen. *Gelijk in den Hemel (alzo) ook op de aarde*. Het is niet tegen de tekst, ook niet tegen de zaak zelf, dat men hier een tegenstelling tussen hemel en aarde erkent, of liever een vereniging van hemel en aarde, en dat de bede is, "Dat niet alleen Uw wil in de hemel gedaan worde, gelijk de heilige engelen en de zielen van de volmaakt rechtvaardigen U daar verheerlijken in Uw wil te doen; maar laat ook Uw wil op aarde van de mensen gedaan worden, opdat Uw Naam in beide, zo hemel als aarde, zo aarde als hemel, verheerlijkt worde. De duivel en de verworpenen op aarde die verwaardigt Gij daar niet toe, die willen niet, die zullen niet: maar Gij hebt U een volk geformeerd, opdat het Uw roem vertelle. Laat dan Uw uitverkorenen het doen, én in de hemel, gelijk zij doen, waarover Uw kinderen op de aarde blijde zijn, én op de aarde van Uw gemeente, die zo onvolmaakt is, en meerder genade en Geest daartoe van node heeft. Verlicht en heilig die meer en meer, opdat zij bekwaam zij uw wil te doen, en daardoor Uw Naam verheerlijke, en alzo Uw wil op de aarde geschiede, gelijk hij geschiedt in de hemel."

Dus merkt men alle uitverkorenen aan, als een gemeente, allen te samenspannende tot het verheerlijken van God, door Zijn welbehagen te doen.

Ziet de eenheid van beiden, zo hemellingen, als gemeente op aarde: [Heb 12:22-24](#). *Maar gij zijt gekomen tot den berg Sion, en de stad des levenden Gods, tot het hemelse Jeruzalem, en de vele duizenden der engelen; tot de algemene vergadering, en de gemeente der eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn, en tot God, de Rechter over allen, en de geesten der volmaakt rechtvaardigen; en tot de Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus.*

't Is één volk, zij verblijden zich in elkaars werk, in de verheerlijking; van God door de een en ander.

Of ten opzichte van de manier

VIII. Maar men kan de vergelijking van hemel en aarde hier verstaan ten opzichte van de manier van het doen van de wil Gods; namelijk *dat de mensen op de aarde, zo hartelijk, vaardig, ernstig, blijde en gedurig de wil Gods doen, als de engelen en de geesten van de volmaakt rechtvaardigen het in de hemel doen.* 't Is niet te zeggen, zo volmaakt; een gelovige heeft daar sterke begeerte toe, hij jaagt daarnaar, hij zal niet rusten, totdat het volmaakt zal zijn. Maar hij wil de Heilige Israëls geen, perk stellen, 't is een genadegeschenk de wil Gods te mogen en te kunnen doen. Daarom is men dankbaar voor het minste in deze, men verlangt naar meer. Maar men durft de trap niet bepalen, en men weet, dat God Zijn kinderen hier niet volmaakt zal maken, maar hen door het geloof in de Middelaar tot dagelijkse rechtvaardigmaking en heiligmaking, tot de volmaaktheid en zaligheid wil leiden. Daarom bidt men niet volstrekt, en met bepaling nu in deze tijd om de volmaaktheid; maar men spant aan met de hemelingen, en heeft lust om hen in vurigheid, lust en liefde na te volgen, en bidt daarom, dat men daartoe genade en Geest mag hebben.

Nader verklaard.

IX.

(t) De hemellingen doen de wil Gods met een onbedenkelijke gewilligheid: [Psalm 103:20](#). *Looft den Heere, Zijn engelen! gij, krachtige helden, die Zijn woord doet, gehoorzamende de stem Zijns woords.* Zo begeren de ware aanbidders het ook, en zoeken het te doen: [Psalm 110:3](#). *Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag uwer heerkraft, in heilig sieraad.*

(u) In de hemel is de allerheiligste eerbied, en de allerdiepste ootmoedigheid voor de Heere. De engelen bedekken hun aangezichten, als zij de heiligheid en heerlijkheid Gods uitroepen, [Jes. 6:2](#). *De vier en twintig ouderlingen wierpen hun kronen voor de troon neer, en vielen neer voor Hem, Die op de troon zat,* [Openb. 4:10](#). Zo wil een ieder gelovige ook in een zeer lage en ootmoedige gestalte de wil des Heeren doen. Zo wil God het: [Micha 6:8](#) ... *wat eist de Heere van u, dan ... ootmoedig te wandelen met uw God?* Zo deed David: [Psalm 5:8](#) [[Ps. 5:7](#)] ... *ik zal mij buigen naar het paleis Uwer heiligheid, in Uw vreze.*

(v) De hemelingen doen Gods wil ijverig, als vol vuur: [Psalm 104:4](#). Hij maakt Zijn engelen geesten; zijn dienaars tot een vlamvend vuur. Zo wil de Heere, dat ook Zijn kinderen op aarde vurig Zijn wil doen: [Rom. 12:11](#). *Zijf niet traag in het benaarstigen. Zijf vurig van geest. Dient den Heere.*

(w) In de hemel is niet dan vrolijkheid; alles wat zij doen, is met een

onbegrijpelijke blijdschap, zo wil God ook dat zijn kinderen zijn wil op aarde met blijdschap doen: [Psalm 100:2](#). Dient de Heere met blijdschap. Dat is ook hun begeerte: [Spr. 21:15](#). *Het is de rechtvaardige een blijdschap recht te doen.*

- (x) In de hemel wordt men niet moe; maar men is altijd en volstandig bezig in de wil Gods te doen: [Openb. 7:15](#). *Daarom zijn zij voor de troon van God, en dienen Hem dag en nacht.* Zo wil God ook dat zijn volk op aarde volstandig zij in het doen van zijn wil: [1 Kor. 15:58](#). *Zodan, mijn geliefde broeders! zijt standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren.* Zodat de bede is, dat wij met zo'n gewilligheid, ootmoedigheid, ijver en vurigheid, blijdschap en volstandigheid, de wil Gods mogen doen, als de hemelingen, schoon wij de volmaaktheid niet zullen bekomen, totdat wij bij hen in heerlijkheid zullen zijn.

X. Uit de boven vertoonde aard van deze bede zal een ieder overtuigd kunnen worden, of hij deze bede bidt of niet.

Bestraffing van rabbelaars.

Velen zeggen dagelijks deze bede op, doch 't is ook maar opzeggen, 't is geen bidden, gelijk doen alle die,

- (n) des Heeren hoogheid en waardigheid om Hem te gehoorzamen, - waartoe alle mensen en bijzonder u, een ieder in 't bijzonder, - verplicht zijn, niet kennen, met goedkeuring erkennen, lieven, zich de Heere niet onderstellen, ten dienste aanbieden, en gewillig zijn wil te doen, en daarin Zijn Naam te verheerlijken, en als de Enige God te erkennen, verheffen, loven en prijzen. U, die van deze gestalte overtuigd bent, wat hebt u te bidden en tot God te zeggen: *Uw wil geschiede?* Want u meent het immers niet, u hebt er geen lust toe, u begeert hetzelfde niet te doen, zo is 't dan maar rabbelen, en dat voor de hoge, alwetende en heilige God. Hoe durft u het doen! Vreest u niet met één klop in de hel weggestoten te worden?
- (o) U, die God ter zijde stelt, Hem laat voor 't geen Hij is, de Heere ver van u doet. en naar uw eigen wil leeft, doende de wil van het vlees en van de gedachten [Eféze 2:3](#); [Rom. 6:12](#) ... *haar (de zonde) te gehoorzamen in de begeerlijkheden deszelven lichaams. Titus 3:3 ... *menigerlei begeerlijkheden en wellusten dienende.**
- (p) U, die uw eigen wil stelt tot uw wet en reden van uw doen, 't is: *ik wil dat doen, ik wil dat niet doen, daarmee is het uit, wie heeft over mij te zeggen? Wie behoeft ik raad te vragen? Wie heb ik reden van mijn doen te geven? 't behaagt mij zo.* Of God hun wat gebiedt, zij willen het niet doen, verbiedt God hun wat, zij willen het niet laten, hún wil moet geschieden, evenwel zegt men tot God al rabbelende: *Uw wil geschiede.*
- (q) Men is daar nog niet mede tevreden, dat men zijn eigen wil doet; maar men wil ook, dat alles, mensen en beesten, en zo zij het zeggen durfden, God Zelf gereed zal staan om hun wil te doen. Die hen hun begeerten niet geven, die niet doen, zoals zij het willen hebben, die hebben straf van hen te verwachten, ja zo wreed als zij kunnen, en konden zij meer, zij zouden een ieder hun wil wel laten doen. Maar wat zij kunnen dat doen zij: afkeer, haat, toorn, wraakgierigheid, slaan met de tong, en schade toevoegen. Ofschoon zij willen,

dat anderen hun wil zullen doen, evenwel zeggen zij tot God: *Uw wil geschiede*. Merkt met aandacht op deze overtuiging.

XI. 1. U, die zodanig zijt, en in zo'n staat bidt: - doch 't is geen bidden - *Uw wil geschiede*, u kunt immers klaar bij uzelf overtuigd zijn, dat u met God spot. Hoe durft u voor de hoge en ontzaglijke Majesteit daar zo wat heen rabbelen, en tot Hem iets zeggen, dat u niet meent, dat u niet doen wilt, en die u het tegendeel wilt doen, en doet? Durft u voortgaan met God te spotten, u zult ondervinden, dat God Zich niet laat bespotten, [Gal. 6:7](#). Zeker, God zal met u spotten, als Hij u van Zich zal wegstoten: [Spr. 1:26](#). Zo zal ik ook in ulieder verderf lachen: Ik zal spotten, wanneer uw vreze komt. [Spr. 28:9](#). Die zijn oor afwendt van de wet te horen, diens gebed zelfs zal een gruwel zijn.

XII. 2. U wilt nogal de Naam van een Christen dragen en zou u belgen, als men u een Heiden, een Atheïst noemde, gelijk gij, die zo zijt, als boven is gezegd, waarlijk zijt. Weet zeker, u hebt geen deel aan Christus, en alzo ook niet aan alle de goederen van het genadeverbond; want, die van Christus zijn, hebben het vlees gekruist met de bewegingen en begeerlijkheden, [Gal. 5:24](#). Die van Christus zijn, hebben nog wel begeerlijkheden, zij wellen nog dagelijks op; maar zij worden ingetoomd, bedwongen, bestreden om ze uit te trekken, zij haten hun eigen wil, zij hebben smart over het opkomen; maar uw wil te doen is uw lust, uw vermaak, uw werk. Zo zijt u dan zonder Christus, zonder God, zonder hope; zult u nog met vermaak zo voortgaan?

Hun einde is het verderf.

XIII. 3. U, die leeft, gelijk gezegd is, naar uw eigen wil, en dan nog zegt: *Uw wil geschiede*, u spot niet alleen met God, en zijt niet alleen zonder Christus en zonder hoop; maar 't eeuwig verderf hangt u over 't hoofd, eeuwig verdoemd zal uw einde zijn. Hoort wat God van u en tot u zegt: [Rom. 8:13](#), *Indien gij naar het vlees leeft, zo zult gij sterven*, niet alleen de tijdelijke dood, die alle mensen algemeen is, maar de eeuwige, de verdoemenis: [Filip. 3:19](#). *Welker einde is het verderf, welker God is de buik, en welker heerlijkheid is in hun schande, dewelke aardse dingen bedenken*.

En vraagt u wat is het eeuwig verderf? Ziet het [2 Thess. 1:8](#), *Met vlamvend vuur wraak doende over degenen, die God niet kennen, en over degenen, die het Evangelie van onzen Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn; dewelke zullen tot straf lijden het eeuwig verderf, van het aangezicht des Heeren, en van de heerlijkheid van Zijn sterkte*. Ook zal de apostel het u zeggen, [Rom. 2:8-9](#). *Verbolgenheid en toorn, verdrukking en benauwdheid*. Ziet ook andere teksten, de eeuwige verdoemenis beschrijvende. En vraagt uw eigen geweten, en luistert of die u daarvan niet enige bevatting tot verschrikking zal geven. Daarom, gaat zo niet voort, of laat het bidden staan, of bidt in ontzag voor God, het ernstig begerende, en ootmoedig verzoekende.

Godzaligen zijn te bestraffen.

XIV. De Godzaligen hebben wel licht, leven, waarheid in zich; maar 't is alles nog klein, de overgebleven verdorvenheid van de natuur heeft nog grote kracht, zij

hebben te strijden tegen de vleselijke begeerlijkheden, die krijg voeren tegen de ziel. Hoewel eigen wil wel niet heerst, hij openbaart zich nog veel, en mengt zich lichtelijk in alles. Ook hebben zij dikwijls de eigen wil niet in 't oog, zij zien er niet nauw genoeg naar, zij bestrijden die niet genoeg en bidden wel te oneerbiedig en wel te roekeloos: *Uw wil geschiede*; terwijl het volkomen voornemen van afleggen, van bestrijden van de eigen wil nog niet uitdrukkelijk en levendig daar is. Dus hebben ze zich te vernederen over hun gebrekkelijk bidden, verzoening te zoeken in Christus' bloed, en te bidden om kracht tegen hun eigen wil en voortaan ernstiger te zijn in hun eigen wil te verzaken, en, met een volkomen voornemen om tegen hun eigen wil te strijden, tot God te komen, zeggende: *Uw wil geschiede*.

Opwekking om zijn eigen wil te verzaken.

XV. Welaan dan, verzaakt uw eigen wil, dat is, ziet hem aan als een vreemde, die u niet kent, pleegt er geen raad mede, acht hem als uw vijand, haat hem, stoot hem weg, verdrijft hem uit u, en hoort hem niet spreken, hoe schoon hij zich voordoet, en hoe hij vleit; want hij zou het alles bederven, zo hij maar in de kleine vinger verblijf mocht hebben; verzaakt dan uw eigen wil.

Beweegredenen.

Want:

1. Wat zijt ge toch, worm, o nietig, ijdel, zondig, hatelijk wanschepsel, dat u een wil, die tegen de wil van God, uw Heere, uw Wetgever, uw Rechter was, zou hebben! Dat uw eigen wil uw heer, uw wet, uw regel zou zijn, ja dat u willen zou dat ook anderen zich naar uw wil zouden voegen. Onbetamelijker, verachtelijker, bespottelijker kan er niets bedacht worden. Loopt weg van uzelf, schaamt u! Versteekt u, dat God, engelen en mensen u niet zien. U een eigen wil, die in tegenstelling tegen de heilige wil van de soevereine God zou komen? Foei! haast u, werpt hem weg, doodt hem! 't Past u niet, mier, wanschepsel, 't komt u niet toe, 't is onverdraaglijk! Ik kan geen woorden vinden om de hatelijkheid en onverdraaglijkheid uit te drukken. Haast u om hem ver van u weg te doen.

XVI. 2. En waartoe heeft uw eigen wil lust? Begeert hij wat schoons, wat heerlijks, wat eerlijks, wat nuttigs? Nee; maar 't is onreinheid, 't is begeerlijkheid der ogen, begeerlijkheid van het vlees, grootsheid des levens. 't Is geëerd te worden van een worm, ja van een hellewicht; 't is van hatelijken bemind te worden; 't is een stuk blinkende aarde. 't Is ijdelheid, vergankelijke dingen; dingen die de ziel besmetten; dingen, die op 't allerbeste genomen, geen nut doen. 't Zijn dingen, die God u verbiedt, dingen, die ziel en lichaam in de hel brengen. Zullen die dingen u heerlijker en beminnelijker zijn dan God, dan Zijn wil, dan de dingen, waartoe de Heere lust heeft? En zal zo uw wil zich zou regelrecht tegenkanten tegen de wil Gods? Als God zegt: *Ik haat die dingen, u zult ze niet begeren, u zult ze niet zoeken, u zult ze niet beogen!* Zult u dan zeggen: *en ik wil ze begeren, ik wil ze zoeken, ik wil ze hebben?* Zal dat lage de overhand hebben boven het hoge? Het vuile boven het heilige, het schadelijke boven het nuttige? Welaan dan, verzaakt uw eigen wil. Wilt bidden: *Uw wil geschiede*.

XVII. 3. En gij, gelovige bidders, u hebt immers niet ontvangen de geest van de wereld, maar de Geest, die uit God is. Zo dringt dan die Geest u van de wereld af te zien, en het Goddelijke te willen en te zoeken. U zijt immers de hemelse roeping deelachtig, daardoor zijt gij getrokken uit deze tegenwoordige boze wereld, en zou u dan daar wederom heen willen, en de verzaakten wil van de aardse dingen wederom tot uw heer stellen? Dat liefelijke Evangelie, door 't welk gij geroepen zijt, onderwijst ons, dat wij de godloosheid en de wereldse begeerlijkheden verzaken zouden; hoe zouden wij dan onder het licht van het evangelie onze eigen zondige en aardse wil volgen? Omdat u uit God geboren zijt, de Goddelijke natuur deelachtig zijt geworden; u hebt als een kind, God als uw Vader in Christus lief, en hebt een gehoorzaam hart gekregen om de wil van uw Vader te doen, en hebt een vermaak in de wet Gods naar de inwendige mens; ... wat hebt u dan met uw eigen zondige wil te doen, die een vijand is tegen de wil Gods? Doet hem dan zwijgen; treedt hem onder de voet als hij opkomt, bestrijdt hem, volgt hem niet één strobreed, trekt hem uit, bidt er tegen: *niet mijn, maar Uw wil geschiede*.

XVIII. 4. Het doen van uw eigen wil baart u niet dan alle droefheid, het verwondt, bezoedelt en mismakt de ziel, het brengt smart, onvrijheid, onvrede aan. God, al uw licht en vermaak, verbergt Zich, en laat u alleen en van verre staan treuren, en gij ligt open om met de kleinste wind van de begeerlijkheid al verder en verder afgedreven te worden. Zou gij dan uw vijand in u veilige schuilplaats geven? Nee, zendt hem henen uit, jaagt hem als een dief en moordenaar uit uw huis. Maar het verzaken van uw eigen wil brengt veel heil aan, het geeft een vrijmoedige toegang tot de Vader door Christus. 't Baart veel vrede, grote vrijheid bij zichzelf en vrijmoedigheid om zijn plicht uit te voeren bij anderen. Men bevindt zich dan onttledigd van de begeerten tot aardse dingen, en dus heeft men daar niets te verliezen en niets te vrezen. Ja het verlies van eer, van liefde, van goederen, van vermaak om Zijnentwil, zal de Heere rijkelijk vergoeden met geestelijke zegeningen, en ook wel met lichamelijke, 't zij overvloedig, 't zij zoveel u nodig en nuttig is.

De tuchting Gods kinderlijk onderworpen te zijn.

XIX. Gij bidt met uw hart: *uw wil geschiede*, zo erkent u des Heeren hoogheid, recht en macht over u, en dat met genoegen en blijdschap, dat Hij alleen soeverein is, de Enige Heere, en zo stelt gij u dan volkomen onder Hem en onder Zijn wil, dat Hij volkomen naar Zijn wil met u handele, zoals het Hem behaagt, dat u er nietmetal in te zeggen zult hebben. En dat u 't Hem alles in handen geeft, nadat u weet, dat u tegen Hem niet doen kunt noch wilt, omdat u weet, dat Hij Vaderlijk met u handelen zal, en dat alles u ten goede zal gedijen, omdat gij met Hem verzoend zijt in Christus.

Als de Heere u dan lijden toezendt, gelijk Hij zeker al Zijn kinderen doet, niet één uitgenomen, dan hebt u te denken aan uw bede. Nu dan, onderwerp uzelf aan die kastijdende wil van uw Vader, in alle stilheid. Niet dat men geen gevoel zou hebben van het kruis; dat zou zijn de natuur uit te trekken. Ook ligt daar stil in de verachting van de kastijdende God, 't welk Gods toorn ontsteekt: [Jer. 5:3](#) ... *Gij hebt hen geslagen, maar zij hebben geen pijn gevoeld*. Ook is dat niet tegen de

onderwerping van de wil Gods, dat men gaarne van die drukkende of dreigende wederwaardigheden ontslagen was. Men mag wel bidden om verlossing, men mag wel geoorloofde middelen gebruiken om er van ontslagen te worden; maar alles moet geschieden met een omhelzing van de wil Gods. Dat men veel liever wil dat des Heeren wil over ons geschiede dan van het kruis bevrijd te worden.

Maar dan zou men zich tegen des Heeren wil kanten,

(tt) als men verdrietig is: [Spr. 3:11](#) ... *wees niet verdrietig over Zijn kastijding.*

(uu) Als men daardoor moedeloos wordt, en zijn staat verwerpt, en het aanmerkt, als voortkomende van de wrekende gerechtigheid en uit toorn van God; en als men harde gedachten van God krijgt en de voorzienigheid Gods in twijfel trekt: [Job 30:21](#). *Gij zijt veranderd in een wrede tegen mij ... Gij wederstaat mij hatelijk.* [Spr. 30:9](#) ... *de Naam mijns Gods aantaste.*

(vv) Als men naar de dood wenst, en gedachten krijgt met Judas naar de strop te lopen: [Job 7:15](#). *Zodat mijn ziel de verworping kiest; de dood meer dan mijn beenderen.*

(ww) Als men nijdig wordt om van de goddelozen voorspoed: [Psalm 73:3, 14](#). *Ik was nijdig op de dwazen, ziende der godlozen vrede. Omdat ik de gehele dag geplaagd ben; en mijn straffing is er alle morgens.*

(xx) Als men begint te twijfelen of God wel alles regeert, of het kwaad wel van de Heere is, of Hij wel op de ellendigen ziet, hun geroep hoort, of dat Hij wel helpt. Dat is twisten met de Almachtige. [Job 40:2](#). Dat is zich verhard: [Job 9:4](#) ... *wie heeft zich tegen Hem verhard, en vrede gehad?*

Als deze of diergelijke gedachten, gestalten en bewegingen opkomen, dan kant men zich tegen de Heere, dan onderwerpt men zich aan de wil Gods niet, dan haalt men zich driedubbel kruis op de hals, en de kastijding, die gij van u niet zult kunnen wegwerpen, en de smart zal u meer treffen, en het niet wél dragen zal u meerder smart zijn dan de kastijding zelf. Het kruis zal ook vermeerderd worden en langer duren, want God wil het winnen: [Rom. 3:4](#) ... *Opdat gij gerechtvaardigd wordt in uw woorden, en overwint, wanneer Gij oordeelt.* En u zou des Heeren hart van u aftrekken: [Jer. 6:8](#). *Laat u tuchtigen, Jeruzalem! opdat Mijn ziel niet van u afgetrokken worde.*

Hebt u het dan gewonnen? Daarom onderwerpt u in stilheid aan des Heeren kastijdende hand, en zegt: [Micha 7:9](#), *Ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd.* Leert van een koning uw ziel onder de Heere te buigen, die zei: [Psalm 39:10](#) [[Ps. 39:9](#)], *Ik ben verstomd, ik zal mijn mond niet opendoen, want Gij hebt het gedaan.*

Beweegredenen.

XX. En zou u niet?

1. Is de Heere niet de soevereine God? Mag Hij met het Zijne niet doen wat Hij wil? Hebt u reden van Hem te eisen, waarom Hij zo handelt? En wilde u wel, dat de Heere aan u gehouden was, en uw wil moest doen? Immers neen, u bent blij dat Hij God is, dat Hij vrij is, dat Hij boven alles is. Waarom zou u dan u in erkentenis van Zijn hoogheid Hem met gewilligheid niet onderwerpen, als is 't met tranen in de ogen over de smart?
2. Is Hij, gelovigen, niet uw verzoende Vader in Christus? Doet Hij het niet in

liefde, al is het in Vaderlijk misnoegen over uw daden: [Openb. 3:19](#). *Zo wie Ik liefheb, die bestraf en kastijd Ik*. Zult gij dan tegen liefde u stellen, over bewijs van liefde verdrietig zijn? Hier hapert het; men denkt: *wist ik dat God mij liefhad, ik zou het lijden gewillig en stil dragen*; maar dat baart u de verdrietigheid. Overwint deze, stelt u gedwee onder des Heeren tuchtigende hand, en u zult de genade, die God in u gelegd heeft, beter zien. In de bezoeking is men niet in staat, om uit proeven zijn staat vast te maken; maar men moet het daarvoor houden, en het geloof maar gebruiken, en 't zal u nader tot God brengen, en doen zien op Jezus. En al wat tot de Heere Jezus brengt, en door Hem tot God, dat kan geen bedrog zijn. Daarom acht het kruis wel voortkomende uit het misnoegen van God over uw zondig gedrag; maar tegelijk uit een Vaderlijk hart, om u daardoor te heiligen en van de zonde af te trekken, en onderwerpt u zo aan de Heere: [Hebr. 12:9](#). *Wij hebben de vaders onzes vleses wel tot kastijders gehad, en wij ontzagen hen; zullen wij dan niet veel meer de Vader der geesten onderworpen zijn?*

3. De kastijding, als gij ze wel draagt, en de wil Gods daarin omhelst, zal u zeer veel nut toebrengen, dat is het oogmerk van God: [Hebr. 12:10-11](#). *Maar Deze kastijdt ons tot ons nut, opdat wij aan zijn heiligheid zouden deelachtig worden. En alle kastijding, als die tegenwoordig is, schijnt geen zaak van vreugde, maar van droefheid te zijn; doch daarna geeft zij van zich een vreedzame vrucht der gerechtigheid degenen, die door dezelve geoefend zijn.* Al ziet u dan de vrucht in de kastijding niet, houdt u daarover niet vreemd, want de vrucht komt na. Daarom: *Wentel uw weg op den Heere, en vertrouw op Hem, Hij zal het maken*, [Psalm 37:5](#). En u zult ondervinden 't geen David ondervond, en zeggen: *Het is mij goed, dat ik verdrukt ben geweest, opdat ik Uw inzettingen leerde. Ik weet, dat Gij mij uit getrouwheid verdrukt hebt. Eer ik verdrukt werd, dwaalde ik; maar nu onderhoud ik uw Woord.* [Psalm 119:71, 75, 67](#).

Het bidden verplicht tot doen van de wil van God.

XXI. Gelovige bidders, 't is niet genoeg uw eigen wil te verzaken, 't is niet genoeg des Heeren wil onderworpen te zijn in lijden. Maar u, die bidt: *Uw wil geschiede*, u weet, dat het uw plicht is de wil Gods ook te doen, door het leven naar Zijn geboden. Want dat een gelovige bidt, dat wil hij ook doen. Daarom erkent met al uw hart de verbintenis, die op u ligt, niet alleen omdat u Gods schepsel bent, maar ook door de betrekking als uw Vader in Christus. Stelt u alzo onder de Heere, zeggende: *ik ben Uw knecht, ja ik ben Uw knecht*. Biedt uzelf in die betrekking de Heere aan, en zegt: *Spreek Heere, want uw knecht hoort*. Doet geen ding roekeloos, noch omdat het u goeddunkt, maar vraagt de Heere om raad: *Heere, wat wilt Gij, dat ik doen zal?*

Vraagt niet met een begeerte, dat de Heere u antwoorde, zoals u het gaarne had, maar met een verloochendheid, zoals het de Heere behaagt, en wat Zijn wil is, dat u in iedere daad doen zult. God heeft Zijn wil in het Woord bekendgemaakt, daarom hebben wij niet telkens onmiddellijke, openbaringen van node, ook niet te verwachten, ook niet te begeren of te verzoeken. Maar wij hebben de Heere te vragen door het Woord, dat is een lamp voor onze voet, en een licht op ons pad; dan zouden wij niet beschaamd worden, als wij merken zouden op al des Heeren

geboden.

Vraagt niet alleen, maar luistert gauw en begerig naar antwoord, staat op uw wacht om te horen, wat de Heere in u zal spreken, dat Hij niet alleen u aanwijze uit Zijn Woord, wat Zijn wil jegens u is, maar dat Hij de ziel levend aanrake en in liefde ontsteke tot Zijn wil, en in gewillige gehoorzaamheid u in Zijn wil overbrengende en houde.

Stelt dan de bekende wil u voor als uw enig werk, zoals David, en zegt: *Ik heb verkoren de weg der waarheid, Uw rechten heb ik mij voorgesteld. Ik heb Uw getuigenissen genomen tot een eeuwige erve, want zij zijn mijns harten vrolijkheid. Ik heb mijn hart geneigd om Uw inzettingen eeuwig te doen, tot de einde toe.*

Neemt niet alleen het besluit, en dat vast voornemen, maar voert het uit, trekt met lust aan 't werk, en wees eerbiedig om in al uw daden de Heere welbehaaglijk te zijn. Draalt niet, gaat niet met uw eigen wil, eigen belang te rade, maar aanvaardt het doen van de wille Gods met vaardigheid; haast u, en vertraagt niet des Heeren geboden te onderhouden. Al wat u doet in des Heeren dienst, doet het met een vurige geest, als brandende in ernst, omdat het u zo'n lust en vermaak is. God heeft geen behagen in een dienst, die ons lastig en zwaar valt. Daarom, hebt grote lust in des Heeren geboden, en laat het uw blijdschap zijn, dat u iets doen mag dat de Heere aangenaam zou zijn. Overwint alle uit- en inwendige verandering en tegenstand, dringt met gemoedigheid door alles heen, als het paard der Majesteit des Heeren in de strijd, *en zijt standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig in 't werk des Heeren, als die weet, dat uw arbeid niet ijdel is in de Heere*, [1 Kor. 15:58](#).

Beweegredenen.

XXII. Welaan dan, kinderen van God, gelijk gij bidt: *uw wil geschiede*, en lust hebt om in uw standplaats des Heeren wil te doen, zo verliefte er uw ziel toe, om het met levendigheid uit te voeren. Want waar gij u wendt, u wordt omsingeld met toeroepers: *doet toch des Heeren wil!*

(yyy) Ziet u op God, het komt Hem toe, Hij is de Hoge en Verhevene, Hij is uw Maker. Door Zijn krachtige invloed bestaat u. Als Hij die maar een ogenblik introk, u was er niet meer. Als Hij niet invloede, u zag, u hoorde, u bewoog uzelf niet. Die zo ondergeschikt, die zo afhankelijk is, en dat van de hoge, heerlijke, heilige, almachtige God, zal die met geheel zijn ziel en alle derzelver vermogens niet ingespannen zijn in het doen van Zijn wil? De Heere heeft u, kinderen van God, lief; uit liefde heeft Hij u zijn Zoon tot een Borg en Zaligmaker gegeven. Hij heeft u verlost, u geestelijk leven gegeven, u aangenomen tot Zijn kinderen, en u de eeuwige heerlijkheid verordeneerd. Zult u door dit aan te merken, geen vleugels krijgen om des Heeren wil te omhelzen, te lieven, en met een brandend hart te doen, enkel omdat Hij de Heere is, omdat Hij uw Vader is? Hierin roemde de kerk. [Jes. 33:12](#), *De Heere is onze Rechter, de Heere is onze Wetgever, de Heere is onze Koning.*

(zzz) Ziet gij op de wil Gods, die is beminnelijk, al wat Hij van ons wil gedaan hebben, is lieflijk: [Rom. 12:2](#) ... *beproeven, welke de goede en welbehaaglijke en volmaakte wil van God zij*. Al wat God gebiedt, is zuiver en heilig. Psalm

19:8-9 [[Ps. 19:7-8](#)]. *De wet des Heeren is volmaakt, bekerende de ziel; de getuigenis des Heeren is gewis, de slechten wijsheid gevende. De bevelen des Heeren zijn recht, verblijdende het hart; het gebod des Heeren is zuiver, verlichtende de ogen.* Hoe kan iemand, die de Heere kent, zich inhouden van zulke wil van zijn Heere te omhelzen, en van Zijn bevelen met blijdschap te doen? [Spr. 21:15](#). *Het is de rechtvaardige een blijdschap recht te doen.*

(aaaa) De wil van God te doen is God te verheerlijken; dat nu is alle lust, al het vermaak, al de blijdschap van een kind Gods, dat God gekend, gevreesd, verheerlijkt worde, dat Hij alleen is de Heere, de Allerhoogste, de Heilige, de Gebieder; en dat doet men en bij zichzelf, en bij anderen, als men zijn wil doet: [Joh. 15:8](#). Hierin is mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt.

(bbbb) Onze Heere is zo goed, dat al wat men in Zijn liefde, vreze en gewilligheid tot Zijn dienst doet, het doet terugkeren op de dader van Zijn wil. Doet men des Heeren welbehagen, de Heere, - 't is een wonder, - zal wederom zijn welbehagen doen: [Psalm 145:19](#). *Hij doet het welbehagen van dergenen, die Hem vrezen.* Hij beloont ze rijkelijk: [Psalm 19:12](#) [[Ps. 19:11](#)] ... *in het houden van die is grote loon.* Al de onrustigheid van de ziel komt van zijn eigen wil te doen; maar in het doen van de wil Gods is enkel vrede: [Psalm 119:165](#). *Die Uw wet beminnen, hebben grote vrede, en zij hebben geen aanstoot.*

(cccc) 't Geestelijk leven in de gelovigen is klein, 't is hun droefheid dat ze niet meer toenemen; daarom begint naar uw kleine krachtjes, als een kindeke, in oprechtheid des Heeren wil te doen, en de Heere zal u wasdom geven: [Joh. 15:2](#). *Alle rank, die.. vrucht draagt, die reinigt Hij, opdat zij meer vrucht drage.* De verberging van Gods aangezicht is het bitterste voor een kind Gods; maar het openbaren van Hem aan hem is alle zijn blijdschap. Nu, dat doet de Heere aan degenen, die zijn wil doen: [Jes. 64:5](#). *Gij ontmoet de vrolijke, en die gerechtigheid doet, degenen, die Uwer gedenken op Uw wegen.*

Welaan dan, slaat deze weg in, die leidt tot zaligheid. [Psalm 84:6](#) [[Ps. 84:5](#)], *Welgelukzalig is de mens, wiens sterkte in U is, in welker hart de gebaande wegen zijn.* vers 8 [[Ps. 84:7](#)], *Zij gaan van kracht tot kracht; een ieder van hen zal voor God verschijnen in Sion.*

Hoofdstuk 29: Vierde Bede - Ons dagelijks brood geef ons heden

Hoofdstuk 29

Vierde Bede - Ons dagelijks brood geef ons heden.

I. Men moet trachten ziel en lichaam in goede staat te behouden. Het is een

christenspreuk van een heiden gezegd: Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano: *Men moet bidden, dat in een gezond lichaam een gezonde ziel zij.* Zij komt overeen met de wens van Johannes aan Gajus: [3 Joh. 1:2](#). *Geliefde! vóór alle dingen wens ik, dat gij welvaart en gezond zijt, gelijk uw ziel welvaart.* Een schoon getuigenis aan Gajus; men moet het nu doorgaans omkeren, en zeggen: *ik wens, dat uw ziel welvare, gelijk uw lichaam welvaart.*

Immers wij zien daaruit, dat men voor het lichaam ook moet zorg dragen; want zal men Gods Naam heiligen, de gemeente stichten, en de wil Gods doen, men heeft beide ziel en lichaam; en beide welgesteld, van node; als 't een deel niet welgesteld is, zo belet het 't andere deel, en het geheel kan niet wel werken.

De ziel heeft invloed op het lichaam; een welgestelde ziel helpt, een ontstelde krenkt het lichaam: [Spr. 17:22](#). *Een blij hart zal een medicijn goed maken; maar een verslagen geest zal het gebeente verdrogen.* Het lichaam heeft ook invloed op de ziel en prikkelt door het kwade gestel: [Rom. 6:12](#). *Dat dan de zonde niet heerse in uw sterfelijk lichaam, om haar te gehoorzamen in de begeerlijkheden deszelven lichaams.* Dit blijkt ook: [Rom. 7:23](#). *Maar ik zie een andere wet in mijn leden, welke strijdt tegen de wet mijns gemoeds, en mij gevangen neemt onder de wet van de zonde, die in mijn leden is.*

Het apocriefe *Boek der Wijsheid* heeft hiervan een fraaie spreuk, hfdst. 9:15, *Het verderfelijk lichaam bezwaart de ziel, en de aardse tabernakel drukt terneer het veel bezorgend gemoed.* Daarom moet men zorg dragen, dat beide ziel en lichaam in een goede staat gebracht en gehouden worden, om bekwaam te zijn ten dienste des Heeren: [1 Kor. 6:20](#). *Gij zijt duur gekocht; zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.*

Ieder heeft zijn voedsel van node.

II. Zullen ze beide in welstand gehouden worden, zo hebben ze voedsel van node. De ziel is een onsterflijke geest, heeft tot haar bestaan niets van node, dan de onderhoudende invloed Gods; maar tot haar geestelijk welzijn heeft ze in dit leven geestelijk voedsel van node, 't welk is het Woord van God, door het geloof toegepast. 't Woord is het onvergankelijke zaad van haar wedergeboorte, [1 Petrus 1:23](#). 't Woord is haar voedsel, tot wasdom van haar geestelijk leven: [1 Petrus 2:2](#). *Als nieuwgeborene kinderkens, zijt zeer begerig naar de redelijke onvervalste melk, opdat gij door dezelve moogt opwassen.*

't Lichaam heeft ook voedsel van node, het is uit aarde, en wat uit de aarde voorkomt is deszelfs voedsel, waardoor het in wezen en beweging blijft. De onbekeerde mensen, niets in 't oog hebbende dan het aardse, zijn zeer gretig naar het aardse, en willen zich daarmee verzadigen en vermaken, en zijn in dit opzicht bijna de onredelijke dieren gelijk, alsof zij maar leefden om te eten, daar ze maar eten moesten om te leven. *Lieden, die van de wereld zijn, welker deel in dit leven is, welker buik Gij vervult met uw verborgen schat,* [Psalm 17:14](#).

Een gelovige wil het aardse niet tot zijn deel, dat is hem te nietig, hij begeert het aardse niet als de zaak, maar als een middel tot wat anders, namelijk, om het lichaam in een bekwame staat te houden, om de Heere te dienen. Hij weet, dat het de Heere alleen is. *Die het brood uit de aarde doet voortkomen, dat Hij het vee zijn voeder geeft, de jongen raven als ze roepen,* [Psalm 147:9](#). Dat de Heere ook de mens zijn voedsel en deksel geeft: [Psalm 145:15](#). *Aller ogen wachten op U,*

en Gij geeft hun hun spijs te zijner tijd. Dat de Heere ook de spijskracht tot voeding moet geven; daarom ziet een gelovige op de Heere en bidt: *Voed mij met het brood mijns bescheiden deels*, [Spr. 30:8](#). Dit leert de Heere Jezus ons bidden in de vierde bede.

Waarom deze bede in de vierde plaats gesteld.

III. Waarom de Heere Jezus in de vierde plaats stelt het bidden om onderhoud van het lichaam, en om de welstand van de ziel, daarna in de vijfde of zesde bede wil hebben gebeden, hebben wel velen onderzocht, maar wie daar naast aangekomen is, is niet zo licht te zeggen. 't Staat bij allen vast, dat dit gebed volmaakt is, niet alleen ten opzichte van de zaken die het vervat, maar ook ten opzichte van de orde.

Om die in deze bede te vinden, zeggen sommigen, dat de Heere Jezus Zich voegt naar de menselijke zwakheid, waardoor de mens zeer bekommerd is over voedsel en deksel van het lichaam, dat Hij daarom eerst leert bidden voor het lichaam, opdat hij, van de bezorgdheid van het lichaam ontslagen zijnde, te vrijer voor de welstand van de ziel kon bidden.

Anderen willen, dat de Heere Jezus ons als bij trappen van het lichamelijke tot het geestelijke wil opleiden.

Anderen delen de beden in tweeën en zeggen, dat de vier eerste beden zijn verzoeken van het goede, en dat de twee laatste zijn afbiddingen van het kwade; en delen dan de goederen in hemelse, die voorgaan in de drie eerste beden, en in lichamelijke, die als de laagste volgen in de vierde bede, waarop dan de afbiddingen volgen.

Anderen delen de beden aldus: dat de drie eerste beden onmiddellijk God tot een voorwerp des verzoeks hebben, en dat daarin het allerhoogste de eerste plaats heeft; en dat de drie laatsten de mens tot het naaste voorwerp hebben, en dat het laagste de eerste plaats heeft, omdat men moet zijn, eer men wel zijn kan. Doch wie zal in de orde ons onfeilbare redenen, die het gemoed voldoen, en geen tegenbedenkingen onderworpen zijn, kunnen geven?

Afdeling.

IV. Wij begeben ons tot de beschouwing van de bede zelf. In deze bede is onderscheidenlijk aan te merken:

- (1) De zaak, die verzocht wordt, *ons dagelijks brood*.
- (2) Voor wie wij het bidden, *ons*.
- (3) De manier, hoe wij het brood verzoeken te ontvangen: niet te koop, maar te geef, niet eens voor al, maar iedere dag, *geef heden*.

1. De verzochte zaak is *brood*. 't welk nader beschreven wordt, *ons*, en *dagelijks*. Brood betekent hier niet, de Heere Jezus Christus, Die Zichzelf noemt, het brood des levens, [Joh. 6:35](#), omdat Hij het geestelijk leven in de kinderen van God is, en datzelve onderhoudt. Ook betekent het hier niet het brood in het heilig avondmaal, met verhouding en betrekking op het lichaam van Christus, gelijk [1 Kor. 10:16](#); maar het gewone voedsel voor het menselijk lichaam. [Psalm 104:14-15](#) ... *doende het brood uit de aarde voortkomen ... en het brood, dat het hart des mensen sterkt*.

- (yy) 't Betekent in 't gemeen allerlei voedsel, alle nooddruft, dat tot des mensen onderhoud dient. Jakob bereidde een grote maaltijd, en nodigde zijn broeders, om brood te eten, en zij aten brood, [Gen. 31:54](#). Zo betekent het Hebreeuwse woord lechem *brood*, allerlei spijze: [Psalm 136:25](#). Die allen vlees spijze geeft. [Dan. 10:3](#). Begeerlijke spijze at ik niet.
- (zz) Omdat hier het onderhoud van het lichaam begeerd wordt, zo wordt onder het woord brood ook *drank*, en voorts ook *deksel* verstaan, 't welk het lichaam ook van node heeft; dit drukte Jakob uit: [Gen. 28:20](#) ... *en mij gegeven zal hebben brood om te eten, en kleren om aan te trekken*. En de apostel zegt, [1 Tim. 6:8](#), *Als wij voedsel en deksel hebben*.
- (aaa) Hier wordt alle onderhoud, en bijzonder alle spijze, door brood uitgedrukt, omdat het is de voornaamste spijze, die meest voedt: [Psalm 104:15](#) ... *het brood, dat het hart des mensen sterkt*.
- (bbb) De noodzakelijkste spijze; want zonder brood kan men niet wel leven, maar wel zonder vlees of vis, welke *toespijs* genoemd wordt, [Joh. 21:15](#). De aangenaamste spijze: brood, smaakt altijd aangenaam, als men honger heeft, men wordt het nooit moe; de algemeenste spijze, alle staten van mensen, hoge en lage, gebruiken het. De matigste spijze, men begeert er niet meer van dan tot verzadiging.

Ons brood.

V. Dit brood wordt genoemd *ons*, ons brood. Het wordt *ons* genoemd, óf omdat wij het van node hebben tot ons bestaan, óf waaraan wij eigendom hebben.

Van nature hebben wij voor God geen eigendom aan iets, omdat wij door de zonde het recht, dat Adam tot alles had, verloren hebben; om de zonde is het aardrijk vervloekt: [Gen. 3:17](#) ... *zo zij het aardrijk om uwentwil vervloekt; en met smart zult gij daarvan eten al de dagen uws levens*. En de zondaar is vervloekt in alles, waaraan hij zijn hand slaat: [Deut. 28:17-18](#). *Vervloekt zal zijn uw korf, en uw baktrog. Vervloekt zal zijn ... de vrucht uws lands*, enz. Alles, zon, maan, alles boven en beneden dient de zondaar onwillig, tegen zijn dank, en zucht tegen hem aan. [Rom. 8:20-22](#). Nochtans is het Gods goedheid, dat Hij de zondaren, in welke Hij doch geen belangen heeft, voedsel en deksel geeft, en dat soms rijkelijker, dan aan de Godzaligen, omdat zij er niet meer van zullen hebben, en opdat zij weten dat God goed is; maar dat brood, en alles, dat zij genieten, en waarom zij bidden, is van de gelovigen, 't komt hun toe, zij hebben er eigendom aan.

(r) Door Christus; de Heere Jezus heeft het door Zijn bloed gekocht, en hun als Zijn lievelingen gegeven: [1 Kor. 3:21-23](#) ... *alles is uw ... hetzij tegenwoordige, hetzij toekomstige dingen, zij zijn allen uw. Doch gij zijt van Christus*.

(s) Zij hebben er eigendom aan, ten opzichte van de mensen, omdat hetgeen dat zij bezitten, hun rechtvaardig toegekomen is, door erfenis, door koophandel, door hun werk en arbeid, en wordt gesteld tegen onrechtvaardigheid, tegen luiheid, tegen verkwisting, waardoor men tot armoede vervalt, en dan door de milddadigheid van anderen moet leven. Dit toont de apostel: [2 Thess. 3:12](#) ... *dat zij met stilheid werkende hun eigen brood eten*. Doch als iemand zijn best gedaan heeft, en spaarzaam is geweest en hij kan het niet verder brengen, en

moet door anderen bestaan, dat is niet onrechtvaardig. Maar het is zijn brood, de Heere heeft het hem gegeven, hoewel het zaliger, dat is gelukkiger, eerlijker, verkwikkelijker is te geven dan te ontvangen, [Hand. 20:35](#). De goddelozen, hoewel zij, ten opzichte van God, geen recht tot iets hebben, zo hebben zij, ten opzichte van de mensen, recht tot alles, wat zij rechtvaardig bezitten.

Als men bidt om brood, zo bidt men ook armoede af: [Spr. 30:8](#) ... *armoede of rijkdom geef mij niet*.

Dagelijks brood.

VI. Wij bidden om brood, om ons brood, en om *dagelijks* brood. Omdat het woord, dat hier in de grondtaal staat, in het gehele Nieuwe Testament nergens dan hier gevonden wordt, zo zijn er verscheiden gevoelens over de afkomst van het woord, doch in de zaak is geen ongerijmdheid, behalve dat de papisten door het woord af te leiden van epi, en ousia, het vertalen bovenwezig, en verstaan daardoor hun misbrood. En omdat naar hun zeggen het brood verdwijnt, of in Christus veranderd is, zo verstaan zij er Christus door, die [Joh. 6](#) meermalen Brood genoemd wordt. Doch, behalve dat de transsubstantiatie een enkele versiering is, zo brengt dit woord dat niet mee, als het al van epi ousia afkwam: want het woord ousia, betekent nooit in het Nieuwe Testament *wezen*; maar in beide verzen van [Lukas 15:12-13](#), (want in meer wordt het niet gevonden) betekent het *'t goed*, de tijdelijke goederen: *Geef mij het deel des goeds. Zijn goed doorgebracht*.

En zo men het al uit de heidense filosofen overbracht, en nam het voor bovenwezen, dan betekende het niet bovennatuurlijk, geestelijk brood, dat ligt in 't woord geheel niet; maar bovenwezig zou dan zoveel te zeggen zijn, als brood dat wij boven, behalve ons wezen van node hebben, om ons wezen te ondersteunen en te onderhouden. Zo nemen velen van de Gereformeerden dit woord.

Anderen achten dat het afkomt van het woord epeimi, *volgen, in de plaats komen*. In aor, 2. part. act. epioon epiousa, en daar vandaan epiousiov, *volgende, dat volgt*. Zo wordt het genomen, [Hand. 7:26](#), epioush hmera *de volgende dag*. In deze zin staat er, hoewel met een ander woord: [Jak 2:15](#) ... *en gebrek zouden hebben aan dagelijks voedsel*. En [Lukas 11:3](#), wordt, in deze bede bij dit woord gevoegd *elke dag*. Waaruit het bovengezegde woord, gepast vertaald wordt *dagelijks, brood dag bij dag volgende*; want 't is het bevel van God, dat de mens besta, niet door eens of altemet eens, maar door alle dagen spijs te gebruiken. Dit is het eerste deel, de verzochte zaak.

Het eten voor zichzelf en anderen.

VII. 2. Het tweede deel behelst de personen voor wie wij lichamelijk onderhouden verzoeken. *Ons*, geef ons. Door dit *ons* wordt verstaan:

(dddd) De bidders zelf; want men is zichzelf de naaste, de liefde moet van ons zelf beginnen, wij moeten onze naaste liefhebben als ons zelf. Dus moet de liefde wel van ons beginnen, doch zij moet in ons niet eindigen, maar doorgaan tot onze naaste, en zo:

(eeee) Bidden wij voor alle kinderen van God, die met ons God aanspreken, *onze Vader*, en zo bidden wij voor de gehele gemeente Gods, alsof men zei: *Uw*

kinderen, Uw kerk is weerloos. Zij kunnen, zij willen van haar niet beschikken, en door recht of onrecht wat passen te raken, gelijk de wereld doet, en daar maar op uit zijn om Uw kinderen en kerk te benadelen, zo veel zij kunnen. Daarom verzorgt Gij hen, en geef hun voedsel en deksel, opdat zij bestaan mogen, dat de wereld zie, dat Gij hun God en Vader zijt, Die hen bewaart en verzorgt.

(ffff) Nog gaat de liefde verder, en zo ook het medelijden, en men bidt voor alle mensen, die uit een bloede met ons geschapen zijn, hetzelfde leven met ons hebben, gelijk wij voedsel en deksel van node hebben, dat ook de Heere, Die hun leven gegeven heeft, ook het leven door spijs wil onderhouden. Want zij aarden naar hun hemelse Vader, die doet Zijn zon opgaan over bozen en goeden, en regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen, [Matth. 5:45](#). *De Heere is aan allen goed; en Zijn barmhartigheden zijn over al Zijn werken, Psalm 145:9*. Hierover zijn zij blijde en loven er God over, en dus zijn zij bewogen om het goede voor zich te verzoeken.

En dat als een vrij geschenk.

VIII. 3. Het derde deel is de manier, op welke zij het bidden. Zij eisen niet alsof het van hun ware, zij willen het niet kopen; maar zij verzoeken het *te geef*, uit onverdiende goedheid, *geef*. Zij begeren het niet eens voor al hun leven, maar telkens, *heden*. Als wij bidden geef, zo erkennen wij:

(kk) Dat wij door ons zelf niet kunnen bestaan.

(ll) Dat wij het voedsel niet kunnen maken, noch de spijs kracht tot voeding kunnen geven.

(mm) Dat wij het niet verdiend hebben; maar dat wij ons, door de zonde, hetzelfde onwaardig gemaakt hebben.

(nn) Dat het de Heere is, Die de aarde vruchtbaar maakt, en het brood uit de aarde doet voortkomen, [Psalm 104:14](#). Dat de Heere ieder zijn bescheiden deel geeft. Dat de Heere de spijs kracht tot voeding geeft, en dat noch onze zorg, noch onze arbeid, noch de spijs zelf, zonder des Heeren zegen ons ten goede kunnen gedijen. Als de Heere alle stok des broods, en alle stok des waters wegneemt, gelijk Hij dreigt, [Jes. 3:1](#). *Zo eet men, maar niet tot verzadiging; gij drinkt, maar niet tot dronken worden toe; gij kleedt u, maar niet tot uw verwarming; en wie loon ontvangt, die ontvangt dat loon in een doorboorde buidel, Hag 1:6*. Maar daarentegen, als des Heeren zegen daarbij is, dan gaat alles voorspoedig: [Psalm 65:11, 13](#) [[Ps. 65:10, 12](#)]. *Gij kroont het jaar Uwer goedheid; en Uw voetstappen druipen van vettigheid. De velden zijn bekleed met kudden, en de dalen zijn bedekt met koren*. Dan is de spijs tot verzadiging, en het deksel tot verwarming: [Jes. 23:18](#) ... *opdat ze eten tot verzadiging, en dat zij gedurig deksel hebben*. Dus hebben wij als kinderen de Heere als onze Vader te bidden, dat Hij ons spijs wil geven om te eten, en kleren om aan te trekken, dat Hij ons gezondheid wil geven, om ze te nuttigen, dat Hij de spijs kracht tot voeding geve, omdat wij in alles van de Heere afhangen, en van Hem alles verwachten.

En telkens, als wij het van node hebben, *heden*.

IX. Wij bidden, dat God het ons *heden* wil geven. *Heden* is telkens, als wij het van node hebben, en wij hebben het iedere dag van node, en iedere dag is *heden*. Zo bidden wij het niet eens voor al, maar dat wij het voor iedere dag telkens wederom opnieuw mogen ontvangen; niet dat wij het alle dagen opmaken, want God geeft altemet op één dag rantsoen voor vele dagen. Maar iedere dag erkennen wij dat het van de Heere is, dat wij hebben, dat de Heere het heeft bewaard, en ons heeft laten houden, en dat wij daarvan ook deze dag mogen eten tot verzadiging en tot sterkte, *want de mens zal bij brood alleen niet leven; maar bij alle woord, dat door de mond Gods uitgaat*, [Matth. 4:4](#). En hebben wij niets op voorraad, dat wij verzoeken dat God het ons op deze dag geve, also Hij het geven wil, en geven kan, al zien wij niet waar het vandaan zal komen: [Psalm 145:15](#). *Aller ogen wachten op U; en Gij geeft hun hun spijs te zijner tijd*. O, dat leven uit de hand van God, dat onbekommerd vertrouwen is zo zoet! Dit leert ons niet lekker te zijn.

X. Deze bede geeft ons vele noodzakelijke en nuttige lessen.

Als wij bidden om brood, dat geeft ons te kennen, dat wij niet lekker moeten zijn, dan is men in zijn bidden niet aangenaam; hiervan zegt de apostel, [Jak 4:3](#), *Gij bidt, en gij ontvangt niet, omdat gij kwalijk bidt, opdat gij het in uw wellusten doorbrengen zoudt*. Lekker is niet, als men onderscheid kan proeven, als men de ene spijs liever eet dan de andere, als men, ziek zijnde, overdenkt wat ons lusten zou, als men soms zich met lekkere spijs vermaakt, het vette eet, en het zoete drinkt, en delen zendt aan de armen, [Neh. 8:11](#). Maar lekker is:

(iiii) als men, gezond zijnde, praktiseert wat lekker is, en hoe men het op het lekkerste zal bereiden.

(jjjj) Als men gedurig verlangt naar wat lekkers, naar te gast te gaan, en vette tafels zich verbeeldt.

(kkkk) Als men met het lekkere zoveel opheeft, alsof het al het vermaak was, en daar veel van praat.

(llll) Als men het zoekt, het kost wat het kost, al zou men het anderen af borgen om nooit te betalen.

(mmmm) Als men gemelijk is in zijn geest, als men niet wat lekkers heeft, en als de spijs niet wel bereid is, als men pruilt, mort, ja verdrietig en toornig wordt, en doorgaans op de kok kijft.

(nnnn) Als men dan wat lekkers heeft, 't zij aan zijn eigen of aan eens andermans tafel, dan de buik op de leest, dan zich vol te kroppen en zo te overladen, dat men nergens toe bekwaam is dan tot slapen.

Kwade gevolgen van de lekkerheid.

XI.

(1) Gij lekkertand! hoe kunt u bidden om brood, daar u zatheid van brood hebt, en uw ziel walgt van brood, als te laffe en onsmakelijke spijs, en het alleen gebruikt om andere spijzen te lekkerder te doen smaken? Brood is spijs, andere spijs is toespis; maar u keert het om en brood is uw toespis. U bidt deze bede niet van harte, en bespot God door uw onaandachtig en oneerbiedig rabbelen. En als u er enige aandacht bij hebt, zo ligt het in de grond niet om brood, maar om lekkernijen.

- (2) En zo kunt gij licht overtuigd zijn bij uzelf, dat gij de buik meerder dient dan God! Foei u! gij afgodendienaars met uw vuile afgod; van deze spreekt de apostel: [Filip. 3:19](#). *Welker einde is het verderf, welker God is de buik, en welker heerlijkheid is in hun schande.*
- (3) Door uw lekkerheid berooft gij uw kinderen, zodat zij arm zijn als zij groot geworden zijn, daar zij in goede doen zouden geweest zijn, indien gij spaarzaam waart geweest, en gij zelf komt wel tot grote armoede, zodat gij van de armbezorgers moet onderhouden worden. Dit voorzegt u Salomo, [Spr. 23:20-21](#), Zijt niet onder de wijnzuipers, noch onder de vleesvreter; want een wijnzuiper en vraat zal arm worden. Die altijd het zoete wil drinken, het vette en smakelijke wil eten, zal geen goederen voor zich, noch schatten voor zijn kinderen vergaderen: [Spr. 21:17](#) ... *die wijn en olie liefheeft zal niet rijk worden.*
- (4) Als men een lekkere tafel gewend is, en het geld begint te ontbreken, dan slaat men kwade wegen in, men neemt op rente, men lost en borgt, men liegt en bedriegt, en ten laatste speelt men bankroet, en laat weduwen en wezen, die men het ontstolen heeft, tranenbrood eten.
- (5) Lekkertanden zijn doorgaans onbarmhartig over de armen, men heeft op zijn tafel van node, voor een arme Lazarus is niet over, en zo hebben zij een onbarmhartig oordeel wederom te verwachten.
- (6) En als u zo rijk blijft, dat u tot aan uw dood lekkerlijk leeft, wat dan? In de hemel? Nee; maar 't zal u gaan als de lekkere en prachtige rijke man, die na zijn dood zich in de hel bevond, en niet een druppel water tot zijn verkoeling mocht hebben, [Lukas 16:20](#), enz. Hoort wat de Heere u dreigt, [Amos 6:1](#), *Wee de gerusten.* [Amos 6:4](#), *Die daar weelderig zijn op hun koetsen, en eten de lammeren van de kudde, en de kalveren uit het midden van de meststal.* [Amos 6:7](#), *Daarom zullen zij nu gevankelijk heengaan onder de vorsten.* [Amos 6:8](#), *Daarom zal Ik de stad en haar volheid overleveren.* Drukt het woord van de apostel op uw hart, [Jak 5:1](#), *Weent en huilt.* [Jak. 5:5](#), Gij hebt lekkerlijk geleefd op de aarde, en wellusten gevolgd; gij hebt uw harten gevoed, als in een dag van de slachting.

Naarstigheid.

XII. Wij bidden niet alleen om brood, maar om ons brood dat leert ons naarstig te zijn, omdat wij het begeren door die weg, waardoor God het wil geven. God nu wil het door onze arbeid geven, daarom moet men arbeiden ieder in zijn stand en zijn beroeping, in welke hij van God gesteld is; heeft men genoeg op voorraad, men moet evenwel geen doodeter zijn, en zich maar als een varken mesten. Maar enige bezigheid bij de hand nemen, en om zichzelf wil, en ook om andere mensen aan werk te helpen, alsmede om armen te rijkelijker mede te delen.

Want:

4. Wat is een leeg mens, dan *een duivelsoorkussen*, gelijk het spreekwoord zegt? Dat is, hij is een voorwerp van des duivels werkingen, op ledigen heeft hij de beste vat, om hen tot allerlei zonden te brengen. Een leeg en lui mens is een broeinest van allerlei ijdele en zondige gedachten, en daaruit voortkomende daden, ja tot zulke, die men anders nooit zou gedacht hebben.
5. Als men bidt en niet wil werken, zo verzoekt men God, men wil dat God om

onzentwil wonderen doe, en van zijn gewone weg van Zijn voorzienigheid afsta: een zonde, die God tergt en van God met nadruk verboden: [Deut. 6:16](#). *Gij zult den Heere, uw God, niet verzoeken*. Hoe Israël het God verzoeken bekwam, is te lezen in de reizen van de kinderen Israëls in de woestijn. Ziet daar ook van [Psalm 106:13-15](#). *Zij verbeidden naar zijn raad niet, maar zij werden belust met lust in de woestijn, en zij verzochten God in de wildernis. Toen gaf Hij hun hun begeerte; maar Hij zond aan hun zielen een magerheid. Num. 11:33, Dat vlees was nog tussen hun tanden, eer het gekauwd was, zo ontstak de toorn des Heeren tegen het volk, en de Heere sloeg het volk met een zeer grote plaag*. Dat komt van God te verzoeken, en dat hebben de bidders om brood, die niet willen werken, en de gewone weg Gods niet willen inslaan, te verwachten.

6. Een luijaard is:

(y) hatelijk bij God; de luie ezel wilde God niet hebben, [Exod. 13:13](#).

(z) Lastig voor anderen en veracht bij een ieder, niemand ontfermt zich over hem, [Spr. 10:26](#).

(aa) Hij verteert zichzelf, hij weet niet, hoe hij de tijd zal doorbrengen, hij is zichzelf tot een last, hij vervalt tot de uiterste armoede: [Spr. 6:9-11](#). *Hoe lang zult gij, luijaard! neerleggen? wanneer zult u van uw slaap opstaan? Een weinig slapens, een weinig sluimerens, een weinig handvouwens, al neerliggende; zo zal uw armoede u overkomen als een wandelaar, en uw gebrek als een gewapend man. Spr. 23:21 ... de sluimering doet verscheurde kleren dragen*. Daarom, die bidt om ons brood, die moet arbeidzaam zijn in, een eerlijk beroep en de middelen gebruiken, die God hem belast als Hij hem brood belooft; het arbeiden is de oorzaak niet, maar alleen een middel, waardoor hij rechtvaardig verkrijgt, dat God hem geeft.

(mm) Dan eet hij zijn brood voor God en mensen: [2 Thess. 3:12](#) ... *dat zij met stilheid werkende hun eigen brood eten*.

(nn) In het geloof biddende, en in gehoorzaamheid werkende, dan zal alles gezegend zijn, 't zij als men veel heeft of weinig, of het mager is of vet: [Psalm 37:16](#). *Het weinige dat de rechtvaardige heeft, is beter dan de overvloed veler goddelozen*. Hij eet het met vrijer hart als zijn eigen, een korstje brood smaakt hem lekker, omdat hij het van zijn hemelse Vader ontvangt, en het door Christus' bloed gekocht is, de vloek is er af, de zegen is er in, een weinige verzadigt en versterkt hem. De Heere geeft hem de zegen, waarom Mozes bad, [Psalm 90:17](#), *Bevestig Gij het werk van onze handen over ons; ja, het werk onzer handen, bevestig dat*. Hij verkrijgt de belofte aan de Godvrezenden gedaan, [Psalm 128:2](#), *u zult eten de arbeid uwer handen*. Daarom ora et labora *bidt en arbeidt*. Alles, wat uw hand vindt om te doen, doet dat met uw macht, [Pred. 9:10](#).

Onbezorgdheid.

XIII. Als wij bidden om dagelijks brood, dat God ons dat van dag tot dag geve, zo worden wij vermaand niet bezorgd te zijn, hoe het met ons gaan zal al de dagen van ons leven, of wij wel genoeg zullen hebben voor al ons leven, of wij niet wel tot armoede zullen vervallen, en met onze kinderen gebrek hebben, waar onze

kinderen en kindskinderen van leven zullen: want als onze begeerten en bekommelingen zijn over veel, en over al ons leven, ja over onze verre nakomelingen, dan kan men immers niet bidden om brood voor deze dag. Daarom zal men met een waarachtig hart deze bede bidden, zo moet men met het tegenwoordige tevreden zijn, en niet bezorgd zijn over de dag van morgen; maar als kinderkens, die, als zij honger hebben, van hun ouders spijsze verzoeken, en voor het toekomende niet zorgen. Met veel meer grond hebben de kinderen van God uit de hand van hun hemelse Vader te leven en Hem te vertrouwen, dat Hij hen verzorgen zal. Want:

- (hh) De bezorgdheid pijnigt de mens, men brengt zichzelf veel smart aan. De bezorgdheid verteert de levendigheid van de ziel en het lichaam, men trilt en beeft over de toekomende dag, men wankelt over de voorzienigheid Gods, of men merkt God aan als toornig, als onbarmhartig, als onverbiddelijk; men verwerpt zijn staat, men vervalt tot vele dwaze en schandelijke begeerlijkheden, en ligt open voor de aanvallen van de duivel.
- (ii) Wat hebt u ooit met alle uw bekommelingen gewonnen? U zult immers zeggen: *nietmetal*. Wel wat hebt u dan te doen met hetgeen dat geen nut, maar schade aanbrengt: [Matth. 6:27](#). *Wie toch van u kan, met bezorgd te zijn, één el tot zijn lengte toedoen?* [Psalm 127:2](#). *Het is tevergeefs, dat u vroeg opstaat, laat opblijft, eet brood van de smarten.*
- (jj) 't Is in gedurige zonde te leven; want bezorgd te zijn is een klaar teken, dat men het goed tot zijn vertrouwen wil hebben, als men zo veel had als men begeerde, dan zou men niet bezorgd zijn over de toekomende dag; en waarom dan niet? Omdat men het in zijn kas heeft, waarvan men leven kan? Zo is dan niet God, maar 't goed uw vertrouwen; nu, waarop men vertrouwt, is zijn God, zo is dan het bezorgd zijn afgoderij. Zult u dan, gelovigen, uw God afgaan en het geld meer achten en vertrouwen dan God? Schrikt dan voor die gruwel, die velen in de hel brengt: [Openb. 21:8](#) *de afgodendienaars ... is hun deel in de poel, die daar brandt van vuur en sulfer*. Daarbij is de verkniezende bekommering een gedurige ontering van God. u toont, dat God u niet algenoezzaam is, dat u wat anders dan God stelt tot uw deel, tot uw lust, tot de rotssteen van het hart: recht anders deed Asaf, [Psalm 73:25-26](#). U geeft een kwade indruk aan anderen van God, alsof Hij Zijn kinderen verwaarloosde en niet bezorgde. Is het niet tot oneer van een rijke vader, als zijn kinderen andere lieden naar de handen zagen en gingen bedelen om een stuk brood? Zou u God, uw hemelse Vader, die oneer aandoen? Ver zij dat van u! Daarom wees niet bezorgd en laat de ontsteldheid van uw aangezicht anderen niet te kennen geven, dat u God mistrouwt.
- (kk) De bezorgdheid belet velen, dat zij niet bekeerd worden, zij komen wel eens tot de overtuiging, wel eens tot een voornemen, *ik zal dan nu opstaan, ik zal mede God zoeken*; maar de zorgvuldigheden trekken hen wederom tot de aarde; de zorgvuldigheden zijn de doornen, die het zaad verstikken: [Matth. 13:22](#). *Die in de doornen bezaaid is, deze is degene, die het Woord hoort; en de zorgvuldigheid van deze wereld, en de verleiding des rijkdoms verstikt het Woord, en het wordt onvruchtbaar*. Gelijk de zorgvuldigheid velen van de bekering afhoudt, zo belet zij de bekeerden in hun groei; wat zouden velen

voortgaan, welke mannen zouden zij worden, zo de zorgvuldigheid hen niet belette! Welaan dan, Godzaligen, verheft u boven de aarde, zij is te nietig, te vuil, te schadelijk, dat u daarnaar zou omzien, en daarnaar hunkeren.

- (ll) De tijd is hier kort, niets kan u toch hier vergenoegen, waarom dan zo bezorgd over dat nietige? Waarlijk, u hebt nog te veel op met de aarde en te weinig met de hemel.
- (mm) Is niet God uw Deel? Is Hij niet uw Vader? Heeft Hij u Zijn Eigen Zoon niet geschonken? [Rom. 8:32](#). *Die ook Zijn Eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?* Daarom dan, *zijt niet bezorgd voor uw leven, wat u eten en wat u drinken zult; noch voor uw lichaam, waarmee gij u kleden zult*, [Matth. 6:25](#). *Werpt al uw bekommernissen op Hem, want Hij zorgt voor u*, [1 Petrus 5:7](#). *Wentel uw weg op de Heere, en vertrouw op Hem; Hij zal het maken*, [Psalm 37:5](#). *Zijt vergenoegd met het tegenwoordige*, [Hebr. 13:5](#). Daarom zijt u in staat om met een kinderlijk hart te bidden: *Ons dagelijks brood geef ons heden*.

Niet nijdig te zijn.

XIV. Als wij bidden: *geef ons*, zo bidden wij niet alleen voor ons, maar ook voor anderen. Daarom moeten wij niet nijdig zijn, als een ander wat krijgt, ja meer dan wij. Want:

225. Wij hebben het voor hem gebeden, indien wij recht bidden. En als wij nijdig worden, omdat hij op ons gebed wat of veel krijgt, dat was een teken, of dat wij berouw hadden van ons bidden, óf dat wij het niet gemeend en met God gespot hadden.
226. En wie zijt gij, dat u nijdig zou worden over eens anders geluk? Weet u niet, dat u niet een bete broods in uw mond, en niet een draad om uw huid waardig zijt, dat het enkel lankmoedigheid Gods is, dat u nu al niet in de hel ligt, dat het een grote goedheid Gods is, dat u bij mensen moogt verkeren, dat u een dienaar en slaaf van de minste mocht zijn; en zou u dan nijdig zijn? Of meent u dat u wat groots bent, dat het u toekomt? Zwijgt!
227. Is het de Heere niet, die het anderen geeft? God is immers vrij; mag Hij met het Zijne niet doen wat Hij wil? Of zou Hij u moeten vragen, hoeveel Hij aan die, en hoeveel aan die zou geven? Is uw oog boos, omdat de Heere goed is? Schaamt u dan voor God en mensen, dat een nijdige gedachte in u opkomt.

Mededeelzaamheid.

XV. Gij die bidt, geef ons, u past, en u wordt door dat bidden verplicht tot mededeelzaamheid. Want als velen te samen een verzoek doen, en het wordt aan een gegeven, zo moet het verdeeld worden onder allen, in wier naam het verzocht was; als vele arme verdrevenen voor een deur staan bedelen, als een die gift ontvangt, en hij houdt het voor zichzelf, zo ontsteelt hij het de ander, voor welke het ook gegeven was. Nu dan, u bidt niet: geef *mij*, maar: geef *ons*; zo moeten anderen daarmee van hebben. Niet zo, dat u 't alles, wat u ontvangt, terstond moet omdelen; want u hebt het ontvangen als een rentmeester, om het op bevel uit te geven. Als er dan behoeftigen zijn, die iets van u verzoeken, of het komt tot uw kennis, dat elders een noodlijdende is, dan moet uw medelijden gaande

worden, en uw hand moet vaardig zijn om te geven. Doch zo, dat u gever moogt blijven, en uw gezin en kinderen in staat blijven; buitengewone tijden en gelegenheden eisen ook wat buitengewoons. Ziet dan toe, dat u in waarheid en in vrijmoedigheid moogt bidden: *geef ons*.

- Neemt tot een voorbeeld van een mededeelzaam man Job, en van een vrouw Dorkas. Jobs mededeelzaamheid wordt beschreven, [Job 29:15-16](#). *De blinden was ik tot ogen, en de kreupelen was ik tot voeten. Ik was de nooddriftigen een vader, Job 31:16, 17, 19, Zo ik de armen hun begeerte onthouden heb, of de ogen van de weduwe heb laten versmachten; en mijn bete alleen gegeten heb; zo ik iemand heb zien omkomen, omdat hij zonder kleding was, en dat de nooddriftige geen deksel had!* enz. Van Dorkas staat: [Hand. 9:36](#), *Te Joppe was een zekere discipelin, met name Tabitha, dat overgezet zijnde, is gezegd Dorkas. Deze was vol van goede werken en aalmoezen, die zij deed. vers 39, En al de weduwen stonden bij hem, wenende en tonende de rokken en kleren, die Dorkas gemaakt had.* Gelukkig is hij en zij, die zulke voorbeelden navolgt.
- Hoe hoog u de mededeelzaamheid wordt aanbevolen, is te zien, [Deut. 15:7](#). Wanneer er onder u een arme zal zijn ... zo zult gij uw hart niet verstijven, noch uw hand toesluiten voor uw broeder, die arm is. vers 2, Maar gij zult uw hand mildelijk opendoen. Dit te gehoorzamen, is Gode aangenaam. [Hebr. 13:16](#), En vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet; want aan zodanige offeranden heeft God een welbehagen. Ja drukt op uw hart dat grote woord des apostels, [2 Kor. 9:7](#), God heeft een blijmoedige gever lief. vers 6, Die spaarzaamelijk zaait, zal ook spaarzaamelijk maaïen; en die in zegeningen zaait, zal ook in zegeningen maaïen. Doet deze plaatsen uit velen hier nog bij, [Spr. 19:17](#), Die zich des armen ontfermt, leent de Heere; en Hij zal hem zijn weldaad vergelden. Wilt u dan in waarheid bidden en wilt u verhoord worden, zo deelt blijmoedig mede, en zo u het niet doet, zo zijt u een onrechtvaardige bezitter van 't geen u hebt, en ziet toe dat er de vloek niet in kome.

God erkennen als de Gever van alles.

XVI. Omdat u tot God bidt om dagelijks brood, zo is het noodzakelijk, dat u gelooft, dat alle goede giften en de zegen over 't geen u hebt, van God afkomt, en dat u God erkent voor de oorsprong van alle goed, gelijk Hij waarlijk is: [Jak 1:17](#). *Alle goede gaven en alle volmaakte gift is van Boven, van de Vader der lichten afkomende.* Alles wat er is, is Godes; heeft iemand iets, hij heeft het van God: [Hoséa 2:7-8](#). *Dat Ik haar het koren, en de most, en de olie gegeven heb, en haar het zilver en goud vermenigvuldigd heb ... Mijn koren, Mijn most, Mijn wol, Mijn vlas.* De mens is maar een naakte pier, al wat hij heeft komt niet uit hem voort, hij heeft het alles van een ander, alleen van God ontvangen: [1 Kor. 4:7](#) ... *wat hebt gij, dat gij niet hebt ontvangen?* De Heere doet het brood uit de aarde voortkomen. De Heere geeft ieder zijn bescheiden deel; de Heere geeft de spijskracht tot voeding; de Heere onderhoudt mensen en beesten; geeft zelfs het vee zijn voeder, de jongen raven als ze tot Hem roepen.

Omdat alles des Heeren is, en de Heere van het Zijne een ieder meedeelt, zo moet men hetgeen wij van node hebben, van de Heere afbidden. Hem als de oorsprong

en Gever erkennen. Doch in de gestalte niet als schepsel, maar *als een verzoend kind in Christus*, met een kinderlijk hart. Ontvangen wij iets, het te ontvangen uit de hand van God, als onze vader, en vergenoegd zijn met hetgeen de Vader geeft, zij 't zij veel of weinig, 't zal genoeg zijn.

Dat wij het dan niet verkwisten, maar met een vrolijk hart gebruiken, en dat wij dan altijd ons hart verheffen naar boven, naar de Gever met een dankbaar hart en met een mond, vervuld met des Heeren lof.

O Jeruzalem! roem de Heere; o Sion! loof uwen God. Want Hij maakt de grendelen uwer poorten sterk; Hij zegent uw kinderen binnen in u. Die uw landpalen in vrede stelt; Hij verzadigt u met het vette van de tarwe, [Psalm 147:12-14](#) Dat eist, dat verwacht God, daar heeft Hij behagen in. [Deut. 8:10-11](#). Als gij dan zult gegeten hebben, en verzadigd zijn, zo zult gij den Heere uw God loven over dat goede land, dat Hij u zal gegeven hebben. Wacht u, dat gij den Heere, uw God, niet vergeet.

Hoofdstuk 30: Vijfde Bede - Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren

Hoofdstuk 30

Vijfde Bede - Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.

I. De zaligheid van de mensen bestaat in de gemeenschap met God. De mens heeft brood van node, opdat hij leve; daarom heeft de Heere ons leren bidden om brood. Maar dat is de zaak niet, de mens heeft een redelijke en Godkennende, onsterfelijke ziel, die kan niet verzadigd worden, dan met God zelf. Een natuurlijk mens is met het aardse wel tevreden, als hij dat maar krijgen kan, gelijk zij beschreven worden, [Psalm 17:14](#), *Lieden, die van de wereld zijn, welker deel in dit leven is, welker buik Gij vervult met Uw verborgen schat.* En God laat ze niet heengaan, zonder hun goed gedaan te hebben: [Hand. 14:17](#). *Hoewel Hij nochtans Zichzelf niet onbetuigd gelaten heeft, goed doende van de hemel, ons regen en vruchtbare tijden gevende, vervullende onze harten met spijs en vrolijkheid.*

Daarmee zet God hen af. Maar God heeft wat groters voor de zijnen weggelegd, en Hij geeft hun ook een hart, dat met het aardse niet tevreden is, maar de Heere begeert, en kiest tot zijn deel. Zij maken de woorden van Asaf met al hun hart de hunne, [Psalm 73:25-26](#). *Wie heb ik nevens U in den hemel? Nevens U lust mij ook niets op der aarde! Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten en mijn Deel in eeuwigheid.* [Ps. 73:28](#), Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen. Met volkomenheid van het hart bieden zij zich aan ten dienste des Heeren, maar zij weten, dat God van de goddelozen, zijnde zijn

vijanden, niet gediend wil zijn. Tot hen zegt God: *Wat hebt gij mijn inzettingen te vertellen, en neemt Mijn verbond in uw mond?*

De zonden beletten die.

De Godzaligen zien, dat de zonde, die een scheiding maakt tussen God en de mens, moet weggenomen worden, zal God Zich aan hen openbaren, zullen ze met vrijmoedigheid tot God kunnen naderen zullen ze met een bevredigd gemoed Hem dienen. Daarom zijn zij zeer begerig naar de verzoening met God, en bidden telkens om de vergeving van de zonden, gelijk de Heere Jezus ons leert in de vijfde bede te bidden: *Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.*

Afdeling.

II. Deze bede begrijpt:

(95) eerst een verzoek, *vergeef*, enz.

(96) Ten tweede wordt er de gestalte van de bidder bijgevoegd, *gelijk wij*, enz.

In het verzoek is aan te merken het voorwerp, schulden, *onze schulden*, en de verzochte daad naast de schulden, *vergeef ons*.

Schulden stellen verbintenis.

III. Schulden. [Lukas 11:4](#) staat *zonden*. Zonden maken schulden. Om te kennen wat schuld is, moeten deze drie zaken aangemerkt worden:

1. De mens is ten enenmaal en in alle opzichten aan God verbonden, en als Schepper aangemerkt, zo heeft hij zijn wezen, zijn leven, zijn mogendheden naar de ziel, en krachten naar het lichaam van God, niet als een daad, die eens geschied is, zijnde de mens daarna zijn eigen meester, en bestaande door zichzelf. Maar hij staat en beweegt zich door de gedurig invloeiende en onderhoudende kracht Gods, daarom is de mens verbonden, alles wat hij is voor God te zijn, niet bij wege van dankbaarheid alleen, maar door een nauwer band van verplichting, dan wij kunnen nadenken.

Hij is ook verbonden aan God door het Verbond der werken, in Adam aan het menselijk geslacht opgericht, belovende zaligheid op voorwaarde van gehoorzaamheid, in welk verbond de mens geheel zich heeft ingegeven, en zo ligt er op de mens een verplichting van onderworpen gehoorzaamheid.

Ook is hij aan God verbonden, als Wetgever, Die macht heeft om hem te gebieden, en wie te gehoorzamen de mens door zijn natuur schuldig is, [Lukas 17:10](#). Deze verbintenis keurt de mens goed en of hij de banden verbreekt, niemand is er evenwel, die zeggen durft, of zeggen wil, dat hij aan God niet verbonden is.

Die van ieder wordt toegestemd.

IV. 2. Die verbintenis, hoe goed gekeurd, heeft de mens verbroken én hij verbreekt ze nog dagelijks door zich te onttrekken aan de gehoorzaamheid aan God, en met gedurig tegen die verplichting aan te gaan. Dit noemt de Heilige Schrift:

(ddd) zondigen: Psalm 51:6 [[Ps. 51:4](#)]. *Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd en gedaan dat kwaad is.*

(eee) Overtreden tegen de Heere: [Jes. 1:2](#) *Ik heb kinderen groot gemaakt ... maar zij hebben tegen Mij overtreden.*

(fff) De wet overtreden: [Dan. 9:11](#). *Geheel Israël heeft Uw wet overtreden.*

(ggg) Het verbond overtreden: [Hos 6:7](#). *Zij hebben het verbond overtreden als Adam.*

(hhh) De wetten Gods verscheuren: [Jer. 5:5](#) ... *zij hadden te samen het juk verbroken, en de banden verscheurd.*

(iii) God, zijn wet, zijn verbond verlaten: [Jes. 1:4](#) *Zij hebben den Heere verlaten.* [Jer. 9:13](#) *Omdat zij mijn wet verlaten hebben.* [Jer. 22:9](#) *Omdat zij het verbond des Heeren, huns Gods, hebben verlaten.*

(jjj) Ongehoorzaam zijn: [Rom. 2:8](#) ... *die van de waarheid ongehoorzaam zijn.*

De zonde wordt verzwaard door de hoogheid van God, en des mensen afhankelijkheid; door de vrijwilligheid en moedwilligheid; door de gedurigheid en veelvuldigheid; en hoe groter het licht en levendiger het geweten is, zoveel groter is ook de zonde.

Daarop volgt straf.

V. 3. Uit het verbreken van de band, die op de mens ligt, brengt hij op zich schuld, dat is verbintenis tot straf: [Heb 10:29](#). *Hoe veel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden?* [Rom. 1:27](#) ... de vergelding van hun dwaling, die daartoe behoorde, in zichzelf ontvangende.

Uit zonde komt schuld, ja verbintenis tot de eeuwige verdoemenis: [Rom. 5:16](#) ... *want de schuld is wel uit een misdaad tot verdoemenis.* Door de zonde is de mens gekomen onder de vloek, die uitgesproken is: [Deut. 27:26](#). *Vervloekt zij, die de woorden van deze wet niet zal bevestigen.* Daardoor is hij in vijandschap met God, en waardig verstoten te worden en eeuwig te dragen de onverdraaglijke toorn van God: Psalm 5:5 [[Ps. 5:4](#)] ... *de boze zal bij U niet verkeren.* [Rom. 2:8-9](#) ... *verbolgenheid en toorn, vergolden worden: verdrukking en benauwdheid over alle ziel des mensen, die het kwade werkt.* [2 Thess. 1:9](#). *Dewelken zullen tot straf lijden het eeuwig verderf, van het aangezicht des Heeren.*

't Zijn onze schulden.

Dit is schuld, en deze schuld wordt van ieder mens erkend. Van heidenen: [Rom. 1:32](#) ... *daar zij het recht Gods weten, namelijk dat degenen, die zulke dingen doen, van de dood waardig zijn.*

Dit wordt erkend van allen, die onder de bediening des Woords zijn: [Deut. 27:20](#) ... *en al het volk zal zeggen: Amen.*

Dit stemmen de gelovigen toe: Psalm 51:6 [[Ps. 51:4](#)] ... *opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken en rein in Uw richten.* [Micha 7:9](#) *Ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd.*

Zal iemand recht bidden om vergeving van zonden, hij moet deze zijn schuld kennen, smartelijk gevoelen, zich die strafwaardig erkennen en God, in hem te straffen, rechtvaardigen.

VI. Wij bidden om *vergeving van onze schulden*. Niemand heeft ons de schuld

toegebracht. Niet God, Die heeft de mens heilig en volmaakt geschapen. Niet de duivel, die mag aanraden, maar dwingen en doen zondigen kan hij niet. Niet de wereld, die mag dreigen en lokken, maar de wil neigen is buiten haar bereik. Maar de mens zelf is oorzaak van zijn daden: [Jak 1:14-15](#). *Een ieder wordt verzocht, als hij van zijn eigen begeerlijkheid afgetrokken en verlost wordt. Daarna de begeerlijkheid ontvangen hebbende, baart zonde. Jer. 2:19. Uw boosheid zal u kastijden. Jer. 4:18. Uw weg en uw handelingen hebben u deze dingen gedaan; dit is uw boosheid, dat het zo bitter is. Klaagl. 3:39. Een ieder klage vanwege zijn zonden.*

De bidder erkent niet alleen, dat hij de zonde gedaan heeft. Maar ook, dat het zijn schuld, zijn schuld, zijn overgrote schuld is, en dat hij daardoor mismak, walgelijk, hatelijk, onverdraaglijk en verdoemelijk is. En zo smartelijk over zijn zonden aangedaan, vernedert hij zich voor de Heere, en bidt zijn Rechter om genade, ja hij nadert tot zijn Vader met beschaamdheid. Want hij kan het van zijn Vader niet afharden, hij kan de vervreemding en het misnoegen van zijn hemelse Vader niet verdragen. Hij wil liever gekastijd en wederom met zijn Vader verzoend worden, dan onverzoend zonder straf heen lopen; daarom komt hij droevig en verlegen, en bidt: vergeef mij mijn zonden, en neem de schuld weg.

't Gebed is om vergeving.

VII. De verzochte daad naast de schulden is: *vergeef, vergeef ons*. Vergeven geschiedt, of door kwijschelding of op voldoening. Een vader vergeeft zijn kind, of zonder het te straffen, of hij straft het, en als hij het gestraft heeft, dan is er nog geen vergeving van node, zal het kind wel gemoed zijn. Zo gaat het onder mensen. Maar bij God kan de schuld niet vergeven worden nadat die gestraft is. Dit is ter harte te nemen; want vele mensen, dit niet kennende, verbeelden zich een vergeving, die daar niet is, en de vergeving op de rechte weg niet zoekende, zo blijven ze daarvan ook verstoken, en gaan ter eeuwige straf. Zij verbeelden zich, dat God is als een mens. Een mens weten ze, dat die goed en barmhartig is, als iemand, die aan hem misdaan heeft, zijn schuld bekent, zich diep vernedert, en om vergeving bidt; en zo iemand dan niet wilde vergeven, dat zou kwaad zijn in ieders ogen en hij zou als wreed veracht worden. Nu denken ze: God is barmhartiger dan een mens, God is goed, Die zal wel vergeven, als men om genade bidt, en als men voortaan zijn best doet, om Godzalig te leven, daar is men op gerust, en of men al zijn leven in goddeloosheid had doorgebracht, en men bidt op 't doodsbed: *o God, wees mij arme zondaar genadig!* Hij vergeeft anderen, die aan hem misdaan hebben, en hij beklaagt zijn zondig leven en hij sterft zo, die acht men gewis zalig.

Arme mens! ontwaak, dat is de weg, waardoor bij duizenden van mensen ter hel varen; ga toch zo niet voort; ken de weg, waardoor God de zonden vergeeft en sla die in, eer het te laat is, opdat u zalig wordt.

Gods rechtvaardigheid eist voldoening.

VIII. Ik zeg dan: God kan, God zal de zonde niet ongestraft laten; God straft de zonde tijdelijk en eeuwig. Om daarvan uw gemoed ten volle te overreden, zo merkt, dat God niet alleen is Heere, niet alleen Wetgever, maar Hij is ook Rechter over alle mensen. Abraham zegt, [Gen. 18:25](#), *Zou de Rechter der ganse aarde*

geen recht doen? David erkende God zodanig: Psalm 7:12 [[Ps. 7:11](#)]. *God is een rechtvaardig Rechter.*

Ieder mens zal voor Gods oordeel komen: [Pred. 12:14](#). *God zal ieder werk in het gericht brengen.* [Pred. 11:9](#) ... weet, dat God, om alle deze dingen, u zal doen komen voor het gericht. Niet alleen komt ieder mens voor God, als Rechter, als hij sterft, en wordt, of weggewezen naar de hel, of opgenomen in heerlijkheid; *want het is de mens gezet eenmaal te sterven, en daarna het oordeel,* [Hebr. 9:27](#). Maar alle mensen zullen ten jongste dage gelijk voor het grote oordeel van God komen, waar alles rechtvaardig zal toegaan: [Hand. 17:31](#). *Daarom, dat Hij een dag gesteld heeft, op welke Hij de aardbodem rechtvaardig zal oordelen.*

Dit wist, erkende en predikte Henoch, de zevende van Adam, zeggende: Ziet, de Heere is gekomen met zijn vele duizenden heiligen, om gericht te houden tegen allen, en te straffen alle goddelozen. [Judas 1:14-15](#). Voor dat gericht zal ik, die dit schrijf, en gij, die dit leest of hoort lezen, komen. Wij allen moeten geopenbaard worden voor de rechterstoel van Christus, opdat een ieder wegdrage hetgeen door het lichaam geschiedt, naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad, [2 Kor. 5:10](#). Beschouwt dit oordeel aan alle zijden. Alle mensen zullen daar verschijnen; zij zullen in tweeën verdeeld worden, het ene gedeelte zal veroordeeld worden, en immers nergens om dan om de zonde God is Richter en een rechtvaardig Richter. Is niet rechtvaardigheid een ieder het zijne te geven, en in een rechter, te straffen en vrij te spreken, naardat een ieder bevonden wordt? 't Is bij allen bekend, dat een rechter recht moet doen, een schuldige moet schuldig, een onschuldige vrij moet verklaren; uit barmhartigheid mag hij een schuldige niet vrijspreken. Hoe goedaardig en medelijdende een rechter ook is, hij mag een moordenaar, een doodslager niet laten gaan, hij moet hem ter dood veroordelen, omdat de gerechtigheid dat eist; is nu God niet rechtvaardiger dan de mens? Zo eist dan zijn rechtvaardigheid, dat Hij de zondaar veroordee; hier komt goedheid niet te pas, maar rechtvaardigheid, daartoe dienen de uitdrukkingen, die, God van Zich doet, [Exod. 34:7](#), *Die de schuldige geenszins onschuldig houdt.*

Zegt toch: Waarom veroordeelt God die aan de linkerhand zullen staan? Is Hij niet oneindig barmhartig? Waarom is Hij hun dan niet genadig?

Dus moet er dan iets anders zijn, dat het veroordelen van de zondaar uitwerkt; en wat is dat? 't Kan niet anders zijn dan Gods rechtvaardigheid en Zijn waarheid. *De Rechter der ganse aarde, zou Die geen recht doen?* Is Gods oordeel niet naar waarheid: [Rom. 2:2](#). Wij weten dat het oordeel van God naar waarheid is.

Omdat de zondaren door de Gods barmhartigheid niet bevrijd worden van de hel; omdat God Rechter is en een rechtvaardig Richter, en zijn oordeel naar waarheid is en een schuldige niet onschuldig verklaren kan, zo kan God de zonde niet ongestraft laten, en zo heeft de zondaar geen vergeving door kwijschelding te verwachten.

De mens kan niet.

IX. Wat raad is er dan voor de zondaar? Moeten ze dan allen verloren gaan? Bij de mens is geen raad; want hij kan de straf niet doordragen, hij kan de straf niet te boven komen, hij kan God zijn rantsoen niet geven, hij moet er eeuwig onder blijven liggen. *Wat zal een mens geven tot lossing van zijn ziel?* [Matth. 16:26](#). De zonde is daar, hij kan ze niet loochenen, al zijn lijden in deze wereld voldoet niet,

al zijn goede werken, behalve, dat ze voor God niet rein, maar als een wegwerpelijk kleed zijn, kunnen de voorheen begane zonden niet uitwissen, hij behoudt een zondig hart, en allerlei zondige gedachten, woorden en daden blijven daaruit voortkomen, de ziel, uit het lichaam scheidende, blijft zondig, en zolang de zonde blijft, blijft ook de straf, dat is, eeuwig.

Geschiedt door een Borg Wiens rantsoen en gerechtigheid door toerekening en aanneming des mensen wordt.

X. Zal dan de mens verlost worden van schuld en straf, en bestaan in het rechtvaardig oordeel van God, zo moet hij een Borg hebben, die in zijn plaats voldoet aan de rechtvaardigheid Gods, voor het dragen van de straf, die de zondaar verdiend had, en die in zijn plaats de Wet volkomen volbrengt; en die betaling en gehoorzaamheid moet op de zondaar komen door toerekening aan de zijde Gods, Die een Borg toelaat, en de mens moet welgevallen nemen in door de Borg verlost te worden en zijn rantsoen en gerechtigheid als de zijne aannemen en daarmee tot God komen. Deze weg is voor alle heidenen verborgen, en God verbergt hem voor alle onbekeerlijken onder het Evangelie levende; schoon sommigen het uitwendig weten te zeggen en daarvan weten te spreken. Maar God openbaart het de Zijnen en leidt ze die weg in. De Heere Jezus, waarachtig God en Mens, is van God zelf gegeven tot een Borg: [Heb 7:22](#). *Van een zoveel beter verbond is Jezus Borg geworden.* Die heeft in plaats van de uitverkoren betaald: [1 Petrus 3:18](#). *Christus heeft ook eens voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zou brengen.* Daarvoor zijn de gelovigen met God verzoend: [Rom. 5:10](#) ... wij vijanden zijnde met God verzoend zijnde door de dood zijns Zoons. Daardoor is er vrede met God verworven: [Rom. 5:1](#). *Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onze Heere Jezus Christus.* Die Jezus tot een Borg heeft, is in Hem volmaakt: [Kol. 2:10](#). *Gij zijt in Hem volmaakt.* [2 Kor. 5:21](#) ... *opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.* Dit is de weg om vergeving van zonden te verkrijgen, zonder deze is er geen vergeving.

Voldoen en vergeven gaat zeer wel te samen.

XI. Men mocht denken: *Hoe kan de vergeving plaats hebben als er betaling is?* Ik antwoord: Indien wij zelf in eigen persoon alle straffen hadden geleden, en wij in eigen persoon de wet Gods volmaakt hadden vervuld, dan hadden die bedenkingen meerder grond. Maar nu het geschiedt door een Borg, nu is er toerekening van het rantsoen en de gerechtigheid van de Borg nodig, nu is er van node gelovig aannemen in de mens, en de zondaar alzo tot God komende, verkrijgt vergeving. Daarin is tegelijk rechtvaardigheid in God als Rechter, en goedheid als een verzoende Vader. Want dezelfde natuur, die gezondigd had, die betaalt; de Borg is met des Rechters toestemming Borg geworden, en de Vader is met de Borg tevreden, en met de uitvoering van de borgtocht voldaan, en zo is de toepassing en vergeving rechtvaardig. De mens heeft er niets toe gedaan, hij is in zichzelf schuldig en zo is de vergeving aan zijn kant enkel genade. Dus komen betaling en vergeving te samen wel overeen, blijvende verzoening en toepassing onderscheidene daden.

Vergeving geschiedt in 't Oude Testament en Nieuwe Testament op gelijke wijze.

XII. Als we hier bidden om vergeving, zo bidden wij het in geen andere zin dan de gelovigen in het Oude Testament Ook zij verkregen zoveel vergeving als wij. Hier staat het woord *aphes*, niet als eigen aan het Nieuwe Testament, en niet als tegengesteld tegen *paresis*, alsof dat alleen eigen was aan het Oude Testament, dat zij maar hadden een met oogluiken voorbijgaan van de zonde, maar dat wij hebben *vergeving*. Want de vergeving in het Oude Testament, wordt zowel *aphesis* genoemd, als in het Nieuwe Testament [Hebr. 9:22](#). *Alle dingen worden bijna door bloed gereinigd naar de wet, en zonder bloedstorting geschiedt geen vergeving*. En hier stond het Oude Testament nog in zijn volle kracht, en evenwel deed de Heere Jezus Zijn discipelen bidden: *aphes*.

Als wij bidden om vergeving, zo merkt de bidder zich niet aan als onbekeerd en als onverzoend, en als begerende uit de staat des toorns, gelijk de gelovigen van nature kinderen des toorns zijn, gelijk alle anderen, verlost te worden. Maar hij merkt zich aan als een kind Gods; want hij bidt: *Onze Vader, vergeef ons*. God handelt met Zijn kinderen op menselijke wijze; gelijk een vader zijn misnoegen over het misdoen van zijn kinderen toont. Zo toont God ook Zijn misnoegen over Zijn kinderen, als zij gezondigd hebben. Hij onttrekt hun de gemeenzame omgang, Hij verbergt Zijn aangezicht. Hij laat hun Zijn vaderlijke toorn gevoelen. Hij straft hen met een wroegend, onrustig en benauwd geweten. De vrede is weg, onvrijheid bezet hen van binnen en van buiten. In die staat is een gelovige zeer verlegen, hij begeeft zich tot zijn Vader, belijdt zijn misdaad, loopt naar het bloed van de Heere Jezus en bidt: *Vergeef*. Dan ontmoet de Heere de zodanigen, en vergeeft hun telkens wederom.

Vergeven sluit verscheiden zaken in.

XIII. Het vergeven sluit in:

228. Niet straffen: Psalm 6:2 [[Ps. 6:1](#)] ... straf mij niet in uw toorn, en kastijd mij niet in uw grimmigheid! De zonde niet toerekenen, dat is, niet handelen als een zondaar: [Psalm 32:2](#). Welgelukzalig is de mens, die de Heere de ongerechtigheid niet toerekent.
229. Zijn aangezicht in 't welk alleen het leven van de ziel van een kind Gods is, niet verbergen, niet onttrekken zijn tegenwoordigheid, Zich niet bedekken als met een wolk, zodat er geen gebed door kan. Zich niet houden als een vreemde: [Psalm 143:2](#), [7](#). *En ga niet in het gericht met Uw knecht; want niemand die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn. Verhoor mij haastelijk ... verberg Uw aangezicht niet van mij*.
230. Verzekeren van de vergeving, een gestalte van het hart geven, dat ontlast is van schuld, dat de vergeving van de zonde gevoelt: [Psalm 32:5](#) *Gij vergaapt de ongerechtigheid van mij zonde*. [Jes. 38:17](#). *Gij hebt al mijn zonden achter Uw rug geworpen*. Daarom bad David: [Psalm 35:3](#) ... *zeg tot mijn ziel: Ik ben uw heil*. Dit werd tot Jesaja gezegd: [Jes. 6:7](#) ... *alzo is uw misdaad van u geweken, en uw zonde is verzoend*.
231. Vrede in de ziel geven; de zonde verwondt de ziel, maakt ze onrustig, bevreesd, benauwd. Maar als God de zonden vergeeft, dan komt er een zoete

stilte, een onuitdrukkelijke vrede. Zo begeerde David het: Psalm 51:3, 9, 10 [[Ps. 51:1](#), [7](#), [8](#)] ... *delg mijn overtredding uit. Ontzondig mij ... was mij. Doe mij vreugde en blijdschap horen.* Dit belooft God: [Jes. 40:1-2](#). *Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jeruzalem, en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is.* Dit ondervond de kerk: [Jes. 12:1](#) ... *ik dank U Heere! dat u toornig op mij geweest zijt. Maar uw toorn is afgekeerd, en Gij troost mij.*

232. *Vrijmoedige toegang geven tot God, als hun verzoende Vader: [Heb 10:19](#), [22](#). Dewijlt wij dan, broeders! vrijmoedigheid hebben, om in te gaan in het heiligdom, door het bloed van Jezus Zo laat ons toegaan met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid van het geloof, onze harten gereinigd zijnde van het kwaad geweten.*

233. *'t Vergeven sluit in de gemeenschap met God, die door de zonde was afgebroken, in welke God de ziel vriendelijk omhelst: [Jes. 38:17](#) Gij hebt mijn ziel lieflijk omhelsd ... want Gij hebt alle mijn zonden achter Uw rug geworpen. En de ziel ontmoet God met een kinderlijke blijdschap en vergenoeging: [Jes. 33:24](#). Geen inwoner zal zeggen: ik ben ziek; want het volk, dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben. Zij dankt de Heere blij: [Psalm 103:2-3](#). Loof den Heere, mijn ziel! en vergeet geen van Zijn weldaden. Die al uw ongerechtigheid vergeeft.*

Dit is vergeven. Dit verzoekt de bidder in deze bede, dit doet God aan de gelovige bidders; Hij vergeeft wel altijd, zo menigmaal zijn kinderen hun zonden belijden, de Heere Jezus, als hun rantsoen en gerechtigheid aannemen, en om vergeving bidden. Maar al deze bovengenoemde zaken geeft de Heere hun niet altijd, en ook niet altijd in die trap, als zij ze wel begeren, God laat ze altemet wel lang nalopen. Zij zijn dikwijls traag in het zoeken, en lusteloos in het bidden, ongelovig, moedeloos, nog niet volkomen ontledigd van de zondige begeerlijkheden, en alzo nog niet in staat om die zoetigheden te genieten. Daarom komt er wel duisternis, als zij op 't licht wachten, en verschrikking in plaats van genezing; doch de Heere zal Zich ten laatste wenden tot het gebed desgenen, die geheel ontbloot is, en niet versmaden hunlieder gebed, [Psalm 102:18](#). Daarom volhardt in de gebede, en bidt, niet alleen voor uzelf, maar ook voor de kerk, en voor alle gelovigen; want allen zijn ze bezwaard over de zonde, velen gaan er krom onder gebukt, en daar is in hun ziel geen vrede, vanwege hun zonden, zij zijn bedroefd en verlangen naar vergeving, opdat ze de Heere met vriJer. harten mogen loven, kinderlijk vrezen, en al zoetjes voorttreden in de wegen des Heeren, Dit is het eerste deel van deze bede: *Vergeef ons onze schulden.*

Gelijk ... Wat het betekent

XIV. Het tweede deel stelt voor de gestalte van de bidder. Gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren. Dit bijvoegsel wordt zeer verscheiden opgevat.

(kkk) Dit is zeker, dat die woorden niet zijn een verdienende oorzaak van het vergeven Gods, dan moest er staan: *omdat wij vergeven.* Maar daar staat in 't Grieks: *hoos*, gelijk, dan was het geen bidden, maar het onze te eisen; daarbij, de vergeving geschiedt uit genade: [Rom. 3:24](#). *En worden om niet gerechtvaardigd, uit zijn genade.*

(III) Dat is ook klaar, dat het niet wil zeggen een even gelijkheid met de vergeving Gods. God vergeeft als Rechter en als Vader, wij aan ons gelijken. God volkomen, wij gebrekkelijk.

(mmm) Ook is 't niet een eigenlijk gezegde voorwaarde, dan geschiedde het door een verdrag met God. Want nu is het een ootmoedige bede om genade.

Maar het is *conditio sine qua non*, een voorwaarde zonder welke niet; dat is, een vereiste gestalte, om een bekwaam voorwerp te zijn, om de vergeving te kunnen verzoeken en te ontvangen. Want als iemand in een woedende toorn is tegen zijn naaste, en in boosheid uitvaart, om zich aan hem te wreken, een ieder kan wel zien, dat zo een mens niet in staat is om te bidden: *Vergeef*. En dat hij in die tijd de troostrijke vergeving, en alles wat het vergeven insluit, boven vermeld, niet kan ontvangen. Dus ook niet als de haat en wraakgierigheid in het hart ligt, want meer en minder verandert de soort niet.

Zal iemand bidden, zijn hart moet hem niet veroordelen: [1 Joh. 3:20-21](#). *Want indien ons hart ons veroordeelt, God is meerder dan ons hart, en Hij kent alle dingen. Geliefden! indien ons hart ons niet veroordeelt, zo hebben wij vrijmoedigheid tot God.* Als hij ziet, dat hij een wrok, haat, afkeer heeft tegen zijn naaste, omdat die hem misdaan heeft, hij zal, zo hij geestelijk leven heeft, niet durven bidden om vergeving, hij veroordeelt zichzelf, en durft, noch kan geen vergeving verwachten; ja ook niet, als hij gedachtig wordt, dat hij aan een ander misdaan heeft, met welke hij nog niet verzoend is, [Matth. 5:23-24](#). Maar als hij met zijn naaste verzoend is, en vergeeft aan die, die hem beledigd heeft, dan kan hij naderen met vrijmoedigheid, en in het geloof vergeving verzoeken en verwachten. Dit geeft de Heere Jezus te kennen, met het hervatten van deze bede: [Matth. 6:14-15](#). *Want indien u de mensen hun misdaden vergeeft, zo zal uw hemelse Vader ook u vergeven. Maar indien u de mensen hun misdaden niet vergeeft, zo zal ook uw Vader uw misdaden niet vergeven.*

Hij zal u het troostrijk gevoel van de vergeving uwer zonden niet geven, tot u niet zeggen: *hebt goede moed, uw zonden zijn vergeven, Ik ben uw heil*. Hij zal u de vrijmoedige toegang tot Hem niet geven, en u niet toelaten tot een bevredigde gemeenschap met Hem. Dat is, gelijk wij vergeven.

Wie onze schuldenaar is, hoe die te vergeven.

XV. Schuldenaren zijn hier niet, die ons geld of goederen schuldig zijn, dat wij van die geen betaling zouden mogen vorderen, volgens de regel van rechtvaardigheid, doch zonder scherpheid en wreedheid tegen een onmachtige schuldenaar: maar schuldenaren zijn degenen, die ons ongelijk gedaan hebben, met woorden of daden. Vergeven is niet vergeven als God, met machten in hoogheid; ook niet, voor zoveel als zij tegen God misdaan hebben, en voor Gods gericht strafbaar zijn, dat komt Gode alleen toe; dat vergeven van mensen zou bij God niet gelden, daarmee heeft niemand zich te troosten in de ure van de dood, dat hij nu wel zalig zal worden, omdat hij de mensen vergeven heeft, en hem van zijn partij vergeven is, en alzo verzoend is met zijn naaste. Maar het vergeven ziet alleen op de misdaden, voor zoveel zij tegen ons begaan zijn. Niet dat wij door het misdoen van onze naaste aan ons, zijn rechter geworden zijn, of macht hebben om hem te straffen, geheel niet. Maar de vergeving geschiedt als tussen gelijken, die wel verongelijkt is, maar niet mag straffen; ja niemand is het geoorloofd te

toornen tegen de belediger, genegenheid tot wraak in zijn hart te laten opkomen, een wrok te zetten, te haten, afkeer te hebben, zodat men geen deugd doet, als men de toorn, wraak, haat aflegt tegen zijn naaste, hij doet niet iets vrijwilligs, dat in zijn keur is, of hij het doen of laten wil. Maar 't is alleen maar een ophouden van zondigen, zodat men niet moet menen, dat men wat groots gedaan heeft jegens zijn naaste, als men op hem niet meer toornt, en hem over zijn misdaad niet straft, of straffen wil. Het vergeven is een verklaring aan de belediger van het hart van de beledigde, dat hij geen hatig, afkerig wraakgierig hart tegen hem heeft en hem op zijn belediging geen kwaad zal toebrengen, maar genegen is in vrede en liefde met hem te leven.

Dit verklaren van de gestalte van het hart heeft niet altijd plaats, maar alleen, als de belediger zijn schuld bekent, vergeving en verzoening verzoekt, gelijk blijkt: [Lukas 17:3-4](#) ... *indien het hem leed is, zo vergeeft het hem. En indien hij zevenmaal daags tegen u zondigt, en zevenmaal daags tot u wederkeer, zeggende: het is mij leed; zo zult u het hem vergeven.*

Buiten dat geval te zeggen: *ik vergeef het u*, is, óf triomferen óf roepen op uw goeddadigheid, en het stijft de belediger in zijn zonden. Dit alles houdt in te bidden: *Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.*

Wat bidden om vergeving is.

XVI. De Heere Jezus heeft eens voor de zonde van al de Zijnen geleden. Dat heeft Hij eenmaal gedaan, als Hij Zichzelf opgeofferd heeft, en met die een offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden, en een eeuwige verlossing teweegbracht. Of nu de verzoening in de dood van Christus wel daar is, zo is evenwel de mens, ten opzichte van zichzelf, en van buiten en van binnen niet dan zonden, dood in zonden, en zo is hij van nature een kind des toorns gelijk alle andere mensen; hij is verdoemelijk, en in een staat, die de heilige God niet beminnen kan. Maar die God haat, en over welke de gerechtigheid Gods straf zou oefenen; in die staat is hij geen voorwerp van vergeving. Maar de Heere geeft Zijn uitverkorenen, ieder in zijn tijd, het geestelijke licht en leven. Hier begint hij te zien, in wat staat hij van nature is, hij vreest, hij is verlegen over zijn zondige en verdoemelijke staat, hij ziet dat zijn heil is, met God in een verzoende staat te zijn, vrede met God te hebben, in vrijmoedigheid tot God, als verzoend, te naderen en met God, als Vader, te wandelen in ootmoedigheid, in kinderlijke gehoorzaamheid en in liefde. Hij is naar verlossing van het ene en naar bekoming van het andere zeer begerig. Hij ziet naar de Borg, hij neemt Die aan, hij bidt, hij smeekt daarom, daarop geeft de Heere hem, en past hem de voldoening toe en doet hem de vruchten van voldoening en vergeving smaken. De een klaarder, de ander duisterder. En omdat hij dagelijks in vele struikelt, zo wordt het geloof van de vergeving zwak, dat toch nog zeer klein doorgaans was, en de vrezen en bekommelingen komen wederom, en de begeerten naar de bevredigde staat komen wederom boven, en zo hervat hij het geloof en het bidden om vergeving. Ziet dit in het voorbeeld van de heilige man, de man naar Gods hart, David: Psalm 19:13 [[Ps. 19:12](#)]. *Wie zou de afdwalingen verstaan? reinig mij van de verborgene afdwalingen.* [Psalm 25:7, 11](#). *Gedenk niet der zonden van mijn jonkheid, noch mijner overtredingen ... om Uws Naams wil, Heere! zo vergeef mijn ongerechtigheid; want zij is groot.* Psalm 51:3-4 [[Ps. 51:1-2](#)]. *Zijt mij*

genadig, o God! naar Uw goedertierenheid; delg mijn overtredding uit, naar de grootheid Uwer barmhartigheden Was mij wel van mijn ongerechtigheid, en reinig mij van mijn zonde.

Onbekeerden kunnen deze beide niet bidden.

XVII. Onbekeerden kunnen deze bede niet bidden; als zij ze daarheen rabbelen, gelijk zij dagelijks doen, zo spotten zij met God; want zij menen het niet van harte, en zullen, zo zij zich niet bekeren, ondervinden, tot hun verschrikking, dat God Zich niet laat bespotten, en dat zij Hem niet kunnen bedriegen. Daarom:

- Gij, die ongevoelig zijt over uw zondige staat, over de zondige gedachten, woorden en daden, en de toorn van God niet vreest, maar met zorgeloosheid daarheen gaat.
- Gij, die nog geen voornemen hebt om van alle, ik zeg van alle, zonden af te staan; doch wat zeg ik, u kent geen zonden, dan drie of vier grove, hoe zou u er dan afstand van doen?
- Gij, die niet kent, wat het is met God verzoend te zijn, met God vrede te hebben, de vrije toegang tot God te mogen gebruiken, in een kinderlijke gestalte met God te verkeren, die geen onrustigheid hebt over het gemis en geen begeerte tot dit genot.
- Gij, die leeft in nijdigheid, in haat, en gedurig met wraakgierigheid zwanger gaat, die telkens opborrelt, als er gelegenheid is.

Och! was u van deze uw gestalte bewust!

(97) Wees verzekerd, dat, zo menigmaal als u deze bede opzegt (bidden is het niet), dat u God tergt, ja om u te straffen uitdaagt, en als de lankmoedigheid Gods over u een einde zal genomen hebben, dan zult u weten, wat het is, deze bede, zonder hart, onder schijn van bidden, op te zeggen.

(98) U leeft en blijft in een onverzoende staat, beladen met schulden, onder de onverdraaglijke toorn van God; als die eens over u zal uitgestort worden, waar dan heen? Dan zal het u vreselijk zijn, te vallen in de handen des levenden Gods.

(99) U zult de straf niet ontlopen; want indien God Zijn Eigen Zoon gestraft heeft over de zonden van Zijn uitverkorenen, wat hebt u dan te verwachten? Daarom bekeert u, en tracht van schuld en straf verlost te worden door het bloed van Jezus Christus, en bidt met een waarachtig hart om vergeving.

Een gelovige mag en moet bidden om vergeving.

XVIII. Gij, die begeert gedurig in een verzoende en bevredigde staat te leven, en bevindt, dat het geloof van vergeving duister en zwak is, de verzekering klein, het gevoel van de vergeving zelden, en dat weinig of niet, en dat de telkens begane zonden het geweten ontrusten, de toenadering tot God verhinderen, u wel moedeloos maken, en daardoor het zoeken van de verzoende staat hinderen, ja ongevoelig maken in de niet bevredigde staat. Komt, wekt uw ernst op, en om de zonden smartelijk te gevoelen, en om de vergeving deelachtig te worden, en in een bevredigde staat te leven. Het Middel geeft de Heere Jezus, ons lerende bidden: *Vergeef ons onze schulden*. Wat de Heere ons in de mond legt, dat mogen wij immers vrijmoedig bidden.

De nood dringt daartoe.

XIX. 1. Onze nood moet er ons toe dringen. Onder de toorn van God, onder de vloek, onder het geweld van de duivel, onder de heerschappij van de zonde, onder de straf van de eeuwige verdoemenis te zijn, wat is dat verschrikkelijk! Hoe onverdraaglijk is het, als God het een mens maar even laat zien en gevoelen! In zodanige staat zijn alle onbekeerden; och, dat ze het opmerkten, dat ze het geloofden, dat de schrik des Heeren hen bewoog, dat ze met ernst de vergeving van de zonden en de verzoening met God zochten door het bloed, van de Heere Jezus! Bidt dan hartelijk: Vergeef! Of wel de bekeerden verzoening met God hebben, als zij het ondertussen niet weten, zo zijn zij ten opzichte van zich, even alsof zij geen verzoening hadden, alsof ze nog onder de gezegde oordelen lagen, en zo moet het hen, (want zij zijn lichter te bewegen) aanporren om vergeving te zoeken. Altijd in de vreze van de dood en van de verdoemenis te leven, altijd met een benauwd geweten heen te gaan, telkens overstelpt te worden, als men om God denkt, altijd onder de kracht van de verdorvenheden, als gevangen te zijn; want het een hangt aan het andere; ieder ongemak op te vatten als een teken van Gods toorn, in alles waaraan men zijn handen slaat, zich aan te merken, als vervloekt, in geen ding, noch gerecht en drank, noch huis en hof, noch firmament, noch het lachende gelaat van het aardrijk, noch vrienden, zich te kunnen vermaken, wat is dat een droevig en benauwd leven! Dit komt alles van de zonde; daarom zoekt vergeving van de zonden, en 't zal alles weggenomen worden.

God kan en wil vergeven en vergeeft alleen.

XX. 2. Laat u toch van het bidden, om vergeving van de zonden, niet afschrikken door de grootheid van de zonden, door het telkens wederom en wederom zondigen. Zegt niet met Kaïn: *mijn zonde is groter, dan dat ze mij vergeven worde*. 't Is maar spotten met God. Want als ik al ernstig om vergeving van de zonde gebeden heb, zo zondig ik terstond wederom, ik durf niet meer bidden om vergeving. Waar wilt u heen? Blijven in die ellendige staat? Weet u een andere weg? U moet vergeving hebben, en daarom, u moet er om bidden.

Te zeggen: *ik durf niet*, dat helpt niet. Daarom, wendt u naar de Heere, tegen Wie u gezondigd hebt, belijdt voor Hem uw zonden, vernedert u voor Hem, en bidt om vergeving; want onze God is niet hard, is niet onverbiddelijk. *Maar Hij is barmhartig en genadig, lankmoedig en groot van weldadigheid en waarheid, [Exod. 34:6](#)*. De Heere heeft behagen in wel te doen, in zonden te vergeven, in het gebed te verhoren. Laat deze teksten u vrijmoedigheid geven. [Psalm 86:5](#), *Want Gij, Heere! zijt goed, en gaarne vergevende, en van grote goedertierenheid allen, die U aanroepen*. Doet hierbij. [Jer. 32:41](#), *Ik zal Mij over hen verblijden, dat Ik hun weldoe*. Ja de Heere ziet al uit, of er iemand is, of er iemand komt, die genade begeert: [Jes. 30:18](#). *Daarom zal de Heere wachten, opdat Hij u genadig zij*.

Hebt u vele zonden, bij de Heere is ook veel vergeving: [Jes. 55:7](#) ... Hij vergeeft menigvuldig. Zondigt u alle dagen weer? [Klaagl. 3:23](#), *Zijn barmhartigheden zijn alle morgen nieuw; uw trouw is groot*. Wie zou dan geen vrijmoedigheid nemen om tot zo'n goede God te gaan en Hem om genade te bidden? Te meer omdat de Heere Jezus aan Gods rechtvaardigheid heeft voldaan, en Hij een barmhartige en

een medelijdende Hogepriester is om allen, die tot Hem komen om deel te hebben aan zijn voldoening, zijn verdiensten toe te passen, en voor hen te bidden. Komt dan verlegenen, radelozen, bedroefden, overstelpten, neemt de Borg aan, en gaat door Hem en met Zijn verdiensten tot de Vader, biddende: *Vergeef ons onze schulden.*

Verzoende staat is beminnelijk.

XXI. 3. Vergeving der zonden te hebben is een zeer beminnelijke staat. Gij, gelovigen, hoe klein u ook zijt, en hoe ver u ook afgedwaald zijt, u hebt nog niet al vergeten, wat het was, van alle schuld, van alle straffen bevrijd te wezen. De vrijmoedige toegang tot God te hebben, en met een kinderlijk hart te kunnen zeggen: *mijn Vader*. Wat het is een stille ziel te hebben, te smaken de vrede van God, die alle verstand te boven gaat, zich in de vergeving der zonden, en verzoening met God te verblijden, deel te hebben aan Christus' rantsoen en gerechtigheid, en daarmee bekleed te zijn. Mag het u nog niet wel heugen, hoe ruim het hart was, en dat het scheen, alsof alles met u bevredigd was, wat er is in hemel en op aarde, als de Heere tot u zei: *uw zonden zijn u vergeven, Ik ben uw God; gij zijt Mijne!* U kent immers die staat, hetzij door gevoel of door geloof; uw ziel is ontroerd, als u die staat mist, en de innige begeerten uws harten zijn om die staat te bezitten, en in die gestalte al hoger en hoger opgeleid te worden. Zal dat u niet bewegen, de verzoening met God te zoeken, zo u ze niet hebt? Wederom naar de Heere Jezus te lopen, als u ze verloren hebt, om in die bevredigde gestalte hersteld te worden? En leeft u in die staat, bewaar die toch voorzichtig, hij wordt zo ras gestoord, of door een zware val, of door roekeloos toegeven in zondigheden. Én als men nalaat gedurig de Heere Jezus te gebruiken, en uit de vallen wederom op te staan, en u in Christus' bloed wederom af te wassen, en telkens, als opnieuw, ootmoedig voor Gods aangezicht te wandelen, en u zo te gewinnen aan de Heere, ... zó, zeg ik, verliest u lichtelijk de zoete gestalte. Daarom bidt dagelijks: *vergeef!*

Werkt heiligheid.

XXII. 4. Als in u het minste beginsel is van geloof en leven, dan bent u begerig naar heiligmaking. Men neemt voor: tegen die en die zonde zal men waken, dat en dat zal men doen, men legt er zich op uit. Maar 't heeft geen voortgang, men valt er weer heen, daar ligt het dan allemaal, men verwerpt zijn staat. 't Is: *zo'n leven kan niet bestaan met genade*. Met een woord: men wordt moedeloos en hopeloos, en men zou het werk wel laten staan, zo de Heere hun telkens niet wederom voorkwam, dan gaat het wederom van voren aan. Maar de uitslag is hetzelfde. Dus brengt men zijn leven in benauwdheid door, en zo men op die wijze iets vordert, 't is ten voornaamste maar natuurlijk werk, en het geweten blijft onrustig.

Maar wilt u heiliger worden, dan moet u beginnen met de vergeving. Als men door het geloof de Borg Jezus Christus aanneemt, en daarmee tot God komt, en vergeving van al zijn zonden verkrijgt, dan wordt de scheiding tussen God en de ziel weggenomen en men oefent gemeenschap met God. De ziel krijgt God lief, vindt zoveel vergenoegen in die gemeenschap, dat ze die niet gaarne zou verliezen; en omdat zij weet, dat door de zonde de gemeenschap gestoord wordt,

zo wacht ze zich te meer voor dezelve, en omdat de vergeving in haar liefde verwekt, zo doet de liefde de Heere kinderlijk vrezen, gehoorzamen, en datgene doen, wat haar Heere aangenaam is, en dus ontstaat uit de vergeving de heiligmaking. Dit geven deze teksten te kennen, [Hand. 15:9](#), *Gereinigd hebbende hun harten door het geloof.* [Gal. 5:6](#), *Het geloof door de liefde werkende.* [Psalm 130:4](#), *Bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt.* Door de vergeving van de zonden wordt de gewonde ziel genezen, en doet gemoedigd voortgaan: [Jes. 33:24](#). *Geen inwoner zal zeggen: ik ben ziek; want het volk, dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben.*

Uit al deze ziet u de noodzakelijkheid, de zoetheid, de kracht van de vergeving van zonden; daarom zoekt die met al uw hart, want zij is te bekomen, en die bekommende, dan zijt u bekwaam om de Naam des Heeren te heiligen en met David te danken: *Loof de Heere, mijn ziel! en vergeet geen van Zijn weldaden. Die al uw ongerechtigheid vergeeft, die al uw krankheden geneest,* enz. [Psalm 103:2-3](#).

Hoofdstuk 31: Zesde Bede - En leid ons niet in verzoeking. Maar verlos ons van den boze

Hoofdstuk 31

Zesde Bede - En leid ons niet in verzoeking. Maar verlos ons van den boze.

I. Alles, waarom een Christen bidt, dat wil hij doen, als het zaken zijn, waarin zijn doen te pas komt. Bidden zonder willen doen, is spotten met God; doen zonder bidden heeft geen goede uitslag, omdat hij uit zichzelf niet bekwaam is tot iets geestelijks. De Heere Jezus leert ons in de drie eerste beden grote zaken te bidden; namelijk: *dat Gods Naam geheiligd worde, dat Zijn Koninkrijk kome, dat Zijn wil geschiede.*

Tot uitvoering van die zaken komt de bidder zelf te pas; daarom kan hij ze niet bidden, of hij wil ze in zijn standplaats uitvoeren. Zal men een middel zijn tot uitvoering van die drie grote zaken, zo moet men in een bekwame staat zijn, naar ziel en lichaam, om ze te kunnen uitvoeren. Omdat men daartoe niet bekwaam is, en men door zichzelf die bekwaamheden niet kan verkrijgen, maar God ze alleen geven kan, en geven wil, zo leert de Heere Jezus, die in de drie eerste beden de zaken die te doen zijn voorgesteld had, ons in de drie laatste beden bidden om bekwaamheid, tot uitvoering van die zaken nodig.

Daartoe wordt vereist, dat ons lichaam besta en in een goede staat zij, waartoe voedsel en deksel van node is. Dit verzoeken wij in de vierde bede: *Ons dagelijks brood geef ons heden.*

Tot uitvoering van de drie eerste zaken wordt ook vereist, dat men in een verzoende en bevredigde staat met God zij; want God wil zijn vijanden niet verwaardigen zulke grote zaken uit te voeren, en de mens kan in een onverzoende staat tot God niet naderen, met Hem verkeren, en iets voor de Heere doen; het geweten van de zonde zou hem voor God doen schrikken, en van Hem doen wegllopen. Daarom leerde de Heere Jezus in de vijfde bede bidden om een verzoende en bevredigde staat: *Vergeef ons onze schulden*.

En omdat het geestelijke leven klein, het geloof zwak is, en de ziel kleine krachten heeft, en het Gode behaagd heeft vijanden tegen hen, meerder of minder, los te laten, en die vijanden listig, boos, onvermoeid en krachtig zijn, zo is de gelovige bidder in vreze, dat de vijanden hem beletten zouden die grote beminde zaken uit te voeren, 't hart buiten staat zouden brengen om iets geestelijks te doen, ja hem tot zonden zouden verleiden; zo neemt de bidder zijn toevlucht tot de Heere om hulp, om in een heilige staat bewaard te worden, om bekwaam te zijn, die drie grote zaken uit te voeren; dit leert de Heere Jezus ons bidden in de zesde bede: *Leid ons niet in verzoeking*, enz.

Afdeling.

II. In deze woorden zijn geen twee beden, maar alleen één, daar is maar één voorwerp of zaak, waarnevens wij bezig zijn, die wij op tweeërlei wijze verzoeken.

(nnn) 't Eerste is een bewaring voor het kwade.

(ooo) Het tweede is een verlossing uit het kwade.

Waarom de drie laatste beden met het woord en samengevoegd worden.

III. 't Verzoek om bewaard te worden voor het kwade, is in deze woorden: *En leid ons niet in verzoeking*. Hier is:

234. het voorwerp *verzoeking*.

235. De af biddende daad, *leid er ons niet in*.

De drie laatste beden worden met het woordje *en* aan elkaar geknoopt; want alle drie gestalten heeft een Christen van node zal hij de drie eerste beden bidden en uitvoeren. Zo hij één mist, hij is er niet bekwaam toe, die drie moeten altijd te samen gaan.

Verzoeking.

IV. 't Voorwerp. Verzoeking, 't Griekse woord *peirazein*, betekent:

- beproeving: [Joh. 6:6](#). Dat zei Hij, hem beproevende. [Openb. 2:2](#) ... en dat u beproefd hebt degenen, die uitgeven, dat zij apostelen zijn.
- Ook onderzoeken: [2 Kor. 13:5](#). Onderzoek uzelf, of u in het geloof zijt.
- Meest verzoeken: [Heb 2:18](#). In hetgeen Hij zelf verzocht zijnde, geleden heeft, kan Hij degenen, die verzocht worden, te hulp komen. Hier vandaan komt het woord *peirasmos*, verzoeking, 't geen hier staat. De verzoeking geschiedt:

(a) Van God.

(b) Van de mens.

(c) Van de wereld.

(d) Van de duivel.

(1) **God verzoekt.**

V. God wordt gezegd de mens te verzoeken. God verzocht Abraham, hem gebiedende zijn zoon op te offeren, [Gen. 22:1](#). Israël met het manna, [Exod. 16:4](#). David, [2 Sam. 24:1](#). Hiskia, [2 Kron. 32:31](#). Niet, opdat God tot kennis zou komen van enige zaken of uitslagen; want alle dingen zijn naakt en geopend voor Hem, Hij kent des mensen gedachten van verre. Maar óf om aan de mens zelf, óf aan anderen bekend te maken, wat goed of kwaad in de mens is; zo werd Jobs lijdzaamheid, Abrahams gehoorzaamheid, Davids zwakheid, Hiskia's hoogmoed openbaar tot hun vernedering, anderer vertroosting en voorzichtigheid. God verzoekt de zijnen dan met lichamelijke voorspoed en tegenspoed, of God hun wel algenoegezaam is, of Hij alleen hun vertrouwen is, of men de voorzienigheid Gods in iedere particuliere zaak wel gelooft, of zijn wil ons lief is, of men zich op zijn beloften wel durft verlaten.

Ook beproeft God de Zijnen wel met geestelijke verzoeken met onttrekkingen van Geest, van licht, troost, gelegenheden, om hen door het geloof alleen op het Woord te doen leven, en Hem gedurig tot hun sterkte aan te nemen.

(2) De mens verzoekt God.

VII. De mens verzoekt:

(o) God.

(p) Andere mensen.

(q) Zichzelf.

(a) De mens verzoekt God als men Hem een perk stelt van tijd, van manier, van mate, nu, door die weg, zo veel: [Psalm 78:41](#). *Zij kwamen al weer en verzochten God, en stelden de Heilige Israëls een perk.* Als men niet tevreden is met de gewone weg van voorzienigheid, maar een wonderteken, wat buitengewoons, boven de loop van de natuur, van God eist: [Psalm 78:19](#). *Zij spraken tegen God; zij zeiden; Zou God een tafel kunnen toerichten in de woestijn?* [Num. 11:4](#) ... en zeiden: *wie zal ons vlees te eten geven?* Zo verzochten de Joden Christus: [Matth. 12:38-39](#) *Meester! wij willen van U wel een teken zien ... Het boos en overspelig geslacht begeert een teken.* Dit geschiedt ook als men voorwaarden stelt, eer men wil geloven. Zo'n trap van verbrijzeling, van verlichting, van heiligmaking, van verzegeling, gelijk Thomas: [Joh. 20:25](#) ... *Indien ik niet zie ... het teken van de nagelen enz., ik zal geenszins geloven* Dit is een tergende zonde: [Deut. 6:16](#). *Gij zult den Heere, uw God, niet verzoeken.* [1 Kor. 10:9](#). *En laat ons Christus niet verzoeken, gelijk ook sommigen van hen verzocht hebben, en werden van de slangen vernield.* Hiertoe behoort niet, het denken op de wonderen, die God aleer wel gedaan heeft, om in grote benauwdheid zich te sterken met de almachtigheid en getrouwe opzicht Gods op de zijnen, en zich te levendiger onder des Heeren welbehagen te stellen.

(b) Andere mensen.

De mens verzoekt andere mensen, of om hen te overtuigen van hun zondige staat en om hen daardoor tot bekering en tot Christus te leiden. Zo beproeven de opzieners de lidmaten: [1 Kor. 5:12](#) ... *Oordeelt u niet die binnen zijn?* Of men verzoekt andere mensen ten kwade, als men hen in gelegenheden voert, om hen te doen vallen, tot zonden en schande te brengen; [Hab. 2:15](#). *Wee die, die zijn*

naaste te drinken geeft ... en ook dronken maakt, opdat u hun naaktheden aanschouwt. Als men hem uitlokt om hem aan 't spreken te krijgen, en om hem also in zijn woorden te verstikken: [Lukas 10:25](#) ... een zeker wetgeleerde stond op, Hem verzoekende, en zeggende: Meester! wat doende zal ik het eeuwige leven beërven? [Matth. 22:15, 17](#) ... hielden te samen raad, hoe zij Hem verstrikken zouden in zijn rede. Zeg ons dan, wat dunkt U, is het geoorloofd de keizer schatting te geven of niet? Men prijst hem, men toont grote vriendschap, of men wekt hem op tot moedigheid. Maar 't is om hem te doen vallen.

Zichzelf.

(c) De mens verzoekt zichzelf, ten goede, of men wel in waarheid genade heeft; dit beveelt de apostel, [2 Kor. 13:5](#), *Onderzoek uzelf, of u in het geloof zijt, beproeft uzelf.* En opdat men zich niet bedriege, zo bidt men, dat de Heere het ons ontdekke: [Psalm 139:23-24](#). *Doorgrond mij, o God! en ken mijn hart; beproef mij, en ken mijn gedachten. En zie of bij mij een schadelijke weg zij; en leid mij op den eeuwiggen weg.*

De mens verzoekt zichzelf ook wel ten kwade, als men zich onvoorzichtig begeeft in gelegenheden die men mijden kan, en welke men weet, dat ons doorgaans tot zonden hebben gebracht; als men zich in kleine zonden toegeeft; als men ijdele gedachten aanhoudt; als men het uitvoeren van zijn plicht in een bijzonder geval uitstelt; als men twist voor een zonde, waarom men dit of dat niet zou mogen doen, of dit of dat wel zo groot een zonde is. Van dit verzoeken van zichzelf spreekt Jakobus: [Jak 1:14](#). Een ieder wordt verzocht, als hij van zijn eigen begeerlijkheid afgetrokken en verlost wordt.

(3) De wereld verzoekt.

VII. De wereld verzoekt beide, bekeerden en onbekeerden, tot zonden.

1. Door het voorstellen van allerlei vermakelijkheden. Door voordeel en winst te beloven. Door vriendelijkheid, liefde, achting, eer. En zo dat niet wil lukken, door boosheid, schade, schande, vervolging en dergelijke. Of wel in de wereld de een de ander tot zonde verlost, zo is het toch ten voornaamste gemunt op de kerk in 't gemeen, en op ieder gelovige in 't bijzonder; zij hebben zich aan te zien als een schaap in 't midden van de wolven, en daarom niemand te vertrouwen. Maar altijd op hun hoede te zijn, als ze onder wereldlingen verkeren. Dat ze niet dan kwaad van de wereld en wereldlingen te verwachten hebben, heeft de Heere Jezus hun voorzegd: [Joh. 16:33](#) ... In de wereld zult u verdrukking hebben. Dat men zich voor hen wachten moet, leert de Heere Jezus: [Matth. 10:17](#). *Wacht u voor de mensen.* En: [2 Petrus 3:17](#) ... *wacht u, dat u niet door de verleiding van de gruwelijke mensen mede afgerukt wordt, en uitvalt van uw vastigheid.* Hiertoe dient die gouden raad van de Heere Jezus, [Matth. 10:16](#), *Ziet, Ik zend u als schapen in het midden der wolven; zijt dan voorzichtig gelijk de slangen, en oprecht gelijk de duiven.*

(4) De duivel verzoekt.

VIII. De duivel verzoekt ook de mens; de onbekeerden zijn in zijn geweld, hij heerst over hen, zij zijn onder hem gevangen naar zijn wil. Maar hij spant al zijn krachten in om de gelovigen door verzoeking ten val te brengen, daarom draagt

hij ook de naam van:

(ppp) verzoeker, [Matth. 4:3](#).

(qqq) De vijand. [Matth. 13:39](#).

(rrr) De tegenpartij, [1 Petrus 5:8](#).

(sss) De duivel, [Jak 4:7](#).

Deze verzoeken doet hij listig, daarom worden ze genoemd, *listige omleidingen*, [Eféze 6:11](#). Hij zoekt, waar en wanneer de gelovige zwak is, daar weet hij zich dan naar te voegen om zijn verzoeken dan dus, dan zo te werk te stellen. Al zijn listige verzoeken voor te stellen, zo ondoenlijk, en velen niet nuttig zijn. Hij kent het gestel van het lichaam, waartoe dat gereed is, hij kent de aangelegenste zonde, hij weet in welke gelegenheden men gedurig moet zijn. Daarna brengt hij verbeeldingen, gedaanten in de fantasie of verbeeldende kracht, waardoor hij tracht, dat men op die verbeeldingen denke, en dat de lusten door het denken gaande mochten worden. Hij verwekt, zoveel als hem toegelaten wordt, allerlei gelegen heden, die hij weet, dat ons meermalen ten val brengen, en de ziel beroerd zijnde door het vallen, in de zonde, zo tracht hij ze al verder te vervoeren van de een zonde tot de andere. Hij weet de zonde óf fijn te verbergen, óf zeer begeerlijk voor te stellen, óf de lusten gaande willen worden.

Is de mens in 't begin, hij port al aan, hij drijft aan tot haasten, haasten, opdat de mens geen tijd zou hebben om een gedachte tot God op te heffen.

Als de zonde bedreven is, tracht hij hem tot wanhoop op te wekken: *zo'n leven kan met genade niet bestaan, gij zijt niet wedergeboren, u hebt geen waar geloof, voor u is geen genade, uw zonde is te groot. Gij hebt de zonde in de Heilige Geest bedreven.*

Dan komt hij met verschrikkingen op allerlei wijzen. Ziet in 't brede van de verzoeken van de duivel, beneden in het hoofdstuk, welks opschrift is: *Van de aanvechtingen van de duivel*.

Dit hebben wij te weten: dat de duivel de mens niet kan dwingen tot zondigen, de mens niet kan doen zondigen, maar hij kan alleen aanraden, lokken, gelegenheden doen voorkomen, zodat de mens zelf oorzaak is van de zonden die hij begaat, en hij heeft de schuld op de duivel niet te leggen; ook is de duivel niet altijd de aanleider, maar doorgaans is de mens zelf de verleider.

Wij bidden af in verzoeking geleid te worden.

IX. Tot hiertoe hebben wij gezien wat verzoeking is; nu hebben wij te overwegen de daad, naast het voorwerp, de verzoeking, die afgebeden wordt: *Leid er ons niet in*. Wij bidden dat God onze Vader, het niet doe. God leidt Zijn kinderen tot en in de weg van de zaligheid, zonder welke zij die nooit zouden verkrijgen: [Jes. 42:16](#). *Ik zal de blinden leiden door de weg, die zij niet geweten hebben; Ik zal ze doen treden door de paden, die zij niet geweten hebben.* [Jes. 48:17](#) *Ik ben de Heere uw God, Die u leert wat nut is, Die u leidt op de weg, die u gaan moet. De Heere Jezus wordt genoemd, de overste Leidsman,* [Hebr. 2:10](#); [Hebr. 12:2](#), Om van de Heere geleid te worden, bidden de gelovigen, [Psalm 25:5](#), *Leid mij in uw waarheid.* [Psalm 143:10](#), *Leer mij Uw welbehagen doen; want Gij zijt mijn God! Uw goede Geest geleide mij in een effen land.* Want zij kennen hun zwakheid, en van de vijanden loosheid, boosheid en geweld; en aan de andere

kant, des Heeren macht en goedheid. Zij bidden, dat de Heere hen verlichte en gedurig de weg aanwijze, tot het ingaan in de weg gedurig opwekke en aanporre, door zijn kracht gedurig ondersteune en besture, en hen niet loslate, totdat zij het einde bekomen hebben. Dit leiden bidden ze. Maar dat ze afbidden is *het leiden in verzoeking*.

X. De Heere onze God is heilig; al wat Hij doet, is heilig; [Psalm 111:3](#). *Zijn doen is majesteit en heerlijkheid*. Al wat Hij uitvoert, is rechtvaardig: [Openb. 16:7](#) *Ja, Heere, Gij, almachtige God! Uw oordelen zijn waarachtig en rechtvaardig*. Al wat onrechtvaardig is, zij verre van God. In Hem is geen onrecht. Niemand beschuldige God, als hij ten kwade verzocht wordt, en daarin valt: [Jak 1:13](#). *Niemand, als hij verzocht wordt, zegge: ik word van God verzocht; want God kan niet verzocht worden met het kwade; en Hij zelf verzoekt niemand met het kwade, en ten kwade*. Als God iemand verzoekt, dat geschiedt altijd op een ondoorzienlijke, heilige manier, en tot heilige einden, of tot openbaring van zijn rechtvaardigheid, of goedheid, en also tot verheerlijking van zijn Naam voor engelen en mensen, als aanschouwers dier daden.

XI. God verzoekt op een heilige wijze én godlozen én Godzaligen.

Godlozen.

(100) Als Hij zijn misbruikte gaven, gewone verlichting, overtuiging, weerhoudende kracht wegneemt: [1 Sam. 16:14](#). *De Geest des Heeren week van Saul*.

(101) Als Hij, als een rechtvaardig Richter, de mens, omdat hij naar Hem niet wil horen, overgeeft aan zichzelf, die niet dan zonde zijnde en niet dan zonde willende doen, niet anders kan dan zondigen: [Psalm 81:13](#) [[Ps. 81:12](#)]. *Dies heb Ik het overgegeven in het goeddunken huns harten, dat zij wandelen in hun raadslagen*.

(102) Als God de zondaar aan de duivel overgeeft, dat die hem beheerse naar zijn wil: [2 Tim. 2:26](#) ... *onder welke zij gevangen waren tot zijn wil*.

(103) Als de mens, onder die oordelen zijnde, door gedurig zondigen en zijn geweten gedurig tegen te gaan, verhard wordt en geen meer gevoel heeft van zondigen, en vrees voor straf. Dit oordeel voerde God uit over Farao: [Ex 7:3](#). *Ik zal Farao's hart verharden*. Een mens in zo'n staat zijnde, en God hem allerlei genegenheden latende voorkomen, zo valt hij overal toe over, totdat Gods rechtvaardige wraak hem verdelgt.

Hoe de Godzaligen.

XII. God verzoekt zijn kinderen tot een heilig einde en op een heilige wijze; dit geschiedt:

(bb) als de Heere de verzoekers, 't zij duivel, wereld of vlees loslaat, om hen op allerlei wijze aan te vallen, gelijk God zo de duivel op Job losliet, doch met bepaling, [Job 1](#); [2](#). En op David, [2 Sam. 24:1](#).

(cc) Als God Zijn genadige invloed en ondersteunende kracht inhoudt, waarover de kerk klaagde, [Jes. 63:17](#), *Heere! waarom doet Gij ons van Uw wegen dwalen? Waarom verstokt Gij ons hart, dat wij U niet vrezen?* Een kind Gods zo ontbloot van Gods hulp, en zo wordende bestormd van zijn

vijanden, en de genade en het geestelijke leven klein zijnde, wat is een zodanige in gevaar!

- (dd) Als God de zodanige gelegenheden laat voorkomen, in welke hij moest staan. Maar hij is niet op zijn hoede, de bewegingen en begeerlijkheden worden gaande, hij verlaat de vreze, de gehoorzaamheid, de liefde Gods, dan wordt hij als een tol omgedreven, en wordt door zichzelf omgevoerd en in alle heftigheid vervoerd van de ene zonde tot de andere, en tot zonden, tot welke zijn natuur zelfs geen prikkeling tevoren had. Dat is een bedroefde staat; wat zou het einde zijn, als God hem niet wederom voorkwam en herstelde! Een kind Gods heeft voor die staat te schrikken en daartegen te bidden.

Wat het afbidden insluit.

XIII. Als wij bidden: *leid ons niet in verzoeking*, dan bidden wij niet af alle verzoeking en beproevingen door kruis, naar ziel en lichaam, alle gelegenheden, waardoor men zou kunnen vallen. Want dat is de weg Gods met al zijn kinderen, opdat Hij hen vernedere opdat Hij hen oefene in de strijd tegen de vijanden, en opdat Hij hen heilige.

"Maar laat de verzoeking geen vat, geen kracht op ons hebben, laat ons niet los, onttrek ons Uw Heilige Geest niet, geef ons niet over aan ons zelf, als er gelegenheden tot zondigen komen, als de vijanden op ons aanvallen en zoeken ons hierheen en daarheen te slingeren, en te ziften als de tarwe, laat ons niet komen in de hand, in het geweld van de verzoeking, laat ons in de strikken niet gevangen worden, zodat ongerechte dingen de overhand over ons zouden bekomen; geef ons niet over in een verkeerde zin, in de begeerlijkheden van ons verdorven hart; want waartoe zou ons dat niet vervoeren? Maar als het U belijft ons gelegenheden te laten voorkomen, en dat overal strikken voor ons gesteld worden, en de duivelen, wereldse mensen, listig of boosaardig op ons toeleggen om ons te vangen, bewaar u ons dan voor vallen, bestuur u ons dan door Uw Geest, en geef ons kracht om staande te blijven, opdat door onze val onze eigen ziel niet als ter dood toe gewond worde, de Godzaligen niet bedroefd of geërgerd worden, en Uw Naam en de Godzaligheid om onzentwille niet gelasterd worden."

Zo was Davids gebed. [Psalm 25:20-21](#), *Bewaar mijn ziel en red mij; laat mij niet beschaamd worden; want ik betrouw op U. Laat oprechtheid en vroomheid mij behoeden; want ik verwacht U.* Zo ook [Psalm 119:8](#), *Verlaat mij niet al te zeer.* Psalm 69:7 [[Ps. 69:6](#)], *Laat hen door mij niet beschaamd worden, die U verwachten, o Heere, Heere der heerscharen! laat hen door mij niet te schande worden, die U zoeken, o God Israëls!*

En te kennen geeft.

XIV. Zodat het bidden, om niet in verzoeking ingeleid te worden, vervat:

- (oo) een kennis en erkentenis van de zondigheid van ons hart en van onze zwakheid, om verzoeking en beproevingen te kunnen tegenstaan.
- (pp) Het geeft te kennen de haat en afkeer van de zonde, de angst om in zonden te vallen.
- (qq) De liefde tot de gemeenschap met God, die door het vallen in verzoeking gekrenkt en verdonkerd wordt; en de liefde voor de eer van Gods Naam en voor de eer van de Godzaligheid en blijdschap van de Godzaligen.

- (rr) Het geeft te kennen het geloof van het opzicht van God over de zijnen, van de almachtigheid Gods, om hun sterkte te kunnen geven, en om de vijanden in hun aanvallen te kunnen bedwingen. Alsmede, het geloof van de goedheid Gods om het te willen doen, en van zijn waarheid om het te zullen doen, omdat Hij beloofd heeft naar het gebed te horen en dat te verhooren.

't Woord *boze* wordt verscheidenen toegeschreven.

XV. Het eerste deel van deze bede is de bewaring voor het kwade, dat is verhandeld; het tweede is de verlossing van het kwade: *Maar verlos ons van den boze.*

Het eerste ziet op het toekomende, het tweede op het tegenwoordige; deze twee delen van de bede worden door een tegenstellend woord *maar* samengevoegd, waaruit blijkt, dat het laatste wat anders is dan het eerste en nochtans opzicht heeft op het eerste; hoe de tegenstelling en de opzigtelijkheid is, hangt af van het woord *boze*, hoe dat genomen moet worden, wie of wat daardoor verstaan wordt. Boze, Grieks *poneeros* betekent:

(ttt) de duivel: [Matth. 13:19](#), [38](#) ... *zo komt de boze, enz ... het onkruid zijn de kinderen des bozen.*

(uuu) De wereld wordt genoemd boos: [Gal. 1:4](#). Boze wereld; wordt gezegd in het boze te liggen, dat is geheel en al boos te zijn: [1 Joh. 5:19](#). *Wij weten ... dat de gehele wereld ligt in den boze.*

(vvv) 't Hart des mensen wordt gezegd boos te zijn: [Heb 3:12](#). *Ziet toe, broeders! dat niet te eniger tijd in iemand van u zij een boos ongelovig hart.* Dat boze hart is vervuld met boosheid: [Matth. 12:35](#) ... *de boze mens brengt boze dingen voort uit den bozen schat.* In het hart van een mens in de natuur is niet dan boosheid: [Gen. 6:5](#) ... *al het gedichtsel van de gedachten zijns harten (is) ten allen dage alleen boos.*

(www) Ook werd de zonde het boze genoemd: [Rom. 12:9](#) ... *Hebt een afkeer van het boze.* Omdat deze vier: duivel, wereld, 't hart des mensen, de zonde, *boze* genoemd worden, zo is de bedenking, wie of wat hier door boze verstaan moet worden.

Wat door boze hier verstaan wordt.

XVI. De bidder is een kind Gods, die God als een Vader aanspreekt, die grote begeerte heeft tot de verheerlijking van Gods Naam, tot de welstand en uitbreiding van Gods koninkrijk, tot het doen van de wil Gods, daartoe verzoekt hij lichamelijk onderhoud voor zich en alle Godzaligen, opdat ze door armoede niet zijn tot laster van degenen, die buiten zijn, en zelf niet overstelpt worden door bekommernissen. Hij bidt om een gedurig bevredigde en verzoende staat, om met blijdschap en vrijmoedigheid voor God en de mensen hun loop uit te lopen, en dat hun geen strikken en struikelblokken ontmoeten mochten, waardoor ze gevangen en waarover zij vallen zouden, en dat ze daartoe verlost mochten worden van alles, wat hun in de weg van de Godzaligheid hinderlijk is, en dat is *het boze*.

In de eerste plaats en ten voornaamste wordt hier door het boze verstaan, niet de duivel, dan zouden beide delen van deze bede hetzelfde bijna zeggen. Maar **de**

zondige natuur, de licht omringende zonde, de wet van de zonde, die in onze leden is, de zonde met alle derzelver uitwerkselen. Dus is de tegenstelling en betrekking op het voorste deel van deze bede klaar; zolang als de zonde in de mens zeer krachtig is, doet de minste verzoeking hem vallen, maar als het beeld Gods meer hersteld is, en Christus een gestalte in de ziel gekregen heeft, het hart meer lust en sterker leven en heiligheid bekomen heeft, dan zal de mens in de verzoeken beter staande blijven; en behalve dat, wat zou het de mens baten, als hem geheel geen verzoeken bejegenden, als hij ondertussen in een zondige gestalte bleef? De bidder heeft een afkeer van het monster van de zonde, kan ze in zich niet verdragen. Maar verzoekt daarvan verlost te worden. Ook heeft het Griekse woord *rusai* (verlossen) zijn nadruk; daar de Grieken verscheiden woorden hebben, waardoor zij *verlossen* uitdrukken, zo wordt hier dit woord gebruikt, 't welk uittrekken, verlossen door *uittrekken*, betekent. De zonde moet uitgetrokken worden. *Indien uw oog u ergert, trekt het uit, en werpt het van u, Matth. 18:9.* In de uittrekking van het lichaam van de zonden des vlees, [*Kol. 2:11*](#). Hoewel daar andere woorden staan. Zodat wij bidden: verlos ons van de zondige gestalte van het hart en derzelver zondige uitwerkingen. Hiertegen is niet, dat er in het Grieks een 'artikel' staat **toe poneeroe**, alsof dat op een persoon en alzo op de duivel moest zien; want het 'artikel' wordt ook bij de zonde gesteld: [*1 Joh. 5:19*](#) De gehele wereld ligt **en toe poneeroe**, in **het** boze.

Wij achten 't bekwaamst dat *apo tou ponhrou* niet beperkend maar uitgebreid is, en het boze hier betekent en insluit, én de zonde, én al wat kwaad is. Zodat de zin van deze bede is: *bewaar ons in 't toekomende, dat wij in de macht van de verzoeking niet komen, en daardoor ten val gebracht worden; en red ons uit de tegenwoordige zondige gestalte van de ziel, en daaruit voortkomende zonde.*

Een onbekeerde kan deze bede niet bidden.

XVII. Gelijk een onbekeerde geen bede kan bidden, omdat hij geen van alle begeert, zo kan hij ook deze niet bidden, te meer omdat hij hier allerklaarst overtuigd kan worden, dat hij de zaken in deze bede begrepen, niet alleen niet begeert, maar dat al zijn lust en vermaak is in de zonde te leven; hij wil, dat de zonde uit hem niet getrokken worde. Maar hij trekt zelf de ongerechtigheid met koorden der ijdelheid, en de zonde als met dikke wagenzelen. Hij is niet angstig in verzoeking te komen. Maar hij zoekt ze zelf, hij leidt er zichzelf gretig in; want zondigen is zijn lust en leven, als er maar geen schade of schande op volgt. Als zo een dan tot God zegt: *Leid ons niet*, enz. dan liegt hij voor de alwetende God en bespot Hem. Want als hij zijn hart recht uit zou spreken, dan zou hij zeggen: *geef mij vele gelegenheden tot vermakelijke en voordelige zonden; want zij zijn mijn lust.* Dat dan een zodanige niet meer deze bede tot God zegge, opdat hij God niet terge. Maar dat hij óf zonder bidden heenloope naar zijn verderf, óf zich bekere, en dan kome bidden: *Leid ons niet in verzoeking!*

Ook een Godzalige niet altijd.

XVIII. Ook is een Godzalige niet altijd in staat om deze bede te bidden; hij moet zich altijd verzamelen, herstellen en schikken, als hij zal bidden, omdat hij vrijmoedigheid hebbe; zo moet hij op een bijzondere wijze naar binnen keren, eer

hij deze bede bidt, zichzelf bezien, of zijn hart ook kleeft aan een zonde, of er een zonde is, die tegenwoordig hem gevangen houdt, tegen welke hij geen levendig opzet neemt, om ze te laten, en dezelve te bestrijden, uit welke hij tegenwoordig niet opstaat; zo iemand in zo'n staat is, zo heeft hij geen vrijmoedigheid tot God te naderen, want zijn hart veroordeelt hem. Daarom is het noodzakelijk, dat men volkomen opzet hebbe tegen de zonde in 't gemeen, en ook in het bijzonder tegen die en die zonde, die ons meest kwelt, schoon men als nog geen kracht tegen dezelve heeft, en men zo uit zijn gestalte, als uit de ondervinding wel afleiden kan, dat men er weer in vallen zal, zo er geen meerdere kracht van boven komt; want dan is men in staat om hulp te verzoeken, en te bidden: *Leid ons niet in verzoeking.*

Men moet dezelve met grote ernst bidden.

XIX. Laat dan deze bede van ons ernstig gebeden worden, want:

- (nn) Als wij deze gestalte en zaken niet deelachtig zijn, zo zijn wij niet in staat om de andere bedden zelfs te bidden, veel minder die te doen. Maar deze bede bekomen hebbende, dan zijn wij bekwaam tot alles. Gelijk de eerste bede het einde van alles is, zo is deze bede de gestalte waaruit en waardoor wij naar dat einde kunnen trachten, en de middelen tot dat einde wel kunnen gebruiken.
- (oo) Daarbij, wat is de zonde gruwelijk! Zij is een verbreking van de band, die de Heere op de mens gelegd heeft, en welke band zij zelf met genoegen erkennen. Zondigen is de hoge Heere ongehoorzaam te zijn, zijn ontzaglijkheid te versmaden, in zijn tegenwoordigheid, en daar Hij het ziet; zonden te doen, welke de tegenwoordigheid van een mens, ja van een klein kind beletten zou. Maar zijn toorn en oordelen niet te vragen, ja daarin ligt de verzaking van God; kan er wel wat verschrikkelijkers zijn?
- (pp) De zonde mismaakt de ziel, en maakt ze afschuwelijk, hatelijk, walgelijk, meer dan men denken of zeggen kan.
- (qq) En wat baart ze al droefheden! God onttrekt Zich, en laat hem alleen staan. Onvrijheid, onvastigheid, schrik, vreze, onrustigheid jaagt de kostelijke ziel dag en nacht.
- (rr) De ene zonde baart de andere, en die wederom anderen, en waar zou het einde van zondigen zijn?
- (ss) Het zondigen is niet alleen voorbijgaande kwade gedachten, woorden en daden te doen, maar het krenkt het geestelijke leven zelf, het wordt kleiner en zwakker, minder bekwaam om Godzalig te leven, en zonden af te keren. Dit alles weet u, gelovigen! Zou u dan niet angstig en bevreesd zijn voor de zonde, en omdat u uw onmacht kent, zal dat u dan tot de Heere niet doen roepen: *verlos ons van de boze! Red mij, was mij af.*
"Heilig mij, heilig mij,
Ik moet heilig zijn als Gij!"

In verzoeking te vallen is verschrikkelijk en bitter.

XX. In de macht van verzoeking te vallen is het bitterste dat een Godzalige overkomen kan. Als een Godzalige, die toch kleine kracht heeft, in een zondige

staat komt, in zonden zich meer dan gewoon toegeeft, onaandachtig, roekeloos en slordig daarheen gaat, dan is hij in een staat, die voor verzoeken openligt. Als de verzoeker dan van God toegelaten wordt zodanige aan te vallen, zijn boosheden en loosheden, zijn kunsten en praktijken in 't werk te stellen; als hem dan gelegenheden voorkomen, 't zij tot toorn, tot hoogmoed, tot onrechtvaardigheid, tot onreinheid, 't zij tot bezwijken in de belijdenis, door vreze of begeerte, of diergelijke. Als God van hem afwijkt, hem verlaat en hem alleen laat staan, dan worden de begeerlijkheden levendig en heftig, en drijven hem rondom als stof in een dwarrelwind, daar is dan geen weerhouden aan, verstand en oordeel hebben niets te zeggen, de brandende begeerlijkheden zijn meester. Of het geestelijke leven zich enigszins openbaart en afraadt, en er tegen aan zucht, 't moet er dan, alsof men onzinnig was, zo mede door, de hollende paarden zijn niet te weerhouden, en waartoe zouden ze een mens niet wel vervoeren! Ja wel tot dingen, daar hij al zijn leven geen begeerte, ja een afschrik van had.

Is de mens door verzoeking ten val geraakt, 't is dikwijls met de een val niet gedaan, en of men wel wil ophouden, en tot zijn vorige tederheid terugkeren, daar is geen kracht; God verbergt Zich, de verzoeken worden vernieuwd, de begeerlijkheden worden opnieuw wederom gaande, hij wordt wederom overwonnen, totdat de Heere hem wederom voorkomt en hem uittrekt. Maar de vorige tederheid van het hart, de bevredigde staat, de gemeenschap met God, het blinken in heiligheid is nog ver; droefheid, tranen benauwdheid, bidden, worstelen, achteraan kleven, licht wederom struikelen is dagelijks werk. Wie zou voor zo'n staat niet vrezen? Daarom bidt gedurig: *Leid ons niet in verzoeking!*

Ons hart moet men vooral bewaren.

XXI. Het bidden van deze bede komt voort uit een haat en afkeer van de zonde, uit de ondervinding van onze onmacht om staande te blijven, uit liefde tot een zuiver en onbevlekt leven. Indien dit ons aanzet tot bidden, zo moet het ons ook werkzaam maken om ons in een staat te houden, op welke de verzoeken, als ze komen, geen vat hebben, dat is een volkomen hart, dat niet hunkert naar iets anders dan naar een gedurige vereniging, naar de gemeenschap met God. De wereld, en al wat in de wereld mooi en vermakelijk schijnt, moet uit het hart gebannen worden, de Heere alleen ons algenoegzaam, onze blijdschap en vermaak, onze liefde en vreze zijn. Kunnen wij tot de uitwerking niet naar onze wil komen, de keur, dat voornemen, de werkzaamheid moet men altijd trachten te bewaren. Zo men van het hart niet begint, al ons doen zal geen voortgang hebben, men zal openliggen voor verzoeken, de minste gelegenheid zal doen vallen. Maar als het hart volkomen met de Heere is, en men houdt zich in de tegenwoordigheid Gods, dan zal men gesterkt zijn tegen de verzoeken: [1 Joh. 5:18](#) ... *die uit God geboren is, bewaart zichzelf, en de boze vat hem niet.*

Men moet zichzelf in geen verzoeking leiden.

XXII. Bidden en arbeiden moeten samen gaan; wat een Christen bidt, dat wil hij doen, en tracht het te doen, zo ver hij kan. Als hij bidt: leid ons niet in verzoeking, zo moet, hij zich wachten, dat hij zichzelf niet in verzoeking leidt. Men leidt zich in verzoeking

1. als men de gelegenheden door welke men meermalen gevallen is, niet vliedt. Maar óf zoekt, óf, als ze voorkomen, en bedachtzaam involgt, daar men geen noodzaak, of verplichting had, om ze te gebruiken. Deze zijn zeer verscheiden, naar eens ieders gestel, beroep, of andere omstandigheden; sommigen is 't gezelschap van zo'n schadelijk, anderen maaltijden, anderen 't gebruik van middelmatige zaken, anderen op sommige tijden de eenzaamheid. Deze, die men nalaten kan, moet men vluchten, of men leidt zich in verzoeking; als men de gelegenheden, waardoor men dikwijls gevallen is, niet mag ontlopen, omdat wij door goddelijk bevel daartoe verplicht zijn, zo moet men zeer op zijn hoede zijn, door 't hart wel te bewaren, door de tong te breidelen, door toegeven in eigen zaken, en pal te staan in de zaak Gods, met oprechtheid en voorzichtigheid ons te wapenen; zo doende zal de verzoeking minder vat op ons hebben.
2. Ook is het zichzelf in verzoeking te leiden, als men geoorloofde en middelmatige dingen te veel en onbedachtzaam gebruikt.
3. Als men ijdele gedachten, schoon van natuurlijke zaken, aanhoudt, om zich daarin te vermaken.
4. Als men gezondigd heeft, niet terstond opstaat. Maar óf door achteloosheid, óf door moedeloosheid, óf door ongeloof en verwerpen van zijn staat, óf door vermaak van de zonde liggen blijft, waardoor de zonde meerder kracht krijgt.
5. Als men op schielijke invallen, 't zij van een gemakkelijke zonde, 't zij van onbetamelijke gedachten van God en het Goddelijke, 't zij van verschrikkelijke inwerpingen blijft staan denken; daardoor raakt men de welgestelde gestalte van de ziel kwijt, en een kwade gestalte is bekwaam tot verzoeking. Tegen deze alle moet een christen waken en strijden, al biddende en werkende door het geloof: [Matth. 26:41](#). *Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt.* [1 Petrus 5:8-9](#). *Zijt nuchteren en waakt; want uw tegenpartij, de duivel, gaat om als een briesende leeuw, zoekende wie hij zou mogen verslinden. Denwelken wederstaat, vast zijnde in het geloof.*

Wilt u voor verzoeking bewaard zijn:

- (a) geeft acht op uw hart, en op deszelfs gedachten: [Spr. 4:23](#). *Behoed uw hart boven al wat te bewaren is.*
- (b) Bewaart uw ogen: [Job 31:1](#). *Ik heb een verbond gemaakt met mijn ogen.* En bidt, [Psalm 119:37](#), *Wend mijn ogen af, dat zij geen ijdelheid zien.*
- (c) Sluit uw oren voor ijdele redenen, voor achterklappen: [1 Kor. 15:33](#). *Dwaalt niet. Kwade samensprekingen verderven goede zeden.* [Pred. 7:21](#). Geef ook uw hart niet tot alle woorden, die men spreekt.
- (d) Geeft acht op uw tong, bestuur die toch nauwkeurig en omzichtig: Psalm 39:2 [[Ps. 39:1](#)]. *Ik zei: ik zal mijn wegen bewaren, dat ik niet zondige met mijn tong; ik zal mijn mond met een breidel bewaren.* En bidt: *Heere! zet een wacht voor mijn mond, behoed de deur van mij lippen,* [Psalm 141:3](#). Geeft u geen acht op uw hart, en op uw uiterlijke zinnen, u zult gedurig in verzoeking vallen: maar dus op uw hoede zijnde, en voorzichtig wandelende, en al biddende en strijdende zult u zeker wandelen, de vijanden overwinnen, en de kroon van het leven beërven.

Besluit van het gebed.

XXIII. Het derde deel van dit gebed is het besluit. *Want Uw is het koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid in van de eeuwigheid. Amen.*

De papisten, en enige anderen laten het uit, en bestrijden het. Maar de heilige tekst zelf, en het gebruik van de eerste kerk, en de opvolgende, en diergelijke uitdrukkingen in andere plaatsen van de Goddelijke Schrift zijn hun tot overtuiging, en ons tot verzekering in het gebruik.

Men kan dit besluit aanmerken:

(ooooo) Als gronden, waarop de bidder vrijmoedigheid heeft genomen, en waarop hij steunt. Omdat God, zijn Vader, het gebied heeft over alle schepselen, en almachtig is om de begeerten de bidder te geven, en heerlijkheid en majesteit zijn Wezen is, 't welk de bidder beoogt te verheerlijken.

(ppppp) Men kan het besluit aanmerken, als beweegredenen; gelijk doorgaans bij de gebeden, in de Heilige Schrift vermeld, beweegredenen gebruikt worden, waardoor de bidder, en zijn begeerten opwekt, en vergeestelijkt, en God smeekt om de begeerde zaken te geven, omdat Hij een Heerser over alles is, en alles doen kan door zijn macht, en dat het bekomen van de begeerde zaken tot verheerlijking van Zijn Naam, die Hem toekomt, zal zijn. Of aldus: *wij hebben het gebeden voor de kerk, het koninkrijk der genade, en dat is Uwe, daarin wilt U verheerlijkt worden, verhoor dan ons gebed!*

(qqqqq) Men kan het ook aanmerken als een uitbreiding en aandrang aan de laatste bede, dat God ons niet wil leiden in verzoeking, maar van de boze verlossen, omdat Hij recht heeft over alles en macht heeft, en over de verzoekers en verzochten, en door zijn almachtigheid kan ondersteunen, verzoekers terughouden, de verzochte een vast en heilig hart kan geven; doch men moet het niet bepalen alleen tot de laatste bede, maar uitbreiden tot het gebed in 't gemeen.

Uw is het Koninkrijk.

XXIV. Dit zegt de verhevenheid, Grieks exoesia, het recht, het gebied Gods over alles, 't welk alles, Hem onmiddellijk is onderworpen; dit wordt heerlijk uitgedrukt van de koning David: [1 Kron. 29:11-12](#), *Uwe, o Heere! is de grootheid, en de macht, en de heerlijkheid, en de overwinning, en de majesteit; want alles wat in de hemel en op de aarde is, is Uwe; Uwe, o Heere! is het koninkrijk, en Gij hebt U verhoogd tot een Hoofd boven alles ... en Gij heerst over alles; en in Uw hand is kracht en macht.* God heeft soeverein gebied, en over het koninkrijk van de macht en van de genade, en de heerlijkheid.

De kracht.

En de kracht, Grieks dunamis. God heeft niet alleen recht gebied, macht over alles. Maar in de Heere is ook sterkte en kracht om over het Zijne te heersen, de Zijnen te beschermen, hen hun begeerten te geven, en de vijanden te straffen, en alles uit te voeren wat Hij wil: [Gen. 17:1](#) ... *Ik ben God, de Almachtige!* Dit erkennen de Godzaligen: [Psalm 115:3](#). *Onze God is toch in de hemel; Hij doet al wat Hem behaagt.* [Eféze 3:20](#). *Hem nu, Die machtig is, meer dan overvloedig te*

doen, boven al dat wij bidden of denken.

De Heerlijkheid.

En de Heerlijkheid. God is heerlijkheid en majesteit in Zichzelf, al was er noch hemel, noch aarde, noch enig schepsel. Gods heerlijkheid vertoont zich in al zijn werken, zo van de natuur als van de genade; de engelen, en de zielen van de volmaakt rechtvaardigen loven en prijzen Hem, ziende zijn heerlijkheid. Maar de goedheid Gods heeft ook gewild, dat Hij verheerlijkt worde op aarde; de onbekeerden kennen Gods heerlijkheid niet, zij hebben geen lust om die te zien, te roemen en te prijzen. Maar God heeft zijn volk geformeerd, opdat het zijn lof vertelle, Hij heeft ze getrokken uit de macht van de duisternis, opdat zij zijn deugden zouden verkondigen. De verheerlijking van God hebben ze in 't oog, in al hun doen, 't is hun lust en leven. [Psalm 145:2-5](#). Te allen dage zal ik U loven, en uw Naam prijzen in eeuwigheid en altoos. De Heere is groot en zeer te prijzen, en zijn grootheid is ondoorgrondelijk. Geslacht aan geslacht zal uw werken roemen; en zij zullen uw mogendheden verkondigen. Ik zal uitspreken de heerlijkheid van de eer uwer majesteit; en uw wonderlijke daden. De bidder zegt: Uw is de Heerlijkheid, het komt U toe, dat alles U ere geve: en omdat de bidders dat beogen, zo bidden ze, zo verwachten ze van God, dat Hij hun gebed verhoore.

In der Eeuwigheid.

In der Eeuwigheid. Het koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid is des Heeren van eeuwigheid tot eeuwigheid, bij Hem is geen verandering of schaduw van omkering. Hij blijft altijd dezelfde, altijd heerlijkheid, almachtigheid, hoogheid. De gelovigen op aarde, van Adam tot op Christus' komst ten oordeel, van geslacht tot geslacht, zeggen: *Hem, Die op de troon zit, en het Lam, zij de dankzegging, en de eer, en de heerlijkheid, en de kracht in alle eeuwigheid.* [Openb. 5:13](#).

Amen.

Amen is een Hebreeuws woord, het betekent waarheid. Soms wordt het eens, soms met verdubbelingen, gezegd: *Amen, ja Amen*. Soms alleen, soms met enige bijvoeging: *Amen, Hallelujah; Amen, o Heere; Amen: De Heere doe also*.

(gggg) Soms zegt het een toestemming, en zich bevoegen bij 't geen gezegd werd.

[Deut. 27:15](#) ... *het volk zal zeggen: amen.* [Neh. 8:7](#) ... *al het volk antwoordde: amen, amen! met opheffing van hun handen.* Deze toestemming geeft te kennen, dat men de zaak verstaat en mede wenst en begeert. *Anderszins ... hoe zal degene, die de plaats eens ongeleerden vervult, amen zeggen op uw dankzegging, omdat hij niet weet, wat gij zegt?* [1 Kor. 14:16](#).

(hhhh) Soms betekent het een sterke begeerte naar de zaak, en verlangen dat het zo zij, en kome: [Jer. 11:5](#). *Opdat Ik de eed bevestige, die Ik uw vaders gezwoeren heb ... Toen antwoordde ik, en zei: amen, o Heere!*

(iiii) Soms betekent het waarheid, zekerheid, vastigheid, daar men op aangaan, op vertrouwen mag: [2 Kor. 1:20](#). *Want zo vele beloften Gods als er zijn, die zijn in Hem ja en zijn in Hem amen.* De gelovige bidder, die alles met verstand en met al zijn hart gebeden heeft, erkent de waarheid en vastigheid van de beloften Gods, dat Hij de gebeden verhooren zal, en in 't bijzonder deze: [Markus 11:24](#), *Alle dingen, die u biddende begeert, geloof, dat u ze*

ontvangen zult, en zij zullen u geworden, [1 Joh. 5:14-15](#), Dit is de vrijmoedigheid, die wij tot Hem hebben, dat zo wij iets bidden naar zijn wil, Hij ons verhoort. En indien wij weten, dat Hij ons verhoort, wat wij ook bidden, zo weten wij, dat wij de beden verkrijgen, die wij van Hem gebeden hebben. De bidder heeft hartelijk gebeden, weet dat de gebeden zaken naar Gods wil zijn, gelooft de goedheid, de almachtigheid, de waarheid Gods, verwacht de vervulling van zijn begeerte, met onderwerping van tijd, manier en mate, en zegt daarop, al verlangende: *Amen, hetzij zo, 't zal zeker en waar zijn*, [Openb. 22:20](#), *Die deze dingen getuigt, zegt: Ja, Ik kom haastig. Amen. Ja, Kom, Heere Jezus! Amen.*

Hoofdstuk 32: Het Vasten

Hoofdstuk 32

HET VASTEN

1. Benaming

Vasten komt van het Hebreeuwse woord *tagknanit* dat van verdrukken, verootmoedigen, kwellen komt en dat ook vertaald wordt met *bedruktheid*. Anderen vertalen het met vasten.

[Ezra 9:5](#): *En omtrent het avondoffer stond ik op uit mijn bedruktheid.*

[Jes. 58:5](#): *Zou het zulk een vasten zijn, dat Ik verkiezen zou, dat de mens zijn ziel een dag kwelle?*

Ook het Hebreeuwse *tzoom* betekent vasten ([Jes. 58:5](#)). En het Griekse *nesteia*: niet eten. Dat bedoelen we ook met het woord *vasten*.

2. Beschrijving

Vasten is een buitengewone godsdienstige oefening waarbij een gelovige zich voor één dag onthoudt van alles wat het lichaam verkwikt, en hij zich zowel naar het lichaam als naar de ziel voor God verootmoedigt, als een middel om zijn begeerte te verkrijgen.

3. Godsdienstige oefening

Vasten is een godsdienstige oefening, een oefening waardoor God gezocht wordt. Vasten wegens gebrek, uit gierigheid of door ziekte of om de gezondheid of omdat men door zijn bezigheden belet wordt eten te nemen, is hier niet aan de orde. Wij spreken slechts over het vasten als een godsdienstige oefening. Het heeft betrekking op God. Het is om op zo'n wijze God te zoeken. En aangezien de hele godsdienst niet eigenwillig moet geschieden of op grond van menselijke inzettingen, maar slechts naar Gods bevel en op Zijn voorschrift, daarom is dat

ook zo bij het vasten. Het is geen nietsdoen, maar een bezigheid. Men is de hele dag ingespannen en alleen met God in onderhandeling.

Het is een buitengewone (lett. extraordinaire) oefening. Het is geen dagelijks werk zoals bidden, lezen, danken, zingen, maar het vindt plaats bij bijzondere gebeurtenissen. In nood, als er gevaar is dat er rampen zijn of dreigen te komen. In het geval men een belangrijke zaak moet aanvaarden. Als men in verlegenheid is omdat men in een belangrijke zaak moet kiezen of beslissen over zaken die dagelijks voorkomen, maar waarover men bijzonder aangedaan wil zijn, zoals het zoeken van de gemeenschap met God, kracht tegen bijzondere zonden, aanwas in de genade.

4. Vasten bestaat in het zich onthouden van alles

Het vasten bestaat in *de eerste plaats* in het zich onthouden van alles wat het lichaam verkwikt. Want men wil voor die dag het lichaam in een toestand van ingetogenheid, beklemdheid, weekheid en zwakheid brengen.

Hierbij hoort het zich onthouden van

1. *alle spijze*. Dat betekent het woord vasten ook. Wie enige spijze gebruikt, die blijft niet nuchter. Zie: [Esther 4:16](#): *Vast voor mij, en eet en drinkt niet in die dagen*. Als men zich alleen van vlees onthoudt, is dat geen vasten. In het Oude Testament was er onderscheid in het voedsel. Er was reine en onreine spijze. Maar dat had geen betrekking op het vasten. Paulus zegt in [Romeinen 14:21](#): Het is goed geen vlees te eten, noch wijn te drinken. Dit heeft ook geen betrekking op vastendagen. Het gaat hier om het niet ergeren van de zwakken. Dit had toen nog plaats, omdat sommigen toen nog onderscheid aanbrachten in spijze volgens het Oude Testament. Met het oog hierop zegt Paulus ook: *Zo zal ik in der eeuwigheid geen vlees eten* ([1 Kor. 8:13](#)). Dat betekent: ik wil mij liever daarvan onthouden dan dat ik iemand zou ergeren, zoals blijkt uit wat toegevoegd is: *Indien de spijze mijn broeder ergert, en: Opdat ik mijn broeder niet ergere*.

Sommigen hadden de vrijheid om te eten van het vlees van de beesten die aan de afgoden waren geofferd. De apostel verklaart dat men die had, omdat de afgod niet was. Maar anderen meenden, dat men geen vrijheid had en zij ergerden zich eraan als ze zagen dat anderen dat wel deden. Daarom wilde de apostel niet alleen niet eten van het vlees van de beesten die aan de afgoden waren geofferd, maar hij wilde zelfs helemaal geen vlees eten, namelijk in het geval dat iemand zich daaraan zou ergeren. Evenwel afgezien daarvan at hij vlees. Deze teksten kunnen dus niet dienen [als bewijs] voor het roomse vasten, waarbij zij zich van vlees onthouden. Anders zouden zij zich ook van wijn moeten onthouden en dan zouden zij in der eeuwigheid geen vlees mogen eten.

2. Op een vastendag moet men zich onthouden van *iedere pracht en praal*. In het Oude Testament bedekten ze hun lichaam met een allergeeringste stof, die strak om het lichaam werd gesnoerd. Het was als een zak waarin men allerlei goederen die men vervoeren wil, doet. (Gewoonlijk droeg men wijde klederen; [Jes. 3:24](#).) Die omgeslagen zak maakten ze bovendien vuil door die met aarde en as te bestrooien, zodat ze zich in de allerellendigste en nederigste toestand voor God vertoonden. Ze betuigden daarmee dat ze alles onwaardig waren.

[Jes. 58:5](#): *... en een zak en as onder zich spreide*.

[Ps. 35:13](#): *Een zak was mijn kleet.*

[Jer. 6:26](#): *Gord een zak aan en wentel u in de as.*

[Ex. 33:4](#): *... Niemand van hen deed zijn versiersel aan zich.*

3. Op een vastendag moet men zich onthouden van ieder vermaak, hetzij spelen, wandelen om tuinen of sierlijke en kunstige werken of beplantingen te bekijken of voor plezier uitgaan met schuit of wagen.

[Jes. 58:3](#): *Zie, ten dage wanneer gijlieden vast, zo vindt gij uw lust.*

Men moet zich zelfs onthouden van de huwelijksplicht ([1 Kor. 7:5](#)).

4. Ook moet men zich onthouden van het werk dat *het beroep* met zich meebrengt.

[Lev. 23:30, 32](#): *Ook alle ziel die enig werk op dienzelven dag gedaan zal hebben, die ziel zal Ik uit het midden van haar volk verderven...* Het zal u een sabbat der rust zijn.

5. Hierbij hoort ook het zich onthouden van *de slaap*. Men moet dan vroeg opstaan en niet vroeger dan gewoonlijk naar bed gaan. Op die dag moet men zich niet aan sluimering overgeven, want dat druist in tegen de bedoeling van die dag. Het neemt de tijd weg. Het is alsof men een dood lichaam voor de Heere stelde, opdat dat zou vasten. Het is in tegenspraak met de vernedering. Immers, de slaap verkwikt en deze dag is om door de zwakheid en slapheid van het lichaam naar de ziel klein te zijn en zich diep te vernederen.

6. Voor alles moet men zich op een vastendag zorgvuldig wachten voor *het bedrijven van zonde*. Dat zou een gruwel aller gruwelen zijn: op een dag, waarop men zich zou vernederen over zonden en zou bidden om vergeving en om verschoning van rampen die door de zonde verdiend zijn, de Heere te tergen door ondertussen zonde te bedrijven.

[Jes. 58:6](#): *Is niet dit het vasten, dat Ik verkies: Dat gij losmaakt de knopen der goddeloosheid?*

5. Vasten bestaat ook in verootmoediging

Ten tweede bestaat vasten hierin dat men zich verootmoedigt naar ziel en naar lichaam. Ziel en lichaam zijn zo nauw verenigd dat de ongestalte van de ene een ongestalte van de andere meebrengt. Als het lichaam door onthouding van iedere verkwikking klein, week en gedwee wordt, dan komt de ziel ook in zo'n gestalte en als de ziel een beginsel van geestelijk leven heeft, wordt de natuurlijke gestalte vergeestelijkt. Vasten is op zichzelf geen godsdienst, maar: *God door vasten te zoeken*.

Als iemand zich heeft onthouden van iedere verkwikking, heeft hij geen deel van de vastendag gehouden, want vasten en verootmoediging zijn geen onderscheiden plichten. Het vasten moet bezielde zijn door het verootmoedigen, en het verootmoedigen door vasten.

Het vasten is daartoe, namelijk om een middel tot verootmoediging van de ziel te zijn, zodat het verder niet in aanmerking zou komen. Hoewel het een middel daartoe is, is het vasten als vasten toch een vereiste. Het hoort tot de wijze van

doen, tot het wezen van de vastendag, maar verenigd met en niet gescheiden van de verootmoediging. Ze moeten er zijn, niet als twee zaken, maar als één.

Als men op een vastendag zich met vasten verootmoedigt, dan zal men al meteen aan het begin van de dag, of al voor de gewone maaltijd, meer zin in voedsel krijgen dan gewoonlijk. Dat ontstaat niet altijd uit de verdorvenheid van de natuur, die altijd naar het verbodene overhelt. Het ontstaat ook uit de verbinding tussen vasten en verootmoediging. De smart over het zielsgebrek verwekt smart over het gebrek van het lichaam. Lichaamsgebrek verwekt smart over zielsgebrek en zo helpen beide tot verootmoediging ([Deut. 10:12](#)).

[Lev. 23:27](#): *Dan zult gij uw zielen verootmoedigen.*

Het verootmoedigen bestaat in:

a. Het belijden van de zonden met smart en schaamte.

[Neh. 9:1-2](#): *... verzamelden zich de kinderen Israëls met vasten ... en zij stonden en deden belijdenis van hun zonden en hunner vaders ongerechtigheden.*

[Ezra 9:6](#): *Mijn God, ik ben beschaamd en schaamrood om mijn aangezicht tot U op te heffen, mijn God; want onze ongerechtigheden zijn vermenigvuldigd tot boven ons hoofd en onze schuld is groot geworden tot aan den hemel.*

b. In het verklaren van strafwaardigheid, van de erkenning van de rechtvaardigheid van de Heere als Hij de verdiende straffen over de zonden uitstort.

[Neh. 9:33](#): *Doch Gij zijt rechtvaardig in alles wat ons overkomen is; want Gij hebt trouwelijk gehandeld, maar wij hebben goddelooslijk gehandeld.*

c. In het bidden om genade en wel met gewezen. Van de verbodsdag staat: *Laat de priesters, des HEEREN dienaars, wenen tussen het voorhuis en het altaar, en laat hen zeggen: Spaar Uw volk, o HEERE!* ([Joël 2:17](#)). Zie dit ook op de vastendag van Nehemia in hoofdstuk 9.

[Ps. 35:13](#): *Ik kwelde mijn ziel met vasten en mijn gebed keerde weder in mijn boezem.*

[Hand. 13:3](#): *Toen vastten en baden zij.*

[Matth. 17:21](#): *Dit geslacht vaart niet uit dan door bidden en vasten.*

d. Het verbond vernieuwen met een hartelijk voornemen om uit de vorige zonden op te staan en Godzalig te leven.

[Neh. 9:38](#): *En in dit alles maken wij een vast verbond.* [Jes. 58:6](#): *Is dit niet het vasten, dat Ik verkies: Dat gij losmaakt de knopen der goddeloosheid?*

e. Aalmoezen geven.

[Jes. 58:6-7](#): *Is niet dit het vasten, dat Ik verkies... dat gij den hongerige uw brood mededeelt en de arme verdrevenen in huis brengt? Als gij een naakte ziet, dat gij hem dekt en dat gij u voor uw vlees niet verbergt?*

6. Hoelang men moet vasten

De tijd hoe lang men moet vasten is één etmaal, van de avond tot de avond.

a. Mozes ([Deut. 9:9](#)), Elia ([1 Kon. 19:8](#)), en de Heere Jezus Christus ([Matth. 4:2](#))

vastten veertig dagen achtereën. In deze tijd hield God hen door wonderen in leven. Het is niet alleen niet geboden om dat na te volgen, het is bijgeloof. Bovendien kan niemand zo lang zonder voedsel. Het zich dan maar zo lang te onthouden van vlees en slechts een keer per dag te eten is geen navolging van de Heere Jezus, Die al die tijd geheel niet at. Hij heeft Zijn vasten ons niet tot voorbeeld gesteld. Zoals Hij dat evenmin met veel andere zaken heeft gedaan die men niet kan noch mag navolgen, omdat ze door Zijn Godheid zijn gedaan of tot het Middelaarsambt behoren.

b. Men leest ook van zeven dagen vasten ([1 Kron. 10:12](#)) en van drie dagen ([Esther 4:16](#)). Het kan zijn dat men het zo moet opvatten dat men iedere dag 's avonds gegeten heeft of dat men in die warmere landen langer zonder voedsel kon zijn zonder zijn gezondheid te schaden, maar de gewone tijd van vasten is één dag van de avond tot de avond ([Lev. 23](#); [Jes. 58:5](#)).

Men zou kunnen vragen of alle mensen eraan gebonden zijn om een hele dag te vasten. En of men niet een beetje mag eten, een stuk brood of iets dergelijks, als men wat flauw wordt en daardoor onbekwaam tot bidden en de andere plichten van die dag.

Ik antwoord dat met betrekking tot sommige personen deze regel geldt: *Ik wil barmhartigheid en niet offerande*. Kraamvrouwen, zieken, zogende vrouwen, buitengewone zwakke mensen (ofschoon niet ziek), zuigelingen en kindertjes die gezien moeten worden in het licht van hun leeftijd: sommigen moet men niets onthouden en anderen moet men iets, en wel het eenvoudigste geven, anderen moet men ook leren vasten. Maar de gezonden moeten zich de gehele tijd van alles onthouden. Als men enigszins flauw wordt, dan wordt dat juist met het vasten beoogd en daaraan moet men zich niet onttrekken. Het voorwendsel dat men onbekwaam wordt tot bidden, komt hieruit voort dat men meent dat vasten slechts is om iets anders te dienen, namelijk het bekwamer worden tot bidden en dergelijke oefeningen en dat het niet een (beziel) deel is van de vastendag. Men zal ook ervaren dat men niet onbekwaam, maar bekwamer zal worden door de flauwheid om ootmoediger te bidden en in de gestalte van een gans ontblote tot God te roepen. Ook al kunnen de verschijnselen zich niet zo heftig voordoen als anders, tegen de avond wordt het gebed ernstiger en dan komt er soms een bijzondere zegen.

7. De vastendagen zijn algemeen

Met betrekking tot de personen die vasten, kan men vasten onderscheiden in publiek en particulier vasten.

1. Het publieke vasten is:

a. Als de overheid het laat uitroepen wegens een algemene nood van het land: Oorlog, pest, hongersnood, ongedierte, buitengewone droogte of aanhoudende regen of dergelijke. In deze gevallen komt het de overheden toe vasten- en bededagen in te stellen. Niet dat de vastendag een gebod is van mensen. Nee, God heeft de vastendagen bevolen. Maar de overheden bepalen slechts de tijd die door buitengewone gebeurtenissen door God wordt aangewezen.

b. Als een synode, classis, of de opzieners van een afzonderlijke gemeente voor de

kerk die onder hun opzicht staat, een vastendag instellen wegens een bijzondere nood in de kerk: Vervolging van hun of van andere kerken in andere landen, het opkomen van een valse leer, noodzakelijke hervorming bij verval, wegens het beroepen van leraren of verkiezing van de kerkeraden of andere bijzondere gebeurtenissen Dit is eveneens geen menselijke inzet, maar het volgen van het bevel van God.

8. Het particuliere vasten.

Het particuliere vasten vindt plaats:

a. Als enkele afzonderlijke hartsvrienden overeenstemmen om een dag af te zonderen wegens hun eigen noden of noden van anderen of wegens een bijzondere begeerte om de Heere ernstig te zoeken om een begeerde zaak naar het lichaam of naar de ziel.

b. Als een huisvader met zijn gezin een vastendag instelt.

c. Als een afzonderlijk persoon voor zichzelf een dag afzondert. Hierin heeft ieder voor zichzelf vrijheid, zowel om alleen bij bijzondere gebeurtenissen een dag af te zonderen als daarbij een vastendag in te stellen op tijden waarvan hij oordeelt dat die hem het beste uitkomen, om zo te voorkomen dat de zaak in versloffing komt als hij telkens één dag kiest. Dit was de gewoonte van uitmuntende Godzaligen. Maar hij kan ook steeds opnieuw kiezen. Hierdoor gewent men zich aan de Heere. Men wordt meer ingetogen. Men wordt heiliger en God geeft dezulken doorgaans meer geestelijke genade.

Ieder heeft bij het afzonderen van de dag vrijheid met betrekking tot de vraag hoever hij de dag wil afzonderen. Hij kan zijn werk laten liggen als hij een vrij man is, en zijn huisgezin daar geen nadeel van ondervindt; als hij het doen kan, zodat een ander het niet merkt. Hij kan zich ook voor een dag afzonderen met het voornemen toch zijn werk te doen en enig voedsel te nuttigen omdat zijn positie vereist dat hij werkt en om zijn vastendag voor anderen te verbergen. Op dit laatste moet hij nauwkeurig letten op de les van Christus:

[Matth. 6:16-18](#): *Wanneer gij vast (dit ziet niet op het publieke maar op het particuliere vasten), toont geen droevig gezicht, gelijk de geveinsden... Maar gij, als gij vast, zalf uw hoofd (kleed u eerbaar, zoals u gewoon bent) en was uw aangezicht. Opdat het van de mensen niet gezien worde, als gij vast, maar van uw Vader, Die in het verborgen is; en uw Vader, Die in het verborgen ziet, zal het u in het openbaar vergelden.*

Maar indien men het voor zijn huisgezin niet kan verbergen, dan moet men zich daardoor niet laten weerhouden. Echter als men daardoor tot een bespotting zou zijn, dan moet men het geheel verbergen en slechts weinig eten.

9. Klacht over het verval in het vasten

Het is droevig en een teken van een groot verval van de kerk, dat men zowel publiek als in het verborgene zo weinig werk meer van het vasten maakt. Daarom, een ieder die teer Godzalig wil leven en die het goede van Sion wil zien, die wekke zichzelf op tot de oefening van deze plicht. Immers:

236. Heeft God het niet geboden? Zie [Leviticus 23:27](#) en [Joël 2:12](#).
237. Hebben de kerk en de heiligen van alle tijden het niet beoefend en ons also een voorbeeld ter navolging gegeven? Zie [Richteren 20:26](#); [2 Kronieken 20:3](#); [Nehemia 9:1](#). Over het eenzame vasten, zie [Nehemia 1:4](#); [Psalm 35:13](#). Het was niet alleen de plicht en praktijk in het Oude Testament, maar ook in het Nieuwe Testament. Zie hiervoor [Mattheus 6:16-18](#); [Mattheus 9:15](#); [Markus 9:29](#); [Lukas 2:37](#); [Handelingen 13:3](#); [Handelingen 14:23](#); [1 Korinthe 7:5](#). Welaan dan, begeef u als gehoorzame kinderen Gods en navolgers van de heiligen veel tot het vasten. Dit was de praktijk van de eerste christenkerk en van de gelovigen in de eerste tijd van de hervorming en nog lange tijd daarna. Laat dit werk dan niet versterven.

10. Opwekking tot het juiste vasten op vastendagen

Als er een openbaar vasten is, gedraag u op een juiste wijze. Want er zijn weinig goede vasters. Er is dan bekommernis over het land waarin de kerk geherbergd wordt. Gods oog zal bijzonder op u zijn, het zal Hem aangenaam zijn dat Hij ziet dat u in de bres staat om Zijn toorn van het land af te wenden. Misschien zal Hij op uw gebed het land redden. En hoe het ook afloopt, al werd het land verwoest, dan zal des Heeren oog en goedertierenheid op u en de uwen zijn en u zult steeds een gerust geweten omdragen dat u de pilaren van de kerk en van het land hebt proberen zeker te stellen.

11. Opwekking tot het juiste vasten in particuliere gezelschappen

Als er enkele Godzaligen overeengekomen zijn om een dag af te zonderen, probeer daarbij te zijn. Wek zelf enige Godzaligen daartoe op. Gewis, de Heere zal daaronder zijn. Hij zal tot u komen en u zegenen. Het zal een zoete band van liefde onder elkaar geven. Het zal dienen tot een heilige omgang met elkaar, tot opscherping van de liefde en van de goede werken.

12. Opwekking tot persoonlijk vasten

Als u werk maakt van eenzame vastendagen, dan zult u ervaren dat de belofte waar zal zijn en aan u vervuld zal worden, die in [Mattheus 6:18](#) staat: *Uw Vader zal het u vergelden*. De Heere zal tonen dat het Hem aangenaam is. Hij zal uw licht vermenigvuldigen, uw hart in het geloof sterken. U zult u in het algemeen dichter bij God bevinden. U zult meer ingetogen, bedachtzamer, teerder in het geweten leven. U zult meer kracht krijgen tegen de zonde en meer vertroosting van de Heere ontvangen. Die zich hierin geoefend heeft, heeft het nooit berouwd. Wij willen het als een bijzonder middel van groei aanprijzen.

13. De voorbereiding en de nabetrachting

Als u een publieke of verborgen bededag zult houden, bereid u er dan op voor. Neem alle verhinderingen weg. Wees 's avonds matig wat betreft voedsel en drank en 's nachts matig in slaap. Belijd uw weerstand tegen de bededag voor de Heere als zonde. Bid om bekwaamheid om u op de bededag goed te gedragen en - als het samen met anderen is - ook om bekwaamheid bij anderen.

Als de bededag zo doorgebracht is, als hierboven beschreven, gedraag u daarna ook op een juiste wijze. Wees 's avonds blij dat u voedsel hebt om te eten, terwijl

u niet een hapje brood waard bent. Dank de Heere dat Hij het u in Zijn gunst geeft als gekocht door het bloed van Christus. Wees matig in het gebruik van voedsel en ook in de slaap. Houd indrukken vast van alles wat er die dag gepasseerd is, zowel van u tegenover God als door God jegens u. Let er aandachtig op, hoe God uw bededag beantwoordt. Want God zal hem beantwoorden en u zult zo aan deze plicht gewennen. U zult er zoveel zoetigheid in vinden dat u ernaar verlangen zult weer een bededag te houden.

Hoofdstuk 33: Het Waken

Hoofdstuk 33

HET WAKEN

1. Waken

Evenals bij het bidden vasten gevoegd wordt, wordt bij het gebed *waken* gevoegd.

[Matth. 26:41](#): *Waakt en bidt.*

[Ef. 6:18](#): *Met alle bidding en smeking biddende te allen tijde in den Geest, en tot hetzelfde wakende met alle gedurigheid en smeking voor al de heidenen.*

[1 Petr. 4:7](#): *Zijt dan nuchter en waakt in de gebeden.*

Daarom moet deze plicht die ons zo ernstig door de Heere bevolen wordt, ook ter harte genomen worden. [Mark. 13:37](#): *En hetgeen Ik u zeg, dat zeg Ik allen: Waakt.*

[Matth. 24:42](#): *Waakt dan, want gij weet niet in welke ure uw Heere komen zal.*

2. Geestelijk waken

Er is een *geestelijk* waken en er is een *lichamelijk* waken. Beide vormen de plicht van een christen. We zullen daarom over beide spreken.

Het geestelijk waken is een zorgvuldige nauwgezetheid en een wachthouden over onze ziel, opdat die niets kwaads wedervare. Het geestelijk leven is een kostbare schat, begeerlijk voor een gelovige, veel meer dan de gehele wereld en alles wat daarin is. Het geestelijk leven heeft veel vijanden die erop loeren, niet om dat te bezitten, maar om dat te vernielen, want ze haten het. Daarom is een christen actief om het te bewaren.

[Spr. 4:23](#): *Behoed uw hart boven al wat te bewaren is.* Een gelovige kent de waarde van dat leven, hij kent de vijanden en hun werkzaamheid. Hij heeft dit leven lief en wil het behouden en vermeerderen. Hij is er bezorgd over dat het beschadigd wordt en is daarom nauwlettend. Hij speurt overal of er hier of daar enig onraad is. Als hij iets verneemt, dan past hij op, dan houdt hij zich met de wapenen in de hand gereed om de vijanden af te weren. Hij slaat allen die hem te na komen.

3. Het waken heeft betrekking op de werking van de Heilige Geest

Deze geestelijke waker waakt over verscheidene zaken:

1. De geestelijke invloedingen van de Heilige Geest met licht, troost en kracht, waardoor het geestelijk leven in de ziel wordt versterkt. Hij bidt erom en onder het bidden en na het bidden houdt hij wacht, of de Heere wat geeft om dat terstond te ontvangen en weg te bergen.

Ps. 5:4 [[Ps. 5:3](#)]: *Des morgens, HEERE, zult Gij mijn stem horen; des morgens zal ik mij tot U schikken en wacht houden.*

[Spr. 8:34](#): *Welgelukzalig is de mens die naar Mij hoort, dagelijks wakende aan Mijn poorten, waarnemende de posten Mijner deuren.*

[Micha 7:7](#): *Maar ik zal uitzien naar den HEERE, ik zal wachten op den God mijns heils.*

2. Alles wat uit de ziel uitgaat: gedachten, woorden en daden, opdat de ziel niet gekwetst worde door enige zonde, maar opdat het alles geschiede naar de wil Gods, waardoor het geestelijk leven krachtiger wordt.

[2 Tim. 4:5](#): *Maar gij, wees wakker in alles.*

Een christen richt zich erop: Ps. 39:2 [[Ps. 39:1](#)]: *Ik zeide: Ik zal mijn wegen bewaren, dat ik niet zondige met mijn tong; ik zal mijn mond met een breidel bewaren.*

[Ps. 119:59](#): *Ik heb mijn wegen bedacht, en heb mijn voeten gekeerd tot Uw getuigenissen.*

[Ps. 119:30](#): *Ik heb verkoren den weg der waarheid, Uw rechten heb ik mij voorgesteld.*

En als hij zijn krachteloosheid ziet, roept hij God ter hulp: [Ps. 141:3](#): *HEERE, zet een wacht voor mijn mond, behoed de deur mijner lippen.*

Ps. 19:15: *Laat de redenen mijns monds en de overdenking mijns harten welbehaaglijk zijn voor Uw aangezicht.*

De gelovige is uiterst jaloers over zijn hart en aangezien hij weet dat er overal valstrikken zijn, gaat hij bedachtzaam te werk. Hij let op iedere daad en weegt de gang zijns voets ([Spr. 4:26](#)). Hij vraagt steeds raad. *Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal?* ([Hand. 9:6](#)) Hij kijkt of de weg al veilig is en zet zijn voet steeds voorzichtig neer, opdat hij die in geen strik zet. Hij loopt als op zijn tenen. Hiervan kan men het Griekse woord *akriboos* afleiden: [Ef. 5:15](#): *Ziet dan hoe gij voorzichtiglijk wandelt.*

En als het dan allemaal in orde is, gaat hij onbevreesd verder. *Gelijk het paard zijner majesteit in de strijd, gelijk de helden die in het slijk der straten treden in de strijd* ([Zach. 10:3, 5](#)).

3. De geestelijke waker heeft ook het oog gericht op alles wat de ziel binnenkomt, zodat er geen vijand insluipt om zijn leven te beschadigen. Hij kent de vijanden, de duivel, de wereld en het vlees. Hij kent hun boosheid en onvermoeide werkzaamheid. En daarom let hij op. Hij sluit de deuren en de vensters stevig toe. Hij maakt een verbond met zijn ogen ([Job 31:1](#)). Hij stopt zijn oor en sluit zijn ogen voor het kwaad ([Jes. 33:15](#)). Hij waakt tegen de duivel naar de vermaning van de apostel: *Zijt nuchter en waakt, want uw tegenpartij, de duivel, gaat om als een briesende leeuw, zoekende wien hij zou mogen verslinden* ([1 Petr. 5:8](#)).

Hij waakt voor de wereld als die met liefkozingen of met bedreigingen of met

vervolgingen aankomt. Hij overwint die door het geloof ([1 Joh. 5:4](#)).

Hij waakt voor zijn vlees, de verdorvenheid, de zonde die licht omringt, waartoe de apostel vermaant: *Geliefden, ik vermaan u als inwoners en vreemdelingen, dat gij u onthoudt van de vleselijke begeerlijkheden, welke krijg voeren tegen de ziel* ([1 Petr. 2:11](#)).

4. Opwekking

Welaan dan christenen, wek uw lust tot waken dan op. Begin met mannenmoed. Waakt, staat in het geloof, houdt u mannelijk, zijt sterk ([1 Kor. 16:13](#)). Want:

a. Wij zijn van nature zeer slaperig. Het geestelijk leven is klein. Het is slap. Het heeft weinig kracht. De verdorvenheid benevelt zeer gemakkelijk de hersenen en daardoor valt men uiterst gemakkelijk in de sluimering met de bruid.

[Hoogl. 5:2](#): *Ik sliep, maar mijn hart waakte.* Dat ondervonden ook de wijze maagden. [Matth. 25:5](#): *Als nu de bruidegom vertoefde, werden zij allen sluimerig en vielen in slaap.*

b. De vijanden zijn wakker. Ze zijn onvermoeid in het bespringen en ze verzuimen nooit een gelegenheid om ons een voorrecht te ontnemen. Als wij niet waken, zullen zij het overwicht behalen.

c. Wat is het een schande om door onze slaperigheid door de vijanden overvallen te worden. Als men wonden krijgt met het zwaard in de vuist, dan genezen die snel. Maar als men zich door slaperigheid heeft laten overwinnen, dan veroorzaakt dat schaamte als men in de tegenwoordigheid van God komt. Want men kan zich niet verantwoorden.

d. De wonden van de vijanden kwetsen op een smartelijke wijze. Zijn pijlen zijn vergiftig en vreten zich in. En als de balsem van Gilead die door de Geneesmeester wordt toegediend, de wonden niet zou genezen, dan zouden ze dodelijk zijn en ze zouden u van uw kostelijke schat, het leven, en van alle luister beroven.

[Openb. 16:15](#): *Zalig is hij, die waakt en zijn klederen bewaart, opdat hij niet naakt wandele en men zijn schaamte niet zie.*

e. Als men waakt, dan hoeft men de vijanden niet te vrezen. Dan is er juist door de vijanden meer eer en roem te halen in de tegenwoordigheid van de Heere Jezus, Die de overwinnaar bekronen zal met heerlijkheid.

[Openb. 2:7](#): *Die overwint, Ik zal hem geven te eten van den Boom des levens.*

[Openb. 2:11](#): *Die overwint, zal van den tweeden dood niet beschadigd worden.*

[Openb. 3:21](#): *Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijn troon.*

Daarom waakt!

5. Raadgeving

Als u begeerte hebt om geestelijk te waken, gebruik dan de middelen die men gebruikt om lichamelijk te waken. Bijvoorbeeld:

a. Wie overladen is met voedsel en drank, kan niet waken. Daarom is iemand die waken wil, matig en sober. Zo hier ook:

[Luk. 21:34, 36](#): *En wacht uzelf, dat uw harten niet te eniger tijd bezwaard worden met brasserij en dronkenschap en zorgvuldigheden dezes levens, en dat u die dag niet onvoorziens overkome... Waakt dan te allen tijde.*

b. Wie waken wil, zoekt ernaar om gezelschap bij zich te hebben die met hem wil waken. Dat moet men ook in het geestelijke doen.

[Pred. 4:9-10](#): *Twee zijn beter dan één, want zij hebben een goede beloning op hun arbeid; want indien zij vallen, de een richt zijn metgezel op.*

c. Wie waken wil, vraagt iemand om hem wakker te maken. Zo ook hier. En aangezien niemand anders dan de Heere ons wakker kan maken en houden, verzoekt men Hem door het gebed. Hierop antwoordt de Heere en maakt wakker. [Jes. 50:4](#): *Hij wekt allen morgen, Hij wekt mij het oor, dat ik hore gelijk die geleerd worden.*

d. Wie waken wil, stelt zijn wekker, die op zijn tijd wekt. Zo ook hier. Deze wekker is de vreze Gods.

[Spr. 14:27](#): *De vreze des HEEREN is een springader des levens.*

e. Wie waken wil, gaat niet lui en gemakkelijk liggen. Hij houdt zich bezig door wat te doen. Zo is het ook hier als men bezig is met het lezen van Gods Woord, met bidden, met zingen en met verlangen het werk des Heeren te doen. Ook al heeft men weinig kracht, toch zal men geestelijk waken.

[Matth. 24:42, 46](#): *Waakt dan... Zalig is die dienstknecht, welken zijn heer, komende, zal vinden, also doende.*

6. Lichamelijk waken

Het lichamelijke waken is een onthouding van de slaap, op de tijd die bestemd is om te slapen.

Zoals God het ingesteld heeft, dat de mens door middel van voedsel en drank in leven blijft, zo ook door de slaap, de verkwikkende dauw van de natuur, die de hersenen door bevochtiging verfrist.

Als men zich te veel aan slapen overgeeft, dan geeft men voedsel aan de ondeugden en men verzwakt het lichaam. Het veroorzaakt veel kwalen en ziekten. Als men te weinig slaapt, dan wordt het lichaam zwak en onbekwaam tot zijn werk. Beide, zowel te veel als te weinig slaap, maakt het verstand dom en stomp.

De gesteldheid van het lichaam is niet bij alle mensen hetzelfde. De een heeft meer slaap nodig dan de andere. Zo ook, wie zwaar werk doet, heeft meer nodig dan wie een stil en een zittend leven leidt. Hierin moet iedere Godzalige zichzelf kennen, zodat hij zijn lichaam niet te kort doet door het een of het ander en hij zich zo bezondigt. Het waken ontstaat soms door een ziekte, soms vanwege getob en bekommernis, soms door de pittigheid van de begeerte om zonden te bedrijven, zoals dobbelen, dansen, met zijn gedachten onafgebroken gericht op dingen die men wel zou begeren, waarover men luchtkastelen bouwt. Soms waakt men, omdat men door zijn beroep wel moet waken, of omdat men zich verplicht voelt zoveel werk eerst af te maken, hetzij in een beroep dat met de handen

uitgeoefend wordt, hetzij door studie. Over dit soort waken hebben we het hier niet. Het gaat over godsdienstig waken.

7. Godsdienstig waken

Godsdienstig waken is een buitengewone godsdienstoefening, waarbij men zich de hele nacht of een gedeelte ervan van de slaap onthoudt en die tijd doorbrengt met en zich geheel overgeeft aan bidden, lezen, mediteren, om het vlees met zijn begeerlijkheden te kruisigen en in het geestelijke te groeien.

Alles wat we bij de verklaring van het vasten hebben gezegd, geldt ook voor het waken. Het een is een onthouding van voedsel, het ander is een onthouding van slaap. Het is een godsdienstige oefening, want het doel is God op die manier te zoeken en men brengt zijn tijd niet door met stil te zijn en niets te doen, maar met geestelijke bezigheden.

Het is een buitengewone oefening, daarom moet men het niet te vaak doen en men moet er geen dagelijks werk van maken. Dat zou het lichaam schaden en het zou al snel tot alles onbekwaam worden.

238. De oefening bestaat ten eerste *in het zich van de slaap onthouden*. Wat betreft de tijd, wanneer en hoe lang, een hele nacht of een gedeelte van de nacht; het begin van de avond of 's morgens of dat men tussentijds opstaat en na enige tijd weer gaat liggen, daarin zijn we geheel vrij. Men onthoudt zich van slaap en als men slaap krijgt, worstelt men ertegen. Men kan dit zowel doen met lichamelijke middelen, als opstaan en een eindje lopen, iets scherp en bijtends in de mond nemen, als met geestelijke middelen als bidden, schreien om geest en over onze lusteloosheid. Niet dat het onthouden van slaap op zichzelf godsdienst is, maar het behoort slechts tot de wijze van godsdienstoefening. Het waken moet vergezeld gaan met geestelijke oefeningen.

239. En daarom bestaat het ten tweede ook in het zoeken van God met gebeden, lezen, mediteren of overdenken. Men waakt niet alleen opdat men tijd heeft om zulke dingen te doen, maar ook om een week hart te krijgen, dat door waken en worstelen om te waken veroorzaakt wordt. Gods aangezicht zoeken: Het is een wakend bidden en een biddend waken. Ze bezielen elkaar. Alle mensen zijn er niet toe verplicht, vanwege de onbekwaamheid van het lichaam of omdat ze overdag zwaar werk moeten doen en de krachten nodig hebben of wegens andere omstandigheden waarin ze verkeren.

Wie eenzaam is en wie een Godzalig huishouden leeft, wie een Godzalige wederhelft heeft, die kan het zeer geschikt doen. Maar anderen zouden daardoor moeilijkheden veroorzaken en ze zouden meer ontstichting in hun huis veroorzaken dan dat zij zichzelf voor die tijd zouden stichten. Dezen kunnen zich soms hiermee bezighouden, terwijl ze op bed blijven liggen en in stilheid waken zonder dat het door iemand gemerkt wordt. Zo kunnen ze hun stille gebeden tot God opzenden. Want men moet zoveel mogelijk waken, terwijl niemand het weet. Door biddend waken en wakend bidden wordt het lichaam dat tot veel zonden aanleiding geeft en dat tot veel zonden prikkelt, getemd en meer dienstbaar gemaakt.

8. Bevel tot waken

a. Dit waken beveelt de Heere Jezus aan Zijn discipelen.

[Matth. 26:41](#): *Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt.*

b. De Heere Jezus heeft ons hierin een voorbeeld nagelaten.

[Mark. 1:35](#): *En des morgens vroeg, als het nog diep in den nacht was, opgestaan zijnde, ging Hij uit en ging heen in een woeste plaats en bad aldaar.*

c. Dat hebben de heiligen gedaan. Jakob bleef de hele nacht alleen om te bidden ([Gen. 32:24](#); [Hos. 12:5](#)).

David getuigt het van zichzelf. [Ps. 119:62](#): *Te middernacht sta ik op, om U te loven voor de rechten Uwer gerechtigheid.*

Ps. 42:9 [[Ps. 42:8](#)]: *Des nachts zal Zijn lied bij mij zijn; het gebed tot den God mijns levens.*

[Ps. 119:147-148](#): *Ik ben de morgenschemering voorgekomen en heb geschrei gemaakt. Mijne ogen komen de nachtwaken voor, om Uw rede te betrachten.*

Asaf deed het ook. Ps. 77:3 [[Ps. 77:2](#)]: *Mijn hand was des nachts uitgestrekt en liet niet af.*

De bruid zocht 's nachts op haar leger en stond 's nachts op om haar beminde Jezus te zoeken. [Hoogl. 3:1-2](#); [5:5](#). Ook de christenen in de eerste kerk waren gewoon zo te handelen. Dit is daarna langzamerhand in bijgelovigheid veranderd, zoals nu het pausdom nog zijn bijgelovige vigiliën (nachtwaken) heeft, waarin zij grote heiligheid en verdiensten veronderstellen.

Dit was gewoonlijk in de eerste tijd van de hervorming ook nog meer in gebruik. Als u een voorbeeld wilt, waarin het wat breder beschreven is, lees dan De trappen des geestelijken levens van Th. à Brakel, mijn vader zaliger.

Uit dit alles zien we hoeveel ernst en ijver in die heilige mannen geweest is. Als wij meer ijver hadden, zouden we hen meer navolgen. Maar helaas, aan ernst en ijver ontbreekt het in onze ijverloze dagen en daarom, waartoe spreek ik hier van particuliere vastendagen en van nachtwaken?

Doch de Heere kan het nog een middel laten zijn, dat het waken niet geheel in vergetelheid begraven worde. Er kan nog iemand door worden opgewekt of ten minste overtuigd van zijn gebrek aan ijver, terwijl hij zelfs in zijn morgen en avond oefeningen haastig is. Hoe ver is hij er vandaan om in de nacht op te staan en een stuk van de voor of nanacht af te zonderen tot waken en bidden!

Hoofdstuk 34: De Eenzaamheid

Hoofdstuk 34

DE EENZAAMHEID

1. Eenzaamheid

Eenzaamheid is een afzondering van ieder gezelschap van mensen voor een tijd, om zich des te ernstiger en des te vrijer te uiten in Godzoekende oefeningen.

We noemen het een afzondering van ieder gezelschap van mensen om het te onderscheiden van de eenzaamheid met enkele Godzaligen. Dezen kiezen soms ook, om wat vrijer te zijn, plaatsen die eenzamer zijn dan de gewone, om zich met vasten en bidden of met dankzegging bezig te houden.

Het is een afzondering voor een tijd, niet voor het hele leven, zoals [sommige] roomsen in hun kloosters, die niets anders zijn dan meststallen, moordkuilen en onreine Sodoms. Of zoals de kluizenaars en heremieten, en degenen onder hen die zich binnen vier muren laten inmitselen, of die in bossen en wildernissen hun woonplaats kiezen. Deze manier van leven verfoeien wij, zelfs afgezien van de bijgelovigheden en de andere vuiligheid. Want:

1. Het is tegen de instelling van God, Die de mens als een wezen geschapen heeft dat gezelschap behoeft. God zei:

Het is niet goed, dat de mens alleen zij ([Gen. 2:18](#)).

2. *God wil dat wij ons licht zullen laten schijnen voor de mensen, opdat zij onze goede werken mogen zien en onze Vader Die in de hemelen is, mogen verheerlijken* (Matth.

5:16). God wil ook dat wij onze gaven ten nutte, tot bekering en opbouw van de andere mensen zullen aanleggen. Hiertoe hebben wij talenten ontvangen met het bevel: *Doet handeling totdat ik kom* ([Luk. 19:13](#)).

3. De voortdurende eenzaamheid belet ons ons verdorven hart te leren kennen, ons daarover te vernederen en te trachten het te heiligen. De gelegenheid ontbreekt, waardoor het verdorvene zou opkomen. Als het hart goed was en de zonden alleen door de uiterlijke omstandigheden in het hart kwamen, dan zou men de eenzaamheid mogen zoeken. Maar nu heeft de verdorvenheid haar zetel in het hart en het is niet minder zondig als het geen gelegenheid heeft om de kop op te steken dan wanneer het die gelegenheid wel heeft. Men kan het hart niet genezen van de zonden die erin liggen. Men leert al doende, met steeds te vallen en op te staan.

In de eenzaamheid kan men door de voorbeelden en woorden van anderen niet opgewekt worden, evenmin als men door zijn voorbeeld en woorden anderen kan opwekken. Men kan de gemeenschap der heiligen die wij belijden, niet oefenen. Men zal door de voortdurende eenzaamheid eerder een beest of een duivel, dan een engel worden.

[Pred. 4:9-10](#): *Twee zijn beter dan één... Want indien zij vallen, de een richt zijn metgezel op; maar wee den ene die gevallen is, want er is geen tweede om hem op te helpen.*

De eenzaamheid moet slechts voor *een tijd* zijn, hetzij van enige uren of van enige dagen.

De afzondering voor een bepaalde periode vindt plaats om des te vrijer en des te ernstiger bezig te zijn in Godzoekende oefeningen. Eenzaamheid te zoeken om een periode slechts lui of in ledigheid door te brengen, is beestenwerk. Om des te vrijer hetzij alleen of met iemand anders te zondigen, is een gruwel. Zoals het

doel heilig is, zo moet men vervolgens ook met heilige dingen bezig zijn, met bidden, lezen, mediteren, zingen en met ootmoedige omgang met God.

[Spr. 18:1](#): *Die zich afzondert, tracht naar wat begeerlijks; Hij vermengt zich in alle bestendige wijsheid.*

Het maakt niet uit welke plaats voor de eenzaamheid gekozen wordt. Men kan gaan wandelen en ergens in een eenzaam veld gaan zitten, of, men heeft een landhoeve of een tuin.

2. Een eenzame gestalte van de ziel

Men moet altijd streven naar een eenzame gestalte van het hart, zodat men eenzaam kan zijn in het midden van het gewoel der wereld en midden tussen de mensen. Dat betekent: los te zijn en bevrijd van alles wat op de wereld is, zoals de eer van mensen, hun liefde, de rijkdommen, zinnelijke genoegens en hun plezieren. Het is vrij te zijn van alle schepselen, zodat die ons niet beheersen, onze harten innemen, ons verwarren en verontrusten. Men moet echter dat alles slechts als heer en meester gebruiken, voor zover zij ons ten dienste kunnen zijn op onze reis naar de eeuwigheid. Net zoals een vreemdeling doet die slechts doorreist. En als men in kruis en verdrukking komt, dan moet men niet omzien naar hulp of troost van schepselen, maar men moet in die eenzame gestalte dan op God zien.

Ps. 102:8 [[Ps. 102:7](#)]: *Ik ben geworden als een eenzame mus op het dak.*

Ps. 22:21 [[Ps. 22:20](#)]: *Red mijn ziel van het zwaard, mijn eenzame van het geweld des honds.*

[Ps. 35:17](#): *Breng mijn ziel weder van hunlieder verwoestingen, mijn eenzame, van de jonge leeuwen.*

Bij deze voortdurende eenzaamheid hoort ook het leven met God. Los van de schepselen zijn en met God verenigd hoort samen te gaan. Zo wandelde Henoch met God ([Gen. 5:22](#)). En Noach ([Gen. 6:9](#)). En David. [Ps. 16:8](#): *Ik stel den HEERE geduriglijk voor mij.* En Asaf. [Ps. 73:28](#): *Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen.*

In deze eenzame gestalte moet men onder de mensen verkeren, maar men moet zich ook in de gewone tijd van zijn [godsdienstige] oefening van de mensen afzonderen.

3. Buitengewone eenzaamheid

Maar behoudens die voortdurende eenzame gestalte en de afzondering tijdens de gewone godsdienstige oefening, vormt het een bijzonder middel tot groei in de Godzaligheid als men soms een buitengewone tijd neemt waarin men, hetzij enige uren of enige dagen, zich geheel afzondert van het gezelschap van de mensen. Maar ieder moet hierbij te werk gaan naar zijn lichamelijke of geestelijke toestand.

Het dagelijks beroep van sommigen staat het niet toe. Als zij zoveel tijd zouden nemen als zij zouden willen en als anderen kunnen nemen, dan zouden ze zichzelf en hun huisgezin schade toebrengen en misschien ruïneren. Ze zouden hun kinderen zonder verzorging laten rondlopen en de Godzaligheid zou erdoor gelasterd worden.

De Heere is niet aan de middelen gebonden en als iemand met een teer geweten

dit buitengewone middel niet kan gebruiken, dan geeft de Heere vaak wel meer invloeiingen dan zij langs de andere weg hadden kunnen krijgen.

De geestelijke toestand van sommigen laat het niet toe dat ze lang eenzaamheid zouden gebruiken. Ze zijn nog kinderkens in de genade, zodat ze de tijd niet op een juiste wijze zouden kunnen doorbrengen, of ze zijn aan bijzondere beproevingen en aanvechtingen onderworpen, die door eenzaamheid vaak vermeerderen. Zo zou hun eenzaamheid verdorven worden.

Dezen, zowel de aangevochtenen als de kinderkens, raden wij aan, dat ze de buitengewone eenzaamheid evenwel niet geheel nalaten, maar dat ze er een kortere periode voor nemen. Ze moeten, zonder dat ze er teveel op gericht zijn iets groots en buitengewoons te doen of buitengewoon bewogen te worden, in een stille toewending tot God en in een verwachtende gestalte uitgaan en zich zo wat eenzaam ophouden. Als de Heere hun voorkomt, laten ze dan de gemoedsbewegingen volgen; als de gemoedsbewegingen snel overgaan, moeten ze weer verwachtende zijn. De Heere komt hierop wel eens terug. En als ze merken dat ze in ijdele en zondige gedachten afdwalen, of dat de beproevingen heftiger worden, en die hun te machtig worden, dan is het tijd om weer naar huis te gaan. Het zal toch niet zonder vrucht zijn. De Heere, Die niet tevergeefs gezocht wil zijn, zal hen nog wel verheugd maken omdat ze de Heere hebben willen zoeken. Hun gestalte zal nog wel iets Godzaliger zijn.

Maar die meer tijd en gelegenheid hebben, die moeten ook wat meer tijd nemen. En al gaat het soms niet goed en al moeten ze soms gewond en verslagen thuiskomen, dan moeten ze het weldra hervatten. De Heere ziet op het oogmerk en dat is Hem steeds aangenaam.

4. Opwekking tot eenzaamheid

Welaan dan kinderen Gods, zoek het aangezicht van uw Vader in het verborgene. Neem soms tijd en zoek eenzame plaatsen om daar te worstelen, te bidden, te schreien, te roepen, te wachten op de vertroosting des Heeren. Want:

1. Dat deed de Heere Jezus, Die ons een voorbeeld heeft nagelaten, opdat wij in Zijn voetstappen zouden wandelen. Dan ging Hij uit naar een woeste plaats om te bidden ([Mark. 1:35](#)). *Dan klom Hij op een berg alleen* ([Matth. 14:23](#)). Dan nam Hij de hof Gethsémané tot Zijn gewone bidplaats ([Luk. 22:39](#)).

Deze gewoonte hebben ook de heiligen gehad. Abraham ([Gen. 15](#)), Izak ([Gen. 24:36](#)), Jakob ([Gen. 32](#)). Veel Godzaligen hebben zich daar uitnemend wel bij bevonden. Volg hen dan na en doe ook zo. En als u buitengewoon verlangend bent om daarin uit liefde Jezus na te volgen, wees ervan verzekerd, dat Hij u ook in liefde zal ontmoeten en uw arbeid aangenaam zal belonen.

2. Het is nodig om steeds weer te herstellen van die wangestalte die wij in het aardse gewoel steeds weer oplopen. Het aardse gewoel is zeer geschikt om de innige omgang met God te verstoren en om ons van God te vervreemden. Hier ziet het oog iets, daar hoort het oor wat, waardoor onze hartstochten bewogen worden en waardoor men afgetrokken wordt om op de zaak te letten. Zo worden onze begeerten opgewekt en die opgewekte begeerten veroorzaken dikwijls zondige daden die de ziel kwetsen en bezoedelen.

Er is een betoverende kracht in de schepselen om ongemerkt ons hart te stelen.

Wij merken dat vaak pas wanneer we het kwijt zijn. Overal zijn valstrikken en gelegenheden, de ene keer tot eergierigheid, de andere keer tot afgunst, dan tot ijdele woorden, dan om te verlangen naar rijkdom, dan tot pronkerij, dan tot oneerbare hartstochten. Is het daarom niet zeer nodig om het hoofd van tijd tot tijd uit de gebreken op een bijzondere wijze op te heffen en zich in zoete vrijheid en losheid van schepselen te herstellen? De eenzaamheid is daarvoor een bijzonder middel. Men vindt er God menigmaal en men keert met een versterkt hart weer tot zijn beroep.

3. Men raakt dikwijls meer en meer toegesloten. Het hart is hard, de ogen weigeren te tranen, men wordt lusteloos en dor. Maar als men dan eens een buitengewone eenzame plaats zoekt, dan krijgt het hart vaak ruimte. Het wordt week, men kan zijn nood inniger klagen, de geestelijke begeerten tot velerlei zaken vermenigvuldigen, men raakt aan het smeken, aan het schreien, men kan aanhouden en bidden dat het het hart raakt. En al heeft men soms niet veel meer gekregen dan te hebben mogen en te hebben kunnen bidden, toch gaat men met een stille blijdschap naar huis. Men denkt vaak aan die buitengewone plaatsen en ze zijn ons een Bethel van Jakob.

4. De Heere is zo goed dat Hij Zijn kinderen in die eenzame plaats op een buitengewone wijze ontmoet. Ook al raakt alles in het eenzame soms overhoop, al wordt men met een dikke duisternis overdekt, ook al verbergt de Heere Zich voor een tijd, al wordt men ongelovig, dor en geheel leeg, toch ondersteunt de Heere in het verborgene en Hij laat worstelen. Op dat worstelen komt de Heere wel op een buitengewone wijze over en Hij openbaart Zich dan aan hen met zo'n helderheid, dat het licht hun te heerlijk en te sterk is. Een andere keer met zo'n vriendelijkheid en liefde, dat ze er als het ware van verzadigd worden. Dan weer met zo'n verzekering van zijn genade en van hun eeuwige zaligheid, dat het hun genoeg is. Hij leidt hen in de binnenkamer en toont hun Zijn eeuwig voornemen en liefde tot hen. Hij toont hun het verbond der verlossing tussen de Vader en Christus voor hen opgericht, de wonderlijke menswording, de bitterheid van het lijden en sterven van Jezus, de noodzaak, de kracht van de volkomen voldoening, en dat voor hen. Hij toont hun Christus opstanding tot hun rechtvaardigmaking, Zijn heerlijke hemelvaart en het zitten aan de rechterhand des Vaders als hun advocaat. Dit en alles wat daarin vast is en de volmaaktheden van God die zich daarbij openbaren, zien ze in een heel ander licht en het heeft een heel andere uitwerking op hun hart dan ooit eerder. Zo voert Hij hen in het wijnhuis en Zijn liefde is de banier over hen. Zo worden ze dronken in liefde.

Toen Jakob zich op een eenzame plaats neerlegde en toen de Heere Zich zo aan hem openbaarde, zei hij: *Gewisselijk is de HEERE aan deze plaats. Dit is niet dan een huis Gods en dit is de poort des hemels* ([Gen. 28:16-17](#)).

Toen hij geworsteld had op een eenzame plaats, aan de andere zijde van de rivier Jabbok, toen zegende de Heere hem en Hij gaf hem de naam Israël. Het had zo'n kracht op zijn hart, dat hij zei: *Ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht en mijn ziel is gered geweest* ([Gen. 32:30](#)).

Toen Mozes eenzaam in de woestijn was, toen verscheen de Heere hem in het braambos en Hij gaf hem die genade dat hij gezonden werd om het volk Gods uit

Egypte te verlossen.

Toen Petrus op het platte dak aan het bidden was, toen viel hij in een vertrekking van zinnen en de Heere openbaarde hem de roeping der heidenen.

Nu dan, verlangt u naar bijzondere openbaringen, naar buitengewone vertroosting, zoek eenzame plaatsen op. U zult ervaren dat God goed is aan degenen, die Hem zoeken. U zult merken dat uw ziel blinkend weer naar huis zal terugkeren.

5. Waarschuwingen

Maar als u nu de tijd en de plaats hebt gekozen en als u heen gaat:

240. Let er dan op dat u niet gezet bent op veel. Eis niet streng naar de arbeid. Zoek geen moed in uzelf, maar kom klein, leeg, uitziende, naar de Heilige Geest, opdat Die u zou leren bidden.
241. Let erop en waakt ervoor dat u niet bezet bent met andere gedachten, die betrekking hebben op uw beroep of op iets anders. Maar houd u voor die periode alsof u alleen met God in de wereld was en werp weg, doe afstand van alles wat bij u opkomt.
242. Wacht u vooral voor uw boezemzonde. Dat zou uw eenzaamheid buitengewoon bezoedelen en het zou de zegen van u weren.
243. Houd u voortdurend bezig met bidden, met danken, met verwachten, met lezen, met zingen, al is het dan niet gevoelig en al wil uw hart niet mee. De Heere zal behagen hebben in uw pogingen en zal u een zegen geven.

*Zie toe, houd u eenzaam heilig.
Anders is het daar niet veilig.
Wanneer houdt men heilig 't eenzaam?
Als men is met God gemeenzaam.*

Hoofdstuk 35: De Geestelijke Overdenking

Hoofdstuk 35

DE GEESTELIJKE OVERDENKING

1. Meditatie

Aan de eenzaamheid verbinden wij de heilige meditatie of de geestelijke overdenking. Dat is een godsdienstige oefening waarbij een Godzalige met een van de aarde afgewend en ten hemel verheven hart God en Goddelijke dingen die hem van tevoren bekend waren, herdenkt en hij met zijn gedachten dezelve beschouwt, om daardoor verder ingeleid te worden in de kennis van de Goddelijke verborgenheden, om ontstoken te worden in liefde, vertroost en tot

een levendige werkzaamheid opgewekt te worden.

2. Een godsdienstige oefening

De geestelijke overdenking is een godsdienstige oefening. Het is niet leeg zijn, zich lijdelijk en slechts als ontvangend op te stellen, het zich laten bestralen door de Goddelijke volmaakheden en verborgenheden zoals een spiegel door de zon bestraald wordt, maar het is een activiteit. De ziel is bezig met het beschouwen en dat te overwegen, het toe te stemmen en zich daarin te vermaken, te verwonderen en zich op te wekken.

Soms verschijnt de Heere aan iemand, zonder dat men zich ertoe had gezet. De ziel die openbaring bemerkt, laat zich stilletjes leiden, volgt al zachtjes en werkt daarmee. Soms neemt men voor zich met overdenking bezig te houden. Men gaat wandelen of men kiest een andere eenzame plaats en zet zich ertoe. Sommigen zijn nog klein in de genade en omdat ze niet veel weten, kunnen ze ook niet veel overdenken.

Anderen zouden wel meer kunnen overdenken, maar ze staan zichzelf meteen al in de weg, omdat ze het laatste het eerst willen hebben. Ze willen beginnen met een helder licht en gevoeligheden, met vergenoeging en zoetheid, terwijl die zaken echter aan het einde komen en het doel zijn waarom men de overdenking begint.

Maar de verstandigen stellen zich de volmaakheden van God voor ogen, Zijn werkingen in de natuur en in de genade en Zijn handelingen met hen. Ze brengen dat zo in de gedachten alsof ze een boek lezen en laten dat op hen inwerken. Dan overwegen ze dat in een heilige samenspraak met God. Dan danken ze. Dan bidden ze. Dan verblijden ze zich daardoor. Dan vragen ze en ze verwachten antwoord. Dan versterken zij hun geloof daardoor en zo houden ze zich bezig en ingespannen. Als hun het ene ontgaat, dan beginnen ze weer wat anders. Als ze in te hoge zaken bezig zijn geweest, zodat zij er duister door worden, dan dalen ze neer en beginnen over hun vroegere ervaringen en over de weg waarlangs God hen heeft geleid.

3. Het vereist een afgewend en verheven hart

De overdenking moet zijn met een afgewend en verheven hart. Het is niet genoeg dat men voor de gewone meditatie een eenzame plaats opzoekt. Maar de ziel zelf moet in een eenzame gestalte zijn, dat is afgewend van alles wat op de aarde is en verheven tot de onzichtbare dingen, alsof men alleen met God op de wereld was.

Men legt alle zorg, alle verlangens, alle aardse bezigheden voor die tijd af. Men keert zich hemelwaarts tot God. Niet dat men terstond in de verheven toestand is, maar men zet zich ernaar. Men heeft daartoe uitschietende verzuchtingen om hulp, met afwending en toewending om de komst van licht en genade. Terwijl men zo werkzaam is om een bekwame gestalte te hebben, begint men te denken en te overdenken. De ziel is leeg en zoekt vervulling en stof waardoor zij al denkend gevoed zou mogen worden. Ze biedt zich aan. Ze stelt zich open. Ze ziet uit. Ze verwacht en werkt.

4. Een Godzalige

De overdenker moet een Godzalige zijn. Naar dat het hart is, zijn ook de

gedachten. Een onbekeerde, een natuurlijk mens heeft ook zijn overdenkingen, echter overdenkingen die met zijn natuurlijke staat in overeenstemming zijn. Hij sluit de ogen om verkeerdheden te bedenken ([Spr. 16:30](#)). Hij heeft een hart dat ondeugdzame gedachten smeedt ([Spr. 5:18](#)). Hij overdenkt, hij brengt in gedachten zijn vroegere goddeloze daden. Hierin vermaakt hij zich opnieuw. Hij overdenkt het ongelijk dat zijn naaste hem heeft aangedaan en wordt opnieuw toornig en verbitterd. Hij kent God noch Zijn genadewerk. Hij heeft er ook geen zin in en daarom kan hij er niet aan denken en wil het ook niet. Het beste van al zijn gedachten is bezig te zijn om kennis van het Woord te verkrijgen. Maar het doel dat hij heeft, deugt niet, want het is om geacht te worden als een verstandig mens en om ook wat te weten en te zeggen.

Maar de geestelijke overdenking is het werk van een Godzalige. Die heeft geestelijk licht en leven, de een minder, de andere meer. Hij kent God en verlangt naar God. Daarom trekt zijn hart telkens naar God. Hij had iets van God gezien en gesmaakt en dat was hem zo zoet en vermakelijk, dat hij het niet kan vergeten. Zo komt het hem steeds weer in de gedachten. Hij wilde het wel weer en hij wilde wel meer hebben. Dat overdenken geeft hem weer nieuwe aangenaamheid erover en het wekt zijn verlangen op.

5. Geestelijke zaken zijn het voorwerp

Het onderwerp van deze overdenking wordt gevormd door Goddelijke zaken die hem van tevoren bekend waren. Er is een onderzoekend denken en een overdenken van zaken die men nog niet kent maar wil leren kennen. Maar deze overdenking is een praktische overdenking van zaken die men kent en waarbij men door het overdenken opnieuw bewogen wil worden.

De geestelijke overdenker die zich tot geestelijke overdenking wil zetten, volgt soms wat hem in de gedachten komt en volgt zo de Geest van het een tot het ander, zonder een keus te maken. Als hij een keus wil maken en zich bij dat ene wil houden, dan loopt het niet en wil het niet verder komen. Daarom moet men maar volgen, alsmede de gemoedsbewegingen die uit het overdenken voortvloeien, van bidden, danken, liefde, voornemens opvolgen.

Soms is het hart leeg en komen er geen gedachten op. Het zou afdwalen. Dan kiest men een zaak waarover men denken wil. Het is dan goed dat men in het begin iets neemt, dat gemakkelijk te overdenken is, zoals bijvoorbeeld de weg waarlangs de Heere ons vanaf onze kinderjaren geleid heeft. Uit welke ouders is men geboren? Wat is in het huisgezin voorgevallen? Hoe is men opgevoed? Hoe heeft men zich gedragen? Waar is men naar school geweest en waar heeft men gewerkt? Wat is daar gebeurd? Welke zonde heeft men in zijn jeugd begaan? Hoe is het verder gegaan en hoe heeft men in zijn jeugd geleefd? Welke voorspoed en welke tegenspoed heeft men gehad? Langs welke wegen heeft de Heere ons tot de middelen der zaligheid gebracht? Wat waren de eerste ritselingen van de bekering? Door welke weg van vallen en opstaan is men tot hier gekomen? Als men zo gaat van periode tot periode, van ontmoeting tot ontmoeting, van plaats tot plaats, van gezelschap tot gezelschap, dan zal dat steeds bijzondere gemoedsbewegingen in ons verwekken. Maar in deze overdenkingen moet men het hart op God gericht houden. Men moet iedere zaak overdenken met betrekking tot de hand van God.

Men kan ook voor de geregelde overdenking zich bepalen tot het werk van de verlossing, waarbij men begint bij de eeuwige verkiezing, en verder gaat tot de val en vandaar tot de belofte van de Borg en Middelaar, tot de komst van Christus in het vlees, Zijn leven en daden, Zijn lijden en sterven. Men blijft bij ieder punt wat staan en ziet of het enige bewogenheid in ons verwekt. Het haastig overdenken neemt de vrucht weg.

Men kan zich ook het werk van de schepping voor de geest halen, van de onderhouding en regering en hoe alles nauwgezet door de voorzienigheid van God wordt uitgevoerd. Hoe iedere zaak betrekking heeft op deze en gene eigenschappen van God die zich in die werken vertonen.

6. God is de oorzaak

Het geestelijk overdenken is een werk van Gods Geest. De gelovige is daar vanuit zichzelf niet bekwaam toe, zoals we dat niet alleen uit ervaring, maar ook uit de Schrift leren.

[2 Kor. 3:5](#): *Niet dat wij van onszelven bekwaam zijn iets te denken als uit onszelven; maar onze bekwaamheid is uit God.*

God geeft eerst leven in de ziel. Dat leven wekt God telkens op om voedsel te begeren en te zoeken. Hij doet de zaken in de gedachten komen en stuurt de gedachten om over dat geestelijke na te denken. Als de mens geestelijk leven heeft, kan dat leven niet leeg zijn. Het beweegt zich door het denken en omdat het leven van boven afkomstig is, wil het weer naar boven. Als het niet door de verdorvenheid van de natuur onderdrukt zou worden, dan zou het zonder verhindering altijd boven leven in heilige beschouwingen. Maar nu het onderdrukt wordt, worstelt het erom; het borrelt op tot geestelijke overdenking.

Ps. 45:2 [[Ps. 45:1](#)]: *Mijn hart geeft een goede rede op.*

Daarvoor is echter een steeds invloeiende, verheffende en onderhoudende werking van de Heilige Geest nodig. Hierdoor overdenkt de wedergeborene, maar zo, dat hij bewogen wordt door de Geest Gods.

7. Het doel is de groei van het geestelijke leven

Het doel en oogmerk van de overdenking is in het algemeen de opbouw en de groei van het geestelijke leven. In het bijzonder heeft men als doel:

244. Zich aan God gewennen en met God gemeenschap onderhouden, omdat dat de zaligheid van de ziel is.
245. Zich in God te verlustigen en te vermaken. In Zijn aangezicht is verzadiging van vreugde.
246. Ontstoken te worden in de liefde Gods. Gods liefde te geloven en te ervaren, en wederom zoetelijk bewogen te worden in de liefde tot God.
247. vertroost te worden in onze zwaarmoedigheid. Want door het herdenken van de dagen vanouds, door het overdenken van de werken en de volmaaktheden van God vindt de ziel gewoonlijk troost en verkwikking.
248. Om verlevendigd te worden in de heiligmaking. Want door die geestelijke overdenking, beschouwing, alleenspraken krijgt de ziel een innerlijke goede gestalte. Ze heeft ondervonden hoe goed het is nabij God te wezen en ze weet dat de zonden haar daarvan zouden afhouden. Ze heeft Gods heiligheid gezien en hoe waard de Heere het is om gehoorzaamd te worden. Ze heeft God meer

lief gekregen. Zo wordt zij door de overdenking vaardiger om de weg van de geboden des Heeren te lopen.

Deze zaak bedoelt men wel en de Heere geeft ze ook wel op de overdenking, maar niet altijd. Het gebeurt meermalen dat de overdenking zeer dor is, dat men er geen lust noch zoetigheid in heeft, zodat men ermee moet stoppen. Dat is soms de wijze en soevereine beschikking van God. Soms ontstaat dit omdat men de overdenking niet als gewoonte kent, en niet ervaren is in dit hemelse werk. Soms wordt het veroorzaakt door onze lusteloosheid tot het werk en door de wangestalte van de ziel in het werk. Doch wij moeten het werk daarom niet nalaten, maar het op andere tijden opnieuw hervatten. Als men niet lang bezig kan zijn, moet men het bekorten. Men zal ondervinden dat het niet tevergeefs is.

8. Opwekking

Welaan dan, liefhebbers van God en van de heiligheid, leer deze verborgen en weinig beoefende kunst. Want:

1. God beveelt het. Zoals u in andere zaken God moet en wilt gehoorzaam zijn, doe het dan ook in deze plicht. Zie hier het bevel:

[Joz. 1:8](#): *Dat het boek dezer wet niet wijke van uw mond, maar overleg het dag en nacht, opdat gij waar neemt te doen naar alles wat daarin geschreven is; Want alsdan zult gij uw wegen voorspoedig maken en alsdan zult gij verstandiglijk handelen.*

[Deut. 8:2](#): *En gij zult gedenken aan al den weg dien u de HEERE Uw God deze veertig jaar in de woestijn geleid heeft.*

a. Overdenk de voorbeelden der heiligen en stel ze u als voorbeelden voor ogen.

De gezegende maagd Maria: [Luk. 2:19](#): *Doch Maria bewaarde deze woorden alle te zamen, overleggende die in haar hart.*

David: Ps. 63:7 [[Ps. 63:6](#)]: *Als ik Uwer gedenk op mijn legerstede, zo peins ik aan U in de nachtwaken.* Ps. 5:2 [[Ps. 5:1](#)]: *Versta mijn overdenking.* Ps. 19:15 [[Ps. 19:14](#)]: *Laat de redenen mijns monds en de overdenking mijns harten welbehaaglijk zijn voor Uw aangezicht.*

Asaf: Ps. 77:6-7 [[Ps. 77:5-6](#)]: *Ik overdacht de dagen vanouds, de jaren der eeuwen. Ik dacht aan mijn snarenspeel, in den nacht overlegde ik in mijn hart; en mijn geest onderzocht.*

3. Het hoort bij de aard van de kinderen van God om daar zin in te hebben. Het hart trekt erheen en u acht hen gelukkig die het doen. Waarom zou u de nieuwe mens tegenstaan? Eilieve, volg hem toch op. Zie hier:

[Ps. 1:2](#): *Maar zijn lust is in des HEEREN wet en hij overdenkt Zijn wet dag en nacht.*

4. Daarin ligt alle zoetigheid, dat is nuttig werk.

[Ps. 104:34](#): *Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn; Ik zal mij in den HEERE verblijden.*

[Ps. 139:17-18](#): *Daarom, hoe kostelijk zijn mij, o God, Uw gedachten; Hoe machtig veel zijn haar sommen!... Word ik wakker, zo ben ik nog bij U.*

Wat steken daar toch veel nuttigheden in. Het is met God omgaan, Zijn vriendelijkheid te genieten, een eerste proeve van de hemel te smaken, naar Zijn beeld veranderd te worden en de glans van Zijn heerlijkheid op zich te hebben. Het is alles genieten waarin uw ziel zin heeft. Wat kunt u meer wensen op deze aarde?

Wel dan, begin aan deze oefening. Wen u eraan. Het is in het begin moeilijk en zwaar werk. Daarna zal het wel aangenamer worden. De Heere zal u niet vergeefs laten zoeken.

Ik zal u geen regels voorschrijven. Begin maar en u zult zelf wel ervaren welke manier voor u het beste is. Alleen ga eraan beginnen met de bedoeling om gedurende die tijd nergens anders aan te willen denken, alsof u uit de wereld stapte. Laat het hart al biddend uitgaan om de Geest en om te hulp komende genade en leiding. Als u merkt dat u niet kunt beginnen, lees dan iets uit het Woord of zing een Psalm.

Hoofdstuk 36: Het Zingen

Hoofdstuk 36

HET ZINGEN

1. Zingen

Zingen is een godsdienstige oefening, waarbij men met een passende stembuiging God bidt, dankt en looft.

Het is een godsdienstige oefening, omdat men de geschiktheid en aangenaamheid van de stem gebruikt om bij zichzelf en anderen bewogenheid op te wekken in de onderhandelingen met God. God heeft de mens de stem gegeven om zijn gedachten aan anderen bekend te maken. Hij heeft de mens de bekwaamheid gegeven om de stem te buigen, hoog en laag, langzaam en snel, en daardoor een aangenaamheid en zoetigheid in de stem te geven. God wil dat men zijn stem ook zal gebruiken in het bidden, danken en spreken tot Hem.

[Hoogl. 2:14](#): *Doe Mij uw stem horen.*

Aangezien de stembuiging op de juiste maat in staat is om onze harten te ontsluiten en onze aandoeningen op te wekken, daarom wil God ook dat wij onze harten al zingende tot Hem verheffen.

[Kol. 3:16](#): *Zingende den Heere met aangenaamheid in uw hart.* Doch de stem en de melodie op zichzelf is voor God niet aangenaam, maar de bewogenheid van het hart over de geestelijke zaken die men aan de Heere voorlegt terwijl men zingt. De stem en de melodie vormen een middel om de harten van onszelf en van degenen die ons horen te vergeestelijken en hemelwaarts te heffen.

2. De stem

Bij het zingen hoort *een passende stembuiging*. Men kan zingen zonder [de regels der] kunst als men in eenzaamheid een genegenheid tot zingen heeft. En als men de zaken die men leest (zonder dat ze in dichtvorm opgesteld zijn) of die het Godzalige hart opgeeft, met een stembuiging hoog en laag, langzaam en snel, niet volgens de kunst maar volgens de bewogenheid van het hart weergeeft. Een zeer Godzalige landman die ik zeer goed heb gekend, was gewoon te zeggen: 'Als ik eenzaam op mijn land ben, dan kan ik alle Psalmen zingen, hoewel ik er de wijzen niet van ken.' Veel Godzaligen zullen dit uit eigen ervaring bevestigen.

De Heere heeft sommige mensen de talenten gegeven om kunstige muziekstukken te componeren, die wonderlijk de gevoelens van het hart weergeven, die wonderlijk de aandoeningen gaande maken. Zoals de bouwers van de ark van Noach geen nut hadden van hun bouwen, want het was allemaal voor Noach en zijn familie, zo gaat het hiermee ook vaak. Veel muzikanten sloven zich uit, maar het nut ervan is voor de Godzaligen. De hele wereld is van hen, en alles wat erin is. Zo mogen zij ook vrij gebruiken wat door de kunst is samengesteld. Zoals iemands hart is, zo wordt het door de muziek bewogen. Een natuurlijk mens wordt slechts natuurlijk bewogen, een geestelijk hart brengt de melodie over op geestelijke stukken.

3. Op verschillende toon

Sommige muziekstukken klinken op een statige en waardige toon, waardoor het hart tot waardigheid en eerbied bewogen wordt. Zo zijn onze Psalmen Davids die in de kerk gezongen worden. Sommige muziekstukken gaan op een droevige en klagende toon. Hierdoor wordt men bewogen tot droefheid, ja, zelfs tot wenen. Andere gaan op een juichtoon. Hierdoor wordt het hart opgetild en tot juichen verheven. Zo is het gezang van de Schotse kerk over de Psalmen. Andere gaan op een trippeltoon. Hierdoor wordt het hart opgewekt tot blij gehuppel en tot opspringen. Zo zei Hanna van haar hart: *Mijn hart springt op van vreugde in den HEERE* ([1 Sam. 2:1](#)). Andere gaan op een strenge, felle toon, waardoor het hart in toorn ontstoken wordt en als het ware wraak eist.

Als het hart geestelijk is, dan zal het geestelijke hart door die tonen dezelfde geestelijke aandoeningen ervaren. De aandoeningen zullen betrokken worden op God, hetzij al biddende of juichende of vrolijk dankende en lovende.

Hierdoor blijft men niet in die melodie hangen, maar ze gaat samen met geestelijke zaken en de geestelijke zaken gaan samen met de melodie. En beide verenigen zich met het hart. Het kan zijn dat het hart in zo'n gestalte is, dat het de zaken en de melodie voortbrengt; het kan ook zijn dat de zaken en de toon het hart in beweging zetten. Hoe aangenamer de stemmen of instrumenten zingen of spelen, des te meer wordt het hart aangedaan. Toen aan Elisa door koning Josafat en twee andere koningen het gevaar van hun legers voorgesteld werd zij hadden geen water zei hij: *'Nu dan, brengt mij een speelman. En het geschiedde als de speelman op de snaren speelde, dat de hand des HEEREN op hem kwam'* ([2 Kon. 3:15](#)). Door het spelen werd zijn geest levendig en hij ontving de openbaring dat zij water zouden krijgen, toen hij in een gepaste gestalte was geraakt.

4. Het werk van engelen en van heiligen

Het zingen is al vanaf het begin van de wereld door de schepselen gedaan. De engelen, die op de eerste dag werden geschapen, verheerlijkten God toen zij de vijf volgende scheppingsdagen zagen:

[Job 38:7](#): *Toen de morgensterren te zamen vrolijk zongen en al de kinderen Gods juichten.* Niet alles wat voor de tijd van Mozes plaatsgevonden heeft, is ons geschreven, maar het is aannemelijk dat de Godzaligen zich al vanaf de tijd van Adam af verkwikt hebben met zingen.

Job, van wie aangenomen wordt dat hij ongeveer in de tijd van Abraham geleefd heeft, maakt in zijn boek melding van het zingen: [Job 35:10](#): *Waar is God, mijn Maker, Die Psalmen geeft in den nacht?*

Toen de kinderen Israëls uit Egypte droogvoets door de zee gegaan waren, loofden zij de Heere met gezang. [Ex. 15:1](#): *Toen zong Mozes en de kinderen Israëls den HEERE dit lied.*

De negentigste Psalm draagt het opschrift: *Een gebed van Mozes.* Mozes gaf, toen hij ging sterven, de kinderen Israëls een lied dat hem door de Heere ingegeven was ([Deut. 31:16-30](#)).

Toen Sisera verslagen was, hief Debora een lied op ([Richt. 5:1](#)).

David was lieflijk in de Psalmen ([2 Sam. 23:1](#)). Het was zijn dagelijks werk om de Heere met instrumenten te zingen en zijn stem en hart tot God te verheffen. De Heere heeft door Zijn goedheid zijn Psalmen aan ons in Zijn woord gegeven. Die stof hebben wij. Maar de Hebreeuwse dichtkunst is voor het grootste deel voor ons verborgen, evenals de melodieën.

5. Hebreeuwse muziek

Ik ben van mening, dat al de muziek die nu in de wereld is, niet vergeleken kan worden bij de muziek van David. Ik geloof dat de melodie toen gemaakt werd naar de beweging van het hart, dat ze die zeer passend weergaf. En dat de melodie die uit zo'n gestalte opkomt, ook wonderlijk machtig was om zulke bewegingen in anderen op te wekken. De melodie van een Psalm kon dus niet voor een ander lied gebruikt worden, omdat de melodie steeds slechts bij de gemoedsbeweging en bij het woord dat die beweging uitdrukt, paste. En dit alles met zo'n aangename aaneenschakeling van tonen, gemoedsbewegingen en woorden, dat het allen die het hoorden, verrukte. Onze muziek doet dat niet. Wij zingen gewoon een melodie of die nu bij de bewogenheid van het hart en bij de woorden past of niet. En aangezien toen de dicht- en zangkunst voornamelijk zo was, daarom was het niet goed mogelijk de wijze van de dichtkunst van David te ontdekken, noch minder zijn melodie, hoewel hier en daar iets gevonden wordt dat men in de Griekse, Latijnse en in onze Nederlandse dichtkunst vindt.

6. Opwekking tot zingen

David heeft niet alleen zelf gezongen, maar hij wekte ook steeds ieder op om te zingen. Hij heeft zijn Psalmen doorgegeven om gezongen te worden in de tempel door de daarvoor aangestelde opperzangmeesters, dat zijn de voorzangers. De teksten zijn teveel dan dat we ze hier zouden neerschrijven. Na de tijd van David hebben wij ook Psalmen bij de profeten en [we lezen] veel opwekkingen om te zingen. Onder die profetieën zijn opwekkingen dat men de Heere met zingen zou

loven in de dagen van het Nieuwe Testament.

[Jes. 12:5](#): *Psalmzingt den HEERE, want Hij heeft heerlijke dingen gedaan.*

[Jes. 27:2](#): *Te dien dage zal er een wijngaard van roden wijn zijn; zingt van denzelven bij beurte.*

[Ps. 96:1](#): *Zingt den HEERE een nieuw lied, zingt den HEERE, gij ganse aarde.*

Niet alleen in het Oude Testament worden we opgewekt tot zingen, maar ook in het Nieuwe Testament.

[Ef. 5:19](#): *Sprekende onder elkander met Psalmen en lofzangen en met geestelijke liederkens.*

[Kol. 3:16](#): *Leert en vermaant elkander met Psalmen en lofzangen en geestelijke liederkens.*

[Jak. 5:13](#): *Is iemand goedsmoeds? Dat hij Psalmzingt.*

[1 Kor. 14:15](#): *Ik zal wel met den geest zingen, maar ik zal ook met het verstand zingen.*

[Openb. 5:9](#): *Zij zongen een nieuw lied.*

7. Lieder van Luther, Lodensteijn, Marot, Beza

Met dit doel hebben verschillende Godzaligen geestelijke liederen gemaakt op verschillende melodieën. Luther is na de hervorming, naar het schijnt, de eerste geweest. Zijn liederen worden heden ten dage nog door de lutheranen in de kerken en bij ons particulier met stichting gezongen. In onze dagen heeft de ongeëvenaarde Jodocus van Lodenstein een liedboek gemaakt, dat met betrekking tot het geestelijke zonder weerga is. Cl. Marot heeft de eerste vijftig Psalmen van David in het Frans berijmd en Th. Beza de andere honderd. Claude Goudemelijs, een beroemd musicus in Parijs, die ook tijdens de Parijse moord als martelaar omgekomen is, heeft melodieën gemaakt die volgens het oordeel van musici onverbeterlijk zijn. Petrus Dathenus heeft ze uit het Frans in het Nederlands gedicht op dezelfde melodieën.

Het was te wensen dat een kunstzinnig en Godzalig dichter er zijn werk van zou maken om ze beter en met de grondtekst beter overeenkomende te dichten, op dezelfde melodieën; en dat ze in de kerken tot openbaar gebruik aangenomen werden, zoals zeer juist door de Nederlandse kerken besloten is geen andere [liederen] in de kerk te gebruiken dan de Psalmen van David.

8. In Nederland wordt weinig gezongen

Het is verwonderlijk dat de Godzaligen in Nederland zo weinig zin hebben om te zingen en het ook zo weinig doen. Het is waar, het is de traagheid van onze natie, meer dan anderen, om weinig te zingen. Maar toch, de wereldse mensen zingen nogal. Het zijn echter ijdele liederen die het hart opwekken tot ijdelheid en onkuisheid. Maar de Godzaligen zijn meestal stom in dit opzicht. De een zegt: ik ben terneergeslagen. De ander: ik heb geen stem. De derde: ik ken de wijzen niet. De vierde: ik durf niet omdat de burens het zouden horen. Ze zouden mij voor een geveinsde houden. Maar het scheelt niet zozeer hieraan als aan gebrek aan begeerte. Als het hart geestelijker was en vrolijker, dat zou men de Heere wel meer met vrolijk gezang loven en ons en anderen daardoor opwekken. Ik heb het niet alleen over het zingen in de kerk. Daar zingen velen zelfs niet mee en van sommigen is het al mooi, dat zij de Psalm zonder te zingen meelesen.

9. Opwekking

Het is daarom nodig dat ik iedereen opwek tot zingen, niet alleen van Psalmen maar ook van geestelijke liederen. Welaan, gelovigen, verdrijf die lusteloosheid. *Dient den HEERE met blijdschap, komt voor Zijn aanschijn met vrolijk gezang* ([Ps. 100:2](#)). Want:

1. Wees ervan overtuigd dat het geen middelmatige zaak is. Het is niet zo, dat u het kunt doen of laten. Het is een bevel van God. God eist het van u. God wil door u op die manier gediend worden, zoals wij hierboven hebben aangetoond. Leg die en soortgelijke teksten voor u. Druk ze als een bevel op uw hart. Begin die plicht met een gehoorzaam hart. Breek uw mond open, dan zal uw gesloten hart opengaan.

2. God heeft het ingeschapen in de natuur van de mens. Zie dat in kindertjes van drie of vier jaar. Let erop hoe ze in het huis rondlopen, al zingende. Zie het zelfs in de natuur van de vogeltjes, hoe zij 's morgens al vroeg hun Schepper op hun wijze al zingende loven. Ga maar 's morgens naar buiten, of als u vogeltjes in uw huis hebt, dan hoort u het. Zullen de vogeltjes en de kleine kinderen u bestraffen? Zult u, terwijl u de beste reden ter wereld hebt om vrolijk te zingen, stom zijn en zwijgen?

3. Het is engelenwerk. *De engelen verheerlijkten God met gezang* ([Job 38:7](#), [Luk. 2:13-14](#); [Openb. 5:11-12](#)). Het is het werk van de kerk op aarde en in de hemel.

[Openb. 5:9](#): *En zij zongen een nieuw lied, zeggende: Gij zijt waardig het boek te nemen en zijn zegelen te openen; Want Gij zift geslacht en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed, uit alle geslacht en taal en volk en natie.*

[Openb. 14:3](#): *En zij zongen als een nieuw gezang voor den troon... en niemand kon het gezang leren dan de honderd vier en veertig duizend die van de aarde gekocht waren.*

[Openb. 15:3](#): *En zij zongen het gezang van Mozes, den dienstknecht Gods, en het gezang des Lams, zeggende: Groot en wonderlijk zijn Uw werken, Heere. Hebt u geen zin om te zingen, wat moet u dan in de kerk en in de hemel doen? En als u een begeerte hebt om de Heere met een eeuwig halleluja te verheerlijken, begin dan nu op de aarde.*

4. God heeft er een buitengewoon behagen in als Zijn kinderen Hem met zingen loven. Waar men de Heere aangenaam looft door te zingen, komt de Heere met zegeningen.

Ps. 22:4 [[Ps. 22:3](#)]: *Gij zijt heilig, wonende onder de lofzangen Israëls.*

Het is opmerkenswaard, wat gebeurde bij de inwijding van de tempel. *En het geschiedde dan, als zij eenpariglijk trompetten en zongen, ... dat het huis met een wolk vervuld werd... En de priesters konden vanwege die wolk niet staan om te dienen, want de heerlijkheid des HEEREN had het huis Gods vervuld* ([2 Kron. 5:13-14](#)).

Toen Josafat en zijn leger een vreugdegeroep en lofzang aanhieven, toen versloeg de Heere hun vijanden ([2 Kron. 20:22](#)).

Toen Paulus en Silas ter middernacht Gode lofgezangen zongen, werden de

deuren van de gevangenis geopend en de banden van de gevangenen werden losgemaakt (Hand. 16:25-26).

U dan, die ernaar verlangt om God welbehaaglijk te zijn, en die graag de komst van de Heere tot uw ziel heeft en die graag Zijn hulp heeft, gewen u tot zingen.

5. Het zingen brengt het hart, dat tijdens het bidden vaak onbewogen blijft, in beweging. Men zingt soms zo, dat de tranen onder het zingen op het boek druipen. Hebt u dat niet meermalen ondervonden? Heeft het zingen van anderen u ook niet wel eens opgewekt?

Welnu, anderen zullen ook door uw gezang opgewekt worden. Dat wisten de roomsen in Frankrijk, die daarom het zingen van Psalmen scherp verboden en wreed straffen, ook voordat ze de kerk uitroelden. Welaan dan, wees niet zo stil, maar verhef uw stemmen in spijt van de duivel en van alle vijanden Gods, tot eer en verheerlijking van uw God. Hij heeft u zoveel goeds gedaan en doet dat nog, dat u Hem daarvoor met lofzangen moet danken. U moet dat ook doen om anderen mede op te wekken en om God met blijdschap te dienen. Dan zal het alle natuurlijke mensen duidelijk worden dat Godzaligheid geen droevig, maar een blij leven is. Zij zullen er ook zin in krijgen.

En als u zingt, zing dan met verstand, met een innig verlangen, in aanwezigheid van de Heere en daarom met eerbied, met een zedige stemmigheid, met eerbied in het hart en met een eerbiedige houding, opdat het alles voor de Heere betamelijk zij en tot stichting van anderen die bij ons zijn.

Hoofdstuk 37: Het Geloften

Hoofdstuk 37

DE GELOFTEN

1. De geloften

Een gelofte is een verbintenis aan God om een persoonlijke goede zaak die in ons vermogen ligt, vrijwillig te doen of te laten uit dankbaarheid of ter bevordering van onze geestelijke welstand.

Een gelofte is een verbintenis. Iemand die van tevoren vrij stond ten opzichte van een zaak, wordt nu door een belofte gebonden. Er ligt voor de mens een verbintenis om in alles wat hij bezit en in alles wat hij doen kan, voor God te zijn, omdat Hij God en de mens het schepsel is. Ieder mens kent deze verbinding, maar verbreekt hem door de daad.

Als iemand ingaat in het verbond der genade, dan verbindt hij, die eigenlijk al verbonden was, zichzelf met toestemming, genoeg en gewilligheid om eeuwig des Heeren te zijn en om door de Geest Gods naar Zijn wil geleid te worden. Hij geeft Hem de hand en herhaalt zeer vaak die verbintenis met heel zijn hart. Zie:

[Jes. 44:5](#): *Deze zal zeggen: Ik ben des HEEREN. [Ps. 116:16](#): Och, HEERE, zekerlijk ik ben Uw knecht, ik ben Uw knecht.*

Dit is hetzelfde als wanneer het gaat over: de Heere zweren dat men Hem zal dienen.

[2 Kron. 15:12, 14](#): *En zij traden in een verbond, dat zij den HEERE, den God hunner vaders, zoeken zouden met hun ganse hart en met hun ganse ziel. En zij zwoeren den HEERE met luider stem.*

In dit zweren van hen hadden ze niet de volmaakte onderhouding van de wet op het oog. Want ze wisten van vroeger dat ze die niet konden houden en dat ze die niet houden zouden. Daarom konden ze dat niet zweren. Maar ze hadden de dienst des Heeren in het algemeen op het oog. Ze zouden de Heere en Zijn gehoorzaamheid niet verlaten. Ze zouden zich niet tot afgodendienst begeven. En zij hadden het oog op hun ongeveinsd en hartelijk voornemen om de Heere in alles te dienen met een gewillige ziel. In zo'n zaak en met zo'n eerbied mag en moet iemand zich door een gelofte aan God verbinden. Als hij daarna zondigt, is dat weliswaar niet de bedoeling, maar het is geen verbreking van de belofte. Want hij had dat niet als een belofte beloofd, omdat hij wel wist dat het niet in zijn vermogen lag om niet te zondigen.

Het is een verbintenis aan God. Niet alleen de verbintenis is aan God, maar de belofte zelf geschiedt aan God. Hij zal voor God doen en laten wat hij beloofd heeft te doen en te laten. Niet voor engelen, niet voor gestorven heiligen. Dat is net zo goed afgoderij als hen te aanbidden. Gelofte doen is immers een werk van de godsdienst. Als men belooft iets aan de armen te geven, dan geschiedt de belofte niet aan de armen, maar aan God, om het aan de armen te geven. Zie deze tekst:

[Num. 30:2](#): *Wanneer een man den HEERE een gelofte zal beloofd of een eed zal gezworen hebben.*

2. Goede zaken

De belofte moet gaan over:

a. Een goede zaak. Sommige zaken zijn op zichzelf goed, omdat God ze geboden heeft. Men is daartoe verplicht en met die verplichting stemt de gelovige in. Met de toepassing op zichzelf herhaalt hij die verplichting dikwijls met zijn hele hart. Maar sommige zaken zijn naar hun aard middelmatig, en afgezien van het dagelijks gebruik is het de mens vrij om het te doen of te laten, zoals wijn, thee, fruit te gebruiken als dat niet noodzakelijk is door ziekte of andere omstandigheden. Als een mens die middelmatige zaken gebruikt [voor een gelofte], dan zijn ze niet middelmatig, maar men moet ze doen uit het geloof op de voorgeschreven wijze en tot eer van God.

In het Oude Testament hadden de geloften voor het grootste gedeelte betrekking op vrijwillige offers. Ze mochten echter niet beloven zwijnen of mensen te offeren. Want dat was de Heere een gruwel. Maar als ze een gelofte gedaan hadden van een vrijwillige offerande en als ze gingen offeren, dan moesten ze offeren naar de wet.

Zo ook wij, als wij een gelofte doen, dan moet het zijn over zaken die wij mogen doen.

3. Een persoonlijke zaak

b. De gelofte moet over een persoonlijke zaak zijn. Een zaak die wij wat betreft haar aard en omstandigheden kennen en waarvan we overtuigd zijn dat we het mogen en kunnen doen. Hierin bezondigde Jefta zich. Hij deed de Heere een algemene belofte, maar zijn algemene belofte was ook op zichzelf niet goed; want ze ging over mensen, die uit de deur van zijn huis hem tegemoet zouden komen, want hij kon niet verwachten dat schapen of kalveren hem tegemoet zouden komen. Heeft hij nu zijn dochter, die hem tegemoet kwam, ten brandoffer geofferd, zo heeft hij een gruwel bedreven, terwijl hij overigens door het geloof de kinderen Ammons verslagen heeft ([Hebr. 11:32](#)).

Als zijn geloof slechts een wondergeloof geweest is en hij in wezen een onbekeerd mens, dan kon hij gemakkelijk tot die gruweldaad vervallen. Maar is hij in de grond Godzalig geweest, en heeft zijn ijver hem tot zo'n roekeloze en gruwelijke belofte vervoerd, dan heeft hij dubbel kwaad gedaan als hij de belofte die hij gedaan had, heeft uitgevoerd. Dan heeft hij verschrikkelijk tegen de Heere gezondigd. Hij is ons tot een baken om geen kwade en roekeloze en onbepaalde geloften te doen. Als we die gedaan hebben, moeten we die niet volbrengen. Het niet uitvoeren van een slechte en roekeloze belofte is geen zonde. Het is een deugd als men ze niet uitvoert uit vrees en uit gehoorzaamheid aan God. De zonde ligt in de belofte. Daarover moet men zich vernederen, maar niet over het verbreken van de belofte. Daarvoor moet men danken.

Stel dat iemand een grote begeerte heeft om een zoon te krijgen. Hij bidt om een zoon en hij belooft die zoon aan de Heere terug te geven door hem predikant te laten worden. In dat geval heeft hij zich bezondigd in de belofte als hij de belofte absoluut deed, zonder vermelding van de voorwaarden: indien hij er werkelijk bekwaam toe zou worden en als hij met zijn gehele hart zich daarvoor wilde geven. Zonder vermelding ook van de voorwaarde dat hij zelf in staat moest zijn om de onkosten te dragen zonder dat hij zijn huishouding en de andere kinderen tekort zou doen.

Als nu de genoemde voorwaarden niet aanwezig waren en als hij dan toch zijn belofte ten uitvoer wilde brengen en hem evengoed predikant wilde laten worden, dan zou hij zich dubbel bezondigen.

Men zou hier tegen in kunnen brengen dat in [Psalm 15:4](#) staat: *Heeft hij gezworen tot zijn schade, evenwel verandert hij niet.*

Antwoord:

249. Dit geldt voor het geval er geen kwade zaak aan de orde is, of als de uitvoering ons niet tot zonde zou zijn. Maar [dan geldt:] al is het dat het volbrengen van onze belofte ons moeilijk zou vallen en dat het schadelijk voor ons zou zijn, al is het dat wij wel zouden willen dat wij de belofte niet gedaan hadden, dat we dan de belofte toch moeten volbrengen, mits wij de zaak zonder zonde en zonder krenking aan ons of de onzen of anderen kunnen uitvoeren.

250. Doch naar de grondtekst luidt deze tekst: *Heeft hij gezworen om kwaad te doen, evenwel verandert hij niet.* De betekenis is dus: een Godzalige houdt zo

sterk vast aan zijn tere oprechtheid, dat hij geen kwaad zou doen, ook al had hij gezworen dat hij het wel zou doen. Hij zou niet van zijn oprechtheid afwijken en hij zou die kwade eed niet uitvoeren.

251. Het moet een zaak zijn die in ons vermogen ligt. Het zou een lichtzinnige gelofte zijn als iemand aan God zou beloven dat hij zijn hele leven een zonde niet meer zou doen. Of dat hij die persoonlijke zonde, die zozeer een boezemzonde is, in eeuwigheid niet meer zou doen. En hij zou zich zeer bezondigen als hij er een verbintenis of een verwensing van straf bijvoegde, als hij het weer deed. Want hij zou een belofte gedaan hebben die boven zijn macht lag. Hij had op zijn verdorven hart geen acht geslagen. Hij dient zich over de gelofte te vernederen. En de Heere is zo goed, dat Hij de straf die de oprechte gewenst had uit grote haat tegen de zonde en zonder acht te slaan op zijn verdorvenheid, niet zal laten komen.

Het zou evenzeer een zondige belofte zijn, en het zou zonde zijn als hij het nakwam, als iemand zo'n grote som geld aan de armen beloofde dat hij die niet zou kunnen betalen, of als hij het betaalde, zijn huis zou ruïneren en zichzelf en zijn kinderen buiten de staat bracht waarin de Heere hen gesteld had. Hierbij horen ook andere dingen die buiten ons vermogen liggen of buiten ons vermogen zouden kunnen komen als de tijd van volbrenging daar zou zijn. Men mag daarom geen middelmatige zaken voor altijd beloven. Wij weten immers niet wat tussenbeide kan komen?

Stel u eens voor, iemand had tegenwoordig de gave der onthouding. Hij zou niet mogen beloven het hele leven ongetrouwd te blijven. Want zijn aard kan veranderen en er zouden andere omstandigheden kunnen komen, die hem tot trouwen zouden nopen. Met moet dus zeer voorzichtig zijn met het doen van geloften.

252. Als men geloften doet, dan moet men ze niet doen alsof men koopmanschap met God kon bedrijven: Geeft U mij dit, dan zal ik U dat geven. Het moet geschieden als een vorm van dankbaarheid aan God.

Ps. 50:14: *Offer Gode dank en betaal den Allerhoogste uw geloften.*

Als we in nood zijn, moeten we bidden om verlossing. We moeten bij onze beweegredenen ook deze gebruiken, dat we lust hebben om de Heere met blijdschap te dienen en om de Heere te danken en Hem te verheerlijken als Hij ons uitgeholpen zou hebben. En dat wij onze dankbaarheid ook zouden betonen door dit of dat te laten, te geven of te doen.

De belofte kan ook geschieden *ter bevordering van onze geestelijke welstand*.

Er is soms iets uitwendigs dat men kan doen en kan laten. Men ervaart dat het doen of laten ervan ons voortdurend tot een val is. De gelovige bidt tegen die zonde en in zijn bidden belooft hij God dat hij gedurende een bepaalde periode de zaak die in zijn vermogen ligt en die hij in zijn vermogen kan houden, zal laten of dat hij de zaak tot dan zal doen, opdat hij ondertussen in een beter [geestelijke] toestand zal mogen zijn en blijven. Ieder moet daarin de voorwaarde weten.

Bijvoorbeeld, iemand zou beloven voor een periode geen wijn te drinken. Hij moet wel weten dat hij in zo'n staat verkeert en blijft, dat het niet gemerkt kan

worden dat hij een gelofte gedaan had of dat het niet tot de gedachte van geveinsdheid zou leiden.

Of iemand beloofde zich van een bepaalde spijs voor een tijd te onthouden, of maar één keer per dag te eten, niet als vastendag, maar om zijn natuur niet te verzorgen tot begeerlijkheid. Of iemand zou beloven dat hij een bepaald sieraad niet zou gebruiken, om zijn hoogmoed in te tomen, zonder hetwelk hij evenwel eerlijk en matig versierd zou zijn. In al deze gevallen moet zeer op de omstandigheden gelet worden. Men moet zichzelf geen strikken leggen om iets te doen of te laten, dat door omstandigheden opvallend zou zijn.

253. Als men dan een (voor alle bijkomende zaken) goede gelofte gedaan heeft, dan moet men zeer nauwgezet zijn, dat men ze ook betale.

Ps. 76:12 [[Ps. 76:11](#)]: *Doet geloften en betaalt ze den HEERE uw God.*

[Deut. 23:21](#): *Wanneer gij den HEERE uw God een gelofte zult beloofd hebben, gij zult niet vertrekken die te betalen, want de HEERE uw God zal ze zekerlijk van u eisen, en zonde zou in u zijn.*

Pred. 5:4 [[Pred. 5:5](#)]: *Het is beter dat gij niet belooft, dan dat gij belooft en niet betaalt.*

David was hierin zorgvuldig, zoals blijkt uit:

[Ps. 66:13-14](#): *Ik zal U mijn geloften betalen, die mijn lippen hebben geuit, en mijn mond heeft uitgesproken, als mij bange was.*

Hoofdstuk 38: De Ondervinding

Hoofdstuk 38

DE ONDERVINDING

1. De ondervinding

De ondervinding is een zaak die weinig gekend en nog minder beoefend wordt. Toch is ze zeer nuttig. *Ervaring is de beste leermeester*, zegt het spreekwoord. Als men iemand in dienst wil nemen, vraagt men: Heeft hij ervaring? Een arts, een stuurman, een arbeider die ondervinding heeft, wil men het liefste.

Zo is het ook in het geestelijke. De ondervinding maakt een welvarend christen. Wij zullen er daarom ook iets over zeggen.

Ondervinding is een Godzalige oefening, die bestaat uit een verzameling van velerlei opgemerkte voorvallen om die tot nut van zichzelf en anderen te gebruiken.

Het is een Godzalige oefening. *Een onvernünftig man weet er niet van en een dwaas verstaat dit niet*, zegt de Psalmist (Ps. 92:7 [[Ps. 92:6](#)]). Maar het is een

werk van Godzaligen. Zij vergaderen deze schat. *De oprechten zien het en ze zijn verblijd. De wijzen nemen deze dingen waar en letten verstandiglijk op de goedertierenheden des Heeren (Ps. 107:42-43).* Ze oefenen zich hierin Godzalig, met een Godzalig hart, met Godzalige bewegingen en met een Godzalig doel.

De oefening bestaat uit een verzameling van velerlei opgemerkte voorvallen. God geeft aan Zijn kinderen niet alleen bevelen en beloften waarop men met veel aandacht en met een gehoorzaam hart moet letten.

1 Sam. 15:22: *Gehoorzamen is beter dan slachtoffer, opmerken dan het vette der rammen.* Ps. 119:6: *Dan zou ik niet beschaamd worden, wanneer ik merken zou op al Uw geboden.*

Maar God openbaart Zich ook door velerlei werken. Hij redt Zijn volk en afzonderlijke kinderen meermalen op een opmerkelijke wijze. Hij vertroost hen als zij allerbitterst bedroefd zijn. Hij stort buitengewone oordelen uit over de verdrukken van Zijn volk. Hij bewaarde Noach in de ark. Hij verloor Israël door een krachtige hand uit Egypte. Hij voedde ze veertig jaar in de woestijn met brood dat als het ware uit de hemel regende. Hij verloor David uit de hand van Saul, Daniël uit de leeuwenkuil, zijn metgezellen uit de vurige oven en Petrus uit de gevangenis. Hij vernietigde Farao met zijn leger in de Rode Zee. Hij sloeg 185.000 man in één nacht door een engel in het leger dat Jeruzalem belegerd had. Ja, de hele bijbel is vol van allerlei uitreddingen van Zijn volk en van oordelen over de verdrukken ervan.

Al deze en soortgelijke daden van God verzamelen de kinderen Gods. Zij zoeken ze op. Ze overdenken ze en overleggen nauwkeurig. Ze prenten ze in hun geheugen. Ze maken er als het ware een register van.

Met welk doel doen zij dat? Niet uit nieuwsgierigheid om het slechts te weten en om er maar over te kunnen praten, maar zij beogen daardoor nuttigheid om zichzelf te kunnen troosten en versterken, als de kerk, als zij of als Godzaligen in nood zijn; en om anderen mede te troosten en te helpen door het ontvouwen van Gods handelingen. En ook om anderen te waarschuwen, en door gewone handelingen Gods met zulken, zondaren af te schrikken, en tot bekering te brengen.

2. Ieders plicht

1. De Heere wil dat Zijn volk een schat van ondervinding verzamelt en die bij elke gelegenheid gebruikt.

Deut. 8:2: *En gij zult gedenken aan al den weg, dien u de HEERE uw God deze veertig jaar in de woestijn geleid heeft.*

Deut. 32: 7: *Gedenk aan de dagen vanouds, merk op de jaren van elk geslacht; vraag uw vader, die zal het u bekendmaken, uw ouden, en zij zullen het u zeggen.*

Ps. 105:5: *Gedenkt Zijn wonderen die Hij gedaan heeft, Zijn wondertekenen en de oordelen Zijns monds.*

2. Dit blijkt uit het gedrag van de heiligen, die ons voorbeelden hebben gegeven, opdat wij hen zouden navolgen. Dit was het werk van David.

Ps. 143:5: *Ik gedenk aan de dagen vanouds; Ik overleg al Uw daden; Ik spreek bij mijzelf van de werken Uwer handen.*

Evenzo deed Asaf. Ps. 77:12 [[Ps. 77:11](#)]: *Ik zal de daden des HEEREN gedenken, ja, ik zal gedenken Uw wonderen van oudsher.*

En Maria bewaarde deze woorden alle te zamen, overleggende die in haar hart ([Luk. 2:19](#)).

3. Het doel waarom God die daden heeft gedaan, waarom Hij die heeft laten beschrijven en waarom Hij heeft gewild dat men die aan anderen zou vertellen is: opdat het navolgende geslacht die weten zou. Opdat ze daardoor van de zonden zouden worden afgeschrikt en tot Godzaligheid zouden worden opgewekt. Opdat het vertrouwen op Gods hulp zou versterkt worden. [Ps. 78:2-7](#): *Ik zal mijn mond opendoen met spreken; Ik zal verborgenheden overvloediglijk uitstorten van oudsher, die wij gehoord hebben en weten ze, en onze vaders ons verteld hebben. Wij zullen het niet verbergen voor hun kinderen, voor het navolgende geslacht, vertellende de loffelijkheden des HEEREN, en Zijn sterkheid en Zijn wonderen, die Hij gedaan heeft. Want Hij heeft een getuigenis opgericht in Jakob, en een wet gesteld in Israël, die Hij onzen vaders geboden heeft, dat zij ze hun kinderen zouden bekendmaken, opdat het navolgende geslacht die weten zou, de kinderen, die geboren zouden worden; en zouden opstaan, en vertellen ze hun kinderen; en dat zij hun hoop op God zouden stellen en Gods daden niet vergeten, maar Zijn geboden bewaren.*

Daarom heeft God zo veel grote daden aan Zijn volk bewezen en daarom heeft Hij ze laten opschrijven. Het is dan dus onze plicht dat wij daarop acht geven. Dat we die aandachtig verzamelen en in ons geheugen prenten, zodat we ze bij de hand hebben als ze ons van pas komen.

3. Te verzamelen uit het Woord

De schat van allerlei voorvallen, oordelen, uitreddingen en vertroostingens Gods wordt verzameld:

1. Uit het Woord van God. Daarin is een zeer grote voorraad van allerlei daden van God. Wij mensjes zijn van gisteren. Wij hebben maar ervaring van een zeer korte periode. Maar de vriendelijkheid van de Heere heeft ten behoeve van ons gezorgd voor een geschiedenis van Zijn daden, die aanvangt in het begin van de wereld en die duurt tot aan het einde ervan. Hierin zou men moeten studeren, alle handelingen van God met Zijn volk een voor een aandachtig inzien, zodat men op ieder voorkomend geval meteen een voorbeeld bij de hand had dat tot onderwijzing of moedgeving strekken kon. Hierin hebben veel Schotse Godzaligen zich buitengewoon geoefend en ze zijn daarin bewonderenswaardig vaardig om op ieder voorval een geschiedenis uit de Bijbel te bedenken en toe te passen.

2. Deze schat wordt ook gehaald uit de kerkgeschiedenis, de martelaarsboeken en uit de beschrijving van het leven en sterven van Godzaligen, in het Latijn beschreven door Melchior Adams en in het Nederlands door Van den Corput en door Koelman, die enkele gevoegd heeft achter het Groot Interest.

De goede hand van God is daarin geweest, dat zoveel voorvallen beschreven zijn en wij die bij de hand hebben. Wij zijn telkens onwjs als ons wat overkomt. Maar zulke beschreven voorvallen geven terstond licht, raad, troost en moed.

Voeg hierbij de ondervindingen van de Godzaligen met wie u zelf omgaat. De voorzienigheid des Heeren geeft u het voorrecht van het gezelschap van zulken. Van hen hoort u hoe de Heere met hen gehandeld heeft en welke uitkomsten en uitreddingen zij ondervonden hebben, opdat u het zou opmerken en opdat u er uw voordeel mee zou doen.

4. Uit de handelingen Gods met onszelf

3. De geschiedenis van uw eigen leven zou u een schat van ondervinding geven als u ze aandachtig zou lezen. Ik zal u de weg wijzen om u te leren ondervindingen te verzamelen uit uw eigen leven.

Antwoord voor uzelf op de volgende vragen:

254. Van welke afkomst bent u? Wie was uw vader, moeder, grootvader, grootmoeder? Wie zijn uw ooms, tantes, neven en nichten? Bent u groot in de wereld of van een geringe staat? In welke stad of welk dorp, in welke straat of steeg bent u geboren? Was uw voorgeslacht rijk of arm, eerlijk of veracht, goddeloos of Godzalig? Bij welke gelegenheid zijn uw voorouders of bent u in dit land en in deze stad of in dit dorp komen wonen?
255. Hoe bent u opgevoed, sober of onbekrompen? Wat deden uw ouders om de 'kost te verdienen? Ging het vreedzaam toe in het huisgezin of was er veel twist? Van welke godsdienst waren zij? Las men daar Gods Woord? Werd u onderwezen in de kennis der waarheid? Hoe hebt u zich in het huis van uw ouders gedragen?
256. Welke bijzondere voorvallen hebben er in uw ouderlijk huis plaatsgevonden? Welke zorgen, belemmeringen, angsten en bekommeringen zijn er geweest en hoe was de afloop?
257. Waar ging u naar school? Waar ging u aan het werk en wat kwam u daar tegen? Bij wie hebt u gewoond? Met wie bent u omgegaan? Wat is uw beroep geweest? Wat is daar voorgevallen? Hoe hebt u zich gedragen? Welke bekommeringen en ongevallen overkwamen u en hoe was de afloop?
258. Hoe leefde u als kind? Hoe in uw jeugd en hoe in uw huwelijke staat? Aan welke zonde heeft u verkleefd gezeten? Welke uitreddingen uit uw bekommeringen heeft de Heere u gegeven en door welke middelen?
259. Als u bekeerd bent, bent u van jongsaf veranderd geweest? Zo niet, welke gedachten had u over uw tegenwoordige en eeuwige staat? Door welke middelen bent u onder een krachtige bediening gekomen? Door welke gelegenheden bent u gekomen bij Godzalige lieden?
260. Hoe kwam u tot kennis der waarheid, tot overtuiging? Hoe handelde u aanvankelijk met Christus? Welke benauwde strijd en aanvechtingen heeft u gehad en welke uitreddingen volgden daarop? Welke vertroostingen, geloofsversterkingen en verzekeringen heeft u genoten? Kent u nog enige ontmoetingen? Weet u die plaatsen nog wel, waar u buitengewoon benauwd was, waar u op een buitengewone wijze kon bidden, waar het u uitnemend wel ging? Wat voor ongunstige omstandigheden hebben u in lichamelijk opzicht getroffen? En wat voor versterking heeft u in dezen gehad en welke afloop en door welke middelen heeft de Heere die afloop gegeven?

Als u dit alles nauwkeurig had opgemerkt en onthouden, of indien u er nog uw

werk van maakte om alles te herdenken en u het aantekende, wat voor een groot register van ondervindingen zou u wel niet hebben. Hoe zouden zij u nu te pas komen en wat voor een groot nut zou u daaruit hebben!

5. Bestraffing

Maar hoe is het u vergaan, heeft u al een schat aan ondervindingen verzameld? Hoeveel Godzaligen zullen beschaamd zijn als ze zien dat het hun plicht is geweest en dat zij zo'n groot gebied hebben gehad om een grote voorraad aan te leggen. Ja, schaam u, want:

1. God bestraft het stellig scherp: [Ps. 106:13](#): *Zij vergaten haast Zijn werken.*

Dat was een zonde van de discipelen en de zonde wordt aangetekend:

[Mark. 6:52](#): *Want zij hadden niet gelet op het wonder der broden; want hun hart was verhard.*

2. Evenzeer als het zelf een zonde is, komt het ook uit zonde voort, namelijk:

a. Uit gebrek aan aandacht. Men laat God werken en kastijden en zegenen, en men slaat er geen acht op. Het is een zonde van onbekeerden.

[Jes. 5:12](#): *Maar zij aanschouwen het werk des HEEREN niet.* Ps. 92:7 [[Ps. 92:6](#)]: *Een onvernuftig man weet er niet van; En een dwaas verstaat ditzelve niet.*

b. Uit ongeloof. Als de mens kwaad overkomt, dan ziet hij op de tweede oorzaak. Men gelooft niet aandachtig in Gods hand, ofschoon men die niet ontkent. Als God zegent, als Hij de begeerte geeft, dan doet men alsof het door toeval geschiedt, alsof de zaak ook wel gekomen zou zijn al had men niet gebeden, en zo ziet men voorbij aan God.

[Job 9:16](#): *Indien ik roep en Hij mij antwoordt* (door de zaak waarom ik bad te geven), *ik zal niet geloven, dat Hij mijn stem ter ore genomen heeft* (dat God het op mijn bidden gedaan heeft).

c. Uit vergeetachtigheid. Men merkt het nauwkeurig op als de zaak plaatsvindt, maar men maakt er geen gebruik van. Men prent het niet diep in het hart. Daarom schiet het iemand niet te binnen als het te pas zou komen.

[Jes. 17:10](#): *Want gij hebt den God Uws heils vergeten en niet gedacht aan de Rotssteen uwer sterkte.*

3. Hieruit ontstaan veel ongunstige gestalten der ziel, vooral dat u zolang in dezelfde toestand blijft. U bent duister in de handelingen Gods met Zijn kinderen, en met u, en u blijft duister. Hierdoor komt de onvastheid met betrekking tot uw staat. Hierdoor komen de mateloze verwarringen, de moedeloosheid en veel andere wangestalten en zonden. Het bedroeft u dan, dat u zo weinig ondervindingen hebt verzameld, dat u zichzelf zolang in een lage en kindse trap hebt gehouden, terwijl u nu al een bestendig, vast en sterk christen had kunnen zijn. Het bedroeft u, dat u op Gods handelingen zo weinig acht geslagen hebt en dat u Hem schijnbaar tevergeefs hebt laten werken en dat Hij van u geen dankbaarheid heeft ontvangen. Verneder u voor de Heere en zoek verzoening.

6. Opwekking

Welaan dan, sta ernaar een schat van ondervindingen te verzamelen uit die ruime gebieden die wij u hebben aangewezen. Want:

- a. Dit leert de handelingen Gods kennen en erkennen en het leert de Heere te danken en te verheerlijken. Daartoe openbaarde de Heere Zich aan u door Zijn werken, en dat is uw heil, uw genoeg en uw zaligheid. Zie dit in [Psalm 18](#). Toen David de weldaden des Heeren die tevoren aan hem bewezen waren, had overdacht, toen besloot hij: *Daarom zal ik U, o HEERE, loven onder de heidenen, en Uw Naam zal ik Psalmzingen; Die de verlossingen Zijns konings groot maakt en goedertierenheid doet aan Zijn gezalfde, aan David en aan zijn zaad, tot in eeuwigheid* (Ps. 18:50-51 [[Ps. 18:49-50](#)]).
- b. Zo ook in [Psalm 103:2](#): *Loof den HEERE, mijn ziel, en vergeet geen van Zijn weldaden.*

2. Het maakt u klein bij uzelf als u aan de ene kant uw afkomst ziet, uw geringheid en zondigheid, en aan de andere kant de wonderlijke leidingen, bewaringen, uitreddingen, naar lichaam en ziel.

[Gen 32:10](#): *Ik ben geringer dan al deze weldadigheden en dan al deze trouw, die Gij aan Uw knecht gedaan hebt; Want ik ben met mijn staf over deze Jordaan gegaan en nu ben ik tot twee heiren geworden.*

[2 Sam. 7:18](#): *Wie ben ik, Heere HEERE, en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebracht hebt?*

Deze nederige gestalte is de Heere buitengewoon aangenaam en Hij vermenigvuldigt aan dezulken Zijn zegeningen.

[1 Petr. 5:5](#): *Den nederigen geeft Hij genade.*

3. Het ontsteekt in de gelovigen een sterk verlangen naar de zoete staat waarin men vroeger wel geweest is. Deze hunkering gaat vergezeld van een weekheid van het hart, dat men er nu zo ver vandaan is en dat men die gewenste staat juist mist.

[Job 29:2-3](#): *Och, of ik ware gelijk in de vorige maanden, gelijk in de dagen, toen God mij bewaarde! Toen Hij Zijn lamp deed schijnen over mijn hoofd, en ik bij Zijn licht de duisternis doorwandelde.*

Ps. 89:50 [[Ps. 89:49](#)]: *Heere, waar zijn Uw vorige goedertierenheden?*

Ps. 42:5 [[Ps. 42:4](#)]: *Ik gedenk daaraan en stort mijn ziel uit in mij, omdat ik placht heen te gaan onder de schare, en met hen te treden naar Gods huis, met een stem van vreugdegezing en lof, onder de feesthoudende menigte.*

Zie dit ook in de kerk:

[Ps. 137:1](#): *Aan de rivieren van Babel, daar zaten wij, ook weenden wij, als wij gedachten aan Sion.*

O, hoe menige traan vloeit uit onze ogen, als wij onze vroegere toestand herdenken, en wij onze tegenwoordige daarmee vergelijken!

4. Het ondersteunt in tijden van benauwdheid en het is soms een middel tot herstel. Men denkt: de Heere verandert niet. Hij voleindigt het goede werk dat Hij in iemand is begonnen. Nu, de Heere heeft mij voorheen wel genade bewezen. Wat was ik in die tijd ijverig om de Heere te zoeken. Hoe overvloedig werd de Geest der gebeden over mij uitgegoten. Het heugt mij nog met hoeveel tranen,

met hoeveel aanhouden ik mijn hart voor de Heere kon uitstorten. Ik ben nog niet vergeten hoe ik Jezus kon aannemen tot mijn Borg en hoe ik mijn ziel aan Hem toevertrouwde, hoe ik verzekering van mijn zaligheid kreeg, hoe lief ik Jezus had en hoe ik mij in de liefdesgemeenschap met de Heere vergenoegde en verblijdde en met wat voor een tere zorg ik mij voor de zonde wachtte. De ziel die in vervreemding verkeert, leidt hieruit af: de Heere blijft dezelfde. Zijn liefde verandert niet. Hij zal toch wel weer tot mij komen. Zo ondersteunt en versterkt de ziel zich met vroegere bevindingen in verlating. Zie dit bij David:

[Ps. 143:4-6](#): *Daarom wordt mijn geest overstelpt in mij, mijn hart is verbaasd in het midden van mij. Ik gedenk aan de dagen vanouds; ik overleg al Uw daden; ik spreek bij mijzelven van de werken Uwer handen. Ik breid mijn handen uit tot U; mijn ziel is voor U als een dorstig land.*

En bij Asaf: [Ps. 77:6-7](#) [[Ps. 77:5-6](#)]: *Ik overdacht de dagen vanouds, de jaren der eeuwen. Ik dacht aan mijn snarenspeel; in den nacht overlegde ik in mijn hart; en mijn geest onderzocht.*

5. Het geeft vertrouwen op de Heere en het geeft dat men in vertrouwen moed heeft om het werk dat gedaan moet worden, uit te voeren. De vroegere ondervinding was Paulus tot versterking:

[2 Kor. 1:10](#): *Die ons uit zo groten dood verlost heeft, en nog verlost; op Welken wij hopen, dat Hij ons ook nog verlossen zal. Het maakte David moedig:*

[1 Sam. 17:37](#): *De HEERE, Die mij van de hand des leeuws gered heeft, en uit de hand des beers, Die zal mij redden uit de hand van dezen Filistijn.*

6. De ondervinding wekt allerlei geestelijke deugden op: geloof, hoop, liefde, het gebed, lijdzaamheid, heiligheid.

a. Een Godzalig leven:

[Jes. 38:15](#): *Wat zal ik spreken? Gelijk Hij het mij heeft toegezegd, also heeft Hij het gedaan; ik zal nu al zoetkens voorttreden al mijn jaren, vanwege de bitterheid mijner ziel.* Hij had de vorige benauwdheden onthouden en daarom zou hij zich nu voor de zonden wachten en voorzichtig wandelen, opdat hij niet weer in zo'n benauwdheid zou komen ([Ps. 116:8-9](#)).

b. Geloof. De discipelen die tot tweemaal toe gezien hadden dat de Heere Jezus met weinig broden duizenden mensen gevoed had, hadden niet gelet op het wonder der broden. Daarom bezweek hun geloof. Het was immers niet werkzaam in een andere omstandigheid, toen zij vergeten hadden brood mee te nemen ([Mark. 8:14, 16](#)). Maar als men veel ondervindingen heeft verzameld, dan wordt men door de gewoonte sterk in het geloof.

c. Hoop. [Rom. 5:4](#): *De bevinding werkt hoop.*

d. Liefde. [Ps. 116:1](#): *Ik heb lief, want de HEERE hoort mijn stem.*

e. Vrees. Als men door ondervinding voorbeelden verzameld heeft van oordelen die God over zo'n zonde heeft gezonden, dan leert men zich door de vrees voor zulke zonden wachten. Daarom stelde de apostel de zonden en plagen van Israël

in de woestijn voor ogen, zeggende:

[1 Kor. 10:6](#) *Deze dingen zijn geschied ons tot voorbeelden, opdat wij geen lust tot het kwaad zouden hebben.*

f. IJver in het bidden. Door de vorige verhoringen wordt men vrijmoediger en men dringt met meerder geloof op verhoring aan. Dat kan men niet zo doen als men niet gelet heeft op de vorige verhoringen en als men die niet heeft onthouden. Zie hierover [Psalm 85:2-7](#), waar de Psalmist verschillende vroegere weldaden aan de Heere voorstelt en erop aandringt: *Zult Gij ons niet weder levend maken, opdat Uw volk zich in U verblijde?*

g. Ja, de ondervinding maakt bekwaam om niet alleen zichzelf, maar ook anderen te troosten.

[2 Kor. 1:4](#): *Die ons vertroost in al onze verdrukking, opdat wij zouden kunnen vertroosten degenen, die in allerlei verdrukking zijn, door de vertroosting, met welke wij zelven van God vertroost worden.*

Daarom, let dan zorgvuldig op alles, onthoud alles, teken het aan, herdenk het vaak, vertel het anderen en gebruik het vorige dagelijks tot nut van u en anderen.

Hoofdstuk 39: Van de liefde tot zijn naasten

HOOFDSTUK 39

Van de liefde tot zijn naasten.

God is liefde, heeft liefde tot de mensen, en betoont de liefde zo in de natuur aan alle mensen, als in het verbond der genade aan Zijn uitverkorenen. God eist liefde in Zijn wet, welke in het één woord *liefde* begrepen is. De voorwerpen van de liefde zijn *God en zijn naasten*. Hierom is de wet op twee stenen tafelen geschreven. Op de eerste staat hoe en waarin wij onze liefde tot God zullen tonen; op de tweede, hoe en waarin wij onze liefde tot onze naasten zullen bewijzen. Van deze zullen wij nu spreken.

Liefde is een vermakelijke gestalte des harten der kinderen Gods, van God gewrocht, waardoor hun hart uitgestrekt is in begeerten naar verenigde gemeenschap met hun naasten, om het beste van hen zowel te zoeken, als van zichzelf.

II. Liefde is een vermakelijke gestalte des harten.

Onder alle deugden is liefde de meeste, de zuiverste en vermakelijkst, ze is een

gestalte des harten. Denken, spreken, daden, hoewel zij zodanig zijn als de liefde voorbrengt, is de liefde niet, die kunnen ook zonder liefde geschieden. Maar het hart zelf is een liefhebbende gestalte, het heeft een hebbelijkheid [inblijvend vermogen] van liefde. 't Is dóór en dóór liefde, die hebbelijkheid, die gestalte is vermakelijk. In het hart kunnen zijn beroeringen van afkeer, van toorn, van medelijden, die hoewel ze niet zondig mochten zijn, toch enige smart aanbrengen. Maar liefde is licht, zoet, blij; en hoe krachtiger die hebbelijkheid is en krachtiger uitwerkt, hoe groter de zoetheid is.

Het subject, het onderwerp of de zitplaats is *het hart der kinderen Gods*. Een mens na de val in zijn natuurlijke staat is hatelijk en hatende, [Tit. 3:3](#). Hij heeft bekwaamheid om lief te hebben - want het is een eigenschap van een mens - maar hij verdraait alles tot een verkeerd voorwerp en op een verkeerde manier. Hij bemint zichzelf gretig, en alles wat hij bemint, is maar om zichzelf genoeg te geven. Wat hierin hem niet dient of hem tegen is, dat haat hij, daarvan heeft hij een afkeer. Een onbekeerde is geen recht liefhebber van zijn naasten, maar de wedergeboorte heeft het hart der kinderen Gods veranderd, waardoor zij hun naasten beginnen recht lief te hebben.

De wedergeboorte hervormt de mens naar het beeld Gods. Christus krijgt een gestalte in hem. Omdat God *Liefde* is, heeft dan iemand, die de Goddelijke natuur deelachtig is, ook liefde, en dat zo ver, als hij Gods natuur deelachtig is. De gemeente van Kolosse *had liefde tot alle heiligen*, [Kol. 1:4](#). De gemeente van de Thessalonicensen *was van God geleerd om elkaar lief te hebben*, [1 Thess. 4:9](#).

Omdat alle deugden hun eigenlijke en naaste zitplaats in het hart hebben, zo ook de liefde. *Het einde des gebods is liefde uit een rein hart*, [1 Tim. 1:5](#). 't Beeld Gods is in 't hart, zo is ook de liefde in het hart; maar zij blijft daarin niet besloten, zo 't hart van binnen brandt, de vlam zal naar buiten uitslaan.

Het object of voorwerp van deze liefde is Zijn naasten. Allen die uit één bloede, uit één Adam met hem zijn voortgekomen. De mens is aan te merken: óf hebbend het beeld Gods, óf als mens, óf als zondaar en onbekeerd. En wederom, in deze of gene betrekking op elkaar, ouders, kinderen, zusters en broeders, nabestaanden of vreemden, ... nevens allen gaat de liefde; behalve tot de zondaars *als zondaars* aangemerkt; maar als mensen blijven ze onder het algemeen voorwerp van liefde. Niet alleen om hen wél te doen, maar om hen lief te hebben, en daaruit wél te doen. Omdat echter de naaste in zoveel verscheiden natuur en betrekking voorkomt, gaat ook de liefde anders en anders tot hen uit.

III. De vorm of de natuur der liefde bestaat in *vereniging*.

De mens is een gezellig wezen, hij wil omgang en gemeenschap met zijn evenmens. In dit opzichte kan men de liefde aanmerken:

261. Als enkele *begeerte naar omgang* met de mens. Het zou meer een dood dan een leven zijn, dat iemand alleen in de wereld was, of op een eiland, waarop hem alle hoop afgesneden werd van ooit een mens te zullen zien of horen.

262. Als *toegenegenheid*. Daar kunnen in iemand zaken zijn, die ons rechtvaardig beletten mogen of beletten moeten vertrouwelijke gemeenschap

te oefenen; maar de verhindering smart, men wilde wel dat zij weggenomen was, 't zij dat hij bekeerd werd, 't zij dat die en die zonde niet zo sterk in hem was, waardoor de geestelijke omgang belet wordt, en wij gedurig in gevaar zijn om besmet te worden door enige zonde. Maar evenwel men heeft hem lief, de trek tot gemeenschap blijft, men tracht met heel zijn hart hem wél te doen naar ziel en lichaam, men is blij als het hem welgaat en bedroefd als het hem slecht gaat. Zo beminde Paulus Israël naar het vlees, nu ongelovig en tegen de waarheid strijdende:

[Rom. 10:1](#). *Broeders, de toegenegenheid mijns harten, en het gebed, dat ik tot God voor Israël doe, is tot hun zaligheid.*

Zo moet men zelfs Zijn vijanden liefhebben, dat is, die ons vijandig zijn en vijandschap bewijzen. [Matth. 5:44](#).

263. Als *welbehaaglijk*, als men zich geheel en al met zijn naasten verenigt in genoegen, vermaak en blijdschap. God is het eerste en hoogste Voorwerp van de liefde. Uit de liefde tot God vloeit de liefde tot allen die, in welke enige gelijkheid met God is. En naardat de gelijkheid náder is, daarnaar is ook de liefde groter. Hierbij komt het gebod Gods om lief te hebben, dat Hij ons om te beminnen voorstelt. Al zijn de engelen in een hoger trap Gode gelijk dan de mensen op aarde, komen zij nochtans ons niet voor als onze naasten, om hen in die betrekking lief te hebben; zodat de liefde der *welbehaaglijkheid* vloeit, én uit de liefde tot God, én uit de liefde tot gehoorzaamheid aan de bevelen Gods. Waar dan zo'n Voorwerp is, daar verenigt zich de liefhebber mee in vermaak en in vergenoegen.

[1 Joh. 5:1](#). *Een iegelijk die liefheeft Degene, Die geboren heeft, die heeft ook lief degene, die uit Hem geboren is.*

De liefde heeft niet alleen achting voor de wedergeborenen, maar tracht naar vereniging met hen. Dat is de natuur van de liefde, dat ze verenigt; daarom noemt de apostel de liefde: *de band der volmaaktheid*, [Kol. 3:14](#).

En [Kol. 2:2](#), *Opdat hun harten vertroost mogen worden, en zij samengevoegd zijn in de liefde.*

In dit opzicht staat er van de eerste kerk, [Hand. 4:32](#), *En de menigte van degenen, die geloofden, was één hart en één ziel.*

Dit is de bede van Christus, [Joh. 17:21](#), *Opdat zij allen één zijn, gelijkewijs Gij, Vader, in Mij, en Ik in U, dat ook zij in ons één zijn.*

Deze liefde van *welbehaaglijkheid* is alleen van gelovigen tot gelovigen, omdat zij van elkaar geloven:

(jjjj) dat God hen liefheeft, en

(kkkk) Dat zij God liefhebben; deze liefde wordt genoemd de broederlijke liefde. [Hebr. 13:1](#). *Dat de broederlijke liefde blijve.*

Niet dat de Godzaligen hun liefde alleen bewijzen aan Godzaligen, maar omdat in hen de gronden zijn van de liefde der *welbehaaglijkheid*; dewijl die gronden in anderen niet zijn, kunnen ze die ook op zodanige wijze niet liefhebben. Nochtans hebben zij ze lief door toegenegenheid, het goede voor hen zoekende, hun alles bewijzende, wat liefde eist nevens zo'n een voorwerp, vertonende nochtans in alle handelingen het ongelijk en het onderscheid tussen hen en de Godzaligen. De apostel wil, dat men het bij liefde tot Godzaligen niet moet laten maar dat onze liefde zich ook moet uitbreiden tot anderen.

[2 Petrus 1:7](#). Voegt bij de Godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde, liefde jegens allen.

Waar een liefhebbend hart is, daar zal het zich uitlaten tot ieder voorwerp, waarin iets beminnelijks is, of waarnevens enige verplichting van God op hen gelegd is.

IV. De oorzaak is God.

Deze Goddelijke sprank ontstaat niet uit onszelf, maar zij wordt van God in 't hart ontstoken, daarom wordt Hij genoemd de God der liefde, [2 Kor. 13:11](#). De Heilige Geest werkt de liefde.

[Gal. 5:22](#). *De vrucht des Geestes is liefde.*

De Thessalonicensen waren van God geleerd om elkaar lief te hebben, [1 Thess. 4:9](#). De Heilige Geest, hen wederbarende naar het beeld Gods, en hun de Goddelijke natuur deelachtig makende, verwekt in hen een nieuwe natuur om lief te hebben. Met dat zij als wedergeborenen de verlichte ogen opslaan, zien zij in het licht van Gods aangezicht, Zijn alleszins beminnelijkheid, en hun nieuwe liefhebbende natuur gaat terstond in liefde naar de beminnelijke God uit, *en zij hebben Hem lief; omdat Hij hen eerst liefgehad heeft*, [1 Joh. 4:19](#). Zij kennen de Geest niet alleen in zichzelf, maar ook in anderen, zij zien wie enigszins naar God gelijkt, wie liefde tot God heeft, en daarom wie van God bemind is of niet. Daarom gaat hun liefhebbend hart ook naar deze en naar die, al liefhebbend uit. Zij hebben lust aan hen, zij willen nauw met elkaar verenigd zijn, en hun hart heeft vermaak en blijdschap in elkaars gezelschap.

En nog verder, de nieuwe liefhebbende natuur gaat uit tot alle mensen daar ze bijkomt, omdat het mensen zijn, uit één bloede met hen geschapen. 't Smart hen, dat ze op de weg des verderfs gaan, en ze trachten ze uit liefde op de rechte weg te leiden. Zij zijn teergevoelig over hun ellende naar het lichaam en helpen hen. Zij zijn blij als 't hen wel gaat, zij zijn vriendelijk en liefvallig jegens een ieder.

V. De effecten of uitwerkingen van de liefde zijn menigvuldig, en velerlei naardat de voorwerpen zijn in natuur of in betrekking op ons; 't zijn al de plichten, die de tweede tafel der wet van ons eist.

[Rom. 13:8-10](#). *Zijt niemand iets schuldig, dan elkander lief te hebben, want die den ander liefheeft, die heeft de wet vervuld. Want dit: gij zult geen overspel doen, gij zult niet doden, gij zult niet stelen, gij zult geen vals getuigenis geven, gij zult niet begeren; en zo er enig ander gebod is, wordt in dit woord als in één hoofdsom begrepen, namelk in dit: Gij zult uw naaste liefhebben gelijk uzelfen. De liefde doet de naaste geen kwaad. Zo is dan de liefde de vervulling der wet.*

In de uitwerking van de liefde heeft men aan te merken:

(a) de grond en de fontein, waaruit zij voorkomt; deze is *het hart*, zo gesteld als boven is gezegd, en daarom in der waarheid, hartelijk, vurig.

[1 Petrus 1:22](#). *...zo hebt elkaar vuriglijk lief, uit een rein hart.*

(b) Waardoor ze uitgevoerd wordt, namelijk, *met woorden, gelaat en daden*. Die zonder hart is geveinsdheid, het hart, zonder die is vruchteloos. 't Gelaat moet vriendelijk zijn.

[1 Petrus 3:8](#). *Zijt ... vriendelijk*. De woorden niet stuurs, maar liefvallig, wijs en aangenaam.

[Kol. 4:6](#). *Uw woord zij te allen tijd in aangenaamheid, met zout besprengd.*

(c) De daden moeten getrouw en uitvoerend zijn:

[1 Joh. 3:18](#). ...*laat ons liefhebben met de daad en waarheid*.

(e) De regel en maat, hoe ver de liefde gaan moet, is zoals de mens zichzelf ziet. Zó hartelijk, zo waarachtig, zo vaardig, zo getrouw, als een mens rechtvaardiglijk zichzelf liefhebben moet, zo moet hij Zijn naasten ook liefhebben.

[Jak. 2:8](#). ... *Gij zult uw naaste liefhebben als u zelven*.

(d) De daden, in welke zij bijzonder uitgevoerd wordt, hebben opzicht op de ziel, of op het lichaam.

Naar de ziel:

9. Voor elk ander bidden, [Rom. 10:1](#).

10. Onderwijzen in de weg der zaligheid, [Hand. 18:26](#).

11. Vermanen en opwekken, [Hebr. 3:13](#).

12. Bestraften, en de zonde in elkaar niet dulden, [Lev. 19:17](#).

13. vertroosten, [1 Thess. 5:14](#).

Naar het lichaam:

De hongerigen te spijzigen, de dorstigen te drinken te geven, de naakten te kleden de zieken te bezoeken, den vreemdeling te herbergen, en in wat verlegenheid iemand is, hem te redden, met raad en daad bij te staan, [Matth. 25:35-36](#). Dat is de arbeid der liefde, gelijk het genoemd wordt, [1 Thess. 1:3](#).

VI. De liefde tot Zijn naasten was in de menselijke natuur in Adam ingeschapen, en na de val heeft ze God wederom aan Zijn volk bevolen, zo in de wet, van Sinaï afgekondigd, wier tweede tafel was: *Gij zult uw naaste liefhebben als u zelven*, [Matth. 22:39](#), als door de profeten en de apostelen, [Lev. 19:18](#), [34](#); [Deut. 10:19](#). Drukt deze ook op uw hart, niet alleen als u verplichtende, maar ook als u tot het werk aanzettend. [Joh. 13:34](#). *Een nieuw gebod geef Ik u, dat gij elkaar liefhebt*.

't Is de Heere Jezus zelf, Die ons met liefhebben is voorgegaan, Die het gebiedt; daarom moet het zeer ter harte genomen worden. *Ik geef het u*.

[Joh. 15:12](#). *Dit is Mijn gebod*. Vs. 17. *Dit gebied Ik u*.

[Rom. 12:10](#). *Hebt elkaar hartelijk lief met broederlijke liefde*.

[1 Petrus 2:17](#). *Hebt de broederschap lief*.

[1 Petrus 3:8](#). *Zijt ... de broeders liefhebbende*.

[1 Joh. 4:11](#), *Geliefden! Indien God ons also liefgehad heeft, zo zijn wij ook schuldig elkaar lief te hebben*.

Opwekking

VII. Uit het gezegde kan een iegelijk niet alleen overtuigd worden van zijn plicht, maar hij kan daarin, als in een spiegel, zien, hoe ver hij van de liefde is, of hoe dicht hij bij dezelve overeenkomt. In het vorige is getoond, dat alle liefde tot zijn naasten haar oorsprong heeft uit de liefde tot God in Christus Jezus, en dat daarom die alleen hun naasten recht liefhebben, die uit God geboren zijn, die, door het geloof in Christus met God verenigd zijn, die God, als hun verzoend Vader, beminnen. En verder; dat die dan tot het eerste en allernaaste Voorwerp van hun liefde hebben degenen, die ook uit God geboren, en der Goddelijke natuur deelachtig zijn, die van God bemind zijn, en God beminnen; en dat zij uit die gestalte hun liefde uitbreiden tot allen, die met hen uit één bloede zijn

voortgekomen, - ofschoon zij het beeld Gods niet hebben en ofschoon zij die daarom niet liefhebben kunnen *met welbehagen* en vereniging des harten, - dat zij die evenwel beminnen *met toegenegenheid*, willende hun goed doen, en het kwade van hen weren; weliswaar blijft de afstand door de verscheidenheid der naturen.

Overtuiging

Legt u hier eens bij neer en zie of u proef houden kunt. Dat is zeker, dat deze geen liefde hebben:

- a. Die God niet liefhebben, gelijk alle onbekeerden in zo'n staat zijn. Déze hebben wij ontdekt hfdst. XIV. Als men God niet liefheeft, dan is het onmogelijk, dat men die liefhebben zou, die naar God gelijken, en dat, omdat zij iets van God in zich hebben. [1 Joh. 5:2](#). *Hieraan kennen wij, dat wij de kinderen Gods liefhebben, wanneer wij God liefhebben.* Keert dat om: *die God niet liefheeft, heeft ook Zijn kinderen niet lief.*
- b. Die de Godzaligen liefhebben op verkeerde gronden, en met verkeerde inzichten. Dat gebeurt wel, dat de onbekeerden Godzaligen liefhebben, maar dat geschiedt niet, omdat zij van God bemind zijn, omdat zij God en Jezus liefhebben, omdat zij het beeld Gods dragen; maar zij beminnen hen, óf door de opvoeding met elkaar, óf omdat de natuurlijke humeuren overeenkomen, óf voor zoveel zij beminnelijk en aangenaam zijn door natuurlijke bevalligheden, óf omdat men voordeel en lichamelijke weldaden van hen ontvangt, óf omdat ze getrouw en oprecht zijn in hun diensten en handelingen, óf omdat men, met hen te lieven, eer, aanzien, wederliefde kan bekomen. Dit alles komt met de natuur wel overeen. Maar als de Godzaligen hun licht laten schijnen tot hun beschaming en bestraffing, en dat zij door het beeld Gods voortreffelijker zijn dan zij, dan openbaart zich al ras de tegenstrijdigheid, en daaruit de tegenkanting des harten, de heimelijke afkeer, het mijden van hun gezelschap, de haat en de tegenloop, waaruit deze dan overtuigd worden, dat zij in waarheid de Godzaligen niet liefhadden.
- c. Die geen onderscheid kennen tussen Godzaligen, burgerlijken en goddelozen, zij weten van geen liefde tot de een meer dan tot de ander, ja velen hebben niets geen liefde, zij leven op zichzelf en voor zichzelf, zoeken naar eigen eer, voordeel en vermaak, trekken zich anderen niet aan, hebben een vreemd hart nevens allen, en zijn also zonder natuurlijke liefde, dan alleen tot zichzelf, en tot die, welke in hun eigenliefde hun voordelig zijn.
- d. Die de wereld liefhebben, dat is, de begeerlijkheid der ogen, de begeerlijkheid des vleses, de grootsheid des levens, en allen, die met hen daarin van één humeur zijn. In hun ogen zijn de Godzaligen veracht; maar zij eren diegenen, die de wereld dienen, drinkbroeders en drinkzusters; die elkaar vermaken met ijdelheden, met zotternijen en gek geklap, met lotspelen, brassen, ontuchtigheden, dansen, pronken en diergelijke. Dat zijn degenen, met welke men zich verenigt, die gezelschappen bemint men. Dewijl deze de wereld liefhebben, zo is het zeker, dat ze de Godzaligen niet liefhebben, maar haten. Zo iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders is niet in hem, [1 Joh.2:15](#).
- e. Die de Godzaligen niet alleen in hun hart haten, maar ook alles hun aandoet, wat haat veroorzaakt, als verachten en verachtelijk van hen spreken, met

gelaat de verachting tonen, hun gezelschap vlieden, lasteren, lagen leggen, verdrukken en vervolgen, die vermaak hebben als het de Godzaligen tegengaat, als die in ongeval raken, alsof ze een vijand overwonnen hadden. Deze alle, indien ze maar op deze zaken letten, en zichzelf daarbij leggen, zo natuurlijke, als wereldse, als geveinsden, zullen hierdoor overtuigd worden, dat zij geen liefde tot Godzaligen, en alzo geen rechte liefde tot anderen hebben.

VIII. 1. Maar velen zullen zich daar weinig aan gelegen laten liggen, en zullen wel zeggen: 't is zo, ik heb ze niet lief, ik wil ze ook niet liefhebben, ik wil ook van hen niet geliefd zijn, wat is dat nu? Wien is daar wat aan gelegen? Ik antwoord: uzelf; want

1. Gij zijt uit God niet. [1 Joh. 4:8](#). *Die niet liefheeft, die heeft God niet gekend.*

Zegt gij: ik heb God immers lief. *Johannes zegt dat gij liegt. 1 Joh. 4:20.* Indien iemand zegt: ik heb God lief; en haat zijn broeder, die is een leugenaar; want die zijn broeder niet liefheeft, dien hij gezien heeft, hoe kan hij God liefhebben, Dien hij niet gezien heeft? En hebt gij God niet lief, zo zijt gij vervloekt.

2. U bent geen Christen, hebt geen deel aan Zijn lijden, zonder Christus, en daarom ook zonder enige belofte, en zonder God, en zonder hoop, [Ef. 2:12](#). Zegt u: ik ben immers een Christen, want ik ben gedoopt, ik ga ten Heilig Avondmaal, en ik leef als een Christen.

Ik zeg wederom: u liegt; en bedriegt uzelf; want indien u een Christen was u zou die liefhebben, die Christus liefheeft, en die Christus beminnen; want dat is een onafscheidelijke eigenschap van een Christen. [Joh. 13:35](#). *Hieraan zullen zij allen bekennen, dat gij Mijn discipelen zijt, zo gij liefde hebt onder elkaar.* Geen liefde, geen discipel.

3. Al uw doen, hoe schone schijn het ook heeft, deugt niet, dewijl het is zonder liefde. Indien u God liefhad, u zou ook Zijn kinderen liefhebben, u zou Geest, leven en een hemelse natuur hebben, en zo zou alles van een geheel andere aard zijn. Maar omdat u geen liefde hebt, is alles dood, en uw daden zijn dode werken, het kan Gode niet behagen

[1 Kor. 13:1-3](#). *Al ware het, dat ik alle talen sprak, alles wist, wonderen kon doen, alles weggaf, alles leed, en de liefde niet had, zo ware ik een klinkend metaal, of luidende schel geworden... zo ware ik niets... Zo zou het mij geen nuttigheid geven.*

Ziet u wel, dat alles aan de liefde hangt, en dat u de liefde niet hebbende, van alles ontbloot zijt? Alles wat u doet, het is zonde, en verzwaart uw oordeel, en het is een krachtige verzekering dat u eeuwig verloren zult gaan, indien u in die staat sterft. Daarom wees overtuigd van uw tegenwoordige en toekomstige ellendige staat, en laat dat een middel zijn tot bekommering, tot vlieden naar de Heere Jezus om verzoening.

IX. Dat mensen, die in de natuur zijn, zonder liefde zijn, dat valt nog zo smartelijk niet aan te zien; maar dat is zeer ontstellende, dat zelfs Godzaligen zo

gebrekkig zijn in de liefde, als men aanmerkt, wat de apostel van de liefde zegt, [1 Kor. 13](#). En als men daarbij legt het gedrag van vele waarlijk wedergeborenen, hoe veel verschillen zij daarvan! 't Is waar, zij hebben de Godzaligen lief, omdat God hen liefheeft, omdat zij God in Christus beminnen; hun hart verenigt zich met hen met uitsluiting van alle de anderen in dit opzicht. Zij achten ze, hun ziel gaat naar hen uit, zij verblijden zich, als zij de Godzaligen als zodanig aanmerken, maar als het op de daden aankomt, dan openbaart zich de kleine kracht der liefde.

Men houdt zich alleen, en 't is of alle anderen vreemd waren. Of men houdt het maar met een of enige weinige, en men trekt zich de anderen niet aan. Indien een Godzalige een fout heeft, terstond houdt men zijn Godzaligheid verdacht. Komt hij ons wat te na, handelt hij ons niet naar onze zin, terstond rijst misnoegen, toorn, gekijf, achterklap op, en men houdt zich vreemd, even alsof men niet door een en dezelfde Geest leefde. En komt men bij de onbekeerden, waar is de toegenegenheid des harten? Waar de blijdschap over hun welzijn, de smart over hun ongevallen, de werkzaamheid tot hun behoud naar ziel en lichaam?

Onderzoek

X. Men mag wel onderzoeken, vanwaar het komt dat de Godzaligen zo weinig liefde hebben, opdat een iegelijk, de oorzaken van Zijn liefdeloosheid ziende, die mocht wegnemen, om te beter voortgang in de liefde te maken. De oorzaken van de liefdeloosheid zijn:

- (ee) Weinig omgang met God. God is liefde, met God omgaande wordt men verwarmd in de liefde, en men krijgt meer van de natuur Gods in zich, en alzo meer liefde van binnen hebbende, zo werkt ze ook te krachtiger naar buiten. Beschuldigt u uw hart van liefdeloosheid, zo keert terstond naar deze oorzaak, en denkt, het is omdat ik zo ver van God afdwaal, uit die fontein moet de liefde voortkomen.
- (ff) Men leeft weinig in verzekerdheid van zijn staat, en in opmerking en erkenning van de staat der genade. Men is slap in 't geloof, men geeft zich toe in dodigheid en lusteloosheid, men leeft niet teer. Maar zonden krijgen de overhand, men durft zich niet stellen onder de kinderen Gods, daarom of zij anderen wel achten als begenadigden, men heeft geen hart met hen te verkeren, men kan zich met hen niet vermaken, en zich in hun gezelschap niet verblijden.
- (gg) Men is ver ingezonken in de beslommer van de wereld en aardse begeerlijkheden, de liefde gaat krachtig daarheen, daarom is zij minder tot de Godzaligen, en tot anderen. En die kleine liefde wordt zeer licht ten onder gehouden, als de een of de ander hinderlijk is in het bekomen van de aardse begeerten.
- (hh) Men weet dat de meeste belijders onbekeerd zijn. Nu is men wel eens bedrogen in sommige, die men meende dat Godzalig waren, en daarna toonden dat zij het niet waren. Evenals het zonde zou zijn iemand als een Godzalige te beminnen, die het scheen maar inderdaad niet was; alsof men niemand moest liefhebben, anders dan Godzaligen. Daar het een meerder deugd is met broederlijke liefde te beminnen, zolang er enige de minste waarschijnlijkheid is en sterk lief te hebben met toegenegenheid, als de

waarschijnlijkheid al verdwenen is.

- (ii) De Godzaligen verschuilen zich te veel, zij laten hun licht niet zien: dus óf men kent ze niet, óf men ziet maar weinig van hun genade, die van binnen groter is, men toont elkaar weinig wat liefde men wederzijds heeft, zodat des enen genade en liefde des anderen niet ontsteekt.
- (jj) De Godzaligen zondigen dat men het ziet, maar zij tonen hun berouw niet, dat zij in het verborgen hebben. Indien men zijn berouw maar toonde, zo zou de liefde niet alleen niet gestuit, maar sterker worden.
- (kk) Eigenliefde vertoont zich te veel, men wil terug bemind worden, of men wil, dat een ander ons eerst lief heeft daar men zelf moet voorgaan, en liefhebben met een voornemen zonder wederom bemind te worden.

Het bedroefte u tot in 't binnenste van uw ziel, dat u zó weinig liefde hebt, en nog minder vertoont; want 't mishaaft God; 't weert de zegen van u en van de gemeente; 't brengt een laster over de Godzaligen en over de Godzaligheid. 't Verhindert de bekering van velen en 't stuit de eerstbeginnenden, welker hart vol liefde is; en 't is een oorzaak van het verval der kerk.

Opwekking

XI. Welaan dan, tracht naar vermeerdering, en naar vurigheid in de liefde, en laat deze mijn opwekking u verlevendigen.

1. Al de relaties of betrekkingen verbinden krachtig tot broederlijke liefde, en de gelovigen worden door beschouwing van die betrekking gaande gemaakt om vurig lief te hebben. Aanmerkt dan:

- (j) God is uw en aller gelovigen Vader, Die u en hen liefheeft; zouden wij dan daardoor niet gaande worden in liefde tot elkaar? [1 Joh. 4:11](#).
- (k) De Heere Jezus, Die Zich niet schaamt u en hen broeders te noemen, Die heeft u en hen lief; *daarom wandelt in de liefde, gelijkerwijs ook Christus ons liefgehad heeft*, [Ef. 5:2](#).
- (l) Gij zijt tezamen tempelen van een en dezelfde Geest, die in u allen woont, en door welke gij allen leeft, die werkt liefde. [Gal. 5:22](#). *Daarom bidden wij, door de liefde des Heiligen Geestes*. [Rom. 15:30](#) dat u Zijn bewegingen tot liefde niet stuit, maar opvolgt, en dan zult u overvloedig worden in de liefde.
- (m) En zijt gij alle dezelfde sacramenten niet deelachtig? Wij allen zijn door één Geest tot één lichaam gedoopt; en wij zijn allen tot één Geest gedrenkt, [1 Kor. 12:13](#). Eén brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, [1 Kor. 10:17](#). Het zijn liefdemaaltijden, [Judas 12](#). Zal dan deze nauwe vereniging niet opwekken tot liefde?
Omdat wij dan broeders zijn, tezamen kinderen Gods, van de Heere Jezus uit liefde verlost, door de Heilige Geest beziel, door de sacramenten verenigd, zo laat ons elkaar vuriglijk liefhebben met broederlijke liefde.

2. God heeft een zonderling behagen daarin, dat Zijn kinderen elkaar liefhebben. Dat is het vermaak van de natuurlijke ouders; zo heeft onze hemelse Vader in de onderlinge liefde van Zijn kinderen een welbehagen; 't is Jezus' blijdschap, 't is der engelen vermaak. De Vader en Christus komen en maken woning bij

dezulken, en zegenen ze: [Psalm 133:1, 3](#). *Ziet, hoe goed en hoe liefelijk is het, dat broeders ook samenwonen. De Heere gebiedt aldaar de zegen, en het leven tot in der eeuwigheid.*

XII. 3. Broederlijke liefde is van een bijzondere nuttigheid; want:

115. 't geeft een grote luister aan de kerk. Allen, die buiten zijn, kennen hen daaraan. [Joh. 13: 35](#). *Hieraan zullen zij allen bekennen, dat gij Mijn discipelen zijt, zo gij liefde hebt onder elkaar.* Het geeft een grote achting en ontzag aan de gemeente. Toen de menigte dán degenen, die geloofden, één hart en één ziel waren, durfde niemand van de anderen zich bij hen voegen, maar het volk hield ze in grote achting, [Hand. 5:13](#).
116. Zoals de ene kaars de andere aansteekt, zo ontsteekt de liefde in de een de liefde in de ander, een ieder wordt opgewekt. En zoals het een vermakelijk gezicht is een grote kerk vol heldere lichten te zien, zo is het veel meer vermakelijk een gemeente te zien vol liefhebbers; ja het is een middel waardoor velen tot de kerk zouden gelokt worden, waardoor onbekeerden bekeerd, en de kleingelovigen spoedig groot, en de verachterden in de genade zouden worden hersteld.
117. De liefhebber zelf heeft een zonderlinge blijdschap, 't is meer vermaak lief te hebben, dan geliefd te worden; de blijdschap is hem tot sterkte, hij ontloopt veel strikken, en is bevrijd van vele bestrijdingen, die zijn geloof anderszins gemakkelijk zouden verzwakken, en gaat blijmoedig voort.
118. De liefde tot de broederen verzekert de liefhebber, dat hij in de staat der genade is; dewijl bij iemand liefheeft, omdat iets van God in hem is, en omdat God hem liefheeft, zo heeft hij God nog meer lief, en heeft iemand God lief, die is van God gekend, [1 Kor. 8:3](#). Nog eens, omdat de liefde is tot degenen, die met ons overeenkomen, en omdat er overeenkomst is, zoekt de liefde vereniging; omdat dan iemands liefde tot zó een uitgaat, en met die vereniging zoekt, die God bemint en van God bemind is, zo is hij zelf in die staat, anders zou hij op die grond geen vereniging zoeken; waaruit hij dan tegelijk verzekerd wordt, dat hij God liefheeft, waarover hij meermalen bekommerd is; [1 Joh. 3:14](#). *Wij weten dat wij overgegaan zijn uit de dood in het leven, omdat wij de broeders liefhebben.*

XIII. 4. De onderlinge liefde is tot verkwikking van elkaar. De dieren van één natuur lopen veeltijds tezamen; de lieden van een natie houden het met elkaar, als zij in een vreemd land zijn; de wereldse mensen verkwikken zich in hun onderlinge liefde; zouden dan de Godzaligen het ook niet doen? Zij hebben bij de wereld heil noch troost, die haat hen, en zij willen het daar ook niet, zij haten die; wat nu, zullen zij ieder alleen leven in de wereld? Nee, dat is de goedheid Gods, dat zij hartelijker liefde, en vertrouwder en bestendiger vriendschap met elkaar kunnen hebben, dan alles, wat op aarde is. Die onderlinge liefde is hun zó verkwikkend dat zij alle andere liefde gemakkelijk kunnen missen; die is hun tot onderlinge hulp, ondersteuning, vertroosting, opwekking, medelijden en alles, wat zij van mensen verwachten kunnen.

XIV. Mij dunkt dat ik bijna nodeloos werk gedaan heb met u door verscheiden

beweegredenen tot liefde te willen opwekken, evenals het licht aanprijzing nodig heeft; evenals het vuur door reden aangenamer gemaakt zou worden. *Liefde* te noemen is genoeg tot opwekking. Begint het werk maar, en 't zal u hoe langer hoe zoeter worden.

28. Laat de liefde van u begonnen worden, en wacht niet dat een ander u voorga; al bent u de allermiste van de Godzaligen, de liefde van kinderen is zoet, en ontsteekt zelfs de liefde van de volwassenen.
29. Zoekt niet wederom bemind te worden; doet men het, laat ze niet in u eindigen; maar dankt de Heere voor de verkwikking en opwekking, die u daardoor geniet. Komt er geen wederliefde, het ontroere u niet, en wordt daardoor niet gestuit; want u bent niet waard bemind te worden, het zij u genoeg dat u beminnen mag en beminnen kan.
30. Acht hoog hetgeen in een ander genade is of schijnt te zijn. Wees niet achterdochtig, maar neemt het spoedig voor goed aan. De genade kan wonder klein in iemand zijn, en 't zal u niet schaden iemand als een Godzalige lief te hebben, die het niet is; trouwens u wilt en moet toch ook anderen beminnen.
31. De struikelingen en vallen van anderen moeten uw liefde niet stuiten; want zelfs grote genade kan met grote verdorvenheden bestaan, hoe veel te meer kleine genade. U weet niet welke strijd hij tegen die gebreken heeft, wat droefheid hij in 't verborgen daarover heeft, met hoeveel tranen en gebeden hij verzoening zoekt.
32. Toont met uw gelaat en woorden, en gehele omgang veel liefde, ofschoon het hart koeler is; het is geen geveinsdheid zich uitwendig te tonen en te gedragen, zoals men moet zijn, als men het hart tracht daarbij te hebben, hoewel men het niet zo trekken kan als men wil. Maar de schijn te willen zoeken en wat anders in het hart te beogen, is geveinsdheid. Al doende zou het hart daar meer en meer bijkomen.
33. Het licht en de genade, die in u is, ze is dan zo klein, als ze is, laat die schijnen, vertoont die, komt als zodanig uit, niet ten opzichte van uw eer zoekend, maar omdat God u het gebiedt, en opdat anderen gelegenheid zouden hebben om de deugd van liefde te oefenen.
34. Wees veel biddend tot de Heere, omdat de liefde van Hem is, en u ze uit uzelf en door uw kracht niet kunt verkrijgen noch vermeederen. Zó werkende zal de Heere meerder genade geven, en u doen groeien, totdat Hij u in de volmaakte liefde zal opnemen in de eeuwige heerlijkheid.

Hoofdstuk 40: Van de nederigheid

HOOFDSTUK 40.

Van de nederigheid.

I. De liefde tot zijn naasten is de fontein van alle deugden, die jegens hen te

oefenen zijn. Maar de nederigheid geeft aan de deugden het sieraad. Hoe uitnemend ook een deugd verricht is, indien hoogmoedigheid in degene, die het werk doet, bespeurd wordt, zo stinkt het, alle glans is er af. Daarom moet een gelovige, die door heiligheid tot eer van God, en heerlijkheid van de kerk wil zijn, trachten naar nederigheid.

II. Nederigheid is een lage gestalte des harten van een gelovige bij zichzelf en nevens zijn naasten, ontstaande uit een recht oordeel van zichzelf, waardoor men zich niet verheft boven zijn staat, en van anderen boven dezelve niet verheven wil zijn.

III. Ware nederigheid is alleen te vinden in een Christen, in een gelovige.

Alle nederigheid van onbekeerden is niet anders dan de schijn zonder waarheid, en als men ze van nabij beschouwt, is ze óf enkele hovaardij, óf neerslachtigheid. Want een onbekeerde heeft geen leven, geen geestelijke gestalte van hart, geen vereniging met Christus, van Welke als het Hoofd, alle deugden in Zijn kinderen invloeien. Maar een *wedergeborene* heeft het beginsel des levens in Christus, en also een deugdzam hart, de fontein der deugden. [Jak. 1:9](#) ... *de broeder, die nederig is.*

De nederigheid wordt van de Heere geleerd; Christus is het voorbeeld:

[Matth. 11:29](#) ... *leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben, en nederig van hart.*

Die dan met de Heere Jezus omgaan, die Hem kennen en aanschouwen, die in geloof met Hem verenigd zijn, die Hem liefhebben, die leren het van Hem, en hun nederigheid aardt naar de Zijne.

IV. De nederigheid heeft haar zitplaats in het hart.

De nederigheid heeft haar zitplaats niet in het gelaat, in de praat, in het gewaad, maar in het hart, niet alleen of eigenlijk in het verstand, hoewel het verstand in de nederigheid werkzaam is in de natuur en schoonheid van deze deugd te kennen, en als zodanig aan de wil voor te stellen; maar eigenlijk bestaat ze *in de wil*, welke die deugd omhelst, liefheeft, en zich daarin vermaakt. Men moet zoals Jezus zijn, *nederig van hart*, [Matth. 11:29](#).

V. De nederigheid is een gestalte des harten. 't Is niet een optocht, een gezicht van de schoonheid van deze deugd, en een goedkeuring van die; 't is niet een voornemen om nederig te zijn als men in zo'n staat is, maar die verdwijnt wel ras. Maar 't is een hebbelijkheid, een bekwaamheid; de natuur van het wedergeboren hart is door en door nederig, zij blijft. Als de mens werkzaam is, zo werkt hij overeenkomstig zijn hart en die natuur; alles wat hij doet, heeft een geur van nederigheid, is met nederigheid beziel. Deze gestalte is groter en bestendiger, naardat de mens werkzaam is om in die gestalte te zijn. De hebbelijkheid, eerst van God ingestort, wordt door vele daden vermeerderd.

VI. Het voorwerp van de nederigheid is de mens zelf, en zijn naasten.

(z) De mens zelf. Hij kent zichzelf, dat in hem niets voortreffelijks is, niets beminnelijks is, hij is in Zijn ogen *een groot niet*, in wat opzicht hij zichzelf

ook beziet; dus zinkt hij in zijn nietigheid. Zoals een steen in het water geworpen niet rust, totdat hij op de grond is, dat is zijn plaats, daar rust hij; zo is ook die laagste plaats de plaats van een nederige. Daar rust hij, dan is hij in zijn element, als een vis in het water; bij mag wel lijden dat een ander eer, liefde, vermaak, winst heeft, als hij maar klein bij zichzelf kan zijn, in die kleinheid kan werken door de genade en kracht, die God hem verleent, in die kleinheid kan eindigen, als hij iets gedaan heeft, en in die kleinheid kan lijden en verdragen, wat de Heere 't zij zonder, 't zij door mensen, hem toezendt, dan is het hem alles wèl.

- (aa) De nederige heeft zijn naasten ook tot een voorwerp. Hij erkent de wil Gods, dat hij zijn naasten zal liefhebben, daarom wil hij het ook doen. Hij ziet ook in Zijn naasten voortreffelijkheid en beminnelijkheid, bij acht dat hoog, eert hen als zodanig, hij stelt zich - in dat opzichte - onder hen met heel zijn hart, en in die gestalte doet hij omtrent zijn naasten wat God hem beveelt. Zichzelf met Zijn naasten vergelijkende, verschijnt hij bij dezelve als koper bij goud, als lood bij zilver. In zo'n staat eert, en dient hij hen.

[Rom. 11:20.](#) ...

[Rom. 12:3.](#) ... *dat hij niet wijs zij boven hetgeen men behoort wijs te zijn.*

[Jak. 3: 1.](#) *Zijt niet vele meesters.*

[Filip. 2:3.](#) ... *door ootmoedigheid achte de een de ander uitnemender dan zichzelf.*

VII. De vorm of natuur van de nederigheid bestaat in de laagheid des harten.

Hoogmoed verheft het hart, en blaast het met ijdele wind op, en uit de inbeelding van zichzelf wil hij ook boven anderen geëerd zijn, dat zet hem aan in alles, wat hij doet, dat beoogt hij. Krijgt hij zijn zin, het vermaakt hem, krijgt hij het niet, hij wordt gemelijk en toornig. Maar *nederigheid* drukt het hart neer en maakt het klein, zodat hij zichzelf niet beoogt in zijn doen, en het werk gedaan hebbende, keert hij weer tot zichzelf en houdt zich daar klein en stil, het werk hebbe ook zulke uitslag als het wil. Aan de andere kant van de nederigheid ligt neerslachtigheid, als alle moed verloren is, en men het opgeeft, en alzo als een natte doek neerzinkt. Dat is geen nederigheid, maar hoogmoed, als men zijn doel mist en geen raad ziet om het te bekomen. Nederigheid ligt tussen die twee ondeugden, ten opzichte van de een is zij laag, klein, bij zichzelf tezamen getrokken, beslaande een kleine omkring, daar zij zich wel bevindt en buiten haar omkring zich niet begeeft. Ten opzichte van de andere is de nederigheid gewapend met moed en geestelijke gemoedigheid, daardoor werkt zij afhangelende van de genade en kracht Gods, in haar standplaats en met haar ontvangen bekwaamheden. Gezien te worden, eer en liefde te zoeken, is buiten haren omkring, daarom laat zij dat voor die daar begeerte toe hebben, zij is vergenoegd met haar werk gedaan te hebben. Komt er eer en liefde buiten haar bedoeling, zij verheft zich niet, komt er schande en schade op, zij wordt niet neerslachtig en moedeloos, maar houdt zich binnen haren omkring, daar is zij klein, daar is zij stil, daar is zij moedig om in haar plicht voort te gaan. Deze gestalte drukt David uit, [Psalms 131:1-2](#), *O Heere, mijn hart is niet verheven, en mijn ogen zijn niet hoog; ook heb ik niet gewandeld in dingen mij te groot en te wonderlijk. Zo ik*

mijn ziel niet heb gezet en stil gehouden, zoals een gespeend kind bij zijn moeder! Mijn ziel is als een gespeend kind in mij. Een nederige heeft een kinderlijke gestalte.

VIII. De werkende oorzaak van de nederigheid is God.

Van nature is de mens als een glorieus dier, is hoogmoedig en trots, beeldt zichzelf veel in en werkt uit zichzelf, tot zichzelf, en wil dat een ieder ook in hem eindige, hem achte, ere, vreze, diene en gehoorzame. Maar de Heere geeft Zijn kinderen een ander hart, en geeft hun dat Christus een gestalte in hen heeft, en zo ook dat zij in nederigheid naar Christus gelijken. De Heere geeft hun verlichte ogen des verstands, waardoor zij zichzelf kennen, en van zichzelf recht oordelen kunnen, wat bekwaamheden zij hebben, en wat zij waardig zijn. Daarbij, zij hebben liefde tot rechtvaardigheid, om niet te begeren en niet te zoeken, dat hun niet toekomt.

IV. Dus ontstaat de nederigheid uit een recht oordeel van zichzelf.

Zij erkennen, dat hun grondslag is in het stof, en dat zij lemen hutten bewonen. Zij weten dat zij gezondigd hebben, en de heerlijkheid Gods derven, dat zij blind, jammerlijk, naakt en ellendig zijn, dat zij daarom walgelijk, hatelijk en onverdraaglijk zijn voor God, engelen en mensen. Dat zij niet waard zijn, dat de hemel hen bedekt, dat de zon hen beschijnt, dat zij de aarde betreden, dat zij onder het gezelschap van mensen verkeren, dat zij een bete broods in de mond, dat zij kleding om hun lichaam hebben. Maar dat zij waard zijn al lang in de hel verstoten te zijn; dit oordeel hebben zij van zichzelf, en zij stemmen het toe, schoon tegen zichzelf, en daardoor zien zij, hoe onrechtvaardig het zou zijn, dat zij zich verheffen zouden, en voorgeven, alsof zij wat waard waren. Vergelijken ze zich met anderen, dan zien zij zich onwijs en verstandeloos, in hun humeur verachtelijk en lastig, in hun handelingen bespottelijk, zo men hen zowel van binnen en van buiten kende, als zij zichzelf. Hoe zouden zij dan enige inbeelding van zichzelf kunnen hebben? Zij zien, dat een ander verdwaald zou zijn, als hij iets van hen dacht, of hen iets wilde toebrengen. Zij bekennen, dat het goede dat in hen is, - 't welk zij ook kennen en grotelijks achten, - hen van een Ander, namelijk, van God gegeven is, blijvende Gods eigendom. Dat zij daarom de grootste dwaasheid zouden begaan, als zij eer, liefde, aanzien zouden begeren over dat, wat hun geleend is. Een bedelaar zou bespottelijk zijn, die zich verhieft op een kostelijk kledingstuk, wat een ander hem voor één dag geleend had. Ja, al was hij volmaakt in alles, dan zou hij weten, dat de achting, eer, liefde, vrees en gehoorzaamheid Godes waren, en dat God het hem verboden had, die zaken te beogen, te zoeken en aan zich te laten leunen daarom is zijn oordeel, dat het die-verij 'en onrechtvaardigheid zou zijn, dat te zoeken en daarmee te pronken. Hierdoor is hij klein in zijn eigen ogen, hij is en blijft en werkt in die kleine gestalte.

V. De effecten of uitwerkingen van de nederigheid zijn twee; hij verheft zich niet boven zijn staat, en wil van een ander óók niet daarboven verheven worden.

1. *Hij verheft zichzelf niet boven zijn staat.* God heeft onderscheid gemaakt

tussen de mensen, zo ten opzichte van het geestelijke als lichamelijke. Heeft de Heere iemand een christen inderdaad gemaakt, heeft Hij Zijn Geest en genade hem geschonken, licht, beginsel van heiligheid en bekwaamheden om die mee te delen, gegeven; hij ontkent dat niet, maar erkent het; (want dat te ontkennen zou geen nederigheid, maar hoogmoedigheid zijn, en te roemen, alsof men het niet ontvangen had, daar men het immers ontvangen heeft) het zou daarbij een onverdraaglijke ondankbaarheid zijn. Hij erkent dan de genade wel, maar hij draagt er geen roem op, en hij wil daardoor geen roem van mensen.

Ten opzichte van het lichamen heeft God de mensen ook in verscheiden staten gesteld; namelijk: overheid, onderdanen, huisvader, kinderen, dienstboden, rijken, middelmatigen, armen. De staat in welke God hem gesteld heeft, handhaaft en bewaart hij, totdat God hem daaruit roept. Is hij in een lage staat, hij is tevreden, omdat het de wil Gods is, hij heeft nog meerder, dan hij waard is, hij loopt daar niet uit, maar hij blijft daar, tot God hem redt, indien het zijn behagen is. Zo niet, 't is hem ook wèl. Is hij in een hoger en rijker staat, ook die bewaart hij, en zoekt daarin trouw te zijn, hij verheft zich daarin niet boven anderen, omdat *hij* het is. Maar is bij zichzelf klein, wetende, dat hij het niet waard is, maar 't is zijn plicht geworden daarin te zijn, en dat ambt of die staat in zijn rang aanzienlijk te maken. Dat is geen nederigheid, zichzelf van boven neer te werpen. 't Is nog veel gemakkelijker alles weg te werpen, zich te storten in armoede, schande, verachting, eenzaamheid en stilzwijgen, dan met een nederig hart deze staat te beschermen, en zich daarin overeenkomstig die staat wèl te gedragen. Zodat iemand tegelijk hoog en rijk, geacht en geëerd, en evenwel in een lage gestalte des harten kan zijn. Hij begeert de eer, de vrees de gehoorzaamheid niet, omdat hij het is, ook verheft hij zich daarop niet, en evenwel wil hij, dat men hem zo ontmoet, omdat 't het bevel Gods is.

XI. 2. Hij wil ook van een ander boven die staat niet verheven zijn, dat zou hem geen genoegen, geen blijdschap, maar verdriet en droefheid zou aanbrengen. Want hij weet, het komt hem niet toe. Hij wil klein zijn, hij wil als ongemerkt door de wereld passeren, hij wil maar geven en niet ontvangen, hij laat de kniebuiging voor de Hamans, de loftuitingen voor de Herodessen, hij is blij, als hij maar bij zichzelf mag zijn. Als iemand hem te groot wil achten, hij toont zijn afkeer daarvan, en zegt met Johannes de Doper: *Ik ben Die niet*, [Joh. 1:21](#), en verfoeit die te grote eer met Petrus, [Hand. 3:12](#), [Hand. 10:26](#), en Paulus, [Hand. 14:14](#).

Maar de nederige acht hoog het goede, dat hij in een ander ziet, hij acht hem veel uitnemender dan zichzelf, hij stelt zich klein aan in zijn tegenwoordigheid, hij is gewillig hem te dienen, hij is niet nijdig, als die boven hem geëerd wordt, maar hij verblijdt er zich in.

Onderzoek

XII. De nederigheid in haar natuur en omstandigheid dus voorgesteld, zal licht en schijnsel geven, om u daarin te beschouwen, en u te overtuigen, of u deze deugd van nederigheid bezit of niet. Er zijn weinig nederigen, ja nederigheid is nu tot verachting, en wordt voor sufferij, neerslachtigheid, verachtelijk humeur, en slaafsheid uitgemaakt, en nochtans is het die gestalte, waarin God behagen heeft,

en welks tegendeel God haat. Merkt daarop:

- nn. U, die trots van hart en hoogmoedig van geest bent, die grote inbeeldingen hebt van uzelf wegens uwe afkomst, rijkdom, ambten, wijsheid, schoonheid, sterkte, kunst, gaven en alles, waarop een dwaas moed draagt; gij, die uzelf verheft boven uw naaste, die in uw ogen veracht is, en van wie gij u inbeeldt dat ze u eren, ontzien en zich voor u buigen en voor u zwichten moeten; gij, die bemint de lage en eerbiedige groetenissen, de loftuitingen en het verheffen van u boven die en die; gij, die nijdig zijt, als een ander boven u verheven en geëerd wordt; die ras een haat en wraakgierigheid opvat tegen die, welke u óf niet genoeg eren óf verachten.
- oo. U die trots handelt tegen uw minderen, en uzelf in hun tegenwoordigheid opblaast, zoals een kropduif; die de wenkbrauwen omhoog trekt, het hoofd in de lucht opsteekt, een trotse gang nabootst, de hand in de zijde zet, en dus voor de dag komt als een grote blaas met bonen, en wel wensen zou, dat men voor u uitriep: *knielt!* Of ten minste, dat een ieder voor u week, en aan de kant ging staan, u op het eerbiedigst groette.
- pp. U, die overal uzelf naar voren brengt, en van uzelf en uw daden spreekt, opdat een ander weten zou, wat voor een man of vrouw u bent.
- qq. Die uw heerlijkheid tracht groter te maken door pronkerij, uw huizen opschikt als paleizen, ieder naar zijn vermogen, en dan bij uzelf daar hoogmoed over draagt, denkende: *is dit niet Babel, dat ik gebouwd heb, tot mijn eer?* U beoogt, dat anderen u voor groot, rijk, aanzienlijk zouden erkennen. Daarbij, men pronkt zich op als een kermispop en komt als een Bernice voor de dag met grote pracht, [Hand. 25:20](#). (In het Grieks wordt dit genoemd, phantasia.) 't Is allemaal te doen om eer en glorie. Met geringen wacht men zich mee te gaan, dat zou tot verkleining dienen, maar men moet zich voegen bij groten, al zou men daar voor de gek spelen.
- rr. Die sprekende van dezen en genen, namelijk: *zó is mijn neef*, of, *zó doet mijn nicht*, alsof het de grootse mensen zijn. Hoewel men in Noach allen bij elkaar komt. Maar men wacht zich wél te zeggen: *mijn neef de schoenlapper*, *mijn nicht de dienstmaagd*, want dat zou niet tot bevordering van hun grootheid dienen. En voorts, al wat men doet en al wat men spreekt, 't is allemaal uit grootheid en tot grootheid.

Bestrafing

VIII. Maar dwaas, zoals u zijt, hoor eens:

- a. Wat zal het u baten, dat mensjes u achten, terwijl u in uzelf zo verachtelijk bent? Dat mensjes u eren, terwijl er in uzelf niets te eren valt?
- b. Daarenboven, uw trotsheid wordt ras opgemerkt, en u stinkt voor allen, die het zien en merken, men heeft een afkeer van u, men belacht u, en acht u voor een gek, men schuwt uw gezelschap, of als u bij eerlijke lieden zit, men ruit u wat op, men helpt u aan de praat, en uw hoogmoedige dwaasheid openbarende, bent u tot een spot.
- c. De Godzaligen, - de ware heerlijken in de wereld - hebben een walg van u, en willen met u niet verkeren, [Psalm 101:5](#) ... die hoog van ogen is, en trots van hart, dien zal Ik niet vermogen.
- d. En boven dit alles merkt op, hoe u bij God geacht wordt en wat Hij u doen zal.

- God haat u; wat helpt het u dan, dat gij uzelf behaagt? Hoort met schrik 't geen God van u zegt, [Amos 6:8](#): *De Heere HEERE heeft gezworen bij Zichzelf (spreekt de Heere, de God der heirscharen): Ik heb een gruwel van Jakobs hovaardij, en Ik haat Zijn paleizen. [Spr. 6:16-17](#), Deze zes haat de Heere, - en bovenaan staat hoge ogen. [Spr. 16:5](#), Al wie hoog is van hart, is den Heere een gruwel.*
- Niet alleen is Gods hart tegen de hovaardigen, maar ook zijn mond, hen scheldende en vervloekende; [Psalm 119:21](#). *Gij scheldt de vervloekte hovaardigen.*
- Gods hand is tegen [hen. 1 Petrus 5:5](#) ... *God wederstaat de hovaardigen. [Jer. 50:31](#). Ziet, Ik wil aan u, gij trotse, spreekt de Heere, de Heere der heirscharen; want uw dag is gekomen, de tijd dat Ik u bezoeken zal.*
- e. En wilt u weten wat uitslag dat hebben zal en welk uw einde zal zijn, zo leest [Mal. 4:1](#), *Die dag komt, brandende als een oven; dan zullen alle hoogmoedigen, en al wie goddeloosheid doet, een stoppel zijn, en de toekomstige dag zal ze in vlam zetten, zegt de Heere der heirscharen, Die hun noch wortel, noch tak laten zal.* Om hun hoogmoed werd Sodom met vuur uit de hemel verteerd, [Ezech. 16:49](#). Daardoor verzonken Dathan, Abiram en Korach, [Num. 16:12-33](#). Daardoor werd Herodes van een engel geslagen, dat hij van de wormen al levend verteerd werd, [Hand. 12:21, 23](#). Zie, dat is het einde van de hoogmoedigen.

Bestrafing van Godzaligen

En gij, Godzaligen, indien gij uzelf beschouwt, dan zult u uit het gezegde niet alleen uw gebrek in nederigheid zien, maar ook hoeveel hoogmoed nog in u overgebleven is. Vernelst u daarover, wees er over beschaamd, en tracht toe te nemen in nederigheid.

XIV. Is hoogmoed zo'n verschrikkelijke zonde, en volgen er zulke verschrikkelijke plagen, ziet dan toe, Godzaligen, dat die zonde u niet aanleve, maar tracht met uw gehele hart naar nederigheid van binnen en van buiten. Want:

1. U hebt in uzelf niets, waarop u uzelf verhovaardigen zou, maar juist alles, wat verachtelijk maken kan, is in u! Uw lichaam is maar aarde, stank en onreinheid, uw ziel is beroofd van het beeld Gods, is een poel van allerlei onreine gedachten. Als een ander al uw gedachten en al uw in 't heimelijk gepleegde zonden wist en zien kon, als hij u aanzag, zou u nog wel onder iemands ogen durven komen? U bent immers onwijs, hebt een lastig en verachtelijk humeur, in anderen munten voortreffelijkheden uit, die u niet hebt. Dit weet u zelf wel, want de Heere heeft u licht gegeven; als u dan uzelf bezie, hoe kunt u één verheffende gedachte hebben, of enige begeerte naar wat groots geacht te worden? U bent overtuigd, dat u iets onbetamelijks en onrechtvaardigs begeert, en dat u leugenachtige daden van een ander eisen zou. Bent u met leugens te paaien? De genaden, gaven, schoonheid, sterkte, rijkdom, en alles wat u hebt, heeft God u maar te leen gegeven, zou u daarmee dan voor de dag komen, alsof het uw eigen is? Bezie dan uzelf, en wees oprecht en u zult klein en gering zijn in uw ogen en geen grote dingen zoeken.

XV. 2. Merkt op het bevel Gods, God verbiedt u de hoogmoed en gebiedt u nederigheid. Overweeg de teksten in het vorige van ons verhaald, en doe erbij, [Rom. 12:16](#), *Tracht niet naar de hoge dingen, maar voegt u tot de nederige.* [Ef. 4:1-2](#), *Wandelt waardiglijk der roeping, met welke gij geroepen zijt. Met alle ootmoedigheid.*

[Micha 6:8](#), *Want Hij heeft u bekendgemaakt o mens, wat goed is; en wat eist de Heere van u, dan ... ootmoediglijk te wandelen met uw God?*

Is het gebod van God, is het bevel van uw Vader bij u dan niet met al? Zal dat uw ziel niet dóór en door dringen? U hebt zo menigmaal gezegd: *Spreek, Heere, ik hoor; Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal?* Welnu, God antwoordt, dat u nederig moet zijn; neemt dat dan ter harte, en wees nederig.

XVI. 3. Uw naam en betrekking op de Heere Jezus verbindt u tot nederigheid, uw naam is Christen, naar de naam van Christus, uw betrekking op Hem is Zijn bruid te wezen, waarop Hij Zijn liefde gezet heeft. De Heere Jezus was nederig, het volmaakte Voorbeeld van nederigheid, de liefde moest ons dringen om Hem gelijk te worden, temeer, omdat Hij Zich daartoe tot een voorbeeld stelt, met bevel: *volgt dat na!*

[Matth. 11:29](#) ... *leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben, en nederig van hart.*

Van nature zijn wij onverdraaglijk hoogmoedig, wij die allerverachtelijkst zijn. Een Christen kan geen Christen zijn, als hij niet nederig wordt. Opdat wij nederig zouden worden, moeten wij het leren; er is werk aan vast, en om te beter toe te nemen, geeft Hij ons een voorbeeld. Ja Hij Zelf wordt ons tot een Voorbeeld. Doe dan zo en wees dan zoals als Hij, wees nederig.

XVII. 4. Nederigheid is het alleruitnemendst sieraad. De maagden hebben sieraad lief, een bruid versiert zich, om haar bruidegom te behagen. Nu, u bent geestelijke maagden, de bruid van de Heere Jezus, zo mag ik u dan aanspreken: *Trek uw sierlijke klederen aan, o Jeruzalem!* [Jes. 52:1](#). Maar wat is uw sieraad? *Nederigheid!* Nederigheid is het allerschoonste sieraad, dat u bij God en mensen aangenaam maakt.

[Kol. 3:12](#). *Doet dan aan, als uitverkorenen Gods, heiligen en beminden, de innerlijke bewegingen der ... ootmoedigheid.*

[1 Petrus 5:5](#) ... *zijt met de ootmoedigheid bekleed.*

[Jes. 57:15](#). ... *Ik woon in de hoogte en in het heilige, en bij dien, die van een verbrijzelden en nederigen geest is.*

[Psalm 138:6](#). *De Heere is hoog, nochtans ziet Hij de nederigen aan.*

Een nederige is aangenaam bij alle soorten mensen. De ene hoogmoedige kan de andere niet verdragen, maar omdat een nederige zichzelf onderwerpt, heeft een werelds mens behagen met een nederige om te gaan. En omdat een Godzalige Jezus bemint, bemint hij ook degenen, die naar Jezus gelijken. En omdat de nederigheid in de Heere Jezus uitblinkt, bemint hij bijzonder de nederigen.

XVIII. 5. De nederigheid is bijzonder voordelig.

264. God gedenkt aan dezulken in genoeg om hen te helpen. [Psalm 136:23](#). *Die aan ons gedacht heeft in onze nederigheid.*

265. God verblijdt hen: [Jes. 57:15](#) ... *opdat Ik levend make de geest der*

nederigen.

266. Gods geestelijke weldaden zijn voor hen: [1 Petrus 5:5](#) De nederigen geeft Hij genade.
267. God bewaart hen. [Job 22:29](#) *dan zal God de nederige van ogen behouden.*
268. Voor dezulken zijn allerlei lichamelijke weldaden:
[Spr. 22:4](#). Het loon der nederigheid, met de vreze des Heeren, is rijkdom, en eer, en leven.
[Spr. 15:33](#) ... de nederigheid gaat voor de eer.
[Spr. 29:23](#) ... de nederige van geest zal de eer vasthouden.
269. God vertroost de nederigen: [2 Kor. 7:6](#). *Doch God, Die de nederigen vertroost.*
God verhoogt de nederigen: [Lukas 1:52](#) ... *nederigen heeft Hij verhoogd.*
270. De nederige heeft een zoete stilte en vermaak: [Jak. 1:9](#). *Maar de broeder, die nederig is, roeme in zijn hoogheid.*
271. Een nederig mens is een wijs mens: [Spr. 11:2](#). ... *met de ootmoedigen is wijsheid.*
272. Een nederige is moedig, want hij zoekt geen eer, en vreest geen schande. Daarbij, alles staat hem wel, 't wil van hem gezegd en gedaan worden, en 't is hem goed al wat hij doet. Welaan dan, tracht met veel ernst nederig van hart te zijn.

XIX. Hebt u dan lust tot nederigheid, zo is nodig die te leren.

Zij komt vanzelf niet, de liefde tot de deugd zal ze ook niet geven, tenzij dat er een arbeidzaamheid bij komt en dat men die middelen gebruikt die daartoe geschikt zijn. Drie boeken zijn er, uit welke men de nederigheid leert.

1. *Het eerste is de zonden.* Bezie uzelf in uw gedurig vallen in zonden. Indien u met een oogmerk om nederig te worden uw vallen in zonden aanmerkt, u zult gevoelig daaruit leren, dat u vuil, onrein, boos, atheïstisch, gruwelijk bent in uw hart, uit. 't welk telkens zulke daden voortkomen. Dat u niet te beklagen hebt over uw lot, noch over God, als Hij plagen over u zendt, noch over mensen, als zij u verachten. Want u ziet uzelf tienmaal verachtelijker dan zij weten. Dat u niet waard bent de minste genade van God, of de minste gunst van mensen te ontvangen. Hieruit leerde David nederigheid, zoals te zien is, [Psalm 51](#). En 't zál u ook klein maken.

XX. *Het tweede is het kruis*, hoe bitter, hoe onsmakelijk het is, het leert nochtans nederigheid, wel opgemerkt zijnde. Men leert daaruit zijn korzelige aard, zijn ongelovigheid en ongeduldigheid, zijnde vruchten van hoogmoed. Men leert daaruit de rechtvaardigheid en soevereinheid Gods over Zijn schepselen in, het straffen van de zonde. Het neemt de trotsheid des harten weg, en maakt het gedwee en buigzaam, bijzonder als het wat lang duurt, en als men het niet kan ontlopen, of zich met wat anders vermaken. Daarom noemde David getuchtigd te worden, *een verdrukken*, [Psalm 119:71, 75](#). *Het is mij goed, dat ik verdrukt ben geweest, opdat ik uw inzettingen leerde. Ik weet. .. dat Gij mij uit getrouwheid verdrukt hebt.* Hoort dan naar de roede en Wie ze besteld heeft, en u zult nederig worden.

XXI. *Het derde zijn de weldaden en zegeningen Gods.*

- Aan de ene kant vernederen ze, als men aanmerkt zijn eigen ondankbaarheid om ze met een levendig hart tot de Heere te brengen. Ook leren ze onze onbekwaamheid, om ze wel te gebruiken; want het moeten sterke benen zijn, die de goede dagen verdragen kunnen. Sommigen worden ongelukkig door weldaden, en gelukkig door die te verliezen.
- Maar aan de anderen kant wordt een gelovige door bijzondere weldaden ten volle overtuigd van Zijn onwaardigheid, en zegt in kleinheid des harten met Jakob, [Gen. 32:10](#), *Ik ben geringer dan al deze weldadigheden, en dan al deze trouw.* Toen de Heere Davids hart verblijdde, zei hij: *Ook zal ik mij nog geringer houden dan alzo*, [2 Sam. 6:22](#).

Hoofdstuk 41: Van de zachtmoedigheid

HOOFDSTUK 41.

Van de zachtmoedigheid.

I. Uit de nederigheid vloeit zachtmoedigheid, van welke wij nu zullen spreken. Wij nemen ze in de breedte, voor zoveel zij lankmoedigheid en verdraagzaamheid insluit. Het Hebreeuws *gknnavah*, komt af van een woord, 't welk onder andere betekent: vernederd worden, zich vernederen, zich verootmoedigen, verdrukt worden. Daar vandaan komt: arm, bedrukt, ellendig. Zodat zachtmoedigheid uitdrukt een arme, kleine gestalte in de verdrukking, die van mensen. geschiedt. Het Griekse woord *praotces*, komt óf van *overgaan*, die gemakkelijk tot een ander overgaat, en tot wien een ander gemakkelijk nadert, óf van tegenwoordig zijn, die altijd bij zichzelf present en tegenwoordig is, en door toorn buiten zichzelf niet raakt.

Ons Nederlands woord drukt de gestalte zeer goed uit, het is samengesteld van zacht en gemoed. Een gemoed, dat zacht is in het behandelen.

Zachtmoedigheid is een bezadigd gemoeds in gelovigen, ontstaande uit vereniging met God in Christus, verloochening van zichzelf en liefde tot zijn naaste, waardoor men buigzaam, gezeglijk en liefelijk met zijn naaste omgaat, van zijn recht afstaat, de krenking daarvan zonder toorn verdraagt, vergeeft, en met goed vergeldt.

II. Deze deugd heeft mede haar zitplaats in het gemoed.

Het verstand is opgehelderd in het kennen van de ijdelheid, en van 't voorbijgaan van alles, wat op de wereld is, en dat het niet waard is, zich daarover te ontzetten, als het ons ontnomen wordt, en zich te pijnigen om het te bekomen. Het kent de boosheid van 's mensen natuur, hoe licht het vervalt tot toorn, tot zijn naaste

ongelijk te doen met woorden of daden. Het ziet, dat kwaadheid en toorn, dwaasheid is, de zaak niet herstelt of beschermt, maar veeleer verzwaart en meerdere schade aanbrengt. Daarom oordeelt het 't verdragen en stilzijn 't best, en zo is zachtmoedigheid wijsheid.

[Jak. 3:13](#). *Wie is wijs en verstandig onder u? Die bewijze uit zijn goede wandel zijn werken in zachtmoedige wijsheid.*

De wil heeft deze deugd lief, omhelst ze en door oefening wordt ze sterker om de hartstochten te bedwingen en te besturen, zodat ze niet te heftig en te onordelijk worden. Zacht in *gelaat* en in *woorden* te zijn kan dikwijls maar geveinsdheid zijn, 't woord brengt het mede, dat *het gemoed* zacht moet zijn. Als de ziel in die gestalte is, dan zal uit die fontein het gehele voorkomen van de mens, in gelaat en woorden stil en zacht zijn. [1 Petrus 3:4](#). ... *in het onverderfelijk versiersel van een zachtmoedigen en stillen geest.*

Het onderwerp.

't Is een deugd, die alleen inde gelovigen gevonden wordt. Een natuurlijk mens heeft wel iets, dat naar zachtmoedigheid lijkt, 't zij dat iemand een log, vadsig humeur heeft, verstandeloos is, en niet merkt, wat hem voor of tegen is; 't zij, dat hij zo arm en ellendig is, dat alle hoop en moed weg is, en wanhopend zijnde, alles over zich heen laat gaan; 't zij, dat hij zacht is van humeur, en daardoor weinig gelegenheid heeft tot ontsteltenis; 't zij, dat hij natuurlijk wijs en verstandig is, om de dwaasheid van de toorn, de betamelijkheid van zachtmoedigheid, en oneer van het een, en de eer, die uit het andere voortkomt, te zien; 't zij, dat hij groots en trots is in zijn staat, en degene, die minder is dan hij, niet acht, omdat hij hem niet schaden kan. Dit alles lijkt wel wat naar zachtmoedigheid, maar 't is het niet, en op het beste genomen, 't is maar een natuurlijke zachtmoedigheid, die noch uit de rechte grond voortkomt, noch het ware wezen heeft. Maar een gelovige, die met Christus verenigd is, en door de invloed van Zijn Geest leeft, die is alleen in staat om waarlijk zachtmoedig te zijn: [Gal. 6:1](#) ... *gij, die geestelijk zijt, brengt de zodanige te recht met den geest der zachtmoedigheid.*

Zij worden tegenover goddelozen gesteld: [Psalm 147:6](#). *De Heere houdt de zachtmoedigen staande; de goddelozen vernedert Hij, tot de aarde toe.*

III. Het voorwerp van deze deugd is des mensen naaste, dat is, ieder mens.

De zachtmoedigheid heeft ook wel opzicht op God, zo ten opzichte van Zijn bevelen, die men met een buigzame en gewillige ziel omhelst, - waarvan Jakobus spreekt, [Jak. 1:21](#), *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat in u geplant wordt*, - als ten opzichte van de kastijdingen, die men zich met een stille ziel onderwerpt, zonder verdrietigheid. Zoals Aäron op het verbranden van Zijn kinderen stil zweeg, [Lev. 10:3](#). Eli zeide op de harde boodschap: Hij is de Heere; Hij doe wat goed is in Zijn ogen! [1 Sam. 3:18](#).

Maar wij spreken hier van de zachtmoedigheid nevens mensen, 't zij, dat zij goed of kwaad, Godzalig of goddeloos zijn, 't zij dat ze ons met zachtheid of met hardigheid ontmoeten, 't zij, dat zij ons recht of ongelijk doen; zoals fluweel even zacht blijft, of men het hard aantast of zacht, 't zij dat een zachte hand of een

ruwe en met eelt overtrokken hand daarover strijkt. Zo is het ook met een zachtmoedige, omdat Zijn gestalte niet van buiten aankomt, en niet is naar dat men hem ontmoet; maar de ziel van binnen in zodanige gestalte is, ook zonder opzicht van enig mens of ontmoeting; zo is en blijft hij ook dezelfde, hoewel de ontmoetingen verscheiden zijn [Tit. 3:2](#) ... *alle zachtmoedigheid bewijzende jegens alle mensen.*

IV. De vorm of de natuur van deze deugd bestaat in een tevreden gemoed.

Omdat al 's mensen vergenoeging van buiten aan moet komen, heeft de mens trek en genegenheid naar datgene wat hij meent, dat hem vergenoegen kan. Maar omdat hij God óf niet, óf niet volkomen beziet, ziet hij óf alleen óf ten dele om naar het aardse; en dan ieder naar dat, waartoe hij de meeste genegenheid of de bekwaamste gelegenheid heeft. En omdat andere mensen datzelfde begeren, en daarom elkaar hinderlijk zijn, raakt het gemoed van die, welke in zijn doel te bereiken belet wordt, overhoop, en wordt door verscheidene stormen van bewegingen herwaarts en derwaarts geslingerd, zoals een storm op zee. Maar een zachtmoedige heeft God gekozen tot zijn Deel Hij ziet dat al wat in de wereld is, ijdelheid is, en weet dat niemand iets spreken of doen zal, dat 't geen God gebiedt, en vertrouwend op God, is zijn hart bezadigd en bewaard. Woelt niet onstuimig, is niet onrustig, maar is een effen, vaste en stille gestalte. Valt iemand op hem aan, met woorden of daden, hij is een vlak strand, waarop de woeste baren, al spelende op en neer lopen. Deze gestalte wordt uitgedrukt,

[Psalm 112:7](#). *Mijn hart is vast betrouwende op de Heere.*

[Psalm 62:2](#) [[Ps. 62:1](#)], *Immers is mijne ziel stil tot God.*

[Spr. 2:7](#), *Hij legt weg voor de oprechten een bestendig wezen.*

Deze bezadigheid is vergezelschap met:

273. buigzaamheid; een zachtmoedige is meegaande, zich naar een ander voegende, in zover, als het niet is tegen de wil Gods. [1 Petrus 5:5](#) ... *zijt allen elkaar onderdanig.*

274. Zij is vergezelschap met gezeglijkheid. De zachtmoedige staat niet stijf op zijn zin, ook niet op zijn eigen oordeel in lichamelijke en middelmatige zaken, als het maar tegen Gods gebod niet is, maar hij hoort eens anders oordeel, hij doet eens anders wil, en laat zich daartoe licht bepraten. [Jak. 3:17](#). *De wijsheid, die van boven is, die is ... gezeglijk*

275. Zij is ook vergezelschap met liefde. Een zachtmoedige is bevallig in zijn spreken en doen, hij is goedaardig, vermakelijk om te behandelen, is vriendelijk, zodat men met genoegen met hem kan omgaan. *Al wat liefelijk is... datzelve bedenkt*, [Filip. 4:8](#).

Dat ze ... bescheiden zijn, alle zachtmoedigheid bewijzende, [Tit. 3:2](#).

Uw bescheidenheid zijt allen mensen bekend, [Filip. 4:5](#):

Zijt vriendelijk, [1 Petrus 3:8](#).

V. De werkende oorzaak van de zachtmoedigheid is God.

Van nature is de mens oplopend, toornig, wrevelig als een netelbos, als een doornstruik, die men niet aantasten kan zonder zich te kwetsen. Maar God, de

mens wederbarende naar het beeld van de zachtmoedige Jezus, geeft hem een zachtmoedig hart. Daarom telt de apostel onder de vruchten des Heiligen Geestes, ook de zachtmoedigheid. [Gal. 5:22](#). *Maar de vrucht des Geestes is ... zachtmoedigheid.*

Een deugd gaat niet alleen; de een deugd brengt de andere voort, en de een ondersteunt de andere. Zo is 't ook met de zachtmoedigheid; zij spruit

ss. uit een hart, dat met God verenigd is in Christus. Als de mens God heeft tot zijn God, dan heeft hij alles, dan heeft hij niets meer nodig. Hij ziet naar niemand om, alsof hem van die wat zou toekomen; hij vreest niemand, alsof die hem iets zou kunnen ontnemen, hij ziet alle mensen maar aan als werktuigen in de hand van zijn God, en dat Hij ze tot zijn best zal gebruiken. Spreekt iemand iets kwaads van hem of tot hem, hij weet dat zijn God het geboden heeft. Doet iemand hem wat kwaads aan, hij weet dat zijn God het zo beschikt, en in het wijs en goed beleid van zijn God is hij tevreden. Hij ziet, dat indien hij toornig en wraakgierig werd, dat hij zich tegen zijn God zou kanten, daarom verdraagt hij alles met een stil en bedaard gemoed.

tt. Uit deze gestalte komt voort de verloochening van zichzelf, hij erkent zijn eigen begeerlijkheden niet meer, hij wil ze niet meer, hij zoekt ze niet meer, hij heeft de ijdele eer, de liefde van mensen, de hoogheid, de rijkdommen dezer wereld weggeworpen, hij wil ze niet hebben. Waarom zou hij dan daarover twisten of toornig worden, als hem iemand daarin te na kwam? Uit die gestalte vloeit dan zachtmoedigheid.

uu. Ook heeft hij zijn naaste lief. Van een, dien men liefheeft, kan men veel verdragen; de liefde doet zijn naaste geen kwaad, een menslievend hart smart het, dat zijn naaste, hem verongelijkende, zich bezondigt. Hij ziet hem met medelijden aan, dat hij zo ontroerd is, en de toorn God op zich laadt. Hoe kan hij dan nog smart tot Zijn smart toedoen? Ziet, daarom is hij zachtmoedig.

VII. De uitwerkingen van de zachtmoedigheid zijn:

- . *Handelbaar te zijn*, gemakkelijk en minzaam zijn om met hem om te gaan. Een zachtmoedige is bij allen bemind, als zachtmoedig zal hij van niemand gehaat worden, schoon hij van sommigen, als van een lage en verachtelijke geest bespot mocht worden. Hij heeft zoveel tegenloop niet als de anderen, maar zal zelfs verdedigers hebben onder de wereldse mensen. Men heeft zoetigheid in zijn gezelschap, en als men van hem is weggegaan, zo zal zijn gemeenschap iets nalaten in het hart, tot overtuiging, dat het een Godzalig mens is, en dat men zelf zo niet is, en men zal begeerte krijgen om ook zo te worden.
- . *Van zijn recht afstaan*. Een zachtmoedige is verstandig, hij heeft zachtmoedige wijsheid; hij is niet dom en ongevoelig, hij kan wel oordelen wat recht is, en ook zijn recht wel tonen en voorstaan. Hij doet het ook, als het met Gods wil is, en hij verplicht is het te doen. Maar hij doet het met zachte ernst, met vrijheid en edelmoedigheid, maar zó, dat de zachtmoedigheid altijd uitblinkt. Maar is het in zaken, waarin hij mag toegeven, zo doet hij het veel liever, dan met twisten zijn uiterste recht te halen.
- . *Onrecht verdragen*. Een zachtmoedige wil niet zoals met zoals vergelden, ook zich niet wreken, al kan hij. Maar hij draagt het, hij gaat het voorbij, alsof het

hem niet aangedaan was. [Ef. 4:2](#). *Met alle ootmoedigheid en zachtmoedigheid, met lankmoedigheid, verdragende elkaar in liefde.*

- *Het ongelijk vergeven.* Vergeven is niet ongewroken laten, en ondertussen de wrok en haat in 't hart behouden. Maar 't is de belediger het niet toe te rekenen, hem daarom niet minder lief te hebben, hem zo te behandelen, alsof hij het niet gedaan had. Dit is de les van Christus. [Markus 11:25](#). *En wanneer gij staat om te bidden, vergeeft, indien gij iets hebt tegen iemand.* Dit beveelt de apostel, [Kol. 3:13](#). *Verdragende elkander, en vergevende de een den ander, zo iemand tegen iemand enige klacht heeft.*
- *Het kwaad met goed vergelden.* Kwaad met kwaad te vergelden is beestachtig, goed met kwaad te vergelden is duivels, maar kwaad met goed te vergelden is christelijk, dit doet de zachtmoedige, [1 Petrus 3:9](#): *Vergeldt niet kwaad voor kwaad. Maar hebt uw vijanden lief; zegent hen, die u vervloeken; doet wel degenen, die u haten; en bidt voor degenen, die u geweld aandoen, en die u vervolgen, [Matth. 5:44](#). *Indien dan uw vijand hongert, spijzigt hem; indien hem dorst, zo geeft hem te drinken; want dat doende, zult gij kolen vuurs op zijn hoofd hopen, [Rom. 12:20](#).**

Onderzoek

VII. De zachtmoedigheid in haar natuur voorgesteld, is een spiegel, om uzelf daarin te beschouwen, hoe dicht u erbij komt, of hoever u daarvan bent. Brengt het vrij op uw hart. 't Is een gruwelijker zonde, dan u wel denkt, 't is een verschrikkelijker staat, dan gij u wel inbeeld, van de deugd der zachtmoedigheid ontbloot te zijn, en in een tegenover gestelde staat te zijn. Wees daarvan eerst overtuigd, en neem dan ter harte, hoedanig u voor God zijt, en wat u overkomen zal.

- (bb) Leeft u in zodanige bezadigde en bedaarde gestalte des harten, als de mensen u met woorden en daden kwalijk bejegenen? Komt uw gerustheid voort uit vereniging met God in Christus? Uit verloochening van uzelf? Uit liefde tot uw naaste? Bent u handelbaar, buigzaam, gezeglijk, zoet en liefelijk in de omgang met uw naaste? Staat u zonder ontroering van uw recht af, en geeft u goedaardig toe? Verdraagt u het aangedaan ongelijk, ook dan, als gij u wreken kon? Vergeeft u het van harte, alsof hij het u niet aangedaan had, en krenkt het uw liefde tot hem niet. Vergeldt u het kwade met goeddoen, en dat in oprechtheid en toegenegenheid? Voordat u antwoordt, denkt terug aan uw handeling met uw meerderen, met uw gelijken, met vreemden, met vrienden, met uw minderen, met hen die onder u gesteld zijn, met vrouw, met kinderen, met dienstboden, en kom dan. Nu, wat antwoordt u op die vragen, is uw handel in zachtmoedigheid geweest? O hoeveel zullen hier overtuigd moeten zijn, dat ze toch niets, ja niets van de zachtmoedigheid hebben! Zo is het dan zeker, dat al wat van de zachtmoedigen in Gods Woord gezegd wordt, op u niet past.
- (cc) Of bent u wrevelig, verdrietig, gemelijk van humeur, overal scherp als een egel, als een doornstruik, zodat men met u niet omgaan kan, of men steekt zich? En dat is er een blijk van, dat u altijd in moeite leeft, dan met de ene, dan met de andere. En dat u altijd klaagt, dat men u ongelijk doet, dat dienstboden hun plicht niet doen nevens u. Wees dan verzekerd, dat de schuld

bij u is, en dat u een stekelig en wrevelig humeur hebt. Rijst uw toorn ras op, kookt het bloed, stijgen de bewegingen u naar de kruin, al spreekt u niet een woord? Of vertoont zich de toorn in uw boos gezicht? Of breekt de toorn door tot kwalijk spreken, tot kijven, tot schelden? En zou het niet doorbreken tot slaan, indien andere reden u niet beletten? En zo u al niet uitvaart met woorden en daden, voor die tijd kropt u het op, en komt er een haat en afkeer in uw hart; en openbaart zich daarna, als er gelegenheid is, de wraakgierigheid, om hem het vorige kwaad te vergelden, of vermaak te nemen, als hem iets kwaads ontmoet? Wat antwoordt uw geweten daarop? Zie daar dan, u mist de zachtmoedigheid, en leeft in een boosaardige gestalte.

VIII. Kom nu, en merkt met aandacht op 't geen God van u zegt, en wat u overkomen zal.

- (bb) U bent in die zondige staat, waarin de eerste wereld was, en waarom die met de zondvloed vergaan is; hoedanig einde u óók te verwachten hebt. [Gen. 6:11, 13](#) ... *de aarde was vervuld met wrevel ... Zie, Ik zal hen met de aarde verduwen.*
- (cc) U bent in Kaïns gestalte, u zult Kaïns straf niet ontlopen. [Gen. 4:5, 11](#). ...*Toen ontstak Kaïn zeer, en zijn aangezicht verviel.* En nu bent u ook vervloekt.
- (dd) U bent Lamech gelijk, wiens wraaklust zó groot was, dat hij zei: *Voorwaar, ik sloeg wel een man dood om mijn wonde, en een jongeling om mijn buile! Want Kaïn zal zeventvoudig gewroken worden, maar Lamech zeventigmaal zevenmaal,* [Gen. 4:23-24](#). Acht iemand Lamech als een dapper man, 't is een teken, dat hij behagen heeft in Zijn gruwelijke gedrag en dat hij zelf gruwelijk is voor God. Tot zijn eeuwige schande is hij aangetekend, en het wordt in hem gebrandmerkt.
- (ee) U zijt voor God een doodslager zo dikwijls uw wrevel, toorn, haat, wraak opkomt. Zo menig kwaad gezicht u uw naaste geeft, zo menig bits woord u hem toespreekt, zo menige doodslag begaat u. [1 Joh. 3:15](#). *Een iegelijk, die zijn broeder haat, is een doodslager.* God vervloekt de toornigen. [Gen. 49:7](#). Vervloekt zij hun toorn; want hij is heftig; en hun verbolgenheid, want zij is hard. En wat is het einde van de doodslagers? Hun deel is in de poel, die daar brandt van vuur en sulfer; hetwelk is de tweede dood, [Openb. 21:8](#). Zie daar, hoe weinig u ook acht geen zachtmoedigheid te hebben, hoe manhaftig u ook acht te toornen, en zichzelf te wreken, zo gruwelijk bent u in de ogen Gods, en zo schrikkelijk zal uw einde zijn, indien gij u niet bekeert. En beeldt u niet in, dat uw voorwendselen u bij God zullen verontschuldigen.

Zegt u: ik ben ook maar een mens, men kan al het ongelijk niet verduwen, vlees en bloed kan het alles niet verdragen.

Antwoord. Vlees en bloed zullen ook het koninkrijk Gods niet beërven. 't Zal u nog zwaarder vallen 't helse vuur te verduwen.

Zegt u: indien ik alles over mij liet gaan, men zou te feller tegen mij aangaan; daarom moet ik er mij doorslaan, en hen leren mij in mijn recht en vrede te laten. Antwoord. U zult daardoor uw recht en vrede niet beschermen,

maar verliezen, en u hebt het recht Gods tot uw verschrikking, te verwachten, en in plaats van vrede, zult u een schrik van buiten en van binnen zijn.

Zegt u: *men tast mij in mijn eer, en die moet ik voorstaan.*

Antwoord. Zo zult u uw eer niet verdedigen, maar veeleer schande op u halen. Men verdedigt zijn eer het best, door een bestendige, Godzaligen wandel, en op een beschuldiging in bedaarheid zijn onschuld te tonen. En indien er plaats is, om in zachtzinnigheid te antwoorden, en zo niet, te zwijgen, dat is beter dan in toorn uit te varen, 't welk is het werk der zotten, [Pred. 7:9](#).

Opwekking van gelovigen

IX. Zijn de wereldse mensen wrevelig, toornig en wraakgierig, dat past u niet, gelovigen, hebt daarvan een afkeer, haat het en vliedt het, maar tracht naar zachtmoedigheid. Want:

f. God benoemt u vanwege deze deugd, *de zachtmoedige* [Zef. 2:3](#). *Zoekt de Heere, alle gij zachtmoedigen des lands.* De aarde is vervuld met wrevel, de beste van de natuurlijken is een doorn. Maar de kinderen Gods zijn van een andere en voortreffelijker geest, en betonen dat in zachtmoedigheid. Is uw naam de zachtmoedige, hoe zeer moet u dan trachten, dat naam en daad overeenkomen?

g. Bent u een Christen, omdat u naar Christus gelijkt, en naar Zijn wetten leeft. Jezus was zachtmoedig, en stelde Zich daarin u tot een Voorbeeld voor, opdat u het van Hem leren en het Hem nadoen zou. [Matth. 11:29](#). ... *leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben.*

[2 Kor. 10: 1](#). *Ik Paulus zelf bid u, door de zachtmoedigheid en goeder-tierenheid van Christus.*

Christus beveelt het u: [Zef. 2:3](#), ... *Zoekt zachtmoedigheid.*

[Ef. 4:1-2](#) ... *dat gij wandelt waardiglijk der roeping, met welke gij geroepen zijt; met alle ootmoedigheid en zachtmoedigheid.*

Zie daar het voorbeeld en het gebod van Jezus, Dien gij liefhebt. Dien u gaarne wilt navolgen en gehoorzamen. Dat zij u dan krachtig tot opwekking, om naar zachtmoedigheid te trachten.

h. Zachtmoedigheid komt te pas in alles wat u als een Christen doen moet.

ee. Wilt u 't Woord Gods horen, 't moet met zachtmoedigheid geschieden. [Jak. 1:21](#) ... *ontvangt met zachtmoedigheid het Woord.*

ff. Wilt u bidden, het moet geschieden, *opheffende heilige handen zonder toorn en twisting*, [1 Tim. 2: 8](#).

gg. Wilt u belijdenis doen en rekenschap geven van uw geloof en hoop, *het moet geschieden met zachtmoedigheid en vreze*, [1 Petrus 3:15](#).

hh. Wilt u anderen onderwijzen, al wederom wordt daartoe zachtmoedigheid geëist: [2 Tim. 2:25](#). *Met zachtmoedigheid onderwijzende degenen, die tegenstaan.*

ii. Zachtmoedigheid is nodig in de bestraffing. [Gal. 6:1](#). *Brengt de zodanige terecht met de geest der zachtmoedigheid.*

Dat werk staat u te doen en het kan zonder zachtmoedigheid niet verricht worden; maar als het in zachtmoedigheid gedaan wordt, dan is het bij God en mensen aangenaam, 't zal uitnemende vrucht hebben, en u zelf zult een bevredigd geweten hebben.

- i. Zachtmoedigheid is een heerlijk versiersel van de kerk. De kerk is de eer van Christus; in haar heerlijkheid wordt God, wordt Christus verheerlijkt, dit is de lust van een waar lid ervan. 't is Zijn begeerte, dat hij daarop iets mocht toebrengen. Nu, omdat de zachtmoedigheid uitnemend heerlijk schijnt in 't oog van degenen die binnen en buiten zijn, moet een Christen ook in uitnemendheid trachten met dit sieraad versierd te zijn. Zachtmoedigheid zelfs is een sierlijk kleet, dat de naaktheid bedekt, en dat de bekleedene schoonheid aanbrengt. [Kol. 3:12](#). *Zo doet dan aan de innerlijke bewegingen der barmhartigheid, goedertierenheid, ootmoedigheid, zachtmoedigheid, lankmoedigheid.*

De zachtmoedigen wordt daarenboven nog heil tot versiering toegevoegd. [Psalm 149:4](#) ... *Hij zal de zachtmoedigen versieren met heil.*

Dit versiersel maakt hen aangenaam bij God. [1 Petrus 3:4](#). *Maar de verborgen mens des harten, in het onverderfelijk versiersel, van een zachtmoedigen en stillen geest, die kostelijk is voor God.*

't Is aangenaam bij de mens. [Spr. 19:11](#). *Het verstand des mensen vertrekt zijn toorn; en zijn sieraad is de overtreding voorbij te gaan.*

Zo versiert de zachtmoedige de kerk, in welke hij als een heldere ster flonkert.

5. De zachtmoedigen hebben grote beloften, die ook zeker aan hen volbracht zullen worden, zoals:

- (e) verhoring van hun gebeden. [Psalm 10:17](#). Heere, Gij hebt de wens der zachtmoedigen gehoord.
- (f) Leiding door de Geest: [Psalm 25:9](#). *Hij zal de zachtmoedigen leiden in het recht, en Hij zal de zachtmoedige zijn weg leren.*
- (g) Vervulling met genade. [Spr. 3:34](#) ... *de zachtmoedigen zal Hij genade geven.*
- (h) Blijdschap. [Jes. 29:19](#). *De zachtmoedigen zullen vreugde op vreugde hebben in den Heere.*
- (i) Verlossing van allen die hun overlast doen; beschermen zij hen niet met onrechte handelingen, zij hebben nochtans Een, Die op hen acht geeft en hen redt. Psalm 76:10 [[Ps. 76:9](#)]. Als God opstond ten oordeel, om alle zachtmoedigen der aarde te verlossen. [Psalm 147: 6](#). *De Heere houdt de zachtmoedigen staande.*
- (j) Verzorging van alles wat ze nodig hebben, naar ziel en lichaam. Psalm 22:27 [[Ps. 22:26](#)]. *De zachtmoedigen zullen eten en verzadigd worden.*
[Psalm 37:11](#). *De zachtmoedigen daarentegen zullen de aarde erfelijk bezitten, en zich verlustigen over groten vrede.*
[Matth. 5:5](#). *Zalig zijn de zachtmoedigen; want zij zullen het aardrijk beërven.*
- (k) De wereld en al wat er in is, is voor hen. Zij hebben er eigendom aan, [1 Kor. 3:21-22](#). Al wat ze bezitten, 't zij veel of weinig, zij hebben het in de gunst van God, en zij gebruiken het in vrede des gemoeds.
Zij zullen niet veel tegenstand hebben in de wereld; zelden zal iemand een oprecht zachtmoedige verdrukken, en hij zal ophouden, zo ras hij de zachtmoedigheid ziet. Ja anderen, zelfs natuurlijke mensen, zullen de

zachtmoedigen beschermen. Zo gaat de zachtmoedige veilig door de wereld, en heeft het ongemak, dat andere mensen hebben, niet. Wie dan lust heeft aan al deze beloften, trachte naar zachtmoedigheid!

- j. Zachtmoedigen zijn wijs, zijn van een edele geest, zijn sterk in het overwinnen van alle tegenstand. [Spr. 16:32](#). *De lankmoedige is beter dan de sterke; en die Heerst over zijn geest, dan die een stad inneemt.*

De zachtmoedige kan alles te boven komen, waar een rijke met zijn geld, een grote met zijn aanzien, een toornige met zijn onstuimig geweld moeten voor blijven staan. Hij kan zijn vijanden alleen door zijn zachtmoedigheid, en met goed voor kwaad te vergelden, overwinnen. [Spr. 25: 21-22](#). *Indien degene, die u haat, hongert, geeft hem brood te eten; en zo hij dorstig is, geeft hem water te drinken; want u zult vurige kolen op zijn hoofd hopen.* Het zal hem ondraaglijker zijn dan gloeiende kolen, die hem branden. Hij zal zien dat zijn toorn en vijandschap niet meer geacht werd, dan de kwaadheid van een mier, waarover men zich niet verstoort. Hij zal zien dat de zachtmoedige hoger is dan hij, en dat hij over zijn gemoed heerst, en zo zal hij zich als een overwonnene moeten onderwerpen. Dit is hem ondraaglijk, het moest hem tot bekering leiden, zoals het soms wel geschiedt. Ook moest hij daaruit leren, tegen de zachtmoedige zich niet meer te kanten, omdat hij daarmee niet meer geacht wordt, en de zachtmoedige niet meer krenken kan, dan een grote vlieg op de hoornen van een os. Maar dat de aanvaller zelf overwonnen wordt.

X. Overdenk al deze reden en laat ze op uw hart werken, om voortaan te bereiden, om een zachtmoedige gestalte des harten te bekomen.

Wees verzekerd, dat u er niet mee geboren bent. Dat u ze met een wens niet kunt krijgen, en dat u ze niet zo ras bekomen kunt. Er is arbeid aan vast; begeeft u dan aan het werk. Daartoe:

- let op wanneer u de zachtmoedige gestalte kwijt zijt, en haastigheid en toorn in u is opgekomen, en zich aan anderen heeft geopenbaard; blijft daar dan wat bij staan, totdat het u smart, en u de dwaasheid ziet, de zondigheid, de ergernis, en neemt dan telkens nieuwe voornemens om het te verbeteren.
- Vliedt het gezelschap van haastige en toornige mensen; want het zet over als de pest. [Spr. 22:24-25](#). Vergezelschap u niet met een grammoedige, en ga niet om met een zeer grimmig man; opdat u zijn paden niet leert, en een strik over uw ziel haalt. Ziet u zodanigen, let op hun dwaasheid, opdat u er te meer een afkeer van krijgen mocht en door een levendig voorbeeld leert, dat de toorn rust in de boezem der dwazen, [Pred. 7:9](#).
- Vergezelschap u met zachtmoedigen, en let nauw op hun gedrag, en ziet in hen de beminnelijkheid der zachtmoedigheid. [Spr. 16:19](#). *Het is beter nederig van geest te zijn met de zachtmoedigen, dan roof te delen met de hovaardigen.*
- Stelt u altijd voor het Voorbeeld van de zachtmoedige Jezus. Leest daartoe veel de Evangeliën, en merkt gedurig waarin de Heere Jezus Zijn zachtmoedigheid vertoonde, en prent dat telkens zo in uw hart, dat de gedaante daarvan als overgezet worde. Als er gelegenheid is tot ontroering, keert dan met uw gedachten naar de Evangeliën, of de Heere Jezus niet in

zo'n gelegenheid geweest is, en hoe Hij Zich daarin gedragen heeft, of hoe Hij Zich in zo een gelegenheid dragen zou, en volgt dat dan na.

- Als u, óf in uw huis, óf buitenshuis, bij mensen wilt komen, wapent u dan met zachtmoedigheid, alsof u in een strijd komt. Neemt het uitdrukkelijk voor, dat u zachtmoedig wilt zijn. Bid de Heere om sterkte, en als de gelegenheid komt, pas dan op, dat de vijand u niet een voordeel afziet. Als u weer alleen komt, overdenk dan, hoe u het gemaakt hebt. Indien wèl, dankt de Heere, en onthoudt die bevredigde gestalte des gemoeds, om daardoor opgewekt te worden en om daarna weer zo te doen. Bent u gevallen? Betreur het, maar wordt niet moedeloos, want men kan deze heerlijke deugd zo ras niet leren, maar neem nieuwe moed om het hierna beter te maken.

Hoofdstuk 42: Van de vreedzaamheid

HOOFDSTUK 42

Van de vreedzaamheid.

I. Uit de liefde tot de naaste, uit de nederigheid en zachtmoedigheid komt *vreedzaamheid* voort; waar de eerste drie zijn, daar zal de laatste ook gevonden worden, van welke wij nu zullen handelen.

Het Hebreeuws woord *menouchah*, rust, stilte. Een vreedzame is stil en gerust, van binnen en van buiten, bij zichzelf en bij anderen; schalom, van schálam, voorspoedig zijn, vrede hebben, voleinden. Een vreedzame heeft vrede, is voorspoedig, en voleindigt zijn werk gemakkelijk.

Het Griekse woord, eiraenikos, komt af van *tezamen binden*, omdat de vrede de gemoederen tezamen verenigt, vast aan elkaar bindt; daarom spreekt de apostel van de band des vredes, [Ef. 4:3](#).

Vreedzaamheid is een stille vergenoegde gestalte der ziel van een gelovige, neigende en trachtende in zoete enigheid met zijn naaste om te gaan, in de waarheid en Godzaligheid.

II. Deugd.

De onbekeerden, hoewel ze zich wachten voor twist en onenigheid, zo hebben ze toch de vreedzame gestalte des harten niet: *De weg des vredes hebben zij niet gekend*, [Rom. 3:17](#). Maar 't is het sieraad van begenadigde Christenen, deze zijn met God bevredigd door het bloed van Christus, die hun vrede is, [Kol. 1:20](#); [Ef. 2:14](#). Die de Heere Jezus tot hun verzoening door het geloof hebben aangenomen, *worden gerechtvaardigd en hebben vrede bij God*, [Rom. 5:1](#). *En de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, bewaart hun harten en zinnen in Christus Jezus*, [Filip. 4:7](#). Dus vrede met God in hun geweten hebbend, zo is 't alsof alles, wat in de wereld is, met hen bevredigd is, ja met de stenen des velds hebben zij een verbond, en het gedierte des velds is met hen bevredigd, [Job 5:2-3](#). In die gestalte tot de mensen kerende, gaat hun ziel tot hen uit, en het vreedzaam hart oefent al

vereniging, hoewel men eenzaam is. Deze gestalte is in niemand anders dan in de gelovigen, omdat het geloof het middel is, waardoor men tot zo een vreedzame gestalte komt, [Rom. 5:1](#). En omdat de vrede een vrucht des Geestes is, [Gal. 5:22](#), heeft niemand die dan die de Heilige Geest deelachtig zijn.

III. Het voorwerp van deze deugd zijn onze naasten, alle mensen.

Een vreedzame is in een gedurige oorlog en strijd met de duivel, de wereld en het verdorven vlees. Met die wil hij geen vrede, met die zoekt hij geen vrede, hoe meerder dat hij die haat en die bestrijdt, hoe beter hij in zijn schik is. Maar tot mensen als mensen, als de naasten, heeft hij een vreedzaam hart, en met die tracht hij in vrede te leven. Vooreerst en vooral leeft de vreedzame in vrede met de Godzaligen, met die is een geestelijke en zeer nauwe band, waardoor hun harten verenigd zijn in Christus, hebbende dezelfde Geest en dezelfde wedergeborene natuur. [Markus 9:50](#) ... *houdt vrede onder elkaar*.

Doch men moet zich tot die niet bepalen, maar de vreedzaamheid breidt zich uit tot alle mensen. Immers aan hun kant geven de vreedzamen geen oorzaak van onvrede, en als hun oorzaak gegeven wordt, zo stappen zij het over, en breken daardoor de vrede niet. Dit is de vermaning van de apostel, [Rom. 12:18](#). *Indien het mogelijk is, (zo de mensen tot vrede te brengen en in vrede te bewaren zijn) zo veel in u is, (dat het aan uw kant niet ontbreke, maar tracht met alle macht daarnaar) houdt vrede met alle mensen*.

IV. De natuur van deze deugd bestaat in een stille vergenoegde neiging naar vereniging met zijn naaste.

Een vreedzame in de vrede met God levende, heeft een stil gemoed, dat vergenoegd en gerust is ten opzichte van zijn naaste, hij voedt geen gedachten van ongelijk, dat zijn naaste hem heeft aangedaan, van nijdigheid, of van enig ongenoegen, maar is bij zichzelf bevredigd, bedaard, stil, weltevreden; en als hij aan zijn naaste denkt, zo gaat zijn hart al uit in vereniging, en hij gaat al zoetelijk met hen om. [Spr. 3:17](#), *haar wegen zijn wegen der liefelijkheid, en alle haar paden vrede*.

Zodat de natuur van de vrede bestaat in de samenvoeging van harten. Daarom wordt die een band genoemd. [Ef. 4:3](#). *Benaarstigende te behouden de enigheid des geestes door de band des vredes*.

Hij is eenhartig. [1 Kor. 1:10](#) ... *dat gij samengevoegd zijt in één en zelfden zin*.

Zo was de eerste kerk. [Hand. 4:32](#). *En de menigte van degenen, die geloofden, was één hart en één ziel*.

V. Zo'n een vreedzame gestalte komt uit de natuur des mensen niet voort, een mens is voor de andere een wolf; maar God verandert dat wrede en woeste hart, en geeft zijn kinderen vrede met Hem in Christus, en daaruit een vreedzaam hart tot en met zijn naaste. *De wolf zal met het lam verkeren, en de luipaard bij de geitenbok nederliggen... Men zal nergens leed doen, noch verderven op de gansen berg mijner heiligheid*, [Jes. 11:6](#), [9](#). Zodanig zou de Heere de woeste heidenen maken door het Evangelie. Daarom telt de apostel de vrede onder de vruchten des Heiligen Geestes. [Gal. 5:20](#). *De vrucht des Geestes is vrede*.

En daarom wenst de apostel de gemeente de vrede van God. [2 Thess. 3:16](#). *De*

Heere nu des vredes zelf geve u vrede te allen tijd, in allerlei wijze. Daarom wordt Hij zo dikwijls genoemd de God des vredes, omdat Hij de vrede geeft en genoeg heeft in de vreedzamen, [Rom. 15:33](#); [2 Kor. 13:11](#).

VI. Het effect of de vrucht van de vreedzaamheid is te trachten in zoete eenheid met zijn naaste om te gaan.

Dat baat niet, zich een vreedzaam hart in te beelden, en daardoor op een zodanige gestalte te verlieven. Want te trachten naar een vredige omgang zonder een vreedzaam hart is maar natuurlijkheid of geveinsdheid. Een vreedzaam hart zich in te beelden, en niet te trachten naar de vreedzame omgang, dat is zichzelf te bedriegen. Een vreedzaam hart kan niet zijn zonder vreedzame uitwerkingen, en naardat die deugd van binnen sterk is, daarnaar verenigt men zich in zoete omgang, daarnaar kan men de onvreedzame verdragen, en door standvastige vredelievendheid tot vrede dringen. Immers een ieder overtuigen dat men de vrede zoekt, en dat de vrede aan onze kant niet gebroken wordt, schoon een ander die aan zijn kant breekt. [2 Kor. 13:11](#) ... *leeft in vrede*.

276. Leven zegt een werkzaamheid. Zich alleen en op zichzelf te houden, geen omgang met mensen te hebben. Noch goed noch kwaad van iemand te zeggen, wel te mogen lijden dat het een ieder welga, niet te twisten, te vechten, toornig te zijn, dat is niet in vrede te leven, Leven in vrede zegt met mensen te verkeren, en dat in zoetheid, in eenhartigheid.

277. Leven zegt een gedurige bestendigheid. Eens in dit of dat geval zich vreedzaam te dragen, dat is nog niet in vrede te leven. Maar daartoe wordt vereist een blijven in de werkzaamheid, daarin al voort en voort te gaan.

278. Leven zegt vermaak; een vreedzame is dan in zijn element, zoals een vis in het water; als hij zo vreedzaam met mensen omgaat, dan heeft hij blijdschap, zoals een gezond mens zich vermaakt en vrolijk van gemoed is. [Hebr. 12:14](#), *jaagt de vrede na met allen*. Psalm 34:15 [[Ps. 34:14](#)]. ... *zoek de vrede en jaag dien na*.

't Is gemakkelijk vrede te hebben, als een ander hem minzaam en vreedzaam ontmoet, en ons handelt naar ons genoeg. Maar dit gaat zo met eigenliefde, die zet mensen aan om te doen, zoals wij aangedaan worden. Als wij ongelijk aangedaan worden met woorden of daden, of wij ontmoeten een wrevelige of een toornige, daardoor de verdorven natuur ontstoken zou worden om onze naaste zo te ontmoeten, als hij ons ontmoet. Maar de vreedzame ziet dat over, ontmoet hem in goedaardigheid, geeft toe, al is het met schade en ten koste van achting bij de wereld; zoals men het wild opspeurt en najaagt, zo zoekt hij de vrede, zo jaagt hij die na, en krijgt hij die, hij heeft victorie.

VII. Hoe zoet en beminnelijk ook de vrede iemand is, moet hij op zijn hoede zijn, dat hij die niet zoeken en behouden met verlies van waarheid en Godzaligheid; daarom voegden wij in de beschrijving een bepaling daarbij, *behoudens waarheid en Godzaligheid*. Er zijn mensen die vrezen iemand ongeneugte en tegenloop zich op de hals te halen. Daarom, hoe zeer zij ook op zichzelf gezet zijn, en dat als met het mes in de hand beschermen, zo zijn ze mild in het toegeven van hetgeen wat het hunne niet is, maar hen als een pand van God is toevertrouwd, om dat te bewaren, al was het ook met verlies van alles, ja zelfs van hun leven, 't

welk is de waarheid en Godzaligheid. Maar dat bedekt men dan met het zoete woord *vrede, vrede*. Een klaar bewijs, dat zij niet zijn onder de vreedzamen in Israël, dat zij geen waarlijk vreedzaam hart hebben, en geen vrede zoeken, maar hun eigen gemak, en daarom *vrede, vrede*, al is het met de duivel en met de wereld, en al zou men de vrede met God voor eeuwig missen. Komen er nieuwe dwalingen op de baan, men moet zwijgen en toegeven; men zou onrust hebben, vrede is best.

Is er een zondaar van de dwaling zijns wegs te bekeren door hem te vermanen en te bestraffen, men moet het nalaten, hij mocht kwaad worden en ons moeite aandoen. Wil de wereld dat, men de Godzaligheid niet late uitblinken, en dat men haar late begaan, en zich haar wat zoals make, men is al wederom gereed, men kan tegen geen onrust, en daarom is 't al wederom *vrede, vrede*. Maar God zegt, dat vrede en waarheid, dat vrede en Godzaligheid moeten tezamen gaan. Als een van die gekrenkt wordt, dan moet men zijn vreedzaam hart niet afleggen, ook niet nalaten aan onze kant de vrede te zoeken, maar men stelt zich tegen dwaling en beschermt de waarheid. Men stelt zich tegen goddeloosheid en houdt vast aan Godzaligheid. Kunnen anderen dat niet verdragen, worden zij daardoor ontevreden en richten zij beroeringen aan, en verwekken zij moeilijkheden, dat staat op hun rekening. Een vreedzame houdt evenwel vast aan waarheid en Godzaligheid, want God wil, dat die samengevoegd worden. [Zach. 8:19](#) ... *hebt dan de waarheid en de vrede lief*.

Athanasius wilde liever zijn woonplaats dan een letter van de waarheid verlaten en verliezen. Luther placht te zeggen: *liever valle de hemel, dan dat een kruimpje van de waarheid verloren ga*. [Hebr. 12:14](#). *Jaagt de vrede na met allen, en de heiligmaking*. Psalm 85:11 [[Ps. 85:10](#)] ... *de gerechtigheid en vrede zullen elkaar kussen*.

Dit wist der goddeloze Jehu wel te zeggen op de vraag van Joram: *Is het vrede?* Wat vrede, zolang als de hoererijen van uw moeder Izébel en haar toverijen zoveel zijn? [2 Kon. 9:22](#); [Jak. 3:17](#). *Maar de wijsheid, die van boven is, die is ten eerste zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezeglijk, vol van barmhartigheid en van goede vruchten, niet partijdig oordelende, en ongeveinsd*.

VIII. Dit is de deugd, die zo ernstig geboden en zo krachtig overal in Gods Woord wordt aangedrongen [Matth. 5:9](#). *Zalig zijn de vreedzamen; want zij zullen Gods kinderen genaamd worden*.

[Rom. 14:19](#). *Zo dan laat ons najagen, hetgeen tot de vrede ... dient*.

[1 Thess. 5:13](#) ... *Zijt vreedzaam onder elkaar*.

Onderzoek

Zie daar een klare spiegel, waarin u niet alleen uw verplichting tot vreedzaamheid kunt zien, maar ook uw eigene gestalte en wijze van doen kunt zien. Hebt u de vrede met God door de voldoening van de Heere Jezus door het geloof tot rechtvaardigmaking aangenomen, en komt uit die grond uw vreedzaamheid voort? Kent u het onderscheid tussen Godzaligen en onbegenadigden? Is uw ziel met de Godzaligen één in Christus, en vloeit uit die eenheid het oefenen van vrede met hen? En blijft u aan uw kant in een vreedzame gestalte, en tracht u dan nog naar vrede, als de natuurlijke mensen u met veel kwaadheid bejegenen? Is

uw gemoed stil, vergenoegd, weltevreden op uw naasten, als u eenzaam zijnde aan hen gedenkt, of hen ziet, of met hen spreekt? Of zijn er vervreemde, afkerige, toornige, nijdige, onvergenoegde bewegingen van binnen? Tracht u naar de dadelijke betoning van uw vreedzaam hart, ook dan als andere toornig op u zijn en u kwaad doen? Hebt u de waarheid en de Godzaligheid zó lief dat u niet één stip daarvan wilt afwijken, al zou de hele wereld op u aanvallen, en behoudt u dan evenwel de vreedzame gestalte des harten tot hen, en tracht u dan evenwel met de daad vrede te oefenen aan uw zijde?

Wat zegt u uw ziel in de tegenwoordigheid Gods, zijt u onder de vreedzamen? Hebt u er een begin in waarheid van, en ziet u met smart uw gebrek? Of bent u overtuigd, dat u waarlijk van die gestalte en daden ontbloot zijt? Wat zou u gelukkig zijn, indien u overtuigd werd en in die overtuiging bleef, totdat u lust en ernst kreeg om Jezus te zoeken en tot vrede met God en vreedzaamheid met uw naasten te komen!

Tot dat einde blijft wat staan op deze overtuiging van zonde, en overweegt meteen, hoe u bij God te boek staat, en welke oordelen over u komen zullen. O wrede wolven en tijgers, onstuimige zeeën, die niet rusten kunt, wier hart vol hatelijke, toornige, nijdige, twistende gedachten en bewegingen is, als u alleen bent, wat nog telkens meer ontstoken wordt op het zien van degene, waarvan u meent dat hij u beledigd heeft. Die als buspoeder opvliegt, zo ras iemand u een oneffen woord toespreekt, of u benadeelt. Die niet alleen zelf in onvrede van buiten en van binnen leeft, maar ook twist berokkent tussen anderen, en het vuur van onenigheid telkens meer en meer opblaast. Die vrede hebt in de mond, maar onvrede in het hart, van wie Jeremia spreekt: [Jer. 9:8](#) ... *een ieder spreekt met zijn naaste van vrede met zijn mond; maar in zijn binnenste legt hij zijn lagen*. Hoort, wat God van u zegt:

IX. Bestraffing

- a. U bent nog buiten de genade; want alles, waardoor u een Christen genoemd wordt, verloochent u. God, Die u zegt uw Vader te zijn, is een God des vredes, en u leeft in onvrede. Christus, Die u uw Zaligmaker noemt, is een .Vredevorst, en u leeft in gedurige twist. De Heilige Geest, Die u zegt deelachtig te zijn, werkt vrede, en u leeft in verdeeldheid. Het Evangelie, waardoor u roemt wedergeboren te zijn, is een Evangelie des vredes, en u leeft in haat, toorn, nijd en gekijf. U noemt uzelf *kinderen Gods*, maar die zijn de vreedzamen, maar u bent onvreedzaam. U gaat aan het Heilig Avondmaal, dat een verbintenis des harten is in en tot elkaar, maar uw hart is tegen ieder verdeeld. Zo ziet u dan, dat u geen deel hebt in al die zaken, waarop u roemt.
- b. Het beeld des duivels en van zijn kinderen is in u. Uw hart, uw gelaat is een uitdrukkel van de satan, de mensenmoorder. En zoals de goddelozen beschreven worden, zo bent u. De eerste wereld was vol wrevel, [Gen. 6: 11](#), u ook. Ismaël was een woudezel van een mens, zijn hand was tegen een ieder en eens ieders hand was tegen hem, [Gen. 16:12](#). In die staat leeft u ook. Het geveinsde en goddeloos Israël diende God uiterlijk; maar zij leefden in twist en gekijf, in vechten en slaan, [Jes. 58:4](#). Zo doet u ook.
- c. God heeft een gruwel van u en zal wraak over u oefenen. [Spr. 6:16](#), [19](#). *Deze zes haat de Heere; ja, zeven zijn Zijn ziel een gruwel ... Een vals getuige, die*

leugen blaast; en die tussen broederen krakelen inwerpt. J

[Jer. 9:8-9](#). Hun tong is een moordpijl. Zou Ik hen om deze dingen niet bezoeken? Spreekt de Heere. Zou Mijn ziel zich niet wreken aan zulk een volk, als dit is?

Doordat de onvrede, de twist, het gekijf, een blijk is van een boos en moorddadig hart, wat enkel toorn, nijd en wraakgierigheid is, en zulken het koninkrijk Gods niet zullen beërven, maar hun deel zullen hebben in de poel, die van vuur en sulfer brandt; hebt u dat ook, en anders niet te verwachten. Schrikt voor uzelf en voor Gods troon, u, die in onvrede met mensen leeft. God leeft ook in onvrede met u, en Hij is u te machtig, en zal het u doen gevoelen.

Bestraffing gelovigen

X. En u, die wel waarlijk een vreedzaam hart in zijn beginsel hebt, maar zo weinig uitwerking ervan, het bovengezegde is u ook tot een spiegel. Hoe weinig overeenkomst hebt u met die gestalte en het leven van vreedzamen? Hoeveel onvredige gedachten hebt u? Hoe scherp en bijtend zijn uw woorden, hoe ras raakt u aan de twist, en hoe ras zet zich een wrok in 't hart! Het smarte u en betreurt het! Zoek met alle ernst de onvrede uit te bannen, en tracht naar een vreedzaam hart en naar een vreedzaam leven. Want:

1. De onvrede in uw hart en daden belet u in alle godsdiensten en verderft ze.

- c. Het gemoed, raakt buiten staat tot God te naderen, te bidden en met .Hem te verkeren. *Opdat uw gebed niet verhinderd worde, [1. Petrus 3:7](#). Daarom zegt Paulus, [1 Tim. 2:8](#): Ik wil, dat de mannen bidden in alle plaatsen, opheffende heilige handen, zonder toorn en twisting.*
- d. 't Geeft grote ergernis bij degenen, die buiten en binnen zijn, ieder ontzet zich, als hij een Godzalige hoort twisten en kijven. Want ieder is klaar overtuigd, dat het is tegen hun Godzalige natuur, dat het de kinderen Gods niet past. Wat zegt de Heere Jezus van degenen, die ergernis geven? 't Ware hem beter, dat een molensteen om zijn hals gebonden en hij in de zee geworpen werd. Zal dat u niet van twist afschrikken, Godzaligen?
- e. U raakt daardoor buiten staat om tot nut van anderen te zijn, zoveel als in u is, werpt u de kerk overhoop. [Jak. 3:16](#). Waar nijd en twistgierigheid is, aldaar is verwarring en alle boze handel.

XI. 2. Alles, wat in en omtrent de kerk is, raadt u tot vrede.

- (a) U bent in de kerkgemeenschap geboren en tot een lidmaat ervan aangenomen. Nu, de kerk is *Sulamith*, dat is *de vreedzame*, [.Hoogl. 6: 13](#). Past u dan twist en onvrede? Betaamt het u dan niet in vrede te leven?
- (b) God, die u, daar gij vijanden waart, met Zich heeft bevredigd, is een God des vredes, [Rom. 16:20](#). Die heeft lust aan vrede en behagen in de vreedzamen heeft; omdat u Die God tot uw Vader hebt en Hem aanspreekt: *Abba, o Vader!* Hoe durft u met een onvredig hart, met een twistende tong tot Hem komen? Hoe kunt u in die gestalte met Hem verkeren?
- (c) De Heere Jezus, uw Bruidegom, al uw troost, al uw vermaak, al uw liefde, is de Vredenvorst, [Jes. 9:5](#), heeft u door het bloed Zijns kruises met God

bevredigd, [Kol. 1:20](#). Die gebiedt u: *Houdt vrede onder elkaar*, [Markus 9:50](#). Wel dan, zijt vreedzaam, [1 Thess. 5:13](#).

- (d) De Heilige Geest, Die in u woont, Die u heeft wedergeboren, Die u leert, Die u leidt, werkt in u een vreedzaam hart, [Gal. 5:22](#). Die waarschuwt u voor onvrede, Die port u gedurig aan tot vrede, zult u Hem dan niet volgen? Zou u Hem bedroeven, daar Hij tot vrede roept? [1 Kor. 7:15](#).
- (e) Het Evangelie, het zaad uwer wedergeboorte, uw voedsel, is een Evangelie des vredes, [Ef. 6:15](#). Hoe betamelijk is het dan, dat u daarnaar in vrede leeft!
- (f) De lidmaten van de kerk, waarmee u als huisgenoten verkeert, die u liefhebt, waaronder u met blijdschap leeft, zijn vreedzamen. Hun hart is in een vreedzame gestalte, hun oogmerk en hun werk is vrede na te jagen, zou u die ergeren en bedroeven door uw onvredig gedrag? Zou u die bederven en ook tot twist verwekken?
- (g) De Heere Jezus noemt u Zijn duif, Zijn schapen, [Hoogl. 2:14](#); [Joh. 10:27](#). Dit zijn immers de allervreedzaamste. Zal dan een schaap een wolfsnatuur aannemen? En zult u onder de schapen als een beer verkeren?
- (h) De sacramenten zijn niet alleen zegels van uw vrede met God; maar vertonen u onder elkaar, niet alleen als broeders en zusters, maar zelfs als leden van één lichaam, die door dezelfde Geest leven, [1 Kor. 12:13](#). *Wij allen zijn door één Geest tot één lichaam gedoopt; en wij zijn allen tot één Geest gedrenkt. 1 Kor. 10:17. Eén brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, omdat wij allen ééns broods deelachtig zijn.* Hoe durft u dan een onvredige gedachte hebben, hoe durft u dan uw mond tot twisten openen, hoe durft u dan iemand een onvriendelijk gezicht geven?

XII. 3. Overweeg hierbij de heerlijkheid van deze deugd. 't Is een zonderling sieraad voor een Christen.

- 21. Want daarin vertoont zich een zachtmoedige en stille geest, die een onverderfelijk versiersel is en kostelijk voor God, [1 Petrus 3:4](#).
- 22. Daarin vertoont zich de verloochening van zichzelf, waardoor men de feilen van zijn naaste overziet en het ongelijk voorbijgaat, [Spr. 19:11](#) ... zijn sieraad is de overtreding voorbij te gaan.
- 23. Daarin openbaart zich de hemelse wijsheid; twisten is zottenwerk. [Spr. 18:6](#). De lippen des zots komen in twist. Maar vreedzaam te zijn, is het werk van verstandigen, [Jak. 3:17](#). De wijsheid, die van boven is, is vreedzaam. Nu, *wijsheid is beter dan robijnen*, [Spr. 8:11](#). *Dan uitgegraven goud*, [Spr. 16:16](#). *Dan kracht*, [Pred. 9:16](#). De wijsheid legt een glans op 't aangezicht des mensen, [Pred. 8:1](#) ... *de wijsheid des mensen verlicht zijn aangezicht*. Nu, alle deze bevalligheden liggen in de vreedzaamheid.
- 24. En als de kerk zich in het sieraad van vreedzaamheid vertoont, is zij een lieflijk en vermaaklijk voorwerp voor allen, die ze aanschouwen, [Psalm 133:1](#). *Ziet, hoe goed en hoe liefelijk is het, dat broeders ook samen wonen!* Welaan dan, blinkt in de kerk dook het uitnemende versiersel van vreedzaamheid!

XIII. 4. De vreedzaamheid heeft uitnemende beloningen.

- (dd) Een vreedzame is blij: [Spr. 12:20](#). ... *degenen, die vrede raden, hebben*

blijdschap.

- (ee) Zij zijn tot alle geestelijke oefeningen en plichten nevens God en mensen bekwaam, hun hart veroordeelt hen niet. Daarom hebben zij vrijmoedigheid tot God, [Joh. 3:21](#). Al hun woorden en handelingen zijn aangenaam, het komt uit een vrij hart voort, zij zijn met zout, dat is met wijsheid, vermengd. Daarom worden zout en vrede bij elkaar gevoegd, Mark: 9:50.
- (ff) De Heere is in liefde en gunst bij en met de vreedzamen: [2 Kor. 13:11](#). ... *leeft in vrede; en de God der liefde en des vredes zal met u zijn*. God met zich te hebben, in betoning van Zijn liefde tot ons, is alles. Is God vóór ons, wie zal dan tegen ons zijn? Als Hij stilt, wie zal dan beroeren?
- (gg) Gods zegeningen zijn over de vreedzamen, [Psalm 133:3](#) ... *de Heere gebiedt aldaar den zegen, en het leven tot in der eeuwigheid*. Die dan lust heeft van de Heere allerlei zegeningen te ontvangen, leve in vrede.
- (hh) En om het alles in één te besluiten, God verklaart hen als Zijn kinderen en erfgenamen van de zaligheid. [Matth. 5:9](#). *Zalig zijn de vreedzamen; want zij zullen Gods kinderen genaamd worden*. Meer kan men niet begeren. Welaan dan, beijvert u, om in vrede te leven.

XIV. Hebt u dan lust om in vrede te leven?

- jj. Wees verloochend aan geld, eer en liefde. Het is onmogelijk een vreedzaam hart te hebben en te houden zonder *zelfverloochening*. Want, óf u zult zélf gelegenheid geven dat een ander met u twist, omdat u doet dat hij niet wil, of een ander zal u lichtelijk zo ontmoeten, waardoor uw vrede van binnen gestoord wordt. Daar het hart van binnen kookt, daar loopt de mond spoedig over. Geldgierig breekt vrede. *Die gierigheid pleegt, beroert zijn huis*, S pr. 15:27. Eergierigheid maakt twist. *Die grootmoedig is, verwekt gekijf*, [Spr. 28:25](#). Waar nijd over eens anders eer, winst, liefde is, daar kan het hart niet dan onrustig zijn, en het barst lichtelijk aan de een of anderen kant uit. Daarom wordt nijd en twistgierigheid bij elkaar gevoegd, en samen zijn ze een fontein van verwarring en allen boze handel, [Jak. 3:16](#).
- kk. Blijf bij uzelf, laat een ander zijn eigene zaken beschikken. Zet u niet tot een onderzoeker en rechter over eens anders handelingen, en stopt uw oren voor de achterklappers, luistert niet om te weten al wat men u zegt, [Spr. 16:28](#) ... *een oorblazer scheidt den voornaamsten vriend*. [Spr. 26:20](#) ... *als er geen oorblazer is, wordt het gekijf gestild*. Daarom was Salomo's wijze raad: *Geef uw hart niet tot alle woorden, die men spreekt, opdat gij niet hoort, dat uw knecht u vloekt*, [Pred. 7:21](#). En aan uw kant sluit uw mond, dat u niets kwaads van uw naaste spreekt. Dat zal u in gedurige ontroering en dikwijls in twist brengen, [Spr. 13:3](#) ... *voor hem is verstoring, die zijn lippen wijd opendoet*. En als u anderen hoort twisten, zie toe, meng u in de twist niet, stel u niet tot rechter, om dan terstond uw vonnis uit te voeren, met de een te helpen. Het is een geheel ander werk tot vrede te raden, [Spr. 26:17](#). *Die zich vertoornt in een twist, die hem niet aangaat, is gelijk die een hond bij de oren grijpt*. En die brengt zich in gevaar om gebeten te worden. [1 Petrus 4:15](#). *Dat niemand van u lijde ... als een, die zich met eens anders doen bemoeit*.
- ll. Wees altijd de minste, zo in uw eigen ogen, als in de mening van anderen. Verdraagt ongelijk, en vergeeft het, [Kol. 3:13](#). Voegt u in alles naar eens

anders wil, zo ver het niet is tegen de wil Gods, navolgende het voorbeeld van Abraham, [Gen. 13:8, 9](#). ... *Laat toch geen twisting zijn tussen mij en tussen u. Zo gij de linkerhand kiest, zo zal ik ter rechterhand gaan; en zo gij de rechterhand, zo zal ik ter linkerhand gaan.* Hier wordt men van geven rijk; met een weinig toe te geven, wint men vrede en een vreedzaam hart, 't welk kostelijker is dan goud, dan robijnen, dan kracht. Zoekt dan vrede, en jaagt die na.

mm. Indien een ander u ongemakkelijk voorkomt, of indien u de eerste beweging van ongenoegen gewaar wordt, wapent u terstond, en stuit de twist in het begin, zwijgt doodstil. Want als u dan niet op uw hoede bent, de twist zal hand over hand toenemen, en er zal geen weerhouden aan zijn. [Spr. 17:14](#). *Het begin des krakeels is zoals een, die het water openingen geeft.*

Hoofdstuk 43: Van de naarstigheid

HOOFDSTUK 43

Van de naarstigheid.

God heeft de mens ziel en lichaam gegeven, en bekwaamheid om met beide te werken, en met beide Hem te verheerlijken. Adam, nog in Zijn volmaaktheid zijnde, werd lichamelijk werk gegeven. God zette hem in de hof van Eden, om die te bouwen, en die te bewaren, [Gen. 2:15](#). Ná de val wil God ook, dat de mens een bezigheid hebbe, en stelt een iegelijk aan zijn werk, [1 Kor. 7:20](#). *Een iegelijk blijve in die roeping, waarin hij geroepen is.* God wil, dat de mens zijn werk niet alleen doe, maar dat hij het doe in *naarstigheid*, van welke deugd wij nu spreken.

Het Hebreeuws woord is: charoets, scherp; puntachtig, vlijtig. In het Grieks *ákribēia*, betekent het een zaak met de uiterste zorgvuldigheid en voorzichtigheid te behandelen, om ze zuiver te maken en uit te voeren. Zodat *naarstigheid* al vrij wat meer in heeft, dan alleen te werken. Hiervan komt het Griekse *alcribóos*, naarstig. [Hand. 18:25](#) ... *sprak hij en leerde naarstiglijk de zaken des Heeren.* [Ef. 5:15](#). *Ziet dan, hoe gij voorzichtiglijk (naarstig, net) wandelt.*

In het Grieks wordt ook het woord *epimeleia*, gebruikt, afkomstig van *mélei*, een zaak meer dan gewoon, ten uiterste ter harte nemen. [Lukas 15:8](#). ... *en zoekt naarstiglijk, totdat zij dien vindt.*

Het gewone Griekse woord is *spondee*, waarvan ons woord spoed, spoeden, afkomt. Zo drukt het vaardigheid, voortvarendheid uit. [Rom. 12:8](#) ... *die een voorstander is in naarstigheid.*

II. *Naarstigheid is een inspanning van de krachten van ziel en lichaam van een*

gelovige, om in gewilligheid, vrolijkheid en voortvarendheid dat werk uit te voeren, dat God hem geeft te doen, omdat het de wille Gods is.

Deze deugd heeft alleen plaats in een gelovige. Onbekeerden zijn op hun wijze ook wel naarstig, maar het verschilt zoveel van de naarstigheid van een gelovige, als het leven van de dood. Want de naarstigheid van een natuurlijk mens komt voort uit het verkeerd en ondeugend hart, heeft geen lust en liefde tot het werk, omdat het de wil van God is, heeft maar in 't oog zijn kost te winnen, mensen te behagen, of enig ander einde te bekomen. Maar de naarstigheid, als een christelijke deugd, komt uit een wedergeboren en gelovig hart voort. Het geloof verenigt de ziel met Christus, en gaat door Christus tot God, als een verzoend Vader. Hieruit vloeit de liefde tot God, en die zet aan om de Heere welbehaaglijk te zijn, en merkt dan het werk aan, als hen van God geboden. Daaruit ontstaat gewilligheid in het aanvaarden van het werk, vrolijkheid in het werken, en voortvarendheid, om het goed ten einde te brengen, omdat het de wil Gods is, en opdat God behagen hebbe in het werk.

III. Het voorwerp is *het werk, dat God geeft om te doen.*

God heeft in wijsheid en goedheid verordeneerd, dat de ene mens van de andere leve, daartoe heeft Hij verscheiden standen van mensen gemaakt, en heeft ieder zijn werk gegeven. De een zet Hij aan kerk-werk, de ander aan politiek-werk, de ander geeft Hij huis-werk. Ieder geeft Hij een beroep. De een wordt een visser, de ander een akkerman, de ene een koopman en de ander een ambachtsman. Die zijn weer van verscheiden soorten, de een heeft dienst nodig, de ander is dienstbaar.

Een gelovige merkt op zijn staat en conditie waarin hij is, en meteen dat God hem daarin gesteld heeft, hij heeft zich ten dienste van de Heere overgegeven, gelijk David, [Psalm 116:16](#). ... *zekerlijk, ik ben Uw knecht, ik ben Uw knecht*. Dus is hij dan tevreden waar de Heere hem aan zet, of het aanzienlijk of gering is, of het licht of zwaar is, dat scheelt hem niet, omdat zijn Heere soeverein is, en daarbij een wijs, goed en een mild Beloner aan alle trouwe dienaren. Zo aanvaardt hij het werk, als daartoe van God geroepen, [1 Kor. 7:20](#).

IV. De vorm bestaat in een *inspanning van de krachten van ziel en lichaam*. De ziel van een naarstige spant alle krachten in om het onderhanden hebbende werk wèl uit te voeren.

1. Hij scherpt *zijn verstand* op om te overleggen, op welke manier en door welke middelen het werk 't best kan uitgevoerd worden. Hij houdt zijn gedachten bij het werk, terwijl hij bezig is. Zo handelde David in al zijn doen:

[1 Sam. 16:18](#) ... *hij is een dapper held, en een krijgsman, en verstandig in zaken.*

[Psalm 78:72](#) ... *en heeft hen geleid met een zeer verstandig beleid zijner handen.*

Salomo zegt van een verstandig knecht, [Spr. 17:2](#): *Een verstandig knecht zal heersen.* En: *Een ieder zal geprezen worden, naardat zijn verstand is,* [Spr. 12:8](#).

2. *De wil* is ook ingespannen tot het werk; en dat

(i) Met gewilligheid. Daardoor ging de opbouw van de muren van Jeruzalem voorspoedig voort. [Neh. 4:6](#), *Want het hart des volks was om te werken.*

(j) In vrolijkheid. Men werkt niet als een slaaf, tegen zijn dank, met een droevig,

gemoed uit vrees van geslagen te worden, maar blijmoedig, omdat men zo'n grote Heere en zo'n een goedertieren Vader dient. Of het dan geestelijk werk is of een lichamelijk werk, omdat het 't bevel van hun Heere en Vader is, doen de naarstigen het werk met vreugde. [Psalm 100:2](#), *Dient de Heere met blijdschap.*

3. *De aandoeningen en genegenheden zijn ook ingespannen, er is voortvarendheid, ijver, daar is lust en trek tot de arbeid. Zoals een moedig paard zullende lopen, met zijn voet tegen de deur slaat om uit te komen, zo zijn ook de naarstigen voortvarende. Zij zijn al aan 't werk eer een ander half gereed is. [Psalm 119:60](#), *Ik heb gehaast, en niet vertraagd Uw geboden te onderhouden.* Zij zijn als een vlamvend vuur, [Psalm 104:3](#); [Spr. 22:29](#): *Hebt gij een man gezien die vaardig in zijn werk is? Hij zal voor het aangezicht der koningen gesteld worden.**

4. De naarstige spant ook de krachten en *bekwaamheden van het lichaam* in, tot het werk, 't welk door het lichaam moet uitgevoerd worden. Hij vreest niet te zweten of moe te worden, de wil van zijn Heere is dat wel waard. Hij acht het zich een eer met een bezweet aangezicht voor Hem te komen, en zich mat en moe voor Hem te vertonen, en te zeggen: dat heb ik in Uw werk gehaald, met lust en vrolijkheid. [Pred. 9:10](#). *Alles, wat uw hand vindt om te doen, doe dat met uw macht.*

V. *Het einde maakt de werker gaande, en stelt hem middelen ter hand.*

Zo maakt het einde de naarstigen werkzaam, dat is om de wil van God te doen. Werk als werk zouden ze soms wel missen kunnen, maar de wil van God te doen, dat is hun leven. Al wat zij doen, dat doen de naarstigen, omdat het de wil van God is, daarom durven ze geen werk bij de hand nemen, dat zondig is, en daarom durven ze ook geen kwade middelen te gebruiken, om een werk dat in zichzelf goed of middelmatig is, uit te voeren. Hebben ze een beroep, dat ze stil bij zichzelf doen, zij vertegenwoordigen zich God als hen dat gebiedende. Is hun beroep in eens anders werk bezig te zijn, en een ander te dienen, zij zien daarin de wil van God. Dat is hun begin, dat is het midden, dat is het einde van hen, dat ze God dienen, in alles wat ze doen. De naarstige arbeidt ook om de kost te winnen, zijn gezin te verzorgen, iets te hebben, om de nooddrufte mee te delen. Maar dat eindigt al wederom in de wil van God, omdat het de Heere behaagt hen door de weg van arbeiden iets toe te voegen. De apostel Paulus leert, dat men, mensen dienende, dat doen moet als God dienende, [Ef. 6:5-7](#). *Gij dienstknechten, zijt gehoorzaam uw heren naar het vlees, met vrezen en beven, in eenvoudigheid uws harten, ... als aan Christus, doende de wille Gods van harte. Dienende met goedwilligheid den Heere, en niet den mensen.*

Overtuiging

VI. Door het tonen wat naarstigheid is, - zal ze een Christelijke deugd zijn - worden zij overtuigd:

1. Dat zij aardwormen zijn, die als mollen in de aarde wroeten; die wel bezig zijn

met werken, maar deze deugd niet hebben. Zulken geven voor dat hun werk een godsdienst is, omdat God de mensen het werken opgelegd heeft, maar zij hebben te weten, dat werken als werken geen godsdienst is. Zal het godsdienst zijn, het moet gedaan worden in die gestalte, op die manier en met dat oogmerk, zoals nu gezegd is. Ons werk wordt een godsdienst, als men het doet met een hart, dat verenigd is met Christus, en door Hem met God. Dat God vertegenwoordigt als zijn verzoenend God en Vader en dat alzo in een kinderlijke gestalte is. Dat het werk van zijn beroep een werk is wat hem van God bevolen werd, Wiens wil hij geheel omhelst, en het werk doet in de kinderlijke gehoorzaamheid. Hebbend in 't oog Gode daarin te dienen, en door dat einde Gode te behagen. Dit alles mist gij, en daarom ziet u dat uw werk geen godsdienst is, maar een dienst, die u aan uzelf en voor u doet. 't Is de vloek, die op alle onbekeerden ligt, welke God heeft uitgesproken, [Gen. 3:17, 19](#). ... *zo zij het aardrijk om uwentwil vervloekt, en met smart zult gij daarvan eten, al de dagen uws levens. In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten.* 't Is de vloek, die God dreigt in [Deut. 28:20](#). *De Heere zal onder u zenden de vloek, de verstoring, en het verderf, in alles, waaraan gij uw hand slaat, dat gij doen zult.* Zodat gij u niet troosten kunt met uw werk, alsof het een godsdienst was.

VII. 2. Velen leven in de tegenovergestelde ondeugd, welke is luiheid, een zodanige schandelijke zonde, dat de grootste luiaard de naam daarvan niet wil dragen. Hij wete, dat een lui mens een schandvlek van de kerk is, in welke staat hij ook is. Is hij overheid, leraar, ouderling, diaken, getrouwd, ongehuwd, ambachtsman, koopman, arbeidsman; is hij man of vrouw, en een lidmaat van de gemeente van Christus, hij is tot oneer van Christus van Zijn gemeente. Wie is lui?

d. Die geen werk heeft; een naarstige vindt altijd werk. Een luiaard klaagt dat er niet te werken is, want hij kan geen werk zien. Hij heeft het ernaar gemaakt, dat niemand hem in zijn werk wil hebben, of hem werk wil geven. Hij wacht zich voor de gelegenheden om te werken, als voor een plaats daar slagen vallen, en dan bedekt hij zijn lediggang met: *er is niets te werken!* Terwijl een naarstige werk zoekt en werk vindt, is het 't een niet, dan het ander.

e. Die graag lang slaapt, en zich graag dikwijls van de een kant op de andere in het bed omwentelt, om te langer en te zoeter te sluimeren. Zo beschrijft Salomo een luiaard:

[Spr. 19:15](#). *Luiheid doet in diepe slaap vallen.*

[Spr. 6:9-10](#). *Hoe lang zult gij luiaard, nederliggen? Wanneer zult gij van uw slaap opstaan? Een weinig slapens, een weinig sluimerens, een weinig handvouwens, al nederliggende.*

[Spr. 26:14](#). *Een deur keert om op haar herre; alzo de luiaard op zijn bed.*

f. Een luiaard is slordig, en alles is ontredde, hij haalt alles over hoop, en laat het zo staan. Ik zeg niet, dat alle pronkertjes naarstig zijn, maar dat morsigheid een teken van luiheid is. Het gebeurt wel, dat een naarstige zoveel te doen heeft, dat het ene soms naar het andere wachten moet, maar dat is tegen zijn zin. Maar gescheurde kleren te dragen, het huis vol stof en spinrag, alles vuil, dat is een teken van een lui mens

[Spr. 23:21](#) ... *de sluimering doet verscheurde klederen dragen.*

[Spr. 24:30-31](#). *Ik ging voorbij de akker eens luiaards, en ziet, hij was gans opgeschoten van distelen; zijn gedaante was met netelen bedekt, en zijn stenen scheidsmuur was afgebroken.*

- g. Een luiaard vreest tegen het werk, hij futselt, hij loopt derwaarts en herwaarts, hij loopt er rondom, eer hij aankomt, en zo de nood hem niet drong, of de schande hem niet perste, hij liet het staan. *Dán* is er dit in de weg, dan dat, *dán* is 't te heet dan te koud; *dán* is het gereedschap niet goed, dan hapert het aan de stof, er zal nog wel tijd zijn, *dán* en dan zal hij het doen. Als hij op 't bed ligt, of leeg omgaat lanterfanten, dan verbeeldt hij zich het werk, dan overlegt hij hoe het gedaan zal worden. Dan verbeeldt hij zich de beminnelijkheid van het voordeel dat uit naarstigheid komt, hij neemt een besluit ... zie daar, nu zal hij er met moed op aanvallen, en 't is alsof hij alreeds bezig was. Maar als het tijd is kan men er niet toe komen. *Een luiaard verbergt zijn hand in de boezem*, [Spr. 19:24](#). *De luiaard zegt: Er is een leeuw buiten; ik mocht op het midden der straten gedood worden!* [Spr. 22:13](#). En als de luiaard dan aan het werk is, kan men hem zonder walgen niet aanzien, 't is of hem de lendenen naslepen, of hij tot aan de knieën toe in de aarde ging. Het is alsof alles week pek is, dat hij hanteert, en hem aan de handen kleeft, hij bekijkt het rondom, hij legt het *dán* dus, *dán* zo, hij past eens, hij meet het weer over, hij strijkt er eens overheen ... en zo gaat de tijd zijn gang. En dan zou hij nog wel dubbel loon willen hebben.
- h. Een luiaard is een mens vol fantasieën en inbeeldingen. Een ander schikt de zaak niet goed, als hij het te zeggen had, zou het dus of *zó* bestuurd worden. Hij verbeeldt zich grote dingen; dan is hij in zijn malende gedachten dit, dan dat, hij weet het altijd beter, als 't op het oordelen over een zaak aankomt. *De luiaard is wijzer in zijn ogen, dan zeven, die met rede antwoorden*, [Spr. 26:16](#). Hij heeft het verkeerde ambacht geleerd, was hij in die staat, was hij aan zo'n werk, dan zou het beter gaan. Maar aan zijn beroep heeft hij geen zin, hij houdt zich op met futselwerk, met dit maken, dat breken, alles doet hij, behalve het werk van zijn beroep.

VIII. Zo hebben wij u een luiaard met zijn kleuren afgeschilderd, opdat iedereen overtuigd mocht worden, hoe na hij er bij komt, of hoe ver bij er van verschilt. En waarlijk, ook sommige Godzaligen zijn daar niet geheel van vrij; en zo ze al naarstig zijn, hapert het zeer aan de zuivere aard van naarstigheid, zoals boven beschreven. Om ieder nog meer van luiheid af te schrikken, zullen wij u enige kwade gevolgen ervan voorstellen.

25. God haat de luiaards, en toont dat daarmee, dat Hij de eerstgeboorte van de ezel niet wilde hebben, bij moest óf gelost worden, en zo niet, dan moest men hem de nek breken, [Exod. 13:13](#). Dat is een schrikkelijke staat, van God gehaat te worden, een walg voor God te zijn, en waard te zijn, dat hem de nek gebroken, of de kop ingeslagen wordt.
26. Een luiaard is gehaat en veracht bij alle eerlijke mensen; over een arme ontfermt men zich, maar wie zal zich over een luiaard ontfermen? *Gelik edik de tanden, en zoals rook de ogen is, zo is de lui degenen, die hem uitzenden*, [Spr. 10:26](#). Dat is, hij is lastig en verdrietig.

27. Een luiaard is zichzelf tot een last, hij moet arbeiden en hij wil niet, als bij dan begint te werken, zo valt het hem dubbel zwaar, en 't is of hij met zijn naakte lijf door een doornheg moest heendringen, waardoor van de doornen aan alle kanten gestoken wordt: [Spr. 15:19](#). *De weg des luiaards is als een doornheg.*
28. De luiaard brengt zichzelf en de zijn tot de uiterste armoe, en is erger dan een ongelovige, [1 Tim. 5:8](#). En hij verteert zichzelf door hartzeer en gebrek. [Spr. 13:4](#). *De ziel des luiaards is begerig; doch daar is niets.* [Pred. 4:5](#). *De zot vouwt Zijn handen samen en eet zijn eigen vlees.*
29. Luiheid is de fontein van allerlei zonden, van ijdele gedachten; van ontucht, [2 Sam. 11:2](#). Van achterklap, [1 Tim. 5:10](#). Van onrechtvaardigheid, van wanhoop, en zo trekt de een zonde de andere, waarop dan ten laatste de eeuwige dood komt tot een bezoldiging,, [Rom. 6:23](#). Daarom schrikt voor luiheid. Lui in 't lichamelijke, dan ook lui in 't geestelijke. Naarstig in 't geestelijke, dan ook naarstig in 't lichamelijke.

Opwekking

IX. Zo zeer als een gelovige de luiheid haat en vliedt, zo ernstig moet hij zich tot naarstigheid, en dat op die geestelijke wijze, als ze voorgesteld is, zetten. Want een Godzalige kan deze deugd in haar schoonheid niet beschouwen, of hij zal er op verlieven; en hij zal ernstig worden, om lichamelijk werk op een geestelijke wijze te verrichten. En om nog meerder daartoe opgewekt te worden, overweeg:

279. Het bevel Gods, u hebt God tot uw Heere gekozen, gij hebt u tot Zijn dienst overgegeven. Een dienstknecht vraagt aan zijn heer: wat wilt u dat ik doe? Doe ook zo, en hoort Gods bevel: [1 Thess. 4:11-12](#), Dat gij u benaastigt stil te zijn, en uw eigen dingen te doen, en te werken met uw eigen handen, zoals wij u bevolen hebben. Opdat gij eerlijk wandelt bij degenen, die buiten zijn, en geen ding van node hebt. 't Schijnt dat het die gemeente daar zeer aan ontbrak; want hij vermaant hen daartoe ook in zijn tweede brief aan hen, [2 Thess. 3:11-12](#): *Wij horen dat sommigen onder u ongeregeld wandelen, niet werkende, maar ijdele dingen doende. Doch de zodanigen bevelen en vermanen wij door onze Heere Jezus Christus, dat zij met stilheid werkende, hun eigen brood eten.* Dit is ook tot u gezegd.
280. Naarstigheid is een sieraad van een Christen, en neemt de laster weg, die de burgerlijken op de Godzaligen leggen, dat ze in alle predikatiën, catechisatiën, collegiën en bijeenkomsten lopen, de een uit, en de andere in. Maar dat ze hun beroep verwaarlozen, op hun huishouding niet passen en lui zijn. De burgerlijken houden van naarstigheid, en weinig van Godzaligheid. Maar gij, voegt ze samen, opdat een ieder overtuigd worde, dat Godzaligheid naarstige en reine mensen maakt, en u zult de gemeente Gods tot sieraad zijn, tot beschaming van degenen, die de Godzaligheid lasteren, en tot opwekking van anderen.
281. God stelt ons Zijn eigen voorbeeld voor, om zes dagen te arbeiden en de zevenden te rusten. [Exod. 20:9-11](#). De Heere Jezus zegt, [Joh. 5:17](#): *Mijn Vader werkt tot nu toe, en Ik werk ook.* Daarom past het ons werkzaam te zijn; hoe zou u anders een zegen van de Heere durven begeren? De dieren zelfs leren u naarstigheid.

282. Op naarstigheid belooft God zijn zegen; de zegen ligt in de arbeidzaamheid niet, *want het is tevergeefs, dat gijlieden vroeg opstaat, laat opblijft, eet brood der smarten*, [Psalm 127:2](#), Maar 't hangt alles aan de zegen Gods. Daarom bad Mozes: *Bevestig Gij het werk onzer handen over ons, ja, het werk onzer handen, bevestig dat*, [Psalm 90:17](#). God maakt Zijn bevel voorspoedig aan degenen, die het opvolgen. Vanwaar komt het dat een goddeloze, zijn land wel bearbeidende en bezaaiende, veel vruchten maait maar dat een Godzalige, als hij zijn land niet goed bearbeid, en niet behoorlijk bezaaid, met lege handen in de oogst thuis zou komen? Is de aarde vanzelf machtig het koren voort te brengen, doet God het niet uit de aarde voortkomen? Waarom dan de goddelozen zoveel, en de Godzaligen zo weinig? Heeft God de goddelozen liever dan de Godzaligen? Neen, maar God zegent het werk op Zijn bevel, 't is, omdat de goddelozen de van God verordende middelen gebruiken. Laat iemand het na, hij zal de vrucht ook missen. Maar als een Godzalige arbeidzaam is, zo zal hij niet alleen vrucht hebben, maar de vrucht zal ook gezegend worden. Zie de belofte, [Spr. 10:4](#), *Die met een bedrieglijke hand werkt, wordt arm; maar de hand der vlijtigen maakt rijk.* [Spr. 12:24](#), *De hand der vlijtigen zal Heere zegenen.* [Spr. 13:4](#), *De ziel der vlijtigen zal vet gemaakt worden.* Vs. 11, *Goed, van ijdelheid gekomen, zal verminderd worden; maar die met de hand vergadert, zal het vermeerderen.* En vergadert een Godzalige zoveel niet, als zijn natuurlijke begeerte wel zou zijn, des Heeren zegen zal bij dat weinigje zijn, en 't zal meer strekken dan de veelheid van de goddelozen. [Psalm 37:16](#), *Het weinige dat de rechtvaardige heeft, is beter dan de overvloed veler goddelozen.* De belofte zal aan u bekrachtigd worden: *Gij zult eten de arbeid uwer handen; welgelukzalig zult u zijn, en het zal u welgaan*, [Psalm 128:2](#).

Hoofdstuk 44: Van de milddadigheid

HOOFDSTUK 44.

Van de milddadigheid.

Het is Gods wijsheid en goedheid, alle ondermaanse dingen door middelen te onderhouden en te regeren, zowel de levenloze, als de levende. De ene mens leeft door de andere. Tot het welzijn van één mens lopen duizenden mensen samen, doch zó, dat zij daarin hun eigen welzijn beogen. Maar in het helpen van een arme of ellendige wordt alleen beoogd, - immers het behoorde zo te zijn - het welzijn van die, welken men helpt; door de hongerigen te spijzen, de dorstigen te drenken, de naakten te kleden, de armen, zieken en zwakken, handreiking te doen. Dit draagt de naam milddadigheid, weldadigheid, mededeelzaamheid, barmhartigheid. Het is een deugd, van allen geprezen, maar van weinig beoefend, en van minder *recht* beoefend.

't Hebreeuwse woord *rechem*, barmhartigheid, betekent de allerinnigste en lichtst bewogen liefde. De tere beweging van een moeder nevens haar vrucht in de baarmoeder, wordt met hetzelfde woord *réchem* genoemd wordt. Daarom noemt de apostel de milddadigheid *innerlijke bewegingen der barmhartigheid*, [Kol. 3:12](#). Zijnde een fontein van de milddadigheid. Milddadigheid noemen ze *nedibah*, 't welk zoveel is als edelmoedigheid, vrijwilligheid, omdat de milddadige niet gedwongen, maar uit eigen genegenheid en edelmoedigheid geeft. Weldadigheid wordt in 't Hebreeuws *chesed*, genoemd, dat is, goedheid, goedgunstigheid, omdat ze voortkomt uit een goed en gunstig hart. Mededeelzaamheid is in het Hebreeuws zoals in onze taal, delen, 't geen men heeft van elkaar scheiden, 't één voor zich behouden, 't ander aan een ander geven en hem in zekere zin ons gelijk maken. 't Griekse woord *éleos*, barmhartigheid, is ellendig te zijn, omdat de milddadige zich de behoeften van een ander zó aantrekt, alsof hijzelf in die staat was.

II. Milddadigheid is een innerlijke beweging van medelijden in het hart van een gelovige, ontstaande uit aanmerking van de ellendigheid van een ander, dezelve aanzettende om dadelijke hulp te bewijzen.

III. Deze deugd is alleen in de gelovige.

Alles, wat een Godzalige uitwendig doet, kan ook een onbekeerde doen. Maar het onderscheid is zo groot, als de beweging, die men door kunst gemaakt heeft, zoals in een horloge, en hetgeen uit het ware leven voortkomt. Een natuurlijk mens is dood in zonden en misdaden, is tot alle goed werk niet deugend. Uit dat natuurlijk hart komt zijn milddadigheid voort, welke meer is een medelijden met zichzelf, zich verbeeldende, alsof hij zo ellendig was. En zo gevende, geeft hij het als aan zichzelf, behalve dat hij ook nog een hart heeft, 't welk enige vergelding beoogt van eer en liefde. Maar een Godzalige heeft geestelijk leven door het geloof in Christus, en in die vereniging de natuur van Christus, deelachtig geworden zijnde, werkt hij uit liefde tot God en Zijn wil, en daaruit uit liefde tot zijn naaste, met genegenheid om hem ook naar de ziel te behouden, opdat God door de geholpene gedankt en verheerlijkt worde. In die gestalte helpt hij de ellendige; daarom bepaalt de apostel de barmhartigheid tot de uitverkorenen, geheiligden en beminden, [Kol. 3:12](#). *Zo doet dan aan, als uitverkorenen Gods, heiligen en beminden, de innerlijke bewegingen der barmhartigheid.*

IV. Het voorwerp is een ellendige.

De liefde gaat tot de naaste uit, omdat hij onze naaste is, in hoedanige staat hij ook is. Nu, de milddadige gaat in liefde uit tot zijn naaste als ellendig. Daar is een ellendigheid naar de ziel, 't zij dat de mens onbekeerd is, en men hem op de brede weg naar de hel ziet gaan; 't zij, dat hij bekeerd is en in verlating, in strijd, of in enige andere zielsdroefheid verkeert. Nevens hen is de milddadige bezig om te helpen; de een om hem te bekeren, de ander om hem te sterken en te troosten. Er is ook een ellendigheid naar het lichaam, en dat door verscheiden oorzaken, 't zij krankheid, ongevallen, verlies van de zijnen, armoede, honger en naaktheid; nevens deze is de milddadige bezig hen te helpen, naar de verscheidenheid van hun

ongelegenheden. Nogmaals, een ellendige is óf onbekeerd, óf bekeerd, nevens beide is de milddadige werkzaam, maar met onderscheid, meerder en met een geheel ander hart nevens de Godzaligen. Maar anderen weigert hij zijn hulp ook niet, [Gal. 6:10](#). *Zo dan, terwijl wij tijd hebben, laat ons goed doen aan allen, maar meest aan de huisgenoten des geloofs.*

Ook moet de milddadigheid gaan nevens degenen die ons haten: [Matth. 5:44](#) ... *doet wel degenen, die u haten.* [Rom. 12:20](#). Indien dan uw vijand hongert, zo spijzigt hem.

Onder alle lichamelijke betrekkingen, die wij op mensen hebben, zijn de bloedverwanten de naaste, die moeten onder mensen als mensen voorgaan: [1 Tim. 5:8](#). *Zo iemand de zijnen, en voornamelijk zijn huisgenoten niet verzorgt, die heeft het geloof verloochend, en is erger dan een ongelovige.*

V. De vorm bestaat in *innige beweging van medelijden*, die, als ze recht is, altijd vergezelschappt is met geneigdheid en gewilligheid om te helpen. Zij bestaat niet in Zijn goederen geheel of ten dele weg te geven, [1 Kor. 13:3](#). *Al ware het, dat ik al mijne goederen tot onderhoud der armen uitdeelde ... en had de liefde niet, zo zou het mij geen nuttigheid geven.* Maar er moet zijn:

nn. *Medelijden*. Waar liefde is daar is ook medelijden, als de geliefde ellendig is.

Nu, de milddadige heeft liefde. Daarom merkt hij aan hoe het met deze en gene die hem voorkomen, gesteld is. Is er ongelegenheid, droefheid, hij blijft er bij staan, en aanschouwt het zolang, totdat hij de ellende recht beziet, en totdat hij er over aangedaan, ontroerd en bedroefd wordt, en hij als medelijdt, [Rom. 12:15](#). *Weent met de wenenden.* Job getuigt van zichzelf: *Weende ik niet over hem, die harde dagen had? Was mijn ziel niet beangst over de nooddrufte?* [Job 30:25](#). Hiertoe vermaant de apostel Petrus, [1 Petrus 3:8](#): *Zijt ... medelijdend.*

oo. *Innerlijke beweging van medelijden*, waarmede uitgedrukt wordt, de waarheid en de heftigheid van medelijden, zodat het raakt en 't hart treft, ja een medelijdende kan wel gevoeliger zijn over eens anders lijden, dan hij er zelf over is. Zo wordt Gods barmhartigheid uitgedrukt: [Lukas 1:78](#). *Door de innerlijke bewegingen der barmhartigheid onzes Gods.* Zo staat er ook van de Heere Jezus, [Markus 1:41](#), *Jezus met barmhartigheid innerlijk bewogen zijnde.* [Matth. 15:32](#): *Ik word innerlijk met ontferming bewogen.*

pp. *Geneigdheid*, gewilligheid en volvaardigheid om de ellendige te helpen, naar zijn nood is, [2 Kor. 8:12](#). *Indien de volvaardigheid des gemoeds daar is, zo is iemand aangenaam naar hetgeen hij heeft.* Zie dit overal, waar van Gods en van Christus' ontferming gesproken wordt, u zult terstond daarop hulp zien. Zo is het ook onder de mensen; zoals geven zonder medelijden geen milddadigheid is, zo is ook medelijden, zonder geneigdheid en gewilligheid om te hulp te komen, geen milddadigheid. Deze gaan samen, en kunnen van elkaar niet gescheiden worden. De milddadigheid bestaat dan in innerlijke bewegingen van medelijden, vergezelschappt met geneigdheid en gewilligheid om te helpen. [Kol. 3:12](#). *Doet aan de innerlijke bewegingen der barmhartigheid.*

VI. De oorzaak is niet de mens zelf; want in de natuur is de mens vervuld met alle

boosheid, kwaadheid, vol van nijdigheid, moord, kwaadaardigheid, zonder natuurlijke liefde, onbarmhartigheid, zoals de apostel de natuurlijke mens beschrijft, [Rom. 1:29, 31](#). Maar zoals de wedergeboorte en het geestelijk leven in de kinderen Gods van God is, zo ook de deugd van milddadigheid. De hebbelijkheid [het geestelijk vermogen in de ziel] van God ingestort zijnde, wordt gaande door aanmerking van de ellendigheid van een ander. Indien er geen voorwerpen waren, zou deze deugd in haar hebbelijkheid wel zijn in een wedergeborene, maar zij zou niet uitgevoerd kunnen worden. Maar de Heere heeft het zo besteld, dat rijken en armen elkaar ontmoeten, dat er overvloedige voorwerpen van milddadigheid zijn. Maar de priester en de Leviet trokken zich de ellende van de man, onder moordenaarshanden gevallen, niet aan, en gingen voorbij. Doch de Samaritaan hem ziende werd met innerlijke ontferming bewogen, [Lukas 10:31-33](#). Een Godzalige een ellendige ontmoetende, blijft op hem kijken en in dat zien ontsteekt zijn barmhartige natuur. Als er van de ontferming van de Heere Jezus gesproken wordt, staat er telkens: Jezus hem of haar, of de schare ziende. Daaruit blijkt dat de ontferming door het aanschouwen van ellendige gaande gemaakt wordt. Een milddadige let op de behoeftigen, die hem voorkomen; en als zij hem niet voorkomen, hij zoekt ze op.

VII De effecten of vruchten van de milddadigheid zijn weldoen, hulp bewijzen: [1 Joh. 3:18](#). Mijn kinderkens, laat ons niet liefhebben met het woord, noch met de tong, maar met de daad en waarheid. Deze zijn:

- (l) De arme verdrevenen, bijzonder onze geloofsgenoten, van herberg te verzorgen, [Jes. 58:7](#). *Is het niet dat gij ... de armen verdrevenen in huis brengt?*
- (m) De hongerigen te spijzigen, de dorstigen te drinken te geven. [Jes. 58:7, 10](#). *Is het niet, dat gij de hongerige uw brood meedeelt? Zo gij uw ziel opent voor de hongerige, en de bedrukte ziel verzadigt.*
- (n) De naakten te kleden, [Jes. 58:7](#) ... als gij een naakte ziet, dat gij hem dekt, en dat gij u voor uw vlees niet verbergt?
- (o) De zieken die arm zijn, te bezoeken, handreiking te doen, met geld of enige aangename spijze te verkwikken. De Heere Jezus bezocht de zieken in Bethesda, [Joh. 5:2, 5, 6](#). En de vrouws moeder van Petrus, die met een grote koorts bevangen te bed lag, [Lukas 4:38](#). Zie de werken van barmhartigheid bij elkaar, [Matth. 25:35](#). Zodat de mededeelzaamheid zich uit in mededelen.

VIII. Dit is de deugd, die zo menigmaal in Gods Woord bevolen wordt, drukt deze in uw hart. [Deut. 15:7-8](#), *Zo zult gij uw hart niet verstijven, noch uw hand toesluiten voor uw broeder, die arm is; maar gij zult hem uw hand mildelijk opendoen; en zult hem rijkelijk lenen, genoeg voor zijn gebrek, dat Hem ontbreekt.* Milddadigheid heeft niet alleen plaats, als iemand tot de uiterste armoede vervallen is, maar ook als iemand het nog gaande houdt, en enige waarschijnlijkheid heeft zijn kost te kunnen winnen, als hij enig goed of waar te leen kon krijgen. Dat is ook milddadigheid, als men zo een (las het in onze macht is) rijkelijk leent 't zij dat hij het wederom geeft als hij kan, 't zij dat hij het nooit kan betalen, 't zij dat bij rente kan geven, 't zij dat noch rente noch kapitaal te verwachten is. Dat is 't geen de Heere Jezus gebiedt: [Lukas 6: 35](#). ... *leent zonder*

iets weder te hopen. Doe hierbij: [Micha 6:8](#) ... wat eist de Heere van u, dan recht te doen, en weldadigheid lief te hebben, en ootmoediglijk te wandelen met uw God? Hierin is alle Godzaligheid opgesloten, met God ootmoedig te wandelen en jegens zijn naaste rechtvaardig en milddadig niet alleen te zijn, maar dat ook graag te doen, te zoeken, en met lust in 't werk te stellen. Voegt hierbij: [Ef. 4:32](#). Zijt jegens elkaar goedertieren, barmhartig. [Heb. 13:16](#). En vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet. Past dit op u, als tot u gezegd; is dan weldadigheid uw plicht niet?

Overtuiging

IX. Keert naar binnen en bezieet u in deze spiegel, die wij u in het vertonen van de aard der milddadigheid, u hebben voorgehouden. Bent u onder de weldadige mensen? Hebt u een hart, dat uit vereniging met de Heere Jezus, door het geloof, Zijn liefhebbende natuur deelachtig is geworden, door milddadigheid te oefenen? Zijn in u innerlijke bewegingen van medelijden, van barmhartigheid, van ontferming over de verdrevenen, de armen in 't algemeen, en in 't bijzonder over degenen die u haten en kwaad doen, en meest over de Godzaligen en huisgenoten des geloofs? Neemt u hun ellende ter harte, zoekt u hen op, blijft u staan zien op hun nooddriftigheid, om bewogen te worden, en om u gewillig en volvaardig te maken, om hen te helpen? Verzorgt u de arme verdrevenen van herberg, spijzigt u de hongerigen, kleedt u de naakten, bezoekt en verkwikt u de zieken, die arm zijn? Helpt u op en ondersteunt u die, als zij aan de wal hangen, en leent u hen zonder iets weder te hopen? Wat zegt u op deze vragen? Moet u *nee* zeggen, dan bent u overtuigd, dat u niet onder de barmhartige en milddadige behoort. Er zijn verscheidene staten van onbarmhartige.

283. Er zijn mensen zonder natuurlijke liefde, en alsoo ook zonder barmhartigheid, wreed, die bijna alle menselijkheid hebben uitgetrokken, zij rapen en schrapen zoveel zij kunnen voor zichzelf, en wat ze hebben, houden ze met handen en tanden vast, daar mag niemand voordeel van hebben. Ze zeggen met Nabal, [1 Sam. 25:11](#), *Zou ik dan mijn brood, en mijn water, en mijn geslacht vlees nemen ... en zou ik het de mannen geven, die ik niet weet, vanwaar zij zijn?* Zij trekken zich de armen niet aan, zij zijn daarover niet bewogen, en zien ze iemand, zij gaan hem voorbij, zoals de priester en de Leviet.

284. Er zijn mensen, die vreezen dat ze bewogen zouden worden om wat te geven, daarom ontlopen ze de gelegenheden, zij draaien het hoofd om, als zij een ellendige zien, zij doen hun deur toe, of lopen naar binnen. Als iemand bij hen komt, om voor een arme te spreken, zij ruiken het al van ver, zij slaan het in een andere praat, en hun hart krijgt een tegenzin in zulke voorspraken.

285. Er zijn mensen, die wel bewogen worden, maar zij houden niet van geven. Daarom verstijven zij hun hart, zij maken het hard, en doen zichzelf geweld aan, opdat ze immers niets geven zouden, en zetten de armen met een goed woord af, van hoedanige Jakobus spreekt. [Jak. 2:15-16](#), *Indien er nu een broeder of zuster naakt zouden zijn, en gebrek zouden hebben aan dagelijks voedsel; en iemand van u tot hen zou zeggen: Gaat heen in vrede, wordt warm, en wordt verzadigd; en gijlieden zoudt hun niet geven de nood-*

druftigheden des lichaams, wat nuttigheid is dat? Deze zoeken enige redenen, waarmede zij zichzelf verstijven, en zich bij anderen, die wat van hen verzoeken, verontschuldigen, namelijk:

- f. Ik heb het zelf nodig voor mij en de mijnen.*
 - g. Er is zoveel te geven aan allerlei schattingen en anderszins.*
 - h. Er zijn zoveel armen, ik kan ze allen niet helpen.* Maar ondertussen helpt men niemand.
 - i. Ik weet niet of mijn gift goed besteed wordt, er zijn zo vele bedriegers, men verdrinkt of vereet het, terwijl ik arbeidzaam en spaarzaam voor ben. Ik ben al zoveel bedrogen, dat ik geen medelijden met armen meer hebben kan.*
 - j. Ik geef mijn aalmoezen in 't zakje van de diakenen, die zijn daarvoor om de armen te verzorgen.*
 - k. Ik heb de armen in mijn testament bedacht, als ik dood ben, dan zullen ze zo veel van mij hebben.* Deze zijn als varkens, die in hun leven nergens toe deugen, maar na hun dood nuttig zijn.
 - l. Als ik eens in een betere staat zal zijn, en het wat ruimer heb, dan zal ik geven, dan zullen de armen er genot van hebben; want ik heb wel goede genegenheid tot milddadigheid.* Door deze en diergelijke redeneringen verstijft men zijn hart, en 't slot is: niets te geven.
4. Er zijn anderen, die wel geven, maar niet uit de rechte milddadigheid.
- (ii) Die geven om geen schande op zich te laden. Zij durven het niet laten, maar 't het gaat van 's harten bloed af, 't wordt hun van 't hart geknepen. Er is een inwendige kwaadheid in het hart, terwijl de hand wat geeft.
 - (jj) Die geven om eer en prijs bij mensen te behalen, zij zouden de trompet wel eens willen geblazen hebben, als zij wat geven zullen aan de armen, opdat een ieder het mocht weten. En opdat het immers bekend mocht worden dat men milddadig is, zo brengt men het in de gesprekken te pas, en men geeft dikwijls tienmaal meer op als de daad is.
 - (kk) Die zich het geld maar kwijt maken, zij geven het daar maar henen, zonder inwendige bewegingen van liefde en medelijden; de armen krijgen wel wat, maar 't is hun geen aalmoes.

X. Komt, onbarmhartige gierigaards! Hoort toe, wat God van u en tot u zegt, of het een middel mocht zijn tot uw bekering!

30. U bent dieven en moordenaars. Dieven, want hetgeen u hebt, heeft God u gegeven, niet alleen voor u, maar met uitdrukkelijk bevel, om de armen naar uw vermogen daarvan mee te delen. Als u het dan voor u alleen behoudt, ontsteelt u de armen, op wie de ordonnantie en wisselbrief hield. Moordenaars zijt ge, niet alleen ten opzichte van de wreedheid, die in de onbarmhartigheid ligt, maar ook omdat de armen, zoveel als in u is, van honger en naaktheid vergaan. Blijven ze in 't leven, dat is door u niet, maar door anderen, die hen helpen. Nu weet gij, dat dieven en moordenaars het koninkrijk der hemelen niet zullen beërven, en zo dan ook u niet.
31. U wordt onder de allergoddellooste en gruwelijkste zondaren gesteld. U weet dat Sodom, niet al zijn inwoners, ouders en kinderen, van God, met vuur dat

uit de hemel viel, verbrand is, en dat God die steden tot een voorbeeld gesteld heeft degenen, die godloos zouden leven, [2 Petrus 2:6](#). Wat was nu hun godloosheid? 't was onbarmhartigheid jegens de armen, die zonde waarin u leeft, [Ezech. 16:49](#). *Ziet, dit was de ongerechtigheid uwer zuster Sodom: hoogmoed, zatheid van brood en stille gerustheid had zij en haar dochteren; maar zij sterkte de hand des- armen en nooddriftigen niet.* Dat doet u ook niet, dan bent u haar gelijk; en gelijk in zonden, zal u ook gelijk in straffen maken.

32. Beeldt u niet in, dat u geloof en liefde Gods in uw hart hebt, want als die daar waren, zou u ook barmhartig en milddadig zijn, bijzonder over de arme Godzaligen. Geen milddadigheid, geen geloof, [Jak. 2:17-18](#). *Alzo ook het geloof, indien het de werken niet heeft, is bij zichzelf dood. ... Toon mij uw geloof uit uw werken.* Geen milddadigheid, geen liefde Gods, [1 Joh. 3:17](#): *Zo wie nu het goed dezer wereld heeft, en ziet zijn broeder gebrek hebben, en sluit zijn hart toe voor hem, hoe blijft de liefde Gods in hem?*
33. Al uw godsdienst is ijdel en vergeefs, zelfs uw vasten en bidden. God heeft er geen behagen in, en hoort het niet. De zuivere en onbevleete godsdienst voor God en de Vader is deze; wezen en weduwen bezoeken in hun verdrukking, [Jak. 1:27](#). De Joden hadden veel op met de godsdienst, zochten God dagelijks, en hadden lust aan de kennis Zijner wegen, waren veel in vasten, en klaagden, dat God hen niet hoorde, [Jes. 58:2-3](#). Maar God toont, dat Hij er geen behagen in had, omdat ze geen barmhartigheid en weldadigheid jegens de armen hadden. [Jes. 58:5](#), *Zou het zo'n een vasten zijn, dat Ik verkiezen zou?* [Jes. 58:7](#): *Is het niet, dat gij de hongerige uw brood mededeelt, en de armen, verdrevenen in huis brengt? Als gij een naakte ziet, dat gij hem dekt, en dat gij u voor uw vlees niet verbergt?* En klaagt u, dat God u niet helpt, en uw gebed niet hoort, 't is geen wonder, omdat u niet hoort naar 't geschrei der armen. [Spr. 21:13](#). *Die zijn oor stopt voor het geschrei der armen, die zal ook roepen, en niet verhoord worden.*
34. De oordelen en vloeken Gods zullen de onbarmhartigen treffen, tijdelijk en eeuwig. De Heere vervloekt hen en hun goederen. Misschien zal 't hen nog in dit leven overkomen dat ze een stuk brood zullen zoeken. En zij mochten het wel beleven dat hun kinderen te bedelen moesten en dat ze blij waren, dat er nog armhuizen, weeshuizen en gasthuizen waren. En zo het hun al in de wereld niet overkwam, 't zal hun in de eeuwigheid overkomen. Wat zal het naar zijn te horen dat verschrikkelijke vonnis ten jongsten dage, als de Heere Jezus tot hen zal zeggen: *Gaat weg van Mij, gij vervloekten! In het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijn engelen bereid is. Want Ik ben hongerig geweest, en gij hebt Mij niet te eten gegeven; Ik ben dorstig geweest, en gij hebt Mij niet te drinken gegeven; Ik was een vreemdeling, en gij hebt Mij niet geherbergd; naakt, en gij hebt Mij niet gekleed; krank, en in de gevangenis, en gij hebt Mij niet bezocht*, [Matth. 25:41-43](#). Merk toch op, en verleidt u niet met betere inbeeldingen en verwachtingen te hebben, want de waarachtige Jezus zelf spreekt het. Of meent u, dat Jezus in de dag des oordeels zeggen zou: *u hebt dat alles gedaan*, daar gij niets gedaan hebt? [Jak. 2:13](#), *Een onbarmhartig oordeel zal gaan over degene, die geen barmhartigheid*

gedaan heeft.

Opwekking gelovigen

X. En gij, gelovigen, in wie waarlijk het beginsel van milddadigheid is, uit het gezegde kunt u ook zien, hoe zeer u nog ontbreekt de uitwerking van uw barmhartige natuur, welk een gruwelijke zonde onbarmhartigheid, en geen milddadigheid te oefenen, is, en wat u waard bent. Het zij u, tot beschaming voor God, en tot diepe vernedering en verfoeiing voor uzelf, vergezelschap met blij en dankbare erkenning, dat de Heere Jezus door Zijn bloed ook deze misdaden weggenomen heeft, en laat de goedertierenheid Gods u bewegen, om voortaan meerdere milddadigheid te oefenen.

Welaan dan, Godzaligen, *zaait tot gerechtigheid, en maait tot weldadigheid*, [Hoséa 10:12](#). Bewaart weldadigheid en recht, en wacht geduriglijk op uw God, Hoséa 12:7 [[Hos. 12:6](#)]. En om u te meerder op te wekken, let met een gehoorzaam hart op deze zaken.

(oo) *Regelen wekken, maar voorbeelden trekken.* Daarom ziet op milddadige, die u zijn voorgegaan, en een voorbeeld hebben nagelaten. Het volmaaktste patroon is de Heere Jezus, Die u, omdat Hij u de Liefste is, ook vrolijk en gewillig moest navolgen. Lees de historiën van Zijn leven, de Evangelisten, en u zult zien, dat al Zijn gangen enkel barmhartigheid, enkel milddadigheid waren. Gedurig leest u: *Jezus met innerlijke ontferming bewogen zijnde*. En hij bleef niet bij de beweging, maar die eindigde in daden. Hij genas zieken, Hij spijzigde de hongerigen, Hij gaf de bedrukten hun doden levend weer. Hij ging het gehele land door, goeddoende. Hierin heeft Hij ons een voorbeeld nagelaten, opdat wij Zijn voetstappen zouden navolgen. Doe dan zoals Hij, deed en dat in liefde tot Hem, zoals ook uw naam, Christen, u daartoe verplicht.

(pp) Voegt hierbij het voorbeeld van Job. Wie kan zijn milddadigheid lezen, zonder tot navolging bewogen te worden? [Job 29:15-16](#). *De blinden was ik tot ogen, en de kreupelen was ik tot voeten. Ik was de nooddriftigen een vader.* [Job 31:16-20](#): *Zo ik de armen hun begeerten onthouden heb, of de ogen der weduwe laten versmachten; en mijn bete alleen gegeten heb, zodat de wees daarvan niet gegeten heeft; (Want van mijne jonkheid af is hij bij mij opgetogen, als bij een vader, en van mijns moeders buik af, heb ik haar geleid;) Zo ik iemand heb zien omkomen, omdat hij zonder kleding was, en dat de nooddriftige geen deksel had; zo zijn lendenen mij niet gezegend hebben, toen hij van de vellen mijner lammeren verwarmd werd! Dat was een man!*

(qq) Voeg bij die man ook een voorbeeld van een milddadige vrouw, namelijk, Tabitha of Dorkas. Zie over haar [Hand. 9:36, 39](#). *Te Joppe was een zekere discipelin, met name Tabitha, hetwelk, overgezet zijnde, is gezegd Dorkas. Deze was vol van goede werken en aalmoezen, die zij deed. ... En al de weduwen stonden bij hem, wenende, en tonende, de rokken en klederen, die Dorkas gemaakt had, als zij bij haar was.* Dat was eens een moeder van de armen! Zij deed niet hier en daar iets goeds; maar zij was er vol van, overvloedig, overlopende van goede werken en van aalmoezen, dat zijn giften

die uit ontferming voortkomen. 't is een gebroken Grieks woord. Het Griekse woord eleémosunee, is afkomstig van eleéoo, zich ontfermen, zodat zij niet alleen gaf, maar zij gaf uit ontferming, 't hart was eerst bewogen, en het bewogen hart bewoog de hand. Zij kocht niet alleen stof, en liet er klederen van maken; maar haar liefde tot weldadigheid was zo groot, dat zij vermaak had die zelf te naaien, en met haar eigen maaksel de weduwen te bekleden.

XII: 2. Milddadigheid is zonderling aangenaam voor God en mensen. God heeft liefde tot de zodanigen, en behagen in hun [doen. 2 Kor. 9:7](#) ... *God heeft een blijmoedigen gever lief. [Hebr. 13:16](#). En vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet; want aan zodanige offeranden heeft God een welbehagen.* Hebt u lust, dat God u liefheeft en Zijn liefde u laat gevoelen, hebt u lust om God ergens in te behagen, zo hebt een milddadig hart en een milddadige hand. Mensen hebben achting en liefde tot milddadigen, en zegenen ze in hun hart. En de gever zelf heeft er meer blijdschap over als die de gift ontvangen.

XIII. 3. De armen en hun nood is een zeer krachtige beweegreden, om een milddadig hart gaande te maken. Als men een arme Godzalige ziet, en men bedenkt dat God hem liefheeft, dat de Heere Jezus uit liefde voor hem is gestorven, en dat hij in de gemeenschap en liefde Gods leeft en dat hij eeuwig in heerlijkheid met u leven zal; en u denkt dan verder, dat het de Heere behaagt hem in dit leven arm te doen zijn, en hem u doet ontmoeten, opdat u gelegenheid zoudt hebben, om liefde, en milddadigheid te oefenen, daar God uw gift niet van node heeft, en de arme wel schielijk kan rijk maken, of zonder u onderhouden; als u daarbij overlegt, hoe bekommerd hij is in zijn huis, hoe bedroefd hij zijn kinderkens aanziet, hoe dat zijn hart breekt over de honger en naaktheid zijner kinderen, hoe hij tot God schreit om hulp; als u dit alles aanmerkt, het is niet mogelijk dat uw hart, zo er het minste geestelijk leven is, onbewogen zou blijven, maar alles wat in u is, zal ontstoken worden in medelijden, en uw hand zal zich opendoen in milddadigheid.

XIV 4. Milddadigheid verheerlijkt God; want de Godzalige arme door u geholpen zijnde, gaat naar zijn hut, is daar blij voor het aangezicht des Heeren, dankt God, looft Zijn goedertierenheid en wordt opgewekt in het vertrouwen op God. Zijn gebed is tot God voor u om een zegen naar ziel en lichaam over u uit te storten. Hoe kan men zich dat verbeelden zonder vurige begeerte tot weldadigheid? Daarbij (schoon u het niet doet om van mensen gezien te worden, en het niet laten moogt, omdat mensen het te weten mochten komen) zo zal uw licht doorbreken, want nergens in blijkt de liefde meer dan in weldadigheid. Godzaligen zullen het zien en God daarover verheerlijken en danken, en zij zullen opgewekt worden om u na te volgen, en 't zal een middel zijn, waardoor anderen tot de waarheid en tot bekering gelokt zullen worden. Hebt u dan lust dat God verheerlijkt, gedankt en geprezen worde, dat Godzaligen zich in de Heere verblijden, dat zij opgewekt worden tot milddadigheid, waardoor dan ook andere armen zich in God vullen verblijden, en dat God van velen gedankt worde, en dat onbekeerden de Heere Jezus toegebracht worden. Hebt u daar lust toe? Oefent milddadigheid, [Matth. 5:16](#). *Laat uw licht alzo schijnen voor de mensen, dat zij*

uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken.

XV. 5. God doet uitnemende beloften aan de milddadigen.

(ff) God rekent het, alsof men het aan Hemzelf deed, omdat het uit liefde tot Hem geschiedt, en zal de gift aan Hem rijkelijk vergelden. Ofschoon de gelovigen genoeg hebben aan de deugd zelf, die hen meer beweegt dan de vergelding, moeten ze zich toch daardoor laten opwekken, omdat het God behaagt hen door beloften op te wekken. [Spr. 19:17](#). *Die zich des armen ontfermt, leent de Heere; en Hij zal hem Zijn weldaad vergelden.* [Matth. 25:40](#) ... *Voor zoveel gij dit een van deze Mijn minste broeders gedaan hebt, zo hebt u dat Mij gedaan.*

(gg) De vergelding zal onvergelijkelijk groter zijn dan uw geringe gift. [Matth. 10:42](#). *Zo wie een van deze kleinen te drinken geeft alleenlijk een beker koud waters ... voorwaar zeg Ik u, hij zal zijn loon geenszins verliezen.* [Lukas 6:38](#). *Geeft, en u zal gegeven worden; een goede, neergedrukte, en geschudde, en overlopende maat zal men in uw schoot geven.* [2 Kor. 9:6](#) ... die in zegeningen (dat is vast, blijmoedig, overvloedig) zaait, zal ook in zegeningen maaien.

(hh) U behoeft niet te vrezen dat u door rechte milddadigheid u of uw kinderen arm zult maken. Denkt u, 't gaat er evenwel vanaf, denkt dan daarbij dat God er wederom tegenaan zegent. Is het niet op die wijze, die u mocht denken, 't zal op een andere wijze zijn. [Spr. 28:27](#). *Die de armen geeft zal geen gebrek hebben.* [Psalm 37:25-26](#). *Ik ben jong geweest; ook ben ik oud geworden, maar heb niet gezien de rechtvaardige verlaten, noch zijn zaad zoekende brood. Den gansen dag ontfermt hij zich, en leent; en zijn zaad is tot zegening.*

(ii) Als er dagen van benauwdheid komen, als hij ziek wordt, dan zal de Heere de milddadige helpen, [Psalm 41:2-4](#). *Welgelukzalig is hij, die zich verstandiglijk gedraagt jegens een ellendige; de Heere zal hem bevrijden ten dage des kwaads. De Heere zal hem bewaren, en zal hem bij het leven behouden; hij zal op aarde gelukzalig gemaakt worden. Geef hem ook niet over in zijner vijanden begeerte. De Heere zal hem ondersteunen op het ziekbed; in zijn krankheid verandert Gij zijn ganse leger.*

(jj) En omdat de ware milddadigheid een vrucht is van het geloof en liefde, wordt aan milddadige de eeuwige heerlijkheid beloofd, [1 Tim. 6:18-19](#). *Dat zij weldadig zijn, rijk worden in goede werken. Gaarne mededelende zijn, en gemeenzaam; leggende zichzelf weg tot een schat een goed fundament tegen het toekomende, opdat zij het eeuwige leven verkrijgen mogen.* [Lukas 14:13-14](#). *Wanneer gij een maaltijd zult houden, zo nood armen, verminkten, kreupelen, blinden; en gij zult zalig zijn, omdat zij niet hebben, om u te vergelden; want het zal u vergolden worden in de opstanding der rechtvaardigen.*

O, hoe heerlijk en hoe aangenaam zal bet zijn in de dag des oordeels, die liefelijke stem te horen: *Komt, gij gezegende mijns Vaders! Beërft het koninkrijk, hetwelk u bereid is van de grondlegging der wereld. Want Ik ben hongerig geweest, en u hebt Mij te eten gegeven, enz.* [Matth. 25:33, 35](#). En als de milddadige goed gedaan zullen hebben aan arme Godzaligen, tevoren

zullen gestorven zijn, en als de milddadige daarna sterven en in de hemel zullen komen, dan zullen de armen, die de weldadigheid van hen ontvangen hebben, hen verwelkomen in de hemel, [Lukas 16:9](#): *Maakt uzelf vrienden uit de onrechtvaardigen mammon*. (De rijkdommen die de mensen sommigen onrechtvaardig verkrijgen, en onrechtvaardig gebruiken) *opdat, wanneer u, ontbreken zal, zij u mogen ontvangen in de eeuwige tabernakelen*.

XVI. Bewogen zijnde tot milddadigheid, is nodig, dat u daarin verstandig te werk gaat, daartoe is nodig op te merken:

1. De personen, die milddadig moeten zijn, zijn rijke, middelmatige, geringe en arme mensen, niemand uitgezonderd, allen moeten ze hebben de innerlijke beweging van medelijden, vergezelschap met vaardige genegenheid om te helpen. Maar de gift is verscheiden, veel, minder, weinig, ieder naar zijn goederen en macht over de goederen. Iemand, die onder niemand staat geeft anders dan getrouwen en kinderen. Kinderen mogen geven, dat hen van de ouders gegeven werd, om daarvoor wat moois of wat lekkers te kopen, hetwelk zij óf geheel sparen óf voor een gedeelte, en dat gespaarde dan met een milddadig hart aan armen geven, dat is aangenaam bij God en mensen. De getrouwen moeten ieder voor zichzelf aalmoezen geven, zonder aan elkaar daarvan kennis te geven. Men moet de linkerhand niet laten weten, wat de rechter doet. Maar men moet het huisgezin niet krenken, maar iets sparen uit de mond, of een kledingstuk minder laten maken, of het kledingstuk wat langer dragen, opdat de huishouding in dezelfde gang blijve. Maar als er wat meer gegeven moet worden, dan moet men met elkaar spreken, en het niet eens kunnende worden, moet de gift, óf geheel nagelaten worden, óf zo verminderd, als de onwillige toestemt. Of is de ene een Nabal, dan moet de ander zo geven als nu gezegd is. In deze heeft de man meerder macht dan de vrouw. Die geen goed heeft te geven, die geve handreiking aan die het nodig heeft, en die dat ook niet kan doen, die bidde uit een medelijdend hart, dat de Heere de armen helpe.

2. De personen, aan wie men geven moet, zijn eerst, de Godzaligen, daarna ook onbekeerde burgerlijken, aan weduwen, aan wezen, aan verdrevenen, bijzonder aan die, welke om de warengodsdienst verdreven zijn, of vluchten. De gewone schooiers en schooisters zijn doorgaans deugnieten, die beter in de tuchthuizen dan op straat dienen. Indien ze gezond zijn, mag men door honger hen wel leren werken, of zijn zij verminkt, dan moet men ze een stuk brood geven.

3. De gift moet gedaan worden uit hetgeen het onze is, en dat door een rechtvaardige manier. Vrijmoedig weg te geven, daar men ondertussen vol schulden is, is stelen. Van goederen die men door onrechtvaardige middelen verkregen heeft, of met dobbelen gewonnen heeft, een gedeelte aan de armen te geven om zijn geweten wat gerust te stellen, of zijn misdaad te verzoenen, dat is een gruwel voor God. Het is Gode niet aangenamer dan hondenprijs en hoerenloon, 't welk God niet wilde dat in de offerkist zou komen.

4. De manier, hoe aalmoezen moeten geschieden, is, dat ze geschieden:

1. *Met een eenvoudig hart, [Rom. 12:8](#) ... die uitdeelt, in eenvoudigheid*. Dat is

met een oprecht medelijdend hart, met een milde hand, en zonder jet beogen van eigen eer, zodat hart, hand en doel samen één en oprecht zijn.

2. *In blijmoedigheid, [Rom. 12:8](#) ... die barmhartigheid doet, in blijmoedigheid. [2 Kor. 9:7](#), niet uit droefheid of uit nooddwang; want God heeft een blijmoedigen gever lief.* Zodat men blij is, dat men zo'n goede gelegenheid heeft, en daarom nevens de armen met een blij en vriendelijk gelaat te werk gaat, dan is de aalmoes dubbel aangenaam.
3. *In wijsheid*, en ten opzichte van onszelf, dat men niet alles op een tijd weg geve, dat men zijn huisgezin niet tekort doe, maar dat men zó geve, dat men gevers blijven kan. Doch in buitengewone tijden moet er ook iets buitengewoons gedaan worden. Ook moet er wijsheid gebruikt worden ten opzichte van de personen, aan wie men geeft.
 - (n) Sommige armen leggen hun leven niet goed aan, ze hebben geen overleg, zijn niet naarstig genoeg; deze moet men overleg leren met een vermaning of ook bestraffing. En 't is beter dat men hun werk geve en lere arbeiden, om alzo te verdienen 't geen men hun anders zou geven.
 - (o) Sommigen past geen geld. Want óf zij kunnen niet goed sparen, óf er zijn zoveel schulden, dat zij het terstond alles weer kwijt, zijn en door nieuwe schuld even arm zijn.
 - (p) 't Is soms het voorzichtigst, dat men hen per week bij een bakker brood laat halen, bij een ander zo veel gort, meel, erwten, boter, ter week. Hier moet men onderscheid maken tussen armen. Sommige zitten nog met eer en hebben evenwel gebrek. Voor deze kan men evenwel borg blijven, en de armen het geld geven opdat zij hun gemaakte schuld betalen. Andere laat men de koopwaar maar halen, en men betaalt ze zelf. Zo kan men ook te werk gaan met de kleding, Het is 't voorzichtigst, dat men zelf goed sterk linnen en wollen kope, het laten maken, en het zo gemaakt aan de armen geve, dat pst veel beter.
4. Men moet *volständig* zijn in de milddadigheid, 't moet niet eens een opwelling zijn, die terstond weer daalt, en wel eindigt in spijt dat men zoveel gegeven heeft. Maar men moet telkens geven voor de tegenwoordige nood, en dat naar onze staat en zonder krenking ervan. Men moet goeddoende niet vertragen, want de kroon hangt aan 't einde. *Zalig zijn de barmhartigen; want hun zal barmhartigheid geschieden, [Matth. 5:7](#).*

Hoofdstuk 45: Van de voorzichtigheid

HOOFDSTUK 45

Van de voorzichtigheid

Dat het roer is aan een schip, dat is de voorzichtigheid in het betrachten van de deugden, in welker verhandeling wij ons dusverre hebben bezig gehouden. Daarom zullen wij tot een besluit *de voorzichtigheid* achteraan voegen:

Het Hebreeuws woord *chazut*, een gezicht, voorgezicht, komt van *chazah*, *zien*; daar vandaan *choze*, een ziener, een profeet, omdat de voorzichtige vooruit ziet, van tevoren opmerkt, en daarnaar zijn doen bestuurt. Gr. *phronoia*, *phroneesis*, is afkomstig van *phreen*, verstand, wijsheid, daar vandaan komt *phroneoo*, verstaan, denken, overleggen, besluiten, bezorgen. Het woord *voorzichtigheid* geeft dus te kennen, *de overlegging van een zaak, zowel het einde als de middelen, en daaruit een besluit om die zaak door die middelen uit te voeren; en een zorg, dat alles in de uitvoering goed waargenomen worde*. Ook wordt het woord *akribeia*, gebruikt, hetwelk betekent *een juiste, uitnemende naarstigheid*. "*Ziet dan hoe gij (akriboos) voorzichtiglijk wandelt*, [Ef. 5:15](#). In onze taal geeft het *vooruitzien* te kennen. Wij nemen deze deugd breed, als insluitende de wijsheid en verstandigheid.

II. Voorzichtigheid is een inspanning van het verstands van een gelovige, hem besturende in het bekomen van zijn voorgenomen einde, door voorbedachte gepaste middelen.

De voorzichtigheid is alleen in de gelovige kinderen Gods te vinden. De onbekeerde hebben wel burgerlijke voorzichtigheid om aardse en wereldse zaken uit te voeren. Deze is nuttig tot welstand van de maatschappij, en goed in haar omkring, zover als ze reiken kan, maar zij raakt niet tot het welzijn van de ziel, noch hier noch hierna, maar zij is doorgaans daarin schadelijk. Vele zijn als die, welke voorzichtig zijn om een stuiver te winnen, en ondertussen een ton goud verwaarlozen en schade lijden. Daarom noemt de Schriftuur hen dwazen. [Lukas 12:20](#) ... *gij dwaas!* [Rom. 1:22](#). *Zich uitgevende voor wijzen, zijn zij dwaas geworden.* [1 Kor. 3:19](#). *De wijsheid dezer wereld is dwaasheid bij God.*

De onbekeerden zijn wel loos en arglistig, om hun zondige en boze aanslagen uit te voeren. [Lukas 16:8](#) ... *de kinderen dezer wereld zijn voorzigtiger, dan de kinderen des lichts, in hun geslacht.* [Ef. 4:14](#) ... *door de bedriegerij der mensen, door arglistigheid om listiglijk tot dwaling te brengen.* In hen is niets van de ware voorzichtigheid. Maar de gelovigen hebben ontvangen de wijsheid, die van Boven is, [Jak. 3:17](#). *De voorzichtigheid der rechtvaardigen,* [Lukas 1:17](#). Daarom worden ze genoemd: *wijze maagden,* [Matth. 25:2](#). *Voorzichtige dienstknecht,* [Matth. 24:45](#). Want zij kennen de ware gelukzaligheid en stellen die zich voor als hun doeleinde, en zij kennen de waren weg en de rechte middelen, en zij slaan die weg in, en gebruiken die middelen.

III. Het voorwerp van deze deugd is het doel, en de middelen tot het einde.

Het doeleinde dat de voorzichtige beoogt, is velerlei, namelijk: *God te genieten, God te verheerlijken, te hebben vrede en blijdschap in God, liefde tot God, heiligheid, zich voor die zonde te wachten, die deugd te doen, zijn naaste tot bekering te brengen, een verdwaalde en verachte terech te brengen, door bestraffingen, vermaningen en vertroosting. In één woord, alles, wat God in Zijn wet gebiedt.*

- (p) De voorzichtige is ook werkzaam omtrent de middelen.
- (q) Hij ziet op tijd, wanneer dit of dat te vermijden of uit te voeren best is.
- (r) Ook op de plaats.
- (s) Op het gezelschap en mensen, onder wie hij zich bevindt.
- (t) Op de gelegenheden, die voorkomen.
- (u) Op de manier, hoe dit of dat best te doen is, op de zaken, wat voordelig, wat nadelig is.
- (v) Hij heeft het einde lief, en daarom vreest hij voor verslapping.
- (w) Hij overlegt wat nu, wat dan te doen is, of die manier of een andere 't best zal zijn.
- (x) Het einde en de middelen uitgevonden hebbende, besluit hij dat dan ook zo uit te voeren, en houdt dat besloten voornemen in 't oog, zoals een timmerman zijn tekening, om daarnaar te werken.

IV. De aard van voorzichtigheid bestaat *in bestuur van verstand, wil, hartstochten, gezicht, spraak, gaan, werken, om de uitgevondene middelen wel te gebruiken, en alzo het voorgenomen doeleinde te bereiken.* Voorzichtigheid bestuurt het verstand, doet het ingespannen zijn op de zaken, die te doen en te laten zijn, of goed, of kwaad, Gode behagende of mishagende, voordelig of schadelijk zijn, of het einde en oogmerk, dat men voor heeft, recht en zuiver is, of niet. Het is ingespannen op de middelen, wat gepast of ongepast, wat helpen of wat schaden zou. Op de manier, óf met hardheid, óf zachtheid, óf haastig, óf langzaam, óf zwijgen óf spreken 't best zou zijn. Een voorzichtige is niet blind, niet slecht, niet dom, maar schrand, verstandig, tracht een iedere zaak en middel in al de omstandigheden door en door te zien. En of het een en 't ander al recht is naar de regel van Gods Woord, want dat is zijn enig richtsnoer, daar werkt hij naar, daar wil hij niet van afwijken, om lief noch om leed.

Als nu het verstand de zaak in haar beminnelijkheid en nuttigheid ziet, en de effenheid van de weg en de middelen, dan bestuurt de voorzichtigheid ook de wil, om het een en het ander te lieven en te omhelzen, ofschoon het met het natuurlijk belang en vermaak niet overeenkomt. De voorzichtigheid bestuurt ook de hartstochten, dat ze niet vooruitlopen, dat ze niet te loom, noch te heftig zijn, omdat die zeer dikwijls een goed werk bederven.

Als het nu van binnen alles welgesteld is, dan houdt de voorzichtigheid de ziel in die staat, en begint het voornemen door de verordeneerde middelen uit te voeren. Ze ziet de tegenstand tegemoet, daarom wapent zij zich daartegen, en bestuurt de gevaren voor 't gelaat, de ogen, het oor, de tong, de handen en voeten, dat ze alle in staat blijven, om hun voornemen uit te voeren; dat ze niet te straf, noch te zoet, niet te ontzaglijk noch te kinderlijk, niet te ingetogen noch te uitgelaten zijn, maar alle gepast naar de voorwerpen, naar de tijd en naar de plaats is, en dat in volständigkeit, totdat de zaak uitgevoerd is.

Deze besturing geeft sieraad aan de werker, bevalligheid aan het werk, en doet het einde, niettegenstaande de grootheid van de tegenstand en loosheid van tegenstanders, bekomen. Voorzichtigheid doet dat men het werk niet nalaat, maar bestuurt het doen.

V. De werkende oorzaak van de voorzichtigheid is God alleen.

Van nature is de mens onwijs, [Tit. 3:3](#), Roekeloos, [2 Tim. 3:4](#). Maar de Heere geeft Zijn kinderen voorzichtige wijsheid. [Dan. 2:21](#). ... *Hij geeft de wijzen wijsheid en wetenschap degenen, die verstand hebben*. David, lust hebbende tot deze deugd, en ziende zijn onwijsheid, wetende, dat de Heere alleen die geeft, bad: [Psalm 119:73](#), *Maak mij verstandig, opdat ik uw geboden lere*. Een Godzalige vermeerderd die ingestorte deugdzaamheid, door middel van:

35. Het Woord Gods, niet alleen door dat te onderzoeken, maar door dat te doen, [Psalm 119:100](#). *Ik ben voorzichtiger dan de ouden, omdat ik uw bevelen bewaard heb*. [Psalm 119:6](#). Dan zou ik niet beschaamd, worden, wanneer ik merken zou op al uw geboden.
36. Door bij zichzelf de zaak eerst bedachtzaam te overwegen, eer men ze begint. [Spr. 13:10](#). ...*bij de beradenen is wijsheid*. En als men in 't werk bezig is, bedachtzaam te werk te gaan, [Spr. 8:7](#). *Mijn gehemelte zal de waarheid bedachtelijk uitspreken*.
37. Door de bevinding, acht gevende op hetgeen, waardoor men miste, en wat gelukte, dat te onthouden. En als het wederom, te doen is, door de vorige ondervinding het een te mijden. en het ander te doen.
38. Door, in zaken van belang, raad te plegen met anderen, daardoor zal ons een goede raad gegeven worden, of ons zal bij gelegenheid een goede weg te binnen komen. [Spr. 15:22](#). *De gedachten worden vernietigd, als er geen raad is; maar door veelheid der raadslieden zal elkeen bestaan*.
Zo voert de voorzichtige het werk uit.

VI. Voorzichtigheid is de grote deugd, in het Woord Gods zeer geprezen, zo hoog aanbevolen, en als een zonderling geschenk aan de kinderen Gods gegeven.

(ll) Zij wordt als een bijzonder sieraad geprezen. [Matth. 7:24](#). Een iegelijk dan die, deze Mijn woorden hoort, en dezelve doet, dien zal Ik vergelijken bij een voorzichtig man, die zijn huis op een steenrots gebouwd heeft. [Matth. 24:45-47](#). Wie is dan de getrouwe en voorzichtige dienstknecht ... Zalig is die dienstknecht ... Voorwaar Ik zeg u, dat hij hem zal zetten over alle zijn goederen. [Matth. 25:4, 10](#). De wijzen namen olie in haar vaten met haar lampen. En die gereed waren, gingen met hem in tot de bruiloft.

(mm) Zij wordt zeer ernstig aanbevolen. [Matth. 10:16](#). ... *Zijt dan voorzichtig gelijk de slangen*. [Ef. 5:15](#). *Ziet dan, hoe gij voorzichtiglijk wandelt*. [Tit. 2:2, 4](#). *Dat de oude mannen nuchter zijn, stemmig, voorzichtig ... Opdat zij de jonge vrouwen leren voorzichtig te zijn*.

(nn) Zij wordt als een uitnemend geschenk aan de kinderen Gods gegeven, [Lukas 1:17](#). *En hij zal vóór Hem heengaan in de Geest en kracht van Elia, om te bekeren de harten der vaderen tot de kinderen, en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen*. [Ef. 1:8](#). *Met welke Hij overvloedig is geweest over ons in alle wijsheid en voorzichtigheid*.

VII. Dat is een bekwame spiegel om onbekeerden en bekeerden te overtuigen van hun gemis of groot gebrek in dezen.

Onbekeerden, uit het gezegde kunt u klaar zien:

5. Dat u de geestelijke goederen boven vermeld, nog niet eens in 't oog hebt. Hebt u lust aan gemeenschap met God, aan vrede en blijdschap in God, aan een teer hart, om de geestelijke vrede in het hart te bewaren, en daarin te leven? Hebt u lust aan de zuivere heiligheid, aan het oefenen van allerlei deugden op een geestelijke wijze. Wees bevreesd voor de zonde; is het uw lust, als een licht in de duisternis, en tot een sieraad in de kerk te zijn? Immers zijt ge overtuigd, dat dát uw bemind oogmerk niet is, en dat u daarnaar, als naar uw doel, niet werkt. Daarom komt de geestelijke voorzichtigheid u niet te pas, u hebt ze ook daartoe niet nodig, u hebt ze, noch zoekt ze niet.
6. Als u uzelf bij deze deugd legt, kunt u licht zien dat u dwazen bent, en dat u vele nog zover niet gekomen zijn, als de dwaze maagden, die voegden zich nog bij de wijze; die wilden nog ingaan met de bruidegom, die hadden nog lampen.
Andere zijn hen gelijk, zij gaan ter kerk, zij hopen op de zaligheid, maar zij hebben geen olie, geen leven, geen geloof, zij zijn daarover niet bekommerd, maar verwaarlozen hun tijd, zij zijn slaperig en zorgeloos, en worden wakker als het te laat is. Zo ziet u wel dat u onder de dwaze maagden uzelf rekenen moet, en dat u bent als die dwaze man, die zijn huis op een zandgrond bouwde, [Matth. 7:26](#).
7. Dat u in plaats van voorzichtig te zijn, dom, bot, onkundig zijt, en van het geluk, dat te bekomen is, en van het gevaar, waarin u bent om eeuwig verloren te gaan, en dat u zo dom daar toeloopt. Van hoedanige Salomo spreekt, [Spr. 22:3](#). *Een kloekzinnig mens ziet het kwaad en verbergt zich; maar de slechten gaan henen door, en worden gestraft.*
 - (a) U hebt misschien vleselijke wijsheid, u bent arglistig, en u vertrouwt op uw verstand, zoals Salomo's zot. [Spr. 28:26](#). *Die op zijn hart vertrouwt, die is een zot. [Spr. 26:12](#), Ja hebt u een man gezien die wijs in zijn ogen is, van een zot is meer verwachting dan van hem.* U legt alle uw voorzichtigheid aan om uw snode en zondige begeerlijkheden te bekomen, en zijt van dat volk, waarvan Jeremia spreekt, [Jer. 4:22](#), Wijs zijn ze om kwaad te doen, maar het goede te doen weten ze niet. Wees dan overtuigd, dat u het kostelijke veracht, en het slechte kiest en najaagt, de eeuwige zaligheid en de zuivere en vermakelijke weg die daarheen leidt, verwerpt maar een weg inslaat, die vol doornen is, en tot in de verdoemde poel eindigt. Zo ziet u dan dat u niet voorzichtig bent, maar een grote dwaas. *De zot heeft geen lust in verstandigheid. [Spr. 18:2](#). Alle wijsheid is voor de dwaze te hoog; [Spr. 24:7](#).*

Och, dat u op mijn stem ontwaakte, en zag hoe onvoorzichtig u bent in zo'n grote zaak! Want indien u zo voortgaat, zult u in die strik uwer dwaasheid gevangen blijven, en uw einde zal zijn als dat van de dwaas, die zijn huis op zand gebouwd had, [Matth. 7:26](#). En 't zal u gaan als de dwaze maagden, die de deur gesloten vonden, toen zij in wilden gaan, [Matth. 25:12](#). Dan zult u zien, hoe dwaas u geweest ben t en hoe voorzichtig de Godzaligen gehandeld hebben. U zult zeggen met de dwazen, die in het Aprocriefe *Boek der Wijsheid* aldus spreken:

"Deze was het, met wie wij eertijds lachten, en die wij voor een stopwoord van verwijt hadden. Wij zotten hielden zijn leven razernij, en zijn einde oneerlijk. Hoe is hij nu gerekend onder de kinderen Gods; en hoe is zijn lot onder de

heiligen? Voorwaar wij zijn van de weg der waarheid afgedwaald en het licht der gerechtigheid is ons niet geschenen," Wijsheid 5:3- 6.

VIII. De verklaring is ook een spiegel voor de Godzaligen, die wel waarlijk wijze maagden zijn, en het beste deel hebben verkoren, maar als zij zich eens vergelijken met de voorgestelde voorzichtigheid dan zullen zij overtuigd zijn van grote onvoorzichtigheden; namelijk:

(a.) Dat zij zo koel zijn jegens datgene, dat zij tot hun deel hebben gekozen, omdat die zaken zo ver, en zo duister zijn, en de liefde tot die zo flauw is.

(b.) Zij zijn ook koel in de vrees voor ongestalten.

(c.) Zij zijn achteloos jegens de vijanden die op hen loeren om hen een voordeel af te zien.

(d.) Hoe roekeloos begeven zij zich in allerlei gelegenheden om in zonden te vallen, waarvan zij zo menige bedroefde ondervinding hebben! Hoe onvoorzichtig laten zij hun ogen en oren gaan naar hetgeen, de ziel verwondt! Hoe onvoorzichtig zijn ze in hun spreken, waardoor hun gemoed ontroerd, en anderen geërgerd worden! Wat hebben zij nog al veel vleselijke voorzichtigheid, men laat zijn plicht, en het goede zo licht na, uit vrees van schade, en schande, en men zou het graag voor voorzichtigheid laten doorgaan. Men loopt in alles zo onbezonnen toe, als men maar een goede zaak voor heeft, en men let weinig op zijn staat en beroep, op de tijd, op de plaats, op de voorwerpen, op de manier van doen, alsof voorbarig te zijn een deugd was, daar toch stilletjes eigen zin en eigen eer de drift maakt.

Kent toch uw onvoorzichtigheid, en verbetert het, want onvoorzichtigheid:

qq. Kwetst uw ziel. Hoe menige ontroering, hoe diepe smart heeft ze u niet wel toegebracht? Al het vermaak, al de verkwikking, die u uit hetgeen u gedaan hebt zou gehad hebben, - indien u het voorzichtig had uitgevoerd - is weg, en droefheid is er in de plaats.

rr. U bederft het goede werk, 't heeft niet alleen geen sieraad, 't heeft niet alleen de kracht niet op anderen, die het anders zou gehad hebben;

ss. maar de kwaden vatten u terstond in uw onvoorzichtigheid, en lasteren daarover uw werk, uzelf, ja wel de gehele Godzaligheid.

Daarom betreurt uw onvoorzichtigheid, belijdt ze zowel als andere zonden, en blijft er wat op staan zien, opdat het gezicht van de dwaasheid en schadelijkheid der onvoorzichtigheid diep in 't hart inga; want daardoor zal men voorzichtigheid leren.

IX. Welaan dan, Godzaligen, verheft uw ziel, zet er u met alle macht naar om al uw doen en laten in voorzichtigheid uit te voeren; want

(rr)'t Is een aangenaam versiersel, een versiersel alleen van de kinderen Gods. 't Is een *voorzichtigheid der rechtvaardigen*, [Lukas 1:17](#). 't Is alleen eigen aan de heiligen, [Spr. 9:10](#) ... *De wetenschap der heiligen is verstand*. 't Is het beeld van de Heere Jezus, op Wie rust *de Geest der wijsheid en des verstands*, [Jes. 11:2](#). Hebt u geen lust aan voorzichtigheid? Is zij niet schoon in uw ogen? En acht u een Godzalige, die al zijn doen in voorzichtigheid uitvoert, niet boven alle heerlijken, die op aarde zijn? Bent u niet verliefd om Jezus

gelijkvormig te zijn? *De wijsheid is het voornaamste; verkrijgt dan wijsheid, en verkrijgt verstand, [Spr. 4:7](#).*

- (ss) De voorzichtigheid is volstrekt noodzakelijk; want u wordt van uw vijanden omringd, de duivel is arglistig, de wereld is loos, het vlees verleidt listig; óf u moet het opgeven, en hen over u laten heersen, óf als u uw leven, uw vrede, uw Godzaligheid bewaren wilt, dan moet u op uw hoede zijn, voorzichtig ontwijken de strikken, die voor u gelegd zijn, en voorzichtig uitvoeren, dat de Heere u gebiedt, [Ef. 5:15-16](#). *Ziet dan, hoe gij voorzichtiglijk wandelt, niet als onwijken, maar als wijzen. de tijd uitkopen, dewijl de dagen boos zijn.*
- (tt) Voorzichtigheid zal uzelf doen groeien, en van genade tot genade doen voortgaan. [Pred. 7:12, 19](#) ... *De uitnemendheid der wetenschap is, dat de wijsheid haren bezitters het. leven geeft. De wijsheid versterkt de wijze meer dan tien heerschappers, die in een stad zijn.* De voorzichtigheid zal u doen wantrouwen op uw verstand en krachten, zij zal u gedurig van de Heere doen afhangen, en Zijn sterkte aangrijpen en daarin werken. Ze zal zoete vrede en blijdschap geven, die telkens nieuwe kracht geeft.
- (uu) Zij zal uw werk voorspoedig maken, uw spreken, uw omgang, uw zwijgen zal er een schoonheid van krijgen, de onbekeerden zullen geen vat aan u hebben, zij zullen bij zichzelf overtuigd worden, de Godzaligen zullen van u voorzichtigheid leren, uw raad, onderwijzingen, bestraffingen, vermaningen en vertroosting en zullen groter ingang hebben. Daarom: "Uw woord zij ten allen tijde in aangenaamheid, met zout (wijsheid) besprengd, opdat gij moogt weten, hoe gij een iegelijk moet antwoorden," [Kol. 4:6](#).

X. Ik houd mij verzekerd, dat **een Godzalige**, dit lezende, op de voorzichtigheid verliefd zal worden, maar meteen zal hij droevig worden, omdat hij er geen raad toe ziet, omdat hij meteen overtuigd wordt van Zijn grote onvoorzichtigheden, die zijn werk tot hiertoe bedorven hebben. Maar hij heeft te weten, dat God Zijn heiligmakende genaden niet op één tijd gelijk geeft, omdat Hij wil, dat wij al strijdende zullen toenemen. Wees dan niet moedeloos, al doende zult u leren. Hoort dan naar mijn raad en volgt ze.

286. Bidt er om, gelovende, dat God naar uw gebed hoort, dat uw begeerte Hem aangenaam is, dat Hij machtig is het u te geven, en dat Hij volgens Zijn belofte uw bede geven zal, in die tijd en in die mate, die het Zijn wijsheid behaagt, en al aanhoudende zult u telkens meerder krijgen, [Jak. 1:5-6](#). *Indien iemand van u wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begere, die een iegelijk mildelijk geeft, en niet verwijt, en zij zal hem gegeven worden. Maar dat hij ze begere in geloof.*

287. Wendt grote vlijt en werkzaamheid daartoe aan, houdt de deugd in 't oog, hebt die lief, stelt ze u telkens voor, wees bezig om voorzichtigheid te leren, voorzichtigheid te oefenen in ons spreken en in alles wat wij doen. Heeft u het gemist, wordt niet moedeloos, maar tracht met goede moed het telkens te verbeteren, en zo doende, zullen wij ze meer en meer krijgen. [Spr. 2:2-4, 10-12](#). *Zo u uw hart tot verstandigheid neigt, ja zo u tot het verstand roept, uw stem verheft tot de verstandigheid; zo u haar zoekt als zilver en naspeurt als verborgen schatten. Als de wijsheid in uw hart zal gekomen zijn, en de*

wetenschap voor uw ziel zal liefelijk zijn. Zo zal de bedachtzaamheid over u de wacht houden; de verstandigheid zal u behoeden, om u te redden van de kwade weg.

288. Begeef u nooit buiten de palen van uw beroep, of u zult vallen. Verloochen uzelf en verzaakt alle eer, liefde en winst; want de onverloochendheid zal u in de strik van onvoorzichtigheid brengen, eer u het weet. Gaat veel om met voorzichtigen, en zie hen de deugd af.
289. In zaken, die u voorneemt, of waartoe u geroepen wordt, pleegt altijd raad met de Heere Jezus, Wiens naam is Raad, en met het Woord, onderzoekende of er ook een regel of voorbeeld is, die u licht kan geven. Hebt u een boezemvriend, overlegt het met hem, daar zal zegen over zijn.
290. Houdt altijd uw einde in 't oog, en wees erop bedacht dat de vijanden op u toelekken. Laat het gebed van David in uw hart zijn: Leer mok Uw welbehagen doen, want Gij zijt mijn God; Uw goede Geest geleide mij in een effen land, [Psalm 143:10](#); [Psalm 141:3](#), *Heere, zet een wacht voor mijnen mond; behoed de deur mijner lippen. Amen.*

Hoofdstuk 46: Van de geestelijke wasdom

HOOFDSTUK 46.

Van de geestelijke wasdom.

God heeft ieder schepsel in zijn plaats en trap van volkomenheid gesteld, en heeft ieder een neiging tot zijn plaats en volkomenheid ingeschapen. Bijvoorbeeld, het zware helt naar beneden, daarentegen wil het vuur naar boven, *de spranken des vuurs verheffen zich tot vliegen*; een vis zoekt het water, een vogel kiest de lucht, andere dieren het droge; mét dat een zaadje uitspruit, rust het niet, totdat het zijn hoogte en dikte bekomen heeft. Zodra iets levend geboren is, tracht het naar voedsel om op te wassen. Dit is ook, zo met het geestelijke leven. Zodra een gelovige wedergeboren is, is hij onvergenoegd over zijn kleinheid in genade en wil terstond groeien, ja wilde wel. terstond de volmaaktheid hebben. Dit is een gelovige zó eigen, dat hij geen ware gelovige is, die deze smartelijke begeerte niet heeft.

II. Tevergeefs zoekt men de aard van een zaak te verstaan, als men niet eerst weet, wat ze is. Daarom zullen wij tonen:

- (vv) Dat alle gelovigen het groeien eigen is.
- (ww) De aard van de geestelijke wasdom
- (xx) De mens daarbij leggen, om hem te doen zien of hij groeit of niet.
- (yy) Daarop zullen wij ieder opwekken om naar wasdom te trachten.

- (zz) Waarschuwing voor de hinderpalen, die de groei beletten.
(aaa) Aanwijzing van de middelen, die tot het groeien dienstig zijn.

III. Dat het de aard van een gelovige is te groeien, blijkt hieruit. Legt deze waarheid op uw hart.

291. God belooft, dat Hij Zijn overgebrachte kinderen zal doen groeien, Psalm 92:14 [[Ps. 92:13](#)]. *Die in het huis des Heeren geplant zijn, dien zal gegeven worden te groeien in de voorhoven onzes Gods.* Hoséa 14:6-7 [[Hos. 14:5-6](#)]. *Ik zal Israël zijn als de dauw, hij zal bloeien als de lelie, en hij zal Zijn wortelen uitslaan als de Libanon. Zijn scheuten zullen zich uitspreiden, en Zijn heerlijkheid zal zijn als des olijfbooms, en hij zal een reuk hebben als de Libanon. [Mal. 4:2](#). En gij zult uitgaan en toenemen als mestkalveren. Gods beloften zijn waarheid, Hij, die het gesproken heeft, zal het ook doen. Laat een Godzalige de Heere hierop manen.*
292. 't Is de aard van het geestelijk leven te groeien. Daar een begin is, het kan niet anders zijn, of het moet groeien, [Spr. 4: 18](#): Het pad der rechtvaardigen is zoals een schijnend licht, voortgaande en lichtende tot den vollen dag toe. [Job 17:9](#). *De rechtvaardige zal zijn weg vasthouden, en die rein van handen is, zal in sterkte toenemen.* Gij zijn kinderen Gods, zij worden vergeleken bij palmbomen en cederbomen, Psalm 92:13 [[Ps. 92:12](#)]. Te groeien is kinderen, is geborenen eigen, en zo ook de wedergeborenen kinderen Gods.
293. 't Groeien der kinderen Gods is het einde en oogmerk wat God voorheeft met de middelen der genade hun toe te dienen, [Ef. 4:11-15](#). *En Dezelfde heeft gegeven sommigen tot apostelen, enz ... Tot volmaking der heiligen ... Opdat wij niet meer kinderen zouden" zijn ... Maar de waarheid betrachtende in liefde, alleszins zouden opwassen in Hem, die het Hoofd is.* Ziet dit ook [1 Petrus 2:2](#). En als nieuwgeboren kinderkens, zijt zeer begerig naar de redelijke onvervalste melk, opdat gij door dezelve moogt opwassen. God krijgt zijn oogmerk, zijn Woord zal niet ledig tot Hem wederkeren; dus zullen de kinderen. Gods groeien in genade.
294. Het is de plicht, waartoe de kinderen Gods gedurig opgewekt worden, en 't is hun arbeidzaamheid om toe te nemen.
31. Dat het hun plicht is, zie: [2 Petrus 3:18](#). Wast op in de genade en kennis van onzen Heere en Zaligmaker Jezus Christus. [Openb. 22:11](#) ... *Die rechtvaardig is, dat hij nog gerechtvaardigd worde, en die heilig is, dat hij nog geheiligd worde.*
32. De werkzaamheid hierin, ziet [Filip. 3:12](#). *Niet dat ik het alreede gekregen heb, of alreede volmaakt ben, maar ik jaag daarnaar.*
Indien de gelovigen niet hadden te groeien, tevergeefs worden zij daartoe opgewekt.

Dit toont ook de verscheiden staat en trap der gelovigen; in de kerk zijn kinderen, jongelingen en vaders, [1 Joh. 2:13](#). Ik schrijf u, vaders want gij hebt Hem gekend, die van den beginne is. *Ik schrijf u, jongelingen, want gij hebt den boze overwonnen. Ik schrijf u, kinderen, want u hebt den Vader gekend.*

Gelijk het in de natuur is, eerst kind, daarna jongeling en dan vader; zo is het ook

in de genade. Uit deze allen is het vast, dat het niet alleen de plicht is, en dat het een goede zaak zou zijn, dat de Godzaligen groeiden, maar dat het hun aard is, zodat ze geen gelovigen zijn, die niet enige groei deelachtig worden. Waaruit de onbekeerden al terstond overtuigd kunnen worden, dat het dan met hen nog niet recht is. Waaruit dan de kinderen Gods al ten eerste vertroost kunnen worden over hun genade, en waardoor zij al in den beginne opgewekt kunnen worden om naar de geestelijke wasdom te trachten.

IV. De wasdom is een genadewerk Gods in de wedergeborenen, waardoor zij in de hebbelijke en dadelijke genade toenemen.

't Is een werk Gods. Der wedergeborenen geestelijk leven is van God, die hen naar Zijn wil gebaard heeft. De bewaring van dat geestelijk leven in hen is mede van God, die hen door Zijn kracht bewaart door het geloof tot de zaligheid, anders zouden ze het op één dag duizendmaal verliezen. Alzo is ook de vermeerdering en aanwas van dat. geestelijke leven van God. Een gelovige zelf kan door het geestelijk leven, dat in hem is, niets uitwerken, tenzij, dat er telkens een voorkomende, medewerkende en achtervolgende kracht des Heiligen Geestes bijkomt.

[Joh. 15:5](#) ... *Zonder Mij kunt gij niets doen.*

[Filip. 2:13](#). *Het is God, die in u werkt, beide, het willen en het werken.* Deze waren al wedergeboren, en evenwel wordt dit van hen gezegd, gelijk God het leven geeft, bewaart en in daden voortbrengt, is ook Hij Degene Die het leven doet toenemen:

[Psalm 92:14](#) ... *Dien zal gegeven worden te groeien.*

[Jes. 40:29](#). *Hij geeft den moeden kracht, en Hij vermenigvuldigt de sterkte dien, die geen krachten heeft.*

Daarom baden de discipelen, [Lukas 17:5](#). *Vermeerder ons het geloof!*

De Heere doet het geestelijk leven groeien door meerdere mate van de Geest in te storten. De wateren, die Ezechiël zag uit het heiligdom komen, werden telkens vermenigvuldigd, eerst tot aan de enkelen, daarna tot de knieën, tot de lendenen, daarna niet te gronden, [Ezech. 47 :1-5](#). Elisa begeerde twee delen van de Geest van Elia, en ontving ze, [2. Kon. 2:9](#). De apostelen werden met de Heilige Geest op de Pinksterdag vervuld, [Hand. 2:4](#). Zoals God in de natuur door regen en zonneschijn de bomen en kruiden doet groeien, zo ook het geestelijk leven, door middel van:

(e.)'t Woord, de redelijke melk [1 Petrus 2:2](#).

(f.) Van gebeden, [Ezech. 36:26](#), [27](#), [37](#).

(g.) Van voorbeelden, die een meerdere mate van Geest hebben; waardoor men ziet, dat er meer moet zijn dan men zelf heeft, en waardoor men opgewekt wordt tot navolging, [Filip. 3:17](#).

(h.) Van tegenspoeden en verdrukkingen, [2 Kor. 4:17](#).

(i.) Als ook door middel van voorspoed, zo naar lichaam, [Hand. 3:8](#), als naar de ziel, [Neh. 8:11](#).

V. Degenen, welke groeien, zijn de wedergeborenen; wat niet is, kan noch verminderd, noch vermeerderd worden. De groei stelt leven vooruit.

(oo) Sommigen sterven, mét dat ze wedergeboren worden, zoals de

moordenaar en anderen, die op hun doodsbed bekeerd worden. Het ontvangen leven heeft wel de geneigdheid om te groeien, maar de tijd ontbreekt. en als met één sprong wordt het volmaakt.

- (pp) Sommigen wassen schielijk op, *en zijn als planten, welke groot geworden zijn in hun jeugd*, [Psalm 144:12](#). Zij groeien bij dag, zodat een ieder het ziet en zich verwondert. Maar de Heere neemt de zodanigen wel binnen korte tijd weg, en in hen is 't waarheid, wat in het Apocriefe Boek der Wijsheid staat, Hfdst. 4:7- 14:

Maar de rechtvaardige, indien hij vroeg komt te sterven, zal in de rust zijn. Want de ouderdom is eerlijk, niet die van veel tijds is, noch die met een getal van jaren gemeten wordt; maar wijsheid is den mens het rechte grijze haar, en een onbevlekt leven is de rechte ouderdom. Die God behaagd heeft, is van Hem bemind geweest; en levende onder de zondaren, werd hij weggenomen. Hij werd weggerukt, dat de boosheid zijn verstand niet zou veranderen, list zijn ziel bedriegen. Want de betovering der boosheid verdonkert het goede; en de aandrijving van de lust keert het gemoed om, dat zonder kwaad was. In weinig tijds volmaakt geworden zijnde, heeft hij lange tijden vervuld. Want zijn ziel was de Heere aangenaam; daarom heeft Hij gehaast hem uit het midden der boosheid weg te nemen.

- (qq) Sommigen blijven klein, zij groeien wel iets, maar maken geen grote voortgang. Zoals in de natuur alle mensen niet even groot worden; er zijn reuzen, middelmatige, dwergen; zo ook hier.

- (rr) Sommigen blijven zwak, hebben weinig leven, weinig kracht, 't zij door gebrek aan voedsel, levende onder een dorre bediening, of daar ze geen handleiding hebben. 't Zij dat ze van nature dom zijn in 't verstand en loom van gestel; 't zij, dat ze grote verdorvenheden hebben, die hen wegvoeren; 't zij dat ze niet zeer bestreden worden. 't Zij, dat ze al te veel bezigheden hebben, van de vroegen morgen tot de late avond, of in zware arbeid, of een huisgezin vol kinderen zijn, en bekrompenheid of armoede hebben. 't Zij, dat ze geen gelegenheid hebben, om met Godzaligen om te gaan, of dat ze die niet gebruiken. 't Zij dat ze lui zijn in het lezen van Gods Woord en in het bidden. Deze hebben doorgaans vele veranderingen; dan steken ze het hoofd eens uit de gebreken op, dan worden ze eens ernstig, en zoeken de Heere met hun ganse hart. Maar het duurt niet lang, zij liggen al spoedig neer door moedeloosheid, of dat de begeerlijkheden hen weer in de macht krijgen. Zo blijven zij klein, en liggen als gedurig aan het sterven.

- (ss) Sommigen van deze maken wel een goede voortgang, maar zij bedroeven de Geest Gods en verachten hand over hand. Soms voor een tijd, en worden daarna weer hersteld; maar anderen zijn als die, welke in de tering zijn, zij kwijnen, totdat zij sterven. O droevige staat!

- (tt) Sommigen hebben een bestendige voortgang. Niet dat zij geen tegenstand hebben. Het gebeurt zeer zelden dat iemand op een verstandige wijze door de waarheid zonder veel strijd en veel vertroosting al sterker en sterker wordt. Maar doorgaans worden zij door strijden groot, omdat er ernst is, en zij door het geloof, door vasten, bidden, lezen, samenspraken en hun gaven en genaden anderen meedelen, overal doordringen en in de mogendheden des Heeren HEEREN heengaan. Deze worden van kinderen jongelingen en van

jongelingen mannen en vaders in Christus. Doch zoals dezen zeer verscheiden zijn in de strijden, in de tussenkomende verachtingen en wisselvalligheden, zo bekomen zij ook niet allen dezelfde sterkte en allen blijven niet groeien tot hun dood. 't Gebeurt wel, dat een Godzalige, die een man geworden is in Christus, in zijn ouderdom, als alles naar het lichaam begint te verzwakken, ook naar de ziel verzwakt. Ja, dat zij voor hun dood nog wel in een bijzondere zonde vallen, als in David, Asa, Salomo, Hiskia te zien is. Daarom heeft men ernstig te bidden: [Psalm 71:9, 18](#), *Verwerp mij niet in de tijd des ouderdoms, verlaat mij niet, terwijl mijn kracht vergaat. Daarom ook; terwijl de ouderdom en grijsheid daar is, verlaat mij niet, o God!* 't Welk iemand, in dit zoete versje, uitdrukt:

*Qui me servasti puerum, iuvenemque virumque:
Nune fer opem misero, Christe benigne seni.*

Dat is:

*Die mij gevoed hebt en bewaard,
Toen kind, toen jongeling, bejaard,
Mij nu, o Heer, te hulpe kom,
In mijnen grijzen ouderdom
Doe mij toch steeds voorzichtig gaan,
En als een rots voor waarheid staan
Mijn laatste tijd mijn beste zij,
Mijn leven vreed', mijn einde blij.*

Datheen rijmt hierbij:

*Als ik, Heer', oud en koud zal wezen,
En zwak, vol van verdriet,
Wil mij verwerpen niet.
Als ik ook zal zijn, Heer' geprezen,
Ellendig boven maten,
Wil mij dan niet verlaten.*

(uu) Maar sommigen blijven in de voortgang bestendig tot hun dood toe. *In de grijzen ouderdom zullen zij nog vruchten dragen, zij zullen vet en groen zijn*, Psalm 92:15 [[Ps. 92:14](#)]. Zo geeft de Heere zijn kinderen een iegelijk zijn wasdom, de een meerder en de ander minder, zijnde de kleinste zowel zijn kind als de grootse; en Hij heeft de kleine also lief als de groten,. Hij brengt die zowel in de hemel als de sterkste.

VI. De wasdom geschiedt ten opzichte van hebbelijke genade, en ten opzichte van dadelijke genade. Eerst ten opzichte van hebbelijke genade. Maar vooraf hetgeen geen wasdom is.

(b) Dat is geen aanwas, als iemand toeneemt in gaven, om anderen te stichten, en als zijn gaven achtervolgd worden met meerder nut voor anderen. Als die werkzaamheid niet voortkomt uit hebbelijke genade in de ziel, dan kan een onbekeerde daarin wel uitmuntender zijn dan een begenadigde.

(c) Ook is dat geen aanwas, als iemand toeneemt in het aflaten van vele zonden, en uitmuntender wordt in de oefeningen van velerlei deugden, en ondertussen

niet toeneemt in de deugdzame gestalte des harten. Een natuurlijk' mens kan wel in het. uitwendige meer uitmunten, dan een ware Godzalige. Iemand die kleine hebbelijke genade heeft, kan in dezen ver overtreffen die meerder hebbelijke genade heeft dan hij, omdat die veel werkt vanuit zijn natuur, maar weinig door de gedurige vereniging met Christus, Hem dagelijks gebruikende tot rechtvaardigmaking. Die niet veel werkzaam is om gedurig in de verzoening met God te leven, en om daartoe Christus als zijn Borg dagelijks te gebruiken, Zijn heiligmaking heeft weinig zuiverheid.

- (d) Ook bestaat de wasdom niet daarin, als iemand veel troost van de Heere ontvangt, en in die tijd van troost heiliger is. Want dan wordt hij gedragen en voortgetrokken, zoals men een kind draagt, én zoals een man een kind, dat gewillig is te lopen, bij de hand neemt, en zo sneller voortloopt dan het door zijn eigen krachten zou kunnen doen. Zo verkwikt de Heere soms Zijn kinderen, maar als Hij ze weer neerzet, dan hebben zij weinig krachten meer dan tevoren.

VII. Nu, de geestelijke wasdom bestaat:

1. *In vermeerdering van geestelijk licht.* Niet in uiterlijke kennis van de letterlijke zin van het Woord, want dat is bekeerden en onbekeerden gemeen. Ja deze kunnen daarin wel meerder zijn dan genen. Maar ik zeg in geestelijk licht, dat de geestelijkheid der waarheden in haar eigen en geestelijke gestalte kent, dat warmte bij zich heeft en de liefde ontsteekt, dat vruchtbaar maakt en de ziel in de geestelijke waarheden overbrengt, zodat hetgeen in het Woord waarheid is, ook in hen waarheid is. Dit licht doet hun God klaarder zien in zijn volmaaktheden, en in zijn werken. Dit licht doet hen meerder zonden en meerder deugden zien, niet alleen buiten zich maar ook in zich; als er minder licht in een kamer is, dan ziet men alleen de grote dingen, en de grote vuiligheden. Maar als de zon helder in een kamer haar stralen schiet, dan ziet men in die stralen de menigvuldige stofjes, die men tevoren niet zag. Zo is 't ook hier. Hoe meer gezicht van God, hoe meerder gezicht van zijn vuil hart. In de vermeerdering van dit licht bestaat de geestelijke wasdom.

[2 Petrus 3:18](#). *Wast op in de kennis van onzen Heere en Zaligmaker Jezus Christus.*

[1 Joh. 2:13](#). *Ik schrijf u, vaders, want gij hebt Hem gekend, die van de beginne is.*
[Job 42:5-6](#) ... *Nu ziet U mijn oog. Daarom verfoei ik mij.*

2. *In geduriger en bestendiger omgang met God.* In de vereniging der ziel met God is het leven, de blijdschap, de zaligheid der ziel. Dit mist een onbekeerde geheel, een wedergeborene heeft er een klein beginsel van een die een vader is in Christus heeft hier meerder van. Dit is de zaak, hier komt het op aan, hierin is 't alles gelegen. Iemand, die meer mate van genade krijgt, krijgt dit en in meerder trap, en in meerder bestendigheid, de gestalte des harten is naar God gekeerd. De gedachten gaan naar God, men bidt, men ziet uit, men verlangt, men houdt samspraak, men zet zijn hart op de Heere, men rust in Hem, men verblijdt zich in Hem, men verheerlijkt Hem, met zo'n een hart gaat men liggen, met zo'n een hart slaapt men, wordt men wakker, men is nog bij Hem. De gedachten gaan niet naar aardse, naar ijdele dingen, maar naar hun God. Men wordt de vervreem-

dingen, de verduisteringen spoedig gewaar; het bedroeft terstond, men kan niet rusten, totdat men weer in de gemeenzame en ootmoedige omgang met de Heere is. Dit is al zijn heil. [Psalm 73:23, 28](#). *Ik zal dan geduriglijk bij U zijn ... Mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen.* Hoe meer iemand hiervan krijgt, hoe meerder hij groeit.

3. *In een verstandiger en geloviger gebruik van Christus.* 't Is geen wasdom die niet in Christus is. Die denkt dat Christus hem maar in het eerste te pas kwam, en dat hij dat

nu al gepasseerd is, Christus daar laat, en nu werkt op de heiligheid, of zo hij Christus nu nog gebruikt, maar alleen als een Voorbeeld van heiligheid, die is verdoemd, hij verachtet meer dan hij voortgaat. Die leeft, die leeft in Christus, Die ons Leven is, [Kol. 3:4](#). Die groeit, die groeit in Christus. [Kol. 2:6-7](#). *Gelijk gij dan Christus Jezus den Heere hebt aangenomen; wandelt also in Hem; geworteld en opgebouwd in Hem, en bevestigd in het geloof. Ef. 4:14-16. Opdat wij... de waarheid betrachtende in liefde, alleszins zouden opwassen in Hem, die het Hoofd is, namelijk Christus; uit welken het gehele lichaam bekwamelijk samengevoegd, en samen vast gemaakt zijnde, door alle voegselen der toebrenging, naar de werking van een iegelijk deel in zijn mate, de wasdom des lichaams bekomt, tot zijns zelfs opbouwning in de liefde.*

Christus is de stam, de gelovigen zijn, in die stam ingeënt, en trekken gedurig het sap uit de stam, leven en groeien door het sap van de stam, en zij komen nooit zover, dat zij Christus de stam niet van nodige hebben, [Rom. 6:5](#); [Joh. 15:5](#). *Ik ben de wijnstok en gij de ranken; die in Mij blijft, en ik in hem, die draagt veel vrucht.*

Men groeit in Christus, als men gedurig zich door het geloof verenigt met Christus als onze Borg tot rechtvaardigmaking, als men Hem gedurig gebruikt als de weg, en als de Hogepriester, om door Hem tot God te gaan. Zodat men niet durft, niet kan, niet wil tot God naderen dan door Hem, omdat men Gods hoogheid en heiligheid, en zijn eigene zondigheid kent, alsmede dat het onbetamelijk is én ten opzichte van God én ten opzichte van ons zonder Hem met God te verkeren, en dat het God verheerlijkt, en men in en met en door Hem tot God komt. En als men Gods volmaaktheden niet zo zeer op zichzelf beschouwt, maar hoe zij zich openbaren in Christus, en also reflexie (terugkaatst) maakt op ons. Dat is het werk der engelen, en hoe meer een mens toeneemt in de genade, hoe meer hij hierin toeneemt. Hierin is de groei, die hierin niet groeit, groeit niet, hoe zeer hij schijnt en zichzelf inbeeldt in andere dingen toe te nemen, die groei is weinig waard.

4. *In zuiverder manier van werken.* Hoe meer men toeneemt, hoe meer men let op de manier van werking. Doen en laten vermaakt niet, als het niet geschiedt met een heilig oogmerk zonder verkeerde beooging van zichzelf, maar tot eer van God, [1 Kor. 10:31](#). In vertegenwoordiging van God, [Gen. 17:1](#). In gehoorzame onderwerping aan God en zijn wil, [Ef. 6:6](#). In liefde, [1 Kor. 13:1](#). In vreze Gods, [Job. 31:23](#). In gelovige vereniging met Christus en door Christus met God, [Hebr. 11:6](#). Zodat men, al wat men doet, het doet uit God, voor God, tot God; dat is het werk in God te doen, [Joh. 3:21](#). Zodat de wasdom bestaat niet alleen in veel, maar

in wèl te doen.

VIII. 5. De wasdom bestaat ook in toenemen van dadelijke genaden, de hebbelijke genaden kunnen zich niet binnen houden, maar breken door tot dadelijke. Als een gelovige werkzaam is om een zonde te doden en een deugd te oefenen, dat werkt in het hart een gestalte tegen alle zonden en tot alle deugden, 't hart wordt er deugdzamer door, dus brengt het goede hart goede daden voort, en de oefening der goede daden maakt het hart beter. Als een Godzalige groeit, wast hij niet in één deugd, maar in alle. Hij slaat niet. eerst de één zonde dood, eer hij voortgaat tot een andere. Hij leert niet eerst de een deugd, en die geleerd hebbende, begeeft zich tot een andere, maar het geschiedt tegelijk. Hij heeft wel de ene zonde, de een deugd meer in 't oog dan een andere; hij wint ook wel meer op de ene zonde en deugd dan op een andere. Maar hij wint tegelijk ook in een geestelijke gestalte, en tegen alle zonden en tot alle deugden, nochtans houdt de ene zonde meer kracht dan de andere, en de ene deugd wordt minder geoefend dan de andere.

Men groeit hierin als volgt:

(a) Als men zich uitbreidt tegen meerdere zonden en tot meerder deugden. In het eerste begin heeft men doorgaans de zonden meest in 't oog, en bijzonder die zonde of zonden, in welke men meest valt, die ons meest aanliggende zijn, en men acht wat groots gedaan te hebben, als men die dag in die zonde of zonden niet is gevallen. Maar als men groeit, dan krijgt men meer zonden in 't oog, en men strijdt tegen meer, niet alleen tegen uitwendige, maar ook tegen inwendige. Men voegt. daarbij het laten van de deugden, en het gebrek dat in het oefenen van deugden is geweest. Men vraagt zichzelf 's avonds, heb ik mijn aanliggende zonden gelaten? Heb ik ook andere zonden gedaan? Wat goeds heb ik deze dag verricht? Hoe heb ik het verricht? Als men groeit, dan oefent men ook meer deugden dan tevoren, en naar de eerste en naar de tweede tafel der wet, dan draagt men veel vrucht. [Joh. 15:5](#); [Hoogl. 7:13](#), *Aan onze deuren zijn allerlei edele vruchten, nieuwe en oude. Voegt bij uw geloof deugd, en bij de deugd kennis, en bij de kennis matigheid, en bij de matigheid lijdzaamheid, en bij de lijdzaamheid Godzaligheid en bij de Godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde, liefde jegens allen,* [2 Petrus 1:5-7](#).

(b) Als men in de krachtige tegenstand staande blijft Als men de vurige pijlen des bozen op het schild des geloofs kan laten, afstuiten en zich door zijn heimelijke aanvechtingen niet laat verzetten en afhouden van onze plichten nevens God en de naasten, *en alzo de boze overwint.* [1 Joh. 2:13](#). Als men in de wereld de gelegenheden kan mijden, waardoor men doorgaans ten val geraakt is, of als men ze moetende gebruiken, zich daarin beter gedraagt dan tevoren, als het wereldse mooi ons niet meer bekoort, maar zijn schoonheid, zijn achting, zijn voordeel, zijn kracht verloren heeft, en als men noch door liefkozen, noch door dreigen, noch door dadelijk volgen, met woorden en daden, zich van zijn Godzaligheid niet laat aftrekken. Als men de opwellende zondige begeerlijkheden lichter kan afslaan door de vreze en liefde Gods, en

als men gevallen is, vlugger weer opstaat, ja door vallen sterker en voorzichtiger wordt. Als men, niettegenstaande al de tegenstand niet afgetrokken wordt, maar temeer staande blijft.

- (c) Als men verstandiger, onverzettelijker, geloviger en ijveriger voortgaat in het betrachten van alles. De eerste ijver is vermengd met vele natuurlijke giften. Men is onbezonnen en gaat aan de een of andere kant de palen te buiten. Men weet noch tijd noch wijze, men is hoog en laag, men holt of staat stil, een kleine ontmoeting werpt ons licht terneder, géloof, hoop, liefde, bezwijkt. Licht. Maar na veel hobben en tobben, na veel vallen en opstaan begint men een vaster tred, men verlaat zich meer op de Heere Jezus, en hangt door het - geloof meer van Hem af, al verbergt de Heere Zich, al gaat het gevoel weg, daar toch een Christen zo op gezet is, men gaat evenwel in de gekozen weg voort, en houdt aan in het zoeken. De vallen kwetsen en smarten wel méér dan tevoren, naar men werpt daarom zijn staat zo licht niet omver, men verlaat zich meer op het woord, en gaat er blindelings op aan. Men weet in Wie men geloofd heeft, en leert de handelingen Gods met Zijn kinderen beter kennen, en men weet dat de Heere de duisternis wel weer zal doen opklaren. Men wordt bestendiger in zijn gedrag, voorzichtiger in zijn woorden, bedachtzamer in zijn handel en wandel, de nederigheid en zachtmoedige wijsheid blinkt meer uit. Men ontzet zich niet als men geen liefde en achting van anderen ontvangt. Men is vergenoegd alleen met God te leven, en in uitgaande liefde tot de Godzaligen, en alle mensen, ieder in zijn opzicht, te hebben, en dat, te betonen. Men heeft een bedaarde ijver om te doen, wat men weet zijn plicht te zijn, men spreekt als men spreken moet, en zwijgt als men zwijgen moet. Men laat zich in het verrichten van zijn plicht niet stuiten noch door zijn eigen onbekwaamheid, noch door der mensen hoogheid, noch wijsheid, noch goedheid, noch boosheid. Men wordt losser aan de schepselen, de liefde van Christus dringt, de hoop van de heerlijkheid zet aan 't werk. Valt men, men staat weer op, en heeft men het elders niet wel gemaakt, men zoekt het te verbeteren, men grijpt des Heeren sterkte aan, en dringt door alle tegenstand henen, en dus gaat men voort van kracht tot kracht.

Onderzoek

IX. Gij die dit leest of hoort lezen, legt uzelf hier eens bij, wat zegt u nu van uzelf? Groeit gij, of groeit u niet? Brengt u in de tegenwoordigheid Gods, Die uw hart kent, Die u oordelen zal. Vleit u niet met ijdele inbeeldingen, loopt uw hart niet voorbij. En aan de andere kant, ontkent uw wasdom niet, als u enige hebt bekomen, want het is niet uw werk, maar de genade Gods. Ziet u enige groei, 't zal u zeer vertroosten en versterken, ziet u ze niet, het zal u aanzetten, óf tot ware bekering, óf tot ernst om ook voort te gaan.

Tot dien einde leest het gezegde vrij nog eens over en bespiegelt u daarin. Is uw geestelijk licht vermeerderd? Is er in u een geduriger en bestendiger omgang met God? Is er een verstandiger en geloviger gebruik van de Heere Jezus? Werkt u zuiverder? Bent u uitgebreider werkzaam tegen meerder zonden en tot meerder deugden? Blijft u meerder staan in krachtige tegenstand? Gaat u verstandiger, onverzettelijker, geloviger en ijveriger voort? Wat zegt u van uzelf?

Neem geen kleine tussenruimte van tijd, maar vergelijkt u met uzelf vóór uw bekering en nu, en van uw bekering en nu. Ontkent geen genade noch door gierigheid, als willende juist zo'n een trap van toenemen hebben, noch door ondankbaarheid, niet rekenende hetgeen u ontvangen hebt, alsof het uw eigen werk was, en dat u al verder moest gekomen zijn, zodat gij u meer bedroeft en beklaagt, dan dat gij u verblijdt: Oordeelt dan een oordeel der waarheid.

- (ff) Sommigen zullen misschien overtuigd worden dat ze niet alleen geen voortgang gemaakt hebben, maar dat ze zelfs geen ware genade ooit hebben gehad. Dat ze totnogtoe maar bijlopers zijn geweest, en dat al hun werk maar hersenwerk, en natuurlijke drift is geweest.
- (gg) Sommigen zullen zien dat ze voortgaan in zonden, de een zonde voegen bij de andere, en van boosheid tot boosheid voortgaan. Dat ze de zonde in een hoger trap doen, dat ze met dik verheven schilden tegen de Heere aanlopen, en als zeggen: *wij willen naar U niet horen*. En zo tegen al het licht, en tegen alle overtuiging doorbreken, en godloos godloosheid bedrijven en de zonde bovenmate zondig maken. Dat ze hoe langer hoe ongevoeliger worden in het bedrijven van de zonde, hebbende hun geweten met een brandijzer dichtgebrand, om allerlei zonden gierig te bedrijven.
- (hh) Sommigen zullen denken aan de eerste drift, aan de eerste verplichting, aan de eerste overtuiging, aan hun bidden, aan het aflaten van de zonden voor een tijd; maar dat ze al willens die weg weer hebben verlaten, en met de hond wedergekeerd zijn tot hun uitbraaksel, en met de gewassen zeug tot de wenteling in het slijk, [2 Petrus 2:22](#). 't Zij dat ze nu verhard zijn geworden, 't zij dat ze denken: *wee mij, wat heb ik gedaan! Wat heb ik verlaten! Had ik die eerste beweging eens weder!*
- (ii) Sommigen zullen misschien goede gedachten van zichzelf hebben en denken, dat ze die weg willen houden, en dat ze zowel zalig zullen worden, dat ze niet anders behoeven. Want zij willen niet fijn worden, dat laten ze voor fijmelaars. Och, wie zal deze behouden?

Och, of iemand hierdoor gevoelig overtuigd werd, en diepe indruk kreeg van zijn ellendige staat. Immers al uw gerechtigheden zullen niet eens gedacht worden, omdat ze geen genegenheden waren. Immers zullen al die verlichtingen, overtuigingen, die u verlaten hebt, en waartegen u aangegaan zijt, uw oordeel en verdoemenis verzwaren, indien gij u niet bekeert, en 't zal de heidenen verdraaglijker zijn in de dag des oordeels dan u. Zij zullen tegen u opstaan en uw verdoemenis rechtvaardigen. Bedenk toch dit, wordt gevoelig, en bekeert u! Want de overtuiging is het naaste middel tot bekering, en dan is er nog hoop, want Christus roept u nog. Waarom zou u sterven?

X. Uit het gezegde zullen ook vele ware begenadigden zien, dat ze waarlijk verachterd zijn, dat ze zijn als de gemeente van Eféze, tot welke de Heere Jezus zegt: [Openb. 2:4](#). *Maar Ik heb tegen u, dat gij uw eerste liefde hebt verlaten*. Ik wenste dat de volgende woorden kracht op hun hart hadden: [Openb. 2:6](#), *Gedenkt dan, waarvan gij uitgevallen zijt, en bekeert u, en doet de eerste werken*. Hiervan zullen wij in 't volgende hoofdstuk spreken.

Maar daar zijn begenadigden, die waarlijk niet verachten en nochtans menen dat ze verachten, en daarom hun gehele staat wel in twijfel stellen. *Want, denken ze, het groeien is de kinderen Gods eigen; maar ik verachter, dus ben ik geen kind van God.* Maar weet:

39. Dat velen niet bekwaam zijn om hun wasdom te zien, omdat ze niet onthouden hebben, hoe ze tevoren waren, en nu van het voorgaande niet kunnen oordelen, omdat zij toen nog zulke bevatting niet hadden van de geestelijkheid van ontvangen genaden en hun daden, en daarom alleen maar zien op de heftige driften, die ze tevoren hadden, welke, indien ze nu die hadden in diezelfde omstandigheden als toen, zij zouden er nu geen behagen in hebben.
40. Dat men de wasdom niet kan afmeten bij 't geen wij gisteren, of eergisteren, of voor een maand waren; maar ze moesten zichzelf vergelijken met zichzelf hoe zij in hun eerste begin waren, en hoe ze nu zijn, en dan zouden ze hun groei kennen.
41. Dat een Godzalige zijn geestelijke winters heeft, en zoals een boom des winters dor en dood schijnt te staan, en men nochtans kan zien, dat ze gewassen is, als men ze vergelijkt met de tijd, toen ze eerst geplant was zo wast ook een kind Gods, al heeft hij Zijn winters.
42. Dat een boom soms in de ene, soms in een andere stam meer groeit, zo groeit ook een kind van God, soms meer in 't ene, soms meer in het andere. Of hij nu zoveel niet groeit in datgene, daarin hij tevoren leefde, daarom kan hij niet zeggen: ik groei niet, daar hij nu meer groeit in de wortel, in de dikte, en in een andere tak.
43. Als wij zeggen, dat het groeien de kinderen Gods eigen is, is dat te verstaan van de gewone gang. Zoals het de mensen en bomen eigen is, als zij in een goede grond geplant zijn, waaruit zij goed voedsel trekken kunnen, en als zij voldoende regen en zonneschijn ontvangen. Een gelovige kan het soms ontbreken aan bekwaam voedsel, aan regen en zonneschijn, hij kan zelf in een ziekte vervallen, een ongeval krijgen. Zou een ziek kind, of die ongevallen heeft, zeggen: *ik ben geen mens want ik groei niet?*
44. Men gaat soms om met andere Christenen, die veel meer groeien dan wij, zij begonnen later, en nu zijn ze ons al voorbij, daaruit zou men een kwaad gevolg trekken, omdat anderen meer en vlugger groeien dan ik, zo groei ik niet.
45. Men heeft nu geestelijker ogen, en sterker begeerte naar hoger dingen en omdat onze sterkere en hogere begeerten niet vervuld worden, daaruit kan men niet besluiten, dat men niet groeit. Maar integendeel moet men daaruit besluiten, dat men immers groeit, omdat het licht en de begeerten groeien.
46. Doorgaans denken de Godzaligen, *dat ze teruggaan.*
Wel, laat het zo zijn, dat is dan evenwel een teken dat u gegroeid bent. Want indien men geen leven en geen groei had, kon men niet teruggaan. Laat het dan zo zijn, dat u nu zo ernstig niet leeft als in het begin, dat u nu zo ijverig en

met zovele tranen niet bidden kunt, en dat u nu wel in zonden valt, waarvoor u uzelf toen kon wachten. Toen was het meer uit vrees van verloren te gaan, toen kwamen natuurlijke driften daarbij, toen was u niet in de gelegenheid tot zulke zonden, toen was uw gestel zo niet als nu, toen had u de beproeving en verzoeken van de vijanden niet, zoals u nu hebt. Daaruit besluit ik dan, of dat u niet teruggegaan bent, of werkelijk verachterd, maar dat er evenwel leven en groei geweest is. En is het er geweest, dan is het er nog, *want Hij Die het goede werk in u begonnen heeft, zal het ook voleinden*. Maar indien u uzelf bedaard spiegelt in hetgeen wij gezegd hebben, zult u niet durven zeggen, dat u verachterd bent, maar zult u overtuigd houden dat u gegroeid bent, dat er nu meer licht, meer geloof, meer gemeenzaamheid en eigenheid met God, meer liefde, meer bestendigheid, meer uitgebreidheid, meer innigheid in al uw doen is dan tevoren. Welaan dan, erkent de genade, verblijdt er u over, en het zij u tot opwekking.

XI. Alhoewel vele bekeerden besluiten maken dat ze niet groeien, is het evenwel waar, *dat ze niet zoveel groeien als ze moesten*. Wat hebben velen schone middelen, en het dierbare Woord, de redelijke en onvervalste melk, en geestelijke en getrouwe leraars met kostelijke gaven, en genegenheid om een iegelijk bij de hand te leiden, en schone voorbeelden en exempelen, die hun tot navolging moesten zijn. Maar hoe weinig nut doen ze daarmee, hoe weinig groei is er bij velen, zodat men dikwijls verwonderd moet staan, - en velen staan over zichzelf verwonderd - dat ze niet méér groeien. Zij bestraffen met recht zichzelf, want het is hun eigen schuld. Zij denken: *waar komt het toch vandaan?*

Ik antwoord: van uzelf.

14. Er ligt soms een stille gedachte des vleses, *men zal evenwel zalig worden, want heeft men genade, of ze dan wat kleiner of wat groter is, de zaligheid zal daarop volgen, volgens de belofte Gods aan de wedergeborenen*. En zo is de aanwas zo noodzakelijk niet. Ik zeg, dit komt uit het vlees voort. Want het begin der genade zegt anders, ja al was de aanwas niet noodzakelijk, zo is toch de geestelijke natuur daartoe geneigd, het is deszelfs leven en vermaak, en zij weet, dat het de Heere aangenaam is. Verwerpt dan het zondigen op de genade.

15. Velen worden verhinderd door hun ongeloof, denkende, *ik ben toch geen kind Gods, ik heb geen genade, wat zou ik dan trachten naar groei?* Zij zijn altijd maar bezig om kentekenen te zoeken van hun wedergeboorte.

Soms is de uitkomst: *Ik ben niet bekeerd, de gelovigen zijn geheel anders dan ik*. En dan gaat men moedeloos heen en laat het werk staan.

Soms is het besluit: *immers ik heb genade*. Dan worden zij in hun loop verlevendigd, maar het duurt niet lang, zij beginnen weer te twijfelen, en dan weer aan 't beproeven. Dezen zijn zoals een metselaar, welke, het fundament gelegd hebbend en in het bouwen voortgaand, begint te twijfelen, of hij het fundament wel gelegd heeft, hij werpt het alles weer omver en begint opnieuw; en een weinig daarna doet hij 't zelfde weer.

16. Velen zijn moedeloos om te kunnen voortgaan, zij zien zo vele ondeugden in zich. Zij zien zoveel deugden, die ze moesten hebben, zo dat ze er geen raad toe weten. Daarbij, zij denken dat al hun arbeid totnogtoe vruchteloos is

geweest, en dat het in het toekomende ook niet zal baten. De zonden zijn teveel en de deugden zijn te zwak, daar is geen raad toe. En zo worden de handen slap. Daar ze moesten denken, dat die op één zonde en in één deugd wint, dat die een deugdzame gestalte wint, en dat is meteen tegen alle zonde, en tot alle deugden.

17. Hierbij komt de wereldsgezindheid. Men heeft nog begeerte aan de wereld, onder bedeksel en voorwendsel van geoorloofdheid, van noodzakelijkheid, van betamelijkheid, hoewel de grond toch is *liefde tot de wereld*. Wereld en Geest zijn vijanden, zij willen altijd elkaar verdrijven, zij beletten elkaar, Daarom moet men de wereld geheel, of de genade geheel en alleen opvolgen. Zolang men hinkt op twee gedachten, zolang men Christus en Belial wil paren, zolang kan men geen voortgang maken. Een vogel aan de aarde vastgemaakt, en willend opvliegen, valt weer op de aarde. Daarom moet hij, die hemelwaarts wil vliegen, zich losmaken van de aarde.
18. Velen worden enkel door luiheid in hun loop verhinderd. Gelijk, in het natuurlijke de ziel des luiards begerig is, maar er is niets, omdat Zijn handen weigeren te werken, zo is het ook in het geestelijke. Men heeft wel lust aan de verheven geestelijke gestalte, te groeien als een palmboom, maar men wil er geen werk voor doen, daarom krijgt men het niet. Hier is werk aan vast: bidden, vasten, waken, mediteren, strijden. Het koninkrijk der hemelen lijdt geweld, en de geweldigers nemen het met geweld in. Daarom, hebt u zin aan het einde? Heb ook zin aan de middelen. Toen de Bruid, op het zachte bed bleef liggen, en vele uitvluchten maakte om op te staan en de bruidegom in te laten, ging hij heen en liet haar ledig. U moet het bed uit, als een ander slaapt. Zoekt en gij zult vinden. Klopt en u zal open gedaan worden. Bidt en gij zult ontvangen. U zult bevinden dat het arbeiden zo zwaar niet is, als u het u nu laat voorstaan. Is het in 't eerste wat ongemakkelijk, 't zal welhaast zoet worden, als u zult ondervinden de zoete beloningen van dat weinig werken.

XII. Welaan dan Christenen, aan het werk, tracht naar de wasdom in hebbelijke en dadelijke genade, want:

- (l) Uw staat is nog onvolmaakt, u hebt immers maar een klein beginsel van het leven. Zal alles wat een begin heeft naar volmaaktheid trachten, en zult u alleen in het begin staan blijven? Zo veel te hoger en heerlijker als de volmaaktheid is, zoveel begeriger moesten wij ernaar zijn, zoveel ernstiger moesten wij daarnaar trachten, en geen moeite sparen om daarnaar te geraken.
- (m) Niet te groeien is in de zonde en vuiligheid te blijven. Zou u, die afgewassen werd door het bloed van Christus, die de Geest der heiligmaking deelachtig bent geworden, die kinderen van God, die de bruid van de heilige Jezus bent, zou u nog blijven in uw droefheid? Zou u nog blijven in de vuiligheid! Ei, toch niet! Wees God, uw Vader, toch niet langer ongehoorzaam, ontwart u uit die vuile banden, drijft de zonde henen uit, ontvliedt ze. Hoe meer u groeit, hoe verder u van de zonde komt en hoe verder u afscheidt van de zonde, hoe meer u zult groeien.
- (n) Hoe meer groei, hoe nader men bij het beeld Gods komt, hoe meer men Gode

gelijk wordt. Want dat is de volmaaktheid, ons voorgesteld. Nu is immers dat al uw smart, dat u zover van God af zijt, dat is al uw verlangen om nabij God te zijn, dat is uw enige en alvergenoegde troost en blijdschap in de zalige gemeenschap met God te leven. Hiervan hebt u een klein beginsel in u, en er is zekerheid van die voorgestelde volmaaktheid te kunnen bekomen. Dat u dan zo lief is, zou u dat dan niet najagen, zou u dat niet als uw doel uzelf voorstellen en trachten dat naderbij te komen? Ja 't is voor u al bereid. God staat gereed om het u te geven, Hij houdt het als in de hand, en roept u om maar te komen, opdat Hij u de kroon van volmaaktheid opzette. Daarom, *vergeet wat achter is, en strekt u uit naar hetgeen dat voor u is, en jaagt naar het wit tot de prijs der roeping Gods, die van boven is in Christus Jezus.* [Filip. 3:14](#).

- (o) Hoe meer men groeit, hoe aangenamer men Gode is. Een vader vermaakt zich als Zijn kinderen groeien, men verblijdt zich te zien, als onze geplante bomen wassen, en nu God behagen heeft in de wasdom van Zijn kinderen, die Hij naar Zijn wil door het Woord der waarheid gebaard heeft, aan die hof en aan de stammen, die Hij Zelf geplant heeft, zullen wij dan niet trachten de Heere welbehaaglijk te zijn, en te worden een planting Zijner verlustiging?
- (p) God wordt in onze wasdom verheerlijkt, daarin blijkt, dat Hij voor Zijn kinderen geen dorre woestijn is, noch huilende wildernis, maar dat Hij goed, dat Hij weldadig, dat Hij waarachtig, dat Hij heilig, dat Hij almachtig is, omdat Hij Zijn belofte aan hen volbrengt. Dat Hij in 't midden van alle vijanden hen bewaart en nog doet groeien in 't midden van alle stormen, dat Hij Zijn Heilige Geest over hen uitstort, en dat Hij de Onzienlijke dingen openbaart in Zijn kinderen. Zij die groeien, worden bekwaam gemaakt om Hem de eer en heerlijkheid te geven. Welaan dan, die lust hebt tot eer en heerlijkheid van uw God te zijn, eikenbomen der gerechtigheid tot Zijn prijs te zijn, en die lust hebt om des Heeren roem te vertellen, waartoe Hij u geformeerd heeft, tracht naar wasdom, want hierin wordt God verheerlijkt, dat u veel vrucht draagt, [Joh. 15:8](#).
- (q) En de Heere zal hen die groeien veel vertroosting geven, zodat zij veel vermaak en blijdschap zullen hebben in hun wasdom. De Heere belooft Zichzelf aan de zodanigen te openbaren, en woning bij hen te maken. Hij zal hen hoe langer hoe meer begenadigen en met Zijn Geest vervullen, en hen nog meer doen toenemen. *Alle rank, die vrucht draagt, die reinigt Hij, opdat zij meer vrucht drage,* [Joh. 15:2](#): *Zij zullen de kracht vernieuwen; zij zullen opvaren met vleugelen, zoals de arenden; zij zullen lopen, en niet moede worden; zij zullen wandelen, en niet mat worden,* [Jes. 40:31](#). Die dan aan deze beloften lust heeft, zoals u er lust aan hebt, kinderen Gods, die blijve niet staan, die vergenoegde zich niet met die staat waarin hij is, die blijve niet meer tussen hangen en worgen, maar hij zette het er op om door te breken en voort te gaan. Ik zeg nog eens, *er is loon naar uw werk*.

XIII. Die dan lust heeft tot voortgang.

- tt.* Die zette het er op met een heldhaftige gemoed. Hij neme de sterkte van Christus aan als de zijne, en ga zo voort in de mogendheid des Heeren, met

volle besluit om er alles bij op te zetten, om nergens voor te zwichten, zich geen arbeid en moeite te ontzien, zich verzekerd houdende van de volmaaktheid hierna, en de aanwas hier te bekomen, Psalm 31:25. *Zijt sterk, en Hij zal ulieder hart versterken.*

- uu. Met een vrolijke gewilligheid, blij zijnde over zijn voornemen, blij zijnde over het einde, blakend omdat hij door de vijanden zal heendringen. Hij begeve zich vrijwillig aan het werk, en 't zal zoveel te voorspoediger voortgaan, [1 Kron. 28:9](#) ... *dien Hem met een volkomen hart, en met een gewillige ziel.*
- vv. Over wonden niet verslagen te zijn, noch door vallen moedeloos te worden, want dat zal u dikwijls gebeuren. Wilt u daarbij staan blijven, en moedeloos het werk opgeven, dan zult u geen grote voortgang maken. Maar staat telkens weer op, begint het allen morgen, en bijzonder alle sabbatten weer opnieuw, en houdt uw voornemen vast, de prijs in 't oog. Komt er veel tegenstand, staat als een rots, druist ertegenaan, en dringt er doorheen. Want die met u zijn, zijn meer dan die tegen u zijn. En u hebt de belofte, dat de Heere de gevallenen weer zal oprichten, en nieuwe krachten verlenen.
- ww. Gebruikt het Woord Gods gedurig tot uw voedsel, daardoor groeit men. Wees gedurig in het gebed, om gedurig versterkt en ondersteund te worden door des Heeren Geest, omdat u zwak bent en het in uw eigen kracht niet te boven zou komen. Oefent gedurig het geloof, om gedurig met Christus verenigd te worden, om de belofte u toe te passen en alzo door dat geloof het hart te reinigen, de wereld te overwinnen, en de duivel tegen te staan. Zo doende zult u spoedig uw voortgang en toeneming in kracht ondervinden.
- xx. Zet het wel in het algemeen aan tegen alle zonden, en tot alle deugden. Maar ken bijzonder die aanliggende koningszonde, die u meest vleit, daar u meest in valt, en die het dan alles gaande maakt en overhoop werpt. Maakt daar een verbond tegen, houdt daartegen vastdagen, vliedt alle gelegenheden. En als ze opkomt, werpt ze zo vlug van u, als u 't vuur van uw kleren doet. *Zo dan, mijn geliefde broeders, zijt standvastig, onbewegelijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, als die weet, dat uw arbeid niet ijdel is in den Heere, 1 Kor. 15:58.*

Hoofdstuk 47: Van de verachtering van de Godzaligen in 't geestelijk leven

HOOFDSTUK 47.

Van de verachtering van de Godzaligen in 't geestelijk leven.

Alhoewel de natuur van de wedergeborenen altijd genegen is te groeien en zij ook de een meer de ander minder groeien, gaan ze nochtans niet zonder tegenstoot heen in de mogendheden des Heeren, van kracht tot kracht. Zij zijn niet altijd als het paard der majesteit moedig in de strijd, en treden niet altijd met de helden in

het slijk der straten. Zij groeien niet altijd als een palmboom en als een cederboom op Libanon. Zij kunnen niet altijd met Hanna roemen: *Mijn hart springt op van vreugde in den Heere, mijn hoorn is verhoogd in den Heere*. hun laatste werken zijn niet altijd beter dan de eerste, zoals in de gemeente van Thyatira. Maar zoals de bomen hun winters hebben, waarin ze van hun loof en vruchten ontbloomt, dor en dood schijnen, zo hebben de Godzaligen ook hun geestelijke winters. De Heere Jezus zei tot de kerk: *de winter is voorbij*. Dat houdt in dat zij een winter gehad had. Zoals de mensen verscheiden ziekten onderworpen zijn, hebben ook de Godzaligen velerlei geestelijke, ziekten. 't Zou de aller gezegendste tijd zijn als geen inwoner van het geestelijke Jeruzalem zou zeggen: *ik ben ziek!* Maar 't gaat niet altijd zo.

Van deze zouden wij nu spreken. Eerst zullen wij spreken van de verachtering in 't algemeen, en dan zullen wij enige particuliere ziekten, in welke zij vallen, voorstellen.

II. Als wij spreken van verachten, zo verstaan wij daardoor niet de dagelijkse struikelingen, strijden en geesteloosheid, die na korte tijd weer overgaan. Die bidden en strijden kan, die heeft niet veel te klagen van verachten, zijn klachten komen doorgaans voort uit de aanwas van licht en leven, waardoor zij meer zonden zien dan tevoren, de geestelijkheid, die in al hun werk meer behoorde te zijn, beter kennen en meer verlangen krijgen naar een hoger en geestelijker staat. Omdat ze zien, hoever zij daarvan nog af zijn, denken zij dat ze verachten, hoewel zij toch winnen.

Maar wij verstaan daardoor het tegendeel van groeien, *het afnemen van hebbelijke en dadelijke genaden. Het leven in de ziel zelf kan minder en krachtelozer worden. Daaruit moet dan volgen het verminderen van de daden, 't zij in hun geestelijkheid, 't zij in de uitwerking.*

- (t) Sommigen gaan wel voort in de vorige gang van uitwerking, maar omdat de gemeenzame omgang met God, hun Licht- en levenskracht, vermindert, vermindert ook de geestelijkheid in de uitwerking.
- (u) Soms geschiedt dit plotseling, van een goede staat vervalt men wel schielijk in duisternis, in een zondige staat, in verlating.
- (v) Soms verachten zij allengskens, ook zonder dat zij het merken, zoals Simson buiten zijn weten van kracht beroofd werd, en als hij ze meende te gebruiken, ondervond hij, dat de Heere van hem geweken was. Zo gaat het ook met sommige Godzaligen, zij gaan hun gewone gang in opzicht te houden op God, en in uitschietende gebeden, zij merken niet, dat ze verliezen. Maar de gezette oefeningen worden verlaten of vlug gedaan, de nadrukkelijke onderhandelingen met God door Christus worden niet geoefend, en als men dat dan eens met ernst op de oude manier weer beginnen zal, dan vindt men eerst, wat men verloren heeft. Men staat versteld dat men niet kan nabij komen.
- (w) Sommigen komen wel weer terecht, en vernieuwen hun jeugd als eens arends, maar anderen raken als in een geestelijke toring, en kwijnen tot hun dood toe.

III. De gelovigen, als ze hun verachtering gewaarworden, zijn zeer gereed hun staat te verwerpen en te denken, dat het met hen nooit

recht geweest is.

Zij geloven niet dat anderen dat ontmoet. Maar achten dat het hen altijd gegeven wordt te groeien. Daarom is het nodig hen te tonen, dat de Godzaligen inderdaad hun tijden van verachtering hebben. Ziet dit:

295. Uit de verklaringen, dat zij verachterd zijn.

[Openb. 2:4](#). *Maar Ik heb tegen u, dat gij uw eerste liefde hebt verlaten.*

[Klaagl. 3:18](#) ... *Mijn sterkte is vergaan, en mijn hoop van den Heere.*

Psalm 31:11 [[Ps. 31:10](#)]. *Mijn leven is verteerd van droefenis, en mijn jaren van zuchten; mijn kracht is vervallen door mijn ongerechtigheid.*

Psalm 38:11 [[Ps. 38:10](#)]. *Mijn hart keert om en om; mijn kracht heeft mij verlaten; en het licht mijner ogen, ook zij zelven, zijn niet bij mij.*

De wijze maagden vielen ook in slaap, [Matth. 25:5](#).

De bruid sliep ook, hoewel haar hart nog waakte, [Hoogl. 5:2](#).

2. Uit de waarschuwingen:

[Hebr. 12:15](#). *Toeziende, dat niet iemand verachtere van de genade Gods.*

[Hebr. 12:12-13](#). *Richt weder op de trage handen en de slappe knieën. En maakt rechte paden voor uw voeten, opdat hetgeen kreupel is, niet verdraaid worde, maar dat het veel meer genezen worde.*

3. Uit de klachten der heiligen, over het gemis van het voorgaande.

[Job 29:2-5](#). *Och, of ik ware, zoals in de vorige maanden, zoals in de dagen, toen God mij bewaarde. Toen Hij Zijn lamp deed schijnen over mijn hoofd, en ik bij zijn licht de duisternis doorwandelde. zoals als ik was in de dagen mijner jonkheid, toen Gods verborgenheid over mijn tent was; toen de Almachtige nog met mij was.*

Psalm 89:50 [[Ps. 89:49](#)]. *Heere, waar zijn Uw vorige goedertierenheden?*

Uit deze alle blijkt, dat de heiligen wel verachteren in de genade, en dus hebt u uzelf niet vreemd aan te stellen, alsof u wat ontmoet, dat anderen kinderen Gods niet overkwam. U hebt dan uw staat daarom niet weg te werpen, dat zou u nog meer doen verachteren. Dat de ware gelovigen niet afvallen kunnen, is op zijn plaats getoond.

IV. Het dient tot herstel, en tot zich in de verachterde staat wèl te gedragen, dat men de oorzaken weet waaruit de verachtering ontstaat. Daarom zullen wij daarvan de voornaamste voorstellen.

(xxx) Soms onttrekt God Zich om hen te beproeven, en om hun dingen te leren verstaan, die ze tevoren niet geweten en niet gedaan hadden. Althans op die wijze en in die trap niet. Hij wil hen, klein maken over hun zondigheid. Hij wil hen Christus meer oen gebruiken en waarderen. Hij wil Zijn lankmoedigheid, Zijn vrije genade, Zijn opzicht op hen en Zijn trouw hen levendig en door ondervinding bekendmaken. Daarom onttrekt Hij Zich wel, al zijn er aan hun kant geen bijzondere reden gegeven. Althans God doet het, daarom niet. Zie dit in [2 Kron. 32:31](#) ...*verliet hem (Hiskia) God om hem te verzoeken, om te weten, al wat in zijn hart was.* Als God Zich onttrekt, volgt er de verachtering op.

- (yyy) Soms ontstaat de verachtering uit het begaan van een bijzonder grove zonde tegen het geweten en met toeleg, en bijzonder, als daardoor een grote ergernis gegeven is. Zie dit in David, toen hij de zonde met Bathseba en Uria bedreven had. In hoe grote verachtering hij daardoor gekomen was, blijkt uit zijn belijdenis, klacht en smeking om herstel, [Psalm 51](#). Dan onttrekt God Zich en de ziel verliest door de wonde haar kracht.
- (zzz) Soms ontstaat ze uit het aankleven aan zonden, die minder in trap zijn, 't zij dat men in de levensgang zo teer niet leeft naar het geweten, maar zich toegeeft in kleinere zonden, 't zij, dat men zich toegeeft in maling met gedachten op zonden, of andere burgerlijke of ijdele zaken, deze nemen het hart weg, vervreemden het van God en verminderen de krachten.
- (aaaa) Soms ontstaat ze uit het nalaten van Christus gedurig te gebruiken tot rechtvaardigmaking en heiligmaking. In 't eerst was Jezus dierbaar, men zocht gedurig Hem tot verzoening, men ging gedurig door Hem tot God, men werd door de rechtvaardigmaking aangezet tot heiligmaking, en dus groeide men enige tijd. Maar sommigen verlaten deze weg, of uit onkunde, of waanwijsheid, menend dat men alleen nodig had Christus te gebruiken om in de staat der genade te komen, en nu men daartoe is geraakt, nu weet men niet, hoe men Hem verder gebruiken zou. Want men kan zich niet buiten de genade stellen, en van nieuws beginnen om, over te gaan, omdat zij ware genade hebben. Zij weten niet hoe een ziel zich bezig kan en moet houden in het toepassend overdenken van de weg Gods, de mens door Christus leidend tot zaligheid, en wat wonderen zich daarin opdoen, en hoe men in 't aangezicht van Christus, Gods volmaaktheden ziet. Zij weten niet hoe men zich vermaakt in de liefde van Christus, en hoe men gezondigd hebbend, Hem telkens weer moet aannemen tot rechtvaardigmaking, en Zijn bloed op ons hart brengen tot reiniging van het geweten om de levende God te dienen. En hoe men Hem gedurig moet gebruiken tot heiligmaking. Doch alsof dat maar was het werk der eerstbeginnende Christenen, verlaten ze hun ziel maar op Christus met meer of minder verzekering, en begeven zich voorts tot heiligmaking en het bidden om kracht tegen zonde en tot de deugd. Als ze zo wat winnen en voortgaan in de heiligmaking en onmiddellijke omgang met God, Hem aanbiddend, liefhebbend, vrezend, dan denken ze dat ze groeien. Maar inderdaad blijven ze klein, ja verachten van de geestelijkheid, die ze tevoren hadden, hun heiligmaking mist de zuiverheid en veel van haar rechte wezen of vorm, zij wordt meer natuurlijk, werk, en komt nader aan de deugdzaamheid van onbekeerde mensen. Dit openbaart zich als de dood komt, of een ander groot gevaar, waarin de heiligmaking niet troosten kan, en men Christus alleen nodig heeft tot Steunsel. Dan ziet men dat degenen, die mannen schenen, maar zwakke kinderen zijn, en onervaren in de zuivere weg der zaligheid. Die geestelijken wasdom bekomt, groeit in Christus. [Kol. 2:6-7](#). *Gelijk gij dan Christus Jezus, den Heere, hebt aangenomen, wandelt* alzo in Hem. Geworteld en opgebouwd in Hem, en bevestigd in het geloof. [Ef. 4:15](#). Maar de waarheid betrachtende in liefde, alleszins zouden opwassen in Hem,

die het Hoofd is, namelijk Christus.

(bbbb) Soms ontstaat de verachtering uit moedeloosheid en ongelovig wegwerpen van hun werkzaamheden. Zij hebben wel grote begeerte naar voortgang, zij arbeiden er ook naar, maar zij winnen naar hun mening niet, maar denken, dat ze hand over hand teruggaan. Hierdoor geven ze het bijna op, omdat zij er geen doorkomen aan zien, ja zij beginnen wel zelfs hun geloof te bestrijden, en als ze hun geloof onder de voet gesmeten hebben, is 't, alsof zij vrij wat uitgericht hadden. Deze gaan waarlijk terug, wegens hun dwaze en verkeerde handelingen, en het stoppen van de fontein, waaruit hun wasdom moest komen. Zij behoorden te weten, dat men iedere dag niet zien kan dat men groeit, dat het hier beneden alles ten dele zal blijven, dat het arbeiden en strijden groei is, dat men de zaligheid uit vrije genade door de verdiensten van Christus, en met de heiligmaking bekomt, en dat men daarom altijd bezig moet blijven in het oefenen van 't geloof om zalig te worden.

(cccc) Soms ontstaat de verachtering uit luiheid in het verzuimen of haastig doen van zijn morgen- , middag- en avond oefeningen, als men daartoe tijd heeft. Toen de bruid liggen bleef, ging de bruidegom heen. Als men niet bidt, dan ontvangt men niet. De ziel gewent stilletjes van God af, en verliest haar kracht, ofschoon men het ten eerste niet merkt. De Heere, ziende dat men zo weinig lust heeft in Hem te zoeken, onttrekt Zich, waaruit niet anders dan verachten ontstaan kan. Die zichzelf in een van deze schuldig bevindt, erkenne dat hijzelf de oorzaak is van zijn verachtering, en hij rechtvaardige God. Wil hij groeien, hij verbeter het. Hoewel wij hier reden hadden om hen scherp te bestraffen en te bedreigen, willen wij liever medelijden hebben met hun ongestalte, en hen beklagen, want zij zijn doorgaans als ter dood gewond, en hen bij de hand nemen om hen op te beuren. Gij dan, worstel niet tegen, maar laat u bewegen, en verbreekt u om op te staan.

Vermaning

V. 1. De Heere, die u geroepen heeft en het leven heeft gegeven, die eist niet alleen van u, dat u zult trachten naar toenemen, maar dat u, verachterd zijnde, u zult bekeren, en uw eerste werken doen. Is het bevel van God, van uw hemelse Vader, u niet met al meer? Heeft dat noch kracht, noch klem op uw hart? 't Is wat anders, dat u weet dat het uw plicht is, en dat u zegt: *ik weet wel dat het mijn plicht is, en heb dat al lang geweten*; en 't is wat anders met opmerking de stem des Heeren te horen, en Zijn bevel ter harte te nemen. Eilieve, hoort toch de roepende stem des Heeren. Verhardt uw hart er niet tegen.

(x) Soms wekt de Heere u op bij wijze van klacht: [Jer. 8:4-5](#). *Zo zegt de Heere: Zal men vallen en niet weder opstaan? Zal men afkeren, en niet wederkeren? Waarom keert dan dit volk te Jeruzalem af met een altoos durende afkering?*

(y) Soms doet de Heere het met bedreiging: [Openb. 2:5](#). Gedenk dan, waarvan gij uitgevallen zijt, en bekeer u, en doet de eerste werken; en zo niet, Ik zal u haastelijk bijkomen.

(z) Soms doet de Heere het vriendelijk lokkende met allerlei zoete beloften. [Hoogl. 2:10-12, 14](#). *Sta op, Mijn vriendin, Mijn schone, en kom. Want zie, de*

winter is voorbij, de plasregen is over; hij is overgegaan. De bloemen worden gezien in het land, enz. Mijn duive, zijnde in de kloven der steenrotsen, in het verborgen ener steile plaats, toon Mij uw gedaante; doe Mij uw stem horen; want uw stem is zoet, en uw gedaante is lieflijk.

Hierbij, 't is de Heere, die telkens u aan het hart klopt, die u inwendig toespreekt: *sta toch op!* Och! dat gij hoorde, en dat de stem des Heeren u zó doordrong, dat u van stonden aan opstond en u herstelde tot vernieuwing van bekering!

2. Die verachterde staat is immers uzelf tot een last, omdat die zondig en droevig is, als God Zich verbergt, als 't licht ondergaat en het duister wordt, als het hart flauw en mat wordt, als men openligt voor zijn vijanden, als men dor staat zonder vruchten, als een ijverloze koude het hart toeklemt, als men ongevoelig kwijnt, of van de ene tot de andere zonde vervalt, als de ziel met schrik en vrees wegens het einde vervuld wordt, dat is immers een nare staat. Nu, de verachterde staat is zodanig, en u weet en u gevoelt het, waarom zou u dan langer uzelf in die staat toegeven? *Welaan dan, sta op, keert weder!*

3. Hoe langer u in die staat blijft, hoe verder en verder u zult verdwalen. U bent misschien nog in 't begin van verachten en denkt dat het niet erger kan worden. Maar onthoudt uw toestand en als u langer wacht in u te herstellen, zult u deze eerste toestand nog gelukkig achten, en zult zeggen: *toen meende ik dat het niet erger kon, maar och, had ik nu nog wat ik toen had, was ik nog als toen, dan zag ik nog hoop op herstel!* Zo zal het al verder achterwaarts gaan. Of wordt u stout tegen de Heere? En wilt u uzelf niet bekeren, maar zo blijven liggen, totdat God Zelf komt en u op moet nemen en dragen, zoals de stoute kinderen soms doen? Zie toe, God heeft met uw pruilen niets te doen. *Hij is wijs van hart, en sterk van kracht; wie heeft zich tegen Hem verhard, en vrede gehad?* [Job 9:4](#). God mocht wel komen, en het u zo bitter maken, dat u het geheel uw leven beklagde, dat gij u zó wrevelig tegen de Heere hebt aangesteld. Wees dan bezorgd, dat u niet verder verachtet.

4. Wat heeft het Jezus al gekost, eer Hij u genade verwierf! Hij, de Heere der heerlijkheid, stelt Zichzelf tot Borg voor u. Hij neemt uw menselijke natuur aan, opdat Hij dat grote werk zou kunnen verrichten. Uit enkel en ondoorgrondelijke liefde neemt Hij uw zonden over op Zijn rekening. Hij draagt al dat bitter lijden naar ziel en lichaam en betaalt voor u. Hij voldoet aan Gods rechtvaardigheid. Hij verwerft u vrede en zaligheid. En wat heeft Hij al arbeid gedaan, om u dit alles bekend te maken, om u de bekering en het geestelijk leven, het geloof en de hoop der heerlijkheid deelachtig te maken! En of u aan uw deel aan Hem twijfelt, u weet evenwel uw verandering, het vorige zoeken, bidden, aankleven. U kent uw tegenwoordige droefheid en treurigheid over 't gemis aan licht, leven, liefde, over de vervreemding van God en de inwendige begeerte om nader bij God te zijn, verlangen naar de vorige ernst, naar zuivere heiligheid om de Heere welbehaaglijk te zijn. Als u licht en historisch geloof genoeg had, zou u erkennen dat het blijken waren van ware zaligmakende genade. Immers u gaf datgene dat u gekregen hebt en nog hebt, niet om de gehele wereld. Dus ziet u hoe betamelijk

het is te erkennen, wat u hebt ontvangen. Welnu, zal de overdenking van dit alles u niet doen smelten in gevoeligheid over uw verachtering? Zal het in u het voornemen niet opwekken: *ik wil terugkeren, ik wil opstaan en tot mijn Vader gaan, toen was ik beter dan nu, ik wil weer beginnen*. Och, dat de liefde van Jezus u overwon, om weer tot Hem te komen en in liefde Hem te zoeken! Sta dan op en begint met een nieuwe ijver.

5. Het wederkeren zal niet alleen uzelf voordelig zijn, maar hemel en aarde zal zich over u verblijden. God zal er behagen in hebben, de Heere Jezus zal er Zich in verheugen, de engelen zullen er zich in verblijden, [Lukas 15:10](#). *Alzo zeg Ik ulieden, is er blijdschap voor de engelen Gods over één zondaar, die zich bekeert*.

(aa) De engelen zijn bij de gelovigen, zij letten op uw gedrag, en als u uit de verachtering, waarin zij geen behagen hebben, opstaat, die bij u zijn zullen zich erover verblijden en het aan anderen verkondigen, en samen verheerlijken zij God over uw bekering.

(bb) Ook is er blijdschap over u op aarde, de leraren zien het, zijn er blij over en danken God daarvoor. 3 Joh. vers 4. *Ik heb geen meerdere blijdschap dan hierin, dat ik hoor dat mijn kinderen in de waarheid wandelen*.

(cc) De gelovigen, die u kennen en uw herstel zien, verblijden zich ook daarover. De verloren penning en het verloren schaap gevonden zijnde, werden de geburen samen geroepen, om zich met hen te verblijden. [Lukas 15: 4-9](#). Indien u dan om uw eigen voordeel niet kan opgewekt worden tot herstel, moet u immers bewogen worden dat anderen zich in God verblijden en dat anderen God verheerlijken.

(dd) Maar 't zal voor uzelf ook voordelig zijn. 't Staat u zwaar voor van voren aan te beginnen, en door al dat treuren en door de tegenstand heen te worstelen. De zwaarheid van het werk zou u wel van het werk afhouden. Maar weet, dat de Heere het werk lichter zal maken, dan u wel denkt, de Heere ontmoet dikwijls al vlug de oprechte voornemens en pogingen tot wederkeren. [Jak. 4:8](#). *Naakt tot God en Hij zal tot u naken*. De vader van de verloren zoon zag hem, als hij nog verre was, en werd met innerlijke ontferming bewogen; en toelopende viel hem om zijn hals, en kuste hem, [Lukas 15:20](#). Wel op! Begin maar en de Heere zal u helpen en u in Zijn eeuwige liefde ontmoeten.

Opwekking

6. Laat ik u nog eens aanspreken naar uw eigen oordeel over uzelf. U kon niet meer geloven, dat u in de staat der genade leeft. Stelt het zo eens, wat dan? Liggen blijven? Dat was immers al willens en wetens naar het eeuwig verderf te lopen. Want u weet dat niemand zonder wedergeboorte, zonder geloof in Christus, zonder heiligmaking in de hemel zal komen.

Zegt u: *'t is hopeloos, 't is met mij gedaan, ik heb de tijd der genade verwaarloosd, ik heb het werk des Heiligen Geestes tegengestaan, ik ben afgefallen, en dezulken weer tot bekering te brengen is onmogelijk*, [Hebr. 6:4-6](#).

Ik heb de zin van de tekst tevoren verklaard. Maar spreekt u niet tegen uw eigen oordeel? Bent u ten volle verzekerd, dat er voor u geen genade zal zijn, dat u nooit bekeerd zult worden? Immers durft u met bedaardheid dat niet zeggen en u zult

misschien overtuigd zijn, dat zulke gedachten meer uit moedeloosheid, wrevel en luiheid ontstaan, dan uit verzekering, dat het waarheid is. U weet, het Evangelie biedt u nog Christus en al Zijn volheid aan, met belofte van zaligheid, indien u Hem met waar geloof aanneemt. U bent overtuigd, dat u ten minste uitwendig verlicht werd, de genade, het geestelijke leven en de goederen kent. En verder dat u wel bekeerd wilt worden, dat u van alle uw zonden wel vrijgemaakt wilt zijn. En dat u in zuivere heiligheid de Heere wel wilt dienen, zo de Heere de Heilige Geest u daartoe maar wilde geven. Zo ziet u dat het nog niet te laat is. Indien u totnogtoe niets ontvangen had, weet u niet of de Heere het u in het toekomstige zal believen te geven. Waarlijk indien u de wrevel en verdrietigheid aflegde en bedaard dacht: *ik ga naar de hel, naar de eeuwige verdoemenis*, u zou met al uw hart zoeken daarvan bevrijd te worden en tot de zaligheid te komen, al kon u niet vaststellen, dat u op uw zoeken het krijgen zou. U zou dan nog een *misschien, wie weet, daar mocht nog genade zijn*, en zo alle middelen in 't werk stellen, zoals, [Jona 3:9](#). [Joël 2:24](#).

Nu dan, liggen blijven wint niet, moedeloos, wrevelig alle hoop weg te werpen, bevrijdt niet van de hel. Maar sta op, trekt aan 't werk, en *u zult bevinden, dat die de Heere zoeken Hem zullen vinden*.

VI. Is iemand geraakt, neemt hij voornemen om op te staan, hij wete, dat bij dit opzet dadelijke werkzaamheid moet komen. Om in zijn arbeid niet gestuit, maar in de rechte weg bestuurd te worden, heeft hij zich voor enige zaken te wachten en andere te doen.

1. *Men moet zich wachten:*

(ccc) Voor datgene waardoor bij in de verachterde staat gekomen is. Hij overdenke zijn weg, of hij het uitvinden kan en uitgevonden hebbende, belijdt het voor de Heere met beschuldiging van uzelf, maak er een verbond tegen en sta altijd op de wacht, dat diezelfde zonde u niet weer in de macht krije. Want u hebt nu gevoeld de bitterheid daarvan.

(ddd) Voor moedeloosheid om weer te recht te kunnen komen. Want moedeloosheid maakt de handen slap. 't Is waar, als herstel in uw eigen kracht begonnen en uitgevoerd moest worden, zou er niets van worden. Maar nu is het van de Heere. [Psalm 145:14](#). *De Heere ondersteunt allen, die vallen, en Hij richt op alle gebogenen.* [Jes. 40:29](#). *Hij geeft de moeden kracht.* Hij komt u voor en 't is Zijn genade, dat u het hoofd uit de gebreken opheft, tot voornemen komt, om weer op te staan. Hij, Die u zo voorgekomen is, zal u ook in het vervolg ondersteunen.

(eee) Wacht u voor traagheid en voor de bewegingen des Geestes tegen te staan. Eilieve, luister toch niet naar het luie vlees, laat de zoetheid en zuiverheid van de herstellende staat u wat kosten, hij is het wel waard.

(fff) Voor omgang met wereldse mensen, buiten noodzakelijkheid, én voor aardsgezindheid en daardoor gedeelde liefde. Kies de Heere alleen tot uw Deel, om eenzaam met de Heere te verkeren en te tonen, dat niets dan de Heere ons vergenoegen kan.

2. *Wil men uit de verachtering wederkeren.*

1. *Begin van voren aan.* Niet dat men alles verwerpen moet, wat de Heere tevoren gewrocht had in ons. Niet dat men zich buiten de genade in een onbekeerde staat zou stellen, dat kan een begenadigde niet doen. Want het zou ontkennen zijn van iets, dat men ontvangen had, en 't zou een grote ondankbaarheid zijn. Maar kan hij zijn staat niet vaststellen, hij moest dat stilletjes laten rusten als een zaak die hij nu niet bezien kan. Hij moet als een klein kindeke beginnen te werken. Wil hij in die gestalte zich stellen, en in dat licht en op die wijze werken, als hij tevoren was en deed, toen hij in een goede staat was, dan zal hij terstond bezwijken, 't zal hem onmogelijk zijn. Maar als hij begint te werken met dat kleine licht, met de kleine krachtjes, die hem nog overgebleven zijn, en hij is aan die getrouw, dan zal hij allengskens toenemen, en niet alleen wel terugkeren tot daar waar hij het gelaten had, maar hij zal vaster en sterker worden dan ooit tevoren.
2. *Hij moet beginnen met een volkomen voornemen om tot het eind van zijn leven zoekend te willen blijven.* En telkens weer op te staan zo dikwijls als hij valt, - al zou hij nooit komen tot troost en tot die staat, die hij verlaten had - en zich daarin verblijden, dat hij zoeken, bidden en strijden mag, en met zijn kleine krachten kan. Want hij zal zelden zo voortgaan, of hij zal weer in nauwheid komen, en als hem dat dan vreemd voorkomt en hij daarover moedeloos wil worden, zal hij nooit vorderen.
3. *Hij moet worstelen om weer terecht te komen door het geloof.* God laat Zijn kinderen soms wel een straaltje van Zijn aangezicht zien en een weinig van het geestelijke manna proeven, welks zoetigheid hen zo begerig maakt, dat zij daarin altijd wel zouden willen leven. God doet dit, ook wel soms in 't eerste van hun wederkering. De vader van de verloren zoon kuste zijn wederkerende zoon wel terstond, maar dat doet de Heere niet altijd. Hij laat hun de bitterheid van hun vorige afdwalingen wel enige tijd smaken. En doet het soms op lang zoeken vinden. Zodat een wederkerende zich *naar terstond zoetigheid te genieten* niet moet zetten, opdat hij niet moedeloos worde, als het hem niet terstond zo gaat. Krijgt hij het, 't is wat buitengewoons. Maar hij moet door het geloof leven, zich voorstellende de beloften, die God op het zoeken beloofd heeft, en met verheffing van zijn hart, die als zekere en onfeilbare waarheden aannemen en geloven, dat zij ook aan hem waarheid zullen zijn. [Hebr. 11:6](#) *Die tot God komt, moet geloven, dat Hij is, en een Beloner is dergenen, die Hem zoeken.* Hij ga dan blindelings op het Woord aan, als hij daarin een belofte vindt, hij stelle die vast, al ware het, dat duizend schijnredenen zich in het tegendeel opdeden. Hij zegge: *God is waarachtig en zal 't aan de zoekers, en zo ook aan mij bevestigen!* Hij wachte dan in het worstelen, bidden, hopen op de Heere, totdat Hij komt.
En al was het zo, dat hij het in zijn leven niet kwam te genieten, - hetgeen eens zeker zal komen - en hij verkreeg alles met zijn dood tegelijk in de hemel, was dan zijn zoeken niet wèl beloond? Dit geloven zal hem ondersteunen, 't zal hem telkens weer opbeuren, het zal hem zoetheid in het zoeken zelf geven.
Hij zal de Heere in alle nederigheid manen, hij zal de Heere Zijn natuur, Zijn barmhartigheid, Zijn goedheid en genade, de voldoening van de Borg Jezus Christus en Zijn beloften voorhouden, en verklaren dat hij ze gelooft, dat hij zich daarop verlaat en het daarop zal laten aankomen. En dat hij vertrouwt,

dat de Heere Zijn Woord in de tegenwoordigheid van engelen en mensen zal goedmaken. Hij ga dan maar op het Woord aan, hij doe zijn werk, hij houde zich maar bezig in zoeken.

Hoofdstuk 48: Van de Geestelijke Verlating

Hoofdstuk 48

Van de Geestelijke Verlating.

Gods handelingen met de Zijnen zijn wonderlijk.

Des Heeren gedachten en wegen zijn niet als de onze; omdat velen die niet wel onderkennen of ook zich onder de wijze en vrije handel Gods niet wel onderwerpen, daarom handelen zij zelf dwaas en vermeederen hun ongestalte. Sommigen die enig licht en leven bekomen hebben, zouden de Heere wel een weg willen voorschrijven, hoe Hij Zijn kinderen zou leiden, en als de Heere naar hun bevattings niet handelt, dan staan zij verzet, of zij kunnen de Heere niet rechtvaardigen in zijn weg en zich met stille gelatenheid dezelve onderwerpen, of zo zij het doen, zo doen zij het alleen met opzicht van hun zondigheid, dat wij wel waardig zijn, zo gehandeld te worden, even alsof men nog in het verbond der werken ware en een voorwerp van Gods toorn, en nog niet was overgebracht in de staat van de genade. Als wij wijs waren, wij zouden onze staat niet verwerpen om enige onsmakelijke handelingen Gods met ons, men zou zich Gode onderwerpen, niet alleen, omdat men gezondigd had en waardig was alles te lijden; maar ook omdat al des Heeren handelingen enkele wijsheid, goedheid, getrouwheid en liefde zijn. Men zou dat geloven, men zou zich met gewilligheid des Heeren bestuur onderwerpen, hoe smartelijk het ook mocht zijn en hoe weinig wij ook des Heeren redenen en einden doorgronden konden.

Geestelijke verlating.

Onder al de wegen des Heeren met zijn kinderen, is de geestelijke verlating wel de bijzonderste, onder welke de gelovigen zich doorgaans niet wel dragen, daarom zal het dienstig zijn, dat wij deze staat in zijn natuur openen, de verlatenen troosten en hen besturen.

Is niet het verlaten van onbekeerden.

II. Als wij spreken van de geestelijke verlating, dan verstaan wij daardoor niet:

1. De verlating van de onbekeerden. God geeft deze wel vele lichamelijke voorspoeden, rijkdommen, eer, hoogheden. Hij geeft hun wel uitwendige verlichtingen, het historisch geloof overtuiging en prikkelingen tot bekering en ontvluchten van de grove besmettingen van de wereld. Als deze al die gewone

weldaden misbruiken en zich daardoor niet bekeren, dan verlaat God hen geheel en al, geeft hen over aan zichzelf, zodat zij gruwelijker worden, dan zij tevoren waren, waarop dan ook verschrikkelijker oordelen volgen, en wel in deze wereld, zodat men in hen de rechtvaardigheid Gods ziet en verheerlijkt; maar bijzonder na de dood in de hel. Zie dit: [1 Sam. 16:14](#). *En de Geest des Heeren week van Saul; en een boze geest van de Heere verschrikte hem.* [Rom. 1:21-26](#). Maar wij spreken van de verlating van de wedergeborenen.

Niet geheel noch eindelijk.

2. Wij verstaan daardoor niet een gehele, noch een eindeloze verlating. Dat is onmogelijk, wegens Gods onveranderlijk voornemen en verkiezing, wegens Christus' voldoening, wegens de verzegeling en inwoning des Heiligen Geestes, en wegens al de zekere beloften Gods; de Heere ondersteunt hen in de tijd van de verlating door stille en ongemerkte invloeden. *De Heere ondersteunt allen, die vallen, en Hij richt op alle gebogenen,* [Psalm 145:14](#).

Niet minder invloeden dan in anderen.

3. Wij verstaan daardoor niet een minder invloeden met geestelijke genade in de een dan in de ander. God heeft in zijn kerk kinderen van verscheiden grootte; daar zijn kinderen, jongelingen, vaders. De kinderkens hebben veel mindere mate van genade dan de vaders, nochtans zijn zij daarom niet in de staat van verlating. Een vader kan in de staat van verlating zijn hebbende en houdende meerdere genade dan de kinderkens.

Niet ophouden van buitengewone verlichtingen.

4. Ook niet 't ophouden van buitengewone verlichtingen en vertroosting, blijvende de gewone. Toen Paulus wederom uit de derde hemel kwam, kon hij niet gezegd worden verlaten te zijn. Zo geeft God ook deze en gene van Zijn kinderen wel iets bijzonders boven de gewone leiding, en houdt daarmee op, en doet ze weer in hun gewone staat komen. Deze hoeven niet te denken, dat zij, dat missende, verlaten zijn, 't zij meer of minder.

Niet dagelijks struikelen.

5. Ook niet het dagelijks struikelen, hoewel het geschiedt door gebrek aan Geest, die ons wel voor struikelen bewaren kon, zo is het nochtans geen onttrekken van de gewone invloeden. En of het vallen in bijzondere zonden, tegen welke wij door de gewone bijstand kracht zouden hebben om staande te blijven, wel geschiedt door onttrekking: [2 Kron. 32:31](#). God verliet hem; zo is dat nog het verlaten niet, van welke wij hier spreken.

Niet verminderen van hebbelijke genaden.

6. Ook niet het verminderen van de hebbelijke genade. God beweegt de Zijnen niet alleen met als van buiten aankomende werkingen, maar brengt geestelijk leven in de ziel, in de een krachtiger dan in de anderen, 't welk uit zijn geestelijk beginsel niet alleen geneigd is te werken, maar ook dadelijk door de gewone medewerking werkt; deze ingestorte hebbelijkheid wordt door oefenen meerder, en wordt ook door verscheiden oorzaken verminderd. In de verlating neemt God

deze hebbelijkheden noch geheel, noch ook ten dele weg; maar de gewone medewerking, waardoor, bij wege van gevolg, de hebbelijke genaden soms verminderen; doch niet in alle verlatingen, in sommige groeien ze zelfs, gelijk de wortels van de bomen in de sterke winden, en ook in de winters.

Beschrijving.

III. De geestelijke verlating is een langdurige inhouding en onttrekking van de gewone medewerking en invloeden des Heiligen Geestes in de wedergeborenen, tot verlichting, verzekering van Zijn gunst, vertroosting, kracht tegen zonden, tegen de aanvechting, en tot hulp in en uit lichamelijke wederwaardigheden, waardoor zij duister, zwak in 't geloof, troosteloos worden, in zonden vallen, in de aanvechtingen onderliggen, en in lichamelijk kruis smartelijk en droevig blijven.

Heeft opzicht op rechtvaardigmaking en heiligmaking.

IV. Zodat de verlatingen opzicht hebben op de rechtvaardigmaking met de aankleve van die, en op de heiligmaking. In de een is de verlating meerder in het eerste, in de ander in het tweede. In de een duurt ze langer, in de ander korter. Sommigen ondervinden het in het begin van de bekering, en gaat wel zo ver, alsof alles te niet liep, en hun bekering onwaarschijnlijker scheen dan tevoren; doch met tussenpozen komt de Heere hun wederom voor, en brengt ze in een bestendige staat. Sommigen komen in deze droevige staat, nadat ze enige voortgang hebben bekomen, en de Heere Zich vriendelijk aan hen heeft geopenbaard, soms schielijk, soms langzamerhand. Sommigen moeten dit nog smaken op 't laatste van hun leven; soms geeft de Heere hun zijn vertroosting weer voor hun dood, en doet hen triomferende van hier gaan; soms sterven ze in grote verlatingen, duisternissen en kracht van aanvechtingen, en in een ogenblik komen ze van het een uiterste tot het andere, en dat zij nooit meenden te bekomen, verkrijgen ze onverwacht.

Misvatting.

V. De gelovigen, die hun onmacht nog niet genoegzaam geleerd hebben uit het Woord en eigen ondervinding, blijven hangen in hun eigen krachten, en 't ligt bij hen, hoewel zij anders geloven en belijden, dat die ongestalte uit hen zelf voortkomt, niet zo, alsof zij de Heere geen reden gaven van verlaten, dat zeker een waarheid is; maar alsof de Heere er geen hand in had, en zij door hun nalatigheid en vreemde begeerten hun ziel van God afwenden, en beelden zich stilletjes in, dat ze door hun werkzaamheid wel weer terecht zouden komen, als zij maar aan 't werk trokken, en dat zij, het nalatende, in hun gewisse ondergang lopen.

Anderen, tastbaar vernemende dat het Gods werk is, dat die hun Zijn gewone bijstand onttrekt, verwerpen terstond hun staat, en geloven dat het een blijk is van Gods toorn en dat het een aankondiging is van hun eeuwige verdoemenis, zijn daarom vol vrees en schrik, en laten bijna alle middelen na, omdat ze menen dat er toch geen hoop is, en worden verslonden door moedeloosheid.

Weinigen zwijgen stil en bezitten hun ziel in lijdzaamheid, zien maar op naar de hemel om hulp, en houden vast aan het zoeken hoewel in een dikke duisternis,

kleven aan, schreien soms hartelijk, en willen op de Heere hopen, en zou Hij hen doden; dezen worden doorgaans eerder gered, en de verlating doet hun de meeste nuttigheid.

't Is Gods werk.

VI. 't Is van de allergrootste noodzakelijkheid, dat men weet dat in de verlaten staat het de Heere is, die Zijn gewone medewerking, invloeiing, verlichting en vertroosting onttrekt, dit wordt in het Woord met velerlei woorden uitgedrukt, welke telkens een bijzondere manier van verlating te kennen geven, namelijk:

- (a) heengaan, weggaan: [Hoséa 5:15](#). *Ik zal heengaan en keren weer tot mijn plaats.* [Hoogl. 5:6](#). *Ik deed mijn Liefste open, maar mijn Liefste was geweken, Hij was doorgegaan; mijn ziel ging uit vanwege zijn spreken.* (Dat is, bezweek van schaamte en droefheid.)
- (b) Verlaten: [Jes. 54:7](#). *Voor een klein ogenblik heb Ik u verlaten.* Psalm 22:2 [[Ps. 22:1](#)]. *Mijn God, mijn God! waarom hebt Gij Mij verlaten?*
- (c) Verbergen: [Jes. 57:17](#). *Ik was verbolgen over de ongerechtigheid van hun gierigheid, en sloeg hen; Ik verborg Mij.* Psalm 13:2 [[Ps. 13:1](#)] *Hoe lang zult Gij uw aangezicht voor mij verbergen?*
- (d) Vergeten: Psalm 13:2 [[Ps. 13:1](#)]. *Hoe lang, Heere! zult Gij mij steeds vergeten?*
- (e) Inhouden: [Jes. 63:15](#) ... *Waar zijn Uw ijver en Uw mogendheden? Het gerommel uws ingewands en uwer barmhartigheden? Zij houden zich tegen mij in.*
- (f) Zwijgen, als doof houdende: Psalm 83:2 [[Ps. 83:1](#)]. *O God! zwijg niet; houd U niet als doof, zij niet stil, o God.*
- (g) Van verre staan: [Psalm 10:1](#). *O Heere! waarom staat Gij van verre?*
- (h) Toesluiten: Psalm 77:10 [[Ps. 77:9](#)]. *Heeft God vergeten genadig te zijn? Heeft Hij Zijn barmhartigheden door toorn toegesloten!*
- (i) Verstoten: Psalm 88:15 [[Ps. 88:14](#)]. *Heere! waarom verstoot Gij mijn ziel, en verbergt Uw aanschijn voor mij?*
- (j) Toornen: Psalm 88:17 [[Ps. 88:16](#)]. *Uw hittige toornigheden gaan over mij, Uw verschrikkingen doen mij vergaan.*

Uit deze allen is het klaar, dat de gelovigen niet altijd door hun misdrijf zichzelf brengen in een staat van vervreemding van God, hoewel dat ook in andere gelegenheden wel gebeurt; maar dat God aan Zijn kant Zich ook verbergt, en hen voor een tijd verlaat, en zijn verlichtende, vertroostende en heiligende werkingen inhoudt.

Is een zeer droevige staat.

VII. Dit is een zeer droevige en nare staat, ik heb medelijden met allen, die daarin zijn, ik beklaag ze. Hoewel God de zijnen bewaart voor de eeuwige verdoemenis, laat Hij hun dezelve nog wel enigszins smaken. De verdoemenis bestaat in het missen van Gods aangezicht, en in het gevoel van Zijn toorn, en alle pijnen naar ziel en lichaam. Een onbekeerde weet niet wat het gemis van God is, omdat hij nooit ondervonden heeft, wat zoetheit in de gemeenschap met God is, en omdat hij in dit leven nog altijd iets heeft, waarmee hij zich vermaken en verkwikken kan. Maar geheel leeg te zijn, en te hebben een huilend hart na

vervuld te zijn, en niet te hebben of te kunnen verwachten, 't geen zijn ledigheid vervullen zou, en dan God te missen, dat is een hel in de ziel, ook dan, als de mens nog buiten de hel is. De kinderen van God, kennende en ook gesmaakt hebbende dat 't goed is nabij de Heere te zijn, als die van God verlaten worden, als die niet alleen missen de gemeenschap met God, maar ook gevoelen de onttrekking van God, en in plaats van 't genieten van Zijn gunst, Gods toorn en wegstoten; dan bezwijken ze: Psalm 39:11 [[Ps. 39:10](#)] ... *ik ben bezweken van de bestrijding Uwer hand*. Dan keert hun hart om en om, Psalm 38:11 [[Ps. 38:10](#)]. Dan is 't met hen als Asaf het uitdrukt: Psalm 77:4 [[Ps. 77:3](#)]. *Dacht ik aan God, zo maakte ik misbaar; peinsde ik, zo werd mijn ziel overstelpt*.

Hetwelk blijkt.

VIII. Al die nare gedachten en die droevige ontroeringen uit te drukken is bijna onmogelijk, nochtans zullen wij enige voorstellen, opdat de zodanigen weten mogen, dat zij het niet alleen zijn, die het ondervinden, gelijk zij doorgaans menen, en opdat zij weten mogen, dat zij reden hebben te treuren, en of zij, hun staat hun voorgesteld wordende, eens week mogen worden, en aan 't schreien mogen geraken: want dat zal hun ziel nog verkwikken, en 't zal nog hoop baren van nog eens wederom bij God te komen. Ik zeg dan, 't is geen wonder dat gij zo beroerd zijt, want:

Hun Vader verbergt Zich.

1. Uw Vader verbergt Zich. Hoe verlegen is een kindeke, van 't welk vader en moeder zijn weggegaan, en hetzelfde op een eenzame en dat in een duistere plaats laten staan; hoe schreit het! Vraagt iemand: *waarom schrei je?* 't Zal antwoorden: *mijn vader, mijn moeder is weg*. En is ook uw hemelse Vader weg? Uw Vader, aan welke u zo gemeenzaam uw nood klaagde, Die u zo smekende uw begeerte kon voordragen, en Die u zo vriendelijk placht te antwoorden en te troosten, tot Wie u pleegt te roepen: *Mijn Vader, Gij zijt de Leidsman mijner jeugd*. Arm kindeke, is uw lieve Vader weg! Men zal zeggen: wist ik dat God mijn Vader was, ... ik versmolt.

Hun Bruidegom is weg.

2. Uw Jezus, uw Beminde, uw Bruidegom is weg. Als men u vraagde: waarom bent u zo bedroefd? Zou u niet antwoorden: mijn Liefste, die mij placht te kussen met de kussen van Zijn mond, onder Wiens schaduw ik placht te zitten, en Wiens vrucht mijn gehemelte zoet was, die mij in het wijnhuis voerde, en Zijn liefde als een banier over mij zwaaide, die al mijn vermaak was, op wie ik liefelijk placht te leunen, van wie ik placht te roemen: *Zijn gehemelte is enkel zoetheit, en al wat aan Hem is, is geheel begeerlijk*, [Hoogl. 5:16](#). Deze mijn Liefste, deze mijn Vriend is weg, daarom ben ik zo bedroefd.

De Heilige Geest houdt Zich in.

3. De Heilige Geest houdt op met Zijn invloeden. Wat licht, wat troost, wat vreugde zouden ze dan hebben? Daar kan niet anders zijn dan droefheid, dan onrust, dan benauwdheid: [Klaagl. 1:16](#). *Om van dezer dingen wille ween ik; mijn oog, mijn oog vliet af van water, omdat de Trooster, die mijn ziel zou*

verkwikken, ver van mij is.

Een verlatene is duister.

4. Een verlaten ziel is duister, zij wordt met donkerheid rondom omzet, wandelt in de duisternis, zij weet niet waar zij heengaat, zij stoot zich overal, over 't minste struikelt zij; want de Heere, die haar licht is, heeft haar verlaten; de Heere Jezus, de Zon der gerechtigheid is ondergegaan, de Opgang uit de hoogte bestraalt haar niet, de doorluchtige Morgenster gaat in haar hart niet op. Dit maakt haar droevig, beangst en vol vrees.

Krachteloos.

5. Zij is zwak en krachteloos; want de Heere, haar levenskracht, is geweken. Zij is ziek; want de Heere Jezus, haar Medicijnmeester, heeft haar verlaten, daar is voor haar geen balsem in Gilead om haar te genezen, en daarom is ze doodbrakende.

Radeloos.

6. Zij is radeloos en weet niet wat zij zal beginnen. Dan zoekt ze het hier, dan daar, maar zij vindt het nergens; want de Heere Jezus, Wiens Naam is Raad, die in al haar verlegenheden haar zo zoetelijk placht te raden, en de weg en de middelen aan te wijzen, daar ze zich altijd zo wel bij bevonden had, Die laat haar alleen, Die weigert raad te geven; daarom, wat weg zij ook inslaat, zij vindt zich verdoold en in allerlei strikken verward.

Kan tot God niet naderen.

7. Zij zou wel tot God gaan, zij begint het ook wel, maar zij kan niet, de weg is toegemuurd, is verhouwen en met doornen bezet, zij kan er niet door, want de Heere Jezus, die de weg is, zonder welke niemand tot de Vader komen kan, is weg. De Heilige Geest komt haar zwakheid niet te hulp, en bidt niet door haar met onuitsprekelijke zuchtingen; en als ze al bidt, zo besluit de Heere Zich met een wolk, zodat er geen gebed door kan, en als zij roept, zo antwoordt Hij haar toch niet, en zij moet ongetroost weer heengaan.

Het Woord is krachteloos.

8. Neemt ze haar toevlucht tot het Woord van God, zal ze daaruit enige vertroosting halen, 't is voor haar een gesloten boek, zij vindt er niets in voor haar; ja zij slaat haar ogen wel op een Schriftuurplaats, die maar verschrikt, 't werkt alles tegen, dat haar moest oprichten, slaat haar zelfs ter neer. 't Woord is haar niet meer dan een vuur, dan een tweesnijdend zwaard, 't klemmt niet, het heeft geen kracht op haar, want de Geest is er niet bij, die werkt er niet door, en daarom heeft het geen kracht.

De vijanden sterk.

9. De vijanden overvallen haar aan alle kanten allen, een ieder behaalt voordeel op haar, elke pijl treft, elke aanval des satans gelukt hem, iedere versmaadheid van de wereld verwondt haar, iedere opwelling van een zondige begeerlijkheid trekt haar af. Dus ligt ze verward als een vogel in de strik, want haar koning heeft

haar verlaten en trekt met haar niet uit ten strijde; de Heere, die haar schild is, is geweken, en laat haar bloot staan.

De ziel ongevoelig.

10. En was de ziel in al deze nog altijd gevoelig, kon ze week worden, kon ze schreien. Maar neen, moedeloosheid maakt haar ongevoelig, sluit haar hart toe, en zij is als in een barre winter stijf bevroren van koude; want de Heilige Geest, de Heere Jezus, die het hart placht brandende te maken, verwarmt haar niet meer, doopt haar niet meer met vuur, en de fontein des levens is gestopt, die geeft geen water meer op.

Zonder werkzaam geloof.

11. Dit alles zou meer bewegen, zo men geloven kon, dat men een kind Gods was; maar hier ligt de meeste benauwdheid, men gelooft, dat men niet is uitverkoren, dat men nooit genade gehad heeft, dat het alles maar uiterlijke verlichtigen zijn geweest, dat God hem in ware toorn verworpen heeft, dat God hem nooit Zijn genade zal bewijzen, maar dat Hij hem eeuwig zal verdoemen. Daarom wordt hij of door hopeloosheid zo dood en ongevoelig, dat geen ding hem meer kan ontroeren, alleen gevoelt hij een doodsteek in zijn hart, of hij wordt door wanhoop zo verwoed, dat hij, de hel als gevoelende, uitbreekt in alle wanhopende gedachten en woorden; dit verzwaart zijn verdriet, dat hij zo verdrietig is, en dat hij in gelatenheid niet stil kan zijn.

Dus kwijnt de arme ziel, en is als een verlaten vrouw en bedroefde van geest, is verdrukt, door onweer voortgedreven, ongetroost. Dus verteert haar leven van droefheid en haar jaren van zuchten. En zo de Heere haar niet heimelijk ondersteunde, waar zou het op uitlopen? Doch de Heere bewaart haar in Zijn kracht, en door Zijn onveranderlijke genade en goedheid tot haar, zal Hij haar nog wederom herstellen. Hij zal Zich nog weer aan haar openbaren, Hij zal nog weer naar haar hart spreken en haar vertroosten: [Jes. 57:16, 18, 19](#). *Ik zal niet eeuwig twisten, en Ik zal niet gedurig verbolgen zijn; want de Geest zou van voor mijn aangezicht overstelpt worden, en de zielen, die Ik gemaakt heb. Ik zie hun wegen, en Ik zal hen genezen; en Ik zal hen geleiden, en hun vertroosting teruggeven, namelijk aan hun treurigen. Ik schep de vrucht van de lippen, vrede, vrede degenen, die verre zijn, en degenen, die nabij zijn, zegt de Heere, en Ik zal hen genezen.*

De redenen, waarom God zo met hen handelt.

IX. 't Is de kinderen van God, als ze in enige ongelegenheid zijn, niet genoeg, dat ze weten dat het van de Heere is, daar zij mede tevreden moesten zijn, dat het de goede, heilige en welbehagende wil van God is, waarmee zij hun wil met genoegten moesten verenigen, al was het met tranen in de ogen. Maar zij willen ook de reden daarvan weten, niet zozeer om te weten, wat aan hun kant te verbeteren is, maar om als rechter over de handelingen Gods te zitten en te oordelen, of het al rechtvaardig is. Want zij redeneren aldus: *indien ik een kind Gods ben, door Christus verzoend, van God bemind en een erfgenaam van het eeuwige leven, en God met Zijn andere kinderen zo niet handelt, die het alles*

naar lichaam en ziel voor de wind gaat, hoe kan dan God met mij zo handelen? En het slot zou zijn: *ik ben geen kind Gods*, en dat dikwijls meer uit verdrietigheid dan ernst. Daarom is doorgaans hun vraag: *Doe mij weten, waarover Gij met mij twist*, [Job 10:2](#). Al behoeft gij geen reden te weten, want God antwoordt niet van zijn daden, zo zal ik u nochtans enige geven.

God wordt daardoor verheerlijkt.

X. 1. God wil zo verheerlijkt worden. Daar zijn meerder dan gij, die zien hoe God met u handelt, en aan die en aan u wil God tonen:

(a) zijn soevereiniteit en vrijheid om genade te bewijzen, en aan wie Hij wil en wanneer Hij wil. Dat Hij u aanneemt en anderen liggen laat, dat gij God in Christus kent, dat gij Jezus tot rechtvaardigmaking en heiligmaking tracht aan te nemen, dat gij het beginsel van het geestelijke leven in u hebt, en dat anderen daarvan ontbloot zijn, dat is uw werk niet, maar Gods vrije genade. [Rom. 9:15](#) ... *Ik zal Mij ontfermen, diens Ik mij ontferm, en zal barmhartig zijn, die Ik barmhartig ben.*

Dit leren engelen en gelovigen, die van uw staat weten, dit leert gij in uw ongelegenheid. God wordt daarover van de anderen verheerlijkt, en zal daarover ook van u verheerlijkt worden. Als men altijd in de omhelzing leefde, men zou stille inbeeldingen hebben, alsof het ons toekwam, en alsof het in onze macht was, ons nabij God te houden; maar als men 't mist, dan leert men de vrijheid van God kennen, men leert ze erkennen en liefhebben; dan houdt op de gedachte: waarom ik zowel niet als een ander? Dan leert men: Hij doet naar zijn wil met het heer des hemels en de *inwoners der aarde, en er is niemand, die zijn hand afslaan, of tot Hem zeggen kan: Wat doet Gij?* [Dan. 4:35](#). Dit te leren is wel wat benauwdheid waard.

(b) Hierdoor toont de Heere de grootheid van Zijn barmhartigheid. Hij wordt niet alleen aan zichzelf bekend, hoe zondig en onwaardig hij de minste genade is, en wat wonder het is, dat God op hem met genade zou zien; maar hij kent en erkent ook, dat alles niets is, en dat niet dan God hem vergenoegen kan. O, de barmhartigheid van God wordt hem zo dierbaar, mocht hij daarvan een voorwerp zijn, hij zou alles kunnen en willen missen; en moet hij God missen, hij moet sterven van droefheid. Dit te leren, God te verheffen boven 't hoogste van zijn blijdschap, dat is 't wel waardig eens in verlaten te komen.

(c) Hierdoor toont de Heere zijn heiligheid en rechtvaardigheid, en dat Hij een afkeer heeft van de zonde, en dat, hoewel hij aangenaam is in Christus, zijn verdorvenheid Hem mishaagt, dat zijn ogen te rein zijn, dan dat Hij het kwade zou aanschouwen, en dat het rechtvaardigheid is, dat God zo met hem handelt, ja dat het rechtvaardigheid zou zijn, als God Hem verliet, en hem voor eeuwig van zijn aangezicht verstiet. Opdat Gij rechtvaardig zijt in uw spreken, en rein zijt in uw richten, [Psalm 51:6](#) [[Ps. 51:4](#)]. Dit te zien en lief te krijgen, is wel wat droefheid waardig.

(d) Hierdoor openbaart de Heere Zijn onveranderlijkheid, Zijn trouw, Zijn lankmoedigheid en Zijn waarheid. Dat God hem verdraagt in Zijn verkeerde en

dwaze handelingen onder Zijn tuchtiging, dat God hem heimelijk ondersteunt en vasthoudt in die verlating, zodat zijn leven niet uitgeblust wordt, en dat hij niet tot wanhoop vervalt, en tot gruwelijke woorden en daden niet uitbreekt, dat God hem niet verwerpt, nog al te zeer verlaat; maar nog bij hem is, als hij door 't water en door 't vuur gaat, hem wederom terecht brengt, en Zijn vorige goedertierenheden hem wederom laten smaken.

Men mag tevoren al deze volmaaktheden geloven en erkennen; maar door de verlating leert men ze door ondervinding kennen; die kennis, die erkenenis, die verheerlijking overtreft verre 't geen men tevoren had. 't Is waar, dat men in de tijd van verlating dit alles zo zeer niet ziet, maar daarna ondervindt men het. *Met het gehoor des oors heb ik U gehoord; maar nu ziet U mijn oog*, [Job 42:5](#). Dus is de verlating tot verheerlijking van God.

't Is hun nuttig.

XI. 2. De verlatingen dienen de kinderen van God ten beste. Niet alleen, omdat zij de volmaaktheden Gods daardoor beter leren kennen en verheerlijken, maar ook:

(ee) leren ze zichzelf daardoor beter kennen, zij zien hun zondige natuur en hun zondige daden, hoe walgelijk zij zijn voor God, engelen en mensen, wat ze waardig waren, en wat zij te verwachten hadden, als God hen naar hun gedrag zou willen behandelen; hierdoor zinkt de ziel in nederigheid in haar nietigheid weg, de ziel ondervindt haar machteloosheid, dat ze zich door het geloof niet oprichten kan, en zichzelf daardoor niet kan vertroosten, zodat, zal zij hersteld worden, haar herstel alleen van de Heere moet komen, en dat zonder de minste waardigheid in zich.

(ff) Hierdoor leren ze de genade hoger achten, de kruimpjes, daar zij tevoren niet op achtten, 't minste uitzien naar de Heere Jezus, de minste zucht, 't minste gebed, het minste licht, de minste hoop is hun nu uitnemend dierbaar, verkwikt hen nu, en zij danken er de Heere voor. En zij worden daardoor zorgvuldiger om de genade te bewaren, zij zijn werkzaam om te houden dat ze hebben, om te blijven in de liefde en de gemeenschap met God. Toen Hiskia de verkwikking na zijn droefheid wederom had bekomen, zei hij: *Wat zal ik spreken? Gelijk Hij het mij heeft toegezegd, also heeft Hij het gedaan; ik zal nu al zoetjes voorttreden al mijn jaren, vanwege de bitterheid van mijn ziel*, [Jes. 38:15](#). Als de bruid na de verlating haar bruidegom wedervond, zei zij: Ik hield Hem vast, en liet Hem niet gaan, [Hoogl. 3:4](#).

(gg) Hierdoor worden ze losgemaakt van de wereld en alle schepselen, zij kleven er nu niet aan, en zien er niet naar om, zij hebben het niet van node, zij verwachten niets van mensen, zij gebruiken maar de middelen in gehoorzaamheid, maar niet, alsof zij daardoor hun begeerten zouden verkrijgen, alsof het daaraan hing. Zij keren zich steeds tot de Heere, als hun Deel, als hun rust, en zeggen: *Wie heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde. Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de rotssteen mijns harten, en mijn deel in eeuwigheid. Mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen*. [Psalm 73:25, 26, 28](#).

(hh) Hierdoor maakt God aan de wereld en zijn kinderen bekend, wat genaden God in hen heeft gelegd, en toont hun zijn almachtigheid, goedheid,

getrouwheid, en onveranderlijkheid. Hoe zou men Jobs lijdzaamheid geweten hebben, indien hij in die ongelegenheid niet was geweest? Hoe zou men Abrahams geloof en gehoorzaamheid hebben gekend, zo bij in die harde beproeving niet was ingeleid? Zo ook, als de gelovigen in de verlating komen, een ieder die daarvan kennis krijgt, en met hen omgaat, ziet uit hun handelingen, dat zij de wereld, met alles wat er in is, versmaden, dat zij al hun vertroosting in de gemeenschap met God stellen, dat ze alleen daarom treuren, omdat zij de gemeenschap met God missen. En als zij wederom terecht komen, hoe zij uitkomen, als goud beproefd, komende uit het vuur, hoe bevreesd zij zijn voor zondigen, hoe hoog en heerlijk God in hun ogen is, hoe dierbaar Jezus hun is, hoe godsdienstig, hoe nederig, hoe lankmoedig, hoe medelijdende, hoe gediensdig dat ze zijn, hoe moedig in de Heere, hoe op Hem vertrouwende, zodat ieder verwondert staat over hun verandering. Dit overtuigt de wereldse mensen, dit leert de kinderen van God, des Heeren wegen te verstaan, dit maakt hen sterk, om in ongelegenheden op de Heere te hopen, dit wekt hen op om de Heere te danken en te verheerlijken, dit verwakkert hen om ook de Heere meer te vrezen en te dienen.

Zeg mij nu eens, u die redenen begeerde, waarom de Heere Zijn kinderen in verlating brengt, is er geen wijsheid, geen goedheid van God, geen nuttigheid in? Zegt u: *God kon hun dit alles wel geven, zonder hen in die verlating te brengen.*

Ik antwoord: zij konden het niet door ondervinding hebben, en 't is zoveel gevraagd, als: waarom maakt God Zijn kinderen niet volmaakt van hun geboorte af? Waarom neemt God ze in hun jeugd niet in de hemel? Ik zal u daarop niet anders antwoorden dan: 't is wijsheid, 't is goedheid van God. Engelen en mensen verkrijgen daarin een groter zaligheid, groter verwondering, en worden bekwaamer tot hun einde om God te verheerlijken in zijn volmaaktheden, zich openbarende in Christus, in zijn handelingen.

Geschiedt om enige bijzondere zonden.

XII. 3. God verlaat zijn kinderen wel om enige bijzondere zonden. God zal zijn kinderen niet verlaten om hun dagelijkse zwakheden en struikelingen, maar wel om enige bijzondere zonden, namelijk:

296. grote zonden, die tegen het geweten met opzet gedaan worden, en dat tegen vele inwendige waarschuwingen, en die grote ergernissen geven, als overspel; gelijk daarom de verlating op David kwam, [Psalm 51](#). Als men, om tot het bekomen van zijn regeerzucht, eerezucht, geldzucht of andere begeerten, met de wereld en wereldse mensen aanspant, de zaak Gods en zijn kinderen verlaat, en zich zo gedraagt, alsof men met de wereld eens was, of als men kwade praktijken met liegen en geveinsde streken in 't werk stelt. Men verneemt, dat God dezulken verlaat, én ten opzicht van inwendige vertroosting, én ten opzicht van de heiligmaking, én ten opzicht van het uiterlijke, schande, verachting, kwellen, en wegneming van man, vrouw, kinderen, gezondheid, goederen hen toezendt; en dat ze sterven in verschrikking.

297. Als men hoogmoedig en trots wordt in de burgerlijke omgang, en als men in het geestelijke zich verhoovaardigt op zijn gaven, kennis en genade, voor wat

groots in de kerk wil geacht worden, de lof van anderen zoekt, en de Godzaligen, die geringer zijn in de wereld, of die kleiner zijn in genade, veracht in zijn hart en met zijn gedrag, en die groter in de wereld, groter in genaden en gaven zijn dan men zelf is, benijdt en in zijn hart, en met spreken en doen werkt 't geen de nijd opwerpt. Hoogmoed is een schrikkelijk ding, die kan God niet verdragen: [1 Petrus 5:5](#) ... *God wederstaat de hovaardigen, maar de nederigen geeft Hij genade.*

298. Als men de genade, de gemeenschap met God klein acht niet in zijn oordeel, want dat kan niet zijn, maar met zijn wil, praktijk en gedrag; namelijk, als men de wereld lief krijgt, en op twee gedachten hinkt, en het hart en de liefde gedeeld wordt, God wat en de wereld wat. Als men daardoor nalaat God met zijn gehele hart, met ernst en ijver, als het Enige dat men begeert, te zoeken, zijn gezette oefeningen licht verzuimt, of haastig, om het geweten wat te paaien en zalig te worden, doet, als men de kloppende Jezus niet opendoet, maar voor de deur laat staan, en alzo toont, dat men met zijn gemeenschap niet veel op heeft, en zich daarom niet wil verbreken, en als men niet veel smart heeft over het verachten, dan is 't, alsof God zei: ben Ik u zo weinig waard, ga dan heen, vermaak, vergenoeg u dan in de wereld, en dan onttrekt God Zich en laat hem daar alleen staan.

299. Als men waanwijs wordt, en afwijkt van de eenvoudigheid, die in Christus Jezus is, als men wat nieuws wil hebben. Men begeeft zich tot de letter, men zal wijs worden, kennis wil men hebben, de geestelijke dienst is te plat, dat zijn zaken, die men wel weet en dikwijls gehoord heeft; al wat nieuw is, grijpt men gretig aan, of het waarheid is of leugen. Dan beeldt men zich in, dat men eerst in 't licht komt, dat men verstandig wordt, dat men vast wordt in het geloof, dat men de vorige talmerijen te boven is. Men belacht die in de tederheid en in strijd leven, men verlaat die en voegt zich tot degenen, die mede van dit nieuwe licht houden, of zij de Heere vrezen of niet; men krijgt dan ruimte, men heeft vrijheid tot al datgene, dat het geweten tevoren kwetste, men kan nu mee pronken, mee doen gelijk de wereld doet, en men beeldt zich in, dat men wonder toeneemt. Maar ondertussen zendt God een magerheid aan hun zielen toe, en omdat ze die liefde van de inwendige geestelijke waarheden niet hartelijker aannemen, zo laat God hen ook wel heengaan, om in de letter hangen te blijven, en de geestelijkheid minder te verstaan. Gelukkig zijn zij, die gedenken, vanwaar zij uitgevallen zijn, zich bekeren en hun eerste werken doen; maar zelden komen, deze wederom tot hun eerste geestelijkheid.

Verlatenen worden op verscheiden wijzen hersteld.

XIII. De geestelijke verlating in haar natuur, gevolgen en oorzaken voorgesteld hebbende, begeven wij ons tot hulp om de zodanigen uit die droevige staat uit te helpen, hoewel het zwaar te doen is: [Spr. 18:14](#). *De geest eens mans zal zijn ziekte ondersteunen; maar een verslagen geest, wie zal die opheffen?* Nochtans is het de plicht van de sterken, de zwakken te ondersteunen en de gevallenen wederom op te richten; en God zegent dikwijls de middelen ook boven verwachting. De woorden, al de krachtigste vertroostingen, al de ernstigste opwekkingen en de bewegelijkste redenen zijn niet krachtig genoeg, de verlatene is te ver ontbloot

van kracht, om door dezelve zich op te beuren, God, die hen verlaten heeft, moet zelf hun weer voorkomen en bij de hand grijpen.

(y) God doet dit soms onmiddellijk, alleen door de Heilige Geest nieuwe genade instortende en de oude opwekkende, zodat zij als in een ogenblik hersteld worden. Soms doet God het door een uiterlijke gelegenheid en voorval, 't welk uit zichzelf niet bekwaam was, om zelfs een middel daartoe te zijn.

(z) Maar doorgaans gebruikt God daartoe zijn Woord, gelezen of door andere Godzaligen gesproken en op hen toegepast.

(aa) Om een middel tot uw herstel te zijn, zullen wij enige vertroosting en voorstellen en dan enige besturingen geven.

Moeten het herstel ernstig begeren.

Maar vooraf zou ik u, die in een verlaten staat leeft, wel eens willen vragen: of u wel uit die staat gered wilt zijn? Zou u wel begeren, dat de Heere uw duisternissen opklaarde en u met Zijn licht bestraalde? Dat de Heere u verzekerde van uw aanneming tot zijn kind en erfgenaam van het eeuwige leven? Dat de Heere tot uw ziel zei: *Ik ben uw heil!* U bij name noemde en verklaarde, dat u genade gevonden had in Zijn ogen? Dat de Heere uw ziel liefelijk omhelsde en al uw zonden achter Zijn rug wegwierp? Dat de Heere Jezus u kuste met de kussen van Zijn mond en u Zijn liefde betoonde? Zou u lust hebben om weer zoetelijk te schreien, te bidden, in geloof en liefde met Hem te verkeren en in tere vreze voor Zijn aangezicht te wandelen? Wat antwoordt u?

Zegt u: ja!

Ik vraag u: is 't waarheid, meent u het? Zegt u wederom, ja met de verzuchting: *ik wenste het wel, maar kan het niet verwachten*. Welnu dan, daar is hoop deze aangaande, alleen als u maar wilt. Maar als u wilt, hoor dan met bedaardheid.

Moedgeving.

XIV. De verlatene gelooft niet, dat hij een begenadigd kind Gods is, zo hij dat geloven kon, hem dunkt, dat hij dan gemoedigd de duisternissen zou kunnen doorwandelen, al belieft de Heere dan niet, Zijn genade en vertroosting hem te laten gevoelen, hoewel hij het zeer begeert, dan zou hij nog stil de Heere aankleven. Zodat het ons eerste werk is de verlatene te overtuigen, dat hij genade heeft.

Aan de vorige tijd te gedenken.

1. Gedenkt eens de dagen vanouds: mag het u ook heugen dat u geheel in de natuur waart, God niet kende en niet zocht? Gaat voort en overdenkt de weg tot uw verandering, en daarop, wat verandering u ondervonden hebt. Herdenkt dat bidden, dat schreien, dat worstelen en dat lopen naar Jezus, dat aannemen van Hem en tot verzoening en tot Godzaligheid. Daarop, wat licht van God en van de weg van de Godzaligheid in u kwam en hoe veel dat verschild van de kennis van de natuurlijke mensen, en dat u zag, dat zij met al hun kennis nog blind waren. Al verder, wat doorgaans uw oogmerk was, wat vreze Gods, wat tederheid van het geweten, wat gevoel over zonde, wat lopen om telkens vergeving te hebben, wat liefde tot God, tot zijn dienst en tot zijn kinderen u toen had. En daarbij, de stilte,

de vrede, de hoop, de verzekering nu en dan, de zoetheit in God, die uw ziel toen wel is gewaar geworden. Deze dingen weet u, neemt er nu het zondige, dat toch alle kinderen van God aankleeft, eens af, en beschouwt de zaken in haar eigen natuur.

Maakt daaruit het besluit eens op: is dat dan nu geen blijk, dat u ware genade gehad hebt? U kunt immers niet zeggen, dat het geveinsdheid was; want u weet, dat het onderhandelingen met God waren en dat uw hart u menigmaal getuigenis gaf, dat het in waarheid was, 't geen u deed. U kunt ook niet zeggen, dat het maar uitwendige verlichting en maar natuurlijk werk was; want u zag toen het onderscheid tussen u en anderen, die maar uitwendig licht hadden en u wilde al die bewegingen nu wel wederom hebben, dat toont, dat u het nu nog voor waarheid houdt, al spreekt, al denkt u nu met een schielijke inval anders. Zou u nu iemand niet voor waar begenadigd houden, als u iemand zonder zijn weten beluisterde, als hij met God in het gebed worstelt, en als u zijn hart zodanig kende? Dit toont al wederom, dat u uw voorgaande staat begenadigd houdt. Nu dan, gaat in waarheid te werk en besluit, dat uw werk in waarheid geweest is, en keert daarmee tot de Heilige Schrift, en gelooft, dat de genadegiften Gods en Zijn roeping onberouwelijk zijn, en dat Hij het goede werk, dat Hij in u begonnen heeft, ook voleindigen zal en het werk van Zijn handen niet zal laten varen.

Tegenwoordige staat beschouwen.

XV. 2. Beschouwt uw tegenwoordige staat, en u zult er nog genade in vinden, hoe wanhopend u die ook acht te zijn, handelt hier wederom in waarheid, alsof u over een ander zou oordelen.

(rr) U hebt licht, u kent de weg van de zaligheid door Christus, u kent de geestelijke gemeenschap met God, u kent de waarachtige onderhandeling met God; niet alleen, wat het geloof is, maar hoe een gelovende ziel werkt. U kent de aard van het inwendig geestelijke leven en wat er van verschilt, en dat alles niet met een donkere sluitreden, het een uit het ander besluitende; maar u kent het in zijn eigen natuur en met zulke kennis, die achting en liefde baart, met begeerte om hetzelfde te hebben, ofschoon het nu niet troost.

(ss) En waarom bent u droefig? 't Is immers niet over 't gemis van iets aards; maar 't is, omdat God ver is, omdat Jezus weg is, omdat u alleen gelaten zijt. 't Is niet alleen en voornamelijk uit vreze van verdoemd te zullen worden. Als u daarvan verzekerd was, dat u niet verdoemd zou worden, en had alles in de wereld, wat u wensen kon, zou u dan vergenoegd zijn, zou dan uw droefheid over zijn? Immers neen. Deze vraag zal uw genegenheid, gaande maken en u zult met al uw hart zeggen: ik ben droefig, omdat ik God mis, en ik kan niet blijde zijn, zo lang ik tot Hem niet komen kan; maar dan, dan zou ik verblijd zijn. Nu, gevoel van gebrek aan leven is leven, droefheid over gemis is een zeker blijk van liefde. Over zulke treurigen is de zaligspreking en de belofte van vertroosting: *Zalig zijn de treurigen, want zij zullen vertroost worden.*

(tt) Doet hierbij de uitgaande hartstochten naar God. Als ge u eens voorstelt de zoete verkering met God, de vereniging met Christus, het wandelen in de liefde, in gehoorzaamheid, in de dienst van God, en u denkt, dat ik zo eens wederom ware, verlevendigt dat uw ziel niet? Worden de genegenheden niet gaande? En zouden zij niet opvliegen als met vleugelen, indien de

hopeloosheid hen niet stuitte? En hoe hopeloos u bent, kunt u uw ogen wel van omhoog houden? Kunt ge u geheel van het gebed afhouden? Wat begeert u dan? Dat toont immers, dat u wat hebben wilt, en dat van God, en uw hart zal zeggen, dat het God zelf is. U bent dus overtuigd, dat u God begeert. Nu, begeerte spruit uit liefde, en de belofte is: *zalig zijn, die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid; want zij zullen verzadigd worden*, [Matth. 5:6](#).

Tussenpozen te erkennen.

XVI. 3. Erkent de tussenpozen van vertroosting, die de Heere u geeft in 't midden van de verlating.

- (1) U gaat in de kerk en daar wordt een gepast woord gesproken, dat u raakt, en u wordt gevoelig bewogen, u neemt Jezus hartelijk aan, de scheidsmuur tussen u en God wordt weggenomen, u krijgt een geopende deur en een vrije toegang tot God, en u durft Hem aanspreken: *Abba, o Vader!* U komt onder een gezelschap van Godzaligen, en ziet, de Heere toont aan u, dat hij daar tegenwoordig is. Want uw ziel wordt levend en 't is alsof de duisternis opklaart, en alsof u geheel hersteld wordt.
- (2) Is de Heere u soms niet wel voorgekomen in de slaap, zodat u slapende waakte? U kon bidden, u werd vertroost, u werd levend en ontwakende, was uw slaap zoet geweest; ja verlangt u niet wel naar de nachten, omdat uw ziel zich niet beter bevindt dan in de slaap? Dit gebeurt wel, doch ook wel het tegendeel, gelijk Job getuigt, [Job 7:14](#).
- (3) En het gebeurt u ook nu of dan wel in uw eenzaamheid, 't zij in uw kamer, 't zij in het veld, dat uw hart zoetelijk van Gods Geest bewogen wordt, ja tot tranenvloeden, tot roepen en tot aankleven. En de Heere komt u wel voor met vertroosting, met verzekeringen en met blijdschap. U, die dit ondervonden hebt, is dat niet een zeker blijk, dat de Heere u niet verlaten heeft, noch verlaten wil? U sterkt u daarmee en houdt vast door het geloof, als licht en leven ontbreken en het ras weer donker wordt.

Te weten, dat het Gods gewone handeling is.

XVII. 4. Weet, dat het de gewone weg God is, zijn kinderen soms in verlatingen te laten komen, bijzonder die, welke Hij meer genade van toenemen en vertroosting wil geven, U geschiedt niets vreemds. God handelt met u niet anders dan met anderen van zijn kinderen, u hebt misschien de gelegenheid niet met de zodanigen om te gaan, en als u eens zodanigen aantreft, zo staat u verwonderd, dat er meer zijn, die in zulke staat komen als gij, en 't is alsof het u wat moed gaf, en ik zeg u door ondervinding, dat God doorgaans zo handelt met de zijnen. Een ieder mens heeft zijn kruis, vromen en onvromen; maar dit kruis is alleen voor de vromen, anderen weten daar niet van, die bespotten het, die achten het zwaarmoedigheid, fijmelarij. Zodat men zelfs uit dit kruis besluiten mag, dat de Heere genade in hen gelegd heeft, hoewel ze het kwalijk doen kunnen. *Ontzet er u dan niet over, buigt u, vernedert u onder de krachtige hand des Heeren, opdat Hij u te van zijn tijd verhoge.*

God zal uitkomst geven.

5. Gewis de Heere zal uitkomst geven, Hij zal u wederom herstellen. Zo heeft Hij

aan anderen gedaan, hoewel sommigen, die zich niet wel in deze bezoeking gedragen hebben, in dit leven niet zozeer hersteld worden; doch zij ontvangen het in de hemel. Hebt toch moed, ziet op de beloften Gods: [Jes. 54:8](#), [11](#), [13](#). *In een kleinen toorn heb Ik mijn aangezicht van u een ogenblik verborgen; maar met eeuwige goedertierenheid zal Ik Mij uwer ontfermen, zegt de Heere, uw Verlosser. Gij verdrukte door onweder voortgedrevene, ongetrooste! Ziet, Ik zal uw stenen geheel sierlijk leggen ... En al uw kinderen zullen van de Heere geleerd zijn, en de vrede uwer kinderen zal groot zijn. [Klaagl. 3:31-32](#). Want de Heere zal niet verstoten in eeuwigheid; maar als Hij bedroefd heeft, zo zal Hij Zich ontfermen, naar de grootheid Zijner goedertierenheden.*

Nu dan, laat de vertroosting Gods u niet te weinig zijn, slaat Zijn beloften niet in de wind, zij zijn waarheid. Anderen hebben het ondervonden en daarna zoveel meer sterkte in het geloof verkregen, en de Heere zal ook u uw vertroosting teruggeven, strekt dan uw hart met de toezegging Gods: *zo Hij vertoeft, verbeidt Hem; want Hij zal gewis komen; Hij zal niet achterblijven, [Hab. 2:3](#).*

Besturing.

XVIII. Nu is over, dat wij enige besturingen geven, zo voor de verlatenen, als voor degenen, die met de verlatenen omgaan. De verlatene heeft zich voor enige dingen te wachten en enige dingen te doen.

Waarvoor zich te wachten.

1. De verlatene moet zich wachten:

(rrrrr) De voorgaande staat, zijn werk jegens God en Gods werk jegens hem, te veroordelen. Want zo doende, zou hij het werk van de Heilige Geest voor leugen uitmaken, dat een schrikkelijke zonde is. Hij kan daar nu zo wel niet van oordelen dan toen hij het genot en licht had. *Kan hij het nu niet vaststellen, hij moet het ten uiterste daar laten en zeggen: ik kan daarvan nu niet oordelen.* Want uit zijn tegenwoordige staat kan hij niet besluiten, dat de verledene niet recht was, omdat de ware kinderen van God wel in verlating komen, als boven is getoond.

(sssss) Hij moet zich wachten voor ongevoeligheid, voor zich tegen de Heere te verharderen, alsof men de tuchting niet wilde ter harte nemen. Wil God niet vertroosten, zich dan ook daarnaar te willen zetten, alsof men het kon missen, dat zou de Heere zeer mishagen: [Jer. 5:3](#), *Gij hebt hen geslagen, maar zij hebben geen pijn gevoeld; Gij hebt hen verteerd, maar zij hebben geweigerd de tucht aan te nemen; zij hebben hun aangezichten harder gemaakt dan een steenrots.*

(ttttt) Voor murmureren en verdrietig te zijn: [Heb 10:38](#) ... *zo iemand zich onttrekt, mijn ziel heeft in hem geen behagen. [Spr. 3:11](#). Mijn zoon! verwerp de tucht des Heeren niet, en wees niet verdrietig over zijn kastijding.* De Heere zal zo niet bewogen worden u te helpen, en 't kruis zal u dubbel zwaar zijn.

(uuuuu) Voor desperatie en wanhoop, denkende: de Heere heeft mij gesteld tot toorn, 't is met mij gedaan, mijn hoop is uit; waaruit dan wrevelige, wonderlijke en boze gedachten opkomen. Zeg niet: *Mijn sterkte is vergaan, en mijn hoop van den Heere, [Klaagl. 3:18](#).* Wacht u voor de beroeringen van

Job, [Job 7:15-16](#), *Mijn ziel kiest de verworping, de dood meer dan mijn beenderen, Ik versmaad ze.* Maar volgt hem, toen hij zei: [Job 13:15](#), *Ziet zo Hij mij doodde, zou ik niet hopen?* De stille lijdzaamheid is Gode aangenaam.

(vvvvv) Voor de middelen te verlaten, het lezen van het Woord, zingen, horen, bidden. Want dat was zo veel, alsof een flauwe van honger niet wilde eten, omdat hij flauw was.

(wwwww) Voor andere verkwikking buiten God te zoeken, zich af te leiden met zijn vermaak te nemen in spijs, drank, plezieren, vermakelijk gezelschap, enz. om daarin te rusten. Lichamelijke verkwikkingen kunnen soms wel een middel zijn tot verlevendiging van de geest. En ook, wacht u dan over te gaan tot andere gevoelens en dwalingen, waardoor men zich in de kennis ophoudt, en geheel de tere omgang met God laat varen, en zo de zielstrijden ontloopt.

Wat te betrachten.

XIX. 2. De verlatene heeft ook enige dingen te betrachten. Ik zal hier niet vele middelen voorschrijven; want doorgaans zijn ze zo zwaar te doen als de zaak zelf. Alleen:

(dddd) Tracht zeer naar stille en lijdzame onderwerping onder des Heeren handeling; klein te zijn, te treuren als een duifje, dat zijn wijfje verloren heeft, te kirren als een duif, te piepen als een zwaluw, zich zo aan de Heere te vertonen, en naar Hem uit te zien, dat is een gepaste gestalte in deze ongelegenheden, een bekwame gestalte, dat de Heere daarin werke: [Klaagl. 3:28-29](#). *Hij zitte eenzaam, en zwijge stil, omdat Hij het hem opgelegd heeft. Hij steke zijn mond in het stof, zeggende: misschien is er verwachting.*

(eeee) Indien men gewaar wordt, dat de Heere Zich onttrokken heeft om een bijzondere zonde, waarvan wij § 12 enige hebben aangetoond, zo is ten hoogste nodig, dat hij zich van die zonde hartelijk bekere, hij vernedere zich diep, hij verfoeie zichzelf, hij belijde ze met droefheid, hij rechtvaardige God over Zijn onttrekking om die zonde, hij neme voor om zich voor dezelve in 't toekomende te wachten, en hij zie op 't bloed van Jezus, om daardoor verzoening te hebben, en hij bidde om vergeving; want hoe kan de kastijding weggenomen worden, zolang men zich over de oorzaken niet vernedert en afstand van dezelve doet? Toen David in een zware gelegenheid was, zodat des Heeren hand dag en nacht op hem was, en zijn sap veranderd werd in zomerdroogte, zei hij: [Psalm 32:5](#), *Mijn zonde maakte ik U bekend, en mijn ongerechtigheid bedekte ik niet. Ik zeide: ik zal belijdenis van mijn overtredingen doen voor de Heere; en Gij vergaf de ongerechtigheid mijner zonde.*

3. Houdt vast aan de gang van uw voorgaande oefeningen, verlaat toch deze niet, doet ze zo goed u kunt, leest het Woord, al had u de minste smaak daar niet in, noch de minste beweging daardoor. Buigt uw knieën, zoals u gewoon bent, en bidt zo goed als u kunt, al zou u een psalm lezende bidden. Wordt uw ziel overstelpt, loopt daarom niet weg, verzwaren de aanvechtingen, staat het uit als een hagelbui.

Zegt u: *'t is maar lichamelijk werk, 't kan Gode niet aangenaam zijn.*

Doe maar dat lichamelijk werk, de Heere kent wel dat het beginsel geestelijk is,

en dat ge u met dat lichamelijke niet vergenoegt, of Hem daarmee wilt dienen, maar dat u het doet als een verordend middel om geholpen te worden. Blijft bezig in uw lichamelijk beroep, verlaat dat niet. Houdt u bij de Godzaligen, wekt nog anderen op, evenals tevoren. Doe het werk, en het zal een middel zijn, dat u niet verder vervreemdt, ja u zult er langzamerhand door terecht komen.

4. Gewent u om door het geloof te leven; ik spreek niet van het geloof van de klaarblijkelijkheid, maar het geloof van aankleven. U kunt u misschien niet stellen in de staat van de genade; u weet nochtans en gelooft, dat de Heere Jezus Zich aanbiedt aan de verloren zondaar, en dat daarom een ieder, die wil, Hem aannemen mag en moet. Ga daarop aan, met uitzien, met wachten, met aannemen, met overgeven, schoon u noch licht, noch troost vindt. Zegt niet: *'t Is te laat, voor mij is geen hoop*; maar beantwoordt hetzelfde met te zeggen: 't is leugen, ik leef nog, ik heb nog het Woord, ik wilde wel, zo ik Hem maar vinden kon; geef u in ongelovige gedachten niet toe, maar gaat op 't Woord aan, en u zult ten laatste bevinden, dat de Heere u door die weg wederom zal voorkomen.

Hoe men zich omtrent verlatenen heeft te gedragen.

XX. Degenen, die met verlatenen omgaan, hebben toe te zien, hoe zij ze behandelen; want de Heere zal er acht op geven, Hij heeft liefde voor zijn verlaten kinderen, indien iemand dat kindeke smart deszelfs smart toedoet, indien iemand het mede verlaat, 't zal de Heere mishagen. Daarom:

1. Wacht u:

(ggg) hen te veroordelen, alsof zij groter zondaren waren dan anderen, alsof zij heimelijk in een gruwelijke zonde leefden, 't zij dat u hen veroordeelt in uw hart, of met gelaat en gedrag, of met woorden. Dat was de zonde van de vrienden van Job, die de Heere daarover bestrafte.

(hhh) Hen te belachen en te bespotten, alsof ze gek werden, zich in inbeeldingen en dwaarmoedigheden toegaven, dat zou zeer des Heeren toorn tegen u ontsteken.

(iii) Raadt hun niet ten kwade, om de weg van de tedere Godzaligheid te verlaten, zeggende: dat komt er van dat men al te wijs wil zijn, dat men zo kies is, wat meer wil zijn dan een ander; komt, leeft, als een ander, leidt u eens af, vermaakt u met ons, en leeft gelijk een ander mens, dan zullen die inbeeldingen wel overgaan. Dus handelen de wereldse mensen, maar God ziet het wel, 't mishaaft Hem, en zij zullen hun straf daarover dragen.

(jjj) Wees niet hopeloos tot hun herstel, zeggende, *daar is geen raad toe, 't is gedaan, al wat men aan hen doet, 't is alles vruchteloos*. Er is immers hoop tot hun herstel, maar de kracht van dezulken te herstellen, ligt niet in u, noch in uw woorden, maar de Heere gebruikt anderen, om door hun onderhandeling dezulken te herstellen.

2. Maar:

(jj) voegt u bij hen, al was het maar om door uw tegenwoordigheid uw liefde te betonen, en de verlatenen daardoor te verkwikken.

- (kk) Hebt en toont een gematigd gevoelen over hun bedroefde staat, zijt aan de ene kant niet ongevoelig, noch aan de andere kant kleinmoedig, opdat u de verlatenen niet bedroeft, of kleinmoediger maakt.
- (ll) Toont uw medelijden en geneigdheid om hen te helpen dragen.
- (mm) Gebruikt uw bekwaamheid, hoe klein ze ook mocht zijn, om dezelve te vertroosten en moed in te spreken.
- (nn) Bidt voor dezulken, soms met hen, zo bekwaam of onbekwaam u ook zijt en dagelijks in uw binnenkamer. Dit zal de Heere aangenaam zijn. Psalm 41:2 [[Ps. 42:1](#)], *Welgelukzalig is hij, die zich verstandig gedraagt jegens een ellendige; de Heere zal hem bevrijden ten dage des kwaads.*

Hoofdstuk 49: Van de bestrijding tot Atheïsterij, of Godontkenning

HOOFDSTUK 49

Van de bestrijding tot Atheïsterij, of Godontkenning.

I. *De rechtvaardige zal door het geloof leven.* 't Geloof is dat, waardoor het geestelijk leven werkzaam is. 't Geloof is het voordeligste voor een Godzalige; maar ongeloof doet hem de meeste schade. 't Ongeloof doet de inwendige verdorvenheden van het hart opkomen, geeft de wereld groot voordeel op hen, legt hen open voor de aanvallen van de duivel, belet de toenadering tot God en het gebed, beneemt allen vrede en rust, belet alle heiligmaking, is Gode onaangenaam, en verhindert Hem in hen te werken. In één woord, 't ongeloof is de kanker van de ziel, een erbarmelijke staat.

In deze staat komen soms de gelovigen wel eens, daarom zullen wij deze ziekte voorstellen in haar schadelijkheid, opdat een ieder zich daarvan wachte, en niemand zich daarin toegeve, en zullen trachten degene, die in die staat vervallen is, te genezen. Wij zullen niet spreken van de ongelovigheid van de onbekeerden, ook niet van het zaligmakend geloof, ook niet van de kleinheid en zwakheid, die altijd in 't geloof, ook in de besten nog overblijft; noch ook van de korte bezwijkingen in deze of gene daad; maar van de overweldigende en lang aanhoudende kracht van het *historische ongeloof*, waardoor het geestelijk leven uitteert, en als tot aan het sterven geraakt. Dit ongeloof is

óf ten opzichte van God óf ten opzichte van het woord van God, óf ten opzichte hun geestelijke staat, en de beloften en handelingen Gods omtrent hen.

Bestrijding tot Atheïsterij is algemeen.

II. De Bestrijding tot Atheïsterij is een meer algemene kwelling van de gelovigen, dan men wel denkt, bijzonder in degenen, die schrander van verstand zijn. In velen ligt het verborgen, zodat ze het niet klaar opmerken, nochtans is het een oorzaak, dat ze niet veel troost en vrede uit het geloof scheppen. Anderen merken het wel maar verbergen het, omdat ze menen, dat niemand van die gruwelijkheid weet, en dat een ieder om die boze gedachten hen zou versmaden.

Soms komt het maar schielijk invallen: *Is er wel een God? Is er wel een hemel of hel? Is mijn ziel wel onsterfelijk? Is 't niet alles maar een fantasie en inbeelding?* Sommigen slaan deze invaller de gedachten terstond af, zonder veel schade.

Anderen beginnen daarop te malen, waardoor de Atheïsterij vermeerdert, dieper wortelen schiet, begint te kwellen en hinderlijk te zijn in de godsdienst.

Anderen klemt het meerder, daar komt een gezette gestalte, daar doen zich schijnredenen op tegen het zijn van God. Men kan niet vaststellen dat God is; de gebeden beginnen op te houden, of dringen niet door; men wordt door die gedachten terstond gestuit; men kan 't geloof, dat in 't hart ligt, niet oefenen, men heeft geen nut uit het gepredikte of gelezen Woord. Hierop volgt een grote beklemdheid van het hart, smartelijke droefheid, schrik en vreze. Dán omdat de liefde tot God, die in 't hart ligt, het niet verdragen kan; dán over de boosheid en gruwelijkheid van de zonde; dán over eeuwig verloren te gaan; men worstelt er wel tegen, maar men kan niet overwinnen, 't heeft de overhand; ja de ziel van sommigen wordt door deze strijd wel zó afgemat, zó moedeloos, dat men er zich niet meer tegen schijnt te zetten. Tevoren wilde men wel geloven, en men deed nog enige tegenweer, maar nu is men bezweken, en 't geestelijke ligt als in zwijm. Niet omdat men genoeg neemt in die staat, maar omdat men moedeloos en krachteloos is geworden. Dit duurt soms wel lang, ja wel jaren achter elkaar.

Doch soms komen daar wel tussenvallen, de ziel krijgt soms wel kracht om die gedachten af te slaan, dringt door tot bidden, ontvangt wel zoete vertroostingen, en 't schijnt, alsof

zij het te boven was. Bijzonder heeft men deze tussenpozen, als men omtrent anderen bezig is om die te onderwijzen, op te wekken en te vertroosten. Maar het is nog niet over, men raakt er soms wel ras wederom in, en soms wint men wel langzamerhand, maar men is nog zo zwak, dat men er niet aan denken durft. Ja een schielijke inval en het struikelen in een zonde, doen de aanvechtingen wel weer kracht krijgen.

De oorzaken zijn vele en verscheiden.

III. De oorzaken van deze ellendige staat zijn verscheiden.

- (k) Soms behaagt het de Heere iemand te beproeven, met Zich te verbergen, en de mens enige tijd aan zichzelf te laten.
- (l) Soms ontstaat het uit het weinig lezen van Gods Woord.
- (m) Soms uit het verzuimen van zijn gezette oefeningen, of het haastig doen van dezelve, en het nalaten van zich aan God te gewennen.
- (n) Soms uit het toegeven in zonden, 't zij in de trein, 't zij die uitdrukkelijk zijn tegen het geweten, en met meerder stoutheid begaan worden.
- (o) Soms uit niet verhoord te worden in zijn gebeden, men is in een bijzonder groot kruis, of men heeft een zeer sterke begeerte tot een zaak, men is ernstig in het bidden, men houdt er in aan, men dringt op de beloften, maar men verkrijgt niet. Hieruit ontstaat of moedeloosheid, of stille wrevel. Hier komen dan wel bij de gedachten: *als er een God was, dan zou Hij mij wel helpen, ik zie dat het evenveel is, of ik bid of niet.*
- (p) Soms uit het toegeven aan het verstand, om God, zijn eeuwigheid zonder tijd, zijn oneindigheid zonder uitgestrektheid, en andere van Zijn volmaakheden te diep te willen inzien en doorzien. Ons verstand is te klein, de oneindige God is te hoog; zo wij ons te hoog inlaten in de beschouwing van God, zo zullen wij zijn als degenen, die de zon in haar klaarheid recht aanschouwen en daardoor terstond zo duister worden, dat ze niet kunnen zien 't geen vóór hen is en tevoren klaar zagen. Als men evenwel met zijn klein verstand het hoe, de manier hoe God is, en eeuwig en alwetende en oneindig enzovoort, wil begrijpen, en men kan dat niet doen, gelijk men niet kan, zo ontstaat daaruit een verbijstering en een slingeren of God wel is, en wel zodanig is, en daaruit krijgt dan ons hart gelegenheid om al voort en voort te gaan in de Atheïstische gedachten.

- (q) Soms als men al te sterke, buitengewone openbaringen van God wil hebben en gevoeliger indruk van Zijn volmaaktheden begeert, niet alleen tot zijn geestelijk vermaak; maar ook stilletjes om zekerder te weten dat Hij is, niet willende zich tevreden houden met de gewone weg, die God Zijn kinderen inleidt.
- (r) Soms geeft de duivel daartoe aanleiding, soms met plotselinge inwerpingen, soms door listige omleidingen, 't zij door gelegenheden van buiten of heimelijke inblazingen, door vragen: *is 't al waar, zou het zo al zijn?* Waardoor het ongeloof, dat in het hart ligt, vat krijgt en daarop begint te denken.
- (s) Soms komt men in deze staat door het lezen van Atheïstische boeken, door het horen van Atheïstische lezingen en redeneringen of door het horen van de klachten van degenen, die in zo een staat zijn, en door onvoorzichtige uitdrukkingen van opwellende particuliere gedachten.

Opwekking en hulp.

IV. Dit is niet alleen een bedroefde staat, maar hij krenkt het geestelijke leven. Daarom moet een ieder zich zeer wachten voor zulke gelegenheden en voor zich toe te geven in de eerste opkomende gedachten. Hier is vluchten de beste weg tot overwinning. Wil men op zulke gedachten peinzen, wil men die met reden weerleggen en de voorkomende tegenreden beantwoorden, zo zal men lichtelijk gevangen en overwonnen worden. Daarom slaat alles af, met hoe schone schijn of met hoe sterke kracht het inkomt. En bent u reeds in zodanige staat, doet toch uw best er uit verlost te worden en overlegt met aandacht deze zaken:

In alle mensen is een indruk van God.

1. Immers is in alle mensen, ook in de domste heidenen, een erkentenis van een Godheid. Bent u wijzer dan de gehele wereld? Stelt het dan ook vast, al is 't alles donker en zonder kracht.

Is de Godzaligen gemeen.

2. De meeste Godzaligen komen in deze strijd, bijzonder die een helder natuurlijk verstand hebben; wat wonder is het dan, dat het u ook overkomt? Geeft dan de moed

niet verloren, de Heere heeft alle anderen uit deze strijd verlost, en zij zijn daarna sterker geworden, de Heere zal u ook verlossen en u zult ook sterker worden.

Goddellozen wilden wel, dat er geen God was.

3. Aanmerkt, wie zijn zij, die gaarne wilden, dat er geen God was, en die arbeiden om dat te loochenen? 't Zijn immers goddeloze mensen, omdat zij te geruster alle goddeloosheid zouden bedrijven. U wilt immers geen deel hebben met de zodanigen, u verfoeit hen, dat nu toont klaar, dat u gelooft, dat God is. Want indien u dat niet geloofde, ge zou u niet ontstellen, als u hoorde dat zij God ontkenden en kwalijk van God spraken; maar u zou genoeg in hen nemen, omdat zij met u in één gevoelen waren.

Uw eigen hart wenst ontslaging.

4. Let eens op uw eigen hart, is het niet ontroerd, als u in die beproevingen zijt en als die ongelovige gedachten in u oprijzen? Is al uw begeerte niet om ontslagen te worden en God in het geloof te dienen? Dit toont klaar, dat u gelooft, dat God is, anders zou u wel tevreden zijn en u zou u gelukkig achten van die vooroordelen ontslagen te zijn.

Vaststellen kan geen kwaad.

5. Wat kwaad kan het vast te stellen dat God is? U weet dat het loochenen kwaad zou kunnen en dat een mens daardoor verloren zou kunnen gaan. U weet, dat het te geloven geen kwaad kan, maar vrede zou aanbrengen en aanzetten, om de Heere met zoetheit in heiligheid te dienen.

Besturingen.

V.

(ffff) Begeeft u dan wederom tot het werk van God te zoeken en te dienen, vooronderstelt het eerste maar, alsof het zo ware, waarvan u nu niet zeker overreed bent en zegt: *ik zal dan zonder zien het Woord stellen als een grond, ik zal dat mij als een regel voorstellen om te geloven al dat het Woord zegt en doen dat het Woord voorschrijft.*

(gggg) En begint zo van onderen op, verheft u niet tot hoge zaken, tot inspanning van

verstand en gedachten, maar houdt u maar bij het Woord en leest dat. Gaat op het Woord naar de Heere Jezus als de Borg, neemt Hem aan, niet met inspanning van gezicht, dat zou u kwetsen, maar laag en als met gesloten ogen, verlaat u op Hem, omdat het Woord het gebiedt, en belooft, dat die zich op Hem verlaten, niet beschaamd zullen worden. Bidt zo in diezelfde kleine gestalte, hoort zo het Woord, laat zo het verbodene, doet zo het gebodene. Ik verzeker u, indien u zo begint en zo werkt, dat de Heere u langzamerhand weer terecht zal brengen, al is 't, dat de ongelovige gedachten in 't eerst u heftig bestrijden, en al is 't, dat u enige tijd geen smaak en zoetigheid in het werk vindt.

(hhhh) Houdt uw staat verborgen voor anderen, 't zij onbekeerden 't zij eerstbeginnenden, of zwakke Christenen, en bijzonder ook voor die, welke u merkt, dat ook in die aanvechtingen zijn; want u zou elkaar niet ophelpen, maar neerwerpen. Maar gaat bij een beproefd Leraar of een ander sterk Godzalige, openbaart uw staat aan die, en wees dan niet tegensprekende, maar luistert met aandacht, wat tot u gesproken wordt en houdt u stil, of het de Heere beliefte die woorden u op uw hart te bekrachtigen. En zo niet, gaat daarna al wederom eens heen, gebruikt zo de middelen, die de Heere in het Woord ingesteld heeft en dat in stilte, zonder veel gewoel: *niet door kracht noch door geweld, maar door des Heeren Geest zult gij hersteld worden.*

Hoofdstuk 50: Van de bestrijding, of het Woord van God de Waarheid is

Hoofdstuk 50

Van de bestrijding, of het Woord van God de Waarheid is.

I. Een klein schuitje vaart veilig over de klippen, waarop een groot schip aan stukken stoot. Zo gaat het ook met de mensen omtrent het geloof geven aan Gods Woord. Sommigen zien het Woord zo diep niet in en laten hun gedachten

daarover niet ernstig gaan of het Gods Woord is of niet, zij horen en lezen het als wat goeds, meer weten zij daarvan niet te zeggen. Deze zijn doorgaans natuurlijke mensen, die met God en godsdienst niet veel op hebben. Anderen nemen het aan als Goddelijke, omdat de kerk en iedereen het zegt, zij willen en weten dat niet tegen te spreken; deze doen doorgaans met het Woord geen voordeel, laten het in zijn waarde.

Er zijn mensen, ongelukkigen mag ik hen wel noemen, die in *Des Carte's'* twijfel en maalstroom vervallen zijn, deze zijn gauw in hun eigen ogen, zij moeten zien, tasten en gevoelen. Is er wat te kennen, daar moesten zij bij; zij zetten hun rede op de rechterstoel en dagvaarden de Bijbel voor zich om geoordeeld te worden en meteen God Zelf om reden van zijn zeggen aan hen te geven. Maar krijgen tot straf van hun onbeschaamde stoutheid een kracht der dwaling en dikwijls het eeuwig verderf.

Sommigen worden door de Heilige Geest stil (zonder dat zij het merken) bewerkt tot het geloven van de waarheid van het Evangelie in het algemeen en van de Goddelijkheid van de Godzaligheid. Zij onderzoeken niet, of zij van deszelfs Goddelijkheid verzekerd zijn of niet, God verschoont hun kleine krachten en leidt hen in deze aanvechtingen niet in. Ik raad hun, dat zij in hun eenvoudigheid maar voortgaan en de leiding des Geestes opvolgen. Dus zullen zij de hemel innemen, terwijl anderen elkaar bestrijden.

Godzaligen komen wel in twijfeling.

Maar vele Godzaligen komen tegen hun wil in de twijfelingen, of de Bijbel wel Gods Woord is; dikwijls is de duivel de eerste oorzaak daarvan, 't zij met schielijke inwerpingen: *is het zo al?* 't Zij listig zich verbergende en met heimelijk gelegenheid tot zulke gedachten te geven en schijnredenen voort te brengen, met aanporring om die te beantwoorden, daar toch verachten en vluchten hier het veiligst is. Maar ook komen deze twijfelingen uit ons eigen ongelovig hart voort, soms stapt men licht over die opwellingen heen, zonder daarnaar te luisteren, en doen derhalve geen schade. Maar soms hebben de opwellingen meerder vat, men begint de voorkomende redenen van twijfeling, die ik hier om geen gelegenheid te geven, niet noemen wil, aan te houden, en daarop te malen, en als men daarmee verlegen wordt en dezelve wil beantwoorden, zo is men gevangen.

Waaruit vele ongestalten komen.

II. Hieruit komen dan allerlei ongestalten voort, duisternis over 't verstand, ongeloof, lusteloosheid, onrust, vrees, onmacht; men kan niet dadelijk en sterk tot Jezus komen, om Hem als Borg aan te merken of aan te nemen. Men kan door Hem tot God niet gaan om gerechtvaardigd te worden, men kan zich niet troosten met enige belofte uit het Woord, 't is hun noch hamer, noch vuur, noch zwaard, noch balsem, noch spijs meer. 't Gebed wordt verhinderd, of immers 't is geesteloos en bijna zonder oefening van het geloof, alle oefeningen van de godsdienst worden gestremd, en men zou zich wel tot een godsdienst op zichzelf begeven, die de natuur leert, ten ware het geestelijk licht en leven, dat nog in de ziel is, het belette. En omdat het geestelijke licht en leven evenwel de overhand

over het natuurlijke ongeloof, gestijfd wordende door de natuurlijke rede, niet bekomen kan, zo wordt de ziel jammerlijk hier- en daarheen getrokken en geslingerd, daar is geen rust noch stilte in de ziel, maar enkel ontroering en bedroefdheid. Niet alleen omdat ze niet geloven, niet bidden, niet werken kan, maar ook, omdat ze Christus, als de Borg, en de gehele weg ter zaligheid (want dat volgt op de twijfeling aan de Goddelijke Waarheden) niet alleen niet vaststellen kan, maar ook bestreden wordt te verwerpen, waarover, als een gruwelijke en schrikkelijke zonde, hun geweten hen bestraft en hen voor de verdoemenis doet vrezen, zodat deze staat de ziel dapper krenkt.

Verlangen naar verzekering.

III. Wat zouden de zodanigen blij zijn, indien ze van deze zaak, dat het Gods stem, Gods uitspraak, Gods Woord is, klaar en krachtig overreed waren! Maar omdat het niet door de uiterlijke zinnen, noch door de rede, maar alleen door het geloof vastgesteld moet worden, zo is dit het werk van de Geest van het geloof: [1 Joh. 5:6](#) ... *De Geest is het, die getuigt, dat de Geest de Waarheid is.*

De Geest openbaart aan het geweten van de gelovigen, dat het Woord door de Geest Gods is ingegeven en de onfeilbare Waarheid is. Nochtans gelijk het geloof in Christus is door middel van het Woord, zo gebruikt God ook middelen, om ons te overreden van de waarheid des Woords zelf. Doch het zijn maar middelen, die geen kracht hebben, tenzij de Geest daardoor werkt. De Heere bewerkte dan het hart van zo een wankelende ziel, terwijl ik werkzaam ben tot haar overtuiging en versterking; en zij wachte zich ondertussen van tegenkanting, maar hield zich stil en late zich buigzaam opleiden door de vertoning dat de Bijbel Gods Woord is.

Door een opleiding van vele zaken.

IV. 1. Indien men zijn verstand machtig is, en zich een mens te zijn weet, zo moet men meer geloven, dan men met zijn ogen ziet, en met zijn oren hoort, en men doet ook het dagelijks zonder achterdocht, als ons iets aangezegd of verhaald wordt. 't Is in onze harten ingeprent, en 't zal er tot op onze dood niet uitgetrokken kunnen worden, dat de Hertog van Alva, om de Religie, vele duizenden mensen in Nederland heeft doen vermoorden, onthalzen, ophangen en verbranden.

Ook slaat niemand daar twijfel aan, dat Rome al vóór twee of drie duizend jaren bestaan heeft, en aler de zitplaats van de keizer is geweest, en tegenwoordig de stoel is van de paus, ofschoon hij het niet gezien heeft.

Men stelt ook ontwijfelbaar vast, dat Jeruzalem een grote stad is geweest, en dat aldaar de aanzienlijke tempel is geweest, die eerst door Salomo is gebouwd, en na de verwoesting door Nebukadnézar, wederom door Zerubbabel is herbouwd geworden.

U gelooft dat de Joodse natie in Kanaän heeft gewoond, en hun godsdienst alle de plechtigheden gepleegd heeft, die in de Bijbel staan; dat deze natie van Jakob, Izak en Abraham afkomstig waren, en Abraham door enige tussenvaderen van Noach, in wiens tijd de zondvloed over de gehele aarde gekomen is, en die door enige tussenvaderen, van Adam, de eerste mens, van God uit de aarde geschapen.

U gelooft dat Mozes de kinderen Israëls uit Egypte door de woestijn in Kanaän geleid heeft, en dat die Mozes de eerste vijf boeken beschreven heeft, en dat de andere boeken door andere mannen beschreven zijn, en dat de Joodse natie alle de boeken van het Oude Testament van wel bijna twee duizend jaren vóór Christus' geboorte af voor Goddelijk, en voor de enige regel huns geloofs en levens hebben gehouden.

't Is bijna allen bekend, Joden, Turken, Christenen houden onfeilbaar vast, dat de Heere Jezus Christus, nu jaren geleden, te Bethlehem is geboren, een Profeet is geweest, krachtig in woorden en daden, en dat Hij op 't Paasfeest buiten Jeruzalem is gekruisigd, en dat toen de zon op de middag is verduisterd geworden.

Deze dingen alle zijn zo bekend, dat de mens eerst zichzelf zou moeten ontmensen, en twijfelen of hij zelf al leeft en of er wel mensen en plaatsen zijn buiten zijn gezicht, en of er wel een woord waar is van al 't geen ooit een mens geschreven heeft, eer hij aan de gezegde dingen kan twijfelen. En u twijfelt er dan ook niet aan, maar 't ligt wat dieper daar 't u schort, 't raakt de weg van de verzoening en van de zaligheid door Christus. Om dan geholpen te worden, verheft uw hart tot het geloof, dat u aan die gezegde waarheden hebt, en 't zal bekwaam zijn om uw hart te bereiden, om door het volgende verder opgeleid te worden.

Uit de profetieën in het Woord.

V. 2. Komt nu een stapje nader en slaat uw ogen op die Schriften, welke bekend zijn, dat al vóór twee en drie duizend jaren geschreven zijn, en ziet in dezelve de profetieën, en vergelijkt ze met de vervulling, en ziet wat Goddelijkheid zich daarin openbaart. Neemt deze weinige en bij allen bekende tot een voorbeeld.

't Was aan Abraham voorzeggd en beloofd, dat zijn zaad wonderbaar zou vermenigvuldigen, en Kanaän erfelijk bezitten, en dat het na vier honderd jaren daarin zou komen. Is 't ook zo niet geschied?

't Was de Joden vele jaren tevoren voorzeggd, dat zij uit Kanaän verdreven en naar Babel weggevoerd zouden worden, en dat ze daarna door een koning, die Kores zou genoemd worden, wederom in hun land zouden worden hersteld, en dat ze de tempel, die tot de grond toe verwoest zou worden, wederom zouden opbouwen, en 't is zo geschied.

't Was voorzeggd, dat na de herstel Jeruzalem en de tempel zouden vernield, en de gehele Joodse natie onder alle volkeren verstrooid zou worden, en zonder offer, zonder koning, zonder afgoderij, in verachting leven; is 't zo niet op de tegenwoordige tijd?

Het was bijna twee duizend jaren tevoren door Mozes, en daarna door andere Profeten voorzeggd, dat er een Messias, dat is Christus, een Profeet, een Priester, een Koning zou zijn; dat die zou zijn het zaad, niet van een man, maar van een vrouw, en uit een maagd zou geboren worden, uit het geslacht van Abraham, Juda, David, te Bethlehem, 490 jaren na de herstelling uit Babel. Dat Hij arm en veracht zou zijn, de zonden van de kinderen van God zou dragen, van de overpriesters verstoten, de Heidenen overgeleverd, gegeseld en gekruisigd worden, dat men het lot over Zijn kleren zou werpen, dat Hij zou opstaan uit de doden, ten hemel varen, en dat de Heidenen over de gehele aardbodem in Hem

zouden geloven.

Zijn deze dingen alle vele honderden van jaren tevoren in de Heilige Schriften niet geprofeteerd? En zijn ze niet alle letterlijk in de Heere Jezus Christus vervuld? Zijn ze niet alle duidelijk door de Apostelen en Evangelisten beschreven, noemende tijd, plaats, personen, en dat in die tijd, toen vrienden en vijanden nog leefden, die het met hun eigen ogen gezien hadden, en moeten het zelfs de Joden heden ten dage niet bekennen? Getuigen het de Heidense schriften zelf niet? En gelooft de gehele Christenheid het niet?

Doet hierbij al de voorbeelden, zo van personen, zaken als diensten in en buiten de tempel, en ziet hoe net dat ze alle op de Heere Jezus, als het tegenbeeld, passen, en hoe dat, Hij gekomen zijnde, alles vernietigd is. Deze dingen alle te samen nemende, zo moet hij zijn ogen met geweld toesluiten, die in dezelve de Goddelijkheid van de Schriften niet ziet.

Uit de geestelijkheid in het Woord.

VI. 3. Let aandachtig op de inhoud van de Schriften, vergelijkt ze eens bij alle menselijke schriften; hoe duister, grof, aards, ijdel en dwaas zijn ze, en wat een Goddelijk licht straalt in deze? En al wat andere schriften van God en godsdienst geschreven hebben, zijn uit deze gehaald, en al wat zij uit deze niet hebben, is kinderlijk en belachelijk. Maar in deze straalt een Goddelijke glans!

Hoe heerlijk spreken zij van God, van de onsterfelijkheid van de ziel, van des menschen vuilheid, verdraaidheid en onmacht, van de gemeenschap van de ziel met God, van de eeuwige heerlijkheid, van de rechtvaardigheid Gods, van de verdoemenis! Let hoe geestelijk de geestelijke zaken voorgesteld worden, hoe diep en voor de mens verborgen dat ze zijn, en voor de mens verborgen zouden gebleven zijn, zo ze in de Heilige Schriften niet waren geopenbaard, en nu ze geopenbaard zijn, dat niemand dezelve geestelijk verstaan kan, tenzij hij zelf geestelijk is. Hoe ze alle daartoe dienen om de mens van het aardse en vergankelijke af te trekken, en tot God te leiden om in zuivere heiligheid, vrede en blijdschap God te dienen en Hem te verheerlijken; wat mens zou zulke geestelijke zaken verzinnen, en zo geestelijk kunnen voorstellen? Dit alles moet een mens overreden, dat de Heilige Schriften waarlijk en alleen van God zijn.

Uit de kracht van het Woord in het algemeen.

VII. 4. Gaat verder en beschouwt wat krachten deze waarheden op het hart van de mens hebben. Toen de apostelen zich keerden tot de Heidenen, wat begonnen ze anders dan een oorlog tegen alle mensen, en dat zonder zwaard en wapenen, wat uitkomst scheen het anders te zullen hebben, dan dat ze van een ieder als zotte mensen gehandeld, ja ten eerste gedood zouden zijn geworden? Zij vonden overal wilde mensen, die geen kennis van God hadden, die, als briesende leeuwen, hen eerder verscheurd, dan naar hen gehoord zouden hebben; maar ziet. wat een onweerstandelijke kracht had het Evangelie op hun harten! Van wolven, leeuwen en beren werden ze lammeren, het nam bij duizenden gevangen, en leidde ze tot de lijdzaamheid van Christus. Zij kregen Hem lief, zij vertrouwden op Hem, zij zetten lijf en leven gewillig bij Hem op en ontzagen noch vuur noch zwaard; maar braken door in de belijdenis van de Goddelijke Waarheden. En zo werd Azië, Afrika en Europa met het Evangelie vervuld, en hoe meer het vervolgd werd, hoe

heerlijker het zich uitbreidt tot verwondering en verwoedheid van de vervolgers. En als de antichrist alle koningen en machten te hulp nam, om het doorbrekend licht van de hervorming te dempen, zo kon nochtans hun vuur, zwaard, galg en raderen niets uitrichten, dan zichzelf met verdriet te pijnigen. Want het bloed van de martelaren was het zaad van de kerk, en bracht honderdvoudige vruchten voort ten spijt van de goddelozen, en tot blijdschap van de Godzaligen. Wie ziet in al deze niet de Goddelijkheid van het evangelie?

Uit de kracht van het Woord op 't hart van de gelovigen.

VIII. 5. Doet hierbij de kracht, die het Evangelie op het hart van andere gelovigen, en op uw eigen hart heeft; deze is te wonderbaar. Zij worden niet alleen in hun eerste bekering zo veranderd alsof een dode levend werd, maar hun zielen worden daarna met een wonderlijk licht, liefde, zoetheid, blijdschap, vrede en vrijheid vervuld, zodat ze alles kunnen missen, alles maar als drek achten en alles kunnen verdragen; hoe blij gingen de martelaren naar 't vuur en de galgen! hoe zongen ze in 't midden van de vlam! wat achtten zij het een geluk, voor de Naam Jezus een wrede dood te sterven! Aanmerkt de ontelbare menigte van de gelovigen van alle tijden en plaatsen, zij hebben allen dezelfde grond, allen dezelfde Geest, allen hetzelfde leven; komt men bijgeval bij iemand, en men hoort hem de tale Kanaäns spreken, terstond zijn de harten in de liefde verenigd, meer dan broeders. Merkt dat hetgeen in het Woord waarheid is, ook in uw hart waarheid is; men kan zien en gevoelen, dat het een en dezelfde Geest is, die in beide spreekt. U hebt u menigmaal verwonderd, dat u die zelfde gestalten in de Schrift vond, die u al tevoren in uw hart gewaar was geworden, zonder te weten dat ze ook in de Schrift beschreven waren, en u zei: *immers dat staat ook in het Woord*. Als gij dit alles opmerkt, hoe kan het zijn, of gij moet overtuigd staan en uitroepen: *uw Woord is de Waarheid! 't Zijn maar ongegronde inwerpingen of opwellingen die mij kwellen*.

Versterking van de gelovigen.

IX. Men zal misschien zeggen: *ik moet op al deze dingen stilzwijgen, en kan het tegendeel niet vaststellen, en het gezegde beweegt mij al vrij om te geloven; maar ik blijf ondertussen vol onrust wegens het opwellend ongeloof, ik wil wel geloven, maar ik kan niet. Och wat raad is tot mij! hoe zal ik nog eens komen tot een krachtig en sterk geloof zonder twijfelingen!*

Antwoord. Maar weet:

300. Dat God door deze bestrijding de meeste van zijn kinderen, bijzonder die van een vlug verstand zijn, leidt, om hen door dezelve te oefenen en sterker te maken in het geloof, gelijk ze daarna sterker zijn.
301. Dat God hierdoor de zijn hun ongelovig hart en onmacht om te kunnen geloven, bekendmaakt, tot hun vernedering aan de ene zijde, en zijn macht en vrije genade, als Hij het geloof geeft, aan de andere zijde, zodat deze kruisschool hun nutter is dan troost en rust.
302. Dat alle gelovigen het Woord altijd tot hun grond van licht, van troost, van wandel gesteld hebben, en alles daardoor hebben overwonnen, en alles daarvoor hebben uitgestaan. Bent u wijzer dan allen, of wilt ge u voegen bij de godlozen en spotters, hoewel er zelden een gevonden wordt, die aan de Schrift

durft raken.

303. Dat u kiezen moet: óf u de rede tot een grond van uw wandel, rust en troost wilt stellen, óf het geloof. Indien de rede, dan hebt u met de Bijbel niet te doen; indien het geloof, dan hebt u met de rede niet te doen om de waarheid van het Woord vast te maken; want het geloof rust alleen op het zeggen van een ander. De rede is maar een middel.

Zegt u: *'t is mij als de dood, ik kan niet geloven.*

Ik antwoord: omdat de Bijbel te verwerpen u schaden kan, en het vaststellen dat de Bijbel Gods Woord is, u niet kan schaden, zo is het immers veiligst op het Woord aan te gaan. Aan godloos te leven hebt u geen lust, u zou evenwel een deugdzzaam leven kiezen. Nu, al wat u de rede kan leren, dat leert u ook het Woord; ja meer, en dat hemelser en geestelijker. En zo u geslingerd werd met andere godsdiensten daar is dezelfde rede, al wat deugden die u zouden leren te doen, dat leert u ook de Gereformeerde Religie, en dat veel hemelser en geestelijker.

Welaan dan, zet u dan vast, en zegt: ik zal dan het Woord stellen, alsof het 't onfeilbaar Woord van God was; ik stel dat dan nu tot een grond van mijn geloof en leven; ik zal mij stipt daarbij houden, ik zal het gedurig lezen en mij gemeenzaam maken; ik zal alle gedachten, die daar tegen opstuiven, gevangennemen en afslaan; daar lees ik dat de mens in zichzelf verloren is, en zichzelf niet kan redden; dat Jezus Christus is de Borg, en door Zijn lijden en sterven de zondaar, die Hem aanneemt, met God verzoent; dat de gelovige God moet liefhebben, dienen, vrezen, en naar Zijn wil en geboden wandelen; dit stel ik dan vast, daar zal ik mij dan naar schikken, en ik zal al biddende in mijn eenvoudigheid wachten, totdat de Heere mij verder zal verlichten en mij troosten, ofschoon ik van deszelfs Goddelijkheid niet verzekerd ben.

Op deze weg heeft de Heere velen terecht gebracht, en zal ook u terecht brengen, en de Geest zal aan u getuigen, dat de Geest de waarheid is.

Hoofdstuk 51: Van het Ongeloof over zijn eigen staat

Hoofdstuk 51

Van het Ongeloof over zijn eigen staat.

I. Een ware begenadigde te overtuigen, dat hij ongenoegen heeft in zijn zondig hart, gedachten en daden, en tot in het hart daarover smart heeft, dat zijn verlangen naar God is om verzoening, in vrede met God, in ootmoedigheid, in vreze voor Gods aangezicht te wandelen, dat hij Jezus kent als de Borg en

Zaligmaker, Hem begeert, Hem kiest, zich naar Jezus toewendt, Hem aanneemt, zich aan Hem overgeeft, en door Hem tot God gaat, om alzo de goederen van het genadeverbond deelachtig te worden. Dat hij in zijn hart vindt een afkeer van de zonde, omdat het tegen de wil Gods is, en een inwendige begeerte om zuiver de Heere welbehaaglijk te leven, en dat dit telkens zijn oogmerk, voornemen en beoging is, dat hij soms wel zoetigheid en stilte in God genoten heeft; ... hiervan een begenadigde te overtuigen, is licht te doen. Ja een levendig voorstel van die zaken is een klare spiegel, in welke zij zien, dat die zaken in hen zijn.

Maar daaruit hen te overtuigen en te verzekeren, dat zij in de staat van de genade zijn, en hen daarover te verblijden, dat is zo licht niet te doen, omdat daartoe een bijzondere werking des Heiligen Geestes vereist wordt. Ziet dit: [1 Kor. 2:12](#). *Wij hebben ontvangen ... de Geest die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.*

De Geest werkt eerst genade in hen, en dan hebben ze nog van node, dat ze hun getoond worde, en dat zij ze ontvangen hadden: [Rom. 8:16](#). *Dezelfde Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn.* Want van de begenadigden kennen velen met Samuël de stem des Heeren niet; en zo zij al ware genade in zichzelf kennen, zo zien ze die nog niet in zich; en zo zij al wat zien, zo zien ze daarbij zo vele tegenredenen, dat ze tot geen besluit durven komen, dat zij ware genade hebben.

Verscheiden gestalten.

Hierover zijn sommigen niet zeer aangedaan, 't zij dat ze kleinwetende zijn, onder een slechte dienst leven, en geen handleiding hebben, en daarom niet weten dat men verzekerd kan zijn van zijn staat, maar houden zich bezig met bidden en uitzien naar Jezus, en wachten zich voor zonden, op hoop, dat ze de zaligheid mochten verkrijgen. Anderen zijn moedeloos en zien geen raad om tot de verzekering te komen, en gaan beklemd wegens de kracht van hun verdorvenheid daarheen. Anderen zijn slaperig en dood, hebben niet veel ernst over hun staat. Anderen zijn zeer aangedaan over hun staat en leven in veel vreze en schrik.

Hoedanig ook iemand over zijn staat aangedaan of niet aangedaan is, niet verzekerd te zijn over zijn staat, belet de vreugde en blijdschap in God, de dankbaarheid, en de verheerlijking van God, en de geestelijke wasdom; deze geestelijke ziekte zullen wij in deszelfs natuur en oorzaken voorstellen, en dan trachten dezelve te genezen.

Ontdekking van geveinsde klagers.

II. Vooraf zeggen wij, dat wij hier niet te doen hebben met onbekeerde mensen, of die wel weten, dat ze onbegenadigd zijn, of hun gedachten daarover niet laten gaan, of die zich zeer licht gerust stellen en zich van hun zaligheid verzekerd houden; of die een overtuigd geweten hebben en evenwel in de zonde blijven en tot Christus niet waarlijk gaan, en ondertussen mooi zijn met te kunnen klagen, en met door listige uitvluchten de goede leraren, die niet zeer de geest des onderscheids hebben, tot medelijden te verwekken en door hun tederheid omtrent zwakken veel moeite maken om hun tegenwerpingen te beantwoorden, en hun te tonen, dat ze noch genade hebben, daar ze beter zouden doen, dat zij er op sloegen dat het kraakte, opdat ze gezond mochten worden, en zich bekeerden,

of ontdekt zijnde, dat ze maar klaagden om te klagen, heen mochten gaan tot de wereld, daar ze toch onder behoren, opdat ze niet meer de goeden hinderden en de goeden leraren meer verdriet baarden in hun prediken en stichten van anderen. Laat ze vrij zeggen, die leraar verstaat het inwendige niet, die is niet bekwaam om zielen te behandelen; als zij ontdekt zijn, zo zullen andere zwakken minder verhinderd worden, de handleiding van zulke goede leraren te gebruiken. Wij spreken dan tot dezulken niet; maar alleen tot die, welke genade hebben en inderdaad gaarne geholpen waren. Deze zijn allen niet in dezelfde staat, de een wordt hierdoor verhinderd, en een ander door wat anders, daarom zullen wij verscheiden gevallen voorstellen en die beantwoorden.

Oorzaken van twijfeling van de gelovigen.

III. De eerste oorzaak van ongelooft over zijn eigen staat is twijfeling of men uitverkoren is. Het geloof is van de uitverkorenen, 't is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods; daar is een roeping naar het voornemen Gods; als ik dan niet uitverkoren ben, zo kan ik niet zalig worden, en al wat bewegingen van geloof en bekering ik ook mocht menen te hebben, die zijn niet recht en 't is verloren werk. Hoe langer ik op de verkiezing denk, hoe meer ik geloof, dat ik niet uitverkoren, maar verworpen ben, ik gevoel het aan mijn hart, dat zegt het mij klaar genoeg zo menigmaal ik wil bidden en tot Jezus lopen; dit krenkt mij naar ziel en lichaam.

1. Twijfeling of men uitverkoren is.

Antwoord

18. God geeft zelden onmiddellijke inspraken aan zijn lieve kinderen, en zou Hij dan de verworpenen zo verwaardigen, dat Hij aan die onmiddellijke openbaringen zou geven? Wees verzekerd, dat het Gods stem niet is, maar 't is uw eigen dwaas en ongelovig hart, waaronder de listen van de duivel zich vermengen; u hebt in de raad Gods niet gestaan, laat dan de verborgen dingen voor de Heere en wees zo vermetel niet, dat u weten zou hetgeen God in zijn Woord niet heeft geopenbaard. Heeft God u wel geopenbaard de verwerping van een ander? Immers neen; wat grond hebt u dan te geloven, dat God u uw verwerping zou openbaren? Daarom leeft niet door inbeeldingen en eigen invallen, maar handelt met verstand.
19. Daar zijn vele anderen geweest, die in deze zelfde verzoeking, en dat misschien dieper dan gij, verzonken zijn geweest, en de uitkomst leerde hun, dat zij wel waarlijk uitverkoren waren, en dat zij zichzelf, met zich vast in te beelden dat ze verworpen waren, leugens hadden wijs gemaakt en zichzelf maar verhinderd hadden in de weg van Godzaligheid.
20. Men moet zijn geloof, hoop, liefde, niet beproeven aan de verkiezing, maar daaruit opklimmen tot de verkiezing. Zodat u geheel verkeerd en zot handelt, u zou dat tegen anderen kunnen zeggen, dat men zo niet handelen moest, waaruit u uw eigen dwaasheid kunt zien in uw verkiezing te verwerpen. God geeft het geloof, de bekering, het leven, de liefde niet aan degenen die Hij niet uitverkoren heeft, maar alleen aan de uitverkorenen. Zo de Heere u dan de beginselen van die heeft gegeven, zo hebt u reden daaruit uw verkiezing vast te maken.
21. God heeft ons het onfeilbaar vaste Woord gegeven, daarnaar heeft men zich in

geloof en leven te besturen. Stelt dat voor u, ziet daar de vermaningen, de aanbiddingen van Christus, de beloften aan degenen, die welgevallen in Hem nemen; gaat daarop aan; kunt u daaruit nog niet opklimmen tot uw verkiezing? Immers zeker daar vindt u uw verwerping niet; ja al ware 't dat u in deze tijd nog onbekeerd was, ja de gruwelijkste die leeft, nog kunt u niet besluiten dat u verworpen bent en niet bekeerd zult worden. Legt dan zulke ongegronde en dwaze inbeeldingen af, laat ze u niet meer hinderen en handelt verstandelijk naar het Woord.

2. Of men waarlijk wedergeboren is.

IV. De tweede oorzaak van twijfeling is: *Ik vrees dat ik niet bekeerd ben, en dat alzo de gehele grond niet deugt, en dat het daarom alles niet goed is, wat ik in 't vervolg doe; want:*

- (iiii) ik weet de tijd van mijn bekering niet.
- (jjjj) Ik ben zo'n klaarblijkelijke verandering van blind tot ziende, van dood tot leven, van aards tot hemels niet gewaar geworden.
- (kkkk) Ik was niet zo verbijzeld door het gezicht van mijn zonden, door 't gevoel van Gods toorn, door de vrees van de verdoemenis, gelijk ik zie, [Hand. 2](#) en gelijk ik van verscheiden Christenen gehoord heb.
- (llll) Ik heb begonnen uit eigenliefde, de schrik tot verdoemenis drong mij tot zoeken; maar niet de liefde tot de eer Gods, niet de liefde tot Christus, ook niet de beminlijkheid van de heiligheid en de zaligheid; daarom denk ik dat de gehele grond niet goed is, maar dat het alles, wat ik heb en doe maar oppervlakkig of volop werk is, en dat het niet voortkomt uit een bekeerd en levendhebbend hart.

Antwoord

- (cc) Ziet maar, of u van harte God zoekt door Jezus Christus tot rechtvaardigmaking, heiligmaking, tot uw rust, blijdschap en zaligheid; of u dan weet of niet weet wanneer en hoe het begonnen is, daar is niet aan gelegen, men moet uit zijn bekering niet besluiten of ons werk nu recht of niet recht is; maar integendeel, men besluit uit zijn tegenwoordig werk zijn bekering.
- (dd) Weinigen weten de tijd van hun bekering; sommigen waren al overgegaan vóór die tijd, die zij de tijd van hun eerste bekering achtten: in anderen waren het maar voorbereidende werkingen, en zijn lange daarna eerst bekeerd.
- (ee) De bekering geschiedt zelden zo klaarblijkelijk, maar 't gaat daarmee langzamerhand, als met het opgaan van de zon, zodat men alleen enige tijd daarna zien kan dat men veranderd is; ja sommigen worden in hun kindse jaren bekeerd, zodat zij geen geheugen hebben van een onbekeerde staat, en hun voortgang is niet een verandering van soort, maar van trap in 't geestelijk licht en leven. Die in hun volwassen jaren bekeerd worden, en goddeloos geleefd hebben, die kunnen best en klaarblijkelijk onderscheid zien, als zij enige tijd vóór hun overtuiging vergelijken met de tijd een wijle na hun overtuiging.
- (ff) Het is niet nodig dat er veel verbijzeling, schrik en beven voorafga; sommigen worden door de kennis van de waarheid stilletjes, zonder veel strijd

en troost, overgebracht; anderen gaan met Zachéüs met blijdschap over door de beminnelijkheden van het evangelie; sommigen door vallen en opstaan, zodat men uit de ene manier van bekering geen besluit mag maken dat de andere niet goed is.

(gg) En of u door eigenliefde bewogen zijt geworden, daaruit is uw bekering niet in twijfel te trekken; eigenliefde is hier een deugd, en het eerste begin van meest alle, zo niet van alle, bekeerden; en of u door schrik bewogen zijt geworden, 't is evenveel, of Naämans melaatsheid, of Bartiméüs' blindheid; of Zachéüs' nieuwsgierigheid, of des stokbewaarders schrik de eerste beginselen zijn geweest om u tot Christus te leiden. Daarom houdt u met deze bedenkingen niet op, ziet u nu ware genade, erkent ze, en versterkt er uw hart door.

3. Het is mij gemakkelijk te geloven.

V. De derde oorzaak van twijfeling: *Ik kan geloven zo dikwijls als ik wil, en dat zonder enige strijd, 't is mij geen werk.* Want ik stel mij voor de aanbieding met de beloften; ik willic ze in, en geef mij zo gemakkelijk aan de Heere Jezus over. Maar het heeft weinig warmte en kracht bij zich; ik heb geen gevoelige droefheid over mijn zonden, ik heb geen levendige lust en begeerten naar vrede, blijdschap, heiligheid en andere goederen van het verbond, maar vergenoeg mij met de daad van inwilligen, en dat gaat alles zo slap als een lamme hand, die men elders oplegt om iets aan te grijpen, de vingers bewegen zich wel om aan te nemen, maar daar is geen kracht van naar zich te halen. Ik ben aan de ene kant niet ontroerd, en aan de andere kant heb ik uit dat slap aannemen noch troost, noch blijdschap.

Maar soms is geloven mij onmogelijk werk. Ik kan Jezus niet vinden, ik kan Hem niet aannemen, ik verbeeld mij maar zo wat, 't is werken in de lucht, ik kan geen onderhandeling met Jezus zelf hebben. En als het er op aankomt als ik in gevaar van de dood of in een ander zwaar ongemak kom, dan bezwijkt het geloof, ik ben dan in grote schrik en vrees, ik roep wel, maar daar is noch vertrouwen, noch stilte, ik kan tot Jezus niet komen, ik kan Hem niet aannemen, ik kan mij op Hem niet verlaten, ik kan Hem mijn ziel niet toevertrouwen; 't zou mij lichter zijn de gehele wet volmaakt te onderhouden, dan soms in Christus te geloven. Dus denk ik dat mijn geloof maar een inbeelding is, en maar een werk van het verstand, beschouwende hoe het geloof werkt.

Antwoord

Dit alles toont dat u waarlijk gelooft, zodat het u niet moest neerslaan, maar opbeuren; want hier is:

- (r) licht en kennis van ellende, van de geestelijke goederen van het genadeverbond, van de noodzakelijkheid van Jezus Borg.
- (s) Hier is waarlijk ongenoegen over de zondige staat buiten Christus, en genoegen en begeerte naar verzoening met God, en alles wat daaruit vloeit, vrede, blijdschap, Godzaligheid.
- (t) Hier is waarlijk lopen naar Jezus, inwilliging van zijn verzoek en aanbieding, overgeven aan Hem, om door Hem door een weg, die Hem behagen zal, tot de zaligheid geleid te worden.
- (u) Hier is gevoel over de zwakheid van het geloof, en bekommring of u wel

waarlijk gelooft, vermengd met begeerte naar waarheid, ernst en sterkte van geloof.

- (v) Hier is een afscheiding van de wereld, zorg om niet te zondigen en een houden met Christus, met zijn zaak en zijn kinderen.
- (w) Is dit alles niet zo in u? Zegt u voor de Heere: ja in waarheid; maar de gezegde moeilijkheden doen mij denken dat al die zaken in mij het ware geloof niet kunnen zijn; weet, dat het geloof en zijn uitwerkingen verscheiden zaken zijn; het geloof kan in waarheid in iemand zijn, en is waarlijk daar, waar de zo gezegde daden zijn, en nochtans kan het zijn zonder de gewenste uitwerkingen in deze en geen tijd en omstandigheden. *De verstandige wil* is de waarheid van het hart, schoon de hartstochten en driften stiller zijn, en zich niet gevoelig roeren, en of wel de roeringen van de hartstochten meer bewustheid geven van onze begeerten, en alzo meerder verkwikking aan eerstbeginnenden en kleinen in de genade, zo is nochtans de werking van de verstandige wil doorgaans zuiverder. Daarom wordt niet kleinmoedig, al zijn de hartstochten zo driftig niet, als u maar bewust zijt van de uitgaande werkingen van de verstandige wil.
- (x) Dat het inwilligen van de aanbiedingen en het overgeven aan Jezus u licht valt, en u het doen kunt zo dikwijls als u wilt, dat is de hebbelijkheid van de genade, en dat dit waarheid is, blijkt, omdat het geschiedt met de verstandige wil, en dat het bij zich heeft enige opbeuring om de Heere welbehaaglijk te leven in Christus; dat het slap geschiedt en geen kracht heeft van vertroosting en blijdschap, is dikwijls een bestraffen gebrek van ernst, en een bewijs dat men op zijn levenspad niet zeer gezet is op de gemeenzame omgang met God; en of dat in u te bestraffen is, zo is het geen blijk van niet in waarheid te geloven; vertroost u in het ene, en verwakkert u daardoor tot het andere.
- (y) Dat u bezwijken noemt van het geloof in gevaar van de dood, en in andere buitengewone voorvallen, is geen bezwijken, maar een verhindering van de vrucht van het geloof, de rust, de vrede, de verzekering van een gewenste uitslag; want dat het geloof ook dan nog werkzaam is, blijkt uit het zien naar Jezus, uit het alsdan nog overgeven aan Hem, uit het roepen om genade en hulp door Jezus; maar de schrik van de dood of een ander buitengewoon ongeval, belet bedachtzaam te letten op de beloften, hierbij komt ook het ongeloof boven, en toont dan ook zijn kracht, zodat men vol vrees en angst is over de uitslag van de zaak, of over de zaligheid van de ziel.
- (z) Dat het geloven, dat u soms licht werk was, soms zo zwaar en zo onmogelijk is, ontstaat uit de verscheidenheid van beoging. Als het geloof licht werk is, dan is men buiten strijd, men ziet dan op de uitgaande daden van het geloof, of men is dan niet gemeenzaam met God verkerende en men loopt er dan licht overheen; maar als het zwaar en onmogelijk is, dan dringt men dieper in, en men begint meer met de rede te werken, daar het Woord van God alleen de grond van het geloof moet zijn. Of men is dan bezig met de vruchten van het geloof, om die te hebben in zo'n trap, als men zichzelf voorstelt, en een verzekering zonder enige zaak, die twijfeling zou kunnen aanbrengen, een vertrouwen enkel in vrede, zonder enige opwellende vreze. Geen wonder dat u dat onmogelijk is; want dat is des Heeren werk, die een ieder daarvan zo veel geeft als het Hem behaagt. Uit al deze ziet u dat uw geloof wel zwak en

gebrekkelijk is, maar dat het evenwel in waarheid in u is; dat wij tot die einde getoond hebben, om u daardoor op te beuren uit uw zwakke staat, en met blijdschap u te doen voortgaan in de oprechte weg.

4. Het geloof te stellen in verzekering.

VI. De vierde oorzaak van twijfeling is, dat men de natuur van het geloof stelt in verzekering, of ten minste dat het geloof altijd vergezelschap is met verzekering. Men besluit aldus: indien mijn geloof het ware zaligmakende geloof was, ik zou verzekerd zijn van mijn deel aan Jezus en aan de zaligheid; maar soms kan ik zelfs geen onfeilbare kentekenen, van het geloof en bekering in mij bevinden, waaruit ik besluiten durf, dat ik ware genade heb. En of ik soms wel zulke kentekenen in mij zie, zo kan ik toch tot zo'n besluit niet komen. Ik vrees dat ik de kentekenen, zoals zij in het Woord voorgesteld worden, in hun geestelijke zin niet recht vat, en dat hetgeen ik in mij zie, niet zo geestelijk is, als de Schrift die verstaat. Immers de Heere heeft mij nooit aan het hart verzegeld, en nooit tot mijn ziel gezegd: *Ik ben uw heil!* Ik ben altijd droevig en beklemd, en weet van geen vreugde en blijdschap in God, daarom vrees ik dat ik op 't einde bedrogen zal uitkomen.

Antwoord

- (aa) Wees verzekerd, dat men zonder uitdrukkelijk verzekerd te zijn van deel aan Christus te hebben, wel zalig kan worde; bij duizenden, die nooit de uitdrukkelijke verzekering gehad hebben, zijn alreeds in de hemel, en daar zullen er nog wel zenden zodanigen in komen. Verzekerd te zijn is zoet en begeerlijk, een gelovige kan niet anders dan daarnaar verlangen; maar als het de Heere niet behaagt, zo moet hij zich onderwerpen, en zich ophouden met oefenen van de uitgaande daden van het geloof.
- (bb) De natuur van het geloof bestaat niet in de verzekering, dat is een grote misvatting buiten en tegen het Woord, dat het geloof noemt *een komen tot Jezus, een aannemen van Hem, een uitzien naar Hem, een zich aan Hem toevertrouwen, een leunen, een verlaten op Hem*; maar nooit een verzekerd zijn van deel aan Hem te hebben, en zalig te zullen worden; hoewel de zaligheid op het geloof beloofd wordt en volgt.
- (cc) De verzekering van deel aan Jezus te hebben, kan geheel en al weg zijn van het geloof; neemt eens zulke gevallen als wij § 5 voorstelden, wanneer iemand in vreze van de dood, in watersnood, in handen van moordenaars en dergelijke, met al zijn hart naar Jezus loopt, tot Hem roept, Hem met haast aangrijpt, zich aan Hem overgeeft, en zich in zijn handen werpt, daar is geloof; maar de tijd en ontsteltenissen nemen alle wederkering op zichzelf en zijn daden, en alzo alle verzekering weg, en indien men zo stierf, men zou zonder verzekering, ja in grote schrik en vrees naar de hemel gaan.
- (dd) Daar is onderscheid tussen de verzekeringen, die doorgaans op de bedaarde oefening van het geloof volgen, en tussen de bewustheid, dat men verzekerd is. Als men met bedaardheid het geloof in Jezus oefent met biddingen, toepassingen, met een goed geweten vragen, en dergelijke, zo zal men daarna, de gestalte van de ziel herdenkende, vernemen, dat daar was een levendige hoop, of stille kalmte, of vrede, of vergenoegen, of toevertrouwen, maar dat men in die tijd van worsteling daarop geen uitdrukkelijk acht gaf, en

niet lette op die zaken met te denken: ziet daar, dat en dat gevoelt u immers. Ofschoon men in die tijd daarop geen acht gaf, en daarop niet lette, zo waren evenwel daar daden van verzekering.

(ee) *Misvatting van de verzekering.* Men heeft ook een misvatting van de verzekering; men noemt verzekering, en men verstaat daardoor 't gevoel en de smaak van de hemelse goederen, of ten minste zulke verzekering, in welke zich de allerminste hindering niet opdoet of doen kan. Doch deze hebben te weten, dat én de gelover én het geloof onvolmaakt is, en in dit leven onvolmaakt zullen blijven, en dat derhalve het ongelovig hart nog altijd wel enige twijfelingen zou kunnen opwerpen, die de besten in hun verzekering nog zouden benevelen, en daarom van hen, zonder daarnaar te luisteren, verworpen worden.

Verzekering bestaat in het opmaken van de sluitreden, in welke men de eerste stelling neemt uit het Woord, beschrijvende de natuur van de zaligmakende genade, van de wedergeboorte, van het geloof met zijn werkingen, die zo en zo is, voor die zijn zulke en zulke beloften. Hierin heeft de verzekerde licht en kent de waarheid, en dat zich zonder reden opdoet, ik mocht het Woord misvatten, 't Woord verstaat dat misschien geestelijker dan ik het opneem: dat verwerpt men ook zonder reden, wetende, dat het Woord duidelijk en klaar spreekt, en dat wij het niet natuurlijk, maar geestelijk verstaan.

De tweede stelling neemt men van zijn eigen hart en deszelfs uitgangen voor het oog van de alwetende God, betuigende, en ons geweten mede getuigenis gevende, ik ben zo en zo; men ziet en erkent wel de onvolmaaktheden van de gestalte van het hart en zijn daden; maar men kent evenwel de waarheid van de genaden, die de Heilige Geest daarin gelegd heeft. Hieruit maakt men dan het besluit op: zo ben ik dan in de staat van de genade, wedergeboren en gelovende. Dit is de verzekering.

Soms ziet men de eerste beide stellingen klaar, evenwel blijft het besluit duister, en geeft weinig kracht tot vertroosting.

Soms is het besluit ook klaar, en werkt vertroosting, wegens de zekerheid van zijn deel aan de genade.

Soms werkt de Heilige Geest krachtiger dan gewoonlijk, en drukt de drie stellingen zo klaar in, als men het cachet indrukt in weke was of lak; dit is de verzegeling.

Soms geeft de Heilige Geest daarbij wel buitengewone verlichting, en geeft niet alleen verzekering van eigendom aan de zaken, maar ook gevoel en smaak van de zoetheid en zaligheid van de zaken. Dit laatste zou een gelovige gaarne hebben en gaarne altijd hebben, in welke begeerte wij hen niet tegengaan; maar daarin gaan wij hen tegen, dat ze het laatste, of ten minste op een na het laatste voor de verzekering nemen, en als ze deze missen, dan achten zij dat ze geen verzekering hebben, hier ligt de strik, die hen van de gemoedigheid en blijgeestigheid afhoudt; maar zij hebben te weten, dat God die twee laatstgenoemde daden niet in allen, en niet altijd werkt.

Dat een gelovige uit zijn sluitreden geen troost en verkwikking heeft, dat ontstaat niet uit gebrek van verzekering, want die sluitreden te kunnen

opmaken, is verzekering; maar of uit gebrek van historisch geloof, waardoor men het Woord niet levendig en klaar, als de onfeilbare waarheid houdt, hoewel men het niet merkt, dat het daar hapert; of uit buitengewone donkerheid, die op de ziel is gevallen, waardoor men de heerlijkheid van de zaken en onze gelukzaligheid niet zien kan; of uit een doodsheid, die de ziel heeft bevangen, of omdat men al te gezet is op de onmiddellijke verzegeling van de Heilige Geest, en gevoelige smaak van de genaden zelf, die men alleen voor de verzekering houdt, of waardoor men de dag van de kleine dingen veracht. Daarom verlangt wel naar de onmiddellijke verzegelingen en openbaringen Gods aan uw ziel, en naar de geestelijke vreugde en blijdschap, die daaruit ontstaat, maar weet, dat God in zijn vrij welbehagen dat niet aan allen en altijd doet, en vergenoegt u met de gewone weg, die God Zijn kinderen inleidt.

En als u wel bedenkt, bent u nooit verzekerd geweest? Hebt u nooit stilte en vrede van het geweten op de worsteling van het geloof genoten? Hebt u nooit gevoeld dat God u uw zonden vergaf? Nooit ondervonden dat God uw God was? Ik geloof dat u het niet zult durven ontkennen, of u zijt onachtzaam geweest in het op te merken. En indien u zegt: *ik heb het wel enigszins gehad, maar ik denk dat het inbeeldingen zijn geweest, omdat ik het wel zou behouden hebben*, dan raad ik u dat ge u versterkt, door het herdenken van de dagen vanouds, en u verzekerd houdt, dat God in Zijn genade tot u niet veranderd is, noch veranderen kan, schoon het zijn gewone weg is de zijnen dat niet altijd te laten gevoelen.

De vijfde twijfeling is de grootheid van de zaak.

VII. De vijfde twijfeling ontstaat uit de aanmerking van de grootheid van de zaak. Sommigen vinden ware blijken van genade in zich, die hun wel zouden verzekeren een kind Gods te zijn; maar daar komt een groot gezicht van hun alleszinse zondigheid aan de ene zijde, en aan de andere zijde krijgen zij een diep gezicht van de grootheid van de zaak, van God eeuwig bemind te zijn. Christus voor hen, en dat uit liefde, gestorven te zijn, de Heilige Geest in hen, als in een tempel te wonen; zij een kind van God; God, de Hoge, de Heilige, de Heerlijke, de Schepper en Heere van hemel en aarde, die God hun God te zijn, zij erfgenamen van de eeuwige en onbegrijpelijke zaligheid te zijn, daar God meest alle mensen in hun ellende laat liggen, en hen om hun zonden verdoemt, en maar weinigen opneemt tot voorwerpen van Zijn genade, en zij onder die weinigen te zijn, ... dat is voor hen te groot en te ongelooflijk. Zij achten, dat zou te grote vermetelheid voor hen zijn, zich onder die te stellen. Dit verhindert hun besluit te maken, en zich verzekerd te houden, dat zij in de staat van de genade zijn, dat ze anderszins uit de genade, die ze in zich bevinden, zouden doen.

Antwoord

't Is jammer, dat men zo'n verkeerd besluit maakt uit de goedheden Gods; hoe kan men zich onthouden van dezulken te berispen? Nochtans, omdat het uit zwakke nederigheid spruit, zullen wij hen onderrichten, op hoop, dat zij, die in staat zijn van verzekerd te kunnen zijn, God met blijdschap en liefde, als hun God, zullen dienen en in een vrolijke hoop van hun eeuwige zaligheid, hun loop met vreugde en verheerlijking Gods zullen uitlopen. Weet dan en wees verzekerd:

- Dat al is het te groot voor u te ontvangen, dat het voor de Oneindige niet te groot is u te geven. u acht het vermetelheid u te verzekeren, dat u in de staat van de genade zijt, schoon u het uit zekere kentekenen zou kunnen besluiten; maar 't is hoogmoedigheid, u niet verzekerd te houden, alsof u niet meer ontvangen wilde, dan u waardig waart en door ontvangen weldaden geen verbintenis en verplichting op u leggen wilde. 't Is een weldoener te bedroeven, die zich in weldadigheden te bewijzen verblijden wilde; daarom neemt het met blijdschap en dankzegging aan en erkent de grote goedigheid Gods, in u, ellendigen, onbegrijpelijke weldaden te bewijzen.
- Weet, dat niemand iets ontvangt, omdat hij het waardig is, of om enige goede gemoedsstemming, gestalte en bekwaamheid die God bewegen zou hem wel te doen; anderen zijn evenzo onwaardig als gij, nochtans willen zij wel oneindige weldaden van God ontvangen en eeuwige verbintenissen op zich leggen zij verwonderen zich daarover, zij erkennen des Heeren goedheid, zij danken en verheerlijken Hem daarover, zij zijn blij met Jakob te mogen zeggen, [Gen. 32:10](#), *Ik ben geringer dan al deze weldadigheden, en dan al deze trouw, die Gij aan uw knecht gedaan hebt.* En met David, [2 Sam. 7:18](#), *Wie ben ik Heere, Heere, en wat is mijn huis, dat u mij tot hiertoe gebracht hebt?* Doet u dat ook zo.
- God kende u wel wat u waart en wat u al doen zou, eer Hij u riep, en evenwel zond Hij het Evangelie tot u en zijn boden; riep Hij u en trok u, Hij bracht u tot de Middelaar, Hij gaf u het geloof, Hij wederbaarde u, Hij gaf u het geestelijk licht en leven, en heeft u menigmaal getroost en u getoond, dat Hij u liefhad; indien u het dan in de beginne niet te groot achtte om zalig te worden en met vele tranen Hem durfde aanlopen om Zijn genade; zult u dan nu, nu Hij u Zijn genade geschonken heeft, de genade weigeren, omdat zij te groot is? Of meent u, dat God na al die aan u bewezen weldaden veranderen zou, daar Hij u van tevoren alzo wel kende, hoe ge u naast Hem gedragen zou, als nu? Daarom geeft de Heere de eer en erkent u blijdelijk de aan u bewezen genade.
- Het oogmerk Gods in genade te bewijzen en zulke grote en oneindige zaligheid te geven en dat aan enige weinigen in tegenstelling van anderen, en dat wel aan de allergrootste en aan de alleronwaardigste zondaren, het oogmerk, zeg ik, is tot verheerlijking van Hem, opdat in de openbaring van zijn vrije genade, van oneindige en onbegrijpelijke liefde, van de rijkdom van zijn barmhartigheden, al de engelen en al de uitverkorenen zich verwonderen en verblijden zouden, en in die te aanschouwen en te verheerlijken, hun zaligheid vermeerderd zou worden. Ziet dit: [Eféze 1:6](#). Tot prijs van de heerlijkheid van Zijn genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde. [1 Tim.1:16](#). *Maar daarom is mij barmhartigheid geschied, opdat Jezus Christus in mij, die de voornaamste (zondaar) ben, al zijn lankmoedigheid zou betonen, tot een voorbeeld van degenen, die in Hem geloven zullen ten eeuwigen leven.*
Zou de Heere dit Zijn oogmerk bekomen, zo moest immers daar zo'n groot onderscheid zijn tussen de zondaar en de genadegiften. Als u dan die grote ongelijkheid ook in u bevindt, zo moest u daardoor niet gestuit worden in de erkenning van de genade Gods; maar zelfs daardoor aangezet worden, om die te erkennen en u uit de blijken van ware genade te verzekeren, opdat u God

mocht verheerlijken, en engelen en mensen God verheerlijken mochten over Zijn genade over u.

De zesde twijfeling is niet te kunnen bidden en niet verhoord te worden.

VIII. De zesde twijfeling ontstaat uit niet te kunnen bidden en niet verhoord te worden. Men zegt: de gelovigen hebben de Geest van Christus, die is een Geest des gebeds, die doet hen roepen: *Abba, o Vader*; die bidt voor hen met onuitsprekelijke zuchtingen; maar ik kan niet bidden, als ik mij tot het gebed begeef, dan sluit mijn hart toe en ik kan bijna niet een woord voortbrengen. Ja ik dwaal dan af in andere gedachten; en als ik al iets zeg, zo is het maar lippenwerk, het hart wordt niet bewogen, het gebed dringt niet door, 't is maar of men in de lucht spreekt, ik kan mij God niet vertegenwoordigen en Hem van nabij niet aanspreken, veel minder kan ik het doen in betamelijke ootmoed, eerbiedigheid en geloof van verhoord te worden; en of ik al over een zaak aangedaan ben, ernstig bid, ja met vele herhalingen bid, zo word ik toch niet verhoord en verkrijg mijn begeerte niet, daar toch God zijn uitverkorenen hoort en hun antwoordt op hun gebeden; dit maakt mij moedeloos en doet mij denken, dat ik niet ben in de staat van de genade.

Antwoord

- (bb) In deze staat komen alle kinderen van God, de ene tijd of de andere, vraagt maar een ieder waar gelovige, die enige tijd een Christen geweest is, zij zullen het u zeggen; daarom houdt u niet vreemd en besluit daaruit niet, dat u geen genade hebt. Dat anderen ontmoet, waarom zou u het niet ondervinden? Job, David en andere heiligen hebben daarover geklaagd.
- (cc) 't Is waarlijk een droevige staat en een oorzaak van verachtering in het geestelijk leven; maar de smart over ongestalte en de begeerte om te mogen en te kunnen bidden, en verhoord te worden, toont zelfs dat er in de ziel nog leven is.
- (dd) Indien u terug ziet, u zult bekennen dat het niet altijd zo geweest is, dat u voor dezen met sterk geroep en tranen hebt kunnen bidden, en in hetzelfde aanhouden, en dat God wel getoond heeft, dat Hij in uw smeken en tranen behagen nam, en dat Hij ook wel uw bede u heeft gegeven; maar dat u nu zo niet bidden kunt, komt misschien:
 - 1. omdat u ten eerste te hoog en te nabij wilt zijn.
 - 2. Of dat u in uw eigen kracht begint, en niet komt als een ontblote, biddende om te mogen bidden en om de Geest des gebeds, opdat u zou kunnen bidden.
 - 3. Of omdat u in de gewone oefeningen terstond wat buitengewoons wilt doen of ontvangen, daar u tussentijden in uw beroep wel veel bezig kunt zijn in uitschietende gebeden.
 - 4. Of omdat er een geestelijke duisternis op uw zielen gevallen is, waardoor u de beminnelijkheid van de zaken niet kunt zien, waardoor uw begeerten ontstoken zouden worden tot dezelve.
 - 5. Of omdat u gedeelde genegenheden hebt en te veel aan het aardse kleeft.
 - 6. Of omdat u lui zijt geworden en u niet verbreken wilt in de Heere te zoeken, en u te oefenen in het gebed. Daarom zoekt naar de oorzaak, en

zoveel als in u is, doet ze weg en benaastigt u om met een volkomen hart u aan de Heere te gewennen, opdat u niet verder vervreemdt, en meer verward wordt in de schepselen.

Durft u wel zeggen, dat de Heere u nooit verhoord heeft? Uw hart zou u bestraffen. Dat u nu niet verkrijgt op uw bidden, dat is:

- (104) óf omdat u lusteloos zijt in het bidden.
- (105) Of omdat u om zaken bidt, die de Heere niet beloofd heeft te geven.
- (106) Of om zaken, die de Heere onder die bepaling beloofd heeft, zo ver het best is tot uw Godzaligheid en zaligheid, 't welk niet is naar uw oordeel, maar naar de wijze besturing Gods over u.
- (107) Of om u te vernederen en te tonen dat u maar een worm zijt, die niet te zeggen heeft, al wilde God u niet geven, die het voor een onuitsprekelijke goedheid moet achten te mogen bidden.
- (108) Of omdat de Heere lust heeft uw begeerten, uw tranen te zien, en uw stem te horen.
- (109) Of om u te bereiden, opdat u de begeerde zaken te bekwamer zou ontvangen en te beter gebruiken.
- (110) Misschien zijn de zaken, die u begeert zodanige, die God niet op een tijd tegelijk, maar langzamerhand geeft.
- (111) En misschien geeft de Heere u antwoord op uw gebeden, en misschien geeft Hij u uw begeerte en u merkt er niet op.

Immers noch uit het niet te kunnen bidden waarover de ziel met smart is aangedaan, niet uit het niet ontvangen van uw begeerte op het gebed, moet u niet ongelovig, moedeloos, noch verdrietig worden; want het is geen teken van onbegenadigd te zijn; maar 't is Gods wijze en goede handeling met u tot uw best. Houdt u dan klein, houdt u klein als een worm, bidt dikwijls zo veel en zo weinig, als het de Heere believen zal u te geven, verbreekt u, al zou u het werk maar natuurlijk doen, doch 't zal vergeestelijkt worden onder het doen, houdt u zo maar bezig, de Heere zal u wel wederom voorkomen, u leren bidden, uw gebeden beantwoorden, en u geven de begeerte van uw ziel, of uw begeerten vergenoegen met zijn wil.

Zevende twijfeling is, dat alles uit het verlichte verstand voorkomt.

IX. Zevende oorzaak van de twijfeling. Ik vrees dat alles maar uit het verlichte verstand voortkomt. Ik ben in de kerk geboren, en in de kerk opgevoed. Ik weet de zaken, daarom volg ik maar de trant, geen ding raakt mij diep in het hart, het treft niet, het dringt niet door tot gevoelige droefheid, levendige ernst en troost, mijn hart is bij geen ding, geen ding komt uit het hart.

Antwoord.

1. Deze twijfeling ontstaat uit enkele onkunde, wat het verstand, wat de wil of het hart, wat de hartstochten zijn, en hoe de mens werkt, daarom zal onderrichting van die genoeg zijn.

111. *Het verstand* is het begrip, de bevatting, de kennis van een zaak, en het oordeel over dezelve of ze waar of niet waar of ze goed of niet goed is. Niet alleen op zichzelf aangemerkt, maar ook in opzicht van ons, of men ze zoeken

of vluchten, doen of laten moet.

112. *Het hart of de wil* is het genoeg of ongenoeg, de afkeer of liefde, het begeren of niet begeren van deze zaak.

113. *De hartstochten* zijn de driften, de heftige bewegingen in het vluchten of zoeken van een zaak.

114. De mens zullende werken, zo is het verstand het eerste, dat werkzaam is, en al wat de mens doet, dat doet hij met verstand, het verstand maakt, de wil werkzaam, en de wil maakt de hartstochten gaande.

2. Past dit nu op u toe, en ziet hoe u werkt. Het verstand, als het alleen blijft, beschouwt maar, keurt maar goed of kwaad, heeft geen ongenoeg, geen smart, geen verlangen, laat de zaak daar, houdt zich tevreden met weten; is het zo met u, dan hebt u te denken dat uw staat niet deugt. Maar indien bij het verstand de wil komt, hebbende smart over het gemis, en verlangen om te genieten of te doen, dan werkt u met het hart, het hart is de verstandige wil, hebbende ongenoeg in de zonde, genoeg in Christus en de Weg van de zaligheid, en daardoor begint men te vluchten, te zoeken, te werken. Indien u zo handelt, zo hebt u niet bekommerd te zijn, dat u alleen maar een verlicht verstand hebt.

3. De bekommring spruit hieruit, dat men de hartstochten en gevoelige driften meent het hart te zijn, en als men die dan niet heeft, dan meent men niet te werken met het hart; maar dat is verre mis. De driften komen veel uit het gestel van het lichaam, de ene mens is veel heftiger in hartstochten dan de andere. De driften zijn doorgaans kwade leidslieden; die met vele driften werkt, werkt daarom niet zuiverder, dan die met de verstandige wil werkt. De heftigheid van de driften openbaart zich meest in 't begin van de bekering, als men nog veel vreze heeft; maar daarna zijn ze doorgaans zo heftig niet, omdat er een heimelijk geloof is van deel aan Christus te hebben, of als de ziel, om zo te spreken, alleen werkt, en met diepe inspanning van het verstand de verborgenheden beschouwt, en met de wil omhelst, en in die gestalte verrukt staat. Maar soms is het stil zijn van de hartstochten een bewijs van gebrek aan ernst, ontstaande of uit de gewoonheid van de zaken, of uit duisternis, of uit moedeloosheid, of uit luiheid. Hier heeft men het kwaad te vatten, hieruit moet men trachten zich op te beuren, maar door het gebrek aan hartstochten zijn staat niet omver te werpen, omdat de driften het hart niet zijn, maar de verstandige wil. Als u die in u bevindt, en bewust zijt dat het u om Christus en tot rechtvaardigmaking en tot heiligmaking te doen is, en dat u in die gestalte tot Hem loopt, Hem aanneemt, u aan Hem overgeeft, bidt, het kwade uit vreze Gods vliedt en bestrijdt, en het goede uit liefde om de Heere welbehaaglijk te zijn, najaagt, zo verzekert u vrij van begenadigd te zijn en verblijdt er u over.

De achtste twijfeling is verdenking van geveinsdheid.

X. De achtste twijfeling is verdenking van geveinsdheid. Men denkt, het kan niet zijn dat ik genade heb; want in alle daden bijna beschuldigt mij mijn geweten dat ik veins. Ik schijn God te dienen, maar inderdaad beoog ik mij zelf; zing ik, bid ik met anderen en ga ik voor in het gebed, of doe ik iets in 't oog van de mensen, terstond heeft mijn hart overdenking op mensen, om geacht, bemind en geprezen

te worden, dat is de wind die mijn zielen opblaast, dat maakt mij gaande en doet mij ijverig zijn. En als ik iets gedaan heb, zo tracht ik te weten wat men er van zegt; indien men mij prijst, dat hoor ik gaarne en 't verblijdt mij, en dit mensen beogen heeft zo'n hebbelijkheid in mij; ja zelfs als ik alleen ben en iets Godzaligs doe, zo heeft mijn hart overdenking op mensen: ben ik dan niet een geslagen geveinsde? Ja daarbij een dubbelhartig man is ongestadig in al zijn wegen, en voor de oprechte is weggelegd een bestendig wezen; nu, ik ben zeer onbestendig; dan ben ik ijverig, dan lauw, dan loop ik, dan sta ik stil, ja ga terug, dan heb ik moed, dan ben ik moedeloos, dan ben ik hoog, dan ben ik laag, dan ben ik teder van geweten en bestuur mijn woorden en daden door de vreze Gods, dan zijn mijn zondige driften aan het hollen. Dit alles is waarlijk zo in mij, en daarom kan ik niet anders denken, dan dat ik toch een geveinsde ben, en een geveinsde is een voorwerp van Gods haat, en die zullen de verschrikkelijkste hel hebben.

Antwoord.

1. Al die genoemde zaken zijn kwaad, en bestraffelijke zonden, vernedert u vrij daarover voor God.

2. 't Kan zijn dat u het te breed uitmeet door uw haat tegen uw geveinsdheid en door de vrees van geen genade te hebben; doch laat het zo zijn, dat het alles zo is als daar gezegd is, wij stellen dat zo, wij merken u zo aan. En dus begeren wij dat u op deze vragen antwoordt.

8. Zijn die bijoogmerken uw lust en vermaak, of zijn zij u tot een last, tot een smart, tot ongenoegen?

9. Is dat uw waarachtig oogmerk, begint u daaruit te werken en als u die bekomen hebt vergenoegt ge u in dat einde? Of komen ze tegen uw dank en wil, tegen uw voornemen, tegen uw bidden, om van die bijoogmerken verlost te zijn, ter zijde in? En benemen ze u alle vrede en blijdschap over het goede werk, dat u gedaan hebt?

10. Bent u beter als u alleen bent en tussen God en uw ziel werkt, of bent u beter, inwendig geestelijker, als u bij mensen bent? In het beantwoorden van deze vragen in oprechtheid voor het oog van de Heere, zonder u zelf te vleien, of tegen uw hart u te beschadigen, zult u de grond van uw hart kennen, of de grond oprecht is, dan of die geveinsd is. Als eigen beoging uw voornemen is en overdenken om ze te bekomen, zo 't uw lust en vermaak is, als u het bekomt, zo beter bij mensen dan alleen, wel gaat dan heen als een geveinsde, gelijk u zijt, en bekeert u; maar is eigen beoging u een last, een smart, bidt u er tegen, komen ze als bijoogmerken van terzijde in, beroert het uw ziel, en bederft het uw werk, en zijt u inniger, geestelijker, waarachtiger, als u alleen zijt dan bij mensen, hebt dan moed, oprechten, gelijk u zijt en verwerpt daarom uw staat niet. Maar:

(1) weet, dat de gelovigen maar ten dele wedergeboren zijn, dat het zaad van allerlei zonden nog in hen overgebleven is, dat geen zonde zo volkomen gedood is, of zij kan nog wel eens weer boven komen, de overgeblevene verdorvenheid werkt naar buiten, naar het gestel van het lichaam, naar de gelegenheden, of andere omstandigheden, daar vandaan is 't, dat de een Godzalige meer in die zonde, en een ander in gene meer valt; in u nu is de eigen beoging de koningzonde; dat deze evenwel daar niet heerst, maar

bevochten wordt, blijkt uit het gezegde. Dus kunt u zien dat deze zonde uw vijand is, en is geveinsdheid uw vijand, zo is oprechtheid uw natuur door de genade Gods geworden.

- (2) Weet daarbij, dat de angst voor de eigen beoging dikwijls ons doet denken aan eigen beoging, en die ons voorstelt, en dat de duivel in de fantasie verbeeldingen van eigen beoging maakt, 't welk sommigen niet opmerkende, ten onrechte zichzelf beschuldigen van de daad, daar het maar of denken, of beschuldigen, of aanlokkingen, of angst waren. Immers u ziet dat u geen geveinsde zijt, schoon u nu en dan bestreden wordt met bijoogmerken, en soms daarin valt tegen uw wil.
- (3) En wat aangaat de ongestadigheid, die is geen teken van geveinsdheid, als de grond van het hart met de Heere is en blijft in die bezwijkingen en het vallen verrukkingen zijn, waarover men bedroefd is, en men geheel van zijn dreef is, als men hier of daar afwijkt van de bestendigheid van het hart bij God, en in zijn weg. Maar de ongestadigheid is een teken van de strijd tussen geest en vlees, in welke nu de geest en dan het vlees de overhand heeft, en 't is een bewijs van bestendigheid in de grond, omdat de geest telkens wederom boven komt, en bedroefd is over de aftrekkingen van het vlees. Daarom bezwijkt zo licht niet, staat in het geloof, houdt u mannelijk, en u zult in sterkte toenemen.

De negende twijfeling is de kracht van de verdorvenheid.

XI. De negende oorzaak van twijfeling is de grote verdorvenheid, en de kracht van de zonde. Een twijfelende denkt, rechtvaardigmaking en heiligmaking gaan altijd te samen, daar geen heiligheid is, daar is ook geen wedergeboorte, geen geloof, geen rechtvaardigmaking, een ongeheiligde is niet in de staat van de genade. Ik nu vind niet alleen geen heiligheid in mij, maar niet dan zonde. Ik heb zo'n boos, gruwelijk en vuil hart, dat ik niet geloof dat er zo'n boos hart in iemand is, als ik heb; daaruit komen voort allerlei ijdele en vuile gedachten en malingen op zonden, ik zondig gedurig. En er zijn zulke gruwelijke zonden in mij, die ik niet zou durven noemen, ik val niet alleen nu of dan daarin, maar zij hebben de overhand in mij, zij heersen. Als de genegenheid maar opkomt, zo ben ik terstond gereed en bedrijf ze, ja ik wek de genegenheid zelf wel op en maak ze gaande, en dat nog meerder is, dit alles geschiedt tegen een levend geweten, ja tegen de Zich vertegenwoordigende God, en tegen uitdrukkelijke waarschuwingen des Heiligen Geestes in mijn hart, zodat ik niet anders denken kan, dan dat ik de zonde in de Heilige Geest begaan heb, die niet vergeten wordt in eeuwigheid. Dus is al mijn hoop, die ik wel gehad heb, verloren, ik stel mij onder de verdoemden.

Antwoord.

1. Schaamt u voor God, voor de heilige engelen en voor de mensen. Foei, gij zondig mens! Waarlijk, indien al deze dingen zo in u zijn, en zo daar niets anders in u is, zo hebt u zeker te denken dat u nog onbekeerd en onbegenadigd zijt, gaat dan vrij heen, ik heb geen troost voor u, bekeert u haastelijk.

2. Maar het gebeurt wel dat iemand, die waarlijk geestelijk leven in zich heeft, door de kracht van de verdorvenheid, voor enige tijd, zoals daar voorgesteld is, overstroomd en overweldigd wordt, doch in die tijd zelfs openbaart zich noch het

geestelijk leven, 't welk in de staat van die overstromende kracht van de verdorvenheid niet opgemerkt wordt, waardoor men in het geloof naast zijn staat bezwijkt; daarom zullen wij aan dezulken tonen, waarin zich dan nog het geestelijke leven vertoont, om de moedelozen te versterken, en hen uit die zondige staat op te heffen, en te herstellen in een Godzalige wandel. Van de kracht van de verdorvenheid als een geestelijke ziekte, en verachtering in het geestelijke leven zal in een volgend hoofdstuk gesproken worden, daarom zullen wij hier kort zijn en alleen tot versterking van een moedeloze over zijn staat tonen, wat genade zich nog vertoont in deze strijd, hoewel zij de nederlaag heeft.

3. Merkt dan aandachtig, zonder wederstreven, erkennende 't geen in u waarheid is.

- (uu) Is in u een inwendige tegenkanting van het hart tegen het inwendige geestelijk leven, en tegen de ware Godzaligen, en een gehele vereniging van het hart met de zonde, als uw enige lust en vermaak, en met de godlozen, de onbekeerde burgerlijke mensen? Of is het tegendeel in u, namelijk, tegenkanting van het hart tegen zonde als zonde, als tegen de wil Gods, en tegen de zondaren en wereldse mensen, en een lust en liefde tot een vereniging van het hart met de wil Gods en de Godzaligen?
- (vv) Is er toeleeg, voornemen om de zonde te doen, en dat buiten de razende drift tot de zonde, en dat zonder enige tegenkanting van het hart? Of is er buiten de heftigheid van de drift voornemen die zonden niet te bedrijven, en dat met opzicht op God en Christus?
- (ww) Als u in de zondige staat zijt, zijt u dan vrolijk en welgemoed, of bedroefd, onrustig, beklemd in de geest?
- (xx) Zijt u ongevoelig, als de zonde bedreven is, of verwondt de zonde de ziel, en baart ze smart? Bent u tevreden zo te blijven, of is al uw begeerte om nog eens ontslagen te worden en de Heere in vrijheid en gemoedigheid te dienen?
- (yy) Bent u altijd in die zondige staat, of zijn daar tijden, in welke ge u zeer vernederen kunt met tranen voor de Heere, roept om genade, loopt naar de Heere Jezus, om door zijn bloed vergeving te verkrijgen; in welke u verenigd wordt met God in Christus, hoewel nog niet tot verzekering; in welke u levendige opzetten neemt, u voor die zonden en alle andere te wachten, en tot de Heere hartelijk roept om kracht, die u nu overtuigd zijt van uw onmacht, en soms enige tijd leeft in het aankleven aan Christus, in de vreze Gods en in kracht tegen de zonden? Antwoordt hierop met bedaardheid. Zijt u overtuigd van het goede, dat in de vraag is voorgesteld, zo is het klaarblijkelijk dat er nog leven in de ziel is, dat de zonde niet heerst; maar dat het geestelijke leven, hoe zwak het ook is, daartegen aan begeert, zucht, bidt en strijdt. Zo lang als er strijd is, zo lang is er geen volkomen overwinning; hier is het spreekwoord waar: Die onder ligt, vecht mede.

Hieruit is het ook klaarblijkelijk, dat u de zonde in de Heilige Geest niet hebt begaan; want:

- (r) die zonde heeft tot een voorwerp niet de mens zelf, maar de bekende waarheid, en mensen, welke de bekende waarheid belijden en beleven, en dat

met een onverzettelijke haat tegen de gehele zaak van Christus.

- (s) Die zonde wordt niet bestreden van een inwendig beginsel van het leven.
- (t) Dezulken krijgen nooit berouw, en begeren nooit vergeving. 't Is waar, het verzwaart de zonde zeer, als ze tegen een verlicht en levendig geweten, en tegen de gevoelige waarschuwing van de Heilige Geest begaan wordt, en men heeft zich daarover bijzonder te verfoeien en te vernederen. Doch dat is de zonde in de Heilige Geest niet, maar de verdorvenheid van de overgebleven oude Adam, die men onderscheiden moet van de nieuwe mens; de oude Adam wordt vijand verklaard, en de nieuwe mens moet men voor zijn ik houden, als Paulus deed: [Rom. 7:20](#). *Indien ik hetgeen doe, dat ik niet wil, zo doe ik nu hetzelfde niet meer, maar de zonde, die in mij woont.* Is er dan nog geestelijk leven in u, houdt dan moed, heft het hoofd uit de gebreken, en begint de strijd wederom van nieuws aan in de kracht Gods, die het goede dat Hij in u begonnen heeft, ook voleindigen zal tot op de dag van Christus, die het werk van zijn handen niet varen laat, maar de moeden kracht geeft, en vermenigvuldigt de sterkte degenen, die geen heeft. En gelijk de Heere het goede, dat Hij in u gelegd heeft, aanziet, ziet dat ook aan, erkent het van de Heere te zijn, en richt u daardoor op.

De tiende twijfeling is ongelovig aan de grondwaarheden.

XII. De tiende twijfeling heeft haar oorsprong uit het ongeloof aan de grondwaarheden. Ik ellendige, zal iemand zeggen, voor mij is noch hoop noch raad; want ik geloof zelfs niet dat God is, dat de Schrift van een Goddelijke waarheid is, ik twijfel aan hemel en hel, aan de onsterfelijkheid van de ziel, en aan alles, wat men onzichtbaar noemt; ja ik heb lasterlijke gedachten van God; dit kan immers met wedergeboorte niet bestaan.

Antwoord.

Ziet I. deel, hfdst. 14, § 24 en II. deel hfdst. 49 't Is waar, dit is een zeer droevige staat, maar nochtans is het geen teken van onbekeerd te zijn, hij komt de meeste Godzaligen over, en bijzonder die, welke vlug van verstand zijn. Dus hebt u daarom niet hopeloos over uw staat te zijn. U kunt zeer licht merken dat het bestrijdingen zijn; want:

- 304. U bent altijd niet in die staat geweest, en u hebt in deze staat noch tussenpozen, in welke zich openbaart de liefde, om gemeenschap met God te hebben in Christus. Hij is uw lust, in Hem is al uw vergenoegen. Verbergt Hij Zich, u bent droevig; komt er hoop, u verblijdt uzelf; openbaart Hij Zich aan u, u vermaakt u. De Heere te vrezen, Zijn wil te doen, met ootmoedigheid voor Zijn aangezicht te wandelen, is het leven uwer ziel. Christus is u dierbaar. Was het zo niet tevoren, is het zo niet in de tussenpozen? Herdenkt dan nu de vorige ondervinding.
- 305. Zelfs, in de aanvechtingen zijnde, openbaren zich nog blijken van het geestelijke leven. Waarom zijt u niet gerust, wat kwaad kan het, als er niets onzichtbaar en onsterfelijk is, eet dan, drinkt dan, volgt uw begeerten op, dan is er immers geen zonde, dan is er immers geen straf te verwachten? Als u dit hoort, komt dan uw liefde niet boven? Zou u niet wel beginnen te wenen? Toont dat niet dat u het alles gelooft, en dat het maar bestrijdingen zijn, of van uw verdorven hart, of van de duivel? En bijzonder, hoe is uw hart ontsteld

over de lasterlijke gedachten; en waarom toch? Is het uit vrees van de straf? u zult bevinden niet zo zeer dat, maar dat de ontsteltenissen voortkomen uit liefde Gods, welke niet verdragen kan, dat men iets onbetamelijks van God denkt of spreekt. Staat dan de storm met lijdzaamheid uit, de Heere zal de Satan schelden: want de lasteringen zijn niet uw zonde, maar des Satans, u hoort ze alleen, en 't ontzet u. De Heere zal Zich wederom aan uw ziel openbaren, en tonen dat Hij is, en zo is, als Hij Zich in het Woord verklaart te zijn; de Geest zal u wel getuigen, dat de Geest, in het Woord sprekende, de waarheid is.

De elfde twijfeling is duisternis en doodsheid.

XIII. De elfde twijfeling ontstaat uit de geestelijke duisternis en doodsheid. Zodanige zal zeggen: o mijn staat is nog ellendiger dan al de voorgaande; want ik acht ze gelukkig die gevoel hebben, die in strijd zijn, maar ik ben dood. Ik geloof wel alles, maar ik heb nergens gevoel van, noch van gunst noch toorn van God, noch van hemel, noch van hel, noch van Godzaligheid, noch van zonde: alles is mij alsof ik het eens gedroomd had, 't is zo ver dat het uit het bereik van mijn gezicht is, ik ben in een Egyptische donkerheid. De godsdienstige oefeningen houden op, ik heb noch uit Woord, noch uit de predikaties enige beweging, bestraffingen verschrikken niet, vertroostingën verblijden niet, opwekkingen bewegen niet; met één woord, ik ben dood en ongevoeliger dan de goddelooste, zodat ik noch geestelijk leven, noch genade heb, en 't is met mij hopelozer dan met de goddelooste zondaar.

Antwoord.

Uw klacht is billijk, en uw staat erbarmelijk, maar evenwel niet hopeloos. Ziet deze staat in 't brede verhandeld, hfdst. 55. Hier komt die voor als een reden van twijfeling, of men in de staat van de genade is. Ik zeg dan:

- (oo) Zeer veel uitnemende Godzaligen zijn in deze zelfde staat geweest waarin u nu zijt, en die zal met u niet ophouden; neemt die tot een steunsel van hoop, van gered te zullen worden.
- (pp) Uw staat is niet zo dood als u meent, u neemt de gevoeligheid van de hartstochten voor het leven, dat een grote misvatting is. De verstandige wil naast God, en de weg Gods tot zaligheid door Jezus Christus, is de eerste uitgang van de vereniging van de ziel met God, waarin het geestelijke leven bestaat; indien u nu onpartijdig van u zelf oordeelt, zo zult u die nog vinden.
- (qq) Een geestelijk dode heeft lust aan doden, gelijk bemint gelijk, en haat al wat ongelijk is. Godlozen houden het met godlozen, burgerlijken met burgerlijken, uitwendig godsdienstigen met uitwendig godsdienstigen, en te samen zijn hun harten gekant tegen de inwendige Godzaligen. Indien u dood waait, u zou met hen dezelfde liefde en haat te hebben. Maar nu is het tegendeel in u, de verworpenen zijn in uw ogen veracht, en u eert die de Heere vrezen, en uw hart verenigt zich met hen in de liefde; is dat dan nu niet een blijk, dat u overgebracht zijt uit de dood in het leven?
- (rr) Als u zo dood was als ge u inbeeldt, van waar komt dan het ongenoegen in die staat? de verkniezende droefheid? het kwijnen? Een dode gevoelt immers niet. Maar de gevoeligheid over uw ongevoeligheid toont dat er leven is,

hoewel zwak.

(ss) Als men u het leven in zijn beminnelijkheid voorstelt, die zoete vereniging met Jezus, het lieflijk leunen op Hem, die vrede van het geweten, wegens de vergeving van de zonden, het eenvoudig en teder wandelen voor des Heeren aangezicht; kent u het niet, terwijl men het u voorstelt? komt u uw vorige ondervinding niet te binnen? Zo het met een woord u zou gegeven worden, zou u het niet kiezen, en dat hartelijk en gretig, uit liefde tot die gestalte? Dit zijn immers klare blijken, dat in de doodsheid nog leven is, en dat u om de doodsheid uw staat niet moet verwerpen.

De twaalfde twijfeling is lichamelijk kruis.

XIV. De twaalfde twijfeling ontstaat uit lichamelijk kruis. Die hierin niet beproefd is, die weet niet wat het al veroorzaken kan, als het alles tegenloopt, man of vrouw, ouders of kinderen, in die alle ellende te zien of van die alle smart en verdriet te ontvangen; bespot en veracht te worden van een ieder, in armoede te vervallen, zodat men geen uitkomst weet, hoe men met ere bestaan zal, hoe men zijn schulden zal kunnen betalen, ja waar men brood zal bekomen, om zich en de zijnen in het leven te behouden. Met langdurige pijnen en ongemakken bezocht te worden; en zo aan alle kanten door kruis overstelpt te worden, en als de Heere Zich dan verbergt, en men vindt daar geen troost noch hulp, dit, dit, zeg ik, doet wel een sterk Christen schudden en beven. Als hierbij komen de listige aanvechtingen des Satans, en als ons ongelovig, onverloochend en verdrietig hart daarbij boven komt, zo bezwijkt zeer licht het geloof ten opzichte van de verzekerdheid, men is gereed te denken, dat het alles in Gods toorn hen overkomt, dat men geen kind Gods is. Want, denkt men, zo ik een kind Gods was, God zou mij zo niet verlaten, Hij zou mij helpen. Ja men is gereed te twijfelen aan Gods voorzienigheid en vele andere gedachten en bestrijdingen komen daaruit voort.

Antwoord 1. Ook dit is geen reden om zijn staat te verwerpen; waren Job, Jozef, David, Jeremia, waren allen die, van welke de Schrift spreekt, geen ware gelovigen, en in de staat van de genade? Stelt de Heere Jezus in de persoon van de armen Lazarus ons geen begenadigde voor? en nochtans wat was hun kruis zwaar en langdurig; hoe menigmaal bezondigde Job en David zich in hetzelfde! Zou u dan die allen, die u gekend hebt, en van welke u hebt horen verhalen, dat ze ja wel nog in een ellendiger staat naar 't lichaam waren dan gij, en dat ze hun ongeduldigheden en ongelovigheden over het kruis hebben gehad en vertoond, zou u die allen daarom veroordelen als onbegenadigden? Immers neen, zo hebt u immers dan geen reden om uw staat te veroordelen.

2. Voegt hierbij de veelvuldige verklaringen Gods, dat het zijn weg is de zijnen door velerlei kruis ten hemel te leiden: Psalm 34:20 [[Ps. 34:19](#)]. *Vele zijn de tegenspoeden der rechtvaardigen.* [Hand. 14:22](#) ... *dat wij door vele verdrukkingen moeten ingaan in het koninkrijk van God.* [Heb 12:6](#), [8](#). *Die de Heere liefheeft, kastijdt Hij, en Hij geselt een iedere zoon, die Hij aanneemt. Indien gij zonder kastijding zijt, welke allen deelachtig zijn geworden, zo zijt gij dan bastaarden, en niet zonen.* Hieruit ziet u, dat kastijding, dat kruis niet zijn een teken van toorn over de zijnen, maar een teken van liefde.

U zult misschien opvatten: over de Zijnen, maar ik denk dat ik van de zijnen niet ben. Antwoord.

Dat staat dan evenwel vast, dat u uit de grootheid en langdurigheid van 't kruis niet besluiten kunt niet begenadigd te zijn, en nochtans neemt u dat tot een grond, en dat ten onrechte.

3. In het midden van het kruis zal zich de genade, die in het hart ligt, nog wel vertonen, waarop u hebt acht te geven tot uw versterking.

(xxxxxx) Wat smart u meerder, het kruis, of dat u er u niet wel in gedraagt?

Dat het kruis zo groot is en zo lang duurt, of dat u zo ongeduldig, zo verdrietig zijt, u met lijdzaamheid niet vernedert onder de krachtige hand van God, en twijfelt aan de voorzienigheid Gods, en denkt of God wel op mensen acht geeft, Zich hun ellende aantrekt, hun gebeden hoort?

(yyyyy) Wat begeert u meerder, verzoening met God, en vergeving van de zonden, of verlossing van het kruis? Wat zoekt u meer, vergenoeging en lijdzame onderwerping onder de wil Gods, of maar van 't kruis ontslagen te worden?

(zzzzz) Wat kiest u, dat het kruis maar weggenomen worde, of dat u daardoor geheilgd moogt worden; ja dat het kruis toch eerder niet weggenomen worde, eer dat het zijn werk, tot heiliging van uw hart, volbracht heeft?

(aaaaaa) Als het in uw keur stond, volstrekt ontslagen te worden, of het in de hand des Heeren te geven; zou u het eerste kiezen, of zou u zeggen: neen, ik wil niet kiezen ontslagen te worden, maar ik geef het geheel in de hand des Heeren?

(bbbbbb) Brengt het u verder van God, laat u bidden, roepen, zoeken na, of vliedt u meer tot de Heere, u menigmaal stil buigende onder zijn tuchtiging, en ootmoedig verzoekende, dat u in zijn gunst mocht verlichting en uitkomst hebben uit uw verlegenheid, die gij, als een kindeke uw nood klagende, de Heere voorstelt? Als u nu deze dingen met bedaardheid inziet, ziet u dan nu geen genade? En zo ja, houdt dan uw staat vast, en het kruis zal u lichter vallen, en 't zal u meerder heiligen, en u zult de goede hand des Heeren tot uw vertroosting en redding vernemen, en met David zeggen: [Psalm 119:71, 75](#). *Het is mij goed dat ik verdrukt ben geweest, opdat ik uw inzettingen leerde. Ik weet, Heere, dat uw gerichten de gerechtigheid zijn, en dat u mij uit getrouwheid verdrukt hebt.*

De dertiende twijfeling is gebrek aan wasdom.

XV. De dertiende twijfeling ontstaat uit gebrek aan wasdom. Men zegt: Ik ben nu zovele jaren in het Christendom geweest, 't is nu zo lang geleden, dat ik eerst overtuigd werd, en dat ik in het verbond der genade overging; maar ik kan niet vernemen dat ik enige wasdom heb bekomen, ik ben de oude en dezelfde, die ik voor vele jaren was, ja ik kan niet anders zien, of ik ben verachterd, en verachter nog dagelijks hand over hand. Ik was in 't eerste levendig, ik was ijverig, ik kon mij verbreken, en mijn traag vlees overwinnen, ik was bij dag en bij nacht bezig met bidden, ik kon mij niet verzadigen in het lezen van het Woord, de predikaties waren mij zoet, de gezelschappen van de Godzaligen waren mij vermakelijk, ik had gevoelige liefde tot de Godzaligen, zij waren zonderling dierbaar en heerlijk

in mijn ogen, ik wandelde met een teder hart voor de Heere, en ik wachtte mij voor mijn ongerechtigheid; maar nu is het heel anders, 't is nu alles koel, ik ben traag, lusteloos, zondig, ijdel. Hoe kan ik anders dan hieruit besluiten, dat ik geen ware genade ooit heb gehad? *Want het pad van de rechtvaardigen is als een schijnend licht, voortgaande en lichtende tot de volle middag. De rechtvaardige zal groeien als een palmboom, en als een cederboom op Libanon. Die in het huis des Heeren, geplant zijn, die zal het gegeven worden te groeien in de voorhoven des Heeren.* Dit nu bevind ik niet in mij, maar het tegendeel, Dus heb ik mij niet onder de begenadigden te stellen. Ja hierdoor rijzen wel beproevingen op, of de wedergeborenen niet wel kunnen afvallen.

Antwoord.

(jj) De gedachten van de afval der heiligen is maar een vliegende beproeving, u weet wel beter, en begeert u meerder onderrichting om vast te staan, ziet hfdst. 57

(kk) De beloften van de groei worden altijd vervuld in een meerder of minder trap, naar de mate, die de Heere voor een ieder bepaald heeft. Als een boom in een bekwame grond geplant is, en ontvangt gepaste regen en zonneschijn, en is in zijn klimaat van de lucht, zo zal hij groeien. Zo is 't ook met de genade in een gelovige; maar als een boom gekorven en gesneden wordt, als beesten of mensen die gedurig slingeren, of ongedierte aan de wortel knagen, zo zal hij in zijn wasdom belet worden; zo gaat het ook met een begenadigde.

(ll) De wasdom is niet af te leiden uit de heftigheid van de driften, die zijn wel tevoren heftiger geweest, toen men eerst van soort veranderde, van dood levend, van duister verlicht; maar zij waren min geestelijk, en u zou nu dat genoeg daar niet in hebben, dat ge u verbeeldt, zo u nu weer in die eerste staat was. Maar de wasdom is te kennen uit de meerdere vereniging met Christus, en de werkzaamheid uit de vereniging, ziet hfdst. 47.

(mm) 't Kan waarheid zijn, dat u verachtert want een gelovige kan verachten, niet alleen in de uitwerkingen, maar ook in de hebbelijke genade; ziet hfdst. 48. Doch in de verachtering blijft hij nog een gelovige, en de genade wordt niet weggenomen; zodat u wel reden hebt van droefheid, als u verachtert, maar geen grond dat u tevoren geen ware genade gehad hebt.

(nn) Indien ge u onpartijdig beschouwt, zult u nog bevinden:

(e) geestelijk licht om God, Christus, het geestelijke leven de goederen van het genadeverbond in hun eigen en geestelijke natuur te kennen, en te zien dat alle kennis van natuurlijke mensen enkel duisternis is, als u het bij het uw vergelijkt.

(f) Smart, droefheid over uw gebrek; waar gevoel is, daar is nog leven.

(g) Verlangen, reikhalzen, bidden om Geest, troost, kracht geestelijk te leven; daar honger en dorst is naar de gerechtigheid, naar voedsel, daar is nog leven in de ziel.

(h) Daar men nog heerlijkheid in de begenadigden ziet, hen acht, en 't met hen en de zaak van Christus tegen de wereld houdt, daar is nog de natuur van een wedergeborene. Is het u zo niet? Wel dan, erkent dan wat er nog in u is, acht dat het van God, uit enkele genade in u is gelegd, en dat het ook in u bewaard zal blijven, volgens zo vele dierbare beloften, volgens Gods onveranderlijkheid en zijn almachtigheid; daarom, bezwijkt door uw

verachtering niet, maar, houdende de genade vast, richt wederom op de trage handen en slappe knieën.

Dus hebben wij de voornaamste oorzaken, welke de gelovigen beroeren, en aan hun staat doen twijfelen, voorgesteld en beantwoord. Er zijn nog wel andere, maar die zijn van minder gewicht, en zullen gemakkelijk uit het gezegde op de voorgestelde twijfelingen opgelost kunnen worden.

Hoofdstuk 52: Van de Aanvechting des Satans

Hoofdstuk 52

Van de Aanvechting des Satans.

I. De duivel is een mensenmoorder van de beginne, God heeft vijandschap gezet tussen de gelovigen en de duivel, die gaat om hen als een briesende leeuw, en gebruikt allerlei list en geweld om hen te kwetsen, en, was het mogelijk, te doden. Hiervan zullen wij nu spreken.

II. Dat de duivel de gelovigen bestrijdt, is onweersprekelijk uit het Woord van God. Zie

(ii) het bevel Gods: [Gen. 3:15](#). *Ik zal vijandschap zetten tussen u (slang) en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en haar zaad.*

(jj) De benaming, die hem deze aangaande gegeven wordt als *de vijand*, [Matth. 13:39](#). *De verzoeker*, [Matth. 4:3](#). *De boze*, [Matth. 6:16](#). *De tegenpartij*, [1 Petrus 5:8](#).

(kk) De verklaring van zijn werk om te gaan om de gelovigen als een briesende leeuw, zoekende wie hij zou mogen verslinden, [1 Petrus 5:8](#). Listen in 't werk te stellen, [Eféze 6:11](#). Met vuisten te slaan, [2 Kor. 12:7](#). Vurige pijlen te schieten, [Eféze 6:16](#). Bedriegen, [2 Kor. 11:3](#).

(ll) De opwekkingen om ons tegen hem te wapenen, en hem te weerstaan: [Eféze 6:11](#). *Doet aan de gehele wapenrusting Gods, opdat gij kunt staan tegen de listige omleidingen des duivels.* [1 Petrus 5:8](#). *Zijt nuchteren, en waakt, want uw tegenpartij, de duivel, gaat om als een briesende leeuw.* [Jak 4:7](#) *Wederstaat de duivel, en hij zal van u vluchten.*

III. Dit is u bekend, en zet er u toe, dat de duivel van die tijd af, dat u gedachten kreeg tot bekering, en dat ge u maar van verre naar Jezus toewendt, als verwoed, al zijn listen en boosheden inspant om u te verhinderen, en indien hij dat niet doen kan, te kwellen en te kwetsen, opdat u noch heilig, noch vrolijk mocht leven. Welaan dan, u aan uw zijde spant ook alle krachten in, grijpt uw sterkte aan, en weerstaat hem in gemoedigheid.

't Is nodig dat u zijn listen en werkingen kent, om te minder beledigd te worden, en te moediger te strijden; daarom zullen wij u enige algemene hier voorstellen. Hij komt doorgaans voor onder drieërlei gedaante, namelijk als een engel des lichts, of als een duivel, of verborgen alsof wij het zelf waren. Onder de laatste gedaante is hij de allerschadelijkste.

Als een engel des lichts op verscheiden manieren.

IV. Dat hij als een engel des lichts ons wel aankomt, leert de apostel: [2 Kor. 11:14](#), *De satan zelf verandert zich in een engel des lichts*. Niet in waarheid, maar in schijn, ten opzichte van zijn werkingen; want hij komt de Godzaligen menigmaal voor onder een schone schijn van Godzaligheid.

19. Soms stelt hij goede zaken voor, of een zoete schriftuurplaats, of enige vorige zoete ondervindingen en beweging, en zal zoeken u daarop te doen malen. Maar 't is met een boos oogmerk, hij doet het ontijdig, als men in een bijzondere zaak uitnemende bezig is, of als hij weet dat er wat gepredikt zal worden, dat hun zeer nuttig zou zijn, en dat om de ernst te breken in het werk, dat op die tijd te doen was, te doen staken, en het te prediken woord ongemerkt te doen voorbijgaan, en als men dan zo afgeleid is, zo mist men 't een en het ander, en men is leeg.
20. Hij mag wel lijden dat iemand, die hij anders niet kan aftrekken, zeer gezet is op deugdzaamheid; ja hij zal iemand wel daartoe aanporren, (hoewel de liefde tot heiligheid uit het hart van een Godzalige zelf voortkomt) maar 't is hem te doen om hem aan te porren, dat hij niet onderworpen zal willen zijn in de bedeling van God, dat hij gedurig sta naar nog al grotere en hogere dingen, om hem verdrietig, moedeloos en ongelovig te maken, of om hem tot hoogheid van het hart te brengen.
21. Hij zal iemand ook wel aanzetten tot deugdzaamheid, ja wel tot de allernauwste letting op zijn gedachten, woorden en daden. Maar 't is hem te doen om iemand te vervoeren tot dingen, die buiten zijn beroep of staat zijn, ja wel onder een schone schijn tot dingen, die tegen het gebod Gods zijn, en tot geestdrijverij; en te menen, dat het al van God is wat in de geest opkomt, en waartoe zal hij dan een mens niet vervoeren? Of ook, om hem tot een nauwgezet geweten te brengen, zodat de mens overal zich stoot, en in vele benauwdheid des geestes wandelt, of ook hem, door het doen zien, hoe ver hij te kort komt, zijn staat te doen verwerpen, onder voorwendsel, dat zo'n leven met genade niet bestaan kan.
22. Hij zal ook iemand wel aanzetten tot deugdzaamheid; maar 't is hem te doen om hem genoeg in zijn werk te geven, en hem alzo van Christus, en van het zoeken of oefenen van de rechtvaardigmaking af te houden, en hem zo zoetes van zijn troost en zuivere heiligmaking, die uit de rechtvaardigmaking vloeit, te beroven, of ook indien iemand niet wedergeboren is, uit de hemel te houden. Deze dingen moet een ieder in 't oog houden om van de duivel niet bedrogen te worden.

Als een duivel.

V. Soms komt de duivel als een duivel, om te verschrikken. Dit geschiedt:
yy. door lichamelijke verschijningen, aangrijpen, geluiden of andere manieren,

hoewel het zeldzamer gebeurt, en doorgaans meer op de verbeelding geschiedt, die sommigen niet weten te onderscheiden van de waarheid.

zz. Als hij iemand aanport om zich aan hem over te geven of diergelijke; hoe ver hij hiertoe vervoert, weten zij, die het ondervonden hebben.

aaa. Ook als hij iemand dreigt te doden of ander leed te doen, waardoor de aangevochtene in veel vrees leeft. Dus kwelt hij als een duivel; doch als hij hierbij geen andere heimelijke werkingen uitvoeren kan, zo schaadt hij minst, hoewel hij veel goed belet.

Verborgen alsof het de mens zelf was.

VI. Meestendeels verbergt zich de duivel, en zoekt de mens wijs te maken, dat hij geen hand daarin heeft, maar dat de mens het zelf is, en dat zulke dingen uit zijn eigen hart voortkomen. Hiermee heeft hij voor, of het goede te verhinderen en te bederven, of tot zonden te brengen, of de ziel in een verbijsterde staat te brengen. Om het goede te verhinderen of te bederven, gebruikt hij vele listige omleidingen, en valt aan of op het geloof, of op het gebed, of op het gehoor, of op de heiligmaking.

Om het goede te verhinderen.

VII. 1. Hij weet, dat het geloof de springader van het geestelijke leven is, daarom zoekt hij dat in al deszelfs daden te verdonkeren.

Hij bestrijdt het geloof.

(a) Hij werpt schielijke invallen in zonder reden; namelijk: Is 't allemaal al waarheid? Is 't niet allemaal een inbeelding? En port daarbij gedurig aan, dat men daarop met zijn gedachten male, en dat men het moet onderzoeken; indien men daarnaar begint te luisteren, zo krijgt hij vat, en begint redenen voort te brengen, en wil dat men die beantwoorden zal. En krijgt hij u zo ver dat u met uw verstand begint te werken, zo gaat hij al voort met redetwisten, en brengt telkens nieuwe bewijsgronden voort, en het verstand te kort schietende, zo gaat hij al verder om van vliegende atheïstische gedachten, u tot gezette atheïsterij of ongodisterij te brengen, en dan zijt u jammerlijk in 't net, en u raakt buiten staat om troost of vrede te hebben, of iets met gemoedigheid te doen; daarom wacht u acht te geven op de eerste vliegende inwerpingen, maar laat ze voorbij vliegen, en ga u voort, en op het Woord aan.

(b) Soms schiet bij onverwacht in: bent u al een kind Gods? Is 't al waarheid? Hebt ge u niet bedrogen? Kom, beproef u eens, goed werk mag wel getoetst worden. Dit doet hij op zulke tijden, als men zoetelijk door het geloof leeft, en levendig is in de oefening van deszelfs uitgaande daden, en in de omgang met God; of op zulke tijden, als men minst bekwaam is van zichzelf te oordelen. Indien men luistert, zo krijgt het geloof ten eerste een stuit, en men wordt verhinderd in die goede gestalte voort te gaan; en komende tot beproeving of het fundament al wel gelegd is, zo doet hij zijn best om het goede te verduisteren, en de verdorvenheden op het klaarste voor te stellen, ingevende, zo en zo zijn de Godzaligen; maar hoe ver zijt u van zo'n leven! En daarom u hebt uzelf bedrogen, 't is maar uw verlicht verstand, 't is maar hersenwerk, u bent een tijdgelovige, een

geveinsde. En dus zult u aan het wankelen raken. Daarom luister niet naar die inschietingen, gaat u maar voort in die uitgaande daden van het geloof, dat kan niet bedriegen; want als ge u bedrogen had, zo moest u het daar toch beginnen. Het beproeven is 't veiligst, als men in het gebed worstelt en met de Heere in samenspraak en onderhandeling is.

(c) Soms stelt hij het lichamelijke kruis wel zwaarder voor dan het is, en meteen, dat er geen uitkomst zal zijn; maar dat het hoe langer hoe zwaarder zal worden en ook het komt u niet over in Gods gunst, maar in zijn toorn, 't is om uw zonden, 't is maar een begin van de eeuwige verdoemenis en dat weet hij zet op zet als met gezag en overheersing in te drukken. Indien u hiernaar luistert, zo krijgt zijn inwerking kracht en het geloof begint te bezwijken en u zult lichtelijk moedeloos worden en het kruis zal u neerdrukken; daarom sla af zulke inwerkingen, neem maar uw kruis op en volg Jezus na en houd u aan de belofte van ondersteuning en van een goede uitkomst.

Het gebed.

VIII. 2. Omdat de duivel weet wat kracht, troost en nuttigheid in het gebed is, zo is hij met al zijn macht en listigheid doende om u van het gebed af te houden of u daarin te ontroeren.

(a) Hij geeft zoveel ander werk als hij kan, hij leidt de gedachten af op dit of op dat, hij zoekt uitstel dan en dan, maar dat eerst, en dus zoekt hij de mens te doen omlopen van 't een op het ander en zo men volgt, zo verliest men de begeerten en de levendigheid om tot het gebed te komen. Als u dit ontmoet, pas dan op en weet, dat uw doodsvijand, de duivel, naast u bezig is en zijt u te ernstiger om door alle hinderingen door te breken, en denk, hier heb ik nu te strijden, hierin wil ik een overwinning over hem behalen.

(b) Soms stelt hij 't gebed voor als zo'n zwaar werk, dat het niet te doen is, dat u geheel onbekwaam daartoe zijt, dat u tegenwoordig in al te zondige staat zijt, dat u nog wat wachten moet, totdat u wat meer bekwaamheid hebt. Als u hierdoor tegen het gebed begint aan te zien, zo krijgt hij voordeel op u.

Daarom ga u voort, laat u niet hinderen, begin maar zo onbekwaam als u bent en zie na het gebed, of het zwaar was of niet, of u onbekwaam bent of niet, en u zult er dan anders van oordelen.

(c) Soms stelt hij met een diepe indruk voor de krachteloosheid en vruchteloosheid van het gebed. Hij werpt in: u bidt niet in het geloof, u hebt geen klare indruk van God; maar u bidt een onbekende God aan. U hebt geen recht gezicht van u zelf, u ziet uw zondigheid en onwaardigheid niet, en u bent zo nederig en verbrijzeld niet als een bidder moet zijn; u hebt geen ernst tot de zaken, die u begeert, of immers zulke heilige oogmerken niet als tot het gebed vereist worden, daarom schei er uit, 't is toch Gode niet aangenaam; u zult ook de zaak niet hebben. God verhoort zulke gebeden niet; hebt u niet lang genoeg ondervonden, dat al uw bidden tevergeefs is, wat hebt u ooit op uw bidden verkregen? Dus krenkt hij het geloof in het bidden en vermindert de ernst en het aanhouden, indien u enigszins op zulke inwerkingen acht geeft. Daarom ken zijn

listen en dring te ernstiger daardoor heen, houd u op met de beloften Gods en denk altijd, dat God niet om de waardigheid des gebeds, maar op het gebed, als een van Hem verordeneerd middel, hoort en op zijn tijd, wijze en mate geeft, en dat u het wel ondervonden hebt.

(d) Soms is de duivel bezig om vele andere gedachten als stof in te werpen, terwijl men in het gebed bezig is. Ook zoekt hij onze ziel in een haastende en jagende gestalte te brengen, alsof er wat te doen was, dat niet wachten kon, hij verwakkert de lust tot het werk, dat men onderhanden heeft, of brengt bekommernis op 't hart en brengt schielijk zaken voor, daar men in lange tijd niet op dacht.

Ken ook deze list en sla ze af als niet achtende.

De openbare godsdienst.

IX. 3. Omdat de duivel weet, dat de Heere gewoon is zegen over de vergaderingen van de gelovigen, de bediening des Woords en het gebruik van het Heilig Avondmaal te geven, zo gaat hij al mede ter kerk en tracht zijn praktijken ook daarnevens u in het werk te stellen: dan met u veranderingen voor te werpen om niet te komen; dan met allerlei gedachten u in te blazen, dan, zo 't hem toegelaten wordt, met een slaapdamp uw hersenen te benevelen, dan met duizend andere dingen om u het Woord, of te ontnemen of krachteloos te maken.

Stel u dit voor, ken zijn listen, wees op uw hoede en wees hem uit haat en vijandschap in geen ding te wille. Bedenk, u hebt dan te strijden en een overwinning te bevechten.

De heiligmaking.

X. 4. Omdat de duivel weet, dat de heiligmaking zo beminnelijk voor u en zo bijzonder tot eer van God en stichting van uw naaste is, zo legt hij overal lagen om u daarvan af te houden. Dan is 't, zijt eerst bij u zelf heilig; dan, dat is uw plicht niet, en bijzonder weet hij levendig voor te stellen en te vergroten de bijoormerken, die hij weet, dat toch in 't hart van de onvolmaakte mens zijn en lichtelijk bij de beste daden bij komen, ja al is 't, dat men al vrij daarvan voor die tijd is, zo blaast hij in, zie daar dat is uw oogmerk. Zingt men, bidt men of voor in een vergadering, of bidt men met anderen, laat men een traan onder de predikatie, geeft men een aalmoes, bestraft, vermaant men anderen, 't is terstond: dat doet u om van mensen gezien te worden. Dus of verhindert hij u om voort te varen, of hij beneemt u de verkwikking, die u daar anders uit hebben zou. Daarom ken zijn boosheid, acht niet op zijn ingevingen ga maar voort en doe de deugd met gebrek, zo goed als u kunt, en de Heere zal u daarin sterker maken.

Is werkzaam om tot zonden te brengen op velerlei wijzen.

XI. De duivel is niet tevreden met u in het goede te verhinderen, en het te verderven, maar hij tracht u tot allerlei zonden te brengen. Dan port hij David aan tot hoogmoedigheid, om het volk te tellen; dan doet hij een schone Bathseba voorkomen, om tot onkuisheid te verlokken; dan geeft hij gelegenheid tot nijdigheid, dan tot achterklap, dan tot een leugen, dan tot overdaad, dan tot een andere zonde; 't scheelt hem niet, als hij u maar kan doen vallen, hij legt van

verre op u toe, en gebruikt duizend middelen en listen.

(a) Hij begint dikwijls van verre, verbergt het einde en zijn doel. Hij komt met een schone schijn van uitspanning, en zo zoekt hij u tot ledigheid te brengen, een bekwaam voorwerp voor hem. Hij komt onder een schijn van eerlijk vermaak, en zo zoekt hij u uitgelaten te maken. Hij stelt dan dit, dan dat voor, en is gelijk de kramers: *wil je dat?* Van 't een op het ander, of er iets was, daar u lust toe krijgen mocht.

(b) Hij begint met kleine dingen, die in 't eerst als geen zonde voorkomen, en verbergt de zondigheid; de ziel zich in die kleine zonde toegevende, zo raakt ze van haar tederheid en van de tedere vreze Gods af, en zo gaat hij al voort van kleine of middelmatige, tot het malen op ijdelheden, en tracht die dingen zoet voor te stellen, en dus krijgt de ziel een kwade gestalte.

Daarom pas op, geef u nergens toe, hoe klein de zonde ook schijnt.

(c) Dan port hij aan tot grote zonden, en bijzonder tot die, waartoe uw natuur meest genegen is; 't is waar, hij kent het hart niet, maar hij heeft wel opgemerkt, wat zonde u meest bedrijft, en tot wat zonde hij u voor dezen 't gemakkelijkst kon brengen, hij hoort ook de belijdenis uwer zonden, en let op alle omstandigheden, en zo besluit hij daaruit uw verborgen en aanliggende zonden, daar schiet hij dan op toe, en kan soms die zonde zo schielijk, en in zulke beminnelijkheid voor het vlees voorstellen, dat het terstond als buspoeder in de brand vliegt, en die zonde, welke men meende al in zijn macht te hebben, die wordt schielijk wederom levendig, en dan drijft hij de ziel als een tol om, en daar komt wel volharding bij. Daarom, wees op uw hoede!

(d) Als u dan te laat ziet, waar u geweest zijt, en weer wilt komen tot de Heere, uw rust, en tot de vorige tederheid en volkomenheid van het hart, dan keert hij het blaadje om, om u tot andere inwendige zonden te brengen, tot ongeduld, verdrietigheid, ongelovigheid en wanhoop. Daarom sta vast.

U zult misschien denken, *dit zijn mijn zonden, zij komen uit mijn eigen hart voort.*

Ik antwoord: Sommigen geven de duivel al te veel schuld, om zich te verontschuldigen, anderen geven hem al te weinig schuld. Ik zeg: ja uw eigen hart is boos genoeg om alle deze dingen voort te brengen. Houdt dit voor enige gewisse waarheid, dat al waar uw eigen wil en genegenheid is, om op zo een zaak te peinzen of uit te werken, dat dit uw eigen zonde is, en op uw rekening staat.

Maar 't is ook waar, en men heeft zich klaar en gedurig voor te stellen,

306. Dat de duivel overal zijn hand zoekt in te krijgen, en op zijn luimen ligt om u een voordeel af te zien, en u tot enige zonden, onder wat schijn het ook zij, op te ruïen of voort te stuwen.

307. U mag wel denken, dat de duivel aanleider is:

33. als de bovengezegde zaken schielijk invallen, en dat met een ongewone helderheid, voordeligheid en vertoning van zoetigheid en vermakelijkheid. (Ik zeg vertoning; want tot de wil kan hij niet komen, en kan de zoetigheid niet geven.)

34. Als daar schielijke beweegreden bij komen, die zelfs tegen oordeel en wil strijden.
35. Als daarbij komt een gezaghebbende en als heersende inprenting, om door die heersende bevelen de wil te overvallen.
36. Of als daarbij komt een jaging, een schudding van het hart, een buitengewone onbedaardheid en voortdrijvende drift. Als iets zondigs door doen of laten u zo voorkomt, zo kent de klauw van de duivel, dat hij verzoeker en aanleider is, en zo dezelve enige ingang maken en kleven, weet dan, dat hij er dan zelf ook bijkomt. Zo hebt u dan de duivel te kennen als aanleider, en u als volger.
Ziet toe, haat de duivel te zeer, dan dat u hem te spraak zou staan, om naar hem te luisteren, en hem te gehoorzamen.

Om te kwellen, met inwerpingen op verscheiden manieren.

XII. Er zijn ook andere bestrijdingen, in welke hij alleen de oorzaak is, en die de kinderen van God alleen tot kwellingen dienen, aan welke zonden de kinderen van God geen deel hebben, tenzij zij daardoor zich buiten staat laten brengen, om God in geloof, hoop en liefde te dienen. Die wangestalte alleen is hun zonde, zij moesten sterker zijn, dan dat zij door zijn schuddingen zondig ontroerd zouden worden. Maar de inwerpingen zelf zijn niet uwe, maar van de duivel zonde; hoewel, (merk hierop) hij u gedurig wil wijs maken, dat het uw eigen zonde is; indien u dat begint te geloven, zo zullen zijn inwerpingen u treffen en tot bedroefde gestalten brengen; maar zo u van de duivel praat kent als zijn spraak, zult u ze gemakkelijker afslaan, en te minder ontroerd worden.

Deze bestrijdingen geschieden op zo velerlei wijze en naast zo vele zaken, dat het niet wel mogelijk is, die alle op te halen, ook wil ik ze alle niet voorstellen, en wenste geheel te zwijgen; maar tot ontdekking van zijn boosheid, en opdat de kinderen van God gewapend mogen zijn tegen de wijsmaking: *u bent het zelf, het komt uit uw hart voort*, zal ik alleen enige dingen in 't gemeen hier voorstellen.

- Sommige inwerpingen schijnen geheel kinderlijk en belachelijk; maar daar steken diepten in en hebben doorgaans een smartelijk gevolg. Als bijvoorbeeld: zegt nu dit, zegt nu dat. 't Gaat daarna wat verder, en daar komt bij: zo u 't niet zegt, zo u dat niet aanraakt, zo zijt u verdoemd, zo u 't doet, zo is 't wel. 't Gaat verder, als hij heersende beveelt, dat men dit of dat zal toestemmen, en zoekt u dan te schudden, en u wijs te maken, dat men het toegestemd heeft. Dus eindigt dat kinderlijke in een grote ontsteltenis. (b) Soms schiet hij schielijk een Schriftuurplaats in, die zwaar is om te verstaan, en die dringt hij aan om Gode enige ongerijmdheid toe te schrijven, of uw staat omver te werpen, en port aan dat te beantwoorden, en zo de mens de waarheid, God en zijn staat begint te verdedigen, zo krijgt hij meer vat, want hij is te loze verleider; daarom moet men niet antwoorden, het gaat ook hoe het gaat, maar het voorbij laten waaien. (c) Soms leidt hij de mens tot de eeuwige verkiezing, en tot de roeping en bekering van de ene mens boven de andere, en tot verdoemenis van zo vele mensen, en dat om God te beschuldigen; zo de mens hierop begint te malen, en wil God verdedigen, zo is

hij in de strik; daarom slaat af, antwoordt niet; want u zult daardoor in groter ontroering geraken. Des Heeren wil is heilig.

- Soms neemt hij gelegenheid van lichamelijk of geestelijk kruis, om God te beschuldigen over zijn handelingen, en om allerlei dingen in te blazen, die de ziel onvergelijkbaar zwaarder vallen dan het kruis; maar hoedt u op die inblazingen te letten, laat ze voorbij vliegen, houdt u vast dat God souverain is, en dat Hij alles doet, dat Hem behaagt, en aan de mens geen reden van zijn doen geven wil.
- Soms weet hij iemand, die hij enige tijd in de zeef gehad heeft, zo om te voeren, dat de mens, als hij zich tot de Heere begeven wil, of begint te bidden, door de verduistering van de gedachten, en zijn wonderlijke werking op de verbeelding, schijnt van God af tot een ander voorwerp gekeerd te zijn, en alsof hij niet God, maar dat aanbad, dat een grote verhindering van het gebed is.
- Soms speelt hij de profeet, en blaast in, dat en dat zal u overkomen, zo zult u nog worden, tot die en die daden zult u nog komen, hij schiet het niet alleen in, maar hij dringt het aan, 't zal zeker zo komen, en dat al weer en weer, zodat dat profeteren geen einde heeft. Hij begint soms enige tijd tevoren in de droom zulke dingen te vertonen, en wilde die droom gaarne voor een goddelijke doen doorgaan, om daarna meerder vat daarop te hebben; hij brengt die droom daarna wederom te pas, en drukt de verbeeldingen van die zaken met vele ontroeringen in, en krenkt alzo lichaam en ziel door de vrees van de voorspelde toekomstende zaken.
- Soms komt hij met vurige pijlen en kwade gedachten van God, en dat met zulke kracht en zulke gedurigheid, dat de ziel dag noch nacht rust heeft. De arme ziel wordt tot ter dood toe verwond, zij kan 't niet verdragen, en kan die gedachten ook niet afweren, zij komen telkens sterker en sterker, en de inbeelding alsof 't haar eigen gedachten waren, verzwaart de ellende.

Waaraan te onderkennen.

XIII. In deze en diergelijke bestrijdingen verbergt zich de duivel, al zijn werk en list is aan te dringen, dat hij het niet is, die zulke gedachten ingeeft, maar dat ze uit het hart van de aangevochtenen zelf voortkomen, en dat zulke zonden met genade niet bestaan kunnen, en dat ze daarom eeuwig verdoemd moeten worden. En wanneer zou er een einde aan deze bestrijdingen zijn, indien de Heere op zijn tijd niet voorkwam en de satan schold? Maar men zal mij vragen, is het de mens zelf niet, mij dunkt dat ze zeker uit mijn eigen hart voortkomen, dat ik dat wist, dat het maar de zonden en zijn inblazingen van de duivel waren, ik was half gered, kan men het weten? En zo ja, waaruit zal men dat kennen?

Antwoord.

(vv) Dat alle zondige wangestalten van ongelovigheid, moedeloosheid, verdrietigheid, wanhoop, des mensen eigen zonden zijn, hoewel soms veroorzaakt door de bestrijdingen van de satan. Het begin kwam niet van de mens, maar van de duivel. u hebt hem te veel plaats gegeven, u bent er te veel ontroerd door geworden, u moest het zoveel niet geacht hebben.

(ww) Neemt het zo eens, al het bovengestelde kwam uit uw hart voort, wat dan? Onvergeeflijk? Neen; Christus staat gereed om alle ten uiterste bezwaarden

met de zonde, ook de grootste van de zondaren, ook godlasteraars, [1 Tim.1:13](#), aan te nemen.

Zegt gij, *'t is zonde tegen de Heilige Geest, en die is onvergeeflijk.*

Antwoord 't Is geen zonde tegen de Heilige Geest, over die zonde is geen berouw; maar 't berouwt u, u gaat er onder gedrukt, u bidt.

- (xx) Weet, dat deze en diergelijke ontmoetingen het lot zijn van veruit de meesten van de kinderen van God; wat wonder is het dan, dat het ook u te beurt valt?

U zult zeggen, *mijn gestalte is nog geheel anders, ik heb ze in de bovenverhaalde niet gevonden, noch ooit van diergelijke gestalte gehoord of gelezen.*

Antwoord. U weet misschien wat anderen ontmoet, en daarom kunt u niet zeggen, anderen ontmoet dat niet; indien u de bovengestelde gevallen met bedaardheid inziet, ik geloof dat u er de uwe in vinden zult; ik heb die niet duidelijker en breder willen voorstellen, die ze ondervindt, zal uit de bedekte voorstellingen zichzelf wel kunnen beschouwen.

- (yy) Dat de bovengestelde inwerpingen niet uwe, maar de zonden van de duivel zijn, is te kennen:

7. Als ze schielijk, onverwacht, als een bliksem invallen, zelfs als men bezig is in goed en heilig werk; want al wat uit ons eigen hart voortkomt, komt langzamerhand met redeneren voort, en doorgaans bij enige gelegenheid.

8. Als ze met geweld ingedrongen worden, en dat tegen wil en dank, en dat telkens, zodat men zich niet verbergen kan, de ziel slaat af, wil er niet om denken, geeft de minste toestemming niet. Maar 't komt evenwel al weer en weer, zodat men zien kan, dat men alleen lijdende is, gelijk als iemand, die geslagen wordt, en dat die pijlen van buiten ingeschoten worden. Gebruik dan uw verstand en oordeel.

9. Als zij met verschrikkingen komen, zodat de ziel terstond buiten bedaardheid, in vele ontroeringen komt en buiten staat om verstandig te redeneren. Recht tegenovergesteld is het, als de zonden uit des mensen eigen hart voortkomen.

10. Als de ingeworpen zaken zijn onnatuurlijk, voor welke de natuur zelfs schrikt; indien men dit zo bevindt, zo mag en moet men het voor zeker houden, dat het onze zonden niet zijn, maar van de duivel; daarom moet men zich daarover zo niet ontstellen, maar met verachting de duivel weerstaan.

- (zz) Daar zal in sommigen nog deze gedachte oprijzen: het gebeurt mij wel, dat ik waarlijk gevoelen kan, dat zij mij niet van buiten aankomen, maar dat het mijn eigen gedachten zijn.

Antwoord.

(u) Dikwijls is de mens onkundig van de werking van de ziel, daarom kan hij ze niet onderscheiden, wat door de verbeelding of inblazing des satans, of van hem zelf voortkomt; men meent omdat men die dingen verstaat, dat zij daarom uit de ziel zelf voortkomen; als een ander mens schrikkelijke dingen spreekt, zo verstaat u ze ook, en u schrikt en u weet, dat het uw zonden niet is, maar diens, die ze spreekt. Zo is 't hier ook.

(v) Ook moet men weten dat als de duivel al van u verdreven is, dat men door

die voorledene indruk een schrikkende gestalte nog wel enige tijd behoudt, en ook dat ons geheugen nog die dingen niet vergeten heeft, zodat het maar een enkele herinnering is. Nu, die schrikkende gestalte, de herinnering is de zonde niet; ja de schrikkende gestalte toont zelfs uw liefde tot God, van welke u geen ongerijmdheden horen noch denken wilt.

Hoe zich in deze strijd te gedragen.

XIV. 't Is niet genoeg te weten, dat die vurige pijlen van de duivel geschoten worden, want men is daarom van die niet verlost; maar de Heere wil, dat wij tegen de duivel strijden zullen en Hij wil door de strijd de overwinning geven. Zegt gij, wat zal ik doen.

(112) Het beste werk in deze is niet achten, afslaan, niet antwoorden, het voorbij laten vliegen en het zo aanmerken; alsof iemand voor uw vensters stond en gedurig die dingen tot u riep, 't zou u lastig zijn en zeer kwellen; maar u zou daarover zo niet ontstellen, alsof u het zelf sprak.

(113) Merkt het aan als een lijden, gelijk pijn in het lichaam, houdt u zo stil en bezit uw ziel in uw lijdzaamheid en ziet altijd op de hand van God, de Heere heeft het bevolen en wil u klein houden, de Heere heeft het bepaald, hoe ver het gaan zal, [Job 1:2](#).

(114) Houdt het geloof vast, kan 't niet zijn in de levende oefening, laat het evenwel in de grond van het hart zijn, houdt het daarvoor op de vorige ondervinding, dat u een kind Gods zijt; maar houdt u voor die tijd af van beproeven.

(115) Weet, dat de Heere Jezus de duivel overwonnen en hem de kop vermorzeld heeft, [Gen. 3:15](#). Zijn heerschappij is te niet gedaan, [Hebr. 2](#). Daarom zijt gemoedigd tegen een overwonnen vijand.

(116) Ziet op de voorbede van de Heere Jezus: [Lukas 22:32](#). *Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude.*

(117) Geloof, dat er een goede uitkomst zal zijn volgens de beloften en de voorbeelden van anderen en uw eigen ondervinding in andere strijden. Zoveel meerder troost, vrede, blijdschap en sterkte zal de Heere u geven, naardat uw verdrukkingen nu zwaar zijn; en u wordt zelf in de strijd gewaar; dat u voor vele andere zonden en verheffingen van het hart bewaard wordt.

(118) Wees veel biddende, is er niet veel kracht tot doordringen in ernst en uitbreiding van uw verzoek, ziet dan maar telkens uit naar de Heere, laat de Heere uw toekeringen tot Hem, uw zuchtingen en uitschietingen zien en horen, en wacht alzo op Hem, van waar uw hulp komen zal, verzuimt de tijd uwer oefeningen niet.

(119) Gaat in die donkerheid door de hagelbuien heen, volgt het Woord, richt uw gangen daarnaar in een Godzalig leven en in het waarnemen van uw beroep, houdt u daarin altijd bezig; want nooit zult u het kwader hebben, dan als u leeg bent.

(120) Kunt u een beproefd leraar of een ander sterk Christen hebben, openbaart die uw strijd en smoort het alleen niet; het uitstorten van uw hart, het ondersteunen van hen, hun voorbede, zal een bekwaam middel zijn om gemoediger te worden en van die ure aan, dat u gemoedigd wordt, zult u toenemen in sterkte.

Opwekking tot wederstand.

XV. Welaan dan, stelt u tot een kloeken tegenstand; om daarin gemoedigder te zijn, zo wekt u op door het overdenken van deze zaken:

1. 't Is de wil Gods, dat zijn kinderen gezamenlijk een heerleger zouden uitmaken onder hun Vorst en Koning Jezus om te strijden tegen de duivel en zijn engelen. Ziet zulke strijd: [Openb. 12:7](#) ... *Michaël en zijn engelen krijden tegen de draak, en de draak krijgde ook en zijn engelen.* Zo ook: [Openb. 19:11, 14](#) ... *Ziet een wit paard, en die op hetzelfde zat, was genoemd Getrouw en Waarachtig, en Hij oordeelt en voert krijg in gerechtigheid. En de heerlegers ... volgden Hem op witte paarden.* De Heere Jezus heeft de duivel door Zijn dood te niet gedaan, dat is, alle macht over de Zijnen benomen, en heeft hen uit de beulshanden, aan welke zij door de zonden overgegeven waren, verlost, door voldoening voor hun zonden door Zijn dood, zodat hij geheel geen heerschappij over hen heeft, of ook ooit bekomen zal. Maar de wijsheid en goedheid Gods heeft hem een bepaalde macht gegeven, om als vijand het heerleger van Christus te bestrijden, opdat Zijn kinderen in de strijd geoefend, en al strijdende de overwinning over hen behalen zouden, tot hun verheerlijking en Zijn schande. Omdat dit nu zo is, en ge u in het strijdend heerleger hebt begeven, zo past het u dapper te strijden: want alles, wat in dat heer is, zich tégen deze vijand aankant, en dat in het oog van onze Heervoerder en van de heilige engelen. Welaan dan, wees gewillig, wees dapper.

2. Zien wij op de natuur van deze vijand, hij heeft een dodelijke en afgrijselijke haat tegen onze lieve Heere Jezus, en tegen allen, die Hem aanhangen, en in het bijzonder tegen u; die haat doet hem onzinnig woeden, *en als een briesende leeuw rondom omgaan, zoekende, wie hij zou mogen verslinden*, [1 Petrus 5:8](#). Hij is listig, hij is wreed, hij is onvermoeid om u een voordeel af te zien, om u te kwetsen en in uw loop te stuiten; dit moet uw haat tegen hem wederom verwekken. Ziet dit in David om hem na te volgen: [Psalm 139:21-22](#). *Zou ik niet haten, Heere! die U haten? en verdriet hebben in degenen, die tegen U opstaan? Ik haat hen met volkomen haat, tot vijanden zijn zij mij.* Die haat zal hem niet gunnen, dat hij enig genoegen hebbe in u hier of daarin te overwinnen, en over u te triomferen; die haat zal u aanzetten om hem zelfs niet toe te laten, dat hij omtrent u blijve, die haat zal u aanzetten hem te verjagen, dat hij van u vliede, die haat zal u verblijden, als u hem onder uw voeten vertrappt, en dat u hem spijt aandoet. God heeft u die bekwaamheid gegeven, dat hij haten kunt, dat is een volmaaktheid van de natuur, gebruikt ze dan op het scherpste tegen hem.

3. 't Is zeer schandelijk en beschamend als ge u van hem laat overwinnen door achteloosheid, door ongelovigheid, door opvolgen van die begeerlijkheden, waartoe hij u gaande maakt en aanpoort: want wees verzekerd, dat hij overal bedekt zijn hand in heeft, en als u dan wederom tot de Heere komt, en van Hem bestraft wordt, dat u zo lafhartig geweest zijt, of het hem terstond hebt gewonnen gegeven, of niet veel tegenstand hebt geboden. Aan de andere kant is het glorieus, als u dapper tegen zijn aanvallen hebt gestreden, al is het met wonden gekregen te hebben, die dapperheid zal u veel vrijmoedigheid geven tot de Heere te naderen, en hoe zoet is het, als de Heere toont, dat Hij behagen heeft genomen in

uw strijd, als was het met kleine kracht, omdat u gestreden hebt naar uw kracht, en dat in oprechtheid van het hart; en als de Heere u daarop iets van dat verborgen manna geeft, dat Hij de overwinnaars beloofd heeft, en als Hij zegt: *Wel, gij goede en getrouwe dienstknecht over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten; ga in, in de vreugde uws Heeren*, [Matth. 25:21](#).

4. De duivel is een overwonnen vijand, daarom is de victorie gewis. De Heere Jezus, als het zaad van de vrouw, heeft hem de kop vermorzeld, [Gen. 3:15](#). Heeft hem door de dood te niet gedaan. [Hebr. 2:14](#). Hij heeft de overheden en de machten uitgeschud, uitgetogen, in het openbaar ten toon gesteld, en door het kruis over hen getriomfeerd, [Kol. 2:15](#). Dat is wel een lafhartig krijgsman, die een ter dood gewonden vijand, die terneder ligt en nog wat spartelt, niet durft aanvallen. God heeft hem dat spartelen nog toegelaten om hem spijt aan te doen, dat een arm mens hem veracht, hem vertreedt, hem doodsteken geeft; hij zal nooit een kind Gods wederom onder zijn geweld krijgen, hij mag het wat wonden geven, maar ten laatste zal ieder gelovige hem in de kracht van Christus overwinnen, en dan zal men juichen: De dood is verslonden tot overwinning. *Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? De prikkel nu van de dood is de zonde, en de kracht van de zonde is de wet. Maar Gode zij dank, die ons de overwinning geeft door onze Heere Jezus Christus.* [1 Kor. 15:54-57](#). *Zij hebben hem, - de neergeworpen verklager van de broederen de duivel, - overwonnen door het bloed des Lams, en door het woord van hun getuigenis; en zij hebben hun leven niet lief gehad tot de dood toe.* [Openb. 12:11](#).

Middelen.

Welaan dan,

(oo) Wees moedig tegen hem.

(pp) Maar kent uw zwakheid, en vertrouwt niet op uw kracht, dat zou u schielijk doen vallen.

(qq) Houdt u dicht bij de veldoverste Jezus, schuilt bij Hem en grijpt zijn sterkte aan, en strijdt door zijn kracht. Bidt zonder ophouden; leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.

(rr) Wees voorzichtig en wapent u met de gehele wapenrusting Gods; omgordt uw lendenen met de waarheid, doet aan het borstwapen van de gerechtigheid, schoeit de voeten met de bereidheid van het evangelie des vredes; neemt aan de arm het schild van het geloof, zet op uw hoofd de helm van de zaligheid, en neemt in de hand het zwaard des Geestes, dat is Gods Woord. Met alle biddende en smeking, biddende ten allen tijde in de Geest, en tot hetzelfde wakende met alle gedurigheid, [Eféze 6:13-18](#).

Welaan dan, *Zijt getrouw tot de dood, en Ik, Jezus, zal u geven de kroon des levens*, [Openb. 2:10](#).

Hoofdstuk 53: Van de kracht van de verdorvenheid

Hoofdstuk 53

Van de kracht van de verdorvenheid.

I. Onder de oorzaken van de verachtering is de overgebleven verdorvenheid de krachtigste. God geeft de Zijnen in de wedergeboorte het geestelijke leven door hun vereniging met Christus. Dit leven is geneigd om toe te nemen, het neemt ook toe, en men zou het kunnen zien, als men zichzelf, hoe men nu is, vergelijkt met zichzelf, hoe men was in de eerste tijd van de verandering. Maar gelijk in het natuurlijke de een mens groter en sterker wordt dan de andere, zo is het ook in het geestelijke. In het natuurlijke wast de mens, totdat hij zijn volkomen grootte heeft, en dan staat hij stil. Maar in het geestelijke wordt de volkomenheid bewaard voor de eeuwigheid; hier verlangt men, hier tracht men er naar, maar men komt er in dit leven niet toe. Gelijk in het natuurlijke de ene mens in gezondheid opwast, in sterkte toeneemt, en de telkens toenemende krachten behoudt, en de andere, door veel tegenstoten in zijn wasdom belet wordt, en door ziekte of andere toevallen zijn krachten verliest, en een man wel zo krachteloos wordt als een kind, zo gaat het ook in het geestelijke; de een is als een plant, welke groot wordt in haar jeugd, hij is als een schijnend licht, voortgaande en lichtende tot de volle middag, hij gaat voort van kracht tot kracht, en wast als een palmboom, en als een cederboom op Libanon. Maar de andere heeft veel tegenstoten, en hij vermindert in zijn sterkte. Onder de oorzaken van de vermindering is de verdorvenheid, die soms grote kracht krijgt, waarvan wij nu spreken.

Kwelt en krenkt de gelovigen.

II. Dat de verdorvenheid de gelovigen zeer kwelt en krenkt, blijkt,

308. Uit de klachten van de heiligen: [Jes. 63:17](#). *Heere! waarom doet Gij ons van Uw wegen dwalen? Waarom verstokt Gij ons hart, dat wij U niet vrezen? [Rom. 7:23-24](#). Maar ik zie een andere wet in mijn leden, welke strijdt tegen de wet mijns gemoeds, en mij gevangen neemt onder de wet der zonde, die in mijn leden is. Ik ellendig mens!*

309. Uit zulke plaatsen, in welke zij belijden de kracht van de verdorvenheid in hen: Psalm 65:4 [[Ps. 65:3](#)]. *Ongerechte dingen hadden de overhand over mij.*

310. Uit zulke plaatsen, in welke de heiligen bidden, om daarvoor bewaard te zijn: Psalm 19:14 [[Ps. 19:13](#)]. *Houd uw knecht terug van trotsheden, laat ze niet over mij heersen.*

311. Uit de waarschuwingen: [Efëze 4:30](#). *Bedroeft den Heilige Geest Gods niet, door welke gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing. [Heb 3:13](#). Vermaant elkaar te allen dage, zolang als het heden genoemd wordt, opdat niet iemand uit u verhard worde door de verleiding der zonde.*

Maar heerst in hem niet.

III. Omdat de wedergeboorte onvolmaakt is, zo blijkt de oude mens altijd in de wedergeborene over, deze behoudt zijn aard, zijn duisterheid, wil en genegenheden, heeft lust tot de zonde, onder de bevassing van eerlijk, voordelig, vermakelijk en heeft een afkeer van het goede, als lastig, onvoordelig, onsmakelijk, onmogelijk. Hieruit ontstaat de strijd tussen vlees en geest. [Gal. 5:17](#). *Want het vlees begeert tegen den geest, en de geest tegen het vlees, en deze staan tegen elkaar, also dat gij niet doet hetgeen gij wilt.* In deze strijd wint en verliest nu de een, dan de ander, en zo veel de een wint, verliest de ander. De geest zal nooit het vlees geheel uitdrijven: [Filip. 3:12](#) *Niet dat ik het alreeds gekregen heb, of alreeds volmaakt ben, maar ik jaag daarnaar.* En wederom, het vlees zal de geest niet volkomen verdrijven, en over denzelfen heersen en triomferen: [1 Joh. 3:9](#). *Want het zaad Gods blijft in hem, dat uit God geboren is.* [Rom. 6:14](#). *Want de zonde zal over u niet heersen, want gij zijt niet onder de wet, maar, onder de genade.* Heersen, is de partij geheel overwonnen te hebben, zodat de overwonnene het opgeeft, en zich onderwerpt onder de overwinnaar, om die te gehoorzamen. Dat zal hier nooit plaats hebben. Het vlees krijgt wel zoveel macht, dat het de natuurlijke mogendheden van de ziel en de leden van het lichaam te werk stelt, om zijn begeerte uit te voeren, zodat de geest het niet verhinderen kan. Maar nooit zal het herboren gedeelte zo verre gebracht worden, niet voor een ogenblik, dat het zich onder de wil van het vlees zou stellen, om die, 't zij gewillig, 't zij ongewillig, te gehoorzamen. Het zal zich nog altijd daartegen stellen, al was het maar met tegen zuchten, en also zijn afkeer tonen, en als over geweld roepen. Een man kan een kind, bij de arm nemende tegen dank van het kind, met hem snel doen voortlopen, het kind verzet wel zijn voeten, doch 't is niet om te lopen, maar om niet te vallen, en iedere tred is tegenstreven; zo is 't ook met de geest, als hij door de kracht van de verdorvenheid overmand wordt.

De oorzaken waardoor zij soms grote kracht heeft.

IV. Verdorvenheid werkt soms op haar gewone wijze, verlokken en trekkende tot het kwade, en verhinderende en bezoedelende het goede, met gedurige tegenstand van het geestelijke leven. Maar soms krijgt ze meerdere kracht, en behaalt meerder voordeel over de geest; dit wordt veroorzaakt, doordien:

1. God Zijn gewone invloed een weinig intrekt om de mens te beproeven, te vernederen, hem Jezus dierbaarder te maken, en zich te meer aan des Heeren sterkte vast te houden. Dit geschiedende, zo is het geestelijke leven niet bestand tegen de grote kracht van de verdorvenheid.
2. Omdat zulke gelegenheden, 't zij van vreze voor leven, eer, goed, zich opdoen, die er tevoren niet waren, waardoor de begeerten ontstoken worden, en kracht krijgen, de mens te vervoeren tot deze en gene zonden, 't zij door een schielijke en onverwachte voor- of overval, 't zij het voorval blijvende, en also het geestelijke leven te onder houdende.
3. Omdat het gestel van het lichaam veranderd is, en de mens nu bekwamer is tot zulke of zulke zonde, en het lichaam daardoor meer prikkelt en aanzet, om door zulke zonde, vermaakt te worden. De gestalte van het lichaam geeft vele zonden eerst op, en ontsteekt de begeerten van de ziel, en de ziel voert dan wederom haar begeerten uit door het lichaam.
4. Ook omdat de duivel meer losgelaten wordt, en met nieuwe praktijken de

mens aanvalt, tegen welke hij niet gewapend was, en in welke hij nog niet was geoefend, waardoor de mens licht wordt overvallen, en het geestelijke leven zo gebonden, dat het zich bijna reppen noch roeren kan.

De verdorvenheid werkt.

V. De gevolgen van de buitengewone kracht van de verdorvenheid zijn zondig, droevig en gevaarlijk; want de verdorvenheid werkt op al de mogendheden van de ziel en van het lichaam.

1. Op 't verstand.

Zij werkt op het verstand; deze mogendheid is de eerste en het eigenlijke begin van des menschen werkingen, hoewel in de verdorven mens de begeerlijkheden dikwijls al vroeg op zijn, het verstand voorkomen, en zelfs het verstand bedwelmen, zodat men de zondigheid van de zonde en derzelver schadelijke gevolgen niet ziet, en de alwetendheid, tegenwoordigheid, goedheid en rechtvaardigheid Gods niet aangemerkt, en stilletjes de Heere in vergetelheid stelt, of indien de Heere Zich al enigszins openbaart, of indien de nieuwe natuur zich God door het geloof vertegenwoordigt, zo heeft dat gezicht noch klem, noch kracht om de zonde tegen te staan.

2. Wil.

De wil zelfs wordt bestormd. De nieuwe mens heeft een afkeer van 't kwade, omdat het tegen de wil Gods is, en heeft lust aan het goede, als het welbehagen Gods. Maar de oude mens heeft een tegenovergestelde wil, deze overmeestert zo de faculteit of mogendheid des wils, dat de nieuwe mens geen macht heeft zijn afkeer van de zonde en zijn lust tot de deugd werkstellig te maken; en of zij wel buiten de heftigheid van de begeerte zich enigszins vertoont en tracht door te breken, zo valt zij als in zwijm, wanneer de zondige begeerte heftig tot het bedrijven van de zonde vervoert, en de daad zelf begaan wordt, zodat het schijnt, alsof de gehele wil niet dan lust tot het kwade had. En al is men buiten de heftigheid, zo kan men dikwijls tot geen volkomen en hartelijk besluit komen, om nu van dit ogenblik af, gehele afstand van die zonde te doen en die zonde nooit meer te doen, maar met alle krachten tegen dezelve te waken en te strijden; men neemt soms wel een voornemen, maar 't is flauw, bolop en 't gaat niet diep tot in de grond van 't hart, en daarom blijft het niet bestendig. Ja men beschuldigt zichzelf, dat men met God niet oprecht te werk gaat; nochtans is er enige oprechtheid, maar die is niet zo sterk, dat zij de begeerlijkheid verdrijven en de gehele wil gevoelig kan innemen, waarbij komt de hopeloosheid om bestendig te blijven, omdat men door de ondervinding heeft, dat alle vorige voornemens vruchteloos zijn geweest.

3. Genegenheden.

De verdorvenheid drijft de genegenheden heftig voort en deze aangezet, kunnen noch overleg, noch uitstel dulden, maar lopen als razenden tot de uitvoering van de zonde, zij ontsteken het gehele rad van de geboorte, zij drijven uitzinnig en maken alles gaande tot voldoening van haar lusten, en zo zich iets van de nieuwe mens daartegen opdoet, dat wordt met alle macht bestormd. Ziet dit: [Jak 1:14-15](#). *Een ieder wordt verzocht, als hij van zijn eigen begeerlijkheid afgetrokken en*

verlokt wordt. Daarna de begeerlijkheid ontvangen hebbende, baart de zonde, en de zonde voleindigd zijnde, baart den dood. [1 Petrus 2:11](#) ... Dat gij u onthoudt van de vleselijke begeerlijkheden welke krijg voeren tegen de ziel.

4. Gedachten.

Het inwendige dus van de verdorvenheid overweldigd zijnde, dringt door tot de werkingen van ziel en lichaam. Zij stelt de gedachten te werk om op de aanliggende zonde te malen en zich in dat denken te vermaken, 't zij dat men weet, dat die zaak nooit gebeuren zal, 't zij dat zij gebeuren kon, 't zij dat men de daad niet zou willen doen; immers men maakt de lusten tot dezelve gaande. Zij drijft ook tot de daad zelf, en neemt de leden van het lichaam in en gebruikt daartoe de ogen, de oren, de mond, de handen en voeten en al de leden, die in het bedrijven van die zonde te pas komen. Zij is niet tevreden met die aanliggende zonde eens gedaan te hebben, maar zij doet dezelve wel wederom bedrijven.

Gelovigen vallen wel wederom in dezelfde zonden.

VI. Voor geen zonde is een wedergeborene volstrekt veilig, niemand kan zeggen: *in die zonde zal ik nooit vallen*. Hij zal nooit bevrijd zijn van de verdorvenheid van de natuur, die altijd het goede zal verhinderen en bezoedelen, altijd zullen de begeerlijkheden opritselen, dagelijks zal hij in vele struikelen, of uit achteloosheid, of door een schielijk overval. Maar soms heeft een zonde die hem zeer aanliggende is, 't zij voortkomende uit het gestel van het lichaam, of door de gedurige gelegenheden telkens ontstoken wordende, zulke kracht, dat men in dezelve dikwijls valt, bijzonder als het een zonde is, die in het verborgen geschiedt, zonder weten van enig mens. Ook kan het wel gebeuren, dat u valt in een grove zonde die voor de rechter strafbaar is, en die vergezelschap is met grove ergernis, alhoewel de grote val doorgaans veroorzaakt, dat men meerder afkeer heeft van die, dan van andere en men in al zijn leven tot die niet meer verzocht wordt; 't kan nochtans wel gebeuren en 't gebeurt wel, dat hij in diezelfde grove zonden wel wederom valt, bijzonder in zodanige, die uit de gesteldheid van het lichaam spruit, niet alleen dat men ze wederom begaat in de aanhoudende heftigheid, voordat men zich hartelijk van die zonde bekeerd heeft, zodat men het meer voortduren van dezelve aanmerken kan, dan een weer instorten. Maar men valt wel wederom in dezelve, nadat men ze hartelijk heeft betreurd. Christus tot verzoening aangenomen en besluit heeft genomen tegen die zonde, soms niet lang daarna; soms schijnt die zonde al overwonnen, ja gedood, zodat men geen vrees voor dezelve meer heeft en evenwel zou het kunnen gebeuren dat men er wederom in viel.

Want:

54. de voorbeelden van Abraham, Izak, Lot, Petrus, leren ons het weer instorten in dezelfde zonde.

55. Het zaad van alle verdorvenheid is nog in hen en zo ook van die.

56. Geen belofte is er in het Woord, dat iemand voor die zonde, in welke hij eens gevallen is, niet wederom zou vallen.

57. Zij kunnen in andere wel vallen; waarom dan in dezelfde niet wederom?

58. Als God Zijn Geest onttrekt, zo is het geestelijke leven te zwak om diezelfde zonde, als zij wederom opkomt, tegen te staan, bijzonder als alle gelegenheden aanleiding geven, het gestel van het lichaam prikkelt en de duivel aanvalt.

Hoe het geestelijke leven zich vertoont in de bestrijding van de zonden.

VII. Men mocht denken, *dat dit een rechte staat en leven van een onbekeerde was en dat men zodanigen niet voor een bekeerde had te houden.*

Maar ik antwoord, indien iemand zodanig was tot allerlei zonden en dat altijd, en dat zonder strijd niet tussen licht en geweten, en de begeerlijkheden, maar tussen wil en wil, genegenheid en genegenheid, en dat zonder droefgeestig kwijnen, zonder zoeken, bidden, schreien om verzoening, zonder Jezus aan te nemen, zowel tot heiligmaking als rechtvaardigmaking, zonder dikwijls hersteld te worden, en te wandelen in de vreze Gods, dan sta ik het toe: een zodanige is niet bekeerd, hij heeft zich niet te troosten met de zwakheden en 't vallen in zonden van de heiligen. Maar daar ware genade in het hart is, als die in de boven beschreven staat komt, zo zullen deze navolgende zaken zich in hem vertonen, soms minder, soms meer.

1. De verdorvenheid heeft zulke kracht niet tot alle zonden. De wedergeborenen laten vele zonden, niet, omdat de natuur daartoe geen lust heeft, zij daartoe niet verzocht worden en zij met die aanliggende zonden, hun vermaak genoeg nemen, dat het leven van een onbekeerde is. Maar zij staan de andere zonden, gelegenheden, aanprikkelingen tegen door vereniging met God, door vreze Gods, door de liefde tot de wil Gods, zodat zij niet openliggen voor allerlei zonden. Maar deze aanliggende zonde heeft te grote kracht, het geestelijke leven strijdt er tegen, gelijk boven is getoond, maar het kan het niet houden, 't wordt overmand, 't wordt gevangengenomen, maar nooit overheerst met onderwerping.

2. De verdorvenheid heeft niet altijd de kracht tot die aanliggende zonde. Maar het geestelijke leven daartegen strijdende, heeft dikwijls de overhand, steekt het hoofd uit de gebreken op, slaat de verzoeken namelijk af, ontloopt de gelegenheden, en al biddende en des Heeren sterkte aannemende en nabij de Heere zich houdende, zo gaat men al zoetjes met voorzichtigheid en vreze voort, en men wordt wel enige tijd langer of korter tegen die zonde bewaard, schoon zij zich openbaart en wel gaarne weer boven wil komen.

3. Als de verdorvenheid de overhand heeft, dan is de gelovige niet blij en vrolijk, gelijk een onbekeerde, als hij zijn lust boeten mag zonder schade en schande. Maar hij leeft vol verdriet en hartzeer, hij kwijnt en verteert zijn leven in droefheid, omdat hij om die zonde Gods gemeenschap moet missen, de vrede en 't gevoel van verzoening moet derven, in het geestelijke leven verzwakt en de Heere in zijn standplaats niet kan verheerlijken, en hoe in de heftigheid van de beproeving de begeerlijkheden haar genoegen meer nemen, hoe de smarten van de ziel daarnaar vermenigvuldigen; en als men in de heftigheid van de verzoeking, tot uitvoering van zijn zonde, verhinderd wordt, zo is men niet

gemelijk gelijk de onbekeerden, maar men is blij en dankt er de Heere voor. Hieruit ziet u nu het onderscheid tussen het zondigen van een onbekeerde en de kracht van de verdorvenheid met de genade, daartegen strijdende, in de bekeerden. Voegt hierbij, 't geen wij in 't 1^e Deel, hfdst. 14, gezegd hebben van de heersende en niet heersende zonde.

Hieruit zal iemand klaar kunnen overtuigd worden of de zonde in hem heerst of niet. Indien de zonde in u nog heerst, laat het u zijn tot overtuiging, dat u nog zijt in een onbekeerde staat en dat u zo blijvende en stervende, tot in eeuwigheid verdoemd zult worden; en laat het u zijn tot opwekking, om de toekomende toorn te ontvluchten, door een haastige bekering en geloof in Christus, omdat Hij u nog wordt aangeboden, eer het laat is.

Indien u ziet, dat de zonde in u niet heerst, maar dat er geestelijk leven in u is, dat tegen de verdorvenheid strijdt, al raakt het dikwijls onder, zo erkent de genade Gods, zijt er dankbaar voor, verblijdt er u over en laat het een middel zijn om met nieuwe moed tegen de verdorvenheid te strijden.

Opwekking om tegen de kracht van de verdorvenheid te strijden.

Want, aan de ene kant, u smaakt hoe bitter het is onder de zonde gevangen te liggen; hoe onvrij, onrustig, bedroefd en vol vrees u gedurig leeft; hoe God, in wiens gemeenschap uw blijdschap en leven is, Zich voor u verbergt. Hoe open u ligt voor allerlei beproevingen van het vlees; van de duivel en de wereld; hoe het geestelijke leven in zijn hebbelijkheid verzwakt, en hoe onmogelijk het u wordt de verdorvenheid, die zo veel wast en in sterkte toeneemt, als het geestelijke leven verzwakt, uit te drijven; hoe onbekwaam u bent om het einde van uw roeping, de verheerlijking van God, te vervullen, en hoe u schrikt voor de dood en dat uw uitgang wel duister en naar mocht zijn.

En aan de andere kant weet u, hoe gaarne het geestelijke leven in u is, geholpen wil zijn, om uit deze gevangenis verlost en in vrijheid gesteld te worden, en hoe het roept om hulp; u kent de onveranderlijkheid van de liefde Gods tot u, 't welk u besluiten kunt uit de overtuiging, dat de Heilige Geest van de genade in u is. U kent de volheid van de Heere Jezus, die gereed staat om u uit Zijn volheid genade voor genade mede te delen. U weet hoe betamelijk het is, dat gij, de tempel des Heiligen Geestes zijnde, die tempel reinigt en de verdorvenheid daaruit drijft. O, hoe vermakelijk is het terugkeren! Het verblijdt God, de Heere Jezus, de engelen, de leraren, andere gelovigen en uzelf. Dan zal de zonde haar kracht verliezen, dan zal u alles lichter vallen en u zult in sterkte toenemen.

Hoofdstuk 54: Van de Geestelijke Duisternis

Hoofdstuk 54

Van de Geestelijke Duisternis.

I. In de wedergeboorte wordt de mens getrokken uit de duisternis tot het wonderbaar licht. Hij verkrijgt verlichte ogen des verstands en ziet onzichtbare zaken; die voor de natuurlijke verborgen zijn en die men natuurlijk ziet, aanschouwt de verlichte op een geheel andere wijze; hij, die duisternis was, wordt licht in de Heere, en de Heilige Geest schijnt in zijn hart, om te geven verlichting van de kennis van de heerlijkheid Gods in 't aangezicht van Jezus Christus. Dit licht verblijdt het hart, verwarmt de ziel en doet ze in liefde branden, verandert en heiligt de gehele mens. Daarom zijn zij, die dit licht beginnen te zien, daarop zo verliefd, dat zij al verder en verder in dat licht begeren in te gaan, ja niet aanmerkende het onderscheid tussen het licht des aanschouwens, dat hier wel begeerd mag en moet worden, maar voor de hemel bewaard wordt, en tussen het licht van het geloof, 't welk voor de wandelaars op aarde is om daarbij met blijdschap de duisternis te doorwandelen. Dit zeg ik, niet aanmerkende, zijn niet tevreden te wandelen bij het licht van het geloof, maar willen hier in het licht des aanschouwens leven, waardoor zij wel ongelegenheden over hun zielen halen en in die gedachten komen, alsof zij nog geheel duister en onbekeerd waren; ja daardoor komt zelfs wel een grote duisternis op hen, zodat zelfs het licht van het geloof zo beneveld wordt, dat zij geen licht zien.

Deze geestelijke donkerheid is niet dezelfde met van de onbekeerden, die nog geheel blind zijn, ook niet met de eerstbeginnenden, in welke een schemering is, ook verstaan wij hier niet de donkere vlagen, die een gelovige nu of dan overkomen, en ras weer overgaan.

Beschrijving.

Maar deze duisternis is een ziekte van de ziel van iemand, die enige voortgang in het Christendom gemaakt heeft, in welke door het missen van de gewone verlichtende invloeden des Heiligen Geestes, en de duisternis van de overgebleven oude natuur, het licht, dat in hem is, zo beneveld en bezwalkt wordt, dat hij de geestelijke dingen die hij tevoren als van nabij zag, nu maar als een verre schemering ziet, en als maar door het geheugen van het verleden zich verbeeldt, waardoor hij zonder blijdschap, warmte en bestuur, in schrik en vreze als in een woestijn, omdooft.

Gelovigen komen wel in geestelijke duisternis.

II. Dat de gelovige wel in zulke duisternis komt, leert niet alleen de ervaring, zodat velen geen ander bewijs behoeven dan zichzelf. Maar het Woord toont het ons overvloedig, 't welk zodanigen, die in zulke staat zijn, hebben op te merken, omdat zij doorgaans daaruit besluiten dat ze onbegenadigden zijn, menende dat de Godzaligen in zo'n staat niet komen. 't Geen Abraham, de vader van de gelovigen, ontmoette, komt ook zijn kinderen over: [Gen. 15:12](#) ... *Ziet een schrik en grote duisternis viel op hem.* Job getuigt van zichzelf, [Job 23:8-9](#), *Zie, ga ik*

voorwaarts, zo is Hij daar niet, of achterwaarts, zo verneem ik Hem niet. Als Hij ter linker hand werkt, zo aanschouw ik Hem niet; bedekt Hij Zich ter rechterhand, zo zie ik Hem niet. De kerk klaagt daarover: [Klaagl. 3:2](#). *Hij heeft mij geleid en gevoerd in de duisternis, en niet in het licht.* De Heere dreigt het: [Jer. 13:16](#). *Geeft eer den Heere uw God, eerdat Hij het duister maakt.* De profeet geeft raad aan zulken, die in zodanigen staat zijn: [Jes. 50:10](#) *Als hij in de duisternissen wandelt, en geen licht heeft, dat hij betrouwe op de Naam des Heeren, en steune op zijn God.*

Er zijn duisternissen van de vervolging en van troosteloosheid, zowel als van blindheid. Maar zij gaan doorgaans in de kinderen van God te samen, de uitwendige baart wel de inwendige duisternis.

Door verscheiden oorzaken.

III. Het natuurlijk gezicht wordt door verscheiden oorzaken belet, namelijk door het weggaan van de zon, door de verdikking van de doorluchtige middelruimte, door ondoorschijnbare tussenkomende lichamen, door de ongestalte of toedoen van de ogen, of door het starogen op het lichaam van de zon; zo heeft ook de geestelijke duisternis verscheiden oorzaken, namelijk:

1. Het weggaan van de Zon der gerechtigheid, de Heere Jezus Christus, en de inhouding van de verlichtende bestraling van de Heilige Geest.
2. Doordien de duivel wolken, nevel, rook van dwalingen, ketterijen, vals licht tussenbeide brengt, de waarheid bedekt, en de mens door dwaallichten afleidt.
3. Doordien de mens op het licht van het geloof geen acht geeft, omdat op te volgen als te gering, in de liefde tot de waarheid verslapt, naar wat hogers staat, en door het licht des aanschouwens bestraald wil zijn, en door een ander licht, dan God gewoonlijk zijn kinderen leidt, beschenen wil zijn.
4. Omdat men door het opvolgen van zijn begeerlijkheden, zijn ogen van het licht afwendt, de ogen toedoet, en zichzelf zand in de ogen werpt, waardoor de waarheid in haar kracht en beminnelijkheid niet gezien wordt.
5. Omdat men de kracht des geestelijken gezichts te veel inspant om de volmaaktheden Gods, en Zijn ondoorgrondelijke wegen te doorzien, waardoor men, in plaats van licht te bekomen, meer verduisterd wordt; want het licht in het Woord verlatende, en tot de onmiddellijke beschouwing niet kunnende komen, zo komt het verdorven verstand en de redeloze rede boven, en verleidt de ziel met valse overleggingen, waardoor het ware licht hoe langer hoe meer verdonkerd wordt.

Heeft vele droevige en schadelijke gevolgen.

IV. Deze geestelijke duisternis brengt de gelovigen in een droevige en zondige staat, als 1. droefgeestigheid. Het licht is de ogen goed, en verblijdt het hart. Maar duistere dagen zijn droevige dagen, de nacht sluit alles toe en beklemmt het hart. Zo ook, als een gelovige, die het licht gezien heeft, en pleegt te wandelen in het licht van Gods aangezicht, en zich in licht vermaakt, dat licht mist en met een dikke donkerheid rondom omzet wordt, dat klemmt zijn hart toe, en een nare droefheid bezet het, zodat alles hem als toeschreit; hij denkt aan de vorige dagen, toen de Heere zijn lamp deed schijnen over zijn hoofd, en toen hij bij zijn licht de

duisternis doorwandelde. Maar nu is het weg, is het droevig donker.

2. In de duisternis komt het ongedierte uit zijn holen; also komen ook in deze duisternis allerlei zondige bewegingen op, ongeloof, hopeloosheid, verdrietigheid, murmureren, en zelfs komen vliegende atheïstische gedachten in het hart op, en allerlei verdorven redekavelingen, die de ziel nog meer verduisteren.

3. Duisternis is schrikachtig; daar is een schrik 's nachts en een pijn, die in de donker vliegt, [Psalm 91:5](#). Zo is het ook hier: men kent kwalijk wat genade is, men ziet ze in zichzelf niet, men vreest voor de toorn van God, voor de verdoemenis, de duivel schiet zijn verschrikkende pijlen, de gedachten, de dromen verschrikken, nergens vindt men veilige rust, nergens een schuilplaats.

4. Die bij donker over een heide gaat, in welke velerlei wegen zijn, die verdwaalt licht. Zo ook hier: Die in de duisternis wandelt, weet niet waar hij heengaat. [Joh. 12:35](#). Is hij eenzaam, hij dwaalt met de gedachten; is hij bij mensen, hij dwaalt in woorden; zal hij iets doen, moet hij ergens over voornemen nemen, hij dwaalt in zijn keur, en het werk heeft een verkeerde uitslag. Overal is hij in de strik, hij is onvrij in alles wat hij begint.

5. Die in de duisternis wandelt, stoot zich licht aan het ene of het andere, dat in zijn weg ligt, omdat hij het niet ziet, en het hollebolle doet hem lichtelijk struikelen. Zo is 't ook hier: de gebaande wegen zijn uit het hart; hij wandelt op oneffen paden; hier ziet hij wat, daar hoort hij wat, en 't ergert hem terstond. Hier komen aanlokselen tot dwalingen in leer, daar tot zonde, daar openbaart zich tegenstand, overal zijn strikken, hij ziet ze niet; daarom wordt hij lichtelijk verstrikt, en hoe meer hij zich beweegt, hoe meer hij verward wordt, hij kan zich niet redden; want hij weet niet, waar hij zijn voet zetten zal.

6. Duisternis is onvruchtbaar. In de donkere winter staan de bomen dor en als dood. Onder de Zuid- en Noordpool wast bijna noch loof noch gras, al het gezaaide of geplante in een plaats waarbij geen zon komen kan, heeft geen aarde en staat droevig. Zo ook hier: als een dikke donkerheid de ziel bedekt, zij brengt geen vruchten voort der bekering waardig, zij staat dor en mager, is niet tot verlustiging van de Heere, die haar geplant heeft, is niet tot sieraad van de kerk, de hof des Heeren, is niet tot blijdschap van andere Godzaligen, noch tot aanlokking van onbekeerden, en zo bereikt ze voor die tijd niet het einde, waartoe zij gesteld was.

7. De duisternis is koud. Des winters, en onder de polen, verstijft alles door de vorst; zo is het ook hier: raakt iemand in een donkere staat, hij raakt zeer licht in een koude, stijve en ongevoelige staat, van welke ongevoelige staat wij terstond breder zullen spreken.

Middelen om niet in de duisternis te komen.

V. Omdat een donkere staat zo schadelijk is, zo heeft dan een ieder toe te zien, dat hij in die staat niet kome, en tot die einde:

- Wacht u voor de oorzaken, waardoor men er in vervalt, boven § 3 vertoond.
- Acht groot dat licht, dat u hebt, hoe klein dat ook in uw ogen mocht zijn.
- Verblijdt u, dat u God, Christus, de weg van de zaligheid kent, en het Woord in zijn geestelijke zin verstaat, omdat u zo velen ziet, die dat licht niet hebben: [Joh. 5:35](#) ... *gij hebt ulieden voor een korte tijd in zijn licht willen verheugen.*
- Geeft acht op het licht, schijnende in het Woord, bestuurt uw gang daarnaar en wandelt er in: [Joh. 12:35](#), *Wandelt terwijl gij het Licht hebt, opdat de duisternis u niet bevange.* En om daaruit te geraken.

Bent u van de donkerheid overvallen, geeft daarom de moed niet verloren. Want vele Godzaligen komen in die staat, 't is geen teken van onbegenadigd te zijn, u kent noch de Heere, u ziet noch Zijn weg, al is het van verre, de duisternis is u tot een last, al uw verlangen is naar licht, niet om het maar te zien, maar om er door verblijd, verwarmd, bestuurd en geheiligd te worden. De Heere zal uw duisternis wederom doen opklaren, en Hij zal nog wederom 't licht van Zijn aangezicht over u verheffen, en u zult bevinden, dat de donkerheid u een school geweest is, in welke u veel geleerd hebt. Alleen, geeft u in de duisternis niet toe, maar tracht daaruit verlost te worden. Ik behoeft u de onbeminnelijkheid van de duisternis en de beminnelijkheid van het licht niet voor te stellen, om u daardoor op te wekken, u hebt beide staten ondervonden, maar wil u alleen enige besturing geven.

312. Houdt u verzekerd, dat u ten eerste niet wederom zult komen tot die verlichte staat, in welke u tevoren geweest zijt. Die schielijke verlichtingen, die in 't midden van uw duisternissen u bestralen, zijn vertroosting van God, om u te sterken tegen de nog komende duisternissen. De 'hebbelijkheid' wordt door vele oefeningen verkregen. Zijt dan niet moedeloos, als u die staat ten eerste niet wederom bekomt.
313. Vergenoegt u met dat kleine licht, dat nog in u is, bij 't welk u het Woord in zijn geestelijke zin verstaat, al geeft het alsnog geen vermaak, noch warmte, 't is genoegzaam om te besturen.
314. Wacht u voor de inspanningen des gezichts tot hoge zaken, maar houdt u laag bij het Woord. Telkens, als u het leest, telkens als u een Schriftuurplaats te binnen komt, denkt: dat is waarheid. Is 't een belofte, houdt u daarbij, uw hart niet hoger verheffende dan het Woord, en aan God meteen denkende, maar niet hoger, dan het Woord Hem beschrijft. Is 't een vermaning tot geloof of een andere deugd, denkt: dat is mijn regel, daarnaar wil ik in mijn eenvoudigheid wandelen. Dus, u laag houdende, zult u veiligst tot verlichting komen.
315. Handelt getrouw met dat kleine licht. Begeeft u niet tot redeneren met het natuurlijk vernuft, erkent het door het geloof, en volgt het, wandelt in dat licht in kleinheid, in oprechtheid. Blijft bij de struikelingen niet staan, acht u maar een klein kindeke. Dat aanstellen van uw weg, naar dat kleine licht zal gewis een middel zijn tot meerder verlichting: [Joh. 7:17](#). *Zo iemand wil Deszelfs wil doen, die zal van deze leer bekennen, of zij uit God is. Joh. 8:31-32* Indien gij in Mijn Woord blijft, zo zijt gij waarlijk Mijn discipelen. En zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrij maken.
316. Houdt vast aan de tijd van uw oefening. Als u die verlaat, u zult nog

donkerder en vervreemder worden, maar als ge u daaraan houdt, u zult in licht toenemen. Verpijngt u niet, om lang daarin bezig te zijn, maar om ze met eenvoudige oprechtheid te doen. Niet om ze op het register van uw deugden te stellen, dan zou u al ras moedeloos worden, maar met dat vaste oogmerk, om ze te doen als een middel van verlichting. Leest het Woord, bidt en roept tot de Heere, die u hoort en ziet, al ziet u Hem niet, u kent Hem nochtans in het Woord. En bijzonder bidt om licht, want van Hem alleen is het licht, Hij kan met één woord het verstand openen, dat men de Schriften verstaat, [Lukas 24:45](#). Hij belooft licht en wijsheid te geven, dien die Hem daarom bidden, [Jak 1:5](#). En gelijk Hij kan en wil zo zal Hij het ook doen, en u zult Hem nog loven voor de verlossing zijns aangezichts. En Zijn aangezicht, in 't welk verzadiging van de vreugden is, nog eens in gerechtigheid aanschouwen. Amen.

Hoofdstuk 55: Van de Geestelijke doodsheid

Hoofdstuk 55

Van de Geestelijke doodsheid.

I. De gelovigen, gelijk ze in andere gevallen velen verwisselingen onderworpen zijn, zo ook in opzicht van de levendigheid of doodsheid. De mens in de natuur is geheel dood en vervreemd van het leven Gods, hij heeft een stenen hart, en op 't allerbeste een steenachtig hart dat niet bekwaam is vruchten te dragen; sommigen van deze verstokken en verharden hun hart, en maken het ongevoeliger, dan het tevoren was, en door gedurig zonden op zonden te hopen, en hun geweten tegen te gaan, zo branden ze hun geweten als met een brandijzer af, en maken hun hart, nu met eelt overdekt, onbeweeglijk. In de wedergeboorte neemt God dat stenen hart weg en geeft een vlezen hart, en maakt het week en gevoelig; doch gelijk het geestelijke leven soms klein is, zo is ook de gevoeligheid klein in het begin, en heeft over vele inwendige gebreken geen ontroering, en over het missen van hoge zaken nog weinig smart, zodat men een klein Christen bij een volwassene vergelijkende, zou denken dat de kleine in een doodse staat was, daar hij nochtans in zijn soort aangemerkt, naar verhouding meer levendigheid heeft, dan de grotere in sommige tijden; want die nu enige voortgang in het geestelijk leven gemaakt hebben, verachten wel van hun levendigheid, en vervallen wel in een doodsheid. Soms voor een korte tijd, de beste wordt wel gewaar, dat hij in 't begin van zijn gebed geheel dood, ongevoelig en onbeweeglijk is, maar aanhoudende, de vorige levendigheid wederom bekomt; of dat hij, met levendigheid beginnende, in 't midden of in 't einde wel zo'n doodse laag krijgt, dat hij er uitscheiden moet; zo gebeurt het ook wel omtrent het Heilige Avondmaal en andere bijzondere voorvallen. Maar soms is de doodsheid lang

aanhoudende, en krijgt een hebbelijkheid in de ziel, van welke gestalte wij hier spreken.

Vijf zaken zullen wij daarvan zeggen:

- 317. Dat de gelovigen wel in zo'n doodsheid komen.
- 318. De oorzaken daarvan.
- 319. De aard en gevolgen van die.
- 320. Een versterking of vertroosting van de zodanigen.
- 321. Een besturing.

De gelovigen komen wel in doodsheid.

II. 1. Dat de gelovigen wel in zo'n doodse staat komen, blijkt:

(1) Uit uitdrukkelijke plaatsen, in welke deze staat onder verscheiden woorden wordt voorgesteld, namelijk,

- 47. Verstoktheid. [Jes. 63:17](#) *Waarom verstokt Gij ons hart, dat wij U niet vrezen?*
- 48. Verharding: [Markus 8:17](#) *Hebt gij nog uw verhard hart?*
- 49. Slaperigheid: [Hoogl. 5:2](#). *Ik sliep, maar mijn hart waakte.* [Matth. 25:5](#) *Zij werden allen sluimerig, en vielen in slaap.*
- 50. Harteloosheid: Psalm 40:13 [[Ps. 40:12](#)] ... *Mijn hart heeft mij verlaten.* [Hos 7:11](#). *Efraïm is als een botte duif zonder hart.*
- 51. Krachteloosheid: Psalm 38:11 [[Ps. 38:10](#)] ... *Mijn kracht heeft mij verlaten.*
- 52. Dorheid: Psalm 102:5 [[Ps. 102:4](#)]. *Mijn hart is geslagen en verdord, als gras.*
- 53. Doodsheid: Psalm 88:5, 6 [[Ps. 88:4-5](#)] *Ik ben geworden als een man, die krachteloos is, afgezonderd onder de doden.*

2. Uit de gebeden van de heiligen om levendigheid: [Psalm 119:25](#) *Maak mij levend naar uw Woord.*

3. Uit de waarschuwingen: [Heb 3:13](#). *Maar vermaant elkaar te allen dage, zolang als het heden genoemd wordt; opdat niet iemand uit u verhard worde door de verleiding van de zonde.*

4. Uit de opwekkingen: [Eféze 5:14](#). *Ontwaakt gij die slaapt, en staat op uit de doden, en Christus zal over u lichten.*

Voegt hierbij de ondervindingen van zo vele Godzaligen, van welke u gelezen of gehoord hebt. Uit deze allen ziet gij, dat het niemand vreemd moet voorkomen, als u ook in die staat komt omdat zo vele Godzaligen denzelfden hebben ondervonden en het Gods weg is, Zijn kinderen door de doodsheid tot een levende staat te brengen.

De oorzaken.

III. 2. De oorzaken zijn onderscheiden.

Verdorvenheid.

1. De doodsheid ontstaat soms uit de verdorvenheid van de overgebleven oude natuur, daar is nogal veel van het stenen hart in de wedergeborenen

overgebleven, dat heeft geen lust aan het geestelijke leven en aan deszelfs werkzaamheid, het wedergeboren deel houdt het onder en gaat met zijn werk voort. Maar soms komt die dode natuur wel wederom boven en krijgt het geestelijke leven in de macht, dringt door alle de mogendheden van de ziel en overwasemt die met derzelver doodse stank, waardoor het leven en de levendigheid hand over hand verliest, en in zijn hebbelijkheid verzwakt; waar nu het leven minder wordt, daar wordt de doodsheid meerder.

't Leven weinig te waarderen.

2. Als men het geestelijke leven, hoe klein het is, niet behoorlijk waardeert, en niet opkweekt, maar de begeerlijkheden toegeeft, op mindere zonden geen behoorlijk acht geeft, van de ene in de andere valt, dezelfde zonden dikwijls begaat, zodat men ze gewoon wordt, dan wordt het geweten daardoor ongevoeliger, en die ongevoeligheid spreidt zich dan al verder en verder uit. Daarbij als er grover zonden begaan worden, waardoor het geweten verwoest wordt, dan krijgt de ziel diepe wonden, die dezelve ter dood toe ziek maken, bijzonder als Heere om die zonden zijn invloeden inhoudt; uit deze zaken kan niet anders dan doodsheid voortkomen, die men dikwijls niet merkt, totdat men zo ver in gekomen is, dat men de kracht kwijt is om zich te herstellen en de ongevoeligheid gevoelig wordt.

Ongeloof.

3. Het ongeloof over zijn staat veroorzaakt droefgeestigheid, de droefgeestigheid lusteloosheid, de lusteloosheid moedeloosheid, en door deze trappen vervalt men tot doodsheid. Men werkt dikwijls om ongelovig te worden, men bestrijdt het geloof, men brengt alles bij, wat men kan om een besluit te maken: ik ben onbegenadigd, alsof men het dan gewonnen had, en men laat na eenvoudig Christus aan te nemen, en zijn ziel en zaligheid Hem toe te vertrouwen; omdat nu het geloof het middel is, waardoor men leeft, als dat dan niet gebruikt, maar onderdrukt wordt, zo moet men daardoor gewis dood worden.

Verkeerde bevatting van het geestelijk leven.

4. Verkeerde bevattingen van het geestelijke leven helpen zeer tot de doodsheid. Sommigen merken niet op, dat het geestelijke leven bestaat in de vereniging met God, door Christus, en zich vertoont in de verstandige uitgangen van het hart naar God, vereniging met deszelfs wil, en in het opzicht hebben op God, in onze daden. Maar letten alleen op de hartstochten en gevoelige bewegingen, en op de klare openbaringen van God aan de ziel. Dit houden ze alleen voor het leven; als ze dit dan niet vinden, gelijk het zeker zeer dikwijls zo niet zal zijn, dan denken ze, dat ze geen geestelijk leven hebben, die inbeelding doet hen denken, of dat ze dood, of ten beste genomen, dood zijn, daar ze het misschien geen van beiden zijn; doch die gedachten veroorzaken wel dat ze waarlijk in een doodse staat komen.

Verzuim van God te zoeken.

5. De doodsheid wordt zeer dikwijls veroorzaakt door nalatigheid van zich aan God te gewennen en zich gedurig bij Hem te houden, als de enigste vergenoeging

van hun ziel; door nalaten van de tijden van gewone oefeningen, of die maar terloops te doen, meer om het geweten te stillen, dan omgang met God te oefenen en vermeerdering van het geestelijke leven te bekomen. Hiertoe helpt ook niet weinig een geesteloze dienst, die meer af- dan toeleidt, die tot dwalingen afleidt. Gebrek van handleiding en van omgang met Godzaligen. Als gevonkte kolen bij elkaar gevoegd worden, dan vertonen zij een levende gloed, maar als ze van elkaar verspreid worden, zo doven zij uit en berekenen zich in as; zo gaat het ook hier.

Hiertoe geeft ook grote aanleiding, als iemand een melancholiek en zwaarmoedig gestel van het lichaam heeft. Als men al te veel bezigheden en lichamelijke beslommeringen heeft in zijn huishouding of beroep; als men met gedurig kruis overstelpt wordt; als men te veel kleeft aan schepselen, aan Godzaligen, aan leraren, aan de goederen van deze wereld, of als men al te veel voorspoed in de wereld heeft.

Onttrekking van Geest.

6. 't Behaagt de Heere, Die vrij en heilig is in al Zijn wegen, Zijn kinderen de gewoonlijke invloed des Heiligen Geestes tot verlevendiging soms voor een tijd te onttrekken. Nooit stort Hij hardigheid van het hart in, dat is tegen Zijn heiligheid, nooit neemt Hij de hebbelijkheid van het geestelijke leven weg. Maar Hij houdt Zijn medewerkingen wel in, laat de mens daar als alleen staan, hoewel Hij heimelijk het geestelijke leven bewaart en ondersteunt. Hierbij laat Hij de vijanden van buiten en van binnen los, om op het leven te stormen, en brengt de mens in zulke omstandigheden, waardoor het leven rondom bezet wordt, zijn kracht verliest en de hardigheid, die in het hart ligt, de overhand krijgt.

Natuur en gevolgen van de doodsheid.

IV. 3. De natuur en de gevolgen van de doodsheid.

(uu) Zij heeft opzicht op geestelijke zaken; men kan een levendig humeur hebben en levendig zijn in 't werk van zijn beroeping, in de omgang met mensen en in allerlei lichamelijke bezigheden en evenwel jegens geestelijke zaken dood en ongevoelig zijn.

(vv) De doodsheid en ongevoeligheid is niet een gehele ontbering van geestelijk leven en gevoel, want het leven blijft in hen bestendig. Maar zij is een enigszinse doodsheid, en dat in verscheiden trappen en tijden, de een is lager gedaald dan de ander en dezelfde is de een tijd meer dood dan op een andere tijd, ja daar komen wel korte tussenpozen, in welke iemand, schoon doorgaans dood, zeer week, gevoelig en levendig kan zijn, zodat hij meent, dat hij gered is. Maar 't is maar een zonneblik in een donkere en wolkachtige dag, om hem tot sterkte te zijn in hetgeen hij nog heeft uit te staan.

(ww) Zij bestaat niet in het missen van de gevoelige hartstochten, maar in de koudheid en traagheid van de verstandige wil. De doodse behoudt de geestelijke kennis, hij ziet de geestelijke zaken in hun eigen natuur, doch van verre, hij wenst naar levendigheid en gevoeligheid, maar dat is 't ook bijna alles. Zolang iemand in bedaardheid met de verstandige wil werkt, die heeft niet te klagen over doodsheid; al bevindt hij de gevoeligheid van de hartstochten niet, zijn werk is misschien geestelijker dan of hij gevoeliger

driften had. Maar als men door de kennis van de geestelijke zaken niet verwarmd wordt in de liefde tot dezelve, als het hart toeklemt, als men aan geestelijke zaken denkt, of tot betrachtning van dezelve zich schikt, als men lusteloos en dor is in het werk, of het daardoor nalaat, als alles maar is als een wakende droom, alsof het maar verbeeldingen in de fantasie waren, en dat niet voor een korte tijd, maar in een lang aanhoudenden trein; zodat men het goede al schijnt vergeten te hebben en alleen maar over behouden heeft de gevoeligheid over de ongevoeligheid, en kwijnende zijn dagen doorbrengt, dat is doodsheid en ongevoeligheid.

Gevolgen.

V. 4. De gevolgen. Zij, die tevoren een week hart hadden, zodat zij zoetelijk wenen konden voor het aangezicht des Heeren, dan van liefde, dan van verlangen, dan over het gemis van het liefelijke aangezicht van God, dan over hun verdorvenheden, die hebben nu een bevroren hart, het oog kan niet een traan laten. 't Hart kan niet een gevoelige zucht voortbrengen. Maar alles is als versteend. Zij, die tevoren niet leven konden, dan in de vriendelijke tegenwoordigheid des Heeren, gaan nu omdolende ver van hun leven en liefde. Gaat men naar het Woord, dat tevoren zo levendig en krachtig was, 't is maar als een dode letter, de beloften verkwikken niet, de dreigementen verschrikken niet, de bestraffingen maken maar harder, de vermaningen bewegen niet; komt men tot de predikaties, men is niet aandachtig, de gedachten vliegen overal van 't een op het ander, ja wel gezettelijk op een aanliggende ijdelheid. en dat men nog hoort, dringt niet door tot het hart en men gaat zo wederom uit de kerk, als men er in gekomen was, ja wel erger; gaat men om te bidden, 't welk tevoren een verlustiging was, men valt neer als een natte doek. Er is noch eerbied, noch ootmoedigheid jegens God, of men kan niet één woord spreken en men staat op en gaat weer heen, of men noemt maar enige zaken zonder ernst en verlangen om ze te bekomen, meer door het verstand dan met het hart. 't Is alsof de hemel niet meer beminnelijk was, de verdoemenis verschrikt niet, vrede, troost, liefde, zielewacht, zonden, deugden, hebben geen kracht van bewegen; het gezelschap van de levende Godzaligen is een last, de liefde tot de Godzaligen is koud, men wil eenzaam zijn en vliedt het gezelschap, alleen wil men nog wel zijn bij de zodanigen, die mede in een doodse staat zijn, om elkaar door nare klachten nog doodser te maken. Tot het heilig Avondmaal heeft men niet alleen geen begeerte, maar men vreest tegen die tijd, of men blijft er van af; of men wordt door veel worstelen van het geweten zo ver gebracht, dat men voorneemt aan te gaan, men kan zich niet bereiden, hoewel men tegen die tijd noch wel de meeste beweging heeft, men vindt honger noch dorst bijna. Zal men de Heere Jezus aannemen, ja geeft men zich over, men gelooft niet, dat men aangenomen wordt; is men aan die heilige tafel geweest, de vrucht daarvan is, dikwijls te denken, dat men zich een oordeel heeft gegeten en gedronken, of heeft men in de voorbereiding, of betrachtning een verlevendiging gehad, men raakt alras wederom in zijn dorre en doodse gestalte. Zij hebben bijna nergens lust in dan in hun ongevoeligheid; zij zijn als degenen, die in zwijm vallen, die op die tijd wel zouden willen, dat men hen maar liet geworden en de aangewende middelen om hen voor het verder zwijmen te bewaren, of hen te doen terugkeren verwekken in hen verdrietigheid;

zo kunnen zij ook niet wel verdragen, dat men hen uit die slaap opwekt. Zij geloven niet dat er voor hen herstel te verwachten is, zij achtten zich niet uitverkoren te zijn, geen leven noch genade te hebben, onder de toorn van God te liggen, en eeuwig te zullen verloren gaan, dit sluit hun hart meer toe hoewel er schrik en vreze is. In één woord: een jammerlijke staat, en daarin nog ellendiger, omdat alle middelen voor dezulken krachteloos zijn, en alle mensenhulp uit is. Doch de Heere kent hen, ondersteunt hen heimelijk, en zal ze nog eens wederom levend maken.

Versterking.

VI. 5. De versterking van de doodsens: of wel alle middelen krachteloos zijn ten aanzien van hun kracht, en van de doodsens, die een heimelijke afkeer hebben van alle vertroosting en versterking, gelijk de zieke van medicijnen, zo wil nochtans de Heere middelen gebruiken, als Hij een doodse wil verlevendigen; en in de doodse is nog een begeerte om hersteld te worden, zo daar nog raad en hoop voor hen was. Het krachtige middel is hun te tonen, dat die staat geen teken is van genadeloos te zijn, en dat er ook in die staat tekenen van genade zijn. Tot dit einde:

God handelt zo met Zijn kinderen.

(1) Weet dan, dat de Heere vele van zijn lieve kinderen in die staat laat komen, dat Hij degenen, die Hij meest wil bevestigen en tot nut voor anderen wil gebruiken, wel in de zwaarste verzoeken, en ook in deze staat inleidt, om hun bekend te maken wat ze zijn, en wat ze kunnen doen, als de Heere Zijn Geest intrekt, om hun altijd klein en nederig te houden, de genade hoger te doen achten, van het gevoelige niet te zeer te doen afhangen, maar door het geloof te doen leven, het Woord dierbaarder te achten, om daarop vaster te rusten, en bestendiger daarop aan te gaan, om hun te leren anderen, die in zo'n staat komen, niet te veroordelen, maar zich verstandig te gedragen jegens de ellendigen, met hen te ondersteunen. Daarom acht niet dat u wat vreemds ontmoet, als u in deze staat, komt. Maar dat het des Heeren weg is, en dat het u ten beste zal gedijen.

De genade die men heeft te kennen.

(2) Indien ge u in bedaardheid voor de Heere stelt, en vreest ontvangen genade ondankbaarlijk te ontkennen, omdat het Gods goedheid benadeelt, en u een waarachtig oordeel wilt vellen, zo zou u nog kunnen zien. dat u genade hebt. Neemt dan de volgende zaken bij elkaar, en u zult de sluitreden vinden.

1. Ziet eens terug op de dagen vanouds, op die vorige overtuigingen, gevoeligheid, ernst, tranen, smekingen, zien op en aannemen van de Heere Jezus, smart over zonden, zoetigheid in het Woord, het teder wandelen voor des Heeren aangezicht, en misschien ook vrede, blijdschap en verzekering. U weet immers, dat u al deze zaken voor dezen hebt gehad, en u weet daarbij, dat Gods roeping en genadegiften onberouwelijk zijn, en of u nu van al die zaken zo levendig niet kunt oordelen, als toen u ze genoot. U weet evenwel dat de natuur u alle deze dingen niet kan geven, en dat het daarom werkingen des Geestes zijn, en dat u met al uw hart zou geloven, dat hij, in wie u deze zaken

- in waarheid vindt, in de staat van de genade is.
2. En ten opzichte van deze tegenwoordige tijd, kent u de Heere niet, zo als Hij Zich in het werk van de verlossing openbaart? Kent u de Heere Jezus niet in de uitvoering van Zijn borgtocht? Kent u de gestalte van een begenadigde niet in zijn licht, werking van 't geloof, afkeer van zonde, liefde tot God en de Godzalige wandeling voor Gods aangezicht, en begeerte om Hem welbehaaglijk te dienen? Kent u dit alles niet met goedkeuring, hoogachting, en begeerte om zelf zo te zijn? En als u de natuurlijke mensen op hun best, en de begenadigden op hun slechtst, met elkaar vergelijkt, kent u het onderscheid niet te zijn zo groot, als tussen dag en nacht? Gaat uw hart niet uit tot de kleine begenadigden, en is uw ziel niet afkerig van de natuurlijke, schoon op 't best zich vertonende? Oordeelt nu, kan iemand dit zien met goedkeuring, zonder geestelijk licht?
 3. En of al de bewegingen nu loom, traag en doods zijn, zijn zij er evenwel niet? Namelijk, ongenoegen over uw staat, begeerten naar levendigheid in alle geestelijke oefeningen, de goederen van het genadeverbond? Is er geen gevoel van de ongevoeligheid, niet ten voorname, omdat u straf vreest, maar omdat u zo dor en doods zijt in het geestelijke? Is de doodsheid u niet de zwaarste last? Wat zou uw ziel vertroosten, iets lichamelijks, of is het alleen God in Christus? Al wat gevoel heeft, heeft leven; omdat u dan gevoel hebt over geestelijke doodsheid, hebt u dan geen leven? Wij onderzoeken nu niet, hoe sterk en levendig, maar hoe waarachtig.
 4. Bent u geheel zonder werkzaamheid en oefening van Godzaligheid? Of van zijn zuchtingen, gebeden, gaan naar Jezus om verzoening, en kracht tot verlevendiging? Komen er nog gevoelige tussentijden, hartelijke gebeden met sterk geroep en tranen? Indien u hierop *ja* moet zeggen, hoewel men onrustig is, omdat het zo weinig is, en de levendigheid zo ras weer over gaat, zo ziet u evenwel, dat er leven is. Als een zieke nog hand of hoofd beweegt, nog adem haalt, en nog enige slag van polsader heeft, zo leeft hij nog; zo is 't ook hier. Neemt dit nu bij elkaar, en maakt daaruit de sluitreden op, dat u leven hebt, en hebt u leven, zo hebt moed; want het zal niet sterven, de Heere zal u wederom levendig maken.

Besturing voor de doodsden.

VII. 6. 't Is hier niet te doen met kracht en geweld, ook is een zodanige niet in staat om te werken. Dus kan ik alleen zodanige zaken voorstellen, die bekwaam zijn om door een bedaarde beschouwing en overdenking het hart te verlevendigen.

Doodsheid en levendigheid te vergelijken.

1. U kent de droevige staat van de doodse ongevoeligheid: u hebt nog heugenis en verbeelding van een levendige en werkzame gestalte, zodat ik niet van node heb u door het ene af te schrikken en door het andere op te wekken. Alleen raad ik u in stilheid die beide staten te aanschouwen. en starogende op dezelve, uw hart te laten bewegen, zoveel als het de Heere behagen zal, doet u alleen het zien daartoe.

Luisteren naar de kloppende stem van Christus.

2. Luistert naar de kloppende en wakker makende stem van de Heere Jezus, overdenkt de woorden van de bruid, [Hoogl. 5:2](#), *Ik sliep, maar mijn hart waakte; de stem mijns Liefsten, Die klopte, was: doe mij open, Mijn zuster, Mijn vriendin, Mijn duive, Mijn volmaakte! Want Mijn hoofd is vervuld met dauw, Mijn haarlokken met nachtdruppen.* Zij, niet waardig zijnde om op te staan, zegt vers 4, *Mijn Liefste trok Zijn hand van het gat der deur; en mijn ingewand werd ontroerd om zijnentwil.* vers 6. *Mijn ziel ging uit vanwege Zijn spreken.* Dat is, het overdenken van zijn vriendelijke opwekking, die ik niet beantwoordde, deed mij in flauwte vallen wegens de moeilijkheid, die ik over mijn traagheid en Zijn weggaan had. Daarop raakt zij aan het zoeken.

Verbeeld u alsof de Heere Jezus tot u zei: "Mijn kind, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, Ik heb u lief, en zal u liefhebben, Ik heb Mij voor u tot Borg gesteld, Ik heb u uit de wereld getrokken, Ik zal u bewaren, Ik zal u tot Mij in de zaligheid opnemen. Loop toch niet van Mij weg, blijf niet moedeloos liggen, spreek niet ongelovig tegen. Ik gedenk aan de weldadigheid uwer jeugd, aan de liefde van uw ondertrouw. Ik gedenk aan de eerste liefde en weldadigheden, die Ik u in het begin van uw bekering bewees. Dit maakt Mij gaande, om u nu wederom op te wekken. Gedenkt u ook aan die Mijn eerste liefde, en erkent dat die eerste bewegingen, aan welke te denken ge u nog verkwikt, van Mij uit liefde in u gewrocht werden. Ik ben dezelfde. Daarom ontwaakt en sta op, Mijn vriendin."

Ik zeg, neem de moeite maar van dat aandachtig, zonder door ongeloof tegen te spartelen, te overdenken, en laat het stil uw ziel zo ver gaande maken, als het de Heere behagen zal.

De minste beweging hoog te achten.

3. Acht zeer hoog de allerminste beweging van de Heilige Geest, zo die welke u tevoren hebt gehad, twist er toch niet tegen, dat neemt de beweging weg. Maar erkent dat het ware genade geweest is, want dat zal de beweging verwakkeren, en 't kan immers geen kwaad, dat u het erkent als genade, omdat het u tot de Heere brengt. Als ook acht hoog de minste beweging, die u nog dagelijks gewaar wordt, ziet ze aan als ondersteuning en opwekkingen des Geestes, en als een arbeid van het geestelijke leven, dat in u onderdrukt ligt, en doorbreken wil, dankt er de Heere voor. Want u wilde niet, of u had ze gehad, en had ze nog; volgt ze in stilheid op, zo ver de Heere sterkte geeft.

Naarstig in 't zoeken.

4. Houdt u aan het gebruik van de middelen, al had hij geheel geen nut daarvan, want zij zullen niet vruchteloos zijn, al merkt u 't niet op, het ondersteunt het leven nog, daardoor komen nog soms zoete en gevoelige bewegingen, het houdt u nog bij de Heere, en 't zal nog een middel zijn tot herstel. Hoort, leest, bidt, zingt, hebt samenspraken, en dat als een onmachtige en geheel ontblote, als een middel, 't welk de Heere geheiligd heeft, om zelf daardoor te werken, al valt het u wat zwaar, en al is 't gemakkelijker voor het vlees al voort te slapen. Verbreekt u evenwel, en doet het werk, en laat de Heere daardoor werken, en u zult ondervinden, dat de Heere Zijn beloften aan u waarheid zal maken, en Hij zal u

verblijden naar de dagen, in welke u verdrukt zijt geweest, naar die jaren, in welke u het kwade hebt gezien. En uw lofzang zal zijn: *Ik heb de Heere lang verwacht; en Hij heeft Zich tot mij geneigd, en mijn geroep gehoord*, Psalm 40:2 [[Ps. 40:1](#)].

Hoofdstuk 56: Van de Volharding der Heiligen

Hoofdstuk 56

Van de Volharding der Heiligen.

I. Hebbende gezien de heiligmaking, de wasdom in de genade, het afnemen door de ziekten van de ziel, is 't nodig dat wij hierbij voegen de volharding van de gelovigen in de genade; deze aangemerkt aan de zijde Gods, wordt ze genoemd:

(fff) Bewaring:

1. therein, bewaren, [Joh. 17:15](#).
2. phulassien. Bewaren, [Joh. 17:12](#).
3. phrourein. Bewaren [1 Petrus 1:5](#).

(ggg) Sterizein, versterken, [2 Tim.3:3](#).

(hhh) bebaiein, bevestigen, [1 Kor. 1:8](#).

(iii) Aangemerkt aan de zijde van de gelovigen, wordt ze genoemd, hupomonaē, volharding, [Rom. 2:7](#).

(jjj) Volständigkeit, [Lukas 8:15](#).

In de verhandeling hiervan zijn vier zaken aan te merken:

322. In wie iets bewaard wordt.

323. Wat in hen bewaard wordt.

324. De oorzaak, en de middelen die bewaart, en waardoor.

325. Het einde waartoe.

't Onderwerp zijn de gelovigen.

1. De gelovigen zijn die, welke en in welke iets bewaard wordt. God onderhoudt en bewaart alles, wat Hij geschapen heeft: God bewaart ook de goede engelen in hun bevestigde staat, die *uitverkorenen* genoemd worden, [1 Tim.5:21](#). Maar hier spreken wij van de bewaring van de uitverkorenen, wedergeborenen, ware gelovigen, aangemerkt in de strijdende kerk op aarde, en wordende besprongen van de vijanden, de duivel, de wereld, het vlees. Deze, omdat zij maar ten dele wedergeboren zijn, zondigen dagelijks; die zonden, in zichzelf aangemerkt, verdienen verwerping, en zij, aan zichzelf gelaten zijnde, hebben geen kracht genoeg, om zich, en 't geloof, en 't geestelijke leven in hen te bewaren, zij zouden bezwijken, als de vijanden op hen aanvallen, maar nochtans worden ze bewaard,

doch door een kracht, die van buiten komt: [1 Petrus 1:5](#). *Die in de kracht Gods bewaard wordt door het geloof tot de zaligheid.* [Psalm 37:24](#). *Als hij valt, zou wordt hij niet weggeworpen.*

't Voorwerp is het geestelijke leven.

II. In deze wordt bewaard het geestelijke leven en het geloof, door de Geest Gods in de wedergeboorte hun ingestort. 't Gebeurt wel, dat het geestelijke leven zo omzet wordt met tegenstand, en zo zwak wordt, dat het voor een tijd de daden van het leven maar effen uitwerken kan door een naar boven zien, door een zucht, door een helling en genegenheid naar God. Ja de gelovige valt wel in bezwijming, zodat het geestelijke leven voor een tijd geheel geen uitwerkingen heeft, maar het leven zelf, de vereniging met Christus blijft er, zoveel het wezen aangaat, dat zal er nooit uitgaan: [1 Joh. 3:9](#) ... *Zijn zaad blijft in Hem.*

't Is een werk Gods.

III. De enige oorzaak van hun volständigkeit is de almachtige en getrouwe God. Dat God het geestelijke leven in hen bewaren kan, is bij allen zeker; dat Hij hen bewaren wil, verzekert ons de Heere Jezus: [Joh. 6:39](#). *Dit is de wil des Vaders, Die Mij gezonden heeft, dat al wat Hij Mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze, maar hetzelfde opwekke ten uitersten dage.*

Dat Hij het doen zal, blijkt uit de beloften: [Hebr. 6:17-18](#). *Waarin God, willende de erfgenamen van de belofte overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid van zijn raad, is met een eed daartussen gekomen. Opdat wij door twee onveranderlijke dingen, in welke het onmogelijk is dat God liege, een sterke vertroosting zouden hebben.* Dat God het ook dadelijk doet, zegt Petrus: [1 Petrus 1:5](#). *Die in de kracht Gods bewaard wordt.*

Door verscheiden middelen.

IV. Gelijk de Heere in het werk van de natuur alles werkt door middelen, zo gebruikt God ook middelen in het werk van de genade en zo ook in de bewaring van zijn uitverkorenen, niet dat de kracht is in de middelen, of in de gelovigen, de middelen gebruikende. Maar en het gebruik van de middelen, en de uitwerping van het gebruiken van de middelen, hangt alleen af van de Heere: [Filip. 2:13](#). Het is God, Die in u werkt, beide het willen en het werken, naar zijn welbehagen. [Joh. 15:5](#) ... *Zonder Mij kunt gij niets doen.*

De middelen, die God in de bewaring van de zijnen gebruikt, zijn onder anderen deze:

6. Onderwijzing en besturing door het Woord: [Psalm 119:9](#), [105](#). *Waarmee zal de jongeling zijn pad zuiver houden? Als hij dat houdt naar Uw Woord. Uw Woord is een lamp voor mijn voet, en een licht voor mijn pad.*
7. vertroostende en levendmakende beloften: [Psalm 119:50](#), [92](#). *Dit is mijn troost in mijn ellende; want Uw toezegging heeft mij levend gemaakt Indien Uw wet niet ware geweest al mijn vermaking, ik ware in mijn druk al lang vergaan.*
8. Opwekkende vermaningen: [Hand. 14:22](#). *Versterkende de zielen van de discipelen, en vermanende, dat ze zouden blijven in het geloof.* [Matth. 26:41](#).

Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt.

9. Bestraffende bedreigingen: [Titus 1:13](#). *Bestraft hen scherpelijk, opdat zij gezond mogen zijn in het geloof. [Lukas 13:3](#) ... Indien ge u niet bekeert, zo zult gij allen evenals vergaan. [Rom. 8:13](#). Indien gij naar het vlees leeft, zo zult gij sterven.*
10. Kastijdende roeden: [Psalm 119:71](#). *Het is mij goed dat ik verdrukt ben geweest, opdat ik Uw inzettingen leerde. [Heb 12:10-11](#) Deze kastijdt ons tot ons nut, opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden ... Zij geeft van zich een vreedzame vrucht der gerechtigheid.*
11. Verzegelingen door de sacramenten: [Rom. 6:4](#). *Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is, tot de heerlijkheid des Vaders, also ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden. [1 Kor. 10:16](#). De drinkbeker der dankzegging ... is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus?*
12. Het gebruik van de sleutelen, als ze geheel uitsporig zijn: [1 Kor. 5:5](#). *Denzulken over te geven aan den satan, tot verderf des vleses, opdat de Geest behouden moge worden in de dag van den Heere Jezus.*

't Einde is de zaligheid.

V. Het einde, waartoe de gelovigen bewaard worden, is de zaligheid: [Rom. 8:30](#). *Die Hij tevoren verordineerd heeft ... dezen heeft Hij ook verheerlijkt. [1 Petrus 1:5](#). Die in de kracht Gods bewaard wordt ... tot de zaligheid.* Het uiterste einde ten opzichte van God is de betoning van Zijn goedheid, lankmoedigheid, getrouwheid, onveranderlijkheid, wijsheid en macht: [2 Thess. 1:10](#). *Wanneer Hij zal gekomen zijn om verheerlijkt te worden in Zijn heiligen, en wonderbaar te worden in allen, die geloven (overmits ons getuigenis onder u is geloofd geworden) in die dag.*

Beschrijving.

VI. Uit het gezegde blijkt dat de Volharding der Heiligen is: een genadige en krachtige werking Gods, waardoor Hij het geestelijke leven en 't geloof in de ware bekeerden zo bewaart, dat het vanzelfs niet versterft en door de vijanden, de duivel, de wereld en het vlees niet uitgeblust en weggenomen kan worden. Maar dat ze zeker de eeuwige zaligheid zullen bekomen.

VII. Gelijk andere waarheden altijd hun bestrijders gehad hebben en nog hebben, zo heeft dit punt, zo vol vertroostingen, ook zijn tegenstanders; ja alle partijen van de kerk, de ene meer de andere minder van de waarheid afdwalende, als: Papisten, Socinianen, Mennisten, Remonstranten, en ook de Luthersens, kanten zich, de ene dus, de andere zo tegen de volharding der heiligen.

Gelovigen kunnen niet afvallen.

Vraag. *Of de ware wedergeborenen en ware gelovigen van het geestelijk leven en geloof kunnen afvallen en verloren gaan?*

Alle andere sekten zeggen ronduit, ja.

De Luthersens belijden, dat de ware gelovigen het geestelijke leven en geloof

geheel en al kunnen verliezen. Maar dat God hen voor hun dood zal herstellen, en zeker zalig maken. Zij, drijven de gehele, maar niet de eindelijke afval; de anderen de gehele en de eindelijke.

Wij ontkennen én de gehele én de eindelijke afval van de heiligen, en belijden, dat het geestelijke leven, zoveel het wezen aangaat, ofschoon de uitwerkingen voor een tijd meer of minder belet mochten worden, altijd in de gelovigen blijft, en dat zij zeker tot de zaligheid zullen gebracht worden.

Bewijs 1.

VIII. Het eerste bewijs nemen wij uit bijzondere teksten.

a. [Psalm 37:24](#), *Als hij valt (de rechtvaardige, Godzalige,) zo wordt hij niet weggeworpen; want de Heere ondersteunt zijn hand.* De Godzalige komt hier voor, vallende, zondigende, gelijk ze nog dagelijks in velen struikelen; zou hij weggeworpen worden, het moest geschieden om zijner zonden wil. Maar de tekst zegt, dat hij daarom niet zal weggeworpen worden, de reden wordt daarbij gevoegd, niet, omdat hij zelf zich herstelt en opstaat, maar omdat de Heere hem ondersteunt en voor vallen bewaart, Zo zal hij dan zeker staande blijven.

Uitvlucht

De tekst spreekt van vallen in lichamelijke tegenspoeden, en niet van vallen in zonden, en het niet wegwerpen is, niet ontkomen in die tegenspoeden.

Antwoord.

- (k) De Godzaligen hebben doorgaans meer tegenspoeden dan de goddelozen, en zij komen er wél in om. [Jes. 57:1](#), *De rechtvaardige komt om.* Zodat de volstreekte belofte op het lichamelijke ten voornaamste niet kan passen.
- (l) Indien de Godzaligen altijd in het lichamelijke gezegend zullen zijn en blijven, zo volharden ze dan ook in Godzaligheid; want waarom iets zodanig is, dat is veel meer zodanig.
- (m) En als hier van vallen in ellende gesproken werd, zo is het bewijs voor de volharding krachtig; want dan bewijst de psalmist als Paulus, [Rom. 8:35](#), *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking?* vers 38, 39. *Want ik ben verzekerd, dat noch dood ... ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods.*
- (n) De psalmist spreekt in deze psalm van het oefenen van Godzaligheid, en dat de Heere hun gerechtigheid zal doen voortkomen als het licht vers 3-6; en verklaart in vers 24, dat ze nog onvolmaakt zijn, en wel struikelen en vallen, en dat ze evenwel niet zullen worden weggeworpen, omdat de Heere hen ondersteunt.

IX. b. [Matth. 24:24](#), *Daar zullen valse Christussen en valse profeten opstaan, en zullen grote tekenen en wonderheden doen, also dat zij (indien het mogelijk ware) ook de uitverkorenen zouden verleiden.* In dit hfdst. wordt tweëerlei geweld op de uitverkorenen voorgesteld, namelijk, verdrukkingen en verleidingen. Maar dat het onmogelijk is dat de uitverkorenen afgetrokken en verleid zouden kunnen worden: zo is dan hun staat vast.

Uitvlucht 1.

Onmogelijk is te zeggen *bezwaarlijk*. [Matth. 19:26](#) [Matth. 26:39](#) [Hand. 20:16](#) [Rom. 12:18](#).

Antwoord.

Onmogelijk betekent nooit bezwaarlijk, ook niet in de aangetogen teksten.

Uitvlucht 2.

Deze plaats zegt, wat de valse profeten niet konden doen, maar niet wat zijzelf zouden kunnen doen.

Antwoord.

11. Zo zijn dan de gelovigen zeker bevrijd voor alles, wat van buiten aankomen kan, dat alles kan dan niet uitwerken, dat zij in verstand, in wil, in dadelijkheid, Christus, 't geloof en de Godzaligheid zouden laten varen, en van dezelve afvallen. Nu is het in de natuur van de mensen, dat zijn begeerlijkheden een voorwerp hebben, dat buiten hen is, door welk voorwerp de begeerlijkheden gaande gemaakt worden; omdat dan niets van buiten kan aankomen, dat hun begeerlijkheden zo gaande zou maken, dat zij van de genade zouden afvallen, zo zijn zij dan in een verzekerde staat.
12. De tekst zegt, *dat de eeuwige verkiezing de grond is*, waardoor het onmogelijk is, dat zij verleid zouden kunnen worden tot afval. Dus is het dan in alle opzichten onmogelijk, zo bij anderen, als bij zichzelf.

Uitvlucht 3.

Christus spreekt van het werk van de valse profeten, waarop zij toelagen zouden, en niet van de uitkomst of de uitverkorenen daardoor verleid zouden kunnen worden of niet, zodat van hun vastigheid of onvastigheid zelf niet gesproken wordt.

Antwoord.

Dat is ronduit tegen de tekst, die spreekt van de uitkomst van de verleiding ten opzichte van de uitverkorenen en dat hun afval onmogelijk is, daarom wordt het óók als een tussenrede tussen twee haakjes gesteld.

Uitvlucht 4.

Deze tekst spreekt van enige uitmuntende vaste Christenen, en niet van allen.

Antwoord.

5. De tekst maakt geen uitzondering, maar spreekt van de uitverkorenen, 't welk allen insluit.
6. Zo zijn er dan nog enigen, die niet verleid kunnen worden.
7. De grond van de vastigheid wordt niet gesteld in de sterkte of zwakheid van de ware gelovigen maar in de verkiezing.

Uitvlucht 5.

De uitverkorenen kunnen voor hun bekering verleid worden, zo dan ook na hun bekering.

Antwoord.

Voor de bekering wordt niemand verleid, want dan zijn zij in de zonde en gaan van zonde tot zonde gelijk de anderen, dan is er niets goeds in, dat bewaard zou worden. Maar na hun bekering hebben zij geest en leven, en de bewaring ziet op

dat leven en dat zal er niet uitgenomen kunnen worden.

Uitvlucht 6.

De uitverkorenen kunnen niet verleid worden onder voorwaarde, indien zij hun plicht doen en in 't geloof en in de Godzaligheid blijven volharden.

Antwoord.

bbb. Hier staat geen voorwaarde bij; 't is de belofte zelf in 't geloof bewaard te worden.

ccc. Dat is zo veel gezegd, zij kunnen niet verleid worden, als zij niet verleid worden, zij zullen in geloof, hoop en liefde volharden, als zij volharden. De mens zal niet sterven, als hij niet sterft. Dat is dwaasspraak.

X. c. [Rom. 8:35](#), [38](#), [39](#), *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking? enz. Ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch engelen, noch overheden, noch machten, noch tegenwoordige, noch toekomstige dingen, noch hoogte, noch diepte, noch enig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Heere.* De tekst spreekt van de uitverkorenen en zegt, dat geen schepsel of enige ontmoeting uit hen, zal kunnen wegnemen de liefde, die zij tot Christus en tot God hebben, en God en Christus tot hen hebben.

Uitvlucht 7.

Paulus spreekt van verdrukkingen en niet van zonden, hij zegt niet, dat zonden hen niet kunnen afscheiden van de liefde, die God tot hen heeft, en hen in de haat Gods brengen. Maar dat verdrukkingen dat niet kunnen doen.

Antwoord.

(d) Paulus zegt, dat alle verdrukkingen de liefde, die zij tot God hebben, uit hen niet kunnen wegnemen, dat is, hen tot afval brengen. Dat de apostel spreekt van de liefde van de gelovigen tot God, blijkt daaruit, dat de verdrukkingen tegen de Godzaligen zijn en aanleiding geven om hen te doen bezwijken in geloof, hoop en liefde, en om hen alzo van God af te scheiden. Want de verdrukkingen raken God niet en daarom kunnen die niet in gedachten komen, even alsof God daardoor veranderen zou in de liefde tot hen, en de apostel zegt [Rom. 8:37](#), dat zij, de gelovigen, in alle verdrukkingen meer dan overwinnaars zijn en dat het dan verre van daar is, dat de verdrukkingen hen zouden scheiden van de liefde tot Christus. Dus spreekt de apostel immers van zonden en verklaart, dat alle verdrukkingen hen niet konden doen zondigen ter dood, gelijk als is het verlaten van de liefde Gods.

(e) Indien men door de liefde Gods verstond de liefde, die God tot de uitverkorenen heeft, en hier gezegd wordt, dat geen verdrukkingen de liefde Gods tot zijn uitverkorenen kan wegnemen en in haat veranderen, dat kon niet geschieden, dan omdat zij door de verdrukkingen tot de zonde vervielen, want daar is niets, dat Gods liefde wegneemt dan de zonde. Maar omdat de liefde Gods niet kan weggenomen worden van zijn uitverkorenen, zo kunnen dan de verdrukkingen de gelovigen niet tot zulke staat en tot zulke zonde brengen.

(f) Hoe dat men de heide Gods ook opvat, de tekst zegt, dat de liefde

onveranderlijk blijft, en dat al wat in hemel en op aarde is, de liefde niet veranderen kan.

XI. d. [1 Joh. 3:9](#), *Een ieder, die uit God geboren is, doet de zonde niet want zijn zaad blijft in hem; en hij kan niet zondigen, want hij is uit God geboren.* De apostel schreef aan de gemeente, in welke altijd kwaden onder de goeden vermengd zijn, en waarschuwt hen, dat zij zich niet zouden bedriegen met zich in te beelden, dat zij wel zalig zouden worden, al gaven zij zich in zonden toe, omdat de ware wedergeborenen niet zondigen, ja niet zondigen kunnen, omdat het zaad Gods in hen is en blijft en zij uit God geboren zijn; zodat zij, die uit God geboren zijn, in een vaste en onveranderlijke staat zijn, ten opzichte van het geestelijke leven, dat in hen is en blijft. Niet dat zij niet struikelen, of zouden kunnen struikelen, dat stelt de apostel vast. [1 Joh. 1:8](#); [Jak 3:2](#). Maar zondigen is leven in zondigen, dat tot hun vermaak, lust en leven te hebben, gelijk de goddelozen, van welke hij in het vorige vers 8 zegt: *Die de zonde doet, is uit de duivel.* 't Is onder de heerschappij van de zonde te zijn, dit kan in een wedergeborene niet komen. [Rom. 6:14](#), *De zonde zal over u niet heersen; want gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade.* Zodat de apostel hier krachtig beweert de volharding van de gelovigen, als hij zegt:

(1) Hij doet de zonde niet.

(2) Het zaad Gods blijft in hem.

(3) Hij kan niet zondigen.

(4) Hij kan niet zondigen, omdat hij uit God geboren is.

Hierop antwoorden anders de Papisten, anders Remonstranten, anders Lutherse.

Uitvlucht 1.

De Papisten zeggen hierop, dat die uit God geboren zijn, niet kunnen zondigen, voor zoveel zij uit God geboren zijn, maar dat ze wel geheel en al tot de zonde kunnen vervallen, als ze het zaad Gods, dat in hen is, verwaarlozen en niet bewaren.

Antwoord.

(a) Indien men door de woorden: *voor zoveel hij uit God geboren is*, verstaat het herboren gedeelte, dan is de uitvlucht niet tegen, maar voor ons; want uit het herboren gedeelte kan de zonde niet voortkomen. Als men door voor zoveel verstaat een voorwaarde, *indien ze volharden*, dat is tegen de tekst en tegen de zaak zelf. Tegen de tekst, want hier is de minste schijn niet van een voorwaarde, hier staat niet: zij kunnen niet zondigen, zo zij het zaad Gods behouden, zo ze blijven uit God geboren. Maar hier staat: *omdat het zaad Gods in hen blijft, omdat ze uit God geboren zijn.* Hier is een volstreekte stelling, zij doen de zonde niet, zij kunnen niet zondigen, die stelling wordt met volstrekt vaststellende redenen bevestigd: want het zaad Gods blijft in hem, want hij is uit God geboren. 't Is ook tegen de zaak zelf, want 't is dwaasspraak, en nietmetal gezegd: hij kan niet zondigen, als hij niet zondigt.

Uitvlucht 2.

De Remonstranten zeggen, dat deze tekst alleen zeggen wil, dat het strijdt tegen

de genegenheid en de gewoonte van de ware wedergeborenen te zondigen, zij hebben een afkeer van de zonde. Dat uit God geboren te zijn niet is een hoedanigheid van de ware gelovigen, die het zondigen zou beletten, maar dat het 't zelfde is met die woorden niet te zondigen, God gelijk te zijn in leven, en dat het blijven van het zaad Gods in hen, zo veel te zeggen is, als zijn, 't zaad Gods is in hen. Zodat de zin hierop uitkomt, dat de hebbelijkheid van de genade met de hebbelijkheid van de zonde met elkaar niet kan bestaan, en als de hebbelijkheid van de zonde komt, dat dan de hebbelijkheid van de genade verloren wordt, zodat de apostel niet zeggen wil, dat de gelovigen niet kunnen afvallen: want hij zegt vers 14, dat de gelovigen ook in heersende zonden kunnen komen, en afvallen.

Antwoord.

- (63) Al deze verdraaiingen zijn klaarblijkelijk tegen de tekst, en daarom zo ras gezegd, zo ras verworpen. De apostel spreekt niet van genegenheid, maar van daden, van zondigen; hij zegt niet, dat het zondigen tegen hun genegenheid is, dat zij er een afkeer van hebben, maar *dat ze de zonde niet doen, dat ze niet kunnen zondigen*, niet, omdat zij er een afkeer van hebben, dat ook waar is, maar omdat het zaad Gods in hen blijft, omdat ze uit God geboren zijn.
- (64) *Het uit God geboren te zijn*, zegt immers en wel uitdrukkelijk een hoedanigheid, die door de wedergeboorte in de mens voortgebracht wordt; want daardoor wordt hij een nieuw schepsel, [2 Kor. 5:17](#). Daardoor wordt hij der Goddelijke natuur deelachtig, [2 Petrus 1:4](#).
- (65) *Blijven* zegt meer dan eenvoudig zijn, het zegt bestendig, duurzaam te zijn, niet weg te gaan of genomen te worden, tot de einde toe te blijven. Dit weet een kind van weinig jaren. Ziet dit: [Joh. 1:32](#). *Ik heb de Geest zien nederdalen uit den hemel, gelijk een duif, en bleef op Hem. Joh. 15:4, 9. Blijf in Mij en Ik in u. Blijf in deze Mijn liefde.*
- (66) De apostel zegt niet alleen, dat de hebbelijkheid van de heersende zonde met de hebbelijkheid van de genade niet bestaan kan, maar hij zegt, dat daar het zaad Gods, 't welk is de hebbelijkheid van de genade, het nieuwe schepsel, van de Goddelijke natuur deelachtig zijn, is, dat daar de hebbelijkheid van de zonde, de heersende zonde niet zijn kan, dat hij niet zondigen kan.
- (67) Wij ontkennen wel uitdrukkelijk, dat de ware gelovigen onder heersende zonden kunnen komen. [1 Joh. 3:14](#). *Die zijn broeder niet liefheeft, blijft in den dood*, bewijst dat niet; want dat spreekt van de onbekeerden, die worden daardoor onderscheiden van de ware bekeerden, die de broederen liefhebben. Deze, die de broederen niet liefhebben, worden gezegd in de dood te blijven, zo waren ze dan nog nooit tot het leven overgebracht. Dat staan wij wel toe, dat de ware gelovigen in grote zonden kunnen vallen, maar de zonde heerst niet over hen, daar is en blijft een strijd, al ligt het herboren gedeelte voor een tijd onder, het gehoorzaamt nochtans van de zonde niet als zijn Heere, en 't komt altijd weer boven, het zaad Gods blijft er.

Uitvlucht 3.

De Luthersen, drijvende wel de gehele, maar niet de eindelijke afval, zeggen op deze tekst, *dat de gelovigen niet kunnen zondigen*, dat is, in goddeloosheid zich toegeven en met vermaak in zonden leven, voor zoveel en zo lang het zaad Gods in hen blijft, en dat het woord want geen reden is, waarom hij niet kan zondigen,

maar alleen een verdubbeling te kennen geeft, en dat het zoveel is als, en het zaad Gods blijft in hem, en hij is uit God geboren.

Antwoord.

- (e) Wij staan toe, dat een wedergeborene niet zondigt op die manier als gezegd is, voor zoveel het zaad Gods in hem is, voor zoveel hij uit God geboren is; want de zonde komt niet voort uit de geest, maar uit het vlees, ziet [Rom. 7](#). Ook is 't waarheid, dat hij niet zondigt, zo lang het zaad Gods in hem blijft, en hij uit God geboren is, maar de apostel zegt, dat het zaad Gods in hem blijft, dat het van zelf niet versterft, en dat het er nooit uit weggenomen wordt, en dat derhalve een wedergeborene nooit in de heersende zonde leeft.
- (f) 't Is een dwaasspraak te zeggen, hij zondigt niet, zo ver en zo lang als het zaad Gods in hem blijft, en dan stilletjes daaruit te willen besluiten, maar als het weggaat dan zondigt hij. Want 't is zoveel, alsof men zei: het vuur voor zoveel het verwarmt, zo verkoudt het niet.
- (g) Het woord want betekent niet en, maar het zegt de oorzaak, waarom een wedergeborene de zonde niet doet, en niet zondigen kan.
Dus blijft het onwrikbaar, dat de wedergeborenen niet kunnen afvallen.

Bewijs 2. **De eeuwige verkiezing.**

XII. Het tweede bewijs nemen wij uit de onveranderlijkheid van de eeuwige verkiezing. Dit besluit van de alleen wijze en almachtige God is onveranderlijk: [Rom. 9:11](#) ... *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve.* [Hebr. 6:17](#) *Waarin God, willende de erfgenamen van de belofte overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid Zijns raads* [2 Tim. 2:19](#). *Het vaste fundament Gods staat, hebbende dezen zegel: de Heere kent degenen, die Zijne zijn.* Daarom knoopt de apostel de heerlijkmaking door een onverbreekelijke band aan de eeuwige verkiezing: [Rom. 8:30](#). *Die Hij tevoren verordineerd heeft ... deze heeft Hij ook verheerlijkt.* God zal noch kan dat besluit veranderen, omdat Hij onveranderlijk is: [Mal 3:6](#). *Ik de Heere, word niet veranderd.* [Jak 1:17](#) ... *Bij welke geen verandering is of schaduw van omkering.* De mens zal Gods raad niet kunnen vernietigen, omdat hij niet op enige voorwaarde is verkoren, maar volstrekt, de Heere wil hem zalig maken door een weg, die Hij zelf hem zal inleiden. Alle schepselen zullen dit besluit niet te niet kunnen maken. *Want de Heere der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken?* [Jes. 19](#). Omdat dan God door een onveranderlijk, eeuwig besluit Zijn uitverkorenen de zaligheid wil en zal geven, en hun door de weg van geloof en bekering wil en zal de zaligheid deelachtig maken, zo kunnen degenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn, van het geestelijke leven en geloof niet afvallen en verloren gaan. Ziet Deel 1, Hfdst. 6, § 28, enz.

Bewijs 3. **De kracht van Christus' voldoening, voorbidding en bewaring.**

XIII. Het derde bewijs nemen wij van de kracht van Christus' voldoening, voorbidding en bewaring.

- 14. De voldoening van Christus is volmaakt, zo voor erf- als dadelijke zonden, voor alle zonden, die begaan worden tot aan de dood, en dat voor al Zijn uitverkorenen, en alleen voor die, en niet voor anderen, en dat volstrekt zonder enige voorwaarde, die van de mens zou afhangen: [1 Joh. 1:7](#) ... *Het*

bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonden. Door Zijn voldoening is God met Zijn uitverkorenen verzoend: [Rom. 5:10](#) ... Wij, vijanden zijnde, zijn met God verzoend door de dood zijns Zoons. Zij zijn in Christus volmaakt, [Kol. 2:10](#), en de rechtvaardigheid Gods, [2 Kor. 5:21](#). En dat voor eeuwig: [Hebr. 10:14](#). Met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheilgd worden. Ziet Deel 1, Hfdst. 22.

15. De voorbeding van Christus is krachtig, en kan niet afgeslagen worden, omdat ze geschiedt door de kracht van zijn voldoening: [1 Joh. 2:1-2](#). *Wij hebben een Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, den Rechtvaardige. En Hij is een verzoening voor onze zonden. Daarom zei Hij: [Joh. 11:42](#). Ik wist, dat Gij Mij altijd hoort. De Vader belooft Hem zijn eis te geven: [Psalm 2:8](#). Eist van Mij, en Ik zal u geven. Nu, Christus eist voor de uitverkorenen bewaring en zaligheid: [Joh. 17:11](#), [24](#) ... Heilige Vader! bewaar ze in uw Naam, die Gij Mij gegeven hebt ... Vader; Ik wil, dat daar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt, opdat zij Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen. [Hebr. 7:25](#). Waarom Hij ook volkomen kan zalig maken degenen, die door Hem tot God gaan, also Hij altijd leeft om voor hen te bidden. Bidt Christus voor hun bewaring en zaligheid, en wordt Christus altijd verhoord, zo kunnen ze niet afvallen.*
16. De bewaring van Christus is zeker: [Joh. 10:27-29](#). *Mijn schapen horen Mijn stem, en Ik ken dezelve, en zij volgen Mij. En Ik geef hun het eeuwige leven; en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid, en niemand zal dezelve uit Mijn hand rukken. Mijn Vader die ze Mij gegeven heeft, is meerder dan allen, en niemand kan ze rukken uit de hand Mijns Vaders. Die Christus' stem horen, en volgen, die zijn Zijn schapen; horen en volgen is de natuur van de schapen. Die schapen kent de Heere Jezus, Hij geeft hun het eeuwige leven, zij zullen niet verloren gaan; niemand zal ze noch kan ze uit Christus en des Vaders hand rukken. Dus zijn ze in een vaste, welbewaarde staat, waaruit zij niet vallen kunnen. Duidelijker kan niets gezegd worden.*

Uitvlucht

Zij zullen bewaard worden, zo lang zij schapen blijven.

Antwoord.

- (ss) Christus zegt, dat ze schapen zullen blijven; die eens schapen zijn geweest, die Hij het eeuwige leven geeft, die niet verloren gaan, blijven schapen.
- (tt) Christus zegt dat *niemand*, hij zij ook wie hij zij, en zo ook zij zélf niet, *hen uit Zijn hand zal rukken*. Hier is geen voorwaarde: is iemand een schaap geworden, hij is in zekere bewaring.
- (uu) Christus is de goede Herder; 't is geen goede herder, die zijn schapen niet bewaart voor de wolf en de dief niet alleen, maar die zijn schapen niet bewaart, als ze vanzelf van de kudde zouden willen weglopen en verdwalen. Daarom zal de getrouwe Herder Jezus Zijn schapen bewaren voor alle kwaad; want daartoe, opdat Hij ze bewaren zou, en hun het eeuwige leven zou geven, zijn ze Hem van de Vader gegeven: [Joh. 6:39](#). *Dit is de wil des Vaders, die Mij gezonden heeft, dat al, wat Hij Mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze, maar hetzelfde opwekke ten uiterste dage.*

Neemt dit nu bij elkaar; voor wier zonden alle Christus volkomen heeft voldaan,

voor wie Hij bidt, dat ze bewaard worden, en dat ze het eeuwige leven hebben, en die Hij zelf krachtig bewaart, die kunnen het geestelijke en eeuwige leven niet verliezen, die kunnen niet afvallen, die kunnen niet verloren gaan.

Bewijs 4. **De werking des Heiligen Geestes.**

XIV. Het vierde bewijs nemen wij van de werking des Heiligen Geestes in de gelovigen.

- De Heilige Geest blijft bij hen in der eeuwigheid: [Joh. 14:16](#). *Ik zal den Vader bidden, en Hij zal u een andere Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid.*
- De Heilige Geest is hun een Onderpand van hun zaligheid: [Eféze 1:13-14](#) ... *In welke gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met den Heilige Geest der belofte; die het Onderpand is van onze erfenis tot de verkregen verlossing. [Eféze 4:30](#). En bedroeft de Heilige Geest Gods niet, door welke gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing.*
- Alle werkingen des Heiligen Geestes zijn bestendig in hen: [Rom. 11:29](#). *De genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk.*

Uitvlucht

Deze plaats ziet op de bekering van de Joden.

Antwoord.

Deze plaats ziet op de eeuwige zaligheid, door de verkiezing van de genade, [Rom. 11:5](#). Op het bewijzen van barmhartigheid, vers 32. En hij spreekt van genadegiften, die de uitverkoren Joden bewezen werden. Dat dan in die uitverkoren Joden bestendig is, is in alle uitverkorenen bestendig.

Uit het gezegde besluiten wij aldus. In wie de Heilige Geest in der eeuwigheid blijft, denwelken de Heilige Geest is een Onderpand van de eeuwige zaligheid, die door de Heilige Geest verzegeld zijn tot op de dag van de verlossing, en in wie de werkingen des Heiligen Geestes onberouwelijk bestendig blijven, die kunnen niet afvallen, maar zullen zeker zalig worden. Dit alles nu is waarachtig in de gelovigen. Zo zullen ze dan zeker zalig worden.

Bewijs 5. **Onveranderlijkheid van het verbond.**

XV. Het vijfde bewijs nemen wij van de onveranderlijkheid van het verbond. Deze blijkt

a. uit: [Jes. 54:10](#). *Bergen zullen wijken, en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen.*

Uitvlucht

Dit ziet op de onveranderlijkheid van het verbond, aan de zijde Gods, God zal het aan zijn zijde niet breken. Maar daaruit volgt niet, dat de gelovigen het aan hun kant niet zullen breken.

Antwoord.

(ff)'t Is een verbond der genade, in 't welk God alles wat voor de kinderen van God te doen was, belooft hun te geven en te doen; zodat van de zijde des mensen niet als een voorwaarde beloofd wordt: [Ezech. 36:26-27](#). *Ik zal het*

stenen hart uit uw vlees wegnemen, en Ik zal u een vlezen hart geven. En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u; en Ik zal maken, dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen, en Mijn rechten zult bewaren en doen. Daarom is het genoeg, dat het verbond onveranderlijk is aan de zijde Gods, en dan is het geheel onveranderlijk, want de weg, door welke de Heere de zijn tot de zaligheid wil leiden, zal Hij hun zelf doen bewandelen.

(gg) Dit verbond heeft zulke vastigheid, als het verbond met Noach, [Jes. 54:9](#). Dat verbond kan noch door de mens, noch door de zonde, noch door wil, noch door macht veranderd worden; zo ook dit niet; want het wordt gezegd zo vast te zijn als dat.

b. De onveranderlijkheid blijkt ook uit deze teksten.

(kkk) [Jer. 31:33](#), *Dit is Mijn verbond, dat Ik na die dagen met het huis van Israël maken zal, spreekt de Heere: Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven; en Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn.*

(lll) [Jer. 32:40](#), *En Ik zal een eeuwig verbond met hen maken, dat Ik van achter hen niet zal afkeren, opdat Ik hun weldoe; en Ik zal Mijn vreze in hun hart geven, dat zij niet van Mij afwijken.* Dat verbond kan, noch zal verbroken worden, noch aan de zijde Gods; want Hij, de Waarachtige, belooft het, en het is een enkel genadeverbond, dat niet op enige voorwaarde is aangegaan. En de mens zal het ook niet verbreken; want de Heere belooft het te beletten, en hun te doen, dat Hij wilde, dat ze zouden doen; hoewel dat hun doen en laten geen voorwaarde is. Dat verbond is niet voor enige dagen of jaren, maar 't is een eeuwig verbond, en daarom zal het bestendig blijven.

Uitvlucht (1)

Deze plaatsen zien op het herstel van de Joden in Kanaän, en niet op de eeuwige zaligheid.

Antwoord.

(tt) [Jer. 31:33](#), ziet wel duidelijk op de dagen van het Nieuwe Testament, gelijk blijkt uit [Hebr. 8:8](#).

(uu) Of wel [Jer. 32:40](#) ook ziet op het herstel van de kerk in Kanaän, zo ziet het toch ten voornaamste op de geestelijke en eeuwige goederen van het verbond der genade, uit welke vloeide het herstel in Kanaän, omdat de Borg van het verbond in Kanaän moest geboren worden. Daar is maar één verbond, namelijk, het verbond der genade, 't welk lichamelijke goederen als een bijvoegsel heeft, en als een middel en weg, om de uitverkorenen tot de beloofde zaligheid te brengen.

Uitvlucht (2)

Deze belofte is aan de gehele Joodse natie gegeven, en het is bekend, dat ze niet zalig worden, Dus kan hier geen belofte van volstandigheid zijn.

Antwoord.

(ccccc) Ook zijn alle Joden in Kanaän nooit hersteld; door datzelfde gevolg zou men dan ook mogen zeggen, dat hier geen belofte aan de Joodse natie was; nu, dit is ongerijmd, zo dan ook de uitvlucht zelf.

(ddddd) Hier wordt wel uitdrukkelijk van de geestelijke goederen van het genadeverbond gesproken; als: God tot een God te hebbes, vreze Gods te hebben, van de Heere niet af te wijken, des Heeren wetten in het hart te hebben geschreven. Dus wordt er immers gesproken van de goederen van het genadeverbond, en van hun volständigkeit in dezelve.

(eeeeee) Als God beloften aan zijn kerk doet, dan raken de beloften niet aan de bijlopers, maar alleen aan de ware gelovigen, die de kerk uitmaken: [Rom. 9:6-8](#), *Die zijn niet allen Israël, die uit Israël zijn. Noch, omdat zij Abrahams zaad zijn, zijn zij allen kinderen. Maar: in Izak zal u het zaad genoemd worden. Dat is, niet de kinderen des vleses, die zijn kinderen Gods. Maar de kinderen der beloften worden voor het zaad gerekend.* Al is het dan, dat niet alle Joden zalig worden, zo blijft het verbond Gods aan zijn kerk, 't zij uit Joden of uit Heidenen bestaande; want 't is een kerk, vast en onverbrekelijk.

Uitvlucht (3)

Hier wordt iets beloofd, hetgeen tevoren niet was. Dus kan het op de volharding van de heiligen niet zien, omdat de volharding naar ons gevoelen, al van de beginne aan alle gelovigen eigen is geweest.

Antwoord.

(z) Dit onveranderlijk verbond is in wezen van de beginne tot het einde van de wereld hetzelfde, maar in bediening is het onderscheiden, te welke opzichte het nieuw genoemd wordt.

(aa) God belooft dikwijls de volbrenging van beloften in toekomstende, die Hij aan de vorige gelovigen al volbracht had, om de navolgenden te meer te verzekeren, dat Hij het aan hen ook zou volbrengen. Herhalingen van beloften zijn geen ontkenningen van de vorige. Dus is en blijft het onwrikbaar, dat de gelovigen niet kunnen afvallen.

Tegenwerping 1.

XVI. [Matth. 12:21](#), *Doch hij heeft geen wortel in zichzelf, maar is voor een tijd.* Hieruit blijkt, dat de gelovigen afvallen kunnen.

Antwoord.

Al wat geloof genoemd wordt, is het zaligmakende geloof niet, anders was Agrippa ook een gelovige geweest; want Hij geloofde de Heilige Schriften, [Hand. 26:27](#). Zo ook deze tijdgelovigen hadden wel het historisch geloof, vergezelschap met belijdenis. Maar zij hadden het ware zaligmakende geloof niet. Dat klaar te zien is:

22. uit de tegenstellingen tegen de ware gelovigen, de goede aarde, zowel als de bestreden wegen, en de aarde onder de doornen tegen de goede aarde gesteld worden.

23. Zij hadden een ondeugend hart, zij waren een steenachtige grond; welk stenen hart uit de gelovigen weggenomen wordt, [Ezech. 36:26](#).

24. Zij hadden geen wortel, daar de ware gelovigen in Christus geworteld zijn, [Kol. 2:7](#).

25. Zij droegen geen vruchten. Dus was hun geloof een dood geloof, [Jak 2:17](#). Daar de gelovigen veelvoudige vruchten dragen, [Matth. 13:23](#), en hun geloof werkzaam is door de liefde, [Gal. 5:6](#).

Tegenwerping 2.

XVII. [Joh. 15:2](#), *Alle rank, die in Mij geen vrucht draagt, die neemt Hij weg. vers 6. Zo iemand in Mij niet blijft, die is buiten geworpen, gelijkerwijs de rank, en is verdord.* Hier zijn ranken, die in Christus zijn, welke ranken om hun onvruchtbaarheid en niet blijven in Christus, buiten geworpen worden. Dus kunnen de ware gelovigen afvallen.

Antwoord.

115. De gemeente is des Heeren wijnberg. [Jes. 5](#). Tot de kerk vloeien vele onbekeerden toe, en schijnen also Christus ingelijfd te zijn, dat deze van die staat kunnen uitvallen, en dat ze buiten geworpen worden, staan wij gaarne toe. Maar dat raakt ons verschil niet.
116. Deze, die hier gezegd worden buiten geworpen te worden, waren nooit ware gelovigen geweest; want zij droegen geen vruchten, en daarom was hun geloof dood.
117. 't Is een gelijkenis en daarom moet men niet alle omstandigheden trekken, waartoe men wil. Maar men moet alleen zien op het oogmerk; 't oogmerk is klaarblijkelijk, namelijk, om de gelovigen op te wekken tot vruchtbaarheid, en een ieder te waarschuwen dat hij zich niet tevreden houde met uitwendig in de kerk te zijn, en Christus alleen te belijden, omdat alle onvruchtbaren uitgeroeid zullen worden, en hier uit de kerk, en namaals uit de hemel.
118. Hier staat niet, dat deze ooit waarlijk in Christus waren geweest. Maar dat *die in Hem* geen vruchten dragen, gelijk alle onbekeerden nooit in Christus vrucht dragen, en nooit in Christus geweest zijn. Het niet blijven in Hem toont dat ze nooit in Hem, en nooit ware gelovigen geweest zijn. [1 Joh. 2:19](#). *Zij zijn uit ons uitgegaan. Maar zij waren uit ons niet; want indien zij uit ons geweest waren, zo zouden zij met ons gebleven zijn.*

Tegenwerping 3.

XVIII. [1 Tim. 1:19](#), *Houdende het geloof en een goed geweten, dat sommigen verstoten hebbende, van het geloof schipbreuk geleden hebben.* Hieruit blijkt, dat, die het geloof en een goed geweten hebben, het kunnen verliezen, en van dezelve kunnen afvallen.

Antwoord.

De apostel vermaant Timotheüs, dat hij volstandig bleve in het vast houden van de ware leer van het geloof en van het goede geweten. De ware leer wordt hier geloof genoemd, gelijk meermalen. Ziet: [1 Tim. 4:1](#), Sommigen zullen afvallen van het geloof, zich begevende tot verleidende geesten, en leringen van de duivelen. [Judas 1:3](#), *Strijdt voor het geloof, dat eenmaal de Heiligen overgeleverd is.* [2 Tim. 2:18](#), *En verkeren sommiger geloof.* Vele anderen, en ook Hymenëus en Alexander, hadden dit geloof, deze ware leer van het geloof, met Timotheüs gemeen. Maar het ware zaligmakende geloof, in Christus tot rechtvaardigmaking en heiligmaking, dat in Timotheüs was, dat hadden ze niet, zij zouden anders daarin gebleven zijn, [1 Joh. 2:19](#). Timotheüs had een goed geweten, in het bloed van Christus gereinigd, [Hebr. 9:14](#). Dat goede geweten hadden zij niet, hoewel zij wel konden gehad hebben een natuurlijke oprechtheid, handelende naar hun geweten zonder geveinsheid, hoedanig Paulus had voor zijn bekering, [Hand. 23:1](#).

Dit geloof en dit goede geweten kunnen de onbekeerden zeer licht verstoten, verwerpen, laten varen, als het met hun belang overeenkomt, en het ware zaligmakende geloof, en het goede geweten door Christus' bloed en geest, kunnen ze, ten opzichte van hen, weren, dat zij in dezelve niet ingaan, gelijk de Joden zo het Evangelie verstieten. [Hand. 13:46](#). Deze, die van de leer van het geloof en van de oprechtheid van het geweten afgefallen waren, gaf Paulus aan de satan over, als een middel tot hun bekering, gelijk de bloedschender, [1 Kor. 5:5](#). Waaruit blijkt, dat hier de minste schijn niet is voor de afval der heiligen.

Tegenwerping 4.

XIX. [Hebr. 6:4-6](#), *Want het is onmogelijk, degenen, die eens verlicht zijn geweest, en de hemelse gaven gesmaakt hebben, en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, en gesmaakt hebben het goede Woord Gods; en de krachten der toekomstige eeuw en afvallig worden; die, zeg ik, wederom te vernieuwen tot bekering, als welke zichzelf den Zoon van God wederom kruisigen, en openlijk te schande maken.* Al deze dingen passen op niemand, dan op de ware bekeerden en gelovigen, die kunnen van die staat afvallen, en de Zoon Gods zichzelf wederom kruisigen, en dan is het onmogelijk die wederom te bekeren.

Antwoord.

- Paulus spreekt onder voorwaarde, indien; een voorwaarde nu stelt niets vast en zegt niet, dat het zo zijn zal of geschieden kan. Zo zegt Paulus, [Gal. 1:8](#), *Al ware het dat ook wij, of een engel uit de hemel u een Evangelie verkondigden, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt.* Zulke voorwaardelijke stellingen zijn maar krachtige waarschuwingen en vermaningen, om zich voor zonden te wachten.
- 't Is klaarblijkelijk, dat Paulus spreekt van zulken die nooit bekeerd zijn geweest, die in hun hart ondeugend waren; want blijvende spreken van zodanigen zegt hij [Heb. 6:7](#), *Want de aarde, die de regen, menigmaal op haar komende, indrinkt en bekwaam kruid voortbrengt, voor degenen, door welke zij ook gebouwd wordt, die ontvangt zegen van God.* [Heb. 6:8](#), *Maar die doornen en distelen draagt, die is verwerpelijc en nabij de vervloeking, welker einde is tot verbranding.* De afvalligen zijn dezulken, welke geen goede aarde waren en doornen en distelen voortbrengen; over deze nu is het verschil niet, en zo is deze tekst niet tegen ons.
- Al deze dingen, die hier gezegd worden, zijn geen tekenen van ware wedergeboorte en geloof, zij kunnen zeer wel in de onbekeerden zijn en zijn er dikwijls in. Een onbekeerde kan verlicht zijn om de waarheden van het evangelie te verstaan. Biliam zei, [Num. 24:4](#), *Die de ogen verlicht worden,* kan de hemelse gaven smaken. Hoedanige gaven Paulus verhaalt, [1 Kor. 12](#). Ook kunnen zij vermaak in die gaven te smaken hebben. Openbaringen van toekomstige dingen, wijsheid, gaven van zieken gezond te maken, menigerlei talen te spreken en die te verstaan en uit te leggen, zijn gemakkelijke dingen, ook voor het vlees; deze gaven zijn hemels en worden uit de hemel gezonden door de Heilige Geest want deze dingen werkt een en dezelfde geest, [1 Kor. 12:11](#). In dit opzichte worden ook de onbekeerden des Heiligen Geestes

deelachtig. Onbekeerden smaken ook wel het goede Woord van God en de krachten van de toekomstige eeuw. Want alle kennis van zaken, die men eerst niet wist, vermaakt, bijzonder dan te kennen de heerlijke staat van de kinderen van God de goederen van het genadeverbond, de verlossing door Christus, aan de rechterhand van Christus in het laatste oordeel te staan en in de eeuwige heerlijkheid opgenomen te worden; door deze beschouwing die goederen te smaken, dat is vermaak en zoetheit in dezelve te hebben, dat valt in vele onbekeerden; die tijdgelovigen ontvingen het woord met vreugde, [Lukas 8:13](#) Herodes hoorde Johannes gaarne, [Markus 6:20](#). Zodat al deze zaken zeer wel en ook dikwijls vallen in onbekeerde mensen. 't Is geheel wat anders, des Heiligen Geestes deelachtig te zijn, tot wedergeboorte, geloof, hoop, liefde en door de verzekering van zijn deel aan al de goederen van het genadeverbond, zich te verblijden en zich te vermaken in de hoop van de heerlijkheid, waarvan sommige gelovigen wel enige voorsmaakjes ontvangen. Maar dit hadden deze niet, van welke de apostel hier spreekt.

- De woorden wederom vernieuwen tot bekering stelt niet, dat zij tevoren waarlijk bekeerd waren, maar dat het onmogelijk is, de zodanigen tot de ware bekering te brengen, omdat zij verhard zijn geworden en God doorgaans Zijn genade aan zodanigen weigert, anders was het bij God niet onmogelijk. Vernieuwen zegt niet iets te brengen in de staat, in welke het tevoren was, de oudheid, bouwvalligheid in een beter staat te brengen. Maar iets in een beter staat te brengen, dat het tevoren was; zo: [Rom. 12:2](#) *Wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds.* [Titus 3:5](#). *Hij heeft ons zalig gemaakt ... door de vernieuwing des Heiligen Geestes.* Het woord wederom zegt ook niet iets te brengen in een staat, in welke het tevoren was. Maar te brengen in een staat, in welke het tevoren niet was. Hetzelfde woord *palin*, wordt gebruikt van de eerste overgang des mensen van de geestelijke dood tot het geestelijke leven. De wedergeboorte. Ziet dit: [Titus 3:5](#). *Hij heeft ons zalig gemaakt ... door het bad der wedergeboorte.* Zo ook: [Matth. 19:28](#) *Dat gij, die Mij gevolgd zijt in de wedergeboorte.*
- En wil men, dat wederom vernieuwen tot bekering, zij denzelven wederom te brengen in de staat, in welke hij tevoren was, zo is het hem wederom in de staat van de tijdgelovigen te brengen; want bekering betekent niet altijd ware wedergeboorte, maar ook alleen een uitwendige verandering. [Matth. 12:41](#). *Zij (de Ninevieten) hebben zich bekeerd op de prediking van Jonas.*

Tegenwerping 5.

XX. [Hebr. 10:29](#). *Hoe veel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden die de Zoon van God vertreden heeft, en het bloed des Testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was, en de Geest der genade smaadheid heeft aangedaan?* De geheiligden door het bloed van Christus vertreden wel wederom de Zoon Gods, en doen de Heilige Geest smaadheid aan. Antwoord.

(ss) Paulus spreekt onder voorwaarde, waaruit niets besloten kan worden, dan maar een opwekking.

(tt) Indien men vaststelt, dat het wel inderdaad geschiedt, zo ligt de gehele schijnkracht in de woorden, geheiligd te zijn door het bloed van Christus, alsof

heiligen alleen de ware heiligmaking door de Heilige Geest betekende, daar het ook betekent een afzondering tot een heilig gebruik en een uitwendige heiliging door het uiterlijk inlaten of inbrengen in het verbond: [Deut. 7:6](#). *Gij zijt een heilig volk de Heere, uw God; u heeft de Heere uw God verkoren, dat u Hem tot een volk des eigendoms zou zijn uit alle volken, die op de aardbodem zijn.* [1 Kor. 7:14](#). De ongelovige man is geheiligd door de vrouw, en de ongelovige vrouw is geheiligd door de man; want anders waren uw kinderen onrein. Maar nu zijn zij heilig. Eer men dan uit [Hebr. 10:29](#) iets voor de afval van de heiligen besluiten kan, zo moest men eerst bewijzen, dat het woord geheiligd zijn hier betekent alleen de ware heiligmaking, de vernieuwing van het beeld Gods in de mens, 't welk nooit geschieden kan. Maar het blijkt, dat hier de uitwendige heiliging verstaan wordt, omdat de geheiligden niet kunnen afvallen.

Aanhouding

Door Christus' bloed geheiligd te zijn, is de ware heiligmaking.

Antwoord.

Dat wordt ontkend. Door Christus' bloed heeft Christus recht en macht ontvangen over alle schepselen en over alle mensen, goeden en kwaden, om ze naar zijn wil te gebruiken tot verheerlijking Gods en nut van de uitverkorenen; door zijn bloed heeft Hij macht ontvangen, om Rechter van hemel en aarde te zijn, [Joh. 5:27](#). En om in het oordeel de goddelozen te verdoemen. Omdat Hij de Vader gehoorzaam geweest is tot de dood des kruises, zo moeten zich alle knieën voor Hem buigen, [Filip. 2:8-10](#). *Daardoor is Hem gegeven alle macht in hemel en op aarde,* [Matth. 28:18](#). Daardoor ontving Hij macht, om vele uitwendige weldaden aan de ook niet uitverkorenen te bewijzen, zo in lichamelijke kwalen te genezen, als ook om naar de ziel hun als profeet het Evangelie te verkondigen, en hen te roepen en uitwendig in zijn kerk te brengen, en hen alzo uitwendig te heiligen en van anderen af te zonderen; zodat door Christus' bloed geheiligd te zijn, niet betekent de ware bekering en de groei in dezelve en het hebben en vertonen van het beeld Gods. Maar alleen uitwendig in de kerk gebracht te zijn, en door de kennis des Heeren Jezus, de besmetting van de wereld, de grove zonden, ontvloden te zijn. Dat deze kunnen afvallen is buiten verschil.

Tegenwerping 6.

XXI. [2 Petrus 2:1](#), *Gelijk ook onder u valse leraren zijn zullen, die verderfelijke ketterijen bedektelijk invoeren zullen, ook de Heere, Die hen gekocht heeft, verloochenende, en een haastig verderf over zichzelf brengende.* Gekocht te zijn van Christus, is door Christus' bloed verlost te zijn van schuld en straf, en zijn eigen te zijn, [Openb. 5:9](#). Nu, deze kunnen afvallen en verloren gaan.

Antwoord.

- (1) Deze waren nooit ware gelovigen geweest; want het waren valse leraren, die verderfelijke ketterijen bedektelijk invoerden. Dus raakt deze plaats het verschil niet.
- (2) Christus koopt de zijnen tot de zaligheid en anderen tot zijn gebruik, gelijk wij in de vijfde tegenwerping uit [Hebreeën 10](#) hebben getoond. Men koopt zo wel vaten ter ere, als ten onere; deze valse leraren, die voorgaven, dat zij deel aan

de verdiensten van Christus hadden, waren gekocht om leraren te zijn, maar niet om zalig te worden. Kopen heeft verscheiden doeleinden.

Tegenwerping 7.

XXII. Tegen de volharding van de Heiligen brengt men in vele voorbeelden van de afgevallenen. Als: De engelen, die tot duivelen zijn geworden, en Adam. Zijn die afgefallen, zo kunnen ook de Godzaligen afvallen.

Antwoord.

59. Wij spreken niet wat zou kunnen geschieden, ten opzichte van de Godzaligen, in zichzelf aangemerkt en op zichzelf gelaten. Maar wat niet geschieden kan, omdat zij in Gods kracht bewaard worden.

60. De engelen en Adam hadden geen beloften van bewaring. Maar de Godzaligen hebben zekere beloften.

Aanhouden.

David verviel tot zulke zonden, die met het behouden van geloof en geestelijk leven niet bestaan kunnen, als overspel en voorbedachte doodslag.

Antwoord.

(d) Zijn bekering, herstel en volharding worden duidelijk aangewezen. [Psalm 51](#). En in de beschrijving van zijn laatste einde.

(e) Al is 't dat in zulke zware zonden het geloof, en 't geestelijke leven in bezwijming is, zo blijft ook dan nog het zaad Gods in de gelovigen.

Aanhouden.

Salomo verviel op 't laatst tot afgoderij.

Antwoord.

6. Salomo was Jedidja, *beminde des Heeren*, de liefde Gods nu verandert niet. [Jer. 31:3](#); [Joh. 13:1](#).

7. Hoe ver Salomo in de afgoderij verviel is niet beschreven, 't zij dat het alleen een toelating is geweest door aanstaan van zijn afgodische vrouwen, 't zij dat het maar een enkele daad van uiterlijke buiging is geweest; immers hij wordt niet gesteld onder de goddeloze koningen, maar onder die, welker hart niet zo volkomen was met de Heere, als het hart van David, [1 Kon. 11:4](#). Zodat hij de Heere niet heeft verlaten.

8. Hij wordt na zijn dood erkend voor een voorbeeld voor anderen, tegelijk met zijn vader David. [2 Kron. 11:17](#) ... *Want drie jaren wandelden zij in de weg van David en Salomo*. Waaruit blijkt, dat hij Godzalig is gestorven.

9. Het staat alles niet geschreven, en daarom heeft men zijn volharding in de zonde niet te besluiten, omdat van zijn bekering niets uitdrukkelijk gemeld wordt.

Aanhouding.

Petrus verloochende Christus driemaal, en verloochenen van Christus kan met genade niet bestaan.

Antwoord.

De Heere Jezus zei uitdrukkelijk tot hem, dat de satan hem wel zou schudden, maar dat zijn geloof niet zou ophouden, [Lukas 22:32](#). En hij stond uit zijn schielijke val haastig wederom op, en ging uit en weende bitterlijk. [Matth. 26:75](#). Een gelovige kan wel in een uitwendige daad van verloochening vallen.

Aanhouding.

Judas was een apostel en hij werd een verrader, en Christus zegt: [Joh. 17:12](#), dat Hij al de apostelen bewaard had, behalve Judas, zo was er dan één uit de gegebenen van den Vader aan Christus verloren gegaan.

Antwoord.

Judas was nooit van de Vader aan Christus gegeven om door Hem verlost te worden, want hij was geen uitverkorene. [Joh. 13:18](#), *Ik zeg niet van allen; Ik weet, welke Ik uitverkoren heb*. Hij was al tevoren, eer hij een verrader werd, een duivel. [Joh. 6:70](#). Een dief, [Joh. 12:6](#). Hij is nooit bekeerd geweest. In de plaats [Joh. 17:12](#). wordt Judas uit het getal van de gegebenen van de Vader om zalig te maken, uitgesloten, en de gegebenen en Judas worden tegengesteld, de gegebenen had Jezus bewaard. Maar Judas, die een zoon van het verderf was, was alleen verloren gegaan, de gegebenen waren niet verloren gegaan, Judas alleen was verloren gegaan. Judas was alleen tot uitvoering van het besluit onder de apostelen.

Aanhouding.

Demas verliet Paulus, en had de tegenwoordige wereld wederom lief gekregen, [2 Tim.4:10](#), Nu, *die de wereld liefheeft de liefde des Vaders is niet in hem*, [1 Joh. 2:15](#).

Antwoord.

Vooraf moest men bewijzen, dat Demas ooit wedergeboren is geweest, waartoe geen blijk is in het Woord, dat hij zich bij Paulus voegde geen blijk van bekering; want velen, die bij Christus zich hielden, weken af, [Joh. 6:66](#). Alexander en Hymenéüs vielen af van de ware leer van het geloof. Ziet van deze boven § 18.

Aanhouding

De bloedschender was een gelovige, gelijk blijkt uit zijn bekering, [2 Kor. 2:7](#). Deze was zo ver vervallen, dat hij de satan overgegeven werd, [1 Kor. 5:5](#) Zo kan dan een gelovige geheel afvallen.

Antwoord.

(aaa) Dat hij voor zijn ergernis een gelovige was, blijkt niet, en dat moest eerst bewezen worden.

(bbb) Iemand kan door de verlichting en wroeging van het geweten tot overgrote droefheid komen, waarop een gewezen ergerlijke van de kerk wederom mag aangenomen worden.

(ccc) De ban kan een middel geweest zijn tot zijn ware bekering.

(ddd) En zo hij tevoren waarlijk bekeerd was, zo was het zaad Gods nog in hem gebleven; uit het vallen in een zonde kan men geen gehele afval besluiten, vallen in zonde stelt geen heersen van de zonde. De ban bracht hem tot inkeer, en deed hem de zonde verlaten.

De volharding der heiligen is een sterke troost.

XXIII. Gezien hebbende de waarheid van de volharding van de heiligen, gaan wij over tot de kracht, die daarin ligt tot vertroosting en verwakking in de heiligmaking voor de gelovigen.

Dit is het punt, dat de klem geeft aan alle vertroosting, die de gelovigen uit andere geloofspunten scheppen. Want wat troost kan het zijn, dat men wedergeboren is, tot een kind Gods aangenomen, vergeving van de zonden heeft ontvangen, indien men weet, dat men morgen wederom een kind van de duivel en van de hel kan zijn? Maar als men bij de ontvangen genaden verzekerd is, dat men in de kracht Gods bewaard zal worden, dat het verbond onveranderlijk is, en dat men zeker de eeuwige zaligheid zal deelachtig worden; dan kan de genade eerst recht verblijden, dan wordt men verwakkerd in de liefde, dan kan men vergeten wat achter is, en zich uitstrekken tot hetgeen dat voor is, en jagen als naar een wit, tot de prijs van de roeping Gods, die van boven is. De gelovigen hebben vele droevige en zondige ontmoetingen in deze wereld. Maar dit punt van de volharding wel verstaan, geloofd en beoefend wordende, geeft gemoedigheid tegen die allen.

't Is een bijzondere misslag in de Godzaligen, dat ze zo hangen blijven bij zichzelf, en al hun troost willen scheppen uit het genieten van de geestelijke goederen, die zo zeer begeren; en als ze dat dan missen (want 't is de weg Gods niet, dit hun altijd gevoelig te doen genieten) dan liggen zij er toe, en dat is de reden, waarom de Godzaligen doorgaans zo droefgeestig zijn, daar ze met vrolijkheid hun loop zouden uitlopen, indien ze meerder op de onveranderlijkheid Gods, van het verbond en van de beloften leefden, en zij zouden meer tot eer van hun God, en tot opwekking van hun naaste leven. Daarom gewent u van dit punt ten volle verzekerd te zijn, en dat dan gedurig te gebruiken tot vertroosting, en dan zal de kracht tot heiligmaking meteen daaruit vloeien.

Tegen verlaten.

XXIV. Hier is troost tegen de geestelijke verlatingen. 't Wordt de gelovigen niet altijd toegelaten met de discipelen op de heilige berg, en met Paulus in de derde hemel te zijn, en altijd te leven in de omhelzingen en kussen van de Heere Jezus. Maar de Heere verbergt dikwijls Zijn lieflijk aangezicht van hen, staat van verre, bedekt Zich met een wolk, zodat er geen gebed door kan, houdt Zich stil, alsof Hij Zich van hun niet aantrok; houdt de bewegingen van zijn barmhartigheden tegen hen in, overdekt ze met donkere duisternissen, stoot hen als weg, en schijnt op hen te toornen.

Maar hier is grond van troost voor u, ware gelovigen, omdat Gods liefde tot u onveranderlijk is, en de roeping en genadegiften onberouwelijk zijn. Daarom oefent dan het geloof, en merkt de Heere aan, als zijnde tot u, die Hij was, toen Hij u op 't allervriendelijkst ontmoette, ja oneindig meer, en Hij zal zeker wederom komen; want Hij zegt, [Jes. 54:7-8](#), *Voor een klein ogenblik heb Ik u verlaten. Maar met grote ontfermingen zal ik u vergaderen. In een kleine toorn heb Ik mijn aangezicht van u een ogenblik verborgen. Maar met eeuwige goedertierenheid zal Ik Mij uwer ontfermen.* En [Jes. 49:14-16](#), *Sion zegt: De Heere heeft mij verlaten, en de Heere heeft mij vergeten. Kan ook een vrouw haar zuigeling vergeten, dat zij zich niet ontferme over de zoon haars buiks? Ofschoon deze vergate, zo zal Ik toch u niet vergeten! Zie! Ik heb u in de beide handpalmen gegraveerd.* [Mal 3:6](#), *Ik de Heere wordt niet veranderd; daarom zijt gij, o, kinderen Jakobs! niet verteed.*

Tegen aanvechting.

XXV. Hier is troost tegen de aanvechtingen van de satan. De Heere heeft een onverzoenlijke vijandschap gezet tussen het zaad van de vrouw, Christus en al zijn leden, en tussen het zaad van de duivel, de goddelozen. Met dat de kinderen van God ontwaken uit de strikken van de duivel, en overgaan in het rijk van Christus, vervolgt hen de duivel; dan met listige omleidingen om hen tot zonde te verlokken, en dan met vurige pijlen om hen te verschrikken, dan met vuistslagen om hen te kwetsen, en hun vrede te beletten. Deze aanvallen zijn bekwaam om een gelovige heen en weer te slingeren, en het geloof te doen wankelen, doch niettegenstaande al de stormen van deze boze, machtige en listige vijand, zo zal de duivel niet één, het allertederste schaapje, kunnen doen afvallen en uit de hand van Jezus rukken. Maar de duivel zelf zal onder van de gelovigen voeten vertreden worden: [Rom. 16:20](#). *De God des vredes zal de satan haast onder uw voeten verpletteren.* Daarom mogen ze in de waarheid en kracht Gods juichen over de duivel: [Openb. 12:10-11](#) *Nu is de zaligheid, en de kracht, en het koninkrijk geworden onzes Gods, en de macht van zijn Christus; want de verklager van onze broederen, die hen verklaagde voor onze God dag en nacht, is neergeworpen. En zij hebben hem overwonnen door het bloed des Lams, en door het woord van hun getuigenis.*

Tegen de wereld.

XXVI. Hier is vertroosting tegen de wereld. Omdat de kinderen van God uit de wereld zijn uitgegaan, en met hun licht en wandel de wereld overtuigen van zonde; zo haat hen de wereld en tracht hen van hun geloof en Godzalige wandel af te trekken: dan met liefkozingen door de begeerlijkheid van de ogen, door de begeerlijkheid van het vlees en door de grootsheid van het leven; dan door bedreigingen, door onttrekken van alles, dat hen verkwikken zou, door wrede vervolgingen en doden; dit maakt een gelovige bekommerd of hij wel zal staande blijven in de tijd van beproeving. Maar vreest niet. gelovigen! want ook de wereld zal u noch door haar liefkozingen, noch door haar verdrukkingen kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Heere, [Rom. 8:38-39](#); [Joh. 16:33](#) *In de wereld zult gij verdrukking hebben, maar hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen. 1 Joh. 4:4. Kinderkens, gij zijt uit God, en hebt hen overwonnen; want Hij is meerder, Die in u is, dan die in de wereld is.*

Daarom mogen wij roemen ook in de verdrukkingen; wetende, dat de verdrukking lijdzaamheid werkt, en de lijdzaamheid bevinding, en de bevinding hoop, en de hoop beschaamt niet, [Rom. 5:3-5](#). Hebt dan ook in deze strijd goede moed, en triomfeert met de apostel, [Rom. 8:35, 37](#), *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? verdrukking, of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard? Maar in deze allen zijn wij meer dan overwinnaars, door Hem Die ons liefgehad heeft.*

Tegen de zonde.

XXVII. Hier is troost tegen de zonde. De gelovigen zijn maar ten dele wedergeboren, zij hebben nog de oude Adam in zich, die houdt nog zijn natuur en begeerten; deze voeren krijg tegen de ziel, en doen haar dikwijls struikelen en vallen, ja houden haar wel gevangen onder de zonde; dit smart haar niet alleen,

maar het baart ook in haar vele twijfelingen en bekommerlijke gedachten, of ze niet wel in het laatst bedrogen mocht uitkomen, omdat de heiligmaking niet kan afgescheiden worden van de rechtvaardigmaking, en omdat het geloof zonder de werken dood is, en daarom of ze niet wel van de genade vervallen zijn.

Maar nee, gelovigen! die nog strijdt tegen de zonde, al hebt u kleine kracht, nog telkens hersteld wordt en de strijd hervat, die tegen de zonde bidt en naar de Heere Jezus loopt om kracht, hebt goede moed, ook uw zonden, die nog tegen uw wil in u over zijn, zullen u uit de hand van Christus niet nemen, Hij zal u daarom ook niet verstoten; want hij wist tevoren, eer Hij u riep, u bekeerde, u vertroosting gaf, wat u waart en wat u zou doen, en Hij nam u op uit vrije genade, en zei: *u wil Ik liefhebben, u zal Ik liefhebben tot de einde toe.* [Psalm 37:24](#). *Als hij valt, zo wordt hij niet weggeworpen, want de Heere ondersteunt zijn hand.* [Jer. 31:37](#) Indien de hemelen daarboven gemeten, en de fundamenten van de aarde beneden, doorgrond kunnen worden, zo zal Ik ook het gehele zaad Israëls verwerpen, om alles, dat zij gedaan hebben, spreekt de Heere.

Tegen zwakheid van het geloof.

XXVIII. Hier is troost tegen de zwakheid in het geloof, duisternis en alle ongestalte van de ziel. Het geloof van de kinderen van God wordt soms van alle kanten te gelijk bestormd, door aanvallen van de duivel, door geestelijke verlatingen, door lichamelijk kruis, door zonden en duisternis, dat ze niet alleen niet weten, wat ze van zichzelf zullen zeggen, maar dat ze denken, of ze wel enige ware daad van het geloof hebben, omdat zij in de nare donkerheid Jezus niet kunnen vinden, en met Hem in enige onderhandeling komen; hierover ontstaat in hen moedeloosheid, lusteloosheid en doodsheid, zodat ze het schijnen op te geven. Maar de Heere bewaart nochtans het geloof in het hart, en doet het telkens wederom boven komen. Dit is dan hun tot troost, dat de Heere Jezus voor hen bidt, dat hun geloof niet ophoude, [Lukas 22:32](#). En dat ze in de kracht Gods bewaard worden door het geloof, [1 Petrus 1:5](#). Gelijk de ondervinding hun menigmaal geleerd heeft; daarom zijt ook in die staat gemoedigd, om met Paulus te zeggen: [2 Tim.1:12](#) *Ik weet, Wie ik geloofd heb; en ik ben verzekerd, dat Hij machtig is mijn pand, bij Hem weggelegd, te bewaren tot dien dag.*

Tegen de vrees van de dood.

XXIX. Hier is troost tegen de vrees van de dood. De dood is tegen de natuur, is de koning van de verschrikking; al is een gelovige in een redelijke staat, en hij begint zich de dood nabij te stellen, zo bevindt hij wel vreze en beving, soms over de lichamelijke dood, en soms ook rijst in hen op een beseffen van het grote onderscheid van zaligheid en verdoemenis, zij zien zich in zichzelf zo zwak, dat zij denken, waar is mijn geloof, heeft het wel wortel en vastigheid? Waar is mijn heiligmaking? Dat ik eens bedrogen uitkwam! Dus rijst in hem op de verschrikking van de dood. Maar ook daartegen hebben wij een vaste vertroosting in de vastigheid van de bewaring Gods, die de zijn niet alleen in dit leven bewaart in de staat van de genade, maar ook in de dood: [1 Kor. 15:54-57](#) *De dood is verslonden tot overwinning. Dood! waar is uw prikkel? Hel! waar is uw overwinning? De prikkel nu van de dood is de zonde, en de kracht van de zonde is de wet. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onze Heere*

Jezus Christus.

Is krachtig tot heiligmaking.

XXX. Gelijk de volstandigheid van de heiligen een krachtige vertroosting is, zo is zij ook een sterke drangrede tot heiligmaking. De partijen, omdat zij niet kennen de natuur van de genade noch van de begenadigden, menen, dat deze leer zorgeloze mensen zou maken. Maar integendeel daar is niets, dat zo zoet en zuiver beweegt tot heiligmaking als de genade en de bestendigheid van die; want de liefde Gods ontsteekt de liefde van de geliefden: [1 Joh. 4:19](#). *Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft.* De vaste hoop en de zekere verwachting van de zaligheid is een krachtige spoor tot heiligheid. [1 Joh. 3:3](#). *Een ieder, die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is.* Daarom nam de apostel de Gods barmhartigheid tot een grond van zijn opwekking: [Rom. 12:1](#). *Ik bid u dan, broeders! door de ontfermingen Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige en Gode welbehaaglijke offerande.*

Troostrijk besluit

XXXI.

- (m) Daarom dan, erkent de vastigheid van uw staat en u zult daarin zien de vrije genade, de goedheid, de macht, de lankmoedigheid, de getrouwigheid en onveranderlijkheid Gods, in mensen, die zo zondig zijn, en die van alle kanten zo omsingeld en bestormd worden, te bewaren in het geloof en leven tot op de dag van hun volkomen verlossing. Dit zal stof geven tot verwondering, tot lof en prijs van de heerlijke volmaaktheden van God.
- (n) Wees dan gemoedigd in alle ongelegenheid, vertrouwt op de Heere, die zal het voor u voltooien, die zal u geleiden door zijn raad, en daarna in heerlijkheid opnemen.
- (o) Wees moedig in de strijd, steunende op de veilige bewaring Gods, wederstaat de duivel, en hij zal van u vluchten. Verzaakt de wereld met al haar schijnheerlijkheden; want het geloof is van die natuur, dat het de wereld overwint, [1 Joh. 5:4](#). Onthoudt u van de vleselijke begeerlijkheden, die krijg voeren tegen de ziel, wetende, dat dit lopen niet is op het onzeker, en het kampen niet is als de lucht slaande. *Welaan dan! Waakt, staat in het geloof, houdt u mannelijk, zijt sterk, [1 Kor. 16:13](#). Zijt standvastig, onbewegelijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, als die weet, dat uw arbeid niet ijdel is in den Heere, [1 Kor. 15:58](#).*

Hoofdstuk 57: Van de dood en staat van de afgescheiden ziel

Hoofdstuk 57

Van de dood en staat van de afgescheiden ziel.

Als God de uitverkorenen door al de wegen, in het vorige gemeld, geleid heeft, en zij des Heeren raad in hun tijd hebben gediend, dan neemt de Heere hen tot Zich op in de eeuwige gelukzaligheid. Maar dit overgaan van de tijd tot de eeuwigheid, van dit zondig leven tot de volmaakte heiligheid, van de droefheid tot de vreugde, van de strijd tot de kroon, geschiedt door een donkere vallei van de koning der verschrikking, welke is de dood. Henoch in de eerste, en Elia in de tweede wereld, alleen zijn zonder de dood te zien in de hemel ingegaan, maar buiten die twee is er geen, en zal er niemand ten hemel ingaan, dan door deze nare weg. Hoewel het uiteinde van de gelovigen en van de goddelozen onbedenklijk verschilt, zo hebben ze nochtans het sterven met elkaar gemeen. Dit is de weg van de gehele aarde, [Jozua 12:14](#). *Wat man leeft er, die de dood niet zien zal, die zijn ziel bevrijden zal van het geweld des grafs?* Psalm 89:49 [[Ps. 89:48](#)]. 't Is kind, jongeling, man, dood; 't einde van een ieder is: en hij stierf. Dit is het vaste en onveranderlijke bevel Gods: [Heb 9:27](#). *Het is de mens gezet, eenmaal te sterven, en daarna het oordeel.* Dit is het vonnis: *gij zijt stof, en gij zult tot stof wederkeren.* [Gen. 3:19](#).

Dit leert de ondervinding alle mensen, zodat hiertoe geen bewijs, maar wel indachtigmaking van node is. Hier helpen geen lichamelijke voorrechten; de wijze Salomo sterft zowel als de dwaze Nabal. De sterke Simson zowel als een teder vrouwtje, de schone Rachel; Dina zowel als een Lea teder van ogen; de rijke man zowel als de arme Lazarus. Een koning wordt zowel van de troon gerukt, als een bedelaar uit zijn hut. Daar houden de bozen op van beroering, en daar rusten de vermoeiden van kracht. Daar zijn de gebonden te samen in rust; zij horen de stem des drijvers niet. *De kleine en de grote is daar; en de knecht is vrij van zijn heer,* [Job 3:17-19](#).

De uitgang ongelijk. Zijn leeftijd is kort.

II. De mens moet niet alleen sterven, maar tussen zijn geboorte en sterven is maar een klein tijdje. *Weinig en kwaad zijn de dagen van de jaren mijns levens geweest,* [Gen. 47:9](#). *De mens, van een vrouw geboren. is kort van dagen en zat van onrust.* [Job 14:1](#); [Psalm 90:10](#), *Aangaande de dagen van onze jaren, daarin zijn zeventig jaren, of, zo wij zeer sterk zijn, tachtig jaren; en het uitnemendste van die is moeite en verdriet.* 't Leven des mensen wordt doorgebracht als een gedachte vers 9. *Wij vliegen daarheen,* vers 10.

't Is lichter dan een weversspoel, die met een snelle vlucht de breedte van 't web doorspringt, [Job 7:9](#).

Als gras en als een bloem des velds, welke maar voor een kort tijdje is, [Psalm 103:15](#).

't Is maar een handbreed, een handbreed zon voor het ondergaan is maar één uur, Psalm 39:6 [[Ps. 39:5](#)].

't Gaat snel voorbij, als een looper, als jachtschepen, als een arend, vliegende naar het aas, [Job 9:25-26](#).

Als een damp, [Jak 4:14](#). Als rook, die wel als een pilaar recht opgaat, maar schielijk verdwijnt, Psalm 102:4 [[Ps. 102:3](#)].

Als een herdershut, die men ras verplaatst.

Als het afsnijden van een web van de drom, dat in een ogenblik gedaan is, [Jes. 38:12](#).

De lichamelijke ellende en de tijdelijke dood zijn in de gelovigen geen eigenlijk gezegde straffen.

III. Al is sterven alle mensen even gelijk eigen, zo is er nochtans een groot onderscheid tussen het sterven van de goddelozen en van een gelovige. De goddelozen komt de dood, over als een schuldeiser, en als een straf wegens de zonde, en zij worden door denzelfden heen gezonden naar de eeuwige dood. [Rom. 6:23](#), *De bezoldiging der zonde is de dood*. De gelovigen komt de dood ook wel over om der zonde wil, maar alleen als een kastijding, omdat de Heere Jezus alle straf van hun zonde heeft gedragen, en hen van dezelve verlost: [Rom. 8:10](#). *Indien Christus in ulieden is, zo is wel het lichaam dood om van der zonde wil*. En de dood is hun een doorgang in het eeuwige leven. Lazarus stierf en werd van de engelen gedragen in de schoot van Abraham, [Lukas 16:21](#). *Zalig zijn de doden, die in den Heere sterven, van nu aan*, [Openb. 14:13](#).

IV. *Vraag. Of de tijdelijke ellende en de lichamelijke dood van de gelovigen, welke hun niet overkomen, om de zaak van Christus, zijn eigenlijk gezegde straffen, afkomende van God, als een vertoornd en rechtvaardig Rechter?*

Er is iemand in onze dagen opgestaan welke, onder andere zielverdervende en naar de Sociniaanse kant hellende dwalingen, ook deze drijft, dat de tijdelijke ellenden en de lichamelijke dood de gelovigen eigenlijk gezegde straffen zijn; wij daarentegen zeggen dat het hun alleen zijn vaderlijke kastijdingen. Dit blijkt aldus:

Bewijs 1. Christus is een volkomen Zaligmaker.

Christus is een volkomen Zaligmaker, en heeft noch schuld noch straf voor de gelovigen overgelaten: derhalve is de dood van de gelovigen hun geen eigenlijk gezegde straf. Want indien God niet geheel en geheel verzoend was met de uitverkorenen, maar als een vertoornd en rechtvaardig Rechter de gelovigen straft, zo was Christus geen volkomen Zaligmaker, Hij had alle schuld en straf voor de gelovigen niet weggenomen. Zodat dat gevoel is een openbare ontkenning dat Christus een volkomen Zaligmaker is.

Bewijs 2. Ongerijmdheden.

Indien de tijdelijke ellenden en de lichamelijke dood van de gelovigen eigenlijk gezegde straffen waren, zo moest, naar de rechtvaardigheid Gods, naar welke daar een evenredigheid moet zijn tussen straffen en zonden, een van deze drie waar zijn: óf alle zonden van de gelovigen moesten geen meerdere tijdelijke straffen verdienen, dan ze lijdten; óf er moest een of enige zonden onvoldaan van Christus overgelaten zijn, en die verdienden dan geen meerdere straffen in dit leven; óf Christus had een gedeelte van de verdiende straf overgelaten, 't welk Hij niet betaald en gedragen had, en daarom van de gelovigen zelf moest gedragen en betaald worden. Dit zal de partij zelf moeten toestaan. Maar geen van drie is waar. Want:

(eee) iedere zonde en een ieder gedeelte van de zonde verdient alle tijdelijke en eeuwige straf, en in de uiterste stap.

(fff) Dan moesten de gelovigen, die de meeste en zwaarste zonden gedaan

hebben, ook de allermeeeste tijdelijke straffen dragen, daar nochtans de ondervinding wel het tegendeel leert, en in de lichamelijke dood, als dood, en is geen minder noch meer.

(ggg) Dan had Christus voor de ene gelovige meer betaald dan voor de andere, omdat de gelovige die de minste zonde gedaan heeft, wel de zwaarste lichamelijke straf lijdt.

Omdat dan geen van de drie waarheid is, en alle ongerijmd, buiten en tegen Gods Woord zijn, zo blijkt dan dat de tijdelijke ellenden en de lichamelijke dood geen straffen zijn voor de zonde.

Bewijs 3. Ongerijmdheid.

De openstaande schuld, die gestraft wordt met de tijdelijke ellenden en dood, of wordt door het dragen van die voldaan, of zonder volkomen voldoening kwijtgescholden; zo het eerste, dan kan een mens zelf voor zijn zonden voldoen, en kan hij voor enige, een, of een gedeelte voldoen, zo kan hij voor alles, wat hij waardig is in dit leven te lijden, voldoen met meer te lijden. Zo het laatste dan is er geen volkomen voldoening van node, en Christus had niet behoeven te betalen; want indien één zonde zonder volkomen voldoening vergeven kan worden, zo dan wel alle, want één zonde maakt aan alle schuldig, [Jak 2:10](#). Beide tegen Gods Woord 't een paaps, 't andere Sociniaans.

Bewijs 4. Henoch en Elia zijn niet gestorven.

Henoch en Elia, mede zondige mensen, zijn niet gestorven; zo zijn dan die bevrijd geweest van een eigenlijk gezegde straf, die zij zowel als andere mensen verdiend hadden. Is de straf hun zonder voldoening kwijtgescholden, zo kunnen alle straffen zonder voldoening worden kwijtgescholden, en Christus is niet van node. Of Christus heeft voor hen de straf van de dood gedragen, dat Hij voor anderen niet voldaan.

Doet hierbij de martelaren, die hadden met hun zonde de dood verdiend, en nochtans is de dood, naar het zeggen van partijen, hun geen straf voor de zonde. Maar hoe worden ze dan van de straf van de zonde, de dood, die zij zowel als andere mensen verdiend hadden, verlost? Is hun martelaarschap de betaling, of is 't hun zonder voldoening kwijtgescholden, of heeft Christus meer voor hen dan voor anderen betaald? En zo ook de gelovigen, die ten jongste dage leven zullen, zij hebben de dood verdiend, en evenwel sterven ze niet. Hieruit blijkt dat deze dwaling ondermijnt de noodzakelijkheid van de voldoening van Christus.

Bewijs 5. Komen uit liefde voort.

De ellendigheden in dit leven komen de gelovigen over van God als hun Vader, en dat uit liefde, [Hebr. 12:10](#); [Openb. 3:19](#). Zo zijn ze dan geen eigenlijke gezegde straffen.

Bewijs 6. Christus' lijden naar lichaam, en sterven is voldoende voor lichamelijk lijden en dood.

Christus heeft ook naar het lichaam geleden, en is de lichamelijke dood gestorven. Een van beide nu, of dat lijden en sterven is vergeefs en zonder vrucht geweest, of Hij heeft daardoor ook de lichamelijke straffen weggenomen. Het

eerste is onchristelijk te denken. Het tweede is waarheid: [Jes. 53:5](#). *Door Zijn striemen is ons genezing geworden*. Door het vergeven van de zonde nam Hij de lichamelijke kwalen weg: [Matth. 9:6](#). *Doch opdat u moogt weten dat de Zoon des mensen macht heeft op de aarde de zonden te vergeven*, (toen zei Hij tot de geraakte): *sta op, neem uw bed op, en ga heen naar uw huis*. Dientengevolge zijn de lichamelijke kwalen en de dood geen gezegde straffen.

Bewijs 7. De lichamen van de gelovigen zijn leden van Christus.

De lichamen van de gelovigen zijn leden van Christus, [1 Kor. 6:15](#), [19](#), [20](#). Dus zijn dan hun lichamen zowel verlost van straffen als de ziel; en daarbij, hoe kunnen de leden van Christus nog zijn onder de rechtvaardige toorn van God, en de eigenlijk gezegde straffen onderworpen zijn. 't Zijn tegenstrijdige dingen.

Bewijs 8. Ongerijmdheid.

Indien de lichaamsellenden en de dood straffen van de zonden zijn, zo zijn dan ook zielsbenauwdheden straffen van de zonden, want in alle lichaamsellenden lijdt de ziel meer dan het lichaam. Dus zou dan Christus niet nuttig zijn in dit leven, maar alleen na de dood, en zo hebben wij in dit leven op Christus niet te hopen.

Tegenwerping

V. Omdat deze dwaling ten merendeel overeenkomt met de dwalingen van de papisten, voorgesteld, Deel 1, Hfdst. 22. § 19 zo gebruikt men ook dezelfde tegenwerpingen, welke aldaar ook weerlegd zijn. 't komt alles hierop uit, dat de lichamelijke ellenden straffen genoemd worden, [Job 6:4](#); Psalm 88:17 [[Ps. 88:16](#)]; [Micha 7:9](#).

Antwoord.

(hh) Men moest ten minste een plaats bijbrengen, in welke de lichamelijke dood een straf genoemd wordt. Maar tot nog toe heeft men geen kunnen vinden, dus heeft men geen bewijs voor dat deel des verschils.

(ii) De woorden toorn, gramschap, wraak, straf, hebben tweeërlei opzicht, of komende van God, als een rechtvaardig Rechter, of als van een liefhebbende Vader. Een vader heeft gramschap, toorn, en straft zijn kinderen zowel als een rechter de misdaden; een kind lijdt zowel als het gestraft wordt, als een misdadiger van de justitie. Daarom worden dezelfde woorden van beide gebruikt, zo onder de mensen als in de Schriftuur; zodat men in de klank van de woorden niet moet staan blijven, en men uit het woord op zichzelf genomen, noch het een noch het ander besluiten kan. Maar men moet uit de omstandigheden van de tekst zien, of ze eigenlijk gezegde straffen of kastijdingen betekenen.

(jj) De lichamelijke ellenden worden zowel kastijdingen als straffen genoemd: Psalm 6:2 [[Ps. 6:1](#)]. *Straf mij niet in uw toorn, en kastijd mij niet in uw grimmigheid*. [Openb. 3:19](#). *Zo wie Ik liefheb, die bestraf en kastijd Ik*. [Hebr. 12:7](#). *Indien gij de kastijding verdraagt*.

Waaruit blijkt, dat straffen en kastijdingen, ten opzichte van de gelovigen, hetzelfde is. Zodat het woord straffen geheel geen grond is voor deze dwaling, die dan dwaling blijft.

Praktijk.

VI. Wij hebben boven getoond, dat alle mensen sterven moeten: dit vast zijnde, moet aanzetten, tot iets te doen:

326. Omtrent de Godzaligen.

327. Omtrent onbekeerden.

328. Omtrent zichzelf.

1. Men heeft iets te doen omtrent Godzaligen.

Allereerst. Omdat u en de Godzaligen sterven moeten, zo hebt u iets te doen omtrent de Godzaligen, zo om aan hen weldadigheden te bewijzen, als om hen te gebruiken.

(fffff) Men moet aan Godzaligen weldadigheid oefenen, want zij zullen er niet lang zijn. Zijn ze arm, geeft ze aalmoezen, verkwikt ze met gerecht, drank en kleding; want Christus heeft behagen daaraan, dat men zijn leden goed doet. En als ze vóór u komen te sterven, zo zullen ze u, als u sterft, ontvangen en verwelkomen in de eeuwige tabernakelen, [Lukas 16:9](#). Hebben zij het lichamelijke niet van node, maar zijn ze zwak naar de ziel, vertroost, ondersteunt ze en helpt ze dragen. Dwalen ze af, brengt ze met liefde wederom terecht, wekt ze op, zijn ze in een goede staat, verblijdt ze met uw liefde en vriendelijkheid, worden ze gelasterd, verdedigt hen.

(ggggg) Men moet de Godzaligen gebruiken, terwijl men ze heeft, want zij gaan haast sterven. Let nauw op hun deugden, en hoe ze zich in ieder geval dragen, stelt u hun nederigheid, zachtmoedigheid, wijsheid, deftigheid, vriendelijkheid en andere deugden, die in deze of gene uitblinken, als voorbeelden voor, hebt gedurig 't oog op hen; en hen aanziende, zo brengt uw ziel in die gestalte over, en tracht het hun na te doen. Zijn ze leraren, of andere beproefden of begaafden, gebruikt naarstig hun onderwijzingen, handleidingen, om de handelingen Gods met zijn kinderen te leren kennen, en om in uw moeilijkheden en gevallen van geweten licht te bekomen. Wij dwaze mensen, kennen dan eerst het goede, als men het verloren heeft. Als men 't geluk van goede leraren heeft, dan gebruikt men ze dikwijls niet, men denkt, men kan altijd gelegenheid hebben. Maar als ze weg zijn, dan had men ze veel te vragen, en dan heeft men smart, dat men ze niet meer gebruikt heeft; daarom gebruikt de Godzaligen, terwijl u ze hebt, want zij gaan heen.

2. Omtrent goddelozen.

VII. Ten tweede. Omdat u en de goddelozen sterven zult, zo hebt u iets te doen jegens onbekeerden, eer zij sterven. u hebt onbekeerden onder uw bloedverwanten, geburen, bekenden, en met welke u handel drijft, en dus geeft de Heere gelegenheid, om een middel te zijn tot hun bekering. 't Moet u smarten, als u bedenkt, hoe velen van die al weg zijn, en misschien nu al in de hel liggen, en u hebt ze niet eens aangesproken, niet eens gewaarschuwd, niet eens de weg tot de zaligheid aangewezen, en hen bij de hand genomen, om hen tot Christus te leiden, daar u wel wist, dat ze onbekeerd waren, en te post naar de hel liepen, dit zeg ik, moet u smarten, dat gij, zoveel als in u is, u schuldig gemaakt hebt aan hun verderf. Daarom treedt niet meer in Kaïns voetstappen, zeggende: *Ben ik mijns*

broeders hoeder? Hebt medelijden met hen, en grijpt ze uit het vuur, terwijl zij nog leven, eer het te laat is; want zij en u gaan sterven. Wat weet u het, u mocht een middel zijn tot hun bekering en zaligheid. Hoe zoet zal het zijn, te zeggen: *Zie Heere, hier ben ik, en de kinderen, die Gij mij gegeven hebt.* En zo zij al naar u niet zouden willen horen, u zult een bevredigd geweten houden, en God zal door u verheerlijkt worden in zijn rechtvaardigheid. Hebt dan teder medelijden met de kostelijke zielen. Ziet toe, en schaamt u niet van Christus en de weg der zaligheid te spreken, en vreest niet, noch voor hun wijsheid, grootheid, rijkdom, boosheid of goedheid; zij zullen het misschien zo kwalijk niet nemen als u vreest, en u zult daarna meer gunst vinden, dan hij, die met de tong vleit. Doen uw woorden op die tijd aan hen geen nut, zij kunnen jaren daarna nog weer in gedachte komen en een middel zijn tot bekering.

3. Omtrent zichzelf.

VIII. Ten derde. Omdat u zelf sterven gaat, zo hebt u iets te doen aan u zelf. Zijt u onbekeerd, schrik voor de dood. Bent u Godzalig, verblijd er u over, dat aan dit ellendig leven een einde zal zijn en dat de dood u in een blij leven zal brengen, en wie u zijt, de een met de ander, bereide zich tot zijn uitgang uit deze wereld. Bent u onbekeerd? Bekeert u haastig.

IX. Bent u alsnog onbekeerd, ik heb een woord aan u, om u door verschrikkingen, was het mogelijk, tot bekering te brengen. Hoor eens mens, die als een mol in de aarde wroet, die het zienlijke alleen als wat groots acht, daarnaar alleen verlangt, daarover alleen bekommerd zijt, daarover alle uw gedachten en malingen hebt, dat met alle macht zoekt en daarin eindigt met uw bedoelingen, Hoort eens, gij, die een ijdel en wulps leven leidt en uw vermaak stelt en zoekt in eten, drinken, vermaken, pronken en allerlei dartelheden. Hoort eens, goddeloze vloekers, dobbelaars, spelers, dansers, dronkaards, ontuchtige hoereerders en overspelers, leugenaars, achterklappige lasteraars, onrechtvaardigen, boosaardigen en nijldigen.

8. Ziet, u bent onbekeerd en wandelt op de brede weg naar de hel; en u gaat sterven, 't zal niet lang zijn, dat u hier wezen zult, morgen is het misschien met u gedaan. Als de 'koning der verschrikkingen' uw ziel van het lichaam scheidt, daarmee is het uit, uw lekkernijen, de wijn, de kaart en dobbelsteen, uw geld, uw winst, uw eer, uw ambten, uw kostelijke kleren en alles, waarin ge u hebt opgehouden, dat zal u niet bijblijven, 't zal alles tot u als zeggen: ga heen naar de hel, wij houden met u geen gezelschap meer, wij zijn niet meer voor u; 't zal uw beangstigde ziel niet vermaken, noch troosten kunnen. Maar 't zal alles tegen u getuigen en het benauwde geweten tot een onverdraaglijke last zijn.

9. Alle vreugde zal niet alleen weg zijn, maar verschrikkingen zullen in de plaats komen, nu is men zo'n held, nu heeft men zo'n sterke geest, men vreest voor dood, duivel noch hel. Maar als de dood komt, zal uw moed haast gedaan zijn. 't Geen Bélsazar wedervoer, zal u overkomen. Laat toe, dat ik u deze spiegel eens voor uw ogen houde, en gij, ziet er uw toekomstige gedaante in: [Dan. 5:6.](#) *Toen veranderde zich de glans van de koning en zijn gedachten verschrikten hem; en de banden van zijn lendenen werden los en zijn knieën stieten tegen*

*elkaar aan. Als de bode van de dood tot u eens komen zal, zeggende: nog veertig dagen en u zult vergaan, of in deze nacht zal men uw ziel van u nemen, of u dan vrolijk zult zijn? Dan zal het geweten levend worden, dan zult u een andere bevatting van de toorn van God en van de eeuwige verdoemenis hebben dan nu; als ieder haar een droppel zweet zal hebben, omdat God u tot verschrikking is, waar zult ge u dan heen wenden? Ga dan naar uw vorig goddeloos gezelschap, maar zij zullen van u vluchten. Laat dan volle schotels en glazen voorbrengen, maar 't wil er niet in. Grabbelt dan in uw te samen geschraapt geld, ... maar 't zal een naar geklank geven. Trekt dan uw pronkerijen aan ... maar 't zal zijn: *weg met de vodden*. Laat dan uw hoeren uw bed beklimmen, maar 't zal zijn: gaat weg, *ik mag u niet zien*! Dan is 't: *weg wereld! Foei wereld!**

Zegt toch: wat raad dan? Waarheen? Naar God? U zult de hemel gesloten vinden, gelijk de dwaze maagden. Dan zult u ondervinden, 't geen u nu niet gelooft: [Spr. 1:24-29](#). *Omdat Ik geroepen heb, en u geweigerd hebt; mijn hand uitgestrekt heb, en er niemand was, die opmerkte; en hebt al Mijn raad verworpen; en Mijn bestraffing niet gewild; zo zal Ik ook in ulieder verderf lachen; Ik zal spotten, wanneer uw vreze komt. Wanneer uw vreze komt, gelijk een verwoesting, en uw verderf aankomt als een wervelwind; wanneer u benauwdheid en angst overkomt; dan zullen zij tot Mij roepen, maar Ik zal niet antwoorden; zij zullen Mij vroeg zoeken, maar zullen Mij niet vinden.* Daarom dat zij de wetenschap gehaat hebben en de vreze des Heeren niet hebben verkoren. Waar dan heen, als de Heere u om alle uw zonden voor het gericht zal doen komen? Waar dan heen, als de Heere de duivel bevel zal geven, om uw ziel heen te voeren naar de hel? Huilt dan, schreeuwt dan. Maar daar zal noch medelijden, noch hulp zijn en u zult u in de eeuwige wanhoop en pijn, zonder einde bevinden. Daarom dan heden, als u de stem des Heeren hoort, zo verhardt uw hart niet. *Ontwaakt, ontwaakt, gij die slaapt, en staat op uit de doden en Christus zal over u lichten.*

De Godzaligen hebben zich met de dood te troosten.

X. Maar gij, Godzaligen, hebt tegen de dood niet te schrikken. Maar 't is u tot troost, dat men hier niet altijd zal blijven. Als de dood komt, dan is het met al uw verdriet uit. Al het ongenoegen, alle onrustigheid, alle zwakheden en pijnen, alle armoeden en bekommelingen, alle zonden en verdorvenheden volgen u maar tot aan de dood, en u verlaat dat al en dat al verlaat u in de ure van de dood. Wat is het goed, dat er uitkomst is, dat onze verdrukkingen zeer haast voorbijgaan, dat het schreien maar voor een kort tijdje zal zijn! 't Is waar, de dood in zichzelf is verschrikkelijk. Maar hij is tegelijk zeer nuttig, hij snijdt alle droevig en zondig kruis tegelijk en in één ogenblik af en brengt de ziel over in een tevoren nooit recht bevatte gelukzaligheid. Hij is als de verschrikkelijke leeuw van Simson, die gedood zijnde, zoete honing uitleverde; als de Rode Zee, die de kinderen Israëls veilig uit Egypte en Farao's hand verlost. 't Sterven is een gaan in vrede en gaan wonen bij de Heere, een zijn bij Christus; welaan dan gelovigen, zijt gemoedigd in 't kruis, zijt moedig tegen de dood op grond van Christus' verdiensten, verlangt om ontbonden te worden en met Christus te zijn. En roemt, in het geloof bevestigd, over deze laatste vijand, zeggende: *De dood is verslonden tot overwinning. Dood! waar is uw prikkel? Hel! waar is uw overwinning? De*

prikkel nu van de dood is de zonde; en de kracht van de zonde is de wet. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onzen Heere Jezus Christus, [1 Kor. 15:54-57](#).

Men moet zich tot de dood bereiden.

XI. Zullen alle mensen sterven, zult u sterven, onbekeerden, en ook gij, Godzaligen, wat is er dan noodzakelijker dan zich tot de dood te bereiden. Och, dat mijn opwekking u tot betrachting aanzette! Want men zal zeker sterven.

1. U die dit leest of hoort lezen, ik heb een boodschap van de Heere aan u, de Heere zegt tot u: Geeft bevel aan uw huis, want u zult sterven en niet leven. Ik zeg niet, maakt u gereed om op morgen te sterven, want het mocht wel dat u de morgen niet haalde, maar dat in deze nacht uw ziel van u genomen werd. De dood komt onverwacht en dikwijls als men in de grootste bezigheden is, en minst meent te sterven. *Daarom zijt ook bereid, want in welke ure u 't niet meent, zal de Zoon des mensen komen. De Heere van deze dienstknecht zal komen ten dage, in welke hij Hem niet verwacht, ter ure, die hij niet weet, [Matth. 24:44, 50](#).*

Tijd en manier is onzeker.

2. Zo onzeker als de tijd van sterven is, zo onzeker is ook de manier. Misschien zult u in een ogenblik door een hartvang, door een val, of door een ander onverwacht voorval, uit dit leven weggerukt worden, of zo er een ziekte zal voorgaan, zo zult u misschien terstond bedwelmd en buiten verstand zijn, of u zult zoveel met pijn en benauwdheid te doen hebben, dat u niet éne bedaarde gedachte tot God zult kunnen hebben. En zo ontroerd van binnen, zult u misschien die grote stap treden, aan welke de eeuwigheid hangt.

Aan 't sterven hangt alles.

Aan 't sterven hangt het allemaal; zoals de boom valt, blijft hij liggen. Sterft u onbekeerd, de ziel vaart ter hel; sterft u bekeerd, de ziel gaat terstond naar de hemel in vreugde. Ik wil niet zeggen, dat de zaligheid hangt aan de gestalte, die een gelovige op 't laatste ogenblikje heeft, maar hoe hij in de grond is. Is er leven van binnen, 't einde zal vrede zijn, al gaat hij heen in veel duisterheid, zwakgelovigheid en strijd. Gelijk de uitwendige manier van sterven, dat iemand een harde of zachte dood heeft, niemand zalig of onzalig maakt, zo doet dat ook niet de inwendige staat van de ziel, of een gelovige in de grond heen gaat in vrolijkheid en veel verzekerdheid, of in grote ontroering.

Een late bekering is zelden goed.

4. Een late bekering is zelden een goede. God verbergt Zich doorgaans, en Christus weigert doorgaans genade aan die, welke tegen alle middelen hardnekkig zijn gebleven, en in hun begeerlijkheden te volgen, de gehele tijd hun levens hebben versleten. Al hun droefheid is maar een schrik voor de hel, al hun bidden om genade is maar een opwelling van hun schrik en vreze, al hun lopen naar Jezus is maar een onstuimige drift om maar uit het verderf verlost te worden. Daarom laat het op 't laatste niet aankomen. Doch velen hebben op 't laatst nog geen ernst, maar gaan in ongevoeligheid naar hun einde. Wat een afgrijselijk einde!

Geeft een vredig leven.

5. Een wereldling meent, dat men niet zou kunnen leven, als men gedurig, op 't zwaarste, op zijn dood dacht. 't Is waarheid, zij zouden zo gerust in hun zonden niet kunnen leven, het vermaak zou van de zonden afgaan, en schrik zou al hun blijdschap wegnemen. Maar die zo spreken of denken, die tonen, dat zij de weg van de zaligheid nog nooit hebben bewandeld, en dat zij liever zorgeloos naar de hel willen gaan dan zich nu bekeren. Maar de gelovigen hebben te weten, dat het niet alleen de rechte wijsheid is, in een voorbereiding tegen de dood te leven, maar dat het een recht vermakelijk leven is; want dan verdwijnt al 't wereldse mooi, 't kruis wordt aangezien als haast te zullen eindigen, het geweten van binnen heeft vrede, de hoop van de heerlijkheid verblijdt, en men is werkzaam tot heiligmaking, en de gebaande wegen zijn in 't hart. Hoe beminlijk is de staat van Paulus: [2 Tim.4:7-8](#). *Ik heb de goeden strijd gestreden, ik heb de loop geëindigd, ik heb het geloof behouden. Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in dien dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen, die Zijn verschijning liefgehad hebben.*

En een vrolijk sterven.

6. Wat zou men niet doen om een vrolijke sterfdag? Wat is het een verschrikkelijk sterven, als de tijd van de genade verwaarloosd is, en als men niet anders te verwachten heeft, dan terstond na de dood ter hel te varen! Wat is het zelfs voor een gelovige naar, als hij sterven moet in duisterheid, als men niet weet, of er wel genade ooit in de ziel geweest is, als men vreest niet zalig te zullen worden, maar zo terstond verloren te zullen gaan, en als men zo verward en verbaasd zijn geest moet uitblazen! Integendeel, wat is het een vrolijk sterven, als men dan sterk is in het geloof, als men dan zich verzoend vindt in Christus, en bekleed met zijn gerechtigheid, als men de hemel geopend ziet, en Jezus gereed om de ziel te ontvangen, als men nu al het beginsel van de eeuwige vreugde smaakt! O, dan is de dood geen dood. Nu, dit volgt dikwijls naardat men zich wel pleegt bezig te houden in de voorbereiding ter dood. 't Gebeurt wel, dat een klein Christen, die veel met de zonde te doen heeft gehad, en traag in 't zoeken geweest is, wel een vrolijk einde heeft, en dat een sterk Christen in zijn leven wel in donkerheid sterft. Maar dat is wat buitengewoons. Doorgaans is het sterven, naardat men zich al langzamerhand bereid heeft; niet naardat men vele vertroosting in dit leven genoten heeft, maar naardat men werkzaam is geweest; want die vele strijden in dit leven gehad hebben, die veel in duisterheden, in zwakgelovigheden hebben geleefd, met de kracht van de verdorvenheden geworsteld, hebben doorgaans een gelovig einde. Daarom, die lust heeft aan een vrolijk sterven, die zij werkzaam in zich veel tot sterven te bereiden.

Middelen. Maakt u los van de aarde.

XII. Vraagt u wat te doen? Waarin bestaat de voorbereiding?

Ik antwoord:

1. Maakt u in tijds los van de wereld: [Lukas 21:34](#). *Wacht u zelf, dat uw harten niet te eniger tijd bezwaard worden met brasserij, en dronkenschap, en*

zorgvuldigheden dezes levens, en dat u die dag niet onvoorziens overkome. Een boom, die diepe wortelen in de aarde geschoten heeft, kan niet dan met veel scheuren en kraken uit de aarde gerukt worden, daar een boompje, nog niet geworteld, met gemak uit de aarde getrokken wordt. Zo gaat het ook met een mens, die veel aan de aarde kleeft; daar zijn dan de gedachten, dat neemt het hart of geheel in, of ten dele, dat ontnemt stilletjes de tijd, en die mens vindt zich oversneld van de dood, zonder dat hij zich daartoe geschikt had, en daarvandaan dan de ontsteltenis. Daarom gewent u om alles maar als ijdelheid, als onvergenoegende, als gevaarlijk, als snel voorbijgaande aan te merken, en in die losse gestalte van de ziel alles te gebruiken; daar is werk toe van node, om een hebbelijke losheid van de zichtbaarheden te verkrijgen. Maar die bekomen hebbende en bewarende, kan men gemakkelijker er uit stappen, want de ziel was tevoren van die dingen ontledigd.

Leeft door het geloof.

2. Leert door het geloof te leven, steunende alleen op 't Woord van God. 't Behaagt de Heere niet zijn kinderen hier door zien te geleiden: als men dan daartoe al te grote begeerte heeft, zonder zich te kunnen onderwerpen, en niet tevreden heeft kunnen zijn met de weg van het geloof, zo bevindt men zich dikwijls, als de dood komt, verlegen, als wanneer men doorgaans door het geloof zich moet ophouden. Als men dan tevoren zich in het geloof niet heeft kunnen verblijden, om zoetelijk op Christus te leunen, dan kan men 't kwalijk op 't laatst leren: maar die het geleerd heeft, die heeft hij bij de hand in zijn sterven, en kan heengaan, zeggende: [2 Tim. 1:12](#), *Ik weet, Wien ik geloofd heb, en ik ben verzekerd, dat Hij machtig is, mijn pand, bij Hem weggelegd, te bewaren tot dien dag.*

Tracht naar een verzoende staat.

3. Tracht gedurig een verzoend en bevredigd geweten te hebben; u zult gedurig struikelen, maar wacht u daarin te blijven liggen, en met een verward geweten heen te gaan, dat is de rechte weg om in 't einde nog meer verward te zijn, als het geloof het meest bestreden wordt. Maar zich te gewennen na het vallen ras wederom op te staan, en 't bloed van Christus telkens wederom aan te nemen, en zo lang te worstelen, totdat men de verzoening en vrede wederom heeft bekomen. Dat leert in het sterven de zonde te leggen op 't Lam Gods, dat de zonde van de wereld wegneemt; dat maakt, dat men dan het geweten bevindt gereinigd van de dode werken, en in het bloed van Jezus Christus, de Zoon van God, afgewassen van alle zonden, en dat men zich dan bevindt, bekleed met Christus' gerechtigheid, en alzo volmaakt in Hem, zodat men onverschrikt in Hem durft komen voor het oordeel, dat op de dood volgt.

Gedurig aan de dood te gedenken.

4. Gewent u de dood gedurig voor uw ogen te hebben, en met de indruk van sterven gedurig te leven. Dat is zo gemakkelijk niet te leren, de natuur heeft een tegenheid daarin, en men stelt zeer licht de dood in vergetenis, of zo men daaraan al een vliegende gedachte heeft, het werkt geen stervende gestalte, en 't geeft geen wijs hart. Heidenen gewenden zich aan de dood werkzaam te gedenken, zij

noemden het leven van de wijzen de betrachting van de dood. Zij lieten wel alle morgens voor zich uitroepen: *Gedenkt dat gij een mens zijt, en dat gij sterven zult*. Christus sprak al dikwijls van zijn sterven. De heiligen baden om een stervende gestalte: Psalm 39:5-6 [[Ps. 39:4-5](#)]. *Heere! maak mij bekend mijn einde, en welke de mate van mijn dagen zij; dat ik wete, hoe vergankelijk ik zij. Zie, Gij hebt mijn dagen een handbreed gesteld, en mijn leeftijd is als niets voor U*. Zo deed ook Mozes: [Psalm 90:12](#). *Leer ons also onze dagen tellen, dat wij een wijs hart bekomen*.

In dit gewennen aan de dood te gedenken, tracht alles, wat u doet, te doen als het laatste, en alle kruis zo te dragen, al misschien 's avonds daarvan door de dood verlost te zullen worden; wat zal dat een lijdzaamheid baren, en hoe weinig zal men dan in al zijn doen en laten, eer, liefde, nut beogen, en hoe gereed zal men zijn, als de dood, die men nu al lang dagelijks tegemoet gezien had, zal komen! Welaan dan, aan het werk zelf, want 't is met eens te denken: *ik moet mij bereiden*, hier niet te doen. Door vele daden wordt de hebbelijkheid verkregen.

Haast u uw werk af te doen.

5. Haast u om uw werk af te doen. Doet nu, dat u dan zult wensen gedaan te hebben. u hebt nog zoveel ongedaan werk, en de tijd, die nu overig is, is zeer kort. Hebt u al geloof genoeg? Is uw hart al verwarmd in de liefde? Zijn er nog geen zonden te bestrijden en te overwinnen? Zijt u al verloochend aan de zienlijke dingen, en wandelt u al in de onzienlijke? Hebt ge u al een voorbeeld getoond in nederigheid, zachtmoedigheid, milddadigheid, geestelijkheid, liefde tot de vijanden? Hebt u al een voetstap in de aarde ingedrukt, welke de overgeblevenen na u zullen kennen, en stilletjes zullen denken, hoe voorbeeldig leefden die, och! dat ik hun voetstappen navolgde! Aan dit alles komt u nog veel te kort, daarom haast u met de indruk van maar weinig tijd over te hebben. Hoe zoet zal het sterven zijn, als men met Hiskia op zijn ziekbed kan zeggen: *Och Heere! gedenk toch, dat ik voor Uw aangezicht in waarheid en met een volkomen hart gewandeld, en wat goed in Uw ogen is, gedaan heb*, [Jes. 38:3](#).

Welaan dan, bereidt u toch tot sterven! Waakt en bidt, opdat u niet in verzoeking komt, [Matth. 26:41](#). Het einde van alle dingen is nabij; zijt dan nuchteren, en waakt in de gebeden, [1 Petrus 4:7](#). *Laat uw lenden omgord zijn, en de kaarsen brandende*, [Lukas 12:35](#). Wees reisvaardig, voorziet u als de wijze maagden met olie, van geloof, hoop en liefde in uw lampen en wacht zo op de komst van de bruidegom. Want, zalig zijn die dienstknechten, welke de heer, als hij komt, zal wakende vinden, [Lukas 12:37](#). Zalig is die dienstknecht, welke zijn heer, komende, zal vinden also doende, [Matth. 24:46](#).

Van de staat van de ziel na de dood.

XIII. Gezien hebbende, dat alle mensen sterven, zo komt in bedenking: Hoe het met de ziel, afgescheiden van het lichaam, gaat. Wij hebben Deel 1, hfdst. 10 in 't brede gesproken van de ziel, van derzelver wezenlijk bestaan, van derzelver

mogendheden en van derzelver werkingen door die faculteiten of mogendheden. God had de mens uit ziel en lichaam samengevoegd, en die zouden in eeuwigheid niet gescheiden zijn geworden, zo de mens niet gezondigd had. Maar door de zonde is de dood, welke is een scheiding van ziel en lichaam, in de wereld gekomen, zodat de ziel voor enige tijd van het lichaam gescheiden wordt, het lichaam keert weer tot stof. Maar de ziel is een zelfstandigheid, niet afhangelende in haar bestaan van het lichaam, een onsterfelijk wezen; als zij van het lichaam afgescheiden is, zo blijft zij in wezen, behoudt haar mogendheden, verstand en wil, heeft alsdan nog haar werkingen. De zielen van de gelovigen worden terstond na de dood opgenomen tot God, in de derde hemel, en genieten daar alles, wat de mens, met ziel en lichaam te samen wederom verenigd, in eeuwigheid genieten zal: het verstand is werkzaam in de onmiddellijke beschouwing van God, de wil is vervuld met de liefde, volmaakte heiligheid en onuitsprekelijke blijdschap; doch in hoedanige trap is ons niet bekendgemaakt.

Zij zijn terstond zalig, [Openb. 14:13](#). Zij zijn terstond in de hemel. [Lukas 16:22](#); [2 Kor. 5:1](#). En verenigd met de triomferende kerk en onder de geesten van de volmaakt rechtvaardigen, [Hebr. 12:23](#). Christus, [Filip. 1:23](#). Waarin alle blijdschap is, [1 Thess. 4:18](#).

De zielen van de onbekeerden blijven ook in wezen, behouden ook verstand en wil, maar zijn in straf en pijn, [Lukas 16:23](#), [24](#). Die zijn in de gevangenis, [1 Petrus 3:19](#). Dragende de straf des eeuwigen vuurs, [Judas 1:7](#).

Verscheiden dwalingen.

XIV. Omtrent de staat van de zielen, afgescheiden van het lichaam, zijn verscheiden gruwelijke dwalingen.

(mmm) De papisten stellen vast, dat de zielen in wezen blijven, maar zenden die, zo zij in geen, naar hun zeggen, doodzonde sterven, maar een versierd Vagevuur, en de ongedoopte kinderen naar een zekere plaats, die noch de hemel, noch de hel is, en daar zij noch pijn, noch vreugde tot in eeuwigheid hebben.

(nnn) De Mennisten geloven, dat de zielen tot de jongste dag toe wel in wezen blijven, maar slapen, en alzo nergens van weten, noch pijn, noch vreugde hebben.

(ooo) De Remonstranten, velen van hen zijn met de Mennisten bijkans in één gevoelen, stellende, dat de zielen na de dood geen gedachten of werkingen hebben, noch naar buiten toe, noch van buiten aankomende.

(ppp) De Socinianen, die onder de Christenen niet gerekend kunnen worden en inderdaad maar beschaafde heidenen zijn en onder de heidenen meest met de Epicureërs, in leven en sterven overeenkomen, hebben sommigen het gevoelen van de Mennisten.

(qqq) Maar velen, zo niet bijna allen, zeggen dat de ziel maar is een goddelijke wasem, lucht of geblaas, een hoedanigheid, een werkzame kracht of beweging (doch verstandig) gelijk de andere krachten of bewegingen des menschen, als sterkte, handigheid, enz. En dat, als de mens sterft, de ziel als een wind of geblaas, tot God gaat, van welke zij door aanblazing gekomen was, en alzo wederom in God, als iets van God keert en alzo verdwijnt en ophoudt te zijn, gelijk de ziel van de beesten, en alzo noch pijn noch vreugde heeft of iets

onderworpen is. En dat in de opstanding, en een ander lichaam en wasem, blaas, wind of beweging, opnieuw wederom voortgebracht zal worden en also het eeuwige leven genieten, als een mens een rechtvaardige geweest is, maar anders vernietigd zal blijven.

(rrr) Anderen drukken zich een weinig anders uit. Maar 't loopt dezelfde weg heen en 't is te bedenken, of zij wel geheel een opstanding geloven. Want een redelijk mens kan licht zien, dat zo'n weer opnieuw voortbrenging van een ander lichaam, een nieuwe wasem of aanblazing, niet is dezelfde mens, die tevoren geleefd heeft, goed of kwaad heeft gedaan, en dat er also geen opstanding van de doden en eigenlijk gezegd laatste oordeel kan zijn.

Eerst zullen wij de onsterfelijkheid van de ziel en het onderworpen zijn van pijn in de hel, of vreugde in de hemel, tegen genoemde partijen verdedigen; en dan zullen wij de zieltjes uit het vagevuur verlossen.

De ziel blijft.

XV. Vraag: *Of de ziel des mensen na de dood een zelfstandig, levend redelijk wezen is en blijft en de eeuwige vreugde de derde hemel geniet, indien zij een gelovige is geweest; of de eeuwige pijn in de hel, de plaats van de verdoemden, lijdt, indien zij een onbekeerde geweest is?*

Wij zeggen ja; Socinianen neen: Menisten en Remonstranten zeggen op 't laatste neen. Ons gevoelen blijkt aldus:

Bewijs 1. Teksten

XVI. 1. Uit zulke plaatsen, welke zeggen, dat de ziel na de dood in wezen blijft.

13. [Pred. 3:21](#), Wie merkt, dat de adem van de kinderen van de mensen opvaart naar boven, en de adem van de beesten nederwaarts vaart in de aarde? Hebreeuws rouach, betekent *geest, gemoed, adem, wind, ziel*.

Het betekent de Heilige Geest, de derde Persoon in het Goddelijke Wezen, [Psalm 33:6](#). De engelen, [Psalm 104:4](#). De ziel des mensen: [Psalm 31:6](#) [[Ps. 31:5](#)]. *In Uw hand beveel ik mijn geest*. De prediker verhaalt hfd. 3 vers 20 [[Pred. 3:20](#)], hoe het na de dood met het lichaam gaat; namelijk, dat, zo van de beesten als van de mensen lichamen terugkeren tot stof, en dat zij elkaar daarin gelijk zijn. [Pred. 3:21](#) toont hij, hoe het met de zielen van beiden gaat en waarin dat zij elkaar ongelijk zijn; namelijk dat de zielen van de beesten, zijnde het bloed, nederwaarts in de aarde vloeit. Maar dat de ziel van de mensen opvaart naar boven tot God, die haar gegeven heeft, als Rechter, om het vonnis van het leven of van de dood te ontvangen. Hij spreekt in 't gemeen van alle zielen van de mensen, zo van de goeden als van de kwaden, hij zegt hetzelfde van allen, allen keren ze tot God; dat kan niet zijn voor de bozen, een genadige aanneming en zaligmaking. Maar kan alleen zijn als tot de Rechter.

14. [Matth. 10:28](#), *Vreest niet voor degenen, die het lichaam doden, en de ziel niet kunnen doden. Maar vreest veel meer Hem, Die beide, zielen lichaam, kan verderven in de hel*. Indien de ziel niet in wezen en levend bleef na de dood, zo konden de mensen de ziel zowel doden als het lichaam. Maar omdat zij alleen het lichaam doden en de ziel niet doden kunnen, zo is 't klaar, dat de ziel na de dood levend blijft.

15. [Matth. 22:32](#), *Ik ben de God Abrahams, en de God Izaks, en de God Jakobs! God is niet een God der doden, maar der levenden.* Abraham, Izak en Jakob leven na hun dood, omdat God hun God is na hun dood; nu naar het lichaam leven zij niet, zo dan naar de ziel. [2 Kor. 12:2, 4](#), *Ik ken een mens in Christus, voor veertien jaren, (of het geschied zij in het lichaam ... of buiten het lichaam, weet ik niet, God weet het) dat de zodanige opgetrokken is geweest tot in de derde hemel. Dat hij opgetrokken geweest is in het paradijs en gehoord heeft onuitsprekelijke woorden, die het een mens niet is geoorloofd te spreken.* Hier toont de apostel, dat de ziel buiten het lichaam kan bestaan en verstaan; want anders had hij er niet aan te twifelen, of het was niet buiten, maar in het lichaam geschied. Zo kan dan de ziel, terwijl het lichaam op de aarde is, in de plaats van de derde hemel zijn, en daar onuitsprekelijke zaken kennen en genieten.
16. [Hebr. 12:22-23](#), *Maar gij zijt gekomen tot den berg Sion, en de stad des levenden Gods, tot het hemelse Jeruzalem, en de vele duizenden van de engelen. Tot de algemene vergaderingen de Gemeente van de eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn, en tot God, de Rechter over allen, en de geesten der volmaakt rechtvaardigen.* Al deze, tot welke de gelovigen komen, zijn waarlijk in wezen; nu, onder deze zijn ook de geesten van de volmaakt rechtvaardigen, zo zijn dan zij in wezen.
17. [Openb. 6:9-11](#), *Ik zag onder het altaar de zielen van degenen, die gedood waren om het Woord van God, en om de getuigenis, dat zij hadden. En zij riepen met grote stem, zeggende: hoe lang, o heilige en waarachtige Heerser! oordeelt en wreekt u ons bloed niet van degenen, die op de aarde wonen? En aan een ieder werden lange witte kleren gegeven, en hun werd gezegd, dat zij nog een kleine tijd rusten zouden.* Het altaar is Christus, [Hebr. 13:10](#). Onder Zijn verzoening en bewaring waren de zielen van de gedode martelaren; zo waren dan de zielen van de martelaren na de dood in wezen. De zielen hadden begeerte naar de verheerlijking van Gods rechtvaardigheid in het wreken van het vergoten bloed van zijn kinderen, dit wordt door het roepen uitgedrukt. Zij werden verheerlijkt 't welk door de lange witte kleren te kennen wordt gegeven en tot hen werd gesproken en hun werd bekendgemaakt, wat nog geschieden zou. Dit alles toont klaar dat de zielen na de dood zijn, en levend en verstandig zijn en werken; of wel sommige dingen op lichamelijke wijze uitgedrukt worden, opdat het verstaan zou worden, zo is het uit de gehele manier van spreken klaar, dat het verstaan moet worden op de manier, zoals het de zielen eigen is.

Uitvlucht.

Abels bloed wordt gezegd *om wraak te roepen*, [Gen. 4:10](#). *En hij wordt gezegd te spreken nadat hij gestorven was*, [Hebr. 11:4](#). Nu, dit is niet eigenlijk. Maar daardoor wordt alleen te kennen gegeven, zijn lijden en doen terwijl hij leefde. En zo moet men het ook [Openb. 6:9-11](#), verstaan.

Antwoord. 't Gevolg wordt ontkend, het bewijs ontbreekt. Deze tekst toont geheel wat anders, hier wordt niet alleen iets gezegd, dat de zielen deden. Maar ook wat hun geantwoord werd en wat aan hen werd gedaan; zodat hier niet van daden, maar van de ziel zelf gesproken wordt. Een klaar bewijs, dat zij leven na de dood, niet slapen, maar rede en verstand gebruiken.

Bewijs 2. Het verlangen van de gelovigen en hun zaligheid na hun dood.

XVII. Dat de zielen van de gelovigen na de dood in vreugde zijn blijkt uit de beschrijving van hun staat na de dood en uit het verlangen van de heiligen naar sterven. [Openb. 14:13](#), *Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen.* Hier is een zaligheid na de dood, Dus blijven de zielen in wezen; want dat niet is daarvan kan niets gezegd worden, dat is niet zalig. De zaligheid van de zielen bestaat niet in slapen, maar in vermaak; en ook is slapen voor het lichaam, de ziel slaapt niet. *Dat zij rusten*, zegt ook geen slapen, Christus rust, de mensen rusten, schoon dat zij waken; het zegt vrij te zijn, op te houden van moeilijke bezigheden: [2 Kor. 5:1](#). *Wij weten, dat zo ons aardse huis hiervan tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.* Zijn dan de zielen van de gelovigen in de hemel als het lichaam, de aardse tabernakel, [2 Petrus 1:13](#), gebroken, gestorven is, zo zijn ze dan gelukkig: [2 Kor. 5:8](#). *Maar wij hebben goede moed, en hebben meer behagen om uit het lichaam uit te wonen en bij de Heere in te wonen.* Dat niet is, woont niet bij de Heere: zo zijn dan de afgescheiden zielen. En het sterk verlangen van de gelovigen, om niet langer op de wereld te leven, maar bij de Heere te wonen, toont, dat de zielen in een veel gelukkiger staat zijn na dit leven, dan in dit leven. Dus slapen de zielen niet. Ziet dit verlangen ook: [Filip. 1:23](#). *Want ik word van twee gedrongen, hebbende begeerte om ontbonden te worden, en met Christus te zijn, want dat is zeer verre het beste.*

De dood is niet begeerlijk in zichzelf; *een levende hond is beter dan een dode leeuw*. Paulus was ook zo zwak en verdrietig niet, dat hij uit verdrietigheid naar de dood zou wensen; want hij had geleerd vergenoegd te zijn en vermocht alles, door Christus, Die hem kracht gaf, [Filip. 4:11, 13](#). Ja door de ondersteuning Gods had hij behagen in zwakheden, smadelijkheden, noden, vervolgingen en benauwdheden, [2 Kor. 12:10](#). Maar daar was wat anders, waarom hij begeerte naar sterven had, namelijk, bij Christus te zijn, en dat was zeer verre het beste; zo wist de apostel, dat zijn ziel zou leven na zijn dood, en dat ze in een veel beter staat zou zijn.

En uit der godlozen rampzalige staat.

En gelijk de zielen van de gelovigen, na de dood, in de hemel zijn in vreugde, zo worden de zielen van de godlozen gezonden naar de hel, en zijn daar in de eeuwige pijn. [1 Petrus 3:19-20](#), *In welke (te weten Geest) hij ook heengegaan zijnde, de geesten, die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft, die eertijds ongehoorzaam waren.* Christus heeft door zijn Geest, door Noach de ongehoorzame wereld gepredikt. Maar zij gestorven zijnde, zo zijn hun zielen heengezonden naar de gevangenis, dat is, de hel. [Judas 1:7](#), *Gelijk Sodom en Gomorra, en de steden rondom dezelve, die op gelijke wijze als deze gehoereerd hebben, en ander vlees zijn nagegaan, tot een voorbeeld voorgesteld zijn, dragende de straf des eeuwigen vuurs.* Zijn de zielen van de ongehoorzamen in de eerste wereld, zijn de zielen van de godlozen van Sodom en Gomorra in de gevangenis, en dragen ze de straf des eeuwigen vuurs, zo blijven ze na de dood in

wezen; zo lijdten ze straf en eeuwige pijn, [Matth. 25:46](#). Doet hierbij de gelijkenis van de rijke man en Lazarus, [Lukas 16:23-24](#). 't Oogmerk van de gelijkenis is, te beschrijven de staat van de zielen na dit leven, om de mens af te schrikken van zonde, en tot deugd op te wekken. Daartoe wordt de ziel van de arme Lazarus vertoond in de hemel in vertroosting, en de ziel van de godloze rijke man wordt vertoont in de hel in smart.

Bewijs 3. Voorbeelden.

XVIII. 't Blijkt onweersprekelijk uit de voorbeelden, zo van Christus, de moordenaar, als anderen. Christus' ziel is zeker na de dood in wezen en levend gebleven: Hij zei stervende: *Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn Geest*, [Lukas 23:46](#). Hij zei tot de moordenaar, vers 43, *Voorwaar zeg Ik u, heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn*. 't Paradijs is de derde hemel, [2 Kor. 12:2](#), [4](#). Zo zou dan Christus en de bekeerde moordenaar op die eigen dag huns dood in de derde hemel zijn. Dus bleven hun zielen in wezen, en waren in de hemel, waar niet dan vreugde is. Ziet dit ook in de zielen van de martelaren. [Openb. 6:9-11](#); [Openb. 7:9-10](#), [14](#); [Openb. 14:13](#). Uit dit alles is dan klaar en vast bewezen, dat de zielen na de dood blijven, levend en werkzaam zijn, en of vreugde in de hemel, of pijn in de hel hebben.

Is de natuur ingeschapen.

4. 't Is in de natuur ingeschapen; de heidenen wisten het; daarvandaan kwam het gevoelen van 't verhuizen van de zielen in andere schepselen. Daarvandaan zijn gekomen de versieringen van verdoemde en genoeglijke plaatsen en velden; en heden ten dage hebben de woeste heidenen een indruk van het in wezen blijven van de zielen na de dood.

Tegenwerping.

XIX. Tegenwerping 1. [Pred. 3:19-21](#).

Ziet deze plaats beantwoord boven § 16.

Tegenwerping 2.

Psalm 39:13 [[Ps. 39:12](#)], *Eer dat ik heenga en niet meer zij*. [Jer. 31:15](#), *Zij (Rachel) weigert zich te laten troosten over haar kinderen, omdat zij niet zijn*.

Antwoord.

Dat is, niet zijn in 't land van de levenden.

Tegenwerping 3.

[1 Kor. 15:19](#). *Indien wij alleen in dit leven op Christus zijn hopende, zo zijn wij de ellendigste van alle mensen*. Paulus is doende met de opstanding der doden te bewijzen, en onder andere bewijst hij het daaruit, dat de gelovigen de ellendigsten waren, als er geen opstanding was; dat kon niet klemmen, indien de gelovigen voor de opstanding al zalig waren; want zij verwachtten de zaligheid eerst in de opstanding ten laatste dage, en zegt, dat ze zo lang niet gelukzalig waren.

Antwoord.

61. Paulus spreekt van ellendig te zijn in dit leven, zodat hij het niet uitrekt tot op

de opstanding ten laatste dage.

62. Paulus heeft hier te doen met zulke mensen, die dreven, dat er van de mens niets overbleef na de dood, noch lichaam noch ziel, en dat al het vermaak, dat voor de mens was, in dit leven alleen genoten werd, welker spreekwoord was: Eet, drinkt, speelt, na de dood niemand kweelt. Dit weerlegt de apostel, en toont, dat er na dit leven vreugde was, en dat zij daarom de ellendigste van de mensen niet waren, omdat zij op Christus hoopten na dit leven.

Tegenwerping 4.

[Dan. 12:2](#), *Velen van die, die in het stof van de aarde slapen, zullen ontwaken.* Hier worden de doden gezegd te slapen, zo slapen dan de zielen.

Antwoord.

De dood wordt een slaap genoemd: [Joh. 11:11](#), [13](#) *Lazarus, onze vriend, slaapt. Doch Jezus had gesproken van zijn dood, maar zij meenden, dat Hij sprak van de rust des slaaps.* De doden worden gezegd te slapen wegens vele overeenkomsten tussen die beide. De zielen worden nooit gezegd te slapen, gelijk dat tegen de natuur van de ziel is, slapen is eigen aan 't lichaam.

Het vagevuur is een fabel.

XX. Nu komen wij tot de Fabel van het vagevuur.

Vraag: *Of de zielen van de gelovigen, in de dood gescheiden van het lichaam, komen in een vagevuur, om daar eerst volmaakt gezuiverd te worden, 't zij door eigen lijden, 't zij geholpen door de gebeden, missen en verdiensten van de heiligen; dan of de zielen van de gelovigen terstond na hun dood opgenomen worden in de hemel?*

't Verschil is niet over die godloos sterven, die komen terstond in de hel, 't verschil is niet of de Gereformeerden in het vagevuur komen, want die zijn er zelfs naar 't zeggen van de papisten voor bevrijd. Maar of de zielen van de papisten er niet in komen; want het vagevuur, dat lekker beetje, is alleen voor hen.

Dus antwoorden zij op de vraag, vaststellende het eerste, en ontkennende het tweede lid van de vraag. Wij daarentegen ontkennen het eerste en stellen het tweede.

Ons bewijs is dit:

Bewijs 1. Is in de Bijbel niet te vinden.

XXI. 1. In de gehele Bijbel staat niet één woord van 't vagevuur, zij zelf weten er geen raad toe, al vragen ze de duivel, gelijk iemand van hen deed, dat die hun een plaats zou aanwijzen.

Bewijs 2. Maar twee wegen.

De Schrift kent maar twee wegen en twee uiteinden, leven en verderf, hemel en hel. [Matth. 7:13-14](#); [Lukas 16:22-23](#).

Uitvlucht.

Die in het vagevuur komen, komen ten laatste in de hemel.

Antwoord.

Na de dood zijn er geen meer plaatsen dan twee, het vagevuur zou een derde zijn,

en daarom te verwerpen.

Bewijs 3. Christus' bloed reinigt van alle zonden.

't Vagevuur is er niet van node; 't kan geen zonden wegnemen, noch de ziel reinigen. Maar de Heere Jezus reinigt de zijnen van al hun zonden, en zij zijn in Hem volmaakt, en de rechtvaardigheid Gods: [1 Joh. 1:7](#) *Het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde.* [Kol. 2:10](#). *Gij zijt in Hem volmaakt.* [2 Kor. 5:21](#) ... *Opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.*

Wat nuttigheid kan een vagevuur doen, daar de zonden al weg zijn? En ook kan een vagevuur geen zonden wegnemen, zonder bloedstorting is er geen vergeving van de zonden. Is 't een stoffelijk vuur, dat kan niet zijn tot zuivering van de ziel. De voorbeding en zielsmissen tot nut van de verstorvenen zijn beuzelingen. De verdiensten van de heiligen zijn ijdelheid. 't Is maar om geld te doen, en met geld kan de hemel noch geheel, noch eerder, noch later geopend worden. Het onderscheid tussen doodzonden en vergeeflijke zonden is tegen de Bijbel, die leert ons dat alle zonde dodelijk is, en dat er maar één onvergeeflijke is, namelijk, de zonde tegen de Heilige Geest.

Bewijs 4. De zielen zijn terstond na hun dood zalig.

De Schrift zegt duidelijk, dat de zielen van de gelovigen terstond na hun dood in de hemel komen. *Als het aardse huis van onze tabernakel gebroken is, dan hebben wij de hemel,* [2 Kor. 5:1](#). *Uit te wonen uit het lichaam, is in te wonen bij Christus,* [2 Kor. 5:8](#). Ontbonden te zijn is bij Christus zijn, en beter dan te leven, [Filip. 1:23](#). Maar 't zou beter zijn te leven tot de jongste dag, dan tot die tijd in een vagevuur, zo het er was, te liggen. *De doden, stervende in de Heere, zijn zalig van nu aan,* [Openb. 14:13](#). Dat is niet alleen van die tijd af, dat dát gezegd werd, want ook voor die tijd was voor de stervenden in Christus zaligheid. Maar ook van de tijd huns doods af. De bekeerde moordenaar was op de dag zijns doods al met Christus in het paradijs. Heden zult u met Mij in het paradijs zijn. Christus bevestigde het met een voorwaar, niet dat Hij dat heden tot hem zei, maar dat Hij heden met hem in de hemel zou zijn. 't Eerste had geen bevestiging van node, dat hoorden de moordenaar en anderen genoeg, maar het tweede was het verzoek van de moordenaar, en dat beloofde Hij hem terstond na zijn dood, op de eigenste dag nog te zullen genieten.

Tegenwerping 1.

XXII. [Zach. 9:11](#), *U ook aangaande, door het bloed uws verbonds heb Ik uw gebondenen uit de kuil, daar geen water in is, uitgelaten.*

Antwoord.

ddd. Dit kan in alle geval, ook naar hun stelling, het vagevuur niet zijn, want het was er nog niet. Maar het moest zijn het versierde voorburg, in 't welk de gelovigen van het Oude Testament tot op Christus bewaard werden.

eee. De profeet spreekt van de verlossing uit de gevangenis van Babel, dat noemt hij een kuil, omdat de gevangenen in kuilen onder de aarde gemeenlijk waren en nog zijn; geen water is geen verkwikking, welke de dorstigen door drinken ontvangen.

Tegenwerping 2.

[Matth. 5:25-26](#), *En gij in de gevangenis geworpen wordt. Voorwaar, Ik zeg u, gij zult daar geenszins uitkomen, totdat u de laatste penning zult betaald hebben.*

Antwoord.

't Is een gelijkenis van de handelingen van de schuldharen met de onvermogene schuldenaren, waardoor Christus de eeuwige verdoemenis aan de onboetvaardige zondaren te kennen geeft, uit welke geen verlossing is totdat hun zonden volkomen betaald zullen zijn, dat in van de eeuwigheid niet zal geschieden.

Tegenwerping 3.

[Matth. 12:32](#), *'t Zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw noch in de toekomst.* Zo is er dan na dit leven nog vergeving te verwachten, dat kan niet zijn dan in het vagevuur.

Antwoord.

Zo is er geen vergeving na dit leven te verwachten; want daar wordt wel uitdrukkelijk gezegd dat in de toekomstige eeuw de zonde niet vergeven zal worden. Maar nergens wordt gezegd dat in de toekomstige eeuw vergeving is. 't Is zo veel gezegd als nu en nooit.

Tegenwerping 4.

[1 Kor. 3:13-15](#), *Een ieders werk zal openbaar worden; want de dag zal het verklaren, omdat het door vuur ontdekt wordt; en hoedanig eens ieders werk is, zal het vuur beproeven. Zo iemands werk blijft, dat hij daarop gebouwd heeft, die zal loon ontvangen. Zo iemands werk zal verbrand worden, die zal schade lijden. Maar zelf zal hij behouden worden, doch also als door vuur.* Ziet hier uitdrukkelijk dat een ieder door vuur zal beproefd worden, en dat hij door vuur zal behouden worden.

Antwoord.

- a. Zo men hieruit een vagevuur zou willen smeden, zo moest vooral eerst bewezen worden, dat dit beproeven en behouden door vuur na de dag van des mensen dood geschiedde; doch de apostel spreekt, wat de mens wedervaren zal in dit leven.
- b. Door vuur kan geen stoffelijk vuur verstaan worden, dan op des mensen ziel en werken zou kunnen werken. Maar door vuur wordt verstaan de vervolging, de verdrukking in deze wereld om des Woords wil. Ziet [Zach. 3:2](#), [Mal 3:2-3](#); [Lukas 12:49](#), *Ik ben gekomen om vuur op de aarde te werpen; en wat wil Ik, indien het alreeds ontstoken is?* De apostel zegt, dat het door de vervolging openbaar zal worden, hoe en wat een ieder op het fundament van het evangelie gebouwd heeft; als de verdrukkingen komen, zo zal hij niet dan waarheid kunnen hebben tot een grond van zijn lijden, en hij zal al dat andere bijgevoegde verwerpen en zo zal het vuur hem behouden. Maar indien hij zuiver te werk gegaan heeft, hij zal vrijmoedig uitkomen in het lijden, en zijn oprechtheid zal openbaar worden in de dag van de beproeving.

Tegenwerping 5.

[Filip. 2:10](#), *Opdat in de Naam van Jezus zich zou buigen alle knie van degenen, die in de hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn.* Nu, onder de aarde kan niemand Jezus eren dan de zielen in het vagevuur, zo moet er dan een vagevuur zijn.

Antwoord.

Onder de aarde zijn ook schepselen, en ook zijn er duivelen; nu, Christus heeft door zijn lijden en sterven alle macht in hemel en aarde verworven, en alles moet Hem onderdanig zijn, gelijk ook de duivelen, als Hij hun gebod uit te gaan. Het buigen van de knieën kan niet eigenlijk genomen worden; want ook de zieltjes in het vagevuur hebben geen knieën. Maar het betekent de onderwerping onder hem, 't zij gewillig, 't zij onwillig. Dus blijft het dan vast dat er geen vagevuur is en daarmee zijn alle paapse zieltjes er uit verlost.

Daar is geen voorburg voor de vaders van het Oude Testament en voor de ongedoopte kinderen.

XXIII. Behalve het vagevuur versieren de papisten, op immers zo losse grond, nog twee onderaardse plaatsen. 't Een was voor de vaders van het Oude Testament, welke Christus in zijn nederdalen ter hel daaruit verlost zou hebben. Maar omdat zij er al uit zijn, zo zullen wij de verdere moeite sparen. Het andere hebben zij bereid voor de kinderen, die ongedoopt sterven, en bij hen noch in de hemel, noch in de hel mogen, maar hier voor eeuwig opgesloten moeten blijven zonder pijn of vreugde. Dit hebben wij boven weerlegd. De Schrift kent zulke plaatsen niet. De kinderen van de bondgenoten hebben de belofte van zaligheid. 't Is niet in de hand van de volwassenen de kinderen te behouden of te verderven, door hen tot de doop te brengen, of hen van denzelfen te weren.

Schrik voor godlozen.

XXIV. Omdat dan de ziel niet sterft, maar in wezen leven, behoudende verstand en wil, werkzaam blijft, en terstond na de dood zonder in een vagevuur te komen, of in de hel alle verschrikkingen en toorn van God lijdt, of in de hemel alle vreugde en blijdschap in de onmiddellijke gemeenschap met God, in de volmaakte liefde en heiligheid geniet, en onder de engelen en de zielen van de volmaakt rechtvaardigen, dat eeuwig *Hallelujah* uitroept, zo schrikt dan, onbekeerden, en hebt geen inbeelding, dat er na de dood nog hoop van behoudenis zal zijn, door in een vagevuur nog eens uitgezuiverd te zullen worden; want het is maar een fabel, en gij zult u bedrogen vinden, als u terstond u zult bevinden in de hel, waaruit in eeuwigheid geen verlossing is.

Troost voor Godzaligen.

En gij, gelovigen, vreest niet te sterven; want naar de beloften van de waarachtige God, zal uw ziel terstond na de dood opgenomen worden in heerlijkheid en vreugde; verlangt vrij om ontbonden te worden en met Christus te zijn, dat is u zeer verre het beste. O! wat zal het een schielijke verandering zijn, als de ziel zich bevinden zal vrij van alle zondigheid, duisternis, kwellingen, en in plaats van dat, het aangezicht Gods in gerechtigheid te aanschouwen, en verzadigd te worden met zijn beeld! En alzo onderhouden te worden tot op de jongste dag, in welke zij

wederom met haar eigen lichaam verenigd zal worden, om met lichaam en ziel voor eeuwig te genieten dat heerlijke, dat blijde, dat geen oog heeft gezien, geen oor gehoord, en nooit in des mensen hart is opgekomen, dat God bereid heeft voor degenen, die Hem liefhebben. Amen.

Hoofdstuk 58: Van de Opstanding der doden

Hoofdstuk 58

Van de Opstanding der doden.

I. Als na de dood het lichaam tot stof zal wedergekeerd zijn; en de ziel in haar plaats zal bewaard zijn geweest tot op de jongste dag, dan zal ieder stofje wederom tot zijn stof terugkeren, en datzelfde lichaam wederom uitmaken, en de ziel zal wederom met dat eigen lichaam verenigd worden, en alzo dezelfde mens zijn, die hij tevoren was. Opstaan uit de dood, uit de graven, betekent:

(hhhhhh) Soms, gered te worden uit grote verdrukkingen: [Ezech. 37:12](#) *Ziet, Ik zal uw graven openen, en zal ulieden uit uw graven doen opkomen, o Mijn volk, en Ik zal u brengen in het land Israëls.*

(iiiiii) Soms betekent het de wedergeboorte: [Eféze 2:5-6](#). *Ook, toen wij dood waren door de misdaden, heeft Hij ons levend gemaakt met Christus ... En heeft ons mede opgewekt. [Eféze 5:14](#) Ontwaakt gij die slaapt! en staat op uit de doden.*

(jjjjjj) Maar doorgaans wordt daardoor verstaan de eigenlijke verrijzenis van de verstorvenen. En deze is of bijzonder van degenen, die door een wonder, zo in het Oude Testament als Nieuwe Testament zijn opgewekt, en daarna wederom zijn gestorven, of zij is algemeen van alle mensen, als de Heere Jezus ten oordeel zal komen, in de voleinding van de wereld. Van deze spreken wij nu.

Is uit de natuur onbekend.

II. Dit punt wordt uit de natuur niet gekend, van de heidenen bespot en van de ketters verworpen: maar in de Heilige Schrift wordt het zo duidelijk geopenbaard, tot schrik van de goddelozen en troost van de Godzaligen, dat het te verwonderen is, dat mensen het durven loochenen, gelijk er ten tijde van de apostelen waren, die het begonnen tegen te spreken: [1 Kor. 15:12](#). *Hoe zeggen sommigen onder u, dat er geen opstanding der doden is?*

Is een werk Gods.

III. Deze opstanding zal niet veroorzaakt worden door de natuur, alsof na verloop van zo een tijd, door zulke bewegingen, verwisselingen en veranderingen, die lichamen wederom levend gemaakt zouden worden. Ook kan dit niet teweeggebracht worden door engel, of enig schepsel. Maar 't is een werk van

almachtigheid, en daarom zal het geschieden door God, de Schepper van hemel en aarde; *Die de doden levend maakt, en roept de dingen, die niet zijn, alsof ze waren*, [Rom. 4:17](#). *Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt*, [Joh. 5:21](#).

Zonder middel der engelen, die de opgewekten bijeen vergaderen zullen.

IV. Gelijk in de schepping geen middelloorzaken zijn geweest, of konden zijn, zo ook niet in de opwekking van de doden, omdat het een werk is van almachtigheid, daar geen eindige kracht te pas kan komen; de engelen zullen niet in de opwekking gebruikt worden, maar God zal ze nochtans gebruiken in het vergaderen van de opgewekten, voor de rechterstoel: [Matth. 24:31](#). *En Hij zal zijn engelen uitzenden met een bazuin van groot geluid, en zij zullen zijn uitverkorenen bijeen vergaderen uit de vier winden, van het ene uiterste van de hemelen tot het andere uiterste derzelve.*

Gelijk de Heere Jezus in het doen van wonderen doorgaans uitwendige tekenen gebruikte, om de wonderen te klaarblijkelijk te maken, zo zal de Heere bij de algemene opwekking van de doden ook een uitwendig teken voegen; namelijk, een zeer groot geluid, dat de gehele wereld rondom over klinken zal: [1 Kor. 15:52](#) ... *De bazuin zal slaan, en de doden zullen onverderfelijk opgewekt worden.* [1 Thess. 4:16](#). *De Heere zelf zal met een geroep, met de stem des Archangels en met de bazuin Gods nederdalen van de hemel; en die in Christus gestorven zijn, zullen eerst opstaan.*

Alle verstorvenen zullen opstaan.

V. Die opgewekt zullen worden, zullen niet zijn Henoch en Elia; want die zijn niet gestorven; ook niet degenen, die na Christus' opstanding uit de graven zijn opgestaan; ook niet alle die, welke ten jongste dage in 't leven zullen zijn; want die zullen niet sterven, maar alleen in een punt des tijds veranderd worden, [1 Kor. 15:51-52](#). Maar buiten die zullen het zijn alle mensen, die gestorven zijn, 't zij voor of na hun geboorte, 't zij klein of groot, 't zij Godzaligen of godlozen, van het begin van de wereld tot aan het einde derzelve. Diezelfde lichamen, die of verbrand, of in zee versmoord, of van beesten of mensen gegeten, of door een gewone dood gestorven en alzo tot stof gekeerd zijn, diezelfde lichamen zullen met de eigenste zielen, die niet gestorven zijn, noch hebben kunnen sterven, wederom verenigd worden, en alzo diezelfde mensen zijn, die zij tevoren geweest waren. Doch de hoedanigheden zullen veranderd zijn, zo van de godlozen, om onsterfelijk te zijn, en bekwaam om in eeuwigheid alle straffen en pijnen te kunnen lijden, als van de Godzaligen, welke naar de ziel volmaakt het beeld Gods zullen hebben, en naar het lichaam Christus gelijkvormig zullen zijn, [Filip. 3:21](#) Onverderfelijkheid, onsterfelijkheid, heerlijkheid, kracht en geestelijkheid zullen aandoen, [1 Kor. 15:42](#), [44](#), [53](#), [54](#).

Ten jongste dage.

VI. Deze opstanding zal van alle mensen te gelijk geschieden, ten jongste dage. Daar zal voor die tijd geen lichamelijke opstanding van de martelaren zijn, die, met Christus op de wereld komende, duizend jaren zouden heersen, gelijk de Chiliasten, of duizendjarigen, verzinnen uit [Openb. 20](#). Maar als Christus ten

oordeel zal komen, dan zal de opstanding van alle mensen te gelijk geschieden: [Joh. 11:24](#) ... *Ik weet, dat hij opstaan zal in de opstanding ten laatste dage.* [1 Kor. 15:52](#) ... *Met de laatste bazuin; want de bazuin zal slaan en de doden zullen onverderfelijk opgewekt worden.* [Joh. 6:40](#) ... *Ik zal hem opwekken ten uiterste dage.* Wat zal het wonderlijk zijn, als ieder stof tot zijn stof, ieder been tot zijn beenderen zal terugkeren en als de doden zo gelijk zullen levend op de aarde staan!

Er zal een opstanding der doden zijn, der Godzaligen en der godlozen.

VII. Twee zaken hebben wij nader te tonen; dat er een opstanding der doden zijn zal en van dezelfde lichamen.

Vraag: Of er waarlijk een opstanding der doden, zo der Godzaligen als der goddelozen zal zijn?

Uit het zeggen van de Socinianen blijkt, dat de ziel na de dood niet meer in wezen zou zijn, en dat datzelfde lichaam niet wederom zal opstaan en van de goddelozen geheel niet, zodat het is een gehele verloochening van de opstanding. Wij daarentegen houden ontwijfelbaar vast, dat er een opstanding der doden zal zijn, zo van de goeden als van de kwaden.

VIII Dit blijkt uit de uitdrukkelijke teksten. 1. [Job 19:25-27](#), *Want ik weet, mijn Verlosser leeft en Hij zal de laatste over het stof opstaan. En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen. Denwelken ik voor mij aanschouwen zal, en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde; mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot.*

- a. Job spreekt hier niet van een lichamelijk herstel uit zijn ellende. Maar van de opstanding ten laatste dage. Hij zal de laatste.
- b. Hij verwachtte dit na zijn dood, als de wormen zijn huid en vlees doorknaagd zouden hebben en hij tot stof zou zijn geworden.
- c. Dat Christus over het stof zou opstaan. Dat is, het wederom levend maken.
- d. Dat hij met eigen ogen en uit zijn vlees God zou aanschouwen. Dit alles kan op het herstel van zijn gezondheid niet passen, maar geeft klaar te kennen de opstanding ten laatste dage.

2. [Daniël 12:2](#), *En velen van die, die in het stof van de aarde slapen, en zullen ontwaken, deze ten eeuwigen leven, en gene tot versmadelijkheden, en tot eeuwige afgrijzing.* Hier wordt niet gesproken van de verlossing uit Babel, noch ook van Antiochus, daarvan had hij tevoren gesproken. Maar hier treedt de profeet over tot hetgeen daarna geschieden zou; als Michaël, dat te zeggen is: *Wie is gelijk God*, Welke is de Heere Jezus, zou opstaan in de allerbenauwdste tijd, hoedanig er tevoren niet geweest was, welke benauwdste tijd zou zijn, als Gog en Magog omringen zou de legerplaats van de heiligen en de geliefde stad, [Openb. 20:9](#).

329. Op welke tijd de Heere Jezus zou komen ten oordeel, als wanneer alle doden zouden opgewekt worden, vers 11-15. Waar dezelfde zaken en naar diezelfde orde, zoals het bij Daniël staat, verhaald worden, en also blijkt, dat het dezelfde zaak is. Nu, [Openb. 20](#), is 't klaarblijkelijk van de komst van

Christus ten oordeel en van de opstanding der doden, en zo dan ook [Dan. 12:2](#).

330. Op die tijd zouden de Leraren blinken als de glans des uitspansels, enz. 't welk noch op de verlossing uit Babel, noch van Antiochus geschied is; want de priesters waren ondeugende.
331. Op deze opstanding zou het eeuwige leven en de eeuwige versmaadheid volgen, 't welk niet dan in de tijd van de voleinding van de wereld geschieden zal.
332. Op die tijd zouden dan de doden ontwaken en opstaan. Dat hier gezegd wordt velen, en niet allen, is niet een tegenstelling van anderen, die niet zouden opgewekt worden, maar omdat de doden velen zijn; of het ziet op de verdeling van die de zaligheid zullen beërven en die verloren zullen gaan; *velen zullen opstaan ten* eeuwigen leven, velen tot versmaadheid. Ziet zulke manier van spreken: [Rom. 5:15](#). Want indien door de misdaad van één velen gestorven zijn, zo is veel meer de genade ... geweest over velen. Velen tot zondaars, velen tot rechtvaardigen. Ziet tot bevestiging van deze waarheid [Jes. 26:19](#).

3. [Joh. 6:39-40](#), *Dit is de wil des Vaders, Die Mij gezonden heeft, dat al wat Hij Mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze, maar hetzelfde opwekke ten uiterste dage. En dit is de wil Desgenen, Die Mij gezonden heeft, dat een ieder, die de Zoon aanschouwt, en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en Ik zal hem opwekken ten uiterste dage.*

Een Sociniaan besluit hieruit, dat de verstorvenen niet meer in wezen zijn en in de opstanding weer iets worden. Maar de tekst zegt, dat ze immers zijn, want ze hebben het eeuwige leven, eerdat ze ten uiterste dage opgewekt worden, en dat niet in wezen is, kan niet opgewekt worden, want dat opgewekt wordt, was, al was het niet levend; dat niet is, daarvan kan niets gezegd worden.

4. [Rom. 8:11](#), *Indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij, Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken, door zijn Geest, Die in u woont.* Hier wordt niet gezegd, dat een ander, in de plaats van het verstorvene, zal komen en gegeven worden, gelijk de Socinianen willen; want opwekken zegt een herstel van hetgeen vervallen was en onze sterfelijke lichamen zullen levend gemaakt worden; zo dan geen andere in de plaats.

Ook der godlozen.

5. Dat ook de goddelozen opgewekt zullen worden, blijkt:

(kk) uit [Dan. 12:2](#), waar de profeet zegt, dat velen tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing zullen ontwaken.

(ll) Dit zegt de Heere Jezus, [Joh. 5:29](#), *En zullen uitgaan, die het goede gedaan hebben, tot de opstanding van het leven en die het kwade gedaan hebben tot de opstanding van de verdoemenis.* Een Sociniaan zal zeggen, hier wordt gesproken van de geestelijke opstanding. Maar de tekst weerlegt hem. Ziet vers 28, *Allen, die in de graven zijn;* nooit betekent in 't graf te zijn, in een onbekeerde staat te zijn, en uit het graf uit te gaan, bekeerd te worden, en ook

allen, die in de graven zijn, worden niet wedergeboren, onbekeerd. Dus kan deze tekst niet spreken van de wedergeboorte. Van de geestelijke opstanding was gesproken. vers 25. Daar worden onbekeerden doden genoemd en de levendwording wordt bepaald tot allen, die Christus' stem zouden horen, in tegenstelling van anderen, die naar Hem niet horen. Daarbij, de opstanding wordt gezegd te zijn zowel tot de verdoemenis als tot leven, dat van de wedergeboorte niet gezegd kan worden, die is alleen ten leven, en dat uiteinde zo tot verdoemenis als ten leven wordt gepast op goeddoeners en kwaaddoeners. Dus wordt hier niet van de wedergeboorte, maar van de opstanding der doden gesproken.

(mm) [Hand. 24:15](#), *Hebbende hoop op God, welke deze ook zelf verwachten, dat er een opstanding der doden wezen zal, beiden van de rechtvaardigen en van de onrechtvaardigen.* Duidelijker kan 't niet gezegd worden.

Uitvlucht

Dit bewijst maar de opstanding van de goeden; want hij spreekt van een opstanding, op welke de apostel hoopte, en dat hij onrechtvaardigen noemt, daardoor verstaat hij goeden, die vóór hun bekering onrechtvaardigen waren.

Antwoord.

10. Zo moesten dan sommigen vóór hun bekering rechtvaardigen geweest zijn; want anders kon daar geen deling zijn van rechtvaardigen en onrechtvaardigen, zodat hier niemand uitgenomen wordt.
11. Paulus' hoop tot zijn troost zag wel op de opstanding van de rechtvaardigen. Maar zijn uitspraak was algemeen allen bevattende, en er is een opstanding van de rechtvaardigen, zo ook van de onrechtvaardigen.
12. Dit blijkt ook, [2 Kor. 5:10](#), Wij allen moeten geopenbaard worden voor de rechterstoel van Christus, opdat een ieder wegdrage hetgeen door het lichaam geschiedt, naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad. Moeten alle mensen voor Christus' rechterstoel verschijnen, zo moeten ze eerst opstaan en zullen ook, die het kwade gedaan hebben, aldaar verschijnen en naar hun verdiensten de straffen dragen, zo zullen dan ook de goddelozen opstaan.

Uitvlucht

Door die allen worden maar verstaan diegenen, die ten jongste dage nog zullen leven.

Antwoord.

Paulus spreekt van die allen, die er toen waren, hij zelf en allen, aan wie hij schreef, en tot wier oren en ogen deze brief zou komen, en sluit meteen in alle mensen; want gelijk ze in de dood allen gelijk zijn, zo ook in 't opstaan. Dus spreekt hij niet van die mensen alleen, die ten jongste dage zullen leven, maar van alle, goede en kwade. Dus hebben wij gezien, dat alle mensen zullen opstaan.

Dezelfde lichamen zullen opstaan.

IX. Vraag: *Of die zelfde lichamen, die gestorven zijn, zullen opstaan?*

De Socinianen zeggen neen, wij ja, en 't blijkt:

1. 't woord.

Uit het woord *opstaan, opgewekt worden*; als andere lichamen geschapen zouden worden, dat was geen opstanding, geen opwekking.

2. Teksten.

De Schrift zegt wel duidelijk, dat dezelfde lichamen, die wij in het leven gehad hebben en die gestorven zijn, zullen opstaan.

(hhh) [Job 19:25-27](#). Ziet boven § 8. *Uit mijn vlees zal ik God aanschouwen, denwelken mijn ogen zien zullen.*

(iii) [1 Kor. 15:42-44](#). *Het, te weten lichaam, wordt gezaaid, dat is, sterft en wordt begraven, in verderfelijkheid, het wordt opgewekt in onverderfelijkheid. Het wordt gezaaid in oneer; het wordt opgewekt in heerlijkheid. Het wordt gezaaid in zwakheid, het wordt opgewekt in kracht. Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt opgewekt, vers 53. Want dit verderfelijke moet onverderfelijkheid aandoen, en dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen.* De apostel toont, dat onze lichamen in de opstanding andere hoedanigheden zullen hebben, maar dat het dezelfde in zelfstandigheid zullen zijn; want hij zegt, dat het lichaam, dat gezaaid wordt in verderfelijkheid, dat dát lichaam opgewekt wordt in onverderfelijkheid en dat dit verderfelijke, dit sterfelijke de onverderfelijkheid, de onsterfelijkheid moet aandoen. Hij spreekt van 't zelfde subject, hoe het is in 't sterven en hoe het zal zijn in de opstanding. Indien het ene een ander lichaam in substantie was, dat opgewekt wordt als dat sterft, zo kon hij niet zeggen dit lichaam.

(jjj) [Filip. 3:21](#), *Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelfde gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam.* Hij spreekt van ons lichaam, van ons vernederd lichaam, en zegt wat aan hetzelfde zal geschieden in de opstanding, namelijk, dat het tot heerlijkheid veranderd zal worden.

Uitvlucht

Deze manier van spreken wil niet anders zeggen, dan dat wij dan een ander lichaam zullen hebben, gelijk men zegt van een bloem, die in de meitijd wederom voor de dag komt.

Antwoord.

Men zegt nooit van een blad dat afvalt, dat dat zelfde wederom te voorschijn komt, en als men het van de bloem zegt, zo verstaat men dat van dezelfde in soort en omdat het uit dezelfde wortel voortkomt. Maar ook is deze spreekwijze niet gelijk, hier is met nadruk gezegd, ons, dit, vernederd.

Voorbeelden.

3. 't Blijkt ook uit de opstanding van Christus, welke met zijn eigen lichaam, dat gestorven was, wederom levend is geworden. Dat eigen lichaam, dat in het graf gelegd was, dat stond op en verliet het graf, waarom de engelen zeiden: [Matth. 28:6](#). *Hij is hier niet, want Hij is opgestaan.* Christus komende tot Zijn discipelen, zei: *Ziet mijn handen en mijn voeten, want Ik ben het zelf. Tast Mij aan en ziet, want een geest heeft geen vlees en benen gelijk u ziet dat Ik heb, [Lukas 24:39](#). 't Blijkt ook uit de opstanding van de heiligen, ten tijde van Christus' dood en opstanding; daar wordt wel uitdrukkelijk gemeld, dat die*

lichamen, die begraven waren, dat die lichamen van de heiligen, die ontslapen waren, dat die eigenste opgewekt werden: [Matth. 27:52](#). En de graven werden geopend en vele lichamen der heiligen, die ontslapen waren, werden opgewekt. Dus is de opstanding van dezelfde lichamen.

4. Rechtvaardigheid Gods.

't Blijkt ook uit de rechtvaardigheid van God, welke eist, dat het de goeden wel en de godlozen kwalijk zal gaan, dit nu geschiedt niet altijd in dit leven, Dus moet het geschieden na dit leven: [2 Thess. 1:6-8](#). *Alzo het recht is bij God verdrukking te vergelden degenen, die u verdrukken; en u, die verdrukt wordt, verkwikking met ons, in de openbaring des Heeren Jezus van de hemel met de engelen van zijn kracht; met vlammend vuur wrake doende, enz.*

Deze rechtvaardige vergelding, verdrukking en verkwikking, zou geschieden in de dag van Christus; dit nu kon niet geschieden, indien zij niet opgewekt werden en indien dezelfde lichamen niet opgewekt werden; want dan zouden niet dezelfde lichamen, die geleden hebben, verkwikt worden, maar andere, en dezelfde lichamen, die verdrukt hadden, zouden niet wederom met vlammend vuur verdrukt en gestraft worden, maar andere, daar de apostel uitdrukkelijk zegt dat het geschieden moet aan dezelfde lichamen. [2 Kor. 5:10](#) ... *opdat een ieder wegdrage hetgeen door het lichaam geschiedt naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad*. Uit deze blijkt het, dat dezelfde lichamen opgewekt zullen worden.

Tegenwerping 1.

X. [Job 14:10-13](#), *Maar een man sterft, als hij verzwakt is, en de mens geeft de geest, waar is hij dan? De wateren verlopen uit een meer, en een rivier droogt uit en verdort. Alzo ligt de mens neer en staat niet op; totdat de hemelen niet meer zijn, zullen ze niet opwaken, noch uit hun slaap opgewekt worden.*

Antwoord.

- De mens wordt hier vergeleken, wat hij is in zijn leven en in zijn dood, dan is hij niet meer in 't land der levenden, niet meer onder de mensen, wordt niet meer gezien.
- Hij zal niet terugkomen en onder de mensen verkeren, hij zal niet opstaan noch door de natuur, noch door zijn eigen kracht.
- Hij zal niet opstaan voor de jongste dag, als wanneer de hemelen met een sterk gedruis zullen voorbijgaan, [2 Petrus 3:10](#). Dit staan wij gaarne toe. Maar daaruit volgt niet dat de mens ten laatste dage niet zal opstaan.

Tegenwerping 2.

[Pred. 3:19](#), *Wat de kinderen der mensen wedervaart, dat wedervaart ook de beesten, en énerlei wedervaart hun beide; gelijk die sterft, alzo sterft deze, en zij allen hebben enerlei adem, en de uitnemendheid van de mensen boven de beesten is gene; want allen zijn zij ijdelheid.*

Antwoord.

In het leven hebben de mensen vele uitnemendheden boven de beesten; in de dood zijn ze daarin gelijk, dat ze beiden sterven en dat beider lichamen tot stof terugkeren. Maar de ongelijkheid is daarin, dat de ziel van de beesten

nederwaarts gaat en vernietigd wordt, en dat de ziel van de mensen opwaarts tot God gaat, en alzo in wezen blijft, en dat het lichaam van de mensen ten laatste dage wederom opgewekt en met de ziel verenigd wordt. De gelijkheid, van welke de prediker spreekt, is in de dood. Maar hij spreekt niet van de opstanding, in welke de ongelijkheid is.

Tegenwerping 3.

[1 Kor. 15:50](#), *Doch dit zeg ik, broeders! dat vlees en bloed het koninkrijk van God niet beërven kunnen, en de verderfelijkheid beërft de onverderfelijkheid niet.* [1 Kor. 6:13](#), *De spijzen zijn voor de buik, en de buik, is voor de spijzen maar God zal beide deze en die te niet doen.*

(sss) De apostel spreekt niet van het wezen van het lichaam, maar van deszelfs zwakheid en verderfelijkheid, die zullen weggenomen worden, en het lichaam zal in plaats van verderfelijkheid, oneer, zwakheid, onverderfelijkheid, heerlijkheid en kracht verkrijgen, gelijk vers [1 Kor. 15:42, 43, 44, 53, 54](#).

(ttt) Als de Apostel zegt, dat de buik zal te niet gedaan worden; zo verstaat hij het natuurlijk gebruik van spijs en drank. Dat zal ophouden met de dood en in de opstanding zal de buik niet meer dienen tot gebruik van de spijs.

Tegenwerping 4.

[Lukas 20:36](#). *Zij zijn de engelen gelijk.*

Antwoord.

Niet in wezen, maar in *niet- sterven, - trouwen, - voorttellen.*

Tegenwerping 5.

[1 Kor. 15:36-41](#), *Gij dwaas! hetgeen u zaait, wordt niet levend, tenzij dat het gestorven is. En hetgeen u zaait, daarvan zaait u het lichaam niet, dat worden zal,* enz. Paulus toont hier, dat datzelfde lichaam, dat sterft, niet wederom levend wordt. Maar dat God een ander lichaam geeft.

Antwoord.

fff. Paulus antwoordt op de vraag, vers 35, *Hoe zullen de doden opgewekt worden? En met hoedanig een lichaam zullen zij komen?* Zodat hij de opstanding der doden vaststelt, en zo er een opstanding der doden is, zo moeten dezelfde lichamen opstaan, anders was het geen opstanding, maar een nieuwe schepping. Maar hij vraagt naar de manier en hoedanigheden van het opgewekte lichaam.

ggg. De Heere Jezus past deze zelfde gelijkenis op zijn opstanding, [Joh. 12:24](#). En nochtans is Christus met zijn eigen en 't zelfde lichaam opgestaan.

hhh. De apostel toont, dat de dood moet voorgaan voor de opstanding en dat hetzelfde graan wederom levend wordt, en dat uit datzelfde graan de scheut en het koren voortkomt, dat ook alzo des mensen zelfde en eigenste lichaam weer levend wordt, en dat uit dat eigenste lichaam een ander lichaam, niet in wezen, maar in hoedanigheden voortkomt, gelijk wij gezien hebben uit vers 40, enz. Zodat het niet opgewekt wordt met dezelfde hoedanigheden, met welke het stierf, maar met heerlijker hoedanigheden, en dat die hoedanigheden uitmuntender zullen zijn in de ene dan in de andere.

Tegenwerping 6.

Veler lichamen zijn verbrand, van de beesten en van mensen zelfs gegeten, daarom is het onmogelijk, dat dezelfde lichamen wederom zouden opstaan.

Antwoord.

Gij dwaalt, niet wetende de schriften noch de kracht Gods. God is alwetende, en weet, waar ieder stofje gebleven is, en Hij is almachtig, om die wederom samen te brengen al kunnen wij het niet begrijpen. Neemt een pond klein gevijld staal, mengt het onder twintig pond klein geveild koper, tin, lood, zand. Zal een onkundige wel kunnen begrijpen, hoe men zonder smelten en zonder het uit de bak te nemen, in korte tijd al dat staal uit al de andere stoffen, waaruit het niet te onderkennen is, zal kunnen afscheiden, en bij elkaar brengen; zal hij niet zeggen, het is onmogelijk? En nochtans is het licht en ras te doen met een zeilsteen in de vermengde stof omgewenteld, welke alleen het staal zal naar zich trekken, zodat men het tot zijn gewicht wederom bij elkaar vergaderen kan. Dus hebben wij overtuigende genoeg dit troostrijk punt van de opstanding getoond.

Verschrikking van de godlozen.

XI. De leer van de opstanding is tot verschrikking van de godlozen, omdat het eigenste lichaam, dat ze nu zo koesteren, daar ze nu zo voor slaven, om het zijn genoeg te geven, dat ze nu zo oppronken, eeuwig in de hel onverdraaglijke pijn zal lijden.

- a. Die ogen, die u nu zo zeer misbruikt tot geile ontuchtigheid, waarmee u nu de toorn, de hoogmoedigheid, de ijdelheid uws harten vertoont, zullen met verschrikking de Heere Jezus, als rechtvaardig Rechter, aanschouwen en nooit enig licht meer zien.
- b. Die oren, die nu open staan voor alle ijdelheid, nieuwsgierigheid, ontuchtige redenen, komedie, achterklap, zullen met verschrikking horen het vonnis van de Rechter: *gaat weg van Mij, gij vervloekten*, en zullen in alle eeuwigheid vervuld worden van het naar gehuil van uw medeverdoemden en met het verschrikkende geluid en gekraak van Gods toorn.
- c. Die mond en tong, die u misbruikt tot vloeken, liegen, achterklap, ijdelheid, tot lekkerheid, tot brasserie dronkenschap, ontuchtigheid, zullen huilen en schreeuwen, en die tong zult u van smart kauwen.
- d. In plaats van de reuken, die u bij u draagt, om uw grootsheid te vertonen, om u bemind te maken, om anderen tot geilheid te verwekken en zelf daardoor tot ontucht verwekt te worden, zal er voor u niet dan onverdraaglijke stank zijn, en die u nu zo vies zijt over de reuk van de armen, zult zelf niet dan morsige stank zijn.
- e. De handen, die nu kaart en dobbelstenen hanteren, die u nu misbruikt tot onrechtvaardigheid en tot allerlei loze stukken uit te voeren, die zult u wringen van weedom.
- f. Ja, al de leden, die u nu gebruikt tot wapenen van de ongerechtigheid, om de wereld en de zonde te dienen, zullen eeuwig in de vlam zijn, O afgrijselijke staat! Had gij, onbekeerden, enige bevassing hiervan! En dat de schrik des Heeren u bewoog tot het geloof!

Vertroosting van de Godzaligen.

XII. Zo zeer de opstanding van de doden is tot verschrikking van de godlozen, zo zeer is ze tot vertroosting van de Godzaligen. De gelovigen hebben veel verdriet in dit leven, ook naar het lichaam. Velen hebben zwakke lichamen, zijn vol pijn, zijn velen ziekten en ongevallen onderworpen, zij schreien en wenen klagelijk, en zien met verdriet de godloosheden van de wereld, moeten horen de naspraak van velen, de verachtende, bijtende en lasterende woorden van hun wederpartijen, lijden honger, koude, naaktheid, ongelijk, het verderfelijke lichaam bezwaart de ziel, en de aardse tabernakel drukt neer het veel bezorgend gemoed.

- (1) Maar weet gelovigen, dat uw lichamen, in welke u nu zo veel moet lijden, van alle smarten eens vrij gemaakt zullen worden.
- (2) De Heere zal de tranen van uw ogen afwissen.
- (3) Hij zal dit uw vernederd lichaam veranderen, opdat hetzelfde gelijkvormig wordt het verheerlijkte lichaam van Christus, dan zal uw lichaam blinken als de sterren, en als de glans des uitspansels.
- (4) Uw ogen zullen zich verblijden in het zien van uw beminde Jezus, en in al dat heerlijke, dat in de hemel te zien zal zijn.
- (5) Uw oren zullen zich vermaken in het horen van de Hemelse *Hallelujah's*, en u zelf zult met hen zingen de hemelse Lofzangen.
- (6) Alles, wat God bereid heeft tot verblijding van het lichaam, zal de Heere u voor eeuwig doen genieten.

Wat zal dat een wonderbare verwisseling zijn! Daarom lijdt nu geduldig, al wat naar het lichaam onsmakelijk is, en verzet het lijden met de verwachting van de heerlijkheid.

Onze lichamen te gebruiken tot verheerlijking van God.

XIII. Is er voor uw lichamen zo'n heerlijkheid te verwachten, o gelovigen, zo gebruikt, dan nu het lichaam ten dienste van de Heere. *Dat dan de zonde niet heerse in uw sterfelijk lichaam, om haar te gehoorzamen in de begeerlijkheden deszelven lichaams. En stelt uw leden niet der zonde tot wapenen der ongerechtigheid. Maar stelt u zelf Gode, als uit de doden levend geworden zijnde, en stelt uw leden Gode tot wapenen der gerechtigheid, [Rom. 6:12-13](#). Of weet u niet, dat ulieder lichaam een tempel is des Heiligen Geestes, Die in u is, Die gij van God hebt, en dat gij uws zelfs niet zijt? Want gij zijt duur gekocht; zo verheerlijkt dan God in uw lichaam, en in uw geest welke Godes zijn. [1 Kor. 6:19-20](#).* Het inwendige is voor het oog van de mensen verborgen, maar het wordt door het lichaam openbaar gemaakt; zal men dan zijn licht laten lichten voor de mensen, opdat God verheerlijkt worde, zo moet men het door het lichaam doen; daarom geeft acht op het gehele gestel van het lichaam.

- g. Dat het in zo'n postuur zij, dat het geen schijn geve van gemaaktheid of geveinsdheid, de gestalte zij recht, natuurlijk, zedig, wijselijk eerbaar, bevallig.
- h. Gebruikt uw ogen tot het aanschouwen van de werken Gods, tot het lezen van zijn Woord. Wacht u, dat er geen ergernissen door uw ogen bekomen, noch door uw ogen gegeven worden. Bewaart uw ogen, dat ze niet stuurs, toornig, hoogmoedig, gluipende, onbeschaamd, geil, nieuwsgierig, vliegende zijn. Maar bestuurt ze wijs, deftig, eerbaar, rechtuit, laat ze zich in ernst,

vriendelijkheid, of medelijndheid bewegen, naar de voorwerpen zijn. Laat uw ogen rechtuit zien, en uw oogleden zich recht voor u heen houden, [Spr. 4:25](#). Het zij uw gedurig gebed: Wendt mijn ogen af, dat ze geen ijdelheid zien, [Psalm 119:37](#).

- i. Stopt uw oren voor alle zotternij, ijdele en dartele gesprekken, voor achterklap en nieuwsgierigheid. Maar uw oor zij open voor het Woord des Heeren, voor de klachten van de armen en bedroefden, en hoort bedaard om wel te verstaan 't geen tot ons gezegd wordt.
- j. Gebruikt uw tong tot eer van God, om zijn lof te zingen en zijn deugden te verkondigen, en tot nut van uw naaste te zijn. *Geen vuile rede ga uit uw mond, maar zo er enige goede rede is tot nuttige stichting, opdat zij genade geve die, die dezelve horen, [Eféze 4:29](#). Wie is de man, die lust heeft ten leven? Die dagen liefheeft, om het goede te zien? Bewaar uw tong van het kwaad, en uw lippen van bedrog te spreken, Psalm 34:13-14 [[Ps. 34:12-13](#)]. Maakt het voornemen van David het uwe. Ik zal mijn wegen bewaren, dat ik niet zondige met mijn tong; ik zal mijn mond met een breidel bewaren, Psalm 39:2 [[Ps. 39:1](#)]. Uw gebed zij gedurig: Heere! zet een wacht voor mijn mond, behoed de deur van mij lippen, [Psalm 141:3](#).*
- k. Gebruikt uw handen om naarstig te zijn in uw eerbaar beroep. *En dat ge u benaarstigt stil te zijn, en uw eigen dingen te doen, en te werken met uw eigen handen, gelijk wij u bevolen hebben, [1 Thess. 4:11](#).*
- l. In al het bestuur van het lichaam, en het gebruik van deszelfs leven, beoogt alleen de Godzaligheid sieraad toe te brengen, anderen een voorbeeld te geven, en God te verheerlijken, totdat dit verderfelijke de onverderfelijkheid, dit sterfelijke de onsterfelijkheid, dit vernederde de heerlijkheid aandoet.

Hoofdstuk 59: Van het laatste Oordeel en van de voleinding der wereld

Hoofdstuk 59

Van het laatste Oordeel en van de voleinding der wereld.

I. Als nu alle mensen, die naar het besluit Gods geboren zouden worden, het zijn en leven ontvangen hebben, en de uitverkorenen bekeerd en toevergaderd zullen zijn, dan zal de Heere op een dag, die Hij daartoe bestemd heeft, alle mensen voor zijn rechterstoel roepen en hen in 't openbaar oordelen. God heeft heerschappij en regering over alle mensen, op aarde levende. Hij straft ook in dit leven de bozen en kastijdt zijn kinderen; dit wordt ook een oordeel genoemd: [Psalm 119:120](#). *Het haar mijns vleses is te berge gerezen van verschrikking voor U, en ik heb gevreesd voor Uw oordelen.*

Ook oordeelt God ieder mens, die door de dood van de tijd tot in de eeuwigheid overgaat, hun zendende naar hun plaats: [Heb 9:27](#). Gelijk het de mensen gezet is

eenmaal te sterven, en daarna het oordeel. Maar God zal eens alle mensen te gelijk voor Hem doen komen en in 't openbaar hun allen oordelen; 't welk bij uitnemendheid het eeuwige oordeel genoemd wordt, [Hebr. 6:2](#).

Is voor de natuur onbekend.

II. Dat er zo'n openbaar algemeen oordeel zal zijn, is voor de natuur onbekend; het kan niet dan uit de Schrift geweten en door het geloof vastgesteld worden; het geweten des mensen overtuigt ook de heidenen, dat zij na dit leven het oordeel van God tot heerlijkheid of verdoemenis naar de ziel te verwachten hebben, [Rom. 2:15](#). Ook is het bekend, dat God een rechtvaardig Rechter is om de goeden het wel, en de bozen het kwalijk te doen hebben en 't geen Salomo zegt, is ook enigszins in de natuur ingeprent, [Pred. 8:12-13](#), *Hoewel een zondaar honderdmaal kwaad doet, en God hem de dagen verlengt, zo weet ik toch, dat het die zal welgaan, die God vrezen, die voor zijn aangezicht vrezen. Maar de goddeloze zal het niet wel gaan.* Dit nu geschiedt niet altijd in dit leven; daarom kan men besluiten dat het na dit leven geschieden zal. Maar de algemeenheid, de openbaarheid, de manier wordt alleen in de Schriftuur geopenbaard.

De Heilige Schrift zegt het duidelijk.

III. Dat er zodanig een oordeel zal zijn, blijkt onder vele anderen, uit deze plaatsen:

- m. [Judas 14; 15](#). *Van deze heeft ook Henoch, de zevende van Adam, geprofeteerd, zeggende: Ziet, de Heere is gekomen met zijn vele duizendenheiligen, om gericht te houden tegen allen, en te straffen alle goddelozen onder hen vanwege alle hun goddeloze werken, die zij goddelooslijk gedaan hebben, en vanwege al de harde woorden, die de goddeloze zondaars tegen Hem gesproken hebben.*
- n. [Pred. 11:9](#) *Maar weet, dat God om alle deze dingen u zal doen komen voor het gericht.* [Pred. 12:14](#). *God zal ieder in het gericht brengen, met al wat verborgen is, 't zij goed, of 't zij kwaad.*
- o. [Matth. 12:36](#). *Maar ik zeg u, dat van elk ijdel woord, dat de mensen zullen gesproken hebben, zij van hetzelfde zullen rekenschap geven in de dag des oordeels.*
- p. [2 Kor. 5:10](#). *Want wij allen moeten geopenbaard worden voor de rechterstoel van Christus, opdat een ieder wegdrage 't een door het lichaam geschiedt, naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad.*
- q. [2 Tim. 4:1](#). *Ik betuig dan voor God en de Heere Jezus Christus, Die de levenden en de doden oordelen zal in zijn verschijning, en in Zijn koninkrijk.*

Deze zijn genoeg, om een, die het Woord gelooft, te overtuigen van de waarheid van deze zaken, en in het vervolg zullen ons meerder plaatsen voorkomen.

De Heere zal Rechter zijn,

IV. De Rechter is God, die de hemel en de aarde geschapen heeft. Deze noemt Abraham: De Rechter van de gehele aarde, [Gen. 18:25](#), Deze noemt David, Psalm 7:12 [[Ps. 7:11](#)], en Paulus, [2 Tim. 4:8](#), De rechtvaardige Rechter. Het oordeel is een rechtvaardig oordeel van God, [Rom. 2:5](#). *God is de Rechter over allen,* [Hebr. 12:23](#).

Maar het oordeel zal door de Heere Jezus zichtbaar uitgevoerd worden: [Joh. 5:27](#). *En heeft Hem macht gegeven ook gericht te houden, omdat Hij des mensen Zoon is.* Dat is, omdat Hij, de Zoon Gods, de menselijke natuur heeft aangenomen, en de Vader gehoorzaam is geweest tot de dood des kruises, het grote werk van de verlossing van de uitverkorenen heeft uitgevoerd; want dan moest het welbehagen Gods door Zijn hand gelukkig voortgaan, [Jes. 53:10](#). Dit is 't geen de Heere Jezus, [Joh. 5:22](#), zegt: *De Vader oordeelt niemand*, afgescheiden van de Zoon, en op zo'n wijze, zichtbaar, *maar heeft alle het oordeel de Zoon gegeven.* Ziet dit ook: [Hand. 17:31](#). Daarom, dat Hij een dag gesteld heeft, op welke Hij de aardbodem rechtvaardig zal oordelen, door een Man, die Hij daartoe geordend heeft, verzekering daarvan doende aan allen, omdat Hij Hem uit de doden opgewekt heeft.

Uit de hemel komen.

V. De Heere Jezus zal als Rechter uit de hemel komen, niet op de aarde, om aldaar met de martelaren, die opstaan zouden, duizend jaren te regeren, gelijk de Chiliasten of duizendjarigen dromen, kwalijk verstaande [Openb. 20](#). Maar Hij zal komen op een wolk, en dat niet in nederigheid, maar in grote kracht en heerlijkheid, meer dan men zich verbeelden kan. Christus werd eens veranderd op de heilige berg, voor de ogen van drie van zijn discipelen, die aanschouwers waren van zijn majesteit, en van de heerlijkheid, die Hij van God ontving, [Matth. 17:5](#); [2 Petrus 1:17-18](#).

Maar deze heerlijke verschijning zal ook dat onbedenkelijk overtreffen, als Hij zal komen, en in zijn eigen heerlijkheid en in de heerlijkheid des Vaders, en van de heilige engelen, die Hem als zijn dienaars zullen vergezelschappen. Ziet dit: [Lukas 9:26](#). *Wanneer de Zoon des mensen komen zal in Zijn heerlijkheid, en in de heerlijkheid des Vaders en van de heilige engelen.* [Lukas 21:27](#). En alsdan zullen zij de Zoon des mensen zien komen in een wolk, met grote kracht en heerlijkheid. Deze heerlijkheid zal ontzaglijker zich vertonen:

(llll) door het grote geluid van de laatste bazuin: [1 Thess. 4:16](#) De Heere zelf, zal met een geroep, met de stem des archangels, en met de bazuin Gods nederdalen van de hemel.

(mmmm) Door de heerlijkheid van de troon, die in de wolken zal gezet worden, en op welke Hij, als Rechter, zal gaan zitten. De heerlijkheid van de troon wordt in een gezicht vertoond aan Daniël, [Dan. 7:9](#), ... Zijn troon was vuurvonken, deszelfs raderen een brandend vuur. En van deze troon zegt de Heere Jezus: [Matth. 25:31](#) ... *Dan zal Hij zitten op de troon Zijner heerlijkheid.*

(nnnn) Door de ontelbare menigte van de heilige engelen, die als zijn dienaars daar tegenwoordig zullen zijn: [Matth. 25:31](#). *Wanneer de Zoon des mensen zal komen in Zijn heerlijkheid, en al de heilige engelen met Hem.* O, hoe ontzaglijk, hoe majestueus zal dat komen van die grote Rechter zijn!

De heiligen zullen het vonnis goedkeuren.

VI. De heiligen worden ook gezegd te zullen oordelen: [Matth. 19:28](#) ... *Dat gij ook zult zitten op twaalf tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls.* [1 Kor. 6:2](#). *Weet gij niet dat de heiligen de wereld oordelen zullen?* Maar deze zullen niet

oordelen met rechterlijke autoriteit en macht, maar als leden van Christus, die meedelende aan de heerlijkheid en 't werk van hun Hoofd, en bijzonder als goedkeurende het oordeel van Christus, gelijk van een engel staat, [Openb. 16:7](#), *En ik hoorde een ander van het altaar zeggen: Ja, Heere, Gij almachtige God! Uw oordelen zijn waarachtig en rechtvaardig.* En ook met hun daden, die daar openbaar zullen worden, en met hun Godzalige tegenwoordigheid de goddelozen zullen veroordelen, gelijk Noach de eerste wereld, [Hebr. 11:7](#).

Die geoordeeld zullen worden zijn duivelen en mensen.

VII. Die geoordeeld zullen worden zijn:

(uuu) de duivelen, welke God in de hel geworpen hebbende, overgegeven heeft de ketenen van de duisternis, om tot het oordeel bewaard te worden, [2 Petrus 2:4](#). *En heeft ze tot het oordeel des grote dags, met eeuwige banden, onder de duisternis bewaard*, [Judas 1:6](#). *Weet gij niet, dat wij de engelen oordelen zullen?* [1 Kor. 6:3](#).

(vvv) Die voor het oordeel zullen komen zijn alle mensen, geen uitgezonderd, grote, kleine, jonge, oude, rijke, arme, koningen, bedelaars, hier komt geen hoedanigheid in aanmerking. Is hij mens, hij zal geoordeeld worden: [Matth. 25:32](#). *Voor Hem zullen al de volken vergaderd worden.* [2 Kor. 5:10](#). *Wij allen moeten geopenbaard worden voor de rechterstoel van Christus.* [Rom. 14:10](#) ... *Wij zullen allen voor de rechterstoel van Christus gesteld worden.* [2 Tim. 4:1](#) ... *Die de levenden en doden oordelen zal.* [Hand. 17:31](#). *Op welke dag Hij de aardbodem rechtvaardig zal oordelen.* [Psalm 1:5](#): *De goddelozen, al zullen ze niet bestaan in het gericht; zij zullen nochtans daar staan. En de gelovigen, al komen ze in de verdoemenis niet, maar gaan uit de dood over in het leven*, [Joh. 5:24](#), zo zullen ze evenwel in dit algemeen oordeel verschijnen. [Matth. 25:34](#).

Hoedanig aan te merken.

VIII. In het oordeel is aan te merken alles, wat tot een openbaar en rechtvaardig oordeel behoort: als:

- e. citatie,
- f. comparitie,
- g. examinatie,
- h. pronuntiatio van sententie,
- i. executie.

1. Citatie.

De citatie of dagvaarding zal geschieden door de stem des archangels en van de bazuin Gods, [1 Thess. 4:16](#). *Door een bazuin van groot geluid*, [Matth. 24:31](#); *welker inhoud zal zijn: Staat op, gij doden, en komt ten oordeel.*

2. Comparitie.

IX. De comparitie of verschijning van de gedaagden zal terstond daarop volgen, niemand zal kunnen afwijken, alsof de Heere zijn bevoegde Rechter niet ware, of enige uitvlucht kunnen maken; niemand zal zich kunnen verschuilen, of dit oordeel ontvluchten. Niemand zal vergeten worden, de alwetende en almachtige

God zal ze doen verschijnen en de engelen zullen ze tot voor de troon vergaderen. En de Heere Jezus zal de goeden van de kwaden afscheiden en zal de schapen aan zijn rechterhand, en de bokken aan zijn linkerhand stellen. De goeden zullen Christus in de wolken tegemoet gevoerd worden, en de kwaden zullen op de aarde staan blijven: [1 Thess. 4:17](#). *Wij zullen te samen met hen opgenomen worden in de wolken, de Heere tegemoet, in de lucht.*

Ziet van de scheiding: [Matth. 25:32-33](#). *Hij zal ze van elkaar scheiden, gelijk de herder zijn schapen van de bokken scheidt. En Hij zal de schapen tot Zijn rechterhand zetten, maar de bokken tot Zijn linkerhand.* Hiertoe zullen ook de engelen gebruikt worden: [Matth. 24:31](#). *En Hij zal zijn engelen uitzenden met een bazuin van groot geluid, en zij zullen zijn uitverkorenen bijeen vergaderen uit de vier winden, van het ene uiterste van de hemelen tot het andere uiterste derzelve.* [Matth. 13:49](#). *De engelen zullen uitgaan, en de bozen uit het midden van de rechtvaardigen afscheiden.*

3. Examinatie.

X. De examinatie of het onderzoek zal daarop nauwkeurig geschieden. Alle zonden van een ieder zullen daar openbaar gemaakt worden.

333. Alle gedachten, die iedereen ooit gedacht zal hebben, en alzo de innigste gestalte van de ziel: [Rom. 2:16](#). In die dag, wanneer God de verborgene dingen van de mensen zal oordelen. [1 Kor. 4:5](#) ... Totdat de Heere zal gekomen zijn, welke ook in het licht zal brengen hetgeen in de duisternis verborgen is, en openbaren de overwegingen van de harten.

334. Alle woorden, die een ieder zal gesproken hebben: [Matth. 12:37](#), [36](#). *Uit uw woorden zult gij gerechtvaardigd worden en uit uw woorden zult gij veroordeeld worden. Maar ik zeg u, dat van elk ijdel woord, dat de mensen zullen gesproken hebben, zij van hetzelfde zullen rekenschap geven in de dag des oordeels.* [Judas 1:15](#). *Om gericht te houden tegen allen ... vanwege alle ... de harde woorden, die de goddeloze zondaars tot Hem gesproken hebben.*

335. Alle daden, zo die in 't heimelijk, of in 't openbaar, of met anderen gepleegd zijn, alle de besturingen van de leden van het lichaam en wat met ieder lid gedaan is, met ogen, oren, tong, handen, voeten, enz. Hoe men aan zijn goed gekomen is, en hoe men het gebruikt heeft, van de kleren, van de huizen, huisraden, tuinen, spijs, drank, van uw beroep, handel en wandel. Van alle geestelijke middelen, van iedere predikatie, van iedere overtuiging, van het Woord van God, 't welk u in uw huizen hebt gehad. Van de tijd, hoe lang u geleefd hebt, wat u ieder jaar, maand, dag, uur gedaan hebt; in één woord van alles, klein en groot, goed en kwaad, en dat niet in 't gemeen, maar van iedere zaak in 't particulier, niet alleen maar in het geweten van ieder mens, maar 't zal openbaar worden voor allen: [Pred. 12:14](#). *Want God zal ieder werk in het gericht brengen, met al wat verborgen is hetzij goed, of hetzij kwaad.*

Naar de regel van Wet en Evangelie.

XI. De regel, waarnaar het onderzoek geschieden zal, is de Wet, die God ieder mens in het hart heeft ingeschreven, [Rom. 2:14-15](#). En aan de kerk duidelijker door de Schrift heeft bekendgemaakt; naar die wet zullen de mensen, wie ze zijn geoordeeld worden: [Rom. 2:12](#). *Zo velen als er zonder wet, namelijk,*

geschrevene, gezondigd hebben, zullen ook zonder wet verloren gaan en zo velen als er onder de wet gezondigd hebben, zullen door de wet geoordeeld worden. Als de apostel zegt: [Rom. 2:16](#), *Wanneer God de verborgen dingen van de mensen zal oordelen door Jezus Christus, naar mijn Evangelie*, dan wil hij niet zeggen, dat het Evangelie de regel zal zijn, waarnaar het onderzoek zal geschieden, en de levenden en de doden zullen geoordeeld worden, want de meesten is het Evangelie nooit verkondigd. Maar dat hij, het Evangelie verkondigende, ook meteen bekendgemaakt heeft, dat er zodanig een openbaar en algemeen oordeel gehouden zou worden, en dat hij door de schrik des Heeren de mensen had getracht te bewegen tot het geloof. [2 Kor. 5:11](#). 't Evangelie zal zijn tot verzwaring van de zonden van de onbekeerden, en van hun verdoemenis; want het zal Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn in de dag des oordeels dan ulieden, [Matth. 11:22](#). Maar de gelovigen zullen naar het Evangelie vrijgesproken worden, omdat zij hebben de voldoening en de heiligheid van de Heere Jezus, en alzo het recht van de wet in zich vervuld, [Rom. 8:4](#). De wet dan is de regel, waarmee des mensen gestalte, gedachten, woorden en daden vergeleken zullen worden, 't welk is het openen van de boeken, zo van het boek van ieders geweten, van het boek van Gods alwetendheid, als van het boek des eeuwigen besluits: [Openb. 20:12](#). *Ik zag de doden, klein en groot, staande voor God, en de boeken werden geopend, en een ander boek werd geopend dat des levens is, en de doden werden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven was, naar hun werken.*

De zonden van de gelovigen zullen ook openbaar worden.

XII. Vraag. *Of ook de zonden van de gelovigen in het oordeel openbaar zullen worden?*

Sommigen zeggen neen, anderen ja. 't Is geen fundamenteel punt van het geloof, en daarom heeft men elkaar hierover niet te verdenken. Wij houden het daarvoor, dat de zonden van de gelovigen in 't oordeel openbaar zullen worden, doch niet als onverzoend. Dit blijkt:

- (d) Uit de algemene uitdrukkingen zonder enige uitzondering of uitneming van de zonden van de gelovigen: [Rom. 14:12](#). *Zo dan een ieder van ons zal voor zichzelf Gode rekenschap geven.* [Pred. 12:14](#); [Hand. 17:31](#). Daar de Schrift geen uitzondering maakt, daar mogen wij ze ook niet maken.
- (e) Omdat de gelovigen voor de rechterstoel zullen verschijnen, zowel als de goddelozen, en God hun Rechter zowel zal zijn als van de goddelozen, en een rechtvaardig Rechter als op 't nauwste onderzoekt, wat voor en wat tegen is, zo eist dan het Rechterambt van de Heere Jezus, dat Hij ook van de Godzaligen daden onderzoekte. De doden werden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven was, [Openb. 20:12](#).
- (f) 't Wordt wel uitdrukkelijk gezegd, dat de getrouwe leraren, die voor de zielen waken, rekenschap zullen geven, [Hebr. 13:17](#). Nu, rekenschap kan niet gedaan worden, dan door nauwkeurige openlegging van al zijn doen en laten, en zo zullen dan de onvolmaakheden en de misslagen van de getrouwen noodzakelijk mede openbaar moeten worden.
- (g) Hoe kan de rechtvaardigheid van God in het oordeel openbaar worden in de vrijspreking van de gelovigen, zo niet schuld en betaling tegen elkaar overlegd wordt?

- (h) En hoe kan Christus' voldoening anders in haar grootheid en kracht gezien worden, zo niet de zonden, voor welke Hij voldaan heeft, openbaar worden?
- (i) Het einde van de zaligheid is tot prijs van Gods heerlijke genade en barmhartigheid, en die kan niet gezien worden dan door openbaring van de schulden van de vaten der barmhartigheid.
- (j) En ook hebben de Godzaligen met de goddelozen te samen gezondigd, en zal dan een zonde van de goddeloze, die hij met de Godzalige bedreven heeft, openbaar worden, zo moet dan meteen de zonde van de Godzalige bekend worden.

Tegenwerping 1.

XIII. De Rechter zelf heeft voor alle hun zonden voldaan, hoe zou Hij dan hun zonden wederom ophalen, en hun die wederom verwijten?

Antwoord.

De zonden zullen hun niet verweten worden, en ook niet opgehaald worden als onverzoend. Maar zullen voorkomen als gedaan, maar door de Borg voldaan.

Tegenwerping 2.

God heeft al hun zonden al vergeven, Hij gedenkt ze niet meer. Hij heeft ze achter Zijn rug, in het diepste van de zee geworpen. Zij zijn bedekt, [Psalm 32:1](#). Dus kunnen zij niet weer voorkomen.

Antwoord.

Niet gedenken is niet straffen, niet als zondaar behandelen: want bij God is geen vergetenis. En bedekken is niet verbergen; want God ziet ze, de engelen, andere Godzaligen, ook goddelozen hebben ze gezien. Maar 't is niet straffen.

Tegenwerping 3.

't Zou tot smaad en bedroefing van de Godzaligen zijn als al hun zonden hun wederom voorgelegd werden.

Antwoord.

Zij zullen het wel willen weten, dat zij zulke zondaren geweest zijn, omdat die openbaring zal zijn tot verheerlijking van Gods barmhartigheid en rechtvaardigheid, en van de voldoening van Christus voor hen. Smaad noch droefheid zal geen plaats aldaar hebben, omdat zij verzoend zijn.

Tegenwerping 4.

Alleen de goede daden, en niet de kwade zullen vermeld worden in het oordeel: [Matth. 25:35-36](#). Want ik ben hongerig geweest en u hebt Mij te eten gegeven, enz. Antwoord.

De woorden behoren niet tot het vonnis, en niet tot het onderzoek, waarover de vraag is. In het vonnis geeft de Rechter reden en blijk, dat zij uitverkorenen, en door Christus verlost zijn, en gelovigen zijn geweest, omdat zij hebben liefgehad, 't welk een vrucht van het geloof is, [Gal. 5:6](#). En een blijk is van de liefde Gods tot hen. [1 Joh. 4:19](#); [1 Kor. 8:3](#). Deze daden worden aangehaald, niet als verdienende oorzaken van de zaligheid, want zij kregen de hemel als een erfenis. Maar als een bewijs dat zij deel hebben aan de gerechtigheid van Christus omdat rechtvaardigmaking en heiligmaking te samen gaan, en nooit gescheiden kunnen

worden.

4. Vonnis.

XIV. Het vierde dat in het oordeel aan te merken is, is het vonnis over de gedaagden, welk onderscheidenlijk tot de Godzaligen en tot de goddelozen zal uitgesproken worden: [Matth. 25:34, 41](#). *Alsdan zal de Koning zeggen tot degenen, die tot zijn rechterhand zijn: komt gij gezegenden Mijns Vaders! Beërfst dat koninkrijk, dat u bereid is van de grondlegging der wereld. Dan zal Hij zal zeggen ook tot degenen die ter linkerhand zijn: gaat weg van Mij, gij vervloekten! in 't eeuwige vuur 't welk de duivel en zijn engelen bereid is.* Het vonnis over de Godzaligen zal eerst uitgesproken worden, om hen te verheerlijken voor het oog van alle goddelozen, en tot meerdere beschaming en smart van de goddelozen.

5. Executie.

XV. Daarop zal ten laatste de executie of uitvoering van het vonnis volgen. De goddelozen zullen weg gestoten worden in de hel, om aldaar tot in eeuwigheid gepijnigd te worden. Maar de Godzaligen zullen daarop van de Koning ingeleid worden in de derde hemel, het paradijs Gods, om daar voor eeuwig verzadiging van vreugde te hebben in de onmiddellijke gemeenschap met God. [Matth. 25:46](#). *Deze zullen gaan in de eeuwige pijn. Maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven.*

De plaats daar het oordeel zal gehouden worden is de lucht.

XVI. De plaats, waar het oordeel gehouden zal worden, zal niet zijn het dal van Josafat, gelijk sommigen van de papisten drijven, door misvatting van de tekst: [Joël 3:2, 12](#). *Dan zal Ik alle heidenen vergaderen, en zal hen afvoeren in het dal van Josafat, en Ik zal met hen aldaar richten ... De Heidenen zullen zich opmaken en optrekken naar het dal van Josafat, maar aldaar zal Ik zitten om te richten alle heidenen van rondom.* In deze tekst wordt gesproken van een zonderlinge verlossing van het volk van God, en van een particuliere straf over deszelfs vijanden, gelijk God eens een zonderlinge verlossing gaf aan Israël, en straf oefende over de vijanden, ten tijde van Josafat, die daarover de Heere loofde, en daarvan die plaats noemde het dal Beracha; dat is: *des lofs*, [2 Kron. 20:26](#).

Maar de plaats van het laatste oordeel zal zijn in de lucht, in de wolken: [Matth. 24:30](#) ... *Zij zullen de Zoon des mensen zien. komende op de wolken des hemels.* [1 Thess. 4:17](#). *Wij zullen te samen met hen opgenomen worden in de wolken, de Heere tegemoet, in de lucht.* [Openb. 1:7](#). *Ziet, Hij komt met de wolken.*

De tijd wanneer, onbekend.

XVII. De tijd, wanneer het oordeel gehouden zal worden, is ten laatste dage, als de wereld terstond daarna vergaan zal. Maar hoe lang daar nog toe is, dat is voor de mensen verborgen. Maar dat weten wij, dat die dag schielijk en onverwacht zal komen: [Markus 13:32](#). *Maar van die dag en die ure weet niemand, noch de engelen, die in de hemel zijn, noch de Zoon, dan de Vader.* [Matth. 25:13](#). *Zo waakt dan; want gij weet de dag niet, noch de ure in dewelke de Zoon des*

mensen komen zal. [Lukas 21:35](#). Gelijk een strik zal hij komen over al degenen, die op de gehele aardbodem gezeten. [Hand. 1:7](#) ... *Het komt u niet toe, te weten de tijden of gelegenheden, die de Vader in Zijn eigen macht gesteld heeft.*

Er zijn ten allen tijde nieuwsgierige en vermetele mensen geweest, die onderstaan hebben, de tijd uit te rekenen en te zeggen, wanneer het oordeel komen zal. Maar zij zijn alleen door de tijd beschaamd gemaakt. Een Joodse fabel is nog overig, welke uit het eerste vers van Genesis oordeelt, dat de wereld zes duizend jaren zal staan, omdat in dat vers de Hebreeuwse letter a *aleph* zes maal gevonden wordt, welke de eerste letter van Pla Elef duizend is. Doch los fundament, los gebouw.

Daar zijn nog vele zaken te gebeuren.

Doch de Heere, die ons de nette tijd verborgen heeft gehouden, heeft ons nochtans verscheiden tekenen in zijn Woord gegeven, die de komst van Christus ten oordeel moeten voorgaan, van welke sommigen al merendeels vervuld zijn. Zoals de kracht van verleiding door vele ketterijen en valse profeten, de afval, vreselijke oorlogen, aardbevingen, watervloeden, hongersnoden, gruwelijke vervolgingen en verdrukkingen van de kerk, algemene zorgeloosheid en goddeloosheid, de verkondiging van het Evangelie over de gehele wereld, de openbaring van de antichrist.

Maar daar zijn nog zaken, die voor Christus' komst ten oordeel te vervullen staan. Als:

- (7) **De verwoesting van de stad Rome, de troon van het beest.** [Openb. 16:13](#). **De naaktkleding, verlating en verachtelijke nederwerping van de hoer van Babel.** [Openb. 17:16](#). **En de uitroeiing van haar rijk,** [Openb. 18](#) en [Openb. 19](#).
- (8) **De bekering van de gehele Joodse natie tot de erkenning dat Jezus is de Messias.** [Rom. 11](#).
- (9) **De duizendjarige heerlijke staat van de kerk op aarde.**
- (10) De daarop volgende opstand van Gog en Magog, [Openb. 20](#). Als die de legerplaatsen van de heiligen zullen omringen en hen tot het alleruiterste zullen benauwd hebben; dan zal de Heere Jezus schielijk ten oordeel komen.

Waaruit af te leiden is, dat de dag des oordeels nog zo nabij niet is. Maar ieders dag naakt, en zo als de dood de mens laat, zal de dag des oordeels hem vinden. Andere tekenen zullen de komst van Christus vergezelschappen, als *het teken van de Zoon des mensen*, 't welk alsdan in de hemel verschijnen zal, [Matth. 24:30](#). Wat dit voor een teken is, wordt niet gemeld, en zo is daarvan niets vast te stellen. Sommigen menen, dat het de komst van Christus zelf zal zijn. Anderen het stellen van een heerlijke troon, waarvan [Matth. 25:31](#). Anderen een buitengewone en heerlijke glans. Anderen het groot geluid van de laatste bazuin. De bijgelovige papisten menen, dat het een groot en heerlijk kruis zal zijn; doch 't is wat het is, 't zal iets zijn, waarbij de levenden zullen bekennen en zeggen: *daar komt de Rechter ten oordeel; daar is nu het einde.*

De tijd hoe lang het duren zal, is ook onbekend.

XVIII. De tijd hoelang dit oordeel zal duren, is mede onbekend. 't Is uit het

gezegde wel af te leiden dat het niet een stomme vertoning zal zijn, en dat maar voor de tijd van één of enige uren, of voor een dag, gelijk sommigen zich verbeelden. Maar dat het al zeer lang zal duren, en of het duizend jaren of twee langer of korter zal duren, als het werk zo veel vereist, daar zal geen haast zijn; de gelovigen zijn dan alreeds in heerlijkheid en blijdschap, en de goddelozen in zulke onverdraaglijke benauwdheid, dat zij wensen zullen van Christus' tegenwoordigheid weg te mogen zijn. Doch deze aangaande is geen tijd vast te stellen.

't Zal ontzaglijk zijn, en verschrikkelijk.

XIX. Neemt nu al het gezegde eens bij elkaar en brengt het u levendig te binnen. Christus zal komen ten oordeel. Hij zal klaarblijkelijk komen, alle oog zal Hem zien. Hij zal met een grote heerlijkheid komen. Hij zal komen als rechter om te oordelen. Hij zal alle mensen voor Zich doen komen en de goeden van de kwaden scheiden. Hij zal een ieder op het nauwste onderzoeken en al hun daden openbaar maken. Hij zal een vonnis van het leven en van de dood uitspreken naar een ieders werk. Hij zal daarop het vonnis uitvoeren en de goddelozen in de hel verstoten en de Godzaligen in de hemel geleiden.

Wat behoorde dit de goddelozen de haren te berge te doen rijzen van verschikking; want het zal een vreselijke dag voor hen wezen! 't Is de grote en doorluchtige dag, [Hand. 2:20](#). *Die dag komt, brandende als een oven; dan zullen alle hoogmoedigen, en al wie goddeloosheid doet, een stoppel zijn, en de toekomstige dag zal ze in vlam zetten, zegt de Heere der heerscharen, Die hun noch wortel, noch tak laten zal, Mal 4:1*. Dan zal hun wedervaren, 't geen staat, [Jes. 33:14](#), *De zondaren te Sion zijn verschrikt; beving heeft de huichelaars aangegrepen; zij zeggen: wie is er onder ons, die bij een verterend vuur wonen kan? Wie is er onder ons, die bij een eeuwige gloed wonen kan?* Dan zullen zij zeggen tot de bergen en tot de steenrotsen: valt op ons, en verbergt ons van het aangezicht Desgenen, Die op de troon zit, en van de troon des Lams. *Want de grote dag zijns toorns is gekomen, en wie kan bestaan? Openb. 6:16-17*. 't Is te verwonderen, dat mensen, die zo begerig zijn om toekomstige dingen te weten, en zo zorgvuldig zijn om voor de oude dag, voor hun kinderen en kindskinderen voorraad op te doen en, zo zij kunnen, schatten te vergaderen, nochtans zo zorgeloos zijn over deze grote en vreselijke dag; zij zijn in hun geweten overtuigd van zonden, en zo zij naar hun geweten een weinig luisteren wilden, zij zouden zich de wraak doen vrezen. Maar deze dag heeft in veler harten geen indruk, zij willen er niet aan denken en in de verbeelding van die denzelven beschouwen, zij slaan het in de wind, alsof die dag hun minder overkomen zou, als zij er niet om denken. De duivelen sidderen voor deze dag, een Felix wordt zeer bevreesd, als hij Paulus hoort spreken van het toekomstige oordeel. Maar wie wordt door de schrik des Heeren bewogen tot het geloof? 't Is een droevig voorteken, als iemand in zonden leeft en nochtans niet beeft voor dit grote oordeel.

Voor de goddelozen.

XX. u zorgelozen, ongevoeligen, in zonden gerusten; u vleselijken, aardsgezinden, in de aarde wroetende mollen; gij ontuchtigen, hoereerders, overspelers, gij hovaardige pronkers en pronksters; gij spelers, dronkaards, dobbelaars; gij

leugenaars, achterklappers; gij huichelaars en geveinsden; gij ongehoorzame verwerpers van het Evangelie, hoort en merkt op: *hoe meent gij, dat het u gaan zal?*

Ik verzeker u, u zult voor het oordeel komen, dezelfde, die u nu bent. U zult de Heere Jezus in heerlijkheid zien, als uw Rechter, zitten op de troon van Zijn heerlijkheid. U zult geroepen worden: *Adam, waar zijt gij? Wat hebt u gedaan?*

Daarop zult u bevende voor de dag komen, daar zal de historie van uw leven en van alle uw heimelijke en openbare zonden u worden voorgelezen. Daarop zult u verstommen. De Rechter zal u in gramschap aanzien en in toorn aanspreken: *gij vervloekten!* De Godzaligen zullen u in verachting aanzien en uw verdoemenis goedkeuren. Dit alles zult u lange tijd moeten verdragen, in de uiterste benauwdheid en 't zal u onverdraaglijk zijn, dat diegenen, die u nu veracht, dan in heerlijkheid zullen zijn, en u zullen oordelen.

Daarop zal dan de eeuwige wegstoting volgen in de poel, die van sulfer brandt, daar wening is der ogen, en knersing der tanden, daar de rook uwer pijniging zal opgaan tot in alle eeuwigheid, daar uw worm van het geweten, die u razend zal bijten, nooit zal sterven, dat u de dood zult zoeken zonder vinden, daar u in onlijdelijke wanhoop uw tong van smart zult kauwen.

Dit zal u overkomen, en waar dan heen? Alle genade is u ontzegd, alle schuilplaatsen zijn u ontnomen, alle verkwikking en verandering en verademing houden op, alleen uw smarten naar ziel en lichaam hebben geen einde. Och! dat wij door de schrik des Heeren u tot het geloof konden bewegen en dat wij u door vreze mochten behouden! Want nu is nog de toorn te ontvluchten, omdat u Christus, de Weg, de Waarheid en het Leven, door het Evangelie nog wordt aangeboden. Bekeert u dan nu en geloof in de Heere Jezus, en u zult zalig worden.

De almachtige God doe u nu tot de Heere en zijn goedheid al bevende komen, opdat u in die dag met grote vrijmoedigheid en blijdschap moogt staan voor de Zoon des mensen, als Hij in Zijn heerlijkheid zal komen!

Tot vertroosting van Godzaligen.

XXI. Maar gij, gelovigen, die nu Jezus zoekt tot rechtvaardigmaking en heiligmaking, vreest u voor de toekomst des Heeren niet. Maar verlangt er naar en ziet ze al reikhalzende met blijdschap tegemoet, hebt zijn verschijning lief, [2 Tim. 4:18](#). *Weest gij lankmoedig, versterkt uw harten; want de toekomst des Heeren genaakt.* [Jak 5:8](#). Troost u elkaar met de belofte van Zijn toekomst. [1 Thess. 4:16-18](#). *En heft u uw hoofden omhoog, want uw verlossing is nabij,* [Lukas 21:28](#). En zou u niet? want:

(kk) Dan zal onze Heere Jezus verheerlijkt worden voor het oog van alle mensen, engelen en duivelen. Hij, die zo vernederd is geweest, toen Hij op aarde verkeerde, die toen was een Man van smarten, verzocht in alle ellenden, veracht en versmaad van 't volk, die onder het gevoel van Gods toorn en bespottung van mensen aan het kruis stierf; die nu, waar Hij gepredikt wordt, zo weinig gerekend, ontzien en gevreesd wordt. Maar smadelijk van de wereld wordt verworpen en in zijn leden wordt bespot en vervolgd; die Jezus zal dan in heerlijkheid gezien worden, zittende op de troon van Zijn heerlijkheid, als

Rechter van allen. Daarom verblijdt u, liefhebbers van de Heere Jezus, en verlangt naar die dag, omdat uw Jezus zal verheerlijkt worden in alle Zijn heiligen, en wonderbaar worden in allen, die geloven, [2 Thess. 1:10](#).

(ll) Die dag zal u een dag van grote verkwikking zijn, 't is een dag van verkoeling, [Hand. 3:19](#). Een dag van verlossing van al uw ellenden. [Lukas 21:28](#), Een dag van verwelkoming en van de bruiloft, [Matth. 25:6](#), Een dag van de kroning, [2 Tim.4:8](#).

(mm) Dan zullen de goeden en de kwaden van elkaar gescheiden worden; nu zijn zij tot uw smart in de kerk onder elkaar vermengd. Maar dan zult ... *gij zien het onderscheid tussen de rechtvaardige en de goddeloze, tussen die, die God dient, en die, die Hem niet dient*, [Mal 3:18](#). Dan zullen de Godzaligen allen en alleen bij elkaar staan aan Christus' rechterhand, niet één goddeloze of geveinsde zal daaronder kunnen komen. Maar die zullen allen bij elkaar gesteld worden ter linkerhand van de Rechter.

(nn) Dan zult u de rechtvaardige wraak zien over alle goddelozen en verdrukkers van de kerk, dan zal Hij met vlammend vuur wraak doen over degenen, die God niet kennen, en over degenen, die het Evangelie van onze Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn.

(oo) Dan zal Hij u belijden voor de engelen en alle mensen, dat Hij u liefheeft, dat Hij uw Borg is en voor al uw zonden heeft voldaan, dat u bent een erfgenaam van het eeuwige leven. O, hoe groot zal alsdan uw heerlijkheid zijn, als u daar van die grote Rechter voor zijn bruid zult erkend worden en van Hem zult ingeleid worden in het huis van Zijn Vader, waarin niet dan licht, heerlijkheid, heiligheid en blijdschap is. Daarom, heft uw hoofden uit al uw droefenissen op en verheugt u. *Nu een weinig tijd (zo het nodig is) bedroefd zijnde door menigerlei verzoeken; opdat de beproeving uws geloofs, die (te weten beproeving) veel kostelijker is dan van het goud, dat vergaat en door het vuur beproefd wordt, bevonden worde te zijn tot lof, en eer, en heerlijkheid, in de openbaring van Jezus Christus*, [1 Petrus 1:6-7](#).

Bestraffing.

XXII. 't Is een beklaglijke zaak, dat de gelovigen zich zo weinig verblijden over de komst van Christus ten oordeel en zich daarmee zo weinig kunnen troosten in hun tegenwoordige ziel- en lichaamswederwaardigheden. En vraagt u, *van waar dit komt?*

Ik antwoord.

(nn) 't Komt van een verkeerde bevatting, alsof het heerlijker voor de Heere Jezus en voor de kerk en voor u zou zijn, als het nu in dit leven geschiedde, en alsof het in de dag des oordeels niet zo groot zal zijn.

(oo) 't Komt van 't ongeloof, omdat u vreest, dat u geen kind van God bent en dat ge u wel aan de linkerhand alsdan mocht bevinden. O, dat altijd twijfelen aan zijn staat, daar men zo vele redenen heeft om de genade te erkennen. Want is het schadelijk, dat men in de grond wel gelovende overgebracht te zijn en leven te hebben, evenwel uit die staat als een kind Gods, als een mede-erfgenaam van Christus, niet werkt en zich in die staat niet verblijdt.

(pp) 't Komt van de zwakheden van het historische geloof; men gelooft wel stilltjes, dat, ja de Heere Jezus ten oordeel zal komen, maar was het

historisch geloof sterker, het zou u die dag als voor uw ogen en als nu tegenwoordig stellen, en u zou het beginsel van die bewegingen, die u alsdan zult hebben, gewaar worden.

- (qq) 't Komt van achteloosheid; u blijft te veel in 't aardse met uw gedachten, u wilde hier met Petrus wel tabernakelen maken, 't werkt al om hier naar lichaam en ziel uw genoeg te bekomen. Daarom laat men zijn gedachten zo weinig over het toekomende gaan, alsof dat niet zo beminnelijk was; als men niet veel op die grote en doorluchtige dag met zijn gedachten maalt, die stelt tot zijn vertroosting, blijdschap en heerlijkheid, als men anderen niet veel troost met die woorden, geen wonder dan, dat men daarvan zulke grote gedachten en daarnaar zoveel verlangen niet kan hebben.
- (rr) 't Komt van gebrek aan liefde tot Christus, had u meer liefde tot Christus' heerlijkheid, en had u meer liefde tot het zien van Jezus in zijn heerlijkheid en tot bij uw Bruidegom te zijn, 't hart zou daar meer op denken en meer daarnaar verlangen.

Opwekking.

XXIII. Omdat de Heere Jezus zal komen ten oordeel:

- (kkk) maakt dan uw rekening klaar, ziet uw schulden over en legt de voldoening van Christus daartegenover, en tracht door geloof dezelve ondertekend te krijgen met het bloed van de Heere Jezus.
- (lll) Versiert u tegen die tijd met een heerlijk bruiloftskleed, 't welk is de gerechtigheid van de Heere Jezus, opdat gij, met de kleren van het heil bekleed zijnde en de mantel van de gerechtigheid hebbende omgehangen, in Hem u volmaakt en de gerechtigheid Gods moogt zien, en alzo met vrijmoedigheid die dag moogt verwachten.
- (mmm) Waakt, opdat die dag u niet onverwacht overkome, voorziet uw lampen met olie, houdt de lendenen opgeschort en de kaars brandende, [Lukas 12:35](#). En verwacht al biddende de komst van de Bruidegom. Waakt dan te alle tijd, biddende, dat u moogt waardig geacht worden te ontluchten al deze dingen, die geschieden zullen, en te staan voor de Zoon des mensen, [Lukas 21:36](#).
- (nnn) Werkt nu en zijt overvloedig in de oefeningen van deugden; *Want zalig is die dienstknecht, welke zijn heer, komende, zal vinden alzo doende*, [Matth. 24:46](#). Nu moet u oefenen, wilt u dan horen: *Komt, gij gezegenden ... Want ik ben hongerig geweest, en u hebt Mij te eten gegeven; Ik ben dorstig geweest en gij hebt Mij te drinken gegeven; Ik was een vreemdeling en gij hebt Mij geherbergd; Ik was naakt, en u hebt Mij gekleed; Ik ben ziek geweest, en gij hebt Mij bezocht; Ik was in de gevangenis, en gij zijt tot Mij gekomen.* [Matth. 25:34-36](#).

Van de voleinding der wereld.

XXIV. Als nu de goddelozen in de hel voor eeuwig zullen opgesloten zijn en de

Rechter met zijn uitverkorenen in de hemel zullen zijn ingegaan, dan zal de wereld vergaan. Ten tijde van Noach is de eerste wereld, nadat zij omtrent zestien honderd zes en vijftig jaren bestaan had, door het water vergaan, van welke de historie beschreven wordt, [Gen. 6; 7; 8](#). De Heere heeft beloofd en gezworen, dat de wereld niet meer door het water zal vergaan, en heeft, tot bevestiging van die, de regenboog tot een teken gesteld, [Gen. 8:21-22](#); [Gen. 9:9-17](#); [Jes. 54:9](#). Doch al zal de wereld niet meer door water vergaan, zo zal zij nog eens vergaan met al wat er in is: Psalm 102:26-27 [[Ps. 102:25-26](#)]. *Gij hebt voormaals de aarde gegrond en de hemelen zijn het werk Uwer handen. Die zullen vergaan, maar u zult staan blijven, en zij allen zullen als een kleed verouden; Gij zult ze veranderen als een gewaad, en zij zullen veranderd zijn.*

De hemelen en de aarde zullen door vuur vergaan: [2 Petrus 3:7, 10, 12](#) *Zij worden ten vure bewaard tegen de dag des oordeels en de verderving van de goddeloze mensen ... In welke dag de hemelen met een gedruis zullen voorbijgaan, en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde en de werken, die daarin zijn, zullen verbranden.. In welke dag de hemelen, door vuur ontstoken zijnde, zullen vergaan, en de elementen, brandende, zullen versmelten.* Niet ten opzichte van de stoffelijkheid, maar hoedanigheden.

XXV. Vraag: *Of het gebouw van hemel en aarde vernietigd zal worden dan of zij door het vuur gezuiverd zijnde, in hun eerste zuiverheid, schoonheid en heerlijkheid hersteld zullen worden?*

Hierover zijn de gevoelens verscheiden; sommigen willen het eerste, anderen het tweede. 't Is geen punt om daarover te twisten. Wij achten, dat de hemel en aarde gezuiverd in hun eerste luister hersteld zullen worden. De redenen zijn deze:

Bewijs 1.

[Hand. 3:21](#). *Welke de hemel moet ontvangen tot de tijden van de wederoprichting aller dingen.* Deze tijd is geen andere dan de komst van Christus ten oordeel, wij verwachten Christus voor die dag niet uit de hemel; in het duizendjarige rijk zullen alle dingen niet weer opgericht worden, de verdorvenheden en zonden zullen blijven, zolang als de wereld staat. Deze tijd van Christus' komst ten oordeel wordt genoemd de tijd van de wederoprichting van alle dingen; alle dingen zijn niet de mensen. Maar, gelijk wij boven uit Petrus hebben gezien, hemel en aarde en alles, wat er in is, die alle, zegt de apostel, zullen wederom opgericht worden, zo zullen zij dan ten opzichte van hun stoffelijkheid blijven en alleen in opzichte van hun hoedanigheden veranderd worden.

Bewijs 2.

XXVI. [Rom. 8:19-23](#), *Want het schepsel, als met opgestoken hoofde, verwacht de openbaring der kinderen van God. Want het schepsel is der ijdelheid onderworpen, niet gewillig, maar om diens wil, die het der ijdelheid onderworpen heeft; op hoop, dat ook het schepsel zelf zal vrijgemaakt worden van de dienstbaarheid van de verderfenis, tot de vrijheid van de heerlijkheid van de kinderen van God. Want wij weten, dat het gehele schepsel te samen zucht en tezamen als in barensnood is tot nu toe. En niet alleen dit, maar ook wij*

zelf, die de eerstelingen des Geestes hebben, wij ook zelf, zeg ik, zuchten in ons zelf, verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing onzes lichaams. Door dit schepsel, gehele schepsel, kunnen de gelovigen niet verstaan worden, veel minder de apostelen alleen in tegenstelling van de andere gelovigen; want niet alleen hadden de apostelen de eerstelingen des Geestes, maar ook alle gelovigen, en zij allen zijn de eerstelingen aller schepselen, [Jak 1:18](#). Dat de gelovigen door het schepsel niet verstaan worden, blijkt.

(n) Omdat er is een uitdrukkelijke tegenstelling tussen het schepsel en de gelovigen, het schepsel verwacht de openbaring van de kinderen van God. Het schepsel is niet voor zichzelf en zijn schuld van de ijdelheid onderworpen, maar door eens anderen, namelijk, de schuld van de mensen, om welke God het aardrijk vervloekt heeft, [Gen. 3:17](#); [Gen. 5:29](#). En de gelovigen zijn met alle mensen door hun eigen schuld aan de ijdelheid onderworpen. Wederom [Rom. 8:23](#), *Niet alleen dit maar ook wij.* Zo is er dan een onmiddellijke tegenstelling tussen het schepsel en de gelovigen, en dus zijn de gelovigen het schepsel niet, noch ook de apostelen, omdat de apostelen aan de ijdelheid onderworpen waren, niet door de schuld van de gelovigen, maar gelijk alle gelovigen door hun eigen schuld.

(o) Nooit worden of apostelen of de gelovigen het schepsel noch het gehele schepsel genoemd, ieder gelovige wordt wel *een nieuw schepsel* genoemd, [2 Kor. 5:17](#). Maar dat is ten opzichte van hen zelf, zoals zij tevoren waren. Want nergens worden zij volstrekt en op zichzelf of in tegenstelling van anderen *het* schepsel, het gehele schepsel genoemd. Maar anderen worden schepselen genoemd in tegenstelling van de gelovigen: [Jak 1:18](#) ... *opdat wij zouden zijn als eerstelingen Zijner schepselen.* Ziet ook, [Markus 13:19](#); [Rom. 1:25](#); [Rom. 8:39](#); [Hebr. 4:13](#). Zo is dan het schepsel niet de gelovigen, maar het gebouw van hemel en aarde. Dit schepsel is tegen zijn natuur van de ijdelheid onderworpen en moet de zondige mens dienen. Dit schepsel zal van de dienstbaarheid vrijgemaakt worden. Dit schepsel wordt door een figuurlijke manier gezegd te zuchten, te hopen (gelijk het wordt gezegd, te juichen, de handen samen te klappen) op de vrijmaking en tot vrijheid hersteld te worden, op zijn wijze, gelijk de kinderen van God alsdan in vrijheid van de heerlijkheid gesteld zullen worden. Zo zal dan het gebouw van hemel en aarde in stoffelijkheid niet vernietigd worden, maar blijven.

Bewijs 3.

XXVII. [Hebr. 1:11-12](#), *Dezelve zullen vergaan, maar Gij blijft altijd, en zij zullen allen als een kleed verouden; en als een dekkleed zult Gij ze ineen rollen, en zij zullen veranderd worden.* Dat veroudt, dat ineengerold wordt, dat veranderd wordt, dat blijft in wezen, ook betekent vergaan niet vernietigd worden. Maar in staat en hoedanigheden veranderd worden; zo zegt men, dat mensen vergaan zijn, als zij in de zee smoren, en zo zegt de apostel Petrus, dat de eerste wereld vergaan is, daar zij nochtans in stoffelijkheid is gebleven.

Bewijs 4.

XXVIII. [2 Petrus 3:6-7, 10-13](#), *Door welke de wereld, die toen was, met het water van de zondvloed bedekt zijnde, vergaan is. Maar de hemelen, die nu zijn, en de*

aarde worden ten vure bewaard ... Zullen met een gedruis voorbij gaan ... Zullen branden ... Verbranden ... Vergaan ... Versmelten ... Maar wij verwachten, naar Zijn belofte, nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, in dewelke gerechtigheid woont. Doet hierbij, [Openb. 21:1](#), En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde; want de eerste hemel en de eerste aarde was voorbijgegaan; en de zee was niet meer.

- Al deze uitdrukkingen geven wel een wonderlijke verandering te kennen, maar niet een vernietiging, al wat in de wereld vergaat, verbrandt, versmelt, blijft ten opzichte van de stof in wezen, de staat, de hoedanigheden worden veranderd, het wordt in zijn elementen ontdaan. Maar 't wordt in de stoffelijkheid niet vernietigd; zodat men uit die uitdrukkingen niet besluiten kan, dat hemel en aarde vernietigd zullen worden.
- De eerste wereld is vergaan, doch daarom niet vernietigd. Na dat vergaan, zal er een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zijn. Nu weten wij, dat hetgeen vernieuwd wordt, gezegd wordt nieuw te zijn, [Joh. 13:34](#); [Gal. 6:15](#). Daar zal dan een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zijn, dat kan niet ontkend worden; hoe zal die nieuwe komen, zal er een opnieuw geschapen worden? Dat staat in de Bijbel niet. Zo zal dan de hemel en aarde, die nu is, in stoffelijkheid blijven en in staat en hoedanigheden vernieuwd en alzo nieuw zijn. Van de zee alleen staat er een andere uitdrukking, dat die niet meer zal zijn; of dat, in stoffelijkheid of hoedanigheden zal zijn, laten wij onbeantwoord. 't Geen hiertegen ingebracht wordt, zijn de spreekwijzen, boven gemeld en beantwoord.

Nieuwsgierige vragen niet te beantwoorden.

XXIX. De nieuwsgierige mens stelt hieromtrent vele vragen voor. Of God dan nieuwe mensen, beesten, bomen, enz. zal scheppen, en dat die mensen het beter zullen maken dan Adam het gemaakt heeft, en niet zullen zondigen, en dat is, 't geen daar gezegd wordt dat in die aarde gerechtigheid zou wonen? Of er dieren zullen zijn? Of daar ook dood zal plaats hebben in beesten en gewassen? Of de dieren zullen voorttelen? enz.

't Lust ons niet, op deze en diergelijke zotte vragen te antwoorden. 't Is zeker, dat hemel en aarde niet vergeefs zullen overblijven, dat ze zullen zijn tot verheerlijking van de Schepper, voor engelen en mensen, die misschien door de vlugheid van hun lichamen van de hemel naar de aarde, en van de aarde naar de hemel zich zullen kunnen bewegen. En gelijk de engelen nu de hemel niet missen, als ze op de aarde zijn, zo zullen de gelovige verheerlijkten ook de hemel, en de gemeenschap met God niet missen, al kwamen ze op aarde, en zagen de werken Gods aldaar, zij konden dan God daarin zowel verheerlijken, als de engelen, toen God hemel en aarde schiep, [Job 38](#).

Laat ons maar trachten een erfgenaam te zijn van God, en een mede-erfgenaam van Christus, en door de hoop van de erfenis verwakkerd te worden tot een Godzalige wandel, en deze aarde met al dat er in is, laten voor de goddelozen, als hun deel. *Hebt de wereld niet lief, noch hetgeen in de wereld is ... De wereld gaat voorbij, en haar begeerlijkheid. Maar die de wil van God doet, blijft in van de eeuwigheid, [1 Joh. 2:15](#), [17](#). Omdat dan deze dingen alle vergaan, hoedanig behoort u te zijn in heilige wandel en Godzaligheid! Verwachtende en haastende*

tot de toekomst van de dag Gods, [2 Petrus 3:11-12](#).

Hoofdstuk 60: Van de Eeuwige Heerlijkheid

Hoofdstuk 60

Van de Eeuwige Heerlijkheid.

I. Als de Heere Jezus het oordeel voleindigd en de godlozen in de hel zal geworpen hebben, dan zal Hij de uitverkorenen inleiden in de eeuwige heerlijkheid, [Psalm 73:24](#). In het huis des Vaders, in 't welk vele woningen zijn, [Joh. 14:2-3](#). In het huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen, [2 Kor. 5:1](#). In de derde hemel, het paradijs, [2 Kor. 12:2](#), [4](#). In de stad, die fundamenten heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester God is, [Hebr. 11:10](#). In de vreugde des Heeren, [Matth. 25:21](#). In het hemels Koninkrijk, [2 Tim.4:8](#). En Hij zal hun geven het eeuwige leven, [Joh. 10:28](#). En hun opzetten de kroon der rechtvaardigheid, [2 Tim.4:8](#). De kroon des levens, [Jak 1:12](#). En zal hen stellen in 't bezit van de onverderfelijke, onbevlekkelijke en onverwelkelijke erfenis, die in de hemel bewaard wordt, [1 Petrus 1:4](#). En zij zullen genieten 't geen de Heere Jezus voor hen verworven en gebeden heeft: [Joh. 17:24](#). *Vader! Ik wil, dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt.*

Heeft God in de derde hemel bereid.

II. De alleen almachtige, wijze en barmhartige God heeft de derde hemel zelf gebouwd, [Hebr. 11:10](#). Heeft dit koninkrijk van de grondlegging van de wereld voor zijn gezegenden bereid, [Matth. 25:34](#). Hij heeft hen van de beginne verkoren tot zaligheid, [1 Thess. 2:13](#). Hij heeft Zijn Zoon in de wereld gezonden, om zijn volk zalig te maken, [Matth. 1:21](#). Het is Zijn welbehagen hun het Koninkrijk te geven, [Lukas 12:32](#). *Uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid,* [Rom. 11:36](#). De Zoon, onze Heere Jezus Christus, heeft de zaligheid voor de uitverkorenen verdiend en verworven. *De genadegift Gods is het eeuwige leven, door Jezus Christus, onze Heere,* [Rom. 6:23](#) ... Hij is de Overste Leidsman hunner zaligheid, [Hebr. 2:10](#). Hij kan volkomen zalmaken, [Hebr. 7:25](#) ... Hij stelt Zijn leven voor de schapen, en geeft hun het eeuwige leven, [Joh. 10:15](#), [28](#). Daarom draagt Hij de Naam van Zaligmaker. De mens doet er nietmetal toe, die wordt daartoe geleid en opgenomen: [Psalm 100:3](#) ... Hij heeft ons gemaakt (en niet wij) zijn volken de schapen van zijn weide. [2 Tim.1:9](#). *Die ons heeft zalig gemaakt, en geroepen met een heilige roeping; niet naar onze werken, maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus, voor de tijden der eeuwen. Daarom: Niet ons, o Heere! niet ons, maar uw Naam geef ere, om uwer goedertierenheid, om uwer waarheid wille,* [Psalm 115:1](#).

Voor de uitverkorenen.

III. Die, welke de zaligheid zullen deelachtig worden, zijn de uitverkorenen, de verordineerden: [Rom. 8:30](#). Die Hij tevoren verordineerd heeft ... deze heeft Hij ook verheerlijkt. 't Zijn de gezegenden des Vaders: [Matth. 25:34](#). *Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft dat Koninkrijk.* 't Zijn die aan Christus van de Vader gegeven zijn: [Joh. 17:24](#). *Ik wil, dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt.* 't Zijn de gelovigen: [Joh. 3:36](#). *Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven.* Deze alleen, en al dezen zullen genietters van de zaligheid zijn.

In welke de een meerder, de ander minder trap van heerlijkheid zal hebben.

IV. Hierover is de vraag: *Of de een in de hemel een meerder trap van heerlijkheid zal hebben dan de ander?*

Sommigen denken neen, anderen achten dat er onderscheidene trappen zullen zijn. Wij zeggen, dat alle verheerlijkten vol zullen zijn van zaligheid, tot overlopens toe, zo veel als ze houden kunnen, zodat er geen begeerte naar meer zal zijn, of zal kunnen zijn. Verloochening heeft hier geen plaats. Zij allen zullen Gods aangezicht in gerechtigheid aanschouwen, en verzadigd worden met zijn beeld, als zij zullen opwaken, [Psalm 17:15](#). Maar gelijk het ene vat meer vatten kan dan het andere, al zijn ze allen vol, zo achten wij dat ook de een uitmunten zal in heerlijkheid boven de anderen, doch niet om hun verdiensten, gelijk de papisten willen, waarin zij de maagden, monniken, leraren en martelaars zeggen hier uit te munten in verdiensten, daarom ook daar zullen uitsteken. Maar naar Gods vrije genade, in heerlijkheid verheffende, die veel tot een getuigenis voor zijn Naam gedaan, of geleden hebben. Dit blijkt:

Bewijs 1.

V. [Dan. 12:3](#), *De leraren nu zullen blinken als de glans des uitspansels, en die er velen rechtvaardigen, gelijk de sterren, altoos en eeuwig.* De profeet zegt vers 2, wat alle gelovigen gelijk zullen deelachtig zijn; namelijk, het eeuwige leven, en daarop wordt vers 3 de onderscheiding gemaakt van de leraren en diegenen, welke veel hebben toegebracht tot de bekering van de mensen, en gezegd, dat die bijzonder zullen blinken als de glans des uitspansels en als de sterren.

Bewijs 2.

[1 Kor. 15:41-42](#), *Een andere is de heerlijkheid der zon, en een andere is de heerlijkheid der maan, en een andere is de heerlijkheid der sterren: want de ene ster verschilt in heerlijkheid van de andere ster.* Alzo zal ook de opstanding van de doden zijn. De apostel geeft niet alleen te kennen, dat dezelfde lichamen andere hoedanigheden zullen hebben, maar dat ook de hoedanigheden verscheiden zullen zijn in de personen, de een heerlijker dan de ander, gelijk er verscheidenheid van glans is in de zon, maan en sterren, en ook de sterren onder elkaar verschillen in glans.

Bewijs 3.

[2 Kor. 9:6](#), *Die spaarzaamelijk zaait, zal ook spaarzaamelijk maaien; en die in*

zegeningen zaait, zal ook in zegeningen maaïen. Dat is geen belofte voor dit leven; want dat geschiedt niet altijd, maar het ziet op het eeuwige leven, en 't blijkt ook uit [Gal. 6:8](#), waar de apostel zegt: die in de Geest zaait, zal uit de Geest het eeuwige leven maaïen. Spaarzaamlijk is een tegenstelling met zegening, betekent geen gebrek, maar meerder en minder.

Bewijs 4.

[Lukas 19:12-19](#). vers 13, *Geroepen hebbende zijn tien dienstknechten, gaf hij hun tien ponden, en zei tot hen: doet handeling, totdat ik kom.* vers 17, *Heb macht over tien steden.* vers 19. *Wees over vijf steden.* Hier wordt niet alleen voorgesteld de vergelding van de getrouwe dienaren, niet alleen in 't gemeen dat er vergelding is, gelijk [Matth. 25:21, 23](#), maar ook die trap van beloning naar ieders winst, 't welk figuurlijkerwijze door heersen over tien en vijf steden wordt uitgedrukt.

Bewijs 5.

[1 Kor. 3:8](#), *Maar een ieder zal zijn loon ontvangen naar zijn arbeid.* Hier is geen tegenstelling tussen getrouwen en ontrouwen, tussen goeden en kwaden, en van die wordt niet gezegd, dat de goeden beloond en de kwaden bestraft zullen worden. Maar de apostel spreekt alleen van getrouwe dienaren, van Paulus en Apollos, en verhaalt hun beider werk, de een plant, de ander maakt nat, zijnde 't planten van de kerk op een plaats meer werk, dan het toedienen van 't geen tot derzelve wasdom dient, en verklaart dat ze wel beiden tot de wasdom niets kunnen doen, maar dat nochtans ieder naar zijn meerder of minder werk beloond zou worden.

Bewijs 6.

[Matth. 8:11](#), *Velen ... zullen met Abraham en Izak, en Jakob aanzitten in het koninkrijk der hemelen.* [Lukas 16:22](#), En het geschiedde dat de bedelaar stierf, en van de engelen gedragen werd in de schoot van Abraham. [Matth. 19:28](#), ... *Wanneer de Zoon des mensen zal gezeten zijn op de troon van zijn heerlijkheid, dat gij ook zult zitten op twaalf tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls.* Hier wordt gesproken van de hemel; want Abraham, Izak en Jakob zijn in de kerk op de wereld niet; Lazarus genoot de aanzitting met Abraham, nadat hij gestorven was, en de apostelen zouden op twaalf tronen zitten, als Christus op de troon van zijn heerlijkheid zou zitten. Na deze tijd zou daar onderscheid zijn tussen Abraham, Izak en Jakob, en tussen die velen, die met hen zouden aanzitten, tussen Abraham en Lazarus, tussen de apostelen en de andere gelovigen, dat die op twaalf tronen zouden zitten, dat van de anderen in deze plaats niet gezegd wordt; daaruit blijkt dan de verscheidenheid van trap in de heerlijkheid.

Tegenwerping 1.

VI. [Matth. 20:8-9](#), *Roep de arbeiders, en geef hun het loon, beginnende van de laatsten tot de eersten. En als zij kwamen, die ter elfder ure gehuurd waren, ontvingen zij ieder een penning. En de eersten komende, meenden dat zij meer ontvangen zouden; en zij zelf ontvingen ook elk een penning.* Ziet hier is het loon

gelijk voor degenen, die veel of weinig gearbeid hadden. Dus zijn er geen trappen in de hemel.

Antwoord.

336. Hier is het oogmerk te tonen, dat de beloning niet naar verdiensten, maar uit vrije genade geschiedt.

337. Door de penning wordt het eeuwige leven niet verstaan, want daar zijn gene, die een boos oog hebben, en die murmureren.

Tegenwerping 2.

Alle gelovigen hebben even groot deel aan dezelfde verkiezing, voldoening van Christus, de rechtvaardigmaking, aanneming tot kinderen, en stelling tot erfgenamen, en Dus dan ook even groot deel aan de heerlijkmaking; waaruit dan blijkt dat er geen trappen van heerlijkheid zullen zijn.

Antwoord.

Dit gevolg is krachteloos; want op dezelfde grond kan men besluiten, dat ze dan allen even groot deel aan de heiligmaking moesten hebben, dat de ervaring en de Schrift leert zo niet te zijn. Maar dat er in dit leven zijn vaders in Christus, en jongelingen, en kinderen. En gelijk er trappen zijn in dit leven, in genade en werk, zo dan ook in de beloning. Doch de minste zal tot overloeps toe vol zijn, en zoveel heerlijkheid en zaligheid eeuwig genieten, als hij houden kan. Doch dit moet evenwel een aansporing zijn, om veel voor Christus te doen en te lijden.

Ook zal er kennis van elkaar zijn.

VII. Nog is er een bedenking: *Of men in de hemel elkaar zal kennen?*

Antwoord. Alhoewel de kennis niet zal zijn als hier, en met lichamelijke betrekking en genegenheden vergezelschap, zo achten wij, dat de leraren de lidmaten, de lidmaten de leraren, de man de vrouw, de vrouw de man, de ouders de kinderen, de kinderen de ouders, de bloedverwanten en hier bekenden elkaar zullen kennen. Dat allen die in de Bijbel geroemden, en allen die in de heerlijkheid uitmunten, van allen gekend zullen worden, en verder, dat allen in de hemel van allen en een ieder gekend zullen worden, en door openbaring Gods, en door de eeuwige omgang met elkaar, daar zal niemand vreemdeling zijn, of als zodanig van iemand aangezien worden, want men zal het geheugen niet verloren hebben. Onkunde is zwakheid, en daar zal geen onvolmaaktheid zijn; de gemeenschap zal daar volmaakt met elkaar zijn, en dus niet blindelings, maar met kennis. Ik acht dat men de wegen, die de Heere een ieder geleid heeft, elkaar zal verhalen, en de volmaakheden van God, die zich in iedere stap opdeden, met elkaar zal roemen en prijzen, zodat men niet zonder op elkaar te denken, ieder voor zichzelf alleen zal bezig zijn in de onmiddellijke beschouwing van God. Maar dat men als mensen, doch verheerlijkten, met elkaar zal verkeren, en met elkaar God verheerlijken. De discipelen kenden Mozes en Elia op de heilige berg, [Matth. 17:3](#). De armen kennen hun weldoeners, als zij ze in de eeuwige tabernakelen zullen ontvangen, [Lukas 16:9](#). Het missen van de zijnen zal daar geen droefheid baren, omdat alle lichamelijke betrekking en genegenheden daar ophouden, en de rechtvaardigheid van God al zowel de stof van blijdschap en verheerlijking van God zal zijn, als zijn goedheid.

En samenspraak, doch onbekend in welke taal.

VIII. Dat men aldaar zal spreken, is daaruit klaar, dat niet te kunnen spreken een onvolmaaktheid is; hoe zou men anders lofzangen kunnen zingen? Mozes en Elia spraken met Christus, 't is tot verheerlijking van God. Maar wij achten dat de verscheidenheid van de talen zal ophouden, omdat die om de zonde gekomen is. Doch welke taal daar gesproken zal worden, is onbekend. Misschien zal het zijn de taal, die Adam gesproken heeft en tot op de verwarring, zijnde bijna twee duizend jaren, de enige gebleven is, zijnde **de Hebreeuwse**. Of 't zal een taal zijn, die de hemelse zaken in haar natuur beter zal uitdrukken dan een aardse taal die doorgaans van lichamelijke zaken ontleend is. Doch 't zij wat taal het zij, de tong zal zijn tot verheerlijking van God.

De heerlijkheid is onuitsprekelijk groot.

IX. Nu komen wij tot de zaak zelf, waarin de heerlijkheid van de kinderen van God bestaat. Deze is zeer groot, en blijkt:

1. Uit de onuitsprekelijkheid; zo iemand daarvan een straaltje maar ziet, en enigszins maar smaakt, de mond zal gesloten worden, en de pen zal stilstaan, omdat hij geen woorden kan vinden om het uit te drukken, hij zal bij zichzelf beschaamd staan over de uitdrukkingen, die hij daarvan maakt, als niet overeenkomende met de zaak zelf. Als David het zou uitdrukken, hij kan er niets anders van zeggen dan: *O, hoe groot is uw goed, dat Gij weggelegd hebt voor degenen, die U vrezen; dat Gij gewrocht hebt voor degenen, die op U betrouwen, in de tegenwoordigheid der mensenkinderen!* Psalm 31:20 [[Ps. 31:19](#)]. Zo iemand er ons wat van zou kunnen zeggen, het moest Paulus zijn, die in de derde hemel was opgenomen geweest. Maar hij kan er anders niet van zeggen, dan dat hij gehoord heeft onuitsprekelijke woorden, die een mens niet is geoorloofd te spreken, dat is, onuitsprekelijke zaken, [2 Kor. 12:4](#). En zo iemand wat nader de zaak kon uitdrukken, zo kon toch niemand het verstaan, tenzij hij meerder hemels was. Die onuitdrukkelijkheid en onbegrijpelijkheid moet in ons de zaligheid niet verminderen, maar moet in ons verwekken een gedachte van hoger heerlijkheid. Maar de Heere heeft nochtans zo veel van de hemel in zijn Woord geopenbaard, en aan de zielen van zijn kinderen bekendgemaakt, dat ze daaruit zo veel van de hemel kennen, dat ze daardoor alle kwellingen kunnen uitstaan, en hartelijk verlangen die zaligheid deelachtig te worden.

2. Dat moet het allerheerlijkste zijn, dat de alleen wijze en almachtige God, laat ik op menselijke wijze spreken, bij Zichzelf uitgevonden en gedacht heeft om de mens tot de van allergrootste zaligheid te verheffen, en hem met onbedenkelijke heerlijkheid en zoetigheid te vervullen, en om zelf verheerlijkt te worden in zijn heiligen, en wonderbaar te worden in allen, die geloven, [2 Thess. 1:10](#). Daarom wordt God, Die de Schepper is van hemel en aarde Kunstenaar en Bouwmeester van de hemel genoemd: [Heb 11:10](#). *Want hij verwachtte de stad, die fundamenten heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester God is.*

3. Zien wij aan degenen, die God tot zaligheid brengt, 't zijn Zijn kinderen; voor kinderen bewaart men het beste, grote personen geven hun kinderen grote erfenissen. Zou dan dat niet wat uitnemends zijn, dat de grote God voor zijn

beminde kinderen heeft bereid? [Rom. 8:17](#). Indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen, erfgenamen Gods, en mede-erfgenamen van Christus.

4. De prijs, door welke deze zaligheid voor hen verworven is, is het allerdierbaarste, 't is het dierbare bloed van Christus, de Zoon van God; om een gering geluk de mens toe te brengen, zou de Zoon van God zo veel niet hebben geleden, en daarom, hoe groot is dan niet wel de zaligheid, die door zulke dure prijs gekocht is! [Heb 2:10](#). *Want het betaamde Hem, om Welke alle dingen zijn, en door Welke alle dingen zijn, dat Hij, vele kinderen tot de heerlijkheid leidende, de overste Leidsman van hun zaligheid door lijden zou heiligen.*

5. Doet hierbij, dat als God het allergrootste aan zijn kinderen beloven wil, dat Hij hun het eeuwige leven belooft: [Openb. 2:7](#), [11](#), [17](#) ... *Die overwint, Ik zal hem geven te eten van de boom des levens, die in het midden van het paradijs Gods is ... Die zal van de tweede dood niet beschadigd worden ... Ik zal hem geven te eten van het Manna, dat verborgen is, en Ik zal hem geven een witten keursteen, en op de keursteen een nieuwe Naam geschreven, welke niemand kent dan die hem ontvangt. [Openb. 3:5](#), [12](#), [21](#) ... Die zal bekleed worden met witte kleren ... Ik zal hem maken tot een pilaar in de tempel mijns Gods, ... en Ik zal op hem schrijven de Naam Mijns Gods, en de Naam der stad Mijns Gods ... Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijn troon. [Openb. 21:7](#). Die overwint, zal alles beërven.*

6. De zaligheid is alle hoop en troost voor de gelovigen, daardoor hebben ze alle kwellingen en wrede doden kunnen uitstaan, hiernaar hebben ze reikhalzende verlangd. [Hebr. 11:26](#). *Achtende de versmaadheid van Christus meerdere rijkdom te zijn, dan de schatten in Egypte; want hij zag op de vergelding des loons. [Filip. 1:23](#) ... hebbende begeerte om ontbonden te worden, en met Christus te zijn; want dat is zeer verre het beste.*

Uit deze allen kan men licht besluiten dat de toekomstige zaligheid onuitsprekelijk groot zal zijn. Zou u daarop niet durven aangaan, gelovigen? Zou u al het aardse om dezelve niet blij willen verlaten, alle lijden uitstaan, alle strijden moedig ondergaan, al zag u er niet meer van dan de sluitreden u zegt? Gewis zo 't geloof maar levendig was, u had genoeg om er naar te verlangen.

Nochtans is daarvan iets geopenbaard.

X. Ik kan wel denken dat de Godzalige lezer in verlangen is om wat meerder van de zaligheid te horen, en in verwachting is, dat er nog wat bijzonders van de zaak zelf zal volgen.

Maar ik moet u zeggen, dat ik uw verlangen en verwachting niet zal kunnen voldoen. 't Is u niet om woorden, maar om de zaak zelf te doen, en die kan ik u niet geven, lichamelijke woorden kunnen dit onuitsprekelijke niet uitdrukken. Nochtans wil ik enige zaken maar noemen, of het de Heere behaagde, dat het een gelegenheid mocht zijn, dat iemand daardoor de zaak zelf in 't oog kreeg en begon te smaken. Eerst zullen wij zeggen, wat daar niet zal zijn, en dan wat daar wel zal zijn en naar lichaam en naar ziel.

Alle kwelling is buiten gesloten.

XI. Daar zal niets zijn van al hetgeen dat lichaam of ziel enige ongemakkelijkheid of onrust in dit leven aanbrengt. Geen duisterheid zal het verstand meer bedwelmen, geen zondigheid de ziel meer besmetten. De ziel zal niet meer in verlaten komen, de strijd tegen vlees, wereld en duivel zal daar geen plaats meer hebben; alle droefheid, bekommernis, hartzeer verdriet en vrees zal weg zijn. Er zal geen armoede, tegenloop, verdrukking, pijn, honger, of iets dat ziel en lichaam zal kwellen, meer zijn: [Openb. 21:4](#). God zal alle tranen van hun ogen afwissen; en de dood zal niet meer zijn; noch rouw, noch gekrijt, noch moeite zal meer zijn, want de eerste dingen zijn weggegaan. [Openb. 7:16](#). Zij zullen niet meer hongeren, en zullen niet meer dorsten, en de zon zal op hen niet vallen, noch enige hitte.

Daar is heerlijkheid van het lichaam. In plaats van ellende zal daar alles zijn, wat de ziel en het lichaam verzadigen kan; het lichaam zal met heerlijkheid bekleed zijn, en het verheerlijkte lichaam van Christus gelijkvormig worden, [Filip. 3:21](#). En omdat het lichaam 't gezicht, 't gehoor op een volmaakte wijze zal hebben, zo zal daar niets ontbreken, maar alles zal daar zijn, wat tot blijdschap van dezelve, en daardoor tot verheerlijking van God zal zijn. Doch wat voor 't oog, wat voor 't oor zal zijn, is voor ons verborgen. Maar in 't algemeen kunnen wij zeggen, 't zal wonderlijk, verrukkende en verblijdende zijn, 't geen daar gezien en gehoord zal worden.

De plaats.

XIII. Deze plaats van de hemel is en onbedenkelijk groot en vol Goddelijke heerlijkheid, zij wordt ons figuurlijk beschreven [Openb. 21](#), en wordt aldaar vergeleken bij het allerheerlijkste, dat op aarde bij elkaar te stellen is. *De stad lag vierkant, had twaalf poorten, iedere poort van een parel, de straat van de stad was zuiver goud, gelijk doorluchtig glas, ... en de stad behoeft de zon, en de maan niet dat zij in dezelve zouden schijnen, want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht, en het Lam is haar kaars,* [Openb. 21:16](#), [21](#), [23](#).

Het gezelschap.

Het gezelschap zal ook zeer tot vervrolijking zijn. [Zach. 3:7](#), *Ik zal u wandelingen geven onder die hier staan.* Al de heiligen, ieder in zijn heerlijkheid, beminnelijkheid en liefelijkheid, al de Godzaligen, van Adam tot op de dag van Christus, al de patriarchen, profeten en apostelen, al de martelaren en die als helden gestreden hebben voor de waarheid, zullen met ieder, en ieder met die verkeren, spreken en met hen de Naam des Heeren loven: [Openb. 7:10-12](#). *En zij riepen met grote stem, zeggende: de zaligheid zij onzen God, Die op de troon zit, en het Lam. En al de engelen stonden rondom de troon en rondom de ouderlingen en de vier dieren; en vielen voor den troon neer op hun aangezichten en aanbaden God, zeggende: Amen. De lof en de heerlijkheid, en de wijsheid, en de dankzegging, en de eer, en de kracht, en de sterkte zij onze God in alle eeuwigheid. Amen.*

De zaligheid bestaat.

XIV. Doch dit is het nog niet, dat de ziel, die een oneindige begeerte heeft en niet dan met het genieten van het oneindige vervuld kan worden, verzadigen kan. Dus is het nodig de ziel tot wat hogers op te leiden.

In bij God te zijn.

1. Daar zal men gedurig bij de Heere zijn. Dit is de smart in dit leven, dat men zo verre van de Heere af leeft, dit kost hun menige traan; al het verlangen, al het reikhalzen, al het vermaak is naar de gemeenschap met God: [Psalm 73:23, 28](#). *Ik zal dan gedurig bij U zijn ... Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen.* Maar daar zal de gemeenschap én onmiddellijk én eeuwig zijn: Dit is de troost in dit leven: [1 Thess. 4:17-18](#) *En alzo zullen wij altijd met de Heere wezen Zo dan, vertroost elkaar met deze woorden.* Dit was het verlangen van Paulus: [Filip. 1:23](#) ... *Hebbende begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn. Want dat is zeer verre het beste.* Dit was de toezegging van de getrouwen Jezus: [Joh. 12:26](#) *Waar ik ben, aldaar zal ook Mijn dienaar zijn.* Dit was zijn bede: [Joh. 17:24](#). *Vader! Ik wil, dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt.* Dit wordt ons vertoond: [Openb. 7:15](#). *Daarom zijn zij voor de troon Gods, en dienen Hem dag en nacht in Zijn tempel; en Die op de troon zit, zal hem overschaduwen.* O hoe zoet zal het zijn, eeuwig te zitten onder het lommer van de almachtige, van de goede, van de liefhebbende, van de algenoegzame, van de vriendelijke God!

In Hem te aanschouwen.

XV. 2. De zaligheid bestaat in God te zien. God kan met de ogen van het lichaam niet gezien worden, want Hij is de Onzienlijke, [1 Tim. 6:16](#); [Hebr. 11:27](#). Maar de Heere Jezus zal naar het lichaam met de ogen van het lichaam tot volle vreugde en liefde gezien worden van alle hemelingen, en dat zo, als dat de volheid van de Godheid lichamelijk, ogenschijnlijk in Hem woont, zodat in Hem de afstralingen van de goddelijke heerlijkheid gezien zullen worden. Jezus zal men zien in Zijn heerlijkheid, met Hem zal men spreken en Hij zal tot ons spreken van aangezicht tot aangezicht.

Maar God zal van een ieder gezien worden met de ogen des verstands. Nu ziet een gelovige ziel maar van ver en maar een klein straaltje, en dat als achterna, dat verblijdt de ziel wonderlijk, maar 't is een zelden uur van een korte duur, 't is ras weer weg en laat een sterk verlangen met smart vermengd na in degenen, die iets daarvan gezien en gesmaakt hebben, 't is telkens wederom: *Waarom, o Heere, staat Gij van verre; waarom verbergt Gij U in tijden van benauwdheid?* [Psalm 10:1](#). *Hoe lang zult Gij Uw aangezicht voor mij verbergen?* [Psalm 13:2](#) [[Ps. 13:1](#)]. *Wanneer zult Gij tot mij komen?* [Psalm 101:2](#). *Toon mij nu Uw heerlijkheid,* [Exod. 33:18](#).

Maar dan zal het zijn, als de zon op 't klaarst bij de eerste morgenschemering. *Nu zien wij door een spiegel in een duistere rede, maar alsdan zullen wij zien aangezicht tot aangezicht; nu ken ik ten dele, maar alsdan zal ik kennen, gelijk ook ik gekend ben,* [1 Kor. 13:12](#). Daar zal de verheerlijkte ziel Gods aangezicht in gerechtigheid aanschouwen en verzadigd worden met zijn beeld, [Psalm 17:15](#). Hiervan zei David, [Psalm 16:11](#). *Verzadiging der vreugde is bij Uw aangezicht; liefelikheden zijn in Uw rechterhand eeuwig.* Als God daar onmiddellijk van

nabij, en op die manier, die God ons nu niet heeft geopenbaard, aan zijn kinderen zal openbaren zijn heerlijke volmaaktheden en de ziel zal doen gevoelen, dat Hij voor haar is, en de verzadigende kracht van die zal doen smaken, dan zal men eerst weten, wat het is Gods vriendelijk, heerlijk, liefhebbend heilig, verblijdend, verzadigend aangezicht te zien.

In liefde.

XVI. 3. Dit wandelen door aanschouwen zal in blote bespiegeling niet bestaan en eindigen. Maar het zal vergezelschap zijn met gemeenschap in onderlinge en volmaakte liefde. *God is liefde*, [1 Joh. 4:8](#). Die oneindige liefde zal de ziel omvatten en vervullen, en de ziel de warmte en zoetheid van de liefde Gods gevoelende, zal in wederliefde God ontmoeten en in de onderlinge liefde onbegrijpelijke zoetheid en blijdschap tot verzadiging toe voor eeuwig genieten. *De liefde vergaat nimmer meer*, [1 Kor. 13:8](#).

In heiligheid.

XVII. 4. Volmaakte liefde is volmaakte heiligheid; het verstand volmaakt God beschouwende, de wil volmaakt in de liefde en onmiddellijke vereniging God genietende, zo kan geen onvolmaaktheid plaats hebben. *Maar wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal hetgeen, dat ten dele is, te niet gedaan worden*, [1 Kor. 13:10](#). Daar zal het beeld Gods volmaakt in ieder zijn. Ik zal verzadigd worden met uw beeld als ik zal opwaken, [Psalm 17:15](#). Daar zal men volmaakt de Goddelijke natuur deelachtig zijn, [2 Petrus 1:4](#). Een ieder zal blinken in heilig sieraad als de zon, maan en sterren; deze volmaaktheid zal zich openbaren in alle omgang met de verheerlijkten, zich met allen verenigende in volmaakte liefde.

In blijdschap.

XVIII. 5. Daar zal niet zijn dan vreugde en blijdschap: [Matth. 25:21](#) ... *ga in, in de vreugde uws Heeren*. Als de ziel volmaakt God zal aanschouwen en met de heerlijkheid des Heeren omschenen, in het licht van zijn aangezicht voor altijd zal wandelen, als God de ziel met zijn algenoegezaamheid zal vervullen, met zijn liefde omvatten en met al zijn volmaaktheden overschaduwen, hoe kan het anders zijn, of een vrede, die alle verstand te boven gaat, een zielverrukkende verwondering, een onuitsprekelijke blijdschap zal de ziel vermaken en zich in God geheel verliezen. O hoe wonderbaar zal het zijn, als men zich met alle engelen en uitverkorenen in eerbied voor de Heere zal neerbuigen en met hen zal uitgalmen het eeuwig halleluja!

Waarvan hier maar kleine voorsmaakjes.

XIX. 6. Verbeeldt u eens alles, wat u ooit van God hebt gezien, de vrede en blijdschap, die u ooit hebt gesmaakt, die eenheid en gemeenschap met God, die u ooit hebt gehad, die optrekking, die u ooit zijt gewaar geworden. En voegt daarbij de verrukkende predikaties, die u ooit hebt gehoord, en alles wat u anderen van hun ondervindingen hebt verteld, en de liefde, die u ooit in een geestelijk gezelschap hebben vernomen, plaatst dit alles bij elkaar en neemt bij die allerkleinste straaltjes eens af, wat vreugde en blijdschap dan in de volmaaktheid

zal zijn. *Hetgeen het oog niet heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklommen, hetgeen God bereid heeft die, die Hem liefhebben, [1 Kor. 2:9](#).* En dat voor eeuwig. En dat al de zaligheden vermeerderen zal, is dat er geen vrees voor verliezen en voor eindigen, zal zijn, want niemand zal dat storen, niemand zal het bestrijden, niemand zal het wegnemen. Maar 't zal zonder einde tot in alle eeuwigheid zijn. 't Is het eeuwige leven, [Joh. 10:28](#). Een eeuwige erve, [Hebr. 9:15](#). Eeuwige heerlijkheid, [1 Petrus 5:10](#). Een eeuwig koninkrijk, [2 Petrus 1:11](#). Eeuwig in de hemelen, [2 Kor. 5:1](#).

Onbekeerden ernstig zoeken.

XX. Zo'n heerlijkheid en zaligheid is voor de gelovigen weggelegd; daarom onbekeerden, tracht toch naar het geloof in Christus, opdat u ook die zaligheid deelachtig moogt worden en ontvluchten moogt de eeuwige verdoemenis, die u anders te verwachten is. 't Wordt u nu aangeboden, daarom tast nu toe, eer het te laat is. En wilt u niet, zo verwondert u niet meer over het strijden, over het uitstaan van kwellingen, over de arbeid van de Godzaligen. Denkt nu niet meer dat het maar fantasie, maar eigenzinnigheid, maar stijfhoofdigheid is, maar dat zij die heerlijkheid kennen, beminnen en dat zij om die kroon te bekomen, strijden.

Gelovigen hebben zich als erfgenamen te gedragen.

XXI. En u gelovigen, omdat u zo grote zaligheid te verwachten hebt, zo gedraagt u nu als erfgenamen van dezelve.

Aardse dingen klein achten.

1. Acht nu alle dingen van deze wereld te klein en te voorbijgaande, dan dat ge u met dezelve zou ophouden, zet uw hart niet op voorspoed, rijkdom, eer, vermaak, 't is niet noemenswaard bij deze erfenis, ziet er van af, maakt, dat het u niet belette in uw loop naar deze kroon. Is 't tegenspoed, verdrukking, vervolging, sterven voor de Naam van Christus, armoede, of wat het zijn moge, tilt daar niet zwaar aan, want 't is in vergelijking met deze erfenis nietmetal: [Rom. 8:18](#). *Ik houd het daarvoor, dat het lijden van deze tegenwoordige tijd niet is te waarderen tegen de heerlijkheid, die aan ons geopenbaard zal worden.* Ja het lijden bereidt ons een meerdere trap van heerlijkheid, als men het wèl draagt: [2 Kor. 4:17](#). *Want onze lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat, werkt ons een geheel zeer uitnemend eeuwig gewicht van de heerlijkheid.* Verblijdt u veel liever in de verdrukking, dan dat u daaronder moedeloos zou gaan liggen: [Jak 1:12](#). *Zalig is de man, die verzoeking verdraagt; want als hij beproefd zal geweest zijn, zo zal hij de kroon des levens ontvangen, welke de Heere beloofd heeft degenen, die Hem liefhebben.* In plaats van al het kruis zal de Heere u overvloedige, eeuwige vertroosting geven.

Ziet dit, [Openb. 7:13-17](#). Dit was van mijn vader - zaliger gedachtenis - laatste tekst, die ik daarom hier geheel stel.

En een uit de ouderlingen antwoordde, zeggende tot mij: Deze, die bekleed zijn met de lange witte kleren, wie zijn zij, en van waar zijn zij gekomen? En ik sprak tot hem: Heere! Gij weet het. En hij zei tot mij: Deze zijn het, die uit de grote verdrukking komen; en zij hebben hun lange kleren gewassen, en hebben hun lange kleren wit gemaakt in het bloeds des Lams. Daarom zijn zij voor de troon

van God en dienen Hem dag en nacht in zijn tempel; en Die op de troon zit, zal hen overschaduwen. Zij zullen niet meer hongeren, en zullen niet meer dorsten, en de zon zal op hen niet vallen, noch enige hitte. Want het Lam, Dat in het midden des troons is, zal hen weiden, en zal hun een Leidsman zijn tot levende fonteinen van de wateren; en God zal alle tranen van hun ogen afwissen.

Zich te verblijden in de hoop.

XXII. 2. Hebt u zulke grote zaligheid te verwachten, verblijdt u dan over die toekomstende erfenis: [Rom. 12:12](#). *Verblijdt u in de hoop.* 't Is een gebrek in vele gelovigen, dat zij al te veel zien op het tegenwoordige, dan wilden zij het wel wat beter in de wereld hebben, en dat zou hun dan wat geruster doen leven. Dan zijn zij alleen werkzaam over hun zielsstaat, en of zij wel in de staat van de genade zijn, en dan moeten zij telkens al wederom beproeven, en moeten al wederom en wederom op goede gronden kunnen besluiten, dat zij in de staat van de genade zijn. Dan moesten zij meerder gevoelige genade hebben; dan meer kracht tegen de zonde. En ondertussen loopt de tijd heen en men verheft zijn hart niet genoeg op de grote te verwachten heerlijkheid, dat is maar met een snelle gedachte gedaan.

Men moest werkzaam zijn in de beschouwing van de eeuwigheid, dan op de zekerheid en gewisheid van die uw erfenis, dan moest men gedurig starogen op de heerlijkheid van die, en door het geloof de hemel doorwandelen en zien, hoe heerlijk Zich de Heere Jezus vertoont, hoe de engelen zich voor Hem neerbuigen, hoe vriendelijk Hij is jegens de verheerlijkten, in wat een licht, onmiddellijke gemeenschap met God, volmaakte liefde en met wat een heerlijke blijdschap zij aangedaan en vervuld zijn jegens God, jegens Christus, jegens engelen, jegens elkaar, hoe liefelijk dat zij des Heeren lof zingen, zich verwonderen en verliezen in de volmaaktheden van God en de volmaaktheden jegens hen.

Dus zou men zichzelf vergeten en zich alsmede bevinden onder de verheerlijkte menigte, zich met haar voor de Heere neerbuigen en Hem verheerlijken; en komende wederom als tot zichzelf op de aarde, zo zou men zich vermaken, in de heerlijkheid zich voor te stellen, en men zou met vrolijkheid zijn weg reizen en niet bij iedere moeilijkheid naar ziel of lichaam staan blijven, gelijk iemand, die heengaat om bezit te nemen van een zeer grote erfenis, daar hij nu arm en berooid is, zich een moeilijke dag reizen getroost. Daarom zeg ik u wederom, verblijdt u in de hoop van de heerlijkheid. *De God nu der hoop vervulle ulieden met alle blijdschap en vrede in het geloven, opdat gij overvloedig moogt zijn in de hoop, door de kracht des Heiligen Geestes,* [Rom. 15:13](#).

Als het einde voor te stellen.

XXIII. 3. Stelt u deze heerlijkheid voor als uw enig einde. Het einde maakt de werker gaande, en hoe vuriger hij dat bemint, hoe ernstiger hij in het werk is. Welaan dan, hebt geen einde in deze wereld, zoekt hier niets, waarin u rusten zou, neemt het zo nauw niet, al mist u hetgeen u gaarne had, al gaat het u naar de ziel ook niet naar uw wens. 't Is hier geen tijd om met Paulus in de derde hemel opgetrokken te worden, 't is hier tijd van strijden, 't is hier tijd van moeilijkheid;

ziet dan maar vooruit en hebt deze heerlijkheid alleen in 't oog, wijkt niet af ter rechter- noch ter linkerhand, blijft niet staan. Maar doelt hierop, en jaagt hiernaar met een volle ren ten hemel in, gelijk Paulus zichzelf also tot een voorbeeld voorstelde: [Filip. 3:14](#). Eén ding doe ik, vergetende hetgeen achter is, en strekkende mij tot hetgeen dat voren is, jaag ik naar het wit tot den prijs der roeping Gods, die van boven is in Christus Jezus. Gelijk onze Heere Jezus deed, doet gij ook also. Van Hem zegt de apostel, [Hebr. 12:2](#), Ziende op de overste Leidsman en Voleinder van het geloof Jezus, Dewelke voor de vreugde die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen, en schande veracht, en is gezeten aan de rechterhand des troons van God. Zo deed Mozes, hij zag op de vergelding des loons, [Hebr. 11:26](#). Welaan dan, de hemel in 't oog, en strijd de goede strijd des geloofs, grijpt naar het eeuwige leven, tot dat u ook geroepen zijt, [1 Tim.6:12](#). Strijdt om in te gaan door de enge poort, [Lukas 13:24](#).

Zich te verwakkeren in heiligmaking.

XXIV. 4. Verwakkert u door de verwachting van deze heerlijkheid, tot heiligmaking en een hemels leven. Stelt u aan als vreemdelingen in de wereld, die naar hun vaderland gaan, [Hebr. 11:9-10](#), [13-16](#). En verheft u gedurig boven de aarde, om nu in de onzichtbaarheden te leven, nu uw wandel in de hemel te hebben, nu u te reinigen en een hemels leven te leiden. [2 Kor. 4:17-18](#), *Want onze lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat, werkt ons een gans zeer uitnemend eeuwig gewicht der heerlijkheid; dewijl wij niet aanmerken de dingen, die men ziet, maar de dingen, die men niet ziet; want de dingen, die men ziet, zijn tijdelijk, maar de dingen die men niet ziet, zijn eeuwig.* [Filip. 3:20](#), *Onze wandel is in de hemelen.* Die levendig zo'n heerlijkheid verwacht en zich die voorstelt zal door die hoop aangezet worden, om zich daartoe te schikken en te bereiden. [1 Joh. 3:2-3](#), *Geliefden! nu zijn wij kinderen van God, en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. Maar wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is. En een ieder, die deze hoop op Hem heeft die reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is.*

Welaan dan, gelovigen, zo'n heerlijkheid hebt u te verwachten en dat binnenkort. Haast u dan om uw werk af te doen, vertoont u een voorbeeld in Godzaligheid, in geloof, in gemoedigheid, in hoop op de heerlijkheid. Maakt deze heerlijkheid en de weg tot dezelve anderen bekend en neemt hen mee naar de zaligheid, opdat u met de Heere Jezus moogt zeggen: [Joh. 17:4-6](#), *Ik heb U verheerlijkt op de aarde; Ik heb voleindigd het werk, dat Gij Mij gegeven hebt om te doen; Ik heb Uw Naam geopenbaard de mensen. En nu verheerlijkt Gij Mij, Vader! Hallelujah!*

Deel III

DE REDELIJKE GODSDIENST

In welke de Goddelijke waarheden van het genadeverbond worden verklaard, tegen partijen beschermd en tot beoefening aangedrongen, alsmede de bedeling des verbonds in het Oude en Nieuwe Testament en de ontmoeting der kerk in het Nieuwe Testament, vertoond in een verklaring van de Openbaring van Johannes.

door

W. á BRAKEL Th. F.

in leven bedienaar des Goddelijken Woords te Rotterdam

DEEL III

Hoofdstuk 1: Van de Kerk van het Oude Testament en in 't bijzonder van Adam op Abraham

Hoofdstuk 1

Van de Kerk van het Oude Testament en in 't bijzonder van Adam op

Abraham

De bedeling van het Verbond is anders in het Oude Testament dan in het Nieuwe Testament

I. Tot hiertoe hebben wij het gehele genadewerk van de verlossing des mensen in zijn natuur en deszelfs hoedanigheden voorgesteld. Nu gaan wij over tot de verscheidenheid van de manier van toepassing, die er was vóór Christus' komst in het vlees, en ná dezelve. De bediening vóór Christus' tijden wordt *genoemd het Oude Verbond* of Testament; en na Zijn komst in het vlees, *het Nieuwe Verbond* of Testament. Ik zeg Verbond of Testament, omdat de Schrift een woord gebruikt, namelijk Hebr. Berith, en Grieks diatheeke, én om te tonen dat in de woorden Verbond en Testament geen grond is voor de misvattingen, die men door het onderscheiden van die woorden zoekt goed te maken. Het onderscheiden van de manier van de bediening van het genadeverbond in 't Oude en Nieuwe Testament is in het Woord gegrond. Zie [2 Kor. 3:6](#), ... *Dienaars van het Nieuwe Testament*. [2 Kor. 3:14](#), ... *In het lezen van het Oude Testament*. [Hebr. 8:7](#), *Indien dat eerste Verbond onberispelijk geweest ware, zo zou voor het tweede geen plaats gezocht geweest zijn*. [Hebr. 8:13](#), *Als Hij zegt: Een nieuw verbond, zo heeft Hij het eerste oud gemaakt*.

Het Oude Testament werd bediend door schaduwen.

II. Het Oude Testament is een bediening, in welke de Borg en Zaligmaker beloofd werd dat komen zou, zodat de tijd van Adam tot op Christus toe, de tijd van de belofte was, en in welke de Zaligmaker in Zijn natuur, lijden en sterven, werd afgebeeld, opdat ze te beter Hem kennen, en in Hem geloven zouden.

23. Dit geschiedde door velerlei offeranden, die de apostel noemt *afbeeldingen*; Christus duidelijk als voor ogen afschilderende, zodat ze dagelijks Christus in zijn lijden en sterven met de ogen des lichaams, als zien en aanschouwen konden. [Hebr. 9:9](#), *Welke was een afbeelding voor die tegenwoordige tijd, in welke Christus nog niet in het vlees gekomen was*.

24. Hij noemt ze ook *voorbeelden*; alle voorbeelden werden gemaakt naar het voorschrift, dat God daarvan gaf, net afbeeldende de toekomstige Christus. Zodat niet Christus geformeerd is naar voorbeelden, maar de voorbeelden naar Christus, en zo zagen ze in het voorbeeld het beeld van Christus, Die komen zou. Ziet [Hebr. 8:5](#), *Welke het voorbeeld en de schaduw van de hemelse dingen dienen*.

25. Ook worden zij genoemd schaduwen, niet om het donker te maken, de zaak te verbergen, en te verduisteren; maar om de zaak, die dezelve nog niet gezien kon worden, zó nabij te vertonen, als geschieden kon. Zoals een mens, aan de ene kant van een schutting staande, in een heldere zonneschijn zien kan de schaduw van een ander mens, aan de andere kant van de schutting, hij ziet de mens zelf niet, want de schutting belet het gezicht; maar de schaduw voorbij het einde van de schutting schietende, wordt van hem gezien. Ja uit deze schaduw kan hij niet alleen afleiden dat er een mens is, die hij nog niet ziet, maar hij kan ook zien, of het een kind of een volwassene is, en aan het

gewaad, of het een man of vrouw is, ja of hij gaat of staat, of hij rechtop staat, en of hij zich buigt, en bijna wat hij doet. Zulke schaduwen waren de offeranden van het Oude Testament Ziet, [Kol. 2:17](#), *Welke zijn een schaduw van de toekomstige dingen, maar het lichaam is Christus.*

26. Men noemt ze gewoonlijk *ceremoniën*; maar dat woord staat in de Bijbel niet; ceremoniën zijn uiterlijke oefeningen, met woorden of gebaren. Omdat het niet Schriftuurlijk is zo zullen wij daar ook niets van zeggen, dan dat het gelegenheid geeft om de zaken niet, of verkeerd te verstaan, en daarom is het beter dat men de Schriftuurlijke woorden gebruikt. Wij zullen het gebruik volgen.

Het Oude Testament is begonnen met het eerste Evangelie.

III. Het Oude Testament of Verbond was al de tijd van het Evangelie in het Paradijs tot op Christus; in al die tijd is er geen onderscheid in de soort van bediening, welke in al die tijd geschiedde door beloften en afbeeldingen; maar ten opzichte van de personen, aan wie de bediening geschiedde, kan men die tijd onderscheiden in de Kerk vóór Abraham en na Abraham. Vóór Abraham bestond de kerk uit allerlei naties, gelijk in de dagen van het Nieuwe Testament Maar God nam Abraham op en zijn zaad, om *Zijn kerk* te zijn; zodat na Abrahams tijd andere naties hand over hand vervreemden van de ware godsdienst; maar deze bleef zuiver in de nakomelingen van Abraham. Als men spreekt van een *nationaal Verbond*, dan moet men het verstaan te zijn het Verbond der genade, met die natie opgericht; meer zegt dat woord niet.

Van de staat van de kerk, Adam tot op Abraham, is niet veel beschreven, doch genoeg om ons te tonen, dat het Evangelie en de ware godsdienst in die tijd zo welbekend en gepleegd is, als daarna, en door welke linie de Heere Jezus van Adam afkomstig is, 't welk nodig was, zou Hij de Middelaar zijn, en nodig was te weten, om Hem daarvoor te erkennen. De gehele tijd van Adam tot op {de geboorte van} Abraham begrijpt omtrent twee duizend jaren, en is beschreven in de eerste hoofdstukken van het eerste boek van Mozes; wij zullen de voornaamste zaken in een korte schets vertonen, en dan enige bedenkingen beantwoorden.

Verkondigd in het Paradijs, en van land tot land voortgeplant in de Godzalige linie.

IV. Nadat Adam en Eva het verbond der werken overtreden hadden, zo kondigt de Heere een nieuw verbond, een verbond der genade af onder de woorden: *En Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad, en tussen haar zaad, datzelve zal u den kop vermorzelen, en gij zult het de verzenen vermorzelen.* Deze plaats is in 't vorige van dit traktaat verklaard. 't Zijn korte woorden, maar behelzen het grote werk van de verlossing van een zondaar, de verbreking van het geweld van de duivel over de uitverkorenen, de vijandschap en strijd van de kinderen van God en van de duivel, de Persoon, door wie dit uitgevoerd zou worden, onder de benaming van *'t zaad van de vrouw*, niet des mans, welke is Christus, het zaad Abrahams, Izaks, Jakobs, Davids, van Maria, dewelke door Zijn dood de duivel heeft te niet gedaan, [Hebr. 2:14](#). Deze zaak heeft God aan Adam en de volgende heilige mannen nader verklaard.

Adam bleef de Kerk negenhonderd en dertig jaren bij.

Henoch was een profeet, verkondigde de dag des oordeels, [Judas 1:14-15](#).

Noach was een prediker van gerechtigheid, de inhoud van zijn predikatie was Christus, [1 Petrus 3:19-21](#). En profeteerde van de roeping van de heidenen na de verstoting van het geslacht van Sem, [Gen. 9:27](#). God onderwees en versterkte hen ook in het geloof door de offeranden van vruchten des velds, van rein vee, en van de eerstgeborenen, [Gen. 4:4](#); [Gen. 8:20](#). Hierdoor kwam het volk tot kennis van de verborgenheden van de zaligheid, en tot het geloof in Christus.

Eva, toen zij Kaïn gebaard had, had het oog op Christus, 't zij dat ze een begin zag van de voortteling, uit welke de Christus zou geboren worden, 't zij dat ze in de persoon dwaalde, menende dat hij de Verlosser zou zijn, en toen zij Seth gebaard had, zei zij: *God heeft mij een ander zaad gezet voor Abel*, [Gen. 4:25](#), nu wetende dat God Kaïn, en zijn nakomelingen verstoten en vervloekt had, [Gen. 4:11](#), en gelovende, dat uit Seth de Zaligmaker zou geboren worden.

Abel was een rechtvaardige, [Matth. 23:35](#). En een sterk gelovige, in 't welk hij Gode behaagde, [Hebr. 11:4](#).

Henoch wandelde met God, en werd weggenomen zonder de dood te zien, hebbende getuigenis dat hij Gode behaagd, [Hebr. 11:5](#).

In Enos' tijd scheidden de gelovigen zich van de goddelozen af, voegden zich bij elkaar, en riepen de Naam des Heeren aan, [Gen. 4:26](#).

De kerk werd ook verdorven, zodat de leden van de kerk met de ongelovigen trouwden, waardoor de kerk nog meer bedorven werd, daarom wilde God niet dat zijn volk met anderen zou trouwen, [Dan. 7:3](#); [2 Kor. 6:14](#). De aarde werd hoe langer hoe meer verdorven, waartoe hielpen de hoogmoedige Lamech, de eerste die twee vrouwen nam, en op het zwaard van zijn zoon pochte, en de woeste reuzen, die op hun sterkte en aanzien vertrouwend, met geweld heersten, en zich namen maakten, [Gen. 6:4](#). Zodat God, wereld en kerk ten uiterste goddeloos zijnde, alle mensen en al wat op aarde zich beweegt met de zondvloed doodde.

Tot op Noach, en van Noach tot op Abraham, en tot op Mozes.

Maar Noach en zijn vrouw, en zijn drie zonen ieder met zijn vrouw, en de aard van ieder slag van alles, wat op de aarde leeft, werden in het leven bewaard in de ark, in welke zij behouden werden.

Noach plantte een wijngaard en dronk zich dronken, 't zij uit te grote begeerte naar de wijn, die hij in lang niet gedronken had, 't zij dat hij de wijn ontwend te rasser daardoor bevangen werd, 't zij dat de wijn krachtiger was, dan die hij tevoren gedronken had; immers hij werd eens daardoor dronken en legde zich neer om te slapen, en in de slaap door het woelen het deksel van hem afgeraakt zijnde, zo lag hij bloot. Zijn zoon Cham inkomende, zag zijns vaders naaktheid, en ging uit, en zei het beiden zijn broeders; deze namen een kleed, en achterwaarts naar hun vader gaande, spreidden dat kleed over hem. Het was niet een bloot zien geweest; want zo hij met een zwenk het onverwacht gezien had en haastig was heengegaan, dat zou geen zonde geweest zijn, en zo'n vloek over hem niet gebracht hebben, maar bij het zien is iets gedaan, dat tot bespotting was. 't Zij dat Cham zelfs met zijn vader gespot had, of dat zijn zoon Kanaän, ziende dat zijn grootvader naakt lag, staan bleef en hem bespotte, ... immers de vloek wordt niet

over Chams persoon en gehele geslacht uitgesproken, maar over zijn een zoon Kanaän. 't Zij dat die gespot had, 't zij dat Cham in zijn kind, dat de zwaarste straf voor een vader is, gestraft werd, 't zij dat zij beiden schuldig waren, immers Sem en Jafet krijgen een zegen van hun vader, maar Cham wordt voorbijgegaan.

Chams geslachtsregister wordt naast dat van Jafet en Sem opgesteld, waarop Nimrod gemeld wordt, van welke gezegd wordt: *Hij was een geweldig jager voor het aangezicht des Heeren*. Men kan het aanmerken als een beschrijving van een goddeloos mens als een geweldige drijver, die naar God noch naar mensen vraagde. Of ook wel als een beschrijving van een Godvruchtig mens, dat hij willende veilige woning beschikken voor de mensen, of bijzonder voor zijn familie, het verscheurend wild gedierte doodde en verdreef; want het wild gedierte was zeer vermenigvuldigd en belette de geruste en veilige woning, zodat hij geen vreesachtige haas, of schrikachtig hert joeg, maar leeuwen, beren, tijgers, wolven, en dergelijke verscheurend gedierte; hier was kloekheid toe van node, en 't was met gevaar vermengd; zodat hij zijn toevlucht tot God nam en in zijn hulp en bijstand het wild overwon, en veilige woonplaats voor mensen maakte.

De mensen willende, met het bouwen van een hoge toren zich een naam maken, en een baak stellen om daardoor hun verstrooiing te voorkomen, zijn daarin verhinderd, door het verwarren van hun spraken, en zijn vandaar over de gehele aardbodem verstrooid.

Dit is het bijzonderste, dat ons van de eerste twee duizend jaren beschreven is waarop Mozes overgaat tot Abraham, van welke tijd de kerk in zijn familie alleen bepaald werd.

Die bedeling is door voorbeelden.

VI. Vóór Christus komt zoekt men het lichaam, verlangende en reikhalzende naar de vervulling van de beloften en schaduwen. En nu het licht en het lichaam gekomen is, zoekt men schaduwen en voorbeelden, en men verblijdt zich als men een schaduw meent gevonden te hebben. In de duisternis zoekt men naar 't licht, en nu in het licht zoekt men de duisternis, dat is nu geleerdheid, daarom moet ieder wat nieuws zoeken, en de regel van zoeken is de overeenkomst in naam, in zaak en omstandigheden; waar men dat vindt of maakt, daar heeft men een voorbeeld gevonden. Eer wij van de voorbeelden, die men in deze tijd van Adam op Abraham vindt, spreken, zullen wij eerst vertonen, wat tot een voorbeeld behoort. Merkt:

Hier moet men vrezen:

1. Dat men hier wijs moet zijn tot matigheid en niet boven 't geen men behoort wijs te zijn, volgens Paulus' vermaning, [Rom. 12:3](#). Men moet hier handelen met vrezen en beven, om de heilige woorden van God in geen andere zin te duiden, dan God ze gesproken heeft, en om de heiligheid en geestelijkheid uit het Woord niet weg te nemen door het alles bijna tot allegorieën te maken, en zo vele profetieën en voorbeelden te verzinnen, als de hersenen kunnen uitleveren.

Kwade gronden mijden.

2. Dat de overeenkomsten van naam, of derzelver betekenis, de overeenkomst en

gelijkenis van de zaken, het niet strijden van de uitlegging met de omstandigheden van de tekst, en met het geloof, niet zijn de regels, waarnaar men voorbeelden maakt; want

ff. waar zijn zulke regels in Gods Woord gegeven? Als men dan eigen regels maakt, zo moet dan ook de uitlegging naar zijn gemaakte regels, maar zijn verdichtselen van eigen hersenen. Ik ontken die regels, laat ze bewezen worden, en is dat niet betamelijk, dat men vast bewijze datgene, waarnaar men bijna de gehele Bijbel uitlegt?

gg. Als men daaruit een voorbeeld moet kennen, zo zal geen voorbeeld aangenomen kunnen worden, waarin men die regels niet vinden kan, schoon nog zo klaar van God tot een voorbeeld gegeven.

hh. Als men die zaken tot regels stelt, dan kan men de gehele Schrift verdraaien, zo men wil, dan was iedere wijnstok, iedere boom, iedere grondsteen, waarop een huis gebouwd werd, ieder tarwegraan, iedere deur, iedere weg en pad, de zon, de morgenster, leeuw, hen, worm, en zeer vele andere dingen, dan, zeg ik, waren dat alles voorbeelden op Christus: want Christus wordt zo genoemd. Tussen die en Christus is enige gelijkheid en overeenkomst, en het strijdt niet tegen de omstandigheden van de teksten, noch tegen de overeenkomst van het geloof. Die bij zijn verstand is, zal wel zien dat die dingen alle tot voorbeelden te stellen, dwaasheid zou zijn, en nochtans komen ze met die regels overeen; waaruit dan klaar blijkt, dat die regels geen bewijs zijn, en geen grond geven om een zaak tot een voorbeeld te stellen.

Men mocht zeggen, *dat de nette overeenkomsten tussen zaak en zaak niet bijgeval zijn, maar met beoging van de alwetende en alleenwijze God alzo bestuurd zijn, opdat het ene een voorbeeld van het andere zou zijn.*

Antwoord.

Nette overeenkomst geeft geen beoging van een voorbeeld te kennen; want dan zou men bijkans alles, wat in de Bijbel is, tot voorbeelden kunnen maken en de gehele Schrift maar allegorisch, en tot enkele gelijkenissen maken. Een schilderij kan zowel een ander gelijken, als die persoon, die de schilder beoogde uit te schilderen, 't zij dat de personen elkaar gelijken, 't zij dat er enige trekken in de schilderij, buiten beoging van de schilder, gekomen zijn, waardoor de schilderij een andere persoon beter gelijkt, dan de geschilderde; zal men door de gelijkheid besluiten, dat de schilder beoogd heeft de andere uit te schilderen? Zo ook hier: ofschoon God weet wat zaken elkaar gelijken zouden, zo heeft God daarom niet beoogd, dat het ene een afbeelding en voorbeeld van het andere zou zijn. Ook nu in het Nieuwe Testament zijn vele, zo zaken als personen, beschreven, met welke volgende zaken en personen overeenkomst en gelijkenis hebben. Wie zal door de overeenkomst besluiten, dat de zaken in het Nieuwe Testament verhaald, voorbeelden zijn van de volgende zaken?

En verder, dagelijks geschieden zaken die gelijkenis hebben met zaken en personen, die voor honderd of twee honderd jaar gebeurd zijn, en dat is ook niet buiten des Heeren voorzienigheid; zal men daaruit besluiten, dat de eerste voorbeelden zijn van de laatste? Hieruit blijkt, dat niet gelijkenis, maar instelling Gods, een voorbeeld maakt.

Alle voorbeeld ziet niet op Christus.

VII. 3. Dat zelfs het woord voorbeeld niet altijd betekent een voorbeduiding, een voorafgeschilderde afbeelding, ten voorbeeld op Christus, Die komen zou. Maar voorbeelden zijn ook zaken, die voorgesteld worden door toepassing, 't zij tot waarschuwing, 't zij tot navolging, 't zij tot verklaring om een zaak door vergelijking duidelijker te doen verstaan, waardoor dan niet gezegd wordt, dat die zaken, die men tot een voorbeeld voorstelt, daartoe ingesteld waren, om zo'n tijd te voorspellen, en af te beelden; maar van achteren gebruikt men die zaken bij wijze van toepassing.

27. Zie een voorbeeld tot waarschuwing, [1 Kor. 10:6](#), *Deze dingen zijn geschied ons tot voorbeelden, opdat wij geen lust tot het kwaad zouden hebben.* vers 11, *Deze dingen allen zijn hunlieden overkomen tot voorbeelden; en zijn beschreven tot waarschuwing van ons.* [2 Petrus 2:6](#). *De steden van Sodom en Gomorra heeft God tot een exempel, of voorbeeld.* [Hebr. 8:5](#), *gezet degenen, die goddeloos zouden leven.* 't Is duidelijk dat die dingen geen voorbeelden op Christus waren, en ook niet afbeeldden de tijd van de apostelen; maar dat ze van achteren gebruikt worden door toepassing tot waarschuwing, 't welk in alle tijden mag en moet geschieden.
28. Zie een voorbeeld tot navolging, [Filip. 3:17](#), *Weest, mede mijn navolgers ... gelijk zij ons tot een voorbeeld hebt.*
29. Zie een voorbeeld tot verklaring door gelijkenis, [Rom. 5:14](#), ... *Adam, welke een voorbeeld is Desgenen, Die komen zou.* Adam komt in dit hoofdstuk voor als dodende allen, die in hem waren, het gehele menselijk geslacht, en Christus als levendmakende allen, die in Hem zijn, de uitverkorenen. Nu is het buiten tegenspreken, dat Adam vóór de val Christus niet afbeelddde, dat Hij komen zou; want daar was nog geen zonde, die weg te nemen was, 't welk is het einde van Christus, die was toen niet van node, die was toen nog niet beloofd; ook was Adam in zijn val niet een voorbeeld van Christus, dat Hij komen zou om de zonde weg te nemen; want ook toen was er geen verbond der genade, ook toen was Christus nog niet beloofd en voorgesteld. Ook is Adam na zijn val niet voorgesteld aan de kerk van het Oude Testament als een voorbeeld van Christus; maar 't is met de eerste opslag klaar, dat hier alleen is een vergelijking om door tegenstelling en overeenkomst de zaak, die de apostel onder handen had, te verklaren, dat gelijk Adam de eerste en enige oorzaak was van zonde en verdoemenis, dat Christus alzo was de eerste en enige oorzaak van verzoening, en eeuwige zaligheid van de uitverkorenen, die in Adam gestorven waren. Z
30. Zo ook [Jer. 33:20-26](#). *Indien gij Mijn verbond van de dag en mijn verbond van de nacht kon vernietigen ... zo zal ook vernietigd kunnen worden mijn verbond met mijn knecht David,* enz. De vaste instelling van dag en nacht was geen voorbeeld van het verbond met David, schoon het verbond van David daarmee vergeleken wordt; maar 't is alleen een gelijkenis en een toepassing, om de onveranderlijkheid van het verbond met David te kennen te geven.

Alle teken is geen voorbeeld.

VIII. 4. Merkt, dat al, wat een teken is, daarom geen voorbeeld is. Alle voorbeeld is een teken, maar alle teken is geen voorbeeld. Het liggen in de kribbe, en het in

doeken gewonden te zijn was een *teken*, dat dit kindeke de Messias was, [Lukas 2:12](#); maar het waren geen voorbeelden. De ster de wijzen uit het oosten voorgaande, en boven de plaats staan blijvende, was een *teken* dat de nieuwgeboren Koning daarin was, maar was geen voorbeeld.

Een voorbeeld ziet op iets toekomende; maar een teken is, dat zaken, 't zij verleden, 't zij tegenwoordige, 't zij toekomende, aanwijst en aan het verstand openbaart. Zo stelt de Heere Jezus Jona tot een teken van Zijn begrafenis: [Matth. 12:39-40](#) *hun zal geen teken gegeven worden, dan het teken van Jonas, de profeet. Want gelijk Jonas drie dagen en drie nachten was in de buik van de walvis, alzo zal de Zoon des mensen drie dagen en drie nachten wezen in het hart van de aarde.* Jona wordt nergens aan de kerk van het Oude Testament tot een voorbeeld van Christus' begrafenis gegeven en voorgesteld; zodat zij zich niet bezondigden, als zij in Jona de begrafenis niet zagen en geloofden. Christus zegt ook niet dat Jona voor de kerk van het Oude Testament een voorbeeld was van Hem, maar de Heere Jezus geeft aan de Joden in zijn tijd Jona tot een *teken*. 't Welk in het gehele Nieuwe Testament nooit een voorbeeld betekent, dat gelijk Jona dat overkwam, dat Hem zo ook dit wedervaren zou. Zodat hier is een verklaring, wat aan Jezus geschieden zou, door vergelijking met Jona, opdat zij, dit geschiedende, overtuigd mochten worden, dat Hij de ware Messias was.

In 't Nieuwe Testament zijn zinspelingen op zaken en woorden van het Oude Testament

IX. 5. Merkt, dat in het Nieuwe Testament zo spreekwijzen als zaken, uit het Oude Testament overgebracht worden door allusie of zinspeling, tot verklaring van de zaak, die verhandeld wordt, zonder nochtans voorbeelden te zijn. Zie [Openb. 2:7](#); [Openb. 22:1-2](#). Waar de Heere Jezus Christus genoemd wordt: *De Boom des levens*. Hier wordt zonder twijfel gezien op de boom des levens, in het paradijs, het sacrament van het verbond der werken. 't Is zeker dat aan Adam, vóór de val, Christus niet was voorgesteld, dat daar een Borg geen plaats had, en dat Christus het Voorwerp van Adams geloof niet was, zodat de boom des levens aan Adam Christus niet verbeeldde. Na de val mocht Adam die boom niet meer zien, noch aanraken, die had met het verbreken van het verbond der werken gedaan, naderhand is die kerk van het Oude Testament nooit voorgesteld tot een voorbeeld van Christus, Die toen beloofd was. Nooit heeft de kerk van het Oude Testament door de boom des levens in Christus geloofd. Dus wordt Christus in het Nieuwe Testament de boom des levens genoemd door zinspeling en toepassing, namelijk: gelijk Adam dagelijks die boom aanzag, en daarvan at, en zich daardoor verblijdde in de belofte des eeuwigen levens, dat de gelovigen alzo Christus gebruiken, en in zijn genieting leven, en leven zullen, en zich verblijden. Uit dit alles zien wij, dat men het niet terstond voor een voorbeeld moet opnemen, tussen welke en Christus enige gelijkenis en toepassing is.

Ook (Grieks) allegoroumena.

X. 6. Let met opmerking, dat God zaken in het Oude Testament heeft doen geschieden, met beoging, dat naderhand daarin Gods wijze en bewonderingswaardige Voorzienigheid zou gezien worden, en dat die zaken door andere beduidenissen toegepast zouden worden. Zodat er niet alleen een

gelijkenis tussen beide zou zijn, of gemaakt zou kunnen worden, maar dat er ook de beoging van God bij komt. Dus stelt de apostel Hagar en Sara voor, als dingen die andere beduiding hebben, [Gal. 4:24](#). *Grieks allegoroumena*. Hagar was geen voorbeeld van het Oude Testament want men stelt dat Oude Testament tot een voorbeeldig verbond, en zo zou het een voorbeeld een voorbeeld van een ander voorbeeld zijn, en ook buiten die stelling zou Hagar een voorbeeld zijn van die voorbeelden, die daar gegeven zijn, 't welk vol ongerijmdheid is. Ook noemt de apostel haar geen voorbeeld, maar hij zegt *het zijn allegoroumena*, 't welk betekent, zaken die door gelijkenis van de ene tot de andere zin en beduidenis overgebracht worden.

Dus is het geoorloofd, vele andere zaken over te brengen, hoewel allen niet met ontwijfelbare vaststellingen dat God dat in die zaak beoogd had. Dus kan men zich vermaken in de wijze voorzienigheid Gods. Neemt tot een voorbeeld, het gebod Gods aan Abraham, dat hij zijn zoon Izak op de berg Moria zou offeren 't welk die plaats was, op welke honderden van jaren daarna de tempel van Salomo, waar de offeranden gepleegd werden, gebouwd is. En zo in vele andere zaken; maar men moet zich wachten daarvan voorbeelden te maken. Dat acht ik een middel te kunnen zijn, om de verschillen over voorbeelden weg te nemen.

Wat tot een eigenlijk voorbeeld behoort.

XI. 7. Een voorbeeld is iets van God voor de komst van Christus ingesteld, om de toekomstige Zaligmaker af te beelden, om daardoor zijn kerk in die tijd te onderwijzen, en tot het geloof in Christus te leiden. Zal men een zaak als een voorbeeld aanmerken, zo moet:

Dezelve van God tot een voorbeeld ingesteld zijn, want een voorbeeld behoort tot de godsdienst, daardoor moesten zij gelovigen in Christus. Nu, van de godsdienst moest alle eigenwilligheid en menseninzettingen verre geweerd zijn.

Voorbeelden waren voor de kerk van het Oude Testament en in die tijd aan dezelve gegeven, om daardoor op Christus te zien, en in Hem te geloven. Ziet dit: [Heb 9:9](#). *Welke was een afbeelding voor die tegenwoordige tijd.*

Omdat de voorbeelden aan de Kerk van het Oude Testament tot de godsdienst gegeven waren, zo bezondigden zich allen, die de voorbeelden niet gebruikten tot kennis van, en geloof in de toekomstige Messias, waartoe zij gegeven waren. Waar men dan vindt een instelling van een persoon of zaak, 't zij uit het Oude, 't zij uit het Nieuwe Testament aangetoond; waar die zaak aan de kerk van het Oude Testament was bekendgemaakt, en gegeven; waarin men zich bezondigde, als men dat gegeven voorbeeld niet gebruikte, daar is die zaak voorzeker een voorbeeld. Maar waar deze drie zaken niet zijn, daar mag men ook geen voorbeeld stellen en maken. Dit achten wij dat het gemoed van allen, bij wie het heilige Woord van God in achtning en de zuivere godsdienst beminnelijk is, zal overtuigen, en dat het de zodanigen teder zal maken, in het stellen van voorbeelden.

Geen voorbeelden zijn Adam, Abel, Henoeh, Noach, Adams klederen.

XII. Uit het gezegde blijkt klaar:

1. Dat Adam, Abel, Henoeh, Noach, enz. niet gesteld kunnen worden tot voorbeelden van de Heere Jezus. Want daar is geen blijk, dat zij tot voorbeelden

zijn ingesteld, en aan de kerk van het Oude Testament als zodanig gegeven, en dat het de kerk tot zonde was, of zou zijn, als zij die mannen niet tot voorbeelden gebruikten.

2. Dat de kleren van Adam en Eva niet als voorbeelden te stellen zijn van de gerechtigheid van Christus, waarmee de gelovigen bekleed worden; want behalve dat daarvan noch taal noch teken is in het Woord van God, en de grond waarop men dit stelt, niet waarschijnlijk is, namelijk, dat die kleren van de vellen dier beesten, die Adam geofferd zou hebben, gemaakt waren: want Adam was toen nog in het Paradijs, en toen God hun de kleren, die een verwijt van hun zonden waren, had aangetrokken, toen bespote Hij hen: zeggende: *Zie de mens is geworden als onzer een!*

3. Dat de ark van Noach geen voorbeeld was van Christus, om dezelfde reden; een overeenkomst maakt geen voorbeeld.

De zondvloed was geen sacrament van het verbond der genade.

XIII. 4. Dat de zondvloed niet was een sacrament van het verbond der genade, noch een voorbeeld van de heilige doop, omdat daarvan geen instelling te vinden is, en alleen maar steunt op de gelijkenis.

Men mocht zeggen, dat de zondvloed gesteld wordt tot een sacrament van het genadeverbond.: [Jes. 54:9](#). *Dat zal Mij zijn als de wateren van Noach, toen Ik zwoer, dat de wateren van Noach niet meer op de aarde zouden gaan; also heb Ik gezworen, dat Ik niet meer op u toornen, noch u schelden zal.* En dat de heilige doop genaamd wordt, het tegenbeeld van de zondvloed: [1 Petrus 3:21](#), *Waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt.* Gelijk ook het formulier van de doop, van de zondvloed, en de Rode Zee zegt: *Door welke de doop beduidt wordt.*

Antwoord.

De plaats, [Jes. 54:9](#), spreekt niet eigenlijk van de zondvloed, die hier gemeld wordt, als de tijd en gelegenheid, bij welke iets geschied is; maar van hetgeen na dezelve gebeurd is, namelijk, van de eed Gods, op de offerande van Noach, dat Hij de wereld niet meer door een zondvloed zou verderven. Ook wordt de zondvloed daar niet ingesteld tot een sacrament noch voorbeeld, noch de Joden bevolen, die zo aan te merken, en te gebruiken. Maar God verklaart, wat de zaak, die na de zondvloed geschied was, voor Hem was, dat, namelijk, Hij also zeker woord zou houden in de belofte, van op Zijn kerk niet meer te toornen, als Hij Zijn eed, na de zondvloed gedaan, vasthield, en dat Israël daarvan zo zeker mocht zijn, als zij zijn van het niet wederom verdrinken van de wereld.

De tekst [1 Petrus 3:21](#), stelt de zondvloed niet tot een afbeeldend voorbeeld van de doop; want schoon de Heilige Doop en het Heilig Avondmaal gekomen zijn in de plaats van de sacramenten van het Oude Testament, zo zijn toch die van het Oude Testament geen voorbeelden van die van het Nieuwe Testament, veel minder de zondvloed. Waar is de zondvloed tot een voorbeeld ingesteld? Diende deze daartoe voor die tijd? Dat moest bewezen worden; maar daarvan is noch taal noch teken. Wij hebben boven getoond, dat ook voorbeelden genoemd worden,

die geen voorbeduiding hadden; maar alleen voorgesteld worden door toepassing, tot waarschuwing, navolging of verklaring. Zo wordt de Heilige Doop hier een tegenbeeld genaamd tot verklaring, dat gelijk Noach door het water, dat de ark ophief, bewaard werd voor het water, tot zijn behoudenis, dat ook alzo de Heilig Doop, verzegelende en verzekerende de gelovigen de verzoening door het bloed van Christus, een middel was van hun behoudenis. Het formulier van de Doop zegt niet dat de zondvloed een voorbeeld van de doop was; *maar dat de doop daardoor beduidt wordt*. Dat andere beduidenis geen verbond stelt, hebben wij § 9 getoond.

De regenboog is niet een sacrament van het verbond der genade.

XIV. Vraag: *Of de regenboog een sacrament is van het verbond der genade?*

Men mocht denken ja, omdat dezelve een teken van het verbond genoemd wordt, [Gen. 9:12-13](#).

Maar wij zeggen nee; want:

13. Hij is een teken van een verbond tussen God en de aarde, alle mensen, goede en kwade, alle levende dieren, die met Noach in de ark geweest waren, [Gen. 9:9-17](#). Het verbond der genade is alleen tussen God en de gelovigen.
14. Hij verzegelde geen geestelijke goederen in Christus, maar lichamelijke alleen; namelijk, dat geen zondvloed meer op aarde komen zou, daar het genadeverbond geestelijke beloften heeft.
15. Het verbond en de regenboog blijft tot de voleinding van de wereld; zodat wij dan nu in de dagen van het Nieuwe Testament drie sacramenten zouden hebben, en het eerste zou zijn de regenboog, dat ongerijmd is.
16. Het woord verbond betekent niet altijd een eigenlijk gezegd verbond; maar ook een onveranderlijke belofte en instelling: [Jer. 33:20](#) ... *Indien gij Mijn verbond van de dag en Mijn verbond van de nacht kon vernietigen, zodat dag en nacht niet zijn op hun tijd*. Zo wordt hier het verbond ook genomen voor een onveranderlijke belofte en instelling.

Zegt men, dat [Openb. 4:3](#), rondom de troon in welke Christus was, een regenboog zich vertoonde, 't welk ons doet terugzien op de regenboog van het verbond, met Noach opgericht, en te kennen geeft, dat die regenboog op Christus zag.

Wij antwoorden:

54. Dat dit een profetisch gezicht was, en niet verder moet uitgestrekt worden.
55. De regenboog vertoonde de glans van die op de troon zat, gelijk de glans van de zon schijnende door een luchtige wolk op een dikke, de regenboog veroorzaakt; en zo hij opzicht had op Noachs regenboog dat toch niet vast gaat, zo gaf dit te kennen, de onveranderlijkheid en vastigheid van de dingen, die aan Johannes geopenbaard zouden worden, gelijk de regenboog verzekerde, dat er geen zondvloed meer komen zou. Hier is geheel geen gewag van een verzegeling van het verbond der genade door de regenboog.

Het Oude Testament is begonnen met de eerste belofte in het Paradijs.

XV. Vraag: Of het Oude Testament begonnen is van de eerste belofte in het Paradijs, dan of het begonnen is aan Horeb, en bestond in de erfenis van Kanaän als een voorbeeld van de hemel?

Sommigen maken onderscheid tussen de tijd vóór Horeb, welke zij noemen de tijd van de belofte, en tussen de tijd na Horeb, welke zij noemen het Oude Testament, doch niet verbond, 't welk zij onderscheiden van Testament. De eerste tijd merken zij aan als vrij; de tweede onder een hard juk van de dienstbaarheid, en bestaande niet in de beloften van de zaligheid door Christus, en alzo niet zijnde het verbond der genade, maar bestaande in de erfenis van Kanaän.

Maar wij zeggen:

1. Dat de Schrift geen onderscheid stelt tussen verbond en Testament, gebruikende in het Oude Testament het een woord Berith, en in het Nieuwe Testament het ene woord diathoekoe, en dat de Schrift ook geen onderscheid in de zaak stelt, en zelfs de tijd, die zij alleen het Oude Testament willen genoemd hebben, een verbond noemt, en dat zo beschrijft, dat het op een Testament niet passen kan: [Hebr. 8:9](#). Niet naar het verbond, dat Ik met hun vaders gemaakt heb ... want zij zijn in dit Mijn verbond niet gebleven.

Een testament verbreekt de erfgenaam niet; maar een bondgenoot verbreekt het verbond. Dat men onderscheid maakt tussen testament en verbond, is omdat hun gehele gebouw daar bijzonder op rust; als men het een testament noemt, dat kan men Abraham, Izak en Jakob beter brengen onder de eerste staat, bij hen de tijd van de belofte genoemd; want, waren die onder het bij hen genoemde Testament dan kon men de staat van het Oude Testament niet stellen in zulke harde dienstbaarheid, en niet bepalen tot de erfenis van Kanaän. Als het goed van het Oude Testament, omdat zij Kanaän in de bezitting niet hebben gehad; maar alleen de belofte, dat hun nakomelingen het bezitten zouden. Doch het onderscheid tussen verbond en testament in deze zaak is ongegrond, gelijk op zijn plaats getoond is.

Het Oude Testament bestaat niet in de erfenis van Kanaän.

XVI. 2. Wij zeggen: Dat het Oude Testament niet bestaat in de erfenis van Kanaän als een onderpand van de hemel. Want:

11. Kanaän was geen onderpand van de hemel, dat wordt nergens in het Woord gezegd, dit had men moeten bewijzen. 't Is wel waar, dat de hemel de rust genoemd wordt. [Hebr. 4:1](#). En dat Kanaän ook *rust* wordt genoemd, [Hebr. 3:18](#). Maar uit de gelijkheid van een benaming kan men geen voorbeeld noch onderpand maken. Paulus beoogt zelfs niet Kanaän en de hemel met elkaar te vergelijken. Maar hij vermaant ernstig te zijn, om door het geloof in de hemel in te gaan, en neemt zijn aandrangreden van de kwade uitslag van de ongelovige Israëlieten in de woestijn, die door ongeloof in Kanaän niet ingingen, maar God tot toorn verwekten, en gesteld zijn tot een voorbeeld ter waarschuwing, [1 Kor. 10:11](#).
12. Was Kanaän een onderpand van de hemel, zo hadden alle goddeloze Joden, in Kanaän levende, het onderpand van de hemel, en zo moesten zij ook zeker zalig zijn geworden; want die God het onderpand geeft, die geeft Hij ook zeker de zaak zelf.
13. Zo Kanaän een onderpand van de hemel was, zo hadden zij niet in zulke vreze

van de dood kunnen leven, als men van hen zegt, dat zij leefden, uit vrees van Kanaän te missen; want om de zaak zelfs zal men gewillig en gemakkelijk het onderpand willen missen, dat niet in vergelijking komt met de zaak zelf. Omdat nu Kanaän niet is een onderpand van de hemel, zo bestaat dan het Oude Testament niet in de erfenis van Kanaän, als een onderpand van de hemel; de woorden als een onderpand moet men er dan aflaten en men moet zeggen: dat het Oude Testament bestaat in de erfenis van Kanaän, als iets lichamelijks, en eindigende in dat lichamelijke. Dat kan ook niet zijn; want

- (r) God kan wegens Zijn natuur geen uiterlijk verbond oprichten, belovende alleen lichamelijke goederen op een uitwendige gehoorzaamheid. Dit is in 't brede vertoond, [1 Deel, hfdst. 16 § 36](#). Kan dan God geen uitwendig verbond met een mens maken, zo bestaat dan het Oude Testament niet in de erfenis van Kanaän.
- (s) Of het Oude Testament bestaat in de beloftenis van Kanaän, of in de bezitting van hetzelfde; zo in de belofte, dan is het niet begonnen met Horeb, maar met Abraham, die de belofte ontving, en alzo 430 jaren tevoren, en dan waren Abraham, Izak en Jakob ook onder het Oude Testament, dat men ontkent.
- (t) Zo het Oude Testament bestond in de bezitting van Kanaän; dan was het ook niet begonnen met Horeb, maar met de ingang van Israël in Kanaän, en alzo 40 jaren daarna: en hoe zal men het dan maken met Israël in Babel? Waren die zolang buiten het Oude Testament? Hieruit besluiten wij dan, dat het Oude Testament niet bestaat in de erfenis van Kanaän, noch blotelijk lichamenlijk, noch als een pand van de hemel, maar dat Kanaän was een lichamenlijke belofte, uit kracht van het verbond der genade, gelijk nu nog in het Nieuwe Testament het verbond der genade de lichamenlijke zegeningen insluit, waarom Paulus de belofte van Kanaän verandert in de belofte van de aarde: [Eféze 6:3](#). *Opdat het u welga, en dat gij lang leeft op de aarde.*

Het Oude Testament is niet begonnen van Horeb.

XVII. 2. Wij zeggen: Dat het Oude Testament niet begonnen is met Horeb; maar dat het begonnen is met de eerste belofte van het evangelie aan Adam in het Paradijs.

Bewijs 1.

Dit blijkt uit het gezegde, dat het Oude Testament niet bestaat in de erfenis van Kanaän, en daarom niet begonnen is noch met Abraham, noch met Horeb, noch met de ingang in Kanaän.

Bewijs 2.

Het eerste boek van Mozes beschrijft de staat van de kerk vóór de uittocht van de kinderen Israëls uit Egypte. Dit boek is een boek van het Oude Testament, gelijk de apostel zegt: [2 Kor. 3:14-15](#) ... *want tot op de dag van heden blijft hetzelfde deksel in het lezen des Ouden Testaments zonder ontdekt te worden ... Maar tot de huidige dag toe; wanneer Mozes gelezen wordt, ligt een deksel op hun hart.* Door Mozes worden de boeken van Mozes verstaan; niet de laatste vier, maar ook

het eerste; zo is dan het eerste boek van Mozes een boek van het Oude Testament. Dus was dan de kerk in die tijd in het Oude Testament. En zo is dan het Oude Testament niet begonnen van Horeb, maar van Adam.

Bewijs 3.

Dat is de tijd van het Oude Testament, in welke Christus afgebeeld, en in de offeranden schaduwwachtig geofferd werd, waardoor gezien en beleden werd, dat voor de zonde nog dadelijk niet voldaan was, maar nog eens door het zaad van de vrouw voldaan zou worden; die tijd noemt de apostel het eerste verbond: [Hebr. 8:7, 13](#). *Indien dat eerste verbond onberispelijk geweest ware ... Als Hij zegt: een nieuw verbond, zo heeft Hij het eerste oud gemaakt.* Welk was nu het eerste verbond of testament? Dat door voorbeelden en offeranden bediend werd; want:

338. in geen andere zaak staat het tegenover het nieuwe, 't welk in deszelfs plaats gekomen is.

339. En de apostel toont dit in hetzelfde Hoofdstuk vers 5, *Welke het voorbeeld en de schaduw van de hemelse dingen dienen.* Zo is dan al die tijd, in welke Christus voorgebeeld en afgebeeld werd, het Oude Testament. Nu Christus is afgebeeld, en in de offeranden schaduwwachtig opgeofferd, niet alleen in en na Mozes' tijd, maar ook voor hem van Abrahams tijden af; toen hadden zij altaren, offeranden van de eerstgeborenen en van rein vee, van de veldvruchten.

Ziet dit van Kaïn en Abel, [Gen. 4:3-4](#).

Van Noach, [Gen. 8:20](#).

Van Abraham, [Gen. 12:7-8](#). Van de opoffering van Izak, en van de ram in plaats van Izak. [Gen. 22:13](#). Van Izak, [Gen. 24:25](#).

Van Jakob, op 't bevel Gods, [Gen. 35:1-7](#).

Dit alles beeldde hun Christus af; daarom wordt Christus gezegd, Het Lam dat geslacht is van de grondlegging der wereld, [Openb. 13:8](#). Omdat dan het Oude Testament bestaat in de schaduwwachtige dienst, en de schaduwwachtige dienst van Adams tijden af geweest is, zo is de tijd van Adam af de tijd van het Oude Testament.

Bewijs 4.

Dat behoort tot het Oude Testament, welker zonden, vóór Christus' tijd begaan, Christus verzoend heeft; Dit blijkt uit [Hebr. 9:15](#), Daarom is Hij de Middelaar van het Nieuwe Testament, opdat de dood daartussen gekomen zijnde, tot verzoening van de overtredingen, die onder het eerste Testament waren, degenen, die geroepen zijn, de belofte van de eeuwige erve ontvangen zouden. Nu, Christus heeft niet alleen verzoend de zonden na Mozes, maar ook vóór Mozes' van Adams tijden, af, 't welk buiten verschil is.

Uitvlucht

Christus heeft wel ook voor die zonden voldaan, maar de apostel spreekt evenwel hier maar van het Oude Testament, 't welk begon van de uittocht van de kerk uit Egypte, en bepaalt de verzoening van de zonden tot die tijd.

Antwoord

a. Omdat men het Oude Testament stelt in de erfenis van Kanaän, zo moest de

- apostel dan ook alleen spreken van de zonden, die tegen dat Testament begaan waren, dat ongerijmd, en tegen het oogmerk van de apostel is.
- b. De Schrift onderscheidt de tijd vóór Christus, niet in de tijd van de belofte vóór Mozes, en in de tijd na Mozes, die alleen noemende het Oude Testament Zij kent maar twee tijden, gisteren en heden; gisteren is al de tijd vóór Christus; heden, de tijd na Christus, en zij verklaart, dat Christus' dood in beide tijden even krachtig was: [Hebr. 13:8](#). *Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde, en in der eeuwigheid.*
 - c. De apostel toont in hetzelfde hoofdstuk [Hebr. 9](#), dat Hij de verzoening van de zonden niet bepaalt tot de tijden van Mozes, maar dat Hij in 't gemeen ziet op alle voorgaande zonden van de gelovigen, en ook het oog heeft op de zonden, die begaan zijn van de grondlegging der wereld, gelijk blijkt uit vers 26, *Anders had Hij dikwijls moeten lijden van de grondlegging van de wereld af.* Te weten, zo zijn een offerande niet krachtig genoeg was geweest tot wegneming van alle zonden van zijn uitverkorenen, die van de grondlegging der wereld geschied waren. Hieruit is het dan zeker, dat de tijd van Adam tot op Christus is de tijd van het Oude Testament

Bewijs 5.

Dat is het Oude Testament, welks offeranden en voorbeeldende dienst moesten ophouden en vernietigd worden met de vervulling van die, door Christus, het lichaam van de schaduwen. Zie dit: [Heb 8:13](#). *Als Hij zegt: een nieuw verbond, zo heeft Hij het eerste oud gemaakt; dat nu oud gemaakt is en verouderd, is nabij de verdwijning.* Hier kan men niet zeggen, dat de apostel alleen het oog heeft op de tijd van Mozes, die tijd noemende het eerste Testament; want behalve het bovengezegde, zo zal men niet kunnen tonen, dat van de offeranden en andere schaduwen afgeschaft zijn, die vóór Mozes' tijden stand hadden. Nu, al de offeranden en schaduwen, die vóór Mozes stand hadden behoren zowel onder de beweeglijke dingen, die veranderd moesten worden, [Hebr. 12:27](#). En die allen zijn zowel vernietigd, als die ten tijde van Mozes en daarna gepleegd werden. Zo behoren dan de offeranden van Adams tijd af tot het Oude Testament En die tijd is zowel de tijd van het Oude Testament als de tijd na Mozes.

Tegenwerping 1.

XVIII. [Deut. 5:2-3](#), De Heere, onze God, heeft een verbond met ons gemaakt aan Horeb. Met onze vaders heeft de Heere dit verbond niet gemaakt, maar met ons, wij, die hier heden allen levend zijn. Dus is het verbond met Horeb begonnen.

Antwoord.

Israël was hieraan de Jordaen, nu zullende overgaan in Kanaän. Mozes spreekt die aan, die daar levend tegenwoordig waren, en stelt die tegen hun vaders; met de vaders had God dat verbond niet gemaakt, dat Hij daar met hen maakte. Wie zijn de vaders? Die in de veertigjarige omdoling in de woestijn gestorven waren, volgens de bedreiging Gods, dat allen, die uit Egypte getrokken waren, twintig jaren oud zijnde, in Kanaän niet zouden komen. De Heere had wel met de natie van Israël een verbond aan Horeb gemaakt, maar de personen waren al dood, die kregen de vervulling van de belofte van Kanaän niet, maar deze, die daar levend waren, zouden tot de bezitting komen, en met die maakte God het verbond.

Dit verbond was geen ander verbond in wezen, dan dat verbond 't welk God met Abraham, Izak en Jakob, en met Israël aan Horeb gemaakt had, maar in wezen hetzelfde: [Deut. 7:12](#) ... *Dat de Heere, uw God, u het verbond en de weldadigheid zal houden, die Hij uw vaders gezwoeren heeft.*

Maar de omstandigheden waren anders, 't waren andere personen, 't waren die, welke nu stonden om over de Jordaan in Kanaän in te gaan, 't was een plechtige vernieuwing van dat verbond, dit was aan de vaders niet geschied, maar het geschiedde aan hen; de omstandigheden veranderen een zaak, daarom wordt dezelfde zaak een andere genaamd, en wordt van het vorige ontkend, te weten, ten opzichte van de trap of manier. Ziet dit, [Joh. 7:39](#), *De Heilige Geest was nog niet*, daar die toch van eeuwigheid was, en Die de gelovigen voor die tijd en in die tijd deelachtig waren geworden. Zie dit ook, [Rom. 16:25-26](#), ... *Naar de openbaring der verborgenheid, die van de tijden der eeuwen verzwegen is geweest, maar nu geopenbaard is.* En nog duidelijker, [Efëze 3:5](#), *Welke in andere eeuwen de kinderen der mensen niet is bekendgemaakt, gelijk zij nu is geopenbaard.* In zo een zin wordt ook hier gezegd, niet met onze vaders, maar met ons; en die deze plaats tegenbrengen, moeten hetzelfde zo verstaan, omdat zij het Oude Testament niet willen begonnen te zijn met deze tijd, in welke Israël aan de Jordaan stond en het verbond plechtig vernieuwde, maar met de uittocht, of Horeb.

Tegenwerping 2.

XIX. [Jer. 31:32](#), Niet naar het verbond, dat Ik met hun vaders gemaakt heb, ten dage als Ik hun hand aangreep, om hen uit Egypteland uit te voeren. Heeft God toen het Oude Testament gemaakt, zo moet men het ook van die tijd beginnen, en niet eerder.

Antwoord.

39. 't Is nu al beantwoord, namelijk, dat de zaak, die in wezen al tevoren was, gezegd wordt daarna geschied te zijn, omdat het op een andere manier en trap geschiedt. Het verbond, aan Horeb gemaakt, was in wezen al tevoren; want het was het verbond, dat God met Abraham, Izak en Jakob gemaakt had, uit kracht van welk verbond God Israël uit Egypte verlost, om hen in Kanaän over te brengen, [Exod. 2:24](#). En uit kracht van welk verbond God met Israël het verbond inwijdde aan Horeb, en aan de Jordaan: [Deut. 29:10, 12, 13](#). *Gij staat heden allen voor het aangezicht des Heeren ... om over te gaan in het verbond des Heeren ... Opdat Hij u heden Zichzelf tot een volk bevestige, en Hij u tot een God zij, gelijk als Hij tot u gesproken heeft, en gelijk Hij uw vaders, Abraham, Izak en Jakob, gezwoeren heeft.*

40. Ja, 't was het verbond der genade zelf, gelijk wij in het volgende hoofdstuk zullen tonen; zodat die tijd van de uittocht genoemd wordt, wegens de openbare uitvoering, en ook inwijding, maar niet wegens het wezen deszelfs verbond. Daarom wordt ook Mozes toegeschreven, dat al lang tevoren ingesteld was, gelijk de besnijdenis. [Joh. 7:22](#), *Mozes heeft ulieden de besnijdenis gegeven.* Zo wordt ook Mozes de wet van de schaduwen toegeschreven, daar toch en altaren en offeranden, en rein en onrein vee, en besnijdenis al lang tevoren gegeven en gebruikt waren, omdat in Mozes' tijd de schaduwachtige dienst zijn volle luister en heerlijkheid kreeg.

Tegenwerping 3.

XX. [Gal. 4:24](#) ... *Deze (Hagar en Sara) zijn de twee verbonden; het ene van de berg Sinaï, tot dienstbaarheid barende, dat is Hagar.* Zo moet dan het Oude Testament van Sinaï beginnen.

Antwoord.

De apostel zegt niet dat het met Sinaï begonnen is, maar hij noemt die plaats wegens de penbare ingang in het verbond, en wegens diens plechtige inwijding; want het was al tevoren, ten opzichte van het wezen, gelijk getoond is. Was Hagar het verbond, zo moest het van haar begonnen zijn. Zij wordt het verbond genoemd door toepassing van achteren, wegens gelijkenis en overeenkomst in sommige zaken. Ziet hiervan § 9. Van deze tekst zullen wij in het volgende uitvoeriger spreken, 't gezegde is genoeg om te tonen, dat deze tekst niet zegt dat het Oude Testament van Sinaï is begonnen.

Tegenwerping 4.

XXI. [Hebr. 9:18](#), Waarom ook het eerste niet zonder bloed is ingewijd. Het woord *inwijden* betekent nieuw maken; zodat men het eerste Testament moet beginnen van Sinaï, waar het met zo'n grote toestel met het bloed is ingewijd, op welke tijd de apostel ziet, gelijk uit de volgende verzen blijkt.

Antwoord.

(kkkkkk) Inwijding zegt niet het begin van een zaak, die tevoren niet was; want dat woord wordt ook gebruikt van iets, dat verbeterd en vernieuwd wordt: [Joh. 10:22](#). *Het was het feest van de vernieuwing des tempels.* Daar staat hetzelfde woord, dat hier *inwijden* wordt overgezet.

(llllll) Het eerste verbond is al in Adams tijd door het bloed ingewijd met de eerste offerande. Noach wijdde het door bloed in, toen hij uit de ark ging. Als het verbond met Abraham en zijn zaad opgericht was, toen werd het ook plechtig door bloed ingewijd, [Gen. 15:8-9](#).

(mmmmmm) Een huwelijk kan al lang gesloten zijn vóór de openbare bevestiging, welke niet maakt een ander huwelijk. Een koning kan al lang koning zijn, en regeren, eerdat hij gekroond wordt, die kroning maakt hem geen nieuwe koning, noch zelfs geen koning: zo ook hier, het verbond aan Sinaï verhaald, was al tevoren, en ook tevoren al ingewijd, en dat meermalen, maar hier komt het in geheel andere omstandigheden, hier was een algemene en openbare ingang in het verbond, dat met hun vader Abraham opgericht was, hier werden de schaduwen en voorbeelden geregeld, en in een andere orde geschikt, die bekwaam was om de kerk onder die natie in de zuivere godsdienst te bewaren. Dus werd hetzelfde verbond, dat tevoren al was, en al ingehuldigd was, opnieuw en met feestelijke plechtigheden ingewijd. Zodat deze plaats niet te kennen geeft, dat het Oude Testament aan Sinaï begonnen is.

Dus hebben wij getoond dat het Oude Testament niet begonnen is van Sinaï, maar van Adam, en dat het Oude Testament niet bestond in de erfenis van Kanaän, als een voorbeeld en onderpand van de hemel, en dienvolgens dat de tijd van Adam tot op Mozes niet meer kan genoemd worden de tijd van de beloften in

tegenstelling van de tijd na Sinaï, omdat al de tijd van Adam tot op Christus de tijd van de belofte is; want van de gelovigen in al die tijd is het zeker, 't geen de apostel zegt van de vaders van het Oude Testament [Hebr. 11:13](#), *Deze allen zijn in het geloof gestorven, de beloften niet verkregen hebbende, maar hebben dezelve van verre gezien, en geloofd, en omhelsd.*

De offeranden vóór Mozes waren van God als een godsdienst ingesteld en moesten gepleegd worden.

XXII. Uit de stelling van het onderscheid tussen de tijd vóór Mozes, als de tijd van enkele belofte, en na Mozes, als het Oude Testament, vloeit een andere stelling, namelijk: Dat de offeranden van Adam tot Mozes niet gedwongen waren en lastig, maar vrijwillig geschiedden, en dan alleen, als zij er eens lust toe kregen, en dat die offeranden hun niet waren tot beschuldiging van zonde, van onbetaalde schuld, van onmacht om zelf te kunnen voldoen, en hen toeleidende tot de enige offerande van Christus, als het Tegenbeeld in de vervulling van die hun afschuwende offerande.

Bewijs 1.

Wij zeggen daarop:

Dat wij niet kunnen denken dat er iemand zal zijn, die zeggen zou, dat de offeranden in die tijd van God niet ingesteld en geboden waren; want:

- hoe zou een mens vanzelf zulke gepaste voorbeelden op Christus, en dat dezelfde, die na Sinaï van God geboden waren, verzinnen en daartoe onderscheid kunnen stellen tussen rein en onrein vee?
- Dan was het offeren hun geen godsdienst, maar een eigenwillige en van mensen ingezette godsdienst geweest, die van God verboden is, en van de Heere Jezus tevergeefs verklaard wordt. [Matth. 15:9](#).
- Dan hadden zij door het geloof niet kunnen offeren, 't welk zij nochtans deden: [Hebr. 11:4](#). *Door het geloof heeft Abel een meerdere offerande Gode geofferd dan Kaïn.* En hun offeranden hadden Gode niet kunnen behagen, daar ze nochtans Gode aangenaam waren: [Gen. 8:21](#). *De Heere rook die liefelijke reuk.*
- God had wel uitdrukkelijk geboden een altaar te maken: [Gen. 35:1](#). *Daarna zeide God tot Jakob ... maak daar een altaar.* Zo er een gebod is van het altaar te maken, zo dan ook offeranden te offeren, waartoe de altaren gemaakt werden.

Bewijs 2.

God wil dat alle godsdienst, van God ingesteld en geboden, geoefend moet worden; nooit heeft God het in de vrijheid des mensen gelaten, die geboden godsdienst te plegen of na te laten, 't is ongehoorzaamheid tegen God, zijn bevel niet op te volgen. Daarbij, God wil geen gedwongen dienst, alle dienst moet geschieden in geloof en in liefde, daar die zijn, daar is vrijwilligheid: als men enige godsdienst tegen zijn zin en gedwongen doet, dan heeft God daarin geen behagen; gehoorzaamheid is beter, dan slachtoffer, [1 Sam. 15:22](#). Alles, wat tot oprichting van de tabernakel diende, moest vrijwillig gegeven worden, 't is het bevel, ... *Dient Hem met een volkomen hart en met een willige ziel.* [1 Kron. 28:9](#).

Omdat God de offeranden geboden had, en daarom een ieder verplicht was te gehoorzamen, zo gebruikt God beweegredenen, om de mens daartoe op te wekken, soms door beloften en soms door bedreigingen en God wil dat de overtreders van zijn geboden gestraft worden, met hen uit de kerk te werpen; en omdat ook vóór Mozes en vóór Abraham, God een afgescheiden volk, een gemeente of kerk had, en dat volk van Goddienst had, zo was daar ook orde, dus ook bestraffing en uitwerping uit de gemeente, als iemand ongehoorzaam was en bleef.

De *schaduwen* waren noch vóór noch na Mozes gegeven tot een straf, en alzo tot een lastig en onverdraaglijk juk; maar zij waren een zegen en weldaad van God, zij waren Evangelie, leerden en leidden hen tot Christus, en hoe meerder voorbeelden God hun gaf, hoe groter weldaad God hun bewees, hun klaarder en klaarder Christus bekendmakende. De Godzaligen hadden er groot vermaak in, en dankten de Heere daarvoor; zodat wij gaarne toestaan, dat de offeranden vóór de tijden van Mozes niet gegeven waren tot een lastig juk, doch daartoe waren zij ook niet gegeven na Mozes. Onder allen dienst vóór Christus, was er geen zwaarder noch smartelijker dan de besnijdenis, welke Petrus noemt, een juk, dat noch onze vaders, noch wij hebben kunnen dragen, [Hand. 15:5-10](#). Nu, deze besnijdenis was al honderden jaren vóór Mozes ingesteld, en evenwel was haar dienst vermakelijk en gemakkelijk voor degenen, die lust hadden om God naar zijn wil te dienen.

Bewijs 3.

Alle offeranden zien op Christus, zonder dat opzicht zijn zij noch ingesteld, noch aangenaam bij God, Wie geen lichamelijke dienst behaagt. Zo zagen de offeranden vóór Mozes ook op Christus, te welke opzichte Christus ook genoemd wordt *het Lam dat geslacht is van de grondlegging der wereld*, [Openb. 13:8](#). Daarbij zij offerden in het geloof, dat altijd op Christus ziet. Dus zagen de offeranden vóór Mozes als voorbeelden op Christus.

Bewijs 4.

Alle offeranden maken de zonden indachtig tot vernedering van degenen, die offerden; alle offeranden verklaren, dat de schuld van hun zonden nog niet voldaan is, maar voldaan zal worden door de overnemende Borg Jezus Christus; alle offeranden verklaren, dat noch de offeraar, noch de offeranden de zonde kan wegnemen, maar doen zien op het lichaam van der schaduwen. Dat alles is eigen aan de offerande, en zonder dat is de offerande geen offerande; zodat alle offeranden zien op zonden, en haar wegneming. Ziet dit: [Lev. 1:4](#). *Hij zal zijn hand op het hoofd des brandoffers leggen, opdat het voor hem aangenaam zij om hem te verzoenen.*

Zo zag ook Jobs offerande, die niet was uit Abraham, en vóór Mozes' tijden (naar alle waarschijnlijkheid) heeft geleefd, op zonde en verzoening; want als hij brandoffer offerde, zei hij: *Misschien hebben mijn kinderen gezondigd*, [Job 1:5](#). Alle offeranden zijn van dezelfde natuur; nergens wordt onderscheid gemaakt tussen de offeranden vóór Mozes en na Mozes; na Mozes is het buiten verschil, dat de offeranden op zonden en verzoening zagen, zo dan ook vóór Mozes. Zelfs

in het Nieuwe Testament doet de Heilige Doop en het Heilig Avondmaal op zonden en verzoening zien, veel meer dan de offeranden in Oude Testament Uit deze allen blijkt het klaar, dat tussen de godsdienst vóór Mozes en na Mozes geen onderscheid is, ten opzichte van de natuur en soort; en zo ook niet tussen de staat van de kerk vóór en na Mozes.

Hoofdstuk 2: Van de Kerk van Abraham tot de Wet, of Sinai

Hoofdstuk 2

Van de Kerk van Abraham tot de Wet, of Sinai.

Van Adam tot op Abraham bestond de kerk uit allerlei naties.

I. Tot Abraham toe, zijnde omtrent twee duizend jaren bestond de kerk uit allerlei naties zonder onderscheid, en zonder aan enig land of plaats vastgemaakt te zijn: maar met Abraham maakte God onderscheid van naties, de kerk bevestigende in de nakomelingen van Abraham, en van plaats, die besluitende in Kanaän, waardoor de toekomstige Christus te zekerder gekend kon worden, door welke voorvaderen Christus afkwam van Adam, en alzo was het beloofde zaad van de vrouw, daarna werd zij bepaald tot Abraham, daarna tot Izak, daarna tot Jakob, daarna tot Juda, daarna tot David, ná welke gene nadere bepaling gemaakt is.

Wij onderscheiden de kerk vóór Abraham en na Abraham, niet ten opzichte van de godsdienst: want die was éenerlei, maar ten opzichte van de bepaling tot een natie. Nadat de kerk in Abrahams zaak bepaald was, had zij verscheiden opmerkelijke veranderingen, die men tot deze zes kan brengen.

(oooo) Van Abraham op Mozes.

(pppp) Van Mozes tot de Richteren.

(qqqq) Van de Richteren tot op de Koningen.

(rrrr) Van de Koningen tot op de gevangenschap in Babel.

(ssss) Van het begin van de gevangenschap tot de wederkering in Kanaän.

(tttt) Van de wederkering tot op Christus, begrijpende omtrent een tijd van twee duizend jaren. ⁵

Abrahams roeping.

II. Van Abraham op Mozes. Abraham, zoon van Terah van Nahor, Rehu, Peleg, Heber, Selah, Arphacsad, Sem, Noach, leefde in Mesopotamië, dat in onze taal is 't land tussen twee rivieren, in een stad genaamd Ur, naderhand van de Chaldeën

⁵ **Vanaf de schepping tot de geboorte van Abraham is 2000 jaar. Vanaf de geboorte van Abraham tot de doop van Jezus is ook 200 jaar.**

bewoond. De ware godsdienst werd al ras na de zondvloed, bedorven, ook zelfs in het geslacht van Sem, in wiens nakomelingen de kerk tot op Christus bestaan heeft; de voorouders van Abraham waren zeer verbasterd, en waren gelijk ook Abraham afgodendienaars, [Jozua 24:14-15](#).

Zodat er de minste waarschijnlijkheid niet was, dat in hun linie de ware godsdienst zou hersteld worden en blijven, veel minder dat de kerk alleen in hun nakomelingen zou bestaan; maar God, die in alles zijn vrije genade betoont, roept Abraham op een buitengewone wijze, maakt hem bekend, dat de Messias uit hem zou voortkomen, en gebiedt hem uit zijn land en maagschap uit te gaan naar een ander land, 't welk God hem toen niet bekendmaakte, maar alleen zei, dat Hij 't hem wijzen zou. Abraham gehoorzaamt God, verlaat Ur, bleef enige tijd te Haran, 't welk ook in Mesopotamië lag; maar na van zijn vader dood ging hij ook van daar over de rivier de Eufraat, medenemende Sara, zijn vrouw, en Lot, zijns broeders zoon, met alles wat hij had, zo have als knechten en maagden, die hem lijfeigen waren. Na veel omzwervingen komt hij in Kanaän bij Sichem, en slaat zich daar neer, niet wetende dat dát het land was, dat God hem aanwijzen zou; daar verschijnt God aan hem, en belooft hem dat zijn zaad dat land erfelijk bezitten zou. Abraham bouwt daarop een altaar om de Heere te offeren, en zo zijn dankbaarheid te bewijzen, gelijk Noach, toen hij uit de ark gegaan was. De honger in Kanaän doet Abraham dat land verlaten, en naar Egypte trekken, van waar hij daarna wederom in Kanaän kwam, tot de plaats van het voorheen gebouwde altaar; doch als vreemdeling, niet een voet eigendom daarin hebbende.

Scheiding van Lot.

III. Door de vermenigvuldiging van hun vee konden Abraham en Lot niet meer te samen wonen. Abraham geeft Lot de keur, waarheen hij zich wenden wil. Lot kiest de landstreek van Sodom en Gomorra. Daar enige tijd gewoond hebbende, wordt het land ingenomen door Kedor-Laomer, die mensen en beesten gevankelijk wegvoert, waaronder ook Lot was. Abraham dat verstaande, vergaderde een leger van driehonderd achttien mannen, ingeborenen van zijn huis, hij verslaat Kedor-Laomer, en redt zijn neef Lot; die in die landstreek blijvende tot de tijd van de omkering van die steden en landstreek, zo redt God hem door middel van engelen daaruit. Hij met zijn vrouw en zijn twee dochters uitgaande, zo ziet zijn vrouw achterom, tegen het verbod, naar Sodom, waarover God haar straft en in een zoutpilaar verandert, zo hard en onsmeltbaar als een steen. De dochters van Lot begaan daarna de schandelijke daad, waaruit twee boosaardige naties zijn voortgekomen, die der kinderen Israëls doodsvijanden waren.

Ontmoeting van Melchizédek.

Abraham terugkerende van de roemrijke slag, ontmoet Melchizédek, koning van Salem, met verversingen; wie deze Melchizédek was, en waarin een voorbeeld is, is [Deel 1. hfdst. 20. § 9](#) enz. getoond. Daarna verschijnt de Heere wederom aan Abraham, vernieuwt de vorige belofte van de toekomstige Messias, en de vermenigvuldiging van zijn zaad, en bevestigt op een zonderlinge wijze het verbond der genade met hem, in 't welk God hem bekendmaakt, dat zijn nakomelingen vierhonderd jaar in een vreemd land zouden verdrukt worden, en

daarna terugkeren in Kanaän om het erfelijk in eigendom te bezitten. Abraham waarschijnlijk niet wetende dat de Messias, en de vermenigvuldiging van zijn zaad juist uit Sara zou zijn, bekend, op Sara's zaad, haar dienstmaagd Hagar, bij welke hij Ismaël gewint.

Izak beloofd. Besnijdenis ingesteld.

IV. God verschijnt daarna wederom aan Abraham, herhaalt dezelfde belofte en voegt daarbij, dat dit geschieden zou door een zoon, die hij uit zijn vrouw Sara zou gewinnen, en beveelt dat hij die *Izak* zou noemen. Gelijk God ook Abram, en zijn vrouw Sara omnoemde: in plaats van Abram, noemde God hem Abraham, en in plaats van Saraï, noemde God haar Sara. God, zijn belofte vernieuwende, bevestigt het verbond door een sacrament, namelijk de besnijdenis, met bevel, dat al wat mannelijk was onder alle zijn nakomelingen, ten achtste dage besneden zou worden, met die bedreiging, dat zo wie niet besneden zou worden, dat die uit zijn volk zou uitgeroeid, en niet erkend worden voor een nakomeling van Abraham, en voor een bondgenoot.

Tot een zegel van het genadeverbond.

De besnijdenis was:

- (68) Een zegel van het genadeverbond, verzegelende de gelovigen vergeving door de Messias, Die komen zou: [Rom. 4:11](#). *En hij heeft het teken der besnijdenis ontvangen, tot een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs.*
- (69) Daardoor werd aangewezen de onreinheid van de natuur tot vernedering, die uitgedrukt wordt door de voorhuid van het hart, die God mishaaide, en die hij wilde dat weggenomen zou worden: [Deut. 10:16](#). *Besnijdt dan de voorhuid uws harten, en verhardt uw nek niet meer.* [Jer. 9:26](#) ... *het gehele huis Israëls heeft de voorhuid des harten.*
- (70) Het verplichtte hun, en het verzegelde hun de heiligmaking: [Jer. 4:4](#). *Besnijdt u de Heere, en doet weg de voorhuiden uwer harten, gij, mannen van Juda, en inwoners van Jeruzalem!* [Kol. 2:11](#). *In Welke gij ook besneden zijt met een besnijdenis, die zonder handen geschiedt, in de uittrekking van het lichaam der zonden van het vlees, door de besnijdenis van Christus.*
- (71) Hierbij was het een klaarblijkelijk kenteken voor de Israëlieten, en voor de vreemden, dat zij bondgenoten des Heeren waren, en tot de kerk als het zaad Abrahams behoorden.

Izak geboren. Bevel om hem te offeren.

V. Volgens de belofte en het verzegelde verbond wordt Sara bevrucht, en baart Izak in de ouderdom van negentig jaren, en alzo boven de loop van de natuur, en Abraham was honderd jaren oud, toen Izak hem geboren werd tot zijn grote blijdschap, maar ook tot zijn grote beproeving; want God beveelt hem die lieve zoon op te offeren op de berg Moria. Abraham gehoorzaamde God in de allergrootste zaak, maar met hoedanige smart van het hart kan wel denken, en schoon hij zijn zoon doodde zo geloofde hij evenwel dat uit die zoon de Messias zou voortkomen al zou God hem uit de as wederom levend maken; doch God verhinderde hem, en gaf hem een ram, die daar dicht bij met de hoornen in de struiken verward was welke hij in zijns zoons plaats opofferde. Waarop God zijn

vorige zegeningen vernieuwt, zo van de Messias, als van de vermenigvuldiging van zijn zaad door Izak; want Ismaël was al op 't verzoek van Sara, naar het bevel Gods, weggezonden. Bij gelegenheid van de dood van Sara koopt Abraham de akker van Efron, waarin de spelonk Machpela was, waar hij Sara begroef, ook naderhand zelf begraven is, gelijk ook Izak en Jakob. Hier kreeg Abraham een beginsel van de belofte van Kanaän, in 't welk hij tevoren niet een voet lands eigen had, zo kocht ook Jakob een stuk lands, en dit beginsel was hem zo dierbaar, dat als men hem die akker ontweldigd had, zo won hij ze wederom met zijnzwaard, en bewaarde ze als een kostelijk pand, 't welk hij ook Jozef vooruit maakte.

Ezau's en Jakobs geboorte.

Izak door bestuur van zijn vader Abraham, en de getrouwheid van Abrahams knecht Eliëzer, krijgt Rebekka, de dochter van Bethuël, de zuster van Laban, tot zijn vrouw, die onvruchtbaar was. Doch God verhoorde zijn gebed en Rebekka werd bevrucht, en baarde Ezau en Jakob, nadat God haar bekendgemaakt had, dat de meerdere de mindere dienen zou. God vernieuwt het verbond en de vorige belofte aan Izak, die ook de Heere een altaar bouwt en zijn naam aanriep. De woeste Ezau verkoopt aan Jakob het recht van zijn eerstgeboorte, en als Izak, die oud en blind was, zijn zoon Ezau meende te zegenen, zo zegent hij, door de gauwigheid van Rebekka, onwetende Jakob, en geeft hem het recht van de eerstgeboorte.

Jakobs huwelijk en kinderen.

VI. Op 't aanraden van Rebekka zendt Izak Jakob naar Mesopotamië, aan welke God Zichzelf zonderling openbaart in de slaap, met belofte van uitmuntende zegeningen, van de erfenis van Kanaän, en van de vermenigvuldiging van zijn zaad. Jakob komt in Mesopotamië, en komt door een zonderlinge voorzienigheid Gods in kennis met Rachel, en door haar met haar vader Laban, die hem zijn dochter ter vrouw toezegt voor zeven jaren dienen. Maar Laban bedriegt hem, en legt heimelijk Lea bij Jakob te bed, waardoor Jakob nog zeven jaren heeft moeten dienen voor Rachel. Dus krijgt Jakob zonder zijn beoging twee vrouwen, uit welke en haar dienstmaagden hij twaalf zonen verwekt, en reist met hen naar Kanaän. Onderweg worstelt hij met de Heere, Die zijn naam in Israël verandert, en hem grotelijks zegent. Jakob zuivert zijn gezin van afgoden, en bouwt de Heere een altaar, en dient hem zuiver.

Israël in Egypte.

Zijn zoon Jozef wordt door nijdigheid van zijn broeders aan enige kooplieden tot een slaaf verkocht, die hem naar Egypte voeren en hem aldaar verkopen. Na vele wederwaardigheden wordt Jozef zeer verheven door Farao, waardoor hij in staat komt om zijn vader met zijn gehele huisgezin in Egypte te brengen, en hen in de zevenjarige honger te onderhouden, waar Israël in 't eerste wel vriendelijk behandeld wordt, maar daarna verdrukken zij Israël zeer, en maken het volk tot slaven, volgens de voorzegging Gods aan Abraham. 't Geen naast voorbeelden in deze tijd te zeggen zou zijn, is in 't vorige hoofdstuk gezegd.

Mozes' geboorte en roeping.

VII. Als de verdrukking op 't hoogste was, en men middelen in 't werk stelde om geheel Israël uit te roeien, namelijk, alle pasgeboren knechtjes te doden, zo komt de Heere hun te hulp, en redt Israël uit de hand van Farao, en brengt ze over in het land Kanaän, en vervult zijn dikwijls herhaalde belofte. Mozes, enige tijd bewaard zijnde, wordt van zijn ouders, hem niet langer durvende verbergen, in een kistje in de biezen aan de kant of in het water gelegd. Farao's dochter met haar gezelschap vindt hem, neemt hem op, bestelt hem door beleid van zijn zuster aan zijn eigen ouders, om hem op te voeden, en neemt hem aan tot haar zoon. God roept en zendt hem om Israël te verlossen; hij begint met het straffen van een Egyptenaar, maar hij wordt van Israël daardoor niet erkend. Hij vlucht en krijgt tot een vrouw Zippora, de dochter van Jethro, priester of overste in Midian. Als hij de schapen van zijn schoonvader hoedde aan de berg Horeb, zo verschijnt hem God in een braambos dat brandde, maar niet verbrandde; God zond hem heen om Israël te verlossen; hij zoekt ontslagen te worden; maar God versterkt hem door tekenen, en voegt hem zijn welsprekende broeder Aaron toe. Daarop gaat Mozes heen en verzoekt van Farao, dat hij Israël wil laten trekken, en op zijn herhaalde weigering wordt hij met nieuwe plagen bezocht tot tien toe, waardoor hij ten laatste toelaat dat Israël trekke. 't Volk van God wordt ook gewillig, God geeft aan Israël de schatten van Egypte voor hun zware arbeid, daarom eisen ze hun zilver en goud, 't welk de Egyptenaren gewillig geven, om het volk Israëls maar kwijt te worden.

Paaslam.

VIII. De laatste plaag was het doden van alle eerstgeborenen van de Egyptenaren; opdat het volk van God daarvan bevrijd zou zijn, gebiedt God dat ze in hun huizen een lam zouden slachten in de schemeravond, een mannetje, één jaar oud, volkomen en zonder gebrek, dat ze dat bloed zouden strijken aan de beide zijposten, en aan de bovendorpels van hun deuren. Dat ze het lam geheel, zonder been daaraan te breken, aan het vuur zouden braden, en in de nacht het eten met bittere saus, met opgeschorte lendenen, schoenen aan de voeten, en staven in hun handen, reisvaardig. Dat ze dat geheel moesten opeten en dat met haast; God belooft dat de engel, die alle eerstgeborenen in Egypte zou slaan, alle huizen, aan welker deuren het bloed van het lam was, zou voorbijgaan, en de eerstgeborenen in dit huis niet zou slaan, gelijk ook in die nacht geschiedde. Waarop Farao aan Mozes en Aäron bevel geeft om uit te trekken; ja 't volk hield sterk aan, dat ze maar voortgingen, gelijk ook Israël nog in dezelfde nacht deed, haastelijk, doch ordelijk, vijf en vijf in ieder gelid.

Instelling van het Pascha.

IX. Dit slachten van het lam, door welks aan de deuren gestreken bloed Israël bevrijd werd van de slaande engel, stelt de Heere in, dat de kinderen Israëls het alle jaren zouden doen in de eerste maand op de veertiende dag tegen de avond, en noemt het Pascha. Het betekent voorbijgaan, en omdat het bloed des lams het middel was, zo werd het lam Pascha genoemd: [Ex. 12:21](#) ... *slacht het Pascha*. [Lukas 22:7](#). *En de dag van de ongehevelde broden kwam, op dewelke het Pascha moest geslacht worden.*

Merkt hierin deze zaken.

119. God veranderde de maanden, die de zevende was stelde God tot de eerste; op de tiende dag van de maand Abib moesten ze het lam van de kudde nemen, en het in bewaring houden tot de veertiende; dan moesten ze het slachten tegen de avond, [Exod. 13:6](#).
120. Het lam, 't zij van een schaap, 't zij van een geitenbok, moet een mannetje zijn, één jaaroud, volkomen en zonder gebrek, [Exod. 12:5](#).
121. Zij moesten het slachten in hun huizen, totdat God een plaats uitverkoren had tot de voorbeeldige dienst, van die tijd of moest het niet meer in de huizen, maar alleen in de tempel geslacht worden, [Deut. 16:5-6](#). Daar geslacht zijnde, moest het bloed op het altaar gesprengd worden, [2Kr 35:11](#). Want het Pascha was een offerande, en wordt dan genaamd Paasoffer. [Exod. 12:27](#); [2Kr 35:7-9](#). Dan offerande, [Num. 9:7, 13](#).
122. Het mocht niet gekookt worden, noch rauw worden gegeten; maar aan het vuur gebraden worden, en dat geheel zonder benen te breken, [Exod. 12:9](#).
123. Gebraden zijnde moest het gegeten worden, met ongezuurde broden, en met bittere sausen, [Exod. 12:8](#).
124. Het moest geheel en al opgegeten worden, daar mocht niets van overblijven; daarom als een huisgezin te zwak was, zo moesten zo vele huisgezinnen te samen komen, dat zij het op konden, of zij moesten het overschot met vuur verbranden, [Exod. 12:10](#).
125. Daarvan mocht geen vreemde, of onbesnedene, noch onreine eten; maar alleen besnedenen en reinen, zo mannen als vrouwen en kinderen, [Exod. 12:45-47](#). En zo iemand buitengewoon en onvermijdelijk belet was door onreinheid of anderszins, dan moest hij het in de volgende maand op de veertienden dag houden, [Num. 9:11](#).
126. Zij moesten het Pascha eten reisvaardig, met schoenen aan de voeten, staven in hun handen, de lendenen omgord, omdat zij in die landen lange rokken droegen, en dat met haast, en niemand mocht uit het huis uitgaan, [Exod. 12:11-12](#). Doch 't is te geloven dat verscheiden van deze omstandigheden maar het eerste Pascha raakten, toen Israël terstond op het eten van het Pascha voort moest, en uit Egypte uitging.

Het Pascha van God aan Israël gegeven tot een inzetting, zijnde een offerande, behoorde tot de Wet die schaduwen had, anders genoemd de Wet van de ceremoniën, en was een voorbeeld op Christus, gelijk alle de offeranden. Christus wordt genoemd, ons Pascha is voor ons geslacht, namelijk Christus, [1 Kor. 5:7](#). Het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt. [Joh. 1:29](#). Petrus zegt, *dat wij verlost zijn door het dierbaar bloed van Christus als van een onbestraffelijk en onbevlekt* [1 Petrus 1:19](#). Christus was een Zoon des mensen, een Man van smart zonder gebrek, heilig, werd in zijn volle kracht gedood. Geen been is aan Hem gebroken; door Zijn bloed vergoten en gesprengd, bevrijdt Hij al de Zijnen van alle plagen, en zij verkrijgen de eeuwige zaligheid.

Uitgang uit Egypte.

X. Israël, het Pascha hebbende gegeten, gingen haastig als vluchtende, doch ordelijk bij vijven, uit Egypte, doch raakten van de gewone weg af; Farao dat

vernemende, veranderde van besluit van hen te laten trekken, vergadert in haast een leger, en jaagt ze na als een hoop weerloze schapen. Israël komt in de uiterste benauwdheid; vóór hen was de zee, aan de zijden bergen of geen begaanbare weg, achter hen komt Farao met zijn gewapend heer; daar was geen ontkomen; Mozes roept tot God, Die daarop de zee klieft, zodat de wateren als muren aan beide zijden stonden; Israël gaat droogvoets op de bodem van de zee tot aan de overkant. Farao hen najagende, wordt van de wateren overstroomd, zodat hij en zijn heer tot één toe verdronken. Dit doorgaan door de zee was hun een sacrament, de gelovige verzegelende de verlossing door Christus, [1 Kor. 10:2](#).

Israël is vrolijk en looft de Heere, en trekt daarop voort. Maar op de minste tegenheid wantrouwden ze de Heere, en mopperden, nochtans hielp hun de Heere. Hadden ze geen brood, God laat het manna alle nachten als uit de hemel regenen; hadden ze geen water. God klieft de rotssteen en laat daar water uit voortkomen, als een rivier, die met haar vloed hen volgde. Zij komen aan de berg Horeb, daar God hen bescheiden had om Hem statelijk te dienen. Dit manna en deze rotssteen waren hun Sacramenten van hun geestelijk leven, en behoudenis door Christus, [1 Kor. 10:3-4](#). Hier treden ze met God in een verbond, hier geeft God hun de regel des levens, de wet van de Tien Geboden, hier wordt de tabernakel op Gods bevel gemaakt, hier wordt de ceremoniële dienst ordelijk hun voorgeschreven, van welke zaken wij wat in 't bijzonder hebben te spreken.

Verbond aan Horeb is niet een uitwendig, niet een voorbeeldig verbond.

XI. Israël aan Horeb gekomen zijnde, zo klimt Mozes op de berg, God gebiedt aan Mozes het volk in Zijn Naam af te vragen, of zij in het verbond willen blijven en Hem gehoorzaam zijn? [Exod. 19:5](#). Mozes brengt de boodschap over; het volk antwoordde gelijk, *al wat de Heere gesproken heeft, zullen wij doen*, [Exod. 19:8](#). Zodat hier is een uitdrukkelijk verbond maken, God stelt een verbond voor, en belooft, het volk neemt het aan.

Hierover is de vraag: *Of het verbond aan Horeb gemaakt, is het verbond der genade zelf; dan of het is een nationaal, een uiterlijk, een voorbeeldig verbond, hebbende alleen tot een belofte de erfenis van Kanaän, en alzo zijnde het Oude Testament dat van hier zijn begin neemt?*

Wij antwoorden:

(pp) het is het verbond der genade zelf, en dat het alleen is een statelijke vernieuwing van dat verbond, in 't welk alle gelovigen in Adams tijden af geweest zijn, en dat God met Abraham en in hem met zijn zaad vernieuwd heeft en met het Sacrament van de besnijdenis heeft bevestigd.

(qq) Het woord nationaal verbond heeft wel een andere klank, waardoor kleinwetenden soms verwarde gedachten krijgen; maar het is *het verbond der genade*, tevoren opgericht met de gelovigen; maar van Abrahams tijd besloten in de natie van Abraham, te dien opzichte en in geen ander mag men het een nationaal verbond noemen; het woord nationaal staat in de Bijbel niet.

(rr) Een uiterlijk verbond, bestaande in lichamelijke beloften op uiterlijke gehoorzaamheid is nooit opgericht, en kan ook niet zijn tussen God en de mens, dit is in 't brede getoond [Deel 1, hfdst. 16, beginnende § 36](#).

(ss) Een voorbeeldig verbond is het verbond der genade zelf, en kan daarom

voorbeeldig genaamd worden, omdat het bediend werd door voorbeelden die op Christus zagen, en daarom draagt de bediening de naam wel van *verbond*, [Gen. 17:3](#); [Jer. 31:31](#). Maar men kan het niet voorbeeldig noemen, alsof het in zichzelf geen geestelijke belofte had, en alleen maar de geestelijke goederen, en in 't bijzonder van het Nieuwe Testament afbeelden, daarvan is noch taal noch teken in het Woord van God, en daarom zo ras verworpen als gezegd.

(tt) Het Oude Testament is het genadeverbond zelf, op de oude manier door schaduwen bediend, en is niet wat anders; want dan moest het de dood van een ander testamentmaker hebben dan Jezus Christus; want daar is geen testament vast dan in de dood van de testamentmaker [Hebr. 9:16-17](#). En ook het Oude Testament is niet met Horeb begonnen, maar is van Adams tijden af geweest, en het bestond niet in de erfenis van Kanaän, gelijk wij wijdlopig hebben getoond in het vorige hfdst. § 24. Dit in 't algemeen.

Maar is het verbond der genade.

XII. Omdat dan het Oude Testament niet begonnen is van Horeb, maar van Adam, en niet bestaat in de erfenis van Kanaän, en niet is een uiterlijk verbond, zo blijft dan over, dat het verbond aan Horeb is het genadeverbond zelf. Dit blijkt:

Bewijs 1.

Het verbond aan Horeb is geen nieuw verbond, maar is een vernieuwing van een verbond dat al tevoren opgericht was. Dit blijkt uit [Exod. 19](#). En ook in alle de handelingen Gods met Israël, zo lang zij aan Horeb bleven. Daar wordt niets gezegd, dat gelijk naar een oprichten van een nieuw verbond, dat tevoren niet geweest was, maar altijd wordt aldaar gehandeld van een verbond dat tevoren al was. Ziet het begin, [Exod. 19:5-6](#), ... *Indien gij naarstig Mijner stem zult gehoorzamen, en Mijn verbond houden, zo zult gij Mijn eigendom zijn uit alle volken; want de gehele aarde is Mijn. En gij zult Mij een Priesterlijk Koninkrijk, en een Heilig volk zijn. Dit zijn de woorden, die gij tot de kinderen Israëls spreken zult.* vers 8, *Toen antwoordde al het volk gelijk, en zeide: Al wat de Heere gesproken heeft, zullen wij doen!* Hier is een statelijk verbond maken. God stelt zijn eis voor en geeft beloften; geheel Israël stemt toe, God stelde hun niet een woord van Kanaän voor, noch iets nieuws; spreekt in zijn voorstel van mijn verbond, als van een verbond dat al was, en 't welk Israël wist wat verbond het was, en in dat verbond gingen zij gelijk en statelijk in. Daar is het verbond.

Hieruit en hierop volgde de geving van de wet van God, als hun God, namelijk de Tien Geboden (welke wet, zo zij een formulier van het verbond der genade was, de zaak krachtig bevestigen zou), en de instelling van een ordelijke godsdienst door voorbeelden van Jezus Christus. Dit verbond dan wordt niet eerst aan Horeb opgericht, maar was al tevoren, en daar wordt gehandeld als van een verbond dat al was. Nu, tevoren was er geen verbond, dan het verbond der genade. Zo is dan het verbond aan Horeb *het verbond der genade*.

Bewijs 2.

XIII. Het verbond met Abraham, Izak en Jakob opgericht, was het genadeverbond. Nu, het verbond aan Horeb is datzelfde verbond met Abraham, Izak en Jakob opgericht; zo is dan het verbond aan Horeb het genadeverbond.

Dat het verbond met Abraham opgericht, het verbond der genade is, blijkt:

90. Omdat het Christus had tot een Middelaar, [Gen. 12:2-3](#); [Gal. 3:17](#).
91. God tot een God, tot een Schild en groot Loon, [Gen. 15:1](#); [Gen. 17:8](#).
92. Hierdoor werd Abraham gesteld tot een vader van de gelovigen, [Gen. 17:2](#), [4](#); [Rom. 4:11](#).
93. Het moest door het geloof aangenomen worden. [Gen. 25:6](#); [Gen. 17:3](#); [Rom. 4:18-20](#).
94. Het had de besnijdenis tot een zegel van de rechtvaardigheid van het geloof, [Rom. 4:11](#).

Dat nu het verbond aan Horeb hetzelfde verbond was dat met Abraham opgericht was, dat blijkt allereerst daaruit, dat het had dezelfde:

- beloften,
- dezelfde regel van het leven,
- dezelfde manier van Godsdienst.

A. Dezelfde beloften, zo geestelijke als lichamelijke.

- a. Geestelijke, God te hebben tot een God en een eigendom Gods te zijn: [Ex. 20:2](#). Ik ben de Heere uw God. [Ex 29:45](#). *Ik zal in het midden van de kinderen Israëls wonen, en ik zal hun tot een God zijn.* [Ex. 19:5](#) ... *Zo zult gij Mijn eigendom zijn uit alle volken.* Dat dit is de inhoud van het verbond der genade blijkt uit: [2 Kor. 6:16](#) ... *Ik zal in hen wonen, en Ik zal onder hen wandelen; en Ik zal hun God zijn en zij zullen Mij een volk zijn.* Een Priesterlijk Koninkrijk, een heilig volk te zijn: [Ex. 19:6](#). *Gij zult mij een priesterlijk koninkrijk, en een heilig volk zijn.* [1 Petrus 2:9](#). *Maar gij zijt ... een Koninklijk Priesterschap, een heilig volk.*
- b. Lichamelijke beloften waren ook dezelfde, onder andere Kanaän. Dit land gaf God Abraham: [Gen. 17:8](#). *Ik zal u het land uwer vreemdelingschappen geven, het gehele land Kanaän tot eeuwige bezitting.* [Gen. 28:13](#) ... *Dit land, waarop gij ligt te slapen, zal Ik u geven.* Kanaän was dan van Abraham, Izak en Jakob, en hun nakomelingen erfden dat, als een erfenis die zij van hun vader kregen, het goed van de ouderen is voor de kinderen.

B. Dezelfde regel van het leven, namelijk, de wil van God, om de Heere lief te hebben, te vrezen in Hem te geloven, en op Hem te vertrouwen; dit alles is ingesloten in het bevel: [Gen. 17:1](#) *Wandel voor Mijn aangezicht, en zijt oprecht.* Ditzelfde gebod gaf God Israël aan Horeb, in de wet van de Tien Geboden van Horeb afgekondigd.

C. Dezelfde manier van Godsdienst, namelijk door schaduwen. Abraham, Izak en Jakob hadden aardse altaren, en zo ook offeranden, gelijk Kain, Abel en Noach voor hen. Zij hadden, Hebreeuws, de mismor, mitsvaah, chakkah, thorah, met welke woorden doorgaans de wetten, zo morele als ceremoniële worden uitgedrukt: [Gen. 26:5](#). *Daarom dat Abraham ... heeft onderhouden Mijn bevel, Mijn geboden, Mijn inzettingen en Mijn wetten.* Zij hadden de besnijdenis tot een sacrament des verbond dezelfde dienst, hetzelfde sacrament had ook Israël. Omdat het alles hetzelfde was, zo had dan Israël hetzelfde verbond, dat met Abraham opgericht was.

Ten tweede blijkt het daaruit, dat met Israël hetzelfde verbond opgericht werd, dat God tevoren met Abraham opgericht had, omdat in het verbond met Israël gedurig gewezen wordt, en gezien wordt op het verbond met Abraham, en dat verklaard wordt hetzelfde te zijn met dit: [Deut. 7:11-12](#). *Houdt dan de geboden, en de inzettingen, en de rechten die ik u heden gebiede, om die te doen. Zo zal het geschieden, omdat gij deze rechten zult horen, en houden en dezelve doen, dat de Heere ... u het verbond en de weldadigheid zal houden, die Hij uw vaders gezwooren heeft. [Deut. 29:9, 10, 12, 13](#). Houdt dan de woorden van dit Verbond, en doet ze ... Gij staat heden allen voor het aangezicht ... uws Gods ... Om over te gaan in het Verbond des Heeren, uws Gods en in zijn vloek dat de Heere, uw God, heden met u maakt. Opdat Hij u heden Zichzelf tot een volk bevestige, en Hij u tot een God zij, gelijkenis Hij tot u gesproken heeft, en gelijk als Hij uw vaders Abraham, Izak en Jakob gezwooren heeft.*

Zo is dan het verbond en de beloften en de weldadigheid, dat God met Israël opgericht heeft, datzelfde en geen ander, 't welk God met Abraham gemaakt heeft, en alzo het genadeverbond zelf.

Uitvlucht

In deze plaatsen wordt wel gezegd, dat het verbond, 't welk God met Israël aan Horeb opgericht heeft, aan Abraham, Izak en Jakob gezwooren was, dat Hij het met hun zaad oprichten zou; maar niet dat het 't zelfde verbond was.

Antwoord

(xx) Dat is maar zeggen, en wordt met ontkennen beantwoord.

(yy) 't Is wel uitdrukkelijk tegen de teksten, die verklaren, dat God met Abraham, Izak en Jakob dat verbond heeft opgericht, en dat God aan Israël, hun nakomelingen, dat eigenste verbond bevestigen zou.

(zz) 't Is tegen [Gen. 17:7](#), waar de Heere het verbond met Abraham, en met zijn zaad in hem maakt, en het wordt een en hetzelfde verbond verklaard. En ten opzichte van Kanaän, het wordt Abraham, Izak en Jakob gegeven, 't was hun land. vers 8, *Ik zal het u geven*. Zo ook [Gen. 28:13](#), *Dit land ... zal Ik u geven*. Israël ontving het als een erfenis van hun vader; Abraham had het recht, en Israël kwam, volgens dat recht, in de bezitting, volgens de belofte aan Abraham, dat Hij het doen zou.

Bewijs 3.

XIV. Dat verbond, dat Christus tot een Borg en Middelaar heeft, dat is het verbond der genade. Dit zal geen gereformeerde loochenen, en kan van niemand geloochend worden. Nu, het verbond op Horeb heeft Christus tot een Middelaar; dit blijkt daaruit, dat het met bloed is ingewijd: [Ex. 24:8](#). *Toen nam Mozes dat bloed, en spregde het op het volk; en hij zei: ziet, dit is het bloed van het Verbond, dat de Heere met ulieden gemaakt heeft. [Hebr. 9:18-19](#)*. Waarom ook het eerste niet zonder bloed is ingewijd. *Want als al de geboden naar de wet van Mozes, tot al het volk uitgesproken waren, nam hij het bloed van de kalveren en bokken, met water, en purperen wol, en hysop, besprengende beide het boek zelf, en al het volk*. Het bloed had God gegeven om over de mens verzoening te doen: [Lev. 17:11](#). *Want de ziel van het vlees is in het bloed; daarom heb Ik het u op het altaar gegeven, om over uw zielen verzoening te doen; want het is het*

bloed, dat voor de ziel verzoening zal doen.

Het bloed van de dieren was niet machtig de mens met God te verzoenen: [Heb 10:4](#). *Want het is onmogelijk, dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegneme.* Maar die kracht heeft het bloed van de Heere Jezus: [Rom. 3:25](#). Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in zijn bloed. [Eféze 1:7](#). *In Welke wij hebben de verlossing door Zijn bloed.* Het bloed van de dieren, dat in het Oude Testament geofferd werd, was een voorbeeld van het bloed van Christus, gelijk de gehele wet schaduwen had van de toekomende goederen, niet het beeld van de zaken zelf. [Hebr. 10:1](#). Ziet dit bijzonder [Hebr. 9](#), waar de apostel het bloed van de stieren en bokken gedurig vergelijkt met het bloed van de Heere Jezus, als het voorbeeld met het tegenbeeld, [Heb. 9:12-14](#), [20](#), [25](#), en zegt daarvan [Heb. 9:23](#): *Zo was het dan noodzaak, dat wel de voorbeeldingen van de dingen, die in de hemelen zijn, door deze dingen gereinigd werden, maar de hemelse dingen zelf door betere offeranden dan deze. Daarom ook gelijk Mozes met het bloed besprengde het boek en het volk, zo wordt ook het bloed van Christus genaamd het bloed van de besprenging*, [Hebr. 12:24](#); [1 Petrus 1:2](#). Waaruit dan vast en klaar is, dat het besprengen van het Boek van het verbond en van het volk zag op de besprenging, dat is toeëigening, deelachtigmaking van het bloed van Christus, bevestigende het verbond der Genade. Zo had dan het verbond aan Sinaï Christus tot een Borg, en dienvolgens het was het verbond der Genade.

Bewijs 4.

XV. Het verbond, dat de sacramenten van het verbond der genade heeft, is 't verbond der genade zelf; een zegel bevestigt een verbond, en alleen dat verbond, van 't welk het een zegel is; het zegel van een verbond af te scheuren en het aan een ander verbond, en dat van een geheel andere inhoud, te hechten, is de grootste ontrouw. Nu, het verbond op Sinaï had tot zegels, de zegels van het verbond der genade; want het werd bevestigd door de besnijdenis en het pascha, welke de kinderen Israëls stipt moesten onderhouden, op bedreiging van de ban, dat is uitsluiting uit de gemeente Gods en uit het verbond. Dat de besnijdenis en het pascha zegels waren van het verbond der genade is in het vorige hoofdstuk bevestigd, beide waren ze ingesteld voor het verbond op Horeb, voor 't welk men toestaat dat niet dan het verbond der genade was; beide verzegelden het verbond der genade.

De besnijdenis was een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs. [Rom. 4:11](#). *Het pascha was Christus*, [1 Kor. 5:7](#). Hieruit en uit de drie vorige bewijzen blijkt, dat het verbond aan Horeb het verbond der genade was.

Tegenwerping 1.

XVI. Het Woord van God maakt gedurig een tegenstelling tussen het verbond aan Horeb en het verbond der genade. Dus is het verbond aan Horeb het verbond der genade niet; maar een uiterlijk verbond bestaande in de belofte van Kanaän, als een voorbeeld van de hemelse goederen. Dit blijkt uit [Deut. 5:3](#), *Met onze vaders heeft de Heere dit verbond niet gemaakt, maar met ons, wij, die hier heden allen levend zijn.* Hier worden de vaders, die aan Horeb niet geweest waren, gesteld tegen die daar waren; hier wordt uitdrukkelijk gezegd, dat het verbond aan Horeb gemaakt, niet gemaakt was met de vaders. Dus is het

verbond aan Horeb een ander verbond, dan het verbond der genade, in dat de voorvaderen waren, en 't welk van Adam tot aan de voleindiging van de wereld hetzelfde blijft.

Antwoord.

(ooo) De tegenstelling is niet tussen de vaderen voor de uittocht, maar tussen die aan Horeb geweest waren, en volgens de bedreiging Gods, in de woestijn waren gestorven, en tussen die daar nu leefden, en in de velden van Moab waren, en gereed stonden om over de Jordaan in Kanaän te gaan, zijnde veertig jaren daarna. Toen vernieuwde God het verbond wederom statelijk. Dus is dan de tegenwerping krachteloos.

(ppp) Dit verbond, in Moab gemaakt, was hetzelfde in wezen, maar de tijden, personen en de manier was anders; in die opzichte wordt gezegd, dat God dat verbond met hun voorvaderen, die in de woestijn gestorven waren, niet gemaakt had, gelijk de Schrift dikwijls iets van een zaak zegt, of ontkent, dat in die omstandigheden niet was geweest. Ziet [Joh. 7:39](#); [Rom. 16:25-26](#); [Eféze 3:5](#). Ziet het vorige hfdst. § 17

(qqq) En wil men door de vaderen verstaan, Adam, Noach, Abraham, enz., zo is de tegenstelling ook niet ten opzichte van het wezen van het verbond, maar ten opzichte van de omstandigheden; want in wezen was het 't zelfde, gelijk in de bevestiging is getoond: [Deut. 7:12](#). *Dat de Heere ... u het verbond en de weldadigheid zal houden, die Hij uw vaderen gezworen heeft.* Maar 't ziet niet op die, maar op Horeb.

Tegenwerping 2.

XVII. [Jer. 31:31-33](#), *Ziet, de dagen komen, spreekt de Heere, dat ik met het huis van Israël, en met het huis van Juda een nieuw verbond zal maken. Niet naar het verbond, dat Ik met hun vaderen gemaakt heb, ten dage als Ik hun hand aangreep, om hen uit Egypteland uit te voeren, welk mijn verbond zij vernietigd hebben, hoewel Ik hen getrouwd had ... Maar dit is het verbond ... Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven.* Hier is een duidelijke tegenstelling tussen het verbond op Horeb en het nieuwe verbond, in de dagen van het Nieuwe Testament, niet in de omstandigheden, maar in het wezen zelf; in het Nieuwe Testament zou God de wetten in het hart inschrijven, en Hij zou hun ongerechtigheid vergeven en van hun zonden niet meer gedenken, als vers 33, 34 beloofd wordt; dit wordt in deze tekst van 't verbond aan Horeb ontkend. Dus is het verbond aan Horeb niet het genadeverbond, maar een uiterlijk, voorbeeldig verbond, welks belofte alleen bestond in de erfenis van Kanaän.

Antwoord

't Is zeker, dat hier is een tegenstelling tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament 't Is evenzo zeker, dat het Nieuwe Testament niet was in de dagen van het Oude Testament, maar dat het is gekomen na het Oude Testament in de plaats en met vernietiging van het Oude Testament Verder is 't zeker, dat het Nieuwe Testament is het genadeverbond, hebbende de geestelijke goederen in Christus, en om bij de tekst te blijven, de inschrijving van de wetten in het hart, God tot een God te hebben, vers 33. Verlichte ogen des verstands en vergeving der zonden, vers 34. Verder, 't is evenzo zeker, dat in het Oude Testament al deze

goederen van het genadeverbond, en het verbond der genade zelf is geweest, gelijk wij in de volgende hoofdstukken zullen tonen, en het toegestaan wordt, dat het verbond der genade van Adam af geweest is, en hetzelfde in wezen zal blijven tot de voleindiging van de wereld.

Verder, 't is onzes achtens onweersprekelijk bewezen in het vorige hoofdstuk § 14-19, dat het Oude Testament begonnen is van de eerste belofte in het paradijs. Uit al dezen volgt met dezelfde zekerheid, dat de tegenstelling tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament niet wezenlijk kan zijn, want omdat het Nieuwe Testament het verbond der genade is, en omdat het Nieuwe Testament in het Oude Testament niet geweest, maar na, in plaats, met vernietiging van het Oude Testament gekomen is, zo zouden ze dan voor die tijd van het Nieuwe Testament niet gehad hebben een verbond der genade, en alzo geen Godzaligheid, geen kennis van de verborgenheid der zaligheid, geen vergeving der zonden, daar ze toch zijn zalig geworden, en al de goederen van het genadeverbond hebben gehad.

Dus is dan de tegenstelling in de omstandigheden, in de manier van bediening en in de trap van licht, geloof, hoop en liefde. In het Oude Testament hadden ze de inschrijving van de wet in hun harten, zij hadden God tot hun God, zij hadden kennis van de verborgenheid der zaligheid, zij hadden vergeving der zonden; maar niet in die klaarheid, als in het Nieuwe Testament. Het Oude Testament is het verbond der genade, door schaduwen en voorbeelden bediend. Het Nieuwe Testament is insgelijks het verbond der genade zonder schaduwen bediend. Het wordt oud genoemd, omdat het tevoren en eerst geweest is, en verouderd en verdwenen is; het wordt *nieuw* genoemd, omdat het na het oude gekomen is, en op die manier niet wordt bediend. De Schrift noemt nieuw, dat wel tevoren was, maar vernieuwd wordt: [Joh. 13:34](#). *Een nieuw gebod geef Ik u, dat gij elkaar liefhebt.*

Aanhouding.

Het verbond der genade kan een mens niet vernietigen; maar het Oude Testament hebben de Joden vernietigd, vers 33. Zo is dan het Oude Testament het verbond der genade niet.

Antwoord.

(rrr) Die waarlijk in het verbond der genade is ingegaan, zal het door de onveranderlijkheid Gods, en de invloeiende bewaring van de genade niet verbreken, volgens de belofte, [Jer. 32:40](#). Maar de onbekeerde Joden maakten van het Oude verbond een verbond der werken, zij wilden door het waarnemen van de ceremoniële dienst gerechtvaardigd worden, en meenden dat het bloed van de dieren hun zonden wegnam. Dus verbraken zij het Oude verbond, het veranderende en verdraaiende in een geheel ander werk en einde, dan waartoe de schaduwachtige dienst was ingesteld.

(sss) Zij toonden met hun goddeloos leven, dat ze nooit recht in het verbond der genade waren ingegaan; maar dat ze alleen uitwendig zich daarin hadden begeven, en dat ze alzo noch lot noch deel aan de goederen van het verbond hadden gehad; zodat het vernietigen op hen en hun werk ziet.

(ttt) Indien het Oude Testament bestond in de belofte van Kanaän, en dat zij vernietigd hadden, zo waren ze dan van de erfenis van Kanaän vervallen;

Kanaän was hun niet meer een erfenis, dat men nochtans niet wil toestaan.

Tegenwerping 3.

XVIII. [Joh. 1:17](#), *De wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden.* Hier is een uitdrukkelijke tegenstelling tussen Mozes en Christus, tussen wet en genade en waarheid. Mozes was de middelaar van het Oude Testament, Christus van het Nieuwe Testament. De wet, het Oude Testament, gaf de genade niet, die had maar de belofte van het land Kanaän; maar in het Nieuwe Testament was genade en waarheid; zodat het verbond aan Horeb niet was het genadeverbond.

Antwoord

- a. Dat Mozes een middelaar van het Oude verbond of Testament geweest is, ontken ik met ijver voor de eer van Christus, wiens Middelaarsambt daardoor grotelijks benadeeld wordt. Christus was Middelaar, en alleen Middelaar van het Oude Testament, zowel als van het Nieuwe Testament Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde, [Hebr. 13:8](#). *Christus is het Lam dat geslacht is van de grondlegging van de wereld*, [Openb. 13:8](#).
- b. Mozes wordt alleen, [Gal. 3:19](#), middelaar genoemd, wegens het overbrengen als een bode van de wet, die hem van engelen ter hand gesteld was; maar nooit wordt hij een middelaar van het Oude Testament genoemd. Nooit is Mozes middelaar in Kanaän geweest; want hij was al dood, eer Israël in Kanaän kwam; of was hij middelaar in de hemel zijnde? Mozes was niet meer middelaar voor de kinderen Israëls dan hij nu voor ons is. Wij hebben de wet, die Mozes overgebracht heeft, zowel als zij ze hadden.
- c. De tegenstelling, die in deze tekst beoogd wordt, is tussen wet en genade en waarheid, en geeft te kennen, dat de wet (neemt ze zo breed als u wilt) de zaligheid niet kon geven. Uit de werken van de wet zal geen vlees gerechtvaardigd worden voor Hem, [Rom. 3:20](#). *De wet, hebbende een schaduw van de toekomstige goederen, niet het beeld zelf van de zaken, kan met dezelfde offeranden ... nimmermeer heiligen degenen, die daar toegaan*, [Hebr. 10:1](#). Al de schaduwen afgescheiden van het lichaam, hadden geen nuttigheid; want zij waren zo niet ingesteld, die leidden tot Christus, om in Hem te geloven; maar Christus is het ware beeld, het lichaam van die schaduwen; door zijn voldoening verkrijgen de gelovigen, zo van het Oude Testament als van het Nieuwe Testament genade. Dit is de tegenstelling in deze tekst; wat blijft nu in deze tekst over voor een uiterlijk verbond? Wat grond is hier, dat het verbond aan Horeb niet zou zijn het verbond der genade zelf? De wet wees Christus die de zaak gaf.

Tegenwerping 4.

XIX. [2 Kor. 3](#). In dit hoofdstuk is een tegenstelling tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament Het Oude Testament noemt de apostel de letter, die doodt, [2 Kor. 3:6](#). *De bediening van de dood in letteren bestaande en, in stenen ingedrukt*, [2 Kor. 3:7](#). De bediening van de verdoemenis. En het Nieuwe Testament noemt hij de Geest, [2 Kor. 3:8](#). De bediening van de rechtvaardigheid, [2 Kor. 3:9](#). Waaruit dan klaar te zien is, dat het Oude Testament niet is geweest het genadeverbond.

Antwoord

- (vv) Omdat hiermee wel nadrukkelijk gezien wordt op de wet van de Tien Geboden, die alleen in stenen tafelen beschreven en ingedrukt was, 't welk niet is geschied van de ceremoniële wetten; en omdat men de wet van de Tien Geboden stelt tot een formulier van het verbond der genade, hoe zullen die het hier maken, dat ze zichzelf niet tegenspreken? Is het kort begrip van het verbond der genade een bediening van de dood, en een bediening van de verdoemenis? Dus zullen ze hun tegenwerpingen voor mij beantwoorden.
- (ww) Is het Oude Testament een bediening van de verdoemenis, zo had het geen belofte, en ook Kanaän niet tot een erfenis, 't was dan een verbond van de verdoemenis. En wie zou zich ooit met gewilligheid en graagheid in een verbond van de verdoemenis inlaten? Dan waren de gelovigen, zijnde onder het Oude Testament, onder een verbond van de verdoemenis. En zo onder een verbond van de verdoemenis, zo is er niet één gelovige, van Mozes' tijd af, zalig geworden; maar allen zijn verdoemd geworden. Dus strijdt men, met deze plaats voor te brengen, tegen zichzelf, en tegen de Schrift en tegen de kinderen van God.
- (xx) De tekst maakt geen onderscheid en tegenstelling tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament Maar van de wet, zo zedelijke als ceremoniële, (laat ons ze zo breed eens nemen) en van derzelver bediening, op zichzelf aangemerkt, afgescheiden van Christus, gelijk de Joden dezelve zo opvatten en gebruikten, als te zien is in de gehele brief aan de Galaten en de Hebreeënen, en Paulus verklaart: [Rom. 9:31-32](#), *Maar Israël, die de wet van de rechtvaardigheid zocht, is tot de wet van de rechtvaardigheid niet gekomen. Waarom? Omdat zij die zochten, niet uit het geloof, maar als uit de werken van de wet.* En zo afgescheiden van Christus, verklaart hij de bediening van de wet maar een dode letter, maar een bediening van de dood en van de verdoemenis; omdat niemand uit dat werk gerechtvaardigd kon worden, maar allen, die in dat uiterlijk werk, afgescheiden van en zonder Christus, hangen bleven, konden niet anders dan verdoemd worden; want zonder Christus is geen zaligheid, *en zo velen als er uit de werken der wet zijn, die zijn onder de vloek*, [Gal. 3:10](#). Daartegen stelt hij Christus en de verkondiging van Hem, en noemt die *Geest en een bediening van de rechtvaardigheid*; omdat alle gelovigen door het Evangelie, dat zowel in het Oude Testament geweest is, als het nu in het Nieuwe Testament is, tot Christus geroepen worden, en, in Christus gelovende, gerechtvaardigd worden. Zodat hier niets is, dat voor een uiterlijk verbond dienen kan, ook niet, 't welk kan dienen tot omstoting, dat het Oude Testament niet zou zijn het verbond der genade.

Tegenwerping 5.

XX. [Gal. 4:23-26](#), *Maar gene, die uit de dienstmaagd was, is naar het vlees geboren geweest; doch deze die uit de vrije was, door de beloftenis. Hetwelk dingen zijn, die andere beduiding hebben; want deze zijn de twee verbonden: het ene van de berg Sinaï, tot dienstbaarheid barende, dat is Agar. Want dit, namelijk Hagar is Sinaï, een berg in Arabië, en komt overeen met Jeruzalem, dat nu is, en dienstbaar is met haar kinderen; Maar Jeruzalem, dat boven is, dat is vrij, welke is onzer aller moeder.* Hier is een tegenstelling tussen het Oude

Testament en het Nieuwe Testament Het Oude Testament was door Hagar en haar zoon Ismaël afgebeeld, is aan Sinaï opgericht, is toen begonnen, is een vleselijk en uitwendig verbond, hebbende Kanaän tot een erfenis en geen ware en geestelijke goederen, en legt een harde dienstbaarheid onder de ceremoniën op. Het Nieuwe Testament daartegen gesteld, wordt door Sara en Izak afgebeeld, is een geestelijk verbond, maakt vrij en geeft geestelijke en eeuwige goederen. Dus is het verbond aan Sinaï niet het genadeverbond.

Antwoord

Om deze tegenwerping te beantwoorden, zullen wij eerst de zin van de tekst openen, en dan de tegenwerping, uit deze tekst gehaald, beantwoorden.

XXI. De historie is, dat Abraham op verzoek van Sara bij haar dienstmaagd Hagar lag en bij haar gewon Ismaël, die alzo naar het vlees uit Abraham was. Daarna kreeg Abraham een bepaalde belofte, dat hij bij zijn vrouw Sara een zoon zou gewinnen, die hij Izak noemen zou, en dat uit hem de vermenigvuldiging van zijn zaad en de Messias zou voortkomen. Izak geboren zijnde, wordt van Ismaël gehaat, bespot en naar zijn vermogen vervolgd. vers 29, Ismaël wordt zonder enige erfenis met zijn moeder Hagar uitgeworpen, vers 30. Maar de Godzalige Izak blijft in huis en wordt erfgenaam van alles.

Deze zaken noemt de apostel niet voorbeelden, want dat waren ze eigenlijk niet, zij waren tot de godsdienst niet ingesteld en behoorden niet tot de wet van de ceremoniën, ook zouden er dan voorbeelden van voorbeelden zijn, en die wederom van andere; Hagar van het Oude Testament en dat van Jeruzalem, vers 25. Maar hij noemt ze *Allegoroumena*, zaken, die door gelijkenis en overeenkomst tot andere zaken en beduidenissen overgebracht worden, ziet hiervan in het vorige hfdst. § 9.

Hagar en Sara noemt hij *twee verbonden*. God had in Adam met het menselijk geslacht een verbond van de werken opgericht, welker eis op Sinaï wordt verhaald in de wet van de Tien Geboden. Dat verbond door de zonde krachteloos gemaakt zijnde, heeft God wederom opgericht het verbond der genade, 't welk in wezen hetzelfde is en blijft van Adam tot op de voleindiging van de wereld. Maar omdat de Borg van dat verbond niet ten eerste maar omtrent vier duizend jaar na de eerste oprichting van het verbond kwam, zo was het nodig, en het behaagde de wijsheid en goedheid Gods dat genadeverbond door voorbeelden en afschaduwingen van de beloofde Borg te doen bedienen tot op de komst van Christus, de Borg. Maar na Zijn komst, de voorbeelden nu niet meer behoevende noch plaats kunnende hebben, zonder dezelve. Dat verbond, één in wezen, wordt ten opzichte van deze bediening in het oude en in het nieuwe verbond onderscheiden.

Niet naar het wezen, maar naar de bediening draagt het de naam van nieuw en oud; dat blijkt daaruit:

Dat het oude verbond niet is een uiterlijk verbond, op uiterlijke gehoorzaamheid uiterlijke goederen belovende, niet begonnen is van Sinaï, en niet bestaat in de erfenis van Kanaän, ziet het vorige hoofdstuk § 14, enz. Maar dat het 't verbond der genade zelf is, gelijk in dit hoofdstuk § 10, enz. getoond is. Waaruit dan volgt, dat het oud genoemd wordt ten opzichte van de bediening.

Het nieuwe verbond wordt nieuw genoemd, niet ten opzichte van het wezen want

het is een genadeverbond zelf, 't welk van Adam af al geweest is, maar het wordt nieuw genoemd ten opzichte van de bediening: want het Nieuwe Verbond of Testament is na het Oude gekomen, in deszelfs plaats, met vernietiging van hetzelfde, en 't was niet nieuw, zolang het oude verbond stand had. Het Nieuwe Testament was niet in de dagen van het Oude Testament, daar nochtans het genadeverbond al was, dienvolgens het verbond der genade wordt het nieuwe verbond of testament genoemd, alleen ten opzichte van de bediening. Van het genadeverbond, op de tweeërlei manier bediend, spreekt de apostel in deze tekst, en noemt twee verbonden: Het ene noemt de Apostel *van Sinaï*, niet dat het toen begonnen is, zie het vorige hoofdstuk § 14, maar omdat het toen statelijk is ingewijd, en toen zijn meeste heerlijkheid en luister kreeg. Dit baarde tot dienstbaarheid, gelijk Hagar Ismaël. Dienstbaarheid is goed of kwaad; de goede dienstbaarheid is God in geest en waarheid naar zijn wil te dienen, waarom de Godzaligen dikwijls dienstknechten Gods genoemd worden, zo ook dienstknechten van de gerechtigheid, [Rom. 6:18](#). *Welke hun leden stellen om dienstbaar te zijn van de gerechtigheid tot heiligmaking*, vers 19. *Gode dienstbaar*, vers 22. Zo zegt Paulus van zichzelf, [1 Kor. 9:27](#), *Maar ik bedwing mijn lichaam en breng het tot dienstbaarheid*. Deze dienstbaarheid beoogde God in het geven van de ceremoniën, daartoe waren ze gegeven, dat was de inhoud van het oude verbond.

Daar is ook een kwade dienstbaarheid, als men de zonde dient, en onder de heerschappij van de zonde ligt: [Rom. 6:19](#) ... *gelijk gij uw leden gesteld hebt om dienstbaar te zijn der onreinigheid en der ongerechtigheid tot ongerechtigheid*. Zo ook als men God wil dienen op een wijze, die Hij niet geboden heeft: [Kol. 2:23](#). *Dewelke wel hebben een schijnreden van wijsheid in eigenwillige godsdienst*. Het verbond van Sinaï, barende tot dienstbaarheid, bracht onechte kinderen voort, gelijk Ismaël onecht was, niet door de natuur van dat verbond; want 't was een bediening van God ingesteld tot godsdienst. Hem behagelijk, waarom ook de Godzaligen daar grote lust in hadden, en de Heere daarvoor loofden en dankten: maar door de verkeerdheid van de mensen, welke de Evangelische dienst, gelijk de oude bediening was, veranderden in een verbond der werken, en scheidden het tegenbeeld, Christus, af van de voorbeelden, nemende alzo de ziel uit deze weg, zij bleven hangen aan de uitwendige daden van de wet en zochten daarin hun gerechtigheid. Dus *kwam Sinaï overeen met Jeruzalem, dat nu is, en dienstbaar is met haar kinderen*, vers 25. Dat is, zoals Jeruzalem was in de dagen, toen Paulus dit schreef, welke niet bleven in het verbond van Sinaï, zij hadden dat vernietigd, gelijk de Heere dat betuigt, [Jer. 31:32](#). Zij veranderden dat in een ander, dan God het gegeven had, in een verbond der werken, en zochten hun gerechtigheid daaruit, ziet: [Rom. 10:3](#). Want alzo zij de rechtvaardigheid Gods niet kennen, en hun eigen gerechtigheid zoeken op te richten, zo zijn zij der rechtvaardigheid Gods niet onderworpen. [Gal. 5:4](#). *Christus is u ijdel geworden, die door de wet gerechtvaardigd wilt worden; gij zijt van de genade vervallen*. Zij dan in de uiterlijke dingen hangen blijvende, dienden niet God, want Die had ze hun daartoe niet gegeven, maar zij waren dienstbaar met een kwade dienstbaarheid aan de ceremoniën, welke dienstbaarheid God in dat verbond op hen niet gelegd had, waartegen de

apostel waarschuwt: [Gal. 5:1](#) ... *En wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen.* [Gal. 4:9](#) ... *Hoe keert gij u wederom tot de zwakke en arme beginselen, welke gij wederom van voren aan wilt dienen?*

Allen, die dus zich dienstbaar gemaakt hadden, waren in de staat van Ismaël, die een zoon van een dienstmaagd en alzo zelf dienstbaar in dat opzicht was. Zij waren wel uit Abraham naar het vlees, maar zij waren niet kinderen van de belofte, zij hadden geen geestelijke genaden noch erfenissen ... *Want die zijn niet allen Israël, die uit Israël zijn. Noch, omdat zij Abrahams zaad zijn, zijn zij allen kinderen; maar: in Izak zal u het zaad genoemd worden. Dat is, niet de kinderen des vleses, die zijn kinderen Gods; maar de kinderen der belofte worden voor het zaad gerekend,* [Rom. 9:6-8](#).

En gelijk Ismaël een spotter en vervolger van Izak was, zo waren ook de dienstbare Joden spotters en vervolgers van de begenadigden, van die naar de geest geboren waren, [Gal 4:29](#). En gelijk als Ismaël uitgeworpen werd, zo had God hen ook verworpen, en de verwoesting van hen en van Jeruzalem was toen al nabij. Dus verbeeldt Hagar met haar zoon Ismaël allen, die maar uitwendig in het verbond zijn. Dat is Hagar, Sinaï, Jeruzalem.

Het verbond, dat tegenover dat van Sinaï gesteld wordt, en door die weg, als boven gezegd, door Sara verbeeld wordt, is **het nieuwe verbond**, wel in wezen ook geweest in de tijd van het Oude Testament, aan 't welk alle Godzaligen deel hadden, door 't welk zij de verlossing en de eeuwige erfenis verkregen; maar in opzicht van de bediening nieuw, en met Christus' lijden, sterven, opstanding en hemelvaart begonnen. Dit verbond, ten opzichte van het wezen, was één met het wezen van het oude verbond, 't was een verbond der genade, dit verbond was hemels, 't had hemelse bondgenoten, 't had hemelse goederen en hemelse erfenis, het baart vrije en hemelse kinderen. Maar het Jeruzalem, dat boven is, dat is vrij, welk is onzer aller moeder, [Gal 4:26](#). Dit verbond op de nieuwe manier bediend, zo zeer vruchtbaar zijn in vrije en geestelijke kinderen voort te brengen, [Gal 4:27](#), *Zijt vrolijk, gij onvruchtbare, die niet baart; breekt uit en roept, gij die geen barensgenoede hebt; want de kinderen van de eenzame zijn meer, dan dergene, die de man heeft.* Dit is Sara, het Jeruzalem dat boven is. 't Oogmerk van Paulus in het voorstellen van deze zaken is, om de Joden van hun dwalingen af te trekken, en de gelovige Joden daarvan af te houden; want zij wilden gedurig wederom naar de ceremoniën, niet om die wederom als voorbeelden te gebruiken; want zij geloofden dat de Messias, Christus, nu al gekomen was; maar om die dingen en dat werk te gebruiken als godsdienst, en om hun rechtvaardigheid daaruit te zoeken.

XXII. Nu komen wij tot de beantwoording van de tegenwerping, die uit deze plaats gemaakt wordt, om te tonen dat het verbond, op Sinaï gemaakt, *niet is het genadeverbond*. De gehele kracht ligt daarin, dat het verbond op Sinaï door Hagar en Ismaël wordt afgebeeld, en in dienstbaarheid wordt gezegd te zijn, en tegengesteld wordt tegen het Nieuwe Testament door Sara en Izak afgebeeld, en in hemelse goederen bestaat.

Antwoord.

- Hier wordt niet een woord gesproken van de erfenis van Kanaän, waarin men stelt het Oude Testament te bestaan, en het komt ook niet overeen met Hagar en Ismaël, die zonder erfenis weggezonden werden.
- Ook wordt het niet gezegd van Sinaï begonnen te zijn; Sinaï wordt genoemd, omdat het Oude Testament, daar statelijk is ingewijd, en zijn luister en heerlijkheid kreeg, dat het al tevoren en van Adams tijden was geweest, gelijk in 't vorige hoofdstuk is getoond. Zo wordt ook de besnijdenis gezegd van Mozes gegeven te zijn; daar ze toch al lang tevoren aan Abraham was gegeven.
- Paulus vergelijkt het Oude Testament met Hagar, niet zoals het vanouds was ingesteld, maar zoals het in een verbond van de werken verdraaid was, zoals het was in Jeruzalem toen ter tijd toen Paulus dit schreef, 't welk geheel verbasterd was van de rechte instelling; daarom raakt de tegenwerping niet.
- Ook geeft het woord dienstbaarheid niets tot krenking van ons bewijs; want Gode dienstbaar te zijn, al is het zwaar voor het vlees, is een Heilig werk en heeft de belofte van alle geestelijke genaden en van de zaligheid, en toont also geheel geen uitwendig verbond, alleen lichamelijke beloften hebbende; maar de hardigheid van de dienstbaarheid had God hun niet opgelegd. Maar uit hun verdraaiing, makende van het Evangelie, gelijk de ceremoniën waren, een verbond van de werken, om daardoor gerechtvaardigd te worden. Dus was het hun een ondraaglijk juk.
- Hagar kan geen uiterlijk verbond afbeelden; want de Godzaligen waren mede in dat verbond van Sinaï, en zo zouden ze tegelijk geweest zijn uit Hagar en uit Sara; tegelijk godloze Ismaëls, spotters, vervolgers van degenen die naar de Geest zijn, geen erfgenamen, en zullende buiten geworpen worden, en tegelijk zonen, vrijen en erfgenamen. Dus blijkt de krachteloosheid van de tegenwerping, 't welk klaarder blijkt als men de verklaring van deze tekst, boven gesteld, daarbij voegt.

Tegenwerping 6.

XXIII. [Hebr. 7:22](#), *Van een zo veel beter verbond is Jezus Borg geworden.* [Hebr. 8:6](#), Als Hij ook eens beteren verbonds Middelaar is, dat in betere beloftenissen bevestigd is. Het Nieuwe Testament is een beter verbond, hebbende betere beloften, en Jezus tot een Borg. Dus is het Oude Testament een uiterlijk verbond, hebbende lichamelijke beloften, en Jezus niet tot een Borg.

Antwoord

- (dd) Uit deze tegenwerping zou ten uiterste volgen, dat het Oude Testament zo'n goed verbond niet was en zulke goede beloften niet had; maar niet dat het Oude Testament alleen maar een uiterlijk verbond was, en alleen uiterlijke beloften had. Dat in trap verschilt, dat verschilt niet in soort; dat in omstandigheden verschilt, verschilt daarom niet in wezen. 't Wezen van de verbonden is één. 't Genadeverbond zelf, de manier van bediening verschilt in klaarheid, in uitbreiding; daarom is het ene beter dan het andere.
- (ee) Des apostels oogmerk in deze is te tonen de uitnemendheid van Christus, en zijn bediening boven de priesters, hun werk, en de voorbeelden, van het Oude Testament Hij spreekt daarvan, afgetrokken van het tegenbeeld Christus, op zichzelf aangemerkt. Dus merkten de Joden in die tijd de gehele schaduwachtige dienst aan, namen het op als een verbond van de werken, en

zochten daardoor gerechtvaardigd te worden; tegen de zodanigen stelt de apostel zich, en toont dat al in die dienst, zo afgetrokken, geen kracht noch nuttigheid was, maar dat ze zwak, onnut, berispelijk was. Hiertegen stelt de apostel de Heere Jezus, het Tegenbeeld van die schaduwen, en de Borg van het verbond der genade. De uiterlijke bediening op zichzelf aangemerkt, wordt gesteld tegen het verbond der genade, en Christus als deszelfs Borg, gelijk alsof men het water in de Doop, en het brood en de wijn in het Heilig Avondmaal aftrok, en op zichzelf aanmerkte en daar tegenover stelde de Heere Jezus met zijn volheid. Nu is het verbond der genade een beter verbond dan al die uitwendige bedieningen, dan al de offeranden van de dieren; van dat beter verbond is Jezus Borg, is Jezus Middelaar, en dat verbond heeft betere beloften, dan die uitwendige bediening op zichzelf en van het tegenbeeld afgescheiden aangemerkt, welke vruchteloos is, en was in de afgescheidenheid ook niet ingesteld.

Tegenwerping 7.

XXIV. [Hebr. 12:18-20](#), *Want gij zijt niet gekomen tot de tastelijke Berg, en het brandende vuur, en donkerheid, en duisternis, en onweer, en de stem van de woorden, welke die ze hoorden ... baden dat het woord tot hen niet meer zou gedaan worden. (Want zij konden niet dragen hetgeen er geboden werd.)* [Hebr. 12:22](#), *Maar gij zijt gekomen tot de Berg Sion, enz.* [Hebr. 12:27](#), En dit woord: *nog eenmaal wijst aan de verandering van de beweeglijke dingen, als welke gemaakt waren, opdat blijven zouden de dingen, die niet beweeglijk zijn.* Hier is een zeer groot onderscheid tussen de twee verbonden. Het ene zo vreselijk, het andere zo liefelijk, het ene bidden ze af, het andere is begeerlijk, het ene zo onverdraaglijk, het andere zo licht, zacht en zoet, het ene eindigende, het ander eeuwig blijvende. Hetwelk alles duidelijk aanwijst, dat het ene, namelijk het Oude Testament, maar is een uiterlijk verbond.

Antwoord

340. Dit is tegen zichzelf getwist; [Hebr. 12:18-20](#) wordt alleen gesproken van de geving van de Tien Geboden; de ceremoniële wetten zijn op die manier niet gegeven, en men acht dat de wet van de Tien Geboden is een formulier van het genadeverbond; zo zou dan het verbond der genade op zo vreselijke wijze gegeven zijn geweest. Hoe kan men dan uit die vervaarlijke geving besluiten, dat het verbond aldaar gegeven, niet kan zijn het genadeverbond?
341. Hier wordt van geen verbond zelfs gesproken, noch naam wordt genoemd, noch zaak wordt gemeld, Dus kan men hieruit geen uiterlijk verbond smeden.
342. Al dat hier gezegd wordt, ziet niet op de zaak en inhoud van de Tien Geboden, die ze toch ook niet konden vervullen en dragen; maar alleen op de manier van geving, die konden ze niet dragen, zij baden dat God niet meer zo tot hen spreken wilde, maar dat God door Mozes tot hen wilde spreken.
343. Dat de dingen van het Oude Testament [Hebr. 12:27](#) gezegd worden bewogen te zijn, geeft mede geen uiterlijk verbond te kennen; maar de bediening van het genadeverbond, die manier van bediening moest ophouden, omdat het lichaam, 't welk die voorbeelden afschaduwde, gekomen is. De bediening van het Nieuwe Testament zal ook ophouden, is het daarom 't verbond der genade niet? De verandering van bediening geeft geen

verandering des verbonds te kennen.

Tegenwerping 8.

XXV. Dat verbond, in 't welk een gehele natie, hoofd voor hoofd, Godzaligen en godlozen, moesten ingaan, en ook ingingen, welks sacramenten allen en een ieder moest deelachtig zijn, dat, verbroken en vernietigd kon worden, dat is het genadeverbond niet, maar een uiterlijk verbond. Nu, het verbond van Sinaï was zo'n verbond. Derhalve, enz.

Antwoord.

- (p) Alle geroepenen, zo in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament zijn verplicht de stem van het evangelie te gehoorzamen, en in het verbond in te gaan.
- (q) Daar is onderscheid tussen het ingaan en het verbond in 't welk men ingaat; het ingaan kan bedrieglijk en uiterlijk zijn; daarom is het verbond niet uiterlijk, zij bezondigden zich schrikkelijk, die niet recht ingingen, zij waren allen verplicht met een waarachtig hart in te gaan.
- (r) Een ieder gelovige is verplicht de sacramenten te gebruiken, en hun kinderen door het sacrament van de inlijving te laten verzegelen; een goddeloze is verplicht te geloven, en gelovende de sacramenten te gebruiken; maar een goddeloze goddeloos zijnde en goddeloos blijvende, mocht al zo weinig het Pascha eten en Gode offeranden toebrengen, als nu gedoopt worden, en ten avondmaal gaan.
- (s) Een tijdgelovige kan wel wederom afvallen, maar zij vallen niet uit het genadeverbond, omdat zij er nooit in geweest waren; zij verbreken het verbond dadelijk, toen zij er ingegaan waren: uiterlijk ingegaan, uiterlijk verbroken. Zie boven § 16. Dit alles te samen en zo genomen zijnde, toont dat de eerste stelling niet waar is. En zo is de gehele sluitreden krachteloos.

Tegenwerping 9.

XXVI. Het verbond aan Sinaï was aan alle kanten uiterlijk: uiterlijk bloed, uiterlijke geboden en gehoorzaamheid, uiterlijke beloften, uiterlijke verzoening, een uiterlijke Middelaar, namelijk Mozes, uiterlijke sacramenten, een uiterlijk heilighdom en uiterlijke dienst, zo dan ook een uiterlijk verbond.

Antwoord.

Indien al die zaken op zichzelf waren, en niet zagen en verenigd waren met het tegenbeeld, en God had daarover een verbond met de mens gemaakt, dan zouden wij het alles toestaan. Maar nu is noch het ene noch het andere waarheid.

Op deze trant zou men ook besluiten, dat het Nieuwe Testament een uiterlijk verbond is; daar is uiterlijk water, uiterlijk brood en wijn, uiterlijke predikdienst, uiterlijke belijdenis, uiterlijk lichamelijk werk, en woorden om God daarin te verheerlijken, uiterlijke en lichamelijke beloften, derhalve een uiterlijk verbond. Hieruit blijkt de krachteloosheid van de tegenwerping.

Al die uitwendige zaken en dienst had zijn opzicht op het tegenbeeld Christus; zonder die hadden ze geen zin, en waren ook zo niet gegeven, maar met die verenigd; zo was de dienst geestelijk, de verzoening en verzegeling waarlijk; de beloften waren niet alleen lichamelijk, maar ook al de geestelijke goederen van het genadeverbond; Mozes was geen middelaar van het verbond, maar alleen een

overbrenger. Zie boven § 17. God was met uiterlijke dienst niet tevreden, maar eiste het hart. Zodat deze tegenwerping zichzelf omstoot.

¹ Vanaf de schepping tot de geboorte van Abraham is 2000 jaar. Vanaf de geboorte van Abraham tot de doop van Jezus is ook 200 jaar.

Hoofdstuk 3: Van de Ceremoniële Wetten op Sinaï gegeven, en de Staat van de Kerk van Sinaï tot op Christus

Hoofdstuk 3

Van de Ceremoniële Wetten op Sinaï gegeven, en de Staat van de Kerk van Sinaï tot op Christus.

I. Israël zo statelijk met God in het verbond ingegaan zijnde, zo heeft God de bondgenoten Wetten gegeven, waarnaar zij zich hadden te gedragen. Deze wetten worden gemeenlijk onderscheiden in zedelijke, besturende een ieder tot en in een Heilig leven; in ceremoniële, de mens besturende in de godsdienst door het geloof in de toekomende Messias; in burgerlijke, besturende de samenleving als in een republiek, hebbende bijzonder opzicht op de onderhouding van de godsdienst.

Van de geving en inhoud van de Wet der Zeden hebben wij [Deel 2, hfdst. 2-12](#) in 't brede gesproken, waar wij onder andere deze vragen hebben verhandeld:

1. Of de wet der Zeden is een verbond van de werken?
2. Of de wet van de Tien Geboden is een formulier van het genadeverbond?
3. Of de wet, het verbond aan Horeb, is een vermengd verbond, ten dele uit het verbond van de werken, ten dele uit het verbond der genade.
4. Of aan Horeb een uiterlijk, voorbeeldig, nationaal verbond, verscheiden van het verbond der genade, gemaakt is? Zie [deel 1, hfdst. 16, § 36](#) enz. en Deel 2, hfdst. 2, § 10. Daarom zullen wij hier van die wet niet verder spreken.

De plaats.

II. De ceremoniële wetten bestuurden de godsdienst naar de gelegenheid van die tijd, om door schaduwen de toekomende Messias en zijn verrichtingen te leren kennen, en Israël tot het geloof in Hem te leiden tot hun zaligheid; deze kan men tot drie hoofden brengen; namelijk, de plaats waar de ceremoniële godsdienst openbaar gepleegd werd, welke was eerst de tabernakel en daarna de tempel. De personen die de dienst deden, welke waren de priesters. De zaak en de manier van behandeling, door welke de dienst uitgevoerd werd.

De tabernakel.

De plaats was eerst de tabernakel en daarna de tempel. Nadat Mozes bevel en bericht ontvangen had van de tabernakel te maken, eer die gereed was, spande Mozes een tent buiten het leger, waartoe het volk vergaderde tot de godsdienst, totdat de tabernakel gemaakt was, [Exod. 33:7](#). Zo maakte ook David een tent voor de ark, totdat zijn zoon Salomo de tempel gebouwd zou hebben, en bracht aldaar de ark uit het huis van Obed-Edom, [2 Sam. 6:17](#); [1 Kron. 16:1](#). In de tabernakel hebben wij aan te merken:

41. Het model waarnaar hij gemaakt is.
42. De materialen waarvan hij is gemaakt.
43. Deszelfs fatsoen, met zijn gereedschappen.

1. Het model.

III. De tabernakel is geen uitvinding van Mozes of van enig ander wijs bouwmeester, maar God zelf heeft alles, van het meeste tot het minste, bevolen, opdat hij op het allerklaarste de Messias afbeeldde; zodat Christus niet geformeerd is naar de ceremoniën, maar de ceremoniën zijn geformeerd naar Christus. God wilde dat hierin niets van mensen af- of toegedaan werd, omdat het tot de godsdienst behoort, waarover God alleen heeft te bevelen, en waarin mensenzettingen geen de minste plaats hebben. God vertoonde aan Mozes alles van stuk tot stuk, en beval hem nadrukkelijk alles stipt na te maken. Zie dan toe, dat gij het maakt naar hun voorbeeld, dat u op de berg getoond is, [Exod. 25:40](#). Zo heeft God ook alles hoe de tempel gebouwd zou worden, bevolen, en gaf aan David een voorbeeld van alles door de Geest, en David gaf dat voorbeeld aan zijn zoon Salomo over, met die verzekering: *Dit alles heeft men mij ... bij geschrift te verstaan gegeven van de hand des Heeren, te weten al de werken van dit voorbeeld*, [1 Kron. 28:11-19](#).

De materialen.

IV. De materialen waren het allerkostelijkste waarvan men een tabernakel bouwen kan: Sittimhout, (want het was geen stenen, maar een houten huis, opdat het te bekwaam zou zijn om te vervoeren) goud, zilver, edele gesteenten, koper, fijn linnen, of fijn getwijnd garen, de alleruitnemendste kleuren, als hemelsblauw, purper, scharlaken, rood geverfde ramsvellen, dassenvellen, geitenhaar, sommige dingen om het huis van binnen te versieren, sommige om het van buiten te bedekken. Al deze materialen werden door de kunstige werkmeesters Bezaleël en Aholiab, die God daartoe buitengewone wijsheid gaf, op het allersierlijkste toeberaid. Deze materialen alle werden van iedereen vrijwillig gegeven, en dat zo overvloedig, dat men moest uitroepen dat niemand meer zou brengen. Deze vrijwillige giften maakten een som van zeer vele miljoenen goud uit. Hierbij kwam nog een halve sikkel van ieder getelde, tot een schattingspenning, niemand mocht meer noch minder geven, de getelde waren zeshonderd duizend, en drie duizend en vijfhonderd en vijftig. Het ene met het andere bedroeg een som groter dan men denken zou, zo God het niet zei. En vanwaar kwam zo'n meer dan koninklijke schat, en dat in een onbewoonbare woestijn? 't Hout is waarschijnlijk uit een bos dat daar omtrent was, gehouwen,

God had Israël in Egypte zonderling gezegend voor de verdrukking, en God had hun gegeven het kostelijkste van Egypte in hun uittocht. Ziet van deze materialen, Exod. 35, 36, en van de gehele tabernakelbouw tot aan het einde van het boek. Ziet hierin, dat een ieder iets moet toebrengen tot opbouw van de kerk Gods: het allergeeringste is zo nodig als het beste; alles moet zonder dwang met een vrijwillig hart geschieden. God geeft de een meer bekwaamheid dan de ander, nochtans was het gespin van de vrouwen Gode zo aangenaam, als de kunst van Bezaleël. Tot de verlossing van de zielen helpt goud noch zilver, de een ziel kost Jezus zoveel als de andere.

2. Het fatsoen.

V. Hier zullen wij ieder deel voorstellen, en meteen de gereedschappen in ieder deel, en daarbij voegen enige toepassingen; doch zeggen vooraf, dat wij alleen zeker gaan in 't geen dat in het Nieuwe Testament verklaard wordt, en in de andere handelen wij naar ons oordeel, en willen daarover niet twisten; omdat de grond zeker is, namelijk, dat de tabernakel en al wat er in was, van God tot de voorbeeldenden godsdienst was ingesteld. Hier hebben wij aan te merken, het voorhof en de tabernakel.

Het voorhof.

Het voorhof was een ruime plaats rondom de tabernakel, honderd ellen lang en vijftig ellen breed, het was afgeschoten met gordijnen bijwege van netwerk gemaakt, opdat het volk, 't welk daar binnen niet komen mocht, rondom staande zien kon, wat de priesters daarbinnen deden; zodat men toen ook, hoewel van verre, het Evangelie, Christus en de verborgenheden van de zaligheid kon zien. Deze gordijnen hingen aan zesenvijftig pilaren met zilver overtogen, vijf ellen hoog; zodat er een scheiding was tussen het voorhof en al wat daar buiten was. Dus is de kerk afgescheiden van de wereld, en heeft een muur van afscheiding en bewaring rondom. De tabernakel had maar één voorhof, maar de tempel had er twee, een van de priesters en een van het volk. Herodes heeft er nog een derde rondom gemaakt, dat het voorhof van de Heidenen genoemd werd.

In dit voorhof stond de tabernakel, waarschijnlijk niet juist in 't midden; maar omdat aan het westeinde, waar de ingang was, tussen de ingang en de tabernakel het koperen altaar en het wasvat stond en de dienst van offeren aldaar gepleegd werd, zo is daar meerder ruimte nodig geweest; stelt van de ingang tot de tabernakel vijftig ellen; de tabernakel was lang dertig ellen, zo bleef aan het oosteinde een ruimte van twintig ellen, (makende te samen uit honderd ellen) en alzo een el ruimte meer, dan aan beide zijden van de tabernakel, waar de ruimte bleef negentien ellen; negentien ellen aan de ene zijde, de tabernakel twaalf ellen wijd, en negentien ellen ruimte aan de andere zijde, maakte te samen vijftig ellen. In het voorhof tussen de ingang en de tabernakel stond het koperen altaar en het wasvat.

Het koperen altaar.

VI. Het was gemaakt van sittimhout van buiten en van binnen met koper overdekt, in 't midden een koperen rooster van netwerk, opdat het vuur door de tocht beter kon branden, en opdat de as daardoor kon vallen. Zij was vierkant,

vijf ellen iedere zijde en drie de hoogte, uit ieder hoek kwam een hoorn steken, waaraan men het offerbeest bond, [Psalm 118:27](#). Alle gereedschappen tot dat altaar waren ook van koper, en alzo bekwaam tot zijn gebruik, namelijk, om het vuur te kunnen verdragen, 't welk goud en zilver niet kan; deze stond in de open lucht tussen de ingang van het voorhof en de ingang van de tabernakel. Hierop werden de offerbeesten verbrand en 't bloed gesprengd. De Heere Jezus wordt genoemd een altaar, [Hebr. 13:10](#). In het uitwendige had Hij geen heerlijkheid, nochtans volmaakt en bekwaam om door zijn offerande, in het openbaar voor ieders ogen geofferd, de uitverkorenen met God te verzoenen, en de toevlucht te wezen van allen, die zijn sterkte aangrijpen; men kan in de hemel niet ingaan dan voorbij en alzo door Hem, Die volkomen kan zaligmaken allen, die door Hem tot God gaan.

Het wasvat.

Het wasvat stond mede in het voorhof tussen de ingang van het voorhof en de tabernakel; het was gemaakt van koper, en dat op te merken is, van de koperen spiegels van de godsdienstige vrouwen, die in plaats dat wij glas gebruiken, hun spiegels van glad koper hadden, 't welk ook een weerschijn geeft; spiegels zijn om de vlekken in het aangezicht te zien, alsmede om te zien of het hulsel in zijn behoorlijk fatsoen is. Dat tot reiniging diende, wordt gegeven tot reiniging; want in dat wasvat werd altijd water gehouden, opdat de priesters zichzelf daarin zouden wassen, en de offerbeesten reinigen. Dus kan men ten hemel niet ingaan, dan door het bloed van Jezus tot rechtvaardigmaking, en door de heiligmaking des Heiligen Geestes. Christus is de fontein, die geopend is tegen de zonde en de onreinheid.

Het huis had twee vertrekken.

VII. De tabernakel zelf had twee kamers of vertrekken onder één dak; het buitenste van het dak was van dassenvellen om het binnenste te bewaren, daaronder was nog een dak van rood geverfde ramsvellen, en daaronder was een kleed van geitenhaar gemaakt, 't welk de tent was. De wanden waren berderen van het allerbeste sittimhout, allen staande op zilveren voeten, en met louter goud overdekt en op het allerkunstigste uitgewerkt. Hij was dertig ellen lang, twaalf breed en tien hoog, hij stond oost en west; aan het westen was de ingang tegenover de ingang van het voorhof, van welke men voorbij het koperen altaar en het wasvat inging in het eerste vertrek, dat was het heilige, door 't welk men verder ingaande kwam in het tweede vertrek, 't welk was het heilige der heiligen; deze waren van elkaar afgescheiden door een kostelijk en kunstig gemaakt tapijt, 't welk de voorhang genoemd werd.

Deze tabernakel en alles, wat in dezelve was, was een afbeelding voor die tegenwoordige tijd. God, Die ten aanzien van zijn wezen niet woont op aarde, de hemelen ja, de hemel der hemelen zouden Hem niet begrijpen, die wordt nochtans gezegd in het aardse heiligdom en bijzonder tussen de Cherubs en op het verzoendeksel te wonen met een buitengewoon teken van zijn tegenwoordigheid. Ja Hij zelf is voor de Zijnen een heiligdom, gelijk ook de kerk genoemd *wordt des Heeren heiligdom*, in 't welk Hij woont met Zijn genade; de

gelovigen zijn tempels Gods, en de Heilig Geest woont in hen; maar in Christus in Wiens binnenste des Heeren Naam is, woont de gehele volheid der Godheid. Hij noemt Zijn lichaam een tempel: *Het woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond*, Grieks: getabernakeld. Hij, Zichzelf voor ons overgegeven hebbende tot een offerande en slachtoffer, Gode tot een welriekende reuk, is door de meerdere en volmaaktere tabernakel ingegaan; niet alleen was de tabernakel in 't geheel een voorbeeld op Christus, maar ieder deel, en alles wat in denzelfen was, had opzicht op Hem, tot welks beschouwing wij voortgaan.

Het heilige.

VIII. In het heilige was:

56. de kandelaar,

57. de tafel met de toonbroden,

58. en het reukaltaar.

De kandelaar.

De kandelaar stond aan de noordzijde, was gemaakt van louter goud, uit één stuk, had zes pijpen, aan iedere zijde drie, de schacht recht opstaande was de zevende, op iedere pijp een lamp, die dagelijks gevuld werd met reine olie van olijven, zij werden 's avonds aangestoken, en des morgens uitgeblust, zij hadden hun snuiters en blusvaten, alle mede van louter goud. De Heere Jezus is de kaars, het licht, de zon, de morgenster, verlichtende zijn kerk, een pilaar en vastigheid van de waarheid, de kandelaar, die altijd licht in zich heeft en dat vertoont, aangestoken zijnde door de Heilig Geest, met welke Hij gezalfd is.

De tafel.

De tafel met de toonbroden stond aan de zuidzijde, zij was van sittimhout, met louter goud overtrokken, met een gouden krans rondom, alsmede een lijst van een handbreed rondom de tafel, en rondom de lijst een gouden krans. Zij was lang twee ellen, een el breed, en een el en een halve haar hoogte; zij was bedekt met schotels, rookschalen, platen en kroezen, allen van louter goud. Hierop waren altijd twaalf broden in twee rijen, die alle sabbatten veranderd werden, verse in plaats van de oude. De Heere Jezus is het brood des levens, die wordt door het dierbare Evangelie altijd vertoond en aangeboden, al die wil mag komen en eten van zijn brood door het geloof, tot verzadiging.

Het reukaltaar.

Het reukaltaar was geplaatst in 't midden, wat verder inwaarts, tegenover de ark van het verbond, die achter de voorhang stond. Het was gemaakt van sittimhout, met louter goud overtrokken, had een gouden krans rondom, het was vierkant, iedere zijde van een el, en was twee ellen hoog. Hierop werd des morgens, als de lampen uitgeblust, gereinigd en wederom met olie gevuld waren, 't reukwerk aangestoken en zo ook 's avonds, als de lampen werden aangestoken. Toen Christus Zichzelf tot een schuldoffer aan het kruis door de eeuwige Geest opofferde, werd Hij van iedereen gezien; maar zijn gebeden voor de Zijnen heeft Hij meer op aarde in het verborgen gedaan, gelijk Hij nu in de hemel is, en voor

de Zijnen bidt, ook niet gezien wordt. Onze gebeden en dankzeggingen, voor Christus Gode opgeofferd, worden gesteld tot een reukwerk, welke op het gouden altaar, dat voor de troon is, gelegd en aangestoken zijnde, Gode aangenaam is. Die naar de hemel gaan wil, begeve zich tot de gemeente; daar zal hij Christus vinden, die daar als in zijn tempel woont, daar zal hij licht hebben tot zijn sterkte, en liefelijke vertroosting tot zijn verkwikking.

Het heilige der heiligen.

IX. Het heilige der heiligen, in 't welk de Hogepriester eenmaal in het jaar inging, beduidde de ingang van Christus in de hemel. Hier is aan te merken tot voorhang, en wat in het heilige der heiligen was.

Het voorhang.

Het voorhang was een kunstig en kostelijk tapijt, gemaakt van de alleruitnemendste kleuren, namelijk: hemelsblauw, purper, scharlaken en fijn getweerd linnen, op 't allerkunstigste geborduurd met cherubs. Dit voorhang hing aan vier pilaren van sittimhout met goud overtrokken, staande op zilveren voeten, hangende van boven aan gouden haken, zich uitstrekkende van de ene wand tot de andere, en was alzo tien ellen hoog, en twaalf breed, makende scheiding tussen het heilige en het heilige der heiligen, of in hetzelfde was een opening, door welke de Hogepriester inging; of hij sloeg het aan de een wand een weinig op. Het voorhang had bijzonder opzicht op de menselijke natuur van Christus; het scheurde van boven tot beneden, toen de Heere Jezus stierf, en met zijn dood de Zijnen de eeuwige heerlijkheid en ingang in de hemel verwierf. *Zodat wij vrijmoedigheid hebben om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus, op een verse en levende weg, die Hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is Zijn vlees.* Meteen beduidde het dat Christus, de Weg, de Waarheid en het Leven, nog niet openbaar was, dat is, nog in het vlees niet was gekomen, die met Zijn komst alle ceremoniën, die afbeeldingen waren tot nut van de kerk in de tijd vóór Zijn komst, te niet gedaan heeft; gelijk de schaduw ophoudt, als het lichaam zelf daar is.

In het heilige der heiligen was:

De ark van het verbond.

Deze was een kist van sittimhout, geheel met goud overdekt, hebbende een louter gouden krans rondom, was lang twee en een halve el, een en een halve el breed, en een en een halve el hoog, had een louter gouden deksel, genaamd het verzoendeksel, op ieder einde was een Cherub van dicht goud, die hun vleugelen omhoog verhieven naar elkaar toe, zodat zij het verzoendeksel overschaduwden, en hun aangezichten waren naar het verzoendeksel. Daar openbaarde God Zijn genadige tegenwoordigheid, waarom Hij gezegd wordt tussen de cherubs te wonen.

Daarin de tafelen van de wet, de kruik met manna, de staf van Aäron.

In de ark waren de tafelen, in welke God de Tien Geboden geschreven had; ook was daarin de gouden kruik, met een gomer manna, en de staf van Aäron, die gebloeid had. In [1 Kon. 8:9](#), wordt alleen gewag gemaakt van de twee tafelen van

de Wet. En [Hebr. 9:4](#) worden de gouden kruik, en de roede van Aäron, ook genoemd, omdat Paulus spreekt van de tabernakel, en [1 Kon. 8:9](#) gesproken wordt van de tempel. Paulus stelt ook het gouden wierookvat in het heilige der heiligen, 't zij dat het daar bewaard werd en op de verzoendag daaruit gehaald werd, 't zij omdat deszelfs gebruik alleen was voor het heilige der heiligen. De Heere Jezus is Grieks: hylasteerion *de verzoening* door Zijn bloed, Hij verlost de Zijnen van de vloek van de wet, Hij volbrengt de wet voor de Zijnen, en bekleedt ze met de heiligheid. De Vader heeft behagen in Hem als Borg, waarom Hij gezegd wordt op het verzoendeksel tussen de Cherubs te wonen. De engelen zijn begerig Christus in het uitvoeren van Zijn borgtocht te beschouwen, en zien daarin Gods volmaaktheden, en verheerlijken Hem daarover, en leren ons ook gedurig op Jezus te zien.

2. De ceremoniële personen. De priesters.

X. Gezien hebbende de ceremoniële plaats, gaan wij over tot de ceremoniële personen, welke zijn de priesters met hun dienst. Vóór Mozes was, zoveel wij weten, geen wet, wie offeren en de heilige dingen bedienen zou. Gemeenlijk hebben de vaders van de families dit gedaan. Doch zo, dat ieder vrijheid had het te doen; het was geenszins het voorrecht van de eerstgeborenen. God eigende alle eerstgeborenen Zich toe, nadat Hij de eerstgeborenen van de Egyptenaren had geslagen, en van de kinderen Israëls verschoond, niet om het heilige te bedienen, God eigende Zich ook toe alle eerstgeborenen van de beesten. Deze, zo mensen als beesten, nam God voor Zich, niet mogende gerekend worden onder de gemeente. Maar nadat de Heere de stam van Levi verkoos, zo moesten de eerstgeborenen van mensen en beesten met een stuk geld gelost en van de Heere gekocht worden.

God verwierp de eerstgeborenen niet om de zonden van het gouden kalf, want Aäron en zijn zonen waren al tot het priesterdom verkoren vóór het kalf, en daarna bleven zij ook des Heeren, anders hadden ze niet kunnen gelost worden, dat nochtans een altyddurende instelling bleef. Ook staat nergens uitgedrukt, dat de eerstgeborenen zich daaraan schuldig gemaakt hadden, immers is het vast, dat de eerstgeborenen, die toen nog klein en jong waren, zich aan die zonde niet schuldig hadden gemaakt, die konden dan daarom niet verworpen zijn geworden. Ook staat er nergens, dat God de eerstgeborenen om de zonde van het gouden kalf verworpen heeft. Had God ook de eerstgeborenen van de beesten om die zonde verworpen? Mochten die niet op het altaar komen? En nochtans waren de eerstgeborenen van de beesten van de Levieten, in plaats van alle eerstgeborene beesten. [Num. 3:41](#).

Als er staat [Num. 3:12](#), *En Ik, zie, Ik heb de Levieten, uit het midden van de kinderen Israëls genomen, in plaats van alle eerstgeborenen*, dat spreekt van eigendom en niet van de bediening van het heiligdom; want de gehele stam van Levi was niet verkoren om te offeren en in het heiligdom in te gaan, maar alleen Aäron en zijn zonen. De beesten van de Levieten had God ook gegeven in plaats van alle eerstgeborenen onder de beesten van de kinderen Israëls. En nochtans bleven die des Heeren, het onreine moest gelost worden, maar niet het reine, dat moesten ze tot het heiligdom brengen, dat werd daar gedood, en een gedeelte werd geofferd op het altaar, en het andere moesten ze eten voor het aangezicht

des Heeren, [Num. 18:17](#); [Deut. 12:6-17](#); [Deut. 14:23](#). En ook het paste de eerstgeborenen niet het heiligdom te bedienen, wegens de erfenis van de eerstgeboorte in Kanaän, welke hen in dat werk verhinderd zou hebben; zodat het geen verontwaardigende verstoting was maar een ophoging van de eerstgeborenen.

Levieten.

XI. De stam van Levi, tot de heilige dienst verkoren zijnde, werd verdeeld in gewone Levieten en in Priesters. De gewone Levieten kwamen in het heiligdom niet, maar waren tot hulp van de priesters, zij hadden geen erfdeel aan Kanaän, maar de Heere was hun deel, zij leefden van het heiligdom.

De Priesters moesten door een wettig huwelijk afkomstig zijn van Aäron; want hij en zijn zonen waren daartoe van de Heere geroepen, en hun roeping was bevestigd door het bloeien en amandelen dragen van de staf van Aäron, waarom zij ook zeer zorgvuldig waren hun geslachtsregister te bewaren; en als sommigen na de Babylonische gevangenis beweerden van het priesterlijk geslacht te zijn, en zij hun geslachtsregister niet konden aanwijzen, zo werden zij als onreinen van het priesterdom geweerd. De priesters moesten niet alleen van Aäron afkomstig zijn, maar zij moesten ook volmaakt van lichaam zijn, zonder gebrek; zo iemand een zichtbaar of heimelijk gebrek had, die mocht het priesterambt niet bedienen, al was hij van Aäron afkomstig; hij mocht geen hoer, geen ontheiligde, geen verstotene ter vrouw nemen; de Hogepriester mocht geen weduwe, maar alleen een maagd ter vrouw nemen.

De priesters werden onderscheiden in gewone en in een Hogepriester.

59. De gewone Priesters werden op duidelijk bevel van God aan David, onderscheiden in vierentwintig rangen; niet van waardigheid of opperheid, maar alleen in tijd en orde van bediening; over iedere rang of klasse werd een Overpriester gesteld.

60. De Hogepriester werd niet gekozen als de vorige gestorven was, maar zijn zoon, of bij gebrek van die, zijn naaste bloedverwant, kwam door geboorte in zijn plaats.

XII. De priesterlijke orde werd wel niet ingehuldigd met eedzwering, maar nochtans op een zeer statelijke wijze. Aäron en zijn zonen werden geleid tot de deuren van de tent van de samenkomst, Mozes waste hen uit het wasvat, hij trok hun de heilige kleren aan. Hij deed hun handen leggen op het hoofd van een var, die geslacht werd ten zondoffer, daarna werd een ram geslacht ten brandoffer, daarna werd een andere ram toegebracht, op welks hoofd zij hun handen legden, welke geslacht werd, en van dat bloed deed Mozes op hun rechtersoorlapje, op de rechterduim en op de rechter grote teen, ook sprengde hij dat bloed op hen en op hun, kleren; toen werd een ram geofferd ten vuloffer. En bij zalfde hen met de heilige olie, die kunstig toebereid was van de voornaamste specerijen, van de zuiverste mirre, specerij, kalmus, cassie, die niemand mocht namaken, en niemand mocht zich met die zalven; de reuk mocht op niemand zijn, dan op die, op welke God het bevolen had, beduidende de verordineren en bekwaammaking. Dus werden niet alleen Aäron en zijn zonen in hun ambten ingehuldigd, maar meteen in hen het gehele priesterschap, en al hun nakomelingen, zodat telkens

gene nieuwe zalving geschiedde; dit nochtans was het onderscheid tussen de zalving van Aäron, als hogepriester en, tussen de zalving van zijn zonen, als gewone priesters, dat de zalfolie op Aärons hoofd uitgegoten werd, en dat zo overvloedig, dat ze neerdaalde in zijn baard, en tot op de zoom van zijn kleren, dit is de bovenste zoom, die aan de hals was; maar zijn zonen werden met de zalfolie besprengd, gelijk ze met het bloed des rams besprengd werden, 't zij ieder alleen, 't zij onder elkaar gemengd.

Ook was er onderscheid tussen de heilige kleren van de hogepriester en van de gewone priesters; deze kleren hadden zij alleen aan, als zij dienden, en werden in een kleedkamer bewaard. Zij waren wonder kunstig en sierlijk gemaakt. De gewone priesters hadden hun kleren van linnen, de hogepriester had tweeërlei kleren, het ene was gemaakt van linnen, 't welk hij op de grote verzoendag had, als hij in het heilige der heiligen inging; maar als hij buiten die dag in het heilige inging, dan had hij uitstekende, kostelijke en sierlijke kleren aan, die met goud doorwrocht waren, namelijk, een rok, een mantel met van onder afhangende granaatappelen en gouden schelletjes, een efod met twee gesteenten op de schouders, een borstlap op de efod op welke twaalf gesteenten waren, in welke de namen van de twaalf stammen Israëls gegraveerd waren, ook was daaraan de Urim en Tummim, een kunstig geborduurde gordel of riem, een kostelijke hoed of muts, en vooraan boven zijn voorhoofd een gouden plaat, waarin gegraveerd was; de heiligheid des Heeren.

Priesterlijke orde een voorbeeld op Christus.

De gehele priesterlijke orde, en bijzonder de hogepriester, was een heerlijk voorbeeld van de Heere Jezus Christus, gelijk de apostel doorgaans in de brief aan de Hebreeën toont; en ook had iedere zaak en omstandigheid haar bijzondere beduiding; doch wij vermeten ons niet een uitlegger van iedere zaak te zijn, wij hebben onze gedachten daar wel over, en vinden het een zoet werk daarop te peinen, maar omdat wij daarvan met geen zekerheid kunnen spreken, zo zwijgen wij, latende een ieder zijn gedachten daarover vrij; ik wil noch voor, noch tegenspreken, hoewel wij in alles met anderen niet zouden overeenkomen.

3. Ceremoniële zaken en dienst.

XIII. Gesproken hebbende van de ceremoniële plaats en van de voorbeeldende personen, is overig dat wij spreken van de ceremoniële zaken, welk ten voornaamste waren de offeranden, in welke aan te merken zijn de dingen, die geofferd werden en de opoffering.

1. De offeranden waren:

- ii. viervoetige, reine dieren, als varren, ossen, koeien, schapen, bokken en geiten.
- jj. Vogels, namelijk, duiven, en tortelduiven.
- kk. Vruchten des velds, groene aren, droge meelbloemen, olie, wierook, zout, wijn.

2. Ten opzichte van de opoffering waren de offeranden zeer verscheiden:

- 1. ten opzichte van de manier en het einde waartoe, waren daar brandoffers die door het vuur, dat uit de hemel nedergedaald was, en gedurig onderhouden werd, verbrand werden: Slachtoffer, spijsoffer, drankoffer, vuuroffer, vuloffer,

zondoffer, schuldoffer, dankoffer, loffer, gedenkoffer.

2. Ten opzichte van de tijd waren daar dagelijks morgen- en avondoffer, offer op sabbat, nieuwe maan, feestdagen, verzoendag. Zo waren er ook offeranden, die gedaan werden ter gelegenheid van begane zonden of verontreiniging; of reiniging van een onreinheid; of alsook iemand genegenheid kreeg om vrijwillig de Heere te dienen met een offerande.
3. Ten opzichte van de personen, zo waren er offeranden voor de priesters, voor de oversten, voor de gehele vergadering, voor de gewonen, rijken of armen, die met hun offerbeest in het voorhof gingen tot het koperen altaar; zij, belijdende hun zonden, legden hun handen op het offerbeest, en de priester nam het en offerde het naar de verscheidenheid van de offerande: sommigen werden geheel verbrand, sommige ten dele, en dan was het overige voor de priester en voor die, in wiens naam het geofferd was, die dat aten voor het aangezicht des Heeren.
4. Onder alle muntten uit de offeranden van de Hogepriester, op de grote verzoendag. De Hogepriester moest zich met water wassen, de heilige linnen kleren aandoen, niet zijn kostelijke, hij moest een var nemen en voor zich en voor zijn huis. Hij moest van de vergadering twee bokken nemen, en over die het lot werpen, en zo de een tot ene zondoffer offeren, en de andere levend voor de Heere stellen, en die vandaar naar de woestijn wegzenden. Dan moest hij die var slachten, met dat bloed in een bekken en met zijn wierookvat zo ingaan in het heilige der heiligen; daar zijnde, maakte hij een wolk van rook van de specerijen, die hij in het wierookvat op het vuur legde; dan nam hij van het bloed des varren en sprengde dat open voor het verzoendeksel, en deed also verzoening voor zich en voor zijn huis. Dan ging hij uit en nam de ram, die voor het volk was, slachtte die, en nam het bloed en het wierookvat en droeg dat in het heilige der heiligen, en deed daarmee als tevoren met de var, en deed zo verzoening voor de zonden van het volk; dan nam hij het bloed, zo van de var als van de ram, en deed het aan de hoornen van het altaar, en besprengde dezelve met zijn vinger zevenmaal, dus volbracht hij de dienst in het heiligdom, in 't welk geen mens, zelfs geen priester was, van dat hij inging, totdat hij uitkwam; dan nam hij die levende bok en legde de handen op deszelfs hoofd, en zond hem zo door iemand weg naar de woestijn; zodat de hogepriester éénmaal 's jaars inging in het heilige der heiligen, ten opzichte van de dag, dat is niet anders dan op de grote verzoendag, maar op die éne dag ging hij tweemaal in, eerst voor zich en daarna voor het volk.

Bij deze wetten had God nog vele andere inzetten gegeven, rakende ieders particulier gedrag, zo ten opzichte van de kleding als ten opzichte van de spijs, welke dieren rein en welke onrein waren, en ook van de besmetting en reinheid, die alle waren tot behoudenis van hun gezondheid naar het lichaam, en hun reinheid naar de ziel leerden.

XIV. Dus hebben wij in het kort voorgesteld het voornaamste van de ceremoniële godsdienst. Al deze zaken waren niet gegeven, om daardoor bij God gerechtvaardigd te worden, en om in dat gedane werk Gode te behagen, 't welk de apostel in de brief aan de Hebreëen toont; maar zij waren gegeven om de

toekomende Zaligmaker af te schilderen, en als levend te vertonen in Zijn heilige natuur, in Zijn lijden en sterven, en in de kracht van die tot verzoening van de gelovigen met God, en verwerving van eeuwige zaligheid. Hierin doet zich op de onnaspeurlijke wijsheid van God, zijn ontzaglijke heiligheid, zijn wonderbare goedheid en trouwe voorzorg over dat zijn aangenomen volk. De Heere gaf de priesters en de profeten, die Hij telkens zond, kennis en bekwaamheid om de voorbeelden den volke te verklaren, en hen alzo tot Christus te leiden, gelijk ook de Godzaligen daarvan kennis hadden en daardoor in Christus geloofden. Wij hebben daarvan gesproken, en Christus in de priesterlijke bediening getoond, Deel, 1. Hfdst. 20 Van Christus' Hoge priesterambt, en zullen in het volgende hfdst. verder daarvan spreken, en tonen, dat ze al ingesteld waren vóór de zonde van het gouden kalf, en dat ze na die zonde geen ander aanzien gekregen hebben, en niet zijn geworden straffen van die zonde, maar dat ze enkele Evangelische zegeningen waren en bleven; doch aan de andere kant kan men niet zonder ontroering lezen de boosheid, ongeloofigheid 't wantrouwen en de afgoderij van dat volk, aan 't welk God zoveel goedheid en verdraagzaamheid bewees.

Staat van de Kerk.

XV. Deze van God ingestelde godsdienst wilde God onveranderlijk onderhouden, hebben, totdat Christus, het lichaam van de schaduwen, gekomen zou zijn, als wanneer zij uitgediend hadden en afgeschaft zouden worden; maar hoe weinig die onderhoudenis, zal blijken uit de korte schets van de staat van de kerk in de Woestijn, daarna in Kanaän onder de Richters, daarna onder de Koningen daarna in de gevangenschap van Babel en in de wederkerig, tot op de dagen van Christus.

Het gedrag en de ontmoetingen.

Dat volk, dat zo vele wonderdaden des Heeren in Egypte gezien had, dat het wonder van het scheiden van de wateren van de zee, op wiens bodem zij droogvoets waren doorgegaan, en het verdrinken van Farao met zijn heer, zelf had ondervonden; dat volk, dat de hand van God gezien had, in het bitter water zoet te maken, en hun koren zonder zaaien en maaien, zonder hun arbeid, dagelijks vers uit de hemel te laten regenen en neervallen in de steenrots overvloedig water voort te doen brengen, in hen een maand lang met het vlees van de kwakkelen, die het leger, wegens hun menigvuldigheid, bedekten, te verzadigen, in een Amalek voor hun aangezicht te verslaan, die naar de mens, hen als een troep weerloze schapen zou gedood hebben.

Dat volk, dat zo onlangs statelijk in het verbond met zijn God getreden was, en daarop de stem Gods uitsprekende de tien woorden, gehoord had, dat volk 't is onverdraaglijk, begeeft zich terstond tot afgoderij; want als Mozes, nadat hij op de berg geklommen was, in veertig dagen niet wederkwam, zo achtten zij, dat Mozes nooit weer zou komen; zij wilden de Heere dienen naar hun eigen goedvinden, zij wilden iets lichamelijks hebben om daardoor God te dienen, en zeiden tot Aäron: *Maak ons goden!*

Zij geven hem hun gouden oorringen, hij smelt ze en giet er een kalf van, 't zij omdat hij hen bespotten wilde, 't zij dat hij de afgoderijen van Egypte nabootste; hij bouwt ook een altaar voor dat kalf, en het volk offerde brandoffer en dankoffer, en 't zat neer om te eten, en 't stond op om te dansen en te spelen.

Mozes daarop tot het leger komende, verbreekt in heftige ijver voor de Heere de twee stenen tafelen, die de Heere hem gegeven had met de ingeschreven wet, omdat het volk het verbond met zijn God verbroken had; Mozes vergruist het kalf tot stof, en strooide het op 't water, en gaf het hun te drinken, en doet de ijverigen voor de Heere wraak doen over de afgodendienaars, die in 't leger vallen, en omtrent drie duizend man doden. God weigerde daarop met Israël op te trekken, maar laat zich door Mozes verbidden; Mozes klimt wederom op de berg, met twee stenen tafelen, die hij op Gods bevel gemaakt had, en blijft daar wederom veertig dagen, en God schreef zijn wet in die tafelen; Mozes komt af van de berg, met de tafelen in zijn hand en ziet, zijn aangezicht was, buiten zijn weten, zo blinkende, dat het volk vreesde hem aan te zien, en omdat zij de glans niet verdragen konden, zo bedekte hij zijn aangezicht, als hij met hen sprak.

In de woestijn.

XVI. Nadat alles aan Sinaï verricht was, trekt Mozes met Israël naar Kanaän; niet ver van daar, gekomen zijnde, zendt Mozes verspieters uit in Kanaän. Toen de uitgezonden verspieters van Kanaän wederkwamen en een kwaad gerucht brachten, dat het volk te machtig en de steden te sterk waren, dan dat ze het land innemen zouden, zo viel het volk terstond aan het murmureren en muiten, en wilden een hoofd opwerpen en weer naar Egypte keren en Mozes stenigen; God wil het volk doden, maar wordt wederom verbeden. God doodt nochtans de uitgezonden verspieters, behalve Jozua en Kaleb, die het volk aangemoedigd hadden om tegen Kanaän op te trekken; God zegt hun dat zij veertig jaren in de woestijn zouden omdolen, en dat zij allen in de woestijn zouden sterven, en dat Hij hun kinderen in de bezitting van Kanaän zouden stellen; toen zij dat hoorden, wilden zij daarop invallen tegen de waarschuwing van Mozes; zij begonnen het evenwel vermetelijk, maar zij werden dapper geslagen.

Het duurde niet lang, of dat hardnekkig volk keerde weer tot zijn verdrietigheid en murmureren tegen God; Korach, Dathan en Abiram ruiden het volk op tegen Mozes en Aäron, waarover zij ook levend in de aarde zonken met al de hun en het hun. Het volk, in plaats van de Heere te vrezen, stond daarover tegen Mozes en Aäron op, zeggende, dat zij die mannen gedood hadden; waarover God een plaag in 't leger zond, die, als in een ogenblik, veertien duizend zeventienhonderd mensen wegnam. Maar de Heere liet Zich al wederom verbidden, stilde de plaag en bevestigde de roeping van Aäron tot het priesterambt door zijn staf, (die met de staven van de andere stammen voor het aangezicht des Heeren was weggelegd) te doen bloeien en amandelen voort te brengen.

De koperen slang.

Het volk gaat al voort in het murmureren tegen de Heere, en in het opstaan tegen Mozes; en God zendt vurige slangen onder hen, waardoor veel volks sterft; God laat Zich wederom verbidden en gebiedt Mozes een koperen slang, die wegens de gladheid en kleur van het koper op een van die vurige slangen geleek, te maken; en die op een stang omhoog op te richten met die uitslag, dat, als een van de slangen gebetene de koperen slang aanzag, dat hij levend bleef. Op zulke zonden komen zulke straffen. Deze koperen slang kon hen doen denken aan de eerste

zonde, op aanraden van de slang begaan: uit welke zonde hun verdorvenheid was voortgekomen, en uit die verdorvenheid al hun boze daden tegen de Heere, waarover zij ook met slangen gestraft werden. En meteen was dat oprichten van de slang op een stang bekwaam, om hen te doen zien op de toekomstige Verlosser; immers van achteren kunnen wij het zien, nadat de Heere Jezus verklaard heeft, *dat, gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, also de Zoon des mensen moet verhoogd, dat is aan de stang des kruises opgehangen worden*. Deze slang komt niet in overweging, die is nóch voorbeeld, nóch zinnebeeld van Christus; maar het oprichten van de slang en het kruisigen van Christus heeft gelijkenis met elkaar.

XVII. Nadat Israël lang in de woestijn had omgedoold, in vele verdrietigheid en terging tegen de Heere, die hen met grote lankmoedigheid die veertig jaren verdroeg, niet ophield hun brood uit de hemel en water uit de rots te geven, en daarbij hen des daags met een wolk te beschaduwden tegen de brandende hitte van de zon, die 's nachts was als een verlichtend vuur, zodat zij gedurig door wonderen leefden, zo kwamen zij wederom nabij Kanaän, aan een andere kant dan tevoren; Balak, de koning van de Moabieten, huurt Bileam, wel een profeet, maar in zijn leven goddeloos, hebbende het loon van de ongerechtigheid lief, opdat hij Israël vervloeken zou; Bileam het geld wel begerende, wilde evenwel niet gaan, tenzij God het hem toeliet; na veel worstelen om te mogen gaan, laat God het hem toe. In zijn heenreizen ontmoet hem een engel, schijnende hem te zullen doden; de ezel, waarop hij reed, zag de engel, en week telkens, totdat hij niet meer wijken kon; toen legde hij zich neer, en als hij door Bileam geslagen werd, sprak de ezel met mensentaal, hem bestraffende; daarna zag Bileam de engel, waarop hij aanbood weer te keren; maar hem wordt toegelaten te gaan, doch niets te zeggen, dan 't geen de Heere hem beval. Hij, komende om te vloeken, zegende Israël; en als hij trachtte verlof te hebben om te vloeken, en daarom van de ene plaats op de andere ging, zo moest hij toch telkens zegenen. En ziende dat hij het geld niet verkrijgen kon, geeft hij een boze raad om Israël tot lichamelijke en geestelijke hoererij, dat is afgoderij, te verlokken; over welke raad hij naderhand met de dood, door het zwaard van de kinderen Israëls gestraft werd. De raad gelukte; Israëls bedrijft hoererij met de dochters van de Moabieten, koppelt zich door afgoderij aan Baäl-Peor en boog zich voor de afgoden. God gebiedt de schuldigen met de dood te straffen; de voornaamsten van het volk, die de eerste waren in deze overtreding, werden tegen de zon opgehangen, en de anderen werden gedood. Pinehas, de zoon van Eleazar, vernemende dat een Israëlitisch man bij een Moabitische vrouw lag, gaat in en doodt ze door een heilige ijver beiden, waarin hij God, Die het geboden had zulken te doden, behaagde.

En God beveelt de Moabieten te bevechten om hun verleiding, en geeft Og, de koning van Bazan, en Sihon, de koning, die te Hesbon woonde, in de hand van Israël, die alles doodden, alle steden vernielden in hun land en hun land en hun vee tot buit namen. De stammen Ruben en Gad verzoeken, dat deze landen hun ter erfenis gegeven mochten worden, en dat zij dan aan de overzijde van de Jordaan niet zouden erven, belovende nochtans het mede te helpen innemen. Mozes deelt deze twee koninkrijken tot erfenis uit aan de stammen Ruben, Gad

en de halve stam van Manasse. Dit was het begin van erven.

Mozes klimt op de hoogte van de berg Pisga, en God toont hem het land Kanaän. Hij ziet het van verre, hij verzoekt dat hij daarin mocht komen, maar God weigert het hem; als hij nu alles aan Israël verricht had, en hun had bekendgemaakt dat hij sterven zou, zo klimt hij op de berg Nebo, op de hoogte van Pisga, en sterft aldaar, honderd en twintig jaar oud, in zijn kracht, en God begraaft hem in een dal, zodat niemand ooit geweten heeft waar hij begraven was; en als de duivel het lichaam van Mozes te voorschijn wilde brengen, zo werd hij daarin door Michaël de Archangel verhinderd. Dus heeft Mozes zijn groot werk en zijn leven geëindigd, wiens getrouwheid Paulus, [Hebr. 3:5](#), roemt. Doch niet als een voorbeeld van de Heere Jezus, maar in vergelijking als een knecht en een Heere; daar zijn wel overeenkomsten tussen Mozes en Christus, die men van achteren toepassen kan, maar overeenkomst maakt geen voorbeeld, daartoe wordt een Goddelijke instelling vereist, die hier ontbreekt.

In Kanaän onder de Richteren.

XVIII. Na de dood van Mozes wordt Israël geregeerd door Richteren, van welke de eerste was Jozua, die van God door Mozes in zijn leven tot opvolger al aangesteld was; zo lang als Jozua leefde, ging het Israël wel, en leefden ze naar de ingestelde godsdienst. Jozua zendt twee verspieders, die, te Jericho komende, vernachten ten huize van Rachab, die hun opening geeft van de verbaasdheid van het volk, hen herbergt en heimelijk laat ontkomen, nadat zij belofte gedaan hadden, dat ze haar en alles wat in haar huis was, verschonon zouden, als de kinderen Israëls Jericho zouden innemen. De verspieders wedergekomen zijnde, verhalen alles aan Jozua; op Gods bevel trekt hij met het volk op; de ark, van de priesters gedragen, gaat voor, en met dat de voeten van de priesters het water even aanraakten, zo scheidt het water van de Jordaan zich van elkaar, en Israël gaat droogvoets daardoor, gelijk tevoren door de Rode Zee. Jozua neemt twaalf stenen uit de Jordaan en stelt ze aan de oever van de rivier tot een gedachtenis. Die plaats werd genoemd Gilgal, *wenteling*, omdat de Heere de smaad van Egypte van hen afgewenteld had, en hen tot eer en aanzien had gebracht. Daar wordt geheel Israël besneden: want in de woestijn was de besnijdenis verzuimd. Zij houden daar het Pascha met ongezuurde broden van het koren des lands, waarop het vallen van het manna ophield.

Jozua, door de openbaring van de Heere Jezus aan hem, gesterkt zijnde, trekt op om Kanaän in te nemen; komende te Jericho, zo vallen de stadsmuren vanzelf om, nadat de ark en 't krijgsvolk zeven dagen, op iedere dag eenmaal en op de zevende dag zevenmaal rondom de stad hadden gegaan; zij nemen de stad in en vernielen alles wat er in is, behalve Rachab en die in haar huis waren. Achan nam van het verbannene, tegen het bevel des Heeren, waarom het Israël kwalijk gelukte met Ai, en zij zes en dertig man verloren, waarover Israëls hart als tot water versmolt, door wantrouwen op de Heere. Jozua, door de Heere versterkt, moedigt Israël aan en straft Achan, daarop wordt Ai ingenomen.

De Gibeonieten vrezende, veinzen uit verre landen te komen, en maken vrede met Israël: vijf Koningen van Kanaän spannen samen, om Gibeon uit te roeien, doch de Heere geeft ze in de hand van Israël en doodt ze met grote stenen uit de

hemel, en om ze te meerder te verdelgen, doet de Heere op verzoek van Jozua de zon en maan stilstaan.

Daarop vergaderen alle koningen van Kanaän tegen Israël, maar zij worden geheel vernield en Israël neemt geheel Kanaän in, 't welk Jozua door loten aan de stammen Israëls uitdeelt. De Rubenieten, Gadieten en de halve stam van Manasse worden na hun erfenis naar huis gezonden, en bouwen aan de overzijde van de Jordaan een altaar, 't welk de andere stammen horende, tegen hen optrekken, menende dat zij zich tot afgoderij begaven; zo ijverig waren ze toen; maar de rechte oorzaak verstaande, keerden ze wederom naar huis, tot hun erfenis, waarop Jozua, na een ernstige vermaning aan Israël, sterft, honderd en tien jaren oud zijnde.

XIX. Als Jozua gestorven was, verdierf het Israël, geheel zeer, zij verlieten de Heere en begaven zich tot allerlei afgoderij, en dienden de goden van de volkeren, wier land zij ingenomen hadden, van welke zij velen niet hadden uitgeroeid, tegen het bevel Gods; daarom ontstak des Heeren toorn tegen Israël, zodat ze niet bestaan konden tegen allen die tegen hen opstonden, en zij werden ter plundering van een ieder. Onder die, welke hen overheersten, waren:

(tt) Cuschan, koning van Mesopotamië.

(uu) Eglon, koning van de Moabieten.

(vv) Jabin, koning van de Kanaänieten.

(ww) De Midianieten.

(xx) De Filistijnen.

(yy) Inlandse oorlogen, waardoor Israël zichzelf verwoestte; zodat Israël dikwijls in een ellendiger staat in Kanaän was, dan zij ooit in Egypte geweest waren.

Doch de Heere wilde zijn volk niet uitroeien; daarom zond Hij hun telkens richters, die Israël verlostten uit de hand van hun vijanden. Doch Israël volhardde in de Heere te verlaten, en in allerlei gruwelijke afgoderij te leven; soms hoorden ze wat naar de richters, maar doorgaans niet; schoon de Heere hen telkens redde. De richters die de Heere gaf, volgden niet onmiddellijk op elkaar, maar God verwekte ze telkens als de nood op 't hoogste was, en als Israël gered werd, zo duurde hun rust niet lang; 't langste dat 't land stil is geweest, was tachtig jaar.

Namen van de Richters.

De Richters zijn geweest:

344. Jozua.

345. Othniel.

346. Ehud.

347. Debora, die Barak gebruikte, en Meros vloekte omdat dit volk niet opgekomen was ten strijde, en prijst de heldin Jaël, die met een hamer Sisera een grote nagel door het hoofd dreef.

348. Gideon, die met driehonderd man het gehele leger van de Midianieten versloeg.

349. Abimelech, die in de inlandse oorlog, door een vrouw, die een grote steen van een stadsmuur wierp welke hem de hersenpan insloeg, gedood werd.

350. Thola.

351. Jaïr.
352. Jefta, die een kwade gelofte deed, dat hij het eerste, dat hem uit zijn huis tegemoet zou komen, als hij met overwinning wederkwam, 't welk hij niet kon denken een var, schaap of bok te zullen zijn, de Heere ten brandoffer zou opofferen, 't welk zijn eigen dochter was. Welke, zo hij ze gedood heeft, de zegen Gods met een gruweldaad heeft beantwoord.
353. Ebzan.
354. Elon.
355. Abdon.
356. Simson, die volgens een belofte Gods door een engel aan Manoach en zijn vrouw geboren werd. en vele wonderdaden heeft gedaan tot redding van Israël uit van de Filistijnen hand, en ten laatste door de hoer Delila verraden, zijn ogen heeft verloren, waarover hij zich wrekende, de afgodentempel omstiet, en zichzelf met een grote menigte Filistijnen doodde.
357. Israël tot de uiterste goddeloosheid vervallen zijnde, zo verwekt de Heere Samuël, de profeet. De ark des Heeren, die tot die einde bewaard was gebleven, of doordien de Israëlieten die verstoken hadden, of omdat de vijanden door beschikking des Heeren te veel ontzag voor dat heiligdom hadden, de ark wordt in het leger van de kinderen Israëls gebracht, waardoor de Israëlieten zich verzekerden van de victorie; doch zij werden verslagen en de ark gevangen; waarover God de Filistijnen zo plaagt, dat zij haar wederom zenden. Van die tijd af kwam Israël door de regering van Samuël in een betere staat, hij stelt zijn zonen tot richters; maar die handelden niet getrouw, waardoor Israël een koning eiste, die zij ook na scherpe bestraffing Gods door Samuël verkregen.

Onder de koningen.

XX. 't Was met de uiterlijke staat van Israël zo ver gekomen, dat er geen smid in Israël gevonden werd, en dat een ieder die wat te maken en te scherpen had, tot de Filistijnen moest gaan. De Filistijnen verdrukten hen alzo, opdat zij geen zwaard of spies zouden maken; maar met de koningen kreeg Israël een ander aanzien.

Saul.

De eerste koning was Saul, wel een bekwaam staatsman maar een slechte godsdienstige, de godsdienst gebruikte hij tot zijn eigenbelang, die ook, omdat hij zijn hand aan de godsdienst legde, van God verstoten werd. Hij vergadert een leger van driehonderd dertig duizend man om Jabes in Gilead te ontzetten; maar daar was niemand die een zwaard had, dan Saul en zijn zoon Jonathan: nochtans gaf God de vijanden in zijn hand, en hij was overal voorspoedig, en redde Israël voor een groot gedeelte uit de hand van zijn vijanden. Maar toen hij zich tegen de priesters aankantte en die doodde, doodde God hem in een strijd met de Filistijnen, ook zo, dat hij zijn eigen beul werd en zichzelf doorstak. Hij regeerde **dertien** jaren.

David.

De tweede koning was David uit de stam van Juda, een dapper held in de oorlog,

die Israël niet alleen verlost uit de handen van al zijn vijanden; maar ook vele volkeren overheerste en onder zijn gebied bracht, en het koninkrijk van Israël op de hoogste top van heerlijkheid en ontzaglijkheid bracht. Hij was daarbij een uitmuntend Godvruchtig koning, een man naar Gods hart, de kerk was al zijn lust en al zijn zorg, en bracht ze tot een uitnemende en wel geregelde staat, en regelde op Gods bevel de priesters in vier en twintig orden, die een ieder op zijn tijd de heilige dienst waarnamen. Hij haalde de ark op tot Jeruzalem, en spande voor dezelve een tent, totdat een tempel tot de godsdienst gebouwd zou zijn; hij had in de zin hetzelfde te doen en vergaderde daartoe een overgrote schat van goud, zilver, koper en alles wat tot een groot en heerlijk gebouw kon dienen. Maar God wilde niet, dat hij het deed, omdat hij veel bloeds in alle de oorlogen vergoten had. Zijn begeerte en voornemens was de Heere nochtans aangenaam, Die hem beloofde, dat uit zijn zaad de Messias zou geboren worden. God gaf hem ook een model, waarnaar zijn zoon Salomo de tempel bouwen zou. Hij, kerk en politie in een bloeiende staat gebracht hebbende, stierf hebbende veertig jaren geregeerd.

Salomo.

De derde koning was Salomo, vol wijsheid, rijkdom, eer en heerlijkheid, hij vond het rijk in vrede, bezat het in vrede, en liet het in vrede, hij was de Heere aangenaam, waarom hij hem door de profeet Nathan *Jedidjah* liet noemen. Deze heeft de tempel gebouwd ten voornaamste wel naar het fatsoen van de tabernakel, maar veel groter en heerlijker; zodat het boven alle wonderen van de wereld in kunst, kostelijkheid en heerlijkheid uitstak. Hij heeft geregeerd veertig jaren.

Scheuring van het koninkrijk.

XXI. Onder David en Salomo is de kerk van het Oude Testament op 't heerlijkst geweest. Terstond na Salomo's dood verloor zij hand over hand haar luister en zuiverheid; want het rijk scheurde in tweeën, tien stammen vielen van 't huis van David af en behielden de naam van Israël. De stam van Juda, met welke de stam van Benjamin niet alleen door nabuurschap verenigd, maar ook bijna vermengd was, zodat zelfs een gedeelte van Jeruzalem tot de stam Benjamins behoorde, bleef aan het huis van David en werd genaamd het koninkrijk van Juda.

Namen van de koningen van Israël.

De eerste koning van Israël was Jerobeam, de zoon van Nebat, die Israël zondigen deed; deze, om zijn onderdanen van Jeruzalem, om in de tempel de van God ingestelde godsdienst bij te wonen, af te houden, stelde twee plaatsen tot de godsdienst in, namelijk: Dan en Bethel; in iedere plaats stelde hij een afgod, zijnde een gouden kalf, en omdat de priesters Israël verlieten, en naar Juda en Jeruzalem weken, zo nam hij een deel slecht volk en bekocht die om priester te zijn; en om het volk niet te schielijk van de ware godsdienst af te trekken, zo aapte hij de ware godsdienst wat na, en stelde een feest in de eigenste dag, als te Jeruzalem een feest des Heeren was, en hij offerde de afgoden te Dan en te Bethel. Dus verleidde hij Israël tot afgoderij; deze zijn voetstappen volgden allen zijn navolgers in het koninkrijk; zodat Israël niet één goede, maar alle goddeloze koningen gehad heeft, waardoor ook het gehele koninkrijk in afgoderij is

gevallen, hoewel God nog de Zijnen daaronder behouden heeft. Jerobeam heeft geregeerd twee en twintig jaar.

61. De tweede koning was Nadab, regeerde twee jaar.
 62. De derde Baësa, 23 jaar.
 63. De vierde Ela, 1 jaar.
 64. De vijfde Zimri, 7 dagen.
 65. De zesde Omri, 11 jaar.
 66. De zevende Achab, 12 jaar.
 67. De achtste Ahazia, 2 jaar.
 68. De negende Joram, 12 jaar.
 69. De tiende Jehu, 28 jaar.
 70. De elfde Joahas, deze riep nog tot de Heere, als hij in verdrukking was, hij regeerde 16 jaar.
 71. De twaalfde Joas, 16 jaar.
 72. De dertiende Jerobeam, 41 jaar.
 73. De veertiende Zacharia, 6 maanden.
 74. De vijftiende Sallum, 1 maand.
 75. De zestiende Menahem, 10 jaar.
 76. De zeventiende Pekahia, 2 jaar.
 77. De achttiende Pekah, 20 jaar.
 78. De negentiende Hosea, 9 jaar.
- Toen kwam Salmaneser, koning van Assyrië, en nam Samaria en het gehele koninkrijk van Israël in, en voerde hen in zijn land gevankelijk weg; deze zijn nooit weer tegelijk in hun land gekomen, maar ten dele zijn zij onder de Heidenen versmolten, ten dele zijn ze langzamerhand naar Jeruzalem gekomen, en hebben aldaar onder Juda verspreid gewoond; en ten dele zijn ze in de verstrooiing gebleven, behoudende de Joodse godsdienst, gelijk nu de gehele natie is. Het zijn maar fabelen, wat de Joden van de tien stammen dromen. Dus is het koninkrijk Israëls vernietigd.

Namen van de koningen van Juda.

XXII. Het koninkrijk van Juda heeft drie en twintig koningen gehad, alle door een rechte linie van David afkomstig, zodat:

79. De vierde koning was Rehabeam, hij verliet God en zijn onderdanen met hem, en deed dat kwaad was in de ogen des Heeren; hij regeerde 17 jaar.
80. De vijfde koning was Abia, regeerde 3 jaar.
81. De zesde koning was Asa, Godzalig, regeerde 41 jaar.
82. De zevende koning was Josafat, Godzalig, regeerde 25 jaar.
83. De achtste was Joram, goddeloos, regeerde 8 jaar, 4 met zijn vader.
84. De negende was Ahazia, goddeloos, regeerde 1 jaar.

85. De tiende was Athalia, de moeder van Ahazia, hoewel het rijk Joas toekwam; zij regeerde 6 jaar.
86. De elfde was Joas, die door zijn oom Jojada, de hogepriester, op de troon gebracht werd, oud zeven jaar; hij was goed, zolang Jojada leefde, maar daarna was hij goddeloos; hij regeerde 40 jaar.
87. De twaalfde was Amazia, die in het eerst wèl regeerde, maar niet met een volkomen hart, 't welk hij daarna openbaarde in zijn goddeloze daden; hij regeerde 29 jaar.
88. De dertiende was Uzzia; hij regeerde ten dele wel; maar toen hij zijn hand aan het heilige sloeg, sloeg hem de Heere met melaatsheid, hij regeerde 52 jaar.
89. De veertiende was Jotham, Godzalig, regeerde 16 jaar.
90. De vijftiende was Achaz, overgegeven goddeloos, regeerde 16 jaar.
91. De zestiende was Hizkia, Godzalig, regeerde 22 jaar.
92. De zeventiende was Manasse, eerst goddeloos, daarna bekeerde hij zich, regeerde 55 jaar.
93. De achttiende was Amon, goddeloos, regeerde 2 jaar.
94. De negentiende was Josia, Godzalig, regeerde 31 jaar.
95. De twintigste was Joahas, regeerde drie maanden.
96. De eenentwintigste was Jojakim, goddeloos, regeerde 11 jaar.
97. De tweeëntwintigste was Jojachim, goddeloos, regeerde drie maanden.
98. De drieëntwintigste was Zedekia, goddeloos, regeerde 11 jaar.

Onder deze werd Jeruzalem en de tempel verwoest, en geheel Juda gevankelijk weggevoerd naar Babel. Zodat Juda, na Davids en Salomo's tijden, maar vijf of zes koningen gehad heeft, die hun werk maakten om de godsdienst te herstellen en het volk te reformeren; maar de goddeloze koningen waren de meesten, daar de kerk zeer verdorven werd, en dikwijls geen gedaante zelfs had van godsdienstigheid, maar doorgaans in gruwelijke afgoderij verdronken lag; hoewel de Heere vele profeten tot hen zond, die met veel ernst en vrijmoedigheid hen bestraffen, waarschuwden, vermaanden en onderwezen, waardoor de Godzaligen verwakkerd en vertroost werden, schoon het volk hardnekkig in hun afgoderij voortging. Daar zijn ten allen tijde vele Godzaligen in de kerk van het Oude Testament geweest. Want zo is Israëel, ten tijde van Elia, die meende dat er niemand was dan hij alleen, nog zeven duizend, dat is vele duizenden overgebleven waren, hoe groot is dan wel geweest het getal van de Godzaligen, bijzonder ten tijde van David, Salomo en andere vrome koningen! Zodat er stof is van hoogachting van de kerk van het Oude Testament in sommige opzichten, en aan de andere kant van verwondering over de lankmoedigheid Gods over zo'n goddeloos volk.

Gevangenschap in Babel.

XXIII. Na vele bedreigingen zendt God Nebukadnézar de koning van Babel, die Kanaän, Jeruzalem, tempel en alles verwoest, en de roof en al het volk naar Babel

wegvoert in slavernij; daar treuren ze en wenen, als ze aan Sion gedachten; toen was tempel en godsdienst hun dierbaar en beminnelijk, waartoe ze tevoren geen lust hadden. God is evenwel nog goed over hen en geeft hun nog Profeten, die hen ondersteunen en met hun herstel vertroosten. De Heere gaf hun nog veeltijds genade te vinden in de ogen van degenen, die hen gevangen hielden, hun wordt een woest land gegeven om dat te bouwen, waardoor het merendeel van de Joden bij elkaar bleef en te bekwamer de ware godsdienst geleerd en behouden bleef; en gelijk zij leefden onder de hoofden van de families in dat hun aangewezen land, zo waren er ook nog aanzienlijken aan het hof van de koning, die hun welstand bezorgden.

Onder deze was Daniël, die door een schikking Gods in groot aanzien aan het hof bij de koning was. In deze gevangenschap bleven zij de tijd van zeventig jaren, de gewone langste tijd van eens mensen leven. Gelijk, niet die uit Egypte trokken, in Kanaän kwamen, maar hun kinderen, zo wilde God ook die niet wederbrengen in Kanaän, waaruit zij, om hun zonden, uitgeworpen waren, maar Hij liet ze in Babel sterven, behalve enige, die stokoud wederkeerden, met de kinderen van de in Babel verstorvenen; deze hadden nog geheugenis van de tempel van Salomo. Ofschoon daar geen waarschijnlijkheid was, dat de Joden ooit wederom in hun land zouden hersteld worden, zo doet de Heere, - Die de harten van de koningen in zijn hand heeft, wie geen ding te wonderlijk is, - zo doet de Heere het nochtans, nadat de zeventig jaren, die de profeet Jeremia voorspeld had, voleindigd waren; en dat door Kores, die zo lang tevoren met name genoemd was. Ja, niet alleen het volk komt weer, maar de heilige vaten van de tempel worden hun ook teruggegeven, om ze in de tempel, tot wiens opbouw zij verlof en bevel bekomen hadden, ten dienste des Heeren te gebruiken.

Wederkering uit Babel naar Kanaän.

XXIV. Gelijk de wegvoering naar Babel, zo is ook de wederkomst geschied. De wegvoering geschiedde eerst van weinigen, en daarna van allen; zo kwam ook al het volk niet tegelijk wederom, ja velen zijn nooit wedergekeerd, hoewel zij vrijheid hadden om het te doen; maar bleven vrijwillig, hebbende hun aardse bezittingen, die zij verkregen hadden, liever dan Kanaän en de zuivere godsdienst, hoewel het merendeel bleef bij de Joodse religie en op zichzelf, zonder zich onder de heiden te vermengen. Gelijk Israël met grote rijkdom uit Egypte trok, zo ook uit Babel; zij trokken op onder het bestuur van Zerubbabel, de vorst, uit het zaad van David, Jozua, de hogepriester, Nehemia, die ijveraar, en anderen. Het eerste werk was een altaar te bouwen, en daarop het morgen- en avondbrandoffer te offeren; daarop trekt men vaardig aan het werk, om Jeruzalems muur op te bouwen, 't welk tot verwondering in zeer korte tijd volbracht werd.

Men legt de grond van de tempel, maar de opbouw ging langzaam voort, ijverende een ieder eerst en meest voor zijn eigen huis, waarover zij van de Heere door de Profeet bestraft worden. De tweede tempel was ongelijk eenvoudiger dan de eerste, zodat de ouden die de eerste gezien hadden, weenden als zij het fundament zagen liggen. En in de tweede waren verscheiden zaken niet, die in de eerste waren; nochtans zou de heerlijkheid van de laatste heerlijker zijn dan van de eerste, omdat het lichaam van alle schaduwen, de Heere Jezus Christus,

daarin zou komen, en met zijn glans alle donkerheid zou verdrijven. Ook na de wederkomst uit Babel was er weinig rust en eendracht.

De vorsten uit het huis van David hadden weinig te zeggen; de Hoge priesters matigden zich te veel aan in politieke zaken, zodat zij ten laatste meester werden, en onder de Makkabeën de gehele regering aan zich trokken; tegen deze kantte zich die boze Antiochus, zodat nergens in Kanaän rust of zekerheid was.

Ten laatste kwam Israël onder het gebied van de Roomse keizer, die de politie en uiterlijke rust bezorgde door Herodes.

Na de wederkering uit Babel leest men niet, dat Joden zich tot afgoderij begeven hebben, de godsdienst werd, naar het voorschrift van God door Mozes, bestendiger geregeld en onderhouden, dan ooit tevoren, van de tijd af, dat Israël in Kanaän kwam; maar de geveinsdheid, bijgelovigheid en verscheiden dwalingen overstroonden de kerk. De voornaamste waren de Farizeeën, de bescheidenste, de Sadduceeën en Esseën.

Als men dus de kerk in Kanaän, van het begin tot het einde inzielt zo is het te verwonderen dat men Kanaän stelt tot een voorbeeld van de hemel, tussen welke geen gelijkenis, en niet dan ongelijkheid is. Doch men kan en mag wel zoete vergelijkingen maken en de reis van de kinderen Israëls aanmerken als een zinnebeeld van de wandeling van een kind Gods naar de hemel, dat én de tegenheden én de hulp Gods naar de ziel bejegt, en die het naar het lichaam ontmoet. Kanaän kan men stellen tot een zinnebeeld van het lichamelijke, dat, als het in de wereld op zijn best is, het dan nog moeite en verdriet is, en dat men hier beneden geen rust te zoeken noch te verwachten heeft. En ook doet de beschouwing van de staat van de kerk onder het Oude Testament zien de uitnemende heerlijkheid van de kerk van het Nieuwe Testament boven die van het Oude Testament.

Men klaagt, en dat met reden, over de ellendige staat van de kerk in onze dagen, omdat men ze vergelijkt met de bevatting, hoe ze behoorde te zijn; maar als men ze vergelijkt met het Oude Testament, zo is het slechte, dat in waarheid is, nog verre beter dan daar het beste toen. Dus hebben wij stof om de Heere te danken en te verheerlijken.

Hoofdstuk 4: Hoedanige Borg Jezus Christus in het Oude Testament is geweest

Hoofdstuk 4

Hoedanige Borg Jezus Christus in het Oude Testament is geweest.

I. Dusverre hebben wij gehandeld van de staat van de kerk onder het Oude Testament in 't gemeen; nu gaan wij voort tot de beschouwing van de staat van de gelovigen in het bijzonder. Hierover zijn de gedachten van de Gereformeerden niet énerlei, welke wij ordelijk zullen voorstellen in het verhandelen van enige vragen, zo ten opzichte van de Borg, als ten opzichte van de gelovigen. Van de Hoedanigheid van de Borg zullen wij in dit hoofdstuk spreken.

Christus was in het Oude Testament *Expromissor* een overnemende Borg.

Hierover is de vraag: *Of de Heere Jezus Christus de schuld en straf van de gelovigen van het Oude Testament van hen af, op Zich volkomen heeft overgenomen. Zich bij God, volgens zijn wil, verbindende, om die te voldoen; dan of de schuld en straf op hen liggen bleef, en God de macht, het recht, de vrijheid aan Zich behield, om hun zonden in hen zelf, te straffen, totdat de Borg zou hebben voldaan?*

Dit is de hoofdzaak en de grond van de volgende verschillende gevoelens; hier hangt de eer van de Heere Jezus aan. Eerst zullen wij de verscheidenheid van de borgen voorstellen, dan enige zaken, waarin men overeenkomt, en dan, waarin men verschilt.

Daar zijn verscheiden soorten van borgen.

1. In de burgerlijke rechten zijn drie borgen bekend.
5. De eerste wordt genaamd *Fide-jussor*, onder *beneficie ordinis et excussionis*; dat is, als iemand zich voor een ander tot borg stelt, onder conditie, dat de schuldenaar onder de schuld blijve, en eerst betale, zo veel hij kan, en als er dan te kort komt, dat dan de borg het overige voldoe, tot de volle betaling toe.
6. De tweede wordt genaamd, *Fide-jussor*, met *renuntiatio van de beneficium ordinis et excussionis*; dat is, als de borg zich in gelijkheid stelt met de schuldenaar, en dat de crediteur mag aanspreken, en doen betalen, wie hij wil, of de schuldenaar of de borg, blijvende beiden verbonden; zodat de borg eerst wordende aangesproken, en niet ten volle kunnende betalen, de schuldenaar het overblijvende voldoet, of de schuldenaar eerst wordende aangesproken, en niet kunnende betalen, de borg het overige moet voldoen.
7. De derde wordt genaamd, *Expromissor*, welke met de bewilliging van de crediteur, de schuld, als eigen, overneemt, om die alleen te betalen, zodat de schuldenaar ontheven wordt van alle schuld, niet meer onder verbintenis blijft, en nooit wederom aansprakelijk is, al ware het, dat de borg in gebreke bleef, en niet wilde of niet kon betalen.

Deze drieërlei borgen hebben alleen maar plaats tussen particulieren in

geldschulden, en daarom kunnen die eigenlijk in alle omstandigheden niet overgebracht en gepast worden op de borgtocht van de Heere Jezus; want hier komt God voor als Rechter, recht doende over de gedaagde, vonnis uitsprekende en uitvoerende.

Hier is een schuldenaar, die de dood verdiend heeft, en daarom of zelf moet sterven of de borg; de betaling kan hier niet gedeeld worden.

Hier is de borg God en Mens, die de straf kan dragen en te boven komen; omdat dan die drieërlei borgtochten hier eigenlijk geen plaats kunnen hebben, zullen wij ons ook met die woorden niet ophouden, en ons in de knibbelarijen over 't geen men uit die borgtochten halen wil, niet inlaten; doch als wij een van die woorden zou moeten gebruiken, zo zeggen wij, dat Christus niet is noch kan zijn borg Fidejussor, omdat dat een onvolmaaktheid in de borg of borgtocht insluit en zulk een borg een zondaar of geen hulp of geen troost kan aanbrengen; maar wij zeggen, dat Christus is borg Expromissor. Hij heeft de schuld en straf als eigen overgenomen, heeft Zich gesteld voor hen, in hun plaats; de Vader ordeneerde datzelve, zond zelf de Borg, had genoeg in zijns Zoons borgtocht, was daar wel mede tevreden, en of Hij voldoen zou of voldaan had, dat was bij God even zeker; en het toekomende is bij God als verleden.

In welke zaak men overeenkomt.

II. 2. De zaken, in welke men overeenkomt zijn deze:

- ll. De gelovigen van het Oude Testament zijn terstond na hun dood in de hemel opgenomen, genietende aldaar de eeuwige zaligheid.
- mm. Zij zijn niet zonder voldoening aan de rechtvaardigheid Gods zalig geworden.
- nn. Zij zijn zalig geworden, alleen door het lijden en sterven van de beloofde Messias, die op de bestemde tijd voor hun zonden zou betalen.
- oo. God heeft van eeuwigheid besloten en voorgenomen de zonden van de uitverkorenen nooit in hen zelf, maar alleen en niet anders dan in de borg Jezus Christus te straffen.
- pp. God heeft maar een enig verbond der genade met de mens, na de val opgericht, 't welk begonnen is met de eerste belofte in het paradijs, en onveranderlijk is en blijven zal, tot op Christus' komst ten oordeel; door welk verbond de gelovigen van het Oude Testament zijn zalig geworden, en de gelovigen van het Nieuwe Testament zalig worden.
- qq. Zo heeft God ook maar een enige kerk op aarde, die van Adam tot het oordeel dezelfde in natuur is en blijft. In deze punten is men eens, en men stelt zich gelijk tegen de partijen, die de ene deze, de andere die waarheden bestrijden, en die in deze punten naar de partijen hellen, rekent men aan beide kanten ook onder de partijen.

In welke men verschilt.

3. Het verschil bestaat hierin, dat het gewone gevoelen van de Gereformeerden is, dat de Heere Jezus in het Oude Testament op dezelfde wijze Borg is geweest als in het Nieuwe Testament; dat Hij al de zonden van alle de uitverkorenen, en zo ook van de gelovigen van het Oude Testament van hen af, en op Zich heeft overgenomen, om voor dezelve te betalen door zijn lijden en sterven, en dat also

de gelovigen van het Oude Testament alzo vrij van schuld en straf zijn geweest, als de gelovigen in het Nieuwe Testament.

Anderen daarentegen zeggen, dat de Borg in het Oude Testament niet is geweest een volstreckte en schuldovernemende Borg; maar alleen geweest een bijstaande, een te hulp komende Borg, en die zich alleen verbond onder voorwaarde, indien het God behaagde, de zonden van hen niet in hen zelf te straffen, maar in Hem; zodat zij bleven onder schuld en straf, en dat God de macht, het recht en de vrijheid behield, van de zonden in hen zelf te straffen, tot zolang de Borg volkomen betaald had, en in geval de Borg in gebreke bleef, en niet kon of wilde betalen, dat zij dan voor eeuwig zelf gestraft zouden worden.

En wil men het met de woorden van verscheiden Borgtochten uitgedrukt hebben, zo is het verschil hierin, dat 't gemeen gevoelen is, dat Christus in het Oude Testament zo wel Expromissor, is geweest als in het Nieuwe Testament, en dat de anderen zeggen, dat Christus in het Oude Testament niet is geweest Expromissor, maar alleen Fide-jussor.

Vraagt iemand, hoe deze hun stelling overeenkomen kan met de bovengestelde stellingen, in welke beide partijen overeenkomen?

Ik antwoord, dat ik het niet weet, en dat ik die niet te samen kan knopen, ik laat dat voor die het beide stellen.

III. Dat de Heere Jezus zo'n volstrekt overnemende Borg in het Oude Testament geweest is, zowel als het Nieuwe Testament blijkt:

Bewijs 1. Daar is maar één verbond. Allen hebben even gelijk deel daaraan.

Daar is een enig verbond der genade, 't welk hetzelfde is en blijft van Adam tot Christus' komst ten oordeel, aan 't welk al de bondgenoten even groot deel en recht hebben; van dit verbond is Jezus Borg. [Hebr. 7:22](#). Omdat dan het verbond één is, en de Borg één is, en alle bondgenoten even groot recht en deel hebben aan 't verbond, zo is Christus ook dezelfde Borg, in alle tijden, en zijn borgtocht heeft dezelfde kracht, zowel voor zijn dadelijke voldoening als na dezelve.

Bewijs 2. Christus is dezelfde Borg in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament

IV. De apostel zegt het met uitgedrukte woorden, dat Christus dezelfde Borg was in het Oude Testament, die Hij is het Nieuwe Testament: [Hebr. 13:8](#), *Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde, en in der eeuwigheid. Gisteren* is de verleden tijd, de dagen van het Oude Testament, in welke die leefden, welke de apostel [Hebr. 13:7](#). stelt tot voorbeelden van geloof en uitkomst van hun wandeling. *Heden* is de tegenwoordige tijd, de dagen van het Nieuwe Testament. De kracht van des apostels redenering is, dat wij niet min ons vertrouwen op Christus moeten stellen, en goede uitkomst hebben te verwachten, dan de gelovigen in het Oude Testament, omdat de Heere Jezus dezelfde nu is, die Hij toen was; dat Hij ten opzichte van zijn persoon de eeuwige en onveranderlijke God is en ten opzichte van Zijn borgtocht, dat die dezelfde kracht heeft van verzoening en verwerving van alle heil en zaligheid, zowel in het Nieuwe Testament, als tevoren in het Oude Testament. Dat Hij nu zowel ons een altaar is, [Hebr. 13:10](#), als Hij hun toen was, dat Hij nu Zijn volk door zijn eigen bloed

heiligt, gelijk Hij tevoren deed, omdat het één volk is, [Hebr. 13:12](#). Dat Hij niet alleen is tot verzoening van de overtredingen die onder het eerste Testament waren, maar ook tot verzoening van de gelovigen in het Nieuwe Testament; en daarom wil de apostel, dat wij nu het hart met genade versterken, en dat [p66] wij nu in geen uiterlijkheden hangen blijven. Omdat dan de apostel de grond van vertroosting en vertrouwen neemt van Christus, zoals Hij zijn volk was in de dagen van het Oude Testament, om ons daarmee te versterken in het Nieuwe Testament, zo is het dan vast dat Christus immers even krachtige Borg was in het Oude Testament, als Hij is in het Nieuwe Testament. Nu is Christus dezelfde in het Oude Testament en in het Nieuwe Testament; en is Christus een volstrekt overnemende Borg in het Nieuwe Testament, zo is Hij het ook geweest in het Oude Testament

Bewijs 3. In de eeuwige Raad des vredes, en in de uitvoering is Hij een volstrekt overnemende Borg.

V. Zodanige Borg is Christus in het Oude Testament, als Hij Zich in het verbond der verlossing, of de enige raad des vredes gesteld heeft, en als Hij in de uitvoering van die Borgtocht is geweest. Nu, in de raad en in de uitvoering is Hij geweest volstreckte, overnemende Borg. Zo is Hij dan ook in het Oude Testament een volstreckte overnemende Borg geweest.

a. Dat Hij Zich in de eeuwige raad des vredes tot een volstreckte overnemende Borg gesteld heeft, blijkt uit Gods wijsheid, waarheid en andere eigenschappen. God beoogde volstreckte zaligheid van de uitverkorenen, tot prijs van Zijn heerlijke genade, God verloor hen in Christus, [Eféze 1:5](#). God gaf ze aan Christus over om ze zalig te maken. [Joh. 17:6](#). Christus schreef ze in Zijn boek, [Openb. 21:27](#). Hier is de minste voorwaarde niet; en hoe kon God die onder verbintenis om voor de zonden te betalen houden, daar Hij besloten en van eeuwigheid voorgenomen had, de zonden niet in de uitverkorenen, maar alleen in de Borg te straffen? Waartoe zou God in het verbond van de verlossing de uitverkorenen onder verbintenis van de eeuwige verdoemenis houden. Vertrouwde God zijn Zoon niet? Was Hij niet machtig genoeg? Had de Zoon Gods waarborgen van node, zodat, als Hij te kort schoot, dat de mensen Hem dan te hulp zouden komen en het overige betalen? Of verbond Zich de Zoon onder conditie, dat Hij betalen zou, als de Vader niet op de uitverkorenen, maar op Hem zou beloven te tasten, en dat Hij dat eerst weten zou, als Hij in de volheid des tijds in de wereld komen zou; zodat het had kunnen gebeuren, dat Hij niet te lijden en te betalen had? Of zou God anders met zijn uitverkorenen in de tijd handelen, als Hij het meende, anders denken, anders doen?

Ziet, al deze ongerijmdheden tonen, dat de waarachtige, alwetende, alwijze God in het verbond van de verlossing niet anders kon handelen met de Zoon, dan Hem te verordenen tot een volstreckte overnemende Borg voor al de uitverkorenen, zonder onderscheid van met de ene anders te zullen handelen, dan met de andere, en dat de Zoon niet anders kon, dan zich tot een volstreckte en overnemende Borg stellen voor allen even gelijk.

(b) Gelijk de Borg in het eeuwige voornemen tot een volstreckte en overnemende Borg is gesteld, zo heeft ook Christus als zodanige Borg de borgtocht uitgevoerd.

Hij heeft voor de ene zo volkomen betaald als voor de andere, en zonder enige reserve of voorwaarde zich gesteld in de plaats van alle uitverkorenen, en dat op gelijke wijze. *Hij is om onze overtredingen verwond; om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld; de straf die ons de vrede aanbrengt, was op Hem ... De Heere heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen. Als dezelve geëist werd, toen werd Hij verdrukt, [Jes. 53:5-7](#).* De profetieën waren tot nut van dat volk, dat toen leefde, en aan wie de profetieën gepredikt werden; zo zagen dan de gelovigen in die tijd, dat de Borg hun zonden op Zich had overgenomen, en dat Hij die op de bestemden tijd zou voldoen; daarom zoals Hij de borgtocht heeft uitgevoerd, zodanige Borg was Hij van eeuwigheid verordineerd, en zodanig en niet anders kon Hij voorgesteld worden, als een voorwerp van het geloof; want het voorwerp van het geloof kan niet anders dan waarheid zijn. Zo staat het dan onwrikbaar: Christus is in 't Oude Testament een volstrekte en overnemende Borg geweest.

Bewijs 4. De Borg is in het Oude Testament voorgesteld als overnemende.

VI. 4. De Messias is de gelovigen in het Oude Testament niet anders voorgesteld dan een volstrekte en overnemende Borg, zich instellende in hun plaats, hun zonden van hen af op Zich overnemende, om ze te voldoen. Dit blijkt:

(zz) Uit de offeranden, die ware voorbeelden van Jezus in Zijn voldoening, door lijden en sterven. Als een zondaar met een offerbeest tot de tempel kwam, en het de priester overgaf om te offeren, zo lag hij zijn handen op het offerbeest, daarmee beduidende, dat hij zijn zonde zo lag op de toekomstige Messias, waarvan dat offerbeest een voorbeeld was; dat werd dan in zijn plaats gedood, en zo ging hij gerechtvaardigd naar huis. Hier was een volstrekte overdracht van de zonden door de offeranden op de Messias. Hier was geloof in de Messias, als zullende zeker betalen. Hier was rechtvaardigmaking door het geloof, 't welk niet dan waarheid tot een voorwerp hebben kan; zo was dan Christus in het Oude Testament een volstrekte en overnemende Borg.

(aaa) Hierbij, of de gelovigen van het Oude Testament hebben geweten, dat zij nog onder schuld en straf van de eeuwige verdoemenis lagen, of zij nebben het niet geweten. En ook, of zij hebben geweten, dat God hun zonden niet in hen zelf zou straffen, maar dat Hij ze wilde en zou straffen in de Borg of niet. Zo zij geweten hebben, dat zij onder schuld en straf waren en bleven, en daarbij niet geweten hebben, dat God de zonden niet in hen, maar alleen in de Borg wilde en zou straffen, zo konden zij in de toekomstige Messias niet geloven, omdat daar dan geen zekere belofte was, 't welk het geloof noodzakelijk vereist, omdat zij onder schuld te zijn en te blijven zich bevonden. En hebben zij geen geloof gehad, zo zijn zij niet zalig geworden; maar hebben zij immers geloof gehad, gelijk zij zeker gehad hebben, zo was daar een volstrekte belofte, en zo een volstrekte en overnemende Borg. Hebben zij niet geweten, dat zij onder schuld en straf waren en bleven, zodat God het recht om hen zelf de straf te doen dragen, alleen in zijn verborgen raad behield, en hun dat niet bekendmaakte; en hebben zij wel geweten, dat God de schuld niet in hen, maar in de Borg wilde en zou straffen, zo konden zij Christus niet anders

aanmerken dan een volstreckte en overnemende Borg. En in Hem gelovende, konden zij gerust zijn en zich aanmerken als vrij van schuld en straf; of deze bekommering mocht daar overblijven, dat de Borg in gebreke mocht blijven, of in de betaling te kort schieten, en dat zij dan als de voornaamste schuldenaren zelf, of het geheel of het overige zouden moeten betalen. Maar dat is schrikkelijk van God en van de almachtige en getrouwe Jezus zelf te denken; en Hij was zelfs geen volmaakte Borg geweest; en zo Hij met des Vaders toestemming Borg was geworden, zo kon de schuld nooit wederom van de rechten schuldenaar geëist worden, omdat zij overgedragen was.

(bbb) Zegt men, dat zij wel geweten hebben, dan Christus alleen en niet zij, betalen zou; maar dat God evenwel hun bekendmaakte dat Hij recht en macht behield, om de zonden niet in de Borg, maar in hen te straffen.

Ik antwoord: dat het tegenstrijdige dingen zijn, wel te weten, dat Christus zeker betalen zou, en te weten, dat God vrijheid had om niet de Borg te doen betalen, maar hen zelf te straffen; tegenstrijdige dingen kan God niet gebieden te geloven. Zo blijft het dan vast, dat Christus in het Oude Testament een schuld overnemende Borg is geweest.

Bewijs 5. De gelovigen van het Oude Testament zijn terstond na hun dood zalig geworden.

VII. De gelovigen van het Oude Testament zijn zalig geworden en terstond na hun dood in de hemel ingegaan, dit is niet in verschil. Nu, of zij zijn in de hemel, onder verbintenis en schuld van eeuwige verdoemenis geweest en gebleven, tot op de dood van Christus, of zij zijn volkomen gerechtvaardigd van alle schuld en straf, en erfgenamen van de eeuwige zaligheid verklaard, welke zij alreeds bezaten. Zo nog onder schuld in de hemel, zo dan ook onder vreze, dat de straf van hen nog eens mocht geëist worden, en dat zij nog wel eens uit de hemel en in de hel verstoten mochten worden, 't welk waarlijk tegenstrijdige dingen zijn. Zalig in de hemel te zijn en onder schuld en straf, en vreze van wederom verstoten te mogen worden, te zijn. Zo zij volkomen zijn gerechtvaardigd, zo is dat geschied of zonder volkomen voldoening aan Gods rechtvaardigheid, dat onmogelijk is, of door de volkomen borgtocht van de Messias, die wel nog niet betaald had, maar de schuld volstrekt van hen af op Hem overgenomen had, om ze te betalen op de bestemde tijd. Indien door de voldoening van Christus, zo was Christus een volstrekt overnemende Borg van de gelovigen in het Oude Testament na hun dood; en zo is te zullen betaald worden en betaald te zijn in deze borgtocht even krachtig. Indien Christus na de dood van de gelovigen hun overnemende Borg is, zo ook vóór hun dood; want 't zijn dezelfde uitverkorenen, God verandert naast hen niet, en Christus veranderde niet telkens, als een gelovige stierf, in zijn borgtocht. Zo was dan de Heere Jezus in 't Oude Testament een volstrekt overnemende Borg.

Hebben alle goederen van het verbond in bezitting gehad.

6. De gelovigen van het Oude Testament hebben gehad verzoening met God, de aanneming tot kinderen, het ware zaligmakende geloof, de volkomen rechtvaardigmaking, de vrede met God, enz., gelijk wij dit in het volgende zullen tonen. Dit nu konden zij niet deelachtig zijn dan door een volkomen

overnemende Borg. Dus is dan Heere Jezus zodanige Borg in het Oude Testament geweest.

Tegenwerping 1.

VIII. Indien de Borg in gebreke bleef, zouden ze dan zonder voldoening zalig worden? Dat laat de rechtvaardigheid Gods niet toe. Dus moesten de vaders van het Oude Testament onder schuld gehouden worden, totdat de Borg dadelijk voldaan had.

Antwoord

358. Zo waren dan de gelovigen onder de belofte vóór Sinaï ook in dezelfde staat met de anderen na Sinaï, daar men nochtans hun staat zeer verre verheft boven deze.

359. Zouden dan de zielen van de volmaakt rechtvaardigen ook wederom uit de hemel gestoten zijn geworden, als de Borg in gebreke bleef?

360. 't Is schrikkelijk te denken, ik laat staan te zeggen: zo de Borg in gebreke bleef; God kan niet liegen, des Heeren raad bestaat, de Heere Jezus is gehoorzaam en getrouw; waar blijft dan plaats voor zo'n dwaas zeggen?

Tegenwerping 2.

Indien Christus de schuld volstrekt overgenomen had, zo moest Hij voor zijn eigen schuld betalen, en de gelovigen werden verlost, niet door voldoening, maar door overneming.

Antwoord

44. Ditzelfde kan men zeggen, als men Christus stelt alleen maar tot een belovende Borg, die onder voorwaarde Borg is.

45. Christus heeft betaald voor de zonden van de uitverkorenen, wier schuld Hij overgenomen had, om ze in hun plaats te voldoen.

46. 't Zelfde is in het Nieuwe Testament

Tegenwerping 3.

[1 Kor. 15:17](#), *Indien Christus niet opgewekt is, zo is uw geloof tevergeefs, zo zijt gij nog in uw zonden.* Hieruit blijkt dat men zelf moest betalen, indien de Borg in gebreke bleef. Dus was Christus geen overnemende Borg in het Oude Testament; maar de gelovigen bleven nog in schuld, totdat de Borg betaald had.

Antwoord

99. De apostel spreekt van de tijd van het Nieuwe Testament uw, gij, en in hoedanige staat zij zouden zijn, indien Christus niet opgestaan was; zal men dan hieruit besluiten, dat Christus in het Nieuwe Testament alleen maar is Fide-jussor, een bijstaande en tehulpkomende, een instaaende Borg, als de mens niet betalen kan, of als God of beide, of een van beide wil doen boeten, en dat de gelovigen nog in het Nieuwe Testament onder schuld en straf waren?

100. De apostel verklaart het een onmogelijke zaak, dat Christus, God en mens niet zou opgestaan zijn uit de doden; hij stelt zeker en vast, dat ons geloof niet vergeefs is, en dat wij niet zijn in onze zonden.

101. Hij bewijst de opstanding uit de doden, die sommigen ontkenden, uit de opstanding van Christus; en dat Christus opgestaan is. bewijst hij uit absurditeiten of ongerijmdheden, die uit het niet opstaan zouden volgen; zodat de apostel niet beoogt te leren, wat gevolgen het niet opstaan van Christus zou hebben; maar wat absurditeiten en onmogelijkheden daaruit zouden volgen.
102. Zodat hier niet gesproken wordt van de staat van de gelovigen in het Oude Testament, en dat zij onder de schuld en straf bleven, tot dat Christus betaald had, uit vrees dat Hij in gebreke mocht blijven. *Conditio impossibilis nihil ponit in esse: Een onmogelijke voorwaarde stelt niets.* 't Was onmogelijk, dat Christus niet alles volmaakt zou uitvoeren, wat tot de borgtocht vereist werd; daarom is het dwaasheid, enige zaken zich te verbeelden, die uit het niet voldoen zouden volgen.

Tegenwerping 4.

Omdat de schuld nog niet betaald was, zo bleef ze nog tot de volle betaling toe.

Antwoord

Wat gevolg? Derhalve, zo was Christus geen overnemende Borg? Dat wordt ontkend, maar 't gaat vast; derhalve, Christus was deze overnemende Borg, om ze op zijn tijd te voldoen. De schuld bleef niet op de gelovigen, maar de Borg had ze overgenomen; zij was nog niet betaald, maar de Onfeilbare zou ze voldoen.

Tegenwerping 5.

De gelovigen van het Oude Testament moesten dagelijks een handschrift, dat tegen hen was, passeren, [Kol. 2:14](#). Waarmee zij zich verbonden tot betaling. Dus was Christus niet een overnemende Borg.

Antwoord

't Is onwaarheid, dat de gelovigen zich dagelijks verbonden tot betaling van hun zonden, dat zegt het woord handschrift niet; maar het betekent een bevestiging, dat de offeranden hun zonden niet konden wegnemen, maar dat die zeker door de Borg, Die hun schuld overgenomen had, betaald zouden worden, waarvan de offeranden hen verzekerden; dit handschrift was enigerwijze, niet geheel tegen hen, en dat daarin, dat de beloofde Messias nog niet gekomen was, en alles nog niet volbracht had, doch dat deed niet tot hun bezwaring, noch tot mindere zekerheid van de betaling door de Borg.

Alle dwaling in deze zaak spruit daaruit, dat men God en zijn handelingen vergelijkt met de mensen en hun handelingen, tegen [Jes. 55:8](#), en dat men vergelijkt de Borg Jezus Christus in zake van de dood en het rechtvaardig oordeel van God, als Rechter, bij de borgen onder de mensen in geldschulden. Dit nu weerlegt en bevestigt zijnde, dat Jezus Christus dezelfde Borg, en op dezelfde manier, en in dezelfde kracht in het Oude Testament is geweest, als in het Nieuwe Testament in beide de schuld en straf van de uitverkorenen af, en op Zich overnemende, zo volgt daaruit, dat de gelovigen in het Oude Testament in dezelfde staat van verzoening, kindschap, vrede en vriendschap met God zijn geweest, zo veel het wezen van de zaak aangaat, als de gelovigen in het Nieuwe Testament, van welke wij in het volgende hoofdstuk zullen spreken.

Hoofdstuk 5: Van de Staat van de Gelovigen in het Oude Testament

Hoofdstuk 5

Van de Staat van de Gelovigen in het Oude Testament

I. Tussen de Gelovigen in het Oude Testament en in het Nieuwe Testament is groot onderscheid ten opzichte van de trap van licht, van geloof van vertroosting en van verscheiden andere zaken, enige bijzondere heiligen uitgenomen; maar ten opzichte van het wezen van de zaak is er geen onderscheid, zij hebben dezelfde Geest, hetzelfde geloof, dezelfde rechtvaardigmaking en vergeving der zonden, dezelfde vrede van het geweten, hetzelfde kindschap. Maar sommigen stellen 't onderscheid niet in de trap van toepassing, maar *in het wezen en in hun staat zélf*, waarover enige vragen zijn te verhandelen.

Vraag: Of de gelovigen vóór Christus' komst in het Oude Testament met God zijn verzoend geweest, volkomen zijn gerechtvaardigd door het ware zaligmakende geloof, en volkomen vergeving der zonden, hebben gehad; dan of zij zijn geweest in een onverzoende staat, niet gerechtvaardigd door het geloof, en niet hebben gehad volkomen vergeving der zonden?

Antwoord.

Die zaken hangen aan elkaar en betreffen het ware wezen van de staat van de gelovigen. De een bevestigt zijnde, zo zijn meteen de andere bevestigd; daarom voegen wij ze bij elkaar en antwoorden op de voorgestelde vraag met ontkenning van het laatste, en vaststelling van het eerste.

Maar anderen ontkennen het eerste en stellen het tweede. Deze stellingen schijnen in de eerste opslag ten enenmale Sociniaans te zijn, en die het zo stellen, zij hebben werk om een Sociniaan te kunnen weerleggen. Maar wij beschuldigen hen daarvan niet; wij erkennen de verstandigen en bedaarden op hun verklaringen en betuigingen vrij van Socianerij, en handelen met hen als broeders, hoewel als zwakke en in sommige opzichten in deze dwalende.

De roekelozen, die niet weten wat ze zeggen en wat ze bevestigen, laten wij daar, die zijn bij beiden niet geacht. Zij zeggen, dat Christus Borg was in het Oude Testament, *niet schuldovernemende* Exprommissor, maar belovende, bijstaande en *tehulpkomende* Fide-jussor, dat God hun bekendmaakte, dat er eens zodanige Borg zou komen, die voor de zonden van de uitverkorenen op de bestemde tijd zou voldoen, en dat ze in de offeranden als voorbeelden moesten zien, en als zodanig in Hem geloven. Maar dat zij, zolang als de Borg niet betaald had, zelf als de voornaamste schuldenaren verbonden bleven onder schuld, en alzo onder de

vloek en toorn; welk over hen uit te storten, God recht en macht behield, hoewel Hij het niet wilde noch zou doen.

Zij zeggen, dat God, totdat de Borg betaald had, hen verdroeg, de zonde wel niet vergaf, maar voorbijging, met oogluiking, die door de vingers zag en Zich hield alsof Hij ze niet zag, omdat Hij bij zichzelf wist, dat de Borg dezelve nog eens zou voldoen. Dit voorbijgaan drukken ze uit met het woord, paresis, en willen dat dit woord overstaat tegen het woord afesiv, het eerste eigenen zij toe aan het Oude Testament, het tweede alleen aan het Nieuwe Testament.

In de tijd van mijn jeugd en academische studiën, toen de nieuwe gevoelens eerst opkwamen, en ingang begonnen te krijgen, twistte men heftig over de woorden aphasis en paresis, maar naderhand hebben de verstandigen gezien, dat men uit kracht van die woorden het onderscheid tussen de vergeving in het Oude Testament en Nieuwe Testament niet kon staande houden, hebben het gesprek over het woord laten staan, behoudende nochtans het onderscheid in de zaak, en gebruiken alleen die woorden om hun bevattings uit te drukken. Dit achten wij de staat van het verschil duidelijk uit te drukken.

Nu begeven wij ons tot het bewijs van ons gevoelen, en daarna zullen wij de kracht van redenen, die voor het tegenovergestelde gevoelen bijgebracht worden, overwegen.

Bewijs 1. Christus is overnemende Borg.

II. Dat de gelovigen van het Oude Testament met God zijn verzoend geweest, volkomen zijn gerechtvaardigd door het zaligmakend geloof, en volkomen vergeving der zonden hebben gehad, blijkt uit de borgtocht van de Heere Jezus. Indien de Heere Jezus, in het Oude Testament is geweest een volstrekt en volkomen schuldovernemende Borg, dan zijn de gelovigen in zodanige staat, als gezegd, geweest. Nu, Christus is zodanige Borg in het Oude Testament geweest. Derhalve, de gelovigen waren in zodanige staat.

Het eerste voorstel is vast; wij achten dat niemand hetzelfde zal ontkennen of bekibbelen; want zijn alle zonden, en dat voor alle tijd en dat volkomen, van de gelovigen afgenomen, en op de Borg gelegd, en van Hem, op order en met toestemming van God, de Rechter van hemel en aarde, overgenomen, zo is op hen niets tot hun last, en zij hebben alle verdiensten van de Borg als hun eigen, zij zijn in Hem rechtvaardig voor God verzoend, en hebben volkomen vergeving. Het tweede voorstel is evenzo zeker, gelijk het getoond en bevestigd is in het vorige hoofdstuk. Zo staat dan het besluit vast.

Bewijs 2. Schriftuurteksten, in welke de woorden.

III. Het tweede bewijs nemen wij uit klare Schriftuurplaatsen, die niet alleen uitdrukkelijk zeggen, dat de gelovigen van het Oude Testament verzoend en gerechtvaardigd zijn geweest, en vergeving der zonden hebben gehad; maar die het met zulke en dezelfde woorden uitdrukken, met welke de verzoening, de rechtvaardigmaking en vergeving van de gelovigen van het Nieuwe Testament uitgedrukt worden. Wij zullen niet alle, want zij zijn te menigvuldig, maar alleen enige voorstellen.

(rrr) Hebreeuws: Kippoer. Verzoening doen. [Ex 30:15](#) ... *Als gij het hefoffer des*

Heeren geeft, om voor uw zielen verzoening te doen. [Lev. 17:11](#) ... Om over uw zielen verzoening te doen: want het is het bloed dat voor de ziel verzoening doen zal. [2 Kron. 30:18-19](#). De Heere, Die goed is, make verzoening voor die, die zijn gehele hart gericht heeft, enz. Psalm 65:4 [[Ps. 65:3](#)]. Ongerechtigte dingen hadden de overhand over mij; maar onze overtredingen, die verzoent Gij. Met ditzelfde wordt de verzoening door de dadelijke betaling van de Borg in het Nieuwe Testament uitgedrukt: [Dan. 9:24](#). Zeventig weken zijn bestemd ... om de ongerechtigheid te verzoenen.

(sss) *Salach; vergeven. [Exod. 34:9](#) ... Doch vergeef onze ongerechtigheid en onze zonde. [Lev. 4:20](#). En de priester zal voor hen verzoening doen, en het zal hem vergeven worden. [Psalm 86:5](#). Gij, Heere! zijt goed en gaarne vergevende. [Psalm 103:3](#). Die al uw ongerechtigheid vergeeft. David spreekt van zichzelf, looft God voor de weldaden aan hem bewezen, verblijdt zich over het genot derzelve. Nu, met ditzelfde woord wordt de vergeving in het Nieuwe Testament uitgedrukt: [Jer. 31:34](#). Ik zal hun ongerechtigheid vergeven, welke plaats met van alle toestemming een profetie is van de dagen van het Nieuwe Testament.*

(ttt) *Nasa; vergeven. [Exod. 34:7](#). Die de ongerechtigheid, en overtreding, en zonde vergeeft. [Num. 14:19](#). Vergeef toch de ongerechtigheid van dit volk, naar de grootte uwer goedertierenheid, en gelijk Gij ze aan dit volk, van Egypteland af tot hiertoe, vergeven hebt. [Psalm 99:8](#). Gij zijt hun geweest een vergevend God. Ditzelfde woord staat: [Psalm 32:1-2](#). Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is. Welgelukzalig is de mens, die de Heere de ongerechtigheid niet toerekent.*

Deze plaats drijft men hard en sterk een profetie te zijn van de dagen van het Nieuwe Testament; wij stellen dat eens, alsof het zo was; en dus besluiten wij volgens hun eigen zeggen, dat vergeven, door nasa uitgedrukt, een zulk vergeven is, als geschiedt aan de gelovigen van het Oude Testament Nu, datzelfde vergeven, door hetzelfde woord nasa uitgedrukt, geschiedt aan de gelovigen van het Oude Testament, gelijk uit de boven uitgedrukte plaatsen en uit vele andere blijkt; zo hebben dan de gelovigen van het Oude Testament gehad dezelfde en alzo volmaakte vergeving, welke de gelovigen van het Nieuwe Testament hebben.

Doch wij ontkennen, dat deze tekst alleen ziet op de dagen van het Nieuwe Testament David spreekt van zichzelf, en past de vergeving op zichzelf toe, tot zijn eigen vertroosting. [Ps. 32:5](#), *Ik zal belijdenis van mijn overtredingen doen voor de Heere; en Gij vergaaf de ongerechtigheid mijner zonde.* En deze weldaad, aan hem bewezen, stelt hij voor tot opwekking van een ieder om de Heere te zoeken in vindenstijd, [Ps. 32:6](#).

De apostel Paulus haalt deze tekst aan, [Rom. 4:6-8](#); niet als een profetie, maar als een bewijs voor zijn stelling, dat de mens om niet gerechtvaardigd wordt, zonder de werken van de wet; en 't is op te merken, dat de apostel het woord nasa vertaalt door aphienai: zodat zij in het Oude Testament baden aphenai; en hij toont, dat de vergeving plaats had in het Oude Testament al ten tijde van Abraham, vóór de besnijdenis, [Rom. 4:9](#). *Deze zaligspreking dan, is die alleen over de besnijdenis, of ook over de voorhuid?* Hij antwoordt, [Rom. 4:10](#), dat Abraham aan die zaligspreking, bestaande in de

vergeving van de zonde, deel had, toen hij nog in de voorhuid was. *Hoe is het hem dan toegerekend? Als hij in de besnijdenis was, of in de voorhuid? Niet in de besnijdenis, maar in de voorhuid.*

(uuu) Grieks aphasis; vergeving. In het Nieuwe Testament wordt uitdrukkelijk gezegd, dat ze in het Oude Testament en vóór Christus, voldoening, vergeving, door het woord aphasis uitgedrukt hadden: [Heb 9:22](#). *En alle dingen worden bijna door bloed gereinigd naar de wet, en zonder bloedstorting geschiedt geen vergeving, aphasis.*

Johannes de Doper predikte de doop van de bekering tot aphasis, vergeving der zonden, [Markus 1:4](#). De Heere Jezus leerde Zijn discipelen al vóór Zijn dood en opstanding bidden: *vergeef (aphes) ons onze schulden*, [Matth. 6:12](#). Hij zei tot de geraakte: *afewntai, uw zonden zijn u vergeven*, [Matth. 9:12](#). Uit al deze plaatsen blijkt, dat de gelovigen in het Oude Testament vergeving der zonden hebben gehad en zodanige vergeving, als de gelovigen in het Nieuwe Testament hebben, en door het woord *aphesis* wordt uitgedrukt.

Bewijs 3. **Zijn gerechtvaardigd door het geloof.**

IV. Het derde bewijs nemen wij van de rechtvaardigmaking door het geloof, 't welk de Schrift wel duidelijk zegt van de gelovigen, van het Oude Testament Dat zij het ware zaligmakend geloof gehad hebben, blijkt uit [Rom. 4:3](#), *En Abraham geloofde God*. Ja hij wordt zelfs *een vader van de gelovigen óók* van het Nieuwe Testament genoemd. [Rom. 4:11](#) ... *opdat hij zou zijn een vader van allen, die geloven in de voorhuid zijnde, ten einde ook hun de rechtvaardigheid toegerekend worde*. David geloofde: [Psalm 116:10](#). *Ik heb geloofd*. [Psalm 119:66](#) ... *ik heb aan Uw geboden geloofd*. Daniël geloofde: [Dan. 6:24](#) ... *Omdat hij in zijn God geloofd had*. Paulus verhaalt een groot register van gelovigen van het Oude Testament van Abel af, [Hebr. 11](#). Het geloof is een aannemen, een overgeven, een steunen, een verlaten, een zich aan Jezus toevertrouwen om gerechtvaardigd, geheiligd en verheerlijkt te worden. Door dit geloof zijn de gelovigen van het Oude Testament gerechtvaardigd geworden: [Rom. 4:2-3](#). *En Abraham geloofde God, en het is hem gerekend tot rechtvaardigheid*. Zie ook [Jak 2:23](#).

De rechtvaardigmaking is een werk van God als rechtvaardig Rechter. Zal God iemand rechtvaardigen, het vrijsprekende vonnis uitspreken, zo moet daar volkomen gerechtigheid zijn, die nu had niemand in het Oude Testament in zichzelf, gelijk wij ook niet in het Nieuwe Testament Zal dan iemand gerechtvaardigd worden, de gerechtigheid van de Borg, moet op hem komen, aan de zijde van God door toerekening uit kracht van de Borgtocht, en aan des mensen zijde door aanneming door het geloof, op de grond van de aanbidding. Hier kan geen oogluiking, geen door de vingers zien, geen als ongemerkt voorbijgaan plaats hebben; Gods oordeel is in rechtvaardigheid en naar waarheid, hier is schuldig of rechtvaardig. Als God dan de gelovigen van het Oude Testament gerechtvaardigd heeft, gelijk Hij zeker heeft, als getoond is uit de rechtvaardigmaking van Abraham zo hebben ze de volkomen gerechtigheid van de Borg op zich gehad, en zij zijn in Hem gerechtvaardigd geweest, en aldus zijn zij volkomen vrijgesproken van hun zonden en verklaard erfgenamen van de zaligheid.

Bewijs 4. **Zijn geweest in het verbond der genade.**

V. Het vierde bewijs nemen wij uit het verbond der genade. Die dadelijk in het verbond der genade zijn, die hebben dadelijke verzoening met God en vergeving der zonden; maar de gelovigen van het Oude Testament zijn dadelijk geweest in het verbond der genade; zo hebben ze dan gehad dadelijke verzoening met God, en vergeving der zonden. De eerste stelling is door zichzelf klaar en blijkt daaruit, dat het verbond der genade in zich besluit verlossing van alle kwaad, en deel aan alle goed. en bijzonder ook de vergeving der zonden, de wegneming van alle schuld en straf. [Jer. 31:33-34](#). *Dit is het verbond, dat Ik na die dagen met het huis van Israël maken zal, spreekt de Heere ... Ik zal hun ongerechtigheid vergeven en hunner zonden niet meer gedenken. Jer. 33:8, Ik zal hen reinigen van al hun ongerechtigheid ... Ik zal vergeven al hun ongerechtigheden.*

Uitvlucht

De plaatsen spreken van de dagen van het Nieuwe Testament, zodat men daaruit niet besluiten kan de vergeving in de dagen van het Oude Testament

Antwoord.

Deze beloften zijn goederen van het genadeverbond, en niet van de manier van deszelfs bediening. Het Nieuwe Testament was niet voor, noch in de dagen van het Oude Testament, maar dat is daarna en in deszelfs plaats gekomen; zo dan deze beloften alleen in de dagen van het Nieuwe Testament plaats hadden, en uit kracht van het Nieuwe Testament en niet uit de kracht van het verbond der genade, dat van Adam tot op de dag des oordeels hetzelfde en onveranderlijk is gebleven met toestemming van allen, gegeven werd, zo hadden ze dan in het Oude Testament deze goederen, onder welke is de vergeving der zonden, niet gehad, en die belofte: *Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn*, die in deze plaats, [Jer. 31:33](#), als ook [Jer. 32:38](#) beloofd wordt, en in dezelfde rang met de vergeving der zonden gesteld wordt, hebben ze dan in het Oude Testament ook niet gehad. Maar was God de God Abrahams, Izaks en Jakobs niet? Was dat niet de uitdrukkelijke belofte van het verbond der genade met Abraham en zijn zaad opgericht? [Gen. 17:8](#). Omdat dan God uit kracht van het onveranderlijk verbond der genade, en niet uit kracht van het Nieuwe Testament, dat geen plaats had in het Oude Testament, was de God van de gelovigen van het Oude Testament, zo hadden dan de gelovigen van het Oude Testament ook vergeving der zonden, niet uit kracht van de nieuwe bediening, maar uit kracht van het genadeverbond zelf; want die beiden: *Ik zal u tot een God zijn, en Ik zal hun ongerechtigheid vergeven*, zijn goederen van dat éne verbond, 't welk in deze tekst genoemd wordt, en genoemd wordt een nieuw verbond wegens de nieuwe bediening.

Ik vraag: *is het Oude Testament niet het verbond der genade?* Zo neen, zo is God de God van de gelovigen niet, en de gelovigen hebben geen vergeving der zonden door het verbond der genade; maar door een ander verbond, dat eerst met de dagen van de Heere Jezus begonnen is, en tevoren niet is geweest. En de gelovigen van het Oude Testament hebben God niet tot hun God gehad, omdat dat verbond toen geen plaats had. Zo ja, zo zijn de gelovigen van het Oude Testament, die waarlijk in het verbond der genade waren, al de goederen van het

genadeverbond deelachtig geweest, en zo ook die beloften: Ik zal u tot een God zijn, Ik zal hun ongerechtigheid vergeven, en hun zonden niet meer gedenken. Het verbond wordt hier nieuw genoemd, wegens de nieuwe bediening en niet wegens deszelfs wezen.

Bewijs 5. **Staat voor en na hun dood.**

VI. Het vijfde bewijs nemen wij uit de staat van de gelovigen van het Oude Testament voor en na hun dood. Voor hun dood zijn ze wedergeboren kinderen van God geweest. God was hun verzoende Vader, zij hadden wel verzekering van hun gelukzalige staat, en hadden wel vrede in het geweten met God over hun rechtvaardigmaking en blijdschap in God, gelijk wij in het antwoorden op de volgende vragen zullen tonen. Na hun dood zijn ze opgenomen in de hemel in eeuwige zaligheid en heerlijkheid; dit stelt men aan beide zijden vast. Zijn ze dan na hun dood volkomen zalig geworden, zo zijn ze volkomen gerechtvaardigd, hebben volkomen vergeving der zonden gehad, en zijn volmaakt geheiligd. De zielen van de verstorven gelovigen zijn *geesten van de volmaakt rechtvaardigen*, [Hebr. 12:23](#). Niemand kan in de hemel ingaan, dan op volmaakte rechtvaardigmaking van God, als rechtvaardig Rechter. In de hemel volkomen gemeenschap met God, volkomen blijdschap in God, volkomen zaligheid te genieten, en in een onverzoende staat, onder schuld en straf te liggen, ongerechtvaardigd te zijn, zijn tegenstrijdige dingen, en kunnen met elkaar niet bestaan, zo ook niet volkomen heiligheid te bezitten, en evenwel in een verzoende staat, 't een sluit het ander uit. Rechtvaardigmaking en heiligmaking kunnen niet gescheiden worden. *Die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt.* [Rom. 8:30](#). Men moet het ook omkeren, die Hij verheerlijkt heeft, deze waren tevoren verordineerd, geroepen en gerechtvaardigd. Uit al deze is dan zeker en vast, dat de gelovigen van het Oude Testament niet zijn geweest in een onverzoende, ongerechtvaardigde en met schuld en straf beladen staat, maar dat ze volkomen met God zijn verzoend, en van God volkomen zijn gerechtvaardigd geweest en volkomen vergeving van zonden hebben gehad; want de rechtvaardigmaking heeft geen trappen, of geheel en volkomen, of geheel niet.

VII. Nu komen wij tot de bedenkingen van degenen, die hierin van andere gedachten zijn, en hebben hun tegenwerpingen te beantwoorden.

Tegenwerping 1.

[Rom. 3:25](#), *Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening, door het geloof in Zijn bloed, tot een betoning van zijn rechtvaardigheid, door de vergeving der zonden, die tevoren geschied zijn, onder de verdraagzaamheid Gods.* Het Oude Testament wordt niet genoemd de tijd van de verdraagzaamheid Gods; daar verdraagzaamheid plaats heeft, daar is geen verzoening, geen vergeving, daar is en blijft vloek en toorn; maar de zonden worden alleen door de vingers gezien, met oogluiking voorbijgegaan, gelijk daarom het woord paresis gebruikt wordt, 't welk tegen aphasis overstaat, dat eigenlijk vergeven is, en in het Nieuwe Testament alleen plaats heeft.

Antwoord 1.

Wij staan toe, dat het woord verdraagzaamheid hier de tijd van het Oude Testament betekent, dat daardoor klaarder is, omdat de apostel van dezelfde zaak

sprekende, die tijd noemt de tijd van het Oude Testament: [Heb 9:15](#) ... *Tot verzoening van de overtredingen, die onder het eerste Testament waren.*

Wij slaan toe, dat hier het woord paresis staat, *vergeven* wordt overgezet; maar wij ontkennen, dat daarin zo'n gevolg ligt, als men daaruit tracht te trekken.

a. Verdragen betekent niet onverzoend, onvergeven, vloek, toorn, met oogluiking voorbijgaan; maar verdragen is, de zonde als nog niet straffen, de straf uitstellen, gelijk te zien is: [Rom. 2:4](#). *Of veracht gij de rijkdom Zijner goedertierenheid, en verdraagzaamheid?* Zie ook: [Rom. 9:22](#). *En of God, willende zijn toorn bewijzen, en zijn macht bekendmaken, met vele lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns, tot het verderf toebereid.* God ziet der onbekeerliken zonden niet door de vingers, God gaat ze met oogluiking niet voorbij, maar stelt alleen het straffen uit en geeft door zijn verdraagzaamheid tijd van bekering. Zo heeft God ook de zonden in het Oude Testament verdragen, Hij stelde het straffen van de onbekeerden uit, Hij strafte. Hij roeide dat godloze volk niet uit, maar hij verdroeg het tot na Christus' hemelvaart; toen strafte Hij ze met gehele verwoestingen. De zonden van de gelovigen heeft God ook verdragen, dat is, Hij strafte ze niet aanstonds, Hij stelde de straf uit, niet om ze ongestraft te laten, dat laat de rechtvaardigheid Gods niet toe, en dan hadden wij Christus niet van node, maar om ze op zijn tijd te straffen. Niet in hun zelf, dan waren ze eeuwig verloren geweest; maar om ze op de bestemde tijd te straffen in de Borg Jezus Christus, die als Expromissor, overnemende Borg, der uitverkorenen zonden van hen af op Zich overgenomen had.

De verdraagzaamheid, van welke de apostel hier spreekt, heeft opzicht op de Joodse natie, die in het verbond met God stond, en de kerk Gods was. Zij was godloos en Godtergende; maar God wilde ze niet uitroeien, God verdroeg haar, tot op de bestemde tijd van haar totale verwoesting. Dat is de tijd van de verdraagzaamheid, of van de lankmoedigheid Gods, zodat het ten onrechte en tegen de tekst getrokken wordt tot een enigszinse vergeving, tot een met oogluiken, en door de vingers zien, voorbijgaan van de zonden van de uitverkorenen Gods.

b. Het woord verdraagzaamheid kan niet gevoegd worden bij vergeving der zonden, ook niet bij die geschied zijn: maar ziet op betoning van Zijn rechtvaardigheid. God heeft Zijn rechtvaardigheid betoond in de tijd van de verdraagzaamheid in het Oude Testament door het vergeven van de zonden door Christus' verdiensten, door het geloof aangenomen. Dit blijkt uit het oogmerk van de apostel in dit hfdst., 't welk is, te vertonen, dat de mens gerechtvaardigd wordt, niet uit de werken, maar door de verzoening, door de verdiensten van Christus, door het geloof aangenomen. Zie dit [Rom. 3:20-22](#), [28](#). Hij toont, dat de rechtvaardigmaking zonder de werken, door de verdiensten van Christus, door het geloof aangenomen, beide in het Oude Testament en in het Nieuwe Testament plaats had, dat daar geen onderscheid ten opzichte van de rechtvaardigmaking was; dat de Joden daaraan zowel deel hadden in het Oude Testament als de Heidenen in het Nieuwe Testament, ja hij stelt de rechtvaardigmaking door het geloof in het Oude Testament vast, ontwijfelbaar, en als erkend bij allen, en beweert ten voornaamste, dat rechtvaardigmaking door het geloof, zonder de werken, zowel plaats heeft in het Nieuwe Testament onder

de Heidenen, als in het Oude Testament plaats had onder de Joden, [Rom. 3:29-30](#), *Is God een God der Joden alleen? En is Hij het niet der Heidenen? Ja, ook der Heidenen. Nadat Hij een enig God is, Die de besnijdenis rechtvaardigen zal uit het geloof, en de voorhuid door het geloof.* De apostel verklaart, dat Christus tot die einde in beide, zo Oude Testament als Nieuwe Testament is voorgesteld tot een verzoening, Gr. hilasteerion, 't welk de naam is van het Verzoendeksel op de Ark, het zonderling voorbeeld van de Heere Christus, en dat in beide Testamenten de rechtvaardigheid Gods blonk door de vergeving der zonden, uit kracht van de voorgestelde en door het geloof aangenomen verzoening. Gods rechtvaardigheid bleek in het geven van de Borg, in het straffen van de zonde in de Borg, en in het vergeven van de zonde, door de voldoening van de Borg; [Rom. 3:25](#) verklaart de apostel, dat dit geschied is in de voorleden tijd, in het Oude Testament, *in de tijd van de verdraagzaamheid Gods*; en vers 26 verklaart hij, dat dit geschiedt in het Nieuwe Testament in deze tegenwoordige tijd. Hieruit blijkt, dat deze tekst niet stijft het gevoel van sommigen, maar zelfs hen krachtig weerlegt.

Antwoord 2.

Niet meer klemmt het bewijs, dat men neemt uit het woord paresis, vergeving.

95. Dit woord staat hier alleen, en nergens anders in de gehele Bijbel. Het woord aphasis staat noch in dit vers, noch in dit hfdst., noch in de gehele brief tot de Romeinen; alleen [Rom. 4:7](#) wordt het werkwoord, (verbum) aphetheesan, gevonden, zodat er de minste schijn niet is, dat het woord vergeven, door paresis hier alleen uitgedrukt, van de apostel gesteld zou worden tegen vergeven, door aphasis uitgedrukt, en dat het eerste alleen in het Oude Testament en het laatste alleen in het Nieuwe Testament plaats zou hebben.
96. Ook betekent paresis niet eigenlijk voorbijgang, oogluiken, door de vingers zien; maar het betekent losmaking, ontbinding. Zo men dan het woord paresis al wilde passen op de tijd van het Oude Testament zo geeft het niets voor zo'n gevoel; want het geeft dan te kennen, dat God in het Oude Testament de zonden vergevende, die losmaakte van hen, hen ontbond van de zonde, gelijk het vergeven met verscheiden woorden wordt uitgedrukt, als wegnemen, uitdelgen, niet gedenken, in de diepte van de zee werpen, niet toerekenen, vergeven, verzoenen, enz. Welke woorden alle betekenen een volkomen, eigenlijke, dadelijke ontheffing, van schuld en straf.
97. De woorden aphasis en paresis worden nooit tegen elkaar gesteld, maar onverschillig gebruikt, zo in de Bijbel, daar het woord paresis maar eens en zonder vergelijking of tegenstelling gevonden wordt, als bij de Griekse overzetters van het Oude Testament en bij de Griekse schrijvers.
98. De vergeving der zonden door aphasis wordt in de Schrift doorgaans de gelovigen in het Oude Testament toegeschreven, gelijk wij in het bewijs boven, [Rom. 3:4](#) hebben getoond.
99. De apostel Paulus, sprekende van de vergeving van het Oude Testament in dezelve omstandigheid, als hier in de tegengeworpen tekst, drukt ze uit [Hebr. 9:22](#), gevoegd bij [Heb. 9:15](#), door aphasis, gelijk hij hier doet door paresis.
100. De tekst zelf toont dat door paresis een volstrekt volkomen vergeving der zonden verstaan wordt; want de apostel spreekt van zulke vergeving, door

welke de rechtvaardigheid Gods geopenbaard wordt. Nu, door met oogluiking, met door de vingers te zien, de zonde als niet ziende voorbij te gaan, toont in 't minste de rechtvaardigheid Gods niet, noch door het straffen van de zonden in de Borg, noch door vergeven van de zonden, uit kracht van de voldoening door de Borg, maar dat doet alleen de volkomen vergeving.

Tegenwerping 2.

VIII. [Rom. 5:13](#), *Want tot de wet was de zonde in de wereld; maar de zonde wordt niet toegerekend, als er geen wet is.* Hier stelt de apostel twee zaken vast, eerst dat de zonde vóór Christus' komst van Adam af in de wereld was, en op de gelovigen bleef, totdat de dadelijke voldoening door Christus zou geschied zijn; ten tweede, dat door de geving van de ceremoniële wetten en de zonden van het gouden kalf de zonde niet toegerekend werd, dat is, met stilzwijgen werd voorbijgegaan, van hen niet geëist, en hun niet verweten werd; maar dat de zonden na die tijd de gelovigen al werden toegerekend, dat is, verweten, en zij gehouden waren en bleven de zouden zelf te betalen, en alzo niet hadden verzoening en vergeving, maar bleven onder schuld, toorn en vloek.

Antwoord

6. De apostel spreekt niet van de gelovigen, noch van het Oude Testament noch van het Nieuwe Testament, noch vóór Mozes noch na Mozes; maar hij spreekt van alle mensen zoals ze in Adam gezondigd hebben en om de zonden sterven, gelijk hij in 't vorige vers verklaart; zodat deze tekst het verschil geheel niet raakt, 't welk is over de staat van de gelovigen.
7. Toerekenen is iemand iets ten laste leggen, schuldig houden, als schuldig behandelen: [Filémon 1:18-19](#). *Indien hij u iets verongelijkt heeft, of schuldig is, reken dat mij toe ... ik zal het betalen.* Niet toerekenen is het tegenovergestelde, zonden niet ten laste leggen, onschuldig achten, en als onschuldig en vrij van zonde behandelen: [Psalm 32:1-2](#), *Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is.* Welgelukzalig is de mens, die de Heere de ongerechtigheid niet toerekent. Men wil dat deze tekst profetisch is, verklarende hoedanig de gelovigen in het Nieuwe Testament zouden zijn; maar men weerlegt zichzelf met [Rom. 5:13](#) te willen passen op de staat van de gelovigen vóór Mozes; want dan hadden ze zulke vergeving en zo'n niet toerekenen van de zonde gehad als de gelovigen in het Nieuwe Testament, waar niet toerekenen is volkomen vrij verklaren, volkomen vergeven, daar toch Christus nog niet betaald had.
8. De apostel spreekt niet van de wet van de ceremoniën, van de zonde met het gouden kalf, en daaruit een verandering van de staat van de gelovigen na die tijd van beter tot ellendiger; en daarom is het geheel mis hier zulke verandering uit te trekken.
9. De apostel stelt in dit hoofdstuk Adam en Christus tegen elkaar; Adam als de oorzaak van de zonde, en Christus als de oorzaak van de rechtvaardigmaking. Hij stelt vast, dat de zonde op alle mensen gekomen is door de val van Adam, [Rom. 5:12](#). Hij bewijst dat [Rom. 5:13-14](#) daaruit, *dat de dood van Adam af geheerst heeft.* De dood is de bezoldiging der zonde, [Rom. 6:23](#). Daar dood is, daar is zonde.

Uitvlucht

Daar geen wet is, daar is geen overtreding; nu vóór Mozes was geen wet; want de wet is door Mozes gegeven.

Antwoord.

De apostel zegt, ja, daar was een wet; want daar was de straf van zonde, en Dus ook zonde, en zo zonde, ook een wet. Daar was vóór Mozes de morele wet in de natuur ingedrukt; daar waren ook ceremoniële wetten, van altaren te maken, van offeren, en wat men offeren zou. Maar door de geving van de wet op Sinaï is de zonde klaarder ontdekt geworden, doch de zonde en de straf van de zonde, en dood, was er evenwel tevoren al. Als men deze tekst al wilde verstaan van de gelovigen, over welke het verschil is, hoewel klaarblijkelijk tegen de tekst, die van alle mensen en zelfs van kleine kinderen, die nog geen dadelijke zonden hebben, spreekt, zo kon men niet verder besluiten, dan dat de gelovigen voor de geving van de wet op Sinaï zondigden, en dat de zonden hun niet toegerekend werden, omdat de Borg dezelve al van hen op Zich overgenomen had, om ze te voldoen.

Tegenwerping 3.

IX. [Hand. 13:39](#), *En dat van alles, waarvan gij niet kon gerechtvaardigd worden door de wet van Mozes, door Deze een ieder, die gelooft, gerechtvaardigd wordt.* Hier wordt verklaard, dat niemand in het Oude Testament kon gerechtvaardigd worden, omdat de zonde nog niet was gestraft en voldaan; maar dat de rechtvaardigmaking geschiedt, nadat Christus voldaan heeft.

Antwoord.

Zo'n gevolg is recht tegen de tekst; want de apostel spreekt niet van tijd vóór of na Christus, ook niet van Oude Testament en Nieuwe Testament, maar alleen van de oorzaak van de rechtvaardigmaking, dat de wet van Mozes, noch moreel, noch ceremonieel, dit kon doen; niet de morele, omdat de wet krachteloos was om de mens te rechtvaardigen, omdat die was overtreden. Niet de ceremonieel op zichzelf, zonder vereniging met het tegenbeeld, in de daden afgescheiden van het geloof in het tegenbeeld, omdat die wetten Gode het rantsoen niet gaven, noch konden geven. Maar hij stelt Christus alleen tot de oorzaak van de rechtvaardigmaking van alle dergenen, die in Hem geloven, 't zij in het Oude Testament, in 't welk de gelovigen door de voorbeelden in Christus geloofden, 't zij in het Nieuwe Testament.

Tegenwerping 4.

X. [Kol. 2:14](#), *Uitgewist hebbende het handschrift, dat tegen ons was, in inzettingen bestaande, dat, zeg ik, enigerwijze ons tegen was, en heeft datzelve uit het midden weggenomen, hetzelve aan het kruis genageld hebbende.* De ceremoniën waren een handschrift van verbintenis, tot betaling van een gemaakte schuld, welke zij dagelijks, in het plegen van de ceremoniën, ondertekenden, uit welker kracht God de straf van de zonde van hen mocht eisen, gelijk Hij hen ook de zonde verweet en onder schuld, vloek en toorn hield; waaruit dan klaar te zien is, dat de gelovigen in het Oude Testament geen vergeving der zonden hebben gehad.

Antwoord

8. Dat hier een oneigenlijke manier van spreken is, zal een ieder toestaan; hier was geen geschrift, maar hier waren dieren, die gedood en opgeofferd werden. De ceremoniële wet, de inzettingen worden een handschriftgenoemd, niet dat de gelovigen aan God gaven; want zij gaven de ceremoniën niet, het waren hun inzettingen niet; maar God had die wetten en inzettingen hun gegeven. De gelovigen met het offeren ondertekenden niets, die verbonden zichzelf daardoor niet tot betaling, dat was verre daar vandaan; het offeren wees hun aan, dat een Borg zou komen, die zich verbonden had en op zijn tijd betalen zou. Het offeren verzegelde de gelovigen de vergeving der zonden, door de voldoening van de Borg, zodat in deze opzichte het handschrift een kwitantie was, en niet een obligatie te hun laste; maar de inzettingen Gods, de ceremoniële wetten, hadden iets in, dat met een handschrift overeenkomt, namelijk, dat er een betaling moest zijn, en het herhalen van die offeranden gaf te kennen, dat de schuld nog niet betaald was. De Borg Jezus Christus betaald hebbende, heeft het handschrift, de ceremoniële inzettingen, weggenomen, aan het kruis genageld, en alzo als voldaan en uitgediend doen ophouden. Op deze manier waren de ceremoniën handschriften, en uit het gezegde blijkt, dat de gelovigen geen handschrift gaven, in 't welk zij zich verbonden tot betaling van hun zonden.
9. Als de apostel zegt, dat het handschrift tegen ons was, daarmee geeft hij te kennen, dat het niet was tegen de gelovigen van het Oude Testament, maar tegen de Heidenen; hij zegt, dat het enigerwijze ons tegen was, hypenantion; dat is, daar lag iets heimelijks in, daar was iets onder verborgen, dat tegen was; namelijk, dat, zo lang de ceremoniën stand hadden, de Heidenen van de ware godsdienst verstoken waren, dat de ceremoniële godsdienst de kerk van de Heidenen onderscheidde en afscheidde. De gemeente te Kolosse bestond uit Heidenen, immers ten merendele: [Kol. 1:21](#). *En Hij heeft u, die eertijds vervreemd waart.* Deze bekeerde Joden wilden de gelovige Heidenen trekken tot de Joodse ceremoniën; hiertegen kantte de apostel zich, toont in deze tekst dat ze nu niet meer nuttig waren, omdat zij uitgediend hadden door de komst van Christus, het lichaam van de schaduwen.
10. Indien men dit handschrift op de Joodse kerk wilde passen, zo was onder de schaduwen ook iets, dat enigerwijze tegen was, namelijk, behalve dat de ceremoniën hen tot Christus leidden, en hen verzegelden van de vergeving der zonden door Christus, zo zeiden ze, dat de Borg nog niet gekomen was, dat ze de belofte van Christus in het vlees, waarnaar ze zo reikhalsden en verlangden, nog niet bekomen hadden, dat ze de heerlijke staat van de kerk alsnog misten, en niet zien mochten. Dit is de zin van deze tekst.

Tegenwerping 5.

XI. [Hebr. 10:18](#), Waar nu vergeving derzelve is, daar is geen offerande meer voor de zonde. Daar offeranden zijn, daar is geen vergeving der zonden. In het Oude Testament waren offeranden, ergo in het Oude Testament was geen vergeving der zonden.

Antwoord

- Indien deze sluitreden vast ging, zo was in het Oude Testament noch aphasis

noch paresis, geheel geen vergeving, noch voorbijgang; want daar waren offeranden, die de zonden niet konden wegnemen, noch doen voorbijgaan, omdat Gods rechtvaardigheid niet toelaat zonder voldoening de zonden ongestraft te laten voorbijgaan, de zondaar in de hemel te nemen, omdat de offerande van Christus daar nog dadelijk niet was; behalve dat de Schrift geen onderscheid kent tussen aphesis en paresis, of het een woord of het andere gebruikt wordt dat is evenveel. Zodat men door zulke sluitreden tot de Socinianen moet overgaan.

- Deze tekst is een algemene waarheid, die de rede leert en van niemand ontkend wordt, of kan worden; daar vergeving der zonden is, daar heeft geen voldoende offerande meer plaats; want waartoe zou die dienen? Dat dezelve doen zou, is gedaan. 't Is te bijster slecht een gevolg, hieruit te besluiten, dat in het Oude Testament geen vergeving der zonden was, omdat daar offeranden waren; want die offeranden waren niet voldoende, maar alleen voorbeeldende de enige voldoende offerande van Christus, welke dezelfde kracht van vergeving der zonden heeft voor zijn dadelijke opoffering, als na dezelve; Hij is gisteren en heden dezelfde.
- De apostel handelt niet van de vergeving der zonden, hoe in het Oude Testament en hoe in het Nieuwe Testament; maar van de oorzaak van de vergeving, welke offerande daartoe krachtig was, of de ceremoniële, of die van Christus; deze stelt de apostel tegen elkaar, en hij toont, dat de ceremoniële de zonde nimmermeer konden wegnemen, maar dat Christus met één offerande in eeuwigheid volmaakt heeft degenen, die geheiligd worden. Hij toont de krachteloosheid van de eerste uit de gedurige herhaling; want dat telkens herhaald moet worden, heeft het werk niet afgedaan; dat al wederom geofferd moet worden, dat heeft de zonde niet voldaan, niet weggenomen; maar omdat Christus' offerande volmaakt voldoende is, zo kan ze niet herhaald worden; want daar vergeving is, daar is geen offerande meer. En omdat alles door de offerande van Christus voldaan is, zo hebben de ceremoniële offeranden van het Oude Testament geen plaats meer, die hebben uitgediend.
- Deze tekst dan spreekt noch van de offeranden van het Oude Testament noch van Christus' offerande, maar is een algemene waarheid, daar de zonde is voldaan en weggenomen, daar is geen offerande meer, die kan geen plaats meer hebben; want 't is gedaan dat de herhaalde offeranden doen zouden. Op deze grond toont de apostel dat Christus' offerande, die de zonde volkomen weggenomen had, niet herhaald kon worden, en dat de afschaduwende offeranden van het Oude Testament uitgediend hadden.

Tegenwerping 6.

XII. [Hebr. 9:15](#), *En daarom is Hij de Middelaar van het Nieuwe Testament, opdat de dood daartussen gekomen zijnde, tot verzoening van de overtredingen, die onder het eerste testament waren, degenen, die geroepen zijn, de beloften is van de eeuwige erve ontvangen zouden.* Hier toont de apostel dat de zonden, die onder het eerste Testament begaan waren, door de dood van Christus, dat is, op die tijd als Christus stierf, eerst verzoend zijn geworden; zijn ze toen eerst verzoend, zo zijn ze tevoren niet verzoend geweest: maar zij zijn als een openstaande schuld op de rekening van de gelovigen gebleven, en zij hebben geen

vergeving der zonden gehad, maar hun zonden zijn alleen voorbijgegaan.

Antwoord

361. Wij zeggen nogmaals, de Schrift kent geen onderscheid tussen paresis en aphesis, noch ook tussen vergeven en door de vingers zien, met oogluiking voorbijgaan. Gods rechtvaardigheid laat het ene niet meer toe dan het andere; daar Hij de zonden met oogluiking kan voorbijgaan, daar kan Hij ze ook vergeven; ja vergeven en voorbijgaan is hetzelfde; zijn de zonden in het Oude Testament niet verzoend, omdat de dadelijke voldoening nog niet geschied was, zo hebben de gelovigen geheel geen vergaving gehad, met wat naam men het ook wil noemen, zij zijn in een geheel onverzoende staat geweest en gestorven, en zo verloren gegaan: maar zij zijn zalig geworden, zo zijn ze dan verzoend geweest, zo zijn hun zonden dan hun vergeven.
362. Maakt onderscheid tussen de daad, die de verzoening verwierf, en tussen de kracht van die daad; de daad, die verzoening verwervende, is maar eens, en dat in de tijd des lijdens van Christus geschied. In het Oude Testament was de verzoenende daad nog niet geschied, Christus was toen nog in het vlees niet gekomen, Die had toen nog niet geleden, Die was toen nog niet gestorven, dat is een bekende zaak, dat staat een ieder toe; maar de kracht van die verzoenende daad, die strekt zich uit niet alleen in het Nieuwe Testament en tot de zonden, die nog niet geschied waren, maar nog bedreven zouden worden; maar die strekt zich ook uit naar voren tot de zonden, die van Adams tijden van de gelovigen in het Oude Testament bedreven waren; men zal toestaan, dat het verdragen, het voorbijgaan van de zonden in het Oude Testament uit kracht van deze daad geschiedde, en dat de gelovigen uit kracht van die verzoenende daad zijn zalig geworden. Zo was dan de verzoenende daad van Christus duizenden van jaren krachtig, aler zij geschiedde, en was zij krachtig tot voorbijgaan en zaligmaken, zij was krachtig tot verzoening en tot vergaving.
363. De tekst zelf toont, dat de gelovigen in het Oude Testament verzoening en vergaving gehad hebben; want die zegt duidelijk, dat Christus' dood was tot verzoening van de overtredingen, die onder het eerste Testament waren, zo hebben zij ze dan in het Oude Testament gehad; of hebben de gelovigen van het Oude Testament op de tijd van Christus' dood de verzoening eerst ontvangen? Of hebben de geroepen de belofte van de eeuwige erve op Christus' dood eerst verkregen en zijn ze toen eerst in de hemel ingegaan? En zijn ze tevoren opgesloten geweest in de paapse getimmerde voorburg; en heeft Christus na Zijn dood eerst hen daaruit gehaald? Nee; zij hebben de belofte van de eeuwige erfenis toen al na hun dood ontvangen, zij zijn in de hemel ingegaan, gelijk de tegenwerpers zelf toestaan en erkennen, en zij zijn ingegaan door de verzoening van hun overtredingen door de dood van de Middelaar, welke hier gesteld wordt te zijn de oorzaak van hun ingaan in de erfenis. In de hemel te zijn, volkomen zaligheid te genieten, en onverzoend te zijn, volkomen gemeenschap met God te hebben, en duizenden van jaren gehad te hebben, en zolang daarna eerst verzoening te verkrijgen, en vergaving der zonden in de hemel te ontvangen, zijn tegenstrijdige dingen.
364. Dat Christus genoemd wordt de Middelaar van het Nieuwe Testament helpt de tegenwerpers niet; want zij staan zelf toe, dat Christus ook in het

Oude Testament Borg en Middelaar is geweest, omdat het een en 't zelfde verbond der genade is, dat van Adams tijden af geweest is, en tot op Christus' komst ten oordeel hetzelfde onveranderlijk blijven zal. Het Testament wordt nieuw genaamd ten opzichte van de bediening; met de toekomst van de Middelaar, het lichaam van de schaduwen, houdt de gehele ceremoniële dienst op, en de uitnemender bediening is met deze Middelaar, begonnen; daarom wordt Hij de Middelaar van het Nieuwe Testament genaamd.

Tegenwerping 7.

XIII. [Hebr. 10:1-3](#), *Want de wet, hebbende een schaduw van de toekomende goederen, niet het beeld zelf der zaken, kan met dezelfde offeranden, die zij alle jaar gedurig opofferen, nimmermeer heiligen degenen, die daar toegaan. Anderszins zouden zij opgehouden hebben, geofferd te worden, omdat degenen, die de dienst pleegden, geen geweten meer zouden hebben van de zonden, eenmaal gereinigd geweest zijnde; maar nu geschiedt in dezelve alle jaar weer gedachtenis der zonden.* Omdat in het Oude Testament alle jaar weer gedachtenis van de zonde was, en zij geweten van de zonden hadden, zo hadden ze in het Oude Testament geen vergeving der zonden.

Antwoord

- rr. 't Wordt geheel toegestaan, dat de ceremoniële offeranden de zonden niet wegnamen, noch konden wegnemen, en dat de wet de zaak zelf niet had, maar alleen schaduwen, en dat de herhaling van de offeranden een blijk was, dat zij de zonden niet konden wegnemen en het geweten niet konden reinigen.
- ss. Als de apostel spreekt van het geweten der zonden te hebben, dan ontkent hij niet, dat de gelovigen vrede van het geweten wegens vergeving der zonden hadden; maar zegt, dat die door de offeranden van het Oude Testament niet kon verkregen worden. Want hij zegt, dat die wet door de offeranden niet kon heiligen, die daar toegaan; en dat zij daarom ook het geweten van de zonde niet kon wegnemen; hij spreekt van de offeranden en haar kracht en stelt die tegen de offerande van Christus; hij ontkent de kracht van de offeranden om de zonde weg te nemen, om te reinigen degenen, die tot de offeranden gingen, om het geweten van de zonden te reinigen van degenen, die de dienst pleegden; en hij schrijft dat toe aan de offerande van Christus en zegt, [Hebr. 10:14](#), *dat die met één offerande in eeuwigheid volmaakt heeft degenen, die geheiligd worden*, en [Hebr. 9:14](#), *dat Hij door Zijn bloed het geweten reinigt van dode werken*; deze offerande van Christus nu had kracht niet alleen na Zijn dood, maar ook vóór Zijn dood in het Oude Testament, in 't welk Hij zowel Borg was, als nu in het Nieuwe Testament en was gisteren en heden dezelfde. Door die offerande werden de gelovigen in het Oude Testament zowel bevrijd van schuld en straf, geheiligd en zalig, als de gelovigen in het Nieuwe Testament Zodat hier niet is een ontkenning van de zaak, die beneden breder zal getoond worden; maar een ontkenning, dat zij door de kracht van de offeranden kwam.
- tt. Als de apostel zegt: *Maar nu geschiedt in dezelve alle jaar weer gedachtenis van de zonden*, dat zegt alleen, dat op de grote verzoendag, op welke de apostel ziet, getoond en beleden werd, dat de daad, waardoor de zonde zou weggenomen worden, dat is, de verzoenende offerande van Christus, nog niet

geschied was, dat die in het geloof verwacht werd en dat al de ceremoniële offeranden de zonden niet konden wegnemen; want het is onmogelijk, dat het bloed van de stieren en bokken de zonden wegneemt. Deze woorden voegt de apostel onmiddellijk aan de voorgaande, waaruit blijkt, dat de apostel met die woorden, alle jaar weer gedachtenis van de zonden, toont de onmacht van de offeranden en dat de herhaling hun in het Oude Testament leerde, dat de offeranden de zonden niet wegnamen, niet verzoenden; maar dat die beloofde Middelaar het zou doen, door wiens kracht de gelovigen de verzoening deelachtig werden en niet door de kracht van de afbeeldende offeranden.

Tegenwerping 8.

XIV. [Jer. 31:34](#) ... *Want Ik zal hun ongerechtigheid vergeven en van hun zonden niet meer gedenken.* Hier is een duidelijke tegenstelling tussen het Oude Testament en tussen het Nieuwe Testament; in die tegenstelling wordt het vergeven van de ongerechtigheid en het niet meer gedenken van de zonden als alleen eigen aan het Nieuwe Testament toegeschreven; en dit vergeven wordt door het woord aphasis uitgedrukt, [Hebr. 8:12](#), en [Hebr. 10:17](#). Dus hebben zij in het Oude Testament geen volkomen vergeving, ja geen vergeving aphasis gehad; maar God gedacht van hun zonden, zij bleven voor Gods aangezicht onverzoend en God verweet hun hun zonden gedurig.

Antwoord

- Ziet deze plaats verklaard en verdedigd, Hoofdstuk 2, § 16
- De vergeving, die hier beloofd wordt, wordt door het woord salach uitgedrukt, en met datzelfde woord wordt de vergeving der zonden in het Oude Testament genoemd, [Exod. 34:9](#); [Lev. 4:20](#); [Psalm 103:3](#); [Psalm 86:5](#). Zie boven § 3. Zo hebben dan de gelovigen in beide Testamenten dezelfde vergeving gehad.
- De goederen van het verbond der genade, die haar aan het Nieuwe Testament beloofd worden, hebben zij ook in het Oude Testament gehad, welks somma, die het alles begrijpt, is: *Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn*, vers 33. Dit wordt aan het Nieuwe Testament beloofd en zij hadden het in het Oude Testament, gelijk het van de tegenwerpers niet ontkend, maar toegestaan wordt, en het anders uit menigte van plaatsen bewezen kon worden. Zo is dan hetzelfde in het Oude Testament geweest, dat aan het Nieuwe Testament beloofd wordt.
- Het niet gedenken van de zonden, dat hier aan het Nieuwe Testament beloofd wordt, was ook al in het Oude Testament, en wordt met hetzelfde woord sakhar uitgedrukt: [Psalm 25:7](#). *Gedenk niet de zonden mijner jonkheid, noch mijner overtredingen.* [Psalm 79:8](#). *Gedenk ons de vorige misdaden niet.* [Jes. 43:22, 24, 25](#). *Doch gij hebt Mij niet aangeroepen, o Jakob! Gij hebt Mij vermoeid met uw ongerechtigheden. Ik, Ik ben het Die uw overtredingen uitdelg, om Mijnentwil, en Ik gedenk uwer zonden niet.* [Ezech. 18:21-22](#). *Maar wanneer de goddeloze zich bekeert ... al zijn overtredingen, die hij gedaan heeft, zullen hem niet gedacht worden.* [Ezech. 22:19](#). *Al zijn zonden, die hij gezondigd heeft, zullen hem niet gedacht worden.*
- God belooft het verbond der genade in het Nieuwe Testament op te richten, daar het toch met beider toestemming al van Adam af geweest is, en onveranderlijk is tot op de Messias, en blijven zal tot op de komst van

Christus ten oordeel. Alzo weinig, als men ontkennen kan, dat het verbond der genade in het Oude Testament geweest is, opdat het in het Nieuwe Testament beloofd wordt, alzo weinig dan kan men de vergeving der zonden en het niet gedenken van de zonden in het Oude Testament ontkennen, omdat aan het Nieuwe Testament beloofd wordt.

Uit deze allen blijkt dan klaar, dat alles, wat in deze plaats aan het Nieuwe Testament beloofd wordt, al in het Oude Testament geweest is, en dat de tegenstelling niet is in de zaak zelf; maar in de manier van de bediening en in de trap van toepassing, komende daarin overeen, dat het verbond der genade en alle deszelfs goederen, zowel in het Nieuwe Testament zouden zijn, als zij in het Oude Testament geweest waren.

Tegenwerping 9.

XV. [Hebr. 11:39-40](#), *En deze allen, hebbende door het geloof getuigenis gehad, hebben de belofte niet verkregen; alzo God wat beters over ons voorzien had, opdat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden.* Omdat de gelovigen van het Oude Testament de beloften niet hebben verkregen, het rantsoen nog niet was betaald, en zij niet volmaakt zijn geweest, en de gelovigen van het Nieuwe Testament betere dingen verkregen, zo hebben ze dan geen volkomen vergeving der zonden gehad, en hebben gemist al hetgeen uit de volkomen vergeving in het Nieuwe Testament vloeit.

Antwoord.

De belofte, *die zij in het Oude Testament niet, en wij in het Nieuwe Testament al verkregen hebben*, is niet de vergeving van de zonden, maar Christus in het vlees, vervullende alle voorzeggingen en voorbeelden, door zijn dood het rantsoen voor de zonden van alle uitverkorenen betalende. Het betere, dat de gelovigen van het Nieuwe Testament hebben, is de vervulling van de beloften Gods, is de lang beloofde Zaligmaker zelf, Die was in het Oude Testament nog niet gekomen, maar evenwel beloofd. Nu, de zaak zelf is beter dan de belofte, hebben is beter dan zullen hebben; het betere gekomen zijnde, zo is ook de bediening beter, zonder schaduwen, in meer geestelijkheid, licht, geloof, hoop, liefde, heiligheid, vrede en blijdschap van het geweten. Zij zijn zonder ons niet volmaakt geworden.

Zo wij dit passen op de kerk in 't gemeen, zo was de kerk van het Oude Testament niet volmaakt in al de leden; want de kerk had nog meer kinderen te verwachten, alle uitverkorenen waren nog niet ingezameld, de gelovigen van het Nieuwe Testament moesten daarbij zijn, eer de kerk volmaakt was in haar leden; in deze zin wordt de gemeente genoemd *Christus' lichaam, de vervulling Desgenen. Die alles in allen vervult*, [Eféze 1:23](#).

Past men dit op de gelovigen in 't bijzonder, zo zegt het, dat de gelovigen van het Oude Testament niet zijn volmaakt geworden zonder de vervulling van de belofte, welke wij genieten, dat is Christus in het vlees dadelijk voldoende. Het ontkent geen volmaaktheid in het Oude Testament, maar het stelt ze wel nadrukkelijk, zij zijn volmaakt geworden; niet zonder ons, dat zegt niet dat de gelovigen van het Nieuwe Testament de gelovigen van het Oude Testament volmaken, ook niet dat de gelovigen van het Oude Testament eerst in de tijd van het Nieuwe Testament volmaaktheden hebben bekomen, en zo lang in de hemel onvolmaakt zijn geweest; want daar heeft zonde, onrein, onvolmaakt geen plaats; maar het zegt,

dat zij volmaakt zijn geweest door de voldoening van Christus, die in hun dagen de daad van de verzoening niet had volbracht, maar in onze dagen in het Nieuwe Testament het heeft uitgevoerd. Omdat dan door de belofte de Messias, en door de betere dingen de uitvoering van de Borgtocht, en betere bediening daarop volgende, en door het zonder ons niet volmaakt zijn de verzoening door Christus, die in beide Testamenten even krachtig was, doch in het Nieuwe Testament de daad van de verzoening geschied is, verstaan wordt, zo is hier geen bewijs voor een onvolmaakte vergeving der zonden in het Oude Testament onderscheiden en tegengesteld tegen de vergeving der zonden in het Nieuwe Testament

Dat nu deze zaken zo zijn als gezegd is, blijkt uit die woorden, en deze allen hebben door het geloof getuigenis gehad. Waar zag hun geloof op? Niets anders dan op Christus, Die toen beloofd was, en nu gekomen is. Op Christus zag Abel, toen hij offerde; want hij bekwam daardoor getuigenis, dat hij rechtvaardig was, 't welk niet kon geschieden anders dan door een geloof, dat op Christus zag, [Hebr. 11:4](#). Op Christus zag 't geloof van Henoch die weggenomen werd. [Hebr. 11:5](#). Op Christus, het beloofde zaad, zag het geloof van Abraham, waardoor hij is gerechtvaardigd geworden, [Hebr. 11:12](#); [Rom. 4:11-22](#); [Gal. 3:16](#). Op Christus zag Mozes, waardoor hij de versmaadheid van Christus de grootste rijkdom achtte, vers 26. Naar deze Christus verlangden zij allen: schoon zij Hem in het vlees niet verkregen, zo hebben zij nochtans Denzelfen van verre gezien, en geloofd, en omhelsd, [Hebr. 11:13](#).

XVI. Omdat deze twee zaken waarheid zijn, en onzes achtens klaar getoond is, dat ze waarheid zijn, namelijk, dat de Heere Jezus in het Oude Testament dezelfde en volmaakte overnemende Borg is geweest, die Hij in het Nieuwe Testament is; en dat de gelovigen van het Oude Testament zo volkomen met God zijn verzoend geweest, en zo volkomen vergeving der zonden hebben gehad, als de gelovigen van het Nieuwe Testament, zo zijn de volgende vragen met minder moeite te beantwoorden.

Vraag: *Of de gelovigen van het Oude Testament hebben gehad de Geest der aanneming tot kinderen?*

Men ontkent niet, dat de gelovigen van het Oude Testament de Geest Gods zijn deelachtig geweest, dat ze deel hebben gehad aan de wedergeboorte, dat ze kinderen van God zijn geweest. Men stelt, dat de gelovigen doorgaans minder licht, minder verzekering, minder troost, enz. gehad hebben. In deze twee zaken komt men overeen; maar men wil dat zij niet gehad hebben de Geest van de kinderen, om met een kinderlijk hart en vrijmoedigheid tot God als hun Vader te gaan, en Hem aan te roepen, *Abba, o Vader!* en om met een vrij en kinderlijk hart God als een verzoende Vader te dienen en te gehoorzamen, dat dit alleen eigen is aan de gelovigen van het Nieuwe Testament. Maar dat zij in het Oude Testament altijd gingen met een bezwaard gemoed, met schrik en vreze, als een slaaf, die voor de slagen vreest, en door die vreze tot zijn werk gedreven wordt, dat die Geest hun hart neigde om zich onder die slaafse dienstbaarheid te buigen en hun schouders te zetten onder het juk van de ceremoniën, onder de drijvende heerschappij van de engelen, priesters, overheden en duivelen, die als oversten hun tot het werk aandreven. Men wil, dat deze Geest der dienstbaarheid geen

plaats had vóór de zonde met het gouden kalf? Maar alleen van die tijd tot op het Nieuwe Testament Dat deze Geest der dienstbaarheid ook niet was in de onbekeerden; maar alleen in de gelovigen, omdat de wereld de Geest niet kon ontvangen, en deze Geest in hen werkte gehoorzaamheid aan Gods ingestelde godsdienst, en uitvoering deszelfs in geloof. Arm geloof! Arm kindschap! Wij ontkennen dit alles, en erkennen in hen dezelfde Geest van het geloof, dezelfde Geest der aanneming tot kinderen, dezelfde toenadering, dezelfde kinderlijke gestalte, dezelfde kinderlijke gehoorzaamheid. Dit blijkt:

Bewijs 1. **'t Vorige bewezen.**

XVII. 1. Indien Christus in het Oude Testament zowel was een overnemende Borg, Die al hun schulden volkomen van hen af en op Zich heeft overgenomen, om ze op de bestemde tijd te voldoen; en omdat zij volkomen vergeving der zonden hebben gehad, zowel als wij, zo hebben ze ook een kinderlijke gestalte van het hart, en alzo de Geest der aanneming tot kinderen gehad; want daar is niets dat God en de mens scheidt, dat God belet zijn Vaderlijke gunst en liefde te betonen, dan de zonde; als God de zonden wegneemt, dan omhelst Hij de ziel lieflijk: [Jes. 38:17](#) ... *Gij hebt mijn ziel liefelijk omhelsd ... want Gij hebt al mijn zonden achter Uw rug geworpen.*

Nu, Christus was hun een overnemende Borg, en God vergaf hun al hun zonden: 't welk in het vorige hoofdstuk, en boven in dit hoofdstuk getoond en bewezen is. Zo hebben ze dan gehad een kinderlijke gestalte van het hart en de Geest der aanneming tot kinderen.

Bewijs 2. **Hadden 't geloof.**

XVIII. Zij hadden en oefenden het geloof, en daar het geloof levend en werkzaam is, daar is ook de kinderlijke gestalte, de Geest der aanneming.

51. Dat ze het zaligmakende en rechtvaardigmakende geloof hadden in werkzaamheid, blijkt uit het gehele elfde hoofdstuk aan de Hebreëen [Hebr. 11](#); [2 Kor. 4:13](#). *Omdat wij nu dezelfde Geest des geloofs hebben, gelijk er geschreven is: Ik heb geloofd.* Zij betrouwen op God: Psalm 31:15 [[Ps. 31:14](#)]. *Maar ik betrouw op U, o Heere; ik zeg: Gij zijt mijn God.*

52. Nu, daar het geloof werkzaam is, daar is ook de Geest der aanneming tot kinderen: [Joh. 1:12](#). *Zo velen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij ook macht gegeven kinderen van God te worden; namelijk die in Zijn Naam geloven.*

53. Daar het geloof is, daar is vrede: [Rom. 5:1](#). *Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onze Heere Jezus Christus.*

54. Daar het geloof werkzaam is, daar is blijdschap: [1 Petrus 1:8](#) ... *In Denwelken gij nu, hoewel Hem niet ziende, maar gelovende, u verheugt met een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde.*

55. Daar het geloof werkzaam is, daar heeft men vriendelijke omgang met God: [Jak 2:23](#) ... *En Abraham geloofde God, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend; en hij is een vriend Gods genaamd geweest.* Zo noemt de Heere Jezus ook Zijn gelovende discipelen zijn vrienden: [Joh. 15:15](#). *Ik heb u vrienden genoemd; want al wat Ik van mijn Vader gehoord heb, dat heb Ik u bekendgemaakt.* Zo is het dan zeker, dat zij een kinderlijke gestalte en de

Geest der aanneming hadden.

Bewijs 3. De Geest der aanneming tot kinderen.

XIX. Dat ze de Geest der aanneming tot kinderen hadden, dat is, dat God hun bekendmaakte, dat Hij ze tot kinderen aannam en in hen een kinderlijke gestalte verwekte, blijkt uit de gehele leiding van zijn kinderen.

- God maakte hun bekend, dat Hij hun God was: [Exod. 20:2](#). *Ik ben de Heere uw God.*
- Hij noemde ze Zijn kinderen: [Jer. 31:20](#). *Is niet Efraïm Mij een dierbare zoon? Is hij Mij niet een troetelkind? [Jes. 63:8](#). Zij zijn immers Mijn volk, kinderen, die niet liegen zullen?*
- Hij had ze lief, en maakte hun bekend, dat Hij ze lief had: [Jes. 43:4](#). *Van toen af, dat gij kostelijk zijt geweest in Mijn ogen, zijt gij verheerlijkt geweest, en Ik heb u liefgehad. [Jer. 31:3](#) ... Ja ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde; daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid.*
- God toonde hun Zijn Vaderlijk medelijden in hun benauwdheid en zij erkenden die: [Psalm 103:13](#). *Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de Heere over degenen, die Hem vrezen.*
- De Heere verkwikte ze met Zijn tegenwoordigheid en gaf hun op hun gebed de begeerten van hun ziel: [Psalm 145:18-19](#). *De Heere is nabij allen, die Hem aanroepen, allen, die Hem aanroepen in der waarheid. Hij doet het welbehagen van degenen, die Hem vrezen, en Hij hoort hun geroep en verlost hen.*
- De Heilig Geest leerde en leidde hen: [Psalm 143:10](#). *Leer mij Uw welbehagen doen; want Gij zijt mijn God! Uw goede Geest geleide mij in een effen land.*
- De Heere Jezus handelde vriendelijk met hen, Hij kuste hen met de kus Zijns monds, [Hoogl. 1:3](#). Hij noemde ze vriendin, [Hoogl. 5:2](#). Neemt deze en diergelijke handelingen Gods met de gelovigen van het Oude Testament bij elkaar, en zegt mij eens, handelt God wel anders met de gelovigen van het Nieuwe Testament? Zijn er in het Nieuwe Testament wel andere uitdrukkingen? Die zo handelt met de gelovigen, geeft die hun een slaafse Geest der dienstbaarheid, en niet de Geest der aanneming tot kinderen? Waarlijk, als men dit alles niet achtende, en hen evenwel stellen wil in een ellendige slaafse gestalte, is men dan wel getrouw aan de werkingen van Gods Geest in zijn kinderen? Indien men alzo spreekt, zou men dan niet trouweloos zijn aan het geslacht van de kinderen van God? Wij besluiten dan uit alle deze Vaderlijke handelingen Gods, zij hebben de Geest der aanneming gehad.

Bewijs 4. Een gezegende staat.

XX. Doet hierbij de beschrijving van de gestalte van de kinderen van God in het Oude Testament.

(nnnnnn) [Hand. 3:25](#), *Gij zijt kinderen van de profeten, en van het Verbond, dat God met onze vaders opgericht heeft. [Rom. 9:4](#), Welke Israëlieten zijn, welker is de aanneming tot kinderen, en de heerlijkheid, en de verbonden.*

(oooooo) Zij hadden dezelfde Geest van het geloof, die de gelovigen in het Nieuwe Testament hebben, [2 Kor. 4:13](#).

(pppppp) Zij waren verzekerd van Gods Vaderlijk hart en liefde tot hen, en

vertrouwen zich gerust op Hem: [Psalm 23:1, 4](#). *De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken. Al ging ik ook in een dal van de schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen; want Gij zijt met mij; Uw stok en Uw staf die vertroosten mij.*

(qqqqqq) Zij hadden de vrijmoedige toegang tot de troon der genade: Psalm 51:14 [[Ps. 51:12](#)]. *Geef mij weder de vreugde Uws heils; en de vrijmoedige geest ondersteune mij! [Psalm 73:23](#). Ik zal dan gedurig bij U zijn.*

(rrrrrr) Zij spraken God aan met de Naam van Vader, gelijk de Heere Jezus Zijn discipelen leerde zeggen, [Matth. 6:9](#). Elihu zei: *Mijn Vader, laat Job beproefd worden.* Zo zeiden de gelovigen: [Jes. 63:16](#). *Gij zijt toch onze Vader. [Jes. 64:8](#). Doch nu, Heere! Gij zijt onze Vader.* De Heere leidde het woord Vader in hun mond: [Jer. 3:4](#). *Zult gij niet van nu af tot Mij roepen: Mijn Vader! Gij zijt de Leidsman mijner jeugd!* Zij vermaakten en verblijdden zich in de Heere en in Zijn dienst: Neh. 8:11 [[Neh. 8:10](#)] ... *De blijdschap des Heeren, die is uw sterkte. [Psalm 104:34](#). Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn; ik zal mij in den Heere verblijden. [Psalm 100:2](#). Dient den Heere met blijdschap; komt voor Zijn aanschijn met vrolijk gezang.* Neemt nu al het gezegde bij elkaar; die Jezus hebben tot een overnemende Borg die volkomen vergeving der zonden hebben, die een werkzaam geloof hebben in God door Christus tot vrede en blijdschap. Die God Zijn vrienden en kinderen noemt, en als kinderen gemeenzaam handelt, die God in Christus aanspreken met de naam van Vader, die gemeenzame, zoete, bevredigde omgang met God als hun Vader hebben, en zich in Hem vermaken, die hebben zeker de Geest der aanneming tot kinderen. Nu, dit alles hadden de gelovigen in het Oude Testament zo hadden zij dan geen slaafse, maar een kinderlijke gestalte en de Geest der aanneming tot kinderen.

Tegenwerping 1.

XXI. [Rom. 8:15](#). *Want gij hebt niet ontvangen de Geest der dienstbaarheid wederom tot vreze; maar gij hebt ontvangen de Geest der aanneming tot kinderen, door Welke wij roepen: Abba, Vader!* Hier wordt de Geest der dienstbaarheid gesteld tegen de Geest der aanneming tot kinderen, en de vrucht van de een tegen de vrucht van de ander, welke zijn, vreze, en roepen, *Abba, Vader*. De Geest der dienstbaarheid tot vreze wordt van het Nieuwe Testament geweerd en aan het Oude Testament toegeëigend, die doorgaans gezegd wordt in dienstbaarheid geweest te zijn; en de Geest der aanneming tot kinderen en het roepen, *Abba, Vader*, wordt aan de kerk van het Nieuwe Testament toegeëigend en de kerk van het Oude Testament ontzegd; zodat de Geest der dienstbaarheid alleen plaats had in het Oude Testament en de Geest der aanneming alleen in het Nieuwe Testament

Antwoord

Wij ontkennen geheel en al, dat hier enigszins gesproken wordt van het Oude Testament en het Nieuwe Testament En dat hier onderscheid gesteld wordt tussen de gelovigen van beide Testamenten; dat de Geest der dienstbaarheid toegeschreven wordt aan het Oude Testament en de Geest der aanneming aan het Nieuwe Testament, dat zij daar vreesden en hier roepen, *Abba, Vader*.

Hiermee hebben wij de tegenwerping voldaan, totdat de bewijsredenen

bijgebracht worden.

2. 't Tegendeel blijkt uit deze tekst zelf.

- a. Noch in dit vers, noch voor, noch achter wordt een enig woord of zaak gerept van het Oude Testament en het Nieuwe Testament, of iets, dat naar enig onderscheid van de gelovigen in beide gelijkt, men werpt het maar als uit de lucht daarin. Zegt men, dat de woorden dienstbaarheid tot vreze en aanneming tot roepen *Abba Vader*, het te kennen geven; wij zeggen, dat is *petitio principii*, 't is het verschil zelf, 't wordt ontkend. Dus kunnen die woorden niets bewijzen; te meer, omdat in het Oude Testament de Geest der aanneming tot kinderen was, en zij riepen, *Abba, Vader*, gelijk wij zo even met vier redenen hebben bewezen; en omdat in het Nieuwe Testament vreze is: [Hos 3:5](#) ... *Zij zullen vrezende komen tot de Heere en tot Zijn goedheid in het laatste der dagen.* [Heb 4:1](#). *Laat ons dan vrezen.* [Filip. 2:12](#) ... *Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven.*
- b. De apostel spreekt hier niet van verscheiden personen, van welke sommigen geweest waren in het Oude Testament en anderen in het Nieuwe Testament, maar hij spreekt van dezelfde personen; namelijk van de gemeente te Rome, zoals zij daar toen tegenwoordig was, gij hebt niet ontvangen, gij hebt ontvangen. Zou hier enige schijn zijn. zo moet eerst blijken, dat deze gemeente alleen of ten voornaamste bestond uit Joden, en dan nog, dat die Joden, vóór hun geloof, dat Jezus de Messias was, ware gelovigen en bekeerden waren geweest; want men zegt ronduit, dat de onbekeerden in het Oude Testament niet hadden de Geest der dienstbaarheid; maar dat de Geest der dienstbaarheid tot vreze alleen aan de gelovigen eigen was; dit nu heeft zelfs geen schijn van waarheid; want de kerk was al overgebracht tot de Heidenen, God had het Jodendom al verlaten, de Godzaligen waren ten eerste al overgekomen, de verwoesting van Jeruzalem was nabij; maar 't is zeker, dat de kerk te Rome uit Heidenen, die bekeerd waren, bestond, gelijk te zien is: [Rom. 1:5](#), [6](#), [13](#). *Tot gehoorzaamheid des geloofs onder al de Heidenen ... Onder welke gij ook zijt, geroepen van Jezus Christus! Opdat ik ook onder u enige vrucht zou hebben, gelijk als ook onder de andere Heidenen.*

Zegt men: de apostel spreekt wel van dezelfde personen en van bekeerde Heidenen; maar hij zegt van hen, dat zij niet waren gebracht tot de staat, in welke de Joodse kerk aleer geweest was; namelijk, in een Geest der dienstbaarheid om te vrezen en in angst des gemoeds zich te buigen onder de ceremoniën; maar dat zij in een veel beter, in een Evangelische staat waren gebracht.

Antwoord.

Dat is het verschil, dat wij ontkennen, en wat schijn heeft het, dat de apostel tot bekeerde Heidenen zou spreken van een staat van de gelovigen in een lang verleden tijd, en die geleefd hadden in een ver afgelegen land, van welke dienst zij geen kennis hadden en die al vernietigd was? Dat hij tot hen zou zeggen, gij zijt niet gekomen in een staat, in welke de Joodse kerk aleer was?

3. Geest der dienstbaarheid tot vreze is een vreesachtige geest, gelijk: [2 Tim.1:7](#). *God heeft ons niet gegeven een Geest der vreesachtigheid maar der kracht.* Daar

vrees is, daar is een helling, om zich te voegen naar de wil van degenen, die dreigen, lijden aandoen, om zich die te onderwerpen. De wereld, de vijanden Gods, vervolgden in die tijd de kerk zeer heftig. Jezus te belijden en te beleven, was zich te stellen tot een prooi van de vervolgers, die van goed en bloed de Godzaligen beroofden. Dit was bekwaam, om de natuur van de mensen vrees aan te jagen, en om door de vrees af te wijken van het geloof en de godsdienst. Hiertegen sterkt de apostel de gelovige Romeinen, en wekt hen op tot standvastigheid in geloof en Godzaligheid; ofschoon hun daardoor lichamelijk lijden mocht overkomen. Dat hij van de vrees voor lijden spreekt, uit welke een helling voortkomt, om de Godzaligheid te verlaten, en zich in dienstbaarheid aan de wil van de vervolgers te onderwerpen, blijkt uit het volgende: [Rom. 8:17-18](#), *Indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen, erfgenamen Gods, en mede-erfgenamen van Christus; zo wij anders met Hem lijden, opdat wij ook met Hem verheerlijkt worden. Want ik houde het daarvoor, dat het lijden van deze tegenwoordige tijd niet is te waarden tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden.* Nu, zegt de apostel, gij zijt kinderen; want gij zijt des Heilig Geestes deelachtig, gij hebt ontvangen de Geest der aanneming tot kinderen, die roept: Abba Vader! en gij zijt erfgenamen Gods. Wel, vreest dan geen lijden, het zal u niet beroven van uw zalige erfenis, en die erfenis is onvergelijkelijk heerlijker dan al het lijden, en dan alles, wat gij op aarde, door afvallen van de waarheid, door de vreze des lijdens zou bekomen. Die Geest, die gij ontvangen hebt, is een Geest van kracht, [2 Tim.1:7](#). 't Is een vrijmoedige Geest, Psalm 51:14 [[Ps. 51:12](#)].

De natuurlijke mensen stellen hun deel, rust en vermaak in de zichtbare dingen, zijn slaven van de aardse goederen, en vrezen voor al hetgeen hen daarvan beroven zou. U bekeerd zijnde, hebt die slaafse geest, die slaafse gestalte, *de geest der wereld*, [1 Kor. 2:12](#), niet ontvangen, om wederom, gelijk tevoren, te vrezen voor verlies van het aardse. Gij hebt ontvangen de Heilig Geest, de Geest der aanneming tot kinderen, die baart geen dienstbaarheid aan de aardse dingen, die doet niet wederom vrezen gelijk tevoren, maar geeft een vrije, kinderlijke, vrijmoedige gestalte, om God als een verzoende Vader aan te spreken, om in verwachting van de erfenis van de kinderen Gods, alle lijden, om Christus' wil, te verdragen.

De geest der dienstbaarheid wederom tot vreze, is een vreesachtige dienstbaarheid, onder de aardse zichtbare dingen. De *Heidenen* te Rome, bekeerd zijnde, hadden niet ontvangen de geest der wereld, de vreesachtige geest, om wederom, gelijk tevoren, te vrezen voor alles, wat hun van het aardse zou beroven. Maar zij waren van die dienstbaarheid verlost, zij waren nu kinderen van God geworden, zij hadden de Geest der aanneming tot kinderen, die gaf hun vrijmoedigheid om God aan te spreken met de naam van Vader, zij hadden de hoop van de heerlijkheid. Daardoor dringt de apostel hen aan tot Godzaligheid, en door lijden niet te bezwijken, maar met hem te roemen: [Rom. 8:35, 37](#), Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking, of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard? Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars, enz. Dit is de zin.

Tegenwerping 2.

XXII. Tegenwerping [Gal. 4:5-6](#), *Opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou, en opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden. En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God de Geest zijns Zoons uitgezonden in uw harten, Die roept: Abba, Vader!* De staat van de kerk wordt vers 3, gezegd dienstbaar te zijn geweest, en, vers 1. niet te verschillen van een dienstknecht, vers 5, dat Christus in Zijn komst hen verlost heeft. Hiertegen stelt de apostel de staat van de kerk van het Nieuwe Testament, bestaande in de aanneming tot kinderen, die hen God doet noemen: *Abba, Vader!* dus hebben zij dan in het Oude Testament de Geest der aanneming tot kinderen niet gehad.

Antwoord

Laat ons het zo eens stellen: in het Oude Testament was de Geest der dienstbaarheid; in die was de Heilig Geest, werkende in de gelovigen wedergeboorte, geloof, heiligmaking; en in het Nieuwe Testament was de Geest der aanneming tot kinderen en de apostel sprak hiervan in tegenstelling, wat dan? Daaruit zou dan ten uiterste volgen het onderscheid in de trap, en niet in de zaak zelf; want in het Nieuwe Testament werkt de Heilige Geest door vreze.

(hh) Paulus beweegt tot het geloof door de schrik des Heeren, [2 Kor. 5:11](#). Judas vermaant sommigen door vreze te behouden, [Judas 23](#). De bekering wrocht in de Korintheïers vreze, [2 Kor. 7:11](#). Paulus zelf had van buiten strijd, van binnen vreze, [2 Kor. 7:5](#). En de gelovigen van het Oude Testament hadden de Geest der aanneming tot kinderen, de vrijmoedige toegang tot de troon van de genade, en riepen: *Abba Vader!* gelijk getoond is in ons bewijs; zij hadden vrede en blijdschap gelijk wij beneden tonen zullen; zodat het onderscheid niet kan zijn dan in de trap, dat wij gaarne toestaan.

(ii) De apostel spreekt hier niet van de Geest der aanneming tot kinderen, maar van de aanneming tot kinderen zelf. Indien men daarin een tegenstelling tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament zou maken, zo moest men de aanneming tot kinderen in het Oude Testament geheel ontkennen; want het wordt aan het Nieuwe Testament in vergelijking met het Oude Testament gesteld. Doch dat is tegen de Schrift, en tegen hun eigen gevoelen.

(jj) De apostel toont hier de nuttigheid en kracht van Christus' borgtocht in de Heidenen, gelijk de Galatiërs voor hun bekering waren; zij waren afgodendienaars; God niet kennende, dienden ze, die van nature geen goden waren, [Gal. 4:8](#). Hier is geen tegenstelling van kerk tegen kerk, maar van natie tegen natie; tevoren alleen Joden, nu ook Heidenen, genieten de goederen van het genadeverbond, die verkrijgen nu ook de aanneming tot kinderen.

(kk) Het uitzenden van de Geest zijns Zoons in de harten van de gelovigen, het roepen, *Abba, Vader*, vloeit uit hun kindschap, overmits gij kinderen zijt, zo, enz. en niet uit de staat van de kerk, of die in het Oude Testament was, of in het Nieuwe Testament; daar niemand een kind Gods is, daar stort God de Geest des Zoons uit, die roept: *Abba, Vader*. Omdat nu de gelovigen in het Nieuwe Testament ook, en al zowel kinderen van God waren als in het Oude Testament, zo deed God datzelfde ook aan hen en omgekeerd.

(ll) Neemt het zo: hier was een tegenstelling tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament; zo was de tegenstelling niet in de zaak, maar in de trap,

als tussen onmondige en mondige kinderen, beiden zijn ze kinderen, beiden hebben ze een kinderlijke gestalte, beiden roepen ze: *Abba, Vader*.

De gelovigen van het Oude Testament hebben gehad vrede van het geweten.

XXIII. Vraag: Of de gelovigen van het Oude Testament hebben gehad vrede van het geweten en geestelijke blijdschap in God; dan of zij geleefd hebben met een gedurige schrik van het geweten, in gedurige vreze en benauwdheid des geestes, wegens hun onverzoende staat, verwijt van de zonden, vloek en toorn van God, die op hem bleef liggen, totdat de Borg betaald had, en wegens slaafse dienstbaarheid onder de ceremoniën?

Antwoord.

Sommigen zeggen ja, doch niet gelijk de goddelozen; maar met die wil Gods, dat Hij de vloek en toorn niet over hen zou uitstorten tot hun verderf.

Wij antwoorden op de vraag: Neen, zij hebben vrede van het geweten en blijdschap in God gehad; zij zijn niet geweest in zodanige ellendige staat. Dit bevestigen wij aldus:

Bewijs 1.

Uit het vorige, waar bewezen is, dat de Heere Jezus in het Oude Testament was een volkomen overnemende Borg; dat de gelovigen van het Oude Testament hebben gehad volkomen rechtvaardigmaking door het geloof, en vergeving der zonden; dat zij hebben gehad de aanneming tot kinderen en de Geest der aanneming tot kinderen. Daar zo'n staat is, daar is geen vloek, toorn, verwijt van onbetaalde schuld, daar is vrede en blijdschap in God; nu, de gelovigen van het Oude Testament hebben al die goederen gehad. Dus, enz.

Bewijs 2.

Uit klare teksten. Ziet onder vele andere deze:

56. Psalm 4:7-8 [[Ps. 4:6-7](#)]. *Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven, ... ik zal in vrede te samen neerliggen en slapen; want Gij, o Heere! alleen zult mij doen zeker wonen.*

57. Psalm 62:2 [[Ps. 62:1](#)]. *Immers is mijn ziel stil tot God.*

58. [Psalm 73:23](#), [26](#), [28](#). *Ik zal dan gedurig bij U zijn ... Zo is God de Rotssteen mijns harten, en mijn Deel in eeuwigheid ... Het is mij goed nabij God te wezen.*

59. [Psalm 104:34](#). *Mijn overdenking van Hem zal zoet zijn! ik zal mij in de Heere verblijden.*

60. [Psalm 106:5](#) ... *Opdat ik mij verblijde met de blijdschap Uws volks; opdat ik mij roeme met Uw erfdeel.*

61. [Psalm 139:17-18](#). *Hoe kostelijk zijn mij, o God! Uw gedachten ... word ik wakker, zo ben ik nog bij U.*

62. [Psalm 23:4](#). *Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij.*

Die deze gestalten aanziet, die zal van zijn hart niet kunnen verkrijgen zulke ellendige gedachten van de gelovigen van het Oude Testament te hebben. Zijn er in de gehele Schrift wel uitdrukkingen, die geestelijker, gemeenzamer en vrolijker gestalten van de gelovigen van het Nieuwe Testament te kennen geven, als deze

van de gelovigen van het Oude Testament? Daarbij, hebben de gelovigen van het Oude Testament in de hemel geen volmaakte vrede en blijdschap in God, en gemeenschap met God gehad, schoon Christus voor hun zonden niet dadelijk betaald had? Indien dan de nog niet betaalde schuld niet belette hun volmaakte vreugde na hun dood, waarom zou dat dan een reden kunnen zijn van hun ellendige staat op aarde? Dus besluiten wij dat de gelovigen van het Oude Testament zowel vrede en blijdschap in God gehad hebben, als de gelovigen van het Nieuwe Testament Dat de trap doorgaans verschildte, was niet de nog onbetaalde schuld, maar de wijsheid Gods.

Tegenwerping 1.

XXIV. De gelovigen van het Oude Testament zijn geweest onder toorn: [Rom. 4:15](#). Want de wet werkt toorn; want waar geen wet is, daar is ook geen overtreding.

De wet is de ceremoniële wet, die toonde dat de zonde nog niet was voldaan, die verweet hun de zonde, en gaf hun te kennen, dat toorn over hen was, dat de vloek nog op hen lag; zodat die onder de wet waren. Hiertegen stelt de apostel de staat van de gelovigen van het Nieuwe Testament Dat de ceremoniële wet ophoudende door de voldoening van Christus, daar geen overtreding meer was, namelijk onverzoend.

Antwoord

- Deze gedachten dwalen verre af, zij worden geheel verworpen.
- Hoewel de overtreding van de ceremoniële wetten ook Gods toorn verdiende, zo spreekt de apostel niet ten voordele van de ceremoniële, maar van de wet der zeden; want hij spreekt van die wet, welke tegen het geloof overslaat; nu, de wet van de ceremoniën staat tegen het geloof niet over. De Apostel stelt hier in dit hoofdstuk, gelijk ook in het vorige, de rechtvaardigmaking uit de wet en uit het geloof tegen elkaar, en verklaart, dat de mens uit de werken van de wet niet gerechtvaardigd kan worden, maar dat zij toorn werkt, en dat, zo de mens gerechtvaardigd zal worden, dat het uit geloof moet geschieden. Dat Abraham niet uit de werken van de wet, maar uit het geloof is gerechtvaardigd geworden, vers 1-5. Waaruit dan volgt, dat allen, die uit de wet van de werken hun rechtvaardigmaking zoeken, dezelve niet zullen bekomen, maar onder de toorn van God blijven, omdat de mens een overtreder van de wet is, tegen welke de vloek wordt uitgesproken. Indien God de mens geen wet gegeven had, zo kon hij ook niet zondigen, omdat hem niets geboden of verboden was, en dan kon hij ook niet gestraft worden; maar nu God de mens een wet gegeven heeft, en de mens die overtreedt, zo verwekt de *overgetreden* wet toorn, en kan de mens niet rechtvaardigen. Dit maakt geen onderscheid tussen de staat van de gelovigen in 't Oude Testament en in 't Nieuwe Testament.
- De Apostel zegt niet dat de gelovigen in het Nieuwe Testament geen wet hebben; hij zegt ook niet, dat zij geen overtreding hebben, zij hebben beide, een wet en overtreding. 't Is wel waar, dat zij tegen de wet van de ceremoniën niet zondigen, want die is er niet; maar zij hebben de zedelijke wet, en zondigen daartegen. Geen overtreding te hebben, is niet geen verzoening te hebben, maar niet te zondigen.

Tegenwerping 2.

XXV. De gelovigen van het Oude Testament zijn geweest onder de vloek. [Gal. 3:10](#), *Want zovelen als er uit de werken van de wet zijn, die zijn onder de vloek*. De gelovigen van het Oude Testament waren onder de wet, maar de gelovigen van het Nieuwe Testament niet. [Rom. 6:14](#). *Want de zonde zal over u niet heersen; want gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade*.

Antwoord

127. De vraag is niet over de onbekeerden, maar over de gelovigen van het Oude Testament; over die heerst de zonde, over deze niet, omdat zij wedergeboren zijn; die zijn onder de vloek, deze zijn onder de genade, en niet onder de vloek; als de gelovigen van het Oude Testament onder de vloek waren geweest, dan waren ze niet geweest onder de genade; en zo niet onder de genade, dan hadden zij geen zaligheid verkregen.

128. De Apostel spreekt [Gal. 3](#), van de rechtvaardigmaking, en toont dat die niet is uit de werken van de wet, noch van de zedelijke, noch van de ceremoniën, welke de Joden in die tijd met de zedelijke vermengden, en van hun tegenbeeld afscheidden, en wilden uit de daden, uit de werken gerechtvaardigd worden, deze verklaart de apostel, dat verre waren van gerechtvaardigd te worden, en stelt ze onder de vloek. Want, voegt hij er in hetzelfde vers bij, als een reden van zijn stelling: er is geschreven: vervloekt is een ieder die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek van de wet, om dat te doen. Daartegen, vertoont hij, *dat de rechtvaardigmaking uit het geloof geschiedt*, welk geloof in de rechtvaardigmaking tegen de wet overstaat, gelijk hij onmiddellijk, vers 11 zegt: *En dat niemand door de wet gerechtvaardigd wordt voor God is openbaar; want de rechtvaardigen zal uit het geloof leven*. Zodat de apostel hier niet spreekt van de gelovigen van het Oude Testament en van hun staat, waarover het verschil is, maar van de onbekeerden, die uit de wet gerechtvaardigd willen worden, en wie daarom Christus ijdel was geworden.

129. Wat aangaat de plaats, [Rom. 6:14](#), die spreekt ook in 't minst niet van een tegenstelling tussen de gelovigen van het Oude Testament en van het Nieuwe Testament; want hij zegt, dat de zonde heerst over degenen, die onder de genade zijn. Het heersen van de zonde is de mens in zijn macht te hebben, om hem te gebieden allerlei zonden te bedrijven, zodat de mens de begeerlijkheden gehoorzaamt, gelijk hij zegt, vers 12, *Dat dan de zonde niet heerse in uw sterfelijk lichaam, om haar te gehoorzamen in de begeerlijkheden deszelfs lichaams*. Indien hij nu de gelovigen van het Oude Testament stelde onder de wet, zo zei hij meteen, dat de zonde over de gelovigen van het Oude Testament heerste, 't welk niet zijn kan, 't zijn tegenstrijdige dingen, wedergeboren, gelovig te zijn en onder de heerschappij van de zonde te zijn. De apostel stelt onder de wet en onder de genade zijn tegen elkaar, niet als het Oude Testament en Nieuwe Testament, maar als bekeerde en onbekeerde staat van een mens, wie hij ook zij. Onder de wet te zijn, is onder de macht van de wet te zijn, 't zij in het Oude Testament, 't zij in het Nieuwe Testament, om door de wet gerechtvaardigd te worden, indien zij volmaakt gehoorzaamd wordt; of verdoemd te worden, indien zij overtreden

wordt. Zij wijst de plicht aan, zij belooft en dreigt, daardoor wordt de mens overtuigd, dat hij in de natuur in een directe tegenkanting tegen de wet is, dat hij niet dan zonde doet, dat de wet hem noch rechtvaardigen, noch veranderen en heiligen kan; onder de genade te zijn, is Christus te hebben tot rechtvaardigmaking en heiligmaking; die onder de genade is, het bloed en de Geest van Christus heeft, die is van de Goddelijke natuur deelachtig geworden, in die kan de zonden niet heersen; daaruit wekt de apostel de gelovigen op, dat zij ernstig tegen de zonde en tot deugdzaamheid, omdat zij het zaad Gods in zich hadden, Christus hadden tot rechtvaardigmaking en heiligmaking.

Tegenwerping 3.

XXVI. De gelovigen van het Oude Testament hebben geen vrede van het geweten gehad; want zij hadden nog geweten van zonde. [Hebr. 10:2](#), Anderszins zouden de offeranden opgehouden hebben, geofferd te worden, omdat degenen, die de dienst pleegden, geen geweten meer zouden hebben van de zonden, eenmaal gereinigd geweest zijnde. De vrede van het geweten is alleen voor die in het Nieuwe Testament na de voldoening van Christus. [Hebr. 9:14](#), *Hoe veel te meer zal het bloed Christus ... uw geweten reinigen van dode werken, om de levende God te dienen.* Na Christus hebben de gelovigen eerst vrijmoedigheid gekregen om tot God te naderen. [Hebr. 10:19-22](#), *Omdat wij dan, broeders, vrijmoedigheid hebben, om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus, op een verse en levende weg, welke Hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is, door Zijn vlees; en omdat wij hebben, een grote Priester over het huis Gods: zo laat ons toegaan met een waarachtig hart, en in volle verzekerdheid van het geloof, onze harten gereinigd zijnde van het kwaad geweten.* De vrede werd bewaard voor de gelovigen van het Nieuwe Testament: [Hebr. 4:9](#). *Daar blijft dan een rust over voor het volk van God.*

Antwoord

[Hebr. 10:2](#) zegt de apostel niet, dat de gelovigen van het Oude Testament geweten van de zonden, dat is, schrik en beven, wegens straf over begane en onverzoende zonden hadden; maar de apostel spreekt daar van de kracht van de offeranden van het Oude Testament in tegenstelling van de offeranden van Christus en dezelve kracht. Hij weert de kracht om het geweten te bevredigen van de offeranden van het Oude Testament, omdat die de zonden niet konden wegnemen; maar hij schrijft die kracht toe aan de offerande van Christus, [Hebr. 10:19-22](#). Dat is de gehele redenering van de apostel in dat hoofdstuk. [Hebr. 9:13-14](#). Nu de offerande van Christus had dezelfde kracht voor zijn dadelijke opoffering, omdat hij al voren als Borg de zonden overgenomen had, als de na volbrenging van het zoenoffer. Christus is gisteren en heden dezelfde; gelijk ook de gelovigen in beide tijden de kracht en vruchten van zijn dood en onder andere ook de vrede van het geweten genoten hebben, als in 't bewijs is getoond. Ziet hier § 13. [Hebr. 4:9](#) spreekt niet van de rust des N, . T., maar van de rust in de hemel. Zie Deel 2 Hfdst. 4. § 48.

Tegenwerping 4.

XXVII. De gelovigen van het Oude Testament hebben geleefd in een gedurige vrees van de dood. Zij wensten gedurig om een lang leven. Ziet dit in David, [Psalm 6](#), [Psalm 30](#). In Heman, [Psalm 88](#). In Hizkia, [Jesaja 38](#). Paulus zegt het uitdrukkelijk, [Hebr. 2:14, 15](#), *Zo is Hij (Jezus) ook desgelijks derzelven deelachtig geworden, opdat Hij door de dood te niet doen zou degene, die het geweld van de dood had, dat is, de duivel; en verlossen zou al degenen, die met vreeze des doods, door al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren.* Paulus spreekt van de Joden; want deze brief is aan de Hebreeën, hij zegt, dat die der dienstbaarheid onderworpen waren, welke is een dienstbaarheid onder de ceremoniën, deze waren in vreeze van de dood, en dat al hun leven.

Antwoord

(mmmm) De dood is tegen de natuur, hij is de koning der verschrikking; alle gelovigen, zo van het Oude Testament als van het Nieuwe Testament willen met Paulus liever overkleed, dan ontkleed worden, [2 Kor. 5:4](#). Zodat vrees van de dood niet alleen eigen was aan het Oude Testament; want in het Nieuwe Testament vrezen de gelovigen soms wel zeer voor de dood; waarom zijn andere gelovigen, als zij tot het martelaarschap geroepen zijn, wel bezweken? En waarom zouden de gelovigen van het Oude Testament meer gevreesd hebben voor de dood? Was het, om de zwakheid van hun geloof? Dat is toe te staan. Was het, omdat zij zoveel liefde hadden, om Gods volk wel te doen om Gods naam onder de mensen bekend te maken en Hem te loven en te verheerlijken? Dat was prijselijk. Was het, opdat zij Kanaän dan zouden missen? Onnozel! Die de zaak zelf krijgt, zal die vrezen het pand kwijt te raken, als Kanaän een pand was; dat wij ontkennen. Of hadden ze de aarde liever dan de hemel?

(nnnn) Paulus spreekt [Hebr. 2:15](#), niet van het Oude Testament, niet van de dienstbaarheid onder de ceremoniën, ofschoon hij tot de Hebreeën spreekt; want tot de Hebreeën is het Woord van God, het gehele verbond der genade gesproken, raakt het daarom de Hebreeën alleen? Maar hij spreekt *van de vreeze des doods, als een straf van de zonden, welke gedreigd was*, [Gen. 2:17](#). En over alle mensen gekomen is, [Rom. 5:12](#). Deze dood vrezen alle mensen, de een verdrijft de vreeze door een beestachtige onwetendheid, niet kennende wat erop volgt, de ander door een hoogmoedige moed, om glorie te hebben onder de mensen; een ander door de onvermijdelijke noodzakelijkheid, een ander door een valse inbeelding, dat zij daardoor van hun ellende verlost zullen worden, en sommigen door een ongegronde hoop van zalig te zullen worden. Maar de apostel toont de ware oorzaak, waardoor men verlost kan worden van de vrees van de dood, welke is de dood van de Heere Jezus, door het geloof aangenomen. Om de zonde was de mens gekomen onder het geweld van de duivel, die de mens geloofd en gehoorzaamd had; zodat onder het geweld van de duivel te zijn en met vrees van de dood der dienstbaarheid onderworpen te zijn, beide gevolgen zijn van de zonden over alle mensen, welke allen van natuur zijn kinderen des toorns. En de mens, door de zonde onder het geweld van de duivel gekomen zijnde, is dienstbaar aan de duivel, ligt onder zijn strikken gevangen tot zijn wil, [2 Tim. 2:26](#). En wil de begeerten van de duivel doen, [Joh. 8:44](#). Christus maakt Zijn kinderen van deze ellendige staat vrij

door Zijn dood, daardoor heeft Hij de duivel de kop vermorzeld volgens de belofte, [Gen. 3](#). En de Zijnen van het geweld van de duivel verlossende, verlost hen ook van het vergezelschapte kwaad, namelijk, van de dienstbaarheid onder de duivel met hun gevolg, de vrees van de dood. Dit blijkt uit de tekst zelf; want deze, *die al hun leven lang onder die dienstbaarheid met vreze geweest waren*, worden gezegd daarvan verlost te worden; nu wanneer zijn de gelovigen daarvan verlost, en waardoor? Niet in hun leven; want zij moesten daarin blijven tot hun dood toe, naar hun zeggen. Zijn zij daarvan verlost, toen Christus stierf? Zo hebben zij in de hemel ook moeten geweest zijn in de vrees van de dood, dat tegenstrijdig is. Of zijn zij verlost van de vreze des doods, door hun eigen dood? dat is tegen deze tekst die verklaart, dat zij verlost zijn geworden van het geweld van de duivel en de vrees van de dood, door de dood van Christus. Zodat deze woorden niet kunnen verstaan worden van die versierde vrees van de dood in het Oude Testament. Maar van de verlossing van 't geweld van de duivel en de vrees van de dood, onder welke de mens van natuur is, en waarvan hij door Christus' dood verlost wordt, welke weldaad de mens deelachtig wordt in de wedergeboorte door het geloof, zijnde tot aan die tijd toe met alle mensen onder 't geweld van de duivel en met vreze de dienstbaarheid van de duivel en de zonde onderworpen. Gelijk als men van een blindgeborene, die ziende is geworden, zegt: hij is al zijn leven blind geweest. Daardoor verstaat men niet tot aan zijn dood toe; maar tot aan zijn ziende worden toe. Zo is ook hier door al hun leven te zeggen, zo lang zij onbekeerd waren, tot op de tijd van de wedergeboorte en geloof in Christus.

XXVIII. Vraag: *Of de gelovigen in het Oude Testament geleefd hebben in een ellendige dienstbaarheid onder de overheden, priesters, engelen en duivelen?*

Sommigen zeggen ja.

Wij neen. Zij hadden wel veel tegenspoeden in dit leven, gelijk ook de gelovigen van het Nieuwe Testament Zij waren verplicht de overheden te gehoorzamen, en te horen naar de priesters en profeten, gelijk wij in het Nieuwe Testament Zij waren onderworpen de aanvechtingen des satans, gelijk wij in het Nieuwe Testament Maar zo'n overheersing en zulke slavernij ontkennen wij geheel.

Bewijs 1.

Omdat de gelovigen van het Oude Testament hebben gehad Christus tot een overnemende Borg, het waar zaligmakend geloof, volkomen rechtvaardigmaking en vergeving der zonden, de Geest der aanneming tot kinderen, de vrede van het geweten en blijdschap in God, gelijk in het vorige bewezen is. Die in zulke staat zijn, wie zal beschuldiging tegen zulke uitverkorenen Gods inbrengen? Die kunnen niet zijn in zulke ellendige dienstbaarheid.

Bewijs 2.

En de gelovige overheden en priesters, onder wiens dienstbaarheid waren die? Onder andere overheden en priesters; Sloegen ze en beukten ze elkaar? Was de stam van Levi dan heer en meester over de andere stammen? En waren de overheden meester over de godsdienst en kerkelijke personen als kerkelijken? Deze en diergelijke ongerijmdheden volgen uit zulke instellingen, en tonen, dat

die stellingen zelf ongerijmd zijn.

Bewijs 3.

Of deze overheersing van overheden, priesters, engelen en duivelen, raakte het lichaam of de ziel; niet de ziel en het geweten noch godsdienst, want die is Gode alleen onderworpen, daarin heeft men God alleen te gehoorzamen; raakte het alleen het lichaam, zo was het of een straf, of een kastijding; niet een straf, want de zonden vergeven zijnde, zo blijft er geen straf; was het een Vaderlijke kastijding, zo raakte het 't verschil niet.

Tegenwerping 1.

XXIX. [Gal. 4:1-3](#), *Doch ik zeg, zo lange tijd als de erfgenaam een kind is, zo verschilt hij niets van een dienstknecht, hoewel hij een heer is van alles. Maar hij is onder voogden en verzorgers, tot de tijd, van de vader tevoren gesteld. Alzo wij ook, toen wij kinderen waren, zo waren wij dienstbaar gemaakt onder de eerste beginselen van de wereld.* De apostel spreekt hier van de kerk van het Oude Testament, verklaart die niet te verschillen van een dienstknecht, van een slaaf, maar dienstbaar te zijn, onder de voogden en verzorgers te zijn, welke zijn engelen, overheden, priesters.

Antwoord

(uuuu) En waarom noemt men geen duivelen daarbij? En ook sommige overheden en priesters waren overgegeven goddeloze mensen; ellendig kind, dat onder zulke voogden en verzorgers is!

(vvvv) De tekst bestaat uit een gelijkenis en uit de toepassing. De gelijkenis is vers 1, 2. De toepassing vers 3. 't Is bekend dat een gelijkenis niet in alle opzichten een gelijkenis is, maar alleen in opzicht van het oogmerk van de gelijkenis. Dat is hier klaarblijkelijk, want voogden en verzorgers zijn over kinderen, wier vader dood is; maar de Vader van de kerk is de eeuwiglevende God. Een kind onder voogden verschilt veel van een dienstknecht, 't gaat beter gekleed, 't heeft betere gerecht, 't wordt liberaler opgevoed, 't wordt gediend, 't wordt niet aan slaafs werk gezet, enz.

Maar de gelijkenis is hier alleen ten opzichte van het genot en gebruik van het goed, daaraan het kind eigendom heeft, dat heeft het kind niet meer dan een dienstknecht. Welke zijn nu de goederen, van welke de kerk van het Oude Testament geen bezit had? 't Was Christus, in het vlees hun beloofd, maar nog niet gekomen, aan Wie zij wel eigendom hadden, maar nog geen dadelijk bezit van Zijn komst. Gelijk blijkt uit vers 4, onmiddellijk volgende: Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet.

(wwww) Welke zijn de voogden en verzorgers? Engelen, overheden, priesters? Dat wordt volstrekt ontkend; de tekst zelf zegt, wie die waren te weten, *de eerste beginselen van de wereld, de ceremoniën*; door deze worden ze, als met de hand, tot Christus geleid, deze bewaarden hen voor afdwalingen in godsdienst, in leer en leven. De ceremoniën waren eerste beginselen, het ABC, waardoor zij Christus leerden kennen, en verschilden veel van de zaak zelf, Christus in het vlees. Onder deze waren ze dienstbaar, door die weg dienden ze, niet de ceremoniën, dat zou afgoderij geweest zijn; maar zij

dienden God, door die van God ingestelde dienst, de ceremoniën bepaalden hen in de godsdienst, die bestuurden hen tot het geloof in Christus. Zodat hier niets is voor zulke ellendige staat van de gelovigen van het Oude Testament; maar het beschrijft hun gelukkige staat, zijnde van God zo wel verzorgd, overeenkomstig de tijd, in welke zij leefden, voor Christus' komst.

Tegenwerping 2.

XXX. [Kol. 2:15](#), *En de overheden en de machten uitgetogen hebbende, heeft Hij die in het openbaar ten toon gesteld, en heeft door hetzelfde over hen getriomfeerd.* De overheden en de machten zijn de engelen, overheden en priesters in de Joodse kerk; deze waren als een kleed, waarachter Christus, de eeuwige Koning, verborgen was; Christus nu gekomen zijnde, heeft die allen, als een kleed, afgelegd, en hen alzo van hun ambten afgezet, zo dat ze in het Nieuwe Testament niet meer te zeggen hadden.

Antwoord.

De overheden en de machten hier genoemd, zijn noch engelen noch aardse overheden en priesters; want deze overheden en machten waren vijanden van Christus, die Christus uitgetogen, (Grieks uitgeplunderd) heeft, gelijk men een overwonnen vijand doet; het kleed wordt hier niet gesteld als tussen Christus, en die machten, Christus verbergende; maar het waren kleren, die de vijanden aan hadden, en welke hun uitgeschud werden. En zo *het kleren van de ceremoniën* waren, zo waren het kleren van Christus, en dan had Christus Zichzelf uitgetrokken. Christus heeft de vijanden in triomf omgevoerd, gelijk in die tijden in gebruik was, dat men de overwonnen vijanden gevangen en gebonden omleidde, en aan een ieder vertoonde, als de veldoverste in triomf zijn intrede deed. Nu, engelen en overheden waren Christus' vijanden niet, zo kunnen die hier niet verstaan worden; zelfs waren de engelen geen voorbeelden van Christus, en de overheden en priesters waren Christus' kleren niet. Maar de overheden en machten zijn de duivelen, die dragen die naam: [Eféze 6:12](#). *Want wij hebben de strijd niet ... maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de geweldhebbers van de wereld, van de duisternis van deze eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht.* [Eféze 2:2](#). *Naar de overste van de macht van de lucht van de geest, die nu werkt in de kinderen der ongehoorzaamheid.* Deze heeft de Heere Jezus in zijn dood de kop vermorzeld en te niet gedaan: [Hebr. 2:14-15](#). En heeft aan het kruis hen openbaar ten toon gesteld, en over hen getriomfeerd.

Tegenwerping 3.

XXXI. [Hebr. 2:5](#), *Want Hij heeft de engelen niet onderworpen de toekomstige wereld, van welke wij spreken.* De wet is door engelen gegeven. [Hand. 7:53](#); [Gal. 3:19](#); [Hebr. 2:2](#). Dus zijn ze in de wetgeving gesteld tot meesters en goden over de kerk van het Oude Testament Maar de kerk van het Nieuwe Testament heeft Hij hun niet onderworpen; zodat uit de ontkenning van het Nieuwe Testament vastgesteld wordt de heerschappij in het Oude Testament

Antwoord

(ff) Dat de wet door middel van de engelen in de hand van Mozes is overgegeven, dat geeft hun in 't minste geen heerschappij over de kerk; niet meer, dan dat

zij in het Nieuwe Testament de eerste verkondigers van Christus' geboorte en opstanding zijn, hun heerschappij geeft over de kerk van het Nieuwe Testament. In beide zijn ze geweest gediensstige geesten.

- (gg) De tekst is niet een vergelijking tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament, maar tussen engelen en Christus, door welke de apostel de uitnemende heerlijkheid van de Heere Jezus wil vertonen; gelijk hij hier in het vorige hoofdstuk doet door vergelijking met engelen: [Heb 1:4-5](#). *Zoveel treffelijker geworden dan de engelen ... Tot wie van de engelen heeft Hij ooit gezegd*, enz. En zo ook hier, Hij heeft de engelen de toekomstige wereld niet onderworpen, maar de Zoon, van welke hij in 't vervolg spreekt.
- (hh) Uit de ontkenning, dat de toekomstige wereld de engelen niet is onderworpen, te besluiten, dat dan de verleden wereld, dat is de kerk van het Oude Testament, immers de engelen onderworpen is geweest, is tegen zichzelf; want dan was de kerk van Adam op Mozes, en na de geving van de wet, en zo voor de zonden van het gouden kalf, daar men toch het oog op heeft, ook de engelen onderworpen geweest, dat men toch ontkent; want ook in die tijd is het de kerk van het Oude Testament en nergens blijkt, dat de engelen na het gouden kalf meer heerschappij over de kerk gekregen hebben dan tevoren.
- (ii) Dat het gevolg niet goed is: niet de toekomstige, derhalve, al de voorledene, blijkt ook daaruit. De toekomstige wereld is aan Christus onderworpen: derhalve de voorledene niet. De engelen zijn in 't Nieuwe Testament niet gekroond met eer en heerlijkheid, derhalve in 't Oude Testament, al. En wat ongerijmdheden meer zou men dan uit dat eigen gevolg niet kunnen trekken? De tekst dan is een vergelijking van Christus met de engelen, om de voortreffelijkheid van Christus te tonen, en niet een vertoning van de macht van de engelen in het Oude Testament en hun verkleiningen in het Nieuwe Testament

Tegenwerping 4.

XXXII. [Hebr. 12:9-10](#). *Voorts, wij hebben de vaders onzes vlees wel tot kastijders gehad, en wij ontzagen hen; zullen wij dan niet veel meer de Vader der geesten onderworpen zijn en leven? Want genen hebben ons wel voor een korte tijd, naardat het hun goed dacht, gekastijd; maar Deze kastijdt ons tot ons nut, opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden.* De vaders van het vlees waren de priesters en de ouderlingen van het volk, die dwongen het volk tot de onderhouding van de ceremoniële wetten, en straften ze naar hun believen.

Antwoord

- (m) Dat is dan immers goed, dat wij van de vaders van het vlees verlost zijn, wij wensen, dat wij er van verlost mogen blijven, dat wij zulke vaders van het vlees niet weer krijgen, die naar hun goeddunken ons zouden kastijden, het zou er dan droevig gesteld zijn.
- (n) Dat de overheden in het Oude Testament het volk regeerden, de ongehoorzamen tegen God en de overheden straften, dat de priesters het volk leerden en in de weg van de Godzaligheid leidden en bestuurden en de kerkelijke tucht gebruikten, staan wij geheel toe, en dat het volk die ontzagen, dat was hun plicht. Zo geschiedt het en zo moet het ook geschieden in het

Nieuwe Testament Doch beide, zo overheden als onderdanen, zo priesters en opzieners van de kerk en lidmaten moesten en moeten alles doen naar het voorschrift van Gods Woord, en niet hun eigen wil tot hun wet stellen, in het regeren en gehoorzamen.

(o) Maar wij ontkennen volstrekt, dat de apostel hier spreekt van het Oude Testament van de overheden en priesters in die tijd, daarvan is hier noch taal noch teken. Wij ontkennen, dat overheden en leraren van het Oude Testament ooit vaderen van het vlees genoemd worden. Laat een enig bewijs van beide voortgebracht worden.

(p) Maar *de vaders des vleses* zijn de natuurlijke ouders, te welke opzichte hun kinderen genoemd worden, kinderen van het vlees: [Rom. 9:8](#), *Niet de kinderen des vleses, die zijn kinderen van God.* [Gal. 4:23](#), *Die uit de dienstmaagd was, is naar het vlees geboren geweest.* Dit toont de tekst niet alleen daarmee, dat het de eerste eigenlijke zin is, door vaderen van het vlees natuurlijke ouders te verstaan, die hun kinderen tuchtigen, naardat het hun goeddunkt, om ze wel op te voeden; welke eigenlijke zin men houden moet, tenzij een reden zich opdoe, dat men van die moet afgaan, welke hier geheel niet is.

Hierbij, de apostel wekt de gelovige Hebreëen op tot lijdzaamheid in het lijden voor het geloof, en neemt tot een beweegreden het werk van de natuurlijke ouders, die hun kinderen ten hunnen beste kastijden, en brengt dat over tot het geestelijke, dat God de hoogste is, en met de kastijdingen nog beter einde voor heeft en dat wij daarom ons met lijdzaamheid moeten buigen onder de Vader der geesten, die zo genoemd wordt, niet in tegenstelling met het Oude Testament, maar in tegenstelling van de ziel en lichaam des mensen, welk lichaam is uit het vlees, uit het zaad van de ouderen, **en welks ziel onmiddellijk uit niet in de generatie wordt ingeschapen.**

Tegenwerping 5.

XXXIII. [Openb. 12:9-11](#), *En de grote draak is geworpen, namelijk de oude slang, welke genaamd wordt duivel en satanas, die de gehele wereld verleidt, hij is, zeg ik, geworpen op de aarde, en zijn engelen zijn met hem geworpen ... De verklager van onze broederen, die hen verklaagde voor onze God dag en nacht, is neergeworpen. Zij hebben hem overwonnen door het bloed des Lams en door het Woord van hun getuigenis, en zij hebben hun leven niet liefgehad tot de dood toe.* Hier wordt gemeld van een strijd in de hemel, vers 7, waardoor de kerk verstaan wordt, en de duivel werd overwonnen, en uit de kerk uitgeworpen, ten tijde van Christus' dood, opstanding en hemelvaart. Dienvolgens was hij tevoren in de kerk en had daar macht om de gelovigen schrik en vrees aan te jagen door de nog openstaande schuld.

Antwoord

(k) Wij ontkennen, dat hier door de hemel de kerk verstaan wordt. Johannes was in de Geest; hier wordt een profetisch gezicht verhaald; zo lang niet bewezen wordt, dat hier door de hemel de kerk verstaan wordt, is alles ongegrond.

(l) En hoe was de duivel in de kerk? Als een lidmaat, en zo ja, als een gewoon lid, of als een opziener over de kerk? 't Is dwaasheid, wat men ook kiest. Op een andere manier kan niemand in de kerk zijn, en evenwel zegt men, dat hij in de

kerk was, omdat hier was strijd in de hemel, en de duivel op de aarde geworpen werd. Dat hij, niet zijnde in de kerk, van buiten aan de kerk, zo in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament bestrijdt, dat staan wij toe; maar dat kan hen niet helpen in hun gevoelen.

- (m) De nederwerping en de overwinning van de duivel wordt hier de gelovigen de trouwe martelaren, die hun leven voor Christus' zaak niet hadden liefgehad tot de dood toe, toegeschreven. Zij hebben hem overwonnen door het bloed des Lams en het woord van hun getuigenis; 't welk te kennen geeft, dat het niet geschied is in de tijd van Christus' dood, opstanding en hemelvaart.
- (n) Hetgeen hier geschied is, is geschied wel drie honderd jaren daarna, toen de vervolgingen van de Heidense keizers een einde namen, onder de keizer Constantijn de Grote, gelijk wij beneden, als wij over dit hoofdstuk zullen spreken, zullen tonen.

XXXIV. Vraag: *Of de ceremoniën van het Oude Testament enkele zegeningen Gods zijn, dan of zij tot straf van het gouden kalf Israël zijn opgelegd?*

Sommigen zeggen het laatste, wij het eerste. God heeft zijn kerk met van de tijd doen groeien, men mag in dezelve drie trappen van ouderdom aanmerken. De tijd van Adam tot op Abraham, als de kindsheid; van Abraham tot op Christus, als de jeugd; van Christus tot op het oordeel, als de mannelijke staat; doch onder vele verwisselingen. Door Christus' komst nam de kerk toe in licht, en hoe nader de komst van Christus kwam, hoe klaarder de profeten die verborgenheid openbaarden; zodat het een misvatting van sommigen is, dat ze de kerk voor Sinaï uitnemender stellen, dan daarna, dat God om de zonden van het gouden kalf hen strafte, met de veelvuldige ceremoniën hun als een juk en slaafse dienstbaarheid op te leggen; daar toch de kerk steeds groeide en toenam, en de ceremoniën, als tot het liefelijke en zaligmakende Evangelie behorende, enkele zegeningen waren en bleven, 't welk wij aldus aantonen:

Bewijs 1. Ceremoniën waren voorrechten.

Dat een voorrecht en een uitnemende heerlijkheid en nuttigheid voor een volk is, dat is geen straf om enige zonde hen aangedaan; nu, de ceremoniën en de ceremoniële dienst waren een voorrecht, uitnemende heerlijkheid en nuttigheid voor Israël, na de tijden van Mozes; zo waren ze hun dan geen straf om de zonde van het gouden kalf hun opgelegd. Het eerste voorstel is in zichzelf zo klaar aan de rede des mensen, dat wij achten, dat niemand dit loochenen zal. Het tweede voorstel bevestigt de Apostel: [Rom. 3:1-2](#). *Welk is dan het voorbeeld van de Jood? Of welke is de nuttigheid van de besnijdenis? Vele in alle manier.* [Rom. 9:4](#). *Welke Israëlieten zijn welker is de aanneming tot kinderen, en de heerlijkheid, en de verbonden, en de wetgeving, en de dienst van God, en de beloftenissen.* [Heb 5:4](#). *Niemand neemt zichzelf die eer aan, maar die van God, geroepen wordt, gelijkterwijs als Aäron.* Zo staat dan het besluit vast: De ceremoniën zijn gene straffen, maar zegeningen.

Bewijs 2. Een zegen

De Israëlieten erkenden de gehele ceremoniële dienst in alle delen niet als een

straf, maar als een bijzondere zegen.

(vvvv) Zij pronkten daarmee, zij roemden daarop: [Rom. 2:17, 23](#). *Zie, gij wordt een Jood genaamd, en rust op de wet.* Die op de wet roemt.

(www) Zij waren bedroefd en hadden smart, als ze die gezegende dienst moesten missen: Zie [Psalm 79](#), [Psalm 80](#), [Psalm 102](#). [Psalm 120:5, 6](#). *O, wee mij, dat ik een vreemdeling ben in Mesech, dat ik in de tenten Kedars wone!* Psalm 42:5 [[Ps. 42:4](#)]. *Ik gedenk daaraan en stort mijn ziel uit in mij, omdat ik placht heen te gaan onder de schare, en met hen te treden naar Gods huis.*

(xxxx) Zij verlangden zeer naar de oefeningen van de ceremoniële godsdienst. Psalm 42:2-3 [[Ps. 42:1-2](#)]. *Gelijk een hert schreeuwt naar de waterstromen, also schreeuwt mijn ziel tot U, o God! Mijn ziel dorst naar God, naar de levenden God; wanneer zal ik ingaan en voor Gods aangezicht verschijnen?* [Psalm 27:4](#). *Eén ding heb ik van de Heere begeerd, dat zal ik zoeken; dat ik al de dagen van het leven mocht wonen in het huis des Heeren, om de liefelijkheid des Heeren te aanschouwen en te onderzoeken in Zijn tempel.*

(yyyy) Uit de ceremoniële godsdienst trokken ze de vreugde en de sterkte van de ziel: Psalm 63:3 [[Ps. 63:2](#)]. *Voorwaar, ik heb U in het heiligdom aanschouwd ziende Uw sterkheid en Uw eer.*

(zzzz) Zij vermaakten er zich in en konden er zich niet in verzadigen: Psalm 36:9 [[Ps. 36:8](#)]. Zij worden dronken van de vettigheid uws huizes. Psalm 65:5 [[Ps. 65:4](#)]. *Wij zullen verzadigd worden met het goed van Uw huis, met het heilige van Uw paleis.*

(aaaaa) Zij verblijdden zich uitnemend, als zij het geluk hadden in de tempel te dienen: [Psalm 122:1](#). *Ik verblijd mij in degenen, die tot mij zeggen: wij zullen in het huis des Heeren gaan.*

(bbbbb) Zij dankten en verheerlijkten God daarover: [Psalm 147:1, 19, 20](#). *Looft de Heere, want.. Hij maakt Jakob zijn woorden bekend, Israël Zijn inzettingen en Zijn rechten. Alzo heeft Hij geen volk gedaan; en Zijn rechten, die kennen zij niet. Hallelujah!*

Dit alles toont klaar, dat zij de ceremoniële godsdienst niet als een straf, maar als een grote zegen achtten.

Bewijs 3. **Behoren tot het Evangelie.**

't Evangelie is geen straf, maar een zegen; nu, de ceremoniën, alles wat ceremonieel was, dat was het Evangelie, die kondigden hun aan, dat Christus komen zou, die leerden hun, waarmee Christus voor hun zonden zou betalen, die verzegelden hun de vergeving der zonden, door Christus, met het geloof, aangenomen. Dus waren ze gene straf, maar een zegen.

Bewijs 4. **De kerk is voortreffelijker geweest na Sinaï dan vóór.**

De staat van de kerk na Sinaï en na de zonde met het kalf was uitnemender dan de kerk voor Sinaï; zo waren dan de wetten, op Sinaï gegeven, geen straffen, de kerk ellendiger makende dan tevoren: [De 5:2-3](#). De Heere, onze God, heeft een verbond met ons gemaakt aan Horeb. Met onze vaders heeft de Heere dit verbond niet gemaakt, maar met ons, wij, die hier heden allen levend zijn. [Deut. 29:1](#). Dit zijn de woorden van het verbond, dat de Heere Mozes geboden heeft te maken met de kinderen Israëls, in het land van Moab, boven het verbond, dat Hij

met hen gemaakt had aan Horeb. God had het verbond der genade statelijk met Israël opgericht, dat wordt gemeld als een zegen; boven de voorvaderen. God vernieuwt hetzelfde verbond wederom statelijk in de velden van Moab. Mozes verheft die staat ook zelfs boven de staat aan Horeb, als hebbende hoven het eerste nu wederom een herhaling en een statelijke bevestiging van datzelfde verbond. Indien nu de ceremoniële wetten een straf waren geweest van het gouden kalf, zo kon de statelijke herhaling van dat verbond, dat voor het gouden kalf gemaakt was, geen plaats hebben; maar God zou zich verder en vreemder van hen gehouden hebben.

Bewijs 5. De ceremoniële wetten zijn gegeven vóór de zonde met het kalf.

De ceremoniële wetten waren al gegeven voor de zonde met het kalf, immers voor 't merendeel, zo kunnen ze geen straf zijn om die zonde, namelijk de offeranden het onderscheid tussen rein en onrein vee, de besnijdenis, het pascha, de eerstgeboorte, de wassingen, de priesters, de hoogtijden of feestdagen, de gehele tabernakel met de altaren, ark en offeranden. Dit alles was alreeds voor de zonde met het kalf ingesteld en gegeven; zo kunnen dan de ceremoniën gene straf zijn van die zonde. Is het Evangelie na de zonde tot een straf geworden? En kunnen de voorbeelden, die Christus aanwezen en tot Christus leidden, een straf zijn? In 't minste niet, het snijdt een tedere Godzalige door het hart, het doet de goedheid Gods te kort.

Tegenwerping 1.

XXXV. [Ezech. 20:25](#), *Daarom gaf Ik hun ook besluiten, die niet goed waren, en rechten, waarbij zij niet leven zouden.* De Gever van deze wetten is God, deze wetten waren niet de wet der zeden; want die waren ten leven voor die ze doen, [Ezech. 20:11](#), [21](#). Maar zij waren de wetten van de ceremoniën, die worden genoemd de wet van het vleselijke gebod, [Hebr. 7:16](#). Zwak en onnut, [Heb. 7:18](#). Die niet machtig waren levendig te maken, [Gal. 3:21](#). Deze wetten had God hun gegeven, omdat ze de morele wet verbroken hadden, welke zonde niet anders kan zijn dan de afgoderij met het gouden kalf; zo zijn dan de ceremoniële wetten gegeven tot een straf om de zonde met het kalf.

Antwoord

(72) Verre zij van de Almachtige onrecht, verre zij van de heiligen God ongerechte en kwade wetten te geven! Alle wetten, die God ooit gegeven heeft, waren goed en ten leven, en de wet van de Tien Geboden en de ceremoniële wetten. [Neh. 9:13](#), ... *Gij hebt hun gegeven rechtmatige rechten en getrouwe wetten, goede inzettingen, en geboden.* [Deut. 10:13](#), Om te houden de geboden des Heeren en zijn inzettingen, die ik u heden gebiede, u ten goede. De ceremoniën, de offeranden waren in de stof vlees en bloed van dieren; daarom noemt de apostel ze vleselijke geboden. De ceremoniën waren gegeven om verenigd te worden met het tegenbeeld, Jezus Christus, en waren het Evangelie, Christus verkondigende en aanbiedende; maar zij waren niet gegeven om op zichzelf te zijn en gedaan te worden, afgescheiden van het tegenbeeld, en om door haar de verzoening teweeg te brengen; daartoe waren ze zwak en onnut, en waren niet machtig levendig te maken, anders was het

niet nodig geweest dat Christus stierf; maar, verenigd met het tegenbeeld, waren ze nodig en nuttig. Wij ontkennen, dat door deze wetten, die niet goed waren, de ceremoniële wetten verstaan worden, laat het bewezen worden.

't Waren wetten, die het opofferen van hun kinderen, met die door vuur te laten gaan, die de versierde afgodendienst raakten, gelijk uit het volgende vers blijkt.

(73) De oorzaak, waarom deze wetten gegeven waren, was niet de zonde met het gouden kalf, het wordt zelfs in dit hoofdstuk niet eens genoemd, ja zelfs staat er niet één woord of reden die enige gedachte daarheen leidt, 't is dan enkele versiering het gouden kalf hier in te brengen, en het te stellen tot de oorzaak van het geven van de wet van de ceremoniën; dat ook daaruit blijkt, dat de ceremoniële wetten al gegeven waren voor het kalf, zo kan dan het kalf geen oorzaak van de geving van de wetten zijn. Hier worden andere zonden, als oorzaak van deze wetten, verhaald, namelijk, een gehele trein van zondigen van het volk Israëls, van Egypte af tot de tijd van Ezechiël toe, en onder die wordt zelfs aangetekend de overtreding tegen de ceremoniële wetten, als daar is het ontheiligen van de sabbatten, niet alleen van de sabbat de zevende dag, die tot de morele wet behoort, maar de sabbatten, die verscheiden waren en tot de ceremoniën behoren. Zodat hier noch van de ceremoniën, noch van 't kalf gesproken wordt.

(74) God wordt gezegd deze kwade wetten gegeven te hebben, niet door bevel, maar door toelating, straffende zonden met zonden, 't welk uit het volgende vers klaar blijkt, [Ezech. 20:26](#), En Ik verontreinigde hen in hun giften, omdat zij door het vuur deden doorgaan al wat de baarmoeder opent. Zo als God hen verontreinigde met het bedrijven van de zonde, zo gaf Hij hun ook hier kwade wetten; het geschiedde beide door toelaten, door overgeven aan hun zelf. Zulke spreekwijzen zijn er vele in het Woord van God: [Rom. 1:26](#). *Daarom heeft hun God overgegeven tot oneerlijke bewegingen.* [2 Sam. 16:10](#). *Want de Heere toch heeft tot hem gezegd: vloek David.* Psalm 81:13 [[Ps. 81:12](#)]. Dus heb Ik het overgegeven in het goeddunken huns harten dat zij wandelden in hun overwegingen. Wat straf God geoefend heeft over de zonde met het kalf, tekent Stefanus aan: [Hand. 7:41-43](#). *En zij maakten een kalf in die dagen, en brachten offerande tot den afgod, en verheugden zich in de werken hunner handen. En God keerde Zich, en gaf hen over, dat ze het heir des hemels dienden.* De zin van deze tekst is: Omdat Israël zo godloos was, zo weerspannig en hardnekkig in de zonde voortging, verliet God hen en gaf ze over tot allerlei schrikkelijke afgoderijen, en liet toe dat ze zelf een godsdienst versierden, en daaromtrent wetten maakten, die niet goed waren, waardoor zij niet leven zouden, daar zij door het onderhouden van de wetten Gods geleefd zouden hebben; maar deze van hen zelf verzonnen wetten waren hun ter dood.

Tegenwerping 2.

XXXVI. [Hand. 15:10](#), ... *Om een juk op de hals van de discipelen te leggen, dat noch onze vaders, noch wij hebben kunnen dragen.* [Gal. 5:1](#), ... *En wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen.* Een juk, en een juk der dienstbaarheid is een straf. Nu, dat zijn de ceremoniën, zo dan een straf.

Antwoord

- (oooo) Waar is hier het gouden kalf, dat moest er immers zijn? Zo kan dan uit deze tekst niet besloten worden, dat de ceremoniën zijn een straf van het kalf.
- (pppp) Hier wordt gesproken van de besnijdenis, die behoorde tot de ceremoniële dienst; deze was al enige honderden jaren voor het kalf ingesteld; was die Abraham ook tot een straf, hoe was ze dan een zegel van de rechtvaardigheid van het geloof? Hoe kan een sacrament van het genadeverbond een straf zijn?
- (qqqq) Evangelie wordt ook een juk, hoewel een zacht juk, genoemd, [Matth. 11:29-30](#). Zo kan men dan uit het woord juk geen straf besluiten. God wil niet dan zijn kinderen losbandig zouden zijn, maar bepaalt ze en stelt ze onder Hem, onder zijn wetten, die Hij hun als een juk oplegt om Hem dienstbaar te zijn. Is dan aan God dienstbaar te zijn, onder zijn juk te zijn, een straf?
- (rrrr) Een juk zegt dienstbaarheid, een juk, dat niet te dragen is, zegt niet straf, maar moeilijkheid, zwaarheid. Een zaak nu is onmogelijk of in zichzelf, zulke wetten heeft de rechtvaardige God niemand gegeven; of een zaak is ondraaglijk door zwakheid des mensen, in welke hij zichzelf gebracht heeft. Zodanig zijn de morele wetten, welke de zondige mens niet kan onderhouden, de besten struikelen nog dagelijks in velen. Omdat de wet der zeden een ondraaglijk juk is voor de mens, die zondig is, is ze daarom een straf? Zo ook de ceremoniële wetten, zij waren lastig, moeilijk, en zelfs uiterlijk niet wel na te komen, zonder zich hier of daar te besmetten; daaruit volgt niet, dat ze meer een straf waren dan de wet der zeden. Zij waren enkel zegeningen, schoon lastig voor het vlees. Als iemand enige mijlen moet reizen om een predikatie te horen, 't is wel lastig, doch 't is geen straf, maar een zegen; omdat men door de moeilijkheid het Woord nog bekomen kan.

Tegenwerping 3.

XXXVII. [Gal. 3:19](#), *Waartoe is dan de wet? Zij is om van de overtredingen wil daarbij gesteld*. Is dan de ceremoniële wet (want van die wet spreekt de apostel) om der overtreding wil bij de belofte gevoegd? Zo is ze dan een straf van de zonde.

Antwoord

- (1) Hier is 't kalf wederom niet, daar het toch om te doen is, zodat het gehele oogmerk, in deze tekst tegen te brengen, mis is.
- (2) Wij ontkennen, dat de apostel hier de ceremoniële wet in 't oog heeft, dat moest getoond worden; doch men zegt het maar, die het niet geloven wil, die mag het laten.
- (3) De ceremoniële wetten waren voor een gedeelte al toen Abraham de belofte ontving; zo kan de apostel daarop niet zien, meer en min verandert de soort niet. Alhoewel wij in dit hoofdstuk de ceremoniële wetten niet willen uitsluiten, zo blijkt het nochtans, dat de apostel in deze tekst het oog heeft op de wet van de Tien Geboden; want hij spreekt van die wet, onder welke zo iemand is, onder de vloek is, [Gal. 3:10](#). *Uit welke werken niemand gerechtvaardigd wordt voor God*, [Gal. 3:11](#). Die tegen het geloof overstaat, [Gal. 3:13](#). Die door de engelen besteld is in de hand des Middelaars, [Gal. 3:19](#). Deze wet is niet de wet van de ceremoniën, maar van de Tien Geboden.

(4) Paulus vraagt niet waarom, om welke oorzaak, de wet gegeven is, maar waartoe zij gegeven is, tot welk einde, tot welk gebruik. Hij vraagt, omdat de erfenis uit de wet niet is, maar uit de belofte, is dan de wet tevergeefs gegeven? Heeft ze dan geen gebruik? Ja zegt de apostel, zij is (Grieks) charin, *hiertoe, of tot een einde*, charin toon parabaseoon, *ten einde van de overtredingen*, of, *om de wil van de overtredingen*, bij de beloften gesteld; ten einde men de overtredingen uit dezelve zou kennen, en alzo van zijn eigen gerechtigheid zou worden afgetrokken, om daardoor gerechtvaardigd te worden en de belofte uit de wet te zoeken; maar om de erfenis te zoeken door het geloof in Jezus Christus. Ziet dit in de volgende [Gal. 3:22-24](#), *Maar de schrift heeft het alles onder de zonde besloten, opdat de belofte uit het geloof van Jezus Christus de gelovigen zou gegeven worden. Doch eer het geloof kwam, waren wij onder de wet in bewaring gesteld, en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden. Zo dan, de wet is onze tuchtmeester geweest tot Christus, opdat wij uit het geloof zouden gerechtvaardigd worden.* Dit einde toont de apostel, [Rom. 5:20](#), *Maar de wet is bovendien ingekomen, opdat de misdaad te meerder worde. Zo is dan om van de overtredingen wil niet de oorzaak van de geving van de wet, alsof het geven van de wet een straf van de zonde ware; maar 't zegt het einde waartoe de wet gegeven is, namelijk om de zonde te kennen.*

Hoofdstuk 6: Van de Kerk van het Nieuwe Testament, van de geboorte van Jezus Christus, tot de Openbaring aan Johannes

Hoofdstuk 6

Van de Kerk van het Nieuwe Testament, van de geboorte van Jezus Christus, tot de Openbaring aan Johannes.

Historie van de geboorte van Jezus Christus.

Gezien hebbende de staat van de kerk, van Adam tot op Abraham, en van Abraham tot op Christus, zijnde de tijd van het Oude Testament, en de bediening van het genadeverbond in die tijden, gaan wij over tot de kerk van het Nieuwe Testament.

Wij beginnen met de geboorte en dood van de Heere Jezus Christus, op welke alle de profetieën waren, en op welke alle de voorbeelden zagen. Als de tijd, die God

in Zijn raad bestemd had, gekomen was, welke Paulus noemt *de volheid des tijds*, [Gal. 4:4](#), zendt God de engel Gabriël tot Zacharias, een Priester, die hem aanzegt, dat zijn vrouw Elisabeth (schoon zij beiden in hoge ouderdom waren) een zoon zou baren, en dat hij zijn naam Johannes, dat is, *Jehovah is genadig* zou noemen welke was de voorloper van de Heere Jezus komende, naar de voorzeggingen in de geest en kracht van Elia.

Omtrent zes maanden daarna wordt de engel Gabriël gezonden tot Maria, een zeer Godzalige maagd, uit het geslacht van David, en maakt haar bekend, dat zij door de scheppende kracht van de Heilig Geest bevrucht zou worden, en een zoon zou baren, met bevel dat zij Hem Jezus zou noemen, omdat Hij *de Zaligmaker* zou zijn.

Na verloop van negen maanden baart zij haar eerstgeboren zoon, die omtrent vier duizend jaren van God beloofd, en van de gelovigen al reikhalzende tegemoet was gezien. Daarop raakt hemel en aarde in beweging, een engel maakte de geboorte van de Zaligmaker bekend aan enige herders, 't welk een menigte van heilige engelen bekrachtigde, God verheerlijkende met deze woorden: *Ere zij God in de hoogste hemelen, vrede op aarde, en in de mensen een welbehagen*. De herders gaan daarop naar Bethlehem en vinden de nieuwgeboren Zaligmaker, in doeken gewonden, liggende in de kribbe, en maken het alom bekend. Daarop komen aanzienlijke wijzen uit het Oosten tot Jeruzalem, en vragen naar de geboren Koning van de Joden; dit baart een grote beroering in geheel Jeruzalem: Herodes vergadert de grote raad van de overpriesters en schriftgeleerden, om uit hen te vernemen, waar de beloofde Messias geboren zou worden; hij zendt daarop de wijzen naar Bethlehem, die door een buitengewone ster, die voor hen heenging, en boven de plaats, daar Jezus was, staan bleef, Hem vinden en verheerlijken. Nog meerder wordt de geboorte van de Heere Jezus bekend door de moord van de kinderen, van twee jaren oud en daaronder, in Bethlehem en in alles deszelfs landpalen door Herodes aangericht, om de Messias in zijn kleinheid te doden, achtende dat Hij onder die kinderen zou zijn; maar Jozef en zijn moeder, door Goddelijke openbaring vermaand zijnde, vluchten met Hem naar Egypte. Daarna in het Joodse land wedergekeerd zijnde, nemen hun verblijf te Nazareth in Galilea. Jezus, twaalf jaren oud zijnde, geeft een straal van zijn Godheid van Zich onder de leraren in de tempel, zodat zij zich over zijn verstand ontzetten.

Zijn openbare bediening.

II. Nadat Jezus Zich tot het dertigste jaar van Zijn ouderdom verborgen had gehouden, zo begint Johannes de Doper te prediken, te dopen en de weg voor de Heere Jezus te bereiden. De Heere Jezus komt tot hem en wordt van hem gedoopt, welke Jezus kennende, Hem aan het volk openbaar maakt. Daarop komt de Heere Jezus openbaar uit, predikt met grote kracht en aangenaamheid, en toont dat Hij de Zaligmaker was, door ontelbare wonderen, die strekten tot genezing en verlossing van allerlei ellendigen, waardoor al het volk Hem aanhing, en zijn gerucht zich niet alleen onder de Joodse natie verspreidde, maar ook uitging in verscheiden gewesten en landen buiten Kanaän. Maar omdat Hij niet kwam met uitwendige heerlijkheid, en niets deed tot oprichting van een aards koninkrijk en verlossing van de Joodse natie van de heerschappij van de keizer, en omdat Hij van het volk boven de Farizeeën en Schriftgeleerden geacht werd,

zo werden ze met nijdigheid en haat tegen Hem ingenomen en zochten Hem te doden.

De Heere Zijn loop voleindigd hebbende, stelt Zich tot volbrenging van Zijn offerande, tot een rantsoen voor de uitverkorenen, laat Zich gevangen nemen, alles aan Zich doen wat van Hem voorzeggd was, en laat Zich aan het kruis doden. Hij staat ten derden dage wederom op, en vaart na veertig dagen op ten hemel, en stort tien dagen daarna, op het Pinksterfeest, de Heilig Geest uit over de apostelen, door wier prediken in allerlei talen, drie duizend mensen op één dag bekeerd zijn geworden, en voortvarende met prediken en wonderen te doen, komt een grote menigte van vele duizenden Joden tot het geloof in Christus. Ja het blijft niet bij de Joden, maar het Evangelie wordt ook verkondigd onder de Heidenen, die het met grote begeerte horen, aannemen en bekeerd worden.

Op het paasfeest; pinksterfeest

III. De Heere had voorheen de Joodse natie, door vele beroerten van binnen en van buiten, voor een groot gedeelte verstrooid onder allerlei volkeren onder de zon; van deze kwam alle jaren een ontelbare menigte te Jeruzalem tot de drie feestdagen, naar het bevel Gods, en omdat Pasen en Pinkster kort op elkaar kwamen, zo bleven de meesten, die ver afgelegene waren, die tijd te Jeruzalem, om beide feestdagen waar te nemen. De Heere beschikte het in Zijn voorzienigheid, dat Jezus op het Paasfeest gekruisigd werd, en na drie dagen wederom opstond, en dat de Heilig Geest op een buitengewone wijze op het Pinksterfeest werd uitgestort, en dat zulke grote menigte Joden Christus, als de lang beloofde Messias, aannemen.

Dit baande de weg tot de bekering van de Heidenen; want zij, een ieder wederom in hun land komende, vertelden het alles in het land van hun woning, wat te Jeruzalem gebeurd was, en dat Jezus van velen voor de Messias erkend en aangenomen werd, en de verstrooide apostelen en andere gelovigen daarop in hun land komende, kregen ingang onder de Joden, en door die gelegenheid ingang onder de Heidenen.

Het Evangelie tot de heidenen gebracht.

IV. Terwijl het Evangelie onder de Joden toenam, was de duivel niet stil, maar ruide zijn instrumenten op tegen de Christen-Joden; de ingewortelde haat tegen Christus, en tegen allen die in Hem geloofden, en Hem de Messias te zijn erkenden, zette de overpriesters en schriftgeleerden aan, om naar hun uiterste vermogen de gemeenten in Jeruzalem en Judea te vervolgen, en bewogen daartoe zoveel zij konden de stadhouders, die soms hun hand leenden tot de vervolgingen. Maar hoe groter die vervolgingen werden, hoe krachtiger het Evangelie doorbrak, totdat de bekering onder de Joden ophield, de verharding over de gehele natie uitgegoten werd, en zij het Evangelie eendrachtelijk verstietten; daardoor bleef het Evangelie onder de Heidenen. 't Is te verwonderen, dat het Evangelie zo snel onder de Heidenen voortliep, en in korte tijd geheel Azië, Afrika en Europa vervulde ... *Hun geluid is over de gehele wereld uitgegaan en hun woorden tot de einden der wereld*, [Rom. 10:18](#). En de Heere is gevonden van degenen, die Hem niet zochten, en is openbaar geworden degenen, die naar Hem niet vraagden, [Rom.10:20](#). Dus werden al de profetieën van de

roeping van de Heidenen vervuld, en de Heere Jezus ontving de belofte, [Psalm 2:8](#), *Eis van Mij, en Ik zal de Heidenen geven tot uw erfdeel, en de einden van de aarde tot uw bezitting.* [Psalm 72:8](#), *Hij zal heersen van de zee tot aan de zee, en van de rivier tot aan de einden der aarde.*

Jeruzalem verwoest.

V. Het Evangelie onder de Heidenen bevestigd en de Joodse natie verhard zijnde geworden, zo heeft de Heere zijn toorn op een buitengewone manier over dat ondankbaar, boosaardig, Godvergetend volk, die het bloed van de Heere Jezus, Die zij verworpen en ter dood geëist hadden, over zich en hun kinderen gewenst hadden, uitgegoten, heeft Jeruzalem in de handen van Titus Vespasianus gegeven, die de tempel en geheel Jeruzalem in de as heeft gelegd en tot de grond toe geslecht, omtrent zeventig of twee en zeventig jaar na Christus' geboorte, en omtrent veertig jaar na Christus' hemelvaart, en heeft de Joodse natie onder alle volken des aardbodems verstrooid met de uiterste versmaadheid en verachting, die overal op hen liggen blijft tot op de huidige dag. Dus is de stad, die weleer was een sieraad van de gehele aarde, de volkomenheid van de schoonheid, de verzamelplaats van het volk van God tot zijn dienst, zo verwoest, dat men de plaats niet meer kent. Dus in de tempel, in welke de ceremoniële godsdienst gepleegd werd, in welke God weleer tussen de Cherubs woonde, met al de ceremoniële diensten, die al lang uitgediend hadden en onnut waren, weggenomen; maar het Evangelie werd in heerlijkheid en klaarheid onder de Heidenen, die God dienden in Geest en waarheid verbreid.

Onderscheid tussen het Oude- en Nieuwe Testament in manier van godsdienst.

VI. Daar is zeer groot onderscheid tussen de kerk en de manier van Godsdienst in het Oude Testament en de kerk en de godsdienst in het Nieuwe Testament; deze munt zeer uitnemende uit boven die, onder andere ook in deze vier zaken:

1. In het Oude Testament, schoon hetzelfde Verbond, dezelfde Middelaar Jezus, dezelfde geestelijke goederen, daar zowel waren als nu, zo geschiedde de dienst daar door lichamelijke en zichtbare zaken, afschuwende de toekomstige Messias en zijn verrichtingen. 't Was wel een uitnemende zegen, dat de Messias hun dagelijks zo zichtbaar voor ogen afgeschilderd werd, en dat zij door uiterlijke reinigingen tot de inwendige reinigingen van de ziel geleid werden; maar 't was naar het lichaam zwaar en lastig. Wat was daar een menigvuldigheid van plichtplegingen; de smartelijke besnijdenis, gedurige wachthouding van niet te raken noch te smaken, menigte van lichamelijke besmettingen, en daarop wassingen en offeranden. Maar in het Nieuwe Testament zijn al die dingen vernietigd, en in de plaats van alle lichamelikheden heeft de Heere een geestelijker, verhevener, onzichtbaarder, en in die opzichte een onmiddellijker manier van godsdienst ingesteld; men gaat nu tot de zaak niet door schaduwen. Maar de ware aanbidders aanbidden de Vader in geest en in waarheid, [Joh. 4:23](#). Nu mogen wij zonder schaduwen rechtuit in het heiligdom ingaan. [Hebr. 10:19-22](#). *Dewijl wij dan, broeders! vrijmoedigheid hebben om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus, op een verse en levende weg, welke Hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is, door zijn vlees; en omdat wij hebben*

een grote Priester over het huis Gods; zo laat ons toegaan met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid des geloofs, onze harten gereinigd zijnde van het kwaad geweten, en het lichaam gewassen zijnde met rein water. Niemand heeft ons nu te oordelen in spijs of drank, of in het stuk des feestdag, of van de nieuwe maan, of van de sabbatten; welke zijn een schaduw van de toekomstige dingen, maar het lichaam is van Christus, [Kol. 2:16-17](#); [Gal. 5:13](#). Wij zijn tot vrijheid geroepen, alleen gebruikt de vrijheid niet tot een oorzaak voor het vlees.

En in de uitbreiding van het Evangelie onder allerlei volken.

VII. 2. Of wel vóór de roeping van Abraham de kerk bestond uit allerlei naties zonder onderscheid, zo had toch de kerk weinig voorgang, licht en heerlijkheid; maar nadat God het verbond met Abraham oprichtte, zo scheidde de Heere alle andere naties van hem af en liet ze wandelen in hun wegen; maar de kerk werd besloten in de nakomelingen van Abraham door Izak. *Hij maakt Jakob Zijn woorden bekend, Israël Zijn inzettingen en Zijn rechten. Alzo heeft Hij geen volk gedaan, en Zijn rechten kennen zij niet, [Psalm 147:19-20](#).* Maar na de komst van de Heere Jezus is dat onderscheid van de naties weggenomen; ja de Heere Jezus heeft de verharding [p116] over zijn oud volk uitgestort, en de Heidenen tot zijn volk aangenomen. *In alle volke, die Hem vreest en gerechtigheid werkt, is Hem aangenaam, [Hand. 10:35](#).* Maar nu in Christus Jezus, zijt gij, die eertijds verre waart, nabij geworden door het bloed van Christus, want Hij is onze vrede, Die deze beide één gemaakt heeft, en de middelmuur des afscheidsels gebroken hebbende, heeft Hij de vijandschap in Zijn vlees te niet gemaakt, [Eféze 2:13-15](#). Nu hangen de Heidenen de Silo aan, en gehoorzamen Hem, [Gen. 49:10](#). Nu staat de wortel van Isaï tot een banier der volken, [Jes. 11:10](#). Nu gaan vele volkeren heen, en zeggen: ... Komt, laat ons opgaan tot de berg des Heeren, tot het huis van de God Jakobs, opdat Hij ons lere van Zijn wegen, en dat wij wandelen in Zijn paden, [Jes. 2:3](#).

Het was nodig, zegt de Apostel, dat eerst tot u het Woord Gods gesproken zou worden; doch nadat gij hetzelfde verstoot, en u zelf het eeuwige leven niet waardig oordeelt, ziet, wij keren ons tot de Heidenen; want alzo heeft ons de Heere geboden, zeggende: Ik heb u gesteld tot een licht der Heidenen, opdat gij zou zijn tot zaligheid, tot aan het uiterste van de aarde. Als nu de Heidenen dit woord hoorden, verblijdden zij zich, [Hand. 13:46-48](#). Dus is Abraham een erfgenaam van de wereld geworden, [Rom. 4:13](#). En een vader van vele volkeren. [Rom. 4:17](#). Omdat Abraham, een afgodendienaar zijnde, onmiddellijk geroepen is, door hem zijn zaad onderwezen is, en door zijn zaad het Evangelie aan de Heidenen verkondigd en overgebracht is, door welke zij in Christus, het beloofde zaad Abrahams, hebben geloofd: [Rom. 9:7](#). Noch omdat zij Abrahams zaad zijn, zijn zij allen kinderen; maar, in Izak zal u het zaad genoemd worden, dat is niet de kinderen van het vlees, die zijn kinderen van God; maar de kinderen van de belofte worden voor het zaad gerekend.

Gestrenger.

VIII. 3. In het Oude Testament was de gehele dienst gestrenger, en meer op een wettische wijze; maar in het Nieuwe Testament is alles op een Evangelischer en liefelijker wijze. Ziet de vergelijking: [Heb 12:18](#), [22](#). Want gij zijt niet gekomen tot

de tastelijke berg, en het brandende vuur, en donkerheid, en duisternis, en onweer ... Maar gij zijt gekomen tot de berg Sion, en de stad des levenden Gods, tot het hemelse Jeruzalem, en de vele duizenden van de engelen.

Schaarser.

IX. 4. In het Oude Testament was alles schaarser, minder mensen geloofden waarlijk, en die al gelovigen waren, hadden de geestelijke goederen doorgaans in minder trap en mate. Maar in het Nieuwe Testament is alles overvloedig.

365. Meerder mate van Geest: [Jes. 44:3-4](#) ... *Ik zal Mijn Geest op uw zaad gieten, en Mijn zegen op uw nakomelingen. En zij zullen uitspruiten tussen in het gras, als de wilgen aan de waterbeken.* [Joël 2:28](#). Daarna zal het geschieden, dat Ik Mijn geest zal uitgieten over alle vlees. De Heere Jezus gekomen zijnde, doopt Zijn kinderen met de Heilig Geest en met vuur, [Matth. 3:11](#), en stort die rijkelijk over hen uit, [Titus 3:6](#).

366. Hieruit vloeit een meerdere mate van licht; zo was het geprofeteerd ... *De aarde zal vol van kennis des Heeren zijn, gelijk de wateren de bodem van de zee bedekken,* [Jes. 11:9](#). Zo is het ook geschied. [1 Joh. 2:27](#), *En de zalving, die gijlieden van Hem ontvangen hebt, blijft in u, en gij hebt niet van node, dat iemand u lere; maar gelijk dezelve zalving u leert van alle dingen, zo is zij ook waarachtig.*

367. Hieruit vloeit een meerdere trap van heiligheid: [Jes. 60:21-22](#). *En uw volk zullen allen te samen rechtvaardigen zijn; zij zullen in eeuwigheid de aarde erfelijk bezitten; zij zullen zijn een spruit van Mijn plantingen, een werk van Mijn handen, opdat Ik verheerlijkt worde. De kleinste zal tot duizend worden, en de minste tot een machtig volk. Ik de Heere zal dit te zijner tijd snellijk doen komen.* [Zach. 12:8](#) ... *En die onder hen struikelen zou, zal te die dage zijn als David.* [Zach. 10:3](#), [5](#) ... Hij zal hen stellen, gelijk het paard van Zijn Majesteit in de strijd. Zij zullen zijn als de helden. [Joël 3:10](#) ... De zwakke zegge: ik ben een held.

368. Een gemeenzamer en vrijmoediger omgang met God: [Heb 4:14](#), [16](#). *Omdat wij dan een grote Hogepriester hebben, Die door de hemelen doorgegaan is, namelijk, Jezus, de Zoon van God, laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot de troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen, en genade vinden, om geholpen te worden ter bekwamer tijd.*

369. Een meerdere troost, vrede en blijdschap. [Jes. 54:13](#). *Al uw kinderen zullen van den Heere geleerd zijn, en de vrede uwer kinderen zal groot zijn.* [Psalm 72:7](#). *In zijn dagen zal de rechtvaardige bloeien, en de veelheid van vrede totdat de maan niet meer zij.*

Zich over de dagen van het Nieuwe Testament te verblijden.

X. Vergelijkt dikwijls de staat van de kerk van het Nieuwe Testament en bij de Heidenen, die geheel vervreemd zijn van het Evangelie, en met de ketterse vergaderingen, onder de naam van Christelijke, en ook met de staat van de kerk van het Oude Testament in de gezegde en in andere opzichten, en beschouwt hoe heerlijk onze tijd is boven die. Daarom:

(ssss) Verblijdt er u over. O! hoe reikhalsden de gelovigen van het Oude Testament naar deze tijd, zij baden daarom, zij zongen er van, zij verblijdden

zich daarover. En nu wij hem hebben, zou ons hart dan niet verwijld worden, en zich vervrolijken over al de gewenste zegeningen?

- (tttt) Dankt en verheerlijkt God daarover. Indien de kerk van het Oude Testament zo dankbaar was over de beloften en voor de afschaduwende dienst, hoe vrolijk moest onze ziel de Heere loven? Onze mond moest vervuld worden met zijn lof, en Hem gedurig eer en heerlijkheid geven.
- (uuuu) Wandelt nu in dat licht in heiligheid: [Jes. 2:5](#). *Komt, gij huis van Jakob? en laat ons wandelen in het licht des Heeren.* [Eféze 4:1](#) ... Wandelt waardig der roeping, met welke gij geroepen zijt. [Filip. 1:27](#). *Alleen, wandelt waardig het Evangelie van Christus.*

De gehele Joodse natie zal wederom tot bekering komen.

INHOUD van paragraaf 11 t/m 39

11. **De Bekering van de hele Joodse natie**
Eerste bewijs uit het Nieuwe Testament:
12. Bewijs uit [Romeinen 11](#), 1ste deel
- 13-20. Bewijs uit [Romeinen 11](#), 2ste deel
- (o) Bewijs uit [Romeinen 11](#), 3ste deel
Tweede bewijs uit het Nieuwe Testament:
- 22-26. Bewijs uit [2 Korinthe 3](#)
- . Derde bewijs uit [Mattheüs 23:38-39](#) en [Lukas 21:24](#)
1. Vierde bewijs uit [Jesaja 61](#)
2. Vijfde bewijs uit [Jeremia 31](#)
3. Zesde bewijs uit [Hoséa 3](#)
Bijkomende opmerkingen
4. **Terugkeer van de Joden in hun vaderland**
5. 1ste bewijs voor terugkeer uit [Deut. 30](#)
6. 2de bewijs voor terugkeer uit [Amos 9:14-15](#)
7. 3e bewijs voor terugkeer uit [Ezechiël 37](#)
8. 4e bewijs voor terugkeer uit [Jesaja 62](#)
9. 5e bewijs voor terugkeer uit [Zacharia 2](#)
10. Eén uitvlucht en één tegenwerping beantwoord
11. Onze oefeningen en plichten hieromtrent en slotbede

XI. Dus hebben wij gezien de verstoting van de Joden en de aanneming van de Heidenen tot het volk Gods. Hier is een bedenking te beantwoorden, namelijk:

Of de Joodse natie voor altoos zal verstoten blijven, dan of de gehele natie nog eens tot bekering zal komen, gelovende en belijdende dat de

Messias al gekomen is, en dat Jezus is de Christus?

Als wij spreken van de bekering der Joden, zo verstaan wij daardoor de gehele natie, niet alleen Juda en Benjamin, die uit Babel wedergekeerd zijn en in Kanaän waren, tot op de verwoesting van Jeruzalem, maar ook de Tien Stammen. Deze zijn niet bij elkander gebleven, en elders in een onbekende hoek van de wereld verborgen, zoals de Joden beuzelen, maar zijn ten dele vermengd onder de Oosterse volkeren, de Joodse godsdienst verlaten hebbende, en zijn ten dele bij hun godsdienst gebleven. Zij hebben zich verspreid onder de volkeren van de aarde.

Maar een zeer grote menigte is ook wedergekeerd naar Kanaän, en zijn onder de anderen vermengd. Hanna, de profetes, de dochter van Fanuël, uit den stam van Aser, diende God te Jeruzalem in de tempel, [Lukas 2:36](#). Ook zijn zeer velen van den stam van Juda, Benjamin en Levi niet teruggekeerd uit Babel. Van de teruggekeerden hebben ook zeer velen, door de inlandse beroerten, hun vaderland verlaten, en zijn verspreid geworden over de gehele wereld onder allerlei volkeren, behoudende de Joodse godsdienst.

Jakobus schreef aan de twaalf stammen, die in de verstrooiing zijn, [Jak. 1:1](#). De verstrooiden kwamen uit allerlei natiën op de feestdagen te Jeruzalem tot de godsdienst, zoals te zien is [Hand. 2:5-11](#). Na de verwoesting van Jeruzalem is de gehele Joodse natie verstrooid, en hebben geen eigen plaats van verblijf.

Van deze natie zonder onderscheid spreken wij, en geloven, dat die zullen erkennen, dat Jezus is de Christus, de Messias, in het Oude Testament beloofd, en van de vaderen verwacht. Dit is het algemeenste gevoel van de Godgeleerden van alle eeuwen, zelfs ook van de Lutherse en de Roomsen. Maar daar zijn er ook, die daaraan twijfelen, en sommigen ontkennen het.

Om deze zaak te bevestigen zullen wij niet alles bijeenhalen, wat daarvan gezegd zou kunnen worden, maar zullen alleen twee bewijzen nemen uit het Nieuwe Testament. Die wij in de eerste plaats stellen, omdat ze aan geen uitvluchten van enige schijn onderworpen zijn, en die klaar getoond zijnde, zullen de weinige bewijzen, die wij uit vele van het Oude Testament zullen voorstellen, aan ons meerder klaarheid en vastheid geven.

1ste bewijs

XII. Het eerste bewijs nemen wij uit [Romeinen 11](#), welk geheel hoofdstuk wij in 't kort zullen openen, omdat de kracht van ons bewijs in de samenhang ligt.

Dit hoofdstuk heeft drie delen:

- (cccc) Een vraag bij wijze van een tegenwerping voorgesteld, [Rom. 11:1-2](#).
- (dddd) De beantwoording van die vraag [Rom. 11:3-32](#).
- (eeee) Het besluit, [Rom. 11:33-36](#).

HET EERSTE DEEL.

De vraag is, [Rom. 11:1](#). *Heeft God Zijn volk verstoten?* Door het volk Gods verstaat de apostel de Joodse natie, welke hij doorgaans, en ook in dit hoofdstuk *Israël* noemt. God had aan Jakob de naam van Israël gegeven, nadat hij met de Heere geworsteld had. Met die naam werden zijn nakomelingen genoemd. Om alle heimelijke twijfelingen te voorkomen, heeft men te weten, dat in het gehele Nieuwe Testament door het woord *Israël* nooit de gelovigen, *de kerk des Nieuwen Testaments* genoemd wordt. Maar dat daardoor altijd *de Joodse natie* verstaan wordt, in tegenstelling en afscheiding van alle andere.

Twee plaatsen alleen dienen opgehelderd, te worden, zoals [Romeinen 9:6-8](#). *"Doch ik zeg dit niet, alsof het woord Gods ware uitgevallen; want die zijn niet allen Israël, die uit Israël zijn. Noch omdat zij Abrahams zaad zijn, zijn zij allen kinderen; maar in Izak zal u het zaad genoemd worden. Dat is: niet de kinderen des vleses, die zijn kinderen Gods; maar de kinderen der belofte worden voor het zaad gerekend.* Noemt de apostel hier de gelovigen uit de Heidenen niet Israël?

Antwoord. Nee, de apostel spreekt hier in het geheel niet van heidenen, maar alleen van Joden. Hij beoogt te bewijzen, dat God zijn verbond met Abraham en zijn zaad niet vernietigd heeft, al was het dat het grootste gedeelte den Messias verwierp, en in Hem niet geloofde, het Evangelie ongehoorzaam was. [Rom. 9:6](#), Het Woord Gods is niet uitgevallen. God heeft Zijn belofte en verbond niet vernietigd, omdat allen die uit Abraham waren, niet behoorden tot het verbond en de belofte.

Ismaël en de kinderen van Ketura behoorden daar niet toe, maar alleen Izak; en verder ook alle kinderen van Izak behoorden tot het verbond en de belofte niet. Ezau werd als een onheilige verstoten; maar het verbond en de belofte was op Jakob, en zo verder, schoon vele van Jakobs nakomelingen ongelovig zijn, en God in hen geen behagen heeft, zo blijft het verbond Gods met hem en zijn zaad vast, in zijne gelovige nakomelingen, die worden voor het zaad gerekend. En dus zijn zij niet allen Israël, die uit Israël, dat is Jakob, zijn.

Doet hierbij, dat de bekering der Heidenen het verbond met Abraham en zijn zaad niet bevestigde; want dan zou het verbond met Abraham en zijn zaad bevestigd zijn geworden, al was er niet één van zijn natuurlijk zaad bekeerd geweest, dat ongerijmd is. Paulus spreekt van zijne maagschap naar het vlees, en het verbond Gods met die, en hij toont, dat het verbond vast blijft met hen, in de bekeerden van hen, ofschoon velen ongelovig bleven. Zodat deze tekst geheel niet van Heidenen, maar alleen van Joden spreekt, en dat de kerk des N. T. niet wordt genoemd Israël. [Gal. 6:16](#), *zo velen als er naar dezen regel zullen wandelen, over denzelven zal zijn vrede en barmhartigheid, en over het Israël Gods.*

Worden hier niet alle gelovigen, zo Joden als Heidenen, *Israël* genoemd?

Neen, de kerk bestond toen uit Joden, in welke de Heidenen, als wilde takken, den olijfboom ingeënt werden. De gelovige Joden wilden, dat de Heidenen, die tot hen kwamen, en in de kerk met hen verenigd werden, besneden zouden worden; hiertegen kant zich de apostel, en verklaart; *dat noch besnijdenis, noch voorhuid in het geloof enige kracht heeft, of enig voorrecht geeft; maar alleen een nieuw schepsel*, vs. 15. En blijvende in de samenvoeging van besnijdenis en

voorhuid, verklaart hij, dat over beiden vrede en barmhartigheid zou zijn, als zij maar naar de regel wandelden, dus én over de gelovigen die de voorhuid hebben, én over de gelovigen uit de besnijdenis; welke laatste hij noemt *het Israël Gods*; dit geeft het wordeke en te kennen.

Indien hij van beiden, zo Joden als Heidenen niet sprak, zo kwam het en hier niet te pas. Maar daarmede zegt de apostel, dat én over de gelovige Heidenen vrede en barmhartigheid was, én ook over Israël, dat Gods was, namelijk, welke waren de gelovige Joden; waardoor hij hen vermaant, over de besnijdenis en de voorhuid niet te twisten. Zodat hier Israël betekent: de gelovige Joden, en niet de gelovige Heidenen.

Gelijk overal door Israël de Joodse natie verstaan wordt, zo ook in dit hoofdstuk. 't Welk blijkt uit de ganse redenering van de apostel, welke dient om te bevestigen, dat God Zijn verbond met Abraham en zijn zaad niet vernietigt, ofschoon velen ongelovig blijven; niet door de bekering der Heidenen, maar door de bekeerde Joden, in de tijd van Paulus, en in hen die daarna nog zullen bekeerd worden. Maar dat God, Zijn verbond wel zou vernietigen, indien de Joodse natie geheel verstoten werd, en verstoten bleef. Merkt op de gedurige tegenstelling van Israël en heidenen.

[Rom. 10:20](#). ... *Ik ben gevonden van degenen die Mij niet zochten. Deze zijn de heidenen.* Vs. 21. *Maar tot Israël zegt Hij...*

Zo ook [Rom. 11:11](#), . . . *Hun val is de zaligheid der heidenen.* [Rom. 11:12](#): *Indien hun val de rijkdom is der wereld.* [Rom. 11: 13](#), *Ik spreek tot u, heidenen.* [Rom. 11:14](#), *Of ik enigszins mijn vlees tot jaloezheid verwekken mocht.* [Rom. 11:15](#), *Indien hun verwerping de verzoening is der wereld.* In [Rom. 11:24](#) worden de heidenen als takken van een wilde olijfboom gesteld tegen de Joden, als natuurlijke takken.

Uit al deze teksten is het duidelijk, dat de apostel spreekt van de Joodse natie, die hij Israël noemt, gesteld tegenover de gelovige heidenen. Hij noemt de Joodse natie, hen die na de bekering der uitverkorenen in die tijd verhard en van God verlaten waren, *Gods volk*. "*Heeft God Zijn volk verstoten?*" Hij noemt hen Gods volk, niet wegens hun geloof en bekering; want zij waren ongelovig en ongehoorzaam, maar wegens het verbond, *welke God met Abraham en zijn zaad had opgericht*, [Gen. 17:7](#). Gelijk Petrus het ook toont: [Hand. 3:25](#), *Gijlieden zijt kinderen der profeten en des verbonds, hetwelk God met onze vaderen opgericht heeft, zeggende tot Abraham: en in uw Zaad zullen alle geslachten der aarde gezegend worden.*

Dit hebben wij uitvoeriger behandeld, opdat in het vervolg geen uitvlucht mocht genomen worden met te denken, alsof de apostel sprak van gelovige heidenen, of ook gelovige Joden.

De vraag is: *heeft God zijn volk verstoten?* Zij heeft haren oorsprong uit het gezegde in het vorige hoofdstuk, in 't welk de apostel, bevestigd hebbende, dat het geloof uit het gehoor is, verklaart in vs. 18, dat beiden, Joden en heidenen, het Evangelie gehoord hebben, en dat de heidenen dat hebben aangenomen, vs. 19, 20, maar dat de Joden de Messias hebben verstoten, verworpen, en geworden

zijn een ongehoorzaam en tegensprekend volk, 't welk de apostel bevestigt uit de voorzeggingen, [Dan. 12:11](#) en [Jes. 65:2](#).

Hieruit rijst nu de bedenking: dewijl God met Abraham en zijn zaad een eeuwig verbond heeft opgericht, dat Hij hun God, en zij Zijn volk zouden zijn, maar het zaad van Abraham de Messias heeft verworpen, en God Zijn Geest en genade van hen heeft weggenomen en hen heeft verlaten, of God dan Zijn verbond met die natie heeft verbroken, of dezelve geheel, eindelijk en allen heeft verstoten? Dit is de vraag, het eerste deel van het hoofdstuk.

XIII. HET TWEEDE DEEL van het hoofdstuk is de beantwoording van de vraag, 't welk tweezins geschiedt. Eerst kortelijk, daarna door verscheidene bewijsredenen.

(e) Het korte antwoord bestaat in een ontkenning, en is een vaststelling van het tegenovergestelde.

De ontkenning geschiedt niet met woorden alleen, maar met heftigheid, met een indignatie of verontwaardiging: *dat zij verre!* 't Is zoveel als "*het moet niet in de gedachten komen, 't is zonde het in twijfel te trekken, want het is twijfelen aan de getrouwheid en waarheid Gods*. Zou God Zijn volk verstoten? Zou God Zijn eeuwig verbond, met Abraham en zijn zaad opgericht, verbreken? Zou God ontrouw zijn? Zou God Zijn woorden geen stand doen houden en Zijn beloften niet vervullen? Dat is onmogelijk." De vaststelling geschiedt met herhaling van de woorden der vraag, tezamen met een heimelijke overtuiging. *God heeft Zijn volk niet verstoten, 't welk Hij tevoren gekend heeft*. God zal het niet doen, God wil het niet doen, en 't is onmogelijk, dat Hij het doe. Want Hij is de getrouwe God, 't is Zijn volk, 't is Zijn eigendom uit alle geslachten der aarde. Hij heeft het tevoren gekend, de voorkennis Gods, makende een voorbeschikking en voorbepaling, maakt een zaak onwrikbaar. God heeft het zaad van Abraham tot Zijn volk gekend, verordineerd, en in een eeuwig verbond met Hem opgenomen; daarom is het onmogelijk, dat God Zijn volk verstoten zou. 't Is Zijn volk en het zal Zijn volk blijven. Hij heeft het daarvoor gekend, en zal het daarvoor kennen.

XIV. Hierbij voegt de apostel verscheiden bewijsredenen, daarheen strekkende, dat God Zijn volk noch geheel verstoten heeft, noch eindelijk verstoten zal. Dat God Zijn volk niet geheel verstoten heeft, bewijst de apostel met zijn eigen voorbeeld; *ik ben ook een Israëliet, uit het zaad Abrahams van de stam van Benjamin*. Nu, ik ben niet verstoten, maar aangenomen, gelovig, en een apostel; zo is dan geheel Israël niet verstoten.

En niet alleen ben ik gelovig en behouden, maar ook een grote menigte Israëlieten met mij. 't Is nu als in de dagen van Elia, die meende dat geheel Israël God verlaten had, en dat hij alleen was overgebleven; *maar God antwoordde hem, dat er nog wel zeven duizend overgebleven waren*: zo zijn er nog vele duizenden Israëlieten in het verbond getrouw, die de Heere Jezus erkennen als de beloofde Messias, en die in Hem geloven. Dat is dan een zeker bewijs, dat God Zijn volk niet verstoten heeft, maar dat er nog een overblijfsel is naar de verkiezing der genade.

Vandaar gaat de apostel over tot een bewijs, dat God Zijn volk niet eindelijk, voor altoos, geheel en al verstoten zal. [Rom. 11:7-10](#) maakt de apostel een onderscheid tussen *het gelovig overblijfsel* van de Joodse natie, en *de meerderheid* van die natie, 't welk niet alleen ongelovig was, maar daarenboven verhard is geworden tegen het Evangelie, en toont daarvan de oorzaak en de voorzegging uit [Jes. 29:10](#) en [Ps. 69:23](#).

Hij laat het overblijfsel nu voortaan rusten en spreekt daar niet meer van, maar handelt vervolgens van *de verharde natie*. Dit blijkt bijna uit ieder vers.

Hij spreekt [Rom. 11:11](#) van hen die gestruikeld hadden. [Rom. 11:12](#), die gevallen waren. [Rom. 11:15](#), die verworpen waren. [Rom. 11:17-18](#), van natuurlijke takken, die afgebroken waren door ongeloof. [Rom. 11:25](#), van het verharde deel der natie. [Rom. 11:28](#), die vijanden waren geworden, aangaande het Evangelie.

Van die verharde natie verklaart Paulus, dat zij niet voor altoos verstoten zou blijven, maar God hen nog eens bekeren en tot Zich zou brengen en in hun afgedwaalde staat alsnog Zijn oog op hen had, om de natie apart te gehouden, opdat hun bekering en alzo de onveranderlijkheid van Gods verbond met Abraham en zijn zaad des te duidelijker zou gezien worden.

XV. Van *het verharde Israël* vraagt de apostel, [Rom. 11:11](#): *Hebben zij gestruikeld, opdat zij vallen zouden?* Dat is, opdat zij vervallen zouden blijven liggen? Hij antwoordt eerst in 't kort, en daarna vermeerdert en bewijst hij zijn antwoord met vier krachtig overtuigende bewijsreden. Hij antwoordt: *dat zij verre*, met dezelfde ernst, verontwaardiging, en verfoeiing, omdat God dan Zijn verbond zou breken en in Zijn beloften niet getrouw blijven, en dat des mensen ontrouw de getrouwheid Gods zou te niet doen, dat onmogelijk is. Daarom antwoordt hij met verontwaardiging: *dat zij verre*, ganselijk niet. Het zal niet geschieden. Zij hebben niet gestruikeld, opdat zij vallen, vervallen en blijven liggen zouden, maar zij zullen wederom opstaan, zij zullen weer bekeerd worden, tot *ja1oersheid* worden verwekt, [Rom. 11:11](#). *De gehele volheid der Joden zal wederom inkomen*, [Rom. 11:12](#). *Zij zullen wederom aangenaam worden*, [Rom. 11:14](#). *Zij zullen wederom ingeënt worden, nadat zij afgebroken waren*, [Rom. 11:24](#). *Na hun volharding en het ingaan van de volheid der heidenen zal geheel Israël zalig worden door de Verlosser die uit Zion zal komen, en de goddeloosheid zal afwenden van Jakob*, [Rom. 11:16](#). *Zij zullen wederom barmhartigheid verkrijgen*, [Rom. 11:31-32](#).

XVI. Vastgesteld hebbende dat het verharde Israël nog wederom tot bekering zou komen, vermeerdert hij het *met de uitnemendheid en nuttigheid daarvan*, [Rom. 11:11- 15](#). *Indien hun val de rijkdom is der wereld, hoeveel te meer hun volheid!* Want zal dat een uitnemende verandering zijn!

- *Hun val is de zaligheid, de rijkdom der Heidenen, der wereld. Niet een eigenlijke oorzaak, maar een gelegenheid waardoor, nl.*
- [Hand. 13:46](#). Het was nodig, dat eerst tot u het Woord Gods gesproken zou worden; doch nademaal gij hetzelfde verstoot, en uzelf des eeuwigen levens niet waardig oordeelt, ziet, wij keren ons tot de heidenen.
- *Het bestendig geloof en het Heilig leven der heidenen zal het verharde Israël*

tot jaloersheid verwekken, hen doen ijveren om de Messias, - Die hun beloofd en uit hen was, - te erkennen, in Hem te geloven, en in Hem te leven. De apostel wist wel, dat het nog hun tijd niet was, daarom arbeidde hij, of hij nog enigen uit hen behouden mocht. Welke verplichting ook op ons ligt, ofschoon hun algemene bekering nu nog niet zijn zal.

- *De algemeen bekering van het nu verharde Israël zal veel meer zegen, licht, leven, ijver verwekken onder de heidenen, dan hun val veroorzaakt heeft.*

[Rom. 11:12](#), hoeveel te meer hun volheid!

[Rom. 11:15](#), wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden? *Als God die verharde natie vervullen zal met Geest en genade in het herkennen en aannemen van den Messias, David, hunnen koning, dan zal zich in hen vertonen een wonderbare liefde, blijdschap en heiligheid in het geloof, 't zal een uitnemender tijd zijn, dan in de dagen der apostelen; de kerk uit de Heidenen zal zo verwakkerd en verlevendigd worden door de bekering van Israël, dat hun vorige staat er zo bij verschijnen zal, als een dode bij een levende, en de onbekeerden zullen met grote hopen bekeerd worden, en de bekeerden zullen een wonderbare vermeerdering in den trap van genade deelachtig worden.*

O, wat zal dat een heerlijke tijd zijn! Wie zal dan leven?

XVII. Hierop toont de apostel de volstreckte zekerheid van hun bekering, door vergelijking met twee zaken. Vs.16. *En indien de eerstelingen Heilig zijn, zo is ook het deeg heilig; en indien de wortel Heilig is, zo zijn ook de takken heilig.* De ene gelijkenis is genomen van den ingestelde godsdienst, de andere van een natuurlijke zaak, bij allen bekend.

Onder de eerstelingen moesten ook *de eerstelingen des deegs* Gode toegeëigend en geheiligd worden, [Num. 15: 20-21](#). Israël werd genoemd *de eersteling Gods*, omdat God die natie uit de geslachten der mensen Zich geëigend had, [Jer. 2:3](#). Zo ook de gelovigen, [Jak. 1:18](#). Hier verstaat de apostel door de eerstelingen niet zozeer Joden, die in de eerste tijd der apostelen bekeerd werden, want die noemt hij *een overblijfsel*, [Rom. 11:5](#). En de conclusie schijnt niet krachtig, namelijk, omdat in het begin vele Joden bekeerd zijn geworden, zou daarom namaals de gehele natie bekeerd worden. Maar door *de eerstelingen* verstaat de apostel bijzonder Abraham, Izak en Jakob, waarbij men voegen kan de gelovigen in het Oude Testament. Door *de wortel* verstaat de apostel óók Abraham, Izak en Jakob, uit welke de gehele natie als takken gesproten is. Hij zegt: *indien het éne Heilig is, dan is ook het andere heilig*. Heilig betekent hier niet de inklevende heiligheid en deugdzaamheid; maar

- (l) een afzondering van anderen; zo was Israël een afgezonderd volk tot de godsdienst, [Deut. 7:6](#).
- (m) Een devotie, een overgave, of toe- eigening aan God, [Exod. 13:2](#). Dit geschiedt door ingaan in het verbond, 't zij in waarheid, 't zij in schijn. [Exod. 19:6](#); [2 Kor. 7:14](#). Abraham moet men hier niet aanmerken als vader van zijn natuurlijke nakomelingen, waarbij ook Ismaël behoort en de kinderen uit Ketura; maar als vader des verbonds, met hem en zijn zaad opgericht in Izak door Jakob.

Met *het deeg* wordt een klomp deeg bedoeld. Daarvan werd eerst iets afgenomen en Gode toegeëigend, waardoor de gehele klomp hun geheiligd en gezegend werd. Een wortel geeft zulke takken uit, die van dezelfde aard zijn als de wortel; van hoedanige natuur de wortel is, van zodanige natuur zijn ook de takken en de vruchten. *Indien nu*, zegt de apostel, de eerstelingen en de wortel heilig, Gode toegeëigend, Gods eigendom is, dan is ook het deeg, dan zijn ook de takken heilig. Indien Abraham, Izak en Jakob Heilig zijn wegens het verbond, zo is ook de gehele natie heilig, Gods eigendom. Daaruit besluit de apostel, dat de natie niet voor altoos verstoten zal, noch kàn blijven, maar zeker tot bekering zal komen, en wederom van God aangenomen worden. Want als dat niet geschiedde, maar zij voor altijd verstoten bleven, zou het deeg door de eerstelingen, en de takken door de wortel niet geheiligd worden; maar het wordt daardoor geheiligd. Nu, dan zal de natie wederom bekeerd worden.

XVIII. Dit past de apostel, in Rom. 11:17- 24 toe tot waarschuwing van de bekeerde heidenen. In die waarschuwing geeft de apostel klare uitdrukkingen van de bekering der Joden. Hij waarschuwt de heidenen niet te roemen tegen de afgebroken takken, niet trots en hoogmoedig te zijn met verachting van het verharde Israël, want de Joden zijn natuurlijke takken van de olijfboom, maar zij waren als wilde olijftakken, in hùn stam, - in het verbond met Abraham, Izak en Jakob opgericht, - ingeënt. Zij hebben het u niet te danken, dat zij in het verbond met God gekomen zijn; maar zij zijn het middel, dat gij in hetzelfde verbond, met hen opgericht, zijt overgebracht. *Gij draagt den wortel niet, maar de wortel u!* En daarbij, gij hebt niet te roemen tegen hen, denkende, dat God hen voor altijd verstoten zal, neen, zij, als natuurlijke takken, zullen in hun eigen olijfboom wederom ingeënt worden. Dat komt meer met de natuur overeen, dat is gemakkelijker en van beter aard, dan dat gij, van nature wild, in hun stam zijt ingeënt.

XIX. Dit bewijst de apostel uit de Schriften van het Oude Testament, [Rom. 11:25-27](#). Hij noemt de bekering van het verharde Israël een verborgenheid. *Het was geen verborgenheid, dat in de tijden der apostelen een grote menigte van Joden in de Messias geloofden, dat was voor allen kenbaar. Maar dat dit verstokte Israël wat zo boosaardige tegen het Evangelie is, dat Evangelie, dat zij nu zo haatten, nog eens met geloof, liefde en blijdschap zouden omhelzen, daar scheen niet waarschijnlijkheid. En nochtans zou het geschieden. Het zou niet zijn een bekering van enige weinigen, hier en daar één, maar het zou een gehele nationale bekering zijn, alzo zal geheel Israël zalig worden. Dat Israël, over 't welk de verharding gekomen was, dat Israël zou nog eens zo gelukkig worden, dat het zich nog tot de Messias zou bekeren. Niet dat zij allen waarlijk wedergeboren, en de eeuwige zaligheid zouden deelachtig worden, maar dat zij allen erkennen en belijden zouden dat Jezus is de Christus, de beloofde Messias, de Zaligmaker.*

En wanneer zou dat zijn? De verharding is voor een deel over Israël gekomen, totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn. *Zólang zou ze duren, en niet langer. Totdat de oogst der heidenen, de bepaalde menigte, vóór der Joden bekering tot bekering zou gebracht zijn. Niet dat er geen menigte meer zou*

overblijven, maar als het Evangelie zijn vrucht onder de heidenen zou gedaan hebben, dan zou het ook weer komen tot de verharde Joodse natie. Die zou ook gelovig worden; dat een wonderbare verandering en herleving zou zijn.

Dit noemt de apostel een *verborgenheid*. Niet omdat God het hem nu eerst openbaarde, niet dat het in de profetische Schriften niet was voorzien, maar omdat het niet opgemerkt en verstaan werd. Hij wil dat men het wist, en dat men het aanzag en verwachtte als een zekere zaak, opdat men tegen hen niet trots werd, niet eigenwijs bij zichzelf werd, en de Joodse natie niet verachtte, maar met medelijden aanzag en hun bekering verwachtte.

Het was te voren al geprofeteerd en Paulus noemde enige spreken der profeten, namelijk uit [Jes. 59:20](#): *En er zal een Verlosser tot Sion komen, namelijk voor hen, die zich bekeren van de overtreiding in Jacob, spreekt de Heere.* [Jer. 31:33, 34](#): *Dit is het verbond, dat Ik na die dagen met het huis van Israël maken zal Ik zal hun ongerechtigheid vergeven, en hun zonden niet meer gedenken.*

Hier valt niet te knibbelen, noch te twisten, of die teksten niet op een ander tijd gepast moeten worden, dat is twisten tegen Paulus, die onmiddellijk en onfeilbaar door de Heilige Geest sprak en schreef. Hij zegt, dat het ziet op die tijd, als de volheid der heidenen, zou ingegaan zijn. Hij zegt, dat die teksten aanwijzen, *dat het verharde Israël alsdan wederom tot bekering zou komen.* En daarmee is het twisten uit.

XX. Hierbij voegt de apostel ten laatste nog een bewijs, genomen van de onveranderlijkheid des verbonds met Abraham en zijn zaad opgericht [Rom. 11:28-32](#). De bondgenoten worden vs. 28 beschreven van hun staat, in tweeërlei opzichten. Namelijk,

(f) Eerst ten opzichte van het Evangelie. Daartegen zijn ze vijanden, en meteen tegen maar al de heidenen, die het Evangelie aannemen.

(g) Tweede zij zijn beminden, niet ten opzichte van hun tegenwoordige staat, en in hun particuliere personen, maar ten opzichte van het Verbond met hun voorvaderen, Abraham, Izak en Jakob; [en beminden] vanwege de verkiezing, niet ten opzichte van de eeuwige verkiezing tot zaligheid, maar van hun verkiezing tot bondgenoten. [Deut. 7:6](#) *U heeft de Heere, uw God, verkoren, dat gij Hem tot een volk des eigendoms zoudt zijn.* [Ps. 135:4](#) *De Heere heeft Zich Jakob verkoren, Israël tot Zijn eigendom.*

Dit verbond met hen, hoewel nu vijanden van het Evangelie, verklaart de apostel onverbrekelijk en onveranderlijk, vs. 29: *Want de genadegiften en de roeping Gods zijn onveranderlijk.* Dit is altijd, in alle gelegenheden, in alle personen en zaken waarheid. En zo ook ten opzichte van de roeping van Abraham, en het verbond met hem en zijn nakomelingen, door Izak en Jakob, 't welk God uit vrije genade met hen opgericht had. Dat verbond kan en zal niet veranderd worden, omdat God onveranderlijk is. Daarom zal Israël, dat nu verhard is, niet voor altijd verstoten blijven, maar dat Israël zal nog wederom barmhartigheid verkrijgen.

Vs. 30- 32. Gelijk gij, die nu van nature heidenen zijt, en voor dezen Gode ongehoorzaam waart, barmhartigheid verkregen hebt bij gelegenheid van Israëls ongehoorzaamheid, en verstoting en vervolging van het Evangelie; also zullen ook zij, ofschoon nu ongehoorzaam, barmhartigheid verkrijgen gelijk tevoren, bij

gelegenheid van de barmhartigheid, die gij van God verkregen hebt. Als de Heidenen in grote menigte tot het Evangelie zullen vloeien, en met veel Geest, genade en heiligheid zullen vervuld zijn, dan zal het verharde Israël jaloers worden, dat de heidenen God dienen en van God bemind worden, terwijl zij toch het volk van God zijn, uit kracht van het verbond. En tot ijver verwekt wordende door de barmhartigheid en de genade Gods over de heidenen, zullen zij zich tot de Heere bekeren. En nadat God *die gehele natie* onder de ongehoorzaamheid lange tijd besloten zal hebben, - met hen over te geven aan en te laten in hun verstoktheid en boosheid - alzo zal Hij ze *allen* barmhartig zijn en in genade wederom aannemen.

XXI. HET DERDE DEEL van het hoofdstuk, is het besluit, [Rom. 11:33-36](#). Zijnde een erkentenis van de ondoorgrondelijke wijsheid Gods in alle Zijn handelingen en bijzonder met Zijn volk, zo ten opzichte van de oordelen en zegeningen, als ten opzichte van al de wegen, waardoor God Zijn kerk regeert en de uitverkorenen tot zaligheid brengt.

Neemt nu dit alles bij elkaar, en het aandachtig en waarheidlievend gemoed zal overtuigd worden, dat de apostel eerst vaststelt, dat God Zijn volk, het volk Israëls, niet geheel verstoten heeft, omdat hijzelf, en met hem zo vele duizenden, in Christus, de beloofden Messias, geloofden.

En dat Hij daarna, onderscheid gemaakt hebbende tussen de bekeerde Joden in die tijd en de verharde Joden, verklaart, verzekert en bevestigt, dat dit verharde Israël nog wederom bekeerd, aangenomen, wederom ingeënt en ontfermd zal worden, nadat ze lang in de verharding zullen geweest zijn, wanneer de volheid der heidenen zal zijn ingegaan.

2^e bewijs

XXII. Het tweede bewijs van de nog verwachte bekering der Joden nemen wij uit [2 Korinthe 3](#). De bekering wordt uitdrukkelijk vastgesteld, [Rom. 11:16](#), *Doch zo wanneer het (Israël) tot den Heere zal bekeerd zijn, zo wordt het deksel weggenomen*. Om de kracht van dit vers klaarder te verstaan, moet men letten op den samenhang. De duisterheid, die sommigen hierin menen te zijn, komt uit de misvatting van *het deksel*. Zij verstaan door 'het deksel' *de wet der ceremoniën*, en door 'het einde desgenen, dat te niet gedaan wordt', *Christus*. Hoe verre dat dit mis is, zal uit de vertoning van de samenhang blijken.

De apostel is doorgaans bezig met te vertonen, dat *de rechtvaardigmaking van de arme zondaar* niet kan bekomen worden door de wet, noch morele, noch ceremoniële, op zichzelf genomen door hun daden, zonder vereniging met het tegenbeeld Christus, Die de Ziel der ceremoniën is. Want de Joden vatten de ceremoniële wetten op en achtten die van dezelfde natuur te zijn met de morele wet. En in de volbrenging daarvan zochten zij hun rechtvaardigmaking. Dit aan te tonen, is het oogmerk van de apostel in dit hoofdstuk, sprekende *van een bediening des doods en der verdoemenis*, en *van een bediening der rechtvaardigheid*.

In dit hoofdstuk wordt het Oude Testament en haar bediening naar de instelling Gods, niet gesteld tegenover het Nieuwe Testament en haar bediening. De gehele inhoud van dit hoofdstuk is daartegen, gelijk blijken zal, en de zaken, die tegen elkander gesteld worden, spreken het tegen. Wie zal durven zeggen, dat het Oude Testament en de bediening der ceremoniën of de ceremoniële godsdienst, zoals God die ingesteld heeft, een bediening des doods, een bediening der verdoemenis was? Kan de heilige en goede God zo'n bediening ordineren aan de mens? Verre zij dat van de Almachtige!

Als de ceremoniële dienst geschiedde naar de instelling Gods, dat is, door het geloof het voorbeeld brengende tot het Tegenbeeld, en het Tegenbeeld Christus, verenigende met de voorbeelden, dan dienden ze de Heere geestelijk, en de bediening was hun ten leven.

Integendeel, als men in het Nieuwe Testament in de uitwendigheden blijft hangen en niet doordringt met een waarachtig geloof tot Christus, dan is de bediening van het Nieuwe Testament voor zodanigen een bediening ten dode en ter verdoemenis, *een reuk des doods ten dode*, [2 Kor. 2:16](#). De oude bediening kon wel *geestelijk* verricht worden, en de nieuwe bediening wel *lichamelijk*. Zodat hier geen tegenstelling is tussen het Oude Testament en Nieuwe Testament maar tussen de letter en de Geest, wordende *de bediening des Geestes* verheven boven de bediening der letter.

XXIII. De verheffing van *de bediening des Geestes* boven *de bediening van de letter*, geschiedt in drieërlei opzichten.

- d. Ten opzichte van het gevolg, [Rom. 11:6](#), [7](#), [9](#).
- e. Ten opzichte van de heerlijkheid, [Rom. 11:7-11](#).
- 3. Ten opzichte van de manier, [Rom. 11:12-18](#).

Vooreerst.

Het effect van letter en Geest is: *de letter doodt, maar de Geest maakt levend*, vs. 6. Door *de letter* wordt *het Oude Testament en haar bediening* niet verstaan. (Dat het Oude Testament geen *uiterlijk* verbond is, en niet bestaat in de erfenis van Kanaän, is op zijn plaats getoond.) Want in het Oude Testament was ook de Heilige Geest, en die bediening was ook geestelijk, want anders had niemand in het Oude Testament zalig kunnen worden en de Heere kunnen behagen. Zelfs Abel niet, in wiens offeranden God een behagen had, [Hebr. 11:4](#). Zodat het Oude Testament niet tegenover *de Geest* kan gesteld worden, en nergens zó tegengesteld wordt. Zomin het Oude Testament ook ooit *letter* genoemd wordt.

Ook worden door de letter 'de ceremoniën' niet verstaan. Want de apostel ziet in dit hoofdstuk bijzonder en eigenlijk op de wet der zeden: "Indien de bediening des doods in letteren bestaande, en in stenen ingedrukt", [Rom. 11:7](#). En wanneer Mozes' aangezicht blonk, toen hij van de berg afkwam, had hij de twee stenen tafelen, waarop de wet der zeden geschreven was, in zijn hand, [Exod. 34:29-30](#). Maar door de letter verstaat de apostel de wet der zeden in haar eis: doet dat! En in haar belofte: de mens die deze dingen doet, zal door dezelve leven. En in haar bedreiging: vervloekt is een iegelijk mens, die niet blijft in al hetgeen geschreven is.

Als een mens in het uitwendige van de wet blijft en als hij uit die wet zijn

rechtvaardigheid en zaligheid zoekt, kan hij niet zalig worden; die bediening is hem een bediening des doods en der verdoemenis. Neemt het zo (hoewel het zo niet is) dat de apostel door de letter verstond de ceremoniële wetten, - zoals de Joden dezelve aanmerkten, namelijk, van één natuur met de wet der zeden, afgescheiden van het Tegenbeeld, - in de uiterlijke daden, dan was die bediening óók een bediening des doods en der verdoemenis; daardoor was geen zaligheid te bekomen.

Door de letter wordt dan verstaan de wet der zeden in haren eis, belofte en bedreiging, als een voorwaarde van het verbond der werken; neemt erbij de wet der ceremoniën, in de uitwendige daden, afgescheiden van het Tegenbeeld, déze letter noemt de apostel de bediening des doods, [Rom. 11:7](#). De bediening der verdoemenis, vs. 9. Omdat de mens die niet volbrengt, maar overtreedt, en daardoor de vloek over de overtreders op zich brengt.

Hiertegen stelt Paulus het effect, de uitwerking, van de Geest. Door *de Geest* verstaat hij Christus, [Rom. 11:17](#), *De Heere nu is de Geest*. Christus als Borg, heeft alle schuld betaald door Zijn lijden en dood, en heeft door Zijn gehoorzaamheid volkomen heiligheid voor de Zijnen verworven. *De bediening des Geestes is het Evangelie*, aanbiedende en de mens lokkende tot Christus, om door Zijn verdiensten gerechtvaardigd te worden. Deze bediening maakt levend, daardoor wordt de mens wedergeboren, gerechtvaardigd, geheiligd en tot de eeuwige zaligheid geleid. Door het verbond der werken, *door de wet, kan geen vlees gerechtvaardigd worden*. 't Is voor de wet onmogelijk. Want de wet is krachteloos gemaakt door het vlees, [Rom. 8:3](#). Maar door Christus is de bediening des Evangelies, zowel der belofte in het Oude Testament als der vervulling in het Nieuwe Testament, voorgesteld tot rechtvaardigmaking en leven.

Dit is de eerste tegenstelling, door welke de bediening des Geestes, dat is van Christus, zo uitnemend wordt verheven boven het verbond der werken, welks voorwaarde is de wet der tien geboden, met letteren in stenen tafelen ingeschreven, in haar inwendige eis aangemerkt. Zodat er geen ander comparatief of vergelijking overblijft, dewijl de één doodt en de ander levend maakt.

XXIV. Het tweede onderscheid tussen de letter der wet en de Geest, waardoor blijkt dat de bediening des Geestes uitnemender is dan der letter, is de heerlijkheid die zich vertoont in hun bediening, [Rom. 11:7-10](#).

De letter der wet had heerlijkheid ten opzichte:

- (mm) Van de zaak zelf; de inhoud is liefde, zuivere heiligheid tot verheerlijking Gods.
- (nn) Van de wetgeving op de berg Sinaï; alles was daar ontzaglijk, de stem, het vuur, de uitspraak, de inschrijving in stenen tafelen.
- (oo) Van den bode Mozes; wiens aangezicht zó blonk, wanneer hij met de tafelen der wet van den berg kwam, dat men de glans van zijn aangezicht niet kon verdragen.

De Geest had heerlijkheid:

130. Ten opzichte van de Persoon Christus, het afschijnsel van des Vaders heerlijkheid; tot Wie de Vader met luidbare stem uit de hemel riep: *Deze is mijn welgeliefde Zoon, in Welken Ik Mijn welbehagen genomen heb*. Van welke heerlijkheid Hij een straaltje liet zien op de berg der verheerlijking.
131. Ten opzichte van de uitstorting van de Heilige Geest; zowel op de Pinksterdag over de apostelen, waardoor zij de grote daden Gods in allerlei talen verkondigden tot verwondering van allen die hen hoorden, alsook daarna over de gelovigen, waardoor de vergadering der gelovigen zo ontzagwekkend werd, dat niemand van de anderen zich bij hen durfde vervoegen.
132. Ten opzichte van de zaken der bediening; die is de rechtvaardigmaking van de zondaar, tot verheerlijking van de rechtvaardigheid, wijsheid en vrije genade Gods.
133. Ten opzichte van de kracht der bediening; verlichtende, bekerende en verblijdende de zielen.

Neemt deze twee bij elkaar en vergelijkt ze met elkaar en u zult vinden, dat "het verheerlijkte zelfs niet verheerlijkt is in dezen dele", ([Rom. 11:10](#)) ten aanzien van de uitnemende heerlijkheid van de Geest boven de letter. Want de wet die verdoofd daarbij, wordt verduisterd en als zwart.

XXV. Het derde, waardoor de Geest uitnemender is dan de letter, is de manier van bediening. De bediening van de letter door Mozes ging samen met *een deksel, een bedekking*, [Rom. 11:13](#). Maar de bediening des Geestes is *met ongedekt aangezicht*. Niet de heerlijkheid van Mozes, maar de heerlijkheid des Heeren in het aangezicht van Christus aanschouwende, [Rom. 11:18](#). Op dit deksel staat de apostel wat langer, om het onderscheid tussen de letter en de Geest, de wet en Christus, te tonen.

Door het deksel worden de ceremoniën niet verstaan; want:

- (ee) Hier wordt eigenlijk gesproken van de wet der zeden, met letteren in de stenen tafelen ingeschreven, [Rom. 11:7](#).
- (ff) De ceremoniën zijn niet gegeven om Christus het Tegenbeeld daarvan te bedekken en te verbergen, maar om Hem te openbaren, en de mens daardoor tot Christus te leiden.
- (gg) Zij mochten in het Oude Testament wèl sterk zien op Christus. Ja, dat niet te doen, was zonde.

Uitvlucht 1. *'t Oogmerk van de ceremoniën was wel niet om Christus te verbergen, maar 't werd de uitkomst [een oordeel] vanwege de dwaasheid der mensen.*

Antwoord.

- 't Is tegen de tekst, die spreekt niet van een uitkomst door *toeval*, maar expres [met opzet] nl. het einde en oogmerk, *o p d a t*, enz.
- Velen zagen door de ceremoniën op Christus, en dat wel sterk en met verlangen en reikhalsden naar Hem. Dus had het die uitkomst in allen niet. Die waren de beste, *die niet sterk zagen op het einde desgenen, dat te niet gedaan wordt*. Zo dan, door *het deksel* kan de ceremoniën niet verstaan worden. De voornaamste uitkomst van de ceremoniën was dan ook niet het

verbergen van Christus.

Maar door het deksel op Mozes' aangezicht werd afgebeeld de bedekking van de heerlijkheid, van de wet der zeden in haar eis, beloften en bedreigingen, om daarin te blijven hangen en zijn rechtvaardigmaking en zaligheid daaruit te zoeken. Dát zou hen bederven! Daarom was dit bedekken van Mozes' aangezicht een zegen, om hen af te houden van een weg, die hen tot zaligheid niet zou brengen. Er was wel heerlijkheid in de wet, maar zij kon de mens niet *rechtvaardigen*, omdat ze krachteloos was geworden door het vlees. Daarom moet men daarop niet blijven staan om gerechtvaardigd te worden.

Het einde desgenen, dat te niet gedaan wordt, is Christus niet; want:

(www) Christus wordt hier gesteld tegenover de letter der wet, zo is Hij dan het einde van de letter niet.

(xxx) En ook zij mochten wèl sterk op Christus zien, zij moesten het doen, het niet doen was zonde. Maar hier is het deksel juist om niet sterk op *het einde* te zien, maar om hen daarvan af te houden. Maar door *het einde van de letter* wordt de *rechtvaardigmaking des mensen door de werken der wet* verstaan. Tot dat einde was de wet aan Adam gegeven, en in de onderhouding der geboden is het eeuwige leven. *De mens die deze dingen doet, zal door dezelve leven*. Dat einde kan noch mág niet beoogd worden in het leven naar die regel. Want de mens kan dat einde door onderhouding van de wet niet bekomen. En als hij daarin staan bleef, hij zou zich ten laatste bedrogen vinden.

Dat te niet gedaan wordt, is de letter, de wet der zeden. Niet ten opzichte van het einde, waartoe zij van Sinai gegeven is, dat is, om te zijn een regel des levens voor de bondgenoten, die hun rechtvaardigmaking niet in de wet, maar in Christus zoeken; maar zij wordt te niet gedaan door de gelovigen:

(yyy) Om daardoor gerechtvaardigd te moeten worden, 't welk voor de wet onmogelijk is vanwege de zonde. Maar Christus komt hiervoor in de plaats, in welke opzicht de apostel zegt, [Rom. 10:4](#): *Het einde der wet is Christus tot rechtvaardigheid een iegelijk die gelooft*.

(zzz) De wet wordt tenietgedaan door de gelovigen, ten opzichte van haar verdoemende kracht over allen, die ze overtreden, gelijk de gelovigen gedaan hebben en dagelijks doen. *Christus heeft ons verlost van den vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons*, [Gal. 3:13](#). Mozes' deksel gaf te kennen, dat men van de wet moest afzien, om daardoor gerechtvaardigd te worden, maar door de wet, als een tuchtmeester tot Christus, geleid te worden.

XXVI. Dit past de apostel toe op den tegenwoordige staat der Joden in hun verharding, bijwijze van overbrenging tot een andere zaak, vs. 14- 16. Door *het deksel* verstaat de apostel nu niet dat deksel, dat op Mozes' aangezicht lag, maar bij gelijkenis iets, dat op hen, als een verbergend deksel, ligt. Niet op hun aangezicht, maar op hun hart, verstand en wil. Hij verstaat daardoor de onwetendheid en de verharding des harten, van welke de Profeet spreekt: [Jes. 5:9-10](#): *Ga henen, en zeg tot dit volk: Horende hoort, maar verstaat niet, en ziende ziet, maar merkt niet. Maakt het hart dezes volks vet, en maakt hun oren zwaar, en sluit hun ogen, opdat het niet zie met zijn ogen, noch met zijn oren*

hore, noch met zijn hart versta, noch zich bekere, en Ik het geneze. 't Welk de apostel op het verharde Israël in zijn tijd toepast, [Hand. 28:26](#).

Deze duisternis ligt op hen als een deksel in het lezen van het Oude Testament. Waarin Christus duidelijk wordt voorgesteld, maar zij zien Hem daar niet. *En dit deksel blijft op hen liggen tot op dezen huidigen dag.* En zal op hen blijven liggen, totdat het in hen, door Christus, te niet gedaan wordt.

En het zal nog eens te niet gedaan worden, en zij zullen nog eens bekeerd worden; gelijk de apostel met ronde woorden zegt, vs. 16. *Doch zo wanneer het (het volk Israëls, niet deze of die) tot den Heere zal bekeerd zijn, zo wordt het deksel weggenomen.* Dan zullen zij Christus kennen, Hem aannemen en in Hem geloven, en met ons, *met ongedekten aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwen en naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd worden, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.* Amen.

3^e bewijs

XXVII. Het derde bewijs nemen wij uit [Matth. 23:38-39](#): *Ziet, uw huis wordt u woest gelaten. Want Ik zeg u: Gij zult Mij van nu aan niet zien, totdat gij zeggen zult: Gezegend is Hij, Die komt in den Naam des Heeren.* Hier is een voorzegging van de verwoesting van Jeruzalem, [Matth. 23:38](#). Daarop een verberging van Christus voor hen, dat is een verharding over Israël, waarvan wij over [Romeinen 11](#) gesproken hebben.

Hier is een bepaling van tijd: *Totdat gij zult zeggen: Gezegend is Hij, Die komt.* Men zal eens zeggen: *Gezegend is Hij, Die komt,* [Rom. 11:26](#): *De verlosser zal uit Sion komen, en zal de goddeloosheden afwenden van Jakob.* Zólang zullen ze Jezus niet zien, niet kennen noch erkennen, maar länger niet. Dan zal Christus wederom tot Zijn oud volk Israël komen. Dus, zij zullen dan wederom bekeerd worden.

XXVIII. [Luk. 21:24](#): *En zij zullen vallen door de scherpte des zwaards, en gevankelijk weggevoerd worden onder alle volken. En Jeruzalem zal van de heidenen vertreden worden, totdat de tijden der heidenen vervuld zullen zijn.*

De Heere Jezus voorzegt de verwoesting en de verstrooiing van de Joodse natie onder alle volken. En de langdurigheid van de verwoesting van Jeruzalem. En Hij bepaalt de tijd, wanneer die verstrooiing en verwoesting zou eindigen: *totdat de tijden der heidenen zullen vervuld zijn.* Dat is 't zelfde, dat de apostel zegt in [Rom. 11:25-26](#): *Ik wil niet, broeders! dat u deze verborgenheid onbekend zij... dat de verharding voor een deel over Israël gekomen is, totdat de volheid der Heidenen zal ingegaan zijn.* Totdat wil niet zeggen, nimmermeer, maar zeker dan, "na die tijd, als de volheid der heidenen zal ingegaan zijn, dan zal Israël niet meer verhard blijven; dan zal Israël zich bekeren", gelijk het nadrukkelijk vs. 26 gezegd wordt: *Alzo zal geheel Israël zalig worden.* De bekering van een gedeelte in de tijd der apostelen, was niet de gehele bekering van Israël, maar van een

klein overblijfsel. Maar het verharde gedeelte zou óók bekeerd worden, als de volheid der heidenen zal ingegaan zijn, *en alzo zal geheel Israël zalig worden*. Zal dan hun verstrooiing en de vertreding van Jeruzalem duren, totdat de tijden der Heidenen zullen vervuld zijn, zo zal dan zekerlijk een herstel van de natie zijn, niet alleen ten opzichte van het geestelijke, maar ook ten opzichte van het lichamelijke, van welke wij beneden zullen spreken.

4^e bewijs

XXIX. Het vierde bewijs nemen wij uit [Jes. 61:1](#). *De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de Heere Mij gezalfd heeft, om een blijde boodschap te brengen... om de gevangenen vrijheid uit te roepen. [Jes. 61:2](#). Om uit te roepen het jaar van het welbehagen des Heeren. [Jes. 61:3](#). Om den treurigen Sions te beschikken, dat hen gegeven worde sieraad voor as.... opdat zij genaamd worden eikebomen der gerechtigheid, een planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde. [Jes. 61:4](#). En zij zullen de oude verwoeste plaatsen bouwen, de vorige verstoringen weder oprichten, en de verwoeste steden vernieuwen; die verstoord waren van geslacht tot geslacht. [Jes. 61:6](#), Doch gijlieden zult Priesters des Heeren heten, men zal u dienaren onzes Gods noemen; gij zult het vermogen der Heidenen eten, en in hun heerlijkheid zult gij u beroemen, [Jes. 61:7](#), Voor uwe dubbele schaamte en schande, zullen zij juichen over hun deel; daarom zullen zij in hun land erfelijk het dubbele bezitten, zij zullen eeuwige vreugde hebben.*

Hier wordt voorzeggd een uitnemend herstel van Israël na hun verwoesting, en dat naar ziel en lichaam. Hiertegen kan niets bedacht worden, dan dat men zou zeggen, dat de Profeet spreekt van de verlossing uit Babel. Maar omdat het zeker is, dat ná de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen, en de daarna volgende verstrooiing van de Joden, veertig jaren na Christus' [dood], nog een algemeen herstel der Joden zal zijn, - gelijk wij in het vorige uit het Nieuwe Testament getoond hebben - moest men uit deze tekst tonen, dat hier van de verlossing uit Babel en niet van hun laatste bekering gesproken wordt. Men zal zeggen, dat dit hét verschil is, *of er nog een bekering te verwachten is*. Ik antwoord: indien de zaak zelf uit andere plaatsen zeker bevestigd is, en men komt dan tot deze tekst, is het verschil, van welke van die twee verlossingen deze tekst spreekt. Zegt men van de eerste, dan moet men het bewijzen. Maar laat ons deze tekst op zichzelf nemen, zo bewijst die, dat hier niet gesproken wordt van de verlossing uit Babel, maar van een verlossing van Israël, die nu nog niet geschied is, maar nog te komen staat; want:

- (ii) Deze verlossing uit een langdurige verwoesting zou geschieden ná de komst van de Messias, zoals blijkt uit [Jes. 61:1-3](#), vergeleken met [Lukas 4:14, 21](#), waar de Heere Jezus deze profetie gelezen hebbende, zegt: Heden is deze Schrift in uw oren vervuld.
- (jj) Deze bekering en dit herstel zouden geschieden ná een verwoesting van Kanaän; van geslacht tot geslacht. Hetwelk van de gevangenschap in Babel, die maar zeventig jaren duurde, niet kan gezegd worden van geslacht tot geslacht geweest te zijn. Want hetzelfde geslacht keert weder, en onder die waren er, welke nog goede geheugen hadden van de heerlijkheid van de eerste

tempel, [Ezra 3:12](#).

- (kk) Zij hebben na de verlossing uit Babel *het dubbele niet ontvangen*. Nóch naar de ziel; want zij waren doorgaans in een diepe onwetendheid, bijgelovigheid en godloosheid begraven. Hoe ellendig was het met hen gesteld, toen Christus kwam! Echter zou Israël ná deze verlossing zijn *als eikenbomen der gerechtigheid, een planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde*. Nóch naar het lichaam; want zij hebben al de tijd van het herstel uit Babel tot aan de verwoesting van Jeruzalem, - 't welk een tijd is van omtrent 500ⁱ jaren - in gedurige onrust, beroerten, oorlogen en overheersingen geweest. Zij hebben het land niet erfelijk bezeten, maar zijn daaruit geworpen; *gelijk het is te dezen dage*.
- (ll) Ná deze verlossing zou bijzondere glans en heerlijkheid op Israël liggen. Zij zouden priesters des Allerhoogsten genoemd worden. In het Oude Testament bleef het priesterambt aan de stam van Levi, uit het huis van Aäron, en andere stammen werden daarvan geweerd. Maar hier wordt een tijd voorzien, dat de gehele natie zo verheerlijkt zou zijn, en allen zo'n toenadering tot God zouden hebben, als de priesters. Na hun verlossing uit Babel zijn ze nooit in die staat geweest, in welke zij zullen zijn ná de verlossing, die hier beloofd wordt, vs.9. *"En hun zaad zal onder de Heidenen bekend worden, en hun nakomelingen in het midden der volken; allen, die hen zien zullen, zullen hen kennen, dat zij zijn een zaad, dat de Heere gezegend heeft."* Uit dit alles blijkt duidelijk, dat deze tekst niet spreekt van de verlossing uit Babel, maar van een bekering en herstel, die nog te verwachten staat, en hier zeker beloofd wordt.

5^e bewijs

XXX. Het vijfde bewijs nemen wij uit [Jer. 31:31](#): *Ziet de dagen komen, spreekt de Heere, dat Ik met het huis van Israël en met het huis van Juda een nieuw verbond zal maken. [Jer. 31:33](#), . . . Ik zal Mijne wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven, en Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn. [Jer. 31:34](#), ... Zij zullen Mij allen kennen, van hun kleinste af tot hun grootste toe, spreekt de Heere; want Ik zal hun ongerechtigheid vergeven en hun zonden niet meer gedenken. [Jer. 31:36](#), Indien deze ordeningen (van de dag en nacht) van voor Mijn aangezicht zullen wijken, spreekt de Heere, zo zal ook het zaad Israëls ophouden, dat het geen volk zij voor Mijn aangezicht, al de dagen. [Jer. 31:37](#), Indien de hemelen daarboven gemeten, en de fundamenteën der aarde beneden doorgrond kunnen worden, zo zal Ik ook het ganse zaad Israëls verwerpen, om alles, dat zij gedaan hebben, spreekt de Heere. [Jer. 31:38](#), Dat deze stad den Heere zal herbouwd worden. [Jer. 31:40](#),... En het ganse dal der dode lichamen en der as, en al de velden tot aan de beek Kidron (dat onreine plaatsen waren) ... zal den Heere een heiligheid zijn; daar zal niets weder uitgerukt noch afgebroken worden in eeuwigheid. Dat de geestelijke goederen, [Jer. 31:33-34](#) verhaald, goederen van het Nieuwe Testament zijn en dat de heidenen die deelachtig zijn geworden, is een zekere zaak. De heidenen zouden*

die goederen alleen niet bezitten; maar de tekst zegt, dat Israël, en Juda die ook deelachtig zouden worden. Israël, Juda is de Joodse natie. De kerk, de gelovigen uit de heidenen worden daardoor niet verstaan, die dragen nooit de naam van Israël, Juda, in 't Nieuwe Testament. Daar zou niet alleen een overblijfsel gelovig worden; maar zij zouden *allen, van hun kleinste, tot hun grootste* de Heere kennen; het ganse zaad Israël 's zou niet verworpen, maar behouden worden. Dit zou geschieden ná een grote verwoesting en verstrooiing. Jeruzalem zou herbouwd en verder uitgebreid worden, ook zouden de onreine plaatsen in Jeruzalem ingetrokken worden.

- (o) Hier kan geen uitzondering plaats hebben, dat hier van de verlossing uit Babel gesproken zou worden; want het zou zijn ná de komst van de Messias, [Jer. 31:22](#). Na de kindermoord te Bethlehem, [Jer. 31:15](#).
- (p) Na de herstelling uit Babel heeft Israël deze goederen niet gehad, noch de geestelijke, noch de lichamelijke, gelijk onbetwistbaar is.
- (q) Zij zijn vijfhonderd jaar daarna uitgerukt en afgebroken; maar na dit herstel zou dat *in eeuwigheid* niet geschieden. Zodat het dan uit deze plaatsen blijkt, dat de Joodse natie nog eens zeker bekeerd en in haar land hersteld zal worden.

Het 6e bewijs

XXXI. Het zesde bewijs nemen wij uit [Hoséa 3:4-5](#): Want de kinderen Israëls zullen vele dagen blijven zitten, zonder koning, en zonder vorst, en zonder offer, en zonder opgericht beeld, en zonder efod en terafim. Daarna zullen zich de kinderen Israëls bekeren, en zoeken den Heere, hunnen God, en David, hun koning; en zij zullen vrezende komen tot den Heere en tot Zijne goedheid in het laatste der dagen. De tekst spreekt van de kinderen Israëls, van de Joodse natie. Hen wordt voorzeggd een langdurige verlating, in welke zij nóch hoofd over zich zouden hebben, nóch ware godsdienst, noch afgodische dienst. Hierop wordt voorzeggd, dat ze in het laatste der dagen zich wederom zullen bekeren, en Christus voor de Messias erkennen en aannemen. Waaruit dan duidelijk te zien is, dat er nog een algemene bekering der Joden te verwachten is, die nu in dien toestand nog zitten, die hier beschreven wordt.

De uitvlucht zou kunnen zijn, dat hier van de verlossing uit Babel gesproken wordt. Maar de tekst toont het tegendeel.

- (uu) *Israël is in die staat welke hier beschreven wordt, in Babel niet geweest. Daar hadden zij nog vorsten en overheden, die hen regeerden, door toelating van de koningen van Babel; zij hadden noch priesters om hen te leren, en profeten, en ook was hun gevangenschap niet lang.*
- (vv) *Israël heeft zich noch in, noch ná de Babylonische gevangenschap zó bekeerd tot de Heere.*
- (ww) *Zijn herstel zou zijn ná de komst van de Messias, zij zouden David, hun Koning, welke de Messias is, zoeken, zich tot Hem bekeren, Hem erkennen voor de ware en beloofde Messias.*
- (xx) *Dit zou geschieden in het laatste der dagen. Met welke uitdrukkingen doorgaans de tijd van het Nieuwe Testament verstaan wordt. [Jes. 2:2](#); [Joël 2:28](#) vergeleken met [Hand. 2:17](#); [Micha 4:1](#); [Jer. 23:20](#). Zodat dit niet kan*

verstaan worden van het herstel uit Babel; maar bewijst, dat nu nog een zodanige bekering te verwachten is.

Die meer teksten begeert, in welke de bekering voorzeggd wordt, zie de volgende, die wij aantekenen zullen, om te bewijzen, dat de Joden zich niet alleen tot de Messias zullen bekeren, maar dat ze nog wederom in Kanaän zullen wonen.

Bijkomende opmerkingen

Ten zevende. Merkt bij de reeds aangetoonde zes bijgebrachte Schriftuurplaatsen over de bekering der Joden, die nog te verwachten is:

- (l) Dat de Joodse natie door de gehele wereld op zichzelf blijft, hoewel hun geslachtsregisters verloren zijn;
dat zij zich met de natiën, onder welken zij leven, niet vermengen, noch met huwelijken, noch met hun godsdienst;
en dat ze uit alle volkeren uitgekend worden, in welk land zij ook zijn.
- (m) Dat ze zich nog houden aan de uiterlijkheden van de Joodse kerk, de besnijdenis, de feestdagen, het onderscheid van spijsen, en dat zij zich zorgvuldig wachten van afgoderij.
- (n) Zij bewaren zeer zorgvuldig de Heilige Schriften en erkennen de Goddelijkheid ervan.
- (o) Zij verwachten alsnog, dat de Messias komen zal om hen te verlossen. Hoewel deze zaken hun bekering niet bewijzen, nochtans gevoegd bij de aangetoonde profetieën, halen het gemoed te rasser en krachtiger over om de voorzeggingen te geloven, omdat des Heeren voorzienigheid nog zo klaarblijkelijk over die natie is, en haar tot hun bekering bewaart, opdat men daarna klaarblijkelijk zie de vervulling van de profetieën aan haar.

Het komen tot hun vaderland

XXXII. Nu is nog overig deze vraag: *Of de Joodse natie uit alle gewesten van de wereld, en van onder alle volkeren van de aarde, waaronder zij verstrooid zijn, wederom bij elkander vergaderd zullen worden, en in het land Kanaän en alle die landen aan Abraham beloofd, zullen komen en wonen, en Jeruzalem herbouwd zal worden?*

Wij geloven, dat het geschieden zal. Maar wij ontkennen, dat de tempel herbouwd zal worden, dat daarin de vorige wijze van godsdienst gepleegd zal worden, die vóór Christus komt *voorbeeldende* was, alsof die alsdan *nábeeldende* zou zijn; dat Israël dan het gebied over de ganse wereld hebben zal, en dergelijke dingen, die de Joden zich verbeelden en sommige Christenen dromen. Maar dat zij een republiek op zichzelf zullen zijn onder de allerwijste, goedaardigste en heerlijkste regering; dat Kanaän uitnemend vruchtbaar zal zijn, en de inwoners uitstekend Godzalig zullen leven, en dat zij zullen uitmaken een gedeelte van de heerlijke staat der kerk van de duizend jaren, welke in [Openbaring 20](#) voorzeggd is.

Wij zullen ons hier niet uitbreiden om iedere plaats te beschermen tegen de uitvluchten, die men maken kon, alsof die teksten spraken van de verlossing uit Babel, omdat die gemakkelijk uit de antwoorden, nu op die uitvluchten gegeven, opgemaakt kunnen worden, als men de teksten aandachtig inziet en met de staat van hun herstel uit Babel vergelijkt.

Wij bewijzen dit uit de twee verhandelde teksten, [Jes. 61:1-9](#), § XXIX 29 en [Jer. 31:31-40](#), § XXX, die wij tegen de uitvluchten hebben verdedigd, en welke uitdrukkelijk zeggen, dat de Joden wederom in hun land zullen komen, dat de verwoeste plaatsen en Jeruzalem zullen herbouwd worden. Ziet hierbij ook deze teksten:

XXXIII. [Deut. 30:1](#): *Wanneer al deze dingen over u zullen gekomen zijn, ... - namelijk: dat de ganse aarde zij zwavel en zout der verbranding; die niet bezaaid zal zijn, en geen spruit zal voortgebracht hebben, noch enig kruid daarin zal opgekomen zijn, gelijk de omkering van Sodom, volgens [Deut. 29:23](#); wat in de Babylonische gevangenis niet is geschied, het land bleef vruchtbaar en werd bebouwd; maar zodanig is Kanaän geweest na de verwoesting van Jeruzalem, en 't is bijkans nog zo ... Zo zult gij het weder ter harte nemen, onder alle volken waarheen u de Heere, uw God, gedreven heeft. [Deut. 30:2](#), En gij zult u bekeren tot den Heere, uw God ... met uw ganse hart en met uw ganse ziel - dat nóch in de wederkering van Babel, nóch daarna geschied is.- [Deut. 30:3](#), En de Heere, uw God, zal uw gevangenis wenden en Zich uwer ontfermen; En Hij zal u weder vergaderen uit alle de volken, waarheen u de Heere, uw God, verstrooid had. [Deut. 30:4](#), Al waren uw verdrevenen aan het einde des hemels, van daar zal u de Heere, uw God, vergaderen, en van daar zal Hij u nemen. [Deut. 30:5](#), En de Heere, uw God, zal u brengen in het land, dat uw vaderen erfelijk bezeten hebben, en gij zult dat erfelijk bezitten, en Hij zal u weldoen, en zal u vermenigvuldigen boven uwe vaderen.*

Dat is geheel niet geschied ná de Babylonische gevangenschap. Die tijden hebben niet geleken bij de tijden van David, Salomo en andere koningen. Er was een gedurige strijd en overheersing van buiten, en daar waren gedurige beroeringen van binnen. [Deut. 30:6](#), *En de Heere, uw God, zal uw hart besnijden en het hart van uw zaad, om den Heere, uwen God, liefde hebben met uw ganse hart en met uw ganse ziel, opdat gij leeft.* Omdat deze dingen zeker aan Israël geschieden zullen, en zij nóch naar lichaam, nóch naar ziel geschied zijn, ná de Babylonische gevangenschap, zo is dan nu nog zodanige bekering naar de ziel en zodanig herstel in Kanaän te verwachten.

XXXIV. [Amos 9:14-15](#). *En Ik zal de gevangenis van mijn volk Israël wenden, en zij zullen de verwoeste steden herbouwen ... En Ik zal ze in hun land planten; en zij zullen niet meer worden, uitgerukt uit hun land, dat Ik hunlieden gegeven heb, zegt de Heere, uw God.*

Doch, na de Babylonische gevangenis hebben ze het land maar vijfhonderd jaar bezeten, en zijn toen daar uitgerukt tot op deze dag. Derhalve is dit nog wederom te verwachten.

XXXV. [Ezech. 37:21](#),... *Ik zal de kinderen Israëls halen uit het midden der heidenen, waarheen zij getogen zijn, en zal hen vergaderen van rondom en brengen hen in hun land. [Ezech. 37:22](#) En zij zullen allen tezamen een enigen Koning tot Koning hebben. Na Babel hebben ze zelfs geen koning gehad. [Ezech. 37:24](#), En Mijn knecht David (Christus) zal Koning over hen zijn, en zij zullen allen tezamen één Herder hebben. En zij zullen in Mijn rechten wandelen, en Mijn inzettingen bewaren en die doen. [Ezech. 37:25](#), En zij zullen wonen in het land, dat Ik Mijn knecht Jakob gegeven heb, waarin uw vaders gewoond hebben; ja, daarin zullen zij wonen, zij en hun kinderen en hun kindskinderen tot in eeuwigheid; en Mijn knecht David zal hunlieder vorst zijn tot in eeuwigheid.*

Dit is na de Babylonische gevangenschap aan Israël niet geschied, noch naar de ziel, noch naar 't lichaam. Het zou geschieden in de dagen van de Messias, ná Zijn komst, waarna de Joden het land Kanaän niet bewoond hebben, van geslacht tot geslacht. Maar het land is verwoest en zij zijn verstrooid. Derhalve zal de tijd nog eens komen.

XXXVI. [Jes. 62:1-4](#), *Om Sions wil zal Ik niet zwijgen, en om Jeruzalems wil zal Ik niet stil zijn; totdat hare gerechtigheid voortkome als een glans, en haar heil als een fakkel, die brandt. En de heidenen zullen uw gerechtigheid zien, en alle koningen uw heerlijkheid; en gij zult met een nieuw naam genoemd worden, welke des Heeren mond uitdrukkelijk noemen zal. En gij zult een sierlijke kroon zijn in de hand des Heeren, en een koninklijke hoed in de hand uws Gods. Tot u zal niet meer gezegd worden: De verlatene, en tot uw land zal niet meer gezegd worden: het verwoeste. Maar gij zult genoemd worden: Mijn lust is aan haar; en uw land: het getrouwde; Want de Heere heeft een lust aan u, en uw land zal getrouwd worden.*

Israël wordt zó op deze dag genoemd en is *de verlatene*, en hun land *het verwoeste*. Daarom kan dat niet gezegd worden van hen ná de Babylonische gevangenschap, in welken tijd Israël ook niet in die heerlijken staat, die hier gemeld wordt, geweest is. Derhalve zal die nog komen.

XXXVII. [Zach. 2:4](#), ... *Jeruzalem zal dorpswijze bewoond worden, vanwege de veelheid der mensen en der beesten. [Zach. 12:6](#), ... En Jeruzalem zal nog blijven in hare plaats te Jeruzalem. [Zach. 12:8](#), Te dien dage zal de Heere de inwoners van Jeruzalem beschutten, en die, die onder hen struikelen zou, zal te dien dage zijn als David, enz. [Zach. 14:10](#). ...En zij (Jeruzalem) zal verhoogd en bewoond worden in haar plaats. [Zach. 14:11](#), En zij zullen daarin wonen, en er zal geen verbanning meer zijn, want Jeruzalem zal zeker wonen.*

Jeruzalem is na de Babylonische gevangenschap in zo'n staat niet geweest, is nu ten enenmale verwoest, het is nu verbannen. Daarom past het niet op de wederkering uit Babel, maar op een tijd, die nog komen zal.

Uit al deze teksten blijkt klaarblijkelijk, dat de Joodse natie nog wederom zal bekeerd worden, en in haar land Kanaän komen en dat bewonen.

Uitvlucht 1

XXXVIII. Uitvlucht 1. Alle die bovenverhaalde teksten spreken van de heerlijken staat der Kerk in het Nieuwe Testament en al die uitdrukkingen moeten van geestelijke zaken verstaan worden, maar niet van de bekering der Joden en van hun herstel in Kanaän.

Antwoord: dat wordt gezegd, maar niet bewezen. Bij iedere schriftplaats is wel nadrukkelijk getoond, dat ze spreken van Israël, en wat hun wedervaren zal, én naar ziel en ook naar lichaam.

Tegenwerping. [Daniël 9:26](#), *En een volk des vorsten, hetwelk komen zal, zal de stad en het heiligdom verderven, en zijn einde zal zijn met een overstromenden vloed, en tot het einde toe zal er krijg zijn, en vastelijk besloten verwoestingen.* [Dan. 9:27](#) ... *En over den gruwelijken vleugel zal een verwoester zijn, ook tot de voleinding toe, die vastelijk besloten zijnde, zal uitgestort worden over den verwoeste.* Hier wordt gezegd, dat er vastelijk besloten verwoestingen zullen zijn tot het einde toe. Dus zal de Joodse natie niet wederom bekeerd worden, en in Kanaän komen om dat te bezitten.

Antwoord. De engel Gabriël maakt aan Daniël bekend niet alleen de verlossing uit Babel, maar ook de tijd, wanneer de Messias in Kanaän geboren zou worden, lijden en sterven. En hoe het met de Joden in Kanaän gaan zou; gedurig zou daar krijg zijn. Totdat Jeruzalem tot de grond toe verwoest zou zijn, welke vast besloten, en daarom ook zeker komen zou. Hier wordt niet gesproken wat nog aan de Joodse natie en aan Jeruzalem ná haar verwoesting geschieden zou. Maar wat aan haar verwoesting zou vóórgaan, en wat haar kort na de dood van Christus zou overkomen: *krijg tot het einde.* Niet het einde van de wereld, maar van Jeruzalem, de krijg zou niet eerder ophouden, totdat Jeruzalem schrikkelijk verwoest zou zijn door de Romeinen. In welke verwoesting de krijg, bij Jeruzalems einde, zou eindigen. Zodat deze tekst niet tegenspreekt de bekering der Joden en hun herstel in hun land.

Onze oefeningen en plichten hieromtrent

XXXIX. De bekering der Joodse natie en haar herstel in Kanaän hebben wij niet voorgesteld om dat alleen te weten, en om daarin als een stof van beschouwing te eindigen. Maar opdat wij daarnevens werkzaam zouden zijn in het oefenen van verscheidene plichten.

- *Ziet daarin aandachtig de onveranderlijkheid van het verbond Gods met Abraham en zijn zaad opgericht.* Dat God, niettegenstaande al hun zonden en hardnekkigheid daarin, Zijn belofte niet breekt en niet één van alle die goede woorden, tot hen gesproken, op de aarde zal laten vallen. Verheerlijkt God daarin en wordt daardoor gesterkt in de onveranderlijkheid van het verbond der genade en Zijn beloften, die God zeker aan u, gelovigen, zal vervullen, en verwacht ze in het geloof met lijdzaamheid.
- *Veracht de Joodse natie niet.* [Rom. 11:18](#), *En roemt niet tegen de takken.* Die natuurlijke takken zijn van die olijfboom, waarin gij, als takken van een wilde olijfboom, tegen de natuur ingeënt zijt. Vs. 20, *Zijt niet hooggevoelende,*

maar vreest.

(e) Zij zijn genoeg veracht van de onbekeerden.

(f) Zij zijn in hetzelfde verbond met Abraham, hun vader.

(g) Zij zijn beminden om der vaderen wil, [Rom. 11:28](#). Laat dan de liefde der toegenegenheid tot hen uitgaan. Zij zijn kinderen des verbonds. [Hand. 3:25](#).

(h) Zij zullen nog eens wederom bekeerd worden, en een heerlijk en Heilig volk zijn boven alle volkeren op de aarde. Daarom acht ze, eert ze, lieft ze.

- *Hebt medelijden met hun staat, die zo zeer ellendig is naar het lichaam, zijnde tot verachting en versmaadheid onder alle volkeren, een rechtvaardig oordeel van God over hen, wegens de verwerping van Christus.* En nog ellendiger zijn zij naar de ziel, hatende de Heere Jezus, de ware Messias, met een boosaardige haat; levende zonder de ware godsdienst, ja hebbende een godsdienst die naar geen [ware] godsdienst gelijk, en vergenoegen zich nochtans wonderlijk in dezelve. Zodat ze in een toestand leven, waarin zij niet zalig kunnen worden, maar niet dan de eeuwige verdoemenis te verwachten hebben.
- *Bidt voor hun bekering.* Hoe hebben zij gebeden, om de bekering der heidenen! Hoe verblijdden zij zich in de profetieën, dat de heidenen nog eens zouden bekeerd worden! Doet gij dan ook zo voor hun bekering; want gij kunt dat in het geloof bidden, omdat zij zeker nog bekeerd zullen worden.
- *Toont door een Heilig leven, dat u wandelt in de voetstappen van hun vader Abraham.* Het leven van veel zogenaamde Christenen ergert hen en houdt hen af van het geloof in Christus. Zij weten niet, immers zeer weinig, dat er onder de Christenen nog velen zijn, die Jehovah, de God Israëls vrezen en liefhebben. Vertoont dan het beeld van de Heere Jezus door een heilige wandel, opdat zij er van overtuigd mogen worden; of het hen nog tot jaloersheid verwekken mocht. Neemt soms de gelegenheden waar om vriendelijk met hen te spreken, en uw toegenegenheid tot hen aan hen bekend te maken, alsook dat u nog hun herstel in Kanaän verwacht. Spreekt onder de naam van *Messias* van de Heere Jezus; spreekt van de verschrikkelijkheid der zonde en van de eeuwige verdoemenis, op de zonde volgende, en toont dat aan, indien u kunt, uit de Schriften van het Oude Testament.
- *Toont aan hen, dat de mens uit de werken niet gerechtvaardigd kan worden voor God, en dat al hun doen hen niet rechtvaardigen kan.* Toont hen uit het Oude Testament dat de Messias met Zijn dood de zonden zou voldoen, de mens met God verzoenen en zielen bekeren. Dat bewijzende uit [Jesaja 53](#); [Jesaja 61](#); [Daniël 9](#). Misschien zou u nog één behouden. In elk geval hebt u uw plicht gedaan, en 't zal uw ziel vermaken, dat u het gedaan hebt. Maar wacht u zeer zorgvuldig van twisten, om hen geen gelegenheid van lasteren te geven, en uzelf te krenken door hun smaadreden.
Hun nationale bekering zal in onze dagen niet komen, maar zij zal nog komen. De Heere zal het op Zijn tijd, snellijk doen komen.

De Heere zij zijn oude volk genadig! Och, dat de Verlosser uit Sion kwame, en de goddeloosheid afwendde van Jakob! Dan zou zich Israël verblijden en de Heidenen zouden juichen en gezamenlijk zouden ze de Heere eer en heerlijkheid en dankzegging geven. Hallehuj!

Tot hiertoe hebben wij voorgesteld den staat der kerk en de handelingen Gods met dezelve van Adam tot op Abraham, van Abraham tot op Sinaï, van Sinaï tot op Christus, van Christus tot op de Openbaring aan Johannes. Nu is overig. Dat wij vertonen de staat der kerk en de handelingen Gods met dezelve, van de Openbaring aan Johannes tot aan de voleinding der wereld, zoals die ons beschreven wordt in de Openbaring.

¹ 536 v. Chr. tot 70 ná Chr. = 600 jaar

Slotgedicht: Geestelijke aandachten op de twaalf maanden

Geestelijke aandachten op de twaalf maanden.

Geestelijke aandachten op de twaalf maanden van het eerste jaar van de achttiende eeuw, 1701.

Januari, Louwmaand.

*Is 't jaar en de eeuw zo heengegaan!
Met schaamte en smart denk ik daaraan.
Welaan, mijn ziel! begin met vreugd
De nieuwe eeuw, met nieuwe deugd;
Almachtig God! schep toch in mij
Een reine ziel en voeg daarbij
Een vasten geest, dat ik niet weer,
Tot zonde en vorig leven keer'.*

Februari, Sprokkelmaand.

*Met klaarder licht klimt nu de zon,
Van de wereld vreugd, van de hitte bron.
O, Zonne der gerechtigheid!
Bestraal met licht en heiligheid.
Mijn duist're ziel, opdat ik kenn',
En wie Gij zijt, en wat ik ben;
Want deze nare duisternis,
Van zonde en schrik de oorzaak is.*

Maart, Lentemaand.

*Het land en 't hof wordt nu bereid,
Beploegd, besnoeid, tot vruchtbaarheid.
Zo ploegt ook God het werelds hart
Door kruis, dat lijf of ziele smart:
En zonde, die te weeldrig groeit,
Wordt door een scherpe roe besnoeid.
Och, werd ik dus in staat gebracht.
Om voort te gaan van kracht tot kracht!*

April, Grasmaand.

*De dorre boom, de zwarte kluit,
Geeft nu weer jeugdig groente uit.
Och! dat ik ook eens zo ontsproot,
En loof en vrucht droeg voor mijn dood!
Of 't hart van binnen leven heeft.
't Genoegt mij niet, zo 't niet en geeft
Des levens blijk; en tot Gods lof.
Niet staat als een gewaterd hof.*

Mei, Bloemaand.

*Dit in de zang- en bloementijd,
Waar in zich dier en mens verblijdt;
Doch 't is mij enkel droefenis,
Zolang ik Jezus' liefde mis.
Maar als Hij eens mijn ziel toezeit:
Gij mijns, Ik uws in eeuwigheid;
En maakt mij 't zondig leven kwijt,
Dan is 't mijn zang- en bloementijd.*

Juni, Zomermaand.

*De zon op 't hoogst duldt weinig nacht.
Verwarmt de aard', geeft wasdomskracht.
O Heer! voer zo mijn' ziel ook op
Tot in de hemel, en ten top
Van licht, en vreugd en liefdegloed,
Die 't hart in deugd herleven doet;
Zo wenst' ik 't wel; maar 't is een staat.
Die zelden komt, en ras weer gaat.*

Juli, Hooimaand.

*De zonne daalt, het gras is hooi,
De bloem is weg; zo is al 't mooi.
Wat ben ik dwaas, die naar dit niet
Nog zie, en lief mijnszelfs verdriet!
Daar ligt de wereld met haar draf;
Ik wend mijn hart van 't zichtbaar af.
Tot God alleen, mijn zaligheid,*

't Bestendig goed in eeuwigheid.

Augustus, Oogstmaand.

*De oogst is rijp, rept nu uw hand,
Of hebt gebrek en reine land.
Dus er is ook een vindenstijd,
Een tijd voor werk, een tijd voor strijd;
Indien ik die voorbij laat gaan,
Ik raak misschien daar nooit weer aan
Ik ga met ernst dan aan het werk,
Tot nut van ziel, ten oogst van kerk.*

September, Herfstmaand.

*Voor felle koud', na heten brand,
Geeft d' herfst nog eens een jeugdig land,
Als droevig kruis u nu aankleed,
Daarna God weer verkwikking geeft.
En hebt gij nu een zoete vreugd,
Naar druk gij u wel zetten meugt;
In kruis wil ik dan moedig zijn
En nedrig in een zonneschijn.*

Oktober, Wijnmaand.

*Met de wijnoogst, zo komt de wind,
De wijn verkwikt, de storm verslindt,
Die naar de hemel zet zijn voet,
Heeft niet te wachten enkel zoet;
Maar zeker in dit tranendal,*

*Hem storm op storm ontmoeten zal;
Maar die tot God dan bidt en schreit
Die wordt daardoor tot deugd geleid.*

November, Slachtmaand.

*Wat land, of zee, of beest voortteelt,
Wordt voor de mens vergaard, gekeeld,
Dit alles voor mij, zondig dier!
Voor wie ben ik? Wat doe ik hier?
Ik moet, ik wil niet zijn voor mij.
Maar tot Gods eer mijn leven zij.
O, zalig mens! die dit beoogt,
En God in al zijn doen verpoost!*

December, Wintermaand.

*Zo loopt het jaar te post ten eind',
Al rasser dan men merkt of meint.
Dus eindigt ook mijn tijd; 'k ga heen
Om eens, maar eens, die stap te treên,
Waar de eeuwigheid aan hangt, o Heer!
Mij voor mijn sterven, sterven leer.
Wend van de tijd mijn oog en lust
Tot de eeuwigheid, mijn ware rust.*

*Die mij gevoed hebt en bewaard,
Als kind, als jongeling, bejaard,
Mij nu, o Heer! te hulpe kom*

*In mijn grijzen ouderdom
Doe mij toch steeds voorzichtig gaan,
En als een rots voor waarheid staan.
Mijn laatste tijd, mijn beste zij,
Mijn leven vreed', mijn einde blij!
Amen.*

Algemene rouwklacht over WILHELMUS Á BRAKEL door ABRAHAM HELLENBROEK

Algemene rouwklacht over WILHELMUS Á BRAKEL

DOOR

ABRAHAM HELLENBROEK

Algemene rouwklacht in de straten van Rotterdam, over het afsterven van de heer Wilhelmus á Brakel TH. F.

Uit [Pred. 12:5](#), ***Want de mens gaat naar zijn eeuwig huis, en de rouwklagers zullen in de straten omgaan.***

De ouderdom wordt niet ongepast *een levende dood* genoemd. Het is waar, men vindt de schriften van de ouden bezaaid met vele lofredenen ter ere van de ouderdom; en daar zijn ook hoedanigheden aan eigen, die haar prijs verdienen, waarom ook, onder meest alle volken, mensen van hoge jaren gekeurd zijn voorwerpen te wezen van passende achting en eerbied, bijzonder ook onder de Joden. Dat neemt echter niet weg, dat ook de ouderdom, op zichzelf aangemerkt, als een levende dood is; daar de levensbloei vervallen, de krachten gebroken, de zwakheden vermenigvuldigd zijn, en zo de dood zich al begint te vermengen met het leven, met een onvermijdelijk gevolg van een zekere nabijheid van de dood. Daar zijn er, die daarom menen, dat een oud man bij de Latijnen *Senex* is genoemd, quasi *Seminex*, als *half dood*. *Senilis anima in primis labris est, een oude ziel is voor op de lippen*. Senéca verdedigt elders die samenvoeging van Virgilius:

Subeunt morbi tritisque senectus:

De ziekten en droevige ouderdom komen.

Non mehercule, zegt hij, immerito; senectus enim insanabilis morbus est,

niet zonder reden in waarheid; want de ouderdom is een ongeneeslijke

ziekte.

Cicero noemt hem daarom *occasum vitae, de ondergang van het leven*. Een ander, *primitias mortis, de eerstelingen van de dood*. Stobaeus verhaalt van zekeren Alexis, die, door jaren afgemat, zeer langzaam voortging, wanneer hij van iemand werd gevraagd, hoe het hem al ging? Dat hij tot antwoord gaf: *ik sterf allenskens*. Zeker, hoe hoger jaren en hoe meer verzwakkingen in dezelve, hoe nader aan de dood. Dat is immers de zaak, die ons in deze onze tekstwoorden wordt aangetoond.

Nu had de Prediker de jongeling aangezegd, dat hij aan zijn Schepper gedenken zou in de dagen van zijn jongelingschap. Hij had als een drangreden daartoe bijgebracht, dat zijn jongelingschap niet lang duren zou, dat er haast een tijd des ouderdoms op volgen zou, kwade dagen, jaren, van welke hij zeggen zou: ik heb geen lust in dezelve; hij wijst aan, met wat gebrekkigheid en natuurverval die ouderdom vergezeld en zo als een stervend leven zijn zou, onder zeer poëtische en verbloemde uitdrukkingen, vers 2-5. Maar bijzonder ook nu in onze tekst, hoe onder en op die zwakke oudheid ook zeker de dood zou naderen; hij zou, zo doende, naar zijn eeuwig huis, en met het ene been in het graf gaan, en het zou eens komen, dat de rouwklagers over hem in de straten zouden omgaan.

U kunt haast zien, Toehoorders, waar ik met deze mijn tekst heen wil; en ik kan wel merken aan uw overkroppende menigte aan deze plaats, dat gij het al, eer ik hem aflas, hebt verwacht, wat mijn grote oogmerk in deze ure zijn zou. De beklaglijke dood van uw overdierbare Leraar en mijn zeer geliefde ambtgenoot Wilhelmus a Brakel roept u en mij hier samen, om over hem te rouwklagen. Ofschoon hij in nederigheid wel liefst wilde, dat men hem door geen lijkpredikatie zou gedenken, hebben wij echter dit noch kunnen, noch willen beloven. Zijn gedachtenis is er te waardig en te dierbaar toe, en het zal nog aan velen nuttig zijn. Daartoe zullen ons de nu afgelezen woorden een passende geschiktheid geven.

Twee zaken zullen wij er kort in opmerken:

370. 's Mensen sterven: *de mens gaat naar zijn eeuwig huis*.

371. De rouwstaatsie daarop volgende: *en de rouwklagers zullen in de straten omgaan*.

Het hangt alles met het voorgaande samen door het woordje want, omdat, toonde:

(xxxx) Dat al die voorgaande zwakheden de mens, in de bestelling van Gods voorzienigheid, als geordineerde middelen overkomen tot zijn einde; want Hij, Die het einde bepaalt en maakt, doet ook zo met de middelen.

(yyyy) Dat ook derhalve de mens, als hij die dingen ziet komen, dezelve wel voor memento mori, een *gedenk te sterven*, gebruiken mag, en vaststellen, dat hij op de rand staat van de eeuwigheid.

(zzzz) Dat derhalve de jongeling, misschien wel eerder, maar immers uiterlijk door die weg, ook zullende naar zijn eeuwig huis gaan, waar vandaan hij in dit leven nooit zou terugkeren om verzuim te verbeteren, wel had zorg te dragen,

om zijn tijd in het gedenken aan zijn Schepper te gebruiken, eer hij naar dat eeuwig huis verhuisde.

(aaaaa) Dus spreekt dan hier de prediker ook algemeen, opdat de jongeling niet denken zou, dat hij zou vrijgaan. De mens, wie hij ook zij, gaat naar zijn eeuwig huis.

In de grondtaal is het woord *Adam* die naam, gelijk bekend is, waarmee de Heere aanstonds de eerste mensen benoemde. [Gen. 1:26](#), *Laat ons mensen* (Adam) *maken*; waarmee vervolgens Mozes dan ook de eerst geschapen mens en bijzonder de manmens benoemt. [Gen. 2:19](#) beginnen het onze overzetters als een eigenaam van de eerste mens, onvertaald door Adam uit te drukken en zo vervolgens. Over de oorspronkelijkheid van die naam wordt verschillend geoordeeld.

(75) Ik ga voorbij, hetgeen Drusius als een misvatting in Theodoretus aanmerkt, schijnende Adam af te leiden van Edem, voor Eden; de naam van het paradijs.

(76) Allergemeenst is het, dat die naam afvloeit van des mensen oorspronkelijkheid uit aarde, en wel, zo men acht, *rode aarde*; bij de Hebreëen *adamah* genoemd.

(77) Het is echter ook bedenkelijk, ***of het niet ziet op de mens, nu reeds gemaakt, bestaande uit een bloedig vlees; stoffelijke aarde, en zó rode aarde, terwijl hij leeft.***

(78) Of gelijk onze overledene ergens heeft aangemerkt, omdat de mens, als hij op het gezondst en sierlijkst is, roodachtig is. [Klaagl. 4:7](#), Zij waren roder van lichaam dan robijnen.

(79) Daar het niet veraf zou zijn, hetgeen iemand heeft opgemerkt, dat het woord Adam zijn betekenis zou kunnen hebben vanwege des mensen schoonheid en bevalligheid, uit een gelijkkluidend woord, dat bij de Abyssiënen *schoon en vermakelijk zijn* betekent.

Wat er van zij, immers die benaming is van de eerste mens in de taal van de Hebreëen overgegaan tot een algemene naam van alle mensen, en in die ruimte komt hij hier ook voor; en wel zo, dat men onder de mens in het enkelvoudig, hier in een meervoudige zin, als een collectivum, *alle mensen*, al wat mens is moet verstaan. Zó algemeen, dat er niemand, op wie als een afkomeling van Adam, zijn naam Adam, dat is mens, is overgegaan, van is uitgezonderd; en de ruimte als [Hebr. 9:27](#), *Het is de mens gezet eenmaal te sterven. Wat man leeft er, die de dood niet zien zal; en die zijn ziel zal bevrijden van het geweld des grafes*, Psalm 89:49 [[Ps. 89:48](#)]. Groot of klein, jong of oud, arm of rijk, het is van allen waar: Quae magnos parvosque teris; quae fortibus aequas Imbelles; populusque duces, seniumque juventae.

Dewelke (de dood namelijk) grote en kleinen slijt, welke de dappere en laffe, onderdanen en vorsten, ouden en jongen elkaar gelijk stelt.

Het zijn echter, hier in het oogwit bijzonder mensen van jaren en ouderdom op wie de Prediker ziet; zij mogen door ouderdom zo'n hard hoofd gekregen hebben als zij willen, en rekenen het leven in erfpacht te hebben, zij moeten er ook aan; ja

zij gaan al stervende in hun schoenen. Van Minander, die een leerling was van Simon Magus, in de eerste kerk, verhaalde Eusebius, dat hij voorgaf, dat allen, die met zijn doop gedoopt werden, noch oud worden, noch sterven zouden. Welk een dwaasheid, die door de ervaring zo weerlegd is; en van geen betere waarde, dan de Joden voorgaven, dat binnen de stad Luz niemand sterven kon. Neen, neen!

Omnes una manet nox, Et calcanDan. semei via lethi, Mista senum ac juvenum densantur funera:

Allen hangt dezelfde nacht boven het hoofd, en men moet eens de weg van de dood betreden; de gemengde lijken van ouden en jongen worden daar opeen gepropt.

Het is onbepaalde waarheid, *de mens gaat naar zijn eeuwig huis*. Bedenklijk is het, dat door dat eeuwig huis te verstaan is.

1. Sommigen menen, dat men het best voor de eeuwige staat van de mensen kan nemen, die tweërlei is, of van de zaligheid, of van de verdoemenis; en zo was dan dit huis, waar de mens heengaat, of de hemel, of de hel, en dan zou dit heengaan daarheen op des mensen ziel zien, naar welke hij aanstonds op de dood of naar de hel, of naar de hemel gaat. Dan zou ook het woord eeuwig in een onbepaalde zin, naar zijn meeste nadruk, kunnen genomen worden; wat die staat in de hemel of hel zal volstrekt eeuwig zijn. Het is al opmerkelijk, dat Cicero de gelukkige staat van de zielen na de dood ook met deze eigen uitdrukking van Salomo benoemt: Nos vero, si quid tale acciderit, ut a Deo denuntiatur videatur, ut exeamus e vita, laeti et agentes pareamus, emittique nos e custodia et levare vincules arbitremur, ut in aeternam et plane in nostram domum remigremus.

Doch wij, zo ons iets zodanigs overkomt, dat ons van God schijnt geboodschapt te worden, dat wij uit het leven zullen uitgaan, laat ons vrolijk en dankzeggende gehoorzamen, en het daarvoor houden, dat wij uitgelaten worden uit de gevangenis en van de boeien ontlicht, om naar het eeuwig huis, en dat geheel het onze is, te verhuizen.

Schoon inderdaad van een Heiden! Paulus schijnt ook de eeuwige staat zo te noemen *een gebouw van God, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen*, [2 Kor. 5:1](#).

2. Anderen menen evenwel, dat men door dit huis best *het graf* verstaat; het is zeker, dat dus die benaming meer in des Heeren Woord gebruikt wordt, [Job 17:13](#), *Zo ik wacht, het graf zal mijn huis wezen, in de duisternis zal ik mijn bed spreiden.* [Job 30:23](#), *Ik weet, dat Gij mij ter dood brengen zult, en tot het huis van de samenkomst van alle levenden.* Zo ook [Jes. 14:18-19](#), *Al de koningen van de Heidenen, zij allen liggen neer met eer, een ieder in zijn huis; maar gij zijt verworpen van uw graf als een gruwelijke scheut, als een kleed van de gedoden, die met het zwaard doorstoken zijn.* Bij de Egyptenaars was het, volgens getuigenis van Diodorus, zeer gemeen, dat zij hun graven *een huis* noemden.

De Feniciërs noemden ze beth-hakeb, *het laatste huis*; waarvan Bochart de fabel van het graf van Hecuba afleidt.

Zo Petronius: Idem omnium exitus est, idem domicilium. *Alle mensen hebben één uitgang, één huis.*

Horatius: Et domus exilis Plutonia. *En het kleine Pluto's huisje.*

Tibullos: Atque in marmoreo ponere sicca domo.

En laat ze mijn droge (beenderen namelijk) in een marmer huis leggen.

Dus de benaming van een huis hier genomen zijnde, zou het heengaan daarheen zien op de mens, naar zijn lichaam aangemerkt: en dat zou dan een eeuwig huis, of een huis van zijn eeuwigheid, van zijn eeuw, (gelijk er eigenlijk in de grondtaal is) genoemd worden. Niet in die zin, gelijk de Heidenen veel aan de dood en aan het graf een onbepaalde eeuwigheid hebben toegeëigend; sommigen, omdat zij met de dood alles, en lichaam en ziel, voor eeuwig dood rekenden. Anderen, ofschoon zij het overblijven van de ziel geloofden, omdat zij echter geen opstanding van het lichaam verwachtten. Hier vandaan dit antwoord van Epectetus op die vraag van Adrianus: *wat de dood was?* Hij antwoordde: *een eeuwige slaap.*

En een Latijns dichter: Ferreus urget. Somnus et aeterna clauduntur lumina nocte. *Een ijzeren slaap prangt hen, en de ogen worden met een eeuwigen slaap gesloten.*

Catullus: Nox est perpetua una dormienda. *Men moet een gedurige nacht slapen.*

Diodorus Siculus toont dus, dat de Egyptenaars ook hun graven eeuwige huizen noemden. *Een huis waar men altijd bewaard wordt*, noemt het Sophocles.

Hier vandaan die opschriften op de grafsteden van de ouden: Hanc aeternam sedem sibi posuit. *Deze eeuwige rustplaats heeft hij zich gemaakt, enz.*

Haec domus aeterna est, hic sum situs, hic eRom. semper. *Dit is mijn eeuwig huis, hier ben ik gelegen, hier zal ik altijd zijn.*

Maar wat ook de Heidenen dus van de dood en het graf gesproken hebben, men moet met Ambrosius zeggen: Fleant mortuos suos qui putant esse mortueo; ubi resurrectionis fides est, non mors, sed species, quietis est. *Laat die hun doden bewenen, welke menen, dat zij dood zijn; waar het geloof is van de opstanding, is geen dood, maar een soort van rust.*

Als derhalve het graf hier een *eeuwig huis* zou genoemd worden, moet men dat woord, gelijk dikwijls, in een bepaalder zin nemen; zoals het bij de Hebreeën doorgaans gebruikt wordt, of om een lange duurzaamheid in het gemeen uit te drukken, of om die duurzaamheid uit te drukken, die aan zo'n zaak waarop het gepast wordt, eigen is. Dus dan hier tot het graf gebracht zijnde, drukt het zo'n huis uit.

I. Daar de mens zeer lang in is en blijft, [Pred. 11:8](#), *Indien de mens vele jaren leeft, en verblijdt zich in die allen, zo laat hem ook gedenken aan de dagen van de duisternis; want die zullen vele zijn.*

II. Een huis dat zo lang een huis blijft, als de graven graven blijven zullen.

III. Een huis van de eeuwen, dat door al de eeuwen blijven zal, zo lang de eeuwen en de aarde blijven zullen; in die eigen zin als er [Pred. 1:4](#) gezegd wordt: *de aarde staat in eeuwigheid.*

IV. Een huis dan, waarin de mens naar zijn lichaam blijven zal tot aan de voleindiging van de eeuwen, totdat de eeuwigheid begint; waaruit hij derhalve in dit leven, in deze wereld en eeuwen nooit zal terugkeren, dan in de opstanding, om in een eindeloze eeuwigheid over te gaan.

Wat men nu van beide deze verklaringen kiest, de ene en de andere heeft gevoegelijkheid. Maar waarom zouden wij die ook niet beide bij elkaar voegen? Verstaande door dit eeuwig huis alles, waar de mens naar toe gaat als naar zijn huis, met dat hij sterft; het graf ten opzichte van zijn lichaam, en hemel of hel ten opzichte van zijn ziel. Laat het ons dan hier in die ruimte nemen, omdat wij door geen omstandigheden van de tekst bepaald worden.

Daarheen nu, zegt de grondtaal, is de mens gaande, *wandelende*; hij gaat naar zijn eeuwig huis.

- Dat gaan begint hij al zodra hij is geboren, het gehele leven van de mens is niet anders dan een gaan naar zijn einde; door ogenblikken, uren, dagen, weken, maanden, jaren gaat hij en nadert hij al van stap tot stap van zijn wieg naar zijn eeuwig huis. Wij brengen onze jaren door als een gedachte, [Psalm 90:9](#).
- Bijzonder echter, waar hier nog naast op wordt gezien, de mens gaat naar zijn eeuwig huis; als hij nu tot stokoudheid en hoge jaren is gekomen, gelijk zijn lichaam dan al begint te bukken en te krommen naar het graf, zo breken ook zijn levenskrachten dan alle dagen af, en dus gaat hij al stervende; hij sterft al gaande. En men ziet het als op het oog, gelijk men het ook in onze taal wel noemt, dat hij naar huis gaat: die gaat naar het graf, zegt men ook, als alles begint te vervallen, en de machteloosheden en zwakten van de ouderdom, als zo vele voorboden van de dood, daar zijn. In de dagen, wanneer de sterke mannen zich krommen, in het voorgaande derde vers.
- En dit gaan naar 't eeuwig huis, sluit dan hier ook in een komen in dat huis; hij gaat er zo naar toe, dat hij er ook zeker komt. *De mens gaat naar zijn eeuwig huis*, is dus even hetzelfde alsof er stond: de mens sterft; eer gaan ook eigenlijk de rouwklagers niet om in de straten, en daarom moet men dat hier noodzakelijk insluiten. Daartoe is nu de een wel wat langer onder weg, om naar zijn eeuwig huis te gaan, dan de ander, elk komt er echter op zijn bepaalde tijd. Daar zijn er, die de geest al geven eer hen nog een oog gezien heeft, eer zij uit de baarmoeder voortgebracht worden, [Job 10:18](#), *Als een verborgen misdacht, of als de kinderkens, die het licht niet gezien hebben*, [Job 3:17](#); en welker moeder hun graf is, [Jer. 20:17](#). Immers die de geest geven, als zij uit de buik voortkomen en sterven van de baarmoeder aan, [Job 3:11](#). En zo van 's moeders buik tot het graf gebracht worden, [Job 10:19](#). Anderen weer voeren hun leeftijd op tot een grijze ouderdom, die met Job sterven, oud en van de dagen zat, [Job 42:17](#). En die zo in ouderdom ten grave komen, gelijk de korenhoop te zijner tijd opgevoerd wordt, [Job 5:26](#). De een gaat er ook wel door een andere weg en op een andere wijze heen, dan de ander; allen komen zij echter in het eeuwig huis; sommigen, in plaats van er heen te gaan, worden er door een geweldige dood, op duizenderlei wijzen, door anderen in gestoten; sommigen ook, in plaats van gaan, lopen er heen, door honderd wegen, als haastende naar het graf, en dikwijls door een roekeloze smoordood zich daarin neerstortende. Anderen gaan er langs de gewone doodwegen, doch ook zo op een geheel verschillende wijze heen. Allen echter komen zij in dezelfde verzamelplaats van de levenden; en zij gaan, vroeger of later, dus of zo, naar hun eeuwig huis.

Daarmee is dan de mens weg; hetgeen verder omtrent hen gedaan wordt, en maar voor een korte tijd, is, **dat de rouwklagers in de straten omgaan**. Dat wordt hier als een gevolg van het sterven in de overblijvende levenden aangetekend. Sommigen hebben dit wel genomen voor het treurig heengaan van de vrienden en bekenden, wanneer zij hun stokoude of zwakke vriend terwijl hij nog leeft, bezocht hebbende, van hem met droefheid weggaan, ziende niet anders dan zijn dood tegemoet. Doch dat schijnt zo gevoegelijk niet; daarom past het klagen en het rondom gaan in de straten zo niet eigenlijk.

Het grondwoord betekent een wijk, [Hoogl. 3:2](#); een straat, [Spr. 7:8](#) [Pred. 12:4](#). De betekenis ontleend zijnde van omlopen, ginds en wederlopen, dat op de straten eigen is. Dus hier ook met omgaan, rondom gaan, gepaard; een betekenis doorgaans aan dat woord ook eigen, [1 Sam. 7:6](#); [Hoogl. 3:2](#); [Jozua 6:3](#); [Pred. 1:6](#). Dit zouden nu de rouwklagers doen; dit grondwoord beduidt doorgaans zo'n rouwklagen en treurbedrijving, die met enig uiterlijk misbaar en tekenen van droefheid is vergezeld.

Enige weinige malen komt het buiten betrekking op gestorvenen voor, maar anders vind ik het doorgaans slaande op rouwbedrijf over doden en zo vertaald:

35. Door beklagen, [Gen. 23:2](#); [2 Kon. 14:13](#), [18](#); [Jer. 16:4](#), [6](#); [23:18](#); [25:33](#); [34:5](#).

36. Door leed dragen, van Bathseba over haar man Uria, [2 Sam. 11:26](#).

37. Door misbaar maken, [Jer. 6:26](#).

38. Door weeklagen, [2 Sam. 9:12](#); [3:31](#); [1 Kon. 13:30](#).

39. Door rouw bedrijven, [1 Sam. 25:1](#); [28:3](#); [1 Kon. 13:29](#).

40. Door rouwklagen, [Jer. 16:5](#); [Ezech. 24:16](#); [Zach. 12:10](#). Alle teksten, uit welke het algemeen gebruik van rouwbedrijf over afgestorvenen geheel openbaar is; en het is ook algemeen onder alle volken zo gewoon geweest. Het is waar, men vindt hier en daar een voorbeeld van volken, die zich over het afsterven van de hunnen verheugden. De Stoïsche filosofen hebben ook alle treurbewegingen daarover willen uitschudden; doch dat was iets zeldzaams, en de natuur te verkrachten. Anders zijn de rouwbedrijvingen over de doden bij allen algemeen geweest, en bijzonder ook onder de Joden; doch van zo veel verscheidenheid en soorten, dat het een onmogelijkheid is, die hier op te tellen. Dus vindt men hier dan ook rouwklagers in de straten omgaande. Verscheiden kan men daaronder begrijpen:

(1) De treurende gemeente, onder welke iemand sterft, vooral wanneer het iemand van enige uitmuntung is, die in zijn leven aan het gemeen, of in het burgerlijke, of in het kerkelijke zonderling nuttig was, en over wiens afsterven men dan een algemene en openbare treurigheid draagt in het hart, ziet in de aangezichten en hoort uit de monden, in wijken, straten van dorpen, steden en wel van een geheel land. Dusdanig was dat rouwklagen van al het volk over het afsterven van Aäron. [Num. 20:29](#). Van Mozes, [Deut. 34:8](#). Van Samuël, [1 Sam. 25:1](#). Van Josia, [2Kr 35:24](#). Van Mattathias, [1 Makk. 2:70](#). Van Judas Makkabéus, [hfdst. 9:20](#), [21](#). Van Jonathan, [hfdst. 12:52](#).

(2) De naaste vrienden, die men dan met treurige aangezichten, en met rouwklederen en betuigingen van hun droefheid ziet en hoort langs de straten; gelijk Maria en die met haar waren, ja ook Jezus zelf weende over de afgestorven

Lazarus, [Joh. 11:33, 35](#), Jezus dan, als Hij haar zag wenen, en de Joden, die met haar kwamen, ook wenen, werd zeer bewogen in de geest, en ontroerde zichzelf. Jezus weende.

(3) De bekend makers van des overledenen dood door de straten en langs de huizen, gelijk nu onze doodbidders, aansprekers, begrafenisbezorgers, zoals men ze noemt. Dit placht oudtijds wel te geschieden door gehuurde rouwklagers, die zodra iemand was gestorven, dat dan met veel gejammer gingen uitroepen door de straten. Daar sommigen denken, dat de gestorvenen bij de Romeinen conclamati, *beroepen*, over wie nu geroepen was, om werden genoemd. Hoewel anderen denken, dat zij zo genoemd werden, omdat er, als er de geest uit was, of ook wel even eer men ze verbrandde, enige malen met hun naam zeer sterk van de bijstaanden over hen werd geroepen, om verzekerd te zijn, dat zij waarlijk dood waren.

(4) De rouwstatige begrafenis zelf; wanneer het lijk op een rouwklagende wijze door de straten ter begraving, ter verbranding of anderszins, werd heengevoerd; daarbij vond men dan wederom meer dan ééne soort van rouwklagers.

- a. Dan zag men de naaste vrienden nog wel in kleding en in gemoedsbewegingen allerdiepst in rouw bij de lijkstatie: men vindt dat in Jakobs gezin bij het begraven van hun oude vader, [Gen. 50:7, 8, 10](#).
- b. Dan zag men andere bekenden, en wel de gehele menigte, noch vooral rouwklagende, de overledene navolgen en betreuren, gelijk van David en zijn volk bij de begrafenis van Abner is te zien, [2 Sam. 3:31-34](#). Ziet ook [1 Sam. 25:1](#); [1 Kon. 14:18](#); [Hand. 8:2](#).
- c. Dan zag men ook oudtijds gehuurde mensen, mannen en vrouwen, bij de Latijnen praefici en praeficae genaamd, die daarop afgericht waren om met hun stemmen en ook met speeltuigen, door hun tranen en allerlei nare treurgebaren de naarste tekenen en betuigingen van droefheid te vertonen, en anderen ook tot treuren, schreien en rouwklagen te bewegen; op dezulken ziet het, als er [Jer. 9:17-18](#) wordt gezegd: *Roept klaagvrouwen, dat zij komen, en zendt heen naar de wijze vrouwen, dat zij komen en haasten, en een weeklage over ons opheffen; dat onze ogen van tranen nederdalen, en onze oogleden van water vlieten*. En [Amos 5:16](#), *Rouwklagen zal zijn bij degenen, die verstand van kermen hebben*. Men zag dat in het huis van die overste, wiens dochttertje gestorven was als er Jezus inkwam, Hij zag er de pijpers en de woelende schare, en degenen, die zeer weenden en huilden, schreiende en misbaar makende over hetzelfde, [Matth. 9:23](#); [Markus 5:38](#); [Lukas 8:52](#). Een gewoonte en onder Heidenen, en onder Joden, vanouds zeer bekend; doch daar ik mij nu niet inlaat. Deze vergezelde dan bijzonder ook *de lijkstaatsie*, en daar zal zonderling ook hier al op gezien worden.
- d. Daar kwamen dan ook wel openbare lijkredenen bij, waarin, naast het melden van de levensbedrijven van de overledene, dan ook zijn verlies statelijk beklagd werd. Immers dat onder de Egyptenaars, onder Grieken en Romeinen, gelijk ook vanouds onder de Christenen dit gewoon geweest is, is bekend. Onder de Romeinen was het zo gemeen, dat zij zelfs over vrouwspersonen zodanige lijkredenen gedaan hebben, gelijk ons hun

geschiedschriften van Livia, Pompea, Sabina, Faustina, Julia, de lievelingen van Augustus, Nero, Hadrianus, Aurelius, Antonius, Severus, aantonen. Dat er onder de Joden ook iets dergelijks heeft plaats gehad, mag men afleiden uit Davids lijkrede en openbare weeklacht over Saul en Jonathan. [2 Sam. 1:17](#), enz. Over Abner, [2 Sam. 3:33-34](#). Uit de weeklacht die gemaakt werd over die man Gods uit Juda, [1 Kon. 13:30](#), en die openbare klaagliederen, welke en Jeremia, en andere zangers en zangeressen maakten over Josia, [2 Kron. 24:25](#).

Ziet op al deze wijzen kan de Prediker hier zeggen: *als de mens gegaan is naar zijn eeuwig huis, dat dan de rouwklagers in de straten omgaan*. En dat zal genoeg zijn tot de tekstverklaring, die tegenwoordig onze grootste toeleg niet is.

Nu roept mij de tijd, veelgeachte Toehoorders! dat ik de toepassing van deze gewone waarheid tot het bijzonder onderwerp brenge, waarop ik met dezelve doel. Laat mij derhalve toe, dat ik een zwart gordijn openschuive, om u in te leiden in een allertreurigst gezicht; dat ik u van verre op de lijkbaar vertone de dode romp van een allerkostelijkste ziel, dat is het graf voor u opene van hem, die u dierbaarder geweest is dan de appel van uw oog; ***ik meen uw kostelijke zielevriend en getrouwe zielverzorger Wilhelmus a Brakel***.

U behoeft mij niet tegemoet te voeren, u zult het ook niet doen, gelijk eens Martha de Heere Jezus deed, omtrent de begraven Lazarus, wanneer Jezus gelastte het graf te openen: *hij riekt nu al, want hij heeft vier dagen aldaar gelegen*, [Joh. 11:39](#). Het is waar, het is nu ook de vierde dag, dat hij in het graf gelegen heeft; doch daaruit zal geen stank voortkomen, maar een allerliefelijkste wasem, die een geur zal geven en laten van een blijvende gedachtenis tot zegening, welke als een olie zijn zal, die uitgestort is; al veel liefelijker dan die men bij de specerijbrandingen over de lijken van de ouden placht te reiken.

Hoe groot de man ook was, van wie ik nu spreken zal, wat ook iemand zij, alreeds is zijn naam genoemd, en het is bekend, dat hij een mens is, [Pred. 6:10](#). Dit zeg ik vooraf, om u al aanstonds te doen zien, dat het van hem ook volgens mijn tekstspreuk, als van een mens, is moeten waar worden, dat hij gegaan is naar zijn eeuwig huis. O, ja! al was de schat, die de Heere in hem gelegd heeft, wonder groot, het was nochtans maar in een aarden vat, [2 Kor. 4:7](#). Dat is ook bij de uitkomst gebleken; hij is gestorven als een mens. [Psalm 82:7](#). En het is van hem ook waar geworden: *Immers is een mens, hoe vast hij staat, enkel ijdelheid*, Psalm 39:6 [[Ps. 39:5](#)].

Zijn naam was dan ook Adam, mens. Doch ik mag en moet echter ook zeggen, en niemand uwer zal mij, niemand kan mij dat betwisten, hij was *Ha-adam*, zoals ons grondwoord heeft en zoals het dikwijls met een nadruk bij de Hebreeën gebruikt wordt, hij was *een groot mens*, een mens bij uitstek.

Dignus monstrari et dici: hic est. *Waardig dat men op hem wees en zei: dat is hij!*

Waarvan men derhalve, nu hij gestorven is, ook zeggen mag en moet, gelijk David van Abner! *Weet gij niet, dat te deze dage een grote in Israël gevallen is*. [2 Sam. 3:38](#). Zeker, hetgeen de Heere eens tegen David, als een voorganger over zijn

volk, liet zeggen: *Ik heb u een grote naam gemaakt, als de naam van de groten, die op de aarde zijn*, [2 Sam. 7:9](#).

Dat moet men ook (laat er alle nijdige misduiding af zijn) van deze uw voorganger in des Heeren huis zeggen; daar zijn al heel weinig Nederlandse Leraren, die zo'n naam van nabij en van verre gemaakt hebben als onze zalige overledene. Zal ik aan mijn bestek en het bewijs in deze voldoen, het is nodig, dat ik u de man van zijn wieg tot zijn graf, een weinig nader onder het oog stel.

Het is al iets, dat in de kleine beginselen van iemands geboorte hem groot maakt, als hij zijn afkomst heeft uit ouders, die hem tot een sieraad zijn. *Der kinderen sieraad zijn hun vaders*, [Spr. 17:6](#). Wat heeft de wereld niet altijd daarmee op gehad, als men zijn afkomst rekenen kon van ouders, die door loffelijke daden naar de wereld, of door adeldom beglansd waren? Dat deed de Patrici, de adel van Rome, oudtijds pronken met de afbeeldsels van hun voorouders van was in hun voorhuizen, en bijzonder ook als zij begraven werden, droeg men ze voor het lijk heen. Maar die wat hoger zien, kennen geen adel dan de deugd.

Tota licet vetres exornent undique cerae, Atria, nobilitas sola est atque unica virtus.

Ofschoon de wassen beelden van de ouden de voorportalen aan alle kanten versieren, de deugd is de enige en enkele adeldom.

En dan behoeft onze overledene voor weinigen te wijken; ik mag van zijn oudere beeltenissen ook billijk hier vooruit dragen. Gelijk geschiedschrijvers vanouds af, Suetonius, Plutarchus, Xiphilimus, Elius Spartianus, Julius Capitolinus, Julius Lampridius en anderen, in de beschrijving van iemands leven altijd beginnen van het sieraad van hun afkomst en de deugden van hun ouders; zo mag en moet ik billijk die erekroon ook zetten op het hoofd van de overledene, gelijk het Lukas in de geschiedenis van Johannes de Doper tot zijn roem aantekent, *dat zijn ouders beiden rechtvaardig waren voor God, wandelende in al de geboden en rechten des Heeren onberispelijk*, [Lukas 1:6](#). Zo is het ook van onze overledene waarheid.

uu. Hij heeft tot een vader gehad Theodorus Gerardus a Brakel, geboren uit Paapse voorouders, oorspronkelijk uit Brabant, in het jaar 1608 binnen Enkhuizen, zoals hij in een opdracht aan de regering van die stad aantekent. In bediening een Predikant; eerst te Beers en Jellum in Friesland, waar hij beroepen werd de 13 Maart 1638, oud zijnde omtrent 30 jaren; toen in het jaar 1652 aan de Burg op Texel; vervolgens in het jaar 1653 te Makkum in Friesland; te Huizum, bij Leeuwarden, is hij ook beroepen geweest in het jaar 1658, doch die beroeping is bij hem afgeslagen. In genade was hij een voorbeeld van allertederste Godsvrucht in zijn tijd, en (uit hetgeen zijn nagelaten schriften, bijzonder zijn "Geestelijk Leven en de trappen van het Geestelijk Leven," ons van hem vertonen) nog tot een verwondering voor de nakomelingschap en een zegen bij alle vromen. Zijn gedurigheid in het bidden, zijn nabij leven met God, de meer dan gewone ontdekking en openbaringen van de Heere aan hem, zijn blinkende heiligheid moeten ons tegen hem doen opzien als een Henoch, die met God wandelde; als een Noach, rechtvaardig en oprecht in zijn geslachten; als een Mozes, die met God sprak

van aangezicht tot aangezicht; recht een Theodorus, een gave Gods, een kostelijk en dierbaar geschenk des Heeren aan zijn kerk in die tijd.

vv. Zijn moeder was Margaretha Homma, vermaagschapt aan de zalige Laurentius Homma, eertijds zo begaafd, vermaard en ernstig leraar binnen Amsterdam; ook een Margaretha, een parel in Godsvrucht, een sieraad onder de vrouwen in haar tijd.

Uit dit kostelijke paar is onze overledene geboren binnen Leeuwarden op de 10^e Januari 1635, nieuwe stijl, of de 31^e December 1634, oude stijl; zo als men toen in Friesland rekende. Onder meer andere kinderen, hun enige zoon: een Izaäk des lachens.

Onder de gelukkige opvoeding van zo'n Godvruchtige vader en moeder behaagde het God al vroeg te doen blijken, dat hun zaad, in deze hun zoon, ook voor de Heere geheiligd was. Al is genade geen erfgoed van de ouders, de Heere schenkt ze echter ook wel al zeer vroeg aan kinderen van begenadigden; daar zijn er, die hij al van de baarmoeder af heiligt, [Jer. 1:5](#); [Lukas 1:15](#). Dit is ook van onze overledene waarheid geweest; hij was een andere Obadja: *Ik, uw knecht, vrees de Heere van mijn jonkheid af*, [1 Kon. 18:12](#). Een Abia, waarin al vroeg wat goeds werd gevonden voor de Heere, de God Israëls, [1Kon 14:13](#).

De eerste tijd van zijn verandering heeft hij altijd getuigd, niet onderscheidenlijk te weten, maar dat hij van zijn eerste geheugtijd af onder een tedere indruk van God en vol liefde tot de Heere Jezus was geweest; en nauwelijks kunnende lopen, al vele tedere bewegingen daaromtrent had gevoeld. Tot een staaltje daarvan wel een verhalende onder andere, hoe hij nog zeer jong zijnde, eens onder een kerstmispredikatie van zijn vader wonderlijk was aangedaan geweest; en dat de bijblijvende indruk van die, hem dikwijls kinderlijk had doen vragen: *Vader! wanneer zal het weer kerstmis wezen?* Zonder de reden te zeggen, waarom hij dat vroeg. Dat hij ook wel van ongewone genieting en bewegingen al zeer vroeg iets ontdekt had aan zijn moeder, die hem daarop had geantwoord: *kind! dat gaat boven je verstand*; en dat hem dat daarna afkerig had gemaakt om iets te zeggen; merkende ook daaruit van achteren op, hoe voorzichtig ook al ouders moeten zijn omtrent kinderen in behandeling, om niet iets goeds zonder achterdocht te stuiten. Dat hij ook van zijn eerste jeugd af zeer veel werks van bidden had gemaakt.

Die beginsels van de genade en van des Heeren werk in hem, werden wonderlijk opgewakkerd door het heilig voorbeeld en de ernstige vermaningen van zijn vader en zijn moeder, en niet weinig geholpen door hun onvermoeide gebeden voor hem. Hij verhaalde, hoe zijn moeder meermalen hem gezegd had, dat zij zo aanhoudend en gedurig worstelende voor hem in gebeden was, dat zij zichzelf vergat, in die betrekking dikwijls met veel nadruk had gezegd: o! wat zult gij te verantwoorden hebben, zo gij God niet vreest! Een rechte Eunice, een Monica. En evenzo van zijn vader, dat die hem, toen hij te Leeuwarden op de school ging, en wekelijks des Zaterdags te huis kwam, dan gewoon was des Maandags tot een zekere afstand buiten Beers, waar hij toen Predikant was, uit te leiden, en dat die daar dan, (men kan er uit besluiten, wat hij gedaan heeft in zijn binnenkamers) bleef staan, voor hem de Heere biddende en hem na-ogende zolang hij hem zien kon; en dat dit hem ook dikwijls zeer biddende op de weg gemaakt had. Een

rechte Abraham; daarop gezet, dat zijn zoon mocht leven voor des Heeren aangezicht.

Een zoon van zovele tranen en gebeden, hoe kon die verloren gaan? De Heere zegende hem merkelijk in zijn studiën en hij werd uit de scholen van Leeuwarden welhaast gebracht op de academies van Franeker en Utrecht, waar hij ook al iets in de medicijnen, voornamelijk echter in de talen, in de wijsbegeerte, geschiedenissen, en voor onder de professoren, Nicolaus Arnoldus, Christianus Schotanus, Johannes Valkenier te Franeker, de beroemde Gijsbertus Voetius, Andreas Essenius en anderen te Utrecht, in de Godgeleerdheid, met veel naarstigheid, en (zo hij dikwijls heeft betuigd) met vele biddingen tot God, zijn studiën zo gelukkig voortzette, dat hij onder de loffelijkste getuigenissen zijn meesters en blijken van zijn bekwaamheid tot proponent werd bevorderd *met een algemene zending daarbij en macht, om de sacramenten te bedienen*, gelijk men in Friesland gewoon is; dat hij dikwijls betuigd heeft, hem, waar hij predikte, tot een merkelijk steunsel te zijn geweest.

Welhaast behaagde het de Heere, dat vat, dat Hij zich geheiligd had om Zijn Naam te dragen voor Nederland, ook te gebruiken ten dienste van bijzondere gemeenten. Allereerst werd hij beroepen te Exmorra in Friesland, de 27^e Juni, nieuwe stijl 1662, zijnde de derde plaats, die er open kwam in Friesland, nadat hij proponent was geworden, want daar waren er toen geen openstaande. Aldaar vond hij in het begin veel hardheid onder het volk, doch voor zijn vertrek verkreeg hij al merkelijke roering en zegen onder hen, houdende zich zo dicht en naarstig bij en binnen zijn kudde, dat hij (gelijk hij meermalen zei) als buiten Exmorra niet bekend was.

Daar zijnde, begaf hij zich op de 19^e Maart van het volgende jaar in het huwelijk met Sara Nevius, onder de Godzaligen in die tijd binnen Utrecht zeer bekend, en voor weinige jaren onder ons begraven; nagelaten hebbende door haar wandel, en ook al door iets, dat zij heeft geschreven, geen kleine voetstappen van haar Godvruchtigheid, en van een gezegende gedachtenis. De kinderlijke afhanging en onderworpen gehoorzaamheid aan de raad en het bestel van zijn vader in dat huwelijk, als een andere Izak en Jakob, ofschoon hij toen al predikant, en 29 jaren oud was, heb ik hem met veel verwondering en billijking, (alle kinderen ten voorbeeld) horen verhalen.

Uit dat huwelijk vier dochters en een zoon geteeld zijnde, is nu alleen overig een dochter, Sulamith, die ook de Heere vreest; de vrouw van de zeer eerwaarde, Godvruchtige, en van de Heere in zijn dienst merkelijk gezegende Ds. Franco van der Kluit, thans Predikant te Alblasserdam.

Hoe hij zich binnen Exmorra verborg, haast ging zijn gerucht verder uit; de Heere wilde hem tot wat groters gebruiken. Hij werd de 11^e November 1665 beroepen te Stavoren, waar hij eerst alleen was, doch met veel moeite bracht hij het zover, dat de vorstin van Friesland van haar zelf een traktement toestond voor een tweede Predikant. En om het werk, dat veel tegenstand had, gemakkelijker te maken, stond hij het vaste traktement, dat er was, af voor de tweede Predikant, en waagde het voor zichzelf op het hoftraktement, dat, bij verandering van tijden en

personen, zo verzekerd niet scheen, doch dat hem altijd zeer wel betaald is. De zonderlinge vrucht, die hij binnen Stavoren gehad heeft, is zeer groot en wereldkundig geweest.

Het gerucht daarvan maakte ook welhaast, dat die van Harlingen uitgelokt werden om hem tot hun Predikant te roepen, op de 3^e Oktober 1670. Het aangezicht Gods, tot schijnsel over zijn dienst, ging ook daar zo zichtbaar met hem, dat de zegen, die hij daar gehad heeft, en de liefde van de gemeente tot hem, nauwelijks is uit te drukken wonderlijke verandering kwam daar onder zijn bediening; een menigte van geestelijke kinderen heeft hij daar geteeld.

Harlingen was te na bij Leeuwarden, dat ook dit zich niet zou hebben zoeken te verheugen in zijn licht; daarheen werd hij dan welhaast geroepen op de 5^e Oktober 1673. Hij bleef daar omtrent tien jaren, met een onuitsprekelijke vrucht en liefde; nochtans ook niet zonder tegenstand en moeilijkheden, wel meest over de bijzondere oefeningen, ook van diegenen, wie het het minst paste. Nochtans was zijn werk in de Heere daar ook wonderlijk voorspoedig, en des Heeren volk, wandelde in de vreze des Heeren en in de vertroosting des Geestes, werd zeer vermenigvuldigd.

Ondertussen vloog zijn naam over zeeën en provincies heen; hij werd te Middelburg in Zeeland beroepen de 19^e Juni 1678, doch die beroeping wees hij af.

Nu was de grote en zeer beroemde Franciscus Ridderus binnen Rotterdam op de 11^e Januari 1683 overleden. Billijk, dat hij door een groot man werd gevolgd. De zucht van de grote kerkvergadering alhier was thans tot de allerernstigste dienst. Niemand kon daaraan beter voldoen dan Brakel; dat grote licht van de Friezen. Lang genoeg had het in Friesland geschenen, nu moest ook Holland in dat licht delen. Hij werd derhalve binnen Rotterdam beroepen op de 23^e Juni 1683. Veel werks was er om hem te overreden. Al eens had hij de beroeping geheel afgeslagen, doch bij een vernieuwde bezending door een opzettelijke boodschapper, met brieven van de Gr. Achtb. Heren van de wet, zo aan hem als aan de overheidspersoon van Leeuwarden; gelijk ook van de grote kerkelijke vergadering, en aan hem, en aan de kerkenraad aldaar, met alle bedenkelijke beweegredenen, en onder vele gebeden van de Godvruchtigen, werd hij eindelijk overgehaald, en kwam tot u over.

Onderweg werd hij door een allervreselijkst onweer belopen op de Zuiderzee, en in levensgevaar gebracht, hebbende zich elk in het schip al tot de dood geschikt. Door die storm zeer ver buiten streek gedreven zijnde, kwam het geroep, tot veler dodelijke beroering, hierheen, dat Brakel was verongelukt. Hij daagde echter, onder een wonderlijke voorzienigheid ten goede over deze gemeente, eindelijk op, en hij werd onder u bevestigd op de 21^e November door de zaligen Petrus Tilanus, met de woorden van [Jes. 52:7](#), *"Hoe liefelijk zijn op de bergen de voeten desgenen, die het goede boodschap, die de vrede doet horen; desgenen, die goede boodschap brengt van het goede, die heil doet horen; desgenen, die tot Sion zegt: Uw God is Koning."*

Wanneer hem naderhand over een predikatie, Jezus tot Koning uitgeroepen, moeilijkheden overkwamen, bedacht hij van achteren met opmerking, dat die

hem juist bij zijn bevestiging was toegeroepen; gelijk hij ook bij die gelegenheid zich wel herinnerde een zekeren droom, die hij zeer opmerkelijk vooruit gehad had; namelijk, dat hij, in een zekere kerk komende, de voorlezer met zeer verhemelde gebaren hem hoorde toeroepen: De eeuwige God zij u een woning; Die tot Sion zegt: uw God is Koning.

Zijn inleiding of eerste predikatie nam hij de volgende rustdag, de 28ste November, uit [2 Kor. 5:20](#), *"Zo zijn wij dan gezanten van Christus' wege, alsof God door ons bade; wij baden van Christus' wege, laat u met God verzoenen."* Ik heb de predikatie van iemand, nu al in de zaligheid, nageschreven, nog onlangs gezien. Dat is er opmerkelijk in, dat hij van zichzelf, wie hij was, waar vandaan hij kwam, waar hij ooit meer was geweest, wat hij ooit had gedaan of doen zou, niet een enig woord in die gehele predikatie heeft gemeld. Waardig, tot een bewijs van 's mans zedigheid, hier ook te worden aangetekend, en ter beschaming van zulken, die dikwijls met zoveel winderig gezwaai en gezwets omtrent zichzelf in gemeenten inkomen.

Dus kwam Brakel, naar veler verlangen op vele gebeden, tot u over, en hij werd de uw, toen al omtrent 49 jaren oud; men meende te oud, om er veel dienst van te verwachten; maar het is gebleken, hoe God de latere jaren ook kan sterken en zegenen. Gij hebt hem nog omtrent 28 jaren, genoegzaam met vernieuwde krachten als van een arend, onder u gezien en gehoord, en het is niet de zemel, maar wel de fijnste bloem geweest, die bij u heeft opgedist.

Sedert werd hij nog eens voor de tweede maal te Middelburg beroepen, de 11^e Januari 1688, doch ook dat beroep heeft hij afgeslagen; hij bleef onder nieuwe liefdeverbintenissen bij u.

Wat voor een man hij geweest is, hebt gij toen van nabij ondervonden; als ik mij daarmee zal inlaten, weet ik niet waar te beginnen en waar te eindigen. Ik moet noodzakelijk de zeilen intrekken, of ik stak zo diep in zee, dat ik niet weer ter ree zou raken.

41. Die hem gekend hebben, weten dat hij, tot merkelijke steun van zijn dienst, tot weinige jaren hierheen, is van God begiftigd geweest met een gezegende gezondheid en sterke lichaamsgestalte; weinige ziekten heeft hij onder u gehad, en is daardoor tot weinig bezwaring, maar tot merkelijke hulp en verlichting van anderen geweest, waartoe hij ten uiterste gewillig en gereed was.
42. Naar de ziel bezat hij een scherp en schrander verstand en een doorzichtig en vooruitziend oordeel, een vlug en vaardig begrip van zaken, alles wat hem voorkwam zeer wel schiftende en onderscheidende.
43. Zijn gaven waren ook zeer beminnelijk; begiftigd met een wakkere, verdoordringende stem, gemengd met een aangename bevalligheid en geschiktheid naar de zaken; om dan als een Boanerges te donderen, dan als een Barnabas te troosten, dan als een Paulus te onderwijzen, dan als een Johannes liefelijk te strelen en te lokken; de stijl onopgepronkt en nochtans krachtig, schriftuurlijk, deftig; zodat men zien en horen kon, dat hij uit het hoofd niet alleen, maar ook uit het hart predikte.
44. Hij heeft bezeten een merkelijke schat van geleerdheid; was in talen geoefend,

in de Godgeleerdheid, tot weerlegging van dwalingen, tot bevestiging van de waarheid, door en door gegrond; en (laat het de nijd vrij horen) in het stuk van de beoefening van de Godzaligheid zonder weerga. Ik betwist anderen hun eer niet; maar dat er iemand in het behandelen van gewetens en haar gevallen, in het innige merg van wezenlijke Godsvrucht en alle bijzondere zielsgestalten uit te halen, in bedrogenen te ontdekken, ware en schijndeugden te onderscheiden, duistere kinderen Gods op te klaren, treurigen op te beuren, dwalenden terecht te brengen, onzekeren te besturen en door een recht geestelijke handelwijs des Heeren volk de weg te wijzen, zijnde de grote sterkte van onze overledene geweest; dat hem, zeg ik, daarin iemand is voorbijgelopen en wellicht bijgekomen, beken ik niet te geloven.

Door dit alles heeft hij ook een naam gemaakt, de gehele wereld door; van verre en van nabij zag men tegen hem op, als tegen een ziener en man Gods, waar men naar toe ging, om zijn mond te vragen. Dit is de grond geweest, dat aanzienlijke personen (die ik om redenen verzwijg) met hem briefwisseling gehouden en hem geraadpleegd hebben; dat hij in Oost- en West-Indië, met de broederen op de galeien en ver heen briefwisseling heeft gehouden. De grond, dat hij van buiten en van binnen, van alle kanten de toevlucht is geweest van kerken en bijzonder in hun verlegenheden; de toevlucht van beroerden, overtuigden, benauwdend; van duisteren, van twijfelenden, van onwetenden; de toevlucht en het vermaak van meer gesterkten tot hun opbouw, verkwikking en verdere vaststelling. Het was al Brakel, waar het Godzaligen, die van buiten inkwamen, om te doen was, om hem te spreken, hem te horen, zodat er wegens hem een naam uitging van onze Rotterdamse kerk, aan wiens erekroon hij een hoofdparel was.

Wat hij onder de verdrukking van de Schotse Presbyterianen, tot hun ondersteuning, en bezorging van proponenten, die hij hier, onder de hulp van vermogenden, ter studie bestelde, heeft gedaan, en het gevaar, dat hem daarover dreigde, was het door de goede regering van onze stad, en een zonderlinge voorzienigheid van God niet getrouwen genadig afgewend, weten velen. Zo evenwel, dat hij een doodsvijand was van alle oproer en muiterij, en in al zijn briefwisselingen met die Schotse broederen hen nooit daartoe aan, maar in tegendeel met allen ernst daarvan af maande.

Ik weet het van iemand, nu mede een Godvruchtig leraar in Nederland, die hij in die tijd wel gebruikte, willende zijn eigen hand verbergen, om zijn brieven, die hij daarheen zond, uit te schrijven, dat hij onder andere eens die uitdrukking in zijn brief had: *zo zij zich tot muiterij uitlieten, dat zij hun lichamen aan de galg, en hun zielen ten verderve zouden brengen*. Ik weet ook dat hij iemand, die de Bisschop van St. Andréw had helpen vermoorden, en hierheen gevluht was, nooit heeft willen zien noch spreken.

Zijn Godzaligheid is ook aan allen openbaar geweest. Gelijk hij anderen de weg wees, zo ging hij die ook zelf; hij had ook zelf de Godsvrucht lief, en bezat haar; zijn wandel was voorbeeldig voor allen, zodat het ook op hem paste: *Weest mijn navolgers,elijkerwijs ook ik van Christus*, [1 Kor. 11:1](#). De Godvruchtige beginselen van zijn jeugd zijn doorgeslagen tot een gezette en voorbeeldige Godzaligheid, zijn gehele leeftijd door. Een Godzaligheid echter, die gemengd was

met een vrolijke en vriendelijke aangenaamheid; waar het op waarheid Godsvrucht, en op de zaak Gods, het belang van de kerk aankwam, standvastig en onbeweeglijk, naar de les van Paulus, [1 Kor. 15:58](#); maar anders, wat ook de laster in deze heeft verzonnen, van een zeer vrolijke en aangename aard; gelijk diegenen, die met hem omgaan hebben, weten; en vervullende die les van Petrus, *zijt vriendelijk*, [1 Petrus 3:8](#). Uit hoofde van deze zijn Godsvrucht, was zijn levenswijze matig en nederig; nochtans ook gescheiden van vrekkingheid en gierigheid; de Heere had hem een hart gegeven, om de behoeftigen ook tot noodddruft zeer milddadig te gedenken; en zo, naar de les van Paulus: *niet genegen tot de wijn; die gaarne herbergt; die de goeden liefheeft; matig, rechtvaardig, heilig, kuis*, [Titus 1:7-8](#).

Voor zijn overheden heeft hij altijd een diep ontzag gehad, en betuigde, nooit uit kleinachting tegen hen iets te hebben gedaan; maar was er ooit iets, dat daarvoor opgevat werd, hij heeft nog op zijn doodsbed betuigd. Als men de oprechtheid van zijn oogwit, de overreding van zijn gemoed, menende in gehoorzaamheid aan God zo te moeten doen, gekend had, en de krachtige overhelling van zijn geneigdheid om de liefde van mensen te behouden, en zijn overheden alle eerbied te geven, onverminderd de ere Gods; ja hoeveel eerbied altijd daaronder nog gebleven was in zijn hart, hij zich verzekerde dat men hem nooit enige moeilijkheid zou hebben willen maken.

Zijn ontzag voor God blonk in hem uit, zo haast hij zich zette om iets te doen, waarin de Heere gemengd was; in samenspraken, in oefeningen, in gebeden, o wat blonk er terstond een deftigheid in hem uit! Wat heb ik hem dikwijls onder de godsdienst zien zitten met een inspanning en eerbied, die voorbeeldig was! Wat een bidder hij in het verborgen is geweest, hoe onderhandelende met God, hoe nederig, hoe ootmoedig, hoe gelovig echter ook doorgaans, daarvan zijn zijne binnenkamers getuigen.

Hoe bekommerd hij was voor de kerk, voor de waarheid, voor de Godsvrucht in deze donkere tijden, daarvan zijn wij dikwijls getuigen geweest. Hoe gemoedigd en gesterkt in God hij altijd geweest is onder personele ongevallen, ja, hoe wonderlijk en Goddelijk, hij op een meer dan gewone wijze, daaronder door ongewone voorzienigheden, opdat ik niet iets hogers zegge, is bemoedigd en van de uitkomst verzekerd, zou ik kunnen zeggen, zo de hatelijkheid mij niet gebod daarvan te zwijgen.

Gelijk ik ook, om de misduiding, voorbijga hetgeen hij, in nederigheid en alleen tot eer van God, van wonderlijke ontdekkingen Gods wel aan vertrouwden eens gezegd heeft, dat dikwijls in het algemeen, en ook nog op zijn doodsbed zeggende: *de geest van de profetieën en van de openbaringen houdt in de kerk nog niet geheel op*.

Onder bijzondere lasteringen en kwaadsprekingen hield hij altijd een wonder effen en onbewogen gestalte, hebbende van Paulus geleerd te gaan door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht, [2 Kor. 6:8](#). Want daarvan heeft hij ook al zijn deel gehad; trouwens, hoe kan het anders wezen? De rechtvaardige is een verachte fakkel naar de mening desgenen, die gerust is, [Job 12:5](#). *Die Godzalig willen leven in Christus Jezus, zullen vervolgd worden*, [2 Tim.3:12](#). Zulke geeft men kwade namen, men werpt er lasteringen op; hun hemeltaal is

een verkondiging van vreemde goden; hun ijver razernij. Doch dit alles trof hem niet het minste; ja veeleer, hij rekende het voor vreugde om de naam van Christus smaadheid te lijden, [Hand. 5:41](#).

Dikwijls toonde hij wel een verborgen wens, als er de Heere hem genade toegaf, om door bloedgetuigenis Jezus Christus te verheerlijken; *en zo met Paulus ook bereid zijnde om te sterven voor de Naam des Heeren Jezus*, [Hand. 21:13](#).

Dus betoonde hij zichzelf; naar de les aan Titus, in alles een voorbeeld van goede werken; maar bij dit alles, zo als hij als Leraar onder u verkeerd heeft, *ook in de leer onvervalstheid, deftigheid, oprechtheid, het Woord gezond en onverwerpelijk*, [Titus 1:7-8](#).

Hoeveel achting hij voor de predikdienst gehad heeft, mag men afleiden uit hetgeen hij elders zelf getuigt: Ik acht een verkondiger van het Evangelie te zijn duizendmaal heerlijker voor mij, dan een koningskroon; niet ongelijk hetgeen ik elders van Dometius, Thalassus, Petronius, een vorst van Anhalt, Georgius en anderen heb aangetekend.

Zeer node kwam hij er daarom toe, om aan iemand (vooral die hij voor geen begenadigd predikant hield) zijn predikbeurt over te geven; ja ook zelfs om enige, die hem door bezwaring was opgekomen, weer af te staan; gelijk hij daarom ook wonder getrouw geweest is, ook nog onder de later zwakke jaren van zijn ouderdom, om buitenbeurten op de openstaande plaatsen door koude, onweer en ongemakkelijke wegen waar te nemen. Alles, waartoe hij rekende roeping te hebben, deed hij gaarne zelf, hij zaaide ook gaarne aan alle wateren, of hij er ook nog enige vrucht mocht hebben, gelijk hij ook dikwijls wonderlijk heeft gehad.

Zijn arbeid onder u is ook openbaar geweest. De teksten onder u gepredikt, de verhandelde stoffen zijn onnoembaar, meest alle deugden zo krachtig verhandeld; de verklaring van de 45ste, 46ste en 84ste Psalm, van de gehele Openbaring van Johannes, van de gehele brief aan de Hebreëen en nog laatstelijk van de eerste zendbrief aan de Korinthe die hij gebracht heeft tot aan hfdst. 16:13, waarvoor hij is blijven staan; en zo (gelijk, hij met het begin van die brief al zei te denken) is hij onder de verhandeling van die gestorven.

Behalve zijn predikwerk, was hij in het kerkbestuur ook onvermoeid; zelfs nog onder zijn afgematte ouderdom en pijnlijke ongestalten als sleurende naar de kerkvergaderingen, die altijd getrouw bijwonende; in klassen en synoden nam hij ook getrouw zijn post waar; in de laatste (zoekende nooit iets voordeligs voor zichzelf, maar wachtende op ongezochte roeping) heeft hij ook de eer gehad om als president meer dan eens met veel lof voor te zitten, te Leeuwarden, Gouda. Leerdam. In dit alles was hij zo ernstig gezet op een strenge oefening van de kerkelijke tucht; ijverig gekant tegen goddeloosheden en inbrekende ijdelheden, tegen dwalingen en ketterijen.

En in het algemeen ijverende tegen alles, waardoor kerk, waarheid of Godsvrucht gevaar liepen. Wat hij tegen de Labadisten in hun opkomst heeft gedaan, is uit hetgeen hij tegen hen geschreven heeft, wereldkundig; en niet uit een blinde drift, vindende zelfs al eerst vele overhelling om tot hen over te gaan, maar na alvorens met Anna Maria Schuurman, Labadie zelf, Ivon en anderen, van hun gezelschap

gesproken en alles nauwkeurig onderzocht te hebben; ja na voorgaande afzondering in eenzaamheid en gebeden gedurende een geruime tijd, om bij de Heere licht en raad te zoeken, en na een zeer Goddelijke onderrichting en overreding daarop gevolgd, om bij de kerk te blijven, gelijk hij zelf elders aantekent uit kracht van welke hij velen, die aan het wankelen waren, heeft gestuit, anderen weer teruggebracht. En dikwijls van Leeuwarden, waar hij toen stond, naar Harlingen, zijn voorgaande gemeente, heen en weer reisde, gezet eenmaal in de maand daar nog bijzondere oefening hebbende, om de Godvruchtigen en door zijn dienst bekeerden, die daar zeer hellende waren, vast te stellen en weer op te bouwen in de weg des Heeren.

Hoe ijverende hij geweest is tegen de opkomende dwalingen van Bekker, van Leenhof, van Roël, en alles wat langs de regel van een verkeerde wijsbegeerte en losse Schriftuurverklaring zich tegen de waarheid en achtbaarheid van des Heeren woord in deze tijd, binnen en buiten de kerk, allergevaarlijkst verhief, en hoe ernstig hij zich daartegen altijd aanzette, is bekend; hij verklaarde nog op zijn doodsbed zijn blijdschap daarover en de vrede, die hij daardoor ondervond.

Doet hier nu nog eens bij de ongewone dienst, die hij aan het gemeen en aan u gedaan heeft door zijn loffelijke geschriften. Ik ga voorbij

45. het *Halleluja*;

46. de *waarschuwing tegen de Labadisten, leer en leidingen van de Labadisten*;

47. Yvon van vele dwalingen overtuigd;

48. de Heere Jezus tot Koning uitgeroepen;

49. waarachtig verhaal, verdedigende het recht van de kerk;

50. brief aan de heer Bleiswijk;

51. brief aan N. N., koopman in Nieuw-Nederland;

52. waarschuwendende besturing tegen de Piëtisten en Quietisten;

53. dit alles is als verzwolgen in zijn Redelijke Godsdienst, een werk in het stuk van de waarheid en bijzonder in de kracht van een innige en recht geestelijke beoefening zo doorwrocht, zo nuttig, zo dierbaar, dat het de tijd wel zal verduren. Onder veel nachtwaken en ernstige biddingen tot God opgesteld; binnen en buiten het land, tot in Oost- en West-Indië toe, onbedenkelijk verspreid en getrokken in steden en dorpen van ons land; nauwelijks vindt men ergens tedere Godvruchtigen, of men vindt er Brakel's Redelijke Godsdienst, daarom ook (ik weet niet of daarvan in een werk van die grootte en zwaarte een weerga is) binnen de tijd van elf jaren nu al voor de vierde maal ter perse; in het jaar 1700, toen in het jaar 1701, wederom in het jaar 1707, en nu wordt het weer gedrukt. Geen gezin behoort het te missen. De vrucht, die het alleszins gedaan heeft en nog doet, is ongewoon; van verre en van nabij hoort men daarvan de allergrootste en opmerkelijkste getuigenissen. Door hetzelfde zal hij nog blijven spreken, nadat hij gestorven is.

Voeg nu bij dit alles nog eens zijn ijverige en getrouwe werkzaamheid onder u, zo lang het zijn lichaam toeliet, in huisbezoeken, in het bezoeken van zieken, in het aanspreken van mensen, waar het nodig was en zijn getrouwheid daarin, om ergerlijken te bestraffen, dwalenden te waarschuwen, zwakken te versterken,

treurigen te troosten, twijfelenden vast te stellen.

Nog al zijn bijzondere oefeningen onder u, aan zijn eigen huis, aan de huizen van anderen, en, dat vooral niet te vergeten is, die overnuttige en gezegende oefening in de kapel, waaraan zo velen uwer nog met zo veel, blijdschap gedenken moeten; niet alleen uit onze stad, maar van ver afgelegen dorpen, een aanzienlijke menigte uitlokten; het was een wonder om te zien, hoe er van Bleiswijk, van Zevenhuizen en van rondom een gehele menigte mensen afkwamen, die dan bij de uitgang van de deur vader Brakel nog eerst eens even toespreken moesten, en dan een zegen op hun weg van hem ontvangende, door de donkere nacht, niet minder dan de kamerling van Candace, hun weg reisden met blijdschap, [Hand. 7:31](#). Wat nuttigheid, wat opbouw, wat besturing, wat versterking, wat bewerking velen daaronder wel gehad hebben, is nog niet te vergeten.

Veel minder de vrucht, die hij met zijn dienst in het algemeen, door het een en ander, onder u heeft gehad. Hoe kan ik het uitdrukken? Wat heeft Zijn komst en verblijf onder u een wonderlijke zegen, een ongewone beschijning van des Heeren begunstigend aangezicht gehad! Wat kwam er een glans, een sierlijkheid en deftigheid van Godsvrucht, een verwakkerde ernst en ijver, een ongewone samenvoeging, in liefde onder de vromen! Wat heeft hij een aantal leerlingen gemaakt! Hoe menigeen is er nu al in de zaligheid; hoe menigeen leeft er nog, die door hem, als een middel is bekeerd, en die hem nu, als hun Vader in Christus Jezus, moeten naschreien? Hoe menigeen, die al op de weg was, is er door hem verder opgeleid, bevestigd, volmaakt? Wat heeft hij een licht onder u gebracht omtrent de onderhandeling van de ziel met de Heere Jezus op het verbond van de genade, en hoe men, langs zo'n verbondmaking, God op de beloften aanneemt en zich aan de Heere Jezus overgeeft? Misschien met zoveel klaarheid en zo Evangelisch als nooit voorheen, zijnde dat zijn bijzonder talent. Hoe velen, die meer wettisch geleid werden en handelden, is hij daarin tot een zeldzame handeling geweest?

Wat heeft hij door die weg een liefde en plaats gewonnen van genegenheid in uw harten? Wat heeft zijn dienst en prediken, wanneer het een weinig begon bevat te worden, een opgang gemaakt onder u? hebbende niet alleen het gehele hart in de Godzaligen, maar ook een algemene achting en naloop gekregen van kleinen en groten, van geringen en aanzienlijken, (een zeldzaam gevolg van de oudheid) tot aan de ure van zijn dood.

Dus beantwoordde de Heere de zegen, die zijn stervende vader, daags voor zijn dood, welke voorviel op de 14^e Februari 1669, omtrent 61 jaren oud op des overledenen voorafgaand bezoek, zeer statelijk over hem had uitgesproken, hem boven alles toebiddende, *dat de Heere door hem vele zielen bekeren en het koninkrijk van Christus opbouwen wilde*. O, de Heere is overal, maar bijzonder onder u, daartoe met hem geweest; en het is waar geworden, hetgeen de overledene wel verhaald heeft, dat hij eens in de beginselen van zijn dienst te Stavoren veel tegenstand en weinig vrucht vindende, en daarover zeer verdrietig, treurig en biddende zijnde, het hem voorkwam alsof hij een luide stem hoorde, die hem toeriep: in de grijzen ouderdom zult gij vruchten dragen. Zeker, die

belofte eens rechtvaardigen, [Psalm 92:14-15](#), is in hem wonderlijk vervuld. Zijn laatste dienst binnen Rotterdam was boven andere gemeenten nog het meest gezegend, tot aan de laatste adem toe vrucht dragende, en vet en groen zijnde, om te verkondigen, dat de Heere recht is. Met wat kracht van stem en ijver hij tot het einde toe heeft gepredikt, en zelfs wanneer hij, wegens zwakheid en pijn, als langs de trappen moest opgelicht worden op de predikstoel, weet gij; als hij er maar op was en aan het werk, dan scheen al de zwakheid weg. Zo werd hij dan weggevoerd in des Heeren werk, zijnde dat dikwijls zijn wens geweest, dat hij op de predikstoel mocht sterven, en dat, opdat hij immers op zijn ziekbed in geen ding tot oneer van God door ongestalten zijn mocht, en of er nog iemand door zijn sterven mocht overtuigd en bewerkt worden.

Ziet daar, mijn Toehoorders! doch maar als met een flauw penseel, de hoofdtrekken van een man, die dat gemeen had met de mensen, dat hij een mens was; doch die echter ook onder de mens een mens bij uitstek is geweest. Is het niet jammer, dat zo'n mens ook heeft moeten sterven? Dat hij immers geen Nestors geen Methusalems jaren heeft mogen bereiken? Het is van hem ook waar geworden: *Aangaande de dagen van onze jaren, daarin zijn zeventig jaren, of zo wij zeer sterk zijn, tachtig jaren*, [Psalm 90:10](#). Dusver bezag u hem met blijdschap en met vrolijke herinnering, maar nu gaat het treurig rouwtoneel open; het is genoeg om u het hart te doorgrieven, als ik u zeg: *die mens is ook gegaan naar zijn eeuwig huis, het lichaam naar het huis des grafs, de ziel naar het huis des hemels*. Hoe sterk hij altijd was geweest en van een zeer gezond lichaamsgestel, het bleek echter op het laatst ook, dat hij een lemen hut omdroeg, en dat de ouderdom ook in hem, hoewel zeer laat, naar het gewone spreekwoord, kwam met gebreken. Zielsverzwakking kwam er weinig, alleen, gelijk meest in alle ouden, enige vermindering in het geheugen. Doch sedert weinige jaren hierheen behaagde het God, hem met zware aanvallen van graveel te bezoeken, dat hem dikwijls als een worm deed kruipen en smartelijk prangde uit te schreeuwen; doch altijd met wonderlijke stilheid en onderwerping naar binnen. Daardoor werd, als door zo vele beukslagen, de tabernakel zijns lichaams geschud, gekrenkt en ten val bereid. Langzamerhand braken de krachten af, de ouderdom begon door te breken, totdat de dodelijke dag naderde.

Op de rustdag, de 30ste Augustus van dit jaar, predikte hij voor de laatste keer nog tweemaal; des morgens in de vroegpredikatie uit Psalm 63:2 [[Ps. 62:1](#)]. *O God, Gij zijt mijn God*; en des namiddags in deze Nieuwe kerk, over *de voorrede van het Gebed des Heeren*. Staande dus voor de laatste maal waar ik nu sta; daar hebben uw ogen deze uw Leraar allerlaatst gezien, maar zij hebben ook gezien met hoe veel zwakheid hij er kwam en stond. Hoe hij des morgens over de straat sleurde, verscheiden malen moetende onderweg ergens op gaan zitten rusten, hebben zij getuigd, die hem met medelijden zagen sukkelen en aanboden te ondersteunen, des namiddags genoodzaakt zijnde, zich met een sleetje naar de kerk te laten rijden, en zeer afgemat, met hulp van de koster op de predikstoel geraakte.

De 4de September, op een Vrijdag, werd hij door een hevige ziekte aangegrepen,

vergezeld van een dodelijke benauwdheid in de borst, die zo hevig doordrong, dat men in het begin al dag op dag de dood verwachtte. Het behaagde echter de Heere, hem voor een tijd nog te oefenen op het ziekbed. De onuitsprekelijke benauwdheden, waarin wij en andere hem dikwijls gezien hebben, waren nauwelijks te aanschouwen. Die duurden al enige weken. Daarna kwam er echter in de laatste weken een weinig meer ruimte; soms een flikkerhoopje van herstel; doorgaans echter onder weinig gebruik van voedsel en niet veel slaap, langzamerhand verzwakkende en uitlevende, tot dat zijn kostelijke ziel, juist acht weken na het begin van de ziekte, op de 30ste Oktober, ook een Vrijdag, het lichaam verliet en overstak naar de eeuwigheid.

Het zou te kort zijn, Toehoorders, indien ik u zo maar even zijn ziekbed liet zien, en u daarmee heenzond; neen, ik moet er u nog een weinig bij staande houden; en u verwacht het ook, zo ik acht.

U denkt misschien al, *hoe kostelijk zal zo'n man zijn gestorven! och, mocht ik eens weten, wat daar al omgegaan is!*

Ja kostelijk mijn vrienden, en ik zal er u ook wat van zeggen. Maar dat moet ik vooraf u ook zeggen, dat niet juist altijd grote Godzaligen grote gestalten op hun doodsbed hebben, en wacht u wel daarnaar te oordelen over iemands genadestaat; de Heere laat er wel van zijn lieve kinderen duister heengaan. Evenwel, zo is het hier niet geweest. God is hem wonderlijk goed geweest op zijn ziekbed. Gij moet het mij echter vergeven, dat ik u van dag tot dag niet zeg, wat er die acht weken lang al is omgegaan, daarvan is geen aantekening gehouden, het ware ook niet te doen geweest; en vooral kon het het kort begrip van mijn prediking niet bevatten. Ik zal u met één woord zeggen, dat hij een doordeftig voorbeeld geweest is van iemand, die in den Heere sterft.

Komt, leert dan bij zijn ziekbed ook sterven; ik zal de zaken tot hoofden brengen.

1. Naar des Heeren last aan Hiskia op zijn ziekbed: *Alzo zegt de Heere, geeft last aan uw huis, [Jes. 38:1](#)*, is hij ook in deze niet achterloos geweest. Schoon zijn aangezicht anders met Hiskia ook zeer afgewend was van de dingen naar buiten, heeft hij echter ook daaromtrent het nodige besteld, en daaronder ook de orde van zijn begrafenis. Doch wat het meest bij hem woog, was, dat hij, als een stervende vader, aan zijn huis bevelen gaf van veel groter gewicht; ieder, bij velerlei gelegenheden heilzame lessen en zeer ernstige zegeningen toesprekende; als een andere Abraham hun belastende de weg des Heeren te houden, om te doen gerechtigheid en gericht, [Gen. 18:19](#).

Vooraf als een stervende Jakob, zijn gezin en onder die bijzonder zijn kindskinderen, zeer dikwijls met de uiterste tederheid en zielsberoeringen, zegende; ook soms zeer statelijk en plechtig, met een bedaardheid en deftigheid, dat men iets Goddelijks zag liggen in zijn taal en op zijn aangezicht, en onder zeer zielroerende bewegingen, zeggende onder andere: *de zegeningen van mijn God en mijns vaders God, blijven over u*, enz.

Zegenende ook in het bijzonder zijn oudste kleinzoon, Willem Brakel van de Kluit, in zijn studi:en en vooral wensende, dat de Heere hem een gezegend werktuig wilde maken in Zijn hand, tot welstand van zijn kerk; hem opwekkende tot alle naarstigheid, met die bekende spreuk: *ora et labora, bid en werk*, en

bijzonder ook om te blijven bij de zuivere waarheid, en hem waarschuwende tegen alle insluipende verderfelijke dwalingen, zeggende met een zeer grote nadruk: *Gij hebt anders mijn zegen niet te verwachten*; en hem aansporende tot een ernstige Godzaligheid, ook door zijn eigen voorbeeld, waarin hij hem tot een goed voorbeeld was geweest.

Verder vertroostte hij ook al de zijnen zeer teder, zeggende onder andere: *De Heere zal in alles Zijn raad over u uitvoeren, maar het zal enkel liefde en goedheid zijn; want Die ook zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ook ons met Hem niet alle dingen schenken? Wie zal beschuldiging inbrengen, enz.*, uit [Rom. 8:32](#) en vervolgens.

Dan wederom op een andere tijd: *Hier ligt de laatste van die stam, die zolang in één persoon of mannelijk oir bestaan heeft, wiens voorouders Paaps zijn geweest, van wie God de twee laatsten gebruikt heeft ten goede van Zijn kerk.*

Dan wederom: *Hier ligt die boom; die zesenzeventig jaren heeft gestaan, vele zomers en winters heeft verduurd, Jezus had hem geplant, gesteld in Zijn hof, groot gemaakt en nu neemt Hij hem weg.*

2. Zijn gestalte naar binnen is zijn gehele ziekte door zeer effen, bevredigd en opgeklaard geweest, met een zeer groot en sterk geloof. Zijn uitdrukkingen, welke zijn ruimte daaromtrent hebben getoond, zijn niet te noemen. Dan eens: *ik heb een vast testament, want Jezus heeft gezegd: Ik verordineer u het Koninkrijk, gelijkewijs Mijn Vader Mij dat verordineerd heeft; en ik heb de dood des Testamentmakers, ik heb het zegel en onderpand, ja ik heb God Zelf. Ik geloof zo vast, alsof ik het al had, en met mijn oog zag.*

Dan eens: *ik heb de goede strijd gestreden, ik heb de loop geëindigd, ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon van de rechtvaardigheid, welke mij de rechtvaardige Rechter, mij, mij, mij, (herhalende dat met nadruk) geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen, die zijn verschijning liefhebben.*

Dan eens: *ik heb vrede van rondom.* Een rechte Abraham, die vader van de gelovigen, niet verzwakt in het geloof, maar gesterkt, en ten volle verzekerd, [Rom. 4:19-21](#). Een voorrecht, dat anders niet zo algemeen is, waaromtrent al velen van des Heeren kinderen zo ruim niet zijn. Maar men moest, op hem ziende, ook zeggen, gelijk eens de Heere Jezus tot die Kanaänese vrouw zei: *groot is uw geloof*, [Matth. 15:28](#). Een andere Stéfanus, een Barnabas, een man vol van het geloof en des Heiligen Geestes, [Hand. 6:5](#); [11:24](#), waarin de Heere vervuld had het werk van het geloof met kracht, [2 Thess. 1:11](#), zijnde geworteld en opgebouwd in Hem, en bevestigd in het geloof, overvloedig zijnde in hetzelfde met dankzegging, [Kol. 2:7](#). Billijk mag ik hem dan ook op de lijst brengen van die allen, die in het geloof zijn gestorven, [Hebr. 11:13](#), en in opzicht van deze uw voorganger tot u zeggen: *volgt zijn geloof na*, [Hebr. 13:7](#).

3. Uit dat zijn geloof vloeide ook een gedurige, zeer doorstralende, allertederste en brandende liefde tot God en tot de Heere Jezus, die hij door allerlei zoete uitdrukkingen betoonde; bijzonder veel in het Latijn de bekende versjes van Bernardus herhalende; waarmee hij (evenals de stervende Voetius) zeer veel ophad, en waardoor hij wonder verkwikt was, God dankende, dat die verzen gemaakt waren.

O Jesu mi dulcissime,
Spes suspirantis animae!
Te quaerunt piaae lacrymae,
Te clamor mentis intimae, &c.

*O, mijn allerzoetste Jezus,
Hope van een hijgende ziel!
U zoeken de Godvruchtige tranen,
U het geroep van een allerinnigste ziel; enz.*

Eenmaal drukte hij zich tegen iemand van zijn ambtgenoten dus uit: *ik weet niet hoe iemand te moe is, die de liefde van de Heere Jezus mist; ik heb Hem liefgehad van mijn jeugd af.*

Terecht dan een geloof, door de liefde werkende, [Gal. 5:6](#). Had Jezus hem in die toestand ook gevraagd, *hebt gij Mij lief?* Het antwoord zou een ruime borst geweest zijn: *Heere, Gij weet alle dingen, Gij weet, dat ik U liefheb, [Joh. 21:17](#). Omdat Christus door het geloof in zijn hart woonde, was hij ook als in de liefde ingeworteld en gegrond; ten volle begrijpende met al de heiligen, welke de breedte, en lengte, en diepte en hoogte zij; en bekennende de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat, [Eféze 3:17-19](#).*

4. Dat geloof en die liefde konden niet anders dan de grond zijn van een zeer vaste en verzekerde hoop, die gevoegd was met een zeer vast toebetrouwen in het midden van zijn allerdiepste benauwdheden, dat de Heere het maken zou. O! wat heeft hij zich daaromtrent krachtig uitgedrukt!

Dan eens: ik heb een anker van de ziel, dat zeker en vast is, en ingaat in het binnenste van het voorhangsel.

Dan: nog een kleine tijd, en Hij, Die te komen staat, zal zeker komen; zo Hij vertoeft, verbeidt Hem, want Hij zal gewis komen, Hij zal niet achterblijven.

Zeer dikwijls uit [Psalm 130:5-6](#): *Ik verwacht de Heere, mijn ziel verwacht, en ik hoop op zijn Woord. Mijn ziel wacht op de Heere, meer dan de wachters op de morgen, de wachters op de morgen.* Dus bleek het ook in hem zonneklaar, dat de hoop niet beschaamt, als de liefde Gods in het hart uitgestort is door de Heilig Geest, [Rom. 5:5](#), en daarom hebbende toeleiding door het geloof, kan hij ook roemen in de hoop van de heerlijkheid Gods, [Rom. 5:2](#).

Het was of men in het midden van zijn allerdiepste benauwdheden een andere Job zag: *Ziet zo Hij mij doodde, zou ik niet hopen? [Job 13:15](#).* Als een andere David: *wat buigt gij u neer, o mijn ziel, en wat zijt gij onrustig in mij? Hoop op God, want ik zal Hem nog loven; Hij is, de veelvuldige verlossing mijns aangezichts, en mijn God, Psalm 42:11 [[Ps. 42:10](#)].* O, wat sterft hij veilig, die zo sterft! Aangedaan hebbende het borstwapen van het geloof en van de liefde, en tot een helm, de hoop van de zaligheid, [1 Thess. 5:8](#). O! volgt hem ook op dit spoor na; dezelfde naarstigheid bewijzende, tot de volle verzekerdheid van de hoop, tot de einde toe; *opdat gij niet traag wordt, maar navolgers zijt van degenen die door geloof en lankmoedigheid de beloftenissen beërven, [Hebr. 6:11-12](#).*

5. Onder dit alles was hij ook zeer biddende: dan tegen de vijanden van de kerk, gelijk hij altoos daartegen een zeer ijverige en krachtig bidder is geweest; dan voor de welstand van de kerk in het algemeen; in het bijzonder voor de gemeente te Rotterdam, dat de Heere Zich daarover wilde ontfermen, en haar bewaren bij de waarheid; zeggende met nadruk: *Heere, hoor het gebed van uw stervende knecht!* Bijzonder ook voor zichzelf, om verlossing uit zijn grote benauwdheid, om een kleine verkwikking, om bewaring voor zonde, en bij zijn verstand, opdat hij niet tot oneer van God mocht wezen. Telkens ook, als hij maar het minste zou gebruiken, zeer eerbiedig om een zegen daarover smekende.

Biddende ook dikwijls, dat de Heere wilde verhoren al de gebeden van de gemeente voor hem, ook wel als hij dacht dat de godsdienst omtrent eindigde, zich daar dan bijvoegende, en zeggende: *de Heere verhoore al de gebeden van de gemeente voor mij, om Christus' wil, amen.* Dus toonde hij op allerlei wijzen, dat hij ook ten einde toe voldoen wilde aan die les van Paulus: *Bidt zonder ophouden, 1 Thess. 5:17.* En dat hij onder de Abrahams, de Mozessen, de Jozua's, de Samuëls, de Elia's, de Daniëls, ook hier op aarde wilde getrouw zijn, om het goede bij de Heere, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor Sion te zoeken. Hij was in datzelfde begrip van vader Augustinus:

Oratio justi est clavis coeli, ascendit precatio, & descendit Dei miseratio.

Het gebed des rechtvaardigen is een sleutel van de hemel; het gebed klimt op, en des Heeren ontferming komt neer.

En daarom ook tot zijn laatste adem toe, *met alle bidding en smeking, biddende ten allen tijde in de geest, en tot hetzelfde wakende met alle gedurigheid, en smeking voor al de heiligen, Efëze 6:8.*

6. Zijn bidden kon ook niet gescheiden zijn van danken. O, wat was hij daarin ook overvloedig; God lovende en prijzende voor alles, wat hem voorkwam, en bijzonder als hij hoorde, dat de Heere nog hier en daar met zijn Geest in enige gemeente werkende was. In het bijzonder zeer dikwijls allerhartelijkst dankende voor Jezus' borgtocht; voor des Heeren genade in hem, en dat hij Hem al van de jeugd af had gekend, geliefd, gezocht; dat Hij al vroeg de Geest van de gebeden over hem uitgestort had; meldende ook veel tot lof van God, verscheiden van zijn ondervindingen, en zijn leidingen onder verscheiden gestalten. In het bijzonder, dat de Heere hem altijd bewaard had voor alle lichamelijke ontmoetingen van de satan, en alle verzoekingten tot nadeel van zichzelf. En voor het tegenwoordige, dat de Heere hem zo bewaarde bij zijn verstand, dat hij als een Predikant kon spreken op zijn ziekbed. Dus toonde hij ook de les van Paulus geleerd te hebben: *dankt God in alles, 1 Thess. 5:18* Die allersierlijkste gestalte van een Christen was ook zijn sieraad: *Dankende altijd over alle dingen God en de Vader, in de Naam van onze Heere Jezus Christus, Efëze 5:20,* en zo dat werk hier al beginnende; waarin hij nu gedurig is met de zaligen voor de troon, zeggende: *Hem, Die op de troon zit, en het Lam, zij de dankzegging, en de eer, en de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid.*

7. Zeer dankbaar en vol van liefde gedroeg hij zich ook omtrent de mensen; uitdrukkelijk gaf hij bevel, dat door de kerkelijke bedienaar uit zijn naam de heren Burgemeesters, en zo in hen de gehele regering, zouden worden bedankt

voor al het goede en de liefde, die zij in zijn leven aan hem hadden gedaan en betoond. Bovendien de rust en bescherming, die hij onder hun regering had genoten; en door een ander, dat al zijn ambtgenoten zo worden gezegd, dat hij hen bedankte voor de goede omgang, en dat hij wenste met hen allen verheerlijkt te worden; verscheiden van zijn bijzondere vrienden heeft hij ook bijzondere dankzeggingen gedaan; en die hem uit de gemeente, door waken of anderszins, uit liefde enige dienst of verkwikking toegebracht hebben, kunnen niet genoeg uitdrukken zijn verlegenheden over hun liefde, die hen zelfs verlegen maakte. Zeer dikwijls zeggende de Heere vergelde de arbeid van de liefde aan mij bewezen. Het kleinste was bij hem groot; niet ongelijk aan die vermaarden monarch Artaxerxes, die de sobere watergift, welke hem een huisman op de weg met een zonderlinge vrijmoedigheid in het hol van zijn hand aanbood, met een ongewoon vergenoegen aannam. Zo vergat hij ook niet de liefdeplichten omtrent zijn naasten, om aan de koninklijke wet van de liefde ook in deze te voldoen. Dat had hij van Paulus ook geleerd: *Zijt niemand iets schuldig, dan elkaar lief te hebben; want die de anderen liefheeft, die heeft de wet vervuld.* [Rom. 13:8](#). Dat was hem van God geleerd, [1 Thess. 4:9](#). Dat had hij ook van de Heere Jezus geleerd: *Een nieuw gebod geef Ik u, dat gij elkaar liefhebt; gelijk Ik ook u liefgehad heb, dat gij ook elkaar liefhebt. Hieraan zullen zij allen bekennen, dat gij mijn discipelen zijt, zo gij liefde hebt onder elkaar.* [Joh. 13:34-35](#). Volgt ook diezelfde liefdestappen op, en de Heere vermeerderde u, en make u overvloedig in de liefde jegens elkaar, en jegens allen, [1 Thess. 3:12](#).

8. Die dankbaarheid vloeide en was gevloeid uit en met een zeer klein en nederig gezicht van zichzelf. Hij mocht niet horen, dat er in zijn tegenwoordigheid iets tot zijn lof werd gezegd; toonde men hem, hoe nuttig hij echter in des Heeren hand geweest was, het was terstond: *ja met veel zwakheid*. Hij wilde wel, had het de tijdsgewoonte kunnen dulden, zonder enige staatsie, zonder lofgedichten, zonder lijkpredikatie ter aarde zijn besteld geworden. Dat past een rechte leerling van de nederige Jezus. Hij had het ook in zijn school geleerd: *Leer van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart,* [Matth. 11:29](#). En wanneer nog meer, dan als men gelijk een worm, onder des Heeren hand wordt verbrijzeld; paste het David voor de ark, hij rekende ook, dat het hem niet minder voegde op zijn ziekbed, en in het gezicht van de eeuwigheid. *Ik zal mij nog geringer houden dan alzo, en zal nederig zijn in mijn ogen,* [2 Sam. 6:22](#). Al wat hij ooit bezeten had of gedaan, verdween uit zijn oog; hij had niets, dan dat hij had ontvangen, wat zou hij roemen alsof hij het niet ontvangen had? [1 Kor. 4:7](#).

9. Dat nederig gezicht van zichzelf bracht hem ook al onder een levendige beschouwing van de schrikkelijkheid van de zonde, met betrekking op zich en op de smarten, die hij gevoelde; biddende wel met zijn muts af en gevouwen handen: *Och, wat is de zonde een bitter ding! Is dat nog geen sterven? Trouwens, niemand kan het tegen de dood uithouden; maar wat kan het mij anders doen dan overbrengen in mijns vaders huis; o! heilige en rechtvaardige God, maar ook barmhartige Heere, goede Heere Jezus, ik dank U voor Uw borgtocht! O, het is alles wel!* De Joden zeggen, dat hij een rechte discipel is van Abraham, die een goed oog, een verbroken geest en een nederige ziel heeft, maar zeker, daarin

toonde hij ook recht een leerling van Abraham te zijn, die onder het Heilig oog van God zo vernederd werd, dat hij zich maar rekende stof en as te zijn, [Gen. 18:27](#). Dikwijls werd hij in het gezicht van zondigheid zeer diep ingeleid, en dat maakte hem zo klein, dat hij wel met Job zou hebben uitgeroepen: *Ziet, ik ben te gering, wat zou ik U antwoorden? Ik leg mijn hand op de mond*, [Job 40:4](#). *Nu ziet U mijn oog; daarom verfoei ik mij en ik heb berouw in stof en as*, [Job 42:5-6](#).

10. Uit die eigen grond vloeide een voorbeeldige en verwonderlijke lijdzaamheid en geduld. Onuitdrukkelijke benauwdheden heeft hij weken achtereen geleden; bijzonder ook vreselijke verschrikkingen en naarheden, waardoor hij, als hij zou beginnen te slapen, werd aangegrepen, die het hem wel dikwijls bitter naar het lichaam maakten; dit echter altijd betuigende, *dat zij enkel lichamelijk waren* en geheel uit geen ongestalte van de ziel, of schuddingen omtrent zijn deel aan Christus vloeiden. Onder dezelve klaagde hij wel eens, bad hij wel eens om verlichting, doch altijd met zo veel heilige vrees en beschroomdheid, dat er geen enkele wederstrevings in zijn hart of mond tegen des Heeren wil en raad over hem mocht opkomen, dat hij zich terstond in de minste menselijke klacht bestrafte, en zijn kinderlijke stilheid en onderwerping, zeer overtuigende en voorbeeldig voor elk, die hem bezocht, vertoonde, werpende zich telkens met een wonderlijke berusting op des Heeren goedheid en welbehagen. Niet één enkel onbedachtzaam woord kwam uit zijn mond. Het was ten uiterste eens: *ik ben zo benauwd!* Maar terstond daarop weer: *doch ik klaag niet; ik mag wel gevoelig wezen; ei! kom Heere Jezus nu, mijn Heere! Ik lig hier voor U neer; in Uw handen beveel ik mijn geest; nu kan ik niet meer; nu zal ik stil zijn; nu wacht ik het einde van het geloof*. Tot ondersteuning van zijn lijdzaamheid bad hij zeer veel op met enige versjes uit geestelijke liederen, en bijzonder met dat bekende lied uit Lodensteijns gezangen:

*Zoet gezelschap, dat met mij
's Hemels Heerser vrij en blij,
Placht te loven met gezangen, enz.*

En bijzonder met het 7de, 10de, 12de, en 13de vers daarin.

Voor al gebruikte hij ook zeer veel tot zijn versterking die drie laatste verzen uit [Psalm 91](#), *Omdat hij Mij zeer bemint, spreekt God, zo zal Ik hem uithelpen, Ik zal hem op een hoogte stellen, want hij kent Mijn Naam. Hij zal Mij aanroepen en Ik zal hem verhoren. In de benauwdheid zal Ik bij hem zijn, Ik zal er hem uittrekken en zal hem verheerlijken, Ik zal hem met langheid der dagen verzadigen; en Ik zal hem Mijn heil doen zien*. Waarbij dan ook dikwijls die spreuk van Jakobus kwam: *de lijdzaamheid hebbe een volmaakt werk*.

Eens op het inkomen van een van zijn amptgenoten, zei hij, dat hij daar zeer ingeleid was geweest in het beschouwen van de deugd der lijdzaamheid, dat het een wonder schone deugd was, en dat hij er nog nooit zoveel beminlijkheid en dierbaarheid in gezien had, sprekende daarover met zeer veel hartelijkheid.

Zeker onder al zijn sierlijke gestalten op het ziekbed, en wel onder nare lichamelijke benauwdheden (waardoor het te groter was) blonk zijn wonderlijke lijdzaamheid uit als een flonkerparel. Het was of men een andere Job zag in zijn verdraagzaamheid; een andere Calvijn, welke op zijn ziekbed zo dikwijls die

woorden gebruikte van David uit Psalm 39:10 [[Ps. 39:9](#)], *Ik ben verstomd, ik zal mijn mond niet opdoen, want Gij hebt het gedaan*. Dus zag men ook onze overledene gedurig in die onderwerping, die hij van zijn grote Meester geleerd had. Het mocht eens zijn: *Vader! laat deze drinkbeker van mij voorbijgaan*, maar daar volgde dan aanstonds op: *doch niet gelijk ik wil, maar gelijk Gij wilt*, [Matth. 26:39](#).

11. In dit alles vertoonde hij zijn standvastigheid tot het einde toe. Eens zeer vroeg op een morgen klaagde hij, dat de satan op hem was losgelaten geweest; doch niet in het stuk, zei hij, van mijn rechtvaardigmaking, daar heeft hij geen vat op mij, maar in opzicht van enige scherpzinnigheden, enkel om mij te kwellen, maar ik heb hem overwonnen, roepende daarop: *satan, komt gij nu, gij komt te laat, ik ga heen*. Geen wonder; want hij had dat schild des geloofs, waarmee hij al de vurige pijlen des bozen kon uitblussen, [Efëze 6:16](#).

In het stuk van de waarheid toonde hij ook zijn onverzettelijke volharding. Eens riep hij uit: *laten de engelen, en al die het horen, getuigen zijn; ik ken geen andere weg, dan Christus tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en heerlijkmaking aan te nemen, en zich door geloof met Hem te verenigen*.

En op een andere tijd: *Ik houd het met de eerste vraag uit de Catechismus, niet als de grond van mijn geloof, maar als zo overeenkomstig met des Heeren Woord*.

's Nachts, als doodsbenauwdheden hem troffen, zei hij tegen diegenen, die bij hem waren: *Zegt aan de gemeente uit mijn naam (en ik zeg het nu voor haar) dat ik haar de waarheid heb gepredikt, die ik heb gekend, die ik heb gemaakt, daar men vast op gaan kan, daar men de zaligheid door zal verkrijgen, en daar ik op sterf*.

Kunnende toen door zwakheid niet meer spreken. Deze zijn krachtige overreding van de waarheden, zo als hij dezelve altijd geleerd had en in zijn schriften beweerd, bovendien zijn zeer zware bekommring over insluipende verkeerdheden, en de indruk daaruit op tedere Godsvrucht voortvloeiende, gelijk zij door zijn gehele ziekte ongemeen doorbraken, zo schenen zij hoe langer zo meer te verwakkeren, toen zijn einde naderde, hebbende daarom aan verscheidenen, over welke hij bekommerd was, niet alleen binnen deze gemeente, maar ook buiten haar bijzondere aanmaningen en zeer ernstige waarschuwingen laten doen, om immers bij de zuivere en rechte waarheid getrouw te blijven, als de enige grond van ware Godsvrucht, die op een verzekerdheid van de waarheid moet gebouwd zijn. Zo voldeed hij aan de les van Paulus: *hebt acht op uzelf en op de leer, volhardt in deze; want dat doende zult gij én uzelf behouden, én die u horen*, [1 Tim.4:16](#).

12. Zijn gehele ziekte door betuigde hij ook zijn onbelemmerde gereedheid en uitgestrekt verlangen naar de hemel, en naar de komst van de Heere Jezus, met vele hemelse uitdrukkingen. Doorgaans evenwel ook met een betuiging van zijn onderwerping en van niet te willen haasten. Toen hem eens onder zijn ziekte, zeer krachtige begeerte naar ontbinding betonende en betuigende, door iemand werd tegemoet gevoerd: *Vader Brakel, ik heb u wel horen zeggen, al moest gij tot honderd jaren toe prediken en al ware het met pijn en smart, wanneer*

daardoor maar één ziel uit de klauwen van de satan mocht gerukt worden, dat gij er gewillig toe waart, was zijn antwoord: dat wil ik nog wel doen, als het zo de wil van mijn Heere is.

Maar anders waren zijn begeerten voor zichzelf zeer, met de apostel, om ontbonden en met Christus te zijn, om verlost te zijn uit het lichaam dezes doods. En hoe meer zijn einde naderde, hoe meer blijdschap men in hem bespeurde, hoe meer glans van heerlijkheid men op zijn aangezicht als kon zien, de laatste nacht nog uitroepende met een zeer luide stem: *Kom, Heere Jezus! ja kom haastelijk.* En zo, als een andere Jakob, maar uitziende: *op uw zaligheid wacht ik, Heere,* [Gen. 49:18.](#)

Is het wonder? Hij zag de dood voor zich al verslonden tot overwinning, de satan al onder zijn voeten, en van de zonden verlost, en bij de zalige God te zijn was zijn allerwenselijkste goed, dat deed hem daarom ook zo dorsten en verlangen:

*God des levens; ach wanneer
Zal ik nad'ren voor Uw ogen.
In uw huis Uw Naam verhogen? Psalm 42.*

Ziet daar, dus heb ik al wat lang bij zijn ziekbed houden staan, en met reden. De laatste woorden van de stervenden zijn altijd van een zonderlinge opmerking, en boven alle anderen gelijk prikkelen en nagelen diep ingeslagen van de meesters van de verzamelingen, die gegeven zijn van de enige Herder. Het is ook tot een getuigenis over de weg van de Godsvrucht, als er de Heere zo over schijnt tot het einde toe.

Onder al deze schone gestalten wachtte hij de dood af en naderde zijn einde. O! wat een volkomen voorbeeld van wèl sterven. Op de dag voor zijn dood was ik nog in de namiddag bij hem, toen hij nog zeer hartelijk en met veel ernst, onder zeer tedere bewegingen met mij sprak; doch een weinig verward van taal, wegens de dorre en stijve droogte van zijn tong.

Onder verscheiden betuigingen van zijn verlangen naar de zalige eeuwigheid, en de onzondige volmaaktheid van de hemel, en van zijn ruimte omtrent die verwachting, voegde hij er zeer onverwacht in, dat hij echter enige vrees voor de lichamelijke bitterheden van de dood had.

En toen ik hem tegemoet voerde: *o! de Heere, Die u zo lang tot een steun geweest is, zal u ook daar doorhelpen,* antwoordde hij met een zeer ernstige herhaling: *ja, ambtgenoot! ik heb het gemaakt, ik heb het gemaakt, hoe bitter de dood is;* ogende, zo ik denk, op de dodelijke benauwdheden, die hij meermalen op zijn ziekbed had gevoeld.

Toen ik hem daarop antwoordde: *Mijn goede ambtgenoot! de Heere zal buiten uw verwachting wellicht uw overgang zoet en liefelijk maken;* (gelijk ook de Heere heeft gedaan) zo antwoordde hij met een zeer veranderd wezen en opheffing van zijn aangezicht: *gij hebt gelijk. O, dat is nog al onverloochendheid; de Heere is goed.* En zei daarop met een zonderlinge nadruk dit berijmde vers uit Psalm 138:

*Als ik door angst en tegenspoed
Ben in klein moed,
Gij mij verkwikket;
Ook tegen mijn wreedsten vijand,
Uw rechterhand
Mij hulp beschikket.
Gij zult mijn kruis eindigen hier,
Want goedertier
Zijt Gij gesta-adig!
Het werk Uwer handen zult Gij,
Volvoeren vrij
O Heer'genadig.*

En daarop met zegeningen van hem gescheiden zijnde, nam de zwakheid de volgende nacht al meer toe, tot op de volgende dag, toen hij, nog genoegzaam met verrassing, tegen de middag zeer schielijk veranderde. Nog in de laatste uur voor zijn dood, door iemand gevraagd zijnde: *hoe het al met hem was?*

Antwoordde hij: *heel wel, ik rust in mijn Jezus, ik ben met Hem verenigd, ik wacht maar, dat Hij komt doch ik onderwerp mij met alle stilheid.*

Kort daarop, enige benauwdheid en verandering in hem bemerkt zijnde, kwam zijn schoonzoon, Ds. van de Kluit bij zijn bed, en ziende, dat de dood kwam, sprak hij hem met vele bewegingen en tranen in de ogen toe: *Mijn lieve vader! gedenk, dat de Heere Jezus met de kroon nu in de hand staat en tot u zegt; zijt getrouw tot de dood en Ik zal u geven de kroon des levens. En hoewel het ons tot grote droefheid en smart is, u te verliezen, kunnen wij echter ons verblijden, dat wij u in het geloof kunnen nazien, als gaande door de dood naar de zalige eeuwigheid.*

Waarop hij met zijn gelaat en opslaan van de ogen nog toonde, dat hij het verstond, toestemde, geloofde en vrolijk heen ging. Sluitende daarop wederom zelfs zijn ogen toe, zonder dat men dezelve daarna weer open heeft gezien. En zo gaande, evenals zijn zalige vader tot het laatste ogenblik toe sprekende en bij het volle verstand op een wonder zachte wijze in weinige ogenblikken naar de eeuwigheid over, zonder dat men enige doodsnikken, rekkingen of bewegingen bespeurde. Blijvende zo met zijn aangezicht in zijn hand, gelijk een slapende liggen, en zo de geest gevende des voormiddags omtrent ten 11 ure. Die zon gaat ook op de middag onder, de 30ste Oktober 1711; oud zijnde 76 jaren, 10 maanden en 20 dagen.

De Joden tellen 903 soorten van dood, maar de allerzoetste, zeggen zij, is de dood met een kus, waardoor zij zeggen dat Mozes is gestorven; wanneer God als met een kus de ziel wegneemt. Maar door die zachte dood is uw Mozes, uw dierbare zielevriend, ook heengegaan. De Heere Jezus heeft als onder een kus Zijns monds zijn ziel weggenomen, en hij heeft zoetelijk op de borst van zijn lieve Jezus gerust.

Ziet, daar gaat uw lieve en dierbare Brakel heen, vrienden en vriendinnen Gods, die u zo liefelijk was in zijn leven. Ja, wiens liefde u ook wonderlijker was dan de liefde van de vrouwen. *Die mens gaat ook naar zijn eeuwig huis*, en hij is er nu al

in; zijn lichaam is verleden Donderdag, de 5de November, onder de aarde in het graf gelegd, en zijn ziel is al in het eeuwig huis van de hemel. En wat volgt er?

De rouwklagers gaan in de straten om. De naaste bloedvrienden ziet men met druk en tranen de overledene beschreien, en daar is een beroerte des doods. De begrafenisnodigers gaan in rouw door de straten; treurige boodschappers van een nare tijding. De gehele stad is in rouw, en men ziet de aangezichten met treurigheid betrokken over een verlies, dat bij velen niet was uit te staan geweest, zo er hen de Heere door een lang verloop van ziekte en een vooruitzien van de zaak, niet langzamerhand toe voorbereid had.

Op de begrafenistijd gaat de nare rouwstatie van het huis naar het graf; men sleurt het kostelijke vat, waarin zo'n grote ziel had gewoond, met de lijkkoets langs de straten. Duizenden zien met hartzeer en treurige ogen, met klachten en droefheid hun Leraar na, en men schuift hem weg onder de donkere aarde van de grote kerk, tot de zalige opstanding. Daar ligt dat aangezicht, dat dikwijls zo glansrijk blonk, van hemelernst op de predikstoel, nu betrokken in het graf. Daar ligt die gulden mond, die honingtong, die door het kerkgewelf zo placht te galmen, nu stijf en stom, met aarde overdekt. Die wakende ogen en wakkere oren, die op Sions muren zo de wacht hielden, liggen daar nu bedekt met donkerheid. Die als een andere Ezechiël zo sloeg met de hand, zo stampte met de voet, ligt daar stijf en levenloos ontziend. Dat lichaam, dat gij 28 jaren met zo veel nut en vreugde hebt gezien langs uw straten, dat zult gij nu niet meer zien, dat ligt nu onder een koude zerk, dat zal welhaast een prooi zijn van de wormen.

Brakel, uw vriend, slaapt. Hij sláápt echter ook maar; gij hebt, hoop ik, niet minder geloof dan Martha: *Ik weet, dat hij zal opstaan in de opstanding ten laatste dage*, [Joh. 11:24](#). Ja, ja, mijn vrienden! Het ruim van de grote kerk zal hem niet houden; dat lichaam, dat wij daar neergelegd hebben, zal eens weer loven onder de koren van de engelen. Ja, ja Godvruchtigen, u zult uw Brakel nog eens weer zien. Het graf mag voor hem een huis der eeuwen zijn, maar zijn zalige ziel is al vooruit naar het eeuwig huis van heerlijkheid. Daar wacht hij u al in; daar bezit hij nu die Jezus al, die hij hier zo liefhad. Daar is hij nu al bij velen van Zijn kinderen, uw zalige vrienden en bekenden; daar weet hij en geniet hij nu al die dingen, die hier nog niet geopenbaard zijn.

Laat ons dan vrij op zijn graf schrijven, gelijk de Joden wel op de hun; niet alleen wensender, maar stelliger wijze: *Zijn rust is in de hof Eden* (verstaat er de hemel door) *met de overige rechtvaardigen van de wereld. Zijn ziel is gebonden in de hof Eden. Amen. Amen, Amen, Sela!*

Wat is er nu voor ons te doen, die overblijven?

1. Rouwklagers mogen er nu ook wel in de straten omgaan. Het zou een ondankbare bezoedeling van de gedachtenis van de overledene zijn, zo het hier ook was: *uit het oog, uit het hart*. O! daar kunnen nog wel smarten volgen, die u pijnlijk deden nadenken over zijn verlies. De grootheid van de man moet u de grootheid doen opmerken van het verlies. U bent hem kwijt en met hem al de vrucht, al de troost, al de opbouw, al de raad, al de stichting, die u zo nuttig bij hem vond. Nu zal hij geen onbekeerden meer bekeren, geen bekeerden meer verwakkeren. U bent hem kwijt, die zo'n voorbidder was voor land en kerk, een

andere Mozes, een Samuël, een Daniël, een steun en stut van waarheid en Godsvrucht. O, ja! klaagt hem en treurt hem vrij achterna; het is groter, dat u verloren hebt, dan u weet. In een tijd, waarin de rechtvaardige zo ontbreekt, waarin de getrouwen zo weinigen en schaars zijn, hoe nodig hadden wij zo'n Lot, zo'n Elia nog gehouden op de aarde! Als de pilaren worden weggerukt en omgestoten, hoe licht neigt het huis ten val!

In een buitengewoon geruime tijd was er geen sterfgeval geweest onder uw Leraren, en gij ziet er daar nu zo schielijk twee na elkaar weggerukt. Uw **Doesburg** op de 21^e Juni verleden, en nu volgt er aanstonds uw Brakel op; twee zulke hoofdstaunsels. *De fundamenten worden omgestoten; wat heeft de rechtvaardige bedreven?* Maakt dan ook vrij een weeklacht, en roept hem na: *Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijn ruiters!*

2. Merkt er dan ook vrij een slag van God in op; immers, laat het er u heilig voor doen vrezen en beven. Als God een Noach uit de eerste wereld in de ark neemt, een Lot uit Sodom, zo is er verderfelijke regen voor de deur. Ezechiëls verhuizen en gereedschap om te vertrekken, voorspelt Israël een dodelijk verderf. Augustinus uit Hippo, Paraeus uit Heidelberg weg, vreselijke oordelen voor de deur; de Heere neemt wel rechtvaardigen weg voor de dag des kwaads. [Jes. 57:1](#). Ging des overledenen vader in de rust in, kort voor het vreselijke jaar van 1672, de Heere behoeft ons, dat des zoons dood onder ons geen gevolgen hebbe van een beklaglijk onheil!

Zeker velen walgen van de geestelijke zielespijs; de verharding, indien niet tegenkanting, tegen de ernstigste soort van bedieningen, geeft grond om te duchten, dat er een kwaad tegen ons uitzielt; dan doet de Heere wel de Leraren als met vleugelen wegvliegen, [Jes. 30:20](#). En Hij zegt wel eens: *Ik zal ulieden niet meer weiden; wat sterft, dat sterve, en wat afgesneden is, dat zij afgesneden*, [Zach. 11:9](#). O! de levende legde het in zijn hart, [Pred. 7:2](#).

3. Ondertussen evenwel, mag uw treuren en vrezen ook met een passende dankbaarheid voor het grote geschenk van God, dat gij zolang gehad hebt, gepaard gaan. Nog veel beter is het, hem verloren, dan nooit gehad te hebben. Als de Heere ergens een oogst heeft, zo beschikt Hij er middelen toe; daartoe heeft Hij ook de overledene onder u gezonden. Dat is gebleken uit al dat koren, dat de Heere door hem, als een allergezegendst middel, heeft ingeogst in de korenschuur, en in die wondere beschijning van des Heeren verlichtend aangezicht over zijn dienst onder u. O, Godzaligen! gij zult daar immers *amen* op zeggen. Ja, beter verloren dan nooit gehad; zo velen als er onder u door hem bekeerd zijn, zo velen als er door hem opgebouwd zijn, menigmaal zo levend ontdekt, zo klaar bestuurd, zo vrolijk verkwikt, zo aangenaam vertroost, wat hebt gij reden om God te danken, dat uw ogen die Leraar gezien hebben! U zult u over hem en met hem nog verheugen in de eeuwigheid.

Wel dan, verblijdt u, dat gij hem gehad hebt, dat gij hem zo lang gehad hebt, meer dan gij u bij zijn komst had durven beloven; dat gij hem tot het laatste toe zo bekwaam gehad hebt; en daarom, laat u dat stil en dankbaar maken. Hij was een brandende en lichtende kaars, en gij hebt u in zijn licht, niet voor een korte tijd, gelijk er van Johannes de Doper wordt gezegd, [Joh. 5:35](#), maar voor een zeer

lange tijd verheugd. Is die kaars nu uitgebrand, zijn tijd was uit, hij had Gods raad uitgediend, en is ontslapen; gelijk er van David wordt gezegd, [Hand. 13:36](#).

4. Gebruikt nu te ijveriger uw Leraren, die gij nog hebt en krijgen zult; gij zult ze ook niet lang houden; gij zult haast van hen, of zij van u worden weggenomen. Bidt dan voor hen, dat er twee delen van de geest van die Elia (en och, of ik er ook iets van hebben mocht!) mogen rusten op de overgeblevene Eliza's, en volgt die ook nu na, als de zonen van de Profeten, in plaats van de overledene. Gebruikt hun werk in de Heere, en zoekt er onder op te wassen in de kennis en in genade van onze Heere Jezus Christus. U hebt en houdt er nog onder u, die de Heere met veel genade naar binnen, met allersierlijkste talenten naar buiten, met een schat van wijsheid, met een vuur van heilige ijver, met een kracht en glans van Godsvrucht, met een ernst voor de waarheid, met een getrouwe waakzaamheid over uw zielen, heeft vervuld. En over wier bedieningen de Heere schijnt tot merkelijke vruchtbaarheid. Waardig, dat gij op hen ook uw hart zet, dat gij hen liefhebt, gelijk die van Galatië hun Paulus, van wie hij dat getuigenis geeft, dat zij, zo het mogelijk ware, hun ogen zouden uitgegraven, en hem gegeven hebben, [Gal. 4:15](#). De liefde en achting welke de eerste Christenen aan hun Leraren hebben opgedragen, is nauwelijks uit te drukken; zij wisten als geen tekenen daarvoor genoeg uit te drukken, in het kussen van hun handen, het omhelzen van hun voeten en knieën: bij hun uitgaan, bij hun te huis komen, bij hun aankomst ergens, hen op te wachten met een algemene toeloop en gejuich; de kerkgeschiedenissen zijn daarvan tot verwondering toe vol.

Mijn vrienden, wij eisen wel deze dingen niet van u, het mag echter te uwer uitlokking wel eens gemeld worden. Het staat zo schoon, als men in de kerkgeschriften de wondere liefde van de gemeente van Constantinopel tot haar Nazianzenus, van die van Antiochië tot Chrysostomus, zo lofrijk gekenschetst, vonden, dat zij liever wensten, dat de zon niet schijnen mocht, dan dat Chrysostomes niet prediken zou. En wanneer Tertullianus in het gemeen gelijke lof geeft aan het Christendom in zijn tijd. O! het moest ook uw lust zijn, dat die roem van u uitging. Zult gij de kroon des roems zijn voor uw Leraren in des Heeren toekomst, [1 Thess. 2:20](#). Ei, wees hun hier ook al tot geliefde en zeer gewenste broeders hun blijdschap en kroon, gelijk die van Filippi voor Paulus waren, [Filip. 4:1](#). En dat kunt gij nergens gevoeliger en wezenlijk door zijn, dan door in hun arbeid in te gaan. Wees dan ook in deze uw voorgangers gehoorzaam en wees hen onderdanig. *Want zij waken voor uw ziel, als die rekenschap geven zullen, opdat zij dat doen mogen met vreugde, en niet al zuchtende, want dat is u niet nuttig*, [Hebr. 13:17](#).

5. Maar vergeet ook zo de overledene niet, dat gij zijn leer en lessen zou vergeten. O! neen, houdt die toch in een gezegende en nuttige gedachtenis. De waarheid, die hij u geleerd heeft, de tedere en innige Godsvrucht, waarop hij aangedrongen heeft, de geloofsweg, die hij u gewezen heeft, houdt die toch vast, en laat men het nog lang in de Rotterdamse gemeente kunnen zien, dat er een Brakel in geleefd heeft. *Houdt hetgeen gij hebt, opdat niemand uw kroon neme*, [Openb. 3:11](#). Gedenkt ook aan hem als uw voorganger, die tot u het Woord van God gesproken heeft, en volgt zijn geloof na, aanschouwende de uitkomst zijner wandeling,

[Hebr. 13:7.](#)

Och, dat hij voor niemand uwer hier geweest zij, om tegen u op te staan, en u te helpen veroordelen in het gericht, maar dat u zijn kroon zijn moogt in de dag des oordeels! Hoe menigeen is er die onder dat grote werktuig des Heeren onbewerkt is gebleven; onder de hamer Gods onverbrijzeld; onder het hemel vuur van zijn ernst even koud; onder dat scherpe zwaard zonder gevoel! O! onbekeerden, wat zult gij te verantwoorden hebben! Ach, deed het u nog van achteren omzien! Zoveel lankmoedigheid verwaarloosd, zoveel nodigheden verworpen, zoveel overtuigingen verdoofd, en nog onbekeerd! O! wat zal het einde zijn?

Mijn vrienden, ziet daar al wederom een Leraar ten uwen laste; een kaars, door u te dienen, onder u verteerd. Bewaart toch zijn licht, kinderen van God, en blijft er altijd in wandelen; herinnert u dikwijls hetgeen gij van hem hebt gehoord, en bouwt er u nog al door op in de Heere. Gaat dikwijls naar die spijze, die zoetheid, welke uit die dode leeuw nog overgebleven is in zijn gezegende geschriften. Daar kunt gij uw Brakel nog horen spreken of hij leefde. Niemand, die maar één penning kan bijeen schrapen behoorde die te missen. Dat zweet, die arbeid van uw dode Leraar moet hem nog levend houden bij u en uw nakomelingen.

6. En om daartoe te sterker worden aangespoord, gelijk hij u nu vooruitgegaan is, zo gedenkt wel, dat u ook zelf haast eens gaan zult naar uw eeuwig huis. Gij zijt ook allen een mens, zeggen de Joodse Kabbalisten, door hun notaricon van iedere letter een woord makende:

*Wat as, wat bloed en wat gal;
een zwak en slecht mengsel en gestel,
dat niet lang blijven zal.*

O! u gaat ook naar uw eeuwig huis; gij sterft al in uw schoenen; elke dag nadert ge uw graf, en u zult er haast inkomen. Maar door dat graf gaat u ook nog naar een ander eeuwig huis, en het is niet evenveel naar welk. Daar is een verschrikkelijke woning, een spelonk van wanhoop, een eeuwig huis van het verderf, en daarheen gaan de meesten; maar daar is ook een hoge en eeuwige woning, een huis van vreugde en van heerlijkheid in de hemel, en daarin gaan er maar weinigen. Naar een van beide snelt uw leeftijd heen, en gij zult er in zijn, eer gij het denkt. Och, dat de nabijheid, de onvermijdelijkheid van die overgang u altijd in het oog ware, om uw dagen te leren tellen, opdat gij een wijs hart mocht bekomen! [Psalm 90:2.](#)

O, de overdenking van dood van ons naderend einde, is zo'n nuttige school; zelfs Heidenen hebben er zoveel mee opgehad, dat een Plato zeggen kon: *Het gehele leven van de wijzen moet een overdenking van de dood zijn.* Wij moeten dan ook al vooruit denken, wat wij eerlang zullen wezen, en dat of wij willen of niet, niet langer kan worden uitgesteld. Van de oude Perzianen getuigt Strabo, dat zij, met datzelfde oogwit, op hun gastmalen fluiten gebruiken, van mensenbeenderen gemaakt hetgeen Plutarchus van de doodsgeraamten op de maaltijden van de Egyptenaren verhaalt, is bekend. De heiligen hebben daarom ook altijd dat gebruik gehad. Van de Godzalige Marcella verhaalt Hieronymus, dat zij zo leefde, als altijd gelovende, dat zij aanstonds zou sterven, en nooit haar kleren aantrok, of dat zij zich haar graf, en het doodshemd, waarin zij in het huis van de stilzwijgendheid zou worden gewonden, te binnen bracht.

Dat was immers ook Davids oefening: *Heere, maak mij mijn einde bekend, en*

welke de maat mijner dagen zij, dat ik wete hoe vergankelijk ik zij, Psalm 39:5 [Ps. 39:4].

Hebt gij dan uw Leraar nu zien dragen naar het graf, houdt er dat ook met Job, te uwen opzichte, gedurig door in uw gedachten: *Ik weet, dat Gij mij ter dood brengen zult, en tot het huis van de samenkomst van alle levenden, Job 30:23.*

Qui quotidie recordatur se moriturum, contemnit praesentia, et ad futura festinat:

Die alle dagen denkt, dat hij sterven zal, veracht de tegenwoordige, en snelt naar de toekomstige dingen, zeg ik ook met Hieronymus.

Het was de les eens van Maecenas aan Augustus, en neemt ze ook voor u mee, *dat hij nooit méér onsterfelijk sterven zou, dan zo hij alle dagen gedacht had, dat hij sterven zou.* Nunquam magis moriturum immorlalem, quam si se mortalem quotidie meminisset.

7. Maar bijzonder, och, dat het grote voorbeeld van uw overleden Leraar u tot spoor en handleiding ware, om het rechte eeuwig huis te vinden! Mijn vrienden! daaraan hangt het alles, om in het huis des Vaders, waar vele woningen zijn, dat gebouw, dat zonder handen gemaakt is eeuwig in de hemelen, te komen. Het graf zult u wel krijgen, maar met die woonstede, die in de hemel is, overkleed te worden, dat is zo algemeen niet. Zou u daarin dan gaarne wezen? Komaan, draagt het grote voorbeeld van de overledene gedurig bij u, en volgt zijn voetstappen na; hij is voorgegaan, u zult langs dezelfde weg ook binnenraken.

Ik zal al de bijzonderheden nu niet optellen, waarin hij ons vooraf als **een volstrekt voorbeeld van Godsvrucht en plicht**, zo voor Leraren als voor elk gelovige, tot prijselijke navolging is voorgekomen; daaraan was geen einde. Ik zal maar enige hoofdverplichting uit zijn voorbeeld aantekenen, die in de betrekking van middelen, om hem te volgen naar het eeuwig huis, hier wel haast plaats vinden.

a. Zoekt en vreest de Heere al van uw jeugd af; gedenkt aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap, [Pred. 12:1](#). Stelt toch het grote werk van uw zaligheid niet uit tot later tijd. Dat gij met een dood van de grijsheid, zoals de Joden de dood boven de 70 jaren, tot aan de 80 toe, noemen, gelijk onze overledene, sterven zult, staat voor uw voorhoofd niet geschreven. Haast komt de dood u verrassen, eer gij het weet; het dwaze opgeven van de Joodse beuzelaars, om door zekere middelen het leven tot een hoge ouderdom te kunnen uittrekken, is door de ervaring genoeg beschaamd. En nochtans, gij moet op de weg zijn voor uw dood, of gij geraakt niet in het eeuwig huis van de zaligheid. Vroege Godsvrucht is ook overal de Heere zeer behagelijk; de allerzoetste honing wordt uit de knopjes van de eerste lentespruitjes gezogen, en uit de bloempjes en bloesems, die zich maar eerst beginnen te openen. O! de honing van de Godsvrucht, uit de eerste bloesem van onze groene lentetijd, is ook allerzoetst en aangenaamst voor God; de eerstelingen moeten voor de Heere zijn, niet de nalezingen.

En wat is het uitstellen gevaarlijk! Aan weinige ogenblikken een eindeloze eeuwigheid te wagen! Wel dan, op het spoor van uw overledene al vroeg naar de hemel toe. Als de dood komt (en hij komt dikwijls zo onverwachts) wordt de deur

toegesloten; het naberouw in de hel is te laat. De dwaze rijkaard, die niet alleen een heer van vele goederen, maar ook van vele jaren meende te zijn, en nochtans geen meester was van één nacht, wat kwam hij er ongelukkig af! [Lukas 12:19-20](#).

Cur dubium expectas cras? hodierna salus est: *Wat toeft gij naar een onzekere morgen? De behoudenis is aan een heden gebonden.*

Zoekt dan toch al vroeg de hemel, en begint al in de morgenstond van uw tijd te leven, of er geen late avond voor u kwam.

Quidam vivere tunc incipiunt, cum desinendum est:

Sommigen beginnen dan eerst te leven, als zij moeten eindigen.

Vivere tota vita descendum est, et quod magis fortasse miraberis, tota vita descendum est mori:

Men moet zijn gehele leeftijd door leren leven; en, waarover gij u wellicht nog meer zult verwonderen, men moet zijn gehele leven door leren sterven, zegt de wijsgeer Seneca.

b. Draagt toch zorg om oprecht te zijn in zijn navolging. Zorgt, dat u op een verstandige wijze eens met God verbond maakt in de Borg van het verbond, de Heere Jezus. O! wat was dat zijn grote sterkte; en, onder alle verwisselingen van gestalten in de heiligmaking, tot de schaduw van een zware rotssteen! Dat is ook de grote en vaste spil, waarop uw zaligheid draait, waaraan leven of dood hangt. Buiten zo'n verbondsovergang in de Heere Jezus is er niet dan toorn en verwachting van eeuwige rampzaligheid; en aan de andere zijde is er in die verbondsweg gerechtigheid en leven. En dat wel verordineerde verbond wordt u nu nog aangeboden, de Verbondsborg met al Zijn volheid en zielverzadigende algenoegzaamheid, en de schone verbonds-goederen voor de tijd en voor de eeuwigheid. Leert dan toch ook dat verbond maken, en verzuimt het niet, Jezus alleen is de Weg, de Waarheid en het Leven; niemand komt tot de Vader dan door Hem, [Joh. 14:6](#). Jezus alleen is de deur tot het eeuwig huis; men moet door Hem ingaan, wil men behouden worden, [Joh. 10:9](#). En dat moet men door dat verbond sluiten, dat aannemen van alle volheid tot rechtvaardigmaking en dat overgeven ook wederom van zichzelf aan Hem, op een persoonlijke, bedaarde, hartelijke, onbepaalde wijze. O! die zo in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven. [Joh. 3:36](#).

c. Hebt dan ook de Heere Jezus, uit kracht van die vereniging, in navolging van de overledene, zeer hartelijk lief; wie veel vergeven is, moet ook veel liefhebben, met die gerechtvaardigde zondares. [Lukas 7:47](#), *Indien iemand de Heere Jezus Christus niet liefheeft, die is een vervloeking: Maranatha! 1 Kor. 16:22*. In het eeuwig huis, waar Jezus is, mag niemand in dan zijn liefhebbers; want bij dezulken alleen maakt Hij woning, aan die alleen wil Hij Zich openbaren, [Joh. 14:21, 23](#). Immers met dezulken, die onze Heere Jezus Christus liefhebben, is de genade in onverderfelijkheid, [Eféze 6:24](#). Wie zijn de erfgenamen des koninkrijks, en wie heeft Hij het beloofd? Degenen, die Hem liefhebben, [Jak 2:5](#). En wat is Hij alle liefde waardig! Hij, die veel schoner is dan de mensenkinderen, Psalm 45:3 [[Ps. 45:2](#)]. *Al wat aan Hem is, is geheel begeerlijk*, [Hoogl. 5:16](#). O, zet dan toch uw liefde op Hem vast; de oprechten, de maagden, hebben hem lief, [Hoogl. 1:3-4](#). Noemt Hem ook: O! Gij, die mijn ziel liefheeft, vers 7, en toont zo

op Hem gezet te zijn, dat u buiten Zijn genietingen als niet bestaan kunt, gelijk de rusteloos omzwervende bruid, [Hoogl. 3:1-3](#). Ja, dat geen duizend werelden u dan stillen kunnen. Het moet even bij u zijn als bij die bloedgetuige: *Niemand dan Jezus! Niemand dan Jezus!*

d. Gaat ook de weg op van een tedere en innige Godvruchtigheid, waarin hij u zo is voor gewandeld, die hij u altijd zo ernstig heeft aanprezen. Algemene zedelijkheid en uiterlijk sleurwerk, is de weg niet maar een enger weg, een nauwer poort is het, die ten leven leidt, [Matth. 7:14](#). Het eeuwig huis is een heilig huis; men komt niet dan door heiligheid tot heerlijkheid. *Zonder heiligmaking kan niemand God zien*, [Hebr. 12:14](#). *Het is een heilige stad, in haar zal niet inkomen iets, dat ontreinigt, en gruwelijkheid doet, en leugen spreekt*, [Openb. 21:2, 27](#). Wel dan, zet het toch op een allerernstigste Godsvrucht. Het is met een gedaante van Godzaligheid, met enige uiterlijke zweem van Godsvrucht, een geraamte van uitwendige plichten en godsdienstigheden niet te doen, maar het komt op de kracht van de Godzaligheid aan, waarop onze overledene, volgens Paulus, [1 Tim. 3:5](#), altijd zo ernstig aandrong. Een Godzaligheid, die uit een innig en vernieuwd beginsel van wedergeboorte voortvloeit, die moet er de ziel en het leven aan geven. Een Godzaligheid, welke zich boven alles ontdekt in de allerinwendigste hartsgestalten omtrent God, een allertederste liefde, vreze en gehoorzaamheid omtrent de Heere. Een Godzaligheid, die verzegeld is van een allerzuiverste oprechtheid, gewilligheid en vermaak in des Heeren wet, naar de inwendige mens, [Rom. 7:22](#), en waaronder zo de krachten van het hart zijn aangestoken; een Godzaligheid, die zich onverdeeld en algemeen uitlaat tot alle plichten met een heilige nauwgezetheid, en wel vooral tot zulke die wel de geestelijke, de innigste, de wezenlijkste en zo ook de moeilijkste zijn, in de navolging van de Heere Jezus; met een algemene toeleg tegen alle zonden en op alle deugden, en dat overal en altijd, evenals David, [Psalm 119:128](#), *Ik heb al Uw bevelen, van alles, voor recht gehouden; maar allen valse pad heb ik gehaat*. O! ziet daar, die Godsvrucht is de hemelweg en geen andere. Volgt die dan toch ook op, en ziet hoe gij voorzichtig wandelt, [Eféze 5:15](#). *Weegt de gang uws voets, en laat al uw wegen wel gevestigd zijn. Wijkt niet ter rechter- of ter linkerhand; wendt uw voet af van het kwade*, [Spr. 4:26-27](#). Dat is de weg van het leven, die de verstandige naar boven leidt, [Spr. 15:24](#).

e. Komt ook ernstig uit voor de zaak Gods in het openbaar. Wat heeft zich onze overledene in oneindige gevallen mannelijk en moedig laten zien, zonder schroom voor mensen! O! zo moet ook uw weg naar de hemel zijn; die in het eeuwig huis in wil, moet zich ook hier laten zien in het huis van God, dat nog onder de tijd is. Men moet geen schuilchristenen, geen smoorchristenen zijn, die maar voor zichzelf leven. Neen! Laat u openlijk zien op de weg; komt uit voor waarheid, voor Godsvrucht, voor de zaak Gods, voor het groot belang van Jezus. Wilt u maar zo bedekt insluipen in het eeuwig huis? Het mag eens gebeuren, maar het gelukt zo zelden. Het is immers niet plechtig, niet sierlijk, niet nuttig voor anderen, niet tot eer van God te zijn. Neen! Laat uw licht schijnen voor de mensen, opdat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken, [Matth. 5:16](#). *Schijnende als lichten in de wereld, in het midden*

van een krom en verdraaid geslacht, [Filip. 2:15](#). Als het er op aankomt, al zou men alleen staan, moet men als Elia ijveren voor de Heere tegen de Baal, als Micha getrouw zijn, al spraken al de mensenvleiers en valse profeten uit een anderen mond. Zo is u uw Meester voorgegaan, zijn vijanden zelfs getuigen zijnde, wij weten dat Gij waarachtig zijt, en naar niemand vraagt, want Gij ziet de persoon van de mensen niet aan, [Matth. 22:16](#).

f. Wees ook een grote bidder, gelijk onze overledene. Het gaat ver, dat Maximus Tyrius van Socrates getuigt: *Het leven van Socrates was vol van gebeden*. Maar een Christen moet zijn gehele leeftijd door bidden, trachtende door zijn gebeden met God te verkeren, om de woorden van Clemens, de Alexandrieër, te gebruiken. Of gelijk het de grote Paulus uitdrukt: *met alle biddingen en smekingen, biddende ten allen tijde in de Geest, en tot hetzelfde wakende met alle gedurigheid en smeking*, [Eféze 6:18](#). O! het gebed, gelijk het ons onder alle plichten en gevallen helpen moet, zo brengt het ons ook zeer voorspoedig over weg naar de hemel. Het is als de ladder, langs welke men opklimt; het is de klopper, waarop ons wordt opengedaan; biddende Christenen leven al als in het voorportaal van de hemel. Elia, die krachtige bidder, [Jak 5:17, 19](#), voer met een wagen naar de hemel. Wel dan, bidt ook zonder ophouden, [1 Thess. 5:17](#). *Houdt sterk aan in het gebed, en waakt in hetzelfde met dankzegging*; [Kol. 4:2](#). O! dat zal u de weg zo ruim houden!

g. En dan eindelijk nog, hetgeen Jakobus van Job zegt, [Jak 5:11](#), dat zeg ik ook met toepassing op onze overledene: *Gij hebt zijn verdraagzaamheid gehoord, en gij hebt het einde des Heeren gezien, dat de Heere zeer barmhartig is en een Ontfermer*. Wel volgt ook zijn lijdzaamheid en verdraagzaamheid na, die zo voorbeeldig geweest is. Mijn broeders, neemt tot een voorbeeld van de lankmoedigheid ook deze uw profeet, die in de naam des Heeren gesproken heeft: *Ziet, wij houden ze gelukzalig, die verdragen*, [Jak. 5:10-11](#). De hemelweg is een kruisweg, die daarop stil achter Jezus volgt, zal niet verloren lopen. Door vele verdrukkingen moet men ingaan in het koninkrijk van God, [Hand. 14:22](#). Zet u daar dan ook lijdzaam toe: met stilheid, met onderwerping, met inwachting, met vertrouwen. Niet één haar uit uw hoofd zal verloren gaan; *bezit uw zielen in uw lijdzaamheid*, [Lukas 21:18-19](#).

Komt u in de wil van God iets ongemakkelijks over, wat het ook zij, draagt het geduldig; zo heiligt gij er de Heere allermeest door, zo valt het ook voor u te lichter: *Leve fit, quod bene fertur onus*.

De last, die men wel draagt, wordt daardoor te lichter.

Ad contemnendam malorum potentiam animus patientia pervenit:

Door verdraagzaamheid komt des mensen gemoed zo ver, dat het het vermogen van alle kwaad verachten kan.

O! een gemoedigde verdraagzaamheid een wonder kostelijk sieraad in de ziel, heeft een Heidens wijsgeer er van kunnen zeggen: *Quid est praecipuum? Posse laeto animo adversa tolerare; quicquid acciderit, sic ferre, quasi tibi voluerie accideri; debuisses enim velle, si scisses omnia Exod. decreto Dei fiere:*

Wat is het allervoornaamste? Met een blijmoedig gemoed tegenspoed te kunnen dragen; al wat er gebeurt, zo te dragen, alsof gij wilde, dat het u zou gebeuren;

want gij zou het hebben moeten willen, zo gij geweten had, dat alle dingen volgens een goddelijk besluit geschieden.

Wat is dan een geheiligde lijdzaamheid niet een pronkster in het hart van des Heeren volk! Recht, als de diamant onder de stenen op Aärons borstlap; door geen hamer van geweld te verbreken. Men gaat, onder dat schootvrij harnas, veilig door alle gevaren heen; men kan er zijn weg voorspoedig onder aflopen. *Lopende met lijdzaamheid de loopbaan, die ons voorgesteld is, [Hebr. 12:1](#). En het is ook een allerzekerste weg naar het eeuwig huis.*

Ziedaar de kroon van de lijdzaamheid: zalig is de man, die verzoeking verdraagt; want als hij beproefd zal geweest zijn, zo zal hij de kroon des levens ontvangen, welke de Heere beloofd heeft degenen, die Hem liefhebben, [Jak 1:12](#). Indien wij verdragen, wij zullen ook met Hem heersen, [2 Tim.2:12](#).

Welaan, volgt op die beloften uw zalige Leraar na, en u zult het einde van zijn wandeling ook vinden. Henoch wandelde met God, en hij was niet meer, want God nam hem weg, [Gen. 5:24](#). Is uw leven Christus, het sterven zal ook uw gewin zijn, [Filip. 1:21](#). Uw ziekbed zal ook als een voorportaal des hemels zijn. De dode romp mag voor een tijd van de eeuwen nog eerst gelegd worden in het eeuwig huis des grafs; de rouwklagers mogen voor een korte tijd over u langs de straten omgaan, maar ondertussen zal uw ziel met de zalige Brakel al in een ander eeuwig huis, het paleis van de heerlijkheid, voor de troon van God zijn en het Lam.

En de tijd zal komen, dat gij met hem ook ontwaken zult in uw lot, wanneer de Heere Jezus komen zal om verheerlijkt te worden in Zijn heiligen, en wonderbaar in allen, die geloven, in die dag.

Godzaligen! die met hem in één stad, in één kerk begraven zijt geweest, u zult ook daar eens met hem oprijzen uit het stof. En dan zal de tijd komen, dat u naast hem ook met verheerlijkte lichamen zult opgenomen worden in de wolken, de Heere tegemoet in de lucht, en zult ingaan in het eeuwig huis van de hemel, en dat om eeuwig bij de Heere te zijn. Daar, waar hij zal blinken als een Leraar, die er velen gerechtvaardigd heeft, gelijk de glans des uitspansels, en u ook met hem, gelijk de zon in het koninkrijk uws Vaders. *Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid, en hun werken volgen met hen. Amen.*

Let op de vrome, zie naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn.

**Rouwtranen over het afsterven van de welgeleerde heer Wilhelmus a
Brakel, getrouw dienaar van Jezus Christus in de Gereformeerde
Gemeente te Rotterdam.**

Overleden 30 Oktober 1711.

*Wat nare doodwond treft nu 't puik van de kerkdienaren!
Die nare doodkreet klinkt bij ons aan 't scheeprijk IJ;
Al waait, o Amstelaar! deez' wind uw deur voorbij,
Zij treft nochtans een zuil van Jezus kerkpilaren,
Een steunsel van het land, een deel van 's werelds zout,
't Geen voor 't verderf behoudt.*

*Een grote val, helaas! van duizend uitgekoren,
Een held in Israël, een bidder voor de staat.
Geen wonder, dat de rouw ons diep ter harte gaat.
Te meer, die zijt gewoon zijn hemels woord te horen.
Zijn wandel staag te zien, wiens onbezwalkte licht
Scheen uit zijn aangezicht.*

*Die ieder blinkt in 't oog, als op een berg gelegen,
Wiens splinter tot een balk zou worden uitgeleid,
Waar nijd het oog op heeft, en afgunst netten breidt.
Het moet een rotssteen zijn, die, zonder te bewegen,
De nijd en tijd verduurt, waarvoor de laster zwijgt,
Mits zij geen voedsel krijgt.*

*Zijn fakkel, van der jeugd in godsdienst opgestoken,
Van zijn heer vader, die bijna geen weêrga vindt:
Dit tuigt de hoofdstad nog van 't Wester Friesland,
Of die zo zwegen, zelfs de stommen zouden spreken,
In zwarte lett'ren tot een ieder die ze leest,
Wie hij eens is geweest.*

*'t Was hem ook niet genoeg, slechts voor zijn eeuw te preken,
En stedelingen, neen, zijn Godgeleerde licht,
Daarvan moest eeuwen door kerke zijn gesticht,
Ten trots van de sterfelijkheid, zijn schriften zullen spreken.
O stad van de Maas! veel meer van zijn verhemeld licht,
Dan die men beelden sticht.*

*'t Was Brakel, die het volk de Heere toebereidde,
Gelijk een Braakland, voor het zaad van 's levens Woord,
Dat uit zijn gulden mond met ijver werd gehoord:
Wanneer hij willig 't volk naar Koning Jezus leidde,
In zachte liefde, 't lichaam was wel in de kerk,
De geest ver boven 't zwerk.*

*Zijn wezen gaf ontzag, zijn licht was als van de sterren,
Dat door een dikke wolk de nare schaduw breekt,
Zo spreekt een leraar zelf, ook als hij niet en spreekt,
Gelijk een hemellicht, dat toont zijn glans van verre,*

*De kind'ren van het licht, schoon dat zij zijn op aard',
Die vliegen hemelwaart.*

*Daar was zijn vaderland, zijn wandel was naar boven,
Daar was zijn burgerschap, hij ging door 't rijk van de tijd,
Maar had nochtans het oog staag op de eeuwigheid.
Zijn einde was alleen om God in 't licht te loven.
Zijn vader was voorheen, en wachtte hem aldaar,
Bij al der englen schaar.*

*Wel zwakt dan Mozes' hand, laat Hur en Aron samen
Hervatten in 't gebed! Vaart Eli hemelwaart.
Daar blijven nog bij ons Eliza's op de aard!
Zijn jaren liepen hoog, hoe zou 't God juist betamen,
Mirakelen te doen, Hij heeft deez' levenswet
De mense eens gezet.*

*Op Salems predikstoel zingt hij nu: Eer zij Gode!
Daar volgt hij 't zalig Lam, ook waar het henengaat,
O! waren wij met hem ook al in deze staat!
Hij was op aard, om u tot deze vreugd te noden;
Treed zijn gewezen weg, zo komt g' aan 't eind der tijd,
Bij hem in d' eeuwigheid.*

**Lijkgedachtenis van de eerwaardige, Godzalige, geleerde heer
Wilhelmus a Brakel, leraar in Gods Gemeente te Rotterdam.**

Dus zien we uw levenszon dan eindelijk verdwijnen,
En ons, helaas te vroeg, van haar gezicht beroofd!
O Brakel, afgesloofd door smart en bittere pijnen,
Haar glansrijk licht is nog te ontijdig uitgedoofd.
Dat licht, dat ons zo blij en vriendlijk heeft beschenen,
Is ons ontrukkt, en scheidt voor eeuwig van ons af;
De ziel is hemelwaart uit ons gezicht verdwenen,
Terwijl het lichaam rust in 't onverzaad'bre graf
Gelijk een reiziger, die zijnen weg met kommer
En arbeid heeft volbracht, zich van zijn last ontslaat,
En rust, vermoeid en mat, in 't aangename lommer,
Zo rust nu zijn ziel in heerlijken staat.
En laat ons hier alleen 't herdenken van die gaven,
Die Brakel, ons voorheen zo lief en waard bezat,
Van zijn wakkerheid en onvermoeibaar slaven,
Tot opbouw van Gods kerk, van een dierbren schat
Van wijsheid, Godsvrucht, en van onbesproken zeden,
Van zijne boetstem, die de zondaar klonk in 't hart,

Dat hij door 't Woord van God vermurwen kon en kneden,
En redden uit de strik, waarin het was verward.
En van zijn tong, zo mild met hemeldauw begoten,
Waar hij Gods kind'ren mee vertroostte in hun strijd,
En 't nooit volprezen werk, uit zijn pen gesproten
En voortgebracht, een werk, dat de afgunst en de tijd
Verduren, en zijn lof d' onsterfelijkheid zal wijden.
Treur, Maasgemeente! treur dan met gebogen hoofd,
Nu Brakel, als voorheen, u niet meer zal verblijden;
En dat zijn luister door een grafzerk wordt verdoofd.
Treur om de slag, die Zions tempeldeuren
Doet kraken, dat de klank de gehele kerk vervult,
En muur en wanden op de weergalmen scheuren.
Zwart rouwfloers dekke uw hoofd; uw haar hange ongehuld,
Ten blijk van droefheid, en van uw tederheden.
Doch wilt gij door uw held het meeste zijn gesticht,
Volgt dan zijn voorbeeld na in Godsvrucht en in zeden,
Die schatten, waar het aards gesteente in prijs voor zwicht.
Leeft als hij leefde, en leert van hem Godzalig sterven;
Voleindigt zo de loop, dan zult gij ook het loon.
Het hemelse gebouw, tot uw rustplaats erven;
Want God omhoog onthoudt rechtvaardigen geen kroon.
Dat zijn gedachtenis nooit uit uw boezem glij,
Zo lang u 't licht bestraal'. Dankt zijn ambtgenoot,
Die hem in deze blaân als in een schilderij
Gemaald heeft en vertoond. Dus leeft hij na zijn dood
In 't hart van Hollands kerk en van hun nageburen!
De roem van de helden zal de tijd en nijd verduren.

Joh. Obreen.

**Lijktranen, gestort over het smartelijk afsterven van de welgeleerde
en hoogwaardige heer Wilhelmus a Brakel, Th. F.,
Leraar van de Gemeente van Jezus Christus te Rotterdam.**

Hoe heftig wordt mijn geest van twee verscheiden tochten,
Dan eens van blijdschap, dan van droefheid aangevochten,
O grote Man! daar gij het lot der sterfelijkheid
Reeds ondervindt, en hebt uw doodsschuld afgeleid.
Verbeelde ik mij, hoe gij, nu oud en zat van dagen,
In kerkdienst afgesloofd, op 't krankbed neergeslagen,
Geperst door angst en smart, moest worst'len met de dood,
Dat telkens 't klamme zweet van uw wangen vloot;
Terwijl uw ziel, als in Gods liefde geheel verslonden,

Gedurig wenst' om eens van 't aards te zijn ontbonden,
En 't eind des strijdens te zien, reikhalzend naar het loon,
Naar d' opgehangen en reeds u toegereikte kroon;
Totdat ze in 't eind vol vreugds, als op een zegewagen,
Van Cherubijnen werd ten hemel ingedragen,
Uw Jezus te ontmoet; - dan is mijn geest verblijd
In uw verwisseling. Maar 'laas! wij zijn u kwijt!
Ach, vader, vader, ach! wij hebben u verloren.
Nu noopt de droefheid weer mijn geest met scherpe sporen,
En dompelt mijn gemoed in een diepen rouw,
Wanneer ik Jozefs breuk en 't kerk verlies beschouw.
O Maasgemeente! wie, wie kan uw smart bepalen?
Hoe wordt uw glans verdoofd, hoe krimpen uw stralen!
Gij zijt zo rijk in roem, als ramp en tegenspoed.
Nog nauwelijks is de storm en hoge tranenvloed
Om vader Doesburg aan het ebben en bedaren,
Of 't droeve doodgerucht. (o slag niet t' evenaren!)
Des grote Brakels stort de kerk in 't algemeen,
Als in een oceaan van tranen en geweën.
Zo valt een tweede storm veel feller op de lenden
Der dijken aan, en dreigt het alles om te wenden.
Legt af, o Rotte en Maas! legt af uw hoofdsieraad,
Betreurt bij beurt de ramp van 't priesterlijk gewaad;
Uw kerkgezanten gaan, en volgen vast elkandren,
't Is breuk op breuk, d' een slag is d' echo van de andren.
O smartelijk verlies! o onwaardeerbare schat!
O middagklare blijk van 's hemels ongena!
Wie schrikt niet voor 't gevolg, als 's Heeren hand verheven
Zijn huis en tempel slaat, dat grond en posten beven,
En rukt de vromen weg voor 't nijpen van de nood?
Dit voelt' Hippone eertijds bij Augustinus' dood.
Wie weet niet, welk een ramp de Joodsen kerkstaat drukte.
Wan' God d' orakelstem zijn heiligdom ontrukte?
Het moet een vreemdeling, zijn die thans niet ziet, wat zwerk
Van bittere tegenheid drijft boven Neerlands kerk.
Betreur dan Rotterdam de grote Willem Brakel,
Die wakkren Barnabas, dat klinkend kerk-orakel,
Die nergens weerga vond! een man van God geleerd,
Nooit hoog genoeg van die hem kenden, gewaardeerd,
Die in zijn levensbloei, als Frieslands afgezonden,
Om d' Eenvangelie-leer de volke te verkonden,
Doorluchtig blijken gaf, wat kostelijk talent
Zijn grote ziel bezat; wat krachtig instrument
Hij was in 's Heeren hand om zielen te bekeren,
Om waarheid voor te staan, om dwalingen te weren.
Doch zo'n zon, die niet dan hemelstralen schoot,
Werd door haar glans welhaast de Friese kerk te groot.

Dat flonkerlicht was u, o Maasgemeent'! beschoren
Door 't Opper-kerkbestuur; met welk een vollen horen
En stroom van zegen hij weleer, o Rotterdam!
Tot u, zelfs met gevaar van leven, overkwam;
Hoe hij van 't algemeen, na smartelijk zielsverlangen,
Met teedre liefde en zucht en blijdschap is ontvangen,
Hoe door zijn preekdienst deez' gemeent' is aangegroeid,
In ware Godsvrucht boven andre heeft gebloeid;
Op welk een hemelspijs en dierbre zielbanketten,
Hij elk t' onthalen wist en rijklijk voort te zetten;
Wat oefenscholen in 't geheim en openbaar,
Hij opgericht heeft, is bekend en zonneklaar.
Men verg' mij geen bewijs, daar 't spreekt met duizend monden:
Hoe was zijn ziel steeds aan de ziel van 't volk gebonden,
En 't hart van 't algemeen aan Brakels hart geboeid!
Wat zag m' een aantal, van alle oorden toegevlloeid
Tot zijn beruchten dienst, terwijl de tempeldeuren
Vast dreigden door de drift en drang van het volk te scheuren!
Wat diep ontzag voor God viel niet op elks gemoed,
Wan' hij ten kansel trad. en uit de overvloed
Van het hart liet, niet schaars, zijn wijsheidsschatten horen!
Hoe overtuigend drong zijn boetbazuin door d' oren
In 't hart van velen, die vol beving aangeraakt,
Gelukkig uit de slaap der zonden zijn ontwaakt!
Hoe krachtig wist hij elk aan zijn gemoed t' ontdekken,
De treur'gen Zions op het troostrijkst op te wekken!
Hij was van de blinden oog, de kreuplen tot een voet;
De voortgedrevenen kon hij in tegenspoed
Verkwikken door de staf van de Goddelijke waarheid;
De twijfelmoedigen verzorgd' hij licht en klaarheid.
Wie was zo doorgeleerd, tot elks verwondering,
Door eigen ervarenis in zielsbehandeling?
Hoe kon hij niet de weg tot ware blijdschap banen,
En elk doen zwemmen in een zee van vreugdetranen;
Zo dat 't verwijderd hart scheen een gebroken grond,
Wan' hij de schatten van het Godlijk heilverbond
In hun voortreffelijkheid en overvloed ontvouwde,
En Jezus in zijn schoon- en dierbaarheid beschouwde!
Hoe meen'ge ziel door zo'n heilleer in der tijd
Gelokt is en bekoord, des satans macht ten spijt;
Wat schijnsel 's Heeren Geest heeft op zijn dienst gegeven,
Staat velen niet aan 't hoofd, maar in het hart geschreven.
Maar ach! waarom 's mans deugd en gaven afgemaaid?
Dit maakt voor ons de rouw te groot en t' onbepaald,
't Gedenken aan 't gemis slaat 't hart in enger boeien,
En doet de bittren stroom der tranen hoger vloeien.
Helaas! waar berg' ik mij; maar grote Man! Gedoog

Dat ik, zo ver ik kan, u volg' met hart en oog,
En zie uw lijk omstuwd met troosteloze rijen,
Met statig achtbaarheid vol druk ten grave leien;
Wat handgewring, wat borstgeklop, wat naar gezucht
Vertoont zich van rondom en barst in d' open lucht,
Ten tempel uit, terwijl gij wordt in 't graf gezonken,
En aan uw lijkbuis 't hart van de vromen vastgeklonken.
Zo is die zon der Godgeleerdheid dan gedaald,
Die ruim een halve eeuw de kerk heeft overstraald.
Daar ligt die held van tienmaal zeven en zeven jaren,
O Rotterdam! 't sieraad der tempelredenen;
Daar ligt dat waardig hoofd, dat zo'n wijsheidsschat
En onnavolgb're deugd en gaven heeft omvat;
Daar ligt dat statig en niet min ontzaglijk wezen,
Waarin een hemelse gestalte was te lezen,
Wanneer het Pinkstervuur doortintelde zijn geest;
Daar ligt die gulden mond, die eertijds onbevreesd
Een strenge gesel was der feilen en gebreken,
Die onbeschroomd voor 't heil en 't recht van de kerk dorst spreken,
Voor Koning Jezus trouw het rechtsgeding voldong,
Schoon drieste onwetendheid hem dreigde en fel besprong;
Daar ligt die tonge van de geleerden nu in boeien,
Van welke 't hemels man en balsem af kwam vloeien,
Die elk naar zijn gestalt' gemoedsbesturing gaf;
Daar rust die wakk're hand voor altoos in het graf,
Die, onvermoeid, nooit rust in schrijven heeft genoten,
's Mans grote geest en ernst en gaven heeft besloten.
In een weergadeloos en nooit volprezen werk,
Zo doorgeleerd, zo nut en heilzaam voor de kerk,
Vol melk en vaste spijs van Gods getuigenissen,
Voor een, die Godsdienst mint na reên, niet wel te missen;
Waarvan zo menigmaal de drukpers gaat bevrucht,
(Wat zeldzaams, nooit gehoord) een werk, dat zijn gerucht
(Verspreid van daar de zon verrijst en neer komt dalen.
En 't Godlijk flonkerlicht der waarheid schiet zijn stralen)
Ver overtreft; dat als een kerkjuweel behoudt
Zijn stand, en pronkt gelijk een diamant in 't goud.
Daar liggen nu terneer die kille en koude voeten,
Weleer zo vaardig om 's mans ij verlust te boeten
In zijnes Heeren dienst, wen hij tot aller uur
Vol dapperheid en moed bewaakte Zions muur;
En stond gelijk een rots in 't barnen van de baren,
(Mijn zangnimf meldt liefst niet zijn smart'lijk wedervaren)
In 't dringend kerkgevaar. Daar ligt dat lijf terneer
Van hem, die tot zijn dood getrouw was zijn Heer.
Het ga toch nimmer uit de zin van onz' gedachten,
Hoe hij de zwakheid van zijn lichaam kon verachten;

Wat vruchten hij nog droeg in grijzen ouderdom;
Hoe dikmaals hij, wen hij ten hogen kansel klom,
Hoe moe en mat, gelijk een arend weer verjeugde,
Elks hart verrukte tot verwondering en vreugde;
Ja, hoe dat zelfs, ten trots des naderenden dood,
(Het uitgemergeld lijf geperst door angst en nood)
Hem 't smart'lijk leger nog ten predikstoel verstrekte;
Hoe elk vermaand' en om getrouw te zijn opwekte;
Wat rekenschap hij gaf van zijn gegronde hoop,
Terwijl zijn bleke mond met vader Jakob droop
Van zegenwens op wens, totdat zijn oog verduisterd,
Zijn lippen toegeklemd, zijn grote ziel ontluisterd,
Van 't aardse Nebo werd in 't hemels Kanaän
Gevoerd, daar zij reeds smaakt van het verborgen man.
Dus leefde en stierf die man van 's Heeren welbehagen,
Wel waard voor 't heil der kerk te leven Nestors dagen;
Hoe oud, nog veel te vroeg ons van 't hart gescheurd.
Nooit hoog genoeg geschat, nooit lang genoeg betreurd.
Maar lang genoeg geaasd op bitt're doodbanketten,
Gelijk al 't aards' zijn eind, heeft droefheid ook haar wetten.
O Maasgemeent'! geen rouw zo zwaar, geen schreigeluid,
Hoe naar van toon, haalt ooit onz' vriend ter grafzerk uit.
Men wenst' Augustus nooit gestorven of geboren.
Om 't kwaad gevolg zijns doods; maar Brakel liefst verloren,
Als nooit, zijn trouwen dienst genoten; wijl de kerk
Zijn hemelschatten erft; men zet dan droefheid perk.
Indien 's mans geest alsnog van 't aards' kon kennis dragen,
Hij stremde zelf uit liefde uw onophoudlijk klagen.
Doch wilt gij klagen, klaag om uwer zonden schuld.
Die 's Heeren wraakzwaard wet en tergt zijn taai geduld.
Gods doen is majesteit, zijn oordeel is rechtvaardig,
Ons Jeschurun was deez' en zwaarder straffen waardig.
Erken in ootmoed dit, zo wordt Gods hand gestuit,
Berouw en smeking blust toch 't vuur van de gramschap uit,
Verschoon en spaar uw volk, laat af uw toornig woeden,
O Heer! Verzacht ons leed in 't snerpen van die roeden;
Genees deez' zware breuk en balsem Zions smart,
Zend wakkre mannen uit, geef helden naar uw hart!
Ja, Heer! dit zij onz' beê, ontsluit uw hemelzalen,
En laat Elias' geest op onze Eliza's dalen!
Zo zij de Maasgemeent', hersteld door uw hand,
Altoos de sterkste zuil van Kerk en Nederland!

Grafschrift

Grafschrift, ter gedachtenis van de eerwaarde, hooggeleerde, vrome, Godvruchtige heer Ds. Wilhelmus a Brakel, in zijn eerwaard leven getrouw uitdeler van de verborgenheden Gods in de Hervormde Gemeente van Jezus Christus te Rotterdam.

[Job 5:26](#). ***Gij zult in ouderdom ten grave komen, gelijk de korenhoop te zijner tijd opgevoerd wordt.***

*Deez' grafzerk dekt de mond des heren Willem Brakel;
De balsem Gileads, en hemelsen Triakel, (een zeker geneesmiddel)
Schonk hij aan 't volk van God, hen leidende langs 't pad,
't Welk de verstandige brengt in de hemelstad.
Hij was een voorbeeld in zijn leer en in zijn leven,
Hij heeft de Godsdienst, die zeer reed'lijk is, beschreven,
Een boek tot viermaal, om zijn deftigheid, hervormd;
Hoe heeft hij, in zijn tijd, op het gemoed gestormd
Dergenen, die voor God, noch godsdienst willen buigen!
't Welk Holland niet alleen, maar Friesland moet getuigen.*

*De ouderdom, die zelf een ziekte is, en de koorts,
Vermengd met het graveel, verdoofden 's levens toorts,
En hebben 't lichaam, hier in d' aard, terneer gesmeten,
Waar het van wormen wordt doorknaagd en opgegeten;
De ziel, waarin een straal van 't Godlijk wezen speelt,
Wordt in de hemel nu verzadigd met Gods beeld;
Waar zij met d'engelen en aartsengelen te samen,
Prijst God, de Vader, Zoon en Geest. Het zij zo! Amen!*

D. Havart, Med. Doct.

Overleden te Rotterdam de 30^e Oktober 1711, in de ouderdom van 76 jaren, en aldaar begraven de 5^e November daaraanvolgende.

Eergraf van de zalige heer Wilhelmus a Brakel, TH. F. Leraar van Gods kerk te Rotterdam.

Iste potest implere dolor vel secula tota, Et magni luctus obtinuisse locum.

*In deze Grafplaats wordt het overschot bewaard
Van Willem Brakel, die geen arbeid heeft gespaard,
Om als een Jojada, ten kerkdienst uitgezonden,
Voor 't onvervalst geloof en Jezus' kruisverbonden
Te strijden, en voor 't heil, voor 't eeuwig heil van 't volk*

*Te zorgen, als een trouw en schrandere hemeltolk.
Hij ijverde om de twist te bannen uit de kerken,
En door de eendrachtsband de ware leer te sterken.
Hij slaafde voor 't belang van Sion door gebeên
En strekte in 't Heilig werk een voorbeeld voor 't gemeen.
Des zal zijn naam nog lang door lucht en wolken zweven,
En eeuwig in zijn Godgewijde schriften leven;
Terwijl de ziel reeds van Gods troonwacht voor 't gezicht
Van haren Heiland is gevoerd, in 't eeuwig licht;
Daar zij, gezeten in een rij van heldenscharen,
Nu zegeviert en juicht na zoveel kerkgevaren.*

Joh. van Doesburg.

Grafschrift.

*Hieronder rust het lijk van Brakel voor altijd,
Die ziel en lichaam Gode en kerk had toegewijd,
Wiens schriften, leven, leer en uitgang vol van stichting,
Legt op het Christendom een eeuwige verplichting.*

Overleden de 30ste Oktober 1711.
Lukas Burgvliet.

Grafschrift.

*Hier rust hij, die niet rusten kon,
Vóór hij aan Jezus zielen won.
Een bidder voor zijn vaderland,
Maar hij is nu aan d' anderen kant:
In 't Vaderland van Abraham,
Waar hij volgt het zalig Lam.
Volgt dan zijn leer en leven na,
Zo zingt ge ook eens Hallelujah!*

Susanna de Wier.